સૌથ ગૂજરાતી

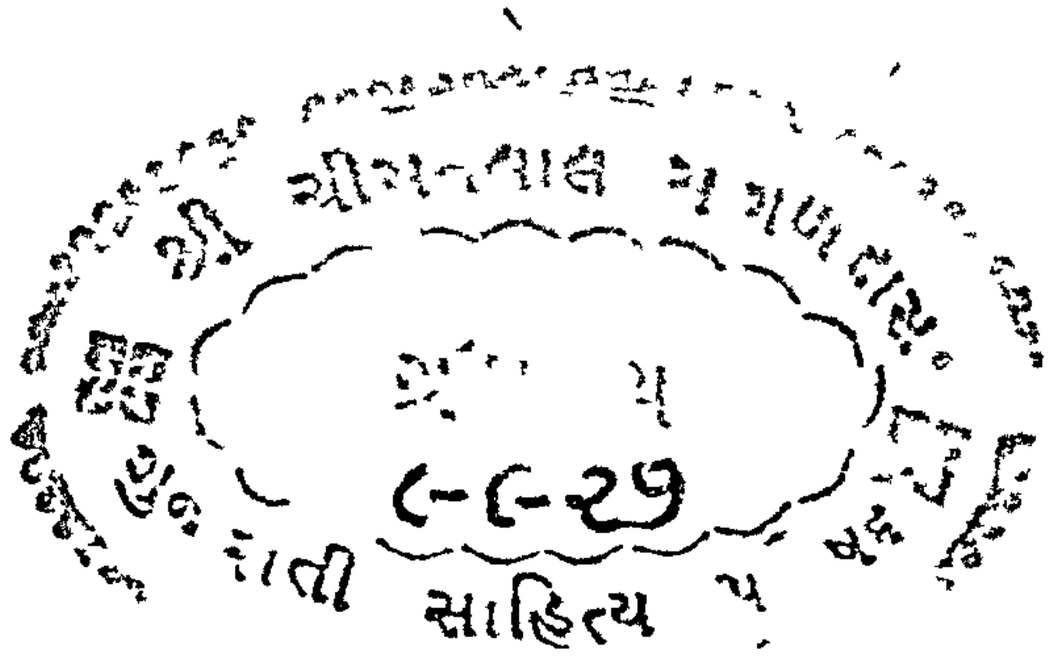
જોડણીકોશ

"હવે પછી કોઈને સ્વેચ્છાએ જોડણી કરવાનો અધિકાર નથી."
—ગાંધીજી

નવજીવન પ્રકાશન મંદિર
અમદાવાદ

મુદ્રક અને પ્રકાશક
જીવણજી ડાહ્યાભાઈ દેસાઈ
નવજીવન મુદ્રણાલય, કાળુપુર, અમદાવાદ

ચોથી આવૃત્તિ, સને ૧૯૪૯, ૧૦,૦૦૦
(સુધારાવધારા સાથે)

બાર રૂપિયા

સપ્ટેમ્બર, ૧૯૪૯

"દરેક માણસને જેમ સૂઝે છે તેમ શબ્દને શુદ્ધ કે અપભ્રંશ ઠોકી બેસાડે છે, અને પછી તે પ્રમાણે વિપરીત જોડણીઓના વરસાદ નિશાળોમાં વરસી રહે છે. તેઓનો એમાં કાંઈ ઉપાય નથી; એ થયાં જ કરવાનું. અને તેમાં તેઓનો કાંઈ વાંક નથી. ખરેખરું તો, એ નિયમો બંધાયા તે વખતે, એ નિયમ બાંધનારી કમિટીએ એક ગુજરાતી ભાષાના સઘળા શબ્દનો કોશ તૈયાર કરવો જોઈતો હતો, અને તેમાં ઘણી કાળજીથી એ નિયમો પ્રમાણે સઘળા શબ્દોની જોડણી આપવી જોઈતી હતી."

માર્ચ, ૧૮૭૨ **સ્વ. નવલરામ**

"મારી એ જ ભલામણ છે કે, કોઈ પણ પ્રકારે — પછી પંડિતવર્ગ તરફથી અથવા, ઉત્તમ રીતે તો, શાળાખાતા તરફથી યોગ્ય કમિટી નિમાઈને — પ્રથમ ઉપર દર્શાવિલી દિશાએ (તે જ એમ નથી કહેતો) સમગ્ર મોટા ધોરણ ઉપર નિયમપદ્ધતિ રચાઈને, એક ઉત્તમ કોશ તે પદ્ધતિને અનુસરતી જોડણીવાળો રચવો જોઈએ."

૧૮૮૮ **સ્વ. નરસિંહરાવ જોળાનાથ**

ગુજરાત વિદ્યાપીઠે જોડણીકોશ તૈયાર કરીને આપણી જોડણીને એકધારી અને વ્યવસ્થિત કરવાનો જે સફળ પ્રયત્ન કર્યો છે, અને જે જોડણીને લેખકો, સામયિકો, પ્રકાશન-સંસ્થાઓ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી તથા બીજી કેળવણીની સંસ્થાઓ મોટે ભાગે અનુસરી રહી છે, તેને આ સંમેલન આવકાર દે છે, અને પરિષદને સૂચના કરે છે કે:

(૧) એ જોડણી સર્વમાન્ય થાય એવા પગલાં લે; અને

(૨) વિદ્યાપીઠ તરફથી થનારા તેના પુનઃ સંસ્કરણમાં પોતે તથા પોતાની માન્ય સંસ્થાઓ પૂરેપૂરો સહકાર આપે.

ઑક્ટોબર, ૧૯૩૬ **૧૨મું ગુજરાતી સાહિત્ય સંમેલન**

"ગુજરાતી શબ્દોની સાચી જોડણી વિષે ગુજરાતમાં ઘણા વખતથી ચર્ચા ચાલી રહી છે. એને પરિણામે, એ ભાષાના અભ્યાસમા નડતી મુશ્કેલી દૂર કરવાના હેતુથી, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે, સામાન્ય રીતે સ્વીકારાયેલા અમુક સિદ્ધાંતોને આધારે, 'જોડણીકોશ' નામનો એક શબ્દકોશ પ્રગટ કર્યો છે. આ 'જોડણીકોશ'મા સ્વીકારાયેલી જોડણીનો ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી તેમ જ ઘણાખરા ગૂજરાતી પ્રકાશકો, વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોએ પણ સ્વીકાર કર્યો છે. સર્વત્ર એક જ પ્રકારની જોડણી રહે, તેમ જ ભાષાના અભ્યાસમા ચોકસાઈ સચવાય, એ હેતુથી મુંબઈ સરકાર એ જરૂરી અને ઇષ્ટ માને છે કે, 'જોડણીકોશ'મા નક્કી કરેલી સર્વસામાન્ય અને એક જ પ્રકારની જોડણી ઇલાકાની શિક્ષણસંસ્થાઓમાં અનુસરવામાં આવે. આ અનુસાર સરકારે એવો હુકમ બહાર પાડયો છે કે, ભવિષ્યમાં 'જોડણીકોશ'માં નક્કી કરાયેલી જોડણીને અનુસરે એવાં જ પુસ્તકોને પાઠયપુસ્તકોની મંજૂર થયેલી યાદીમા મૂકવામાં આવશે."

ઈ. સ. ૧૯૪૦ **મુંબઈ સરકારના પ્રકાશન ખાતા તરફથી**

ચોથી આવૃત્તિ

કોશની આ નવી આવૃત્તિ છેવટે પૂરી કરીને જનતા આગળ રજૂ કરી શકીએ છીએ, તેથી અનેક રીતે આનંદ અને કૃતકૃત્યતા અનુભવાય છે. સૌને ખબર છે કે, આ આવૃત્તિ માટે ગુજરાતને પાંચ છ વરસોથી રાહ જોવી પડી છે. તે માટે અમે ક્ષમા ચાહીએ છીએ. એટલું જ કહેવાનું કે, કેવળ લાચારીને લીધે જ આમ થયું છે. તે લાચારીમાંથી બનતી ત્વરાએ છૂટી જઈ નિર્વિઘ્ને કોશ તૈયાર કરી આપી શકાયો, તે આનંદની વાત છે.

જોડણીકોશની પ્રવૃત્તિની શરૂઆત હિંદસ્વરાજની લડત સાથે અને કહેો કે, તેના જ એક શિક્ષણી અંગ તરીકે થઈ. અને ત્યાર પછી તેની ઉત્તરોત્તર સુધારાતી વધારાતી આવૃત્તિઓ નીકળતી ગઈ; અને તે પણ એ લડતના મહત્ત્વના તબક્કાની સાથોસાથ બહાર પડી, એવા સંજોગો જોવા મળે છે. પૂર્વની આવૃત્તિઓના નિવેદનો પણ સાંભરવામાં આવ્યાં છે; તે પરથી જણાશે કે, પહેલી આવૃત્તિનું કામ ઈ. સ ૧૯૨૮ની બારડોલીની લડતના વાતાવરણમાં ચાલતું હતું. તે આવૃત્તિ વરસની અંદર જ પૂરી થઈ ગઈ. બીજી આવૃત્તિનુ કામ ઈ સ. ૧૯૩૦-૨ની લડત દરમિયાન જ થયુ. એ કામ પણ પૂર્ણસ્વરોજનું જ એક કામ છે, એવી સમજ ન હોત, તો તે એવા યુદ્ધકાળમાં ન થઈ શકત. એ આવૃત્તિ પણ ધાર્યા કરતાં વહેલી પૂરી થઈ, અને ત્રીજી આવૃત્તિ કરવાની થઈ. તે તૈયાર થઈ બહાર પડયા બાદ પાછું સ્વરાજનું યુદ્ધ શરૂ થયું. અને ત્યાં સુધીમાં તે આવૃત્તિ પણ પૂરી થવા આવી. તેથી ચોથી આ આવૃત્તિ છપાવવાનું હાથ પર લેવું જોઈએ એમ વિચારતા હતા, ત્યાં ૧૯૪૨ના દિવસો બેઠા અને સેવકોને તે કામમાંથી તે વખત પૂરતો હાથ ધોઈ લેવો પડયો: નવજીવન પ્રેસ સરકારે કબજે કર્યું; સેવકોને પકડી પકડીને જેલમા બેસાડયા એ છેવટની સુલતાની આંધી ૧૯૪૫ બાદ શમવી શરૂ થઈ, ને બીજી બાજુથી દેશનું સ્વરાજ-યુદ્ધ પણ નવા પાટા પર ચડયું. પૂ૦ ગાંધીજી બહાર આવ્યા; બીજા દેશનેતાઓ બહાર આવ્યા, અને જાત જાતની વિષ્ટિઓ અને વાટાઘાટો શરૂ થઈ. ટૂંકમાં સેવકગણ પાછો પુનશ્ચ હરિ. ઓમ્ કરી શકે એમ થયુ.

આમ પરિસ્થિતિ પલટાતાં તરત કોશની નવી આવૃત્તિનું કામ ૧૯૪૨થી અટકેલુ ત્યાંથી આગળ ચલાવવામાં આવ્યુ. નવજીવન પ્રેસ પણ પાછું મળ્યુ. પણ કાગળ-નિયમન-ધારો આવ્યો હતો. વડી સરકારની પરવાનગી વગર પ્રેસ પણ ફરી ચાલી ન શકે અને કાંઈ છાપી પણ ન શકાય, એવા ધારા લાગુ થયા હતા છતાં ભાષાના કોશ જેવા નિર્દોષ પુસ્તકને તો કેવી રીતે રોકી શકાય? એટલે આ માટે સરકારી પરવાનગી મળી શકી. અને એમ ૧૯૪૬માં કોશના છાપકામના ગણેશ બેસાડી શકાય એવા સંજોગો મળી રહ્યા, અને ૧૯૪૭થી તેનું કામ ચલાવી શકાયુ.

એટલે સુધી આવતાં તો સ્વરાજ-જન્મની યાતનાઓનો કાળ શરૂ થયો. પાકિસ્તાન, હુલ્લડો, હડતાલો, તંગી, અંકુશો ઇત્યાદિ અનેક મુસીબતોમાં છાપકામ ચલાવવાનું હતું. છેવટે એ બધુ ત્રણ વરસે સાંગોપાંગ પૂરું થયું, અને તેની જ સાથે હિંદની સ્વરાજયાત્રા સફળ થઈ. આમ લાંબી કથા અહીં એટલા માટે કહી છે કે, તે પરથી વાચક જોશે કે, શરૂમાં કહ્યાં તે આનંદ અને કૃતકૃત્યતા શાથી લાગે છે, અને આટલી બધી ઢીલ થઈ તે કેમ દરગુજર કરવી જોઈએ. અસ્તુ.

બીજી પણ એક વસ્તુ છે, જેને માટે ક્ષમા માગવી જોઈએ. વાચક જોશે કે, આ આવૃત્તિમાં જે કાગળ વપરાયો છે તે રંગે વિવિધ છે અને હલકો પણ છે. એનુ કારણ સ્પષ્ટ છે – યુદ્ધને લઈને આપણા વેપારમાં અને માલમાં જે વિકારો થતા રહ્યા છે, તેનું એ નિદર્શક છે. એમાં કોઈ આરો જ નહોતો. બલકે કોશ છાપવાને માટે સરકાર-ભાવે કાગળ મળતો રહ્યો, એ જ એક મોટી વાત છે. એટલે કાગળને વિષે ખૂબ જાગ્રત રહેતાં છતાં, જે બન્યું છે તે બન્યું છે. અમારી એ બીજી લાચારીને પણ વાચક સહેજે સમજીને દરગુજર કરશે એવી આશા છે.

નવી આવૃત્તિ

દરેક આવૃત્તિ પેઠે આ આવૃત્તિ પણ સુધારાવધારા સાથે બહાર પડે છે. અને એને પરિણામે, એક રીતે જોતાં જોડણીકોશ હવે ભાષાના એક ચાલુ કોશ તરીકે કામચલાઉ પરિપૂર્ણતાએ પહોંચે છે. આ કોશની પહેલી આવૃત્તિ કેવળ શુદ્ધ જોડણી દર્શાવતી શબ્દાવલી જ હતી, અને સાથે તે શબ્દોનો પદચ્છેદ બતાવવામાં આવ્યો હતો. બીજી આવૃત્તિ કરતી વખતે સહેજે થયું કે, કાંઈ નહિ તો સંધરેલા શબ્દોના મુખ્ય અર્થો સંક્ષેપમાં આપવા જોઈએ. આમ કેવળ જોડણીકોશ તરીકે શરૂ કરેલી પ્રવૃત્તિ ભાષાનાં એક સારા સમગ્ર કોશ બનવાને માર્ગે વળી. અને શબ્દસંગ્રહમાં

ઉપરાત, તુલનાત્મક સૂચનો પણ મૂકવામાં આવ્યા છે, અને તેમાં મુખ્યત્વે હિંદી અને મરાઠી ભાષાની તુલના નોંધી છે. હિંદી માટે 'શબ્દ-સાગર' અને મરાઠી માટે શ્રી. દાતેનો 'મહારાષ્ટ્ર શબ્દકોશ' મુખ્યત્વે ઉપયોગમાં લીધા છે. ઉર્દૂ ને હિંદુસ્તાની કોશો પણ જરૂર મુજબ વાપર્યા છે; પણ તે મુખ્ય ન હોવાથી તે બધાનાં નામ અહીં નોંધ્યાં નથી.

ફારસી અરબી વ્યુત્પત્તિ માટે ગુ૦ વ૦ સો૦ ના કોશ ઉપરાંત લુગાતે કિશોરી, હિંદુસ્તાની-અંગ્રેજી કોશ વગેરેની જરૂર લાગવાથી તેમનેય વાપરવામા આવ્યા છે.

એ પણ કહેવુ જોઈએ કે, ગ્રંથોમાં મળી આવેલી ઉપરાત કેટલીક સિદ્ધ જેવી લાગતી વ્યુત્પત્તિ પણ કોશમાં ઉમેરવામા આવી છે. અને વ્યુત્પત્તિમાં જ્યા શંકાને સ્થાન લાગ્યુ છે, ત્યાં પ્રશ્ન દ્વારા તે વ્યક્ત કર્યું છે.

એક મૂળ શબ્દના થડ તળે આવતા શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ બધે અલગ બતાવી નથી, કેમ કે ઘણી જગાએ તે સહેજે દેખાઈ જાય એવી હોય છે. જ્યા જુદી નોંધવા જેવી જરૂર લાગી છે, ત્યાં તે દર્શાવી છે.

આમ, આ આવૃત્તિ માટે એટલુ કહી શકાય કે, વ્યુત્પત્તિ બાબતમાં થયેલું કામ વિદ્વાનો આગળ પહેલી વાર એકસાથે રજૂ થશે. તે પરથી હવે એ કામ આગળ લઈ શકાય. જે થયુ છે તેને વધારે શુદ્ધ કરી શકાય. બલ્કે, એમ કહેવું જોઈએ કે, હવે આપણે ગુજરાતીમા વ્યુત્પત્તિ-કોશ ખાસ અલગ કરવા તરફ પણ પ્રયાણ કરવુ જોઈએ આ કામને માટે આ આવૃત્તિ કીક ભૂમિકા રજૂ કરી શકશે.

ભાષાઓની તુલનાત્મક નોંધ અંગે બંગાળી, સિંધી, ઇત્યાદિ ભાષાઓ પણ સાથે લેવા જેવી કહેવાય. આ આવૃત્તિમાં જે તુલનાઓ નોંધી છે, તે સંપૂર્ણતયા આપી છે એમ સમજવાનું નથી. પણ કેવળ આ ઢબે તુલના કરતો શબ્દ-કોશ પણ, વ્યુત્પત્તિના અભ્યાસના વિકાસ અર્થે, જરૂરી તો છે જ. એ કામ પણ ખીલવવા જેવુ છે. આ આવૃત્તિમા તેનો સ્પર્શ મળશે એટલુ જ.

શબ્દપ્રયોગો

વ્યુત્પત્તિ પેઠે જ શબ્દપ્રયોગો માટે પણ કામ થયુ છે. ઉપલબ્ધ સાધનોમાથી તેની સામગ્રી લઈ લીધી છે. ઉપરાત ચાલુ ભાષામાંના નહીં સચવાયેલા પ્રયોગો જે ધ્યાન ઉપર આવ્યા, તે પણ નોંધવામાં આવ્યા છે. આથી કરીને શબ્દપ્રયોગોનો સંગ્રહ પણ આ આવૃત્તિમાં થાય છે એટલો પહેલવહેલો કોશમાં ઊતરે છે, એમ કહી શકાય. એ પૂરેપૂરો છે એમ

હરગિજ નથી. શબ્દોની પેઠે શબ્દપ્રયોગો પણ શિષ્ટ સાહિત્યમાંથી ખોળવા જોઈએ. એટલું જ નહિ, સ્વતંત્ર શબ્દપ્રયોગ-કોશ પણ હવે રચાવો જોઈએ. તે દ્વારા આપણી ભાષાની શક્તિનો આપણને કોઈ નવો જ ખ્યાલ આવે, એવો પૂરો સંભવ છે.

'શબ્દપ્રયોગ' કોને કહેવો, કહેવત અને તે બેમાં શો ફેર, એ બધા પ્રશ્નોની ચર્ચા અહીં કરવાની જરૂર નથી. પરંતુ એટલું નોંધુ કે, કહેવતો સંધરી નથી; અને જે શબ્દોના યોગથી, તેમના કેવળ શબ્દાર્થથી વિલક્ષણ એવો અર્થ ઉત્પન્ન કરાય છે, તેમને શબ્દપ્રયોગ ગણીને સંધર્યા છે. અમુક શબ્દ સાથે જે અમુક શબ્દને રૂઢિથી વાપરવો જોઈએ, તે પણ નોંધવા પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

વ્યુત્પત્તિ પેઠે જ શબ્દપ્રયોગનો સંગ્રહ કરવાનું કામ અમને કામ કરનારાઓને બહુ રસિક થઈ પડ્યું હતું. આ કામ પણ આગળ એક ખૂબ જરૂરી સંશોધનની દિશા ખોલે છે એમ કહી શકાય.

ઉચ્ચારણ

આપણી લિપિ રોમન જેવી નથી; તેમાં ધ્વનિને વ્યક્ત કરવા માટે ઘણી સવડ છે. છતાં કેટલાક ધ્વનિ કે શ્રુતિ આપણે લિપિમાં ઉતારી શકતા નથી; તે રૂઢિ પર છોડી ચલાવી લઈએ છીએ. જેમ કે વિવૃત એ, ઓ; હ્રસ્વશ્રુતિ, યશ્રુતિ; એ અનુસ્વાર. આ બાબતમાં કેટલાક વિદ્વાનોએ સંકેતોનાં સૂચનો કરેલાં છે, જે વાપરીએ તો કાંઈક મુશ્કેલી ઓછી થાય પરંતુ, સામાન્ય લખનારી આમ પ્રજા એવી ઝીણવટની ઝંઝટમાં પડે નહીં. તેથી જોડણીના નિયમમાં એમને સ્વીકારવામાં આવ્યા નથી, અને તેથી ખાસ મુશ્કેલી નડતી નથી. પણ કોશકારે તે તે ઉચ્ચારણનાં સ્થાનો જોડણીની સાથોસાથ બતાવવાં જોઈએ વાચક જોશે કે, ત્રીજી આવૃત્તિ વખતે એક પરપ્રાંતી ભાઈએ આવી માગણી પણ કરી હતી. આ આવૃત્તિમાં તે પૂરી કરવામાં આવી છે, અને હ્રસ્વશ્રુતિ, યશ્રુતિ, એ અનુસ્વાર, એ ઓ ઉચ્ચારો, તથા અલ્પપ્રયત્ન અકાર (ફ્રેંચવું) પણ સૂચવવામાં આવ્યા છે. તેમને માટે યોજેલા સંકેતો ને સમજૂતી સૂચનાઓમાં તથા સંકેત-સૂચિમાં આપ્યાં છે.

ઉચ્ચારણ વિષેની આ નોંધ, એક રીતે જોતાં, ગુજરાતી કોશોમાં પહેલી વાર ઊતરે છે. જોકે, નર્મકોશકારે આ વિષે વિસ્તૃત નોંધ લખી, હ્રસ્વશ્રુતિ, પહોળા એ, ઓ વગેરે વાળા શબ્દોની યાદી પોતાની પ્રસ્તાવનામાં આપી છે.

ઉચ્ચારણની આ બાબતમાં પણ શંકાને સ્થાન છે એ ઉઘાડું છે વ્યુત્પત્તિ તેમાં કાંઈક ઉકેલ દર્શાવી શકે. પણ છેવટે તો શિષ્ટ મનાતો ચાલુ

ઉચ્ચાર શો છે તે જોવાનું રહે. તેમાં પણ પ્રશ્નને સ્થાન તો રહે. આથી કરીને, આ બાબતમાં પણ વિવેક કરવાનો તો ઊભો રહે જ છે તેમાં શકાને સ્થાન હોય તો પ્રશ્ન કર્યો છે. કોશની આ નવી બાબતમાં પણ પરિપૂર્ણતા સાધવા માટે, તેને જ સ્વતંત્ર રૂપે તપાસવી જોઈએ. એ પણ એક નવું કાર્યક્ષેત્ર ઊઘડે છે એમ ગણાય.

શબ્દભંડોળ

ભાષાના શબ્દો જ્યાં જ્યા પડેલા હોય — જૂના નવા સાહિત્યમાં તથા ચાલુ ભાષા તથા તળપદી બોલીઓમાં — ત્યાં ત્યાંથી વીણી વીણીને સંઘરવા, એ તો કોશનુ મુખ્ય કામ અને પ્રયોજન છે. એટલે તે તો સદાનુ ચાલુ કામ જ અમે માન્યુ છે. તેથી એનો સંઘરો સારી પેઠે મોટો થયો છે.

ઉપરાંત કેટલાક ભાષાપ્રેમી મિત્રો પણ એમાં મદદ કરે છે. તેમાં ખાસ ઉલ્લેખ શ્રી. રા૦ વિ૦ પાઠકનો કરવો જોઈએ. એક નિયમપૂર્વક તે, નવા શબ્દો જુએ કે ઉદાહરણ સાથે પોતાના કોશમા ટાંકી રાખે છે; અને દર નવી આવૃત્તિ વખતે કોશ જ અમને મોકલી આપી તે શબ્દો ઉમેરાવી લે છે. આજે ગુજરાતીના અનેક અધ્યાપકો આ પ્રમાણે જો કરે, તો સહેજે કેટલી બધી મદદ થઈ શકે? આ કામ આવી મદદથી જ થઈ શકે એવુ છે, એ તો ઉઘાડું છે. અધ્યાપકો શબ્દો ઉપરાંત કોશનાં બીજાં અંગોમાં પણ સુધારાવધારા કરવામા ખૂબ મદદ કરી શકે. આવી બધી મદદ આવકારપાત્ર થશે એ તો કહેવાનુ હોય નહિ; અમે તે માટે પ્રાર્થના કરીએ છીએ.

અંદાજ છે કે શબ્દભંડોળ પોણા લાખની આસપાસ હવે પહોંચ્યુ હશે.

જોડણી

જોડણીના નિયમોમા કશો ફેરફાર કરવાનો હોય નહિ. એક ભૂલ સુધારી લેવામાં આવી છે: નિયમ ૧૦માં 'ચાહ'નાં રૂપોમાં ચહાત, ચહાતો, –તી, –તુ છપાયુ છે, તે ચાહત, ચાહતો, –તી, –તુ કરી લીધુ છે. પહેલી આવૃત્તિના શબ્દોમા પણ 'ચાહતુ' વિ૦ કરીને આપ્યુ છે, તે પરથી પણ આ ભૂલ હતી એમ સ્પષ્ટ થાય છે.

જોડણી બાબતમાં આનંદની એક વાત નોંધવાની રહે છે તે એ કે, ઈ. સ. ૧૯૪૦માં મુંબઈ સરકારે પણ શિક્ષણ તથા પાઠ્યપુસ્તકો માટે જોડણીકોશને માન્ય કર્યો છે. આથી કરીને પૂ૦ ગાંધીજીએ લગભગ ૨૫ વર્ષ

પર ઉપાડેલું કામ ઠીક ઠીક સફળતા મેળવે છે. એ દૃષ્ટાવ જોઈ તેઓશ્રીએ જે આનંદ વ્યક્ત કર્યો હતો, તે એમના જ શબ્દોમાં ઉતારું છું :—

"જેવી અરાજકતા ગુજરાતી શબ્દોની જોડણી વિષે વર્તે છે એવી ભાગ્યે જ બીજી કોઈ ભાષામા હશે : મરાઠીમા નથી, બંગાળીમા નથી, તામિલમાં નથી, ઉર્દૂમા નથી. હિંદુસ્તાનની બીજી ભાષાઓમાં હોવાનું સાભળ્યુ નથી યુરોપની ભાષાઓમા તો નથી જ. જે ભાષાના શબ્દોની જોડણી બંધાઈ ન હોય તે ભાષાના બોલનારા જ ગલી ન કહેવાય તો શું કહેવાય? મનુષ્ય જેમ આગળ વધે તેમ તેની ભાષા વધે જ છે. ભાષા ઉપરથી તેના બોલનારાની પરીક્ષા ઘણી બાબતમાં કરી શકાય છે. 'હુગમરટપર' લખનારના જ્ઞાનની પરીક્ષા કરવામા વાર ન લાગે

આવા મારા વિચાર ભાષાને વિષે હોઈ, જ્યારે મગનભાઈએ મને નીચેની કાપલી મોકલી ત્યારે હું રાજી થયો :

'મુંબઈ સરકારના પ્રકાશન ખાતા તરફથી નીચે પ્રમાણેની યાદી બહાર પડી છે .

'ગુજરાતી શબ્દોની સાચી જોડણી વિષે ગુજરાતમા ઘણા વખતથી ચર્ચા ચાલી રહી છે. એને પરિણામે એ ભાષાના અભ્યાસમા નડતી મુશ્કેલી દૂર કરવાના હેતુથી ગૂજરાત વિદ્યાપીઠે, સામાન્ય રીતે સ્વીકારાયેલા અમુક સિદ્ધાતોને આધારે, 'જોડણીકોશ' નામનો એક શબ્દકોશ પ્રગટ કર્યો છે. આ 'જોડણીકોશ'માં સ્વીકારાયેલી જોડણીનો ગુજરાત સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ યુનિવર્સિટી તેમ જ ઘણાખરા ગૂજરાતી પ્રકાશકો, વર્તમાનપત્રો અને સામયિકોએ પણ સ્વીકાર કર્યો છે. સર્વત્ર એક જ પ્રકારની જોડણી રહે, તેમ જ ભાષાના અભ્યાસમા ચોકસાઈ સચવાય, એ હેતુથી મુબઈ સરકાર એ જરૂરી અને ઇષ્ટ માને છે કે, 'જોડણીકોશ'માં નક્કી કરેલી સર્વસામાન્ય અને એક જ પ્રકારની જોડણી હાલની શિક્ષણસંસ્થાઓમા અનુસરવામા આવે. આ અનુસાર સરકારે એવો હુકમ બહાર પાડયો છે કે, ભવિષ્યમાં 'જોડણીકોશ'મા નક્કી કરાયેલી જોડણીને અનુસરે એવા જ પુસ્તકોને પાઠ્ય-પુસ્તકોની મ ન્જૂર થયેલી યાદીમા મૂકવામા આવશે'

મુંબઈ સરકારે આ નિર્ણય કરતા વખત તો ઠીક લીધો, પણ છેવટે નિર્ણય કરી શક્યા તેને સારુ તેમને ધન્યવાદ ઘટે છે. મારી આશા છે કે, સૌ પત્રકારો અને લેખકો વિદ્યાપીઠના કોશને અનુસરશે."

('હરિજનબંધુ', તા ૪–૨–૧૯૪૦માથી)

આ લખતાં યાદ આવે છે કે, તેઓશ્રી આજે આ તેમની આજ્ઞા-રૂપ ફૂલીફાલી આવૃત્તિ જોવાને સદેહે આપણી સાથે નથી; તેથી મર્મમાં આઘાત પહોચે છે. આ કોશ એમના ચરણોમાં અર્પણ થયેલો છે, તે આજે માનસ વિધિથી જ કરવાનુ રહે છે.

કાવ્યની જોડણી

કાવ્યની જોડણી માટે એક સાદા નિયમ નં૦ ૩૨ ઉપરાંત વિચાર નથી થઈ શકયો. એમા આગળ વધી શકાય? એ બાબતમાં એક મોટો નિયમ તો નક્કી છે અને એ માનીને ચાલવુ જોઈએ કે, શબ્દોની જોડણી નક્કી કર્યા પ્રમાણે કાવ્યમા પણ સાચવવી જોઈએ. પણ પદ્યની વિશેષ જરૂરિયાતોને લઈને કોક સ્થાનોએ માત્રા વધારવી ઘટાડવી પડે છે; અને કવિઓ એવી છૂટ લે છે જ. તેવાં સ્થાનોએ શુ કરવુ એ પ્રશ્ન રહે છે. ત્યાં પણ નક્કી જોડણી કાયમ રાખી, હ્રસ્વ દીર્ઘના ચિહ્ન મૂકીને લીધેલી છૂટ બતાવવી, એમ ન૦ ૩૨મા બતાવ્યુ છે. આ રીતમાં કશી મુશ્કેલી નથી. તેને બહુધા અનુસરવામા આવે એટલે બસ.

આવી જ રીતે ત્રીજું એક ચિહ્ન પણ સ્વીકારવા જેવું છે, તે અકારના લોપને માટે ખોડાનુ ચિહ્ન. જેમ કે, 'કહેવુ' શબ્દ લઈએ. છંદની જરૂર પ્રમાણે તેને 'ક-હે-વુ' પણ વાચવામાં આવે છે અને 'કહે-વું' પણ આ બીજી જગાએ 'કહેવુ' આમ લખવાથી કામ સરી શકે. એમ જો માત્રાલોપ દેખાડવા માટે ખોડાનુ ચિહ્ન વપરાય, તો કાવ્યમા પણ તે પૂરતી જોડણી સાચવવામાં સરળતા થાય. જેમ કે 'જગત'ને 'જગ્ત' કરવુ હોય તો 'જગ્ત' લખી શકાય. 'બહેન,-ની'ને 'બ્હેન,-ની' કે 'બેન-ની' ન કરતાં 'બ્હેન-ની' કરી શકાય

કોઈ સ્થાનોએ આથી ઊલટી જરૂર લાગતાં કવિઓ એવી છૂટ લે છે કે, જોડાક્ષરને છૂટો પાડી માત્રાવૃદ્ધિ સાધે છે. જેમ કે 'પ્રકાશ'નુ 'પરકાશ'.

આમ જોડાક્ષરને છૂટો પાડી માત્રાવૃદ્ધિ મેળવી લેવા ઉપરાત, જ્યાં જોડાક્ષર ન હોય ત્યાં, છંદને લઈને જરૂર લાગે તો, બહુધા અનુસ્વાર ઉમેરી લઈને, માત્રા વધારવામાં આવે છે. જેમ કે સ્વામિન–સ્વામિન્ન; જોબન–જોબંન વગેરે.

આમ માત્રામાં કરી લેવાતો વધારો કોઈ સંકેત દ્વારા સૂચવી જો મળ જોડણી સાચવી શકાય તો સારું. પણ એ યોજવો અઘરો લાગે છે. એટલે કે, જો આવી છૂટ કવિને લેવી જ પડે તો લેશે એમ થયુ.

આ બાબતમાં કાવ્યના લેખક–પ્રકાશકો કાંઈક ચોરણ ઉત્પન્ન કરે, તેવી વિનતી છે.

આગળનું કામ

હવે પછી કોશ અંગે આગળ શુ કરાશે, એ વિષે સામાન્ય રીતે દરેક આવૃત્તિમાં કાંઈક ચર્ચા થતી આવી છે. તેમાની કેટલીક બાબતો હજી ઊભી

જ છે. જેમ કે, પારસી ગુજરાતીના શબ્દો, તળપદી બોલીઓમાં ઠેર ઠેર પડેલા પ્રાંતીય શબ્દો, વિજ્ઞાનની પરિભાષા — આ બધુ કામ ઊભું જ છે. પારસી ગુજરાતીનો તો શાસ્ત્રીય ઢબે સ્વતંત્ર કોશ કરવામાં આવે તોય ભાષાની સારી સેવા થાય. વિજ્ઞાનની પરિભાષા તરફ હવે શિક્ષકોનું અને યુનિવર્સિટીઓનું ધ્યાન છેવટે જવા લાગ્યુ છે, એટલે તેમાં પ્રગતિ થશે.

એ કામો શબ્દભંડોળને અંગે થયાં. આ કોશની દૃષ્ટિએ જોઈએ તો, અર્થોનાં ઉદાહરણો ટાંકવાં એ એક ઉમેરી શકાય એવી બાબત કહેવાય. આ આવૃત્તિમાં કોઈક સ્થાને અર્થ સ્પષ્ટ કરવા ઉદાહરણ ટાંક્યાં છે, પરંતુ અવતરણ આપવામાં નથી આવ્યાં. પરંતુ તે અનિવાર્ય ન ગણાય બૃહત્કોશમાં તે જરૂરી ખરું. પરંતુ કાલક્રમે ઉદાહરણો જોઈને અર્થવિકાસ ચકાસવામાં આવે તો તેની ખરી કિંમત અને સાચો અર્થ. ઉદાહરણો સંઘરવા પૂરતું જો જોઈએ તો, એ બાબતમાં સામગ્રી આજે ખૂટે એમ નથી. જૂના કોશોમા તે ખૂબ પડેલી છે ઉપરાંત હજારો ઉદાહરણો કોશ-કાર્યાલય પાસે કાપલીઓમાં અને નોંધોરૂપે પડેલાં છે. તે બધા ઉપરથી શબ્દો અને અર્થો તો નોંધાયા છે. તેમના ઉદાહરણો ટાંકવા હોય તો ટાંકી શકાય. પરંતુ ચાલુ કોશમાં તે ન આપીએ તોય ચાલી શકે. કરવા જેવુ કામ, અર્થવિકાસની દૃષ્ટિએ ઉદાહરણો કાલક્રમે એકઠા કરીને, અંગ્રેજી 'ઑક્સફર્ડ મહાકોશ'ની પદ્ધતિએ શબ્દો પર કંડિકાઓ રચવાનુ છે. અત્યારે તો આ દૂરનો આદર્શ જ લાગે છે. આપણી ભાષામાં એટલુ સંશોધનકામ તથા વિદ્વત્તા પણ અત્યાર સુધીમાં એવાં રેડાયાં નથી કે જેથી આવું કામ હાથ ધરી શકાય. એક જ દાખલો આપુ : આપણા જૂના કવિઓના ગ્રંથોની પ્રમાણભૂત વાચનાઓ જ હજી સિદ્ધ થઈ બહાર નથી પડી. આ સામગ્રી હોય તો તાત્કાલિક એવુ કામ ઉપાડી શકાય કે, દરેક મુખ્ય મુખ્ય સાહિત્યયુગોના પ્રધાન ગ્રથો લઈને તેમને 'ઑક્સફર્ડ-પદ્ધતિ'એ જોઈ કઢાય. પણ આ કરવાને માટે પહેલી તે ગ્રંથોની આધાર-ભૂત વાચનાઓનું શાસ્ત્રીય સંપાદન થવું જોઈએ. તો પછી તે વાચીને કાપલીઓ કરી આપવા ઇચ્છનારા ભાષાપ્રેમી સ્વયસેવક વિદ્વાનો મેળવવાના રહે. હવે પછી કોશને એક ડગલું આગળ લેવા માટે આવુ કાંઈક કરવું જોઈએ એમ લાગે છે. દરમિયાન ચાલુ પ્રકારનું કામ તો ઊભું છે જ. સાહિત્ય જોતા રહી શબ્દો, શબ્દપ્રયોગો વગેરે જે ન સંઘરાયા હોય તે તે વીણતા રહેવુ, વ્યુત્પત્તિ અંગે સંશોધન કરવુ, તુલનાત્મક વ્યુત્પત્તિ અર્થે બંગાળી, સિંધી, નેપાળી, કાનડી ઇત્યાદિ ભાષાઓએ પણ પહોંચવુ — આવાં આવાં કામો ચાલતાં રહે, તો કોશ ઉત્તરોત્તર ખીલતો અને વધતો રહે.

હવે આ આવૃત્તિ જોતાં, એક જરૂર એ પણ લાગી છે કે, મૅટ્રિક કક્ષાના વિદ્યાર્થીઓ માટે એક નાનો 'વિનીત' કોશ રચવો, જેથી તેમને માફકસરની કિમતે તે મળી શકે. આ કામ હવે પછી પાર પાડવા વિચાર છે.

આ કોશની કિમત રૂ. ૧૨ કરવાની થઈ છે તે, આજની બધી તરફની મોંઘવારી જોતાં, વધારે નહિ ગણાય, એ ઉઘાડું છે.

આ તે, આ આવૃત્તિને સાંગોપાંગ પૂરી કરવામા જે અનેકવિધ મદદની જરૂર પડી છે, તે પૂરી પાડનાર સૌનો આભાર માનું છું. એવી બધી મદદ વગર આ કામ, મે શરૂમા કહી તેવી મુશ્કેલીઓમાં, પરવારી ન શકાત. તે ઠીક વખતસર પરવારી શકાયુ તે માટે પરવરદિગાર પરમેશ્વરનો આભાર માનીએ છીએ.

૧૫-૮-'૪૯ **મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ**

અનુક્રમણિકા

ચોથી આવૃત્તિ	૫
પહેલાંની આવૃત્તિઓના નિવેદનો	૧૬
૧. પહેલી આવૃત્તિ	૧૬
૨. બીજી આવૃત્તિ	૨૦
૩. ત્રીજી આવૃત્તિ	૨૫
જોડણીના નિયમો	૩૧
કોશ વાપરનારને સૂચના	૩૭
સંક્ષેપોની સમજ	૩૯
વ્યુત્પત્તિના સંકેત	૪૦
ઉચ્ચારણના સંકેત	૪૦
બીજા ચિહ્નોની સમજ	૪૦
જોડણી કોશ	૧-૧૨૨૧

આગળની આવૃત્તિઓનાં નિવેદનો

૧

[પહેલી આવૃત્તિ]

ગુજરાતી ભાષાને બહુજનમાન્ય એવી જોડણી નથી એ વસ્તુ ગુજરાતીના અનેક ભક્તોની પેઠે ગાંધીજીને પણ હમેશ ખટકતી આવી છે. એમના યરોડાના જેલનિવાસમા પણ એ વસ્તુનું ચિતવન ચાલતુ હતું, અને ત્યાથી જ તેમણે સદ્દેશો મોકલેલો કે, ગુજરાતી ભાષાની આ દુર્દશા દૂર કરવી જ જોઈએ. જેલમાથી બહાર આવ્યા પછી એમણે ત્રણ જણને એ કામ સોંપ્યુ, અને શાસ્ત્રીય શુદ્ધિ અને રૂઢિ બંનેનો સમન્વય સધાય એવી રીતે જોડણીના નિયમોનો સંગ્રહ કરી તે પ્રમાણેનો લોકસુલભ એવો એક જોડણીકોશ તૈયાર કરવો એમ સૂચવ્યુ.

જોડણી શાસ્ત્રપૂત હોય, બહોળી શિષ્ટ રૂઢિને અનુસરતી હોય, એ બધું જેટલું આવશ્યક છે તેટલુ જ, અથવા તેના કરતાયે, જેવી હોય તેવી પણ જોડણી બહુજનમાન્ય અને નિશ્ચિત થઈ જાય, એ વધારે આવશ્યક છે. આજે અંગ્રેજી ભાષાની જોડણી બધી રીતે શાસ્ત્રશુદ્ધ છે એમ તો કહેવાય જ નહિ; કેટલીયે બાબતમાં એ ઢંગધડા વગરની છે. પણ તે પ્રજામાં સંગઠન તથા તાલીમબદ્ધતા હોવાને લીધે ત્યાં જોડણીમાં અરાજકતા ફેલાવા પામી નથી. અંગ્રેજી ભાષાની જોડણી સર્વમાન્ય થઈ ચૂકી છે, તેથી જોડણીની બાબતમા બચે એકધારુ લખાણ જડી આવે છે. એક વાર અરાજકતામાંથી વ્યવસ્થા ઉત્પન્ન થઈ ગઈ એટલે પછી સુધારા કરવા જ હોય તો તે કામ પ્રમાણમાં ઘણું સહેલું થઈ જાય છે

સુધારાનો પ્રવાહ માન્ય વિકલ્પોની મર્યાદામા જ વહી શકે છે. વખત જતાં વિકલ્પોમાં અમુક જાતની જોડણી જ વધારે રૂઢ થાય છે અને બીજા વિકલ્પો અવમાન્ય ન હોય તોપણ વપરાશને અભાવે કાલગ્રસ્ત થઈ જાય છે અને ખરી પડે છે.

અરાજકતા અને માન્ય વિકલ્પો વચ્ચે ભેદ કરવો જોઈએ. ભાષાની સંક્રમણાવસ્થામા વ્યવસ્થા જાળવવી એ અઘરુ કામ છે. એવે પ્રસંગે વિકલ્પોને ઓછામાં ઓછા રાખવા કરતાં ભાષા ખમી શકે તેટલા વધારેમા વધારે રાખવા એ નીતિ અપરિહાર્ય છે. પણ અરાજકતા તો એક ક્ષણને માટે પણ સહન કરવા જેવી વસ્તુ નથી. જેમણે ભાષાની કીમતી સેવા કરી છે અને શાસ્ત્ર, રૂઢિ અથવા લોકમાન્યતાની દૃષ્ટિએ જેમનો પક્ષ સમર્થ છે, તેમને વિકલ્પો દ્વારા બની શકે તેટલી માન્યતા આપવી એ જ ભાષાવ્યવસ્થાનો એકમાત્ર ઉપાય છે અને જોડણીના ભિન્ન ભિન્ન પક્ષકારોએ એટલી વાત તો સ્વીકારવી જ જોઈએ કે, અરાજકતા મટી તેને સ્થાને વિકલ્પપ્રચુર વ્યવસ્થા ભાષામાં ઉત્પન્ન થાય તોયે તે મહત્ત્વની પ્રગતિ જ ગણાવી જોઈએ. અને આવી પ્રગતિ પછી જ કોઈ પણ સુધારાને વધારે

અનુકૂળ પરિસ્થિતિ મળે છે. અરાજકતા અને વિકલ્પ વચ્ચેનો ભેદ ધ્યાનમાં આણીને અને અરાજકતા પ્રગતિને અથવા એકે પક્ષને પોષક નથી એમ જોઈને, એક વાર બહુજનમાન્ય એવી જોડણીની વ્યવસ્થા સ્વીકારવામા બધા અનુકૂળ થાય તો ઇષ્ટ હેતુ સકળ થાય. અને કેટલીક વાર તો વિકલ્પના બંને પ્રકાર હંમેશને માટે ભાષામા ચાલતા જ રહેવાના છે દાખલા તરીકે, સંસ્કૃતપ્રચુર અથવા લલિત શૈલીમાં લ અને ળ ના વિકલ્પ વચ્ચે લ ને જ વધારે પસંદ કરવામા આવશે, અને સાદી તળપદી ભાષામા લને બદલે ળ વાપરવા તરફ લોકો ઢળશે

ગાંધીજીએ નીમેલી ત્રણ જણની સમિતિએ જોડણીની બાબતમાં પૂર્વે થયેલી બધી ચર્ચા ધ્યાનમાં લઈ, ચોથી સાહિત્ય પરિષદની જોડણીસમિતિના ઠરાવને આધારરૂપ ગણી, શિષ્ટ અને લોકમાન્ય એવા સાક્ષરોની રૂઢિ તપાસી કેટલાક નિયમો તારવી કાઢયા, અને એ વિષયોમાં અધિકાર અથવા રસ ધરાવતા લોકો પર તે મોકલી તેમનો અભિપ્રાય પૂછ્યો. તે નિયમો તારવવામા તેમણે નીચેનો ઉદ્દેશ ખાસ ધ્યાનમા રાખ્યો હતો :

"શિષ્ટ રૂઢિમાં બહુ ફેરફાર કરવો ન પડે, નિયમો સહેલાઈથી સર્વમાન્ય થઈ જાય, અને લખવા અને છાપવામાં લેખકોને અને મુદ્રકોને અગવડ ઓછી પડે, છાપેલો લેખ આંખને ગમે, અને અક્ષરની ઓળખ ટૂંક વખતમા સર્વત્ર કેળાય એટલા માટે, અને નવા વાંચતાં શીખનારને સગવડ થાય એ ઉદ્દેશ રાખીને આપણા નિયમ ઘડવા જોઈએ, એમ સૌ કોઈ સ્વીકારશે જ જોડણીમા વ્યુત્પત્તિનો ઇતિહાસ સાચવવાનુ બને તો તે પણ ઇષ્ટ જ છે એ વિષે પણ મતભેદ ન જ હોઈ શકે."

એક વરસના વિચારવિનિમયને પરિણામે વાતાવરણ બહુ જ અનુકૂળ દેખાયુ અને ઘણા લોકોની સામાન્ય સમતિ એ નિયમો માટે મળી ઘણા ભાઈઓએ કીમતી સૂચનાઓ કરી હતી અને વિકલ્પો સૂચવ્યા હતા. એ બધાનો યથાશક્ય સંગ્રહ કરી સમિતિએ બીજી પત્રિકા બહાર પાડી અને સર્વમાન્ય થઈ શકે એવા નિયમો પ્રસિદ્ધ કર્યા. આ નિયમો ઘડવામા દી. બ કેશવલાલ ધ્રુવ તેમ જ સ્વ. સર રમણભાઈ તરફથી કીમતી મદદ અને સહાનુભૂતિ મળ્યાં હતા

એ જ અરસામા વિદ્યાપીઠે નીચેના ગૃહસ્થોની એક જોડણીસમિતિ નીમી. શ્રી. રામનારાયણ પાઠક, શ્રી. છોટાલાલ પુરાણી, શ્રી. કાળિદાસ દવે, શ્રી. નરહરિ પરીખ. એ સમિતિએ ગાંધીજીની સમિતિના નિયમો સ્વીકારી લીધા એટલે ગાંધીજીએ વિદ્યાપીઠ મારફતે જ જોડણીકોશ તૈયાર થઈ જાય એમ સૂચવ્યું, અને વિદ્યાપીઠે જોઈતા નાણાંની સગવડ કરી શ્રી. નરહરિ પરીખને એ કામની વ્યવસ્થા સોંપી. રેલસંકટના કામમા નરહરિભાઈને રોકાવું ન પડત તો કદાચ્યેલું આ કામ વચમાં ન અટકત. અનુભવ ઉપરથી નક્કી થયુ કે, આ કામ બિનઅટકાવ ચલાવવું હોય તો જેને માથે બીજી કશી જવાબદારી નથી એવા માણસની સેવા આ કામમાં લેવી જ જોઈએ. એટલે ભાઈ ચંદ્રશંકર શુકલ ઉપરાત શ્રી. વિશ્વનાથ ભગનલાલ ભટ્ટને રોકયા.

જોડણી નક્કી કરવાની સાથે, પ્રચલિત કોશોમાં નથી અને છતાં પ્રાચીન કાળથી અથવા હાલની જાગૃતિને પરિણામે જે શબ્દો વપરાય છે, એવા શબ્દોનો સંગ્રહ

કરવો પણ આવશ્યક હતો. આ કામમાં કેટલાક મિત્રોએ કીમતી મદદ કરી છે. આ રીતે આધુનિક ગ્રંથકારોએ ભાષામા દાખલ કરેલા સખ્યાબધ શબ્દો આ કોશમાં પહેલવહેલો દાખલ થયા છે. શબ્દોની જોડાણી સાથે દરેક શબ્દના મુખ્ય મુખ્ય અર્થો પણ આપવા અને બની શકે તો વ્યુત્પત્તિ પણ આપવી એવો વિચાર પ્રથમ હતો; પણ વ્યુત્પત્તિ એ મહત્ત્વનુ અને નવુ ક્ષેત્ર છે, અને અર્થો અને વ્યાખ્યાઓ પ્રમાણ ગણાય એવી રીતે આપવામા ઘણો વખત જાય એમ હતુ. એ બંનેને પહોંચી વળતા ઘણો વખત જશે એમ જોઈને અને ગાંધીજીની ખાસ સૂચનાથી મૂળ વિચાર ફેરવ્યો, અને ફક્ત જોડણી નક્કી કરીને જ કામ જલદી પતાવવું એમ ઠરાવ્યુ. આમ કરવાથી પુસ્તકનું કદ નાનું થયુ, કિંમત પણ ઓછી થઈ, અને એક જ ભાગમાં આખો શબ્દસગ્રહ આવ્યો જોડણીકોશનો મુખ્ય ઉપયોગ તો સંશય વખતે ઝટ એની મદદ લઈ જોડણીનો નિર્ણય કરી શકાય એ છે. લેખકો, વિદ્યાર્થીઓ, અને ખાસ કરીને મુદ્રણાલયો અને પ્રકાશનમંદિરોના મેજ ઉપર એવી એક ચોપડી પડી હોય તો તેમની હંમેશની મૂંઝવણ દૂર થાય છે

જો નિરપવાદ નિયમ કરીને જ બધું કામ સરી શકે એમ હોત, તો જોડણીકોશ તૈયાર કરવાની આટલી બધી આવશ્યકતા અને ઉતાવળ ન પણ રહેત. પણ નિયમ નક્કી કર્યા છતા રૂઢિ અને પરસ્પરવિરોધી એવા લાગતા નિયમોના બલાબલનો વિચાર દરેક શબ્દ વખતે કરવો પડે છે, અને તેથી દરેક શબ્દનો નિયમોની દૃષ્ટિએ સ્વતંત્ર રીતે વિચાર કરી જોડણી નક્કી કરવી પડે છે ભાષા વાપરનાર દરેક વ્યક્તિ દરેક પ્રસગે આવી પરીક્ષા ન કરી શકે અને દર વખતે એક જ નિર્ણય ઉપર પણ ન આવી શકે, એટલા માટે કોશની સગવડ આપવી પડે છે એ જ કારણે, કોશ તૈયાર કરતી વખતે પણ, નક્કી કરેલા નિયમોમા અમુક વધારા અને અમુક ફેરફાર કરવા પડયા છે. આવા ફેરફારો અનેક તત્ત્વો ધ્યાનમા રાખીને કરવાના હોવાથી એક જ માણસની સુનસફી ઉપર આધાર ન રખાય. પણ જેમને શાસ્ત્ર, રૂઢિ અને શિષ્ટ લેખકોનું વલણ આ ત્રણેનો ઠીક ઠીક પરિચય છે એવા એક કરતા વધારે નિરાગ્રહી લોકોની મદદ મેળવી શકાય તેટલી મેળવવી જોઈએ એમ સમજી છેલ્લી જોડણી નક્કી કરતી વખતે શ્રી મહાદેવભાઈ, શ્રી રામનારાયણભાઈ અને શ્રી. નરહરિભાઈ બારડોલીના કામને અંગે એકત્ર રહ્યા હતા એનો લાભ લીધો છે

જોડણીકોશમાં ગુજરાતી ભાષાના બધા જ શબ્દો આવી જવા જોઈએ એ વાત સ્પષ્ટ છે. પણ એમ કરતાં કેટલાક મુદ્દાઓ ધ્યાનમાં લેવાના હતા કોશનો અધિકાર ભાષામાં ચાલુ થયેલા અથવા માન્ય લેખકોએ વાપરેલા શબ્દોનો જ સગ્રહ કરવાનો છે. સસ્કૃત, હિન્દી, મરાઠી, બંગાળી વગેરે ભાષાઓના કુટુબમાની જ ગુજરાતી પણ હોવાથી એ ભાષાઓમાથી ગમે તેટલા શબ્દો ગુજરાતી ભાષા લઈ શકે છે, પણ તેટલા ખાતર એ ભાષાઓમાથી લેવા લાયક બધા શબ્દો કોશમા દાખલ કરીએ તો શબ્દસંખ્યા વધે, પણ એ ગુજરાતી ભાષાકોશ ન ગણાય. જેટલા શબ્દો ગુજરાતી ભાષામાં વપરાયા હોય અને ભળ્યા હોય તેટલાને જ ગુજરાતી શબ્દકોશમા સ્થાન હોઈ શકે છે.

સામાન્ય શબ્દોને પ્રત્યયો લગાડી જેટલા શબ્દો થઈ શકે છે તે બધા આપવા એ પણ કોશકારનું કામ નથી. અને જોડણીકોશની દૃષ્ટિએ તો મુખ્ય શબ્દ આપ્યા પછી જોડણીમાં ફેરફાર ન થતો હોય તો પ્રત્યયસાધિત શબ્દો રૂઢ હોય તોપણ આપવાનું પ્રયોજન, ખરું જોતાં, નથી. છતાં શરૂઆતમાં એવા શબ્દો આપીને પણ કોશ વાપરનારનું કામ સહેલું કરી આપવું આવશ્યક જણાવાથી પ્રત્યયસાધિત રૂપો આપ્યા-છે આગળ ઉપર જોડણીકોશમાંથી એવા શબ્દોને બાતલ કરવા જોઈશે

જોડણીનો વિચાર કરતી વખતે હ્રસ્વશ્રુતિ અને યશ્રુતિ જોડણીમા વ્યક્ત થવી જોઈએ એ શ્રી. નરસિંહરાવનો આગ્રહ ધ્યાનમાં આવ્યા વગર રહેતો નથી તેઓ કહે છે કે, ગુજરાતી ભાષાના સ્વભાવમા એ વસ્તુઓ છે અને જૂના લોકો એ બને શ્રુતિઓ લખવામા વ્યક્ત કરતા પણ હતા સરકારી કેળવણી ખાતાએ મનસ્વીપણે એનો છેદ ઉડાડ્યો અને લોકોએ જડતાથી અત્યાર સુધી એ જોહુકમીને ટેકો આપ્યો છે.

એમની એ વાત અત્યાર સુધી લોકોએ ધ્યાન ઉપર નથી લીધી એ બરાબર નથી થયુ. પણ આટલા દિવસના અનુભવ પછી જરૂર કહી શકાય કે, જે ફેરફાર થઈ ગયો છે એ થઈ ગયો છે. હ્ર અને ય નુ જોડણીમા કરી સ્થાન સર્વમાન્ય થવું એ લગભગ અશક્ય છે પણ એનું મુખ્ય કારણ એ નથી કે લોકોને એ બે શ્રુતિઓ વિષે વાંધો છે. પણ જનસ્વભાવ લખવાવાચવામાં અને છાપખાનાવાળાઓ બીબાં ગોઠવવામા જોડાક્ષરો વધે એ પસંદ નથી કરતા. જો હ્રશ્રુતિ અને યશ્રુતિ વ્યક્ત કરવાનો કોઈ સહેલો ઉપાય લિપિસુધારાને અંગે થાય તો શ્રી. નરસિંહરાવના પ્રયત્નને અત્યાર સુધી નથી મળ્યો એવો ટેકો જરૂર મળશે.

કેટલાક શબ્દો સારા લેખકોએ અથવા કવિઓએ વાપરેલા હોવા છતા, વપરાશમા કાં તો આવ્યા નથી અથવા રહ્યા નથી. તેવા કાલગ્રસ્ત શબ્દોનો અર્થ કરવો પણ કોક કોક વાર મુશ્કેલ થઈ જાય છે. એવા શબ્દો નજીકના ભવિષ્યમા કોઈ વાપરે એવો સંભવ પણ નથી હોતો. એવા શબ્દોની જોડણી નક્કી કરી આપવાનુ ખાસ પ્રયોજન નથી. છતાં અર્થકોશમાં તે કામ આવે એમ જાણી તેમને આ કોશમાં સ્થાન આપી + નિશાનીથી જુદા પાડ્યા છે.

જે કોશોમાંથી અમે શબ્દસંગ્રહ પ્રથમ ભેગો કર્યો તે કોશોના કર્તાઓનો અને પ્રસિદ્ધકર્તાઓનો અહીં આભાર માનીએ છીએ શ્રી. લલ્લુભાઈ ગોકળદાસ, શ્રી. જીવનલાલ અમરશી, શ્રી. ભાનુસુખરામ અને ભરતરામ, એમના કોશો તથા ગુજરાત વર્નાકયુલર સોસાયટીનો કારસીઅરબી કોશ, એ ગ્રંથોનો અમે વિશેષ ઉપયોગ કર્યો છે. આપટેના સંસ્કૃત કોશ વગર કોઈ ચલાવતુ જ નથી બીજા પણ કેટલાક કોશો અમે વાપર્યા છે. પ્રચલિત સાહિત્યમાથી શબ્દો કાઢી આપવામાં ગોંડળના ભાઈ ચકુલાલ પટેલ, રાજકોટના કવિ ત્રિભુવન વ્યાસ ઇ૦ મિત્રોએ કરેલી મદદની અહીં નોધ લેવી ઘટે છે. . . . જોડણીના નિયમો નક્કી થયા, આવેલી બધી સૂચનાઓનો વિચાર થયો, અને શબ્દોનો સગ્રહ પણ બની શકે તેટલો સંપૂર્ણ કર્યો; પણ મુખ્ય કામ એ નિયમો અને સૂચનાઓને અનુસરીને એ બધા શબ્દો એકધારી રીતે અને અકારાદિ ક્રમ પ્રમાણે લખવાના એ તો રહી જ ગયું

હતુ. નરહરિભાઈએ એ કામ કેટલુક કર્યું હતુ, પણ વિશ્વનાથભાઈની મદદ ન મળી હોત તો કોશ આટલો જલદી પૂરો ન થાત. એમણે નિયમિતતાથી અને શાસ્ત્રીય રસથી એ કામ કરી આપ્યુ એને માટે તેઓ ખાસ ધન્યવાદને પાત્ર છે . . .

ગુજરાતી જોડણી વિષે ચર્ચા કંઈ નહિ તો ૬૦ વરસથી ચાલતી આવી છે. જેમણે એ બાબતમા લખ્યું છે તેમનાં નામ સહુ કોઈ જાણે છે પણ જેમણે મોઢામોં ચર્ચા કરી હોય, બીજાઓને પ્રેરણા આપી હોય, અને નિર્ણય આણવામા મદદ કરી હોય એવા અજ્ઞાત ભાષારસિકો અને શિક્ષકો તો ઘણા હશે. એવા બધાના સંકલ્પોમાથી જ જોડણીકોશ આખરે પેદા થાય છે. કેળવણી ખાતાએ જોડણીના કાંઈક નિયમો તૈયાર કરી એ પ્રમાણે પાઠય પુસ્તકો છપાવ્યાં એ જ વખતે જો આ વિષયોનો સર્વાંગી વિચાર થયો હોત તો અત્યારે જોડણીનો સવાલ જ ઊભો ન થયો હોત પણ તેમ ન બન્યું. તેથી વિદ્વનોમાં અસંતોષ ફેલાયો અને જોડણીની ચર્ચા શરૂ થઈ. સ્વ. કવિ નર્મદાશંકરથી માંડીને અત્યાર સુધી જે લેખકોએ જોડણીની ચર્ચા કરી છે એમની સંખ્યા નાનીસૂની નથી સ્વ નવલરામ, સ્વ. કમળાશંકર, સ્વ ગોવર્ધનરામ વગેરે વિદ્વાનોએ જોડણીમા વ્યવસ્થા આણવાના પ્રયત્નો કર્યા છે. દી. બ કેશવલાલ ધ્રુવ, શ્રી. નરસિંહરાવ ભોળાનાથ, શ્રી. આનંદશંકર ધ્રુવ વગેરે વિદ્યમાન વિદ્વાનોએ પણ આ વિષય ઉદ્દીપિત કર્યો છે એ બધાની મહેનત અમારી આગળ હતી, તેથી જ અમે જોડણીના નિયમો સહેલાઈથી નક્કી કરી શક્યા. . . . એટલે અમારી આ પ્રવૃત્તિમાં પ્રત્યક્ષ અપ્રત્યક્ષ ભાગ લેનાર સઘળા ભાઈઓનો અમે આભાર માનીએ છીએ.

ફાગણ વદ ૭, સોમવાર
સં. ૧૯૮૫ — ક૦ મા૦ કાલેલકર

૨

[બીજી આવૃત્તિ]

અસાધારણ ઐતિહાસિક સંજોગોમા અર્થ સાથેનો આ જોડણીકોશ પ્રસિદ્ધ થાય છે. ગુજરાતી ભાષામા જોડણીની કાંઈ પણ વ્યવસ્થા ન મળે એ વસ્તુ ગાંધીજીને ખૂબ સાલતી હતી. એક કાગળમા એમણે પોતાનું દુઃખ નીચેના શબ્દોમા વ્યક્ત કર્યું હતુ

> "શુદ્ધિપત્ર વિનાનો શબ્દકોશ એ ગુજરાતી ભાષાને દેહ આપનારી વસ્તુ છે. અત્યારે તો ગુજરાતી ભાષાનો આત્મા શરીરની ખામીને લઈને ભૂતની માફક ભમ્યા કરે છે અને કયાંય શાંત થઈને બેસી શકતો નથી. એ સ્થિતિમાથી એ ભાષાના આત્માને ઉગારવો અને અવગતે જતો બચાવવો એ જો તમારુ કાર્ય ન હોય તો કોનું હોઈ શકે?"

ગુજરાતી ભાષાની શુદ્ધિમાં રસ ધરાવનારા વિદ્વાન તેમ જ વિદ્યમાન લોકોના અભિપ્રાયોનું સંકલન કરી અને શાસ્ત્રની મર્યાદા તેમ જ આજકાલનું વલણ તપાસી જોડણીના નિયમો અમે ઘડી કાઢયા, અને ધારેલી મુદ્દતની અંદર ગુજરાતી ભાષાના તેમ જ એ ભાષામાં સ્થાન પામેલા લગભગ બધા શબ્દોનો કેવલ

જોડણીકોશ પ્રજા આગળ મૂક્યો. તે વખતે 'નવજીવન'માં ગાંધીજીએ જે આનંદોદ્‌ગાર કાઢ્યા છે તે એમનો અસાધારણ ભાષાપ્રેમ સૂચવે છે. એમા એમણે લખેલુ .—

"ઠીક ઠીક ગૂજરાતી જાણનારા, વ્યાકરણશુદ્ધ ગૂજરાતી લખવાનો પ્રયત્ન કરનારની કલમેથી જે જોડણી ઊતરી તે ખરી ગણાય આ ચોરી નિયમને અનુસરીને કોશ તૈયાર થયો છે. અંગ્રેજી ભાષાના શબ્દોની જોડણી ખોટી કરતા આપણને શરમ લાગે છે. તેના કરતા માતૃભાષાની જોડણીનો વધ કરતા આપણને વધારે શરમ લાગવી જોઈએ.

"હવે પછી કોઈને સ્વેચ્છાએ જોડણી કરવાનો અધિકાર નથી."

લોકોને કેવળ શુદ્ધ જોડણી પૂરી પાડીને કોશ કૃતાર્થ ન જ થઈ શકે. એટલે જોડણી સાથે શબ્દોના કાઈ નહિ તો મુખ્ય અર્થો પૂંજમા પણ આપવા એ આવશ્યક હતુ કેવળ જોડણીથી ભાષાપ્રેમીને સંતોષ નહિ થાય એટલા જ ખાતર જોડણીકોશની ફક્ત પાચસો નકલો જ કાઢી હતી અને એને માટે અમે ગાંધીજીનો ઠપકો પણ વહોરી લીધો હતો. પ્રજાએ એ કોશને અમારા ધારવા કરતા વધુ ઉત્સાહભર્યો આવકાર આપ્યો અને એ જોડણી પોતાને માન્ય હોવાની સંમતિઓ પણ આવી.

જોડણીનું કામ જેટલુ સરળ રીતે થયુ એટલુ જ સંકીર્ણ કાર્ય અર્થો આપવામાં કરી બતાવવુ એવી અમારી સુરાદ હતી. પણ ભારતવર્ષને સદ્‌ભાગ્યે સ્વરાજની હિલચાલ જાગી અને વિદ્યાપીઠના અધ્યાપકો તથા વિદ્યાર્થીઓએ એમા ઝંપલાવ્યુ. બીજું અનેક કાર્યો સાથે આ કામ પણ સંકેલી લીધુ હોત. પણ ગાંધીજીને ચરણે સાર્થ જોડણીકોશ ધરવાની વિદ્યાપીઠની અભિલાષા ફાવી ગઈ અને કેટલાક ભાઈઓએ લડતમા ઝંપલાવવાનું માંડી વાળવાનો સ્વાર્થત્યાગ બતાવ્યો. જ્યા સામ્રાજ્યનુ આખું તંત્ર ઉથમચાવવાને લડત શરૂ થઈ ત્યા કોશ રચવાનુ કામ સળંગ તંત્રે કેમ ચાલે ? કામ જો અટકાવવુ ન હોય તો પ્રસંગે પ્રસંગે જુદા જુદા સેવકોને હાથે કામ લીધા વગર છૂટકો ન હતો. જોડણીની બાબતમા તો અનેક દિશાએ મતભેદને અવકાશ. શબ્દોના અર્થ નક્કી કરવાનુ કામ પીઠ સાહિત્યસેવકોનુ છે એમા ઐતિહાસિક દૃષ્ટિ હોય તો જ એ કાર્ય સંતોષકારક ગણાય. પણ અમારે એટલી મોટી મહત્ત્વાકાક્ષા રાખ્યે પાલવે એમ ન હતુ જે સેવકો જે વખતે ઉપલબ્ધ હોય તેમને હાથે કામ પૂરુ કરાવ્યા વગર છૂટકો ન હતો.

શાંતિના દિવસો હોત તો દરેક શબ્દનો અર્થવિકાસ તપાસવાનુ કામ અમે કર્યું હોત શબ્દો ભાષામા કયાં કયા કયા અર્થમા વપરાય છે એ શોધી કાઢીને શબ્દોના આજના અર્થો પણ નક્કી કર્યા હોત. જ્યા શબ્દો ખોટા અર્થમા વપરાય છે ત્યા ધ્યાન ખેચ્યુ હોત. પારિભાષિક શબ્દોના અર્થો વધારે ચોક્કસ કર્યા હોત ઝીણા ઝીણા અર્થભેદ બતાવવા માટે જૂના શબ્દોના અર્થો મર્યાદિત કર્યા હોત અથવા નવા શબ્દો સૂચવ્યા હોત શિષ્ટ સાહિત્યના ભાષાતરમા ડગલે ને પગલે જે મુશ્કેલી ઉત્પન્ન થાય છે તે દૂર કરવા માટે પણ કોશમા કાઈક સગવડ કરી હોત અમારો વિચાર એવો હતો કે, અત્યાર સુધી ચાલતુ આવ્યુ છે એમ જૂના કોશો ઉપર પૂરો આધાર રાખીને નવો કોશ તૈયાર ન કરવો. પણ સાહિત્યના અભ્યાસીઓ સ્વતંત્ર શોધખોળથી જેમ શબ્દોના અર્થ નક્કી કરે છે તે ઢબે બની શકે તેટલુ

કામ કરવું. જૂના કોશોને તરછોડવાનો વિચાર આમાં ન હતો, પણ શબ્દોના અર્થ પ્રમાણપુર.સર છે એવી ખાતરી કરી લેવાની અને અર્થો નક્કી કરવામા પરંપરાની શિથિલતા કાઢી નાંખવાની વૃત્તિ હતી. અમુક મિત્રોએ સાહિત્યના અમુક વિભાગ વાચી તેમાથી મહત્ત્વના શબ્દોની વપરાશ, સંદર્ભ પ્રમાણેના અર્થ, અને તેના સ્થાનો નોધી લેવાનુ વહેંચી પણ લીધું હતું. પણ એમાથી અમે કશુ કરી ન શક્યા

પણ આપેલા અર્થો માટે નર્મકોશથી માડીને અત્યાર સુધી પ્રસિદ્ધ થયેલા આપણા બધા કોશોની તેમ જ હિંદી, મરાઠી, બંગાળી, સસ્કૃત તથા અગ્રેજી કોશોની મદદ લેવામા અમે ચૂક્યા નથી. જે અર્થોની ચોકસાઈની ખાતરી નથી પડી તેમને માટે બનતી કોશિશ કર્યા છતા જો નથી મળ્યા તો તેમને છોડી દેવામા આવ્યા છે. બીજા કોશોમા આપેલા અર્થો બને તેટલા વધારે સંક્ષિપ્ત રૂપમા પણ પૂરેપૂરા સમજી શકાય એવી રીતે આપવાની ખાસ ચીવટ રાખેલી છે શબ્દોના અર્થો મુખ્ય લીધા છે અને તેમનો દીર્ઘસૂત્રો વિસ્તાર કરેલો નથી. જે અર્થ બીજા શબ્દની જોડે વપરાતા ઊપજતો હોય તેવા અર્થો આપવામા આવ્યા નથી. જોડણીકોશની મર્યાદામા રહીને જ અર્થોનો વિસ્તાર કરી શકીએ એમ હોવાથી અમે શબ્દો સાથે રૂઢિપ્રયોગોની નોંધ લીધી નથી

આ બધું કરનાર સાથીઓ પીઢ સાહિત્યસેવી ન ગણાય, પણ ભાષાપ્રેમી અને સાહિત્યસેવી તો જરૂર છે. એટલે એમણે બંધી જાતની ચીવટ રાખવામા મણા નથી રાખી. અર્થ આપવાની પદ્ધતિમા સૂક્ષ્મ મતભેદોને સ્થાન હોય છે તજ્જ્ઞ ભાષાશાસ્ત્રીઓ એવો ભેદ આ કોશમા ઠેકાણે ઠેકાણે જોશે. પણ સામાન્ય વાચકોને એથી કશી મૂંઝવણ નડવાની નથી. છેલ્લી નજર એક બે વ્યક્તિઓએ પહેલેથી આખર સુધી રાખેલી હોવાથી કોશમાં સળંગસૂત્રતા જળવાઈ રહી છે, અને તેથી જ અમે આ કોશ વિના સકોચે પ્રજા આગળ મૂકી શકીએ છીએ

દરેક કામ ગમે તેટલા લોકોને હાથે થાય અને ગમે તે વ્યક્તિ ઉપર તેની જવાબદારી હોય તોયે એ કામ ચીવટપૂર્વક પાર પાડવાની જવાબદારી એકાદ વ્યક્તિને માથે આવી પડે છે. જોડણીકોશના સપાદનમા એવી ચીવટ ભાઈ ચંદ્રશંકર શુક્લે રાખેલી. અર્થકોશની તૈયારીમા એ ચીવટ રાખવી વિશેષ કઠણ હતી તે કામ ભાઈ મગનભાઈ દેસાઈએ કર્યું. તેથી જ આ કોશ નિર્વિઘ્નપણે પ્રજાના હાથમાં મૂકી શકાય છે. શ્રી. ચૂનીલાલ બારોટ, શિવશંકર શુક્લ, ગોપાળદાસ પટેલ, અમૃતલાલ નાણાવટી અને ચીમનલાલ શાહ — આ બધા ભાઈઓએ ઓછી-વત્તી પણ તનતોડ મહેનત ન કરી હોત તો આ કામ રહી જ ગયુ હોત. શ્રી. ચંદ્રશંકરે પોતાની જૂની જવાબદારી સ્મરણમા રાખી પોતાની માદગી દરમ્યાન પણ આનાં છેલ્લા પ્રૂફ જોયા છે. એક સિવાયના આ બધા જ ભાઈઓ વિદ્યાપીઠના સ્નાતકો છે એ વસ્તુની નોધ લેતાં સતોષ થાય છે.

આજની સ્થિતિમાં સામાન્ય વ્યવહાર માટે આ કોશ સંપૂર્ણ ગણાય. પણ અમારે તો અમારા આદર્શને પહોચવુ છે. ગૂજરાતી સમાજના સર્વસંગ્રાહક સ્વભાવ પ્રમાણે ભાષા પણ સર્વસંગ્રાહક બની છે. વૈષ્ણવ અને શૈવ, જૈન અને સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયી, કાઠિયાવાડી અને ગાયકવાડી, મુસલમાન તેમ જ પારસી,

ખ્રિસ્તી તેમ જ પરદેશી, બધાએ ગૂજરાતીની સેવા કરી છે. એ બધાની સેવાને. સરવાળો કરી ભાષાની સમૃદ્ધિ કેટલી છે એ કોશદ્વારે તપાસવુ ઘટે છે.

સંખ્યાબંધ ગૂજરાતીઓ ગૂજરાત બહાર અને હિંદુસ્તાન બહાર જઈ વસેલા છે. સ્વરાજની હિલચાલમા ગૂજરાતે જે પ્રથમ સ્થાન લીધું છે તેને પરિણામે બહાર વસેલા ગૂજરાતીઓમા નવી સ્ફૂર્તિ, નવી અને વ્યાપક દૃષ્ટિ, અને નવી શક્તિ આવ્યા વગર રહે નહિ. તેઓ જ્યારે દેશદેશાતરનો પોતાનો અનુભવ, ત્યાની સમાજસ્થિતિ, અને એ સ્થિતિને અનુકૂળ કરી લેવામા કેળવેલો પોતાનો પુરુષાર્થ, એના બ્યાનો લખશે ત્યારે ગુજરાતી ભાષા હિંદુસ્તાનમા અસાધારણ સમૃદ્ધિ બતાવશે અને રાષ્ટ્રવ્યાપી કેળવણીનુ એક મહત્ત્વનુ વાહન થઈ પડશે.

કોઈ પણ ભાષાનો શબ્દકોશ એ તે ભાષાના, એટલે કે, તે ભાષા બોલનાર સમાજના પુરુષાર્થનુ પ્રતીક હોય છે. એવા સમાજમા દરેક નવી વસ્તુનો બહિષ્કાર કરવાની સંકુચિત વૃત્તિ નથી હોતી, અને જે જુઓ તેનો સ્વીકાર કરો એવી ભિખારી વૃત્તિ પણ નથી હોતી. પોતાપણું સાચવીને, ગૌરવ વધારીને જેટલી નવી વસ્તુ લઈ શકાય અને આબાદ રીતે પોતાનામા ભેળવી શકાય તેટલાનો સ્વીકાર કરતા આચકો નહિ ખાય; અને નવાની ભભકથી અંજાઈ જઈ જેને જુએ તેને ચરણે ઢળી પડે, પોતીકાનો તિરસ્કાર કરી પરાયાંનુ દાસત્વ સ્વીકારે, એવી હીન બુદ્ધિ પણ ન રાખે. પોતાની હસ્તી જોખમમા હોય ત્યારે પારકાના હુમલાથી બચી જવા માટે, અમુક જાતની પુરાણપ્રિયતા કહો અથવા ક્ષેમવૃત્તિ (conservatism) કહો, આવશ્યક હોય છે ક્ષેમવૃત્તિ એ જિજીવિષાનુ વ્યાકરણ છે પણ જ્યારે સમાજ સમર્થ બને છે, પરાક્રમ પ્રગટ કરે છે, વિજિગીષા કેળવે છે, ત્યારે ક્ષેમવૃત્તિ કોરે મૂકી તે યોગવૃત્તિ ધારણ કરે છે. એ વખતે પણ નવું નવુ ધારણ કરવાના ઉત્સાહમા એ તણાઈ ન જાય અને આખો પ્રવાહ ડહોળાઈ ન જાય એટલા ખાતર વિજિગીષાનુ વ્યાકરણ પણ જાળવવાનું હોય છે. પણ એ ક્ષેમવૃત્તિ કરતા જુદું હોય છે. આ નવું વ્યાકરણ ધ્યાનમા લઈ દરેક દસકે ભાષાનો કોશ ફરી ફરી સજીવન કરવાની આવશ્યકતા ઉત્પન્ન થશે એમ અમે માનીએ છીએ ચાલુ લડતમાથી જેઓ વિજય મેળવીને નીકળ્યા હશે તેમને માટે આ કામ અમે રાખી મૂકીએ છીએ. છેલ્લાં દસ પંદર વર્ષમા ભાષાએ જે પ્રગતિ કરી છે, ભાષામા નવા નવા શબ્દો દાખલ થયા છે, શબ્દોને નવા નવા અર્થો મળ્યા છે, તે બધાનો સંગ્રહ અમે કરી શક્યા છીએ એટલાથી જ અમને સંતોષ છે.

બીજા સંસ્કરણનો લાભ લઈ અમે શબ્દોનો ઉમેરો કરવા શોધ કરી શક્યા હોત. પરંતુ તેને પહોચી વળવુ અશક્ય હતુ. એટલે સહેજે અમને જેટલા નવા શબ્દો મળી આવ્યા તેમનો તો આમાં ઉમેરો કરી લીધો છે . . કેટલાક શબ્દોનો અમે પહેલી આવૃત્તિમા માત્ર વિકલ્પનિર્દેશ જ કર્યો હતો તેમને આમા, અર્થકોશ તરીકે ઉપયોગિતાની દૃષ્ટિએ, જુદા પણ બતાવેલા છે

પ્રત્યયસાધિત શબ્દો, ક્રિયાપદના પ્રેરક તથા કર્મણિ રૂપો, અને અનેક સમાસોનો સમાવેશ કરીને કોશકાર ધારે તો શબ્દસંગ્રહ ઘણો મોટો દેખાડી શકે. અમે

એવો લોભ રાખ્યો નથી. પહેલી આવૃત્તિમા જે શબ્દો સંવરાયા હતા તેમાથી કેટલાક સમાસો તથા પ્રત્યયસાધિત શબ્દો આ આવૃત્તિમા રદ પણ કરવામા આવ્યા છે. અર્થકોશમા તેમ કરવાને શુદ્ધ જોડણીકોશ કરતા ઓછી છૂટ છે એ તથા જોડણીની આવશ્યકતાને વિચારીને જ તેમ કરવામા આવ્યુ છે. આમ વધઘટ થઈને સરવાળે શબ્દભંડોળ પહેલી આવૃત્તિ કરતાં મોટું નીવડ્યું છે. પહેલી આવૃત્તિમા ૪૩૭૪૩ શબ્દો હતા, આમા કુલ ૪૬૬૬૧ શબ્દો છે

પારિભાષિક શબ્દોનો ઉપયોગ આપણે નથી કરતા ત્યા સુધી તેમની પસંદગી કરવી મુશ્કેલ જ રહેવાની. વિજ્ઞાનશાસ્ત્રનો અભ્યાસ આપણે અંગ્રેજી દ્વારા કરીએ છીએ એટલે ગમે તેવી સુદર યોજેલી પરિભાષા પણ જીવંત ભાષાના કોશકારને સંગ્રહવી મુશ્કેલ પડે છે. પણ જે વાપરની કસોટી પર તેને ચડાવીએ તો તેની પરીક્ષા થઈ પસંદગી સરળ બને છે. ગણિતની પરિભાષાના વિદ્યાપીઠના અનુભવ પરથી આ અમે કહી શકીએ છીએ. વિનયમ દ્વિરના ગણિતની પરિભાષા આ કોશમાં લગભગ સંપૂર્ણતાએ સંગ્રહાયેલી છે તેમ જ સંગીતને માટે પણ કહી શકાય. પરંતુ રસાયનશાસ્ત્ર, પદાર્થવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર, યંત્રશાસ્ત્ર, ગતિશાસ્ત્ર, વિદ્યુત્શાસ્ત્ર વગેરેની પ્રમાણભૂત અને પ્રયોગસિદ્ધ પરિભાષાને અભાવે તે સંપૂર્ણતાએ આ કોશમાં નથી વિજ્ઞાન કે ગણિતની પરિભાષાની બાબતમા અન્ય કોશોએ ગમે તેમ ગોઠવણ કરી છે તે તપાસીને જે શબ્દો ઠીક ન લાગ્યા તે રદ કર્યા છે

પણ આપણા સાક્ષરોના વિચારો પાશ્ચાત્ય ઢબે અને પાશ્ચાત્ય પરિભાષામા ઠીક ઠીક વધતા જાય છે. તેમને વ્યક્ત કરવા તેઓ પરિભાષા પણ યોજતા જાય છે. તેનો વિવેક કરીને સંગ્રહ કરવો આવશ્યક ગણાય, તે આ કોશમા કરવામાં આવ્યો છે. તેના અર્થ મુખ્યત્વે તેના અંગ્રેજી પર્યાય દ્વારા આપ્યા છે. તેવુ જ ગણિતની પરિભાષા માટે પણ કર્યું છે. આવી રીતે અંગ્રેજી પર્યાયનો આશરો લાંબો વખત ન લેવો પડે એ તો ત્યારે જ બને કે જ્યારે આપણે તે પરિભાષાને અપનાવી દૃઢ કરી લઈએ.

જ્યા શબ્દો સાથે વિસ્તારપૂર્વક વિગત આપવાની હોય છે ત્યાં કોશકારની મૂંઝવણ સહુથી વધારે હોય છે. રમતો, વનસ્પતિ, ઔષધિ, પ્રાણી, પંખી, રોગ, ઘરેણા, ઔદ્યોગિક ક્રિયાઓ, વ્રતો, ઉત્સવો, પંથ, વાદ્ય, અવતાર, કારીગરોના ઓજારો વગેરેના અર્થ આપતી વખતે ઓછામા ઓછી કેટલી વિગત આપવી જોઈએ એ જ નક્કી કરવાનું રહે છે. વિસ્તાર ન કરતા શબ્દાર્થ સ્પષ્ટ થાય, વાચકને બધી માહિતી ભલે ન મળે પણ શકાનિવૃત્તિ તો જરૂર થાય, એ જાતનું ધોરણ જાળવવાનો અહી પ્રયત્ન કર્યો છે.

કોશમા દરેક શબ્દ સાથે તેનું વ્યાકરણ પણ આપવાની જરૂર રહે છે કે જેથી એ શબ્દ વિશેષ ઓળખાય અને તેને કેમ વાપરવો તેનો કાઈક ખ્યાલ આવી જાય. એ વ્યાકરણનું વર્ગીકરણ આપણે અંગ્રેજી વ્યાકરણમાથી ઉપાડી લઈ અમુક અગવડો વહોરી લીધી છે. કોશમાં આપેલા વ્યાકરણમા કયાક કયાક મતભેદ કે પ્રશ્નો જરૂર ઊપજવાના. પણ તે તો જ્યા સુધી ગુજરાતી ભાષાના સ્વભાવને અનુસરનાર એક સંપૂર્ણ અને શાસ્ત્રશુદ્ધ વ્યાકરણનો ગ્રથ પ્રજા આગળ નથી

સુધારો ત્યા સુધી શું થાય ? શબ્દોના વ્યાકરણના નિર્ણય કરતાં એ ઉણપ અમને નજરે આવ્યા કરી છે નામના લિંગ તથા વિશેષણ અને ક્રિયાવિશેષણનો ભેદ એ આ વિષેનાં આગળપડતાં દૃષ્ટાંતો છે

કોશની નવી આવૃત્તિમાં જોડણીના નિયમો જેવા ને તેવા જ રહે છે. એક એ જગાએ ફેરફાર કર્યો છે તેની અહીં નોંધ લેવી જોઈએ આગલી આવૃત્તિમાં 'સાજ' જોડણી કરેલી. તેનો હવે સાંજ–ઝ એવો વિકલ્પ માન્ય રાખ્યો છે. તેમજ ઇન્સાફ–ઇનસાફ તથા ઇન્કાર–ઇનકાર એમ વિકલ્પ સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.

મહા સુદ ૭, સં ૧૯૮૭ — ૬૦ મા૦ કાલેલકર
તા. ૨૬–૧–'૩૧, સોમવાર

૩

[ત્રીજી આવૃત્તિ]

જોડણીકોશની બીજી આવૃત્તિ ખલાસ થઈ જવાથી, આ તેની ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પાડવામાં આવે છે. ઈ. સ. ૧૯૩૪ના અંતમાં સરકારના બંધનમાંથી છૂટ્યા બાદ, વિદ્યાપીઠ મંડળે તા. ૩–૧–૧૯૩૫ની પોતાની પહેલી સભામાં ઠરાવ કર્યો હતો કે, "કોશની બીજી આવૃત્તિ ખલાસ થાય તે પહેલા ત્રીજી આવૃત્તિ તૈયાર કરવાનું આ સભા ઠરાવે છે, અને તે કામ શ્રી. મગનભાઈ દેસાઈને સોંપવામાં આવે છે. તેમની દેખરેખ નીચે આખો વખત કામ કરવા માટે શ્રી. ચૂનીલાલ બારોટને મુકરર કરવામા આવે છે."

આ ઠરાવ થયો ત્યારે એવી ધારણા હતી કે, બીજી આવૃત્તિની મિલકત નકલો ૧૯૩૭ સુધી તો ચાલશે. અને એ ગણતરી બાંધીને નવી આવૃત્તિના સંશોધનની યોજના કરી હતી. પરંતુ, પ્રજા તરફથી કોશને ઉત્તરોત્તર વધુ મળવા લાગેલા સત્કારને કારણે, ૧૯૩૬મા જ બધી નકલો ખપી ગઈ, એટલે ત્રીજી આવૃત્તિ બને તેટલી સત્વર તૈયાર કરી નાખવાનું ઠરાવ્યું. તેને લઈને નિરધારેલા સંશોધનમાં થોડો ફાપ મૂકવો પડ્યો છે.

આ આવૃત્તિના કામનો પ્રારંભ કર્યો ત્યારે વિચાર્યું હતું કે, કોશને વધુ શાળોપયોગી બનાવવાની દૃષ્ટિએ તેમાં શબ્દપ્રયોગો તથા ઉપલબ્ધ વ્યુત્પત્તિ ઉમેરવા; અને શબ્દભંડોળ માટે, બને તેટલુ વધારે શાળોપયોગી સાહિત્ય વાંચી કાઢવું. પરંતુ, ઉપર જણાવ્યા મુજબ, કોશનુ છાપકામ તરત કરાવવાનું આવવાથી, પૂરેપૂરી વ્યુત્પત્તિ આપવાનું તથા શબ્દપ્રયોગો સંઘરવાનુ કામ અમારે છોડવા પડ્યા છે. વાચક જોશે કે, આ આવૃત્તિમા અમે તત્સમ વ્યુત્પત્તિ આપીને જ અટકી ગયા છીએ અને શબ્દપ્રયોગસંગ્રહને તો અડક્યા જ નથી

આ આવૃત્તિ તૈયાર થતી વેળા, શુદ્ધ જોડણી લખવાની ચીવટવાળા એક ભાઈએ અમને એમની એક મુશ્કેલી જણાવી કે, ક્રિયાપદનાં પ્રેરક અને કર્મણિ રૂપો કોશમા, બધાના નહિ તો, જ્યા જોડણીકર થવાનો પ્રશ્ન હોય તેટલાં ક્રિયાપદોનાં જો આપો, તો બહુ ઉપયોગી થાય. આ માગણીનુ ચન્દ્રક સ્વીકારી. આ આવૃત્તિમાં એવા ક્રિયાપદોનાં રૂપો બનાવીને મૂકવામા આવ્યા છે આવાં

બનાવીને મૂકેલાં રૂપેામાથી કેટલાંકનેા ઉપયેાગ કદાચ સાહિત્યમા નયે મળે એમ બનવા જેગ છે. પણ એ રૂપેા જોડણીની દૃષ્ટિએ જ મૂકયા છે, અને તે મૂકતી વખતે એટલું ધ્યાનમાં રાખ્યું છે કે, તેમનેા ઉપયેાગ કરવા કેાઈ ચાહે તેા તે કરી શકે,—તેમાં કાંઈ વિચિત્ર ન લાગવુ જોઈએ જ્યાં ખાસ વિચિત્રતા જેવું લાગ્યું છે ત્યા તેવા રૂપેા બનાવ્યાં નથી

શબ્દભંડેાળનું કામ આ વખતે ઠીક ઠીક થયું ગણાય. નવા શબ્દેા શેાધવાને અંગે કરેલા વાચનમા, ઉપર કહ્યુ તેમ, મુખ્યત્વે શાળેાપયેાગી પુસ્તકેા જ લેવામા આવ્યાં હતા. તે ઉપરાત, સામાન્ય નવા વાચનમાં આવતાં પુસ્તકેામાંથી પણ શબ્દેા મળે તે સંઘરવામાં આવ્યા છે. એ રીતે કામ કરતા, આ વેળાની આવૃત્તિમાં શબ્દસંખ્યા ૫૬૮૩૦ થઈ છે. એટલે કે, ગઈ આવૃત્તિના ૪૬૬૬૧માં ૧૦૧૬૯ શબ્દેાનેા વધારેા થયેા છે.

શબ્દેાની ગણતરીની સાથે તત્સમ શબ્દેાની વર્ગીકૃત ગણતરી પણ કરવામા આવી છે. ભાષાપ્રેમીઓને એનું પરિણામ બેાધક થશે એમ માનીએ છીએ. નેાંધાયેલી તત્સમ વ્યુત્પત્તિમાં સૌથી મેાટેા વિભાગ, અલબત્ત, સંસ્કૃત શબ્દનેા, ૨૦૨૬૫, એટલે કે, ૩૫ ટકા જેટલેા છે. ત્યાર પછી ફારસીના ૧૭૫૬, એટલે ૩ ટકા, અરબ્બીના ૮૨૪, એટલે ૧॥ ટકેા, અંગ્રેજીના ૩૬૦, એટલે ૦॥ ટકેા, હિંદીના ૧૮૩, મરાઠીના ૪૪, તુર્કીના ૨૭, પેાર્ટુગીઝના ૨૯ — એમ આવે છે. ગુજરાતીનેા સારેા અભ્યાસ કરનારે સંસ્કૃતનું અમુક જ્ઞાન તેા મેળવવું જ જોઈએ એ આ સાદી ગણતરી પરથી દીવા જેવુ દેખાઈ આવે છે. આ ગણતરીથી અમને એક એ અદાજ પણ મળી રહ્યા છે કે, લગભગ ૪૨ ટકા વ્યુત્પત્તિનું કામ તેા થઈ ચૂકયુ ગણાય.

૧૯૩૫માં આ આવૃત્તિનુ કામ શરૂ કર્યું ત્યારે જોડણીના નિયમેાને અંગે કાંઈ નવુ વિચારણીય છે કે કેમ એનેા પણ ખ્યાલ કરી લીધેા હતેા એ બાબતમા કશેા મહત્ત્વનેા ફેર કરવાની જરૂર નથી જોઈ. ઊલટું, હર્ષની વાત છે કે, જોડણીકેાશને ઉત્તરેાત્તર માન્યતા મળતી ગઈ છે, અને આજ મુંબઈ યુનિવર્સિટી જેવી શિક્ષણસંસ્થાએ તથા ગુજરાતી સાહિત્ય સંમેલન જેવી વિદ્વત્સભાએ એને અપનાવ્યેા છે. આ બાબતમાં સાહિત્ય સમેલને તેની ગઈ બેઠકમા કેાશને માટે જે આવકારદાયી ને અભિનંદક ઠરાવ કર્યેા છે, તે માટે એ સંસ્થાનેા અત્રે અમે આભાર માનીએ છીએ.

જોડણીકેાશને આમ માન્યતા મળ્યા પછી, આજ હવે આપણી આગળ જોડણીની અરાજકતાનેા પ્રશ્ન એટલા પૂરતેા પતી ગયેા મનાય. હવે કરવાનુ રહે છે તે સ્વીકૃત થયેલી એવી આ જોડણીની બાબતમાં કાળજી રાખી તેનેા વાપર વધારવાનું તે કામ ગુજરાતના શિક્ષકગણ, લેખકવર્ગ તથા છાપાવાળા અને માસિકના તંત્રી, વ્યવસ્થાપકેા તથા પ્રકાશન સંસ્થાઓ — એ બધાએ કરવાનુ રહે છે આમા જે આપણે જાગૃતિ નહિ બતાવીએ તેા હવે એકમે વર્ષમા સિદ્ધ થઈ જવું જોઈએ એવું કામ નાહક લંબાશે, અને ભાષાની સેવામા એટલે દરજ્જે ક્ષતિ આવી લેખાશે

જોડણીના નિયમોમા એક ફેરફાર કર્યો છે. નિયમ પમો આ પ્રમાણે હતો – "જ્યાં આરબી, ફારસી, અંગ્રેજી કે અન્ય પરભાષામાથી અપભ્રષ્ટ થયેલો શબ્દ રૂઢ થઈ ગયો હોય, ત્યા તે જ અર્થમાં તત્સમ શબ્દ ન વાપરવો. ઉદા૦ પર્ષ્ટ, ખ્વાહિશ, હૂબહૂ, ગ્રિલ્સ, ટિકેટ નહિ; પણ પાપડ, બાગેશ, આબેહૂબ, અંગ્રેજી, ટિકિટ."

આ નિયમ, બરું જોતા, જોડણીનો નહિ પણ શૈલીનો ગણાય. એટલે જોડણીકાર એને પોતાના નિયમ તરીકે આપે એમાં મર્યાદાદોષ આવે. આ વિચારથી એ નિયમ રદ કરવામા આવ્યો છે. બાકી આખી નિયમવાલી જેમની તેમ રહે છે. નવી આવૃત્તિનો લાભ લઈ તે નિયમોનો અમલ કરવામાં કેટલાક શબ્દોમાં જ્યાં ક્ષતિ રહી ગયેલી જણાઈ છે, ત્યાં સુધારો કર્યો છે. ચડવુ–ચઢવુ, મજા–મઝા, ફળદ્રુપ–ફળદ્રૂપ વિકલ્પો સ્વીકાર્યા છે. નિયમાવલીનું વધુ સ્પષ્ટીકરણ થાય તેટલા સારુ સૂચક દાખલાઓ કેટલીક જગાઓએ ઉમેર્યા છે. (જેમ કે, ક્રિયાપદના રૂપોની જોડણીનો નિયમ ૨૫, ૨૬ જુઓ.)

તત્સમ શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ આપવામાં આવી છે એ ઉપર જણાવ્યુ. તેને અંગે એક બે વાતનું સ્પષ્ટીકરણ કરવાની જરૂર છે. આપણી ભાષામા ઘણા સંસ્કૃત શબ્દો તેમના પ્રથમાના રૂપે ઊતરી આવે છે, અને જેમા અંતે વિસર્ગ હોય છે તેના તે વિસર્ગનો લોપ થયો હોય છે. જેમ કે, પિતા, વિદ્વાન, ચંદ્રમા, મન ઇત્યાદિ. આ શુદ્ધ સંસ્કૃત તો ન ગણાય. વળી કેટલાક શબ્દો સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રમાણે નવા બનાવી આપણે વાપરીએ છીએ, જે સંસ્કૃત કોશોમા નથી મળે આવા બધા શબ્દોને અમે સ. તરીકે તત્સમ જણાવ્યા છે.

એની જ એક મર્યાદા ફારસી અરબી શબ્દોની તત્સમતાને અંગે પણ સ્વીકારી છે. આ ભાષાઓને અંગે વિશેષ મુશ્કેલી એ છે કે, તેની ને આપણી વર્ણમાળા એક ન હોઈ, લિપ્યંતરનો પ્રશ્ન પણ ખડો થાય છે. જેમ કે, ફારસી 'ઝ' અગાઉની પેઢી 'જ' લખીને સંતોષ માનતી. આજ અંગ્રેજી Z નો ઉચ્ચાર આપણે ત્યા દૃઢ થતો જવાથી ફારસી ઝ ઉચ્ચાર 'જ'થી વ્યક્ત કરવા કરતાં 'ઝ' લખવા પ્રેરાઈએ છીએ. પરતુ ફારસી અરબી શબ્દોમાં જકાર ઊતરી તો ગયો છે. એ રૂઢિને આપણી જોડણીની પ્રથામા માન્યતા પણ મળી છે એટલે એવા જકારવાળા કરકના શબ્દોને પણ ફારસી જ જણાવ્યા છે. જેમ કે, નજર, અજીજ.

અંત્ય હકારવાળા ફારસી શબ્દો ગુજરાતીમા પોતાના લિંગ પ્રમાણે ઈ, ઉ કે ઓ અત્ય સ્વીકારે છે. જેમ કે, તકાન્તે, સાદુ, જલસો. આટલા કરકના શબ્દોને પણ ફારસી જણાવ્યા છે.

ફારસી અરબી અય્, અવ્, આપણે ત્યા અનુક્રમે એ, ઓ રૂપે લખાય છે ને અૈ, અૌ રૂપે બોલાય છે જેમ કે, કૈફત, શૈતાન, મૌત આ રૂપોને પણ તત્સમ જ ગણ્યા છે.

પરંતુ રદ, સબર, ફિકર, સાહેબ, જાહેર, ઇજન, ચહેરા જેવા શબ્દો તદ્ભવ ગણ્યા છે. નિસબત, સબતી, બરબાસ્ત જેવા શબ્દો જેમનો ઉચ્ચાર તત્સમ છે(પણ જે નિસ્બત, સબ્તી, બર્બાસ્ત એ રૂપે નથી લખાતા) તેમને પણ તત્સમ ગણ્યા છે.

પોર્ટુગીઝ તત્સમતા બતાવી છે તે સામાન્ય મળતાપણા પરથી જ ગણાય. શુદ્ધ રૂપે એ શબ્દ હશે કે કેમ એ, પોર્ટુગીઝના અજ્ઞાનને કારણે, અમારાથી દાવો કરી શકાતો નથી. ઉપલબ્ધ કોશો કે વ્યાકરણોમાથી એને અંગેના મળી આવેલાં સૂચન પરથી એ નિર્દેશો છે.

મરાઠી, હિંદી ભાષા તો ગુજરાતીની બહેનપણીઓ ગણાય. ઘણા શબ્દો જરાતરા ફેરથી કે તેના તે જ રૂપે એકબીજ્યાએ મળી શકે તે પરથી તે શબ્દ મરાઠી કે હિંદી ન ગણાય. પણ આજના વધતા જતા આંતરપ્રાંતીય સંસર્ગને કારણે તથા પૂર્વના સંસર્ગોથી પણ કેટલાક શબ્દો આપણા સાહિત્યમાં તે તે ભાષાઓમાથી સ્વાભાવિક રીતે ઊતરી આવ્યા છે કોશમા એવા શબ્દોને જ હિંદી કે મરાઠી બતાવી શકાય. અમે એ દૃષ્ટિએ આ ભાષાઓના શબ્દોનો નિર્દેશ કર્યો છે.

શબ્દની તત્સમ વ્યુત્પત્તિ બતાવતાં એ ખ્યાલ આપોઆપ ઊઠે કે, તેનો અર્થ પણ તત્સમ છે ? કેમ કે, એવું ઘણી વાર બને છે કે, શબ્દનુ સ્વરૂપ તત્સમ હોવા છતા તેના અર્થમા તત્સમતા ન હોય, તેમા કાંઈક ફેર થયો હોય, લક્ષણાથી ભિન્ન અર્થ નીકળતો હોય, કે વ્યંજનામાં મર્યાદા પણ આવી ગઈ હોય. આ પ્રકારની ઝીણવટમા અમે ઊતર્યા નથી, ને મૂળ શબ્દના અર્થની સામાન્યતઃ તત્સમતા પરથી તેને તત્સમ ગણ્યો છે. સામાન્ય ઉપયોગની શાળોપયોગી આવૃત્તિમાં એથી વધુ સૂક્ષ્મતા આવશ્યક પણ ન ગણાય

વ્યુત્પત્તિને અંગે, છેવટમાં, એક વસ્તુ કહેવાની રહે છે તે, ક્રિયાપદોની વ્યુત્પત્તિ નથી આપી એ. એટલે ઉપરની શબ્દગણનામાં ક્રિયાપદોની તત્સમતા નથી ગણાઈ.

એક મહારાષ્ટ્રી ભાઈએ કહ્યું કે, તમારા કોશમા ઉચ્ચારણ નથી નેથી અમારા જેવાને મુશ્કેલી પડે છે; તમારે ઉચ્ચારણ પણ આપવુ જોઈએ આ માગણી સાચી છે. કોઈ પણ ભાષાના સારા ગણાઈ શકે એવા કોશમાં શબ્દનું આ અંગ હોવુ તો જોઈએ જ. આપણી લિપિની વિશેષતાને લઈને, ઉચ્ચારણની જરૂર અંગ્રેજી જેવી ભાષાના જેટલી ન હોય એ ખરું. છતા લિપિ સંપૂર્ણ ઉચ્ચારવાળી તો નથી થઈ શકતી. આપણે ત્યાં પણ સંવૃત વિવૃત પ્રયત્ન, યશ્રુતિ, હશ્રુતિ, અનુસ્વાર-ભેદ ઇત્યાદિ બાબતો તથા ફારસી વર્ણોનો પ્રશ્ન તો રહે જ છે. એટલે તે તે બાબતોના માટે સંકેત યોજીને કોશકારે ઉચ્ચારણ પણ નોંધવુ ઘટે. આ બાબતમા કયુ ઉચ્ચારણ શિષ્ટ ગણાય એ પ્રશ્ન પણ રહે છે. એટલે આ કામ મહત્ત્વનુ તો છે જ. પણ આ આવૃત્તિમા અમારે માટે તે શક્ય નહોતુ. પરંતુ એમા એક વસ્તુ અંશત. અમારે કરવી પડી છે તે એ કે, જે શબ્દોની જોડણી એક છે છતાં ઉચ્ચારો ભિન્ન છે, તેવા શબ્દોનો ઉચ્ચારનિર્દેશ અમે કર્યો છે. જેમ કે, જુઓ ઓડ, શોક. તે શબ્દો ત્રણ અર્થોમા ત્રણ રીતે બોલાય છે એ ત્રણે ઉચ્ચાર નોંધ્યા છે. તેની પદ્ધતિ વિષે 'કોશ વાપરનારને સૂચના'મા નિર્દેશ કર્યો છે.

આ આવૃત્તિમા એક બીજો ફેરફાર કર્યો છે તે શબ્દોની ગોઠવણીનો છે. ગુજરાતી કોશમાં આવી જાતનો ફેરફાર પહેલવારનો થાય છે આ ફેરફાર કરવાનુ અમને સૂઝ્યું સ્થળસંકોચ સાધવાની દૃષ્ટિએ. આવૃત્તિ આવૃત્તિએ કદમા વધતા જતા કોશની કિંમત પણ વધારવી પડે તો વાચકવર્ગને એ ન ફાવે. એટલે, બને

લ્યા સુધી, કોશનું કદ વધતા છતા, કિમત ન વધારવી પડે એવો પ્રયત્ન કરવાનો વિચાર રાખવામાં આવ્યો. તે સારુ એક કેરફાર તો એ કર્યો કે, બીજાં મળે તેવડા નાના વાપર્યા છે અવારનવાર જરૂર પ્રમાણે વાપરવાના આકરગ્રંથ માટે નાના બીજાં મુશ્કેલી ન ગણાય. નાના બીજાંથી ઠીક ઠીક જગા બચી શકી છે. બીજો કેરફાર કર્યો તે, કક્કાવારીમાં પાસપાસે આવતા સમાન વ્યુત્પત્તિવાળા, સાધિત કે સમાસના શબ્દોને એક કકરામા ગોઠવી દીધા છે આ ગોઠવણીને અંગેની સૂચનાઓ 'કોશ વાપરનારને સૂચના' એ સ્થળે આપી છે તે જોવાથી આ ગોઠવણની રીત સ્પષ્ટ થશે

પારિભાષિક શબ્દોને અંગે નવો કોઈ પ્રયત્ન કર્યો નથી. એક વસ્તુ સ્વતંત્ર રીતે જોવી પ્રાપ્ત થાય છે સરકારી માધ્યમિક કેળવણીમાં ગણિત, વિજ્ઞાન વગેરે વિષયો સ્વભાષા મારફત શીખવવાની છૂટ અપાઈ છે. પરંતુ, એ છૂટનો ઉપયોગ ઓછો જ લેવાયો છે, એ વિચિત્ર બીના ગણાય; અને કાંઈક પ્રયત્ન થયો છે તે, અમારી જાણ પ્રમાણે, વિજ્ઞાનને માટે, કે જેની પરિભાષામા મુશ્કેલી છે એમ જ નહિ, અરાજક છે, ને કેટલુંક બેહૂદાપણું પણ પ્રવર્તે છે. અને ગણિત, કે જેની પરિભાષા નિશ્ચિત છે તથા જે નાનકડી પુસ્તિકારૂપે વિદ્યાપીઠ તરફથી પ્રસિદ્ધ થઈ છે, એને સ્વભાષા મારફત શીખવવાનો પ્રયત્ન આરંભાયો નથી. આશા રાખીએ કે, એ આપણી સિદ્ધ પરિભાષા હવે થોડા વર્ષોમા બધે વપરાતી થઈ જશે. વિજ્ઞાનને અંગે પણ એવી જ પરિભાષા સ્થિર કરવાનો પ્રયત્ન હવે આદરવો જોઈએ. એ કામ શિક્ષકગણ તથા વિદ્વાનો ઉપાડે તો હવે પછીની કોશની આવૃત્તિમાં જ્ઞાનની તે શાખાના શબ્દો સંધરવાનુ સહેલુ થશે.

હવે વિદ્યાપીઠ તરફથી ગુજરાતી ભાષાના બૃહત્ કોશનું કામ ઉપાડવા વિચાર છે. એ કોશમા ગુજરાતી ભાષાનો શબ્દસંગ્રહ પૂરો કરવા માટે, નવા તથા જૂના ગુજરાતી સાહિત્યમા ઊતરેલા તથા બોલીમાં ચાલતા તમામ શબ્દો સંધરવા પ્રયત્ન કરવો છે. બોલીના શબ્દો સંધરવા માટે, ગુજરાતના બોલીવાર જુદા જુદા પ્રદેશ પડે છે ત્યાંના માણસોના સહકાર ઉપરાંત, તે તે પ્રદેશમાં બાસ માણસ મોકલી બરાબર તપાસ કરીને શબ્દો એકઠા કરવાનો ઇરાદો છે. વળી જુદા જુદાં વિજ્ઞાનોની અને ઉદ્યોગોની પરિભાષા પણ મેળવી શકાય તેટલી મેળવીને આપવી છે. તથા સાંપ્રદાયિક અને કોમી સાહિત્યમાં વપરાતા શબ્દો પણ એકઠા કરવાની ધારણા છે. શબ્દોની વ્યુત્પત્તિ શક્ય હોય તેટલી — વચગાળાના પ્રાકૃત તથા અપભ્રંશ રૂપો મળી શકે ત્યા તે સાથે — આપવી છે. શબ્દના અર્થોનો ઐતિહાસિક વિકાસક્રમ, અર્થ તથા પ્રયોગની સ્પષ્ટતાની દૃષ્ટિએ આવશ્યક જણાય ત્યાં અવતરણો સાથે, આપી શકાય તેટલો આપવો છે બને તેટલા સ્થાનોએ પર્યાય શબ્દો પણ નોંધવાનો વિચાર છે. ગુજરાતના વિદ્વાનો, શિક્ષકો તથા ભાષાપ્રેમીઓની સાહાય્ય જેટલી વધારે મળે તેટલો આ કોશ સારો થાય એ સ્પષ્ટ છે એવો સહકાર અને મદદ અમને મળશે જ એ આશા સાથે ગુજરાત આગળ અમારી માગણી અમે રજૂ કરીએ છીએ.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ
તા. ૧૨–૬–'૩૭

મગનભાઈ પ્રભુદાસ દેસાઈ

જોડણીના નિયમો

तत्सम शब्दो

૧. સંસ્કૃત તત્સમ શબ્દોની જોડણી મૂળ પ્રમાણે કરવી. ઉદા૦ મતિ; ગુરુ; વિદ્યાર્થિની.

૨. ભાષામાં તત્સમ તથા તદ્ભવ બને રૂપો પ્રચલિત હોય તો બને સ્વીકારવાં. ઉદા૦ કઠિન — કઠણ; રાત્રિ — રાત; દશ — દસ; કાલ — કાળ; નહિ — નહી; હૂંમહૂ — આમેહૂમ; ફર્શ — ફરસ.

૩. જે વ્યંજનાન્ત તત્સમ શબ્દો ગુજરાતી પ્રત્યયો લેતા હોય તેમને અકારાન્ત ગણીને લખવા ઉદા૦ વિદ્વાન, જગત, પરિષદ.

આ નિયમ અંગ્રેજી, ફારસી, આરબી વગેરે ભાષાના શબ્દોને પણ લાગુ પડે છે.

૪. પશ્ચાત્, કિંચિત્, અર્થાત્, ક્વચિત્, એવા શબ્દો એકલા આવે અથવા બીજા સંસ્કૃત શબ્દોની સાથે સમાસમાં આવે ત્યારે વ્યંજનાન્ત લખવા. ઉદા૦ કિંચિત્કર; પશ્ચાત્તાપ.

આવાં અવ્યયો પછી જ્યારે જ આવે ત્યારે તેમને વ્યંજનાન્ત ન લખવાં. ઉદા૦ ક્વચિત જ.

૫. આરબી, ફારસી તથા અંગ્રેજી ભાષાના શબ્દો લખતાં તે તે ભાષાના વિશિષ્ટ ઉચ્ચારો દર્શાવવા ચિહ્નો ન વાપરવાં. ઉદા૦ ખિદમત, વિઝિટ, નજર.

૬. 'એ' તથા 'ઓ'ના સાંકડા તથા પહોળા ઉચ્ચારની ભિન્નતા દર્શાવવા ચિહ્નો વાપરવાં નહિ. પરંતુ અંગ્રેજી શબ્દોના 'એ' 'ઓ'ના ઉચ્ચારમાં ભ્રાંતિ ન થાય માટે, તે દર્શાવવા ઊંધી માત્રાનો ઉપયોગ કરવો. ઉદા૦ કૉફી, ફૅશન, ઑગસ્ટ, કૉલમ.

૭. અનુસ્વારના ભિન્ન ભિન્ન ઉચ્ચારો દર્શાવવા ચિહ્નો વાપરવાં નહિ.

નોંધ — શક્ય હોય ત્યાં અનુસ્વારના વિકલ્પમા અનુનાસિકો વાપરી શકાય. ઉદા૦ અંત, અન્ત; દંડ, દણ્ડ, સાત, સાન્ત; બૅંક, બૅન્ક.

હશ્રુતિ તથા ચશ્રુતિ

૮. બહેન, વહાણ, વહાલું, પહોળું, મહાવત, શહેર, મહેરબાન, મહાવરો, મહોર જેવા શબ્દોમાં તથા કહે, રહે, પહેર, પહોંચ જેવા ધાતુઓમાં હ જુદો પાડીને લખવો.

૯. નાનુ, મોટું, બીક, સામુ, ઊનુ, મોર (અ૦), મો, મોળુ (લોટને), જ્યાં, ત્યાં. કયારે, ત્યારે, મારુ, તમારુ, તારું, તેનું, અમારુ, આવું, વગેરેમાં હકાર ને દર્શાવવો.

(એટલે કે, હ જ્યાં દર્શાવવો ત્યા જુદો પાડીને દર્શાવવો અને ન દર્શાવવો ત્યાં મુદ્દલ ન દર્શાવવો, 'હ'ને આગલા અક્ષર સાથે જોડવો નહિ.)

૧૦. નાહ, ચાહ, સાહ, મોહ, લોહ, દોહ, સોહ એ ધાતુઓને અનિયમિત ગણી તેમના દર્શાવ્યા પ્રમાણે રૂપો સાધિત કરવાં.

નાહઃ— નાહુ છુ; નાહીએ છીએ; નહાય છે; નાહો છો; નાધ્યો,–ધ્યા, –હી,–ધ્યું,–ધ્યાં; નાહીશ; નાહીશું; નહાશો; નહાશે; નહાત; નહાતો,–તી,–તુ; નાહનાર; નાહવાનો અથવા નાવાનો; નાહેલો,–લી,–લુ; નહા; નહાજે, નાહવુ.

નવડા (-રા)વવું; નવાવું; નવાય; નાવણ; નાવણિયો; નવેણ; નવાણ.

ચાહઃ— ચાહુ છું; ચાહીએ છીએ; ચાહે છે; ચાહો છો; ચાધ્યો. –ધ્યા,–હી,–ધ્યું,–ધ્યા; ચાહીશ; ચાહીશું, ચાહશે; ચાહશો; ચાહત; ચાહતો, –તી,–તુ; ચાહનાર; ચાહવાનો; ચાહેલો,–લી,–લુ; ચાહ; ચાહજે; ચાહવુ.

ચહવડા(-રા)વવું; ચહવાવુ, ચહવાય એ રૂપો શક્ય અને વ્યાકરણ-દૃષ્ટિએ પ્રામાણિક લાગે છે, પણ આવા પ્રયોગો પ્રચલિત નથી.

સાહઃ— ચાહ પ્રમાણે.

સવડા(-રા)વવુ; સવાવુ; સવાય.

મોહઃ— મોહુ છુ; મોહીએ છીએ; મોહે છે; મોહો છો; મોધ્યો,–ધ્યા,–હી,–ધ્યું,–ધ્યા; મોહીશ; મોહીશું; મોહશે; મોહશો; મોહત; મોહતો,–તી, –તું; મોહનાર; મોહવાનો; મોહેલો,–લી,–લુ; મોહ; મોહજે; મોહવું.

મોહડા(-રા)વવું, મોહાવું; મોહાય.

લોહઃ—લોહું છુ; લોહીએ છીએ; લુહે છે; લુહો છો, લોધ્યો,–ધ્યા, –હી,–ધ્યું,–ધ્યા; લોહીશ, લોહીશું; લોહશે; લોહશો, લોહત; લોહતો,–તી,–તું; લોહનાર; લોહવાનો અથવા લોવાનો; લોહેલો,–લી,–લુ; લોહ, લોહજે; લોહવુ.

લોવડા(-રા)વવુ; લોવાય, લોવણિયુ.

દોહ—દોહું છું; દોહીએ છીએ; દુહે છે, દુહો છો; દોધ્યો,–હી,–ધ્યું, –ધ્યા,–ધ્યાં; દોહીશ; દોહીશુ; દોહશે; દોહશો; દુહત અથવા દોહત; દોહતો, –તી,–તુ; દોહનાર; દોહવાનો અથવા દોવાનો; દોહેલો,–લી,–લું; દોહ; દોહજે.

દેવડા(-રા)વવું; દેવાવું; દેવણ; દેણી.

કોહ:—સામાન્યતઃ મોહ પ્રમાણે. પણ નીચેનાં રૂપો દર્શાવ્યા પ્રમાણે—કોવડા(-રા)વવું; કોવાવુ; કોવાય; કોહપણ; કોહવાણ; કોહવાટ.

સોહ:—મોહ પ્રમાણે.

૧૧. કેટલાક 'ઢ'ને બદલે હ અને ડ છૂટા પાડીને લખે છે. જેમ કે, કહાડવું, વહાડવું. તેમ ન લખતાં કાઢ, વાઢ, કઢી, ટાઢ, અઢાર, કઢવુ એમ લખવુ. પરંતુ લઢવુ, દાઢમ ન લખતાં લડવું, દાડમ એમ લખવું ચડવું, ચઢવું બને માન્ય ગણવાં.

૧૨. કેટલાક શબ્દોના ઉચ્ચારમાં ગુજરાતના કેટલાક ભાગમાં યશ્રુતિ થાય છે. ઉદા૦ જાત્ય, આંખ્ય, લાવ્ય, લ્યો, દ્યો, ઇ૦. પણ તે લખવામાં દર્શાવવાની જરૂર નથી. જાત, આંખ, લાવ, લો, દો એમ જ લખવું.

तद्भव शब्दो

૧૩. અલ્પપ્રાણ અને મહાપ્રાણ સંયુક્ત હોય એવા તદ્ભવ શબ્દોમાં મહાપ્રાણનું દ્વિત્વ કરવું. ઉદા૦ ચોખ્ખું, ચિક્કી, પથ્થર, ઝબ્બો, ઓધ્ધો, સુધ્ધાં, સબ્ભર. પણ ચ્ તથા છનો યોગ હોય તો ચ્છ લખવું, છ્છ નહિ. ઉદા૦ અચ્છેર, પચ્છમ, અચ્છું.

૧૪. કેટલાક શબ્દોમાં (ઉદા૦ પારણું, બારણું, શેરડી, દોરડું, ખાંડણી, દળણું, ચાળણી, શેરડી) ર, ડ, ળ, લને બદલે ય ઉચ્ચાર થાય છે; ત્યાં મૂળ રૂપ જ લખવું.

૧૫. અનાદિ 'શ'ના ઉચ્ચારની બાબતમાં કેટલાક શબ્દોમા પ્રાંતિક ઉચ્ચારભેદ છે. ઉદા૦ ડોશી-ડોસી; માશી-માસી, ભેશ-ભેસ; છાશ-છાસ, બારશ-બારસ; એંશી-એંસી. આવા શબ્દોમાં શ અને સ નો વિકલ્પ રાખવો.

૧૬. શક, શોધ, શું માં ૩૮ શ રાખવો; પણ સાકરમાં સ લખવો.

૧૭. વિશે અને વિષે એ બંને રૂપો ચાલે.

૧૮. તદ્ભવ શબ્દોમા અંત્ય ઈ તથા ઉ, સાનુસ્વાર કે નિરનુસ્વાર, એ અનુક્રમે દીર્ઘ અને હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા૦ વી; છું; શું; તું. ઘણી; વીછી; અહી; દહી; પિયુ; લાડુ; જુદું,

નોંધ — સામાન્ય રીતે ગુજરાતીમાં રુ અથવા રુ લખવાનો રિવાજ નથી; રૂ વિશેષ પ્રચલિત છે. પરંતુ જ્યાં નિયમ પ્રમાણે હ્રસ્વ રુ લખવાનું હોય ત્યાં રુ અથવા રુ લખવું. ઉદા૦ છોકરું – છોકરુંં; બૈરુ –બૈરુંં.

અપવાદ — એકાક્ષરી શબ્દોમાં નિરનુસ્વાર ઊ દીર્ઘ લખવો. ઉદા૦ જૂ, લૂ, થૂ, ભૂ, છૂ.

૧૯. અનંત્ય ઈ તથા ઊ પર આવતા અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર પોચો થતો હોય ત્યારે ઈ કે ઊ દીર્ઘ લખવાં. ઉદા૦ ઈંડું; હીંડાડ; ગૂંચવાવ; સીંચણિયું; પીંછું, લૂંટ; પૂછડું; વરસૂંદ; મીંચામણું.

અપવાદ — કુંવારુ. કુંભાર, કુંવર, કુંવરી, સુંવાણું.

૨૦. શબ્દમાં આવતા યુક્તાક્ષરથી જ્યા આગલા સ્વરને થડકો લાગતો હોય ત્યાં ઈ કે ઊ જે હોય તે હ્રસ્વ લખવો. અનુસ્વારનો ઉચ્ચાર અનુનાસિક જેવો થતો હોય ત્યાં યુક્તાક્ષર ગણવો. ઉદા૦ કિસ્તી, શિસ્ત, ડુક્કર, જુસ્સો, ચુસ્ત, છેનરપિંડી, જિંદગી, જિગોડી, લુંગી, દુદ, તુડાઈ.

નોંધ — સામાન્ય રીતે ગુજરાતીમાં જિ લખવાનો રિવાજ નથી, જી જ વિશેષ પ્રચલિત છે. પરતુ જ્યાં નિયમ પ્રમાણે હ્રસ્વ જિ લખવાનુ હોય ત્યાં જિ લખવુ. ઉદા૦ જિંદગી; જિતાડવુ; જિવાડવું.

૨૧. જ્યાં વ્યુત્પત્તિને આધારે જુદી જોડણી ન થતી હોય (જેમ કે, જુદું, ઉદવુ, ડિલ) તેવા બે અક્ષરના શબ્દોમા ઉપાંત્ય ઈ તથા ઊ દીર્ઘ લખવાં. ઉદા૦ ચૂક, થૂઈ, તૂત, ઝૂલો, ઝીણુ, જીનો.

અપવાદ — સુધી, દુખ, જુઓ.

નોધ — મુકાવું, ભુલાવુ, મિચાવું. એવા કર્મણિરૂપોમાં હ્રસ્વ થાય છે. જુઓ નિયમ ૨૪ મો.

૨૨. જ્યાં વ્યુત્પત્તિને આધારે જુદી જોડણી ન થતી હોય (જેમ કે, ઉપર, ચુગલ, કુરતુ, મુગટ, અગુર) તેવા બેથી વધારે અક્ષરના શબ્દોમાં ઇ કે ઉ પછી લઘુ અક્ષર આવે તો તે દીર્ઘ લખવાં, અને ગુરુ અક્ષર આવે તો તે હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા૦ નીકળ, મૂલવ, વિમાસ. મજૂર, ખેડૂત, દુકાળ, સુતાર, તડૂક, કિનારો, ભુલાવ, મિચાવ, તહુકાવ.

અપવાદ ૧ — વિશેષણ પરથી થતા નામો તેમ જ નામ પરથી બનતાં ભાવવાચક નામોમા મૂળ શબ્દની જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા૦ ગરીબ–ગરીબાઈ; વકીલ–વકીલાત; ચીકણું–ચીકણાઈ, ચીકાશ; મીઠું–મીઠાશ, મીઠાણ; જૂઠું–જૂઠાણુ, પીળુ–પીળાશ; ઝીણું–ઝીણવટ.

નોંધ — વેધી–વેધિત્વ, અભિમાનિત્વ, એવા શબ્દો તત્સમ સંસ્કૃત હોઈ ફેરફાર કરવામાં આવે છે.

અપવાદ ૨ — કેટલાક શબ્દો બોલતાં ઉપાત્ય અક્ષર ઉપર ભાર આવે છે ત્યાં ઇ કે ઉ જે હોય તે દીર્ઘ કરવાં. ઉદા૦ ગોટીલો, દાગીનો, અરડૂસો, દંતૂડી, વગેરે.

નોંધ : — જેમાં આ જાતનો ભાર નથી આવતો એવા શબ્દો : ટહુકો, ફઉડી, મહુહુ.

૨૩. ચાર અથવા તેથી વધારે અક્ષરના શબ્દોમાં આદિ ઇ કે ઉ હ્રસ્વ લખવાં. ઉદા૦ ભુલામણુ, હિલચાલ. કિલકિલાટ, ખિસકોલી, ટિપણિયો, ટિટિયારો, ટિચકારી.

વિકલ્પ — ગુજરાત—ગૂજરાત

નોંધ ૧ — આ જાતનો શબ્દ સમાસ હોય તો સમાસના અંગભૂત શબ્દોની જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા૦ ભૂલથાપ, બીજવર; હીણકમાઉ, પ્રાણીવિદ્યા, સ્વામીદ્રોહ, મીઠાબોલુ.

નોંધ ૨ — કૂદાકૂદ, ઘૂમાઘૂમ, ભુલભુલામણી, એવા દ્વિર્ભાવથી થતા શબ્દોમા દ્વિર્ભાવ પામતા પદની જોડણી જ કાયમ રાખવી.

૨૪. પ્રાથમિક શબ્દો પરથી ઘડાતા શબ્દોમાં તથા ધાતુના પ્રેરક અને કર્મણિ પ્રયોગનાં રૂપોમાં પ્રાથમિક શબ્દ અથવા ધાતુની મૂળ જોડણી કાયમ ન રાખતા ઉપર કલમ ૨૧. ૨૨, ૨૩, ૨૪ પ્રમાણે જોડણી કરવી. ઉદા૦ ભૂલ–ભુલામણી, શીખ–શિખાઉ, શિખામણ; નીકળ–નિકાલ; ઊઠ–ઉઠાવું, ઉઠાડ, ઉઠાવ, ઉઠમણુ, મૂક–મુકાણુ, મુકાવુ, મુકાવવુ.

નોધ ૧ — નિયમ ૧૯, ૨૦ પ્રમાણે સાનુસ્વાર ઇ ઉ વાળા શબ્દોમાં ફેર નહિ થાય. જેમ કે, ચૂંથવું, ચૂથારો, ચૂથાવુ, ચૂથાવવું; કિંગલાણુ, કિંગલાવું, કિંગલાવવુ.

નોધ ૨ — ધાતુના અક્ષરો ગણવામાં તેનુ સામાન્ય કૃદંતનુ રૂપ નહિ, પણ મૂળ રૂપ લેવું. જેમ કે, ઊથલ(વુ), મૂલવ(વુ); ઉથલાવ(વુ), તડૂક(વુ), તહુકાવ(વુ), તહુકા(વુ).

અપવાદ ૧ — કર્મણિરૂપોને નિયમ ૨૧મા અપવાદ ગણી હ્રસ્વ કરવાં. જેમ કે, મિચા(વુ), ભુલા(વુ).

અપવાદ ૨ — ક્રિયાપદનાં કૃદંતરૂપોમાં મૂળ જોડણી જ કાયમ રાખવી. જેમ કે, ભૂલનાર, ભૂલેલું; ભુલાવનાર; ભુલાયેલું; મૂકનાર મૂકેલુ; મુકાયેલું, મુકાવનાર; મુકાવડાવેલું.

૨૫. શબ્દના બંધારણમાં ઈ પછી સ્વર આવતો હોય તો તે ઈ ને હ્રસ્વ કરી સ્વરની પહેલાં ય ઉમેરીને લખવું. ઉદા૦ દરિયો, કડિયો, રેટિયો, કડિયો, ઘોતિયુ, માળિયુ, કાહિયાવાડ, પિયર મહિયર. દિયર, સહિયર, પિયુ.

અપવાદ — પીયો: તથા જુઓ પછીનો નિયમ વિકલ્પ — પિયળ – પીયળ.

૨૬. વિભક્તિ કે વચનના પ્રત્યયો લગાડતાં કે સમાસ બનાવતાં શબ્દની મૂળ જોડણી કાયમ રાખવી. ઉદા૦ નદી—નદીએ. નદીમાં ઇ૦. સ્ત્રી—સ્ત્રીએ, સ્ત્રીને ઇ૦. ખૂબી—ખૂબીએ. બારીબારણાં.

૨૭. ક્ર. કરીએ, છીએ. ખાઈએ, ધોઈએ, સૂઈએ, જોઈએ, હોઈએ. મારીએ, એવાં ક્રિયાપદના રૂપો બતાવ્યા પ્રમાણે લખવાં. પણ થયેલું, ગયેલું, સચવાયેલું, એવાં રૂપો દર્શાવ્યા મુજબ લખવાં.

ખ. જુવો, ધુવો નહિ પણ જુઓ, ધુઓ લખવું. તેમ જ ખોવું. રોવું જેવાં ઓકારાન્ત ધાતુઓમાં ખુઓ, રુઓ લખવું. અને જુએ છે, ધુએ છે, ખુએ છે, રુએ છે, જોયેલું, જોતું; ખોયેલું, ખોતું, ધોયેલું, ધોતું વગેરે રૂપો દર્શાવ્યા મુજબ લખવા.

ગ. સૂવું. પીવું જેવાં ક્રિયાપદોમાં સૂએ છે, સૂઓ, સૂતું, સૂતેલ, સૂનાર, અને પીએ છે, પીઓ, પીતું, પીવેલ, પીનાર એ પ્રમાણે લખવું.

૨૮. પૈસો, ચૌદું, પૈડું, રવૈયો એમ લખવું. પણ પાઈ, પાઉં, શિખાઈ, સાંઈ એવા શબ્દો દર્શાવ્યા પ્રમાણે લખવા.

૨૯. સજા, જિંદગી, સમજ એમાં જ; તથા ગોઝારું, મોઝારમા ઝ, અને સાંજ–ઝ, મજા–ઝા એમ લખવું

૩૦ આમલી–આંબલી લીમડો–લીંબડો, તૂમડું–તૂંબડું, કામણી–કાંબણી, ડામવું–ડાંભવું, પૂમડું–પૂંભડું, ચાલ્યો–ચાલ્યો, સાલ્યો–સાડલ્યો એ બંને રૂપો ચાલે.

૩૧. કહેવડાવવું–કહેવરાવવું, ગવડાવવું–ગવરાવવું, ઉડાડવું–ઉરાડવું, બેસાડવું–બેસારવું જેવા પ્રેરકરૂપોમાં ડ અને ર નો વિકલ્પ રાખવો.

૩૨. કવિતામા નિયમાનુસાર જોડણી વાપરી હ્રસ્વ દીર્ઘ બતાવનારાં ચિહ્નો વાપરવાં.

૩૩. જે શબ્દોની જોડણી કે ઉચ્ચારને વિષે એકરૂપતા ચાલતી હોય તે શબ્દોની, ઉપરના કોઈ નિયમો અનુસાર જુદી જોડણી થતી હોય છતા. પ્રચલિત જોડણી કાયમ રાખવી ઉદા૦ મુજ, તુજ, ટુકડો, ટુચકો, મુજબ, પૂજારી, મુદ્દત ,કુમળું, કુસકી. ગુટકો, કુલડી

કોશ વાપરનારને સૂચના

શબ્દોની ગોઠવણી

શબ્દોની ગોઠવણી કક્કાવારીના સામાન્ય ધોરણે કરવામા આવી છે. સ્થળ-સંકોચ સાધવાની દૃષ્ટિએ, તેમાં એક નવીનતા કરવામા આવી છે, તે એ કે, કક્કાવાર ક્રમમાં સાથે સાથે હોતા એકસમાન વ્યુત્પત્તિવાળા શબ્દો, સાધિત રૂપો તથા સમાસોમાથી સવડવાળો એક શબ્દ લઈને તેનું થડ બાંધી, તેવા શબ્દોને એક કરામાં ભેગા ગોઠવવામા આવ્યા છે. જેમ કે, જુઓ અગ્નિ, અગિયાર

એટલે અમુક શબ્દ ખોળવા માટે વાચકે તેના કક્કાવાર સ્થાન પર જોવાની સાથે, તે જો ત્યા સ્વતંત્ર પેરા તરીકે ન મળે તો, તેની પાસે જ કયાક એનો સમાન વ્યુત્પન્ન શબ્દ વિચારીને તેમાં ખોળવો.

આમ ભેગા કરાતા શબ્દોને, મૂળ થડમાં શબ્દમા ઉમેરણી બતાવતુ ૦ આવું ચિહ્ન કે તેના અંત્ય અક્ષરનો વિકલ્પ સૂચવતુ – આવુ ચિહ્ન વાપરીને એકઠા કરવામા આવ્યા છે. જેમ કે, 'અગિયાર'માં ૦મુ = અગિયારમુ. 'અખિલ'માં –લાઈ = અખિલાઈ આવા સમૂહોમા દરેક પૂરા થતા શબ્દને અંતે પૂર્ણ વિરામ મૂકવામા આવ્યું છે.

સમૂહમા ગોઠવેલા બધા જ શબ્દોનાં સંક્ષેપચિહ્ન (એટલે કે, ૦, –) મૂળ થડના શબ્દને જ લાગુ પડે છે જે સમૂહના થડના શબ્દમાં વિકલ્પ હોય [જેમ કે, મૂલ(–ળ)], તે સમૂહના શબ્દોમા વપરાતુ ઉમેરણીનું ૦ ચિહ્ન જો થડનાં બેઉ રૂપોને લાગુ પડતુ હોય, તો તેવા વિકલ્પને કૌંસમાં બતાવ્યો છે. જેમ કે, 'જ્વાલા (–ળા)'મા ૦ગ્રાહી = જ્વાલાગ્રાહી, જ્વાળાગ્રહી જે થડના વિકલ્પમાં એમ ન હોય ત્યાં કૌંસ નથી વાપર્યો. જેમ કે, 'સમજ, ૦ણ'મા ૦દાર = સમજદાર.

આવા પ્રકારનાં સ્થાનોએ વિકલ્પનું (–) આ સંક્ષેપચિહ્ન અંત્યાક્ષરનો છેદ જ ઉડાડતુ હોઈ, કશો પ્રશ્ન ઊઠતો નથી. જેમ કે, 'મૂલ(–ળ)' માં –લક = મૂલક.

આ કાયદાથી કરેલા સમૂહોમાં કયાંક તેના અમલમા ભૂલ રહી હોય તો તે વાચકે સુધારી લેવી જોઈશે સામાન્ય કાયદો ઉપર વર્ણવ્યો તે અખત્યાર કરેલો છે.

વ્યુત્પત્તિ

વ્યુત્પત્તિનો નિર્દેશ સામાન્યતઃ શબ્દના વ્યાકરણના સંકેત બાદ [ ] કૌંસમાં કરવામાં આવ્યો છે. તેના સંકેતોની સમજ સંકેતોની યાદીમા આપી છે. જેમ કે, સપ્રકાશ વિ૦ [સ]. સમૂહમાં આવેલા શબ્દોમાં દરેક શબ્દે વ્યુત્પત્તિ નથી બતાવી. સમાસનું બીજુ પદ સંધિથી જોડાયું હોય તો સામાન્યત જુદું બતાવ્યુ છે. જેમ કે, પૂર્ણાહુતિ [+ આહુતિ]

જ્યાં આગળ મૂળ શબ્દની સાથે સંક્ષેપથી તેના વિકલ્પ પણ જણાવ્યા હોય ત્યાં વ્યુત્પત્તિનો નિર્દેશ મૂળ શબ્દને લાગે છે વિકલ્પને લાગે જ એમ ન માનવું.

જેમ કે, મૂલ(-ળ) ન૦ [સં.] માં મૂલ મ. છે. બેગરજ (-જડુ, -જી) વિ૦ [ફા.] મા બેગરજ ફા. છે.

જ્યાં મૂળ નહિ પણ સંક્ષિપ્ત રૂપવાળો શબ્દ જ તત્સમ હોય ત્યા વ્યુત્પત્તિનો સંકેત વ્યાકરણનિર્દેશની પૂર્વે ને જેને લાગુ પડતો હોય તેની જોડે તરત જ મૂકવામાં આવ્યો છે જેમ કે, ભ્રાત, -તા [સ] પું૦. બર્બર, -ખ [અ.] ન૦.

જે સમૂહના થડનો શબ્દ તત્સમ ન હોય પણ તેના ચેટાનો હોય, તેવા સ્થાનોએ ચેટામાં, તે તે શબ્દ આગળ, ઉપરને ચોરણે, વ્યુત્પત્તિ બતાવી છે. જેમ કે, 'માતુ'મા જુઓ 'માતુલ'.

ઉપરાંત, થડના શબ્દના ચેટામાં પણ જ્યાં તેની તત્સમતા કે બીજી વ્યુત્પત્તિ નોંધવા જેવી માની છે ત્યા તે નોંધી છે

કોઈ શબ્દના અનેક અર્થોમાથી વ્યુત્પત્તિ જુદી હોય, તેવા શબ્દોમા તે અર્થને સ્થાને અલગ વ્યુત્પત્તિનો સંકેત મૂક્યો છે. જેમ કે, જુઓ રાસ શબ્દ યા તેવા શબ્દોના અલગ ફકરા પણ પાડ્યા છે. જેમ કે, જુઓ રાજી, રાન.

જ્યાં સ્પષ્ટ વ્યુત્પત્તિ ન મળતી હોય, કે મળી હોય તે ઉપરાત જરૂર માની, ત્યા હિંદી, મરાઠી ઇ૦ ના શબ્દો તુલના તરીકે નોંધ્યા છે જેમ કે 'અકડાવુ' [હિં અકડના]. તુલના દર્શાવવા 'સર૦' એવો સંક્ષેપ વાપર્યો છે ક્યાંક તે રહી ગયો હોય તે વાચકે સમજી લેવો.

ઉચ્ચારણ

શબ્દોના ઉચ્ચારણ વિષે સૂચન મૂકવામા આવ્યા છે, તે તેના પછી તરત જ અને વ્યાકરણ બતાવ્યુ છે તે પહેલાં, ( ) આવા કૌંસમા છે

ઉચ્ચારણમા હ્રસ્વશ્રુતિ, યશ્રુતિ. પોચો અનુનાસિક, પહોળા ઍ ઑ, અને ક્યાંક લઘુપ્રયત્ન અકાર (જેમ કે 'કહેવુ') બતાવ્યા છે દરેકના સંકેતની સમજ સંકેતસૂચિમાં જુઓ

પોચો અનુનાસિક જ બતાવવામા આવ્યો છે અને તે (૦) આવુ પોલુ મીંડું કરીને બતાવ્યો છે. એટલે, સંસ્કૃત ઢબનો અનુનાસિક બતાવવા ખાસ ચિહ્ન નથી પોચ્યુ જ્યા (૦) સંકેત ન હોય ત્યાં સંસ્કૃત ઢબનો અનુનાસિક સમજવો.

દીર્ઘ ઈ, ઊ સાથે આવતો અનુસ્વાર જોડણીના નિયમ ૧૯ પ્રમાણે નક્કી છે કે તે પોચો હશે તેથી તે સ્થાનોએ (૦) આ સંકેત મૂકવામાં નથી આવ્યો. જેમ કે જુઓ ખીંટી, ખૂંચ ઇ૦.

અને એથી ઊલટ-પક્ષે હ્રસ્વ ઇ સાથેનો અનુસ્વાર સંસ્કૃત ઢબનો હશે, એ પણ જોડણીના નિયમથી સ્પષ્ટ છે જેમ કે, ખિંડ, હિંમત ઇ૦ જોકે, ઉપર કહ્યું એમ, તે અનુસ્વાર ઉચ્ચારણમાં બતાવવાનુ રાખ્યુ નથી, પોચો અનુનાસિક ન કહ્યો હોય ત્યા એ સમજી લેવા ઉપર રાખ્યુ છે.

તેવી જ રીતે પહોળા એ ઑ જ્યા હોય ત્યા બતાવ્યા છે જ્યા તે ન બતાવ્યા હોય ત્યાં સામાન્ય સંસ્કૃત એ, ઓ સમજી લેવાના.

હ્રસ્વશ્રુતિનું સ્થાન જે બે વર્ણો વચ્ચે હોય તેના પહેલા વર્ણ જોડે તે બતાવ્યું છે. જેમ કે, તારુ (તા'). પ્રાયઃ પહેલા વર્ણ સાથે વિશેષે તે શ્રુતિ જોડાયેલી છે, એમ માન્યું છે.

શબ્દપ્રયોગ

જે શબ્દનો શબ્દપ્રયોગ હોય તે, એ શબ્દના અર્થો પૂરા થયા પછી પૂર્ણ-વિરામ કરી, [ ] આવા કૌંસમાં આપવામાં આવ્યો છે

તે શબ્દના થડ તળે બીજા શબ્દો કે તેના સમાસો હોય તો તે બધા, તેના શબ્દપ્રયોગોનો કૌંસ [ ] પૂરો થાય ત્યાર પછી આપ્યા છે

દ્રંકાણને બાતર, શબ્દપ્રયોગ લખવામાં મૂળ શબ્દ ફરી લખ્યો નથી, પણ અધ્યાહાર-સૂચક – આવી લીટી મૂકીને ચલાવ્યુ છે. જેમ કે, 'આંખ' માં [–આડા કાન કરવા = આખ આડા કાન કરવા; –નું ચણિયારુ ખસવું = આંખનું ચણિયારું ખસવુ]

જ્યા મૂળ શબ્દનુ રૂપાતર થઈને શબ્દપ્રયોગ બને ત્યા તે આખો લખ્યો છે જેમ કે આખે પાટા બાધવા, આખો મીંચીને ઇ૦.

સામાન્યપણે, શબ્દપ્રયોગો ક્રમવાર ક્રમે મૂક્યા છે. જ્યા મૂળ શબ્દ આગળ કોઈ પદ આવે તેવા શબ્દપ્રયોગ હોય, (જેમ કે વે આલની ગરમ) ત્યા તે, ઉપરના સામાન્ય શબ્દપ્રયોગો પછી, અને તેમના ક્રમમાં આપવામાં આવ્યા છે

શબ્દપ્રયોગોની ગોઠવણનો આ સામાન્ય ધારો છે. તેમા ક્યાક આઘાપાછી રહી ગઈ હોય તે જોઈ લેવામા વાચકને બાસ મુશ્કેલી નહિ પડે.

નહિ સંધરેલાં સાદાં શબ્દરૂપો

નામ તેમ જ વિશેષણ પરથી થતાં લઘુતા કે લાલિત્યવાચક બધા રૂપો કોશમા ઉમેરવામાં આવ્યાં નથી. એવા શબ્દોમા મૂળ જોડણી જ કાયમ રહે છે.

જોડણીમા ફેરફાર થતો હોય તેવાં ક્રિયાપદોના ભાવે, કર્મણિ અને પ્રેરક રૂપો યોજીને આપવામાં આવ્યા છે. (જે ધાતુનાં એવા રૂપ વિચિત્ર જેવાં લાગ્યા છે તે આપ્યાં નથી.) તેવા રૂપોમા અમુકનુ પ્રેરક કે ભાવે યા કર્મણિ એટલો દ્રંક ઉલ્લેખ કરવા ઉપરાત અર્થ આપ્યો નથી; સિવાય કે, તેથી અલગ બીજો અર્થ હોય

ક્ર ને રુ બંને સરખી રીતે સ્વીકાર્ય ગણેલાં છે. એટલે કોશમાં જ્યાં બેમાંથી એક આપેલું છે ત્યાં બીજુ વાપરવાને વાંધો નથી.

છાપવાની સવડ બાતર અને શબ્દોની સખ્યા ન વધારવાના ઉદ્દેશથી, અનુસ્વારના વિકલ્પમા અનુનાસિક વપરાય છે તે વાપરીને જુદા શબ્દો આપેલા નથી. જ્યાં જ્યાં અનુસ્વારને ઠેકાણે અનુનાસિક વાપરી શકાય ત્યા ત્યાં તે વાપરવાની છૂટ છે ઉદા૦ અત—અન્ત, દ્રંડ—દણ્ડ.

વિશેષણ પરથી તા, ત્વ, પણું જેવા પ્રત્યયો લાગીને બનતાં નામોના અર્થ સામાન્યત' આપવામા આવ્યા નથી. તેમ જ જ્યા વિશેષણ અને નામ, કે વિશેષણ અને અવ્યયના અર્થ સરખા જ થતા હોય ત્યા અર્થો ફરી ન લખતા સાથે જ લખેલા છે. જેમ કે, જુઓ વિવેચક, બરાબર. વ્યાકરણ દ્વારા અર્થનિર્દેશ કરીને, તે સમજી લેવાશે એમ ગણી, લાઘવ સાધવામા આવ્યુ છે

શબ્દની જોડણીમા પ્રથમ અક્ષરનો વિકલ્પ બતાવવામા આવ્યો નથી. ઉદા૦ શિંગડું, શીંગડું. આવા વિકલ્પના શબ્દ તેના અર્થમાં વાપરીને ધ્યાન ખેચવા પ્રયત્ન કરવામા આવ્યો છે.

જે શબ્દોના અર્થ વિષે, વ્યાકરણ વિષે, ઉચ્ચાર વિષે, વ્યુત્પત્તિ વિષે, કે બીજી કાઈ શંકાગ્રસ્તતા માની છે તે (?) પ્રશ્ન મૂકી સૂચવી છે. જે જગ્યાએ પ્રશ્ન હોય તે પૂરતી શંકા છે એમ સામાન્યત: સમજવુ.

પર્યાયવાચક શબ્દોના અર્થ દરેક ઠેકાણે લખવાને બદલે એક ઠેકાણે લખી બીજા શબ્દોમાં, જુઓ અમુક શબ્દ, એમ જણાવવાનો રિવાજ રાખ્યો છે જ્યાં તે શબ્દના બધા અર્થો લાગુ ન પડતા હોય ત્યા અર્થનો અમુક ક્રમ જોવાનુ કહ્યું છે

ગડગડાટ, ધડાધડ જેવા રવાનુકારી શબ્દોમા અર્થો ન આપતા (રવ૦) સજ્ઞા વાપરી છે. યા જ્યા તે અવાજ થાનો છે એ બતાવવુ જરૂરી લાગ્યુ છે ત્યા સાથે, અમુકનો અવાજ, એમ જણાવ્યુ છે

સંક્ષેપોની સમજ

અ૦	અવ્યય	પ્રેર૰	પ્રેરકભેદનુ રૂપ
અ૦ક્રિ૰	અકર્મક ક્રિયાપદ	બ૦વ	બહુવચન
ઉદા૰	ઉદાહરણ	ભ૦કા૰	ભવિષ્યકાળ
એ૦વ૰	એકવચન	ભ૦કૃ૰	ભવિષ્યકૃદંત
ઓ૰	ઓળી (શબ્દ)	ભાવે	ભાવે પ્રયોગનું રૂપ
કર્મણિ	કર્મણિ પ્રયોગનુ રૂપ	ભૂ	ભૂગોળ
કા	કાઠિયાવાડી (શબ્દ)	ભૂ૰કા૰	ભૂતકાળ
	(ભ૦,ભૂ૰,વ૰સાથે કાળ)	ભૂ૰કૃ૰	ભૂતકૃદંત
કા.શા	કાવ્યશાસ્ત્ર	રવ૰	રવાનુકારી (શબ્દ)
કૃ૰	કૃદંત	લા	લાક્ષણિક (અર્થ)
ક્રિ૰	ક્રિયાપદ	વ૰કા૰	વર્તમાનકાળ
ખ	ખગોળશાસ્ત્ર	વ૰કૃ૰	વર્તમાનકૃદંત
ગ	ગણિતશાસ્ત્ર	વિ૰	વિશેષણ
ચ.	ચરોતરી (શબ્દ)	વિ૰ન૰	વિશેષણ, નપુસક લિંગ
જૈ., જૈન્	જૈન (શબ્દ)	વિ૰પુ૰	વિશેષણ, પુલિંગ
જ્યો.	જ્યોતિષશાસ્ત્ર	વિ૰સ્ત્રી૰	વિશેષણ સ્ત્રીલિંગ
ન૰	નપુસક લિંગ	વ્યા	વ્યાકરણ
ન૰બ૰વ૰	નપુસક લિંગ, બહુવચન	શ૰પ્ર૰	શબ્દપ્રયોગ
ન્યા.	ન્યાયશાસ્ત્ર	સ૰	સર્વનામ
પ.	પચમા વર્ગનો (શબ્દ)	સર૰	સરખાવો
પ.વિ	પદાર્થવિજ્ઞાનશાસ્ત્ર	સં.	સજ્ઞાવાચક
પુ૰	પુલિંગ	સુ	સુરતી (શબ્દ)
પુ૰બ૰વ૰	પુલિંગ, બહુવચન	સ્ત્રી૰	સ્ત્રીલિંગ
		સ્ત્રી૰બ૰વ૰	સ્ત્રીલિંગ, બહુવચન

વ્યુત્પત્તિના સંકેત

સં.	સંસ્કૃત	પો.	પોર્ટુગીઝ
ફા.	ફારસી	હિ	હિંદુસ્તાની
અ.	અરબી	મ.	મરાઠી
ઇં.	ઇંગ્લિશ	કા	કાનડી
પ્રા.	પ્રાકૃત	સર૦	સરખાવો
દે.	દેશ્ય	તે ઉપરાતના નિર્દેશોમાં ભાષાનું પૂરું નામ લખ્યું છે	
અપ.	અપભ્રંશ		

ઉચ્ચારણના સંકેત

(૦) પોચો અનુનાસિક છે એમ બતાવે છે જેમ કે આંધળો (૦).

ઍ પહોળો એ છે એમ બતાવે છે. જેમ કે પેઠે (પૅ).

ઑ પહોળો ઓ છે એમ બતાવે છે. જેમ કે હોવું (હૉ).

(') વર્ણ સાથે ઉપર મૂકેલું અલ્પ-વિરામ ત્યા શ્રુતિ બતાવે છે. જેમ કે તારું (તા').

(,) વર્ણ સાથે નીચે મૂકેલું અલ્પ-વિરામ ત્યા શ્રુતિ બતાવે છે. જેમ કે આખ (ખ,)

(ૂ) ખોડાનું ચિહ્ન લઘુપ્રયત્ન અકાર બતાવે છે. જેમ કે કહેવું (કહેૂ).

બીજાં ચિહ્નોની સમજ

\+ કાલગ્રસ્ત શબ્દ

૦ આગલા શબ્દમાં ઉમેરો કરવાનું સૂચવે છે. ઉદા૦ રાક, ૦ડો એટલે રાક, રાકડો. ક(૦૨)કરુ એટલે કકરુ, ૨કરુ.
આગલા શબ્દના અંત્ય અક્ષરને બદલે મૂકવાનું સૂચવે છે. ઉદા૦ રાધા(–ધિકા) એટલે રાધા, રાધિકા. 'રાત'ના ૦ટી(–વી, –ળું) એટલે રાતટી, રાતવી, રાતળું

(?) શબ્દ કે તેના જે ભાગ આગળ પ્રશ્ન હોય તે બીના વિષે શંકા છે, એમ સૂચવે છે

અ

અ પું૦[સં]સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો પહેલો અક્ષર –એક સ્વર (દીર્ઘરૂપ આ) (૨) વિષ્ણુ, બ્રહ્મા, શિવ (૩) વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે વપરાતો પૂર્વગ નકારાર્થે,ઉદા૦'અસુખ'. વિરોધ બતાવવા, ઉદા૦ 'અસુર' ખોટાપણું કે અયોગ્યતા બતાવવા, ઉદા૦ 'અકાળ' 'તે સિવાયના બીજા'નો બોધ કરાવવા, ઉદા૦ 'અબ્રાહ્મણ' (૪) નરનાકુબીદિમા વ્યંજનાદિ નામ પૂર્વે વપરાતો ઉદા૦ 'અકરણ, અકાય'

૦કાર પું૦ [સં] 'અ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર.

૦કારાદિ વિ૦ [સં] અકારથી શરૂ થતો (ક્રમ). ૦કારાંત વિ૦ [સં] જેને અકાર વાળું

અ૫ [સં. આ ઉપરથી ?] 'અતિ'ના અર્થમાં કે સ્વાર્થે –ખાસ અર્થવૃદ્ધિ વગર નકામો– લેવા મળતો એક ગુજરાતી ઉપસર્ગ ઉદા૦ અઘોર, અકરાલ, અગોપ, અલોપ, અટોદળું, અછવાયું, અમુઝાવું

અઉ (હરખુતિ સાથે) ન૦ [સં અહિ]કરડે એવું જીવડું (૨) સાપ (૩) જુઓ આઉ, અડણ

અઋણી વિ૦ [સં] ઋણ વિનાનું, અનૃણી

અઁક ન૦ [સં.] દુઃખ (૨) અઘ, પાપ

અકચ્ય વિ૦ [સં] બોડું, વાળ વિનાનું (૨) પું૦ (સં) કેતુ ગ્રહ

અકજ વિ૦ + [જુઓ અકાજ] નકામું

અકટોવિકટ વિ૦ [મ., સં. વિકટ] અતિ મુશ્કેલ (૨) અતિ ભયંકર

અકડાઅકડી સ્ત્રી૦ ચડસાચડસી (૨) કટાકટી

અકડાઈ સ્ત્રી૦અક્કડપણું,મગરૂરી(૨)ફાકડાપણું

અકડાટ પું૦ અકડાવું તે, અકડાવાની અસર

અકડાવું અ૦ક્રિ૦ [હિં અકડના,જુઓ અક્કડ] સાધારણ —અંગનું ઝલાઈ જવું (૨) ભભકામાં ફરવું, મગરૂરીમા રહેવું

અકતો પું૦ [સં અકૃત] કારીગરોનો છૂટીનો દિવસ, અણખો [—કાતવેા=અણખો પાળવો પણ ઘેર કામમા ખૂબ રોકાવું.—પાળવેા= ધંધારોજગારમા રજા રાખવી]

અકથ વિ૦ [સં] નહિ કહેલું –વર્ણવેલું (૨) અવર્ણનીય ૦નીય,–થ્ય વિ૦ અવર્ણનીય. –થિત વિ૦ નહિ કહેલું

અકપટ ન૦ [સં] કપટનો અભાવ

અકબર વિ૦[અ]સૌથી મહાન(૨)પું૦(સ)એક પ્રખ્યાત મોગલ બાદશાહ ૦દિલી સ્ત્રી૦[ફા.] ઉદાર દિલ રાખવું તે –રી વિ૦ [ફા] અકબર સંબંધી (૨) અકબરે પ્રવર્તાવેલું (૩) સ્ત્રી૦ ચોખાના લોટની બનાવેલી એક વાની

અકબંધ વિ૦ [સં અક્ષતવધ] જેમનું તેમ, વગર બોલેલું, વગર તોડેલું

અકરણ વિ૦[સં] કરણ — ઇંદ્રિય વગરનું (૨) દેહ ઇંદ્રિયાદિ રહિત (પરમાત્મા) (૩) ન૦ ન કરવું તે; કાર્યનો અભાવ

અકરણી વિ૦[સં](ગ)જેનું મૂળ બનાવ્યું નીકળે તેવું (૫૬) 'રેશનલ' ૦ગત વિ૦ 'રેશનલ'. ૦પદ્ધી સ્ત્રી૦ અકરણી પદ્ધતિવાળી રકમ, 'રેશનલ એકરપ્રેશન'. ૦કલ ન૦ 'રેશનલ ફંક્શન'. ૦સમીકરણ ન૦ 'રેશનલ ઇક્વેશન.'

અકરણીય વિ૦ [સં] ન કરવા જેવું

અકરાકેર પું૦ કાળો કેર, હાહાકાર વર્તે એવો બનાવ, ગજબ (૨) ભયંકર નાશ

અકરામ ન૦ [અ]' કૃપા, માન, બક્ષિસ

અકરાળ, ૦વિકરાળ વિ૦ [સં. कराल] અતિ ભયંકર

અકરાંતિયું વિ૦ [સં. अतिक्रांत] બહુ ખાનારું; ખાઉધરું (૨) હદ પાર, બૂબ (ખાવું) —યાવેડા પુ૦બ૦વ૦ અકરાતિયાની માફક વર્તન

અકરુણ વિ૦ [સ] કરુણા વિનાનું, નિર્દય

અકરુણા સ્ત્રી૦ [સ] કરુણાનો અભાવ, નિર્દયતા

અકરૂ વિ૦ [સ उत्कुतोरू ?] અધૂકડું; ઊભે પગે—ઊચું ઊંચું બેઠેલું

અકર્કશ વિ૦ [સ] કર્કશ નહિ એવું

અકર્ણ વિ૦ [સ.] કાન વિનાનું (૨) બહેરું (૩) પું૦ સાપ [દુરાચરણ

અકર્ત(-ર્ત્ત)વ્ય વિ૦[સં.]ન કરવા જેવું (૨)ન૦

અકર્તા(-ર્ત્તા) પુ૦ [સ] કર્તા નહિ તે

અકર્તુમ્ કૃ૦ [સ] ન કરવાને

અકર્તૃક વિ૦ [સં] કર્તા વિનાનું

અકર્ત્તવ્ય વિ૦ (૨) ન૦ [સં.] જુઓ અકર્તવ્ય

અકર્ત્તા પું૦ [સ] જુઓ અકર્તા

અકર્મ ન૦ [સ] કર્મનો અભાવ(૨)ખોટું કામ., ૦ક વિ૦ કર્મ વિનાનું (ક્રિ૦) ૦કર વિ૦ કાર્ય-સાધક નહિ તેવું ૦ણ્ય વિ૦ [સં] કામ કરવાને નાલાયક(૨)ન કરવા યોગ્ય (૩) ન૦ કર્મ ન કરવું તે, અનુદ્યોગ ૦ણ્યતા સ્ત્રી૦

અકર્મી(-ર્મ્મી) વિ૦[સ. अकर्मन्] અભાગિયું (૨) કર્મ નહિ કરનારું (૩) દુરાચારી. -ર્મણ વિ૦ સ્ત્રી૦ અભાગણી (૨) કુલટા

અકલ સ્ત્રી૦ [અ. अक़्ल] અક્કલ, બુદ્ધિ ૦મંદ વિ૦[ફા.]જુઓ અક્કલમંદ. -લી વિ૦[ફા] અક્કલવાળું(૨)કસબી, હિકમતી. ૦લકહિયું વિ૦ તરત-બુદ્ધિવાળું; 'હાજર સો હથિયાર' કરી લે એવું

અકલ(-ળ) વિ૦[સં.]ન કળી શકાય એવું ૦કલ વિ૦ અકળ કળાવાળું ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ અગમ્ય લીલા, માયા

અકલંક વિ૦ [સ.] નિષ્કલંક; દોષ—ઐબરહિત

અકલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં] કલાનો અભાવ (૨) બગબ કળા, બેહુદાપણું. -લિ(-ળિ)ત વિ૦ ન કળેલું—ન કલ્પેલું

અકલ્પિત વિ૦ [સં] કલ્પિત નહિ તેવું, સાચું (૨) ઓચિંતું, અણધાર્યું

અકલ્પ્ય વિ૦ [સ] ન કલ્પી શકાય એવું

અકલ્મષ વિ૦ [સં] કલ્મષ વગરનું; નિષ્પાપ

અકલ્યાણ ન૦ [સ] અશુભ, ભૂંડું

અકવિતા સ્ત્રી૦ [સ.] બરાબર કે કાવ્યગુણ વિનાની કવિતા [[ફા] બારીલું

અકસ પુ૦ [અ. अक्स] દ્વેષ, ખાર ૦બોર વિ૦

અકસર અ૦ [અ] ઘણું ખરું; ઘણું કરીને, પ્રાય·

અકસીર વિ૦ [અ. इक्सीर=ક્રીમિયો] આબાદ; રામબાણ (૨) સ્ત્રી૦ તેવી દવા, ક્રીમિયો

અકસ્માત્ અ૦ [સં.] અચાનક, એકાએક

અકસ્માત્ પું૦[સ. अकस्मात्]અણધારી ઘટના; હોનારત

અકળ, ૦કળા, જુઓ 'અકલ(-ળ)'માં

અકળવિકળ વિ૦ જુઓ 'આકળવિકળ; બાવરું

અકળા સ્ત્રી૦ જુઓ અકલા

અકળાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ आकुल] અમૂંઝાવું; ગભરાવું (૨) કંટાળવું (૩) ચિઢાવું, છંછેડાવું. -ભણ સ્ત્રી૦ અકળાવાની અસર, અમૂંઝણ; (૨)કંટાળો કે ચીડ [કોઈની ઉપર અકળામણ કાઢવી=રોષ કે ક્રોધ કાઢવો —ક્રોધમાં બોલવું કે મારવું —આવવી=અકળાવું]

અકંટક વિ૦ [સ] કાંટો—આડખીલી કે વચ્ચે વિઘ્ન વિનાનું, નિષ્કંટક

અકંપિત વિ૦ [સ.] સ્થિર

અકાકું વિ૦ [મ અ-ક-ઊક] સુખદુ:ખથી પર

અકાજ વિ૦ [સં. अ+ कार्य-काज] નકામું (૨) લાચાર

અકાતર વિ૦ [સં] બાયલું નહિ તેવું, હિંમતવાળું (૨) ગભરાયા વિનાનું, સ્વસ્થ

અકાબર પું૦ [અ. अकाबिर] પ્રતિષ્ઠિત—મોટો માણસ (૨) હોદ્દેદાર, અમલદાર

અકામ ન૦[અ+કામ]ન કરવા જેવું—ખરાબ કામ

અકામ(-મી) વિ૦ [સં] કામવાસના, કામના કે વાસના વિનાનું

અકાય વિ૦ [સ] શરીર વિનાનું

અકાર અ૦ [સ अकार्य] અકારણ; ફોગટ (૫) (૨) પુ૦ [સ.] જુઓ 'અ'માં

અકારજ ન૦ [સ અકાર્ય] અકાર્ય, ખોટું કામ (૨) અ૦ વ્યર્થ, ફોગટ

અકારણ વિ૦ [સ] જુઓ નિષ્કારણ

અકારત(-થ) અ૦ [સ અકાર્યાર્થ] વ્યર્થ; નિષ્ફળ. [—જવું=નકામુ થવુ]

અકારું વિ૦[સ અકારક? પ્રા અકારગ=અરુચિ] અપ્રિય, અળખામણુ [—પાડવું=અકારું લાગે એમ કરવું (૨) જૂઠું કે ખોટું પાડવું]

અકાર્ય વિ૦ [સ] ન કરવા જેવુ (૨)ન૦ ખોટું કામ

અકાલ(-ળ) વિ૦ [સં] કવખતનુ (૨) પુ૦ અયોગ્ય સમય, કવખત(૩)દુકાળ(૪)કાલાતીત –પરમાત્મા ૦જ વિ૦ [સં] અકાળે જન્મેલુ–ઉત્પન્ન થયેલુ ૦વૃદ્ધ વિ૦ અકાળે વૃદ્ધ–ઘરડું થયેલુ -લિક વિ૦[સં]કવખતનુ –લીન વિ૦ [સં.] કવખતનુ –લીનતા સ્ત્રી૦ અકાલીન હોવુ તે (૨) કાલવિપર્યાસ, 'એનેક્રોનિઝમ.'

અકાલી પુ૦ [સં. અકાલ] શીખધર્મનો એક ફાટો કે તેનો અનુયાયી

અકાળ, ૦જ, ૦વૃદ્ધ જુઓ 'અકાલ'મા

અકાંડ વિ૦ [સં] આકસ્મિક, ઓચિંતુ (૨) કાંડ –પેરાઈ વગરનુ

અકિંચન વિ૦ [સ.] નિષ્કિંચન, સાવ ગરીબ

અકિંચિત્કર વિ૦ [સં] નિર્માલ્ય, નિષ્ફળ, ફોગટ

અકીક પુ૦[અ]એક જાતનો લીસો,ચળકતો પથ્થર. –કિયો પું૦ અકીકની વસ્તુઓ બનાવનારો

અકીર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સ] અપયશ ૦કર વિ૦ [સ] અપયશ અપાવે એવુ

અકુટિલ વિ૦ [સં] કુટિલ નહિ એવુ, નિખાલસ

અકુતોભય વિ૦ [સં] કોઈ પણ તરફના ભય વિનાનુ, નિર્ભય [કનત સ્ત્રી

અકુલાંગના સ્ત્રી૦ [સં] કુલાગના નહિ એવી–

અકુલીન વિ૦ [સ] નીચા કુળનું, કુળહીન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

અકુશલ(-ળ) વિ૦ [સં] કુશળ નહિ એવું (૨) ન૦ અનિષ્ટ, અશુભ, ભૂંડુ ૦તા સ્ત્રી૦

અકુંઠ(-ઠિત) વિ૦ [સ] પાછું ન પડે તેવું; કાર્યસાધક, અપ્રતિહત (૨) તીક્ષ્ણ, કુંઠિત–બૂઠું નહિ એવું

અકૂપાર પુ૦ [સ] સમુદ્ર

અકૃત વિ૦ [સં] નહિ કરેલું (૨)ખોટું કે અયોગ્ય કરેલુ (૩)ન૦ પાપ. ૦જ્ઞ વિ૦ [સ] કૃતઘ્ન નહિ એવુ, કૃતજ્ઞ ૦જ્ઞા વિ૦ [સ] કૃતજ્ઞ નહિ એવું, કૃતઘ્ન –તાત્મા વિ૦ [સ.] અજ્ઞાની (૨) નિષ્ફળ (૩) ઈશ્વરદર્શન નહિ પામેલુ –તાર્થ વિ૦ [સં] કૃતાર્થ નહિ એવુ, અસફળ

અકૃત્ય વિ૦ [સં] ન કરવા જેવુ (૨)ન૦ ન કરવા જેવુ કામ, અપકૃત્ય

અકૃત્રિમ વિ૦[સ]–સ્વાભાવિક, કુદરતી ૦તા સ્ત્રી૦

અકૃપણ વિ૦ [સ] કૃપણ નહિ એવું, ઉદાર

અકૃપા સ્ત્રી૦ [સ] કૃપાનો અભાવ, અવકૃપા

અકેકું(-કું) વિ૦ [એક+એક] એક પછી એક (૨) એક એક (૩) પ્રત્યેક, દરેક

અકોકટ પુ૦ [સં] સોપારીનુ ઝાડ (૨) સોપારી

અકોટી સ્ત્રી૦,–ટો પું૦ [સ અકોટ] સોપારી-ઘાટનું સ્ત્રીઓના કાનનુ ઘરેણુ; ઘૂઘરીઓનાં ઝૂમખાવાળું લોળિયું

અકોણુ વિ૦ [અ+કોણુ ?] અતડુ; ભળી ન જાય તેવુ (૨) કોઈનુ ન માને તેવુ (કા) –ણાઈ સ્ત્રી૦, –ણાપણું ન૦ [અનાવડત

અકૌશલ(-લ્ય) ન૦ [સં] કુશલ્યનો અભાવ,

અક્કડ વિ૦ [સ. ઉત્કટ, પ્રા ઉક્કડ ?] કડક, વળે નહિ એવુ (૨)ટટાર(૩)મગરૂબીવાળુ. ૦બાજ વિ૦ રોફી, ફાકડુ, વરણાગિયુ

અક્કરચક્કર અ૦ [ચક્કરનુ દ્વિત્વ ?] આણધારી રીતે, આમ તેમ થઈને (૨) ગમે તેમ કરીને, આડુંઅવળુ સમજાવીને

અક્કર્મી, –ર્મણ જુઓ અકર્મી

અક્કલ સ્ત્રી૦ [અ અક્લ] બુદ્ધિ [— ઉછીની, ભાડે કે વેચાતી લેવી=બીજા પાસેથી શીખવું કે સમજવુ અક્કલે કહ્યું કરવું, અક્કલ ચાલવી=અક્કલે કામ કરવુ, સમજવુ, સૂઝ પડવી —ગામ જવી=અક્કલ ન ચાલવી; બુદ્ધિ કે સમજ ન રહેવી. — નું આંધળું, ઊધું, ઓથમીર, બાં, દુશ્મન, બારદાન= અક્કલ વગરનુ, મૂર્ખ. — કૂટવી, કૂટી જવી, — બહેર મારી જવી, — મારી જવી= અક્કલ કે સમજ (પ્રસંગ પડ્યે) જતી રહેવી, કામ ન દેવુ. —વેચી ખાવી=અક્કલ વગરના કે

એવકૂક ખનવું] ૦કૂડું વિ૦ કૂટેલી અક્કલનું; અકલવગરનુ, મૂર્ખ ૦બા૪ વિ૦ બુદ્ધિશાળી. ૦બા૪ખાં પું૦ (વ્યંગમા) ભારે બુદ્ધિવાળો—મૂર્ખ માણસ, અક્કલનો ખાં ૦મહું વિ૦ મંદ બુદ્ધિવાળું (કા). ૦મંદ વિ૦ જુઓ અકલમંદ, બુદ્ધિશાળી ૦મંદી સ્ત્રી૦ અક્કલમંદપણુ ૦વંત, ૦વાન વિ૦ અક્કલમંદ. ૦હોશિયારી સ્ત્રી૦ બુદ્ધિપૂર્વક કરી આપ્યું છે—કોઈએ છેતરીને કે આડુંતેડું સમજાવીને કરાવી લીધુ નથી, એવુ બતાવવા બતપત્રોમાં વપરાતો શબ્દ

અક્કલકરો(—ગ)રો પું૦ [અ. आकर्कहा] એક વનસ્પતિ—ઔષધિ [ઔષધિ

અક્કલબેર પુ૦[હિ અકલબીર]એક વનસ્પતિ—

અક્કા સ્ત્રી૦ અબોલા, ભાઈબંધી તોડવી તે [—કરવી=અંગૂઠાથી દાતને અડી ભાઈબંધી તોડવાની નિશાની કરવી, દોસ્તી તોડવી કે અબોલા લેવા — થવી=અક્કા કરાવી.]

અક્કેક વિ૦ જુઓ અટ્ટેક

અક્કોબોર પુ૦ જુઓ ઓકટોબર

અક્રમ વિ૦[સ]ક્રમબદ્ધ નહિ તેવું, અનિયમિત (૨) પું૦ ક્રમ નહિ તે, ક્રમનો અભાવ

અક્રિય વિ૦[સ] નિષ્ક્રિય (૨) નિરુદ્યોગી, સુસ્ત

અક્રૂર વિ૦[સ]ક્રૂર નહિ એવું, દયાળુ (૨) પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણના પિતાઈ કાકા અને ભક્ત

અક્રોધ પું૦ [સં] ક્રોધનો અભાવ, ખામોશી, શાંતિ. —ધી વિ૦ શાંત સ્વભાવનું.

અક્લાંત વિ૦ [સ] ક્લાંત—થકેલું નહિ એવું

અક્લિષ્ટ વિ૦ [સં] ક્લિષ્ટ નહિ એવુ, સહજ

અક્લેદ્ય વિ૦ [સ] ભીંજવી ન શકાય એવુ

અક્ષ પું૦[સ]રમવાનો પાસો(૨)માળાનો મણકો (૩) ધરી (ચક્રની કે પૃથ્વીની) (૪) આંખ [સમાસને અંતે, ઉદા૦ 'કમલાક્ષ' એકતો પ્રાયઃ પદ્યમાં] (૫) જ્ઞાનેન્દ્રિય (૬)[ભૂ] વિષુવવૃત્તથી ઉત્તરદક્ષિણ કોઈ પણ જગાનું ગોલીય અંતર. ૦ક્રિદ વિ૦[સં]પાસા રમી જાણનારું, જુગારી. ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦જુગાર ૦ક્ષેત્ર ન૦(ભૂ)અક્ષાંશ-દર્શક વર્તુલ ૦ભાપક્ર ન૦અંશ ઉપરથી ગ્રહ-નક્ષત્ર જોવાનું એક યંત્ર. ૦ભાલા સ્ત્રી૦ દ્રાક્ષ-ની માળા (૨) જપમાળા —ક્ષાંશ પું૦ (ભૂ) વિષુવવૃત્તથી ઉત્તર કે દક્ષિણનું અંતર — અક્ષ બતાવનાર ૧૮૦ અંશ છે તે —ક્ષાંશવૃત્ત ન૦ અક્ષવૃત્ત, અક્ષાંશનુ વર્તુલ

અક્ષણિક વિ૦ [સ] ક્ષણિક નહિ એવું, સ્થિર; કાયમી [પાત્ર

અક્ષણું ન૦[જુઓ અખિયાણુ]ચોખાથી ભરેલું

અક્ષત વિ૦ [સ] ઈજા પામ્યા વિનાનું, સુરક્ષિત; અખંડ(૨)પુ૦બ૦વ૦ધાર્મિક ક્રિયામા અથવા મંગળ પ્રસંગે કોઈને વધાવી લેવામા વપરાતા વગર ભાંગેલા, અણિશુદ્ધ અનાજના દાણા—ચોખા,ડાંગર,ઘઉં, જવ વગેરે(શ પ્ર માટે જુઓ 'ચોખા'મા) ૦યોનિ(—ની), —તા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] જેનુ કૌમાર ખંડિત નથી થયુ એવી

અક્ષમ વિ૦[સ] અશક્ત, અસમર્થ (૨) અસહિષ્ણુ —મા સ્ત્રી૦ [સ] ઈર્ષા (૨) ક્રોધ. —ન્ય વિ૦ [સ] ક્ષમ્ય નહિ એવું

અક્ષય વિ૦[સ]કદી ક્ષીણ ન થાય એવું; અવિનાશી(૨)અમૂર ૦તૃતીયા સ્ત્રી૦ અખાત્રીજ; વૈશાખ સુદ ત્રીજ ૦ધામ ન૦ વૈકુંઠ(૨)મોક્ષ. ૦નવમી સ્ત્રી૦ અખેનોમ, કારતક સુદ નોમ. ૦પદ ન૦ મોક્ષ ૦પાત્ર ન૦ જેમાથી વસ્તુ ખૂટે જ નહિ એવુ વાસણ ૦વટ પુ૦પ્રયાગમાં આવેલો એક વડ (પ્રલયકાળે પણ એ અક્ષય રહેશે એવુ મનાય છે) ૦વાણી સ્ત્રી૦ ખૂટે નહિ એવી વાણી (૨) સરસ્વતી

અક્ષયી,—ય્ય વિ૦ [સ] જુઓ અક્ષય

અક્ષર વિ૦[સ]અવિનાશી(૨) પુ૦ વર્ણ (ભાષા) (૩) હરફ, બોલ (૪) પું૦ બ૦ વ૦ દસ્તખત (૫) લિખિતા લેખ (૬) ન૦બ્રહ્મ [— ઉતારવા= મહેણું ટાળવુ — કાઢવો= (હાથથી) લખવું, ૬ (મોથી) બોલવુ — પાડવો= લખવું. — પડવો=લખવામા અક્ષર નહી જવો — મેળવવા=અક્ષર પાડવા માટે સરખાવી જોવા (૨) જેના જ અક્ષર મળે છે કે જેમ તે જોવુ — વાળવા=સારા અક્ષર કાઢવા મથવુ] ૦ક્ષેત્ર ન૦ સાહિત્યક્ષેત્ર ૦ગણિત ન૦ બીજગણિત. ૦છંદ પુ૦ અક્ષરવૃત્ત ૦જ્ઞાન ન૦ લખતાં વાચતા આવડવુ તે ૦દેહ પું૦ નાશ ન પામે

એવું શરીર (૨)કીર્તિ (૩)સાહિત્યકૃતિ ૦ધામ ન૦ બ્રહ્મલોક, મોક્ષ ૦પદ ન૦ મુક્ત દશા ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ વર્ણ માળાની યોજના ૦બંધ પુ૦ અતૂટ સંબંધ, ગાઢ મૈત્રી (૨) અક્ષરોનું બંધારણ (૩)દસ્તક્ત (૪)અક્ષરમેળ છંદનો એક પ્રકાર ૦માલા(-ળા) સ્ત્રી૦ મૂળાક્ષરો, વર્ણમાળા ૦મેળ વિ૦ અક્ષરના માપવાળો (છંદ). ૦રચના સ્ત્રી૦ અક્ષરપદ્ધતિ ૦લિપિ સ્ત્રી૦ અક્ષરની સંજ્ઞાથી લખવાની પદ્ધતિ ૦વિન્યાસ પુ૦ શુદ્ધ લેખનવિદ્યા, જોડણી. ૦વૃત્ત ન૦ અક્ષરમેળ વૃત્ત-છંદ ૦શત્રુ વિ૦ સાવ અભણ ૦શઃ અ૦ અક્ષરેઅક્ષર. -રાતીત વિ૦ [સં] ભાષાથી જેનું વર્ણન ન થઈ શકે તેવું (પરમાત્મ તત્ત્વ) -રાર્થ પુ૦ [સં] શબ્દાર્થ (૨) સંકુચિત અર્થ -રાંતર ન૦ [સં] અક્ષરની ફેરબદલી -રોપગુણ પુ૦ વર્ગોપગુણ, 'લિટરલ ટ્રોઇક્રિશન્ટ' (ગ)

અક્ષંતવ્ય ન૦ [સં] અક્ષમ્ય

અક્ષાંતિ સ્ત્રી૦ [સં] ક્ષાંતિનો અભાવ

અક્ષાંશ,૦વૃત્ત [સં] જુઓ 'અક્ષ'માં

અક્ષિ સ્ત્રી૦ [સં] આંખ (સમાસને અંતે 'અક્ષ' રૂપ આવે છે જુઓ 'અક્ષ') ૦કોશ(-ષ) પુ૦ આંખનો ગોખલો ૦ગોલક પુ૦ આંખનો ડોળો ૦તારક પુ૦, ૦તારા સ્ત્રી૦ આંખની કીકી ૦પક્ષ્મ ન૦ પાપણ ૦પટ ન૦ આંખની કીકી પાછળનો પ્રકાશ ગ્રહણ કરનારો પડદો, 'રેટિના' ૦પટલ ન૦ આંખનું પડળ, કીકી ઉપર વળેલી છારી ૦કૂકું વિ૦ કાણું, આંધળું

અક્ષીણ વિ૦ [સં] ક્ષીણ નહિ થયેલું એવું

અક્ષુણ્ણ વિ૦ [સં] ક્ષુણ્ણ-વટાયેલું નહિ તેવું (૨) પગરવટ વિનાનું (૩) અજિત, કેળવેલું

અક્ષુબ્ધ(-ભિત) વિ૦[સં] ક્ષોભ પામ્યા વિનાનું, સ્વસ્થ (૨) નહિ ડહોળાયેલું

અક્ષૌણી સ્ત્રી૦ + જુઓ અક્ષૌહિણી

અક્ષોભ પું૦ [સં] ક્ષોભ-ગભરાટનો અભાવ, સ્વસ્થતા -ણ્ય વિ૦ ક્ષોભ ન પામે એવું

અક્ષૌહિણી સ્ત્રી૦ [સં] ૨૧,૮૭૦ રથ, ૨૧,૮૭૦ હાથી, ૬૫,૬૧૦ ઘોડા તથા ૧,૦૯,૩૫૦ પાયદળની બનેલી સેનાનો એક-સમૂહ

અખ(-ખ્ખ)ડ વિ૦ [અ+ખડ ?] નહિ ખેડાતું; પડતર (ખેતર)(૨) જેમાં ઘાસ પણ ન ઊગે એવું (૩) અવાવરું; અવડ

અખડ-દહાડા પું૦ બ૦ વ૦ ['ખડવું' પરથી અ+ખડ ?] કામ કરવાનું મન ન થાય એવા દિવસો (૨) કામકાજ વિનાના, કંટાળો આવે એવા દિવસ (જેમ કે ઉનાળાના)

અખડબખડ, અખડાબખડી વિ૦ ખાડાખૈયાવાળું, અસમાન, ઊંચુંનીચું

અખડાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ આખડવું] અફળાવું; ટિચાવું, અથડાવું

અખણિયારું વિ૦ (કા) જુઓ અખિયાણું

અખત(-ત્ત)ર વિ૦ મેલું, નઠારું, અખતર (૨) શબ્દોના અર્થને અવળા લઈ પોતાની જાતને ડાહ્યું માનતું-મનાવતું ૦ડાહ્યું વિ૦ દોઢડાહ્યું

અખતરું વિ૦ જુઓ અખતર, મેલું

અખતરો પુ૦[અ ઇચ્છિતરાજ] પ્રયોગ,અજમાશ. -રાખોર, -રાબાજ વિ૦ અખતરા કર્યા કરે તેવું, અખતરાનું શોખીન

અખત્તર, ૦રાવું વિ૦ જુઓ 'અખતર'માં

અખત્યાર પુ૦ [અ ઇખ્તિયાર] અધિકાર(૨) પસંદગી ૦નામું ન૦,૦પત્ર પુ૦,ન૦ મુખત્યારનામું, સત્તા -રી સ્ત્રી૦ સત્તા, અધિકાર

અખની સ્ત્રી૦[જુઓ અખી] ગિલ્લીદંડાનો એક દાવ, આખી

અખબાર પુ૦,ન૦[અ 'ખબર'નું બ૦વ૦] વર્તમાનપત્ર, છાપું ૦નવીસ પુ૦ [ફા] અખબારપત્રી (૨) છાપાનો લખનારો

અખમ વિ૦[સં અક્ષમ,પ્રા અખમ]નમી શકે એવું (૨) નાજુક (૩) અસમર્થ

અખર [સં આ+ખર ?]+અસહ્ય

અખર સ્ત્રી૦ [સં] અખડ-પડતર જમીન, ચરો

અખરામણ ન૦ દૂધ આખવા માટેનું મેળવણ

અખરાવું અ૦ક્રિ૦ 'આખવું'નું કર્મણિ

અખરોટ ન૦ [અ, ફા.] એક મેવો, અખોડ

અખંડ વિ૦[સં]આખું ૦તા સ્ત્રી૦,૦પણું ન૦ ૦રાશિ પુ૦પૂર્ણ કે પરિમાણ(ગ) ૦સૌભાગ્ય ન૦ સૌભાગ્યની અખંડિતતા, સ્ત્રીના મરણ સુધી પતિ જીવતો હોય તેવું તેનું સૌભાગ્ય ૦સૌભાગ્ય-

વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ પોતાના મરણ સુધી પતિ હયાત હોય તેવી સ્ત્રી (૨) [દૂ ન્મા અ૦ સૌ૦] સોહાગણના નામ આગળ મૂકવામા આવતુ વિશેષણ. ૦સ્રાવી વિ૦ સદા વહેતુ

અખંડિત વિ૦ [સ] ખંડિત નહિ એવું

અખંતર વિ૦ અખત્તર, મેલુ (૨) ન૦ ભૂતપ્રેત, વળગાડ

અખાજ વિ૦ [સં. અખાદ્ય] ન ખવાય એવું કે ન ખાવા જેવુ (૨) ન૦ નિષિદ્ધ ખોરાક, માસ

અખાડ પું૦+અષાઢ; મહિનાનું નામ

અખાડા કરવા શ૦પ્ર૦ આખ આડા કાન કરવા, ન ગણકારવુ

અખાડિયો પું૦ જુઓ 'અખાડો'મા

અખાડી વિ૦સ્ત્રી૦અષાઢ માસની –ડો વિ૦પું૦

અખાડો પું૦ [સ અક્ષવાટક, પ્રા અક્ખાડગ] કુસ્તી કરવા માટે બનાવેલી જગા (૨) કસરતશાળા (૩) બાવાઓ રહેતા હોય તે જગા (૪) જુગારી કે સભ્યગનીઓને એકઠા થવાની જગા, અડ્ડો [—જમવો=કુસ્તી કે અખાડો બરોબર ચાલવા (૨) અડ્ડો કે બેઠક બરોબર રંગમા આવવા] –ડિયો પુ૦ અખાડામા જનાર, કસરતબાજ

અખાત વિ૦ [સ] નહિ ખોદેલું (૨) પું૦ (ન૦+) જમીનની અંદર ગયેલો સમુદ્રનો ફાટો (૩) ખોદ્યા વગર બનેલુ કુદરતી તળાવ, સરોવર, કુંડ

અખાત્રીજ સ્ત્રી૦ જુઓ અક્ષયતૃતીયા

અખાદ્ય વિ૦ [સ] ખાદ્ય નહિ એવું, અખાજ

અખિયાણુ ન૦ [સં અક્ષતવાયન] અક્ષણું, શુભ કાર્યના આરંભમા (ગોર તથા વસવાયાને) અપાતી બક્ષિસ

અખિયાતું વિ૦[સં અક્ષત]જરા પણ ક્ષતિ–ઈજા પામ્યા વિનાનુ; સહીસલામત (૨) તંદુરસ્ત

અખિલ વિ૦ [સ] આખું, બધું, સમગ્ત

અખિલાઈ સ્ત્રી૦ [સ અખિલ] અખિલતા

અખૂટ વિ૦[દે. અખુટ્ટ] ખૂટે નહિ એવું

અખે વિ૦[સં અક્ષય, પ્રા અક્ખય]+અક્ષય. ૦નોમ સ્ત્રી૦ અક્ષયનવમી. ૦પાત્ર ન૦+ જુઓ અક્ષયપાત્ર

અખોડ ન૦ [સં. અક્ષોટ?] જુઓ અખરોટ

અખોવન વિ૦ [સં અક્ષયવન્ત] આખું(૨)સ્ત્રી૦ જેનુ એક પણ સંતાન મરી ન ગયું હોય એવી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી

અખ્ખઈ વિ૦+જુઓ અક્ષયી

અખ્ખડ વિ૦ જુઓ અખડ

અખ્ખય વિ૦+જુઓ અક્ષય

અખ્યાતિ સ્ત્રી૦ [સં] અકીર્તિ (૨) અપ્રતીતિ

અખ્રિસ્તી વિ૦ ખ્રિસ્તી નહી એવુ, 'પેગન'

અગ વિ૦[સં]ગમન ન કરી શકે એવું(૨)પું૦ઝાડ (૩) પર્વત (૪) રાક્ષસ ૦જ વિ૦ પહાડમા જન્મેલું, પહાડી

અગડ પુ૦ [અ. અક્કદ?] (કા) સોગન

અગ(–ગ્ગ)ડ પું૦ [સ. અવટ? પ્રા અગડ] સાઠમારીનુ મેદાન

અગડધૂત પું૦ (૨) વિ૦ જુઓ અગડબંબ

અગડબંબ વિ૦ઘણું જાડુ, ફાંદવાળુ, ગોળમટોળ (૨)પુ૦એક જાતનો અવધૂત

અગડંમગડં વિ૦[રવ૦ કે સ અકૃત વિકૃત,પ્રા. અગડવિગડ?]ખરુ ખોટું(૨)ન૦ગમે તેવી ખરીખોટી –અસ્પષ્ટ બોલી

અગડો પું૦('બગડો'સાથે)અમુક ફલાણો ઉદા૦ 'અગડે બગડો માર્યો ને બગડે કાગડો માર્યો'

અગણ(–ણિત) વિ૦ [સં] અસંખ્ય

અગણુ વિ૦ [(ત્રણ) અગ્નિ, પ્રા અગણિ પરથી] ત્રીજુ (ગીતમા 'અગણું તે મંગળ વરતિયુ')

અગણો(–ણ્યો)તેર વિ૦[સ એકોન+ત્રિત્તેર]૬૯

અગણ્ય વિ૦ [સ] ગણી ન શકાય એવું

અગણ્યા(૦એ)શી(–સી) વિ૦ [સ એકોન+ એશી, પ્રા અગુણાસી] ૭૯

અગતિ સ્ત્રી૦[સ] અવગતિ,નરકમા પડવુ તે (૨) અમુક વિષયમા પ્રવેશ નહી તે (૩) વિ૦ ગતિ વિનાનુ, સ્થિર ૦ક [સં] અવગતિ પામેલું (૨) લાચાર ૦કતા સ્ત્રી૦

અગતિયો પુ૦એક લીલુ ચળકતુ ને ઊડતુ જીવડુ

અગત્ય સ્ત્રી૦,ન૦[સ અગતિ] જરૂર (૨) મહત્ત્વ. [—આપવી (–વું)=જરૂરી કે મહત્ત્વનું ગણવુ કે સમજવું]

અગથિયો પું૦ [સ અગસ્તિ] એક ઝાડ

અગદ ન૦ [સ] દવા

અગન ન૦ એક પક્ષી
અગન સ્ત્રી૦[સ અગ્નિ] અગ્નિ(૨) બળતરા, ઝાળ; ક્રિ૦પ્ર૦ [—ઊઠવી =એકાએક બળતરા થવા લાગવી. — ખેસવી=બળતરા મટવી — બળવી =અગન થવી, બળતરા લાગવી કે બળવી] ૦ગાડી સ્ત્રી૦ આગગાડી
અગમ વિ૦[સં]અગમ્ય,ઇન્દ્રિયાતીત(૨)ન૦[સં. આગમિક]ભવિષ્ય ૦ચેતી સ્ત્રી૦[સં અગ્રિમ+ચેતવું] દૂરદેશી ૦નિગમ ન૦ ભૂત અને ભવિષ્ય(૨)[સ. આગમ-નિગમ] વેદ અને શાસ્ત્ર ૦નિગમવાદ પુ૦ 'મિસ્ટિસિઝમ'. ૦નિગમવાદી પુ૦ 'મિસ્ટિક' ૦પશ્ચિમ સ્ત્રી૦ [સં. અગ્રિમ–પશ્ચિમ]આગળનુ તથા પાછળનું તે,ભૂત અને ભવિષ્ય ૦પંથ પુ૦ નહિ જવા જેવો–અજાણ્યો, ગૂઢ રસ્તો (૨) ઈશ્વરપ્રાપ્તિનો માર્ગ. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ આગમિક–બુદ્ધિ] અગાઉથી ભવિષ્યનો વિચાર કરી શકનારી બુદ્ધિ (૨) વિ૦ અગમબુદ્ધિવાળુ ૦ભૂંધિયું વિ૦ અગમબુદ્ધિવાળું ૦ભાખી વિ૦ભવિષ્ય ભાખનાર ૦વાણી સ્ત્રી૦ ગૂઢ વાણી (૨) ભવિષ્યવાણી (૩)વેદવાણી
અગમદોરો પુ૦ [સ અગ્રિમ+દોરો] ઘોડાના ગળાનો એક શણગાર
અગમો પું૦ [અ+ગમવું] અણગમો
અગમ્ય વિ૦[સ]જ્યા ન જઈ શકાય એવું(૨)ગૂઢ (૩)ન જવા જેવું,નિષિદ્ધ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વાદ પુ૦ 'મિસ્ટિસિઝમ' –મ્યા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેની સાથે સંગ નિષિદ્ધ હોય એવી (સ્ત્રી) –મ્યાગમન ન૦નિષિદ્ધ સ્ત્રી સાથે વ્યભિચાર, એક મહાપાપ. –મ્યાગામી વિ૦ પુ૦ અગમ્યાગમન કરનાર
અગર પુ૦ [સ. આકર] મીઠું પકવવાની ક્યારી ક્રિ૦પ્ર૦મીન –રિયણ,–રી સ્ત્રી૦મીઠું પકવનારી સ્ત્રી (૨) અગરિયાની સ્ત્રી –રિયો પું૦ મીઠું પકવનારો, અગર રાખનારો
અગર ન૦ [સ અગરુ] જુઓ અગરુ ૦બત્તી સ્ત્રી૦ ધૂપસળી
અગર અ૦ [ફા] જો (૨) અથવા ૦ચે [ફા], ૦જો અ૦ જોકે (૨) જો
અગરબત્તી સ્ત્રી૦ જુઓ 'અગર' ન૦; ધૂપસળી
અગરાજ વિ૦ જુઓ અગ્રાહ્ય
અગરાડા પું૦ બ૦ વ૦ [સં. અગ્ર+રાહુ] લગ્નબાજરીના લીલા સાઠા
અગરિયો,–યણ,અગરી જુઓ 'અગર'પુ૦મા
અગરુ ન૦ [સ] અગર, ચંદન, સુગંધ
અગર્હણીય વિ૦ [સં] ગર્હણીય નહિ એવુ
અગર્હિત વિ૦ [સં] ગર્હિત નહિ એવું
અગલ સ્ત્રી૦ [મ. गल, કા.અગ્ગુ, પ્રા. અગડ= ખાડો] ગબી
અગલબગલ અ૦ [ફા] આસપાસ
અગલાંપગલાં ન૦ બ૦ વ૦ (કા) અધરણી વખતે સીમ તિનીને ભરાવવામા આવતા પગલાં
અગવડ સ્ત્રી૦ સગવડથી ઊલટું તે, મુશ્કેલી; અડચણ [— આવવી, — થવી. — પડવી= મુશ્કેલી નડવી કે લાગવી]
અગવાડું ન૦ [સ. અગ્ર+વાટ] આગળું (૨) ખેાખરાનેા ભાગ –ડો પુ૦ આગળુ (૨) કાચળી અથવા અંગરખાનેા આગલેા ભાગ
અગવો પુ૦ [સ અગ્રગ, હિં અગુઆ] આગળ ચલાવનાર, ભોમિયો (૨) નેતા
અગસ્તિ(–સ્ત્ય) પુ૦ [સ] (સ) એ નામના એક પ્રાચીન ઋષિ (૨) એ નામનો તારો. [અગસ્ત્ય (૦ઋષિ)ના વાયદા=લાભા ને ન પળાય એવા—ખોટા વાયદા]
અગળ વિ૦ [અ+ગળવું] ઓગળે કે ઓગળેલું નહિ એવુ (૨) અણગળ [બહેલેથી, આગળથી
અગાઉ અ૦ [સં અગ્ર] પૂર્વે, પહેલા ૦થી અ૦
અગાડી અ૦ [સં અગ્ર] આગળ ૦થી અ૦ આગળથી (૨) આગળના ભાગ કે સ્થાનથી ૦પછાડી અ૦ આગળપાછળ (૨) સ્ત્રી૦ ઘોડાને ગળે અને પગે બાંધવાના દોરડા
અગાત અ૦ અગાઉ
અગાત પું૦ [સં અગ ?] શિલાલેખ
અગાધ વિ૦ [સ] ગાધ નહીં તેવું, અતિ ઊંડું
અગામું વિ૦ + જુઓ અગમ્ય
અગાર પું૦, ન૦ + જુઓ આગાર
અગાશિયું ન૦ [જુઓ અગાશી] ઘરના ઓરડા પછીનો ઉપરનો ખુલ્લો ભાગ (ચ)
અગાશી(–સી) સ્ત્રી૦ [સ આકાશિકા] ઘરના ઉપલા ભાગમાં કરેલી ખુલ્લી છોબંધ જગા,ગચ્ચી

અગાસું વિ૦ [સં. આકાશ, પ્રા. આગાસ] ઢાકણ વિનાનું, આકાશ સુધી ખુલ્લું

અગિયર પું૦ [પ્રા. અયગર ?] + અજગર

અગિયાર વિ૦ [સં. એકાદશ] ૧૧. ૦મું વિ૦ [સં. એકાદશમ] દશ પછીનુ (૨) ન૦ મરણ પછીને અગિયારમે દિવસે કરવામા આવતી કાયટાની ક્રિયા(૩)તે દિવસનો જમણવાર. ૦શ (-સ) સ્ત્રી૦ પખવાડિયામાની અગિયારમી તિથિ (૨) એ દિવસે પળાતુ વ્રત. [—કરવી= અગિયારશનો ઉપવાસ કે વ્રત કરવું —થવી= એકાદશીનો દિવસ હોવો કે તેનો ઉપવાસ થવો. —ભાંગવી, તોડવી=(બાઈને) તેનું વ્રત કે ઉપવાસ ભગ કરવા] ૦શિ (-સિ)યું વિ૦ અગિયારશનું વ્રત કરનારું

અગિયારા પું૦ બ૦ વ૦ ૧૧ સાયે ૧ થી ૧૦ સુધીના અ કોનો ગુણાકાર દર્શાવતો ઘડિયો. [—ગણવા, ગણી જવા, ભણવા=નાસી કે છટકી જવું, પલાયન કરી જવુ, છૂ થઈ જવું.]

અગિયારી સ્ત્રી૦ [સ. એકાદશિકા] ૧૧×૧૧= ૧૨૧ થી ૧૧×૨૦=૨૨૦ સુધીનો ઘડિયો

અગિયારી સ્ત્રી૦ [સં અગ્નિ+આગારિકા]પારસી લોકોનુ મદિર, આતસબહેરામ

અગુણજ્ઞ વિ૦[સ]ગુણજ્ઞ નહી એવું [જાણનારું

અગુણી વિ૦[સ] અવગુણવાળુ (૨)ગુણપાડ નહીં

અગુચો પુ૦ જુઓ અગચો

અગોચર વિ૦ [સં] ઇદ્રિયાતીત; અગમ્ય (૨) [કા] પગ મૂકવો ગમે નહી અથવા પગ મૂકી શકાય નહી એવું

અગોપ વિ૦ અલોપ

અગોર વિ૦ [અ + ગોર] + ગુરુ વગરનુ

અગ્ગડ પુ૦ જુઓ અગડ

અગ્નિ પું૦ [સ] દેવતા (૨) [સં] પ્રકાશ અને ઉષ્ણતાનો કે અગ્નિકોણનો અધિષ્ઠાતા દેવ (૩) પંચ મહાભૂતોમાનુ તેજ તત્ત્વ (૪) જઠરાગ્નિ, પાચક તત્ત્વ [—ઊઠવો=એકદમ બળતરા થવા લાગવી, અગન ઊઠવી —ને ઊધઈન લાગવી=જે બરાબર કે શુદ્ધ છે તેને ડાધ ન લાગવો. —મૂકવો=આગ લગાડવી,(જેમ કે ચિતાને)] ૦અસ્ત્ર ન૦ અગ્ન્યસ્ત્ર, અગ્નિ વરસાવે એવું બાણ ૦કણ પું૦તણખો ૦કર્મ ન૦અગ્નિમાં હોમ કરવો તે (૨) અગ્નિપૂજા (૩) રાધવુ તે. ૦કાષ્ઠ ન૦ બાળવાના લાકડા (૨) અરણીનું લાકડું [—ક્ષણ કરવાં=ચિતા બડકી બળી મરવુ, અગ્નિપ્રવેશ કરવો, સતી થવુ] ૦કુમાર પું૦(સ) અગ્નિ મારફતે ઉત્પન્ન થયેલો શિવનો પુત્ર–કાર્તિકેય (૨) જઠરાગ્નિને વધારે એવી એક ઔષધિ ૦કુંડ પુ૦ વેદી ૦કોણ પુ૦ દક્ષિણ અને પૂર્વ વચ્ચેનો ખૂણો ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ મુડદાને બાળવાની ક્રિયા ૦ક્રીડા સ્ત્રી૦આતસબાજી. ૦ખૂણો પું૦ અગ્નિકોણ ૦ગર્ભ વિ૦ જેમાથી અગ્નિ જન્મે એવુ (૨) ન૦ અરણી (૩) ચકમક. ૦ત્રય પુ૦, ન૦ ત્રણ પ્રકારના શાસ્ત્રોક્ત અગ્નિ (ગાર્હપત્ય, આહવનીય અને દક્ષિણ) ૦દાતા વિ૦ શબને આગ મૂકનાર. ૦દાહ પું૦ મુડદાને બાળવુ તે ૦દિવ્ય ન૦ અગ્નિપરીક્ષા ૦દીપન વિ૦ જઠરાગ્નિને સતેજ કરનારું ૦દીપ્તિ સ્ત્રી૦ જઠરાગ્નિનુ સતેજ થવું તે ૦પરિગ્રહ પું૦ શાસ્ત્રોક્ત અગ્નિને અખડ રાખવાનું વ્રત ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ અગ્નિ વડે પરીક્ષા કરવી તે (૨) આકરી કસોટી ૦પૂજક વિ૦અગ્નિને પૂજનારુ. ૦પ્રદ વિ૦ જઠરાગ્નિ તેજ કરે એવું ૦પ્રવેશ પું૦ અગ્નિમા દાખલ થવું તે (૨) સ્ત્રી પોતાના પતિની ચિતામા બળી મરે તે ૦મંથન ન૦ (અરણીના) ઘર્ષણથી અગ્નિ પેદા કરવો તે ૦માંદ્ય ન૦ જઠરાગ્નિની મદતા. ૦રથ પું૦ + આગગાડી ૦રોગ પું૦શરીરમાં અગન બળે એવો રોગ. ૦વર્ધ (-ર્ધ)ક વિ૦ અગ્નિ–જઠરાગ્નિને વધારે એવુ ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ અગ્નિદીપ્તિ ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦પવિત્ર અગ્નિ રાખવાનુ સ્થાનક ૦શિખા સ્ત્રી૦ અગ્નિની જ્વાળા (૨) એક વનસ્પતિ ૦ષ્ટોમ પુ૦[સ]એ નામનો યજ્ઞ ૦સંસ્કાર પુ૦ મુડદાને બાળવાની ક્રિયા ૦હોત્ર ન૦ પરણેલા બ્રાહ્મણે વિવાહના સાક્ષીભૂત અગ્નિને નિરતર જાગ્રત રાખી પત્ની સાથે તેમા નિત્ય હોમ કરવો તે, શાસ્ત્રોક્ત અગ્નિમાં સવારસાજ હોમ કરવાનું કર્મ ૦હોત્રી વિ૦ અગ્નિહોત્ર કરનાર (૨) બ્રાહ્મણની એક અટક

અગ્ન્યસ્ત્ર ન૦[સ]જેમાથી અગ્નિ વરસે એવું બાણ

અગ્ર વિ૦ [સં] આગળપડતુ; મુખ્ય, પહેલું; ૦ખગ્રેનું(૨)ન૦ આગળનો કે સૌથી ઉપરનો કે ચડિયાતો કે શ્રેષ્ઠ ભાગ, અણી; ટોચ ૦ગણ્ય વિ૦ ગણતરીમા પહેલું, મુખ્ય ૦ગામી વિ૦ આગળ ચાલનાર,આગેવાન ૦ચર વિ૦ આગળ ચાલનારુ ૦જ વિ૦ પહેલું જન્મેલુ (૨) પું૦ મોટો ભાઈ(૩)બ્રાહ્મણ. ૦જન્મા પું૦ બ્રહ્મા(૨) જુઓ અગ્રજ ૦જા વિ૦ સ્ત્રી૦ પહેલી જન્મેલી —મોટી બહેન. ૦જાતિ સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણ જાતિ. ૦ણિયો પું૦[સ અગ્રણી]અગ્રણી(૨)બ્રાહ્મણ ૦ણી પું૦[સ]આગેવાન. ૦દૂત પુ૦ આગળથી સમાચાર લઈ જનાર ૦ધાન્ય ન૦ વર્ષનો પહેલો —ચોમાસામા થતો—પાક. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ શ્રેષ્ઠ પુરુષને અપાતું પ્રથમ પૂજનુ માન ૦લેખ પું૦ વર્તમાનપત્રનો મુખ્ય લેખ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ ઓસરી ૦સર વિ૦ [સ]અગ્રેસર ૦સ્થાન ન૦ આગળપડતુ —મુખ્ય સ્થાન. ૦હાયણ (—ન) પુ૦[સ]માગશર મહિનો, આગ્રહાયણ. ૦હાર પુ૦ રાજ્ય તરફથી દેવસ્થાનને અર્પણ કરાયેલી જમીન

અગ્રાહ્ય વિ૦ [સં] ગ્રહણ ન કરવા યોગ્ય

અગ્રિમ વિ૦ [સ] મુખ્ય (૨) પું૦ મોટો ભાઈ

અગ્રેસર વિ૦(૨)પુ૦[સ]આગેવાન, નાયક, નેતા

અગ્ર્ય વિ૦ [સ] સૌની અગ્રે એવુ, શ્રેષ્ઠ

અઘ ન૦ [સ] પાપ ૦નાશક(—ન), ૦હન વિ૦ [સ હન્] પાપનો નાશ કરનારુ ૦મર્ષણ વિ૦ [સં]અઘનાશક (મ ત્ર)(૨)ન૦ એક નસકોરેથી પાણી લઈ બીજા નસકોરા વાટે કાઢી નાખવુ તે. ૦વાન વિ૦પાપી ૦હર્તા(—ર્ત્તા), ૦હારી વિ૦ પાપ દૂર કરનાર —ઘાયુ વિ૦ [+સ આયુસ્] પાપી, દુષ્ટ. —ઘાસુર પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણે મારેલો એક રાક્ષસ

અઘઓક (ઓ) સ્ત્રી૦ [અઘવુ+ઓકવુ] ઝાડા અને ઊલટી (૨) કોગળિયું [અયોગ્ય

અઘટતું વિ૦[અ+ઘટતુ]અણઘટતું અણછાજતું;

અઘટિત વિ૦ [સ] ઘટિત નહિ એવુ, અઘટતુ

અઘટિત-ઘટના સ્ત્રી૦ [સં] નહિ બનેલી ઘટના બનાવવી તે ૦ઘટીયસી વિ૦ સ્ત્રી૦[સં.]એમાં કુશળ (માયા)

અઘડ વિ૦ [અ+ઘડ] અણઘડ, મૂર્ખ

અઘડ પું૦ [સ આગર્ત ?] ધરો, ખાડો

અઘણ ન૦ [જુઓ અઘવુ] અઘવુ તે(૨)અપકાર; ગુદા ૦ખાડ(—ણ) સ્ત્રી૦ અઘવાનો ખાડો; ૦કુંડ —ણિયું વિ૦ અઘ અઘ કરે તેવું. ૦રી(—સ્ત્રી) વિ૦ અઘણિયુ, ઝાડાના રોગવાળું

અઘભૂતર સ્ત્રી૦ અઘવુ ભૂતવુ તે (૨) [લા] જુઓ અઘામણ

અઘય(—૨)ણી ન૦,સ્ત્રી૦[દે અગ્ગહણિયા]પહેલવહેલો ગર્ભ રહેવો તે (૨) એની ક્રિયા, સીમ ત. [—આવવી = સીમતનો પ્રસગ આવવો. —કરવી=તે વેળાનો વિધિ કે વગે વગેરે કરવા] —ણિયાત વિ૦ સ્ત્રી૦ અઘરણીવાળી સ્ત્રી

અઘરું વિ૦ [સ અગ્રાહ્ય ?] મુશ્કેલ [—પડવું= મુશ્કેલ લાગવુ કે થવુ] [માલિકીનું

અઘરેણિયાત વિ૦ વરેણિયાત નહિ એવુ,પોતાની

અઘ(—ઘા)વવું સ૦ક્રિ૦અઘે એમ કરવુ (૨)[લા] ખૂબ મારવુ, ટીપવુ (૩) જોરજુલમથી કઢાવવું (નાણા કે કોઈ પણ વસ્તુ)

અઘવાટ સ્ત્રી૦[અઘ+વાટ]અઘણ, ગુદા

અઘવાડ સ્ત્રી૦,—ડો પુ૦ [અઘ+'વાડ' પ્રત્યય] અઘેલાની ગદવાડ (૨) ખૂબ ગંદકી

અઘવું અ૦ ક્રિ૦ [સં હૃદ્, મ હગણે] મળત્યાગ કરવો, ઝાડે જવુ (૨) [લા] જોરજુલમને વશ થઈ છોડવુ પડવુ [અધી પડવુ=(બેલાનમા કે હરથી યા અવશે, જેમ કે મારઝીમાં) આપોઆપ ઝાડો થઈ જવો અધીને ઉસેડવું, વાળવું= ન કરવાનુ કરી બેસી તે સુધારવા મથવુ]

અઘાટ વિ૦ અપાર, અનન્ત (૨) [દસ્તાવેજમાં] કુલ હક્ક સાથેનું (૩) પું૦ શિલાલેખ(૪)ઇનામી જમીન, દાનદેવસ્થાનમા અપાયેલી જમીન(૫) ઘાટ; ઓવારો —ટિયું વિ૦ અઘાટ અપાયેલું (૨) નિમકહરામ

અઘાડ(—ચ)વું સ૦ ક્રિ૦ અઘે એમ કરવું

અઘાડો પું૦ [દે અગ્ગાડઅ] અઘેડો — એક ઝોડ, અપામાર્ગ [હાજતવાળું

અઘાણ ન૦ મળ, વિષ્ટા —ણું વિ૦ અઘવાની

અઘાત વિ૦ +જુઓ અગાધ

અધામણ સ્ત્રી૦(વાર વાર)અધવું કે અધવાનું થાય તે, અતિસાર (૨) [લા.] ભય, ત્રાસ અથવા સખ્ત મહેનતને લીધે થયેલી–અધી જવાય એવી–ખરાબ સ્થિતિ [(૨) અધરું

અધામું વિ૦+[જુઓ અધવું]ભયંકર; ત્રાસદાયક

અધાયુ વિ૦ [સં] પાપી, દુષ્ટ

અધાર (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ અધવું] પંખી કે જીવડાનો મળ –રો પું૦ ગંદવાડ

અધાવવું સ૦ ક્રિ૦ અધવવું

અધેડી સ્ત્રી૦ [દે. અગ્ઘાડગ] એક વનસ્પતિ

અધેડો પું૦ [જુઓ અધાડો] એક છોડ, અંધેડો

અધૈણી સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ અધરણી

અઘોર વિ૦ [અ+સ. ઘોર] અતિ ભયાનક (૨) ઘાતકી (૩) ભાનસાન વગરનું (૪) ઘણું સખ્ત કે મુશ્કેલ (૫) ગાઢું, ઉદા૦ 'અઘોર નિદ્રા, વન'. ૦પંથ પું૦ મેલી સાધના કરનારા બાવાઓનો પંથ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ મેલી વિદ્યા –રી વિ૦ એદી. ઊંધણશી (૨) જુગુપ્સા ઉપજાવે–ચીતરી ચડે એવું ગંદું (૩) પું૦ એવો ગંદો એક જાતનો (નાગડો) બાવો (૪) ભયંકર એદી કે ઊંધણશી માણસ

અઘોષ વિ૦ [સં]ઘોષ–અવાજ વગરનું; શાંત(૨) [વ્યા] પું૦ પાંચ ઉચ્ચાર-સ્થાનોના પહેલા બે વર્ણોનો ઉચ્ચાર (ક, ચ, ટ. ત, પ તથા ખ, છ, ઠ, થ, ફ એ વ્યંજનો અઘોષ કહેવાય છે)

અચક સ્ત્રી૦ આગળી, ઠેસ, અટકણ(૨)આડ

અચકચું ન૦ કાંઈ સાંભરી આવવાથી છાતીમાં ભરાઈ આવતો ડૂમો [ડગલો

અચકન પું૦, ન૦ [હિં.] એક જાતનો લાંબો

અચકમચક અ૦ અચાનક, એકદમ, ઓચિંતું

અચકવું અ૦ ક્રિ૦ અટકવું, ખમચાવું

અચકાવું અ૦ક્રિ૦ અચકવું.–મણ સ્ત્રી૦નડતર, મુશ્કેલી –રો પું૦ આચકો

અચકોમચકો પું૦ લહેકો, લટકો (સ્ત્રીઓનો)

અચડ વિ૦ [અ+ચડવું] બાતામા નહિ ચડેલી (રકમ)

અચપચું વિ૦ [અધ+પોચું ?] કાચુ પોચુ, અધકચરુ (૨) નહિ પ્રવાહી અને નહિ ઘટ્ટ

અચબૂચ અ૦ અચાનક

અચર વિ૦ [સં] ખસે નહિ એવું; સ્થિર

અચરકો પું૦ ઉમળકો (૨) આચકો

અચરજ(–ત) ન૦, –તી સ્ત્રી૦ [સં. આશ્ચર્ય] નવાઈ, આશ્ચર્ય. [—પામવું=આશ્ચર્ય થવું–ઊપજવું દા. ત. તે અચરજ પામ્યો. તેને અચરજ થયુ.]

અચરપચર વિ૦ [મ (રવ૦ ?)] કાચુંકોરું(૨) અ૦ રહી રહીને, વારે વારે, જેમ આવ્યું તેમ

અચરે અચરે (૦સીતા) રામ શ૦ પ્ર૦ પોપટને ભણાવાતો શબ્દ

અચલ(–ળ) વિ૦ [સં] દૃઢ, સ્થિર(૨)[ગ]અવિકારી (૩) પુ૦ પર્વત ૦પતિ પુ૦ (સ) હિમાલય ૦પદ ન૦ નિત્ય એકસરખી રહે તેવી સ્થિતિ–મોક્ષ(૨) 'કોન્સ્ટટ એક્સ્પ્રેશન' (ગ.) ૦રાશિ પું૦ 'કોન્સ્ટંટ કોન્ટિટી' (ગ) –લા (–ળા) સ્ત્રી૦પૃથ્વી –લિ(–ળિ)ત વિ૦ચલિત નહિ એવુ [ચાવવુ] નહિ ચાખેલું

અચવ્યું વિ૦[અ+ચવવુ]નહિ કહેલુ (૨) [અ+

અચંબો પુ૦ [સ અત્યદ્‌ભુત, પ્રા. અચ્ચબ્ભુય] આશ્ચર્ય, નવાઈ જુઓ શ પ્ર. 'અચરજ'ના

અચા સ્ત્રી૦ જુઓ અચો [ઓચિંતુ

અચાનક અ૦ [હિ, અ+ચાનક ?] એકાએક,

અચાર ન૦ [ફા] અથાણુ

અચાલ સ્ત્રી૦[અ+ચાલવુ]હરકત, અડચણ(૨) અડકાવ, ગ્નેદર્શન (૩) ભારે અગત્ય, ભીડ

અચાલો પુ૦ [જુઓ અચાલ] અનિવાર્ય અગત્ય, અપેક્ષા

અચિર વિ૦ [સ] ચિરકાળનું નહિ એવુ

અચિંતિત વિ૦ [સ] જુઓ અણચિંતવ્યુ

અચિંતું(–ત્યું) વિ૦ ઓચિંતુ

અચિંત્ય વિ૦[સ]ચિંતવી ન શકાય કે ચિંતવવુ અયોગ્ય એવુ

અચૂક વિ૦[અ+ચૂકવુ]ચૂકે નહિ એવુ (૨)અ૦ ચૂક્યા વિના ૦બાણ ન૦ કદી ખાલી ન જાય તેવું બાણ(૨)વિ૦તેવું કે કનાર [અચૂકબાણ આવવું=જરૂર આવવું]

અચેત, ૦ન વિ૦ [સં] ચેતન વિનાનું, જડ (૨) બેભાન ૦તા સ્ત્રી૦મૂર્ચ્છા, જડતા, બેભાનપણુ

અચેષ્ટ વિ૦ [સં] અચેતન

અચો પું૦[અ+સં. चर् ?]અભાવ, ભીડ(૨)કચરાનો અભાવ, ગંદકી(૩)અણૂતે [–પાળવો = કામકાજ બંધ રાખવું –અણૂતે પાળવો. (૨) બળિયા ઘરમાં હોય તેથી મહેમાન વગેરેને આવકાર ન આપવો]૦પચો પું૦ગંદવાડ,સડો

અચ્છત અ૦ [અ+છતું]છતું– જાહેર થયા વિના, છૂપી રીતે; ખબર ન પડે તેમ

અચ્છિન્ન વિ૦[સં]અખંડ ૦ધારા સ્ત્રી૦ સતત વહેતું ઝરણું (૨)જેમાથી અખંડ ધાર પડે એવું પાત્ર

અચ્છું વિ૦ [સં अच्छ] સારું

અચ્છેદ્ય વિ૦ [સં] છેદી ન શકાય એવું

અચ્છેર પું૦[અર્ધ+શેર]અર્ધો શેર –રિયું વિ૦ જેમા અચ્છેર માય તેવડું (૨)ન૦ અર્ધા શેરનું માપિયું –રિયો પું૦,–રી સ્ત્રી૦ અર્ધા શેરનું માપિયું અથવા વજન –રો પું૦ અર્ધા શેરનું વજન–કાટલું

અચ્યુત વિ૦[સં]પતન કે સ્ખલન વિનાનું,નિશ્ચલ (૨) પું૦ (સં.) વિષ્ણુ –તાનંદ પું૦ અખંડ આનંદ, આત્માનો આનંદ(૨)અખંડ આનંદ ભોગવનાર–ઈશ્વર

અચ્સંધિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્વરોની સંધિ (વ્યા)

અછક અ૦ જોતજોતામા

અછડ(–ડ્)તું વિ૦માત્ર સપાટીને અડકીને પસાર થઈ જતું(૨)કાના અગાધર, અશાગ(૩)છલકાતું

અછત સ્ત્રી૦ [અ+છત] તંગી, તાણ

અછતું વિ૦ [અ+છતું] અણછતું, ગુપ્ત (૨) [સં. असत्]+અસત, હયાત નહિ એવું

અછત્ર વિ૦ [સં] છત્ર વિનાનું, ખુલ્લું (૨) માથે વડીલ વિનાનું

અછબડા પું૦બ૦વ૦ એક રોગ, જેમા શરીર પર આછી આછી ફોલ્લીઓ નીકળે છે. [— નમવા =તેની ફોલ્લીઓ મટવા માંડવી — નીકળવા =તે રોગ થવો–તેની ફોલ્લીઓ નીકળવી]

અછરતું વિ૦ જુઓ અછડતું [(૨) કરમાયું

અછવાવું અ૦ક્રિ૦ [અ+છવાવું] વણછો લાગવો

અછંગ અ૦ અધ્ધર (?)

અછાડપછાડ સ્ત્રી૦ ધમાધમ

અછાંદસ વિ૦ [સં] છંદરહિત

અછાબા પું૦ બ૦ વ૦ [અ. हिजाब=પડદો ?] વરઘોડામા વરરાજાનું મોં ઢાકવા પાવડીએ લટકાવવામા આવતા સોનેરી કસબના તાર

અછાવવું સ૦ક્રિ૦ (નવું વાસણ)વાપરવા કાઢવું

અછીપ વિ૦ છીપે નહિ–તૃપ્ત ન થાય એવું

અછૂત વિ૦[હિં] અસ્પૃશ્ય(૨)અસ્પૃશ્ય મનાતી કોમનું –તોદ્ધાર પું૦ અછૂતોનો ઉદ્ધાર

અછો અછો કરવું અછો અછો વાનાં કરવાં

શ૦પ્ર૦ [સં अच्छ–અછો] લાડ લડાવવા (૨) ખૂબ ઉમળકાથી આદરસત્કાર કરવો

અછોછાંયડા પું૦ બ૦ વ૦ લાડ લડાવવા તે

અછોડી સ્ત્રી૦ (કા) પેટમા ચૂંથાવું તે

અછોડો પું૦[દે अच्छोडिअ?] રાશ(૨)ગળામા પહેરવાનો સોનારૂપાનો દોરો (૩) ઘડિયાળની સાકળી –ડાવા અ૦ ગાઢ જેટલે અંતરે

અજ વિ૦[સં]નહિ જન્મેલું,અનાદિ(ઈશ્વર)(૨) પું૦ બકરો (૩) [સં] બ્રહ્મા(૪)કામદેવ(૫)ચંદ્ર (૬)રામચંદ્રજીના દાદાનું નામ. ૦કર્ણ પું૦એક વનસ્પતિ ૦ગર પું૦ [સં] (બકરું ગળી જાય તેવો)મોટો સાપ ૦ગરવૃત્તિ સ્ત્રી૦ દૈવ ઉપર આધાર રાખવાની વૃત્તિ ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સં) બ્રહ્માની પુત્રી, માયા(૨)સીતા ૦પતિ પું૦ ભરવાડ(૨)(સં.) મંગળ ગ્રહ ૦પાલ(–ળ) પું૦ ભરવાડ

અજટા સ્ત્રી૦ ભોયચાણલી

અજતરફે(–ફે)[ફા] અ૦ તરફથી

અજદહા પું૦[ફા]મોટો જંગી સાપ–અજગર

અજન્મ વિ૦[સં]જન્મરહિત –ન્મા વિ૦ પું૦ જેને જન્મ નથી એવું, (ઈશ્વર) (૨)સ્ત્રી૦(સં.) માયા (૩) સીતા (૪) લક્ષ્મી

અજપાજ(–જ)પ પું૦ [સં] પ્રયત્ન વિના સ્વાભાવિક રીતે ચાલતો (સોહ મોહ) જપ

અજબ વિ૦[અ] નવાઈ ઊપજે એવું, આશ્ચર્યકારક, અદ્‌ભુત [— થવું=ચકિત થવું, નવાઈ લાગવી] ૦ગુલબકાવલી સ્ત્રી૦ એક કલ્પિત પક્ષી ૦તા સ્ત્રી૦ [જોવું તે, પરીક્ષા

અજમાયશ સ્ત્રી૦[ફા. आजमाइश] અજમાવી

અજમાવવું સ૦ક્રિ૦ [ફા आजमुदन] વાપરી જોવું, તપાસી જોવું

અજમાશ સ્ત્રી૦ જુઓ અજમાયશ
અજમૂદો વિ૦ [ફા. આજમૂદ·] અનુભવી (૨) પુ૦ અજમાયશ
અજમો પુ૦ [સ અજમોદા, ફા અજમૂદ] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ [—આપવો= (ચૂક કાઢું હોય કે વાગ્યો હોય તે દૂર કરવા) લાચ આપવી અજમાનાં ફૂલ=અજમાનો અર્ક. —ફંકાવવો= (ચૂક મટાડવા) અજમો ખવડાવવો (૨) રીસ કે ધૂંધવાટ દૂર કરાવવો]
અજમોદ સ્ત્રી૦[જુઓ અજમો]એક ઔષધિ
અજય વિ૦[સં]જય રહિત(૨)ન જિતાય એવું; અજેય(૩)પુ૦હાર –યા સ્ત્રી૦ માયા(૨)ભાગ (૩)એક વનસ્પતિ –ય વિ૦[સ] અજેય
અજર વિ૦[સ]ઘરડું ન થાય એવું (૨)પચી ન શકે એવું –રામર વિ૦ અજર અને અમર, અવિનાશી
અજર સ્ત્રી૦[અ ઉજ્ર]મહાનું (૨) આનાકાની,ઢીલ
અજરાલ(–ળ) વિ૦[અ. ઇઝ્રાઇલ]વિશાળ (૨) ભયાનક
અજરો પું૦ [સ. અજર] અપચો
અજલ સ્ત્રી૦ [અ]અંત (૨) મોત (૩) કમોત. ૦મંજિલ સ્ત્રી૦ છેવટનું–સ્વધામ.
અજલ વિ૦ [સ] નિર્જલ, સૂકું
અજવાશ પુ૦ જુઓ ઉજાસ
અજવાળવું સ૦ક્રિ૦[સ ઉજ્જ્વલ]ઘસીને ઊજળું કરવું; માંજવું (૨) અજવાળું કરવું (૩) નામ કાઢવું, આબરૂ વધારવી(૪)[વ્યંગમાં] બગાડવું; બદનામી વહોરવી –ણહાર વિ૦અજવાળનાર
અજવાળિયું ન૦ [જુઓ અજવાળવું] ચંદ્રની વધતી જતી કળાવાળું પખવાડિયું શુક્લપક્ષ(૨) અજવાળા સારુ છાપરામાં કે ભીતમાં મૂકેલું બાકું —બાકું
અજવાળી વિ૦સ્ત્રી૦[જુઓ અજવાળવું] અજવાળાવાળી ચાંદરણાવાળી(રાત) –ળું ન૦પ્રકાશ ઉજાસ [અજવાળામાં આવવું = જાહેર થવું, બહાર પડવું(૨)પ્રસિદ્ધિ મળવી અજવાળામાં મૂકવું=જાહેર કરવું — કરવું=પ્રકાશ કે દીવો કરવો (૨) [લા] આબરૂ વધારવી — થવું, —ની કળવું=પોલ કાઢવો, સવાર થવું.]
અજવું અ૦ક્રિ૦[સં उज्ज्रृ] ટપકવું, ઝમવું(કા)
અજશ પુ૦ [સં અયશ] અપજશ, બેઆબરૂ
અજસ્ર વિ૦[સ]સતત,એકધારું (૨) અ૦ વારંવાર, હમેશ [(લક્ષણા)
અજહતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] જહતી નહિ એવી
અજહત્સ્વાર્થા સ્ત્રી૦ [સ]જુઓ અજહલ્લક્ષણા
અજહલ્લક્ષણા સ્ત્રી૦[સં]લક્ષણાનો એક પ્રકાર, –અજહતી લક્ષણા, જ્યાં મૂળ અર્થ અથવા વાચ્યાર્થનો ત્યાગ થતો નથી અને બીજા અર્થનો બોધ થાય છે (કા શા) દા ત 'બકુચ જોઈ બધા ભાગ્યા '
અજાત વિ૦ [સ]અવતરાત (જ્યા) [અશાંતિ
અજાંપ(–પો) પુ૦[અ+જ પ્રત્ય]જંપનો અભાવ;
અજા સ્ત્રી૦ [સ]માયા, કુદરત (૨) બકરી ૦ગલ (–ળ)સ્તન પુ૦, ન૦ બકરાને ગળે લટકતો આંચળ(૨)[લા]નિરર્થક વસ્તુ ૦પાલ(–ળ) સું૦ ભરવાડ [ચક્રમાં
અજા(–યા)ચક,૦વૃત્તિ,૦વ્રત જુઓ 'અયા-
અજાચી વિ૦ [સ અયાચિન્] અયાચક
અજાડી સ્ત્રી૦ હાથી વગેરે પ્રાણીઓને ફસાવી પકડવા માટે બનાવેલી બાંધ અથવા બાડો(૨)બેહદ બેડોલ ઢોરને ઊભું રાખવા પગ તળે બોદાતો બાડો (૩) વેરાન કે પહોંચવામાં વસમી પડે એવી જગા[—માં પડવું=ફસાવું, મુસ્કેલીમાં આવી પડવું, કોઈના ફંદામાં ફસાવું]
અજાડું વિ૦ (કા) કજિયાળું
અજાણ વિ૦ [સ અજ્ઞાન] વાકેફ — બાહિતગાર નહીં તે (૨) સ્ત્રી૦ જાણનો અભાવ ૦તાં,–પણું, –પો અ૦ન જાણતાં, અણસમજથી –પ્યું વિ૦જાણમાં નહીં તેવું, અજ્ઞાત ૦પણું ન૦
અજાત વિ૦[સ]નહીં જન્મેલું (૨)ગર્ભસ્થ ૦શત્રુ વિ૦જેને કોઈ સાથે દુશ્મનાવટ નથી એવું (૨)પું૦ (સ) યુધિષ્ઠિર
અજાનબાહુ વિ૦+જુઓ આજાનબાહુ
અજાબી સ્ત્રી૦[અ હિજાબ, ફા હજાબી] બુરખો
અજામિલ પું૦ (સ) એક પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત
અજાયબ [અ અજાઇબ–'અજબ'નું બ૦વ૦] અજબ જેવું, આશ્ચર્યકારક ૦ઘર ન૦ સંગ્રહસ્થાન, 'મ્યૂઝિયમ'. –બી સ્ત્રી૦ આશ્ચર્ય

અજરીઅજરી સ્ત્રી૰ (મુ)એક રમત, બારોપાટ
અજિત વિ૰[સં]નહી જિતાયેલુ(૨)ન જિતાય તેવું
અજિન ન૰[સ] મૃગચર્મ, કાળિયારનુ ચામડું.
૦ધારી,૦વાસી વિ૰ મૃગચર્મ ઓઢનાર
અજિર ન૰ [સં] ઘરનુ આગણું, ફળિયુ
અજિંક્ય વિ૰[મ] અજેય, અજિત
અજિહ્મ વિ૰ [સં] કપટ વગરનું
અજીજ વિ૰[અ]વ્હાલુ, વહાલુ (૨)પુ૰મિત્ર,દોસ્ત
અજીઠું વિ૰ [સ ઉચ્છિષ્ટ]જુઓ એઠું –ઠવાડ પુ૰ એઠવાડ
અજીરણ ન૰ અજીર્ણ, અપચો [અજીરણ થવું (કોઈ વાત કે વસ્તુનુ)=(તે)ન સહેવાવું, વધારે-પડતો (તેનો) પ્રભાવ દાખવવો જેમ કે, વાતનુ અજીરણ=વાત કહી દેવી જેવાનું. =મનનો ગર્વ ઇ૰] [અપચો
અજીર્ણ વિ૰[સ]જીર્ણ નહિ તેવું(૨)ન૰અજીરણ,
અજીવ વિ૰ [સ] જીવ વગરનુ, નિર્જીવ (૨) ન૰ (જૈન મતે) નવ તત્ત્વોમાનુ જડ તત્ત્વ
અજુક્ત(–ક્તું) વિ૰ [સ અયુક્ત] અયોગ્ય; અઘટિત
અજેય વિ૰[સ]જીતી ન શકાય તેવું
અજોખણી સ્ત્રી૰કાટા–ઝરડા ખેંચવાની લોઢાની આંકડીવાળી લાકડી
અજોગ પુ૰ [સ. અયોગ] કમુરત (૨) અણમેળ, અણબનાવ [અદ્વિતીય
અજોડ વિ૰ [અ+જોડ] જેની જોડ ન હોય એવું,
અજોણાં ન૰બ૰વ૰ [અ+જોણું] ન જોવાનું વ્રત
અજોળ વિ૰લટકતું,અધવચ (૨) અવરુ ભૂલ્યું (૩) સ્ત્રી૰ અયોગ્યપણું
અજ્જ અ૰ [સં. અદ્ય]+આજ
અજ્જુ ન૰ હ્રસ્વ દીર્ઘ 'ઈ'નુ ચિહ્ન (ા ી)
અજ્જુ(–જ્જૂ)કા સ્ત્રી૰ [સં] વેશ્યા
અજ્ઞ વિ૰ [સ] અજાણ (૨) મૂર્ખ
અજ્ઞાત વિ [સ]જ્ઞાત નહીં તેવું (૨) ગુપ્ત ૦ચર્યા સ્ત્રી૰ કોઈ જાણે નહિ એની રીતે કરવું તે ગુપ્તચર્યા ૦યૌવના વિ૰ સ્ત્રી૰ થયેલી જુવાન સ્ત્રી; મુગ્ધા. ૦વાસ પુ૰ ગુપ્ત રહેવું તે ગુપ્તવાસ
અજ્ઞાન ન૰[સ]જ્ઞાનનો અભાવ અબુધપણું (૨) અવિદ્યા, માયા (૩) વિ૰જેને જ્ઞાન–સમજ નથી એવું(૪)અભણ(૫)અજ્ઞાન ૦જનિત,૦જન્ય વિ૰અજ્ઞાનમાથી નીપજેલું ૦તા સ્ત્રી૰અજ્ઞાન-પણુ –ની વિ૰જુઓ અજ્ઞાન વિ૰(૨)અવિદ્યા –માયામા બધાયેલુ
અજ્ઞેય વિ૰[સ]જાણી ન શકાય તેવુ ૦વાદ પુ૰ ઈશ્વર અથવા પરમ તત્ત્વને વિષે આપણને કાંઈ ખબર નથી–ન પડી શકે તેવો મત એગ્નોસ્ટિ-સિઝમ' ૦વાદી વિ૰ અજ્ઞેયવાદમા માનનાર
અજ્નબી વિ૰ [અ. અજ્નબી] પરદેશી
અજ્ઞાન સ્ત્રી૰ [અ] બાગ
અટક સ્ત્રી૰[જુઓ અટકવુ]નડતર,અવરોધ (૨) મુશ્કેલી (૩) શકા, મનનો બખેડો (૪)કાચી કેફ (૫) અટકણ, ઠેસ (૬) સંકલ્પ, પ્રતિજ્ઞા
અટ(–ડ)ક સ્ત્રી૰ જુઓ અડક [અડપલું
અટકચાળુ વિ૰(૨)ન૰[અડકવુ+ચાળો ?]જુઓ
અટકડી સ્ત્રી૰[અટકવુ ?]બાવણી, ઘચ્ચકુ, હેડકી
અટકણ વિ૰ અટકી જાય એવુ (૨) સ્ત્રી૰, ન૰ ટેકો(૩)ઠેસ(૪)ચાપ ૦ટકું ન૰ અટિયલ ટકું –ણિયું વિ૰ અટિયલ (૨) ન૰ ઠેસ, ચાપ
અટકવું અ૰ ક્રિ૰ [સં. અટ્ ?] ગતિ કે પ્રવૃત્તિ બંધ પડવી, થોભવુ
અટકળ સ્ત્રી૰[મ ,હિ અટકલ]કલ્પના, અનુમાન. ૦પચીશી(–સી) સ્ત્રી૰ અટકળ ઉપર મંડાયેલોવંચવો કે કામ ૦બાજ વિ૰ અટકળ-વાની શક્તિ કે શોખવાળુ ૦વું સ૰ક્રિ૰ અટકળ કરવી
અટકાયણ(–ણી) સ્ત્રી૰ હરકત, અડચણ (૨) અનેદર્શન, અટકાવ [— આવવી=(સ્ત્રીએ) વેગળુ બેસવુ]
અટકાયત સ્ત્રી૰અટકાવવું તે,રુકાવટ(૨)અટકમાં રાખવુ તે –તી વિ૰ અટક કે નજરકેદમા રાખેલું ('રિટેન્યુ'–કેદી)
અટકાવ પું૰ અટકાવવું–જોડવું તે (૨)પ્રતિબંધ, હરકત(૩)અવરોધ, અનેદર્શન [— આવવો= (સ્ત્રીએ)વેગળું બેસવું અનેદર્શન થવું.—નાખવો =અટકાવ કે હરકત કરવી, વિઘ્ન ઊભુ કરવું —પાળવો=જેમાં બેસવાના વિવિધિયેચે સંચવવા] ૦વું સ૰ ક્રિ૰ 'અટકવું નું પ્રેરક
અટકીમટકી સ્ત્રી૰ છોકરીઓની એક રમત

અટકુંલટકું ન૦ સહેજ આટો; (જતે આવતે, ભેગાભેગી) ફેરો, ડોકિયુ [— મારવું = ડોકિયુ કરતા જવું, ફેરો મારવો કે જોતા જવું]
અટકો પું૦ તાંબાનો હલકો સિક્કો [અટકાનો ઘોડો=મામૂલી નજીવી ચીજ]
અટકોમટકો પું૦ જુઓ અચકોમચકો
અટણ(–ન) ન૦ જુઓ અટન
અટણી(–નિ,–ની)સ્ત્રી૦ધનુષ્યનો કાપવાળો છેડો, જ્યા દોરી ચડાવવામા આવે છે(૨)કામડાની ટટ્ટી
અટન ન૦ [સ] અટણ, ભ્રમણ, પ્રવાસ
અટનિ(–ની) સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ અટણી
અટપટું વિ૦ [હિ. અટપટ; સ. ઘટપટ ?] ગૂચવણભરેલુ
અટલ વિ૦ [સ] જુઓ અટળ (૨) અટ્ટલ
અટવાણ સ્ત્રી૦[જુઓ અટવું] (દોરડા ઇત્યાદિમાં) પગનુ ગૂચવાવુ તે –ભણ સ્ત્રી૦ ગચવાવુ તે, ગૂચવણ (૨) અથડામણ; રખડામણ (૩) મૂઝવણ, ગભરામણ
અટવાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ અટવું] રખડવું (૨) અટવાવું, ગૂચવાવું, પગમા ભરાવું (૩) મૂઝાવું; કાયર થવું [એકરસ થવું
અટવાવું અ૦ ક્રિ૦ વટાવુ; પિલાવુ, ધૂટાઈને
અટવિ(–વી) સ્ત્રી૦ [સ] જંગલ
અટવું અ૦ક્રિ૦ [સં અટ્] રખડવું [સનાતન
અટળ વિ૦ [સ અટલ] ટળે નહિ તેવું (૨) નિત્ય;
અટંક(–કી,–કું) વિ૦ ટેકીલુ
અટંગ વિ [સં અ+ટંગા=ટાગો] પાગળું, લગડું (૨) અ૦ [અઠંગ ?] તદ્દન
અટા સ્ત્રી૦ [સ](સંન્યાસી પેઠે નકામુ) રખડવું–ભમવું તે (૨) અ૦ આડુંઅવળુ
અટા સ્ત્રી૦ [સ અટ્ટ] મેડી [માલ અટાઉમાં જાય'
અટાઉ સ્ત્રી૦[હિં ;સં અટ્ટ]ઉગાઈ ઉદા. 'અટાઉનો
અટાટ વિ૦ નકામુ (૨) અ૦ ખોટી રીતે
અટાણે અ૦ (કા) આ ટાણે–વખતે, હમણાં
અટાપટા પું૦ બ૦ વ૦ રંગબેરંગી લાંબાપહોળા લીટા, ચટાપટા (૨) આડાઅવળા પટા (લાકડી કે હથિયાર વીંઝતા થાય તે)
અટામણ ન૦ ['અટાવુ' પરથી ?] રોટલી વણવા માટે જોઈતો કોરો લોટ [— માં જવું = અટામણ પેઠે ખાલી વપરાઈ જવું–નકામું ચટણી થઈ જવું]
અટાર સ્ત્રી૦ (કા.) ધૂળ
અટારિયું ન૦ તાકું, હાટિયું [ઝરૂખો; છજુ
અટારી(–લી,–ળી) સ્ત્રી૦ [સ. અટ્ટાલિકા]
અટારું વિ૦ (કા) અટકચાળુ
અટારો પું૦ [હિ અટાલા=સરસામાન] ઉચાળો, ઘરવાખરો (ખાસ કરીને જૂનો ભાંગ્યોતૂટ્યો)
અટાલી(–ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ અટારી
અટાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ અટ્] અટવાવુ, પિલાવું; છૂટાવુ (૨)[લા]કદર ન થાય એવી રીતે વટાવું –વપરાવું
અટાળી સ્ત્રી૦ જુઓ અટારી
અટિંબર પું૦ ટિબો, ઢગલો
અટી સ્ત્રી૦ [મ] મહોરમમા હાથને વીંટાતી રંગીન દોરી
અટી વિ૰ [સ] ફરતો રહેનાર (સન્યાસી જેમ)
અટીનો કરાર = શરત સાથેનો–આટીવાળો, પાકા બંધનવાળો કરાર
અટીપટી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત
અટીમટી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
અટીસોમટીસો પું૦ એક રમત, સતાકૂકડી
અટ્ટલુ વિ૦ એકલવાયુ; સાથરહિત [સીધું
અટેકું વિ૦ [અ+ટેકું] ટેકું નહિ એવુ,
અટેરણ ન૦ [જુઓ અટેરવુ] સૂતર વગેરે ઉતારવાનું સાધન, કાળકો
અટેરવું સ૦ ક્રિ૦ [હિં અટેરના, સ અટ્] સૂતરને (કાળકા ઉપર) ઉતારવુ (૨) હાથથી ગૂચળી બનાવવી (૩) આગળી કરીને બતાવવું
અટોપ સ્ત્રી૦ અટોપવું તે, ઉકેલ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [મ અટપણે] જુઓ આટોપવું
અટ્ટ વિ૦ [સ] મોટા અવાજવાળુ (૨)પું૦ અટારી (૩)મુરજ, કિલ્લા ઉપરની દેવડી(૪)મહેલ(૫) પ્રહાર ૦હાસ પુ૦, ન૦, ૦હાસ્ય ન૦ ખડખડાટ હસવુ તે
અટ્ટલ વિ૦ [અટલ ?] પ્રવીણ, અઠંગ (૨) અટળ (૩) અટ્ટલ, વાજબી, ખરુ (તોલ)
અટ્ટા પું૦ બ૦ વ૦ [સ] આગલા મોટા બારણા, ડેલીના બારણાં

અઠવાડિયું ન૦ [સં. અષ્ટવારિક] સાત વારનો સમય. –ક વિ૦ દર આઠમે દિવસે થતુ (૨)ન૦ દર આઠમે દિવસે પ્રગટ થતું પત્ર

અઠવાડું ન૦ એક હાથના માપનો ગજ(૨)દોરડાને વળ દેવાનો લાકડાનો કડકો કે ફરકડી

અઠવાવું અ૦ ક્રિ૦ અટવાઈ પડવુ, સપડાવું

અઠંગ વિ૦[સ અષ્ટાગ, પ્રા અટ્ઠંગ]પાકુ, ઉસ્તાદ; પહોચેલ

અઠાક સ્ત્રી૦ ઘાઘરાનુ નાડું [(૨) નાદાન

અઠાવકું વિ૦ [અ+ઠાવકું] ઠાવકુ નહિ એવુ

અડિં(–ઠી)ગણ ન૦ ટેકો, તકિયો [–દેવું= અઠંગવુ, અઢેલવુ —મૂકવુ=ટેકો ગોઠવવો, અઢેલવા માટે કાંઈ રાખવુ]

અડિ(–ઠી)ગવું સ૦ ક્રિ૦ ટેકો દેવો, અઢેલવું

અડિ(–ઠી)ગું વિ૦ જક્કી (૨) જાડું

અઠીક વિ૦ [અ+ઠીક] ખોટુ (૨) અસ્વસ્થ

અઠે અ૦ [મા, સ અત્ર] અહી ૦અઠે અ૦ અહી અહી [અઠે દ્વારકા=અહી જ ધામા]

અઠોડી સ્ત્રી૦ ગોળની કઢાઈમા બાકેલુ આદુ

અઠ્ઠ વિ૦ [સ અષ્ટ]+આઠ ૦મ પુ૦ એકસાયે આઠ ટક નહિ ખાવાનુ વ્રત(જૈન) –ઠાઈ સ્ત્રી૦ આઠ દિવસ સુધી ચાલતી ધાર્મિક પ્રવૃત્તિ, આઠ ઉપવાસ (જૈન)

અઠ્ઠાણુ(–ણું) વિ૦ [સ અષ્ટાનવતિ] ૯૮

અઠ્ઠાવન વિ૦ [સ અષ્ટાપચાશત્, પ્રા અટ્ઠાવન્ન] ૫૮ [૨૮

અઠ્ઠા(–ઠ્યા)વીશ(–સ) વિ૦[સ અષ્ટાવિંશતી]

અઠ્ઠાશિ(–સિ)યાં ન૦ બ૦વ૦ સ્ત્રીઓના પગનુ એક ઘરેણુ, તોડા; કલ્લા, ઠાસીને સક્કસ ન કરેલા સાકળાં

અઠ્ઠો પુ૦ [સ અષ્ટક] આઠની સંખ્યાનો પાસો (૨) આઠ દાણાનુ ગજીયાનું પત્તુ (૩) બાજીને દરેક છેડે ત્રણ ખાના હોય છે તે –ઠ્ઠાબંધ વિ૦ સોકટાની રમતમા અઠ્ઠા ઉપરની સોગઠી ન મરાય તેવી શરતવાળુ

અઠ્ઠો(–ઠ્ઠ્યો)તેર વિ૦[સં અષ્ટસપ્તતિ, પ્રા. અટ્ઠહત્તરિ] ઇઠ્યોતેર, ૭૮

અઠ્ઠ્યાવીશ(–સ) વિ૦જુઓ અઠ્ઠાવીશ [૮૮

અઠ્ઠ્યાશી(-સી)વિ૦ [સ અષ્ટાશીતિ] ઇઠ્યાશી,

અઠ્ઠ્યોતેર વિ૦ જુઓ અઠ્ઠોતેર, ઇઠ્યોતેર

અડ સ્ત્રી૦ [જુઓ આડ] અડચણ (૨) આડાઈ [અડનું સગું=(અડચણમા કામ દે એવુ દે અડીને આવતુ ?) ખરું–નજીકનું સગું]

અડક સ્ત્રી૦ નામ નેડે મૂકવામા આવતું, ગોત્ર ,, ધ વો કે વતન ઇત્યાદિ બતાવતુ ઉપનામ, અટક

અડકલું ન૦ સહેલ વાત, રમતવાત (કા)

અડકવુ સ૦ક્રિ૦અડવુ, સ્પર્શ કરવો(૨)અ૦ક્રિ૦ વચ્ચે આડું આવવુ ઉદા૦ 'બારણુ વસાતુ નથી, શુ અડકે છે ?'

અડકાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'અડકવુ'નુ પ્રેરક

અડકાયેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ અભડાયેલી

અડકાવ પુ૦ અટકાવ, સ્ત્રીનુ અભડાવું–દૂર બેસવુ તે, ગ્રહદર્શન [બંધ કરવુ, વાસવું

અડકાવવું સ૦ ક્રિ૦ [દે. અડ્ડુ=આડુ, આવક] અડકાવું અ૦ક્રિ૦અભડાવુ (૨)બંધ થવું,વસાવુ

અડકોદડકો પુ૦ નાના છોકરાની એક રમત

અડખેપડખે અ૦ આજુબાજુ

અડગ વિ૦ [અ+ડગવુ] દૃઢ, ડગે નહિ એવું

અડધોદ(–પ,–મ)ડધો પુ૦બેસતે વર્ષે મળસકામા કચરાથી ભરેલુ હાલ્લુ ચકલે જઈ ફોડવાની વહેમી રૂઢિ (૨) દોષની જવાબદારી

અડચણ સ્ત્રી૦ હરકત, ડખલ, વાંધો (૨)મુશ્કેલી; આપદા, ભીડ (૩) અડકાવ [—નાખવી= હરકત કે મુશ્કેલી થાય એમ કરવુ — પડવી= હરકત મુશ્કેલી થવી]

અડછતું વિ૦[પ્રા. અદ્ધ=અર્ધું+છત] અડધુપડધુ જણાયેલું [છે તે, બાવલુ

અડણ ન૦[મ]ઢોરના જે અવયવમાં દૂધ ભરાય

અડતલું ન૦ આનાકાની (૨) મિથ્યા પ્રયત્ન

અડતલો પું૦ આશ્રય, ઓથ (૨) અટકળ

અડતાળીસ વિ૦ [સ અષ્ટચત્વારિંશત્, પ્રા. અડયાલીસ] ૪૮.

અડતાળો પુ૦ વિ સ. ૧૮૪૮મા પડેલો મોટો દુકાળ (૨) મણના ૪૮ શેર ગણાય તે તોલ

અડથલ વિ૦ અડતલ [ઓથુ (૨) મોટુ વિઘ્ન

અડથલો પું૦ [મ અડથળા–અડ્ડુ+સ્થલ] આડ;

અડદ પું૦બ૦વ૦[દે ડદિદ]એક અનાજ-કઠોળ. [—દેખાડવા=(અમુક ભિક્ષુક બ્રાહ્મણોને

અડદ બતાવના તે ચાલ્યા જાય છે તે પરથી) નસાડી મૂકવા યુક્તિ કરવી —ભગ (સાથે) ભરડવા=વગર વિચાર્યે જેમ તેમ દીધે રાખવું –બેાલવુ] –દાળું વિ૦ અડદનું,અડદવાળું.

અડદાચેા(–ળેા) પુ૦ છૂટાયાથી નરમ થઈ જવું તે, ભેચેા, ઘાણ(૨)ખૂબ માર પડયાથી હાડકાં-પાસળા નરમ થઈ જવા તે (૩) અતિશય કામ કર્યાથી છેક જ થાકી જવુ તે [— કાઢચેા= કામ કે માર વડે ઢીલું કરી દેવુ, ઠૂસ કાઢવી. —નીકળચેા=ખૂબ થાકી જવું]

અડદાહેા પુ૦ (ચ) જુએા અડદાવેા

અડદિયા પુ૦બ૦વ૦ અડદ [— છાંટવા= મતરવુ (૨) અડદ દેખાડવા, નસાડવા પેરવી કરવી] —દિયું વિ૦ અડદના રંગનુ (૨) અડદનુ બનેલુ (૩) ન૦ અડદનુ એક વસાણું

અડધ વિ૦ [સ અર્ધ, પ્રા અદ્ધ, અદ્ધ] અડધું. ૦પાંસળીનું વિ૦ખૂબ નાજુક ને નબળા શરીરનું, અવપાસળિયુ –વિયું ન૦ અડધુ માપ (૨) અર્ધેા–નાનેા ચૂડેા (૩) તાબા કે પીતળનેા વચલા વળનેા નળેા, પવાલી (૪) (ચ) થેાડા ડબ્બાની અને લાબે ન જતી લેાકલ ગાડી

અડધી સ્ત્રી૦ પાઈ

અડધું વિ૦ અર્ધ [અડધી રાતે=કથેાલે કે ભારે અગવડને વખતે અડધું અડધું થઈ જવું= અતિ હરખમા આવવુ —અંગ ન૦=અર્ધાંગ –ધર્મપત્ની — કરી નાંખવું=મારથી લેાથપેાથ –અધમૂઉં કરી દેવું — થઈ જવું=શરીર કે શક્તિમા ખૂબ ઊતરી જવુ અડધેા પાયેા ઓછેા હેાવેા=જરાક ગાડુ હેાવુ અડધેા રેાટલેા=માડ પેટ પૂરતુ લૂખુ સૂકું ખાવાનું]

અડધુ પડધું વિ૦લગભગ અડધુ, થેાડુ ઘણું

અડધેા પુ૦ આઠ આનાની કિમતનેા ચલણી સિક્કો, અર્ધેા રૂપિયેા

અડધેાઅડધ વિ૦ બરાબર અડધુ

અડધેાજી પું૦ અડધેા જ ઈ, અધેલેા

અડ(–ડી)નું વિ૦ નજીકનુ [જુએા 'અડ'મા]

અડપ સ્ત્રી૦ [અડપવુ પરથી] ધૈર્ય (૨)ખંત(૩) આગ્રહ (૪) નિશ્ચય.

અડપઝડપ સ્ત્રી૦ આફતનેા સપાટેા (૨) ત્વરા

અડપડિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ જુએા અધપડિયાળી

અડપલું વિ૦તેાફાની,ચાદવુ (૨)ન૦ અટકચાળું; તેાફાન, છેડતી [રહેવું

અડપવું અ૦ક્રિ૦અડયા રહેવુ, બંધથી મડયા

અડફ(–ફે,–ફેા)ટ સ્ત્રી૦ ઝપટ, સપાટેા, અથડામણ [—માં આવવું=કેાઈ સાથે અથડાઈ પડવુ, વચ્ચે આવવુ]

અડફાઉ વિ૦ જુએા અલફાઉ

અડફેટે(–ફેા)ટ સ્ત્રી૦ જુએા અડફટ

અડબ(–ચ)ડવું અ૦ ક્રિ૦ જુએા અડવડવું.

અડબ(–ચ)ડિયું ન૦ લથડિયુ, ચકરી

અડબગ વિ૦ કહીએ કઈ તેા કરે કઈ એવું; નાદાન (૨) ભય, ફિકર કે વિચાર રાખ્યા વિના કામ કરનારું મૂર્ખ, અવિચારી, બેફિકરું

અડબાઉ કાટલું ન૦(કા)પથરાનું કરેલું કાટલું, અડફાઉ —અટેાળકાટલુ (૨) [લા] ભેાળું માણસ

અડબેાત(–થ) વિ૦ અડબગ (૨)સ્ત્રી૦ ધેાલ, આડા હાથની થાપટ [—ખાવી=ચેાલ વાગવી — ઠેાકવી,–ચેાડી દેવી,–મારવી =ચેાલ લગાવવી]

અડવડવું અ૦ ક્રિ૦ [દે. અડવડણ=ખમચાતાં ચાલવું તે] લથડવું (૨) આમતેમ રવડવું

અડવડિયું ન૦ અડબડિયુ,લથડિયુ ચકરી [— આવવુ =લથડાઈ પડવુ — આવુ =લથડવુ]

અડવાણું વિ૰[સ અનુમાનહ્] જુએા અડવુ

અડવાળવું સ૦ ક્રિ૦ [દે. આડુઆલ] મિશ્રણ કરવુ (૨) ખગાડવુ

અડવું વિ૦ શણગાર વિનાનુ, શેાભારહિત, બેહૂદું (૨)ઉઘાડપગુ [— લાગવુ =શેાભા વગરનુ– સારું નહિ,લાગવુ, કાંઈક ખૂટતુ, રુચિ બહાર લાગવું]

અડવું સ૦ ક્રિ૦ [સં અડ્ડ=સાધવું, સાથે કરવું ?] અડકવુ; સ્પર્શવું(૨)[દે અડ્ડ=આડુ ?] નડવું, વચ્ચે આવવું, રોકાવુ (૩) ધસાવુ પડવુ, બાધ–નુકસાન લાગવુ (૪) અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા આઅડ્ડ, સં. व्याप् ?]લગેાલગ થવું,પહેાચવુ,(૫)મડયા રહેવું (૬) અટકવું (૭)(ચેાડા માટે) ખંચાવું, ભડકીને અચકાવુ (૮)+ડરવું, ભીતિ રાખવી. [અડી

બેસવું = અટકી પડવું રોકાઈ જવું (વિઘ્ન ઇ૦ થી) (૨) હઠ લેવી]

અડવો પુ૦ અવાડિ આવનો વાણિયાનો વેશ

અડસઠો પુ૦[જુઓ ન અડસટ્ઠા] અઠાવન, ગુમાન [— કાઢવો=અંદાજ લેવો, ગુમારે કેટલું તે તપાસવ]

અડસડ વિ૦ [સં અષ્ટગ્રષ્ટિ, પ્રા અડનટ્ઠિ] ઉદ્ધ. [— તીરથ. તીર્થ=અધા (હિ દુ) તીર્થો]

અડસર સી૦[સ , આડુ+સૃ ?] મોલ (૨)પાટડી

અડગદત્ત સી૦ એક રમત

અડંગો પુ૦[હિં અડના] ધામો(૨)કુસ્તીનો એક દાવ [— નાખવો, લગાવવો= (હઠ કે આગ્રહથી) ધામો કરીને પડવું]

અડંબી સી૦ અગડંગી, તોર (૨) આડંબર (૩) હઠ

અડા સી૦ અટવાપણું, આધાર, ટેકો [—દેવી =લંગ આપવો, મચક આપવી, માનવું, હાથ ઝલવા દેવો]

અડાઅડી સી૦ કટોકટીનો સમય(૨)નડતર હોવું ને (૩) એકબીજાને અડવું તે, સ્પર્શાસ્પર્શનો વિવેક ન રહેવો તે (૪) અ૦ તેડાંતેડ, અગોબર અડફીને – અડી અડીને

અડાઉ વિ૦ [સ અદ્ધાક્ર પ્રા અદ્ધવી—અગલ પરથી ?] વગર વાપ્યે ઊગેલું [(ગેડીદડામા)

અડાકડી સી૦અડદાઅડકડી(૨)સખત મુકાબલો

અડાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['અડવું'નુ પ્રેરક] અડકાડવું (૨) પહોંચાડવું જોરું ઉમેરવું, ધકેલી દેવું ધુસાડવું

અડાણિયું વિ૦ જુઓ અડાણું (કા)

અડાણી વિ૦[મ , સં અજ્ઞાની]આવડત વગરનું; મૂર્ખ (૨) અમલ્ય, અનાડી

અડાણું વિ૦['આડ' પરથી ?] ગીરો મૂકેલું (કા)

અડાણો પુ૦ સંગીતમા એ નામનો એક રાગ

અડાબીડ વિ૦ ભય ઉપજવે તેવું મોટું (૨) ઝાડઝાંખરાં વગરનું [પાટિયાની ભીંત

અડામી સ્ત્રી૦ ભીંત સાથે જડેલી કટેતાળ,

અડાયું ન૦ ગાયભેંસના છાણનું મૂકું પોચકું; છાણું (૨) છોકરાની એક રમત

અડાલી સ્ત્રી૦ લાકડાની થાળી – કથરોટ

અડાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['અડવું'નુ પ્રેરક]ગપ મારવી (૨)ઓઢવવું, ઢાંકેલું કઢેલું (૩) વણું ખાવું(૪) ધુસાડવું (૫) ધમકાવવું · વઢવું

અડાશિ(–સિ)યાં ન૦વ૦બ૦ જુઓ અઠ્ઠાશિયાં

અડાસે અ૦ નડતર (૨) પડછાયે

અડાળપડાળ ન૦ [અડાળી+પડાળી] મોભની બન્ને બાજુનો ઢાળ

અડાળી સ્ત્રી૦[સ અટ્ટાલિકા] એક જાતની ભીંતવાળી ઊંચી ઓસરી [— ઠોકવી = અડાળી કરવી કે બાંધવી] ૦પડાળી સી૦ આગળ પાછળની અડાળી

અડિયલ વિ૦ [અડવું=અટકવું] અડી બેસવાના કે અડી જવાના સ્વભાવનું —હઠીલું (૨) ધુસણિયું ૦ટટ્ટુ ન૦ હઠીલું માણસ

અડિગો પુ૦ અડો, ધામો (અડિગા લગાવવા = ધામો કરીને બેસવું)

અડિયું ન૦ સોનીનું એક ઓજાર

અડિયેદડિયો પુ૦ એક રમત

અડી સ્ત્રી૦ સોનીનું એક ઓજાર (૨) કટોકટીનો— અણીનો કે અડનો વખત, આપત્તિ ૦ઓપડી સી૦ અડચણ, ભીડ, આપત્તિ ૦ખમ વિ૦ [હિં અડીખમ] અડીઓપડી ખમી શકે એવું (૨) શૂરવીર ધીંગુ ૦વેળા સ્ત્રી૦ કટોકટીનો— ભીડનો સમય

અડીઅડી સ્ત્રી૦ દોડીઓની એક રમત

અડીજડીને અ૦ બળથી

અડીદડી સ્ત્રી૦ એક રમત, દમગોટીલો

અડીનું વિ૦ અડનું; નડતરનું

અડીં(–દીં)ટ વિ૦ [અ+ડીટ] દીઠા વિનાનું

અડુ(–ડે)ઘાટ અ૦ દોડતું, કૂદતું અને ધમી આવતું, હડુહાટ, તડામાર કરીને

અડૂકદડૂક અ૦ ઘડીમા અહીં ને ઘડીમા તહીં –ક્રિયું વિ૦બન્ને પક્ષમા હોય તેવું (૨)અસ્થિર

અડેકડે અ૦ સરભર

અડેડાટ અ૦ જુઓ અહડાટ

અડો (અ'ડો) પુ૦ ગાડાનું આગલું ટેકણ, હડો

અડોઅડ અ૦ લગોલગ; અડાઅડી

અડોલ વિ૦ [અ+ડોલવું] ડોલતું કે ડોલે નહિ એવું, સ્થિર [લાકડાનો કટકો, માકડી

અડોલી સ્ત્રી૦રાશને છેડે ભરવામા આવતો નાનો

અડોશપડોશ પું૦ જુઓ આડોશપાડોશ
અડોશીપડોશી ન૦ જુઓ આડોશીપાડોશી
અડોળ કાટલું વિ૦ નકામુ (૨) ન૦ કશા ઘાટ વિનાનો પથરો
અડ્ડો પુ૦ [હિ અડ્ડા સ અટ્ટ] એકઠા મળવાની, બેઠક જેવી, અથવા એકઠા થઈને પડી રહેવાની, અખાડા જેવી જગા, બેઠક, અખાડો (૨) [લા] વ્યાપક અસર કે પ્રભાવ [—જમાવવો =બેઠક સ્થાપવી કે બરોબર મળ્યા કરવુ (૨) પ્રભાવ જમાવવો — લગાવવો = અડગો લગાવવો, જમી પડવુ, થામો કરવો]
અડ્યુ વિ૦ અટકેલુ [—રહેવુ =અટકવુ, રોકાઈ જવુ, આગળ ન ચાલવુ]
અડ્યું ખડ્યુ વિ૦ અડી કે બડી રહેલુ, (કશાથી) રોકાયેલુ કે અટકેલુ – વચ્ચે રહી ગયેલુ
અઢણ વિ૦ બહુ વધારે (૨) સારુ
અઢણ વિ૦ જુઓ અડવાણુ
અઢળ વિ૦[અ+ઢળવુ]ઢળી પડે નહિ તેવુ,સ્થિર
અઢળક વિ૦ પુષ્કળ [—ઢળવુ =ખૂબ મહેરબાન થવુ, મહેરબાનીમા ઢળી જવુ—પાછુ વળીને ન જોવુ, ન્યાલ કરી દેવુ.]
અઢાર વિ૦ [સ અષ્ટાદશ, પ્રા અટ્ઠાર] ૧૮. [—ગાઉનું છેટું =ઘણુ લાંબું અંતર કે તદ્દાવત —બાણુ = લુચ્ચાની ટોળી — **ભાર વનસ્પતિ** = બધી જાતની વનસ્પતિ **અઢાર (—રે) વર્ણ** = બધી વર્ણો કે જાતિઓ. — **વસા** = ઘણુ કરીને, પ્રાય **અઢાર(—રે) વાંકાં હોવાં** = બધી જ રીતે બેડોળ કે અપલક્ષણું કે ખોડીલુ હોવુ]
અઢાવવું સ૦ક્રિ૦ (ઢોરને) ચરવા મોકલવા
અઢી વિ૦ [સં. અર્ધતૃતીય, પ્રા અડ્ઢાઇય] ૨॥ ૦કો પુ૦ ઢબ્બુ **૦શેરી** સ્ત્રી૦અઢી શેરનુ વજન કે કાટલુ **૦હથ્થું** વિ૦ ગઠ્ઠું (૨)(લા) ગઠિયું
અઢીવંચો પુ૦ બાળકોની એક રમત, એરડો
અઢેલવું સ૦ ક્રિ૦ ટેકો દેવો
અણ [સં અન્]નકાર અને નિષેધવાચક ઉપસર્ગ (૨) [સ આની] પું૦નુ સ્ત્રી૦ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા૦ ઘોળી-ઘોળણ (૩) [સ અન] ક્રિ૦ પરથી નામ બનાવનો પ્રત્યય ઉદા૦ હરણ, જમણ (જુઓ અણી, અણું પ્રત્યયો પણ) **૦આવડ (૦ત)** સ્ત્રી૦ ન આવડવુ તે **૦ઉતાર** વિ૦ ઊતરે નહિ એવુ, સતત ભરી રહેતુ **૦ઊણ** વિ૦ પુષ્કળ (૨)સ્ત્રી૦પુષ્કળતા, અખૂટપણુ **૦કમાઉ** વિ૦ કમાઉ નહિ એવું. **૦કસબી** વિ૦ કસબ—આવડત વગરનુ **૦ખપતું** વિ૦ નહિ ખપતુ—લેવાય ખવાય નહિ તેવુ **૦ખપિયુ** વિ૦ ખપ વગરનુ નકામુ **૦ખાયું** વિ૦ નહિ ખાધેલુ **૦ખૂટ(—ટયું)** વિ૦ અખૂટ **૦ખેડ્યું** વિ૦ ખેડયા વિનાનુ **૦ગણ(—ણ્યુ)** વિ૦ અગણિત **૦ગણકારવુ** સ૦ ક્રિ૦ ન ગણકારવુ **૦ગમતું** વિ૦નાપસદ અપ્રિય **૦ગમો** પુ૦ નાપસદગી (૨)કંટાળો **૦ગળ(—ળ્યુ)** વિ૦ગાળ્યા વગરનું (પાણી, પ્રવાહી) **૦ગોઠવ્યુ** વિ૦ ગોઠવ્યા વગરનુ **૦ઘટતું** વિ૦ અઘટિત **૦ઘડ** વિ૦ ઘડાયા—ઢળવાયા વિનાનુ **૦ચવ્યુ** વિ૦ જુઓ અચવ્યુ **૦ચાખ્યું** વિ૦ ચાખ્યા વિનાનુ. **૦ચાલ** સ્ત્રી૦ જુઓ અચાલ **૦ચાલે(—લતે)** અ૦ નાછૂટકે **૦ચિંતવ્યું, ૦ચિંતું(—ત્યું)** વિ૦ નહિ ચિંતવેલુ— નહિ ધારેલુ એવુ (૨) ગોચિંતુ **૦છંડ** વિ૦ છંડેલુ નહિ એવુ **૦છતું** વિ૦ ગુપ્ત **૦છી પી** વિ૦સ્ત્રી૦ અતૃપ્ત **૦છૂટકો** પું૦ છૂટકાનો અભાવ **૦જાણ** વિ૦ જેને જાણ નથી તેવુ (૨) સ્ત્રી૦ અજ્ઞાન, જાણ—સમજનો અભાવ **૦તર્પાતું** વિ૦ નહિ તર્પાતુ એવુ. **૦તોલ** વિ૦તોળ્યા વગરનુ (૨)ઉંધડ **૦તોળ્યું** વિ૦ તોળ્યા વગરનું. **૦દીઠ(—ઠું)** વિ૦ દીઠેલુ નહિ તેવુ **૦દોહ્યું** વિ૦દોહ્યા વગરનુ [—રહેવું =જરૂરનું કામ રહી જવું (ઢોર દોહ્યા વગરનું રહેવું એ ઉપરથી)] **૦ધાર્યું** વિ૦જુઓ અણચિંતવ્યું **૦નમ** વિ૦નમે નહિ એવું. **૦નામી** વિ૦+નામ વગરનુ (૨) અપ્રસિદ્ધ (૩)સ્ત્રી૦ननામી હાલકી (૪) ન૦ અનામી બ્રહ્મ **૦પતીજ** સ્ત્રી૦ અવિશ્વાસ **૦પરખ્યુ** વિ૦ પરખ્યા વિનાનુ **૦પ્રીછણ** વિ૦+મૂર્ખ **૦પ્રીછ્યુ** વિ૦પ્રીછ્યા —ઓળખ્યા વગરનુ. **૦ફાવતું** વિ૦ ન ફાવતુ. **૦બનતી** સ્ત્રી૦, **૦બનાવ** પું૦ પરસ્પર બનાવ નહિ તે, કજિયો [— **રાખવો**=અણબનાવનો ભાવ મનમા હોવો કે સેવવો]

૦બુદ્ધ વિ૦બુદ્ધિ વિનાનું (૨) અજ્ઞાન ૦બોટ (–ટેલું,–ટ્યું) વિ૦ બોટ્યા વગરનું. ૦બોલાવ્યું વિ૦ બોલાવ્યા વગરનું, તેડાવ્યા વિનાનું. ૦બોલ્યું વિ૦ બોલેલું–કહેલું નહિ એવું (૨) ચૂપ ૦ભણેલ(–લું) વિ૦ અભણ. ૦ભંગ વિ૦ ભંગ વિનાનું અખંડ ૦ભાવતું વિ૦ ન ભાવતું, અપ્રિય ૦ભોજય વિ૦ ન ખવાય એવ ૦મડ્યું વિ૦ નાખુશ, કોવે ભરાયેલું ૦મણું(–નું) વિ૦ ઉદાસ, મન વિનાનું ૦માનીતું વિ૦ માનીતું નહિ એવું ૦મી(–ર્મી)ચ્યું વિ૦ મર્મ્યા વિનાનું-ઉઘાડું. ૦મૂલ્યું વિ૦ અમૂલ્ય ૦મેળ વિ૦ મેળ ન ખાય તેવું જુદા પ્રકારનું(૨) પું૦ અણખનાવ ૦રાગ પું૦ અણખનાવ ૦લિંગ(–ગી) વિ૦ લિંગ–નિશાની વિનાનું(૨)વિદેહી(૩)નિર્લેપ, પ્રલાદ્રપ ૦લેખે અ૦ ક્રિ૦ ન જુએ તેમ (૨) નકામું. ૦વાડિયું (૦ગારૂ) વિ૦ વાડિયું નહિ એવું ૦વિચાર્યું વિ૦ વગર વિચાર્યું. ૦વિશ્રામ પુ૦ અવિશ્રામ ૦વીંધ્યું વિ૦ વીંધ્યા વિનાનું (૨) ઘરાયા વિનાનું (૩) નહિ નાખેલું (૪)અર્થ વિનનું [—મોતી–જી ચ્યા વગરના મોતી જેવું –વણ પરખાયેલું એવું] ૦વીંધ્યો આખલો= મસ્ત-નહિ નાથેલો સાંઢ(૨)[લા]નિર્જા–જગતમાં નહિ પલોટાયેલો અણસમજુ માણસ ૦સમજ (૦ણ) સ્ત્રી૦ સમજ્યાનો અભાવ ૦સમજણું, ૦સમજુ વિ૦ સમજ વગરનું ૦સરજ્યું વિ૦ સરજેલું–નિર્મિત નહિ એવું ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ સિદ્ધિનો અભાવ નિષ્ફળતા ૦સૂંઘ્યું વિ૦ સૂંઘ્યા વિનાનું, તાજું ૦હક(–ક્કે) પું૦ હકનો અભાવ ૦હિત ન૦ અહિત ૦હૂતું વિ૦ ન હોય તેવું ૦હોણું વિ૦ નહિ થનારું

અણ(–ણી –ણુ) [સં જન] વિ૦ પરથી નામ બનાવનો કૃ-પ્રત્યય ઉદા૦ હરણ, વાવણી કળણ

અણક સ્ત્રી૦ (જા) અડચણ હરકત

અણકી(–ચી) સ્ત્રી૦[સં અનીતિ? પ્રા અણઈઇ] જુઓ અણચી

અણકૂટ(–ટો)ટ પું૦ જુઓ અન્નકૂટ [–ભરવો= અન્નકૂટનો ઉત્સવ ઊજવવો, તે માટે રાંધેલા અન્નનો ઢગ કરવો — લૂંટવો = તે ઉત્સવ અંગે, ઢગે લૂટવો]

અણખ સ્ત્રી૦ [દે અણક્ખ=ક્રોધ?](જા) ઈર્ષા

અણખત(–ત) સ્ત્રી૦ અણગમો (૨) ઈર્ષા

અણગ(–ગો)હ પું૦ સ્ત્રીઓનું એક વ્રત

અણગાર વિ૦ [સં અનગાર] ઘરબાર વિનાનું

અણગોટ(–ખ,–હ) પું૦ જુઓ અણગહ

અણચી સ્ત્રી૦ અચર્ચા (બાળ રમત અંગે) વાંકું બોલવું કે નીતિ બહાર વર્તવું તે ક્રિ –ચિયું વિ૦ અણચી કરનારું કે અણચીવાળું

અણછ સ્ત્રી૦ [સં અનિચ્છા] નામરજી

અણછ સ્ત્રી૦ ખો, ટેવ [તિરસ્કાર

અણછિયું ન૦ [દે અણક્ખ=ક્રોધ?] છણકો,

અણછો [સં અન્ય+છાયા], ૦અણછો પું૦ બાકીને નુકસાન કરે એવો છાયો

અણતા સ્ત્રી૦+હીનતા, ખોડ [હાનું ઘરેણું

અણપટ પું૦ [સર૦ મ]સ્ત્રીઓના પગના અંગૂ-

અણપણું વિ૦ અડવું

અણપર પું૦[સં અનુચર]પહેલી વાર સાસરે જતા વર અથવા કન્યા સાથે મોકલાનો મોભતી (૨) વરની સાથેના કોઈ એકાએક પરણે તે –રિયું વિ૦ અણવરને લગતું (૨) ન૦ અણવરપણું (૩) અણવર –રી વિ૦ સ્ત્રી૦ કન્યાની સાથે જનારી તેની બહેન કે બહેનપણી

અણપાણું વિ૦ જુઓ અડવું, અડવાણું

અણસખડી સ્ત્રી૦ [અણ+સખડી] સખડી પેઠે એકદ નગણાય એવું કાચું કોરું ખાવાનું

અણસણ ન૦ [પ્રા] અનશન ઉપવાસ (જૈન)

અણસાર પું૦ [સં અનુસાર?] મળતાપણાનો અંશ (૨) સૂક્ષ્મ અસર

અણસારું(–રો) પું૦ઇશારો સંકેત(૨)ગણસારો

અણહિલ્લ ૦વાડ ન૦[પ્રા](મં)ગુજરાતની એક જૂની રાજધાની – આજનું પાટણ

અણહૂતું, અણહોણું જુઓ 'અણ'મા

અણાવવું સં૦ક્રિ૦'અણવું 'નું પ્રેરક,આણે–લાવે એમ કરવું, મંગાવવું

અણિ(–ણી) [સં] સ્ત્રી૦ વસ્તુનો ઝીણો, અણાય એવો છેડો(૨)ટોચ,રિખ(૩) છેક છેવાનો ભાગ, અવધિ,અંત (૪)કટોકટીનો સમય [—કાઢવી

=(છોલી કે ઘસીને) અણીદાર કરવું —ચૂકવી =ખરી કટોકટીને લાગનો વખત વીતવો,કટોકટી-માથી બચવું કે લાગ ન સાધવો —**સાચવવી**= ખરી કટોકટીને લાગના વખતે મદદગાર થવુ કે ખપમા આવવું]**૦દાર** વિ૦અણીવાળું **૦શુદ્ધ** વિ૦ સાવ અખંડિત (૨) સ પૂર્ણ દોષરહિત **-ણિમા** સ્ત્રી૦ યોગની એક સિદ્ધિ, ગમે તેટલુ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ ધારણ કરવાની શક્તિ **-ણિયાળું** વિ૦ અણીદાર **-ણિયું** ન૦ હોલ્ડરની ટાક (૨) આહુ **-ણિયેલ** વિ૦ અણિયાળુ

અણીદરો,૦કણીદરો પુ૦ છોકરાંની એક રમત

અણીસુ ન૦ એક જાતનુ બી —વસાણું

અણુ વિ૦[સ]જરા જેટલુ: અતિ સૂક્ષ્મ (૨) પું૦ (સમયનો કે કદનો) નાનામા નાનો ભાગ(૩)જેના વિશેષ ભાગ ન થઈ શકે તે—પરમાણુ (૪) એક જાતનુ ધાન્ય કાગ **૦કદ** વિ૦ અતિશય નાનું (૨) પું૦પરમાણુ **૦કણુ** ન૦ પરમાણુ **૦તમ** વિ૦ વધારેમા વધારે સૂક્ષ્મ **૦તા** સ્ત્રી૦ અણુપણુ, અતિ સૂક્ષ્મતા **૦દ્રુત** સ્ત્રી૦ પા માત્રા (સગીત) **૦બોમ્બ** પું૦ પરમાણુને તોડવાની વૈજ્ઞાનિક યુક્તિ વાપરીને તૈયાર થતો અતિ વિનાશક બોમ્બ **૦માત્ર** વિ૦(૨)અત્યજરાક જ,બિલકુલ થોડું **૦રેણુ** પું૦અત્યત ઝીણી રજકણ **૦વાદ** પું૦ પરમાણુવાદ **૦વ્રત** ન૦(ગૃહસ્થોનુ) નાનુ-સુગમ વ્રત (મહાવ્રતથી ઊલટુ)

અણુદિન અ૦+જુઓ અનુદિન

અણૂ(-ણો)ળો પુ૦ [સ અનુદ્યોગ] કારીગરોનો રજાનો દિવસ [— પાળવો, — રાખવો= કામકાજની રજા રાખવી]

અણોદરી વિ૦ જુઓ અનુદરી (૨) સી૦ (જૈન) દરરોજ ઓછુ ઓછું ખમતા જવાનુ તપ

અણોસરું વિ૦ઝાંખુ (૨)ઉદાસ,ખિન્ન (૩) [કા] મદ ઉત્સાહવાળુ

અતએવ અ૦ [સ] તેથી જ

અતટ વિ૦ [સ] કિનારા વિનાનુ

અતડું વિ૦[અ+તટ, પ્રા. તડ ?]ભળી જાય નહી એવું (માણસ) (૨) તોછડું, વરવું [— રહેવું = અલગ કે અળગા રહેવું, કોઈ સાથે ભળવું નહિ]—**ઘાઈ** સ્ત્રી૦, —**પણું** ન૦

અતત્ત્વાર્થ પુ૦ [સ] અસત મિથ્યા વસ્તુ

અતથ્ય વિ૦ (૨) ન૦ [સ] ખોટું; અસત્ય (૨) નિ સાર [એક પ્રકાર [વ્યા]

અતદ્‌ગુણસ વિજ્ઞાન પુ૦ [સ.] બહુવ્રીહિનો

અતન(-નુ) વિ૦ જુઓ અતનુ

અતનમતન સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

અતનુ વિ૦[સ.]અશરીર,નિરાકાર(૨) પું૦ (સં) અનગ, કામદેવ

અતનૂર્ણ ન૦ [સ] અતનુ —ગોમળ નહિ એવું ઊર્ણ —ઊન, બકરાનુ —જાડુ ઊન

અતમા વિ૦ [અ + અ તમા] તમા વગરનું; લાપરવા (૨) સ્ત્રી૦ બેદરકારી **-મી** વિ૦ તમા વિનાનુ (૨) શેખીખોર [કાનસ

અતરડી સ્ત્રી૦ નાની કાનસ **-ડો** પુ૦ મોટી

અતરંગ વિ૦ [સ] તરગ કે મોજાં વિનાનુ, શાત

અતરંગ વિ૦ [હિ =લગ ઉઠાવવુ તે] અધ્ધર, ટેકા વિનાનુ (૨) અલગ ઊલાયદું

અતરાપી,-પુ વિ૦ [પ્રા અતર=સમુદ્ર પરથી ?] ત્રાહિત. અજાણ્યુ. પરાયુ, બહારનુ

અતર્ક વિ૦ [સં.] ન્યાયવિરુદ્ધ(૨)પું૦ ખોટો તર્ક **-ર્કિત** વિ૦ અણધાર્યું, ખ્યાલ બહારનુ **-ર્ક્ય** વિ૦ તર્ક —કલ્પનામા ન આવે એવુ

અતર્પણીય વિ૦ [સ] તર્પી ન શકાય કે ન તર્પવું ઘટે એવું

અતલ(-ળ) વિ૦ [સ]તળિયા વિનાનુ ઊડુ(૨) ન૦ સાત પાતાળમાનુ એક

અતલગનું વિ૦ છેક નજીકનુ (સગુ)

અતલસ સ્ત્રી૦ [અ] એક જાતનુ રેશમી કાપડ

અતવખ(-ષ) ન૦ જુઓ અતિવિષા

અતસિ(-સી) સ્ત્રી૦ [સ] અળસી (૨) શણનો છોડ (૩) સીમળો

અતળ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ અતલ

અતળી વિ૦ [સ અતુલિત] અતુલ **૦બળ** વિ૦ અતુલ બળવાળું **૦બાણ** વિ૦ બહુ જ મોટુ (૨) બિહામણુ

અતંગ વિ૦ તગ વિનાનુ (૨) તગ નહિ જેવુ

અતંત્ર વિ૦ [સ.] તાર વિનાનું (વાદ્ય)(૨)નિરકુશ (૩) તત્ર વિનાનુ, અવ્યવસ્થિત **૦તા** સ્ત્રી૦

અતંદ્ર(-દ્રિત) વિ૦ [સ.] સાવચ, જાગ્રત

અતઃ અ૦ [સ] તેથી કરીને (૨) અહીં થી (૩) આજથી ૦૫૨ અ૦ [ન] હવે પછી

અતાઈ વિ૦ [સર૦ હિં, મ, અ અતા=અક્ષિસ પરથી ?] વગર ગુરુએ ભણેલો–આહોશ (ગવૈયો)

અતાગ વિ૦ તાગ વિનાનું, બહુ જ ઊંડું

અતિ વિ૦ (૨) અ૦ [સ] અતિશય, ઘણુ (૨) ઉપસર્ગ–'અતિશય', 'અમર્યાદ', 'હદ પારનુ', '–થી આગળ જનુ' એવા અર્થમા ઉત્ત૦ નીચે શબ્દોમા જુઓ

અતિકટુ વિ૦ [સ] ન ગાઠે એવું

અતિકાય વિ૦ [સ] મહાકાય

અતિકાલ પુ૦ [સ] વેળા વહી જવી તે

અતિકેશ(–અ)ર પુ૦ [સ] એક વનસ્પતિ

અતિક્રમ પુ૦ [સ] હદ બહાર જવુ તે (૨) [કાળનુ] પસાર થઈ જવું (૩) ધર્માગે ૦ણ ન૦ અતિક્રમવું તે ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ [સં અતિક્રમ્] અતિક્રમ કરવો.

અતિક્રામી વિ૦ [સ] અતિક્રમ કરનાર

અતિક્રાંત વિ૦ [સ] હદ બહાર ગયેલુ, –તિ સ્ત્રી૦ ઉલ્લઘન

અતિચાર પુ૦ [સ] અતિક્રાતિ અતિક્રમ

અતિજગતી સ્ત્રી૦, પું૦ [સ] એક છદ

અતિજનત વિ૦ [સ] બાપથી સવાયું

અતિજ્ઞાન ન૦ [સ] વધારેપડતુ – નિષ્ફળ જ્ઞાન

અતિથિ પુ૦ [સ] મહેમાન(૨)અભ્યાગત;ભિક્ષુક ૦પણું ન૦ ૦પૂજન ન૦ અતિથિનુ પૂજન (૨) પરોણાગત ૦સત્કાર પુ૦ અતિથિનો સત્કાર (૨) પરોણાગત

અતિદેશ પુ૦[સ]એક સ્થાનના ધર્મ કે નિયમનું બીજે સ્થાને આરોપણ (૨) મળતાપણા ઉપરથી અર્થને તાણીતૂસીને વધારવો તે

અતિધર્મ પુ૦ [સ] અતિશય ધર્મ (૨) ધર્મ ઉલ્લઘી જનુ –તેથી વિરુદ્ધ કામ

અતિપત્તિ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ અતિક્રમ

અતિપરિચય પું૦ [સ] હદ કે મર્યાદા બહારનો–વધારેપડતો પરિચય—સબધ કે ઓળખાણ

અતિપાત પુ૦ [સ] અતિક્રમ(૨)ઉલ્કાપાત(૩) વિનાશ

અતિપાતક ન૦ [સ] મોટામા મોટું પાપ

અતિપેદાશ (પે) સ્ત્રી૦ વધારેપડતી પેદાશ

અતિપ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સં] મર્યાદા બહારની–અઘટિત પ્રતિજ્ઞા

અતિપ્રશ્ન પુ૦ [સ] અધિકાર કે મર્યાદા બહારનો પ્રશ્ન (૨) તર્કની છેવટની હદે જઈને વિચારતો અતિમ પ્રશ્ન

અતિપ્રસંગ પુ૦ [સ] પું૦ વધારેપડતો સબધ (૨) હદ ઉપરાતની છૂટ –ગી વિ૦ અતિપ્રસગ કરનાર [તેની પારનું

અતિપ્રાકૃત(–તિક) વિ૦ [સ] પ્રકૃતિથી પર–

અતિબલા(–ળા) સ્ત્રી૦ [સ] એક વનસ્પતિ(૨) (સ) વિશ્વામિત્રે રામને આપેલી અસ્ત્રવિદ્યા

અતિભાષિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] બહુ બોલનારી

અતિભૌતિક વિ૦ [સ] ભૌતિકથી પર, 'મેટા-ફિઝિકલ' ૦શાસ્ત્ર ન૦ 'મેટાફિઝિક્સ'

અતિમનુષ્ય પું૦[સ]અલૌકિક પુરુષ, 'સુપરમેન'

અતિમાનુષ (–ષી) વિ૦ [સ] અલૌકિક, મનુષ્યથી પર – તેના ગુણ ઉપરનુ

અતિયોગ પું૦ [સ] રેલછેલ. અતિશયતા

અતિરથ(–થી) પુ૦ [સ] જબરો–શ્રેષ્ઠ યોદ્ધો

અતિરિક્ત વિ૦ [સ] બહુ જ(૨) શૂન્ય, ખાલી (૩) શ્રેષ્ઠ (૪) ભિન્ન, વ્યતિરિક્ત

અતિ(–તી)રેક પુ૦ [સ] અતિશયતા (૨) ચડિયાતાપણુ

અતિરોમશ વિ૦ [સં] બહુ વાળવાળુ (૨) પુ૦ જ ગલી બકરો (૩) મોટો વાદરો

અતિવાદ પુ૦ [સ] બહુ બોલવુ તે(૨)અપ્રિય–કઠોર વચન (૩)અતિમ હદે તર્કને લઈ જઈને કરાતો વાદ –દી વિ૦(૨)પુ૦ અતિવાદ કરનાર

અતિવિષા સ્ત્રી૦ [સ] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

અતિવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] જોઈએ તે કરતા વધારે વરસાદ થવો તે

અતિવૈદિક વિ૦ [સં] વેદકાળ પહેલાનું

અતિવ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] લક્ષ્ય ન હોય એવી વસ્તુનો સમાવેશ થવો તે (ન્યા)

અતિશય વિ૦ [સ] ઘણુ જ(૨)પુ૦ પુષ્કળતા ૦તા સ્ત્રી૦ પુષ્કળતા –યોક્ત વિ૦ વધારીને કહેલુ –યોક્તિ સ્ત્રી૦ અત્યુક્તિ, વધારીને બોલવું તે (૨) [કા શા] એ નામનો અલંકાર

અતિશૂદ્ર પું૦ [સ] ભંગી ચમાર. –દ્રી સ્ત્રી૦
અતિશે વિ૦ + જુઓ અતિશય
અતિસંધાન ન૦ [સ] છેતરપિંડી
અતિસંરક્ષક વિ૦ [સ] વધારેપડતુ સ્થિતિચુસ્ત
અતિ(–તી)સાર પુ૦ [સ] સંધરણી
અતિસ્તુતિ સ્ત્રી૦[સ.]વધારેપડતીસ્તુતિ, ખુશામત
અતીક્ષ્ણ વિ૦ [સ] તીક્ષ્ણ નહિ એવું, બૂઠું
અતીત વિ૦[સ] પર થયેલુ, –ને વટાવી ગયેલુ (૨) ગત; વીતેલું
અતીત પું૦ + જુઓ અતિથિ
અતીવ વિ૦ [સ] અત્યંત
અતીંદ્રિય વિ૦ [સ] અગોચર, ઇન્દ્રિયાતીત
અતુલ(–લિત,–લ્ય) વિ૦ [સ] તુલના વગરનુ, અનુપમ (૨) તોલ વગરનુ, ઘણુ જ
અતૂટ વિ૦ [અ+તૂટવુ] અખંડ, સળંગ (૨) તોડ્યું તૂટે નહિ એવું
અતોડ વિ૦[અ+તોડવુ]તોડી ન શકાય એવું
અતૃપ્ત વિ૦ [સ] અસંતુષ્ટ –પ્તિ સ્ત્રી૦ તૃપ્તિનો અભાવ [તૃપ્તિનો અભાવ
અતૃષ્ણ વિ૦ [સ] તૃષ્ણારહિત –ષ્ણા સ્ત્રી૦
અતો ભ્રષ્ટ તતો ભ્રષ્ટ વિ૦ [સ] અહીં તહીં–બંને ઠેકાણેથી ભ્રષ્ટ નહિ ઘરનુ નહિ ઘાટનુ
અતોલ્ય વિ૦ [સ] જુઓ અતુલ
અત્તર ન૦[અ ઇત્ર]પુષ્પાદિક સુગંધીદાર પદાર્થનો અર્ક ૦ગુલાબ ન૦બં૦વ૦ અત્તર અને ફૂલ [–કરવાં, –થવાં=ને આપીને સન્માન કરવું કે થવું] ૦દાની સ્ત્રી૦, –દિયુ ન૦ અત્તર રાખવાનુ પાત્ર –દિયો, –દી પુ૦ અત્તરવાળો અત્તર બનાવનારો કે વેચનારો
અત્તર અ૦ [સ અત્ર] અહીં ૦ઘડી અ૦. ૦પગલે અ૦ ૦સાત અ૦ [અ સાઅત=કલાક] અમ્બઘડી, હમણા જ. ૦મતું, ૦સાખ = જુઓ 'અત્ર'માં
અત્તારી પુ૦ [અ અત્તાર+ઈ] અત્તરિયો જુઓ
અત્યદ્‌ભુત વિ૦ [સ] અતિ અદ્‌ભુત
અત્યનુમંદ્ર વિ૦ [સં] અનુમંદ્રથી પણ વધુ ,મંદ્ર–નીચેના સપ્તકનુ (સંગીત)
અત્યય પુ૦ [સ] જુઓ અતિક્રમ
અત્યલ્પ વિ૦ [સ] અતિ અલ્પ
અત્યંત વિ૦ [સ] છેડો–હદ વટાવી ગયેલુ, ઘણુ જ. –તાભાવ પું૦ પૂર્ણ અભાવ (ન્યા)
અત્યાકૃષ્ટ વિ૦ [સ.] અતિ આકૃષ્ટ — મારી મચડીને બેસાડેલો (અર્થ)
અત્યાગી વિ૦[સ]ત્યાગી નહીં તેવુ રાગી,ગૃહસ્થ
અત્યાગ્રહ પુ૦[સ]અતિ આગ્રહ હઠ –હી વિ૦ હઠીલુ [–રી વિ૦ અત્યાચાર કરનારું
અત્યાચાર પુ૦[સ.]અનર્થિગણ(૦)અળાન્કાર
અત્યાજ્ય વિ૦ [સ] ત્યાજ્ય નહિ તેવું
અત્યાર સ્ત્રી૦ [સ અદ્ય+ગાર] ચાલુ વડી, આ સમય –રે અ૦ હમણા જ, આ ઘડીએ
અત્યાવશ્યક વિ૦ [સ] અતિ આવશ્યક. ઘણુ જરૂરી
અત્યાસક્તિ સ્ત્રી૦[સ]અતિ આસક્તિ ભારે રાગ
અત્યાહાર પુ૦[સ]હદ ઉપરાનનો-અકુગતિયાનો –આહાર –રી વિ૦(૨) પુ૦ અત્યાહાર કરનાર
અત્યુક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ અતિશયોક્તિ
અત્યુત્તમ વિ૦ [સ] અતિ ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
અત્યુત્સાહ પુ૦ [સ] અતિ ઉત્સાહ
અત્ર અ૦[સ.]અહીં ૦ત્ય વિ૦ [સ]અહીનુ. ૦મતું, ૦સાખ= 'અહીં મતુ કે સાખ કરવી' એવા અર્થમા દસ્તાવેજમા આવે છે
અત્રિ પુ૦ [સ] (સં) સપ્તર્ષિમાના એક ઋષિ
અત્રે અ૦ [સ અત્ર] અહીં ૦થી અ૦ અહીંથી
અથ અ૦[સ]હવે(૨)આરંભ તેમ જ મંગળવાચક શબ્દ ૦ઇતિ અ૦ પહેલેથી છેલ્લે સુધી અથેતિ, પૂરેપૂરું ૦કિમ્ અ૦ હા, એમ જ ૦ચ અ૦ અને વળી
અથક વિ૦ જુઓ અથાક
અથ કિમ્, અથ ચ [સ] જુઓ 'અથ'મા
અથડવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ અથડાવું
અથડાવું અ૦ક્રિ૦ [સ આસ્તક્?] ટિચાવુ, અફળાવુ (૨) રખડવુ, ભટકવું (૩) [લા] ફાંફા મારવા (૪) તકરાર થવી –અથડી સ્ત્રી૦ સામસામે કે અહીંથી તહીં અથડાવું–ટિચાવુ તે(૨) રખડપટ્ટી,ટિચામણ(૩)લડાઈ –ઉ વિ૦રખડાઉ –ટ પુ૦ અથડાવું તે –મણ(–ણી) સ્ત્રી૦ રખડપટ્ટી ટિચામણ (૨) તકરાર, લડાઈ [— પડવી=રખડવા કરવાની મહેનતમજૂરી

થવી કે કરવી પડવી] ~મણ કુટામણ સ્ત્રી૦ અથડાવું કુટાવું તે

અથરાઈ સ્ત્રી૦ [સ્ત જસ્થિર, પ્રા. જાયિર] (લા) અસ્થિરતા ચંચળતા (૨) અધીરાઈ (૩) ઉતાવળ

અથર્યું વિ૦ (લા) અસ્થિર ચંચળ (૨) અધીરું (૩) ઉતાવળું

અથર્વ ૦ણ, ૦વેદ પું૦ [સ] ચોથો વેદ

અથર્વવેદી વિ૦ [સ] એ વેદનો અનુયાયી (બ્રાહ્મણ) (૨) અથર્વવેદને લગતું

અથવા ૧૫૦ [સ] કિંવા કે

અથાક વિ૦ [અ+થા૦ કે જત્યક્ક=થાકવા વગર (૨) સતત હમેશ] થાકે નહિ તેવું, અથક

અથાક(~ગ) વિ૦ [કે જ્ઞન્દ્વ=અગાધ] અથાહ. અગાધ અતાગ (૨) પાર વિનાનું

અથાણું ન૦ [હિ જથાના] મીઠા કે મસાલામાં આથી નખેલા કળા, મૂળા ઇત્યાદિ [— કરવું =અથાણું બનાવવું (૨) [લા] નકામું સડવા કે રાખી મૂકવું – કામમાં ન લેવું — નાખવું = અવાવરું કરવું અથવા માટે મૂકવું]

અથાવું અ૦ક્રિ૦ [આથવું'નું કર્મ રૂ.] મીઠું કે મસાલો બરાબર ચડવો [વગરનું અથાગ

અથાહ વિ૦ [પ્રા જત્થાહ. સ અસ્તાઘ] થાહ

અથેતિ અ૦ [સ] અથથી ઇતિ સંપૂર્ણ

અયોભ વિ૦ ચોભ વિનાનું

અદક વિ૦ [સ અધિક] અદકું વધારે ૦જીભું વિ૦ બહુબોલું, બકબકોલું ૦હું વિ૦ દોઢડાહ્યું ૦પાંસળું (~ળિયું) વિ૦ મોટપ કે પૈસો ઇત્યાદિ ન જીરવી શકે એવા સ્વભાવનું (૨) જેના પેટમાં વાત ટકે નહીં એવું વાતોડિયું ~કું વિ૦ અધિક, વધારે ~કેરું વિ૦ અદકું (૫)

અદક્ષ વિ૦ [સ] અકુશળ

અદગ્ધ વિ૦ [સ] નહિ બળેલું

અદત્ત વિ૦[સ]નહિ આપેલું (૨)ન૦ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ હોઈ થયેલું દાન ~ત્તા વિ૦ સ્ત્રી૦ અવિવાહિતા

અદત્તાદાન ન૦ [સ] ચોરી

અદન ન૦ [સ] ભોજન, ખાવું તે

અદના(~નું) વિ૦ [અ.] મામૂલી; રાંક

અદબ સ્ત્રી૦[અ]વિવેક, મર્યાદા (૨) બે હાથને કોણીથી વાળી સામસામી કોણી આગળ કાંડાં ટેકવી કરાતી મુદ્રા[— કરવી,— વાળવી=બે મુદ્રા કરવી: અદબસર હાથ તેમ ગોઠવવા,— રાખવી = માન કે મર્યાદા સાચવવી] [વાળું

અદબદ વિ૦[સ જર્ધન્દ્વ?]અચોક્કસ સંશય-

અદબદ વિ૦–અદ્ભુત અલૌકિક [ચેવું

અદમ્ય વિ૦[સ.]દબાય નહિ કે દાબી ન શકાય

અદય વિ૦ [સં] નિર્દય ૦તા સ્ત્રી૦

અદ(~ધ)રકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ અવરકવું

અદરખ પું૦ [આદ્રક~મ્] આદુનો રસ

અદરાવું અ૦ક્રિ૦ 'આણવું'નું કર્મણિ (૨) વિવાહ – સગાઈ થવી

અદર્શ વિ૦ [સં] નહીં દેખાતું, ન દેખાય તેવું

અદર્શન ન૦ [સં] ન દેખાવું તે (૨) લોપ

અદલ વિ૦[અ જદ્લ] બરાબર ખરું યથાર્થ ૦તા સ્ત્રી૦ ન્યાયીપણું ૦નો કાટો=ચોખ્ખો ન્યાય ૦નો ઘંટ=ન્યાય માગવા આવનારે વગાડવા માટે (જૂના વખતમાં) રખાતો ઘંટ

અદલ(~ળ) વિ૦ [સ] દલ-પાદડી વિનાનું (૨) જડાઈ વિનાનું (૩) દાળ ન પડે એવું

અદલતા સ્ત્રી૦ [જુઓ 'અદલ'મા] ન્યાયીપણું

અદલકદલ વિ૦ શરીરે જાડું — ગોળમટોળ

અદલબદલ અ૦ [અદલ+બદલો ? કે 'બદલો'નું દ્વિત્વ ?] ફેરબદલ હેરફેર [ફેરબદલી

અદલાબદલી સ્ત્રી૦, અદલોબદલો પું૦

અદવાર કું અ૦ [સ અદ્ય+વાર] અબઘડી

અદળ વિ૦ જુઓ અદલ [એવું

અદહ્ય વિ૦[સ] દઈ ન શકાય કે દેવું ન ઘટે

અદા સ્ત્રી૦[ફા]અંગચેષ્ટા નખરા(૨)અભિનયની છટા, અંગવિન્યાસ 'પોઝ' (૩) [અ] અ૦ પૂરું—ચૂકતે (કરવું, થવું સાથે વપરાય છે જેમ કે, કરજ દેવું અદા કરવું)

અદા સ્ત્રી૦ જુઓ અદાવત ૦ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ વેરનો કાગળ, બદલાચિઠ્ઠી

અદાતા વિ૦ (૨)પું૦[સ]દાન ન કરે તેવું કૃપણ

અદાપ પું૦; ન૦, ~પો પું૦ [સ આતાપ] દુઃખ, બળાપો ૦વું સ૦ ક્રિ૦ પીડવું

અદાયાદ વિ૦ [સ] વારસ થવાના હક વિનાનું (૨) વારસ વિનાનું [નહિ લગતું

અદાયિક વિ૦ [સ]વારસ વિનાનું (૨) વારસાને

અદાર વિ૦ [સ] સ્ત્રી વગરનું; વિધુર કે વાઢો
અદાલત સ્ત્રી૦ [અ] કોર્ટ, ઇન્સાફની કચેરી. (અદાલતમાં જવું, અદાલતે ચડવું=સરકારમા ફરિયાદ કે દાવો માંડવો) [રાખનારું
અદાવત સ્ત્રી૦ [અ] વેર. -તિયું વિ૦ અદાવત
અદાહ્ય વિ૦[સ] બળે નહિ કે બાળી ન શકાય તેવું
અદિતિ સ્ત્રી૦ [સ] (સં) દેવોની માતાનુ નામ
અદિયો પુ૦ ભેટ
અદીઠ(-ઠું) વિ૦ [સ અદૃષ્ટ] દીઠેલુ નહિ તેવું; અદૃષ્ટ (૨) જોવાને અયોગ્ય
અદીન વિ૦ [સ] દીન નહિ તેવું, તેજસ્વી
અદીંટ વિ૦ [અ+દીંટ] દીટા વિનાનું
અદુષ્ટ વિ૦ [સ] દુષ્ટ નહિ તેવું
અદુઃખનવમી સ્ત્રી૦ [સ] ભાદરવા સુદ નોમ, જ્યારે સ્ત્રીઓ દેવીપૂજા કરે છે
અદૂગડું વિ૦ [અર્ધ-અંધ+સ उत्कुटुक, પ્રા. उक्कुडुग પરથી?] જુઓ અધૂકડું. [—રહેવું = નિરાત ન રહેવી, અજંપો થવો, મનમાં ઊંચાનીચા થવું. —રાખવું=અદૂગડું રહે એમ કરવું ઝંપવા ન દેવું.]
અદૂડોઅદૂડો પું૦ છોકરાંની એક રમત
અદૂરદર્શી વિ૦ [સં] દૂરની દૃષ્ટિનુ; લાંબો વિચાર નહિ કરનારું
અદૂષિત વિ૦ [સ] દૂષિત નહિ એવુ
અદૃઢ વિ૦ [સં] દૃઢ નહિ એવું. અસ્થિર
અદૃશ્ય વિ૦ [સ] દેખાય નહિ એવુ: ગુપ્ત (૨) અલોપ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ગુપ્ત રહેવાની કળા
અદૃષ્ટ વિ૦ [સ] દીઠેલુ-જણાયેલુ નહિ તેવુ (૨) ન૦ભાગ્ય, ૦પૂર્વ વિ૦ પૂર્વે નહિ દેખાયેલું, તદ્દન નવીન ૦મત પુ૦ જુઓ અદૃષ્ટવાદ ૦વશાત્ અ૦ દૈવયોગે ૦વાદ પું૦ નસીબવાદ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ભવિષ્ય જાણવાની વિદ્યા (૨) અદૃષ્ટ રહેવાની વિદ્યા; જાદુ -ર્થ વિ૦ ગૂઢ અર્થવાળું (૨) આત્મજ્ઞાનને લગતું
અદૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ દૃષ્ટિ, ક્રોધ ભરેલી અથવા ઝેરી નજર
અદેખું,-ખિયું વિ૦ [અ+દેખવું] અદેખાઈવાળું. -ખાઈ સ્ત્રી૦ બીજાની સારી સ્થિતિ દેખી ન ખમાવાથી થતી દ્વેષની લાગણી; ઈર્ષા
અદેય વિ૦[સ] આપી ન શકાતું કે ન આપવા જેવું
અદેહી વિ૦ [સ] શરીર વિનાનુ, અશરીરી
અદો પું૦ આતો, દાદો (૨) 'ઉદય હો! જય હો!' એવા અર્થનો પોકાર ૦ભવાની સ્ત્રી૦પ્ર૦ ભવાનીનો-માતાનો ઉદય થાઓ! (૨) [લા] હીજડો
અદોદળું વિ૦[અ+દોદળું](ફા.)ચરબીથી જાડું થઈ ગયેલું, સ્થૂલ
અદોષ,-ષિત,-ષી વિ૦ [સ] નિર્દોષ
અદલ અ૦ [જુઓ અદલ] બરાબર, સચોટ
અદ્‌ભુત વિ૦ [સ] આશ્ચર્યકારક, અલૌકિક(૨) ન૦ ચમત્કાર, આશ્ચર્ય. ૦કથા સ્ત્રી૦ અદ્‌ભુત બનાવો વર્ણવતી વાર્તા, 'રોમાન્સ'. ૦કર્મા વિ૦ અદ્‌ભુત કર્મ કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ ૦દર્શન વિ૦ અદ્‌ભુત દેખાવવાળુ ૦રસ પુ૦ કાવ્યના નવ રસોમાનો એક
અદ્ય અ૦ [સં.] આજ (૨) હમણા. ૦તન વિ૦ આજનુ, વર્તમાન (૨) છેલ્લામા છેલ્લુ, 'અપ-ટુ-ડેટ' -દ્યાપિ અ૦ [સ] હજુ પણ
અદ્રક 'ન૦ [હિ અદરક, સ આર્દ્રક] આદુ
અદ્રવ વિ૦ [સ] પ્રવાહી નહિ તેવુ (૨) ઓગળે નહિ તેવું
અદ્રાવ્ય વિ૦ [સ.] ઓગાળી ન શકાય તેવું
અદ્રિ પુ૦ [સ] પર્વત ૦જ વિ૦ પર્વતમા ઉપજેલું ૦જા, ૦સુતા સ્ત્રી૦ (સં.) હિમાલયની પુત્રી-પાર્વતી ૦પતિ, ૦રાજ પુ૦ (સ) પર્વતોનો રાજા-હિમાલય ૦સાર પું૦ લોખંડ
અદ્રોહ પું૦ [સ] દ્રોહનો અભાવ -હી વિ૦ દ્રોહી નહિ એવુ. -હ્ય વિ૦ જેનો દ્રોહ ન કરવો જોઈએ વા ન કરી શકાય એવુ
અદ્વય વિ૦ [સં] અદ્વૈત (૨) ન૦ એકતા
અદ્વિતીય વિ૦ [સ] અદ્વૈત; અનન્ય
અદ્વેષ વિ૦[સં] દ્વેષરહિત(૨)પું૦ દ્વેષનો અભાવ. ૦તા સ્ત્રી૦ દ્વેષરહિતપણું. -ષ્ટા વિ૦ [સં] દ્વેષ નહિ કરનાર
અદ્વૈત ન૦[સ]એકતા(૨)જીવાત્મા અને પરમાત્માની એકતા(૩) બ્રહ્મ ૦ભાવ પું૦ ભેદબુદ્ધિનો અભાવ ૦મત પું૦ અદ્વૈતવાદ. ૦વન ન૦ (સં.) પુરાણોમા આવતુ એક કલ્પિત વન. ૦વાદ પુ૦ જીવાત્મા અને પરમાત્મા એક જ

છે એવો મત, જગતનું મૂળ તત્ત્વ એક જ છે એવો મત, વેદાંત ૦વાદી વિ૦(૨)પું૦ અદ્વૈત-વાદમાં માનનાર ૦તાનંદ પુ૦ બ્રહ્માનંદ

અધ વિ૦[સં.અર્ધ]અડધું (સામાન્ય રીતે શબ્દની પૂર્વે સમાસમાં વપરાય છે) ૦કચરું વિ૦ અડધું કચરેલું–છૂંદેલું (૨)કાચું પાકું (૩)[લા] અર્ધદગ્ધ ૦કોમ પુ અર્ધોકોસ, અધગાઉ ૦ખાયું વિ૦ અડધું ખવાઈ ગયેલું (૨) બેગ-વાણી(વાતું). ૦ગોખરું વિ૦ ફૂટેલું–કચરેલું. ૦ગોલું વિ૦ અડધું ઊઘડેલું ૦ગજ પુ૦ આગરે આર ઇંચ ૦ગજી વિ૦ અધગજ જેટલું ૦ગાઉ પુ૦ અડધો ગાઉ ૦ગારિયું ન૦ માટીનું અને છાણનું મિશ્રણ ૦ઘડી સ્ત્રી૦ અડધી ઘડી. થોડી વાર ૦પચ્યું વિ૦ અડધું પોચું પાણીપોચું (૨) અડધું પચેલું ૦પડિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ અડધી મીંચેલી, મસ્તી ભરેલી (આંખ) ૦બાજ્યું વિ૦ અડધું બળેલું (૨)અર્ધું,કંકાસિયું ૦ભણ્યું વિ૦અનકચરા ભણતરવાળું; અર્ધદગ્ધ ૦ભાગ પુ૦ અડધો ભાગ ૦મણ ન૦ મણનો અર્ધો ભાગ ૦મણિયું વિ૦ જેમાં અર્ધો મણ માય તેવું (પાત્ર) (૨) અર્ધા મણના વજનનું ૦મણિયો, ૦મણીકો પું૦ અધમણનું કાટલું ૦મૂઉં વિ૦ અડધું મરેલું ૦મૂંડ્યું વિ૦ અડધું મૂંડેલું (૨) અડવું કરીને આખી રહેલું ૦રાત સ્ત્રી૦ અડધી રાત (૨) [લા] ભારે અગવડનો વખત. ૦રાત મધરાત અ૦ રાત્રે બાર બોડે–ગમે ને વખતે (૨) અણીને વખતે ૦વચ સ્ત્રી૦ મધ્ય વચ (૨) અ૦ મધ્યમાં, વચમાં(૩)પૂરું થતાં પહેલાં ૦વચરું વિ૦ વચ્ચે લટકતું (૨) અધવચ આવીને અટકેલું (૩) અવઘરું (૪) અધવચ વિકૃત થયેલું ૦વચાળ અ૦ જુઓ અધવચ ૦વધરું વિ૦ કાચી સમજવાળું, અર્ધદગ્ધ ૦વાર પુ૦ અડધો વાર (માપ) (૨) અડધોઅડધ કરીને આપવું તે ૦વારવું અ૦ ક્રિ૦ અડધું થવું (૨)સ૦ ક્રિ૦ અડધોઅડધ કરવું ૦વારિયું વિ૦ અડધું કરેલું (૨) ન૦ અડધું કરેલું કામ (૩) જુઓ અધવારું ૦વારું ન૦ બે રથળે રહેવાનું રાખવું તે (૨) અડધે ભાગે ભાગિયો ગણવો તે ૦વાલ સ્ત્રી૦ અડધો વાલ ૦વાલી સ્ત્રી૦ ૧૫ રતીભારનું વજન–કાટલું (૨) અડધી પાલીનું એક માપ ૦વાવર્યું વિ૦ અડધું વાવરેલું –ખરચેલું. ૦સસતું [અર્ધ+અસ્ (પ્રા મસ) પરથી ?] વિ૦ અધમૂઉં. ૦સૂકું વિ૦ અડધું-પડધું સુકાયેલું.

અધકૂકું વિ૦ જુઓ અધૂકું કે અદ્ધકું

અધણિયાતું વિ૦ માલિક વિનાનું [ઉદ્ગાર

અધધ(–ધ્ધ)ત્ર અ૦ આશ્ચર્ય અને બહુપણું દર્શાવનાર

અધન(–ની) વિ૦ [સં] નિર્ધન, પૈસા વિનાનું

અધન્ય વિ૦ [સં.] ધન્ય નહિ એવું, અભાગી (૨) તુચ્છ ૦તા સ્ત્રી૦

અધમ વિ૦ [સં] નીચ, નઠારું, હલકટ (૨) ધિક્કારવા યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦ –માધમ વિ૦ અધમમાં અધમ –અંગ ન૦ શરીરનું નીચલું અંગ, પગ –ઓદ્ધાર પુ૦ અધમનો–પાપીનો ઉદ્ધાર (૨) પાપીનો ઉદ્ધાર કરનારો –ઈશ્વર. –ઓદ્ધારક વિ૦ પાપીનો ઉદ્ધાર કરનારું –ઓદ્ધારણ વિ૦ પાપીને તારનારું (૨) ન૦ પાપીને તારવો તે

અધમણ, –ણિયું, –ણીકો જુઓ 'અધ'માં

અધમૂઉં વિ૦ જુઓ 'અધ'માં

અધર વિ૦[સં]નીચેનું (૨)પુ૦ નીચલો હોઠ, હોઠ ૦પાન ન૦ અધરરસનું પાન, અધર પર ચુંબન ૦મધુ ન૦ અધરરસ ૦રસ પુ૦ અધરમાંથી ઝરતો રસ ૦સુધા સ્ત્રી૦, –રામૃત ન૦ અધરરસરૂપી અમૃત –રાંશ પુ૦ નીચેનો ભાગ –રૌ(–રૌ)ષ્ઠ પુ૦ નીચેનો હોઠ

અધ(–ધ્ધ)ર અ૦ જુઓ અધ્ધર ૦તાલ વિ૦ લટકતું, અનિશ્ચિત

અધરકવું સ૦ ક્રિ૦ અદ્ધરકવું; કૂંચ મેળવવું–આખરવું –ણ ન૦ આખરામણ

અધરણ ન૦ જુઓ આવણ, આધરણ

અધરતું વિ૦ અધવચ બંધ પડેલું, રઝળતું

અધરવટ અ૦ અતડિયાળ

અધરાત સ્ત્રી૦ જુઓ 'અધ'માં

અધરાયું વિ૦ નહિ ધરાયેલું, અતૃપ્ત

અધરેકવું, –ણ જુઓ અધરકવું, –ણ

અધર્મ પું૰ [સ] ધર્મ નહિ તે, પાપ, અનીતિ (૨) અન્યાય (૩) અકર્તવ્ય (૪) શ્રુતિસ્મૃતિ વિરુદ્ધ કર્મ કે વર્તન [**અધર્મનું**=હરામનુ, અનીતિનુ. **આવવું. લેવું, ખાવું, ઇચ્છવું** વગેરે સાથે] **૦તા** સ્ત્રી૰ **–ર્માચરણ** ન૰, **–ર્માચાર** પુ૰ ધર્મવિરુદ્ધ વર્તન. **–ર્માચારી** વિ૰ અધર્મી **–ર્મી** વિ૰ ધર્મવિરુદ્ધ વર્તનારું, પાપી. **–ર્ચ્ય** વિ૰ અધર્મવાળુ : ધર્મવિરુદ્ધ

અધવચ, ૦ચ્ચું, –ચાળ જુઓ 'અધ'મા

અધવધચ્ચું. વિ૰ જુઓ 'અધ'મા

અધવાયું વિ૰ [સ અધ્વન્+વાહક ?] ગાડા ભાડે ફેરવનારું. ૨) ન૰ તેવો ધંધો [ઢોરનો વેપારી

અધ(–ધો)વાયો પુ૰ ગાડા ભાડે ફેરવનાર (૨)

અધવાર, ૦વું, –રિયું, –રું જુઓ 'અધ'મા [**અધવાર્યા** ઉનાળાની છેલ્લી છાંટ= (અર્ધા ઉનાળા–ગ્રીષ્મ ઋતુની)ઘણી ભારે ગરમી]

અધસ્ અ૰[સ] જુઓ અધ. **૦સ્થસ્તિક** પુ૰ બરાબર પગ નીચેનું આડાશળિયું (ખ)

અધ૰ [સ] અ૰ નીચે (સમાસમા નામ કે વિ૰ પૂર્વે 'નીચે' 'નીચેનુ' એવા અર્થમા) **૦કાય** સ્ત્રી૰ શરીરનો નીચલો ભાગ **૦પતન** ન૰ જુઓ અધ:પાત **૦પતિત** વિ૰ અધોગતિને પામેલુ. **૦પાત** પુ૰ નીચે પડવુ તે (૨) અધોગતિ **૦શય્યા** સ્ત્રી૰ જમીન પર પથારી કે મૃત્યુ તે

અધાકું વિ૰ ધોકું – દાણ વિનાનું

અધાતુ સ્ત્રી૰ [સં.] ધાતુ નહિ તે **૦ક** વિ૰ ધાતુનું . નહિ તેવુ [અધાધૂધી

અધાધંધ, અધાધું(–ધૂં)ધ(–ધી) સ્ત્રી૰ જુઓ

અધાધૂ(–ધો)મ અ૰ સાવ, નગતળ

અધાર વિ૰ + આધાર વિનાનું (૨) અસહ્ય

અધાર્મિક વિ૰[સં]ધાર્મિક નહિ એવુ **૦તા** સ્ત્રી૰

અધાંધ વિ૰ [સ અર્ધ+અંધ] અર્ધું – લગભગ આંધળુ, ઝાંખુ દેખતુ

અધિ [સ] ઉપસર્ગ. નામ પૂર્વે આવતા 'મુખ્ય' 'શ્રેષ્ઠ' 'અધિક' એવો ભાવ બતાવે ઉદા૰ 'અધિનાયક, અધિકમણ'

અધિક વિ૰ [સ] વધારે. વધારાનું (૨) ન૰ એક નિગ્રહસ્થાન, હેતુ, વ્યાપ્તિ અને દૃષ્ટાંતથી જે સિદ્ધ થાય તેનાથી અધિક સિદ્ધ કરવું તે (ન્યા શા) (૩) અતિશયોક્તિ જેવો એક અલંકાર (કા. શા) **૦તર** વિ૰ વિશેષ વધારે **૦તા** સ્ત્રી૰. **૦તિથિ** સ્ત્રી૰ જેમા બે સૂર્યોદય આવી જતા હોય તેવી તિથિ **૦પાંસળિયું** વિ૰ જુઓ અદકપાસળિયુ **૦પ્રસંગ** પુ૰ વધારેપડતો પ્રસંગ–પરિચય (૨) હદ બહારની છૂટ **૦માસ** પું૰ વધારાનો મહિનો, પુરુષોત્તમ માસ. **–કાઈ** સ્ત્રી૰ અધિકતા. મોટાઈ **–કાધિક** વિ૰ ઘણુ વધારે **–કાલ કાર** પુ૰ જુઓ અધિક(કા શા.). **–કાંગ** ન૰ વધારાનો અવયવ (૨) બખ્તર ઉપર બાંધવાનો પટો. **–કુ** વિ૰ અધિક (પ) **–કોત્તર** વિ૰ હદથી–શિરસ્તાથી વધારે (૨) અલૌકિક વિલક્ષણ **–કોત્સાર** પુ૰ 'હાઇ-પરબોલા' (ગ)

અધિકરણ ન૰ [સ] અધિકૃત કરવુ તે(૨)સ્થાન, આશ્રય(૩)[વ્યા] સાતમી વિભક્તિનો અર્થ

અધિકાઈ, –ધિક જુઓ 'અધિક'ના

અધિકાર પુ૰ [સ] સત્તા હકૂમત (૨) પદવી(૩) પાત્રતા, લાયકાત(૪)હક(૫)પ્રકરણ (૬) [વ્યા] મુખ્ય નિયમ જે બીજા નિયમો પર અધિકાર ચલાવે છે (૭) શબ્દનો વાક્યમા સંબંધ **૦ભેદ** પુ૰ અધિકારના ભેદ **–રી** વિ૰ પાત્ર, લાયક (૨) હકદાર (૩) પુ૰ યોગ્યતાવાળો પુરુષ (૪) અમલદાર **–રિતા** સ્ત્રી૰ અધિકારીપણુ (૨) યોગ્યતા

અધિકારલાલસા પુ૰ [સ] જુઓ 'અધિક'મા

અધિકાંગ ન૰ [સ] જુઓ 'અધિક'મા

અધિકું વિ૰ (પ) અધિક [સત્તાવાર

અધિકૃત વિ૰ [સ] નીમેલુ (૨) સત્તાવાળું (૩)

અધિકૃતિ સ્ત્રી૰ [સ] અધિકાર

અધિક્રોત્તર વિ૰ [સ] **અધિક્રોત્સાર** પુ૰ [સ] જુઓ 'અધિક'મા

અધિક્રમણ ન૰ [સ] હુમલો હલ્લો

અધિક્ષેપ પું૰ [સ] અપમાન, નિંદા અપશબ્દ કહેવો તે

અધિગત વિ૰ [સ] જાણેલુ (૨) મેળવેલુ

અધિગમ પુ૰, **૦ન** ન૰ [સ] પ્રાપ્તિ, લાભ(૨) અભ્યાસ· જ્ઞાન (૩) સ્વીકાર **–મ્ય** વિ૰ જાણવા યોગ્ય (૨) મેળવવા યોગ્ય

અધિત્યકા સ્ત્રી૦ [સં] ઊંચાણ ૫૬ આવેલો પ્રદેશ, 'ટેબલલેન્ડ'
અધિદેવ પુ૦ [સં] શ્રેષ્ઠ દેવ, પરમેશ્વર(૨)રક્ષક દેવ (૩) મુખ્ય અધિષ્ઠાતા દેવ ૦તા સ્ત્રી૦(૨) પુ૦બ૦ વ૦ અમુક સ્થળ કે વસ્તુનો ખાસ દેવ કે દેવી: રક્ષક દેવ કે દેવી
અધિદૈવ ૦ંત ન૦ [સં] મુખ્ય બળ પ્રધાનશક્તિ
અધિનાભી વિ૦ નાભીઓમા શ્રેષ્ઠ
અધિનાયક પુ૦ [સં] મુખ્ય નાયક
અધિનેત્રી સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી-અધિનાયક
અધિપ પુ૦ [સં] સ્વામી, ઉપરી, ધણી
અધિપતિ પું૦ [સં] જુઓ અધિ (૨)વર્તમાનપત્ર ચલાવનાર ૦પણું ન૦ [જડ સૃષ્ટિ
અધિબ્રુત ન૦ [સં] જૈન-બ્રહ્મતત્ત્વ (૨) સકળ
અધિમાંસ પુ૦ [સં] એક જાતનો રોગ, 'ટ્યૂમર'
અધિયજ્ઞ પુ૦ [સં] શ્રેષ્ઠ યજ્ઞ (૨) યજ્ઞનો અધિષ્ઠાતા દેવ
અધિયાની સ્ત્રી૦ (કા) આ બાજી, કોગટ પચ્ચાત કે માણાજીક (૨) વેદ [—આરૂઢી=નકામી બાજી ઝીક ક્રી. વગર લાભની નકામી પચ્ચાતમાં પડવું]
અધિયાન ન૦ જિવાય ત્યાં સુધી ઢોરને ચલવવા બાંધે આપવું–અંધવાન કરવું તે
અધિયુ વિ૦[સં અ- વી]૦૧૦ મરમ –યો વિ૦પુ૦
અધિયોગ પુ૦ [સં] ગ્રહોનો શુભ યોગ
અધિરાજ (–ળ) પુ૦ [સં] સમ્રાટ, ચક્રવર્તી રાજ –ત્વ ન૦ સામ્રાજ્ય
અધિરૂઢ વિ૦ [સં] આરૂઢ [બેસવું તે
અધિરોહણ ન૦ [સં] ચઢવું તે (૨) ગાદીએ
અધિવાસ પુ૦ [સં] મુખ્ય રહેવાણ (૨) સુગંધ (૩) જુઓ 'અધિવાસન' (૪) પડોશી ૦ન દેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે (૨) શરીરે સુગંધી લગાવી વસ્ત્ર પહેરવા તે
અધિવાસર પુ૦ [સં] ઉત્સવનો દિવસ,તહેવાર
અધિવેશન ન૦[સં] (સભા ઇ૦ની) બેઠક
અધિષ્ઠાતા પુ૦ [સં] મુખ્ય કરીને સ્થાપ્યા હોય તે (દેવ રાજા, કારભારી વગેરે) (૨) નિયામક –શ્રી સ્ત્રી૦ અધિષ્ઠાતા સ્ત્રી –ન ન૦ મુખ્ય સ્થાન, રહેઠાણ (૨) આધાર(૩) સત્તા પ્રભાવ

અધિષ્ઠિત વિ૦ [સં] સ્થાપેલું નીમેલું (૨) ઉપરી થઈને રહેલું (૩) વસેલું
અધીત વિ૦[સં]જાણેલું,ભણેલું (૨)ન૦અધ્યયન
અધીન વિ૦ [સં] વશ, તાબેદાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦
અધીર વિ૦ [સં] ઉતાવળું, ચંચળ(૨) સ્ત્રી૦ અધીરાઈ ૦તા સ્ત્રી૦, –રા વિ૦સ્ત્રી૦ ધીરજ ખોઈ કોપ કરે તેવી (નાયિકા) (૩) વીજળી
અધીરજ, –તા,–પ,અધીરાઈ સ્ત્રી૦અધીરાપણું ન૦ ધીરજનો અભાવ [અધીરાઈ આવવી=ધીરજ ન રહેવી અધીર–ઉતાવળું થવાનું — રાખવી, — લાવવી=અધીરું બનવું, મનને અધીરું – ઉતાવળું કરવું]
અધીરું વિ૦ધીરજ ખોઈ બેઠેલું અધીર કે ઉતાવળું
અધીશ,–શ્વર પુ૦ [સં] ચક્રવર્તિ સમ્રાટ (૨) ઈશ્વર
અધુંધું અ૦ (રવ૦ ?) અંધારું
અધુના [સં] હમણાં [વીતી જવી
અધુમારડું અ૦ ક્રિ૦ (કા) લગભગ અર્ધી મુદત
અધૂકડું વિ૦ જુઓ અડૂગડું ઊંચે પગે બેઠેલું કે બરાબર બેઠેલું નહીં તેવું
અધૂરિયું વિ૦ અધૂરું અપૂર્ણ
અધૂરું વિ૦ [મ૦ હિ, મ સં અર્ધ–પૂર્ણ ?] અપૂર્ણ, બાકી ઊભું [અધૂરા પૂરા કરવા = આયુષ્યના બાકી રહ્યાં જેમ તેમ કરી કાઢવા અધૂરામાં પૂરું =જાણે અધૂરું કે બાકી હોય ને પૂરું કરાતું હોય એમ (બળતામાં ઘી જેવું) —છોડવું. અકબંધ રાખવું=પૂરું ન કરવું અધૂરે આવવું, અવતરવું, જન્મવું = નવ માસના પૂરા સમય પહેલા જન્મ થવો અધૂરે જવું=કરમુવાવડ થવી અધૂરો ઘડો છલકાય=અપૂર્ણ કે અધકચરા હોય ને જાનીપણાનું ખોટું તોર કે ગુમાન દાખવવું]
અધેડ વિ૦ જુઓ આધેડ [અડધો પૈસો
અધેલી સ્ત્રી૦ [સં અર્ધ] અડધો રૂપિયો –લો પું૦
અધૈર્ય ન૦ [સં] ધૈર્યનો અભાવ
અધો અ૦ [સં] અધ, નીચે (અધ નું ઘોષ વ્યંજન પહેલા સમાસમા થતુ રૂપ) ૦ગત વિ૦ પતિત અવનત (૨)નરકમા પડેલું ૦ગતિ

સી૦ અવનતિ: પડતી (૨) નરકમા પડવું તે અવગતિ ૦ગારી વિ૦ નીચે – પતન તરફ જનારું ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ નીચી નજર ૦દ્વાર ન૦ ગુદા ૦બિંદુ ન૦પગની નીચેનું બિંદુ ૦મુખ વિ૦ નીચા મોવાળું (૨)ન૦ નીચુ મો ૦લોક પું૦ નાગલોક, પાતાળલોક(૨)ઊતરતી પંક્તિના લોક. ૦વાયુ પું૦ અપાનવાયુ

અધોટ(—ડ) વિ૦ જુઓ આવેડ

અધોટિયું ન૦ શેરડીના રસની ડોઠી અડધી કુન્ડી તે [—કાઢવું=અર્ધી ડોઠી રસ કાઢવો]

અધોરી સ્ત્રી૦ શેરડીનો ઉકાળેલો રસ

અધોડું ન૦ [મ અધોડ, હિ અર્ધોડી] ભૂંગેલા ઢોરના બદલામા ચમાર તેના માલિકને જે ચામડુ આપે તે

અધોતર ન૦ [સર૦ હિ] એક જાતનુ જાડુ કપડુ

અધોતું ન૦ વપરાયેલુ કે જીર્ણ વસ્ત્ર

અધોધ [સ અધોડધ] નીચે ને નીચે ઊતરતુ

અધોલ ન૦ [સ અધસ્તલ] પર્વતની તળેટી પાસેનો સપાટ પ્રદેશ

અધોવાયો પુ૦ જુઓ અધવાયો

અધોળ ન૦ [અર્ધ+તોલ ?] અડધી રૂપિયાભાર વજન –ળી સ્ત્રી૦ અધોળનુ માપિયું કે વજન –કાટલુ. –ળું ન૦ અધોળનુ કાટલું

અધ્ધર અ૦અધર,હવામા લટકે એમ, ટેકા વિના (૨) અનિશ્ચિત [–જવાબ=ઉડાઉ કે તપાસ વગરનો અચોકસ જવાબ –ઉડાવવું= ઉડાઉ જવાબથી કે ગમેતેમ કાઢી નાખવું સીધો જવાબ ન દેવો (૨)ખબર ન પડે તેમ લઈ લેવું–ઉપાડવુ —ને અધ્ધર ચાલવું, રહેવું = બેપરવાઈ કે મગરૂરીથી યા કામમા ઢીલો નમાવ્યા વગર વર્તવુ —ને અધ્ધર રાખવું=ઊંચુ ને ઊચું કે ખડે પગે (માણસને) રાખવું, જ પીને બેસવા ન દેવું (૨) ફૂલ પેઠે ઊંચકી ગળીને સ ભાળવુ (માથું)અધ્ધર કરવું=(અભિમાનની તોરી કે મસ્તીમા) કોઈને ગણકારવું નહિ (૨) રોગથી માથું ચક્કર ફરતું લાગવું.–રાખવું=(નામામાં) રકમ ચોપડે ન નાંખવી —લણવું = ઊભો છોડે કણસલાં લણવા]

અધ્ધરથી અ૦ડોઈ હામ દેકાણા વગર હવામાથી; અનિશ્ચિત, તપાસ વગર—અચોકસ

અધ્ધર-તાલ અ૦ અધ્ધર

અધ્ધર-પધ્ધર અ૦ તદ્દન અધ્ધર

અધ્યક્ષ પુ૦ [સ.] ઉપરી, મુખ્ય અધિકારી(૨) (સભાનો) પ્રમુખ ૦પદ, ૦સ્થાન ન૦ અધ્યક્ષની જગા

અધ્યક્ષર પુ૦ [સ.] મુખ્ય અક્ષર, ઓમ્કાર

અધ્યયન ન૦ [સ] ભણવુ તે

અધ્યવસાન ન૦[સં]તાદાત્મ્ય, તદ્રૂપતા(કા શા)

અધ્યવસાય પુ૦ [સ.] પ્રયત્ન; મહેનત (૨) નિશ્ચય (૩) ખત

અધ્યસ્ત વિ૦ [સ.] આરોપિત, માની લીધેલું

અધ્યા,–ધ્યો પુ૦ + જુઓ અધ્યાય

અધ્યાત્મ વિ૦[મ]આત્મા–પરમાત્મા સંબધી (૨) ન૦ બ્રહ્મજ્ઞાન આત્મજ્ઞાન ૦જ્ઞાન ન૦ બ્રહ્મજ્ઞાન. ૦યોગ પુ૦ મનની વૃત્તિઓને બાહ્ય પદાર્થોમાથી પાછી ફેરવીને આત્મામા જોડવી તે ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ આત્મવિદ્યા; બ્રહ્મવિદ્યા ૦શાસ્ત્ર ન૦ અધ્યાત્મ, યોગ ઇત્યાદિનું શાસ્ત્ર –ત્મિક વિ૦ [સ]અધ્યાત્મને લગતુ, આધ્યાત્મિક –ત્મેન્દ્રિય સ્ત્રી૦ આધ્યાત્મિક વિષયને સમજવાની ઇન્દ્રિય [લખાય છે 'અ૦']

અધ્યાપક પુ૦ [સ] શિક્ષક 'પ્રોફેસર' (ફૂ કમા

અધ્યાપન ન૦ [સ]ભણાવવુ તે ૦મંદિર ન૦ શિક્ષકોને શિક્ષણશાસ્ત્ર ભણાવનારી શાળા

અધ્યાપિકા સ્ત્રી૦ [સ] શિક્ષિકા, સ્ત્રી-અધ્યાપક

અધ્યાય પુ૦ [સ] પ્રકરણ

અધ્યાર અ૦ [સ અધ્યાહાર] અધ્યાહાર રખાયું હોય તેમ: અનુક્ત. બાકી ઉદા૦ 'આ વાક્યમા પદ અધ્યાર છે' એમ બોલાય છે

અધ્યારી સ્ત્રી૦(કા)અધિયારી કોગટની પંચાત, બાલી માથાઝીક

અધ્યાર્યુ પું૦ [સ અધ્વર્યુ] જુઓ અધ્વર્યુ (૨) મહેતાજી. મારતર (૩) નોતરિયો (૪) મોબેદ; પારસીઓનો ધર્મગુરુ(૫) એક બ્રાહ્મણ અટક

અધ્યારૂઢ વિ૦ [સં] ઊંચે ચડેલુ (૨) શ્રેષ્ઠ

અધ્યારોપ પું૦,૦ણ ન૦[સ]ન હોય તેવા ગુણ-ધર્મોનુ આરોપણ કરવું તે (૨) ભૂલભરેલું જ્ઞાન

અધ્યારોહણ ન૦ [સ] ઊંચે ચડવું તે
અધ્યાસ પુ૦ [સ] જુઓ અધ્યારોપ (૨) મિથ્યા આરોપણ (૩) નિરંતર હેતુ લક્ષે ઊહાપોહ તન
અધ્યાસવું સ૦ક્રિ૦ [સ અધ્યાસ્] અધ્યાસ કરવો
અધ્યાહરણ ન૦ [સ] જુઓ અધ્યાહાર
અધ્યાહાર પું૦ [સ] અર્થ સમજવા અનુક્ત પદ અથવા અર્થનું ઉમેરવું–લાવવું તે [—રહેવું. –હોવું = વાક્યમાં(પદ) ન હોવું -બાકી રહેવું કે હોવું –રાખવું = (પદ) બાકી કે ન કહેલું રાખવું. –લેવું = ખૂટતું (પદ) ઉમેરવું]
અધ્યાહૃત વિ૦ [સ.] અધ્યાહાર રાખેલું
અધ્યેતા પુ૦[સ] વિશિષ્ટ વિદ્યાભ્યાસ કે સંશોધન માટે વિદ્યાપીઠ તરફથી ચૂંટાયેલો સનાતન (૨) વિદ્વાનોના મંડળનો સભ્ય, ફેલો' –ત્રી સ્ત્રી૦ સ્ત્રી-અધ્યેતા
અધ્રુવ વિ૦ [સ] અસ્થિર
અધ્વ પુ૦[સ અધ્વન્] અધ્વા, રસ્તો ૦ખેદ પુ૦ [સ] મુસાફરીનો થાક ૦ગ પુ૦ [સ] મુસાફર
અધ્વર પુ૦[સ.] યજ્ઞ –ર્યુ પુ૦ [સ] યજ્ઞક્રિયા કરાવનાર, યજુર્વેદ ભણનારા બ્રાહ્મણ
અધ્વા પુ૦ [સ] માર્ગ, અધ્વ
અધ્વાંત ન૦ [સ] અંધારાનો અભાવ, આછો પ્રકાશ (૨) જ્ઞાનનો અભાવ
અન્ [સ] સ્વરથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે અભાવ, નકાર કે નિષેધ ઇત્યાદિ બતાવવા વપરાતો પૂર્વગ (જુઓ અ) [નિરક્ષર, અભણ
અનક્ષર વિ૦ [સ] બોલી ન શકે એવું, મૂગું (૨)
અનગળ વિ૦ [સ અનર્ગલ] જુઓ અનર્ગળ (૨) [અણ+ગળવું] અણગળ [સાધુ, સન્યાસી
અનગાર,–રિક વિ૦ [સ] ઘર વિનાનું (૨) પું૦
અનગ્નિ પુ૦ [સ] અગ્નિનો અભાવ (૨) વિ૦ અગ્નિહોત્રી નહિ તેવું (૩) સન્યાસી (૪) અગ્નિ-બાધથી પીડાતું [દોષરહિત
અનઘ વિ૦ [સ] અઘ–પાપ વિનાનું, નિષ્પાપ,
અનત વિ૦ [સ] નત–નમેલું નહિ એવું
અનથ વિ૦નાથ્યા વિનાનું નિરંકુશ (૨) વીંધાવ્યા વિનાનું (૩) નથ વિનાનું
અનઘડ વિ૦ [અન+ઘડવું] અણઘડ, અસંસ્કારી
અનઘતન વિ૦[સ]અદ્યતન–આજનું નહિ એવું
અનધિકારી વિ૦[સ.]અધિકાર વિનાનું. અપાત્ર
અનધિકૃત વિ૦ [સ] અધિકૃત નહિ એવું
અનધ્યાય પુ૦ [સ] અભ્યાસમાંથી છુટ્ટી
અનન(–ને)નાસ ન૦ [પો] એક ફળ
અનનુકૂલ(–ળ) વિ૦ [સં] અનુકૂળ નહિ એવું; પ્રતિકૂળ
અનનુનાસિક વિ૦ [સ] અનુનાસિક નહિ તેવું
અનન્ય વિ૦ [સ] અન્ય–જુદું નહિ તેવું (૨) અનેક(૩)એકનિષ્ઠ ૦ગતિ સ્ત્રી૦એક જ માર્ગ. ૦ગતિક વિ૦ અનન્ય ગતિવાળું ૦ચિત્ત વિ૦ જેનું ચિત્ત એક જ લક્ષ્યમાં લાગેલું છે તેવું (૨) ન૦એકાગ્ર ચિત્ત ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ત્વ ન૦ અનન્ય-પણું ૦ભાવ પું૦ અનન્યતા (૨) એક (ઈશ્વર) ઉપર જ ભક્તિ હોવી તે ૦યોગ પુ૦ અનેક સંબંધ (૨) સારામાં સારા સંજોગ કે શુકન. ૦સાધારણ વિ૦બીજા કોઈનિ ન મળે એવું દુર્લભ
અનન્વય પુ૦ [સ] અન્વય–સંબંધનો અભાવ (૨) [કા. શા] જેમાં ઉપમેયની અસામાન્યતા દર્શાવવા એની જ ઉપમા અપાયેલી હોય તે અલંકાર
અનન્વિત(–ન્વી)ત વિ૦[સ]અસંબદ્ધ (૨)બોદું
અનપત્ય વિ૦ [સ] અપત્ય વિનાનું વાંઝિયું
અનપેક્ષ વિ૦[સ]અપેક્ષારહિત, લાલસા વિનાનું (૨)દરકાર પણ સંબંધોથી પર, 'એબ્સોલ્યૂટ' ૦તા સ્ત્રી૦
અનપેક્ષા સ્ત્રી૦[સ]અપેક્ષા ન હોવી તે –ક્ષિત વિ૦અપેક્ષિત નહીં એવું, વણમાગ્યું –ક્ષી વિ૦ અનપેક્ષ
અનપેત વિ૦ [સ] દૂર નહીં એવું
અનભિજ્ઞ વિ૦[સ.]અજાણ(૨)મૂઢ ૦તા સ્ત્રી૦, અનભિજ્ઞાન ન૦ [સ] અજાણપણું, મૂઢતા
અનભિમાનિતા સ્ત્રી૦ [સ] અભિમાનરહિત-પણું, નમ્રતા
અનભિહિત વિ૦ [સં] અભિહિત નહીં એવું
અનભે વિ૦ [અન+ભે=ભય]+નિર્ભય ૦વાદી વિ૦ નીડર વાણી બોલનારું [ભણાયેલું
અનભ્યસ્ત વિ૦ [સ.] મહાવરા વિનાનું (૨) નહિ
અનભ્યાસ પુ૦ [સં.] અભ્યાસનો અભાવ
અનભ્ર વિ૦ [સં] વાદળા વગરનું, સ્વચ્છ

અનમઠ્યું વિ૦ અપ્રિય, નહી ગોઠતું(૨)જુઓ અણમઠ્યુ
અનમનું વિ૦[સ અન્યમનસ્ક]જુઓ અન્યમનુ
અનમી વિ૦ [અ+નમવુ] અણનમ
અનભ્ર [સ] નભ્ર નહી એવુ . ઉદ્ધત
અનય પુ૦ [સ] અનીતિ, અન્યાય(૨)આફત (૩) વિ૦ અન્યાયી દુષ્ટ
અનર પુ૦ [સ] નર નહી એવુ . વ્યડળ
અનરતું વિ૦ નન્તુ નહી એવુ સાઙ
અનરથ પુ૦ =અનર્થ , ખોટી વાત
અનરાધાર વિ૦ મૂશળધાર
અનર્ગણ વિ૦ [ભૂલથી 'અનર્ગલ' પરથી ?]+ અપાર બહુ, અગણ્ય
અનર્ગલ (–ળ) વિ૦ [સ] રુકાવટ–અકુશ વિનાનુ (૨) અપાર પુષ્કળ [નહિ એવુ
અનર્ઘ્ય વિ૦ [સ.] અમૂલ્ય (૨) પૂજ્યને યોગ્ય
અનર્થ વિ૦ [સ] ખોટો અર્થ (૨) ખોટું કામ (૩) જુલમ ૦ક વિ૦ નિરર્થક ૦વાદ પુ૦ ખોટા – અનર્થક અર્થશાસ્ત્રનો વાદ
અનલ(–ળ) પુ૦ [સ] અગ્નિ(૨) ગુસ્સો (૩) એક કલ્પિત પક્ષી [સ્ફૂર્તિવાળુ
અનલસ વિ૦ [સ] આળસ–મંદતા વિનાનુ
અનલહક(–ક્ક) ૨૦પ્ર૦[અ] (હુ હક – ખુદા છુ) 'જગત્ બ્રહ્માસ્મિ' જેવુ સૂફી મહાવાક્ય
અનવચ્છિન્ન વિ૦ [સ] અવચ્છિન્ન નહી એવુ એક — અખંડ
અનવચ્છેદ પુ૦ [સ] અવચ્છેદનો અભાવ
અનવદ્ય વિ૦ [સ] અનિંદિત, સુદર જોઇખામી વિનાનું ૦તા સ્ત્રી૦
અનવરત વિ૦ [સ] સતત, નિરંતર
અનવલંબન વિ૦ [સ] અવલંબન વિનાનુ
અનવસર પુ૦ [સ] અવસર નહિ તે, કવખત
અનવસ્થા સ્ત્રી૦[સ] અવ્યવસ્થા, ગોટાળો (૨) [ન્યા] નિર્ણય અથવા છેડો ન આવે એવા વિધાનો–ક્રમોની પરંપરા (એક હેત્વાભાસ). ૦દોષ પુ૦ અનવસ્થાયુક્ત તર્કદોષ
અનવસ્થિત વિ૦ [સ.] અસ્થિર
અનશન ન૦[સ]ઉપવાસ, આહાર બંધ કરવો તે ૦વ્રત ન૦ મરણ પર્યંત ઉપવાસ કરવાનુ વ્રત
અનશ્ચ પુ૦ [સ] અશ્વ નહિ તે (૨) ગધેડો
અનશ્વર વિ૦ [સ] નશ્વર–નાશવંત નહિ તેવું, નિત્ય, સ્થાયી
અનસૂયા સ્ત્રી૦[સ]અસૂયા–દ્વેષનો અભાવ(૨) (સ) અત્રિ ઋષિની પત્ની
અનસ્ત વિ૦ [સ] અસ્ત વિનાનુ
અનસ્થ,–સ્થિક વિ૦[સ]અસ્થિર–હાલકા વિનાનુ
અનહદ વિ૦ [અન+હદ] હદ વગરનુ, અપાર
અનહદ વિ૦ [સ અનાહત]+ જુઓ અનાહત ૦નાદ પુ૦ જુઓ અનાહત નાદ
અનળ પુ૦ જુઓ અનલ
અનહિત ન૦ અહિત, અનહિત
અનંક વિ [સ]અંક–આંકડા વિનાનુ, અસંખ્ય
અનંગ વિ૦ [સ] અંગ વિનાનુ (૨) પુ૦ (સ) કામદેવ ૦રાગ પુ૦ (સ) મહાદેવ
અનંત વિ૦ [સ] અપાર (૨) પુ૦ (સ) વિષ્ણુ, રુદ્ર બ્રહ્મા(૩)શેષનાગ(૪)પ્રળયકાળ(૫) આકાશ (૬) જૈનોના ચૌદમા તીર્થંકર ૦કોટી(–ટી) વિ૦ અસંખ્ય ૦ચતુર્દશી, ૦ચૌદશ(–સ) સ્ત્રી૦ ભાદરવા સુદ ચૌદશ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ત્વ ન૦ અપારપણુ ૦દોરો પુ૦ અનંતચૌદશને દિવસે જમણે હાથે બાંધવામાં આવતો ચૌદ ગાંઠવાળો રેશમી દોરો ૦બાહુ વિ૦ અસંખ્ય હાથવાળુ ૦મૂલ્ય ન૦ એક ઔષધિ, ઉપલસરી ૦રાશિ સ્ત્રી૦ બહુગણિત (ગ) ૦રૂપ વિ૦ અનંત રૂપવાળું ૦વીર્ય વિ૦ અતુલ બળવાળુ ૦વ્રત ન૦ અનંતચૌદશે પળાતુ વ્રત ૦શ્રેણિ (–ણી)સ્ત્રી૦અનંત પદોવાળી શ્રેણી, 'ઇન્ડિનીટ સિરીઝ' [ગ] –તા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી (૨) પાર્વતી (૩)એક ઔષધિ; ગળો –ત્ય વિ૦ અંત્ય–છેલ્લુ નહિ એવુ [ત્યાર બાદ
અનંતર વિ૦ [સ] નજીકનુ, પછીનુ(૨) અ૦ પછી;
અનંતરાય વિ૦[સ]અંતરાય વિનાનુ, નિર્વિઘ્ન
અનંતા.–ત્ય [સ] જુઓ 'અનંત'માં
અનાકર્ષક વિ૦[સ]આકર્ષક–મોહક નહિ તેવુ
અનાકાર વિ૦ [સ] આકાર વિનાનુ
અનાગત વિ૦ [સ]અત્યાર સુધી નહિ આવેલુ, ભવિષ્યમાં આવનાર–થનારું ૦વિધાતા પું૦ અનાગત વિષે સાવધ–અગમચેતીવાળો માણસ

અનાગમન ન૰ [સ્ત્ર] આવવું નહિ તે
અનાગરત્વ ન૰ [સ્ત્ર] નાગરત્વનો અભાવ
અનાગામી વિ૰ [સ્ત્ર] આગામી નહીં તેવું (૨) બૌદ્ધમત પ્રમાણે ચારમાની ત્રીજી ભૂમિકાએ પહોંચેલું [અનગાર
અનાગાર.–રિક વિ૰ (૨) પુ૰ [સ્ત્ર] જુઓ અનાચ્ય ન૰ [સ્ત્ર અન્નાદ્ય=અનેનાસ પરથી ? મરા૰ (સુ) જોય અનાચ્ય=અનેનાસ] (સુ) અનુચિત. અયોગ્ય [દુરાચારી
અનાચાર પુ૰ [સ્ત્ર] દુરાચાર અધર્મ –રી વિ૰
અનાજ ન૰ [સ્ત્ર અન્નાદ્ય] ધાન્ય દાણા[.—ભરવું =અનાજ સંઘરવું–જોઈતો સંગ્રહ કરવો]
અનાજ્ઞેય વિ૰ [સ્ત્ર] આજ્ઞા ન કરી શકાય એવું
અનાડ પુ૰ અગાડ તુક્કાન(૨)[સ્ત્ર અનાડ સ્ત્રી૰] અડચણ (૩) વિ૰ જુઓ અનાડી
અનાડંબર વિ૰ [સ્ત્ર] આડંબર વિનાનું
અનાડી વિ૰[સ્ત્ર અજ્ઞાની] મૂર્ખ ગમાર(૨)હઠી જીદ્દી ૦ચેરા પુ૰બ૰વ૰ અનાડી જેવું વર્તન
અનાત્મ વિ૰ [સ્ત્ર] આત્મા વિનાનું. જડ (૨) પુ૰ આત્મા નહીં તે–નાશવંત દેહ ૦ધર્મ પુ૰ અનાત્મનો ધર્મ ૦વાદ પુ૰ જડવાદ ૦વાદી વિ૰ તેમાં માનનાર –ત્મા પુ૰ અજ્ઞાની પુરુષ
અનાથ વિ૰ [સ્ત્ર] નિરાધાર (૨) સ્ત્રી૰+દળદર ૦તા સ્ત્રી૰,૦પણું ન૰ દારિદ્ર્ય –ગૃહ ન૰, –ગૃહ પુ૰ ન૰ અનાથોને પાળી પોષી ટેળવનાર સંસ્થા(૨)નિરાધારોને રહેવા આવવાનું સ્થાન (તિરસ્કારમાં)
અનાથ્યું વિ૰ [અ+નાથવું] નાથ્યા વિનાનું નિરંકુશ
અનાદર પુ૰ [સ્ત્ર] અવજ્ઞા, અપમાન ૦ણીય વિ૰ અનાદર યોગ્ય
અનાદિ વિ૰ [સ્ત્ર] આદિરહિત (૨) પહેલું નહિ એવું ૦ત્વ ન૰ ૦મધ્યાંત વિ૰ આદિ, મધ્ય કે અંત વિનાનું ૦સિદ્ધ વિ૰ અનાદિ કાળથી સ્થાપિત થયેલું –ધ્યંત [સ્ત્ર] વિ૰ આદિ કે અંત વિનાનું, સનાતન
અનાદૃત વિ૰ [સ્ત્ર] અનાદર પામેલું અપમાનિત
અનાદ્યન્ત વિ૰ [સ્ત્ર] જુઓ 'અનાદિમાં'
અનાધાર વિ૰ [સ્ત્ર] આધાર વિનાનું, અનાથ
અનામ(–ભી) વિ૰[સ્ત્ર] નામ વિનાનું નનામું(૨) નામના વગરનું (૩) અવર્ણનીય ઉત્તમ (૪) પુ૰ પરમેશ્વર
અનામત વિ૰ [જ સમાસમાં] સાચવી રાખવા સોંપેલું (૨) સ્ત્રી૰. ન૰ અનામત વસ્તુ થાપણ [— આતું ન૰ ચોપડાનું અનામત રકમની લેવડદેવડનું ખાતું — મૂકવું=સાચવી રાખવા સોંપવું (૨) (વગર વ્યાજે) થાપણ તરીકે રાખવા આપવું — રહેવું=ચોપડાનાં દેવાંના આંકડા ન પહોંચવું–રહેવું અધ્ધર રહેવું — રાખવું= દેવાંનો નક્કો આંકડો કરવો નહીં ત્યાં સુધી]
અનામતી વિ૰ [જુઓ અનામત] અનામતને લગતું [૦ત્વ ન૰
અનામય વિ૰ [સ્ત્ર] નીરોગી (૨) ન૰ આરોગ્ય
અનામિક વિ૰ [સ્ત્ર] નનામું (૨)પુ૰ અત્યજ
અનામિકા સ્ત્રી૰ [સ્ત્ર] ટચલી આંગળી પાસેની આંગળી (૨) વીંટી [નિર્નિમિષ
અનામિષ વિ૰ [સ્ત્ર] આમિષ–માંસ વિનાનું,
અનામી વિ૰(૨)પુ૰જુઓ અનામ(૩)સ્ત્રી૰હાંડી
અનાયક વિ૰ [સ્ત્ર] નાયક વિનાનું અવ્યવસ્થિત
અનાયાસ પુ૰ [સ્ત્ર] આયાસ–શ્રમનો અભાવ (૨) આળસ (૩)સહેલાઈ. સુગમતા(૪)કરાર, આગમ (૫) વિ૰ મહેનત વિનાનું, સહેલું –સે અ૰ વિના મહેનત સહેજે
અનાર ન૰ [ફા] દાડમ (૨) દાડમના ઘાટની દારૂખાનાની ટોકી ૦કળી સ્ત્રી૰ દાડમની કળી
અનારત વિ૰ [સ્ત્ર] અવિરત નિરંતર
અનારસું ન૰ [મ અનારસા] ચોખાના લોટનું બનાવાતું એક પકવાન
અનારંભ પુ૰[સ્ત્ર]આરંભ ન કરવો તે અપ્રવૃત્તિ
અનારોગ્ય ન૰ [સ્ત્ર] માંદગી (૨) વિ૰ રોગી
અનાર્દ્ર વિ૰ [સ્ત્ર] આર્દ્ર નહિ એવું
અનાર્ય વિ૰ [સ્ત્ર] આર્ય નહિ તેવું કે તેને લગતું (૨) અસભ્ય (૩) આર્યને અનુચિત (૪) પુ૰ આર્ય નહિ તે – મ્લેચ્છ, યવન વગેરે જાતિનો માણસ
અનાલાપ પુ૰ [સ્ત્ર] મૌન, એકબીજાનું ન બોલાવું
અનાવડ(૦ત) સ્ત્રી૰ [અ+આવડ] આવડતનો અભાવ, અજ્ઞાન

અનાવર્તી વિ૦ [સ] ફરી ફરી ન આવે તેવું
અનાવલા વિ૦[સ અનાવિલ]અનાવિલ જ્ઞાતિનુ.
–લો પું૦ એ જ્ઞાતિનો પુરુષ [બિનજરૂરી
અનાવશ્યક વિ૦ [સ] આવશ્યક નહિ એવું;
અનાવિદ્ધ વિ૦ [સં] અણવીંધ્યું
અનાવિલ વિ૦ [સ] દોષરહિત સ્વચ્છ (૨) એ
નામની એક જ્ઞાતિનુ
અનાવૃત વિ૦ [સ] ઢાંક્યા વિનાનુ, ઉઘાડું
(૨) અરક્ષિત
અનાવૃત્ત વિ૦ [સ] ફરી પાછું ન ફરેલુ. –ત્તિ
સ્ત્રી૦ ફરી પાછા ન આવવુ –થવુ તે (૨) ફરી
જન્મ ન થવો તે મુક્તિ
અનાવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] વરસાદ નહિ પડવો તે
(૨) દુકાળ [નહિ એવુ
અનાશ્રમી વિ૦ [સ] ચાર આશ્રમ પૈકી એકેનુ
અનાશ્રિત વિ૦ [સ] આશ્રિત નહિ એવુ;
નિરાધાર, આશ્રય વગરનુ
અનાસર૨ ન૦[અ અનાસિર] ઇસ્લામ પ્રમાણેના
આતસ, પાણી, પવન અને પૃથ્વી એ ચાર
મૂળતત્ત્વો
અનાસાદ્ય વિ૦[સ] અપ્રાપ્ય
અનાસ્થા સ્ત્રી૦[સ] આસ્થાનો અભાવ,અશ્રદ્ધા
–સ્થિક વિ૦ અનાસ્થાવાળું [(જૈન)
અનાસ્રવ વિ૦[સ] આસ્રવ વગરનુ, અનાસક્ત
અનાહત વિ૦[સ.] નહિ મારેલુ (૨) ન પહેરેલુ.
નવુ (૩)આઘાત વિના એની મેળે થતો–અનહદ
(ધ્વનિ) ૦નાદ પુ૦ યોગીઓને સંભળાતો
એવો ધ્વનિ, અનહદ નાદ
અનાહાર પું૦[સ] આહાર ન કરવો તે, ઉપવાસ
–રી વિ૦ ઉપવાસી (૨) [જૈન] આહારમા ન
ગણાય એવી (વસ્તુ)
અનાહાર્ય વિ૦[સ] હરી ન શકાય એવુ
અનાહૂત વિ૦ [સ] આણબોલાવ્યું (૨) અ૦
ફાસુ; નાહક
અનાળ સ્ત્રી૦ બોગકપાણી જવાની નાળ નહિ તે
અનિકેત વિ૦[સ] ઘર વિનાનુ
અનિંદ્યા સ્ત્રી૦ નિંદા નહી તે, અવકૃપા
અનિચ્છ વિ૦ [સ] ઇચ્છા વિનાનુ,નિ સ્પૃહ (૨)
નાખુશ –ચ્છા સ્ત્રી૦ ઇચ્છાનો અભાવ (૨)
નાખુશી –ચ્છિત વિ૦ ન ઇચ્છેલુ –ચ્છુ(૦ક)
વિ૦ [સ] જુઓ અનિચ્છ
અનિત્ય વિ૦ [સ]અધ્રુવ,નશ્વર(૨)[ગ]વિકારી;
'વેરિયેબલ' ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦
અનિદ્ર વિ૦ [સ] નિદ્રા વિનાનું, જાગતુ –દ્રા
સ્ત્રી૦ ઊંઘનો અભાવ (૨) એનો રોગ
અનિભૃત વિ૦ [સ,] અસ્થિર, અશાંત,ચંચળ
અનિમિત્ત વિ૦ [સ] કારણ વિનાનું (૨) ન૦
અપશુકન
અનિમિ(–મે)ષ વિ૦ [સ] પલકારા વિનાનું, સ્થિર
(૨) વિ૦ (૩) પુ૦ જેની આંખ ઊઘડે કે
મીંચાય નહી તેવુ (ઇંદ્રાદિ દેવ, માછલુ ઇત્યાદિ)
અનિયંત્રિત વિ૦[સ] અનિયંત્રિતઃ નિયમન કે કાબૂ
વગરનુ (૨)અનિશ્ચિત,નિયમ વગરનું,અચોક્કસ
અનિયંત્રિતિ સ્ત્રી૦ [સ] અવ્યવસ્થા (૨) અસંયમ
અનિયમ પુ૦[સ]નિયમનો અભાવ, અવ્યવસ્થા.
–મિત વિ૦નિયમિત નહી એવુ,નિયમ વગરનું
(સમયપાલનમા કે ક્રમમા) –મિતતા સ્ત્રી૦,
–મિતપણું ન૦ [નિરંકુશ
અનિયંત્રિત ન૦ [સં] નિયંત્રિત નહી તેવુ (૨)
અનિરુદ્ધ વિ૦ [સ] રોકેલુ –રોકાયેલું નહી તેવું
(૨) પુ૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણનો પૌત્ર
અનિર્ણય પુ૦ [સ] નિર્ણયનો અભાવ,
અનિશ્ચિતપણુ
અનિર્ણીત વિ૦ [સ.] નિર્ણીત –નક્કી નહી એવુ
અનિર્દિષ્ટ વિ૦ [સ] નિર્દિષ્ટ નહી એવુ
અનિર્દેશ પુ૦ [સ] નિર્દેશનો અભાવ
અનિર્દેશ્ય વિ૦ [સ] નિર્દેશ્ય નહી તેવું
અનિર્વચનીય, અનિર્વચ્ય વિ૦[સ]અવર્ણનીય
અનિલ પુ૦ [સ] પવન
અનિવાર(–ર્ય) વિ૦ [સ] નિવારી ન શકાય તેવું
અનિશ્ચય પું૦ [સ] નિશ્ચયનો અભાવ ૦વાચક
વિ૦ અનિશ્ચય બતાવનારું
અનિશ્ચિત વિ૦ [સ]નિશ્ચિત નહીં એવુ,અચોક્કસ
૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
અનિષિદ્ધ વિ૦ [સ] નિષિદ્ધ નહી એવું
અનિષ્ટ વિ૦[સ]નહી ઇચ્છેલુ (૨) નહી ઇચ્છવા
જેવુ, બૂરું (૩) ન૦ ભૂંડુ ૦કર વિ૦ અનિષ્ટ
કરનારું ૦શંકા સ્ત્રી૦ ખોડુ થશે એવી શંકા

–ષ્ટાપત્તિ સ્ત્રી૦ નહિ ઇચ્છેલું આવી પડવું તે (૨) 'રિડક્ષો એડ ઓબ્સર્ડમ' (ગ)

અનિંદિત વિ૦ [સં] નહી નિંદાયેલું (૨) સુંદર, શ્રેષ્ઠ

અનિંદ્ય વિ૦ [સ.] નહીં નિંદવા યોગ્ય, નિર્દોષ (૨) સુંદર

અનીક ન૦ [સ] લશ્કર (૨) યુદ્ધ

અનીઠ વિ૦ [અ+નીઢવું] અખૂટ; અપાર (૨) [સ અનિષ્ટ, પ્રા અનિટ્ઠ] અશુભ, અભદ્ર

અનીતિ સ્ત્રી૦ [સ] નીતિ નહી તે, દુરાચરણ; પાપ (૨) અન્યાય. ૦માન વિ૦ અનીતિવાળું

અનીપ્સિત વિ૦ [સ.] અનિચ્છિત

અનીશ વિ૦ [સ.] ઉપરી વિનાનું (૨) અસમર્થ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

અનીશ્વર વિ૦ [સં] ઈશ્વર વિનાનું (૨) ઈશ્વરમાં ન માનનારું ૦વાદ પું૦ ઈશ્વર નથી એવો વાદ ૦વાદી વિ૦ અનીશ્વરવાદમા માનનારું

અનુ [સં] ઉપસર્ગ. (૧) 'પછી, પાછળ', 'સાથે, સાથેસાથે', '–ને મળતું, –ને ગોઠતું' એવો અર્થ બતાવે ઉદા૦ અનુગામી, અનુકંપા, અનુરૂપ વગેરે (૨) નામ પૂર્વે 'વારંવાર' અર્થમા ઉદા૦ અનુશીલન અથવા અવ્યયી ભાવ સમાસમા 'પ્રત્યેક', 'ક્રમશ' એવા અર્થમા ઉદા૦ અનુદિન, અનુલક્ષણ

અનુકરણ ન૦[સ]નકલ ૦વાચક વિ૦અનુકરણ બતાવનારું ૦વાદ પુ૦ કલા એ અનુભવનુ અનુકરણ છે એવો વાદ ૦શબ્દ પુ૦'ધબધબ'; 'બડબડ' ઇત્યાદિ જેવો અનુકરણનો–સ્વાનુકારી શબ્દ. ૦શીલ વિ૦ અનુકરણ કરવાના વલણવાળુ. –ણિયું વિ૦ અનુકરણ કરનારું; નકલિયુ (તુચ્છકારમા) –ણીય વિ૦ અનુકરણ કરવા યોગ્ય

અનુકરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ અનુકૃ] અનુકરણ કરવું

અનુકર્ષણ ન૦ [સ] આકર્ષણ (૨) [વ્યા]પૂર્વ વાક્યમા આવી ગયેલા પદનું પછીના વાક્યમાં અન્વય માટે આકર્ષણ

અનુકલ્પ પુ૦ [સ.] મુખ્ય કલ્પની અવેજીમા વિહિત કલ્પ–આજ્ઞા, ગૌણ કલ્પ

અનુકંપક વિ૦ [સં.] અનુકંપા રાખનારું

અનુકંપવું અ૦ક્રિ૦ [સં અનુકમ્પ્] અનુકંપાથી દ્રવવુ, દયા આવવી

અનુકંપા સ્ત્રી૦ [સં.] દયા, સહાનુભૂતિ

અનુકાર પુ૦ [સં] અનુકરણ (૨) વિ૦ [અન્+ઉકાર] ઉકાર વગરનું. ૦ક,–રી વિ૦ અનુકરણ કરનાર, નકલિયુ

અનુકીર્તન ન૦ [સ] કહેવું–ગાવું કહેવું તે

અનુકૂલ(–ળ) વિ૦ [સ] પોતાની તરફનું, બધબેસતું, ફાવતું (૨) હિતકર, આફક, રુચતું, પથ્ય, સવડવાળું [–આવવું,–પડવું=ફાવવું,રુચવું, અનુકૂળ હોવું –કરવું=ફાવે, રુચે કે અનુમત થાય એમ કરવુ કે એવો પ્રયત્ન કરવો –થવું= સાથે મળતા થવુ, ને ગમે કે ફાવે એમ વર્તવું ૦તા સ્ત્રી૦ [કરણ; નકલ

અનુકૃત વિ૦ [સ] અનુકરેલુ. –ત્તિ સ્ત્રી૦ અનુકરણ

અનુકોણ પું૦[સં]'કોરસ્પોન્ડિગ એન્ગલ'(ગ.)

અનુક્ત વિ૦ [સં] નહિ કહેવાયેલુ (૨)[વ્યા]તેવું (૫૬) (૩) અસાધારણ, અપૂર્વ ૦તા સ્ત્રી૦. –ક્તિ સ્ત્રી૦ ન કહેવુ તે

અનુક્રમ પુ૦[સ]એક પછી એક આવવું તે, ક્રમ (૨) પદ્ધતિ, રચના (૩) એક અર્થાલંકાર (૪) વ્યવસ્થા; નિયમ (૫) કાયદો, ધારો(૬)આચાર; રિવાજ ૦ણિકા, ૦ણી સ્ત્રી૦ સાકળિયુ –માંક પુ૦ ક્રમ પ્રમાણે આવતો અંક

અનુક્રિયા સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ અનુકૃતિ

અનુક્ષણ અ૦ [સ.] ક્ષણે ક્ષણે

અનુગ વિ૦[સં]પાછળ ચાલનારું(૨) પુ૦અનુચર (૩) (વ્યા) 'પૂર્વગ'થી ઊલટો–શબ્દને પાછળ લાગતો પ્રત્યય ઉદા નાક, વાન, માન, ગર, પણ ઇ ૦ત વિ૦ પાછળ ગયેલુ. ૦મ પુ૦ જુઓ અનુગમન(૨) આચારવિચાર શ્રદ્ધાદિની અમુક ધર્મપ્રણાલિકા; 'રિલિજ્યન'. ૦મન ન૦ પાછળ જવું તે, અનુસરણ (૨) પતિની પાછળ સતી થવું તે –ગામી વિ૦ અનુગમન કરનારું, અનુયાયી

અનુગુણ વિ૦ [સં] મળતા ગુણવાળું, અનુરૂપ

અનુગૃહીત વિ૦ [સં] અનુગ્રહ પામેલુ

અનુગ્ર પુ૦[સ]ઉગ્ર નહિ એવુ, શાંત, સૌમ્ય

અનુગ્રહ પુ૦ [સ] કૃપા (૨) ઉપકાર

અનુગ્રાહ્ય વિ૦ [સં] અનુગ્રહ કરવા યોગ્ય
અનુચર પું૦ [સં] પાછળ ચાલનારો, ચાકર. –રી સી૦ [સ્ત્રી૦ અનુચરી
અનુચારક પુ૦ [સં.] અનુચર. અનુચારિકા
અનુચિત વિ૦[સં.]અયોગ્ય [(૩) કાળજી
અનુચિંત(૦ન્ત)ન ન૦ [સં.] વિચાર (૨) સ્મરણ
અનુચ્ચરિત વિ૦ [સ.] નહિ ઉચ્ચારેલું. અનુક્ત
અનુજ વિ૦[સં.]પછી જન્મેલું(૨)પું૦નાનો ભાઈ. –જા વિ૦સ્ત્રી૦ પછી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ નાની બહેન
અનુજીવી વિ૦ [સ] આશ્રિત
અનુજ્ઞા સી૦[સં.] પરવાનગી. ૦ત વિ૦ અનુજ્ઞા પામેલું. ૦પન ન૦ અનુજ્ઞા આપવી તે
અનુતપ્ત વિ૦ [સ] પશ્ચાત્તાપથી બળતું
અનુતાપ પુ૦ [સં] પશ્ચાત્તાપ, પસ્તાવો
અનુત્તમ વિ૦[સં]જેનાથી ઉત્તમ–ચડિયાતું બીજું નથી એવું, શ્રેષ્ઠ (૨) ઉત્તમ નહિ એવું; અધમ
અનુત્તર વિ૦ [સં.] નિરુત્તર, ઉત્તર વિનાનું, ચૂપ (૨) જેનો ઉત્તર નથી કે ન આપી શકાય તેવું (૩) જેનાથી ઉત્તર–ચડિયાતું નથી એવું; શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ
અનુત્પત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઉત્પત્તિનો અભાવ –ન્ન વિ૦ ઉત્પન્ન નહિ એવું
અનુત્પાદક વિ૦ [સ] ઉત્પાદક નહિ એવું
અનુત્સાહ પુ૦ [સ.] ઉત્સાહનો અભાવ, નાઉમેદી
અનુદક વિ૦ [સ] નિર્જળ (૨) જેને કોઈ શ્રાદ્ધની અંજલિ આપનાર ન હોય એવું
અનુદન અ૦ + જુઓ અનુદિન
અનુદરી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં અનુદર] કૃશોદરી; પાતળી કમરવાળી
અનુદાત્ત વિ૦ [સ.] ઉદાત્ત નહિ એવું (૨) નીચા સ્વરવાળું (૩) પું૦ સ્વરના ત્રણ ભેદોમાંનો એક (ઉદાત્ત, અનુદાત્ત અને સ્વરિત). ૦તા સ્ત્રી૦
અનુદાર વિ૦ [સ.] ઉદારતા વગરનું, સંકુચિત, સાંકડા મનનું ૦તા સ્ત્રી૦ [ઉલ્લેખાયેલું
અનુદિત વિ૦ [સં] નહિ ઊગેલું (૨) નહિ
અનુદિન અ૦ [સં] દરરોજ
અનુદ્ભૂત વિ૦ [સં] નહિ ઉદ્ભવેલું
અનુદ્યમી વિ૦ [સં] ઉદ્યમી નહિ એવું
અનુદ્યોગ પુ૦ [સં] ઉદ્યોગનો અભાવ (૨) જુઓ અણનો –ગી વિ૦ નવરું; આળસુ
અનુદ્વિગ્ન વિ૦ [સ.] ઉદ્વિગ્ન નહિ એવું
અનુદ્વેગ પુ૦ [સં.] ઉદ્વેગનો અભાવ ૦કર વિ૦ ઉદ્વેગ નહિ કરાવનારું
અનુધાર્મિક વિ૦ [સ] સરખા ગુણધર્મવાળું
અનુધાવન ન૦[સ.]પૂંઠ પકડવી તે –વું સ૦ક્રિ૦ [સ અનુધાવ્] પૂંઠ પકડવી, પાછળ પડવું
અનુધ્વનિ પું૦ [સ] પડઘો
અનુનય પું૦ [સ] વિનવણી. કાલાવાલા (૨) કલાવી પટાવી મનાવવું તે
અનુનાદ પું૦ [સ] રણકાર, પડઘો
અનુનાસિક વિ૦ [સ] નાકમાંથી ઉચ્ચારાતું (૨) પું૦ [વ્યા] અનુનાસિક વર્ણ (૩) ન૦ ગૂગણો ઉચ્ચાર
અનુપ વિ૦ [સ અનુપમ] અજોડ શ્રેષ્ઠ
અનુપકારી વિ૦[સ]ઉપકારી નહિ તેવું (૨)કૃતઘ્ની
અનુપકૃત વિ૦ [સ] ઉપકૃત નહિ તેવું
અનુપદ ન૦ [સ] પ્રત્યેક, દરેક
અનુપપત્તિ સ્ત્રી૦ [સ] લાગુ ન પડવું તે (૨) [ન્યા] સિદ્ધ ન થવું તે (૩) નિર્ણય કે દલીલનો અભાવ
અનુપપન્ન વિ૦ [સ] ઉપપન્ન નહિ એવું
અનુપમ વિ૦ [સં] જેને ઉપમા નથી એવું; સર્વોત્તમ –મેય વિ૦ ઉપમા ન આપી શકાય તેવું, અદ્વિતીય
અનુપયુક્ત વિ૦[સ.]અનુપયોગી (૨) અયોગ્ય
અનુપયોગ પું૦ [સં] ઉપયોગનો અભાવ; વાપર કે ઉપયોગ ન થવો તે (૨) નકામાપણું –ગિતા સ્ત્રી૦ નકામાપણું –ગી વિ૦ નિરુપયોગી, નકામું [(૨) પ્રત્યક્ષ ન હોવું તે
અનુપલબ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] ન મળવું તે, અપ્રાપ્તિ
અનુપસ્થિત વિ૦ [સ] ઉપસ્થિત નહીં એવું, ગેરહાજર –તિ સ્ત્રી૦ ગેરહાજરી
અનુપળ સ્ત્રી૦ [સ. અનુપલ] પળનો સાઠમો ભાગ (૨) અ૦ પળે પળે
અનુપાતી વિ૦ [સં] પરિણમતું: અનુસરતું (૨) એકસરખું; 'સિમિલર' (ફિગર્સ) [ગ]

અનુપાન ન૦ [સ] ઔષધિની સાથે લેવાતી તેને મદદરૂપ વસ્તુ
અનુપાય વિ૦ [સ] નિરુપાય, લાચાર
અનુપાર્જિત વિ૦ [સ] ઉપાર્જિત નહી એવુ
અનુપાલન ન૦ [સ] પાલન કરવુ તે
અનુપૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦[સ] ઉમેરો, પૂર્તિ કરવી તે (૨) [લા] ઉસ્ટ્રગણી
અનુપેક્ષ્ય વિ૦ [સ] ઉપેક્ષા ન કરવી ઘટે કે ન કરાય એવું
અનુપ્રદાન ન૦[સ] ભેટ (૨) અનુપૂર્તિ, ઉમેરો
અનુપ્રવેશ પુ૦ [સ] વાસેથી પેસવુ તે (૨) વ્યવસ્થિત હારબધ પ્રવેશ [કરવી તે
અનુપ્રાણન ન૦ [સ] પ્રાણ પૂરવો તે (૨) મદદ
અનુપ્રાણિત વિ૦[સ] પ્રાણ પૂરેલો હોય તેવું
અનુપ્રાસ પુ૦ [સ] એકનો એક અક્ષર જેમાં વારવાર આવે એવો શબ્દાલકાર [—મળવો = એકનો એક અક્ષર, અલકાર તરીકે, વારવાર આવવો, અનુપ્રાસ સધાવો]
અનુબંધ પુ૦[સ] બંધન, સંબધ (૨) ચાલુ અનુક્રમ, સાકળ (૩) આગળ પાછળનો સબધ (૪) (વેદાતમા) વિષય, પ્રયોજન, અધિકારી ને સબધ એ ચારનો સમૂહ [સ્મરણ
અનુબોધ પુ૦ [સ] પાછળથી થયેલુ જ્ઞાન (૨)
અનુભય વિ૦ [સ] ઉભય નહી એવુ
અનુભવ પુ૦[સ] પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન, જાતે પોતે જાણવુ તે (૨) વીતક, ઉપભોગ [—કરવો, —લેવો = અનુભવવું, જાતે જાણવુ કે ભોગવવુ કે અજમાયશ કરીને જોવુ —થવો, —માં આવવુ = અનુભવાવુ] ૦ગમ્ય વિ૦ અનુભવી શકાય એવુ, અનુભવથી સમજી શકાય એવુ. ૦જન્ય વિ૦ અનુભવમાથી ઉપજેલું ૦જ્ઞાન ન૦ અનુભવસિદ્ધ—પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન ૦મૂલક વિ૦ અનુભવ જેનુ મૂળ છે એવુ, અધ્ધરિયું નહિ એવુ —પાકુ ૦સિદ્ધ વિ૦ અનુભવથી પુરવાર થયેલું
અનુભવવું સ૦ક્રિ૦[સ અનુભૂ] જાતે જાણવું કે ભોગવવુ—અનુભવ કરવો
અનુભવસિદ્ધ વિ૦ [સ] જુઓ 'અનુભવ'મા
અનુભવાર્થી વિ૦ [સ] અનુભવની ઇચ્છાવાળું
અનુભવી વિ૦ [સં] અનુભવવાળું —વિયણ વિ૦સ્ત્રી૦ અનુભવવાળી
અનુભાવ પુ૦ [સ] પ્રભાવ (૨) મનોગત ભાવનો બાહ્ય વિકાર ૦ક વિ૦અનુભવ કે સમજ દેનારુ ૦કતા સ્ત્રી૦ સમજશક્તિ, જ્ઞાન
અનુભૂત વિ૦[સ] અનુભવેલું —તિ સ્ત્રી૦અનુભવ
અનુમત વિ૦ [સં] સમત, મજૂર રાખેલું કે થયેલુ (૨) ન૦, —તિ સ્ત્રી૦ સમતિ, મંજૂરી
અનુમરણ ન૦[સ] પાછળ મરવુ તે (૨) સતી થવુ તે
અનુમંતા, —તૃ વિ૦ [સ] અનુમતિ આપનાર
અનુમંદ્ર વિ૦ [સ] મદ્રથી પણ નીચો (સ્વર)
અનુમાન ન૦ [સ] ન્યાયશાસ્ત્રમાના ચાર પ્રમાણોમાનુ એક—અનુમતિનુ સાધન (૨) અટકળ (૩) [કા શા] એ નામનો અલકાર ૦ચિહ્ન ન૦ 'તેથી' એવો અર્થ દર્શાવનારુ ચિહ્ન (ગ) ( ) ૦વાક્ય ન૦ અનુમાનમા ઉપયોગી પચાવયવ વાક્ય (ન્યા) [માન કરવુ
અનુમાનવું સ૦ક્રિ૦ [સ. અનુમાન પરથી] અનુમિત વિ૦ [સ] અનુમાન ઉપર રચાયેલુ; અનુમાન કરેલું —તિ સ્ત્રી૦ એક જ્ઞાનના સાધનથી થયેલુ બીજુ જ્ઞાન, અનુમાન-પ્રમાણથી થયેલુ જ્ઞાન
અનુમેય વિ૦ [સ.] અનુમાન કરવા યોગ્ય કે કરી શકાય એવુ
અનુમોદ પું૦ [સ] સહાનુભૂતિથી ઊપજતો આનદ (૨) જુઓ અનુમોદન ૦ક વિ૦ અનુમોદનાર ૦ન ન૦ સમતિ, ટેકો
અનુમોદવુ સ૦ક્રિ૦ [સ અનુમુદ્] સમતિ કે ટેકો આપવો
અનુયાયી વિ૦[સં] અનુસરનારુ (૨) પંથનુ, મતનુ (૩) પુ૦ અનુસરનાર વ્યક્તિ, પથનુ માણસ —યિની વિ૦ સ્ત્રી૦(૨)સ્ત્રી૦. ૦મંડળ ન૦ અનુયાયીઓનો સમૂહ [(વ્યા)
અનુયોગી વિ૦[સ]જોડનારુ, અન્વય દર્શાવનારું
અનુરક્ત વિ૦ [સ] રગાયેલુ (૨) આસક્ત. —ક્તિ સ્ત્રી૦ રગાવું તે, આસક્તિ
અનુરણન ન૦ [સ] ગણકાર
અનુરત વિ૦ [સ] રત, આસક્ત
અનુરસ પુ૦ [સં] ગૌણરસ (કા શા)

અનુરંજક વિ૦ [સ] અનુરંજન કરનારું. —ન ન૦ ખુશ કરવું તે.(૨) વિનોદ

અનુરાગ પુ૦ [સં] પ્રેમ, આસક્તિ, રઢ. —ગી વિ૦ અનુરાગવાળુ [અનુરાગ કરવો

અનુરાગવું અ૦ ક્રિ૦ [સં અનુરાગ પરથી]

અનુરાગી વિ૦ [સ] જુઓ 'અનુરાગ'માં

અનુરાધા સ્ત્રી૦ [સં] વિશાખા પછીનુ નક્ષત્ર

અનુરૂપ વિ૦ [સં] —ના જેવું;—ના પ્રમાણેનુ (૨) યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦ [રૂકાવટ, અટકાવ.

અનુરોધ પુ૦ [સં] આગ્રહભરી વિનંતી (૨)

અનુરોધવું સ૦ ક્રિ૦ [સ અનુરુધ્] વળગ્યા રહેવુ (૨) અનુરોધ કરવો

અનુલક્ષણ ન૦[સ] અનુલક્ષવું તે —વું સ૦ક્રિ૦ [સ અનુલક્ષ] ઉદ્દેશવુ, લક્ષમા રાખવુ

અનુલગ્ન વિ૦ [સ] સાથે લાગેલુ —જોડાયેલું

અનુલેખન ન૦ [સ] ઉતારો કરવો તે, નકલ (૨) શ્રુતલેખન. 'ડિક્ટેશન' [કરવો તે

અનુલેપ પું૦, ૦ન ન૦ [સ] લેપ ઉપર લેપ

અનુલોમ વિ૦ [સ] ઊતરતા વર્ણની સ્ત્રી સાથેનો (વિવાહ) (૨)જુઓ અનુલોમજ. ૦જ વિ૦ અનુલોમ સબંધથી ઉત્પન્ન થયેલું

અનુલ્લંઘન ન૦ [સં] ઉલ્લંઘન નહિ તે —નીય વિ૦ ઉલ્લંઘન ન કરી શકાય તેવું કે ન કરવા જેવુ

અનુવર્તન ન૦ [સ.] અનુસરણ —વું સ૦ ક્રિ૦ [સ અનુવૃત્] અનુવર્તન કરવુ [—ર્તિત્વ ન૦

અનુવર્તી વિ૦ [સ] અનુસરનારું (૨) યોગ્ય.

અનુવાદ પું૦ [સ] કહેલી વસ્તુ ફરી કહેવી તે (૨) તરજુમો, ભાષાતર (૩) માન્ય સિદ્ધાતને ઉદાહરણ તથા પુષ્ટિ માતર ફરી રજૂ કરવો તે ૦ક પુ૦ અનુવાદ કરનાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ અનુવાદ પરથી] અનુવાદ—ભાષાતર કરવું —દિત પું૦ અનુવાદ કરાયેલુ —દી વિ૦ (૨) પુ૦ વાદી અને સવાદી સ્વરોમા ભળી જતો વાદીથી ત્રીજો સ્વર (સગીત) —ધ વિ૦ અનુવાદ કરવા યોગ્ય (૨) કહેવાઈ ગયેલી વસ્તુને ફરી કહેનારું એવું (વિશેષણ)

અનુવિધાયક વિ૦ [સ] આજ્ઞાકિત ૦ત્વ ન૦

અનુવૃત્તિ સ્ત્રી૦[સ]અનુસરણ(૨)પુનરાવૃત્તિ(૩) વડીલના ધધામા ને ધધામાં આજીવિકા કર્યા કરવી તે (૪) ટીકાનુ ટિપ્પણ (૫) [વ્યા] આગળ આવી ગયેલા અર્થનુ અનુસંધાન [વિવાહ

અનુવેશ પું૦ [સ] મોટા ભાઈ પહેલાં નાનો

અનુશાસક પુ૦ [સ] અનુશાસન કરનાર —ન ન૦ઉપદેશ(૨)નિયમ,કાયદો(૩)અમલ કરવો તે, રાજ્ય ચલાવવુ તે (૪) (કોઈ વિષયનુ) વિવરણ કે સમજૂતી [દીર્ઘ સેવન

અનુશીલન ન૦[સ.]સતત અને ઊંડો અભ્યાસ;

અનુશીલિત વિ૦ [સ] અનુશીલનપૂર્વક કરેલુ; અભ્યાસ દ્વારા સાધેલુ

અનુષગ પુ૦[સ] નિકટ સબધ, સાહચર્ય (૨) અવશ્ય ભાવિ પરિણામ(૩) કરુણા (૪) ભાવના, ઇચ્છા —ગી વિ૦પરિણામરૂપ(૨)સયુક્ત,સંબંધી

અનુષ્ટુપ,—ભ [સ] પું૦ એક છદ

અનુષ્ઠાતા વિ૦ [સ] અનુષ્ઠાન કરનારું

અનુષ્ઠાન ન૦ [સ] ક્રિયા કરવી તે (૨) કોઈ પણ ધાર્મિક ક્રિયા (૩) કાર્યનો આરભ, પૂર્વ તૈયારી. [—એમાંથવું = કોઈ ધાર્મિક ક્રિયા કરાવવી તેની ગોઠવણ કરવી]

અનુષ્ઠેય વિ૦ [સ] કરવા જેવુ

અનુષ્ણ વિ૦ [સ] ઊનુ નહિ એવુ (૨) ન૦ કમળ

અનુસરણ ન૦ [સ] અનુસરવુ તે —વું સ૦ક્રિ૦ [સ અનુસૃ] પાછળ પાછળ જવુ, ઉપદેશ પ્રમાણે વર્તવુ (૨) [વ્યા] એક પદે બીજા પદ સાથે રૂપ-લિંગાદિમા સબધ રાખવો

અનુસંધાન ન૦ [સ] આગળની વસ્તુ સાથેનુ જોડાણ કે તેમ આવતી વસ્તુ(૨) યોગ્ય સબંધ (૩) ચોકસાઈ, બારીક તપાસ

અનુસાર પું૦[સ]અનુસરણ(૨)[વ્યા]વાક્યમાં એક પદનુ બીજાને અનુસરવુ તે(૩)અ૦પ્રમાણે; મુજબ. —રી વિ૦ અનુસરતું. —ર્ય વિ૦ અનુસરવા યોગ્ય

અનુસ્નાતક વિ૦ [સં] સ્નાતક થયા પછીનુ, 'પોસ્ટ-ગ્રેજ્યુએટ'

અનુસ્મરણ ન૦ [સ] વારંવાર યાદ કરવુ તે —ણાલેખન ન૦ વસ્તુના સ્મરણ પરથી આલેખવુ તે, 'મેમરી ડ્રોઇંગ'

અનુસ્યૂત વિ૦ [સ] —ની સાથે જોડાયેલુ, ગૂંથાયેલુ, અગ તરીકે અંદર આવી જતું

અનુસ્વાર પુ૦,ન૦[સ.]સ્વરની પાછળ ઉચ્ચારાતો અનુનાસિક વર્ણ કે તેનુ ચિહ્ન ( )
અનૂખળ(–ળો) પુ૦ [સં. ઉલૂખલ] (લાકડાનો) ખાંડણિયો
અનૂછ ન૦અનાચ,સીતાફળ. ૦ડી સ્ત્રી૦સીતાફળી
અનૂઠું વિ૦ [પ્રા. અનુટ્ઠ, સ. અનુત્થ] અનોખું; અપૂર્વ [અવિવાહિતા
અનૂઢ વિ૦ [સ] અવિવાહિત. –ઢા વિ૦ સ્ત્રી૦
અનૂત (નૂ') ન૦ જૂઠ, હરામખોરી(ચ) [–નું,–માં આવવુ =હરામ મળવુ,ખરી કમાણીનુ ન હોવુ]
અનૂરી સ્ત્રી૦ સીતાફળી –રુ ન૦ સીતાફળ
અનૂર્મિલ વિ૦ [સં] ઊર્મિલ નહિ એવું
અનૃણુ(–ણી) વિ૦[સં]અૠણી [બોલનારું
અનૃત ન૦ [સ] અસત્ય ૦વાદી વિ૦ અનૃત
અને (ને) અ૦[સ. અન્યત્?] (બે વાક્યો કે શબ્દોને જોડનારું ઉભયાન્વયી અવ્યય) ને,તથા
અનેક વિ૦[સ]એક નહીં–અહુ ૦કે દ્રી વિ૦અનેક કે દ્રવાળુ ૦તા સ્ત્રી૦,૦ત્વ ન૦ અનેકહોવું તે ૦ત્વદોષ પુ૦, ૦ત્વાપત્તિ સ્ત્રી૦ અનેકત્વના દોષનો પ્રસંગ ૦દેવવાદ પુ૦ અનેક દેવોમા માનવાનો મત, 'પોલીથિઈઝિમ' ૦વા અ૦[સ] અનેક રીતે ૦પત્નીકત્વ ન૦અનેક પત્ની હોવી તે કે તેવી લગ્નપ્રથા ૦પદી વિ૦ 'મલ્ટિનોમિયલ' (એકસ્પ્રેશન)[ગ] ૦ભાષાકોવિદ વિ૦અનેક ભાષાઓ જાણનાર ૦મુખ(–ખી) વિ૦ ઘણી બાજુઓવાળું (૨) ઘણાની મારફત ચાલતુ. ૦રંગી વિ૦અનેક રંગવાળુ. ૦રૂપ વિ૦ અનેક રૂપવાળુ ૦વચન ન૦(વ્યા)બહુવચન ૦વર્ણ વિ૦જેમા એક કરતા વધારે અજ્ઞાત રાશિ–મીજા હોય તેવુ (સમીકરણ) 'સાઇમલ્ટેનિયસ' (ગ) ૦વિધ વિ૦અનેક પ્રકારનુ –કાર્ય વિ૦ [વ્યા] અનેક અર્થ–સ્વરવાળું –કાર્થ(–થી) વિ૦ અનેક અર્થવાળું –કાંત વિ૦અનેક બાજુવાળું (૨) અનિશ્ચિત –કાંતવાદ પું૦ સ્યાદ્વાદ;દરેક વસ્તુનુ એના પાસા પરત્વે જુદી જુદી રીતે જ્ઞાન થાય છે એવો જૈન તત્ત્વજ્ઞાનનો સિદ્ધાત
અનેનાસ ન૦ [પો] એક ફળ અનનાસ
અનેરું વિ૦ [સ અન્યતર] બીજુ જુદું (૨) અનન્ય, અસાધારણ વિચિત્ર
અનૈકાંતિક વિ૦ [સં] અનેકાંત, અનિશ્ચિત (૨) અનેક બાજુવાળું (૩)પુ૦ [ન્યા] વ્યભિચારી હેતુ—એક હેત્વાભાસ
અનૈક્ય ન૦ [સં] ઐક્યનો અભાવ, જુદાઈ (૨) વિરોધ, ફુસ૫ (૩) વિ૦ ઐક્ય વગરનુ ૦તા સ્ત્રી૦ ઐક્ય વગરનુ હોવુ તે
અનૈતિહાસિક વિ૦ [સં] ઐતિહાસિક નહિ એવુ; ઇતિહાસથી બરોબર નહિ તેવુ
અનોખું (નો) વિ૦ [અ+નોણુ] નોણુ નહિ તેવુ, ભેગુ, સહિયારુ, મળિયારુ (૨) [હિ અનોખા, દે णोक्ख]નોણુ–નિરાળુ વા અનેર, અસાધારણ, અપૂર્વ [દેવાતી વાપટ
અનોઠી સ્ત્રી૦ તાલ આપવા તબલા પર જોડથી
અનોપ(૦મ) વિ૦+અનુપ, અનુપમ
અનૌચિત્ય ન૦ [સ] ઔચિત્યનો અભાવ
અનૌરસ [સ] જેને ઔરસ પુત્ર ન હોય તેવુ, વાંઝિયુ (૨) ઔરસ નહિ તેવુ, દત્તક
અન્ન ન૦ [સ](ગવિલુ) અનાજ, ખોરાક [—નુ પાણી થવું=(રોગથી) ખાવેલાનો ફાયદો ન થવો —નો ડાઘો,—નો પિંડ=અન્ન પર જેનુ જીવન છે તે. (વૃદ્ધ, બાળક, કે બાહ્યવન માટે વપરાય છે) —નો ભાળવો(ભાળવામા બારે માસ અન્ન પાકે તે પરથી) અન્નનો ભારે દાતાર —ભેગુ થવુ = ખાવા પામવુ અન્ન આહારે અને ઘી વ્યવહારે = જે જેમ ઘટે તેમ કરવુ જોઈએ અન્ન તેવો ઓડકાર = જેવુ કામ તેવુ ફળ, વાવે તેવુ લણે] ૦કૂટ પુ૦ અન્નકૂટ, હાલેરાજી આગળ નૈવેદ્ય તરીકે ગોઠવવામા આવતો અનેક વાનીઓનો ઢગલો ૦ક્ષેત્ર ન૦ સત, સાધુ, વટેમાર્ગુ, ગરીબો વગેરેને જ્યા અન્નદાન અપાતુ હોય તે સ્થળ ૦ઘ(–સ)ર ન૦ અન્નક્ષેત્ર, સદાવ્રત ૦જલ(–ળ) ન૦ દાંણો-પાણી (૨)[લા]લેણાદેણી,ભાગ્ય [—ઊઠવું, —ખૂટવું = લેણાદેણી પૂરી થવી (૨) એક જગાએ આવાપીવાનુ નસીબમા લખાયેલુ પૂરું થવુ, એટલે ત્યાથી ઊપડવાનો વખત આવવો (૩) નસીબ ફરવુ, ભાગ્ય ફરી વળવુ] ૦દાતા વિ૦ આપવાનુ આબનાર (૨) આશ્રય

આપનાર ૦દાન ન૦અન્નનુ દાન. ૦દેવ પુ૦ અન્નરૂપી દેવ ૦દેવતા પુ૦ બ૦ વ૦ અન્નરૂપી દેવ (૨) સ્ત્રી૦ અન્નની અધિષ્ઠાતા દેવી, અન્નપૂર્ણા ૦પાણી ન૦ અન્નજળ, ખાવુંપીવુ, નિર્વાહનુ સાધન [—ઝેર થઈ જવાં = (દિલગીરી ઇ૦ના આવેશથી) ખાવાપીવામા સ્વાદ ન રહેવો–અકારુ લાગવુ] ૦પાન ન૦ અન્નજળ ૦પૂર્ણા સ્ત્રી૦ (સ) અન્ન પૂરનારી – પૂરુ પાડનારી દેવી ૦પ્રાશન ન૦ નાના છોકરાને છઠ્ઠે અથવા આઠમે મહિને પહેલવહેલુ અન્ન ખવડાવવાનો સસ્કાર. ૦મય વિ૦ અન્નનુ અન્નથી ભરેલુ (૨)અન્નથી બ ધાયેલુ (શરીર) ૦મયકોષ(–ષ) પુ૦ સ્થૂળ શરીર ૦રસ પુ૦ અનાજનુ સત્ત્વ ૦વસ્ત્ર ન૦ખોરાક અને કપડા ખોરાકીપોશાકી ૦વિકાર પું૦અપચાથી શરીરમા થતો બગાડ ૦સત્ર ન૦ અન્નછત્ર –ન્નાન્નદશા સ્ત્રી૦ અન્ન, અન્ન એમ કરવુ પડે એવી દશા, ખાવાના સાસા –ન્નાશય ન૦ હોજરી, જઠર –ન્નાહાર પું૦ માસનો નહિ અનાજનો – નિરામિષ આહાર –ન્નાહારી વિ૦ અન્નાહાર કરનારુ –ન્નોદક ન૦ અન્નજળ

અન્નૈયું વિ૦[સં અન્યાય]અન્યાયી, અણઘિયું, વાકાબોલુ

અન્ય વિ૦[સં] બીજુ (૨) ભિન્ન. ૦ગામી વિ૦ વ્યભિચારી ૦ગોત્રી વિ૦ બીજા ગોત્રનુ ૦તર વિ૦ [સ] બેમાનુ એક (૨) બીજું (૩) ભિન્ન ૦તરાન્વિત વિ૦ બેમાથી એક સાથે સબદ્ધ ૦ત્ર અ૦ [સ]બીજે ઠેકાણે ૦થા અ૦ [સં] બીજી રીતે (૨) આડું, ઊલટું ૦દેશી વિ૦ પરદેશી ૦ભૃત(–તા) [સ] સ્ત્રી૦ કોયલ ૦મનસ્ક [સ]; ૦મનું વિ૦ મન બીજે ઠેકાણે ગયેલું હોય એવુ, ધ્યાનરહિત –ન્યા સ્ત્રી૦ પરસ્ત્રી –ન્યાશ્રિત વિ૦ પરાશ્રિત

અન્યે કે પન્યે = બીજાએ કે પંડે–પોતે, ગમે તેમ કરીને

અન્યાય પુ૦[સ]ન્યાયવિરુદ્ધ કર્મ, ગેરઇન્સાફ ૦યુક્ત વિ૦અન્યાયવાળું –યી વિ૦અન્યાયયુક્ત (૨) અન્યાયથી વર્તનારું –ચ્ય વિ૦[સ] ન્યાય્ય નહી તેવુ

અન્યારી સ્ત્રી૦ બાળવાના લાકડાની હેલ–ગાડુ [— બડકવી = હેલ બરોબર ગોઠવીને ગાડામા ભરવી]

અન્યોક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] એક અર્થાલંકાર બોલવું અમુકને ઉદ્દેશીને અને લાગુ પાડવુ કોઈ બીજાને એવી વાણીની ચાતુરી, સ્તુતિના શબ્દોમા નિદા ને નિદાના શબ્દોમા સ્તુતિ દર્શાવવી તે (કા શા)

અન્યોન્ય વિ૦(૨) અ૦ [સ] પરસ્પર એકમેક. ૦દ્રોહી વિ૦પરસ્પર દ્રોહ કરનાર ૦પૂરક વિ૦ પરસ્પર પુરવણી કરતુ ૦પોષક વિ૦ પરસ્પર પોષક –ન્યાધ્યાસ પુ૦ અરસપરસ મિથ્યા આરોપણ કરવુ તે –ન્યાભાવ પુ૦ એક પદાર્થનો બીજા પદાર્થમા અભાવ તે જેમ ઘટનો પટમા અને પટનો ઘટમા (ન્યા) –ન્યાશ્રય પરસ્પર આશ્રય; ટેકો (૨) અ થી બ સિદ્ધ કરવો અને પાછો બ થી અ સિદ્ધ કરવો તે દોષ, 'પીટિશિયો પ્રિન્સિપી' (ન્યા) –ન્યાશ્રયી, –ન્યાશ્રિત વિ૦ અન્યોન્યાશ્રયવાળું –ન્યોત્તેજન ન૦ અન્યોન્ય ઉત્તેજન

અન્વય પુ૦[સ]સબધ(૨)[વ્યા]પદોનો પરસ્પર યોગ્ય સબધ (૪) કારણ હોય ત્યા કાર્યનુ હોવુ તે નિયમ (૫) વશ(૬) ભાવાર્થ [—કરવો = પદોનો સબધ ગોઠવી બતાવવો —બેસવો = વાકયમા પદોનો સબધ વ્યાકરણ અને ભાવથી બરોબર આવવો કે ગોઠવાવો] ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ અન્વેષણની પદ્ધતિઓમાની એક, જેમા અમુક અર્થ જ્યા જ્યા હોય તે સઘળા દાખલાઓમા એક જ બીજો સર્વસાધારણ અર્થ મળી આવતો હોય તો તે બે અર્થો ઘણુ કરીને કાર્યકારણ છે અથવા કાર્યકારણ સબધવાળા છે, એમ સમજવામા આવે છે 'મેથડ ઓફ એગ્રીમેન્ટ' (ન્યા) ૦વ્યતિરેક પુ૦ અન્વય તથા વ્યતિરેક ૦વ્યતિરેકી વિ૦ અન્વયવ્યાપ્તિ તેમ જ વ્યતિરેકવ્યાપ્તિ બતાવનાર (સાધન) [ન્યા] ૦વ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ સાધન હોય ત્યા સાધ્ય હોય એવા સબંધનુ દર્શન –વાગત વિ૦ વશપરપરાથી આવેલું –વી વિ૦ અન્વય-સબધ બતાવનાર(૨)અન્વયવાળું(૩)વશનુ વશવાળુ

અન્વર્થ, ૦ક વિ૦ [સ] અર્થને અનુસરતું, યથાર્થ ૦તા સ્ત્રી

અન્વિ(–ન્વી)ત વિ૦ [સ] યુક્ત (૨) ગ્રસ્ત, સપડાયેલું –તાર્થ પું૦ અન્વય ઉપરથી સધેલે સમન્વય એવો અર્થ (૨) વિ૦ એવા અર્થવાળુ [જોવુ–તપાસવુ તે

અન્વીક્ષણ ન૦,અન્વીક્ષા સ્ત્રી૦[સ]આરીક્ષીથી

અન્વેષક વિ૦ [સ] તપાસનાર (૨) પું૦ હિસાબ તપાસનાર,'ઓડીટર' –ણ ન૦ તપાસ, શોધ, સશોધન

અન્વેષ્ટવ્ય વિ૦ [સં] અન્વેષણ કરવા લાયક

અન્વેષ્ટા વિ૦ [સ] અન્વેષણ કરનાર

અપ [સ] ઉપસર્ગ શબ્દને લાગતા' નીચેનુ', 'ઊતરતુ , 'હીન','અભાવ' વગેરે ભાવ બતાવે છે (૨) ન૦ [સ આપ્] પાણી

અપઈ વિ૦ જાણીતુ, સમજાય એવુ

અપકર્મ ન૦ [સં] જુઓ અપકૃત્ય

અપકર્ષ પુ૦ [સં] પડતી ૦ક વિ૦ અપકર્ષ કરનારું ૦ણ ન૦ પાછા પાડવુ–નીચે પાડવુ તે (૨) ઘટાડો થવો તે

અપકાય પુ૦ બ૦ વ૦ [સ] પાણીના જીવ

અપકાર [સં] હાનિ, અનુપકાર(૨)કૃતઘ્નતા,દ્રોહ ૦ક, –રી વિ૦ અપકાર કરનારું –ર્ય ન૦ ખરાબ કાર્ય

અપકીર્તિ(–ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦[સ] બદનામી, અપયશ

અપકૃતિ સ્ત્રી૦, –ત્ય ન૦ [સ] અપકાર્ય, ખરાબ કામ, દુશ્ચરણ

અપકૃષ્ટ વિ૦[સ]અવનત,પતિત(૨)અધમ,હલકું

અપક્રિયા સ્ત્રી૦ [સ.] અવક્રિયા; નુકસાન (૨) અપકૃતિ, ખોટું કામ

અપક્વ વિ૦[સ]પકવ નહિ તેવુ,કાચું ૦તા સ્ત્રી૦

અપક્ષ વિ૦[સ] પાખ વિનાનુ(૨)સહાય વિનાનુ (૩)નિષ્પક્ષ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પાત પું૦ પક્ષપાતનો અભાવ, નિષ્પક્ષતા

અપક્ષય પુ૦ [સ] વિનાશ

અપ(–અ)ખો પુ૦ (કા) આણગમો, અરુચિ

અપ(–ત્ર)ખોડવુ સ૦ક્રિ૦ નિંદવુ ખોડો કાઢવી, વખોડવુ, અપખ્યાતિ કરવી

અપઘાત પુ૦ [સ] કમોત

અપચય પુ૦ [સં] ક્ષય, હાનિ, ઘટાડો

અપચાર પુ૦ [સ]દુરાચરણ(૨)કરી ન પાળવી તે

અપચિહ્ન ન૦ [સ] અશુભ ચિહ્ન(૨)અપશુકન

અપચો પુ૦ [અ+પચવુ] બદહજમી; અજીરણ

અપછરા સ્ત્રી૦ [સં અપ્સરસ્] +અપસરા

અપચ્છાય વિ૦ [સ] નઠારી છાયાવાળું (૨) પુ૦ જેનો ઓળો ન પડે તે – દેવ, ઉપદેવ વગેરે

અપજય પુ૦ [સ] પરાજય, હાર

અપજશ(–સ) પુ૦ અપયશ, અપકીર્તિ [—મળવો =અપકીર્તિ થવી, વખોડાવું —લેવો=અપકીર્તિ વહોરવી]–શિ(–સ્નિ)યું વિ૦ અપજશવાળુ, અપજશ અપાવે એવુ

અપત્નત પુ૦ [સં] બાપ કરતા ઊતરતા ગુણવાળો પુત્ર

અપ(–પ્પ)ટ અ૦ રોજ, હમેશ (૨) વિ૦ [સ અપટ્ટ] મૂર્ખ, બેવકૂફ

અપટી સ્ત્રી૦ [સ.] નાટકનો પહેલો ૦ક્ષેપ પુ૦ પહેલો અમેટી એકાએક રંગભૂમિ ઉપર આવવુ તે

અપટી સ્ત્રી૦ [સ, સ આપત્ ?] વ્યવહાર–વેપારમા ઓપટી –નુકસાન

અપટુ વિ૦ [સં] પટુ–કુશળ નહિ તેવુ (૨) મૂઢ

અપટ વિ૦ [હિં] અભણ

અપત ન૦ જુઓ અપત્ય

અપતિવ્રતા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] પતિવ્રતા નહિ તેવી, વ્યભિચારિણી [અવિશ્વાસ

અપતીજ સ્ત્રી૦ [અ+પતીજ] અણપતીજ,

અપત્નીક વિ૦ [સં] પત્ની વગરનુ (દુવાર કે વિધુર), એકલું [દૃષ્ટિએ)

અપત્ય ન૦ [સ] સંતાન (૨) બાળક (વડીલોની

અપત્ર(–ત્રી) વિ૦ [સ] પાદડા વિનાનુ (૨) પાખ વિનાનુ

અપત્રપા સ્ત્રી૦ [સ] શરમાળપણું લજ્જા

અપત્રી વિ૦ [સ] જુઓ અપત્ર

અપથ પુ૦ [સ] કુમાર્ગ (૨) ખોટો મત

અપથ્ય વિ૦ [સ] પથ્ય નહિ એવુ(૨)ન૦ કુપથ્ય

અપદ વિ૦ [સ] પગ વિના ચાલનાર (૨)પદ–હોદ્દા વિનાનુ [શબ્દાર્થ નહિ તે

અપદાર્થ પું૦ [સ] મિથ્યા – અસત વસ્તુ (૨)

અપદેવતા પુ૦ [સં] ભૂત પ્રેતાદિ

અપદેશ પું૦[સ] ઉલ્લેખ કરવો – નામ આપવું તે (૨) બહાનું,યુક્તિ(૩)[ન્યા]કારણ આપવું તે
અપધ્વાગદ્ય વિ૦ [સં.] નહિ ગદ્ય કે નહિ પદ્ય એવું (૨) ન૦ એવી કાવ્યરચના
અપદ્વાર ન૦ [સં] પાછલું બારણું(૨) ગુદા
અપધર્મ પું૦ [સ.] અધર્મ [ચિંતન
અપધ્યાન ન૦ [સ] અનિષ્ટનું ચિંતન, વિપરીત
અપધ્વંશ પું૦[સ]અધોગતિ, અધ પાત વિનાશ
અપનાવવું સ૦ક્રિ૦ [હિ] પોતાનું કરવું કે માનવું –ણ સ્ત્રી૦ અપનાવવું તે
અપન્યાસ પું૦ [સં] અસ્તાઈના અંતનો સ્વર
અપપાઠ પું૦ [સં] ખોટું પાઠાંતર
અપભવન ન૦ [સ] વકીલભવન [પામેલું
અપભ્રષ્ટ વિ૦ [સ.] પડેલું (૨)વિકૃત, અપભ્રંશ
અપભ્રંશ પું૦ [સ] પડવું તે (૨)શબ્દનું વિકૃત થવું તે(૩)વિકૃત શબ્દ (૪) સ્ત્રી૦ સંસ્કૃતમાંથી અપભ્રષ્ટ એક ભાષા
અપમાન ન૦ [સં] માનથી ઊલટું તેઃ અનાદર; તિરસ્કાર ૦યુક્ત વિ૦ અપમાનવાળું.–નિત વિ૦ અપમાન પામેલું [માન કરવું
અપમાનવું સ૦ક્રિ૦ [સ અપમાન પરથી] અપ-
અપમાર્ગ પું૦ [સ.] કુમાર્ગ
અપમૃત્યુ ન૦ [સં] કમોત
અપયશ પુ૦ [સં]અપજશ,બદનામી,અપકીર્તિ
અપર વિ૦ [સ] બીજું; ભિન્ન (૨) પાછળનું (૩) ઓરમાન, સાવકું ૦મા. ૦માતા સ્ત્રી૦ સાવકી મા ૦રાત્ર સ્ત્રી૦ પાછલી રાત. ૦સામાન્ય ન૦ [ન્યા] પેટાસમૂહની જાતિ. ૦સ્વસ્તિક પું૦ક્ષિતિજનું પશ્ચિમ બિંદુ –રંચ અ૦ [સં.] વિશેષમાં, વળી, ઉપરાંત –રા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] નિકૃષ્ટ; ઊતરતી (૨) પારકી (૩) બીજી, ભિન્ન –રા વિદ્યા સ્ત્રી૦ નામરૂપાત્મક વિદ્યા, બ્રહ્મવિદ્યા સિવાયની વિદ્યા. – રાહ્ણ પુ૦ [સં] પાછલો પહોર
અપરમાદ પું૦ તબિયતમાં બગાડો
અપરસ પું૦ [સ] અધમ પ્રકારનો રસ
અપરસ પું૦ [સં અસ્પર્શ, પ્રા. પરસ=સ્પર્શ] (વૈષ્ણવોમાં) અડકાય નહિ એવું હોવું તે
અપરંચ અ૦ [સ] વિશેષમાં, વળી, ઉપરાંત
અપરંપાર વિ૦ [સ અ+પર+પાર]અપાર,પુષ્કળ
અપરાજિત વિ૦ [સં] પરાજિત નહિ એવું –તા સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ (૨) (સ) દુર્ગા
અપરાજેય વિ૦ [સં.] હરાવી ન શકાય એવું
અપરાધ પુ૦ [સં] દોષ, ગુનો (૨) પાપ ૦ણ, –ધિની વિ૦સ્ત્રી૦ 'અપરાધી'નું સ્ત્રીલિંગ.–ધી વિ૦ (૨) પુ૦ અપરાધ કરનાર
અપરાધીન વિ૦[સં]પરાધીન નહિ એવું,સ્વતંત્ર
અપરા,૦વિદ્યા જુઓ 'અપર'માં
અપરાહ્ણ પું૦ [સ] જુઓ 'અપર'માં
અપરિક્લેશ પું૦ [સ] પરિક્લેશનો અભાવ
અપરિગ્રહ પું૦[સ.]પરિગ્રહ ન રાખવો તે. ૦વ્રત ન૦અપરિગ્રહી રહેવાનું વ્રત. –હી વિ૦પરિગ્રહ ન રાખનારું [અજાણ્યું
અપરિચિત વિ૦ [સં.] પરિચિત નહિ એવું;
અપરિચ્છન્ન વિ૦ [સ] પરિચ્છિન્ન નહિ એવું
અપરિણીત વિ૦ [સ] નહિ પરણેલું
અપરિમિત વિ૦[સ]પરિમિત નહિ એવું; અમાપ
અપરિમેય વિ૦ [સ] માપી ન શકાય એવું
અપરિહાર્ય વિ૦ [સં.] ટાળી ન શકાય એવું
અપરીક્ષિત વિ૦ [સં.] પરીક્ષિત નહિ એવું
અપરોક્ષ વિ૦ [સ] પરોક્ષ નહિ એવું, પ્રત્યક્ષ
અપર્ણ વિ૦ [સ] પાંદડા વિનાનું
અપર્ણા સ્ત્રી૦ [સ] (સં) પાર્વતી
અપર્યાપ્ત વિ૦ [સ] પર્યાપ્ત નહિ એવું
અપલક્ષણ ન૦ [સ.] નઠારું લક્ષણ(૨)દુરાચરણ
અપલખ(–ખ્ખ)ણ ન૦ જુઓ અપલક્ષણ
અપલખણું વિ૦ અપલક્ષણવાળું (૨) ચાલ્લું; અટકચાળું (૩) એબવાળું [ઉડાવવી તે
અપલાપ પું૦ [સ.] છુપાવવું તે, ખરી વાત
અપલાયન ન૦ [સં] નાસવું નહિ–પૂંઠ ન દેખાડવી તે [(૨) કૂવડ સ્ત્રી
અપલ્યા સ્ત્રી૦ [સ. અ+પલ=માંસ] દુબળી સ્ત્રી
અપવક્ત્ર ન૦ [સં] એક છંદ
અપવર્ગ પુ૦ [સ] સમાપ્તિ (૨) મોક્ષ
અપવર્તક પું૦ [સ.] અપવર્તન કરનાર
અપવર્તન ન૦ [સ] ખોટું આચરણ
અપવાદ પુ૦ [સ] સામાન્ય નિયમમાં બાધ (૨) નિંદા, આળ (૩) ખંડન, ઇનકાર.

[—બેસવો,—લાગવો=આળ ચોટવું,માથે આળ લાગવું] ૦ક,—દી વિ૦ અપવાદ કરનારુ

અપવાસ પુ૦ જુઓ ઉપવાસ

અપવિત્ર વિ૦ [સં] નાપાક, અશુદ્ધ ૦તા સ્ત્રી૦

અપવિદ્ધ વિ૦ [સ] ફેંકી દીધેલું, તજાયેલુ (૨) અધમ (૩)પુ૦ મા કે બાપે તજી દીધેલો અને કોઈ અજાણ્યાએ દત્તક લીધેલો કે ઉછેરેલો પુત્ર

અપવ્યય પુ૦ [સ] ખોટુ ખરચ, બગાડ

અપશકુન પુ૦ [સ] જુઓ અપશુકન

અપશબ્દ પુ૦ [સ] ગાળ, ખરાબ શબ્દ (૨) [વ્યા] નિયમ વિરુદ્ધનો શબ્દ, ખોટો પ્રયોગ [—કાઢવો=મોમાથી ગાળ બોલવી—ખોટો શબ્દ કહેવો]

અપ(—ચ)શુકન પુ૦ [સ અપશકુન] માઠો શુકન(૨) અશુભ ચિહ્ન —નિયણુ વિ૦ સ્ત્રી૦, —નિયાળ,—નિયુ વિ૦ જેના શુકન ખરાબ ગણાતા હોય તેવું, અમંગળ

અપસદ પુ૦ [સ] નીચ વર્ણનો માણસ (૨) સમાસમા ઉત્તરપદ તરીકે આવતા 'અધમ', 'નીચ'નો અર્થ બતાવે છે (ઉદા૦સૂતાપસદ)

અપસરણ ન૦[સ]ખસી જવુ તે, નાસી જવુ તે

અપસરવુ અ૦ક્રિ૦ [સ અપસૃ]/દૂર ખસવુ

અપસવ્ય વિ૦ [સ] જમણું (૨) ઊલટુ (૩) અ૦ જમણી તરફ (જનોઈ જમણે ખભે લાવી દેવી તે) [વાળો સિદ્ધાત

અપસિદ્ધાંત પુ૦ [સ] ભૂલભરેલો કે તર્કદોષ-

અપસ્માર પુ૦ [સ] વાઈ રોગ [તે ગાનાર

અપસ્વર પું૦[સ] ખોટો—વર્જ્ય સ્વર(૨) વિ૦

અપહુતિ સ્ત્રી૦ [સ] દૂર કરવુ—નાશ કરવુ તે

અપહરણ ન૦ [સ]ઉપાડી જવુ તે, કાઢીજવુ તે

અપહાર પુ૦[સ]અપહરણ(૨)ઉચાપત કરવુ તે (૩) પારકી મિલકત વાપરવી—ઉડાવી દેવી તે

અપહ્નુતિ સ્ત્રી૦ [સ] છુપાવવુ તે (૨) [કા શા] જેમા વસ્તુના અસલ ધર્મને છુપાવી બીજા ધર્મનો આરોપ કરવામા આવે તે અલંકાર

અપંખ વિ૦ [અ+પંખ] પાખ વિનાનું

અપંગ વિ૦ [પ્રા , સ અપાગ] પાગળું, કોઈ અંગની ખોડવાળુ (૨) [લા] લાચાર

અપંડિત વિ૦ [સ] પંડિત નહિ એવુ

અપાતક ન૦ [સ] પાપ નહિ તે.—ક્ષી વિ૦ પાતકી નહિ એવુ

અપાચ્ય વિ૦ [સ] ન પચી શકે એવુ

અપાત્ર વિ૦ [સં] અયોગ્ય (૨) ન૦ નકામુ વાસણ ૦તા સ્ત્રી૦

અપાદ વિ૦ [સં] પગ વગરનુ

અપાદાન ન૦ [સ] છૂટા પડવુ તે (૨) [વ્યા] પાચમી વિભક્તિનો અર્થ

અપાન પુ૦ [સ] પાચ પ્રાણવાયુઓ (પ્રાણ, અપાન, વ્યાન, ઉદાન અને સમાન)માનો એક જે ગુદા વાટે નીકળે છે. ૦દ્વાર ન૦ ગુદા ૦વાયુ પુ૦ અપાન

અપાપ(—પી) વિ૦ [સં] પાપરહિત, નિષ્પાપ

અપામાર્ગ પુ૦ [સ] અઘેડો

અપાય પુ૦ [સ] સકટ, આફત (૨) નુકસાન, તોટો (૩) ખુવારી, નાશ

અપાર વિ૦ [સ] પાર વિનાનુ, ઘણુ

અપારદર્શક વિ૦ [સ] પારદર્શક નહિ તેવું

અપારદર્શિતા સ્ત્રી૦ [સ] પારદર્શક ન હોવુ તે

અપાર્થિવ વિ૦ [સ] પાર્થિવ નહિ તેવુ

અપાવરણ ન૦ [સ] ઉઘાડવુ—ખુલ્લુ કરવુ તે

અપાસરો પુ૦ [સ ઉપાશ્રય] જૈન સાધુઓને રહેવાનુ સ્થાન [અપાસરે દીવો=(અપાસરે દીવો ન જ કરાય તે પરથી) અશક્ય વાત,સૂરજ પશ્ચિમમા ઊગવો.]

અપાસ્ત વિ૦ [સ] તિરસ્કૃત, તરછોડાયેલુ

અપાંગ પુ૦ [સ] આખનો ખૂણો (૨) ટીલું (૩) વિ૦ પાગળુ, અપંગ. ૦દર્શન ન૦ કટાક્ષ ૦દૃષ્ટિ ન૦ કટાક્ષભરી નજર. ૦નેત્ર વિ૦ અણિયાળી આખવાળુ

અપિ અ૦ [સ] પણ, વળી ૦ચ અ૦ વળી

અપિ(—પૈ)ત્રક વિ૦[સ] બાપ વિનાનુ (૨) વડીલોપાર્જિત નહિ એવુ

અપીલ સ્ત્રી૦ [ફ] આગ્રહભરી વિનંતી; અનુરોધ [—કરવું, = હૃદયમા ઊતરે, અસર થાય તેમ વીનવવુ —થવું= હૃદયમા ઊતરવુ,અસર થવી, ગમવુ](૨) ફાળા માટેની માગણી કે વિનતી(૩) નીચલી અદાલતના ચુકાદા સામે ઉપરી અદાલતને અરજી [—મા જવું=કેસની અપીલ થવી,

(માણસે) અપીલ કરવી, અપીલ કોર્ટમા જવુ —લઈ જવી=અપીલ કોર્ટમાં કેસ લઈ જવો, અપીલ કરવી —ચાલવી = અપીલનુ કામ અદાલતમા ચાલુ થવું —ચલાવવી, —સાંભળવી = અપીલનુ કામ ચાલુ કરવુ, સુનાવણી ઉપર લેવુ] ०કોર્ટ સ્ત્રી० અપીલ સાંભળનારી ઉપરની અદાલત

અપુચ્છ વિ० [સ] પૂછડા વિનાનું

અપુણ્ય વિ० [સ] અધર્મ્ય, અપવિત્ર, મલિન (૨) ન० પુણ્યનો અભાવ, પાપ

અપુત્ર વિ० [સ] પુત્રહીન ०તા સ્ત્રી०

અપુત્રિણી વિ० સ્ત્રી० [સ] પુત્ર વિનાની

અપુશાન ન० જુઓ અપૂશણ

અપુષ્ટ વિ० [સ] નહિ પોષાયેલુ (૨) પુષ્ટ નહિ એવુ, દૃઢ (૩)[કા શા] અપ્રસ્તુત

અપુષ્પિત વિ० [સ] પુષ્પિત નહિ એવુ

અપૂજ વિ० [સ] પૂજા વગરનુ, ન પૂજાતુ

અપૂજ્ય વિ० [સ] પૂજ્ય નહિ એવુ

અપૂત વિ० [સં] અપવિત્ર

અપૂપ પુ० [સ] માલપૂડો (૨) મધપૂડો

અપૂરતું વિ० [અ+પૂરતુ] પૂરતુ નહિ એવું, ખૂટતું

અપૂરિત વિ० [સ] પૂરિત નહિ એવુ

અપૂર્ણ વિ० [સ] પૂર્ણ નહિ એવું ०કાલ(—ળ) પુ० ક્રિયાની અપૂર્ણતાનો ભાવ આવે એવો કાળ [વ્યા] ०ક્રિયાપદ ન० બધા કાળ અને અર્થના રૂપ જેના થતા નથી એવું ક્રિયાપદ. ०તા સ્ત્રી० ०બીજ પું० 'એલ્જિબ્રેઇકલ ફ્રેક્શન' (ગ).—ણાંક પું० અપૂર્ણ આકડો, 'એરિથમેટિકલ ફ્રેક્શન' [ગ]

અપૂર્તિ સ્ત્રી० [સં] પૂર્તિનો અભાવ

અપૂર્વ વિ० [સ] અગાઉ નહિ થયેલુ એવુ (૨) અસામાન્ય ०તા સ્ત્રી०

અપૂશ (શ, ષ) સ્ત્રી० દાટો (કપડુ વીંટીને કરેલો) (૨)[લા] દમ ભીડેલો રાખવો તે [—નીકળી જવી = દમ નીકળવો ફૂંશ થઈ જવુ, ખૂબ થાકી જવુ —કાઢવી=થકવી નાખવું, ફૂંશ કાઢવી]

અપૂ(—પો)શણ ન० [સ. આપોશાન] અપુશાન, ભોજનને આરંભે અને અંતે જે આચમન કરવુ તે (૨) ભોજનની શરૂઆતમા પીરસાતો થોડો ભાત [—માં જવું = (ભોજનમા અપોશણની પેઠે) કશી ગણતરીમા કે મજરે ન લેખાવુ, ચટણી થઈ જવી]

અપૃષ્ઠવંશ પુ० [સ] કરોડ વિનાનુ પ્રાણી. —શી વિ० અપૃષ્ઠવંશની જાતનુ

અપેક્ષણીય વિ० [સં] ઇચ્છવા જોગ, અપેક્ષ્ય

અપેક્ષા સ્ત્રી० [સં] ઇચ્છા (૨) અગત્ય (૩) [વ્યા] આકાંક્ષા —ક્ષિત વિ० જેની અપેક્ષા હોય તેવુ (૨) અપેક્ષાવાળુ —ક્ષ્ય વિ० અપેક્ષા રાખવા જેવુ કે રાખવી જોઈએ એવુ

અપેખ વિ० [અ+પેખવુ] અદૃશ્ય

અપેય વિ० [સ] પીવાને અયોગ્ય કે ન પી શકાય એવુ ०પાન નં० અપેય પીણુ કે તે પીવુ તે

અપૈતૃક વિ० [સ] જુઓ અપિતૃક

અપૈશુન(—ન્ય) ન० [સ] પૈશુનનો અભાવ

અપોશણ ન० જુઓ અપૂશણ

અપૌરુષ(—ષેય) વિ० [સ] બાયલુ (૨) ઈશ્વરકૃત (૩) ન० બાયલાપણુ

અપ્પરંગી વિ० તરંગી, ચંચળ

અપ્પટ વિ० (૨) અ० જુઓ 'અપટ'

અપ્રક(—ગ)ટ વિ० [સ] બહાર નહિ પડેલું; અપ્રસિદ્ધ (૨) છાનુ

અપ્રકાશ વિ० [સ] પ્રકાશ વગરનુ (૨) અપ્રગટ (૩) પું० અંધકાર —શિત વિ० પ્રકાશિત નહિ તેવુ [ઉપમાન

અપ્રકૃત વિ० [સ] પ્રકૃત નહિ એવુ (૨) [કા.શા]

અપ્રગટ વિ० જુઓ અપ્રકટ

અપ્રગલ્ભ વિ० [સં] પ્રગલ્ભ નહિ એવુ

અપ્રજ વિ० [સ] પ્રજા વગરનુ, વાઝિયુ

અપ્રણીત વિ० [સ] સંસ્કારહીન અકૃત (૨) પ્રણીત—રચેલુ નહિ એવુ

અપ્રતિ(—તી)કાર પું० [સ] વિરોધ—સામનો નહિ કરવો તે (૨) વિ० જેનો પ્રતિકાર—ઉપાય નથી એવુ —રી વિ० પ્રતિકાર ન કરનારું; 'પેસિવ' —ર્ય વિ० પ્રતિકાર ન કરવા યોગ્ય કે ન કરી શકાય એવુ [અનુકૂલ

અપ્રતિકૂલ વિ० [સ] પ્રતિકૂલ નહિ એવું;

અપ્રતિગ્રહ પું० [સં] અસ્વીકાર દાન ન લેવુ તે

અકરાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ આકરો] વધુ ખાવાથી અકળાવું; આકરો ચડવો. –મણ સ્ત્રી૦ વધુ ખાવાથી થતી અકળામણ

અંકરાંકું વિ૦ ઉપરાંકું

અકલ(–ળ) વિ૦ [સ] કળ વિનાનું, અકળ

અકલાતૂન પું૦ [અ.] (સં) ગ્રીસનો મહાન તત્વજ્ઞાની પ્લેટો (૨) વિ૦ જુઓ આકલાતૂન –ની વિ૦ પ્લેટોને લગતું (૨) સુંદર

અકલિત વિ૦ [સ] કળેલું નહિ તેવું (૨) નિષ્ફળ

અકવા સ્ત્રી૦ [અ] ઊડતી અબર; ગામગપાટો. [—ઊડવી,—ચાલવી=ઊડતી અબર કે ગપ ફેલાવી]

અકસોસ પુ૦ [ફા.] શોચ, પસ્તાવો; દિલગીરી (૨) અ૦ અરેરે! –સી સ્ત્રી૦ અકસોસ કરવો તે

અકળ વિ૦ [જુઓ અકલ] નિષ્ફળ, નકામું (૨) વાઝિયું –ળા સ્ત્રી૦ ન ફળે એવી વનસ્પતિ, કુવાર

અકળાવું અ૦ક્રિ૦ 'અકળવું'નું કર્મણિ, ટિચાવું, પછડાવું –ટ પું૦ અકળાવું તે, તેનો અવાજ

અકાટ વિ૦ (૨) અ૦ ખૂબ વિશાળ, અસ્ખલિત, અપાર, અનંત વિસ્તારવાળું

અકાળકૂટ સ્ત્રી૦ ધમપછાડા (૨) માથાકૂટ

અકાળવું સ૦ક્રિ૦ [સ. આસ્ફાલ્] ટીચવું, પછાડવું

અકીણ ન૦ [ફા અફ્યૂન, સં અહિફેન] એક ઝેરી–માદક પદાર્થ [—ખાવું=અકીણ ખાઈ આપઘાત કરવો] –ણિયું,–ણી વિ૦ અકીણના વ્યસનવાળું (૨) [લા] સુસ્ત, બેદી

અકૂ ન૦ [મ, હિ] જુઓ અકીણ

અખ અ૦ [હિ] અત્યારે ૦ઘડી,–ખી અ૦ હમણાં જ, આ ક્ષણે જ

અખ(–ભ)ખો પું૦ અણગમો, અરુચિ, અભાવો [—આવવો=અરુચિ થઈ જવી —કાઢવો=અરુચિ કે અભાવો દૂર કરવો]

અખખોરો પુ૦ જુઓ આખખોરો

અખગરવું સ૦ક્રિ૦ [સ उपकृ: પ્રા उवगरिअ=ઉપકાર] ઉપકાર કરવો [આવતું ધી

અખગાર પુ૦(ફા)અન્ન પવિત્ર કરવા પીરસવામા

અખજ વિ૦ (૨) પુ૦ [સં अब्ज] અબજ સંખ્યા ૦પતિ પું૦ અબજ રૂપિયાનો માલિક

અખતર વિ૦ [અ] ખરાબ; બગડેલું

અખદાગીરી સ્ત્રી૦ [મ अवदागीर; ફા आफ्ताव+गीरी] છત્ર (રાજમહારાજા ઇ૦ માનસૂચક ઓઢે છે કે રાખે છે તે)

અખદાલી પુ૦ [અ] ધર્મી પુરુષ (૨) જગતને ટકાવી રાખનાર સિત્તેર ઓલિયા ઇસ્લામમા મનાય છે તે દરેક

અખદુલ્લા પુ૦ [અ] ખુદાનો બંદો

અખદ્ધ વિ૦ [સ] બદ્ધ નહિ એવું, છૂટું

અખ(–ધ)ધૂત પુ૦ [સ अवधूत] વેરાગી, બાવો (૨) વિ૦ મસ્ત [શણગાર

અખનાલ સ્ત્રી૦ [ફા] તરવારની મૂઠ પરનો

અખનૂસ ન૦ [અ. आबनूस], –સી સ્ત્રી૦ એક ઊંચી જાતનું કાળું લાકડું

અખનૂસપાન ન૦ [તેલુગુ] ટિબરવો

અખરક(–ખ) ન૦ [અ. અભ્રક, સ અભ્રક] એક ધાતુ, અભ્રક

અખરૂ સ્ત્રી૦ [ફા. અબ્રૂ] આબની ભભર, ભ્રૂ

અખલ(–ળ) વિ૦ [સ] બલહીન, નિર્બલ –ળા (–ળા) વિ૦ સ્ત્રી૦ અલ્પ બળવાળી (૨) સ્ત્રી૦ સ્ત્રી

અખલક(–ક્રી.–ખ,–ખી) વિ૦ [અ. અક્લક] ચિત્રવિચિત્ર, કાબરચીતરું ૦મેના સ્ત્રી૦ એક પક્ષી [આ ઘડીએ, હમણા, અત્તરસાત

અખસાત અ૦ [હિ.અવ+અ साअत=કલાક]

અખળ,–ળા જુઓ 'અબલ'માં

અખ(–ભ)ળખા સ્ત્રી૦,–ખો પુ૦[સ अभिलाषा] ઇચ્છા; બોરિયો (૨) દોહદ

અખંડ વિ૦+બંડખોર નહિ એવું, આજ્ઞાધારી

અખંધ વિ૦ [સં] બંધ વિનાનું

અખંધન ન૦ [સ] બંધનનો અભાવ

અખાધ વિ૦ [સ] બાધિત નહિ એવું ૦ક વિ૦ બાધક નહિ એવું –ધિત વિ૦ અબાધ –ધ્ય વિ૦ બાધ્ય નહિ એવું

અખાબ પુ૦ [મ=સરકારી કર કે મહેસૂલ, અ. अबवाब] કરકચ્ચિાવર, રીત, લાગો

અખારું ન૦ અબેર, અબોલું ધી

અખાંધવ વિ૦ [સં] સગાસાગવા વિનાનું; અનાથ

અખી અ૦ [હિ] અબઘડી, હમણા જ

અબીર(—ર) ન૦ [અ] એક સુગંધીદાર ધોળી ભૂકી
અબીલ ન૦ જુઓ અબીર. ૦ગુલાલ ન૦
અબુ(—બો)ધ વિ૦ [સં] અણસમજુ (૨) મૂર્ખ (૩) દુનિયાના જ્ઞાન વિનાનું; હલકું
અબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] બુદ્ધિનો અભાવ મૂર્ખતા
અબુધો પુ૦ જુઓ આબોદો
અબૂજ વિ૦ [અ+બૂજવું] બૂજ વગરનું, કદર વિનાનું, અગુણજ્ઞ [અબોધ
અબૂઝ વિ૦ [સં અબુદ્ધ. પ્રા અબુજ્જ] જુઓ
અબૂર વિ૦ પુષ્કળ
અબૂલોઢબૂલો પુ૦ એક જાત
અબે અ૦ [હિં] ઓ; અલ્યા (તિરસ્કારથી તુકારામા) ૦તબે સ્ત્રી૦ 'અબતબે'વાળી ભાષા—હિંદી
અબોખા પું૦અ૦વ૦ વજ્રને બવગબવ'ના બાઙ-બાલ (૨) અભાવો, અરુચિ [અબોબે પડવું = (કોઈ ચીજનો) અભાવ થવો. અરુચિ પડવી તે ઊતરી જવી]
અબોટ પુ૦ [અ+બોટવું ? કે સં અનુવૃત્ત ? ન અનોદ વિ૦ = અસ્પૃષ્ટ; ઉપયોગમા ન આવેલું] રસોઈ અને જમવાની જગાને છાણ-માટીથી લીપવી તે (૨) શુદ્ધ અથવા અભડાયા વિનાની દશા (૩) નાહ્યા વિના જ્યા જવાય કે અડકાય નહિ એવું જથળ. [—દેવો=અબોટ કરવો, (રસોડું ચૂલો ઇ૦) લીંપી કરીને સાફ કરવું] —રિયું ન૦ રસોઈ કરતી કે જમતી વખતે પહેરવાનું રેશમી, સાણનું કે ઊનનું વસ્ત્ર
અબોધ વિ૦ [સં] જુઓ અબુધ
અબોલ વિ૦ [અ+બોલવું] બોલી ન શકાય તેવું (૨) મૂગું, ચૂપ (૩) બેભાન —લા પુ૦અ૦વ૦ ત્રિજાઈને અમુકની સાથે ન બોલવું તે [—લેવા =(અણબનાવ કે નારાજીથી) બોલવાનો વહેવાર બંધ કરવો] —લ્યું વિ૦ નહિ બોલેલું
અબ્જ વિ૦ [સં] સો કરોડ (૨) પુ૦ તેની સંખ્યા (૩) ન૦ જલજ, કમળ
અબ્દ પું૦,ન૦[સં] વાદળ (૨) ન૦ વર્ષ (૩)એક વનસ્પતિ—નાગરમોથ ૦મારે પુ૦ કપૂર
અબ્દુર્ગ પુ૦[સં]ચોકેર પાણીથી રક્ષાયેલો કિલ્લો
અબ્ધિ પું૦ [સં] સમુદ્ર
અબ્બા પુ૦ [મ, હિં, ફા, ઉપરાંત બીજી સેમેટિક ભાષાઓમા સમાન રૂપ મળે છે] બાપા ૦જાન [ફા] પુ૦ પિતાજી (પ્રેમવાચક)
અબ્બા સ્ત્રી૦ મા (૨) ડોસી (૩) બૂઈ
અબ્બાસી વિ૦[અ] એ નામના વંશનો (ખલીફ) (૨)[અ અબ્બાસ, એક છોડ, તેના ફૂલના રંગનું] લાલાશ પડતા અથવા રતાશ પડતા વાદળી રંગનું
અબ્રહ્મચર્ય ન૦ [સં] બ્રહ્મચર્યનો અભાવ
અબ્રાહ્મણ્ય વિ૦ [સં] બ્રાહ્મણને ન છાજે એવું (૨) ન૦ પાપકૃત્ય
અબ્રાહ્મણ વિ૦[સં]બ્રાહ્મણ નહિ તેવું,બ્રાહ્મણેતર
અભક્તિ સ્ત્રી૦[સં] ભક્તિનો અભાવ(૨)અશ્રદ્ધા
અભક્ષણ ન૦ [સં] ભક્ષણ ન કરવું તે, ઉપવાસ
અભક્ષાભક્ષ પુ૦ જુઓ અભક્ષ્યભક્ષણ
અભક્ષ્ય વિ૦ [સં] ન ખાવા જેવું, શાસ્ત્રમા જે ખાવાનો નિષેધ છે તેવું ૦ભક્ષણ ન૦ તેવું ખાવું તે ખાસાહાર
અભખો પુ૦ [સ અભક્ષ્ય ?] જુઓ અબખો
અભગ વિ૦ [સં] અભાગી
અભડાવું અ૦ક્રિ૦ [સ ભ્રષ્ટ ?] અભડાયેલા થવું (૨) (સ્ત્રીએ) દૂર બેસવું [અભડાવા જવું = મરણ નિમિત્તે (સ્ત્રીઓએ) રડવા કૂટવા જવું, જ્ઞાનસૂતકમા જવું—સ્મશાને જવું] —ેલું વિ૦ મૃત્યુ કે સૂતકને કારણે અસ્પૃશ્ય બનેલું (૨)અસ્પૃશ્યને સ્પર્શ કરવાથી અપવિત્ર બનેલું —ેલી વિ૦સ્ત્રી૦(૨)સ્ત્રી૦ દૂર બેઠેલી,જુદ્યવલા
અભણ વિ૦ [અ+ભણવું] નહિ ભણેલું, નિરક્ષર
અભદ્ર વિ૦ [સં] અશુભ (૨) બેશરમ, દુષ્ટ
અભય વિ૦ [સં] નીડર (૨) પુ૦, ન૦ ભયનો અભાવ (૩) સંરક્ષણ, આશ્રય ૦કર વિ૦ ભયરહિત કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ નીડરતા ૦દંડ પુ૦ અભય આપનારો દંડો ૦દાન ન૦ સલામતી બક્ષવી તે, અભયવચન ૦પત્ર ન૦ સંરક્ષણની ખાતરી આપતો લેખ ૦પદ ન૦ ભયરહિત સ્થિતિ, મોક્ષ ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ અભય-દાન આપતો હાથનો અભિનય ૦વચન ન૦ સંરક્ષણનું વચન—ખાતરી —ય કર વિ૦ ભય કર નહિ તેવું —યા સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગાનું

એક રૂપ (૨) હરડે **–યાંજલિ** સ્ત્રી૦ હાથ જોડીને કરવાની અભય માટેની પ્રાર્થના **–યી** વિ૦ નિર્ભય, નીડર

અભર વિ૦ [સં] ખાલી (૨) ગરીબ. **–રાભરણ** વિ૦ ગરીબનું ભરણપોષણ કરનારું (૨) ન૦ ગરીબનું ભરણપોષણ

અભર(–ળ)ખો પુ૦ જુઓ અબળખો

અભરાઈ સ્ત્રી૦ છાજલી. [**–ઉપર ચડાવવું, મૂકવું**=(કામમાંથી કે વિચારમાંથી) દૂર કરવું, ભારે મૂકવું, મન ઉપર ન લેવું]

અભરાભરણ ન૦ [સં] જુઓ 'અભર'માં

અભરામ પુ૦ [અ ઇબ્રાહીમ] [સં] યહૂદીઓનો મૂળ પુરુષ

અભરામ અ૦ [સં અભ્રમ] ભ્રમ વિના [**—કુલ–ન–દાવા,—ન–દાવા** [અભ્રમ+ન+દેયમ્] (દસ્તાવેજમાં લખાય છે) ભ્રમ વગર–અક્કલ-હોશિયારીમાં કરેલું હોવાથી કાંઈ લેવાદેવા કે હક ઇલાકો ન હોવો તે, કાંઈ દાવો ન રહે એવી રીતની પૂરી છૂટ

અભરે ભરવું શ૦પ્ર૦ [મ અભર=આકાશ તૃપ્તિ, પૂર્ણતા] પુષ્કળ ભરવું, સમૃદ્ધ કરવું

અભર્તૃકા સ્ત્રી૦ [સ] ધણી વિનાની સ્ત્રી–વિધવા કે કુંવારી [અબળખો

અભલેખ પું૦ [સ અભિલાષા] + અભિલાખ,

અભવ પુ૦ [સ] મોક્ષ (૨) અસ્તિત્વ નહિ તે (૩) નાશ [ઓરિયો

અભળખા સ્ત્રી૦, **–ખો** પું૦ જુઓ અબળખા,

અભંગ વિ૦ [સ] આખું; અખંડ (૨) પુ૦ એક મરાઠી છંદ

અભા સ્ત્રી૦ [સં. આભા] + આભા

અભાગણ(–ણી) વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં અભાગિની] હીણભાગી; કમનસીબ

અભાગિયું વિ૦જુઓ અભાગી, **–યાણ** વિ૦સ્ત્રી૦

અભાગી વિ૦ [સ] કમનસીબ (૨) નાલાયક (૩) ભાગ વિનાનું (વારસામાં)

અભાગ્ય ન૦ [સ] દુર્ભાગ્ય, કમનસીબ. **૦વાન** વિ૦ કમનસીબ

અભાવ પું૦ [સં] અસ્તિત્વ ન હોવું તે (૨) અણગમો. [**–આવવો**=અણગમો થઈ જવો; અભાવ થવો] **–વાત્મક** વિ૦ અભાવરૂપ. **–વો** પુ૦ અણગમો. [સંહુદ

અભાવા પું૦બ૦વ૦ સગર્ભાને થતા અબળખા;

અભાવો પુ૦ જુઓ 'અભાવ'માં

અભિ [સ] ઉપસર્ગ 'પાસે–તરફ', 'ની ઉપર' એવા ગતિવાચક અર્થમાં, ઉદા૦ અભિમુખ, અભિક્રમણ (૨) સ્વતંત્ર શબ્દ જોડે 'શ્રેષ્ઠ', 'અધિક' એવા ભાવના અર્થમાં, ઉદા૦ અભિધર્મ, અભિનવ

અભિ(–ભી)ક વિ૦ [સં] વિષયાસક્ત, કામી

અભિકોણ પું૦ [સ] 'વર્ટિકલ એન્ગલ' (ગ)

અભિક્રમ પુ૦ [સ] આરંભ (૨) ચડાઈ

અભિક્રમણ ન૦ [સ] ચડાઈ

અભિક્રોશ પુ૦ [સં] વિલાપ(૨)ઠપકો (૩)નિંદા

અભિગમન ન૦ [સ] તરફ–સામે જવું તે (૨) સંભોગ **–નીય, અભિગમ્ય** વિ૦ અભિગમન કરી શકાય એવું [ભોગવનાર

અભિગામી વિ૦ [સં] –ની પાસે જનાર (૨)

અભિગ્રસ્ત વિ૦ [સ.] ઘેરાયેલું, સપડાયેલું

અભિઘાત પુ૦ [સં] આઘાત (૨) હુમલો માર (૩) વિનાશ **૦ક** વિ૦ અભિઘાત કરનારું

અભિચર પું૦ [સ] અનુચર, નોકર

અભિચરણ ન૦[સ] અભિચાર કરવો તે

અભિચાર પું૦ [સં] મેલા કામો માટે મંત્રપ્રયોગ કરવો તે (તંત્ર પ્રમાણે છ જાતના અભિચાર છે–મારણ, મોહન, સ્તંભન,વિદ્વેષણ,ઉચ્ચાટન અને વશીકરણ) **૦ક** પું૦જારણમારણ કરનારો

અભિજન પું૦ [સ] સંબંધી જન (૨) વતન (૩) વંશ, કુળ [(૩) શિષ્ટ

અભિજાત વિ૦ [સ] ખાનદાન (૨) સુંદર, શ્રેષ્ઠ

અભિજિત પું૦ [સં] એક નક્ષત્ર (૨) દિવસનું આઠમું મુહૂર્ત

અભિજ્ઞ વિ૦ [સ] અનુભવી (૨) માહિતગાર. **૦તા** સ્ત્રી૦. **–જ્ઞાત** વિ૦ ઓળખેલું **–જ્ઞાન** ન૦ સ્મૃતિ, ઓળખ (૨) ઓળખાણની નિશાની

અભિતપ્ત વિ૦ [સં] અતિ તપેલું (દુઃખથી)

અભિતાપ પુ૦ [સં] સંતાપ

અભિદ્રવ પું૦ [સ] હુમલો

અભિધર્મ પુ૦ [સં] શ્રેષ્ઠ ધર્મતત્ત્વ

અભિધા સ્ત્રી૦ [સં] શબ્દનો મૂળ અર્થ (૨) એ અર્થની બોધક શબ્દશક્તિ **૦ન** ન૦ નામ, ઉપનામ(૨) શબ્દ (૩) શબ્દકોશ (૪) [ન્યા] કર્તા માટેનું વિધાન **૦નમાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ શબ્દકોશ **૦મૂલક** વિ૦શબ્દના વાચ્યાર્થ ઉપર રચાયેલું **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ વાચ્યાર્થ જણાવવાની શબ્દશક્તિ **-ધેય** વિ૦ કહેવા યોગ્ય (૨) નામ દેવા યોગ્ય (૩) ન૦ અક્ષરાર્થ (૪) વિષય (બોલવાનો)

અભિધાન ન૦ [સં] પૂંઠ પકડવી તે, હલ્લો

અભિધેય વિ૦ [સં] જુઓ 'અભિધા'માં

અભિનય પુ૦ [સં] મનોભાવદર્શક હલનચલન અથવા મુદ્રા (૨) વેશ ભજવવો તે **૦કાર** પુ૦ નટ **૦સૂચના** સ્ત્રી૦ અભિનયની સૂચના, 'સ્ટેજ ડાયરેક્શન' [કાર્યું

અભિનવ(-વું) વિ૦ [સં] તદ્દન નવું (૨) શિખાઉ,

અભિનંદન ન૦ [સં] ધન્યવાદ (૨) અનુમતિ (૩) સ્તુતિ **-નીય** વિ૦ અભિનંદન કરવા યોગ્ય **-વું** સ૦ ક્રિ૦ [સં અભિનન્દ્] અભિનંદન કરવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ આનંદવું, રાજી થવું

અભિનંદિત વિ૦ [સં] અભિનંદન પામેલું

અભિનિવિષ્ટ વિ૦ [સં] **-માં** મચેલું, **-ની** પાછળ નિશ્ચયપૂર્વક પડેલું (૨) આગ્રહી (૩) દૃઢ

અભિનિવેશ પુ૦ [સં] તન્મયતા (૨) આસક્તિ (૩) દૃઢ નિશ્ચય (૪) આગ્રહ, હઠ

અભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [સં.] બહાર જવું તે (૨) સંન્યાસ

અભિનિષ્પન્ન વિ૦ [સં] જુઓ નિષ્પન્ન

અભિનીત વિ૦ [સં] પાસે આણેલું (૨) ભજવાયેલું [નટ

અભિનેતા પું૦ [સં] અભિનય કરનાર, 'એક્ટર';

અભિનેય વિ૦ [સં] ભજવવા યોગ્ય

અભિન્ન વિ૦ [સં] અખંડ (૨) જુદું નહિ તેવું, એક,એકસરખું (૩)[ગ] પૂર્ણ (અંક) **૦તા** સ્ત્રી૦

અભિપ્રાય પું૦ [સં] મત (૨) હેતુ; મતલબ; અર્થ [**-આપવો** = મત હોય તે કહેવો **-બાંધવો** = મત નક્કી કરવો, નિર્ણય ઉપર પહોંચવું **-મળવો** = શો મત છે તે જાણવા મળવું **-મેળવવો,-લેવો**=(બીજાનો) મત શો છે તે પૂછીને જાણવો **સારો અભિપ્રાય** = ફાવતો ગોઠતો – અનુકૂળ મત]

અભિપ્રેત વિ૦ [સં] મનમાં ધારેલું; ઇષ્ટ (૨) સ્વીકારેલું [છાટવું તે

અભિપ્રોક્ષણ ન૦ [સં] મંત્ર ભણીને પાણી

અભિભવ પુ૦ [સં] હાર, પરાજય (૨) અનાદર

અભિભૂત વિ૦ [સં] હારેલું (૨) અપમાનિત

અભિમત વિ૦ [સં] ઇષ્ટ (૨) સંમત

અભિમંત્રણ ન૦ [સં] મંત્રથી પવિત્ર કરવું તે (૨) મસલત ચલાવવી તે (૩) પડકાર

અભિમંત્રિત વિ૦ [સં] અભિમંત્રણ કરેલું

અભિમાન ન૦, પુ૦ [સં] અહંકાર, ગર્વ [**—ઊતરવું, —જવું, —નીકળવું** = ગર્વ જતો રહેવો **—આવવું, —ચઢવું** = ગર્વ થવો, **—ધરાવવું, —રાખવું** = ગર્વ હોવો કે કરવો **—છોડવું** = ગર્વ દૂર કરવો–કાઢવો]

અભિમાની વિ૦ [સં] અભિમાનવાળું

અભિમુખ વિ૦ [સં] –ના તરફ મુખવાળું; સમુખ (૨) [ગ] સામેનો (ખૂણો) **૦કોણ** પુ૦ સામેનો ખૂણો (ગ)

અભિયુક્ત વિ૦ [સં] રોકાયેલું (૨) નિમાયેલું (૩)શત્રુથી ઘેરાયેલું (૪)પુ૦ આરોપી,પ્રતિવાદી

અભિયોગ પુ૦ [સં] નિકટ સંબંધ (૨) દીર્ઘ ઉદ્યોગ, મંત્ર (૩) વિદ્વત્તા (૪) હલ્લો (૫) આરોપ, ફરિયાદ **—ગી** વિ૦ **—માં** મચેલું, રત (૨) હુમલો કરતું (૩) આરોપ મૂકતું (૪) પુ૦ ફરિયાદી

અભિરક્ત વિ૦ [સં] નિમગ્ન; અભિરત

અભિરત વિ૦ [સં] અત્યંત આસક્ત

અભિરામ વિ૦ [સં] આનંદદાયક (૨) મનોહર

અભિરુચિ સ્ત્રી૦ [સં] રુચિ, શોખ, પ્રીતિ

અભિરુદ્રતા સ્ત્રી૦ [સં] પહેલા ગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત) [(૩) માનીતું

અભિરૂપ વિ૦ [સં] અનુરૂપ, યોગ્ય (૨) રૂપાળું

અભિલષિત વિ૦ [સં] ઇચ્છેલું

અભિલાખ પું૦ [સં અભિલાષ] મનકામના (૨) ઉત્કટ ઇચ્છા **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ઇચ્છવું

અભિલાપ પું૦, **-પા** સ્ત્રી૦ [સં] અભિલાખ. **-પી** વિ૦ અભિલાષાવાળું

એક રૂપ (૨) હરડે –યાંજલિ સ્ત્રી૦ હાથ જોડીને કરવાની અભય માટેની પ્રાર્થના –યી વિ૦ નિર્ભય, નીડર

અભર વિ૦ [સ્ત] ખાલી (૨) ગરીબ. –રાભરણ વિ૦ ગરીબનુ ભરણપોષણ કરનારું (૨) ન૦ ગરીબનુ ભરણપોષણ

અભર(–ળ)ખો પું૦ જુઓ અબળખો

અભરાઈ સ્ત્રી૦ છાજલી [–ઉપર ચઢાવવું, મૂકવું=(કામમાથી કે વિચારમાથી) દૂર કરવું, કોરે મૂકવુ, મન ઉપર ન લેવુ]

અભરાભરણ ન૦ [સ] જુઓ 'અભર'મા

અભરામ પુ૦ [અ. ઇબ્રાહીમ] [સ] યહૂદીઓનો મૂળ પુરુષ

અભરામ અ૦ [સ અભ્રમ] ભ્રમ વિના [—કુલ –ન-દાવા,—ન–દાવા [અભ્રમ+ન+ઇયમ્] (દસ્તાવેજમા લખાય છે) ભ્રમ વગર–અકલ-હોશિયારીમા કરેલુ હોવાથી કાઈ લેવાદેવા કે હક ઇલાજો ન હોવો તે, કાઈ દાવો ન રહે એવી રીતની પૂરી છૂટ

અભરે ભરવું શ૦પ્ર૦ [મ અમર=આકઠ તૃપ્ત, પૂર્ણતા] પુ૦કળ ભરવું, સમૃદ્ધ કરવું

અભર્તૃકા સ્ત્રી૦ [સં] ધણી વિનાની સ્ત્રી–વિધવા કે કુંવારી [અબળખો

અભલેખ પું૦ [સં અભિલાષા] + અભિલાખ,

અભવ પું૦ [સ] મોક્ષ (૨) અસ્તિત્વ નહિ તે (૩) નાશ [ઓરિયો

અભળખા સ્ત્રી૦, –ખો પું૦ જુઓ અબળખા;

અભંગ વિ૦ [સ] આખું, અખંડ (૨) પુ૦ એક મરાઠી છંદ

અભા સ્ત્રી૦ [સ. આભા] + આભા

અભાગણ(–ણી) વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં અભાગિની] હીણભાગી, કમનસીબ

અભાગિયું વિ૦જુઓ અભાગી. –યણ વિ૦સ્ત્રી૦

અભાગી વિ૦ [સં] કમનસીબ (૨) નાલાયક (૩) ભાગ વિનાનુ (વારસામા)

અભાગ્ય ન૦ [સ] દુર્ભાગ્ય, કમનસીબ ૦વાન વિ૦ કમનસીબ

અભાવ પું૦ [સં] અસ્તિત્વ ન હોવું તે (૨) અણગમો [–આવવો=અણગમો થઈ જવો; અભાવ થવો] –વાત્મક વિ૦ અભાવરૂપ –વો પુ૦ અણગમો [ગ્રાહક

અભાવા પું૦બ૦વ૦ સગર્ભાને થતા અબળખા,

અભાવો પું૦ જુઓ 'અભાવ'મા

અભિ [સં] ઉપસર્ગ 'પાસે–તરફ', 'ની ઉપર' એવા ગતિવાચક અર્થમા, ઉદા૦ અભિમુખ: અભિક્રમણ (૨) સ્વતંત્ર શબ્દ જોડે 'શ્રેષ્ઠ', 'અધિક' એવા ભાવના અર્થમા ઉદા૦ અભિધર્મ, અભિનવ

અભિ(–ભી)ક વિ૦ [સ] વિષયાસક્ત, કામી

અભિકોણ પું૦ [સં] 'વર્ટિકલ એન્ગલ' (ગ.)

અભિક્રમ પું૦ [સં] આરંભ (૨) ચડાઈ

અભિક્રમણ ન૦ [સં] ચડાઈ

અભિક્રોશ પુ૦ [સ] વિલાપ(૨)ઠપકો (૩)નિંદા

અભિગમન ન૦ [સ] તરફ – સામે જવું તે (૨) સંભોગ –નીય,અભિગમ્ય વિ૦ અભિગમન કરી શકાય એવું [ભોગવનાર

અભિગામી વિ૦ [સ.] –ની પાસે જનાર (૨)

અભિગ્રસ્ત વિ૦ [સ] ઘેરાયેલુ, સપડાયેલું

અભિઘાત પુ૦ [સ] આઘાત (૨) હુમલો, માર (૩) વિનાશ ૦ક વિ૦ અભિઘાત કરનારું

અભિચર પુ૦ [સ] અનુચર, નોકર

અભિચરણ ન૦[સ] અભિચાર કરવો તે

અભિચાર પુ૦ [સં] મેલા કામો માટે મંત્રપ્રયોગ કરવો તે (તંત્ર પ્રમાણે છ જાતના અભિચાર છે – મારણ, મોહન, સ્તંભન,વિદ્વેષણ,ઉચ્ચાટન અને વશીકરણ). ૦ક પું૦નરણમારણ કરનારો

અભિજન પું૦ [સ] સંબંધી જન (૨) વતન (૩) વંશ, કુળ [(૩) શિષ્ટ

અભિજાત વિ૦ [સં] ખાનદાન (૨) સુંદર, શ્રેષ્ઠ

અભિજિત પું૦ [સં] એક નક્ષત્ર (૨) દિવસનું આઠમુ મુહૂર્ત

અભિજ્ઞ વિ૦ [સ] અનુભવી (૨) માહિતગાર ૦તા સ્ત્રી૦ –જ્ઞાત વિ૦ ઓળખેલું –જ્ઞાન ન૦ સ્મૃતિ, ઓળખ (૨) ઓળખાણની નિશાની

અભિતપ્ત વિ૦ [સ] અતિ તપેલું (દુ:ખથી)

અભિતાપ પું૦ [સ] સંતાપ

અભિદ્રવ પું૦ [સ] હુમલો

અભિધર્મ પુ૦ [સં] શ્રેષ્ઠ ધર્મતત્ત્વ

અભિધા સ્ત્રી૦ [સ] શબ્દનો મૂળ અર્થ (૨) એ અર્થની બોધક શબ્દશક્તિ **૦ન** ન૦ નામ, ઉપનામ(૨) શબ્દ (૩) શબ્દકોશ (૪) [વ્યા] કર્તા માટેનુ વિધાન **૦નમાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ શબ્દકોશ **૦મૂલક** વિ૦શબ્દના વાચ્યાર્થ ઉપર રચાયેલુ **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ વાચ્યાર્થ જણાવવાની શબ્દશક્તિ **-ધેય** વિ૦ કહેવા યોગ્ય (૨) નામ દેવા યોગ્ય (૩) ન૦ અક્ષરાર્થ (૪) વિષય (બોલવાનો)

અભિઘાત ન૦ [સ] પૂઠ પકડવી તે, હલ્લો

અભિધેય વિ૦ [સ] જુઓ 'અભિધા'મા

અભિનય પુ૦ [સ] મનોભાવદર્શક હલનચલન અથવા મુદ્રા (૨) વેશ ભજવવો તે **૦કાર** પુ૦ નટ **૦સૂચના** સ્ત્રી૦ અભિનયની સૂચના, 'સ્ટેજ ડાયરેક્શન' [કાયું

અભિનવ(-વું) વિ૦ [સ] તદ્દન નવુ (૨) શિખાઉ,

અભિનંદન ન૦ [સ] ધન્યવાદ (૨) અનુમતિ (૩) સ્તુતિ **-નીય** વિ૦ અભિનંદન કરવા યોગ્ય **-વું** સ૦ ક્રિ૦ [સ અભિનંદ્] અભિનંદન કરવુ (૨) અ૦ ક્રિ૦ આનંદવુ, રાજી થવુ

અભિનંદિત વિ૦ [સ] અભિનંદન પામેલું

અભિનિવિષ્ટ વિ૦ [સ] -મા મચેલું, -ની પાછળ નિશ્ચયપૂર્વક પડેલુ (૨) આગ્રહી (૩) દૃઢ

અભિનિવેશ પુ૦ [સ] તન્મયતા (૨) આસક્તિ (૩) દૃઢ નિશ્ચય (૪) આગ્રહ; હઠ

અભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [સ.] બહાર જવુ તે (૨) સંન્યાસ

અભિનિષ્પન્ન વિ૦ [સ] જુઓ નિષ્પન્ન

અભિનીત વિ૦ [સ] પાસે આણેલુ (૨) ભજવાયેલું [નટ

અભિનેતા પું૦ [સ] અભિનય કરનાર, 'એક્ટર';

અભિનેય વિ૦ [સ] ભજવવા યોગ્ય

અભિન્ન વિ૦ [સ] અખંડ (૨) જુદું નહિ તેવુ; એક,એકસરખુ(૩)[ગ]પૂર્ણ(અંક) **૦તા** સ્ત્રી૦

અભિપ્રાય પું૦ [સં] મત (૨) હેતુ; મતલબ, અર્થ. [**-આપવો** = મત હોય તે કહેવો. **-બાંધવો** = મત નક્કી કરવો, નિર્ણય ઉપર પહોંચવું **-મળવો** = શો મત છે તે જાણવા મળવું **-મેળવવો,-લેવો**=(બીજાનો) મત જોઇ છે તે પૂછીને જાણવો **સારો અભિપ્રાય** = ઠીકવતો ગોઠતો – અનુકૂળ મત]

અભિપ્રેત વિ૦ [સ] મનમા ધારેલુ; ઇષ્ટ (૨) સ્વીકારેલું [ઘાટવુ તે

અભિપ્રોક્ષણ ન૦ [સ] મંત્ર ભણીને પાણી

અભિભવ પુ૦ [સં] હાર, પરાજય (૨) અનાદર

અભિભૂત વિ૦ [સ] હારેલુ (૨) અપમાનિત

અભિમત વિ૦ [સ] ઇષ્ટ (૨) સંમત

અભિમંત્રણ ન૦ [સ] મંત્રથી પવિત્ર કરવુ તે (૨) મસલત ચલાવવી તે (૩) પડકાર

અભિમંત્રિત વિ૦ [સ] અભિમંત્રણ કરેલુ

અભિમાન ન૦, પુ૦ [સ] અહંકાર, ગર્વ [—ઊતરવું, —જવું, —નીકળવું = ગર્વ જતો રહેવો —આવવું, —ચઢવું = ગર્વ થવો. —ચરાવવું, —રાખવું = ગર્વ હોવો કે કરવો —છોડવું = ગર્વ દૂર કરવો-કાઢવો]

અભિમાની વિ૦ [સ] અભિમાનવાળું

અભિમુખ વિ૦ [સ] -ના તરફ મુખવાળુ; સમુખ (૨) [ગ] સામેનો (ખૂણો) **૦કોણ** પું૦ સામેનો ખૂણો (ગ)

અભિયુક્ત વિ૦ [સ] રોકાયેલુ (૨) નિમાયેલું (૩)શત્રુથી ઘેરાયેલુ (૪)પું૦ આરોપી,પ્રતિવાદી

અભિયોગ પુ૦ [સ] નિકટ સંબંધ (૨) દીર્ઘ ઉદ્યોગ, ખંત (૩) વિદ્વત્તા (૪) હલ્લો (૫) આરોપ, ફરિયાદ **-ગી** વિ૦ -મા મચેલુ, રત (૨) હુમલો કરતું (૩) આરોપ મૂકતુ (૪) પુ૦ ફરિયાદી

અભિરક્ત વિ૦ [સ] નિમગ્ન, અભિગ્ત

અભિરત વિ૦ [સ] અત્યંત આસક્ત

અભિરામ વિ૦ [સ] આનંદદાયક (૨) મનોહર

અભિરુચિ સ્ત્રી૦ [સ] રુચિ; શોખ, પ્રીતિ

અભિરૂઢતા સ્ત્રી૦ [સ] પરંપરા ગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત) [(૩) માનીતું

અભિરૂપ વિ૦ [સ] અનુરૂપ, યોગ્ય (૨) રૂપાળું

અભિલષિત વિ૦ [સં] ઇચ્છેલું

અભિલાખ પું૦ [સ અભિલાષ] મનકામના (૨) ઉત્કટ ઇચ્છા **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ઇચ્છવું

અભિલાપ પું૦, **-પા** સ્ત્રી૦ [સં] અભિલાખ. **-પી** વિ૦ અભિલાષાવાળું

અભિવંદન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સ] નમસ્કાર(૨) આસકા –નીય વિ૦ અભિનંદવા યોગ્ય. –વું સ૦ ક્રિ૦ [સ અભિવંદ્] અભિવંદન કરવું.
અભિવંદ્ય વિ૦ [સં.] અભિવંદનીય
અભિવાદ પું૦ [સ] નમસ્કાર (૨) આશીષ (૩) સામો વાદવિવાદ ચલાવવો તે ૦ક વિ૦ નમસ્કાર કરનારું. ૦ન ન૦ નમસ્કાર. –ધ વિ૦ નમસ્કારને યોગ્ય
અભિવાંછના સ્ત્રી૦ [સં.] વાંછના
અભિવાંછિત વિ૦ [સ] ઇચ્છેલું, માગેલું (૨) ન૦ ઇષ્ટ વસ્તુ
અભિવૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] વધારો (૨) ઉન્નતિ
અભિવ્યક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] વ્યક્ત–પ્રગટ થવું તે, વ્યક્તતા, સ્પષ્ટતા
અભિવ્યંજક વિ૦[સ] વ્યક્ત–સ્પષ્ટ કરનાર
અભિવ્યંજન ન૦ [સ.] જુઓ અભિવ્યક્તિ
અભિવ્યાપક,અભિવ્યાપી વિ૦ [સ] ચોતરફ વ્યાપી જાય એવું, સમાવેશ કરનારું (૨) બહોળા અર્થનું
અભિવ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] સર્વવ્યાપકતા, સમાવેશ
અભિશાપ પું૦ [સ] શાપ (૨) આળ (૩) સામો શાપ
અભિષિક્ત વિ૦ [સ] અભિષેક કરાયેલું (૨) [તપ્તનશીન થયેલું
અભિષેક પું૦ [સ] જલસિંચન કે તેનો વિધિ (મૂર્તિ અથવા નવા રાજા ઉપર). ૦પાત્ર ન૦ અભિષેક કરવાનું પાત્ર, ઝારી ૦વું સ૦ક્રિ૦ અભિષેક કરવો
અભિસરણ ન૦ [સં] પાસે જવું તે (૨) ફરવું તે
અભિસંધિ પું૦ [સ] હેતુ, ઇરાદો
અભિસાર પું૦ [સં] સંકેત અનુસાર પ્રેમીઓનું મિલન (૨) પ્રેમીને મળવા જવું તે –રિકા સ્ત્રી૦ સંકેત પ્રમાણે પ્રેમીને મળવા જનારી સ્ત્રી
અભિસિંચવું સ૦ક્રિ૦ [સ અભિષિચ્] સિંચવું
અભિહત વિ૦ [સં] આઘાત પામેલું
અભિહિત વિ૦ [સ] કહેવાયેલું
અભીક વિ૦ [સ] ભી–ભય વગરનું; નિર્ભય (૨) જુઓ અભિક [નિર્ભયતા
અભીત વિ૦ [સ] નહિ બીનેલું –તિ સ્ત્રી૦
અભીપ્સિત વિ૦ [સ.] ઇચ્છેલું
અભીર પું૦ [સ.] ગોવાળિયો; આહીર, અભીર
અભીષ્ટ વિ૦ [સ] ઇચ્છેલું (૨) મનગમતું
અભીંજ વિ૦ [અ+ભીંજવું] ભીનાય નહિ એવું
અભુક્ત વિ૦ [સં] અણભોગવ્યું (૨) અણખોટ્યું (૩) નહિ જમેલું ૦મૂળ ન૦ પંચાગ પ્રમાણે જ્યેષ્ઠા નક્ષત્રની છેલ્લી ચાર ઘડી અને મૂળ નક્ષત્રની પહેલી ચાર ઘડી મળીને બનેલો આઠ ઘડીનો કાળ
અભૂજ વિ૦ જુઓ અબૂજ
અભૂત વિ૦ [સ] નહિ થયેલું ૦તદ્ભાવ પું૦ જે નથી તે થવું તે ૦પૂર્વ વિ૦ પૂર્વે કદી નહિ થયેલું, અપૂર્વ
અભૂલ વિ૦ (સુ.) બેભાન
અભે પું૦ + અભય
અભેદ વિ૦ [સં] ભેદરહિત, એકરૂપ, અભિન્ન (૨) પું૦ એકરૂપતા, અદ્વૈત ૦ભાવ પું૦ એકતાની લાગણી ૦માર્ગ પું૦ અદ્વૈતપંથ. ૦યોગ પું૦ સંપૂર્ણ એકતા ૦વાદ પું૦ અદ્વૈતવાદ –દીકરણ ન૦ ભેદરહિત—એક કરવું તે –ધ વિ૦ ભેદી ન શકાય એવું –ધતા સ્ત્રી૦
અભોક(–ગ) પું૦ [સં આભોગ] (સંગીતમાં) આભોગ, ધ્રુપદના ત્રણ ભાગોમાનો છેલ્લો (૨) કાવ્યની છેલ્લી ટૂક, જેમાં કવિનું નામ આવે છે. [–વાળવો=કવિનામવાળી છેલ્લી કડી પૂરી કરવી (૨) પૂરું કરવું.]
અભોગ્ય વિ૦ [સં] ભોગ્ય નહિ એવું
અભોજ્ય વિ૦ [સ] ભોજ્ય નહિ એવું
અભ્યર્થના સ્ત્રી૦ [સ] પ્રાર્થના, વિનતી
અભ્યર્હિત વિ૦ [સ] પૂજ્ય, આદરણીય
અભ્યસનીય વિ૦ [સ] અભ્યાસ કરવા જેવું કે માટેનું [અભ્યાસ કરવો
અભ્યસવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. અભ્યસ્] અભ્યાસવું;
અભ્યસ્ત વિ૦ [સં] વારંવાર કરી જોયેલું (૨) મહાવરાવાળું; ટેવાયેલું (૩) અભ્યાસથી જાણેલું કે અભ્યાસ કરાયેલું
અભ્યંગ પું૦ [સં] શરીરે તૈલાદિ સુગંધીદાર પદાર્થો ચોળાવવા તે. ૦સ્નાન ન૦ અભ્યંગ સહિત સ્નાન

અભ્યંતર વિ૦ [સં] અંદરનું (૨) ન૦ અંદરનો ભાગ (૩) અંતર, મન (૪) અ૦ અંદર,મનમાં

અભ્યાગત વિ૦ [સં] પાસે આવેલું (૨) પુ૦ અતિથિ, પરોણો (૩) ભિક્ષુ

અભ્યાસ પુ૦ [સં] પુનરાવૃત્તિ (૨) ભણવું તે (૩)મહાવરો ટેવ,બંધાણ [–પડવો=મહાવરો કે ટેવ થઈ જવી, ટેવાવું (૨) વચ્ચે ભણતર બંધ રહેવું—અટકવું (૩) વચ્ચે ટેવ કે મહાવરો ચાલુ ન રહેવો—અટકવો] ૦ક વિ૦ (૨)પુ૦ જુઓ અભ્યાસી ૦ક્રમ પુ૦ ભણવાની નિયત કરેલા કે યોજના ૦યોગ પુ૦ વારંવાર ચિત્તને સ્થિર કરવાનો યોગ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ અભ્યાસ કરવો, મરોળવું ભણવું –સી વિ૦ મહાવરાવાળું (૨) ઉદ્યમી (૩) પુ૦ વિદ્યાર્થી (૪) પંડિત –સ્થ વિ૦ જુઓ અભ્યસનીય

અભ્યુક્ષણ ન૦ [સં] મંત્રપૂર્વક સિંચન

અભ્યુચ્છ્રય પુ૦ [સં.] ઊંચું થવું તે(૨)સંગીતનો એક અલંકાર [(૨) ઉન્નતિ

અભ્યુત્થાન ન૦ [સં] માનાર્થે ઊભા થવું તે

અભ્યુદય પુ૦ [સં] ઉન્નતિ, આબાદી (૨) કલ્યાણ, શ્રેય –વાદિકવાદ પુ૦ જુઓ ઉપયુક્તતાવાદ

અભ્ર ન૦ [સં] વાદળું ૦ભેદી વિ૦ અભ્રને ભેદે એવું ૦રંગી વિ૦ અભ્રના રંગનું

અભ્રક ન૦ [સં] જુઓ અબરક

અભ્રછના સ્ત્રી૦ + જુઓ ભર્ત્સના

અભ્રમ વિ૦ [સં] ભ્રમ વિનાનું (૨) ભ્રમ કે ભૂલ થવાથી પર

અમ સ૦ [સં અસ્મત્, પ્રા અમ્હ] ('અમે'ના શ્રુતિ છે, હિ હમમાં તો સ્પષ્ટ છે પણ 'અમ'માં તે લોપાઈ છે)અમે(ને)[પ]અમારું

અમકડું વિ૦ [સં અમુક] અમુક અનિશ્ચિત, (અમુક–નમુક, કલાણું–ઢીકણું પેઠે પ્રાયઃ 'તમકડું' સાથેના યોગમાં વપરાય છે)

અમત વિ૦ [સં] નહિ વિચારેલું નહિ સ્વીકારેલું

અમથું વિ૦ [સં મિથ્યા ?] વ્યર્થ નકામું (૨) અહેતુક, વિના કારણ (૩) મફતનું, વિના મહેનત કે મૂલ્યનું

અમન ન૦ [અ+મન્] શાંતિ (૨) સુખચેન આરામ ૦ચમન ન૦ મોજમજા ૦સભા સ્ત્રી૦ શાંતિ સ્થાપવાના હેતુવાળી સભા

અમનસ્ક વિ૦ [સં] મન (ઇંદ્રિય) વિનાનું, વિચારરહિત (૨) ગાફેલ (૩) ધ્યાન વિનાનું (૪) મન ઉપર કાબૂ વિનાનું

અમમતા સ્ત્રી૦,–ત્વ ન૦[સં]મમતાનો અભાવ

અમર વિ૦ [સં] મરે નહિ એવું (૨) પુ૦ દેવ ૦તા સ્ત્રી૦-૦પટો પુ૦ અમરપણાનું વરદાન–લેખ [–લઈને, લખાવીને આવવું=અમર જન્મવું કે હોવું] ૦પતિ પુ૦ (સં) ઇંદ્ર ૦ફળ ન૦ અમરપણું આપનાર ફળ ૦લોક પુ૦ સ્વર્ગ ૦વેલ સ્ત્રી૦(વાડ, ઝાડ ઇત્યાદિ પર) જ્યાં નાખો ત્યાં વગર પાણીએ થતી એક વેલી ૦સરિત સ્ત્રી૦ આકાશગંગા –રો સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, ગળો(૨)કટીનો નાળ –રાનગરી, –રાવતી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રની નગરીનું –રાગના સ્ત્રી૦ દેવાંગના (૨) અપ્સરા

અમર્ખ પુ૦ [સં૦ હિ સ અમર્ષ] ક્રોધ (૨) અસહિષ્ણુતા (૩) અદેખાઈ

અમરા [સં] ૦નગરી, ૦પુરી, ૦વતી [સં] જુઓ 'અમર'માં [આંબાની હાર

અમરાઈ સ્ત્રી૦ [સં આમ્રરાજિ] આંબાવાડિયું,

અમરાંગના સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'અમર'માં

અમરીખ પુ૦ (સં) અંબરીષ (૫)

અમરીચમની સ્ત્રી૦ માથે ઘાલવાનું સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું

અમર્ત્ય વિ૦ [સં] અમર

અમર્યાદ વિ૦ [સં] નિરંકુશ (૨) નિર્લજ્જ

અમર્યાદા સ્ત્રી૦ [સં] મર્યાદાનો અભાવ, બેઅદબી (૨) નિર્લજ્જતા

અમર્ષ પુ૦ [સં] અસહિષ્ણુતા (૨) ક્રોધ (૩) અદેખાઈ –ર્ષી વિ૦ અમર્ષવાળું

અમલ(–ળ) વિ૦ [સં] નિર્મળ, શુદ્ધ

અમલ પું૦ [અ] સત્તા, અધિકાર, હકૂમત(૨) કારકિર્દી, વહીવટ (૩) કેફ કે કેફી વસ્તુ: અફીણ (૪) અમલનો શુભાર [–ઊતરવો= સત્તા કે કેફ જતા રહેવા –કરવું =(કંઈ કે હુકમ પ્રમાણે)આચરવું, કાર્ય કરવું –કરવો=

કેફ કરવો –ચઢવો=(અફીણનો) કેફ ચઢવો –થવો=અમલ કરાવો, (આજ્ઞા) આચરાવી કે તે મુજબ કાર્ય થવું –માં આવવું=જુઓ અમલ થવો –માં આણવું, મૂકવું, લાવવું=નો અમલ ચાલુ કરવો –બજાવવો= સત્તા દાખવવી, હુકમથી વર્તવું] ૦જેરી સ્ત્રી૦સત્તાનુ જોર ૦દાર પુ૦અધિકારી ૦દારી સ્ત્રી૦ અમલદારનુ કામ કે પદ ૦પાણી ન૦ અફીણનો કસૂંબો ૦બજાવણી સ્ત્રી૦ (જેમ કે, અદાલતનો હુકમ) અમલ કરવો કે બજાવવો તે –લી વિ૦ અમલમા મુકાયેલુ, અથવા મૂકવાનુ,સક્રિય (૨) વ્યસની (૩) યુક્ત, એદી –લો પુ૦[અ અમલહ્]અમલદારને બેસવાની જગા, કાર્યાલય, કચેરી

અમલિન વિ૦ [સ] મલિન નહિ એવુ, શુદ્ધ

અમલો પુ૦ [અ અમલહ્] ઇમલો, ઇમારતી આયકામ (૨) જુઓ 'અમલ'મા

અમસ્તું,–સ્તકું વિ૦ જુઓ અમથુ

અમળ વિ૦ જુઓ અમલ

અમળાવું અ૦ ક્રિ૦ 'આમળવુ'નુ કર્મણિ, આમળા ખાવા, વળ ચડવો (૨) પેટમા દુખવુ (૩)અકડા રહેવુ દુભાવુ. –ળાટ પુ૦આમળો, વળ (૨) પેટમા ગૂચળાં વળવા તે, આકડી (૩) કરમોડાવુ તે (૪) વાકા વાકા ચાલવુ તે, મિજાજ (૫) વક્રતા, વેર

અમંગલ(–ળ) વિ૦[સં]અશુભ(૨)ન૦દુર્ભાગ્ય

અમંત્ર વિ૦ [સ] મંત્રરહિત (૨) વેદમંત્રના અધિકાર વિનાનુ

અમાણું સ૦ + અમારું

અમાનૂક વિ૦ [સ] મા વગરનુ (૨) માતાનુ નહિ એવુ

અમાત્ય પુ૦ [સં] પ્રધાન, મંત્રી

અમાન ન૦ [અ] અભય, રક્ષણ ૦ત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ અનામત ૦તદારી સ્ત્રી૦ [ફા] ટ્રસ્ટીપણુ, વાલીપણુ (૨) પ્રમાણિકતા (૩) થાપણ સાચવવી તે

અમાન ન૦ [સ] માનનો અભાવ –ની વિ૦ માની નહિ એવુ; નિરભિમાની –નિતા સ્ત્રી૦, –નિત્વ ન૦ [સ] અનભિમાનિતા, નમ્રતા

અમાનત [અ], ૦દારી [ફા] જુઓ 'અમાન' [અ.] મા

અમાની,–નિતા,–નિત્વ જુઓ'અમાન'[સ]મા

અમાનુષ(–ષી) વિ૦[સ] અતિમાનુષ, દૈવી (૨) મનુષ્યને શોભે નહિ એવુ (૩) ક્રૂર, રાક્ષસી

અમાન્ય વિ૦[સ.] માન્ય નહિ એવું, નામંજૂર. ૦તા સ્ત્રી૦

અમાપ વિ૦ [સ] બેહદ પાર વિનાનુ

અમાયા સ્ત્રી૦ [સ] માયાનો અભાવ સત્ય જ્ઞાન (૨) નિષ્કપટપણુ. –યિક વિ૦ નિષ્કપટ

અમારિઘોષણા સ્ત્રી૦ [સ] હિંસાના નિષેધની– હિંસા કરશો મા એવી ઘોષણા

અમારું (મા') સ૦ [સ અસ્મદીય, પ્રા અમ્હાર] 'હું'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિનુ બહુવચન

અમાવ(–વા)સ્યા [સ], અમાસ સ્ત્રી૦ અંધારિયાનો છેલ્લો દિવસ [નહિ તેવુ

અમાહલિ(–ળિ)ક વિ૦ [સ] માહલિક–ખંડિયુ

અમિત વિ૦ [સ] અમાપ (૨) નહિ માપેલુ. –તાક્ષર વિ૦ [સ] જુઓ અપવાગઘ

અમિત્ર પુ૦ [સ] મિત્ર નહિ તે, શત્રુ ૦તા સ્ત્રી૦

અમિશ્રિત વિ૦ [સ] નિર્ભેળ

અમી ન૦ [સ અમૃત, પ્રા અમ(–મિ)ય] અમૃત (૨) મીહાશ (૩) કૃપા (૪) થૂંક (૫) રસકસ પાણી (ઉદા૦ હજી જમીનમા અમી છે) ૦દૃષ્ટિ, ૦નજર સ્ત્રી૦ મીઠી નજર; મહેરબાની ૦નિધિ પુ૦ અમૃતનો ભંડાર (૨) [સં] ચંદ્ર ૦રસ સ૦ સુધારસ, અમૃત જેવો મીઠો રસ

અમીટ વિ૦ [અ + મીટ] મીટ વિનાનુ, અનિમેષ

અમીન વિ૦ [અ] વિશ્વાસુ, વિશ્વસનીય (૨) એક અધિકારી (૩) પું૦ ટ્રસ્ટી વાલી (૪) લવાદ (૫) ગામનો મોટો અધિકારી ૦ગીરી, ૦દારી સ્ત્રી૦, [ફા], –નાત [અ], –ની સ્ત્રી૦ [ફા] અમીનનો હોદ્દો (૨) અમીનનુ સાલિયાણુ

અમીર પુ૦ [અ.] સરદાર ઉમરાવ(૨)રાજકર્તા (અફઘાનિસ્તાનનો) (૩) ખાનદાન કુટુંબનો કે પૈસાદાર માણસ ૦જાદી સ્ત્રી૦ અમીરની દીકરી ૦જાદો પું૦ અમીરનો દીકરો. ૦શાસન ન૦ જેમા અમીર-ઉમરાવોની હકૂમત ચાલતી હોય

એવી રાજ્યપદ્ધતિ, 'ઍરિસ્ટોક્રસી' ૦શાહી સ્ત્રી૦ અમીરપણાનો દોર (૨) અમીરશાસન. ૦રાઈ(-ત) સ્ત્રી૦ અમીરપણું (૨) અમીરનો હોદ્દો (૩) અમીરપણા માટેનું સાલિયાણું ૦રી વિ૦ અમીરના જેવું (૨) સ્ત્રી૦ અમીરપણું

અમુક વિ૦ [સ] વિશેષ અર્થમાં મુકરર કરેલું, ચોક્કસ, ફલાણું (૨) અનિશ્ચિત (૩) સ૦ અમુક (જણ) ૦તમુક વિ૦ ફલાણું-ઢીકણું ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦

અમુક્ત વિ૦ [સં] મુક્ત નહિ એવું, બંધાયેલું. ૦ક્તિ સ્ત્રી૦ મુક્તિ-મોક્ષનો અભાવ (૨) બંધન

અમુ(-મૂ)ઝાવું અ૦ક્રિ૦ [સ અા+મુહ-પ્રા મુજ્ઝ] મૂંઝાવું, અકળાવું

અમૂ(-મૂ)ઝણ સ્ત્રી૦ અમુઝાવું તે

અમૂઢ વિ૦ [સ] મૂઢ નહિ એવું

અમૂર્છ(-ર્છ),-ર્ચ્છ(-ર્છિ)ત વિ૦ [સ] મૂર્છિત નહિ એવું (૨) સાવધ

અમૂર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [સ] આકારરહિત (૨) અસ્પષ્ટ ૦તા સ્ત્રી૦

અમૂલ,૦ક વિ૦[સ] મૂળ વિનાનું (૨) આધારહીન (૩) ઉપાદાનકારણરહિત

અમૂલ(-લ્ય) વિ૦ [સ] જુઓ અમૂલ્ય

અમૂ(-મે)લખ,અમૂ(-મે)લું વિ૦ [સ અમૂલ્યક] જુઓ અમૂલ્ય

અમૂલ્ય ૦ક વિ૦ [સ] જેની કિંમત આંકી ન શકાય એવું, ઘણું જ કીમતી

અમૂઝણ સ્ત્રી૦ જુઓ અમૂઝણ

અમૂઝાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ અમુઝાવું

અમૃત વિ૦ [સ] મૃત નહિ તેવું (૨) અવિનાશી, અમર (૩) ન૦ અમર કરે એવો માનેલો એક રસ ૦કૂપ પું૦ અમૃતનો ગાડવો ૦જડી સ્ત્રી૦ જેનાથી મરણ અટકે એવી વનસ્પતિ ૦ત્વ ન૦ અમરપણું ૦ધ્વનિ પુ૦ એક છંદ ૦ધારા સ્ત્રી૦ અમૃતની ધારા (૨) [યોગ] તાળવેથી જીભના મૂળ આગળ ટપકતો રસ. ૦પાક પું૦ એક મીઠાઈ ૦ફલ(-ળ) ન૦ જુઓ અમરફળ ૦મીઠું વિ૦ અમૃત જેવું મીઠું ૦લતા સ્ત્રી૦ અમરવેલ ૦મ જીવની સ્ત્રી૦ મરેલાને જીવતા કરવાની વિદ્યા ૦સાર વિ૦ અમૃતના સત્ત્વ જેવું (૨) પુ૦ ઘી ૦ન્નવિયું,૦ન્નાવી વિ૦ અમૃત ઝરતું -તા સ્ત્રી૦ એક વેલ, ગળો (૨) હરડે (૩) અતિવિષની કળી (૪) આમલી -તાઈ સ્ત્રી૦ અમૃતત્વ -તાંશુ પુ૦ [સં] ચંદ્ર [ઝમ્હ] અમ, 'હું'નું બહુવચન

અમે(-મે) (મે,'મેા') સ૦ [સ અસ્મદ્, પ્રા. અમ્હે] જુઓ અમ્હે

અમેધ્ય વિ૦[સં] યજ્ઞ માટે અયોગ્ય (૨) અપવિત્ર

અમેય વિ૦ [સ] અમાપ -ત્માત્મા વિ૦ જેનું સ્વરૂપ અમેય છે એવું (૨) પુ૦ (સં) મહાદેવ

અમેરિકા પુ૦ (સ) [ઈ] એ નામનો પૃથ્વીનો ખંડ -કન વિ૦ [ઈ] અમેરિકાનું, અમેરિકા સંબંધી (૨) પુ૦ અમેરિકાનો વતની

અમૈથુની વિ૦ [સ.] નરમાદાના સંયોગ વિના ઉત્પન્ન થયેલું

અમેા (મેા') સ૦ જુઓ અમે (સામાન્ય રીતે ગદ્યમાં વપરાય છે, યા અમુક લાગની બોલીમાં)

અમેાઘ વિ૦ [સં] અચૂક, રામબાણ, અફળ ન જાય એવું

અમેાલ, ૦ખ, -લું વિ૦ જુઓ અમૂલ્ય

અમ્મા સ્ત્રી૦ [પ્રા, હિ, મ સ અવા] (દ્રાવિડી ભાષાઓમાં પણ આના રૂપ મળે છે, અ ઉમ્મ) મા

અમ્લ વિ૦[સ] ખાટું (૨) ન૦ તેજાબ, 'ઍસિડ' ૦કેશ(-સ)ર પુ૦ બિનેદ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ખટાશ ૦પિત્ત ન૦ એક પિત્તવિકાર ૦ફલ(-ળ) ન૦ આમલી ૦માપક ન૦ અમ્લ માપવાનું યંત્ર, 'ઍસિડીમીટર'. ૦વૃક્ષ ન૦ આમલીનું ઝાડ ૦સાર પુ૦ લીંબુનો રસ (૨) હરિતાલ [(૩) અમ્લ

અમ્લાન વિ૦[સ] નહિ કરમાયેલું (૨) તેજસ્વી

અય ન૦ [સ જયસ્, પ્રા જય] લોખંડ (૨) પુ૦ [સ] ખગ્ગો ૦ક્રાંત પુ૦ [સ] લોહચુંબક. -ચેાગેાલક પુ૦ [સ] લોખંડનો ગોળો

અય અ૦ [અ] હે, અરે

અયજ્ઞ વિ૦ [સ] યજ્ઞ નહિ કરતું [વિનાનું

અયત્ન પુ૦[સં] યત્નનો અભાવ (૨) વિ૦ યત્ન

અયથાર્થ વિ૦ [સ] અવાસ્તવિક, ખોટું

અયન ન૦ [સ] પ્રયાણ (૨) [ખ] વિષુવવૃત્તની દક્ષિણમાં અને ઉત્તરમાં દેખાતી સૂર્યની ગતિ

(૩) એ ગતિને લાગનો વખત. ૬ માસ (૪) ઉત્તરાયણ અને દક્ષિણાયનનું દૂરમા દૂરનુ બિંદુ, 'સોલ્સ્ટિસ' ૦કાલ(–ળ) પુ૦ જુઓ 'અયન' (૩) ૦ચલન ન૦ અયનનું ધીમે ધીમે ખસવુ તે ૦માસ પુ૦ જેમા અયન બદલાય તે મહિનો ૦વૃત્ત ન૦ આકાશમા જે માર્ગે સૂર્ય ફરતો દેખાય છે તે ગોળ રેખા –નાંશ પુ૦ અયનના વિભાગોમાંનો એક

અયસ્કાંત પુ૦ [સ] જુઓ 'અય' [સ]મા

અયનાંશ પું૦ [સં] જુઓ 'અયન'મા

અયાચક વિ૦ [સં] યાચના ન કરનારું. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ વગર યાચનાએ ગુજરાન ચલાવવું તે. (૨) માગ્યા વિના મળેલી ભિક્ષા ઉપર જીવવુ તે. ૦વ્રત ન૦ યાચના ન કરવાનુ વ્રત (૨) માગ્યા વિના મળેલી ભિક્ષા ઉપર જીવવાનુ વ્રત

અયાચિત વિ૦ [સ.] નહિ યાચેલું–માગેલું

અયાજ્ય વિ૦ [સં] યજ્ઞનો અનધિકારી (૨) બહિષ્કૃત; પતિત (૩) યજ્ઞને અયોગ્ય (વસ્તુ)

અયિ અ૦ [સ] 'હે' એવા અર્થનુ એક પ્રેમ-સબોધન

અયુક્ત વિ૦ [સ.] નહિ જોડાયેલુ (૨) અયોગ્ય (૩) જેણે ચિત્તને વશ નથી કર્યું એવુ –ક્તિ સ્ત્રી૦ જોડાયેલા ન હોવુ તે (૨) અયોગ્યતા (૩) યુક્તિપુર સર ન હોવુ તે, અસબદ્ધતા

અયુત વિ૦ [સ] જોડાયેલુ નહિ એવુ (૨) વિ૦ (૨) પુ૦ દશ હજાર ૦સિદ્ધ વિ૦ જેનુ પૃથક્ અસ્તિત્વ ન હોઈ શકે એવુ [ન્યા] ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ અયુતસિદ્ધ હોવાની સાબિતી

અયોગ પુ૦ [સ] યોગ–જોડાણનો અભાવ (૨) અનુચિતપણુ (૩) [જ્યો] ગ્રહોનો કુયોગ

અયોગોલક પું૦ [સ] જુઓ 'અય' [સ]મા

અયોગ્ય વિ૦ [સં] અઘટિત, ગેરવાજબી (૨) નાલાયક, અપાત્ર ૦તા સ્ત્રી૦

અયોનિ,૦જ વિ૦ [સ] યોનિ દ્વારા ન જન્મેલું (૨) અનાદિ, સ્વયં ભૂ. ૦જા વિ૦ સ્ત્રી૦ યોનિ દ્વારા ન જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) સીતા (૩) લક્ષ્મી ૦સ ભવ વિ૦ અયોનિજ

અયૌગિક વિ૦ [સ] વ્યુત્પત્તિમાથી ન નીકળતો રૂઢ (અર્થ)

અર વિ૦ [સ] ઉતાવળુ; ત્વરિત (૨) પુ૦ આરો (પૈડાનો)

અરક પુ૦ [અ અર્ક] અર્ક, સત્ત્વ [–કાઢવો, –ખેંચવો=વસ્તુનો અર્ક નીકળે એમ કરવુ]

અરક્ત વિ૦ [સં] રાગ કે આસક્તિરહિત

અરક્ષણીય વિ૦ [સં] રક્ષણીય નહિ એવું

અરક્ષિત વિ૦ [સ] રક્ષિત નહિ એવુ

અરગજો પુ૦ [હિ ફા અર્ગજા] એક સુગંધી પીળી ભૂકી

અરઘટ્ટ,૦ક્ટ પુ૦ [સ] રેટ –ટ્ટિકા સ્ત્રી૦ રેટ

અરઘવુ સ૦ ક્રિ૦ [સ અર્ઘ્] પૂત કરવી (૨) અ૦ ક્રિ૦ (કા) શોભવુ, ઘટારત હોવુ

અરઘિયુ ન૦ [અરઘવુ પરથી] પૂતનુ પાત્ર

અરજ સ્ત્રી૦ [અ અરુચિ પરથી ?] ગર્ભવતીના અભાવા, દોહદ [–પડવી=અભાવા થવા]

અરજ સ્ત્રી૦ [અ અર્જ] અર્જ, કોઈ પણ કામ સારુ નમ્રતાથી હકીકત કહી કરેલી વિનતી (૨) ફરિયાદ [–કાઢી નાંખવી=અરજ રદ કરી મજૂર કરવી –સાંભળવી=અરજ પર ધ્યાન આપવુ] ૦દાર વિ૦ અરજ કરનાર ૦બેગી વિ૦ [ફા] હલકા પાસે અરજીઓ રજૂ કરનાર ૦વાન વિ૦ અરજદાર –જી સ્ત્રી૦ અરજ કે ફરિયાદ યા તે જેમા લખી હોય એ કાગળ (શા. પ્ર જુઓ 'અરજ' મા તે પ્રમાણે)

અરજો ।। પુ૦ ચણેલી ભીત વગ. ઓણ એ [લટકતી હાલતમાં

અરજો(–ઝો)ણે અ૦ અધ્ધર (૨) અનિશ્ચિત,

અરડૂસી સ્ત્રી૦,–સો પુ૦ [હિ અડૂસા, મ अडुळसा, સ अटरूष] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

અરણિ(–ણી) [સ] સ્ત્રી૦ એક જાતનુ ઝાડ

અરણ્ય ન૦ [સ] જંગલ ૦રુદન, રુદિત ન૦ અરણ્યમા—જ્યા કોઈ સાભળે નહિ ત્યા કરેલું રુદન, વ્યર્થ પોકાર ૦વાસ પું૦ જંગલમા રહેવુ તે (૨) સંસારત્યાગ ૦વાસી વિ૦ (૨) પુ૦ અરણ્યવાસ કરનાર

અરતિ સ્ત્રી૦ [સ] રતિનો અભાવ

અરથ પુ૦ જુઓ અર્થ (૫)

અરથી વિ૦ [સ] રથી નહિ એવુ [વિનંતી

અરદાસ સ્ત્રી૦ [હિ, ફા અર્જદાશ્ત] અરજ,

મુખ્ય ધ્યાન એ રાખ્યું હતું કે, ચાલુ બધા શબ્દો તેમાં સંઘરવા. આથી, બીજી બાજુ શબ્દભંડોળ પણ આપોઆપ વધતુ ગયું. કોશનો આ ગુણ તેની બીજી આવૃત્તિ વખતે જ તેના કસણી લોકના ધ્યાનમા આવ્યો હતો. જેમ કે, બીજી આવૃત્તિની નકલ શ્રી. કેશવલાલ હર્ષદરાય ધ્રુવને મોકલી તેનો સ્વીકાર કરતા તેમણે (તા. ૨૪-૩-'૩૧) નીચે પ્રમાણે લખ્યુ હતુ —

> "આપના પત્ર સાથે 'સાર્થ ગૂજરાતી જોડણીકોશ' મળ્યો છે. એને વ્યવહારુ સ્વરૂપ આપવા લીધેલો શ્રમ સફળ નીવડ્યો છે. શબ્દનો સંગ્રહ લગભગ અર્ધા લાખે પહોચ્યો છે. સગૃહીત શબ્દો મોટે ભાગે વપરાતા જ લીધા છે, એ તેનું વિશેષ લક્ષણ છે એ બાબતમા સંગ્રહકારનો પ્રયાસ પ્રસંશાપાત્ર છે."

જીવંત ભાષાના કોશ તરીકે તેમાં ઉપરાંતમાં વ્યુત્પત્તિ, શબ્દપ્રયોગો, વગેરે જોઈએ. ઉત્તરોત્તર આ લક્ષણો પણ ઉમેરાતાં ગયાં છે, અને આ આવૃત્તિમા અમને મળી કે સૂઝી તે બધી વ્યુત્પત્તિ અને શબ્દપ્રયોગો સંઘરવામાં આવ્યાં છે. અને એને માટે કહી શકાય કે, આ વસ્તુઓ આ આવૃત્તિમાં ઠીક ઠીક અને એક જ જગાએ પહેલી વાર ઊતરે છે. જોકે એ યાદ રાખવાનું છે કે, જીવંત ભાષાના શબ્દભંડોળ તથા શબ્દપ્રયોગો વિષે પરિપૂર્ણતાનો દાવો તો ન થઈ શકે એવી વાત છે, કેમ કે એ સદા-વર્ધમાન વસ્તુ છે.

આ ઉપરાંત આ વખતે ઉચ્ચારણ વિષે પણ ઉમેરો કર્યો છે; અને પહોળા એ ઓ, પોચો અનુસ્વાર, હ્રસ્વ ઋ, દીર્ઘ ૠ, એ જે આપણી ભાષાના બતાવવા પડે એવા ઉચ્ચારો છે, તેમને માટે સંકેતો યોજીને તે તે શબ્દો પછી તરત ટૂંકમાં બતાવવામા આવ્યા છે. તેની સૂચિ, જ્યાં સંકેતો તથા સંક્ષેપની અલગ સમજૂતી આપી છે, ત્યાં આપી છે.

શબ્દભંડોળ પણ સારું વધ્યું છે. કુલ સંખ્યા તો હજી સુધી નથી ગણી કાઢી, પણ કેટલાક હજાર શબ્દો ઉમેરાયા હશે એમ અંદાજે કહી શકું છું.

આવી રીતે સુધારાવધારા અને ઉમેરાને લઈને કોશનું કદ વધ્યુ છે એક કારણ તો ઉઘાડુ છે કે, મોટી રૉયલ સાઈઝના કાગળોની મુસ્કેલી જોઈને ડેમી સાઈઝ કરવી પડી. આથી અમુક કદ તો આપોઆપ વધ્યું. ઉપરાંત, ઉમેરા આવ્યા. આથી પાનાંની સંખ્યા જોતા આ આવૃત્તિ બમણી થઈ છે. બીજાં તો એ જ કદનાં નાનાં વાપરેલાં છે, પણ વચ્ચેનાં લેડ પાતળાં વાપરવાથી લીટીઓ વચ્ચેની જગા કાંઈક કમી થઈ છે.

ઉપર-મેં જણાવ્યું કે, લગભગ ત્રણ વરસે આ કામ પૂરું થાય છે. છાપકામ પૂરતું એ કહ્યું છે. બાકી, આવૃત્તિનું સંપાદનકામ તો ત્રીજી આવૃત્તિ બહાર પડી ગયા પછી તરત શરૂ કરવામાં આવ્યુ હતું. વિદ્યાપીઠે કોશ કાર્યાલય ત્યારથી ચાલુ જ રાખેલું છે. શ્રી. ચૂનીલાલ બારોટ એમાં કાયમી કામ કરતા રહ્યા છે. શરૂમાં થોડો વખત તેમની મદદમાં શ્રી. નગીનદાસ પારેખ અને શ્રી. શંકરદત્ત શાસ્ત્રી હતા. ઈ. સ. ૧૯૩૯-૪૦ના અરસામાં છૂટા થયા ત્યાં સુધીમાં, તે બે જણે ઉપલબ્ધ ગ્રંથોમાંથી વ્યુત્પત્તિ તથા શબ્દપ્રયોગો એકઠાં કરવાનું કેટલુંક કામ કર્યું હતું; તે દરમિયાન શ્રી. બારોટે ફારસી અરબી વ્યુત્પત્તિ જોઈ કાઢી હતી. શ્રી. નગીનદાસ તથા શાસ્ત્રી ગયા પછી નવી આવૃત્તિનું કામ શ્રી બારોટે આગળ ચલાવ્યુ હતું; અને તેની બધી પૂર્વતૈયારી તેમણે કરી હતી. તે અંગે તેમણે વ્યુત્પત્તિ, શબ્દપ્રયોગ વગેરેનું બાકી રહેલું બધુ કામ પૂરું કર્યું. કાર્યાલયમાં એકઠા થયેલા ઢગબંધ નવા શબ્દો દાખલ કર્યા. એમ તેમણે છૂટી છૂટી એકઠી થયેલી વિવિધ બધી સામગ્રી એકસાથે મૂકીને નવી આવૃત્તિ માટેની હાથપ્રત માટે પૂર્વતૈયારી કરી હતી. પ્રેસ માટે છેવટની પ્રત તે ઉપરથી તૈયાર કરવામાં આવી. આ કામમાં, તેમની સાથે, દરેક આવૃત્તિમાં થતું આવ્યુ છે તેમ, શ્રી. ગોપાલદાસ પટેલ તથા હું જોડાયા. તે કામ ૧૯૪૫ બાદ શરૂ કર્યું હતું. છેવટની નજર, ગઈ આવૃત્તિ જેમ, મેં રાખી છે. એક રીતે કહીએ તો, અમે ત્રણ જણ ગઈ ત્રણ આવૃત્તિઓથી આ રીતે કામ કરતા આવ્યા છીએ. ક્રમશઃ કણશઃ, એ કામ આ આવૃત્તિ જેટલે પહોંચે છે, તેથી અમને વ્યક્તિતઃ પણ અમુક આનંદ થાય છે.

ઉપર હું કહી ગયો કે, આ આવૃત્તિના ખાસ ઉમેરા ત્રણ ગણાય: ૧. ગઈ આવૃત્તિમાં તત્સમ વ્યુત્પત્તિ જ આપી હતી, તેમાં હવે ઉપલબ્ધ બધી વ્યુત્પત્તિ મૂકવામાં આવી છે; ૨. શબ્દપ્રયોગો; ૩. ઉચ્ચારણ. શબ્દભંડોળ વધ્યા કરે એ તો સામાન્ય બાબત હોઈ તેને સ્વતંત્ર કે નવો ઉમેરો ગણતો નથી.

વ્યુત્પત્તિ

તત્સમ વ્યુત્પત્તિ ઉપરાંત જેટલી મળી શકી તે બધી તદ્ભવ વ્યુત્પત્તિ પણ આ વખતે સંધરી છે. તેમાં પ્રાકૃત રૂપો પણ દર્શાવ્યાં છે તે વિષે એક વસ્તુ કહેવાની જરૂર છે. આમ દર્શાવેલાં પ્રાકૃત રૂપો પ્રત્યક્ષ ઉપયોગમાં આવ્યાં હોય તે જ લેવાનું રાખ્યુ છે; કલ્પીને તે રજૂ કર્યાં નથી. આને માટે મુખ્ય ઉપયોગ અમે પંડિત હરગોવિંદદાસ ત્રિકમચંદ શેઠકૃત પાઇય-સદ્દ-મહણ્ણવો નો કર્યો છે. અપભ્રંશ, દેશ્ય, કે પ્રાકૃત શબ્દ બતાવ્યા છે તે આ કોશને આધારે ટાંકવામાં આવ્યા છે.

અરદિબેહસ્ત પુ૦ [फा उर्दीबिहिश्त] [જંદ] પારસી વર્ષનો ત્રીજો મહિનો (૨) અગ્નિ

અરધી સ્ત્રી૦ પાઈ (મુંબઈ)

અરધું વિ૦ જુઓ અડધું -ધ્યું ચાળી વિ૦ (કા) લગભગ અરધું ભાગનું ૦પરધું વિ૦ અડધું પડધું -ખોઅરધ વિ૦ અડખોઅડધ

અરબ પું૦ [અ] અરબસ્તાન (૨) આરબ -બી વિ૦ અરબને લગતું (૨) અરબસ્તાનનું (૩) સ્ત્રી૦ અરબની ભાષા

અરબો પુ૦ [મ, હિ અ અરાવા=તોપગાડી પરથી?] (આગબોની) લડાઈ યુદ્ધ [-ઊઠવા =ગુસ્સે થઈ સામે થવું -પીને આવવું, જવું =(તોપોનો મારો સહીને જવું પરથી?) હિંમતથી સામે ટકવું, ટક્કર ઝીલવી]

અરબી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ 'અરબ'માં

અરમાન સ્ત્રી૦ [फा] અભિલાષા, ઉમેદ (૨) તીવ્ર ઇચ્છા, આતુરતા

અરમાર સ્ત્રી૦ [પો आर्मादा] દરિયાઈ કાફલો. -રી વિ૦ નૌકાસૈન્ય સંબંધી

અરમારી સ્ત્રી૦[પો अल्मारियो] સ્ત્રી૦ જુઓ અલમારી (૨) જુઓ 'અરમાર'માં

અરમ્ય વિ૦[સં] રમ્ય નહિ તેવું [ઉદ્ગાર

અરર અ૦ ચિંતા, દિલગીરી, દુઃખ બતાવનાર

અરરૂ વિ૦ નીરોગી (૨) જાડું (૩) મૂર્ખ [કા]

અરવ વિ૦ [સ] રવ વિનાનું, શાંત

અરવલ્લી(-લ્લી) પુ૦[સં] જેમાં આબુ પર્વત છે તે પર્વતોની હારમાળા

અરવો પુ૦ [અ अर्वाह्-'રહ્' ધ વ] આત્મા, આત્મા (૨) અંતઃકરણ

અરવિંદ ન૦[સ] કમળ ૦મુખી પુ૦ એક છંદ

અરશદરશ વિ૦ (કા) આબેહૂબ

અરસપરસ અ૦ [મ परस्पर] પરસ્પર

અરસિક વિ૦ [સ] રસ-મજા ન પડે એવું, શુષ્ક (૨) રસ સમજી ન શકે એવું. ૦તા સ્ત્રી૦

અરસો પુ૦[અ अरसह्] મુદત, કાળ (૨) અવસર

અરહિત વિ૦ [સ] રહિત નહિ એવું

અરાખડું ન૦ રેખાકૃતિ, ઘાટ

અરાગ વિ૦ [સ] રાગરહિત, નિર્વિકાર (૨) પુ૦ રાગનો અભાવ, અપ્રીતિ (૩) અણગમતાવ

અરાજક વિ૦[સ] રાજ વિનાનું, અંધાધૂંધીવાળું (૨) ન૦ રાજ ન હોવો તે (૩) અંધાધૂંધી ૦તા સ્ત્રી૦ અંધાધૂંધી ૦વાદ પું૦રાજસત્તાના બાધ અંકુશ વગર સમાજવ્યવસ્થા થવી જોઈ હોવી જોઈએ એવો વાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ એ વાદમાં માનનાર

અરાજ્ય ન૦ [સ] જુઓ અરાજક

અરાતિ પુ૦ [સ] શત્રુ

અરાપો પુ૦ +[મ अराव, फा ख़राबह्= ગાડું] ઘરખટલો, કુટુંબપરિવાર

અરામ વિ૦ [અ+રામ] રંગ વ્યાપ્તિ

અરાવલિ(-લી,-ળિ,-ળી) સ્ત્રી૦ [સ](પૈડાના) આરાનો સમૂહ

અરિ પુ૦ [સ] દુશ્મન (૨) કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ, મદ અને મત્સર એ છ વિકાર (૩) જ માટે કવિતામાં વપરાતી સંજ્ઞા ૦દમન ન૦ શત્રુને દબાવવો તે (૨) વિ૦ શત્રુને દબાવનાર ૦મર્દન ન૦ શત્રુને હરાવવો-દબાવી દેવો તે (૨) વિ૦ તે કરનાર, ૦સૂદન વિ૦ શત્રુનો નાશ કરનાર, ૦હંત વિ૦ દુશ્મનોનો નાશ કરનાર ૦હા પુ૦ અગ્નિને માનનાર (૨) સૂર્ય

અરિષ્ટ ન૦ [સ] દુર્ભાગ્ય, સંકટ (૨) મોતની નિશાની (૩) મદ્ય, આસવ (૪) અરીઠાનું ઝાડ (૫) પુ૦ શત્રુ (૬) સૂર્ય (૭) વિ૦ નિષ્ટ, અશુભ

અરિષ્ટનેમિ પુ૦ [સ] (સં) ચાવીસમા જૈન તીર્થંકર

અરિહંત વિ૦ [સ अरिहन्ता] જુઓ 'અરિ'માં (૨) પુ૦ [પ્રા, મ अर्हत्] જૈન તીર્થંકરો તથા બુદ્ધ માટેની સંજ્ઞા

અરિહા પુ૦ [સ अरिहन्] જુઓ 'અરિ'માં

અરીઠી સ્ત્રી૦,-ઠો પુ૦ [સ अरिष्ट] એક ઝાડ -હું ન૦ અરીઠીનું ફળ

અરીભવન ન૦[સં] પ્રકાશ, ઉષ્ણતા ઇત્યાદિના કિરણોનું એક બિંદુમાંથી ચક્રના આરા પેઠે ચોમેર ફેલાવું તે

અરીલ પુ૦ એક છંદ

અરીષ્યા સ્ત્રી૦ + જુઓ ઈર્ષા

અરીસો પુ૦[સ आदर्श]આરસો,આયનો,દર્પણ

અરુ અ૦ [હિ] અને (૫)

અરુચતું વિ૦ ન રુચતું. –વું અ૦ક્રિ૦ ન રુચવું
અરુચિ સ્ત્રી૦ [સ] અપ્રીતિ; અણગમો(૨)રુચિ-ભૂખ ન હોવી તે ૦કર વિ૦ અરુચિ કરનારું. ૦ર વિ૦ [સ] રુચિર નહિ તેવું
અરુણ વિ૦ [સ] રતાશપડતું (૨) સોનેરી (૩) પુ૦ (સ.) સૂર્યનો સારથિ (૪) પરોઢ પ્રભાત (૫) પરોઢ વખતનો આકાશનો રંગ(૬)નાશ-પડતો રંગ ૦ચિત્ર ન૦ (અરુણ ધડ વગરનો છે એમ મનાય છે તે પરથી) કમરથી ઉપરના શરીરના ભાગનું ચિત્ર. 'અન્ટ' ૦મૂર્તિ(–ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ કમરથી ઉપરના શરીરના ભાગની મૂર્તિ. ૦સારથિ પું૦(સં) સૂર્ય –ણા સ્ત્રી૦ ભજીઠ (૨) ચણોઠી (૩) નસોતર. –ણાચલ(–ળ) પું૦ [સ] સૂર્ય જેની પાછળથી ઊગે છે તે કલ્પિત પર્વત –ણિત વિ૦ [સ] લાલ રંગનું કરેલું કે થયેલું –ણિમા સ્ત્રી૦ [સં.] રતાશ –ણુ વિ૦ અરુણના જેવું –લાલ રંગનું –ણોદય પું૦ [સં] અરુણનો ઉદય, પરોઢ
અરુપરુ અ૦ [સ આરાત્ પારાત્] અરુંપરું; આમ તેમ, આગળ પાછળ
અરું અ૦ [સ આરાત્] પાસે, ઓરું (૨) આમ; આ બાજુ
અરુંધતી સ્ત્રી૦ [સં] (સ) વસિષ્ઠ ઋષિની પત્નીનું નામ (૨) સપ્તર્ષિના તારાઓ પાસે એક અત્યંત ઝાંખા તારાનું નામ ૦દર્શનન્યાય પું૦ સ્થૂલ ઉપરથી સૂક્ષ્મ ઉપર જવું તે (અરુંધતીનો તારો નાનો હોવાથી તેને દેખાડવા પ્રથમ તેની પાસેનો મોટો તારો દેખાડવામાં આવે છે તેમ)
અરુંપરુ અ૦ જુઓ અરુપરુ
અરૂઢ વિ૦[સં] રૂઢ-પ્રચલિત નહિ તેવું
અરૂપ(–પી) વિ૦ [સ] આકારરહિત
અરે અ૦ [સં] આશ્ચર્ય, દુ:ખ, ચિંતા ક્રોધ ઇત્યાદિ સૂચક ઉદ્‌ગાર (૨) ઊતરતા દરજ્જાના માણસને સંબોધવાનો ઉદ્‌ગાર (૩) સ્ત્રી૦ચીવટ ફિકર (૪) હાય, દુ:ખનો પોકાર ૦કાર(–રો) પું૦ અરે એવો ઉચ્ચાર કરવો તે. ૦રાટ પું૦, ૦રાટી સ્ત્રી૦ અરે હોવી ને થવી તે, ફિકર, ચિંતા ૦રે અ૦ જુઓ અરર
અરોગ(–ગી) વિ૦ [સં.] નીરોગી
અરોચક વિ૦ [સં.] રોચક નહિ તેવું; અરુચતું
અરોડું ન૦, –ડો પું૦ આગલા વર્ષના ખૂંદી ગયેલા કપાસના બરિયા ફૂટી તે ઉપર નવો કપાસ થાય તે
અર્ક પું૦ [સ] જુઓ અરક
અર્ક પું૦ [સ.] સૂર્ય (૨) કિરણ (૩) [જ્યો.] ઉત્તરા ફાલ્ગુની (૪) આકડો ૦વિવાહ પું૦ બીજી વાર નું લગ્ન કરતા પહેલાં અનિષ્ટનિવારણાર્થે પુરુષનું આકડી સાથે કરાતું લગ્ન
અર્ગલ પું૦[સં] આગળો, ભૂંગળ –લા(–લી) સ્ત્રી૦ આગળી
અર્ઘ પું૦ [સં] ઠંડું મત (૨) ચોખા, દૂર્વા, ઇત્યાદિથી સન્માન કરવું તે (૩) ચોખા દૂર્વા ફૂલ, પાણી ઇત્યાદિ; પૂજાપો [–આપવો=જુઓ અર્ઘ્ય આપવું] ૦દાન ન૦ પૂજા માટે અર્ઘ આપવો તે. ૦પાદ્ય ન૦ ફૂલ, સુગંધી તથા પગ ધોવાનું પાણી (૨) મોટા માણસો અથવા દેવને તે દ્વારા આદરસત્કાર આપવાની એક રીત ૦પ્રદાન ન૦ અર્ઘદાન –ર્ઘાર્હ વિ૦ [સ] પૂજ્ય, અર્ઘને યોગ્ય
અર્ઘ્ય વિ૦ મૂલ્યવાન (૨) પૂજ્ય (૩) ન૦ પૂજા. સન્માન [–આપવું=(પૂજાપો લઈને) પૂજવું સન્માન કરવું (૨) (કટાક્ષમાં) બાયમાલ કરવું]
અર્ચક વિ૦ [સં] પૂજનાર (૨) પું૦ પૂજારી
અર્ચન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સં] પૂજા (૨) દેવાંગે ચંદન લગાડવું તે. –નીય વિ૦ પૂજનીય –વું સ૦ ક્રિ૦ [સ અર્ચ્] પૂજા કરવી
અર્ચા સ્ત્રી૦ [સં] અર્ચના –ર્ચિત વિ૦ પૂજેલું; સન્માનેલું
અર્ચિર્માર્ગ પું૦ [સં] દેવયાન
અર્જ સ્ત્રી૦ [અ] અરજ, વિનંતિ (૨) ફરિયાદ (જુઓ 'અરજ'માં શ પ્ર) [મેળવવું–કમાવું તે.
અર્જક વિ૦[સં] મેળવનાર, કમાનાર –ન ન૦
અર્જિત વિ૦ [સ] મેળવેલું. કમાયેલું
અર્જુન પું૦ [સ] (સ) પાંચ પાંડવોમાંનો ત્રીજો
અર્જુની સ્ત્રી૦ [સ] (સ) અનિરુદ્ધની સ્ત્રી ઉષા
અર્ણવ પું૦ [સ] સમુદ્ર [(મહાભારત)
અર્ણ્યક પર્વ ન૦ [સ આરણ્યક]=અરણ્યપર્વ

અર્થ [સ] હેતુ (૨) માયનો, સમ્પત્તી (૩) ધન, સંપત્તિ (૪) ગરજ, પ્રયોજન (૫) ધર્માદિ ચાર પુરુષાર્થોમાંનો બીજો [–આવવુ = બંધ લાગવુ કામમાં આવવુ –બેસવો = બરોબર અર્થ થવો—સમજવુ –બેસાડવો = અર્થ કરી બતાવવો, સમજાવવુ –સરવો = હેતુ સિદ્ધ થવો –સાધવો] ૦કામ વિ૦ ધનની ઇચ્છાવાળુ ૦કારણ ન૦ આર્થિક તંત્રની વ્યવસ્થા કરવી તે ૦ગર્ભ વિ૦ અર્થથી ભરેલુ ૦ગાંભીર્ય, ૦ગૌરવ ન૦ અર્થનુ ઊંડાણ ૦ગ્રહણ ન૦ અર્થ સમજવો તે ૦ઘન વિ૦ખૂબ અર્થવાળુ, અર્થથી ભરપૂર ૦ઘ્ન વિ૦ધનનો નાશ કરનારુ ઉડાઉ ૦ચિત્ર વિ૦ અર્થના ચમત્કારવાળુ (૨) ન૦ અર્થની ચમત્કૃતિ ૦તઃ અ૦ અર્થ પ્રમાણે(૨)વાસ્તવિક રીતે ૦તંત્ર ન૦આર્થિક વ્યવસ્થાનુ તંત્ર ૦દર્શી વિ૦ વ્યવહારકુશળ ૦દાસ પુ૦ પૈસાનો ગુલામ ૦દોષ પુ૦ કાવ્ય અથવા સાહિત્યમા અર્થને લગતો દોષ. ૦નિબંધન વિ૦ અર્થ પર આધાર રાખતુ. ૦પ્રકાશ પુ૦ અર્થ સમજવો તે ૦પ્રકૃતિ સ્ત્રી૦ નાટકની પ્રયોજન-સિદ્ધિનો હેતુ (નિર્માય છે) [ના શા] ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ અર્થની પ્રાપ્તિ કમાઈ, લાભ ૦બંધ પુ૦ શબ્દોની રચના નિબંધ, કાવ્ય ઇત્યાદિ (૨) ઇન્દ્રિયોના વિષયોનુ બંધન (૩)ધનનુ બંધન ૦બુદ્ધિ વિ૦ સ્વાર્થી (૨) સ્ત્રી૦ ધનની ઇચ્છા (૩)પૈસા કમાવાની લગની(૪)સ્વાર્થપરાયણતા (૫)આર્થિક રહસ્ય સમજવાની બુદ્ધિ ૦ભેદ પુ૦ (અંગે) અર્થ સમજવો તે ૦ભરિત વિ૦ અર્થથી ભરેલુ ૦ભેદ પુ૦અર્થની ભિન્નતા(૨) ભિન્ન અર્થ ૦લક્ષી વિ૦અર્થને લક્ષનારુ,અર્થવાહી ૦લાભ પુ૦ અર્થપ્રાપ્તિ ૦લોભ પુ૦ ધનનો લોભ ૦વત્ વિ૦ અર્થવાળુ ૦વાદ પુ૦ વિવિધ વાક્યોમા રુચિ કેળવવા તે તે વિધિઓની સ્તુતિ, તેનુ પાલન ન કરવાથી થતી હાનિ, તથા તેને લગતા ઐતિહાસિક દૃષ્ટાંતો ઇત્યાદિ આપવા તે (૨)સ્તુતિ તાત્પર્ય(૩)કોઈ પણ ગ્રંથમા મુખ્ય વિષયને સ્પષ્ટ કરવા કે તેનુ ગૌરવ બતાવવા લખેલો ભાગ (૪) અર્થને જીવનમા મહત્વ દેનાર વાદ ૦વાદી વિ૦ અર્થવાદમા માનનાર, કે તે સંબંધી ૦વાન વિ૦અર્થવાળું (૨)ધનવાન ૦વાહક વિ૦બુદ્ધિ અર્થવાહી ૦વાહકતા સ્ત્રી૦, ૦વાહિત્વ ન૦ અર્થવાહીપણુ ૦વાહી વિ૦ અર્થને વહન કરનાર ૦વિજ્ઞાન ન૦ અર્થ જાણવો તે (૨) બુદ્ધિના ૭ ગુણો પૈકીનો એક ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ અર્થશાસ્ત્ર ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ ધનની વૃદ્ધિ ૦વ્યક્તિ સ્ત્રી૦ અર્થ વ્યક્ત થવો તે ૦વ્યય પુ૦ પૈસા ખરચવા તે ૦શાસ્ત્ર ન૦ સંપત્તિશાસ્ત્ર (૨) રાજનીતિ ૦શાસ્ત્રી પુ૦ અર્થશાસ્ત્રના જાણનારો પુરુષ ૦સંગ્રહ, ૦સંચય પુ૦ ધનનો સંઘરો ૦સાધક વિ૦ અર્થ સાધે એવુ, ઉપયોગી ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ ધારેલી મતલબ પાર પાડવી તે (૨) ધનપ્રાપ્તિ –થાત્ અ૦ એટલે કે –થાનુમારી વિ૦ અર્થને અનુસરતુ. –થાપત્તિ સ્ત્રી૦ [ન્યા] જે ન સ્વીકારીએ તો વસ્તુસ્થિતિનો ખુલાસો ન જ મળી શકે એવુ અનુમાન (૨) [કા શા] એક અર્થાલંકાર, જેમા એક વાત કહેવાથી બીજી વાતની સિદ્ધિ નિશ્ચિત છે એમ બતાવવામા આવે છે –થાર્થી વિ૦ ધનલોભી (૨) સ્વાર્થી –થાલંકાર પુ૦ શબ્દની નહિ પણ અર્થની ચમત્કૃતિવાળો અલંકાર [ના શા] –થાંતર ન૦ બીજો અર્થ (૨) વિષય બહાર બોલવુ તે (વાદનો એક દોષ) –થાંતરન્યાસ પુ૦ સામાન્ય ઉપરથી વિશેષનુ અને વિશેષ ઉપરથી સામાન્યનુ સમર્થન જે વડે કરેલુ હોય તે અલંકાર [કા શા] –થી વિ૦ ગરજવાળુ, મતલબી (૨) યાચક –થીય વિ૦ આર્થિક. –થે અ૦ માટે, વાસ્તે –થોપાર્જન ન૦ પૈસા કમાવા તે પૈસા કમાવા તે

અર્દન વિ૦ (૨) ન૦[સ]નાશ કરનાર, હણનાર

અર્ધ વિ૦[સ] અડધુ (૨) ન૦એકના બે સરખા ભાગમાનો એક ૦ગોળ વિ૦ અડધુ ગોળ (૨) પુ૦ (પૃથ્વીના) ગોળાનો અડધો ભાગ, 'હેમિસ્ફિયર' (૩)[ગ] ગોળ આકૃતિનો અર્ધો ભાગ ૦ચંદ્ર પુ૦ અડધો ચંદ્ર (૨) હથેલીની અર્ધચંદ્ર જેવી આકૃતિ (બોચીમાથી પકડી

વઢો મારવા માટે) [-આપવો = ગજદન પકડી કાઢી મૂકવુ.] ૦જરતીયન્યાય પું૦ અર્ધું આ અને અર્ધું પેલું એમ કરી અનિશ્ચિત રાખવું-ચોક્કસ નિયમ ન રાખવો તે (ન્યા) ૦દગ્ધ વિ૦ અડધું બળેલુ (૨) અધકચરા જાનવાળું ૦નારીશ્વર પુ૦ શિવનુ એક સ્વરૂપ-અડધુ પુરુષ અને અડધુ સ્ત્રી ૦પત્રી ન૦ અંધી અર્ધી ચાર પાખવાળા જીવડાના- હેમિપ્ટેરે'-વર્ગનું જીવડું ૦પંચાળ વિ૦ (કા) લગભગ અડધા ભાગનું ૦ભાગિક, ૦ભાજ વિ૦અડધા ભાગનુ હકદાર. ૦માગધી સ્ત્રી૦(સ૦)પ્રાકૃત ભાષાનુ એક સ્વરૂપ ૦માત્રા સ્ત્રી૦ વ્યજન [વ્યા] ૦વિરામ ન૦ વાક્યના અર્થગ્રહણની સવડ સારુ વચ્ચે અમુક થોભવુ તે કે તેનુ સૂચક ( ) આવુ ચિહ્ન. ૦સમવૃત્ત ન૦ બધ્બે ચરણ સરખા હોય તેવુ વૃત્ત ૦સ્વર પુ૦ ય, ર, લ, કે વ અક્ષર. -ર્ધાંગ ન૦ અડધું અગ -ર્ધાંગના સ્ત્રી૦ પતિનુ અર્ધું અગ-ધર્મપત્ની. -ર્ધાંગવાયુ પું૦ લકવો, પક્ષાઘાત

અર્ધું વિ૦ જુઓ અડધું

અર્ધોક્ત વિ૦ [સં.] અધૂકડુ

અર્પણ ન૦ [સ] આપવું તે (૨) ભેટ કરવું તે (૩) માનપૂર્વક ધરવુ તે (જેમકે પુસ્તક અર્પણ કરવુ) ૦પત્ર ન૦ બક્ષિસનામું (૨) અર્પણ-પત્રિકા ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ ગ્રથ અર્પણ કર્યાનો લેખ -વું સ૦ક્રિ૦ [સ અર્પ્] આપવુ (૨) ભેટ કરવુ (૩) સ્વીકારવા માટે ધરવુ

અર્પિત વિ૦ [સ] અર્પેલુ, અર્પયેલું

અર્બુદ પું૦ [સં] વાદળ (૨) (સં) આબુ પર્વત (૩) દશ કોટિ સંખ્યા

અર્ભક પુ૦ [સ] બાળક

અર્યમા પુ૦ [સ.] સૂર્ય (૨) પિતરોમા મુખ્ય તે (૩) [જ્યો] ઉત્તરા ફાલ્ગુની

અર્વાચીન વિ૦ [સં.] આધુનિક ૦તા સ્ત્રી૦

અર્શ પુ૦ [સ] એક રોગ; હરસ

અર્હ(-ર્હ)ત પુ૦ [સ.] પૂજ્ય જ્ઞાની; બુદ્ધ, તીર્થંકર (જૈન, બૌદ્ધ)

અર્હ્ય વિ૦ [સ] સ્તુત્ય (૨) પૂજ્ય (૩) ઉચિત

અલ અ૦ [સં. અલમ્] + બચીત (૨) બસ

અલક પુ૦ [સ.] વાળની લટ, કપાળ પરના વાકડિયા વાળ (૨) ચોટલો ૦નંદા સ્ત્રી૦(સ.) ગગા નદીનુ એક પાખિયુ, કે તેનુ એક નામ

અલકમલક પુ૦ [અ. મુલ્ક પરથી દ્વિત્વ] દેશવિદેશ, ગમે તેવો દૂરનો કે વિકટ દેશપ્રદેશ

અલકા સ્ત્રી૦[સં] (સ) કુબેરની નગરી ૦ધિપ, -ક્રેશ પુ૦ (સં) અલકાનો અધિપ-કુબેર

અલકાબ પું૦ [અ] ઇલકાબ

અલક્ત ૦ક પુ૦ [સ] લાલ લાખ (૨) અળતો

અલક્ષણ વિ૦[સ] ચિહ્ન રહિત (૨) ન૦ જુઓ અપલક્ષણ

અલક્ષિત વિ૦[સ]નહિ જોયેલુ, ધ્યાન બહાર રહેલું

અલદમી સ્ત્રી૦[સ] લક્ષ્મીનો અભાવ, ગરીબાઈ

અલદય વિ૦[સ] અદૃશ્ય (૨) અજ્ઞેય, અલખ (૩) નેમ વિનાનુ. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ જુઓ અલખવાદી

અલખ વિ૦ [સ અલક્ષ] અજ્ઞેય (૨) પુ૦ બ્રહ્મ [-જગાવવી='અલખ'નુ નામ પોકારવુ, તે રીતે ભીખ માગવી.]૦નિરંજન પુ૦ અજ્ઞેય નિર્ગુણ બ્રહ્મ ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ બ્રહ્મવાદી

અલખત સ્ત્રી૦ દોલત; ધન -તિયું વિ૦ અલખતવાળુ

અલગ વિ૦ (૨) અ૦ [સ. અલ્પ] જુદુ (૨) દૂર, છેટુ -ગું ૦ વિ૦ અળગુ

અલગત સ્ત્રી૦ અગત્ય (૨) ધડો, ઉદાહરણ

અલગારુ સ્ત્રી૦ [તુર્કી અલ્ગાર] હાર, પક્તિ

અલગારી વિ૦(કા)શોખીન(૨)મસ્ત(૩)મનમૌજી

અલગોજા ન૦[અ અલ્ગૂજહ]પાવાની જાતનુ વાદ્ય

અલ(-ળ)છ(-શ) સ્ત્રી૦ [સ અલક્ષ્મી]ગરીબાઈ

અલ(-ળ)તો પુ૦ [સ અલક્તક] જુઓ અળતો

અલજજ વિ૦ [સ] નિર્લજ્જ

અલડ (ળ) વિ૦ જુઓ અલ્લડ [ઝાખુ

અલપઝલપ વિ૦ (સુ) અળપઝળપ, અસ્પષ્ટ,

અલપતું વિ૦ [સ આલપ્] આલાપ કરતુ (૨) [અ+લપવુ] નહિ છુપાયેલુ

અલપવું સ૦ક્રિ૦ [સ આલ્પ્] આલાપવુ,ગાવુ

અલપ(-પા)વું અ૦ક્રિ૦ લપાવુ; છુપાવુ

અલફા પુ૦ [ફા] ફકીરનો ઝભ્ભો [અલકાઉ

અલકાઉ વિ૦ [અ બલુફ્તહ્] નકામુ, હાલતુ,

અલબત(–ત્તા) અ० [અ અલબત્તહ્] અલબત્ત
અલબત્ત અ० [ફા] ખચીત, બેશક, જરૂર
અલબુ વિ० (કા) અધક [કૂલબુ (૨) ઇગ્લી
અલબેલુ વિ० [હિ., મ અલબેલા] કામકુ,
અલભ્ય વિ०[સ]અપ્રાપ્તિ ०ભમિકત્વ ન०(યોગ)
સમાધિની ભૂમિકા જ્ઞાન પણ પ્રાપ્ત ન થવી તે.
અલભ(–ભ્ય) વિ० [સ] અપ્રાપ્ય, ન મળે એવું
અલમ્ અ० [સ] બસ પૂરતુ
અલમસ્ત વિ० [ફા] મસ્તાન (૨) મલ જેવુ પુષ્ટ અને તેજવર
અલમારી સ્ત્રી० [પો અલમારિયો] કબાટ (૨) અનેક ખાનાવાળું ભીતમાનુ તાકું, સ ચ (૩) ઝાઝલી કે અનેક ખાનાવાળી ચોડી
અલવણ વિ० [સ] અલૂણુ, મીઠા વિનાનુ, ફીકુ
અલવવું અ० ક્રિ० [અ+લવવું] મૂગા રહેવુ
અલવાઈ વિ० સ્ત્રી० [અ०० હિ., સ વાલ્ગતી ?] એક બે મહિનાના બચ્ચાવાળી (ગાય, ભેંસ ઇ०)
અલવાન ન० [સ] ફોક વિનાની શાલ કામળી
અલવે અ० લીલાએ, લહેરથી
અલવેસર ન० શણગારેલુ બખ્ચર (?)
અલશ સ્ત્રી० જુઓ અલશ
અલસ વિ० [સ] આળસુ (૨) થકિલુ (૩) મદ ०ગતિ સ્ત્રી० મદ્ગતિ ०મતિ સ્ત્રી० મદમતિ –સા સ્ત્રી० ગોકળગાય
અલસાવુ અ० ક્રિ० [સ અલસ] અળસાવુ આળસવુ, થાકી જવુ
અલહેતું વિ० [અ+લહેતુ] જુઓ 'અલેતુ'
અલંકરણ ન० [સ] અલંકૃત કરવુ તે
અલંકાર પુ० [સ] વરેણ (૨) શણગાર (૩) શબ્દ અથવા અર્થની ચમત્કૃતિવાળી રચના (૪) તાન કે આલાપમા વપરાતી સ્વરોની મધુર ગૂંથણી (સગીત) ०શાસ્ત્ર ન० અલંકારનુ શાસ્ત્ર, કાવ્યશાસ્ત્ર
અલંકૃત વિ० [સ]શણગારેલુ –તિ સ્ત્રી०શોભા (૨) ભાષાનો શણગાર
અલંગ અ० દૂર, અલગ [કે આઘેથે
અલંગ-છલંગ અ० (સુ) અધ્ધર, વગર ટેકે
અલંઘનીય, અલંઘ્ય વિ०[સ]લંઘ્ય નહિ એવુ
અલ ઘુદ્ધિ સ્ત્રી० [સ] છે એટલુ બસ છે એમ માનવાની વૃત્તિ, સતોષ
અલા સ્ત્રી० [અ આલા] આબાદી
અલાઉ વિ० જુઓ (૨) અનાણ્યુ [જુઓ
અલાકો(–ખો) પુ० [અ ઇલ્લાક્રહ્] ઇલાકો
અલાખો પુ० (કા) અભિલાષ
અલાઘવ ન० [સ] ગૌરવ (૨) કોઈ કામનો અભાવ, નકામો વિસ્તાર (રીતીનો એક દોષ)
અલાણવું અ०ક્રિ० ઊઠવુ ગાગરવુ (બરાડવુ)
અલાણી સ્ત્રી० કૂવાનુ ઓલાણ
અલાણુ વિ० આ (૨)અમુક (પ્રાય 'કલાણુ' જોડે વપરાય ઉદા० અલાણી બાઈ ને કલાણી બાઈ કર્યા કરવુ=ગપ્પા ને કૂથલીમા વખત કાઢવો) ०કલાણુ વિ० આ અને તે
અલાત ન० [સં] બોરણુ (૨)મશાલ (૩) ०ચક્ર ન० ચક્કર ચક્કર ફરતું બોરણુ (૨) તેનાથી ભાસતુ વર્તુલ ०વાયુ પુ० 'ગોલગેમ'
અલાદ વિ० [અ અલ્દ]નિર્વંશ દીન
અલાન ન० [સ આલાન] હાથી બાધવ નો બબો દોરડુ, સાકળ વગેરે
અલાપચારી સ્ત્રી०પાછળ રહીને તોફાનકરાવવુ તે
અલાબલા સ્ત્રી० [અ વલા તુ દ્વિત્વ] ઝોડઝપટ, નડતર (૨) પીડા, ઉપાધિ
અલાબુ(–બૂ) સ્ત્રી० [સ] કડવી તૂમડી (૨) સન્યાસીનુ તૂમડુ
અલાબૂની સ્ત્રી० [સ અલાબૂ] કડવી દૂધી
અલાભ પુ० [સં] નુકસાન
અલામત ન० [અ] નિશાની, એધાણ, ચિહ્ન
અલાયચી સ્ત્રી० એક જાતની દાગર (ઇલાયચી જેવા દાણા ઉપરથી)
અલાયચો પુ० જુઓ અલાયચી (૨) [તુ] અલાયચહ્] એક જાતનુ કાપડ
અલાયદુ (લા') વિ० [અ અલાહિદહ્] ઇલાયદુ ભિન્ન,જુદુ [આફ્રેલો, હરાયો(સાઢ)
અલાયો વિ० પુ०[દે અલમલ=ભાતેલો સાઢ?]
અલાર (લા') સ્ત્રી० અલગાર, લગાર
અલાવ પુ० [સર૦ હિ०; સ અલાત / અલાવા] મહોરમને આગે આસપાસ નાખવા સળગાવાતો અગ્નિ

અલાવહુ વિ૦ સાચાજૂઠા કરનારુ (૨) ચાડિયુ (૩) ધાપલાં કરનારુ (૪) ન૦ સાચુ જૂઠું (૫) ધાપલુ (૬) ચાડીચુગલી –ડાચેડા પું૦બ૦વ૦ અલાવડા કર્યા કરવા તે –ડાંખોર વિ૦ અલાવડા કર્યા કરનારું

અલાવા અ૦ [અ] તે સિવાય; ઉપરાત

અલાહિદું વિ૦ જુઓ અલાયદુ

અલિ(–લી) પુ૦ [સ] ભમરો

અલિખિત વિ૦ [સ] લિખિત નહિ એવુ

અલિપ્ત વિ૦ [સ] લિપ્ત નહિ તેવુ

અલિયાની વિ૦ આલા–ઊંચા ખાનદાનનુ

અલિંગ(–ગી) વિ૦[સ] જાતિરહિત (૨) શરીરરહિત (૩) પુ૦ પરમાત્મા

અલી પુ૦ [સ] જુઓ અલિ (૨) [દે અલિઆ, –યા] સ્ત્રી૦ સખી (૩) અ૦ એક સ્ત્રીવાચક સંબોધન ('અલ્યા'નુ સ્ત્રી૦ રૂપ ?)

અલી પું૦ [અ] (સ) ઇસ્લામના એક ખલીફ

અલીક વિ૦ [સ] અપ્રિય અળખામણ (૨) ખોટુ, કૃત્રિમ (૩) મિથ્યા

અલીલ વિ૦ (ફા) છેક નખળી તબિયતવાળુ

અલીલખ વિ૦ સખ્યાબંધ

અલુક્સમાસ પુ૦ [સ] વિભક્તિના પ્રત્યયનો લોપ થયા વગર થતો તત્પુરુષ સમાસ ઉદા 'યુધિષ્ઠિ૦

અલૂકે કેરે અ૦ (ફા) આ ફેરે

અલૂ(–ળુ)ખહું ન૦ જુઓ 'અળૂખહુ

અલૂણું વિ૦ [અ+લૂણ] લૂણ-મીઠા વિનાનુ (૨) લૂણ–અન્ન વિનાનુ, ભૂખ્યુ (૩) ન૦ અલૂણુ ખાવાનુ વ્રત –ણાં ન૦બ૦વ૦ એ વ્રતના દિવસ

અલેક (લે') પું૦જુઓ અહાલેક [–જગાવવી= જુઓ 'અલખ જગાવવી']

અલેક ન૦ [અ] સુકાન સીધુ રાખીને હંકારવું તે

અલેખ વિ૦ [સ] લેખ વિનાનુ ૦ધા અ૦+અસંખ્ય રીતે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [અ+લેખવુ] લેખામા ન લેવું –ખું વિ૦ લેખા વિનાનુ (૨) નકામુ.અફળ –ખે અ૦અફળ એળે(૨)પુષ્કળ

અલેખેલ અ૦ આ ફેરે

અલેચો પુ૦ જુઓ અલાયચો

અલેણું ન૦ –ણાભાવ પું૦ [અ+લેણું] લેણાદેણી ન હોવી તે અણબનાવ

અલેતું (લે') વિ૦ [અ+લહેવુ ?] હલેતુ અણસમજુ, છોકરવાદ –તાઈ સ્ત્રી૦

અલેપ વિ૦ [સ] જુઓ અલિપ્ત

અલેલ (લે') વિ૦ અથેન્વાળુ, અવ્યવસ્થિત (૨) ઉપરચપકે કયાસ કર્યો હોય તેવુ ૦ટપ્પુ વિ૦ [સર૦ મ] અટકળે હોકનાર, ગપગટિયુ

અલૈયા બિલાવલ પુ૦ બિલાવલ રાગનો એક પ્રકાર

અલૈ(–લ્લૈ)યાં-બલૈ(–લ્લૈ)યાં ન૦ બ૦ વ૦ ['અલાબલા' ઉપરથી ?] ઓવારણા

અલૌકિક વિ૦ [સ] અલૌકિક (૨) અદૃશ્ય –કી વિ૦+અલૌકિક. –કય વિ૦ પુણ્યલોક પ્રાપ્ત કરવવામા વિઘ્નરૂપ (૨) અદૃશ્ય (જેમ કે, આત્મા) (૩) વિચાર મુદ્દાનુ નહિ એવુ

અલોપ વિ૦ અદૃશ્ય લુપ્ત

અલોલ્ય વિ૦[સ] લોપાય નહિ એવુ

અલોમિકા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] લોમ–રુવા વગરની

અલોલુપ વિ૦[સ] લોલુપ નહિ એવું

અલોલોલો અ૦ (રૂઢ૦) જુઓ અળોળોળો

અલૌકિક વિ૦ [સ] અસામાન્ય, અદ્‌ભુત (૨) દિવ્ય. ૦તા સ્ત્રી૦

અલ્પ વિ૦ [સ] થોડુ (૨) ક્ષુલ્લક નજીવુ ૦કાલિક વિ૦ થોડો વખત રહેનારુ –ટકનારુ ૦જીવી વિ૦ થોડો વખત જીવનારું (૨)થોડા વરસ જીવનારુ ૦જ્ઞ વિ૦ થોડુ જાણનાર ૦તમ વિ૦ સૌથી અલ્પ, 'મિનિમમ'. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ધી વિ૦ અલ્પ બુદ્ધિવાળુ ૦પ્રમાણ વિ૦ થોડા પ્રમાણનુ–માપનુ (૨) ઓછા આધારવાળુ. ૦પ્રયોગ વિ૦ કવચિત્ વપરાતુ ૦પ્રાણ વિ૦ જેનો ઉચ્ચાર કરતા થોડો શ્વાસ જોઈએ તેવા (અક્ષરો) [ન્યા] (૨) નમાલુ ૦બુદ્ધિ વિ૦ થોડી બુદ્ધિવાળું, મૂર્ખ (૨)સ્ત્રી૦ થોડી બુદ્ધિ ૦ભાષી વિ૦ થોડાબોલું ૦ભોગી વિ૦ થોડુ ખાનારુ ૦મતિ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ અલ્પબુદ્ધિ ૦મૂલ્ય વિ૦ થોડી કિમતનુ ૦વિરામ ન૦ [ન્યા] અર્થગ્રહણની સગવડ ખાતર વાક્યમા થોડુ થોભવુ તે કે તેનુ સ્થાન

બનાવનાર ( ) આવુ ચિહ્ન. ૦શઃ અ૦ થોડે થોડે ૦સ્પ્રત્યય વિ૦ અલ્પસ્પ્રત્યયવાળુ. ૦સંતુષ્ટ વિ૦ થોડાથી સંતુષ્ટ થઈ જાય એવુ ૦સંતોષ પુ૦ થોડાથી સંતોષ માનવો તે ૦સંતોષી વિ૦ અલ્પસંતુષ્ટ –ક્ષરિ વિ૦ થોડા અક્ષરવાળુ.–ત્મા પુ૦અલ્પ માણસ ('મહાત્મા'થી ઊલટુ) –દાન ન પુ૦ ગ્રહણ-સ્વીકાર આનંદ –દાની વિ૦ અલ્પાનંદમા રાચનાર –દાયુ (૦ષ્,૦ષી) વિ૦ ટૂંકા આયુષ્યવાળુ –દાવું અ૦ ક્રિ૦ ઘટી જવુ (૨) ટૂંકાવુ –દાશન ન૦, –દાહાર પુ૦ થોડુ ખાવુ તે –દાહારી વિ૦ અલ્પાહાર કરનાર

અલ્પોક્તિ સ્ત્રી૦ [સં] કમી કરીને બોલવુ તે ('અત્યોક્તિ'થી ઊલટુ)

અલ્યા(–લ્યે) અ૦ [દે અલ્લય= પંડિત ?] એકંદુ કાગલર્યું પુરુષવાચક સંબોધન (તુચ્છકારમા 'અલ્યા' ન બ૦ વ૦ રૂપ પણ સાભળવા મળે છે જુઓ 'અલી' સ્ત્રી૦ સંબોધન)

અલ્લકદલ્લક અ૦ અર્ધગ્રહ્યાંધર (૨) સ્ત્રી૦ ઘોડરાની એક રમત

અલ્લડ (લ') વિ૦ [સર૦ મ,, હિ અલ્હડ] અલ્લેતુ, નાદાન (૨) ઉચ્છૃખળ

અલ્લા પુ૦ [અ] ખુદા, ઈશ્વર [–એક અદામ થવું=સાવ ગરીબ થઈ જવુ અલ્લાની ગાય, ગાવડી = ગરીબ સ્વભાવનુ માણસ] ૦ઈ વિ૦ ઈશ્વર સંબંધી (૨) ઓલિયુ, દોલુ [–કારખાનું=અલ્લાને આશરે ચાલતું-રસળતુ મેળવવા કામ, ગોરવ્યવસ્થા ઓલિયા ખાતુ] ૦ગોટલી,૦ગોટી સ્ત્રી૦ બાધાવાળા ઘોડરાને હલનચલન કરાવતા જે ગોડા વાળ આગળ અથવા બોચી ઉપર રાખે છે તે ૦તાલા પુ૦ [અ] ખુદાતાલા ૦હુ અકબર શ૦ પ્ર૦ [અ] ઈશ્વર સહુથી મહાન છે

અલ્લા કોટે વળગવી= બલા વળગવી, (સારુ કરવા જતા) નરસુ થઈ જવું—પીડા થઈ પડવી

અલ્લાયો પુ૦ જુઓ ઓળાયો [બલૈયા

અલ્લૈયાં અલ્લૈયાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ અલૈયા

અવ અ૦ હવે [પ] (૨) [સં] ઉપસર્ગ 'ખરાબપણુ', 'ઓછાપણુ' 'નીચાપણુ' એવા ભાવમા ઉદા૦ અવગુણ, અવકૃપા, અવગણવુ.

અવતાર (૨) અથવા સાથેના શબ્દમા વિશેષ ઉમેરે ઉદા૦ અવઘોષણા, અવધારણા

અવકરા(–ળા) સ્ત્રી૦ જુઓ અવકિયા [કરવુ

અવકળા સ્ત્રી૦ અસ્વસ્થતા, વ્યાકુળતા (૨) અવ-

અવકાત સ્ત્રી૦ [અ] ઓકાત, તાકાત, ગુજરાન

અવકાશ પું૦ [સ] આકાશ, ખાલી જગા (૨) પ્રસંગ તક (૩) ક્ષેત્ર (૪) ફુરસદ ૦વાન વિ૦ અવકાશવાળુ

અવકાળી વિ૦ [સ અવ+કાલ] કવખતનુ

અવકીર્ણ વિ૦[સ] પથરાયેલુ (૨)ચૂરેચૂરા થયેલું

અવકૃપા સ્ત્રી૦ [સ] ઇતરાજી, કોપ મરજી

અવકૃષ્ટ વિ૦ [સ] કૃ–નીચે ખેચેલુ, નીચે પાડેલુ (૨) દૂર કરેલુ, કાઢી મૂકેલુ (૩) નીચ, અધમ

અવક્તવ્ય વિ૦ [સ] નહિ બોલવા જેવુ

અવક્ર વિ૦ [સ] વક્ર નહિ તેવુ

અવક્રિયા સ્ત્રી૦ [સ] ઊલટી અસર, નુકસાન

અવખોડવું સ૦ ક્રિ૦ અપખોડવુ, વખોડવુ

અવગણના સ્ત્રી૦ [સ] ઉપેક્ષા, અવજ્ઞા

અવગણવુ સંક્રિ૦ [સ અવગણ્] લેખામા ન લેવું

અવગત વિ૦ [સ] આવડેલુ, જાત (૨) અવગતિ પામેલુ

અવગતિ સ્ત્રી૦ [સ] બરાબ દશા, (મરણ પછી) ભૂત–પ્રેત થવું તે નરકમા પડવુ તે

અવગતિક (–યું) વિ૦ [મ] અવગતિને પામેલું

અવગાઢ વિ૦ [સ] ડૂબકી મારેલુ (૨) નિમગ્ન; ગરક થયેલુ (૩) નીચુ, ઊંડુ

અવગાહ પુ૦, ૦ન ન૦ [સ.] ડૂબકી મારવી કે લીન થવુ તે (૨) સ્નાન ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [મ અવગાહ્] નાહવું (૨) ડૂબકી મારવી –હિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [મ] અંદર પ્રવેશ કરતી

અવગુણ પુ૦ [સ] દોષ, દુર્ગુણ (૨) ગેરફાયદો, નુકસાન (૩) અપકાર ૦કારક,૦કારી વિ૦ અવગુણ કરનારુ –ણિયુ.–ણી વિ૦ કૃતઘ્ન (૨) દુર્ગુણી

અવગુંઠન ન૦[સ]આચ્છાદન,ઢાકણ(૨)બુરખો

અવગુંઠિત વિ૦ [સ] આચ્છાદિત ઢંકાયેલુ, ઢાંકેલુ (૨) છુપાવેલુ

અવગ્રહ પુ૦ [સ] અનાવૃષ્ટિ (૨) નિગ્રહ (૩) પ્રતિબંધ (૪) સ્વભાવ (૫) સંસ્કૃતમા અનાલોપસૂચક (૬) આવુ ચિહ્ન

અવઘટ સ્ત્રી૦[સર૦ મ, હિ અવઘટ, સ અવઘટ્ પન્થી ?] મુશ્કેલી; અસુગમતા (૨) વિ૦ મુશ્કેલ, અસુગમ

અવઘોષણા સ્ત્રી૦ [સ] ઢંઢેરો

અવઘ્રાણ ન૦ [સ.] (વહાલથી માવુ) સૂંઘવુ તે

અવચનીય વિ૦ [સ] ન બોલવા યોગ્ય, ગર્હ (૨) જેને વિષે કાંઈ કહેવાતુ નથી એવુ અનિંદ્ય

અવચિહ્ન ન૦ [સ] અશુભ ચિહ્ન

અવચ્છિન્ન વિ૦ [સ] જુદુ પડેલુ–પાડેલુ (૨) [ન્યા.] વિશેષ ગુણને લીધે જુદુ તરી આવતુ (૩) મર્યાદિત

અવચ્છેદ પુ૦ [સ] ભાગ (૨) મર્યાદા (૩) છેદન, જુદુ પાડવુ તે (૪) વિશેષતા (૫) અવધારણ, (શબ્દાર્થની) મર્યાદા બાંધવી તે ૦ક વિ૦ અવચ્છેદ કરનાર –ક વિ૦ [સ] અવચ્છેદ થઈ શકે એવુ

અવજશ પુ૦ જુઓ અપયશ

અવજોગ પુ૦ અશુભ મુહૂર્ત; અવયોગ

અવજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સ] અવગણના

અવટંક સ્ત્રી૦ અડક

અવટાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ અપવૃત, પ્રા અવટ્ટ] જુઓ અટવાવું (૨) ચૂક આવવી (૩) ધૂંટાઈને એકરસ થવુ

અવડ (વ) વિ૦ હવડ, અવાવરુ

અવડચવડ વિ૦ કાચરપૂચર

અવઢવ ન૦ ઢચુપચુપણુ (૨) સ્ત્રી૦ ઓરતો

અવણ વિ૦ [સ. અવર્ણ] ચાર વર્ણ બહારનુ, નીચુ, ઊતરતુ (જા)

અવતરણ ન૦ [સ] નીચે ઊતરવુ તે (૨) અવતાર, જન્મ (૩) ઉતાર, ઊતરતો ઢાળ (૪) ઉતારો, ટાંચણ ૦ચિહ્ન ન૦ ઉતારો દર્શાવતુ (‘ ’) આવુ ચિહ્ન –ણિકા, –ણી સ્ત્રી૦ પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્ઘાત. –વું અ૦ ક્રિ૦ [સ અવતૃ] નીચે ઊતરવુ (૨) જન્મવુ

અવતંસ પુ૦,ન૦ [સં] કાનનુ એક ઘરેણુ (૨) માથાનુ ઘરેણુ, શિરોમણિ (૩) [લા] અલંકાર

અવતાર પુ૦[સ] નીચે ઊતરવુ તે (૨) ઉત્પત્તિ, જન્મ, દેહધારણ (૩) જન્મારો (૪) પૃથ્વી પર અવતરેલા દેવ કે ઈશ્વર [–થવો = સંસારમા (પ્રભુ કે દેવનો) જન્મ થવો, અવતરવુ –લેવો (દેવ કે પ્રભુએ) અવતરવુ, દેહ ધારણ કરવો] ૦કાર્ય ન૦ ભગવાનના અવતારનુ વિશિષ્ટ કાર્ય. ૦વુ સ૦ક્રિ૦ ‘અવતરવુ’નુ પ્રેરક (૨) ઉતારો કે અવતરણ આપવુ ૦વાદ પુ૦ ઈશ્વર અમુક અમુક કાળે પૃથ્વીનો ભાર ઉતારવા જન્મ લે છે એવો વાદ –રિત વિ૦ અવતરી અવતારરૂપ –રી વિ૦ અવતારને લગતુ (૨) ઈશ્વરી, દૈવી

અવતીર્ણ વિ૦ [સ] નીચે ઊતરેલુ (૨) અવતાર પામેલુ (૩) ઉતારવે લાગેલુ

અવદશા સ્ત્રી૦ [સ] દુર્દશા, પડતી

અવદાત વિ૦ [સ] નિર્મલ (૨) ઉજ્જ્વલ (૩) સુંદર (૪) શુભ

અવદાન ન૦ [સ] દેવતાને જમાડવો તે, આહુતિ (૨) આહુતિ પૂરતુ અન્ન દેવાળિયો (૩) ઉત્તમ કૃત્ય, પરાક્રમ

અવદાહ પુ૦[સ] વિવરહિત–ખરાબ અગ્નિદાહ

અવદ્ય વિ૦ [સ] ન કહેવાય એવુ (૨) નિંદ્ય

અવધ પુ૦ [સ] વધ નહિ તે

અવધ (ધ,) સ્ત્રી૦ જુઓ અવધિ

અવધ પુ૦ [હિ] અયોધ્યા પ્રાંત ૦પુરી સ્ત્રી૦ અયોધ્યા –ધી સ્ત્રી૦ અયોધ્યાના પ્રદેશની ભાષા—એક હિંદુસ્તાની બોલી

અવધાન ન૦ [સ] લક્ષ, ધ્યાન, એકાગ્રતા (૨) કાળજી (૩) સમાધિ ૦વશ વિ૦ યાદ રાખેલુ –ની વિ૦ ધ્યાન–એકાગ્રતાની શક્તિવાળુ

અવધાર પુ૦ [સ] નિર્ણય-નિશ્ચય કરવો તે (૨) મર્યાદા બાંધવી તે (૩) શબ્દ ઉપર ભાર મૂકવો તે (૪) અ૦ ખચીત ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ જુઓ અવધાર(૨)અવધારવુ તે ૦વુ સ૦ક્રિ૦ [સ અવધૃ] નક્કી કરવુ, નક્કી માનવું (૨) ધ્યાનપૂર્વક જોવુ, તપાસવુ. –રિત વિ૦ અવધારેલુ

અવધિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ.] હદ (૨) અંત, સમાપ્તિ (૩) નિશ્ચિત સમય [–કરવી = પગકાષ્ટાએ પહોંચવુ, છેવટની હદ વટાવી જવી–અધાને

આડી જઈને વર્તવું કે કોઈ કામ કરવું –થવી= અવધિ કરાવી, છેવટની હદે કામ થવું –બાંધવી=હદ નક્કી કરવી અવધિએ (અવધે) પહોંચવું=ધરડા થવું, ઉંમરે પહોંચવું અવધિએ(અવધે)મરવું=પાકી વયે–અરોગ્ય ઉંમર વયે મરવું અવધિ હોવી=(કશી બાબતમાં) આખરી કે છેવટનું હોવું–પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલું હોવું]

અવધીરણા સ્ત્રી૦ [સં] અનાદર

અવધૂત વિ૦ (ર) પું૦ [સં] જુઓ અમધૂત

અવધ્ય વિ૦ [સં] વધને અયોગ્ય

અવધ્યથો વિ૦+હાંકેલું

અવનત વિ૦ [સં] નીચું નમેલું, પડેલું (ર) અસ્ત પામેલું ૦ઢોણ પું૦ 'એંગલ ઑફ ડિપ્રેશન' [ગ] –તાંશ પું૦ 'ડિપ્રેશન' (ગ) –તાંશદોણ પું૦ અવનતદોણ –તિ સ્ત્રી૦ [સં] પડતી (ર) નીચે નમવું તે (૩) નમસ્કાર

અવનદ્ધ વિ૦[સં] બાંધેલું, મઢેલું (૨) ન૦ઢોલકું ૦વાદ્ય ન૦ ચામડું મઢીને કરેલું વાદ્ય ૦કુતપ ન૦ અવનદ્ધ વાદ્યો વગાડનાર વૃંદ (?)

અવનવું વિ૦ [સં અભિનવ] નવતર (ર) નવી નવી જાતનું (૩) વિચિત્ર, અદ્‌ભુત

અવનિ(–ની) સ્ત્રી૦[સં] પૃથ્વી [–નું આકાશ અને આકાશની અવની કરે એવું= આકાશ પાતાળ ભેગા કરે એવું, મહા ધમાલ કે ખટપટ કરી મૂકે એવું] ૦તલ(–ળ) ન૦ પૃથ્વીની સપાટી ૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ, –નીશ(–શ્વર) પું૦ રાજા, પૃથ્વીપતિ ૦મંડલ(–ળ) ન૦ આખી પૃથ્વી

અવનેજન ન૦ [સં.] હાથપગ પખાળવાનું પાણી, ચરણોદક

અવપાણિ પું૦ [સં અવ+પાણિ] ગાયનના તાલના કાળની પૂર્વે તાળી પાડવી તે

અવપાત પું૦ [સં] નીચે પડવું—ઊતરવું તે (ર) ખાડો (ખાસ કરીને હાથી પકડવાનો)

અવબોધ પું૦ [સં] જાગૃતિ (ર) જ્ઞાન (૩) વિવેક ૦ક વિ૦ અવબોધ કરાવનારું

અવભાસ પું૦[સં]પ્રકાશ (ર) જ્ઞાન, સાક્ષાત્કાર (૩) મિથ્યા જ્ઞાન (૪) દેખાવું–પ્રકટ થવું તે ૦ક વિ૦ ત્વલત; પ્રકાશક ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં અવભાસ્] આભાસ થવો –ત્ય વિ૦ અવભાસવા યોગ્ય

અવભૃથ ન૦[સં] મુખ્ય યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ (ર) ત્યાર પછી શુદ્ધિ અર્થે કરાતું સ્નાન કે તેના ઉપકરણો વોર્ડ નામવા તે (૩) મુખ્ય યજ્ઞમાં થયેલા દોષોના નિવારણાર્થે કરાતો યજ્ઞ ૦સ્નાન ન૦યજ્ઞની પૂર્ણાહુતિ પછી કરાતું સ્નાન

અવમર્શ પું૦[સં] નાટકની પાંચ મુખ્ય સંધિઓ (મુખ, પ્રતિમુખ ગર્ભ, અવમર્શ અને નિર્વહણ)માંની એક

અવમાન ન૦, ૦ના સ્ત્રી૦ [સં] અપમાન; અવગણના ૦વું સ૦ક્રિ૦ અવમાન કરવું –નિત વિ૦ અવમાન પામેલું –ન્ય વિ૦ માન્ય ગણી –સ્વીકારીને અમાન્ય કે રદ કરેલું

અવયવ પું૦ [સં] શરીરનો ભાગ (ર) આખી વસ્તુનો વિભાગ અંગ (૩) સાધન, ઉપકરણ (૪) [ગ] 'ઇન્ફ્લેક્શન' ૦પૂથક્કરણ ન૦ અવયવ પાડવા તે, 'ઇન્ફ્લેક્શનલ ઝેગન (ગ) ૦રાજિત સ્ત્રી૦ શબ્દના અવયવોમાં પ્રકૃતિ અને પ્રત્યયમાં રહેલા અર્થનો ભાવ કરવાની શક્તિ યૌગિક શક્તિ [વ્યા] –વી વિ૦ અવયવવાળું અવયવનું –વીભૂત વિ૦ [સં] અવયવરૂપ બનેલું

અવયોગ પું૦ [સં] અવરોધ, અશુભ મુહૂર્ત

અવર સ૦[સં]ઇતર(ર)વિ૦ બીજું, અન્ય (૩) કનિષ્ઠ, ઊતરતું ૦જ વિ૦ [સં] અનુજ પછી જન્મેલું અત્યજ

અવરજવર પું૦, સ્ત્રી૦ આવજા

અવરથા અ૦ જુઓ વૃથા (૫)

અવરાવું અ૦ક્રિ૦ 'આવવું'નું કર્મણિ, ઢંકાવું; છુપાઈ જવું (ર) (સુ)તાબામાં આવવું, વશ થવું

અવરેખ અ૦ ખચીત

અવરૈ(–રૌ) સ્ત્રી૦ [સં અવરોહ?] ઘણા વમાળાવાળો સુવાવડીનો એક ચાટો, બર્રાંસું

અવરોધ પું૦ [સં] અટકાયત, પ્રતિબંધ (ર) અંત પું૦ જનાનો ૦ક વિ૦ અવરોધ કરનાર અટકાવનારું ૦ન ન૦ અવરોધ કરવો તે –ધી વિ૦ અવરોધક

અવરોહ પું૦[સ] ઊતરવું તે (૨) [સંગીતમા] ઊંચા સૂર ઉપરથી નીચા સૂર ઉપર આવવું તે (૩) [ગ] 'ડિસેન્ડિંગ ઑર્ડર' ૦ણ ન૦ ઊતરવુ તે –હિત વિ૦ અવરોહવાળુ –હી વિ૦ ઊતરતો (સૂર)

અવર્ગ પુ૦[સ] અ આદિ સ્વરો (૨) વિ૦ અવર્ગનુ (૩) વર્ગરહિત –ગી વિ૦ અવર્ગ

અવર્ણ વિ૦[સ]રંગહીન(૨)વર્ણ વિનાનુ,અત્યજ

અવર્ણનીય, અવર્ણ્ય વિ૦ [સ] વર્ણવી ન શકાય એવુ

અવલ વિ૦ [અ અવ્વલ] પહેલુ, મુખ્ય (૨) ઉત્તમ ૦અરજી સ્ત્રી૦ પહેલી અરજી ૦આખર અ૦ આદિથી અંત સુધી ૦કારકુન પુ૦ મુખ્ય કારકુન ૦થી અ૦ પહેલેથી ૦મજલ સ્ત્રી૦ દફનક્રિયા, પાયદસ્ત ૦સાલ સ્ત્રી૦ પહેલું વર્ષ (૨) બેસતુ વર્ષ ૦સિલક સ્ત્રી૦ મહિનાની છેલ્લી તારીખે જે રોકડ ઇત્યાદિ હોય તે(૨)[વહાન, પેઢી ઇત્યાદિ] શરૂ કરતી વખતની મૂડી

અવલક્ષણ ન૦ [સ] અપલક્ષણ

અવલગ્ન વિ૦ [સ] ચોંટેલું (૨) ચોંટાડેલુ

અવલથી, અવલ-મજલ, અવલ-સાલ, અવલ-સિલક જુઓ અવલ'મા

અવલંબ પું૦ [સ] આધાર, ટેકો ૦ક પું૦ એ નામનો છંદ. ૦ન ન૦ અવલંબ (૨)સાધ્ય,મદદ (૩) [ગ] 'લેમ્મા' ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ અવલંબ્] આધાર રાખવો, આધારે રહેવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ લટકવું –બિત વિ૦ આધારવાળું, ટેકાવાળુ (૨) લટકતુ

અવલિપ્ત વિ૦ [સ] લેપયુક્ત (૨) અહંકારી

અવલેપ પુ૦, ૦ન ન૦ [સ] ચોપડવુ તે, લેપ (૨) અહંકાર

અવલેહ પુ૦ [સ] ચાટણ, ચાટો

અવલોક પું૦[સ]જોવુ તે કે તેની શક્તિ–દૃષ્ટિ. ૦ન ન૦ નિરીક્ષણ; તપાસ; પરીક્ષા ૦નકાર પું૦ અવલોકન કરનાર ૦નશક્તિ સ્ત્રી૦ અવલોકનની શક્તિ ૦વું સ૦ક્રિ૦[સ અવલોક્] અવલોકન કરવુ –કિત વિ૦ જોયેલુ,તપાસેલુ (૨) પુ૦ સંગીતમા એક અલંકાર

અવલોકિતેશ્વર પુ૦ [સં] (સં) બૌદ્ધમાંનુ બુદ્ધ

અવલોચક વિ૦ (૨) પુ૦ [સ] અવલોચન કરનાર –ન ન૦ અવલોકન

અવશ વિ૦ [સ.] પરતંત્ર (૨) લાચાર

અવશ(–શુ)કન પુ૦ [સ. અવ+શકુન], –નિયાળ, –નિયું વિ૦ જુઓ 'અપશુકન'મા

અવશિષ્ટ વિ૦ [સ] વધેલુ, બાકી રહેલુ

અવશુકન પુ૦, –નિયાળ, –નિયુ વિ૦ જુઓ 'અપશુકન'મા

અવશેષ પુ૦ [સ] બાકી રહેલો ભાગ, બચેલો [ભાગ (૨) બદલો

અવશ્ય વિ૦ [સ] જરૂરી, આવશ્યક (૨) અ૦ જરૂર, ખચીત ૦ભેવ અ૦ [સ] ખચીત જ. –શ્યંભાવિ(–વી) વિ૦ [સ] અવશ્ય બનવાનુ એવુ, અપરિહાર્ય –શ્યભાવિવાદ પુ૦ [સં] અમુક બનશે જ એવો નિયતિવાદ, 'ડિટર્મિનિઝમ'

અવસન્ન વિ૦[સ]ખિન્ન પડી ગયેલુ (૨) નષ્ટ,મૃત

અવસર પુ૦ [સ] તક, લાગ (૨) સમય વખત (૩) ટાણુ. ૦પાણી=દહાડોપાણી ઉત્તરક્રિયા

અવસર્પ પુ૦ [સ] જાસૂસ ૦ણ ન૦ નીચે જવું ઊતરવુ તે –પિંણી સ્ત્રી૦ ઘણો લાંબો સમય–આયુ હેમચંદ્રના લખવા મુજબ ૧૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦,૦૦૦ સાગરવર્ષો બરાબર (જૈન) –પી વિ૦ નીચે ઊતરતુ

અવસાત અ૦ [સ=એકાએક હિ. અવ+અ સાઅત=પળ કે મહુરત] અત્તરસાત, હમણા જ (૨) એકાએક

અવસાદ પુ૦ [સ] નાશ, અંત (૨) ખેદ

અવસાન ન૦ [સ] અટકવુ–બંધ પડવુ તે, અંત (૨) આખરવડી, મોત (૩) હદ સીમા (૪) યતિ, વિરામ

અવ(–વે)સ્તા સ્ત્રી૦ [ફા ઉસ્તહ્] જ્ઞાન (૨) પારસીઓનુ મૂળ ધર્મપુસ્તક

અવસ્થા સ્ત્રી૦[સ]સ્થિતિ, દશા (૨) આયુષ્યના અમુક અમુક મુદતના ભાગ કે પેટા ભાગ તે(૩) ઘડપણ ૦ચતુષ્ટય ન૦ જીવનની ચાર અવસ્થાઓ તે–બાલ્ય, કૌમાર, યૌવન અને જરા ૦ત્રય ન૦શરીરની ત્રણ અવસ્થાઓ તે–જાગૃતિ, સ્વપ્ન અને સુષુપ્તિ ૦દ્વય ન૦ મનની બે

અવસ્થાઓ તે – સુખ અને દુ:ખ. ૦ન ન૦ ગ્રહેહાણ (૨) ગિયત્ના –ન્યાંતર ન૦ [સં.] અવસ્થામા થતો ફેરફાર (૨) બીજી અથવા બદલાયેલી અવસ્થા –સ્થિત વિ૦ ગ્રહેલું: વસેલું –સ્થિતિ સી૦ ગ્રહેણ તે (૨) ગ્રહેહાણ

અવસ્પર્શ પુ૦ [સં] 'સબટેન્જન્ટ' (ગ)

અવહાર પુ૦ [સં] થોડા વખત પૂરતી સુલેહ, યુદ્ધ-વિરામ

અવહિત વિ૦ [સં.] લક્ષ આપનારું, એકાગ્ર

અવહિત્થ ન૦ [સં] મનોવિકાર છુપાવવા તે, ● ઓક વ્યભિચારી ભાવ

અવહેલન ન૦, –ના, અવહેલા સ્ત્રી૦ [સં] અવહેલવું તે અનાદર, અવગણના –વું સ૦ક્રિ૦ [સં અવહેલ્] અવગણવું

અવળ વિ૦ (એકલુ ભાગ્યે વપરાય છે.) અવળુ જુઓ ૦ચંદાઈ સ્ત્રી૦ અવળચંડા ડાપણ ૦ચંડું વિ૦ કહે તેવી ઊલટું કરનારું (૨) અટકચાળું, અડપલાખોર ૦ચી સ્ત્રી૦ અવળાઈ ૦ચંડક ન૦ બેમતે પચકે કશું અવળુ થઈ જવુ તે (૨) વારંવાર (પાચ વાર) એવી ને એવી ચિટંબણ આવી પડવી તે (૩) [લા] સારું કરવા જતા ખોટું થઈ જવુ તે, ઊલટું થઈ જવું તે ૦વાણી સ્ત્રી૦ વાચ્યાર્થથી ઊલટો અર્થ સૂચવતી વાણી, ગૂઢ વાણી (૨) અવળુ બોલવુ તે (૩) અશુભ વાણી ૦સવળ અ૦ ઊલટસૂલટ –ળાઈ સ્ત્રી૦ આડાઈ, વહે તેનાથી ઊલટું કરવાની ટેવ (૨) હઠીલાઈ –ળાસવળી સ્ત્રી૦ એક છોડ (૨) અ૦ અવળુ ને સવળુ એ ક્રમમા –ળિયું ન૦ અંદરપડતુ ઢાકણુ

અવળકો પુ૦ (કા) તરકડિયુ, વલખુ, હવાતિયુ

અવળપ, અવળાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'અવળ'મા

અવળ-પચક, -વાણી, -સવળ, અવળિયું જુઓ 'અવળ'મા

અવળું વિ૦ ઊધું, ઊલટું (૨) વાકુ, આડું, પ્રતિકૂલ (૩) ખોટું [અવળી પાઘડી કરવી કે ચૂકવી=મત, પક્ષ કે વચનમા, ફરી જવુ (૨) દેવાળુ કાઢવુ (રૂપિયા) અવળા કરવા, થવા= ખોટ આવી કે જવી, ખોવુ અવળા પાટા દેવા, બાંધવા, બંધાવવા=ખોટું અમલવવુ, ભ્રમમા નાખવુ અવળા પૂતળેલા=ગયે જન્મે પાપ કરેલા ('અવળે હાથે પૂતળેલા' પણ કહેવાય છે) અવળું પડવુ=અવળુ લાગવુ કે નીવડવુ અવળું મોં કરવું=ચિડાવુ (૨) મોં દેખી લેવુ, કુલક્ષ કરવુ કે નાખુશગી બતાવવી અવળે મોંટે પડવું=ઊધા મોંઢે-ઊધા પડવુ (૨) પધાનીવશ થવ, માઠુ પડવુ અવળે પાને ચૂનો દેવરાવવો=મજબ્બ વિરુદ્ધ કામ કરાવવુ ને પછી પજવવુ અવળે હાથે દેવી=જોરથી ચોલ કે થપાટ લગાવવી] ૦મવળુ વિ૦ ઊધુ ચતુ

અવળે સ્ત્રી૦ જુઓ અવરે, સુગવડીનો ફેરચારો

અવાઈ સ્ત્રી૦ [મ] અટકવા, હવાઈ વાત

અવાક(–ચ) વિ૦ [સં] મૂક, સ્તબ્ધ

અવાક વિ૦ [અ+વાક] વાક–ચીકારા–મારવિનાનુ

અવાચ્ય વિ૦ [સં.] અવાક ૦ક વિ૦ મૂર્ખ (૨) બેભાન –ચા સ્ત્રી૦ હેડકી; વાગણી (૨) સમણી (૩) ડચકુ –ચ્ય વિ૦ અવર્ણ્ય, અકથ્ય (૨) ન વચાય એવુ –ચ્યતા સ્ત્રી૦

અવાજ પુ૦ [ફા. આવાઝ] ધ્વનિ, શબ્દ (૨) ઘાટો, નાદ [–ઉઠાવવો=જોરથી–મોટેથી બોલવુ (૨) પોતાની વાત જોરથી જાહેરમાં કહેવી –ઊતરી જવો=(ગાવાનો) કંઠ સારો ન રહેવો –પડવો=વાટો વીખો થવો] –દાર વિ૦ અવાજવાળુ (૨) પુ૦ તોફાન–બદમાશ કોલનાર (૩) સ્ત્રી૦ ગાયકનો કંઠ

અવાટ વિ૦ [અ+વાટ] વાટ વિનાનુ, રસ્તો પડેલો ન હોય તેવુ (૨) સ્ત્રી૦ ખોટો રસ્તો (૩) કુમાર્ગ, અનીતિ

અવાડુ ન૦ આડ, બાવલુ

અવા(–વે)ડો (વા',વે') પુ૦ જુઓ હવાડો

અવાઢ વિ૦ [અ+વાઢવુ] કપાય નહિ તેવુ (૨) કાપે નહિ તેવુ, બુઠ્ઠું

અવાઢ વિ૦ [અ+વાઢ] ગેરહીના વાવેતર વિનાનુ

અવાઢ પુ૦,ન૦ બે ઊભા પાલલા વચ્ચે મૂકેલુ લાકડુ, જેની આસપાસ ચક્કર ફરી લેવામા આવે છે

અવાણ સ્ત્રી૦ હીલચાલ, ચાલ (૨) ગુણ, જાત ૦વું સ૦ક્રિ૦ હીલચાલ ઉપરથી પારખ કરવી (બળદની)

અવાત્યનુમંદ્ર વિ૦ [સં.] સૂરની મંદ્રતામા અત્યનુમંદ્રથી નીચેનુ (સંગીત)
અવાર વિ૦ + અવાર્ય, અટલ [અનિવાર્ય
અવારણીય વિ૦ [સ.] નિવારી ન શકાય એવુ,
અવારિત વિ૦[સ]નહિ નિવારેલું [વારાફરતી
અવારનવાર અ૦ પ્રસંગોપાત્ત; કદી કદી (૨)
અવાર્ય વિ૦ [સ] જુઓ અવારણીય [અવડ
અવાવરુ વિ૦ બહુ વખતથી વપરાયા વિનાનુ
અવાસ પું૦ + જુઓ આવાસ
અવાસ્તવ(-વિક) વિ૦[સ]વાસ્તવિક નહિ તેવુ
અવાહક વિ૦ [સ] વહન ન કરે એવુ (ગરમી ઇત્યાદિને)
અવાળુ પુ૦, ન૦ [દે અવાલુઆ] દાતના પારા-પીઢિયા (૨) લાળ ઉત્પન્ન કરનાર માંસપિંડ [-આવવું=અવાળુ ફૂલવુ,સોજો આવવો]
અવાંતર વિ૦ [સ] અંદરનું(૨)વચમા આવેલુ (૩) -ની અંદર આવી જતુ, સમાયેલુ (૪) બાહ્ય, આગંતુક
અવિકલ(-ળ) વિ૦ [સ] અખંડ(૨)વ્યવસ્થિત (૩) વ્યાકુલ-ગભરાયેલુ નહિ એવુ
અવિકલ્પ વિ૦ [સ] જુઓ નિર્વિકલ્પ
અવિકળ વિ૦ જુઓ અવિકલ
અવિકાર વિ૦ [સ] વિકારરહિત, જેમા ફેરફાર ન થાય તેવુ (૨)પુ૦ વિકાર-ફેરફારનો અભાવ
૦ક વિ૦ (વ્યા) શબ્દના અંગમા ગુણ કે વૃદ્ધિનો ફેરફાર ન કરાવે એવો (પ્રત્યય) -રી વિ૦ અવિકાર (૨) [વ્યા] નતિ કે વચનને લીધે રૂપમા ફેરફાર ન થાય એવુ (પદ) (૩)[ગ] 'કોન્સ્ટંટ', 'ઇનવેરિયેબલ' -ર્ય વિ૦ જેમા વિકાર થઈ શકે નહિ એવુ
અવિકૃત વિ૦[સ] વિકૃત નહિ તેવુ. -તિ સ્ત્રી૦ વિકૃતિનો અભાવ(૨)પ્રકૃતિ (સાખ્યદર્શનમા)
અવિક્રીત વિ૦ [સ] નહિ વેચાયેલુ
અવિક્રેય વિ૦[સ]ન વેચવાનુ કે ન વેચાય એવુ
અવિગત વિ૦[સં.] ન ગયેલુ, જુદુ નહિ પડેલું, હાજર, સંયુક્ત (૨) જવા ન દીધેલું, રોકેલું (૩) નહિ ભૂંસેલુ (૪) નિત્ય -તા સ્ત્રી૦ પતિ અથવા નાયકે રોકી રાખેલી (૨) અજ્ઞાતયૌવના
અવિગ્રહ, ૦વાન વિ૦[સં] નિરાકાર, અશરીર (૨) શાંત, સુલેહવાળુ
અવિઘાત વિ૦[સ]અટકાવ વિનાનુ,અપ્રતિહત
અવિઘ્ન વિ૦ [સ] વિઘ્ન વિનાનુ
અવિચલ(-ળ) વિ૦[સ] ચળે નહિ એવુ સ્થિર (૨) નિત્ય ૦તા સ્ત્રી૦ -લિત વિ૦ સ્થિર,નિત્ય
અવિચાર પુ૦ [સ] વિચાર-વિવેકનો અભાવ (૨) ઉતાવળ -રિત વિ૦ બરાબર નહિ વિચારેલુ -રિતા સ્ત્રી૦ મૂર્ખતા, અવિચારીપણું -રી વિ૦ વિચાર ન કરે એવુ, મૂર્ખ (૨) અવિવેકી, સાહસભર્યું ઉતાવળિયુ
અવિચ્છિન્ન વિ૦[સ]અખંડ(૨)સતત ૦તા સ્ત્રી૦
અવિચ્છેદ વિ૦[સ] વિચ્છેદ વિનાનુ (૨) પુ૦ વિચ્છેદનો અભાવ
અવિચ્છેદ્ય વિ૦[સ] વિચ્છેદ જેનો ન કરી શકાય કે ન કરવો જોઈએ એવું
અવિજ્ઞેય વિ૦ [સ] ન જાણી શકાય એવુ અજ્ઞેય
અવિદ્ધ વિ૦ [સ] વીંધાયેલુ નહિ એવુ ૦યોનિ(-ની) વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ અક્ષતયોનિ
અવિદ્યા સ્ત્રી૦ [સ] અજ્ઞાન (૨) માયા (વેદાંત)
અવિધવા સ્ત્રી૦ [સ] વિધવા નહિ એવી-સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી ૦નવમી સ્ત્રી૦ ભાદરવા વદ ૯, ડોસીઓની નોમ, સૌભાગ્યવતી મરી ગયેલી સ્ત્રીઓનુ શ્રાદ્ધ કરવાનો દિવસ
અવિધાર અ૦ + જુઓ અવધાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ + જુઓ અવધારવુ
અવિધિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ] વિધિ-નિયમનો અભાવ (૨) નિયમ-વિરુદ્ધ વર્તન
અવિનય પું૦ [સ] અવિવેક, અસભ્યતા -યી વિ૦ અવિનીત, અસભ્ય
અવિનાભાવ પુ૦ [સ] એકબીજા વિના રહી કે હોઈ ન શકે એવો ભાવ કે લક્ષણ -વી વિ૦ અવિનાભાવવાળું
અવિનાશ(-શી) વિ૦ [સ] અમર, અક્ષય; નિત્ય ૦ત્વ,-શિત્વ ન૦ -શિની વિ૦ સ્ત્રી૦ -શીપણું ન૦ [સંયુક્ત
અવિભક્ત વિ૦ [સ] એકરૂપ (૨) મળિયાતુ
અવિભાજ્ય વિ૦ [સ] વિભાગ ન પડી શકે એવુ (૨) [ગ] શેષ રાખ્યા વિના ભાગી શકાય નહિ એવુ ૦તા સ્ત્રી૦

અવિયોગ પુ૦ [સ] વિયોગનો અભાવ ૦વ્રત ન૦ માગશર સુદ ૬ ને દિવસે સ્ત્રીઓ અવૈધવ્ય-વ્રત કરે છે તે –ન્ય વિ૦ છુટું ન પાડી શકાય એવું

અવિરત વિ૦ [સ] નિરંતર, સતત

અવિરલ વિ૦ [સ] વિરલ નહિ એવું (૨) વહું, ગચ્ચું (૩) અખંડ

અવિરામ પુ૦ [સ] વિરામનો અભાવ (૨) અ૦ વિ૦ભ લીધા વિના, સતત –મ(–ભી) વિ૦ સતત અવાડ

અવિરોધ પુ૦[સ] વિરોધનો અભાવ (૨) મેળ, બનાવ (૩) પૂર્વાપર સંગતિ –ધિની વિ૦સ્ત્રી૦, –ધી વિ૦ વિરોધી નહિ એવું

અવિલંબ અ વિ૦ [સં] મોડું કર્યા વિનાનું (૨) પુ૦ વિલંબ નહિ તે

અવિવક્ષા સ્ત્રી૦[સ] વિવક્ષાનો અભાવ –ક્ષિત વિ૦ વિવક્ષિત નહિ એવું –ક્ષિતાર્થત્વ ન૦ અવિવક્ષિત અર્થવાળું હોવું તે

અવિવાહિત વિ૦ [સ] કુંવારું –તા વિ૦સ્ત્રી૦

અવિવેક પુ૦[સ] અવિચાર (૨) વિચારશૂન્યતા (૩) અવિનય –કી વિ૦ અવિચારી(૨)અસભ્ય

અવિશંકિત વિ૦ [સ] નિઃશંક, નીડર

અવિશ્રાંત વિ૦ (૨) અ૦ [સ] અથાક, સતત

અવિશ્લેષ્ય વિ૦[સ] છુટું પાડી ન શકાય એવું

અવિશ્વસનીય વિ૦ [સ] વિશ્વાસપાત્ર નહિ એવું

અવિશ્વાસ પુ૦[સ] વિશ્વાસનો અભાવ –સી, –સુ વિ૦ વિશ્વાસી નહિ તેવું –સ્ય વિ૦ જુઓ અવિશ્વસનીય

અવિષય વિ૦ [સ] ઇંદ્રિયોનો વિષય ન થઈ શકે તેવું, અગોચર (૨) પુ૦ વિષય–કામ-વાસનાનો અભાવ (૩) ન દેખાવું તે (૪) શક્તિ કે મર્યાદા બહાર હોવું તે

અવિષહ્ય વિ૦ [સ] અસહ્ય

અવિસંવાદી વિ૦ [સ] વિસંવાદી નહિ એવું

અવિહિત વિ૦ [સ] વિહિત નહિ એવું

અવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦[સ] વરસાદનો અભાવ, અનાવૃષ્ટિ

અવેક પુ૦ + જુઓ અવિવેક, અવિનય

અવેજ પુ૦ [અ ઇવજ] બદલો, સાટા જેટલી હિંમતનો માલ (૨) નાણું, મૂડી –જી વિ૦ જે–પ

બદલામાં કામ કરનાર, હંગામી (૨) સ્ત્રી૦-ની ક્રિયા–બદલે હોવું તે

અવેડો (વે') પું૦ જુઓ અવાડો, હવેડો

અવેધ વિ૦ [સ] ખોડખાંપણ વિનાનું

અવેર પુ૦ દેખરેખ, દાખ, કાબૂ (૨) વિવેકથી ઉપયોગ કરવો તે, સુવ્યવસ્થા (૩) કરકસર (૪) સમેટવું–એકઠું કરવું ને વ૦કું સ૦ ક્રિ૦ સુવ્યવસ્થિત નાખવું, સારુ કરીને વાપરવું (૨) જાણવું, જતન કરવું (૩) કરકસર કરવી

અવૈ(–વૈ)ર (વે) ન૦ [સ અવૈર પાલી] વેરનો અભાવ, પ્રેમ ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ વેર સામે પણ અવેરનો ૯ ઉપયોગ કરવાની શ્રદ્ધા

અવેરુ વિ૦હલેતું, ગભરાટિયું –રાટ પુ૦ગભરાટ

અવેવ પું૦ + જુઓ અવયવ

અવેસ્તા સ્ત્રી૦ [જુઓ અવસ્તા] અવસ્તા કે તેની પ્રાચીન ભાષા [કવખતે(૨)અતરિયાળ

અવેળા સ્ત્રી૦ [અ + વેળા] કુવેળા –ળુ અ૦

અવેળી સ્ત્રી૦ મેદાનો પાતળો ગીરો (જૈન)

અવૈધ વિ૦[સ] વિધિ વિનાનું (૨) શાસ્ત્રે માન્ય નહિ કરેલું, નિષિદ્ધ (૩) બંધારણવિરુદ્ધ

અવૈધવ્યવ્રત ન૦ [સ] વૈધવ્ય ન આવે તે માટે કરવાનું વ્રત

અવ્યક્ત વિ૦ [સ] અસ્પષ્ટ(૨)અદૃશ્ય(૩)[ગ] અજ્ઞાત, વિશિષ્ટ સંખ્યા ન બતાવનાર (નિશિ) (૪) ન૦ બ્રહ્મ, પરમાત્મતત્ત્વ (૫) મૂલ પ્રકૃતિ ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ અવ્યક્ત રાશિનો વિધિ, 'એલ્જિ-બ્રેઇક ઑપરેશન'(ગ.) ૦સામ્ય ન૦ અવ્યક્ત રાશિનું સમીકરણ (ગ)

અવ્યભિચરિત વિ૦ [સ] અવ્યભિચારવાળું

અવ્યભિચાર પુ૦ [સ] નિત્ય સાહચર્ય (૨) એકનિષ્ઠા, વફાદારી. –રી વિ૦ વ્યભિચારી નહિ એવું, નીતિમાન (૨) એકનિષ્ઠ (૩) અપવાદ-રહિત, બધી વખતે એકસરખું (૪) [ન્યા]જેનો વિષય કદી બાધિત નથી થતો એવું –રિણી વિ૦સ્ત્રી૦ પતિવ્રતા (૨) એકનિષ્ઠ

અવ્યય વિ૦[સ] ન બદલાય એવું, શાશ્વત (૨) ન૦ (વ્યા) જેને લિંગ, વચન કે વિભક્તિના પ્રત્યય ન લાગે તેવો શબ્દ (૨) પુ૦ શિવ વિષ્ણુ ૦કૃદંત ન૦ (વ્યા) કૃદંતનો અવ્યય પ્રકાર,

ઉદા૦ 'કરી,કરીને' **–યીભાવ** પુ૦ એક સમાસ. ઉદા૦ 'યથાશક્તિ' (૨) અર્થનો અભાવ (ગરીબાઈને લીધે) (૩) અવિકારી સ્થિતિ, અવિનાશીપણું

અવ્યવસાયી વિ૦[સ] વ્યવસાયી નહિ એવું

અવ્યવસ્થ વિ૦[સ]વ્યવસ્થા વગરનું અવ્યવસ્થિત **–સ્થા** સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થાનો અભાવ; ગોટાળો **–સ્થિત** વિ૦ વ્યવસ્થિત નહિ તેવું **–સ્થિતિ** સ્ત્રી૦ અવ્યવસ્થા [બહિષ્કૃત

અવ્યવહાર્ય વિ૦ [સ] વ્યવહાર ન રાખવા યોગ્ય.

અવ્યવહિત વિ૦[સં] લગોલગનું, તદ્દન પાસેનું **૦પૂર્વગામી** વિ૦ પૂર્વે કોઈ પ્રકારના વ્યવધાન વિના તરત જ આવેલું – રહેલું

અવ્યંગ વિ૦ [સ] સાદો, વાચ્ય (અર્થ)

અવ્યાકૃત વિ૦ [સ] પ્રકટ નહિ થયેલું, વિકાસ નહિ પામેલું (૨) અસ્પષ્ટ

અવ્યાખ્યેય વિ૦[સ] વ્યાખ્યા ન થઈ શકે એવું

અવ્યાજ વિ૦ [સં] નિષ્કપટ, સરળ

અવ્યાપાર પુ૦ [સં] કામધંધાનો અભાવ (૨) પોતાનું કામ નહિ તે

અવ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] થવો જોઈએ તે સઘળાનો જેમા સમાવેશ ન થાય એવો લક્ષણદોષ [ન્યા]

અવ્યાહત વિ૦ [સં.]વ્યાહત નહિ એવું, અભેદ્ય

અવ્યુત્પન્ન વિ૦ [સ] બિનઅનુભવી. અકુશળ (૨) જેની વ્યુત્પત્તિ ન શોધી શકાય એવો (શબ્દ) (૩) ભાષાની રૂઢિ, વ્યાકરણ ઇત્યાદિ ન આવડતા હોય એવું

અશક્ત વિ૦ [સ.] નબળું, કમતાકાત **–ક્તિ** સ્ત્રી૦ શક્તિનો અભાવ, નબળાઈ (૨) ગજું–તાકાત ન હોવી તે **–ક્તિમાન** વિ૦ શક્તિ વિનાનું; અસમર્થ

અશક્ય વિ૦ [સં.] અસંભવિત

અશગ વિ૦ [અ+શગ] શગ વિનાનું

અશન ન૦ [સં] ખાવું તે, ભોજન

અશનાઈ સ્ત્રી૦ [ફા.આશ્નાઈ] આશનાઈ, યારી (૨) અટકચાળું; ચાળો

અશનિ સ્ત્રી૦ [સં.] વીજળી

અશબ્દ વિ૦[સં.] નિ શબ્દ, નીરવ (૨) શબ્દમાં નહિ વ્યક્ત થયેલું (૩) ન૦ બ્રહ્મ

અશરણ વિ૦ [સ] નિરાધાર આશ્રયરહિત **૦શરણ** વિ૦ અશરણના શરણરૂપ (પ્રભુ)

અશરફી સ્ત્રી૦ [અ અશ્રફી] સોનામહોર (૨) એ નામનું એક હઠીલું ચાદુ

અશરાફ વિ૦ [અ] ઈમાનદાર, ખાનદાન **–ફી** સ્ત્રી૦ ખાનદાની, ઈમાનદારી (૨) ભલમનસાઈ

અશરીર,–રી વિ૦ [સં] શરીરરહિત (૨) દૈવી (વાણી) (૩) પું૦ (સ) કામદેવ (૪) બ્રહ્મ **–રિણી** વિ૦ સ્ત્રી૦ દૈવી (વાણી)

અશર્મ વિ૦[સ.]દુ ખી (૨) ન૦ દુ ખ, અશાંતિ

અશસ્ત્ર વિ૦ [સ.] હથિયાર વિનાનું, નિ શસ્ત્ર

અશંક, –કિત વિ૦ [સ] શ કારહિત નિ શંક **–ક્ય** વિ૦ શ કા ન કરી શકાય એવું કે ન કરવા યોગ્ય

અશાંત(–તા) સ્ત્રી૦ [સં] અશાંતિ, અસુખ **૦ના** સ્ત્રી૦ અશાંતિ (૨) [જૈન] અપવિત્રતા, અપવિત્ર કરવું તે

અશાલીન વિ૦ [સ] અસભ્ય, નિર્લજ્જ, ઉદ્ધત

અશાશ્વત વિ૦[સ.] શાશ્વત નહિ એવું **૦તા** સ્ત્રી૦

અશાસ્ત્ર(–સ્ત્રીય) વિ૦ [સ.] શાસ્ત્રવિરુદ્ધ, અવિહિત (૨) શાસ્ત્રને નહિ લગતું (૩) શાસ્ત્ર-શુદ્ધ નહિ એવું, લૌકિક

અશાંત વિ૦ [સ] શાંતિરહિત, ઉદ્વિગ્ન(૨)તોફાની (૩) ચંચળ (૪) આતુર **૦તા** સ્ત્રી૦ અશાંતિ **–તિ** સ્ત્રી૦ શાંતિનો અભાવ(૨)તોફાન, બખેડો **–તિકર, –તિકારક** વિ૦ અશાંતિ કરનાર

અશિક્ષિત વિ૦ [સ] શિક્ષિત–ભણેલું નહિ એવું

અશિર પું૦ [સ] રાક્ષસ (૨) અગ્નિ (૩) પવન

અશિવ વિ૦ [સ] અશુભ, અકલ્યાણકારી (૨) ન૦ અકલ્યાણ [ગ્રામ્ય

અશિષ્ટ વિ૦ [સ] શિષ્ટ નહિ એવું, અસંસ્કારી,

અશિસ્ત વિ૦ શિસ્ત વિનાનું

અશીત વિ૦ [સં] ગરમ [વિ૦ શીલરહિત

અશીલ ન૦ [સ] અસભ્ય કે દુરાચારી વર્તન (૨)

અશુચિ વિ૦ [સં] અપવિત્ર, અશુદ્ધ (૨) સૂતકી

અશુદ્ધ વિ૦ [સં.] અપવિત્ર (૨) મલિન (૩) અપ્રામાણિક (૪) સદોષ ભૂલભરેલું (૫) શુદ્ધિ–ભાન વગરનું, બેભાન **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦, **–દ્ધિ** સ્ત્રી૦ અશુદ્ધ હોવું તે

અશુભ વિ૦ [સ] અમંગલ (૨) મરણને લગતુ (૩) ન૦ અકલ્યાણ, ભૂંડું (૪) દુરાચરણ
અશુર પુ૦, ન૦ (સં) આસીરિયા
અશુ (–શુ) વિ૦ [સ ઈદૃશ] આવુ, એવુ (૫)
અશૂર વિ૦ [સ.] કાયર બાયલુ
અશેષ વિ૦ (૨) [સ] પૂરેપૂરુ, તમામ (૨) સ્ત્રી૦ (મુ.) જુઓ ચોગશી
અશે(–સો)ળિયો પું૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ
અશો(–પો) વિ૦ [ફા] પવિત્ર, શુદ્ધ ૦ઈ સ્ત્રી૦ પવિત્રતા
અશોક પુ૦ [સં] હર્ષ; આનદ (૨) આસોપાલવનુ ઝાડ (?) (૩) [સ] એક રાજા (૪) વિ૦ શોકરહિત ૦વનિકાન્યાય પુ૦ અશોક વન જેવી બીજી વણી કામ દે એવી વાટિકાઓ છતા, રાવણે સીતાને ખાસ કારણ વિના ત્યા રાખી તેમ, અનેક માર્ગો હોય ને બધા સરખા હોય છતા, તેમાના એક ઉપર જ પસદગી ઊતરવી એ ન્યાય
અશોચ્ય વિ૦ [સં] શોક ન કરવા યોગ્ય
અશોષ્ય વિ૦ [સં] શોષી ન શકાય એવુ
અશૌચ ન૦ [સ] અશુદ્ધિ, મલિનતા (૨) સૂતક
અશૌર્ય ન૦ [સં] કાયરતા
અશ્રુકર અ૦[અ અક્સર ?] ઘણુ કરીને, આખરે
અશ્મ પુ૦ [સ] પથ્થર ૦૨ વિ૦ પથ્થરવાળું; ૦ઘકમય (૨) પુ૦ પથ્થર ૦રી સ્ત્રી૦ પથરી (એક રોગ) –શ્મ તક પુ૦ એક જાતનુ ઘાસ (જેમાથી પ્રાચીન કાળમા બ્રાહ્મણો મેખલા બનાવતા હતા) (૨) ચૂલો (૩) ઝાડનુ નામ –શ્મા પું૦ પથ્થર (૨) પહાડ (૩) વજ્ર –શ્મારોહણ ન૦ પહાડ ઉપર ચડવુ તે (૨) [લા] કઠણ કામ (૩) વિવાહવિધિનો એક ભાગ [જેમા કન્યાને પથ્થર ઉપર પગ મુકાવી પાતિવ્રત્યમા તેના જેવી દૃઢ થવાનુ કહેવામા આવે છે) –શ્મિલ ન૦ પૃથ્વીના પડોમા મળી આવતો વનસ્પતિ કે પ્રાણીનો અવશેષ
અશ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ [સં] અનાસ્થા, અવિશ્વાસ ૦ળુ વિ૦ શ્રદ્ધા–આસ્તીન વિનાનુ
અશ્રવણીય, અશ્રાવ્ય વિ૦ [સ] ન સાભળવા યોગ્ય કે ન સાભળી શકાય એવુ
અશ્રાંત વિ૦[સ]થાક્યા વિનાનુ(૨)સતત અથાક
અશ્રુ પુ૦ [સ] આસુ. ૦ધારા સ્ત્રી૦ આસુની ધારા ૦પાત પું૦આસુ પાડવા તે ૦પ્રમાર્જન ન૦ આસુ લોહવા તે
અશ્રુત વિ૦ [સ.] નહિ સાભળેલુ (૨) શાસ્ત્ર નહિ જાણનારુ (૩) અશિક્ષિત ૦પૂર્વ વિ૦ પૂર્વે નહિ સાભળેલુ એવુ
અશ્લાઘ્ય વિ૦[સ]વખાણવાને અયોગ્ય,નિદ્ય
અશ્લીલ વિ૦ [સં] બીભત્સ, નઠારુ (૨) અસભ્ય, ગ્રામ્ય ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦
અશ્લેખા,–પા [સ] સ્ત્રી૦ નવમુ નક્ષત્ર [–ચગી તો ચગી ને કરગી તો કરગી= તે નક્ષત્રમા જો વરસે તો બરોબર વરસાદ થાય, નહિ વરસે તો ના થાય]
અશ્વ પું૦ [સ] ઘોડો ૦કાંતા સ્ત્રી૦ મૂર્છનાનો એક પ્રકાર (સંગીત) ૦ગતિ સ્ત્રી૦ ઘોડાની ચાલ (૨) એક છદ ૦ગતિ–પ્રબંધ પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ; આસધ ૦ગ્રીવ પુ૦ (સ) એક રાક્ષસ (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ ઘોડાની સભાળ ૦ચિકિત્સક પુ૦ ઘોડાનો–ઢોરોનો વૈદ્ય (૨) નાળ જડનારો (૩) ઘોડાનો પરીક્ષક ૦તર પું૦ ખચ્ચર ૦તરી સ્ત્રી૦ ખચ્ચર (માદા). ૦દ ષ્ટ્રા સ્ત્રી૦ગોખરુનો છોડ ૦ધાત્રી સ્ત્રી૦ નવ ગણની ચાર લીટીનો એક છદ ૦પાલ(–ળ,૦ક) પુ૦ ઘોડાનુ પાલન કરનાર, ખાસદાર ૦મંત્ર પુ૦ જેથી ઘોડો પવનવેગે ચાલે એવો મત્ર ૦મેધ પુ૦ એક યજ્ઞ, જેમા દિગ્વિજય કરી આવેલો ઘોડો હોમવામા આવે છે ૦મેધી વિ૦ અશ્વમેધને લગતુ (૨) પુ૦ તે યજ્ઞ કરનાર ૦યાર પુ૦ઘોડેસવાર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ઘોડા પારખવાની, કેળવવાની તથા ચલાવવાની વિદ્યા ૦વૈદ્ય પુ૦જુઓ અશ્વચિકિત્સક ૦શાસ્ત્ર ન૦ અશ્વવિદ્યાનુ શાસ્ત્ર ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ઘોડાનો તબેલો –શ્વારૂઢ વિ૦ ઘોડા ઉપર સવાર થયેલુ –શ્વારોહણ ન૦ ઘોડા ઉપર સવારી કરવી તે –શ્વિની સ્ત્રી૦ પહેલુ નક્ષત્ર (૨) ઘોડી –શ્વિનીકુમાર પુ૦, (સ) દેવોના બે વૈદ્ય

અશ્વત્થ પુ૦ [સં] પીપળો
અશ્વત્થામા પુ૦ [સ] (સ) દ્રોણાચાર્યનો પુત્ર (૨) એક હાથીનુ નામ
અશ્વમેધ અ+(પ) જુઓ અવશ્યમેવ
અષા(-સા)ઽ પુ૦[સ. અષાઢ]વિક્રમ સંવતનો નવમો મહિનો
અષાઢ પુ૦ [સં] અષાઽ-ઢા સ્ત્રી૦ એક નક્ષત્ર
અષો વિ૦ [અવેસ્તા] અશો, પવિત્ર (જરથુષ્ટ્ર) ૦ઈ સ્ત્રી૦ અશોઈ પવિત્રતા
અષ્ટ વિ૦ [સં.] આઠ ૦ક્ર ન૦ આઠનો સમુદાય. ૦કર્ણ પુ૦ (સ) બ્રહ્મા -કર્ણિયાણી વિ૦ આઠ શુભ ચિહ્નોવાળો (ઘોડો) [ચાર પગ, કપાળ, છાતી, ખાંધ તથા પૂછડી જેના ધોળા હોય તે]૦કોણ પુ૦આઠ ખૂણાવાળી આકૃતિ. ૦કોણ, ૦કોણી વિ૦આઠ ખૂણાવાળુ ૦ગંધ ન૦ આઠ સુગંધીઓનુ ચૂર્ણ ૦ગુણ પુ૦ બ્રાહ્મણોમા આવશ્યક એવા આઠ ગુણ-દયા, ક્ષમા, અનસૂયા, શૌચ, અનાયાસ, મંગલ, અકાર્પણ્ય અને અસ્પૃહા ૦દિશા સ્ત્રી૦ ચાર દિશાઓ અને-ચાર ખૂણાઓ મળીને આઠ દિશાઓ ૦દ્રવ્ય ન૦ યજ્ઞમા જરૂરી આઠ પદાર્થ પીપળો, શમેરો, પીપળ, ખાખરો તથા વડ એ પાચનુ સમિધ તથા તલ, ખીર અને વી ૦ધા અ૦ આઠ પ્રકારે ૦ધાતુ સ્ત્રી૦ આઠ ધાતુઓ-સોનુ, રૂપુ, તાંબુ, કથીર, પીતળ, સીસું, લોહ અને પારો ૦નાયિકા સ્ત્રી૦ કાવ્યશાસ્ત્રમા કહેલી આઠ નાયિકાઓ-સ્વાધીનપતિકા, ખંડિતા. અભિસારિકા, કલહાંતરિતા, વિપ્રલબ્ધા, પ્રોષિતભર્તૃકા, વાસકસજ્જા અને વિરહોત્કંઠા ૦પદ પુ૦ આઠ પગવાળો તે-કરોળિયો. ૦પદી સ્ત્રી૦ આઠ પદ-કડીઓવાળુ ગીત ૦પર્વત પુ૦ બ૦ વ૦ આઠ કુલપર્વતો ૦પાશ્ચી વિ૦ આઠ પાસાવાળુ, 'ઓક્ટાહેડ્રલ' (ગ) ૦પૂજાદ્રવ્ય ન૦ પૂજામાં ઉપયોગી આઠ પદાર્થો-પાણી, દૂધ, ઘી, દહી મધ, દર્ભ, ચોખા તથા તલ ૦પ્રધાન પુ૦ આઠ પ્રકારના મંત્રી-પ્રધાન, અમાત્ય, સચિવ, મંત્રી, ધર્માધ્યક્ષ, ન્યાયશાસ્ત્રી, વૈદ્ય અને સેનાપતિ. ૦ભાવ પુ૦ કાવ્યશાસ્ત્રમા કહેલા આઠ ભાવો -સ્તંભ, સ્વેદ, સ્વરભંગ, રોમાંચ, કંપ, વૈવર્ણ્ય, અશ્રુપાત અને પ્રલય ૦ભુજા સ્ત્રી૦ (સં) આઠ ભુજાવાળી મહાલક્ષ્મી ૦ભોગ પુ૦ બ૦ વ૦ આઠે પ્રકારના-બધા ભોગ ૦મ વિ૦ આઠમુ (૨) સ્ત્રી૦ લાગલાગટ આઠ ટંકના ઉપવાસનુ વ્રત, અઠ્ઠમ (જૈન) ૦મકાલિક વિ૦ જ્યાં ટંક છોડી આઠમી ટંકે અર્થાત ચોથે દિવસે રાતે જમનારુ ૦મહારોગ પુ૦ આઠ પ્રકારના મોટા વ્યાધિ-વાત, અમ્બરી, કુષ્ઠ, મેહ, ઉદર, ભગંદર, અર્શ અને સંગ્રહણી ૦મહાસિદ્ધિ સ્ત્રી૦ આઠ મહાસિદ્ધિઓ-અણિમા, મહિમા, ગરિમા, લઘિમા. પ્રાપ્તિ, પ્રાકામ્ય, ઈશિત્વ અને વશિત્વ [-અને નવ નિધિ હોવાં=બધી દિવ્ય શક્તિઓ ને તમામ સંપત્તિ હોવી] ૦મંગલ (-ળ) વિ૦ જુઓ અષ્ટકલ્યાણી (૨) ન૦ રાજ્યાભિષેક વખતે જરૂરી ગણાતી આઠ શુભ વસ્તુઓ-સિંહ, વૃષભ ગજ, પૂર્ણોદક કુંભ, પંખો. નિશાન, વાદ્ય અને દીપ, અથવા બ્રાહ્મણ, અગ્નિ, ગાય, સુવર્ણ, ઘૃત, સૂર્ય, જળ અને રાજા (૩) પુનર્લગ્ન. નાતરું (૪) પુ૦ એક તાલ (સંગીત) ૦મંગળી વિ૦ નાતરિયુ (લગ્ન) ૦માંશ પુ૦ આઠમો ભાગ ૦મી સ્ત્રી આઠમ ૦મૂર્તિ (-ર્ત્તિ) પુ૦ શંકર, મહાદેવ (પૃથ્વી, જલ, તેજ, વાયુ, આકાશ, સૂર્ય, ચંદ્ર અને ઋતિજ-એવા આઠ રૂપવાળા). ૦યોગિની સ્ત્રી૦ શુભાશુભ ફળ આપનારી પાર્વતીની આઠ સખીઓ ૦રસ પુ૦ આઠ રસ-શૃંગાર, હાસ્ય, કરુણ, રૌદ્ર, વીર, ભયાનક, બીભત્સ અને અદ્ભુત ૦વર્ષા વિ૦ સ્ત્રી૦ આઠ વર્ષની (કન્યા), ગૌરી. ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ અષ્ટ મહાસિદ્ધિ ૦સૌભાગ્ય ન૦ બ૦ વ૦ સેથામા સિંદુર, કપાળે ચાલ્લો, આખમા કાજળ નાકે વાળી, કાને કડકિ, કોટમા કીડિયાસેર હાથમા ચૂડો કે બંગડી, અને પગમા અઠ્ઠાસિયા એ આઠ સૌભાગ્યવતીના ચિહ્નો ૦શ્રવણ પુ૦ (સ) અષ્ટકર્ણ, બ્રહ્મા -ક્ષરી વિ૦ આઠ

અક્ષરવાળું. –ષ્ટાદશ વિ૦ અઢાર –ષ્ટાધ્યાયી વિ૦ આઠ અધ્યાયવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ (સં) પાણિનીનુ વ્યાકરણ. –ષ્ટાવક્ર વિ૦ આઠ વાકા અગવાળુ, કદરૂપુ, કૂબડુ (૨) પુ૦ (સ) એક ઋષિ –ષ્ટાવધાની વિ૦ એકીસાથે જુદી જુદી આઠ વસ્તુઓમા ધ્યાન આપી શકે એવુ (૨) [લા] ચતુર –ષ્ટાંગ વિ૦ આઠ અગવાળું (૨) ન૦ શરીરનાં આઠે અગ, જેના વડે દડવત્ પ્રણામ કરવામા આવે છે તે (આઠ અગો–બે હાથ, બે પગ, બે ઢીચણ એ છ અને છાતી તથા કપાળ કે વાચા તથા મન, અથવા હાથ, પગ, ઢીચણ, છાતી, માથુ, મન વાણી અને દૃષ્ટિ) –ષ્ટાંગબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ શુશ્રૂષા, શ્રવણ, ગ્રહણ, ધારણ, ચિંતન, ઊહાપોહ, અર્થવિજ્ઞાન અને તત્ત્વજ્ઞાન એ આઠ ગુણવાળી બુદ્ધિ –ષ્ટાંગમાર્ગ પુ૦ સમ્યક્ દૃષ્ટિ, સમ્યક્ સકલ્પ, સમ્યક્ વાક્, સમ્યક્ કર્મ, સમ્યક્ આજીવ, સમ્યક્ વ્યાયામ, સમ્યક્ સ્મૃતિ, સમ્યક્ સમાધિ એ આઠ અંગવાળો બુદ્ધ ભગવાને બતાવેલો દુ ખના નિવારણનો માર્ગ –ષ્ટાંગયોગ પુ૦ યમ, નિયમ, આસન, પ્રાણાયામ, પ્રત્યાહાર, ધારણા, ધ્યાન અને સમાધિ એ આઠ અગયુક્ત યોગ –ષ્ટોત્તરશત વિ૦ એકસો આઠ (પારાયણ)

અષ્ટ પષ્ટ અ૦ [સ સ્પષ્ટ-અસ્પષ્ટ?] આડુ અવળુ, અગડ બગડ, ખરુ ખોટુ

અષ્ટાક્ષરી વિ૦ [સં], અષ્ટાદશ વિ૦ [સ] અષ્ટાધ્યાયી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સ] અષ્ટાવક્ર પુ૦ (૨) વિ૦ [સ.] અષ્ટાવધાની વિ૦ [સં] જુઓ 'અષ્ટ'મા

અષ્ટાળુ અ૦ક્રિ૦ કષ્ટાવુ, પીડાવુ (૨) હિંઝરાવુ (૩) પસ્તાવુ [જુઓ 'અષ્ટ'મા

અષ્ટાગ વિ૦ [સ], ૦બુદ્ધિ, ૦માર્ગ, ૦યોગ અષ્ટોત્તરશત વિ૦ [સ] જુઓ 'અષ્ટ'મા

અસક્ત વિ૦ [સ] આસક્તિ વિનાનુ –ક્તિ સ્ત્રી૦ અનાસક્તિ

અસગોત્ર(–ત્રી) વિ૦ [સ] એક જ ગોત્રનુ નહિ તેવુ

અસજ્જન પુ૦ [સ] સજ્જન નહિ તે, દુષ્ટ, અસભ્ય ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

અસત વિ૦ [સં] નહિવાત કાલ્પનિક (૨) ખોટુ (૩) અગમ્ય (૪) ન૦ શૂન્ય (૫) અસત્ય –ત્કાર પુ૦ અનાદર, અપમાન, –ત્તા સ્ત્રી૦ સત્તાનો અભાવ –ત્પથ પુ૦ કુમાર્ગ. –ત્પથગામી વિ૦ કુમાર્ગે ચડેલુ, દુરાચરણી –ત્ય વિ૦ નિ સત્ત્વ, માલ વિનાનુ (૨) સાર-પણા વિનાનુ (૩) ન૦ અભાવ; ન હોવુ તે (૪) અસત્ય (૫) બરાબરપણુ, દુષ્ટતા –દ શ પુ૦ અનિષ્ટ-બરાબર અશ –દાચરણ ન૦, –દાચાર પુ૦ અનીતિ દુરાચાર –દાચારી વિ૦ દુરાચારી. –દ્ગતિ સ્ત્રી૦ અવગતિ –દ્ગ્રાહ પુ૦ બરાબર યુક્તિ (૨) બરાબર અભિપ્રાય પૂર્વગ્રહ (૩) છોકરવાદી દુરાગ્રહ –દ્ભાવ પુ૦ સદ્ભાવનો અભાવ, અનાદર, અણગમો –દ્વિચાર પુ૦ બરાબર–દુષ્ટ વિચાર

અસતત વિ૦ [સ] ચાલુ–અખડ નહિ તેવુ (૨) અ૦ રહી રહીને

અસતી સ્ત્રી૦ [સ] વ્યભિચારિણી સ્ત્રી, અસા'વી

અસત્તા સ્ત્રી૦, –ત્ત્વ ન૦ [સ] જુઓ 'અસત'મા

અસત્પથ પુ૦ [સ] જુઓ 'અસત'મા

અસત્ય વિ૦ [સ] ખોટુ, જૂઠુ (૨) કાલ્પનિક (૩) ન૦ જૂઠાણુ (૪) માયા, ભ્રમ ૦ભાષારોપણ ન૦ જ્યા ભાવનો અનુભવ નથી થતો ત્યા ભાવનુ આરોપણ કરવુ તે ૦વાદી વિ૦ જૂઠુ બોલનાર

અસદાચાર પુ૦, –રી વિ૦ [સ] જુઓ 'અસત'મા

અસદૃશ વિ૦ [સ] અણસરખુ ભિન્ન

અસદ્ –ગતિ, –ગ્રાહ, –ભાવ [સ] જુઓ 'અસત'મા

અસદ્વિચાર પુ૦ [સ] જુઓ 'અસત'મા

અસન, ૦વેલ સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ

અસન્નારી સ્ત્રી૦ [સ] બરાબર સ્ત્રી

અસપિંડ વિ૦ [સ] સપિંડ નહિ એવુ

અસભ્યાભ પુ૦ [સ.] સન્માન

અસભ્ય વિ૦ [સ] અવિનયી, ગમાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦

અસમ વિ૦ [સ] સરખુ નહિ એવુ, વિષમ(૨) બરાબરિયા વિનાનુ, અપ્રતિમ ૦તા સ્ત્રી૦

અસમજ,૦ણ સ્ત્રી૦[અ+સમજવુ]અણસમજ. ૦ણું વિ૦ અણસમજુ –જૂત,–જૂતી સ્ત્રી૦ ગેરસમજ (૨) અણબનાવ

અસમર્થ વિ૦ [સ] સમર્થ નહિ તેવું

અસમવાયી વિ૦ [સં] સમવાયી નહિ તેવુ, જુદુ પાડી શકાય તેવુ, આગંતુક. ૦કારણ ન૦ જે કારણ કાર્ય અથવા સમવાયી કારણની સાથે એક જ વસ્તુમા સમવાય-સબંધથી રહેલુ હોય તે (ન્યા)

અસમવેત વિ૦ [સ] સમવાય-સબંધથી નહિ જોડાયેલું (૨) અસંબદ્ધ

અસમંજસ વિ૦ [સ] અસ્પષ્ટ (૨) અનુચિત (૩) મૂર્ખાઈભરેલું

અસમાતું વિ૦[અ+સમાતું]સમાય નહિ તેવુ કે તેટલુ (૨) જેનો સમાસ ન થાય એવું(માણસ)

અસમાધાન ન૦ [સ]સમાધાન નહિ તે ૦કારક વિ૦ સમાધાન ન કરનારુ [એવુ

અસમાધેય વિ૦ [સં] સમાધાન ન કરી શકાય

અસમાન વિ૦[સ]સરખુ નહિ એવુ (૨) સપાટ નહિ એવું ૦તા સ્ત્રી૦

અસમાપ્ત વિ૦[સ]અધૂરું,અપૂર્ણ –પ્તિ સ્ત્રી૦

અસમાવર્તક, અસમાવૃત્ત(–ત્તિક) પુ૦ [સ.] જેનુ (વેદનુ) અધ્યયન સંપૂર્ણ નથી થયુ એવો બ્રાહ્મણ

અસમાહિત વિ૦ [સ] ધ્યાન રહિત, ૦ચિત્ત

અસમ્યક વિ૦ [સ] સમ્યક નહિ એવુ, ખોટુ, ભૂલભરેલુ

અસર સ્ત્રી૦ [અ] વસ્તુનો (સારો કે માઠો) પ્રભાવ કે છાપ પડે યા ગુણ અવગુણ દાખવે તે, પરિણામ, લાગણી [–તળે આવવું=છાપ પડવી કે પાસ યા પ્રભાવ લાગવો –પડવી= પ્રભાવ કે ગુણના પાસથી પરિણામ થવુ, પ્રેરકાર નીપજવો]૦કારી, ૦કારક [સ] વિ૦ અસર કરે એવુ

અસરાર ન૦ [અ] ખાનગી વાતચીત (૨) છૂપો ભેદ (૩) ઝોડઝપટ

અસલ વિ૦ [અ અસ્લ] મૂળ (૨) પ્રાચીન(૩) ઉત્તમ (૪) ખરુ, સાચું (૫) અ૦ પહેલા ૦તા સ્ત્રી૦ ૦નું,–લી વિ૦ અગાઉનુ; પુરાણુ; મૂળ

અસવર્ણ વિ૦ [સં] ભિન્ન વર્ણ –ણિનું

અસવાર પુ૦ [ફા] જુઓ 'સવાર' ૧,૨,૩ અર્થ –રી સ્ત્રી૦ સવારી

અસહ વિ૦ [સ] નહિ સહનાર કે સહી શકનાર (૨) અસહ્ય (૫) ૦નીય,–હ્ય વિ૦ સહી ન શકાય એવુ

અસહકાર પુ૦ [સ]સહકાર–સંબંધ ન રાખવો તે (૨) સત્કાર સાથે સંબંધ ન રાખવાની ગાંધીજીએ શરૂ કરેલી એ નામની લડત –રી વિ૦ અસહકારને લગતું(૨)પુ૦ અસહકારમા જોડાયેલો માણસ

અસહાય વિ૦ [સ] સહાય વિનાનુ; એકલુ (૨) નિરાધાર. ૦તા સ્ત્રી૦ [સ્ત્રી૦

અસહિષ્ણુ વિ૦ [સ] અક્ષમ (૨) અનુદાર ૦તા

અસંખ્ય,–ખ્યાત વિ૦ [સ] અગણિત. ૦ખ્યા અ૦ અસંખ્ય રીતે

અસંગ વિ૦ [સ] અનાસક્ત દુનિયાદારીના સંબંધોથી મુક્ત (૨) સોબત વિનાનું, એકલુ (૩) પુ૦ અનાસક્તિ (૪) પુરુષ વા આત્મા (સાંખ્ય) –ગી વિ૦ ત્યાગી, વૈરાગી ૦રો પુ૦ સોબત વિના સોરવુ તે

અસંગત વિ૦[સ] મેળ ન ખાય એવુ પરસ્પર-વિરોધી (૨) અનુચિત –તિ સ્ત્રી૦પરસ્પર વિરોધ (૨) અસંભવ (૩) [ના શા] કાર્યકારણના સંબંધનો જેમા વિરોધ દેખાડ્યો હોય એવો અલંકાર ['અસંગ મા

અસંગરો પુ૦, **અસંગી** વિ૦ [સ] જુઓ

અસંત વિ૦ [સ] અધમી, અપવિત્ર

અસંતોષ પુ૦ [સ] સંતોષનો અભાવ –ષી, અસંતુષ્ટ વિ૦ અસંતોષવાળુ

અસંપ્રજ્ઞાત વિ૦ [સ] નિર્વિકલ્પ (સમાધિ)

અસંપ્રમોષ પુ૦ [સ] ભૂલાઈ ન જવુ તે

અસંબદ્ધ વિ૦ [સ]સંબદ્ધ નહિ એવુ(૨)અર્થ-શૂન્ય (૩) અનુચિત

અસંબાધ વિ૦ (૨) અ૦ [સ] બાધ વગરનુ

અસંભવ પુ૦[સં] સંભવનો અભાવ, અશક્યતા (૨) વિ૦ અસંભવિત. –વિત વિ૦ અશક્ય –વિતતા સ્ત્રી૦ [અશક્યતા

અસંભાવના સ્ત્રી૦ [સ.] સંભાવનાનો અભાવ,

અસંભાવિત વિ૦ [સં] અપ્રતિષ્ઠિત
અસંભાવ્ય વિ૦[સ] અસભવિત(૨)અકલ્પ્ય
અસંભ્રમ પુ૦[સ]સંભ્રમનો અભાવ(૨) વિ૦ સ્વ.ભ્રમરહિત
અસંમત વિ૦[સં] સ.મત નહિ એવુ –તિ સ્ત્રી૦
અસંમોહ પું૦ [સ.] સ.મોહનો અભાવ (૨) સત્ય જ્ઞાન [મુક્ત
અસંયત વિ૦[સં] સ.યમરહિત (૨) બંધનથી
અસંયમ પુ૦ [સં] સ.યમનો –ઇંદ્રિયો ઉપરના કાબૂનો અભાવ
અસંયુક્ત વિ૦ [સ] નહિ જોડાયેલુ (૨)[વ્યા] સ.બંધરહિત [(૨) કુયોગ
અસંયોગ પુ૦ [સં] સ.યોગનો અભાવ,વિયોગ
અસંશય(–ચી) વિ૦[સ] સ.શયરહિત,નિ.શંક
અસંસર્ગ પું૦[સ] સંસર્ગ–પરિચયનો અભાવ
અસંસ્કારિતા સ્ત્રી૦ [સ] અસ.સ્કારીપણું
અસંસ્કારી વિ૦ [સ] સંસ્કાર વગરનુ
અસંસ્કૃત વિ૦ [સં]અશિષ્ટ સ.સ્કારરહિત(૨) [વ્યા]નિયમ વિરુદ્ધનો શબ્દ૦જ્ઞ વિ૦ સંસ્કૃત નહિ જાણનાર
અસાખ વિ૦ [અ+સાખ] સાખ–પ્રતિષ્ઠા વગરનુ
અસાચ વિ૦ [અ+સાચ] જૂઠું, અસત્ય (૨) ક્ષણલ ગુર
અસાચવટ ન૦ [અ + સાચવટ] સાચવટનો અભાવ (૨) અપ્રામાણિકતા
અસાડ પુ૦ જુઓ અષાડ
અસાતત્ય ન૦ [સ] સાતત્યનો અભાવ
અસાધારણ વિ૦[સ]અસામાન્ય,વિશેષ,ખાસ; અનોખું(૨)લોકોત્તર, અલૌકિક(૩)પુ૦(ન્યા) એક પ્રકારનો હેત્વાભાસ, અનૈકાંતિકનો એક પ્રકાર ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ધર્મ પું૦ સાધારણ ધર્મ બાદ કરતા બાકી રહે તે ધર્મ, વસ્તુનો ખાસ ધર્મ (ન્યા)
અસાધુ વિ૦[સં] દુષ્ટ,અનાડ(૨) [વ્યા.] અપભ્રષ્ટ,અશુદ્ધ. ૦તા સ્ત્રી૦ –ધ્વી વિ૦ સ્ત્રી૦ દુષ્ટા (૨) વ્યભિચારિણી
અસાધ્ય વિ૦ [સં.] સાધી ન શકાય એવુ (૨) સિદ્ધ ન થઈ શકે એવુ (૩) જેનો ઇલાજ ન હોય તેવો (રોગ)
અસાધ્વી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ.] જુઓ 'અસાધુ'મા
અસામયિક વિ૦ [સં] કવખતનુ (૨) નિર્ણીત સમય વિનાનુ
અસામર્થ્ય ન૦[સ]સામર્થ્યનો અભાવ,અશક્તિ
અસામાન્ય વિ૦ [સં] અસાધારણ
અસાર વિ૦ [સ] સાર વિનાનું, નિ.સત્વ (૨) નિરર્થક (૩) તુચ્છ (૪) પું૦ સારનો અભાવ ૦તા સ્ત્રી૦
અસારસ્ય ન૦[સ] સાર્થ્ય–સરસતાનો અભાવ
અસારો પુ૦ [હિં, મ અસારા] વળ દીધેલો રેશમનો તાર [અસારો વાટવા=અસારાને ઘસીને મરખા ને મુલાયમ કરવા (વણવા માટે)]
અસાવધ,–ધાન વિ૦ [સ] સાવધ નહિ એવું, ગાફેલ –ધાની સ્ત્રી૦
અસાવળી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ વસ્ત્ર
અસહાય,–હાય્ય વિ૦[સ] અસહાય; નિરાધાર
અસાળિયો પું૦ જુઓ અગેળિયો
અસાંકેતિક વિ૦ [સ] સાંકેતિક નહિ એવુ
અસાંપ્રત વિ૦ [સં] પ્રાચીન (૨) અયોગ્ય
અસાંમ્રતું વિ૦ [અ+સાસતુ] ધીરજ વિનાનુ, વવાટિયુ
અસિ સ્ત્રી૦ [સં] તલવાર ૦કર્મ ન૦ તરવાર ચલાવવાનું કામ, વીરકર્મ ૦ધારા સ્ત્રી૦ તલવારની ધાર [અસિધારાએ ચાલવું કે રહેવું=બહુ સાવધાની રાખીને વર્તવું] ૦ધારાવ્રત ન૦તલવારની ધાર પર ચાલવા જેવુ કઠણ વ્રત ૦પત્ર ન૦ તલવારનુ ફળ કે પ્યાન (૨) ધારદાર પાનાની એક વનસ્પતિ (૩) શેરડી (૪) એક નરક ૦લતા સ્ત્રી૦ તરવારનુ ફળ
અસિત વિ૦ [સ] કાળુ; શ્યામ (૨) નીલ (૩) પુ૦ (સ) એક ઋષિનુ નામ –તા સ્ત્રી૦ ગળી (૨) અસિત પુરુની જુવાન સ્ત્રી (૩) નાગણ (૪) (સ) એક અપ્સરા
અસિદ્ધ વિ૦[સં] નહિ સધાયેલુ, અપૂર્ણ (૨) પુરવાર નહિ થયેલુ (૩) પું૦ (ન્યા) એક હેત્વાભાસ, જેમા હેતુ પોતે જ સિદ્ધ હોતો નથી ૦તા સ્ત્રી૦, –દ્ધિ સ્ત્રી૦ સિદ્ધિનો અભાવ
અસિપદ ન૦[સં] 'તત્ત્વમસિ'માનું 'અસિ' પદ
અસીમ વિ૦ [સ] સીમા વિનાનુ, બેહદ

અસીલ વિ૦ [અ] જાતવાન, અશરાફ (૨) સાલસ (૩) પુ૦ કુળ (વકીલનો)
અસુ પુ૦[સ]પ્રાણ(૨)પું૦બ૦વ૦દેહના પ ચવાયુ
અસુખ ન૦[સં]દુ ખ (૨) બેચેની. –આકારી સ્ત્રી૦ સુખાકારી ન હોવી તે, માદગી –ખી વિ૦ દુ ખી (૨) બેચેન
અસુગમ વિ૦[સ]સુગમ નહિ તેવુ ,દુર્ગમ,મુશ્કેલ ૦તા સ્ત્રી૦
અસુર પુ૦[સ]દૈત્ય રાક્ષસ. –રાચાર્ય પું૦(સ) અસુરોનો આચાર્ય —શુક્રાચાર્ય. –રેશ પુ૦ [સ.] અસુરોનો દેશ –રાધિપ (૦તિ) પુ૦ [સ] અસુરોનો અધિપ – બલિરાજા
અસુલભ વિ૦ [સં.] સુલભ નહિ એવું, દુર્લભ
અસુહૃદ પુ૦ [સ] અમિત્ર, શત્રુ
અસું વિ૦+જુઓ અશુ, આવુ, એવુ
અસુંદર વિ૦ [સ.] કુરૂપ, કદરૂપુ
અસૂક્ષ્મ વિ૦ [સ] સૂક્ષ્મ નહિ એવુ
અસૂત્રિત વિ૦ [સ.] સૂત્રના રૂપમા ગૂંથ્યા વિનાનુ (૨) ગાઠ્યા વિનાનુ
અસૂમ વિ૦ [અ+સૂમ] સૂમ નહિ તેવું, ઉદાર
અસૂયા સ્ત્રી૦ [સ.] અદેખાઈ (૨) પારકાના ગુણોમા દોષ શોધવા તે (૪) ક્રોધ. ૦ળુ વિ૦ અસૂયાવાળું
અસૂર(–રું) અ૦ [સ ઉત્સૂર = સાજ, પ્રા ઉત્સૂર, મ ઉશીર] મોડું
અસૂર્ય વિ૦ [સ.] સૂર્ય વિનાનુ
અસૂદરો પું૦ એક ઝાડ
અસેમસે અ૦ [સ. મિવ–'મસંતુ ત્રિત્વ] તોઈ પણ મસે–બહાને
અસેવન ન૦ [સં.] ઉપભોગ ન કરવો તે (૨) અનાદર, ધ્યાન ઉપર ન લેવુ તે
અસેવ્ય વિ૦ [સ] સેવા માટે અયોગ્ય
અસૌમ્ય વિ૦ [સ] ઉગ્ર, કઠોર
અસ્ખલિત વિ૦ [સ] અડગ (૨) અખડ (૩) સ્ખલન કે ભૂલ કર્યા વિનાનુ
અસ્ત પુ૦ [સ] આથમવું તે (સૂર્ય ઇત્યાદિનુ) (૨) પડતી (૩) નાશ, મરણ ૦માન વિ૦ આથમતુ ૦વ્યસ્ત વિ૦ છિન્નભિન્ન; રફેદફે ૦વ્યસ્તતા સ્ત્રી૦. –સ્તગત વિ૦ અસ્ત પામેલુ. –સ્તાચલ(–ળ) પું૦ સૂર્ય જેની પાછળ આથમે છે તે કાલ્પનિક પર્વત. –સ્તોદય પુ૦ ઊગવુ ને આથમવુ તે (૨) [લા] ચડતી-પડતી
અસ્તર ન૦ [ફા] અદરનુ પડ (ડગલા ઇત્યાદિનુ)
અસ્તરિયું ન૦ [ઇ સ્ટર્લિંગ] સોનામહોર
અસ્તરો પુ૦ [ફા ઉસ્તરહ્] વાળ કાઢવાનું ઓજાર, અસ્ત્રો
અસ્તંગત વિ૦ [સ.] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્તાઈ સ્ત્રી૦ [સ. આસ્થાયી] ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાનો પહેલો (અસ્તાઈ, અંતરો અને આભોગ) (૨) ઢાળ, રાગ
અસ્તાચલ(–ળ) પુ૦ [સ.] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] હયાતી, હસ્તી ૦કાય પુ૦ પદાર્થ (જૈન) ૦ત્વ ન૦ અસ્તિ. ૦પક્ષ પું૦ અનુકૂળ પક્ષ ૦રૂપ વિ૦ ભાવાત્મક, 'પોઝિટિવ'. ૦વાક્ય ન૦ અસ્તિવાચક કથનવાળુ વાક્ય ૦વાચક, ૦વાચી વિ૦ અસ્તિરૂપ
અસ્તુ અ૦ [સ] ભલે, બેશ (૨) 'તારા ભાગ્યા પ્રમાણે થાઓ' એવો ઉદ્ગાર
અસ્તેય ન૦ [સ] ચોરી ન કરવી તે (૨) જરૂરિયાત કરતા વધારે વાપરવુ તે ચોરી છે એમ માની તેમ ન કરવુ તે ૦વ્રત ન૦ અસ્તેયનુ વ્રત, એક મહાવ્રત
અસ્તોદય પુ૦ [સ] જુઓ 'અસ્ત'માં
અસ્ત્ર ન૦ [સ] ફેકવાનુ હથિયાર (૨) હથિયાર ૦ધર વિ૦ અસ્ત્ર ધારણ કરનારું ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ અસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા –સ્ત્રાગાર ન૦ હથિયાર રાખવાનો ઓરડો
અસ્ત્રો પુ૦ અસ્તરો, છર
અસ્થ ન૦ જુઓ અસ્થિ: હાડકુ (પ)
અસ્થાન ન૦ [સ.] અયોગ્ય સ્થળ–પ્રસગ
અસ્થાયી વિ૦ [સ.] ટકે નહિ એવુ. ચંચળ (૨) કાયમી નહિ તેવુ (૩) [ગ] વિકારી, ચલ, 'વેરિયેબલ'
અસ્થાવર વિ૦ [સ] જગમ
અસ્થિ ન૦ [સં] હાડકુ (૨) બ૦વ૦ શબને બાળતા રહેતા હાડકા–કૂલ [–નાંખવાં,

પધરાવવાં = મરેલાના અસ્થિ કે ફૂલ કોઈ તીર્થમા નાખવા] ૦પં (-પિ) ન૦ હાડ-પિંજર ૦મય વિ૦ હાડકાંવાળુ (૨) માત્ર હાડકાં રહ્યા હોય તેવુ (શરીર) ૦સમર્પણ ન૦ શબને બાળતા અવશેષ રહેલા હાડકાં – ફૂલ કોઈ પવિત્ર નદીમા પધરાવવા તે ૦સંચય પુ૦ અસ્થિસમર્પણ માટે એ ફૂલ એકઠાં કરવા તે ૦સિંચન ન૦ ચિતાને ટાઢી પાડવી તે, ટાઢી વાળવાની ક્રિયા

અસ્થિર વિ૦ [સં] સ્થિર નહિ તેવુ, હાલતુ; રગમગતુ (૨) ચંચળ (૩) ઢચુપચુ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્નાત વિ૦ [સં] સ્નાત – નાહેલુ નહિ એવુ ૦ક પુ૦ સ્નાતક નહિ તે. – ન ન૦ ન નાહવુ તે

અસ્નિગ્ધ વિ૦[સં] સ્નેહ – ચીકાશ વિનાનુ (૨) પ્રેમરહિત [વિ૦ અસ્પૃશ્ય

અસ્પર્શ પુ૦ [સં] સ્પર્શનો અભાવ ૦નીય

અસ્પષ્ટ વિ૦[સં] સ્પષ્ટ નહિ એવુ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્પંદ વિ૦ [સં] નહિ હાલતુ ચાલતુ (૨) પુ૦ સ્પંદનો અભાવ

અસ્પૃષ્ટ વિ૦ [સં.] સ્પૃષ્ટ નહિ એવુ

અસ્પૃશ્ય વિ૦[સં] ન અડકાય એવુ (૨) અડીએ તો અભડાવાય એવુ (૩) એવી કોમનુ માનેલુ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦તાનિવારણ ન૦ અમુક કોમ અસ્પૃશ્ય છે એ મતનુ નિવારણ

અસ્પૃહ વિ૦[સં] નિ સ્પૃહ, ઉદાસીન (૨) અનાસક્ત ૦ણીય વિ૦ સ્પૃહણીય નહિ એવુ

અસ્ફુટ વિ૦ [સં] સ્ફુટ નહિ એવુ, સ્પષ્ટ નહિ ૦તા સ્ત્રી૦ [ભગ્ન જેવુ

અસ્મર્ય વિ૦ [સં] સ્મરણ નહિ એવુ કે ન

અસ્માર્ત વિ૦[સં] સ્મૃતિ – ધર્મશાસ્ત્ર અનુસાર નહિ તેવુ (૨) સ્માર્ત સંપ્રદાયનુ નહિ એવુ

અસ્મિતા સ્ત્રી૦[સં] અહંતા (૨) પોતાપણાનુ – વ્યક્તિત્વનુ ભાન

અસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્મૃતિનો અભાવ (૨) ભૂલકણાપણુ

અસ્ર ન૦[સં] આસુ (૨) લોહી (૩) પુ૦ ખૂણો

અસ્લુસ્લૂલ વિ૦ [અ] અસલમા અસલ, આદિ

અસ્વચ્છ વિ૦[સં.] સ્વચ્છ નહિ એવુ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વતંત્ર વિ૦[સં] પરતંત્ર; પરવશ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વર વિ૦[સં] ભદ્દે કે ખરાબ અવાજવાળુ (૨) પુ૦ સ્વર નહિ તે, વ્યંજન ૦સ્થિત વિ૦ ઊંચા અવાજ વિનાનુ (૨) સ્વરિત નહિ એવો (શબ્દ)

અસ્વર્ગ્ય વિ૦ [સં] સ્વર્ગની પ્રાપ્તિમા વિઘ્નરૂપ, તેને ન છાજતું

અસ્વસ્થ વિ૦ [સં] સ્વસ્થ નહિ એવું, અગાત (૨) બેચેન; મહેજ બીમાર. ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વાદ પુ૦ [સં] સ્વાદનો અભાવ (૨) સ્વાદ ન લેવો તે ૦વ્રત ન૦ અસ્વાદ પાળવાનું વ્રત –દુ વિ૦ સ્વાદિષ્ટ નહિ એવુ, સ્વાદમા બેગણ

અસ્વાભાવિક વિ૦ [સં] સ્વાભાવિક નહિ એવુ (૨) કૃત્રિમ [અસ્વસ્થતા

અસ્વાસ્થ્ય ન૦ [સં] સ્વાસ્થ્યનો અભાવ,

અસ્વીકાર પુ૦[સં] સ્વીકારનો અભાવ –ર્ય વિ૦ સ્વીકાર્ય નહિ એવુ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ના સ્વીકારવુ

અહ પુ૦ [સં અહન્, પ્રા] દિવસ. ૦ન,૦૨ પુ૦ + દિવસ ૦૨હ અ૦ [સં] દરરોજ ૦નિર્દેશ અ૦ [સં] દિનગત

અહંક પુ૦ [અ + હક] હક નહિ તે (૨) વિ૦ હક વિનાનુ, ગેરવાજબી

અહંત વિ૦ [સં] ઈજા પામ્યા વિનાનું

અહન પુ૦ [સં] જુઓ 'અહ'મા (૫)

અહંમ્ સ૦(૨)ન૦[સં] જુઓ અહં–મહમિકા સ્ત્રી૦ [સં] ઘમંડ, ચડમાચડસી –મિકા સ્ત્રી૦ જુઓ અસ્મિતા –મેવ પુ૦ અહંકાર (૫)

અહમો પુ૦ ઉતાપો, અજંપો (૨) બેશ (?) ઉદા 'તાવ બળિયાનો અહમો બહુ છે' ('અહ [દિ]=દુ:ખ, પીડા, તે પરથી 'અહમો' હશે? કે 'અહમ્' પરથી પ્રભાવ, રોફ?)

અહર પુ૦ + [સં] જુઓ 'અહ'મા (૫)

અહરણીય વિ૦ [સં] જુઓ અહાર્ય

અહરહ અ૦ [સં] જુઓ 'અહ'મા

અહરામ ન૦ [અ ઇહરામ] હજ કરવા ગયેલા કાબાના દર્શન કરતા સુધી અમુક કામો ત્યજી વગર સીવેલા વસ્ત્રો પહેરે છે તે

અહમિકા સ્ત્રી૦[ફા અહ્મન](સં.)અભિમાન, પારસી ધર્મપુસ્તકમા વર્ણવેલી, ઈશ્વરથી વિરુદ્ધ, શેતાન જેવી એક શક્તિ

અસીલ વિ૦ [અ.] જાતવાન, અશરાફ (૨) સાલસ (૩) પુ૦ કુળ (વકીલનો)
અસુ પુ૦[સ.]પ્રાણ(૨)પું૦બ૦વ૦દેહના પચવાયુ
અસુખ ન૦[સં]દુ ખ (૨) બેચેની.–ખાકારી સ્ત્રી૦ સુખાકારી ન હોવી તે, માદગી –ખી વિ૦ દુ ખી (૨) બેચેન
અસુગમ વિ૦[સ.]સુગમ નહિ તેવુ ,દુર્ગમ,મુશ્કેલ
અસુઘડ વિ૦ [અ+સુઘડ] સુઘડ નહિ એવુ. ૦તા સ્ત્રી૦
અસુર પુ૦[સં]દૈત્ય,રાક્ષસ. –રાચાર્ય પું૦(સ) અસુરોનો આચાર્ય —શુક્રાચાર્ય.–રેશ પુ૦ [સ] અસુરોનો દેશ. –રાધિપ (૦તિ) પુ૦ [સં] અસુરોનો અધિપ – બલિરાજા
અસુલભ વિ૦ [સ] સુલભ નહિ એવુ, દુર્લભ
અસુહૃદ પું૦ [સ] અમિત્ર, શત્રુ
અસું વિ૦ + જુઓ અશુ, આવુ, એવુ
અસુંદર વિ૦ [સ.] કુરૂપ, કદરૂપુ
અસૂક્ષ્મ વિ૦ [સ] સૂક્ષ્મ નહિ એવુ
અસૂત્રિત વિ૦ [સ.] સૂત્રના રૂપમા મૂકયા વિનાનુ (૨) ગાઠયા વિનાનું
અસૂમ વિ૦ [અ+સૂમ] સૂમ નહિ તેવું, ઉદાર
અસૂયા સ્ત્રી૦ [સં.] અદેખાઈ (૨) પારકાના ગુણોમા દોષ શોધવા તે (૪) ક્રોધ. ૦ળુ વિ૦ અસૂયાવાળું
અસૂર(–રુ) અ૦ [સ ઉત્સૂર = સા૦, પ્રા ઉલ્સૂર, મ ઉશીર] મોડું
અસૂર્ય વિ૦ [સ.] સૂર્ય વિનાનુ
અસૂંદરો પું૦ એક ઝાડ
અસેમસે અ૦ [સં મિષ–'મસંતુ દ્વિત્વ] કોઈ પણ મસે–બહાને
અસેવન ન૦ [સ.] ઉપભોગ ન કરવો તે (૨) અનાદર, ધ્યાન ઉપર ન લેવુ તે
અસેવ્ય વિ૦ [સ] સેવા માટે અયોગ્ય
અસૌમ્ય વિ૦ [સ] ઉગ્ર, ક્રોધી
અસ્ખલિત વિ૦ [સ] અડગ (૨) અખંડ (૩) સ્ખલન કે ભૂલ કર્યા વિનાનુ
અસ્ત પું૦ [સ] આથમવું તે (સૂર્ય ઇત્યાદિનુ) (૨) પડતી (૩) નાશ, મરણ ૦માન વિ૦ આથમતું ૦વ્યસ્ત વિ૦ છિન્નભિન્ન. રફેદફે ૦વ્યસ્તતા સ્ત્રી૦ –સ્તગત વિ૦ અસ્ત પામેલુ –સ્તાચલ(–ળ) પું૦ સૂર્ય જેની પાછળ આથમે છે તે કાલ્પનિક પર્વત. –સ્તોદય પુ૦ ઊગવુ ને આથમવુ તે (૨) [લા] ચડતી-પડતી
અસ્તર ન૦ [ફા.] અદરનુ પડ (હગલા ઇત્યાદિનુ)
અસ્તરિયું ન૦ [ઇ સ્ટર્લિંગ] સોનામહોર
અસ્તરો પુ૦ [ફા. उस्तरह्] વાળ કાઢવાનું ઓજાર, અસ્ત્રો
અસ્તંગત વિ૦ [સં.] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્તાઈ સ્ત્રી૦ [સં. आस्थायी] ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાનો પહેલો (અસ્તાઈ, અંતરો અને આભોગ) (૨) ઢાળ, ગત
અસ્તાચલ(–ળ) પુ૦ [સ] જુઓ 'અસ્ત'માં
અસ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] હયાતી. હસ્તી ૦કાય પુ૦ પદાર્થ (જૈન) ૦ત્વ ન૦ અસ્તિ ૦પક્ષ પું૦ અનુકૂળ પક્ષ ૦ક્ષ વિ૦ ભાવાત્મક, 'પોઝિટિવ' ૦વાક્ય ન૦ અસ્તિવાચક કથનવાળુ વાક્ય ૦વાચક, ૦વાચી વિ૦ અસ્તિરૂપ
અસ્તુ અ૦ [સં] ભલે, ખેર (૨) ' તારા ભાગ્યા પ્રમાણે થાઓ ' એવો ઉદ્‌ગાર
અસ્તેય ન૦ [સ] ચોરી ન કરવી તે (૨) વ્યવહારિયાત કરતા વધારે વાપરવુ તે ચોરી છે એમ માની તેમ ન કરવુ તે ૦વ્રત ન૦ અસ્તેયનુ વ્રત, એક મહાવ્રત
અસ્તોદય પુ૦ [સ] જુઓ 'અસ્ત'મા
અસ્ત્ર ન૦ [સં] ફેકવાનુ હથિયાર (૨) હથિયાર ૦ધર વિ૦ અસ્ત્ર ધારણ કરનારુ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ અસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા –સ્ત્રાગાર ન૦ હથિયાર રાખવાનો ઓરડો
અસ્ત્રો પુ૦ અસ્તરો, છર
અસ્થ ન૦ જુઓ અસ્થિ હાડકું (૫)
અસ્થાન ન૦ [સ.] અયોગ્ય સ્થળ–પ્રસગ
અસ્થાયી વિ૦ [સ] ટકે નહિ એવુ. ચચળ (૨) કાયમી નહિ તેવુ (૩) [ગ] વિકારી, ચલ, 'વેરિયેબલ'
અસ્થાવર વિ૦ [સ] જગમ
અસ્થિ ન૦ [સ] હાડકું (૨) ન૦બ૦વ૦ શબને બાળતા રહેતા હાડકા–કૂલ [–નાંખવાં,

પધરાવવાં=મરેલાના અસ્થિ કે ફૂલ કોઈ તીર્થમા નાખવા.] ૦પંજર (-પિં)જર ન૦ હાડપિંજર ૦મય વિ૦ હાડકાંવાળું (૨)માત્ર હાડકાં જ્યા હોય તેવું (શરીર) ૦મર્પણ ન૦ શબને બાળતા અવશેષ રહેલા હાડકા – ફૂલ કોઈ પવિત્ર નદીમા પધરાવવા તે ૦સંચય પુ૦ અસ્થિસમર્પણ માટે એ ફૂલ એકઠા કરવા તે ૦સિંચન ન૦ ચિતાને ટાઢી પાડવી તે ટાઢી વાળવાની ક્રિયા

અસ્થિર વિ૦ [સં] સ્થિર નહિ તેવુ, હાલતુ, ડગમગતુ (૨) ચંચળ (૩) ક્ષણિક ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્નાત વિ૦ [સં] સ્નાત – નાહેલુ નહિ એવુ. ૦ક પુ૦ સ્નાતક નહિ તે –ત્વ ન૦ ન નાહવુ તે

અસ્નિગ્ધ વિ૦[સં] સ્નેહ – ચીકાશ વિનાનુ (૨) પ્રેમરહિત [વિ૦ અસ્પૃશ્ય

અસ્પર્શ પુ૦ [સં] સ્પર્શનો અભાવ ૦નીય

અસ્પષ્ટ વિ૦[સં] સ્પષ્ટ નહિ એવુ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્પંદ વિ૦ [સં] નહિ હાલતુ ચાલતુ (૨) પુ૦ સ્પંદનો અભાવ

અસ્પૃષ્ટ વિ૦ [સં.] સ્પૃષ્ટ નહિ એવુ

અસ્પૃશ્ય વિ૦[સં] ન અડકાય એવુ (૨)અડીએ નો અભડાવાય એવુ (૩)એવી કોમનુ માનેલુ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦તાનિવારણ ન૦ અમુક કોમ અસ્પૃશ્ય છે એ મતનુ નિવારણ

અસ્પૃહ વિ૦[સં]નિ સ્પૃહ,ઉદાસીન(૨)અનાસક્ત ૦ણીય વિ૦ સ્પૃહણીય નહિ એવુ

અસ્ફુટ વિ૦ [સં] સ્ફુટ નહિ એવુ, સ્પષ્ટ ૦તા સ્ત્રી૦ [ખરવા જેવુ

અસ્ખલ્ય વિ૦ [સં] સ્ખલન નહિ એવુ કે ન ખસી જાય એવુ

અસ્મર્ત વિ૦[સં] સ્મૃતિ–ધર્મશાસ્ત્ર અનુસાર નહિ તેવુ (૨) સ્માર્ત સંપ્રદાયનુ નહિ એવુ

અસ્મિતા સ્ત્રી૦[સં] અહંતા (૨) પોતાપણાનુ – વ્યક્તિત્વનુ ભાન

અસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્મૃતિનો અભાવ (૨) ભૂલકણાપણુ

અસ્ર્ક ન૦[સં] આસુ (૨) લોહી (૩) પુ૦ ખૂણો

અસ્રુસૂક્ષ્મ વિ૦ [અ] અસલમા અસલ, આદિ

અસ્વચ્છ વિ૦[સં.] સ્વચ્છ નહિ એવુ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વતંત્ર વિ૦[સં]પરતંત્ર, પરવશ ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વસ્થ વિ૦[નિં]માંદુ કે બેચેન એવુ (૨) પુ૦ સ્વસ્થ નહિ તે, વ્યાધિ –સ્થિત વિ૦ ઊંચા અવાજ વિનાનુ (૨) સ્વસ્થિત નહિ એવો (શબ્દ)

અસ્વર્ગ્ય વિ૦ [સં] સ્વર્ગની પ્રાપ્તિમા વિઘ્નરૂપ, તેને ન છાજતુ

અસ્વસ્થ વિ૦ [સં] સ્વસ્થ નહિ એવુ, અગાત (૨) બેચેન, સહેજ બીમાર ૦તા સ્ત્રી૦

અસ્વાદ પુ૦ [સં] સ્વાદનો અભાવ (૨) સ્વાદ ન લેવો તે. ૦વ્રત ન૦ અસ્વાદ પાળવાનુ વ્રત –દુ વિ૦ સ્વાદિષ્ટ નહિ એવુ, સ્વાદમા બેસ્વાદ

અસ્વાભાવિક વિ૦[સં] સ્વાભાવિક નહિ એવુ (૨) કૃત્રિમ [અસ્વસ્થતા

અસ્વાસ્થ્ય ન૦ [સં] સ્વાસ્થ્યનો અભાવ,

અસ્વીકાર પુ૦[સં] સ્વીકારનો અભાવ –ર્ય વિ૦ સ્વીકાર્ય નહિ એવુ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ના સ્વીકારવુ

અહ પુ૦ [સં અહન્, પ્રા] દિવસ. ૦ન,૦ર પુ૦+દિવસ ૦રાહ અ૦ [સં] દરમ્યાન. ૦નિર્શ અ૦ [સં] દિનરાત

અહક પુ૦ [અ+હક] હક નહિ તે (૨) વિ૦ હક વિનાનુ, બેરવાજબી

અહત વિ૦ [સં] ઈજા પામ્યા વિનાનું

અહન પુ૦ [સં] જુઓ 'અહ'મા (૫)

અહમ્ સ૦(૨)ન૦[સં]જુઓ અહં–અહમિકા સ્ત્રી૦ [સં] ગર્વ ચઢસાચઢસી. –મિકા સ્ત્રી૦ જુઓ અસ્મિતા –મેધ પુ૦ અહંકાર (૫)

અહમો પુ૦ ઉનાપો અજંપો (૨) રોગ (?) ઉદા 'તાવ બળિયાનો અહમો બહુ છે' ('અહ [ઙ]=હ ખ, પીડા,ને પરથી 'અહમો' હશે ? કે 'અહમ્' પરથી પ્રભાવ, રોગ ?)

અહર પુ૦ + [સં] જુઓ 'અહ'મા (૫.)

અહરણીય વિ૦ [સં] જુઓ અહાર્ય

અહરહ અ૦ [સં] જુઓ 'અહ'મા

અહરામ ન૦ [અ ઇહરામ] હજ કરવા જનારા કાબાના દર્શન કરતા સુધી અમુક કામો ત્યજી વગર સીવેલા વસ્ત્રો પહેરે છે તે

અહરિમાન પુ૦[ફા અહ્રિમન્](સં.)અહ્રિમાન; પારસી ધર્મપુસ્તકમા વર્ણવેલી, ઈશ્વરથી વિરુદ્ધ, મેતાન જેવી એક શક્તિ

અહર્નિશ અ૦ [સ] જુઓ 'અહ'મા '
અહસ્સાન ન૦ [અ.] ૦મંદ વિ૦ [ફા.] જુઓ ' અહેસાન 'મા
અહહ અ૦ [સં] દુ ખ, શોક, આશ્ચર્ય, દયા, સબોધન, શ્રમ ઇત્યાદિ સૂચવતો એક ઉદ્‌ગાર
અહં સ૦ [સ] હુ (૨) ન૦ હું પદ, અહકાર ૦કાર પું૦ અભિમાન; ગર્વ ૦કારી વિ૦ અભિમાની ૦કૃતિ સ્ત્રી૦ અહકાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦, ૦પદ ન૦ હુ પદ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ અવિદ્યા; અજ્ઞાન, અહતા ૦ભાવ પું૦ અહ'નો ભાવ, અહંતા ૦મન્ય વિ૦ અહકારી ૦મન્યતા સ્ત્રી૦ ૦સત્તાવાદ પુ૦ 'સર્વસત્તા સ્વાધીન' એવો વાદ, 'એાટોક્રસી' ૦સત્તાવાદી વિ૦ અહ સત્તાવાદમા માનનાર
અહા ૦હા અ૦[સ]આશ્ચર્ય, ઉત્સાહ, વિસ્મય તથા દુ ખ દર્શાવતો ઉદ્‌ગાર
અહાર્ય વિ૦ [સ.] ન હરવા જેવું કે ન હરી શકાય એવુ (૨) અપરિહાર્ય
અહાલેક પું૦ [સ. અલક્ષ–અલખ] ખાખી બાવાઓનો એક પોકાર (ભિક્ષા માગતી વખતનો) (૨) [લા] સ્ત્રી૦ પ્રચાર અર્થે કરેલો કોઈ પણ લાગણીભર્યો પોકાર, ટહેલ [–જગવવી = જુઓ અલખ જગવવી.]
અહિ પું૦ [સ] સાપ ૦પતિ પું૦ સાપનો રાજા (શેષનાગ, વાસુકી ઇત્યાદિ) ૦મુખ વિ૦ સાપના જેવા મોવાળું (૨) પુ૦ સાપનુ મો. ૦રિપુ પુ૦ સાપનો શત્રુ (ગરુડ, નોળિયો ઇત્યાદિ) ૦વલ્લી સ્ત્રી૦ નાગરવેલ
અહિત ન૦ [સ] ભૂંડું, અકલ્યાણ(૨)નુકસાન. ૦કર વિ૦ અહિત કરનારુ ૦કારક, ૦કારી વિ૦ અહિતકર
અહિંસા સ્ત્રી૦ [સ]મન, વાણી અથવા કર્મથી હિંસા ન કરવી તે –સક વિ૦ હિંસક નહિ તેવું (૨)અહિંસાવાળુ, દયાવાન ૦ત્મક વિ૦ અહિંસાના સિદ્ધાન્ત ઉપર રચાયેલુ ૦મય વિ૦ જેમા હિંસા ન હોય એવુ, શાતિમય ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ અહિંસામાં માનનાર –ત્ર વિ૦ હિંસા ન કરે એવું, નિર્દોષ
અહીર પું૦ [સ] આહીર, ભરવાડની એક જાત
અહીં,૦યાં અ૦ [સ અસ્મિન્, અસ્યામ્]અત્ર, આ સ્થળે ૦કણે અ૦ આ સ્થળે ૦તહીં અ૦ અહી અને તહીં; આમ તેમ ૦થી આ જગાએથી [+અધુના, હમણા
અહુણા(–ણાં) અ૦ [સ અધુના, પ્રા અહુણા]
અહૃદય વિ૦ [સ.] હૃદયહીન, નિર્દય, લાગણી કે કોમળ ભાવ વિનાનુ
અહેડી પુ૦ + જુઓ આહેડી – શિકારી
અહેત ન૦ [અ+હેત] હેતનો અભાવ
અહેતુ વિ૦[સં]હેતુ – કારણ વિનાનુ, સ્વાભાવિક (૨) નિષ્પ્રયોજન (૩) નિષ્કામ. ૦ક વિ૦ હેતુ વિનાનુ , અકારણ
અહેવાલ પુ૦ [અ અહવાલ] વૃત્તાત; હેવાલ ('અ' 'હે' બે પદો ભેગા એક જ પદ હોય એમ દ્રુત બોલાય છે.)
અહેશા(–સા)ન ન૦ [અ. અહ્સાન] ઉપકાર; આભાર. ૦મંદ વિ૦ આભારી, કૃતજ્ઞ ('અ' 'હે' ઉચ્ચાર માટે જુઓ ' અહેવાલ'મા)
અહૈતુક વિ૦[સ] જુઓ અહેતુક,–કી વિ૦સ્ત્રી૦
અહો અ૦ [સ] આશ્ચર્ય, સ્તુતિ, કરુણા, ખેદ ઇત્યાદિ સૂચવતો ઉદ્‌ગાર(૨)સારુ , ઘણુ ઇત્યાદિ દર્શાવનાર પૂર્વગ. ઉદા૦ 'અહોભાગ્ય' ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આશ્ચર્યકારક બુદ્ધિ,(કટાક્ષમા)મદબુદ્ધિ. ૦ભાગ્ય ન૦ મોટુ ભાગ્ય ૦ભાવ પુ૦ આશ્ચર્યનો ભાવ (૨) સ્તુતિ કે વખાણ ૦હો અ૦ આશ્ચર્ય, સ્તુતિ,કરુણા,ખેદ ઇત્યાદિ સૂચક ઉદ્‌ગાર
અહોનિશ અ૦ [સ] અહર્નિશ, દિનરાત
અહોરાત્ર અ૦ [સ] દિનરાત, અહર્નિશ
અહ્રિમાન પુ૦ (સં) જુઓ અહરિમાન
અહ્રીક વિ૦ [સ] નિર્લજ્જ, બેશરમ
અળ ન૦ કળ, યુક્તિ-પ્રયુક્તિ [અપ્રિય
અળખામણું વિ૦[સ અલક્ષ્યમાન્ન] અણ-માનીતું,
અળગળ વિ૦ + જુઓ અનર્ગલ
અળગું વિ૦ [સ અલગ્ન] દૂર, છેટેનુ વેગળું (૨) જુદુ,નિરાળુ; અનેરુ (૩) ન૦ અટકાવ, ગ્રહે-દર્શન [–ચડવું = મુદતે અટકાવ ન આવવો (૨) ગર્ભ ન રહેવો. –બેસવું = અટકાવ આવવો, વેગળુ બેસવુ]

અળગેરું વિ૦જુઓ અળગુ (લાલિત્યવાચક)(૫)
અળછ(-શ) સ્ત્રી૦ [જુઓ અલછ] નિર્વંનતા, દારિદ્રય (૨) કચરોપૂંજો [ચપટુ કળ
અળતી સ્ત્રી૦ પરોણાને બીજે છેડે નખાતું
અળતો પુ૦ [જુઓ અલતો] ઉકાળેલી લાખમાંથી બનાવેલો લાલ રંગ (પહેલા લાલ શાહી તરીકે તેમ જ સ્ત્રીઓના હાથપગ રંગવામા વપરાતો) (૨) [લા] મેંદીનો છૂંદો (સ્ત્રીઓને હાથેપગે મૂકવાનો)
અળદાવું અ૦ક્રિ૦ થાકીને લોથ થઈ જવું, પિલાવું
અળપ વિ૦ વાતોડિયું, લવલવિયું (૨) અટકચાળું, અડપલું [અલપઝલપ (સુ)
અળપઝળપ સ્ત્રી૦ હાવભાવ (૨) વિ૦ ઝાંખું ઝાંખું,
અળપાવું અ૦ક્રિ૦ અલપાવું, સંતાવું, અલોપ થવું
અળપસળપ વિ૦ (કા) દીઠું ન દીઠું-હતું ન હતું એવું
અળવી સ્ત્રી૦ [સં. આલુકા] એક કંદમૂળ, જેના પાંદડાના પત્તરવેલિયા થાય છે
અળવીતરું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ અટકચાળું
અળશ સ્ત્રી૦ જુઓ અળછ
અળશી(-સી) સ્ત્રી૦ [સં. અતસી, પ્રા અલસી] એક તેલી બી -શિ(-સિ)યું ન૦ તેનું તેલ
અળસાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ આળસ] આળસથી અથવા કંટાળાથી છોડી દેવું -ણું વિ૦ આળસુ, મંદ (૨) થાકેલું (૩) અટકી પડેલું
અળસિયું ન૦ [સં અલસ] ચોમાસામા દેખાતો જમીનનો એક કીડો
અળસી સ્ત્રી૦, -સિયું ન૦ 'અળશી' મા જુઓ
અળાબો પું૦ [દે આલવ] બિલાડીનો ટોપ
અળાઈ સ્ત્રી૦ ઉનાળામા ગરીબે થતી ઝીણી કોલ્લી [-કરવી=અળાઈથી કંટવાનું દુઃખ થવું -નીકળવી=અળાઈ થવી -બેસવી= અળાઈ મટવી, તેની કોલ્લી શમી જવી]
અળાવો પુ૦ (કા) ફાંસો
અળાવો પુ૦ [અ+લહાવો-'અ' નકામો] ઉપકાર
અળાંસવું સ૦ ક્રિ૦ (કા) [માટીના કોરા વાસણને રંગોઈમા વાપરતા પહેલા] અંદરની બાજુ તેલ ચોપડવું
અળુ ન૦ [ન. અડૂ, સં. આલુ] અળવી
અળુઅળુ, અળોઅળો અ૦ (જ્વ૦) હાલકડોલ ગાતા બોલાતો શબ્દ
અળુખડું ન૦ [સ આલુક] અળવીની ગાંઠ
અંક સ્ત્રી૦ [દિ અંકિઅ] બાથ, આલિંગન, ભેટવું તે [અંકે કરવું=ભેટવું]
અંક પુ૦ [સં] આંકડો, ચિહ્ન (૨) સંખ્યાનું ચિહ્ન, આંકડો (૩) ડાઘો, કલંક, જેમકે ચંદ્રમા (૪) બોળો (૫) નાટકનો વિભાગ (૬) ટેક [અંક કરવું, બાંધવું = મનમા આંકડો અંકે-શબ્દમા લખવો (૨) નક્કી કે સાબિત કરવું. અંકે સો કરવા=કંઈ પૂરો કરવો]
૦ગણિત ન૦ આંકડાથી ગણતરી કરવાનું શાસ્ત્ર, ગણિત ૦ન ન૦ ગાયન વગેરેના સ્વર લિપિબદ્ધ કરવા તે ૦ન-પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ અંકનની-સ્વરલિપિની રીત. ૦પાશ પુ૦ ગણિતપાશ, 'પર્મ્યુટેશન' (ગ) ૦મુખ ન૦ અંકના જે ભાગમા નાટકના આખા વસ્તુનું સૂચન કરવામા આવ્યું હોય તે ભાગ ૦લિપિ(-પી) સ્ત્રી૦ આંકડા લખવાની રીત -કારતાર પુ૦ આગલા અંકને અંતે પાત્રો દ્વારા સૂચિત થયેલું કાર્ય બીજા અંકમા લાવી તેનું અનુસંધાન કરવામા આવે તે -કી વિ૦ (સમાસને અંતે) અંકવાળું ઉદા૦ પંચાંકી (નાટક) -કે અ૦ મનમા આંકડો શબ્દોમા ઉદા૦ અંકે પચાસ
અંકાઈ સ્ત્રી૦ આંકવાનું કામ (૨) આંકવાની કિંમત અથવા મજૂરી -મણ ન૦ -મણી સ્ત્રી૦ આંકવાની કિંમત અથવા મજૂરી
અંકિત વિ૦ [સં] નિશાની અથવા છાપવાળું (૨) અંકાયેલું, પ્રસિદ્ધ (૩) અધીન
અંકુર પુ૦ [સં] કણગો (ર) [લા] મૂળ બીજ (૩) રૂઝ [-આવવો, ફૂટવો, બેસવો= કણગો થવો કે નીકળવો, વધુ ઊગવું] -રિત વિ૦ જેને કણગા ફૂટયા હોય તેવું
અંકુશ પુ૦ [સં] દાબ, કાબૂ (૨) હાથીને હાંકવાનું લોઢાનું સાધન [-રાખવો, અંકુશમાં રાખવું=કાબૂ કે નિયમન મૂકવું, વશ રહે એમ કરવું -રહેવો, અંકુશમાં રહેવું=નિયમન કે કાબૂને વશ હોવું કે થવું]

અંકૂ(-કો)લ ન૦ [જુઓ અંકોલ] એક વનસ્પતિ – ઔષધિ

અંકોડો પુ૦ [હિં અંકુડા, સ્ત અંકુટક, પ્રા. અકુડગ] બેઉ છેડે વળેલો ધાતુનો કડી જેવો સળિયો: સાકળનો આંકડો–કડી (૨) આંકડો; 'હૂક' (૩) સાણસો ચીપિયો –કાર્ય૦ અ૦ સાકળના અંકોડા જેમ એકબીજામાં અગાઉ બેસતા કર્યા હોય છે તેમ, હારોહાર (૨) સરખાઈ –ડી સ્ત્રી૦ નાનો અંકોડો કે આંકડો (૨) એવા આંકડાવાળી લાંબી લાકડી (૩) ગળ (માછલા પકડવાની)

અંકોર પુ૦ + જુઓ અકુર, કણગો

અંકોલ પુ૦ [સ્ત] એક વનસ્પતિ, અંકૂલ –લું ન૦ અંકોલનું ફળ

અંગ ન૦ [સ્ત] શરીર (૨) અવયવ (૩) ભાગ (૪) જાત પોતે જાતે (જેમ કે, અંગનું= પોતાનું, જાતનું અંગ ઉપર કૂદવું=જાતની તાકાત પર–પોતે કોઈના આધાર વિના–ઝપલાવવું. તેમ જ, અંગ ઉપર કરજ કરવું, આણવા=કશી આડ વગર અંગ ઉપર ધીરવું) (૫) [સ્ત] બંગાળના એક ભાગનું પ્રાચીન નામ (૬) [વ્યા] પ્રત્યય પૂર્વેનું શબ્દનું રૂપ [–આપવું=મદદ કરવી –ઉપર આવવું =શરીર પર વસી આવવું, માનવા તરવું (૨) જરૂરું=શરીર (થાક કે મહેનત–મજૂરીથી) અકડાવું કે દુખવું –ભરાવું=અંગ ઘસાઈ જવાની અસર લાગવી–તાવની નિશાની જણાવી –ભારે થવું=શરીરનો ભાર વધવો; મરતી કે સુરતી ચડવી (૨) અંગ ભરવું' જુઓ –મરડવું=આળસ આવી –વળવું= શરીરના અવયવો કસરતમાં જોઈએ તેમ વળવા–અક્કડ ન હોવા (૨) શરીર પાછું સારું થવું –લોહીનો ભરાવો થવા લાગવો –વાળવું=શરીરના અવયવો વળે એમ કસરત કરવી કે (કામમાં) તેમને હલાવવા –સાચવવું=અંગ ચોરવું, શરીરને શ્રમ ન પડે એ રીતે–શરીર તોડ્યા વિના વર્તવું] ૦ઉધાર વિ૦ (૨) અ૦ અંગત જામીન ઉપર ધીરવું. ૦કસરત સ્ત્રી૦ કસરત, વ્યાયામ ૦ગ્રંથ પુ૦ બાર મુખ્ય જૈન ધર્મ-ગ્રંથોમાનો દરેક ૦વ્યાપલ્ય ન૦ શરીરની સ્ફૂર્તિ ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ અંગની ચેષ્ટા, ચાળા. ૦જ વિ૦ શરીરમાંથી જન્મેલું (૨) પુ૦ પુત્ર ૦જા વિ૦ સ્ત્રી૦ શરીરમાંથી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી ૦જ્ઞાન ન૦ શરીરના પરાંથી થતું જ્ઞાન (૨) સહજજ્ઞાન. શરીરના પોષણ-રક્ષણ માટે પોતામાં જ રહેલું સ્વાભાવિક જ્ઞાન ૦ત વિ૦ [સ્ત અંગત] અંગનું.

૦રક્ષણી સ્ત્રી૦ નાનો અગરખો (૨) એક જાતનુ બખ્તર ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ શરીરની રક્ષા (૨) રાખડી ૦રખી સ્ત્રી૦જુઓ અગરક્ષણી ૦રખું ન૦, ૦રખો પુ૦ જૂની ઢબનો કસ આવવાનો ડગલો ૦રસ પુ૦ ખાણી ભેળવ્યા વિનાનો રૂનો કસ ૦રંગ પું૦શરીરની કાંતિ, ચહેરો (૨) ભોગવિલાસ ૦રાગ પુ૦ શરીરે સુગંધી વગેરે ચોળવા તે ૦વસ્ત્ર ન૦ બેસ, ઉપરણો (૨) [લા] જ્ઞાત ૦વિકાર પુ૦ શારીરિક બોડ કે રોગ (૨) શરીરના દેખાવમા થતો ફેરફાર (બાજ કરીને કામદોષાદિની અસરથી) ૦વિન્યાસ, ૦વિક્ષેપ પુ૦ ભાવને વ્યક્ત કરવા શરીરના અવયવોની ચેષ્ટા ૦સંસ્કાર પુ૦ શરીરની કાપકૂપ ૦સ્વભાવ પુ૦ જાતિસ્વભાવ (૨) સહજગતિ –ગાઉ વિ૦ અંગને લગતુ, આંગણુ બાનગી (૨) જાતમુચરકા ઉપરનુ,અંગઉધાર –ગાગિભાવ પુ૦અંગ અને અંગી—ગૌણ અને મુખ્યનો પરસ્પર સંબંધ –ગે અ૦ –ની બાબતમા,-ને વિષે –ગોઅંગ અ૦ એકેએક અંગના

અંગદ પુ૦ [સં] (સ) વાલીનો પુત્ર ૦દૂતકર્મ પુ૦ અંગદે રામના દૂત તરીકે રાવણ પાસે કરેલી વિષ્ટિ—સમાધાનની મસલત ૦શિષ્ટાઈ સ્ત્રી૦ અંગદના જેવી, દૂતને છાજતી શિષ્ટાઈ-સભ્યતા [–કરવી = અંગદ પેઠે ચતુરાઈથી વાત સમજાવવી]

અંગના સ્ત્રી૦[સં] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી

અંગમેજયત્વ ન૦ [સં] જુઓ 'અંગ'મા

અંગમેારા પુ૦બ૦વ૦ જુઓ 'અંગ'મા

અંગરખી, –ખું, –ખો [સં. અંગ+રક્ષક] જુઓ 'અંગ'મા

અંગાઉ વિ૦ જુઓ 'અંગ'મા [–કરજ = અંગ પર કરેલુ–બીજી આડ વિનાનુ કરજ – ખર્ચ = હાથખરચી, જાત અંગેનુ ખરચ]

અંગારખું વિ૦[અંગાર+ખરું]જુઓ અંગારખું

અંગાર પુ૦[સં]અગ્નિ (૨) સળગતો કોલસો(૩) બળતણ, અંગન(૪)[લા]કપૂત ૦ક પુ૦ નાનો અંગારો(૨)[સં]મંગળગ્રહનુ એક નામ(૩) એક છોડ ૦વાયુ પુ૦ 'કાર્બોનિક એસિડ ગેસ' ૦વું સંકિ૦ દેવતામા નાખી શુદ્ધ કરવું –રિયું વિ૦ બળીને ખાખ થયેલુ (૨) ન૦ આગિયુ પકવાથી બળી ગયેલી જુવાર –રી સ્ત્રી૦ નાનો અંગારો, ચિનગારી (૨) રાગડી. –રો પુ૦ જુઓ અંગાર [અંગારા ઊઠવા= ખૂબ દાઝ ચડવી, સખત લાગી આવવુ અંગારો ઊઠવો = કુલાંગાર નીવડવુ કપૂત પાકવો ('દીવો ઊઠવો'નુ ઊલટુ) (આખ્યમાથી) અંગારા ઝરવા=ખૂબ ક્રોધથી આખ અંગારા જેવી લાલચોળ થવી અંગારો બૂઝવો= જુઓ અગ્નિ બૂઝવો]

અંગારખું ન૦ [જુઓ અંગાખરુ] ઝીણા અંગાગમા શેટીને ખરુ કરેલુ તે

અંગાંગિભાવ પુ૦ [સં] 'અંગ'મા જુઓ

અંગાંગી –રિયુ,–રો જુઓ 'અંગાંગ'મા

અંગિત વિ૦[સં]ક્ષોભીની સંજ્ઞાવાળું(૨)વિશ્વાસુ

અંગિયુ ન૦ [સં અંગ] ઝભલુ –યો પુ૦ બાય વર્ગનો સ્ત્રીનો કબજો [ઋષિ

અંગિરસ, અંગિરા પુ૦ [સં] (સ) એક વૈદિક

અંગી વિ૦[સં]બાબ પોતાનુ (૨)[સમાસને અંતે] અંગ–અવયવવાળુ ઉદા૦ 'ટોમલાંગી' (૩) મુખ્ય, પ્રધાન (૪) સ્ત્રી૦ એક હંગલી ૦કરણ ન૦, ૦કાર પુ૦ સ્વીકાર ૦કારવું સંકિ૦ [સં અંગીકાર] સ્વીકારવુ. ૦કાર્ય વિ૦સ્વીકાર્ય. ૦કૃત વિ૦અંગનુ –પોતાનુ કરેલુ, સ્વીકારેલુ ૦કૃતકર્મ પું૦ પ્રમાણ–પુરાવા વિના સ્વીકારી લીધેલો સિદ્ધાંત, 'પોસ્ચ્યુલેટ' ૦ભૂત વિ૦ અંગનું થયેલુ, અંગરૂપ

અંગી(–ગે)ઠી સ્ત્રી૦ [જુઓ અંગીકૃ] રાગડી (બાસ કરીને સોનીની)(૨)પોક મારવા માટે તૈયાર કરેલી જગા (૩) ઝાળ, અગન [–નો અંગારો=(સોનીની અંગીઠીના અંગારા જેવે બહારથી નરમ, પણ ખરેખર જબરું પ્રતાપી હોય તે]

અંગીહું ન૦ [સં અધિસ્થાન] જુઓ અંગીઠી

અંગુર ન૦ પું૦ [સં અંકુર] નવી ચામડી, રૂઝ [અંગૂરX] [–આવવો = રુઝાવુ]

અંગુલ પુ૦ [સં] આગળ (૨) આંગળી

અંકૂ(-કો)લ ન૦ [જુઓ અકોલ] એક વનસ્પતિ – ઔષધિ

અંકોડો પુ૦ [હિં અંકુડા, સં અંકુટક, પ્રા અકુડગ] બેઉ છેડે વાળેલો ધાતુનો કડી જેવો સળિયો. સાંકળનો આંકડો-કડી (૨) આંકડો 'હૂક' (૩) સાણસો ચીપિયો –ળબંધ અ૦ સાંકળના અંકોડા જેમ એકબીજામાં બરાબર બેસતા કર્યા હોય છે તેમ, હારોહાર (૨) સંકડાઈ –ડી સ્ત્રી૦ નાનો અંકોડો કે આંકડો (૨) એવા આંકડાવાળી વાંબી લાંકડી (૩) ગળ (માછલા પકડવાની)

અંકોર પુ૦ + જુઓ અકુર, કણગો

અંકોલ પુ૦ [સં] એક વનસ્પતિ, અંકોલ –લું ન૦ અંકોલનું ફળ

અંગ ન૦ [સં] શરીર (૨) અવયવ (૩) ભાગ (૪) જાત, પોતે જાતે (જેમ કે, અંગનું = પોતાનું, જાતનું અંગ ઉપર કૂદવું = જાતની તાકાત પર–પોતે કોઈના આધાર વિના–ઝપલાવવું તેમ જ, અંગ ઉપર કજ કરવું, આણવા=કશી આડ વગર અંગ ઉપર ધીરવું) (૫) [સં] બગાળના એક ભાગનું પ્રાચીન નામ (૬) [વ્યા] પ્રત્યય પૂર્વેનું શબ્દનું રૂપ [–આપવું = મદદ કરવી –ઉપર આવવું = શરીર પર ધસી આવવું, મારવા તરવું (૨) માથે પડવું પોતાને જાતે કરવાનું કે વેઠવાનું ૫વું અંગ ઉપર = જાત ઉપર, પોતાની જવું = શરીર (થાક કે મહેનત-મજૂરીથી) અકડાવું કે દુખવું –ભરાવું = અંગ લાગવી જવાની અસર લાગવી–તાવની નિશાની જણાવી –ભારે થવું = શરીરનો ભાર વર્તવો; મરતી કે સુસ્તી ચઢવી (૨) 'અંગ ભાંગવું' જુઓ –મરડવું = આળસ ખાવી –વળવું = શરીરના અવયવો કસરતમાં જોડાય તેમ વળવા–અક્કડ ન હોવા (૨) શરીર પાછું સારું થવું –લોહીનો ભરાવો થવા લાગવો –ચાળવું = શરીરના અવયવો વજે એમ કસરત કરવી કે (કામમાં) તેમને હલાવવા –સાચવવું = અંગ ચોરવું શરીરને શ્રમ ન પડે એ રીતે–શરીર તોડ્યા વિના વર્તવું]

૦ઉચાર વિ૦ (૨) અ૦ અંગત રાખ ઉપર ધીરેલું. ૦કસરત સ્ત્રી૦ કસરત, વ્યાયામ ૦ગ્રંથ પુ૦ બાર મુખ્ય જૈન ધર્મ-ગ્રંથોમાનો દરેક ૦વ્યાપલ્ય ન૦ શરીરની સ્ફૂર્તિ ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ અંગની ચેષ્ટા, ચાળા. ૦જ વિ૦ શરીરમાંથી જન્મેલું (૨) પુ૦ પુત્ર ૦જા વિ૦ સ્ત્રી૦ શરીરમાંથી જન્મેલી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી. ૦જ્ઞાન ન૦ શરીરના સ્પર્શથી થતું જ્ઞાન (૨) મહજ્ઞાન. શરીરના પોષણ–રક્ષણ સંબંધી પોતામાં જ રહેલું સ્વાભાવિક જ્ઞાન ૦ત વિ૦ [સં અંગગત ?] અંગની, જાતને લાગતું ૦ત્વ વિ૦ પોતાનું, અંગત. ખાસ સંબંધ ધરાવતું (૨) વિશ્વાસુ (૩)

૦રક્ષણી સ્ત્રી૦ નાનો અંગરખો (૨) એક જાતનુ બખ્તર ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ શરીરની રક્ષા (૨) રાખડી ૦રખી સ્ત્રી૦જુઓ અંગરક્ષણી. ૦રખું ન૦, ૦રખો પુ૦ જૂની ઢબનો કસ બાંધવાનો રૂપાનો ૦રસ પુ૦ ગણી વેળ્યા વિનાનો કળનો રસ ૦રંગ પું૦શરીરની કાંતિ, ચકચકો (૨) ભોગવિલાસ ૦રાગ પુ૦ શરીરે સુગંધી વગેરે ચોળવા તે ૦વસ્ત્ર ન૦ ખેસ, ઉપરણો (૨) [લા] બખાત ૦વિકાર પુ૦ શારીરિક ખોડ કે રોગ (૨) શરીરના દેખાવમા થતો ફેરફાર (ખાસ કરીને કામદેવાદિની અસરથી) ૦વિન્યાસ, ૦વિક્ષેપ પુ૦ ભાવને વ્યક્ત કરવા શરીરના અવયવોની ચેષ્ટા ૦સંસ્કાર પુ૦ શરીરની ટાપટીપ ૦સ્વભાવ પુ૦ જાતિસ્વભાવ (૨) મહત્ત્વાકાંક્ષા –ગાઉ વિ૦ અંગને લગતુ, અંગવસ્ત્ર અંતરીયો (૨) તનમુચકાના ઉપરનુ,અંગઉઘાડ –ગાગિભાવ પુ૦અંગ અને અંગી—ગૌણ અને મુખ્યનો પરસ્પર સુબંધ –ગે અ૦ –ની આબતમા,-ને વિષે –ગોઅંગ અ૦ એકેએક અંગમા

અંગદ પુ૦ [સં] (સ) વાલીનો પુત્ર ૦કૂદકો પુ૦ ઊંચો કૂદકો, 'હાઈ જંપ' ૦વિષ્ટિ સ્ત્રી૦ અંગદે રામના કૃત નગરે જવાને આવે કરેલી વિષ્ટિ –સમાધાનની મસલત ૦શિરોધાર્ય સ્ત્રી૦ અંગદના જેવી, કૃતને ગાજતી શિરોધાર્ય–સ્વીકાર્યતા [–કરવી = અંગદ પેઠે ચતુરાઈથી વાત સમજાવવી]

અંગના સ્ત્રી૦[સં] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી

અંગમેજયત્વ ન૦ [સં] જુઓ 'અંગ'મા

અંગમોરડા પુ૦બ૦વ૦ જુઓ 'અંગ'મા

અંગરખી, –ખું, –ખો [સં જંગ+રક્ષક] જુઓ 'અંગ'મા

અંગાઉ વિ૦ જુઓ 'અંગ'મા [–કરજ = અંગ ઘસ કરેલુ–બીજી આડ વિનાનુ કરજ – ખર્ચ = હાથખરચી, જાત અંગેનુ ખરચ]

અંગાખડ વિ૦[અંગાર+ખડ]જુઓ અંગારખું

અંગારો પુ૦[સં]અગ્નિ (૨) સળગતો કોલસો(૩) બળતણ, અંગન(૪)[લા]કપૂત ૦ક પુ૦ નાનો અંગારો(૨)[સં.]મંગળગ્રહનુ એક નામ(૩) એક રોગ. ૦વાયુ પું૦ 'કાર્બોનિક એસિડ ગેસ . ૦વું અ૦ક્રિ૦ દેવતામા નાખી શુદ્ધ કરવુ. –રિયુ વિ૦ બળીને ખાખ થયેલુ (૨) ન૦ આગિયુ પરવાથી બળી ગયેલી જુવાર –રી સ્ત્રી૦ નાનો અંગારો, ચિનગારી (૨) રાગડી. –રો પુ૦ જુઓ અંગાર [અંગારા ઊતરવા= મુખ દાઝ ચડવી સખત લાગી આવવુ અંગારો ઊતરવો = ઉલાગાર નીવડવું કપૂત પાકવો ('દીવો ઊતરવો નુ ઊલટું) (આખમાથી) અંગારા ઝરવા=મુખ દોષથી આખ અંગારા જેવી લાલચોળ થવી અંગારો મૂકવો= જુઓ અગ્નિ મૂકવો]

અંગારખું ન૦ [જુઓ અંગાખડ] ઝીણા અંગરખામા શોભીને ખરુ કરેલુ તે

અંગાંગિભાવ પુ૦ [સ] 'અંગ'મા જુઓ

અંગાંગી –ણિયું,–ણો જુઓ 'અંગાર'મા

અંગિત વિ૦[સ]લોહીની સગાઈવાળું (૨)વિશ્વાસુ

અંગિયુ ન૦ [સ જંગ] ઝભલુ –યો પુ૦ બાય વગરનો સ્ત્રીનો કપડો [ઋષિ

અંગિરસ, અંગિરા પુ૦ [સ] (સ) એક વૈદિક ઋષિ

અંગી વિ૦[સ]ખાસ પોતાનુ (૨)[સમાસને અંતે] અંગ–અવયવવાળુ ઉદા૦ 'રોમલાગી' (૩) મુખ્ય, પ્રધાન (૪) સ્ત્રી૦ એક કસરતી ૦કરણ ન૦, ૦કાર પુ૦ સ્વીકાર ૦કારવુ સ૦ક્રિ૦ [સ અંગીકાર] સ્વીકારવુ ૦કાર્ય વિ૦સ્વીકાર્ય. ૦કૃત વિ૦અંગનુ –પોતાનુ કરેલુ; સ્વીકારેલુ ૦કૃતત્વ પું૦ પ્રમાણ–પુરાવા વિના સ્વીકારી લીધેલો સિદ્ધાંત, 'પોસ્ચ્યુલેટ' ૦ભૂત વિ૦ અંગનુ થયેલુ, અંગરૂપ

અંગી(–ગે)હી સ્ત્રી૦ [જુઓ અંગીકૃ] રાગડી (ખાસ કરીને મોનીની)(૨)પોક મારવા માટે તૈયાર કરેલી જગા (૩) ઝાળ, અંગન [–નો અંગારો=(મોનીની અંગીતીના અંગાર પેઠે) દેખવે બહારથી નરમ, પણ ખરેખર જબરું પ્રતાપી હોય તે]

અંગીકૃ ન૦ [સ અભ્યુપેત્યવાદ] જુઓ અંગીકાર

અંગુર ન૦ પું૦ [સ અંકુર] નવી ચામડી, કુંપળ [અંગૃ×] [–આવવો = રુઝાવુ]

અંગુલ પુ૦ [સ] આગળ (૨) આગળી

અંગુલિ(–લી) સ્ત્રી૦[સ્ત્રિ]આંગળી, ૦ત્રાણ ન૦ આગળીના રક્ષણ માટે બાણાવળી વાપરે છે તે ચામડાની અંગૂઠી ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦સીલની વીંટી (૨) એની છાપ, મહોર ૦સંજ્ઞા સ્ત્રી૦ આંગળીથી કરેલી નિશાની. ૦નિર્દેશ પુ૦ આંગળીથી નિર્દેશ કરવો – બતાવવું તે

અંગુષ્ઠ પુ૦ [સ્ત્રિ] અંગૂઠો [દુવાલ

અંગૂછો પુ૦[હિ અંગોછા] અંગ લૂછવાનો કટકો.

અંગૂઠો પુ૦ [સ્ત્રિ અંગુષ્ઠ] હાથ અથવા પગનું જડામાં જડુ–પહેલું આગળું [અંગૂઠાનો રાવણ કરવો=જનમાથી મોટું કરવું; રજનું ગજ—અતિશયોક્તિ કરવી. અંગૂઠા પકડવા =ઊભા થઈ, નીચા વળી પગના અંગૂઠા ઝાલવા. તેમ કરવાની શિક્ષા થવી (૨) [લા] આગળ માટે શિખામણ લેવી, વાક કબૂલ કરી તેમાથી બોધ લેવો અંગૂઠે કમાડ ઠેલવું=માલૂમ ન પડે તેમ, છૂપી રીતે વર્તવું, કામ કરવું. મદદ કરવી (૨) પોતાનું કામ બીજા ઉપર સેરવવું. અંગૂઠો દેખાડવો. બતાવવો=ડિંગો કરવું. અંગૂઠો અમુક ઢબે બતાવી ના સૂચવવી અંગૂઠો આપવો, કરી આપવો, પાડવો= (ખત વગેરેમાં) અંગૂઠાની નિશાની કરવી (૨) સહી કરવી – મંજૂર રાખવું.] –ઠાદાવ પુ૦ કુસ્તીનો એક દાવ –છાપરી સ્ત્રી૦ અંગૂઠા જેટલી જાડી પટ્ટી –ઠિયું વિ૦ અંગૂઠાના માપનું (૨) ન૦ અંગૂઠાનું એક ઘરેણું –ઠી સ્ત્રી૦ પગને અંગૂઠે પહેરવાનું સ્ત્રીનું ઘરેણું (૨) આંગળીના રક્ષણ માટેની બોળી

અંગૂર સ્ત્રી૦ [ફા] લીલી દ્રાક્ષ

અંગે અ૦ [સ્ત્રિ અંગ] જુઓ 'અંગ'માં

અંગેડી સ્ત્રી૦ જુઓ અંગીઠી

અંગોઅંગ અ૦ જુઓ 'અંગ'માં

અંગોર સ્ત્રી૦ તળાવના સામેના કિનારાની જમીન (૨) ખૂબ પાણી પાયેલી કે અતિશય ફળદ્રુપ જમીન

અંગ્રેજ પું૦ [પો ઇંગ્લેજ] ઇંગ્લંડનો વતની ૦ણ સ્ત્રી૦ અંગ્રેજ સ્ત્રી –જી વિ૦ અંગ્રેજ લોકોનું. અંગ્રેજ લોકો સંબંધી(૨)સ્ત્રી૦અંગ્રેજોની ભાષા

અંઘેડો પું૦ [જુઓ અઘેડો] એક વનસ્પતિ

અંઘોળ ન૦ [હિ અંગોહલિ, મ] સ્નાન નાહવું તે ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનું અંઘોળિયું (૨) અંઘોળ કરવાની ઓરડી (૩) તાબાહૂંડી (૪) વરકન્યાને સ્નાન કરાવતા ગવાતું ગીત (૫) વરને સ્નાન કરાવનાર સ્ત્રી ૦વું અ૦ક્રિ૦ નાહવું –ળિયું ન૦ નાહવાનું પાણી ગરમ કરવાનું વાસણ (૨) નાહવા બેસવાનું પાટિયું –ળિયો પું૦ સ્નાન કરાવનાર ચાકર (૨) નાહવાનું પાણી ગરમ કરવાનું વાસણ

અંઘ્રિ પુ૦ [સ્ત્રિ] પગ

અંચ સ્ત્રી૦ જુઓ આંચ (૫)

અંચઈ સ્ત્રી૦જુઓ અણચી.વાકું બોલવું તે જૂઠ

અંચલ(–ળ) પું૦ [સ્ત્રિ] પાલવ

અંચળિયો પુ૦ [સ્ત્રિ અંચલ] નાના છોકરાંને ઓઢાડવાનો ભાતીગળ રૂમાલ(૨)તેલમા બોળી સળગાવેલી દોરડી

અંચળો પુ૦ જુઓ અંચળવો

અંજન ન૦ [સ્ત્રિ] આંજવાનો પદાર્થ, કાજળ; સુરમો [–પાડવું = દીવો કરી તેની મેંશ ભેગી કરવી (અંજન માટે). મેશ પાડવી] ૦શલાકા સ્ત્રી૦ આંજવાની સળી

અંજના(–ની) સ્ત્રી૦ [સ્ત્રિ] (સ) હનુમાનની માતા ૦પુત્ર, ૦સુત પું૦ (સ) હનુમંત –ગીત ન૦ એક છંદ

અંજલિ(–ળિ) સ્ત્રી૦[સ્ત્રિ]બોબે. પોશ(૨)બેમા ભરેલું હોય તે (૩)[લા] માન [–આપવી= શ્રાદ્ધ સરાવવું, તર્પણ કરવું, મૃતનું સ્મરણમા કાંઈક કરવું (૨)યથાશક્તિ ભાગ કે ફાળો આપવો]

અંજળ(૦પાણી) ન૦ + જુઓ અનજળ, દાણોપાણીનુ નિર્માણ

અંજળિ સ્ત્રી૦ જુઓ અંજલિ

અંજામ પુ૦[ફા] અંત (૨) પરિણામ

અંજાવવું સ૦ક્રિ૦ 'આંજવું'નું પ્રેરક આંખમા (અંજન) લગાડાવવું (૨) 'અંજવું'નું પ્રેરક

અંજાવું અ૦ક્રિ૦ તેજને લીધે આંખ મીંચાઈ જવી (૨) બીજા આગળ ઝાંખા પડી જવું (૩) 'આંજવું'નું કર્મણિ

અંજીર ન૦ [ફા] એક મેવો –રિયું વિ૦ અંજીરના જેવા રંગનું. –રી સ્ત્રી૦અંજીરનું ઝાડ

અંજુમન ન૦ [ફા] મડળ, સમાજ, જમાત
અંટવાવું અ૦ક્રિ૦ ['આંટો' પરથી ?] વચમા અવરાયા કરવુ (૨) પગમા દોરડું ભરાવાથી ગમડી પડવુ. -ણ સ્ત્રી૦ અટવાવુ તે (૨) અંટવાતી વસ્તુ
અંટસ પુ૦ વૈર, પાડાખાર
અંટાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ અંટવાવુ
અંટાળ સ્ત્રી૦ અડફટમા આવવુ તે, નડતર (૨) ગાય ભેસને દોહતી વખતે પાછલા પગે મારવામા આવતી આટી [-જે આવવું= (નકામુ) વચ્ચે અડફટમા આવવુ]
અંટાળ વિ૦ ત્યા ત્યા અટવાતુ, નખહતુ (૨) ભારબોજ વિનાનુ (૩) નકામું. ૦કાટલુ ન૦ ખોટુ વજન (૨) [લા] નકામુ રખહતુ -કયાયે જેનો સમાસ ન થતો હોય એવુ માણસ
અંડ ન૦[સ] પેળ, ગોળી (ગુંદાગની) (૨) ઈડુ ૦કટાહ પુ૦ સામાન્ય ઈડાનુ અથવા બ્રહ્માડનુ કોચલું. ૦કોશ(-ષ)પુ૦ પેળની કોથળી ૦જ વિ૦ ઈડામાથી જન્મેલું ૦ભિત્તિ સ્ત્રી૦ઈડાનુ કોચલુ ૦વર્ધ(-ર્ધ)ન ન૦, ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ અડકોષ મોટો થઈ જવાનો રોગ -કારક, -કૃતિ વિ૦ ઈડાના આકારનુ, લબગોળ
અંડળ વિ૦ વગર મહેનતનું હરામનુ ૦ગંડળ વિ૦ ખરુ ખોટુ, ગેલફેલ
અંડાકાર, અંડાકૃતિ વિ૦[સં] જુઓ 'અંડ'મા
અંડૂસ પુ૦ અંડ, ગોળી (ગુંદાગની) (૨) ન૦ સીતાફળ
અંડોળ વિ૦ [સં આંદોલ્] ડોલતુ, ઝોલા ખાતુ (૫)
અંત પુ૦ [સ] છેડો, છેવટનો ભાગ (૨) સમાપ્તિ, આખર (૩) હદ, સીમા (૪) મરણ, વિનાશ [-આણવો, લાવવો=પૂરુ કરવુ (૨) નાશ કરવો -આવવો=પૂરુ થવુ (૨) નાશ પામવુ. -કાઢવો=છેવટ સુધી છોડવુ નહિ; બરોબર તપાસીને તાગ મેળવવો (૨) કટાળો આપવો, પજવવું, દમ કાઢવો -લેવો=અંત કાઢવો (૨) આખર આવે ત્યા સુધી વળગ્યા રહેવુ] ૦ક પુ૦ ઘાતક, મારો (૨) કાળ, મરણ (૩)[સ] યમ. ૦કાલ(-ળ) પુ૦ આખરનો સમય (૨) મોતની ઘડી ૦કાળિયું વિ૦ અંતકાળ વખતે કામ આવે એવું. ૦વંત વિ૦નાશવંત ૦વેળા સ્ત્રી૦ મરણકાળ ૦શય્યા સ્ત્રી૦ મરણપથારી
અંતર્ અ૦ [સ] જુઓ અંતરે' પછી
અંતર વિ૦[સ] અદરનું (૨)નજીકનુ (૩) ન૦ અદરનો ભાગ (૪) અંતઃકરણ મન (૫) અવકાશ, છેટું (૬) વચલો કાળ (૭) તફાવત (૮) ભેદ, જુદાઈ (૯) સમાસને અંતે 'અન્ય', 'બીજું' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'રૂપાંતર' (૧૦) સ્ત્રી૦ ('ખબર' જોડે) સમાચાર ઉદા૦ એની કાંઈ ખબર કે અંતર નથી [-ખોલવું=મનની વાત સાફ કહી દેવી (૨) મનનુ ભીતર ઉતારુ કરવુ -પડવુ=બે વચ્ચે છેટુ રહેવુ (૨) તફાવત હોવો (૩) મનમા જુદાઈ આવવી -રાખવું=જુદાઈ ગણવી, મન મૂકીને ન વર્તવુ, પરાયુ માનવુ]૦ચિહ્ન ન૦ બે વચ્ચે અંતર-તફાવતનુ ળ આવું ચિહ્ન (ગ). ૦છાલ સ્ત્રી૦ અંદરની છાલ ૦જકાત સ્ત્રી૦ દેશની અંદર આવતા માલ ઉપર લેવાતી જકાત ૦જામી [સ યામી] વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ અંતર્યામી ૦જ્ઞ વિ૦ અંદરની વાત જાણનાર ૦તમ વિ૦ છેક અંદરનુ ૦તર વિ૦ વધારે અંદરનુ. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ અંદર -આત્મા તરફ વળેલી દૃષ્ટિ ૦નાદ પુ૦અંતઃકરણનો અવાજ. ૦પટ ન૦ આડુ કપડુ તે-પડદો ૦બાહ્ય વિ૦ અંદરનુ ને બહારનુ ૦વાસિયુ [સ વાસસ્] ન૦ શ્રાદ્ધ સરાવતા બ્રાહ્મણ ઉપર નાખવાનો લૂગડાનો કકડો. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ અંતઃકરણની ઇચ્છા, મનોભાવ -રાખી સ્ત્રી૦ અંતર, છેટુ (૨) જુદાઈ
અંતરચેલ સ્ત્રી૦ એક વેલ, અમરવેલ
અંતરસ ન૦[જુઓ અંતરાશ] પાણી કે ખોરાકનું શ્વાસનળીમા પેસી જવું તે, અંતરાશ
અંતરવાસિયુ ન૦ જુઓ 'અંતરમા'
અંતરવાસો ન૦ [સ અંતર+વાસસ્] વિવાહ વગેરે શુભકામોમા વિધિ વખતે પાથરડીનો છેડો કાઢવામા આવે છે તે [-કરવો]
અંતરાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'અંતર'મા
અંતરાત્મા પુ૦ [સં] જુઓ 'અંતર'મા

અંત [સ] શબ્દની પૂર્વે 'અંદરનું', 'વચમાં' એવા અર્થમાં ૦કરણ ન૦ જ્ઞાન, સુખાદિના અનુભવનું સાધન, મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર એ પદોથી ઓળખાતી અંદરની ઇંદ્રિય (૨) અંતર, હૃદય, 'ડોનિસ્યન્સ' [–ના ડાળા= અંતરનો બળાપો કે ચિંતા –નો ચકરો= ભારે જબરો આઘાત, મોટું મર્મસ્પર્શી દુઃખ] ૦કેંદ્ર ન૦ અંદરનું મધ્યબિંદુ, 'ઇનસેન્ટર' (ગ) ૦કોણ પુ૦ 'ઇન્ટીરિયર એન્ગલ' (૨) 'ઇન્ટર્નલ એન્ગલ' (ગ) ૦કોપ પુ૦ આંતરિક તોફાન (૨) દિલની અંદરનો ગુસ્સો ૦ક્ષોભ પુ૦ આંતરિક ક્ષોભ–અશાંતિ ૦પંચક ન૦ મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત, અહંકાર, અને જીવ એ પાંચનું જૂથ ૦પાત પુ૦ (શબ્દનું) વચ્ચે આવવું–પડવું તે (વ્યા) ૦પાતી વિ૦ વચ્ચે આવેલું ૦પુર ન૦ જનાનખાનું ૦પુરિકા સ્ત્રી૦ અંતઃપુરની સ્ત્રી ૦પ્રવાહ પુ૦ અંદરનો –ઘૂંધો પ્રવાહ ૦પ્રકૃતિ સ્ત્રી૦ મૂળ સ્વભાવ (૨) જન્મનો ખાનગી વહેમ ૦પ્રવેશ પુ૦ અંદરના ભાગમાં દાખલ થવું તે ૦પ્રવેશી વિ૦ અંતઃપ્રવેશ કરનું. ૦પ્રેરણા સ્ત્રી૦ જુઓ સહજબુદ્ધિ ૦શત્રુ પુ૦ અંદરનો–ઘરનો માણસ છતાં શત્રુ (૨) હૃદયમાં રહેલો દુશ્મન (કામ ક્રોધાદિ) ૦શલ્ય પુ૦, ન૦ અંદરનું–ખૂંપું શલ્ય ૦શાસ્તા પુ૦ અંદરનો શાસ્તા–અંતરાત્મા, ધર્મબુદ્ધિ ૦સત્ત્વા વિ૦ સ્ત્રી૦ સગર્ભા ૦સુખ ન૦ આંતરિક સુખ ૦સ્થ વિ૦ જુઓ અંત(–ત)સ્થ ૦સ્થલ (–ળ) ન૦ અંદરનું—મર્મસ્થળ ૦સ્ફૂર્તિ(–ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ આંતરિક સ્ફૂર્તિ ૦સ્વરૂપ ન૦ આંતરિક—અંદરનું સ્વરૂપ

અંતિક વ૦ [સ] પાસેનું, નજીકનું

અંતિમ વિ૦ [સ] છેલ્લું, છેવટનું (૨) સામે છેડે હોય એવું, જહાલં ૦તા સ્ત્રી૦

અંતિયું વિ૦ [સ અંત] છેલ્લું, છેવટનું અંતે આવેલું (૨)[લા] બહુ જ ખિન્નતાવેલું, મરણિયું; જીવ ઉપર આવેલું [અંતિયાં કરવાં=ખિન્નતાને કાયર થઈને છાકિયા કરવા (૨) મરણિયા થઈને વર્તવું]

અંતીયંતી સ્ત્રી૦ એક રમત

અંતે અ૦[સ] છેવટે; આખરે

અંતેવાસી વિ૦ [સ] પાસે રહેનારું (૨) પુ૦ (ગુરુની સમીપ રહેનાર) શિષ્ય

અંત્ય વિ૦ [સ] છેવટનું, છેલ્લું. ૦કર્મ ન૦, ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ અગ્નિસંસ્કાર ૦ગમન ન૦ શ્રેષ્ઠ વર્ણની સ્ત્રીનો કનિષ્ઠ વર્ણના પુરુષ સાથેનો સંબંધ. ૦જ વિ૦ પંચમ વર્ણનું, અસ્પૃશ્ય ગણાતી વર્ણનું (૨) પું૦ એ વર્ણનો માણસ ૦જાશ્રમ પું૦ અંત્યજોને રહેવા તથા કેળવણી લેવાની સંસ્થા ૦દ્ધાર પુ૦ અંત્યજનો ઉદ્ધાર ૦પદ ન૦ ૦પદ ન૦ ગુણોત્તરનું અંત્ય પદ (ગ) ૦યમક પુ૦ છેવટના અક્ષરોનો યમક–પ્રાસ –ત્યાક્ષર પુ૦ અંત્ય — છેલ્લો અક્ષર –ત્યાક્ષરી સ્ત્રી૦ બોલાયેલી કવિતાના છેલ્લા અક્ષરથી શરૂ થતી બીજી કવિતા બોલવાની રમત –ત્યાનુપ્રાસ પુ૦ અંતે આવતો અનુપ્રાસ –ત્યાવસ્થા સ્ત્રી૦ છેલ્લી–આખરની સ્થિતિ (૨) ઘડપણ –ત્યાશ્રમ પુ૦ અંત્ય આશ્રમ–સંન્યાસાશ્રમ –ત્યાશ્રમી વિ૦ સંન્યાસી –ત્યેષ્ટિ સ્ત્રી૦ અંત્યક્રિયા [જુઓ

અંત્ર ન૦ [સ] આંતરડું. ૦જાળ સ્ત્રી૦ આંતરડાનું

અંદર અ૦ [ફા] મા, મહીં ૦આને, ૦થી અ૦ અંદરથી, ધૂપી રીતે

અંદાજ પુ૦ [ફા.] અડસટ્ટો, શુમાર, આશરો [–કાઢવો=અડસટ્ટાનો હિસાબ કરવો—તેનો આશરો મેળવવો શુમારે કેટલું તે જોવું, અનુમાન કરવું –લેવો=કસી જોવું, અજમાવવું, જેથી અંદાજ મળે –હોવો=મર્યાદા હોવી, આશરે કાંઈક નક્કી હદ હોવી] ૦પત્ર, ૦પત્રક પુ૦, ન૦ (વ્યક્તિ કે સંસ્થાના) વાર્ષિક આવક અને ખર્ચનો અંદાજી હિસાબ બતાવતું કાગળિયું, બજેટ' –જી વિ૦ અંદાજથી નક્કી કરેલું [આકળ

અંદુ(–દૂ)ક સ્ત્રી૦ [સ] હાથીને પગે બાંધવાની

અંદેશ(–શો) પુ૦ [ફા] સંદેહ, વહેમ [–આવવો, જવો=સંદેહ પેદા થવો, વહેમ પડવો –આણવો, લાવવો=શંકા કરવી,

વહેમાવુ –રાખવો = મનમા વહેમ ધારણ કરવો વહેમાયા કરવુ]

અંદોલન ન૦ [સ] આદોલન –વું સ૦ક્રિ૦ [સ. अदोलय्: પ્રા. अदोल] હીંચોળવુ, ઝુલાવવું

અંધ વિ૦[સ.]આંધળુ (૨) [લા] વગર સમજનુ, વિવેકહીન ૦ક વિ૦ઝાખુ, ઝળઝળુ (૨)ઝીકું(૩) પુ૦ (સ) એક રાક્ષસ. ૦કાર પું૦ અંધારુ ૦કૂપ પુ૦ અંધારો કૂવો (૨) ઝાડ ઝાખર કે બીજે કારણે ન દેખાવાથી ફસાઈ પડાય એવો કૂવો (૩) [સ]એક નરક ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ આંધળાપણુ ૦તામિસ્ર પુ૦ પૂર્ણ અંધકાર (૨) અજ્ઞાન ૦પર પરા સ્ત્રી૦ આંધળાઓની હાર (જોયા વિચાર્યા વિના ચાલનારાઓની મંડળી) ૦પૂજા સ્ત્રી૦ આંધળી પૂજા. ૦પર૦-પરાન્યાય પુ૦જોયા વિચાર્યા વિના આંધળાઓની પેઠે એકની પાછળ બીજાએ ગાડરિયા પ્રવાહે ચાલવુ તે ન્યાય ૦પંગુન્યાય પુ૦ આંધળો ને પાંગળો પરસ્પર સહાયથી કામ ઉકેલે એવો ન્યાય ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ આંધળી—વગર સમજની ભક્તિ ૦શ્રદ્ધા સ્ત્રી૦આંધળી-વગર સમજની શ્રદ્ધા ૦હસ્તીન્યાય પુ૦ હાથીનો પગ જોનાર આંધળો એને થાંભલા જેવો કલ્પે, કાન જોનાર સૂપડા જેવો કલ્પે,એવો ન્યાય

અધરાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ અંધારવુ

અંધશ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ 'અંધ'મા

અંધાધૂની સ્ત્રી૦ જુઓ અંધાધૂંધી

અંધાધૂંધ(–ધી) સ્ત્રી૦ [हि म अंधाधुंध] અરાજકતા, અતિશય અવ્યવસ્થા

અંધાપો પુ૦ આંધળાપણુ

અંધાર પુ૦ [સ अंधकार] અંધારુ ૦કાળું વિ૦ અંધારા જેવું કાળું ૦કોટ પુ૦ વગસાદનો ગોરંભો, એથી થતુ અંધારું ૦કોટડી સ્ત્રી૦ અંધારી ઓરડી (૨) તુરંગ કેદખાનુ ૦પછેડી સ્ત્રી૦, ૦પછેડો પુ૦ જે ઓઢવાથી અદૃશ્ય કે અછતુ રહેવાય એવું (કાળુ કે જાદુઈ) વસ્ત્ર (૨) [લા]ગુપ્ત કે અજ્ઞાત રહેવુ તે [–ઓઢવી.–વો, પહેરવો = ગુપ્ત કે અજ્ઞાત થઈ જવુ (જાદુથી કે કાળું વસ્ત્ર પહેરી લઈને) –ઓઢાડવો= સામાને ભૂરકી નાંખવો ભ્રમમા નાખવો કે જેથી બીજુ સૂઝી ન શકે, ખરી સૂઝ પડવા ન દેવી] ૦પટો પુ૦ આંખે બાંધવાનો પટો અંધારી (૨) એવી એક રમત ૦પિછોડી સ્ત્રી૦, ૦પિછોડો પુ૦ જુઓ અંધારપછેડી ૦વું અ૦ક્રિ૦ વાદળાથી આકાશ ઘેરાવુ –ઘનઘોર થવુ –રાં ન૦ બ૦વ૦ આંખ સ્પષ્ટ ન દેખી શકે તેવુ થવુ તે, ચક્કર તમ્મર [–આવવાં=ન દેખાવુ; તમ્મર આવવી –ઉલેચવાં = (પ્રકાશ મેળવવા) મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો] –રિયુ વિ૦ અંધારાવાળુ (૨) ન૦ જેમા ચંદ્ર ન દેખાય એવુ પખવાડિયુ, કૃષ્ણપક્ષ –રિયું અજવાળિયુ ન૦ એક રમત. –રી સ્ત્રી૦ આંખ-ઠાકણી. આંખનો ડાબડો (૨) સોનીનુ એક ઓજાર (૩) ભૂરકી (૪) તમ્મર (૫) જેલની અંધારી કોટડી કે તેમા પૂરી રાખવાની સજા

અંધારું ન૦[સ अंधकार] પ્રકાશનો અભાવ, ન દેખાય તેવી પ્રકાશની સ્થિતિ (૨) [લા] અવ્યવસ્થા,અંધેર (૩) ગુપ્તતા અપ્રસિદ્ધિ (૪) અજ્ઞાન (૫) વિ૦ અંધારાવાળુ પ્રકાશ વિનાનું [–રામાં કુટાવું = ન દેખાવા – સમજવાથી ફોગટ ફાફા મારવા, અથડાવુ –રામાં જવું = ધ્યાન બહાર કાંઈ બનવુ,જેથી અજાણ રહીએ –રામા રહેવું = અજ્ઞાન રહેવુ (૨) જાહેરમા ન આવવું અપ્રસિદ્ધ કે ગુપ્ત રહેવુ (–રામાં રાખવું તેના પ્રેરક અર્થમા) અંધારાં ઉલેચવાં જુઓ 'અંધાર'મા –કરવું=અંધારું થાય કે પડે એમ વર્તવુ –થવું=રાત પડવી –પડવું=(પ્રકાશ વચ્ચે કાંઈ આવવાથી)અંધારું થવુ, પ્રકાશ આવતો રોકાવો –મૂકવું=(પ્રકાશ વચ્ચેથી) ખસવુ જેથી અજવાળુ આવે. –વળવું=અંધકાર કે અંધેર ફેલાવુ]

અંધારું ઘોર વિ૦ (૨)ન૦ ખૂબ ઘાડું અંધારું

અંધું વિ૦ [સ अंध] આંધળુ –ધેમૂલ વિ૦ હૈયાફૂટું

અંધેર ન૦[સ अंधकार] અવ્યવસ્થા,અજાણકતા –રી (૦નગરી) સ્ત્રી૦ (સ) અજાણકતાના ધામરૂપ એક કલ્પિત નગરી. સાવ અંધાધૂંધી

અંબ ન૦ [सं अंबु] પાણી

અંબ સ્ત્રી૦ [सं] અંબા, મા, દેવી

અંબટ વિ૦ [મ ,સ અમ્બ્ટ] ખાટુ
અંબર ન૦ [સ] આકાશ (૨) વસ્ત્ર (૩) કસબી ભુરાવાળી રેશમી સાડી (૪) એક સુગંધી પદાર્થ
અંબરીષ પુ૦[સ] (સ) વિષ્ણુના અનન્ય ભક્ત તથા પ્રસિદ્ધ સૂર્યવંશી રાજા
અંબષ્ઠ પુ૦ [સ] બ્રાહ્મણથી વાણિયાણને થયેલો પુત્ર (૨) મહાવત
અંબળાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ અમળાવું
અંબા સ્ત્રી૦ [સ] મા (૨)[સ] દુર્ગા ૦જી સ્ત્રી૦ (સ) અંબા ભવાની કે એમનું ધામ આબુ ૦ભવાની સ્ત્રી૦ (સ) એક દેવી
અંબાટ પુ૦ [જુઓ અંબાવું] ખાટા પદાર્થની દાતને થતી અસર
અંબાડ પુ૦ (કા) અંબાટ (૨) આંખમાં તીક્ષ્ણ ઔષધ નાખ્યા પછી અમુક વખત સુધી તેની જે અસર પહોંચે છે તે
અંબાડાં ન૦અ૦વ૦[સ. આમ્રાતક, પ્રા અંબાડગ] એક જાતના ખાટા ફળ [ઉંબાડિયું
અંબાડિયું ન૦ ડાળાનો ટુકડો (૨) જુઓ
અંબાડી સ્ત્રી૦[સ] એક (ખાટા પાનની) ભાજી
અંબાડી સ્ત્રી૦ [અ અમ્મારી] હાથી ઉપરની બેઠક ૦નશીન વિ૦ અંબાડી પર બેઠેલું
અંબાડો પુ૦ [સ, હિ અવડ., જુઓ 'અંબાહા'] ભીડ
અંબાર પું૦ [અ ઇબાર] ઢગલો, ભરાવ
અંબાલિકા સ્ત્રી૦[સ](સ) બાહુ રાજાની માતા ૦કેય પુ૦ (સ) પાંડુ [બટાઈ જવું
અંબાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ અમ્લ, પ્રા અંબ]
અંબિકા સ્ત્રી૦ [સ] (સં) અંબા ભવાની (૨) ધૃતરાષ્ટ્રની માતા ૦કેય પુ૦ (સ) ધૃતરાષ્ટ્ર
અંબુ ન૦ [સ] પાણી. ૦જ વિ૦ પાણીમાં ઊપજેલું (૨) ન૦ કમળ (૩) પું૦ ચંદ્ર ૦જા સ્ત્રી૦ લક્ષ્મી ૦દ. ૦ધર, ૦વાહ પુ૦ વાદળ ૦ધિ, ૦નિધિ, ૦રાશિ પુ૦ સમુદ્ર ૦રુહ ન૦ કમળ
અંબોડી ન૦ એક વનસ્પતિ
અંબોરિયું ન૦ જુઓ આંબોળિયું
અંબોડો પુ૦ [દે અંમોંડ] માથાના ટેંગની પાછળ વાળવામાં આવતી ગાંઠ [–લેવો = અંબોડો ગૂંથીને બાંધવો –વાળવો = અંબોડાની ગાંઠ બાંધવી] –ડી સ્ત્રી૦ નાનો
અંબોડો –ડો પુ૦ (પ) અંબોડો
અંબોળવું સ૦ ક્રિ૦ અડાગ લગાડવી (૨) ઉમેરવું, વધારવું
અંભ ન૦ [સં]અબ, પાણી –ભોજ, –ભોરુહ ન૦ કમળ –ભોદ, –ભોધર પુ૦ વાદળ –ભોધિ, –ભોનિધિ પુ૦ સમુદ્ર, અબુધિ
અંભાં અ૦ (૨વ૦) (ગાય–વાછરડાનું બોલવું)
અંભોજ,–રુહ,–દ,–ધર, –ધિ, –નિધિ [સ] જુઓ 'અબ'માં
અંશ પું૦ [સ] ભાગ (૨) વર્તુલનો ૩૬૦મો ભાગ (૩) અપૂર્ણાંકમાં લીટી ઉપરનો અંક, પૂર્ણ સંખ્યાના છેદમાંથી લીધેલા વિભાગ (૪) વાદી જે હોવો જોઈએ એવો ગ્રહનામક સ્વર (સંગીત) ૦ક પું૦ ભાગિયો (૨) વાગ્મ ૦ત અ૦ ક્રિ૦ અંશે, અમુક દરજ્જે ૦પતિ પુ૦ વાગ્મ (૨) અંશાવતાર ૦ભાગી વિ૦ અંશ–ભાગ લેવાના અધિકારવાળું, ભાગ પડાવનાર (૨) પુ૦ એવો માણસ ૦ભૂત વિ૦ અંશરૂપ –શાવતાર પુ૦ જેમાં ઈશ્વરની વિભૂતિનો માત્ર અંશ હોય તેવો અવતાર –શાંશ પુ૦ ભાગનો ભાગ –શાંશીભાવ પુ૦ અવયવ અને અવયવીનો સંબંધ (વ્યા) –શિક વિ૦ પોતું, પોતા ભાગનું –શી વિ૦ અંશવાળું (૨) ભાગ પડાવનાર ભાગિયું (૩) અવયવી, ભાગવાળું –શીજન પું૦ દેવાંશી માણસ
અંશુ ન૦[સ]કિરણ ૦માન(–ન્) પુ૦ સૂર્ય
અંશુક ન૦[સ]ઝીણું કપડું (૨) રેશમી કપડું
અંસ પુ૦ [સ] ખભો
અંહુ અ૦ (૨વ૦) કંટાળો, ઠોંચ કે ખુમારીનો ઉદ્ગાર

આ

આ પું૦ [સ] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો બીજો અક્ષર–એક સ્વર (૨) વ્યંજનથી શરૂ થતા શબ્દની પૂર્વે '–ની શરૂઆતથી' કે '–ઓટલે સુધી' એવા અર્થમા અ૦ બનાવે ઉદા૦ 'આજન્મ' 'આકંઠ' (૩) ઉપસર્ગ ઓછાપણું, અલ્પતા બતાવે ઉદા૦ આકર્ષ ઊલટાપણું બતાવે ઉદા૦ આગમન '–ની તરફ, –ની પાસે' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'આકર્ષણ' 'આરે તરફ' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'આવર્ત' 'ઉપર' એવા અર્થમા ઉદા૦ આરોહ (૪) સંસ્કૃત વ્યાકરણ પ્રમાણે અકારાન્ત વિ૦નુ વિ૦ સ્ત્રી૦ રૂપ બનાવે ઉદા૦ સુશીલ – લા ૦કાર પુ૦ 'આ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાન્ત વિ૦ અંતે આકારવાળુ

આ સ૦ (૨) વિ૦ [સ અયમ્] 'નજીકનુ', 'બતાવેલુ તે' – નિર્દિષ્ટ – એવા અર્થનુ દર્શક સર્વનામ કે વિશેષણ

–આ અંકને છેડે લાગતા તે અંકના (પુ૦ બ૦વ૦માં) 'આઠ કે ઘડિયો' એ અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ એકા, દૂગ્યા, તરિયા, અગિયારા, વીસા વગેરે

આ અ૦ (રવ૦) મોઢુ ઊઘડવાનો સામાન્ય અવાજ ('આ આ કરનો રહી ગયો')

આઇતવાર પું૦ [જુઓ આદિત્યવાર] રવિવાર

આઇસ પુ૦ [ઇ] બરફ ૦ર્ડીમ પું૦ ખાંડ, મસાલો વગેરે નાખીને બરફ વડે ઠારેલા (દૂધ, આમરસ વગેરે) પ્રવાહીની વાની

આઈ સ્ત્રી૦ [મ, સ આર્યા?] મા (૨) દાદી (૩) દેવી ૦જી સ્ત્રી૦ સાસુ

–આઈ પ્રત્યય. વિ૦ ઉપરથી (સ્ત્રી૦) ભાવવાચક નામ બનાવે છે ઉદા૦ મોટાઈ, ગરીબાઈ, લંબાઈ (૨) ક્રિ૦ પરથી પણ બનાવે છે ઉદા૦ લડવુ–લડાઈ, છાપવુ–છપાઈ વગેરે

આઈન પુ૦ [ફા] કાયદો

આઈન પુ૦ [ફા આઈનહ્] આયનો, અરીસો

આઈન પુ૦ [મ] એક ઝાડ (સાદડો) જેનુ ઇમારતી લાકડું થાય છે [સ. અર્જુન]

આઉ ન૦ બાવલુ, અડણ

આઉ પ્રત્યય [સ આલુ?] ક્રિ૦ પરથી (તે ક્રિયાના ગુણવાળું એવા અર્થનુ) વિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ ફળાઉ, ઉખ્તઉ, કમાઉ

આક, ૦ડો પુ૦ [સ. અર્ક] એક વનસ્પતિ, ૦ડિયું વિ૦ આકડાનુ (૨) ન૦ આકડાનુ દૂધ (૩) આકડાનુ દૂધ ચોપડવુ કરવાનુ રિવાજ ૦ડી સ્ત્રી૦ આકડાની એક જાત [**આકડાનાં તૂરા ઊડી જવાં કે તેની પેઠે ઊડી જવું**= જોતજોતામા–જરા વારમા બરબાદ કે પાયમાલ થઈ જવુ, નાશ પામવુ, બતમ થઈ જવુ **આકડા વાવવા**=કજિયો કે અણબનાવ કર્યા કરવો **આકડી પરણાવવી**=ત્રીજી વારનુ લગ્ન અશુભ મનાતુ હોવાથી ને 'ચોથી ચોક પૂરે' એમ ચોથુ શુભ ગણાવાથી. ત્રીજા લગ્ન વખતે તેના અવેજમા આકડી સાથે નામનુ લગ્ન કરવુ, જેથી ખરું લગ્ન ચોથે નબરે આવે]

આકએકલી સ્ત્રી૦ (કા) એક રમત

આકર પુ૦ [સ] ખાણ (૨) જથો, સમૂહ ૦ગ્રંથ પુ૦ આકરરૂપ પ્રમાણભૂત ગ્રથ

આકરણ સ્ત્રી૦ [સ આકૃ?] બૂમ પાડી–ઘાટો પાડીને બોલાવવુ તે

આકરું વિ૦ [આ+કટુ?] તીવ્ર, સખત, અસહ્ય (૨) કઠણ મુશ્કેલ (૩) આકળુ ગરમ સ્વભાવનુ (૪) ભાવમા આકરુ, મોઘું [–પડવું =સખત કે વસમુ કે મોઘુ લાગવુ **આકરો** રૂપિયો=હલકા ભેગવાળો રૂપિયો]

આકર્ણ અ૦ [સ] કાન સુધી

આકર્ષ પુ૦ [સ] ખેચાણ (૨) કસોટી (૩) પાસા રમવા તે, જુગાર (૪) લોહચુબક ૦ક વિ૦ ખેચાણ કરે તેવુ (૨) મોહક ૦ણ ન૦ ખેચાણ (૨) મોહ ૦ણી સ્ત્રી૦ અંકોડી આકડાવાળી લાકડી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ખેંચવુ (૨) મોહ પમાડવુ –ર્ષિત વિ૦ આકર્ષયેલું –ર્ષી વિ૦ આકર્ષક

આકલન ન૦ [સ] ગ્રહણ કરવુ પકડવુ તે (૨) કળવુ–સમજવુ તે (૩) ગણવુ તે. ૦શક્તિ

સ્ત્રી૦ આકલવાની શક્તિ –વું સ૦ ક્રિ૦ [સં આકલ્] આકલન કરવું
આકલિત વિ૦[સં] જણાયેલું, સમજાયેલું (૨) પકડાયેલું (૩) અંદર લીધેલું, ગૂંથાયેલું
આકલ્પ અ૦[સં] એક કલ્પ – ચારે યુગ લગી
આકવ પુ૦ [સં] કસોટીનો પથરો [કાચુંકાચું
આકસ્મિક વિ૦ [સં] ઓચિંતું, અણધાર્યું, અકસ્માત બનતું [ગભરાયેલું
આકળવિકળ વિ૦ [સં આકુલવ્યાકુલ]
આકળું વિ૦ [સં આકુલ] અધીરું, ઉતાવળું (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય એવા સ્વભાવનું –ળાશ સ્ત્રી૦ આકળાપણું, અધીરાઈ
આકંઠ અ૦ [સં] ગળા સુધી
આકંપ પુ૦ [સં] સહેજ ધ્રુજારી –ન ન૦ સહેજ ધ્રૂજવું તે –પિત વિ૦ સહેજ ધ્રૂજતું
આકા(–ગા) પુ૦ [અ] ગેઠ [જેવું
આકાડો(–ઢો)ડી સ્ત્રી૦ [આકડ+ડોડી] આકડનું
આકાર પુ૦ [સં] આકૃતિ, વાટ (૨) જુઓ 'અ'ના (૨) વિગેરી (૪) ગુમાન ૦ક વિ૦ [સં] આમંત્રણ આપવું, નોતરનાર ૦ણ સ્ત્રી૦બોલાવવું તે હાક ૦ણી સ્ત્રી૦જમાડવી, આકણી (૨) કિંમત કરવી તે (૩) આંક પાડવાનું ઓજાર ૦વું સ૦ક્રિ૦ મૂલવવું (૨) અદસદો કાઢવો (૩) જમીનની માપણી કરવી (૪) ઉધારવું ૦ઔષધ ન આકારની સુંદરતા –રી વિ૦ આકારવાળું (૨) [લા] રૂપધારી
આકાશ ન૦[સં] ખાલી શૂન્ય સ્થાન, પોલાણ, 'સ્પેસ'(૨)ગગન,આસમાન [–ચડી આવવું= વાદળાં ઘેરાવાં (૨) [લા]દુઃખનાં વાદળ ઘેરાવાં આકાશના તારા ઉખાડવા, ઉતારવા= બહુ ઉદ્યમાત કે ઊથલપાથલ કરવી આકાશના તારા આંગણા = અશક્ય માગણી કરવી –નાં પંખી ઝાલવાં = અશક્યને શક્ય કરવું. –ની સાથે વાતો કરવી, –ને અડવું = ખૂબ ઊંચું હોવું –માં ઊડવું = અલોપ થઈ જવું (૨) નકામું જવું (૩) ખૂબ ફુલાવું(૪)અતિ ઊંચા, અશક્ય, ગગનવિહારી વાત કે કલ્પના કરવી –મા અડવું, જઈ પહોંચવું=ખૂબ ફુલાવું(૨)કલ્પનામાં કે વાતમાં ખૂબ ચગવું–આકાશમાં કે આકાશે ચડાવવું=ખૂબ વધારેપડતાં વખાણ કરવાં –માં ચંદરવો બાંધવો = દેશ દેશમાં નામના કરવી. આકાશ પાતાળ એક કરવું = મહા ભગીરથ પ્રયત્ન કરવામાં કાંઈ બાકી ન રાખવું (૨) ગજબ કરવો, ભારે ઊથલપાથલ કરવી આકાશ પાતાળ એક થઈ જવું=પ્રલય થવો (૨) ગજબ થવો, મોટી આફત આવી પડવી (કોઈને) આકાશ પાતાળ એક હોવું=ભારે મગરૂર હોવું, જમીનથી અધ્ધર ચાલતા હોવું આકાશ પાતાળ ફરી વળવું=દુઃખે બેગાઈ જવું, આકાશ પાતાળ એક થઈ જવું આકાશ હેઠે આવવું=અશક્ય શક્ય બનવું] ૦કક્ષા સ્ત્રી૦ ક્ષિતિજરેખા ૦કલ્પ વિ૦ આકાશ જેવું (૨) પુ૦ બ્રહ્મ ૦કુસુમ ન૦ (લા) અસંભવિત વાત ૦કુસુમવત્ વિ૦ (૨) અ૦ અસંભવિત ૦ગમન ન૦ આકાશમાં જવું તે ૦ગંગા સ્ત્રી૦ આકાશમાં રાતે અસંખ્ય ચાંદરણીઓનો જે લાંબો સંઘ, ચળકતો પટ દેખાય છે તે ૦ગામી વિ૦ આકાશમાં ફરનાર (૨) દિવ્ય ૦ચલ્લી સ્ત્રી૦ આકારમાં ઊંચે જવાથી કોઈ મોટી ચીજ વણી જ નાની દેખાય છે તે (૨) મદારીની એક જમત (૩) એક પક્ષી ૦દીપ(–પો) પુ૦ માણેકઠારી પૂતળથી દેવદિવાળી ગુચ્છી ઝાડ ઉપર કે અગાશીમાં ઊંચા થાભલા ઉપર લટકાવાતો દીવો (૨) અધ્ધર લટકતો દીવો ૦પથ પુ૦ આકાશનો માર્ગ ૦ભાષણ ન૦ આકાશ સામું જોઈને ઈશ્વરને ઉદ્દેશી કાંઈ બોલવું તે, ઈશ્વરપ્રાર્થના ૦ભાષિત ન૦ રંગભૂમિ ઉપરની કોઈ વ્યક્તિ સાંભળે વાત કરતો હોય તે રીતે નટે કરેલી ઉક્તિ ૦મંડલ(–ળ) ન૦ પૃથ્વી ઉપરથી દેખાતું આખું આકાશ, ખગોળ ૦માર્ગ પુ૦ આકાશમાંનો રસ્તો ૦મુનિ પુ૦ ઊંચું મોઢું રાખી તપ કરનાર (૨) ઊંટ ૦યાન ન૦ વિમાન. ૦વલ્લી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, અમરવેલ ૦વાણી સ્ત્રી૦

દેવવાણી (૨) રેડિયેાની વાણી. ૦વાસી વિ૦ આકાશમા રહેનારુ (૨) પુ૦ દેવ ૦વેલ સ્ત્રી૦ આકાશવલ્લી ૦વૃત્તિ વિ૦ વરસાદ ઉપર જ જેના જીવનનેા આધાર હેાય તેવુ (૨) સ્ત્રી૦ અસ્થિર પેદાશવાળેા ધ વેા (૩) ઈશ્વર આપે તે ઉપર ગુજરેા કરવેા તે ૦સ્થ વિ૦ આકાશમા રહેલુ ૦સ્ફટિક પુ૦ કરા -શિકા સ્ત્રી૦ અગાસી -શિયુ વિ૦ જેના પાકનેા આધાર વરસાદ ઉપર હેાય એવું (૨) ન૦ ઘઉની એક જાત -શી વિ૦ આકાશનુ (૨) દિવ્ય

આકાંક્ષા સ્ત્રી૦ [સ] ઇચ્છા, આશા (૨) [વ્યા] સાભળનારને બીજા પદની અપેક્ષા રહે એવી પ્રથમ પદની અપૂર્ણતા -ક્ષિત વિ૦ ઇચ્છેલુ. -ક્ષી વિ૦ આકાક્ષા રાખનારુ

આકીન પુ૦, ન૦ [અ યકીન] શ્રદ્ધા ૦દાર વિ૦ આકીનવાળુ

આકીર્ણ વિ૦[સ] વ્યાપ્ત, પથરાયેલુ (૨)સકુલ

આકુલ(-ળ) વિ૦ [સ] અસ્વસ્થ, ગભરાયેલુ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વ્યાકુલ(-ળ)વિ૦ખૂબ ગભરાયેલું

આકુંચન ન૦ [સ] સકોચ

આકુચિત વિ૦ [સ] સકુચિત

આકૂત ન૦ [સ] ઇરાદેા, આશય, વિચાર

આકૂર ન૦ (કા)શક્તિ,તાકાત (૨)સ્ફૂર્તિ,ચેતના

આકૂલુ ન૦ આકડાનુ જીડલુ, આકદોડી

આકૃત વિ૦ [સ] (સમાસમા) આકારનુ ઉદા૦ મકરાકૃતકુડળ -તિ સ્ત્રી૦ આકાર (૨) મૂર્તિ (૩) રેખાથી દોરેલેા આકાર

આકૃષ્ટ વિ૦ [સ] આકર્ષેલુ, ખેચેલુ

આકેબત સ્ત્રી૦ [અ. આકિબત] અત, આખર

આકેલ વિ૦ [અ આક્કિલ] અક્કલવાળેા

આક્રમ પું૦ [સં] પરાક્રમ (૨) ચઢવુ તે (૩) પગરણ (૪) આગ્રહ (૫) ધારણસર ચાલવાનેા માર્ગ. ૦ક વિ૦ આક્રમણ કરનાર ૦ણ ન૦ ચઢાઈ,હુમલેા(૨)પરાક્રમ(૩)ઉત્કર્ષ ૦ણશીલ, ૦ણાત્મક વિ૦ આક્રમણ કરવાના સ્વભાવવાળુ. 'એગ્રેસિવ' [આક્રદ કરતું

આક્રંદ ન૦ [સ] રુદન, વિલાપ -દિત વિ૦

આક્રાંત વિ૦ [સ] ઘેરી લીધેલુ; જીતી લીધેલુ (૨) પગ નીચે ચાટેલુ (૩) ઓળગેલુ

આક્રોશ પુ૦ [સ] ઘાટેા પાડીને બેાલવું-રડવુ તે (૨) આક્ષેપ નિદા(૩)ગાળ(૪)ઠપકેા(૫)શાપ

આક્ષિપ્ત વિ૦ [સ] નાખેલુ, ફેંકેલુ (૨) જૂટવી લીધેલુ (૩) મૂઝાયેલુ (૪) નિદાયેલુ (૫) પુ૦ સગીતમા એક અલકાર

આક્ષેપ પુ૦[સ] ફેકવુ તે (૨)લગાડવું,ચેાપડવુ, ઘસવું તે (૩) આરેાપ (૪) વાધેા (૫) જૂટવી લેવુ તે (૬) નિદા (૭) એક અલકાર કે જેમા જે કહેવા ધાર્યું હેાય તે દેખીતી રીતે ખાઈ જવાય છે યા તેનેા નિષેધ થાય છે (કા શા). ૦ક પું૦ આરેાપ મૂકનાર, નિદક

આક્ષેાભ પુ૦ [સ] ક્ષેાભ

આખડવું અ૦ ક્રિ૦ [સ આસ્ફાલ્] ખખડવુ (૨) ઠોકર ખાવી, ટિચાવુ (૩) લડી પડવુ

આખડિયુ ન૦ [જુઓ આખડવુ] ઠોકર ખાઈને પડી જવુ તે

આખડી સ્ત્રી૦ બાધા, માનતા

આખર સ્ત્રી૦[અ આખિર] અત (૨)અ૦ અતે. [-આવવી=પૂરુ થવુ, છેડો દેખાવેા -કરવી =હદ કરવી, છેલ્લી હદે જઈને વર્તવુ] ૦વટી સ્ત્રી૦ છેલ્લી વડી (૨) મેાતનેા વખત ૦મેાસમ સ્ત્રી૦ મેાસમનેા પાછલેા -છેલ્લેા ભાગ ૦સર-વાળે અ૦ છેવટે: પરિણામે ૦સાલ સ્ત્રી૦ વર્ષનેા છેલ્લેા ભાગ અથવા વખત (૨) મરણનેા વખત -રી વિ૦ આખરનુ અતિમ -રે અ૦ છેવટે (૨) નિરુપાયે [અ૦ફારસી]

આખરવુ સ૦ ક્રિ૦ અધ૦કરવુ -ણ ન૦ મેળવણ;

આખલેા પુ૦[સ અક્ષત-આખુ પરથી ?]સાઢ. ખસી ન કરેલેા બેલ -લાઉધામી સ્ત્રી૦ આખલા જેવુ તોફાન વિંગામસ્તી -લિયું ન૦ નાનેા બળદ

આખવું સ૦ ક્રિ૦ [સ આખ્યા] ભાખવુ, કહેવુ

આખળ(-ળી) સ્ત્રી૦ પથ્થર ઘડવાની જગા (કા)

આખળિયેા પુ૦ આહણી

આખળી સ્ત્રી૦ જુઓ આખળ

આખંડલ પુ૦ [સ] (સ) ઇદ્ર

આખા પુ૦બ૦વ૦ [સ અક્ષત] અક્ષત, વણ-લાગેલા ચેાખા [-જોવરાવવા=ભૂત કે શું વળગ્યુ છે તે જોવા ચેાખા ન ખાવવા;-નાંખવા

=(જતિ ભૂલાએ) ચોખા નાખી તે વડે વળગણ વિષે તપાસવુ]

આખાડ પુ૦ +જુઓ આષાઢ ૦ભૂતી વિ૦ અષાઢમા થયેલું (૨) પુ૦ ધર્મદોગી ધુતારો -ડીલું,-ડું વિ૦, અષાઢને લગતું

આખિયું ન૦ ચામડાની પખાલનુ ઉપલુ મોં(ઢા)

આખિર સ્ત્રી૦ [અ] આખર અત

આખી સ્ત્રી૦ [જુઓ આખા] અક્ષત ઉતારવા તે (૨) દાણા ચાળવા તે

આખુ પુ૦ [સ] ઉદર ૦કણી સ્ત્રી૦ ઉદરિયુ

આખું વિ૦ [સ અક્ષત] ભાગ્યા વિનાનુ અખડ (૨) પૂરુ, બધું, સળગ [આખા હાડકાંનું= ઊભા હાડકાનુ, હાડકા ન નમાવે એવુ, કામનુ કાયર કે આળસુ આખી અણીએ=કશીય ઈજા વગર, પૂરું સહીસલામત આખુ કોણું શાકમાં જવું=નજરે દેખાય એવુ હોવા છતા સરતચૂક થવી, ગફલત થવી. આખેા ફાડયેા=પૂરેપૂરેા લાભ] ૦પાખુ, ૦ભાગ્યુ વિ૦ અર્ધુંપર્ધું, અધકચરુ -ખાખાઉ વિ૦ (વગર હકે કે કોઈનો હક ડુબાડી-હરામનુ) આણુ ખાઈ જવાની વૃત્તિવાળું, લોભિયુ -ખાબોલુ વિ૦ સાચ વાત કરનાર (૨) કડવાબોલુ -બોઘડી,-બોઘડીએ અ૦ વારવાર

આખૂન [ફા], ૦જી, આખૂદજી પુ૦ ગુરુ, ઉસ્તાદ (૨) અરબી ભાષાનો શિક્ષક

આખેટ પુ૦ [સ] શિકાર, મૃગયા ૦ક વિ૦ શિકાર કરનાર (૨) પુ૦ શિકારી (૩) કૂતરો

આખેપ પુ૦ [જુઓ ખેપ] સફર

આખેપ પુ૦ [સ આક્ષેપ] (ના) ટચ, મહાવરો, વ્યાસગ [ચાળજ, ચટ, ચિંતા

આખેબ પુ૦ (મુ) જુઓ આખેપ (ના) (૨)

આખેાઘડી, ૦એ અ૦ જુઓ 'આખુ'મા

આખ્યા સ્ત્રી૦[સં] નામ (૨) અટક (૩) નામના (૪) અક્ષરા ૦ત વિ૦ કહેવાયેલુ, વર્ણવાયેલુ (૨)[વ્યા] જેના ઉપાખ્યાન કરવામા આવ્યા છે તેવુ (૩) ન૦ ભાવનુ અભિધાન કરનાર પદ, ક્રિયાપદ ૦તા પુ૦ આખ્યાન કરનાર ૦તિકી વિ૦સ્ત્રી૦ ક્રિયાપદને-ધાતુને લાગતી (વિભક્તિ) ૦ન ન૦ કથા,વૃત્તાત ૦નક ન૦ ટૂંકુ આખ્યાન ૦નકી પુ૦ એક છંદ. ૦યક પુ૦ કહેનાર, કથા કહેનાર (૨) કૃત ૦યિકા સ્ત્રી૦ કથા, વાર્તા (૨) વંશાવલીનુ વર્ણન

આગ પુ૦ [સ આગમ્] આવરો, આવવુ તે

આગ સ્ત્રી૦ [સં અગ્નિ] દેવતા (૨) અગન, લાય, બળતરા (૩) અકસ્માત કાઈ બળી ઊઠે ને ભડકે લાગે તે, લાય (૪) [લા] ઝાવ, ઝનૂન, દાઝ કે એવા આવેશના જુસ્સાની લાગણી (૫) આગ પેઠે ઝટ પરચો દઈ દે એવુ ક્રોધી કે ઉગ્ર સ્વભાવનુ માણસ [-ઊઠવી=અગન ઊઠવી, બળતરા બળવી (૨) બળવુ, મરવુ, નાશ પામવુ, એ ભાવનો તિરસ્કાર કે ખીજ કરતા બોલવામા વપરાય છે જેમ કે, આગ ઊડી એના પૈસામા=બળ્યા, મૂઆ એના પૈસા (૩) [લા] ક્રોધ ખૂબ ચઢવો -ઝાકવી = ખૂબ ક્રોધે ભરાવુ -બળવી,-બેસવી = જુઓ 'અગન બળવી, બેસવી' -મૂકવી,-મેલવી, -સળગાવવી = આગ લગાડવી, બાળવાને માટે સળગાવવુ -લાગવી,=આગવી (મકાન, માલ ઇ૦) અકસ્માત બળવુ -સળગવી = આગ લાગવી (૨) અગ્નિ પ્રદીપ્ત થવો, લાગવુ -બળવુ -વરસવી = ખૂબ તાપ પડવો (૨) ક્રોધથી લબૂકતી વાગ્ધારા નીકળવી -લગાડી તાપણુ કરવુ = તાપણી જેવી એવકૂવીથી વતવુ ને તે વિષે બેપરવા કે ભાન ન હોવુ] ૦ખેલ પુ૦ આતસબાજી ૦ગાડી સ્ત્રી૦ રેલગાડી ૦દાન ન૦ અગ્નિપાત્ર, આગિયુ (૨) પુણ્યાર્થે અગ્નિસસ્કાર કરવો વા તેના સાધન પૂરા પાડવા તે ૦બેટ સ્ત્રી૦ આગબોટથી ચાલતુ વહાણ, 'સ્ટીમર'

આગત વિ૦ [સ] આવેલુ -તાગતા સ્ત્રી૦ આવેલાનો આદરસત્કાર, પરોણાચાકરી -તું વિ૦ +આવતુ

આગ-દાન, -બેટ જુઓ આગ'મા

આગમ પુ૦ [સ] આગમન, જન્મ (૨) શાસ્ત્ર ધર્મશાસ્ત્ર (૩) પ્રાચીન જૈન ધર્મગ્રથ (૪) મત્રશાસ્ત્ર (૫) ખત, દસ્તાવેજ, પુરાવામા

મૂકવા લાયક લેખ (ઙ) પ્રત્યય ૦ન ન૦ આવવુ તે ૦નિગમ ન૦ વેદશાસ્ત્ર, શાસ્ત્રો ૦નિર્ગમ પુ૦ આવક-જાવક (૨) આયાત અને નિકાસ ૦રહિત વિ૦ લેખિત દાખલા વગરનુ (૨) શાસ્ત્રના આધાર વિનાનુ ૦–આપાથી વિ૦[સ] આવતુ ને જતુ, જન્મતુ ને મરતુ (૨) ક્ષણિક [અગાઉ

આગમચ(–જ) અ૦ પહેલેથી. આગળથી,

આગમણુ સ્ત્રી૦ ચૂલાનો આગલો ભાગ (જ્યા અગારા કાઢી ઓલવાય છે)

આગમજ અ૦ જુઓ આગમચ

આગમાણું ન૦ દાળભાત

આગરણુ (ણ,) સ્ત્રી૦ લુહારની ફોઢ કે ભઠ્ઠી (૨) સોનીની ભઠ્ઠી (૩) (કા) હિંદુ ખલાસીની સ્ત્રી

આગરવું સ૦ ક્રિ૦ સરખે અંતરે બધ — પાટા નાખવા [એક રોગ

આગરુ પુ૦ મોમાથી દુર્ગંધ નીકળ્યા કરે એવો

આગરો પુ૦ નાણાભીડનો – તગીનો વખત

આગલી પાછલી સ્ત્રી૦ ગઈ ગુજરી જૂની વાત [–કાઢવી = જૂની વાત (કે તેનો ડંખ) તાજી કે યાદ કરવી –ભૂલવી,–કાઢી નાંખવી = જૂની વાત વીસરવુ, માફ કરવુ]

આગલુ (લુ) વિ૦ [સ અગ્રિમ, પ્રા. અગ્ગિલ્લિય] પહેલાનુ; અગાઉ બનેલુ (૨) મુખ્ય, આગળ પડતુ ૦પાછલું વિ૦ (૨) ન૦ આગળ પાછળનુ, કશા સબધી જૂનુ બાકી કે ચૂકતે યા વસૂલ કરવાનુ રહેલુ. (જુઓ આગલી પાછલી)

આગવાળો પુ૦ એન્જિન બોઈલરમા આગ સભાળનાર–કોલસા પૂરનારો 'ફાયરમેન'

આગવું વિ૦ ઇલાયદુ, પોતીકુ [ભોમિયો

આગ(–ગુ)ચો પું૦ [જુઓ અગવો] અગ્રણી,

આગળ અ૦ [સં અગ્રે, હિ આગે] અગાઉ, પૂર્વે (૨) પાસે, કને (૩) સન્મુખ, સામે (૪) બહાર. જાહેરમા (૫) [દે અગ્ગલ = અધિક ?] ભવિષ્યમા, હવે પછી [–આવવું, = ગરત, પ્રસિદ્ધિ વગેરેમા મોખરે થવુ (બીજાને પાછળ રાખી કે રહે એમ) –પહોંચું = મોખરે આવવુ, દોડવણી કે પહેલ કરવી, ઝડપલાવવુ –થવું = પહેલું અગાઉ ચાલવુ કે જવુ યા મરવું (૨) જુઓ 'આગળ આવવુ' કે 'પડવુ' –૫૨, ઉપર = ભવિષ્યમા] ૦પડતું વિ૦ જાહેરમા આવતુ (૨) મોખરેનું ૦પાછળ અ૦ આગળ અને પાછળ (સમય ને સ્થળ) (૨) ચારે પાસે ૦વા અ૦ અગાઉથી ૦વેડા પુ૦ બ૦વ૦ વવારેપડતુ આગળપડવુ તે

આગળિયો, આગળી જુઓ 'આગળો'મા

આગળુ વિ૦ [જુઓ આગલુ] ચડિયાતું શ્રેષ્ઠ

આગળો,–ળિયો પુ૦ [સ અર્ગલ પ્રા અગ્ગલ] બારણુ ઉઘાડવા વાસવાની કળ, ઉલાળો –ળી સ્ત્રી૦ ઉલાળી (૨) મલમની પટી

આગતુક વિ૦ [સ] આવી ચડેલુ, હમેશનુ નહિ એવુ (૨) વગર નોતરે આવેલુ (૩) પુ૦ અતિથિ (૪) મુસાફર

આગા પુ૦ [તુર્કી] આકા, શેઠ ૦ખાન પુ૦ (સ) ખોજાઓનો ધર્મગુરુ ૦ખાની વિ૦ આગાખાનને લગતુ (૨) આગાખાનના ધર્મને અનુસરતુ [કપડુ

આગાબાની સ્ત્રી૦ [મ] એક જાતનુ સુતરાઉ

આગામી,–મિક વિ૦ [સ] આવનારું, ભવિષ્યનુ

આગાર ન૦ [સ.] ઘર, નિવાસસ્થાન (૨) [જૈન] છૂટ, અપવાદ

આગાહી સ્ત્રી૦ [ફા] ભવિષ્યનુ સૂચન

આગિયા પુ૦ એક પક્ષી

આગિયા-ખડક પુ૦ જુઓ 'આગિયુ'મા

આગિયું વિ૦ [જુઓ આગ] આગવાળુ (૨) જલદ, તીખુ, મિજાજી (૩) ન૦ જુઓ આગ-દાન (૪) ઊભા મોલે ડૂંડામાના દાણા બળી જાય તે રોગ (બહુધા જુવારમા) –ખાખડક પુ૦ જ્વાળામુખી પર્વત

આગિયો પુ૦ ['આગ' પરથી] બઘોત (૨) જુવાર ઇત્યાદિનો એક રોગ, આગિયુ (૩) એક જાતની ધોળી જુવાર (૪) જેને અડકવાથી લાય બળે એવો એક છોડ (૫) (સ) વૈતાલ

આગુ વિ૦ + આગલુ

આગુચો પુ૦ જુઓ આગવો

આગે અ૦[સ અગ્રે પ્રા અગ્ગે, હિ] આગળ, પૂર્વે. [–આગે ગોરખ જાગે = ભવિષ્યની આગળથી

ચિંતા ન કરતા, તે વખતે (દૈવ જોગે) કાર્યક્ર
મારુ જ થશે કે રસ્તો સૂઝશે એ શ્રદ્ધા રાખવી:
આગળ ઉપર વળી કાંઈક કાવતુ થઈ જ રહેશે
–અત્યારે રોકાવુ નહિ (આ ભાવ બતાવે છે)
'આગળ સો થઈ રહેશે '] ૦કદમ ન૦, ૦કૂચ
સ્ત્રી૦ આગળ ધપવુ તે પ્રગતિ ૦વાન વિ૦
આગળ ચાલનાર(૨) પુ૦નેતા સરદાર ૦વાની
સ્ત્રી૦ આગેવાનપણુ –ગોતરું(–રુ) વિ૦
[સ અગ્રતર ?] શરૂઆતનુ, પહેલાનુ (૨) નાસેનું
આગો પાછો પુ૦ અગરખાનો આગલો તથા
પાછલો ભાગ
આગ્નિક વિ૦[સ]અગ્નિને લગતુ (૨)યજ્ઞને લગતુ
આગ્નેય વિ૦ [સ] અગ્નિનુ, અગ્નિ વિષેનુ (૨)
અગ્નિકોણ સંબંધી –ાસ્ત્ર ન૦ અગ્નિ વડે
જેનો ઉપયોગ થાય તેવા હથિયારો–તોપ,
બંદૂક વ૦
આચમણ પુ૦ [સ] યજ્ઞકાલ (૨) ન૦ વર્ષાઋતુને
અંતે પહેલા પાકની આહુતિ
આગ્રહ પુ૦ [સ] ધાર્યું કરવાની વૃત્તિ, મત,
નિશ્ચય (૨) હઠ, જિદ, મમત(૩)વણી વિનતી
–હી વિ૦ આગ્રહવાળુ, નિશ્ચય, હઠીલુ
આગ્રહાયણ પુ૦ [સં] માગશર અગ્રહાયણ
આગ્રુક પુ૦ એ૦ વનસ્પતિ, ઝાપટો
આઘરુ વિ૦ આધુ [–જવુ=દૂળવુ, મરવુ,
દીગતુ રહેવુ, એવો ભાવ બતાવે છે]
આઘરો પુ૦ જુઓ આગ્રહ
આઘાત પુ૦ [સ]પ્રહાર, કટકો(૨)અવાજ થાય
એવી રીતે અથડાવુ તે (૩) દુ:ખની તીવ્ર
લાગણી ૦ક વિ૦ આઘાત પહોચાડે એવુ (૨)
પુ૦ ભાગ્ય ખૂની
આઘુ વિ૦ [સ અગ્રે ?] (કાલને અંતરમા) દૂર,
છેટુ (૨) ક્રિ૦વિ૦આગળ, પાસે (જેમકે આવો
આવ, આઘુ પાછુ) [–આઘસું=પાસે આવવુ
–ઓટવું=લાજ કાઢવી, ઘૂમટો તાણવો (૨)
[લા]સ્ત્રી પેઠે વર્તવુ, બાયલુ બનવુ –કરવું=
(બાજી બાગવુ) ચાલવુ, બચવ કરવુ (૨) દૂર
ખસેડવુ (૩) (ચૂલામા લાગતુ લાકડું) અંદાર
કાઢવુ)(૪)[લા]મનથી દૂર કરવુ, અળખામણુ
કરવુ –મૂકવું=(વસ્તુને) છોડવી, તેને અળગેના
ગેરફાયદામાથી મુક્ત થવુ(૨) (કામ) પૂરુ કરવુ,
પરવારવુ, બાર મૂકવો –બેસવું=દૂર બસવુ;
ખૂટવુ–નજીક નજીક નહિ એમ–બેસવું (૨)
સ્ત્રીએ વેગળા બેસવું, અટકાવ આવવો
–જઈ ને પાછું પડવું=વધારેપડતા આગળ
વધવાની ભૂલ કરી, પછી પાછા ખડવાનુ થાય
ત્યારે પસ્તાવુ, ભૂલ કરીને પસ્તાવુ, નિષ્ફળતા
વહોરવી
આઘુ પાછું વિ૦ (સમય કે અંતરમા) આગળ
પાછળ આવતુ, અહીં તહીં –આમપાસ કયાંક
હોય એવુ, કે સ્થાનફેર થયેલુ (૨)(જગાફેર
થયેથી) નજરે ન પડે એવુ (૩) બોટુ ખરુ,
યોગ્યાયોગ્ય [–કરવું=અહીંથી તહીં જગાફેર
કરવુ (જેમકે, આઘુ પાછુ કરી જુઓ તો અમુ
પેટીમા માઈ જશે લાકડા આવાપાછાં કર્યા
એટલે સમાયુ) (૨) સંતાડવુ (૩) ભાંભેરવુ,
ચાડીચૂગલી કરવી –કહેવું=બોટુ ખરુ કે
યોગ્યાયોગ્ય યા વધારેપડતુ કહેવુ,–જોવુ=
આગળ પાછળનો–બધો વિચાર કરવો પરિણામ
વિષે સંભાળવુ –થવું=અહીંથી તહીં કે
આસપાસ ભમવુ, આવવુ જવુ, ટિચાવુ, કાંકરા
મારવુ (૨)સંતાવુ કે સ્થાનફેર થવુ]
આઘે અ૦ દૂર, વેગળે ૦થી અ૦ દૂરથી ૦નું
વિ૦ દૂરનુ (૨) ભવિષ્યનુ ૦રું વિ૦ આઘુ(૫)
આઘૂડો પુ૦ છોકરાની એ૦ રમત
આઘૂર્ણ વિ૦ [સ] ચક્રમ્ભ, ફરતુ ૦માન વિ૦
ચકરાચકરા કરતુ
આઘોષક વિ૦ [સ] ઘોષણા કરનાર
આઘ્રાણ ન૦ [સ] સૂઘવુ તે (૨) સંતોષ
આચકવુ સ૦ક્રિ૦ એચવુ આચકા સાથે લઈ લેવુ
આચકી સ્ત્રી૦ આચકી તાણ –ટો પુ૦ આચકો,
ચક્કો (૨)[લા] સંકોચ, આનાકાની (૩) શ્રમનો
(૪) બોટ [–આવો=ભમવુ, આંટો
અનુભવમા આવવો –આપવો=આંટો
આવે એમ કરવુ–અનુભવાવવો –મારવો=
જોરથી એકદમ બેસવુ –આપવો,–ભાગવો=
આંટો ખાવો]
આચમન ન૦[સ]જમણી હથેલીમા રેડુ પાણી
લઈ પી જવુ તે (–કરવુ) (૨) પ્રવાહી પ્રસાદ

–ની સ્ત્રી૦ આચમન માટેની ચમચી.–વું વિ૦ [आचम्] આચમન કરવુ

આચરકૂચર વિ૦ પરચૂરણ (૨) ન૦ પરચૂરણ ખાવાનુ; કાચુ કોરુ (૩) પરચૂરણ સરસામાન

આચરણ ન૦ [सं] ચાલચલગત, વર્તણૂક (૨) ચારિત્ર, લક્ષણ (૩) વ્યવહાર, અમલ –ણીય વિ૦ આચરવા યોગ્ય –વું સ૦ક્રિ૦ [स आचर्] કરવુ, પાળવુ (૨) અ૦ ક્રિ૦ વર્તવુ, ચાલવુ

આચાર પુ૦[સ.]આચરણ, વર્તન (૨)સદાચરણ (૩) વિધિ, સત્કાર (૪) ધર્મશાસ્ત્રમા કહેલા આચરણના નિયમો (૫) શિષ્ટ સંપ્રદાય, રૂઢિ, રિવાજ ૦જડ વિ૦ જડની પેઠે વિચાર વિના માત્ર આચારને વળગી રહેતુ (૨) આચારને વળગી રહીને વિચારશૂન્ય બનેલુ ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ આચારથી ભ્રષ્ટ, પતિત ૦વિચાર પુ૦ બ૦વ૦ વર્તન અને વિવેક (૨) ધાર્મિક રીતરિવાજ અને માન્યતાઓ ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આચારની શુદ્ધતા — ધર્મ પ્રમાણે હોવુ તે ૦સૂત્ર ન૦ આચારનો પ્રધાન નિયમ –ગ્રહ પુ૦ આચારનો આગ્રહ –ગ્રહી વિ૦ આચારનુ આગ્રહી –રી વિ૦ આચાર પાળનારુ–ચુસ્ત

આચાર્ય(–જી) પુ૦ [स आचार्य + जी]+ આચાર્યજી

આચાર્ય પુ૦ [सं] ધર્મ–સંપ્રદાય ચલાવનાર, ધર્માધ્યક્ષ (૨) વેદાદિ વિદ્યા શીખવનાર (૩) મંત્રોપદેશ કરનાર, ધર્મગુરુ (૪)મુખ્ય શિક્ષક, 'પ્રિન્સિપાલ' (૫) ગોર (૬) વિદ્વાન

આચ્છાદક વિ૦ [सं] ઢાકનાર, સંતાડનાર –ન ન૦ ઓઢવાનું કે ઢાકવાનુ જે હોય તે (ચાદર, છાપરુ, ચંદરવો ઇત્યાદિ) (૨) સંતાડવુ તે. –વું સ૦ક્રિ૦ [स आच्छाद्] ઢાકવુ [સંતાડેલું

આચ્છાદિત વિ૦ [સં.] છવાયેલુ, ઢકાયેલુ,

આછ સ્ત્રી૦ [જુઓ આછુ] ઓછાપણુ (૨) છાશનુ પાણી; પરાછ (૩) પાતળાપણુ

આછકલું વિ૦ [જુઓ આછુ] છીછરા મનનુ, નાદાન (૨) મોટાઈ ન જરવી શકનારુ કૂલણજી –લાઈ સ્ત્રી૦, –લાપણુ ન૦, –લાવેડા પુ૦બ૦વ૦ આછકલુ વર્તન

આછટવું સ૦ક્રિ૦ ખંખેરવુ (૨) પછાડવુ

આછણલૂછણ ન૦ ટાપટીપ, વગણગિયાપણું

આછર પુ૦ [જુઓ આછરવુ] પોશાક (૨) પાથરણું; આસન (૩) સ્ત્રી૦ ગવેડાની ગૂણ નીચેની ગાદી –રિયું ન૦ પાથરણું (૨) ગવેડાની આછર

આછરવું અ૦ક્રિ૦ ['આછુ" પરથી ?] ઓસરવું (૨) નરમ પડવુ (૩) [सं आरत् ?] પાથરવું

આછેટવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ આછટવુ, પછાડવુ

આછીગરું વિ૦ મલાક્કા પાસેના 'આછી' નગરનુ (સોપારી)

આછુ વિ૦ છૂટુ છૂટુ, પાખું (૨) થોડુ ઓછુ (૩) પાતળુ, છેક ઝીણુ (૪) ઝાખું [આછા દહાડા = મુશ્કેલીનો — ગરીબીનો વખત] ૦પાતળું વિ૦ થોડુ ઘણુ (૨) જેવુ તેવુ; હાસકૂસ (જેમ કે, રોટલો, ધંધો આઠો પાતળો કહેવાય છે) –છેક વિ૦ આછું (૫). –છોતરું વિ૦ ઘણું જ આછું, સ્વલ્પ

આજ અ૦ [सं अद्य] આજે, ચાલુ દિવસે (૨) સ્ત્રી૦ આજનો દિવસ [–ની ઘડી અને કાલનો દિવસ = ગયુ તે ગયુ (અશક્ય વાયદામા પડે કે કદી ન બનવાનુ લાગે ત્યારે વાયદા અંગે બોલાય છે]

આજકાલ અ૦ આજે અથવા કાલે, થોડા વખતમા (૨) હમણા, હાલ (૩) સ્ત્રી૦ આજ અને કાલનો દિવસ [–કરવી = વાયદો કરવો, ઢીલ કરવી –કરતાં = આજકાલ એમ વખત ગણતા, થોડે થોડે, ન જણાય એમ ધીમે ધીમે] ૦નું વિ૦ હમણાનુ જ, થોડા વખતનુ (૨) અર્વાચીન (૩) કાચી ઉંમરનુ, નાદાન, બિનઅનુભવી ૦માં અ૦ તરતમા, થોડાક વખતમા, એકાદ બે દિવસમા

આજન્મ અ૦ [सं] જન્મથી જ (૨) જિંદગીભર –ન્માત અ૦ જન્મથી માંડીને મરણ સુધી, જીવનભર

આજમ વિ૦ [अ काजम] મોટુ (૨) માનનીય

આજાન(–નુ)બાહુ, આજાન(–નુ)ભુજ વિ૦ ઢીંચણ સુધી પહોંચે તેવા લાંબા હાથવાળુ

આજાર પુ૦[फा] મંદવાડ (૨) ઉપદ્રવ, મરજ. –રી વિ૦ દરદી, રોગી

આજી સ્ત્રી૦ ['આજ્ઞે'નુ સ્ત્રી૦, સ આર્યા] માની મા –જા [માનાર્યે], –જ્ઞે પુ૦ [સ આર્ય] માનો બાપ [આગ્રહભરી વિનતી

આજીજી સ્ત્રી૦ [અ આજિજી] કાલાવાલા,

આજીવક પુ૦ [સ] (સ) મહાવીરનો પ્રતિસ્પર્ધી ગોશાલક (૨) એનો સંપ્રદાય (૩) [લા] ઢોંગી સન્યાસી

આજીવન વિ૦ [સ] જીવન પર્યંતનુ (૨) અ૦ જીવન પર્યંત [સાધન

આજીવિકા સ્ત્રી૦ [સ] ગુજરાન (૨) ગુજરનનુ

આજુ(–જૂ)બાજુ(–જૂ) અ૦ ['બાજુ, –જૂ'નુ દ્વિત્વ] આસપાસ, ચારે બાજુ ૦એ, ૦માં અ૦ આસપાસ કે ચોતરફ ૦થી અ૦ આમતેમ કે ચોતરફથી

આજૂકું વિ૦ આજનુ

આજે અ૦ [સ અદ્ય] આજ, આ દિવસે –રોકડા (ને) કાલે ઉધાર = રોકડા તે ખરા, ઉધારની વાત નહિ (આજે બદલે 'આજ' પણ કહેવાય છે)

આજ્ઞે પુ૦ [સ આર્ય] માનો બાપ ૦પક્ષ તેનુ શ્રાદ્ધ કરવાનો દિવસ, આસો સુદિ એકમ

આજ્ઞેકાજ્ઞે પુ૦ એક જાતની ચોપાટ

આજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સ] હુકમ (૨) રજા, પરવાનગી [–આપવી = ફરમાવવુ (૨) રજા કે પરવાનગી આપવી (–આગવી, –લેવી, મળવી સાથે આવે છે) –ઉઠાવવી, –માનવી, –આપે ચલાવવી = હુકમ પાળવો, માન્ય રાખવો –માં આવવું = આમન્યા કે કાબૂ તળે આવવુ, કહ્યામા આવવુ –મા રહેવું = આમન્યા કે કાબૂ માન્ય રાખીને વર્તવુ, કહ્યામા રહેવુ] ૦કર વિ૦ હુકમ આપનારુ ૦કારિતા સ્ત્રી૦, કારિત્વ ન૦ આજ્ઞાકારી હોવુ તે ૦કારી વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારુ, આજ્ઞાકિત ૦ચક્ર ન૦ તંત્રશાસ્ત્રમા વર્ણવેલા ૭ ચક્રોમાનુ એક, એક તાન્ત્રિક ચક્ર કે આકૃતિ ૦ધારક, ૦ધારી વિ૦ આજ્ઞા માથે ચલાવનાર, આજ્ઞાકારી. ૦ધીન વિ૦ આજ્ઞાને આધીન આજ્ઞા પ્રમાણે જ વર્તનારુ. ૦ધીનતા સ્ત્રી૦ ૦નુયાયી, ૦નુવર્તી વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર, ૦નુસાર અ૦ આજ્ઞા અનુસાર–પ્રમાણે ૦નુસારી વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનાર ૦પક્ર વિ૦ [સ] આજ્ઞા કરનાર ૦પત્ર ન૦ હુકમ, ફરમાન ૦પત્ર ન૦ ગાદીનો લેખી હુકમ કે તેનો કાગળ (૨) હુકમનામું ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ આજ્ઞાપત્ર (૨) (ગાયકવાડનું) સરકારી 'ગેઝેટ' ૦પાલક વિ૦ આજ્ઞાનુ પાલન કરનાર ૦ર્થ પુ૦ આજ્ઞાનો અર્થ–ક્રિયાપદના રૂપમાથી આજ્ઞાનો અર્થ નીકળતો તે (વ્યા) ૦ર્થક વિ૦ [વ્યા] આજ્ઞાર્થનું,–ને લગતું ૦વર્તી વિ૦ આજ્ઞાનુસારી –વર્તિત વિ૦ આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તનારું, તાબેદાર

આજ્ય ન૦ [સ] ઘી (૨) યજ્ઞદ્રવ્ય

આજ્ઞા સ્ત્રી૦ [અ ઈજ્ઞા] ઈજ્જત

આઝાદ વિ૦ [ફા] સ્વતંત્ર –દી સ્ત્રી૦ સ્વતંત્રતા

આઝો પુ૦ + વિશ્વાસ (૨) હિંમત

આટ પુ૦ વણકરનુ એક ઓજાર (૨) સ્ત્રી૦ ઉપર ચૂનેલુ વાસણ પડી ન જાય એવી ઘાણની ગોઠવણ (૩) [વ્યા] વિ૦ પરથી નામ બનાવતો એક પ્રત્યય ઉદા૦ મરઘાટ, હોડાટ

આટઆટલું વિ૦ ['આટલું'નુ દ્વિત્વ] આટલુ આટલું, આટલું બધુ

આટ(–ડ)કાટ પુ૦ [આડ+કાટ] સીધા સિવાયનુ બીજુ લાકડું

આટલાન્ટિક પુ૦ [ઈં] (સ) એક મહાસાગર

આટલું વિ૦ [સ. ઇયત્, તાવત્, પ્રા૦ તિય, તિત્તિલ] અમુક દેખાતેલા નક્કી કદ, જથ્થો, પ્રમાણ જેટલુ (સમય, સ્થળ, અંતર વગેરે) –લામાં અ૦ અમુક મર્યાદિત (પ્રદેશ, સમય)ની અંદર (૨) બસ જ અહી–બહુ દૂર નહિ (૩) અમુક ગાઢા વખતમા [આટલું ત્યારે તેટલું = અમુક નક્કી હોય તેની સાથે સાથે બીજી જેટલુ હોય તેય, પૂરું, બધુ]

આટલુ અવ્યય [સ અદ્] ઘડી ઘડી એકસ્સ કરવુ (૨) [વ્યા] નામ કે ક્રિ૦ને લગતા 'વાર-વાર થવાપણું' ના અર્થનુ ક્રિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ 'રાગાટલુ', 'ગોખાટલુ' (૩) રોજેરોજ પગારને દહાડા

આટવિક વિ૦ [સ] જંગલનો માણસ

આટાપાટા પુ૦બ૦વ૦ આંટાપાટા–એક રમત

આટાપાણી ન૦બ૦વ૦ જુઓ 'આટો'મા
આટાર સ્ત્રી૦ (ફા.) રેતી
આટાલૂણ ન૦ જુઓ 'આટો'મા
આટિયાંપાટિયાં ન૦બ૦વ૦ એક બાળરમત, ('ગણ ગણ મોચલો'–વડોદરા પ્રાંતમા)
આટિયુ ન૦ [જુઓ આટો] ઘ ટીમાથી આટો–લોટ વાળવાનુ લૂગડુ અથવા નાળિયેરનુ છોડુ
આટીકીટી સ્ત્રી૦ ['કીટો' પરથી 'કીટી'નુ દ્વિત્વ ?] (કા) ઘરમાની ઝીણામા ઝીણી વસ્તુનો જેમા સમાવેશ થાય તે
આટો પુ૦ [હિ આટા] લોટ (૨) ભૂકો [–અને આવરદા એક થવાં, –ઊડવો = ખૂબ હેરાન થવુ, થાક, માર કે મહેનતથી ઢીલુ થઈ જવુ (૨) ખરાબ કે પાયમાલ થવુ –કાઢવો = ખૂબ થકવવુ, આટો ઊડે એમ કુટવુ –દળવો, પીસવો = વેઠ કે વૈતરુ કરવુ, ધીમુ નીરસ કામ કરવુ –નીકળવો = આટો ઊડવો, ઢૂસ કે દમ નીકળવો –બાંધવો = લોટ બાંધવો, કણક તૈયાર કરવી] –ટાપાણી ન૦ બ૦વ૦, ૦પાણી ન૦ લોટ અને પાણી, ખોરાક (૨) [લા] આજીવિકાના સાધન, કમાણી (૩) નસીબ, દાણોપાણી –ટાલૂણ ન૦ આટો ને લૂણ (૨) [લા] ધૂળવાણી [આટાલૂણમાં જવું, ખપવું = નકામુ જવુ, ધૂળધાણી થવુ]
આટોપ પુ૦[સ]આડબર (૨) જુઓ 'અટોપ'
આટોપવું સ૦ ક્રિ૦ [સ આરમ્ભેણ] એકઠું કરવુ, સકેલવું (૨) પૂરું કરવુ, પતાવવુ (૩) બંધ કરવુ
આઠ વિ૦ [સ અષ્ટ] ૮ ૦આની સ્ત્રી૦ અઢયા રૂપિયાની કિમતનો સિક્કો ૦ડો પુ૦ આઠનો આકડો (૨) વણતી વેળા તાણી બે ચાયેલી રહે તે સારુ કરાતો બંધ ૦પેજી વિ૦ આઠ પૃષ્ઠ જેટલા કદનુ, 'ઓકટેવો' ૦મ (ઠ,) સ્ત્રી૦ પખવાડિયાની આઠમી તિથિ –ઠા પુ૦બ૦વ૦ આઠનો ઘડિયો –ઠિયા પુ૦બ૦વ૦ આઠ ઠેકાનાળો રાસનો પ્રકાર –હું ન૦ આઠનો સમૂહ (આકમા) –ઠે આ ગે = પૂરેપૂરુ, સાગોપાગ –ઠે ગાંઠે = સ પૂર્ણપણે –ઠે જામ અ૦ આઠે પહોર, આખો દહાડો (૨) બારે માસ, હમેશા –ડો પુ૦ જુઓ અષ્ટક
આડણ ન૦ દોરડુ ભાગતા વળ દેવાનુ ઓજાર, અડવાડું
આડિયું વિ૦ ઠગ, લુચ્ચુ [એક રમત
આડી સ્ત્રી૦ [જુઓ આઠ] એક ધરેણુ (૨)
આઠો પુ૦ જુઓ 'આઠ'મા
આઠોઠ(–ઢ) વિ૦ જુઓ આઠોઢ
આઠોડ સ્ત્રી૦ છોડ પર ઊભા કણસલા ખેંચી (કાપીને નહિ) એકઠી કરેલી જુવાર
આઠોઢ વિ૦ વ્યાપી ગયેલુ ઓતપ્રોત
આડ (ડ,) સી૦ આડુ તિલક, ચિયળ (૨) આડાઈ, હઠ –છોડવી મૂકવી = હઠ જતી કરવી –લેવી. પકડવી = હઠ ધરવી આડે આવવું = હઠ પર જવુ, હેઠે ભરાવુ, ખૂબ હઠ લઈ બેસવુ
આડ પુ૦ (કપાસના કાલા ઇ૦ની) વખાર –વિયો પુ૦ કાલા લઈને મોલાવી કપાસ વેચનાર
આડ સ્ત્રી૦ [દે અડ્ડુ] બેની. આડે–વચ્ચે હોવું તે, કે જે હોય તે વસ્તુ (૨) પ્રતિબ ધ. હરકત (૩) ગૌણ' અર્થ બતાવતો, 'ઉપ' જેવો પૂર્વગ ઉદા૦ આડકથા [–મા મૂકવું = નાણા ઉપાડવા માટે બાહેધરી તરીકે વસ્તુનો અવેજ આપવો –નું દોઢ કરવું = ઓઢનુ ચોડ કરવુ, કાર્યનુ કાર્ય–અવળુ કે ઊલટુ કરવુ ઊધું વેતરવુ] ૦કતરાતુ વિ૦ જરા કતરાતુ –વાટુ જતુ ૦કતરુ વિ૦ વાકુ ચૂકુ (૨) પરોક્ષ, અપ્રત્યક્ષ ૦કથા સ્ત્રી૦ વાતમા આવતી બીજી વાત, ઉપકથા (૨) વ ત કરતા વિષયાતર કરવુ તે ૦કાટ(–ડ) પુ૦, ન૦ આટકાટ ૦ખરચ, ૦ખર્ચ ન૦ સામ ન્ય ખર્ચ ઉપરાતનુ બીજુ આડુ અવળુ ખર્ચ ૦ખીલ(–લી) સ્ત્રી૦, ૦ખીલો પુ૦ વિઘ્ન (૨) આગળી. ૦ગીરો પુ૦ ગીરવાયેલી વસ્તુ કરતા ગીરવવી તે ૦ઘરેણું અ૦ આડગીરો તરીકે ૦છોડો પુ૦ ગેાઝ (૨) નાનો ઘોડે; ટટ્ટુ ૦ચું સ્ત્રી૦ આડ ૧ જુઓ ૦ચૌતાલ પુ૦ સગીતનો એક તાલ ૦તાણો પું૦ ઊલટી રીતે જવાબ મેળવી જોવો તે ૦ત્રાસુ વિ૦ આડુ અને ત્રાસુ ૦દાવો પુ૦ સામો દાવો ૦ધ ધો પુ૦ ગૌણ ધ વો ૦નામ ન૦ [મ.] અડક, ઉપનામ ૦પડદો પુ૦

આડપાસું ન૦ [જુઓ આડું] કબજા(૨)ના કામમાં આડું કરવાનું બીજું (૩) લીટા કાઢવાને બદલે ગણું કોલસા આદિ લખેરો કરે છે તે [–કરવું= આડો લખેરો કરી લીટા કાઢવી]

આડિયો પું૦ જુઓ આડો આડ પું૦

આડિલ્લ પું૦ કંઈકોશથી પકોડેલો ઉચ્ચાર તો મંદ કે મધ્ય સ્વર

આડી સ્ત્રી૦ [જુઓ આડ] આડે મૂકવાની વસ્તુ (૨) આડસરથી પાતળું લાકડું (૩) બાવા, આગબડી (૪) હદ (૫) સીમા (૬) કુસ્તીનો એક દાવ (૭) આડ, આડું તિલક

આડીતર સ્ત્રી૦ હોડીથી નદી વગેરેની પાર જવું તે

આડીવાડી સ્ત્રી૦ કુટુંબકબીલો

આડું વિ૦ [જુઓ આડ] સીધું નહિ તેવું (૨) ઊભું નહિ તેવું (૩) વચ્ચે પડ્યું હોય તે આવે તેવું (૪) હઠીલું (૫) વાંકાબોલ્યું (૬) પગોક્ષ, આડકતરું (૭) ખોટું વાંકું (૮) વિરુદ્ધ વચ્ચે આવતું (૯) અ૦ આડી બાજુએ (૧૦) ન૦ ગારાનું બાંધવું (૧૧) મેલું ભૂત ઇત્યાદિ [આડી બીલ્લી = જુઓ આડબીલ્લી નકતરું આડી છબ કરવી = વચ્ચે આડું બોલીને હરકત નાખવી વાંકું બોલવું આડી દોટે (આડું) = આગી પેઠે ઊભું વાલીને (આવું) આડી વાટની ધૂળ = કાંકા, વ્યર્થતા આડું (–કે) આવવું = વચ્ચે (વિઘ્ન કે નહેત તરીકે) પડવું આડું (–કે) ઊતરવું = રસ્તામાં કોઈ વચ્ચે આવી તેને પાર કરવો, એમ હરકત કરવી (૨) અપશુકન થવા (બિલાડી માટે આડ કરીને) આડું થવું = આડું પડવું, સૂવું (૨) વાંકું કે વિરુદ્ધ કે હઠીલું થવું આડું કાપવું = વચમાંથી કાપવું, આડે રસ્તે વળવું (૨) વાંકું બોલી કે બીજી રીતે વચમાં વાંધો પાડવો સરળ ચાલતામાં વિઘ્ન પાડવું આડું ને ઊભું લેવું = ખૂબ ધમકાવવું, ઊધડું લઈ નાખવું –પડવું = સૂવું (૨) વચ્ચે વાંધો નાખવો, આડું આવવું, વિરોધ કરવો આડો આંક વાળવો = હદ કરવી, છેવટની હદે વર્તવું, ગરબ કરવો આડો હાથ કરવો = રોકવું, અટકાવવું આડો હાથ

આતમટ્ટ(૨)ઘાત ૦ઘાસું(–સે) અ૦ એક બાજુએ ૦દેવિયું. ૦દેહું વિ૦ અવળું. માર્ગ બહારનું ૦અવ પું૦ બારા એવો બાલકનળી કે બીજા કોઈ વેલાનો કંદોરો પહોંચે છે તે ૦ભીત સ્ત્રી૦ વચમાં ચણેલી ભીત, બારણાની સામે ચણેલી પડદાની દીવાલ ૦વીતિયું ન૦ ભીતની જોડે ભીત ભરી લઈને બનાવેલો ગુપ્ત કોઠાર–ભંડાર પહલી તિયું ૦રસ્તો પું૦ ગમ્યમાર્ગ નહિ તેવો રસ્તો; ગલીકૂચીનો રસ્તો (૨) આડો–બે રો રસ્તો ૦શેરી સ્ત્રી૦ નાની ગલી ૦સર પું૦, સ્ત્રી૦ ન૦ પાણી અટકાવવાની પાળ–ભીત (૨) આડી પાટડી કે લ ૦સાલ સ્ત્રી૦ બેબાકળ વર્ષ. ૦સોડ સ્ત્રી૦, ૦સોડિયું ન૦ સોડમાં ઘાલવાની ચાદર (૨) છાતીની આડે આવે એમ કપડું ઓઢવાની રીત ૦હથિયાર ન૦ હથિયારને બદલાવે બીજું જે કાંઈ હથિયાર તરીકે કામ આવે તે

આરણી સ્ત્રી૦ [સ જાડણી. કાનડી જડ્ડુણિગે] રોટલી ઇત્યાદિ વણવાની ત્રિપાદી, આખળિયો

આડત સ્ત્રી૦ [હિ આઢત, સ જડત] માલેકના વતી કામ કરવું તે (૨) હકસાઈ, દલાલી –તિયો પું૦ પ્રતિનિધિ દલાલ 'એજન્ટ'

આરતાળો, આરબાંસું જુઓ 'આડ'મા

આડત્રીસ વિ૦ [સ અષ્ટત્રિંશત્] ૩૮

આડદાયો આડધ યો, આરનામ. આડ પાસું (–સે), આડકેડું (–ડિયું), આડભીંત (–તિયું) જુઓ 'આડ'મા

આડલ્લું ન૦ જુઓ આઠણું

આડશ સ્ત્રી૦ [જુઓ આડ] આતરો, પડદો ભીત આરબર, આડમાલ, આડસોડ(–ડિયું), આડહથિયાર જુઓ 'આડ'મા

આડંબર પું૦ [સ] લાંબુ પહોળું છવાઈ રહેવું તે, ખટાટોપ (૨) ઠાઠ, દબદબો (૩) ખોટો ડોળ (૪) અહંકાર –રી વિ૦ આડંબરવાળું

આહાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'આહું'મા

આહાજૂડ વિ૦ આડું અવળું પથરાયેલું, ગીચ

આહામોઈ(મો' ?) વિ૦ સ્ત્રી૦ [આહું+મો] હઠીલી, જિદ્દી

આહિયાકરણ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, તનમનિયું

૦તુલ્ય વિ૦ જાતના જેવુ પોતાની સમાન ૦તુષ્ટિ સ્ત્રી૦ આત્મસંતોષ ૦તૃપ્ત વિ૦ અનાત્મ વસ્તુઓ તરફનો મોહ દૂર થઈ આત્માના આનંદમા તૃપ્ત થયેલુ ૦તૃપ્તિ સ્ત્રી૦ આત્મતૃપ્ત થવુ તે ૦ત્યાગ પુ૦ સ્વાર્થત્યાગ (૨) આપઘાત ૦ત્યાગી વિ૦ આત્મત્યાગ કરનારુ. ૦ત્યાગિની વિ૦ સ્ત્રી૦ આત્મત્યાગ કરનારી ૦ત્વ ન૦ પોતાપણુ, સ્વત્વ ૦દમન ન૦ પોતાની વાસનાઓનુ દમન ૦દર્શન ન૦ આત્મસાક્ષાત્કાર, આત્મજ્ઞાન. ૦દર્શી વિ૦ આત્મદર્શન કરનારુ ૦દાન ન૦ સ્વાર્પણ, આત્મત્યાગ ૦દ્રોહ પુ૦ પોતાની જાતનો દ્રોહ. પોતાની જાતને હાનિ પહોંચાડવી તે ૦દ્રોહી વિ૦ આત્મદ્રોહ કરનારુ ૦ધર્મ પું૦ આત્માનો ધર્મ–ગુણ–સ્વભાવ ૦નિગ્રહ પું૦ પોતાની વાસનાઓનો નિગ્રહ–સંયમ ૦નિમગ્ન વિ૦ આત્મરત ૦નિમજ્જન ન૦ આત્મામાં ડૂબકી મારવી તે ૦નિરીક્ષણ ન૦ પોતાની જાતનુ નિરીક્ષણ ૦નિર્ણય પુ૦ પોતે જાતે કરવાનો કરેલો નિર્ણય ૦નિવેદન ન૦પોતાની જાતને તથા પોતાનુ બધુ ઈશ્વરના ચરણોમા સમર્પી દેવુ તે, ભક્તિના નવ પ્રકારોમાનો એક (૨) પોતાની તરફનો ખુલાસો ૦નિવેદી વિ૦ પોતાની જાત (ઇષ્ટદેવને) અર્પણ કરનારુ (૨) પોતાનો ખોટુંક જાતે રાખી લેવાના નિયમવાળુ ૦નિષ્ઠ વિ૦ આત્મામા જ નિષ્ઠાવાળું, આત્મરત ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦આત્મામા નિષ્ઠા ૦નિંદા સ્ત્રી૦ પોતાની જાતને નિંદવી તે ૦પરાજિત વિ૦ આત્માને બોધ બેઠેલો ૦પરિતાપ ન૦અંતરનો પશ્ચાત્તાપ ૦પરીક્ષક વિ૦ (૨) પું૦ આત્મપરીક્ષણ કરનાર ૦પરીક્ષણ ન૦ આત્મપરીક્ષા કરવી તે ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ પોતાની જાતની પરીક્ષા ૦પ્રકાશ પું૦ અંતરના ભાવોને વ્યક્ત કરવા તે (૨) આત્માનુ તેજ ૦પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી૦સ્વમાન ૦પ્રત્યય પુ૦, ૦પ્રતીતિ સ્ત્રી૦ જાતને ખાતરી થવી તે, આત્મવિશ્વાસ ૦પ્રબોધ પુ૦ આત્મજ્ઞાન (૨) આત્મજ્ઞાન ૦પ્રવણ વિ૦ આત્મનિષ્ઠ. ૦પ્રશંસા સ્ત્રી૦ પોતાની જાતના વખાણ ૦પ્રીતિ સ્ત્રી૦ પોતા વિષેની પ્રીતિ ૦બલ(–ળ) ન૦ આત્માનું બળ, મનનુ કે હૃદયનુ બળ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ પોતાની સ્વતંત્ર સમજણ (૨) પોતાપણાની બુદ્ધિ (૩) મતલબિયાપણુ ૦બોધ પુ૦ આત્મજ્ઞાન (૨) જાતને–જીવને ઉપદેશ ૦બંધુ પુ૦ પોતીકુ –એકદમ લોહીનુ સગુ (મામા, માસીના કોઈનો દીકરો) ૦ભાન ન૦ પોતાની જાતનું ભાન–જ્ઞાન ૦ભાવ પુ૦ ગર્વ, હુંપદ (૨) પોતાના રક્ષણ અને ઉન્નતિની ઇચ્છા (૩) આત્મભાવના ૦ભાવના સ્ત્રી૦ પોતાના જેવો જ આત્મા બધામા વસે છે એવી ભાવના ૦ભૂ વિ૦ સ્વયંભૂ (૨)પુ૦(સં) બ્રહ્મા (૩) કામદેવ (૪) પુત્ર ૦ભૂત વિ૦ બનેલો આત્મજ (૨) અનુકૂલ (સેવક) ૦ભોગ પુ૦ આપભોગ ૦મંથન ન૦અંતરંગમા અનેક વૃત્તિઓ તથા ભાવોનુ મંથન, મનોમંથન ૦મંથનકાલ(–ળ) પુ૦ આત્મમંથનનો સમય ૦યોગ પુ૦ આત્મા સાથે સંબંધ–જોડાણ ૦રક્ષણ ન૦, ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ પોતાનું રક્ષણ–સંભાળ ૦રત વિ૦ આત્મામા જ રમનારુ–નિમગ્ન ૦રતિ સ્ત્રી૦ આત્મામાં પ્રીતિ–આનંદ ૦રામ પુ૦ આત્માને રામ–પ્રભુ માનનાર યોગી(૨)આત્મામા જ રમનાર યોગી ૦લક્ષી વિ૦ પોતાને લક્ષીને રચાયેલુ. સ્વાનુભવરસિક, 'સબ્જેક્ટિવ ૦લગ્ન ન૦ દેહલગ્નથી ભિન્ન એવુ દિલી–બે આત્માઓ વચ્ચેનુ લગ્ન ૦વત્ વિ૦ પોતાના જેવુ ૦વધ પું૦ આપઘાત ૦વંચક વિ૦ જાતને છેતરનાર ૦વંચના સ્ત્રી૦ જાતને છેતરવી તે ૦વાદ પુ૦ આત્મા છે એવો વાદ ૦વાદી વિ૦ આત્મવાદમા માનનાર ૦વાન વિ૦ પોતાની જાત ઉપર કાબૂવાળુ (૨) આત્મજ્ઞ (૩) ચેતનવાળુ; આત્મવાળુ. ૦વિકાસ પું૦ પોતાની જાતનો વિકાસ—ઉન્નતિ ૦વિચાર પુ૦આત્મચિંતન; આત્મતત્ત્વ વિષે મનન ૦વિડંબના સ્ત્રી૦ પોતાની વિડંબના ૦વિદ પુ૦ આત્માને જાણનાર, બ્રહ્મજ્ઞ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ અધ્યાત્મવિદ્યા, બ્રહ્મવિદ્યા ૦વિનાશ પું૦ સ્વ-વિનાશ ૦વિલોપન ન૦ પોતે શૂન્યવત્ થવુ કે તેમ

વર્તવુ તે ૦વિશ્વાસ પુ૦ જુઓ આત્મશ્રદ્ધા ૦વિસર્જન ન૦ આત્મસમર્પણ, સ્વાર્થત્યાગ (૨) નિરભિમાનપણુ. ૦વૃત્ત ન૦, ૦વૃત્તાંત પુ૦,ન૦ પોતાનો અહેવાલ, આત્મકથા ૦વેગી વિ૦ આત્માના જેવા વેગવાળુ (૨) પોતાની મેળે હાલતુ ચાલતુ. ૦વેત્તા પુ૦ આત્મવિદ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ આત્મબળ ૦શિક્ષણ ન૦ પોતાની જાતનુ શિક્ષણ ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આત્માની-પોતાની જાતની શુદ્ધિ ૦શ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ આત્માની-પોતાની શક્તિ ઉપરનો વિશ્વાસ ૦શ્લાઘા સ્ત્રી૦ આપવખાણ ૦શ્લાઘી વિ૦ બડાઈખોર ૦સમર્પણ ન૦ જુઓ આત્મ-નિવેદન ૦સંકોચી વિ૦ સંકોચશીલ ૦સંતુષ્ટ વિ૦ આત્મા અથવા પોતામા સંતુષ્ટ રહેનારુ (૨) બીજાના અભિપ્રાયની પરવા ન કરનારુ ૦સંતોષ પુ૦ આત્માનો-પોતાનો સંતોષ ૦સંભાષણ ન૦ સ્વગત ઉક્તિ, 'સોલિલોક્વી' ૦સંયમ પુ૦ પોતાના ઉપર-મન ઇંદ્રિયો ઉપર સંયમ હોવો તે જાતનો નિગ્રહ ૦સંયમન ન૦ આત્મસંયમ કરવો તે ૦સંરક્ષણ ન૦ આત્મરક્ષા ૦સંસ્કાર પુ૦ આત્માની સંસ્કારિતા ૦સંસ્થ વિ૦ આત્મનિષ્ઠ, આત્મામા સ્થિર. ૦સાક્ષાત્કાર પુ૦ આત્માનો સાક્ષાત્કાર-જ્ઞાન થવુ તે ૦સાત્ અ૦ તદ્દન પોતાના જેવુ -પોતાનુ હોય એમ, એકરૂપ ૦સાધન ન૦ આત્માનો સાક્ષાત્કાર કરવાનુ સાધન, મોક્ષનુ સાધન (કર્મ, ઉપાસના જ્ઞાન, પુણ્યદાન ઇત્યાદિ) ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ આત્મસાક્ષાત્કાર, મોક્ષ ૦સુખ ન૦ આત્મા-માથી ઉદ્ભવતુ સુખ ૦સ્તુતિ સ્ત્રી૦ આપ વખાણ ૦સ્થ વિ૦ જુઓ આત્મસંસ્થ ૦હત્યા સ્ત્રી૦ આપઘાત ૦હત્યારું વિ૦ આપઘાત કરનારુ ૦હિત ન૦ આત્માનુ -પોતાનુ હિત

આત્મક વિ૦ [સ] બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે '-નુ બનેલુ' '-ના સ્વભાવનુ' '-ના ગુણ-ધર્મવાળુ' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'વર્ણનાત્મક,' 'અહિંસાત્મક'

આત્મનેપદ ન૦ [સ] સંસ્કૃત ધાતુઓના બે પ્રકારોમાનો એક -દી વિ૦ આત્મનેપદ વિભાગનુ (વ્યા)

આત્મા પુ૦ [સ] જીવ, જીવનતત્ત્વ (૨) વ્યષ્ટિ જીવ જીવાત્મા (૩) તત્ત્વ-સાંભૂત તત્ત્વ (૪) પરમાત્મતત્ત્વ (૫) મૂળ સ્વભાવ, પ્રકૃતિ (૬) અંતઃકરણ (૭) પોતાની જાત ૦દેશ પુ૦ આત્માનો આદેશ, સદસદ્ વિવેકબુદ્ધિની આજ્ઞા ૦ધીન વિ૦ આત્માને જ અધીન, સ્વતંત્ર ૦નંદ પુ૦ આત્મામાથી પ્રાપ્ત થતો આનંદ, આત્મજ્ઞાન કે સાક્ષાત્કારને પરિણામે મળતુ સુખ ૦નાત્મ ન૦ જડ અને ચેતન તત્ત્વ, આત્મા અને તેથી ભિન્ન બીજુ બધુ અનાત્મ ૦નાત્મવિચાર પુ૦ આત્માનાત્મનો વિચાર ૦નાત્મવિવેક પુ૦ આત્માનાત્મ વચ્ચેનો વિવેક-સાચી સમજ ૦નુભવ પુ૦, ૦નુભૂતિ સ્ત્રી૦ આત્મસાક્ષાત્કાર. ૦ભિમાન ન૦ હુંપદ (૨) સ્વમાન ૦ભિમુખ વિ૦ આત્મા તરફ વળેલુ, અંતર્મુખ ૦ભ્યાસ પુ૦ આત્માને ઓળખવાનો અભ્યાસ ૦રામ વિ૦ આત્મા એ જ જેને આનંદનુ સ્થાન કે સાધન છે તેવુ (૨) પુ૦ સાક્ષાત્કાર માટે પ્રયત્ન કરતો યોગી (૩) જીવન્મુક્ત યોગી (૪) આત્મા, પરમાત્મા ૦વલોકન ન૦ આત્મપરીક્ષણ, 'સેલ્ફ-ઇન્ટ્રોસ્પેક્શન' ૦ર્પણ ન૦ સ્વાર્પણ, સ્વાર્થત્યાગ ૦ર્થ પુ૦ પોતાનો અર્થ, સ્વાર્થ (૨) આત્માનુ હિત ૦ર્થી વિ૦ આત્મકલ્યાણ ઇચ્છનાર ૦શ્રય પુ૦ એક ન્યાયદોષ, સાધ્યને પક્ષથી જ સિદ્ધ કરવુ તે (ન્યા શા) -ત્મિક, -ત્મીય વિ૦ આત્માનુ (૨) પોતાનુ, અંગત (૩) સગુ -ત્મોત્કર્ષ પુ૦ આત્માની-પોતાની ઉન્નતિ -ત્મૈક્ય ન૦ આત્માની એકતા. -ત્મોત્થિત વિ૦ પોતાની મેળે ઉત્થાન પામેલુ -ત્મોદય પુ૦ આત્મોન્નતિ -ત્મોદ્ભવ વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ આત્મજ -ત્મોદ્ભવા સ્ત્રી૦ પુત્રી(૨)બુદ્ધિ -ત્મોદ્રેક પુ૦ મનનો ઉભરો -ત્મોન્નતિ સ્ત્રી૦ આત્માની ઉન્નતિ (૨) પોતાની ઉન્નતિ. -ત્મોપજીવી વિ૦ સ્વાશ્રયી -ત્મોપમ વિ૦ પોતાના જેવુ -ત્મોપાર્જિત વિ૦ સ્વોપાર્જિત -ત્મૌપમ્ય ન૦ બધાને પોતાના જેવા ગણવા તે

આત્યંતિક વિ૦ [સ] અનંત, સતત (૨) ખૂબ (૩) સર્વશ્રેષ્ઠ (૪) આખરી, અંતિમ. -કી વિ૦ સ્ત્રી૦ આત્યંતિક એવી

આત્રેયી સ્ત્રી૦ [સ] (સ) અત્રિ ઋષિની પત્ની, અનસૂયા [આથીપોથી

આથ(-થા) સ્ત્રી૦ [સ અર્થ] પૂજી, થાપણ,

આથડ સ્ત્રી૦ [જુઓ અથડાવું] રખડપટ્ટી.અથડામણ ૦વું અ૦ક્રિ૦ રખડવું, ભટકવું (૨) આખડવું, લડવું. આથડિયાં ન૦બ૦વ૦ ફાફા (૨) ગોથા, લથડિયા [-ખાવાં=લથડવું (૨) ફાફા મારવા]

આથણું ન૦ [જુઓ આથવું] અથાણું (૨) આથવાની ક્રિયા-રીત

આથમણું વિ૦[જુઓ આથમવું]પશ્ચિમ તરફનું

આથમવું અ૦ ક્રિ૦ [સ અસ્તમન?] અસ્ત પામવું, ન દેખાવું (૨) પડતી દશામા આવવું

આથર પુ૦ [જુઓ આથરવું] ઘાસનો થર (૨) પછેડી, પાથરણું, મોદ (૩) ગધેડા ઉપર નાખવાની ડળી ૦ણ ન૦ ચાદર, ઓઢાડ (૨) પથારી, બિસ્તરો

આથરવું સ૦ક્રિ૦ [સ આસ્તૃ] પાથરવું (૨) ગંજી કરવી (૩) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું

આથર્વણ વિ૦ [સ] અથર્વવેદને લગતું (૨) પુ૦ અથવવેદ ભણનાર કે જાણનાર બ્રાહ્મણ (૩) અથર્વવેદ -ણિક પુ૦ અથર્વવેદ જાણનારો બ્રાહ્મણ

આથવું સ૦ક્રિ૦ મીઠું મસાલો ચડે તેમ કરવું (૨) અમીર ચડાવવું [માલમિલકત

આથા, આથીપોથી સ્ત્રી૦ જુઓ આથ, પૂજી,

આથો પુ૦ અથાવું-ખમીર ચડવું તે(૨)અથાવા નાખેલી વસ્તુ [-આવ્યો, ચડ્યો=અથાવું, અથાવાની ક્રિયા થવી, આથાની અસર લાગવી કે થવી -નાંખ્યો=અથાવા મૂકવું]

આદ વિ૦ + આદ્ય, આદિ

આદત સ્ત્રી૦ [અ] ટેવ, મહાવરો

આદમ પુ૦[અ] સૃષ્ટિનો સૌથી પ્રથમ જન્મેલો પુરુષ (૨) માણસ ૦ખોર વિ૦ માણસખાઉ ૦જાત સ્ત્રી૦ માણસજાત

આદમજીનો કોરડો પુ૦ એક બાળરમ

આદમી પુ૦ [અ] માણસ -સિયત સ્ત્રી૦ માણસાઈ, સુજ્જનતા

આદર પુ૦[સ.] સન્માન ૦ણી સ્ત્રી૦વેવિશાળ થયા પછી કન્યાને વરપક્ષ તરફથી લૂગડાં ઘરેણાં ઇત્યાદિની અપાતી ભેટ, વસંત [-ચડાવવી=વસંતની ભેટ કન્યાને આપવી] ૦ણીય વિ૦ આદર આપવા યોગ્ય ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ માનબુદ્ધિ, પૂજ્યભાવ ૦ભાવ પુ૦ માનની લાગણી ૦માન ન૦ આદરસત્કાર ૦વાન સ્ત્રી૦ આદરયુક્ત વાત, આદર ઉપજાવનારી વાત ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ આ+દૃ] આરંભવું, શરૂ કરવું (૨) સ્વીકારવું, સત્કારવું. (૩) સંવર્ધન કરવું ૦સત્કાર પુ૦ આદર અને સત્કાર

આદર્શ પુ૦ [સ] દર્પણ, આરસો (૨) નમૂનો (૩) ધ્યેય, લક્ષ (૪) વિ૦ નમૂનેદાર, ધ્યેયરૂપ ૦જીવી વિ૦ આદર્શ પ્રમાણે અથવા માટે જીવનાર ૦દર્શી વિ૦આદર્શ-ધ્યેયને જોનારું ૦ભૂત વિ૦ વડો લેવા જેવું, નમૂનેદાર ૦વાદ પુ૦ આદર્શનું જ પરિપાલન કરવું જોઈએ એવો વાદ, 'આઇડિયેલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ આદર્શવાદમા માનનાર

આદ(-ધ)વેર ન૦ મૂળનું -જૂનું વેર (૨) હાડવેર, પાકી દુશ્મનાવટ

આદાન ન૦ [સ] સ્વીકાર (૨) પકડવું તે (૩) [રોગનું] નિદાન ૦પ્રદાન ન૦લેણદેણ,આપલે

આદાબ પુ૦[અ] અદબ, સલામ, વિવેક

આદાય પુ૦[સ] સ્વીકાર (૨) નફો, લાભ (૩) ઊપજ, આવક

આદા(-ધા)શીશી સ્ત્રી૦ [સ અર્ધ-શીર્ષન્] અડધું-એક બાજુનું માથું દુખે એ રોગ

આદિ વિ૦ [સં] પહેલું, પ્રારંભનું (૨) મુખ્ય, પ્રધાન (૩) જુઓ આદિક (૪) પું૦ પ્રારંભ, શરૂઆત (૫) મૂળ કારણ (૬)[ગ] પહેલું પદ ૦કર્તા(-ર્તૃ)પું૦(સ)બ્રહ્મા ૦કવિ પું૦સૌથી પહેલો કવિ (૨) [illegible] બ્રહ્મા (૩) [illegible]

૦કાવ્ય ન૦ સૌથી પહેલું રચાયેલું કાવ્ય(૨) (સ) રામાયણ (સંસ્કૃતમા) ૦ગ્રંથ પુ૦ પહેલો-મૂળ ગ્રંથ(૨)ગીમ લોકોનું ધર્મપુસ્તક, ગ્રંથસાહેબ. ૦ઘટક પુ૦ મૂળ એકમ, 'યુનિટ' ૦જિન પુ૦(સ) ઋષભદેવ, આદિનાથ ૦તાલ પુ૦ ગાવામા સૂરને બળ આપવા માટેનો પહેલો તાલ (૨) એકતાલ(સ ગીત) ૦દેવ પુ૦ દેવાધિદેવ, પરમાત્મા ૦દૈત્ય પુ૦ (સ) હિરણ્યકશિપુ ૦નાથ પુ૦ (સ) પહેલા જૈન તીર્થંકર ૦નારાયણ પુ૦(સ) વિષ્ણુ ૦પદ ન૦ પ્રથમ પદ (ગ) ૦પર્વ ન૦ પહેલો ભાગ (૨) (સ) મહાભારતનો પ્રથમ ખંડ ૦પુરુષ પુ૦ મૂળ પુરુષ (૨) વિષ્ણુ બ્રહ્મા, સર્જનહાર ૦માતા(-યા) સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) આદ્યભવાની, પાર્વતી ૦મૂળ ન૦ મૂળ પાયો આદિ કારણ ૦યોગક પુ૦ મૂળ યોગક (૨) (સ) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ નારાયણ ૦રસ પુ૦ પ્રથમ અર્થાત શૃંગારરસ ૦વર્ણ પુ૦ બ્રાહ્મણવર્ણ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) દુર્ગા ૦શરીર ન૦ કારણ-શરીર(૨) સૂક્ષ્મ શરીર (૩) અજ્ઞાન -ઈશ્વર પુ૦ (સ) જૈનોના પ્રથમ તીર્થ કર

આદિક વિ૦ [સ] વગેરે, ઇત્યાદિ (બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે)

આદિત્ય પુ૦[સ]સૂર્ય, રવિ (૨)અદિતિના બારે પુત્રોમાનો કોઈ પણ (૩) બારની સંજ્ઞા ૦વાર પુ૦ આતવાર, રવિવાર

આદિમ વિ૦ [સ] પ્રારંભનું મૂળ અસલ

આદિષ્ટ વિ૦ [સ] આદેશ પામેલું (૨) જેને માટે હુકમ અપાયો હોય એવું

આદુ ન૦[સ આર્દ્રક]એક કંદ,જેની સૂંઠ બને છે [-કાઢી નાંખવું=જોર કે જુસ્સો નરમ પાડી દે એમ કરવું -ખાઈને=ગમ ખત અને જહેમતની સાથે, ભારે જોર કરીને આદાની સૂંઠ થવી=શરીરે બહુ સુકાવું-લેવાઈ જવું]-દાપાક પુ૦ આદાનો પાક(૨) [લા] માર [-આપવો, દેવો,=મારવું] -દામૂળી સ્ત્રી૦ આદાનું કુમળું મૂળ

આદે અ૦ જુઓ તોબા

આદેશ પુ૦[સ] આજ્ઞા (૨)ઉપદેશ (૩) [વ્યા] ફેરફાર,એકને બદલે બીજો વર્ણ આવે તે (૪) [ગ] ઉત્થાપન, 'સબ્સ્ટટ્યૂશન' ૦ક પુ૦ આદેશ કરનાર ૦મંત્ર પુ૦ ઉત્થાપનમંત્ર, 'પ્રિન્સિપલ ઓફ સબ્સ્ટટ્યૂશન' (ગ)

આદ્યો અ૦ [સ] આદિમા પૂર્વે, અગાઉ

આદ્યોપાંત વિ૦ [સ આદ્ય + ફા બર્તમ] (ન) અસલનું, જૂના કાળનું

આદ્ય વિ૦ [સ] પ્રથમનું, પ્રારંભનું, મૂળ ૦કવિ પુ૦ આદિકવિ ૦ગુરુ પુ૦ આદ્ય ગુરુ-ઈશ્વર ૦ભવાની સ્ત્રી૦ જગદંબા મૂળ શક્તિ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ મૂળ ભૂમિ ૦વેર ન૦ જુઓ આદવેર ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ મૂળ શક્તિ-આદ્યાભવાની, દુર્ગા ૦સ્થાન ન૦ સૌથી પહેલાનું -મૂળ સ્થાન

આદ્યક પુ૦ [સ] ત્રિગડીનું પહેલું પદ (ગ)

આદ્યંત અ૦ [સ] આદિથી તે અંત સુધી

આદ્યોદાત્ત વિ૦[સ] જેનો આદિ સ્વર ઉદાત્ત હોય એવું

આધ વિ૦ [હિં.] અડધું

આધ(૦૨)ણ ન૦ [સ આદહન, પ્રા. આદાણ ?] અનાજને બાફવા માટે એકલું પાણી પહેલેથી તપવા માટે મુકાય છે તે [-આવવું,-થવું = આધણનું પાણી જોઈએ તેવું ગરમ થવું, આધણ તૈયાર થવું -મૂકવું = આધણનું પાણી ચૂલા પર ચઢાવવું (૨) રસોઈની તૈયારી કરવી (૩) નકામું કે બરબાદ કરવું વેહરી નાખવું આધણ ઊકળી જવા = વેળા વહી જવી] [અધરકવું

આધરકણ ન૦અવરકણ,મેળવણ -વું સ૦ક્રિ૦

આધરણ ન૦ જુઓ આવણ (૨)[સ]આવરણ નાખવો તે

આધાન ન૦ [સ] મૂકવું તે (૨) ધારણ કરવું તે (૩) ગર્ભાધાન, ગર્ભ (૪) અગ્નિહોત્રનું પ્રાથમિક કર્મ

આધારેલીત(-તું) વિ૦ અડવું ગાડું ઢાંધાર ગુ

આધાર પુ૦ [સ] ટેકો, અવલંબન (૨) આશ્રય, મદદ (૩) પુરાવો સાબિતી (૪) [વ્યા]આવરણ, સાતમી વિભક્તિનો અર્થ ૦ગ્રંથ પુ૦ આધારરૂપ-પ્રમાણભૂત ગ્રંથ ૦પાત્ર વિ૦ આધાર રાખવા યોગ્ય ૦ભૂત વિ૦ આધાર

આત્યંતિક વિ૦ [સ] અનંત, સતત (૨) ખૂબ (૩) સર્વશ્રેષ્ઠ (૪) આખરી, અંતિમ –કી વિ૦ સ્ત્રી૦ આત્યંતિક એવી

આત્રેયી સ્ત્રી૦ [સ] (સ) અત્રિ ઋષિની પત્ની, અનસૂયા [આથીપોથી

આથ(–થા) સ્ત્રી૦ [સ અર્થ] પૂંજી, થાપણ,

આથડ સ્ત્રી૦ [જુઓ અથડાવું]=ખડપટ્ટી, અથડામણ ૦વું અ૦ક્રિ૦ રખડવું, ભટકવું (૨) આખડવું; લડવું. આથડિયાં ન૦બ૦વ૦ ફાંફા (૨) ગોથા, લથડિયા [–ખાવાં=લથડાવું (૨) ફાંફા મારવા]

આથણું ન૦ [જુઓ આથવું] અથાણું (૨) આથવાની ક્રિયા–રીત

આથમણું વિ૦[જુઓ આથમવું]પશ્ચિમ તરફનું

આથમવું અ૦ ક્રિ૦ [સ અસ્તંગન?] અસ્ત પામવું, ન દેખાવું (૨) પડતી દશામાં આવવું

આથર પુ૦ [જુઓ આથરવું] ઘાસનો થર (૨) પછેડી, પાથરણું, મોદ (૩) ગધેડા ઉપર નાખવાની ડળી ૦ણ ન૦ ચાદર, ઓછાડ (૨) પથારી, બિસ્તરો

આથરવું સ૦ક્રિ૦ [સ આસ્તૃ] પાથરવું (૨) ગજી કરવી (૩) આચ્છાદન કરવું, ઢાંકવું

આથર્વણ વિ૦ [સ] અથર્વવેદને લગતું (૨) પુ૦ અથર્વવેદ ભણનાર કે જાણનાર બ્રાહ્મણ (૩) અથર્વવેદ –ણિક પુ૦ અથર્વવેદ જાણનારો બ્રાહ્મણ

આથવું સ૦ક્રિ૦ મીઠું મસાલો ચડે તેમ કરવું (૨) અમીર ચડાવવું [માલમિલકત

આથા, આથીપોથી સ્ત્રી૦ જુઓ આથ પૂંજી,

આથો પુ૦ અથાણું –ખમીર ચડવું તે (૨) અથાવા નાખેલી વસ્તુ [–આવ્યો, ચઢ્યો=અથાણું, અથાવાની ક્રિયા થવી, આથાની અસર લાગવી કે થવી –નાંખ્યો=અથાવા મૂકવું]

આદ વિ૦ +આદ્ય, આદિ

આદત સ્ત્રી૦ [અ] ટેવ, મહાવરો

આદમ પું૦[અ.] સૃષ્ટિનો સૌથી પ્રથમ જન્મેલો પુરુષ (૨) માણસ ૦ખોર વિ૦ માણસખાઉ ૦જાત સ્ત્રી૦ માણસજાત

આદમજીનો કોરડો પુ૦ એક બાળરમત

આદમી પુ૦ [અ] માણસ –સિયત સ્ત્રી૦ માણસાઈ, સુજનતા

આદર પુ૦[સં.] સન્માન ૦ણી સ્ત્રી૦વેવિશાળ થયા પછી કન્યાને વરપક્ષ તરફથી લૂગડાં વરેણા ઇત્યાદિની અપાતી ભેટ વસંત [–ચઢાવવી=વસંતની ભેટ કન્યાને આપવી] ૦ણીય વિ૦ આદર આપવા યોગ્ય ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ માનબુદ્ધિ, પૂજ્યભાવ ૦ભાવ પુ૦ માનની લાગણી ૦માન ન૦ આદરસત્કાર ૦વાત સ્ત્રી૦ આદરયુક્ત વાત, આદર ઉપજાવનારી વાત ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ આ+દૃ] આરંભવું, શરૂ કરવું (૨) સ્વીકારવું, સત્કારવું (૩) સાચવવું કરવું ૦સત્કાર પુ૦ આદર અને સત્કાર

આદર્શ પુ૦ [સ] દર્પણ, આરસો (૨) નમૂનો (૩) ધ્યેય લક્ષ (૪) વિ૦ નમૂનેદાર, ધ્યેયરૂપ ૦જીવી વિ૦ આદર્શ પ્રમાણે અથવા માટે જીવનાર ૦દર્શી વિ૦આદર્શ–ધ્યેયને જોનારું ૦ભૂત વિ૦ વડો લેવા જેવું, નમૂનેદાર ૦વાદ પુ૦ આદર્શનું જ પરિપાલન કરવું જોઈએ એવો વાદ, 'આઇડિયેલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ આદર્શવાદમાં માનનાર

આદ(–ધ)વેર ન૦ મૂળનું –જૂનું વેર (૨) હાડવેર, પાકી દુશ્મનાવટ

આદાન ન૦ [સ] સ્વીકાર (૨) પકડવું તે (૩) [રોગનું] નિદાન ૦પ્રદાન ન૦લેણદેણ,આપલે

આદાબ પું૦[અ] અદબ, સલામ, વિવેક

આદાય પું૦[સ] સ્વીકાર (૨) નફો લાભ (૩) ઊપજ, આવક

આદા(–ધા)શીશી સ્ત્રી૦ [સ અર્ધ-શીર્ષન્] અડધું–એક બાજુનું માથું દુખે એ રોગ

આદિ વિ૦ [સ] પહેલું, પ્રારંભનું (૨) મુખ્ય, પ્રધાન (૩) જુઓ આદિક (૪) પું૦ પ્રારંભ શરૂઆત (૫) મૂળ કારણ (૬)[ગ] પહેલું પદ ૦કર્તા(–ર્ત્તા)પુ૦(સ)બ્રહ્મા ૦કવિ પુ૦સૌથી પહેલો કવિ (૨) [સ] બ્રહ્મા (૩) વાલ્મીકિ ૦કારણ ન૦ મૂળ કારણ (૨) વિશ્વનું –સૃષ્ટિનું મૂળ કારણ સૃષ્ટિનું બીજ ૦કાલ(–ળ) પુ૦ આરંભકાલ (૨) સૃષ્ટિની શરૂઆતનો કાળ

૦કાવ્ય ન૦ સૌથી પહેલું રચાયેલું કાવ્ય(૨) (સ) રામાયણ (સંસ્કૃતમા) ૦ગ્રંથ પુ૦ પહેલો-મૂળ ગ્રંથ(૨)શીખ લોકોનુ ધર્મપુસ્તક, પ્રથમાહેબ. ૦ઘટક પુ૦ મૂળ એકમ, 'યુનિટ' ૦જિન પુ૦(સ) ઋષભદેવ,આદિનાથ ૦તાલ પુ૦ ગાવામા સૂરને બળ આપવા માટેનો પહેલો તાલ (૨) એકતાલ(સ ગીત) ૦દેવ પુ૦ દેવાધિદેવ પરમાત્મા ૦દૈત્ય પુ૦ (સ) હિરણ્યકશિપુ ૦નાથ પુ૦ (સ) પહેલા જૈન તીર્થંકર ૦નારાયણ પુ૦(સ) વિષ્ણુ ૦પદ ન૦ પ્રથમ પદ (ગ) ૦પર્વ ન૦ પહેલો ભાગ (૨) (સ) મહાભારતનો પ્રથમ ખંડ ૦પુરુષ પુ૦ મૂળ પુરુષ (૨) વિષ્ણુ બ્રહ્મા, સર્જનહાર ૦માતા(-યા) સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) આદ્યશક્તિ પાર્વતી ૦મૂળ ન૦ મૂળ પાયો, આદિ કારણ ૦યોગ૮ પુ૦ મૂળ યોગ૮ (૨) (સ) બ્રહ્મા, વિષ્ણુ નારાયણ ૦રસ પુ૦ પ્રથમ અર્થાત શૃંગારરસ ૦વર્ણ પુ૦ બ્રાહ્મણવર્ણ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ (૨) દુર્ગા ૦શરીર ન૦ કારણ-શરીર(૨) સૂક્ષ્મ શરીર (૩) અજ્ઞાન -ઈશ્વર પું૦ (સ) જૈનોના પ્રથમ તીર્થંકર

આદિક વિ૦ [સ] વગેરે, ઇત્યાદિ (બહુધા હ સમાસને અંતે)

આદિત્ય પુ૦[સ] સૂર્ય, રવિ (૨)અદિતિના બારે પુત્રોમાનો કોઈ પણ (૩) બારની સંજ્ઞા ૦વાર પુ૦ આતવાર, રવિવાર

આદિમ વિ૦ [સ] પ્રારંભનુ મૂળ, અસલ

આદિષ્ટ વિ૦ [સ] આદેશ પામેલુ (૨) જેને માટે હુકમ અપાયો હોય એવુ

આદુ ન૦ [સ આર્દ્રક] એક કંદ,જેની સૂંઠ બને છે [-કાઢી નાંખવું=જોર કે જુસ્સો નરમ પાડી દે એમ કરવુ -આઈને=ઊભા ખત ૦ અને જહેમતની સાથે, બારે જોર કરીને આદાની સૂંઠ થવી=રાગીને બહુ મુકાવુ-લેવાઈ જવુ]-દાબુક પુ૦ આદાનો પાક(૨) [લા] માર [-આપવો, દેવો,=મારવુ] -દામૂળી સ્ત્રી૦ આદાનુ કુમળુ મૂળ

આદ્યે અ૦ જુઓ તોબા

આદેશ પુ૦[સ] આજ્ઞા (૨)ઉપદેશ (૩) [વ્યા] ફેરફાર,એકને બદલે બીજો વર્ણ આવે તે (૪) [ગ] ઉત્થાપન, 'સબ્સ્ટટ્યૂશન' ૦ક પુ૦ આદેશ કરનાર ૦મંત્ર પુ૦ ઉત્થાપનમંત્ર, 'પ્રિન્સિપલ ઓફ સબ્સ્ટટ્યૂશન' (ગ)

આદ્યે અ૦ [સ] આદિમા, પૂર્વે, અગાઉ

આદ્યેતિહાસિક વિ૦ [સ આદ્ય+ફા કદીમ] (ઇ) અસલનુ, જૂના કાળનુ

આદ્ય વિ૦ [સ] પ્રથમનુ, પ્રારંભનુ, મૂળ ૦કવિ પુ૦ આદિકવિ ૦ગુરુ પું૦ આદ્ય ગુરુ-ઈશ્વર ૦ભવાની સ્ત્રી૦ જગદંબા. મૂળ શક્તિ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ મૂળ ભૂમિ ૦વેર ન૦ જુઓ આદ્યવેર ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ મૂળ શક્તિ-અંબાભવાની, દુર્ગા ૦સ્થાન ન૦ સૌથી પહેલાનુ -મૂળ સ્થાન

આદ્યંક પુ૦ [સ] ત્રિગણીનુ પહેલુ પદ (ગ)

આદ્યંત અ૦ [સં] આદિથી તે અંત સુધી

આદ્યોદાત્ત વિ૦ [સ] જેનો આદિ સ્વર ઉદાત્ત હોય એવુ

આધ વિ૦ [હિં] અડધુ

આધ(ઓ૨)ણ ન૦ [સ આઢકન, પ્રા. આઢાણ ?] અનાજને બાફવા માટે એકલુ પાણી પહેલેથી તપવા માટે મુકાય છે તે [-આવવું,-થવું = આધણનુ પાણી જોઈએ તેવું ગરમ થવું, આધણ તૈયાર થવુ -મૂકવું=આધણનુ પાણી ચૂલા પર ચઢાવવુ (૨) રસોઈની તૈયારી કરવી (૩) નકામુ કે બરબાદ કરવું, વેહડી નાખવુ આધણ ઊકળી જવાં=વેળા વહી જવી] [અધરકવુ

આધરકણ ન૦અધરકણ,મેળવણ -પુ સ૦ક્રિ૦

આધરણ ન૦ જુઓ આધણ (૨)[સ]આધાર રાખવો તે

આધાન ન૦ [સં] મૂકવુ તે (૨) ધારણ કરવુ તે (૩) ગર્ભધારણ, ગર્ભ (૪) અગ્નિહોત્રનુ પ્રાથમિક કર્મ

આધાપલીત(-તું) વિ૦ અડધુ ગાડુ ઢાધારગુ

આધાર પુ૦ [સ] ટેકો, અવલંબન (૨) આશ્રય, મદદ (૩) પુરાવો સાબિતી (૪) [વ્યા]અધિકરણ, સાતમી વિભક્તિનો અર્થ ૦ગ્રંથ પુ૦ આધારરૂપ -પ્રમાણભૂત ગ્રંથ ૦પાત્ર વિ૦ આધાર રાખવા યોગ્ય. ૦ભૂત વિ૦ આધાર

બનેલુ (૨) પ્રમાણભૂત ૦સ્તંભ પુ૦ આધારરૂપ સ્તભ–થાભલો **–રાધેયભાવ** પું૦ આશ્રયાશ્રયીભાવ

આધાશીશી સ્ત્રી૦ જુઓ આદાશીશી

આધિ પુ૦[સ] માનસિક પીડા ૦વ્યાધિ પુ૦ શરીર ને મનની પીડા [કાઢનાર

આધિક પુ૦[સ આધિ પરથી ?] ભૂવો, ભૂત–પ્રેત

આધિકારિક વિ૦ [સ] અધિકાર કે સત્તાને લગતુ (૨) અધિકારીને લગતુ સર્વોપરી (૩) પુ૦ પરમાત્મા, પરમેશ્વર

આધિક્ય ન૦ [સ] અધિકતા વધારેપણું (૨) પુષ્કળતા (૩) ચડિયાતાપણુ ૦ચિહ્ન ન૦ (ગ) અધિકતા,–ના કર્તા મોટુ એવો અર્થ સૂચવતુ (>) આવુ ચિહ્ન

આધિદૈવિક વિ૦ [સ.] ઇન્દ્રિયોના અધિદેવોને લગતુ (૨) ઇન્દ્રિયો થકી થયેલુ (૩) ભૂતપ્રેતાદિથી ઊપજેલુ (દુ ખ) (૪) દૈવકૃત (સુખદુ ખ)

આધિપત્ય ન૦[સ] અધિપતિપણુ; ઉપરીપણુ

આધિભૌતિક વિ૦ [સં] પ્રાણીઓને લગતુ (૨) પચમહાભૂતો સબધી (૩) શારીરિક (પીડા)

આધિરાજ્ય ન૦ [સ] સપૂર્ણ સ્વામિત્વ

આધીન વિ૦ જુઓ અધીન, વશ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦ [૦તા સ્ત્રી૦

આધુનિક વિ૦ [સ] હમણાંનુ, અર્વાચીન

આધે અ૦ [સ અર્ધ–જુઓ આધ] અર્ધ ભાગથી (ઢોર સાચવવા આપવુ) [–આપવું, સૂકવું, બંધાવવું = ઢોરને અધભાગે સાચવવા આપવુ]

આધેડ વિ૦ અડધી ઉમરે પહોચેલુ, પ્રૌઢ વયનુ

આધેય વિ૦[સ] આધાર આપવા લાયક

આધ્યાત્મિક વિ૦ [સ] આત્મા સબંધી, આત્મતત્ત્વવિષયક

આધેરાયું વિ૦ જુઓ અધવાયુ

આન વિ૦ જુઓ અન્ય (૫)

આનક પુ૦ [સ] નગારું, મૃદગ

આનતિ સ્ત્રી૦ [સ] નમવું તે (૨) નમસ્કાર (૩) મન પૂજ્યભાવ ૦પ્રદેશ પુ૦ ટોળાવ કે તળેટીનો પ્રદેશ

આનન ન૦ [સ] મુખ, મો (૨) ચહેરો

આનમાન વિ૦ + ન માની શકાય એવુ જોઈએ

આનય પું૦, ૦ન ન૦ [સં] આણવુ તે (૨) ઉપનયનસંસ્કાર

આનર્ત(ર્ત્ત) પું૦ [સ] (સ) કાઠિયાવાડનુ પ્રાચીન નામ

આનંત્ય ન૦[સ] અનતતા (૨) શાશ્વતતા (૩) સ્વર્ગ, પરલોકનુ સુખ

આનંદ પું૦[સ]હર્ષ, પ્રસન્નતા(૨)પુ૦,ન૦ બ્રહ્મ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ક વિ૦ આનદકારી.૦કંદ પુ૦ આનદનુ મૂળ (૨) બ્રહ્મ. પરમાત્મા ૦કારી વિ૦ આનદ કરાવનાર ૦ગિરિ પુ૦ (સ) શકરાચાર્યના ભાષ્યો ઉપર ટીકા લખનાર એક વિદ્વાન ૦ઘન વિ૦ આનદથી ભરપૂર (૨) પુ૦ બ્રહ્મ, પરમાત્મા (૩) (સ) જૈનધર્મનો એક સત ૦પર્યવસાયી વિ૦ જેને અતે આનદ હોય એવુ; આનદમા પરિણમે એવુ ૦ભૈરવી સ્ત્રી૦ એક રાગિણી ૦ભૈરવ વિ૦ એકીસાથે આનદ અને ભય પમાડનારું (૨) પુ૦(સ)શકર,મહાદેવ ૦મય વિ૦ આનંદથી ભરેલુ ૦મય કોશ(–ષ) પુ૦ અન્ન, પ્રાણ, મન, વિજ્ઞાન અને આનદ એ પચકોશોમાનો એક ૦મીમાસા સ્ત્રી૦ (કલાના ઉપભોગથી થતા) આનદ વિષે વિચાર કરનારું શાસ્ત્ર; 'એસ્થેટિક્સ' ૦મૂર્તિ(–ર્ત્તિ) વિ૦ આનંદ-રૂપ(૨) સ્ત્રી૦ બહુ આનદી માણસ ૦લહરિ (–રી) સ્ત્રી૦ આનદનો તરગ (૨) [સ] શકરાચાર્યકૃત એક સ્તોત્ર ૦વર્ષી વિ૦ આનંદ વરસાવનારું. ૦વું અ૦ક્રિ૦[સ. આનન્દ્] આનદ કરવો, ખુશ થવુ. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ આનદી રહેવાનુ વલણ,એવો સ્વભાવ. ૦સમાધિ સ્ત્રી૦ આનદ-પૂર્ણ સમાધિ (૨) આનદથી થયેલી સમાધિ (૩) રજસ્તમોગુણયુક્ત ચિત્તની માત્ર ભાવનાથી સ્થિરતા અને ત્યારે થતી સમાધિ **–દા** સ્ત્રી૦ ભાગ **–દાશ્રુ** ન૦ આનદના આસુ **–દિત** વિ૦ ખુશ **–દી** વિ૦ ખુશમિજાજી મોજી

આનદદોરો પુ૦ જુઓ અનંતદોરો

આનાકાની સ્ત્રી૦ [હિ, મ સ અનાકર્ણન ?] હા ના કરવી તે, ટચુપચુ હોવાની દશા

આનાવારી સ્ત્રી૦ કેટલી આની પાક પાક્યો તેનો અડસટ્ટો કાઢવો તે ઉત્પન્નનો અડસટ્ટો.

[–કાઢવી=આનાવારીનો અંદાજ નક્કી કરવો, આનાવારી ગણવી] [પુતળિયું

આનિયું ન૦ ['આનો' પરથી] ડોટમા નાખવાનું

આની સ્ત્રી૦ [જુઓ આનો] એક આનાનો સિક્કો (૨) [લા] સોળમો ભાગ ૦ભાર પુ૦ રૂપિયાના સિક્કાના વજનનો – રૂપિયાભારનો ૧૬મો ભાગ.

આનુકૂલ્ય ન૦ [સ] અનુકૂલતા

આનુપૂર્વી સ્ત્રી૦ [સં] અનુક્રમ (૨) નિયમ પ્રમાણે ગોઠવેલુ અનુમાન [ન્યા]

આનુભવિક વિ૦ [સ] અનુભવને લગતુ

આનુમાનિક વિ૦[સ] અનુમાનને લગતું (૨) તર્કસિદ્ધ

આનુયાંત્રિક વિ૦[સ] યાત્રિક,યંત્રવત એકધારું

આનુવંશિક વિ૦ [સ] વંશપરંપરાથી ચાલતુ ૦તા સ્ત્રી૦

આનુશ્રાવિક વિ૦ [સ] શ્રવણ દ્વારા જાણેલુ

આનુષંગિક વિ૦ [સ] અમુકના સંબંધવાળુ, સહવર્તી (૨) ગૌણ ૦તા સ્ત્રી૦

આનૃણ્ય ન૦ [સ] અનૃણ – ઋણમુક્ત થવુ તે

આનું (આ'નુ) વિ૦ 'આ' (સ૦)નુ છઠ્ઠી વિ૦નુ રૂપ (બ૦વ૦ આમનુ) (પ્રીત્ય રૂપો–આનાથી, આને, આનામા) [નાણું

આનો પુ૦ [સ આણક] ચાર પૈસાની કિંમતનુ

આન્ધ્ર પુ૦ [સ] જુઓ 'આંધ્ર'

આન્વીક્ષિકી સ્ત્રી૦ [સ.] તર્ક – ન્યાયશાસ્ત્ર (૨) આત્મવિદ્યા

આપ [સ ૠ્–આપ] પાણી

આપ ન૦ [સ આત્મન્, પ્રા અપ્પ] પોતાપણુ, અહંતા (૨) પોતાનુ શરીર (૩) સ૦ તમે [આનાર્યે] (૪) પોતે, પ્રત્યુ (સમાસમા) ઉદા૦ આપમહેનત, આપબડાઈ ઇ૦ [આપ આપ કરવું = અતિ માનથી બોલવુ કે વર્તવું, ખુશામત કરવી] ૦અક્કલ સ્ત્રી૦ આપબુદ્ધિ, પોતાની અક્કલહોશિયારી ૦અખત્યાર વિ૦ પોતાની મરજી પ્રમાણે ચાલનાર, આપબુદ્ધિ ૦અખત્યારી સ્ત્રી૦ આપબુદ્ધી ૦આપણુ વિ૦ પોતપોતાનુ. ૦આપમાં અ૦ અંદરોઅંદર, માહોમાંહે ૦કમાઈ સ્ત્રી૦ જાતે કરેલી કમાણી ૦કર્મી વિ૦ પોતાના જ પુરુષાર્થ પર આધાર રાખનાર. ૦કળા સ્ત્રી૦ આપે આવડે એવી કળા ૦ખુદ વિ૦ સ્વ સત્તા સ્વાધીન રાખી – ગણી વર્તનાર ૦ખુદ્દી સ્ત્રી૦ આપખુદ વર્તન ૦ખુશી સ્ત્રી૦ પોતાની મરજી ૦ઘાત પુ૦ આત્મહત્યા ૦ઘાતિયું વિ૦ આપઘાત કરનાર. ૦ઝલું વિ૦ (કા) આપમળે ટકી રહેતુ; સ્વાશ્રયી ૦ડાહ્યું વિ૦ પોતાને બહુ ડાહ્યુ માનનાર (૨) દોઢડાહ્યુ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સ્વાર્થી દૃષ્ટિ ૦પરભાવ પુ૦ લેહભાવ, માગતાનપણુ ૦બળ ન૦ પોતાનુ બળ, જાતબળ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ પોતાની બુદ્ધિ (૨) સ્વાર્થબુદ્ધિ ૦ભોગ પુ૦ સ્વાર્થત્યાગ ૦મતલબી(–બિયુ) વિ૦સ્વાર્થી ૦મતિયુ, ૦મતીલુ વિ૦ પોતાની જ મતિ અનુસાર ચાલનાર (૨) દુરાગ્રહી; જક્કી ૦મુખત્યાર વિ૦પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાની સત્તાવાળુ ૦મુખત્યારી સ્ત્રી૦ પોતાની મરજી પ્રમાણે કરવાનો અધિકાર – સત્તા ૦મેળે અ૦ આપોઆપ, પોતાની મેળે ૦રખુ વિ૦(કા)પોતાનુ જ સાચવી બેસી રહે એવુ, સ્વાર્થી ૦વખાણ ન૦, ૦વડાઈ સ્ત્રી૦ પોતાની વડાઈ – મોટાઈ હાંકવી — જાતે પોતાના વખાણ કરવા તે, આત્મશ્લાઘા ૦વીતી સ્ત્રી૦ પોતાને વીતેલુ તે, પોતાને થયેલો અનુભવ, આત્મકથા ૦સ્વાર્થ પુ૦પોતાનો સ્વાર્થ, એકલપેટાપણુ ૦સ્વાર્થી વિ૦ આપમતલબી ૦હત્યારું વિ૦ આત્મઘાતી –પે અ૦ પોતાની મેળે –પોઆપ અ૦ ખુદ જાતે, પંડે (૨) પોતાની મેળે સહજ સ્વાભાવિક રીતે

આપગા સ્ત્રી૦ [સ] નદી

આપઘાત,–તિયુ જુઓ 'આપ'મા

આપટો પુ૦ એક ઝાડ

આપડાહ્યું વિ૦ જુઓ 'આપ'મા

આપણ પુ૦ [સ] બજાર, ચૌટું

આપણ સ૦ [સ આત્મન્, પ્રા અપ્પણ] (સામાન્યત પદ્યમા) હુ કે અમે અને તું કે તમે, બોલનાર ને સાભળનાર બન્ને (ગદ્યમા 'આપણે' પ્રાય વપરાય છે) –ણુ સ૦

'આપણે'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિ ન૦, એ૦ વ૦ રૂપ –ણે સ૦ જુઓ આપણ (૨) હુ (જેમ કે, 'ભાઈ, આપણે એમાં માનતા નથી'.) (૩) તમે આપ ઉદા૦ "આપણે કારભાર કરો ત્યારે સરત રાખજો" (સરસ્વતીચંદ્ર)

આપત સ્ત્રી૦ જુઓ આયપત

આપત સ્ત્રી૦[સ્ત્ર]જુઓ આપત્તિ –કાળ પુ૦ આપત્તિનો સમય [મુશ્કેલી

આપત્તિ સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] આફત, સંકટ (૨) દુ:ખ,

આપત્ય ન૦ + જુઓ અપત્ય

આપદ(–દા) સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] જુઓ આપત્તિ [–પડવી=આફત કે દુ:ખ થવુ–અનુભવમા આવવુ] –ધર્મ પુ૦ આપત્તિના સમયનો ધર્મ, મુશ્કેલીની વેળાએ નછૂટકે જે કરવાની ધર્મશાસ્ત્રે રજા આપી હોય તેવુ કામ

આપદૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ 'આપ'મા

આપન્ન વિ૦ [સ્ત્ર] પ્રાપ્ત, મળેલુ (૨) આપત્તિમા આવી પડેલુ [આત્મસંતોષ

આપન્યા સ્ત્રી૦ પોતાની સ્થિતિનું ભાન (૨) આપપરભાવ, આપબુદ્ધિ, આપભોગ, આપમતલબી(–બિયું), આપમતિયું, આપમતીલુ, આપસુખત્યાર, –રી, આપમેળે જુઓ 'આપ'મા

આપલે સ્ત્રી૦ [આપવુ + લેવુ] આપવુ અને લેવુ તે. લેવડદેવડ ['આપ'મા

આપવહાણ, આપવહાઈ, આપવીતી જુઓ

આપવું સ૦ક્રિ૦ [સ અર્પ્] અર્પવુ, દેવુ (૨) સોંપવુ, હવાલે કરવુ

આપસમાં, –આપસમાં અ૦ [હિ. આપસ] આપઆપમા, પોતપોતામા, માહોમાહે

આપા ૧ અં૦ + આ પાસ, આ બાજુ, આ તરફ

આપાત પુ૦[સ્ત્ર] પડવુ તે (૨) ચાલુ ક્ષણ (૩) પ્રથમ દૃષ્ટિ ૦ત: અ૦ નજર પડતા જ, એકદમ

આપાપર વિ૦ [આપ + અપર] પોતીકુ ને પારકુ, માનતા

આપીત વિ૦ [સ્ત્ર] પીળાશ પડતુ (૨) થોડુ પાયેલું–ચાખેલુ (૩) સ્ત્રી૦ સુવર્ણમાક્ષિક ધાતુ

આપુ ન૦ [જુઓ આપ] + પોતાપણું (૨) સ૦ જુઓ આપ

આપુશાહુ પુ૦[આપણુ+શાહુ] શાહુકાર. પોતાનું દેવું ભરી દે એવો ગૃહસ્થ

આપૂપ ન૦ [સ્ત્ર] જુઓ અપૂપ

આપૂચ્છા સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] વાતચીત, અંદરઅંદર પૂછવી તે (૨) પડપૂછ (૩) જિજ્ઞાસા

આપે, –પોઆપ અ૦ જુઓ 'આપ'મા

આપો પુ૦ [દે. અપ્પ] બાપ, પિતા (૨) [લા] વૃદ્ધ માણસ. વડીલ

આપોપું ન૦ પોતાપણુ (૨) ટેક (૩) અ૦ એની મેળે, આપોઆપ

આપોશાન ન૦[સ્ત્ર] જમતા પહેલા અને પછી બોલવાનો મંત્ર (૨) જુઓ અપૂશણ

આપ્ત વિ૦[સ્ત્ર] નજીકના સંબંધવાળુ, સગુ (૨) વિશ્વાસપાત્ર [સમાચાર ઇત્યાદિ] (૩) વિશ્વાસુ [માણસ] (૪) પ્રાપ્ત, મેળવેલુ (૫) પુ૦ પોતે જે વસ્તુ વિષે કહેતો હોય તે વસ્તુ જાતે જોઈ હોય–જાણી હોય એવો–પ્રમાણભૂત માણસ ૦કામ વિ૦ જેની ઇચ્છા ફળી હોય એવુ, સંતુષ્ટ ૦જન પુ૦, ન૦ સગુ, સ્નેહી (૨) વિશ્વાસુ માણસ, અંગત માણસ ૦વર્ગ પુ૦ આપ્તજનોનો સમૂહ(૨)પોતાના વિશ્વાસુઓનુ મંડળ ૦વાક્ય ન૦ આપ્તનુ વાક્ય, વિશ્વાસ મૂકવા યોગ્ય વાક્ય

આપ્સરા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ અપ્સરા

આપ્તિ સ્ત્રી૦[સ્ત્ર] પ્રાપ્તિ, લાભ (૨) સંબંધ

આપ્યાયન ન૦ [સ્ત્ર] પ્રેમ (૨) સંતોષ

આફણી સ્ત્રી૦ આપત્તિ (૨) ફેણ (૩) (૫) અ૦ જુઓ આફણીએ

આફણીએ અ૦ [સ આત્મન્ ? પ્રા અપ્પણે= સ્વય ?] (૫) પોતાની મેળે (૨) એકાએક

આફત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ આપત્તિ

આફતાબ પુ૦ [ફ] સૂર્ય ૦ગીરી સ્ત્રી૦ છત્રી. આબદાગીરી

આફરફર્યું અ૦ક્રિ૦ જુઓ આફરવુ

આફરફું અ૦ + જુઓ આફણીએ

આફરવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ આફરો] આફરો ચઢવો

આફરીન અ૦[ફા] કુરબાન, ફિદા, બુશબુશ, વારી ગયુ હોય તેમ (૨) ધન્ય શાબાશ (ઉદ્ગાર) (૩) સ્ત્રી૦ શાબાશી

આકરો પુ૦ [સ આપૂર્ણ, પ્રા આપ્ફણ?] પેટ ચડવુ તે (૨) ઘણુ ખાવાથી વની અકળામણ [–ચઢવો = (ઘણુ ખાવાથી) પેટ ફૂલવુ ને અકળામણ થવી –ઊતરવો, બેસવો = આકરો મટી જવો]

આકલાતૂન વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ 'અકલાતૂન'

આકળવુ અ૦ક્રિ૦[સ આસ્ફાલ્, પ્રા આપ્ફાલ] ટિચાવુ, અકળાવુ (૨) અકળ જવુ

આકંડુ(–ક) અ૦ જુઓ આકણીએ

આકંસ સ્ત્રી૦ [પો આલ્ફોન્સો] કેરીની એક જાત કે તે જાતની કેરી

આકેડુ અ૦ જુઓ આકણીએ

આફ્રિકન વિ૦ [ઇ] આફ્રિકાનુ (૨) પુ૦ આફ્રિકાનો વતની [માનો એક

આફ્રિકા પુ૦, ન૦ [ઇ] (સ) પૃથ્વીના પાચ

આફ્રિદી વિ૦ [પુ–તુ] હિંદની સરહદ ઉપર એ નામની એક ટોળીનુ (૨) પુ૦ એ ટોળીનો એક માણસ

આબ ન૦[ફા] પાણી, જળ (૨) તેજ, નૂર (૩) ધારની તીક્ષ્ણતા ૦દાર સ્ત્રી૦ [ફા] દાઢ ગળવાનુ કામ (૨) દાઢ વગેરે કેરી ચીન્તે પર લેવાતો કર (૩) વિ૦ એને લગતુ ૦મોરી સ્ત્રી૦ ['આબમોરો' પરથી] ટોચલી, લોટી ૦મોરો પુ૦ [ફા આબમોરહ્] લોટો ૦દસ્ત ન૦ [ફા] વસ્ત્ર ૦દાર વિ૦ [ફા] પાણીદાર ૦દારખાનું ન૦ પાણિયારુ

આબકદૂબક પુ૦ગિલ્લીદાની રમતનો એક દાવ

આબકારી, આબમોરી,(–રો), આબદસ્ત જુઓ 'આબ'મા

આબદા સ્ત્રી૦ જુઓ આપદા ('આપદા'નો ગ્રામ્ય ઉચ્ચાર) [સુદર છત્ર

આબદાગીરી સ્ત્રી૦ આકતાબગીરી, મોટુ અને

આબદાર, ૦ખાનું જુઓ 'આબ'મા

આબદ્ધ વિ૦[સ] બધાયેલુ જકડાયેલુ (૨) સજ્જડ

આબરૂ સ્ત્રી૦ [ફા] કીર્તિ, શાખ, નામના [–આપવી = માન આપવુ, પ્રતિષ્ઠા કરવી –ઉઘાડવી, ઉઘાડી કરવી = ફજેત કે બેઆબરૂ કરવુ –ઉપર આવવુ = ચારિત્ર્ય કે આબરૂને અંગે આક્ષેપ કરવો, તેના પર હલ્લો કરવો. (–ઉપર જવું પણ કહેવાય છે) –ઉપર હાથ નાખવો = આબરૂ ઉપર આવવુ (૨) સ્ત્રીની લાજ લેવી-બળાત્કાર, શિયળભંગ કરવો –ઉપર વાત આવવી = આબરૂ જવા વારો આવવો, બેઆબરૂ થવા પ્રસંગ આવવો –કાઢવી = નામના મેળવવી (૨) (વ્યંગમા) નામ બોળવુ, ફજેત થવુ –જવી = બેઆબરૂ થવુ –નાકાંકરા = ફજેતી, બેઆબરૂ –લૂંટવી, –લેવી = જુઓ 'આબરૂ ઉપર હાથ નાખવો']

૦દાર વિ૦ આબરૂવાળુ

આબ(–બુ)ચો પુ૦ એક વેલો કે તેની મિંગ

આબા પુ૦ [અ.] આપો, પિતા (૨) દાદો

આબાદ વિ૦ [ફા] વસ્તીવાળુ (૨) ભરપૂર, સમૃદ્ધ (૩) બેઠાયેલુ, કળટુપ [જમીન] (૪) સલામત, સુખી (૫) ભારે, સખ્ત, ઉત્તમ (૬) અચૂક (૭) અ૦ ચૂક્યા વિના –દાન વિ૦ આબાદ –દાની, –દી સ્ત્રી૦ આબાદ – સમૃદ્ધ હોવુ તે –દીખાનું ન૦ આબાદીનુ ઘર, આબાદ સ્થળ

આબાન પુ૦[ફા] બારમો વર્ષનો આઠમો મહિનો

આબાલવૃદ્ધ અ૦ [સ] બાળકથી માંડીને વૃદ્ધ પર્યંત [કરનાર

આબિ(–બે)દ વિ૦[અ] ચાર્મિક, પવિત્ર પ્રાર્થના

આબેહયાત ન૦ [ફા] અમૃત

આબેહૂબ વિ૦ [અ હૂબહૂ] હૂબહૂ, તાદશ

આબોહવા સ્ત્રી૦[ફા] હવાપાણી

આભિદક વિ૦ [સ] ચાર્મિક (૨) ન૦ વર્ષે પ્રગટ થતુ સામયિક

આભ ન૦ [સ અભ્ર] આકાશ (૨) વાદળુ [–ઊંડળમા લેવું, –ની સાથે બાથ ભીડવી કે બાંય ભરવી = ગજા ઉપરાત હામ ભીડવી, બોટુ સાહસ બેડવુ, વધારે પડતી હિંમત કરવી –જમીનનો કરક કે કેર = ઘણો મોટો ફરક –ના તારા ઉખેડવા કે ઉતારવા = જુઓ 'આકાશ'મા –તૂટી પડવુ = અતિશય દુ:ખ આવી પડવુ –ના તારા દેખાડવા = નામૂશ વિતાડવુ –ના તારા દેખવા = સ્વર્ગનુ સુખ જાણે મળ્યુ એમ લાગવુ –તેનો ગર્વ હોવો, સુખના મનોરાજ્યમા રમવુ. –ના તારા

ખરવા=ભારે ખળભળ મચવી ઉલ્કાપાત થવો. –ને (અને) જમીન (ધરતી) એક થવાં= આકાશ પાતાળ એક થવા, મોટો અનર્થ થવો –પ્રલય થવો –પડવું=જુઓ આભ તૂટી પડવું –ફાટવું=ન રોકાય એવુ અફાટ કાંઈ થવું. (જેમ કે વરસાદ, દુ ખ, લોકનો સમૂહ) (તે પરથી આભ ફાટ્યુ ત્યાં થીંગડું દેવું =અશક્યને શક્ય કરવા વ્યર્થ ફાંફા મારવા] ૦ફાડ વિ૦ આકાશને ફાડી નાખે એવું ૦લુ ન૦ આકાશ, આભ (૨)વાદળુ (૩)દર્પણ(૪) ન૦(ફા)ઝીણો ગોળ કાચ (કાઠી સ્ત્રીઓ વગેરે વસ્ત્રમા ચોડે છે તે) –ભાલાડુ પું૦ (કલ્પી લીધેલો) મોટો નફો –ફાયદો (૨) મોટી વાત, આશા [કલ્પી લીધેલી] (૩) અશક્ય આશા

આભડછેટ સ્ત્રી૦ [આભડવુ+છેટ–દે. છિત્ત= અડકેલુ] અભડાવુ તે (૨) અમુકના સ્પર્શથી અભડાઈ જવાય તેવી માન્યતા (૩) રજસ્રાવ, અટકાવ (૪) પ્રસવ સમયે ઓર, લોહી ઇત્યાદિ નીકળે છે તે

આભડવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા અબ્ભિડ=મળવુ; સંગ કરવો ઉપરથી ?] અભડાવું (૨) અડવુ [આભડવા જવું=કોઈ મરી ગયું હોય ત્યા–તેની ઉત્તર ક્રિયામા–જવુ

આભરણ ન૦[સ]અલકાર,આભૂષણ,શણગાર

આભા સ્ત્રી૦[સ] તેજ, દીપ્તિ(૨) કાન્તિ, શોભા

આભાર પુ૦ [સ.] ઉપકાર, અહેશાન ૦દર્શક વિ૦ આભાર દર્શાવતુ ૦દર્શન ન૦ આભાર માનવો તે ૦સૂચક વિ૦ આભાર સૂચવતુ –રી વિ૦ આભારયુક્ત [.. ને આભારી હોવું= . ને લઈને થવુ ,(તે) કારણરૂપ હોવું ...નું આભારી હોવું= ના આભાર કે ઉપકાર તળે હોવુ, –નુ કૃતજ્ઞ હોવુ .]

આભાલાડુ પું૦ જુઓ 'આભ માં

આભાસ પુ૦[સ]સાદૃશ્ય,બે વસ્તુ વચ્ચે સરખા પણાનો દેખાવ (૨)ભ્રમ,ખોટો દેખાવ (૩)ઝાખો પ્રકાશ(૪)[પ્ર]ભ્રામક હેતુ; હેત્વાભાસ ૦સી વિ૦ દેખાતું, પ્રકાશતુ (૨) બોદુ દેખાતું; આભાસવાળુ (૩) –ના સરખુ દેખાતું

આભિચારિક વિ૦ [સ.] અભિચારને લગતુ

આભિજાત્ય ન૦[સં] કુલીનતા, ખાનદાની (૨) શ્રેષ્ઠતા, સૌદર્ય

આભિમાનિક વિ૦ [સ] અભિમાનને લગતુ, અભિમાનયુક્ત –કી વિ૦ સ્ત્રી૦

આભીર પુ૦[સ] આહીર, ગોવાળિયો; ભરવાડ (૨) એક છંદ –રી સ્ત્રી૦ આભીરની સ્ત્રી

આભું વિ૦ [સ અદ્‌ભુત, પ્રા. અબ્ભુય] ચકિત; દિગ [–બનવું=ચકિત થઈ જવુ, સ્તબ્ધ કે દિગ થવુ]

આભૂષણ ન૦ [સ] ઘરેણું

આભૃત વિ૦ [સ] ભરેલુ, ભરપૂર સમૃદ્ધ

આભેસ [અ.હબસ] સઢ [–કરવું=સઢ ચડાવવો]

આભોક પુ૦ [સ આભોગ] વાળી લેવુ –સમેટી લેવુ તે (૨) ધ્રુપદનો ત્રીજો–છેલ્લો ભાગ (૩) કબજો,ભોગવટો [–વાળવો=ઉપસંહારકરવો]

આભોગ પુ૦ [સ] ઉપભોગ, ભોગવવુ તે (૨) ઘેરાવો, વિસ્તાર (૩) ધ્રુપદના ત્રણ ભાગમાનો ત્રીજો[સંગીત](૪)સાપની ફેણ [(૨) બાનગી

આભ્યંતર(–રિક) વિ૦ [સં] અંદરનુ :માહેલુ

આભ્યાસિક વિ૦ [સ] અભ્યાસ-મહાવરામાથી પરિણમતુ (૨) અભ્યાસી –કી વિ૦ સ્ત્રી૦

આમ પું૦ [સં] કાચો મળ, જળસ (૨) મગ્ડો ૦રસ પુ૦ પેટનો કાચો મળ. ૦વાત(–યુ) પુ૦ આમને લીધે થતો સંધિવા –સારિસાર પુ૦ મરડો, સંગ્રહણી –સાશય ન૦ જ્યા આમ રહે છે તે પેટનો ભાગ

આમ સ્ત્રી૦ [સ આમ્ર] કેરી ૦ચૂર ન૦ કેરીનો છૂંદો, બેતુ અથાણું ૦રસ કેરીનો રસ ૦રસિયું, ૦રસી વિ૦ કેરીના રસ જેવુ

આમ અ૦ આ પ્રમાણે (૨) આ તરફ, અહી ૦તેમ અ૦ અવ્યવસ્થિત રીતે, ગમે તેમ(૨) અહીતહી ૦તેમથી અ૦ ગમે તે રીતે (૨) ગમે ત્યાથી અહીથી તહીથી. ૦થી અ૦ આ બાજુએથી ૦નું વિ૦ આ બાજુનુ [આમનો સૂરજ આમ ઊગવો = પૂર્વનો સૂરજ પશ્ચિમમા ઊગવો, સામાન્યત ન બને એવુ બનવુ]

આમ વિ[અ]સામાન્ય,ખાસ નહિ એવું ૦જનતા, ૦પ્રજા સ્ત્રી૦ સાધારણ લોકો (અમીર ઉમરાવ

નહિ) ૦વર્ગ પુ૦ સાધારણ લોકોનો વર્ગ-સમૂહ ૦સભા સ્ત્રી૦ આમવર્ગના લોકોની સભા (૨) તેમના પ્રતિનિધિઓની સભા ૦સરા સ્ત્રી૦ સરાઈ, ધર્મશાળા (૨) મહોલ્લા વચ્ચેની ખૂલ્લી સાર્વજનિક જગા

આમચું ન૦ આખોળિયુ (૨) કોકમ (૩) કોઈ પણ ખાટા ફળની સુકવણી

આમટ વિ૦ [મ અમ્બટ] ખાટુ –ટી સ્ત્રી૦ [મ] (દખણી ઢબની) આમલીના પાણીની કઢી કે દાળ

આમણ (ણ,) સ્ત્રી૦ આતરડાનો છેડાનો ભાગ, આમળ(૨)પેડાનો એક ભાગ [–છટકાવવી= (સુ) દમ કાઢી નાખવો, મૂળ રગડવુ]

આમણ,–ણી કૃત્પ્રત્યય ક્રિ૦ પરથી અનુક્રમે ન૦ ને સ્ત્રી૦ બનાવે તે ક્રિયા કે તેની મહેનત મજૂરી એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ પીસણ,–ણી [હતારા

આમણદૂમણ વિ૦ આભારથી દબાયેલુ (૨) આમણ(–ણ,–ળ)સારો ગંધક પું૦ જુઓ આમલસારો ગંધક [‘આણે’નુ બ૦ વ૦)

આમણે (આ’મ) સ૦ આ માણસે (ત્રીજી વિ૦

આમદ.૦ની,–દાની સ્ત્રી૦ [ફા] આવક (૨) પેદાશ ઊપજ [૫૦૫૫૨

આમનસામન અ૦ સામસામે, માહોમાહે,

આમનું વિ૦ જુઓ ‘આમ’ અ૦ મા (૨) [આ’મ] સ૦ ‘આનુ’ સ૦નુ બ૦ વ૦ (આમનાથી, આમનામા, આમને રૂપો તેના છે)

આમન્યા સ્ત્રી૦ આજ્ઞાપાલન (૨) મર્યાદા, મધ્યતા [–પાળવી, માનવી, રાખવી = આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું, આજ્ઞા માથે ચડાવવી (૨) મર્યાદાનો ભગ ન કરવો—તે સાચવી –માં રહેવું= ની આજ્ઞા કે મર્યાદા ન લોપવી તેને વશ વર્તવુ –રહેવી = મર્યાદા સચવાવી, તેનો ભગ ન થવો]

આમય પુ૦ [સ] રોગ

આમરણ(–ણાત) અ૦ [સ] જિંદગી પર્યંત (૨) વિ૦ મરણ પર્યંત રહેનારુ

આમલ(–ળ)સારો ગંધક પુ૦[હિં આઁવલાસાર નવક] એક જાતનો ગંધક (જરા ખાટો હોય છે ને માદ્દ વધારે હોય છે)

આમલી સ્ત્રી૦ [સં આમ્લિકા] એ નામનું ઝાડ, આબલી (૨) તેનુ ફળ [–નો બ ધ = બકો મજબૂત (આમલીની ડાળ જેવો) બ ધ –નાં પાનમાં સૂઈ જા=મર, ટળ, દીસતો રહે (એવો અર્થ બતાવે છે)] ૦પીપળી સ્ત્રી૦એક રમત, આબલીપીપળી [–રમાડવી=ઊંધુ-છતુ સમજાવીને ભરમાવવુ, ફોફા મગવવા, ગૂચવવુ]

આમળ સ્ત્રી૦,ન૦ આતરડાનો છેક નીચલો ભાગ (૨) જનનનાળ, આબેલ

આમળવું સ૦ક્રિ૦ વળ દેવો, મચડવુ [ગધક

આમળસારો ગંધક પુ૦ જુઓ આમલસારો

આમળિયું ન૦ બાળકોનુ પગનુ એક ઘરેણુ (જોડા તારને વળ દીધેલુ –આમળેલુ તે હોય છે)

આમળી સ્ત્રી૦ [સ આમલકી] આમળાનુ ઝાડ

આમળુ ન૦[સ આમલક] એક ફળ [આમળા જેવુ મીઠુ =મોટો ભમરડો,પૂરી નિષ્ફળતા]

આમળુ ,–ળિયુ ન૦[આમળ પરથી ?]–કાઢવું મૂળ થકવવુ કે મારવુ

આમળો પુ૦ વળ (૨) ટેક, અભિમાન (૩) દ્વેષ ભાર [–ચઢવો=અમળાઈને વળ આવવો(૨) દ્વેષ કે ખાર નીપજવો –દેવો=આમળવુ,વળ ચઢાવવો –રાખવો=ટેક કે દ્વેષનો ભાવ હોવો કે મનમા સેવવો]

આમ ત્રણ ન૦[સ]બોલાવવુ તે નોતરુ ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ આમ ત્રણ આપવા માટે મોકલેલી પત્રિકા –કાગળ –ણા સ્ત્રી૦આમ ત્રણ –ણાજ્ઞાપત્ર [+ આજ્ઞાપત્ર] ન૦ + (ન્યાયાધીશને ત્યા– અદાલતમા આવવાના) આમ ત્રણનુ આજ્ઞાપત્ર –હુકમ ‘મમન્સ’.–વુ સ૦ક્રિ૦ [સ આમન્] બોલાવવુ, નોતરવુ

આમ ત્રિત વિ૦ [સ] આમ ત્રેલુ

આમાત્ય પુ૦ [સ] અમાત્ય

આમાન્ન ન૦[સ] કાચા ચોખા (૨) બ્રાહ્મણને અપાતુ કાચુ અનાજ

આમિખ ન૦+જુઓ આમિષ

આમિલ પુ૦ [સ] અમલદાર, અધિકારી (૨) સિંધની એક હિંદુ જાતનો માણસ

આમિષ ન૦ [સં.] માંસ (૨) ગલ, લાલચ

આમીન અ૦ [હિબ્રૂ ઞ] તથાસ્તુ (અંતનુ આશીર્વચન)
આમુખ ન૦ [સ] પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્‌ઘાત
આમુત્રિક, આમુષ્મિક વિ૦ [સ] પારલૌકિક; પરલોકનુ
આમેજ વિ૦ [ફા] સામેલ, ભેળવેલુ
આમોદ પું૦ [સ.] આનંદ (૨) સુગંધ
આમ્નાય પુ૦ [સ] વેદ, શ્રુતિ (૨) સંપ્રદાય, મત (૩) રિવાજ, રૂઢિ [મોરેલી ડાખળી
આમ્રે પુ૦ [સં] આંબો ૦મંજરી સ્ત્રી૦ આંબાની
આય ન૦ (પ) જુઓ આયણુ
આય સ૦ (૨) વિ૦ (પારસી) આ
આય પું૦ [સ] લાભ; આવક, ફાયદો (૨) પૈદાશ (૩) ૦જનાનખાનાનો રક્ષક કે નાજર ૦વ્યય આવક અને ખર્ચ
આય (આંય) સ્ત્રી૦ શક્તિ, આગમણ (૨) હિંમત
આય(–ચ)ખું ન૦ [સં આયુષ્ક] આવરદા
આયડુ પુ૦ આઢિયો, ગોવાળિયો. –ડુ ન૦ ઢોરોનુ ચરવા જવુ તે
આયત વિ૦ [સ] લંબચોરસ (૨) લંબાયેલુ (૩) દીર્ઘ (૪) પુ૦ (ગ) ત્રત્યચતુષ્કોણ (૫) સમકર્ણ; ત્રત્યચતુરસ્ર, 'રેક્ટેન્ગલ' ૦ખાત પુ૦ 'રેક્ટેંગ્યુલર' પોલલોપાઇપ'
આયત સ્ત્રી૦ [અ] કુરાનનુ વાક્ય
આયતન ન૦ [સ] રહેઠાણ, સ્થાન
આયતુ વિ૦ [સ અયત્ન: ? આયત્ત ? કે પ્રા આયત્ત = આવતુ ? મ. આયત] અનાયાસે મળેલુ, મફતિયું. [આયતા પર રાયતું = ભેગા કરેલા નાણામાંથી ખરચવું તે] –તારામ પુ૦ આયતા – મફતના પર જીવનાર
આયત્ત વિ૦ [સ] અધીન· તાબે
આયદો પુ૦ ભાગિયાનો ભાગ – મુકરર હિસ્સો
આયના સ્ત્રી૦ +[જુઓ આજ્ઞા] આજ્ઞા
આયનો પુ૦ [ફા આઇનહ્] આદર્શ અરીસો
આયપત સ્ત્રી૦ [ન આયપત્, પ્રેપત્. ફા આફિયત પરથી ?] આય આવક. ૦પત્ર, કમાણી (૨) ન૦ વારસો. ૦વેરો પું૦ આવકવેરો
આયર વિ૦ [સં આહિર] એ નામની જાતિનુ (૨) પુ૦ એ જાતિનો પુરુષ –રાણી સ્ત્રી૦ આયર જાતની સ્ત્રી
આયંદે અ૦ [ફા] હવે પછી, ભવિષ્યમા (૨) સરવાળે
આયા સ્ત્રી૦ [પો] છોકરાને સંભાળવા રાખેલી બાઈ
આયાંત વિ૦ [સ] બહારગામથી કે પરદેશથી આવેલુ (૨) સ્ત્રી૦ બહારગામના માલનો આવરો ૦કર, ૦વેરો પું૦ આયાત ઉપરનો વેરો –તી વિ૦ આયાતને લગતુ
આયાત [અ] સ્ત્રી૦બ૦વ૦ કુરાનની આયતો
આયાન ન૦ [સ] આગમન [નિયમન
આયામ પુ૦ [સ] લંબાઈ (૨) વિસ્તાર (૩) નિગ્રહ,
આયાસ પુ૦ [સ] કષ્ટ; મહેનત (૨) પ્રયત્ન (૩) થાક, પીડા –સી વિ૦ આયાસ કરનારુ, મહેનતુ (૨) દુ:ખપ્રદ, કષ્ટકર (૩) થાકેલું ખિન્ન
આયુ ન૦ [સ] આયુષ્ય (૨) વય, ઉંમર ૦રારોગ્ય ન૦ [સ] આયુષ્ય અને તંદુરસ્તી. નીરોગી લાંબુ જીવન
આયુધ ન૦ [સ] હથિયાર ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ –ઘાગાર ન૦ [સ] હથિયારો રાખવાનુ કે બનાવવાનું સ્થળ
આયુર્વેદ પુ૦ [સ] આર્યોનું વૈદ્ય શાસ્ત્ર. –દિક વિ૦ આયુર્વેદ સંબંધી કે તેને લગતું
આયુષ(–ષ્ય) ન૦ [સ] આવરદા. ૦(–ષ્ય)દોરી સ્ત્રી૦ આયુષ્ય, આવરદા, જીવનદોરી ૦(ષ્ય)મર્યાદા સ્ત્રી૦ આયુષ્યની હદ –ષ્માન આયુષ્યવાળુ, જીવત (૨) દીર્ઘાયુષી
આયોજન ન૦ [સ] વ્યવસ્થા કરવી તે (૨) તેને માટેની સાધનસામગ્રી –ના સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા, સંગ્રહન
–આર પ્રત્યય [સ કાર] વસ્તુને લાગતા 'તે કરનાર' એ અર્થનુ નામ બનાવે છે ઉદા૦ લુહાર, કુંભાર, ચમાર
આર પુ૦ પાણીનો વેગ –તાણ
આર સ્ત્રી૦ [સ આરા] (લોઢાની) અણી (જેવી કે પરોણાની) (૨) પરોણી (૩) મોચીનુ ટોચણુ [–ઘલાવવી, બેસાડવી = (ખેતરા ઇ૦ને) છેડે અણી ઠોકાવવી કે મુકાવવી]
આર [આંર] પુ૦ [સ આહાર] કાળ, બેળ (૨) આહાર [–ઉતારવો, –કાઢવો = કાળ દૂર કરવી –ચરાવવો, –દેવો = કાળ પાવી, કાળવાળુ કરવુ]

આરડું ન૦ [સ આર્ક] કમાન, મરોડદાર
આરડા વિ૦ [સ] તાશ પહલુ (૨) ઘેરુ લાલ
૦વરેર પુ૦ એક પ્રકારનો તાવ, 'ઇન્ફ્લેંટ ફીવર' બતા સ્ત્રી૦
આરણ્ય ન૦ આર, મોચીનુ ટોચણુ
આરત્ત સ્ત્રી૦ [સ આર્યા] જૈન સાધ્વી, ગણીજી
આરજૂ સ્ત્રી૦ [ફા] ૦ જા(૨)ઉમેદ,આશા(૩)
આતુરતા તીવ્રઇચ્છા ૦મદ વિ૦ આગ્રહવાળુ
આરજો પુ૦ [અ આરિજહ] રોગ બીમારી, પીડા
આરડવું અ૦ક્રિ૦ [સ આકર્ષ પ્રા આરડ] ગળામાથી ખેચીને અવાજ કાઢવો (ઢોર ઇત્યાદિનુ) (૨) [લા] મોટો અને બેસૂરો અવાજ કાઢવો
આરણદારણ ન૦ [સ 'કારણ'નુ દ્વિત્વ] બહાનુ (૨) વિ૦ અનિશ્ચિત
આરણ્ય ન૦ અડાયું છાણુ
આરણ્યક વિ૦ [સ] અરણ્યને લગતુ વગડાઉ (૨) પુ૦ વનવાસી (૩) વેદોમાના ધાર્મિક અને તાત્ત્વિક ગ્રંથોનુ નામ
આરત વિ૦ [સ આર્ત] આર્ત્ત, પીડિત (૨) બીડમા આવી પડેલુ (૩) અગત્યનુ (૪) આતુર (૫) સ્ત્રી૦ [સ આર્તિ] પીડા ભીડ, ગરજ(૬)ઓગ્યો, ટોડ, ઉત્કટ ઇચ્છા ૦ધ્યુ પુ૦ આરત સમયનો બહુ ૦વાન વિ૦ આરતવાળુ ૦તિયું વિ૦ આરતવાળુ
આરતી સ્ત્રી૦ [સ આર્તિ] દુ:ખ; પીડા (૨) [સ આરાત્રિક, પ્રા આરત્તિય] દેવની મૂર્તિ સમક્ષ દીવો ઉતારવો તે (૩) તે વખતે ગવાતુ પદ (૪) જુગ્યો આરતિયુ (૫) એક ૦૬ [-ઉતારવી, -કરવી=દેવ આગળ દીવો (તેની પૂજા તરીકે) ફેરવાય છે તે રૂપે ફેરવવો (૨) [લા] માન કે પૂજા કરવી -જેવું=ગોખણુ -લેવી=દેવને ઉતારેલી આરતીની જ્યોત પર હાથ ફેરવી તે આખે શિર પર લેવુ, એમ તેની આસકા લેવી] -તિયુ ન૦ આરતી ઉતારવાનુ પાત્ર [(૨) રક્ષણ
આરદી પુ૦ હાથીના કુંભસ્થળનો નીચેનો ભાગ
આરદ્રા સ્ત્રી૦ [સ આર્દ્રા] આર્દ્રા નક્ષત્ર
આરપાર અ૦ [સ આર+પાર] આ બાજુથી પેલી બાજુ, એમ

આરબ્ધ પુ૦ [સ] અગ્નિસ્તાનનો વતની -બી વિ૦ અરબી [જે એવુ કર્મ
આરબ્ધવ વિ૦[સ] આરબ્ધેલું (૨) ન૦ તરાજી
આરભટી સ્ત્રી૦ [સ] જેમા રૌદ્ર અને બીભત્સ રસનુ પ્રતિપાદન અતિ પ્રૌઢ સદર્ભથી કર્યું હોય તેવા પ્રકારની નાટકની શૈલી
આરમાર સ્ત્રી૦ [પો આર્માડા] મોટા અગ્નિબોટ
આરવા પુ૦ [અ અર્વાહ] અરબ, આત્મા, મન, જીવ
આરવે [આ'] પુ૦ અહુ આવાથી થતી અકળામણ
આરસ,૦પહાણ પુ૦ [સ આદર્શ-પાષાણ] એક જાતનો લીસો ચળકતો પથ્થર સુંવેમરમર ૦બ્ધી સ્ત્રી૦ આરસની ફરસબધી
આરસી સ્ત્રી૦ [સ આદર્શ] નાનો અરીસો ૦ગરો પુ૦ આરસીનો કારીગર ૦છબલો પુ૦, ૦છાપુ ન૦ જેમા ખાપ જડી હોય તેવી વીટી-વીંટલો -સો પુ૦ અરીસો
આરંગ ન૦ નકશે ઓળખ
આર ભી વિ૦ સરસ, ઉત્તમ
આરંભ પુ૦ [સ] શરૂઆત, તૈયારી ૦ક વિ૦ આરંભ કરનાર ૦ણ ન૦ આરંભવુ તે ૦દ્રવ્ય ન૦મૂળ દ્રવ્ય ૦વાદ પુ૦ પરમાણુઓ વડે જગતની ઉત્પત્તિનો નિર્ણય કરનારો વૈશેષિક મત ૦શૂર(-ક) વિ૦ ક્ષણિક ઉત્સાહવાળુ, શરૂઆતમા ઉત્સાહ બતાવી પછી શિથિલ થઈ જાય તેવુ
આરંભવુ સ૦ક્રિ૦ [સ આરભ] શરૂ કરવુ (૨) તૈયારી કરવી
આરાત્રિક ન૦ [સ] આરતી કે તે ઉતારવી તે
આરાધક વિ૦ [સ] આરાધના કરનાર -ન ન૦ પ્રસન્ન કરવુ તે (૨) આરાધના -ના સ્ત્રી૦ પૂજા સેવા -વું અ૦ક્રિ૦ [સ આરાધ્] પ્રસન્ન કરવુ (૨) પૂજવુ, ભજવુ
આરાધિકા વિ૦સ્ત્રી૦ [સ] આરાધના કરનારી
આરાધ્ય વિ૦ [સ] આરાધવા યોગ્ય
આરામ પુ૦ [સ] બગીચો -ગિક પુ૦ માળી
આરામ પુ૦ [ફા] વિશ્રાન્તિ, થાક ખાવો તે (૨) શાન્તિ સુખરૂપતા (૩) (દુ:ખ ઇ૦માથી) મુક્તિ નિવૃત્તિ(૪) કવાયતમા આરામથી ઊભા

આલસાલ વિ૦ ['સાલ'નુ દ્વિત્વ] (કા) સાલ પોલિયુ , ઢીલા–બરાબર નહિ બેઠેલા સાલવાળુ
આલસ્ય ન૦[સ] આળસ, આળસુપણુ
આલંકારિક વિ૦ [સ] અલકાર સબધી, અલકારયુક્ત (૨) પુ૦અલકારશાસ્ત્ર જાણનારો, કાવ્યશાસ્ત્રનો અભ્યાસી
આલબ પુ૦ [સ] આધાર, ટેકો (૨) લબરેખા **૦ન** ન૦ આધાર, ટેકો (૨) જુઓ આલબન-વિભાવ **૦નવિભાવ** પુ૦ રસના આવિર્ભાવનુ મૂળભૂત અને મુખ્ય કારણ (કા શા) **૦માન** વિ૦ આલંબતુ લટકતુ . **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ [સ. આલમ્બ્] આધાર લેવો ટેગાવુ
આલા વિ૦[અ]સૌથી આલી–ઊચું, ઉત્તમ,શ્રેષ્ઠ
આલાત ન૦ [સ] જુઓ અલાત **૦ચક્ર** ન૦ જુઓ અલાતચક્ર
આલાપ પુ૦ [સ] વાતચીત (૨) ગાયનની પૂર્વે તેની તૈયારી રૂપે અને વચ્ચે રાગની ધૂનમા 'આ આ' એમ ગાવામા આવે છે તે (૩) ગુજન **૦દાર** વિ૦આલાપવાળુ **૦દારી** સ્ત્રી૦ ગાયન પૂર્વે રાગનુ સ્વરૂપ બાંધવા કરાતી સુગવટ. **૦ન** ન૦ બોલવુ તે. **–પિની** વિ૦ સ્ત્રી૦ કરુણાશ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ (સ ગીત) **–પી** સ્ત્રી૦ ગાંધાર ગ્રામની એક મૂર્ચ્છના
આલાપવું સ૦ક્રિ૦ [સ આલાપ્] બોલવુ (૨) આલાપ સાથે ગાવુ
આલામત સ્ત્રી૦ [અ] નિશાની, ઓળખાણ
આલા(–લુ)લીલું વિ૦ [આલુ =ભીનુ (સ ઓલ કે આર્દ્ર પરથી ?) સર૦ હિ આલા+લીલુ] લીલુ સુકું
આલાંબાલાં ન૦બ૦વ૦['બાલા'નુ દ્વિત્વ] બહાના
આલિ(–લી) સ્ત્રી૦[સ] સખી(૨)હાર, આવલી
આલિમ વિ૦ [અ] પડિત, વિદ્વાન
આલિંગન ન૦ [સ.] છાતી સરસુ ચાંપવુ તે
આલિંગમંત્રી પુ૦ + નાયબ દિવાન
આલિંગવું સ૦ ક્રિ૦ [સ આલિંગ્] ભેટવું, છાતી સરસુ ચાંપવુ
આલી સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ આલિ
આલી વિ૦[અ] ઉચ્ચ ઊચુ; ભવ્ય **૦જનાબ, ૦હજરત** વિ૦[ફા]મોટી–ઊચી પદવીવાળુ **૦જહાં, ૦જાહ** વિ૦ [ફા] મોટા – ઊચા દરજ્જાવાળુ **૦શાન** વિ૦[ફા]આલેશાન જુઓ
આલીગારું વિ૦ આળીગાળુ , અટકચાળુ તોફાની
આલીલીલી વિ૦સ્ત્રી૦ [જુઓ આલાલીલુ] તાજી, લીલી, ફળદ્રુપ, સમૃદ્ધ
આલીશાન વિ૦ [ફા] જુઓ 'આલી' વિ૦મા
આલુ ન૦ [જુઓ આળ] ખોટો આરોપ, આક્ષેપ (૨) જુઓ આલૂ
આલુંચન ન૦[સ] માથાના વાળ ખૂટી કાઢવા તે
આલુંલીલુ વિ૦ જુઓ આલાલીલુ
આલૂ ન૦ [ફા] એક મેવો, જરદાળુ (૨)[સં] બટાટો
આલા વિ૦ [અ. આલા] નજીકનુ વધુ પ્રિય (૨) [આલા, ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ
આલેક પુ૦ જુઓ આહલેક કે અહાલેક
આલેખ પુ૦ [સ] લખાણ (૨) મત, દસ્તાવેજ (૩) સનદ (૪) મહોર 'સીલ' (૫) 'ગ્રાફ' (૬) ચિત્ર **૦ન** ન૦ લખવુ તે, લખાણ (૨) ચિત્ર, (૩) ચીતરવુ તે ચિત્રકામ **૦(–ખિ)ની** સ્ત્રી૦ કલમ (૨) પીછી
આલેખવું સ૦ક્રિ૦ [સ આલિખ્] દોરવુ, રેખા કાઢવી (૨) ચીતરવુ (૩) લખવુ
આલેખિક વિ૦ [સ] આલેખ કરનાર
આલેખિની સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ 'આલેખ'મા
આલેખ્ય વિ૦ [સ] આલેખવા યોગ્ય (૨) ન૦ ચિત્ર (૩) લખાણ [તે (૨) આલેપ
આલેપ પુ૦[સ] લેપ, મલમ **૦ન** ન૦લેપ કરવો
આલેશાન વિ૦[અ આલીશાન] પ્રતિષ્ઠિત,ઉત્તમ (૨) ખૂબ મોટુ (૩) ભભકાદાર, ભવ્ય
આલોક પુ૦ [સ] જોવુ તે (૨) દેખાવ, દર્શન (૩) દૃષ્ટિમર્યાદા (૪) તેજ, દીપ્તિ
આલોકન ન૦ [સં] આલોકવુ તે
આલોકવું સ૦ ક્રિ૦ [સ આલોક્] જોવુ (૨) અવલોકન કરવુ
આલોચ્ય પુ૦ [સ]જોવુ તે, દર્શન (૨) વિચાર, ચિંતન, મનન (૩) અવલોકન, વિવેચન **૦ક** વિ૦ આલોચન કરનાર, **૦ન** ન૦, **૦ના** સ્ત્રી૦ અવલોકન, નિરીક્ષણ (૨) જુઓ આલોયણ [–લેવી=(જૈનમા) સાધુ કે ગોરજી આગળ પાપ કબૂલી પ્રાયશ્ચિત્ત લેવુ આલોયણ લેવુ]

આલોચવુ સ૦ક્રિ૦ [સં આલોચ્] જોવુ (૨) કલ્પનાથી જોવુ, વિચારવુ [કરવુ
આલોડન ન૦[સં]હલાવવુ,ઘૂમવવુ (૨)મિશ્રણ
આલોપાલો પુ૦['પાલોનુ દ્વિત્વ'] ઝાડના પાદડા, મૂળિયા વગેરે વનસ્પતિ (૨) ગાનભાજીનો મસ્કો ખોરાક
આલોચણ ન૦ [પ્રા આલોઅણ] આલોચન, વિચાર (૨) દોષોની કબૂલાત કરીને પ્રાયશ્ચિત્ત લેવુ તે, આલોચના (જૈન) (-લેવુ)
આલોલ્ય વિ૦[સ]હાલતુ કંપતુ (૨)અસ્થિર,વ્યગ્ર
આવ સ્ત્રી૦ [સ આય્, પ્રા આવ=પ્રાપ્તિ પરથી? કે 'આવવુ' ?] આવક, આવરો આયાત
આવક સ્ત્રી૦ [જુઓ આવવુ] આવવુ તે (૨) ઉત્પન્ન, પેદાશ કમાણી વ્યક્તિની સ્ત્રીઓ માલ મોકલવાની રીત પહોંચ રાવતી(૨) અગત્યનુ વ્યવહારુ સ્ત્રી૦આવવુ અને જવુ તે(૨)ઊપજ ખર્ચ (૩) તેની વહી વેરો પુ૦ કમાણી ઉપરનો કર(૨)આયાત થતા માલ ઉપરની જકાત
આવકાર પુ૦[આવવુ +કાર સ] આવો-પધારો એમ કહેવુ તે સ્વાગત,આદરમાન [-આપવો, -દેવો=સ્વાગત કરવુ,ભલે પધારો એમ કહેવુ, આવકારવુ] ૦વું સ૦ક્રિ૦ આવકાર આપવો
આવખુ ન૦ [સ આયુષ્ય] આયુષ
આવગું વિ૦ (કા) જુઓ આગવુ
આવચીબાવચી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ કે એના બી જ, તુકમલ્યિા [અને જવુ તે
આવજા, ૦વ સ્ત્રી૦ [આવવુ +જવુ] આવવુ
આવજો ક્રિ૦ [આવવુ] ફરી પધારજો એવા અર્થનો, જનારને વિદાય આપવાનો બોલ
-આવટ કૃતપ્રત્યય ક્રિ૦ પરથી સ્ત્રી૦બનાવે ઉદા૦ બનાવટ, છણાવટ
આવટવુ અ૦ક્રિ૦ [સં આવૃત્, પ્રા આવટ્ટ] નીવડવુ (૨) બદલાવુ, ફરી જવુ (૩) ચોતરફ વીંટળાવુ (૪)અદ્રશ્ય થવો, ભૂંસાવુ
આવડ, ૦ત સ્ત્રી૦ [જુઓ આવડવુ] કુશળતા ૦ત્રેવડ સ્ત્રી૦ ધરકામની વેતરણ કરકસર
આવડવું અ૦ક્રિ૦ [સ આપત, પ્રા આવડ= આવવુ, આવી લાગવુ] -ની જાણ હોવી, -નુ વાકેફ હોવુ. -ની કુશળતા હોવી (જેમ કે, મને ભૂગોળ આવડે છે બાળકને લખતા આવડે છે ઇ૦)
આવડુ વિ૦ [સ ઇયત્ત, પ્રા એવડ?] આ કે તે, અમુકના જેવડુ, આટલુ
આવતુ વિ૦ ['આવવુ'નુ વ૦ કૃ૦] આવવામા હોય એવુ, આવી રહેલુ,હવે પછી આવનાર (આવતી કાલ, આવતો રવિવાર ઇ૦)
આવદાની સ્ત્રી૦ જુઓ આમદની
આવનજાવન ન૦ [હિં]આવજા (૨) જન્મમરણ
આવમ ન૦ +આવકાર
આવરદૂ(-ર્ધૂ)ટો પુ૦ આવરદા પૂરવો તે, આવરદાનો અંત, મોત (૨) અડચણો ભાગીતૂટી જવુ તે [અંતરાય, વિઘ્ન
આવરણ ન૦ [સ] આચ્છાદન, પડદો (૨)
આવરદા પુ૦ સ્ત્રી૦, ન૦ [સ આયુર્+દાય] આયુષ્ય (૨)જિંદગીની [આવરદાનું પૂરું, બળિયુ =પૂરા આવરદાવાળુ, જીવવાને મર્યા જેવુ, નસીબદાર -બહુ લાંબો છે= કોઈને મળ્યા તે આવી પહોંચે ત્યારે બોલાતો ઉદ્ગાર]
આવરદો વિ૦ પુ૦ [કા આવર્દ્ધ] આયુષ્યવાળો, આશ્રિત
આવરવુ સ૦ક્રિ૦[સ આવૃ, પ્રા આવર] ઢાંકવુ, આચ્છાદવુ (૨) વ્યાપવુ (૩) રુંધવુ ઘેરવુ
આવરો પુ૦ ['આવવુ' પરથી] આવક (૨) [કા આવારહ] માસિક આવકજાવકની ખાતાવાર નોંધપોથી ૦જાવરો પુ૦ ['જવુ' પરથી] આવવુ અને જવુ તે, અવરજવર (૨) આવકજાવક, ઊપજખર્ચ
આવરો (આ'વ) પુ૦ (માદગીમાથી ઊઠ્યા બાદ થતો) આવાનો ભભડાટ કે લાલસા
આવર્જના સ્ત્રી૦ [સં] રીઝવવુ, મનાવવુ મન મેળવવુ તે, પળશી
આવર્ત પુ૦ [સ] સંગીતમા એક અલંકાર
આવર્ત,૦ક વિ૦ [સ] ફરી ફરી આવતુ -આદત ખાતુ (૨) [ગ] 'ડિફરિંગ' (૩) પુ૦ ગોળ કરવુ તે, આટો ચક્કરવો (૪) ચક્કરી, ભમરી (પાણીની) (૫) [સ] ચાર મેલાઘેલામાનો એક ૦દશાંશ પુ૦ ફરી ફરી દશાંશ આવે

એવી રકમ, 'રિકરિંગ ડેસિમલ' (ગ) ૦ન ન૦ ગોળ ફરવુ તે (૨) વારવાર ફરી ફરી કરવુ તે (પારાયણ) –તોંક પુ૦ [સ] ફરી ફરી આવનો આકડો –તી વિ૦ [સ] ફરી ફરી આવતુ (૨) ગોળ ફરતુ

આવર્તવું અ૦ક્રિ૦ [સ આવૃત્] ૦ફરવું, ચક્રાકારે ઘૂમવુ (૨) ફરી ફરી આવવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ ભેટવુ, બાથમાં લેવુ

આવર્તા જુ, **આવર્તી** જુઓ 'આવર્ત' વિ૦મા

આવલ ન૦ તાજું પીજેલુ દૂ–પોલ

આવલાં ન૦ બ૦ વ૦ ફાફા (૨) ફોસ, વરત ઇત્યાદિ પાણી ખેચવાના સાધન

આવલિ(–લી,–ળિ,–ળી) સ્ત્રી૦ [સ] હાર પ ક્તિ (૨) પરંપરા

આવવું અ૦ક્રિ૦ [સ આયા, પ્રા જાવ] દૂર હોય ત્યાથી પાસે જવુ — તેવી ગતિ કરવી, પહોચવુ જેમ કે, તે ગામમા આવ્યો.(૨)હોવુ, –ની સ્થિતિ કે જગા હોવી ઉદા. અમદાવાદ ગુજરાતમા આવ્યુ લડત કયા આવ્યુ ? (૩) ન હોય ને આવી લાગવુ. કે જણાવુ, કે જન્મવુ કે દેખા દેવી કે ફળવુ ફૂલવુ જેમ કે, આખે કેરી આવી, એાણ બોરડી સારી આવી, ગુલાબ હવે આવવા લાગ્યો છે, દાદાને તાવ આવ્યો. તેના ધ્યાનમા આવ્યુ (૪) (કપડુ કે પોપાકની ચીજ) બરોબર બેસવુ જેમ કે, તેને મારી ટોપી આવે છે ? (૫) (કોઈ વસ્તુ) (બરોબર) ઊતરવી, નીપજવી, બનવી જેમ કે, હવે બરો ઘાટ આવ્યો આ ચિત્ર બરોબર આવ્યુ નથી. (૬) કોઈ ભાવ ઉત્પન્ન થવો જેમ કે, દયા, ગુસ્સો, ક્રોધ આવવો (૭) થવુ, હિસાબે ઊતરવુ, સમાવુ, ગોઠવાવુ માવુ, વળતરરૂપે મળવુ, એવા ભાવ બતાવે છે જેમ કે, ખર્ચ કેટલુ આવ્યુ ? વાસણનુ વજન બરોબર આવ્યુ ઊચાઈ ૫" આવી આ કપડામા કેટલું આવશે ? રૂપિયાનુ કેટલુ શાક આવ્યુ ? (૮) શરીરનુ કોઈ અંગ આવવુ =તે અંગ કૂટવુ કે કામ દેતુ થવુ કે તેનુ દરદ થવુ–એવા અર્થ જુદે જુદે ઠેકાણે બતાવે છે (તેને અંગમા જુઓ) જેમ કે, બાળકને દાત આવે છે, પગ આવ્યા જીભ આવી, મોઢું આવવુ ઇ૦ (૯) બીજા ક્રિયાપદના સહાયકારીપણામા તે ક્રિયાનુ ભૂતકાળથી ચાલુપણુ બતાવે છે જેમ કે આ ભૂલ થતી આવી છે, આ રિવાજ ચાલ્યો આવે છે અથવા તે ક્રિયા આવવાની ક્રિયા સાથે સાથે— ભેગાભેગી થઈએમ બતાવે છે જેમ કે, હુ તેમને કહેતો (એટલે ભેગાભેગી કહીને) આવ્યો છું, ફરી કહેવા જવાની જરૂર નથી એમને કહેતો આવજે (આ પ્રયોગમા પ્રાય વર્તમાન કૃ૦ સાથે યોગ આવે છે) અથવા ક્રિ૦ના અ૦ ભૂત કૃ૦ સાથે, તે ક્રિયા થયા બાદ આવવુ એમ બતાવે છે જેમ કે, તે તેને પૂછી આવ્યો અથવા સપ્તમી વિ૦ના સામાન્ય કૃ૦ જોડે, તે ક્રિયા કરવામા પ્રયાણ કે ગતિ થવી, તે કરાવી, એવો ભાવ ને જાહેરાત કરાતા અર્થની છાયા બતાવે છે જેમ કે, હવેથી ફરાવવામા આવે છે. ગુનેગારને દડ કરવામા આવશે (૧૦) આવવુ સહાયકારી ક્રિ૦ તરીકે બીજા ક્રિ૦ સાથે આવે છે (ત્યારે કેટલાક ક્રિ૦મા તે અણધારી થવાનો ભાવ અર્પે છે) [–આવી ચડવું=એકાએક અણધાર્યું આવવુ, પહોચવુ **આવી ચૂકવું, રહેવું**=પૂરુ થઈ જવુ (૨) ખૂટવુ **આવી જવું**=આવીને ઊભા ઊભા પાછા જવુ, આટો મારી જવુ (૨) આવી પહોચવુ ઉદા૦ તે તરત પાછો આવી ગયો (૩) બધમેસવુ, ગોઠવાઈ જવુ સમાવું ઇ૦ (૪) લડવા તૈયાર થવુ, લડી પડવું **આવી પડવું**=અણધાર્યું આવવુ કે માથે આવી લાગવુ ...**તું આવી બનવું**=ભારે સકટ કે મરણની ઘાટી આવવી **આવી મળવું**= અણધાર્યું એકદુ થવુ કે પ્રાપ્ત થવુ **આવવું તેવા જવું**=ઊભુ ઊભુ આવી જવુ (૨) જેવા આવવુ તેવા જ (કોરાને કોરા—વેગર ઘસરકે કે કામ સવાયે–ફોગટ ફેરો ખાઈને, અથવા જે રસ્તે આવવુ તે રસ્તે) પાછા ફરવુ

આવશ્ય વિ૦ [સ] અગત્યનુ, અનિવાર્ય (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ અગત્ય, અનિવાર્ય વસ્તુ કે ક્રિયા

આવશ્યક વિ૦ [સ] જરૂરી ૦તા સ્ત્રી૦

આવસથ પુ૦,ન૦ [સ] ઘર (૨) ધર્મશાળા (૩) અગ્નિશાળા, અગ્નિહોત્ર કરવાનુ સ્થાન –થ્ય પુ૦ અગ્નિહોત્રનો અગ્નિ

આવહ વિ૦ [સ] આણનારુ, ઉપજાવનારુ (સમાસને છેડે ઉદા૦ 'ભયાવહ')

આવળ પુ૦ સ્ત્રી૦ [સ આમલક] એક વનસ્પતિ

આવળગોવળ સ્ત્રી૦ (કા) બાળબચ્ચા, પરિવાર

આવળિ(–ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ આવલિ

આવળિયો પુ૦ મનની ઇચ્છા, ઓરિયો (૨) એક ઝાડ (આવળ ?)

આવળી સ્ત્રી૦ જુઓ આવલિ

આવંત, –તું કૃ૦ આવતુ (૫)

આવાગમન ન૦ [આવ + ગમન] આવવુ ને જવુ તે (૨) અવતરવુ અને મરવુ તે

આ વાર અ૦ આ વખતે – સમયે (૨) આ ફેરા

આવાલ ન૦ [સ] આલવાલ, ક્યારો

આવાસ પુ૦ [સં] ઘર, નિવાસસ્થાન, હવેલી (૨) ખડ, ઓરડો

આવાહન ન૦ [સ] આમત્રણ (૨) દેવને મૂર્તિમા આણવા – દેવની પ્રતિષ્ઠા કરવી તે –વું સ૦ ક્રિ૦ [સ આવાહ્] આવાહન કરવુ

આવિદ્ધ વિ૦ [સ] વીધાયેલુ

આવિર્ભાવ પુ૦ [સ] બહાર નીકળવુ કે પ્રગટવુ તે (૨) અવતાર, જન્મ

આવિષ્કરણ ન૦, **આવિષ્કાર** પુ૦ [સં] બહાર કાઢવું, પ્રગટ – પ્રસિદ્ધ કરવુ તે

આવિષ્કૃત વિ૦ [સ] દેખાડેલુ, બતાવી આપેલુ, પ્રસિદ્ધ કરાયેલુ – થયેલુ

આવિષ્ટ વિ૦ [સ] પેઠેલુ (૨) વળગેલુ, ભરાયેલુ (ભૂત ઇત્યાદિ) (૩) આવેશયુક્ત

આવું (આ'વુ) વિ૦ [સ. ઈદૃશ ?] આના જેવુ, આ જાતનુ ૦ક વિ૦ આવુ કાંઈક

આવૃત વિ૦ [સ] આવરેલું, ઢાંકેલુ (૨) વ્યાપ્ત (૩) વેરાયેલુ, ફેલાયેલુ

આવૃતિ સ્ત્રી૦ [સ] ઢાકવુ – છુપાવવુ તે

આવૃત્ત વિ૦ [સ] ચક્રાકારે ફરેલુ (૨) પાછુ આવેલુ (૩) વારવાર થયેલુ – કરેલુ,

આવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સ] ચક્રાકારે ફરવુ તે (૨) પાછુ આવવુ તે (૩) વારવાર થવુ – કરવુ તે (૪) પુસ્તકનુ પ્રકાશન, 'એડિશન'

આવેગ પુ૦ [સ] ગુસ્સો, જોર (૨) ક્ષોભ, વ્યગ્રતા, આવેશ (૩) ઉતાવળ, દોડાદોડી

આવેદન ન૦ [સ] નિવેદન (૨) ફરિયાદ ૦પત્ર ન૦ ફરિયાદ કે અરજીનો કાગળ

આવેશ પુ૦ [સ] ગુસ્સો ઊભરો (૨) ગુસ્સો –શી વિ૦ આવેશવાળુ

આવેષ્ટન ન૦ [સ] વીંટી વળનારી વસ્તુ, વેષ્ટન (ગલેફ, પરબીડિયુ, કેપર, આચ્છાદન ઇ૦ જે હોય તે) (૨) વાડ, કોટ

આવેષ્ટિત વિ૦ [સ] ઢાંકેલુ, વીંટી લીધેલુ

આશ સ્ત્રી૦(પ) જુઓ આશા(૨)જુઓ આશિષ

–આશ પ્રત્યય વિ૦ પરથી સ્ત્રી૦નામ બનાવે છે ઉદા૦ કડવાશ, પીળાશ (તે વિ૦ના આછાપણાનો કે થોડી છટાનો ભાવ બતાવે છે)

આશક [અ આશિક] પ્રેમી (૨) વિ૦ પ્રેમવશ, મોહિત, ફિદા ૦ભાશૂક ન૦બ૦વ૦ વહાલોવહાલી –કી [અ આશિકી] આસક્તિ, પ્રેમ

આશ(–સ)કા સ્ત્રી૦ દેવની આન્તી, ભસ્મ ઇત્યાદિ લેવા તે

આશકાર(–રા) વિ૦ [ફા] પ્રગટ, સ્પષ્ટ જાહેર

આશટવું સ૦ક્રિ૦ (પ) જુઓ આછટવુ, પછાડવુ

આશના પુ૦ [ફા] ભાઈબંધ, યાર (૨) સ્ત્રી૦ પ્રિયા, માશૂક ૦ઈ સ્ત્રી૦ ભાઈબંધી, યારા

આશય પુ૦ [સ] મનની ધારણા, ઇરાદો, હેતુ (૨) ન૦ સ્થાન (૩) પાત્ર (૪) કરેલા કર્મોના સસ્કાર કે તેમનો સમૂહ

આશરવું સ૦ક્રિ૦ [આશરો પરથી] આશરો લેવો

આશરો પુ૦ [સ આશ્રય] આશ્રય, છત્રછાયા (૨) આધાર, ટેકો, આલબન (૩) અડસટ્ટો, અદાજ, સુમાર [**આશરે જવું** = આશ્રય તળે જવુ, શરણુ લેવું **આશરે બેસવું, રહેવું** = ભરોસો રાખી નિશ્ચિત રહેવુ, આધાર ઉપર બેહા રહેવુ **આશરો કરવો, લેવો** = આશ્રય કે આધાર તળે જવુ –કાઢવો = અદાજ નક્કી કરવો] –રાગત(–તિયું,–તી) વિ૦ આશરે — શરણે આવેલુ –રાપડતું વિ૦ અદાજ કે અટકળ પ્રમાણેનુ –રે અ૦ શુમારે, લગભગ

આશ કે પુ૦ [સ] આચકો, શરમાવું તે (૨) આશકા –કા સ્ત્રી૦ શકા વહેમ, –કાવું

અ૦ ક્રિ૦ આશંકા થવી, વહેમાવુ –કિત વિ૦ આશંકાવાળું

આશા(–સા) સ્ત્રી૦ એક રાગિણી ૦ગૌડ પુ૦ એક રાગ ૦જોગી પુ૦ એક રાગ ૦ભાંડ પું૦ એક રાગ

આશા સ્ત્રી૦ [સ] ઉમેદ, ઇચ્છા, ધારણા (૨) વિશ્વાસ,આસ્થા [–આપવી.–દેવી = ઇચ્છા ફળશે એવો વિશ્વાસ જન્મ એમ કરવુ, ઇચ્છાને પોષવી –પડવી = આશા ફળવાને માટે કારણ મળવુ, વિશ્વાસ, સંભવ લાગવો, આશા બંધાવી –બાંધવી, રાખવી, સેવવી = આશા ફળશે એમ માનવુ, વિશ્વાસ કરવો –કરવી = ઇચ્છવું(કાંઈ મળશે એમ)]૦દર્શી વિ૦ આશાવાદી ૦પૂરી વિ૦ સ્ત્રી૦ આશા પૂરનારી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) એ નામની માતા ૦બંધ પું૦ આશાનુ બંધન, આશાનો તંતુ (૨) આકીન, વિશ્વાસ (૩) વિ૦ આશાવાળુ (૪) વિશ્વાસુ ૦બંધુ વિ૦ આશાબંધ, આશાવાળુ ૦ભર્યું વિ૦ આશાથી ભરેલુ, આશાવંત ૦ભંગ પુ૦ આશાનુ ભાંગી જવુ તે (૨) વિ૦ ભગ્નાશ, ૦યુક્ત વિ૦ આશાવંત ૦વંત વિ૦ આશાવાળુ ૦વાદ પુ૦ જે થાય છે તે સારા માટે થાય છે –નિરાશ થવા-પણુ કદી નથી એવો મત ૦વાદી વિ૦ આશાવાદમા માનનારુ (૨) પુ૦ એવો પુરુષ ૦હીન વિ૦ આશા વિનાનું, નિરાશ

આશા(–ષા)ઢ પુ૦ [સ આષાઢ] વિક્રમ સંવતનો દસમો મહિનો, અષાઢ. –ઢા સ્ત્રી૦ જુઓ આષાઢા –ઢી વિ૦ અષાઢમા આવતુ

આશાવરી પુ૦ એક રાગ [પ્રસાદ

આશિકા સ્ત્રી૦ સાધુ કે દેવનો કે યજ્ઞની રક્ષાનો

આશિષ સ્ત્રી૦ [સ] દુવા, આશીર્વાદ

આશી સ્ત્રી૦ [સ.]સર્પની દાઢ (૨) જીવલેણ ઝેર (૩) એક ઔષધિ (૪) વિ૦ ખાનારું (સમાસમા નામને અંતે) ઉદા૦ ફલમૂલાશી

આશીનીશી અ૦ મનમાનતી રીતે

આશીર્દાન ન૦ [સં] આશિષ દેવી તે

આશીર્વચન ન૦ [સ] આશીર્વાદ

આશીર્વાદ પુ૦[સં] દુવા –દાત્મક વિ૦ જેમા આશીર્વાદ હોય તેવુ. –દાર્થ(–ર્થે) અ૦ આશીર્વાદને માટે

આશીર્વિષ પું૦ [સ] સાપ

આશુ વિ૦ [સં] શીઘ્ર, ઉતાવળુ ૦તોષ વિ૦ જલદી સંતુષ્ટ થઈ જાય એવુ (૨) પુ૦ (સં) એવો દેવ–શંકર, મહાદેવ

આશ્વરા પુ૦ [અ] તાબૂત ખુડાડવાનો દિવસ

આશૌચ ન૦ [સ.] જુઓ અશૌચ

આશ્ચર્ય ન૦[સ] નવાઈ,અચંબો (૨) આશ્ચર્યકારક બનાવ, ચમત્કાર [–પામવું = –ને આશ્ચર્ય ઊપજવુ કે થવુ] ૦કારક, ૦જનક વિ૦ આશ્ચર્ય પમાડે એવુ ૦વત્ અ૦ આશ્ચર્યપૂર્વક, આશ્ચર્ય સાથે

આશ્મ વિ૦ [સ] પથ્થરનુ બનેલુ (૨) પુ૦ એવી કોઈ પણ વસ્તુ. ૦રિક વિ૦ પથરીનુ રોગી (૨) પું૦ પથરીનો રોગ

આશ્રમ પુ૦,ન૦[સ] વિસામાનુ સ્થાન,રહેઠાણ (૨) વિશ્રાંતિ (૩) સાધુનો નિવાસ, તપોવન, પર્ણકુટી (૪) જીવનનો વિભાગ (બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થાશ્રમ ચાર વિભાગમાનો કોઈ પણ) (૫) છાત્રાલય સાથેની શાળા – મહાશાળા (૬)ગષ્ટીય યા ધાર્મિક હિલચાલનુ મથક ૦ધર્મ પુ૦ આશ્રમવાસીએ પાળવાના ધર્મ–નિયમો તે(૨) જીવનના ચારમાના દરેક વિભાગનો વિશિષ્ટ ધર્મ – ફરજ ૦ધર્મી વિ૦ આશ્રમના ધર્મ પાળનાર ૦વાસી વિ૦ આશ્રમમા વસનાર ૦વ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ આશ્રમની –જીવનના વિભાગની વ્યવસ્થા (૨) આશ્રમની વ્યવસ્થા ૦સંસ્થા સ્ત્રી૦ ચાર આશ્રમની સંસ્થા ૦સ્થાન ન૦ વિસામાનુ ઠેકાણુ (૨) મઠ. –ભાંતર ન૦ આશ્રમની ફેરબદલી –ભિક, –ભી વિ૦ આશ્રમને લગતુ (૨) ચારમાના એક આશ્રમમા રહેનાર

આશ્રય પુ૦[સ.] આશરો (૨)શરણુ –યાશ્રયી-ભાવ પુ૦ આશ્રય અને આશ્રયીનો સંબંધ –યાસિદ્ધ પુ૦ આશ્રય–પક્ષ અસિદ્ધ હોય એવો એક હેત્વાભાસ(ન્યા) –યી વિ૦આશ્રય-વાળુ આશ્રિત વિ૦ [સ] આશ્રયે રહેલું

આશ્લિષ્ટ વિ૦[સ] આલિંગાયેલુ (૨)ઓતપ્રોત

આસા, ૦ગૌડ, ૦જોગી, ૦માડ જુઓ 'આશા (-સા)'મા [વિશ્રાતિ
આસાએશ સ્ત્રી૦ [ફા. આસાઇશ] આરામ,
આસાન વિ૦[ફા]સહેલુ ;નરમ ૦કેદસ્ત્રી૦ સાદી કેદ -ની સ્ત્રી૦ સહેલાઈ
આસામ પુ૦(સ) પૂર્વ હિંદનો એક પ્રાત -મી પુ૦ તે પ્રાતનો વતની(૨)સ્ત્રી૦ તે પ્રાતની ભાષા
આસામી પુ૦, સ્ત્રી૦ [અ અસામી] માણસ, વ્યક્તિ (૨) દેણદાર (૩) પેસાદાર -પ્રતિષ્ઠિત માણસ(૪)વરાક,અસીલ ૦વાર અ૦ માથાદીઠ
આસાર પુ૦ ફાળકો(૨)[સ]ઝાપટું,જોરદાર વૃષ્ટિ
આસિસ્ટંટ વિ૦[ઇ ઍસિસ્ટંટ] મદદનીશ,હાથ નીચેનુ (૨) પુ૦ એવી વ્યક્તિ
આસીરિયા પુ૦ [ઇં ઍસીરિયા] (સ)પશ્ચિમ એશિયામાનો એક પ્રાચીન દેશ -યન વિ૦ [ઇ]આસીરિયા દેશનુ(૨)પું૦ તે દેશનો વતની
આસુર(-રી) વિ૦[સ] અસુર સંબંધી,રાક્ષસી, જંગલી ૦વિવાહ પુ૦ કન્યાવિક્રયવાળો વિવાહ
આસૂદા(-દું) વિ૦ [ફા] નિરાતવાળુ, સુખી
આસૂં(-સેં)દરો પુ૦[જુઓ આસ ત્રો]એક ઝાડ
આસેધ પુ૦ [સ] અટક, કેદ
આસેબ ન૦ [ફા] ભૂતપ્રેત
આસો પું૦ [સ આશ્વિન્, પ્રા. આસોઅ] વિક્રમ વર્ષનો છેલ્લો મહિનો
આસોપાલવ પુ૦ [સ અશોક, પ્રા આસોઅ + પલ્લવ] એક ઝાડ
આસોંદ સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ, આસવ
આસોંદરો પુ૦ [જુઓ આસ ત્રો] એક ઝાડ
આસ્કંદ પુ૦ [સ] હલ્લો (૨) યુદ્ધ (૩) તિરસ્કાર, નિંદા
આસ્તર પુ૦, ૦ણ ન૦ [સ] પાથરવુ -બિછાવવુ તે (૨) પાથરણુ ગાલીચો (૩) ચાદર (૪) ઢાકણ; ઓઢો
આસ્તિક વિ૦ [સ] ઈશ્વર અને પરલોકના અસ્તિત્વમા માનનાર(૨)શ્રદ્ધાળુ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦, -ક્ય ન૦
આસ્તે અ૦ [ફા આહિસ્તહ] ધીમે (૨) ઊભું રાખો' 'ધીમુ કરો' એમ સૂચવનો ઉદ્ગાર. [-રહીને=ધીમેથી,ભળવીને(૨)ખાસ જણાય નહિ એવી રીતે કે યુક્તિથી, ચૂપચાપ]
આસ્થા સ્ત્રી૦ [સ.]આદર; માન(૨)શ્રદ્ધા,આકીન (૩) મૂડી,પૂજી. [-બેસવી=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ આવવા કે થવા. -ઊઠવી=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ ન રહેવા-જતા રહેવા] ૦વાન, -સ્થિક વિ૦ આસ્થાવાળુ
આસ્થાનમંડપ પુ૦ [સ.] સભામંડપ
આસ્પદ ન૦[સ] સ્થાન, જગા (૨) વિ૦ લાયક, પાત્ર (સમાસને અંતે). ઉદા૦શોભાસ્પદ
આસ્ફાલન ન૦[સં] અફાળવું કે અફાળવુ તે
આસ્ફોટ પુ૦, ૦ણ(-ન) ન૦[સ] થાબડવું -પોલે હાથે (હાથના કોણીના ઉપલા ભાગ પર) ગોકવુ તે (૨) ઊપણવુ તે (૩) પ્રગટ -જાહેર કરવુ તે (૪) ભડાકા -ધડાકા સાથે ફૂટવુ તે. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જોરથી અફાળવુ
આસ્ય ન૦ [સ] મુખ (૨) ચહેરો
આસ્રવ પુ૦[સ]દુ ખ, પીડા(૨)સ્રાવ(૩)[જૈન] કર્મનુ આત્મામા દાખલ થવુ તે કે તેના નિમિત્તરૂપ પાપપ્રવૃત્તિ
આસ્વાગત સ્ત્રી૦ + જુઓ આગતાસ્વાગતા
આસ્વાદ પું૦[સ.] ચાખવુ -સ્વાદ લેવો તે (૨) માણવું તે. ૦ક વિ૦ આસ્વાદ લેનારુ ૦ન ન૦ આસ્વાદ લેવો તે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ આસ્વાદ્] ચાખવુ, સ્વાદ લેવો (૨) ભોગવવુ, માણવુ -ય વિ૦ આસ્વાદ લેવા યોગ્ય
આહ સ્ત્રી૦ [ફા ?] (જ૦) હાય, નિસાસો (૨) અ૦ અરે !
આહત વિ૦ [સ] ઈજા પામેલુ, જખમી (૨) હણાયેલુ (૩) વગાડેલુ, વગાડવાથી નીપજતું
આહતિ સ્ત્રી૦[સ.] હનન, પ્રાણ લેવો તે (૨) મારવુ તે, કટકો (૩) [ગ] ગુણવું તે
આહરડવું સ૦ક્રિ૦ [સ આહૃત, પ્રા. આહડ ઉપરથી ? કે દે. આહડ=સીત્કાર પરથી ?] આસરડવુ, સડકાની સાથે ખાવુ (પ્રવાહી કે અર્ધપ્રવાહી)
આહરણ ન૦ [સ] હરણ, લઈ લેવુ તે
આહવ પુ૦ [સ] યજ્ઞ (૨) યુદ્ધ ૦ન ન૦ યજ્ઞ. ૦નીય વિ૦ યજ્ઞને યોગ્ય, હોમવા યોગ્ય (૨) પુ૦ હોમનો અગ્નિ [સૂચવનાર ઉદ્ગાર
આહા,૦હા અ૦ આશ્ચર્ય, દુ ખ આદિ

આહાર પું૦[સ] ખોરાક (૨) આપું તે,આનપાન [–ગીતરી જવો=(તબિયત પર માઠી અસર ને લીધે)ઓછું ખવાવું –લેવો=આપું]૦વિહાર પું૦ આહાર અને વિહાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ આહારનું શાસ્ત્ર ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આહારની શુદ્ધિ –રી વિ૦ આહાર કરનાર (૨) અકરાતિયું –ર્યું વિ૦ આવા લાયક (૨) કૃત્રિમ વેશ, રચના આદિથી કરેલું (અભિનય માટે)

આહીર પુ૦ [સ. આભીર] ભરવાડ, રબારી ૦ડી, ૦ણ, ૦ણી –રાણી સ્ત્રી૦ આહીરની સ્ત્રી ૦જાદો પુ૦ ભરવાડનો દીકરો

આહુત વિ૦ [સં] હોમેલું અર્પિણે અપાયેલું

આહુતિ સ્ત્રી૦[સ]હોમવું તે(૨)હોમવાનું દ્રવ્ય-વસ્તુ, બલિદાન [–આપવી=હોમવું (૨) બલિદાન કરવું –લેવી=ભોગ કે બલિદાન લેવું, ઓડિયા કરી જવું –લઈને ઊભા રહેવું=બરાબ કરવાનો કે નાશનો લગ ગોવવો, તેવું કરવા તત્પર રહેવું]

આહૂત વિ૦ [સં] બોલાવેલું, નિમંત્રેલું

આહેડી પુ૦[સ આખેટક,પ્રા આહેડ(૦ગ,૦ય)] શિકારી; ભીલ

આહેડ સ્ત્રી૦ તરતની ખેડાયેલી જમીન (૨) [ના] તરતનું વાવેતર

આહ્નેતું ન૦ દૈનિક ક્રિયા જેવું કામ [સ આહ્નિક?] (૨) (ના) ખુશામત

આહ્નિક વિ૦ [સં] દૈનિક (૨) ન૦ નિત્યકર્મ: આહ્નેતુ

આહ્લાદ પું૦ [સ] આનંદ, હર્ષ ૦ક વિ૦ આહ્લાદ કરવે તેવું –દિત વિ૦આહ્લાદયુક્ત

આહ્વાન ન૦ [સ] આમંત્રણ (૨) પડકાર (૩) આવાહન (૪) હાજર થવાનો હુકમ, 'સમન્સ'

આળ સ્ત્રી૦ [સ =હઠ, બંદ] અટકચાળું

આળ ન૦ [સ અલીક કે આલ? પ્રા આલ? કે દે. અલગ?] આપું બોટો આરોપ, તહોમત કલંક. આક્ષેપ [–ઊતરવું=કલંક ટળવું, આક્ષેપ બોટો પડવો –જવો –ચઢવું, ચોંટવું, બેસવું=કલંક લાગવું, આક્ષેપ આવવો –મૂકવું=આળ ચોટાડવું કે બેસાડવું. આક્ષેપ કરવો]

આળ ૦૨ [પ્રા આલ?] બોકું, આળપંપાળ –આળ પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળું' અર્થનું વિ૦ બનાવે ઉદા૦ શરમાળ. દયાળ

આળખવું સ-ક્રિ૦ [સ. આલિખ] આલેખવું (૫) (૨) અડવું; પહોંચવું (૩)

આળપંપાળ વિ૦ મિથ્યા (૨) સાચું નહિ એવું, આડુંઅવળું (૩) પદાર્થનું આલિંગન (૪) ભૂતપ્રેતાદિ

આળવણ ન૦ [જુઓ આળ] બકો; કદનામી

આળવાળ પુ૦, ન૦ [જુઓ આલવાલ] ક્યારો

આળવીતર વિ૦ બીજાનાં કામ કરવાની –રાઈ સ્ત્રી૦ આળવીતરપણું

આળવીતું વિ૦ જુઓ આળવીતર

આળસ સ્ત્રી૦, ન૦ [સ આલસ્ય, પ્રા આલસ્સ] એદીપણું,સુસ્તી [–આવવી(–ું) –ચઢવી (–ું)=આળસ થવું સુસ્તી લાગવી –કરવી (–ું)=આળસવું મંદ કે સુસ્ત થવું –ખાવી (–ું) = આળસુ પડવું રહેવું. થાક ખાવો –મરડવી = આળસ દૂર કરવા શરીર આમ-તેમ મરડવું અંગમાંથી સુસ્તી કાઢવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ આળસ કરવી, મંદ પડવું (૨) બંધ પડવું, અટકી જવું –સાઈ સ્ત્રી૦ આળસ –સુ વિ૦ આળસવાળું, મંદ સુસ્ત [–નો ઢગલો,–નો પીર=જબરું ભારે આળસુ]

આળાલુ બો પુ૦ સ સાની આશા તૃષ્ણા,લાલચ

આળાપવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આલાપવું

આળિયું ન૦ –યો પુ૦ બખોલ, ખાડો (ખાસ કરીને કૂવાની દીવાલમાં)

આળી સ્ત્રી૦ [સ આર્દ્રી] રોનારી અંગીઠી મૂકવાની ઊંચી ઓટલી [તિજોરી

આળીગાળું વિ૦ આલીગાલું, અટકચાળું

આળું વિ૦ [સં આર્દ્ર પ્રા. અલ્લ] ભીનું, ભીનું (૨) તાજું ઉતરેલું; કાચું (ચામડું) (૩) જરા અડકવાથી દુખાવાય એવું (૪) [કે આલ] નગ્ન, ઘોયું

–આળું પ્રત્યય,નામને લાગતા 'વાળું' અર્થમાં વિ૦ બનાવે કે ઉદા૦ 'દુઃખાળું' [ન૦ આળક

આળુ બોળું વિ૦ બોળું; નિષ્પાપ, બાલિશ (૨)

આળે અ૦ જેને (૨) ન૦ + આલય (૫)

આસા, ૦ગૌડ, ૦જોગી, ૦માઽ જુઓ 'આશા (-સા)'મા [વિશ્રાતિ
આસાએશ સ્ત્રી૦ [ફા આસાઇશ] આરામ,
આસાન વિ૦[ફા]સહેલુ;નરમ ૦કેદસ્ત્રી૦ સાદી કેદ -ની સ્ત્રી૦ સહેલાઈ
આસામ પુ૦(સ) પૂર્વ હિંદનો એક પ્રાત -મી પુ૦ તે પ્રાતનો વતની(૨)સ્ત્રી૦ તે પ્રાતની ભાષા
આસામી પુ૦, સ્ત્રી૦ [અ અસ્તામી] માણસ, વ્યક્તિ (૨) દેણદાર (૩) ખેડુત -પ્રતિષ્ઠિત માણસ(૪)ગરાક,અસીલ ૦વારઅ૦માથાદીઠ
આસાર પુ૦ ફાળો(૨)[સ]ઝાપટું,જોરદાર વૃષ્ટિ
આસિસ્ટંટ વિ૦[ઇ એસિસ્ટટ] મદદનીશ,હાથ નીચેનુ (૨) પુ૦ એવી વ્યક્તિ
આસીરિયા પુ૦ [ઇં એસીરિયા] (સ)પશ્ચિમ એશિયામાનો એક પ્રાચીન દેશ -યન વિ૦ [ઇં]આસીરિયા દેશનુ(૨)પું૦ તે દેશનો વતની
આસુર(-રી) વિ૦[સ] અસુર સબંધી,રાક્ષસી, જંગલી ૦વિવાહપુ૦ કન્યાવિક્રયવાળો વિવાહ
આસૂદા(-હુ) વિ૦ [ફા] નિરાતવાળુ, સુખી
આસૂં(-સેાં)દરેાપુ૦[જુઓ આસ ત્રેા]એક ઝાડ
આસેધ પુ૦ [સ] અટકે, કેદ
આસેબ ન૦ [ફા] ભૂતપ્રેત
આસેા પું૦ [સં આશ્વિન્, પ્રા આસોઅ] વિક્રમ વર્ષનો છેલ્લો મહિનો
આસેાપાલવ પુ૦ [સ અશોક, પ્રા આસોઅ + પલ્લવ] એક ઝાડ
આસેાંદ સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ, આસવ
આસેાંદરેા પુ૦ [જુઓ આસ ત્રેા] એક ઝાડ
આસ્કંદ પુ૦ [સ] હલ્લો (૨) યુદ્ધ (૩) તિરસ્કાર, નિંદા
આસ્તર પુ૦, ૦ણ ન૦ [સ] પાથરવુ-બિછાવવુ તે (૨) પાથરણુ ગાલીચો (૩) ચાદર (૪) ઢાકણ, ઓઢો
આસ્તિક વિ૦ [સ] ઈશ્વર અને પરલોકના અસ્તિત્વમા માનનારુ(૨)શ્રદ્ધાળુ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦, -કય ન૦
આસ્તે અ૦ [ફા આહિસ્તહ] ધીમે(૨) ઊભુ રાખો' 'ધીમુ કરો' એમ સૂચવતો ઉદ્ગાર. [-રહીને=ધીમેથી,જાળવીને(૨)ખાસ જણાય નહિ એવી રીતે કે યુક્તિથી, ચૂપચાપ]
આસ્થા સ્ત્રી૦ [સ.]આદર; માન(૨)શ્રદ્ધા,આકીન (૩) મૂડી,પૂજી. [-બેસવી=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ આવવા કે થવા. -ઊઠવી=શ્રદ્ધા કે વિશ્વાસ ન રહેવા-જતા રહેવા] ૦વાન, -સ્થક વિ૦ આસ્થાવાળુ
આસ્થાનમંડપ પુ૦ [સ] સભામંડપ
આસ્પદ ન૦[સ] સ્થાન જગા (૨) વિ૦ લાયક પાત્ર (સમાસને અંતે). ઉદા૦શોભાસ્પદ
આસ્ફાલન ન૦[સ] અફળાવુ કે અફાળવુ તે
આસ્ફોટ પુ૦, ૦ણ(-ન) ન૦[સ] થાબડવુ - પેાલે હાથે (હાથના કોણીના ઉપલા ભાગ પર) ઠોકવુ તે (૨) ઊપણવુ તે (૩) પ્રગટ -જાહેર કરવુ તે (૪) બડાકા-ધડાકા સાથે ફૂટવુ તે. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જોરથી અફાળવુ
આસ્ય ન૦ [સ] મુખ (૨) ચહેરો
આસ્રવ પુ૦[સં]દુ ખ, પીડા(૨)સ્રાવ(૩)[જૈન] કર્મનુ આત્મામા દાખલ થવું તે કે તેના નિમિત્તરૂપ પાપપ્રવૃત્તિ
આસ્વાગત સ્ત્રી૦ + જુઓ આગતાસ્વાગતા
આસ્વાદ પુ૦[સ.] ચાખવુ -સ્વાદ લેવો તે (૨) માણવું તે. ૦ક વિ૦ આસ્વાદ લેનારુ. ૦ન ન૦ આસ્વાદ લેવો તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ આસ્વાદ્] ચાખવુ, સ્વાદ લેવો (૨) ભોગવવુ, માણવુ -ય વિ૦ આસ્વાદ લેવા યોગ્ય
આહ સ્ત્રી૦ [ફા ?] (સ્વ૦) હાય, નિસાસો (૨) અ૦ અરે!
આહત વિ૦ [સ] ઈજા પામેલુ, જખમી (૨) હણાયેલું (૩) વગાડેલુ, વગાડવાથી નીપજતુ
આહતિ સ્ત્રી૦[સ.] હનન પ્રાણ લેવો તે (૨) મારવુ તે કટકો (૩) [ગ] ગુણવું તે
આહરહવું સ૦ક્રિ૦ [સ આહૃત, પ્રા. આહડ ઉપરથી ? કે દે આહડ=સીત્કાર પરથી ?] આસગ્રહવુ, સહકાની સાથે ખાવુ (પ્રવાહી કે અર્ધપ્રવાહી)
આહરણ ન૦ [સ] હરણ, લઈ લેવું તે
આહવ પુ૦ [સં]યજ્ઞ (૨) યુદ્ધ ૦ન ન૦ યજ્ઞ. ૦નીય વિ૦ યજ્ઞને યોગ્ય, હોમવા યોગ્ય (૨) પુ૦ હોમનો અગ્નિ [સૂચવનાર ઉદ્ગાર
આહા,૦હા અ૦ આશ્ચર્ય, દુ ખ આદિ

આહાર પુ૦[સં] ખોરાક (૨) ખાવું તે,ખાનપાન [–ઊતરી જવો = (તબિયત પર માઠી અસરને લીધે)ખોરાક ખવાવુ –લેવો=ખાવુ]૦વિહાર પુ૦ આહાર અને વિહાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ આહારનુ શાસ્ત્ર ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ આહારની શુદ્ધિ –રી વિ૦ આહાર કરનાર (૨) અકરાતિયુ –ર્યું વિ૦ ખાવા લાયક (૨) કૃત્રિમ વેશ, રચના આદિથી કરેલુ (અભિનય માટે)

આહીર પુ૦ [સ આભીર] ભરવાડ, રબારી ૦ડી, ૦ણ, ૦ણી,–રાણી સ્ત્રી૦ આહીરની સ્ત્રી ૦જાદો પુ૦ ભરવાડનો દીકરો

આહુત વિ૦ [સ] હોમેલુ, બલિરૂપે અપાયેલુ

આહુતિ સ્ત્રી૦[સ]હોમવુ તે(૨)હોમવાનુ દ્રવ્ય-વસ્તુ બલિદાન [–આપવી = હોમવુ (૨) બલિદાન કરવુ –લેવી = ભોગ કે બલિદાન લેવુ, ઓડિયા કરી જવુ –લઈને ઊભા રહેવુ = ખરાબ કરવાનો કે નાશનો લગ લગાવવો, તેવુ કરવા તત્પર રહેવું]

આહૂત વિ૦ [સ] બોલાવેલુ, નિમંત્રેલુ

આહેડી પુ૦[સ આખેટક, પ્રા. આહેડ(૦ગ,૦ય)] શિકારી, ભીલ

આહેડ સ્ત્રી૦ તરતની ખેડાયેલી જમીન (૨) [ના.] તરતનુ વાવેતર

આહ્નેતું ન૦ દૈનિક ક્રિયા રોજનુ કામ [સ આહ્નિક?] (૨) (લા) ખુશામત

આહ્નિક વિ૦ [સં] દૈનિક (૨) ન૦ નિત્યકર્મ, આહ્નેતુ

આહ્લાદ પુ૦ [સ] આનંદ, હર્ષ ૦ક વિ૦ આહ્લાદ કરાવે તેવુ. –દિત વિ૦આહ્લાદયુક્ત

આહ્વાન ન૦ [સ] આમંત્રણ (૨)પડકાર (૩) આવાહન (૪) હાજર થવાનો હુકમ, 'સમન્સ'

આળ સ્ત્રી૦ [મ =હઠ, જીદ] અટકચાળુ

આળ ન૦ [સ અલીક કે આલ? પ્રા આલ? કે દે અલગ?] આલુ ખોટો આરોપ, તહોમત, કલંક; આક્ષેપ [–ઊતરવું = કલંક ટળવુ, આક્ષેપ ખોટો પડવો – જવો –ચડવું, ચોંટવું, બેસવું = કલંક લાગવુ, આક્ષેપ આવવો –મૂકવું = આળ ચોટાડવુ કે બેસાડવુ આક્ષેપ કરવો]

આળ ન૦ [પ્રા આલ?] ઓઠું, આળપંપાળ –આળ પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળુ ' અર્થનુ વિ૦ બનાવે ઉદા૦ શરમાળ દયાળ

આળખવું સ૦ક્રિ૦ [સ આલિખ્] આલેખવુ (૫) (૨) અડવુ; પહોંચવું (૧)

આળપંપાળ વિ૦ મિથ્યા (૨) સાચુ નહિ એવુ, આડુ અવળુ (૩) પટામણુ (૪) ન૦ આડંબર (૫) ભૂતપ્રેતાદિ

આળબણ ન૦ [જુઓ આળ] બટ્ટો, બદનામી

આળવાળ પુ૦, ન૦ [જુઓ આલવાલ] ક્યારો

આળવીતરુ વિ૦ મસ્તીખોર, તોફાની –રાઈ સ્ત્રી૦ આળવીતરાપણુ

આળવીતું વિ૦ જુઓ આળવીતરુ

આળસ સ્ત્રી૦, ન૦ [સ આલસ્ય, પ્રા આલસ્સ] એદીપણુ,સુસ્તી [–આવવી(–વું), –ચઢવી (–વું) = આળસ થવુ, સુસ્તી લાગવી –કરવી (–વું)= આળસવુ મંદ કે સુસ્ત થવુ –આવી (–વું) = આળસુ પડવા રહેવુ, થાક ખાવો –મરડવી = આળસ દૂર કરવા શરીર આમ-તેમ મરડવુ, અંગમાંથી સુસ્તી કાઢવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ આળસ કરવી, મંદ પડવુ (૨) બંધ પડવું, અટકી જવુ –ખાઈ સ્ત્રી૦ આળસ –ળુ વિ૦ આળસવાળુ, મંદ, સુસ્ત [–નો ઢગલો,–નો પીર=જબરુ ભારે આળસુ]

આળાલુંબો પુ૦ સ સાની આશા તૃષ્ણા,લાલચ

આળાપવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આલાપવુ

આળિયું ન૦.–યો પુ૦ બખોલ, ખાડો (માસ કરીને કૂવાની દીવાલમા)

આળી સ્ત્રી૦ [સ આલી] સોનીની અંગીઠી મૂકવાની ઊંચી ઓટલી [તોફાની

આળીગાળું વિ૦ આલીગારુ, અટકચાળુ

આળું વિ૦ [સં આર્દ્ર, પ્રા અલ્લ] લીલુ, ભીનુ (૨) તાજુ ઉતરેલુ, કાચું (ચામડું) (૨) જંગ અડકવાથી દુખાવાય એવુ (૪) [કે આલ] નરમ; પોચુ

–આળુ પ્રત્યય, નામને લાગતા 'વાળુ ' અર્થમા વિ૦ બનાવે છે ઉદા૦ 'દુઃખાળુ' [ન૦ બાળક

આળુંબોળું વિ૦ ભોળુ; નિષ્પાપ, બાલિશ (૨)

આળે અ૦ ઓળે (૨) ન૦ + આલય (૫)

આળોખવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ આલેખવું
આળોટવું અ૦ક્રિ૦ [સ. आलुट्] સૂઈને એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે એમ ગબડવું, લોટવું -ણ વિ૦ આળોટવાની ટેવવાળું (૨) ન૦ આળોટવું તે, આળોટવાની તલપ
આળોવણ ન૦ જુઓ આલોયણ (જૈન)
આં (આં') અ૦ (સ્વ૦) હા, ઓ (૨) ઠીક, ભલે, વારુ ઇત્યાદિ અર્થ બતાવતો ઉદ્‌ગાર
આંઉ (૦) અ૦ (સ્વ૦) એક નકાર કે નાપસંદગી સૂચક ઉદ્‌ગાર
આંક (૦) પુ૦[સ આંક] સંખ્યાની નિશાની (૨) ભાવ, મૂલ્ય (૩) જડાઈ કે પાતળાઈનો હિસાબ [સૂતરનો] (૪) નિશાની (૫) અડસટ્ટો (૬) સીમા, હદ (૭) પુ૦ બ૦વ૦ ઘડિયા; પાડા [-કરવા = ઘડિયા ગોખીને તૈયાર કરવા -કાઢવો = સૂતરનો આંક નક્કી કરવો (૨) આંક - ભાવ કે અડસટ્ટો કરવો -પાડવો, -માંડવો = આંક કે કિંમત યા ભાવ નક્કી કરવો -બોલવા = ઘડિયા (યાદ કરી જવા તે) બોલવા] ૦ચાળણી સ્ત્રી૦ ઝીણા છિદ્રવાળી ચાળણી
આંક (૦) પુ૦ [સ અક્ષ] ધરી
આંકડિયુ (૦) વિ૦ આંકડાવાળું, નિશાનીવાળું
આંકડી (૦) સ્ત્રી૦ એક અથવા બે ને છેડેથી વાળેલો સળિયો, કડી, 'હૂક' (૨) ગળ (૩) આંતરડામાં થતી પીડા, ચૂંક (૪) તાણ [રોગ] (૫) [લા] સંમત વાંધો, વિરોધ, અણગમો [-આવવી = તાણ કે ચૂંકનું દરદ થવું કે હોવું -ચડાવવી, દેવી = કડીથી બારીબારણું વાસવું (પેટમાં) -રાખવી = મનમાં વાંધોવચકો કે કંઈની લાગણી સંઘરવી, છૂપો વાંધો વિરોધ સેવવો] ૦ધૂંકડી સ્ત્રી૦ આંટીઘૂંટી
આંકડો (૦) પુ૦ [જુઓ અંકોડો] છેડેથી વાંકો સળિયો, 'હૂક' (૨) માછલી પકડવાનો ગળ (૩) (વીંછી, ભમરી ઇ૦નો) ડંખ (૪) (મૂછનો) આંકડો પાડેલો વળ [-અધ્ધર ને અધ્ધર, ઊંચો ને ઊંચો રહેવો = બિનજરૂ કે તોર નરમ ન પડવો, મગરૂર રહેવું. -મારવો = ડંખ મારવો -મૂકવો = મગરૂરી છોડવી, નરમ થવું. આંકડાની સ્ત્રી૦ જલેબી (પુષ્ટિમાર્ગમાં) -નમવો = નરમ પડવું, ગર્વ જવો]
આંકડો (૦) પુ૦ [સં અંક] સંખ્યા, સંખ્યાની નિશાની (૨) લેણદેણનો હિસાબ-કાગળ (૩) બિલ (૪) (સુ૦) વરને આપવાનો ચાલ્લો, પગઠણ [-કરવો = લેણદારની રકમ નક્કી કરવી, હિસાબ કરવો -પાડવો = લખવું (૨) જુઓ આંક પાડવો -મૂકવો = આંકડો કે નક્કી રકમ લખવી, આંકડો પાડવો એ આંકડા (ભણવા, આવડવા) = થોડુંક સામાન્ય (ભણવું, આવડવું)] -ડાવલી સ્ત્રી૦ ભરતિયા નોંધવાનો ચોપડો -ડાશાસ્ત્ર ન૦ હકીકતના આંકડા એકત્ર કરવાની, તેનું વર્ગીકરણ કરવાની અને તેનો ઉપયોગ કરવાની વિદ્યા, 'સ્ટેટિસ્ટિક્સ' -ડાશાસ્ત્રી પું૦ આંકડાશાસ્ત્રનો વિદ્વાન
આંકણ (૦) ન૦[આંકવું] આંકવું તે (૨) ઊપણતા સારુ સારુ અનાજ જુદું પાડવું તે -ણી સ્ત્રી૦ આંકવાનું - લીટી દોરવાનું સાધન (૨) કસ - કિંમતનો અડસટ્ટો કાઢવો તે -ણું ન૦ આંકવાનું ઓજાર (સુતારી) (૨) દાગીના પર ચીતરવાનું સોનીનું ઓજાર
આંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ અંક્] આંકો, કે નિશાની પાડવી, (૨) લીટી દોરવી (૩) કસ - કિંમતનો અડસટ્ટો કાઢવો (૪) હામીને નિશાની પાડવી જેથી ઓળખાય (૫) [લા] ખાસ કામ માટે નામ પાડી કંડે કે રકમ અલગ કરવી ('ઇયર માર્ક'), અંકિત કરવું (કંડ) [આંકેલો સાંઢ, ગોધો = હામની નિશાની કરી હરાયો મૂકેલો - મહાજનિયો આખલો.]
આંકહુ (૦) વિ૦ + જુઓ અંકુશ, દાબ
આંકિક વિ૦ [સ] અંકને લગતું
આંકો (૦) પુ૦ [સ અંક] નિશાનીની લીટી (૨) અડસટ્ટો (૩) હદ, નેક [-પાડવો = આંકો કે નિશાની કરવી -રાખવો = હદ કે મર્યાદા જાળવવી.]
આંકોરિયાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ પાસળા (૨) સંમત પ્રયત્ન (૩) એથી ઊપજતો શ્વાસ

આખ (૦) સ્ત્રી૦ [સ અક્ષિ] ચક્ષુ,નેત્ર (૨) [લા] જોવાની શક્તિ, નજર (૩)નિગા, ધ્યાન, દેખરેખ (૪)(કોઈ ચીજનું,આખ જેવું)નાનું કાણું, છિદ્ર (૫)મીજની ગાઠ (જેમકે શેરડીની) [–આડા કાન કરવા=સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ, અવગણવુ · ધ્યાન બહાર કરવું. –આવની = (પશુના બચ્ચાની) આખ કામ કરતી થવી(૨) આખ દુખવી(ગરમીથી લાલ થઈને સૂજી જઈ) (૩) [લા] સમજ કે ગમ પડવી, ભાન થવુ –ઊઘડની = બરોબર જણાવુ સમજાવુ (૨) સાવધાન કે સતેજ થવુ –ઊઠની = જુઓ આખ આવવી –ઊંચી કરની = કામમાથી આખ બીજી તરફ કરવી, હાથ પર હોય તેથી બીજી વાત તરફ ધ્યાન આપવુ (૨) ગુસ્સાથી કે રોષમા ભમર ચડાવવી, ગુસ્સે થવું (૩) આખ ઉંચાડવી (જેમ કે માહાએ) –એકઠી થની=આખ સાથે આખ મળવી, સામસામે જોવુ, તાગમેળ થવુ –કરની = આખથી સાન કે ઇશારો કરવો (કામ કે ઈરકબાજીને અંગે) –કહ્યું કરતી નથી=(ન મનાય કે ન ખમાય એવુ જોવામા આવતા તેનુ આશ્ચર્ય કે ઝેર બતાવે છે) –કાઢની = આખ ઊંચી કરી હરાવવુ, ધમકાવતી આખ કરવી –કાણી કરની પણ દિશા કાણી ન કરની=ખાઈએ તેનુ ખોદવું નહિ .નિમકહરામ કે કૃતઘ્ન ન બનવું. –ખેચની, તાણની = મહેનતથી–આખોના સ્નાયુ ખેચીને–જોવુ, –ઘેરાની = (ઊંઘ કે બીજે કારણે) આખ ભારે થવી, આખમા ઊંઘ ભરાવી.–ચડી આવની = આખ સૂજી આવી દુખવી, આખ આવવી –ચડી જની = ગુસ્સો કે ગર્વ થવો –ચળી જની=કાટી નજરે જોવું (૧) (૨) જોઈને લલચાવુ, જોઈને મનમા કોઈ વિકાર ઊપજવો –ચોરની = નજર ચુકાવવી, ન દેખે તેમ કરવુ – ભુલાવામા નાખવુ, થાપ આપવી –ચોળતું કે ચોળીને રહેવું = હારીને, થાકીને રહતું રહેવુ, લાચાર કે અકળ બનવું –ટાઢી થની = સતોષ કે નિરાત વળવી, જોઈને રાચવુ –ઠરની = આખ ટાઢી થવી (૨) ગમવુ, પસદ પડવુ –ઠરી જની = મરી જવુ –ઠરેડાની, તરેડાની = મરતી વખતે આખનો ડોળો બદલાવો, મરવાના ચિહ્ન આંખ પર દેખાવા –તરની = (તાવથી કે બીજે કારણે) ગોખલામાથી આખ ઉપર કે બહાર આવવી ને તગતગવી. –તળે આવવું = જોવામા – નજર કે ધ્યાન આ નિગા અદર – આવવુ –તળે કાઢવું = જોઈ લેવુ, તપાસી કાઢવુ –દબાની = મરી જવુ –દેખાડની = જુઓ આખ કાઢવી,બિવડાવવુ –નીકળી પડની = આખે કશુ ન કરવુ જોયુ ન જવુ – ન ખમાવુ –નું ચણિયારું કરવું = વિવેકદૃષ્ટિ સાવ જતી કરવી –નું ચણિયારું ખસવુ=ગુસ્સાથી આખ ફરવી –નું ફૂટેલું = આંધળુ, અણસમજુ મૂર્ખ –ની કીકી = અતિ પ્રિય –નો પારેવા = અતિ અપ્રિય –ફરકની = સારા માઠા શુકન થવા (જમણી કરકે તો સારા ને ડાબી તો માઠા મનાય છે) –ફરની, ફાટની = ક્રોધ, શૌર્ય, મરણ ઇ૦થી) આખનુ રૂપ બદલાવુ, તે પહોળી થવી –ફૂટની = આંધળુ હોવુ કે થવુ, ન દેખાવું, સમજવુ, મૂઝવું –ફોડની = આખ તાણીને કે નકામુ જોવુ – વાચવુ (૨) આખને દંત કુંચી આંધળી કરી દેવી –બતાડ(–વ)ની = જુઓ આખ દેખાડવી –ભરની = આસુ ઢાળવા, આસુ આણવા –ભરાની = જુઓ આખ ઠરવી –ભારે થની = (ઊંઘ, શ્રમ, રોગ ઇ૦ થી) આખના સ્નાયુ ભારે લાગવા; આખમા ઊંઘ ઇ૦ ભરાવુ –મળની = ઊંઘથી આંખો મીંચાવી – બંધ થવી, ઊંઘ આવવી. (૨) જુઓ આખ એકઠી થવી (૩)મરણ થવુ; આખ દબાવી –મારની = આખ કે કરવી, કટાક્ષ કે ઇશારો કરવો (આખ વડે) –માં આવવું = નજરે ચડવુ, દેખાવુ (૨) અદેખાઈ ઊપજવી –માં આંગળીઓ ઘાલની = ધ્યાન પર આણીને, સામે જઈને – બેવડક (સામાને) ન ગમતુ કે તેને પજવે કે હેરાન કરે એવુ કરવુ –માં આંજવું = નજરબંધી કરવી ભોળવવુ (૨)(પોતાથી ઇષ્ટ ગુણમા કમી હોવાથી) ઝાખુ પાડવુ, ગરમાવી દેવુ –માં

કમળો હોવો=(મનના કોઈ કારણે) જેવુ હોય તેવુ ન દેખાવુ કે સમજવુ, પોતાને દોષે-વસ્તુના વાંકે નહિ–કાંઈ અવળુ કે ખોટુ પ્રતીત થવુ –આ કરકર આવવી,–માં ખૂંચવું= જોયું ન જવુ, અદેખાઈ આવવી –માં કૂવા પડવા=આખો ખૂબ ઊંડી પેસી જવી (નબળાઈ કે કોઈ કારણે) –માં ચકલાં ફરવાં=ચ ચળતાથી આખ ચમકવી, ચ ચળતા જણાઈ આવવી –માંડવી=ધાવણુ બાળક લગાતાર નજરે જોતુ થવુ (૨) ધ્યાન દઈને જોવુ. –માં તરતડિયા પડવા=અદેખાઈથી ખૂચવુ, જોયું ન જવુ –માંથી કાળાં કાઢી જવાં=જુઓ આખમા ધૂળ નાખવી, છેતરી જવું –માંથી ભાલા કાઢવા=ક્રુર નજરે જોવુ કાતરિયા નાખવા –માં ધૂળ નાખવી= છેતરવુ; ઠગવુ –માં પાણી આવવુ=આસુ આવવા (ધૂણી, રોગ કે લાગણીથી) –માં પિયા આવવા=અદેખાઈ થવી –માં ભમરીઓ રમવી=ચકોર તીણી આખ હોવી જે ઝટ આમ તેમ જોઈ લે –માં મરચાં લાગવાં=જુઓ 'આખમા તરતડિયા પડવા' –માં મીઠું આંજવું, નાંખવું કે ભરવું= રિબાવવુ, (લાચાર બનાવી) કનડવુ (૨) હરાવવુ, ઉતારી પાડવુ (૩) થાપ આપવી, છેતરવુ –માં મીઠું પડવું, રાઈ ભરાવી=અદેખાઈથી બળવુ –માં લહેર આવવી=ઊંઘ ભગવી, આખ ઘેનાવી –માં શનિશ્ચર હોવો= બીજાનું બગાડવાની (દ્વેષ કે ઝેર) વૃત્તિ હોવી –માં સાપોલિયાં રમવાં=આખ વિષય-વિકારવાળી થવી. –મી(–માં)ચવી=(ઊંઘ કે મરણથી) આખ બીડવી –મીંચીને અંધારું કરવું=એકદમ–વગર વિચારે-આખો મીચીને વર્તવુ –લાલ થવી, કરવી= ક્રોધ આવવો, ગુસ્સે થવુ. આંખે અંધારી આંધવી=આખમા ધૂળ નાખવી, ભમાવવુ આંખે આવવું=જુઓ આખમાં આવવુ આંખે આંખ મળવી=તાદાત્મ્યતા થવુ (ઊંઘને) આંખે બાઝવું=ખૂબ સુ ઇ હોવુ આંખે ચઢવું=જોવામા આવવુ, દેખાવુ (૨) એવુ દેખાવુ કે હોવુ જેથી અદેખાઈ થાય આંખે તળાવ પાણિયારાં બાંધવાં= જરા જગામા આસુ પાડવા–રડવુ. આંખે પાટા બાંધવા=અક્કલ મારી જવી (૨) ભોળવવુ છેતરવું આંખેથી પાટા છોડવા= સાનસમજ ઠેકાણે આણવી, સાવધાન થવુ આંખો અવળી થવી,ખોચીએ આવવી= છેક નબળું, થાકીને લોથ થવુ,ખૂબ શ્રમ પડવો આંખો ઊંચી કરાવવી=અધીરુ કરવુ. (૨) દુ ખ દેવું,પોહવુ. આંખો ઊંચી ચઢવી,જવી, જતી રહેવી, ખોચીએ જવી=ગર્વ થવો, મગરૂરીનો પાર ન રહેવો આંખો મીચીને= ઊંધુ ઘાલીને જોયા વિચાર્યા વગર, સડેહાટ એ આંખની શરમ=રૂખદ જે શેહ કે અસર પડવી તે.] ૦ચાંદલો, ૦ચાલ્લો પુ૦ કંકુ અવસરે સ્ત્રીઓને ગાલે કે કપાળમા લગાડાતી ટીપકી ૦ચોરી સ્ત્રી૦અણગમતી વસ્તુ ઉપરથી આખ ખસેડી લેવી તે(૨)જોયુ હોય છતા નથી જોયુ તેવો દેખાવ કરવો તે ૦ઢાંકણી સ્ત્રી૦આખનો ડાબલો (ઘોડા વગેરેનો) ૦ની આડ સ્ત્રી૦ ગિલ્લીદડાનો એક દાવ, આખી ૦કુટમણુ ન૦ આખકુટામણીનુ ફળ. ૦કુટામણી સ્ત્રી૦ ધર્મવારણાનો વેલો. ૦મ(–મિ,–મી)ચકારો પુ૦ પલકારો (૨) આખથી કરેલી ઇશારત ૦મિ(–મી)ચામણુ ન૦ જોયું ન જોયું કરવુ તે ૦મિ(–મીં)ચામણાં ન૦ બ૦ વ૦ એક બાળરમત (૨) જોયું ન જોયુ કરવુ તે (૩) ઇશારત (આખ મીંચીને કરેલી) ૦મિ (–મીં) ચામણી સ્ત્રી૦ જુઓ આખ મીંચામણા –ખાળુ વિ૦ આખવાળુ (૨) જાણનારુ, વિદ્વાન [બળદની)

આંખિયુ (૦) ન૦ આખઢાંકણી (ઘાચીના

આંખિયાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ મૂર્છા (૨) ડોળા કાઢવા તે(૩)ઝળઝળિયા [–આવવા=મૂર્છા કે ઝળઝળિયા આવવા –કાઢવાં=ડોળા કાઢવા, બિવડાવવુ]

આંખી(૦) સ્ત્રી૦ જુઓ 'આખની આડ', આખી

આંગર(૦) સ્ત્રી૦[સં અંગ] દાગીના, જોકડ વગેરેનુ જોખમ(૨)દાગીના, જોકડ વગેરે કીમતી વસ્તુ

-ડિયો પુ૦ આગહ લઈ જનારો માણસ, વિશ્વાસુ નોકર

આંગડી (૦) સ્ત્રી૦ [સ જાગ] અંગરખી, ઝભ્ભો

આંગણું(-ણું) (૦) ન૦ [સં જાગણ] ઘરના મુખ્ય દ્વાર સામેની ખુલ્લી જગા [-ઊઠી જવું=ઉચ્છેદાવું -નિર્વંશ જવું (૨)પાયમાલ થવું -ઘસી નાખવું=ખૂબ વાર ચેર જવા આવવાનું થવું - જવું આવવું]

આંગત (૦) વિ૦ (દ્વા) જુઓ અંગત, પોતાનું, સ્વતંત્ર માલિકીનું (૨) અંગનું, નજીકનું (સગું)

આંગમણ (૦) સ્ત્રી૦ ડોવત, ભેર (૨) જુઓ આગમણ [ઝૂઝવું

આંગમવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ જાગ]-ની સામે થવું,

આંગલું (૦) ન૦ [સ જાગ] ઝભલું [આગલાં દોપી કરવાં=મોસાળમાથી ભાણેજ-ભાણકને વસ્ત્ર આભૂષણ વગેરે આપવા]

આંગળ(૦) ન૦[સ જંગુલ] આગળી(૨)આગળી જેટલી લંબાઈ, તસુ, ઇંચ (૩) દરજીની સંજ્ઞા ૦તોડો પુ૦ આગળીએ ચોટી જાય એવો પાણીમા રહેનારો એક જીવડો ૦વા અ૦ આગળ જેટલું

આંગળિયાત,આંગળિયું (૦) વિ૦ (૨) ન૦ [જુઓ આગળી] આગલા વર્ણનું (બાળક)

આંગળી (૦) સ્ત્રી૦[સં જાગુલિ] હાથપગના પંજા આગળના પાંચ અવયવોમાંનો દરેક અવયય [-આપવી=મદદ કરવી, હાથ દેવો (૨) હુનો આપવો, (સાન કરી) ઉશ્કેરવું, પ્રેરવું, ઊભું કરવું -ઊંચી કરવી=(સમતિ દર્શાવવા) આગળી ઊંચી કરવી, સંમત થવું (૨) ઊંચે એક પરમેશ્વર જ છે એમ બતાવવું. એવી દેવાળા કે લાચારીની સ્થિતિ જણાવવી (૩) (જરા સરખુંય) સામે થવું, વિરોધ કરવો -આપતા પહોંચો પકડવો, પહોંચે વળગવું=થોડી મદદ કરવા આવે તેને આખો જ પોતાના સ્વાર્થમા કરવા તૈયાર થવું, જરા હાથ દેનારનું બધું જ પચાવી પાડવા મથવું -કરવી=સાન કરી ઉશ્કેરવું, ચીડવવું, છંછેડવું (૨) ચીંધવું, આગળી વડે બતાવવું (૩) નિંદવું, કજેત કરવું -ખૂંપવી = પહોંચ કે પ્રવેશ હોવો કરવું કે સમજી શકવું (સામે) -ચીંધી= નિંદાવું, (બદનામ કે નિંદ્ય) ગણાવું જેની ગણી -ના વેઢા પર, -ને ટેરવે હોવું= ચોટ હોવું, બરોબર મોઢે હોવું, જ્ઞાન કે માહિતી તૈયાર હોવા -ને વેઢે ગણાય એટલું =સંખ્યામા બહુ જ જેને ગણી શકાય એટલું, બહુજ -ને ટેરવે નચાવવું,-પર નચાવવું=(કોઈને)કબ્જામા કે વશ રાખવું, પૂરું અનુકૂળ વર્તે એમ કરવું -પર રાખવું=જુઓ 'આગળી પર નચાવવું' (૨) (સ્નેહથી) પાસે ને પાસે રાખવું, આંખથી વેગળું ન કરવું, લાડ લડાવવા -બતાવવી= (આગળીની સંજ્ઞાથી) ધમકી કે વિરોધનો ઇશારો કરવો, ધમકાવવું માની ધમકી બતાવવી (૨) (માર્ગદર્શન કરી) મદદ કરવી દા ત "આગળી બતાવ્યાનું પણ પુણ્ય છે" આંગળીથી નખ વેગળા=(નખ આગળી જોડે હોવા છતા તે અલગ છે, તેવો ભેદભાવનો અર્થ બતાવે છે) નખ આગળીની દુશ્મની જેવી દુશ્મની]

આંગળી-દેખામણું ન૦ કનેતો,આગળી ચીંધવી તે

આંગળું (૦) ન૦ જુઓ આગળી [-ળાં કરી જવા =(ખંતાવો, આશ્ચર્ય, વિમાસણ, નિરાશાનો ભાવ બતાવે છે) ચિંતામા પડવું, આશ્ચર્યચકિત થવું, પંતાવું આંગળા ચાટી પેટ ભરવું = જંગતગ વડે આખો મનોરથ મેળવવા મથવું, વ્યર્થ કોશિશ માનવા]

આંગિક વિ૦ [સં] અંગ – શરીર સંબંધી

આંગિરસ વિ૦ [સં] અંગિરસ ઋષિને લગતું (૨) પુ૦ (સં) બૃહસ્પતિ

આંગી (૦) સ્ત્રી૦ [સ અંગિકા] પગથી નાક પુરુષને મોસાળ તરફથી મળતું ઓઢવા વિનાનું ડોક વસ્ત્ર (૨) માતાની મૂર્તિને બદલે મુકાતી રંગ-બેરંગી ધાતુઓના પતરાની તકતી (૩) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનું તેલસિંદૂરનું પડ (૪) (જૈન) મૂર્તિના શણગાર (૫) આખીથી ચડતો ધૂળનો ગોટો [-ઉતારવી=હનુમાનજી ઉપરનું પડ દૂર કરવું -ચઢાવવી = આપણે આપેલું માનતું પ્રભુ તેની આગળ મૂકવું -પહેરાવવી = આખી વસ્ત્ર આપવું (જુઓ આની ૬)

આંગ્રમન્યુ પું૦ (સ) અહરિમાન
આંગ્લ વિ૦ [ઈં એંગ્લો પરથી સં રૂપ આપ્યું છે] અંગ્રેજોને લગતું ૦દેશ પુ૦,૦ ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ અંગ્રેજોનો દેશ, ઇંગ્લંડ ૦ભાષા સ્ત્રી૦ અંગ્રેજી ભાષા
આંચ (૦) સ્ત્રી૦[સ અર્ચિસ્, પ્રા અચ્ચિ] ઝાળ, ભભૂકો, સખત તાપ(૨)દીપ્તિ. શેહ રૂઆબ(૩) ધમકી, ત્રાસ(૪)ઈજા [-આપવી=ગરમ કરવું -આવવી,-લાગવી = ઈજા થવી -લાગવી= ઝાળ અડવી, બળવું -દેવી = ત્રાસ આપવો]
આંચકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ જોરથી એકદમ ખેંચવું
આંચકી (૦) સ્ત્રી૦ તાણ, આકડી (૨) હેડકી [-આવવી = તાણ કે હેડકી ઊપડવી, થવી] -ખો પુ૦ જુઓ આચકો
આંચણી (૦) સ્ત્રી૦ બોલતા અચકાવું તે (૨) વાતચીતમા વારે વારે બોલવાની ટેવ હોય એવા નિરર્થક શબ્દો તે (૩) જુઓ અરતાઈ
આંચલું (૦) વિ૦ દોઢડાહ્યું
આંચળ (૦) પુ૦[સ અંચલ] પશુમાદાના આઉનો અગ્રભાગ [-આવવો = આંચળમા એક રોગ થવો -ઊડી જવો = આંચળમાથી દૂધ ન નીકળવુ – આવતું અટકવુ. -ઝરવો = આંચળમાથી દૂધ ટપકવું -દૂઝવો = આંચળના સડાથી દૂધની સાથે લોહી આવવુ]
આંચળી (૦) સ્ત્રી૦ [સં અંચલ] આંચળ, છેડો, પાલવ [આખની છારી
આંછ (૦) સ્ત્રી૦ ઝાખ, ઓછુ સૂઝવુ તે (૨)
આંજણ (૦) ન૦[જુઓ આંજવું] આંજન કાજળ (૨) છેતરપિંડી, છળ
આંજણિયું (૦) ન૦ [દે અંજણિઆ] એક ઝાડ
આંજણી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ આંજવું] બાપણના મૂળ આગળ થતી ફોલ્લી
આંજણો (૦) પુ૦ એક જાતનો પાટીદાર
આંજનેય પુ૦[સ](સં)અંજનાનો પુત્ર-હનુમાન
આંજવું(૦) સ૦ક્રિ૦[સ અઞ્જ્]આખમા લગાડવુ (૨) અતિ પ્રકાશથી આખનુ તેજ હરી લેવુ (૩)[લા]શેહમા નાખવુ ,ઝાખા પાડી દેવુ, છક કરી દેવું
આંજિયું (૦) ન૦ જુવારનો એક રોગ આગિયુ
આંટો (૦) પુ૦ સૂતરવાથ ભની બે બાજુના સટ્ટ બાંધવાના મોટા દોરડા
આંટ(૦)સ્ત્રી૦[મ અટ, આટ, હિ] આટી, ગૂંચ(૨) કીનો, વેર (૩) શાખ. આબરૂ (લેવડદેવડ અંગે મુખ્યત્વે) (૪)હથોટી (૫)હાથકામમા કે બોલવા લખવામા હોશિયારી, ઝડપ (૬) અંગૂઠા ને તર્જની વચ્ચેનો ભાગ કે જ્યા કલમ ટેકવીને લખીએ છીએ (૭) તાકોડિયાપણું, ચોટ. [-છોડવી = કીનો કે ભમત દૂર કરવા -જવી, -તૂટવી = શાખ જવી, બેઆબરૂ થવી -બેસવી=હથોટી આવવી(૨)આબરૂ જામવી]
આંટણ (૦) ન૦ (ચામડી પર) ઘસારાનુ ચિહ્ન [-પડવું=આંટણનુ ચિહ્ન ચામડી ઉપર થવુ]
આંટવું સ૦ક્રિ૦ તાકવુ નિશાન માંડવુ(૨)ટપી જવુ
આંટિયાળુ (૦) વિ૦ આંટીવાળુ
આંટી(૦) સ્ત્રી૦ગઠ, ગાંઠ, ગૂંચ(૨)કાતેલ દોરાની કરાતી ગડી(૩) [લા] કીનો (૪) ફાંસો, પેચ, પ્રપંચ (૫) ડોયડો (૬) શાખ. આંટ આબરૂ [-આવવી=ગૂંચાવુ -ઉકેલવી, કાઢવી = મુશ્કેલી કે મૂઝવણ દૂર કરવી -નાખવી = ગૂંચવવુ,મૂંઝવવુ -પડવી = ગાંઠ જવુ (૨) અણબનાવ થવો, વેર બંધાવુ -માં લેવું, નાંખવું, -ભરાવવી, મારવી = દાવમા આણવુ, સપડાવવુ -રાખવી = મનમા ગાંઠ રાખવી, અણબનાવ કે વેરનુ કારણ સેવવુ] ૦ધૂંટિયાળુ વિ૦ આંટીઘૂંટીવાળુ ૦ઘૂંટી સ્ત્રી૦ દાવપેચ(૨)છળકપટ ૦કાટી સ્ત્રી૦ એક-બાલરમત [એક દાવ
આંટે ટપ્પો (૦) પુ૦ લખોટીઓની રમતનો
આંટો (૦) પુ૦ [મ આટા, સં આવૃત્ત પ્રા આવટ્ટ પરથી ?] વળ, ચકરાવો ફેર (૨) ફેરો, ધક્કો (૩) અટકસ [-ખાવો = વળ પ્રમાણે કે ચકરાવામા ફરવુ (૨) (કામને ઇરાદે) જવુ, ફરી આવવુ (પ્રાય અફળ) -મારવો=આંટો ખાવો (૨) આમતેમ ખાલી ફરવુ -લેવો=આંટો ખાવો, વળ પ્રમાણે ફરવુ (જેમ કે સ્ક્રૂ) -રાખવો = જુઓ 'આંટી નાખવી'] ૦ફેરો પુ૦ આંટો અને ફેરો (૨) ફેરોફાંટો [-કરવો = ફેરોફાંટો ખાવો, કાંઈ કામકાજ માટે જવુ આવવું]

આંતરા (૦) પું૰બ૰વ૰ [સ્ત્રિ. કૅદ] અંદરનો ભાગ
આંતરાર (૦) પું૰ આડ કરીને મિલ્ક
આંતરુ વિ૰[સ્ત્રિ] અંદરનું,અંદરનો,અંદરની,આંતરિક ૦૨૫ ન૰. ૦૬૬ન ન૰ આંતર-દર્શન. ૦પ્રતીતિ સ્ત્રી૰અંદર-મનમાં થતી પ્રતીતિ. ૦પ્રાંતીય વિ૰ અંદરના પ્રાંતો કે તેમના પરસ્પર સંબંધને લગતું ૦વિગ્રહ(-ર્ગ્રહ)ય વિ૰ રાજ્યો કે તેમના પરસ્પર સંબંધને લગતું. ૦વિગ્રહ પું૰ ૦યુદ્ધ ન૰એક-સમૂહના બે ભાગો વચ્ચે અંદર અંદર થતું 'સિવિલ વૉર'
આંતર ૦હું(૦) ન૰[સં ક્રિ] પેટમાંના અવયવોને ઢાંકી રાખનાર નાજુક આંતરાનો અવયવ પેટનો નાજુક [આંતરડાં ઊંચાં આવવાં, ગળે આવવાં = ખૂબ અકળાવું આંતરડાની (ઢાઝ, માયા) = ખરા મનની. આંતરડાની સગાઈ=એક પેટની — બાકી સગાઈ આંતરડાં રંગવાં = ખૂબ મારવું, સતાવવું; દુઃખ દેવું]
આંતરડી (૦) સ્ત્રી૰[જુઓ 'આંતર] દિલ, હૃદય
આંતર-પ્રાંતીય, -રાષ્ટ્રીય, -વિગ્રહ જુઓ 'આંતર' [સ્ત્રિ] મા
આંતરવું (૦) સ૰ક્રિ૰ [સ્ત્રિ અંતરિ-અંતરય્. પ્રા અંતર] (વાડ કરી કે પહેરો ભરીને) જુદું પાડવું; પહેરો ભરવો (૨) રોકવું (૩) અટકાવવું, રસ્તો રોકવો
આંતરસી(-સે)વો,આંતરસો(૦)પું૰એકનું જીવણ, સીવેલા કપડાંને બરાબર સંધવા માટે અંદરથી ભરેલો દોરો
આંતરિક વિ૰ [સ્ત્રિ] અંદરનું(૨)અંતરનું હૃદયનું
આંતરી (૦) સ્ત્રી૰ વીંટિયું, બેસ વગેરે કાપડના વગર વણેલા છેડા તે (૨) કોર છેડો પાલવ (૩) કાપડ – ચોપડીઓમા પડતી એક જીવાત (૪) વહાણની કિનાર (૫) બાવાના પાનની નસ (મુ)(૬) ઘણસના ચાપાને વળગેલા રેસા (મુ)
આંતરો(૦) પું૰[સ્ત્રિ અંતરાય] આંતર;ગાળો(૨) આંતરપટ,પડદો (૩) જુદાઈ, ભેદ (૪) ધ્રુપદનો બીજો ભાગ [-ભરવો = વચ્ચે પડદો કે ઓડભી તિયું ઊભું કરવું – ચણી લેવું, જુદું પાડવું -રાખવો = ભેદભાવ રાખવો, મન ખોલીને વાત ન કરવી,પનાયું માનીને વર્તવું]
આંદોલ (૦) પું૰ન૰ મોટા મોગરા કે ફાંદાવાળા જેવી કે મોટા કીડાની ઇયળ
આંધ વિ૰ [સ્ત્રિ] આંધળાને લગતું (૨) ૦ઘર ન૰ આંધળાનું ઘર. ૦ઘરે પું૰ આંધળાનો ધંધો. ૦રસ પું૰ આંધળાનો રસ
આંધ્રલક્ષણ વિ૰ [સ્ત્રિ. લક્ષણ]-યુક્ત
આંદોલ પું૰ [સ્ત્રિ] આંદોલન, કંપન (૨)વિ૰ કંપયુક્ત (સ્વર) ૦ન ન૰ હાલવું તે; ડોલવું તે (૨) હિલચાલ, ધ્રુજારણ (૩) ગતિમાન (પ્રેરક) ન-વ -ક્રિત વિ૰ આંદોલન પામેલું
આંધણ (૦) ન૰ [કા.] ઢોરને ચારણ
આંધળું(૦) વિ૰[સ્ત્રિ કોઈ પણ જાતના જ્ઞાનતંતુ અવયવ ન દેખતું (૨) વિચારહીન-કે નહીં(૩) અંધકાર [આંધળા પાટા બાંધવા=ઉપરછાવરું કરવું, આંખે પાટા બંધાવવા; હેતનું આંધળી ગાય=નિર્દોષ ગરીબ સ્વભાવનો માણસ આંધળું ગૂમડું =છિદ્ર વગનું—મોં ન પડેલું ગૂમડું આંધળે બહેરું કુટાણું= આંધળો ને બહેરો—સરખે સરખા અજ્ઞાન કે ગોટાળામા અથડાવા ગોટાળો વળી વધવો ગૂંચમા પડવું આંધળો ધંધો=નફાટકસાનની સૂઝ ન પડે એવો કે મગજ વગરનો ધંધો આંધળિયાં કરવાં = આંખો મીંચીને સાહસમા કૂદી પડવું, વગર જોયે વિચાર્યે ઝંપલાવવું] -ળિયું ન૰ સાહસ, અવિચારી કર્મ -ળિયો પોટ્રો પું૰ આંધળો પાટો -ળી ખિસકોલી સ્ત્રી૰ એક રમત -ળી ચાકણ(-ળ,-ણ) સ્ત્રી૰ બે મુખવાળો એક સાપ ૦ધબ,૦ભીત વિ૰ ઠેક આંધળું -ળો પાટો (-ડો), -ળો પોટો પું૰ એક બાલગ્રહ, હાલીનો ઘોડો -ળો ભોટવો પું૰ એક બાલગ્રહ .
આંધી (૦) સ્ત્રી૰ [હિ] દિશાઓ ધૂળથી પુરાઈ જાય એવું સખત વાવાઝોડું (૨) અંધાપો [-આવવી,-ચડવી = વાવાઝોડું થવું]
આંધ્ર પું૰ [સ્ત્રિ] (સ) તેલુગુ પ્રદેશ, તૈલંગણ
આંબટ વિ૰[મ] અંબાટ, ખાટું (૨) સ્ત્રી૰ [સ્ત્રિ આમ્રાતક] એક ઔષધિ
આંબલિયો (૦) પું૰ (૫) જુઓ 'આંબો' મા

આંગ્રમન્યુ પું૦ (સ) અહરિમાન
આંગ્લ વિ૦ [ઇ એંગ્લો પરથી સં રૂપ આપ્યુ છે] અંગ્રેજોને લગતું ૦દેશ પું૦,૦ ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ અંગ્રેજોનો દેશ, ઇંગ્લંડ ૦ભાષા સ્ત્રી૦ અંગ્રેજી ભાષા
આંચ (૦) સ્ત્રી૦[સ અર્ચિસ્, પ્રા અચ્ચિ] ઝાળ, ભભૂકો, સખત તાપ(૨)દીપ્તિ, શેહ રૂઆબ(૩) ધમકી, ત્રાસ(૪)ઈજા [-આપવી=ગરમ કરવું -આવવી,-લાગવી=ઈજા થવી -લાગવી= ઝાળ અડવી, બળવું -દેવી=ત્રાસ આપવો]
આંચકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ જોરથી એકદમ ખેંચવું
આંચકી (૦) સ્ત્રી૦ તાણ, આકડી (૨) હેડકી [-આવવી = તાણ કે હેડકી ઊપડવી, થવી] -કો પુ૦ જુઓ આચકો
આંચણી (૦) સ્ત્રી૦ બોલતા અચકાવું તે (૨) વાતચીતમા વારે વારે બોલવાની ટેવ હોય એવા નિરર્થક શબ્દો તે (૩) જુઓ અરતાઈ
આંચલું (૦) વિ૦ દોઢડાહ્યું
આંચળ (૦) પુ૦[સ અચલ] પશુમાદાના આઉનો અગ્રભાગ [-આવવો = આંચળમા એક રોગ થવો -ઊડી જવો = આંચળમાથી દૂધ ન નીકળવુ – આવતુ અટકવુ. -ઝરવો = આંચળમાથી દૂધ ટપકવુ -દૂઝવો = આંચળના સડાથી દૂધની સાથે લોહી આવવુ]
આંચળી (૦) સ્ત્રી૦[સં અચલ] અંચળ, છેડો, પાલવ [આખની છારી
આંછ (૦) સ્ત્રી૦ ઝાખ ઓછું સૂઝવું તે (૨)
આંજણ (૦) ન૦[જુઓ આંજવુ] અંજન કાજળ (૨) છેતરપિંડી, છળ
આંજણિયું (૦) ન૦[દે અંજણિઆ] એક ઝાડ
આંજણી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ આંજવુ] બાવણના મૂળ આગળ થતી ફોલ્લી
આંજણો (૦) પુ૦ એક જાતનો પાટીદાર
આંજનેય પુ૦[સ](સ)અંજનાનો પુત્ર-હનુમાન
આંજવું(૦) સ૦ક્રિ૦[સં અઞ્જ્]આખમા લગાડવુ (૨) અતિ પ્રકાશથી આખનુ તેજ હરી લેવુ (૩)[લા]શેહમાં નાખવુ ,ઝાખા પાડી દેવુ, છક કરી દેવું
આંજિયું (૦) ન૦ જુવારનો એક રોગ આગિયુ
આંજો (૦) પુ૦ કૂવાથંભની બે બાજુના સઢ બાંધવાના મોટા દોરડાં
આંટ(૦)સ્ત્રી૦[મ અટ, આટ, ફિ]આટી ગૂંચ(૨) ઝીનો, વેર (૩) શાખ, આબરૂ (લેવડદેવડ અંગે મુખ્યત્વે) (૪)હથોટી (૫)હાથકામમાં બોલવા લાગવામા હોશિયારી, ઝડપ (૬) અંગૂઠા ને તર્જની વચ્ચેનો ભાગ કે જ્યા કલમ ટેકવીને લખીએ છીએ (૭) તાકોડિયાપણુ ચોટ. [-છોડવી = ઝીનો કે મમત દૂર કરવા -જવી, -તૂટવી = શાખ જવી, બેઆબરૂ થવી -બેસવી=હથોટી આવવી(૨)આબરૂ જમવી]
આંટણ (૦) ન૦ (ચામડી પર) વસાગનુ ચિહ્ન [-પડવું=આંટણનુ ચિહ્ન ચામડી ઉપર થવુ]
આંટવું સ૦ક્રિ૦ તાકવુ,નિશાન માંડવુ(૨)ટપી જવુ
આંટિયાળુ (૦) વિ૦ આંટીવાળુ
આંટી(૦) સ્ત્રી૦ગઠ, ગાંઠ, ગૂંચ(૨)કાતેલ દોરાની કરાતી ગડી(૩) [લા] ઝીનો (૪) ફાંસો, પેચ, પ્રપંચ (૫)ડોયડો (૬) શાખ. આંટ આબરૂ [-આવવી=ગૂંચાવુ -ઉકેલવી, કાઢવી = મુશ્કેલી કે મૂંઝવણ દૂર કરવી -નાખવી = ગૂંચવવુ,મૂંઝવવુ -પડવી = ગાંઠ જવુ (૨) અણબનાવ થવો, વેર બંધાવુ -માં લેવું, નાંખવું, -ભરાવવી, મારવી = દાવમા આણવુ, સપડાવવુ -રાખવી = મનમા ગાંઠ રાખવી, અણબનાવ કે વેરનુ કારણ સેવવુ] ૦ઘૂંટિયાળુ વિ૦ આંટીઘૂંટીવાળુ ૦ઘૂંટી સ્ત્રી૦ દાવપેચ(૨)છળકપટ ૦ફાંકી સ્ત્રી૦ એક-બાલરમત [એક દાવ
આંટે ટપ્પો (૦) પુ૦ લખોટીઓની રમતનો
આંટો (૦) પુ૦ [મ આટા, સં આવૃત્ પ્રા આવટ્ટ પરથી ?] વળ, ચકરાવો ફેર (૨) ફેરો, ધક્કો (૩) અટક્ષ [-ખાવો = વળ પ્રમાણે કે ચકરાવામા ફરવુ (૨) (કામને ઇરાદે) જવુ, ફરી આવવુ (પ્રાય અકળ) -મારવો=આંટો ખાવો (૨) આમતેમ ખાલી ફરવુ -લેવો=આંટો ખાવો, વળ પ્રમાણે ફરવુ (જેમ કે સ્ક્રૂ) -રાખવો = જુઓ 'આંટી રાખવી'] ૦ફેરો પુ૦ આંટો અને ફેરો (૨) ફેરોફાંટો [-કરવો = ફેરોફાંટો ખાવો, કાંઈ કામકાજ માટે જવુ આવવુ]

આંડવા (૦) પું૰બ૦વ૦ [સ અડ] અડ, પેળ
આંતબાર (૦) પુ૰ આડબીલી, વિઘ્ન
આંતર વિ૰[સ]અદરનુ,માહોમાહેનુ,આતરિક ૦ત્વ ન૰ ૦દર્શન ન૰ આતર + દર્શન ૦પ્રતીતિ સ્ત્રી૰અદર – મનમા થતી પ્રતીતિ ૦પ્રાંતીય વિ૰ બધા પ્રાતો કે તેમના પરસ્પર સબધને લગતુ ૦વિગ્રહ પુ૰,૦યુદ્ધ ન૰એકસમૂહના લોકોમા અદર અદર યુદ્ધ, 'સિવિલ વૉર'
આંતર,૦ડુ (૦) ન૰[સ અત્ર] પેટમાના અન્નરસને પચાવી મળને બહાર કાઢનાર નળના આકારનો અવયવ, પેટનો નળ [આતરડાં ઊંચાં આવ્યાં, ગળે આવ્યાં = ખૂબ મહેનત પડવી આંતરડાની (દાઝ, માયા) = ખરા મનની આંતરડાની સગાઈ=એક પેટની — સાચી સગાઈ આતરડાં રગવાં = ખૂબ માનવુ, સતાવવુ, દુ ખ દેવુ]
આંતરડી (૦) સ્ત્રી૰[જુઓ 'આતર'] દિલ, હૃદય
આંતર–પ્રાંતીય, –રાષ્ટ્રીય, –વિગ્રહ જુઓ 'આતર' [સ] મા
આંતરવું (૦) સ૰ક્રિ૰ [સ અતરિ-અંતરય્, પ્રા અતર] (વાડ કરી કે પડદા ભરીને) જુદુ પાડવુ, પડદો ભરવો (૨) ઘેરવુ (૩) અટકાવવુ, રસ્તો રોકવો
આંતરસી(–સે)વો,આંતરસો(૦)પુ૰અદરનુ સીવણ, સીવેલા કપડાને બરાબર સંતુ કરવા માટે અદરથી ભરેલો દોરો
આતરિક વિ૰ [સ] અદરનુ(૨)અતરનુ,હૃદયનુ
આતરી (૦) સ્ત્રી૰ ધોતિયુ, બેસ વગેરે કાપડના વગર વણેલા છેડા તે (૨) કોર, છેડો, પાલવ (૩) કાપડ – ચોપડીઓમા પડતી એક જાત (૪) વહાણની કિનાર (૫) બાવાના પાનની નસ (મુ)(૬) ધનુસના બાણને વળગેલા રેસા (મુ)
આંતરો (૦) પુ૰[સ અતરાય] આંતર,ગાળો(૨) આંતરપટ,પડદો (૩) જુદાઈ, ભેદ (૪) ધ્રુપદનો બીજો ભાગ [–ભરવો = વચ્ચે પડદો કે ઓડી તિયુ ઊભું કરવુ – ચણી લેવુ, જુદુ પાડવુ –રાખવો = ભેદભાવ રાખવો, મન બોલીને વાત ન કરવી,પનાયુ માનીને વર્તવુ]
આતો (૦) પુ૰ ત્રણ સેરોનો દોર ભાંગતા પહેલી બે સેરો ઉબેળવી તે
આંત્ર વિ૰ [સં.] આતરડાને લગતુ (૨) ન૰ આતરડું ૦જ્વર પું૰ આતરડાનો તાવ ૦રસ પુ૰ આંતરડાનો રસ
આંદૂલબાન વિ૰ [સ આદુલ્] + ચલિત
આંદોલ પુ૰ [સ] આદોલન, ડોલન (૨) વિ૰ કંપયુક્ત (સ્વ૰) ૦ન ન૰ હાલવુ તે, ઝૂલવુ તે (૨) હિલચાલ બળબળાટ (૩) ગતિમાન (પ્રેરક) તત્ત્વ –લિત વિ૰ આદોલન પામેલું
આંધણ (૦) ન૰ [કા] જુઓ આધણ
આંધળું (૦) વિ૰[સ અધ, પ્રા અધલ, અધરઅ] અધ, ન દેખતુ (૨) વિચારહીન, જ્ઞાનહીન(૩) અધારુ [આંધળા પાટા બાંધવા=ભરમાવવુ , આખે પાટા બધાવવા, છેતરવુ આંધળી ગાય=નિર્દોષ ગરીબ સ્વભાવનો માણસ આંધળું ગૂમડુ =છિદ્ર વગરનુ — મો ન પડેલુ ગૂમડુ આંધળો બહેરુ કુટાયું = આવળો ને બહેરો — સરખે સરખા અજ્ઞાન કે ગોટાળામા અથડાવા, ગોટાળો વળી વવવો, ગૂચમા પડવુ આધળો ધંધો = નકાનુકસાનની સૂઝ ન પડે એવો કે બળતર વગરનો ધધો આંધળિયાં કરવાં = આખો મીચીને સાહસમા કૂદી પડવુ, વગર જોયે વિચાર્યે ઝંપલાવવુ] –ળિયું ન૰ સાહસ, અવિચારી કર્મ –ળિયો પોટ્રો પુ૰ આધળો પાટો –ળી ખિસકોલી સ્ત્રી૰ એક જંતુ –ળી ચામણ(–ળ,–ણ) સ્ત્રી૰ બે મુખવાળો એક સાપ ૦ધપ,૦ભીંત વિ૰ છેક આવળુ –ળો પાટો (–ડો), –ળો પોટો પુ૰ એક બાલજંતુ, કાનોો ઘોડો –ળો ભોટવો પું૰ એક બાલજંતુ .
આંધી (૦) સ્ત્રી૰ [હિં] દિશાઓ ધૂળથી પુરાઈ જાય એવુ સખત વાવાઝોડુ (૨) અધાપો [–આવવી,–ચડવી = વાવાઝોડુ થવુ]
આંધ્ર પુ૰ [સ] (સ) તેલુગુ પ્રદેશ, તૈલંગણ
આંબટ વિ૰[મ] અબટ, ખાટુ (૨) સ્ત્રી૰ [સ આમ્રાતક] એક ઔષધિ
આંબલિયો (૦) પુ૰ (૫) જુઓ 'આંબો'મા

આંબલી (૦) સ્ત્રી૦ [સ અમ્લિકા, પ્રા. ડે દે. અવિલ્લિયા] આમલી (૨) [કા] આંબલીનો કચૂમ૦ ૦પીંપળી સ્ત્રી૦ એક રમત

આંબવું (૦) સ૦ક્રિ૦ પહોંચવું, પકડી પાડવું (૨) [સ અમ્લ, પ્રા અંબ] અ૦ક્રિ૦ અંબાવું, ખટાઈ જવું

આંબળું (૦) ન૦, –ળી સ્ત્રી૦જુઓ 'આમળું 'માં

આંબળો (૦) પુ૦ જુઓ આમળો

આંબેલ ન૦ [પ્રા અવિલ, આયવિલ સ આચામ્લ] એક ટંક અલૂણું જમવાનું વ્રત (જૈન)

આંબો (૦) પું૦ [સ આમ્ર, પ્રા અંબ] આમ્રવૃક્ષ; કેરીનું ઝાડ (૨) છોકરાંની એક રમત [આંબા ગોંડી નાખવા = આંબા બોદી નાખવા જેવું – જે સામે કોઈ ઇલાજ પછી ન હોય એવું અસહ્ય નુકસાન કરવું, થઈ શકે એટલું (કોઈનું) ખરાબ કરવું **આંબે મોર** (આશા બતાવવા માટે, સારા ફળની આશા તરીકે આનો પ્રયોગ આવી કહેવતોમાં મળે છે) 'આંબે મોર ને વાત કહીશું પોર', 'આંબે મોર ને કલાલે લેણું, જતે દહાડે કાંઈ ન દેખ્યું ?' –આશા રાખો, ફળી તો ખરી, નહિ તો કાંઈ નહિ, એમ અર્થ બતાવે છે **આંબો લેવો** = ફરતા ભમરડાને હથેળીમાં લેવો] **–અલિયો** પું૦ આંબો (ઉ.) **–આગાળો** પુ૦ કેરીની મોસમ **–આમોર** પું૦ આંબાનો મોર (૨) ડાગની એક જાત **–આવાડિયું** ન૦, **–આવાડી** સ્ત્રી૦ આંબાનું વન, અમરાઈ. **–આશા(–સા)ખ** સ્ત્રી૦ આંબા ઉપર કુદરતી રીતે પાકેલી કેરી. **–આહળદર** સ્ત્રી૦ એક જાતની હળદર **૦ળિયું** ન૦ કાચી કેરીની સૂકવેલી ચીરી

આંબોઈ (૦) સ્ત્રી૦ કૂંટીની નીચેની રંગોની ગાંઠ. [**–કરાવવી, –ચોળવી, બેસાડવી** = આંબોઈની જગાએ ચોળી કરીને તેને ઠેકાણે લાવવી **–ખસવી, –ટળવી** = આંબોઈની ગાંઠ તેને સ્થાનેથી હઠવાનું દર્દ થવું **–બેસવી, ઠેકાણે આવવી** = આંબોઈનું દરદ મટવું]

આંબોડું (૦) ન૦ સૂરણ આલૂ (૨) સૂકી દ્રાક્ષ

આંબોળિયું (૦) ન૦ જુઓ 'આંબો'માં

આમ્સ (૦) પુ૦ [સ અક્ષ] વરી

આંસુ (૦) ન૦ [સ અશ્રુ, પ્રા અસ્સુ] અશ્રુ, આંખોમાંથી દુ:ખ કે હર્ષ વગેરે ટપકતા ટીપાં. [**–આવવા, ભરવાં, પડવાં, વહેવાં** = આંસુ નીકળવા, રડવું **–લૂછવાં –લોહવા** = રડતાને શાંત પાડવું (૨) સાત્વન કે દિલાસો આપવો **–ઢાળવાં** = આંસુ પાડવા, રડવું] **૦ઢાળ** વિ૦ આંખમાંથી આંસુ પાડે એવું (૨) સ્ત્રી૦ ઘોડાની એક જાત **૦પાત** પુ૦ અશ્રુપાત

આંહું (૦) અ૦ (રૂવ૦) નકાર બતાવનો ઉદ્‌ગાર, **આંહુંતૂસ** (૦) સ્ત્રી૦ હા ના, ધડભાગ (?) **આંહી,૦કણે** (૦) અ૦ (જા) અહીંયા

ઇ

ઇ સ્ત્રી૦ [સં] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાલાનો ત્રીજો અક્ષર, એક સ્વર (દીર્ઘ રૂપ ઈ) (૨) અ૦ (રૂવ૦) ક્રોધ, નિંદા, દયા, દુ:ખ, દાઝ અને વિસ્મયસૂચક ચિત્કાર **૦કાર** પું૦ [સ] 'ઇ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર **૦કારાંત** વિ૦ અંતે ઇકારવાળું [ભાગ્ય, આબાદી

ઇકબાલ ન૦ [અ] કિસ્મત, નસીબ (૨) સંદ્

ઇકરાર પુ૦ [અ] હા પાડવી તે, કબૂલાત (૨) કરિયાદ, પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કહેલું અથવા લખાયેલું મંજૂર, એકરાર (જુઓ એકરાર) **૦નામું** ન૦ [ફા] પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક કબૂલાતનો લેખ, 'એફિડેવિટ'

ઇકોતરી સ્ત્રી૦ ગણિતના સોળ આંકમાંનો એક

ઇકોત(–તે)રો વિ૦ પુ૦ ૭૧મો, ૭૧મું (૨) પુ૦ (સં) વિ સં ૧૮૭૧નો દુકાળ

ઇકોતેર વિ૦ [સ એકસપ્તતિ] ૭૧, એકોતેર [**–કુળ તરવાં** = બધા વડવાઓનો ઉદ્ધાર થવો] **–રો** જુઓ ઇકોતરો

ઇક્કડ સ્ત્રી૦[સ ઇક્કટ, પ્રા] એક વનસ્પતિ(તે એક જાતનું ઘાસ છે, તેની સાદડી બનાવાય છે)

ઇક્ષુ સ્ત્રી૰ [સ] શેરડી ૦ક્ષુંડ પુ૰ શેરડીનો સાઠો (૨) તેની પેરાઈ ૦જ વિ૰ શેરડીમાંથી નીપજતું (ગોળ, ખાંડ ઇ૰) ૦દંડ પુ૰ શેરડીનો સાઠો ૦પાક પુ૰ ગોળ ૦યંત્ર ન૰ શેરડી પીલવાનું યંત્ર, ઘોલ્લ ૦રસ પુ૰ શેરડીનો રસ ૦શર્કરા સ્ત્રી૰ સાકર ૦સાર પુ૰ ગોળ

ઇક્ષ્વાકુ પુ૰[સ](સ) સૂર્યવંશનો આદિ રાજા

ઇખલાક પુ૰ [અ] વિનય, સભ્યતા

ઇખલાસ પુ૰ [અ] સાચ દોસ્તી, એખલાસ

ઇખ્તિલાત પુ૰ [અ] મેળ સ્નેહ

ઇખ્તિલાફ પુ૰ [અ] વિરોધ, તફાવત ભેદ

ઇખ્તેસાર પુ૰[અ ઇખ્તિસાર] સંક્ષેપ સાર

ઇચ્છું અ૰ક્રિ૰, –વું સ૰ ક્રિ૰ ઇચ્છવું નું અનુક્રમે ભૂંસણિ ને પ્રેરક

ઇચ્છવું સ૰ ક્રિ૰ [સ ઇષ્-ઇચ્છ્] ઇચ્છા કરવી (૨) આશા રાખવી (૩) [સ ઇપ્સ્, પ્રા ઇચ્છ] મેળવવા આશા રાખવી માગવું

ઇચ્છનધારા સ્ત્રી૰[સ અવિચ્છિન્ન-ધારા] અતૂટ ધારા, ચાલુ પ્રવાહ (૨) અભિષેકપાત્ર

ઇચ્છા સ્ત્રી૰ [સ] મરજી, રુચિ, ખુશી (૨) ઉમેદ, આશા, અભિલાષા (૩) ભ્રમના, વાસના [–માં આવવું = ઇચ્છા થવી, ગમવું, પસંદ પડવું] ૦ચાર પુ૰ સ્વેચ્છાચાર ૦ચારી વિ૰ સ્વેચ્છાચારી ૦નુરૂપ વિ૰ મરજી પ્રમાણેનું ૦નુસાર અ૰ મરજી મુજબ ૦નુસારી વિ૰ ઇચ્છા પ્રમાણેનું ૦ન્યાય પુ૰ માગ્યો–મનપસંદ ન્યાય ૦પુરઃસર, ૦પૂર્વક અ૰ ઇચ્છા મુજબ (૨) જાણી જોઈને ઇરાદાપૂર્વક ૦ફલ(–ળ) ન૰ ઇચ્છા પ્રમાણે મળવું–થવું તે(૨)[ગ]વિરામચિહ્ન ઇચ્છિત ચોથું પદ, હિસાબનો જવાબ ૦બલ (–ળ) ન૰ ઇચ્છાની શક્તિ મનોબળ, સંકલ્પબળ ૦ભેદી સ્ત્રી૰ સખત જુલાબની એક ઔષધિ ૦ભોજન ન૰ ભાવતું ભોજન ૦મરણી વિ૰ ઇચ્છાનુસાર મરવાની શક્તિવાળું ૦વર પુ૰ ગમે પસંદ કરેલો વર ૦વાચક વિ૰ ઇચ્છા દર્શાવનાર ૦વ્યાપાર પુ૰ ઇચ્છાનો વ્યાપાર ઇચ્છાનું કાર્ય ૦શક્તિ સ્ત્રી૰ ઇચ્છાબળ, સંકલ્પબળ –ચ્છાંકે પુ૰ ઇચ્છારાગ, ઇચ્છાનું ત્રીજું પદ (ગ) –ચ્છિત વિ૰ ઇચ્છેલું. –ચ્છુ(૦કુ) વિ૰ ઇચ્છાવાળો

ઇજન ન૰ [અ કિરત] નોતરું, આમંત્રણ

ઇજનેર પું૰[અ ઇંજિનિયર]બાંધકામ ઇત્યાદિની યોજના કરનાર આદમી(૨)ય વિદ્યા જાણનાર આદમી –રી વિ૰ ઇજનેરને – ઇજનેરના નામને લગતું (૨) સ્ત્રી૰ ઇજનેરી કામ કે વિદ્યા

ઇજલાસ સ્ત્રી૰ [અ] જલસો, સભા, બેઠક ૦નિશાન પુ૰[ફા]સભ્ય(૨)નવાબો તથા એ દરજ્જાના પુરુષોને માટે માનાર્થે વપરાતો શબ્દ

ઇજારત સ્ત્રી૰ [અ] પરવાનગી રજા

ઇજારદાર પુ૰,–રી સ્ત્રી૰[ફા]જુઓ 'ઇજારો' ના

ઇજારદુ અ૰ક્રિ૰ દુઃખ, સંતાપ કરવો,દુઃખી થવું

ઇજારો પુ૰ [અ] ઠરાવેલી શરત પ્રમાણે કોઈ હકનો એકલદોકલ ભોગવટો કરવો એવો પટો,ઠરાવ કે ઠરાવ(૨)મનદીઠ હક [–આપવો = એકલદોકલ ભોગવટો નક્કી કરીને હક સોંપવો –રાખવો, લેવો = એવો હક મેળવવો, ખરીદવો, કરી લેવો] –રદાર વિ૰ ઇજારા ધરાવનાર –રદારી સ્ત્રી૰ ઇજારદારનું કામ,ઇજારદારપણું –રાપદ્ધતિ સ્ત્રી૰ ઇજારે આપવાની કે ઇજારો આપીને કાર્યવ્યવસ્થા કરવાની પદ્ધતિ

ઇજ્જત સ્ત્રી૰ [અ] આબરૂ (૨) સ્ત્રીનું નિયળ [–આપવી, કરવી = માન આપવું, આબરૂ વધારવી –જવી –ના કાકરા થવા,–લેવી = જુઓ 'આબરૂ જવી, ' વગેરે ૦(–તે) આસાર, ૦દાર વિ૰ આબરૂદાર, પ્રતિષ્ઠિત

ઇજ્યા સ્ત્રી૰ [સં] યજ્ઞ(૨) પૂજા

ઇઝરાયલ વિ૰ [હિબ્રૂ] યહૂદી લોકોને લગતું (૨) પું૰ (સ) યહૂદી લોકોનો એક મૂળ પુરુષ

ઇઝહાર પુ૰ [અ] જાહેર નોંધ કરવું કરેલી હકીકત, જરૂરત મુ, 'ડેક્લેરેશન (–જાહેરાત) ૦નવીસ પુ૰ ઇઝહાર લખનાર

ઇટાલિયન સ્ત્રી૦ [इं] ઇટાલીની ભાષા (૨) પુ૦ તેનો વતની [જુઓ 'અક્કા'માં]

ઇટ્ટા(–ટ્ટી) સ્ત્રી૦ કુલ્લી અક્કા (–કરવી,–થવી

ઇઠ્ઠોતેર વિ૦[સ અષ્ટસપ્તતિ, પ્રા. અટ્ઠત્તરિ]૭૮: અઠ્ઠો(–ઠ્ઠ્યો)તેર [અટ્ઠામીઇ] ૮૮,અઠ્યાશી

ઇઠ્યાશી(–સી) વિ૦ [સ અષ્ટાશીતિ, પ્રા

ઇડરિયો વિ૦પુ૦ ઈડરનો(૨)[લા.]ઘણો મજબૂત –જીતવો મુશ્કેલ (ગઢ) [૦ગઢ જીતવો = ન થઈ શકે એવું પરાક્રમ કરવું (૨) (કટાક્ષમાં) મોટી ધાડ મારવી]

ઇડા સ્ત્રી૦[સ]યોગ શાસ્ત્રઅનુસાર પ્રાણવાયુની ત્રણ નાડીઓમાની શરીરની જમણી બાજુની નાડી (ઇડા, પિંગલા અને સુષુમ્ણા)

ઇતબાર પુ૦[અ]વિશ્વાસ [–કરવો,–રાખવો જુઓ 'વિશ્વાસ'માં]–રી વિ૦ ભરોસા લાયક, પ્રમાણિક [સરનામું, ગુસાલો

ઇતમામ વિ૦ [અ] તમામ, પૂરેપૂરું (૨) પુ૦

ઇતર સ૦(૨) વિ૦[સ] અન્ય,બીજું (૩)નાલાયક, ભિન્ન(૪)ક્ષુલ્લક ૦ત અ૦ બીજેથી,જુદી રીતે ૦ત્ર અ૦ અન્યત્ર, બીજે ઠેકાણે ૦વાચન ન૦ અભ્યાસક્રમ ઉપરાંતનું – બહારનું કાલતું કે પાઠ્યપુસ્તક ઉપરાંતનું – વાચન

ઇતરડી સ્ત્રી૦ ઢોરના શરીરે વળગતું એક જંતુ

ઇતરાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઇતરવું] આછકલાઈ, મિથ્યા મોટાઈ

ઇતરાજ વિ૦ [અ ઇઝતિરાઝ] નાખુશ, બેકા –જી સ્ત્રી૦ નાખુશી, અવકૃપા, બેઅદબી

ઇતરાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઇતરાવું'નું પ્રેરક

ઇતરેતર વિ૦ (૨) સ૦ [સ] એકબીજાનું, પરસ્પરનું ૦દ્વંદ્વ પુ૦ દ્વંદ્વસમાસનો એક પ્રકાર ઉદા૦ 'હાથીઘોડા' –રાશ્રય પુ૦ અન્યોન્યાશ્રય

ઇતલાખ વિ૦ [અ ઇતલાફ] જુદું, છૂટું (૨) સરકાર ખર્ચે સરદારો પાસે રહેતો (ફોજનો સિપાઈ) (૩) પુ૦ છૂટું – મુક્ત કરવું તે (૪) છૂટાછેડા આપવા તે

ઇતવાર પુ૦ જુઓ આતવાર, રવિવાર

ઇતસ્તતઃ અ૦ [સ] અહીં તહીં, આમ તેમ

ઇતઃ અ૦ [સ.] અહીંથી ૦પર અ૦ હવે પછી

ઇતિ અ૦[સ] આ પ્રમાણે(૨) સમાપ્ત,પૂરું થયું એમ બતાવે છે (૩)સ્ત્રી૦સમાપ્તિ ૦કર્તવ્ય(–ર્ત્ત)-૦તા વિ૦ વિધિ અનુસાર કરવા યોગ્ય(૨) ફરજ–કર્તવ્ય કરી ચૂકેલ, જેનું કર્તવ્ય સમાપ્ત થયું છે એવું;કૃતકૃત્ય(૩)ન૦ કરવા યોગ્ય કામ,ફરજ ૦કર્તવ્ય(–ર્ત્ત)૦તા સ્ત્રી૦ અવશ્ય કરવા યોગ્ય કામ(૨)કૃતકૃત્યતા ૦કૃતમ્ અ૦ 'કર્યું ઈ એટ્' (ગ) ૦માત્ર વિ૦ આટલું જ ૦વૃત્ત ન૦ બનેલી હકીકતનું બ્યાન,ઇતિહાસ ૦શ્રી સ્ત્રી૦ સમાપ્તિ ૦સિદ્ધમ્ અ૦ 'કર્યું ઈ ડી' (ગ) –ત્યલમ્ અ૦ [સ]હવે બસ –ત્યાદિ(૦ક) વિ૦ [સ] વગેરે

ઇતિબાદ પુ૦ [અ] વિશ્વાસ, ભરોસો

ઇતિહાસ પુ૦ [સ]તવારીખ ભૂતકાળનું વૃત્તાંત ૦ક,૦કાર પુ૦ ઇતિહાસ લખનાર પુરુષ ૦જ્ઞ,૦વિદ,૦વેત્તા પુ૦ઇતિહાસનો જાણકાર–વિદ્વાન [બનાવ, સંજોગ

ઇત્તિફાક પુ૦ [અ] એકમતી (૨) સંપ (૩)

ઇત્થમ્ અ૦ [સ] આ પ્રકારે. ૦ભૂત વિ૦ આ પ્રકારે બનેલું

ઇત્યલમ્, ઇત્યાદિ(૦ક) જુઓ 'ઇતિ'માં

ઇદમ્ સ૦ [સ] આ

ઇદંતા સ્ત્રી૦ [સ] મળતાપણું, તાદશતા

ઇદંતૃતીયમ્ વિ૦ [સ] ધાર્યા કરતાં નવું જ–જુદું જ (૨) ન૦ ત્રીજું જ – અવનવું જ ૮ ઈક

ઇધર અ૦ [હિ] અહીં ૦ઉધર, ૦તિધર અ૦ [હિ] અહીંતહીં

ઇનકાર પુ૦ [અ ઇન્કાર] ઇન્કાર,નિષેધ, મના (૨) અસ્વીકાર, નામંજૂરી [–જવું = નામુકર જવું, ફરી જવું, ઇન્કારવું] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ઇનકાર કરવો –રિયત સ્ત્રી૦ ઇનકારવું તે

ઇનસાફ,૦દાર,–રિયો,–રી જુઓ 'ઇન્સાફ'માં

ઇનામ ન૦ [અ] બક્ષિસ. યોગ્યતાની કદરમાં મળતી ભેટ [–કાઢવું, –રાખવું = ઇનામ આપવાનું કાયમ કરવું, ઠરાવવું ઇનામ આપવાનું સ્થાપવું]૦અકરામ ન૦ બક્ષિસ (૨) બક્ષિસ અને માન ૦ઇજાફત ન૦ ઇનામમાં વધારો કરવો તે ૦ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ ઇનામની સનદ. ૦ચોથાઈ સ્ત્રી૦ ઇનામી જમીનના

ઉત્પન્નનો સરકારનો ચોથો હિસ્સો **૦દાર** વિ૦ ઇનામ મેળવનાર (૨) ઇનામી જમીન કે ગામવાળુ (૩) પુ૦ એક અટક **૦દારી** સ્ત્રી૦ ઇનામદારની પદવી **૦પટો**(–ટ્ટો) પુ૦, **૦પત્ર** ન૦ ઇનામી જમીન કે ગામનો લેખ– સનદ. **૦ફોડખી** સ્ત્રી૦ ઇનામી જમીનનો સરકારધારો. **૦સલામી** સ્ત્રી૦ સલામી દાખલ થોડુ મહેસૂલ ભરવુ પડતુ હોય એવી ઇનામી જમીન **–ભી** વિ૦ ઇનામને લગતુ (૨) ઇનામમા મળેલુ (૩) જેમા ઇનામ મળે એવુ

ઇનાયત સ્ત્રી૦ [અ] એનાયત, ભેટ, બક્ષિસ. [**–કરવું** = આપવુ (પદવી, ખિતાબ)]

ઇનિંગ સ્ત્રી૦ [ઇ] ક્રિકેટના કોઈ પક્ષનો રમવાનો દાવ [આવક વેરો

ઇન્કમ ટૅક્સ પુ૦[ઇ]આવક પર લેવાતો વેરો —

ઇન્કાર [અ], **૦વુ**, **–રિયત** જુઓ 'ઇનકાર'મા

ઇન્કિલાબ ઝિંદાબાદ શ૦ પ્ર૦ [ફા] ક્રાંતિ ઘણુ જીવો

ઇન્શાઅલ્લાહ શ૦પ્ર૦ [અ] ઈશ્વરેચ્છા

ઇન્સાન પુ૦, ન૦ [અ] માણસ (૨) માણસજાત **–નિયત** સ્ત્રી૦ માણસાઈ, સજ્જનતા

ઇન્સાફ પુ૦[અ]ન્યાય(૨)ચુકાદો [**–આપવો**= ન્યાય કરવો, બરોબર તોળવુ **–માગવો** = ન્યાય કરવા કહેવુ–વિનતી કરવી] **૦દાર** વિ૦ ઇન્સાફ રાખનાર (૨) પુ૦ જજ, ન્યાયાધીશ **–પ્રિયો** પુ૦ ઇન્સાફ આપનાર (તુચ્છકારમા) **–શ્રી** વિ૦ઇન્સાફને લગતુ (૨) ન્યાયી (૩) સ્ત્રી૦ ઇન્સાફની રીત(૪) અદાલત

ઇન્સ્પેક્ટર [ઇ] નિરીક્ષક, દેખરેખ રાખનાર

ઇપાણ(–ન) પુ૦ એક વનસ્પતિ

ઇપ્પી સ્ત્રી૦ [તેલુગુ] એક વનસ્પતિ

ઇબાદત સ્ત્રી૦ [અ] ભક્તિ, ઉપાસના, સ્તુતિ. **૦ગાહ** સ્ત્રી૦, **૦ખાના** ન૦ ઉપાસનામદિર – મસ્જિદ, મદિર વગેરે

ઇબારત સ્ત્રી૦ [અ] (બોલવા લખવાની) ઢબ, શૈલી [**–ગોઠવવી** = (દસ્તાવેજ કે કોઈ કાગળનો) સાર કાઢવો (૨) ખરડો તૈયાર કરવો]

ઇબ્લીસ પુ૦[અ]શયતાન(૨)(સં)એ નામનુ દુષ્ટ ભૂત (મુસલમાનોમા મનાતુ) (૩) વિ૦ રાક્ષસી નઠારુ

ઇભ પુ૦ [સ] હાથી

ઇમલો પુ૦[જુઓ અમલો]મજલો(૨) બાધકામ

ઇમામ પુ૦ [અ] મુસલમાનોનો વડો ધર્મગુરુ, ધર્માધ્યક્ષ (૨) મસીદનો ઉપદેશક યા કુરાન વાચનારો, મુલ્લા, કાજી(૩) તાજિયાની આગળ રાખવામા આવતો ઝુડો (૪) માળાનો મેરુ **૦દાંડિયો** પુ૦ધર્મને નામે ધતિંગ ચલાવનારો **૦બારા** પુ૦ મોહરમના દિવસોમા તાજિયો રાખવામા આવે કે ઉત્સવ ઊજવાય તે મસીદ **૦હુસેન** પુ૦(સ)હજરત મહમદ સાહેબના દોહિત્ર, બાર ઇમામોમા ત્રીજા

ઇમારત સ્ત્રી૦ [અ] મોટુ મકાન, હવેલી (૨) [લા] ચોજના **૦શાસ્ત્ર** ન૦ બાધકામનુ શાસ્ત્ર, સ્થાપત્ય **–તી** વિ૦ ઇમારતને લગતુ (૨) ઇમારતમા ઉપયોગી

ઇમ્તિહાન પુ૦ [અ] પરીક્ષા, તપાસ

ઇયત્તા સ્ત્રી૦ [સ] આટલાપણુ (૨) પ્રમાણ, પરિમાણ (૩) સીમા

ઇયળ સ્ત્રી૦[સં ઇલિકા, પ્રા ઇલિયા] એક કીડો

–ઇયુ નામ પરથી વિ૦ બનાવતો તદ્ધિત પ્રત્યય. 'વાળુ, –ને લગતુ, –ની ટેવવાળુ' એવા અર્થમા ઉદા૦ ભૂમિયુ, લોભિયુ

ઇરાક પુ૦,ન૦ [અ.] (સ) મેસોપોટેમિયા દેશ

ઇરાદો પુ૦ [અ] ઉદ્દેશ, આશય **–દાપૂર્વક** અ૦ જાણીજોઈને

ઇલકાબ પુ૦ [અ] ખિતાબ

ઇલમ પુ૦ [અ ઇલ્મ] વિદ્યા, શાસ્ત્ર કળા (૨) જાદુ (૩) મેલી વિદ્યા (૪) ઉપાય તજવીજ **૦બાજ,–ભી** વિ૦ ઇલમ જાણનાર (૨)કાબેલ, હોશિયાર

ઇલા સ્ત્રી૦[સ]પૃથ્વી(૨)(સ) પુરૂરવાની માતા. **૦વૃત્ત** ન૦ (પ્રાચીન આર્ય ભૂગોળ પ્રમાણે) જબુદ્વીપના નવ ખડો પૈકીનો એક ખડ

ઇલા અ૦ [ગ્ર ઇલાહી] યા ખુદા! **ઇલા ઇલા પોકરાવવી** = તોબા ત્રાહિ ત્રાહિ પોકરાવવું; જુલમ કરવો

ઇલાકો(–ક્કો) પુ૦ [અ] પ્રાત (૨) હકૂમતનો પ્રદેશ (૩) હક દાવો લાગતુ વળગતુ ને **–દાર** વિ૦ ઇલાકા ઉપર હકૂમત ચલાવનાર

ઇલાજ પુ૦ [અ] ઉપાય (૨) ઉપચાર, દવા [–લેવો = ઇલાજ અખતિયાર કરવો, ઉપાય કે દવા કરવી] –જી વિ૦ ઇલાજ જાણનારુ (૨) પુ૦ વૈદ્ય, હકીમ

ઇલાયચી સ્ત્રી૦ ન૦ [સ ઇલા, કાનડી–યાલક્કી, તામિલ–એલાચી.] એક તેજાનો (૦નો) દાણો, ૦દોડો = ઇલાયચીનો (છોડા સાથેનો – જંડવા જેવો) કણ કે દાણો

ઇલાયચો પુ૦ જુઓ અલાયચો

ઇલાયદું વિ૦ [અ] જુઓ અલાયદુ

ઇલાહી વિ૦ [અ] ખુદા–ઈશ્વર સંબંધી (૨) વંદનીય ૦સન સ્ત્રી૦ અકબર બાદશાહે શરૂ કરેલો એક સંવત (શાહજહાંએ તે બંધ કરેલો)

ઇલ્પી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, ઇપ્પી

ઇલેક્ટ્રિક વિ૦ [ઇ] વીજળીને લગતું (૨) ઝડપી

ઇલ્તિમાસ સ્ત્રી૦ [અ] વિનતી, અરજ

ઇલ્લા(–લ્લી) સ્ત્રી૦ એક જંતુ

ઇવ અ૦ [સ] –ની પેઠે, જેમ

ઇશક, ૦દારી, ૦બાજ, ૦બાજી. –શ્કી જુઓ 'ઇશ્ક'માં –કિયું વિ૦ ઇશ્કને લગતું

ઇશારત સ્ત્રી૦ [અ] સાન, સંજ્ઞા

ઇશારો પુ૦ [અ] ઇશારત (૨) સૂચન [ઇશારામાં (કરવું, કહેવું, થવું, સમજવું) = ઇશારો થતાં-વેંત, વિલંબ કે વધુ તકલીફ વગર, તરત]

ઇશ્ક પુ૦ [અ] ઇશક, પ્રેમ, સ્નેહ (૨) કામવિકાર (૩) જોર, આવેશ ૦દારી સ્ત્રી૦ પ્રેમીપણું (૨) કામુકતા, કામીપણું (૩) રંડીબાજી. ૦બાજ વિ૦ પ્રેમમાલીન, પ્રણયી ૦બાજી સ્ત્રી૦ પ્રેમમગ્નતા, પ્રણયવ્યાપાર, ભોગવિલાસ ૦મિજાજી સ્ત્રી૦ લહેરીપણું, લાલાઈ –શ્કી વિ૦ પ્રેમી (૨) કક્કડ છેલ –શ્કી ટટ્ટુ ન૦ ઇશ્કબાજ, વ્યભિચારી કે કામી માણસ –શ્કેમિજાજી પું૦ કેવળ કામવાસના –શ્કેહકીકી પુ૦ ખરો – દૈવી પ્રેમ

ઇશ્તેહાર ન૦ [અ] જાહેરનામું; ઘોષણા

ઇશ્યુ પુ૦ [ઇ] (અદાલતમાં કેસના) વાદનો મુદ્દો (૨) મુદ્દો, તર્ક

ઇષિ(–પી)કા સ્ત્રી૦ [સ] ઘાસનું રાહુ (૨) તીર (૩) એક જાતની શેરડી (૪) સોનું પીગળ્યું કે નહિ તે જોવાની લાકડી અથવ સળિયો (૫) પીછી

ઇષુ પું૦ [સ] તીર (૨) પાંચની સંખ્યા (૩) [ગ] ઉત્ક્રમજ્યા; 'વર્સ્ડ સાઈન'

ઇષ્ટ વિ૦ [સ] ઇચ્છેલું (૨) પ્રિય, મનગમતું (૩) [ગ] કલ્પેલું (૪) યોગ્ય (૫) હિતાવહ (૬) યજ્ઞ વડે પૂજેલું (૭) ન૦ ઇચ્છા (૮) અગ્નિહોત્ર (૯) યજ્ઞ ઇત્યાદિનું પુણ્ય ૦કર્મ ન૦ યોગ્ય – સારું કામ (૨) [ગ] કલ્પિત અંક લઈને દાખલો ગણવો તે ૦જન પુ૦, ન૦ પ્રિયજન ૦દેવ પુ૦, ૦દેવતા પુ૦બ૦વ૦ (૨) સ્ત્રી૦ પ્રિય – પોતાની આસ્થાનો દેવ (૨) કુળદેવ ૦મિત્ર પુ૦ ઘણો પ્રિય મિત્ર ૦રાશિ સ્ત્રી૦ કલ્પેલી સંખ્યા ઉપરથી ખરો ઉત્તર કાઢવાની રીત [ગ] ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ –પ્રાપત્તિ સ્ત્રી૦ ઇચ્છિત બનવું તે (૨) [ન્યા] વિરુદ્ધ પક્ષ તરફથી અનુકૂળ કાર્ય કે દલીલ. –પ્રાર્થ પુ૦ ઇચ્છેલી વસ્તુ (૨) મનપસંદ અર્થ. –પ્રાપૂર્ત ન૦ [સ] યજ્ઞયાગ અને વાવ, કૂવા ઇત્યાદિ કરાવવાનું પુણ્યકર્મ [વપરાતી ઈંટ

ઇષ્ટ(–ષ્ટિ)કા [સ] ઈંટ (૨) વેદી ચણવા માટે

ઇષ્ટાવો પુ૦ ઠંડો ટૂંટ, બાવણી ઠંગવ

ઇષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ.] ઇચ્છા (૨) યજ્ઞ (૩) અમાસને દિવસે કરાતું શ્રાદ્ધ

ઇષ્ટિકા સ્ત્રી૦ જુઓ ઇષ્ટકા

ઇષ્મ પુ૦ [સ] જુઓ ઈષ્મ

ઇસપન પુ૦ [ફા ઇસ્પંદ] એક વનસ્પતિ રાઈ

ઇસપ(–બ)ગોળ ન૦ [ફા ઇસ્પગૂ(–ગો)લ] ઓટિયું ઝાડ

ઇસમ પુ૦ [અ ઇસ્મ] માણસ, વ્યક્તિ

ઇસ્પેસ પુ૦ એક જાતનો ગુંદર

ઇસ્પોટો પુ૦ ['ઇસ' પરથી] લાકડાની નિસરણીનું પડખાનું લાકડું, જેમાં પગથિયાં ઘાલેલા હોય છે

ઇસ્કામત સ્ત્રી૦ [અ] માલમતા, મિલકત

ઇસ્કોતરિયો, ઇસ્કોતરો પુ૦ [પો. એસ્કિ-ટોરિયા] નાની પેટી

ઇસ્કૂ પુ૦ [ઇ સ્ક્રૂ] ગોળ આંટાવાળો ખીલો, 'સ્ક્રૂ' [–મારવો, જડવો, ઠોકવો, બેસાડવો,

ક્ષણાચવો=કંજૂસી સાંખવું. -દીલો હોવો. ક્ષણવો=મગજનું કેફ'ણું ન હોવું કે તેનું પ્રતીત થવું. -કેફવવો. દાબવો=તપાસવો કસવે (પાંજણ નરણી ચુસ્ત) ચાલતા આવી પ્રેરવું]

ઇસ્ટાપડી સ્ત્રી૦[હિ. સ્ટૉવર] બાળીબારણાં ઇત્યાદિ બંધ કરવા માટે તેના ઉપર જડવાના આવતી ચાંપ-કેની, 'સ્ટોપર' [-ખેાલવી=ઇસ્ટાપડીથી બારીબારણું બંધ કરવું]

ઇસ્તરી સ્ત્રી૦ [હિ. કસ્તિરી. ન॰ સં સ્તર પરથી ?] ઇસ્ત્રી. સફાઈ મેળવવા કડકપણું લાવવા માટે વાયેલાં કપડાં પર ફેરવવાનું અગ્નિ ભરેલું પાત્ર [-કરવી=કપડાને ઇસ્તરી વડે કડક, કરચલી વિનાનું સાફ કરવું. -થવી=ઇસ્તરી કરાવી. ઇસ્તરીનું, -વાળું (કપડું)= ઇસ્તરી કરેલું]

ઇસ્તંબૂલ ન૦ [તુર્કી] (સ) યુરોપીય તુર્કસ્તાનનું મુખ્ય શહેર, 'કૉન્સ્ટટિનોપલ' -લી વિ૦ ઇસ્તંબૂલનું [આદરસત્કાર

ઇસ્તિકબાલ પું૦ [અ] સામે લેવા જવું તે,

ઇસ્તિ(-સ્તી)ફા પું૦[અ]રાજીનામું [બોલવું તે

ઇસ્તિલાહ સ્ત્રી૦ [અ] રૂઢિ પ્રમાણે વિવેકસર

ઇસ્ત્રી સ્ત્રી૦ જુએા ઇસ્તરી

ઇસ્પિતાલ(-ળ) સ્ત્રી૦[ઇં હૉસ્પિટલ] (રોગીઓને રાખીને ઉપચાર કરવા માટેનું) દવાખાનું

ઇસ્લાયલ વિ૦ (૨) પું૦ [અ] (સં.) જુએા ઇઝરાયલ

ઇસ્લામ પું૦[અ]મુસલમાની ધર્મ -મી વિ૦ ઇસ્લામને લગતું (૨) ઇસ્લામનું અનુયાયી -મીયત્વ ન૦ ઇસ્લામીપણું [પૃથ્વી

ઇહ અ૦ [સ.] અહીં ૦લોક પું૦ આ દુનિયા,

ઇહાં અ૦ + અહીં યા

ઇંગલીઢિંગલી સ્ત્રી૦ એક રમત

ઇંગળા સ્ત્રી૦ [સં ઇડા, હિ ઇગલા] ઇડા નાડી (યોગ) [અંગારો

ઇંગાર(-રે) પું૦ [સ અંગાર, પ્રા ઇંગાર,-ल]

ઇંગિત ન૦[સ]ઇશારો, સંકેત (૨) મનોવિકારનું બાહ્ય ચિહ્ન -ચેષ્ટા (૩) મનની વાત ૦જ્ઞ વિ૦ મનોગત જાણી -કળી શકનાર

ઇંગુદી સ્ત્રી૦ [સં] એક વનસ્પતિ, ઇગોરી. ૦તેલ ન૦ ઇંગુદીનું તેલ

ઇંગોરી સ્ત્રી૦. -રિયો પું૦ [સ ઇંગુદી, પ્રા. ઇંગુઈ] ઇંગુદી. -કું ન૦ ઇંગુદીનું ફળ હિંગોરું

ઇંગ્લિશ વિ૦ [ઇં] જુએા અંગ્રેજી

ઇંગ્રેજ પું૦ [પો] અંગ્રેજ. -જી વિ૦(૨) સ્ત્રી૦ જુએા અંગ્રેજી [વિલાયત

ઇંગ્લંડ પું૦ ન૦ [ઇં] (સં) અંગ્રેજોનો દેશ -

ઇંચ પું૦[ઇ.] તસુ જેટલું અંગ્રેજી માપ ફૂટનો ૧૨મો ભાગ. -ચિયું વિ૦ એક ઇંચના માપનું

ઇંજલ પું૦ [અ ઇંજીલ] બાઇબલ સમજનારો પાદરી

ઇંજિન ન૦ જુએા એંજિન

ઇંજીલ ન૦ [અ.] ખ્રિસ્તીઓનો ધર્મગ્રંથ; બાઇબલનો નવો કરાર

ઇંતિ(-તે)ખાબ પું૦ [અ] ચૂંટણી, ચૂંટી ચૂંટીને કરેલો સંગ્રહ (૨) સાર, મતલબ

ઇંતેજામ પું૦ [અ] બંદોબસ્ત

ઇંતેજાર વિ૦ [અ ઇંતિજાર] આતુર, અધીરું -રી સ્ત્રી૦ આતુરતા

ઇંદિરા સ્ત્રી૦ [સ] લક્ષ્મી

ઇંદિ(-દી)વર ન૦[સ] વિષ્ણુ (૨) ભૂરું કમળ

ઇંદુ પું૦ [સ] ચંદ્ર ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ચંદ્રની (સોળ) કળા ૦કાંત પું૦ એક મણિ, ચંદ્રકાંત. ૦કાંતા સ્ત્રી૦ રાત (૨) રોહિણી (નક્ષત્ર) ૦જા સ્ત્રી૦ (સ) નર્મદા નદી ૦પુત્ર પું૦ (સ) બુધ (જ્યો) ૦મતી સ્ત્રી૦ પૂર્ણિમા. ૦મુખી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચંદ્રમુખી ૦મૌલી પું૦ (સ) શંકર, મહાદેવ ૦વાર પું૦ સોમવાર ૦વ્રત ન૦ ચાંદ્રાયણ વ્રત ૦શેખર પું૦ (સ) ઇંદુમૌલી, મહાદેવ ૦સાર પું૦ અમૃત

ઇંદ્ર પું૦[સં](સ) દેવોનો રાજા. (૨) સમાસમાં નામને અંતે, તેમાં શ્રેષ્ઠ એવો અર્થ બતાવે છે જેમકે માનવેન્દ્ર, ગજેન્દ્ર ૦ખીલ પું૦ હાથીના સીધા ધસારાથી નગરદ્વારને બચાવવા આડે રખાતો મજબૂત થાભલો. ૦ગોપ પું૦ ચોમાસામાં થતું એક જીવડું ૦ચાપ ન૦મેઘધનુષ્ય ૦જવ પું૦ કડું નામના ઝાડનું બીજ ૦જાલ (-ળ) સ્ત્રી૦ જાદુ, નજરબંધી (૨) હાથચાલાકી

(૩) કાવતરું, છળકપટ. ૦જિત્ પુ૦ (સં.) રાવણનો પુત્ર ૦ધનુ(૦ષ,૦ષ્ય) ન૦ મેઘધનુષ્ય ૦નીલ પુ૦ નીલમણિ, નીલમ (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર. ૦પુત્ર પુ૦ (સ) ઇંદ્રનો પુત્ર, જયંત (૨) અર્જુન. ૦પુરી સ્ત્રી૦ (સ) અમરાવતી, ઇંદ્રની રાજધાની ૦પ્રસ્થ ન૦ (સં) પાંડવોનું પાટનગર, પ્રાચીન દિલ્હી ૦લોક પુ૦ સ્વર્ગ ૦વજ્રી સ્ત્રી૦ એક છંદ ૦વધૂ સ્ત્રી૦ એક છંદ. ૦વારણું ન૦ [સ ઇંદ્રવારણિકા] દેખીતું જેટલું સુંદર તેટલું જ કડવું એવું એક ફળ (૨) [લા] દૂધડું પણ દુર્ગુણી – કપટી માણસ. ૦વિજય પું૦ એક છંદ. –ઢાણી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રની સ્ત્રી –ઢાણું ન૦ [સ ઇંદ્રાણી] 'ઇંદ્રવારણ'નો વેલો, એક વેલો. –ઢાયુધ ન૦વજ્ર, વીજળી –ઢાસન ન૦ઇંદ્રનું સિંહાસન – પદ

ઇંદ્રારણું ન૦+જુઓ ઇંદ્રવારણું

ઇંદ્રિય સ્ત્રી૦ [સ] જ્ઞાન તથા કર્મનું (અહારનું કે આંતર) સાધન (ત્વચા, ચક્ષુ, કાન, જીભ અને નાક તથા વાચા, હાથ, પગ, અપાન અને ઉપસ્થેંદ્રિય એ પાંચ અનુક્રમે જ્ઞાનેંદ્રિયો તથા કર્મેંદ્રિયો છે) (૨) જ્ઞાનેંદ્રિય ૦કર્મ ન૦ ઇંદ્રિયોનું કર્મ –વ્યાપાર ૦ગમ્ય,૦ગોચર વિ૦ ઇંદ્રિયોથી જાણી – અનુભવી શકાય તેવું, પ્રત્યક્ષ ૦ગ્રામ પુ૦ ઇંદ્રિયોનો સમૂહ ૦ગ્રાહ્ય વિ૦ ઇંદ્રિયગમ્ય ૦જન્ય વિ૦ ઇંદ્રિયો વડે ઊપજતું –થતું. ૦જિત્ વિ૦ ઇંદ્રિયોને જીતનાર. ૦જ્ઞાન ન૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા થતું – સ્થૂલ જ્ઞાન ૦જ્ઞાનવાદ પુ૦ ઇંદ્રિયજ્ઞાન એ જ ખરું જ્ઞાન એવો મત ૦દમન ન૦ ઇંદ્રિયોના રસને મારવા તે. ૦નિગ્રહ પુ૦ ઇંદ્રિયોને વશ રાખવી તે સંયમ ૦નિરપેક્ષ વિ૦ ઇંદ્રિયોની અપેક્ષા રાખ્યા વિનાનું – તેમનાથી સ્વતંત્ર ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા મળતું જ્ઞાન ૦બોધ સ્ત્રી૦ ઇંદ્રિયે માત્રને થતું જ્ઞાન ૦વિષય પુ૦ ઇંદ્રિયોનો વિષય ૦સુખ ન૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા અનુભવાતું સુખ (૨) વિષયસુખ ૦સ્થાન ન૦ ઇંદ્રિયોના સ્થાનો –ાતીત વિ૦ ઇંદ્રિયોથી પર, અગોચર –ારામ વિ૦ વિષયાસક્ત. –ાર્થ પુ૦ ઇંદ્રિયવિષય

ઇંદ્રી સ્ત્રી૦+જુઓ ઇંદ્રિય ૦જીતાબ પુ૦ વાર-વાર પેદાશ કરતે એવી આબરૂ

ઇંધક ન૦ [સ] જુઓ ઇંધન

ઇંધન ન૦ [સ] ઈંધણ, બાળવાનું લાકડું, કાંઠી

ઈ

ઈ સ્ત્રી૦ [સ] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો ચોથો અક્ષર – એક સ્વર(૨)પૈસો,સંપત્તિ(૩) અ૦ તિરસ્કાર કે ગુસ્સાનો એવો ઉદ્ગાર ૦કાર પુ૦ ઈ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઈકારવાળું

–ઈ [સ]સ્ત્રી૦ નો પ્રત્યય ઉદા૦ 'ઓઢી,મહેતી' (૨) [સ ઇન્] નામને લાગતા, 'ના સંબંધી', 'કરનાર','વાળું' એવો અર્થ બતાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ 'કપટી' (આ પ્રત્યય બેવડા અર્થમાં ભૂલથી પણ વપરાતો મળે છે જેમ કે, નિર્વિકારી, સેવકી, ધંધાદારી ઇ૦) (૩) વિશેષણ પરથી નામ બનાવતો ફારસી પ્રત્યય. ઉદા૦ આપખુદ – આપખુદી

ઈ વિ૦ [પ્રા ઈઅ]+આ અથવા એ (૨)(જા) એ (૩) સ૦ (કા.) એ

ઈંડક પુ૦ [જુઓ ઇક્કડ] એક વનસ્પતિ

ઈક્ષણ ન૦[સ] જોવું તે (૨) આંખ

ઈક્ષા સ્ત્રી૦ [સ] નજર (૨) જોવું – વિચારવું તે

ઈક્ષિત વિ૦[સ]જોયેલું–વિચારેલું (૨)ન૦ નજર

ઈકાર, –રાંત[સ]જુઓ 'ઈ'ના [ગેરડીનો રસ

ઈખ સ્ત્રી૦ [સ ઇક્ષુ] ઇક્ષુ શેરડી ૦રસ પુ૦

ઈચકબાંડી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

ઈચવું (ઈ') સ૦ક્રિ૦ હાસીને ખાતું (નિદાથે)(૨) ચંડાથી ગળીમાની મોર્ઇને ઉછાળી દૂર ફેંકવી

ઈજત સ્ત્રી૦, ૦(–તે) આસાર, ૦દાર વિ૦ જુઓ 'ઇજ્જત'માં

ઈજા સ્ત્રી૦[અ]પીડા.કષ્ટ(૨)[શારીરિક]નુકસાન–હાનિ [–પહોંચવી=ઈજા થવી]

ઈજાબકબૂલ ન૦[અ] મુસલમાનોમાં લગ્ન કબૂલ હોવાની વરકન્યાની લેવામાં આવતી પ્રતિજ્ઞા

ઈડલીપીડલી સ્ત્રી૦, ઈડિયું ન૦, ઈડીપીડી સ્ત્રી૦ વરકન્યાને નજર ન લાગે તે માટે તેમની પર ઉતારીને ફેંકી દેવાતી ખીની રાબોડીની ગોળીઓ પોખવામા વપરાતી એક વસ્તુ

ઈતરાવું અ૦ક્રિ૦ [હિં ઇતરાના] દેખાડો કરવો, ફૂલ માન્વી [ઉપદ્રવ

ઈતિ સ્ત્રી૦[સં.]ગ્રન્થ વગેરેને નુકસાનપહોચાડનાર

ઈથર પુ૦ [ઈં] એક અતિ સૂક્ષ્મ તત્વ જેમા થઈને પ્રકાશના મોજાંનો સચાર થાય છે(૨) એક પ્રવાહી રસાયણ

ઈદ સ્ત્રી૦[અ] મુસલમાનોનો એક તહેવાર (૨) બુગાલીનો દિવસ ૦ગાહ સ્ત્રી૦ ઈદ ઊજવવાની જગા

ઈદડું ન૦ [મદ્રાસી-ઈડલી] ઢોકળું

ઈદૃશ વિ૦ [સ] આવું, આ પ્રકારનું

ઈન મીન ને (૦સાડે)તીન શ૦ પ્ર૦[સરખ] બૂજ, સંખ્યામા થોડું, હું તું ને તે જેટલા જ

ઈપ્સા સ્ત્રી૦ [સ] ઇચ્છા

ઈપ્સિત વિ૦ [સ] ઇચ્છેલું, (૨) ન૦ ઇચ્છા

ઈહા અ૦ આ તરફ, અહીં (સુ ગ્રામ્ય)

ઈહક વિ૦ ઇ આગણીવાળું (માણસ) [તુ](૨) સ્ત્રી૦ (સુ) હથકડ, કડ

ઈમ અ૦ + એમ

ઈમાન પુ૦,ન૦ [અ] આસ્થા, શ્રદ્ધા (૨) ધર્મ, દીન (૩) ખાતરી (૪) પ્રમાણિકતા ૦દાર વિ૦ ઈમાનવાળું, પ્રમાણિક ૦દારી સ્ત્રી૦ પ્રમાણિકતા -ની વિ૦ ઈમાનવાળું,પ્રમાણિક

ઈરખા, ઈર્ખા સ્ત્રી૦+ઈર્ષા

ઈરાન પુ૦ [ફા] ઈરાન દેશ -ની વિ૦ (૨) પુ૦ ઈરાનનું, ને લગતું

ઈર્ષા(-ર્ષ્યા) સ્ત્રી૦ [સ] અદેખાઈ ૦ખોર વિ૦ ઈર્ષા કરવાની ટેવવાળું ૦ળુ ઈર્ષાવાળું, અદેખું

ઈવ સ્ત્રી૦ [હિબ્રુ, ૬] (સ) (બાઇબલ પ્રમાણે) આદ્ય સ્ત્રી, આદમની જોડિયણ

ઈશ પુ૦ [સ] વણી, માલેક (૨) પરમેશ્વર (૩) મહાદેવ, શિવ (૪) અગિયારની સજ્ઞા

ઈશાન સ્ત્રી૦ [સ] ઉત્તર અને પૂર્વ વચ્ચેની દિશા કે ખૂણો (૨) પુ૦ (સ) મહાદેવ ૦કોણ પુ૦ ઈશાન ખૂણો -ની વિ૦ ઈશાન દિશાનું (૨)સ્ત્રી૦(સ) દુર્ગા. -ન્ય વિ૦ઈશાની

ઈશિતા સ્ત્રી૦ -ત્વ ન૦ [સ] એક મહાસિદ્ધિ (૨) સર્વોપરીપણું [આદિ પુરુષ

ઈશુ(-શુ), ૦ખ્રિસ્ત પુ૦ (સ) ખ્રિસ્તીધર્મનો

ઈશ્વર પુ૦ [સ] પ્રભુ પરમેશ્વર (૨) સ્વામી, માલેક (૩) રાજા [-ઉપર ચિઠ્ઠી=કેવળ ઈશ્વરાધાર -કરે (ને)=ઈશ્વરની મરજી હોય, થાય કે બને તો સારું, એ ભાવ બતાવે છે ઈશ્વરના ઘરની ચીઠ્ઠી, -ઘરનું તેડું= દેવાજ્ઞા થવી, મોત આવવું -ના ઘરની દોરી=આવરદા -ના ઘરનું (માણસ)= ભોળું, સરળ, ચોખ્ખા દિલનું,ઓલિયું માણસ -ના ઘરનો ચોર=ઈશ્વરી દરબારને હિસાબે ગુનેગાર, પાપી (અહીંની માનવ અદાલતમા ભલે ચોર ન ગણાય છતા ચોર એ ભાવ બતાવે છે) -નું નામ લેવા=રામનું નામ લેવા એટલું જ, બાકી બિલકુલ નહિ, વ્યર્થ -જેવો ભાવ બતાવે છે -ને ખોળે બેસવું=ઈશ્વરાધીન થવું, ઈશ્વરલેખે રહેવું -ને સાથે કે વચ્ચમાં રાખીને=ઈશ્વર સાક્ષી છે એમ, ઈશ્વરનો ડર રાખીને -ને લેખે, -ના નામ પર, -ને ખાતર=ઈશ્વરના સોગનથી, ઈશ્વરને યાદ કરીને કે તેનો ડર રાખીને, ધર્મ કે દયા કે સત્યને ખાતર ઈશ્વરે સામું જોવું=ઈશ્વરે દયા કે કૃપા કરવી, મદદે આવવું]૦કૃત વિ૦ ઈશ્વરનું કરેલું, કુદરતી. ૦કૃતિ સ્ત્રી૦ઈશ્વરની કૃતિ-રચના ૦તત્ત્વ ન૦ ઈશ્વરરૂપી તત્ત્વ ૦કૃપા સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની કૃપા ૦દત્ત વિ૦ ઈશ્વરે કૃપાથી મળેલું, કુદરતી ૦પ્રણિધાન ન૦ ઈશ્વરનું ધ્યાન ધરવું તે (૨) કર્મફળનો ત્યાગ પોતાના કર્મ ઈશ્વરને સમર્પણ કરવા તે ૦પ્રસાદ પુ૦ ઈશ્વરકૃપા ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની પ્રાપ્તિ ૦પ્રાર્થના સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની પ્રાર્થના. ૦પ્રીત્યર્થ(-ર્થે) અ૦ઈશ્વરની પ્રીતિ માટે, પોતે ફળપ્રાપ્તિની ઇચ્છા રાખ્યા વિના. ૦પ્રેરણા સ્ત્રી ઈશ્વરની પ્રેરણા, અંતર્જ્ઞાન ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની ભક્તિ ૦ભાવ પુ૦ ઐશ્વર્ય (૨) ઈશ્વરના અસ્તિત્વમા શ્રદ્ધા

૦વાદ પુ૦ ઈશ્વર છે એવો વાદ ૦સ્તુતિ સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની સ્તુતિ. –રાધીન વિ ઈશ્વરને આધીન. –રી વિ૦ ઈશ્વર સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ દુર્ગા (૩) દેવી –રેચ્છા સ્ત્રી૦ ઈશ્વરની ઇચ્છા

ઈષણા સ્ત્રી૦ [સ એષણા] વાસના (૨) સ્ત્રી, પુત્રાદિ પ્રત્યેની આસક્તિ

ઈષત્ અ૦ [સ] જરા, થોડુ [વોરિયો

ઈષા ન૦ [સ] ગાડી કે ગાડાની ઊધ (૨) હળનો

ઈષ્મ પુ૦ [સ] કામદેવ (૨) વસંત ઋતુ

ઈસ સ્ત્રી૦ [દે ઈસ(૦ઓ)=ખીલો ? કે સ. ઈષા ?] ખાટલાના પાયાને જોડતા બે લાંબા લાકડામાનુ દરેક

ઈસવી વિ૦ [અ] ઈસુ ખ્રિસ્તનુ. ૦સન પું૦, સ્ત્રી૦ ઈસુના જન્મથી ગણાતો સંવત (ઈ સ)

ઈસાઈ વિ૦ [અ] ઈસુનુ અનુયાયી, ખ્રિસ્તી (૨) ઈસુને લગતુ [(સ) ઈશુ

ઈસા મસીહ [અ], ઈસુ (૦ખ્રિસ્ત) પું૦

ઈસું વિ૦ + [સ ઈદૃશ] આવુ

ઈસ્ટર ન૦ [ઇ] એક ખ્રિસ્તી ઉત્સવ–તહેવાર

ઈસ્વી વિ૦ [અ.] જુઓ ઈસવી. ૦સન પું૦, સ્ત્રી૦ ઈસવી સન

ઈહકો પુ૦ અફસોસ (૨) ભય, ત્રાસ

ઈહા સ્ત્રી૦[સ] ઇચ્છા (૨) આશા, ઉમેદ (૩) ઉદ્યમ–ધ ધો [પ્રકાર

ઈહામૃગ ન૦ [સં] નાટકનો એક (ચાર અંકી)

ઈંગલીદીંગલી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

ઈંજવું સ૦ક્રિ૦ [સ. યજ્ કે ઈજ્યા –પ્રા ઈજ્જા પરથી ?] અર્પણ કરવું, આપી દેવુ (૨) અગિયારીમા અગ્નિની સ્થાપના કરવી (૩) અભિષેક કરવો (૪) પ્રસન્ન કરવું (૫) તેલ ઊજવુ. ઈંજાવું (કર્મણિ) ઈંજાવવું (પ્રેરક)

ઈંટ સ્ત્રી૦ [સં ઈષ્ટકા, પ્રા ઇટ્ટા] ઘર ઇત્યાદિ ચણવામા વપરાતુ માટીનુ ચોસલું ૦પ્રમાણ વિ૦ ઈંટોનુ બાંધેલું (૨) સ્ત્રી૦ ઈંટનુ બાંધકામ ૦વાડો પુ૦ ઈંટો પકવવાનો ભઠ્ઠો –ટાળ (–ળું) વિ૦ ઈંટનુ બનેલુ, ઈંટવાળુ –ટાળી સ્ત્રી૦ ઈંટો મારી માગીને દેવાતો દંડ–સળ –ટાળો પુ૦ [પ્રા ઇટ્ટાલ] ઈંટનો કકડો (૨) ઈંટો બનાવવાનુ ઓજાર –ટેરી(–લ) વિ૦ ઈંટિયું

ઈંટો રે ઈંટો સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

ઈંડું ન૦ [સ અંડ] બેદું (૨) શિખર પરનો કળશ [–ચડાવવું=મોટુ પરાક્રમ કે નામના કરવી, કોઈ બાબતમા કળશ ચડાવવો] –દાદાવ પુ૦, ૦ઈંડું ન૦ છોકરાની રમત. –ળા સ્ત્રી૦ ઈંડા લઈને જનારી કીડીઓની હાર (૨) ઝીણા ઝીણા ઈંડાનો જથ્થો (૩)[લા] છોકરાની ધાડ–ભૂજરવાડ [–ઊભરાવી= ઈંડાળ જમીનમાથી બહાર નીકળવી (૨) (લાભની લાલચે) મોટું ટોળું ભેગુ થવુ]

ઈંઢોણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઉઢાણી

ઈંતડી સ્ત્રી૦ એક જીવ, ઇતરડી

ઈંધણ(–ણું) ન૦ [સ ઇંધન, પ્રા. ઇંધણ] ઇંધન, બળતણ

ઈંધણધોરી પુ૦ બળદ (૨) ભાર વહેનારો આદમી (૩) વિ૦ બળદિયા જેવો, મૂર્ખ

ઉ

ઉ પું૦ [સ] સંસ્કૃત કુટુંબની વર્ણમાળાનો પાચમો અક્ષર–એક મુખ્ય સ્વર. ૦કાર પુ૦ ઉ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઉકારવાળુ

–ઉ ક્રિયાપદને લાગતા 'તે ક્રિયા કરનારુ' એ અર્થમાં વિ૦ બનાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ ઉતારુ, કાઢુ, ખાઉ [પ્રેરક

ઉકણાવવું સ૦ક્રિ૦ (કા)ચોળવું (૨)'ઊકણવુ'નુ

ઉકમાઈ સ્ત્રી૦ (કા) ઉત્સાહ, પોરસ

ઉકરડી સ્ત્રી૦[દે ઉક્કરડ, ઉક્કુરુડ,–ડી,–ડિયા] નાનો ઉકરડો (૨) વિવાહના સમયમા કચરો પૂજો નાખવાની જગા(૩) એક મલિન દેવતા [–ઉઠાડવી=વિવાહ પ્રસંગે સ્થપાતી કચરા-પૂજની મલિન દેવતાને વિદાય કરવી, તેનો વિધિ કરવો –નોતરવી=તે દેવતાની પ્રતિષ્ઠા કે સ્થાપન કરવુ ઉકરડીને(–ની જાતને) વધતાં વાર શી ?=છોકરી ઝટ મોટી–પરણાવવાની ઉંમરની થતા વાર નહિ]

–ડો પુ૦ ઝાણ અને પૂન્નનો ઢગલો: ઉકેરો (૨) [લા.] ગંદું સ્થાન, ગંદવાડો

ઉકરાંટો પુ૦ ઉકાટો, આવેશ, ઉશ્કેરણી (૨) તાલાવેલી, વિહ્વળતા

ઉકલાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊકલવું'નુ પ્રેરક

ઉકળાટ(–ટો) પુ૦ [જુઓ ઊકળવું] ઘામ,કહારો (૨) ગુસ્સો (૩) સતાપ

ઉકળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊકળવું'નુ પ્રેરક

ઉકાણવું સ૦ક્રિ૦ ચોરવું, ઉકણાવવુ (સોનીઓ વાપરે છે)(પ્રેરક ઉકણાવવું,કર્મણિ ઉકાણાવું)

ઉકાણો પુ૦ ચોરી

ઉકાર, –રાન્ત [સ] જુઓ 'ઉ'મા

ઉકાળ પુ૦+સુકાળ, આબાદી–ચઢતીનો કાળ

ઉકાળવું સ૦ક્રિ૦['ઊકળવું'નુ પ્રેરક] ઊકળે એમ કરવુ (૨) [લા] લાભ કરવો, સારુ કરવુ (૩) બગાડવુ (કટાક્ષમા) ઉકાળાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉકાળાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઉકાળો પુ૦ [જુઓ ઉકાળવું] ઉકાળવુ તે (૨) વનસ્પતિ, ઓસડિયા કે તેનાનો કાવો (૩) [દે ઉક્કોલ?] ઘામ, બાફ (૪) કઢાપો, સતાપ

ઉકાંચળી વિ૦સ્ત્રી૦ [સ ઉત્+કાચળી] કાચળી પહેર્યા વિનાની

ઉકાંટવું અ૦ક્રિ૦ કપવુ, મૂજવુ

ઉકાંટો પુ૦ ઉકરાટો (૨) બકારી (૩) અભાવાની લાગણી (૪) અવાવરુ કિનારો

ઉકાંસણ(–ણું) ન૦ ઉકાસવુ તે

ઉકાંસવું સ૦ક્રિ૦ [સ. ઉત્કૃષ્, પ્રા ઉક્કસ] બોટી કાઢવુ, બહાર કાઢવુ (૨) [લા] ધ્યાન પર લાવવું, ભુલાયેલુ તાજુ કરવુ (૩)ઉશ્કેરવુ

ઉકાંસાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

ઉકેરો પુ૦ [સ ઉત્કર, પ્રા. ઉક્કેર,ઉક્કરડ=ગાદ,ગડી. ઇ૦) પાછુ ઝૂંટવું કરવું(૨)વાચવુ (૩) પૂરું કરવુ –નિકાલ કરવો (૪) ઉઘાડવુ ખુલ્લું કરવું. ૦ણી સ્ત્રી૦ ઉકેલવુ–નિકાલ કરવો તે –લાવવું સ૦ક્રિ૦, –લાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઉકેલવું'નુ અનુક્રમે પ્રેરક અને કર્મણિ

ઉકેલ વિ૦ [સ] કહેલુ, બોલેલું. –ન્તિ સ્ત્રી૦ કથન (૨) શબ્દલાલિત્ય, વાક્ચાતુર્ય

ઉખડામણ ન૦ ઉખાડવાનુ–ખોદવાનુ મહેનતાણુ

ઉખડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉખાડવું'નુ પ્રેરક,ઉખેડાવવુ

ઉખરડ (–ણું) વિ૦ ઉઘાડુ, ખુલ્લુ (૨) ન૦ બીજાની વાત ફોડી દેવી તે

ઉખરડો પુ૦ એક જાતનુ ઘાસ

ઉખરણ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઉખરડ

ઉખરાંડું વિ૦ ઉખરડુ; ઢાકયા વિનાનુ, ઉઘાડુ

ઉખરાટો પુ૦ ધાતુના વાસણ પરનો ઓવરાળો

ઉખળાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊખળવું'નુ પ્રેરક

ઉખડિયો પુ૦ [જુઓ 'ઊખડવું'] તવેથો

ઉખાડ પુ૦ ઉખાડેલુ હોય તે, પોપડો (૨) ખાડો

ઉખા(–ખે)ડવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉત્ખન્ પ્રા ઉક્ખણ, ઉક્ખિણ] 'ઊખડવુ નુ પ્રેરક–ઊખડે એમ કરવુ, ચોટેલુ જુદુ કરવુ (૨) મૂળ ખેંચી નાખવુ (૩) [લા] પદભ્રુત કરવુ ઉઠાડી મૂકવુ (૪) નાશ કરવો

ઉખા(–ખે)ડાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉખા(–ખે)ડવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ઉખાણ ન૦, –ણો પુ૦ [સ ઉપાખ્યાન] સમસ્યા, કોયડો (૨) કહેવત, દૃષ્ટાત

ઉખાલપખાલ સ્ત્રી૦ ઊલટી અને ઝાડો

ઉખા(–ખે)ળવુ સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉત્ખન્, પ્રા ઉક્ખાલ=ઉખેડવુ] (કા) ઉખાડવુ(૨)ઉકેલવુ (૩) [લા.] ભુલાયેલુ તાજુ કરવુ, ઉકાસવુ

ઉખા(–ખે)ળાવું અ૦ક્રિ૦, –વવુ સ૦ક્રિ૦ તેનુ અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ઉખેડ વિ૦ ખેડવાને અયોગ્ય (૨) અણખેડેલુ વેરાન (૩) પુ૦, સ્ત્રી૦ ઉખાડ, પોપડો ૦વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉખાડવું –ડાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'ઉખાડાવવું'મા

ઉખેળવું, ઉખેળાવુ, ઉખેળાવવું જુઓ 'ઉખાળવુ'મા

ઉગટણું ન૦ પીઠી; ઊગટ
ઉગમ પું૦ [સં. ઉદ્‌ગમ, પ્રા. ઉગ્ગમ] ઊગમ; મૂળ (૨) આરંભ; જન્મ (૩) ઊગવું તે, ઉદય
ઉગમણ સ્ત્રી૦ પૂર્વદિશા –ણું વિ૦ પૂર્વદિશા તરફનું ['ઊગમદાસ્ત'માં
ઉગમદાસ્ત વિ૦ –સ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ
ઉગાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊગવું'નું પ્રેરક, ઊગે એમ કરવું. ઉગાડાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉગાડવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
ઉગામવું સ૦ક્રિ૦ [સં ઉદ્‌ગમ્] મારવા ઉપાડવું ઉગામાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉગામવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
ઉગાર પું૦ [ઉગારવું] બચાવ, છૂટકો (૨) બચત, લાભ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ 'ઊગરવું'નું પ્રેરક, ઊગરે એમ કરવું, રક્ષણ કરવું; બચાવી લેવું (૨) બચત કરવી –રાવું અ૦ક્રિ૦, –રાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉગારવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક –રો પું૦ જુઓ ઉગાર (૨) [જુઓ ઊગવું] ચોમાસામાં થતા નાના છોડોનો સમૂહ ઉગાવો [ઉગારે પહવું = બચત થવી, ઉગારા ખાતે જવું] [ચોમાસાંનો ઉગારો
ઉગાવો પું૦ ઊગવું તે; ફૂલવું ફલવું તે (૨)
ઉગ્ર વિ૦ [સ] આકરું, જલદ (૨) ક્રોધી (૩) બિહામણું (૪) જબરું ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક જાતની ઉગ્ર વાસવાળી વનસ્પતિ (૨) હિંગ ૦તા સ્ત્રી૦. ૦રૂપ વિ૦ઉગ્ર રૂપવાળું ૦શાસન વિ૦ કડક આજ્ઞાઓ આપનારું કડક અમલવાળું ૦સેન પું૦ (સ) કંસના પિતાનું નામ –ગ્રા વિ૦ સ્ત્રી૦ દીક્ષા શ્રુતિનો અવાતર ભેદ (સંગીત)
ઉઘડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊઘડવું'નું પ્રેરક
ઉઘરાઈ (–ત) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉઘરાવવું] મહેસૂલ, કર, સાથ, દેવું ઇ૦ની વસૂલાત કરવી તે
ઉઘરાણી સ્ત્રી૦ લેણાની વસૂલાત (૨) લેણાની માગણી. તકાદો [–ચડવી = ઉઘરાણી વસૂલ કરવાનું કામ ઘણું એકદમ થવું તે કામ કરવાનું બાકી હોવું] –ણિયો પું૦ ઉઘરાણી કરનાર ૦પા(–પુ) ઘરાણી સ્ત્રી૦ [ટિત્વ] ઉઘરાણીનું કામકાજ. –ણું ન૦ લખણી કાળો, દેવું –ત સ્ત્રી૦ ઉઘરાઈ. –તદાર વિ૦ ઉઘરાતનું કામ કરનાર. –વું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ગ્રહ્. પ્રા ઉગ્ગાહિય = હાથમાં લીધેલું] જુદે જુદે ઠેકાણેથી મેળવી એકઠું કરવું
ઉઘલાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊઘલવું'નું પ્રેરક [વગોવો
ઉઘલાવો પું૦ આનંદનો ઉછાળો –ઊભરો (૨)
ઉઘાડ પું૦ [સ. ઉદ્‌ઘાટ, પ્રા. ઉગ્ઘાડ] આકાશ વાદળાં વિનાનું થઈ તડકો નીકળે તે (૨) [લા] ઉદય, લાભ [–નીકળવો = (વાદળાં ઇ૦નું ઢાંકણ ખસીને) તડકો પડવો] ૦પણું વિ૦ જોડા વિનાનું. ૦બારું વિ૦ ચોરને ફાવે એવું, ઉઘાડું (૨)ન૦ નાહાબારી,નાસી છૂટવાનો રસ્તો ૦વાસ સ્ત્રી૦ ઉઘાડવું અને બંધ કરવું તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ. ઉદ્‌ઘાટ્, પ્રા ઉગ્ઘાડ] ઊઘડે એમ કરવું ઉઘાડું કરવું,ખોલવું(જુઓ ઉઘાડું) –ડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉઘાડવું'નું પ્રેરક –ડાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઉઘાડવું'નું કર્મણિ
ઉઘાડું વિ૦ [પ્રા ઉગ્ઘાડ, જુઓ ઉઘાડવું] ઢાંકેલું નહિ ઢાંકેલું નહિ વાસેલું નહિ ભિડાયેલું (૨) નહિ ઓઢેલું પહેરેલું કે શણગારેલું –, (ઓછું કે પૂરું) નાગું (૩)ચોખ્ખું સ્પષ્ટ-સરળ, સૌને સમજાય તેવું (૪) પ્રગટ છુપાડ્યું નહિ, સૌની નજર સામે પડેલું, માનગી નહિ તેવું(૫) [લા] નિર્લજ્જ, નાગું (જેમ કે ઉઘાડી ગાળ)(૬) અરક્ષિત [ઉઘાડા ઢાંકયાં ગાપવા = ખાનુંમાનું કે ઉઘાડું કાંઈ આવ્યું (પિરસાણ ઇ૦) (૨)મનની બધી વાત કહેવી –કરવું, પાડવું= ખુલ્લું જાહેર કરવું(૨)તહોમતમાં બદનામ ગાય કે સૌ જાણે ને વગોવે તેમ કરવું, કબૂલ કરવું –કહેવું = ખુલ્લું. શરમ રાખ્યા વિના. સ્પષ્ટ કહેવું –થવું, પડવું = છતું થવું, બહાર આવવું જણાવું (૨)કબૂલ થવું, વગોવાવું –બોલવું = સાફ સાફ, હોય તેવું કહેવું (૨) બેફામ–ફાટ્યું બોલવું ઉઘાડે ચોક, ઉઘાડે દોગે ઉઘાડે બારણે અ૦ છુપાડ્યા, ખુલ્લી રીતે, જાહેરમાં ઉઘાડે બરડે=પોતા ઉપર જીવવાની તૈયારીથી, એકલે હાથે; મદદ વિના ઉઘાડે માથે = શરમ કે ડર વગર (સારા નરસા બેઉ ભાવમાં) (જેમ કે, ઉઘાડું માથું કરીને બોલવું =

ગર્ભ વિના (અજાણ્યાને ત્યા) જન્મવા બેસવું)
ઉઘાડો હિસાબ = ખુલ્લો, ચોખ્ખો, કોઈ
ગાલ મેલ વગરનો હિસાબ, જે જોઈને સમજી
શકે તેવો સ્પષ્ટ હિસાબ]
ઉઘાડું પુગાડું વિ૦ ['ઉઘાડું તુ ક્રિત્વ] સાવ
ઉઘાડું – નાગું, નાગું પૂગું
ઉચકામણ ન૦,–ણી સ્ત્રી૦ ઊચકવાનું મહેનતાણું
ઉચકાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊચકવું'નું પ્રેરક
ઉચકાવવું સ૦ક્રિ૦ ઊચવણ'નું પ્રેરક
ઉચકાવવું સ૦ક્રિ૦ ઊચવું'નું પ્રેરક
ઉચકાંગડી સ્ત્રી૦ ટાંગાટોળી [પ્રેરક
ઉચકા(–ળા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊચલ(–ળ)વું'નું
ઉચાક(–ગ)ર વિ૦ બારતર૮
ઉચાટ પુ૦ [જુ ઉચ્ચાડ=ચિતાગીર થવું ? મ,
હિ] ચિંતા ફિકર (૨)અધીરાઈ [–આ પડવું=
ઉચાટ,ચિંતા કે અધીરાઈ થવી] –ટિયું વિ૦
ઉચાટ કર્યા કરનું
ઉચાપત સ્ત્રી૦ [હિં ન =ઉપાર] બોટી રીતે
ઉપાડી – ઉઠાવી જવું તે, ઓળવવું તે
ઉચારવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉચ્ચારવું ઉચારાવું
અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ), –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ઉચાળવું સ૦ક્રિ૦[સ ઉત્+ચાલ,પ્રા.ઉચ્ચાલ ?]
ઊચલવું, તજવું, ખાલી કરવું ઉચાળાવું
અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ), –વવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ઉચાળો પુ૦ ઘરવાખરો [ઉચાળા ભરવા=
ઘરબાર ખાલી કરીને નીકળી જવું કે ભાગવું
(૨) જતા રહેવું, (નોકરીમાથી કે પદથી)
ચલતી પકડવી]
ઉચિત વિ૦[સ૦] યોગ્ય, ઘટિત
ઉચ્ચે(–ચ્ચે)ડવું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉચ્ચાટન, પ્રા
ઉચ્ચાડન ?] ઉતેડવું,ઉખાડવું,(છાલ)ઉતારવી
ઉચ્ચે(–ચ્ચે)ડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ), –વવું
સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ઉચ્ચેલ પુ૦ પાલવ (૨) કંઠીનો છેડો
ઉચ્ચેલવું સ૦ક્રિ૦ + જુઓ ઉલેચવું
ઉચ્ચ વિ૦[સ] જુઓ ઊચું (૨) પુ૦ ગ્રહના
માર્ગનું ઊચામા ઊચું બિંદુ ૦ક વિ૦ ઊચકું,
ઊચક ૦ગામિતા વિ૦ ઉચ્ચગામી હોવું તે
૦ગામી વિ૦ ઉન્નતિ તરફ જનાર ૦ગ્રાહ પુ૦
ઊચો આદર્શ ૦ગ્રાહિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ ઊચા
આદર્શવાળી ૦ગ્રાહી વિ૦ ઉચ્ચગ્રાહવાળું.
૦તમ વિ૦ સૌથી ઉચ્ચ, ઊચામા ઊચું.
૦તર વિ૦ વધારે ઉચ્ચ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ત્વ
ન૦ ૦વર્ણ પુ૦ ઊચી વર્ણ–જાત ૦વર્ણી,
૦વર્ણું વિ૦ ઊચી વર્ણનું. ૦વિહારિતા સ્ત્રી૦
ઉચ્ચ વિહાર કરવો તે,ઉચ્ચગામિતા
ઉચ્ચરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉચ્ચર્] બોચરવું,
બોલવું (૨) ઉચ્ચારવું, ઉચ્ચાર્ય કરવું
ઉચ્ચરિત વિ૦ [સ] ઉચ્ચારેલું
ઉચ્ચાટન ન૦ [સ] એક અભિચાર, (મંત્ર-
તંત્રથી) ઉચાટ કરાવવો તે [ઉદ્ભત અભિલાષ
ઉચ્ચાભિલાષ પુ૦, –ષા સ્ત્રી૦ [સ] ઉચ્ચ –
ઉચ્ચાર પુ૦ [સ] મોમાથી બોલ કાઢવો તે કે
તેમ કરવાની ઢબ [–કાઢવો = ઉચ્ચારવું.
–નીકળવો = ઉચ્ચાર થવો, ઉચ્ચારણ] ૦ણ
ન૦ ઉચ્ચાર (૨) કથન ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ
ઉચ્ચાર્]ઉચ્ચારણ કરવું (૨) બોલવું ૦શાસ્ત્ર
ન૦ ઉચ્ચારનું શાસ્ત્ર
ઉચ્ચાલન ન૦ [સ]ઊચું કરવું તે (૨) વજન
ઊચું કરવાની એક યોજના 'લીવર' (૩)
કપ, ટ્રેજરી
ઉચ્ચાવચ વિ૦ [સ] ઊચુનીચું, આડુંઅવળું
(૨) નાનું મોટું (૩) જુદી જુદી જાતનું
ઉચ્ચીકરણ ન૦ [સ] ઊચું કરવું તે
ઉચ્ચોચ્ચ વિ૦ [સ] ઉચ્ચતમ
ઉચ્ચૈઃશ્રવા પુ૦ [સં] (સ) ઇંદ્રનો ઘોડો (ચૌદ
રત્નોમાનું એક) [લૂગડું, ઓઢણું
ઉચ્છણ ન૦ [દે અવઅચ્છ] (ક) ઓઢવાનું
ઉચ્છવ પુ૦ [પ્રા]+ઓચ્છવ, જુઓ ઉત્સવ
ઉચ્છ (–છં)ગ પુ૦ [પ્રા] જુઓ ઉત્સ ગ, ખોળો
–ગી વિ૦ ઉચ્છગને લગતું
ઉચ્છિન્ન વિ૦[સ] તોડી નાખેલું, નિર્મૂળ કરેલું
ઉચ્છિષ્ટ વિ૦ [સ] એઠું, બોટેલું (૨) ખાતા
વધેલું (૩) ન૦ છાંડણ
ઉચ્છૂત વિ૦ [સ] ઊચું કરેલું –ચડેલું (૨)
ઉચ્ચ (૩) આળાદાન (૪) મગરૂર [સ્ત્રી૦
ઉચ્છૃખલ(–ળ) વિ૦[સ]ઉછાછળું, ઉદ્ધત ૦તા

ઉચ્છેદ પું૦ [સ] જડમૂળથી ઉખાડી નાખવું તે, સમૂળો નાશ ૦ક વિ૦ ઉચ્છેદ કરનાર. ૦ન ઉચ્છેદ કરવો–થવો તે ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ उच्छिद्] ઉછેદવું; ઉચ્છેદ કરવો –દિયું વિ૦ વંશ કે વારસ વિનાનું (૨) ઉચ્છેદક (૩) ન૦ નિર્વંશની મિલકત [જવું તે

ઉચ્છોષણ ન૦ [સં.] શોષણ, સુકાવું–ખેંચાઈ

ઉચ્છ્રાય પુ૦ [સ] ઊંચું જવું (ગ્રહ ઇત્યાદિનું) (૨) ઊભું કરવું –બાંધવું તે (૩) ઊંચાઈ, ઉચ્ચતા (૪) મગરૂરી (૫) [ગ] ત્રિકોણની ઊંચી બાજુ

ઉચ્છ્વસન ન૦ [સ] શ્વાસ બહાર મૂકવો તે (૨) વરાળ બહાર કાઢવી તે (૩) ઊંડો શ્વાસ લેવો તે, હાફવું તે [લેવો

ઉચ્છ્વસવું સ૦ક્રિ૦ [સં उच्छ्वस्] ઉચ્છ્વાસ

ઉચ્છ્વસિત વિ૦[સ] શ્વાસ લેતું –મૂકતું, હાફતું (૨) વરાળ બહાર કાઢતું (૩) ઊઘડેલું, પૂર્ણ ખીલેલું

ઉચ્છ્વાસ પું૦ [સ] શ્વાસ લેવો મૂકવો તે (૨) આશા (૩) પ્રકરણ, કાંડ (૪) નાળિયું

ઉછરંગ પું૦ [પ્રા उच्छलक પરથી ?] આનંદ, આનંદનો ઉછાળો –ગી વિ૦ આનંદી, ઉમંગી, હર્ષઘેલું

ઉછરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉછરવું'નું પ્રેરક રૂપ

ઉછળામણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઊછળવું] હરીફાઈ (૨) લિલામ, હરાજી

ઉછળાટ પુ૦ ઊછળવું તે, ઉછાળો

ઉછળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊછળવું'નું પ્રેરક

ઉછંકે(–ખે)ળ(–ળિત) વિ૦ [પ્રા उच्छलखल]+ જુઓ ઉચ્છૃંખલ

ઉછંગ પુ૦ [સ उत्सग, પ્રા उच्छग] જુઓ ઉચ્છંગ –ગી વિ૦ ઉચ્છંગી

ઉછાનીક ન૦+બાળક પાસું ફેરવતું થાય ત્યારે કરાતી ઉત્સવક્રિયા

ઉછામણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઉછળામણી

ઉછાહ પુ૦[સ उत्साह, પ્રા उच्छाह]+ઉત્સાહ, ઉમંગ; હર્ષ

ઉછાળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉછાળવું] ઉછાળો ૦ણી સ્ત્રી૦ ઉછાળવું તે (૨) જુઓ ઉછળામણી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં उच्छाल्] ઊંચે ફેંકવું (૨) ઉપરતળે કરવું (જેમ કે શાક ઇ૦) (૩) (ગમે તેમ) ખરચવું, વાપરવું –ળાખંધ અ૦ઉછાળા-ભેર, ઉછાળા સાથે –ળાવું અ૦ક્રિ૦, –ળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉછાળવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક –ળિયું વિ૦ગમે તેમ ખરચીને બગાડ કરનાર, (૨) ન૦ બગાડ, ગેરઉપયોગ. [ઉછાળિયાં કરવાં=વેડફી નાખવું, બરબાદ કરવું.] –ળો પુ૦ કૂદકો, છલંગ (૨) એકાએક વધારો (૩) આવેશ (૪) હુમલો (૫) ઊભકો, બકારી [–મારવો = જોરથી ઊછળવું –આવવો = એકાએક ઊછળવું, ઊંચે જવું]

ઉછાંછળું વિ૦[દે उच्चुच्चु? કે સ उच्छृखल?] અવિચારી, ઉદ્ધત; તોફાની (૨) લાજ વિનાનું –ળાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ ઉછાછળું વર્તન–રીતભાત

ઉછીતું(–નું) વિ૦ થોડા દિવસ પછી પાછું આપવાની શરતે આપેલું–લીધેલું (વ્યાજ ઇત્યાદિ આપ્યા લીધા વિના)[–આપવું=(વગર વ્યાજે) રકમ આપવી (૨) (પાછી વાળવાની શરતે) જણસ ભાવ કે ચીજ આપવી –કરવું=ઉછીનું લેવું,દેવું કરવું –લેવું=(પાછું આપવાની શરતે) મેળવવું] [કાઢવું

ઉછેદવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉચ્છેદવું, જડમૂળથી

ઉછેદિયું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઉચ્છેદિયું

ઉછેર પું૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉછેરવું] ઉછેરવું તે (૨)તાલીમ,કેળવણી ૦કાળ પુ૦ઉછેરનો સમય

ઉછેરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ उत्+श्री, પ્રા उच्छेर] પાળીપોષી મોટું કરવું (ઝાડ, પશુ, બાળક વગેરે) (૨) સત્કારવાળું કરવું; કેળવવું, તાલીમ આપવી ઉછેરાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક), ઉછેરાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઉજડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊજડાવું'નું પ્રેરક

ઉજમ(–વ)ણી સ્ત્રી૦ [સ उद्यापन, પ્રા उज्जम (–વ)ણ,उज्जावण]જુઓ ઉજવણી [ઉદ્યાપન

ઉજમ(–વ)ણું ન૦ [જુઓ 'ઉજમણી'] વ્રતનું

ઉજમાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊજમાવું'નું પ્રેરક

ઉજમાળું વિ૦ [જુઓ ઊજમ] ઊજમવાળું, ઉમંગી (૨) ઊજળું પ્રકાશમાન

ઉજ્જર ન૦ [અ. ઉજ્ર] બહાનું (૨) લાચારી
ઉજ્જરડું ન૦ [જુઓ ઊજળું, હિ ઉજ્જરા, મ. उजरणें] ભરભાખળું ; અરધોદય
ઉજ્જ(-જ્ઝ)રાવવું સ૦ ક્રિ૦ (કા) 'ઊજ(-જ્ઝ)વવું'નું પ્રેરક [(૨) ઉજાણી; લહૂત
ઉજ્જવણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઉજ્જમણી] ઊજવવું તે
ઉજ્જવણું ન૦ જુઓ ઉજ્જમણું; મતનું ઉદ્યાપન
ઉજ્જવાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઊજવવું'નું પ્રેરક
ઉજ્જળિયાત વિ૦[જુઓ ઊજળું] ઉચ્ચ વર્ણનું ૦વર્ગ પુ૦ ઉચ્ચવર્ણનો લોક સમૂહ
ઉજ્જાગર વિ૦ [હિં] ઉજ્જવળ, ભપકાદાર
ઉજ્જાગરો પુ૦ [સં उज्जागर, દે उज्जग्गिर?] જાગરણ. નહિ ઊંઘવું તે (૨) ચિંતા, ફિકર -કું વિ૦+લાગતું
ઉજ્જાડ સ્ત્રી૦[દે. उज्जड] ઉજ્જડપણું, પાયમાલી ૦ણ વિ૦ ઉજ્જડ કરનારું (૨)અપશુકનિયું ૦વું સ૦ક્રિ૦[ઉજ્જડ પરથી ? દે उज्जाडिअ= ઉજાડેલું] ઉજ્જડ કરવું, નાશ કરવું, વેરાન કે પાયમાલ કરવું -રાવવું સ૦ ક્રિ૦, -રાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ઉજ્જડવું'નું અનુક્રમે પ્રેરક અને કર્મણિ -રિયું વિ૦ ઉજ્જડનાર, ઉચ્છેદિયું
ઉજ્જણી સ્ત્રી૦[સં જોયાની ? પ્રા उज्जाणी=જોશ્રી] વન, બહિર કૃત્ય નિ ર્થળે ઊજવાતું જમણ, વનજોજન (૨) લહૂત, ભિજબાની
ઉજ્જર(-ર્ય) વિ૦ [સં उज्ज्वल, પ્રા उज्जल] ઉજ્જગર, ઊજળું, ધુર૨ (૨) ઉમળી
ઉજ્જવું અ૦ ક્રિ૦ [સં उज्झा?, દે उज्झमण=છોડી જવું તે ?] +છોડી જવું
ઉજ્જશ(-સ) પુ૦ [હિં, સં उद्भास? પ્રા उज्जास ?] અજવાળું, પ્રકાશ (૨) ઉજ્જવળતા, તેજ -સવું અ૦ ક્રિ૦ ઉલ્લસ કરવો-પ્રકાશવું -સાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઉલ્લસવું'નું પ્રેરક -સો પુ૦ પ્રકાશ, પ્રકાશનો ઝબકારો
ઉજ્જાળવું સ૦ક્રિ૦ [સં उज्ज्वालू, પ્રા उज्जाल] ઊજળું કરવું (૨) [લા] સારું કરવું, શોભાવવું ઉજ્જાળાવું અ૦ ક્રિ૦ કર્મણિ, -ચવું સ૦ક્રિ૦ પ્રેરક
ઉજ્જિયાર(-રું) વિ૦ જુઓ ઉજ્જર
ઉજ્જેરવું સ૦ક્રિ૦ (કા) ઉજેવું ઉજ્જેરાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ) ઉજ્જેરાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ઉજ્જેશ(-સ) પુ૦ જુઓ ઉલ્લશ ૦કાર વિ૦ ઉજ્જેશ-ઉલ્લસ કરનાર, દેદીપ્યમાન (૨) પુ૦ તેજ, ચળકાટ
ઉજ્જડ વિ૦ [દે] ઊજડ, વેરાન
ઉજ્જયન ન૦, ઉજ્જય(-યિ)ની સ્ત્રી૦ [સ] (સ) માળવામા સિપ્રા નદીના કિનારા ઉપર આવેલુ પ્રાચીન હિંદુ રાજનગર
ઉજ્જૃંભણ ન૦ [સ] બગાસુ ખાવુ તે (૨) વૃદ્ધિ (૩) ઉછાળો, આવેગ, ઉત્ક્રરણી
ઉજ્જ્વલ(-ળ) વિ૦[સ] ઊજળું, દેદીપ્યમાન ૦તા સ્ત્રી૦
ઉજ્જ્વલિત વિ૦[સં] ઉજ્જ્વળ કરેલું
ઉજ્જ્વળ વિ૦ જુઓ ઉજ્જ્વલ -ળાછંદ પુ૦ એક છંદ ૦તા સ્ત્રી૦
ઉઝરડવું સ૦ ક્રિ૦ [સં उत्सृ?] નખથી કે ધારવાળા હથિયારકે કશાથી ઘસરડીને ઉખાડવુ ઉઝરડાવુ અ૦ક્રિ૦કર્મણિ,-વવું સ૦ક્રિ૦પ્રેરક
ઉઝરડો પુ૦ ઉઝરડાવાથી થતો કોઈ લિસોટો(૨) શરીર ઉપર નખ, કાટા વગેરેનો લિસોટો
ઉઝરાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ (કા) ઉજગવવુ
ઉઝેડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉઝરડવુ
ઉઝેડો પુ૦ જુઓ ઉઝરડો
ઉઝેલો પુ૦ સરળતા(૨) મદદ (સુ) [જૂ પહુ
ઉટ ન૦ [સં] ઘાસ પાદડુ ૦જ ન૦ પર્ણકુટિ,
ઉટકટો પુ૦ [મ उत्कट] એક વનસ્પતિ
ઉટકાઈ સ્ત્રી૦ [ઊટકવુ](વાસણ ઇત્યાદિ) અજવાળવાની રીત (૨) ઊટકવાનુ મહેનતાણુ -ણ ન૦ (વાસણ) અજવાળવામા વપરાતી વસ્તુ (૨) ઊટકવાનુ મહેનતાણુ [પ્રેરક
ઉટકાવવું સ૦ક્રિ૦ ઊટકે એમ કરવુ, 'ઊટકવું'નું
ઉટજ ન૦ [સ]જુઓ 'ઉટ'મા [જુઓ ઉટગ
ઉટપટ(-ટા)ગ વિ૦ (૨) ન૦ [હિ उटपटाग]
ઉટવણું ન૦[સ उद्वर्तन, પ્રા उत्वट्टण, મ उटणें] શરીરે ચોળવાની ખુશબોદાર ચીજનુ મિશ્રણ, ઉટપણુ; ઉવટણ
ઉટવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊટવાવુ'નું પ્રેરક
ઉટં(-ટા)ગ વિ૦ ઉટપટગ, આધાર વગરનુ, તરંગી (૨) ન૦ આધાર વગરની વાત, ગપ્પુ (૩) તરંગ બુદ્બુદ

(૩) ઊગેલુ (૪) ન૦ પેદાશ, નીપજ (૫) કમાઈ (૬) નફો [ત્રમલાક્ષી

ઉત્પલ ન૦ [સ] કમળ –લાક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦

ઉત્પાત પુ૦[સ]ફૂદવુ તે (૨) તોફાન, ધાંધલ (૩) આપત્તિનુ ચિહ્ન (૪) વિનાશકારક આપત્તિ –તિયુ,–તી વિ૦ જંપીને ન બેસે એવુ (૨) તોફાની, મસ્તીખોર (૩) ઉત્પાત કરે એવુ

ઉત્પાદક વિ૦ [સ] ઉત્પન્ન – પેદા કરનારુ

ઉત્પાદન ન૦[સ] ઉત્પન્ન કરવુ તે (૨) પેદાશ; ઉત્પત્તિ (૩) ફળ

ઉત્પાદિત વિ૦ [સ] ઉત્પન્ન કરેલુ [એવુ

ઉત્પાદ્ય વિ૦ [સં] ઉત્પન્ન કરવા યોગ્ય કે કરાય

ઉત્પીડન ન૦[સ] એકપીલને દબાવવુ તે (૨) પીડા કરવી તે (૩) પીડા (૪) સ્પર્ધા

ઉત્પ્રેક્ષા સ્ત્રી૦[સ] ધારણા, કલ્પના (૨) [કા.શા] એક અલંકાર જેમા ઉપમેય અને ઉપમાન જેટલીક બાબતોમા મળતા આવતા હોવાથી વસ્તુત. એક જ છે એવી સંભાવના કરવામા આવે છે –ક્ષિત વિ૦ ઉત્પ્રેક્ષા કરાયેલુ

ઉત્પ્લવન પુ૦ [સ] કૂદકો

ઉત્પ્લુતિ સ્ત્રી૦[સ] આરોહ, ઉડ્ડયન

ઉત્ફુલ્લ વિ૦[સ.] ખીલેલુ, પૂર્ણ ખીલેલુ (૨) વિકસેલુ; પ્હોળુ થયેલુ

ઉત્સર્ગ પુ૦ [સ]તજી દેવુ તે,ત્યાગ (૨) સમર્પણ (૩)શરીરમાથી મળમૂત્રાદિ કાઢવા તે(૪)[વ્યા] સામાન્ય લાગુ પડતો કાર્યદોકે નિયમ('અપવાદ'-થી ઊલટુ) ૦કાર્ય ન૦ મળમૂત્ર ત્યાગ કરવાનુ કામ ૦તંત્ર ન૦ મળમૂત્રના ત્યાગને માટેના અંગોની શરીરની યોજના, તે બધા અંગોના કામની વ્યવસ્થા –ર્જન ન૦ તજી દેવુ તે (૨) ઉપવીત બદલવાની વાર્ષિક ક્રિયા (૩) વેદાધ્યયન મુલતવી રાખતી વખતે કરવાની ક્રિયા (૪) મળમત્રનો ત્યાગ કરવો તે

ઉત્સર્પણ ન૦ [સ] ઊંચે સરવુ–જવુ તે (૨) ચાલવુ, ઊંચાનીચા થવુ (૩) ઉદય

ઉત્સર્પિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ.] ઉત્સર્પણ કરનારી (૨) સ્ત્રી૦ (જૈન) અવસર્પિણીના જેટલો લાંબો પણ તેથી ઊલટો સમય

ઉત્સવ પું૦ [સ] આનદનો દિવસ, તહેવાર (૨) આનદનો મેળાવડો ઓચ્છવ

ઉત્સંગ પુ૦ [સ] ઉછંગ, ખોળો

ઉત્સાર પુ૦[સ]ઉત્કેન્દ્રતા,'એક્સેન્ટ્રિસિટી'(ગ)

ઉત્સારક વિ૦ [સ] ખસેડનારુ, દૂર કરનારુ (૨) પુ૦ પોલીસ, ચોકીદાર, દ્વારપાળ –ણ ન૦ ખસેડવુ – દૂર કરવુ તે (૨) મળમૂત્ર, પરસેવો ઇત્યાદિનો ત્યાગ કરવો તે –ણા સ્ત્રી૦ ઉત્સારણ (૨) 'ખસો, ખસો' એવો પોકાર (નાટ્યમા)

ઉત્સાહ પુ૦ [સ] હોશ, ઉમંગ (૨) આનદ હર્ષ (૩) ખંત (૪) [કા.શા] વીરરસનો એક સ્થાયી ભાવ – દૃઢતા [–આણવો, લાવવો = ઉત્સાહ પેદા કરવો –આવવો = ઉત્સાહ પેદા થવો –રેલવો = ઉત્સાહ ફેલાવવો, ઉત્સાહ પેદા કરવો] ૦ક વિ૦ઉત્સાહી; ખંતીલુ ૦ભંગ પુ૦ ઉત્સાહનો ભંગ (૨) વિ૦ ભગ્નોત્સાહ, ના હિંમત –વંત વિ૦ ઉત્સાહવાળુ –હિની વિ૦ સ્ત્રી૦, –હી વિ૦ ઉત્સાહવાળુ

ઉત્સુક વિ૦[સ] આતુર (૨) અધીરું ૦તા સ્ત્રી૦

ઉત્સેક પુ૦ [સ] છાટવું તે (૨) –નો વધારો થવો –ઊભરાવુ તે –ચન ન૦ ઊભરાવુ તે (૨) કુવાગની પેઠે ઊંચે ઊડવુ તે

ઉત્સેધ પુ૦ [સ] ઊંચાઈ (૨) મહત્તા

ઉત્સ્ફુરણ ન૦ [સ] સ્ફુરણ

ઉત્સ્ફોટન ન૦ [સ] સ્ફોટન, સ્પષ્ટીકરણ

ઉથડક વિ૦ બરબેસતુ કે ચોટતુ ન હોય તેવુ

ઉથડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઉથડવુ'નુ પ્રેરક

ઉથલાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઉથલવુ'નુ પ્રેરક, ગબડાવી દેવુ ઊલુચતુ કરી દેવુ (૨) ખદબુત કરવુ (૩) ફેરવવુ ઉથલાવાવુ અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઉથામ પુ૦ [ઉથામવુ] ઉથામવુ–ઉલટાવવુ તે (૨) સામી થાપ ૦ન ન૦, ૦ના સ્ત્રી૦[સ ઉત્થાપન, –ના] ઉથાડવુ – જાગ્રત કરવુ તે (૨) મંદિરમા દેવનુ મૂર્તિ ઊડવુ તે (૩) ઉથામવુ તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઉત્થાપવુ] બદલી કે જાહીનામવુ રદ કરવુ (૨) ઉલટાવવુ (૩) ન માનવુ, અનાદર કરવો, સામા થવુ [–પાવવુ સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક). –પાવું અ૦ક્રિ (કર્મણિ)].

ઉથામવુ સ૦ક્રિ૦ [ઉથાપવું, પ્રા ઉત્થામિય = ઉથાપેલુ] આમથી તેમ ઊંચકવુ ને મૂકવુ,

ઉદાન પુ૦ [સ] પચ વાયુમાનો એક, જે ગળા તરફ ઊચે ચડીને માથામા જાય છે

ઉદામ વિ૦ + જુઓ ઉદ્દામ

ઉદાર વિ૦ [સ] સખી દિલનુ,દાનશીલ, ત્યાગશીલ (૨) ખુલ્લા મનનુ, નિખાલસ, સરળ. **૦ચરિત** વિ૦ ઉદાર ચરિત્રવાળુ. **૦ચિત્ત** વિ૦ ઉદાર-નિખાલસ ચિત્તવાળુ **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦ધી** વિ૦ ઉદાર બુદ્ધિવાળુ **૦પણું** ન૦. **૦મતવાદ** પુ૦ સ્થિતિચુસ્ત ન રહેતા નવા સુધારા માટે મન ખુલ્લું રાખવાનો વાદ. 'લિબરલિઝમ' **૦મતવાદી** વિ૦ (૨) પું૦ ઉદારમતવાદમા માનનાર **–રાત્મા** વિ૦ ઉદાર આત્માવાળુ. ઉદારચરિત

ઉદાલ્ય ન૦ + ખટાટોપ, ખાલી ભપકો

ઉદાવર્ત, –ર્ત [સ.] પુ૦ પેટનો એક રોગ, ગોળો

ઉદાસ વિ૦ [સ] નિરપેક્ષ, તટસ્થ, બેફિકર (૨) વૈરાગી; વિષય તરફ અપ્રીતિવાળુ (૩) [દે ઉદ્ભાસ= દુ ખ,સ તાપ?]ગમગીન,ખિન્ન **–સી** વિ૦ ઉદાસ (૩) પું૦ ઉદાસીપ થનો સાધુ (૩) સ્ત્રી૦ ઉદાસીનતા **–સીન** વિ૦ [સ] ઉદાસ, રસ ન ધરાવનારું, તટસ્થ **–સીનતા** સ્ત્રી૦, **–સીનપણું** ન૦ **–સીપંથ** પુ૦ શીખધર્મી સાધુઓનો એક પથ

ઉદાહરણ ન૦[સ] દાખલો, દૃષ્ટાત [–આપવું, દેવું, =દાખલો રજૂ કરવો, કહેવો કે ટાકવો –લેવું=ધડો લેવો; દાખલા પરથી શીખવુ, સમજવુ (૨) દાખલા તરીકે ધરવુ, કહેવુ]

ઉદાહૃત વિ૦ [સ] કહેવાયેલુ (૨) નામ દઈને બોલાયેલુ (૩) દૃષ્ટાતરૂપે અપાયેલું

ઉદિત વિ૦ [સ] ઊગેલું (૨) ખીલેલુ (૩) જાગ્રત (૪)ચળકતું,પ્રકાશવંતુ (૫)બોલેલું(૬)જન્મેલું

ઉદીક્ષણતાલ પુ૦ [સં] વિલબિત ત્રિતાલ

ઉદીચી સ્ત્રી૦ [સ] ઉત્તરદિશા. **૦ન** વિ૦ ઉત્તર તરફનુ **–ચ્ય** વિ૦ ઉત્તર દિશામા આવેલું (૨) પુ૦ (સ) ઉત્તર ગુજરાતમાં સરસ્વતી નદીની ઉત્તરે અને પશ્ચિમે આવેલો પ્રદેશ

ઉદીયમાન વિ૦ [સ] ઊગતુ; ઉદિત થતું

ઉદુંબર પું૦ [સ] જુઓ ઉદમ્બર (૨)બ્રાહ્મણોની એક જાત (૩) એક રતીનુ એક વજન

ઉદે પું૦ + જુઓ ઉદય

ઉદેતી વિ૦સ્ત્રી૦ જે તિથિમા સૂર્યનો ઉદય થતો હોય તેવી, ઉદયાત, ઉદયવાળી (તિથિ)

ઉદેસાલમ ન૦ [અ ઉદુલસર્લીવ?]એક ઔષધિ

ઉદો ઉદો શ૦ પ્ર૦ [સ ઉદય ઉદય, મ. હિ] ઉદય હો, ઉદય હો, જય હો, જય હો

ઉદ્‌ [સ] ઉત્સર્ગ સ્થાન, કક્ષા, માત્ર ઇ૦મા 'ઊંચે કે ઉપર', અથવા અમુકમાથી 'અલગ' કે 'બહાર', એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ ઉદ્‌ગમ. ઉદ્‌ભવ, ઉદ્‌ગ્રીવ(૨)'નહારુ કે બોડુ' એવા અર્થમા નામ પૂર્વે ઉદા૦ ઉન્માર્ગ

ઉદ્ગત વિ૦[સ] ઉપર ગયેલુ, ચડેલુ (૨) બહાર નીકળેલુ (૩) ઊગેલુ (૪) ઊંચુ **–તિ** સ્ત્રી૦ ઊચે જવુ – ચડવુ તે (૨) બહાર નીકળવુ – ઊગવુ તે

ઉદ્ગમ પુ૦[સ] ઊચે જવુ – ચડવુ તે (૨) ઊગવુ– બહાર નીકળવુ તે, ઉત્પત્તિ (૩) ઉત્પત્તિસ્થાન; ઊગમ (૪) ફણગો, પીલો **૦ન** ન૦ ઉદ્‌ગમ થવો – ઊચે જવુ તે (૨) બહાર નીકળવુ – દેખાય એવુ થવુ તે

ઉદ્ગાતા પુ૦ [સ] સામવેદની ઋચાઓ ગાનાર બ્રાહ્મણ **–ન** ન૦ સામવેદનુ ગાન

ઉદ્ગામી વિ૦[સં] ઊચે જતુ (૨)બહાર નીકળતુ

ઉદ્ગાર પુ૦[સ] ઉચ્ચાર,બોલ,શબ્દ [–કાઢવો= ઉચ્ચારવુ, બોલવુ (ભાવ કે લાગણી સાથે)] **૦ચિહ્ન** ન૦ લાગણીભર્યો ઉદ્‌ગાર સૂચવતુ '!' આવુ ચિહ્ન

ઉદ્ગીત વિ૦ [સ.] મોટેથી ગાયેલુ (૨) પુ૦ સગીતમા એક અલકાર **–તિ** સ્ત્રી૦ મોટેથી ગાવુ તે(૨)ઉદ્‌ગીથ, સામગાન (૩)આર્યા છદનો એક પ્રકાર **–થ** પુ૦ સામવેદની ઋચાઓ ગાવી તે (૨) સામવેદનો બીજો ભાગ (૩) ઓમ્‌કાર

ઉદ્ગ્રીવ વિ૦ [સ] ઊચી ડોકવાળુ, ઉત્કંઠ

ઉદ્‌ઘાટન ન૦[સ] બોલવુ તે,ઢાંકણ ઊચકીને ઉઘાડવુ તે (૨) સ્પષ્ટ કરવું – સમજાવવુ તે (૩) ઉઘાડવાનુ સાધન (ઢાંકણ વગેરે) (૪) રેટ **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ પહેલપ્રથમ કાર્ય ઉઘાડવાની ક્રિયા – વિધિ **૦સમારંભ** પુ૦ તે વિધિને અગેનો ઉત્સવ

ઉદ્‌ઘાટિત વિ૦[સ] ઉઘાડેલુ,ખોલેલુ (૨) સ્પષ્ટ કરેલુ (૩) પુ૦ સંગીતમા એક અલંકાર
ઉદ્‌ઘૃષ્ટ વિ૦ [સ] નીરસ ધૂમ પાડી ગાનાર
ઉદ્‌ઘોષ પુ૦ [સ] ઘાટો, પોકાર (૨) ઢંઢેરો(૩) ગોરબકોર, ઘોઘાટ(૪)લેણદેણમા વાત ચાલવી તે ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ ઉદ્‌ઘોષ થવો – કરવો તે
ઉદ્‌ડ વિ૦ [સં] ઉગામેલા દંડવાળુ (૨) લય કર
ઉદ્‌દામ વિ૦ [સ] અંકુશ કે બંધન વિનાનુ (૨) સ્વચ્છંદી, ઉચ્છૃંખલ (૩) ઉગ્ર, જહાલ ૦પક્ષ પુ૦ જહાલ પક્ષ
ઉદ્‌દાલ પુ૦ [સં] રાતા ધઉં (૨) ડોદર
ઉદ્‌દાલક પુ૦ [સ] (સ) એક ઋષિનુ નામ
ઉદ્‌દાંત વિ૦ [સં.] નરમ, ગરીબ (૨) ઉત્સાહવાળુ
ઉદ્‌દિષ્ટ વિ૦ [સ] બતાવેલુ (૨) ઉદ્દેશાયેલુ, સંબોધાયેલુ (૩) ધારેલુ, ઇચ્છેલુ [કરનારું
ઉદ્‌દીપક વિ૦ [સ] ઉદ્દીપન કરનાર, ઉત્તેજિત
ઉદ્‌દીપન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સ] સળગાવવુ–પ્રજ્વલિત કરવુ ને (૨) ઉત્તેજણી (૩) ઉત્તેજના (૪) ઉદ્દીપન વિભાવ ૦વિભાવ પુ૦ જેનુ ઉદ્દીપન કરનાર વિભાવ (કા શા)
ઉદ્‌દીપિત વિ૦ [સ] ઉદ્દીપ્ત કરેલુ
ઉદ્‌દીપ્ત વિ૦ [સ] સળગાવેલુ–પ્રજ્વલિત કરેલુ (૨) ઉત્તેજિત થયેલુ ઉત્તેજાયેલુ
ઉદ્‌દેશ પુ૦[સ]હેતુ વાસ્તુ,ઇરાદો(૨)ઉલ્લેખ,નામ દઈ બતાવવુ–કહેવુ તે (૩) ઉદાહરણ(૪)પ્રશ્ન–વિચાર, તપાસ, શોધન (૫) [ન્યા] ચર્ચવા કે સમજાવવાના પક્ષ કે વાદનુ સ્વરૂપ–કથન ૦ક વિ૦ ઉદ્દેશ બતાવતુ ઉદાહરણરૂપ (૨) પુ૦ ઉદાહરણ(૩)ઉપદેશક(૪) [ગ] પ્રશ્ન ૦ન ન૦ ઉદ્દેશવુ તે ૦વાદ પુ૦ કુદરતમા બધુ હેતુપૂર્વક થયેલુ છે એવો મત, 'ટેલિયોલોજી' ૦વું સ૦ક્રિ૦[સ ઉદ્દિશ્] નામ દઈને–અનુલક્ષીને બોલવુ–કહેવુ –શ્ય વિ૦ ઉદ્દેશવા–વિચારવા યોગ્ય,લક્ષ્ય (૨) ન૦ (વ્યા) જેને ઉદ્દેશીને કઈ કહેવાયું હોય તે, કર્તાપક્ષ (૩) હેતુ, પ્રયોજન –શ્યચર્થક ન૦ ઉદ્દેશ્યના અર્થમા વપરાતો કરનાર શબ્દ કે શબ્દસમૂહ (વ્યા)
ઉદ્ધત વિ૦ [સ] ઉચ્છૃંખલ (૨) ઊંચુ – ઉન્નત (૩) ભવ્ય ૦પણું ન૦, ૦વેડા પુ૦બ૦વ૦ ઉદ્ધત જેવુ વર્તન –તાઈ સ્ત્રી૦ ઉદ્ધતપણું –તિ સ્ત્રી૦ ઉદ્‌ગતિ (૨) ઉન્નતિ (૩) ચોકર
ઉદ્ધરણ ન૦[સ] ઉદ્ધાર – છુટકારો કરવો અથવા થવો તે (૨) મોક્ષ –વું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ધૃ] ઊંચકવુ અથવા ઉપર જવુ (૨) મુક્ત થવુ, ઉદ્ધાર થવો (૩) સકળ થવુ
ઉદ્ધર્તા વિ૦ [સ] ઉદ્ધારક
ઉદ્ધવ પુ૦ [સ] (સ) કૃષ્ણના કાકા અને ભક્ત
ઉદ્ધાર પુ૦ [સ] મુક્તિ, મોક્ષ (૨) છુટકારો (૩) આગી સ્થિતિ થવી તે ૦ક વિ૦ ઉદ્ધાર કરનારું ૦ણ ન૦ ઉદ્ધારવુ તે ૦ણહાર વિ૦ ઉદ્ધારક ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉદ્ધાર્] ઉદ્ધાર કરવો
ઉદ્ધૃત વિ૦ [સ] અવતરણ તરીકે લીધેલું (૨) ઉદ્ધારેલુ, ઉગારેલુ [ઉજાગર
ઉદ્‌ધ્વસ્ત વિ૦ [સ] જડમૂળથી નાશ પામેલુ,
ઉદ્‌બુદ્ધ વિ૦ [સ] જાગ્રત, જગાડેલુ (૨)ઉદ્દીપ્ત, મતેજ થયેલુ (૩) સ્મૃતિમા તાજુ કરેલુ
ઉદ્‌બોધ પુ૦ [સ] જાગ્રત થવુ તે (૨) યાદ આવવુ તે ૦ક વિ૦ ઉદ્‌બોધ કરાવનાર ૦ન ન૦નુબો ઉદ્‌બોધ ૦વુ સ૦ક્રિ૦[સ ઉદ્‌બોધ્] જગાડવું (૨) યાદ દેવુ
ઉદ્‌ભવ પુ૦ [સ] જન્મ, ઉત્પત્તિ પેદાશ (૨) મૂળ (૩) [સ] વિષ્ણુનુ એક નામ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ભૂ] ઉત્પન્ન થવું, જન્મવુ
ઉદ્‌ભાવ પુ૦ [સ] ઉત્પન્ન કરવું તે(૨)ઉદારના ૦ક વિ૦ ઉદ્‌ભવ કરનાર, સર્જક ૦ન ન૦ કલ્પના કરવી તે (૨) ઉત્પાદન (૩)ચિંતન (૪) ઉત્પ્રેક્ષા કરવી તે ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ભાવ્] ઉદ્‌ભવે એમ કરવું, ઉત્પન્ન કરવું –ત વિ૦ ઊભુ કરેલુ, બનાવટી, ઉત્પાદિત (૨) કાલ્પનિક
ઉદ્‌ભિજ્જ ન૦ [સ] વનસ્પતિ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ વનસ્પતિશાસ્ત્ર ૦વેત્તા પુ૦ વનસ્પતિવિદ્યાનો જાણકાર
ઉદ્‌ભિદ પુ૦ [સ] ઉદ્‌ભિજ્જ (૨)કુવારો (૩) ઝરો –જ વિ૦ ઉત્પન્ન થયેલુ, બનેલુ (૨) અંકુરરૂપે નીકળેલું (૩) વિકસેલુ, ખીલેલુ (૪) ભેદીને બહાર આવેલુ, દૃશ્યમાન બનેલુ
ઉદ્‌ભૂત વિ૦ [સં] જન્મેલુ ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) દેખાય એવું થયેલુ –તિ સ્ત્રી૦ [સ] ઉત્પત્તિ, પેદાશ (૨) ઉદય, આબાદાની

ઉદાન પું૦ [સ] પ૨ વાયુમાનો એક, જે ગળા તરફ ઊંચે ચડીને માથામા જાય છે

ઉદામ વિ૦ + જુઓ ઉદ્દામ

ઉદાર વિ૦ [સં] સખી દિલનુ,દાનશીલ, ત્યાગશીલ (૨) ખુલ્લા મનનુ; નિખાલસ, સરળ **૦ચરિત** વિ૦ ઉદાર ચરિત્રવાળુ. **૦ચિત્ત** વિ૦ ઉદાર–નિખાલસ ચિત્તવાળુ **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦ધી** વિ૦ ઉદાર બુદ્ધિવાળુ **૦પણું** ન૦. **૦મતવાદ** પું૦ સ્થિતિચુસ્ત ન રહેતા નવા સુધારા માટે મન ખુલ્લુ રાખવાનો વાદ, 'લિબરલિઝમ' **૦મતવાદી** વિ૦ (૨) પુ૦ ઉદારમતવાદમા માનનાર **–રાત્મા** વિ૦ ઉદાર આત્માવાળુ, ઉદારચરિત

ઉદાલ્ય ન૦ + ખટાટોપ, ખાલી ભપકો

ઉદાવર્જ, –ર્ત [સ] પું૦ પેટનો એક રોગ, ગોળો

ઉદાસ વિ૦ [સં] નિરપેક્ષ, તટસ્થ, ઍક્ટિક (૨) વૈરાગી, વિષય તરફ અપ્રીતિવાળુ (૩) [દે ઉદ્ભાસ=દુ ખ,સ તાપ?]ગમગીન ખિન્ન **–સી** વિ૦ ઉદાસ (૩) પું૦ ઉદાસીપંથનો સાધુ (૩) સ્ત્રી૦ ઉદાસીનતા **–સીન** વિ૦ [સં] ઉદાસ રસ ન ધરાવનારુ, તટસ્થ **–સીનતા** સ્ત્રી૦, **–સીનપણું** ન૦. **–સીપંથ** પું૦ શીખધર્મી સાધુઓનો એક પથ

ઉદાહરણ ન૦[સ] દાખલો, દૃષ્ટાત [**–આપવું**, દેવું, =દાખલો જાણુ કરવો, કહેવો કે ટાકવો **–લેવું**=ધડો લેવો: દાખલા પરથી શીખવુ, સમજવુ (૨) દાખલા તરીકે ધરવુ, કહેવુ]

ઉદાહૃત વિ૦ [સ] કહેવાયેલુ (૨) નામ દઈને બોલાયેલુ (૩) દૃષ્ટાતરૂપે અપાયેલુ

ઉદિત વિ૦ [સં] ઊગેલુ (૨) બોલેલુ (૩) જન્મત (૪)ચળકતું;પ્રકાશવતુ (૫)બોલેલું(૬)જન્મેલું

ઉદીક્ષણતાલ પુ૦ [સં] વિલંબિત ત્રિતાલ

ઉદીચી સ્ત્રી૦ [સ] ઉત્તરદિશા. **૦ન** વિ૦ ઉત્તર તરફનું **–ચ્ય** વિ૦ ઉત્તર દિશામા આવેલું (૨) પું૦ (સ) ઉત્તર ગુજરાતમા સરસ્વતી નદીની ઉત્તરે અને પશ્ચિમે આવેલો પ્રદેશ

ઉદીયમાન વિ૦ [સ] ઊગતુ; ઉદિત થતું

ઉદુંબર પુ૦ [સં] જુઓ ઉદંબર (૨)બ્રાહ્મણોની એક જાત (૩) એશી તોલાનું એક વજન

ઉદે પુ૦ + જુઓ ઉદય

ઉદેતી વિ૦સ્ત્રી૦ જે તિથિમા સૂર્યનો ઉદય થતો હોય તેવી, ઉદયાત, ઉદયવાળી (તિથિ)

ઉદેસાલમ ન૦ [અ ઉદુલ્સલીવ?]એક ઔષધિ

ઉદો ઉદો શ૦ પ્ર૦ [સ ઉદય ઉદય, મ હિ] ઉદય હો, ઉદય હો, જય હો, જય હો

ઉદ્ [સ] ઉત્સર્ગ સ્થાન, કક્ષા, માત્ર ઇ૦મા 'ઊંચે કે ઉપર', અથવા અમુકમાથી 'અલગ' કે 'બહાર', એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ ઉદ્ગમ· ઉદ્ભવ, ઉદ્ગ્રીવ(૨)'નહાનુ કે ખોટુ' એવા અર્થમા નામ પૂર્વે. ઉદા૦ ઉન્માર્ગ

ઉદ્ગત વિ૦[સં] ઉપર ગયેલુ, ચડેલુ (૨) બહાર નીકળેલુ (૩) ઊગેલુ (૪) ઊચુ **–તિ** સ્ત્રી૦ ઊંચે જવુ – ચડવુ તે (૨) બહાર નીકળવુ – ઊગવુ તે

ઉદ્ગમ પુ૦[સ] ઊંચે જવુ – ચડવુ તે (૨) ઊગવુ– બહાર નીકળવુ તે, ઉત્પત્તિ (૩) ઉત્પત્તિસ્થાન; ઊગમ (૪) ફણગો, પીલો **૦ન** ન૦ ઉદ્ગમ થવો – ઊંચે જવુ તે (૨) બહાર નીકળવુ – દેખાય એવુ થવુ તે

ઉદ્ગાતા પું૦ [સં.] સામવેદની ઋચાઓ ગાનાર બ્રાહ્મણ **–ન** ન૦ સામવેદનુ ગાન

ઉદ્ગામી વિ૦[સં] ઊંચે જતુ (૨)બહાર નીકળતું

ઉદ્ગાર પુ૦[સ] ઉચ્ચાર,બોલ,શબ્દ [**–કાઢવો**= ઉચ્ચારવુ, બોલવુ (ભાવ કે લાગણી સાથે)] **૦ચિહ્ન** ન૦ લાગણીભર્યો ઉદ્ગાર સૂચવતુ '!' આવુ ચિહ્ન

ઉદ્ગીત વિ૦ [સ] મોટેથી ગાયેલુ (૨) પુ૦ સગીતમા એક અલકાર **–તિ** સ્ત્રી૦ મોટેથી ગાવુ તે(૨)ઉદ્ગીથ, સામગાન (૩)આર્યા છદનો એક પ્રકાર **–થ** પુ૦ સામવેદની ઋચાઓ ગાવી તે (૨) સામવેદનો બીજો ભાગ (૩) ઓમ્કાર

ઉદ્ગ્રીવ વિ૦ [સ] ઊંચી ડોકવાળુ, ઉત્કંઠ

ઉદ્ઘાટન ન૦[સ] બોલવુ તે કૂચીથી ઉઘાડવું તે (૨) સ્પષ્ટ કરવુ – સમજાવવુ તે (૩) ઉઘાડવાનુ સાધન (કૂચી વગેરે) (૪) રૂઢ **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ પહેલપ્રથમ કાઈ ઉઘાડવાની ક્રિયા – વિધિ **૦સમારંભ** પુ૦ તે વિધિને અંગેનો ઉત્સવ

ઉદ્‌ઘાટિત વિ૦[સ્ત્ર.] ઉઘાડેલું,ખોલેલુ (૨) સ્પષ્ટ કરેલુ (૩) પુ૦ સંગીતમા એક અલંકાર
ઉદ્‌ઘૃષ્ટ વિ૦ [સ] નીરસ બૂમ પાડી ગાનાર
ઉદ્‌ઘોષ પુ૦ [સ] ઘાટો, પોકાર (૨) ઢંઢેરો(૩) શોરબકોર, ઘોંઘાટ(૪)ઉદ્‌ઘોષકે માં વાત ચાલવી તે ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ ઉદ્‌ઘોષ વો – કરવો તે
ઉદ્‌દંડ વિ૦ [સં] ઉગામેલા દંડવાળુ (૨) બળ કરવાળુ. ઉદ્‌દામ વિ૦ [સ] અટકાવ કે બંધન વિનાનુ (૨) સ્વચ્છંદી. ઉદ્‌ધૃખલ (૩) ઉગ્ર, કરાલ ૦પક્ષ પુ૦ કરાલ પક્ષ
ઉદ્‌દાલ પું૦ [સં] ગતા વર્ષ (૨) કોદરા
ઉદ્‌દાલક પું૦ [સ] (પ્ર) એક ઋષિનુ નામ
ઉદ્‌દાંત વિ૦ [સં.] નમ્ર, ગરીબ (૨) ઉત્સાહવાળુ
ઉદ્‌દિષ્ટ વિ૦ [સ] બતાવેલુ (૨) ઉદ્દેશાયેલુ, સંબોધાયેલુ (૩) વાગ્યેલુ, ઠોકેલુ [કરનાર
ઉદ્‌દીપક વિ૦ [સ] ઉદ્દીપન કરનાર, ઉત્તેજિત
ઉદ્‌દીપન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સ] સળગાવવુ–પ્રજ્વલિત કરવુ ને (૨) ઉત્તેજણી (૩) ઉત્તેજના (૪) ઉદ્દીપન વિભાવ ૦વિભાવ પુ૦ રસનુ ઉદ્દીપન કરનાર વિભાવ (ના.શા)
ઉદ્‌દીપિત વિ૦ [સ] ઉદ્દીપ્ત કરેલુ
ઉદ્‌દીપ્ત વિ૦ [સ] સળગાવેલું–પ્રજ્વલિત કરેલુ (૨) ઉત્તેજિત થયેલુ ઉત્તેજાયેલુ
ઉદ્‌દેશ પુ૦[સ]હેતુ ધારણા,કરાદો(૨)ઉલ્લેખ,નામ દઈ બતાવવુ – કહેવુ તે (૩) ઉદાહરણ(૪)પ્રશ્ન–વિચાર, તપાસ, શોધન (૫) [ન્યા] ચર્ચવા કે સમજાવવાના પક્ષ કે વાદનુ સ્વરૂપ–કથન ૦ક વિ૦ ઉદ્દેશ બતાવનુ, ઉદાહરણરૂપ (૨) પુ૦ ઉદાહરણ(૩)ઉપદેશક(૪)[ગ] પ્રશ્ન ૦ન ન૦ ઉદ્દેશવુ તે ૦વાદ પુ૦ કુદરતમા બધુ હેતુપૂર્વક થયેલુ છે એવો મત, 'ટેલિયોલોજી' ૦વું સ૦ક્રિ૦[સ ઉદ્દિશ્] નામ દઈને–અનુલક્ષીને બોલવુ–કહેવુ –શ્ય વિ૦ ઉદ્દેશવા–વિચારવા યોગ્ય,લક્ષ્ય (૨) ન૦ (વ્યા) જેને ઉદ્દેશીને કઈ કહેવાયુ હોય તે, કર્તાપક્ષ (૩) હેતુ, પ્રયોજન –શ્યવર્ધક ન૦ ઉદ્દેશ્યના અર્થમા વધારો કરનાર શબ્દ કે શબ્દસમૂહ (વ્યા)
ઉદ્ધત વિ૦ [સ્ત્ર.] ઉદ્ધૃખલ (૨) ઊંચુ – ઉન્નત (૩) ભવ્ય ૦પણું ન૦, ૦વેડા પુ૦બ૦વ૦ ઉદ્ધત જેવુ વર્તન –તાઈ સ્ત્રી૦ ઉદ્ધતપણુ. –તિ સ્ત્રી૦ ઉદ્‌ગતિ (૨) ઉન્નતિ (૩) ગોકર
ઉદ્ધરણ ન૦[સ] ઉદ્ધાર – છુટકારો કરવો અથવા થવો તે (૨) મોક્ષ –વું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ધૃ] ઊંચકવુ અથવા ઉપર જવુ (૨) મુક્ત થવુ, ઉદ્ધાર થવો (૩) સકળ થવુ
ઉદ્ધર્તા વિ૦ [સ] ઉદ્ધારક
ઉદ્ધવ પું૦ [સ] (પ્ર) કૃષ્ણના કાકા અને ભક્ત
ઉદ્ધાર પુ૦ [સ] મુક્તિ, મોક્ષ (૨) છુટકારો (૩) સારી સ્થિતિ થવી તે ૦ક વિ૦ ઉદ્ધાર કરનાર ૦ણ ન૦ ઉદ્ધારવું તે ૦ણકાર વિ૦ ઉદ્ધારક ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ધાર્] ઉદ્ધાર કરવો
ઉદ્ધૃત વિ૦ [સ] અવતરણ તરીકે લીધેલું (૨) ઉદ્ધારેલુ, ઉગારેલુ [ઉજ્જડ
ઉદ્‌ધ્વસ્ત વિ૦ [સ] નાસભાગથી નાશ પામેલુ,
ઉદ્‌બુદ્ધ વિ૦ [સ] જાગ્રત, જગાડેલુ (૨)ઉદ્દીપ્ત, સતેજ થયેલુ (૩) સ્મૃતિમા તાજુ કરેલુ
ઉદ્‌બોધ પુ૦ [સ] જાગ્રત થવુ તે (૨) યાદ આવવુ તે ૦ક વિ૦ ઉદ્‌બોધ કરાવનાર ૦ન ન૦જુઓ ઉદ્‌બોધ ૦વું સ૦ક્રિ૦[સ ઉદ્‌બોધ્] જગાડવું (૨) યાદ દેવુ
ઉદ્‌ભવ પુ૦ [સ] જન્મ, ઉત્પત્તિ પેદાશ (૨) મૂળ (૩) [સ] વિષ્ણુનુ એક નામ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ભૂ] ઉત્પન્ન થવું, જન્મવુ
ઉદ્‌ભાવ પુ૦ [સ.] ઉત્પન્ન કરવું તે(૨)ઉદ્ભવના ૦ક વિ૦ ઉદ્‌ભવ કરનાર, સર્જક ૦ન ન૦ કલ્પના કરવી તે (૨) ઉત્પાદન (૩)ચિંતન (૪) ઉત્પ્રેક્ષા કરવી તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ભાવ્] ઉદ્‌ભવે એમ કરવું, ઉત્પન્ન કરવું –વિત વિ૦ ઊભું કરેલું, બનાવટી, ઉત્પાદિત (૨) કાલ્પનિક
ઉદ્‌ભિજ્જ ન૦ [સ] વનસ્પતિ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ વનસ્પતિશાસ્ત્ર ૦વેત્તા પુ૦ વનસ્પતિવિદ્યાનો જાણકાર
ઉદ્‌ભિદ પુ૦ [સ] ઉદ્‌ભિજ્જ (૨)કુવારો (૩) ઝેર –જ વિ૦ ઉત્પન્ન થયેલુ, બનેલુ (૨) અંકુરરૂપે નીકળેલું (૩) વિકસેલુ, ખીલેલુ (૪) ભેદીને બહાર આવેલુ, દશ્યમાન બનેલુ
ઉદ્‌ભૂત વિ૦ [સ] જન્મેલુ ઉત્પન્ન થયેલું (૨) દેખાય એવું થયેલુ –તિ સ્ત્રી૦ [સ] ઉત્પત્તિ, પેદાશ (૨) ઉદય, આબાદાની

ઉદ્‌ભેદ પું૦ [સ] (ભેદીને) બહાર આવવું તે, ઊગવું તે (૨) વિકસિત થવુ તે (૩) દેખાવુ તે, આવિષ્કાર. ૦૬ વિ૦ ઉઠાવદાર, ખીલી નીકળતુ

ઉદ્‌ભ્રાત વિ૦ [સ] ગાભરુ, વ્યાકુળ (૨) બીનેલુ, છણેલુ

ઉદ્‌મસ્ત,-સ્તીખોર વિ૦ [મ उदमस्त, સ उद्+मस्त] તોફાની, અતિ મગ્ન (૨) કામી -સ્તાઈ -સ્તી સ્ત્રી૦ [તત્પ૦

ઉદ્યત વિ૦[સ]પ્રતીલુ, ઉદ્યમી(૨)નિશ્ચયવાળુ

ઉદ્યમ પુ૦ [સ.] યત્ન મહેનત (૨) ઉદ્યોગ, ચોરી ૦વંત વિ૦ ઉદ્યમવાળુ -મી વિ૦ મહેનતુ, પ્રયત્નશીલ (૨) પરોપકારી

ઉદ્યાન પુ૦ ન૦ [સ] બગીચો, વાડી

ઉદ્યાપન ન૦[સ] ધર્મકર્મ-વ્રતાદિની સમાપ્તિની વિધિ, તેની ઉજવણી [(૨) તત્પ૦

ઉદ્યુક્ત વિ૦ [સ] કામમા પરોવાયેલું, ઉદ્યમી

ઉદ્યોગ પુ૦ [સ] ધંધો, રોજગાર (૨) કામ (૩) મહેનત ૦ધંધો પુ૦ધંધો-રોજગાર, પ્રવૃત્તિ ૦મંદિર ન૦ ઉદ્યોગશાળા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ જ્યા ઉદ્યોગો શીખવાતા હોય તેવી શાળા; ફલાભવન -ગી વિ૦ મહેનતુ, પ્રયત્નશીલ (૨) ધંધાદારી -જક વિ૦ ઉદ્યુક્ત થનાર કે કરનાર

ઉદ્યોત,૦કાર પુ૦ [સ उद्+द्योत] પ્રકાશ, તેજ

ઉદ્રિક્ત પુ૦ [સ] અતિશય, અધિક (૨) દેખાય એવુ, સ્પષ્ટ [(૨) ચડિયાતાપણુ

ઉદ્રેક પુ૦ [સ] વધારો, પુષ્કળતા, અતિશયતા

ઉદ્વહ વિ૦ ઘેટા જેવુ મોં કરી જનાર

ઉદ્વર્તન ન૦ [સ] ચૂંદડી (૨) ખોટુ વર્તન (૩) શરીરે તેલ, લેપ, સુગંધી વગેરે ચોળવુ તે

ઉદ્વસ(-સ્ત) વિ૦ + જુઓ ઉદ્‌ધ્વસ્ત

ઉદ્વાહુ પું૦ [સ] વિવ

ઉદ્વેગ પુ૦ [સ] વ્યાકુળતા, ગભરાટ (૨) ચિંતા (૩) દુ:ખ ૦કર, -જનક વિ૦ ઉદ્વેગ કરાવનાર

ઉદ્વેલ(-ળ) વિ૦ [સ] હર્ષ બહારનુ અતિશય (૨) છલકાતુ, બહાર ઊછળી જતુ

ઉદ્દેશ વિ૦ [સ] ઉપાડું પુગાડું, નવસ્તુ

ઉધઈ(-ર)કરવુ ક્રિ૦કિ (હૃદયનુ) બેડકરવુ, વેડકરવુ ધ્રૂજવુ (૨) ઝબકરવુ, ચોંકવુ (૩) બી જવુ (૪) ધ્રૂણવુ (ભૂતના પ્રવેશથી)

ઉધડિયુ વિ૦ [જુઓ ઊઘડ] ઊધડુ નાખેલુ-આપેલુ (કામ) (૨) ઊઘડુ કામ કરનાર (૩) [લા] બેપરવાઈથી કરેલુ [‘ઉદ્‌ભાત’મા

ઉધમાત પુ૦, -તિયુ, -તી વિ૦ જુઓ

ઉધરકરવુ અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉઘડકરવું

ઉધરસ સ્ત્રી૦ [સ उद्‌ध्वस्?] ઉદ્‌ગ્ર હાસો કર, ખાંસી [-આવવી = ખાંસવુ ખૂબ ખૂબ થવુ -ખાવી = ખાંસવુ, (કફ કાઢવા કે ગળું સાફ કરવા) ખૂ જ અવાજ કરવો -થવી = ઉધરસનુ દરદ થવુ]

ઉધરાવવું સ૦ક્રિ૦ ‘ઊઘરવુ નુ પ્રેર૦

ઉધરાવો પુ૦ ઉઘરાવો ઉઘાર

ઉધાન ન૦ [સ उद्‌धान? મ उद्धाण-ન] ઊંચે ચડવુ તે (૨) એક રોગ દમ (૩) મોટી ભરતી (૪) પશુની કામભોગની ઇચ્છા (૫) ગણની સંખ્યાનો વેપારી રૂઢિ [-ચડવુ = મોટી ભરતી આવવી (૨) દમના રોગનો હલ્લો થવો] ૦ચક્કર વિ૦ વાયલ ગાડુ ૦પડી સ્ત્રી૦ ઉધાનરોગની પડી -ઔષધી (૨) તેરની ગણ્યાને સંકેત ૦પાયુ વિ૦ ત્રણ પાયાનુ, અસ્થિર મનનુ, ગાડા જેવુ

ઉધામો પુ૦ [સ उद्धावन?] પ્રયત્ન (૨) વલખુ, ધમપછાડો [-કરવા = ખૂબ ધમપછાડા કરવા બરો પ્રયત્ન કરવો, વલખા મારવા]

ઉદ્‌ભેદ પુ૦ [સ] (ભેદીને) બહાર આવવું તે, ઊગવુ તે (૨) વિકસિત થવું તે (૩) દેખાવુ તે, આવિર્ભાવ ૦ક વિ૦ ઉઠાવદાર, ખીલી નીકળતુ

ઉદ્‌ભ્રાંત વિ૦ [સ.] ગાભરું; વ્યાકુળ (૨) બીનેલુ, છળેલુ

ઉદ્‌મસ્ત,–સ્તીખોર વિ૦ [મ उदमस्त, स उद्+मस्त] તોફાની, અતિ મગ્ન (૨) કામી –સ્તાઈ.–સ્તી સ્ત્રી૦ [તત્પર

ઉદ્યત વિ૦[સ]ખતીલુ, ઉદ્યમી(૨)નિશ્ચયવાળું,

ઉદ્યમ પુ૦ [સ.] યત્ન મહેનત (૨) ઉદ્યોગ, વ ધો ૦વંત વિ૦ ઉદ્યમવાળુ –ભી વિ૦ મહેનતુ, ખતીલુ (૨) વ ધાદારી

ઉદ્યાન પું૦ ન૦ [સ] બગીચો, વાડી

ઉદ્યાપન ન૦[સ] વર્મકર્મ–વ્રતાદિની સમાપ્તિની વિધિ, તેની ઉજવણી [(૨) તત્પર

ઉદ્યુક્ત વિ૦ [સ] કામમા પરોવાયેલું, ઉદ્યમી

ઉદ્યોગ પુ૦ [સ] વ વો, રોજગાર (૨) કામ (૩) મહેનત ૦ધ ધો પુ૦ધ ધો–રોજગાર પ્રવૃત્તિ ૦મ દિર ન૦ ઉદ્યોગશાળા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ જ્યા ઉદ્યોગો શીખવાતા હોય તેવી શાળા કલાભવન –ગી વિ૦ મહેનતુ, ખતીલું (૨) વ ધાદારી –જક વિ૦ ઉદ્યુક્ત થનાર કે કરનાર

ઉદ્યોત,૦કાર પુ૦ [સ उद्+द्योत] પ્રકાશ, તેજ

ઉદ્રિક્ત પુ૦ [સ] અતિશય, અધિક (૨) દેખાય એવુ, સ્પષ્ટ [(૨) ચડિયાતાપણુ

ઉદ્રેક પુ૦ [સં] વધારો, પુષ્કળતા, અતિશયતા

ઉદ્ધડ વિ૦ ઘેટા જેવુ મો કરી જનાર

ઉદ્વર્તન ન૦ [સ] ચૂંદકો (૨) બોડુ વર્તન (૩) શરીરે તેલ, લેપ, સુગ ધી વગેરે ચોળવુ તે

ઉદ્વસ(–સ્ત) વિ૦ + જુઓ ઉદ્‌ધ્વસ્ત

ઉદ્વાહ પુ૦ [સ] વિવાહ, લગ્ન (૨) ઊંચે લઈ જવુ તે (૩) એક જગાએથી બીજે લઈ જવુ તે ૦ક ઉદ્વાહન કરનાર ૦ન ન૦ ઉદ્વાહ (૨) વિવાહ–લગ્નની ક્રિયા –હિત વિ૦ પરણાવેલુ (૨) ઊછુ કરેલુ (૩) પુ૦ સગીતમા એક અલકાર

ઉદ્વાહની સ્ત્રી૦ [સ.] પ્રૌઢી

ઉદ્વિગ્ન વિ૦ [સ] વ્યાકુળ, ખિન્ન, દુ ખી

ઉદ્વેગ પુ૦ [સ] વ્યાકુળતા, ગભરાટ (૨) ચિતા (૩) દુ ખ ૦કર, –જક વિ૦ ઉદ્વેગ કરાવનારુ

ઉદ્વેલ(–ળ) વિ૦ [સ] હદ બહારનુ અતિશય (૨) છલકાતુ, બહાર ઊછળી જતુ

ઉદ્દેશ વિ૦ [સ] ઉધાડુ પુગાડું, નવગ્નુ

ઉધઇ(–ર)ક્રિ અ૦ક્રિ (હૃદયનુ) ધડકવુ, વલવુ ધ્રૂજવુ (૨) ઝબકવું, ચોકવુ (૩) બી જવુ (૪) ધૂણવુ (ભૂતના પ્રવેશથી)

ઉધડિયુ વિ૦ [જુઓ ઊધડુ] ઊધડુ ગએલુ–આપેલુ (કામ) (૨) ઊધડુ કામ કરનાર (૩) [લા] બેપરવાઈથી કરેલુ [‘ઉદ્‌ભાત’મા

ઉધમાત પુ૦, –તિયુ, –તી વિ૦ જુઓ

ઉધરકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉઘડકવુ

ઉધરસ સ્ત્રી૦ [સ उद्‌ग्रस्?] ઉદ્‌ગ્રસ ઠાસો કફ, ખાસી [–આવવી = ખાસવુ. ખૂ ખૂ થવુ –ખાવી = ખાસવુ, (કફ કાઢવા કે ગળુ સાફ કરવા) ખૂ અવાજ કરવો –થવી = ઉદ્‌ગ્રસનુ દરદ થવુ]

ઉધરાવવું સ૦ક્રિ૦ ‘ઊધરવુ નુ પ્રેરક

ઉધરાવો પુ૦ ઉઘરાવો ઉઘાર

ઉધાન ન૦ [સ उद्‌धान? म उध्याण–न्न] ઊંચે ચડવુ તે (૨) એક રોગ દમ (૩) મોટી ભરતી (૪) પશુની કામભોગની ઇચ્છા (૫) વ્રણની સખ્યાનો વેધારી સ કેત [–ચઢવુ = મોટી ભરતી આવવી (૨) દમના રોગનો હલ્લો થવો] ૦ચક્કર વિ૦ વાયલ ગાડુ. ૦પડી સ્ત્રી૦ ઉધાનરોગની પડી – ઔષધી (૨) તેની સખ્યાને. મ કેત ૦પાયુ વિ૦ વ્રણ પાયાનુ, અસ્થિર મનનુ, ગાડા જેવુ

ઉધામો પુ૦ [સ उद्धावन?] પ્રયત્ન (૨) વલખુ, જમપછાડો [–કરવા = ખૂબ દમ પછાડા કરવા. જબરો પ્રયત્ન કરવો વલખા મારવા]

ઉધાયેલુ વિ૦ (જુઓ ઊચટ) ઊચટવી ખવાયેલું

ઉધાર પુ૦ (સુ) ઉદ્ધર જુઓ ઉદ્ધારવુ (સુ)

ઉધાર(–રુ) વિ૦ [પ્રા उद्धार] દામ આપ્યા વિના નામે લખાવીને, દેવા કરી લીધેલુ કે આપેલુ (૨) ચૂકવાઈ નહિ થયેલુ બાકી [–આપવુ = પૈસા નાણા લીધા વિના કિમત લેવી બાકી નાખી આપવુ, વેચવુ ધીરવુ

ન્મેતુ (૨) આડુ ન્મેતુ નાખ્યું (૩) તત્પર, તૈયાર (૪) આતુર રાહુ ન્મેતુ [નિકંદન

ઉન્મૂલન ન૦ [સં] જડમૂળથી કાઢી નાખવું તે.

ઉન્મેષ પુ૦, ૦ણ ન૦ [સં] પલકારો, આંખની ઉઘાડવાસ (૨) પ્રકટીકરણ, ખુલ્લું (૩) વિકાસ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ 'ટ્રોન્સેન્ડ્રિક મેથડ' ૦યોજના સ્ત્રી૦ 'ટ્રોન્સેન્ડ્રિક પ્લૅન'

ઉપ [સ] ઉપસર્ગ 'પાસે, નજીક' એવો અર્થ ('અધ'થી ઊલટો) બતાવે છે ઉદા૦ ઉપગમન (૨) નામની સાથે 'ગૌણ, ઊતરતું' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ઉપકથા, ઉપનામ [બાગ

ઉપ-આનો પુ૦ પોણી પાઈ આનાનો સોળમો

ઉપકથા સ્ત્રી૦ [સ] મુખ્ય કથામાં આવતી નાની કથા, આડકથા [સાધનસામગ્રી

ઉપકરણ ન૦ [સ] મદદ કરવી તે (૨)

ઉપકરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉપકૃ] ઉપકાર કરવો

ઉપકલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સ.] ગૌણ કળા

ઉપકંઠ વિ૦ [સ] નજીકનું, પડોશનું (૨) પુ૦ પડોશ, નજીકનો ભાગ (૩) પરવાડ (૪) ગળાની નજીકનો ભાગ (૫) તળેટી

ઉપકાર પું૦ [સં] ભલું કરવું તે, કલ્યાણ (૨) મદદ, સહાય (૩) પાડ (૪) શણગાર (જેમ કે, હાર તોરણ વગેરેથી કરાતો) [–થવો = ઉપકાર કર્યાનો ભાર લાગવો કે હોવો તેનું ન ણ થવું ભાર થવો. –માનવો ઉપકાર કર્યા માટે

ઉપકોશ પુ૦ [સ] નિંદા (૨) કપટ

ઉપક્ષય પુ૦ [સં] ક્ષીણ થવું તે, ઘટાડો

ઉપક્ષેપ પું૦ [સ] વર્જ્યાત, ઉલ્લેખ ન્યૂનતા (૨) ધમકી (૩) આરંભ

ઉપગતિ સ્ત્રી૦, –મન ન૦ [સ] પાસે જવું–આવવું તે (૨) જ્ઞાન (૩) અંગીકાર; સ્વીકાર

ઉપગા સ્ત્રી૦ [સ] આપેલા વાક્યની પાસે તે પાસે જતી હોવા છતાં, અમુક નિયત કરેલા અંતર સુધીમાં વાક્યને પહોંચે નહિ એવી લીટી 'ઍસિમ્પ્ટોટ' [ગ]

ઉપગામ ન૦ નાનું ગામ ગામડું

ઉપગામી વિ૦ [સં] ઉપગમન કરનારું

ઉપગીતિ સ્ત્રી૦ [સ] એક છંદ

ઉપગુણ પુ૦ [સ.] મુખ્ય નહિ એવો ગુણ(ઃ) [ગ.] 'ટ્રોન્સેન્ડ્રિશન્ટ'

ઉપગુરુ પુ૦ [સં.] મદદનીશ ગુરુ – શિક્ષક

ઉપગૂહન ન૦ [સ] આલિંગન

ઉપગ્રહ પુ૦ [સં] મુખ્ય ગ્રહની આસપાસ ફરનારો ચંદ્ર જેવો નાનો ગ્રહ (૨) આકાશમાં આવેલા નાના ગ્રહોમાનો દરેક (ધૂમકેતુ, રાહુ કેતુ ઇત્યાદિ ઉપગ્રહો કહેવાય છે)

ઉપઘાત પુ૦ [સં] ઈજા, હાનિ (૨) મારી નાખવું તે (૩) નાશ

ઉપચક ન૦ [સં] મુખ્ય ચક્રને આધારે ફરતું – નાનું ચક્ર (૨) એક પક્ષો

વિ૦ ઉપચાર કરનારુ, ચિકિત્સક (૨) પુ૦ સેવક દાસ -રિકા સ્ત્રી૦ ઉપચારક સ્ત્રી, સેવિકા, દાસી -રી વિ૦ ઉપચારક

ઉપચિત વિ૦ [સં] એકઠું કરેલુ, સંચિત (૨) વધેલુ, મોટુ થયેલુ (૩) મજબૂત થયેલુ, વાદિમા વધેલુ

ઉપચિત્ર પુ૦ [સં.] એક છંદ

ઉપચીયમાન વિ૦ [સં] એકઠું થતુ, ભેગુ થતુ, વધતુ [ઓળો

ઉપચ્છાયા સ્ત્રી૦ [સં] ઓળાનો ઓળો, ઝાંખો

ઉપછટ(-ત) સ્ત્રી૦ સાંપનોની છત-પુષ્કળતા

ઉપજન પુ૦ [સં] પરિવાર (૨) [વ્યા] ઉમેરો

ઉપજનઉ વિ૦ [જુઓ ઊપજવુ] ઊપજ કરનારુ, ઉત્પાદક (૨) ફળદ્રુપ, ઉસાળ

ઉપજાતિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં] એક છંદ

ઉપજાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊપજવુ'નુ પ્રેરક, પેદા કરવુ જન્મ આપવો (૨) બનાવવુ, ઊભુ કરવુ, કલ્પવુ -વડા(-રા)વવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક)

ઉપજિહ્વા સ્ત્રી૦ [સં.] જીભના મૂળ પાસેની નાની જીભ

ઉપજીવ પુ૦ [સ] નાનુ જીવડુ

ઉપજીવક વિ૦ [સં] કોઈની ઉપર જેની આજીવિકા ચાલતી હોય એવુ (૨) પુ૦ આશ્રિત માણસ દાસ [જીવિકા, ગુજરાન

ઉપજીવન ન૦, ઉપજીવિકા સ્ત્રી૦ [સં] આ-

ઉપજીવી વિ૦ (૨) પુ૦ [સ] જુઓ ઉપજીવક

ઉપજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સં] સ્વયં પ્રેરણાથી થતુ જ્ઞાન

ઉપજ્ઞાન ન૦ [સં] ગૌણ જ્ઞાન, સંસારજ્ઞાન

ઉપઝૂલણા પુ૦ એક છંદ

ઉપટણ(-ણું) ન૦ [જુઓ ઉટવણ] નહાતા નહેતા શરીરે ચોપડવાનુ સુગંધી દ્રવ્ય, પીઠી, ઉબટણ

ઉપટામણી સ્ત્રી૦ વેવાઈની આગળ વાચવામા આવતી કન્યાના સગાઓની યાદી (૨) લગ્નનો દસ્તાવેજ, લગ્નપત્ર

ઉપટાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊપટવુ નુ પ્રેરક, ઝાપ્ટુ કરવુ (૨) દિલગીર કરવુ [ઉપાડવાનુ મહેનતાણુ

ઉપડાઈ સ્ત્રી૦, -મણ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦

ઉપડાવવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ઉપાડવુ', 'ઊપડવુ'નુ પ્રેરક, ઊપડે-ઉપાડે એમ કરવુ; ઉત્તેજવવુ (૨) ઉપાડવામા મદદ કરવી

ઉપણાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊપણવુ નુ પ્રેરક, ઊપણે એમ કરવુ (૨) ઊપણવામા મદદ કરવી

ઉપણિયુ ન૦ ઊપણવાનુ સાધન-ટોપલો, સૂપડુ જે હોય તે

ઉપતટ પુ૦[સ]ભાઠુ,ઓછા વપરાશવાળો કિનારો

ઉપતાપ પુ૦ [સ] ઉતાપો, દુ:ખ. પીડા

ઉપતંત્રી પુ૦ [સં] મદદનીશ તંત્રી

ઉપત્યકા સ્ત્રી૦[સ]તળેટીની-નીચાણની જમીન

ઉપદંશ પુ૦[સ] કરડવુ તે, ડંખ(૨)એક રોગ, ચાંદી [થયેલો હોય તેવુ

ઉપદિષ્ટ વિ૦ [સ] ઉપદેશેલુ (૨) જેને ઉપદેશ

ઉપદેવ પુ૦, ૦તા પુ૦, સ્ત્રી૦[સ]ગૌણ-નાનો દેવ (યક્ષ, ગંધર્વો, અપ્સરા જેવા)

ઉપદેશ પુ૦ [સં]શિક્ષણ (૨) બોધ, શિખામણ, સલાહ (૩) પાસેનો દેશ ૦ક વિ૦ (૨) પુ૦ ઉપદેશ આપનાર ૦કવિતા સ્ત્રી૦ બોધપ્રધાન કવિતા ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં ઉપદિશ્] ઉપદેશ આપવો-કરવો -શામૃત ન૦ અમૃત જેવો ઉત્તમ ઉપદેશ

ઉપદેષ્ટા પુ૦ [સં] ઉપદેશક, ગુરુ, આચાર્ય

ઉપદ્રવ પુ૦ [સં] પજવણી (૨) ઈતિ, પીડા (૩) ત્રાસ,ઉપાધિ (૪)સંકટ,આપદા ૦કર, ૦કારક વિ૦ ઉપદ્રવ કરનારુ -રી વિ૦ ઉપદ્રવકારક

ઉપદ્વીપ પુ૦ [સ] નાનો બેટ [ધાતુ

ઉપધાતુ સ્ત્રી૦[સ] હલકી-ગૌણ ધાતુ(૨) મિશ્ર

ઉપધાન ન૦ [સ] ઓશીકુ, તકિયો

ઉપધાન્ય ન૦[સ]ખડધાન,હલકી જાતનુ અનાજ

ઉપધારણા સ્ત્રી૦ [સ] ચિત્તને એકાગ્ર કરવાનો એક પ્રકાર

ઉપધ્માનીય પું૦ [સ] સંસ્કૃત વ્યાકરણ અને વર્ણમાળામા પ અને ફ ની પૂર્વે આવતો મહાપ્રાણ વિસર્ગ

ઉપનક્ષત્ર ન૦ [સ] સત્તાવીસ મુખ્ય નક્ષત્રો સિવાયનુ કોઈ પણ ગૌણ નક્ષત્ર (એ કુલ ૭૨૯ કહેવાય છે.)

ઉપનગર ન૦ [સ] મુખ્ય નગરનુ પરું, 'સબર્બ'

ઉપનય પુ૦[સં]ઉપનયન(૨)ન્યાયના પંચાવયવ

વાક્યોમાનુ ચોથું – જેમા સાધ્યથી (વહ્નિ) વ્યાપેલુ સાધન(ધૂમ)પક્ષ(પર્વત)ઉપર છે એમ બતાવવામા આવે છે. ૦ન ન૦જનોઈ દેવુ તે, તેનો સંસ્કાર (૨) જનોઈ [મંત્રી વગેરેનુ)

ઉપનામ ન૦ [સ] બીજુ નામ (લાડ, અહક

ઉપનાયક પુ૦[સ]નાર્તા,નાટકાદિમા મુખ્ય નાયક પછીનુ બીજુ પાત્ર (૨) ઉપપતિ, યાર

ઉપનાયિકા સ્ત્રી૦ [સ] મુખ્ય સ્ત્રીપાત્ર પછીનુ બીજું પાત્ર

ઉપનાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊપનવુ નુ પ્રેરક

ઉપનિધિ પુ૦ [સ] થાપણ, આડમા મૂકેલી વસ્તુ

ઉપનિયમ પુ૦ [મ] પેટાનિયમ

ઉપનિવેશ પુ૦[સ]સંસ્થાન,વસાહત 'કૉલોની'

ઉપનિષત્કાર પુ૦ [સ] ઉપનિષદનો કર્તા

ઉપનિષદ સ્ત્રી૦, ન૦ [સ] વેદનો અંતર્ગત ગણાતો અને તેના ગૂઢ અર્થોનિ સ્પષ્ટ કરતો, બ્રહ્મવિદ્યાનુ પ્રતિપાદન કરતો તાત્ત્વિક ગ્રંથ (૨) વેદ-રહસ્ય (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન (૪) રહસ્ય ૦કાર પું૦ જુઓ 'ઉપનિષત્કાર' [જવાયેલુ

ઉપનીત વિ૦[સ]ઉપનયન પામેલુ (૨) પાસે લઈ

ઉપનેત્ર ન૦ [સ] ચશ્મુ

ઉપન્યાસ પુ૦ [સ] પાસે – જોડાજોડ મૂકવું તે (૨) ઉપનિધિ (૩) લખાણ, સૂચના, દૃષ્ટાન્ત (૪) પ્રસ્તાવના, ઉપોદ્ઘાત(૫)ઉલ્લેખ (૬) વ્યાન વાખ્યાન (૭) નવલકથા

ઉપપતિ પુ૦ [સ] યાર (૨) દિયર

ઉપપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] સાબિતીમા પ્રમાણો અને દાખલા બતાવવા તે (૨) સિદ્ધિ, યુક્તિ (૩) પુરવો પ્રમાણ (૪) ઉપાય, ઇલાજ સાધન

ઉપપત્ની સ્ત્રી૦ [સ] મુખ્ય નહિ એવી પત્ની (૨) રખાત

ઉપપદ ન૦ [સ] પૂર્વે બોલાયેલો અથવા આગળ જોડાયેલો શબ્દ (૨) સમાસનો પહેલો શબ્દ (૩) ઉપાધિ, અડક ૦સમાસ પુ૦ ધાતુસાધિત શબ્દ – કૃદંતની સાથે થતો નામનો સમાસ ઉદા૦ કુલકાર, ધરણેંદ્ર

ઉપપન્ન વિ૦ [મ] મેળવેલુ; પ્રાપ્ત કરેલું (૨) –ની સાથે આવેલુ (૩) યોગ્ય સુસંગત (૪) સાબિત — સિદ્ધ થયેલુ

ઉપપરિણામ ન૦ [સ] ગૌણ પરિણામ

ઉપપંથ પુ૦ [ઉપ+પથ] સંપ્રદાયનો કાંટો (૨) નાનો માર્ગ, કેડી

ઉપપાતક ન૦ [મ] ગૌણ પાપ

ઉપપાદક વિ૦ [સ] ઉપપન્ન કરનાર ૦રત્ન. –ન ન૦ ઉપપન્ન હોવુ કે કરવુ તે

ઉપપુર ન૦ [સ] ઉપનગર, પરુ [પુરાણ

ઉપપુરાણ ન૦[સં] મુખ્ય નહિ એવુ – ગૌણ

ઉપપ્રધાન પુ૦ [સ] મદદનીશ પ્રમુખ

ઉપપ્રશ્ન પુ૦, ન૦ [સ] પ્રશ્ન પરથી નીકળતો પ્રશ્ન (૨) ગૌણ પ્રશ્ન

ઉપપ્રદાન ન૦ [સ] ભેટ, નજરાણુ (૨) લાંચ

ઉપપ્લવ પુ૦ [સ] સંકટ, આકૃત ઉત્પાત (૨) જુલમ, પીડા (૩) ગ્રહણ કરવુ તે (૪) [સ] ગ્રહ ૦કારક વિ૦ ઉપપ્લવ કરે એવુ –ી વિ૦ ઉપપ્લવવાળુ [આતિગન

ઉપપ્રર્હણ ન૦ [સ] ભેટ (૨) ભેટવુ તે

ઉપપ્રાહુ પુ૦ [સ] કોણીથી નીચેનો હાથ

ઉપબૃંહણ ન૦ [સ] વધારો, વધારવુ તે

ઉપભાષા સ્ત્રી૦ [સ] મુખ્ય ભાષાનો ગૌણ ભેદ બોલી [માલિક (૩) વારસ

ઉપભોક્તા પુ૦ [સ] ઉપભોગ કરનાર (૨)

ઉપભોગ પુ૦ [સ] ભોગવટો (૨) અનુભવ લહાવો (૩) માણવુ – મજા લેવી તે. ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ [ઉપભોગ પરથી] ઉપભોગ કરવો –ગી વિ૦ ઉપભોગ કરનાર –ગ્ય(–જ્ય) વિ૦ ઉપભોગ કરવા યોગ્ય

ઉપમઇ પુ૦ [મ] મુખ્ય મઠની શાખા

ઉપમર્દ પુ૦ [સ] મર્દન કરવુ તે (૨) નાશ ૦ક વિ૦ ઉપમર્દ કરનાર

ઉપમંત્રી પુ૦ [સ] મદદનીશ મંત્રી

ઉપમા સ્ત્રી૦[મ]સરખામણી(૨)મળતાપણુ (૩) [કા શા] એક અર્થાલંકાર–જેમા ઉપમેય તથા ઉપમાનભેદ કાયમ રાખીને તેમનો સમાન ધર્મ બતાવવામા આવે છે [–આપવી = સરખાવવુ (૨)ઉપમા અલંકાર સાધવો –લેવી = દાખલા તરીકે કહેવુ.] ૦ન ન૦ જેની સાથે સરખામણી હોય તે (૨) [ન્યા.] ચાર પ્રમાણોમાનુ એક – પ્રસિદ્ધ વસ્તુના સાધર્મ્યથી સાધ્ય સિદ્ધ કરવુ તે

ઉપમાતા સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] ધાવ (૨) અપરમા
ઉપમિત વિ૦ [સ્ત્ર] સરખાવેલુ, ઉપમાવાળુ
૦ક્ષમાસ પુ૦ પૂર્વપદ ઉપમિત અને ઉત્તરપદ ઉપમાન હોય એવો સમાસ ઉદા૦ નરસિંહ
-તિ સ્ત્રી૦ ઉપમા, સરખામણી (૨) [ન્યા] ઉપમા અથવા સાદૃશ્યથી થતુ જ્ઞાન
ઉપમેય ન૦ [સ્ત્ર] જેને ઉપમા આપવામા આવી હોય તે -યોપમા સ્ત્રી૦ જેમા ઉપમેયની ઉપમા ઉપમાન હોય અને ઉપમાનની ઉપમા ઉપમેય હોય એવો અર્થાલંકાર(કા શા)
ઉપયુક્ત વિ૦ [સ્ત્ર] બરોબર, બરાબર યોગ્ય, અનુરૂપ (૨) ઉપયોગી ૦તા સ્ત્રી૦ ૦તાવાદ પુ૦ ઉપયોગી તે જ સારુ એવો મત, જાહેર સેવાનો એકમાત્ર હેતુ, વધારેમા વધારે સંખ્યાનુ વધારેમા વધારે ભલુ કરવુ, એવો મત, યુટિલિટેરિયેનિઝમ'
ઉપયોગ પુ૦ [સ્ત્ર] કામ, વાપર, વપરાશ (૨) અર્થ, બરિયાત (૩) (જૈન) ધ્યાન, સાવચેતી [-લેવો = ઉપયોગ કરવો, વાપરવુ, અર્થ કરવો] ૦વાદ, -તાવાદ પુ૦ જુઓ ઉપયુક્તતાવાદ -તા સ્ત્રી૦ ઉપયોગીપણુ -ગી વિ૦ ઉપયોગમા આવે તેવુ, અર્થનુ કામનુ, સાર્થક
ઉપર ન૦ + ઉપગણુ, વહાણ
ઉપર અ૦ [સ્ત્ર ઉપરિ] પર ઊંચે ઉદા૦ 'ઉપર આકાશ ને નીચે ધરતી' (ક્રિ૦ વિ૦ તરીકે) (૨) સ્થાન કે ક્રમથી જોતા નીચે કે પાછળ નહિ પણ એથી ઊલટુ (નામયોગી અ૦ તરીકે) ઉદા૦ 'ઘર ઉપર' (૩) -ના કરતા વધારે ઉપરાત ઉદા૦ 'સો ઉપર અર્થ થશે' (૪) (-ના કરતા) ચડિયાતુ કે આગળ આવે એમ ઉદા૦ 'વર્ગમા તે ઉપર રહે છે' 'ઘરમા એનો હાથ ઉપર છે' 'તેનુ સ્થાન ઉપર છે' (૫) અગાઉ પૂર્વે ઉ૦ા૦ 'વેદો હજારો વર્ષ ઉપર લખાયા. 'ઉપર લખ્યા પ્રમાણે (૬) (કોઈ ભાવની સાથે શ પ્ર મા) -ની પ્રત્યે ઉદા૦ 'પશુ ઉપર દયા, ક્રોધ, ક્રૂરતા' ઇ૦ 'મારી ઉપર રોફ ન મારો, ક્રોધ ન કર' (૭) -ના આધારે, -ને લઈને, -ને કારણે ઉદા૦ 'ગા ઉપર આ કૂદાકૂદ છે?' 'બાપના પૈસા ઉપર તાગડધિન્ના ના કરો' 'એના કહ્યા ઉપર આટલુ બધુ લાગી જાય? (૮) -ની આડવી, -ને આધારે ઉદા૦ 'વર કે માલ ઉપર પૈસા ધીરે છે' (૯) કે૦ માથે આવતા, તે ઉંમર થયે કે થાય ત્યારે કે ત્યાર પછી કે થાય એટલે ઉદા૦ 'મળર આવ્યા ઉપર હુ જઈ આવીશ' 'નેતાઓ ગુજર્યા ઉપર કાંઈ થાય' 'તેના આવવા ઉપર સભા મુલતવી રાખી' (૧૦) વિષે, બાબતમા ઉદા૦ 'ગાય ઉપર નિબંધ લખો' 'એના વ્યાખ્યાન ઉપર મારે કાંઈ કહેવાનુ નથી' (૧૧) -ના કિનારા ઉપર, -ને કિનારે ઉદા૦ 'કાશી ગંગા ઉપર છે' 'તે નદી ઉપર ફરવા ગયો' 'તે તળાવ ઉપર બેઠો છે' (૧૩) -ની લગોલગ ઉદા૦ તેઓ મારામારી ઉપર પહોંચ્યા હવે તે પૂરુ થવા ઉપર છે (૧૨) -સપાટી ઉપર (પ્રાય પ્રવાહી સાથે) ઉદા૦ 'મલાઈ ઉપર આવી' 'પડ્યો તેવો તો ઉપર આવ્યો, પછી ડૂબી ગયો' 'છેવટે તે વાત ઉપર આવી (૧૪) (સાતમી વિભક્તિનો ભાવ બતાવે છે) તે જગાએ સ્થાને ઉદા૦ 'દુકાન ઉપર કોણ બેસે છે?' 'ઘર ઉપર આવજો'. 'મન ઉપર અસર થઈ' 'કામ ઉપર હોઉ ત્યારે' [-કરવુ = આગળ પડતુ -પહેલું કરવુ, જાહેરાતમા આણવુ, જશ ગાવો (૨) ઉપગણુ લેવુ -જવુ = જાત-સ્વભાવ કે પ્રાણ દાનનુ પોત પ્રકાશવુ નીચે પ્રમાણે શ પ્ર મા આવે છે 'આભર ઉપર ગયો', 'માબહેન ઉપર ના જા,' 'જાત ઉપર ગયા વગર રહે? -થઈને = ઉપરવટ જઈને, ના કહ્યા છતા, અવગણીને -નીચે કરવું = તળેઉપર કરવુ, સેળભેળ કરવુ ઉપરતુ નીચે ને નીચેનુ ઉપર કરવુ -નીચે થવુ = આતુરતા કે અધીરાઈથી કે ઉત્કટતાથી વર્તવુ, (કાંઈ ને કાંઈ કરવા) અધીરુ થવુ, ઊંચુનીચુ થવુ. -બેસવું, -ને ઉપર બેસવુ = દેખરેખ રાખવાનુ કામ હોવુ (કોઈ માણસ કે કામની), તેનુ ધ્યાન રાખી સભાળવુ -ને ઉપર રાખવું = ઉપર કરવુ, નીચુ ન પડવા દેવુ

(૨) લાડ લડાવવા, ખૂબ સભાળવું –પગ મૂકવો = ના માનવુ; અવગણવુ (૨) કચડવું –પડવું = હરીફાઈમા ઊતરવુ, વચ્ચે આવવુ (૨) –ને આશરે જવું, બોજારૂપ થવુ (૩) રૂપ ગુણ ઇ૦મા મળતુ આવવુ ઉદા૦ 'એ એના બાપ ઉપર પડયો છે.' –રહીને = બાત દેખરેખ તળે, બાણી-બૂજીને (–ઊભું રહીને પણ કહેવાય છે.)] ૦ઉપરથી અ૦ ઊડાણમા ઊતર્યા વિના (૨) માત્ર સપાટી ઉપરથી (૩) સહેજસાજ ૦ઉપરનું વિ૦ ઉપરચોટિયુ. ૦ચોટિયુ. –છલું (–લ્લું) વિ૦ છીછરૂ, ઉપલકિયું. ૦ટપકે અ૦ ઉપર ઉપરથી (૨) ચોપડામા રીતસર લખ્યા વિના. ૦દળ ન૦ જમીનતળ પર કરેલુ બાધકામ ૦થી અ૦ ઉપલે સ્થાનેથી કે સપાટી પરથી (૨) બહારથી, બાહ્યત ('અંદરથી'થી ઊલટું) ૦મતું વિ૦ ઉપરવટ કરતા મતવાળુ ૦વટ સ્ત્રી૦ અનધિકાર ઉપરીપણુ દાખવવુ તે (૨) ઉલ્લંઘન, અવગણના (૩) વિ૦ વિરુદ્ધ, અવગણતુ (૪) ટપે એવુ, સરસાઈ કરતું. (–જવું, થવું = અવગણીને ચાલવુ) ૦વટણો પુ૦ બલનો બત્તો, વાટવાનો પત્થર ૦વાસ (–સો) પુ૦ મેડાનો વાસ ૦વાસ્યિો પુ૦ ભગી [ઉપર ઓઢવાનુ વસ્ત્ર

ઉપરણી સ્ત્રી૦ [સ પ્રાવરણ, પ્રા પાઉરણ] ઓઢણી,

ઉપરણુ ન૦, –ણો પુ૦ [જુઓ 'ઉપરણી'] બેસ, પિછોડી, અંગવસ્ત્ર

ઉપરત વિ૦ [સ] વૈરાગી, સંસારમાથી જેનું ચિત્ત ઊઠી ગયેલુ છે એવુ (૨) અટકી પડેલુ; શાંત (૩) નિર્વેદયુક્ત, કંટાળેલુ –તિ સ્ત્રી૦, –મ પુ૦ ઉપરત થવુ તે, ઉપરામ

ઉપરવટ, ઉપરવટણો જુઓ 'ઉપર'મા

ઉપરવાડ સ્ત્રી૦ [સં ઉપરિ + વાટ] ઘર, ફળિયુ કે ગામની નજીકનો ભાગ પરવાડ (૨) ઘરની વાડ–સીમાત દીવાલની બે બાજુનો ભાગ –ડિયો પું૦ ઉપરવાડે રહેનારો, આશ્રિત માણસ (૨) પાસેના ગામની ખેતી કરનાર ખેડૂત

ઉપરવાસ અ૦ પવન કે પાણીના વહનની વિરુદ્ધ દિશાએ, ઉપલે ભાગે .

ઉપરશ્યા(સો), –સિયો જુઓ 'ઉપર'મા

ઉપરંગ પું૦ ગમ્મત [એક, લાગલાગટ

ઉપરાઉપર, ઉપરાઉ(–છા)પરી અ૦એક પછી

ઉપરાજવું સ૦ ક્રિ૦ [સ્ત્ર ઉપાર્જ્] ઉપાર્જન કરવુ, કમાવુ ['ડુમીનિયન'

ઉપરાજ્ય ન૦ [સં] મુખ્ય નહિ એવુ રાજ્ય,

ઉપરાણું (–ળું) ન૦ [હિં ઉપરાલા, મ ઉપરાઠ્ઠા] પક્ષ લેવો તે, તરફદારી [–લેવું = પક્ષમાં જવુ, તરફદારી કરવી]

ઉપરામ પું૦ [સ.] ઉપરમ, નિવૃત્તિ (૨) વિરામ, અટકવુ તે (૩) સન્યાસ (૪) મૃત્યુ

ઉપરામણી સ્ત્રી૦ ['ઉપર' પરથી] તફાવત; ઠરાવેલી કિંમતથી ઉપરનુ જે હોય તે

ઉપરાળું ન૦ જુઓ ઉપરાણુ, તરફદારી

ઉપ(–ર)રાંકું (૦) વિ૦ પાસાબેર એવુ (૨) બાજુ ઉપરનુ, સામેનુ (૩) ઊભુ (૪) અવળુ, ઊલ્ટું

ઉપરાંત અ૦ [હિં, મ] વધારે, વિશેષમા (૨) સિવાય, વળી બીજું (૩) પછી, ઉપરથી

ઉપરિતન વિ૦ [સ] ઉપરનુ ઊંચેનુ

ઉપરી પુ૦ ['ઉપર' પરથી] ઉપરનો અધિકારી (૨) વિ૦ ઉપરનુ ૦પણુ ન૦

ઉપ(–ર)રુ વિ૦ [સ ઉપરિ, પ્રા. उप्परि] પાસાબેર (૨) ઊભુ (જેમ કે ખાટલો ઉપરો કરવો)

ઉપરો(–ર્યું)ક્ત વિ૦ [સ ઉપરિ + उक्त] ઉપર કહેલુ –જણાવેલુ

ઉપરૂપક ન૦ [સ] નાટકનો એક પ્રકાર

ઉપર્યુક્ત વિ૦ [સ] ઉપર કહેલું –જણાવેલુ

ઉપરોધ પુ૦ [સ] રોકાણ, પ્રતિબંધ; વિઘ્ન (૨) ઘેરવુ તે (૩) પીડા, દુખ ૦કર, ૦ધી વિ૦ ઉપરોધવાળુ કે કરે એવુ

ઉપલ પુ૦ [સં] પથ્થર: શિલા, બડક (૨) રત્ન

ઉપલક વિ૦ ઉપર ઉપરનુ ઉપરચોટિયુ (૨) કાલતુ; વધારાનુ (૩) ચોપડામા (કોઈ ખાસ બાતે) નહિ નોંધેલુ એવુ [–માંડવું, –રાખવું = ખાસ કોઈને બાતે નોંધ્યા કે પાડયા વગર ચોપડામા રકમ લખવી કે ટપકાવી રાખવુ] –ક્યિુ વિ૦ ઉપર ઉપરનુ, ઉપરચોટિયુ, બસ પૂર્ણ

ઉપલક્ષણ ન૦ [સં] ચિહ્ન, વિશેષ લક્ષણ (૨) ઇશારત સૂચન (૩) [કા૦ શા] એક અર્થાલંકાર,

જેમા વસ્તુના એક ભાગ વડે આખી વસ્તુનો બોધ કરાવાય છે

ઉપલક્ષિત વિ૦ [સં] ઉપલક્ષણથી સૂચવાયેલુ

ઉપલક્ષ્ય વિ૦ [સ] ઉપલક્ષણ કે અનુમાનથી સમજાય એવુ (૨) ન૦ ટેકો, આશ્રયસ્થાન (૩) અનુમાન

ઉપલબ્ધ વિ૦ [સ] મળેલુ, મેળવેલુ (૨) જાણેલુ -ધિ સ્ત્રી૦ પ્રાપ્તિ, લાભ (૨) બોધ, જ્ઞાન

ઉપલભ્ય વિ૦[સ] મેળવી-જાણી શકાય એવુ (૨) માનનીય, સ્તુતિપાત્ર ૦માન વિ૦ મળતુ, પ્રાપ્ત થતુ [એક ઔષધિ, અનંતમૂલ

ઉપલમ(-સા)રી સ્ત્રી૦ [સ ઉત્પલમારિકા]

ઉપલાણ વિ૦ ઉપરનુ, ઉપરના ભાગનુ, ઊંચેનુ (૨)ન૦ ઉપલો ભાગ અથવા બાજુ -ણું ન૦ બુઓ ઉપલાણ

ઉપલિયુ ન૦ એક રોગ ઉટાટિયું

ઉપલી સ્ત્રી૦ [સ ઉપલ પરથી] જમીનમા દાટેલી ખાડણી, ખાડણિયો

ઉપલુ (લુ,) વિ૦ [હિં ઉપલ્લા] ઉપરનુ (૨) આગળ આવેલુ કે જણાવેલું

ઉપલેટ ન૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ [લીપણ

ઉપલેપ પુ૦, ૦ન ન૦ [સ] લેપ કરવો તે (૨)

ઉપવન ન૦ [સ] બગીચો, વાડી

ઉપવસ્ત્ર ન૦ [સ] અંગવસ્ત્ર ખેસ

ઉપવાત પુ૦ [સ] પવન. વાયુ

ઉપવાસ પુ૦ [સ] વ્રત કે નિયમ તરીકે ન ખાવુ-ઇંદ્રિયોના ભોગનો ત્યાગ કરવો તે(૨) ન ખાવુ તે, અનશન -સી વિ૦ ઉપવાસ કરનાર

ઉપવિદ્યા સ્ત્રી૦ [સ] ચૌદ મોટી વિદ્યાઓથી ગૌણ વિદ્યા

ઉપવિરોધ પુ૦ [સ] બે નિર્દોષોના અમુક અંશ વચ્ચેનો વિરોધ, 'સમ-ડોન્ટ્રી ઓપોઝિશન' ઉદા૦ 'કેટલાક માણસ ડાહ્યા છે, કેટલાક માણસો ડાહ્યા નથી' (ન્યા)

ઉપવિષ ન૦[સ] બનાવટી ઝેર (૨) ઘેનનુ ઓસડ

ઉપવીત ન૦ [સ] જનોઈ [-આપવું, દેવું = જનોઈ પહેરાવવી, તેનો વિધિ ઉત્સવ કરવો -પહેરવુ = જનોઈ ધારણ કરવી, તેનો સંસ્કાર થવો કે ગ્રહણ કરવો]

ઉપવેદ પું૦ [સ] વેદોમાથી નીકળેલી ગૌણ વિદ્યાઓ, જેવી કે, આયુર્વેદ, ધનુર્વેદ, ગાંધર્વ-વેદ અને સ્થાપત્ય શાસ્ત્ર

ઉપવેશન ન૦ [સ] બેસવુ તે, બેઠક

ઉપશમ પુ૦, ૦ન ન૦ [સ] શાન પડવુ -વિશ્રામ લેવો તે, શમવુ તે (૨) શાંતિ નિવૃત્તિ (૩) સાત્વન ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉપશમ્] શાંત-નિવૃત્ત થવુ, અટકવુ

ઉપશય પુ૦ [સ] અમુક દવા કે ખોરાકની અસર પરથી જણાતુ નિદાન કે ઉપચાર

ઉપશાખા સ્ત્રી૦ [સ૦] મુખ્ય શાખાનો ફાંટો

ઉપશાસ્ત્ર ન૦[સ] મુખ્ય શાસ્ત્ર ઉપરથી બનેલુ ગૌણશાસ્ત્ર [(કામકોવાદિનુ)શાંત પડવુ તે,

ઉપશાંત વિ૦ [સ] શાંત -તિ સ્ત્રી૦ શાંતિ

ઉપશિક્ષક પુ૦ [સ] મદદનીશ શિક્ષક

ઉપશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સ.] સાંભળવુ -કાન માંડવા તે (૨) જ્યાં મુકી સંભળાય તે અંતર (૩) એક અલૌકિક વાણી-વનદેવતાની ભવિષ્યસૂચક વાણી (૪) વચન, સ્ત્રીજાતનુ વચન

ઉપસમિતિ સ્ત્રી૦ [સ] પેટા સમિતિ

ઉપસર્ગ પુ૦ [સ] રોગ, માંદગી (૨) આફત, ઈતિ (૩) અપશુકન, મરણચિહ્ન (૪) દેવ અને મનુષ્ય વગેરે તરફની કનડગત (જૈન) (૫) [વ્યા] ધાતુઓ કે ધાતુ ઉપરથી બનેલા નામોની આગળ જોડાતો તથા તેમના મૂળ અર્થમા વિશેષતા આણતો શબ્દ કે અવ્યય (પ્ર, પરા, અપ, સમ્, અનુ, અવ, નિસ્ અથવા નિર્, દુસ્ અથવા દુર્, વિ, આ, નિ, અધિ, અપિ, અતિ, સુ, ઉત-દ્, અભિ,પ્રતિ, પરિ,ઉપ)

ઉપસંહાર પુ૦ [સ] ખુશ રાખવુ -અનુમોદન આપવુ તે (૨) માન આપવુ તે (૩) લેવુ-સ્વીકારવુ — સંવરવુ તે [દીક્ષા

ઉપસંપદ(-દા) સ્ત્રી૦ [સ] બૌદ્ધ ભિક્ષુ થવાની

ઉપસંહાર પુ૦ [સ] એકત્ર કરવું તે(૨)સંગ્રહ (૩) દૂરનો આટોપી લેવુ તે

ઉપસાગર પું૦ [સ] પહોળા મુખનો અખાત

ઉપસાટ પુ૦ [ઊપસવુ] ઊપસવુ તે (૨) સોજો (૩) ફુલાવો

ઉપસાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊપસવુ'નુ પ્રેરક

ઉપસિદ્ધાંત પુ૦[સ્ત્ર] મુખ્ય સિદ્ધાતમાથી સીધી રીતે ફલિત થતો સિદ્ધાત, 'કોરોલરી'

ઉપસ્કર પુ૦[સ્ત્ર] સામગ્રી,સાહિત્ય(૨)વગખટલો (૩) સભાર, મશાલો (૪) શણગાર, વરેણુ (૫) ઠપકો (૬) મારવું – ઈત્યિ કરવી તે ૦ણ ન૦ ભ્રાણ – શણગાર સર્જવા તે (૨) મારવું – ઈત્યિ કરવી તે (૩) સ ગ્રહ (૪) વિકાર, ફેરફાર (૫) અધ્યાહાર (૬) ઠપકો

ઉપસ્કાર પુ૦[સ્ત્ર] પૂર્તિ, પુરવણી (૨) વરેણુ (૩) જુઓ ઉપસ્કરણ અર્થ ૧,૩,૫

ઉપસ્ત્રી સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] ગ્યાત

ઉપસ્થિત પુ૦ [સ્ત્ર] અનુચર, સેવક

ઉપસ્થ ન૦[સ્ત્ર]પુરુષ અથવા સ્ત્રીની ગુહ્યેન્દ્રિય ૦વાયુ પું૦ ગુદા

ઉપસ્થાન ન૦ [સ્ત્ર.] દેવની સન્મુખ પૂજા માટે મત્ર ઉચ્ચારી બોલતા ઊભા રહેવું તે, ઉપાસના, સેવા (૨) અભિવાદન, નમસ્કાર (૩) રહેઠાણ

ઉપસ્થિત વિ૦[સ્ત્ર] નજીક ઊભેલુ, હાજર, સ્મૃ (૨)આવી પડેલું (૩) બનેલુ (૪) જ્ઞાત, પ્રાપ્ત –તિ સ્ત્રી૦ ઉપસ્થિત હોવુ તે [સ્મૃતિ

ઉપસ્મૃતિ સ્ત્રી૦[સં] મુખ્ય નહિ એવી – ગૌણ

ઉપહત વિ૦[સ્ત્ર]ઈજા પામેલુ,નષ્ટ(૨)ભ્રષ્ટ,અશુદ્ધ

ઉપહસનીય વિ૦ [સ્ત્ર] ઉપહાસને પાત્ર

ઉપહાર પુ૦[સ્ત્ર] ભેટ, બક્ષિસ (૨) પૂજનો સામાન (૩) લવાજમ

ઉપહાસ પુ૦ [સ્ત્ર] મશ્કરી, ઠેકડી ૦ચિત્ર ન૦ ઉપહાસ કરવા દોરાતુ ચિત્ર નર્મચિત્ર –સાસ્પદ વિ૦ (૨) ન૦ ઉપહાસ કરવા જેવુ –સ્ય વિ૦ ઉપહસનીય

ઉપહિત વિ૦ [સ્ત્ર] ઉપાધિવાળુ (વેદાન્ત)

ઉપાકર્મ ન૦ [સ.] ચોમાસામા વેદોનુ પારાયણ આરભતા પહેલા કરવાની એક ક્રિયા

ઉપાખ્યાન ન૦[સં] નાનુ આખ્યાન

ઉપાઘ્રાણ ન૦ [સ્ત્ર] સૂઘવુ કે ચૂમવુ તે

ઉપાચાર્ય પુ૦ [સ્ત્ર] મદદનીશ આચાર્ય

ઉપાડ, –ડો પું૦ [ઉપાડવુ] ઉપસાટ; સોન્તે (૨) ભરાઉપણુ (૩)જુસ્સો, આવેશ(૪)આરભ (૫) કોશિશ,પ્રયત્ન(૬)ભૂંડેલા નાણામાથી પાછું લેવુ તે;પાછી લીધેલી રકમ (૭)ખપત,ઉઠાવ, માગ.

ઉપાડવું સ૦ક્રિ૦ [સ્ત્ર ઉત્પાત્ પ્રા ઉપ્પાડ] 'ઊપડવુ'નુ પ્રેરક,ઊચુ કરવું – ઉઠાવવુ,નીચેથી ઉપર લેવુ (૨)માથે લેવુ,વહોરવુ (૩)મૂળનાથી ખેચી કાઢવું(૪)નાણા ભૂંડેલા હોય ત્યાથી લેવા (૫)ચોરી કરવી(૬)શરૂ કરવુ માડવુ ઉપારવુ સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉપાડાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)

ઉપાડો પુ૦ જુઓ ઉપાડ (૨) બરડા ઝાપટનો વાઢીને કરેલો જથ્થો

ઉપાત્ત વિ૦ [સં] પ્રાપ્ત (૨) ગૃહીત સ્વીકૃત

ઉપાદાન ન૦[સ્ત્ર] અગીકાર સ્વીકાર(૨)કારણ, સમવાયી કારણ (૩) જેમાથી કોઈ પણ વસ્તુ બનાવાઈ હોય તે દ્રવ્ય ૦કારણ ન૦ સમવાયી કારણ ૦લક્ષણા સ્ત્રી૦ એક અર્થાલકાર અવ્યવહલ્લક્ષણા (કા શા)

ઉપાદેય વિ૦[સ્ત્ર]લઈ શકાય એવુ (૨) સ્વીકાર્ય (૩) પસદ કરવાનુ (૪) ઉત્તમ,વખાણવા જેવુ

ઉપાધિ સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] પીડા, આપદા (૨) બીજી પંચાત ચિંતા (૩) ચિહ્ન, સજ્ઞા (૪) આત્મ લક્ષણ, ગુણધર્મ (૫) પદવી. 'ડિગ્રી' (૬) મિતાક્ષ, ઇલકાબ (૭) અટક, ઉપનામ. [–આ આવવું, આવી પડવું,= પીડા કે પંચાતની દશા થવી –માં પડવું = પીડા કે પંચાતમા ફસાવુ કે તે માથે વહોરવી –વળગવી= ઉપાધિમા ફસાવુ]

ઉપાધ્યક્ષ વિ૦ [સ્ત્ર] ઉપપ્રમુખ

ઉપાધ્યાપક પુ૦ [સ્ત્ર] મદદનીશ અધ્યાપક

ઉપાધ્યાય [સ્ત્ર], ઉપાધ્યો + પુ૦ શિક્ષક અધ્યાપક (૨) પુરોહિત, ગોર (૩) બ્રાહ્મણોની એક અટક

ઉપાન ન૦ [સ. ઉપાનહ્] પગરણુ, નેતો

ઉપાય પુ૦ [સ્ત્ર] ઇલાજ, યુક્તિ(૨)સાધન રસ્તો (૩) ચિકિત્સા, ઉપચાર, પ્રયોગ (૪) આરંભ શરૂઆત [–ચાલવો = ઉપાય કારવો કે સફળ થવો – લેવો = ઉપાય કરવો – અખતિયાર રાખવો] [(૨) કમાઈ

ઉપાર્જન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] મેળવવુ તે, પ્રાપ્તિ

ઉપાર્જિત વિ૦[સં]મેળવેલુ (૨)વારસામા મળેલું

ઉપાર્જવું સ૦ક્રિ૦[સ ઉપાર્જ્]કમાવું(૨)મેળવવું

ઉપાલંભ પુ૦ [સ્ત્ર] ઠપકો

ઉખાળું ન૦ તાપેાડિયુ, ગૂમડુ
ઉખાળેા પુ૦ [મ ઉવાળા] બાફ (૨) ઊભરેા (૩) ઉશ્કેરણી, રેાષ (૪) હેાહા, તેાફાન (૫) બળતણ, છાણા (૬) કલ્લેા (એકીસાથે બાળી ભડકેા કરવા જેટલેા) [–આવવેા = ઊભરાવુ –ઊડવેા = તેાફાન કે હેાહા મચવી કે નગવી]
ઉખેતર ન૦ ઉનાળામા કૂવાના પાણીથી કરેલેા પાક (૨) લગ્નમા નેાતરે આવેલાઓને રત્ન આપવી તે
ઉખેર સ્ત્રી૦ હળમા કેાશને બેસાડવા માટે માર વામા આવતી ફાચર [(૨) ચૂક
ઉખેલેા પુ૦ ચૂંક સાથે ઝાડાની હાજત થાય તે
ઉખે(–ખે)ળવું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌વલ્, પ્રા ઉવ્વલ= ઉખેડવુ ? હિ ઉખાડના, મ ઉખારણેં] વળ ઊકલે એવુ કરવુ (૨) વાવેલુ ઉખેડી નાખવુ (૩) ગઈ ગુજરી સંભારવી ઉખે(–ખે)ળાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉખે(–ખે)ળાવુ અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ) [જઈ શકે એવુ
ઉભચર વિ૦[સ]ઉભયચર(૨) [સ્ત્રી પુરુષ] બેઉ
ઉભડ(–ડૂ)ક વિ૦ ['ઊભુ' પરથી ? પ્રા ઉક્કુડુઅ ?] અધું ઊભુ, ઊભુ (૨) નિરાતે નહિ બેઠેલુ
ઉભડિયેા પુ૦ મજૂર, દહાડિયેા, ઉભેડુ
ઉભડૂક વિ૦ જુઓ ઉભડક
ઉભય વિ૦ [સ] બ ને ૦ચર વિ૦ પાણી અને પૃથ્વી બ ને પર ચાલે એવુ ૦ત અ૦ બ ને રીતે ૦તઃપાશ પુ૦ ઉભયત પાશમા પડાય–ફસાઈ જવાય એવી સ્થિતિ, 'દાઢલેમા' ૦ત.પાશર૰જુન્યાય પુ૦ નદીન્યાઘ્રન્યાય ૦તુ અ૦ ઉભયત ૦તેાભદ્ર વિ૦ બ ને રીતે ભદ્ર – સારુ અથવા શુકનિયાળ ૦ત્ર અ૦ બન્ને સ્થાને કે પક્ષે ૦થા અ૦ ઉભયત ૦વિધ વિ૦ બ ને પ્રકારનુ ૦સંભવ પુ૦ ધર્મસકટ, ધર્મસકટ જેવી સ્થિતિ –ાત્મક વિ૦ બ નેવાળુ, બંનેનુ બનેલુ –ાન્વયી વિ૦ ઉભય (પદ અથવા વાક્ય)ને જોડનારુ (વ્યા.) –ાન્વિત વિ૦ બે તરફથી જોડાયેલુ –ાર્થ વિ૦ દ્વિઅર્થી; અસ્પષ્ટ (૨) બેઉ રીતે કામ લાગે એવુ. –ાલંકાર પું૦ શબ્દ અને અર્થ બંનેના અલંકારવાળેા અલંકાર
ઉભરડેા પુ૦ (સુ.) ઘરનેા વચલેા ખંડ – ઓરડેા
ઉભરણ ન૦[ઊભરવુ]ઊભરેા(૨) આથેા ચડવેાતે
ઉભરણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઊભણી
ઉભરાટ પુ૦ ઊભરાવુ તે
ઉભરામણ ન૦ ઉભરણ,ઊભરેા (૨) ઊભગઈને જે બહાર નીકળી ગયુ હેાય તે [પ્રેરક
ઉભરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊભર(–ન)વુ ' 'ઉભાન્વુ 'નુ
ઉભળાવવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ઊભળવુ નુ પ્રેરક ઉબળાવવુ, ઊભળે એમ કરવુ
ઉભાડવું સ૦ક્રિ૦ ઊભવુ'નુ પ્રેરક, ઊભે એમ કરવુ, ઉભાવવુ
ઉભાણ ન૦ આયેા ચડવેા તે
ઉભાત વિ૦ [સ ઉદ્ + ભાત ?] ભાત જતી રહી હેાય – ઝાખી પડી ગઈ હેાય તેવુ
ઉભાર પુ૦ [જુઓ ઊભરવુ] ઉપન્દુ મેાટા પણ્ણુ કે દેખીતુ વજન કે ભાર (૨) આછી દમામ (૩) [જુઓ ઉભારવુ] રાખમાથી અગ્નિ બહાર કાઢવેા તે ૦ણી સ્ત્રી૦ ઊચાઈ ૦વું સ૦ક્રિ૦ રાખમાથી અગ્નિ બહાર કાઢવેા, ભારેલેા બહાર કાઢવેા
ઉભારી સ્ત્રી૦ પેાલી વૂવગી
ઉભાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊભવુ 'નુ પ્રેરક. ઉભાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઊભવુ 'નુ ભાવે [ચડાવ
ઉભાળ વિ૦ ઉભેડુ (૨) દાળ પડતુ (૩) સ્ત્રી૦
ઉભેડુ પુ૦ ઉભડિયેા દહાડિયેા, ઊભડ
ઉભેડું(–ડું) વિ૦ ઊભુ હેાય એવુ, ઉભાળ
ઉભેથા અ૦ + ઉભયથા
ઉભેરું વિ૦ જુઓ ઉભેડુ
ઉભેળવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉબેળવુ (૨) કાંગની કરડ કરવી ઉભેળાવવુ સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉભેળાવુ અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઉભેળેા પુ૦ કરડ, અર્ધી ખડાયેલી હાગર
ઉભગાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઊભગવુ 'નુ પ્રેરક
ઉભચાડેા પુ૦ (કા.) દબાણમાથી છૂટવાનેા– સત્તાધારી સામે માથુ ઊચકવાનેા પ્રયત્ન
ઉભટા(–ઠા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊભટ(–ડ)વુ'નુ પ્રેરક
ઉભદા(–દું) વિ૦ [સ] સારુ, શ્રેષ્ઠ (૨) આનદાન (૩) કીમતી
ઉભદાઈ સ્ત્રી૦ ઉભદા હેાવુ તે

ઉમદું વિ૦ જુઓ ઉમદા
ઉમ(-મ્મ)ર સ્ત્રી૦ [સં. उम्र] ઉંમર, વય. [-થવી = વટાઈ આવવું. વૃદ્ધ થવું. -સાચવું (-મે) જેવું = મોટી ઉંમરનો ખ્યાલ કરવો, તેની કદર કરવી ઉંમરે પહોંચવું = ઉંમર લાયક-પુખ્ત વયનું થવું] ૦દરાજ [फा] વિ૦ દીર્ઘાયુ ૦લાયક વિ૦ પુખ્ત વયનું
ઉમરખ પું૦, સ્ત્રી૦ અલરખો અલિલાઈ હોય
ઉમરડું ન૦ [સં उदुंबर, પ્રા उंद] ઉમરડાનું ઝાડ -ડો પુ૦ એક ઝાડ ઊમરો
ઉમરાવ પુ૦ [અ उमरा] અમીર (૨) શ્રીમંત ૦જાદી [અ ज़ादह्] સ્ત્રી૦ ઉમરાવની પુત્રી ૦જાદો પુ૦ ઉમરાવનો પુત્ર
ઉમલાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊમલવું'નું પ્રેરક
ઉમલેટિયા પુ૦બ૦વ૦ ચૂંટલા (૨) કપમાં ગલી કરવી તે
ઉમળકો પુ૦ ['ઊમલવું' પરથી ?] વહાલ-પ્રેમનો ઊભરો [-આણવો, લાવવો = હેત કે ભાવ પોતામાં પેદા કરવો -આવવો = હેત થવું, ભાવ પેદા થવો]
ઉમંગ પુ૦ [हि] ઉત્સાહ, હોંશ (૨) આનંદ હર્ષ (૩) ખુશી, ઇચ્છા ૦વું અ૦ક્રિ૦ [हि उमगना] ઉમંગમાં આવવું -ગાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક), -ગાવું અ૦ક્રિ૦ (ભાવે) -ગી વિ૦ ઉમંગવાળું
ઉમા સ્ત્રી૦[સ] (સ) પાર્વતી ૦ધવ, ૦પતિ, -મેશ પુ૦(સ) શંકર, મહાદેવ ૦મહેશ્વર ન૦બ૦વ૦ ઉમા અને મહેશ્વર (૨) મરી ગયેલાની પાછળ પરણેલા જેડાને અપાતું દાન ૦મહેશ્વરી વિ૦ બેરંગી, ગંગાજમની
ઉમાડ(-ડિયું) ન૦, -ડો પુ૦ [दे उम्माडिय] જુઓ ઉબાડિયું, ખોરિયું
ઉમાર્ગ, -રગ પુ૦ જુઓ ઉન્માગ [(૨)ઉમંગી
ઉમાલી વિ૦ઉદાર, હાથે ખરચનારું (માણસ)
ઉમાસી વિ૦ ઉદાર (૨) હોંશીલું
ઉમિયા સ્ત્રી૦ (સ) જુઓ ઉમા ૦ધીશ, ૦વર પુ૦ (સ) ઉમાપતિ, મહાદેવ
ઉમેદ સ્ત્રી૦ [फा] આશા (૨) ઇચ્છા, અભિલાષા ૦વાર વિ૦ ઉમેદ રાખનારું (૨) પુ૦ નોકરી માટે અરજદાર અથવા નવું કામ શીખનાર આદમી ૦વારી સ્ત્રી૦ ઉમેદવારપણું
ઉમેરવું સ૦ક્રિ૦ હોય તેમાં બીજું મૂકવું, નાખવું જેવું વધારવું (૨) મેળવવું. લેણું કરવું (૩)ઉસ્કેરવું -ણું ન૦ જુઓ ઉમેરણી(૨) અખત્રામણ -ણી સ્ત્રી૦ ઉમેરવું તે વધારો(૨) [લા.]વધારીને કહેવું -ણિયું તે ઉમેરાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉમેરાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ).
ઉમેરો પું૦ વધારો (૨) મેળવણી, ભેળવવું તે
ઉમેશ પુ૦ [સ] (સ) ઉમાપતિ, શંકર
ઉમેળવું અ૦ક્રિ૦ આમળીને મૂળમાંથી ઉખેડી નાખવું ઉમેળાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉમેળાવું અ૦ક્રિ૦ (ભાવે)
ઉર ન૦ [સ] હૃદય (૨) છાતી (૩) [લા] ધ્યાન, લક્ષ [ઉરની લાગણી = ખરા મનનો ભાવ ઉરે ધરવું = ધ્યાનમાં લેવું] ૦જ. -રોજ પુ૦, ન૦ સ્તન (૨) [સ] કામદેવ ૦મ હલ (-ળ) ન૦ છાતીનો ભાગ (૨) સ્તનમંડળ ૦માળ સ્ત્રી૦ છાતી સુધી ઝૂલે એવો હાર ૦રાગ પુ૦ હૃદયનો રાગ પ્રેમ ૦વલ્લી સ્ત્રી૦ કૂંટીથી છાતી તરફ જતી વેલ જેવી રુવાંટી (૨) પેટ ઉપર વાંટા પડે છે તે, ત્રિવલી ૦સ્થ ન૦ છાતીનું અભ્યંતર ૦(-૨)સ્થલ(-ળ) ન૦ છાતીનો ભાગ ૦હાર પુ૦ ઉરમાળ
ઉરગ પુ૦, ન૦ [સ] પેટે ચાલે તે-સાપ ૦પતિ પુ૦ શેષનાગ ૦લતા સ્ત્રી નાગરવેલ -ગાદ પુ૦ [સં] (સ) ગરુડ
ઉરઝાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊરઝાવું,' 'ઊરઝવું'નું પ્રેરક
ઉરણિયું વિ૦ [સ उद् + ऋण] ઋણ વિનાનું, ઋણમુક્ત
ઉરદૂ સ્ત્રી૦ જુઓ ઉર્દૂ
ઉરફે અ૦ બીજે નામે, કિંવા, ઉર્ફે ['ઉર'માં
ઉરમ હલ(-ળ), ઉરમાળ, ઉરરાગ જુઓ
ઉરવર ન૦ (૫) કમળનું બીજ, કમળકાકડી
ઉરવલ્લી સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ 'ઉર'માં
ઉરસ પુ૦ ઓલિયાની મરણતિથિનો ઉત્સવ, ઓરસ (૨) લગ્નનું જમણ
ઉરસ્ક ન૦ [સ] ઉર સ્થલ(-ળ) ન૦ [સ.]
ઉરહાર પુ૦ જુઓ 'ઉર'માં

ઉરાઉર અ૦[‘ઉર’ પરથી](કા૦)શ્વાસમેર, પૂરપાટ
ઉરાઉરી સ્ત્રી૦ + હરીફાઈ
ઉરાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊડવું] ‘ઊડવું’નું પ્રેરક, જુઓ ઉડાડવું ઉરાડાવવું સ૦ક્રિ૦ ઉડાડાવવું ઉરાડાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઉરાગઉટાંગ પુ૦[ફ્રે૦ ઓરૅન્ગ-ઉટૅન્ગ મૂળ મલય] ઊભો ચાલી શકે તેવો એક જાતનો વાંદરો
ઉરિયાલ ન૦ એક જાતનું ઘેટું
ઉર્વ વિ૦ [સં૦] વિશાળ (૨) મોટું (૩) ઊંચું (૪) ઉમદા કીમતી ૦ચક્ષા વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશાળ ચક્ષુવાળી
ઉરૂબરૂ અ૦ + જુઓ રૂબરૂ સન્મુખ
ઉરેડ-ખડી સ્ત્રી૦ વણાટની રેખાથી ત્રાંસુ વેતરીને કરાતા એક પ્રકારના ભીંતણવાળી ખડી
ઉરોગામી વિ૦ [સં૦] પેટે ચાલતું (૨) ન૦ પેટે ચાલતું પ્રાણી (સર્પાદિ)
ઉરોગ્રહ ઉરોઘાત પું૦ [સં૦]છાતીનો એક રોગ
ઉરોજ પુ૦, ન૦ [સં૦] જુઓ ઉરજ (ઉર’મા)
ઉરોદેશ પુ૦[સં૦] પેટની ઉપરના ખાડાનો ભાગ
ઉરોનલ પુ૦[સં૦]ઉરોદેશ આગળના શરીરનીનળી
ઉરોભાગ પુ૦ [સં૦] ઉરોદેશ
ઉરોવરણ પુ૦ [સં૦] છાતીનો ભાગ
ઉરોસ્થિ ન૦ [સં૦] છાતીનું હાડકું
ઉર્ણ ન૦[સં૦]જુઓ ઊર્ણ ૦નાભ પુ૦ કરોળિયો
ઉર્દૂ સ્ત્રી૦ [તુર્કી] ઉત્તર હિંદની એક ભાષા કે તેની લિપિ
ઉર્ફ(–ફે) અ૦ [અ૦] ઉરફે
ઉર્વશી સ્ત્રી૦[સં૦](સં૦) સ્વર્ગની એક અપ્સરા
ઉર્વારુ સ્ત્રી૦ [સં૦] એક જાતની કાકડી
ઉર્વી સ્ત્રી૦ [સં૦] પૃથ્વી (૨) જમીન
ઉર્સ ન૦ [અ૦] જુઓ ઉરસ [ગુલાટ
ઉલગુલાંટ સ્ત્રી૦ [સં૦ ઉદ્+ગુલાંટ]ગુલાટ અવળી
ઉલટાણી સ્ત્રી૦ ચામડિયાનું એક ઓજાર
ઉલટાવવું સ૦ક્રિ૦ ‘ઊલટવું’નું પ્રેરક
ઉલ(–લે)મા પુ૦[અ૦]ઇસ્લામી પંડિત–શાસ્ત્રી
ઉલસાવવું સ૦ક્રિ૦ ‘ઊલસવું’નું પ્રેરક
ઉલળાવવું (ળ’) સ૦ક્રિ૦ ‘ઊલળવું’નું પ્રેરક
ઉલ્લ(–લ્લ)વવું સ૦ક્રિ૦[સં૦ ઉત્+લ્લ્વ્] એળંગવું ઉપર થઈને જવું.પાર કરવું(૨)અનાદર કરવો

ઉલ્લ(–લ્લં)ઘાવું અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ ને પ્રેરક)
ઉલ્લભડો પુ૦ [સં૦ ઉપાલમ્ભ] ઠપકો મહેણું
ઉલાણું (લા’) વિ૦ પાછળના ભાગમાં વધારે વજનવાળું [જુઓ ઉલાળ]
ઉલાળ (લા’) વિ૦ [જુઓ ઊલળવું] ઊલળનું (૨) પુ૦ ગાડા ઇત્યાદિના પાછળના ભાગમાં વધારે વજન હોવું તે [–પરવો=વાહનને પાછળ વધારે પડતું વજન થવું કે લાગવું ઉલાળે પડવું=પાછળથી કાંઈ અડચણ આવવાથી (કામ) અટકી જવું,બંધ થવું] વવું સ૦ક્રિ૦ ઊલળવું નું પ્રેરક, ઊલળે એમ કરવું (૨) ઉછાળવું (૩) અધવચ્ચ મૂકી દેવું (૪) બંધ કરવું, દેવાળું કાઢવું [–ળાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) –ળાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)]–ળાકૂંચી સ્ત્રી૦ બાજણનો ઉલાળો ઊંચો કરવાની કુંચી–આંકડી –ળિયું ન૦ ઉલાળવું તે [ઉલાળિયું કરવું=વચ્ચેથી બંધ કરવું, દેવાળું કાઢવું] –ળિયો પુ૦ ઉલાળવું તે(૨) જુઓ ઉલાળો(૩) સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર (કા૦)(૪)દેવાળું કાઢવું તે (૫)વિનાશ [–કરવો=જુઓ ઉલાળિયું કરવું]
ઉલાળો (લા’) પુ૦ [ઊલળવું] ઊંચો આગળનો (ગાડાની ઢબનો લાંબડાનો હોય છે તે) (૨) [પ્રા૦ उल्लाअ=એક છંદ] કાવ્યના અંતનું વલણ જોયું.(૩)ઉબાળો,ઊભરો [–પાડવો= ઉલાળો નીચે કરવો (બાજુનું વાસણ) ઉલાળાથી નારણ બંધ કરવું –બેંચવો= બાજુનું ઉતાડવા ઉલાળો ઊંચો કરવો]
ઉલાંચો પુ૦ આંચકો ધક્કો
ઉલાટ સ્ત્રી૦ ઊલટાઈ જવું –ગુલાટ આવી ને ૦ગુલાટ સ્ત્રી૦ જોરીમું (૨) ઊંધું ચત્તું [ગુલાટ
ઉલૂખ પુ૦ ન૦ [સં૦] ખુવર
ઉલૂખલ પુ૦ જુઓ ઊખળ [એક પત્ની
ઉલૂપી સ્ત્રી૦[સં૦](પ૦)એક નાગકન્યા,અર્જુનની
ઉલેણે અ૦ અલેખે. નકામ [ચિંતવો ન

ઉશ્કેરવુ સ૦ક્રિ૦[સ્વ 'હુશ'+કરવુ ?]આવેશમા આવે એમ કરવુ, ઉત્તેજિત કરવુ (૨)ભંભેરવુ, ચડાવવુ –ણુ ન૦,–ણી સ્ત્રી૦ ઉશ્કેરવુ તે

ઉશ્કેરાટ પુ૦આવેશ,ઉશ્કેરણી –ટયું સ૦ક્રિ૦, –વું અ૦ક્રિ૦ 'ઉશ્કેરવુ 'નુ પ્રેરક અને કર્મ ણિ

ઉશ્વાસ પુ૦ + જુઓ ઉચ્છ્વાસ

ઉષ ન૦ [સ] ઉષા ૦બુંધ વિ૦ [સ.] મળસકે વહેલુ ઊઠનારુ . –ષ કાલ(–ળ) પુ૦ ઉષા– મળસકાનો સમય –ષ°કાલીન વિ૦ઉષ કાળનું –ને લાગતુ –ષા સ્ત્રી૦ પરોઢ (૨)મળસકાનુ અજવાળુ (૩) સાગી જમીન(૪)(સ) ઓખા (૫) એક વૈદિક દેવતા

ઉષીર ન૦ [સં] ઉશીર જુઓ

ઉષ્ટ્ર ન૦ [સ]ઊંટ –ષ્ટ્રિકા,–ષ્ટ્રી સ્ત્રી૦ ઊટડી

ઉષ્ણ વિ૦ [સ] ગરમ ૦કટિબંધ પુ૦ વિષુવવૃત્તથી ૨૩½ અંશ ઉત્તર અને ૨૩½ અંશ દક્ષિણ વચ્ચેનો ભાગ ૦તા સ્ત્રી૦ગરમી, ઊનાપણુ ૦તાનય ન૦ ગરમી વહન કરવાની ક્રિયા ૦તામાન ન૦ ઉષ્ણમાન ૦તામાપક વિ૦ ઉષ્ણતા માપનારુ (૨) ન૦ તેવુ યત્ર ૦તાવહન ન૦ગરમી વહનકરવી તે ૦તાવાહક વિ૦ (૨) પું૦ ગરમી વહન કરનાર ૦તાવાહી વિ૦ ઉષ્ણતાવાહક ૦ત્વ ન૦ ૦માન ન૦ ગરમીનુ માપ, ટેમ્પરેચર' –ષ્ણાશુ પુ૦ સૂર્ય –ષ્ણોદક ન૦ઉષ્ણ પાણી –ષ્ણૌષધિ (–ધી) સ્ત્રી૦ ગરમી આપે એવી દવા

ઉષ્મા સ્ત્રી૦ [સ] ગરમી (૨) હૂફ (૩) વગળ ૦ક્ષર પુ૦ (વ્યા) શ, ષ, સ, ને હ એમાનો કોઈ પણ વ્યંજન ૦ભેદ્ય વિ૦ પ્રકાશમાન ગરમી વહન કરવાના ગુણવાળુ ૦માન ન૦ ઉષ્ણમાન ૦માપકયત્ર ન૦ ઉષ્મા માપનારુ યત્ર –ષ્માંક પુ૦ ગરમીનો આક, 'ડિગ્રી'

ઉસપાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊસપવુ'નુ પ્રેરક

ઉસરડવું સ૦ક્રિ૦એકઠુ કરવુ (૨)કચરો(દૂરકરવા કે ફેકી દેવા માટે, જેમ કે ગદકી, એઠવાડ ઇ૦)વાળી ઝૂડીને એકઠુ કરવું ઉસરડાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉસરડાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મ ણિ)

ઉસરડો પું૦ ઉસરડીને એકઠી કરેલી વસ્તુ (૨) કચરાધાણ

ઉસરણ ન૦ ['ઓસરવુ' પરથી] ઘટાડો

ઉસરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઊસરવુ'નુ પ્રેરક

ઉસવણ(–ણું)ન૦ ઊસનુ – ખારવાળુ પાણી

ઉસાર પુ૦+જુઓ ઓસાર, ઓથ (૨)ઠઠવાનો અવકાશ

ઉસારવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉત્સૃ, પ્રા ઉસ્સાર] ઉપાડવું(૨)ઘસીને ઉસરડી લેવુ ઉસારાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉસારાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મ ણિ)

ઉસાસ પુ૦ [સ ઉચ્છ્વાસ, પ્રા ઉસ્સાસ] ઊડો શ્વાસ

ઉસેટવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઉશેટવુ, ફેકી દેવુ ઉસેટાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઉસેટાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મ ણિ)

ઉસેડવું, ઉસેડાવું,–ચવું જુઓ ઉસરડવુ ઉસરડાવુ,–ચવુ

ઉસેવણ ન૦ જુઓ ઉસવણ, ઉસેવવા માટેનુ

ઉસેવવું સ૦ ક્રિ૦ સૂતર અથવા રેશમને રગ ચડાવવા માટે પહેલા ઊસના – ખારવાળા ઉકાગામા બોળી રાખવુ (૨)બાફ આપવો વોવુ (૩)સેવવુ,પરિશીલન કરવુ ઉસેવાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઉસેવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મ ણિ)

ઉસ્તવાર વિ૦ [અ ઉસ્તુવાર]જબરુ (૨)ગતીચવુ (૩) દઢ –રી સ્ત્રી૦ મજબૂતી,ટોવત (૨) દઢતા (૩) [સર૦ મ](સુ) માવજત, ઉપચાર

ઉસ્તાદ વિ૦[ફા] કાબેલ,પહોચેલુ (૨)પું૦ ગુરુ (૩) વિદ્યાગુરુ, આચાર્ય, તજ્જ્ઞ –દી વિ૦ ઉસ્તાદની ઢબનુ (૨) સ્ત્રી૦ ઉસ્તાદપણુ, કાબેલિયત (૩)ચાલાકી, યુક્તિપ્રયુક્તિ કરવાની હોશિયારી

ઉળૂખળો પુ૦ [સ ઉલૂખલ] ખાડણિયો

ઉંકાર પુ૦ 'ઉ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર

ઉંદર પુ૦ [સ ઉદુર, પ્રા] ઊદર [ઉંદરને ઉચાળો શો ? =જેને ઘરબાર નથી તેને ચિંતા શી ? 'નાગો નહાય શુ ને નિચોવે શુ ?' –બિલાડી જેવું હોવું,–નો મેળ કે સંબંધ હોવો =આદવેર હોવુ, સાપ નોળિયા પેઠે કુદરતી વેર હોવુ] ૦કણિયુ, ૦કણી સ્ત્રી૦ ઉદરિયુ ૦ક(–કા)-ની, ૦કરણી [સ કર્ણી] સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦ડી સ્ત્રી૦ ઉંદરની માદા

(૨)નાનો ઉંદર ૦ડો પુ૦ ન૦ ઉંદર (૨) મોટો ઉંદર ૦વાઈ સ્ત્રી૦, -ર્યું ન૦ ઉંદર પકડવાનું પિંજરું ક્રિ૦ પ્ર૦=ટેમવિંગ

ઉંબરોટિયો પુ૦ (કા) પહેરેલા લૂગડાની પેઠું ઉપર વાળેલી ગાંઠ

ઉંબર(-રો) પુ૦ [સ ઉદુંબર, પ્રા ઉંબર] એક ઝાડ, ઉમરડો(૨)[જુઓ ઊમર] ઘરનો ઊમરો -રી સ્ત્રી૦ ઉમરડો -રું ન૦ ઉમરડું

ઉંબી સ્ત્રી૦ [દે] ઘઉં, જવ ઇત્યાદિ ધાન્યનું ડૂંડું

ઉંમર, ૦દરાજ, ૦લાયક જુઓ 'ઉમર'માં

ઊ

ઊ પું૦ [સ] વર્ણમાળાનો છઠ્ઠો અક્ષર ૦કાર પુ૦ ઊ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઊકારવાળું

ઊક(-ગ,-ખ)ટો પુ૦ દુખતી આંખની એક દવા

ઊકડું વિ૦[સં ઉત્કુટ(-ટુ)ક, પ્રા. ઉક્કુડુઅ,-ય] (બુ) જુઓ ઉભડક અધૂકડું

ઊકડો પું૦ [દે ઉક્કંડા, ઉક્કોડા=લાય પરથી ?] વરસૂદ, વર્ષાસન (રોજની રાતબ કે મોસુ વરસે ચૂકતે કરવાનો બ દોબસ્ત)

ઊકણવું અ૦ક્રિ૦ (કા) નાસી જવું

ઊકત વિ૦ તૈયાર, હાજર (૨) (કા) ઉમર લાયક વિવાહને યોગ્ય

ઊકલવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉત્કાલ્? દે ઉક્કેલ્લાવિ=ખોલાયેલું] ગઠી કે ગૂચગાઠનું ખૂલવું, ગૂચગાઠ વિનાનું -મળ કે મીલું બનવું (૨) (અટકેલું કે લખેલું) વંચાવું વાંચી શકાવું (૩) મીઠું ઊતરવું - પાર પડવું, આટોપાવું, સધાવું [(૨) ગુસ્સે થવું

ઊકળવું અ૦ક્રિ૦ [સં ઉત્કલ?] ગરમ થવું

ઊખડવું અ૦ક્રિ [જુઓ ઉખાડવું] (વળગેલું કે ચોંટેલું હોય ત્યાંથી) છૂટું પડવું, જુદું થવું (૨) જડમૂળથી નીકળી જવું (૩) [લા] વંઠી જવું. [ઊખડી પડવું=ઊખળવું, ગુસ્સે થઈ જવું, લડી પડવું ઊખડી જવું=સાફ થઈ જવું, પાયમાલ થવું, બેહાલ કે દુર્દશા થવી]

ઊખડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઊખળી] લાકડાનો બળ (૨) જુઓ ઊખર, ખારાટવાળી જમીન

ઊખડેલ વિ૦ [જુઓ ઊખડવું] વંઠેલ

ઊખત (કા), -દ સ્ત્રી૦ નવાઈ, આશ્ચર્ય

ઊખર વિ૦ [સ ઊષર] ખારાટવાળ (૨) સ્ત્રી૦ જેમાં કાંઈ પાકે નહીં એવી જમીન, ખારાટવાળી જમીન

ઊખળ(-ળી-ળુ) ન૦[સ ઉલૂખલ, પ્રા.ઉજ્જખલ, ઉક્ખલ] ખાંડણિયો (૨) ચાર બળદવાળા ગાડાના બે આગળના બળદનું ધૂંસરું

ઊખળવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉત્કાલ્?] વળવું ઊકલી જવું, ઊખળવું (૨) ઊકળવું, ગુસ્સામાં બોલવું

ઊખળી સ્ત્રી૦, -ળું ન૦ જુઓ ઊખળ

ઊખળો પુ૦ [જુઓ ઊખળ] ખાંડણિયો (૨) ઊંચા વધવાના ગુણનો-ઉલ્લ૦ છોકરો

ઊગટ સ્ત્રી૦ ઊભેલા ગાડી-ગાડાના પૈડાની આગળપાછળ મુકાતું અટકણ (૨) ઉગટવું; પીઠી કે તે ચોળવાની ક્રિયા [જુઓ ઊકટો

ઊગટો પુ૦ (કા) ઘોડાના તંગની વાધરી (૨)

ઊગમ પુ૦ [જુઓ ઉગમ] ઊગવું તે (૨) મૂળ, ઉદ્ભવસ્થાન (૩) શરૂઆત

ઊગમદાસ્ત વિ૦ ખતીલું (૨) કામગરું -તી સ્ત્રી૦ ખત, ચીવટ

ઊગર સ્ત્રી૦ [ઊગરવું] ઉગાર બચાવ(૨)બચત. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા ઉવ્વર?] બચવું (૨) બાકી રહેવું -રાવું અ૦ ક્રિ૦ (ભાવે)

ઊગવવું સ૦ ક્રિ૦ ઊગે એમ કરવું

ઊગવું અ૦ ક્રિ૦ [સ ઉદ્ગમ્, પ્રા ઉગ્ગ] આગળ અંકુર થવા, વવવું રૂઝવું (બીજમાંથી) (૨) ઉદય થવો (જેમ કે સૂરજ, ચંદ્ર) (૩) (મનમાં) સ્ફુરવું-ઉત્પન્ન થવું (૪) [લા] ફળદાયી થવું, પરિણામરૂપે નીપજવું. [ઊગતા સૂરજને પૂજવું=ચઢતીના પક્ષમાં રહેવું, તેની ખુશામત કરવી; લક્ષ્મીની બાજુએ જવાની વૃત્તિ રાખવી ઊગતાં જ ચાવમવું = નાનપણમાં (કે ઉદય થવામાં હોય તેવામાં) મરી જવું. ઊગવું તેવું ચાવમવું=સવારથી સાંજ સુધીમાં કંઈ આગ સ્થિતિ ન કરવી જેવા તેવા (કંગાલ) રહેવું (દુઃખ કે અફસોસ

બતાવામા પ્રયોગ થાય છે) ઊંઘ્યા આથ ન્યાની ખબર=શુ બને છે તેની – દુનિયાની ખબર કે સમજ યા ભાન, સામાન્ય સમજ] –

ઊઘડ વિ૦ [ઊઘડવું] ઉઘાડું, સ્પષ્ટ (૨) ન૦ સ્પષ્ટીકરણ, વિવરણ

ઊઘડવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉદ્‌ઘટ્, પ્રા ઉગ્ઘડ] ઉઘાડું થવું, ખૂલવું (જેમ કે બારણું, શાળા, મકાન, પેટી, વાસણ; [લા] વાત, રહસ્ય, પાપ ઇ૦) (૨) ખીલવું, પ્રફુલ્લ થવું (જેમ કે, ફૂલ, કળી ઇ૦, [લા.] નસીબ) (૩) સાફ – સ્પષ્ટ થવું, નીકળવું (જેમ કે, ૨ંગ, આકાશ ઇ૦) (૪) અર્થ સરવો, કલ્યાણ થવું (જેમ કે, એમા તારુ શું ઊઘડયું?) (૫) નવેસર ઊઘડવું (જેમ કે, નિશાળ ઊઘડી)

ઊઘડું વિ૦ ઊઘડ, ઉઘાડું

ઊઘરું વિ૦ [સ ઉદ્‌ગૃહ, પ્રા ઉગ્ઘર=સન્યાસી] ઘર કર્યા વિનાનુ, કુંવારુ

ઊઘલવું અ૦ક્રિ૦ છલકાવુ (૨) પરણવા (વરઘોડામા) નીકળવુ (૩) [કટાક્ષમા] રવાના થવુ

ઊચક અ૦ [જુઓ ઉચ્ચક] ઊધડુ

ઊચકવું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉચ્ચ+કૃ૧મ ઉચકણે, હિ ઉચકના] ઊચુ કરવુ, માથે લેવુ (૨) [લા] ઠપકો આપવો, ધમકાવવુ ઊચકાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊચકી સ્ત્રી૦ વાધણી, હેડકી

ઊચકું વિ૦ ઉછીનુ લીધેલુ (૨) નાદાર

ઊચકો પું૦ ઉચ્ચક લીધેલી – આપેલી રકમ

ઊચક્કો પુ૦ [હિ ઉચક્કા, મ ઉચક્યા] પારકા માલ ઉપર ચોરની નજર રાખનારો આદમી (૨) ઠગ, બદમાશ માણસ (૩) છટકેલો માણસ

ઊચડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊચેડવું] ઉખાડવુ ઊચડાવું અ૦ક્રિ૦(કર્મણિ)

ઊચણવું સ૦ક્રિ૦ ચૂંક કરીને ગોઠવવુ (રેશમના તાર ઇત્યાદિ)

ઊચણાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઊચણવુ'નુ કર્મણિ

ઊચમૂચ અ૦ જુઓ અચબૂચ

ઊચરવું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉચ્ચર્] ઉચ્ચારવુ, બોલવુ ઊચરાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊચલ(–ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [સ. ઉચ્ચલ્] ઉપાડવુ (૨) ઉચાળો લઈ જતા રહેવુ ઊચલા(–ળા)વું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊચલાઊચલ(–લી) સ્ત્રી૦ ઊચકાઊચકી (૨) દોડાદોડી (૩) અશાંતિ [ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊચવવું સ૦ક્રિ૦ ધીરવુ, આપવુ ઊચવાવુ ૨૫૦

ઊચળવું, ઊચળાવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઊચલવુ

ઊચી જવું અ૦ક્રિ૦ (ઢોર) વસૂકવુ, દૂધ દેતુ બંધ થવુ [શક્તિ

ઊછરભાવ પુ૦ ઊછરવાની – વૃદ્ધિ પામવાની

ઊછરવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઉછેરવુ] બાલ્યાવસ્થા ને સબળથી મોટા થવુ ઊછરાવું (કર્મણિ)

ઊછરેલ પાછરેલ, ઊછર્યું પાછર્યું વિ૦ ઊછરીને મોટુ થયેલુ (બાળમરણમાથી બચીને)

ઊછળવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉત્+શલ્ પ્રા ઉચ્છલ] ઊંચે જવુ – કૈકાવુ (૨) ઉછાળો મારવો (૩) છલંગ મારવી, કૂદવુ (૪) ઊંચે હાથે ચલાવુ (લાકડી, તલવાર, વસ્તુ ઇત્યાદિનુ) (૫) ખૂબ વધી જવુ (જેમ કે ભાવ) (૬) કોઈ જેરા કે આવેશમા આવવુ, મિજાજ – ગુસ્સો કરવો ઉદા૦ 'શુ જોઈને આમ ઊછળતો હતો?' 'એ તેના પર બહુ ઊછળ્યો.' [ઊછળી ભાંગવું = વગર વિચાર્યે કૂદી પડવું – બાહસ કરી બેસવુ, હાથે કરીને નુકસાનમા પડવુ]

ઊછળાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ઊછળવુ'નુ ભાવે,

ઊછિયો પુ૦ ઉછીની લીધેલી રકમ કે ઉછીની વસ્તુઓની ભરી આપવાની કિંમત

ઊજડ વિ૦ જુઓ ઉજજડ, વેરાન ૦નોમ સ્ત્રી૦ અષાડ સુદ ૯ [ઉજજડ થવું

ઊજડાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ 'ઊજડ', ઉજડવુ]

ઊજડુ ન૦ ઉજરડું, ભળભાખળુ પ્રભાત

ઊજમ પુ૦ [સ ઉદ્યમ, પ્રા ઉજ્જમ] હોંશ, ઉમગ (૨)+ઉદ્યમ [ઉમગમા, આવવુ

ઊજમાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ ઊજમ] ઊજમમા–

ઊજ(–ઝ)રવું અ૦ક્રિ૦ (કા) જુઓ ઊછરવુ

ઊજવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઉજ્જવણ=ઉદ્યાપન] (વ્રતનુ) ઉદ્યાપન કરવુ (૨) ઉત્સવ કરવો, કોઈ પ્રસગ વિધિસર પૂરો કરવો (જેમ કે, લગ્ન, જન્મતિથિ ઇ૦) (૩) કજેત કરવુ (કટાક્ષમા)

ઊજવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઊજવવું'નું (કર્મણિ)
ઊજવું અ૦ક્રિ૦ દોડવું (કા)
ઊજળું વિ૦ [સં उज्ज्वल, પ્રા. उज्जल] ધોળું (૨) ચકચકતું, તેજસ્વી (૩) ચોખ્ખું, નિષ્કલંક, નિર્મળ (૪) ઊંચ વર્ણનું ઉજળિયાત (૫)રીત-ભાતે સુવડ(૬)પૈસેટકે સુખી સારું કહું [ઊજળા પગનું, ઊજળા પગલાંનું = જેને આવ્યે આવ્યે ઊંચકે એવું ચુકનિયાળ(૨) (વ્યંગ્યમા) અ ચુકનિયાળ ઊજળું કરવું = ઉજાળવું દીપાવવું (૨) (વ્યંગ્યમા) કાળું કરવું, બેઆબરૂ કરવું ઊજળું વાળવું = કાયદો ભાંડવો ઊજળે ચૂગડે(આ લુ)= નેફલંકુ–આબરૂમેર,બદનામી વગર (આવવું) ઊજળાં લૂગડાં, કપડાં = શુદ્ધ સારી આબરૂ (જેમ કે, ઊજળે લૂગડે ફરો છો પણ જાણવાને, ઊજળે લૂગડે ડાઘ લાગે]
ઓકટ, ઓકટાક, ઓબગ, ઓબૂગ જેવું વિ૦ એકદમ ઊજળું –ળાઈ સ્ત્રી૦ ઉજાશ ઉજાસવાળતા (૨) સ્વચ્છતા (૩) સંસ્કારિતા (૪) પૈસેટકે સુખી હોવાનો દેખાવ –ળાપ પુ૦,–ળામણ સ્ત્રી૦ ન૦, –ળાશ સ્ત્રી૦ ઊજળાપણું
ઊઝરવું અ૦ક્રિ૦ (કા) જુઓ ઊજરવું
ઊઝવવું સ૦ક્રિ૦ [સં उज्झ्] ત્યાગ કરવો,છોડવું
ઉદા૦ 'તેણે ભણવાનું ઊઝવ્યું જો'
ઊટ(–ઽ)કવું સ૦ ક્રિ૦ માંજવું, અજવાળવું
ઊટ(–ઽ)કાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઊટણ ન૦ જુઓ ઉપટણ, ઉબટણ
ઊટવાવું અ૦ ક્રિ૦ [સં उद्वृत्, પ્રા उव्वट्ट] (ઊટણ) ચોળાવું
ઊટોકૂટો પુ૦ ['કૂટા'નું દ્વિત્વ]અનાજને ખાડવા, ઝાટકયા પછી રહેલા કોતરા
ઊઠ(–ઠ્ઠ) વિ૦ [સં अर्धचतुर्थ, પ્રા अड्ढुट्ठ? (હિં દ્વિઠ–કા) કે કે आउट्ठ? સં औट] સાડાત્રણગણું
ઊઠબેસ સ્ત્રી૦ ઊઠવું અને બેસવું તે (૨) એવી કસરત અથવા શિક્ષા(૩)વારે વારે ઊઠવું અને બેસવું તે (અજપાથી કે અકળામણથી)
ઊઠવું અ૦ક્રિ૦ [સં उत्था, પ્રા उट्ठ] ઊભા થવું (૨)જાગવું અને પથારી છોડી ઊભા થવું (૩) જાગવું,સાવચ થવું,તૈયાર કે બહુ થવું(૪) એકા-એક ઓચિંતું બહુ થવું,આકી લાગવું બનવું (જેમ કે, બહ, બૂમ, દરદ, અગન, સણકો, કોલ્હો વગેરે) (૫) પૂરું કરીને ઊભા થવું (જેમ કે, સભા, અદાલત, પંગત,મંડળી ઇ૦)(૬)ખીલવું, બરાબર ઊઘડવું, સ્પષ્ટપણે પરિણમવું (જેમ ઘા, છાપ,રંગ, સોળ, બચકું ભરવાથી દાત, દિલમા ભાવ વગેરે) (૭) (જીવનમા) નીવડવું, નીકળવું (જેમ કે, છોકરો બરાબર ઊઠ્યો) (૮) (દિલ) ઊતરી જવું,રાગ કે પ્રેમ જતો રહેવો (૯) (દી કે દિવસ સાથે)જુઓ તે શબ્દમા [ઊઠતાં બેસતાં બહ૦ હબ્દમ, બધો વખત ઊઠ પહોણા પગ પર = હાથે કરીને — જાતે પોતાનું બગાડવું, પોતે જ પોતાના પગ ભાગવા ઊઠી ચાલવું = મરી જવું ઊઠી જવું = ચાલ્યું જવું,જતું રહેવું (૨) નિશાળ છોડવી(૩) દેવાળું કાઢવું, પાયમાલ થવું(૪)મરી જવું ઊઠીને બેઠું થવું = મહબાદ-માથી – બાટલામાથી ઊઠવું, સાજું થવું (રા)ની ઊ૦વી = તેટલા રા નું નુકસાન થવું]
ઊઠવેઠ સ્ત્રી૦ [સ उठाव(–ठे)व] સેવાચાકરીમા આલપાલનો હાજર ને હાજર રહેવામા પડતો શ્રમ (૨) વેઠરૂપ શ્રમ
ઊઠાં ન૦બ૦વ૦[જુઓ ઊઠ]માડાત્રણના ગુણાકાર-વાળા વડિયા [–ગણાવવાં, ભણાવવા = ગમાડી જવું, ભરમાવવું, છેતરવું] [પ્રત ગ
ઊડ સ્ત્રી૦[ઊડવું]ઊડવાની નક્રિ–ગતિ ૦ઈ સ્ત્રી૦
ઊડકવું, ઊડકાવું અ૦ જુઓ ઊટકવું
ઊડણ વિ૦ [ઊડવું]ઊડે એવું(૨)ચેપી ૦ખાટલી સ્ત્રી૦ ઊડે એવી ખાટલી,બલૂન ૦ખિસકોલી સ્ત્રી૦ ઊડતી ખિસકોલી ૦ઘો સ્ત્રી૦ ચકદનઘો ૦ઘોડો પુ૦ ઉડાણઘોડો ૦દંડ પુ૦ ઊડી શકે એવી લાકડુંઈ લાકડી ૦દાવ પુ૦ કુસ્તીનો એક દાવ ૦પાવડી સ્ત્રી૦(કા)જે પહેરવાથી ઉડાય એવી લાકડુંઈ પાવડી ૦માછલી સ્ત્રી૦ ઊડતી માછલી ૦રોગ પુ૦ ઊડનો–ચેપી રોગ ૦શેહ સ્ત્રી૦ જુઓ ઉડાનશેહ
ઊડઝૂડ અ૦[ઊડવું + ઝૂડવું?]ઊંધું ઘાલીને,આડું અવળું ,વિવેકવિચાર વિના –ડિયું વિ૦ ઊડઝૂડ થતું કે કરનારું
ઊડમૂડ અ૦ એકાએક, છાનુમાનું [વિના
ઊડસૂડઅ૦(કા)ભાન ગુમ્યા વિના, બબરચાપ્યા

ઊડવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઉડ્ડી] હવામા અધ્ધર જવુ (૨)જોરથી ચાલવુ દોડવું(જેમ કે ઘોડો પવનવેગે ઊડ્યો) (૩) જવુ,ભાગવુ, નાસી જવું (જેમ કે, અત્યારે તે કયા ઊડ્યો છે? ઊંઘ ઊડવી=ઊંઘ પૂરી થવી) (૪) ફીકુ પડવુ અને જતુ રહેવુ (રંગ ઇત્યાદિ) (૫) ખપી જવુ (વસ્તુ માલ ઇત્યાદિ) (૬) કલ્પનામા ચગવુ, ગગનવિહાર કરવો(૭)(વાત, ગપ, અફવા ઇ૦)ફેલાવુ ,પ્રસરવું (૮) (તલવાર, લાઠી, બંદૂક, તોપ, ઇ૦ હથિયાર) હવામા બરોબર ચગવુ , વપરાવુ (૯) ચેપ ફેલાવો (જેમ કે આખે શરીરે ચેપ ઊડવો),રોગ ફેલાવો (૧૦)ચડી આવવુ ;ચસી જવુ ,લડવા કૂદી પડવું (જેમ કે, તેનો શો વાક કે તેના પર તમે ઊડ્યા?) (૧૧) (તકરાર અધ્યાહાર રહીને સ્ત્રી૦મા) ઊડવી=તકરાર કે લડાઈ થવી, વાધો પડવો. (૧૨) (પરીક્ષામા) નાપાસ થવુ [ઊડતા કાગ પાડે એવું='વહના વાદરા ઉતારે એવુ', ગમે તેમ કરીને પહોચી વળે એવુ, ચકોર, દાવપેચ-વાળું કે યુક્તિબાજ (૨) તોફાની, ઉધમાતિયુ, મૂળ ચ ચળ ને અટકચાળુ. ઊડતાં પક્ષી (પંખી) ઝાલવાં=ગમે તેમ કરીને કામ પાર પાડવું, પહોચી વળવું ઊડતી અલ્લા (થવી, વળગવી)=ઊલટી સામેથી પીડા(આવી પડવી) ઊડતો રોગ=ઊડણ-ચેપી રોગ ઊડીને આંખે બાઝવું=એકદમ સુંદર લાગવુ. ઊડી જવું=અદૃશ્ય થવું, હવામા જતુ રહેવુ (ગંધ,દારૂ,કપૂર,પરી, સ્વપ્ન,વાત ઇ૦)(૨)(ઢોર) વસૂકી-ઊચી જવુ ઊડી પડવું=લડી પડવું, સામસામે આવી જવુ]

ઊડાઊડ(-ડી) સ્ત્રી૦ ઉપરાછાપરી ઊડવુ તે(૨) દોડાદોડ, ઘણી જ ઉતાવળ (૩) અવ્યવસ્થા; અધાધૂધી, ચિંતા કે ગભરાટ કે ગાભરો

ઊડિયા, સ્ત્રી૦[સ ઔડ્ર, પ્રા ઉડ્ડિઅ] ઉત્કલની -ઓરિસાની ભાષા, ઉત્કલી

ઊડી સ્ત્રી૦ [મ ઉડી] મલખમની એક કસરત

ઊડેલ(-લું) વિ૦ ચંચળવૃત્તિનુ(૨)ફાટેલુ,વંઠેલુ (૩) ઢોર પણ ન ખાય એવુ બગડેલુ

ઊઢ વિ૦ [સ] પરણેલુ (૨) લગ્ન જવાયેલુ (૩) પુ૦ પરણેલો માણસ -ઢા વિ૦સ્ત્રી૦ પરણેલી

ઊઢણ ન૦ જુઓ ઉઢાણ

ઊણ વિ૦ [સ. ઊન] ઊણું (૨) સ્ત્રી૦ ઊણપ

૦પ(-મ) સ્ત્રી૦ ઓછપ,ખોટ (૨) અપૂર્ણતા (૩) ખોડ ૦વું સ૦ક્રિ૦ વણાટમા ઊણ હોય તે પૂરવુ. પૂરણ -ણાપણું ન૦ ઊણા હોવુ તે -ણા પેટનું વિ૦ વાત પેટમા ન રાખી શકે એવુ -ણાશ સ્ત્રી૦ ઊણાપણુ -ણું વિ૦ ઓછુ ભરાયેલુ, અપૂર્ણ, ખૂટતું, કમી

ઊતડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉતરડવુ ઊતડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊતરચડ સ્ત્રી૦ [ઊતરવુ + ચડવુ] ઊતરવુ અને ચડવું તે, ચડઊતર

ઊતરતી ભાંજણી સ્ત્રી૦ ગણિતની એક રીત, ભારે કિમતની સંખ્યાને ઓછી કિમતની સંખ્યાનુ રૂપ આપવાની રીત

ઊતરતી શ્રેઢી સ્ત્રી૦ ગણિતની એક રીત, જે હારમા એક પછી એક ઊતરતી સંખ્યાની રકમો મુકાય તે

ઊતરવું અ૦ક્રિ૦ [સ અવતૃ, ઉદ્ + તૃ, પ્રા ઉત્તર] ઉપર કે ઊંચેથી નીચે આવવુ [સ. અવતૃ] (૨) [સ. ઉદ્+તૃ] બહાર આવવુ, નીકળવુ (જેમ કે વાહનમાથી, ગાડીએથી ઊતરવુ; સ્ટેશને ઊતરવુ ઇ૦) (૩) પાર કરવુ, ઓળગવુ (નદી, પૂલ ઇ૦) (૪) નીચે આવવુ, કમી થવુ, ઘટવુ (જેમ કે, વસ્તુના ભાવ) (૫) (આવેશ, અસર, નશો, દ્વન્દ, ભાવ, લાગણી ઇ૦) ઓછુ થવુ કે શમવુ (જેમ કે, ઝેર, તાવ ક્રોધ, મોહ, માથુ ઇ૦) (૬) (ગુણ, સ્થિતિ, સ્વભાવમા) ઘટવુ, ઓછું નીવડવુ, બગડવુ (જેમ કે, ઊતરેલી કેરી ઊતરતી કળા, વેળા 'વખત જતાં દવાનો ગુણ ઊતરે' ભોગમા પડી તે માણસ ઊતરવા લાગ્યો) (૭) (તોલમા) આવી રહેવુ, બરોબર થવુ ('શેરના છ રીગણ ઊતર્યા') (૮) થવુ, નીપજવુ, ફળ તરીકે હાથ આવવુ - મળવુ (જેમ કે, પાક ઊતરવો, 'આ આખે ૧૦ મણ કેરી ઊતરી' 'મણ કપાસમાથી ૧૨ શેર રૂ ઊતર્યું.' 'પૂરી,

જલેબી, માલપૂઆ હવે ઊતરવા લાગ્યાં છે' ઇ૦) (૯) ઉતારવું કે મુકામ કરવો (જેમ કે તેઓ ગામમાં ઊતર્યા) (૧૦) બરોબર આખેહૂબ થવું, અનકુ, આલેખાવું, વહાવું, પાર પડવું (જેમ કે નકલ, છબી, ચૂડો, ઘડો ઇ૦નો ઘાટ, 'આ કામ કીડ ના ઊતર્યું.') (૧૧) (ગુસ્સો, સ્પર્ધા, ઝઘડો, નાટક, લહાઈ ઇ૦માં) સામેલ થવું, ભાગ ભજવવો (૧૨) (કોઈ અંગ કે હાડકું) પોતાને સ્થાનેથી હઠવું-ચળવું (૧૩) (ગ્રહ કે દશા) -ની અસર (માઠી) જવી, -નો યોગ દૂર થવો (જેમ કે પનોતી ઊતરી; 'હવે બુધની દશા ઊતરશે') (૧૪) (મેલ) કીડ પડવું, વિલાવું (૧૫) (રંગ) ફીકો પડવો, ઊડવો, ધોવાથી નીકળવો (જેમ કે, કપડાંનો રંગ ઊતરે છે, જો જો બીજાને ન લાગે) (૧૬) (મન, હૃદય, ધ્યાનમાં) બરાબર જવું, સમજાવું, ગમવું, ઠસવું (૧૭) (વાળ માટે) ખરી પડવું, નીકળી જવું [ઊતરતાં પાણી = વળતા પાણી, ઘટનો જનો ક્રમ, ક્રમ, ગતિ (૨) ઘડામણ ઊતરી જવું = સડી કે બગડી જવું (૨) બરોબર ઊતરવું ('જવું' ક્રિ૦ સાથે આવતા આ સામાન્ય અર્થ કે જુઓ ઊતરવું) ઊતરી પડવું = ઝટ ઊતરવું ('પડવું' સાથે 'ઊતરવું'નો સામાન્ય અર્થ) (૨) ઊડવું, ઊખડી પડવું, ગુસ્સે થઈ લડવા તૈયાર થવું, વઢવું, ઠપકો આપવો ઊતરેલું વિ૦ વાપરમાંથી દૂર કરાયેલું (જેમ કે કપડું), 'સેકન્ડ-હેન્ડ' ('ઊતરવું'ના ભૂ૦ કૃ૦ના સામાન્ય અર્થો માટે જુઓ) [('ઊતરવું'નું ભાવે)

ઊતરાવું અ૦ ક્રિ૦ ઊતરવાની ક્રિયા થવી

ઊતરી સ્ત્રી૦ ગળાનું એક ઘરેણું (૨) વિ૦ ડોમળ (સ્વર)

ઊતર્યુંપાતર્યું વિ૦ ઊતરેલું, વપરાઈ રહેલું

ઊતવું અ૦ ક્રિ૦ પાણી કે હવા લાગવાથી (લાકડું) વાંકું ચૂકું થવું

ઊતણું વિ૦ [સ ઉદ્+તલ?] ઊંડું નહિ એવું છીછરું [આડે માર્ગે જવું

ઊથરવું અ૦ક્રિ૦ ઉખેડાવું (૨) ટિચાવું (૩) ઊથમી જવું ન૦ એક ઔષધિ

ઊથમું વિ૦ - ઉત્તમ

ઊથલ વિ૦ [દે ઉત્થલિઅ] અસ્થિર, ઊથલેલું

ઊથલપાથલ વિ૦ [દે ઉત્થલ્લ પત્થલ્લા] ઊંધુ-ચત્તુ (૨) સ્ત્રી૦ ઊંધુ ચત્તુ થવું તે, પરિવર્તન

ઊથલે વિ૦ભયથી ઊથલેલું-અસ્થિર.૦(-લા)વું અ૦ક્રિ૦ ઊંચા થઈને પડવું, ઊંધુ ચત્તું - ઉપરતળે થવું, ઊંધું કે ઊલટું થવું

ઊથલો પું૦ [દે ઉત્થલ્લા] ઊંચા થઈને બીજી બાજુ પર પડવું તે (૨) ગયેલો મદવાડ પાછો આવે તે (૩) વલણ (કાવ્યમાં) (૪) સામો જવાબ [-ખાવો = ઊથલવું, ઊથલાઈ પડવું (૨) માદગીમાંથી ઊઠી પાછા પટકાવું -મારવો = ઉથલાવવું (૨) પલટો આવો, ઊથલી પડવું, જુઓ ઊથલો આવો -વાળવો = સામો જવાબ આપવો]

ઊથો પુ૦ (ના) કોહવાણ, સડો

ઊથોકૂથો પુ૦ [કૂથો દ્વિત્વ?] નાની મોટી કચુંબર (૨) નકામી મહેનતનું પરચૂરણ કામ

ઊદકવું અ૦ક્રિ૦ [હિં, સ ઉદ્ગચ્?] + કૂદવું(પ)

ઊદબત્તી સ્ત્રી૦ જુઓ ઉદબત્તી, અગરબત્તી

ઊદું વિ૦ [અ. ઝદ, હિં ઝદા, મ ઉદી] ભૂરું, ભૂરાશ પડતું

ઊધ સ્ત્રી૦ [દે ઉદ્ધિ] ઊધ (ગાડાનો) વોગ્યો

ઊધઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ઉધેઈ

ઊધડ વિ૦ [જુઓ ઉધ્ધડ] ભાવતાલ કે વજન કર્યા વગર એમનું એમ આપેલું -રાખેલું કે અંદાજે ઠરાવેલું (જેમ કે, ઊધડ ભાવ, માપ, ખરીદી) -ડું વિ૦ ઊધડ (૨) ન૦ જુઓ ઉધડો [ઊધડું લેવું = ખૂબ વઢવું, સખત ઠપકો આપવો] -ડો પુ૦ ઊધડું કામ

ઊધરવું અ૦ક્રિ૦ (સુ) ઊછરવું, મોટું થવું

ઊધર(-રા)વું અ૦ક્રિ૦ ઉધાર ખાતે લખાવું (૨) દૂર થવું, ટળવું (૩) જુઓ ઉદ્ધરવું

ઊધરળવું અ૦ક્રિ૦ નાસી જવું, પોબારા ગણી જવા (યાર સાથે) (જેમ કે, ઊધળી જવું)

ઊન વિ૦ [સં] ઊણું (૨) ઊણપવાળું ૦તા સ્ત્રી૦ જુઓ ઊણપ ૦મ સ્ત્રી૦ જુઓ ઊણપ ૦માસિક વિ૦ મહિનો પૂરો ન

થયેા હેાય ત્યાર પહેલા કરવાનુ હેાય એવુ.
०માસીસેા પુ०ભૂએલાના માસીસા પહેલાંની કરવાની એક ક્રિયા
ઊન સ્ત્રી०,ન०[સ. ઊર્ણ, પ્રા. ઉણ્ણ] ઘેટાના વાળ
–નેાત્સાર પુ० ઊન કાપી લેવુ તે
ઊનડ વિ० [મ ઉનાડ] (કા.) રખડતુ (૨) કામચેાર (૩) લુચ્ચુ [જુએા 'ઊન' [મ]મા
ઊનતા(–ત્વ), ઊનમાસિક, ઊન-માસીસેા
ઊનવા (ન') પુ० [ઊનુ+વા–ઉષ્ણવાત ?] એક મૂત્રરેાગ [(૨) ઝૂરવુ
ઊનવાવું (ન) અ० ક્રિ० ઊના શ્વાસ નાખવા
ઊનું (નું') વિ० [સ. ઉષ્ણ, પ્રા ઉણ્હ] ગરમ, તપેલુ અડયે દઝાવાય એવુ (૨) તાવભર્યું [ઊની આંચ (આવવી, લાગવી) = દાઝવુ પડે એવેા – કશુ નુકસાન, ભય, જોખમ કે બેઆબરૂ કરે તેવેા પ્રસગ યા વેળા ઊની વરાળ કાઢવી = હૈયાની બળતરા બહાર જણાવવી, પેાતાનુ દુ ખ રડવુ, દિલની દાઝ કાઢવા બેાલવુ ઊનું ખાવું = આપકમાઈનુ ખાવુ ઊકું લેાહી = નવેા જુસ્સેા, નવજુવાનીનુ જોમ, ઉત્સાહ ઇ०. **ઊનેા પા વાસેા** = જુઓ 'ઊની આચ . . '] **–નાઈ** સ્ત્રી० ઊનુ હેાવુ તે, ઉષ્ણતા
ઊપજ સ્ત્રી० [ઊપજવુ] પેદાશ (૨) આવક, મળતર (૩) નફેા **०નીપજ** સ્ત્રી० ઉત્પન્ન અને વૃદ્ધિ (૨) પેદાશ (૩) ચેાખ્ખી આવક **०વેરેા** પુ० આવકવેરેા. **०વુ** અ० ક્રિ० [સ ઉત્પદ્, પ્રા ઉપ્પજ્જ] ઉત્પન્ન થવું, પેદા થવુ, જનમવુ (૨) નીપજવુ, નીવડવુ (૩) મળવુ, સધાવુ, મળતર કે આવક થવી (૪) કિમત તરીકે મળવું (જેમ કે, 'આ પેન વેચેા તેા પ૦ ઊપજે એમ છે') (૫) સાધી શકાવુ, ચલણ હેાવુ (જેમ કે, 'ધરમા એનુ કાઈ ઊપજતુ નથી')
ઊપટ સ્ત્રી० નાણાનેા ઉપાડ, દેવુ (૨) જુઓ ઊગટ, ઉપટણ
ઊપટવું અ० ક્રિ० ઝાખુ પડી જવુ
ઊપટેા પુ० જુઓ ઊકટેા
ઊપડવું અ० ક્રિ० [સ ઉત્પત્, પ્રા. ઉપ્પડ] ઊપસવુ, ઊચુ થવું (૨) ઊચકાવુ (૩) પ્રયાણ કરવું; નીકળવુ; ચાલવા માંડવુ: જવુ (૪) એકાએક શરૂ થવુ (દુ ખ, રેાગ ઇત્યાદિનુ) (૫) ચેાગવુ, ઉપાડાવુ (૬) નાણા ઉપાડાવા, ઉપાડ થવેા (૭) ખપવું, વેચાવુ (જેમ કે, 'હમણા ખાદી ખૂબ ઊપડે છે.') (૮) (એકાએક, ઔચિત્ય) શરૂ થવુ, ચાલવુ (જેમ કે હમણા કાળાના કામ ઘણા ઊપડયા છે) (૯) એકદમ તત્પર થવુ, ધસવુ, દેાડી પડવુ (ઉદા તે એને મારવા ઊપડયેા [ઊપડતીને એણે ગાળ દીધી ઊપડતાંને થપ્પડ મારી = ઔચિતી એકદમ) **ઊપડતા ઘાટ** = ઊપસેલેા, ઊકેલેા ઘાટ]
ઊપણવું સ૦ક્રિ૦ [સ ઉત્-પૂ, પ્રા ઉપ્પણ] (અનાજને) પવન નાખી ચેાખ્ખુ કરવુ
ઊપણાવું અ० ક્રિ० 'ઊપણવુ'નુ કર્મણિ
ઊપણુ (–ળુ) ન० ખાટલાના માથા અથવા પાગથ આગળનુ લાકડુ
ઊપનવું અ० ક્રિ० [સ ઉત્પન્ન, પ્રા ઉપ્પણ્ણ પરથી ?] ઉત્પન્ન થવુ (૨) જન્મવુ (૫)
ઊપસ(–સા)વુ અ०ક્રિ० [મ उपसणे, उम्मणे ? સ ઉત્સૃપ્, પ્રા ઉત્સપ્પણ ?] બહાર નીકળવુ ઊચુ થવુ (૨) ફૂલવુ (૩) સેાજો આવવેા
ઊપળુ ન० જુઓ ઊપણુ
ઊફણવુ અ०ક્રિ० [સ ઉત્ફણૅ, પ્રા. ઉપ્ફણ, દે દે ઉપ્ફુણ ?] (ઝાડ, છેાડ ઇ०) ફૂલવુ વધવુ (૨) મનમા ફૂલવુ **ઊફણાવુ** અ०ક્રિ० ઊફણવાની ક્રિયા થવી (ભાવે)
ઊફરું વિ० જુઓ ઉપ(–ફ)રુ
ઊભ સ્ત્રી० [જુઓ ઉભાવુ] ટેકેા ઉભાટ
ઊભક સ્ત્રી०, **–કેા** પુ० [સ ઉવક, હિં ઉબકના] બકારી, ઊલટી થવાનેા ઉછાળેા
ઊભટ (–ઠું) વિ० [મ ઉવટ] ઉધાઈ – બગડી ગયેલુ (૨) બેાર
ઊભડ ભાંગવું ૧ળી જવું = બગડી જવુ, ખરાબ થવુ, પાયમાલ થવુ
ઊભડુ વિ० [વ ઉવુડ] અધૂકડુ, અધ્ધર બેઠેલુ ઉભડક (૨) (સુ) ઊધુ [–રહીને = વાડ વળીને, જમ મારીને, પેાતાની મેળે જ ઠેકાણે આવીને – સમજીને ગજે]
ઊભવું અ० ક્રિ० જુઓ ઉભાવુ, ઊભ લાગવી

ઊ ખળ પુ૦ [ઉદ્ + વળ ?] ઊલટો વળ
ઊખ(–ભ)ળવું અ૦ ક્રિ૦ (વળનુ) ઊકલી જવું (૨) (ઉંજ વળ્યા પછી અથવા મટવા આવ્યા પછી) ફરી ઊપડવુ, ઊથલો ખાવો
ઊભ, ૦ટ વિ૦ જગ્યા ઊચું હોય એવુ ઊલુ
ઊભડ પુ૦ મજૂર, દહાડિયો (૨) અસ્થિર વાસવળેા આદમી ૦ભૈયુ વિ૦ અસ્થિર; નક્કી કર્યા વિનાનુ ૦ચેરો પુ૦ બિનખેડત ઉપર રેવાતો કર
ઊભડું વિ૦ જુઓ ઊલુ
ઊભણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઊભવુ] વગ્ના પરથારથી મેડા લગીની ઊચાઈ (૨) વગ્નો પરથાર, વગ્ની બેસણી
ઊભર(–રા)વુ અ૦ ક્રિ૦ [હિ ઉમડ(–ર)ના, મ ઉમરણે, સ ઉદ્વૃ ?] ગરમીના જોરથી ઊચે આવીને બહાર નીકળવુ (૨) ન માવાથી બહાર આવવુ–છલકાવુ (જુસ્સો બહુ ઊભરાઈ જાય છે) (૩) અતિ મોટી સખ્યામા ટોળે વળવુ
ઊભરો પુ૦ ઉભરણ, ઊભરાવુ તે (૨) લાગણીનેા ઉભરો [–આવ્યો, ચઢ્યો = ઊભરાવુ (વસ્તુ કે લાગણી માટે) –કાઢ્યો, –ઠાલવ્યો = મનની લાગણીનેા જુસ્સો બહાર કાઢવો, મનમા ઊભરાતી લાગણીને બહાર કહેવી –ખેસ્યો, શમ્યો = ઊભરાતુ અટકવુ (૩) મનનો ઊભરો ઠંડો પડવો]
ઊભવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઊર્ધ્વ, પ્રા ઉબ્ભ = ઊચુ – ઊભુ કરવુ] ઊભા રહેવુ – થવુ, ખડુ થવુ, પગ ઉપર ઊઠવુ (૨) થભવુ (૩) ટકવુ, સામે ઊભા રહેવુ – ટક્કર ઝીલવી
ઊભળવુ અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઊખળવું
ઊભાઊભ સ્ત્રી૦ ઊભા ને ઊભા રહેવુ તે (૨) અ૦ બેઠા વિના, નિરાત વિના; ઊભા ઊભા (૩) ઝપાટામા [એક જેલશિક્ષા
ઊભાબેડી સ્ત્રી૦ ઊભા જ રહેવુ પડે એવી બેડી,
ઊભુ વિ૦ [સ ઊર્ધ્વ, પ્રા ઉબ્ભ] ઊભેલુ (૨) થભેલુ, થોભેલુ, ચાલતુ બધ થયેલુ (જેમ કે ગાડી ઊભી છે) (૩) ટટાર, સીધુ (૪) સીધા – એકદમ બહુ ઢાળના ચડાણવાળુ (જેમ કે ઊભી લેખડ) (૫) અપૂર્ણ, ચાલુ, આગળ ચાલવાની કે પૂરું થવાની વાટ જોતુ કે પૂરુ કરવાનુ બાકી (જેમ કે, આ કામ તો હજી ઊભુ છે: ઊભો પાક = લણવાનો બાકી – ખેતરમા ઊભેલો પાક) (૬) સીધુ, આખુ એક લાબા પટમા પડેલું (ઊભો રસ્તો, ઊભે બગડે બે લગાવવી જોઈએ) (૭) હયાત મોજૂદ (ઊભો ધણી)(૮) સપાટીને લંબ દિશાએ આવેલું (જેમ કે ઊભી લીટી ઊલટ – આડી લીટી) [ઊભા હાડકાનું = કામમા હાડકા ન વાળે એવું, કામનુ કાયમ ઊભી આબરૂએ = આબરૂભેર, આબરૂ જોખમાયા વિના ઊભી પૂછડીએ નાસવું = જોરથી (બીકના માર્યા) ભાગવુ જીવ લઈને નાસવું (શરીરમા) ઊભી વાટ પડવી = આખુ શરીર મોઢેથી ગુદા સુધી પ્રાણસ ચાર માટે એક સીધો રસ્તો બનવો, – મરણની દશામા આવવુ ઊભુ કરવું = બહુ જલ્દી, તૈયાર કરવું, બનાવવું, ઘડવું, ઉપજાવવું, વગેરે (પ્રાય ન હોય ને તેમાથી કરવાનો ભાવ બતાવે છે જૂઠી કે કૃત્રિમ બનાવટનો ભાવ બતાવે) (૨) ચૂંટણીમા ચૂંટાવા માટે તત્પર કરવું ઊભુ થવું=ઊભું કરાવુ (૨) માગણીમાથી ઊઠવુ (૩) ચૂંટણીમા ચૂંટાવા દાખલ થવુ ઊભું થઈ રહેવું=રાહ જોતા ઊભા રહેવુ (૨) ખોટી થવુ (૩) અટકી રહેવું, થંભવુ (૪) ચકિત થવું, સ્તબ્ધ થઈ ઊભા રહેવુ ઊભુ ને ઊભુ બાળી કે સળગાવી મૂકવું = જેમ હોય તેમ ને તેમ — એકસપાટે બાળી નાખવું (૨) આખે શરીરે ઝાળ ચડે એવુ — બૂબ રીસ કે દાઝ લાગે એવુ કહેવુ કે કરવુ ઊભું ને ઊભુ રાખવું = જરા જંપવા ન દેવુ, નિરાત ન વળવા દેવી, આરામ ન લેવા દેવો ઊભુ રહેવું = થોભવુ, અટકવુ (૨) ખોટી થવુ (૩) ટકવુ, ન ડગવુ, ન ચોક્કુ થવુ ઊભું રાખવું = ઊભુ રહે એમ કરવુ (જુઓ ઊભુ રહેવુ) ઊભુ વરસ = આખું વર્ષ. ઊભે ગળે ખાવું = જે આવે તે સીધુ ગળામા ઉતારવુ, ખા ખા કરવુ (ગમે ત્યારે ને ગમે તેમ કે ગમે તેટલુ) ઊભે પગે = બહુ ને બહુ, ઊભુ ને ઊભું, બેઠા વગર સતત રોકા

યેલું (૨) ઝટપટ, વગર વચ્ચે યોભ્યે કે વિલંબ કર્યે (જેમ કે ઊભે પગે જઈને આવ્યો જાણે, સવારનો હુ ઊભે પગે હુ) **ઊભે પગે થઈ રહેવું** = અધીરુ, આતુર, ઊચુનીચુ થવુ **ઊભો ચૂળો** = ઊભા હાડકાનો — ચૂળા જેવો — કામના કાયર કે આળસુ માણસ માટે વપરાય છે **ઊભો રસ્તો દેખાડવો** = સીધી વાટ પરખાવવી, ચાલતી પકડાવવી, ચાલ્યા જવાનુ કહેવુ (૨) બરતરફ કરવુ]

ઊમક સ્ત્રી૦ (ફા.) અભિમાન, ગર્વ, તોર

ઊમગવું અ૦ક્રિ૦ [હિ ઉમગના, મ ઉમગણે, સ ઉન્મગ્ન, પ્રા ઉમ્મગ્ગ ?] ફુરવુ, ઉત્પન્ન થવુ

ઊમટ(–ડ)વું અ૦ક્રિ [મ ઉમટણે, હિ ઉમડના] ઊલટભેર ધસવુ એકસામટા જથામા આગળ આવવુ (૨) પાકવુ, ફળ ઊતરવુ

ઊમડઘૂમડ અ૦[હિ ઉમડના ઘુમડના] ચકરવા જેવું, આકાશ જેવું છવાઈ જઈને (?)

ઊમડવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઊમટવુ

ઊમણ વિ૦ [સ उद् + મણા] મણા વગરનુ, સુદર

ઊમર પુ૦[હે उम्मर] ઉંબરો,ઘરનો ઊમરો (૫)

ઊમરો પુ૦ [જુઓ ઉંબર] ઉંબરો (ઘરનો) (૨) ઉંબર, એક ફળઝાડ, ઉમરડો (૩) બે ચાસ વચ્ચેની જગા [**ઊમરા ઘસવા, ઠેકવા** = (વગર કામે) ઘેર ઘેર ભટકવું **ઊમરાની બહાર જવું** = જુઓ ઊમરો ઓળગવો **ઊમરા વચ્ચે બેસવું** = (અવરજવર રોકાય એમ) ઊભગ ઉપર – બારણા વચ્ચે બેસવુ (૨) (તકાદો કરવા માટે) લાઘણ કરતા ઊમરા પર બેસવુ, તગદો કરવો. **ઊમરે ચઢ(–ઢ)વું** = ઘરમા પેસવુ, (કોઈને) ઘેર જવુ **ઊમરો ઊડવો, ઊખડી જવો** = નિર્વંશ થવુ, નબોદ જવુ **–ઓળંગવો** = ઘર બહાર નીકળવુ કે જવુ (૨) મર્યાદા છોડવી **–ખોદી નાખવો** = લેણદારે ચાલુ તકાદો કરવો **–ઘસવો, ઘસી નાખવો** = વારંવાર કોઈને ઘેર જવુ **–તજવો** = ઘેર જવુ, ઊમરે ચઢવુ બધ કરવુ (માઠુ લાગવાથી કે અણબનાવ થતા) **–મૂકી ઠુંગરો પૂજવો** = ઘરનુ – નજીકનુ અવગણી દૂરનાને માન આપવુ **–ચાટી નાખવો** = ઊમરો ધસી નાખવો]

ઊમલવું અ૦ક્રિ૦ [મ ઉમલણે, સં उन्मील्, પ્રા उम्मिल्ल] ખીલવુ, વિકાસ પામવુ (૨) [ઢોરનુ] વિયાવાનુ થવુ (૩) પલળીને ભૂકો થવુ (કળીચૂનાનું)

ઊમસ સ્ત્રી૦ મૂર્છા, ફેરફરુ (ફા.) [લટકવુ,ફફડવુ

ઊરઝવું અ૦ક્રિ૦ ઊપસવુ, આગળ પડવુ (૨)

ઊરઝાવું અ૦ક્રિ૦ [હિ उर(–ल)झाना] મૂઝાવુ

ઊરવા પુ૦ બદનામી

ઊરુ પુ૦ [સ] જાધ **૦સ્થલક** ન૦ કેડનુ હાડકું **૦સ્તંભ** પુ૦ એક રોગ, જાધનો લકવો

ઊરુ ન૦ કોસ ખેચવા માટે કરેલો ઢાળ ચોલાણ

ઊર્જસ્વી વિ૦ [સ] જબરુ, બળવાન. **–સ્વિતા** સ્ત્રી૦

ઊર્જિત વિ૦ [સ] જબરુ, બળવાન (૨) ચડિયાતું, ઉમદા, સુદર;ખાનદાન (૩) મહાન, ભવ્ય

ઊર્ણ ન૦ [સ] ઊન (૨) તાર, તતુ (૩) કરોળિયાનુ જાળું **૦નાભ(–ભિ)** પુ૦ કરોળિયો **–ર્ણા** સ્ત્રી૦ ઊન (૨) આખની ભમરો વચ્ચેની વાળની રેખા **–ર્ણાયુ** વિ૦ ઊનનુ (૨) પુ૦ ઘેટો (૩) કરોળિયો

ઊર્ધ્વ વિ૦ (૨) અ૦[સ] ઊચુ, ઉપરનુ. ગગનતરફનુ (૨)સીધુ, ટટાર (૩) ઊચુ કરેલુ, ઉન્નત **૦ગતિ** સ્ત્રી૦ ઊચે જવુ તે, આકાશમા ઊચે ઊડવુ તે **૦ગામી** વિ૦ ઊચે જનારુ (૨) [લા] ઉન્નતિ તરફ જનારુ **૦દેહ** પુ૦,સ્ત્રી૦ મરણ પછી થનારો દેહ (૨) મરણ પછી કરવાની એક ક્રિયા **૦દૃષ્ટિ** વિ૦ મહત્ત્વાકાક્ષી, મહેચ્છાવાળું (૨) સ્ત્રી૦ આકાશ તરફ જોવુ તે **૦પત્ર(–ત્રી)** ન૦ જીવડાનો એક પ્રકાર **૦પથ** પુ૦ સ્વર્ગનો માર્ગ **૦પાણિ, ૦બાહુ** વિ૦ ઊચે કરેલા હાથવાળુ **૦પિંડ** પુ૦ મૂત્રપિંડ ઉપર આવેલો પિંડ, 'સુપ્રા–રેનલ કેપ્સ્યૂલ' **૦પુંડ્ર** પુ૦ ઊભુ ટીલુ **૦ભાગ** પુ૦ ઉપરનો કે આગળનો ભાગ **૦રેત(–તા, ૦સ)** જેનુ વીર્ય પતન થતુ નથી એવુ (૨) નિત્ય બ્રહ્મચર્ય પાળનારુ **૦રોહણ** ન૦ ઉપર – આકાશ તરફ ચડવુ તે (૨) સ્વર્ગમા જવુ તે **૦લોક** પુ૦ સ્વર્ગ,

ઉપરની દુનિયા ૦વાયુ પુ૦ શરીરના ઊર્ધ્વ ભાગમાનો વાયુ (૨) ઓડકાર ૦શાખા સ્ત્રી૦ હાંસડીનુ હાડકુ –ર્ધ્વાકાંક્ષી વિ૦ ઉચ્ચ આકાંક્ષાવાળુ

ઊર્મિ સ્ત્રી૦ [સં.] તરંગ, મોજુ (૨) પ્રવાહ (૩) લાગણીનો તરંગ–ઉભરો (૪) સંગીતમા એક ચમત્કાર ૦કાવ્ય, ૦ગીત ન૦ ઊર્મિથી ભરેલુ–રચાયેલુ કાવ્ય કે ગીત, 'લિરિક' ૦મત્, ૦માન વિ૦ ઊર્મિવાળુ (૨) મોજા જેવા વાંકાચૂકા આકારનુ (કેશ વિષે) ૦લ વિ૦ લાગણીપ્રધાન, તરંગવશ. ૦લક્ષ ન૦ ઊર્મિવશ થઈ–ઝટ કરી નાખાતુ લગ્ન ૦લા સ્ત્રી૦ (સં) લક્ષ્મણની પત્નીનુ નામ

ઊર્વ પુ૦ [સં] વાદળ (૨) પિતૃઓનો એક વર્ગ (૩) વડવાનલ (૪) સમુદ્ર

ઊલ સ્ત્રી૦ [કે ઉ(–ઓ)લ્લી] ઝભ્ભા ઉપરનો મેલ કે વળતી ગરી [–ઉતારવી = (દાતણની ચીર કે ઊલિયાથી) ઝભ્ભા પરની છાંગી દૂર કરવી]

ઊલક (લ') સ્ત્રી૦ [હિ હુલ્કી, હુલ્કના, સં उद्+वन्, પ્રા उव्वक्क ?] ઊલટી, ઓકવુ તે

ઊલકું [સ उल्का ?] ન૦ ખાલી ખુમચાણથી નાભાગ ને ગભગટ થવો તે [–પડવું = ખાલી ખુમચાણથી નાભાગ તથા ગભગટ થવો, હોંશ હવા થઈ જવી]

ઊલકો(–ળો) (લ') પુ૦[જુઓ હૂકલો व्यत्यय ?] નાળિયેરનો ગર્ભ કે ઓતરા વિનાનો, એક કાણાવાળો, ખાલી ગોળો, હૂકાની દાંયલી

ઊલઝવું અ૦ક્રિ૦ [અર હિ उलझाना]ગૂંચવાવુ

ઊલટ વિ૦ [પ્રા उल्ल(–व्व)ट्ट, સં उद्+वृत्त ?] ઊલટુ, અવળુ, પાછુ ૦ટપાલે=વળતી ટપાલે ૦તપાસ સ્ત્રી૦ પ્રતિપક્ષી તરફની (સાક્ષીની) તપાસ ૦પા(–પૂ)લટ વિ૦ અવળાસવળી,ઊલટસૂલટ (૨) અવ્યવસ્થિત (૩) સ્ત્રી૦ ઊલટપાલટ તપાસ (૪) અવ્યવસ્થા, ગોટાળો ૦સવાલ પુ૦ સામો સવાલ ૦સૂલટ, –ટાસૂલટી વિ૦ અવળાસવળી (૨) ઊંધુ ચત્તુ; આડુ અવળુ, તળે ઉપર એવુ

ઊલટ સ્ત્રી૦ હોંશ, ઉમંગ ૦ભ(–ભે)ર અ૦ ઉમંગભેર, હોંશભેર

ઊલટવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઊલટ; હિ. उलटना, સં उल्लट्टणं] ઊલટથી કરવુ (૨) ધર્મી આવવુ (૩) હુમલો કરવો (૪) ઊંધું થઈ જવુ (૫) ફરી થવુ પાછુ થવુ

ઊલટી સ્ત્રી૦ [હિ , જુઓ ઊલટ વિ૦] ઓકવુ તે

ઊલટુ વિ૦ ઊલટ, ઊંધુ, અવળુ (૨) વિરુદ્ધ, આડુ (૩) સામુ, વિપરીત [ઊલટી ગંગા વહેવી = અવળાને બદલે અવળુ થવુ, બાજી બગડવી ઊલટાનું વિ૦ ઊલટું]

ઊલવું (લ') અ૦ક્રિ૦ (ખોમખમનુ) ખલાસ થવુ

ઊલસવુ અ૦ક્રિ૦ [સ उल्लस्] જુઓ ઉલ્લાસવુ (૨) એકાએક ઊભા થવુ, ઊભરાવું

ઊલળવુ (લ') અ૦ક્રિ૦ [સં उद्+लल्. પ્રા उल्लल, હિં उछलना] નમી જવુ, લળી પડવુ (૨) ગાડા ઇત્યાદિનુ આગળવી ઊંચુ થઈ જવુ (૩) ઊલટાઈ જવુ (૪) કૂદવું (૫) જતુ રહેવુ, નાશ પામવુ (૬) [લા] હોનગેર ધસવુ – ઊંચા ને ઊંચા રહેવુ

ઊલિયું ન૦ [જુઓ ઊલ] ઊપ ઉતારવાની ચીપ

ઊવટ સ્ત્રી૦આપત્તા (૨) અડચણ હેરાનગતિ પીડા

ઊશિયુ ન૦ દાનવ

ઊષર વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ઊખર

ઊષા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ ઉષા

ઊષ્મા સ્ત્રી૦ [સં], ૦ક્ષર પુ૦, ૦ભેદ્ય વિ૦, ૦માપકયંત્ર ન૦, –ષ્માંક પુ૦ જુઓ 'ઉષ્મા'ના

ઊસ પું૦ [સં ઊષ, પ્રા] એક ક્ષાર (૨) સ્ત્રી૦ [હિ ઊખ; મ .] ગેડી

ઊસટ વિ૦[સ उद्+सट] સટતુ નહિ એવુ, ભિન્ન

ઊસપવું સ૦ક્રિ૦ [સ उत्सर्पय् પ્રા उस्सप्प, મ उसपणें] અહાર કાઢવુ, ઉલેચવુ, બાકી કરવુ (૨) મ્યાનમાંથી કાઢવુ ઊસરવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊસરપાટો પુ૦ વિનાશ (૨) સંપૂર્ણ નિકંદન

ઊસરવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા उस्सर, સં उत्सृ, હિ. उसरना] ટળવુ, જતા રહેવુ (૨) નાશ પામવુ, નિકંદન નીકળી જવુ (૩) [સ अप्सृ પ્રા ओसर] ઓસરવુ, ઓછુ થવુ

ઊહ અ૦ (રૂ૦) અટકળ, ચેષ્ટા નિરુક્ત અને

ગર્વસૂચક ધ્વનિ(૨)હુ પણાનો ઉદ્ગાર ૦કારો પું૦ દીર્ઘ નિશ્વાસ, નિસાસો (૨) સાભળું છુ, ઠીક છે, સ્વીકારુ છુ, ઇત્યાદિ દર્શાવનારો ધ્વનિ (૩)ગર્વનો અને અનાદર કે તુચ્છકારનો ઉદ્ગાર

ઊહ પું૦ [સ] તર્ક, કલ્પના (૨) પરીક્ષણ (૩) અધ્યાહાર –હાપોહ પું૦ [સ] ચર્ચા

ઊંઆં અ૦ (૨) ન૦ (રવ૦) તરત જન્મેલા બાળકના રડવાનો એવો આવાજ

ઊંઊં અ૦ (૨) ન૦ (રવ૦) રડવાનો એવો અવાજ

ઊંકરાંટો પુ૦ (કા) મનમા થતી, ઉત્તેજનાનો અંકુર (૨) ટાઢિયા તાવમા શેમાય સાથે થતો ઝમઝમાટ

ઊંકારો (ઉ') પુ૦ જુઓ ઊહકારો

ઊંગ(–જ)ણ ન૦ જુઓ ઊજણ

ઊગ(–જ)વું, ઊંગા(–જા)વું, ઊંગા(–જા)વવુ જુઓ 'ઊજવુ'મા

ઊંઘ સ્ત્રી૦ [ઊંઘવુ]ઊંઘવુ તે નિદ્રા [–આવની = સૂઈ જવાની – ઊંઘવાની વૃત્તિ થવી –ઊડવી ઊડી જવી = ઊંઘ જતી રહેવી, જાગવુ (૨) આળસ કે અજ્ઞાન ટળવુ, ભાન આવવુ. –ઉતારવી = ચડેલી કે ઉજાગરાથી બાકી ઊંઘ કાઢવી (૨) આળસ કે અજ્ઞાન કાઢવુ –કાઢવી = ઊંઘવુ (૨) ઊંઘ ઉતારવી. –ચડવી = ઊંઘ આવી લાગવી, ઊંઘ ભરાવી (૨) ઊંઘવાનુ – આરામ કરવાનુ બાકી હોવું –જવી = ઊઠવું, જાગવુ, ઊંઘ પૂરી થવી –ભરાવી = ઊંઘ આવવાનુ થવુ, ઊંઘ ચડવી –લેવી = ઊંઘવું ઊંઘમાં જવું = ગફલત કે અજાણમા જવુ ઊંઘમાં પડવું = ઊંઘી જવુ, ઊંઘ આવવી ઊંઘ વેચાને ઊજાગરો કરવો, વહોરવો = હાથે કરીને દુખ કે પંચાતમા પડવુ, ડોબું ખોઈને ડોબો બનવું.]

ઊંઘકુ,–ટિયું,–રેડું વિ૦ ઊંઘમા ભગયેલું

ઊંઘણ સ્ત્રી૦ ઊંઘવું તે (૨) બહુ ઊંઘવાની ટેવ ૦રોગ પુ૦ એક જાતની મધમાખીઓથી કેલાતો જીવલેણ રોગ ૦શી વિ૦ ઊંઘ્યા કરવાની ટેવવાળુ (૨) આળસુ, એદી

ઊંઘવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા ઉઘ] નિદ્રા લેવી(૨)આળસુ થઈને પડયા રહેવુ (૩) અજાણમા–અજ્ઞાનમા રહ્યા કરવુ [ઊંધી જવું = ઊંધમા પડવુ સૂઈ જવુ(૨) [લા.] (કોઈ બાબત કે કાર્યમાં અસરકારક થતુ) મટવુ, દીસતુ રહેવુ ('ઊંધી જાય ન આવે તો ')

ઊંઘાડવુ સ૦ક્રિ૦ ઊંઘે એમ કરવું (૨) પડતુ મૂકવું, શાંત પાડવું ઊંઘાવું અ૦ ક્રિ૦ ઊંઘવાની ક્રિયા થવી

ઊંઘાળ.ઉં વિ૦ ઊંઘણશી બહુ ઊંઘનારું (૨) સહેજ સહેજમા ઊંઘી જાય તેવું

ઊંઘેડુ વિ૦ ઊંઘટિયુ

ઊંચ વિ૦[સ ઉચ્ચ] ઉચ્ચ ચડિયાતુ (૨)ઉમદા ૦નીચ વિ૦ ઊંચુ અને નીચુ ૦નીચભાવ પુ૦ અમુક ઊંચું ને અમુક નીચું એવો ભેદભાવ, અસમાનતાની લાગણી કે માન્યતા ૦વર્ણી(–ર્ણું) વિ૦ ઉચ્ચવર્ણનું

ઊંચક(–કા)વું (કં', .ા') વિ૦ બહેરુ (૨) થોડુ સાભળનારુ (૩) સાભળ્યું ન સાભળ્યું કરનારુ, બેદરકાર

ઊંચકવું સ૦ક્રિ૦ [સ. उच्चीकृ] નીચેથી ઊંચું કરવુ, ઉપાડવુ (૨) હાથ પર લેવું (બોજ) માથા ઉપર લેવુ, ઉઠાવવુ ઊંચકાવુ અ૦ ક્રિ૦. ઊંચકાવવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ઊચકવું'નુ અનુકર્મણિ અને પ્રેરક

ઊંચકાનું (કા') જુઓ ઊંચકનુ [મહેનતાણું

ઊંચકામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ઊચકવાનુ

ઊંચ-નીચ, ઊંચવર્ણી,–ર્ણું જુઓ 'ઊંચ'મા

ઊંચાઈ.–ણ, જુઓ 'ઊચુ'મા

ઊંચુ વિ૦ [સં उच्च] સપાટી કે બેસણીની ઉપર ઊભુ આવેલુ કે ઊઠતુ ('નીચુ'થી ઊલટુ) (૨) ઉચ્ચ ચડિયાતુ, ઉમદા (કદ, પ્રમાણ, ગુણ, દરજ્જો ઇ૦મા વપરે કે ચડિયાતુ જેમ કે ઊંચો ઢગલો, ઊંચો ભાવ, કિમત, મત વગેરે) (૩) અતિ તાણેલ, લંબાવેલ (સૂર કે અવાજ) ઊંચા સ્વર–સપ્તકનુ (સંગીતમા) (૪) જપ, નિગ્રહ કે શાંતિ સમાવાન વગરનુ, અણબનાવવાળુ (મન, શ્વાસ, જીવ) [ઊંચા ડોળા રાખવા = સામે ન જોતા બીજે કે ઊંચુ જોવું, ધ્યાન ન

ગાખવુ ઊંચી આંખ કરવી = (કામ કે બેકાણમાથી) ઊંચુ જોવુ, ધ્યાન બીજે જવા દેવુ (૨) (ગુસ્સા કે વિરોધથી) આખની મુદ્રા ફેરવવી, સામે થવુ, વિરોધ કે ક્રોધ બતાવવો ઊંચી આંખો કરાવવી = ખૂણ રાહ જોવડાવવી ઊંચી ચાલ = ઝડી ઊંચી રાખી ચાલવુ તે ઊંચી મૂછ = 'મૂછ'મા જુઓ ઊંચું આવવું = (દુખ, પીડા, બાર ઇ૦ માથી) છૂટવુ, કશામા ગરક થયા માથી બહાર નીકળવુ (દા ત 'હાથ પગના કાપમાથી ઊંચો આવુ ત્યારે નવુ લઈ ાકુ) –ઊંચુ ચાલવું = ઊંચી ચાલે ચાલવુ (૨) [લા] બેફ કે ગર્વથી ચાલવુ– વતું –કરવું = બોજ ચડાવવો, તે માટે હાથ દેવો (૨) ઊભુ કે ઉપસ્થિત કરવું, ઉભેળવુ –ચડાવવું = બોટા વખાણ કરવા, ગર્વથી ફુલાય એમ કરવુ, અતિમાન આપવું –જવું = સ્વર્ગમા જવું, મરવુ –જોવું = કામ કે બેકાણ-માથી હુરમદ મળવી કે કાઢવી ('આમાથી એ ઊંચુ જોવા પામે ત્યારે ને ?') (૨) નજર કરવી, સામે જોવુ, ધ્યાન પર લેવુ (જેમ કે, ભાઈ તો હવે ઊંચુયે જોતા નથી') (૩) ('નીચુ જોવુ'–શરમાવું –તેથી ઊલટુ) શરમમાથી મુક્ત થવું, સ્વમાન ગમવુ (દા ત 'તે દિવસથી તે ચાર માણસમા ઊંચુ જોઈ શકતો નથી ') –ને ઊંચુ માથુ રહ્યુ = ગર્વથી છકેલુ રહેવુ –ને ઊંચું રહેવું = અસ્થિર આસન કે ચિત્તવાળા હોવુ, ઠેકાને ન બેસવુ, રાતિથી નિરાતે (કામ કે કોઈ બાબતમા) ન રોકવાવું (૨) કામમા ઢીલો ન નમાવવો, કામમા ન લાગવુ (૩) જુઓ ઊંચુ ને ઊંચુ માથુ રાખવુ –બેસવુ = (સ્ત્રીએ) વેગળી બેસવુ (૨) જુઓ ઊંચે બેસવુ –મારુ = જુઓ 'મારુ 'મા –મૂકવું, મેલવું = (પરવારી જવાથી કે વચ્ચેથી કોઈ કારણે) અલગ કે વેગળુ કરવુ, છોડવુ, વિસારે પાડવુ ('આ કામ હવે તો ઊંચુ મૂક્યો તો સારુ' 'હમણા તો એને ઊંચુ મૂક, પછી જોઈશુ', 'વાચવાનુ હવે ઊંચું મૂક્યુ છે કે શુ ?' 'લાજ ઊંચી મૂકવી') (૨) સંતાડી કે બચાવી યા સંઘરી રાખવુ –મેં = જુઓ 'મો'મા ઊંચો હાથ = જુઓ 'હાથ'મા] –ચાઈ સ્ત્રી૦ ઊંચાપણુ (૨) તેનુ માપ –ચાણુ ન૦ ઊંચાઈ (૨) ઊંચી જગા, ટેકરી

ઊંચુંનીચુ વિ૦ ઊંચું અને નીચુ, ખાડાખૈયા વાળું [–કરવું = ઠીકઠાક ગોઠવવું, સાફસૂફ કરી વ્યવસ્થિત કરવુ ('મહિને ઘેર ગયો એટલે ઊંચુ નીચુ કરવાનુ તો હોય જ ને ?') (૨) [લા] ખળભળાટ પેદા કરવો, અજંપો ઊભો કરવો, નીચુ થાય એમ કરવુ –થવું = ઊઠવેઠ કરવી, મથવુ ('માંદે આવ્યા પછી ઊંચાનીચા થયા વગર છૂટકો છે ?') (૨) અધીરુ થવુ, અજંપો થવો, આતુર બનવુ તલપાપડ થવુ ઊંચો-નીચો હાથ પડવો = ઊંધા છતા કરી કમાવુ, અન્યાયથી ધન કમાવુ]

ઊંચે અ૦ પાટીની ઉપર ઊંચી –ઊંચાણ-વાળી જગાએ, ઊંચી દિશામા, માથા ઉપર [–ચડાવવું = જુઓ 'ઊંચુ ચડાવવુ' –બેસવું = કામમાથી દૂર કે અલગ બેસવુ –જોવું = આકાશ તરફ જોવુ –લઈ જવું = સ્વર્ગમા લઈ જવુ ('હત, તને ઊંચે લઈ જય')] ૦થી અ૦ અ' પ્ર, અટક્યા વિના (૨) ઉપરથી, ઊંચાણમાથી (૩) ઊંચે અવાજે કે સૂરથી (૪) આકાશમાથી ૦નું વિ૦ ઊંચે આવેલુ

ઊંજણ ન૦ [ઊંજવુ] ઊંજવુ તે (૨) ઊંજવાનુ દ્રવ્ય – તેલ, દિવેલ ઇત્યાદિ –ણી સ્ત્રી૦ મત્ર ભણીને કપડાના,આવરણી ઇ૦ના છેડાથી રોગ કે ભૂતને દૂર કરવાની ક્રિયા [–નાખવી = ઊંજવુ, તે ક્રિયા કરવી) (૨) તેલ ઊંજવાની દુપ્પી]–ણું ન૦ રાંજકુમારી કે ગણીનો રુમાલો

ઊંજવું સ૦ક્રિ૦ [સ સિચ્, પ્રા ઉંજ = સિંચવુ] તેલ નાખવુ –પૂરવુ (૨) રોગ કે ભૂત કાઢવા ઊંજણી નાખવી ઊંજાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઊંજાવુ અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઊંટ ન૦ [સ ઉષ્ટ્ર, પ્રા ઉટ્ટ] ગણ્યા ખૂબ ખપતુ એક ઊંચુ પશુ [–જેવુ = ખૂબ ઊંચુ (૨) બેવકૂફ, અણસમજુ ઊંટનાં શીંગડાં ન૦ બ૦વ૦ વ્યાપુત્ર કે આકાશકુસુમ, અશક્ય વાત ઊંટનાં અઢારે વાકાં = સ્વભાવે જ વાકાપણુ, અઢારે અંગો–બધુ જ વાકુ હોવુ

તે ઊંટનું પગલું જાણવું = સહેલી સીધી કે ઉઘાડી વાતની ખબર હોવી (નકારમા પ્રાય બોલાય છે) **ઊંટે ચડીને આવવું** = (લેણું લેવા આવનારે) બવાને દેખાય એમ - છડેચોક આવવુ **ઊંટે ચડીને ઊઘવું** = એના જેવું અશકય કે અજુગતુ કરવુ (એમા નુકસાન જ થાય, એવો ભાવ બતાવે છે) **ઊંટે કર્યા ઠેકા તો માણસે કર્યા કાઠડા** = સહેજે કે સીધી રીતે ન પાર પડે તો તેને પહોચી વળવા ઘટતી યુક્તિ કરી લેવી, જેવા જેવો સજોગ તેને પહોચી વળવું] **૦ડી** સ્ત્રી૦ સાઢ, સાઢણી, ઊંટની માદા (૨) સોનીનુ ઓજાર **૦ડો** પુ૦ ઊંટ (૨) જુઓ ઊંટિયો [**ઊંટડો કેણી તરફ બેસશે ?** = શુ નીપજશે? પરિણામ અતે શુ હશે !] **૦વૈદ(-દ્ય)** પુ૦ ઊંટનો - માણસની દવા કરવાને નાલાયક એવો, લેભાગુ વૈદ્ય **૦વૈદું** ન૦ ઊંટવૈદનુ કામ, રાક્ષસી ઉપચાર **-ટિયો** વિ૦ ઊંટ જેવો **ઊંચો**(૨)પુ૦ ઊંટ (૩) મંદબુદ્ધિ ને આળસુ માણસ (૪) ભારે વજન ઉપાડવાનુ(ઊંટની ડોક જેવું લાગતું) યત્ર (૫) અડો

ઊંટકટો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ઊંટિયા(-યુ)જ્વર ન૦ એક ઔષધિ

ઊંઠ વિ૦ [જુઓ ઊઠ] સાડાત્રણ, સાડાત્રણ ગણુ

ઊંડણિયું વિ૦ [ઊડાણ] ઊડાણવાળું, ઊંડુ

ઊંડળ સ્ત્રી૦ [દ્ર ઉડલ્ર = સમૂહ ? કે દે અવરુંડણ = આલિગન ?] બાથ (૨) બાથમા ભરાય તેટલી વસ્તુ [ચૂકવુ

ઊંડળ સ્ત્રી૦ પેટનો ગોળો - ચૂક [**-વળવી** = પેસવું = જોખમ ખેડવું, લબાઈ કે રસાઈ પડવાનુ વહોરવું **ઊંડુ ઊતરવું** = ઘેરો વિચાર કરવો, અદર લાબે સુધી જઈને વિચારવુ કે તપાસવું **ઊંડાં મૂળ** = જુઓ 'મૂળ'મા **-ઊંડાઈ** સ્ત્રી૦ ઊંડાપણુ, ગહનતા(૨)તેનુ માપ **-ઊંડાણ** ન૦ જુઓ ઊંડાઈ (૨)નીચાણ **-ઊંડાપણું** ન૦

ઊંદર પુ૦ **૦કણિયું, ૦કણી, ૦કની, ૦કરણી, ૦કાની, ૦વાઈ** સ્ત્રી૦ જુઓ 'ઉદર'મા

ઊંદરી સ્ત્રી૦ માથાની ચામડીનો એક રોગ

ઊંધ સ્ત્રી૦ અડા અને માચડાને સાધતો ગાદીનો ભાગ, ઊવ ✕ [જુઓ 'ઊધુ'મા

ઊંધકરમું, ઊંધખોદિયુ, ઊંધાઈ, -પણું

ઊંધાંધળું વિ૦ ઝાપ્યુ (૨) ચૂપડુ (૩) [ના] મૂર્ખ (૪) ઉડાઉ

ઊંધિયું ન૦ જુઓ 'ઊધુ'મા

ઊંધું વિ૦ [ઊર્ધ્વ, પ્રા ઉદ્ધ] અવળુ, ઊલટુ, નીચે માથુ ને ઉપર પગ જેવા આસનનુ (૨) [લા]આડુ, અવળું, સીધા કે સવળાથી સાવ ઊલટુ — વિરુદ્ધ, બોટુ [**ઊંધા પાટા બાંધવા** = આડુ અવળુ સમજાવી ભરમાવવું **ઊંધાં પગલાંનું** = (ઊલટુ 'ઊજળા પગલાનુ') કમનસીબ, અપશુકનિયાળ. **ઊંધાં વાજા વાગવાં** = બાજી બગડવી, અવળુ થવુ **ઊંધી ઈંટ ચણનાર** પુ૦ કડિયો **ઊંધી પાઘડી** = પાઘડી ફેરવવી, દેવાળુ કાઢવુ **-કરવું** = ઊલટુ કે અવળુ કરવું, ફેરવી નાખવુ (૨) જુઓ ઊધુ મારવું **-કરી નાખવું** = માગીને ગબડાવી દેવુ (૨) મૂઠ દ૦ માગીને પથારીવશ કરી દેવુ **-ચાલવું** = નીચુ જોવુ, શરમાવુ **-ચાલીને** = બીજે ધ્યાન આપ્યા વગર, કામમા જ નજર રાખીને(૨)બીજુ ત્રીજુ જોયા વગર, સાહસપૂર્વક, વિચાર વગર **-પડવુ, વળવુ** = ઉપર માથુ નીચે પગ કે ઉપલો ભાગ નીચે ને નીચલો ભાગ ઉપર થાય એમ પડવુ કે થવુ, ઊલટાઈ જવું (૨) બગડવું, કથળવું **-મારવું** = બગાડવુ, કથાળવું **-વળી જવું** = બગડી જવુ(૨)ખૂબ થાકીને લોથ વળીને(ઊધુ) પડવું **-વાળવું** = ઊધુ મારવું(૨) (ઉદ્દમણાને વિસે) ઊધુ વાસીદુ વાળવુ(૩)(વાસણકૂસણ

રાયે) આઈ પગ્વાની વાસણ માજીને ઊંધા પાડવા આંપીને અળોટ ઇ૦ પરવારીને નિરાતે થવું –ચેતરવું = ઓહનુ ચોહ કરી બેસવું, ભૂલ કરી બેસવું ઊંધે પાયે = અવળે કે ખોટે રસ્તે ઊધે મોઢે પડવું = ચતુ નહિ પણ ઊલુ મો હોય એ દશામા પડવુ (જેમ કે ઓચિતા પડતા), (તાવથી) પથારીવશ થવુ મદવાડ ભોગવવો] –ધરવું વિ૦ અક્કરમી (૨) ઊંચા કામ કરનાર –ધેબોદિયુ વિ૦ ઊંચા કામ કરનાર –ધાઈ સ્ત્રી૦, –ધાપણું ન૦ –વિયુ ન૦ અમુક ગીતે બાંધેલા મીંગ કદતુ બાણુ. –ધી પૂતળીનું વિ૦ જેની કીકીમા ઊધું પ્રતિબિંબ પડતુ હોય એવુ(૨) [લા] વિચિત્ર,અવળી ત્રુતનુ (માણસ)] ૦ચ્ય-(–છ)તું વિ૦ ઊધું અને ચત્તુ, આડુ અવળુ [–કરવું = વાલમેલ કરવી આમનુ તેમ કેરવવું (૨) ગરબડગોટો વાળવો,બગાડવુ] [બોયણુ

ઊબાડિયું ન૦ [જુઓ ઉબાડિયુ] ઉમાડિયુ,

ઊબેલો પુ૦ ઝાંખની હાલત થાય તે, ચૂક

ઊબળવું અ૦ક્રિ૦ (લા) આમળવું–ળા)ને ઉખેડ

ઊહ અ૦ (સ્વ૦)દુ ખ,તુચ્છકાર કે અભિમાનનો ઉદ્ગાર ૦કારો પુ૦ ઊહ એવો ઉદ્ગાર

ઊંહું અ૦ (સ્વ૦) ઇનકાર કે ઊદ દર્શાવતો ઉદ્ગાર

ઋ

ઋ પુ૦ [સ] વર્ણમાળાનો સાતમો અક્ષર — એક સ્વર (દીર્ઘરૂપ ૠ) (પ્રાકૃતમા આ સ્વર નથી.) ૦કાર પુ૦ ઋ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઋકારવાળુ

ઋક(–ચ, –ચા) સ્ત્રી૦ [સ.] ઋગ્વેદ (૨) વેદનો મત્ર

ઋક્ષ પુ૦,ન૦ [સ] રીંછ (૨) નક્ષત્ર, તારા (૩) જોગણિક ભૂગોળના સાત પર્વતમાનો એક ૦પતિ, ૦રાજ પુ૦ રીંછોનો રાજા (૨) ચદ્ર –ક્ષા પુ૦બ૦વ૦ સપ્તર્ષિ (૨) સ્ત્રી૦ ઉત્તર દિશા –ક્ષી સ્ત્રી૦ રીંછડી

ઋક્ષાગ ન૦ એક ઔષધિ

ઋખિ પુ૦ +ઋષિ, ગુરુ

ઋગ્વેદ પુ૦ [સ] (સ) ચતુર્વેદમાનો પહેલો વેદ ૦સંહિતા સ્ત્રી૦ ઋગ્વેદની ઋચાઓનો વ્યવસ્થિત સગ્રહ –દી વિ૦ ઋગ્વેદને જાણનારુ (૨) ઋગ્વેદ ભણનાર બ્રાહ્મણોના કુળમા જન્મેલુ (૩) પુ૦ ઋગ્વેદી બ્રાહ્મણ

ઋચ(–ચા) સ્ત્રી૦[સ] જુઓ ઋક

ઋચીક પુ૦ [સ] (સ) જમદગ્નિના પિતા

ઋજુ વિ૦ [સ] સરલ, સીધુ (૨) અનુકૂળ, નમ્ર, ભલુ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ચોધી વિ૦ સગ્ળ રીતે–કૂડ વગર લહનારુ

ઋજુજડ પુ૦ [સ](સ૦) આદિ જૈન તીર્થંકર ઋષભદેવનો સાધુ

ઋણ ન૦ [સ] દેવુ (૨) આભારનો ભાર (૩) વિ૦ ઋણાત્મક જુઓ [ગ , પ વિ] ૦ત્રય ન૦ દેવઋણ, ઋષિઋણ અને પિતૃઋણ,અથવા અતિથિઋણ, મનુષ્યઋણ અને ભૂતઋણ ૦ભૂત વિ૦ ઋણવિધુતથી ભરેલુ (૫ વિ) ૦મુક્ત વિ૦ ઋણ-દેવામાથી છૂટુ થયેલુ ૦મુક્તિ સ્ત્રી૦ ઋણમુક્ત થવુ તે ૦વિધુત સ્ત્રી૦ ઋણ વીજળી (૫ વિ) ૦સબધ પુ૦ પૂર્વ જન્મનો ઋણાનુબધ –ણાત્ય પુ૦, ન૦ ઋણ છેડો (૫ વિ) –ણાત્મક વિ૦ 'નેગેટિવ' (ગ , ૫ વિ) –ણાનુબધ પુ૦ લેણદેણી –ણાનૃણ્ય ન૦ [+ આનૃણ્ય] ઋણમાથી મુક્ત થવુ તે, ઋણમુક્તિ –ણાંત પુ૦ (વીજળીના) પ્રવાહનો ઋણ છેડો (૫. વિ) –ણિયું –ણી વિ૦ ઋણવાળુ

ઋત ન૦ [સ] સત્ય (૨) નક્કી અચળ નિયમ, દૈવી નિયમ (૩) પાણી –તભર પું૦ સત્યને ટકાવી રાખનાર તે — ઈશ્વર –તભરા વિ૦ સ્ત્રી૦ વિપર્યાસ વિનાની, સત્ય (પ્રજ્ઞા)

ઋતિ સ્ત્રી૦ [સ] કલ્યાણ (૨) માર્ગ (૩) નિદા (૪) સ્પર્ધા (૫) ગમન (૬) નગ્નેધનો અધિષ્ઠાતા દેવ

ઋતુ પુ૦ [સ] જુઓ ઋતુકાલ (૨) અડકાવ, જનાવર (૩) સ્ત્રી૦ બે મહિનાનો નિયત કાળ (૬ ઋતુ શબ્દ જુઓ) (૪) [લા] મોસમ

(૫) હવાપાણી [–ઊતરવી = મોસમ પૂરી થવી –બેસવી = મોસમ આવવી – શરૂ થવી] ૦કાલ(–ળ) પુ૦ ગર્ભાધાનનો સમય. ૦ગામી વિ૦ ઋતુકાળે જ સંભોગ કરનારુ. ૦દર્શન ન૦ અડકાવતુ દેખાવુ તે ૦દાન ન૦ ગર્ભાધાન ૦ધર્મ પુ૦ ઋતુદર્શન ૦પતિ પુ૦ ઋતુરાજ. વસંત ૦પર્ણી પું૦ (સ) એક સૂર્યવંશી રાજા ૦પાંડુ પુ૦ એક રોગ. ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ ઋતુદર્શન ૦ભેદ પુ૦ ઋતુઓનું બદલાવુ તે ૦મતી વિ૦સ્ત્રી૦ રજસ્વલા. ૦રાજ પુ૦ ઋતુઓમા શ્રેષ્ઠ એવી ઋતુ – વસત ૦વર્ણન ન૦ ઋતુઓનુ વર્ણન ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ પહેલી વાર ઋતુપ્રાપ્તિ થાય ત્યારે કરવાની વિધિ ૦સંગ્રામ પુ૦ સુરત સંગ્રામ, કામક્રીડા ૦સ્નાતા વિ૦ સ્ત્રી૦ ઋતુસ્નાન કરી શુદ્ધ થયેલી ૦સ્નાન ન૦ અડકાવ પછી (ચોથે દિવસે) નાહવુ તે

ઋતે અ૦ [સં] સિવાય, સિવાય કે [પુરોહિત

ઋત્વિજ પુ૦ [સ] યજ્ઞ કરાવનાર બ્રાહ્મણ,

ઋદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] વૃદ્ધિ સમૃદ્ધિ (૨) આબાદી ઉત્કર્ષ (૩) સિદ્ધિ (૪) [સ] લક્ષ્મી, પાર્વતી

ઋક્ષરાક્ષસ પુ૦ + બ્રહ્મરાક્ષસ (૫)

ઋષભ પુ૦ [સ] આખલો (૨) સ્વરસપ્તકમાનો બીજો સ્વર (૩) ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ (સમાસમા છેડે) ૦દેવ પુ૦ (સ) વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) જૈનોના એક તીર્થંકર

ઋષિ પુ૦ [સ] મંત્રદ્રષ્ટા નવુ દર્શન પામનાર પુરુષ (૨) મુનિ, તપસ્વી, સાધુ ૦ઋણ ન૦ ઋષિઓ પ્રત્યેનુ ઋણ ૦કુમાર પુ૦ ઋષિનો પુત્ર ૦કુલ(–ળ) ન૦ ઋષિઓનો સમૂહ (૨) ઋષિનો આશ્રમ (જેમા પ્રાચીનકાળમાં વિદ્યા અપાતી હતી) (૩) ઋષિનો વંશ ૦તર્પણ ન૦ ઋષિઓની તૃપ્તિ માટે જળ આપવુ તે ૦પંચમી સ્ત્રી૦ ભાદરવા સુદ પાંચમ, સામાપાંચમ ૦પત્ની સ્ત્રી૦ ઋષિની પત્ની ૦યજ્ઞ પુ૦ પંચમહાભૂતયજ્ઞમાનો એક જેમા જ્ઞાન દ્વારા ઋષિનુ તર્પણ કરવાનુ હોય છે ૦લોક પુ૦ સત્યલોકની નજીક કલ્પેલો ઋષિઓનો લોક

ઋષ્યશૃંગ પુ૦ [સ] (સ) એક ઋષિ

ઋં, ૠ,

[નાગરી વર્ણમાળાના આ બે અક્ષરો સંસ્કૃતમા આવે છે ગુજરાતીમા એમનાથી શરૂ થતો કે તે અક્ષરવાળો શબ્દ નથી પ્રાકૃત ભાષાઓમા તેમનો લોપ થયો છે]

એ

એ પુ૦ [સ] વર્ણમાળાનો દસમો અક્ષર — એક સ્વર

એ સ૦ [સ એતત્, પ્રા એઅ] (દર્શક) તે, પેલુ (૨) વર અથવા વહુની સંજ્ઞા (હિંદુઓમા) [‘એણે, એને, એમાથી, એનુ, એનાથી, એમા’ ઇ૦ રૂપોમા (એ) ઉચ્ચાર થાય છે પણ ‘એથી’, ‘એથી કરીને’મા તેમ નથી થતુ] (૩) વિ૦ પેલુ (૫) અ૦ [પ્રા , સં. ऐ] ‘અરે’ ઓ, હે’ આદિ સૂચક ઉદ્‌ગાર

એ ત્રીજી ને સાતમી વિભક્તિનો પ્રત્યય (ગાંધીએ હુકમ કર્યો, છાપરે ચઢ્યો)

એઈ સ્ત્રી૦ + મર્યાદા, આમન્યા

એક વિ૦ [સ] ‘૧’, સંખ્યામા પહેલુ (૨) અનેક અદ્વિતીય, (જેમ કે, ‘ઈશ્વર એક છે,’ ‘તમે જ એક ખરા, બાકીના ખોટા ?’) (૩) કોઈ અમુક, તદ્દન ચોક્કસ નહિ એવુ (‘એક ગજ હતો ’) (૪) એકસરખુ, સમાન, ભેદ વગરનુ (‘તમે અમે સૌ એક છીએ’) (૫) એક મતનુ, એકતાવાળુ, સંપીલુ, એકઠુ (‘બધા પક્ષો એક ન થયા,’ ‘નેતાઓ એક ન થાય ત્યા સુધી ’) (૬) અમુક નિશ્ચિત, બીજુ નહિ (જેમ કે, કહેવુ એક ને કરવુ બીજુ એક વાત કરો તો સમજાય પડે) (૭) સંખ્યા વાચક શબ્દને છેડે આવતા ‘આશરે’ ‘શુમારે’

એવો અર્થ બતાવે છે. ઉ.ત. પાયેક, સોએક (૮) 'કદ્રા, માત્ર' જેવો ભાવ બતાવે છે જેમ કે, એક પિતાના વચનને સારુ રામ વનમા ગયા [–અક્કે ખૂટવું = (કશા વિવેકવિચાર વિના, બધા તોડે) એકધારું વર્તવું –આંખ થવી = આખે આખ મળવી, એકબીજાની નજર મળવી –આંખ હોવી, આંખે જોવું = એક તરફી–પક્ષપાતી નજર હોવી –આખમાં હસાવવાં ને એક આંખમા રડાવવા = ભય ને પ્રીતિ બેઉ બતાવવા, જરૂર પ્રમાણે હસાવવું અને રડાવવું પણ –એકના બેમાં થૂ કે એવાં = ડોઈથી ગાળ્યું ન જાય–ઊતરે નહિ એવું,સરખું પહોચેલ –ઇંદ્રિયનું જ્ઞાન = એક જ બાજુ કે હેતુનુ જ્ઞાન, બધી બાજુનુ નહિ –એકતરફી સમજ –કાનથી બીજે કાન જવું = એક પાસેથી બીજી પાસે થતા થતા વાત ફેલાવા – છાની ન રહેવી –કાને આંભળી બીજે કાને કાઢી નાખવું = સાભળ્યું ન સાભળ્યું કરવું, સલાહ કે શિખામણ ન માનવી –કાકરે (પથરે) બે પક્ષી (પખી) મારવા = એક પથ ને દો કામ, એક સાથે બે કામ સાધવા –ગાડે જોડાય એવા = બરોબર સરખા, એક જોડીના –ઘાએ બે કકડા = તડ ને ફડ જવાબ કે નિકાલ –ચ દાવા(–ચો) ચડે એવું = ટપી જાય એવું, ચડિયાતું –ચૂડી ચલાણે ચડી = એક કામ પત્યું એક જ ગુરુના ચેલા = (પકોચ આવડત ઇ.મા) કોઈ કોઈથી ઊતરે નહી એવા, સરખેસરખા –જળામાં રોગ સાપ = સાવ ડિગ – ગપ! –નાવમાંનું વિ૦ સરખી હાલત કે સરખા વિચારનુ –પછી એક = વારાફરતી અનુક્રમે –પર બે કરવું = જુઓ એકડા પર બગડો કાઢવો ભણવાનુ શરૂ કરવું –પાણી ઓછી = પોણા આઠ, બાયલું ઢગવડા વિનાનુ –પાયો ઓછો હોવો=જરૂર ગાઢ –ધારણ ન હોવુ –ભવમાં બે ભવ કરવા = ધર્મભ્રષ્ટ થવુ, વટલાવુ, નાતબહાર થવુ (૨) નાતરું કરવું –મગની (૦બે) કોઠ = એક જ માબાપના સતાન, સહોદર

–માળાના મણકા = સરખેસરખા –મૂહીએ = એક સાથે, સામટુ, સાથે લાગુ એકના એકવીસ – એકાવળી થાઓ = વરાવેલો વરો (એવો આશીર્વાદ) એકનું એક, એક ને એક = એકસરખુ, એકજ, દેખાદેખી વિનાનુ એકના તેર કરવા = જરાનુ ગજ કરવું, વંચાતી મૂકવું એકનું બે ન થવું = મક્કમ રહેવુ, હઠ ન છોડવી, પોતાની વાતને વળગી જ રહેવુ –પગ દૂધમા ને એક પગ દહીંમા = દૂવમા ને દહીમા બને પક્ષમા, બેઉ બાજુની ઢોલકી (મક્કમતા કે નિશ્ચયનો અભાવ બતાવે છે થા ખવાઈની દુનેહ) –પથ દો કાજ = એક સાથે બે કામ સાધવા –મ્યાનમાં બે તલવાર = એક જ ક્ષેત્રમા બે સત્તાનો દોર કે ચલણ –લાકડીએ હાંકવું = જુઓ એક અક્ષે મૂકવુ (૨) સરખી રીતે દોર ચલાવવો એકસો આઠ પેઢી = બાપદાદાઓ, પૂર્વજો, વડવાઓ –હાથે તાળી ન પડે = (કામ કે સોદો પતવામા કે ઝવડામા — હરેકમા) એકલાથી કામ ન થઈ જાય, સહકાર જોઈએ –હાથમાં ગોળ અને બીજા હાથમા ધી = જુઓ 'એક પગ દૂધમા ને બીજો દહીમા' એકે કોર કાચી ન રહેવી = સુખદુ બધા –સાગમાહા બધા અનુભવ થઈ જવા એકે કોર કાચી ન રાખવી = મણા ન રાખવી, કશું બાકી ન રહેવા દેવુ] [એક, ક્રમિક

એક એક વિ૦ એકોસાથે એક (૨) એક પછી

એકકક્ષિક અભીકરણ ન૦ [સ] 'ઇકવેશન ઑફ ધી ફર્સ્ટ ઑર્ડર' (ગ)

એક કતાર [હિં] કવાયતનો, એક કતાર કે પક્તિમા થવાનુ કહેવાનો, હુકમ કે બોલ [–થવુ = મીંધીલીટીમા ગોઠવાવુ (કવાયત માટે)]

એક કાને અ૦ એકાગ્ર, એકધ્યાન

એકકાલિક, એકકાલીન વિ૦ [રા.] એક જ સમયનુ, સમકાલીન (૨) નોખોનોખો બનતુ (૩) માત્ર એક નાર બાબત

એકકેંદ્ર વિ૦ [ભૌ.] –ધરાવતું કેંદ્ર ધરાવતું

એકખુરી વિ૦ [સ] એક આખલ ખરીવાળુ

(પ્રાણી) (૨) ન૦ શસ્ત્રવૈદ્યનુ એક શસ્ત્ર

એકગર્ભકોશી(–ષી) વિ૦ [સ.] એક જ ગર્ભ-કોશવાળુ

એકઠ ગાંઠ સ્ત્રી૦ સંપ મેળ, મૈત્રી [એક્સ્પ્રેશન'

એકઘાતપદી સ્ત્રી૦ [સ] (ગ) 'ધી ફર્સ્ટ ડિગ્રી

એકઘાત સમીકરણ ન૦ [સ] (ગ.) સુરેખ સમીકરણ, 'લીનિયર ઇક્વેશન'

એકઠ(–ક્કે)ચકવે અ૦ એકચક્કે, એક જ જણના હાથમા બધી સત્તા રાખીને

એકચક વિ૦ [સ] ચક્રવર્તી. **–કી** વિ૦ એક પૈડાવાળુ (૨) ચક્રવર્તી (૩) સ્ત્રી૦ એક પૈડાની સાઇકલ **–કે** અ૦ જુઓ એકચકવે

એકચિત્ત વિ૦ [સં] એકાગ્ર, તલ્લીન, ધ્યાનસ્થ (૨) ન૦ ધ્યાન, એકાગ્રતા

એકછત્ર વિ૦ [સ] એક રાજવાળુ (૨) ન૦ કુલ અધિકાર એક જ હાથમા હોય એવી શાસનપદ્ધતિ. **–ત્રે** અ૦ એક જ રાજના અમલ તળે

એકજથે(–થ્થે) અ૦ એકસાથે, એક ઠેકાણે

એકજાત વિ૦ એક જ જાતનુ–વર્ગનુ સરખુ **–તીય** વિ૦ [સં] એક વર્ગનુ કે કુટુંબનું (૨) એક જ જાતિનુ (નર કે માદા)

એકજીવ વિ૦ [સ] મનમા પરસ્પર ભેદભાવ વગરનુ; એકરૂપ [(૨) લગડુ

એકટંગુ, –ગિયુ વિ૦ [એક + ટાગ] એકપગુ

એકટાણું ન૦ એક ટંક જમવુ તે

એકઠું વિ૦ [સ એકસ્થ, પ્રા એકટ્ઠ] એકસાથેનુ, એકત્રિત, ભેગુ (૨) અ૦ એક જગાએ–સાથે [**–એસવું, મળવું** = સાથે બેસવુ ઊઠવુ કે મળવુ, મેળ હોવો]

એકડ વિ૦ કોઈની સાથે ભળે નહિ એવુ: એકલ

એકડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ [એકડો] એકડો બગડો શીખવાનો બાળપોથીનો વર્ગ; બાળવર્ગ

એકડો પું૦ [સ એક] એકની સજ્ઞાસૂચક આંકડો –૧ (૨) સહી (૩) કબૂલાત (૪) જ્ઞાતિનો ગોળ [**એકડા પર બગડો કાઢવો** = ભણવાનુ કાઈક શરૂ કરવુ, કક્કો ઘૂંટતા થવુ **એકડા વગરનું મીંડું** = લેખામા નહિ એવુ, નકામુ **એકડે એક** પુ૦ બ૦ વ૦ શરૂનું સખ્યાલેખન (૧થી ૧૦૦ સુધીનુ સામાન્ય રીતે), તે આંક **એકડે એકથી** = શરૂઆતથી. **–કરવો** = એકડો લખવો કે કાઢવો (૨) સહી કે કબૂલાત કે ગોળ કરવો **–કાઢવો** = એકડો લખવો **–કાઢી નાંખવો** = ગણતરીમાથી કાઢી નાખવુ સબધ છોડવો (૨) મમત કે હઠ જતી કરવી **–કાપવો** = ગોળમાથી કે સબધમાથી દૂર કરવુ (૨) ગણતરીમા ન લેવુ. **–પાડવો** = એકડો કાઢવો (૨) સહી કરવી, સમતિ આપવી **–લેવો** = સહી કે સમતિ લેવી]

એકઢાળિયુ વિ૦ એક જ બાજુ ઢળતા છાપગવાળુ (૨) ન૦ એવુ મકાન કે ઓસરી

એકતરફી વિ૦ એકપક્ષી, એક બાજુનુ

એકતત વિ૦ આગ્રહી (૨) પું૦ આગ્રહ **–તે** અ૦ માથે મળીને, એકરાગથી (૨) લાગુ રહીને, મત ને આગ્રહથી

એકતંત્ર વિ૦ [સ] બધાની સમતિવાળુ (૨) તૂટ પડયા વિનાનુ (૩) એક વ્યવસ્થા નીચેનુ (૪) ન૦ એક સરખી વ્યવસ્થા તે (૫) સર્વાનુમતિ

એકતમે અ૦ એકસાથે સંપીને, એક જૂથમા [**–રીલુ રહેવું** = સંપથી સાથ દઈને જૂથમા રહેવુ]

એકતા સ્ત્રી૦ [સ] સંપ, ઐક્ય

એકતાન વિ૦ (૨) ન૦ [સ] જુઓ એકચિત્ત **૦ત્વ** ન૦, **૦તા** સ્ત્રી૦ એકતાન હોવુ તે

એકતારો વિ૦ એક તારવાળુ (૨) એકસરખુ (૩) એકરસ (૪) એકચિત્ત **–કું** વિ૦ એક તારવાળુ (૨) એકસરખુ **–રો** પુ૦ એક તારવાળો તંબૂરો

એકતાલ પુ૦ [સ] જેમા એક જ તાલ આવે એવો રાગ (૨) સંગીતનો એક તાલ (૩) ઐક્ય (૪) વિ૦ એક તાલવાળુ

એકતાળીસ વિ૦ [સ એકચત્વારિંશત્] ૪૧

એકતાળો પુ૦ મણના એકતાળીસ શેર થાય એવુ માપ

એકતી(–ત્રી)સ વિ૦ [સ એકત્રિંશત્] ૩૧

એકત્ર અ૦ [સ] એક જગાએ, સાથે (૨) એક દરે. **–ત્રિત** વિ૦ એકત્ર કરેલુ: એકઠું

એકત્રીસ વિ૦ જુઓ એકતીસ; ૩૧

એકત્વ ન૦ [સ.] એક હોવાપણું, એકતા
એકથંભું વિ૦ [એક+થ ભ] એક થાભલાવાળું; એક થાભલા ઉપર રચેલું
એકદમ અ૦[એકકે ફા યક+દમ] તાબડતોબ (૨) સાવ, તદ્દન (એકદમ કાળું) [દળતુ
એકદલ(–ળ, –ળિયું) વિ૦ [સ] એકસરખા
એકદસ્તી સ્ત્રી૦[એક+દસ્ત] કુસ્તીનો એક દાવ
એકદંડિયું વિ૦ એકથંભુ (૨) એકદમ શ્વાસને લગતું
એકદંડી પુ૦ [સ.] એક પ્રકારનો સન્યાસી, હંસ
એકદંડો પુ૦ [એક+દંડ] મરતી વેળા ઊપડતો શ્વાસ, એકદંડિયો શ્વાસ
એકદંત વિ૦ [સ.] એક દાંતવાળું (૨) પુ૦ (સ) ગણેશ (૩) એક દાંતવાળો હાથી
એકદા અ૦ [સ] એક વખતે (૨) અગાઉના વખતમા [મણકાની કંઠી, મંગળસૂત્ર
એકદાણિયું ન૦ [એક+દાણો] એકસરખા
એકદાણી વિ૦ [એક+દાણો] બધા દાણા સરખા હોય તેવું (૨) એક કદનું, એકસરખું
એકદિલ વિ૦ જેના દિલમા બુદ્ધાઈ નથી એવું, એકજીવ –લી સ્ત્રી૦ એકદિલ હોવું તે (૨) મનનો મેળ, સંપ
એકદૂધ વિ૦ એક જ દૂધ ધાવેલું, એક વંશનું
એકદૃષ્ટિ વિ૦ [સ] એક આંખવાળું (૨) સ્ત્રી૦ તાકીને જોઈ રહેવું તે, સામસામી નજર થઈ જવી તે (૩) એક જ –સરખો હેતુ હોવો તે
એકદેશ પુ૦[સ] એક સ્થળ અથવા જગા (૨) એક ભાગ અથવા વિભાગ, એક બાજુ (૩) એક આશય કે મહત્વાકાંક્ષા –શાવયવ પું૦ એક ન્યાયદોષ, બે એકદેશી નિર્દેશો પરથી કાઢેલું નિગમન, 'ફેલસી ઑફ પર્ટિક્યુલર પ્રેમિસીસ'
એકદેશી, ૦ય વિ૦[સ]એક જ દેશનું –વતનનું (૨) એક દેશ–ભાગને લાગુ પડતું, એકતરફી; એકેન્દ્રિય (૩) અધૂરું, સંકુચિત, મર્યાદિત –શિતા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ ૦સમાસ પુ૦ ષષ્ઠીતત્પુરુષનો એક પ્રકાર
એકધર્મી વિ૦ [સં.] એક જ –સમાન ગુણધર્મ ધરાવનારું, એક જ જાતનું (૨) એક જ ધર્મનું
એકધા અ૦ [સં] એક રીતે (૨) એક હાથે (૩) એકદમ, એક જ વખતે (૪) એક વખતે
એકધારું વિ૦ [એક+ધારા] એકસૂત્રું, ફેરફાર વિનાનું [(૨) ન૦ એકાગ્રતા
એકધ્યાન વિ૦ [સ] એકચિત્ત, ધ્યાનમા એકાગ્ર
એકનસિયું, એકનસીલું વિ૦[એક+નસ]જુઓ
એકનિશ્ચયી વિ૦ [સ] કરેલા નિશ્ચયને વળગી રહે તેવું, દૃઢ (૨) સરખા–સમાન નિશ્ચયવાળું
એકનિષ્ઠ વિ૦[સ] એકનિષ્ઠાવાળું. –ષ્ઠા સ્ત્રી૦ એકની જ ઉપર નિષ્ઠા–આસ્થા હોવી તે (૨) વફાદારી (૩) પ્રમાણિકતા
એકપક્ષી વિ૦ [સ] એકતરફી
એકપગું વિ૦ [એક+પગ] એક પગવાળું –ગે અ૦ અધીરું, તલપાપડ થતું હોય એમ
એકપતિત્વ ન૦[સ] એક જ પતિ હોવો તે(૨) પતિ પ્રત્યેની વફાદારી
એકપત્ની(૦ક)ત્વ ન૦[સ]એક જ પત્ની હોવી તે
એકપત્નીવ્રત ન૦[સં]એક જ પત્ની કરવાનું વ્રત
એકપદી વિ૦[સં.] એક પદવાળું, 'મોનોમિયલ' (ગ) (૨) સ્ત્રી૦ કેડી, પગથી
એકપર્ણી વિ૦ [સ] એક પર્ણ–પાદડાવાળું
એકપાઠી વિ૦ [સ.] એક જ વખત વાચવાથી અથવા સાભળવાથી યાદ રાખી શકે એવું
એકપુષ્પી વિ૦ [સ] એક બીજકોશવાળું, 'યુનિલોક્યુલર'
એકપ્રાણ વિ૦ [સ.] એકજીવ [ઑપે એવું
એકફસલી વિ૦[એક+ફસલ]વરસમા એક પાક
એકબારગી અ૦[હિં.]એક રીતે,એક બાજુથી લેતા (૨) એક વાર ['કૉન્કરંટ' (ગ)
એકબિંદુક વિ૦ [સ] એક બિંદુમા મળતું,
એકબીજું અન્યોન્યવાચક સ૦ (કર્તા વિભક્તિમા વપરાતું નથી) [(૨) સરખા વિચારવાળું
એકબુદ્ધિ વિ૦ [સ] એક જ પ્રકારની બુદ્ધિવાળું
એકભાવતા સ્ત્રી૦ [સ] એક સમાન ભાવ કે ભાવના હોવી તે [સરખી કિંમતનું
એકભાવું વિ૦ [એક+ભાવ] એક જ ભાવનું,
એકભુક્ત, એકભોજન વિ૦ [સં] એક ટંક ખાનારું (૨) ભેગું બેસીને ખાનારું (૩) ન૦ એક ટંક ખાવાનું વ્રત (૪) ભેગું બેસીને ખાવું તે

એકમ પું૦ ગણતરી વગેરે હેતુઓ માટે એક અને આખી પૂર્ણ માનેલી વસ્તુ અથવા સમૂહ, 'યુનિટ' (૨) એકડો (૩) સંખ્યા-લેખનમા જમણા હાથથી પહેલા સ્થાનનો આંકડો (૪) સ્ત્રી૦ પડવો

એક મગ(–ગા) અ૦ એક બાજુ

એકમજલી વિ૦[એક+મજલો] એક મજલા–માળવાળું

એકમત વિ૦ [સં] એક અભિપ્રાયવાળુ, સર્વાનુમત (૨) સમત –તિયું વિ૦ એક જ મત કે તત તને વળગી રહેનારુ, જિદ્દી –તી સ્ત્રી૦ બધાનો સરખો મત હોવો તે

એકમન વિ૦ [સં] એકચિત્ત (૨) એક વિચારનુ (૩)ન૦ એકમન હોવુ તે, સમ –નું વિ૦અનન્ય –એકમનવાળું (૨) સર્વત્ર સમાન ભાવવાળુ

એકમય વિ૦ [સં] એકમા લીન, એકરૂપ

એકમલ્લ પુ૦ [સં] જુઓ એકલમલ્લ

એકમાત્ર વિ૦ [સં] એકનુ એક, ફક્ત એક જ

એકમાર્ગી વિ૦ [સં] એક જ માર્ગને વળગી રહેનારુ (૨) સરળ, સીધે માર્ગે જનારુ

એકમુલકી વિ૦ [એક+મુલક] એક જ દેશનુ

એકમેક અ૦ [દે એક્કેક્કમ? કે એક્કમેક્ક = પ્રત્યેક ?] પરસ્પર, માહોમાહે (૨) સ૦ જુઓ

એકમેકીનું ૦તા સ્ત્રી૦એકરૂપતા, એકમેક થવુ તે

એક મેર (મે) અ૦ એક બાજુ

એકમેળ વિ૦ સમીલુ (૨) પરસ્પર મેળ ખાય એવું, સંવાદી (૩) પું૦ સમ, સવાદ, મેળ

એકર પુ૦ [ફ] ૪૮૪૦ ચોરસવાર જમીનનુ માપ

એકરસ વિ૦ [એક+રસ] બરાબર મળી–ભીગળી ગયેલુ (૨) ગુલતાન ૦તા સ્ત્રી૦

એકરંગ(–ગી) વિ૦ [સં.] એક જ સરખા રંગનું (૨) મળતા સ્વભાવ કે વિચારવાળુ

એકરાગ વિ૦ [સં] જુઓ એકરંગી (૨) પું૦ એકમતી, સંપ, સવાદ

એકરાર પુ૦, ૦નામું ન૦ જુઓ 'ઇકરાર'માં

એકરાશ વિ૦ [એક+રાશિ] એક જાતનુ, એકસરખું, સમાન ગુણવાળું (૨) જેમની મળતી રાશિ હોય એવુ (૩) સ્ત્રી૦ સરખાપણુ, મળતાપણુ (૪) સમ

એકરાષ્ટ્ર પું૦, ન૦ [સં] એક અખંડ અવિભક્ત ગણ, દેશના સૌ મળીને બનેલો એકતાવાળો રાષ્ટ્ર

એકરૂપ(–પી) વિ૦ [સં.] એક જ રૂપનુ, અભેદ (નો) સરખા દેખાવનુ, બહુરૂપીથી ઊલટુ

એકલ વિ૦ [પ્રા एक्कल्ल] એકાકી, એકલુ ૦હું વિ૦ (૫) એકલુ ૦ડો(–દો)કલ વિ૦ એકલુ, સોબત–સગાથ વિનાનુ (અથવા એકાદ સગાથવાળુ) ૦તા સ્ત્રી૦ એકલાપણુ, ૦પીહું વિ૦ નિરાળુ, એકલુ ૦પેટુ વિ૦ આપસ્વાર્થી ૦દોકલ વિ૦ એકલુ, સાથી વગરનુ (એક બે જણની જ સંખ્યામાં ?) ૦મલ્લ પુ૦ અદ્વિતીય મલ્લ–કુસ્તીબાજ (૨) વણો જબરો માણસ (૩) એક્કો (૪) વિ૦ અજોડ (૫) એકમાર્ગી ૦મૂડિયુ, ૦મૂહું વિ૦ સ્ત્રી, પુત્ર આદિ પરિવાર વિનાનુ, એકલે-એકલું ૦વાયું વિ૦ એકલુ,એકલદોકલ (૨) સ્ત્રી, પુત્રાદિ પરિવાર વિનાનુ(૩)આશ્રય વગરનુ ૦વીર પુ૦ એકલે હાથે ઝૂઝનાર વીર ૦સૂનું વિ૦ એકલુ, સોબત વિનાનુ (૨) એકલપેટું, સ્વાર્થી ૦સૂરાપણુ ન૦ એકલપેટાપણું ૦હુથ્થુ વિ૦ જુઓ એકહુથ્થુ

એકલક ટો પુ૦ એક વેણો, શતાવરી

એકલકૂટો પુ૦ જુઓ એકલગા

એકલક્ષી વિ૦ [સં] એક જ લક્ષ કે હેતુવાળું

એકલવાઈ સ્ત્રી૦ સોનીનુ એક ઓજાર (૨) એક બાજુ ઊંચો ચીલો

એકલવાયું, એકલવીર, એકલસૂરુ, એકલહુથ્થુ જુઓ 'એકલ'મા

એકલંગા સ્ત્રી૦ [હિ,મ एकलगी–એક લગ =પિંડી] કુસ્તીનો એક દાવ [ગોદડું

એકલિયુ ન૦[જુઓ એકલ]એકને સૂવાના માપનુ

એકલિંગ વિ૦[સં.](વ્યા.) એક જ લિંગ–જાતિ બતાવે એવુ (૨) પુ૦ (સં) મેવાડના ગજપૂતો વગેરેના કુલદેવ એવા મહાદેવ (૩) કુબેર ૦જી પું૦ એકલિંગ મહાદેવ

એકલું વિ૦ [જુઓ એકલ] કોઈના સાથ વિનાનું, એકાકી, સાવ છૂટું કે અલગ

એકલોહિયું વિ૦ [એક+લોહી] એક લોહી-વાળુ –એક કુળમા જન્મેલુ

એકવગું વિ૦(૨)અ૦ [એક+વગો]એકસાથે–એકબાજુએ હોય એવુ (૩) સામટુ, એક બાજુ (૪) ઓચિંતુ

એકવચન ન૦ [સં] કરે નહિ એવુ વચન (૨) [વ્યા] એક જ વસ્તુનો બોધ કરે તે –ની વિ૦ બોલ્યુ પાળે એવુ(૨)[વ્યા.]એકવચનવાળું

એકવટ વિ૦ વટવાળુ, ટેકીલુ

એકવડ વિ૦ [એક+વડ–પડ ?]એકવડુ, એક પડવાળુ –ડિયુ વિ૦ નાજુક–નમળા બાંધાનુ, સૂકલા–પાતળા કોઠાનુ –ડુ વિ૦ જુઓ એકવડિયુ (૨) એક પડવાળુ

એકવર્ણ વિ૦[સ] એક વર્ણનુ–જ્ઞાતનુ (૨) જ્ઞાતજાતના ભેદ વિનાનુ(૩)એકરંગી(૪)એકસરખુ **૦સમીકરણ** ન૦ 'સિમ્પલ ઇક્વેશન' (ગ)

એકવાક્ય ન૦ [સ] એકસમાન કે સર્વમાન્ય મત કે અભિપ્રાય (૨) વિ૦ એકસમાન મતવાળું, એકમત **૦તા** સ્ત્રી૦ એકસરખાપણું, સમાનાર્થતા, એકવાક્ય હોવુ કે થવુ તે

એકવાદ પુ૦ [સ] એક જાતનુ તબલું (૨) એકેશ્વરવાદ

એકવાર, –રે અ૦[સ] એક, અમુક વખતે(૨) એક ફેરો **૦કું** વિ૦ એક વારનુ, પહેલપ્રથમ –રિયુ વિ૦ એક વાર બને એવુ,એક વખતનુ (૨) એક વારના માપનુ (૩) ન૦ એક વાર પાડેલી હાજર, કરડ

એકવિધ વિ૦ [સ] એક પ્રકારનુ

એકવીતીનું વિ૦ [એક+વીતી] એક જ વાર બને એવુ (જ્ઞાતનુ જાણવું)

એકવીસ વિ૦ [સ એકવિંશતિ, પ્રા એકવીસા] ૨૧ –સા પુ૦બ૦વ૦ ૨૧×૧ થી ૧૦નો ઘડિયો

એકવેણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ [સ] સાદો અંબોડો

એકવ્યૂહ ન૦ [સ] ગળાનો એક રોગ (૨) એક ઢગલો–સમૂહ

એકશાસન ન૦ [સ.] એકહથ્થુ અમલ

એકશ્રુતિ વિ૦ [સ] ઉદાત્ત, અનુદાત્ત ઇત્યાદિ સ્વરોના વિભાગ કર્યા વિના જ ઉચ્ચારેલુ –ઉચ્ચારાયેલુ [(૨) પુ૦ એક સૂર

એકસટ વિ૦ [એક+સટ] એક સટ–જથામાનુ

એકસઠ વિ૦ [સ એકષષ્ટિ, પ્રા એકસટ્ઠિ] ૬૧

એકસત્તાક વિ૦ [સ] એકહથ્થુ સત્તાવાળુ

એકસરખુ વિ૦ સમાન, બધી રીતે સરખુ

એકસરી વિ૦ [એક+સર] એક સેરુ (૨)સ્ત્રી૦ એવુ કોટનુ એક ઘરેણુ [માથી બનાવેલુ

એકસંધિ વિ૦ [સં] સાંધા વિનાનુ, એક આખા-

એકસંપ વિ૦ એકસંપીવાળુ (૨) પુ૦ ઐક્ય, સંપ (૩) બધાએ મળી એકસરખો વિચાર –નિશ્ચય કરવો તે –પી સ્ત્રી૦ (૨) વિ૦ જુઓ એકસંપ –પીલુ વિ૦ એકસંપ

એકસાથે અ૦ [એક+સાથ] સૌ સાથે મળીને, જોડે, એકીવખતે [એકરૂપ

એકસાન વિ૦ [ફા યકસાન] એકસરખુ;

એકસૂત્ર ન૦ [સ] દોખલુ, દમરુ

એકસૂરુ વિ૦[એક+સૂર]એક–સમાન સૂરવાળુ

એકસેરુ વિ૦ [એક+સેર] એક સેરવાળુ

એકસો,–સે વિ૦ ૧૦૦ [મોનોસિલેબિક'

એકસ્વરી વિ૦ [સ] એક સ્વરવાળું,

એકહથ્થુ (–થ્થુ) વિ૦ [એક+હથ્થુ] એક જ હાથમા હોય એવુ

એકહરી પુ૦ [હિં] કુસ્તીનો એક દાવ

એકંદર વિ૦ [સરવ૦ મ] બધુ મળીને થતુ, કુલ –રે(–રે) અ૦ આમટી રીતે, બધી બાબતોનો વિચાર કરતા

એકા પુ૦ બ૦ વ૦ ૧ થી ૧૦×૧ નો ઘડિયો

એકાએક અ૦[હિં; મ એકાએકીં, ફા યકાયક] ઓચિંતુ, એકદમ

એકાકાર વિ૦ [સ] એક આકારવાળું, એકરૂપ (૨) સેળભેળ **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦પણું** ન૦

એકાકી વિ૦ [સ] એકલું (૨) નિરાધાર –કિતા સ્ત્રી૦એકાકી હોવુ તે –કિની વિ૦સ્ત્રી૦એકાકી

એકાક્ષ(–ક્ષી) વિ૦ [સ] એક આંખવાળુ (૨) કાણુ (૩) પું૦ કાગડો

એકાક્ષર વિ૦ [સ.] એક અક્ષરવાળુ (૨) પુ૦ એક અક્ષર (૩) એવો ગૂઢ મંત્ર — ૐ. –રી વિ૦ એકાક્ષરવાળુ

એકાક્ષી જુઓ એકાક્ષ

એકાગ્ર વિ૦ [સ.] એકલક્ષી (૨) તલ્લીન. **૦ચિત્ત** વિ૦ એકાગ્ર ચિત્તવાળુ **૦તા** સ્ત્રી૦

એકાક્ષ્ય વિ૦ [સં.] એક સ્વરવાળું (વ્યા)
એકાચાર પું૦ [સં] એકસરખો આચાર, એકસરખું વર્તન [૯૧
એકાણ્યુ(-ણું) વિ૦[સં ૫કનવતિ,પ્રા.૫કાણઉઇ]
એકાત્મ વિ૦ [સં] પોતાના ઉપર જ આધાર રાખનારું; એકલું (૨) એક – સમાન આત્મા-વાળું. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ભાવ પું૦ આત્મૈક્ય, -ત્મિક વિ૦ પર્યાયિક (ગ.)
એકાદ(-દું) વિ૦ [સં. એક+અર્ધ] કોઈ એક (૨) એક અથવા બે (૩) ભાગ્યે એક, વિરલ
એકાદશ વિ૦[સં] ૧૧.-શા સ્ત્રી૦અગિયારમું (૨) અગિયારમાની ક્રિયા. -શી સ્ત્રી૦ અગિયારસ
એકાદું વિ૦ જુઓ એકાદ
એકાધિક શુદ્ધોત્તર પું૦[સં.]'રેશિયો ઓફ ગ્રેટર ધન ૧૬ક્વોલિટી (ગ)
એકાનએક અ૦ એકાએક
એકાર્થ(-ર્થી) વિ૦ [સં.] એકસરખા અર્થ કે આશયવાળું. -ર્થ નિર્દેશ પું૦ સમાન અર્થ-વાળા શબ્દો કહેવા તે [૫૧
એકાવન વિ૦[સં. એકપંચાશત્, પ્રા. પકપન્નાસ્ત]
એકાવલિ(-લી) સ્ત્રી૦[સં.] એકસરી (૨) એક અર્થાલંકાર-જેમા પૂર્વ પદો સાથે ઉત્તર પદોનું વિશેષણ રૂપે સ્થાપન કે નિષેધ દેખાડાય છે
એકાવળ હાર પું૦ [એકાવલિ+હાર] એક ઘરેણું, એક સેરનો હાર
એકાશ(-સ)ણ(-ણું) ન૦ [સં. ૫કાશન, પ્રા. એકા(-ગા)સણ] એક ટંક ખાવું તે
એકા(-કયા)શી(-સી) [સં એકાશીતિ, પ્રા. એકાસીઇ] ૮૧
એકાસણ(-ણું) ન૦ જુઓ એકાશણ
એકાસન ન૦ [સં] એકસરખું આસન
એકાસૂધ અ૦ દરેકેદરેક; તમામ
એકાંક વિ૦ [સં.] એક આંકડાવાળું (૨) એક અંકવાળું (નાટક) (૩) ન૦ એકમ; 'યુનિટ' -ઙ્કી વિ૦ જુઓ એકાંક
એકાંગ વિ૦ [સં] એક અંગવાળુ (૨) અપંગ; ખોડવાળુ (૩) પું૦ અંગરક્ષક (૪) [સં] બુધ નામનો ગ્રહ (૫) ન૦ એક અંગ અથવા ભાગ. ૦વાત પું૦ એક અંગનું રહી જવું તે, પક્ષાઘાત -ગી વિ૦ જુઓ એકાંગ (૨) એકતરફી. (૩) એકેંદ્રિય, એક વાતને પકડી રાખનારું; હઠીલું. -ગીપણું ન૦
એકાંડ ન૦ [સં] એક જાતનો ઘોડો (તેના આડ જાણે એક હોય એવું દેખાતો)
એકાંત વિ૦ [સં] કોઈના અવરજવર વિનાનું (૨) એકલું, એકાકી (૩) ખાનગી (૪) એક જ બાજુ અથવા વસ્તુને લગતું, અનેકાંતથી વિરુદ્ધ એવું (૫) ન૦, સ્ત્રી૦ જ્યાં કોઈ ન હોય એવી—કોઈના અવર-જવર વગરની—એકાંત જગા ૦વાદ પું૦ એક અમુક જ સાચું ને બીજું નહિ એવો આગ્રહ ૦વાસ પું૦ એકાંતમા રહેવું તે (૨) છૂપી રીતે રહેવું તે -તિક વિ૦ એક જ હેતુ, માણસ કે સિદ્ધાંતને વળગી રહેનારું (૨) (સિદ્ધાંત જેવું) છેવટનું, 'એબ્સોલ્યૂટ' -તિકત્વ ન૦ વ્યાઘાતવાળી બે વસ્તુમાની એક ખરી અને બીજી ખોટી હોવી જોઈએ એ નિયમ (ન્યા)
એકાંતર વિ૦ [સં.] વચમા એક આંતરે પડે એવું (૨) દર ત્રીજે દિવસે આવતું ૦પ્રમાણ ન૦ 'ઓલ્ટરનેન્ડો' (ગ) ૦વૃત્તખંડ પું૦ 'ઓલ્ટરનેટ સેગ્મેન્ટ ઓફ એ સર્કલ' (ગ)
એકાંતરા(-રે) (૦) અ૦ [એક+આંતરો] એકને આંતરે, વચમા એક મૂકી દઈને -રિયું વિ૦ એકાંતર. -રિયો પું૦ એક એક દહાડાને આંતરે આવતો તાવ -રું વિ૦ એકાંતર
એકાંતિક, ૦ત્વ [સં] જુઓ 'એકાંત'મા
એકાંશ પું૦ [સં.] એક અંશ-ભાગ (૨) [ગ] 'એલીકોટ પાર્ટ'
એકી વિ૦ [સં એક] બે વડે નિઃશેષ ન ભાગી શકાય એવી (સંખ્યા) (૨) સ્ત્રી૦ એકતા (૩) [લા] પેશાબની હાજત [-કરવી = પેશાબ કરવો -જવું = પેશાબ કરવા જવુ -થવું = પેશાબની હાજત થવી, પેશાબ કરવાનુ થવુ -લાગવી = પેશાબની હાજત થવી -થવી = પેશાબ થવો.]
એકી વિ૦ એક જ (પ્રાય એકીસાથે જેવા

અ૦ પ્રયોગમા આવે છે જેમ કે—) ૦કલમે અ૦ એકીસાથે ૦ટશે(–સે) અ૦ એકી નજરે, ટગર ટગર ૦વખતે, ૦વારે અ૦ એક ઝપાટે ૦સાથે અ૦ એક સાથે, સૌ સાથે થઈને

એકીકરણ ન૦ [સ] અનેકને એક કરવા તે

એકીબેકી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત

એકીભવન ન૦, એકીભાવ પુ૦ [સ] અનેકનુ એકરૂપ થવુ તે

એકીભૂત વિ૦ [સ] એકરૂપ બનેલું; એકત્રિત

એકેકુ વિ૦ [જુઓ એકેકું]+એક૦એક (૨) એક પછી એક

એકે(–કે) વિ૦ એક પણ

એકેક વિ૦ [એક+એક] એક એક (૨) જૂદુ, નોખુ (૩) અ૦ એકીવખતે એક એમ

એકેકુ વિ૦ [એકેક] એક પછી એક

એકેચકચે અ૦ એકચકવે

એકેશ્વરવાદ પું૦ [સ] ઈશ્વર એક જ છે એવો મત –દી વિ૦ (૨) પું૦ તેમા માનનાર

એકોતેર વિ૦ જુઓ ઇકોતેર, ૭૧

એકોદર વિ૦ [સં] એક પેટનુ, સહોદર

એકોદિષ્ટ વિ૦ [સ] એકને ઉદ્દેશાયેલુ (શ્રાદ્ધ)

એકોનગુણોત્તર પુ૦ [સં] 'રેશિયો ઓફ લેસ ઇનઇક્વોલિટી' (ગ.)

એક્કે વિ૦ જુઓ એકે

એક્કેહ વિ૦ એકલુ રહેવાના સ્વભાવનુ, એકાંતપ્રિય, ઓલ્યુ મિલનસાર

એક્કો પુ૦ ['એક' પરથી] રમવાના પાનામાનું એક સજ્ઞાવાળુ પત્તુ (૨) એક બળદ કે ઘોડાથી ખેચાતુ વાહન (૩) એકતા, સપ (૪) [લા] સૌથી બાહોશ અથવા કુશળ આદમી, શ્રેષ્ઠ પુરુષ

એક્સપ્રેસ વિ૦ [ઇં] ઉતાવળનો (તાર) (૨) સ્ત્રી૦ મેલ પેઠ વેગવાળી ને મોટા સ્ટેશનો જ કરતી ટ્રેન–ગાડી

એક્યાશી(–સી) વિ૦ એકાશી, ૮૧

એખરો (એં) પુ૦ [સ. ઇક્ષુરક] એક ઔષધિ (૨) એનુ ઝાડ (૩) [લા] કચ્ચરપૂ જેવો માલ

એખલાસ પુ૦ જુઓ ઇખલાસ, દોસ્તી

એજન અ૦ [સ] એ જ, ઉપર પ્રમાણે

એજન્ટ પુ૦ [ઇ] આડતિયો, મુનીમ (૨) પ્રતિનિધિ, મુખત્યાર –ન્સી સ્ત્રી૦ આડત (૨) આડતની દુકાન (૩) સરકારી એજન્ટની હકૂમત નીચેનો (દેશી ગણ્યમાનો) પ્રદેશ

એઝવું સ૦ક્રિ૦ (કા) સ્પર્શ કરવો

એટએટલુ વિ૦ એટલુ એટલુ, એટલુ બધું

એટલું વિ૦ [સ એતાવત્, પ્રા એત્તિલ] જણાવેલા માપકે સખ્યાનુ એટલા માટે = એ કારણસર; તેથી કરીને –લામા અ૦ એટલા વખતમા

એટલું બધું વિ૦ (આગળ આવતા માપનુ) ઘણુ, પુષ્કળ (એટલુ કે જે ઘણુ કે ખૂબ છે એવુ)

એટલે અ૦ અર્થાત્ (૨) તેથી, એ ઉપરથી (૩) એ જગાએ, ત્યા સુધી (જેમ કે, વાત હવે એટલે આવી છે) [એટલેથી અ૦ ત્યાથી, તે સ્થાનેથી] (૪) (પ.) એ વખતે, એટલામા

એઠ (એં) વિ૦ [સ ઉચ્છિષ્ટ] એઠું (૨) સ્ત્રી૦ એઠવાડ ૦વાડ(–ડો) પુ૦ ખાવાપીવાથી થતો ગદવાડ (એઠું વાસણ, છાણ વગેરે) (૨) કચરોપૂ જે, મલિનતા [–કાઢવો = એઠું જૂઠું લઈને બધુ સાફ કરવુ (૨) એઠા વાસણકૂસણ માજી કરીને પરવારવુ] –હું વિ૦ જમતા વચેલુ; ઉચ્છિષ્ટ (૨) ખાઈ પી કે અડીને બોટેલુ કે બોટાય એવુ (૩) એઠવાડથી ગદુ (૪) ન૦ એઠું કે તેવુ થાય એવુ અન્ન [એઠે પાણીએ છાંટે તેવું નથી = ઘણુ જ કંજૂસ] –હું જૂઠું વિ૦ એઠું (૨) ન૦ છાણ, એઠવાડ

એઠ(–ડી) સ્ત્રી૦ જુઓ એડી

એઠક પું૦ [સ] ઘેટો [ધુસાડવુ

એઠવવું સ૦ક્રિ૦ અડકાડવુ, ત્રેડવુ (૨) વાલવુ,

એડી સ્ત્રી૦ [હિં, મ] પાનીનો છેડો (૨) બૂટની એડી (૩) ત્યા લગાડાતી ઘોડાને મારવાની આર–ચકરડી (૪) બીજુ, સોનીનુ એક ઓજાર [–તળે = કબજામા –દેવી = એડીથી દાબવુ (૨) એડી મારવી –મારવી = સમતિ બતાવવા એડીથી નિશાની કરવી, હા ભણવાનો ઇશારો એડી લગાવીને કરવો (૨) ઘોડાને એડીની આર મારવી, ઘોડાને દોડાવવા એડી તેને લગાવવી] ૦દાર વિ૦ એડીવાળું

એડો વિ૦ પુ૦ આડો, ઊંધો, બગથ

એડો (એ') પુ૦ નેડો, સ્નેહ [મોટો વકીલ
એડ્વોકેટ પું૦ [ફ્રે.] વકીલ, ધાર્મશાસ્ત્રી (૨)
એઢ સ્ત્રી૦ જુઓ હેડ
એઢી સ્ત્રી૦ +પેઢીની પરંપરા, ક્રમ
એણ ન૦ [સં] એક જાતનું કાળું હરણ. -ણી સ્ત્રી૦ એની માદા
એણપ સ્ત્રી૦ મકરરાશિ
એણી સ્ત્રી૦ [સ] એણ હરણની માદા
એણી (એમ') દર્શક સ૦ ['એ'નું સ્ત્રી૦] એ, પેલી
એણી પેર(-રે) (એ, પે) અ૦એ રીતે,એ પ્રમાણે
એણી કોર, ગમ, મગ, પા અ૦ એ બાજુએ ૦થી અ૦ એ તરફથી ૦નું =તે બાજુનું
એણું ન૦ ઢોરનું વસૂકી જવું તે
એણે (એ') સ૰ 'એ'નું ત્રીજી વિભક્તિનું રૂપ (૨) વિ૦+એ [-અવસર = એ વખતે]
એતદ્દાલ વિ૦ [અ કઅતિદાલ] માફકસરનું (૨) સમશીતોષ્ણ (હવા, પ્રદેશ)
એતદ્દેશી, ૦ય વિ૦ [સ] એ દેશને લગતું
એતાન પત્રની જૂની શૈલીમા શરૂમા વપરાતો શબ્દ. 'એતાન શ્રી ગામ થી લિ૦ .'
એત્તું વિ૦ [સ. એતાવત્, પ્રા. એત્તઅ] +એટલું
એદી (એ) વિ૦ [અ અહદી, મ અયદી, ઐદી] પ્રમાદી,આળસુ,સુસ્ત ૦પાનું ન૦ આળસનું ઘર,એદીનો અખાડો ૦નું પાથરણું ન૦ એદી પેઠે પડી રહેવું પડે એવી હાલત. ૦નો અખાડો =એદીખાનું (૨) આળસુનો પીર
એધાણ (એ) ન૦, -ણી સ્ત્રી૦[સ. અભિજ્ઞાન,પ્રા અહિણાણ] (ઓળખવા માટેનું) એંધાણ, સંજ્ઞા, નિશાની, ચિહ્ન [-આપવી, -કહેવી = ઓળખી કે યાદ આવી શકે તે માટે નિશાની કહેવી, ઓળખાણનું ચિહ્ન જણાવવું -માગવી, લેવી = ઓળખાણ માટે નિશાન આપવા કહેવું – પૂછવું -મૂકવી=ઓળખાણનું ચિહ્ન કરવું કે તે સારુ કાંઈક વસ્તુ મૂકવી]
એન (એ) વિ૦[અ] ખરું,અસલ(૨)ખાસ,મુખ્ય (૩) સરસ, સુંદર (૪) [ક્રિ] ઠીકઠીક, સામાન્ય રીતે સારું (૫) સ્ત્રી૦, ન૦ શોભા, આબરૂ, શાખ (૬) અણીનો વખત ૦ઊપજ સ્ત્રી૦ ખાસ – જમીનની ઊપજ(૨)જમીનનું મહેસૂલ ૦કરજ ન૦અરુ – અસલ દેવું ૦કિંમત સ્ત્રી૦ ખરી-મૂળ કિંમત. ૦ખરચ, ૦ખર્ચ પુ૦.ન૦ ખાસ ખરચ (૨) જમીન પાછળનું ખર્ચ ૦ચોમાસું ન૦ ખરું – ભરચોમાસુ ૦જમા સ્ત્રી૦ જમીન-મહેસૂલની આવક ૦જમીન સ્ત્રી૦ ખાસ-વાવેતરવાળી જમીન ૦જુવાની સ્ત્રી૦ ખરી-ભરજુવાની ૦તક સ્ત્રી૦ ખરી તક ૦લાવણી સ્ત્રી૦ ખરી લાવણી. ૦વાવેતર ન૦ ખરું – અન્ન ઉત્પન્ન થાય એવું વાવેતર ૦વેળા સ્ત્રી૦ ખરી – અણીની વેળા
એન (એ) ન૦ [સર૦ મ.અઈન, ઐન સાદડા]એક ઝાડ કે તેનું લાકડું
એનઘેન (એ,ઘે) સ્ત્રી૦ છોકરાની એક જાત
એનાથી, એનામાં, એનું, એને (એ) સ૰ 'એ'નું અનુક્રમે ત્રીજી, સાતમી, છઠ્ઠી, ચોથી વિ૦નું રૂપ
એનાયત સ્ત્રી૦ [જુઓ ઇનાયત]આપવું, બક્ષવું તે, બક્ષિસ -કરવું = બક્ષવું (ખિતાબ ઇ૦)
એનિમા સ્ત્રી૦[ફ્રે]બત્તી,ઝાડો કરવા માટે અપાતી પિચકારી કે તેનું ઓજાર (-આપવી,-દેવી)
એનું (એ') સ૰ 'એ'નું છઠ્ઠી વિ૦નું રૂપ
એપ્રિલ પુ૦ [ફ્રે] અંગ્રેજી વર્ષનો ચોથો મહિનો
એબ (એ) સ્ત્રી૦ [અ] ખોડખાપણ, ખામી (૨) દૂષણ, કલંક [-ઉઘાડવી = ખોડ ખુલ્લી કરવી – બતાવવી (૨) આબરૂ ઉઘાડવી કજેત કરવું -જોવી = ભૂલ કે ખરાબ જોવું – તે ધ્યાન પર લેવું -ઢાંકવી = શરીરનો ગુપ્ત ભાગ ઢાંકવો(૨) એબ ન ઊઘડે એમ કરવું. આબરૂ સાચવવી -લાગવી = કલંક ચોટવું,આબરૂને દોષ લાગવો] ૦દાર, -બિયલ વિ૦ એબવાળું
એમ પુ૦[ફ્રે]છાપકામમા બીજાના કહ્યા પ્રમાણે એક માપ
એમ (એ) અ૦ [સ એવમ્, પ્રા એઅ, એમ] એ રીતે, એ પ્રમાણે ૦નું વિ૦ એ બાબતનું એ રીતનું, એવું [-કરતાં = એ રીતે, એમ વર્તવાથી કે બનવાથી(૨) +એમ છતા, તોપણ -છતાં અ૦ તોપણ -નું એમ, એમ ને એમ અ૦ જેમ હોય તેમ, વગર ફેરફારથી]
એમણે (એ') સ૰ 'એણે'નું બ૦વ૦ [નામ
એમન પુ૦ [હિ ,વ ઇમન] સંગીતની એક રીતનું

એમનું (એ') સ૰ 'એ'નુ છઠ્ઠી વિ૰, બ૰વ૰ રૂપ (બીજા રૂપો એમને,એમનાથી,એમનામા વગેરે)
એમાન ન૰ જુઓ આમાન
એમાં (એ') સ૰'એ'નુ સાતમી વિ૰નુ રૂપ ૦થી સ૰ 'એ'નુ પાચમી વિ૰નુ રૂપ
એરકા ન૰ [સ] એક વનસ્પતિ
એર-ગન સ્ત્રી૰ [ઇ] દારૂ વિના, હવાના દબાણથી ફોડાય એવી એક બદૂક
એરગેરિયા વિ૰ નામના કે શૂન્ય સરકારધાગની એવી-ઇનામી (જમીન)
એરણ,-ણી(એર') સ્ત્રી૰ [હિં અહરન,-ની મરેરણ]અમુક આકારનુ લોખંડનુ ગચિયુ, જેના ઉપર સોની, લુહાર વગેરે ઘડવાનુ વડે છે. [એરણની ચોરી ને સોયનું દાન=પાપના પ્રમાણમા,તેના પ્રાયશ્ચિત્ત રૂપે,કરાતુ અલ્પ દાન કે શુભકર્મ એરણની ચોરી ને સોયનો ડામ=ગેરઇન્સાફ, અન્યાય]
એરણકાકડી સ્ત્રી૰ [સ એરડ+કાકડી]પપૈયાનું ઝાડ (૨) તેનુ ફળ
એરબડી સ્ત્રી૰ એક ઝાડ -હુ ન૰ એરબડીનુ ફળ(૨)બબોટમા પહેરવાનુ જાડું શણિયું,ચીકટો
એરચાદસ ન૰ એક જાતનુ બી-ઔષધિ
એરંગ સ્ત્રી૰ [સ] એક જાતની માછલી
એરંડો પુ૰ [સ એરડ] દિવેલો -મૂળ ન૰ દિવેલાનુ મૂળ.-ડિયું ન૰ દિવેલ [-આપવું=રેચ આપવો,ધમકી કે બીક બતાવવી -પીવું=(પેટ બગડેલુ કે ઊતરેલુ હોય ત્યારે વપરાય છે)પેટ બગડવુ-ઊતરી જવુ,એરંડિયુ પીવાની અસર પેટ પર દેખાવી] -ડી સ્ત્રી૰ નાની જાતનો દિવેલો (૨) દિવેલી
એરા પુ૰બ૰વ૰ નહોર, પંજા (૨) સ્ત્રી૰ પકડ (૩) કબજો, પહોચ
એરાવું(એરા') અ૰ક્રિ૰ હેરાન થવું(૨)ચણિયારામાથી ઊતરી જવુ,હાલી જવુ(૩)ચેરાવુ,વીટળાવુ
એરિંગ ન૰[ઇ ઇયરરિંગ]કાનની બૂટનુ એક ઘરેણું
એરું (એ') પુ૰[સ અહિ+રૂપ?]સાપ ૦ઝાંઝર (-રું) ન૰ સાપ વગેરે ઝેરી જાનવર
એરો (એ') પુ૰ અવરજવર (૨) હવાડો
એરોએરો પુ૰ સોનારૂપાનો ભગાર
એરોડ્રોમ ન૰ [ઇ] વિમાની મથક, જ્યા વિમાનો ચડે ઊતરે, વિમાનોનુ સ્ટેશન
એરોપ્લેન ન૰ [ઇં.] વિમાન, હવાઈ જહાજ
એલકી સ્ત્રી૰ (ચ) જુઓ એલ(-ળ)ચી
એલચી પું૰ [તુર્કી] એક રાજ્યનો બીજા રાજ્યમા મોકલેલો પ્રતિનિધિ -વકીલ ૦ખાતું ન૰ એનુ ખાતુ -કાર્યાલય
એલ(-ળ)ચી ન૰, સ્ત્રી૰ જુઓ ઇલાયચી ૦દોડો(-દો)ડો પુ૰ ઇલાયચીના દાણાનો પોપટો -ચો પુ૰ એક જાતની મોટી એલચી (૨) એક જાતનુ ઝાડ
એલતેમાસ સ્ત્રી૰ [જુઓ ઇલ્તિમાસ] વિનતી (૨) કરગરીને માગવું
એલફેલ (એ. કે) વિ૰ [ફેલ પરથી] આડુ-અવળુ, ગમે તેવુ (૨) અવિચારી, ગાડુંઘેલુ (૩) અસભ્ય (૪) ન૰ નખરું; તોફાન (૫) અસબદ્ધ-મિથ્યા પ્રલાપ
એલરવું (એલ') અ૰ક્રિ૰ (ઉપર તરી આવવાને બદલે માખણનુ છાશ સાથે) મિશ્ર પ્રવાહી થઈ જવુ [(હાથ, મીઠું ઇ૰માથી)
એલળવું (એલ') અ૰ક્રિ૰ એસરવુ, પાણી છૂટવું
એલા સ્ત્રી૰ [સં] ઇલાયચીનો છોડ(૨) ઇલાયચી ૦લતા સ્ત્રી૰ ઇલાયચીનો છોડ-વેલો
એલા સ્ત્રી૰+ઇયળ
એલાહું (લા') ન૰ વરસાદની હેલી
એલાયચી ન૰, સ્ત્રી૰ જુઓ ઇલાયચી, એલચી
એલી વાર અ૰ આ વખતે (૨) એાણ
એલોએલો પુ૰ (કા) છોકરાની એક જાત
એલ્યુમિનિયમ ન૰ [ઇ] એક હલકી ધાતુ (જેના વાસણ બને છે)
એવ અ૰ [સ] નિશ્ચિતપણે (૨) જ (૩) ફક્ત
એવડું વિ૰ [સં ઇયત્, પ્રા એવડ] એટલા કદનુ (૨) એટલુ બધું
એવણ સ૰ (પારસી) એ
એવમ્ અ૰ [સ] આમ, આ રીતે
એવાન(એ) ન૰[અ]ખડ, બેસવાઊઠવાનો ખડ
એવું (એ') વિ૰ [સં ઈદ્રક્, પ્રા. એહ?] એ રીતનુ-પ્રકારનુ (૨) એના જેવુ-સરખુ -વામાં અ૰ એટલામા -વે અ૰ એ વખતે

એશ (એ) સ્ત્રી૦ [અ] મોજમજા, સુખચેન, રંગ-બાજી **૦આરામ** પું૦ ભોગવિલાસ, સુખચેન

એશિયા પું૦, ન૦ [ફ્રે] (સ) પૃથ્વીનો એક મોટો ખંડ **૦ઈ** વિ૦ એશિયાનું

એષણ ન૦, **–ણા** સ્ત્રી૦ [સ] ઇચ્છા, વાસના

એષણી સ્ત્રી૦ [સં] લોઢાની સળી, ઘા વગેરે તપાસવાનું શસ્ત્રવૈદ્યનું એક ઓજાર (૨) સોનીના નાના ત્રાજવા

એસણું ન૦ સોનીની નાની સગડી

એસરવું (એ) અ૦ક્રિ૦ એલળવું (૨) ઓસરવું, ઓછું થવું, સુકાવું (૩) પાછું વળવું, ઊતરી જવું

એસેસર પું૦ [ફ્રે] ફોજદારી કોર્ટને સલાહ આપવા નિમાતો પ્રતિજન

એસિડ પું૦, ન૦ [ફ્રે] એક રસાયની તત્ત્વ, અમ્લ

એસોસિયેશન પું૦ [ફ્રેં] મંડળ

એસ્કિમો પુ૦ [ફ્રેં] આ નામની ઉત્તર ધ્રુવ પ્રદેશની વતની જાતનો માણસ

એસ્તેકબાલ પુ૦ જુઓ ઇસ્તિકબાલ

એહ વિ૦ [સં. ઈદૃક્, પ્રા એહ?] જેવું (૨) સ૦ એ, તે (૫)

એહમક (એ) વિ૦ [અ.] મૂર્ખ

એહી સ૦ [જુઓ એહ] + એ (૨) વિ૦ + જે

એળ સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ ઇયળ

એળચી ન૦, સ્ત્રી૦ જુઓ એલચી

એળિયો પુ૦ [મ. એળિયા, હિ. એલુવા, ફ્રે. (ગ્રીક) એલો, સ એલુક?] કુંવારના પાઠાનો સૂકવેલો ગર્ભ, એક ઔષધિ

એળે, ૦વેળે (એ, વે) અ૦ ફોકટ; વૃથા (૨) વગર મહેનતે, સહેજમા [**–જવું** = નકામું કે ફોગટ થવું]

એળેસેળે (એ, સે) અ૦ [કા] જુક્તિથી, બારીકીથી (?)

એં (એં') અ૦ (સ્વ૦) ન સંભળાવાથી ફરી પૂછવા માટે કરવામા આવતો અવાજ, હે (૨) હા, પછી! (૩) ધમકામણીનો અવાજ (૪) આશ્ચર્ય–ખેદસૂચક ઉદ્‌ગાર (૫) [ચ] ત્યા

એંઘો (એં૦) પું૦ ['હિંગ' પરથી] વાણિયો (તુચ્છકારમા)

એંચણિયો (એં'૦) પુ૦ [એંચવું] પતગ એંચનારો (૨) પતગના પેચ થતા રીતસર નહિ રમતા એંચી પાડવાની ટેવવાળો માણસ

એંચવું (એં'૦) સ૦ ક્રિ૦ [સર હિ ઐંચના] ઇચવું, નાખવું, ફેંકવું (લખોટી ઇ૦) (૨) ખેંચવું (પતગ) (૩) હીંચવું

એંચંએંચા, એંચાએંચી (એં'૦) સ્ત્રી૦ એંચ-ખેંચા (૨) ફેંકફેંકા (લખોટીઓની) (૩) હુંસાતુંસી

એંઠ, ૦વાડ, –ડુ (એં૦) (ચ.) જુઓ 'એઠ, ૦વાડ, –ડુ' [એવું (૨) આવું

એંચાતાણુ વિ૦ [હિં ઐંચાતાના] 'ટૂંકે સુધી દેખે

એંજિન (એં) ન૦ [ફ્રે] વેગ આપનારું યત્ર, ઇજિન **–નિયર** પું૦ ઇજનેર

એંટ (એં૦) સ્ત્રી૦ [મ ઐંટ, અયટ, હિ ઐંઠ] ભમત, જીદ (૨) આંટ, સાખ (૩) ટેક **૦દાર** વિ૦ એંટવાળું **૦વું** અ૦ક્રિ૦ ગર્વ કરવો (૨) જક કરવી **–ટાળ, –ટી** વિ૦ જક્કી, આડું

એંધરાં (એં૦) ન૦ બ૦ વ૦ (ચ) ઇધણ, બળતણ, લાકડા

એંધાણ (એં૦) ન૦, **–ણી** સ્ત્રી૦ જુઓ એધાણ

એંશી(–સી) (એં૦) વિ૦ [સ અશીતિ, પ્રા. અસીઇ, મ ઐંશી] ૮૦

ઐ

ઐ સ્ત્રી૦ [સં.] વર્ણમાળાનો અગિયારમો વર્ણ – એક સ્વર **૦કાર** પુ૦ ઐ ઉચ્ચાર અથવા અક્ષર. **૦કારાંત** વિ૦ છેડે ઐકારવાળું

ઐકમત્ય ન૦ [સ.] એકમતી, એકમત હોવું તે

ઐકાગ્ર્ય ન૦ [સં] એકાગ્રતા

ઐકાત્મ્ય ન૦ [સં] એકાત્મપણું

ઐકાંતિક વિ૦ [સં] એકાતનું; એકાતને લગતું (૨) જુઓ એકાતિક

ઐક્ય ન૦ [સ] એકતા [મરજિયાત

ઐચ્છિક વિ૦ [સ] પોતાની ઇચ્છાનું – ખુશીનું;

ઐડ વિ૦ [હિ ઐંડા] આડું, જિદી. **૦જંતર** વિ૦ સાવ આડું – ઐડ

ઐતરેય વિ૦ [સ] ઐતરેયને લગતું – સબધી (૨) પું૦ ઇતરા (અથવા ઇતર ઋષિ)નો વશજ,

જેની દ્વારા ઐતરેય બ્રાહ્મણ અને આરણ્યક પ્રગટ થયા હતા (૩) સ્ત્રી૦, ન૦ (સ) એ નામનુ એક ઉપનિષદ (૪) ન૦ ઋગ્વેદનુ એક બ્રાહ્મણ

ઐતિહાસિક વિ૦ [સં] ઇતિહાસને લગતું ૦તા સ્ત્રી૦ [(એક પ્રમાણ)

ઐતિહ્ય ન૦ [સ] પરંપરાગત વાત કે વર્ણન

ઐના, ૦છાલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ઐયાશ પું૦ [અ] સમય, પ્રસંગ (૨) ઋતુ,હવા

ઐયાર વિ૦ [અ] ચાલાક, લુચ્ચુ, ઠગ

ઐયો વિ૦ પું૦ આ, પેલો (એક કહેવતમા 'ઐયો વહાલો બૈયો વહાલો, ત્યારે ધાડે કોને વાલો ?')

ઐરાવણ(–ત) પુ૦ [સ] (સ) ઇંદ્રનો હાથી (ચૌદમાનુ એક રત્ન)

ઐરાવતી સ્ત્રી૦ [સ] વીજળી

ઐલવિલ પુ૦ [સ] (સ) કુબેર

ઐલ વિ૦ [સ] ઇલાકે પૃથ્વીનુ(૨)પું૦ઇલાનો પુત્ર

ઐશાની વિ૦ [સં.] ઈશાનકોણ સબંધી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગા

ઐશ્વર્ય ન૦ [સ] ઈશ્વરપણુ (૨) સર્વોપરીપણુ (૩) મોટાઈ, સાહેબી (૪) વિભૂતિ, સંપત્તિ ૦શાલી(–ળી) વિ૦ ઐશ્વર્યવાળુ

ઐષીકાસ્ત્ર ન૦ [સં ઐષીક+અસ્ત્ર] બાણ (ઈષુ) વગેરેવાળુ અસ્ત્ર (?)

ઐહલૌકિક વિ૦ [સ] આ લોક સબંધી

ઐહામુષ્મિક વિ૦ [સ] આ લોક અને પરલોક સબંધી [૦તા સ્ત્રી૦

ઐહિક વિ૦ [સ] સાંસારિક, આ લોક સબંધી

ઐંટ (૦) ન૦ એક વનસ્પતિ

ઐંદ્ર વિ૦ [સ] ઇંદ્રનુ, ઇંદ્ર સબંધી ૦ન્તલિક વિ૦ ઓઢુ, માયાવી, નઠારું –દ્રી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી (૨) પૂર્વદિશા [ઇંદ્રિયગમ્ય

ઐંદ્રિય, ૦ક વિ૦ [સ] ઇંદ્રિયોને લગતુ (૨)

ઓ

ઓ પુ૦ [સં] વર્ણમાળાનો બારમો અક્ષર–એક સ્વર ૦કાર પુ૦ ઓ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઓકારવાળુ

ઓ નામના બહુવચનનો પ્રત્યય (૨) સ૦ (કા) તે, પેલુ (૩) અ૦ (રવ) અરેરે, ઓરે

ઓઇયાં (ઓ') અ૦ (રવ૦) ઓડકાર આવતા થતો–કરતો સંતોષજનક ઉદ્‌ગાર (૨) ન૦ ઓડકાર કે તેનો અવાજ (૩)ગટાપ કરી જવુ, પચાવી પડવુ–પાડવું તે [–કરવું = જમ્યાના સંતોષનો ઉદ્‌ગાર કાઢવો, જમી લેવું (૨) લઈ લેવુ, પચાવી પાડવુ]

ઓક ન૦ [સ] ઘર, રહેઠાણ (૨) આશ્રયસ્થાન

ઓક (ઓ) સ્ત્રી૦ [દે ઓક્કિઅ]ઊલટી,બકારી. ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ ઊલટી કરવી (૨) [લા.] લીધેલું પાછુ આપવુ (૩) કહી નાખવુ

ઓકળી સ્ત્રી૦[સ ઉત્કલિકા,પ્રા ઉક્કલિઆ] લહરી (૨) લીપણની એક લહેરી જેવી દેખાતી ભાત [–પાડવી = લીંપણમા ઓકળી જેવી ભાત કાઢવી]

ઓકા(–ખા)ત (આ) સ્ત્રી૦[અ]જુઓ ઓખાત

ઓકાળ ન૦ [અ ઉક્કાવ] એક પક્ષી–મોટી જાતનુ ગીધ, ગરુડ

ઓકારી (ઓ) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઓક સ્ત્રી૦] બકારી, ઊલટી –રો પુ૦ ઓકારી (૨) ઊલટી થતા થતો અવાજ

ઓકાવવું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ 'ઓકવુ'નુ પ્રેરક

ઓ.કે. અ૦[ઇં O K]આલબેલ,બધું બરોબર

ઓકટોબર પુ૦ [ઇં] ઈ. સ નો દશમો મહિનો

ઓખડ(–દ) ન૦ [ઓષધિ]+ઓસડ, દવા (૨) ઇલાજ

ઓખણવું અ૦ક્રિ૦ [સં ઉત્ખન્, પ્રા ઉક્ખણ] ખોદી કાઢવું, ઉખેડી નાખવુ(૨)વગોવવુ, ખોડો કાઢવી, હેરાન કરવુ (૩)[દે ઉક્ખણ] ખાડવુ

ઓખદ ન૦ + જુઓ ઓખડ

ઓખદિયુ ન૦ જુઓ ઓસડિયુ

ઓખર (ઓ) ન૦ [સ અવકર, પ્રા ઓકરઅ = વિષ્ટા] નરક, ગંદવાડ [–કરવું = (ગાય ભેંસ ઇ૦ ઠોરે) નરક ખાવુ, ઓખરવુ] ૦વાડો, –ર(વા)ડો પુ૦ ઉકરડો, ગંદવાડ –રાયેલું વિ૦ ઓખર કરેલુ હોય એવુ (ઠોર) ૦વું

એશ (એ) સ્ત્રી૦ [અ] મોજમજા, સુખચેન, રંગ-
થાળ ૦આરામ પું૦ ભોગવિલાસ, સુખચેન
એશિયા પુ૦, ન૦ [ફ્રે] (સ) પૃથ્વીનો એક
મોટો ખંડ. ૦ઈ વિ૦ એશિયાનુ
એષણ ન૦, –ણા સ્ત્રી૦ [સ.] ઇચ્છા, વાસના
એષણી સ્ત્રી૦ [સં] લોઢાની સળી; ઘા વગેરે
તપાસવાનુ શસ્ત્રવૈદ્યનુ એક ઓજાર (૨)
સોનીના નાના ત્રાજવા
એસણું ન૦ સોનીની નાની સગડી
એસરવું (એ) અ૦ક્રિ૦ એલળવું (૨) ઓસરવું;
ઓછુ થવુ, સુકાવું (૩) પાછું વળવું; ઊતરી જવું
એસેસર પુ૦ [ફ્રે] ફોજદારી કોર્ટને સલાહ
આપવા નિમાતો પ્રતિજન
એસિડ પું૦, ન૦ [ફ્રે] એક રસાયની તત્ત્વ, અમ્લ
એસોસિયેશન પુ૦ [ફ્રેં] મંડળ
એસ્કિમો પુ૦ [ફ્રે] આ નામની ઉત્તર ધ્રુવ
પ્રદેશની વતની જાતનો માણસ
એસ્તેકબાલ પુ૦ જુઓ ઇસ્તિકબાલ
એહ વિ૦ [સં. ઈદક્, પ્રા એહ?] પેલું (૨)
સ૦ એ; તે (૫)
એહમક (એ) વિ૦ [અ.] મૂર્ખ
એહી સ૦ [જુઓ એહ] + એ (૨) વિ૦ + જે
એળ સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ ઇયળ
એળચી ન૦, સ્ત્રી૦ જુઓ એલચી
એળિયો પુ૦ [મ. એળિયા, હિ. એલુવા, ફ્રેં.
(ગ્રીક) એલેા, સ એલુક?] કુવારના પાઠાનો
સૂકવેલો ગર્ભ, એક ઔષધિ
એળે, ૦ચેળે (એ, વે) અ૦ ફોકટ, વૃથા (૨)
વગર મહેનતે, સહેજમા [–જવું = નકામું કે
ફોગટ થવુ]
એળેસેળે (એ, સે) અ૦ [કા] જુક્તિથી,
બારીકીથી (?)
એં (એં') અ૦ (રવ૦) ન સંભળાવાથી ફરી
પૂછવા માટે કરવામા આવતો અવાજ, હે
(૨) હા, પછી! (૩) ધમકામણીનો અવાજ
(૪) આશ્ચર્ય–ખેદસૂચક ઉદ્‌ગાર (૫) [ચ.] ત્યા
એંઘો (એં૦) પું૦ ['હિંગ' પરથી] વાણિયો
(તુચ્છકારમાં)
એંચણિયો (એં'૦) પુ૦ [એંચવુ] પતગ
એચનારો (૨) પતગના પેચ થતા રીતસર
નહિ રમતા એચી પાડવાની ટેવવાળો માણસ
એંચવું (એં'૦) સ૦ ક્રિ૦ [સર. હિ ઐચના]
ઇચવું, નાખવું, ફેંકવું (લગોટી ઇ૦) (૨)
એંચવું (પતગ) (૩) હીંચવું
એંચંએંચા, એંચાએંચી (એં'૦) સ્ત્રી૦ એંચ-
એંચા (૨) ફેંકંફેંકા (લગોટીઓની) (૩) હુંસાતુસી
એંઠ, ૦વાડ, –હું (એં૦) (ચ.) જુઓ 'એઠ,
૦વાડ, –હું' [એવુ (૨) બાકું
એંચાતાણુ વિ૦ [હિં ઐંચાતાના] 'ટૂંકે સુધી ટેણે
એંજિન (એં) ન૦ [ફ્રે] વેગ આપનારુ
યત્ર, ઇજિન –નિયર પું૦ ઇજનેર
એંટ (એં૦) સ્ત્રી૦ [મ ઐંટ, અયટ, હિ ઐંઠ]
ભમત, જીદ (૨) આટ, સાખ (૩) ટેક ૦દાર
વિ૦ એંટવાળું. ૦વું અ૦ક્રિ૦ ગર્વ કરવો (૨)
જક કરવી –ટાળ, –ટી વિ૦ જક્કી, આડું
એંધરાં (એં૦) ન૦ બ૦ વ૦ (ચ) ઇધણ,
બળતણ; લાકડા
એંધાણુ (એં૦) ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ જુઓ એધાણ
એંશી(–સી) (એં૦) વિ૦ [સ. અશીતિ, પ્રા.
અસીઇ, મ ઐંશી] ૮૦

ઐ

ઐ સ્ત્રી૦ [સં] વર્ણમાળાનો અગિયારમો વણ –
એક સ્વર ૦કાર પુ૦ ઐ ઉચ્ચાર અથવા
અક્ષર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઐકારવાળું
ઐકમત્ય ન૦ [સં.] એકમતી, એકમત હોવુ તે
ઐકાગ્ર્ય ન૦ [સ] એકાગ્રતા
ઐકાત્મ્ય ન૦ [સ] એકાત્મપણુ
ઐકાંતિક વિ૦ [સં.] એકાતનુ, એકાતને લગતુ
(૨) જુઓ એકાતિક
ઐક્ય ન૦ [સ] એકતા [મરજિયાત
ઐચ્છિક વિ૦ [સં] પોતાની ઇચ્છાનુ – ખુશીનું,
ઐડ વિ૦ [હિ ઐંડા] આડુ, જિદી. ૦જંતર
વિ૦ સાવ આડુ – ઐડ
ઐતરેય વિ૦ [સ] ઐતરેયને લગતુ – સબધી
(૨) પુ૦ ઇતરા (અથવા ઇતર ઋષિ)નો વશજ,

જેની દ્વારા ઐતરેય બ્રાહ્મણ અને આરણ્યક પ્રગટ થયા હતા (૩) સ્ત્રી૦, ન૦ (સ) એ નામનુ એક ઉપનિષદ (૪) ન૦ ઋગ્વેદનુ એક બ્રાહ્મણ

ઐતિહાસિક વિ૦ [સ] ઇતિહાસને લગતુ ૦તા સ્ત્રી૦ [(એક પ્રમાણ)

ઐતિહ્ય ન૦ [સ] પરંપરાગત વાત કે વર્ણન

ઐના, ૦છાલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ઐયામ પુ૦ [અ] સમય, પ્રસંગ (૨) ઋતુ,હવા

ઐયાર વિ૦ [અ] ચાલાક, લુચ્ચુ, ઠગ

ઐયો વિ૦ પુ૦ આ, પેલો (એક કહેવતમા 'ઐયો વહાલો ઐયો વહાલો, ત્યારે ધાડે કોને ઘાલો ?')

ઐરાવણ(–ત) પું૦ [સ] (સ) ઇંદ્રનો હાથી (ચૌદમાનુ એક રત્ન)

ઐરાવતી સ્ત્રી૦ [સ] વીજળી

ઐલવિલ પુ૦ [સં] (સ) કુબેર

ઐલ વિ૦ [સ] ઇલાકે પૃથ્વીનુ(૨)પું૦ઇલાનો પુત્ર

ઐશાની વિ૦ [સં] ઈશાનકોણ સબંધી (૨) સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગા

ઐશ્વર્ય ન૦ [સ] ઈશ્વરપણુ (૨) સર્વોપરીપણુ (૩) મોટાઈ, સાહેબી (૪) વિભૂતિ, સંપત્તિ ૦શાલી(–ળી) વિ૦ ઐશ્વર્યવાળુ

ઐષીકાસ્ત્ર ન૦ [સ ઐષીક+અસ્ત્ર] બાણ (ઈષુ) વરસાવતુ અસ્ત્ર (?)

ઐહલૌકિક વિ૦ [સં] આ લોક સંબંધી

ઐહામુષ્મિક વિ૦ [સ] આ લોક અને પરલોક સંબંધી [૦તા સ્ત્રી૦

ઐહિક વિ૦ [સ] સાંસારિક, આ લોક સંબંધી

ઐંટ (૦) ન૦ એક વનસ્પતિ

ઐંદ્ર વિ૦ [સં] ઇંદ્રનુ, ઇંદ્ર સંબંધી ૦જાલિક વિ૦ ખોટુ, માયાવી, જાદુઈ –ઢી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી (૨) પૂર્વદિશા [ઇંદ્રિયગમ્ય

ઐંદ્રિય, ૦ક વિ૦ [સ.] ઇંદ્રિયોને લગતુ (૨)

ઓ

ઓ પુ૦ [સં.] વર્ણમાળાનો બારમો અક્ષર–એક સ્વર ૦કાર પુ૦ ઓ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઓકારવાળુ

ઓ નામના બહુવચનનો પ્રત્યય (૨) સ૦ (કા) ને, પેલુ (૩) અ૦ (ગ્વ) અરેરે, ઓરે

ઓઘ્યાં (ઓ') અ૦ (ગ્વ૦) ઓડકાર આવતા થતો–કરતો સંતોષજનક ઉદ્ગાર (૨) ન૦ ઓડકાર કે તેનો અવાજ (૩)ગટાપ કરી જવું, પચાવી પડવુ–પાડવું તે [–કરવું = જમ્યાના સંતોષનો ઉદ્ગાર કાઢવો, જમી લેવુ (૨) લઈ લેવુ, પચાવી પાડવુ]

ઓક ન૦ [સ] ઘર, રહેઠાણ (૨) આશ્રયસ્થાન

ઓક (ઓ) સ્ત્રી૦ [દે ઓક્કિઅ]ઊલટી,બકારી. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ઊલટી કરવી (૨) [લા.] લીધેલું પાછુ આપવું (૩) કહી નાખવુ

ઓકળી સ્ત્રી૦[સ ઉત્કલિકા,પ્રા ઉક્કલિઆ] લહરી (૨) લી પણની એક લહેરી જેવી દેખાતી ભાત [–પાડવી = લી પણમા ઓકળી જેવી ભાત કાઢવી]

ઓકા(–ખા)ત (ઓ) સ્ત્રી૦[અ]જુઓ ઓખાત

ઓકાથ ન૦ [અ ઉક્રાબ] એક પક્ષી–મોટી જાતનુ ગીધ, ગરુડ

ઓકાની (ઓ) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઓક સ્ત્રી૦] બકારી, ઊલટી –રો પુ૦ ઓકારી (૨) ઊલટી થતા થતો અવાજ

ઓકાવવું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ 'ઓકવુ'નુ પ્રેરક

ઓ કે. અ૦[ઇં O K]આલબેલ,બધું બરોબર

ઓક્ટોબર પુ૦ [ઇં] ઈ. સ નો દશમો મહિનો

ઓખડ(–દ) ન૦ [ઓષધિ]+ઓસડ, દવા (૨) ઇલાજ

ઓખણવું અ૦ક્રિ૦ [સં ઉત્ખનન્, પ્રા ઉક્ખણ] ખોદી કાઢવું, ઉખેડી નાખવુ(૨)વગોવવુ, ખોડો કાઢવી, હેરાન કરવુ (૩)[દે ઉક્ખણ] ખાડવુ

ઓખદ ન૦ + જુઓ ઓખડ

ઓખદિયુ ન૦ જુઓ ઓસડિયુ

ઓખર (ઓ) ન૦ [સ અવકર, પ્રા ઓકરઅ = વિષ્ટા] નરક, ગંદવાડ [–કરવુ = (ગાય ભેંસ ઇ૦ ઠોરે) નરક ખાવુ, ઓખરવુ] ૦વાડો, –રા(વા)ડો પુ૦ ઉકરડો, ગંદવાડ –રાયેલું વિ૦ ઓખર કરેલુ હોય એવુ (ઠોર) ૦વું

સ૦ક્રિ૦ (ઢોરે) ઓખર કરવું, મળમૂત્રાદિ ગદવાડ ખાવી –રિયું, –રી વિ૦ ઓખર કરનારુ. –રો પુ૦ ઓખર

ઓખરાડ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ઓખરાયેલું, ઓખરિયું, ઓખરી, ઓખરો (ઓ) જુઓ 'ઓખર'મા

ઓખચવું સ૦ક્રિ૦ છાલ ઉતારવી(૨)એકડું કરવું

ઓખચાડો (ઓ) પુ૦ જુઓ 'ઓખર'મા

ઓખા (ઓ) સ્ત્રી૦[સં ઉષા] (સ) અનિરુદ્ધની પત્ની–ઉષા (૨) ન૦ જુઓ ઓખામંડળ

ઓખાઈ (ઓ) વિ૦ ઓખામંડળનુ, –ને લગતુ

ઓખાણું (ઓ) ન૦ જુઓ ઉખાણું

ઓખાત(–દ) (ઓ) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઓકાત] ગજુ, તાકાત, ગુજરાશ (૨) આબરુત. વિસાત [–બગાડી દેવી, નાખવી = ખૂબ મારવું(૨) ટોઈને ખરાબ કરી મૂકવુ] [એક ભાગ

ઓખામંડળ (ઓ) ન૦ (સ) કાઠિયાવાડનો

ઓખાંગવું અ૦ક્રિ૦ આખલાનુ બરાડવુ; બાધડવુ [સિક્કો

ઓખી (ઓ) સ્ત્રી૦ કાઠિયાવાડનો એક અસલી

ઓગ(–ગા)ટ, –ઠ (ઓ) પું૦, ન૦ ઓગાટ

ઓગણચાળીસ વિ૦ [એકોનચત્વારિંશત્ પ્રા, એગૂણચત્તાલીસ] ૩૯ [પ્રા એગૂણતીસ] ૨૯

ઓગણતી(–ત્રી)સ વિ૦ [સ એકોનત્રિંશત્, પ્રા. એગૂણતીસ] ૨૯

ઓગણપચાસ વિ૦ [સ એકોનપંચાશત્]૪૯

ઓગપદાયો, ઓગણપડો પું૦ પ્રણવમંત્ર, ૐ

ઓગણસાઠ વિ૦ [સં એકોનષષ્ટિ] ૫૯

ઓગણા (ઓ) પું૦ બ૦ વ૦ ધાણી શેકતા કે અનાજ દળતા એમ ને એમ રહી ગયેલા દાણા

ઓગણિયા પુ૦બ૦વ૦ [ઓગણીસ] ૧૯ × ૧ થી ૧૦ નો ઘડિયો

ઓગણિયું ન૦ સ્ત્રીઓના કાનનુ એક ઘરેણુ

ઓગણીસ વિ૦ [સ. એકોનવિંશતિ] ૧૯ –સા પુ૦બ૦વ૦ ઓગણિયા

ઓગણું ન૦ જુઓ ઓગણિયુ

ઓગણોતેર વિ૦ [જુઓ અગણોતેર] ૬૯

ઓગણ્યાએંશી(–સી) વિ૦ [જુઓ અગણ્યાએશી] ૭૯

ઓગસ્ટ પું૦ [ઇ.] ઈ સ નો ૮મો મહિનો

ઓગલેા (ઓ) પુ૦ ગલોકુ (૨) રાંધવામા રહી ગયેલો એક તરકનો કાચો ભાગ

ઓગળવું (ઓ) અ૦ક્રિ૦[સ અપ્(–વ)+ગલ્] ઘનનુ પ્રવાહી થવુ, પીગળવું (૨) (શરીર) ગળી જવુ સુકાવુ (૩) પ્રવાહીમા પ્રવાહી થઈને ભળવુ, એકરસ થવું (જેમ કે ખાંડ હજી દૂધમા ઓગળી નથી) (૪) [લા]નરમ થવુ, દયા લાવવી, અસર થવી

ઓગાટ(–ઠ) (ઓ) પુ૦, ન૦ ઓગટ, ઢોરનુ છાડ્યુ ઘાસ, ઓગાસ

ઓગાન પુ૦ પાણીનુ મોજુ

ઓગા(–ઘા)સ (ઓ) પું૦, ન૦ જુઓ ઓગાટ

ઓગાર (ઓ) પુ૦ [સ ઉદ્‌ગાર, પ્રા. ઉગ્ગાર] ઓગાટ, ઓગાળ

ઓગાળ (ઓ) પુ૦ [ઓગાળવું] ચાવીને રસ બનાવેલી વસ્તુ (૨) [સં ઉદ્‌ગાર, પ્રા ઉગ્ગાલ, ઓગ્ગાલ] ઓગાટ

ઓગાળવું (ઓ) સ૦ ક્રિ૦ 'ઓગળવું'નુ પ્રેરક (૨) ધીમે ધીમે–વાગોળતા જાણે–ખાઈ જવુ [પ્રા ઓગ્ગાલ = વાગોળવુ] (ઉદા૦ બેઠા બેઠા બે લાડુ ઓગાળી ગયો) [જાવો

ઓઘ પુ૦[સ]પૂરનુ પાણી, પ્રવાહ (૨) ટોળો

ઓઘડ (ઓ) વિ૦ [સ અવઘડ] અણવડ, ભોટ, બોથડ (૨) લાગણી વગરનુ : ભયના ભાન વગરનુ ૦નાથ પુ૦ ઓઘડ માણસ

ઓઘરાળુ (ઓ) વિ૦ ઓઘરાળાવાળુ –ળો પુ૦ પ્રવાહી ખોરાક પીરસવાનો પહોળા ઊંડા મોનો અને ટૂંકા દાંડાનો એક ચમચો, ડૂબો (૨) ઓગાળનો ડાઘ, રેલા જેવો દાગ [સ ઓઘલ પ્રા ઓગ્ગલ?] [આતરી, ઝૂંસ

ઓઘરી સ્ત્રી૦ કપડાને છેડે છૂટા રહેલા તાતણા

ઓઘલેા પુ૦ જુઓ ઓઘો [–ઓઘવો, વાળવો = ઓઘો કરવો]–વલું, –વું સ૦ક્રિ૦ ઓઘો કરવો, બહકવુ

ઓઘાભણ સ્ત્રી૦ તિરસ્કાર (૨) ત્રાસ

ઓઘાવવું સ૦ક્રિ૦ ઝૂડવુ (દૂડા વગેરેને) [કા] (૨) 'ઓવવું'નુ પ્રેરક [દુ:ખી થવુ

ઓઘાવું અ૦ક્રિ૦ અમૂઝાવુ, ગભરાવુ (૨)પીડાવું;

ઓઘાસ પું૦, ન૦ જુઓ ઓગાટ, ઓગાસ

ઓઘો પુ૦ [સ ઓઘ, દે ઉવાઅ?] ઓઘ, ગ૭ (૨) ગોટો, ફગફગતા વાળનો જથ્થો (૩) જમણ જમનારાનો મોટો સમૂહ (૪)[જૈન] જ્ઞેયપણો

ઓઘોડોઘો પુ૦ છોકરાની એક રમત

ઓચર(-રિયું) (ઓ) ન૦ [ઇ વાઉચર?] જુઓ ઓચરિયુ [ઉચ્ચરવુ, બોલવું

ઓચરવું (ઓ) સ૦ ક્રિ૦ [સ ઉચ્ચર્] (૫)

ઓચરિયુ (ઓ)ન૦[જુઓ ઓચર]બિલ આધાર-રૂપ (હિસાબી) કાગળ, દસ્તાવેજ 'વાઉચર'

ઓચવુ (ઓ) સ૦ ક્રિ૦ [સં અવચય, પ્રા ઓચ્ચય?] ઈચવુ, ઠાસીને ખાવુ

ઓચાવુ (ઓ) અ૦ક્રિ૦ 'ઓચવુ'નુ કર્મણિ, ખાઈ ખાઈને ઠાસાઈ જવુ, વધુ ખાવા ઉપર અણગમો થઈ જવો

ઓચિતું (ઓ) વિ૦ અણચિતવ્યુ (૨) અ૦ અણધારી રીતે, એકદમ

ઓચ્છવ (ઓ) પુ૦ [સ ઉત્સવ, પ્રા ઉચ્છવ] ઉત્સવ, ઉજવણી (આનદ કે ખુશાલીના કે સપરમા દિવસની) (૨) (મજીરા મૃદગ ઇ૦ ગાજ સાથે કરાતુ) ભજનકીર્તન [-થવો = (વ્યગમા) આવી બનવુ, આફત ઊતરવી]

ઓછ, ૦પ સ્ત્રી૦ [ઓછું] ઓછાપણુ, ખોટ [ઓછ મૂકવી = કસર કે મણા રાખવી, બાકી છોડવુ] [+ ઉછગ, ખોળો

ઓછંગ (ઓ) પુ૦ [સ ઉત્સગ, પ્રા ઉચ્છગ]

ઓછાડ (ઓ) પુ૦ ઢાકવા-પાથરવાનુ વસ્ત્ર, ચાદર (૨) ઓઢો ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ અવ-ચ્છદ્, પ્રા ઓચ્છાય] ઢાકવુ ઓઢાડવુ (૨) છાવુ, છાયડો થાય એમ કરવુ

ઓછાયો (ઓ) પુ૦ [સ અપચ્છાય] છાયો, પડછાયો (૨) સકોચ, લાજ -વું અ૦ક્રિ૦ ઓછાયો-છાયો કે પડછાયો પાડવો

ઓછાવું અ૦ ક્રિ૦ [ઓછું] ઓછુ થવું (૨) હલકું-નઠારુ થવુ

ઓછાશ સ્ત્રી૦ [ઓછું] ઓછપ, ઓછાપણુ

ઓછિયાં ન૦બ૦વ૦ અછોઅછોવાના કરવા તે, લાડ [-કરવાં = લાડ લડાવવા]

ઓછિયો પુ૦ ઓછાયો (૨) મ ભાળ (૩) લાડ (૪) [ચ] સાગ અવસરના શુકન સાચવવા કયાય રોવા-કૂટવા ન જવુ તે

ઓછું વિ૦ [દે ઉચ્છ] જોઈએ તેથી ચોકુ, કમી (૨) અધૂરુ, ઊણુ (૩) ઊતરતુ, હલકું. [-આણવુ ='ઓછુ લાવવુ' જુઓ -આવવું = ઓછુ લાગવુ, મન દુભાવુ, ખોટુ લાગવુ (૨) પોતાને વિષે કમી કે ઊતરતાપણુ લાગવાની મન પર અસર થવી હીન ભાવ અનુભવવો -થવું = ટળવુ દીસતુ જોવુ -પડવુ = કમી કે ઓછુ છે એમ લાગવુ તેનુ દુ ખ કે અપ-માન લાગવુ -પાત્ર = હલકી લાયકાતનુ કે હલકા કુલનુ (૨) પેટમા વાત ન રહે એવું (૩) અભિમાની, બડાઈખોર -લાગવું = દિલ દુભાવુ, ઓછુ આવવુ -લાવવું = ઓછુ આવવુ જુઓ ઓછી પાંસળી = જરાક ગાઢપણ ઓછે પાટલે બેસવુ = ગાળ ભાડી બેસવુ તપી જવુ, જાત ઉપર જવુ (૨) સામાની નજરમા હલકા જણાવુ કે ઊતરવુ ઓછા ઊતરવુ = કસોટીમા કાચુ નીવડવુ પાછુ પડવુ ઓછુ ઓછુ થઈ જવું = પ્રેમ કે હર્ષના ભાવથી તરબોળ થઈ જવુ]૦અધિકું, ૦વત્તું વિ૦ ઓછુ કે વધારે થોડુ ઘણુ -છા પેટનું વિ૦ જુઓ ઊણા પેટનુ -છાબોલું વિ૦ થોડુ બોલનારુ

ઓજ ન૦ જમીન કે ચણતરમાનો અદરથી નીકળતો ભેજ (૨) મરણ સમયે મોમાથી નીકળી પડતુ રીણ

ઓજ, ૦સ ન૦ [સ] જુઓ ઓજસ

ઓજવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઓજ્] વધવુ

ઓજસ ન૦ [સ] શુક્ર ધાતુમાથી તત્ત્વરૂપે બની કાતિ ને પ્રભાવરૂપે વિરાજતી શરીરની ધાતુ (૨) પ્રકાશ, તેજ (૩) બળ, પ્રતિભા, પરાક્રમ (૪) ચૈતન્ય -સ્વિતા સ્ત્રી૦ -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦, -સ્વી વિ૦ ઓજસવાળુ

ઓજાર (ઓ) ન૦ [અ] શસ્ત્ર, હથિયાર, કાઈ કરવા માટેનુ યત્ર-સાધન

ઓજોગુણ પુ૦ [સ] ઓજસનો ગુણ

ઓઝટ (ઓ) સ્ત્રી૦ તમાચ (સુ)

ઓઝટ (-ડ, -ળ) સ્ત્રી૦ ઓછાયો (૨) [દે.

ઓજ્ઝ = મેલુ ?] ઝપટ, અડફટ (ભૂતપ્રેતની) [–લાગવી = ઓઝટમા આવવુ, ભૂતપ્રેતની ઝપટમા આવવું]

ઓઝડવા પુ० (ભૂતપ્રેતાદિની) ઝપટનો પવન–અસર [ન દેખાતું

ઓઝડવાયું વિ० અરધું દેખાતુ અને અરધું

ઓઝણ (ઓ) ન० દાયજો, કન્યાને પિતા તરફથી મળતી સંપત્તિ કે દાસદાસી (૨) ગરાસિયાની કન્યાને પરણીને તેડી લાવવા માટે જતી ખાડા સાથેની વહેલ

ઓઝપવું અ०ક્રિ० સકોચ આવવો, શરમાવું

ઓઝપ સ્ત્રી० જુઓ ઓઝટ

ઓઝભ (ઓ) પુ० વણછો

ઓઝરિયું ન० એક જાતનુ રેશમી કાપડ

ઓઝરી સ્ત્રી०, –રું ન० (ચ) [દે ઓજ્ઝરી] હોજરી, પેટ

ઓઝલ (ઓ) પુ०, સ્ત્રી०, ન० [હિ] પડદો, ઘુરખો (૨) જનાનો. [–પાળવું = લાજ કે પડદાનો રિવાજ પાળવો, ઓઝલ–પડદામા રહેવુ –રહેવું = ઓઝલમા રહેવું, ઓઝલ પાળવું (૨) [લા] શરમાવુ.] ०પડ(–ર)દો પું० સ્ત્રી પુરુષની બેઠક જુદી પાડનાર પડદો (૨) ઘૂમટાનો–લાજ કાઢવાનો રિવાજ. ०વાયું વિ० પડદેનશીન

ઓઝપો પું० સકોચ, શરમ (૨) અજપો

ઓઝા પુ० [સ ઉપાધ્યાય, પ્રા ઉઅજ્ઝાઅ, ઓજ્ઝાય] બ્રાહ્મણોમા એક અટક

ઓઝાડ પુ० જુઓ ઓછાયો

ઓઝો પુ० [દે. વોજ્ઝ ? જુઓ મ ઓઝે] કુંભાર –ઝી સ્ત્રી० કુંભારણ

ઓટ પુ०,સ્ત્રી०[સ અપઘટ્ટ, પ્રા ઓહટ્ટ]ભરતીનુ ઊતરી જવુ તે(૨)ઓથુ,પડદો[દે ઓહટ્ટ, હિં] (૩) [લા] પડતી (૪) અ० પરત, વળતુ

ઓટ ન० [ઈં] એ નામનુ (જવ જેવુ) એક વિલાયતી ધાન્ય [ઓટણ (૨) ઓટાઈ

ઓટણ ન० ઓટવું તે (૨) બખિયો –ણી સ્ત્રી०

ઓટલી સ્ત્રી० નાનો ઓટલો –લો પું० જુઓ ઓટો [–ઊઠવો = ખૂબ નુકસાન થવું,પાયમાલ થવું(૨)વંશ જવો,નિ સંતાન થવુ,ઊભરો ઊખડી જવો. –ધરી નાંખવો = 'ઊભરો ધમી નાખવો'; વારવાર ફેરા ખાવા (આજીજી કે ખુશામત કરવા). –બેસવો = ઓટલો ઊઠવો –ભાગવો = ઘરમાં કંકાસ નિપજાવવો વર વણસાડવુ(૨)નિ દા કે કૂથલી કરવી –વળવો = જુઓ 'ઓટલો ઊઠવો કે બેસવો'(૨)એક એકના છાના ઉધાડા કરી લડી પડવુ –વાળવો = મીઠું વાળવું, ખૂબ બગાડી મૂકવુ ઓટલે બેસવું = (ઉધરાણી કરવા)ઉભગ વચ્ચે બેસવુ, તગાદો કરવો (૨) ઘરબાર વગરના થવુ, હાલ હવાલ થવા (૩) (વેશ્યાએ) તેનો ધંધો કરવો]

ઓટવું સ०ક્રિ० બખિયો દેવો કપડાની કિનારી અંદર વાળીને સીવવુ (૨) [હિ ઓટના] ઉકાળી, ઘસી કે હલાવીને એકરસ કરવુ

ઓટાઈ(–ણી) સ્ત્રી०, –ણ ન० ઓટણ (૨) ઓટવાનુ મહેનતાણુ

ઓટી સ્ત્રી० [દે ઉઅટ્ટી, મ]કમર ઉપરના વસ્ત્રનુ વાળીને બંધ જેવુ કરાતુ પડ [ઓટીમાં ઘાલવું = બરોબર સંતાડવુ (૨)કાબુમા લેવુ]

ઓટીગણ પું० ઉટીગણ, એક વનસ્પતિ

ઓટીવાર વિ० ગુપ્ત વાત બહાર પાડવાની આદતવાળુ ,ભડભડિયુ (૨)વાતોડિયું; બહુબોલું

ઓટો પુ० [હિ , મ ઓટા]ઓટલો, બેઠક તરીકે વપરાય એવી ઘરને અડીને કરાતી ઊંચી જગા

ઓઠ (ઓ') પુ० [સ ઓષ્ઠ, પ્રા. ઓટ્ઠ] હોઠ [–ઊઘડવા = મો ફાટવું,બોલાવું,શબ્દ નીકળવો –ઉઘાડવા = મો ફાડવું,શબ્દ કાઢવો (સામેથી) બોલવુ –કરડવા = નિરાશા કે હતાશા યા પસ્તાવાની લાગણીથી તેમ કરવુ ,હતાશ થવું, પસ્તાવું –પીસવા = (ક્રોધથી) ગુસ્સે થવુ –સુધી આવવું = બહાર નીકળવાને માટે–બોલાવા માટે શબ્દો તૈયાર હોવા, હમણા બોલાય એમ હોવુ]

ઓઠવવું (ઓ) સ०ક્રિ० મોટી વસ્તુ ગોઠવી દેવી, જૂઠું બોલવુ (૨)મૂકવુ ,ગોઠવવુ(૩)ચાપીને ખાવુ

ઓઠગવું સ०ક્રિ०[મ ઓઠગણે] જુઓ અહિગવુ

ઓઠગિયુ ,ઓઠિ (–ઠીં)ગણ ન०[મ ઓઠગણ] જુઓ અહિગણ

ઓઠું (ઓ) વિ० [દે ઓત્થઅ = ખિન્ન ?]બોઠું,

ઓઢણ(–ણું) ન૦ [દે ઓડ્ઢણ] (સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓનુ) ઓઢવાનુ – પહેરવાનુ એક વસ્ત્ર –ણી સ્ત્રી૦ (છોકરીનુ) ઓઢણું. –વું સ૦ ક્રિ૦ શરીર કે માથુ ઢાકવુ, શરીર કે માથા પર આવરણ કરવુ (૨) [લા] વહોરવુ, માથે લેવુ(૩) દેવાળુ કાઢવુ. [(કોઈ વસ્તુને) ઓઢે કે પાથરે ? = શા ખપની છે ? નકામી છે, કશા વેતની નથી – એમ બતાવે છે (ચ)]

ઓઢાડ પુ૦ [પ્રા ઓહાડણ ?] આચ્છાદન, ઢાકણ –વું સ૦ ક્રિ૦ 'ઓઢવુ'નુ પ્રેરક.

ઓઢો પુ૦ જુઓ ઓઢાડ

ઓણ (ઓ') અ૦ આ સાલમા (૨) [સ. અધુના, પ્રા અદુણા] ચાલુ સમયમા –ણકું વિ૦ આ સાલનુ [ઉદ્ગાર

ઓત અ૦ (ગ૦) ઓત્તારી, આશ્ચર્યનો એક

ઓતણી સ્ત્રી૦ [ઓતવુ] ઓતવુ તે (૨) ઓતવાનુ પાત્ર (૩) ઓતવાની કળા, ભરતરનુ કામ (૪) ધાતુ ગાળવાની ભઠ્ઠી (૫) ઓતવાનુ મહેનતાણુ

ઓતપ્રોત વિ૦ [સ] એકબીજામા પરોવાયેલુ; એકબીજા સાથે વણાઈ ગયેલુ – મળી ભળી ગયેલુ (૨) તલ્લીન, તન્મય

ઓતર ગ (ઓ) પુ૦, ન૦ [સ ઉત્તરગ] બારસાખનો ઉપલો ભાગ

ઓતરાદુ (–દું) (ઓ) વિ૦ [સ ઉત્તર] ઉત્તર દિશાનું, ઉત્તર તરફનુ

ઓતવું સ૦ક્રિ૦ [મ ઓતણે] ધાતુનુ ભરતરનુ કામ કરવુ [ગૂમ થવુ, સરી જવુ

ઓતળવું (ઓ ૦ક્રિ૦ ભૂલી જવુ(૨)અ૦ક્રિ૦

ઓતાડુ (ઓ) વિ૦ આડેદેડુ, અપરિચિત

ઓતાર (ઓ ?) પુ૦ [સં અવતાર] ઉતાર (૨) [શરીરમા દેવ આવવાથી ઊપજતો] કંપ–ધ્રૂજ

ઓતારી પુ૦ [ઓતવુ] ઓતવાનુ કામ કરનાર આદમી

ઓતિયારી પુ૦ મહંત, મઠાધ્યક્ષ

ઓતુ પુ૦ [સ] વાણો (૨) સ્ત્રી૦ બિલાડી

ઓત્તર વિ૦ [સં ઉત્તર] + ઓતરાદુ (૨) સ્ત્રી૦ ઉત્તરદિશા

ઓત્તારી અ૦ (રવ૦) અહો ! વાહ રે !

ઓઢણ(–ણું) ન૦ [દે ઓડ્ઢણ] (સ્ત્રીઓ અને છોકરીઓનુ) ઓઢવાનુ – પહેરવાનુ એક વસ્ત્ર –ણી સ્ત્રી૦ (છોકરીનુ) ઓઢણું. –વું સ૦ ક્રિ૦ શરીર કે માથુ ઢાકવુ, શરીર કે માથા પર આવરણ કરવુ (૨) [લા] વહોરવુ, માથે લેવુ(૩) દેવાળુ કાઢવુ. [(કોઈ વસ્તુને) ઓઢે કે પાથરે ? = શા ખપની છે ? નકામી છે, કશા વેતની નથી – એમ બતાવે છે (ચ)]

ઓઢાડ પુ૦ [પ્રા ઓહાડણ ?] આચ્છાદન, ઢાકણ –વું સ૦ ક્રિ૦ 'ઓઢવુ'નુ પ્રેરક.

ઓઢો પુ૦ જુઓ ઓઢાડ

ઓણ (ઓ') અ૦ આ સાલમા (૨) [સ. અધુના, પ્રા અદુણા] ચાલુ સમયમા –ણકું વિ૦ આ સાલનુ

ઓત અ૦ (ગ૦) ઓત્તારી, આશ્ચર્યનો એક

ઓતણી સ્ત્રી૦ [ઓતવુ] ઓતવુ તે (૨) ઓતવાનુ પાત્ર (૩) ઓતવાની કળા, ભરતરનુ કામ (૪) ધાતુ ગાળવાની ભઠ્ઠી (૫) ઓતવાનુ મહેનતાણુ

ઓતપ્રોત વિ૦ [સ] એકબીજામા પરોવાયેલુ; એકબીજા સાથે વણાઈ ગયેલુ – મળી ભળી ગયેલુ (૨) તલ્લીન, તન્મય

ઓતર ગ (ઓ) પુ૦, ન૦ [સ ઉત્તરગ] બારસાખનો ઉપલો ભાગ

ઓતરાદુ (–દું) (ઓ) વિ૦ [સ ઉત્તર] ઉત્તર દિશાનું, ઉત્તર તરફનુ

ઓતવું સ૦ક્રિ૦ [મ ઓતણે] ધાતુનુ ભરતરનુ કામ કરવુ [ગૂમ થવુ, સરી જવુ

ઓતળવું (ઓ ૦ક્રિ૦ ભૂલી જવુ(૨)અ૦ક્રિ૦

ઓતાડુ (ઓ) વિ૦ આડેદેડુ, અપરિચિત

ઓતાર (ઓ ?) પુ૦ [સં અવતાર] ઉતાર (૨) [શરીરમા દેવ આવવાથી ઊપજતો] કંપ–ધ્રૂજ

ઓતારી પુ૦ [ઓતવુ] ઓતવાનુ કામ કરનાર આદમી

ઓતિયારી પુ૦ મહંત, મઠાધ્યક્ષ

ઓતુ પુ૦ [સ] વાણો (૨) સ્ત્રી૦ બિલાડી

ઓત્તર વિ૦ [સં ઉત્તર] + ઓતરાદુ (૨) સ્ત્રી૦ ઉત્તરદિશા

ઓત્તારી અ૦ (રવ૦) અહો ! વાહ રે !

ઓણુ (૨)ન૦ [પ્રા. ओत्थअ = ઢાંકેલું ?]ઓથુ ; પડદો,આતરો(૩)આતરાને લીધે અંધારું અને એકાંત હોય તેવી જગા(૪)છુપાવાની કે આશરો લેવાની જગા (૫) છાયા, પડછાયો, ઓળો (૬) ડાઘો,ડાઘ (૭)મહાનુ (૮) નમૂનો, બીબું (૯) પૂતળું, ઓહુ (૧૦) મહેણુ

ઓડ વિ૦ (૨) પુ૦ [દે ઉડ્ડુ] (ખોદવાનુ કામ કરનારી)એ નામની જાતનુ (માણસ).૦ણ સ્ત્રી૦ ઓડ જાતની સ્ત્રી

ઓડ (ઓ) પું૦ પવન રોકવાનો પડદો, ઓથુ

ઓડ (ઓડ,) સ્ત્રી૦[દે. અવડ્ડા] બોચી, ગરદન –ડિયાં ન૦બ૦વ૦ બોચી પરના વાળ

ઓડકાર પુ૦ [સર૦ હિ ડકાર] પેટનો વાયુ મોંમાથી નીકળતા થતો ડચાર

ઓડનું ચોડ (ઓ,ચો) વિ૦ [મ ओंड = ઊંધુ ?] ટેવાનુ કેવુ !, વિચિત્ર, ઊંધુ અવળુ જ [–ચેતરવું, ઓડને ઠેકાણે ચોડ ચેતરવું = ઓડનુ ચોડ કરવુ; સાવ ઊંધુ કે વિચિત્ર જગી મૂકવુ]

ઓડવ વિ૦ [સ] પાચસ્વરવાળો (રાગ)

ઓડવું ન૦ એક કળ (૨) હોડકુ (૩) સ૦ક્રિ૦ [મ ओडवणे] સામે ધરવુ, જીવ કરવુ (૪) [હિં ओडना] ખાળવુ, રોકવુ (૫)[મ ओढणें] ખેંચવું (૬) અ૦ ક્રિ૦ મુશ્કેલીથી બોલવુ– પોતાનો અર્થ સમજાવવો

ઓહાટ (ઓ) પુ૦ (સુ) ઓડામણ, તકલીફ

ઓહામણ વિ૦ ઉદાર, દાતાર, મદદગાર(૨)સ્ત્રી૦ (સુ) તકલીફ

ઓહાવું અ૦ક્રિ૦ આકર્ષાવુ, ધરાઇતા થવુ (૨) (સુ) તકલીફ વેઠવી (૩) 'ઓડવુ'નુ કર્મણિ

ઓડિયો (ઓ) પુ૦ પ્રતિપક્ષી ગમે તેમ વર્તે તોયે પોતાને ફાવે તેવી યુક્તિ કે જાળ –યાળાજી સ્ત્રી૦ ઓડિયો રચવામા કુશળતા

ઓડું ન૦ [દે અવડઅ] ખેતરનો ચાડિયો (૨) ઠમકડુ, પૂતળું, કામચલાઉ ખોટી ઊભી કરેલુ નકામું માણસ

ઓડો પુ૦ કુવા ઉલેચવાનુ રસ્તા ઉપરનુ થાણું, ચોકી (૨) [કા] કરસણને – ઝાડને ખાણી મૂકે એવો દક્ષિણનો પવન

ઓરિસા પું૦ [ડિં, સં ઓડ્રદેશ] (સં.) હિંદુસ્તાનનો એક પૂર્વ પ્રાત

ઓરિયો (ઓ) પુ૦ જુઓ ઓરતો (૨) કાઠા ઉપરનો ફૂલો

ઓરી સ્ત્રી૦ [દે ઉઅરી?] એક ચેપી રોગ (બાળકોનો પ્રાય)

ઓરું (રુ') વિ૦ [સં આરાત્?] નજીક, પાસે

ઓ રે અ૦ (રવ૦) દુખનો એવો ઉદ્ગાર

ઓરે(–રેા) (રે') અ૦ પાસે

ઓરેરું વિ૦ (કા.) ઓરથેરુ; ઓરુ

ઓરેા પું૦ ઓરનાર (૨) (રે') અ૦ જુઓ ઓરે

ઓર્ડર પું૦ [ઇં] હુકમ, આજ્ઞા (૨) (માલ કે હોટેલની ચીજ) ખરીદવા જણાવવુ •તે. [–મૂકવેા = ખરીદવા માગણી કરવી – લખી જણાવવુ કે કહેવુ.]

ઓર્ડિનન્સ પુ૦, ન૦[ઇં] ધારાસભાની સમતિ વગર કરાતો કાયદો – વટહુકમ

ઓલ (ઓ ૧) સ્ત્રી૦ નાગર જ્ઞાતિમા વરને માથે બ ચાતો રંગિત પટકો (૨) [દે. ઓલ્લી] જુઓ ઊલ (૩) [સ. ઓલ્લ] જમિન તરીકે શત્રુનુ માણસ પાસે રાખવું તે

ઓલપાવવુ સ૦ક્રિ૦ (પ.) સ તાડવુ, લપાવવુ, છુપાવવું; ઓળવવુ [હોલવવુ

ઓલવવુ (લ') સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઓલ્હવ] બૂઝવવુ; ઓલા પુ૦ કાચું ચામડુ, ખાલ

ઓલાણ(–ણું) (ઓ) ન૦ [સં ઔલાન] ત્રાસ એ ચતા બળદોને ઊતરવાનો ઢાળવાળો ખાડો

ઓલાણ(–ણું) (લા') ન૦ [ઓલવવુ] ઓલવવુ તે; હોલાણ

ઓલાદ (ઓ) સ્ત્રી૦ [અ] સતતિ (૨) વંશ, કુળ

ઓલાહો પુ૦ છાયાવાળી જગા, મડપ, માડવો

ઓલાં ન૦બ૦વ૦ [સ ઉપલ?] કરા

ઓલિયું (ઓ) વિ૦ [અ] ભોળિયુ, નિખાલસ, ઉદાર (૨) ભક્ત (–ણ વિ૦ સ્ત્રી૦) –યેા પુ૦ ઓલિયેા આદમી (૨) ખુદાનો બંદો, ભક્ત• ૦દોલિયું (દો) વિ૦ ભોળું અને દાલુ – ઉદાર

ઓલું(–લ્યું) વિ૦ (કા) પેલુ ૦પેલું વિ૦ આ અને તે, કુટકળ

ઓલુ દોલું (ઓ દો) વિ૦ જુઓ ઓલિયુદોલિયું

ઓલો પું૦ [દે ઉલ્લી] ચૂલાની સાથે જોડેલો નાનો ચૂલો

ઓલ્મા પુ૦ જુઓ ઉલેમા

ઓલ્યું,૦પેલુ વિ૦ જુઓ 'ઓલુ'મા

ઓવરકોટ પુ૦ [ઇં.] (સૌથી ઉપર પહેરાતો) મોટો લાબો ડગલો

ઓવરટાઇમ અ૦ [ઇં] નક્કી કરેલા (કામ કે રોજના) સમય બહાર કે તે ઉપરાત (૨) ન૦ તે રીતે કરાતુ કામ કે તેનુ વધુ મહેનતાણુ

ઓવરણ સ્ત્રી૦ જુઓ ઓરવણી, વળગણી

ઓવરસિયર પુ૦ [ઇં] બાધકામ ઇ૦મા દેખ રેખ રાખનાર, નાના દરજ્જાનો ઇજનેરી અમલદાર [વડે ચોખ્ખુ કરવુ

ઓવરાળવું સ૦ક્રિ૦ ઓનાળવુ; અનાજને પાણી

ઓવારણું ન૦ [જુઓ ઓવારવુ] અશુભ અથવા દુખનુ વારણ કરવા માટે આશીર્વાદ આપવાની એક રીત

ઓવારવું સ૦ક્રિ૦ [સ અપવારય્, પ્રા ઓવાર] ઓવારણા લેવા (૨) વારી નાખવું: કુરબાન કરવુ (૩) [સ અવતાર, પ્રા ઓઆર] [ત્રાજ ઉપરનુ સૂતર] ફાળકા પર ઉતારવુ

ઓવારો પુ૦ [સં અવતાર, પ્રા ઓઆર] કિનારો, નાહવાધોવાનો ઘાટ

ઓવાળ પુ૦ (કા) નદી કે દરિયાને કિનારે તણાઈ આવેલો કચરો

ઓવાળવું સ૦ ક્રિ૦ [મ ઓવાळणें] દુખ-સકટનુ વારણ કરવા થાળીમા સળગતી દિવેટો તથા પૈસો મૂકી માણસના માથા ઉપર ઉતારવું (૨) આરતી ઉતારવી (૩) અર્પણ કરવુ

ઓવી સ્ત્રી૦ [મ] મરાઠીમા વપરાતો એક છદ

ઓવે (વેં') અ૦ હોવે, હા

ઓશ સ્ત્રી૦ છાતી

ઓશ(–સ)રી (ઓ) સ્ત્રી૦ [મ હિં. ઓસારી, દે ઓસરિયા] અડાળી, માડવી (૨) ઘરનો શરૂનો — પરસાળમા જતા પહેલાનો ખુલ્લો (આગણુ પૂરુ થતા શરૂ થતો) ભાગ

ઓશ(–સ)લો પું૦ ઓશ, છાતી (૨) રોટલો (તુચ્છકારમા) [–નેા ઓશ(–સ)લો કૂટવેા = મર, ભૂખ્યા એવી બદદુવા દેવી

–કરવો,ધડવો,ટીપવો = રોટલો તૈયાર કરવો (૨)રસોઈ કરવી, રાધવું (૩)ખૂબ મારવું,પીટવું]

ઓશંકે (ઓ) સ્ત્રી૦ શરમ,સંકોચ ૦વું,–કાવું અ૦ક્રિ૦ શરમાવું,સંકોચાવું –કા સ્ત્રી૦ઓશંકે

ઓશિયાળ વિ૦ [મ. ઓશાળ, સ અવશ? કે અવસિત, પ્રા ઓસિય?] જુઓ ઓરિયાળુ (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ આશ્રય, ઉપકાર કે ગરજને લીધે પરાધીનતા કે દીનતા. –ળુ વિ૦ આશ્રય, ઉપકાર કે ગરજને લીધે પરાધીન-થયેલું (૨) શરમિંદુ (૩) ન૦ ઓશિયાળા-પણું. –ળાપણું ન૦

ઓશિંકળ, ઓશિંગણ (ઓ) વિ૦ આભારી

ઓશિં(–શીં,–ભિં,–ખીં)ળું વિ૦ અવડ (૨) ન૦ અવડ જગા (૩) અવડ જગામા બાઝતું જળ

ઓશી(–સી)કું ન૦[જુઓ ઉશીકું]સૂતી વખતે માથા નીચે મુકાતું ટેકણ [–કરવું = ટેકણ કે ઓશીકા તરીકે વાપરવું. –મૂકવું, રાખવું =ટેકણ તરીકે ઓશીકું ગોઠવવું]

ઓશીં(–ભિં,–સીં)ળું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઓશિંળું

ઓષધિ(–ધી) સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ ઔષધિ –ધીશ પુ૦ (સ) ઔષધિઓનો ઈશ–ચંદ્ર

ઓષ્ટો પું૦ [સ આવિષ્ટ] શરીરમા ભૂતપ્રેત આવ્યું હોય તે

ઓષ્ઠ પુ૦ [સ] હોઠ –ધ્યાધર પુ૦બ૦વ૦ ઓષ્ઠ + અધર –ધ્ય વિ૦ હોઠ સબંધી (૨) [વ્યા] હોઠથી જેનો ઉચ્ચાર થતો હોય એવું ('પ'વર્ગનો વ્યંજન)

ઓસ પુ૦, સ્ત્રી૦ [કે] ઝાકળ (૨) મૃગજળ [–પડવો, –વરસવો]

ઓસડ ન૦ [સ ઔષધ· પ્રા ઓસઢ] દવા (૨) [લા] ઉપાય, ઇલાજ [–કરવું = દવા કે ઇલાજ કરવો (૨) કાંઈ વિઘ્ન ઇ૦ દૂર કરવા–નિવારવા મટાડવાનું કરવું. –વાટવું = શિક્ષા કરવી (૨) ભૂંડું બોલવું] ૦વેસડ ન૦ દવાદારૂ. –ડિયું ન૦ દવાના ગુણવાળી વનસ્પતિ

ઓસણી સ્ત્રી૦ ઓસાવવાની ક્રિયા અથવા કળા (૨) ઉસવણ

ઓસરતી (ઓ) સ્ત્રી૦ ઓસરવું તે, ઓટ.

ઓસરવું (ઓ)અ૦ક્રિ૦[સ અપસૃ, પ્રા ઓસ્સર] પાછા હઠવું, સંકોચાવું (૨) ઓછું થવું, ઘટવું (૩) સુકાવું (૪) શરમાવું

ઓસરી (ઓ) સ્ત્રી૦ જુઓ ઓશરી

ઓસલો પુ૦ જુઓ ઓશલો

ઓસા(–સા)વવું (ઓ ?) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઓસામણ] દાણો ચડી જાય એટલે વધારાનું પાણી નિતારી નાખવું

ઓસાવાવું (ઓ ?)અ૦ક્રિ૦'ઓસા(–સા)વવું'નું કર્મણિ (૨) (દાણા) ચડવું, બફાવું (૩) ઘટવું, શોષાઈ ઓછું થવું (૪) [લા] મનમા દુ ખ પામવું; ઓછું લાગવું (૫) શરમાવું, સંકોચાવું [વાણિયાની જાતનું

ઓસવાળ વિ૦ (૨) પુ૦ એ નામની શ્રાવક

ઓસવું અ૦ક્રિ૦ પીગળવું, ટપકવું

ઓસાગ (ઓ) પુ૦ [સં उत्सङ्ग] ઉચ્છંગ, ખોળો

ઓસાંગાવું (ઓ) અ૦ક્રિ૦ ઓશા કાવું શરમાવું

ઓસાંગો (ઓ) પુ૦ શરમ, સંકોચ, ઓશંગાવું તે

ઓસાણ(–ન) (ઓ) ન૦ [સ. અવસાન, પ્રા ઓસાણ] (કટોકટી વેળાની) હિંમત કે જુસ્સો, ધીરતા [યાદ આવવું (?)]

ઓસાણ(–ન) ન૦ નિશાન (?) [–આવવું = ઓસાણ(–ન) (ઓ) પુ૦ [મ] ઢંગ, લક્ષણ

ઓસામણ (ઓ ?) [સં अवस्रावण, પ્રાઃ अवसावण] ઓસાવવાથી નીકળેલું પાણી (૨) દાળના પાણીની એક વાની

ઓસાર (ઓ) પું૦ [હિં, મ ; સ. અવસાર, પ્રા ओसार ?] ભીંતની લડાઈ (૨) સ્ત્રી૦ [પ્રા ओसार = બખતર ?] ઓથ, આશરો, રક્ષણ –રો પુ૦ (ચ.) ઓભરી જેવી મોટી ખુલ્લી અડાળી

ઓસાર (ઓ) પું૦[સ અપસાર, પ્રા ઓસાર] ઓસરવું–ઓછું થવું તે, સંકોચાવું તે (૨) પાછા હઠવું તે (૩) ખસેડવું, દૂર કરવું તે(૪) બીક, નબળાઈ, પોચાપણું [–દેવો = પાછા હઠવું, ઓસરવું] –રો પુ૦ સંકોચ,શરમથી પાછા પડવું તે

ઓસારો (ઓ) પું૦ જુઓ ૧ ને 'ઓસાર'મા
ઓસાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓસવવું
ઓસિં(–સીં)ળણું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઓશિંળણુ
ઓસીકું(–સુ) ન૦ જુઓ ઉશીકું
ઓસીંળણું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ઓશિળણુ
ઓસ્ટ્રેલિયા પુ૦ [ડૅ.] (સ) પૃથ્વીના પાચ ખંડોમાનો એક
ઓસ્ટ્રેલેશિયા પુ૦[ફ્રે](સ)ઓસ્ટ્રેલિયા અને એની પાસેના ટાપુસમૂહોનો પ્રદેશ
ઓહિયા અ૦ (રવ૦) જુઓ ઓઇયા
ઓહિયો પુ૦ એક જાતનુ દાતરડું
ઓહો અ૦ (રવ૦) આશ્ચર્ય કે ક્ષુદ્રતા દર્શાવનારો એક ઉદ્‌ગાર [ઓહોમા કાઢવું = અવગણવુ, ઉપેક્ષા કરવી]
ઓળ (ળ,) સ્ત્રી૦ [ડે ઓલી] હાર, પંક્તિ (૨) શ્રેણી, વર્ગ (૩) ગલી, શેરી
ઓળ સ્ત્રી૦ ઓવાળ, ઉપસાગર અગર અખાતના મો આગળ તણાઈ આવેલો કાદવ
ઓળ સ્ત્રી૦ [ડે ઓલ્લી] જુઓ ઓલ, ઊલ કે તે ઉતારવાની ચીપ
ઓળખ સ્ત્રી૦ [ઓળખવુ] ઓળખાણ (૨) અડક (૩) ઓળખવાનુ ચિહ્ન – સાધન ૦પાળખ સ્ત્રી૦ ઓળખ અને પરીક્ષા, ઓળખાણ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ અવ કે ઉપ + લક્ષ્ ? પ્રા ઓલ્ક્ખિઅ – ઉપલક્ષિત] જાણવુ; પિછાનવુ –ખાણ (૦પાળખાણ) સ્ત્રી૦, ન૦ પિછાન, પરિચય (૨) ઓળખવાનું ચિહ્ન – સાધન (૩) ઓળખીતા માણસની ખાતરી –ખાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઓળખવું'નુ પ્રેરક –ખાવુ અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ) (૨) પરખાવું, સારાખોટા જણાવુ (૩) પ્રસિદ્ધ થવુ (સારે કે ખોટે કારણે) –ખીતું (૦પાળખીતું) વિ૦ ઓળખાણવાળુ. પરિચિત: જાણીતુ
ઓળગ સ્ત્રી૦ [દે ઓલ્ગા યા પ્રા ઓલ્ગ] સેવા ચાકરી, ફેરા આટા ખાવા તે (૨) દેવને સંતોષવા તેને સ્થાનકે – પારે જઈ આવવુ તે (૩) આશિષ ૦વુ અ૦ક્રિ૦ [સ અવલગ્, પ્રા ઓલગ, મ ઓળગણે, કે 'ઓળગ' પરથી ?] ઓળગ કરવી, –ને પારે આટાફેરા ખાવા, સેવા કરવી
ઓળગાણી સ્ત્રી૦ ભ ગિયણ –ણો પુ૦ [સ અવલાગી, પ્રા ઓલગ્ગિ = સેવા કરનાર: જુઓ ઓળગવુ] ભ ગી
ઓળગુ પુ૦, સ્ત્રી [જુઓ ઓળગ] + ભક્ત
ઓળઘોળ અ૦ (કા) માથે ફેરવીને – ઉતારીને
ઓળચોળ (ઓ', બેઉ ળ,) સ્ત્રી૦ ઓળવુ ચોળવુ તે
ઓળછોળ અ૦ ઓળેછોળે
ઓળતો પુ૦ + જુઓ અળતો
ઓળપટિયુ વિ૦ ઢીચણ વાળીને ઢીચણ અને કેડની ફરતે બેસ બાધીને બેઠેલુ
ઓળપો પુ૦ જુઓ ઓળ્પો, ઓળીપો
ઓળવવુ સ૦ક્રિ૦ બોટી રીતે લઈ લેવુ, પચાવી પાડવુ (૨) છુપાવવુ, સંતાડવુ. ઓળવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ઓળવુ (ઓ') સ૦ ક્રિ૦ (કેશને) કાસકીથી સાફ અને વ્યવસ્થિત કરવા, હોળવુ ૦ચોળવું સ૦ક્રિ૦ (માથું –કેશ) ચોળીને ધોવું અને કાસકીથી સાફ કરવું
ઓળવો પુ૦ ઘર, મકાન (સતાવાની જગા)
ઓળસવુ સ૦ક્રિ૦ ઓળાસવુ
ઓળંગવુ સ૦ક્રિ૦ [સ ઉલ્લઙ્] પર જવું, ઉપર થઈને જવુ, વટાવી જવુ (૨) કૂદી જવુ (૩) ઉલ્લઘવુ, અવગણના કરવી, લોપવુ
ઓળંડવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઓલંડ, સ ઉલ્લંઘ્, ન ઓલાડણે] (ય) ઉપર થઈને – ઓળગીને જવુ [કડિયાનુ એક ઓજાર
ઓળંબો પુ૦ [સં અવલમ્બન. પ્રા ઓલંબણ]
ઓળંભો પુ૦ [સ ઉપાલમ, પ્રા ઓલમ] ઠપકો (૨) ફરિયાદ, રાવ (૩) મશ્કરી, ઠઠ્ઠો
ઓળા પુ૦ બ૦વ૦ [હિ હોલા સ હોલક ?] લીલા ચણાના પોપટા, પોપટા સતી એના છોડવાની ઝૂડીઓ (૨) ચણાના શેકેલા પોપટા
ઓળાઓળ અ૦ [ઓળ] હારબધ (૨) એક પછી એક હારમા
ઓળાણી (ઓ') સ્ત્રી૦ [ઓળવું] કાસકી
ઓળામણ ન૦ ઓવારણ (૨) વળામણ

ઓળાયેા (ળા')પુ૦આવુ ચિહ્ન')',હોળૈયેા જુઓ
ઓળાંડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓળ ડવુ
ઓળાંસવું (૦) સ૦ક્રિ૦ માલિસ કરવુ, ચોળવુ
(૨) [લા] ખુશામત કરવી
ઓળિયા પુ૦ બ૦વ૦ વાલ – કઠોળ
ઓળિયાપટી(–ટ્ટી) સ્ત્રી૦ બૂચ કે ડાટો બરાબર બેમાહવા આલુબાલુ વીંટેલી (કપડાની) પટ્ટી
ઓળિયું ન૦ (ગોળ વીંટાળેલેા લાંબેા કાગળ), ભૂંગણુ (૨) ટીપણુ, પંચાગ
ઓળીપેા પું૦ [પ્રા ઓલિપ, સ. અવલિપ્ ? કે 'ઓળ' પરથી ?] (લા.) ઓઠળી (લીંપણની)
ઓળેછોળે અ૦ સૂપડે ને ટોપલે, છૂટે હાથે
ઓળેા પુ૦ [જુઓ ઓળા] ચણાના પોપટાનેા પોક, ઓળા [–પાડવેા = ઓળાનેા પોક તૈયાર કરવેા –ખાળવેા = વાત ઉઘાડી કરવી]
ઓળેા પુ૦ પડછાયેા (૨) [લા] સહેજ સ્પર્શ કે સબંધ (૩) (લા) રક્ષણ, આશ્રય [ઓળે ઊતરવુ =સહેજ છાયામા કે સબંધમા જવુ, ઓળેા લેવેા –પડવેા =નિષિદ્ધનેા પડછાયેા ઉપર પડવેા, એમ થવાથી બગડવું –ન લેવેા = જરાય સ્પર્શ સબંધમા ન આવવુ]
ઓળેાળેા અ૦ (સ્વ૦) હાલરડુ ગાતા કરાતેા એક અવાજ
ઓઝણુ (૦) ન૦ (લા) પર્દેનશીન ગરાસિયણ વહેલમા બેસીને જતી આવતી હેાય તે (૨) ઓઝણુ, ગરાસિયાની કન્યાને પરણીને તેડી લાવવા માટે જતુ બાડા સાયેનુ વહેલડુ (૩) ગરાસિયાની પરણેલી કન્યાને તેડી જતુ વહેલડું
ઓતાવુ (૦) અ૦ક્રિ૦ હરહાવું, માપમાથી આલું પાલુ થવુ (ઉદા૦ ચેામાસામા બાટલેા ઓતાઈ ગયેા)

ઔ

ઔ૦ પુ૦[સ]સંસ્કૃત કકકાની વર્ણમાળાનેા તેરમેા અક્ષર –એક સ્વર(૨)સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ૦કાર પુ૦ 'ઔ' અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઔકારવાળું
ઔચિત્ય ન૦[સ]ઉચિતપણું યેાગ્યતા [પ્રકાશ
ઔજ્જ્વલ્ય ન૦[સં]ઉજ્જ્વલતા(૨)અજવાળું,
ઔડવ વિ૦ [સં] પાંચ સ્વરવાળેા (સંગ)
ઔઠ વિ૦ [સ ઔંટ, જુઓ ઊઠ] + સાડાત્રણ
ઔત્સુક્ય ન૦[સ]ઉત્સુકતા [અકરાતિયુ
ઔદરિક વિ૦ [સ] ઉદર–પેટ સબંધી (૨)
ઔદાર્ય ન૦ [સ.] ઉદારતા
ઔદાસીન્ય, ઔદાસ્ય ન૦ [સં] ઉદાસીનતા
ઔદીચ્ય,–ચ્ય વિ૦[સ] ઉત્તરદિશા તરફનુ(૨) પું૦ એ નામની જાતિનેા બ્રાહ્મણ ૦ણુ સ્ત્રી૦ ઔદીચ્ય સ્ત્રી [ઉદુંબરના લાકડાનુ
ઔદુંબર વિ૦ [સ] ઉદુંબરનુ, –ને લગતું,
ઔદ્યોગિક વિ૦[સ.] ઉદ્યોગને લગતું
ઔદ્ધત્ય ન૦ [સ] ઉદ્ધતપણું
ઔન્નત્ય ન૦ [સં.] ઉન્નતતા
ઔપચારિક વિ૦ [સ] ઉપચારને લગતું (૨) ઉપચાર પૂરતુ જ (સાચુ નહિ)
ઔપચ્છંદસિક પુ૦ [સ] એક વૃત્ત
ઔપદેશિક વિ૦[સ] ઉપદેશનુ,–ને લગતુ (૨) ઉપદેશ આપીને ગુજરાન ચલાવનારુ
ઔપનિષદ વિ૦ [સ] ઉપનિષદને લગતુ (૨) બ્રહ્મવિદ્યા સબંધી (૩) સર્વે ઉપનિષદોએ ગાયેલ – વણ વેલ (પરમાત્મા)
ઔપપત્તિક વિ૦ [સ] ઉપપત્તિવાળુ, તર્કશુદ્ધ
ઔપશ્લેષિક વિ૦ [સં] ઉપશ્લેષ – અડોઅડ સબંધને લગતુ [ઉપાધિને કારણે થયેલુ
ઔપાધિક વિ૦ [સ] ઉપાધિને લગતુ (૨)
ઔરસ(–સ્ય) વિ૦[સ]પેાતાની પરણેલી સ્ત્રીથી પેદા થયેલુ (સંતાન) [ઉચ્ચારાતુ
ઔરસ્ય વિ૦ [ન](વ્યા) ઉરમાથી –છાતીમાથી
ઔરંગઝેબ પુ૦[ફા](સં)એક મોગલ બાદશાહ
ઔર્ણ વિ૦[સ.] ઊનનુ, ઊનને લગતુ, ઊનમાથી બનાવેલુ –ર્ણી વિ૦સ્ત્રી૦ ઊન જેવા વાળવાળી
ઔર્ધ્વદે(–દૈ)હિક વિ૦ [સ.] ઊર્ધ્વદેહને – મરણક્રિયાને લગતુ
ઔશનસ વિ૦ [સં] ઉશનાને લગતુ, શુક્રાચાર્યે રચેલ (ગ્રંથ) [(૨) ઉશીરનેા લેપ
ઔશીર ન૦ [સ.] પંખાનેા –ચમરીનેા દાંડો

ઔષધ ન૦[સ.] ઓસડ, દવા ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦, –ધાલય ન૦ દવાખાનુ (૨) દવાઓનુ કારખાનુ,'ફાર્મસી' –ધોપચાર પુ૦ઓસડનો ઉપચાર, ઓસડ

ઔષધિ(–ધી) સ્ત્રી૦ [સ.] વનસ્પતિ(૨)ઓસડ; દવા ૦૫ચામૃત ન૦ સૂઠ, કાળી મૂસળી, ગળોનુ સત્ત્વ, શતાવરી અને ગોખરુ એ પાચ ઔષધિઓનુ મિશ્રણ

ઔષ્ઠય વિ૦ [સ] જુઓ ઓષ્ઠય

ઔષ્ણ્ય ન૦ [સ.] ઉષ્ણતા, ગરમી

ઔંસ પું૦ ન૦ [ફ્રેં]એક અગ્રેજ વજન [રતલનો સોળમો કે બારમો ભાગ એમ બે જાતનુ છે]

ક

ક પુ૦ [સ]કંઠસ્થાની પહેલો વ્યજન (૨) વિષ્ણુ (૩) પાણી (૪) અગ્નિ (૫) સૂર્ય (૬) (પ્રાય બહુવ્રીહિ સમાસને અતે, અર્થવૃદ્ધિ કર્યા વગર આવે છે) દા ત હિ સાત્મક, ક્લેશ મૂલક, રાગપૂર્વક (૭) નામ કે વિ૦ ને લગતો તદ્ધિત પ્રત્યય–અલ્પતા, વહાલ બતાવે છે, નકામો પણ આવે છે દા. ત. બાલક, થોડુ ક, જગક, ઘડીક, કકડીક ૦કાર પુ૦ 'ક' અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ક્કારવાળુ ૦વર્ગ પું૦ ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ એ પાચ અક્ષરો

ક [સ કુ]નઠારું, અયોગ્ય ઇત્યાદિ અર્થ સૂચક પૂર્વગ ઉદા૦ 'કપૂત', 'કલેહુ'

ક (પ્રશ્નાર્થક પદ સાથે બહુધા લાગતા) તેના અર્થ મા અનિશ્ચિતતા સૂચવનો પ્રત્યય ઉદા૦ કોક, ક્યાક, ક્યારેક, કશુ ક [સમય

કઅવસર પુ૦ કવખત, કકોડો–કઢંગો–પ્રતિકૂળ

કઈ સ૦ (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ 'કયુ'નુ સ્ત્રીલિંગ

કઋતુ સ્ત્રી૦ખરાબ–અયોગ્ય ઋતુ(૨)અસાધારણ કે મોસમ વગરનો સમય

ક(૦ડ)કડતું વિ૦(રવ૦) ઘણુ જ તપી ગયેલુ, ઊકળતુ (૨) ચોખ્ખુ અને ઇસ્ત્રીવાળું (કપડુ) (૩) આકરી – ઝુલ્મવે એવી (ટાઢ)

કકડધજ વિ૦ [જુઓ 'ખખડધજ] જર્જરભૂત (૨) અક્કડ, ટટાર (૩) મહાન, ભવ્ય

કકડભૂસ અ૦ (રવ૦) કડડડ એવા અવાજ સાથે (તૂટવુ, પડવુ ઇ૦)

ક(૦ડ)કડવું અ૦ક્રિ૦(રવ૦)કડકડ એવો અવાજ કરવો (૨) દાત કકડે એટલુ ઘ્રૂજવુ (૩) કડકડ થાય એટલું ઊકળવુ

ક(૦ડ)કડાટ પું૦ (રવ૦) કડકડવુ તે, કડકડ એવો અવાજ (૨) અ૦ ઝપાટાબધ, વેગભેર (૩) એકસરખી રીતે અટક્યા વગર –ટી સ્ત્રી૦ કડકડ એવો અવાજ

કકડી સ્ત્રી૦[જુઓ 'કકડો] છેક નાનો કકડો ૦ક સ્ત્રી૦ કકડી જેટલુ, બહુ જ થોડુ

ક(૦ડ)કડીને અ૦ સખત રીતે (૨) કડકડ થઈને

કકડો પુ૦ [સ खण्डक ?] એક ભાગ, ટુકડો –ડે બચકે અ૦ થોડે થોડે કરીને ૦ક પુ૦ નાના કકડા જેટલુ, થોડુ ક ૦કોર ન૦ કોરના કકડા જેટલું, વણુ થોડુ

ક(૦ણુ)કણવું, ક(૦ણુ)કણાટ(–ટો) જુઓ 'કણકણવું'મા

ક(૦ણુ)કણો પુ૦ થથરાટ, કપ

ક(૦૨)કરાવવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ 'કકરુ', 'કાકર'] કાકર કઢાવવા

ક(૦૨)કરું વિ૦ [સ कर्कर, પ્રા कक्कर] લીસું નહિ — કરકર લાગે એવુ (૨) [લા] આકરા સ્વભાવનુ

ક(૦લ,૦ળ)કલા(–ળા)ણ ન૦ [સ कलकल] કળકળવું તે, કલ્પાત (૨) બુમરાણ

ક(૦ળ)કળવું અ૦ક્રિ૦કલ્પાત કરવું,જીવ બાળવો (૨) [સં कल्] બબડવુ, ગણગણવું (૩) ઊકળવુ [કકળી ઊઠવું = રડારોળ – બુમરાણ કરી મૂકવુ (૨) (દિલમા) બળવુ – દુ ખી થવુ]

ક(૦ળ)કળાટ પુ૦, –ણ,–મણ ન૦ કજિયો, કલેશ, રડારોળ (૨) બુમરાણ –ટિયુ વિ૦ કકળાટ કરે–કરાવે એવુ, કજિયાખોર

કકાટિયો પું૦ ચકમકનો પથ્થર

કકુભ સ્ત્રી૦ [સ] દિશા (૨) શોભા (૩) એક રાગિણી(૪) પું૦ ત બૂરાનું ઝૂમકું (૫) વીણાને છેડે હોતો લાકડાનો વાકો ભાગ –ભા સ્ત્રી૦ માલકોશની એક રાગિણી

કક્કો પુ૦ ક અક્ષર (૨) મૂળાક્ષરોની આખી યોજના (૩) કક્કાનો દરેક અક્ષર લઈ બનાવેલી કાવ્યની એક રચના (૪) [લા] પ્રાથમિક જ્ઞાન [–ખરો કરવો = પોતાનો મત કે જીદ બીજા પાસે સ્વીકારાવવા –ઘૂંટવો=મૂળાક્ષર શીખવા, લખેલા અક્ષર ઉપર લખ્યા કરવું (૨) ભણવાનુ શરૂ કરવુ (૩) કોઈ વાતમા પ્રારંભિક દશામા હોવુ –ઘૂંટ્યા કરવો = પોતાની જીદ વારે વારે આગળ કરવી –માંડવો = મૂળથી આરંભવુ] –ક્રમાવારી સ્ત્રી૦ કક્કાનો અનુક્રમ

કક્ષ પુ૦ [સ] બગલ, કાખ (૨) પાસુ, પડખું (૩) [લા.] કંદોરો

કક્ષા સ્ત્રી૦ [સ] ગ્રહનો આકાશમા ફરવાનો માર્ગ (૨) સ્થિતિ, શ્રેણી (૩) કેડ, પડખુ (૪) કાછડી (૫) ઓરડો, બાનગી ખંડ (૬) અંત પુર ૦ધમનિ(–ની) સ્ત્રી૦ કક્ષામાની–પડખામાની ધોરી નસ. ૦પટ પુ૦,ન૦ લંગોટ –વૃત્ત પુ૦ [–અંગ] ગ્રહના આકાશમાર્ગનો અંશ – ભાગ

કક્ષ સ્ત્રી૦ [સં કક્ષ] બગલનો એક રોગ (૨) તણખલુ, સળી ૦વા પુ૦ કક્ષનો એક રોગ

કખડમા(–મા)કડી સ્ત્રી૦ [કુ+ખંડ+માકડી] એક છોડ [બુરાઈ

કખા સ્ત્રી૦ [સ કુ+ખ્યાતિ, પ્રા ખાઈ] નિંદા,

કખા,૦ય પુ૦ [સં કષાય] ઉકાળો, કાઢો (૨) ભગવો રંગ (૩) અસ્વચ્છતા (૪) મનોવિકાર (૫) વિ૦ તૂરું, કસાણું (૬) કષાય, ભગવુ

કગ(૦૨)રવું અ૦ક્રિ૦ અત્યંત દીનતાપૂર્વક આજીજી કરવી – કાલાવાલા કરવા

કગરમ સ્ત્રી૦ ધાતુને ઓલતા પડેલી ઝીણી રજ, કરગસ

કગો પુ૦ [સ કાક] કાગડો (૫)

કઘા પુ૦ [કુ+વા] બરાબર–અયોગ્ય વા

કચ પુ૦ [સં.] માથાનો કેશ, ચોટલો(૨)પુ૦(સ) બૃહસ્પતિનો પુત્ર, જે દેવો તરફથી રાક્ષસોની મૃતસંજીવની વિદ્યા શીખી લેવા ગયો હતો ૦ભાર પુ૦ કેશભાર, ચોટલો, અંબોડો

કચ સ્ત્રી૦ [સ કચ્] જુઓ કચકચ –ચિયું વિ૦ [+ઇયુ] કચકચિયુ

કચકચ સ્ત્રી૦[કચ+કચ]ટકટક,નકામી માથાકોડ (૨) કજિયો, તકરાર ૦વું અ૦ક્રિ૦ કચકચ કરવી (૨) કચકચ એવો અવાજ થવો (ખાસ કરીને કાંઈ ભાગવાનુ થવાથી અથવા સાલ ઢીલા થવાથી) –ચાટ પુ૦ કચકચ કરવી તે (૨) 'કચકચ' એવો અવાજ થવો તે –ચાવવું સ૦ક્રિ૦ 'કચકચવુ'નુ પ્રેરક (૨) [સ કચ્= બાંધવુ] જોરથી ખેંચીને બાંધવુ (૩) હેરાન કરવુ –ચિયું વિ૦ તકરારી, કજિયાખોર (૨) માથાકોડિયુ, જિદ્દી (૩) કાદવ કરે એવુ, અટક્યા વગર અને થોડે થોડે પડતુ (પાણી, વરસાદ ઇત્યાદિ) –ચિયો પુ૦ [+ઇયો] એક પક્ષી

કચકડું ન૦, –ડો પુ૦ [कच्छप ઉપરથી] કાચબાની પીઠનુ હાડકું, કચબડું [તિમ

કચડકચડ અ૦ (૨૫૦) કચડકચડ અવાજ થાય

કચડ(–૨)વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ કચરવુ

કચડા(–૨)કચડ(–ડી,–રી) સ્ત્રી૦ કચરાઈ જવાય એવી સખત ભીડ

કચડાટ પુ૦ કચડાકચડ, સખત ભીડ

કચડો વિ૦પુ૦ [જુઓ 'કાચુ'](કા) સુકુમાર, કુમળો

કચપચ સ્ત્રી૦જુઓ કલબલ(૨)કચકચ –ચિયું વિ૦ કચપચ કર્યા કરનારુ

કચબડું ન૦ કૂરીનુ ગાભચું –ચીરિયું (૨) [જુઓ કચકડું] કાચબાનુ હાડકું –

કચ(–ચ્ચ)રકૂટ સ્ત્રી૦ કચરવુ અને કૂટવુ તે (૨) મહેનત (૩) લડાલડી, મારામારી

કચરપચર વિ૦ કાચું કોરું (૨)અપરિપક્વ(મળ)

કચરવું સ૦ ક્રિ૦ [હિં कचरना] ચગદવુ (૨) છૂંદવુ (૩) કૂટો કરવો [કચરી નાખવુ = છૂંદી નાખવુ(૨)સખત દબાણ કે અંકુશ હેઠળ રાખી પાયમાલ કરવુ, દબાવી દેવુ]

કચરાકચર(–રી) સ્ત્રી૦ કચડાકચડી,સખત ભીડ

કચરાપટી(–ટી), કચરાપેટી, કચરાવાળો જુઓ ' કચરો 'મા [કૂટો

કચરિયુ ન૦ કચરેલુતે,તેલી બીજોનો તેલભર્યો

કચરો ન૦[સં कच्चरक ગંદુ,હિં.कचरा,દે कच्चवार] નકામો કચરો –રો પુ૦ નકામુ કે ક્ષુદ્ર દેવા જેવુ

ઔષધ ન૦[સ] ઓસડ, દવા ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦, –ધાલય ન૦ દવાખાનુ (૨) દવાઓનુ કારખાનુ,'ફાર્મસી' –ધોપચાર પુ૦ઓસડનો ઉપચાર, ઓસડ

ઔષધિ(–ધી) સ્ત્રી૦ [સ.] વનસ્પતિ(૨)ઓસડ, દવા ૦પ્યામૃત ન૦ સૂઠ, કાળી મૂસળી, ગળોનુ સત્ત્વ, શતાવરી અને ગોખરુ એ પાચ ઔષધિઓનુ મિશ્રણ

ઔષ્ઠય વિ૦ [સ] જુઓ ઓષ્ઠય

ઔષ્ણ્ય ન૦ [સ.] ઉષ્ણતા, ગરમી

ઔંસ પુ૦, ન૦ [ઇં]એક અ ગ્રેજ વજન [રતલનો સોળમો કે બારમો ભાગ એમ બે જાતનુ છે]

ક

ક પુ૦ [સ] ક ઠસ્થાની પહેલો વ્યજન (૨) વિષ્ણુ (૩) પાણી (૪) અગ્નિ (૫) સૂર્ય (૬) (પ્રાય બહુવ્રીહિ સમાસને અતે, અર્થવૃદ્ધિ કર્યા વગર આવે છે) દા ત હિ સાત્મક, ક્લેશ મૂલક, રાગપૂર્વક (૭) નામ કે વિ૦ ને લગતો તદ્ધિત પ્રત્યય – અલ્પતા, વહાલ બતાવે છે, નકામો પણ આવે છે. દા ત. બાલક; થોડુ ક, જગક, ઘડીક, કકડીક ૦કાર પુ૦ 'ક' અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે કકારવાળુ ૦વર્ગ પું૦ ક, ખ, ગ, ઘ, ઙ એ પાચ અક્ષરો

ક [સ. કુ]નઠારું, અયોગ્ય ઇત્યાદિ અર્થ સૂચક પૂર્વગ ઉદા૦ કપૂત', 'કઢેડુ'

ક (પ્રશ્નાર્થક પદ સાથે બહુવા લાગતા) તેના અર્થ મા અનિશ્ચિતતા સૂચવનો પ્રત્યય ઉદા૦ કોક, ક્યાક, ક્યારેક, કશુ ક [સમય

કઅવસર પુ૦ કવખત, કકોડો–કઢંગો–પ્રતિકૂળ

કઈ સ૦ (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ 'કયુ'નુ સ્ત્રીલિંગ

કઋતુ સ્ત્રી૦ખરાબ–અયોગ્ય ઋતુ(૨)અસાધારણ કે મોસમ વગરનો સમય

ક(૦ડ)કડતું વિ૦(રવ૦) ઘણુ જ તપી ગયેલુ, ઊકળતુ (૨) ચોખ્ખુ અને ઇસ્ત્રીવાળું (કપડુ) (૩) આકરી – ઝુજવે એવી (ટાઢ)

કકડધજ વિ૦ [જુઓ 'બખડધજ] મજબૂત (૨) અક્કડ, ટટાર (૩) મહાન, ભવ્ય

કકડભૂસ અ૦ (રવ૦) કડડડ એવા અવાજ સાથે (તૂટવુ, પડવુ ઇ૦)

ક(૦ડ)કડવું અ૦ક્રિ૦(રવ૦)કડકડ એવો અવાજ કરવો (૨) દાત કકડે એટલુ ઝૂજવુ (૩) કડકડ થાય એટલું ઊકળવુ

ક(૦ડ)કડાટ પુ૦ (રવ૦) કડકડવુ તે, કડકડ એવો અવાજ (૨) અ૦ ઝપાટાબંધ, વેગભેર (૩) એકસરખી રીતે અટક્યા વગર –ટી સ્ત્રી૦ કડકડ એવો અવાજ

કકડી સ્ત્રી૦[જુઓ 'કકડો] છેક નાનો કકડો ૦ક સ્ત્રી૦ કકડી જેટલુ, બહુ જ થોડુ

ક(૦ડ)કડીને અ૦ સખત રીતે (૨) કડકડ થઈને

કકડો પુ૦ [સ खण्डक?] એક ભાગ, ટુકડો –ડે બચકે અ૦ થોડે થોડે કરીને ૦ક પુ૦ નાના કકડા જેટલુ, થોડુ ક ૦કોર ન૦ કોરના કકડા જેટલુ, વણુ થોડુ

ક(૦ણ)કણવું, ક(૦ણ)કણાટ(–ટે।) જુઓ 'કણકણવુ 'મા

ક(૦ણ)કણો પુ૦ થથરાટ, કપ

ક(૦૨)કરાવવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ 'કકરુ', 'કાકર'] કાકર કઢાવવા

ક(૦૨)કરું વિ૦ [સ कर्कर, પ્રા कक्कर] લીસું નહિ — કરકર લાગે એવુ (૨) [લા] આકરા સ્વભાવનુ

ક(૦લ,૦ળ)કલા(–ળા)ણ ન૦ [સ कलकल] કળકળવું તે, કલ્પાત (૨) બુમરાણ

ક(૦ળ)કળવું અ૦ક્રિ૦કલ્પાત કરવુ ,જીવ બાળવો (૨) [સં कल्] બબડવુ, ગણગણવુ (૩) ઊકળવુ [કકળી ઊઠવું = રડારોળ – બુમરાણ કરી મૂકવું (૨) (દિલમા) બળવુ – દુ ખી થવુ]

ક(૦ળ)કળાટ પુ૦ –ણુ,–મણુ ન૦ કજિયો, કલેશ, રડારોળ (૨) બુમરાણ –ટિયું વિ૦ કકળાટ કરે–કરાવે એવુ, કજિયાખોર

કકાટિયો પુ૦ ચકમકનો પથ્થર

કકુભ સ્ત્રી૦ [સ] દિશા (૨) શોભા (૩) એક રાગિણી(૪) પુ૦ ત બૂરાનુ તૂબડું (૫) વીણાને છેડે હોતો લાકડાનો વાકો ભાગ –ભા સ્ત્રી૦ માલકોશની એક રાગિણી

કક્કો પું૰ ક અક્ષર (૨) મૂળાક્ષરોની આખી યોજના (૩) કક્કાનો દરેક અક્ષર લઈ બનાવેલી કાવ્યની એક રચના (૪) [લા] પ્રાથમિક જ્ઞાન [–ખરો કરવો = પોતાનો મત કે જીદ બીજા પાસે સ્વીકારાવવાં –ઘૂંટવો=મૂળાક્ષર શીખવા, લખેલા અક્ષર ઉપર લખ્યા કરવું (૨) ભણવાનું શરૂ કરવું (૩) કોઈ વાતમાં પ્રારંભિક દશામાં હોવું –ઘૂંટ્યા કરવો = પોતાની જીદ વારે વારે આગળ કરવી –માંડવો = મૂળથી આરંભવું] –ક્રમાવારી સ્ત્રી૰ કક્કાનો અનુક્રમ

કક્ષ પુ૰ [સં] બગલ, કાખ (૨) પાસુ, પડખું (૩) [લા.] કટોરો

કક્ષા સ્ત્રી૰ [સં] ગ્રહનો આકાશમાં ફરવાનો માર્ગ (૨) સ્થિતિ, શ્રેણી (૩) કેડ, પડખું (૪) કાછડી (૫) ઓરડો; બાનગી બંડ (૬) ચક્ર પુર ૦ધ્યમનિ(–ની) સ્ત્રી૰ કક્ષામાની–પડખામાની ઘોરી નમ ૦પટ પુ૰,ન૰ લંગોટ –વૃત્ત પુ૰ [–અગ્ર] ગ્રહના આકાશમાર્ગનો અગ્ર – ભાગ

કક્ષ સ્ત્રી૰ [સં ક્રક્ષ] બગલનો એક રોગ (૨) તણખલું, સળી ૦વા પુ૰ કક્ષનો એક રોગ

કખડમા(–માં)કડી સ્ત્રી૰ [કુ+ખડ+માકડી] એક જીવડું [બુરાઈ

કખા સ્ત્રી૰ [સ કુ+ખ્યાતિ, પ્રા ખાઈ] નિંદા,

કખા,૦ય પું૰ [સં કષાય] ઉકાળો, કાઢો (૨) ભગવો રંગ (૩) અસ્વચ્છતા (૪) મનોવિકાર (૫) વિ૰ તૂરું, કસાણું (૬) કષાય, ભગવું

ક(૦ર)ગરવું અ૰ક્રિ૰ અત્યંત દીનતાપૂર્વક આજીજી કરવી – કાલાવાલા કરવા

કગરસ સ્ત્રી૰ ધાતુને ઓલતા પડેલી ઝીણી રજ, કરગસ

કગરો પુ૰ [સં ક્રાક્ર] કાગડો (૫)

કઘા પુ૰ [કુ+ઘા] બરાબર–અયોગ્ય ઘા

કચ પુ૰ [સં.] માથાનો કેશ, ચોટલો(૨)પુ૰(સ) બૃહસ્પતિનો પુત્ર, જે દેવો તરફથી રાક્ષસોની મૃતસંજીવની વિદ્યા શીખી લેવા ગયો હતો. ૦ભાર પુ૰ કેશભાર, ચોટલો, અંબોડો

કચ સ્ત્રી૰ [સં કચ્] જુઓ કચકચ –ચિયું વિ૰ [+ઈયું] કચકચિયું

કચકચ સ્ત્રી૰[કચ+કચ]ટકટક,નકામી માથાફોડ (૨) કજિયો, તકરાર ૦વું અ૰ક્રિ૰ કચકચ કરવી (૨) કચકચ એવો અવાજ થવો (બાસ કરીને કાંઈ ભાગવાનું થવાથી અથવા સાલ ઢીલા થવાથી) –ચાટ પું૰ કચકચ કરવી તે (૨) 'કચકચ' એવો અવાજ થવો તે –ચાવવું સ૰ક્રિ૰ 'કચકચવું'નું પ્રેરક (૨) [સ કચ્= બાંધવું] જોરથી ખેંચીને બાંધવું (૩) હેરાન કરવું –ચિયું વિ૰ તકરારી, કજિયાખોર (૨) માથાફોડિયું, જિદ્દી (૩) કાદવ કરે એવું, ચોટક્યા વગર અને થોડે થોડે પડતું (પાણી, વરસાદ ઇત્યાદિ) –ચિયો પુ૰ [+ઇયો] એક પક્ષી

કચકડું ન૰, –ડો પુ૰ [कच्छप ઉપરથી] કાચબાની પીઠનું હાડકું, કચબડું [તિ

કચડકચડ અ૰ (૨૫૦) કચડકચડ અવાજ થાય

કચડ(–૨)વું સ૰ક્રિ૰ જુઓ કચરવું

કચડા(–૨)કચડ(–ડી,–રી) સ્ત્રી૰ કચરાઈ જવાય એવી સખત ભીડ

કચડાટ પુ૰ કચડાકચડ, સખત ભીડ

કચડો વિ૰પુ૰ [જુઓ 'કાચું'](કા) સુકુમાર, કુમળો

કચપચ સ્ત્રી૰જુઓ કલબલ(૨)કચકચ –ચિયું વિ૰ કચપચ કર્યા કરનારું

કચબડું ન૰ કરીનું ગાબડું –ચીરિયું (૨) [જુઓ કચકડું] કાચબાનું હાડકું –

કચ(–ચ્ચ)રકૂટ સ્ત્રી૰ કચરવું અને કૂટવું તે (૨) મહેનત (૩) લડાલડી; મારામારી

કચરપચર વિ૰ કાચું કોરું (૨)અપરિપકવ(મળ)

કચરવું સ૰ ક્રિ૰ [હિં. कचरना] ચગદવું (૨) ખૂંદવું (૩) કૂટો કરવો [કચરી નાખવું = ખૂંદી નાખવું(૨)સખત દબાણ કે અંકુશ હેઠળ રાખી પાયમાલ કરવું; દબાવી દેવું]

કચરાકચર(–રી) સ્ત્રી૰ કચડાકચડી,સખત ભીડ

કચરાપટ્ટી(–ટ્ટી), કચરાપેટી, કચરાવાળો જુઓ 'કચરો'મા [કૂટો

કચરિયું ન૰ કચરેલું તે,તેલી બીજનો તેલભર્યો

કચરૂ ન૰[સં कच्चरक ગંદું,હિં कचरा,ગુ. कचवार] નકામો કચરો –રો પું૰ નકામું કે ઝીણું દેવા જેવું

તે (ધૂળ, તરણાં, વિણામણ ઇ) [–કાઢવો, –ચાળવો = સાવરણી વગેરે વડે કચરો દૂર કરવો] (૨) [દે. कच्छर] કાદવ(૩) ચણતરની માટી(૪)[લા]ખરાબમા ખરાબ માણસ,ઉતાર –રાપટી(–ટી) સ્ત્રી૦ કચરો,પૂજ(૨)કચરા–પૂજનો ઢગલો –રાપેટી સ્ત્રી૦ કચરો નાખવાની–ભેગો કરવાની પેટી. –રાચાળો પુ૦ ઝાડુવાળો, ભંગી [(અસ તોષથી)

કચવવું સ૦ ક્રિ૦ [સં कच् ?] દિલ દુખવવુ

કચવાટ પુ૦ મનનુ કચવાવુ તે, અસ તોષ (૨) અણબનાવ (૩) કચકચાટ, માથાકૂટ –ટિયું વિ૦ કચવાટ કરનારુ –ણુ ન૦ ચૂથાઈ જવુ તે, ભેળસેળ, ખરાબી (૨) ગભરાટ, અમૂઝણ (૩)મન કચવાવુ તે (૪) વણબોલાવ્યા વચમા બોલવુ તે –વવું સ૦ક્રિ૦ કચવાય તેમ કરવું –વું અ૦ક્રિ૦ દિલગીર થવુ, મનમા મૂઝાવુ [અસ તોષથી) [ગડબડિયુ

કચવું વિ૦ સફાઈ વિનાનુ, મેલુ (૨) સેળભેળ,

કચાકચ સ્ત્રી૦ જુઓ કચકચ (૨) [રૂ૦] કોઈ વસ્તુ કપાયાનો એવો અવાજ(૩)અ૦કચકચ–ઝપાટાબંધ કપાય એમ

કચાકચિ અ૦ [સ] સામસામા વાળ ખેચીને (લડવામા) [તકરાર, લડાલડી

કચાકચી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કચાકચિ'] સખત

કચાટ વિ૦ [કચ + આટ ?] જિદ્દી(૨)પું૦,સ્ત્રી૦ કચકચ(૩)ઝઘડ (૪) [જુઓ કચવાટ] મૂઝવણ –ટિયું વિ૦ કચાટ કરવાની આદતવાળુ

કચારો પુ૦ [कु + चर् ?]ખોથાર, ભય કર સ્વપ્નુ

કચાલ પુ૦ [કુ + चाल] ખોટો રિવાજ(૨) સ્ત્રી૦ ખરાબ વર્તણૂક (૩) કુટેવ. –લો પુ૦ કુરિવાજ

કચાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ'કાચુ ']કાચાપણુ ,અપકવતા (૨) ન્યૂનતા;કસર [મેળ (૩) ગડ

કચિવું વિ૦ [कु+चित्र]ચૂથાઈ ગયેલુ (૨)સેળ-

કચિયાણ ન૦ ભીડ, ગરદી

કચિયારો પુ૦ [સ कच्]કચકચાટ(૨)[કાચું' ઉપરથી] કાચી ઈંટોનો જથ્થો

કચિયુ વિ૦ જુઓ 'કચ'મા, કચકચિયું

કચુંબર સ્ત્રી૦,ન૦ [હિં. कचूमर]ઝીણી ટુકડીઓ –કાતરીઓ, છૂંદો, કચૂમર

કચૂકો પુ૦ [જુઓ 'ચિચૂકો] આંબલીનો ઠળિયો

કચૂડકચૂડ અ૦ (રવ૦)એવો અવાજ થાય તેમ

કચૂડો પુ૦ (રવ૦) હીંચકો, ઝૂલો

કચૂમર સ્ત્રી૦ [હિ] કચુંબર

કચૂ(–ચો)રો પુ૦ [સ कर्चूरः] ઝેરકચોલું

કચૂદવું સ૦ક્રિ૦[કુ + ચૂદવું(છૂંદવુ)]અંદર પાણી નાખીને રોળવુ –ચૂંદવુ

કચેરી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, હિ कचहरी] કોર્ટ (૨) ઓફિસ, કાર્યાલય(૩)દીવાનખાનુ [કચેરીએ ચઢ(ઢ)વું,જવું =કોરટમા ન્યાય માગવા જવુ કચેરીએ બેસવું = કચેરી પાસે બેસી દાવા અરજી વગેરે લખી આપવાનો ધંધો કરવો]

કચોરી સ્ત્રી૦[હિ कचौरी]ખાવાની એક જાતની વાનગી

કચોરો પુ૦ [જુઓ કચૂરો] ઝેરકચોલુ

કચોલુ ન૦ [પ્રા कच्चोल] ચલાણુ, નાનુ પ્યાલુ (૨) કઠોવટી

કચ્ચર વિ૦ [જુઓ 'કચરવું'] કચરાઈ–છૂંદાઈ ગયુ હોય એવુ (૨) લોહી ન નીકળ્યુ હોય પણ અંદરથી સખત ઈજા થઈ હોય એવુ

–કૂટ સ્ત્રી૦ જુઓ કચરકૂટ –ઘાણ પુ૦ પૂરેપૂરુ કચરાવુ–છૂંદાવુ તે, પૂર્ણ પાયમાલી. [–ની કળવો, વળવો = પૂરી ખરાબી–પાયમાલી થવી]

કચ્ચર પુ૦ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કચ્ચું વિ૦ [हि न वच्चा, व काचा] કાચુ, અનુભવ વિનાનુ (૨) ન૦ કાચકુ –ચ્ચાઈ સ્ત્રી૦ કાચાપણુ, કચ્ચાબાર પુ૦ બ૦ વ૦ પાસાની રમતમા હારના દાવ –ચ્ચાબચ્ચાં ન૦ બ૦વ૦ છોકરાંછૈયા

કચ્છ પુ૦ [સ] કચ્છોટો લંગોટ. [–મારવો, વાળવો] (૨) કાચબો (૩) કિનારો, કિનારા પરનો પ્રદેશ (૪) હમેશ જ્યા પાણી રહે એ દેશ (૫) પુ૦, ન૦ (સ) કાઠિયાવાડની ઉત્તરનો એ નામનો દેશ –પ પુ૦ [સં] કાચબો –પી સ્ત્રી૦ કાચબી –છાવતાર પુ૦ ઈશ્વરના દશમાનો એક અવતાર –છી વિ૦ કચ્છ દેશનુ, –ને લગતુ (૨) પુ૦ કચ્છનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ કચ્છની બોલી –ચ્છો પુ૦ લંગોટ, કચ્છોટો

કચ્છપ પુ૦ [સ] અર્ક ગાળવાનુ એક યત્ર (૨) જુઓ 'કચ્છ'માં [(સ) સૂર્ય
કચ્છપ પુ૦ (સ.)+કશ્યપ ૦તન, ૦સુત પુ૦
કચ્છુ(-ચ્છૂ) સ્ત્રી૦[સ]ખસ,ખૂજળી(૨)ભીંજ઼ુ
કચ્છો પુ૦એક જાતની માછલી(૨)જુઓ'કચ્છ'માં
કચ્છલું વિ૦[સ कच्चर]+દુ:ખદાયક,ખરાબ(૨)નીચ
કચ્છવું સ૦ક્રિ કચ્છ કે કાછડો મારવો
કચ્છોટી સ્ત્રી૦ [દે कच्छोटी, સ कच्छ] લંગોટી (૨)એમાં બંધાતો અવયવ ૦બંધ વિ૦ લંગોટબંધ, બ્રહ્મચારી (૨) પુરુષવાર (નોતરા) –ટો પુ૦ કચ્છો, કાંઠો(૨)કચ્છમાં બંધાતો અવયવ
કચ્છોરૂ(-રું) ન૦ [ક+છોરૂ] નહારુ છોકરુ
કજક સ્ત્રી૦ [ફા] પરોણો, અંકુશ
કજલ સ્ત્રી૦ સોગટા રમવાની એક રીત(૨)કજામત
કજાલી સ્ત્રી૦ જુઓ કજાલી
કજલો પુ૦ [સ कज्जल] એક પંખી
કજળ(-ળા)વું અ૦ક્રિ૦ ['કાજળ' ઉપરથી] કંટરવુ, રાખથી ઢાંકવુ, ઠરી જવુ, ઓલવાવુ (અંગારનુ) [૦ગરુ વિ૦ યુક્તિબાજ
કજળ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કળા'] યુક્તિ, તદબીર.
કજા સ્ત્રી૦ [અ] કિસ્મત (૨) આફત, હાણ (૩) મોત(૪)[લા] અશુભની આશંકા ૦ગરુ વિ૦ નુકસાનકારક (૨) મૃત્યુ નિપજાવે એવુ ૦૨જા સ્ત્રી૦દેવનો કોપ,આફત(૨)મોત [કજારજાએ પાળવું = મોત વખતે અમલમા આણવુ]
કજાક પુ૦ [તુર્કી] લૂટારો
કજાત વિ૦ [ક+જાત] હલકા કુળનું, નીચ
કજાવો પુ૦ [ફા] એક પ્રકારનુ ઊંટનુ પલાણ, જેની બંને તરફ બેસાય છે
કજિયો પુ૦ [ફા] કંકાસ, તકરાર, ટંટો [-ચૂકવવો, -પતવવો = કજિયાની માંડવાળ કરવી -મૂલવી લેવો, -વેચાતો લેવો = જાણી જોઈને તકરારમા પડવુ. -હોલવવો = થયેલો કે સળગેલો કજિયો પતવી દેવો કજિયાનું મોં કાળું કરવું = કજિયો હમેશ અશુભ-કાળા મોનો હોઈ તેનાથી વેગળા રહેવુ-થવુ, તે પતવવાની વલણ હોવી] -યાખોર વિ૦ કજિયો કરવાની ટેવવાળુ -યાખોરી સ્ત્રી૦ -યાદલાલ પુ૦ કોર્ટમા કજિયા લડવાની જોઠવણ કરી આપનાર દલાલ (૨) [તિરસ્કારમા] વકીલ (૩) કજિયા કરાવીને અથવા કરનારાઓનો મધ્યસ્થ બનીને કમાઈ ખાનાર આદમી. -યારજિયા પુ૦ બ૦વ૦ કજિયાકંકાસ, લડાઈ ટંટો -યાળું વિ૦ કજિયો કર્યા કરનારુ
કજોડ વિ૦ [ક+જોડ] જોડી ન જામે એવુ, અણસરખુ (૨) સ્ત્રી૦ અયોગ્ય જોડી -હું ન૦[ક+જોહુ]સ્વભાવ, રૂપ કે ઉમ્મર ઇત્યાદિમાં અસમાન—અયોગ્ય જોડુ (વરવહુનુ)
કજોરુ વિ૦ [ક+જોરુ] જોહુ જોર કરનારુ
કજ્જ ન૦ [પ્રા] + કાર્ય
કજ્જલ ન૦ [સ] મેશ (૨) કાજળ -લી સ્ત્રી૦ ગંધક અને પારાનુ એક મિશ્રણ
કટ સ્ત્રી૦ [સ] કટિ, કેડ (૨) ઘાસની સાદડી
કટ સ્ત્રી૦ [સ काष्ट, પ્રા कट्ठ, મ] મહેનત, મજૂરી
કટ સ્ત્રી૦ જુઓ કટ્ટા, કટ્ટી
કટ સ્ત્રી૦ [સ कटक] ૩ કણ,(૨)પર્વતની ધાર -બાજુ
કટ અ૦ (રવ૦) [-દઈને, -લઈને = કટ અવાજની સાથે, તરત (ભાગી જવુ)]
કટ પુ૦ [ફ] કાપ, વેતરવાની રીત (પોશાક)
કટક ન૦ [સ] સૈન્ય (૨) છાવણી (૩) હુમલો (૪) કટ, કટ્ટુ, કકણ (૫) કોટલુ (૬) વર (૭) કટ; પર્વતની ધાર -કિયો પુ૦ સૈનિક, લડવૈયો -કિયું વિ૦ સૈન્યને લગતુ
કટકટ સ્ત્રી૦ (રવ૦) એક કટાળાભર્યો અવાજ (૨) ટકટક, ચીડ ચડે એવી ટોક, કજિયો(૩) અ૦ (રવ૦) કટકટ અવાજ થાય એમ (૪) વ્યવસ્થિતપણે પણ વેગથી ૦વું અ૦ક્રિ૦ કટકટ એવો અવાજ થવો (૨) કટકટ-ટકટક કરવી તે -ટાવવું સ૦ક્રિ૦ (દાત) કટકટ કરવા -ટાટ(-રો) પુ૦ કટકટ-ટકટક કરવી તે -ટિયું વિ૦ ટકટકિયુ (૨) કજિયાખોર
કટકટિયો પુ૦ [જુઓ 'કટકટ'] એક પક્ષી (૨) [જુઓ કટકિયો] લડવૈયો
કટકણુ વિ૦કટ દઈને-ઝટ ભાગી જાય એવુ, બરડ
કટકબટક ન૦ [કટકો+બટકુ] કટકોબટકુ-થોડુ ઘણુ કાઈક (ખાવુ તે)

કટકિયું વિ૦ કટકણુ, બરડ(૨)જુઓ 'કટક'મા (૩) [સં કટક] ન૦ છાપરુ (૪) માળ, મેડો.
કટકિયો પું૦ જુઓ 'કટક'મા
કટ(–ડ)કી સ્ત્રી૦ ['કટકો' ઉપરથી] નાનો ટુકડો
કટકું ન૦['કટકો' ઉપરથી]નાનુ ખેતર (૨)કટક, લશ્કર, છાવણી
કટ(–ડ)કો પુ૦ [સ કુત્તક, પ્રા. કટ્ટક] ટુકડો. ૦કોર ન૦ કડકોબટકો ૦બટકો પું૦ ટુકડો, બટકુ ભરતા મોમા આવે એટલો ભાગ
કટકોલ પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [સ] પિકદાની
કટખોર ન૦ એક પક્ષી
કટર સ્ત્રી૦ તાડ કે ખજૂરીના થડની બનાવેલી હોડી
કટલું ન૦ [સ કટક ?] નાનુ ઝૂપડુ (૨) ઝૂપડાનુ બારણુ (૩) કપાસની સાઠીઓનો ગૂથેલો આડપડદો, કડતલુ
કટવું અ૦ક્રિ૦ [સં કટુ ઉપરથી ?] કટુ થવુ(૨) દુશ્મનાવટ કરવી (૩) ક્રોધે ભરાવુ
કટાકટ(–ટી) સ્ત્રી૦[સં. કટ ઉપરથી] મારામારી, ઝપાઝપી (૨) જીવલેણ દુશ્મનાવટ (૩) તીવ્ર હરીફાઈ (૪) જુઓ કટોકટી
કટાક્ષ પુ૦, ન૦ [સ] પ્રેમ, સંકેત કે ક્રોધભરી વક્રદૃષ્ટિ (૨) [લા] વક્રોક્તિ, કટાક્ષકથન ૦કથન ન૦કટાક્ષમા–મર્મમા કહેવું તે –ક્ષિત વિ૦ કટાક્ષ પામેલું
કટાટ વિ૦ [સ કટ] કજિયાખોર, તકરારી (કા)
કટાણું વિ૦ [જુઓ કાટ] કટાયેલુ (૨) કાટના જેવુ બેસ્વાદ (૩) બગડેલુ (મો), અણગમાભર્યું (૪) ન૦ [ક+ટાણુ] કવેળા
કટામણું વિ૦ [જુઓ કાટ] કાટ ચડાવે એવું(૨) કટાઈ જાય એવુ (૩) બગડેલુ, કટાણુ
કટાર સ્ત્રી૦ [અ. કિત્તાર] વર્તમાનપત્રનુ કૉલમ
કટાર(–રી) સ્ત્રી૦ [સ કટ્ટાર, અપ દે કટાર] એક બેધારું શસ્ત્ર (૨)[લા.] કટાક્ષભરી દૃષ્ટિ કે વચન [–કેડે ભોસવી =કેડે કટાર બાંધવી]
કટાવ પું૦ [સ કર્તૃ, પ્રા. કટ્ટ, કાટવુ પરથી] એક છ૬ (૨) પત્તાની રમતમા અમુક પત્તા ન હોવા તે (૩) કાતરણી, કલમ કરવી તે (૪) પત ગોના પેચ થવા–કરવા તે ૦દાર વિ૦ કાતરણીવાળુ, કલમી
કટાવવું સ૦ક્રિ૦ ['કાટવુ' ઉપરથી] કપાવવું (૨) ['કાટ' ઉપરથી] કાટ ચડે એમ કરવું
કટાવું અ૦ક્રિ૦ ['કાટ' ઉપરથી] કાટ ચડવો
કટાસણું ન૦ [સ કટાસન] ઊન કે ઘાસ–દર્ભનુ આસન
કટાહ પું૦ [સં] કાચબાની પીઠનુ કોટલુ . ઢાલ (૨) સ્ત્રી૦ પેણી
કટિ(–ટી) સ્ત્રી૦ [સ]કેડ, શરીરનો મધ્યભાગ. ૦બાણ ન૦ કમબંધ (૨) કંદોરો ૦દેશ પુ૦ કેડનો ભાગ. ૦બદ્ધ વિ૦ કેડ બાંધીને ઊભેલું, તૈયાર ૦બંધ પુ૦ કમરપટો (૨) [ગરમી તથા ઠંડીનો ખ્યાલ આવવા] પૃથ્વીના ગોળાના બતાવાતા પાચ ભાગમાનો કોઈ પણ [ભૂ] (૩) એક છ૬; કટાવ ૦મેખલા(–ળા) સ્ત્રી૦ કંદોરો ૦શૂલ(–ળ) ન૦ કેડનુ શૂળ–દુખાવો. ૦શૃંખલા સ્ત્રી૦ કમરબંધ, કંદોરો ૦સૂત્ર ન૦ કેડે બાંધેલો દોરો (૨) કસ્તી ૦સ્નાન ન૦ કેડ ને તેથી નીચેના ભાગનુ સ્નાન, એક કુદરતી રોગોપચાર
કઠુ,૦ક વિ૦ [સ] કડવુ (૨) તીણું (૩) [લા] અપ્રિય ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પત્ર ન૦ પિતપાપડો. ૦ફલ(–ળ) ન૦ કડવુ ફળ (૨) કારેલુ (૩) ધક્કવારણું (૪) ઝેરી નારિયેળ
કટેવ સ્ત્રી૦ જુઓ કુટેવ
કટેશ(–સ)રી ન૦ ગળાનુ એક ઘરેણુ
કટોકટી સ્ત્રી૦ [સ. કટ પરથી] અણીનો–બારીક સમય, કટાકટી
કટોહાન ન૦ ડબો, દાબડો
કટોરી સ્ત્રી૦ [કે કટ્ટોરગ, સ. કટોરા] વાડકી (૨) કાપડાનો સ્તનભાગ ઉપર રહેતો કાપલો –રો પુ૦ વાડકો
કઠ૨ વિ૦ [હિં, પ્રા. કટ્ટ] વધુ સખત (૨) ચુસ્ત, આગ્રહી (૩) જીવલેણ
કઠા(–ટી) સ્ત્રી૦ [મ કટ્ટા, પ્રા કટ્ટ (સ કર્તૃ)] અક્કા; દોસ્તીનો ભાગ
કઠું વિ૦ જુઓ કઠર
કઠ સ્ત્રી૦ [સ કટ] તાડછાની કોથળી–સાદડી
કઠ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કઠવુ'] કઠારો, બકારો (૨) આતરિક પીડા, અમૂઝણ (૩) કઠણાઈ

કઠ પું૦ [સ] (સ) એક ઋષિ (૨) ન૦. સ્ત્રી૦ (સં૦) કઠોપનિષદ

કઠણ વિ૦ [સ કઠિન] ઝટ ભાગે કે પોચું નહિ એવું, સખત (૨) અક્કરું, મુસ્કેલ (૩) મજબૂત (૪) દુ ખદાયક (૫) નિર્દય [–છાતીનું = દુ ખ કે મ કટ ખમી શકે તથા તેની સામે થઈ શકે તેવું (છાતી, હૈયુ) કઠણ કરવું = દુ ખની અસર મન પર ન થવા દેતા તેને દૃઢ કરવુ] ૦પણું ન૦, –ણાઈ(–શ) સ્ત્રી૦ કઠણ હોવુ તે

કઠપંજર ન૦ [કાષ્ઠ + પજર] કાઠડો, હોદ્દો

કઠરાઈ સ્ત્રી૦ ['કઠવુ' ઉપરથી] અકળામણ, મૂઝવણ

કઠલો પુ૰ જુઓ ખટલો ૧,૨

કઠવું અ૦ક્રિ૦ [સ કાષ્ટ, પ્રા કટ્ઠ] દુ ખ થવુ ; મૂઝાવુ (૨) અકારો મારવો-લાગવો (૩) કઠણ લાગવુ, ખૂચવુ

કઠવો પુ૰ ચી તેલ ભરવાનો ગાડવો (૨)[સ કાષ્ઠ ઉપરથી ?] કૂવામા બેસાડાતું લાકડાનુ ચોકઠું

કઠામ ન૦ [ક + ઠામ] જુઓ કઠેકાણું

કઠારો પુ૰ ['કઠવુ" ઉપરથી] અકારો, ઘામ (૨) જુઓ કઠેડો

કઠિન વિ૦ [સ] કઠણ. ૦તા સ્ત્રી૦

કઠિયારી(–રણ) સ્ત્રી૦ [જુઓ કઠિયારો] કઠિયારાની સ્ત્રી (૨) કઠિયારાનુ કામ કરતી સ્ત્રી –રુ ન૦ કઠિયારાનો ધ વો –રો પું૦ [સ કાષ્ઠહાર, પ્રા કટ્ઠહાર] લાકડા કાપી વેચવાનો ધ વો કરનારો

કઠિયો પુ૰ પૈસો, દોઢિયુ

કઠેકાણું ન૦ [ક + ઠેકાણુ] કુમળી જગા, કૂમાડના શરીર આવે એવી જગા (શરીરની) (૨) મરામ – કથોલી જગા, કઠામ

કઠેડો(–રો) પું૦ [પ્રા કટ્ઠહર? હિ કટહરા ? ન કઠાડા – કઠડા] બાજી, અગાસી, દાદરો ઇ યાદિ સ્થાનોએ પડી ન જવાય તે માટે કરેલી આડ (૨) ગોખ, ઝરુખો (૩) બટારો, મોટુ ગાડુ –ડી સ્ત્રી૦ નાનો કઠેડો

કઠોડી સ્ત્રી૦, –ડિયું ન૦ નાનુ કઠોડુ

કઠોડું ન૦[સ કાષ્ઠ ભાણ્ડક]મસાલો રાખવાની ખાનાવાળી લાકડાની પેટી; લક્કડિયુ

કઠોડો પું૦ [જુઓ કઠેરો] ગોખ (૨) વહાણનો પાછલો ભાગ [એક રોગ

કઠોદર ન૦ [કઠ (કઠણ, કઠવુ) + ઉદર] પેટનો

કઠોર વિ૦ [સ] કરકશ (૨) કઠણ(૩) નિર્દય ૦તા, –રાઈ સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

કઠોળ ન૦ [સ કઠોલ] દાળ પડે એવું – ક્રિદલ અનાજ [કઠ –ડિયું ન૦ કેડિયું.

કડ(ડ,) સ્ત્રી૦ [સ કટિ, પ્રા કડિ] (કા) કમર, કડ સ્ત્રી૦એક વાર ખાડેલી ડાગર, કડ (૨)ગણીને અપાતી વસ્તુ ઉપર એ કડે અપાતો વધારો, કરડ

કડ,૦કડ અ૦ (ન૦વ૦) એવો અવાજ કરીને ૦કડતું વિ૦ જુઓ કકડતુ ૦કડવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કકડવું ૦કડાટ પુ૦ (૨) અ૦ જુઓ કકડાટ ૦કડાટી સ્ત્રી૦ જુઓ કકડાટી (૨) અ૦ કકડાટ કરીને [–બોલાવવી = ફજેત બેસાડવો, સખતાઈ કરવી] ૦કડાવવુ સ૦ક્રિ૦ કકડાવવુ. ૦કડિત વિ૦ કકડેલુ, કડક (૨) સદાઈબ ધ, ઇસ્ત્રીબ ધ ૦કડીને અ૦ જુઓ કકડીને (૨) ધસારાબ ધ, ઘણા જ જોશમા ૦કડવડી સ્ત્રી૦ખાતા કડકડે એવી વડી ફૂલવડી

કડક વિ૦[ન૦વ૦]બડબડો બોલે એવુ(૨)[સં कक्खट] કઠણ, આકરુ (૩) કાચુ, અપક્વિપકવ (૪) કડાકાવાળુ, ભૂખ્યુ, ઉપવાસી(૫) [સં खडका] સ્ત્રી૦ કાનનું એક ઘરેણું (૫) તખતી (બારીની) ૦બંગાળી વિ૦ સાવ ખાલી – નિર્ધન –કાઈ, –કાશ સ્ત્રી૦ કડકતા (૨) નાણાની તાણ

કડકા-બાલૂસ વિ૦ જુઓ 'કડકો'મા

કડકાવવું સ૦ક્રિ૦[ન૦વ૦]વગાડવુ(પડવમ ઇત્યાદિ)

કડકિયુ ન૦ [જુઓ 'કડક' ૪થો] પુરુષના કાનનુ ઘરેણુ

કડકી સ્ત્રી૦ [જુઓ કડકી–કો] કકડી –કો પુ૦ કકડો –કાબાલૂસ વિ૦જુઓ કડકબ્ય ગાળી

કડચ(–ચ) કોચલી સ્ત્રી૦ કરચલી, કરચોલી

કડખેદ પુ૦ [હિં कटखैत]કડખો બોલનાર ભાટ

કડખો પુ૦[હિં]દુહા જેવી એક વીરરસની રચના

કડછી સ્ત્રી૦ [દે. कडच्छु] રસોઈ હલાવવા કે પીરસવાનુ છેડે વાડકી જેવું પાણી કાંઠીનું એક સાધન –છો પું૦ મોટી કડછી.[–હલાવવો = ઘાલમેલ કરવી, કણસ કરવી; માણ માગવું.]

કડજીલ પું૦ [મ કાડઝીલ] સતાર બીન જેવા વાદ્યોમાં પડખે હોતો તાર [અવાજ
કડડ, ૦કડડ અ૦ (રવ૦) ટૂટવા કે કરડવાનો
કડડડ અ૦ (રવ૦) ૦ભૂસ જુઓ કકડભૂસ
કડ(–ઢ)ણ સ્ત્રી૦ [સ કટક] કરાડ (૨) કાસની કાંપી (૩)[સ.કટ=રૂઢિ ઉપરથી?]આદત,લઢણ
કડતલ સ્ત્રી૦જુઓ કરતાલ(૨)[કા]નકામી કૂથલી
કડતલું ન૦ [જુઓ 'કટલુ ']કપાસની સાંઠીઓનો ગૂથેલો પડદો, કટલું
કડદો પુ૦ ઓછુ આપવુ તે(૨)ભેગ(૩)કાટલુ. [–કરવો=છૂટ મૂકીને ઓછામા આપી દેવું (૨) વાંધો પતવી સોદો નક્કી કરવો]
કડપ પુ૦ જુઓ કરપ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ કડબ
કડપલુ ન૦ [કડપ+લુ] છોડને કાપી કાપીને ખેતરમા થોડે થોડે અંતરે ઢગલા કરવા તે(૨) [?] રાંધેલાનો વાસણમા ચોંટેલો પોપડો,ખબડું
કડબ્ સ્ત્રી૦ [સ કડવ]ભગ્બાજરીના સૂકા સાઠા
કડલી સ્ત્રી૦[સ કટક]હાથનુ એક ઘરેણુ, કલ્લી –લુ ન૦ પગનુ એક ઘરેણુ, કલ્લુ
કડવું વિ૦ [સ કટુક, પ્રા. કડુઅ] કરિયાતાના સ્વાદ જેવુ, કટુ (૨) અપ્રિય (૩) ન૦ [સ કડવ્વકમ્] એક જ રાગના કાવ્યની કેટલીક કડીઓનો સમુદાય [કડવી આંખ=નાપસંદગી કે ઇર્ષાની નજર કડવી જીભ=અપ્રિય લાગે તેવુ બોલવુ તે] ૦ઝેર,૦વખ વિ૦ ઝેર જેવુ –ઘૂંટ કડવુ –ચટિયું ન૦ એક દવા –ચાટ પુ૦,સ્ત્રી૦ કડવો સ્વાદ(૨)[લા.]લાગણીઓની –સબંધની કટુતા –ચાટવું સ૦ ક્રિ૦ કટવુ ઓસડ આપવુ –ચાણી સ્ત્રી૦ કડવી દવા –ચાબોલું વિ૦ કડવું બોલતુ, મીઠાબોલું નહિ એવું. –ચાશ સ્ત્રી૦[+આશ] કડવાપણુ –ચી સ્ત્રી૦ એક વેલ, ગળો [લોટો
કડચો પુ૦ [જુઓ 'કરવો']કરવડો,નાળચાવાળો
કડચો પું૦ પાટીદારની એક જાતનો માણસ
કડમલો પુ૦ પડભીંતિયુ
કડા પુ૦ એક જાતની ડાગર–ચોખા (૨) [સં કુટજ]કડો ૦છાલ સ્ત્રી૦ ઇંદ્રજવના ઝાડની છાલ
કડા(–ઢા) સ્ત્રી૦ [સં કટાહ, પ્રા કડાહ] તળવાનુ વાસણ,પેણી(૨)ચરુ ૦ઈ સ્ત્રી૦ પેણી
કડાક અ૦(રવ૦) કડાક એવો અવાજ કરીને
કડાકડ અ૦(રવ૦) કડાકડ એવા અવાજ સાથે. –ડી સ્ત્રી૦ [જુઓ કટાકટી] હરીફાઈ, ચડસા-ચડસી (૨) સખત બોલાબોલી, તડાતડી (૩) ધડાધડી, મારામારી (૪) શત્રુવટ (૫) જુઓ કડાકો ૨ [માથાફોડિયુ કંટાળાભરેલું
કડાકૂટ સ્ત્રી૦, –ટો પુ૦ માથાકૂટ –ટિયું વિ૦
કડાકો પુ૦[રવ૦]કડાક એવો મોટો અવાજ(૨) નકોરડો ઉપવાસ, લાંઘણ [કડાકા કાઢવા= આગળી એ ચી કે વાળીને કડાક અવાજ કરવો કડાકા પડવા, થવા=ખાવા ન મળવુ, ઉપવાસ થવા] [સખ્ખડ
કડાકૂટ, કડાબીડ અ૦ અડાબીડ, ધમચોકાર.
કડાનું વિ૦ [સ કૃત, પ્રા. કડ+નુ] (કોઈને માટે)અંકિત કરાયેલુ, –ને યોગ્ય; –ને માટેનુ ઉદા૦'આ અનાજ કૂતરાના કડાનુ છે' 'કોઈના કડાનુ હોય તો મને ન ખપે' [ટૂંકી બુદ્ધિ
કડા(–ઢા)બીન સ્ત્રી૦ [તુ કરાવીન] એક નાની
કડા(–ઢા)યુ ન૦ [જુઓ કડા]મોટી કડાઈ,પેણો
કડાર વિ૦ [સ] ભારુ (૨) અહંકારી
કડાસન ન૦ [સ કટાસન] દર્ભનુ આસનિયુ, ઘાસની ચટાઈ
કડિયા(–યો)કોટ પુ૦ મોઢદડાની એક જ્ઞાત
કડિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ કડીવાળી (રાગ)
કડિયું ન૦ [જુઓ કડ=કેડ]જુઓ કેડિયુ(કા)
કડિયો પુ૦ [દે. કડઅ] છોવા ચણવાનુ કામ કરનાર કારીગર. –યણ સ્ત્રી૦ કડિયાની સ્ત્રી –યાકામ ન૦ છોવા ચણવાનુ કામ
કડિયોકોટ પું૦ જુઓ કડિયાકોટ
કડિંગધીન અ૦ (રવ૦) એવો અવાજ કરીને
કડી સ્ત્રી૦ [સ કટક્ક, દે કડા] આકડી, 'હૂક' (૨) ગોળ વાળેલો તાર કે સળિયો (૩) કાનનુ એક ઘરેણુ (૪)બેડી(૫)કવિતાનુ પદ,ચરણ(૬) ઓળ, હાર (૭) બારણાની આકડી આકળ [–કરવી=બેડી પહેરાવવી –દેવી, મારવી =સાકળ વાસવી] ૦તોડ વિ૦ કડી અથવા સાકળ તોડે એવુ (૨) ભરખમૂત ૦બદ્ધ,૦બંધ વિ૦હાથપંધ(૨)સાકળરૂપે ગોઠવેલુ [ઔષધિ
કડુ ન૦ [સ. કટુક પ્રા કડુ] એક વનસ્પતિ–

કડું ન૦ [સં કટક, પ્રા કડક] ગોળ વાળેલો ધાતુનો સળિયો, મોટી કડી (૨) હાથનુ એક ઘરેણું

કડૂખલો પુ૦ [સં કૃટક+લો] ખૂણો, ટોલો

કડૂચુ વિ૦ [સં કટુ ઉપરથી] કડવાશપડતુ, જરા કડવા જેવા સ્વાદનુ

કડે અ૦ [મ] કને, પાસે (૨) તરફ

કડેટાર અ૦ [ગ્વ૦] સપાટાબંધ

કડેધડે અ૦ (રવ૦) ધમધોકાર, બહુ સારી રીતે

કડો પુ૦ [જુઓ 'કડા'] એક વનસ્પતિ, ધદ્રજવનુ ઝાડ [એક ઓજાર

કડોકડ ન૦ ચકમક અને દોરીનુ દેવતા પાડવાનુ

કડોળ વિ૦ [ક+ડોળ] બેડોળ, કદરૂપુ

કઢણ વિ૦ જુઓ કઢણિયુ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ કઢણ(૩)વાની(સુ) (૪) ન૦ ['કઢવુ' ઉપરથી] મસાલાવાળુ ઓસામણ -ણિયું વિ૦ચીડિયુ, કઢાપો કરવાના સ્વભાવવાળુ -વું સ૦ક્રિ૦ [સ. ક્વથ્, પ્રા કઢ] બૂબ ઉકાળવુ (૨)અ૦ક્રિ૦ કઢાપો કરવો, ઊકળવું

કઢંગ પુ૦ [ક+ઢગ] કુચાલ, ગેરવર્તણૂક -ગું વિ૦ ઢગ વગરનુ, બેડોળ

કઢા,૦ઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'કડા'મા

કઢાણુ (-યેલુ) વિ૦ ['કઢવુ' ઉપરથી] કઢિયલ (૨) કઢણિયુ

કઢાપો પું૦ ['કઢવુ' ઉપરથી] કહારો, ધામ (૨) કલેશ, પરિતાપ (૩) કઢી (તિરસ્કારમા)

કઢામ ન૦ ઘોડા અને બળદને પલોટવાનુ લાકડાનુ ત્રિકોણ ચોકઠું

કઢાયુ ન૦ [સં કટાહ] મોટી કડાઈ

કઢાયેલું વિ૦ જુઓ કઢાણુ

કઢારું ન૦ [જુઓ 'કોઢારુ'] ઢોર બાંધવાની પડાળી -ઘર, કોઢિયુ

કઢારો પુ૦ ['કાઢવુ' ઉપરથી] ઊંચક વસ્તુ લેવી તે ઊંધડ ઇજારો

કઢાવવું સ૦ક્રિ૦ 'કઢવુ', 'કાઢવુ'નુ પ્રેરક

કઢાવું અ૦ક્રિ૦ 'કઢવુ', 'કાઢવુ'નુ કર્મણિ

કઢાળ વિ૦ [ક+ઢાળ] અવળા ઢાળવાળુ (૨) પુ૦ ઢોળુ, ઓડીબાજ [ઉકાળેલુ

કઢિયલ વિ૦ ['કઢવુ' ઉપરથી] કઢેલુ, બૂબ

કઢી સ્ત્રી૦ [રૂ કઢિલ, જુઓ કઢવુ] બાવાની એક વાની -ઢો પુ૦જુઓ કઢાપો ૨,૩(૨)કાઢો

કણ પુ૦ [સ] દાણો (૨) ઘણો નાનો ભાગ, પરમાણુ (૩) કાગરી (૪) [લા] બ્રાહ્મણ કે અભ્યાગતને આપેલુ ભિક્ષાન્ન ૦દાર વિ૦ દાણાદાર(૨)કાગરીવાળું ૦પીઠ સ્ત્રી૦દાણાપીઠ

કણુ(-ણું) પ્રત્યય ક્રિ૦ને લાગતા 'તે ક્રિયા કરનારું, તેની ટેવવાળુ' એ અર્થનુ વિ૦ બનાવે ઉદા૦ બીકણ, -ણું, લડકણુ

કણક વિ૦કડક,જરા કાચુ (૨)સ્ત્રી૦ [સ કણીક] બાધેલો લોટ (૩) [સ કણિક્રમ્] કણ,ભિક્ષાન્ન [-કરાવવી=ભિક્ષાન્ન આપવુ -કેળવવી, ગૂંદવી, દૂ પવી, બાંધવી=(રોટલી પૂરી ઇ૦નો)લોટ પાણી નાખી, ગૂદીને તૈયાર કરવો]

કણકણ સ્ત્રી૦ [રૂ] (રવ૦) કણકણાટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ દુ ખ અથવા અસતોષને લીધે ગળામાથી અસ્પષ્ટ અવાજ કાઢવો, ઝીણુ રોવુ -ણા(-ણી) સ્ત્રી૦ થથરાટ, કકપારી, કમકમાટ (૨) કટાળો -ણાટ પુ૦ કણકણવુ તે -ણો પુ૦ થથરાટ, કપ [(હિચકાનુ)

કણકણું અ૦ક્રિ૦ [સ કર્ણ] કચૂડ કચૂડ થવુ

કણકી સ્ત્રી૦ [સ કણિક] ચોખાનો ભાગ (૨) ઝીણો કણ ૦દાર વિ૦ [+દાર] કણકીવાળુ, દાણાદાર

કણજી સ્ત્રી૦ [સં કરજ્જ] એક ઝાડ -જુ ન૦ કણજીનુ બી -જિયુ ન૦ કણજીના બીનુ તેલ

કણજો પુ૦ જુઓ કણેજરો

કણ(-ણો,-ણાય)તું ન૦ ['કણ' ઉપરથી] દરમાયા તરીકે અપાતુ અનાજ

કણદાર, કણપીઠ જુઓ 'કણ'મા

કણદિયો પુ૦ [સ કણ(ના ઓકારનુ)+દીપ?] સ્ત્રીઓના હાથનુ એક ઘરેણુ

કણબી વિ૦ [સ કુટુમ્બિન્ પ્રા કુડુબિ] એ નામની એક જ્ઞાતિનુ (૨) પુ૦ એ જ્ઞાતિનો માણસ (૩) [લા] તાબેદાર આદમી, ગુલામ -બણ સ્ત્રી૦ કણબીની સ્ત્રી

કણમણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કણકણવુ

કણમણાટ પુ૦ કણમણવુ તે

કણયરી સ્ત્રી૦ [સ કનક, પ્રા કણય પરથી] +સોનાનુ એક ઘરેણુ

તે ૦દાર વિ૦ કદરવાળુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ['કદર' પરથી] કદર કરવી [(૩) કરપ(?)

કદરજ વિ૦ [સ કદર્ય] કંજૂસ (૨) પાજી, ક્ષુદ્ર

કદરદાર વિ૦, કદરવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'કદર'મા

કદર(-રા)વું અ૦ક્રિ૦ ['કજળવુ' ઉપરથી] ઓલવાવુ, બુઝાવુ (દીવાનુ કે દેવતાનુ)

કદરી વિ૦ કદરજ, કંજૂસ (૨) કદર જાણનારુ

કદરૂપું વિ૦ [સ કદ્રૂપ] કુરૂપડુ, બેડોળ

કદવા સ્ત્રી૦ [ક+દુવા] કદુવા, શાપ

કદવાન વિ૦ [કદ+વાન] કદવાળુ, કદાવર

કદવું સ૦ ક્રિ૦ [સ કદ્] મારવુ, ઈજા કરવી

કદશના [કદુ+અશના] બેદરકારી, ધ્યાન ન આપવું તે (૨) ચિંતા કાળજી

કદલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [સ] કેળ ૦નાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ કેળના થડની અંદરનો સુંવાળો ભાગ ૦પુષ્પ ન૦ કેળનુ ફૂલ ૦ફલ(-ળ) ન૦ કેળુ. ૦વન ન૦ કેળોનુ વન, કેળો જ્યા વધુ હોય એવી જગા ૦સ્તંભ પુ૦કેળનો થાભલો

કદહાડો પુ૦ [ક+દહાડો] કમોસમ (૨) દુ:ખનો દહાડો [જુઓ 'કદલી'મા

કદળી, ૦નાળ, ૦પુષ્પ, ૦ફળ, ૦વન, ૦સ્તંભ

કદંબ ન૦ [સ] એક ફૂલઝાડ, કદમ

કદા અ૦ [સ] કયારે (૨) કોઈ સમયે, કદાચ ૦ચ અ૦ દૈવયોગે, રખેને (૨) કોઈ વાર (સંભવ બતાવવા) ૦ચિત્ અ૦ [સ] કોઈ વખતે, કયારેક, કદી ૦પિ અ૦[સં] કદાચિત (૨) કોઈ દહાડો પણ, હરગિજ

કદાગરો પુ૦ કજિયો (૨) અદાવત, અટસ

કદાવર વિ૦ [ફા કદ્દાવર] મોટા કદ અથવા આકૃતિવાળુ (૨) મજબૂત

કદાસણ સ્ત્રી૦ વઢકારી સ્ત્રી

કદી અ૦ [કો+દી ?] કદાપિ, કયારેય પણ (૨) કોઈક વેળા ૦ક અ૦ જવલ્લે, કોઈક જ વાર. ૦કદી અ૦ કોઈ કોઈ વાર

કદીમ(-મી) વિ૦ [અ] અસલી, પ્રાચીન, જૂના જમાનાનું [ને કોઈ વાર

કદીમદી અ૦ [કદી+મદી (દ્વિ)] કદી નહિ

કદીમી વિ૦ જુઓ કદીમ

કદીર વિ૦ [અ] શક્તિમાન, સર્વશક્તિમાન

કદુવા સ્ત્રી૦ [ક+દુવા] કદવા, શાપ

કદૂરત સ્ત્રી૦ [અ] મલિનતા, ડહોળાપણુ (૨) અસ્વસ્થતા (૩) શંકા

કદષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ કુદષ્ટિ

કદુ પુ૦ [ફા કદૂ] દૂધી (૨) [લા] બત્તો, ડૂંડો ને મજબૂત લાકડાનો દંડો (૩) ઘોકણુ

કદ્રુ પુ૦ [સં] (સ) કશ્યપ ઋષિની સ્ત્રી – નાગલોકોની માતા ૦કુમાર, ૦સુત પુ૦ નાગ

કદ્રૂપ(-પુ) વિ૦ [સ] કુરૂપડુ, કદરૂપુ

કધાન ન૦ [કુ+ધાન્ય] હલકી જાતનુ અનાજ (કોદરા, બટી ઇ૦) (૨) બગડેલુ અનાજ

કધોવું, -ણુ વિ૦ [ક+ધોવું, ધોણ] કધોણુ -ણી સ્ત્રી૦ લાંબો વખત ચીજ ન ધોવાથી થતી એની ગાઢ મેલભરી સ્થિતિ (ખાસ કરીને કપડાની) -ણું, -તું, -ચણ વિ૦ ધોવાય નહિ એટલુ મેલુ

કનક ન૦ [સ] સોનુ (૨) ધન, દોલત (૩) ધંતૂરો ૦પાટી સ્ત્રી૦ સોનાનો પટો ૦ફૂલ ન૦ સોનાનું ફૂલ (૨) કાનનું એક ઘરેણુ (૩) ધતૂરાનુ ફૂલ ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ સોનામહોર ૦વર્ણું વિ૦ સોનાના રંગનુ ૦સારિકા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી -કાચલ(-ળ) પુ૦ (સ) સુમેરુ

કનકવી સ્ત્રી૦ [હિ कनकौवा] નાની પતંગ -વો પુ૦પતંગ [-અપાવવો,-મુકાવવો = પતંગને ઊડતો કરવા બીજાએ દૂર સુધી લઈ જઈ છોડવો, છૂટ અપાવવી -ચગાવવો પતંગ ઉડાડવો, ઊંચે ચડાવવો]

કનજર સ્ત્રી૦ [ક+નજર] કુદષ્ટિ

કનડવું સ૦ક્રિ૦ દુ:ખ દેવું, પજવવુ -ગત સ્ત્રી૦ કનડવુ તે, હેરાનગતિ

કનડાટ પુ૦ કનડવુ તે

કનફૂલ ન૦ [સ कर्णोत्पल, પ્રા कण्णुप्पल ? કર્ણ કર્ણ + ફૂલ ?] કાનનુ એક ઘરેણુ, કનકફૂલ (?)

કનવા, ૦ર સ્ત્રી૦ દરકાર, ચિંતા

કન(-ના)સ્તર ન૦ [ડ કેનિસ્ટર, હિ.] વાસ કે ઘાસની ચીપોની ટોપલી કે કંડિયો (૨) શીંકી (પડિયાની) (૩) ટીનના પતરાનો ડબ્બો

કનાઈ (ના') પું૦ [હિ कन्हाई, સ. કૃષ્ણ] (સં) + કનૈયો, કહાન (૫)

કનાત સ્ત્રી૦ [અ] તંબૂની કપડાની ભીંત (૨) જાડા કપડાનો પડદો

કનાસ્તર ન૦ જુઓ કનસ્તર

કનિષ્ઠ વિ૦ [સ] ઉમ્મરમા સૌથી નાનુ (૨) સૌથી નાનુ (૩) છેક ઊતરતુ, હલકામા હલકુ. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પક્ષ પુ૦ છેક ઊતરતો પક્ષ (૨) હલકી ગીત -ષ્ટિકા સ્ત્રી૦ ટચલી આગળી (૨) વિ૦ નાની (બહેન) [આવે છે કની અ૦ 'કે નહિ?' એ અર્થમા વાક્યમા

કનીનિકા સ્ત્રી૦ [સ] આખની કીકી

કને અ૦ [સં કર્ણે] પાસે

કનેરા સ્ત્રી૦ [સ] વેસ્યા (૨) હાથણી

કનેરી સ્ત્રી૦ ['કણ' ઉપરથી] ચોખાની કાજી(૨) ['કિનારી' ઉપરથી] કિનારી,કોર(૩)કાગળી(૪) બારી પૂરી (૫) [ફ કેનેરી] એક પક્ષી

કનેરુ ન૦ ['કિનારો' ઉપરથી] કિનારો, કોર(૨) અ૦ જુઓ કને, પાસે

કનેવાળિયો પુ૦ [કને+વાળિયો(વાળો)](કા) મકાનમા ઘૂસેલા ચોરનો બહાર ઊભેલો સાથી

કનોજ સ્ત્રી૦[હિ કનૌજ, સ. કાન્યકુબ્જ, પ્રા કન્નઉજ્જ] મધ્ય ગંગાયમુના અને ઉત્તર પ્રદેશની એક હિંદીની બોલી

કનૈયો પુ૦[સ કૃષ્ણ,પ્રા કણ્હ-ન્હ, હિ કન્હૈયા] (હ્રસ્વશ્રુતિ બોલવામા લોપાઈ ગઈ છે) (સ) કૃષ્ણ કનાઈ

કનોચાં ન૦બ૦વ૦ [સ કર્ણ, પ્રા કણ્ણ-ન્ન પરથી? દે કણ્ણાઆસ?] કાનની બૂટો

કનોછા ન૦ એક વનસ્પતિ

કન્યા સ્ત્રી૦[હિં,મ સ.કર્ણ, પ્રા કન્ન પરથી?] કન્યા, (ઊડવા માટે) પતંગના ઢઢ્ઢા અને કમાન સાથે બંધાતી દોરીની યોજના [-બાંધી = પતંગે એક બાજુ કન્નાતુ ઊડવુ -બાંધવી = કન્નાની યોજના કરવી, તે દોરી બાંધવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ એક બાજુ નમતુ રહેવુ, ગિન્નાવુ (પતંગનુ) -ઝી સ્ત્રી૦ કન્નાતી બોછી કરવા માટે પતંગને છેડે ચોડાતી પૂછડી (૨) [?] નાની પતંગ

કન્યકા સ્ત્રી૦ [સ] નાની કુંવારી છોકરી

કન્યા સ્ત્રી૦[સ] કુંવારી છોકરી(૨)પુત્રી,દીકરી (૩)એક રાગિ(૪)મોટી ઇલાયચી(૫)[સં]દુર્ગા, પાર્વતી [-ઊતરવી = કન્યા જવી લગ્નવહેવાર બંધાવો,બેટીવહેવાર હોવો] ૦ઉતાર પું૦ કન્યા ઊતરવી અપાવી તે કે તેનો વ્યવહાર,૦કેળવણી સ્ત્રી૦ કન્યાઓની કેળવણી; સ્ત્રીકેળવણી ૦કાળ પુ૦ કુંવારાપણાનો સમય (૨) કન્યાને પરણાવી દેવાનો સમય ૦કુબ્જ પુ૦ (સ) એ નામનો કનોજની આજુબાજુનો એક પ્રાચીન દેશ ૦કુમારી સ્ત્રી૦(સ) હિંદુસ્તાનના દક્ષિણ છેડાની ભૂશિર (૨) દુર્ગા ૦ગત ન૦ સ્ત્રીધન,પલ્લુ (૨)કન્યા રાશિમા ગ્રહની સ્થિતિ ૦ગ્રહણ ન૦ કન્યાને પરણવુ તે, લગ્ન ૦ચૂડી સ્ત્રી૦ પરણતી વખતે કન્યાને પહેરાવવાની ચૂડી ૦દાન ન૦ કન્યાને વિધિપૂર્વક પરણાવવી તે (૨) તે વખતે અપાતી પહેરામણી ૦દાયો પુ૦ કન્યાને અપાતો દાયજો -પહેરામણી ૦ધન ન૦ કન્યારૂપી ધન ૦પુત્ર પું૦ કુંવારી કન્યાને થયેલો પુત્ર(૨)ભાણેજ ૦રાશિ વિ૦ સ્ત્રીના જેવા ગુણવાળુ, બાયલુ (૨) સ્ત્રી૦ એક રાશિ ૦વય ન૦ કન્યા તરીકેની ઉમર ૦વસ્થા સ્ત્રી૦ કન્યા તરીકેની અવસ્થા ૦વિક્રય પુ૦ કન્યા દેવા બદલ પૈસા લેવા તે ૦શાળા સ્ત્રી૦ છોકરીઓની નિશાળ

કન્યા સ્ત્રી૦ જુઓ કન્ના

કન્યાણુ ન૦ વીંડો

કપ પુ૦ [મ, સ કાર્પાસ પરથી?] લંબગોળ, કટ (૨) [ફ] પ્યાલો

કપચી સ્ત્રી૦[મ કો કપચી,સ કવચ?] મકાન પૂરવાનો પથ્થર (૨) પથ્થરનો ભૂકો

કપટ ન૦[સ] છળ,પ્રપંચ (-કરવું, -ખેલવું, -રમવું) ૦કોટ પુ૦ ઠગવા માટે ઊભો કરેલો બનાવટી કોટ (૨) ઢોંગનો પડદો ૦ખોર વિ૦ કપટી,ઠગ ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ છેતરવા માટે કરેલી ઊંઘની નિદ્રા ૦પ્રબંધ પુ૦ કપટની યોજના ૦બાજ વિ૦ કપટખોર ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠગાઈ, ધૂર્તતા(૨) કપટની જાળ ૦ભાવ પુ૦ કપટની વૃત્તિ ૦યુદ્ધ ન૦ કપટભર્યું કે કપટથી લડાતુ યુદ્ધ ૦રૂપ વિ૦ કપટી રૂપવાળુ,ઠગારુ ૦વધ પુ૦ કપટ કરીને મારી નાખવુ તે ૦વિદ્યા

સ્ત્રી૦ કપટ કરવાની વિદ્યા ૦વેશ પુ૦ જૂઠો-બનાવટી વેશ, સોગ –ટી વિ૦ કપટવાળુ, કપટભર્યું (૨) કપટ કરનારુ

કપ(–પ્ર)ઠાળ સ્ત્રી૦ જુઓ કપઠાળ

કપડછાણ વિ૦ [હિ कपडछान,જુઓ કાપડ + છાણવુ] કપડાથી ચાળેલુ (૨) કપડામા સીવી લઈ છાણમાટીથી લીપેલુ (૩) ન૦ કપડાથી ચાળવુ તે

કપડમટ્ટી સ્ત્રી૦ [હિ कपडमिट्टी, જુઓ કાપડ + માટી]હવા ન પેસે તે માટે,કપડા અને માટી વડે ડાટો મારવો કે કપડુ લપેટી માટીનો લેપ કરવો તે

કપડું ન૦ [સં कर्पटक, પ્રા कप्पड] કાપડ, લૂગડુ (૨)પહેરવાનુ લૂગડું –વસ્ત્ર –ડાંલત્તાં ન૦બ૦વ૦ [મ , हि कपडालत्ता] પહેરવાના લૂગડાલત્તા [વગેરેનુ (૨) ગાભચુ, ડગળુ

કપતરું(–ળું) ન૦ છાલ, છોતરુ (કેરી, દૂધી

કપના સ્ત્રી૦ [સં] ક્રીડા

કપરું વિ૦ [દે खप्पर] મુશ્કેલ, અઘરુ (૨) વસમા–કડક સ્વભાવવાળુ (૩) ખાપરુ, ભારે પહોચેલુ

કપરોઢ સ્ત્રી૦ બખોલ, બખોલમા બખોલ

કપર્દિકા સ્ત્રી૦ [સ] કોડી (૨) છેક હલકી કિમતનુ નાણુ

કપાટ ન૦ [સ] કમાડ, બારણુ (૨) કબાટ ૦પ્રબંધ પુ૦ ચિત્રકાવ્યનો એક પ્રકાર

કપાણ ન૦ લૂ લાગવી તે (૨) [જુઓ કાપવુ–કપાવુ] કાપવુ–કપાવુ તે

કપાતર વિ૦ જુઓ કુપાત્ર

કપાલ(–ળ) ન૦ [સ] ભમરની ઉપરનો અને માથાના વાળની નીચેનોં મોઢાનો ભાગ,લલાટ (૨)ખોપરી (૩) [લા] ભાગ્ય ૦પટ્ટી વિ૦ (૨) ન૦ કપાળમા પગ હોય એવુ (જીવડુ). –લિપિ સ્ત્રી૦ ઠીકરું (૨) દાંતનો મેલ –લી પુ૦ ખોપરીનો હાર રાખનાર–મહાદેવ, શિવ (૨) એક જાતનો અઘોરી બાવો–શિવભક્ત (૩) હલકી વર્ણનો માણસ (માછીથી બ્રાહ્મણીને પેટે ઉત્પન્ન થયેલો) –લી વિદ્યા સ્ત્રી૦ અઘોરીની વિદ્યા

કપાશિ(–સિ)યું વિ૦ [જુઓ કપાસ] જેમા કપાસનો પાક થતો હોય એવું –યો પુ૦ કપાસનુ બી (૨) પકિલા ગૂમડા, ખીલ ઇત્યાદિ-માથી નીકળતો ગંઠાયેલો દાણો

કપાશી(–સી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કપાશિયો'] (પગની) કણી, આંટણ

કપાસ પુ૦ [સ कार्पास, પ્રા कप्पास]કપાસનો છોડ (૨) બી સાથેનુ રૂ

કપાસિયુ, –યો જુઓ 'કપાશિયુ'ના

કપાસી સ્ત્રી૦ જુઓ કપાશી

કપાળ ન૦ જુઓ કપાલ [–ફૂટવું = શોક વગેરેના આવેશમા કપાળે હાથ પછાડવા (૨) સખ્ત મગજમારી કરવી (૩) હતાશ થવુ –ધોઈ આવવું = લાયક થવુ, વિધાતાના લેખ દૂર કરવા –ફૂટવું = કમનસીબી થવી, લાભ્યા વખતની આશા ધૂળ મળવી કપાળે કંકુ = ધનભાગ્ય, દશા –ળે કાજળ, –ળે મેશનો ચાંદલો અપજશ –ળે ચોટવું તિરસ્કારમાં આપવુ (૨) માથે પડે તેવી નકામી વસ્તુ આપવી –ળે ચોટવું = માથે પડવુ પાલવે પડવું –ળે હાથ દેવો = કશુ જ ન આપવુ –ળે હાથ દેવો = બિલ્કુલ નિરાશ થવુ] ૦ફૂટ સ્ત્રી૦ માથાફોડ, મગજમારી ૦ફૂટિયુ, ૦ફૂટું વિ૦ માથાફોડિયું,કટકટ કરતુ (૨)ઘણી મગજ-મારી કરાવે એવું ૦ફૂટો પુ૦ કપાળફૂટ –ળિયો પુ૦ કપાલી (તુચ્છકારથી)

કપિ પુ૦ [સ] વાંદરો (૨)સ્ત્રી૦(કા) એક જાતની કોડી ૦ધ્વજ પુ૦(સ) અર્જુન. ૦તાન વિ૦ વાદરા જેવુ, તોફાની ૦મુખ ન૦ વાદરાનુ મો (૨) વાંદરાના જેવુ મો

કપિલ વિ૦ [સં] ઘેરા બદામી રગનુ (૨) પું૦ (સ.) સાખ્ય દર્શનના પ્રણેતા ઋષિ –લા વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘેરા બદામી રગની(૨) સ્ત્રી૦ ઘેરા બદામી અથવા તદ્દન કાળા રગની ગાય (૩) તદ્દન એક રગની ગાય (૪) એક જાતનો લાલ સુગધી ભૂકો (૫)[સ]ઈશાન કોણના પુડરીક નામના દિગ્ગજની પત્ની(૬)કામધેનુ –લાષષ્ઠી સ્ત્રી૦ ભાદરવા વદ છઠ, હસ્ત નક્ષત્ર,વ્યતિપાત અને મંગળવાર, એ યોગવાળો દિવસ

કપિંજલ ન૦ [સ] તેતર (૨) ચાતક (૩) પુ૦ (સ) [કાદમરીમાં] શ્વેતકેતુ ઋષિનો પુત્ર –લા સ્ત્રી૦ (સ) એક નદી

કપીથ ન૦ [સં. कपित्थ] + કોઠું જુ કોઠી

કપીશ પુ૦ [સ] (સ) કપિ – વાનરનો ઈશ, હનુમાન [એવો પુત્ર

કપૂત પુ૦ [સં. कुपुत्र] બગબ – નામ બોળે

કપૂર ન૦ [સ कर्पूर, પ્રા कप्पूर] એક સુગંધી દ્રવ્ય. ૦નું વૈતરું ન૦ આંધળું કામકાજ [કપૂરે કોગળા કરવા = સુખવૈભવ માણવો] ૦કાચરી(–લી) સ્ત્રી૦ [+ (હિ),कचरी] એક સુગંધીદાર મૂળિયું ૦ચીની સ્ત્રી૦ [સ कापूरचीनी] એક ઔષધી (૨) ચિનાઈ સાકર ૦તેલ ન૦ કપૂરનું તેલ ૦મધુરી સ્ત્રી૦ કપૂરની સોડમ મારતો એક છોડ –રિયાં ન૦બ૦વ૦ કપૂરી પાન (૨) કાચી કેરીના લાંબા ચીરિયા –રી વિ૦ કપૂરના જેવું, સફેદ (૨) એ નામની જાતનું (નાગરવેલનું પાન)

કપેચાં ન૦બ૦વ૦ [કપચી (ગાભચું, ચીરો)? કે 'કવચા' ઉપરથી ?] એક વસાણું

કપેચું વિ૦ [ક + પેચ] અટપટું, અઘરું

કપોટી સ્ત્રી૦ –ડું ન૦[સરખાવો મ. कर्पे(–प)ट] પોપડી (રોટલા, રોટલી ઇત્યાદિની) (૨) પાતળી છાલ, ઝીણું પડ

કપોત ન૦ [સં] કબૂતર (૨) હોલો ૦ક ન૦ નાનું કપોત (૩) સાળખાર (૩) સુરમો ૦ની, –તિની, –તી સ્ત્રી૦ કપોતની સ્ત્રી

કપોલ(–ળ) પુ૦ [સ] ગાલ (૨) વાણિયાની એક જાતનું ૦કલ્પિત વિ૦ બનાવટી, ઓઠવી કાઢેલું, આકાશપુષ્પ જેવું ૦કલ્પના સ્ત્રી૦પાયા વિનાની – ખોટી કલ્પના

કપોળ ન૦ કપાળ ઉપરના વાળ બોડાવી કરાતી અર્વાચ્ય ક્રિયા૦ હજામત

કપ્તાન પુ૦ [પો] આગેવાન, વડો – ઉપરી અમલદાર (૨) ટંડેલ, વહાણ કે આગબોટનો ઉપરી (૩) પલટણનો કે કોઈ ટુકડીનો ઉપરી (જેમ કે ક્રિકેટનો)

કપ્પડ ન૦ [સ कर्पट, પ્રા] કાપડ ૦કણય [પ્રા, सं कनक] ન૦ + ઘણું કીમતી કાપડ

કપ્પર સ્ત્રી૦ (ક) ભેખડ, નદીની કગાર (૨) વિ૦ જુઓ કપ્પ

કપ્પી સ્ત્રી૦, –પ્પો પું૦ જુઓ 'કુપ્પી'માં

કફ પુ૦ [સ] આયુર્વેદ પ્રમાણે શરીરની ત્રણ ધાતુમાની એક, શ્લેષ્મ (૨) ખાંસી, ઉધરસ (૩) ગળફો, બળખો (૪) ચકમકના તણખા ઝીલવાનું રૂ, લમગરી, કફ ૦ક્ષય પુ૦ ફેફસાનો ક્ષય, એક રોગ ૦જ્વર પુ૦ કફના વિકારને લીધે આવતો તાવ ૦સ્રાવ પુ૦ કફનો એક રોગ –ફોદર ન૦ [+ उदर] કફના વિકારને લીધે થતો પેટનો એક રોગ

કફન ન૦ [અ] શબને ઓઢાડવાનું લૂગડું (૨) [ક ટોફિન] શબ મૂકવાની પેટી –ની સ્ત્રી૦ [અ] કટીનું કુડતું, ફકીરનો વેશ (૨) ટૂંકી બાયનું લાંબું પહેરણ [(૨) ભગમત

કફલાત સ્ત્રી૦ [અ कफालत] ચૂનાની ગાર, છો,

કફા વિ૦ [फा खफा] ખફા, ક્રોધાયમાન, નાખુશ ૦મરજી સ્ત્રી૦ નાખુશી, ઇતરાજી

કફ્ફારત સ્ત્રી૦ [અ कफ्फारह] ઇસ્લામી શરિયત પ્રમાણે પાપનિવારણાર્થે કરેલું પુણ્યદાન, પ્રાયશ્ચિત્ત(૨)નુકસાન, હાનિ (૩) કનિયો, ટોટો

કફોડું વિ૦ [ક + ફોડ (નિકાલ)] વિષમ, વિપરીત (૨) કઠણ, કલાકુ (૩) મુશ્કેલ

કબક પુ૦ [फा] એક પક્ષી

કબજ વિ૦ [અ कब्ज] કબજામાં કે તાબામાં હોય એવું (૨) [અ कबज] બદકોશવાળું –જાગીરો પુ૦ મિલકતનો કબજો આપીને તે ઉપર વ્યાજે નાણા લેવા તે –જાત પુ૦ [અ कब्जह] કબજો, હવાલો –જિયત(–યા)ત સ્ત્રી૦ [અ कब्जियत] રોકાણ અટકાવ (૨) બદકોશ, મળાવરોધ, એક રોગ –જેદાર વિ૦ કબજો ધરાવનારું (૨) પુ૦ તેવો માણસ

કબજો પુ૦ [અ] તાબો, હવાલો, ભોગવટો (૨) દબાણ, પકડ (૩) બાય વગરનું અથવા ટૂંકી બાયનું બદન (૪) ચોળી [–કરવો = તાબામાં લેવું, હાથ કરવું –મેળવવો, લેવો = કાયદેસર ભોગવટો લેવો] ૦ભોગવટો પું૦ કબજો તેમ જ ભોગવટો

કબડ વિ૦[પ્રા कव्वड = કુનગરનું પરથી ?] મૂર્ખ,

ભોટ. ગામડિયુ (૨) ન૦ [સ્ત્ર કપાટ] નાનુ તાકુ, ભડારિયુ

કબડવું સ૦ ક્રિ૦ હેરાન કરવુ

કબડાવું અ૦ક્રિ૦ માઠુ પડવુ, શરીરનુ કથળવુ

કબર સ્ત્રી૦ [અ કબ્ર] કબ્ર, ઘોર(૨)તેમા મડદું દાટી ઉપર કરેલુ ચણતર [(હાથે)કબર ખોદવી =પોતાનુ મૃત્યુ થાય,કે પોતાને અતિ નુકસાન થાય તેવુ જાતે કરવુ]ોસ્તાન ન૦ [+(ફા.) સ્તાન] મુસલમાનો યા ખ્રિસ્તીઓનુ સ્મશાન

કબરી સ્ત્રી૦ [સં] ચોટલો, વેણી

કબલ અ૦ [અ. કબ્લ] પહેલા

કબંધ પું૦,ન૦[સ]માથા વિનાનુ શરીર(૨)[સ] ગ્રહ(૩)એક રાક્ષસ (૪) [ક+બ ધ] ખરાબ બ ધ

કબા સ્ત્રી૦ [અ.] ઝભ્ભો (અમીરી) [કૃત્ય

કબાજી સ્ત્રી૦ [ક+બાજી] ઊંધો ધ ધો મૂર્ખાઈભર્યુ

કબાટ પુ૦ન૦ [સ કપાટ ? સર૦ મ, ઇ કપ્બોર્ડ ?] વસ્તુઓ મૂકવાની ખાનાવાળી એક બનાવટ

કબાડ વિ૦ કદરૂપુ, ખરાબ, દુષ્ટ (૨) પુ૦ [સર૦ હિ , મ] વાસનો ભોર, ગજી (૩) ન૦ ઇમારતી લાકડુ ોકઠ સ્ત્રી૦ [+સં કષ્ટ, મ કવાડકષ્ટ] ખૂબ સખત કે હલકી મજૂરી, ગધ્ધાવૈતરુ ોડિયું વિ૦ જાડુ અને ભોરવાળુ (૨) કબાડી ોડી વિ૦ કબાડા કરનાર (૨) પુ૦ ઇમારતી લાકડાનો વેપારી (૩) કઠિયારો ોડું વિ૦ બેડોળ, કઢગું, કદરૂપુ (૨) નઠારુ . દુષ્ટ, વ્યભિચારી (૩) ન૦ તેવુ કામ

કબાબ પુ૦ [ફા] માસનુ ભૂઠિયુ ોભજિયું ોચ્ચીની સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ

કબાલો પુ૦ [અ]સાટુ (૨) સાટાનો કરાર (૩) વાયદે નાણા આપવાના કરારથી કરેલી ખરીદી

કબી અ૦ [હિ. કભી] કબૂ; કદી

કબીર વિ૦ [અ] મહાન, મોટુ (૨) પુ૦ ભાટ, કવિ (૩) [સ] પ્રસિદ્ધ ભક્તકવિ અને જ્ઞાની ોપ થ પુ૦કબીર પાછળ ચાલેલો પ થ ોપ થી વિ૦ કબીરપ થનુ (૨) પુ૦ તેનો અનુયાયી ોરો પુ૦કબીરપ થીઓનુ પહોળા મોનુ ભિક્ષા-પાત્ર; કટોરો (૨) ઇસ્લામી શરેહ પ્રમાણેનો મહા અપરાધ [કબીલાવાળો

કબીલદાર વિ૦ [અ કબીલહ્+દાર (ફા)] કબીલો પું૦,[અ] બૈરાછોકરા(૨)કુટુંબ,પરિવાર

કબીસો પુ૦ [અ] પારસી વર્ષ પ્રમાણે છેલ્લા માસના પાચ દિવસોનો સમૂહ (૨) ચાદ્રવર્ષ કરતા સૌરવર્ષમા આવતા વધારાના ૧૧ દિવસોનો સમૂહ

કબુલાવવું સ૦ ક્રિ૦, કબુલાવું અ૦ ક્રિ૦ 'કબૂલવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

કબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [ક+બુદ્ધિ] કુબુદ્ધિ

કબૂ અ૦ [હિ કબ્] + કદી, કોઈ વાર

કબૂતર ન૦ [ફા] એક પખી ોખાનું ન૦ કબૂતરો રાખવાનુ પીજરુ (૨) [લા] નાના નાના ઘણા ખાનાવાળુ એવુ કબાટ (૩) ગંદી જગા ોરી સ્ત્રી૦ કબૂતરની માદા .

કબૂદ ન૦ [ફા] એક પક્ષી

કબૂધ સ્ત્રી૦ કુબુદ્ધિ ોધિયું વિ૦ [+ઇયુ] કુબુદ્ધિવાળુ

કબૂલ વિ૦[અ]મંજૂર, માન્ય [ોથવું, ોરાખવું =કબૂલ કરવુ માનવુ] ો(ોલા)ત સ્ત્રી૦ કબૂલવુ તે [ોઆપવી, ોકરવી =કબૂલવુ (૨) કબૂલાતપત્ર લખી આપવુ ોભાગવી = કબૂલ થવા કહેવુ, માન્ય કે મજૂર છે કે ક્રમ તે પૂછવુ ોલેવી = મજૂરી કે સ્વીકાર મેળવવો] ો(ોલા)તનામું ન૦, ો(ોલા)તપત્ર પુ૦ કબૂલાતનો લેખ, કરારનામુ ોમજૂર વિ૦ કબૂલેલુ મજૂર થયેલું ોકરેલુ ોમજૂરી સ્ત્રી૦ ોવુ સ૦ક્રિ૦ હા પાડવી સ્વીકારવુ (૨) કબૂલાત આપવી

કબૂલી સ્ત્રી૦ [અ] ચણાની દાળની ખીચડી

કબેલું ન૦ [જુઓ 'કવલુ '] કાળુ મોટુ નળિયુ, મોભારિયું (૨) ઘાટ વગરનુ ઠીકરુ (૩) મોટી બેડોળ ઠીબ

કબોલ પુ૦ [ક+બોલ] કુબોલ, કુવેણ

કબ્ર [અ], ોસ્તાન [ફા] જુઓ 'કબર'મા

કભા પુ૦ [અ. કબા] જરીનો જભ્ભો, વાઘો ોય પુ૦ કભા (૨) ઓઢો (૩) સ્ત્રી૦ બાય

કભારજ્જ સ્ત્રી૦ કુભાર્જ્જ કર્કશા સ્ત્રી

કભાવ(ોચો) પુ૦ [ક+ભાવ] અપ્રીતિ, ફટાજો, તિરસ્કાર [મેલુ, કચોરણું

કભોઠું વિ૦[ક+ભોઠું] ઘોયુ વોવાય નહિ એવુ

કમ વિ૦ [ફા] ઓછુ (૨) અરાબ ૦અક્કલ વિ૦ ઓછી બુદ્ધિવાળું, મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી૦ ઓછી અક્કલ ૦અસલ વિ૦ કમજાત, ગરીબા- ઇ ઘેલીના પેટનુ ૦આવડ(ત) સ્ત્રી૦ ઓછી આવડત ૦ઉદર વિ૦ ઉદર વગરનુ (૨) સ્ત્રી૦ ઓછી ઉદર ૦ઉમ્મત વિ૦ કમતાકાત, દુર્બળ ૦ઉમ્મતી સ્ત્રી૦ દુર્બળતા, અશક્તિ ૦ઊર્ધ્વ (-ર્ધ્વ)પુ૦ઓછું અગ્ર ૦ઊર્ધ્વા(-ર્ધ્વા)ળ વિ૦ ઓછુ અગ્રાળ ૦ઊબાં(-બાન) વિ૦ ઓ ઠોબોલુ (૨) બહાના કાઢયા વિના હુકમ માનનાર, આજ્ઞાકિત (૩) નોતરુ (૪) ભૂહા- બોલુ (૫) સ્ત્રી૦ ગાળ, અપશબ્દ ૦ઊત વિ૦ ઇમઅસલ ૦ઊદ્દે વિ૦ ઓછુ વત્તુ ૦ઊને૨ વિ૦ કમનાકાત, દુર્બળ. ૦ઊનેરી સ્ત્રી૦અશક્તિ ૦ઊશ(-સ) વિ૦ ઊણ ઊણસા વિનાનુ (૨) નમાલુ ૦ઉત૨ વિ૦ [+(ફા)તર] વધારે ઓછુ -ઊતરતુ ૦ઉતરીન વિ૦[-(ફા)તરીન]સૌથી ઓછુ -ઊતરતુ ૦ઉત્કાત વિ૦ કમનેર ૦ઉત્કાતી સ્ત્રી૦કમજોરી ૦ઉતી વિ૦ [+(ફા) ઈ] ઓછુ ૦ઊતોલ વિ૦ તોલમા તોલ કરતા ઓછુ (૨) જેનો ઝાઝો ભાર — વજન ન પડે એવુ ૦ઊનજર સ્ત્રી૦ મહેરબાનીની ઓછપ, અવકૃપા ૦ઊનસીબ વિ૦ દુર્ભાગી (૨) ન૦ દુર્ભાગ્ય ૦ઊનસીબી સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય ૦ઊરસદ વિ૦ ઓછી નવરાશવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ કમઊરસદી ૦ઊરસદી સ્ત્રી૦ નવરાશની ઓછપ ૦ઊખત (-ખત) વિ૦ કમનસીબ (૨) ધૂર્ત, બદમાશ ૦ઊખતી(-ખતી) સ્ત્રી૦ કમનસીબી (૨) ધૂર્તતા, બદમાશી ૦ઊશ વિ૦ ઓછુ વત્તુ ૦ઊસમજ વિ૦ ઓછી સમજવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ ઓછી સમજ

કમકમવું અ૦ક્રિ૦ [સ કમ્પ્] ધ્રૂજવુ કંપારી ખાવી **કમકમાટ** પુ૦, -ટી સ્ત્રી૦ કમકમવુ તે, કમકમી (૨) ત્રાસ (૩) જુગુપ્સા

કમકમાં ન૦અ૦વ૦ ધ્રુજારી, કંપારી [-આવવાં, -ખાવાં,-છૂટવાં]-મી સ્ત્રી૦કંપારી(૨)સૂગ

કમખો પુ૦ [ફા કમખાબ પરથી] કાપડુ, કાચળી -ખી સ્ત્રી૦નાનો કમખો -ખાચોળી સ્ત્રી૦ કમખાબાટની ચોળી

કમચી સ્ત્રી૦[તુ]ચાબુક ચોરડો(૨)ચાબુકની દોરી

કમજરે અ૦ [ક + મજરે] એળે, બગાડ

કમઠ પુ૦ [સં] કાચબો (૨) વાસ -ઠી સ્ત્રી૦ કાચબી [કરીને વાસતુ)

કમઠાડું ન૦[સ ક્રમઠ ઉપરથી]ખખાટિયુ (બાસ

કમઠાણ ન૦ [સ કર્મસ્થાન પ્રા કમ્મટ્ઠાણ ?] મોટો બટલો, બસાલો (૨) બાબરો, ગબ્બાસાન (૩) ઢગબટા વગરની કે બાલી મોટી રચના

કમઠાયો પુ૦ [સ કર્મઠ ? જુઓ કમઠાણ પણ] બાવકામનો સારો અનુભવી મિસ્ત્રી, શિલ્પી

કમઠાળ સ્ત્રી૦ ['કમઠ' ઉપરથી] ચિતાળ, કાડેલું લાકડુ [કણકણવું

કમણવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કણવુ] કચવાવુ,

કમત સ્ત્રી૦ [જુઓ કુમતિ] કુબુદ્ધિ -તિયું વિ૦ કમતવાળુ ['કમ મા

કમતર, -રીન, કમતી વિ૦ [ફા] જુઓ

કમન ન૦ [ક + મન] અપ્રીતિ, અભાવ

કમનીય વિ૦ [સ] ચાહવા-ઇચ્છવા યોગ્ય (૨) સુદર મનેનુ [કમ'મા

કમબખત, -ખતી, [ફા]-ખત, -ખતી જુઓ

કમબેશ [ફા] જુઓ 'કમ'મા

કમર સ્ત્રી૦ [ફા] કમખ, કેડ [-કસવી, -બાવવી = હિમત ભીડવી, તૈયાર થવુ -ભાગવી -તૂટવી=હતાશ થવુ, ઢીલા થવુ -તોડવી,-બેસવી=સખત મહેનત કરવી(૨) બીજાની હિમત તૂટી જાય તેમ કરવુ -પર કાકરો મૂકીને (કામ કરવુ) = જગ્યા ચમ્યા વિના] ૦કસ વિ૦ (+કસવુ) કમર કસનાર, જોરનુ કામ કરનાર (૨) પુ૦ લડવૈયો, વીરપુરુષ (૩) ન૦ કેડને મજબૂતી આપનાર એક ઔષધિ ૦તૂટ, ૦તોડ વિ૦ કમર તોડી નાખે તેવુ અવઘ (કામ) ૦નું ઢીલું વિ૦ ઢીલી- નબળી કેડનુ (૨) હિમત વગરનુ, પોચુ, કાયર ૦બા જોર પુ૦ તાકાત, હિમત ૦પટ્ટી(-ટ્ટી) સ્ત્રી૦ કમર અથવા કોઈ પણ ચીજના મધ્યભાગમા બાંધવાની પટ્ટી ૦પટ્ટો (-ટ્ટા) પુ૦ કેડે બાંધવાનો પટ્ટો ૦બંધ પુ૦ કમબંધો (૨) વિ૦ સુસજજ, સાવધ, તત્પર ૦બા પુ૦ કમનો વા, એક રોગ

કમરક(–ખ) ન૦ [સ કર્મરંગ] એક ખાટુ ફળ. –ખી સ્ત્રી૦ એનુ ઝાડ

કમનીક ન૦ [સ કૌંબ્રિક] એક જાતનુ કાપડ

કમલ ન૦ [સ] એક ફૂલ, કમળ (૨) ગર્ભ-સ્થાન ૦જા સ્ત્રી૦ લક્ષ્મી ૦(–ળ)તંતુ પુ૦ કમળનો રેસો ૦દલ ન૦ કમળની પાદડી ૦(–ળ)નાળ સ્ત્રી૦ કમળની દાડી. ૦પત્ર ન૦ કમલદલ ૦પત્રાક્ષ વિ૦ [+પત્ર+અક્ષ] કમળદલ જેવી આખવાળું ૦ભૂ, ૦યોનિ પુ૦ બ્રહ્મા ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ આગળાને કમળના આકારે વાળવા તે –લા(–ળા) સ્ત્રી૦ વિષ્ણુની પત્ની, લક્ષ્મી (૨) સુંદરી, સ્ત્રી –લાકર પુ૦ [+આકર] કમળોનો સમુદાય (૨) કમળનું તળાવ–સરોવર –લાક્ષ વિ૦, –ક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ કમળ જેવી સુંદર આખવાળુ –લા(–ળા)પતિ પુ૦ વિષ્ણુ –લા(–ળા)સન પું૦ [+આસન] બ્રહ્મા –લિની સ્ત્રી૦ કમળની વેલ કે તેવી ભરપૂર તળાવ –લોદ્ભવ વિ૦ [+ઉદ્ભવ] કમળમાથી ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) પુ૦ બ્રહ્મા

કમળ ન૦ જુઓ કમલ ૦કાકડી સ્ત્રી૦ કમળનુ બીજ ૦કોશ(–ષ) કમળના ફૂલનો ડોડો ૦તંતુ, ૦નાળ જુઓ 'કમલ'મા ૦પૂજા સ્ત્રી૦ કમળ ચડાવીને પૂજા કરવી તે (૨) જેમા દેવને મસ્તક ચડાવાય છે એવી પૂજા ૦પ્રબંધ, ૦બંધ પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય ૦ભૂ વિ૦ કમળમાથી ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) પુ૦ બ્રહ્મા. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦કમલમુદ્રા ૦વેલ સ્ત્રી૦એક વેલ. –ળા, ળાપતિ, –ળાસન જુઓ 'કમલ'મા

કમળી સ્ત્રી૦ એક ફૂલ (૨)એક રોગ –ળો પુ૦ [સ. કમલા]એક રોગ (૨) [લા] વિકૃત દૃષ્ટિ

કમંડલુ(–ળુ) ન૦ [સ] સન્યાસીનુ જલપાત્ર (૨) એક ધાતુપાત્ર (પીરસવાના કામનુ)

કમંડળ ન૦ જુઓ કમંડલુ [કમાવુ

કમાઈ સ્ત્રી૦ ['કમાવુ'] કમાણી –ઉ વિ૦ ગળતુ, કમાચણ સ્ત્રી૦ [સ કાનાચારિણી]છિનાળ,વેશ્યા

કમાડ ન૦ [સ કપાટ] બારણુ [(–દેવું, –ચાસવું = બારણુ બંધ કરવુ –ભાગવા = વારવાર આવવુ – જવુ (ઉઘરાણી ઇ૦ માટે)]

કમાહું ન૦ ['કમાડ' પરથી] કયારામા પાણી આવવા કે આવતુ બંધ કરવા માટે નીકમા કરાતી–તોડાતી નાની પાળ [વિ૦ કમાઉ

કમાણી સ્ત્રી૦ ['કમાવુ'] રળતર,કમાઈ –તલ

કમાન સ્ત્રી૦[ફા] કામઠુ, ધનુષ (૨) કામઠાનો આકાર, એ આકારની કોઈ પણ રચના મહેરાબ (૩) સ્થિતિસ્થાપક ગુણવાળુ ગૂંચળુ, 'સ્પ્રિંગ' [–કાઢવી = કમાનનો આકાર કરવો (બાંધકામમા) –ચઢાવવી = ધનુષ્ય વાળીને પણછ ચડાવવી. –છટકવી = (સ્પ્રિંગ) ઢીલી થઈ જવી (૨) મિલન જવો –નાખવી. –બેસાડવી = છટકેલી કમાનને ફરી ગોઠવવી. કે ન હોય ત્યા નવેસર મૂકવી] ૦કાંટો પુ૦ એક જાતનો તોળવાનો કાટો ૦ગર પુ૦ કમાન બનાવનારો કારીગર (૨) ચિતારો (૩) હાડવૈદ્ય ૦દાર વિ૦ કમાનવાળુ (૨) અર્ધગોળાકાર

કમાલ વિ૦[અ] સંપૂર્ણ (૨)ઉત્કૃષ્ટ ઘણુ સરસ (૩)સુંદર (૪)સ્ત્રી૦ હદ, પરાકાષ્ઠા. [–કરવી = હદ કરવી, કાઈકે ભારે પરાક્રમ કરવુ]

કમાલિ(–ળિ)યો પુ૦ [કમાલ' પરથી]હીજડો ફાતડો (૨)નપુંસક, વ્યંઢળ (૩)[લા] પુરુષના જેવી સ્ત્રી, ઊંચી અને અસુંદર અથવા લજ્જા વિનાની સ્ત્રી

કમારગ પુ૦[ક+માર્ગ] જુઓ કુમાર્ગ

કમાવતરે ન૦અ૦વ૦ [કુ+માવતર] માબાપના સ્વાભાવિક ગુણ વિનાના–છોકરાનુ ભૂંડુ કરે એવા માબાપ

કમાવવું સ૦ક્રિ૦ [હિ કમાના, વ કામાન, મ કમા-णे] (ચામડુ) કેળવવુ, સાફ અને સુંવાળુ કરવુ (૨) 'કમાવુ'નુ પ્રેરક, કમાણી કરાવવી, રળાવવુ કમાવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

કમાવીસદાર પુ૦ [ન] જુઓ કુમાવીસદાર

કમાવું સ૦ક્રિ૦ [હિં કમાના] પેદા કરવુ, રળવુ

કમાળિયો પુ૦ જુઓ કમાલિયો

કમિટી સ્ત્રી૦ [ઇં] સમિતિ

કમિશન ન૦ [ઇ] દલાલી, હકસાઈ (૨)નિયુક્ત જન,પંચ,તપાસપંચ(૩)અખત્યારનામુ,સનદ (૪) અખત્યાર, અધિકાર ૦૨ પુ૦ અંગ્રેજી

ગત્યનો એક અમલદાર,સરસૂબો (૨) ખાસ કામ માટે નિમાયેલો માણસ ૦એજંટ પું૦ [ફા] દલાલ

કમી વિ૦ [ફા કમ]કમ,ઓછું (૨)ઊણું,અધૂરું (૩)સ્ત્રી૦ [ફા] ઓછપ,ઊણપ [-કરવું = ૦૬ રવું (૨) બરતરફ કરવું] ૦જાસ્તી વિ૦ ઓછું વત્તું

કમીન વિ૦ [ફા] નીચ, હલકા મનનુ (૨) મેલા મનનુ,કપટી -ના સ્ત્રી૦[ફા]ઓછપ,ખોટ -નું વિ૦[ફા કમીનહ] કંગાળ, પામર, હલકું

કમુરત ન૦ [ક + મુરત] અશુભ મુહૂર્ત, અયોગ્ય સમય -તાં ન૦બ૦વ૦ કમુરતવાળા દિવસો

કમૂળ વિ૦[ક + મૂળ]બગમ મૂળવાળુ (૨)કુળને એબ લગાડે એવુ

કમોત ન૦ [ક + મોત] અસ્વાભાવિક મોત -તિયુ વિ૦ કમોતે મરેલુ (૨) કમોતે મરે તેવુ (૩)[લા] સાહસિક

કમોદ સ્ત્રી૦ [સ કુમુદા ?] એક જાતની ડાગર [-આપવી = સારી પેઠે માર મારવો] ૦ડો પુ૦ એનાથી ઊતરતા પ્રકારની ડાગર -દિયુ વિ૦ [+ ઇયુ] જેમા કમોદ પાકતી હોય એવુ (૨) [લા] સુગંધીદાર

કમોસમ સ્ત્રી૦ [ક + મોસમ] કકાતુ, કવખત

કમ્મર સ્ત્રી૦ જુઓ કમર

કયડો પુ૦પતગનો ઢઢ્ઢો (૨) [સ કટક] કરડો, વીટલો (૩) [જુઓ 'કરડુ '] કવાથ, ઉકાળો

કયામત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ કયામત

કયામ પુ૦ (૫) + જુઓ કયાસ

કયડું ન૦ [જુઓ કરડુ] માદાને કે સુવાવડીને આપવાની એક રાબ

કયુ સ૦ (૨) વિ૦ [મ કતર, પ્રા કયર ?] (સ્ત્રી૦ કઈ) કોણ, શુ (પ્રશ્નવાચક) [કયે મોઢે = શી આબરૂથી કે હકકાવાથી ?]

કર પુ૦ [સ] હાથ (૨) વેરો, મહેસૂલ, બકાત (૩) લાગો (૪) કિરણ (૫) સૂઢ (૬) એની સજ્ઞા [-ઘાલવો, -નાખવો, -બેસાડવો, -ઠોકવો = વેરો લાગુ કરવો -ભરવો = વેરો આપવો] ૦ક કણ્યાય પુ૦ કેડમા છોકરુ ને ગામ ઢૂઢે એવો ન્યાય.૦કોશ(-ષ)પુ૦ખોબો, અંજલિ ૦ગ્રહ પું૦ પાણિગ્રહણ, લગ્ન (૨) આશ્રય આપવો તે ૦ગ્રાહી વિ૦ આશ્રય આપનારું (૨) પુ૦ હાથ ઝાલનાર -પતિ (૩) વેરો ઉઘરાવનાર અમલદાર ૦તલ(-ળિયું) ન૦ હથેળી ૦તલગત વિ૦ હથેળીમા હોય એવું ૦તલભિક્ષા સ્ત્રી૦હથેળીમા માય તેટલી જ ભિક્ષા લેવાનુ વ્રત ૦તલાસ્થિ ન૦હથેળીનુ હાડકુ ૦તલી સ્ત્રી૦ હથેળી, ૦તાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ હાથ વડે તાળી આપવી તે (૨) કામ-ચલાઉ,ઝાઝ ૦ન્યાસ પુ૦મ ત્ર ભણીને કર આદિ વિભાગો ઉપર જુદા જુદા દેવનુ સ્થાપન કરવુ તે ૦પલ્લવ પુ૦ પંજો,પહોચો (૨) દાબ્યા પહોચ (૩) કોમળ હાથ(૪)આગળી ૦પલ્લવી સ્ત્રી૦ હાથના – આગળીઓના ચાળાથી વિચાર જણાવવા – સમજાવવાની વિદ્યા (૨) હાથનો ઇશારો – સકેત ૦પીડન ન૦ જુલ્મો કરવાનુ ૦પુટ પુ૦ નમસ્કાર માટે હાથ જોડવા તે (૨)ખોબો ૦પૃષ્ઠ ન૦ હાથનો પાછલો – અવળો ભાગ ૦પ્રદર ન૦ હાથમા રહેલુ બોર ૦પ્રદરવત્ અ૦ કરપ્રદર પેઠે બરોબર તપાસી – જાણી શકાય તેવુ ૦ભાગ પુ૦ કર રૂપે આપવાનો રાજ્યનો ભાગ ૦ભાર પુ૦ કરવેરાનો બોજ – બોજો ૦ભૂષણ ન૦ હાથનુ વરેણુ (૨) પતિ (૩) દાન ૦માળા સ્ત્રી૦ જપમાળા બેરખો (૨) હાથની આગળીઓ રૂપી જપમાળા ૦લક્ષણ વિ૦ હાથ લક્ષણે એવુ ૦સ પાત પુ૦ હાથનો ઘણ્ણો ચોટ. ૦સ પુટ પુ૦, ન૦ જુઓ કરકુટ (૨) વચ્ચે પોલાણ રહે એમ હાથ ઉપર હાથ રાખવો તે ૦સ્તુવ(-વા) પુ૦ નાનો સ્રુવ – ચાટવો

કરકટિયો વિ૦[સ કર્કટ = કઠિન, પ્રબળ પ્રથમ ?] બખ્તરધારી

કરકટી સ્ત્રી૦ [સ કરકટી = વધ્ય પુરુષને પહેરાવવાનુ વસ્ત્ર] હાલ્લી [કંગાળ

કરકઠોળ ન૦[કર(ડિ)-કઠોળ પ્રથમ ?] પરચૂરણ

કરકડી સ્ત્રી૦ + કકડી -ડો પુ૦ + કકડો

કરકર સ્ત્રી૦ [સ કર્કર] ઝીણી કાકરી (૨) ખેર, બાવ -રાવવુ સ૦ક્રિ૦કકરાવવુ કાકર કઢાવવા -રુ વિ૦ ઝીણી કાકરી જેવું લાગતુ, કકરું

કરકરિયાવર પુ૦[કર + કરિયાવર]કન્યાના લગ્ન પ્રસંગે કરેલો આપલેનો ઠરાવ,પહેરામણી, રીત

કરકશા વિ૦ સ્ત્રી૦ જુઓ કર્કશા

કરકસર સ્ત્રી૦[કર+કસર] નકામો ખર્ચ જ કરવું – થવા દેવું તે, ત્રેવડ –રિયું વિ૦ કરકસર કરનારું

કરકાટક ન૦ [મ કર્કાટક, સ કર્કટ] વર્તુલ દોરવાનું જોશીઓનું ઓજાર

કરકાટિયું વિ૦ હાડપિંજર જેવું, સુકલકડી

કરકું ન૦ [સ કર્કર ? કરક ?] હાડકું (?)

કરકોચલી સ્ત્રી૦[મ કરકોચી]કરચોલી;કરચલી

કરકોલવું સ૦ક્રિ૦ ધીમે ધીમે કોતરી ખાવું

કરકોસ(–સી)ર સ્ત્રી૦ [કર+કોસર] કરકસર, ત્રેવડ

કરખ પુ૦ દુ:ખ; શોક (૨) તાણ, મુરકેલી

કરખી પુ૦ [સ કર્પિન્] + ખેડૂત, કર્ષક

કરગરવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કગરવું

કરગરાટ પુ૦, સ્ત્રી૦ કરગરવું તે [કરચ

કરગસ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કગરસ'] રજ, કરકર (૨)

કરચ સ્ત્રી૦[હિં किरच] છેક નાની પાતળી કરકડી –ચાવું અ૦ક્રિ૦ કરચો પડે એમ થવું–કપાવું, કરચ કરચ થઈ જવું

કરચલિયો પુ૦ [કરચલો' ઉપરથી] એક પક્ષી

કરચ(–ચો)લી(–ળી) સ્ત્રી૦[સ કૂર્ચ ઉપરથી ?] કોઈ મુલાયમ સાફ વસ્તુ સ કોચાવાથી એમાં પડતી રેખા

કરચલી સ્ત્રી૦ કરચલાની માદા –લું ન૦, –લો પુ૦ [દે कुरुचिल्ल] એક જળચર પ્રાણી

કરચળી સ્ત્રી૦ કરચલી, કરચોલી –ળિયાળું વિ૦ કરચળીવાળું ['કરચાવું'નું પ્રેરક

કરચાવવું સ૦ક્રિ૦ ચીડવવું, ખીજવવું (૨)

કરચાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'કરચ'માં

કરચો પુ૦ [જુઓ 'કરચ'] સાફ ન મૂડાયાથી આખા કેશ રહી જાય તે, ખૂપરો (૨) બેવકૂફ – અભણ ગામડિયો

કરચોલી(–ળી) સ્ત્રી૦ કરચલી

કરજ [અ कर्ज] દેવું, ઋણ [–કાઢવું = કરજ કરવું, કરજે કાઢવું –ચૂકવવું, –પતવવું = દેવું ભરપાઈ કરવું કરજે આપવું, લેવું, કાઢવું = કરજ તરીકે આપવું, લેવું કે કાઢવું]

કરડાર,–ત્વ વિ૦ દેવાદાર કરડારી સ્ત્રી૦ કરજદારપણું –જાઉ વિ૦ કરજે લીધેલું, વ્યાજનું

કરજાળી સ્ત્રી૦ [સ कज्जल ઉપરથી] મેશ પાડવાનું કોડિયું (૨) ધુમાડિયું

કરડ સ્ત્રી૦ [મ , કા , સ कड् = કોતરી કાઢવા] ડાંગરનું બેકવારિયું – ભરડીને કાઢેલો દાણો તે ૦પાંચમ સ્ત્રી૦શ્રાવણ સુદ પાંચમ (સ્ત્રીઓ કરડની બીચડી તે દિવસે જમે છે.)

કરડ સ્ત્રી૦ [જુઓ કરડવું] ડંખ, કરડેલું તે(૨) કરડવું તે,ચૂંટ, બૂંજલી

કરડ સ્ત્રી૦ ચૂલામાં બળેલી માટી (૨) કેળા કેરી ઇ૦ની ખરીદી પર સે કડે આપાતો છૂટનો વધારો

કરડ કરડ અ૦ (રવ૦) (કરડવાનો અવાજ) [–બોલવું = તેવો અવાજ કરતા કરતા બોલવું]

કરડકણું વિ૦ [કરડવું] કરડવાની ટેવવાળું. –ણાપણું ન૦

કરડવું સ૦ક્રિ૦ [સ कर्त्ति ? कड् ?] ડંખવું,બચકું ભરવું; દાંતથી કાપવું (૨) બોલવું (તુચ્છકારમાં) (૩) [લા.] તીવ્રપણે ખૂંચવું [કરડવા બોલવું = સામે તડવું – છંછેડાવું

કરડવો પુ૦+જુઓ કરવડો

કરડાકી(–ગી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કરડું] (વાણીની) વક્રતા,કટાક્ષ,માર્મિકતા(૨)છેલાઈ,અક્કડાઈ(૩) કડકાઈ, સખ્તાઈ ૦ખોર વિ૦ કરડાકીની આદત કે સ્વભાવવાળું. –ટ પુ૦, –શ સ્ત્રી૦ કરડાપણું [સોનીનું એક ઓજાર

કરડાપાટી સ્ત્રી૦ ['કરડો' + પાટી, મ करडापट्टी]

કરડું વિ૦ [દે कुरुड, તે करडु, મ करडा] આકરું,સખત (૨)કઠોર, નિર્દય (૩) [સ कटु ઉપરથી] સહેજ કડવું, બેસ્વાદ (૪) ન૦ [સ कटकं ? कुरंट ?]સ્ત્રીઓના કાનનું એક ઘરેણું

કરડૂઓ પુ૦+જુઓ કરવડો

કરડો પુ૦ [સ कटक] આગળીએ વાલવાનો સોનારૂપાનો આમળાવાળો વીંટલો (૨) [મ करडा] સોનીનું એક ઓજાર

કરણ ન૦+જુઓ કિરણ(૨)જુઓ કર્ણ,કાન(૫.)

કરણ ન૦[સ] કારણ,હેતુ (૨) કોઈ પણ ક્રિયાનું સાધન (૩)ઇંદ્રિય (૪)[જ્યા.] ત્રીજી વિભક્તિથી બતાવવાનો અર્થ (૫)[જ્યો] ત્રીસ ઘડીનો કાળ

(૬) ક્રિ.વિ. તે, કમ (૭) 'ઓપરેશન' (ગ) ૦હાર વિ૦ (પ.) કરનાર -ણાર્થક વિ૦ [+સ અર્થક] [વ્યા] કરણના અર્થવાળુ

કરણ પુ૦ (સ) ગુજરાતનો એક ક્ષત્રિય પૂર્વ રાજા

કરણાટ ન૦ [સ કર્ણ+વૃત્તિ ઉપરથી?] કાનના ઘાટનુ એક વાજુ, મોટુ તવું

કરણી [સ કરણ] ક્રિયમાણ, કરતૂક (૨) આચરણ (૩) કડિયાનુ એક ઓજાર, થાપી (૪) [ન] ચમત્કાર, જાદુ -ણી (૦ગત) વિ૦ [સ] (ગ) બરાબર મૂળ ન નીકળી શકે એવી, 'સર્ડ' (ક્રમ) -ણ્યાત્મક વિ૦ મૂલભૂત, 'રેડિકલ' (ગ)

કરણીય વિ૦ [સ] કરવા જેવુ

કરત સ્ત્રી૦ [ક+ત] કરતુ [કર્તવ્ય (૨) જાદુ

કરતવ્ય ન૦ [હિ કરતવ, સ કર્તવ્ય] કાર્ય,

કરતાર પુ૦ જુઓ કિરતાર, કર્તા

કરતાં અ૦ થી, થકી (તુલના સૂચવવાના અર્થમા)

કરતું ન૦ +કૃત્ય, કમ

કરતુંકારવતું વિ૦ [કરવુ-કારવવુ] કર્તાહર્તા મુખ્ય, આગેવાન, ચલણવાળુ, કારભારી

કરતૂક(-ત) ન૦ [સ કર્તૃત્વ] કૃત્ય, કરણી (૨) વર્તણૂક, આચરણ (ક્રમાક)

કરપ(-પ) પુ૦ કડપ, દાબ, ધાક, અંકુશ, વજન [-ઘેસાડવો =ધાક વર્તે એમ કરવુ -રાખવો = અંકુશમા કે કાબૂમા રાખવુ, વરતા રહે એવી ધાક બેસાડવી [એનુ ફળ

કરપટી સ્ત્રી૦ [સ કર્પટિકા] એક ઝાડ -કું ન૦

કરપત્ર ન૦ [સ] કરવત (૨) જળકીડા

કરપલું ન૦ ઊંડળ (ભાલમા)

કરપવું સ૦ક્રિ૦ [સ કૃપ્, પ્રા કપ્પ] થોડું થોડું કરડવુ, કાપવુ કે કોરવુ (૨) [જુઓ 'કલપવુ' સ૦ક્રિ૦] 'મરનારના પુણ્યાર્થે' પહેલી ઉતરાણ ને દરોઆહમે દાન આપવુ

કરપી સ્ત્રી૦ [કરપવુ] રાપડી

કરપી વિ૦ [સ કૃપણ] કૃપણ, કંજૂસ

કરપીણ વિ૦ કમકમાટીભર્યુ, નિર્દય

કરપીડન ન૦[સ] જુઓ 'કર'મા [કરક્ષેત્ર માળો

કરપો પુ૦ (કા) ખેતરમા પંખી ઉડાડવા માટે

કરબ પુ૦ [અ કર્બ] જુઓ ક્રબ

કરબડી સ્ત્રી૦ [જુઓ કરપી] રાપડી (૨) [સ કરપત્રિન્?] પંખીઓને ચણ નાખવા દીવા-વેલુ શીકુ

કરબદર, ૦વત્ [સ] જુઓ 'કર'મા

કરબલું સ૦ક્રિ૦ કરબડી-રાપડી દેવી કળબલું(?)

કરબોરું ન૦ [ક્ર+બરુ] એક જાતનુ બરુ

કરભ પુ૦ [સ] હાથીનુ બચ્ચુ, નાનો-જુવાન હાથી (૨) કોણીથી કાંડા સુધીનો હાથનો ભાગ (૩) હથેળીનો પાછલો ભાગ (૪) ઊંટ, ઊંટનુ બચ્ચુ (૫) હાથીની સૂંઢ (૬) [લા] ઊંટની જેમ ઊંચે ડોકે ગાનાર. -ભોર(-રૂ) સ્ત્રી૦ [+સ. ઊરુ(-રુ)] સૂંઢના જેવી જાંઘવાળી સ્ત્રી -ભી સ્ત્રી૦ ઊંટડી (૨) નાની-જુવાન હાથણ

કરભીર પુ૦ [સ.] સિંહ

કરમ ન૦ [સ કર્મ] કર્મ, કૃત્ય (૨) દુષ્કર્મ, ફૂટ કર્મ (૩) નસીબ, વિધાતા [-ઊઘડવું = નસીબ ખૂલવુ, સારા સંજોગો મળવા, -ફૂટવું કમનસીબી આવવી. કરમના કાળા ડાઘ = ભૂંડુ નસીબ ૦ના ભોગ (પુ૦ બ૦ વ૦) પાછલા કર્મના ફળ, ભવિત ૦નું આગળ વિ૦ ભાગ્યશાળી (૨) [લા] કમનસીબ ૦નું બળિયું વિ૦ નસીબદાર ૦નું ફૂટલું વિ૦ અભાગિયુ -ખાવવાં = આગલા જન્મમા (ભાગ) ફળ ભોગવવા પડે તેવા કામ કરવા કરમ કહાણ ને કાયા સુ વાળી = પાછલા કર્મ (નસીબ) આરામ-સુખ આપે તેવા ન હોય, ને શરીર સુકુમાર હોય તેવી સ્થિતિ. (કરમ કહે કોઠીમા પેસુ, ને મન કહે માળવે જાઉં')] ૦કથા, ૦કહાણી સ્ત્રી૦ વીતક કથા ૦ફૂટ સ્ત્રી૦ નકામી મહેનત, માથાફોડ (૨) એકની એક વાતનુ પીંજણ ૦વેરો પુ૦ માથાવેરો, જજિયાવેરો (૨) નસીબમા લખાયેલી વેઠ -માંધર્મી (-રમી) વિ૦ કર્મધર્મ અનુસારનુ, ભાગ્યને આધીન -માણું વિ૦ કર્મવાણુ -મી વિ૦ નસીબદાર (૨) ધનાઢય

કરમ સ્ત્રી૦ [અ] ઉદારતા (૨) કૃપા, મહેરબાની. ૦બક્ષિસ સ્ત્રી૦ ભાગ્યશાળીપણુ (૨) ક્ષમાશીલતા, રહેમિયત (૩) સખાવત, ઉદારતા. ૦બજશી સ્ત્રી૦ મહેરબાની કરવી તે

કરમ(-મિયો) પુ૦ [જુઓ કિરમ] કૃમિ, પેટમા થનો એક જીવ

કરમકલ્લો પુ૦ [ફા] એક શાક, કોળી

કરમજ, -જી જુઓ 'કિરમજ'માં

કરમણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કણમણવું, કચવાવુ

કરમદી સ્ત્રી૦, -દો પુ૦ [સ કરમર્દ, પ્રા. કરમદ્દ] એક ફળઝાડ -દુ ન૦ એનુ ફળ

કરમલડો, કરમલો(-ળો) પુ૦ [સ ક્રર + મિલ્?] સાથવો, કુલેર (૨) જુઓ કરમો

કરમવેરો પુ૦ જુઓ 'કરમ'મા

કરમાણી અજમો પુ૦ [ફા. કર્માન, કિર્માન્ ઉપરથી] કિરમાણી અજમો, એક વસાણુ

કરમાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ કુ+મ્લાન? હિ. કુમ્હલાના, મ કરમર્ણે] ચીમળાવુ. વિલાવુ

કરમાળું, કરમી જુઓ 'કરમ'મા

કરમો પુ૦ [સ કરમ્ભ] દહી તથા જરમીદુ નાખેલા ભાતનુ માતાનુ નૈવેદ્ય [કરમોડાવુ]

કરમોડ સ્ત્રી૦ કરમોડાવુ તે, લચક [-ખાવી=

કરમોડ(-ડિયો) પુ૦ ઢોરનો એક રોગ

કરમોડવું સ૦ ક્રિ૦ [કર્ - મોડવુ] મરડવુ; લચકાવવું (૨) કરમોવવુ; સહેજ પલાળવુ

કરમોડાવું અ૦ક્રિ૦ લચકાવું, મરડાવું

કરમોડિયો પુ૦ જુઓ કરમોડ (રોગ)

કરમોડી સ્ત્રી૦ (ચ) ઢોરના શીંગડાનો રોગ

કરમો(વ)વું સ૦ક્રિ૦ [કર્ + મોવું] સહેજ પ્રવાહી સાથે ભેળવવું - મસળવુ; કરમોડવુ

કરલ ન૦ ડાંઠીનુ ઝાડ(૨)ચીકણી અને કઠણ માટી

કરલબમણું વિ૦ જુઓ 'કર'મા

કરલી સ્ત્રી૦ [સ. કુલિકા] એક વનસ્પતિ

કરવડુ ન૦[સ કરક, પ્રા.કરવ]નાળચું -ડી સ્ત્રી૦ નાળચાવાળી લોટી, ઝારી -ડો પુ૦ એવો લોટો

કરવત સ્ત્રી૦, ન૦ [સ કરપત્ર, પ્રા કરપત્ત] લાકડા વહેરવાનુ એક ઓજાર. [-મેલાવવું, મુકાવવું (કાશીમા) = બીજા જન્મમા ઇચ્છેલુ પ્રાપ્ત કરવા, કરવત વડે શરીર વહેરાવીને પ્રાણત્યાગ કરવો] -તિયો પુ૦ કરવતથી કામ કરનારો; વહેરણિયો -તી, સ્ત્રી૦ નાનુ કરવત (૨) સોનીનુ એક ઓજાર (૩) એક જાતની ઘોડાગાડી -તી દાવ પું૦ કુસ્તીનો એક દાવ

કરવરું વિ૦ ઓછા પાકવાળુ (વર્ષ) (૨) ન૦ ખરડિયુ, નાનો દુકાળ

કરવાલ સ્ત્રી૦ [હિ; સ કરવાલ], -લું ન૦ તલવાર, ખડ્ગ [(૨) તેનુ ફૂલ

કરવીર ન૦ [સ] એક ફૂલઝાડ, વોળી કરેણ

કરવું સ૦ક્રિ૦ [સં કૃ, પ્રા. કર] આચરવુ, બનાવવુ, યોજવુ, ઘડવુ, ઉપજાવવુ વગેરે (૨) અન્ય ક્રિ૦ સાથે આવતા તે ક્રિયામા બીજી આનુષંગિક ક્રિયાઓનો ભાવ ઉમેરે. ઉદા૦ 'લેવુ કરવુ', 'પૂછવુ કરવુ' (૩) ક્રિ૦ના ભૂતકાળના રૂપની સાથે વપરાતા સાતત્યનો ભાવ બતાવે ઉદા૦ 'ખેતા કરવુ', 'બોલ્યા કરવુ' કરવું કારવવું સ૦ક્રિ૦ સાંગોપાંગ કરવુ (૨) ક્રિયાથી બધી રીતે પરવારવુ [કરી લેવું = અજમાવવુ; પ્રયોગ કરવો કરી લાવવું = તૈયાર કે પૂરું કરીને લાવવુ]

કરવો પુ૦ જુઓ કરવડો

કરવૈયો પું૦ [કરવુ] કરી જાણનારો, કરનારો

કરશણ ન૦ [જુઓ કણસલું] ડૂંડુ (૨) વાવેતર, મોલ (૩) [સ કર્ષણ] ખેતી -ણી પુ૦ ખેડૂત [ડૂચો-ઘાટો (૨) ચીથરુ

કરસક સ્ત્રી૦ [અ કુર્સફ] શાહીના ખડિયાનો

કરસંપાત, કરસંપુટ, કરસ્તુવ(-ચા) [સ] જુઓ 'કર'મા

કરસાંડી સ્ત્રી૦ કરાહી (સુ)

કરસાંઠો પુ૦ (સાવરણાના કામનો) કળીનો ઝૂડો [મડદુ શબ

કરંક પુ૦, ન૦ [સ] હાડપિંજર (૨) [લા]

કરંજ ન૦ [સ] એક ઝાડ, કણજી

કરંજો પુ૦ [ફા કારંજ] કુવારો

કરંડ, ૦ક સ્ત્રી૦ [સ] કરંડિયો -ડિકા સ્ત્રી૦ નાનો કરંડિયો -ડિયો પુ૦ કંડિયો

કર ડુ વિ૦ [પ્રા કરન્ત કૃ૦ ?] કરે એવુ, ઉદ્યોગી

કરા પુ૦બ૦વ૦ [સ કર, ૦ક, પ્રા કરઆ] આકાશમાંથી પડતા કુદરતી બરફના કકડા [-પડવા = કરાનો વરસાદ થવો]

કરાધયત સ્ત્રી૦ [અ કરાહિયત] સૂગ, અણગમો

કરાઈ પુ૦['કરવત'ઉપરથી, હિં કરાતી] કરવતિયો (૨) સ્ત્રી૦ [ના] ખોદવાની કોશ (૩) પરાઈ

કરાખી સ્ત્રી૦ સીવણમા વળણના ભાગો (જેમકે અગલ)આગળ મુકાતી ત્રિકોણાકાર કાપલી,કાખી
કરાડ સ્ત્રી૦ [હિ કરાર] ખડક(૨)ઊંડા ખાડાની ઊભી કોર ભેખડ(૩)પર્વતની ઓ (૪)પુ૦ઊંચો કોટ(કિ૦) –ડી સ્ત્રી૦ પર્વતની સાંકડી ને ઊંચી વાટ, ઓ (૨) વરો(૩)નદીનો ભેખડવાળો કાંઠો (૪) સોનીનુ એક ઓજાર –ડો પુ૦ જુઓ કરાડ ૧,૨ (૨) જે આડા લાકડા ઉપર વહેરવાનુ લાકડુ મુકાય છે તે
કરાડા (રા') પુ૦[સ]એક મહાગાઢ્ય બ્રાહ્મણ જાતિ
કરાડો (ગ') પુ૦ (સુ) [મ કુહ્રાડ] કુહાડી
કરાણી પુ૦ [સરખાવો મ કરાર્ણી] વહાણનો નિરીક્ષક, વહાણનો કારભારી કે ભંડારી (૨) વિ૦ કરવા કારવતુ, કરી જાણે એવુ
કરાત સ્ત્રી૦ [ક+રાત] નાણુંશી
કરાબીન સ્ત્રી૦ [તુ] જુઓ કટાબીન, બંદુક
કરામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['કરવું'] કરવાની મજૂરી (૨) કરવાની આવડત–મૂબી (૩) ['કામણ' કે 'કરામત' ઉપરથી ?] જાદુ
કરામત સ્ત્રી૦ [અ] કારીગરી (૨) કળા કસબ (૩) હિકમત, યુક્તિ (૪) ચાતુરી, ખૂબી (૫) બનાવટ (૬) ચમત્કાર, જાદુ. –તી વિ૦ [+ઈ] કરામતવાળુ
કરાયુ ન૦ જુઓ કરૈયુ–સોનીનુ એક ઓજાર
કરાયુ (ગ') ન૦ જુઓ કરૈયું–ચણતર
કરાર પુ૦ [અ] કબૂલાત, ઠરાવ (૨) દુખની શાંતિ નિરાંત, આરામ ૦દાદ પુ૦ [+ફા દાદ] કબૂલાતનો કાગળ (૨) સુલેહશાંતિની અરજ ૦નામું, ૦પત્ર ન૦ ઠરાવપત્ર, લખત, દસ્તાવેજ (૨) સંધિપત્ર
કરાલ(–ળ) વિ૦ [સ] ભયંકર, બિહામણુ (૨) ઉગ્ર, તીવ્ર (૩) ઊંચુ (૩) સ્ત્રી૦ કાળી તુળસી (૫) પુ૦ કસ્તુરીમૃગ –લિની સ્ત્રી૦ દુર્ગાનુ એક ભયંકર સ્વરૂપ (૨) ભયંકર સ્ત્રી –લી વિ૦ ભયંકર ભો કાઢીને ગાનાર (સંગીત)
કરાળિયો પુ૦ [ફા સ કુલાલ] માટીના વાસણ વેચનારો, કરોળિયો
કરાંજ સ્ત્રી૦ કરાંજવુ તે ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઝાડે કરતા ગુદાને જોર આપવુ (૨) ઘણા જોરથી બોલવુ
કરાહુ (રા') ન૦ (ચ) જુઓ કરેહુ, ખરેહું
કરાંઠી સ્ત્રી૦ સાઠી; કપાસ તુવેરની સૂકી સોટી –હું ન૦ સાઠી–કરાઠીનો ભાગ, સાઠી
કરાંશી સ્ત્રી૦ સુતારનુ એક ઓજાર
કરિણી સ્ત્રી૦ [સ] હાથણી
કરિયાણું ન૦ [મ किराणा, હિં केराना, સં क्रयाण, પ્રા किरिआण] ગાધીને ત્યાં મળતુ ઓસડ, મસાલો વગેરે (૨) ગાધિયાડુ
કરિયાતું ન૦ [મ किरात, હિ किरयात, મ किराईत] એક ઔષધિ
કરિયાવર પુ૦ [સ वर+क्रिया ?] કન્યાવર, પહેરામણી, દાન
કરી પુ૦ [સ] હાથી
કરી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ચરી'] પથ્ય, પરહેજ (૨) અણુને (૩) એક વનસ્પતિ [–પાળવી =પરેજ રાખવી] [–જાણે
કરી, ૦ને અ૦ ['કરવુ' પરથી અ૦કૃ૦]–ને લીધે,
કરીને અ૦ જુઓ કરી (૨) નામે (જેમકે દશરથ કરીને એક રાજા હતો)
કરીમ વિ૦ [અ] દયાળુ, ઉદાર
કરીર પુ૦ [સ] એક વનસ્પતિ કેરડો
કરુણ વિ૦ [સ] દયાજનક, શોકકારક (૨) પુ૦ [સ શા] અષ્ટરસમાનો એક ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પરિણામક વિ૦ 'ટ્રૅજિક', કરુણ પરિણામવાળુ ૦પ્રશસ્તિ સ્ત્રી૦ કરુણરસથી ભરેલી પ્રશસ્તિ કાવ્યનો એક પ્રકાર, 'એલીજી' ૦રસિક વિ૦ કરુણરસનુ, –વાળુ
કરુણા સ્ત્રી૦ [સ] દયા, અનુકંપા [–આણવી, –આવવી, –કરવી, –લાવવી] (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ શ્રુતિના પાંચ પ્રકારોમાનો એક (દીપ્તા, આયતા, મૃદુ, કરુણા, મધ્યા) ૦કર વિ૦ [+आकर] દયાનિધિ, દયાળુ ૦નિધિ પુ૦ દયાનો ભંડાર ૦પાત્ર વિ૦ [+पात्र] દયાયોગ્ય (૨) ન૦ દયાયોગ્ય મનુષ્ય ૦ર્દ્ર વિ૦ [+आर्द्र] કરુણાથી આર્દ્ર, દયાથી ગદ્ગદ ૦લુ, ૦ત્ત, ૦ળ(–ળુ) વિ૦ દયાળુ
કરુણાશ સ્ત્રી૦ કરુણતા
કરુણાંત વિ૦ [સ करुण+अंत] કરુણ અંતવાળુ (૨) ન૦ 'ટ્રૅજેડી' ૦ક ન૦ 'ટ્રૅજેડી'

કરુવરુ અ૦ કટકટ કરવુ તે
કરૂપ(–પુ) વિ૦ [ક+રૂપ] કદરૂપુ
કરેડું(–હું) (રે'૧) ન૦ જુઓ ખરેડુ (૨) ઘીમાની છાશ (૩) [સ કર ઉપરથી] દેવીને અપાતી વાર્ષિક ભેટ
કરેડી સ્ત્રી૦ જુઓ કળોઠી
કરેડુ વિ૦[જુઓ 'કરડુ'] ઉખ્વાદ [થાભલી
કરેડો પુ૦ [જુઓ 'કરાડો'] રેટિયાની ઊભી
કરેણ સ્ત્રી૦, –ણો પુ૦ [સ કરેણુ] એક ફૂલઝાડ. –ણું ન૦બ૦વ૦ કરેણના ફૂલ
કરેણુ(–ણુ) પુ૦[સ]હાથી (૨) સ્ત્રી૦ હાથણી
કરેપ પુ૦ [હિ કરેવ, ઇ ક્રેપ] એક જાતનુ રેશમી કાપડ – સાડી
કરેળી સ્ત્રી૦ [સ કરાલ ઉપરથી ?] મોટી ખૂમ; ચીસ (૨) ક્રોધ, ક્રોધની ઝાળ
કરૈયુ (રૈ') ન૦ ['કરો' ઉપરથી] મોભારાની બન્નેમાની કોઈ પણ એક બાજુના કરાનુ ઢાળપડતુ ચણતર
કરૈયું ન૦ સોનીનુ એક હથિયાર
કરો (રા') પુ૦ [સ કટ] ઘરની બાજુની દીવાલ
કરોચ્ય પું૦ + કોચ્ય (૨) તેતર
કરોચ્યળી સ્ત્રી૦ જુઓ કરચલી
કરોટ(–ટિ) [સં], –ટી સ્ત્રી૦ ખોપરી
કરોઠ સ્ત્રી૦ [હિ કરોંટ, કરવટ] શરીરનુ પાસુ (૨) [જુઓ 'કરોઠી'] બાધા, વ્રત
કરોઠી સ્ત્રી૦ બાધા, વ્રત [બાહુ
કરોઠું ન૦ પરંપરા, ચાલ, રિવાજ (૨) ગઠ્ઠ,
કરોડ પુ૦ [હિં, મ] કોટિ. સો લાખ ૦(–ડાધિ)પતિ પુ૦ કરોડ રૂપિયાનો આસામી – ધણી
કરોડ સ્ત્રી૦ [સ ક્રોડ] બરડાની ઊભી હાડમાળા, પૃષ્ઠવંશ (૨) બરડો ૦૨જજુ સ્ત્રી૦ કરોડમાથી પસાર થતું જાનતંતુનુ દોરડુ
કરોયલ પુ૦ [જુઓ 'કળાયલ'] મોર [ભાલ] (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ કોયલ
કરોળિયો પુ૦ [સ. કૌલિક, દે કોલિઅ] એક જીવડુ (૨) ચામડીનો એક રોગ (૩) એક વનસ્પતિ, કાગડોળિયો (૪) [જુઓ કુંગળિયો] માટીના વાસણ વેચનારો

કર્ક પુ૦ [સ] કરચલો (૨) એક રાશિ (૩) વોળો ઘોડો ૦રેખા સ્ત્રી૦ વિષુવવૃત્તની ઉત્તરે ૨૩° ૨૭' અક્ષાંશની ગોળ રેખા ૦વર્તુલ (–ળ), ૦વૃત્ત ન૦ કર્કરેખાનુ વર્તુલ –કર્કિ પુ૦ [+અર્ક] કર્કરાશિનો સૂર્ય
કર્કટ ૦ક પુ૦ [સ] જુઓ કર્ક ૧ ૨ –ટી (–ટકી) સ્ત્રી૦ કરચલી
કર્કટિ(–ટી) [સ] કાકડી
કર્કટી સ્ત્રી૦ [જુઓ કરકટી] કાકડી
કર્કર વિ૦ [સ] કઠણ (૨) પું૦ હાડકું, (ખોપરીનો) હાડકાનો ટુકડો
કર્કશ વિ૦[સ]કઠોર આકરુ (૨) કડવાબોલુ (૩) ઘાતકી, નિર્દય –શા વિ૦સ્ત્રી૦ કકાસિયણ, વઢકારી
કર્કરી(–રૂ) સ્ત્રી૦ [સ] બોરડી ['કર્ક'મા
કર્કરાંક પુ૦ [સ] કર્કરાશિનો સૂર્ય જુઓ
કર્કોટ,૦ક પું૦ [સ] (સ) નાગોનો એક નાયક
કર્ણ પુ૦ [સ] કાન (૨) [ગ] કાટખૂણા ત્રિકોણમા કાટખૂણાની સામેની બાજુ (૩) સુકાન (૪) [સ] કુંતીનો સૂર્યથી થયેલો પુત્ર ૦કટુ(–ઠોર) વિ૦ કાનને કટુ – કઠોર લાગે એવુ. ૦ક(–રૂ) પુ૦ કાનનો એક રોગ ૦ગોચર વિ૦ સંભળાય એવુ ૦ચ્છેદ પુ૦ કાન વીંધવા કે કાપવા તે ૦ધાર પુ૦ સુકાની, નેતા. ૦પટલ ન૦ કાનનો પડદો, 'ડ્રમ' ૦પાક પુ૦ કાન પાકવો તે. એક રોગ ૦પાલી સ્ત્રી૦ કાનની બૂટ ૦પ્રદેશ પું૦ કાનની આજુબાજુનો શરીરનો ભાગ ૦ફૂલ ન૦ કાનમા પહેરવાનુ ફૂલ સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણું ૦મૂલ(–ળ) ન૦ કાનના મૂળ આગળનો શરીરનો ભાગ ૦રેખા, ૦લીટી સ્ત્રી૦ જુઓ કર્ણ [ગ] ૦વેધ પુ૦ કાન વીંધવો તે ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સાભળવાની શક્તિ ૦શૂલ (–ળ) ન૦ કાનમા થતુ શૂળ – સણકો ૦સ્રાવ પું૦ કાનમાથી પરુ ઝરવુ તે –ર્ણકર્ણિ અ૦ [સ] એક કાનેથી બીજા કાને એમ કરતુ –ર્ણાટ ન૦ કાનના આકારનુ એક વાજિંત્ર
કર્ણાટ ન૦ [સ] (સ) કર્ણાટક પ્રાત (૨) એક વનસ્પતિ (૩) જુઓ 'કર્ણ'મા

કર્ણાટક પુ૦, ન૦ (સ) દક્ષિણ હિંદુસ્તાનનો એક પ્રાંત –શ્રી વિ૦ કર્ણાટકનું, તે સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ કર્ણાટકની સ્ત્રી

કર્ણાસ્થિ ન૦[સ]કાનનું અને કર્ણપ્રદેશનું હાડકું

કર્ણિકા સ્ત્રી૦ [સ] કળી, બીજકોશ (૨) હાથીની સૂંઢની અણી (૩) વચલી આગળી (૪) લેખણ

કર્ણિકાર પુ૦ [સ] એક ફૂલઝાડ, કનેર

કર્ણિની સ્ત્રી૦ [સ] ગર્ભાશયનો એક રોગ

કર્ણેન્દ્રિય સ્ત્રી૦ [સ] સાંભળવાની ઇંદ્રિય, કાન

કર્ણેપિકર્ણ(–ર્ણિ) અ૦ [સં] જુઓ કર્ણકર્ણિ

કર્તરી સ્ત્રી૦ [સ] કાપવા માટે બેધારું તીક્ષ્ણ દાંત કે દાતાવાળું (૨) ન૦ એક પ્રકારનું પ્રાણી

કર્તન ન૦ [સ] કાપવું કે કાતરવું તે (૨) કાતવું તે

કર્તરિપ્રયોગ પુ૦ [સ] જેમાં ક્રિયાપદ કર્તા પ્રમાણે જાતિ અને વચન લેતું હોય તેવો પ્રયોગ [વ્યા]

કર્તરી સ્ત્રી૦ [સ] કાતર

કર્ત(–ર્ત્ત)વ્ય વિ૦ [સ] કરવા યોગ્ય, કરવાનું (૨) ન૦ કામ: કર્મ (૩) ફરજ (૪) વર્તન ૦તા સ્ત્રી૦ કર્તવ્યબુદ્ધિ ૦ધુરા સ્ત્રી૦ કર્તવ્યની ઝૂંસરી ૦નિષ્ઠ વિ૦ કર્તવ્યપરાયણ ૦નિષ્ઠતા, ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ કર્તવ્યમાં નિષ્ઠા, કર્તવ્યપરાયણતા ૦પરાયણ વિ૦ પોતાના કર્તવ્યોમાં પગાયણ – મંડ્યું રહેનાર ૦પરાયણતા સ્ત્રી૦ ૦પાલન ન૦ કર્તવ્યનું પાલન ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ કર્તવ્યની ભાવના કે સમજ ૦ભાન ન૦ કર્તવ્યનું ભાન ભૂમિતિ સ્ત્રી૦ (ગ) 'પ્રેક્ટિકલ જ્યોમેટ્રી'

કર્તા(–ર્ત્તા) વિ૦ [સ] કરનાર, બનાવનારું (૨) પુ૦ કરનાર –બનાવનાર માણસ, રચયિતા ૦હર્તા(–ર્ત્તા) પુ૦ સરજનાર અને નાશ કરનાર (ઈશ્વર) (૨) સર્વોપરી સત્તા ચલાવનાર પુરુષ, મુખ્ય ધણી –તારિ પુ૦ કિર્તાર, સ્રષ્ટા

કર્તૃ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ] જુઓ કર્તા ૦ત્વ ન૦ કરવાની –રચવાની શક્તિ (૨) કર્તાપણું ૦ત્વશક્તિ સ્ત્રી૦ ૦વાચ્ય વિ૦ [વ્યા] જેમાં કર્તાનું પ્રાધાન્ય હોય એવું (વાક્ય)

કર્ત્તવ્ય, ૦તા, ૦ધુરા, ૦નિષ્ઠ, ૦નિષ્ઠતા, ૦નિષ્ઠા, ૦પરાયણ, ૦પરાયણતા, ૦બુદ્ધિ, ૦પાલન, ૦ભાન ન૦ જુઓ 'કર્તવ્ય'માં

કર્ત્તા વિ૦ (૨) પુ૦, ૦હર્ત્તા પુ૦ [સ] જુઓ 'કર્તા'માં –ર્ત્રી સ્ત્રી૦ કર્તાનું સ્ત્રીલિંગ

કર્દમ પુ૦ [સ.] કાદવ, કીચડ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ કાદવવાળી જમીન [જૂનો ગાભો

કર્પટ ન૦ [સ] કાપડ કપડું (૨) ચીંથરું; કર્પૂર ન૦ [સ] બોપરી (૨) કપૂરું કપૂર, ઠીકરું [(૨) ઠીકરી

કર્પરી સ્ત્રી૦ [સ] એક ઔષધિ બાપરિયું

કર્પાસ પુ૦ [સં] કપાસનું ઝાડ (૨) કપાસ

કર્પૂર ન૦ [સ] કપૂર

કર્બુર વિ૦ [સ] કાબરચીતરું

કર્મ ન૦ [સ] ક્રિયા, કાર્ય, કામ (૨) પ્રવૃત્તિ; ધંધો ઉદા૦ વૈશ્યકર્મ (૩) આચરણ, ધર્મ-કર્મ (નિત્યાદિ) (૪) [લા] કરમ, નસીબ, પૂર્વજન્મના કર્મ (૫) કર્તવ્ય (૬) કુકર્મ, પાપ (૭) જેની ઉપર ક્રિયા થતી હોય તે (વ્યા) [–બાંધવાં,–બંધાવાં = જેમનું સારું માઠું ફળ ભોગવવું પડે તેવા કર્મ કરવા કર્મના ભોગ પુ૦ બ૦વ૦ દૈવયોગ, પ્રારબ્ધ કર્મનાં કાળા, –ના કુહાડા ન૦ બ૦વ૦ નસીબના બૂડા લેખ] ૦કથા સ્ત્રી૦ જુઓ કરમકથા ૦કપાટ ન૦ નસીબનું બારણું ૦કર વિ૦ કર્મ કરનાર (૨) પુ૦ કામ કરનાર મજૂર ૦કર્તા પુ૦ કર્મરૂપ કર્તા (વ્યા) ૦કઠા(–ઢા) વિ૦ + મરજીમાં આવે ત્યાં પગલું ભરીને બોદાવતા જેનાથી સોનામહોરોની કઠા નીકળે તેવું (માણસ) ૦કાર(–રી) પુ૦ કામ કરનાર, કાર્યકર્તા (૨) મજૂર (૩) કારીગર (૪) લુહાર (૫) બળદ ૦કાંડ ન૦ ધર્મ ક્રિયાઓ અને ધર્મકર્મોને લગતો વેદનો ભાગ (૨) એમાં બતાવેલી વાર્મિક ક્રિયાઓ અને કર્મો ૦કાંડી વિ૦ કર્મકાંડને અનુસરનાર ૦કૂટ સ્ત્રી૦ કર્મકાંડી કંડાકૂટ ૦કૌશલ ન૦ કામ કરવામાં કુશળતા ૦ક્ષેત્ર ન૦ કર્મભૂમિ (ભારતવર્ષ) ૦ગતિ સ્ત્રી૦ કર્મની ગતિ, નસીબ ૦ચંડાળ પુ૦ કર્મનો ચંડાળ;

અધર્મી, દુરાચારી ૦ચોર વિ૦ (૨) પું૦ કામમા ચોરદાનતનું ૦જ વિ૦ કર્મમાથી નીપજેલું (૨) પુ૦ કળિયુગ (૩) વડ ૦ઠ આહ્નિકકર્મમા યુક્ત કર્મનિષ્ઠ (૨) કર્મ-કુશળ (૩) બાહ્ય આચારમા આગ્રહી ૦ઠતા સ્ત્રી૦ ૦તત્ર ન૦ કર્મનું તત્ર ૦દંડ પુ૦ કર્મની સજા ૦દોષ પુ૦ કર્મનો દોષ–ભૂલ (૨) કર્મનુ માઠું પરિણામ (૩) પાપ, દુર્ગુણ ૦ધારય પુ૦ [વ્યા] જે તત્પુરુષ સમાસમા બન્ને પદો સમાનાધિકરણ હોય તે સમાસ ઉદા. મહાગજ ૦નિષ્ઠ વિ૦ કર્મકાંડમા આસ્થાવાળું–યુક્ત(૨)કર્તવ્યપરાયણ ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ પોતાના કર્મોમા અથવા શાસ્ત્રવિહિત કર્મોમા નિષ્ઠા ૦ન્યાસ પુ૦ કર્મ ઈશ્વરને અર્પણ કરી દેવા તે ૦પાક પુ૦ કર્મનું પાકવુ તે, કર્મફળ ૦પાશ પુ૦ કર્મબંધન. ૦ફલ(–ળ) ન૦ કર્મનુ ફળ–પરિણામ ૦બાધ પુ૦ કર્મનો બાધ–દોષ ૦બંધ પુ૦ કર્મનુ બંધન ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ કર્મ કરવાનું ક્ષેત્ર (૨) ધર્મકર્મ કરવાનો દેશ (ભારતવર્ષનુ એક વિશેષણ) ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ કર્તવ્યકર્મથી ભ્રષ્ટ–વિમુખ થયેલુ ૦માર્ગ પુ૦ કર્તવ્યકર્મથી અથવા કર્મકાંડને અનુસરવાથી મોક્ષ મેળવવાનો માર્ગ ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ કર્મની ક્રિલસૂત્રી, કર્મ સંબંધી વિચારણા (૨) પૂર્વમીમાસા ૦યોગ પુ૦ કર્મ-માર્ગની સાધના (૨) નસીબનો જોગ ૦યોગી પુ૦ કર્મયોગનો સાધક ૦રેખા સ્ત્રી૦ ભાવિસૂચક રેખા–આંકો (૨) નસીબ ૦વત્તા સ્ત્રી૦ [સ વત્+તા] કર્મ કરનારા હોવુ તે ૦વશ વિ૦ નસીબને આધીન એવુ ૦વાદ પુ૦ કર્મને લગતો વાદ (૨) પ્રારબ્ધવાદ, દૈવવાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ કર્મવાદમા માનનાર ૦વિપાક પુ૦ કર્મપાક ૦વીર વિ૦ કર્તવ્ય કર્મ કરવામા વીર — બહાદુર(૨)પુ૦એવો માણસ ૦વ્યતિહાર પુ૦ ક્રિયાનુ સામસામે થવુ તે (૨) [વ્યા] સમાસની એક જાત ઉદા૦ મુક્કા-મુક્કી ૦વ્યતિહારવાચક વિ૦કર્મવ્યતિહાર બતાવનારુ ૦શીલ વિ૦ પ્રવૃત્તિશીલ, ઉદ્યમી ૦સંગ પુ૦ સાંસારિક કર્મો અને તેના ફળો પ્રત્યેની આસક્તિ ૦સંજોગ પુ૦ ભાવિનો યોગ, નસીબનો તાકડો ૦સંન્યાસ પુ૦કર્મનો ત્યાગ (૨) કર્મફળનો ત્યાગ. ૦સંન્યાસી પુ૦ કર્મસન્યાસ કરનાર ૦સાક્ષી પુ૦ કર્મને જોનાર પુરુષ (૨) કર્મના પરિપાકનો અનુભવ લેનાર પુરુષ ૦સાધન ન૦ કર્મ સિદ્ધ કરવા જરૂરી સાધન ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ કર્મફળની પ્રાપ્તિ(૨)કાર્યમા સફળતા ૦સ્થાન ન૦ કાર્યાલય, કામધંધો કરવાની જગા. ૦હીણ(–ણુ) વિ૦ અભાગિયું, કમનસીબ –ર્મતીત વિ૦ [+ અતીત] કર્મથી અતીત–પર –ર્માધિકાર પુ૦[+અધિકાર] ધર્મકર્મનો અધિકાર–યોગ્યતા –ર્માધીન વિ૦[+અધીન] કર્મવશ, દૈવાધીન –ર્માનુરૂપ વિ૦[+અનુરૂપ] કર્મને અનુરૂપ, જેવા કર્મ કર્યા હોય એ પ્રમાણેનુ, નસીબ પ્રમાણેનુ –ર્માનુષ્ઠાન ન૦ [+અનુષ્ઠાન] પોતાના કર્મધર્મ કરવા તે –ર્માનુસાર અ૦ [+ અનુસાર] કર્મને અનુસરીને –ર્માનુસારી વિ૦ કર્મને અનુસરતુ. –ર્માંતર ન૦ [+ અંતર] શુભ કાર્યમા અને ખાસ કરીને અધરણીમા વિધિયુક્ત જે કર્મ ગોર કરાવે છે તે (૨) બીજુ કામ (૩)યજ્ઞાદિ ધર્મવિધિ બંધ હોય ત્યારનો નવગ્રહનો વખત

કર્મણિ વિ૦[સ] (વ્યા) કર્મ પ્રમાણે ગતિવચન ધ૦ લેનારુ ૦દ્વિતીયા સ્ત્રી૦કર્મ અર્થે વપરાતી બીજી વિભક્તિ ૦પ્રયોગ પુ૦ જેમા કર્મ પ્રમાણે ક્રિયાપદ ગતિ અને વચન લેતું હોય એવો પ્રયોગ ૦વાચ્ય વિ૦ કર્મ પ્રમાણે ગતિ અને વચન લેનાર

કર્મણ્ય સ્ત્રી૦ [સ] મનોરંજન

કર્મણ્ય વિ૦ [સ] કુશળ, હોશિયાર (૨) ન૦ ઉદ્યોગ પ્રવૃત્તિ ૦તા સ્ત્રી૦ કુશળતા

કર્મરી સ્ત્રી૦ [સ] એક વનસ્પતિ, વજ્રલોચન

કર્મિષ્ઠ વિ૦ [સ] કર્મ કરવા પર પ્રીતિવાળુ (૨) કાર્યકુશળ

કર્મી વિ૦ [સ] નસીબદાર (૨) ઉદ્યોગી

કર્મેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [સ] સ્થૂળ કામો કરવાની ઇંદ્રિય (જુઓ 'ઇંદ્રિય'મા)

કર્વનક ન૦ એક પક્ષી

કર્ષ પુ૦ [સ] એક પ્રાચીન તોલ (૨) એંચાણ ૦ક વિ૦ [સ] એંચે–આકર્ષે એવું (૨) પુ૦ એહૂન ૦ણ ન૦ [સ.] એંચ, એંચી (૨) એંચ તાણ (૩) આકર્ષણ [(૨) પું૦ એહૂન

કર્ષી વિ૦ [સ] એંચનારુ (સમાસમા જ ને)

કલ પુ૦ [સ.] એક અવાજ, ગુંજન (૨) કળા, માત્રા (પિંગળ) ૦કલ પુ૦ પક્ષીઓનો કલરવ (૨) ગુંજારવ (૩) કલબલ, મનુષ્ય યા પશુપક્ષીઓનો મિશ્ર ધ્વનિ ૦રવ પુ૦ મધુર ધ્વનિ (બાસ કરીને પખીઓનો)

કલ(–ળ)કલ(–ળ)વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કકળવું

કલકલાટ પુ૦ [સ કલ્ ઉપરથી] ઘોંઘાટ

કલકલા(–ળા)ણ ન૦ જુઓ કકલાણ

કલકલિયો પુ૦ એક પક્ષી ૦કોરિયો પુ૦ એક પક્ષી

કલકલાણ ન૦ જુઓ કકલાણ

કલકો પુ૦[સ કલ્ ઉપરથી] ઘોંઘાટ,શોરબકોર

કલખણુ વિ૦[જુઓ કુલક્ષણુ]અપલક્ષણવાળુ

કલખાપરી સ્ત્રી૦, –રો પું૦ [સ કલ્ય+ ખર્પર, ન] પકવેલી અથવા બાળેલી માટીની એક ઔષધિ (૨) જસતનો એક ક્ષાર

કલખ્ખણ ન૦ જુઓ કુલક્ષણ

કલગી સ્ત્રી૦ [તુર્કી] મુગટ અથવા મસ્તક પર મૂકવાનો એક શણગાર; મોરની (૨) કૂકડાનો ગોટો (૩) એક શાસ્ત્રીય લાવણી ૦દાર વિ૦ [ફા] કલગીવાળુ

કલગેર (ગે ?) સ્ત્રી૦ [કલગીદાર ?] એક કીમતી રેશમી વસ્ત્ર, બાટ

કલ(–ળ)જુગ પુ૦ જુઓ કળિયુગ

કલ(–ળ)ણ ન૦ ['કળવું ' ઉપરથી] કળી – ઊતરી જવાય એવી પાણીપોચી કાદવની જગા

કલત્ર ન૦ [સ] વહુ, પત્ની

કલદાર વિ૦ [કલા+દાર] હુન્નર – કળાવાળું (૨) [હિ, મ.] અંગ્રેજી ચલણનુ (નાણું)

કલન ન૦ [સ] કળી જવુ – સમજવુ તે (૨) પકડવુ – ઝાલવુ તે (૩) ગર્ભવાન થયા પછીની ગર્ભની શરૂઆતની સ્થિતિ, 'ઝાઇગોટ'

કલના સ્ત્રી૦ [સ] સમજણ, ગ્રહણ (૨) અડસટ્ટો (૩) પિછાન

કલપ(–ક) પુ૦ [અ કલ્ફ=મોં પર પહેરવા રાખ] વાળ રંગવાની એક અનાવટ

કલપવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. કલ્? લપ્? કે ગુ કલ્પાત ઉપરથી ?] ઝૂરવુ (૨) રહેવુ કલ્પાત કરવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ [સ કલ્પ્ ઉપરથી] સારવુ (શ્રાદ્ધ), મરનાર વાસ્તે પુણ્ય કરવુ કરપવું

કલપાંત પુ૦, ન૦ + જુઓ કલ્પાત

કલફત ન૦ [અ] વહાણના પાટિયા બરાબર બેસાડી કથાય હવા કે પાણી પેસી ન શકે એવુ કરવાની ક્રિયા

કલબલ સ્ત્રી૦ [સ કલ્ ઉપરથી] વાતચીતથી થતો આછો ઘોંઘાટ; શોરબકોર (૨) ન સમજાય તેવુ બોલવુ તે –લાટ પુ૦ ઘોંઘાટ, શોરબકોર

કલમ સ્ત્રી૦ [અ, સ] લેખણ (૨) દસ્તુર (૩) ચિત્રકારની પીંછી (૪) [લા] લેખનશક્તિ, ચીતરવાની છટા (૫) કલમની પેઠે ત્રાસી કાપીને રોપવાને કરતી ઝાડની ડાળી (૬) કંડિકા, લખાણમા પડેલો ક્રમિક ભાગ (જેમ કે, કાયદાની કલમ) (૭) કરારની શરત (૮) [લા] ભાષા કે લિપિ ઉદા૦ ત્રણ કલમ જાણનાર [–કપાવી = આબરૂ જવી (૨) બરતરફ થવુ –કરવી = સાગ જાતના ઝાડની ડાળી બીજા ઝાડ ઉપર બાંધવી (૨) લાબી ડાળીને જમીનમા દાબવી, જેથી ત્યા મૂળ નાખી નવો છોડ તૈયાર થાય –કરવું = કાપી નાખવુ, ખંડિત કરવુ –કાપવી = લેખણમા કાપ મૂકવો (૨) બરતરફ થવુ –ઘડવી = લખવા માટે છોલીને તૈયાર કરવી. –ચાલવી, –ચલાવવી = વગર રોકાયે સારી રીતે લખાવુ, લખવુ –રોપવી = કલમ કરેલી ડાળી જમીનમા વાવવી –લાગવી = (કાયદાની કલમ) લાગુ પડવી – થવી, તે પ્રમાણે કામ થવુ] ૦કશ વિ૦ [ફા] લેખણ વાપરી જાણનાર (૨) પું૦ લહિયો (૩) લેખક, કુશળ લેખક, મુસદ્દી ૦કશી સ્ત્રી૦ કલમ વાપરવી તે, મુદ્દા છટાદાર લખાણ કરવુ તે. ૦કસાઈ પુ૦ કંજોર લેખક ૦ખોર વિ૦ ખૂબ લખનાર ૦તરાશ પુ૦ [ફા] કલમ ઘડવાનો ચપ્પુ (૨) કલમ ઘડનાર આદમી ૦બાંસ વિ૦

કલમની માફક ત્રાસુ ૦દાન(-નિયુ) ન૦ કલમ રાખવાની ભૂગળી -પેટી ૦બ૦ દી સ્ત્રી૦ કલમવાર -પેરા પાડીને કરેલુ ચોક્કસ લખાણ (૨) ટાચ, જોકી (૩) જરૂર કરેલી વસ્તુઓની યાદી (૪) કોઈ પણ ભાગની વ્યવસ્થા કે કામ-કાજનુ ચોગ્ણ બતાવતી તપસીલ (૫) કોલકરાર, શરત ૦બાજ વિ૦ કલમ વાપરવામા કુશળ. ૦વાર અ૦ દરેક કલમ -કરારના ક્રમથી કે તે પ્રમાણે -મી વિ૦ કલમ કરીને ઉગાડેલુ (ઝાડ)

કલમલડો, કલમલો પુ૦ કમ્મલડો (?)

કલમી પુ૦ [સ પ્રા. કલ્મ] એક જાતના ચોખા (૨) વિ૦ જુઓ 'કલમ'મા

કલમી, ૦ન સ્ત્રી૦ વહાણની ડોલકાઠી, નાનો સઢ

કલમેશરીફ પુ૦ જુઓ કલામેશરીફ, કુરાન, કલ્મેશરીફ

કલમો પુ૦ [અ.] કુરાનનુ મૂળ સૂત્ર -ફરમાન, ઇસ્લામનુ દીક્ષા વાકય [-પઢવો=(વિવિસર કલમો બોલીને) મુસલમાન થવુ]

કલરવ પું૦ [સ] મધુર ધ્વનિ, જુઓ 'કલ'મા

કલરોળ પુ૦ ઘોંઘાટ, મોટો કલબલાટ (૨) કલરવ, મધુર અવાજનો સમુદાય

કલવવું સ૦ક્રિ૦ પીજવવુ

કલવાર સ્ત્રી૦ ડૂધિયા સોપારી

કલવું સ૦ક્રિ૦ [સ કલ્] કળવુ, સમજવુ

કલવો પું૦ [સ કલ્યવર્ત, પ્રા કલ્લવત્ત] કવલ, કોળિયો (૨) પરણવા આવેલા વરને ઊધલતા પહેલા કન્યાપક્ષ તરફથી મોકલાતો કાચો કસાર -ખાવાનુ

કલશ વિ૦ [સ] કળશ, લોટો (૨) દહેરા ઉપર મુકાતુ ઘડાના આકારનુ ધાતુ કે છોતુ શિખર -ટોચ [મધુર શોર

કલશોર પું૦ [સં કલ+ફા. શોર] કલરવ,

કલહ પુ૦ [સ] કજિયો કંકાસ, લડાઈ ૦પ્રિય વિ૦ કલહ જેને વહાલો છે એવુ -હાંતરિતા વિ૦સ્ત્રી૦ [+અંતરિતા] ધણી સાથે કલહ કરી ઇસણુ લઈ બેઠેલી (સ્ત્રી) (૨) પતિનો અનાદર કરી જિસાયા પછી શોક કરતી(નાયિકા)[ન શા]

કલહંસ પું૦ [સ] હંસ (૨) એક છંદ

કલંક ન૦ [સ] ડાઘ, લાછન, ખુડ્ડો (૨) આગ [-ઉતારવું, -ધોઈ નાખવું=આળ-બદનામી દૂર કરવા -ચડવુ, -ચોટવું, -બેસવું, -લાગવું=લાછન લાગવુ] -કિત વિ૦ [સ] કલંકવાળુ. કલંક પામેલુ -કિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] કલંકવાળી -ઙી વિ૦ કલંકવાળુ (૨) પુ૦ ચંદ્ર [અવતાર

કલંકી, -ગી પુ૦ [સ કલ્કી] જુઓ કલ્કી-

કલંઠ વિ૦+જુઓ કલાહ

કલંદર પુ૦ [અ] એક જાતનો ફકીર (૨) નિસ્પૃહ માણસ (૩) મદારી (૪) વણસંસ્કારી આદમી

કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સ] કોઈ પણ વસ્તુનો એક ભાગ (૨) ચંદ્રનો સોળમો ભાગ (૩) 'મિનિટ', ડિગ્રીનો સાઠમો ભાગ (૪) કાલમાન (૫) યુક્તિ, હિકમત (૬) હુન્નર, કસબ (૭) સૌંદર્ય યુક્ત રચના કે તેવી હિકમત ૦કાર પુ૦ કલાયુક્ત રચના કરનારો પુરુષ (કવિ, ચિત્રકાર, શિલ્પી ઇત્યાદિ) ૦કૌશલ્ય ન૦ કળાની આવડત -હોશિયારી (૨) હુન્નર ઉદ્યોગની આવડત ૦ધર પુ૦ મોર (૨) ચંદ્ર (૩) કલાકાર ૦નાથ પુ૦ ચંદ્ર ૦નિધિ પું૦ જુઓ કલાધર ૦ભેદ પુ૦ ઉચ્ચારણના કાલમાનને આધારે રચાતુ પદ કે પ્રબંધ વગેરેનો વર્ગ ૦ભવન ન૦ હુન્નર કળાની શાળા ૦ભંડાર ન૦ કલાકૃતિઓનો ભંડાર કે સંગ્રહસ્થાન ૦રસ પુ૦ કલાનો રસ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ કળા-કૃતિ વાળી (૨) નૃત્યાદિ કળા જાણનારી (૩) સ્ત્રી૦ એક વીણા ૦વંત વિ૦ કલા જાણનાર. ૦વંતી વિ૦ સ્ત્રી૦ નૃત્યાદિ કળા જાણનારી ૦વાન વિ૦ કળા જાણનાર -કળાવાળુ (૨) પુ૦ ચંદ્ર ૦વિધાન ન૦ કલાની રચના -સર્જન ૦વિધાયક વિ૦ કલાવિદ્વાન કુશળ

કલાઈ સ્ત્રી૦ [સ કલાચિકા, પ્રા કલાઇઆ=કોણીથી કાંડા બેટલો હાથ હિં કલાઈ=કાંડુ] મગદળ-જોડીની એક કસરત

કલાઈ સ્ત્રી૦ [અ] એક ધાતુ (૨) વાસણ પર ચડાવાતુ કલાઈનુ પાતળુ પડ [-કરાવવી=

[લા.] બગ વાળ મૂડાવી માથુ કલાઈ કરાવ્યા જેવુ કરવુ] ૦ગરો, ૦ગાર(–રો), ૦વાળો પુ૦ વાસણની કલાઈ કરનારો ૦સફેતો (–દો) પુ૦ કલાઈની ગમ

કલાક પુ૦ [ઙ ક્લૉક ઉપરથી ? મ] ૬૦ મિનિટ જેટલો સમય ૦ઘડિયાળ સ્ત્રી૦ રેતી ભરવા પરથી સમય જોવાની ઘડીયાળનુ યંત્ર

કલા(–ળા)કાર પુ૦ [સ] જુઓ 'કલા'માં

કલાચુ વિ૦ [ક+લાગ] સારા લાગ–ભાગ વગરનુ કરેલુ

કલા(–લે)કુ (લા', લે') ન૦ જુઓ કલેકુ –ડી સ્ત્રી૦ નાનુ કલાકુ

કલાદ પુ૦ [સ] સોની [જુઓ 'કલા'માં

કલા(–ળા) ૦ઘર, ૦ભાજન, ૦નિધિ [સ]

કલાપ પુ૦ [સ] સમૂહ (૨) ભેગના પીછાનો સમૂહ (૩) ભાથો (તીરનો) (૪) ઘરેણુ (૫) સ્થાન (૬) ચક્ર –પી પુ૦ [સ] મોર

કલાપીટ સ્ત્રી૦ [સ કલ + પીટ (પીઠવુ)] ગોરબોર (૨) રડારોળ

કલા(–ળા)બંધ પું૦ [સ] જુઓ 'કલા'માં

કલાકૂલ ન૦ [સ કર્ણ+કૂલ ?] કાનનુ એક ઘરેણુ, કોકરવુ

કલાભૂત પુ૦ [ફા કલ્લાનતૂન] કસબ, સોનેરી અથવા રૂપેરી તારની વીંટેલો રેશમનો તાર

કલાબો પુ૦ [અ. કુલાવહ્] માથાનો કાપ (૨) બે છેડા સાવવા વચ્ચે નખાતી લોઢાની કડી

કલાભવન, કલાભંડાર જુઓ 'કલા'માં

કલામ સ્ત્રી૦ [અ] વાણી, વાક્ય, શબ્દ (૨) કડી, કકરો (૩) લખાણ

કલામે શરીફ પુ૦ [ફા] કુરાન

કલાર (લા') પુ૦; ન૦ [જેમકે બોડિયો કલાર] એક વનસ્પતિ

કલાલ પુ૦ [સ પ્રા કલ્લાલ, સ કલ્યપાલ] દારૂનો દુકાનદાર ૦ખાનું ન૦ દારૂનુ પીઠું (૨) [લા] વ્યસનીઓને ભેગા થવાનુ બંડાયુ ૦ણ (–ણી) સ્ત્રી૦ કલાલની સ્ત્રી –ણી સ્ત્રી૦ કલાલનો – દારૂ વેચવાનો ધંધો

કલા(–ળા)વતી [સ]જુઓ 'કલા'માં [પડાવવુ

કલાવવું, ૦પડાવવુ સ૦ ક્રિ૦ કળવી સમજાવવુ, કલાંકલાં અ૦ [સ ક્રમ્ ઉપરથી ?] સંપૂર્ણ ખીલેલુ હોય એમ

કલાહ વિ૦ [ક + લાઠ] લાઠ, તોફાની અને લુચ્ચુ

કલાંડી સ્ત્રી૦ પાંખળી (૨) બાજુ, કોર

કલિ(–ળિ) પુ૦ [સ] ટંટો; કજિયો (૨) લડાઈ, યુદ્ધ (૩) કળિયુગ (૪) [સ] કળિયુગનો અધિષ્ઠાતા પુરુષ–અસુર (૫) [લા] બાપની બુદ્ધિ ૦કાલ(–ળ) પુ૦ કળિયુગનો સમય, ૦મલ પુ૦ કલિનો મેલ–અઘમ અસુર, પાપ ૦યુગ પુ૦ ચાર યુગમાનો છેલ્લો યુગ, અધર્મનો સમય (જુઓ યુગ)

કલિકા સ્ત્રી૦ [સ] અણખીલેલુ ફૂલ, કળી

કલિત વિ૦[સ] કળાયેલુ, જાણેલુ, સમજાયેલું

કલિલ વિ૦ [સં] –થી ઢંકાયેલુ; –થી ભરેલુ (૨) મિશ્રિત (૩) અભેદ્ય (૪) ગહન (૫) ન૦ ગોટાળો

કલિંગ ન૦ [સ] એક પક્ષી (૨) પુ૦ (સ) પ્રાચીન ભારતનો એક પ્રાંત, ઓરિસ્સા

કલિં(–ળિં)ગડ(–ડું) ન૦ [સ કર્લિંગ] કાલિંગડુ તડબૂચ

કલિંદ પુ૦ [સ] (સ) એક પર્વત (૨) સૂર્ય (૩) એક વનસ્પતિ ૦કન્યા સ્ત્રી૦ (સ) યમુના, કાલિંદી

કલુષ વિ૦ [સં] કાદવવાળુ, મેલુ, ગંદુ (૨) દુષ્ટ, ખાતકી (૩) પાપી (૪) ન૦ કાદવ, મળ (૫) પાપ –ષિત વિ૦ જુઓ કલુષ (૨) કચવાયેલુ, ગિંજાયેલુ [અમલદાર

કલેક્ટર પુ૦ [ઙ] જિલ્લાનો વડો મહેસૂલી

કલેજું ન૦ [સં કાલેય, પ્રા કાલિજ્જ] પિત્ત ઉત્પન્ન કરનારો અને શિરાઓમાનુ લોહી સાફ કરનારો એક મોટો આમલ અવયવ, કાળજુ (૨)[લા] હૃદય(૩)મન, આંતરું

કલેડી સ્ત્રી૦ [કે કાહ્લી ? જુઓ કલોડી] કલોડી, એકે વેતર ન થયેલી ગાય કે ભેંસ

કલેડી (લે') સ્ત્રી૦ [ઙ કાહ્લ્લી] નાનુ કલેકુ, –કુ ન૦ જેટલા જોકવાનુ ગાણુ – ડીકુ

કલેવર ન૦ [સં] શરીર, બોળિયુ

કલેસર ન૦ એક પક્ષી

કલેંદુ પુ૦ [સ] બીજનો ચંદ્રમા

કલો(–ળો) (લો', ળો') પુ૰[મ. कल्हो,–ल्हो] જુઓ કલહ (૫)
કલોચડી સ્ત્રી૰ જુઓ કરચલી કરોચલી
કલોહું ન૰ જુઓ કરોહું [ગાય, કલેડી
કલોડી (લો') સ્ત્રી૰[કે. कल्होडी] વાછડી, નાની
કલોપનતા સ્ત્રી૰ [સ कलन्उपनता ? હિં] મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત)
કલોલ પું૰ જુઓ કલ્લોલ
કલોંજી સ્ત્રી૰ [હિં कलौंजी] કાળીજીરી
કલ્ક વિ૰[સં.] પાપી (૨) પુ૰ પાપ (૩) કલંક, કેતરપિંડી (૪) કીચડ, કચરો (૫) વાટીને બનાવેલો લોદો, લૂગદી (ઔષધ વગેરેની) (૬) દાનનો મેલ [છેલ્લો અવતાર
કલ્કિ(–લ્કી) પુ૰ [સ] વિષ્ણુનો દશમો અને
કલ્પ પુ૰ [સ] બ્રહ્માનો એક દહાડો, અર્થાત્ ૪,૩૨૦,૦૦૦,૦૦૦ વર્ષોનો સમય (૨) ધર્મકર્મનો વિધિ (૩) વિહિત વિકલ્પ (૪) આચાર (૫) એક વેદાંગ, જેમાં યજ્ઞક્રિયા ઇત્યાદિનો ઉપદેશ છે (૬)સંકલ્પ (૭) અભિપ્રાય (૮) શબ્દને અંતે 'જેવું, સદૃશ'ના અર્થમાં (ઉદા૰ દ્વીપકલ્પ). ૦ક પુ૰ કલ્પના કરનાર, શોધક ૦કર્તા સ્ત્રી૰ ૦તરુ, ૦દ્રુમ ન૰ કલ્પવૃક્ષ ૦ન ન૰ કલ્પવું તે ૦ના સ્ત્રી૰ નવું ચિંતવી કે ઉપજાવી કાઢવાની શક્તિ (૨) હરેક વાતની મનમાં જે પ્રથમ રચના થાય તે (૩) ધારણા, ખ્યાલ (૪) તરંગ, ઝુકો ૦નાચિત્ર ન૰ કલ્પના વડે ખડું કરેલું ચિત્ર ૦નાબળ(–ળ) ન૰ કલ્પનાનું બળ ૦નાવાદ પું૰ કળા એ અનુભવ કરેલી કલ્પના છે એવો વાદ ૦નાશક્તિ સ્ત્રી૰ નવું ચિંતવી કે ઉપજાવી કાઢવાની શક્તિ. ૦નાશીલ વિ૰ કલ્પના કરવાના વલણ–સ્વભાવવાળું ૦નાસૃષ્ટિ સ્ત્રી૰ કલ્પનાની સૃષ્ટિ,મનોરાજ્ય ૦નીય વિ૰ કલ્પી શકાય એવું ૦લતા સ્ત્રી૰ કલ્પવૃક્ષ ૦વું સ૰ક્રિ૰ કલ્પના કરવી.૦વૃક્ષ ન૰ નીચે બેસનાર જેનો સંકલ્પ કરે તે વસ્તુ આપનારું સ્વર્ગમાનું એક કાલ્પનિક ઝાડ ૦સૂત્ર ન૰ વૈદિક કર્મોના વિધિઓનું શાસ્ત્ર,એક વેદાંગ(૨) [જૈન] સાધુઓના આચાર વર્ણવતું ધર્મપુસ્તક. –ન્ત પુ૰ કલ્પનો અંત,જગતનો પ્રલયકાળ (૨) ન૰ બ્રહ્મરોળ, અતિશય દુઃખ –શોક દુઃખ તે –ક્લિપ્ત વિ૰ [સં.] કલ્પેલું, (૨) ઘડેલું, ખોટું (૩)ન૰ કલ્પેલ વસ્તુ, કલ્પના યુક્તિ –ક્ષ્ય વિ૰ [સં.] કલ્પનામાં આવે એવું
કલ્મષ પુ૰, ન૰[સ] મેલ,કાળાશ (૨) પાપ (૩) [સ] એક નરક [કલમેશરી
કલ્મેશરી પુ૰ [અ कल्लामेशरीफ] દુઃખ.
કલ્યાણ ન૰ [સ] સુખ,આબાદી(૨)શ્રેય કુશળ (૩) પુ૰ એક રાગ ૦કર વિ૰ કલ્યાણ કરે એવું ૦કર્તા વિ૰ (૨)પું૰ જુઓ કલ્યાણકારી ૦કારી વિ૰ કલ્યાણ કરે એવું (૨) પુ૰ કલ્યાણ કરનાર પુરુષ ૦મૂર્તિ(–ર્ત્તિ) વિ૰ કલ્યાણની મૂર્તિ જેવું (૨) સ્ત્રી૰ કલ્યાણરૂપ –કલ્યાણની મૂર્તિ –ણી સ્ત્રી૰ કલ્યાણ કરનારી દેવી (૨) સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી [આશીર્વાદ
કલ્યાણમસ્તુ [સ] 'કલ્યાણ થાઓ' એવો
કલ્લા પુ૰બ૰વ૰[ફા =જડબું ગલોહું,ન.]ગાલ લમણા ઉપરના વાળ (ચોળિયાથી બુઢ્ઢા)
કલ્લી સ્ત્રી૰ [જુઓ કડલી,–લુ]હાથના કાંડાનું એક ઘરેણું –લ્લું ન૰ સ્ત્રીના પગનું એક ઘરેણું
કલ્લી સ્ત્રી૰ નાનો કલ્લો(૨) હાથની આંગળીઓ વડે (ચોતિયા કે સાડી જેવા કપડાને વાળીને મૂકવા માટે) કરાતી ગડી [–કરવી, –પાડવી=તેમ ગડી કરી કપડું બે ભાગ લપેટવું–વાળવું]–લ્લો પુ૰ (ઘાસ ઇ૰નો) હાથમાં માય એટલો. જથો, ડોળિયું (૨) પ્રસવમાં મદદ કરવા માટે તે વખતે સ્ત્રીની કેડના ભાગ ઉપર હાથથી કે પાટાથી કરવામાં આવતું દબાણ [–કરવો=હાથથી વાસ ઇ૰ને એકઠું કરવું(૨)પ્રસવમાં કલ્લાથી મદદ કરવી]
કલ્લું ન૰ જુઓ 'કલ્લી'માં
કલ્લો પુ૰ જુઓ 'કલ્લી' (ગડી)માં (૨) [સં. कल्ल्, પ્રા કલ્લ, મ કલ્લા]ઘોધાટ,શોરબકોર
કલ્લોલ પુ૰ [સં] મોજું, ઘોડો (૨) આનંદ, આનંદથી ઊભરાવું તે ૦ક, –લી વિ૰ કલ્લોલ કરનારું ,કલ્લોલ કરતું –બોલતું (પક્ષી). ૦વું અ૰ક્રિ૰ કલ્લોલ કરવો –લિની સ્ત્રી૰ નદી

કલ્હાર ન૦ જુઓ કહ્લાર
કવ અ૦ [સ કદા, પ્રા કઉ, હિં કવ]+ક્યારે (૫) [અયોગ્ય – અશુભ સમય
કવખત પુ૦, સ્ત્રી૦ [ક+વખત] ખરાબ –
કવચું વિ૦ [ક+વગ] વગ – સગવડ વગરનુ (૨) કચોલુ [ખરાબ લત્તો
કવચો પુ૦ ચસકો, આકડી (૨) [ક+વચો]
કવચ ન૦[સ] બખતર(૨)તાવીજ,ભૂત પિશાચ કે મૂઠચોટથી શરીરનુ રક્ષણ કરતો મનાતો મત્ર
કવચ સ્ત્રી૦[સ.કપિકચ્છુ,પ્રા કવિક(–ગ,ય)ચ્છુ, મ કવચ–કુડરી] એક વનસ્પતિ, કૌવચ ૦બીજ, –યું ન૦ એનુ બીજ
કવચન ન૦ [ક + વચન] કુવચન
કવચી ન૦[સ] બખતર જેવી કઠણ ચામડીના કોટલાવાળુ પ્રાણી
કવચુ ન૦ જુઓ કવચ બીજ [સમય
કવછટ સ્ત્રી૦મહેનત,વૈતરુ(૨)ઋતુકાળ અટકાવનો
કવડવું અ૦ક્રિ૦[ક + વહવુ(વ હવુ)]બગડવુ,વ હવુ (૨) જુદા પડવુ [ઋત (રેવાકાંઠા તરફ)
કવડી સ્ત્રી૦ [સ , જુઓ કોડી]કોડી(૨)મોઈ-દહાની
કવણ સ૦ [પ્રા] જુઓ કોણ, કયુ (૫)
કવન ન૦[સ્ત્ર] કવિતા કરવી તે(૨)કવિતા –ની પુ૦ કવિતા કરનાર પુરુષ, કવિ, ભાટ (૩) સ્ત્રી૦ કહેતી, કહેવાની ઢબ –યિત્રી સ્ત્રી૦ [સ] સ્ત્રી કવિ
કવર ન૦ [ક] પરબીડિયુ
કવર ન૦ [સ્ત્ર] મીઠુ (૨) પુ૦ પાકક, વક્રતા (૩) વિ૦ વિચિત્ર; કાબરચીતરુ
કવરક પુ૦ [સ] કેદી, બદીવાન
કવરવું વિ૦ [સં કુ+વૃત્ત] વાકુ, તીક્ષ્ણ, કડુ (વચન) [હોવી તે
કવરાપ સ્ત્રી૦ [ક+વરાપ] ખેતીમા વરાપ ન
કવરાવવું સ૦ક્રિ૦ કાવરુ – કાયર કરવું, હેરાન કરવુ, (૨) [જુઓ 'કવવુ'] વર્ણન કે કવિતા કરાવવી, 'કવવુ'નુ પ્રેરક
કવરી સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] કબરી [કવર (?)
કવરુ ન૦ [સ કુ+વર]કન્યેડુ(૨)વિ૦જુઓ
કવરો પુ૦ [ક+વરો] અણઘટતો વરો – ખર્ચ
કવર્ગ પુ૦ [સ્ત્ર] જુઓ 'ક'ના

કવર્ણ સ્ત્રી૦ [ક+વર્ણ] હલકી વર્ણ – જાતિ (૨) વિ૦ તેવી જાતિનુ
કવલ(–ળ) પુ૦ [સ્ત્ર] કોળિયો, ગ્રાસ
કવલુ ન૦ [મ કૌલ, હિં કંવલ્] નળિયુ (૨) મોલારિયું
કવલે સ્ત્રી૦ [ક+વલે] ખરાબ વલે – દશા
કવવું સ૦ક્રિ૦ [સ કુ, પ્રા કવ] કવિતા કરવી (૨) સ્તુતિ ગાવી, વખાણવુ (૩) વર્ણવવુ
કવવું અ૦ક્રિ૦ [કા] કળવા થવુ
કવશ વિ૦ [ક+વશ] તાબેદાર, પરાધીન (૨) સ્ત્રી૦ ઓપટી, અડચણ
કવળ પુ૦ જુઓ કવલ, કોળિયો
કવા, ૦યુ પુ૦ [ક+વાયુ] પ્રતિકૂળ પવન (૨) પ્રતિકૂળ સમય, સંજોગ કે વાતાવરણ [–પેસવો (શરીરમા) = શરીર બગડવુ]
કવાટ સ્ત્રી૦ [ક+વાટ] કુમાર્ગ
કવાણ ન૦ [ક+વાણો] ખોડખાપણ, લાછન –ણું વિ૦ કવાણવાળુ (૨) ન૦ ખોડખાપણ
કવાથ પુ૦ [જુઓ કષાય] માસનુ ભરિયુ – મૂઠિયુ
કવાયત સ્ત્રી૦ [અ કવાઝ્દ ઉપરથી] ડ્રિલ, લશ્કરી તાલીમ, પરેડ (૨) તરતીબ, તાલીમ
કવાયતી વિ૦ [જુઓ કવાયત] કવાયત પામેલુ , તાલીમવાળુ
કવાયુ પુ૦ જુઓ કવા
કવાયું વિ૦ [જુઓ 'કવા'] પ્રતિકૂળ, કવાવાળુ
કવાર પુ૦ [ક + વાર] અશુભ દિવસ – સમય –રે અ૦ અશુભ દિવસે કે સમયે
કવારી સ્ત્રી૦ અપકીર્તિ
કવા(–વા)લ પુ૦ [જુઓ 'કવ્વાલ'] ગવૈયો (૨) એક રાગ –લી સ્ત્રી૦ ગઝલ (ખાસ કરીને સૂફીવાદની) (૨) ખ્યાલટપ્પાનુ ગાણુ
કવાવું અ૦ક્રિ૦ ['કવા' ઉપરથી] શરીરમા કવા પેસવો, શરીર બગડવુ (૨) કચવાવુ, વણસવુ (૩) વસૂકી જવુ (૪) વગોવાવુ, નિંદાવુ
કવાવું અ૦ક્રિ૦ 'કવવુ'નુ કર્મણિ
કવાસ પું૦ [ક+વાસ] કંકાશ, કુસ્થાન (૨) સ્ત્રી૦ નઠારી વાસ – ગંધ [પેય
કવાસ સ્ત્રી૦ જવ, મધ અને મીઠાની મેળવણીનું

કવિ પુ૦ [સં.] કાવ્ય–કવિતા કરનાર (૨)ભાટ. **૦કલ્પિત ન્યાય** પું૦ કાવ્યસૃષ્ટિનો ન્યાય **૦જન** પુ૦ બ૦ વ૦ કવિલોક, કવિઓ **૦ત** ન૦ એક જાતની કવિતા, મનહર છંદ **૦તા** સ્ત્રી૦ કાવ્ય (૨) પદ્યબંધ (૩) કાવ્યનો ગુણ **૦ત્વ** ન૦ પદ્ય–કાવ્ય રચવાની શક્તિ (૨) કવિપણું (૩) કાવ્યનો ગુણ **૦ત્વરીતિ** સ્ત્રી૦ કવિતા દ્વારા ભાવ પ્રગટ કરવાની રીતિ **૦ત્વશક્તિ** સ્ત્રી૦ કવિતા રચવાની શક્તિ **૦યણુ** સ્ત્રી૦ +કવયિત્રી **૦રાજ** પુ૦ મોટો–ઉત્તમ કવિ **૦વર** પુ૦ શ્રેષ્ઠ–ઉત્તમ કવિ **–શ્વર**, [+ઈશ્વર], **–ન્દ્ર** પું૦ [+ઇન્દ્ર] સૌથી મોટો કવિ **–શ્વરતા** સ્ત્રી૦

કવિદ્યા સ્ત્રી૦ [કુ+વિદ્યા] ખોટી વિદ્યા, ઠગાઈ (૨) મેલી–મંત્રતંત્રની વિદ્યા

કવીશ્વર, કવીંદ્ર પુ૦ [સ] જુઓ 'કવિ'માં

કવેણ ન૦ [કુ+વેણ] ખોટું–અઘટિત વેણ, અપશબ્દ

કવેળા સ્ત્રી૦ [કુ+વેળા] કવખત

કવ્ય ન૦ [સં] પિતૃને આપેલ પિંડ, ભોજન ઇ૦

કવ્વાલ પુ૦ [અ] કવાલ, કવાલી ગાનારો **–લી** સ્ત્રી૦ જુઓ કવાલી

કશ (શ, ષ) સ્ત્રી૦ [સ કુશી, કોશ] નરાશ, ટોશ (૨) [સ કશા] વરત

કશ(–સ) સ્ત્રી૦, **૦ણ** ન૦[સ કશ] ઘાસ ગરબું, બંડી વગેરે ભીડવાની નાની દોરી હોય છે તે (બટનને બદલે)

કશ(–સ)ણું ન૦ જુઓ કણસલું, ડૂંડું

કશાલો પુ૦ઘો, ભીડ (જેમ કે, 'ઘરમાં કામનો કશાલો બહુ પડે છે')

કશી (–સી)દો પું૦ ઈંટ અથવા નળિયાને ખૂબ તપવીને તેના રસનો બનાવેલો ઝીણો (૨)[અ] જરીનું ભરતકામ [–કાઢવો, –ભરવો = જરીનું ભરતકામ કરવું]

કશું [હિં કછુ; સ કીદ્રશ? કિંચિત્?] સ૦ (૨) વિ૦ કોઈ, કાંઈ (અનિશ્ચિતાર્થક) **૦ક** સ૦ (૨) વિ૦ કોઈક, કાંઈક

કશે(–સે)રુ પુ૦ ન૦, **૦કા** સ્ત્રી૦ [સ] કરોડ (બરડાની) **૦નલિકા** સ્ત્રી૦ કરોડરજ્જુ

કશ્મ(–સ્મ)લ વિ૦[સ]ખરાબ,ગંદું(૨)નામોશી ભરેલું (૩) ન૦ પાપ (૪) દુ:ખ, ઉદાસી

કશ્યપ પુ૦ [સ] કાચબો, કચ્છપ (૨) (સ) એક ઋષિ (દેવો, દાનવો ઇ૦ના પિતા) **૦તન, ૦સુત** પુ૦ (સ) સૂર્ય

કષ(–સ)ણી સ્ત્રી૦ [સ કષ્, પ્રા કસ=કસવું] કસોટી (૨) કસોટીની વેળા, આપત્તિ, દુ:ખ (૩) [જુઓ 'કશ' (સ્ત્રી૦)] વાસળી, પૈસા ભરવાની લાંબી, કેડે બંધાય એવી ટોપણી

કષાય વિ૦ [સ] જુઓ કષાયિત (૨) પુ૦ કાવો, ઉકાળો (૩) કટાણો–કડવો સ્વાદ (૪) ગેરુવો–ભગવો રંગ (૫) કાટ, મેલ, કાલપ (૬) પાપ (૭)[જૈન] ક્રોધ, માન, માયા, અને લોભ એ ચારમાંનુ કોઈ પણ **–યિત** વિ૦ રંગેલું, રંગવાળું થયેલું (૨) ભગવું (૩) કસાણું, બેસ્વાદ (૪) કષાય–વિકારવાળું

કષ્ટ ન૦ [સ] મહેનત, શ્રમ (૨) દુ:ખ, સંતાપ. **૦કથા** સ્ત્રી૦ દુ:ખની વાત **૦કારક** વિ૦ કષ્ટ કરે એવું **૦કાલ (–ળ)** પુ૦ કષ્ટનો સમય **૦તા** સ્ત્રી૦ કષ્ટ હોવા તે, તેવી દશા **૦દાયક, ૦પ્રદ** વિ૦ કષ્ટ આપે એવું **૦મોચન** વિ૦ કષ્ટમાંથી ઉગારે એવું (૨) ન૦ કષ્ટમાંથી ઉગારવું તે **૦વું** સ૦ક્રિ૦ કષ્ટ આપવું, પીડવું **૦સાધ્ય** વિ૦ કષ્ટથી સધાય એવું **૦હારી** વિ૦ કષ્ટ હરે એવું **–ષ્ટાર્તવ** ન૦ સ્ત્રીઓનો એક રોગ, જેમાં આર્તવ–રજસ્રાવમાં બહુ કષ્ટ થાય છે **–ષ્ટાવું** અ૦ ક્રિ૦ દુ:ખ પામવું, પીડાવું (૨) પ્રસવની પીડ–વેણ આવવી **–ષ્ટિ** સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ કષ્ટ **–ષ્ટિત, –ષ્ટી** વિ૦ કષ્ટવાળું, દુ:ખી

કષ્ટો સ્ત્રી૦[સ કાષ્ટ?]લોણા પેટે આપવાનો હપતો

કસ પુ૦ [સં કષ, પ્રા કસ] કસોટી ઉપરથી નક્કી કરેલો સોનારૂપાના ભાવનો આંક (૨) કસોટી (૩) [ફા કશીદન, સ કર્ષ્=ખેંચવું] સાર, માલ સત્ત્વ (૪) બળ, જોર [–કાઢવો, જોવો, લેવો = કસવું માપ કે પ્રમાણ કાઢવું કસી જોવું –કાઢવો = અડદાળો કાઢવો સખત મહેનત કરાવવી –ચોરવો = કસનો પૂરો લાભ ન આપવો **કસ પર આવવું, કસે આવવું, કસે ચડવું, કસે ભરાવું** = ચડસે

ભરાવું, રસાકસીમા આવી જવું] ૦દાર વિ૦ કસ–સત્ત્વવાળું (૨) રસાળ (૩) ધનવાન (૪) કસોટીમાથી પાર ઊતરે એવુ, ઓજસ્વી

કસ સ્ત્રી૦ જુઓ કશ,૦ણ [–ચોડવી, ટાંકવી = કપડાને કસ સીવવી – લગાવવી –બાંધવી = કપડું કસ વડે ભીડવુ]

કસકસ સ્ત્રી૦ [જુઓ કસવુ] મૂખ ખેચીને બાધવાથી થતો અવાજ. ૦વું વિ૦ મૂખ ખેચીને બાવેલુ (૨)પગણે બગબગ બેસતુ થતું ૦વું અ૦ક્રિ૦ મૂખ ખેચાવુ (૨) પગણે બધબેસતુ થવુ(૩)સ૦ક્રિ૦ મૂખ ખેચીને બાધવુ –સાવવું અ૦ક્રિ૦ કસકસે તેમ કરવુ

કસટિયો પુ૦[સ કષ્ટ ?]એકના સવાયા કરનારો –માલ ધરાણે લઈ પૈસા ધીરનારો આદમી

કસડો પુ૦ [કસ+ડો] કમરબધ, કંદોરો

કસણ ન૦ [જુઓ કશણ] કસ

કસણ(–ણી) સ્ત્રી૦ જુઓ કપણી

કસણવું સ૦ક્રિ૦ [સ કર્ષણ] ચોળી મસળીને એક કરવુ, ગૂદવુ, કેળવવુ

કસણી સ્ત્રી૦ [સ કાસ] નાના છોકરાને થતો કફ કે શ્વાસનો એક રોગ

કસણુ વિ૦ [સં કૃશ ?]નિર્બળ, દુર્બળ (૨) ન૦ [જુઓ 'કણસ'] કશણુ, કણસલુ

કસતું વિ૦ [જુઓ 'કસવુ'] પરાણે બેસતુ થતુ, તણાતુ (૨) ઓછુ ગ્રહેતુ

કસદ પું૦ [અ કસ્દ] મકસદ, હેતુ (૨) કોશિશ

કસદાર વિ૦ જુઓ કસ' પુ૦ મા

કસબ પુ૦ [અ કસ્બ] ધધો, રોજગાર, કામ(૨) હુન્નર,કળા,કારીગરી(૩)કળાકુશળતા,નિપુણતા (૪) અનીતિનુ કામ ૦ચોર પુ૦ પોતાનો હુન્નર બીજાને ન દેખાડે એ, આવડ સતાડનાર આદમી (૨) ધધામા ઠગારો ૦ચોરી સ્ત્રી૦ કસબચોરનુ કામ ૦ણ,–બાતણ સ્ત્રી૦ વેશ્યા –બી વિ૦ કળાકુશળ, નિપુણ (૨) પુ૦ હુન્નરકળા જાણનાર, કારીગર

કસબ પું૦ (ભરતકામ, વણાટમા વપરાતો) સોનારૂપાનો બારીક તાર –બી વિ૦ કસબવાળુ

કસબાતી વિ૦[ફા] કસબમા રહેનાર. –તણ સ્ત્રી૦ કસબાતી સ્ત્રી (૨) જુઓ કસબણ

કસબી વિ૦ જુઓ 'કસબ' (બેઉ)મા

કસબો પુ૦[અ] મુસલમાનોની વિશેષ વસતીવાળુ ગામ (૨) મોટું ગામ

કસમ પું૦ (બ૦ વ૦)[અ]સોગન [–આપવા, દેવા, ખવડાવવા = સોગન લેવડાવવા. –ખાવા = સોગન લેવા] ૦નામું ન૦ સોગદનામુ, 'એફિડેવિટ' [સમજ

કસમજ સ્ત્રી૦ [ક+સમજ] ખોટી – અયોગ્ય

કસમય પુ૦ [ક+સમય] કસમો,કવખત,કવેળા

કસમસ સ્ત્રી૦ ['કસ'નો દ્વિર્ભાવ] કમકસ થવુ તે

કસમો પુ૦ [ક+સમો] કસમય, કવેળા

કસમોહા પુ૦ બ૦ વ૦ [કસવુ+મોડવુ] અગ મરોડવાના ઉકાટા આવવા તે(૨)પ્રસવ વખતનુ શરીરનુ દુખવુ ને આકડી – વેણો આવવી તે [–ખાવા = કસમોહા આવવા (૨) વકાવુ, વચકાવુ] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કસમોહા આવા –હુ વિ૦ કસમોહાયુક્ત (૨) વાકુ, ચિડિયલ

કસર સ્ત્રી૦ [અ કસ્ર] વટ, ખોટ (૨) કચાશ, અપૂર્ણતા (૩) ખામી,કસૂર (૪) કરકસર (૫) નુકસાન [–આપવી = બિલ ચૂકવતી વખતે થોડી છૂટ મૂકવી –કરવી = કરકસર કરવી, (૨) ઓછુ કરવુ –રાખવી = કમી કે ખામી રહેવા દેવી, બાકી રાખવુ –કાઢવી = (ભૂલનો કે ખોટનો) બદલો વાળવો – ભરપાઈ કરી લેવી] –રિયું વિ૦ કરકસરિયુ

કસરત સ્ત્રી૦ [અ કસ્રત = બહુલતા, હિં] વ્યાયામ (૨) અભ્યાસ, મહાવરો, તાલીમ [–આપવી = (કોઈ અંગને)કસરત કરાવવી] ૦બાજ વિ૦ કસરતી, કસરતના શોખવાળુ ૦શાળા સ્ત્રી૦ કસરત કરવા – શીખવાનુ મકાન, વ્યાયામશાળા –તિયું, –તી વિ૦ કસરત કરનાર, કસરતબાજ

કસરાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ 'કસર']તાવ આવે એવુ અથવા માદા પડાગે એવુ લાગવુ, અકીક લાગવુ

કસલી સ્ત્રી૦ જુઓ કળગલી

કસલુ ન૦ જુઓ કણસલુ

કસવાટ ન૦ [કસ+વાટ ?] વાણીમાનુ આટાવાળું ચોકખું, જેમા થઈને તેલ બહાર આવે છે

કસવાડો પુ૦ હળપૂણીને ચવડામા બરાબર બેસાડવા માટે વપરાતી લાકડાની લાબી મેખ — ફાચર [બેચેની

કસ(–સુ)વાણ સ્ત્રી૦ [ક + સવાણ] માદગી,

કસવું સ૦ક્રિ૦ [ફા કશીદન? સ કષ્, પ્રા કસ] ખૂબ ખેચવુ, સખત બાધવુ (૨) કસોટી કરવી, અજમાવવુ (૩) મહેનત આપવી, રગડવુ (૪) પીડવુ; સતાવવુ (૫) ઓછું આપવાનો પ્રયત્ન કરવો [**કસીને આપવું–લેવું** = ભાવતોલ વગેરે બાબત બહુ ચકાસીને આપવું–લેવુ. **કસીને કામ લેવું** = બને તેટલુ વધુ કામ કરાવવુ **કસીને કામ પાડવુ** = કસોટી કર્યા પછી કામનો પ્રસગ પાડવો]

કસાઈ પું૦ [સ કષ્, પ્રા કસ = હાર મારવુ કામિ = મારનાર ? સર્વ૦ અ કસ્સાવ] પશુઓને મારીને તેનુ માસ વેચવાનો ધધો કરનાર, ખાટકી (૨) ગળકટ્ટો, ખૂની. **૦ખાનું** ન૦ કસાઈનુ કર્મ કરવાની જગા **૦વાડો** પુ૦ કસાઈઓને રહેવાનો લત્તો

કસાકસ(–સી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કસવુ'] ખેંચાકસી, ચડસાચડસી

કસાણુ વિ૦ [સ કષાય, પ્રા કસાય] કાટના સ્વાદવાળુ, કટાણુ, બેરવાદ

કસાયેલું વિ૦ [જુઓ 'કસવું'] પલોટાયેલુ, અનુભવી (૨) [જુઓ 'કસાણુ'] કટાયેલું

કસાર પું૦ [દે] (ચ) જુઓ કંસાર

કસાંજણ ન૦ [કાસું+અજન] આખનુ એક ઔષધ – અજન

કસીદો પુ૦ જુઓ કશીદો (૨) [અ.] કાવ્યનો એક પ્રકાર, સ્તુતિ — પ્રશંસા કરવાને માટે લખાયેલું કાવ્ય

કસુતર(–રું) વિ૦ [ક+સુતર(–રુ)] સુતર નહિ એવુ, મુશ્કેલ (૨) કસોજ, બગડી ગયેલું (૩) આડુ, વાકું [બેચેની

કસુવાણ સ્ત્રી૦ [ક+સુવાણ] કસવાણ માદગી,

કસુવાવડ સ્ત્રી૦ [ક + સુવાવડ] ગર્ભનુ તેના નિયત સમય પહેલા ગળી જવુ તે

કસુંઅ(–સૂ)ખી વિ૦ [સં કુસુમ] કસુ બલ (૨) સ્ત્રી૦ કસુ બાન ફૂલનો રગ (૩) કસુ બાનુ બીજ **–બગર** પુ૦ કસુ બાનો રગ ચડાવનાર **–બલ(–લું)** વિ૦ કસુબાના ફૂલના રગનુ, લાલ

કસુંબો પુ૦ [સ કુસુમ] એક વનસ્પતિ (૨) એના ફૂલમાથી નીકળતો રગ (૩) એ રગનુ કપડુ (૪) પાણીમા ઘોળેલુ અફીણ કે તે મિશે થતો મેળાવડો (જેવો કે, અમુક જ્ઞાતિમા લગ્નવેળા) [**કસુંબા પાણી કરવાં, કસુંબો કરવો** = અફીણ ઘોળીને (લગ્ન વગેરે પ્રસંગે) ગોકળીઆને પાવુ (૨) (લગ્નનો) મેળાવડો કરવો **–ગાળવો, –ઘોળવો** = અફીણ પલાળીને રસ કરવો **–ચડવો** = અફીણનુ ઘેન ચડવુ **–કાઢવો, ગાળવો** = કસુબાના ફૂલનો રગ કાઢવો **–ચડાવવો, –દેવો, –પૂકવો** = કસુબાનો લાલ રગ ચડાવવો **–પીવો, –લેવો** = કસુબાનુ પાણી પીવું]

કસૂઝ સ્ત્રી૦ [ક+સૂઝ] કસમજ

કસૂર સ્ત્રી૦ [અ] ખામી, ભૂલચૂક, વાકગુનો **૦દાર** વિ૦ કસૂર કરનાર

કસૂંબલ(–લું), કસૂંબી, કસૂંબો જુઓ 'કસુંબલ, –બી, –બો'

કસેરુ, ૦કા [સ] જુઓ કશેરુ

કસોજ(–જું) વિ૦ [ક+સજ જે સોજુ ?] બગડી ગયેલુ, કસુતર [ઝટકામણ; કચરો

કસોજણ ન૦ ['સોજુ' = ઝાટકવું ઉપરથી]

કસોટી સ્ત્રી૦ [સ કસપટ્ટિકા, પ્રા. કસટ્ટિય] સોનાનો કસ જોવાની પથરી (૨) કસ કાઢવાની રીત; પરખ (૩) કહેક તપાસ – પરીક્ષા. [**કસોટીએ ચઢાવવું, કસોટીમાં લેવું** = (સોનાને) કસોટી ઉપર ઘસી જોઈ તેનો કસ જોવો (૨) આકરી પરીક્ષા – તપાસ કરી જોવી; કસોટી કરવી (૩) કસ કાઢે એમ કામમા લેવું. **કસોટીમાં ઊતરવું** = કસોટી કરાવવા તત્પર થવુ, તેમા દાખલ થવુ]

કસ્તર ન૦ [સ કુશ+તુલ (તણખલું) ઉપરથી ? પ્રા કસટ્ટ] તણખલુ, રજ, કચરો (૨) [સ કસ્તીર ઉપરથી, મ] કંસારા લોઢા સાધવાના વાસણને જે લેપ કરે છે તે

કસ્તી સ્ત્રી૦ [ફા] પારસીની જનોઈ કે તે દેવાનો સસ્કાર [**–કરવી** = મત્રો ભણીને અપવિત્રતા

કૃ૰ કરવી (પારસી પૂજવિધિ) –આપવી, દેવી = કન્યા પહેરાવવાનો સંસ્કાર કરવો]

કસ્તુ(–સ્તૂ)રિકા, ०મૃગ [સં.] જુઓ 'કસ્તૂરી'માં

કસ્તુરીબિલાડી સ્ત્રી० [કસ્તુરી+બિલાડી] એક જાતની બિલાડી

કસ્તૂરી, –રિકા સ્ત્રી० [સં] અમુક જાતના હરણની ડૂંટીમાંથી મળતો એક સુગંધી પદાર્થ, મૃગમદ ०મૃગ, –રિકામૃગ પુ० જેની ડૂંટીમાંથી કસ્તૂરી મળે છે તેવું હરણ

કસ્તૂરિયો બાંટ પુ० એક વનસ્પતિ

કસ્તૂરો પુ० એક પક્ષી

કસ્મલ ન० (૨) વિ० [સં] જુઓ 'કલ્મલ'

કહાણી (ણ્) સ્ત્રી० [સં કથાનક, પ્રા. કહાणय, હિં] વાર્તા, દંતકથા (૨) કહેવત

કહાન(–નો) (ણ્) પુ० [સં કૃષ્ણ, પ્રા કણ્હ] (સં) કૃષ્ણ

કહાર વિ० [અ] નિષ્ઠુર, ક્રૂર [ઊંચકનારો

કહાર પુ० [હિં, ડે. કાહાર] ભોઈ, પ્યાનો – પાલખી

કહાવવું સ० ક્રિ० [સં कथय्, પ્રા कहाव] 'કહેવું'નું પ્રેરક, કહેડાવવું, સંદેશો મોકલવો

કહીં અ० [પ્રા. कहिं, कहि, (સં क्व?) હિં कहाँ] ક્યાં, ક્યે ઠેકાણે (પ્રશ્નાર્થક) ०ક અ० ક્યાંક ०કહીં અ० કેટલેક સ્થળે, ક્યાંક ક્યાંક

કહેણ(–ણું) (ણ્હે) ન० [જુઓ 'કહેવું'] કહેવડાવ્યું તે, સંદેશો (૨) હુકમ (૩) વેણ, વચન (૪) તેડું; નોતરું [–મોકલવું = કહેવડાવવું (સંદેશો, નિમંત્રણ ઇ૦)] –ણી સ્ત્રી० કહેવત (૨) કહેવું તે, કહેવાની રીત (૩) કહાણી (૪) લોકાપવાદ, દોષ –તી સ્ત્રી० કહેવત (૨) કહાણી (૩) લોકાપવાદ

કહેર અ० + બેહદ, ભારે, અપાર

કહેવડા(–રા)વવું (ણ્હે) સ० ક્રિ० કહાવવું (૨) 'કહેવું'નું પ્રેરક

કહેવત (ણ્હે) સ્ત્રી० લોકોક્તિ (૨) દૃષ્ટાંત, ઉદાહરણ (૩) ઉખાણો (૪) કહેવરામણ [દોષ

કહેવરામ(–વ)ણ (ણ્હે) ન० કહેવાપણું, બદનામી,

કહેવાપણું ન० કહેવું પડે એવું હોવું તે, ખામી

કહેવું (ણ્હે) સ० ક્રિ० [સં कथ्, પ્રા कहह] બોલવું, જણાવવું (૨) સમજાવવું (૩) શિખામણ આપવી (૪) આજ્ઞા કરવી (૫) ઠપકો આપવો (૬) નામ આપવું [કહી આપવું = તત્કાળ અસર થવી (૨) ગુપ્ત કે ભવિષ્યની વાત કહેવી કહી છૂટવું = માને ન માને પણ કહેવાની ફરજ બજાવી દેવી કહી દેવું = ગુપ્ત વાત જાહેર કરવી કહી બતાવવું, કહી સંભળાવવું = પહેલાની વાત કે પહેલાનો આભાર કહીને મહેણું મારવું]

કહ્યાગરું વિ० [કહ્યું + ગર (સં કૃ = કરવું)] કહ્યું કરે એવું, આજ્ઞાંકિત

કહ્યું ન० કહેલું તે, વચન શિખામણ, આજ્ઞા [–પાળવું = બોલેલું વચન પાળવું –માનવું = કહેલી શિખામણ કે આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું આજ્ઞાંકિત થવું – હોવું કહ્યામાં રહેવું = ગાંઠવું, માનવું આમન્યામાં રહેવું]

કહ્લાર ન० [સં] વેળુ કમળ, કલ્હાર

કળ સ્ત્રી० [સં कला? कील? હિં, મ] પેચ વગેરેને જડેલું યંત્ર, જેમાં કૂંચી ફેરવવાથી તે વસાય ઉઘાડાય છે (૨) યંત્રની ચાવી, ચાપ (૩) [લા] લાગ યુક્તિ, કારમત, કીમિયો [–દબાવવી, –દાબવી, –ફેરવવી, –મરડવી = ચાપ દાબવી (જેથી યંત્ર ચાલે કે બંધ થાય) (૨) બરાબર યુક્તિ કરવી જેથી ધાર્યું થાય –બતાવવી = ખરી ચાવી કે ચાપ યા ઉપાય બતાવવો –મારવી, વામવી = ચાવી કે ચાપ દેવી બંધ કરવું]

કળ સ્ત્રી० [સં] એકદમ (વાગવા વગેરેથી) થતું તીક્ષ્ણ કે સતત દુઃખ કે તેથી આવતી મૂર્છા [–આવવી, –ચઢવી = એકદમ દુઃખ ઊપડવું, તેથી તરમર કે મૂર્છા આવવી –ખાઈને = તરમર કે મૂર્છાની સાથે, કળ ચડે એમ (જેમ કે, –પડવું, –રોવું = ખૂબ રોવું –હસવું = ખૂબ હસવું) –ઊતરવી, –વળવી = કળતું દુઃખ બેસવું, નિરાંત કે શાંતિ થવી]

કળ પુ० [પ્રા कल] કાદવ (ઝીણો ચીકણો કાંપ જેવો), કળી જવાય એવી જમીન, કળણ

કળ સ્ત્રી० [સં कल् જુઓ કળવું] અટકળ, સમજ (૨) (૫) માત્રા (?) [કકલાણ

કળકલા(–ળા)ણ ન० [સં कल् ઉપરથી] જુઓ

કળકળ સ્ત્રી૦ [સં कल् ઉપરથી] કળકળાટ (૨) (૨) ટિટિયારો, માથાઝીક (૩) પંખીનો કલરવ - કલકલ (૪) [મ] તાલાવેલી ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કકળવું -ળાટ પુ૦ જુઓ કકળાટ. -ળાણ ન૦ જુઓ કકલાણ

કળછા સ્ત્રી૦ [સ कलि=કલહ ઉપરથી ?] અણબનાવ, કજિયો

કળજ(-જુ)ગ પુ૦ જુઓ કલિયુગ [-આવવો, -બેસવો=[લા] માણસોની વૃત્તિઓ પાપી-અધર્મી થઈ જવી.]

કળણ ન૦ [જુઓ 'કળવું'] જેમા પગ મૂકતા કળી જવાય એવી જમીન - જગા (૨) જાણવું તે, સૂઝ, સમજ, જ્ઞાન -ણા સ્ત્રી૦ + સૂઝ-સમજ, જ્ઞાન -તર ન૦ શરીરની અંદર થતી પીડ - વેદના (૨) ગણતરી, અટકળ, અંદાજ (પાકનો) (૩) જુઓ કળણ ૧ (૪) કોસનુ સાધન (વરત ચાક ઇત્યાદિ) -તરુ પુ૦ પાકનો અંદાજ કરનાર -તાણું ન૦ પાકનો અડસઠ્ઠો કાઢવાનુ મહેનતાણુ (૨) આના-વારી વખતે ઘણો ઓછો પાક થયેલો જણાતા ખેડૂતને મળતી રાહત

કળત્ર ન૦ + જુઓ કલત્ર

કળથિયું વિ૦ ['કળથી' ઉપરથી] કળથીનુ (૨) કળથીના બીજના રંગનુ

કળથી સ્ત્રી૦ [સ कुलत्थ, હિં.] એક વનસ્પતિ (૨) એક જાતનુ હલકુ કઠોળ

કળપવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કલપવું] મૂએલાને નામે સંકલ્પ કરી દાન આપવુ (૨) [જુઓ 'કર(-ળ)વુ'] રાપડી ફેરવવી (૩) અ૦ક્રિ૦ [સ कल्प् ઉપરથી] ખપવુ, ઉપયોગમા આવવુ (૪) [જુઓ 'કલપવુ'] ઝૂરવુ, રહેવુ

કળપી સ્ત્રી૦ કરપી, રાપડી

કળપ્ય સ્ત્રી૦ મોટી રાપડી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ રાપડી દેવી - ફેરવવી

કળલાવી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કળવ(-વિ)કળ સ્ત્રી૦ જુઓ કળવિકળ -ળિયુ વિ૦ કલવિકળવાળું, યુક્તિબાજ

કળવળ સ્ત્રી૦ કલબલ (૨) દાવપેચ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કલબલ કરવી

કળવિકળ સ્ત્રી૦ યુક્તિ, તદબીર (૨) યુક્તાયુક્ત વિચાર (૨) ચેન, શાતા (૩) સૂઝ, સમજ

કળવું સ૦ ક્રિ૦ [સ कल्] સમજવુ (૨) કલ્પવું, ધારવુ, અટકળ કરવી, હિસાબ કે અંદાજ કાઢવો (૩) અ૦ ક્રિ૦ દુખવું, કળતર થવુ (૪) [સ प्रा कल=કીચડ ઉપરથી] કાદવમા ઊતરી જવું, ખૂતી જવુ [-કળી જવું=સમજી જવુ (૨) કાદવમા ખૂતી જવું]

કળશ પું૦ [સ कलश] એક વાસણ, લોટો (૨) મંદિરના શિખર તરીકે મુકાતો ઘાટ, ઘૂમટની ટોચ, કલશ [-ચડાવવો = સિદ્ધિની પરાકાષ્ઠાએ પહોચવું [લા] કળશે(-શિયે) જવું = ટટ્ટી જવુ, ઝાડે ફરવા જવુ] ૦(-સ)લી સ્ત્રી૦ લોટી -શિયો પુ૦ લોટો (૨) ઝાડો (રોગ) -શો પુ૦ (કા) લોટો

કળશી સ્ત્રી૦ સોળ (કાચા) મણનુ માપ

કળસલી સ્ત્રી૦ જુઓ કળશલી, લોટી, કસલી

કળહીણ વિ૦ [સ कलाहीन] કળાહીન (૨) કુળ - ચાપ વગરનુ (૩) [સ कुलहीन] કુળહીન

કળળવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. कल्] મોટેથી ધૂમ પાડવી; અવાજ કરવો

કળા સ્ત્રી૦ જુઓ કલા (૨) (મોરની) કળા - કલાપ ફેલાવવો તે [-કરવી = યુક્તિ કે ઇલાજ કરવો (૨) સૌંદર્યયુક્ત રચના કરવી (૩) મોરે પીછા ઊભા કરી ચંદ્રાકારે ફેલાવવા -પાડવી = શરીરની કાંતિ કે રૂપ કાઢી નાખવુ, (વેશપલટાથી) ઢાંકવુ.] ૦કર પુ૦ મોર ૦કુશળ, ૦કૌશલ્ય, ૦ઘર, ભવન, ૦વંત, ૦વંતી(-તણી), ૦વાન જુઓ 'કલા(ળા) મા

કળાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કલાઈ'] કોણીથી કાંડા સુધીનો હાથનો ભાગ

કળાણ ન૦ [જુઓ 'કળણ'] કાદવ - ગારાવાળી જગા (૨) [સ कलन] સૂઝ, સમજણ

કળાપો પુ૦ [જુઓ 'કળો'] રડારોળ (૨) કકળાપો

કળાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ कल्] પ્રતીત થવુ, દેખાવુ, લાગવુ [એવો (મોર)

કળાયલ વિ૦ ['કળા' ઉપરથી] કળા કરેલી હોય

કળાહોળ પું૦ જુઓ 'કોલાહલ'

કળિ, ૦કાળ, ૦યુગ જુઓ 'કલિ(-ળિ)'મા

કળિયું વિ૦ [સ કુલ ઉપરથી] કુળવાળુ –યો પુ૦ કુળવાન પુરુષ

કળિયો પુ૦ [જુઓ 'કળી'] કળિયો (૨) ડોડો (૩) દાડમનો દાણો (૪) જુઓ 'કળિયુ'મા

કળિંગડું ન૦ [જુઓ 'કલિગડુ'] તડબૂચ

કળી સ્ત્રી૦ [સં કલિ] અણખીલ્યું ફૂલ, કલિકા (૨) છૂટો મોતીચૂર (૩) અગરખાને કે પહેરણની અમુક ઢબને સીવતા બગલ આગળ કરાતું

* સીવણ [–ખીલવી = હૃદયની કળી ઊઘડવી, (માણસે) ખીલવું – પ્રફુલ્લ થવું –પાડવી = છૂટો મોતીચૂર પાડવો, એ નામની ગાગડી આકારની વાની બનાવવી (૨) ગડી પાડવી, ગોઠવવી]

કળીચૂનો પુ૦ [કળી+ચૂનો] વિશુદ્ધ કરેલો ચૂનો

કળું(–ળું) વિ૦ ['કળવું' ઉપરથી] માટી– કાઢવવાળુ [પ્રયુક્તિથી, સમજાવટથી

કળે કળે, કળે વળે અ૦ ['કળ' + 'વળ'] યુક્તિ-કુળેળવું અ૦ક્રિ૦ કળકળવું

કળેળી સ્ત્રી૦ કરેળી, કળેળવું તે

કળો પુ૦ [જુઓ કલો] કઢાપો (૨) [જુઓ 'કળ' (તમર)] આવેશ

કળોઈ વિ૦ (કા) [જુઓ કળ – કુળ] ગાઢ સબંધવાળું (૨) ન૦ તેવું માણસ, સબંધી

કળોટી(–ઠી) સ્ત્રી૦ [સ કલા (નાનો કણ) ઉપરથી ?] એક જાતની સફેદ રેતી, સાથિયા પૂરવાની ભૂકી (આરસ વગેરે પથ્થરની)

કંઈ અ૦[જુઓ 'કહીં'](ચ)ક્યા ૦ક અ૦ક્યાક

કંઈ વિ૦ (૨) સ૦ [સં કતિ, પ્રા કઇ?] (અનિશ્ચિતાર્થ, પ્રશ્નાર્થ તથા નકારાર્થમા મુખ્યત્વે વપરાય છે) કાંઈ, અમુક, કશુ ૦ક વિ૦ (૨) સ૦ કશુ ક, કાઈક [નિશ્ચયાર્થ ને હકારાર્થમા વપરાય] [કંઈ ક ઈ થવું = જાત જાતની અવર્ણનીય લાગણીઓ કે મૂઝવણ યા પીડા થવી કંઈ નહિ = ફિકર નહિ, ચિંતા નહિ, એવો ઉદ્ગાર કંઈ નહિ તો = બીજુ કે વધારે નહિ તો; બીજુ બધું જવા દઈને કંઈનું કંઈ = શુંનુ શુ, ધારેલા કે છાજે એવાથી બીજુ –ઊંધું; અવળુ (કંઈનુ કંઈ બોલી જવુ, થઈ જવુ, ફરી બેસવુ ઇ૦), કંઈ હોય, હતુ કે હોવું જોઈએ તેને બદલે બીજુ કંઈક, કંઈ ને કાવશ = કશુ પણ નહિ]

કંઈ વિ૦ (૨) સ૦[સં કતિ, પ્રા કઇ, હિ. કઈ] અનેક (ઉદા૦ 'તમારા જેવા તો કંઈ આવી ગયા!') ૦ક વિ૦ (૨) સ૦ કેટલુંક. થોડુંક

કંઈ અ૦ [સં. ક્વચિત્, પ્રા કઇ?] વાક્યમાં પ્રશ્નાર્થવાચક ને નકારસૂચક ઉપયોગ ઉદા૦ 'કંઈ બાજુથી જવાય?'

કંક પું૦[સ] જેની પાંખમાંથી શસ્ત્રોં ખ થાય છે તે પંખી (૨) બગલો (૩) પીંછાળુ તીર (૪) નામધારી બ્રાહ્મણ (૫) [સ] યુધિષ્ઠિરે વિરાટ રાજાને ત્યાં ધારણ કરેલુ નામ

કંકણ ન૦[સ] કાગરવાળી ચૂડી – બંગડી (૨) કાચની કે સોનાની બંગડી (૩) કંકણદોરો ૦દોરો પું૦ લગ્નવિધિ શરૂ કરતા વરકન્યાને કાંડે બાંધાતુ મીંઢળ અને લાલ દોરો, કાંકણ-દોરો –ણાકાર, –ણાકૃતિ વિ૦ [+આકાર, આકૃતિ] કંકણના આકારનુ [ખગ્રાસગ્રહણ માટે], 'એન્યુલર' –ણી સ્ત્રી૦ કાગરીવાળી સોનાની બંગડી, કાંકણી (૨) ઘૂઘરીઓવાળો કંદોરો

કંકણી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કણકણી'] કંપારી, કમકમી (૨) જુઓ 'કંકણ'મા

કંકર પુ૦ [સ કર્કર, પ્રા. કક્કર; હિ કાકડ, મ] કાંકરો. નાનો પથ્થર (૨) કાંકરી, મગડિયો

કંકલોહ ન૦ [પ્રા = એક જાતનુ લોઢું] એક પ્રકારનુ ઘોડાનુ જીન (?) ('પંચવર્ણ તેજી પાખરિયા, કંકલોહ પ્રમાણ' – પદ્મનાભ)

કંકાયુ પું૦ [સ કક્ક, પ્રા કંક ઉપરથી ?] એક જાતનો પાણીનો સાપ [કંકોલ કાંકળ

કંકોલ(–ળ) સ્ત્રી૦ કાટાળી એક વનસ્પતિ, કંકાલ ન૦[સ] હાડપિંજર –ળી પુ૦ કપાલી. શિવ (૨) શિવભક્ત

કંકાવટી સ્ત્રી૦ [સં કુંકુમવર્તિ] કંકુ ગાળવાની પ્યાલી (૨) [વ્યંગમા] ગાલે કૂંકવાની ચલમ

કંકાસ પુ૦[ફા કગાગ ઉપરથી ?] કજિયો, ક્લેશ ૦ણું વિ૦ કંકાસ કરે એવુ. –સિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦, કંકાસિયા સ્વભાવની –સિયુ વિ૦ કંકાસણા સ્વભાવનું

કંકાળી વિ૦ [સ ક્કાલી]માગણ ભાટની એક જાતનુ (૨) પુ૦ એ જાતનો ભાટ

કંકાળી સ્ત્રી૦ જુઓ કંકાલ(-લી) (૨) વિ૦ [કા] કજિયાખોર, નાના કજિયાને મોટુ રૂપ આપી ખુમરાણ મચાવી મૂકનારું

કંકુ ન૦[સ કુકુમ]ચાલ્લા ઇ૦મા વપરાતુ લાલ દ્રવ્ય, કુંકુમ [-છાંટવું=કંકુ છાટીને મગળ કાર્યના શુકન કરવા કંકુના કરવા= મગળ કાર્ય આરભવુ (૨) કામમા ફતેહ મેળવવી[લા] કંકુના કોગળા કરવા= જીવનમા સુખવૈભવ હોવા કંકુનાં પગલાં= સુખવૈભવના શુભ શુકન કંકુનાં પગલાં કરવાં=આગમનથી ઘરને સુખી કરવુ કંકુને પગલે=ઊભી આણરૂએ] ૦પડી સ્ત્રી૦ કંકુની પડી-પંડીકી ૦પડો પુ૦ કંકુનો પડો-પડિયો-પડીકું

કંકૂડો પુ૦ [જુઓ 'કનકવો'] પતગ

કંકેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કંકોલ'] ચિનીકબાલા

કંકોડી સ્ત્રી૦ [સ કર્કોટકી, પ્રા. ક્કોડ] કંકોડાની વેલ(૨)[સ. ક્કોલી ?] સૂતક કાઢવા માટે સ્નાન વખતે માથામા ન ખાતી એક ભૂકી. -ડું ન૦ કંકોડાનુ શાક-ફળ

કંકોતરી, કંકોત્રી સ્ત્રી૦ [સં કુકુમપત્રિકા] લગ્નાદિ શુભ પ્રસગની આમંત્રણપત્રિકા (૨) (વ્યગમા)ન ગમતુ નોતરુ કે બબરની ચિઠ્ઠી

કંકોલ પુ૦ [સ] એક ઔષધિ, ચિનિકબાલા

કંકોલ્લું વિ૦ જુઓ 'કાકરવગણુ'

કંગણુ,-ન ન૦, -ની સ્ત્રી૦ જુઓ કંકણ

કંગબર ન૦ સફેદ કલગીવાળુ બુલબુલ

કંગન ન૦ [હિ] કંકણ -ની સ્ત્રી૦ કાસકી (૨) [હિં] કંગન

કંગવો પુ૦ [સં. ककत, હિ. कगुवा, म कगवा] કાસકી

કંગાલ(-ળ) વિ૦ [હિ સ ક્કાલ ઉપરથી ?] છેક ગરીબ, દીન (૨) દરિદ્રી, નિર્માલ્ય, તુચ્છ (૩) રસકસરહિત ૦તા, -લિ(-ળિ)યત સ્ત્રી૦ અત્યત ગરીબી, દીનતા(૨)કંગાલ દશા

કંગુરો પુ૦ [ફા] કાગરો, દાતો, અણી (૨) [જુઓ 'કંકર'] કાકરો

કંચન ન૦ [જુઓ 'કાચન'] ચોખ્ખુ સોનુ (૨) ધન, દોલત -ની વિ૦ સોનાનુ [ગણિકા

કંચની સ્ત્રી૦[હિ, 'કંચન' ઉપરથી ?]કળાવંતણી,

કંચવો પુ૦ [સ કંચુક] કાચળી

કંચાવું અ૦ક્રિ૦ [સં કંચ્=બાધવુ ઉપરથી ?] ઠગાવું (૨) હેરાન થવુ

કંચુક પું૦[સ] કાચળી, કમખો (૨) સાપની કાચળી (૩) બખ્તર -કી સ્ત્રી૦ કાચળી (૨) પુ૦ જનાનખાનાનો ચોબદાર

કંચોલુ(-ળુ) ન૦ એક સુગધીદાર વનસ્પતિ

કંજ પુ૦ [સ] બ્રહ્મા (૨) ન૦ કમળ

કંજક પુ૦ [સ] એક પક્ષી

કંજન પુ૦-[સ] કામદેવ (૨) સ્ત્રી૦ મેના

કંજર પુ૦[સ] બ્રહ્મા (૨) હાથી (૩) ન૦ પેટ

કંજર(-ઝ)રી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) [સ કજલ (એક પખી) ?] એક પંખી (૩) [સ ઝર્ઝરી] ઝાઝ,ખંજરી(૪)[સ કંચુલી] કાચળી

કંજૂસ વિ૦ [હિં, મ કજૂશ(-ષ)] અતિશય-વિચારેપડતી કરકસર કરે એવુ, કૃપણ; પાજી -સાઈ સ્ત્રી૦ કંજૂસપણુ

કંઝરી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કંજરી'

કંટક પુ૦ [સ] કાટો, ફાસ (૨) આકડો; ગલ (માછલા પકડવાનો) (૩) રોમાચ (૪) [લા] નડતર, દખલ (૫) દુશ્મન ૦કીટ પુ૦ શરીરે કાટા કાટા હોય તેવો એક કીડો. ૦ચર્મી વિ૦ કાટાળી ચામડીવાળુ (પ્રાણી) -કિત,-કી વિ૦ કાટાવાળુ (૨) મુશ્કેલ (૩) રોમાચિત -કીલ વિ૦ કાટાળુ

કંટલ વિ૦ [સ] કાટાળુ (૨) પુ૦ કાટાવાળુ ઝાડ (બાવળિયો ઇ૦)

કંટવાડ સ્ત્રી૦ [સ કટ કે કંટક+વાડ] કાટાની વાડ

કંટારિયુ ન૦ [સ. કટ=સ્મશાન ઉપરથી ?] શબ ઉપરનુ કપડુ

કંટાલુ સ્ત્રી૦ [સ] રીગણી (૨) બાવળ

કંટાળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ 'કંટાળો'] કંટાળો ચડવો-આવવો

કંટાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કંટાળુ'] કાટાવાળી (૨) સ્ત્રી૦ [દે કટાલી] હાથિયો થોર, થોરી

કંટાળું વિ૦ [સં કટાલુ] કાટાવાળું
કંટાળો પુ૦ [મ કટાળા, સ કટ,કટાલુ પરથી ?] અવિવિધતા કે થાકથી ઊપજતો અણગમો
કંટિયું ન૦ [જુઓ 'કંટી'] કૂકડું [રહેવું તે
કંટિયો પુ૦ ભારે જમણને બીજે દિવસે ભૂખ્યા
કંટી સ્ત્રી૦ ['કણ' ઉપરથી ?] ડૂંડામાના બારીક દાણ (૨) કૂકડું (૩) તાળ ડાગર
કંટી(-ટે)વાળો પુ૦ [કંઠી+વાળો ?] ચૂલો ચઢાવવાના વાસણને બહારની બાજુએ કરતો માટીનો લેપ [ભિજ્જ
કંડુ વિ૦ [સ કટુ ઉપરથી ?] કડક, ઉગ્ર
કંડુ ન૦ ખરેડુ
કંડૂરિયો પુ૦ બાળકોને રમવાની કુલડી
કંટેવાળો પુ૦ જુઓ 'કંઠીવાળો'
કંટેસરી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કંઠેસરી'] ગળામા નાખવાનુ એક ઘરેણુ (૨) એક વનસ્પતિ, કાટાસળિયો
કંટોડિયું નં૦ [કાટિયો (જાજરૂ) ઉપરથી ?] ઉકરડાનો-કચરોપૂજો નાખવાનો બાડો (૨) અવણખાડ [વેલો, કંડોડી
કંટોલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કંટોલુ'] એક
કંટોલું (-ળુ) ન૦ [દે કટોલ] કંટોળુ
કંટ્રાક્ટ,-ક્ટ પુ૦ [ઇં કૉન્ટ્રેક્ટ] કરારથી કરવાનુ કામ,ઠેકો (-આપવો-રાખવો, -લેવો) ૦ર, -રી પુ૦ કંટ્રાક્ટ રાખનાર, ઠેકેદાર
કંટ્રોલ પુ૦ [ઇ] કાબૂ, નિયમન
કંઠ પુ૦ [સં] ગળુ, ડોક (૨) હૈડિયો (૩) કંઠમાથી નીકળતો અવાજ, સૂર, સાદ (૪) કાંઠો-કાઠલો (૫) [દે કાઠ=મર્યાદા ?] કાંઠો, કિનારો [-ખૂલવો=અવાજ સાફ નીકળવો -ફૂટવો= હેડિયો કે ઘાટી ફૂટવી, અમુક વયનુ થવુ, યુવાવસ્થામા આવવુ (૨) પક્ષીને કાઠવો આવવો (૩) વાચા આવવી -બેસવો, -બેસી જવો=સ્વર ખુલ્લો ન નીકળવો (કંઠ વગેરેથી) -ભરાવો=લાગણીથી ગદ્‌ગદ્‌ થઈ જવુ, બોલી ન શકાવુ -રૂંધાવો=ગૂગળાવુ -સુકાવો=ખૂબ તરસ લાગવી. કંઠે કરવું=મોઢે કરવુ, ગોખી લેવુ કંઠે કાટા પડવા, કંઠે સોસ પડવો=પાણી વિના ગળુ સુકાવુ કંઠે પ્રાણ આવવા=મરવાની તૈયારી થવી (૨) ઘણી જ મુસીબત પડવી કંઠે હોવું=મોઢે હોવુ, યાદ હોવુ] ૦ગ્રંથિ સ્ત્રી૦ કંઠમા આવેલી એક ગ્રંથિ, 'થાયરોઇડ ગ્લેન્ડ'. ૦દ્વાર ન૦ ગળાનુ બારણુ ૦નાળ સ્ત્રી૦ ગળાની નળી ૦નીલક પુ૦ મોટો દીવો, મશાલ ૦પાશ પુ૦ ગળામા નાખવાનો દોરડાનો ગાળો-ફાસો (૨) ગલપટ્ટો (૩) કંઠાશ્લેષ ૦મણિ પુ૦ કંઠીમાનો હીરો (૨) હૈડિયો (૩) [લા] અત્યંત પ્રિયજન ૦મણિન્યાય પુ૦ જુઓ કરકંકણન્યાય ૦માધુર્ય ન૦ કંઠના અવાજની મધુરતા ૦માળ સ્ત્રી૦ ગળાનો એક રોગ ૦સૂત્ર ન૦ કંઠી મંગળસૂત્ર (૨)ગળામા પહેરવાનુ ઘરેણું ૦સ્થ વિ૦ કંઠે-મોઢે-યાદ હોય તેવુ (૨) કંઠ્યાની (વ્યંજન) ૦સ્થાન ન૦ કંઠની જગા ૦સ્થાની વિ૦ કંઠમાથી બોલાતો (વ્યંજન) -ઠાગ્ર પુ૦,ન૦ [+અગ્ર] કંઠનો આગળનો ભાગ (૨) અ૦ મોઢે -ઠાભરણ ન૦[+આભરણ]કંઠનુ ઘરેણું, ગળચવો, છડો -ઠાવરોધ પુ૦ [+અવરોધ] કંઠ રૂંધાવો તે -ઠાવરોધી વિ૦ કંઠ રૂંધે એવુ -ઠાશ્લેષ પુ૦ [+આશ્લેષ] કંઠે વળગવુ-આલિંગન દેવુ તે
કંઠાર(-ળ) [જુઓ 'કંઠ'] સ્ત્રી૦ દરિયાનો કાંઠો, કિનારો [(૪) [લા] કતલ
કંઠાલ ન૦[સ્ત્ર] મૂરણ(૨)કોદાળી(૩)લડાઈ યુદ્ધ
કંઠાળ સ્ત્રી૦જુઓ 'કંઠાર'(૨)[પ્રા કંઠાલ=મોટા ગળાવાળુ ?] ઘોડા અથવા ગધેડા ઉપર માલ લાદવાની બેપાસિયા ગૂણ(૩)વામણ ભરવાનો કોથળો(૪)[જુઓ 'કંમઠાળ'] ચીતળ(લાંબાની)
કંઠિયું વિ૦ ['કંઠ' ઉપરથી] ગળુ પકડે એવુ, ગળે ઊતરતા વસમુ લાગે એવુ, લૂખુ
કંઠી સ્ત્રી૦ [સં] ડોકનુ એક ઘરેણુ (૨) કંઠમા પહેરવાની ગુરુએ બંધાવેલી માળા (૩) [અગરબાના] ગળા આગળના ભાગ ઉપરનુ શોભીતુ ઘરેણ કે ભરતકામ [-બાંધવી=શિષ્ય કરવો કે શિષ્ય થવુ -બંધુ વિ૦ એક કંઠી બાંધનાર-સમાન ગુરુવાળુ (૨) વૈષ્ણવ]

૦પગલું = વિષ્ણુના પગલાની ચકતીવાળી કંઠી. –ઠો પુ૦ હાર, મોટા મણકાની માળા (૨) કંઠી ૩ જુઓ

કંઠ્ય વિ૦[સં] કંઠનું–સંબંધી (૨) કંઠસ્થાની

કંડ પુ૦ [કુંડ]કુંડ (૨) કૂવો ચણવાની વાકી ઈટ

કંડાર પુ૦ [જુઓ 'કંડારવું'] (કા) નકસી, કોતરણી (૨) આલેખ, ચિત્રકામ

કંડારવું સ૦ ક્રિ૦ [સ.ઉત્+કૃ, પ્રા. કડાર] કોતરવું, નકસી કરવી

કંડિકા સ્ત્રી૦ [સં.] નાનું પ્રકરણ (૨) વેદની ઋચાઓનો સમૂહ (૩) ફકરો

કંડિયો પુ૦ જુઓ 'કરંડિયો'

કંડી પું૦ [સં કરંડિન્] વાદી, કરંડિયામા સાપ લઈને ફરનારો મદારી

કંડી(–દી)લ ન૦ [જુઓ 'કંદીલ'] દીવો કરવાનો કાચનો પ્યાલો, હાડી (૨) ફાનસ –લિયું ન૦ દીવાદાંડી (૨) દીવાને પવન ન લાગે તેમ રાખવાને બનાવેલું નાનું માટીનું વાસણ [ખૂબલી

કંહુ(–ડૂ) સ્ત્રી૦ [સ] ચળ, ખંજવાળ (૨) ખસ,

કંડૂયન ન૦ [સ.] ખંજવાળવું તે

કંત [સ કાન્ત, પ્રા. કંત] + જુઓ કંથ

કંતરેહ પુ૦ [કુ + તરેહ ?] અણઘટતાવ, કુસંપ

કંતા સ્ત્રી૦ એક છંદ

કંતાઈ(–ઞણી)સ્ત્રી૦,–ઞણ ન૦[જુઓ 'કાતવું'] કાતવાનું મહેનતાણું

કંતાંન ન૦ [અ કતા(–ત્તા)ન = બહુ જ બારીક કપડું ?] શણનું કપડું, શણિયું (૨) ગૂણપાટ, ટાટિયું

કંતાઞણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કતાઈ'

કંતારી પું૦ બરાદી

કંતાવું અ૦ક્રિ૦ 'કાતવું'નું કર્મણિ (૨) પાતળું થવું, સુકાવું (૩) ઓંધું થવું [ભરથાર

કંથ પુ૦ [જુઓ 'કંત'] કાન્ત, પિયુ (૨) પતિ,

કંથચો પુ૦ [સ કંથા + વહ] કંથાધારી, વૈરાગી, બાવો (૨) અત્યંત ગરીબ–નિર્ધન માણસ (૩) [પ્રા કુંથુ] ચોમાસામાં થતું એક નાનું જીવડું

કંથા સ્ત્રી૦ [સ] ચીથરાનું બનાવેલું વસ્ત્ર (૨) ગોદડી ૦ધારી પું૦ કંથવો, કંથા પહેરનારો, સાધુ, યોગી

કંથાર ન૦, –રી સ્ત્રી૦ [સ], –રો પું૦ એક વનસ્પતિ –ફળ ન૦ એનું ફળ–બી

કંથારિયા પુ૦નાગર બ્રાહ્મણની એક નાતમા અટક

કંથાળ સ્ત્રી૦ જુઓ 'કંઠાળ' ૨

કંદ પુ૦, ન૦ [સ] જેમા ખાવાનો ગર હોય તેવું મૂળ, સૂરણ, બટાટા ઇ૦ (૨) મૂળ, કારણ (સમાસને અંતે) ઉદા૦ આનંદકંદ. ૦મૂલ(–ળ) ન૦ કંદ તથા મૂળ (બધાય તેવાં)

કંદર ન૦, –રા સ્ત્રી૦ [સ.] ગુફા, બોડ; બખોલ

કંદર્પ પુ૦ [સ] કામદેવ

કંદીલ ન૦ [અ], –લિયું ન૦જુઓ 'કંડીલ'મા

કંદુક પુ૦ [સ] રમવાનો દડો, દડી

કંદોઈ પુ૦ [જુઓ 'કુંદો'] બટકનો હાથો

કંદોઈ પુ૦ [સ કાદવિક, પ્રા કંદવિય, કદુઇઅ] મીઠાઈ બનાવનાર તથા વેચનાર આદમી, સુખડિયો –ણ સ્ત્રી૦ કંદોઈની સ્ત્રી

કંદોરી સ્ત્રી૦ નાનો કંદોરો –રો પુ૦ [કટિ+દોરો] કમરે પહેરવાનો કોઈ પણ દોરો તે સેર (સૂતર, સોનારૂપા વગેરેનો) (૨) ભીતમા ચણેલી ઈંટની કિનારી (૩) આકો, લીટો. –રાબંધ વિ૦ કંદોરો પહેરનાર–પુરુષ પૂરતું (નોતરું)

કંદર્પ પુ૦ + [જુઓ કંદર્પ] કામદેવ

કંધ સ્ત્રી૦ [સં સ્કંધ] બભો (૨) ભાર વહેનાર પશુઓની બાધ–બોચી (૩) નાગરમોથ

કંધર, –રા સ્ત્રી૦ [સ] ડોક, ગરદન

કંધોહું ન૦ [જુઓ 'કાધુ'] ખેડવા માટે અમુક શરતે ઢોર ભાડે રાખવું તે

કંધોતર પુ૦ પાટવી પુત્ર

કંધોલું ન૦ [જુઓ 'કંધ'] બભો (૨) બાધ, ગરદન

કંપ પુ૦ [સ] કંપારો ધ્રુજારો ૦ન ન૦ કંપવું તે ૦ના સ્ત્રી૦ કંપન (૨) કંપસહિત વાદ્ય વગાડવું તે ૦માન વિ૦ [સ] ધ્રુજતું; થરથરતું ૦વા, ૦વાયુ પુ૦ જેને લીધે શરીર કે શરીરનો કોઈ ભાગ કંપે એવો એક રોગ

કંપની સ્ત્રી૦ [ઇ] ટોળી, મંડળી (૨) ભાગીદારો મેળવીને કાઢેલી પેઢી કંપંડળી ૦સરકાર સ્ત્રી૦ (સં) એક વખત હિંદનો રાજવહીવટ કરતી કંપની, 'ઈસ્ટ ઇન્ડિયા કંપની' [બીવું ડરવું

કંપવું અ૦ક્રિ૦ [સ. કપ્] ધ્રૂજવું, થરથરવું (૨)

કંપાઉંડ ન૦ [ઈં, મૂળ મલયી] ઘર કે મકાનની ચોતરફની આતરી લીધેલી જમીન, વાડો

કંપાઉંડર પુ૦ [ઈં] દાક્તર કહે તે દવા-દવાનું મિશ્રણ તૈયાર કરી આપનારો તેનો મદદનીશ

કંપાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [મ. કંપણ] એક જાતનો કાટો, ધાતુની તુલા -ણી પું૦ કપાણથી તોળવાનું-જોખવાનો ધંધો કરનારો આદમી, તોલાટ

કંપાયમાન-વિ૦ [સ] ધ્રૂજતું, કાપતું (૨) અસ્થિર, ચલિત

કંપારી સ્ત્રી૦,-રો પુ૦[સ. કંપ] ધ્રુજારી, કમકમી (૨) કમકમાટી [કંપારી આવવી,-છૂટવી, -વછૂટવી=ધ્રુજારી કે કમકમાટી ઊપજવી]

કંપાર્ટમેન્ટ ન૦ [ઈં] આગગાડીના ડબાનું ખાનું

કંપાસ પુ૦[ઈં] હોકાયંત્ર(૨)વર્તુળ દોરવાનું યંત્ર

કંપિત વિ૦ [સં] કંપેલું, કંપમાન

કંપિલો પુ૦ [સ કંપિલ્લ] એક ઔષધિ (ગલગૂમડની) [દડી (૩) જુઓ કંપો

કંપુ સ્ત્રી, ન૦ [ફ કંપની] ટોળી, જૂથ(૨)ફોજની

કંપો પુ૦ [જુઓ 'કૅમ્પ'] પડાવ, કંપુ, છાવણી

કંપોઝીટર પુ૦ [ઈં] છાપખાનામાં બીબાં ગોઠવનારો માણસ [એવું, ચલ

કંપ્ય વિ૦ [સ] કંપિત થાય કે કરી શકાય

કંબલ પુ૦ [સં] કામળી (૨) ગાયબળદની ગોદડી — ગરદન નીચે લટકતી લડી ચામડી

કંબા સ્ત્રી૦ [સ કંબી] વાસની ચીપ (૨) સુતારનો ગજ

કંબુ પુ૦, ન૦ [સ] શંખ (૨) શંખની બંગડી (૩) દશ લાખની સંખ્યા

કંબુ(-બો)જ પું૦ જુઓ 'કંબોજ'

કંબૂ વિ૦ [સ] ચોકું, ઠગારું [વનસ્પતિ

કંબોઈ સ્ત્રી૦ [સં કાંબોજ, પ્રા. કંબોય?] એક

કંબોજ પુ૦ [સ] શંખ

કંસ પુ૦ [સં] (સ) કૃષ્ણનો મામો

કંસ પુ૦ જુઓ 'કૅાંસ'

કંસાર પુ૦[દે.]એક ખાવાની વાની [-ચોળવો= કંસારમાં ઘી મેળવવું (૨) [લા] કંસાર ને શ્રીનું જમણ હોવું]

કંસારિ પુ૦ [સ] કંસનો અરિ-શત્રુ, શ્રીકૃષ્ણ

કંસારી સ્ત્રી૦ [દે] એક જીવડું

કંસારો પુ૦ [સં કંસકાર] ધાતુનું વાસણ ઘડવા-વેચવાનો ધંધો કરનારો પુરુષ -રણ સ્ત્રી૦ કંસારાની સ્ત્રી

કંસીકરણ ન૦ [કંસ ઉપરથી] કંસ-કૉંસમાં મૂકવું તે (ગ)

કાઇ(-ય)દે-આઝમ પુ૦ [ફા] મોટો-મહાન નેતા કે આગેવાન

કાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાયા'] શરીર (૨) પાતળું પડ-આચ્છાદાન, આવરણ

કાઈલિ સ્ત્રી૦ [ડ કવલ્લિ] શેરડીનો રસ કાઢવાની મોટી કઢાઈ

કાઉ પુ૦ [કાક? મ કાઉ; પ્રા કાઈ=કાગડી, રવ૦?] કાગડો ૦કા(-વા)ઉ અ૦ (રવ૦) ગરબડાટભર્યું અને ન સમજાય તેમ (૨) સ્ત્રી૦ એકસામટા ઘણા માણસો બોલાબોલી કરે તે

કાઉન્સિલ સ્ત્રી૦ [ઈં] ધારાસભા [-માં ઊભું રહેવું=તેના સભ્ય થવા ઉમેદવારી કરવી. -માં જવું=તેનો સભ્ય બનવું]

કાઉચાઉ અ૦ જુઓ 'કાઉ'માં

કાઉસગ્ગ પુ૦ [પ્રા, સ કાયોત્સર્ગ] શારીરિક વ્યાપારો છોડી એક આસને ધ્યાન કરવું તે[જૈન]

કાક પુ૦ [સ] કાગડો ૦ઋષિ પુ૦ એક પક્ષી, કૂકડિયો કુંભાર ૦તાલીય વિ૦ કાગનું તાડ પર બેસવું અને અકસ્માત્ તાડફળનું પડવું થાય એવું, અણધાર્યું, ઓચિંતું ૦તાલીયન્યાય પુ૦ કાકતાલીય એવો ન્યાય ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ કાગડાના જેવી ચંચલ-છિદ્રાન્વેષી દૃષ્ટિ ૦નાસા સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ, નસોતર (૨) કાગનું ઝાડ ૦પક્ષ પું૦ વાળેલા વાળનો કાગડાની પાંખ જેવો ગુચ્છો, કાનછેગિયા ૦પદ(-દ) ન૦ કાગડાના પગના આકારનું ચિહ્ન, હંસપદ (૨) ચાર લઘુ માત્રા જેટલો સમય (સંગીત)

કાકચી સ્ત્રી૦ જુઓ કાચકી -ચું નં૦ કાચકું

કાકડ ન૦ [જુઓ 'કાકડી'] ચીભડું

કાકડકૂબો પુ૦ છોકરાની એક રમત

કાકડાશિં(-ર્શી)ગ સ્ત્રી૦ [મ કાકડાશિંગી, હિં. કાકડાસીંગી, સં કર્કટશૃંગી] એક ઔષધિ

કાકડિયું ન૦ ['કાકડો'પરથી?] એક જાતનું રેશમ

કાકડી સ્ત્રી૦ [સં કર્કટી, પ્રા. કક્કડી] આરિયું, ચીભડું (૨) [જુઓ 'કાકડો'] ચીથરાને વળ દઈ બનાવેલી દિવેટ [**–ભૂકવી** = કાકડીથી શગડી કે ચૂલો સળગાવવો] **–ડો** પું૦ ચીથરાની મોટી કાકડી (૨) [મ કાકડા, સં કૂકાટક (ગળુ)? કાકલક?] ગળાની બારીની આસપાસનો એક અવયવ, ચોળિયો (૩) પડજીભ [**–ડા ઉતારવા** = બળતા કાકડા ફેરવી ભૂત વગેરેની અસર કાઢવી **–ડા કરાવવા** = ગળાના ફૂલેલા ચોળિયા દબાવી લોહી કઢાવી નાખવું **–ડા કપાવવા** = ચોળિયાની વાઢકાપ કરાવવી **–ડા ના(–નાં)ખવા** = રમવામા કોણ દાન આપે તે નક્કી કરવા હાથ ચત્તા–ઊંધા કરવાની રમત **–ડા કાકવા** = મોમા બળતા કાકડા ઘાલવા **–ડા ફૂલવા** = ચોળિયા સૂજવા **–ડા બાળવા, –સળગાવવા** = જુઓ કાકડા ઉતારવા **–ડા ભળી જવા** = કાકડા ફૂલી જવા]

કાકફળ ન૦ કાકમારીનુ ફળ

કાકતાલીય, કાકદૃષ્ટિ, કાકનાસા, કાકપક્ષ, કાકપત્ર [સ.] જુઓ 'કાક'મા

કાકબ પુ૦ [દે કક્કવ, મ કાકવી] ગોળ કે મહુડાની રસી (તમાકુ બાંધવામા વપરાય છે તે)

કાકમ પુ૦ [જુઓ 'કાકબ'] પ્રવાહી ગોળ જેવો થાય ત્યા સુધી ઉકાળેલો શેરડીનો રસ

કાકમારી સ્ત્રી૦ એક વેલ

કાકર પુ૦ [સ કર્કર ઉપરથી] દાત, કરવતનો દાતો (સૂવરાદિ પ્રાણીના) (૨) કરવતનો દાતો (૩) ચામડીમા પડેલો કઠણ ચીરો **૦ડી** સ્ત્રી૦ ઘણા ઝીણા દાતાની ધાર **૦ણી** સ્ત્રી૦ કાનસ, ચમરડી **૦વું** સ૦ક્રિ૦ કરવતના કાકર કાઢવા–તીક્ષ્ણ કરવા (૨) ઉશ્કેરવુ, મમત પર ચઢાવવું (૩) વીરે ધીરે ખોતરી ખોતરીને ખાવુ **–રી** સ્ત્રી૦ નાના દાતાવાળી ધાર

કાકર પુ૦ [સ. કર્કર] ઠળિયો (૨) કાકરો **–રિયા** પુ૦ બ૦ વ૦ અડદ ચણા મગફળી વગેરે રાખી લોટગોળની બનાવેલી એક વાની **–ગોળીબો –રિયું** વિ૦ કાકરાળુ **–રી** સ્ત્રી૦ નાનો કાકરો (૨) કરકર, રેતી

કાકર સ્ત્રી૦ પીજણને છેડે તાતની નીચે રહેતી ચામડાની અક્કડ કકરી પટ્ટી

કાકરિયા કુંભાર પુ૦ એક કલગીદાર પક્ષી

કાકરી સ્ત્રી૦ જુઓ બેઉ 'કાકર' પુ૦ મા

કાકરો પુ૦ [જુઓ 'કાકરો'] (ચ) કાકરો (૨) ડચકુ (જેમ કે હુ ગળીનુ) [બળિયા કાકા

કાકલિયા પુ૦ બ૦ વ૦ ['કાકા' પરથી] શીતળા,

કાકલી વિ૦ [સ.] કોમળ ને મધુર

કાકલૂદી સ્ત્રી૦ [સ કાકલી પરથી, મ કાકલૂત] દયા ઉપજવે એવી આજીજી, કાલાવાલા. **૦ચેડા** પુ૦ બ૦ વ૦ કાકલૂદીભર્યું વર્તન

કાકવઝા, –ધ્યા [સ] સ્ત્રી૦ એક જ વાર ફળનાર વનસ્પતિ (૨) એવી સ્ત્રી

કાકવી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાકબ'] ગોળની રસી

કાકશિખંડ પુ૦ [સ] બાબરી [શબ્દ

કાકા (કા–કા) અ૦ (રવ૦) કાગડાની વાણીનો

કાકા પુ૦બ૦ વ૦ [ફા =મોટો ભાઈ] 'કાકો'નુ માનવાચક રૂપ **૦જી, ૦સસરા** પુ૦ સસરાના ભાઈ, કાકાસસરો (માનવાચક) [જાતનો પોપટ

કાકાકૌવો પુ૦ [મલાયી કાકાતુઆ] એક

કાકાપુરી વિ૦ [ફા કાકા=ઘરનો ઘરડો ગુલામ + પુરી (ગામનુ?)] તકલાદી, નિર્માલ્ય (૨) જરજર (૩) પુ૦ ગુલામ [બળિયાકાકા, શીતળા

કાકાબળિયા [કાકા + બળિયા] પુ૦ બ૦ વ૦

કાકાબાસી ન૦ એક જાતનુ હલકુ મોતી

કાકાભાઈ પું૦ [માનાર્થે] જુઓ 'કાકો' ૨

કાકી વિ૦ [સ.] કાગડા જેવા કૂર અવાજથી ગાનાર [કાકાજીની સ્ત્રી

કાકી સ્ત્રી૦ કાકાની સ્ત્રી **૦જી, ૦સાસુ** સ્ત્રી૦

કાકીડો પુ૦ [દે કવિકિડ, કિક્કિડ] કાચ ડો

કાકીસાસુ સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાકી' સ્ત્રી૦ મા

કાકુ પુ૦ [સ] દુ ખ, ભય, ક્રોધથી સ્વરમા પડતો ફેર (૨) કરડાકીમા કે વ્યગમા બોલવું તે

કાકુ પુ૦ કીકો (ભાટિયા લોકોમા)

કાકુત્સ્થ પુ૦ [સ] (સ) રામ

કાકો પું૦ [જુઓ 'કાકા'] બાપનો ભાઈ (૨) (પિતાને સંબોધન કરવામા વપરાય છે) પિતા, કાકાભાઈ (૩) [વ્યંગમાં] દુશ્મન. [**કાકા મામા કરવા** = ખુશામત કરવી **કાકો**

લાગે છે ? = સગેા થાય છે જેથી વગ કરશે ?]
૦સસરેા પુ૦ કાકાજી
કાકેાદર કાકેાલ પુ૦ [સ] સાપ
કાકેાલી વિ૦ [સ] કાગડા જેવેા (સ્વર)
કાખ, ૦લી સ્ત્રી૦ [સ કક્ષા, પ્રા. કક્ખા] બગલ. [કાખમાં રાખવું, -લેવું = મત્તા નીચે રાખવું, પક્ષમા લેવુ કાખલી કૂટવી = આનંદમા આવી જવુ કાખલીમાં કૂવ આવવું = હરખ ઊભરાઈ જવેા] ૦બલાઈ, ૦બિલાડી સ્ત્રી૦ બગલમા થતુ એક ગૂમડુ ૦મલી સ્ત્રી૦ અગરખા કે કપડાની બગલની કાખી -ખું પું૦ કાખનેા વાળ -ખેારાઈ સ્ત્રી૦ જુએા કાખબલાઈ
કાખા સ્ત્રી૦ [સ કાક્ષ?] નડતર (તાવમા પ્રતિ પક્ષને હરાવવા માટે આણેલી)
કાખાઈ સ્ત્રી૦ કાસકી (વડનગર-વાસવાડાના ભીલેામા)
કાખી, -ખુ, -ખેારાઈ જુએા 'કાખ'મા
કાગ પુ૦ [સ] કાક, કાગડેા [-નું પીંછ થવુ, -નેા વાઘ કરવેા = જાતુ ગજ કરવુ, નબળી વાતને મેાટુ રૂપ આપવુ -નું બેસવું ને તારનું પડવું = જે બે બનાવેા વચ્ચે કાર્ય-કારણ સબધ નથી, તે છે એવેા ભ્રમ થાય એવેા આકસ્મિક બનાવ બનવેા -ને ડેાળે રાહુ જેવી = ખૂબ આતુરતાથી રાહ જોવી] ૦ડેાળ વિ૦ કદરૂપુ ૦ડેાળિયુ વિ૦ કાગડાના ડેાળા જેવુ, એકાક્ષી (૨) ન૦ એક રેચક વનસ્પતિ ૦ણ સ્ત્રી૦ કાગડી ૦નેા વાઘ પુ૦ જાતુ ગજ ૦બાળ વિ૦ કાગડાના માળા જેવુ, બાબાવીળી ૦માળેા પુ૦ કાગડાનેા માળેા ૦વાશ (શ,) સ્ત્રી૦ [સ કાગ + વાશ્ = બેાલવુ, બેાલાવવુ ?] શ્રાદ્ધને દિવસે પિતૃનિમિત્તે કાગડાને બલિ નાખતી વખતનેા ઉદ્‌ગાર (૨) એ બલિ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ પશુપક્ષીની ભાષા સમજવાની વિદ્યા -શાનીંદર સ્ત્રી૦ [કાગ + નિદ્રા] કાગડાના જેવી, જરા ઊડી જાય એવી ઊંઘ -શેરાળ પુ૦ [કાગ + રોકકળ] રોકકળ(૨) બબડાટ
કાગજ, -ઝ [જ] -ળ પુ૦ વાસ, ઘાસ, ધાગા ઇ૦માથી કરાતી લખવા વગેરેના કામની એક બનાવટ (૨) પત્ર, પત્રિકા
કાગડેા પુ૦ [સ કાગ] કાક, એક કાળુ પક્ષી (૨) (લા) ચાલાક લુચ્ચુ પ્રાણી [કાગડા ઊડવા = ઉજાગરા બ બ થવુ (૨) નસ તાન જવુ. -ડા કકળવા = સત્યાનાશ જવુ, બરાબીના ચિહ્ન જણવા -ડાની ડેાકે રતન = અણઘટતુ જોડાણ, અપાત્રને દાન -ડાની ડેાકે ૬ કેાતરી = પેટમા વાત ન રહેવી -ડાની નજરે જોવું = ખૂબ સાવચ રહેવુ -ડેા દહીંથરુ લઈ ગયેા = સારી વસ્તુ નહાગને હાથ ગઈ] -ડાકામડી સ્ત્રી૦ ધતરાજ (૨) અણવિશ્વાસ -ડાકેરી સ્ત્રી૦ આકડાનુ ડેાડવુ -ડાટેાપી સ્ત્રી૦ કાગડા જેવી દેમાતી લાબી પૂછડીવાળી ટેાપી -ડાસાણશી (-સી) સ્ત્રી૦ વાતુ ગાળવાની કુલડીને પકડવાની સાણસી -ડિયેા પુ૦ પતગ, કનકવેા -ડી સ્ત્રી૦ કાગડાની માદા (૨) ગાડાની બે ઊભેાની પિનાળથી જડેલી અણી
કાગદી વિ૦ [ફા] પાતળી છાલવાળુ (જેમ કે લીબુ) (૨) તકલાદી (૩) પુ૦ કાગળ બનાવનારેા કારીગર (૪) કાગળ વેચનારેા અથવા ચેાપડા ઇ૦ બાવનારેા વેપારી ૦પલણ ન૦ કાગળનુ ચલણ
કાગળ પુ૦ જુએા કાગજ [કાગળની કેાથળી = બહુ નાજુક, વધુ ભરતા ફાટી જાય એવુ -નાખવેા = કાગળ-પત્ર ટપાલમા રવાના કરવેા -કેાડવેા = પરબીડિયું કાડી કાગળ કાઢવેા (૨) પારકાનુ પરબીડિયું કાડી અદરની વાત છૂપી રીતે જાણી લેવી -ખાડવેા = લખેલેા કાગળ પરબીડિયામા બ ધ કરવેા, અથવા તેમ કરીને ટપાલમા રવાના કરવેા -ભાગવેા, -લાવવેા = ભલામણ કે ઓળખાણની ચિઠ્ઠી માગવી કે લાવવી -લખવેા = બબર અ તર ટપાલ વગેરે દ્વારા લખી જણાવવા -વાચવેા = કાગળમા લખેલુ ઉકેલવુ] ૦દાબણિયું ન૦ કાગળ દાબવાનુ વજન-વસ્તુ ૦પત્ર(-ત્તર) પુ૦ ચિઠ્ઠીચપાટી કે ટપાલનેા પત્ર -ળિયું ન૦ કાગળનેા કટકેા (૨) ચલણી નેાટ, લેાન, હૂડી અને

રોર જેવો – જેનાં નાણા થાય તેવો કાગળ [કાગળિયાં કરવાં = લખાણ કે તુમાર કરવો. કાગળિયે ચડવું = અતરિયાળ મરી જવુ (૨) જાહેરમા આવવુ (૩) ફોરટે જવુ (૪) લખાપટ્ટી થવી, તેમા પડી અટવાવુ] –ળિયો પું૦ કાગળ લઈ જનારો કાસદ ['કાગ'મા

કાગાનીંદર સ્ત્રી૦, **કાગારોળ** પું૦ જુઓ

કાચ પું૦ [સ] રેતી અને ખારવાળી માટી ઓગાળીને બનાવાતો એક પદાર્થ (૨) દર્પણ (૩) પાસાદાર, ચળકતી મિશ્ર ધાતુ (૪) નિર્મળ કે ક્ષણભંગુર એવી ઉપમા આપતા વપરાય છે, જેમ કે – કાચ જેવું પાણી, કાચનુ વાસણ, કાચનો ટુકડો ૦ઓળિયો પુ૦ શુદ્ધ કરેલો ઓળિયો. ૦ગૃહ ન૦ કાચનુ બનાવેલુ ઘર ૦મણિ પુ૦ કાચ જેવો એક હલકો મણિ (૨) કાચ ૦૨સ પુ૦ કાચનો રસ (૨) આમ્બાના ડોળામાનો કાચના રસ જેવો પદાર્થ ૦લવણ ન૦ કાચ બનાવવામા વપરાતો ક્ષાર –ચિયો પથ્થર પુ૦ જેમાથી કાચમણિ નીકળે છે એ પથ્થર

–કાચકી સ્ત્રી૦ કાકચી, કાકચ એક વનસ્પતિ (૨) ગળાની બારી આગળ થતો એક રોગ (૩) સકડામણ, મુશ્કેલી –કુ ન૦, –કો પુ૦ કાચકીનુ ફળ, કાકચુ

–કાચડ સ્ત્રી૦ [કાચું ઉપરથી] ગૂમડાની આજુ બાજુનો સૂજેલો ભાગ

–કાચબી સ્ત્રી૦ [જુઓ કાચબો] કાચબાની માદા (૨) એક રોગ, કાચકી –બો પું૦ [સ कच्छप] એક જળચર પ્રાણી [–બાની આંખે જોવું = તીક્ષ્ણ કે ઈર્ષાની આખે જોવુ]

–કાચર સ્ત્રી૦ [જુઓ કરચ] કકડી ૦કૂચર ન૦ પરચૂરણ ખાદ્ય વસ્તુઓ (૨) પરચૂરણ ભાગીતૂટી વસ્તુઓનો સમૂહ –રી સ્ત્રી૦ મીઠામા આથેલી કળની –શાકની કાકડી, સુકવણી. –રું ન૦ ચીરિયુ, કકડી

–કાચલી સ્ત્રી૦ [સ. कवच ઉપરથી] નાળિયેરનુ ભાગેલુ કોટલુ (૨) [दे कच्चरा] શાકની – ખાસ કરીને કોહવડાની સુકવણી [–માં પાણી લઈ ડૂબી મર ! = બીજુ શક્ય ન હોય તો એવા અશક્ય ઉપાય વડે પણ શરમાઈને મરી જા ! **કાચલાં ફૂટવાં** = મિથ્યા મહેનત કરવી **કાચલાં જુદાં થઈ જવાં** = કોઈ પણ સખત કોટલાવાળી વસ્તુના બે ફડચાડિયા થઈ જવા (જેમ કે માથાની બોપરીના પણ)] –લું ન૦ નદીના ભાઠાની બેડેલી જમીન (૨) નાળિયેરનુ ભાગેલુ કોટલુ (૩) [લા] કોઈ પણ ભાગેલુ અર્ધગોળ જેવુ કઠણ કોટલું ઉદા૦ 'ઠીબ' (૪) એવો વાહકો

કાચંડી સ્ત્રી૦ કાચંડાની માદા [પ્રાણી

કાચ (–ચિં, –ચીં) ડો પુ૦ [જુઓ 'કાકીડો'] એક

કાચું વિ૦ [જુઓ 'કચ્ચુ'] પાકેલું નહિ એવુ (કાચી કેરી) (૨) બરાબર નહિ સીઝેલું, પકવેલું કે રંધાયેલું (કાચી ચાસણી, કાચી માટલી, કાચો ભાત) (૩) શેકેલુ રાંધેલુ નહિ એવુ (કાચી સોપારી, ચણા, અનાજ ઇ૦) (૪) કરા સંસ્કાર ન કરાયેલુ – કુદરતી સ્થિતિમા હોય એવુ (કાચો માલ, કાચી ધાતુ) (૫) તકલાદી, મજબૂત કે ટકાઉ નહિ એવુ (કાચી સડક, કાચુ સૂતર, કાચો રંગ) (૬) નાદાન, બિનઅનુભવી, અધૂરુ, અધકચરુ (માણસ, જ્ઞાન, આવડત, ઉંમર ઇ૦) (૭) અધૂરુ, અપૂર્ણ (કાચું કામ, કાચી બુદ્ધિ, કાચો વિચાર, કાચી વાત, કાચો ગાઉ ઇ૦)(૮) કામચલાઉ, છેવટનુ નહિ એવું (કાચો હિસાબ, દસ્તાવેજ, ખરડો ઇ૦) (૯) પોચુ; નરમ (કાચા કાળજાનુ. હૈયાનુ = બીકણ) (૧૦) બારદાન ઇ૦ સાથેનુ કામચલાઉ કે અંદાજી (વજન, માપ) (૧૧) પાકુ – બરાબર ગાળી નહિ, તેથી અડધા વજનનું (શેર, મણ ઇ૦ વજન). (આમ આ શબ્દ અધૂરાપણુ, અધકચરાપણુ, ઇ૦ અનેક ભાવો લક્ષણાથી બતાવે છે) (૧૨) ન૦ કચાશ, કસર, અધૂરાપણુ [કાચા કાનનું વિ૦ બીજાના કહેવાથી ભરમાઈ જાય તેવુ **કાચી કેદ** સ્ત્રી૦ આજીવન કેસ પહેલા ને તે દરમિયાન કરાતી કેદ **કાચી બુદ્ધી, માયા** સ્ત્રી૦ છેતરાઈ જાય એવુ ભોળુ માણસ (નકારમા આવે છે ઉદા૦ 'એ કાંઈ કાચી માયા નથી' 'એને તમે કાચી માયા માનો છો ?') **કાચું કઢાવવું** =

દેવાણુ કઢાવવુ. –કાપવું = અધૂરી તૈયારીમા ને કવખતે કે એવી કોઈ કચાશ છતા વનવુ, કાર્ય કરવુ (૨) કામ તેથી કરીને કથાળવુ, બાદવુ (૩) (કામ, વિચાર ઇ૦મા) ઉતાવળ કરી નાખવી –ખાવું = ભીડ કે તગી પડવી. –પાડવું = કાચો ગર્ભ પાડવો, ગર્ભપાત કરવો કાચો કચિયારો, કખીલો = સમજણો ન થયેલો – કાચી કે નાની ઉંમરનો પરિવાર (તે ડૂબીને મરી ગયુ, એમ પ્રયોગમા આવે છે) કાચે ઘડે પાણી ભરવું = મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો] ૦કુંવારુ વિ૦ કાચી વયનુ અને અવિવાહિત. ૦કોરુ વિ૦ નહિ ગવેલુ અને લૂણુ ૦નચ વિ૦ સાવ કાચુ ૦પાકુ વિ૦ કંઈક કાચુ અને કંઈક પાકુ એવુ, અર્ધદગ્ધ ૦પોચુ વિ૦ અનુભવ અને હિમત વગરનું, ભોળુ, અકુશળ કાચો દૂચો પુ૦ છેવટનો બાકી રહેલો ભાગ

કાછ પુ૦ જુઓ 'કાછડો'

કાછડી સ્ત્રી૦ [સં कच्छ = કાઠો, પ્રા कच्छ = નદી પાસેની નીચી જમીન (૨) મૂગા ઇ૦ની વાડી] નદીનુ બાહુ (ખેતર કરેલું) (રેવાકાઠા)

કાછડી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કછોટી', કે. कच्छट्टी] કાછડાની રીતે પાછળ ખોસેલો ચોરિયાનો એક ભાગ [–છૂટી જવી = ડરી જવું. –ઝાલીને, પકડીને દોડવું = બીકથી બાવરા બની દોડવુ કાછડીનો છૂટો = જુઓ 'કાછડી-છૂટો'] ૦છૂટો વિ૦ પુ૦ વ્યભિચારી –ડો પુ૦ ચોરિયુ કે સાલ્લો ઊંચો લઈ બે પગની વચ્ચેથી પાછળ ખોસવો તે, તે રીતે ખોસેલો વસ્ત્રનો ભાગ [–મારવો, –વાળવો = કાછડાની રીતે વસ્ત્ર પહેરવુ –મારીને, વાળીને (કામ કરવુ) = કમર કસીને, બરોબર મતથી ને જોરથી] –વું અ૦ક્રિ૦ + જુઓ 'કછવુ'

કાછર ન૦ એક જાતનુ ઘાસ (ધરમપુર)

કાછલી સ્ત્રી૦, –લુ ન૦(ચ) જુઓ કાચલી, –લુ

કાછવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'કાછડી'માં

કાછિયો પુ૦ [હિ મ काछी, સ शाकिक ?] શાક વેચવાનો ધધો કરનાર આદમી (૨) એ જ્ઞાતિનો માણસ –ણ સ્ત્રી૦ કાછિયાની સ્ત્રી

કાછી પુ૦ જુઓ કાછિયો ['કછોટી' કાછો, ૦ટો પુ૦ જુઓ કછોટો. ૦ટી સ્ત્રી૦ જુઓ

કાજ ન૦ [સ कार्य, પ્રા कज्ज] કામ (૨) કારણ, પ્રયોજન ૦કાર વિ૦ કામ કરે એવુ; કાબેલ (૨) કામગરુ ૦ગરું વિ૦ શક્તિવાળુ, કાબેલ (૨) જુવાનજોધ, તરુણ (૩) ઘાલું ઘ્યાનું, માનીતું, લાડકું (૪) નાજુક, તકલાદી

કાજળ ન૦ [સ कज्जल] મેશ (૨) આખમા આજવાની મેશ [–આંજવું, –સારવું = આખમા મેશ આજવી –ની કોટડી = સહેજમા કલકે બેસે તેવુ – સભાળથી રહેવા જેવુ સ્થાન] ૦કકુ ન૦બ૦વ૦(સૌભાગ્યવતીના શણગારના) કાજળ ને કકુ ૦રાણી સ્ત્રી૦ કાજળી સ્ત્રી૦ ૦લટોરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી ૦વું અ૦ક્રિ૦ [सं कज्जल પરથી, હિં. काजलाना, म काजळणे] કાજળ–મેશ વળવી (૨) કજળી જવુ, ઓલવાવુ –ળિયો પુ૦ (કા) ખોવાયેલી વસ્તુ શોધી આપવા કે બનેલો બનાવ જણાવવા બીજા માણસને બેસાડી તેલ કે શાહીના ટીપામા બધુ બતાવનાર આદમી

કાજળી સ્ત્રી૦ ['કાજળ' ઉપરથી] મેશ(૨)નાખનુ પડ(૩)કાળી દૂગ(૪)મેશ પાડવાનુ કોડિયુ(૫) ગાય પૂજવાનુ સ્ત્રીઓનુ એક વ્રત (શ્રાવણ માસમા) (૬) [કા] કાજળિયાની વિદ્યા ૦ગોકરણ ન૦ એક વનસ્પતિ ૦ત્રીજ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ વદ ત્રીજ, કાજળગણી

કાજ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાજ'] કાર્ય, કરજ, કામ ૦ગરુ વિ૦ કામગરુ (૨) કાયદાકારક

કાજી, –ઝી [અ.] પું૦ ઇસ્લામી ન્યાયાધીશ (૨) ઇસ્લામી વિદ્વાન – પડિત ૦જી પુ૦ 'કાજી' [માનાર્થે] [–ની કૂતરી = મોટાની નાની વસ્તુ પણ મોટી ગણવી પડે એ]

કાજુ વિ૦ સારુ, બાસુ (૨) વિનયી (કા)

કાજુ પુ૦ [મલાયી काजु, મ काजू] એક સૂકો મેવો ૦કળિયા પુ૦ બ૦ વ૦ કાજુ (૨) સાકરિયા કાજુ

કાજે અ૦ [જુઓ 'કાજ'] માટે, વારને

કાજ્જે પુ૦ [દે कज्जव] કચરો, પૂજો

કાઝગી સ્ત્રી૦ [મ काजगी] લગામ

કાટ પુ૦ [પ્રા. किट्ट] ધાતુને લાગતો મેલ કે તેનો વિકાર (૨)[લા.] નકામો ભારરૂપ ઉતાર કે મેલ [–ખાવો, –ચડ(–ઢ)વો, –ચળવો = કટાવું (૨) નકામું અવાવરુ પડી રહેવું, તેથી (વસ્તુ કે માણસનું) હીર કે પાણી ઊતરી જવું, બગડવું –ઉતારવો,–કાઢવો = ચડેલો કાટ દૂર કરવો]

કાટ પુ૦ [સ કાષ્ઠ, પ્રા કટ્ઠ] ઇમારતી લાકડું [–નાખવો = ઘરનું છાપરું મોભ વળી ઇ૦ કાટ વડે જડવું] ૦કૂટ સ્ત્રી૦ તૂટેલોફૂટેલો સરસામાન (૨) મકાનના બાંધકામનો માલ ૦પીઠિયો પુ૦ [સ પીઠ?] ઇમારતી લાકડાનો વેપારી ૦માળ પુ૦ જૂનુંનવું પચ્ચૂરણ ઇમારતી લાકડું (વળી, વાસ ઇ૦)

કાટ પુ૦ ['કાટવું' પરથી ?] (હવો કાપવા) સામે મંડાતો હવો,પ્રતિકાર (૨)(ટ,)સ્ત્રી૦ ગંજીફામાં અમુક ભાત ન હોવી – કાપતું હોવું તે ૦છાંટ (ટ,)સ્ત્રી૦ કાપકૂપ –ટેસર પુ૦બ૦વ૦ પત્તા રમતા પહેલી જે ભાત કપાય તે પરથી સરુ પડે એવી સરમાજી

કાટ પું૦ ['કાટો પરથી ?]કાટો,નડતર આડ વિઘ્ન [–કાઢવો = નડતર દૂર કરવું (૨)કાસળ કાઢવું ('જયસિંહનો કાટ કાઢયા વગર . .', 'પછે કાઢો સેનાનો કાટ.'] [–ખાડવું ટીચવું તે

કાટકૂટ સ્ત્રી૦ [કાટવું + કૂટવું] કાપવું અને કૂટવું

કાટકો પુ૦ [જુઓ કડાકો] મોટી ગર્જના

કાટખૂણ પુ૦ નેવું અંશનો ખૂણો (૨) એ માપનું કડિયા–સુતારનું ઓજાર ૦ચોખૂણ પુ૦ ચાર કાટખૂણાવાળો ચતુષ્કોણ ૦ત્રિકોણ પુ૦ કાટખૂણાવાળો ત્રિકોણ –ણો પુ૦કાટખૂણ

કાટછાંટ સ્ત્રી૦ [હિ] કાપકૂપ, સુધારોવધારો

કાટકૂળ ન૦ એક વનસ્પતિની છાલ

કાટરડો પુ૦ [સ किट्टाल]ઠરેલો કચરો, પ્રવાહી વસ્તુનો મેલ (૨)કટાઈ–બગડીને ખરાબ થઈ ગયેલો માલ; નકામો રદ્દી સરસામાન ઈ૦

કાટલિયો પુ૦ [જુઓ 'કાયટિયો'] કાટી

કાટલું ન૦ વજન અમુક નક્કી વજનનું તોલવાનું સાધન (૨) સુવાવડમાં સ્ત્રીઓને અપાતું ગુંદર વગેરેનું વસાણું (૩) [હિ. काटना 'કાટવું' પરથી ?] ઓછું કરવું તે, કાપી લેવું તે (૪) કાટ, કાટો; નડતર; બલા. [કાટલાં કૂટવાં = વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવો, કાચલા કૂટવા –કૂવામાં નાખવાં = ગઈ ગૂજરી ભૂલી જવી કાટલાં સાંખવાં = જોખ મેળવી જોવા, બરોબર વજન તપાસવું. કાટલું કાઢવું = આડખીલી દૂર કરવી(૨)મારી નાખવું –કરવું = જુઓ 'કાટલું કાઢવું' (૨) ઓછું આપી-કરીને પતવવું, ઓછાથી પતાવટ કરી લેવી] –લાંદાસ પુ૦ વચમા પડી કાટલું કરનાર – ઓછું આપનાર આદમી છાપેલું કાટલું ન૦ સરકારી છાપવાળું કાટલું (૨) તે રીતે બધે નામીચું માણસ [કરવું (૩) છેતરવું

કાટવું સ૦ક્રિ૦[સ कर्तृ, પ્રા कट्ट]કાપવું,છેદવું(૨)

કાટવું વિ૦ [જુઓ 'કાટ'] કાટના રંગનું –વો પુ૦ શોકનો કાટવો સાલ્લો ['કાટવું'માં

કાટવો પુ૦ એક ઔષધિ–વનસ્પતિ (૨) જુઓ

કાટાકાટ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાટવું'] કાપાકાપી (૨) કતલ (૩) અટસ, અદાવત

કાટોડો પુ૦ ચકમક (૨) જુઓ 'કાટરડો' (૩) કાચી ધાતુમાંથી લોઢું કાઢી લીધા પછી ભઠ્ઠીમાં રહેતો અવશેષ [જે करट] કાયટિયો

કાટ્ટી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાયટ્ટુ' (૨) પુ૦ [સ करट; કાઠ વિ૦ ધૂર્ત, પહોંચેલ (૨)પુ૦ [સ काष्ठ] કાષ્ઠ (૩) ઇમારતી કાટ (૪) કાઠડો (૫) હેડબેડીનું ચોકઠું, હેડ ૦ગઢ પુ૦ લાકડાનો ગઢ

કાઠડી સ્ત્રી૦ નાનો કાઠડો –હું ન૦, –ડો પુ૦ ઊંટ વગેરે જનવરની પીઠ પર મુકાતું લાકડાનું આસન

કાઠલો પુ૦ [ક૦+લો] કન્યાને પરણાવતા પહેલા ચડાવાતું વરેણું [(વઉ)

કાઠા વિ૦ (બ૦વ૦) લાલાશ પડતા એક જાતના

કાઠાડલી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાઠડો'] કાઠડા પર નાખવાની ધાબળી–ગોદડી [વાળું (કા)

કાઠાળું વિ૦ [જુઓ 'કાઠું'] કદાવર,કાઠા–બાંધા-

કાઠિન્ય ન૦ [સ] કઠિનતા (૨) કઠોરતા

કાઠિયાણી સ્ત્રી૦ કાઠી સ્ત્રી

કાઠિયાવાડ પુ૦ ન૦[કાઠી+[સ]વાટ] (સ્ત્રી) ગુજરાતનો એક ભાગ –ડી વિ૦ કાઠિયાવાડનું, –સબધી (૨) પુ૦ કાઠિયાવાડનો વહીવટ

કાઠિયો પું૦[સં काष्ठ પરથી] ગાડાનો લાકડાનો સામાન – ખોખું (કા.)

કાડી વિ૦ (૨) પુ૦ કાઠિયાવાડની એક અસલી જાતનું (માણસ)(૩)સ્ત્રી૦ [સં काष्ठ] બાળવાનું લાકડું (૪)-ર્મીનનું એક માપ (૪૦૦ કાઠી = વીસું) (૫)લાકડી,દંડો,વાસ (૬)કાઠું (શરીરનું)

કાઠું વિ૦ [સ कठिन, પ્રા. कट्ठिण] કઠણ,આકરું (૨)કઠોર (૩)કસ જૂસ (૪)બરાબ, માઠું (૫)ન૦ [સ काष्ठ પરથી] કલેવર,શરીરનો બાંધો (૬) ખોખું (ઢોલ,કડ઼ ઇત્યાદિનું), આકાર(૭)કાઠેડો (૮)કોઈ ચોકવાની હોય એવું સાલ્લાનું કપડું

કાઢઘાલ (ઢ, લ,) સ્ત્રી૦ કાઢવું ને ઘાલવું તે

કાઢવું સ૦ક્રિ૦ [સં कृष, પ્રા कड्ढ](હોય ત્યાંથી કે અંદરથી) બહાર ખેંચવું – લાવવું – લેવું – મોકલવું (જેવા ભાવો બતાવે છે) (૨) અલગ કરવું, દૂર કરવું, ઘૂંટું પાડવું (૩) રદ કરવું ('આ શબ્દ કાઢો તો લખાણ મંજૂર છે') (૪) [પ્રા कड्ढ = રેખવું] આલેખવું, દોરવું(જેમ કે અક્ષર, ચિત્ર, વેલ,રંગ ઇ૦) (૫)કહેવું,બોલવું ઉચ્ચારવું (જેમ કે અવાજ, બોલ, વાત, સાદ, ઘાંટો ઇ૦)[પ્રા. कड्ढ,સ कथ् ? = કહેવું,ઉચ્ચારવું] (૬) સ્થાપવું, નવું બોલવું, ગદ કરવું (જેમકે, નિશાળ દુકાન, કારખાનું, કંપની,કામ ઇ૦)(૭)ગણી કાઢવું, ગણતરી કરવી (જેમ કે, ભાવ, માપ, વ્યાજ હિસાબ કે તેનો જવાબ, અંદાજ ઇ૦ કાઢવા)(૮)જાહેરમાં બહાર આણવું (જેમ કે નામ, આબરૂ, દેવાળું કાઢવું) (૯) અંદરનો સાર કે અમુક ભાગ અલગ કરવો, મૂકવો કે ઘૂંટો પાડવો [જુઓ અર્થ (૨)] જેમ કે, માર કાઢવો, મલાઈ કાઢવી,તેલ કાઢવું, ઇ૦, 'તેણે ૫૦૦ રૂ આ ખાતે કાઢયા')(૧૦)કમાવું, મેળવવું, તેગ કરવો ('દુકાન ભાડુંય કાઢતી નથી,' 'દુકાનમાંથી રોટલો કાઢવાનો છે' 'બધુંય ખર્ચ પગારમાંથી જ કાઢવાનું')(૧૧) બીજા ક્રિ૦ સાથે, તે ક્રિયા પૂરી કરી દેવી, પતવવી,એવો ભાવ પ્રેરે છે. જેમકે,'એણે આખું ખેતર ખોદી કાઢયું' 'આટલું જરા જોઈ કાઢશો ?' [કાઢી જવું = મંડાણે ચેન્થી બહાર કાઢી આળવા – દાટવા લઈ જવું ('એમને કયારે કાઢી ગયા ?') કાઢી નાંખવું = રદ કરવું (જેમ કે અરજી,માગણી ઇ૦)(૨)નાપાસ કરવું ('એને પરીક્ષકે શામા કાઢી નાખ્યો ?'), ગણતરીમા ન લેવું ('મને તો તમે સાવ કાઢી જ નાખ્યો કે શું ?') કાઢી લેવું = છાનુમાનુ લઈ લેવું (૨) પતાવવું, પાર પાડવું (કામ કાઢી લેવું 'એને ત્યા રકમ છે તે હવે કાઢી લેવી જોઈએ') કાઢી મૂકવું, મેલવું = હાંકી કાઢવું (૨) રજા આપવી, બરતરફ કરવું (૩) કાઢીને મૂકવું – અલગ કરવું(જેમ કે, લૂગડા),સાચવીને નાખવું (ડાસીએ ના પહેલેથી કાઢી મૂકયા છે')]

કાઢો પુ૦ [સ क्वाथ, પ્રા काढ] ઉકાળો, કાવો

કાઢો પુ૦['કાઢવું' પરથી] ખેતરમાંથી વધારાનું પાણી કાઢી નાખવા કરાતી નીક

કાણ, ૦મોકાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [સં कण्, महा + कण् ?]મરણ પાછળ રોવું, કૂટવું અથવા લૌકિક જવું તે [–કરવી, માંડવી = મરનાર પાછળ રોવું – કૂટવું(૨)[લા.]કોઈએ બગાડેલા કામને સંભાળવું કાણે જવું = કાણ કરવાને માટે જવું (પરગામ)] –ણિયત, –ણિયું વિ૦ કાણ કરનારું

કાણાંકોડી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

કાણિયત વિ૦ જુઓ 'કાણ'માં ['કાણું'માં

કાણિયું વિ૦ જુઓ 'કાણ'માં (૨) જુઓ

કાણીબગલું ન૦ એક જાતનું બગલું

કાણું વિ૦ [સ काण]વેહ — છિદ્રવાળું (૨) એક આંખવાળું (૩)ન૦વેહ,છિદ્ર,બાકું [–પાંડવું = કાણું કરવું] –ણિયું વિ૦ કાણું

કાત સ્ત્રી૦ ચેકું (કા.)(૨) તાકાત, કૈવત (૩) [સં. कृत्–कर्तनी] સોનીનું એક ઓજાર

કાતડી સ્ત્રી૦ [મ, સં कृत्ति, પ્રા कत्ति] ચામડી

કાતણ સ્ત્રી૦ ['કાતવું' પરથી મ. कातण] કરોળિયા જેવું એક જીવડું [કાકડી (કા.)

કાતણી સ્ત્રી૦ ['કાતવું' ઉપરથી]કાતેલા સૂતરની

કાતર વિ૦[સ.]બીકણ,કાયર(૨)દુ:ખી,ભયભીત (૩) કંતરાયું, વાંકું

કાતર સ્ત્રી૦ [મ कर्तरी, પ્રા कत्तरी] કાતરવાનું ઓજાર(૨)ચામડી ખરી પડવાનો જનાવરોનો એક રોગ(૩)કાતરના જેવી ધારવાળી પાતળી ઠીકરી,

પતરુ ઇ૦.[–ચંલાવવી,–ફેરવવી,–સૂકવી =કાપકૂપ કરવી] ૦ણી સ્ત્રી૦ કાપવુ તે, કાપવાની રીત (૨) કાતર (૩) કરસણ કાપી લીધા પછી ખળુ કરતી વખતે બ્રાહ્મણોને જે ભાગ આપે છે તે

કાતરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ કૃત્] કાતરથી કાપવું (૨)કાપ્વુ,કરડવુ(૩)ઓછુ કરવુ (૪) ખોતરવુ, ખણવુ (૫) [લા]ઘસાતુ બોલવુ

કાતરિયું ન૦ [કાતરવું] છેક છાપરાની નીચેનો નીચો મેડો (૨) લાકડાનુ એક બેગારુ અસ્ત્ર (૩) દીવાલ ફોડવાનુ ચોગ્નુ એક ઓજાર (૪) બે ચૂડીની વચમા પહેરાનુ પાતળી ચીપનુ કકણ (૫) ભેજાનુ (૬) કટાક્ષ, કરડી આંખે જોવુ તે (૭) રસ્તાનો ભાગેલો મોટો ટુકડો [–ગેપ(–બ)=ગાડુ; ચસકેલ –મૂકવું=ઘર ફોડવુ, ચોરી કરવી, કાતરિયાં બાવાં, –નાંખવાં=રીસમા ત્રાસુ જોવુ, ચિડાઈને જોવુ, કટાક્ષ ફેંકવા]

કાતરી(–ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાતળી'

કાતરો પુ૦ [સ કૃત્ત=કાતરવું પરથી, સરખાવો 'કાતળી'] ચપટું, લાબું ને વાકુ ફળ ઉદા૦ આમલીનો કાતરો (૨) એને મળતા આકારનુ એક દારૂખાનુ (૩) એક જીવડો [એ ઊગતા અનાજના છોડ કાતરી ખાય છે] (૩) દાઢીની બ ને બાજુ રખાતા વાળના લાબા કાકડાભાનો પ્રત્યેક (૫) [સુ] કેળાની લૂમ [કાતરા પડવા=ખેતરમા કાતરા જીવડા થવા.]

કાતળ સ્ત્રી૦ અફવા, ગપ (કા) (–મારવી)

કાતળિયો પું૦ એક જાતના ચોખા

કાતળી સ્ત્રી૦ [સ કૃત્ત, પ્રા કત્તરિઅ, મ. કાતળા] પાતળી, ચપટી કકડી

કાતળું ન૦ [જુઓ 'કાતળી'] જાડી ચીરી–ગાભચુ (૨) ગડેરી (૩) મોટો બેડોળ કકડો

કાતિલ વિ૦ [અ] કતલ કરનારુ –કરે એવું (૨) ઘાતક (૩) મર્મવેધી

કાતી સ્ત્રી૦ [સ કૃત પરથી] છરી (૨) કરવતી (૩) [લા] દગો [(પેટમા) કાતી હોવી, –રાખવી=મનમા દગો હોવો કે રાખવો]

કાતું ન૦ [જુઓ 'કાતી'] બૂઠી છરી–પાળી

કાત્યાયન પુ૦ [સ.] (સ) એક ઋષિ (૨) એક વૈયાકરણી (૩) ન૦ નિકંદન [–કાઢવું= નિકંદન કાઢવુ]

કાત્યાયની સ્ત્રી૦ [સ] (સ.) દેવી – દુર્ગા (૨) યાજ્ઞવલ્ક્ય મુનિની પત્ની ૦વ્રત ન૦ ઇચ્છેલો પતિ મેળવવા કન્યાઓ કાત્યાયની દેવીને ઉદ્દેશી કરે છે તે વ્રત

કાથ ન૦ [પ્રા કત્થ?] જુઓ 'કથન'

કાથ પુ૦ ન૦ [સ ક્વાથ] સત્ત્વ, પાણી, દૈવત (૨) [કા] મનખો, જીવતર (૨) સ્વાર્થ

કાથાકૂબલા પુ૦ બ૦વ૦ [કાથ ('કથ' પરથી) કે કબલા (કલબલ?)] કૂથલી, સાચાજૂઠા (૨) નકામી ભાજગડ, નજીવી તકરાર

કાથિયુ વિ૦ [જુઓ 'કાથો'] કાથાના રંગનુ (૨) કાથીનુ દોરડુ (૩) કાથીની સાદડી (૪) કાથીનુ બનાવેલુ પગલુછણિયુ

કાથી સ્ત્રી૦ [મ કાથા, –થ્યા] નાળિયેરના છોડાના રેસા કે તેની દોરી (કાથી જેવા રંગની)

કાથો પુ૦ [સ ક્વાથ, હિં. કત્થા] ખેરની છાલનુ સત્ત્વ (૨) જુઓ 'કાથી' –થાગોળી સ્ત્રી૦ મસાલાવાળી કાથાની ગોળી –થાદોરી સ્ત્રી૦ કાથાની દોરી

કાદર વિ૦ [અ કાદિર] શક્તિમાન

કાદવ પુ૦ [સ કર્દમ, પ્રા કદ્દમ] ધૂળ–મટોડીમા પાણી મળીને બનતો ગારો, કીચડ [–ઉડા(–રા)ઉછાળા, –કેંકવો=ખોટી નિંદા કરવી –ખૂંદવો=વ્યર્થ મહેનત કરવી]

કાદવ-કીચડ પુ૦ ખૂબ કાદવ [પ્રાચીન કાળથી

કાદોકદમી અ૦ [કાદો (૧)+કદમી] અતિ

કાદંબરી સ્ત્રી૦ [સ] કોકિલા (૨) મેના (૩) (સ.) સરસ્વતી (૪) બાણકૃત સુપ્રસિદ્ધ કથા (૫) તે કથામા આવતુ એ નામનુ મુખ્ય સ્ત્રીપાત્ર (૬) [લા] નવલકથા

કાન (કા' ?) પુ૦[સ કર્ણ, પ્રા કણ્ણ]સાભળવાની ઇંદ્રિય (૨) [લા] લક્ષ, ધ્યાન (૩) નાકુ, છિદ્ર [–આવવું=જુઓ 'કાને આવવુ' –આવવા=સાભળવા–સમજવાની શક્તિ આવવી –આમળવા=(ઠપકો આપવા–શિક્ષા કરવા) કાનપટ્ટી પકડવી –ઉઘાડવા=

ચેતવવુ, ખબર પડે કે ન લઈ એમ કરવુ –ઊઘડવા = આગી સ્થિતિ સમજવી, ખબર પડવી –ઊભા કરવા = જુઓ 'કાન માંડવા' –કરડવા = ગુસપુસ મસલત કરવી –કાપવા = આડુ અવળુ સમજવી લેવુ (૨) ના કરતા ગડિયાતા થવુ –જતવુ –ખોતરવા = કાનમાથી મળી વગેરે વડે મેલ કાઢવો (૨) પોતાની ભૂલથી શરમાવુ –કાન પકડવા –ખોલવા = જુઓ 'કાન ઉઘાડવા' –ગણા હોવા = જેવુ તેવુ સાભળી ભોળવાવુ, ના થા કાનના હોવુ –ઘરેણે મૂકવા = અહેમ થવુ, ન સાભળવુ –ઝાલવા = જુઓ 'કાન પકડવા' –તળે કાઢવુ, તળેથી કાઢી નાખવું = સાભળ્યા ઉપર લક્ષ ન આપવુ, સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ –દેવા, ધરવા = ધ્યાનથી સાભળવા પ્રયત્ન કરવો કાનના કીડા ખદબદવા કે ખરવા = અપશબ્દો સાભળી કમકમાટી છૂટવી –નીચે કાઢી નાખવું = જુઓ 'કાન તળે કાઢવુ' કાનની બૂટ પકડવી = ભૂલ કબૂલ કરવી કાનનું કાચુ વિ૦ અહેમ (૨) બીજાનુ સાભળી ઝટ ભરમાઈ જાય તેવુ –પકડવો = ભૂલ બતાવવા –સાનમાં લાવવા કાન ઝાલવો (૨) પોતાની ભૂલ કબૂલ કરવી –કાનની બૂટ પકડવી ફૂટવા = (કાન ફૂટી જાય – બહેરા થઈ જાય તેવો) અસહ્ય ચોપાટ લાગવો (૨) (કાનનો પડદો ફૂટના) અહેમ થવુ –ફૂંકવા = જુઓ કાનમા ફૂંક મારવી' (૨) ભભેરવુ (૩) મંત્ર ફૂકીને ચેલો બનાવવો –ફોડવા, –ફોડી નાખવા = ભારે ચોવાટ કરવો –ભરવા, ભંભેરવા = ખોટુ કહી ભમાવવુ, ચાડીચૂગલી કરી ઉશ્કેરવુ –મરડવા = ઠપકો આપવો કાનમાં આંગળી ઓ ઘાલવી = ન સાભળવુ કાનમાં કહેવું = બાની ગમે કહેવુ (૨) (દવા ઇ૦ની) તત્કાળ અસર થવી –માં કાકરા ઘાલવા = કાકરા રાખી કાન ચળોળવા (૨) સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ કાનમાં ફૂંક્યા મારવા = ન સાભળવુ (૨) શિખામણ ન માનવી –માં ઝેર રેડવું = કાન ભંભેરવા, ખોટી ઉશ્કેરણી કરવી કાનમાં ફૂંક મારવી = ખોટુ ઠસાવવા (૨) છૂપી મસલત કરવી (૩) ભમાવવું ભંભેરવુ કાનમાં મંત્ર ફૂંકવો = ઉપદેશ કરવો (૨) સોળવવુ; કહ્યુ ખરું માને એમ કરવુ –માંડવા = સાભળવા ધ્યાન આપવુ –વીંધવા = કાનના અલંકાર પહેરાવવા કાન કોચવા. –વીંધી નાખવા, વીંધાઈ જવા = સાભળતા હૈયુ પીગળી જવુ –સૂના થઈ જવા = બહેરુ થવુ (૨) કઠોર – અપશબ્દ સાભળવા કાને આવવુ = (કોઈ વાતનુ) કાન સુધી પહોચવુ, સાભળવામા આવવુ કાનેથી કાઢી નાખવું = સાભળ્યુ ન સાભળ્યુ કરવુ. કાને પડવું = કાને આવવુ, સાભળવામા આવવુ કાને દાટા મારવા = જુઓ 'કાનમા ડૂચા મારવા' કાને ધરવું = કહ્યા ઉપર લક્ષ આપવુ, ધ્યાનમા લેવુ કાને નાખવુ = ખબર આપવી, જણાવવુ કાને હાથ દેવા, ધરવા, મેલવા, મૂકવા = કઈ ખબર નથી એમ જણાવવુ (૨) ન ગણકારવુ, જાણી જોઈને બહેરા થવુ] ૦કટું વિ૦ કપાયેલા કાનવાળુ ૦ક(૦ર)ડિયુ ન૦ ઓકળની એક જાત (૨) એક જાતનુ ચામાચીડિયુ ૦કોચિયુ ન૦ કાનમા વેઢ પહેરવાનુ ઓજાર. ૦કોચિયો પુ૦ કાન વીંધવાનો ધંધો કરનારો આદમી ૦કોરણી સ્ત્રી૦ કાનમાનો મેલ કાઢવાનુ ઓજાર (૨) કાન કરડવા – છાની ઉશ્કેરણી કરવી તે ૦ખજૂરો પુ૦ [સ્ત્ર ખર્જૂર = વીંછી] ઘણા પગવાળો એક જીવડો ૦ખોતરણી સ્ત્રી૦ મેલ કાઢવાની કાનકોરણી ૦ચિમોટી ન૦ વાગોળ ૦ચિમડિયું ન૦ વાગોળ (૨) ચામાચીડિયુ ૦છે(–શે)દિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાન ઉપરના વાળના ગુચ્છા, કાકપક્ષ [–અમળાવા, –મરડવા = ભૂંડા શબ્દો સહન ન થવાથી કમકમાટી છૂટવી] ૦ટોપી, ૦ઢાકણી સ્ત્રી૦ કાન ઢંકાય એવી ટોપી ૦પટ્ટી(–ટ્ટા) સ્ત્રી૦ કાનની ફરે ફરતી પટ્ટ [–પકડવી = જુઓ 'કાન પકડવો'] ૦પટો(–ટ્ટો) પુ૦ કાન ઢાકવાનો પટો ૦ફટો પુ૦ [કાન + ફટો (ફાટવુ પરથી)] કાનમા

મોટુ કુંડળ–કડુ પહેરનાર સાધુ, ગોરખપથી વેરાગી ૦ફૂટું વિ૦ બહેરુ ૦ફૂસિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાનબંભેરણી. ૦ફૂસિયુ વિ૦ ચુગલખોર (૨) કાન ભભેરનારુ (૩) ન૦ એવુ માણસ કે એવી વાત કરવી તે ૦ફોડિયુ વિ૦ ['ફોડવુ' પરથી] કાન ફોડે એવુ (૨) ધ્યાન ખેચવા ગરબડ કરનારુ ૦ભભેરણી સ્ત્રી૦ કાન ભભેરવા તે, કાઈનુ કાઈ કહી ઊંધી દોરવણી કરવી તે ૦મૂળિયુ ન૦ કાનના મૂળમા થનો એક રોગ ૦શિયાળ ન૦ એક જીવડુ ૦શિયાં, ૦શેરિયાં, ૦સિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાનકેરિયા ૦શૂલ (–ળ) ન૦ કાનનો દુખાવો –ને(–નો) કાન અ૦ જુદા જુદા કાને થઈને (૨) ખુદ પોતાના કાનથી

કાનડી [સ કર્ણાટ, પ્રા કણ્ણાડ = કર્ણાટક] કર્ણાટકનું –ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ કર્ણાટકી ભાષા

કાનડુ ન૦ વણકરનુ એક ઓજાર [એક રાગ

કાનડો પુ૦ [હિ કાન્હડા, મ. કાનડો, કાનડી ?]

કાનઢાંકણી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાન મા

કાનન ન૦ [સ] વન, જગલ

કાન ૦પટ્ટી, ૦પટ્ટી, ૦ફટો, ૦ફૂટું, ૦ફૂસિયુ (-યાં), ૦ફોડિયું, ૦ભંભેરણી જુઓ 'કાન'મા

કાનમ (ન') સ્ત્રી૦ [સ કૃષ્ણભૂમિ, પ્રા કણ્હભૂમ, કાન્હમ] કાળી જમીન (૨) ન૦ (સં) વડોદરા અને ભરુચ વચ્ચેનો પ્રદેશ ['કાન'મા

કાન ૦મૂળિયું, ૦શિ(–સિ)યાં, ૦શૂલ જુઓ

કાનસ સ્ત્રી૦ એક ઓજાર, અતરડી [મ] (૨) ઘરના મેડાની આગલી પાટડી ઉપર ગોઠવવામા આવતો બીજો નાનો પાટડો

કાનસીલ(–ળ) (કા') પુ૦ [સ કર્ણશિરસ્, મ કાન્નશીल] કાનનો બહાર પડતો ભાગ (કા)

કાનસૂરી (કા') સ્ત્રી૦ [સ કર્ણશ્રી ?] કાનનો વળોટ; કાન ગ્રહેવાની સ્વાભાવિક રીત [કોર

કાની સ્ત્રી૦ ['કાન' પરથી] ઊંચા લીધેલા કપડાની

કાનીન વિ૦ [સં] કન્યાનુ, -ને લગતુ

કાનુડો પુ૦ [સ] કહાનો, કૃષ્ણ (હશ્રુતિ લોપાઈ છે)

કાનું ન૦ [ગોવા કॉન્નॉ ? મ कानून] એક વાજું

કાનૂગો પુ૦ [ફા. कानूनगो] કાયદો જાણનાર પુરુષ –ગા પું૦ (બ્રહ્મક્ષત્રિયોમા) એક અટક

કાનૂન પુ૦ [અ] કાયદો, નિયમ (૨) ધારો; સિવાજ ૦ભંગ પું૦ કાનૂનનો–કાયદાનો ભગ. –ની વિ૦ કાનૂનને લગતુ

કાને(–નો)કાન (કા') અ૦ જુઓ કાન'મા

કાનો (કા') પું૦ [સં कर्ण] લિપિમા 'આ'નુ 'ા' આવુ ચિહ્ન (૨) વાસણની કોર ૦કાન અ૦ [વાસણના] કાના સુધી (૨) જુઓ 'કાન'મા. ૦માતર પુ૦બ૦વ૦, ૦માત્રા ન૦ બ૦ વ૦ 'ો' આવુ ચિહ્ન

કાન્યકુબ્જ પું૦, ન૦ [સ] (સ) કનોજ

કાપ પુ૦ [કાપવુ] કાપવુ તે (૨) કાપવાથી પડતો આકો, વાઢ, કાપો (૩) સ્ત્રીઓના કાનનુ એક ઘરેણું (૪) કાપવાની–વેતરવાની રીત, ખૂબી [–કાઢવો = કપડુ વેતરવુ. –મૂકવો = કાપવુ (૨) કાપી લેવું, કમી કરવુ, કાઢી નાખવુ]૦કૂપ, –પાકૂપ(–પી) સ્ત્રી૦ થોડુ ઘણુ કાપવુ –ઘટાડવુ તે (૨) સુધારોવધારો (૩) કરકસર

કાપટ્ય ન૦ [સ] કપટ, કપટતા

કાપડ ન૦ [સં कर्पट, પ્રા कप्पड] કોરુ કપડુ –ડિયો પુ૦ કાપડ વેચનાર –ડી વિ૦ કાપડનુ, ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ નાનુ કાપડુ –ડું ન૦ સ્ત્રીઓનુ છાતીએ પહેરવાનુ એક પ્રકારનુ વસ્ત્ર, કાચળી

કાપડી(–ડિયો) પુ૦[સં कर्पटिक, પ્રા कप्पडिअ] કાર્પટિક, સાધુસન્યાસી (૨) જુઓ 'કાપડ'મા

કાપણી સ્ત્રી૦ [સ कल्पनी, પ્રા कप्पणी] કાપવાની રીત (૨) પાકેલા અનાજને કાપવુ તે, લણણી (૩) પતરા કાપવાનુ ઓજાર, કાતર

કાપતું વિ૦[જુઓ 'કાપવુ'] 'કાપવુ'નુ વ૦ કૃ૦; મોટી રકમમા નાની સમાવીને ગણાતુ (વ્યાજ)

કાપલી સ્ત્રી૦ [કાપવુ] કાગળ કે કપડાનો નાનો કકડો –લો પુ૦ કાગળ કે કપડાનો કકડો –લાકૂપલી સ્ત્રી૦ કાપલા અને કાપલી

કાપવું સ૦ ક્રિ૦ [સ कृप् (?) પ્રા कप्प, દે कप्परिअ, મ कापणें] વાઢવુ, વાઢી જુદુ પાડવુ (૨) વટાડવુ (૩) દૂર કરવુ, ફેંકવુ (૪) [ગંજીફાની રમતમા] ચીપ્યા પછી પાના વહેંચતા પહેલા અધ્ધર અમુક ભાગ ઉઠાવવો (૨) રમાતી ભાતનુ પત્તુ ન હોય તો હુકમનુ પાનુ ઊતરવુ,

કાટવું [કા પ્યું વ્યાજ = જેમા અમુક દિવસોનુ વળતર અપાય છે તેવુ વ્યાજ]
કાપાકાપ(–પી)સ્ત્રી૦[કાપવુ–દ્વિત્વ]એક બીજાને સામસામે કાપી નાખવુ તે, કતલ, ખૂનરેજી
કાપાકૂપ(–પી) સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાપ'મા
કાપાલ(–લિક) પુ૦ [સ] જુઓ 'કપાલી' ૧,૨
કાપુરુષ પુ૦ [સ.] બાયલો માણસ (૨) અધમ – તુચ્છ માણસ
કાપો પુ૦ [કાપવુ]આંકો,લીટો,ઉઝરડો(૨)ચીરો,કાપ
કાફર વિ૦ [અ કાફિર] મુસલમાની ધર્મને નહિ માનનાર, નાસ્તિક, અધર્મી (૨) લુચ્ચુ, હરામખોર (૩) ન૦ ગલી (૪) પુ૦ આફ્રિકાની મૂળ વતની જાતનો માણસ –રી પુ૦ એબિસીનિયાનો મૂળ વતની, હબસી (૨) સ્ત્રી૦ હબસણ –રો પુ૦ દક્ષિણ આફ્રિકાનો મૂળ વતની કાફર [લડાયક વહાણનો સમૂહ
કાફલો પુ૦ [અ કાફિલ્હ] સમુદાય, સંઘ (૨)
કાફિયો પુ૦ [અ] અનુપ્રાસ
કાફી સ્ત્રી૦ [હિં , મ] એક રાગિણી (૨) [ફ્રે. કૉફી, પ્રો કાફી, અ કહવહ પરથી] બુંદ દાણામાંથી બનાવાતુ એક પીણું (૩) [અ] વિ૦ પૂરતુ, જરૂર જેટલુ
કાબર સ્ત્રી૦ [સ કર્બુર, પ્રા કબ્બુર ?] એક પંખી (૨) [લા] કચકચિયણ સ્ત્રી ૦કલહ સ્ત્રી૦ કામરોનો કલહ(૨)[લા]બોલાચાલી – ઝઘડો, કચકચાટ ૦ચીતરુ વિ૦ ચિત્રવિચિત્ર, તરેહવાર રંગનુ –રિયુ, –રુ વિ૦ [સ કર્બુર] રંગબેરંગી, કાબરચીતરુ –રી સ્ત્રી૦ કંસૂબીનુ (૨) કાબરચીતરા ચોળા અને કાળા રંગની તલી
કાબમ પુ૦ તેલનો (તળે ઠરતો) કચરો
કાબા પું૦ [અ કઅબહ] (સ) મક્કામા આવેલુ મુસલમાનોનુ એક જાત્રાનુ સ્થાન
કાબિજ પુ૦ [અ] કબજેદાર, માલિક
કાબુલ ન૦ [ફા] (સ) અફઘાનિસ્તાનનો એક પ્રાંત (૨) અફઘાનિસ્તાનનુ પાટનગર –લી વિ૦ કાબુલનુ –ને લગતુ (૨) પુ૦ કાબુલનો વતની, અફઘાન, પઠાણ
કાબૂ પુ૦ [તુર્કી] સત્તા, અખત્યાર (૨) અંકુશ (૩) કબજો (૪) વજન, વગ [–જમાવો, –ધરાવવો, –માં લેવું, –માં રાખવુ, –રાખવો સાથે શ પ્ર થાય છે] ૦દાર વિ૦ કાબૂ ધરાવનાર
કાબેલ વિ૦ [અ કાબિલ] પહોંચેલુ હોશિયાર (૨) પ્રવીણ, બાહોશ –લિયત સ્ત્રી૦ [અ કાબિલિયત] કાબેલ હોવાનો ગુણ –લેબરદાશ(–શ) વિ૦ [+બરદાશ્ત ફા] બરદાસ્ત કરી શકાય – સહી શકાય એવુ
કાબો પુ૦ [પ્રા કબ્બડ = કુનગરનો રહેવાસી તે પરથી ?] કચ્છ તરફ વસતી એક લુટારુ અને ચાચિયા જાતનો આદમી, લૂટારો (૨) વિ૦ પુ૦ [કાબિલ પરથી ?] કાબેલ, પક્કો
કાભા સ્ત્રી૦ જુઓ કુંભારની
કામ પુ૦ [સ] ઇચ્છા, વાસના (૨) ચાર પુરુષાર્થોમાનો એક(૩)ઇંદ્રિયસુખ, વિષયસુખ, મૈથુનેચ્છા (૪) [સ]કામદેવ, મદન (૫) એક છંદ ૦કામી વિ૦ વિષયસુખની ઇચ્છાવાળુ ૦કેલિ(–લી), ૦કીડા સ્ત્રી૦સ્ત્રીપુરુષની કામવાસનાપ્રેરિત રમત (૨) સંભોગ, મૈથુન ૦કુમાર, ૦કુંવર પુ૦ (સ) પ્રદ્યુમ્નનો કુંવર – અનિરુદ્ધ ૦ગુણ પુ૦ શબ્દાદિ પાંચ વિષય ૦ચર, ૦ચાર(–રી) વિ૦ સ્વચ્છંદી (૨) પુ૦ સ્વચ્છંદ (૩) સ્વચ્છંદી આદમી ૦જિત્ વિ૦ વિષયવાસનાને જેણે જીતી છે એવુ ૦જ્વર પુ૦ તીવ્ર વિષયવાસના, મૈથુનેચ્છારૂપી જ્વર – તાવ ૦દ વિ૦મનકામના પૂરી કરનારુ (૨) પુ૦ ઈશ્વર (૩) કાર્તિકસ્વામી ૦દા વિ૦ સ્ત્રી૦ કામદ (૨) સ્ત્રી૦ કામધેનુ (૩) નાગરવેલ ૦દુઘા, ૦દુર્ગા સ્ત્રી૦ કામધેનુ. ૦દૂતી સ્ત્રી૦ મદનદૂતી, કોયલ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ વિષયવાસનાવાળી નજર ૦દેવ પુ૦ કામવાસનાનો કલ્પિત દેવ, મદન ૦ધુક, ૦ધેનુ સ્ત્રી૦ મનકામના પૂરી કરનારી એક કલ્પિત ગાય ૦બાણ ન૦ કામદેવનુ બાણ (અરવિંદ, અશોક, આમ્ર, નવમલ્લિકા અને નીલોત્પલ) (૨) નેત્રકટાક્ષ ૦ભાવ પુ૦ કામવાસના ૦ભોગ પુ૦ કામવાસના ભોગવવી– પૂરી કરવી તે. ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ કામશાસ્ત્ર (૨) એને લગતી તાત્વિક ચર્ચા ૦રૂપ

વિ૦ ઇચ્છામા આવે એવુ રૂપ, વગ્નારું (૨) સુંદર, મોહક (૩) પુ૦ (સ) આસામ દેશના એક ભાગનુ પ્રાચીન નામ ૦રૂપી વિ૦ કામરૂપ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિષયેચ્છાવાળી –કામી ૦વશ વિ૦કામવાસનાને વશ અનેલું ૦વાસના સ્ત્રી૦ વિષયેચ્છા ૦વિકાર પુ૦ વિષયેચ્છાને લીધે થતો મનોવિકાર ૦વિજ્ઞાન ન૦ કામવાસનાનુ વિજ્ઞાન કામશાસ્ત્ર ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ કામનુ –વિષયેચ્છાનુ વધવું તે ૦શર પુ૦; ન૦ કામબાણ, ૦શાસ્ત્ર ન૦ કામભોગનુ શાસ્ત્ર ૦સૂત્ર ન૦(સં.)કામશાસ્ત્ર નિરૂપતો વાત્સ્યાયન મુનિએ રચેલો સૂત્રગ્રંથ ૦હીણ વિ૦ નપુસક

કામ ન૦ [સ કર્મ, પ્રા કમ્મ] કર્મ, કૃત્ય (૨) નોકરચાકરનુ કામ જેમ કે કામ કરનારી (૩) કર્તવ્ય (૪) વ્યવસાય, ધંધો (૫) જરૂર, ખપ, ઉપયોગ (૬) કેસ, મુકદ્દમો (ઉદા૦ એના ઉપર કામ ચલાવવુ જોઈએ) (૭) અ૦ કાજે, માટે (શું કામ ?') [–આવવું = કામમા આવવું, ઉપયોગી થવુ (૨) યુદ્ધમા ખપી જવુ –કરવું, –કરી છૂટવું=બદલાની આશા વિના કામ કરવુ –કાઢી લેવું, કાઢવું = યુક્તિથી સ્વાર્થ સાધી લેવો –ચાલવું = અદાલતમા મુકદ્દમો ચાલવો –થવું = કાર્ય પાર પડવુ –તમામ થવું = મરણ પામવુ –દેવું = ઉપયોગી થવુ કામનું ચોર=જુઓ 'કામચોર' –પડવું=(નો)ઉપયોગ કે જરૂર હોવા (૨) (–ની સાથે) પ્રસંગ પડવો –મળવું = રોજગારે લાગવુ,ધંધે ચઢવું કામમાં આવવુ = ઉપયોગી થવુ કામમાં કામ કરી લેવુ = એક કામ કરતા સાથે બીજુ કામ કરી લેવુ કામ લાગવું = જુઓ 'કામ આવવુ' –સરવું = કામ સફળ થવું, ધાર્યું પાર પડવુ કામે લાગવું = ઉદ્યોગ કરવા મંડી જવુ] ૦કર પુ વિ૦ કામ કરે એવુ, કર્તવ્યનિષ્ઠ (૨) મહેનતુ ૦કાજ ન૦ નાનુમોટુ કોઈ પણ કામ, વ્યવસાય (૨) ધંધો, રોજગાર ૦ગ(–ગી)રી સ્ત્રી૦ નોકરી, ચાકરી (૨) અધિકાર, સત્તા (૩) નોકરીને અંગે કરવાનુ કામ ૦ગરું વિ૦ કામમા મચ્યુ રહેનારુ, ઉદ્યોગી ૦ગાર વિ૦ કામ–મહેનત મજૂરી કરનાર(૨)પુ૦ કામદાર, મજૂર. ૦ગીરી સ્ત્રી૦ કામગરી ૦ચલાઉ વિ૦ કામ ચલાવવા પૂરતુ જ હોય એવુ (૨) કાયમીથી ઊલટુ, હંગામી ૦ચોર પું૦ પોતાને સોપાયેલુ કામ બરાબર નહિ કરનાર–હાડકાનો આળો એવો આદમી (૨) કસબચોર ૦ચોરી સ્ત્રી૦ કામચોરનુ કર્મ ૦જોગ(–ગું) વિ૦ કાર્યપૂરતુ ૦ઘેલો પુ૦ કામ અને વેવો, વેપારરોજગાર ૦સર અ૦ કામને માટે–આગે ૦સાધુ વિ૦ સ્વાર્થસાધુ આપમતલબી (૨) પુ૦ તેવો આદમી

કામકુ વિ૦ [સ કામ પરથી] + કામી

કામઠ પુ૦ [સ કમઠ] કાચબો

કામઠિયો પું૦ [જુઓ 'કામઠી'] તીર મારનારો પુરુષ, ધનુર્ધારી

કામઠી સ્ત્રી૦ [સ કમઠ=વાસ] નાનુ કામકુ; સાદુ ધનુષ્ય (૨) કામઠીવાળો માણસ, ભીલ. –કું ન૦ ધનુષ

કામડકોટિયું વિ૦ [કામડ (સ કમઠ=વાસ) પરથી] કામડાનુ બનાવેલુ (૨) ભાગુ ભાંગું થઈ રહેલુ (૩) ન૦કામડા બાંધીને બનાવેલુ ઘર

કામડી(–કુ) વિ૦ [સ કમઠ=વાસ] નબળા બાવાનુ, સુકલકડી (૨) ['કામ' પરથી] કામ કરકુ –ડી સ્ત્રી૦. –કું ન૦[સ કમઠ=વાસ] વાસની ચીપ

કામકુ વિ૦ જુઓ કામકરકુ'

કામણ ન૦ [સ કાર્મણ પ્રા કમ્મણ] વશીકરણ, મોહિની લગાડવી તે (૨) વ તન્ત્ર મંત્ર, દુચ્ચર્મ. ૦ગારુ વિ૦ [+ગારુ] કામણ કરે એવુ, મોહક ૦ટૂમણ ન૦ કામણ અને બીજા દુચક્રા યંત્રમંત્ર ૦ટૂમણિયુ વિ૦ કામણ-ટૂમણ કરનારુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ કામણ કરવુ

કામતાઈ સ્ત્રી૦[સ કામ પરથી]+વિષયલ પટતા, કામીપણુ [[સ]'માં

કામદ, કામદા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ 'કામ

કામદાની સ્ત્રી૦ [કામ + દાની૰ (ફા)] એક પ્રકારનુ લૂગડુ

કામદાર પુ૦ [કામ + દાર (ફા)] અમલદાર, અધિકારી (૨) કારભારી દીવાન (૩) કામ કરનાર–નોકરિયાત માણસ અથવા મજૂર.

૦પક્ષ પુ૦ કામ કરનારાઓ – મજૂરોનો પક્ષ
૦સંઘ પુ૦ કામ કરનારાઓનો – કામદારોનો સંઘ –રી સ્ત્રી૦ કામદારપણું
કામ ૦દુધા, ૦દુર્ગા, ૦દૂતી, ૦દેવ, ૦ધુક, ૦ધેનુ જુઓ 'કામ [સં]'મા [અભિલાષા
કામના સ્ત્રી૦ [સં] વાસના, મનોભાવ (૨) ઇચ્છા,
કામ(–મિ)ની સ્ત્રી૦ [સં કામિની] કામ – પ્રેમ – હેત નાખનારી સ્ત્રી (૨) સુંદરી
કામરૂ પુ૦ [સં કામરૂપ] (મ) કામરૂપ દેશ ૦પ પુ૦ [સં] જુઓ 'કામ [સં]'મા
કામલેટ સ્ત્રી૦ [ફ્રેં કૅમલેટ?] એક જાતનું ઊનનું કપડું, કામ્બલેટ
કામવું સ૦ક્રિ૦ [સં કામ પરથી] ઇચ્છા કરવી (૨) મેળવવું, સંપાદન કરવું, કમાવું [મેલ
કામસ પુ૦, સ્ત્રી૦ ગોંડીના રમનો કચરો, ગોળનો
કામળ(–ળી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કામળ'] ઊનની ધાબળી. –ળિયો પુ૦ ચોમાસામા થતો એક ફેલાવાળો છોડ –ળો પું૦ ધાબળો, મોટી કામળી
કામા સ્ત્રી૦ [સં કામિની] સુંદર સ્ત્રી (૨) [?] પુ૦ એક પારસી અટક
કામાક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] વિષયી આંખવાળી સ્ત્રી (૨) સ્ત્રી૦ (મ) તંત્રો પ્રમાણે દેવીની એક મૂર્તિ (૩) દુર્ગાનું એક નામ
કામાગ્નિ પુ૦ [સં] કામવાસનારૂપી અગ્નિ
કામાઠી(–ડી) વિ૦ [મ કામાઠી] એ નામની હિંદુ જાતિનું (૨) પુ૦ એ જાતિનો માણસ (૩) ઝાડુપૂંછ કરનાર નોકર, પટાવાળો –ટ(–ઠ)ણ સ્ત્રી૦ કામાઠીની સ્ત્રી
કામાતુર વિ૦ [સં] વિષયેચ્છાથી આતુર બનેલું
કામાદાર પુ૦ + કામદાર, કારભારી [કામાગ્નિ
કામાનલ(–ળ) પુ૦ [સં] કામરૂપી અનલ,
કામાયુધ ન૦ [સં] કામદેવનું આયુધ – બાણ
કામાર્ત(–ર્ત્ત) વિ૦ [સં] કામવાસનાથી આર્ત – પીડિત [એવું, કામી
કામાર્થી વિ૦ [સં] વિષયભોગ જેનો હેતુ છે
કામાર્થું વિ૦ [સં કામ + અર્થું (સં અર્થિન્)] કામગરું, ઉદ્યોગી
કામાવેશ પુ૦ [સં] વિષયેચ્છાનો આવેશ – જુસ્સો
કામાસક્ત વિ૦ [સં] વિષયાસક્ત –ક્તિ સ્ત્રી૦ વિષયાસક્તિ [એક આસન
કામાસન ન૦ [સં] કામવાસનાને દબાવવાનું
કામાસ્ત્ર ન૦ [સં] કામનું અસ્ત્ર – બાણ
કામાંધ વિ૦ [સં] કામાવેશથી આંધળું બનેલું. ૦તા સ્ત્રી૦ [સ્ત્રી૦ કામી
કામિની સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'કામની' (૨) વિ૦ કામી
કામી વિ૦ [સં] વિષયી, વિષયાસક્ત
કામુક વિ૦ [સં] ઇચ્છુક (૨) વિષયી, કામી (૩) પુ૦ યાર (૪) કામી પુરુષ –કા વિ૦ સ્ત્રી૦ કામી (સ્ત્રી) [વ્યાપાર, ક્રિયા
કામું ન૦ [જુઓ 'કામ'] કામ, કાર્ય (૨)
કામેચ્છા સ્ત્રી૦ [સં] કામની – વિષયભોગની ઇચ્છા –ચ્છુ વિ૦ કામુક
કામેશ્વર પુ૦ [સં] વિષયવાસના પર કાબૂ મેળવનાર પુરુષ (૨) [સં] મહાદેવ, શિવ –રી સ્ત્રી૦ એવી સ્ત્રી (૨) [સં] પાર્વતી
કામો પુ૦ ['કામ' ઉપરથી] બહાદુરીનું કામ, પરાક્રમ (કા) [એક ગગણી
કામોદ પુ૦ [સં] એક રાગ –દી સ્ત્રી૦ દીપકની
કામોરો પુ૦ કામદાર (કા)
કામ્ય વિ૦ [સં] ઇચ્છા કરવા યોગ્ય (૨) કામનાથી – ઇચ્છાથી કરેલું (૩) સુંદર
કાય ન૦ જુઓ 'કાયફળ'
કાય સ્ત્રી૦ [સં] રાગેર ૦કષ્ટ ન૦ કાયાનું કષ્ટ (૨) તપાદિથી દેહનું દમન કરવું તે (૩) શારીરિક કામ – મહેનત ૦કષ્ટી વિ૦ કાયકષ્ટ કરનારું ૦સ્થ વિ૦ [સં] એ નામની જાતિનું, કાયસ્થ (૨) પુ૦ એ જાતિનો પુરુષ ૦ચિકિત્સા સ્ત્રી૦ શરીરની ચિકિત્સા – વૈદકીય તપાસ અને સારવાર ૦દંડ પુ૦ દેહદમન ૦રોગ પુ૦ શારીરિક રોગ
કાયસ્થ વિ૦ (૨) પુ૦ + કાયસ્થ (જુઓ 'કાય'મા)
કાય(–ર)ડું ન૦ [સં કરટ કે કરટૂ] મરનારના અગિયારમાને દિવસે કરવામા આવતી ક્રિયા કે જમણ [–કરવું = અગિયારમું કરવું. –બાળવું = અગિયારમું જમાડવું –સરાવવું કાયટાની ક્રિયા કરવી] –ટિયો પુ૦ કાયડું કરાવનાર બ્રાહ્મણ

કાયદે આઝમ પું૦ જુઓ કાઇદે આઝમ

કાયદો પું૦ [અ] નિયમ, ધારો (૨) સરકારી કાનૂન (૩) ઘોડાના ચોકડા સાથે સબંધ રાખતી દોરી, જે તેની ડોકની હાસડીના આંકડામા ભેરવાય છે [**-ઉતારવો, -ચડાવવો** = લગામ કાઢવી ઘાલવી **-ચલાવવો** = કાયદાનો અમલ કરવો (૨) આપખુદી ચલાવવી **-કાયદામા લેવું, સપડાવવું** = ગુના કે તહોમતસર પકડવું, કાયદાના સકંજામા લેવુ] **-દાપાલક** વિ૦ કાયદા પાળનારુ, કાયદા અનુસાર વર્તન રાખનારુ **-દાબાજ** વિ૦ કાયદાની ઝીણવટ જાણનાર, કાયદાની આવડવાળું. **-દાભંગ** પું૦ કાયદો તોડવો તે. **-દાશાસ્ત્રી** પુ૦ કાયદાનો જાણકાર, ધારાશાસ્ત્રી **-દા(-દે)સર** અ૦ કાયદા મુજબ

કાયનાત સ્ત્રી૦ [અ.] પૂજી, બિસાત

કાયપત્રી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કાયફળ ન૦ [હિ મ, સ કક્કોલફલ, પ્રા. कप्फल?] એક ઔષધિ-ફળ **-ળી** સ્ત્રી૦ કાયફળનુ ઝાડ

કાયમ વિ૦ [અ] સ્થિર, ટકે એવુ (૨) હમેશ માટેનુ : સ્થાયી. કામચલાઉથી ઊલટું (જેમ કે નોકરી) (૨) મંજૂર, બહાલ. [**-રાખવું** = મંજૂર રાખવુ (૨) જેમનુ તેમ રહેવા દેવુ] **૦ખરડો** પુ૦ ખેતર તથા ખાતેદારને લગતી કાયમની વિગતવાળું તલાટીનું દફ્તર **૦દાયમ, -મી** વિ૦ હમેશ માટેનું, સ્થાયી, નિત્ય

કાયર વિ૦ [સ. कातर, પ્રા.] નાહિમત, ડરકણ, બાયલુ

કાયર(-રું) (કા') વિ૦ [અ. काहिल = સુસ્ત] કામથી કંટાળી જાય એવુ, ચાળસુ (૨) થાકી - કંટાળી ગયેલુ (૩) [સ कातर, પ્રા. काहल] નાહિમતવાન, ડરકણ, બાયલુ [**-કરવું** = કંટાળો આપવો, પજવીને હેરાન કરવુ **-થવું** = કંટાળવુ, હેરાન થવુ, ત્રાસવું]

કાયલી (કા') વિ૦ [અ काहिल] કાહલી, માઠું; માઠલુ (૨) મદવાડથી કાયર બનેલુ

કાયા સ્ત્રી૦ [સ काय·] શરીર [**-કસવી** = શરીરનુ પૂરુ બળ વાપરવુ (૨) કસરતથી બહતલ બનાવવું **-ઘણુસવી** = શરીર ઘટવું કે બગડવુ, રોગ થવો **-દેખાડવી, -ઉઘાડી કરવી, -ઢાંકવી** ઇ૦ ક્રિ૦ **જેડે કાયા** = કાયાનો ગુપ્ત કે વિવેકથી ન દેખાડાય એવો ભાગ, એમ અર્થ થાય છે **-પડવી** = દેહ જવો મરવુ.] **૦કલ્પ** પુ૦ વૃદ્ધ કે અશક્ત શરીરને નવું તાજુ કરવાનો એક ઔષધ ને ચિકિત્સાનો વિધિ **૦કષ્ટ** ન૦, **૦કષ્ટિ** સ્ત્રી૦ તપ, વ્રતાદિ અર્થે શરીરને કષ્ટ આપવુ તે (૨) દુ:ખ પીડા. **૦પલટો** પુ૦ શરીરની ફેરબદલી, નવો અવતાર લેવો તે (૨) બાહ્ય દેખાવની - વેશની ફેરબદલી

કાયાકૂટી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કાયિક વિ૦ [સં] કાયા-શરીરને લગતુ : શારીરિક

કાયો પુ૦ એક જાતની પીળી માટી (કા)

કાર પુ૦ [સ] ક્રિયા, કાર્ય (૨) નિશ્ચય (૩) યત્ન (૪) સંબંધ, વ્યવહાર, (૫) વક્કર, શાખ (૬) ગજુ (૭) ફેરફાર [**-જવો** = આબરૂ-વક્કર જવા **-પડવો** = ભાર-શેહ પડવાં **-પહોંચવો** = શેહ પહોચવી] **૦ક** વિ૦ કરનારું - કરાવનારુ (સમાસને છેડે) ઉદા૦ 'સુખકારક' (૨) ન૦ (વ્યા) વાક્યમાં નામ અને ક્રિયાપદ અથવા એની સાથે વિભક્તિનો સબંધ ધરાવતા શબ્દો વચ્ચેનો સબંધ(૩)પદવિન્યાસ **૦કવિભક્તિ** સ્ત્રી૦ છઠ્ઠી સિવાયની કોઈ પણ વિભક્તિ

-કાર પુ૦[સ]એક અનુગ નામને અંતે 'કરનાર' એવા અર્થમા ઉદા૦ 'ચિત્રકાર' (૨) વર્ણને અંતે 'તે વર્ણ કે તેનો ઉચ્ચાર' એવા અર્થમા ઉદા૦'ટકાર', (૩) રવાનુકારી શબ્દ અંતે 'તે રવ' એવા અર્થમા ઉદા૦ હુતકાર, હુ કાર, આવકાર

કાર પું૦ [ફા] કાર્ય, કામ (૨) કામકાજ, ધંધો **૦કર્દગી, ૦કિર્દી** સ્ત્રી૦ [ફા] કારભાર દરમિયાનનો સમય(૨)અમલ દરમિયાનમા કરેલુ કામ-કાજ, વહીવટ, **૦કુન** પુ૦[ફા] ગુમારતો; મહેતો **૦કુની** સ્ત્રી૦ કારકુનનુ કામ. **૦ખાનદાર** પુ૦ કારખાનાનો માલિક. **૦ખાનદારી** સ્ત્રી૦ કારખાનાદારપણુ **૦ખાનું** ન૦ [ફા] જ્યા હુન્નરઉદ્યોગનુ કામ થતુ હોય તે મકાન (૨) કોઈ પણ મોટા કામકાજનું

ખાતુ ૦ચ(–ચો)ખી સ્ત્રી૦ [ફા] લાકડા ઉપરનુ કોતરકામ (૨) એક જાતનુ જરૂરી ભરત-કામ. ૦સાજ પુ૦ [ફા] કામકાજની વ્યવસ્થા કરનારો ૦સાજી સ્ત્રી૦ કારસાજપણું (૨) કામ સુધારવા માટે મૂકેલો અવેજ, અનામત ફંડ ૦સ્તાન ન૦ [ફા] પ્રપંચ, લુચ્ચાઈનુ કામ (૨) તોફાન, મસ્તી ૦સ્તાની વિ૦ કારસ્તાન કરનારું ૦ભાવનાર –રોબાર પુ૦ [ફા] કારબાર. –રોબારમંડળી સ્ત્રી૦ કાર્યવાહક સભા –રોબારી વિ૦ કારોબારનુ, –ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ કારોબારી સમિતિ [પ્રાય)

કાર સ્ત્રી૦ [ફં] મોટરગાડી (બાનગી બાલકીની

કારખત સ્ત્રી૦ તરદી (કા)

કારખાનીસ પુ૦ [ફા કારખાનુ + નવીસ] કારખાનાનો –કામકાજના ખાતાનો વડો (૨) એક મરાઠી અટક

કારગત સ્ત્રી૦ શક્તિ, કૌવત (૨) વગ, ચલણ (૩) કામ, અર્થ (૪) કામમાં આવવાપણું. [–ચાલવી, –પહોંચવી = અસર – વગ પહોચવી]

કારજ ન૦ [સ કાર્ય] કામ, કાર્ય (૨) વિવાહ કે મૃત્યુ સબધી (ખર્ચનો) પ્રસંગ – વરો [–કરવું, –થવુ = તે પ્રસંગનુ ખર્ચ વગેરે કરવુ કે થવુ, તેનો વિધિ ઇ૦ કરવા] ૦કારી વિ૦ સેવાભાવી, પરોપકારી

કારકું ન૦. –ટિયો પુ૦ જુઓ 'કાયકું, –ટિયો'

કારકૂન ન૦ [ફં.] મજાક કે ઠેકડી યા કટાક્ષ ઇ૦ કરવા માટે દોરાતુ –નમૂનાચિત્ર, હલ્લાચિત્ર, નર્મચિત્ર

કારડિયો પુ૦ એ જાતનો એક રજપૂત

કારડો પુ૦ + કયારડો (૨) જુઓ 'કરવડો'

કારણ ન૦ [સ] કાર્યની ઉત્પત્તિ કે પ્રવૃત્તિનુ મૂળ – બીજ, સબબ (૨) હેતુ, ઉદ્દેશ (૩) રોગ, ગરજ (૪) ભૂત, પ્રેત, મૂઠ ઇત્યાદિથી જે વ્યથા થાય તે (૫) અ૦ કારણ કે ૦કે અ૦ એટલા વાસ્તે કે, સબબ કે, કેમ કે ૦અવતાર પુ૦ અમુક નિશ્ચિત કાર્ય કરવાને સારુ ઈશ્વર જે અવતાર લે છે તે ૦દેહ, ૦શરીર પુ૦, ન૦ સ્થૂલ – સૂક્ષ્મ શરીરના મૂળ કારણરૂપ (અવિદ્યા શક્તિરૂપ) દેહ (વેદાત) (૨) લિંગદેહ ૦ભૂત વિ૦ કારણ – સાધનરૂપ બનેલુ ૦રૂપ વિ૦ કારણભૂત (૨) ન૦ બધા રૂપોના મૂળબીજરૂપ શ્રેષ્ઠ રૂપ ૦માલા સ્ત્રી૦ એક અર્થાલંકાર (કા શા) ૦વશાત્ અ૦ કારણને લીધે ૦વાદ પુ૦ કારણ વિના કાર્ય ન જ હોઈ શકે એવો વાદ – મત (૨) ફરિયાદ (૩) અપીલ ૦વાદી વિ૦ કારણ વાદમા માનનારુ (૨) પુ૦ ફરિયાદી. ૦સર અ૦ –ના કારણથી, ને લીધે –ોત્તર પુ૦ન૦ કારણ દર્શાવતો ઉત્તર (૨) પ્રતિવાદીનો રદિયો

કારણી વિ૦સ્ત્રી૦[સ ક્રારિણી]યોજનારી,કરનારી

કારતક પુ૦ [સ કાર્તિક] વિક્રમ સવતનો પહેલો મહિનો –કી વિ૦ એનુ, એને લગતું

કારતૂસ સ્ત્રી૦[પો]બ દૂ૦ ઇ૦મા ભરી દોડવાની ટોટી જેવી બનાવટ

કારદાન ન૦[ફા કારદાન=હુનરમંદ, તદબીરવાળો ઉપરથી] + તદબીર, યુક્તિ (૨) કળા, યોજના

કારભાર પુ૦ [ફા કારોબાર, સ કાર્યભાર] કારોબાર, વ્યવસ્થાનુ કામ (૨) એકાદા મોટા કામનો વ્યવસાય ૦ણ સ્ત્રી૦ કારભાર કરનારી સ્ત્રી (૨) કારભારીની સ્ત્રી –રી પુ૦ કારભાર કરનારો, વ્યવસ્થાપક, પ્રધાન –રુ ન૦ કારભારીનુ કામ, પ્રધાનપદું

કારમું વિ૦ભય કર(૨)[સ કાર્મિક, દે.કારિમ] ફૂટ રચવાવાળુ, અદ્ભુત (૩) દૈવી, સુદર

કારમોક અ૦ એકદમ, ઓચિંતુ (કા)

કારવ પુ૦ [સ] કાગડો –વી સ્ત્રી૦ કાગડી

કારવવું સ૦ક્રિ૦ [સ. કારય્, પ્રા કારવ] ખીલ ક્રિ૦ સાથે વપરાતા તેમા ઇત્યાદિનો ભાવ ઉમેરે છે ઉદા૦ જોઈકારવીને, કરીકારવીને

કારવહેવાર પુ૦ [કાર (કાર્ય) + વહેવાર (વ્યવહાર)] કામકાજ અને રીતભાત, સામાજિક વહીવટ અને વ્યવહાર

કારવા પુ૦ આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા (૨) જુઓ 'કવા'

કારવી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કારવ'મા (૨) [સ કારવી =અજમો, સુવા, કાળુ જીરૂ, હિંગના ઝાડની છાલ પરથી ?] અશ્વગધા (૩) મેથી (૪) કારેલી

કારવો પુ૦ [હિ. કાહરવા, મ. કારવા] એક તેરેહનો નાચ–ટેગ્બો(૨)કેરબા વખતે ગાવાનો રાગ (૩) ['કાર' પરથી ?] અવસર, તક

કારસાજ પુ૦, –જી સ્ત્રી૦ જુઓ 'કાગ[ફા.]'મા

કારસિયો પુ૦ હીચકાની સાકળ કે સળિયો ભરવવાનો આકડો, કડુ

કારસી સ્ત્રી૦ મોટો કાટો, કપાણ [મનસૂબો

કારસો પુ૦ યુક્તિ,હિકમત (૨)બેત, પ્રબંધ(૩)

કારસ્તાન ન૦, –ની વિ૦ જુઓ 'કાર[ફા]'માં

કારંજ, –જો પુ૦ [મ કારંજે] કુવારો (૨) કુવારાવાળો બાગ

કારંડવ ન૦ [સ] એક જળચર પક્ષી–બતક

કારંડવ્યૂહ પુ૦ [સ] (સ) એક બૌદ્ધ સાધુ કે શાસ્ત્ર

કારાખડિયો પુ૦ [સ કાલાક્ષર પરથી] અશુભ ખબર–કાળોતરી લાવનારો માણસ

કારાગાર ન૦ [સ] કેદખાનુ ૦વાસ પુ૦ કાગગારમા રહેવું તે [કારાગારવાસ

કારાગૃહ ન૦ [સં] કારાગાર ૦વાસ પુ૦

કારાપારા પુ૦ ચૂથાચૂથ (૨) વકાઈને કોઈનુ ભૂડુ બોલવું તે, જાણીજોઈને દોષ કાઢવા તે, કારીપેગ

કારાવાસ પુ૦ [સ] જુઓ 'કાગગાગ્વાસ'

કારિકા સ્ત્રી૦ [સં] શ્લોકબદ્ધ વ્યાખ્યા કે વિવરણ (૨) નટી

કારિકા સ્ત્રી૦ ભોયગીગણી (૨) ઊંટડી, સાંઢણી

-કારી વિ૦ [સ] 'કરનાર, કરે એવુ' એ અર્થમા સમાસને અને ઉદા૦ સુખકારી –રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ કારી

કારી વિ૦ [સ કાર=ખૂન,કતલ ?] કારમુ ,દારુણ (૨) ઘાતક,મારક (૩) સ્ત્રી૦ [?] યુક્તિ, તદબીર

કારીગર પુ૦[ફા] હાથની કારીગરીમા પ્રવીણ માણસ (૨) યત્રાદિ ચલાવી જાણનાર (૩) કોઈ પણ કળામાં કુશળ–હોશિયાર માણસ,ઉસ્તાદ

કારીગ(–ગી)રી સ્ત્રી૦[ફા]કારીગરનુ કલાત્મક કામ,રચના (૨) કળાકૌશલ્ય, ચતુરાઈ, ઉસ્તાદી

કારીપા(–પે)રી સ્ત્રી૦ [કારી(યુક્તિ) ઉપરથી?] દ્વિઅર્થી બોલી, દ્વૈધીભાવ, કહેવુ કઈક ને કરવુ કઈક એવી વર્તણૂક (૨) જ્યા એક જવાબ જોઈએ ત્યા બે જવાબ આપવા તે (૩) જાણી જોઈને દોષ કાઢવો તે, કારાપારા

કારુ વિ૦ [સ] કરનારુ, બનાવનારુ (૨) પુ૦ કારીગર–શિલ્પી(૩)એ કામ કરનારી એક જાત

કારુણિક વિ૦[સ] કરુણાવાળુ (૨)કરુણાજનક ૦તા સ્ત્રી૦

કારુણ્ય ન૦ [સ] કારુણિકતા, કરુણા

કારૂન પુ૦[અ](સ)એક પ્રખ્યાત કંજૂસ ધનિક

કારેલી સ્ત્રી૦ [સ કારવેલ્લ, દે કારિલ્લી] કારેલાનો વેલો –લુ ન૦ [જુઓ 'કારેલી', દે કોરેલ્લય]શાક તરીકે વપરાતું એક કડવુ ફળ

-કારો પુ૦ [સ. કાર] જુઓ '-કાર'. ઉદા૦ જકારો. દેકારો, તુકારો, હુકારો

કારોતર પુ૦[સ]દાઢ ગાળવાની વાસની ચીપોની ચાળણી (૨) દાઢનુ ફીણ (૩) ફેણ

કારોબાર [ફા], ૦મ કળી, –રી જુઓ 'કાર [ફા]'મા

કાર્ડ ન૦[ઇ]ટપાલનુ પત્તુ (૨)પોતાના નામનુ પત્તુ

કાર્ડિનલ પુ૦ [ઇ] ખ્રિસ્તીધર્મમા એક ઊંચી પદવી ધરાવતો પાદરી કે ધર્મગુરુ

કાર્તવીર્ય પુ૦ [સ] (સ) કૃતવીર્યનો પુત્ર. સહસ્રાર્જુન

કાર્તિક પુ૦ [સ] જોશી

કાર્તિક પુ૦, –કી વિ૦[સ] જુઓ કારતક,–કી

કાર્તિકેય પુ૦ [સ.] (સ.) મહાદેવનો પુત્ર

કાર્પટ ન૦[સ] જૂનો કાપડો, જીર્ણ વસ્ત્ર –ટિક પુ૦ કાનડી,સન્યાસી, તીર્થરેહાલ યાત્રી, બાવો

કાર્પણ્ય ન૦ [સ] કૃપણતા દૈન્ય

કાર્બન પુ૦ [ઇ] એક રસાયણી તત્ત્વ (૨)જુઓ 'કાર્બન–પેપર' ૦પેપર પુ૦ [ઇ] નકલ કરવા માટે વપરાતો શાહીવાળો ખાસ બનાવાતો કાગળ [–સૂકવો=નકલ કરવા માટે બે કોરા કાગળ વચ્ચે કાબ્ન ગોઠવવો]

કાર્બોનિક વિ૦[ઇ]કાર્બનનુ,તે સબધી–મિશ્રિત ૦એસિડ ગેસ પુ૦ [ઇ] પ્રાણીમાથી બહાર નીકળતો કાર્બોનિક વાયુ

કાર્બોલિક સાબુ પુ૦ [ઇ કાર્બોલિક + સાબુ] નાહવાનો એક જતુવિનાશક સાબુ

કાર્મુક ન૦ [સ] ધનુષ્ય (૨) વાસ (૩) ધનરાશિ

કાર્ય ન૦[સ] કરવાનું હોય તે, કામ૰૮૪ (૨) પ્રયોજન. હેતુ(૩)કુ કળીમાનુ દશમુ સ્થાન(૪) કારજ(૫)પાચ અર્થપ્રકૃતિમાની છેલ્લી(બી૪, બિંદુ, પતાકા, પ્રકાશ ને કાર્ય) ૦કર, ૦કારી વિ૦ કામકાજ કરનાર–કરે એવુ (૨) અસ૦ કારક ૦કર્તા(–ર્ત્તા) પુ૦ કામ કરનારો, સચાલક ૦કારણભાવ પુ૦ કાર્ય અને કારણ વચ્ચેનો સબધ ૦કુશલ(–ળ) વિ૦ કાર્યનિપુણ ૦(–ર્યાનુ)ક્રમ પુ૦ કરવાના કાર્યોનો અનુક્રમ–નિયતક્રમ ૦ક્ષમ વિ૦ કામમા ઢીલ૪ રાખે એવુ (૨) કાય કરી શકે એવુ, પાવરવુ. ૦ક્ષમતા સ્ત્રી૦ ૦ક્ષેત્ર ન૦ કામકાજનુ ક્ષેત્ર ૦ગ્રાહક, ૦ગ્રાહી વિ૦ કામગરું ૦ગ્રાહકતા સ્ત્રી૦ ૦ગ્રાહિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ કામગરી ૦દક્ષ વિ૦ કાર્યનિપુણ ૦દક્ષતા સ્ત્રી૦ ૦નિપુણ વિ૦ કાર્યો કરવામા હોશિયાર–પાવરવુ, કામની આવડતવાળુ ૦નિપુણતા સ્ત્રી૦ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ કાર્ય–કામ કરવાની પદ્ધતિ ૦પ્રકાશ પુ૦ કથા, નાટય વગેરેમા કાર્યનુ આગળ વધવુ તે ૦પ્રદેશ પુ૦ કાર્યક્ષેત્ર ૦પ્રયોજન ન૦ કાર્ય કે પ્રયોજન, મતલબ (૨) લગ્ન વગેરેનુ કામ કરો અવસર ૦પ્રવણ વિ૦ કાર્યમા લાગેલુ ૦પ્રવીણ વિ૦ કાર્યનિપુણ ૦વાહક વિ૦ કારોબાર કરનાર (૨) પુ૦ કારભારી ૦વાહકસભા સ્ત્રી૦ કાર્યવાહકોનુ મડળ ૦વાહી સ્ત્રી૦ કાર્ય ચલાવવાની રીત, 'પ્રોસીજર' (૨) કાર્યક્રમ ૦વ્યવસ્થિતિ સ્ત્રી૦ કાર્યો કરવામા વ્યવસ્થિતતા ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ કાર્ય કરવાની શક્તિ ૦સરણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ કાર્ય કરવાની સરણી–પદ્ધતિ ૦સજ્ઞા સ્ત્રી૦ કોઈ બે ભાવની વચ્ચે અમુક સબધ, કાર્ય વગેરે બતાવવા નક્કી કરેલી સજ્ઞાઓ (ન્યા) ૦સાધક વિ૦ કાર્ય સારે–પાર પાડે એવુ ૦સાધકસખ્યા સ્ત્રી૦ મડળનુ કાર્ય કરવાને જરૂરી(સભ્યોની)નાનામા નાની સખ્યા, 'ક્વોરમ' ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ કાર્યની સિદ્ધિ, કામ પાર પાડવુ તે ૦સૂચિ(–ચી) સ્ત્રી૦ કામની યાદી ૦સ્થાન ન૦ કાર્ય કરવાની જગા, કાર્યાલય (૨) કારસ્તાન –ર્યાનુક્રમ પુ૦ [+અનુક્રમ] કાર્યક્રમ –ર્યાર્થી વિ૦ [+અર્થી] કાર્ય કામ સારુ આવેલુ, કામ કરવા કે કરાવવા જરૂરનુ –ર્યાલય ન૦ [+આલય] કામ કરવાની જગા, 'ઑફિસ' –ર્યાવલિ(–લી) સ્ત્રી૦ કામની યાદી, કરવાના કાર્યો તે

કાલ (ળ,) સ્ત્રી૦ [સ કલ્ય. કલ્લિ, પ્રા કલ્લ] ચાલતા દિવસની આગળ કે પાછળનો દિવસ (૨) અ૦ ગઈ કાલે અથવા આવતી કાલે (૩) [લા] હમણા, થોડા દિવસ ઉપર કે પછી [–ઉપર રાખવું = મુલતવી રાખવુ, ઢીલ કરવી]–લે (ળે,) અ૦ [સ કલ્લિ, કલ્યે, પ્રા કલ્લિ] જુઓ કાલ અ૦

કાલ [સ], –ળ પુ૦ સમય, વખત (૨) સમયનુ માપ, વેળા (૩)મોત, નાશ (૪)મોસમ, ઋતુ (૫) જ્યા હોય ન આવે એવુ માનવાનુ જ્ઞાન(સ૦ ગીત) ૦કૂટ સ્ત્રી૦(સ૦)કાળકૂટ ૦કૂટ ન૦ હલાહલ ઝેર (૨)અજીર્ણ (૩) સમુદ્રમથનને અંતે નીકળેલું અને શિવે પીધેલુ તે હલાહલ ૦(–લાનુ)ક્રમ પુ૦ વખતનુ જરૂ –વહેવુ તે(૨)કાળગણનાની ઢબિકતા ૦(–લાનુ) ક્રમદોષ પુ૦ કાળની ક્રમગણનામા કે સમજમા દોષ,'એનેક્રોનિઝમ' ૦કરણ ન૦ વખતનુ જરૂ તે (૨) વખત કાઢવો–આળસમા વિતાવવો તે ૦ક્ષેપ પુ૦, ૦ક્ષેપણ, ૦ક્ષેપન ન૦ વખત ગુમાવવો તે. ઢીલ–વિલબ કરવો તે ૦ખડ પુ૦ પિત્ત પેદા કરનારો અને શિરાઓનુ મેલુ લોહી શુદ્ધ કરનારો એક મોટો માનવ અવયવ યકૃત ૦ગ્રેપન ન૦ જુઓ કાલક્ષેપણ ૦ગ્રસ્ત વિ૦ કાળનો ગ્રાસ થઈ ગયેલુ, મૃત થયેલુ,'ઑબ્સોલીટ' ૦(–ળ)ચક્ર ન૦ કાળનુ ચક્ર–પૈડુ (૨) [લા]ભાગ્યનું ચક્ર, જિંદગીના વાગટ્ટેરા(૩)મોટી આફત ૦(–ળ)ચિહ્ન ન૦ મોતની–વિનાશની નિશાની ૦જ્ઞ વિ૦ કાલને–સમયની યોગ્યાયોગ્યતાને જાણનાર (૨) પુ૦ જ્યોતિષી ૦(–ળ)જ્વર પુ૦ કાળરૂપ જ્વર,મોત નિપજવે એવો તાવ ૦ત્રય ન૦ ત્રણે કાળનો–ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનનો સમૂહ ૦દોષ પુ૦ સમયનો દોષ(૨)કાળવ્યુત્ક્રમ ૦ધર્મ પુ૦

સમયને યોગ્ય એવો ધર્મ, કર્તવ્ય કર્મનો માર્ગ (૨) સમયનો ધર્મ – ગુણ – નિયમ (૩) મોત, યમ ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ મોતની નિદ્રા ૦નિર્ણય પુ૦ સમયનો નિર્ણય કરવો તે. ૦નેમિ પુ૦ (સં)એક રાક્ષસ,રાવણનો મામો (૨)હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર ૦પાશ પુ૦ યમનો ફાંસો ૦(–ળ)પુરુષ પુ૦(સ)યમરાજા.૦(–ળ)બલ (–ળ)ન૦ સમયનુ બળ ૦બંધ પુ૦ કાળપાશ ૦માન ન૦ સમયનુ માપ (૨) સમય–સંજોગોની યોગ્યાયોગ્યતાની ગણતરી (૩) ઋતુનુ –વાતાવરણનું આકલન કરવુ તે ૦માપક વિ૦ સમયને માપે એવુ (૨) ન૦ કાળમાપક યંત્ર ૦(–ળ)યવન પુ૦ (સ) દાનવોનો એક રાજા ૦(–ળ)રાત્રિ(–ત્રી)સ્ત્રી૦ ઘોર અંધારી રાત (૨) કાળરૂપી રાત્રી, જગતના નાશની રાત્રી, બ્રહ્માની રાત (૩) કાળીના જન્મની રાત્રી (૪) ૭૭ વર્ષે આવતી આસો સુદ આઠમ કે શ્રાવણ વદ આઠમની રાત (૫) યમરાજની બહેન ૦વિપર્યાસ પું૰ કાલકર્મદોષ ૦વિવર્ત પુ૦ કાલનુ ફરવુ –બદલાવુ તે,વારોફેરો. ૦૦યુત્ક્રમ પુ૦ કાલકર્મદોષ. ૦સિદ્ધ વિ૦ કાળની કસોટીએ ઊતરેલુ –લાગરુ પુ૦,ન૦ (+અગરુ) કાળુ અગરુ –લાગ્નિ પુ૦ [+અગ્નિ]કાલરૂપી અગ્નિ, પ્રલયાગ્નિ –લાતિક્રમદોષ પું૰ [+અતિક્રમદોષ]કાલકર્મદોષ –લાતીત વિ૦[+અતીત] કાલથી અતીત–પર (૨)વીતી ગયેલુ (૩)જૂનું થઈ ગયેલુ –લાનુક્રમ પુ૦ [+અનુક્રમ] કાલક્રમ –લાવધિ પુ૦ [+અવધિ] કાલની અવધિ, નક્કી કરેલો સમય –લાષ્ટમી સ્ત્રી૦ [+અષ્ટમી] કાર્તક વદ ૮ –લાંતરે અ૦ [+અંતરે] કાળાંતરે

કાલકલાઈ સ્ત્રી૦ બચપણ, નાનપણ

કાલચૂરી ન૦ એક પક્ષી

કાલપણ ન૦ કાલાપણુ, કાલા થવુ તે

કાલપૂત ન૦ [ફા કાલબુદ] લોઢાની અંદર ઠોકવાનો લાકડાનો પગનો ઘાટ(૨)ઘાટ; બીબુ (૩) પાયો, ઓઠું (કંજિયાનુ)

કાલની સ્ત્રી૦ ઘાસની ચોખડી ચાકી–ગંજી

કાલવવું સ૦ક્રિ૦ [દે કલ્લવિજ, મ. કાલવણે] જુઓ પ્રવાહી સાથે મેળવી ચૂંટવુ ['કાલ' [સ]મા કાલાગ્નિ, કાલાતિક્રમ,કાલાનુક્રમ, [સ]જુઓ

કાલાપણું ન૦ [કાલુ] જુઓ કાલપણ

કાલાવધિ [સ] જુઓ કાલ [સ]મા

કાલાવાલા પુ૦બ૦વ૦ કરગરવુ તે, આજીજી

કાલાં(–ળાં)તરે અ૦ [સ] જુઓ 'કાલ'મા

કાલિક વિ૦ [સ] કાલ–સમયને મળતુ

કાલિકા સ્ત્રી૦ [સ] (કાળા)વાદળાનો સમૂહ(૨) [સ] ચંડિકા, કાલી ૦છંદ પુ૦ એક છંદ

કાલિ(–ળિ)દાસ પુ૦ [સં] (સ) સંસ્કૃત ભાષાનો પ્રખ્યાત કવિ [(૪) છાયા

કાલિમા સ્ત્રી૦ [સ]કાળપ (૨)અંધાર(૩)કલંક

કાલિય પુ૦ [સ] શ્રીકૃષ્ણે નાથેલો કાળિનાગ

કાલિ(–લી)ગ્રહુ ન૦ [સ કાલિંગ ઉપરથી] કલિંગડ, તડબૂચ (૨) ભૂંગળ-ટોળુ (?)

કાલિંગ(–લીંગ)ડો પુ૦ [સ કાલિંગ] એક નાગ

કાલિંગી સ્ત્રી૦ [સં] એક જાતની કાકડી (૨) કલિંગ દેશની સ્ત્રી [પટરાણી

કાલિંદી સ્ત્રી૦[સ]યમુના નદી(૨)કૃષ્ણની એક

કાલી સ્ત્રી૦[સ] (સં) કાળી, કાળકા

-કાલીન વિ૦ [સ] (અમુક) સમય સંબંધી (સમાસમા) ઉદા૦ તત્કાલીન

કાલીપાટ પુ૦ એક વેલો

કાલીયક ન૦ [સ] કાલાગરનુ લાકડુ (૨)એક જાતની હળદર (૩) પીળુ ચંદન (૪) કાલાગરુ (૫) કેસર

કાલુ પુ૦, સ્ત્રી૦ દરિયાઈ ખડક (૨)કાલુમાછલી ૦માછલી સ્ત્રી૦ એક જાતની માછલી, મોતી બનાવનારી માછલી

કાલું વિ૦બાળકની વાણી જેવુ ,ભાગ્યુ તૂટ્યુ અને મધુરુ (૨) તોતળુ (૩) બાલિશ, અણસમજુ (૪) [સ કલક] કપાસનુ જીંડવુ –લાં ન૦ બ૦વ૦ કાલપણ [–કાઢવાં = કાલપણ કરવુ]

કાલાંબોબડાં ન૦બ૦વ૦ કાલી ને બોબડી–ભાગીતૂટી વાણી

કાલે (લે,)અ૦ જુઓ 'કાલ' અ૦

કાલેરો પુ૦ એક નાગ, કાલિ ગડો

કાલોર સ્ત્રી૦ ઘાસની ગંજી

કાલ્પનિક વિ૦ [સ] કલ્પનાથી ઉત્પન્ન થયેલું; સાચુ નહિ એવું, કલ્પેલુ
કાવ પુ૦ [મ ?] યુક્તિ, કાવો ? [–કાઢી લેવો= યુક્તિથી (કાવાદાવાથી ?) કામ સાધી લેવુ]
કાવડ(–ડી) સ્ત્રી૦ [દે] બાથે બોન્યે ઉપાડવાને બનાવેલી તુલા
કાવડિયું ન૦ [સ कपर्दिका પ્રા कवड्डिया ઉપરથી ?] પૈસો
કાવડિયો પુ૦ [દે कावड्डिअ] કાવડ ઊંચકનારો
કાવડી સ્ત્રી૦જુઓ કાવડ –ડું ન૦કાવડનુ લાકડુ
કાવડુ વિ૦ [દે. काहल] ધૂર્ત; ઠગારુ (કા)
કાવતરું ન૦ ['કાવો' મરખાવો] છળ પ્રપંચ, કારસ્તાન (૨) ગુપ્ત અને કપટપૂર્ણ યોજના –રાખોર, –રાબાજ વિ૦ કાવતરું કરનારું
કાવરાન ન૦ [મરખાવો મ. काव(–वा)र= નાકકામમા વપરાતી કાચર] વગરે માલ ભરવાની વહાણની આતરી ઉપર નાખવાનુ પાટિયુ [બગડી (સુ)
કાવરી(–લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાવલુ'] કાચની
કાવરું ૦બાવરું વિ૦ [મ काबरा, ૦बाबरा, દે. कावलिअ=અસહિષ્ણુ ? પ્રા काहल=કાચું ?], બાવરુ, બેબાકળુ
કાવલી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાવલુ'] કાવળી, બગડી
કાવલું વિ૦ [સ कोमल ? કે દે काहल ? ન काबल] પાતળું નાજુક અને શોભીતું, પણ તકલાદી
કાવશ ન૦ [સ अवकाश] ખાલીપણુ, શૂન્યતા
કાવસશા, કાવસિયો પુ૦પક્કો માણસ, ગઠિયો
કાવળ ન૦ [જુઓ 'કાવલુ' વિ૦] કપટ, પ્રપંચ
કાવળી સ્ત્રી૦ પાણી, દૂધ ઇત્યાદિ પર તરતુ પાતળુ પડ (૨) જુઓ 'કાવરી'
કાવાદાની સ્ત્રી૦[કાવો+દાની, ફા कहवहदानी] કાવો કરવાનુ વાસણ, કીટલી
કાવાદાવા પુ૦બ૦ચ૦[મ]છળપ્રપંચ, કપટબાજી
કાવું ન૦ છાપરા ઉપરની નળિયાની ઓળ (૨) [સુ] બાટલાની પાટીનો બાટો (૩) અ૦ક્રિ૦ [મ कावर्णे] કંટાળવુ, કાયર થઈ જવુ
કાવેરી પુ૦ [સં] એક નાગ (૨) દક્ષિણ હિંદની એક નદી [ઉકાળો, કાઢો
કાવો પુ૦ [ફા कहवह] મુંદાણાનો ઉકાળો (૨) કાવો પુ૦ [હિં, મ] બોડાને ગોળ ચક્કર ફેરવવો તે (૨) [મ, ફા. काविह ?] છળ, પ્રપંચ
કાવ્ય ન૦ [સ] કવિતામા જે કલાત્મક રસનું તત્ત્વ હોય છે તે (૨) રસાત્મક વાકય કે પદબંધ (૩) પદ્ય, કવિતા ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ કાવ્યની કળા ૦કાર પુ૦ કવિતા કરનાર, કવિ ૦મય વિ૦ કાવ્યથી ઓતપ્રોત થયેલુ ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦કાવ્યશાસ્ત્ર(૨) કાવ્યની શાસ્ત્રીય રસચર્ચા. ૦રચના સ્ત્રી૦ કાવ્યની રચના ૦રસ પુ૦ કાવ્યથી અનુભવાતો રસ ૦રસિક વિ૦ કાવ્યમા જેને રસ છે એવુ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ કાવ્યની શક્તિ (૨) કાવ્ય કરવાની આવડત– વિદ્યા ૦શાસ્ત્ર કાવ્ય – કવિતાનુ શાસ્ત્ર –ાનંદ પુ૦ કાવ્યનો આનંદ
કાશ(–સ) પું૦,ન૦ [સં] એક ઘાસ (૨) ન૦ એનુ ફૂલ (૩) પુ૦ [સ कास] ખાસી, ઉધરસ
કાશ(–સ) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'કાસળ'] આડખીલી [–કાઢવી, –જવી] (૨) [જુઓ કાચ] ચીકણાશ, ચોળાચોળ (ચ) (–કરવી)
કાશ ડી(–ઢી, –ડી) સ્ત્રી૦ (કાશીની બનાવટનો) મોટા પેટનો પડવીવાળો લોટો
કાશિયા ન૦ એક પક્ષી
કાશી સ્ત્રી૦ [સ] (મ) પ્રસિદ્ધ તીર્થનુ સ્થળ, વારાણસી [કાશીએ સવ પહોંચવો = કનેહમ દીથી પાર પડવુ, સફળ થવુ કાશીનું કરવત = નવા જન્મમા ઇચ્છિત ફળ મેળવવા કાશીમાં જઈ કરવતથી શરીર વહેરાવવુ તે. –નું મરણ = પવિત્ર તીર્થમા મૃત્યુ થવાથી સદ્ગતિ થવી તે, ઉત્તમ મરણ]
કાશ્મીર સ્ત્રી૦ [સ] એક જાતનુ ઊનનુ કપડું (૨) ન૦ કેસર (૩) સુખડ (૪) પુ૦,ન૦ (સ.) હિંદુસ્તાનની છેક ઉત્તરમા આવેલો એક દેશ –રી વિ૦ કાશ્મીરનુ, કાશ્મીર સબંધી (૨) કાશ્મીરની ભાષા
કાશ્ય વિ૦ [સ] કાશ ઘાસનુ
કાશ્યપ પુ૦ [સ] (મ) એક પ્રસિદ્ધ ઋષિ (૨) કણાદમુનિ –પી સ્ત્રી૦ કશ્યપની કે કાશ્યપ કુળની સ્ત્રી (૨) પૃથ્વી
કાષાય વિ૦ [સ] ભગવુ (૨) ન૦ ભગવુ વસ્ત્ર

કાષ્ઠ ન૦[સ્ત્ર] લાકડું (૨) કાઠી, બળતણ [–ભક્ષ કરવો, –ભક્ષણ કરવું = ચિતા સળગાવી બળી મરવુ, સતી થવુ.] ૦કર્મ સ્ત્રી૦ છોડવાઓનુ નકશ કાઢું બનાવનાર પદાર્થ (૨) અગત્નુ લાકડું ૦કીટ પુ૦ લાકડું કોરી ખાનાર કીડો ૦કૂટ પુ૦ એક પક્ષી, લક્કડખોદ ૦ઘંટા સ્ત્રી૦ તોફાની પશુને ગળે બાંધવામા આવતુ લાકડું, ડેરો ૦મય વિ૦ તદ્દન લાકડાનું, લાકડાથી ભરપૂર (૨) લાકડા જેવુ, સુકલકડી (૩)[લા] અસર–લાગણી વગરનુ (૪) મજબૂત કઠણ ૦મૌન ન૦ લાકડાના જેવુ મૌન ૦વત્ વિ૦ (૨) અ૦ લાકડાના જેવુ

કાષ્ઠા સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] દિશા, પ્રદેશ (૨) હદ, સીમા (૩) એક નાનુ કાલમાન

કાષ્ઠિક પુ૦ [સ્ત્ર] લાકડા વહી જનારો; કઠિયારો

કાષ્ઠૌષધિ(–ધી) સ્ત્રી૦ [સ.] વનસ્પતિની દવા

કાસ પુ૦ [સ.] જુઓ 'કાન' ૦ડો પુ૦ કાશ ધાસ ૦કંદ પુ૦,ન૦ કાસ–હાસાના રોગ પર વપરાતુ એક કંદ–ઔષધિ

કાસડું ન૦ કાયદું

કાસદ પુ૦ [અ કાસિદ] સંદેશો–કાગળ લાવનાર લઈ જનાર આદમી, બેપિયો –દિયું ન૦ કાસદનુ કામ –દું ન૦ કાસદનુ કામ

કાસની સ્ત્રી૦ [ફા.] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

કાસવાસ પુ૦ [સ કાસ+શ્વાસ] શ્વાસ, દમ

કાસળ ન૦ [સં. કશ્મલ (પાપ)?] આડખીલી, નહતર, પીડા [–કાઢવું = નહતર કે પીડા દૂર કરવી (૨) વચ્ચેથી ખતમ કરવુ –જવું = પીડા કે બલા વચ્ચેથી ટળવી]

કાસાર પું૦ ન૦ [સ] સરોવર, તળાવ

કાસિયું ન૦ [સ કાસ] એક જાતનુ ઘાસ

કાસીદોરિયો પુ૦[કાશી+દોરિયો] એક જાતનુ સુતરાઉ કાપડ

કાસૂંદ્રા સ્ત્રી૦, –દ્રો પુ૦ એક વનસ્પતિ

કાહર પુ૦ [દે કાહાર] કહાર, કાવડિયો

કાહળ પું૦ ન૦ [સ કાહલ]+રણશીંગુ, તતૂડું (૨) ગાયનુ શીંગડું (૩) [સ કાહલા] મોટું ઢોલ (લશ્કરનુ)

કાહિલી વિ૦ [અ કાહિલ] આળસુ કાયર (૨) આનરી, માદુ (૩) સ્ત્રી૦[ફા] આળસુપણું, કાયરતા (૪) મંદગી (૫) તબિયતમી

કાહ્યું વિ૦ [ફા કાહિલ] ચિડાયેલુ (૨) થાકેલુ, કાયર (૩) આનરી, માદુ

કાળ પુ૦ જુઓ 'કાલ' અર્થ ૧ થી ૪ (૫) દુકાળ (૬) ક્રોધ [–આવવો = ક્રોધ ચઢવો (૨) મોત આવવુ –કરવો = દેહત્યાગ કરવો, મરણ પામવુ –કાઢવો = વખત વિતાવવો (૨) દુકાળનો દોહ્યલો વખત ગાળવો –ખૂટવો = આવી બનવુ, મરણ પાસે આવવુ –ચડવો = ગુસ્સો આવવો –થવો = મોત થવુ –દેખવો = યમદૂત જોવો કે યમદૂત જેવો માનવો. –ધરવો = ક્રોધે ભરવુ, ગુસ્સે થવુ કાળમાંથી આવવું = ભૂખે મરતા હોવુ, ખાઉ ખાઉ કરવુ, ખૂબ ભૂખ્યુ હોવુ] ૦કરાળ વિ૦ કાળ જેવુ ભય કર (૨) મૃત્યુ. ૦કૂટ ન૦ કાલકૂટ ૦ગળામણું વિ૦ કાળ ગાળવામા સાધનભૂત એવુ ૦ચક્ર ન૦ કાલચક્ર (–ફરવું) ૦ચંદ્ર પુ૦ નુકસાનકારક–ઘાતક ગણાતી રાશિનો ચંદ્ર ૦ચિહ્ન ન૦ કાલચિહ્ન ૦ચોઘડિયુ ન૦ નુકસાનકારક–ઘાતક ચોઘડિયુ ૦જીભું વિ૦ કાળ જેવી નુકસાનકારક–ઘાતક જીભવાળુ ૦જૂનું વિ૦ કાળ જેટલુ અતિ જૂનુ, પુરાણુ ૦જ્વર પુ૦ કાલજ્વર, જીવલેણ તાવ ૦ઝાળ વિ૦ કાળની ઝાળ જેવુ ૦ના કોદરા પુ૰બ૦વ૦ ઘણી જૂની બાબત [–કાઢવા = નિંદા માટે જૂની વાનો ઉખેળવી –ખાધા હોવા = બહુ જીવીને અનુભવથી રીઢા બનેલા હોવુ] ૦નું વરસ ન૦ દુકાળનુ વરસ ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ કાલનિદ્રા (૨) ગાઢ નિદ્રા ૦પુરુષ પુ૦(સં)યમરાજ ૦બળ ન૦ કાલબળ ૦ભાતિ વિ૦ કાળ જેવુ યમસ્વરૂપ ૦ભૈરવ પુ૦ મહાદેવ ૦ભીંડ વિ૦ ઘણુ જ કાળુ(૨)નિ°દુર(૩)પુ૦ એક જાતનો ઘણો કઠણ અને કાળો પથ્થર ૦મુખુ વિ૦ કાળના જેવા મોવાળુ ૦મૂર્તિ(–ર્ત્તિ) વિ૦ કાળના જેવી મૂર્તિવાળુ (૨)સ્ત્રી૦ શરીરધારી કાળ પોતે (૩) કાળના જેવી ભય કર આકૃતિવાળો આદમી.

કે હસીલેા માણસ –યેા સરસ પુ૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

કાળિંગુ ન૦ જુએા કાલિગડુ

કાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ [કાળુ] કાળા રંગની સ્ત્રી (૨) સ્ત્રી૦ કાળી છાપવાળી ગજીફાના પત્તાની એક જાત (૩) [સ] કાલિકા ૦કૂટકી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦કઠી, ૦ગાંઠી સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર કલ્યકાઠિકા] સ્ત્રીઓની કેાટનુ એક ઘરેણુ. ૦ચૌદશ(–સ) સ્ત્રી૦ આસેા વદ ૧૪ [–નેા કકળાટ કાઢવેા=તે દિવસે બધેા ગદવાડેા દૂર કરવેા] ૦જીરી સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ–બી૪ ૦ટીલી સ્ત્રી૦ કલક, લાછન. ૦ધામણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦નાગ પુ૦ કાળેા નાગ–સાપ (૨) જુએા કાલિય ૦પરજ સ્ત્રી૦ દૂબળા વગેરે કાળા રંગની જાતિ ૦પહાડ, ૦પાટ સ્ત્રી૦ એક વેલેા ૦રેાટી સ્ત્રી૦ માલપૂએા ૦રેાળી સ્ત્રી૦ રેાળીકાળી–સાજનેા વખત

કાળું વિ૦ [સ કાલ] મેશના રંગનુ (૨) [લા] નઠારુ, દુષ્ટ, અઘેાર, અનીતિમય (જેમ કે કાળુ કામ, બજાર ઇ૦) (૩) વસમું, સખત, કારમુ ઇ૦ ભાવવાળુ (જેમ કે કાળેા ચેાર, કાળી મજૂરી) [કાળા અક્ષરને કૂટી મારવા = છેક અભણ–નિરક્ષર હેાવુ કાળા અડદ ચેારવા = ભય કર પાપ કરવુ કાળા કાળા મંકેાડા=કેવળ નિરક્ષર (હેાવુ) કાળા ગયા ને ધેાળા આવ્યા=જુવાની (કાળા વાળ) ગઈ ને વડપણ આવ્યું કાળેા ચેાર = ભારે હેાશિયાર–ખૂની કે હાથ આવવેા મુશ્કેલ માણસ ('કાળાચેારના લાવી આપ'=ગમે તેમ કરીને માગતું ચૂકવ). કાળા તલ ચેારવા = પાપ કરવુ કાળાના ધેાળા થયા=વડપણ આવવુ. કાળા પાણીએ કાઢવું=દેશનિકાલની સજા થવી કાળા માથાનેા માનવી=માનવજાત, મનુષ્ય (સામાન્યપણુ બતાવવા આમ કહેવાય છે) કાળાં પાણી ઓળંગવાં=દૂર દરિયાપારના દેશમા જવુ. કાળી ટીલી=અપજશ; કલક (–ચેાટવી, –લાગવી) કાળી નાગણ સ્ત્રી૦ ઘણી ઝેરીલી સ્ત્રી કાળી રાત સ્ત્રી૦ ભયરાત, ઘેાર–અંધારી રાત. કાળું કરવું=કલકિત કરવુ (૨) ટળવુ, મેા બાળવુ; દીસતા રહેવુ કાળું કૂતરું = શુદ્રમા શુદ્ર પ્રાણી–એ ભાવ બતાવે છે. –ગેારું કહેવું, –ધેાળું કહેવું = બરાબર હેતુનેા આરેાપ કરવેા –પહેરવું=ઝબવાઈ જવુ –પહેરવું=શેાકના કપડા પહેરવાં –મેાં કરવું = મેા સતાડવુ, શરમાવુ] ૦કટ વિ૦ સાવ કાળુ ૦હણુક, ૦રિબાંગ વિ૦ અતિશય કાળુ ૦ધેાળું ન૦ ખરાબ કામ ૦બલ્લક વિ૦ કાળુ કાળુ ભૂત જેવુ ૦પાણી ન૦ દેશનિકાલ, જન્મટીપ ૦બજાર ન૦ છાનુમાનુ ચાલતુ ગેરકાયદે નફાખેારીનુ બજાર–વેચાણ ને ખરીદ ૦ભમ્મર વિ૦ ભમરા જેવુ ખૂબ કાળુ ૦મેશ વિ૦ મેશ જેવુ કાળુ

કાળૂખડેા પુ૦ એક વનસ્પતિ

કાળેા કાયદેા પુ૦ ખૂબ અકારેા જુલમી કાયદેા

કાળેા કામણગારેા પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ

કાળેાતરિયેા પુ૦ [જુએા 'કાળેાતરી'] કાળેાતરી લઈ જનારેા ખેપિયેા

કાળેાતરી, કાળેાત્રી સ્ત્રી૦ [સ કાલપત્રિકા] મરણના સમાચારની ચિઠ્ઠી –રું વિ૦ કાળુ. –રેા પુ૦ કાળેા નાગ, ફણીધર

કાં અ૦ જુએા 'કેમ ?'(૨) કિવા, કાતેા કાં કે, કાં જે અ૦ કેમ જે, કારણ કે કાં તેા અ૦ અથવા, અગર તેા ૦રે અ૦ કેમ રે (ઉદ્ગાર)

કાંઈ, ૦ક (૦) જુએા 'કઈ, ૦ક' [કાંઈ ને કાવશ = ખાલીખમ, કાંઈ કશુ ય નહિ]

કાંઉં (૦) અ૦ + જુએા 'કેમ

કાંકચ (૦) પું૦,–ડ ન૦ કાકચી, એક વનસ્પતિ –ચિયુ ન૦ કાકચનુ ફળ, કાચડુ

કાંકડુ (૦) ન૦ એક પક્ષી [કે કણદેારેા –ણી

કાંકણ (૦) ન૦ [સ ककण] બંગડી ૦દેારેા પું૦

કાંકણું (૦) ન૦ + જુએા કાગડુ (૨) કાગું

કાંકરી (૦) ન૦ સ્ત્રી૦ [જુએા કાકર,–રી] ઝીણેા કાકરેા (૨) રેતી, પથરી (૩) એ નામનેા રેાગ (૪) કાંકરીદાવની કૂટી [–મારવી = દાવની કૂટીને સામાવાળે પકડી પાડી રમતમા દૂર કરવી–હરાવવી] –રાળું, –રિયું વિ૦ કાકરીવાળુ –રિયાળું વિ૦ કાકરીવાળુ (૨)

[લા] ખૂચે એવું. ૦ચાળો પુ૦ કોઈના પર મશ્કરીમા કાંકરી નાખવી તે ૦દાવ પુ૦ છોકરાની એક રમત

કાંકરો (૦) પુ૦ [જુઓ 'કાંકર'] ઝીણો પથ્થર (૨) કોઈ પણ કઠણ પદાર્થનો નાનો ગાગડો (૩) કટકો, કામ નહતર (૪) શંકા, વહેમ, ખટકો, મનની લાગણી (૫) ખીલ (આખમા થતો) [કાંકરા પડવા=કાંકરા નંખાવા, જહેરમા ફિટકાર થવો -કાઢવો=પગ કાઢવો, નહતર કાઢવું -કાઢી નાખવો=હંમેશ કે સદંતર કાઢી નાખવો, ખટકો ટાળવો (૨) નહતર દૂર કરવી (૩) ગણતરીમા ન લેવું -ખૂંચવો મનમા ખૂચ્યા કરવું]

કાંકળ (૦) સ્ત્રી૦, કાંકોલ(-ળ) [સ કક્કોલી] એક કાંટાકાંટાવાળી વનસ્પતિ

કાંક્ષા સ્ત્રી૦ [સ] આકાંક્ષા, ઇચ્છા, -ક્ષિત વિ૦ ઇચ્છિત -ક્ષી વિ૦ ઇચ્છા કરનારું (સમાસમા અંતે ઉદા૦ દર્શનકાંક્ષી)

કાંગ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ કંગુ] એક જાતનુ ધાન્ય ૦વો (૦) પુ૦ તેની એક વાની

કાંગડ (૦) પુ૦ વણકરનુ એક ઓજાર

કાંગડું (૦) ન૦ [પ્રા. કક્કડુક્ક] અનાજમાનો ગાગડો દાણો, ડોળ

કાંગણિયું (૦) ન૦ એક જાતનું સુતરાઉ લૂગડું

કાંગરવું (૦) અ૦ક્રિ૦ ગુસ્સે થવું, ઝીસે ભરાવું (કા)

કાંગરી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ કાંગરો] દાતા જેવી હાર-ભાત (૨) કોર ધાર

કાંગરો (૦) પુ૦ [ફા કંગુરા, જુઓ કંગુરો] દાનો (૨) શિખર (૩) કોટની કોરણ ઉપરનું એક ચણતર (૪) મોટા દાતાની કાંગરી (૫) ભરત ભરવાની એક તરેહ -દાદાર વિ૦ કાંગરાવાળુ

કાંગલું (૦) વિ૦ જુઓ કાણું

કાંગવો (૦) પુ૦ જુઓ 'કાંગ'મા

કાંગસી (૦) સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) [સં. કંકતી, કે કંકસી] કાંસકી

કાંગારું ન૦ [ઇ] એક ચોપગું પ્રાણી

કાંચું (૦) વિ૦ ['કંગાલ' ઉપરથી?] નિર્માલ્ય, રાંક (૨) [મ.કાગાવ] કાયર, ગેતડું -ગાઈ સ્ત્રી૦, -ગાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ કાંગાપણું

કાંચન ન૦ [સ] સોનું (૨) પન;દોલત ૦ક પુ૦ એક ફૂલઝાડ (૨) એક ધાન્ય (૩) ન૦ હડતાલ, હરિતાલ ૦ગિરિ પું૦ (સ) મેરુ પર્વત ૦છાલ સ્ત્રી૦ એક વેલી ૦લતા સ્ત્રી૦ કાંચનછાલ. -ની વિ૦ સોનાનુ, સોનેરી

કાંચનાર(-ર) પુ૦ [સં.] એક ઝાડ

કાંચળી (૦) સ્ત્રી૦ [સં કંચુલી] કાપડુ, કમખો (૨) સાપે ઉતારી દીધેલી ચામડી-ખોળ [-ઉતારવી, -કાઢી નાખવી=જૂની ખોળ ઉતારી કેદ્રી દેવી -પહેરવી=નામર્દાઈ બતાવવી (૨) જોરીનો વેશ કાઢવો]-ળિયા પંથ પુ૦ એક પથ, જેમા ધર્મને નામે વ્યભિચાર પોષાય છે -ળિયો પુ૦ સ્ત્રીપાઠ ભજવનારો ભવૈયો

કાંચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ [સ] ઘૂઘરીવાળો કંદોરો (૨) [સં] દક્ષિણમા આવેલુ હિંદુઓનુ એક પવિત્ર ધામ

કાંચોળાં (૦) ન૦ બ૦વ૦ (કા) આતરડા

કાંજી (૦) સ્ત્રી૦ [સ] રાબ (૨) લાહી (૩) મેળ (૪) કાંજીખોરાક. ૦ખોરાક પુ૦ ખોરાકમા અતિ ખારી કાંજી જ મળે તે (એક જેલસિક્ષા)

કાં જે (૦) અ૦ કેમ જે, કારણ કે

કાંટ (૦૮,૭) સ્ત્રી૦ (કા) [જુઓ 'કાંટો'] કાંટાવાળા વૃક્ષોની ગીચ ઝાડી [-ઔષધિ

કાંટાઅશે(-સા)ળિયો (૦) પુ૦ એક વનસ્પતિ

કાંટાકોળું ન૦ એક જાતનુ કોળુ (બલિ તરીકે યજ્ઞમા વધેરાય છે) [પાણીદાર

કાંટાદાર (૦) વિ૦ [કાંટો + દાર] જુસ્સાવાળુ,

કાંટારખું (૦) ન૦ [કાંટા + રખુ (સ રક્ષ)] કાંટાથી રક્ષનારુ તે -પગરખું [શેળો

કાંટાસરિ(-ળિ)યો (૦) પુ૦ એક વનસ્પતિ (૨)

કાંટાળું (૦) વિ૦ ['કાંટો' ઉપરથી] કાંટાવાળુ

કાંઠિયું (૦) ન૦ ['કાંટો' ઉપરથી (મડદા ઉપરનુ કપડુ કાંટા ઉપર ભરવવામા આવતુ હોવાથી? કે સ કટ=સ્મશાનુ ઉપરથી?] મડદા ઉપર નાખવાનુ કપડુ (૨) [જુઓ કાંઠિયુ] સડાસ

કાંઠિયો (૦) પુ૦ [જુઓ કાઠિયો] સડાસ, જનવર (૨) [જુઓ કાંટો] અંટસ-વેર રાખનારો માણસ

કાંટી (૦) સ્ત્રી૦ [કાટો' ઉપરથી] એક જાતની માછલી(૨)નાનો પાતળો કાટો – કાંટક વ્યાપ્યું વિ૦ નાના – પાતળા કાંટાવાળું

કાંડું (૦) ન૦ [સં કંઠ પરથી ?] બટનનું કાણું; નાકું (૨) કાગીનાગા ચૂની ભરવાનું થર

કાંડું (૦) ન૦ માલ આપવા લેવાની ગોઠવણ – કરાર; ગોઠો (પ્રાય ગણતરીનો) (૨) કઠોળનાં પાદડા કાંબળા ઇત્યાદિનો બૂકો. ગોતર

કાંટો (૦) પુ૦ [સં કંટક] કેટલીક વનસ્પતિ પર ઊગતો કઠણ અણીદાર દીવો કે વાકો અંકુર; શૂળ(૨)એના જેવા આકારની માછલી વસ્તુ (વહિયાળનો કાટો વાંકીનો કાંટો – હ૦ મ. આ કલીનો કાટો – અણીદાર હાડકું, માછલી પકડવા નો કાટો – ગલ ઇ૦) (૩) યુરોપી દેશે ભરતના ચપ્પાનું નાનાળું, ચમચા ઘાટનું સાધન. ઉદા૦ ડરીકાટો(૪) તોલ કરવાનું યંત્ર, કંપાસ ઇ૦(૫)નાકે પહેરવાનું સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું(૬) પોપટના ગળામાં થતો એક રોગ (૭) [લા] રોમાંચ (૮)નડતર,ફાંસ (૯)અ ટસ,કીનો (૧૦) વહેમ,શક (૧૧)નુકસો,પાણી(જેમ કે કાટાદાર માણસ)(૧૨)ટેક મમત [(કંઠે)કાંટા પડવા= કંઠે શોષ પડવાથી ગળામા કાટા બોકાય એવું થવું કાટામાં આવી પડવું = મુશ્કેલીમા ફસાવું કાંટા વેરવા, વાવવા = દુશ્મનાવટ ઊભી કરવી કાંટો કાઢવો = નડતર દૂર કરવી (૨)મનનો ખટકો દૂર કરવો –મારવો = ડખ મારવો (વીંછીએ) (૨) અડચણ નાખવી. –વાગવો = કાટો બોકાવો (૨) ડખ લાગવો]

કાંઠલી (૦)સ્ત્રી૦[સં કઠ ઉપરથી] સ્ત્રીઓના કંઠનું એક ઘરેણું, હાસડી (૨)વાણાનો તાર તાણામા નાખવાનુ વણકરનુ એક ઓજાર, કાઠલો

કાંઠલો (૦) પુ૦ [સ્ત કાઠ] ગળાને બેસતો આવતો અંગરખાનો કાપ (૨) પોપટને કંઠે કાણુ વર્તુલ હોય છે તે (૩) બુઓ કાઠલી (૪) થડા, ગાગર વગેરેના પેટાની ઉપરનો – કંઠના ભાગનો ગોળ ભાગ; કાઠો (૫) ઘાટ, ડિનાનો

કાંઠિયું (૦) ન૦, –યો પુ૦, કાંઠી સ્ત્રી૦ ['કાંઠો' ઉપરથી ?] એક જાતનુ જાજરૂ. ડટણ

કાંઠો (૦) પુ૦ [દે કાઠ=મર્યાદા] કિનારો, તટ, ઘાટ (૨) અંત; છેડો (૩) [સં. કંઠ] ઘડો, ગાગર, કૂવો ઇ૦ની છેક ઉપરનો વધુ લાકડાનો ભાગ

કાંઠોડું (૦) વિ૦ ['કાઠો' પરથી] કાઠા મુંથી ભરેલું; રાગ વગરનું

કાંડ પું૦ [સં] પ્રકરણ; વિભાગ (૨) કેળની બે ગાઠ વચ્ચેનો ભાગ· પેરી (૩) ડાળી (૪) તીર

કાંડણી, –ની [સં] સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

કાંડરે ન૦ એક જાતનો મલમાખી [માથી લિંગનુ

કાંડકેહુ વિ૦[સં.] પેગડી કે ડાળીની ગાઠના ભાગ-

કાંડિયું (૦) ન૦ ['કાંડું" પરથી] સીએનુ કાકે પહેરવાનું ઘરેણું (૨) અમીગ ઇ૦નો કાકા આગળનો ભાગ [કાંડિયાં કરવાં = આગે ડિલે નાકુવાને બદલે માત્ર કાકા મુખીનો ભાગ જ લેવો]

કાંડી (૦) સ્ત્રી૦ [સ કાણ્ડી] ઠીવાસળી કે તેની પેટી (૨) ડુચ્ચો કાકું

કાંડું (૦) ન૦ [સં કાણ્ડ] બન્યા હાથનો પહોંચે જોડાયેલો કે તે ભાગ [કાંડાં કલમ કરવાં = (ગુનેગારી બદલ) કાકા કાપી નાખવા કાંડું કાપી આપવું = મજૂરી કરી આપવી લેખિત કબૂલત આપવી (જેથી કરી જવાનો રસ્તો બંધ થાય) કાંડું પકડવું = [લા] પગલું (૨) આશ્રય આપવો] –ઘડિયાળ સ્ત્રી૦ કાંડે પહેરવાની ઘડિયાળ, 'રિસ્ટવૉચ' –કા-(૦૧)છોડ વિ૦ ગમે તેવુ સખત પકડેલું કાકું છોડવી નાખે એવું · બળવાન (૨) કાકાબળની રમત (૩) ચડસાચડસી, હુ સાતુ સી. –કાબળ ન૦ કાકાનુ –હાથનુ બળ –કાબળિયું વિ૦ કાકાના બળવાળુ, મજબૂત

કાંત વિ૦[સં]ઇચ્છિત, પ્રિય (૨) મનનુ અનુકૂળ (૩) સુંદર, મનોહર (૪) પુ૦ પ્રીતમ (૫) વર; પતિ (૬) ચંદ્ર (૭) કીમતી પથ્થર. હીરો (સમાસમા છેડે) ઉદા૦ સૂર્યકાત (૮) ઓસડ (૯) ન૦ કેસર (૧૦) કંકું (૧૧) એક પ્રકારનુ લોહું. ૦પક્ષી ન૦ મોર ૦પાષાણ પુ૦ ચકમકનો પથ્થર (૨) લોહચુંબક (૩) એક જાતનુ –ખરુ લોહું ૦લોહ ન૦ લોહચુંબક

કાંત (૦) સ્ત્રી૦ +નાર

કાંતણ (૦) ન૦ કાતવું તે, કાતવાની ક્રિયા

કાંતવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ કર્તૃ; પ્રા કત્ત] વળ દઈને તાર કાઢવો (૨) પાતળું કરવું, ઘટાડવું [કાંતેલું કાંતવું=કરેલું કામ ફરી કરવું,નકામી મહેનત કરવી કાંત્યાં કોકડાં કપાસ થવાં, કાંત્યું પોંજ્યું કપાસ થવું=કર્યું-કારવ્યું ધૂળ મળવું, મહેનત નકામી જવી]

કાંતા સ્ત્રી૦ [સ] પ્રિયા (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) પત્ની (૪) પૃથ્વી [દુર્ગમ માર્ગ

કાંતાર ન૦ [સ] મોટું કે નિર્જન જંગલ (૨)

કાંતિ સ્ત્રી૦ [સ] શોભા, સૌંદર્ય, મનોહરતા (૨) તેજ, નૂર, દીપ્તિ (૩) ચહેરાનું તેજ ૦મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ કાંતિવાળી ૦માન વિ૦ કાંતિવાળું. ૦લોહું ન૦ કલાઈ ચઢાવેલું લોઢાનું પતરું (૨) લોહચુંબક

કાં તો (૦) અ૦ અથવા, અગર તો

કાંદહુ (૦) ન૦ ચમરણું (?)

કાંદો (૦) પુ૦ [સ. કન્દ] કુગળી (૨) કંદ, સુરંજાઈ વનસ્પતિના મૂળની ગાંઠ-જડ (૩) [લા] લાલ, કાયદો (શ પ્ર કાંદો કાઢવો)

કાંધ (૦) સ્ત્રી૦[સ સ્કન્ધ, પ્રા કંધ] ખભો(૨)ખાંધ, બૂસગીનું આટણ [-આપવી = ખાંધે લઈ, ઊંચકવામાં મદદ કરવી -આવવી = ગરદન કે ખાંધ આગળની ચામડી મોગઈને સોજો આવવો -પડવી = ખાંધ પર બૂસરું રહેવાથી આટણ પડી ત્યાંની ચામડી રીઢી ને બરડતલ થવી -મારવી = ખાંધે લેવામાં મદદ કરવી]-ખાખત ન૦ હપતા પ્રમાણે દેવું ભરી દેવાનું લખત -ખાણું વિ૦મોટું, મોટાઈવાળું -ખાંપાંજરાં ન૦બ૦વ૦ કરેલા કાંધા ચૂકતે ન થાય તો વ્યાજ સાથે તેના કરી કાંધા કરવા તે -વિયો પુ૦ બળદ ઉપર ભાર ઉપાડનાર મજૂર (૨) બળદ (૩) મુડદું ઊંચકનાર આદમી [કાવિયા કરવા = કાવિયાઓને ક્રિયા પ્રસંગે વખતે જમાડવા] (૪) કાવાબરદાર ઘણા ધીરનાર આદમી (૫) સાગરીત]-ધી સ્ત્રી૦ પથ્થરની છાજલી (દીવાલમાં કરેલી) -ધું ન૦ હપતા પ્રમાણે ભરી દેવાની રકમ,હપતો [કાંધાં કરવાં = હપતે હપતે રૂપિયા ભરવાની ગોઠવણ કરવી કાંધે કાઢવા (રૂપિયા) = હપતે હપતે આપવાની બોલીથી રૂપિયા લેવા કાંધું ચરવું = હપતાની રકમ ભરવાનો વખત વીતી જવો કાંધું પડવું = હપતાની રકમ વખતસર ન ભરી શકવી કાંધું ભરવું = હપતો ભરવો]-ધેલી સ્ત્રી૦ ઝૂસરી -ધેવળિયો પુ૦ નાદિયાર, દાણચોરી ઉપરનો અમલદાર. -ધેવાળિયો પુ૦ મોટો છોકરો; ઘરનો ભાર વહેનાર દીકરો (૨) સાથી -ધો પુ૦ બુજ્યો કાંધું

કાંપ (૦) પુ૦ [સ પક્ક (વ્યત્યયથી) ? સ કર્દમ ?] કાળો-ચીકણો ઠરેલો કાદવ (૨) 'ડેમ્પ' [ડ]

કાંપ (૦) પુ૦ક૫, કંપારો ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ કંપ્] કંપવું, ધ્રૂજવું (૨) ભયથી ધ્રૂજવું

કાંપો (૦) પુ૦ઊંડળ, ઊંડળમાં માય એટલો જથ્થો (૨)એક માણસ ઊંચકીશકે એટલો બોજો(કા)

કાંબેં (૦) સ્ત્રી૦ [બુજ્યો કંબા] વાસની ચીપ (૨) વાસનો ગજ, આકણી. ૦ડી સ્ત્રી૦ વાસની ચીપ, કામડી

કાંબલેટ (૦) સ્ત્રી૦ [બુજ્યો કામલેટ] એક ઊની જાતનું ઊનનું કપડું, કામલેટ

કાંબળ(-ળી) (૦) સ્ત્રી૦ [સ કમ્બલ] કામળી. -ળો પુ૦ વાબળો, કામળો

કાંખ (૦) સ્ત્રી૦ [સ કક્ષી] સ્ત્રીઓના પગનું એક ઘરેણું (૨) ઢોરના મોનો કા૦લો (૩) ચામડાની ડોલ (૪) સાગણગાઠ દબાવવાનો કંદોરો

કાંશિયાં (૦)ન૦બ૦વ૦[બુજ્યો કાસીનેડ]મ છગન

કાંસ (૦) પુ૦ [સ. કર્ષ ઉપરથી ?] પાણી લઈ જવાને બનાવેલી નાની નહેર(૨) પાણી વહી જવાને માટે કરેલી નીક, ગટર

કાંસકી (૦) સ્ત્રી૦ [સ કકતિકા, દે કક્કસી] વાળ ઓળવાનું એક સાધન(૨)એક વનસ્પતિ -કો પુ૦ વાળ ઓળવાની મોટી કાંસકી

કાંસડો (૦) પુ૦ તળાવનો સામો કાંઠો

કાંસલું (૦) ન૦ [જુઓ કાંસુ] કાંસાનું એક ખૂબ પહોળા મોનું વાસણ, તાસળું

કાંસવું (૦) અ૦ ક્રિ૦ [સં કાસ્] ખાંસવું (૨) ખોખારવું (૩) હાકવું, હેરે કરવું (૪) સ૦ ક્રિ૦ [સુ] કાંસવું, ચગદીને ભુક્કો

કાંસા (૦) પુ૦ બ૦ વ૦ [સ કાશ ?] નીંદી કાઢેલું ધાન

કાંસાર (૦) પુ૦+[સં કાસ્યકાર] કાસુ ધડનારો (૨) કસારો

કાંસિયો (૦) પું૦ ['કાસુ' ઉપરથી] પિત્તળની કડછી (૨) જુઓ 'કાસુ'આ (૩) જુઓ કાસકો

કાંસું (૦) ન૦ [સ કાસ્ય] તાણુ, જસત અને કલાઈથી બનતી એક મિશ્રધાતુ -સાકૂટ સ્ત્રી૦ કાસાના વાસણનો ખડખડાટ(૨)કાસાનો ભગાર -સાણું ન૦ કાસાનું બનાવેલુ મોટું કીંમતિયુ -સાં ન૦ બ૦ વ૦ કાસીજોડ. -સિયો પુ૦ કાસાનો મોટો વાડકો-તાસળુ -સી(૦જોડ) સ્ત્રી૦ -સીજોડું ન૦ (જાહુ વચનમા) કાસાની બનાવેલી મોટી જાજ, કાસાનું છબછબિયુ. [કાસીજોડાં વગાડવાં = (ધન વગેરેનુ) ખૂટી જવુ(૨)ભીખ માગવી(૩)કામ-ધધા વિનાના થવુ]

કાંસ્ય ન૦ [સ] કાસુ ૦કાર પુ૦ કસારો

કિકલાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'કીકલાવુ'નુ પ્રેરક

કિકિયાણુ ન૦ [રવ૦] એકસામટા ઘણા મોટા તીણા અવાજે થવા તે

કિકિયારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] તીણી, કારમી ચીસ -રો પુ૦ મોટી કિકિયારી [હળિયો

કિચૂકો પુ૦ [જુઓ ચિચૂડો] કચૂકો, આમલીનો

કિચૂડ અ૦ (રવ૦) તેવો અવાજ થાય તેમ (જેમ કે કાસના ચાકળાનો)

કિચૂડિયો પું૦ છોકરાની એક રમત

કિચૂ(-ચો)ડો પુ૦ [જુઓ ચિચૂડો] કિચૂકો (૨) ['કિચૂડ' ઉપરથી] કિચૂડ કિચૂડ થતો અવાજ (૩) નાનો ચગડોળ

કિતવ પુ૦ [સ] જુગારી(૨)કપટી, ઠગારો ધુતારો

કિતાબ સ્ત્રી૦ [અ] ચોપડી; ગ્રંથ. ૦ખાનું ન૦ ગ્રથભડાર, પુસ્તકાલય. ૦પરસ્ત વિ૦ ચોપડીચુંબક

કિત્તો પુ૦ [અ કિતઅહ = 'તેણે કાપ્યુ' ઉપરથી] જડા કાપની કલમ-લેખણ (૨)સારો લખેલો ખરડો-નમૂનો (૩) એતરનો કકડો-વિભાગ (૪) અ૦ એનુ એ જ, એજ્જ

કિનખાબ પુ૦ [ફા કમ્ખાવ] જરીબુટ્ટાના વણાટનુ એક જાતનુ કાપડ (૨) કસબ

કિનાર(-રી) સ્ત્રી૦ [ફા] ધારનો ભાગ, કોર (૨) વસ્ત્ર પર ભૂકવાની કોર (૩) કિનારો -રો પુ૦ કાઠો, તટ

કિન્નર પું૦ [સ] એક જાતનો દેવ, કુબેરનો ગણ. ૦કંઠ વિ૦, ૦કંઠા(-ઠી) વિ૦ સ્ત્રી૦ કિન્નર જેવા મધુર કંઠવાળી. -રી સ્ત્રી૦ કિન્નરની સ્ત્રી (૨) સારગી -રેશ પુ૦ (સ) કુબેર

કિન્નો,-ન્નાખોર જુઓ કીનો. -નાખોર

કિફાયત સ્ત્રી૦ [અ] બચત (૨) વિ૦ જુઓ કિફાયતી [-પડવું = સગવુ પડવુ] -તી વિ૦ કાયદા પડતુ, સગવુ

કિમ અ૦+[સ.] જુઓ કેમ -મે અ૦+કેમેયે

કિયું વિ૦ (૨) સ૦ કયુ ? (ચં) [કિયે ચોંઢે = શું જોઈને ? શી આબરૂ કે શોભાથી ?]

કિરકોલ(-ળ) વિ૦ [મ] પરચૂરણ (૨) અ૦ છૂટક, થોડે થોડે કરીને

કિરણ ન૦, પુ૦ [સ] તેજની રેખા, રશ્મિ ૦મય વિ૦ કિરણોથી ભરેલુ, ઝળકતું. ૦માલી પુ૦ (સ) સૂર્ય ૦વંતુ, -ણાળ વિ૦ કિરણવાળુ [કર્તાર

કિરતાર પુ૦[સ કર્તા] સૃષ્ટિનો કરનારો -સ્રષ્ટા;

કિરપા સ્ત્રી૦ જુઓ કૃપા (૫)

કિરપાણ સ્ત્રી૦ [સ કૃપાણ] (શીખો ધર્મ-ચિહ્ન તરીકે રાખે છે તે) એક હથિયાર

કિરમ ન૦[હિ, મ, સ ક્રમિ ?, ફા કિર્મ] કરમ

કિરમજ પુ૦ [અ કિર્મજ, ઇં ક્રિમ્સન, સ ક્રમિજ ?] એક જાતનો કીડો (૨) એમાથી નીકળતો કિરમજ -રાતો રગ અને દવા -જી વિ૦ કિરમજના રગનું, ઘેરું લાલ [કરમાણી'

કિરમાણી(-ની) અજમો પુ૦ જુઓ 'અજમો

કિરવાણી પું૦ પીલુ રાગ

કિરાત પુ૦ [સ] પહાડી જગલી લોકોની એક જાત (૨) એ જાતનો માણસ, ભીલ. -તિની સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, જટામાસી -તી સ્ત્રી૦ કિરાતની સ્ત્રી; ભીલડી (૨) [સ] પાર્વતી,દુર્ગા

કિરાયું ન૦ [અ] ભાડું -યાદાર વિ૦ ભાડે રહેનાર-રાખનાર (૨) પું૦ ભાડૂત

કિરીટ પું૦ [સ] મુગટ, તાજ(૨)એક નક્ષત્ર -ટી વિ૦ કિરીટવાળુ (૨) પું૦ રાજા (૩) [સ] અર્જુન

કિર્ર વિ૦ [ન, (સ્ત્ર૦)] વાસની ઝાડીવાળું, ગીચ (૨) અ૦ પક્ષીનો એવો અવાજ
કિલ અ૦ [સ] ખરેખર
કિલકાર પુ૦ [સં. કિલ + કાર ૧, હિં.] આનંદ-ભર્યો કલબલાટ (૨) આનંદની કિકિયારી ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કિલકાર કરવો –રી સ્ત્રી૦ જુઓ કિલકાર (૨) તીણી ચીસ કે પોકાર [કિલકારીઓ કરવી = કોઈની મજાકના આનંદમા કિલકારવુ કિલકારી પાડવી, મારવી = (જોરથી) કિલકારવુ – ચીસ પાડવી]
કિલકિલ સ્ત્રી૦ [સ] (સ્ત્ર૦) પક્ષીઓ એકીસાથે બોલવાથી થતો કિલકિલ એવો હર્ષભર્યો અવાજ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સ કિલકિલાય્, પ્રા કિલકિલ] કિલકિલ અવાજ કરવો (૨) આનંદમા આવવુ ૦(–લા)ટ પુ૦ કિલકિલાટ (૨) શોરબકોર, કોલાહલ –લાટ(–૨) પુ૦ પક્ષીઓનુ કિલકિલ એમ કરવુ તે (૨) હર્ષધ્વનિ [હાવભાવ
કિલકિંચિત ન૦ [સ] નાયિકાના શૃંગારનો એક
કિલામના સ્ત્રી૦ [સ ક્લમના, પ્રા કિલામણા] પીડા દુઃખ (જૈન)
કિલાવો પુ૦ [ફા કલાવા] હાથીને ગળે લટકતુ દોરડું, જેના ગાળામા પગ ભેરવીને મહાવત હાથીને ચાલવા વગેરેનો ઇશારો કરે છે
કિલેચર સ્ત્રી૦ [ઈ ફ્લાવર ઉપરથી? સર૦ ન કિલાવર= કાળીનુ પત્તુ કે ક્લવ?] ગળકાના પાનાની ચામાથી ફૂલની જાત
કિલ્બિ(–લ્વિ)ષ [સ], કિલ્બિષ (ષ) ન૦ પાપ (૨) અપરાધ, દોષ (૩) રોગ, માંદગી [કિલકાર
કિલ્લાણ ન૦ [સ્ત્ર૦, સ] પક્ષીનો હર્ષધ્વનિ,
કિલ્લી સ્ત્રી૦, ૦દાર પુ૦ જુઓ 'કીલી, ૦દાર'
કિલ્લું ન૦ [સ કીટ + લુ] અનાજમા પડતુ એક જીવડું, ભોટવુ
કિલ્લો પુ૦ [અ કિલઅહ] કોટ દુર્ગ –લ્લેદાર પુ૦ કિલ્લાનો ઉપરી અમલદાર (૨) કિલ્લાનો કબજો ધરાવનાર કે તેનુ રક્ષણ કરનાર સૈનિક –લ્લેબંદી(–ધી) સ્ત્રી૦ શત્રુની સામે રક્ષણ મળે એવુ બાંધકામ – કિલ્લો કરવો તે (૨) કિલ્લાનુ બાંધકામ
કિલ્વિષ ન૦ [સ.] જુઓ કિલ્બિષ
કિશોર વિ૦ [સં.] નાની ઉંમરનું, સગીર (૨) પુ૦ ૧૧ થી ૧૫ વર્ષ સુધીની ઉમરનો છોકરો. –રાવસ્થા સ્ત્રી૦ કિશોર વય કે સ્થિતિ –રી સ્ત્રી૦ કુમારી, ૧૧થી ૧૫ વર્ષની છોકરી
કિશોર ગૂગળ પુ૦ એક ઔષધિ
કિશોરી, –રાવસ્થા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ કિશોર'માં
કિશ્ત(–સ્ત) સ્ત્રી૦ [ફા] શેતરંજનો એક દાવ, શેહ (૨) ખેતી, વાવેતર
કિશ્તી(–સ્તી) સ્ત્રી૦ [ફા] હોડી
કિષ્કિંધા સ્ત્રી૦ [સ.] (સ) સુગ્રીવની રાજધાની
કિસ સ૦ [હિ] + કોણ? શુ? (પ્રાય ૫૦)
કિસબત પુ૦ [આ] મસક ઊંચકતા ભિસ્તીઓ પોતાની ડાબી કેડ અને થાપા ઉપર પહેરે છે એ ચામડું
કિસમ સ્ત્રી૦ [અ કિસ્મ] જાત, પ્રકાર, રીત
કિસમિસ સ્ત્રી૦ [ફા કિશ્મિશ] નાના દાણાની એક જાતની સૂકી દ્રાક્ષ
કિસલય ન૦ [સ] કૂંપળ
કિસાન પુ૦ [હિં, સ કૃષાણ] ખેડૂત
કિસ્ત સ્ત્રી૦ [ફા] માંહેસૂલ વગેરેનો હપતો (૨) માંહેસૂલ, ફીસ (૩) અડણી, કર (૪) જુઓ કિસ્ત ૦બંધી સ્ત્રી૦ – બાંધા કરવા – કિસ્તથી રકમ આપવી તે
કિસ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ કિસ્તી
કિસ્મત ન૦ [અ] નસીબ
કિસ્સો પુ૦ [અ] કહાણી, અદ્‌ભુત કથા – બનાવ (૨) કલ્પિત વાર્તા [–ઉઠાવવો, ગોઠવવો = યુક્તિ કરવી, યુક્તિ કાઢવો –કરવો = યુક્તિ રચવી]
કિહાં અ૦ (પ) જુઓ ક્યાં
કિંકર પુ૦ [સ] ચાકર ૦ત્વ ન૦
કિંકરી સ્ત્રી૦ [સ] દાસી, ચાકરડી
કિંકર્ત(–ર્ત્ત)વ્યતા સ્ત્રી૦ [સ] કર્તવ્ય શું છે તેવો પ્રશ્ન ઊઠે એવી દશા – મૂઢ વિ૦ કિંકર્તવ્યતાથી મૂઢ – મૂંઝાયેલુ
કિંકિણી સ્ત્રી૦ [સ] નાની વાટકી, ઘૂઘરીવાળો કંદોરો, કાંચી (૩) કંકણ, કાંગનવાળુ વલય. –ણાટ પું૦ કિંકિણીના જેવો ખણખણ અવાજ

કિંગલાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ કીકલાવુ] આનંદમાં આવી જવુ, ખૂબ ખુશી થવું –ણ ન૦ કિંગલાવું તે (૨) કિંગલાવાનો હર્ષધ્વનિ [કિંગલાણે ચડવું = આનંદ મસ્તીમા આવી જવુ]

કિંચિત્ વિ૦[સ] થોડુ ક(૨)અ૦ સહેજ,જરા –કર વિ૦ કિંચિત્ કરે એવુ ૦માત્ર વિ૦ (૨) અ૦ કિંચિત જ

કિંડરગાર્ટન ન૦ [જર્મન] ગમ્મત સાથે જ્ઞાન આપવાની બાળશિક્ષણની એક પદ્ધતિ

કિંતુ અ૦ [સ] પરંતુ, તોપણ

કિંપુરુષ પુ૦[સ.]કિન્નર(૨) પ્રાચીન કાલની એક જંગલી જાતનો પુરુષ (૩)વર્ણસંકર –નીચ – તુચ્છ માણસ

કિંબહુના અ૦ [સ.] વિશેષ (કહેવા)થી શું ?

કિંમત સ્ત્રી૦ [જુઓ કીમત] મૂલ્ય, બદલો,વળતર (૨) કદર, બૂજ લેખુ [–આંકવી = મૂલ્યની અટકળ કે આકણી કરવી –કરવી = મૂલ્ય ઠેરવવુ(૨)કદર કરવી –થવી = પરીક્ષાથી મૂલ્ય નક્કી થવુ(૨)[કટાક્ષમા] આબરૂ ઓછી થવી, પોત જણાઈ આવવુ –પડવી,–બેસવી = મૂલ્ય આંખવાતુ હોવુ.કિંમત હોવી –મૂકવી = કિંમત ઠરાવવી કે વસ્તુ પર લખવી, કિંમત પાડવી]

કિંવદંતી સ્ત્રી૦ [સ] લોકવાયકા. અફવા

કિંવા અ૦ [સ] અથવા

કિંશુક પુ૦ [સ] ખાખરો

કીકરો પુ૦[સ ક્રિંકરં]ફરસી ટાકણું,વીજણું[કા]

કીકરો પુ૦ (રાનીપરજમા) મહેમાન

કીકલાવું અ૦ક્રિ૦[સ કિલકિલ પરથી] કિંગલાવુ

કીકલી સ્ત્રી૦, –લો પુ૦ નાનો કીકો ને કીકી

કીકી સ્ત્રી૦ નાની બાળકી (૨) [સ કીકા ? પ્રા. કીયા]આંખની પૂતળી –કો પુ૦ નાનો બાળક

કીચ,૦ડ પુ૦ [હિં, મ કિચડ, સ ચિકિલ ?] કાદવ

કીચક પુ૦ [સં] પોલો વાસ (૨) [સં.] વિરાટ

કીચડ પું૦ [જુઓ કીચ] કાદવ

કીજે [સ કૃત, પ્રા. કિંજ્જઅ] કરવામા આવે; કરો (વિધ્યર્થ રૂપ) (૫)

કીટ વિ૦ [પ્રા કિટ્ટ = કહેવુ, વર્ણવવુ ?] બરાબર પાઠે – મોઢે કરેલુ (૨)પૂરુ માહિતગાર, કાબેલ (પ્રાય કિ૦વિ૦ કે ક્રિયાપૂર્તિ તરીકે આવે છે. જેમ કે કીટ કરવુ; –હોવું,–થવું)

કીટ પુ૦ [સ કિટ્ટ] મેલ,કાટ (૨)કચરો, કસ્તર; કીટ્ટ (૩) ગઠ્ઠો, ગાઠ

કીટ,૦ક પુ૦ [સ]કીડો,જંતુ ૦(–ડ)ખું વિ૦ કીડાથી ખવાયેલુ ૦ઘ્ન વિ૦ કીડાઓનો નાશ કરે એવુ ૦ભોજી વિ૦ કીડા ખાઈને જીવનારું (૨)પુ૦ તેવુ પ્રાણી ૦ભ્રમર(–રી)ન્યાય પુ૦ કિવદંતી પ્રમાણે ભમરીના ડંખના ભયથી કીડો તેનુ સ્મરણ વર્યા કરીને ભમરી થઈ જાય છે તે ન્યાય, જે વસ્તુનુ વધારે ચિંતન થાય તે વસ્તુના ગુણ આપણામા આવે જ એ ન્યાય ૦માર પુ૦ જેના ફલમા કીડાઓને મારવાનો ગુણ છે એવી એક વનસ્પતિ

કીટલી સ્ત્રી૦ [ઇ] ચાદાની

કીટિયુ ન૦ [સ કટ ઉપરથી]લાકડાની ચીપ (૨) વિ૦ જુઓ 'કીટ્રી'મા

કીટ્રી સ્ત્રી૦ [જુઓ કીટ પ્રા કિટ્ટી] ઝમા જે (ડાંગિયાની કુંચ કે પાદડીનો ભૂકો ઇ૦)કસ્તર વળગી રહેલુ હોય તે –ટિયું વિ૦ કીટ્રીવાળુ

કીડું ન૦ [સં કિટ્ટ] ઘીને તાવ્યા પછી નીચે જામતો કચરો

કીડો,૦ડો પુ૦ [સ કિટ્ટ] ઘંટો કે નળિયા પકવતા પીગળીને ગઠ્ઠો થઈ ગયેલી ભાટ્રી (૨) બળી – પીગળીને હરેલો કોઈ પણ કચરો (૩) ધાતુના પદાર્થો,ઘણા તાપથી રસરૂપ થઈ બળી જઈને તે(૪)ભાવળના લાકડાનો ગાઢવાળો કકડો

કીડ સ્ત્રી૦ [સ. કીટ, પ્રા કીડ]કીટ,જીવ(૨)એક રોગ, દાદર, ઊંદરી ઇત્યાદિ (૩) ખજવાળ, ચળ ૦ખું વિ૦ જુઓ 'કીટ'મા

કીડિયારું ન૦ [કીડી ઉપરથી] કીડીઓનુ દર [–ઊભરાવુ= કીડીઓ મોટી સંખ્યામા એકઠી થવી કે દરની બહાર આવવી (૨) [લા] લોકોના ટોળેટોળા જામવા –પૂરવું = કીડીઓના દર આગળ લોટ પૂરવો]

કીડિયુ ન૦ [કીડી ઉપરથી ? કે ચીડ પરથી ?] બહુ નાનો કાચનો મણકો –યાસેર સ્ત્રી૦

મેર – કંઠી –યાહાર પું૦ કીડિયાંનો હાર
ટીડી સ્ત્રી૦ [સં કીટિકા, પ્રા. કીડી, કીડિયા]
એક જીણો જીવ –જંતુ [કીડીઓ ઊભરાવા
= અમર્યાદ માણસો ટોળે વળવા. કીડીઓ
ચઢવી=(કામ કરતા) કંટાળો ચઢવો, અણગમો
હોવો કીડી ઉપર કટક=નાના હેતુ માટે
મોટો અટાટોપ, નકામો ને વધારેપડતો મોટો
પ્રયત્ન કીડીના મોંને(–માં) કાલિંગડું
=માથા કરતાં પાતળી મોટી જેવા અર્થમાં,
ગજા બહારનું કીડીને પાંખો આવવી=
વિનાશની આગાહી થવી (૨) નવી શક્તિ
આવવી કીડીનો કુંજર, વાઘ=રજનું ગજ
(કુજર), કાગનો વાઘ કરવો] ૦કું થવો પું૦
કીડી, કંથવો કે જેના જેવો જીવજંતુ ૦ખ-
(–ખ)ક્રોડી સ્ત્રી૦ કીડી, મકોડી ઇત્યાદિ
જીવજંતુ ૦વેગ પું૦ કીડીના જેવો – ધીમો વેગ
કીડો પું૦ [સં કીટ, પ્રા કીડ] પેટે ચાલનારો
નાનો જીવડો [કીડા પડવા=કીડા પડવા,
સડવું કીડા સળવળવા=[લા] બોલ્યા
ચિનાનું રહેવાનું] ૦મારું(–રી) સ્ત્રી૦ એક
પંખી (૨) એક વનસ્પતિ, કીટમાર
કીધ સ૦ કૃ૦ (પ) જુઓ કીધું, કર્યું
કીધું સ૦ભૂ૦ [સં. કૃત] કર્યું ('કરવું'ના ભૂત
કાળનું એક રૂપ, બહુધા સુરત બાજુ)
કીધું સ૦ભૂ૦ [સ કીર્તિત, પ્રા કિત્ત=કહેવું
ઉપરથી ?] કહ્યું ('કહેવું'ના ભૂતકાળ માટે
વપરાતું એક રૂપ [ગર્વ એવું, દમામવાળું
કીનો પું૦[ફા]વિ૰,અટક –નાખોરું વિ૰કીનો
કીમણરી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
કીમ ન૦ એક પંખી
કીમત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ કિંમત (શા૦ પ્ર૦ ઇ૦
માટે પણ) –તી વિ૰ [ફા] ભારે કિંમતનું
કીમિયો પું૦ [અ કીમિયા] હલકી ધાતુને
કીમતી બનાવવાની ગુપ્ત રસાયણવિદ્યા (૨)
[લા] છલમ, યુક્તિ(૩)સહેલાઈથી ઘણું દ્રવ્ય
મળે અથવા ફાયદો થાય એવો છલમ –ધંધો
અથવા વસ્તુ –યાગર પું૦ [ફા] કીમિયો
કરી જાણનારો આદમી (૨) કળાવાન –
યુક્તિબાજ આદમી (૩) ધુતારો

કીર પું૦ [સં.,દે.] પોપટ [સગીન
કીરચ સ્ત્રી૦ [હિં] કરચ, ઘણો નાનો કકડો(૨)
કીરત સ્ત્રી૦ (પ.) જુઓ કીર્તિ ૦ન જુઓ
કીર્તન. ૦નિયાં ન૦ બ૦ વ૦ કાસીનેડ,
કીર્તન કરવાના છમછળિયા ૦નિયો પું૦
કીર્તનકાર
કીરદમન ન૦ [હિં] એક જેગી વનસ્પતિ–
ઔષધિ
કીર્ત(–ર્ત્ત)ન ન૦ [સં] યશોગાન, ગુણકીર્તન
(૨) ગાયન અને સંગીત સાથેનું ઈશ્વરનું
ગુણવર્ણન ૦કાર પું૦કીર્તન કરનારો આદમી,
હરદાસ
કીર્તનીય વિ૰ [સ] વખાણવા જેવું
કીર્તિ, -ર્ત્તિ સ્ત્રી૦ [સ] ખ્યાતિ, નામના
૦(–ર્ત્તિ)કર વિ૰ ખ્યાતિ કરનારું ૦ત વિ૰
[સ] પ્રખ્યાત, જાણીતું ૦(–ર્ત્તિ)ધ્વજ પું૦
કીર્તિરૂપી ધજા ૦(–ર્ત્તિ)માન વિ૰ કીર્તિવાળું,
નામાંકિત ૦(–ર્તિ)વંત વિ૰ કીર્તિમાન
૦લેખ પું૦ કીર્તિનું સૂચન કે વર્ણન કરતો
લેખ ૦(–ર્ત્તિ)સ્થંભ પું૦ કીર્તિ કરવા (કે
કાયમ રાખવા) માટે રોપેલો કે ચણેલો મંત ભ
–મિનારો, જયસ્તંભ
કીલ પું૦ (ગાડાની) મળી (૨) [સ] મેખ, ખૂંટો
(૩) ઢોર બાંધવાનો ખીલો. ૦ક ન૦ મેખ,
ખૂંટો(૨)ઢોર બાંધવાનો ખીલો(૩)એક તાંત્રિક
દેવતા (૪) મંત્રનો મધ્ય ભાગ(૫)સામા મંત્રની
શક્તિ કે પ્રભાવનો નાશ કરનારો મંત્ર (૬)
જ્યોતિષ પ્રમાણેનો એક સંવત્સર, જેમાં
બધા અમંગલોનો નાશ થઈ સર્વત્ર મંગલ
અને સુખ થાય છે (૭)એક સ્તોત્ર(૮)ધરી
૦કાસ્થિ ન૦ જેની વચ્ચે કરોડરજ્જુ હોય
છે તે કરોડની હાડમાળાનો બીજો ભાગ
કીલવો પું૦ [જુઓ કીલ] કીલીદાર
કીલી સ્ત્રી૦ [સ ક્રીડ્, પ્રા કીલ ઉપરથી ?]
કીકી –લો પું૦ કીડો
કીલી સ્ત્રી૦ [હિં, સં કીલ=મેખ ઉપરથી]
કૂંચી (૨) તિજોરી, નાણાની પેટી ૦દાર પું૦
જેની પાસે કૂંચી રહેતી હોય (કિલ્લો, તિજોરી,
ઇત્યાદિની) તે આદમી, કિલ્લીદાર

કીશ પું૦ [સ] વાઢરો (૨) સૂર્ય ૦પર્ણ પુ૦ એક વનસ્પતિ, અપામાર્ગ [ભ૦ણું
કીસ સ્ત્રી૦ [જુઓ ક્રિસ્ત] મહેસૂલ, સરકાર
કુ અ૦ [સ]નામ પૂર્વે આવતા 'અરાબ, હલકું, નિંદિત, પાપી' એવો અર્થ સૂચવે ઉદા૦ કુમાર્ગ (૨) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી
કુકરૈકૂક ન૦ જુઓ કૂકરેકૂક [કુકર્મ કરનાર
કુકર્મ ન૦ [સં] ખોટું-ખરાબ કર્મ -ર્મી વિ૦
કુકલ્પના સ્ત્રી૦ [સ] ખોટી-ખરાબ કલ્પના
કુકવિ પું૦ [સ] ખરાબ કવિ
કુકૂટ પુ૦ [સ] કૂકડો
કુક્ષ(-ક્ષિ) સ્ત્રી૦ [સ] કૂખ
કુખ પું૦ [જુઓ 'કુશ'] + દર્ભ (કૂખ નહિ)
કુગ્રામ ન૦ [સ] રાન, બ્રાહ્મણ, નદી ઇ૦ વિનાનું કે જરૂરિયાતની વસ્તુઓ જ્યાં ન મળે એવું ખરાબ-નકામું ગામ [ઊલટું
કુઘડ વિ૦ [કુ (સ) + (સ ઘટ્)] સુઘડથી
કુચ પુ૦ [સ] સ્ત્રીની છાતી, સ્તન
કુચકુચ સ્ત્રી૦(૨વ૦)ગુચપુચ કાનમાં વાત કરવી તે
કુચાલ સ્ત્રી૦ [કુ + ચાલ] કુચાલ, ખરાબ વર્તણૂક
કુચિત્ર વિ૦ [સં], -ત્રું વિ૦ કદરૂપું
કુચુમાર પું૦[સ](સ.)એક પ્રાચીન કામશાસ્ત્રી
કુચિયો પુ૦ [સ. કુચ પરથી] સ્તન ઢાકનારો વસ્ત્રનો ભાગ [ચેષ્ટા
કુચેષ્ટા સ્ત્રી૦, -ષ્ટિત ન૦ [સં] ખોટી-ખરાબ
કુચ્છિત, કુછીત વિ૦ + જુઓ કુત્સિત
કુછંદ પું૦ [સ] ખરાબ છંદ-વ્યસન કે ચસકો, લંપટપણું -દાઈ સ્ત્રી૦ + કુછંદીપણું -દી વિ૦ કુછંદે ચડેલું
કુજ પુ૦ [સ] એક ગ્રહ; મંગળ (૨) ઝાડ(૩) [સં.] નરકાસુર. ૦વાર પું૦ મંગળવાર
કુજાગ સ્ત્રી૦ [કુ + જાગ (જગા)] નઠારી જગા
કુજોગ પું૦ [કુ + જોગ] કુયોગ
કુટજ પું૦ [સં.] એક ઝાડ
કુટારો પુ૦ જુઓ 'કુટાવું'મા
કુટાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કૂટવું] 'કૂટવું'નું કર્મણિ (૨) ટિચાવું, અથડાવું (૩)[લા] સૂજ ન પડવી, કુટારો થવો [કુટાઈ જવું = માર ખાવો(૨) અથડાવું ટિચાવું. કુટાઈ મરવું = નકામા અથડાવું-ટિચાવું] -મણ ન૦ કુટાવું તે, ટિચામણ -રો પું૦ કુટામણ (૨) [લા] માથાકૂટ,પંચાત -ત્રું સ૦ક્રિ૦'કૂટવું'નું પ્રેરક
કુટિ(-ટી), ૦૨ સ્ત્રી૦ [સ] ઝૂંપડી
કુટિલ વિ૦ [સ] વાંકું, વળેલું (૨) હઠીલું (૩) છળવાળું, કપટી ૦તા,-લાઈ સ્ત્રી૦,૦પણું ન૦
કુટી, ૦૨ સ્ત્રી૦ [સ] કુટિ. ઝૂંપડી
કુટુંબ ન૦ [સ.] એક બાપનો પરિવાર-વંશ (૨) બૈરી, છોકરા વગેરે ઘરના માણસોનો સમૂહ (૩) બૈરીછોકરાનો સમૂહ ૦કબીલો પુ૦ કુટુંબ અને કબીલો. ૦કલહ પું૦ કુટુંબમાં કંકાસ ૦પરિવાર પુ૦ કુટુંબ અને પરિવાર -બિની સ્ત્રી૦ [સ] કુટુંબી સ્ત્રી. -બી વિ૦ કુટુંબનું (૨) કુટુંબવાળું (૩) ન૦, પુ૦ કુટુંબનું માણસ
કુટેવ સ્ત્રી૦ [કુ + ટેવ] નઠારી ટેવ-આદત
કુટ્ટણી [પ્રા],-ની [સં] સ્ત્રી૦ કૂટણી
કુટ્ટમિત ન૦ [સ] પ્રીતમના પ્રેમાલિંગનની ઉપર ઉપરથી અવહેલના કરવી તે
કુટ્ટિમ વિ૦ [સ] નાના પથરાઓ પૂરી ટીપી પાકું કરેલું (૨) લાદીથી અથવા રંગબેરંગી ચોરસામા જડેલું (૩) પુ૦, ન૦ એવી રીતે જડેલી જમીન
કુઠામ ન૦ [કુ + ઠામ] ખરાબ કે અયોગ્ય ઠામ
કુઠાર પુ૦ [સ] કુહાડો (૨) ફરસી. -રી પુ૦ + કુહાડાવાળો, કઠિયારો
કુડ(-ર)વ ન૦ [જુઓ કુરવ] પહેરણ
કુડપ(-વ) ન૦ [સ] ૧૨ મૂઠી અથવા ૧૬ તોલાનું એક માપ [ન૦ કુલ્લું
કુડલી સ્ત્રી૦[સ્ત્ર કુટ, પ્રા કુડ]કુલડી,કુલ્લી -લું
કુડવ ન૦ [સ] જુઓ કુડપ
કુડાતર પું૦ [સ કુડય, પ્રા. કુડ્ડ + અંતર] ભીતનો આતરો, કુડાતરો
કુડાપો પું૦ જુઓ કડાપો
કુડાંતરો (૦) પુ૦ જુઓ કુડંતર (જૈન)
કુડ્મલ ન૦ [સ] કળી [કઢંગું
કુઢંગિયું [કુ + ઢંગ ઉપરથી] ખરાબ ઢંગવાળું;
કુણ સ૦ + જુઓ કોણ? [ગેકાયેલું
કુણિત વિ૦ + ['કુંઠિત' ઉપરથી] અંતરાયેલું;

કુણિયાટવું સ૦ક્રિ૦ (ચ) જુઓ કોણિયાટવુ
કુત(-દ)કું ન૦ [તુ कुतक] ડફણું, બૂધુ, દડૂકો
કુતરિયું ન૦ એક ઘાસ, કૂતરી
કુતર્ક પું૦ [સ] ખોટો તર્ક (૨) ખરાબ વિચાર ૦શાસ્ત્રી પુ૦ કુતર્ક કરવામા પ્રવીણ પુરુષ ૦ચાડી,-ર્કી વિ૦ કુતર્કવાળુ કુતર્ક કર્યા કરનારુ
કુતુબ પુ૦ [અ कुन्ब] ઘટીનો ખીલડો (૨) કુતબતારો ૦નુમા ન૦ [ફા] હોકાયત્ર
કુતુમરા ન૦ એક પક્ષી
કુતૂહલ ન૦ [સ], અમુક વસ્તુ-નવી વસ્તુ જોવા જાણવાની ઉત્કંઠા, કૌતુક (૨) નવાઈભરી વસ્તુ -લી વિ૦ કુતૂહલવાળુ
કુનેલી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, કૂનળી (૧)
કુત્તી સ્ત્રી૦ (સુ) ઝારની દાતી (૨) જુઓ 'કુત્તો'મા [-દેવી=દાતી ફરવી]
કુત્તો પુ૦[કે कुत्त]કૂતરો -ત્તી સ્ત્રી૦[કે] કૂતરી
કુત્સિત વિ૦ [સં] ધિક્કારવા યોગ્ય, નિંદિત (૨) નીચ, નઠારુ, અધમ (૩) મેલુ, ગંદુ
કુથ પુ૦ [સં.] હાથી ઉપર નાખવાની ઝૂલ (૨) સાદડી, શેતરંજી (૩) કંથા
કુથેરો પુ૦ વાગળ ખાનારો એક જીવડો
કુદકારો પુ૦ ['કૂદવુ' ઉપરથી] કૂદકો
કુદકું ન૦ જુઓ કુતકું
કુદરત સ્ત્રી૦[અ]ઈશ્વરી શક્તિ, નિસર્ગ પ્રકૃતિ(૨) જાતિસ્વભાવ (૩) જોર, તાકાત -તી વિ૦ કુદરત સંબંધી, નૈસર્ગિક, સ્વાભાવિક
કુદાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ અનુક્રમે 'કૂદવુ'નુ કર્મણિ અને પ્રેરક
કુદાળિયાં ન૦બ૦વ૦જનૈયાઓને બપોરે અપાતુ (દાળભાતનુ) ભોજન (૨) ભવૈયાઓને અપાતુ બપોરનુ ભોજન
કુદૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] ખોટો મત-કલ્પના (૨) ખોટા-ખરાબ ખ્યાલથી જોવુ તે
કુદ્દ પુ૦+જુઓ કુ દ્દો
કુધાન ન૦ [કુ+ધાન્ય] હલકા પ્રકારનુ ધાન્ય
કુધારો પુ૦ [કુ+ધારો] ખોટો-ખરાબ નિર્ણય (૨) સુધારાથી વિરુદ્ધ એવી ખોટી દિશામા ગતિ [-પડવો=ખોટો વારો ચાલુ થવો]
કુનક્ષત્ર ન૦[સં] ખરાબ-અપશુકનિયાળ નક્ષત્ર
કુનારી સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ કે કજિયાખોર સ્ત્રી
કુનીતિ સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ નીતિ-પદ્ધતિ કે આચરણ
કુનેહ સ્ત્રી૦[અ कुन्ह]યુક્તિ,હિકમત(૨)ચતુરાઈ
કુન્ની સ્ત્રી૦ (ક) હાલ્લી
કુપથ પુ૦ [સ] ખરાબ-અનીતિનો માર્ગ ૦ગામી વિ૦ કુપથે જનાર
કુપથ્ય વિ૦[સ]પથ્ય નહિ તેવુ,આરોગ્યને માફક ન આવે એવુ(૨)ન૦ પરેજી-કરી ન પાળવી તે
કુપાત્ર વિ૦ [સં] નાલાયક, અનધિકારી (૨) બેઅદબ,છકી ગયેલુ (૩) ન૦ ખરાબ વાસણ (૪) કુપાત્ર માણસ ૦તા સ્ત્રી૦
કુપિત વિ૦ [સ] કોપેલુ, ક્રોધે ભરાયેલુ
કુપુત્ર પુ૦ [સ] કપૂત,પુત્ર નામને લજવે એવો દીકરો [પુ૦ કુવલુ
કુપ્પી સ્ત્રી૦ [સ कूपी, कुपी]નાનો કુપ્પો -પ્પો
કુફર ન૦ [અ कुफ्र] નાસ્તિકતા, કાફરપણુ
કુફરાન ન૦ [અ] કુફર(૨)ખોટુ તહોમત,આળ (૩) ધાધળ, તોફાન
કુબજા સ્ત્રી૦ [જુઓ કુબ્જ] કૂબડી સ્ત્રી (૨) બરાબ સ્ત્રી
કુબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] નઠારી બુદ્ધિ, લુચ્ચાઈ, કપટ
કુબેર પુ૦[સ](સ)ઇંદ્રના વનનો ભંડારી-એક દેવ
કુબોધ પુ૦ [સ] નઠારી શિખામણ
કુબ્જ વિ૦ [સ] બૂધુ-કૂબડુ -બ્જા વિ૦ સ્ત્રી૦ બૂધી-કૂબડી (૨) સ્ત્રી૦ (સ)કૈકેયીની દાસી-મંથરા (૩) કૃષ્ણની કૃપાપાત્ર કંસની એક દાસી
કુભારજા સ્ત્રી૦ [કુ+ભાર્યા] નઠારી સ્ત્રી (૨) કજિયાખોર સ્ત્રી, કર્કશા (૩) કૂવડ
કુભાવ પુ૦ [સ] જુઓ કભાવ
કુભાંડ ન૦ [સ કુ+ભંડ ઉપરથી] જૂઠું તહોમત,આળ (૨) તરકટ ૦ખોર'વિ૦ કુભાંડ કર્યા વિના જેને ચેન ન પડે એવુ,કુભાંડી -ડી વિ૦ ઢોંગી,વેષધારી, તરકટ કરનાર (૨) ખોટો આરોપ મૂકનારુ
કુમક સ્ત્રી૦ [તુર્કી] મદદ [કુમકે આવવું= મદદ કરવા પહોંચવુ કુમકે ઊભા રહેવું=

પડખે મદદમા રહેવુ] ૦પત્ર ન૦ ભલામણ-પત્ર –ફી વિ૦ કુમક સબધી

કુમકુમ ન૦ જુઓ કુંકુમ, કંકુ

કુમતિ સ્ત્રી૦ [સ] નઠારી મતિ

કુમરકલા ન૦ એક પક્ષી

કુમળું વિ૦ [સ કોમલ]જુઓ કોમળ ૦કલાર જેવું = બૂબ કોમળ –ળાશ સ્ત્રી૦ કુમળાપણું

કુમાતા સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ માતા, સતતિ પ્રત્યે વાત્સલ્ય કે કરજના ભાન વિનાની માતા

કુમાન ન૦ [સ] અપમાન

કુમાર પુ૦ [સ] પાચ વર્ષની ઉમ્મરનો બાળક (૨)યુવાવસ્થા અથવા એની પહેલાની અવસ્થા-વાળો છોકરો(૩)પુત્ર(૪)રાજપુત્ર ૦પાલ(–ળ) પું૦ (સં) ગુજરાતનો ચાલુક્યવંશી રાજા [આચાર્ય હેમચદ્રના ઉપદેશથી તેણે જૈન ધર્મનો અગીકાર કર્યો હતો] ૦મદિર ન૦ પ્રાથમિક કેળવણીની શાળા –રિકા,–રી સ્ત્રી૦ બાર વર્ષ સુધીની કન્યા (૨)કુવારી કન્યા(૩) રાજકુવરી (૪) પુત્રી

કુમાર્ગ પુ૦ [સ.] નઠારો–આડો રસ્તો (૨) અધર્મ(૩)કુછદ –ર્ગી વિ૦ કુમાર્ગે જનારુ

કુમાવિસદાર પુ૦ [મ કમાવીસદાર] મહેસૂલ ઉઘરાવનાર આદમી, મહેસૂલી અમલદાર, મહાલકારી

કુમાશ સ્ત્રી૦[અ]સુવાળપ, નરમાશ (કાપડની) (૨) સફાઈદાર વણાટ

કુમિત્ર પુ૦ [સં] નઠારો–મિત્રધર્મથી ઊલટો ચાલનાર મિત્ર

કુમુદ ન૦ [સ.] ધોળુ કમળ; પોયણુ ૦નાથ, ૦પતિ, ૦બધુ પુ૦ ચંદ્રમા –દિની સ્ત્રી૦ કુમુદના ફૂલનો વેલો (૨) ઘણા કુમુદવાળી જગા–પુષ્કરિણી ઇ૦. –દ્વતી સ્ત્રી૦ જુઓ કુમુદિની (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ આયતા શ્રુતિનો એક પ્રકાર (સગીત)

કુમુદ્રા સ્ત્રી૦ [સં] ખોટો સિક્કો

કુમેદ પું૦ [અ કુમૈત, હિ કુમ્મૈત, મ. કુમાईત, કુમેત] કાળાશ પડતો ઘેરો લાલ ઘોડો

કુમેરુ પું૦ [સ] દક્ષિણ ધ્રુવ ૦જ્યોતિ પુ૦, સ્ત્રી૦ દક્ષિણધ્રુવમા જોવામા આવતી જ્યોતિ

કુયોગ પું૦[સ](ગ્રહનો) ખરાબ યોગ(૨)કવખત

કુરકુટ પુ૦+[જુઓ કુક્કુટ] કૂકડો

કુરકુર પુ૦ [પ્રા (રવ૦)]કુરકુરિયાને બોલાવવાનો ઉદ્ગાર (૨) દાત વડે થોડુ થોડુ કરડવાથી જે અવાજ થાય છે તે –રિયુ ન૦[સ કુર્કુર] કૂતરાનુ નાનુ બચ્ચુ, ભટોળિયુ

કુરઘોડી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

કુરતની સ્ત્રી૦ [જુઓ કુરતુ] મુસલમાન સ્ત્રીઓનુ કુરતુ (૨) મચ્છરદાની

કુરતુ ન૦ [હિં] કુરતુ, પહેરણ

કુરન(–નિ)સ સ્ત્રી૦ [જુઓ કુર્નિશ] નમીને –ઝૂકીને સલામ કરવી તે

કુરબ(–ચ)ક ન૦ [સ] એક કૂલઝાડ

કુરબાન વિ૦ [અ] બલિદાન તરીકે સમર્પેલુ (૨) ન્યોછાવર કૂલ –ની સ્ત્રી૦ કુરબાન થવુ કે કરવુ તે, બલિદાન [ટિટોડી

કુરર પુ૦ [સ] એક પક્ષી, ટિટોડો –રી સ્ત્રી૦

કુરવક ન૦ [સ.] એક કૂલઝાડ, કુરબક

કુરસીનામું ન૦ [ફા] પેઢીનામું

કુરગ પુ૦ [સ] હરણ, મૃગ ૦ણી, –ગી સ્ત્રી૦ હરણી, મૃગી

કુરાજ,–જ્ય [સં.] ન૦ ખરાબ રાજ્ય

કુરાજી સ્ત્રી૦ [કુ+રાજી] જુઓ કુરાજી નાખુશી

કુરાન ન૦ [અ]મુસલમાનોનો મુખ્ય ધર્મગ્રથ ૦(–ને)શરીફ ન૦ કુરાન (માનવાચક) ૦ખાની સ્ત્રી૦ કુરાન વાચવુ તે –ની વિ૦ કુરાનનુ, કુરાન સબધી (૨) કુરાન ઉપર વિશ્વાસ કરનાર (૩) પુ૦ મુસલમાન

કુરીતિ સ્ત્રી૦ [સ] ખોટ્ટી રીત

કુરુ પુ૦ [સ] (સ) બડવકૌરવોનો પૂર્વજ(૨) અર્વાચીન દિલ્હીની આજુબાજુના પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ ૦ક્ષેત્ર ન૦ (સ) દિલ્હીની પાસે આવેલુ એક વિશાળ મેદાન જ્યા પાડવ કૌરવો વચ્ચે યુદ્ધ થયુ હતુ

કુરૂપ વિ૦ [સ.] કદરૂપુ. ૦તા સ્ત્રી૦ –પી વિ૦ કુરૂપ [સલામ, કુરનિસ

કુર્નિશ સ્ત્રી૦ [તુર્કી] નમીને–ઝૂકીને કરેલી

કુલ વિ૦ [અ કુલ્લ] એકંદર, બધુ મળીને થાય એટલું (૨)તમામ ૦કુલાં વિ૦ કુલ અખત્યાર

ભોગવનુ (૨) અંગત, ખાસ (૩) અ૦ કુલ અખત્યાર સમેત ૦ઝપટ અ૦બધુ મળીને કુલ કુલ [ન],-ળ ન૦ કુટુંબ, વંશ(૨)ખાનદાની, કુલીનતા(૩)ટોળું, જૂથ(૪)અસીલ (વકીલનો) ૦(-ળ)મર્યાદા સ્ત્રી૦કુલની મર્યાદા-લજ્જા ૦ક્ષય પુ૦ કુળનો નાશ ૦ગુરુ પુ૦ કૌટુંબિક અથવા વંશપરંપરાના ગુરુ ૦ઘ્ન વિ૦ કુળનો નાશ કરે એવુ ૦(-ળ)દીપક પુ૦ કુળને દીપ વનારો પુત્ર (૨) પુત્ર ૦(-ળ)દેવ પુ૦, ૦(-ળ)દેવતા પુ૦ બ૦ વ૦, સ્ત્રી૦ કુળનો ઇષ્ટદેવ ૦(-ળ)દેવી સ્ત્રી૦ કુળની ઇષ્ટદેવી ૦(-ળ)ધર્મ પુ૦ વંશપરંપરાથી ચાલતો આવેલો વિશિષ્ટ ધર્મ-આચાર ૦નાયક પુ૦ કુલપતિથી બીજા નંબરનો વિદ્યાપીઠનો અધિકારી, 'વાઇસ-ચેન્સેલર. ૦પતિ કુટુંબનો-કુળનો વડો(૨)૧૦,૦૦૦ વિદ્યાર્થીને ભણાવનાર અને ભણાવનાર ઋષિ (૩) વિદ્યાર્થી ને મોટામા મોટો પદવીધારી, 'ચેન્સેલર' ૦પર્વત પુ૦ જુઓ કુલાચલ. ૦યોગિની સ્ત્રી૦ પત્ની ૦વધૂ સ્ત્રી૦ સારા કુટુંબની વહુ -શ્રી ૦વિજ્ઞાન ન૦ પ્રાણી અથવા વનસ્પતિ-વિશેષનો ક્રમીય વિકાસક્રમ અથવા ઇતિહાસ, 'કાઇલોજેની' ૦વ્રત ન૦ કુળનુ વિશિષ્ટ વ્રત ૦સંપ્રદાય પુ૦ કુળના વંશપરંપરાથી ચાલતો આવેલો સંપ્રદાય-રીત કે આચાર ૦હીન વિ૦ કુળ વિનાનુ, અકુલીન

કુલ(-ળ)કર્ણી પુ૦ [મ] જુઓ કુળકરણી

કુલક્ષણ ન૦ [સ] અપલક્ષણ, ખોડ(૨)કુટેવ -ણુ વિ૦ કુલક્ષણવાળુ

કુલટા સ્ત્રી૦ [સ] ખરાબ ચાલની સ્ત્રી

કુલડી (ળ') સ્ત્રી૦ [દે કુલ્લડ] કુંડલી જેવુ નાનુ માટીનું વાસણ, ચડવો (૨) સોનુ રૂપુ ગાળવાનુ એક પાત્ર (૩) ગુદાનો ભાગ (જેમાથી મળ બહાર આવે છે) [કુલડીમા ગોળ ભાગવો=માથો-માથ સમજી લેવુ (ત્રાહિતને ભેળવ્યા વિના)]

કુલડી સ્ત્રી૦ [હિ] ટીન અગર બીજી કોઈ ધાતુ અથવા માટીની ભૂગળીમા ભરી બરફમા હારેલુ દૂધ, મલાઈ, અથવા શરબત

કુલંગ ન૦ [સ કુલિંગ?] એક પક્ષી

કુલંજન ન૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

કુલાચલ(-ળ) પુ૦ [સ] મુખ્ય પર્વત (મહેન્દ્ર, મલય, સહ્ય, શક્તિમાન, ઋક્ષ, વિંધ્ય અને પરિયાત્ર એ સાત)

કુલાચાર પુ૦ [સ] કુલધર્મ, કુળનો આચાર

કુલાધીશ પુ૦ [સ] કુળનો મુખ્ય પુરુષ

કુલાબો પુ૦ [અ ?] ભૂશિરની જમીન(૨)બોયનો કાપ [અભિમાન

કુલાભિમાન ન૦ [સ] પોતાના કુળ વિષેનુ

કુલાલ પુ૦ [સ] કુંભાર

કુલાંગના સ્ત્રી૦ [સ] કુલીન વરની (સુશીલ)સ્ત્રી

કુલાંગાર પુ૦[સ]કુળમા અંગાર જેવો નીવડેલ આદમી

કુલિર પુ૦ [સં] કરચલો

કુલિ(-લી)શ ન૦ [સ] ઇંદ્રનુ વજ્ર-વજ્ર

કુલી પુ૦ [તુર્કી] ભાર ઊંચકનારો, મજૂર

કુલીન વિ૦ [સ] ઊંચા કુળનુ ખાનદાન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ [એક દરે

કુલે(-ડલે) અ૦ [અ કુલ્લ] જુમલે, મજવાળે,

કુલેર (ળે') સ્ત્રી૦ [જે કુલ્લુરી] ધીગોળ સાથે ચોળેલો બાજરી વગેરેનો કાચો લોટ-એક ખાદ્ય

કુલોચ્છેદ પુ૦ [સ] કુલનો ઉચ્છેદ-નાશ

કુલોદ્ધાર પુ૦ [સ] કુલનો ઉદ્ધાર-ઉત્કર્ષ

કુલ્યા સ્ત્રી૦ [સ] સુશીલ સ્ત્રી (૨) નાની નદી, નહેર અથવા ઝરણુ

કુલ્લી (કુ') સ્ત્રી૦ જુઓ કુલડી (૨) નાનુ કુલ્લુ -લ્લું ન૦ ઘીતેલ ભરવાનુ ચામડાનુ મોટું પાત્ર [કુલ્લામાં હાથ મુકાવવો, મેલા-વવો=મોટી લાલચો આપી ભેળવવુ]

કુલ્લે અ૦ જુઓ 'કુલે'

કુવચન ન૦ [સ] અપશબ્દ; ગાળ (૨) કડવુ વેણ. -ની વિ૦ કુવચન બોલનારુ

કુવલય ન૦ [સ] ભૂરુ કમળ-પોયણુ -યાપીડ પુ૦ (સ) એક રાક્ષસ, જેને કંસે કૃષ્ણ તથા બળરામને મારવા યોજેલો

કુવાક્ય ન૦ [સ] કુવચન, ગાળ

કુવાયરો પુ૦ [કુ+વાયરો] અવળ-પ્રતિકૂળ પવન

કુવાલી સ્ત્રી૦ ['કૂવો' પરથી] નાનો કૂવો, કૂઈ

કુવારશી(–સી) સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર સુવાસિની ઉપરથી અનાવટ ?] કુમારિકા
કુવાસ સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] ખરાબ વાસ–ગંધ
કુવાસના સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] નઠારી વાસના–ઇચ્છા
કુવાસી સ્ત્રી૦ જુઓ કુવારશી
કુવિચાર પુ૦ [સ.] ખરાબ વિચાર
કુવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] ખરાબ આચરણ–વર્તન (૨) હલકો ધંધો (૩) દુષ્ટ ઇચ્છા
કુવેણુ ન૦ [કુ+વેણ] જુઓ કુવચન
કુવેણી સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] માછલાં રાખવાનો કોઠિયો
કુવેતર ન૦ ['કૂવો' પરથી] કૂવાવાળી જમીન
કુવેતી પુ૦ ['કૂવો' પરથી] કૂવા પરનો–કોસ હાંકનારો આદમી
કુવ્વત ન૦ [ફા] તાકાત
કુશ પુ૦ [સ્ત્ર] એક જાતનું ઘાસ દર્ભ (૨) [સ.] રામનો એક પુત્ર. ૦સ્થલી(–ળી) સ્ત્રી૦ (સ) પ્રાચીન દ્વારકા
કુશકા પુ૦ બ૦વ૦ [દે કુક્કુ(–ક્કુ)સ] ડાંગર, કોદરા ઇત્યાદિના છોડા. [–કાઢવા = (માર મારીને કે અતિશય કામ કરાવીને) કૂરચા કાઢી નાખવી –ખાંડવા નકામો પ્રયત્ન કરવો, અકળ માંગવું] –કી સ્ત્રી૦ બાંડેલા ચોખાનું ઝીણું ઝટકામણ
કુશલ(–ળ) વિ૦ [સ.] શુભ, કલ્યાણકારી (૨) આરોગ્યવાન (૩) પ્રવીણ, હોંશિયાર (૪) ન૦ કુશળતા [–ઇચ્છવું = ભલું થાઓ એમ ઇચ્છવું –પૂછવું = ક્ષેમકુશળ – ખુશીખબર પૂછવી] ૦વર્તા સ્ત્રી૦ ૦પત્ર પુ૦,ન૦ ક્ષેમકુશળ પૂછવા કે કહેવાનો સામાન્ય પત્ર, 'વેલફેર લેટર' ૦પ્રશ્ન પુ૦, ન૦ ક્ષેમકુશળ પૂછવું તે. ૦ક્ષેમ વિ૦ સુખી અને આરોગ્ય (૨) ન૦ આબાદી અને તંદુરસ્તી –ળું વિ૦ + કુશળ
કુશાગ્રબુદ્ધિ વિ૦ [સ્ત્ર] તીવ્ર બુદ્ધિવાળું
કુશાદા વિ૦ [ફા] ખુલ્લું (૨) વિશાળ, સગવડવાળું (૩) નિર્માલસ
કુશાન પુ૦ (હિંદમાં આવેલી) એક પ્રાચીન જાતના લોક
કુશીલ વિ૦ [સ્ત્ર] ખરાબ શીલવાળું (૨) ન૦ કુશીલવ પુ૦ [સં] ભાટચારણ (૨) ગવૈયા (૩) નટ, નાટકનો ખેલાડી (૪) વાલ્મીકિ (૫) પુ૦ બ૦વ૦ કુશ અને લવ
કુષ્ઠ પું૦, ન૦ [સં] કોઢ –ષ્ટી વિ૦ કોઢીલું
કુષ્માંડ ન૧ [સ્ત્ર] કોળું
કુસરિત(–તા) સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] નાની–ઓછી [પાણીની નદી
કુસંગ પુ૦ [સ્ત્ર] નઠારો સંગ, ખરાબ સોબત. [કુસંગમાં પડવું, કુસંગે ચઢવું = ખરાબ સોબતમાં ફસાવું, લાગવું, જોડાવું] ૦ત્વ(–તિ) સ્ત્રી૦ કુસંગ –ગી વિ૦ કુસંગ કરનારું
કુસંપ પુ૦ [કુ+સંપ] સંપ નહિ તે, અણબનાવ –પી વિ૦ કુસંપવાળું
કુસુમ ન૦ [સં] ફૂલ, પુષ્પ ૦ધન્વા, ૦બાણ પુ૦ (સ) કામદેવ –માકર પુ૦ [+આકર] વસંતઋતુ (૨) બાગ બગીચો –માયુધ પુ૦ [+આયુધ] (સ) કામદેવ –માંજલિ સ્ત્રી૦ [+અંજલિ] કુસુમોની અંજલિ –મિત વિ૦ ફૂલવાળું, ફૂલથી ભરેલું
કુસુંબી, –બો જુઓ કસૂંબો
કુસ્તી સ્ત્રી૦ [ફા] અંગકસરતની એક રીત (૨) બથ્થાબથ્થા [–લડવી, કુસ્તીમાં ઊતરવું = કુસ્તીની કસરત કે બથ્થાબથ્થા કરવી] ૦બાજ વિ૦ કુસ્તીમાં પ્રવીણ ૦બાજી સ્ત્રી૦ કુસ્તી ખેલવી તે
કુસ્વપ્ન ન૦ [સ્ત્ર] ખરાબ સ્વપ્ન
કુસ્વભાવ પું૦ [સં] ખરાબ સ્વભાવ
કુસેવા સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] ખરાબ સેવા, અસેવા
કુહર ન૦ [સ્ત્ર] ગુફા; બખોલ
કુહાડી સ્ત્રી૦ [પ્રા] નાનો કુહાડો –ડો પુ૦ [સ કુહાર, પ્રા કુહાડ] લાકડાં કાપવાનું –ફાડવાનું એક હથિયાર, પરશુ [કુહાડી (–ડા)નો ઘા = પારકાનું હથિયાર કે તેનું કામ કાઢી આપનાર]
કુહુડાં ન૦ બ૦ વ૦ લાધવું પડે – ભૂખે મરવું પડે તે [–થવાં = ભૂખે મરવું] [બોલ
કુહૂ, ૦કુહૂ, ૦કાર પુ૦ (સ્ત્ર૦) કોયલનો એવો
કુળ ન૦ જુઓ કુલ [–ઉજાળવું = કુળની આબરૂ વધારવી –જોવું = લગ્ન ગોઠવતી વખતે સામા પક્ષના કુળની ઉચ્ચતા નીચતા તપાસવી – તારવું = કુળની ચડતી કરવી – ઉદ્ધારવું.

–ળોળવુ = કુળની આબરૂને બટ્ટો લગાડવો.] ૦ગોર પુ૦ વંશપરંપરાનો ગોર, કુલગુરુ ૦તારક વિ૦ કુળને તારે એવુ ૦દીપક. ૦દીવો, ૦દેવ, ૦દેવતા, ૦દેવી, ૦ધર્મ માટે જુઓ 'કુલ [સં]'મા ૦રીત સ્ત્રી૦ કુળની રીત, કુળનો રિવાજ ૦લજ્જાભણ વિ૦ કુળને લજ્જવે એવુ ૦વંતી વિ૰ સ્ત્રી૦, ૦વત ૦વાન વિ૦ કુલીન ૦વાટ સ્ત્રી૦ કુળરીત ૦હીણ(–ણું) વિ૦ જુઓ કુલહીન

કુળકર્ણી પુ૦ [મ] તલાટી(૨)મરાઠી એક અટક

કુંકુમ ન૦ [સ] કુંકુમ, કંકુ ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ કંકોતરી

કુંજ સ્ત્રી૦ [સ] ઝાડ અથવા વેલાના પાંદડાથી થયેલી વાટ, લતામંડપ ૦એકાદશી સ્ત્રી૦ શ્રાવણ સુદ ૧૧ ૦ગલન [પ], ૦ગલી સ્ત્રી૦ કુંજમા થઈને જતો સાંકડો માર્ગ (૨) સાંકડો અને છાયાવાળો ગીચ વનમાર્ગ (૩) [સ] વૃંદાવનની પ્રાચીન કુંજગલી, જેનુ સ્થાન યાત્રારૂપ ગણાય છે ૦ભવન ન૦ કુંજ કુટી ભવન ૦મંડપ પુ૦ કુંજકુટીમંડપ ૦ડી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી કુંજડી (૨) નાની કુંજ, કુંજગલી ૦રું ન૦ એક પક્ષી ૦ડો પુ૦ [મ, હિં કુંજડા] કાબિયો (૨) માળી (૩) એક પક્ષી ૦બિ(–વિ)હારી વિ૦ કુંજમા વિહાર કરનાર (૨) પુ૦ (સ) કૃષ્ણ

કુંજડો પુ૦ [મ કુંજડા] કંજૂસ આદમી (૨) જુઓ 'કુંજ'મા

કુંજર પુ૦ [સ] હાથી (૨) હસ્ત નક્ષત્ર ૦કાળ પુ૦ કુંજરનો કાળ – સિંહ [ગજપીપર

કુંજરપીપર(–ળી)સ્ત્રી૦લાબી અને મોટી પીપર,

કુંજરાવું અ૦ક્રિ૦ [સ કુચ્ પરથી ?] બીલવું અટકવુ બટકું અને અણખીલ્યુ રહી જવુ (૨) અતડમા બળવુ

કુંજાર વિ૦ ['કુંજ' પરથી] કુંજ જેવુ, ઘટાદાર

કુંજો પુ૦ [જુઓ કૂંજો] ભોટવો ચબુ

કુંઠન ન૦ [સ] કુંઠિત હોવુ તે ૦કારી વિ૦ કુંઠિત કરે એવું [અટકી પડેલુ

કુંઠિત વિ૦ [સ] બૂઠું, બાકુ (૨) રૂંધાયેલુ,

કુંડ પુ૦ [સ] જમીન ખોદી બાંધેલો ખાડો (યજ્ઞ માટેનો), વેદી (૨) પાણી માટેનો પાકો પગથિયાંવાળો હોજ (૩) કુંડના આકારનુ પાત્ર (૪) બલિ આપવાની જગા (૫) કૂંડી, નાનો હવાડો (૬) બાંડો ૦કુંવર, ૦પુત્ર પું૦ વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલો પુત્ર

કુંડલ(–ળ) ન૦[સ] કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણું –લિની સ્ત્રી૦ મૂલાધારમા સુષુમ્ણા નાડીની જડની નીચે રહેતી મનાતી એક સર્પાકાર શક્તિ, જેને જાગ્રત કરવી એ યોગીઓનો એક મહા પુરુષાર્થ ગણાય છે –લી(–ળી) સ્ત્રી૦ નાનુ કુંડાળુ (૨) લાંબડી ભાલા વગેરેને છેડે વલાતી ધાતુની ખોળી (૩) [જ્યો] ગ્રહ વગેરેની ગણતરીનુ જાનારાળુ ચોકઠું કે ચક્રવ્યુ

કુંડળ ન૦ જુઓ કુંડલ –ળિયો એક ઘરેણું –ળી સ્ત્રી૦ જુઓ કુંડલી

કુંત પુ૦ [સ] ભાલો (૨) છરો

કુંતલ પુ૦[સ]માથાના વાળ,જુલ્ફું,લટ(૨)હળ

કુંતા સ્ત્રી૦ [હિ:સ કુંતી] (સ) પાંડવોની સ્ત્રી પાંડવોની માતા

કુંતી સ્ત્રી૦[સ] (સ) કુંતા. ૦સુત પુ૦ (સ) કુંતીનો પુત્ર –પાંડવ ૦સોજર પુ૦(સ)કુંતીનો પાલક પિતા

કુંદ વિ૦ [ફા] તેજ વગરનુ બૂઠું

કુંદ પુ૦,ન૦[સં] એક જાતનો મોગરો કે એનુ ફૂલ

કુંદ વિ૦[સ] હાસાઈ–ભગાઈ ગયેલું, રૂંધાયેલું (૨) તેવો અવાજ કરતુ

કુંદન ન૦ શુદ્ધ સોનુ

કુંદી સ્ત્રી૦[હિં]વોયેલા કપડાને ટીપીને સફાઈદાર કરવાનુ એક ઓજાર, લાકડાની મોગરી (૨) વોયેલા કપડાંને સફાઈદાર કરવાની ક્રિયા (૩) ટીપવુ–મારવુ તે [–કરવી = વોયેલા કપડાને સફાઈદાર કરવા (૨)[લા]વમળવામાવવુ, ટીપવુ] ૦ગાર પુ૦ કુંદી કરનારો ૦પાક પુ૦ માર. ઠોક. [–આપવો = ખૂબ ઠોકવુ, મારવું. –આવો = માર મળવો]

કુંદું ન૦ કુંદો (જરા તુચ્છકારમા)

કુંદુ(–દૂ)ર પુ૦[સં]એક જાતનો ગુંદર(ધૂપ તરીકે વપરાતો ?) [બંદૂકનો જાડો છેડો

કુંદો પું૦ [ફા] કુંડો,વોકો (૨) લાંબડી અથવા

કુંભ પું૦ [સ] ઘડો (૨) હાથીના માથા ઉપર બે બાજુ ઊપસી આવેલો ભાગ,ગંડસ્થળ(૩)એક ગણિ (૪) ચૌદ શેરનુ એક વજન-માપ [-મૂકવો = ઘરમા વાસ કરતી વખતે પ્રથમ ઘડો નાળિયેર મૂકવા] ૦કર્ણ પું૦ (સં) રાવણનો ભાઈ [૦ની ઊંઘ = લાબી ને ભારે ગાઢ (૬ મહિનાની) ઊંઘ] ૦કાર પુ૦ કુંભાર. ૦મેળો પુ૦ મોટો મેળો (૨) દર બાર વરસે ભરાતો એક હિંદુ મેળો. ૦સ્થલ(-ળ) ન૦ જુઓ કુંભાર [૩ધી રાખવો તે

કુંભક પું૦ [સ] પ્રાણાયામ કરતા શ્વાસ લઈને

કુંભાર (૦) પું૦ [સં કુમકાર, પ્રા] માટીના વાસણ ઘડનાર એક જ્ઞાતિનો માણસ(૨)[લા] અણઘડ અથવા મૂર્ખ માણસ ૦ણ સ્ત્રી૦ કુંભારની સ્ત્રી ૦વાડો પુ૦ કુંભારો રહેતા હોય તે વાસ -રિયું વિ૦ કુંભારનું; કુંભારના જેવુ (૨)માટીનુ બનાવેલુ, પીઢેરી(૩)ખરાબ,કદરૂપુ

કુંભી સ્ત્રી૦ [સં કુંમક] કૂભી, થાભલા નીચેની પથ્થર અથવા લાકડાની બેસણી (૨)મકાનનો થાભલો (૩)ચાર વર્ષે ભરાનો નાનો કુંભમેળો. -ભિયો પુ૦ જુઓ કૂભિયો

કુંભી સ્ત્રી૦ [સ]નાનો કુંભ-ઘડો(૨)નાનુ કુલ્લું (મશાલમા તેલ પૂરવા માટે) ૦પાક પુ૦ એક નરક (૨) માર, ઠોક

કુંવર પુ૦ [સ કુમાર] કુવારો છોકરો (૨) રાજકુમાર (૩) પુત્ર - લાડકો પુત્ર ૦પછેડો પુ૦ (ક્ષા) રાજકુટુંબમા સતાન જન્મે તે પ્રસગે રાજ્યને અપાતી ભેટ. -રી સ્ત્રી૦ [સં કુમારી, પ્રા કુઅરી] કુવાગી કન્યા (૨) રાજકુમારી (૩) દીકરી, લાડકી દીકરી

કુંવાર સ્ત્રી૦ [સં કુમારી, પ્રા કુંઆરી] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ. ૦(૦નું) પાકું ન૦ એ વનસ્પતિનો બરછી જેવો શેગો (આમાથી એળિયો બને છે)

કુંવારકા (૨,) સ્ત્રી૦ [સ કુમારિકા] કુવારી કન્યા (૨) સમુદ્રને મળતી ન હોય એવી નદી

કુંવારકું ન૦[સ કુમાર ઉપરથી]નાના બાળકના મરણ પાછળ બાળકોને અપાતુ ભોજન

કુંવારું વિ૦[સં કુમારકં]નહિ પરણેલુ -રી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ કુમારી] સમુદ્રને નહિ મળતી (નદી)

કૂઈ સ્ત્રી૦[સ કૂપી, પ્રા કૂઇઆ] નાનો કૂવો

કૂક ન૦(૨વ૦)કૂકડીકૂક(૨)એ જિનની સિસોટીનો અવાજ ૦ગાડી સ્ત્રી૦ આગગાડી(આણભાષા)

કૂકટ ન૦ [સ કુક્કુટી, પ્રા કુક્કુડઅ]૬ ભ,ઢોગ ૦૬મ ન૦ જૂઠા સોગન ખાવા તે, જૂઠાણુ

કૂકડપાડું ન૦ કૂકડવેલનુ ફળ, કૂકડવેલું

કૂકડભાગે અ૦અર્વેઅર્ધ -બરાબર સરખે ભાગે

કૂકડવેલ સ્ત્રી૦, -લો પુ૦ [હિ કુકડવેલ, પ્રા. કુક્કુડ ?]એક વેલ -ડું ન૦ કૂકડપાડુ

કૂકડાં ન૦ બ૦ વ૦ [સ કુક્કુટ, પ્રા કુક્કુડ] મન્ધા બતકા વગેરે

કૂકડીકૂક અ૦ (૨વ૦) સતાકૂકડીની રમતમા કરાતો અવાજ

કૂકડી સ્ત્રી૦ [સ કુક્કુટી, પ્રા કુક્કુડી]મરઘી. -ડે(-રે)કૂક ન૦ (૨વ૦) કૂકડાના બોલવાનો શબ્દ. -ડો પુ૦ [સ કુક્કુટ] મરઘો

કૂકર પુ૦ [સ કુક્કુર] કૂતરો (૨) [ડ] રાવવાનુ એક ખાસ પાત્ર

કૂકરી સ્ત્રી૦ [સ કર્કર]નાનો કૂકો,રમવાની કાકરી

કૂકરી સ્ત્રી૦ હળમા મારેલી ફાચર(૨)ગુરખાઓનુ એક છરા જેવું શસ્ત્ર

કૂકરેકૂક ન૦ જુઓ કૂકડેકૂક, કુકડેકૂક

કૂકરો પું૦ [સ કૂક=ગળુ ઉપરથી ?] હેડિયો

કૂકવા પુ૦ બ૦ વ૦ + આનાકાનીના અવાજે

કૂકવો પુ૦ (૨વ૦)મરનારને નામે પુરુષો શિષ્ટા ચાર બાતર રડે તે [-કરવો = મરનાર પાછળ રહવુ (૨) [લા] અવસરે ખચ કરવા આનાકાની કરવી]

કૂકી સ્ત્રી૦ નાનો કૂકો

કૂકું ન૦, કૂતરુ (બાળભાષા)

કૂકો પુ૦ [જુઓ કૂકરી] ઠીકરીનો ગોળ કકડો (૨) પથ્થરનો ગોળ કાકરો

કૂખ સ્ત્રી૦ [સ કુક્ષિ, પ્રા કુક્ખિ] પેટનુ પડખુ (૨) [લા]પેટ, ગર્ભાશય [-કાઢવી = સતતિ થવી -માંઢવી = સ્ત્રીને પ્રથમ ગર્ભ રહેવો. -રહેવી = ગર્ભ રહેવો. -લાજવી = માને એબ લાગવી કૂખે આંગળી કરવી = કૂખમા ગલીપચી કરવી કૂખો નિચોવવી = મહા દુ ખ

વેહવુ –ખિયો પું૦ સ્ત્રીઓના કબજાનો કૂબો ઢાકનો ભાગ
કૂગલો પુ૦ + જુઓ કોગળો
કૂચ સ્ત્રી૦ [ફા] ચલાના થલુ–મુકામ ઉપાડી ચાલતા જવુ તે (૨) લશ્કરની ઢબની ચાલ
કૂચ સ્ત્રી૦ છૂપી વાત, ગુહ્ય (૨) (૦કરો) પુ૦ [જુઓ કૂલ્લે] ભોટવો
કૂચડી સ્ત્રી૦ [સ કુર્ચ, પ્રા કુચ્ચ]નાનો કૂચડો. જાડા વાળની પીંછી –ડો પુ૦ વાસણને અંદરથી માજવાનો એક છેડે કૂચાવાળો લાકડાનો કકડો (૨)ચોળવા માટે બનાવેલો ભીંડી કે મુજના જેવાનો ઝૂડો– સાવરણો(૩) વણાટમા પવાયત વખતે વપરાતુ એક સાધન (૪) [જુઓ કૂચ= કૂલ્લે] ભોટવો [–ઘસવો=વાસણ માજવા અંદર કૂચડાથી વસવુ –ફેરવવો, મારવો= કૂચડા વડે કામ કરવુ (જેમ કે વણાટમા પવાયત ઉપર, ચોળવા માટે)]
કૂચલુ પું૦ [ફા] બહેલ્લો, ગલી
કૂચાપાણી વિ૦ (૨)ન૦બ૦વ૦ જુઓ 'કૂચી'મા
કૂચી સ્ત્રી૦, –ચો [ફા] પુ૦ જુઓ કૂચલુ
કૂચી સ્ત્રી૦ [સ.] કૂચડી –ચો પુ૦ [સ કૂર્ચ, પ્રા કુચ્ચ ઉપરથી] કચરાવાથી અથવા ચવાવાથી જેના રેસેરેસા જુદા થઈ ગયા હોય એવી વસ્તુ(૨)જુઓ કૂચડો ૧,૨(૩)પ્રવાહીની નીચે ઠરેલો કચરો અથવા અણઓગળેલી કૂચા જેવી વસ્તુ(૪)[લા]વાર વાર કહેવાયેલી– સત્વહીન થઈ ગયેલી વાત (૫) પૂરી સમજ વિચારી લીધેલી વસ્તુ (૬)[જુઓ કૂચ= છૂપી વાત]નિંદા [–કરવો=[લા.]એકની એક વાત કર્યા કરવી –કાઢવો=ઠૂસ કાઢી નાખવી. –વાળવો=(બોલવામા) લોચા વાળવા, સ્પષ્ટ ન બોલાવુ]–ચાપાણી વિ૦કૂચા અને પાણી જેવું,એકરસ નહિ થયેલું એવુ (૨)ન૦બ૦વ૦ કૂચા અને પાણી(૩)[લા]સત્વહીન વસ્તુઓ
કૂજડો પુ૦ ['કૂલ્લે' ઉપરથી] માટીના વાસણ વેચનારો
કૂજન ન૦ [સ] કૂજવું તે –વું અ૦ ક્રિ૦ [સં કૂજ્] મધુર શબ્દ કરવો, મધુર ગાવુ
કૂજિત ન૦ [સ] કૂજન
કૂલ્લે પુ૦ [ફા] ભોટવો. ચશ્મુ
કૂટ વિ૦ [સ] ન સમજાય કે ન વંચાય એવુ (૨) ભેદ અથવા ગૂંચવણભર્યું (૩) જૂઠું; કૂડભર્યું (૪) (સંગીતમા) સંપૂર્ણ કે અસંપૂર્ણ મૂર્છનાને ઊલટી રીતે લેવાથી થતુ (તાન) (૫) પુ૦; ન૦ કૂડ, ઠગાઈ, છેતરપિંડી (૬) પર્વતની ટોચ; શિખર (૭) ટગલો (૮) ન સમજાય એવુ જે કાંઈ હોય તે (ગુહ્ય, કોયડો ઇત્યાદિ) ૦પ્રશ્ન પુ૦ કૂટ જેવો પ્રશ્ન, કોયડો ૦યુદ્ધ ન૦જૂઠથી લડાતુ–અદર્શ્ય યુદ્ધ, કપટ-યુદ્ધ ૦યોધી વિ૦ કૂટયુદ્ધ લડનાર ૦લિપિ સ્ત્રી૦ન વંચાય સમજાય એવી લિપિ. ૦સમીકરણ ન૦ 'ઇન્ડિટર્મિનેટ ઇક્વેશન' ૦સ્થ વિ૦ ટોચ પર–ઊંચામા ઊંચા સ્થળે ઊભેલું (૨) શ્રેષ્ઠ (૩) સર્વકાળે એકરૂપે રહેનાર, અચળ (૪) પુ૦ પરમાત્મા
કૂટ સ્ત્રી૦ [જુઓ કૂટવું] કકડાકૂટ (૨) ભગાડ
કૂટણખાનું ન૦ [કૂટણું + ખાનુ] વેશ્યાગૃહ
કૂટણાં ન૦ બ૦ વ૦ ['કૂટવુ' ઉપરથી] કૂટતી વખતે બોલવાના બોલ, ગાળિયા (૨) માથાઝીક, કકળાટ
કૂટણી સ્ત્રી૦ [જુઓ કુટણી] અનીતિના કામમા દલાલુ કરનાર કે કૂટણખાનુ ચલાવનાર સ્ત્રી –ણું ન૦ લડવાઈ –ણો પુ૦ કૂટણીનુ કામ કરનાર આદમી
કૂટણું ન૦ [કૂટવુ પરથી] મરણ પાછળ કૂટવું તે (૨) તેવો પ્રસંગ (૩) જુઓ કૂટણી'મા
કૂટવું સ૦ ક્રિ૦ [સ કુટ્ટ] મારવુ, ઠોકવુ, ટીપવુ (૨) ખાંડવું (૩) મૂએલાની પાછળ છાતી પીટવી [કૂટ પાંચશેરી=ડું માથાફોડ (૨) કોયડો, ઉખાણું] [મૂખ
કૂટાકૂટ સ્ત્રી૦ [કૂટવુ]ઠોકાઠોક(૨)મૂએલા પાછળ
કૂટિયું ન૦[કૂટવુ]માર, ઠોક(૨)બાજીને બાંધીને કરેલી એક વાની [–કરવું, –કાઢવુ, –કરી, કાઢી નાંખવું=સાગ પેઠે ઠોકવુ, પીટવું]
કૂટી સ્ત્રી૦ સોકટી, કૂંડી [–આવી, મારવી = બાજીમા સોકટીને પકડી પાડી તેને રમતમાથી બાતલ કાઢવી –બેસવી=બાજીમા રમવાને માટે પ્રવેશ મળવો (પો બેસવાથી)]

કૂટેા પુ૦ ['કૂટવું' ઉપરથી] કચરાયેલુ-ખડાયેલું હોય તે ભંગાર ભૂકેા (૨) માર; ઠોક [-કરવેા, -વાળવેા]

કૂડ ન૦ [સ કૂટ, પ્રા] કપટ, ઠગાઈ (૨) વાધેા; વચકેા ૦કપટ ન૦ દગેાફટકેા, છલપ્રપ ચ.-ડિયું વિ૦ કૂડકપટવાળુ -ડું વિ૦ કૂડવાળુ , કપટી (૨) વાકુ (૩) ન૦ વાધેાવચકેા (ખાસ કરીને દેવીને કે માતાને પડે તે)[-પડવું = દેવ દેવીનેા અપરાધ થવેા, તેવું કામ થવુ] -હાપાડુ વિ૦ વાધાવચકા પાડનારુ [છ છેડાવું

કૂડવું અ૦ ક્રિ૦ [જુએા કૂડ] ચિડાવુ કઢવુ, કૂડાપાડુ, કૂડિયુ, કૂડું જુ'ઓ

કૂણી (કૂ') સ્ત્રી૦ [દે. કુહણી, હિ કુહની] (ચ) જુએા ટોણી

કૂણું વિ૦ [જુએા કૂળુ] કુમળુ -ણપ,-ણાશ સ્ત્રી૦ કૂણપણુ

કૂત(-દ)કું [તુર્કી કુત્કહ] કુતકુ, કકણુ, બૂકું કકૂકેા [હિ સ પશુ

કૂતરખડિયું ન૦ (કૂતરા મારી ખાનારુ) એક કૂતરી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) એની ચમરી (૩) જુએા 'કૂતરુ'મા

કૂતરું ન૦ [સ. કુક્કુર, દે. કુત્તા]એક પશુ, શ્વાન [કૂતરા જેવું = ભટકતુ (૨)ભસતુ ને કજિયાળું -નું મેાં બિલાડીએ ચાટયુ =' જે તૈસે કેા મિલા 'તૈસા'ના અર્થમા. -ને નાખવું = [લા] ફેાગટ ગુમાવવું -ને મેાતે મરવું = બૂરે હાલે મરવુ -ની ઊંઘ = ઝટ જાગી જવાય તેવી ઊંઘ -રાં બિલાડાં જેવું = સાથે ઊભા રહે ન બને તેવુ(૨)નિરાત વિનાનુ,રખવાયું (જીવન.)કૂતરું કાન કરે છે = અપશુકન થાય છે (કૂતરુ કાન ફફડાવે તે)] -રી સ્ત્રી૦ એની માદા -રેા પુ૦ એનેા નર -રાનેા કાન પું૦, -રાની ટોપી સ્ત્રી૦ ઉકરડા અથવા ભીની જગામા થતી એક છત્રાકાર વનસ્પતિ, શિલીધ્ર

કૂથ વિ૦ (કા) સુદર, નાજુક

કૂથલી સ્ત્રી૦[સ કુત્સ્ પરથી]નિંદા,ખેાટી ચકચાર

કૂથલેા, કૂથેા પુ૦ ['કથળવું' પરથી]ગરબડગેાટેા, ગૂચવાડેા (૨) કડાકૂટ (૩) [સ કુર્ચ]કૂચેા(૪) જુએા કૂથલી, નિંદા

કૂદકું ન૦ જુએા કુતકુ

કૂદકેા પુ૦ ['કૂદવુ' ઉપરથી] ઠેકડેા, છલંગ

કૂદન સ્ત્રી૦ [કૂદવું' પરથી ?] એકદની કસરતનેા એક પ્રકાર

કૂદવું અ૦ક્રિ૦ [સ. કૂર્દ્ ? હિ. કૂદના, મ કૂદર્ણે] છલગ મારવી, ઠેકડેા મારવેા(૨) [લા.] ગજા ઉપરવટનેા ભપકેા -ખર્ચ કરવેા. [કૂદી જવું = એાળગી જવુ (૨) ગાયભેંસનું દેાહતા દેાહતા વચ્ચેથી દેાહવા ન દેવું કૂદી પડવું = ઝપલાવવું (૨)સાહસ કરવુ. કૂદી રહેવું = તલપાપડ થવું (૨) (આધળા ખર્ચ કરવા)તત્પર રહેવું]

કૂદંકૂદા(-દી), કૂદાકૂદ સ્ત્રી૦ વારવાર કૂદવુ તે (૨)[લા]ચલવલાટ(૩)હદથી જ્યાદે ખર્ચવુ તે

કૂન વિ૦ નવ (વેપારીનેા સકેત)

કૂપ પુ૦[સ]કૂવેા ૦મંડૂક પુ૦ કૂવામાનેા દેડકેા (૨) [લા] ખૂબ સકુચિત દૃષ્ટિવાળેા આદમી

કૂપી સ્ત્રી૦[સં]નાનેા કૂપેા -પેા પુ૦[સં. કૂપક] કૂલેલા પેટનુ અને સાકડા મેાનુ ચામડાનું પાત્ર, કુલ્લુ (૨)એ ઘાટનેા કાચનેા શીશેા

કૂબડું વિ૦ [દે કુબ્બડ] કદરૂપુ

કૂબેા પું૦એક છેાડ (૨) [અ કુબ્બહ = ધુમ્મટ] પક્ષીએ બાવેલેા માળેા(૩)ધુમ્મટવાળુ ઘાસનું ઝૂપડું(૪) [ફા કૂબહ = મેાગરી]છેા-કાકરેટવાળી જમીન,રખડ (૫) તે ટીપવાનુ લાકડાના કે લેાઢાના વજનદાર ડચકામા લાકડી ખેાસી બનાવેલું સાધન -બાવાળી સ્ત્રી૦ કૂબેા (વનસ્પતિ) વેચનારી સ્ત્રી (૨) કૂબાથી જમીન ટીપનારી સ્ત્રી

કૂમચી સ્ત્રી૦ [જુએા કમચી] (કા) ચાબુક

કૂર પુ૦ [સ] ભાત, રાંધેલા ચેાખા

કૂરિયેા પુ૦ [સ કૂર પરથી]જુવારને મેાટી મેાટી ભરડીને બનાવાતી એક વાની (૨) જુવારનેા પેાક (૩) જુવારના હેાઠા (૪) ચેાખા

કૂર્ચ પુ૦[સં] માથુ (૨)દાઢી (૩)કૂચડેા, પીંછી -ચેર્ પુ૦ હાડકાના સાધા પરનેા દેારી જેવેા બધ

કૂર્મ પુ૦[સ]કાચબેા -અવતાર પું૦ કાચબારૂપે વિષ્ણુનેા એક અવતાર

કૂલ પુ૦ [સ] કિનારેા

કૂલેા પુ૦ [દે કુલ્લ] ધગડેા [કૂલે કેાદરા

ભરડવા=મહા દુ:ખ ભોગવવુ કૂલે પાનીએ વગાડવી=શક્તિ ઉપરાંત કાળ ભરવી (૨) આનંદમાં આવી જવુ કૂલો ગોઠવવો=ઠગીને બેસવુ કૂલા ભાંગવા=(કૂલા પર) મૂઢ માર્યું, ટીપવુ કૂલા ભારે થવા=(બેઠા-બેઠ કે આળસથી) શરીર વધવુ

કૂવત ન૦ + જુઓ કુવ્વત, કૌવત

કૂવાથંભ પું૦ જુઓ 'કૂવા'મા

કૂવો પુ૦ [સ કૂપ, પ્રા કૂવ]જમીનમાથી પાણી કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો (૨) કૂવાથંભ [-કરવો,-પૂરવો.કૂવોહવાડો કરવો=કૂવા હવાડામા કૂબી મરી આપઘાત કરવો કૂવામાં ઉતારવું, કૂવામાં નાખવું=મૂર્ખ નુકસાનમા ઉતારવુ,કસાવવુ. કૂવામાંનો દેડકો=પોતાની નાની અનુચિત દુનિયાને આખું જગત માનનારો મૂર્ખ મિથ્યાભિમાની કૂવે, કૂવામાં પડવું= આપઘાત કરવો (૨) સાહસ કરવુ]-વાથંભ પુ૦ વહાણના વચલા સઢનો થાભલો

કૂષ્માંડ ન૦ [સં] કુષ્માડ; કોળુ

કૂહવું ન૦ જુઓ કૂખ(૨)ગર્ભાશય(૩) [સં કુક્ષ ઉપરથી ?] કણગો, પીલો

કૂળું વિ૦ જુઓ કૂબળુ, કૂબું

કૂંકણી વિ૦ [દે. કુંકણ=દેકણ]+દેકણનુ

કૂંકણો પુ૦ [જુઓ કૂકણી] (સુ) સુરત તરફની એક રાનીપરજનો માણસ

કૂંચલી સ્ત્રી૦ [સં કચુક=કલ્લો] બોચલો

કૂંચી સ્ત્રી૦ [સં કૃચિકા] ચાવી (૨) [લા] ઉપાય (૩) રહસ્ય જાણવાનુ સાધન [-કેરવી= તાળુ ઉઘાડવા કૂચી વાપરવી (૨) [લા] યુક્તિ કરવી (જેથી કામ આગળ ચાલે કે ઊકલે), ઉપાય કરવો -બેસવી, લાગવી=તાળાને ઉઘાડે એવી કૂચી હોવી]

કૂંજડી સ્ત્રી૦ [સ ક્રુંચ ઉપરથી] એક પક્ષી, કુંજડી -કું ન૦ એક પક્ષી, કુંજકું

કૂંજડો પુ૦ [જુઓ કુંજડો] કબૂસ આદમી

કૂંજરાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ કુંજવુ -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'કૂંજવુ'નુ પ્રેરક રૂપ

કૂંઝડો પુ૦ [મ કુંજડા] ચડેલા મોનો-ગુસ્સે થયેલો આદમી (૨) બાગીલો આદમી

કૂંડલી(-ળી) સ્ત્રી૦ જુઓ કુંડલી -ળિયો પુ૦ જુઓ કુંડળિયો

કૂંડાળું ન૦ [સ કુંડલક] વર્તુલ,ગોળ આકૃતિ [કૂંડાળાં કરવાં, -ળાં વાળવાં=ગોટાળા કરવા કૂંડાળું કરવું, કાઢવું=મીંડુ -વર્તુલ કરવુ, દોરવુ -વાળવું=દેવાળું કાઢવુ (૨)વસીને ના કહેવુ] -ળી સ્ત્રી૦ નાનુ કૂંડાળું

કૂંડી સ્ત્રી૦[સ કુણ્ડ ઉપરથી]કુંડ જેવો નાનો ખાડો (૨) પહોળા મોનુ નાના કુંડ જેવુ વાસણ (૩) નાનો હવાડો (૪) વીમની સ ખ્યાનો સંકેત (૫) ગબી ૦દા પુ૦ ભમરડાની એક જમત -કું ન૦ કુંડ જેવું પહોળા મોનુ નાનુમોટું શકોરુ (૨) ફૂલઝાડ વાવવાનુ એવુ પાત્ર (૩) કૂંડાળુ [કૂંડે નાખવું, -પાડવું, કેરવવું=ગોળ ફેરવવુ (૨) આડે રસ્તે દોરવુ]

કૂંઢું વિ૦ ગૂછળા જેવા વળાકવાળુ (શીંગડું)

કૂંણું વિ૦ જુઓ કૂણુ -ણપ,-ણાશ સ્ત્રી૦

કૂંદલી સ્ત્રી૦ [સ. કુડલી ઉપરથી] સાબેલાને છેડે લગાવેલુ ગોળ લોઢું

કૂંદવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ કુંદી] કુંદી કરવી (૨) કુંતથી જડવુ કૂંદાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) કૂંદાવુ અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

કૂંદ(-ધ)વું ન૦ વાસની ગજ -ચો પુ૦ કૂંદવુ (૨) લાકડાનો ઢગલો

કૂંપળ સ્ત્રી૦ [સ કુડ્મલ,પ્રા કુપલ] કુમળુ -નવુ ફૂટતુ પાદડુ -ળો પુ૦ કૂંળો કણગો-પીલો

કૂંપી સ્ત્રી૦ [પ્રા કુપય]જુઓ કૂપી -પો પું૦ જુઓ કૂપો

કૂંભિયો પુ૦[જુઓ કુંભિયો]થાભલા નીચે મુકાતો ઘડેલો પથ્થર

કૂંભી સ્ત્રી૦ જુઓ કુંભી

કૂંભુ ન૦ લગભગ એક જેટલુ જમીનનુ માપ

કૂંચળ ન૦ ઘઉનુ પરાળ

કૂંવાડિયો ન૦ એક વનસ્પતિ-છોડ

કૂંળું વિ૦ [સ કોમલ] કુમળુ, કૂણું

કૂકલાશ(-સ) પુ૦ [સ] કાચિંડો

કૂચ્છ્ર વિ૦ [સં] કષ્ટ પડે એવુ (૨)પુ૦ કષ્ટ (૩) પ્રાયશ્ચિત્ત, વ્રત ૦ચાંદ્રાયણ ન૦ વર્ણા કષ્ટે થાય એવુ એક પ્રાયશ્ચિત્ત-વ્રત

કૃત વિ૦ [સ] કરેલુ, બનાવેલુ (૨)પુ૦ કૃતયુગ (૩)ન૦ કર્મફળ(૪)ચારની સખ્યા ૦ક વિ૦ કૃત્રિમ. ૦કાર્ય, ૦કૃત્ય વિ૦ પોતાનુ કાય, પોતાની ફરજ પૂરી કરી ચૂકેલુ હોય એવુ(૨) તેના સતોષવાળુ ૦જ્ઞ(-જ્ઞી) વિ૦ કરેલો ઉપકાર ભૂલી જાય એવુ, નિમકહરામ ૦જ્ઞતા સ્ત્રી૦ ૦જ્ઞ(-જ્ઞી) વિ૦ કરેલા ઉપકારની કદર કરનારુ, નિમકહલાલ ૦જ્ઞતા સ્ત્રી૦ ૦નિશ્ચય વિ૦ નિશ્ચય કરી બેઠેલુ ૦યુગ પુ૦ સત્યયુગ ૦વર્મા પુ૦ (સ) કૌરવ પક્ષનો એક યોદ્ધો -તાપરાધ વિ૦ [+અપરાધ] ગુનેગાર -તાર્થ(-થી) વિ૦ [+અર્થ(-થી)] કૃતકૃત્ય -તાર્થતા સ્ત્રી૦ -તાંજલિ વિ૦ [+અર્થતા, +અંજલિ] હાથ જોડી અંજલિ કરેલી હોય એવુ -તાંત પુ૦ (સ) [+અંત] યમ (૨) કાળ, મૃત્યુ (૩) [ગ] કૃત્ય

કૃતિ સ્ત્રી૦[સં] કાર્ય,કામ (૨)રચના,સર્જન (૩) આચરણ, કરણી ૦ચૈાર્ય ન૦ (સાહિત્ય-કળાદિની) કૃતિ ચોરવી તે, તફડચી, 'પ્લેગિયા-રિઝમ' ૦સગ્રહ પુ૦ લખાણોનો સગ્રહ

કૃતી વિ૦ [સં] કૃતકૃત્ય (૨) ભાગ્યશાળી (૩) પ્રવીણ,કુશળ (૪) વિદ્વાન (૫) ધાર્મિક, ધર્મને અનુસરનારુ

કૃત્પ્રત્યય પુ૦ [સ] ધાતુને લાગી નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (ણ્યા)જેમકે, અક (ભારક) આમણ (ડરામણ) ઇ૦

કૃત્તિકા સ્ત્રી૦ [સ] ત્રીજુ નક્ષત્ર

કૃત્ય ન૦ [સ] કાર્ય, કામ (૨) આચરણ (૩) ભૂમિતિમા રચના કરવાને અગેનો સિદ્ધાત; 'પ્રૉબ્લેમ' [ગ]

કૃત્યા સ્ત્રી૦ [સ] મેલી દેવી, મેલડી (૨) ડાકણ, વતરી, ચુડેલ (૩) જાદુ કરનારી સ્ત્રી (૪) કર્કશા, શરખણી

કૃત્રિમ વિ૦[સ]બનાવટી. ૦તા સ્ત્રી૦.૦પણુ ન૦

કૃત્સ્ન વિ૦ [સં] બધુ : આખુ, સમગ્ર

કૃદન્ત પું૦.ન૦ [સ.]ધાતુને કાળ કે અર્થવાચક પ્રત્યય લાગવાથી બનતુ અપૂર્ણ અર્થવાચક રૂપ જેમકે કરતુ, કરનાર, કરવુ, કરેલુ ઇ૦

કૃપ,-પાચાર્ય પુ૦ [સ] (સ) દ્રોણનો સાળો

કૃપણ વિ૦ [સ] કજૂસ ૦તા સ્ત્રી૦

કૃપા સ્ત્રી૦ [સ.] મહેરબાની (૨) દયા ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ કૃપાની દૃષ્ટિ, રહેમનજર ૦નાથ પુ૦ કૃપા કરવી જેના હાથની વાત છે એ ૦નિધાન ન૦, ૦નિધિ પુ૦ કૃપાનો ભડાર તે ૦પત્ર પુ૦, ન૦ (વિવેકની ભાષામા) પત્ર, કાગળ ૦પાત્ર વિ૦ (૨) ન૦ કૃપાને યોગ્ય હોય તે ૦વત, ૦વાન વિ૦ કૃપાળુ ૦સિધુ પુ૦ કૃપાનો સાગર તે ૦ળ(-ળુ) વિ૦ દયાળુ

કૃપાણ પુ૦ [સ] તરવાર, ખડ્ગ

કૃમિ પુ૦ [સ] કીડો (૨) પેટમાનો એક જીવ, કરમિયો ૦ઘ્ન વિ૦ કૃમિનો નાશ કરે એવુ

કૃશ વિ૦ [સ] દુબળુ, સૂકુ (૨) પાતળુ, નાજુક. ૦તા સ્ત્રી૦ -શાંગ વિ૦ [+અગ]કૃશ અગ - શરીરવાળુ -શાંગી વિ૦ સ્ત્રી૦ કૃશ - નાજુક શરીરવાળી

કૃશ(-સ)ર પુ૦[સ]દૂધ, તલ અને ભાતની એક વાની (૨) ખીચડી

કૃશાનુ પુ૦ [સ] અગ્નિ

કૃશાંગ, -ગી જુઓ 'કૃશ'મા

કૃશોદરી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] પાતળી કેડવાળી

કૃષિ સ્ત્રી૦ [સ.] ખેતી ૦ક પુ૦ કૃષિકાર ૦કર્મ ન૦ ખેતીનુ કામ ૦કાર પુ૦ ખેડૂત ૦દાસ પુ૦ ખેતીને અગે રાખેલો ગુલામ, 'સર્ફ' ૦દાસત્વ ન૦ ખેતીને અગેની ગુલામી, 'સર્ફડમ' ૦યત્ર ન૦ ખેતીનુ યત્ર (હળ ઇત્યાદિ)

કૃષીવલ પુ૦[સ] ખેડૂત

કૃષ્ટ વિ૦ [સ] તાણેલુ, ખેચેલુ, ખેચી કાઢેલું (૨) આકર્ષાયેલું (૩) ખેડેલુ

કૃષ્ણ વિ૦ [સં] શ્યામ, કાળુ (૨) પું૦ (સ) વિષ્ણુનો આઠમો અવતાર ૦પક્ષ પું૦,ન૦ અધારિયુ ૦પક્ષી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી ૦મંડલ (-ળ) ન૦ આખની કીકીની આજુબાજુનો વર્તુલાકાર કાળો ભાગ ૦મુખ વિ૦ શ્યામ મુખવાળુ ૦લવણ ન૦ એક ક્ષાર, સચળ ૦વલ્લી સ્ત્રી૦ કાળી તુલસી ૦શૃંગી સ્ત્રી૦ કાળા શીગવાળી તે-ભેસ ૦સાર પુ૦ કાળિયાર, મૃગ -ષ્ણા સ્ત્રી૦ (સ) દ્રૌપદી (૨) દક્ષિણ હિંદની એક નદી -ષ્ણાગર(-રુ)

[+ અગર (–રુ)], –ષ્ણાગારૂ ન૦ [+ અગારૂ] કાળુ અગરુ –ષ્ણાજિન ન૦ [+ અજિન] કાળિયારનુ ચામડુ –ષ્ણાર્પણ ન૦[+અર્પણ] કૃષ્ણ ભગવાનને અર્પણ કરવુ તે, ઈશ્વરાર્પણ –ષ્ણાવતાર પુ૦ [+ અવતાર] વિષ્ણુનો આઠમો અવતાર –ષ્ણાષ્ટમી સ્ત્રી૦ [+ અષ્ટમી) કૃષ્ણની ૮-મતિયિ, શ્રાવણ વદ ૮

કૃષ્ણુલ્લ ન૦ [સં] રતી, ગુજ્જટલ

કૃષ્ણસાર, કૃષ્ણા, કૃષ્ણાગારૂ, કૃષ્ણાજિન, કૃષ્ણાર્પણ, કૃષ્ણાવતાર, કૃષ્ણાષ્ટમી જુઓ 'કૃષ્ણ'મા

કૃષ્ણી સ્ત્રી૦ [સ] અવાગી જાત

કૃસર પુ૦ [સ] જુઓ કૃશર

કે (કૅ) અ૦ [ફા. કિ] અથવા, યા, વા (૨) આકાક્ષામૂચક ઉભયાન્વયી ઉદા૦ 'મેં એને કહ્યુ કે આવ, કારણ કે, જેમ કે, કેમ કે' (૩) વાક્યને અંતે આવતા પ્રશ્નાર્થસૂચક. ઉદા૦ કહ્યુ કે ? (૪) નિરર્થક અવ્યય 'જે' સ૦ આગળ આમ વપરાય છે. 'નળ રાજા, કે જેને વનવાસ ભોગવવો પડ્યો હતો. તે . ' (૫) એટલે, એવી તજ્જ ઉદા૦ 'વહુનુ જરાક કાંઈ કહીએ છીએ કે ચાટકો ચઢે છે'

કેક સ્ત્રી૦ [કેં] વિલાયતી ઢબે કરાતી, કચોળી જેવી એક વાની –મીઠાઈ [રાલ

કેકય પુ૦[સ](સ)એક પ્રાચીન દેશ(૨)ને દેશનો

કેકર વિ૦ [સ] બાકુ

કેકા સ્ત્રી૦ [સ] મોરની વાણી ૦રવ પું૦ કેકાનો અવાજ, ટહુકાર ૦વલ(–ળ) પુ૦મોર ૦વલિ(–લી) સ્ત્રી૦ મોરના ટહુકારની હાર –પંપરા.–ક્તિ,–ડી પુ૦ મોર [ચોવાટ

કેકાણ પુ૦ [મ મ. કોંકાણે] ચોડો (૨) [રૂઢ૦]

કેટલું વિ૦ [સ કિયત્, પ્રા કેત્તિલ] (માપ, સંખ્યા કે કદમા) શા માપનુ –પ્રમાણનુ ? (પ્રશ્નાર્થક) [કેટલી વીશીએ –કેટલે વીસે સો થાય છે ? = કેટલી મહેનત પડે છે, (કોઈ વાતમા) કેટલી પંચાત ને શ્રમ કરવાના રહેલા છે તે ખ્યાલ] ૦ક,૦એક વિ૦ અમુક માપ કે પ્રમાણનુ (અનિશ્ચિતાર્થક) કેટલું અવુ , કેટલુંય વિ૦ થોડુ કે સાધારણ નહિ, પણ અનિશ્ચિત છતા પ્રમાણમા ઘણુ (માપ, સંખ્યા કે કદ)

કેડ (કેડ,) સ્ત્રી૦ [સ. કટિ, પ્રા કડિ] શરીરનો મધ્ય ભાગ, કમર [–ઝાલવી = શરણ લેવુ (૨) કેડે વા આવવો કેડ (–રો)ના કટકા થવા = કેડમા સખત દુખવુ, બહુ થાક લાગવાથી કેડ દુખવી કેડના મણકા જુદા થઈ જવા, વછૂટી જવા = (માર્યથી કે થાકથી) કેડો ભાગી જવી કેડપોતિયું કરવું = કેડ સુધી નાહવુ કેડ(–ડો) ભાગવી = બહુ માર્યુ (૨) (ટટ્ટાર રહી ન શકે –કરી ઊભુ ન થાય તે રીતે) જુલ્મો તોડી નાખવો, બૂરી તેર ન રહેવા દેવુ, બધુ જોર તોડી નાખવુ (૩) અ૦ક્રિ૦ કેડ નમણી થવી, તેનુ જોર વટવુ –મરડવી = નીચા નમવુ –મરડીને ઊભા રહેવુ = નારાજી બતાવવી, પૂઠ ફેરવવી કેડમાં લાકડું ઘાલ્યું હોવું = શરીર વાળી ન શકવુ (જેમ કે થાકથી કે અક્કડાઈ જવાથી) કેડે તેડવું, લેવું = કેડ ઉપર બેસાડવુ, ઊચકવુ (જેમ કે બાળકને)] ૦ભાગલું, ૦વું(–ડે) ભાંગલું વિ૦ કેડમાથી ભાગી ગયેલું –વળી ગયેલું, ટટ્ટાર ન રહી શકે તેવુ(૨)[લા] સુરત, આબરુ ૦વા અ૦ કેડ સુધી આવે એમ (૨) પુ૦ એક રોગ, કેડનો વા

કેડ સ્ત્રી૦ જુઓ કેડો, પીછો, પૂઠ [–મૂકવી, –પકડવી, –લેવી = જુઓ 'કેડો'મા] ૦વો પુ૦ વાગ્સ, કરજન –ડે અ૦ પૂઠે, પાછળ

કેડિયું (ડ) ન૦ [કેડ પરથી] કેડ સુધી આવે એવુ બદન, બંડી

કેડી સ્ત્રી૦ [કેડો પરથી] સાંકડો પગરસ્તો, પગથી

કેડે અ૦ [કેડ પરથી] પૂઠે, પાછળ [–પડવુ, ભાગવું, લાગવું, મંડવું = પાછળ ને પાછળ મંડ્યા રહેવુ (૨) પજવવુ, સતાવવુ]

કેડો પુ૦ પગરસ્તો (૨) પીછો, પૂઠ (૩) છેડો, અંત (૪) [લા] સતામણી [–મૂકવો = પાછળ લાગવાનુ જતુ કરવુ, પીછો છોડવો. –પકડવો, લેવો = પીછો પકડવો, પાછળ પડવુ કે લાગવુ (૨) સતાવ્યા કરવુ]

કેણી (કે), ૦ભમ, ૦પા, ૦ભમ(–ગા) અ૦ [જુઓ કેાણ] કઈ બાજુ ?

કેતકે પુ૦ [સ] એક વનસ્પતિ, કેવડો (૨) અબોડા પર બેાસવાનુ એક ઘરેણુ –કી સ્ત્રી૦ એક ફૂલઝાડ (૨) એ ઝાડનુ પાન –કીપ્રબંધ પું૦ એક ચિત્રકાવ્ય

કેતન ન૦ [સં] ચિહ્ન (૨) ધ્વજ (૩) ઘર; નિવાસસ્થાન

કેતુ પુ૦ [સ] એક ગ્રહ; ધૂમકેતુ (૨) ધ્વજ, નિશાન ૦દંડ પુ૦ ધ્વજનેા દાંડો ૦ભાળ પુ૦ (સ) નવ ખંડોમાનેા એક, જબુદ્વીપનેા પશ્ચિમ ભાગ (૨) એક છંદ. ૦મુખ ન૦ ધૂમકેતુનુ મેા [+કેટલુ

કેતુ (–ત્તુ) વિ૦ [સ કિયત્, પ્રા કેત્ત(૦અ)]

કેથલિક વિ૦ (૨) પુ૦ [ફ] એ નામના એક ખ્રિસ્તી સંપ્રદાયનું (માણસ)

કેથાં(–થે) અ૦ [સ કુત્ર, અપ.કેત્થુ] (સુ) કયા (૨) કેાઈ પણ જગ્યાએ (૩) કેાક જગાએ

કેથે પુ૦ [ફ] (સં) પૂર્વ ચીનનુ પ્રાચીન નામ

કેદ (કે) વિ૦ [અ] બંધનયુક્ત (૨) સ્ત્રી૦ એવી સ્થિતિ (–કરવુ, પકડવુ, –મા બેાસવુ, નાખવું) ૦ખાનું ન૦ જેલ, કારાગાર, તુરંગ –દી વિ૦ કેદમા પડેલુ (૨) કેદ કરેલું (૩) પુ૦ કેદ કરેલેા માણસ, બંદીવાન

કેદાર પું૦,ન૦, [સં] ખેતર (૨) પું૦ હિમાલયનુ એક શિખર ૦નાથ પું૦ (સ.) શિવ (૨) હિમાલયનુ એક યાત્રાસ્થાન

કેદારે(–રેા) પુ૦ [સ] એક રાગ [કેદારેા કરવેા = મેાટુ પરાક્રમ કરવુ; મેાટુ જોર મારવુ (૨) [લા] ભગાના' ભાઈ જેવું કરવુ બાફવુ]

કે દી અ૦ [કે=કયે, દી=દિવસે] (કા, સુ) કયે દહાડે ? કયારે ?

કેદી (કે) વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ 'કેદ'મા

કેનું વિ૦ કેાનુ ?

કેન્ચામ [ફ] ન૦ એક જાતનુ જાડુ કપડુ

કેપ્ટન પું૦ [ફ] જુઓ કપ્તાન

કેફ (કે) પુ૦ સ્ત્રી૦ [ફા] નશેા, ઘેન [–ઊતરવેા = નશેા દૂર થવેા નશામાંથી પાછુ ઠેકાણે આવવુ –કરવેા = કેફી ચીજ ખાવી પીવી (તેની આદત હેાવી) –ચડવેા = નશાની અસર થવી. કેફમાં પડવું = કેફી બનવુ, તેના બંધાણી થવુ] –ફી વિ૦ કેફવાળું; કેફ ચઢે એવું

કેફિયત (કે) સ્ત્રી૦ [અ] અધિકારી આગળ રજૂ કરાતી હકીકત

કેબાલા ન૦ [હિબ્રૂ] યહૂદી વિદ્વાનેામા પ્રચલિત એવુ ગુપ્તજ્ઞાન [આગબેાટની)

કેબિન સ્ત્રી૦ [ફ] નાની ઓરડી (જેમ કે

કેમ (કે) અ૦ [સ કિમ્? કથમ્? અપ કેમ] શા કારણે ? શા માટે ? (૨) કેવી રીતે ? (૩) પ્રશ્નાર્થસૂચક અવ્યય. ' તમે જશેા કેમ ?" [કેમે કરતાં, કેમે કરીને = કેાઈ પણ ઉપાયે કેમ છે? = શી ખબર છે? (ખબર-અંતર પૂછવાનેા સામાન્ય કુશળપ્રશ્ન.)

કેમ કે, કેમ જે અ૦ કારણ કે

કેમ રે અ૦ (ધમકાવવા માટે) કેમ અલ્યા ?

કેમેરા પુ૦ [ફ] ફેાટેા પાડવાનુ યંત્ર

કેયૂર ન૦ [સ] બાજુબંધ, બેરખેા

કેર (કે') પુ૦ [અ કહ્ર] મહા નાશ – જુલમ; ગજબ [–વર્તવેા = જુલમ થવેા બધે જુલમ ફેલાવેા] [ચેાની હાર

કેરખી સ્ત્રી૦ કાગરી (૨) સેાનાની ગેાળ ટીપકી

કેરડી (કે) સ્ત્રી૦, –ડેા પુ૦ [સ કરકર, પ્રા કાયર] એક વનસ્પતિ. –ડુ ન૦ તેનુ ફળ કેર

કેરબેા (કે) પુ૦ એક નાચ કરવેા (૨) એમા ગવાતુ ગાયન (૩) એનેા રાગ (૪) [ફા કહ્રુવા] સુગંધી ગુંદર જેવેા એક પદાર્થ (તેના પાગ ફકીરેા રાખે છે)

કેરમ ન૦ [ઇં ?] (લખેાટીદાવ જેવી) પાટિયા પર રમાતી એક રમત

કેરલ(–ળ) પુ૦ [સ] (સ) મલબાર પ્રાંત

કેરાર સ્ત્રી૦ ઘેાડાની એક જાત (૨) ન૦ પૂજા કે દવાના ઉપયેાગમા આવતી વનસ્પતિના તંતુની એક વસ્તુ (૩) પુષ્પની અંદરના તંતુ

કેરાંબેારાં (કે) ન૦ બ૦ વ૦ [લા] કેરાબેાર' જેવુ નજીવુ – માલ વગરનુ, ભાજીમૂળા (ચ)

કેરી (કે) સ્ત્રી૦ [મ કૈરી = કાચી કેરી પ્રા કયર = ઝેરુ પરથી ?] આંબાનુ ફળ ૦ગાળેા પુ૦ કેરીની મેાસમ

કેસું (ડ) ન૦ [જુઓ કેરડી] કેરડીનુ ફળ
કેસું [ડં કસ્ય] (પ) નું (છઠ્ઠી વિભક્તિનો અર્થ બતાવે છે)
કેસૂલ ન૦ એક પક્ષી
કેસૈાસીન ન૦ [ડં] ગ્યાસતેલ
કેલ વિ૦ એક (વેપારીનો સંકેત) (૨) પુ૦ [ન કેલ્=કેળવવુ ઉપરથી] કેળવેલો ચૂનો, છોનો કેલ. [-દેવો=ભીતને ચૂનાનું પડ ચડાવવુ. કેલનો પાયો=મજબૂત પાયો]
કેલપડી વિ૦ અગિયાર (વેપારીનો સંકેત)
કેલિ (-લી) સ્ત્રી૦ [સં] ક્રીડા, રમત (૨) રતિ-ક્રીડા, મૈથુન
કેવડુ વિ૦ [સં. કિયત્, પ્રા કેવડ્ય; અપ કેવડ, મ કેવઢા] (માપ, ડદ કે વયમા) કેટલુ મોટુ ? ૦ડ વિ૦ આશરે કેવડું ? ૦ય વિ૦ અનિશ્ચિત છતા પ્રમાણમા મોટુ
કેવડો પુ૦ [સં. કેતક] એક ઝાડ (૨) એનો ડોડો -ડિયું વિ૦ કેવડામા રંગેલુ, કેવડાની સુગંધવાળુ
કેવરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
કેવલ(-ળ) વિ૦ [સં.] શુદ્ધ, નિર્ભેળ (૨) માત્ર, ફક્ત(૩)એકમાત્ર (૪) અ૦ સાવ, છેક ૦જ્ઞાન ન૦ બ્રાંતિશૂન્ય, વિશુદ્ધ જ્ઞાન ૦ત્વ ન૦ મુક્તિપદ. ૦૦વ્યતિરેકી વિ૦માત્ર વ્યાતિરેક-વ્યાપ્તિવાળુ (સાધન કે અનુમાન) [-ન્યા] -લાદ્વૈત પુ૦ [+અદ્વૈત] શંકરાચાર્યે સ્થાપેલો જીવ અને બ્રહ્મના અદ્વૈતનો સિદ્ધાંત -લાદ્વૈતવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ કેવલાદ્વૈતમા માનનાર -લાન્વયી વિ૦ માત્ર અન્વયવ્યાપ્તિવાળુ (સાધન કે અનુમાન) [-ન્યા]. -લી(-ળી) વિ૦ કેવલાદ્વૈતમા માનનાર (૨) [જૈન] કેવલ-જ્ઞાન જેને પ્રાપ્ત થયુ હોય તે (૩) સ્ત્રી૦ ચેતન અને અચેતનની એકતાનો સિદ્ધાંત
કેવળ વિ૦ (૨)અ૦ જુઓ કેવલ ૦પણું ન૦ કૈવલ્ય ૦પ્રયોગી વિ૦ (વ્યા) કેવળ ઉદ્ગાર દર્શાવનો (અવ્યય) -ળી વિ૦ જુઓ કેવલી
કે વારે અ૦ ક્યારે ? (સુ)
કેવાળ સ્ત્રી૦ મકાનની મેડીનો નાનો ખંડ
કેવું વિ૦ [સં કીદ્રશ્ ? અપ કેહ ?] કયા પ્રકારનુ ? (પ્રશ્નાર્થક કે ઉદ્ગારવાચક) ૦ક વિ૦ કેવુ ? (પ્રશ્નાર્થક ને કાંઈક અનિશ્ચિતાર્થવાચક) ૦ય વિ૦ અજ્ઞાત અનિશ્ચિત પ્રકારનુ
કેશ પુ૦ બ૦ વ૦ [સં] વાળ [-ઉતરાવવા, કટાવવા=વાળ કપાવી નાખવા મૂંડાવવુ -કાપી લેવા=[લા] છેતરી જવુ નુકસાન કરવુ -રાખવા=વાળ વધારવા (હજામત ન કરાવવી)] ૦કલાપ પુ૦ કેશનો સમૂહ (૨) અંબોડો, વેણી ૦નલિકા સ્ત્રી૦ વાળ જેવી પાતળી ખંજવાળિની, 'કેપિલરી' ૦પાશ પુ૦ વેણી,ચોટલો ૦ભાર પુ૦ કચભાર, અંબોડો, ચોટલો ૦૨ોધ ન૦ વાળનુ છિદ્ર ૦૨ાજ પુ૦ એક પક્ષી ૦લુચન ન૦ વાળ મૂળથી ખેંચવા તે ૦વાહિની સ્ત્રી૦ કેશનલિકા ૦સાધન ન૦ માથું ઓળવુ -વેણી ગૂંથવી તે -શાકર્ષણ ન૦ [+આકર્ષણ] કેશવાહિનીમાનુ (પ્રવાહી પદાર્થનુ)આકર્ષણ -ખેંચાણ -શાકેશિ અ૦ [સં] સામસામા વાળની ખેંચાખેંચી કરીને -શાળ વિ૦કેશવાળુ -શિની સ્ત્રી૦[સં]એક વનસ્પતિ, ખટામાસી (૨)સુંદર લાંબા કેશવાળી સ્ત્રી (૩)[સં]દુર્ગા. -શી પુ૦[સં] સિંહ(૨) ઘોડો (૩) [સં] જેણે સંહારેલો એક રાક્ષસ
કેશ(-સ)ર ન૦ [સં] જુઓ કેસર -રી વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ કેસરી
કેશવ પુ૦ [સં.] શ્રીકૃષ્ણ
કેશવાહિની સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'કેશ'મા
કેશવાળી સ્ત્રી૦ સિંહ કે ઘોડાની ગરદન ઉપરના કેશ
કેશાકર્ષણ ન૦ [સં] જુઓ 'કેશ'મા
કેશાકેશિ અ૦ [સં] જુઓ 'કેશ'મા
કેશાળ, કેશિની, કેશી જુઓ 'કેશ'મા
કેસ પુ૦[ફા]મુકદમો,કામ(૨)હંમેશ કે તેને વિષેની હકીકતનો દવાખાનામા રખાતો કાગળ (૩)કોઈ અમુક બાબત કે કિસ્સો યા તે સબંધમા આવતી વ્યક્તિ [-ચાલવો=મુકદમાનુ કામ ચાલવુ. -માંડવો=કેસ કરવો,કામ ચલાવવું, ફરિયાદ અદાલતમા દાખલ કરવી]
કેસર ન૦ [સં] એક વનસ્પતિ (૨) તેના ફૂલની અંદર વચ્ચે ઊગતો સુગંધીદાર કેસરો -ન વિ૦(૩) હજારોઈ ફૂલની અંદર થતો તંતુ (૪) સ્ત્રી૦ યાળ

ખ

ખ પુ૦ [સ] કંઠસ્થાની બીજો વ્યંજન (૨) સૂર્ય (૩) ન૦ પોલાણ, આકાશ (૪) શૂન્ય, મીંડું (૫) મીંડાનો સંકેત (પદ્યમા) (૬) હસ્તકોઈ નક્ષત્રથી દસમું નક્ષત્ર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ખકારવાળું ૦ખ્ખું ન૦ + ખકાર.૦ખ્ખો પુ૦ ખકાર (૨) (તોછડાઈમા) બ્રહ્મક્ષત્રિય કોમનો માણસ ૦ગુણ પુ૦ 'ઝીરો ફૅક્ટર' [ગ] ૦પુષ્પ ન૦ આકાશકુસુમ, મિથ્યા કલ્પના ૦મધ્ય ન૦ આકાશનું માથા ઉપરનુ બિંદુ ૦સ્વસ્તિક પુ૦ ક્ષિતિજ [ખાઈ

ખઈ પું૦ + [સ ક્ષય, પ્રા. ખય] ક્ષયરોગ (૨) જુઓ ખય

ખખ વિ૦ ખખળી ગયેલુ, જીર્ણ

ખખડધજ વિ૦ [સ ખક્ખડ + ધજ] (ખાસ કરીને વૃદ્ધ છતા) મજબૂત બાંધાનુ (૨) દમામદાર, ભવ્ય [અવાજ થવો

ખ(૦ડ)ખડવું અ૦ક્રિ૦ (રવ૦) ખડખડ એવો

ખ(૦ડ)ખડાટ પુ૦ (રવ૦) ખખડવાથી થતો અવાજ -ચવું સ૦ક્રિ૦ ખડ ખડ અવાજ કરવો (૨) [લા] ધમકાવવુ (૩) મારવુ (જેમ કે ઘોલ)

ખખરવખર અ૦ [ખખર (ખખળવુ) + વખર (સ વિકિર્=વેરવુ)] દોદળુ હોય એમ, આમ તેમ પડ્યુ હોય એમ

ખ(૦ર)ખરવું અ૦ક્રિ૦ લાગવુ, બળાપો -શોક થવો, સાલવુ (૨) ખૂંચવુ (આખમા) (૩) ખખળવુ ૩ જુઓ (૪) ખરખર એવો અવાજ થવો (૫) સ૦ક્રિ૦ દુ:ખ દેવુ

ખ(૦ર)ખરી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગળામા બાઝેલો કફ કે ખાધેલી વસ્તુનો ભાગ (જેનાથી અવાજ બોખરો થાય છે) (૨) ગાતી વખતે સૂર કઢાવવો તે (૩) સૂર, અવાજ (૪) ચિતા ચટપટી [-બાઝવી=ગળામા કફ ભરાવો]

ખ(૦ર)ખરો પુ૦ [રવ૦] શોક, સંતાપ (૨) પસ્તાવો, પશ્ચાત્તાપ (૩) શક, અંદેશો [-કરવો=શોક કરવો (૨) લૌકિક જવુ -કાઢી નાખવો=સ દેહ દૂર કરવો -થવો=પસ્તાવો થવો. ખખરે જવું=ખરખરો કરવા જવુ, લૌકિક જવું]

ખ(૦ળ)ખળતું વિ૦ ['ખખળવુ'નુ વ૦કૃ૦] ખૂબ ઊનુ, ઊકળતુ (૨) ખળ ખળ કરતુ વહેતુ

ખ(૦ળ)ખળવું અ૦ ક્રિ૦ (રવ૦) ખૂબ ઊનુ થવું; ઊકળવુ (૨) વહેતા ખળખળ અવાજ કરવો (૩) [સ સ્ખલ્, પ્રા ખલ?] બાધાનુ હાલી ઊઠવુ: ખખ-જીર્ણ-અશક્ત થવુ

ખખળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ખખળવુ'નુ પ્રેરક (૨) (રવ૦) ઘણા પાણીથી ધોવુ (૩) (નાણુ) કઢાવવુ, પટાવી લેવુ

ખખ્ખુ ન૦, -ખ્ખો પું૦ જુઓ 'ખ'મા

ખગ પુ૦ [સ] પક્ષી (૨) ગ્રહ (૩) તારો (૪) સૂર્ય (૫) દેવ (૬) નવની સંજ્ઞા ૦પતિ પુ૦ પક્ષીઓનો રાજા-ગરુડ (૨) હંસ ૦વાહન પુ૦ (સ) વિષ્ણુ -ગાકાર વિ૦ [+ આકાર] આભુ, ચક્તિ (૨) સુંદર -ગાધિપ, -ગેશ, -ગેન્દ્ર પુ૦ (સ) [+ અધિપ, ઈશ ઇન્દ્ર] ગરુડ -ગાસન પુ૦ [+ આસન] (સ) ઉદયાચલ (૨) વિષ્ણુ

ખગુણ પુ૦ [સ] જુઓ 'ખ'મા

ખગોલ(-ળ) પુ૦ [સ] ગગનમંડળ. ૦ગણિત ન૦ ખગોળના પદાર્થોની ગતિ વગેરેનુ ગણિત. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ગ્રહનક્ષત્ર ઇત્યાદિ સબંધી શાસ્ત્ર ૦વેત્તા, ૦શાસ્ત્રી પું૦ ખગોળવિદ્યાનો જાણકાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ ખગોળવિદ્યા [તરવાર

ખગ્ગ ન૦ ૦રી સ્ત્રી૦ [સ ખડ્ગ, પ્રા ખગ્ગ] + ખડ્ગ,

ખગ્ગા પુ૦ + [જુઓ ખગ] પક્ષી (૫) (૨) ' આકાશ [પૂર્ણ ગ્રહણ

ખગ્રાસ પું૦ [સ] સૂર્ય, ચંદ્ર કે કોઈ પણ ગ્રહનુ

ખચ(-ચ્ચ) અ૦ [સ ખચ્=ખેંચી બાંધવુ] ખેંચીને, સખત રીતે (૨) [રવ૦] અંદર પેસી જવા કે ભોંકવાનો કે તેથી ઊલટી ક્રિયાનો રવ (ખચ દઈને સંગીન પેસી ગયુ, ખચ દઈને ખેંચી કાઢ્યુ)

ખચકાવવું સ૦ક્રિ૦ [ખચ (૨વ૦) ઉપરથી] ખચ દઈને ખોસી દેવું

ખચકાવું અ૦ક્રિ૦ ['ખચકો' ઉપરથી] અચકાવું, અટકવું (૨) પાછા પડવું

ખચકો પુ૦ [ખચ (૨વ૦) ઉપરથી] સપાટી પર પડેલો ખાડો –ખાંચો (૨) અટકાવ; અંતરાય

ખચખચવું અ૦ ક્રિ૦ [૨વ૦] ખચ ખચ એવો અવાજ થવો કે કરવો (૨) [જુઓ ખચ] ખીચોખીચ ખીચ ભરાવું, ભિડાવું

ખચર ન૦ ખચ્ચર –રી સ્ત્રી૦ ખચ્ચરની માદા –રું ન૦ નિર્માલ્ય – ખચ્ચર જેવું ધોડું (૨) વિ૦ ધરડું, નબળું [જુઓ 'ખચર'માં

ખચરું ન૦ જુવાનનું મરણ (૨) વિ૦ (૩) ન૦

ખચવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ખચ્ Uપરથી] જડવું, બેસાડવું (૨) ખીચોખીચ ભરવું – લાદવું

ખચાખચ અ૦ [૨વ૦] ખચ ખચ (૨) ખીચોખીચ

ખચાખચી અ૦ ખચીત, અવશ્ય (૨) સ્ત્રી૦ ગિરદી, ભીડ

ખચિત વિ૦ [સ] જડેલું, બેસાડેલું

ખચીત અ૦ [સ૦ ન ખચ્ચિ(–ચી)ત] જરૂર, અવશ્ય –તાઈ સ્ત્રી૦ ખાતરી, ચોકસાઈ

ખચૂક ખચૂક અ૦ ખટુકખટુક, ઊંઝળતું અને ધીરું ચાલતું હોય તેમ (ગોડાની ચાલ માટે)

ખચોખચ અ૦ [જુઓ ખચ] ભચોભચ (૨) ખીચોખીચ

ખચ્ચ અ૦ જુઓ ખચ

ખચ્ચર ન૦[હિં]ઘોડો અને ગધેડુ એ બ નેની મિશ્ર જાતિનું પ્રાણી [ખંજવાળવું

ખજવાળ સ્ત્રી૦ જુઓ ખ જવાળ ૦વું સ૦ક્રિ૦

ખજાનચી પુ૦[ફા] ખજાનાનો ઉપરી,કોષાધ્યક્ષ

ખજાનદાર વિ૦ ખજાનાવાળો

ખજા(–જી)નો પુ૦[અ]નાણું રાખવાની જગા, ભંડાર(૨)[લા]ધન,દોલત(૩)હથિયાર ભરવાની ખોલ કે બાકોરાવાળો પટ્ટો (૪)બંદૂકમાનું ગોળી ભરવાનું ખાનું (૫) ચલમમા ગડાકુ મૂકવાનો ખાડો (૬) મીઠું પકવવાનો અગર [ખજાને પડવું = વખારે પડવું, કોઈ ભાવ પૂછે નહીં – ચિંતા કરે નહીં તેવી સ્થિતિમા પડવું(૨)ઠેકાણે પડવું, જગાએ બેઠવાઈ જવું.]

ખજૂર ન૦ [સ્ત સ્વર્જૂર, પ્રા ખજ્જૂર] એક ફળ, જે સુકાવાથી ખારેક બને છે [–ટોપરાં કરવા= (બાળકને)પીઠ પર લઈ ખજૂર ટોપરા વેચતા હોઈએ એમ રમત કે ખેલ કરવો] –રી સ્ત્રી૦ ખજૂરનું ઝાડ (૨) [સુ] ખજૂર –રી ભાત સ્ત્રી૦ ખજૂરીના પાદડાની ભાત –રું ન૦ ખજૂરીની જાતનું ઝાડ, જેમાથી તાડી નીકળે છે

ખજૂરી સ્ત્રી૦ [સ૦ खर्जू, પ્રા૦ खज्जू] ખરજવાળ લાગે એવા નાના નાના કાટા(૨)ખરજવાળ(૩) ['ખજૂર' ઉપરથી] એક મીઠાઈ (૪) જુઓ 'ખજૂર'મા ખજૂરું ન૦ જુઓ 'ખજૂર'મા

ખજૂરો પુ૦[સ खर्जु · खर्जूरक] + કાનખજૂરો

ખટ વિ૦ [સ षट्] છ ૦કરમ, ૦કર્મ ન૦બ૦ વ૦ બ્રાહ્મણે કરવાના છ ધર્મકાર્યો (યજન, યાજન, અધ્યયન, અધ્યાપન, દાન અને પ્રતિગ્રહ) (૨) ધર્મ સબધી નિત્યકર્મ

ખટ પુ૦ [સ ગ્રઠ, મ]ઠગ,લબાડ આદમી (૨) [મ.] એક રાગ (૩) અ૦ [૨વ૦]

ખટક સ્ત્રી૦ [જુઓ ખટકવું] ખટકો (૨) ચાનક

ખટક ખટક અ૦ [૨વ૦] ખટ ખટ અવાજ થાય એમ

ખટકવું અ૦ક્રિ૦[૨વ૦, પ્રા.खटक्कय, હિં खटकना, મ खटक्णें] કાકરીની પેઠે ખૂચવું, ભોકાવું, સાલવું (૨) અદરથી લાગવું, પશ્ચાત્તાપ થવો

ખટકો પુ૦ [જુઓ ખટકવું] ખટકવું તે કે તેનો અવાજ યા પીડા (૨) હરકત, નડતર (૩) શક, અદેશો(૪) ચાનક, કાળજી [–આવવો=નડવું, ખટકવું.ખટકો લાગવો કે થવો –રાખવો = મનમા અદેશો કે કશુ ખટકે એવું હોવું (૨) ચાનક કે ચિંતા રાખવી]

ખટખટ સ્ત્રી૦ [૨વ૦, સર૦ હિ, મ] ખટ ખટ એવો અવાજ (૨) હરકત,નડતર (૩) પંચાત, માથાકૂટ –ટારો પું૦ કંટાળો આવે એવી માથાઝીક, કચકચાટ

ખટગુણ પું૦ બ૦ વ૦ [સ षट् + गुण]છ ગુણ (ઉદ્યોગ, સાહસ, ધૈર્ય, બળ, બુદ્ધિ ને પરાક્રમ)

ખટચક્ર ન૦બ૦વ૦ [સ षट् + चक्र] [યોગ] શરીરની અંદરના છ ચક્રો (આધાર, લિંગ નાભિ, અનાહત, કંઠ અને ભ્રૂર્દ્ધ)

ખટદર્શન ન૦બ૦વ૦ [સ. ષટ્+દર્શન] જુઓ ખટશાસ્ત્ર [પ્રપંચી
ખટનટ વિ૦ [જુઓ ખટ+નટ, મ.] નટખટ,
ખટપટ સ્ત્રી૦ [રવ૦ ? સ. ઘટપટ ? સર૦ મ, હિ] યુક્તિપ્રયુક્તિથી કામ સાધી લેવાની તજવીજ, પ્રાપંચિક ગોઠવણ (૨) ગોઠવણ (૩) કડાકૂટ, પંચાત [ખટપટમાં પડવું = ખટપટ કરવામા રોકાવું કે ફસાવું યા માથું મારવું.] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખટપટ કરવી -ટિયું વિ૦ ખટપટવાળું, કડાકૂટિયું (૨) ખટપટી, કારસ્તાની -ટી વિ૦ ખટપટિયું, કારસ્તાની
ખટપદ પું૦ [સ ષટ્+પદ) છ પગવાળા પ્રાણીઓનો વર્ગ (૨) ભમરો (૩) મધમાખ (૪) જૂ
ખટખાકી સ્ત્રી૦ [ખટ-શઠ+બાકી ?] વસૂલ ન આવી શકે એવું લેણું (૨) મહેસૂલમાની વસૂલ ન થાય એવી બાકી રકમ
ખટમધુર(-રું) વિ૦ [સ. શટ, દે. खट्ट + મધુર] કંઈક ખાટા અને કંઈક મીઠા સ્વાદવાળું
ખટમલ પુ૦ [હિં, મ, પ્રા खट्टामल्ल પરથી ?] માંકડ [આવતું, છમાસી
ખટમાસી વિ૦ [સં खट्+માસ] ૬ મહિને
ખટમીઠું વિ૦ [સં.શટ, દે. खट्ट+મીઠું] ખટમધુરું
ખટરસ પુ૦બ૦વ૦ [સ ષટ્+રસ] ૬ સ્વાદ (ખાટો, ખારો, કડવો, તૂરો, તીખો અને ગળ્યો) (૨) વિ૦ ૬ રસ-સ્વાદવાળું, બધા રસવાળું
ખટરાગ પુ૦ [સ ષટ્+રાગ] ૬ રાગ (એક મત પ્રમાણે ભૈરવ, માલકોશ, હિંડોળ, શ્રીરાગ, કેદાર અને મલાર) (૨) [?] કજિયો, અણબનાવ (૩) સાંસારિક જંજાળ, કડાકૂટ -ગી વિ૦ કજિયાખોર (૨) જંજાળી
ખટલો પુ૦ [સર૦ મ खटला, खटले, का कटले] કુટુંબકબીલો, પરિવાર, રસાલો (૨) સરસામાન, સરંજામ (૩) મુકદ્દમો (૪) ગૂંચવણવાળું - મુશ્કેલ કામ
ખટવવું સ૦ ક્રિ૦ [દે खट्ट = 'ખાટું' ઉપરથી] ખટાશ ચડે એમ કરવું (૨) 'ખાટવું'નું પ્રેરક, ખટાવવું [લાભ મેળવવો
ખટવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં खटाना] + ખાટવું,
ખટશાસ્ત્ર ન૦બ૦વ૦ [સ ષટ્+શાસ્ત્ર] હિંદુ તત્ત્વજ્ઞાનના ૬ શાસ્ત્રો - દર્શનો (સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક, મીમાંસા અને વેદાંત)
ખટાઈ સ્ત્રી૦ [દે. खट्ट, હિ., મ] ખાટાપણું (૨) ખાટી વસ્તુ [કરે એવું
ખટાઉ વિ૦ ['ખાટવું' ઉપરથી] ખટાવે - લાભ
ખટાઉ પેદાશ સ્ત્રી૦ હરાયા ઢોરની હરાજીમાથી થતી પેદાશ
ખટાખટ અ૦ [રવ૦]. -ટ(-ટી) સ્ત્રી૦ ખટાખટ એવો અવાજ (૨) [લા.] કજિયો, તકરાર
ખટાટોપ પુ૦ [મ., સ ફટાટોપ ?, ખટ (રવ૦)+સ આટોપ ?] આડંબર, (ખોટો) મોટો દેખાવ, જરા સરખા કામની જગાએ ભારે કહાકૂટનું તોરતાન થવું તે [કજિયો, તકરાર
ખટાપટી સ્ત્રી૦ ['ખટપટ' ઉપરથી] ગરબડ (૨)
ખટારો પુ૦ [સર૦ મ] ભાર ભરવાનું ગાડું (૨) તેના જેવું મોટું ડોઈ વાહન, ભારની 'મોટર - લૉરી' (૩) [લા.] કર્કશ અવાજ કરે એવું - ખરાબ વાહન (૪) ઘરવાખરો
ખટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ખટાવું', 'ખાટવું'નું પ્રેરક
ખટાવું અ૦ક્રિ૦ ['ખાટું' ઉપરથી] ખટાશ ચડવી, ખાટું થવું (૨) 'ખાટવું'નું કર્મણિ
ખટાશ સ્ત્રી૦ [દે खट्ट = ખાટું ઉપરથી] જુઓ ખટાઈ (૨) [લા.] અણબનાવ
ખડુંબડું, ખડૂમડું પુ૦ ['ખાડું' ઉપરથી] થોડુંક ખાડું [એક રાક્ષસ
ખટ્વાંગ પુ૦ [સ.] ખોપરીના મૂઠાવાળું શિવનું
ખડ ન૦[સ ખટ-ડ, દે] ઘાસ, કડબ (૨) ખેતરમા ઊગેલું નકામું ઘાસ નીંદામણ
ખડક પુ૦ [સ ?] પાણીમાનો કે જમીન ઉપરનો પથ્થરનો ટેકરો (૨) ખરાબો ધારદાર લેખંડ
ખડક(-ગ) પુ૦ (ચ) એક પ્રકારની ચૂડી
ખડકલો પુ૦ ['ખડકવું' ઉપરથી] ખડકેલી ચીજોનો જથ્થો; ઢગલો
ખડકવું સ૦ ક્રિ૦ ['ખડક' ઉપરથી તેના જેવા આકારે ગોઠવવું] ઉપરાઉપરી ગોઠવવું, સીંચવું
ખડકી સ્ત્રી૦ [દે સ खडक्की] ઘર આગળની બાવેલી - બારણાવાળી છૂટી જગા, ડેલી (૨) બે અથવા વધારે ઘર આગળની એક સામાન્ય દરવાજાવાળી ગલી કે શેરી (૩) એવી જાતની -

કરવાળવાળી રચના અથવા એની ઉપરની ડેલી
ખડકુ ન૦ [જુઓ ખડક] નાનો ખડક (૨)
પથ્થરનો કે લાકડાનો – શલ્યા કે પાટલા જેવો
– લૂગડા ચોવામા વપરાતો નાનો ટુકડો [સુ.,કા.]
ખડકો પુ૦ જુઓ ખડકલો
ખડખડ અ૦(રવ૦)[સ ખટત્ખટ,પ્રા ખડક્ખડ]
ખડખડ એવો અવાજ કરીને (હસવુ) (૨)
સ્ત્રી૦ એવો અવાજ (૩)ખટખટ, ડખલ, પીડા,
ઉપાધિ (૪) તકરાર, ખટપટ ૦ભડભડ અ૦
ખડખડ ભડભડ એવો અવાજ કરીને (૨)
સ્ત્રી૦ એવો અવાજ (૩)ગરબડ ૦જોગ પુ૦
ટંટાનો પ્રસંગ ૦તું વિ૦ ખડખડ અવાજ
કરતુ (૨)ન૦ સૂકું ન ળિયેર(૨)[લા.]અંતરફ
થવુ તે [–આપવું = રજા આપવી,કાઢી મૂકવુ.
–મળવું] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખડખડ અવાજ થવો
–વાટ પું૦ ખડખડ એવો અવાજ (૨) અ૦
એવો અવાજ કરીને (હસવુ) –વાવવું સ૦
ક્રિ૦ જુઓ ખખડાવવુ –વિયુ વિ૦ (૨)ન૦
જુઓ ખડખડતુ [–આપવું, –મળવું] (૩)
વસાય બોલાય એવી નાના નાના પાટિયાની
બાંધબારણામા મુકાતી રચના(૪)એક બાવાની
વાની. –વિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ઝાઝ
ખડગ ન૦ [જુઓ ખડ્ગ] તલવાર (૨) ગેંડાનુ
શિંગડુ (૨) જુઓ ખડક (ચ).
ખડગુ ન૦બિલાડીની જાતનુ એક હિંસક પ્રાણી
ખડઘૂમ ન૦ એક પંખી [જાતનો ચંપો
ખડચંપો પુ૦ [દે ખડ્ડુ = મોટું + ચંપો] એક
ખડણ વિ૦ ['ખડવુ' ઉપરથી સર૦ મ.] આખા
–હરામ હાડકાનુ આળસુ(૨)[?](સુ.)ખડતલ
ખડતર(–લ) વિ૦ [સં. खरतर ?] દુઃખ ખમી
શકે એવુ મજબૂત (૨) મહેનતુ (૩) મજબૂત
બાંધાનું (૪) તુચ્છ
ખડતાલ સ્ત્રી૦[સ ષટ્+તાલ] છ તાલ [સંગીત]
(૨)કરતાલ, કાંસીજોડ (૩) લાકડાની ફૂંડેતાલ
ખડતાલ સ્ત્રી૦[સ ખુર + તાલ?]લાત, પાટુ
ખડતાલ(–ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ 'ખડતાલ'=
લાત] ખરી વડે ખોદવું–ખોદવુ (જમીન)
ખડતું,–તૂમ ન૦ ખડખડતુ, રજા, બખ્તરજી
ખડદું ન૦ [દે ખડ્ડુ=મોટું ઉપરથી ?] ખડ્ડુ,
પ્રવાહી પદાર્થનું જામેલુ ચોસલુ (૨)[ખાંડવુ
ઉપરથી ?] ખૂચરું, છિદ્ર, દોષ
ખડધાન ન૦['ખડ જેવુ 'ધાન' વગર ખેડે ઊગતુ]
ખેડ્યા કે વાવ્યા વિના થતુ ધાન(સામો, મણકી
વગેરે) (૨) હલકી જાતનુ અન્ન
ખડધામણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ખડધાયેલુ, ખડધાલ વિ૦ [જુઓ ખવગવુ]
ચાઠા, ખૂજલી ઇત્યાદિ થવાથી ખરાબ
થયેલુ, કીડ પડી હોય તેવુ, ખવાયેલુ (૨)
ખરડાયેલુ; મેલુ (૩) ઘસાયેલુ, નબળુ
ખડ(–ર)પવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ખડપુ] બોતરી–
ઉખેડી કાઢવુ સોગવુ
ખડપિયું ન૦ (ચ) ગાડાનુ પછીતિયુ
ખડપુ ન૦ [જુઓ ખૂરપી] ખડપવાનુ ઓજાર,
–પો પુ૦ જુઓ ખરપો, ખરપડો
ખડ(–ર)બચડું વિ૦ ખાડાખૈયાવાળુ, ઊંચુ-
નીચુ –ડાઈ સ્ત્રી૦
ખડબુ ન૦ [દે ખડ્ડુ=મોટું ઉપરથી ?] જામી
ગયેલા પ્રવાહીનુ ચોસલુ, ખડદું, –બાદાર
વિ૦ ખડબા નીકળે એવુ
ખડબૂચ(–ચુ) ન૦[સ. खर्बुज, फા. खर्बुजह]એક
ફળ, તરબૂચ –ચી સ્ત્રી૦ તેનો વેલો, તરબૂચી
ખડભડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] એવો અવાજ(૨)ગરબડ,
ધાંધલ(૩)કજિયો, બોલાબોલી (૪)દખલ ૦વું
અ૦ ક્રિ૦ ખડભડ અવાજ થવો (૨) બોલા-
બોલી થવી –વાટ પુ૦ ખડભડ અવાજ (૨)
ગરબડ, ધાંધલ
ખડમા(–માં)કડી સ્ત્રી૦ [દે ખડ્ડુ=મોટું +
માકડી ? કે ખડ=ઘાસ+માકડી ?]એક જીવડું
ખડમોસાળ ન૦[દે ખડ્ડુ=મોટું + મોસાળ]
માનુ કે બાપનુ મોસાળ
ખડવટુ વિ૦ [ખડ + વાઢવુ] ઘાસ વાઢનાર
ખડવેવાઈ પુ૦ [દે ખડ્ડુ=મોટું + વેવાઈ]
વેવાઈનો બાપ –ણ સ્ત્રી૦ વેવાઈની મા
ખડવું સ૦ક્રિ૦ ['ખરડવુ' ઉપરથી ?]ચોપડવું,લેપ
કરવો(૨) ખરડવું, ડાઘ લગાડવો(૩) સંડોવવુ,
આળ મૂકવુ(૪)તકરાર કામમા સામેલ કરવુ
ખડવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં खडा, सं खडक्क=
સ્થાણુ, સ્થિર પરથી ?] અટકવુ,રોકાવુ, થંભી

જવુ (૨) હાથપગ ઇ૦ અવયવ ઠીતરી જવો (૩)આખડી પડવું,પડી જવુ [સર૦ મ ખડર્ણે] (૪)(૨ગ)ઊડી જવો,ઝાપ્ટુ પડવુ [ખડી પડવું, બેસવું = અટકી પડવુ , રોકાઈ જવુ ખડતું મૂકવું = રહેવા દેવું, અવગણવું]

ખડશિ(–શીં)ગી ન૦[ઢે खड्डु = મોટુ + शीग] એક મોટુ ઝાડ, જેની લાબી લાબી શિગોનુ શાક તથા અથાણુ થાય છે

ખડશિંખી સ્ત્રી૦[સ खड्गशिम्बी?]એક વનસ્પતિ

ખડસમેરવો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ખડસલ પું૦ મકાનનો પાયો [પાપડો

ખડસલિ(–ળિ)યો પુ૦ એક વનસ્પતિ, પિત-

ખડંગ અ૦ [રવ૦] ખડગ એવો અવાજ કરીને

ખડા સ્ત્રી૦[સર૦ હિ. खडाउँ म खडावा, का कडाव]પાવડી, ચાખડી (૨)[?] જોડાની એડી. ૦ઉતાર વિ૦ જોડા ઉતારતા વેત – તરત સ્વીકારાય એવી (હૂડી) ૦ઉપાડ વિ૦ ઊભા ખડાનો – ચપસીને બેસતો (જોડો)

ખડાઈ સ્ત્રી૦ વાછરડી [કા] (૨) [જુઓ ખટ = શઠ] શઠતા, કામચોરી

ખડાઉ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખડા]પાવડી, ચાખડી (૨) [જુઓ ખડ] સૂકું ઘાસ [ઉતાવળથી

ખડાખડ અ૦[રવ૦]એવો અવાજ થાય એમ(૨)

ખડાખાટ,–સ્ટુ ન૦[સ षट्+अष्ट]જ્યોતિષમા છ અષ્ટકવાળો યોગ(જે બે માણસો વચ્ચે આ યોગ આવે તેમને બને નહિ – અણબનાવ રહે એમ કહેવાય છે)

ખડાખાષ્ટુ (–ષ્ટકું,–સ્ટુ) ન૦જુઓ ખડાખાટ

ખડાયતા વિ૦બ્રાહ્મણ કે વાણિયાની એ નામની એક જાતનુ –તો વિ૦ પુ૦

ખડારી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ खडारी] ગાવાનીએક બાની – ધ્રુપદ પદ્ધતિ (તે ગાનાર પ્રસિદ્ધ ગાયક રાજા સન્મુખ સિંગના ગામ 'ખંડાર' પરથી)

ખડાવો પું૦ [જુઓ ખડાઉ] લાકડાનો જોડો

ખડાસન પુ૦ એક વનસ્પતિ – ઔષધિ

ખડિયાખડખડ વિ૦ [રવ૦] સખળડખળ, ખખળી ગયેલુ, જીર્ણ (૨) સ્ત્રી૦ ભાગીતૂટી હાલત (૩) જ જળ, માથાફોડ

ખડિયાટ પુ૦ તળાવમા ઊતરવાની, ઢાળ પડતી પણ ખસી ન પડાય એવા ચણતરવાળી, ઓકળીબધ રચના

ખડિયુ ન૦ [જુઓ ખરડિયુ] સુકવણુ (૨) સુકાવાથી તડો પડી ગઈ હોય તેવી જમીન (૩) ચોમાસામા કેટલાક દિવસ વરસાદ ન પડવાથી જે તાપ પડે છે તે (૪) ['ખડુ' ઉપરથી] બાજીમા છેવટની કૂકી ઘરમા બરાબર પહોચે એથી વધારે દાણા પડતા તેણે બહાર નીકળવુ પડે તે (૫) [જુઓ ખડિયો વાઘ] ચિત્તો, વાઘ (૬) જોટડુ, જુવાન ભેંસ

ખડિયો પુ૦ [ઢે खडिअ] લખવાની શાહી રાખવાનુ પાત્ર (૨) દીવો કરવાનો નાનો ડબો (૩) ઘણા પડવાળી ઝોળી, બકાની બે તરફ ઝૂલતો નખાય એવો કોથળો (૪) બખલતો,વાટવો [–ભરવો = બડિયામા શાહી ભરવી (૨) બડિયામા વાસતેલ ભરવુ ખડિયા ભરવા, ખડિયા પોટલાં બાંધવાં = ઉચાળા ભરવા, ઉઠાતરી કરવી]

ખડિયો ખાર પુ૦ ['ખડિયો' = 'ખડી' જેવો + ખાર] એક જાતનો ક્ષાર, ટંકણખાર

ખડિયો વાઘ પુ૦[સર૦મ खड्या वाघ (खड्या = નાનો)] ચિત્તો દીપડો

ખડી સ્ત્રી૦ [સં , પ્રા] ખડીમાટી (૨) રસ્તા પર નંખાય છે એવા પથ્થરના કાકરા – મરડિયા (૩) [જુઓ ખડિયુ] વગર વિયાયેલી ભેંશ

ખડી ફોજ સ્ત્રી૦ ['ખડુ' + ફોજ] કાયમી લશ્કર

ખડી બોલી સ્ત્રી૦ ['ખડુ' + બોલી] (દિલ્હી પાસેની—પશ્ચિમી) હિંદી–હિંદુસ્તાની ભાષા

ખડી માટી સ્ત્રી૦ ['ખડી' + માટી] એક જાતની ધોળી માટી, ખડી [સાકર

ખડી સાકર સ્ત્રી૦ ['ખડી' + સાકર] એક જાતની

ખડુ વિ૦ [हि खडा प्रा खड्डुक्क = પ્રગટવુ; ઊપજવુ પરથી ?]ઊભુ (૨) તત્પર (૩) ન૦[म खडा = નાનુ ઢેકું (સ खड)] પાણી ચૂસી લે એવુ ઈંટનુ ઢેકું, ઠીકરુ (૪) જુઓ ખડિયુ ૪ અર્થ [–કરવું = સામે રજૂ કરવુ, લાવીને સામે ઊભુ કરવુ (વસ્તુ, વાત કે માણસ), ઉપસ્થિત કરવુ –થવું = ખડુ કરાવુ, સામે આવીને ઊભુ રહેવુ, હાજર થવુ.]

ખડેખાંગ અ૦ ['ખડેં અઙ્ગે'૧] (કા) ટટાર
ખડેઘાટ વિ૦ ['ખડું'+ઘાટ] ભરીમા આકૃયા વગર યોયેલુ (કપડું) (૨) અ૦ ટટાર, મગરૂર રીતે (૩) સજ્જ; તત્પર
ખડે ચોક અ૦ [ખડું+ચોક]છડે ચોક; છચોક, જાહેર રીતે [આવતાવેંત તરત
ખડે જોડે અ૦ [ખડું+જોડો] ઊભે ઊભે,
ખડેલી સ્ત્રી૦ (કા) જોટડી ભેંસ; ખડી
ખડો પુ૦ [જુઓ ખડા] જોડાની ખડા-એડી (૨) કૂકડા કે કબૂતરને ગામવાનુ પિંજરુ
ખડ્ગ ન૦ [સં] જુઓ ખડગ
ખડુ વિ૦ [સં ખટ્ટુ=ખોડુ] અનુભવી (૨) હોંશિયાર, ચાલાક (૩) વયોવૃદ્ધ (૪) [જુઓ ખાડુ] અપંગ
ખણ સ્ત્રી૦ [ખણવુ] વલૂર, ચળ, ખંજવાળ (૨) [?] એક જાતની ગંજેળી (૩) પુ૦ [સં] રેંટલાનુ કે કબાટનુ ખાનુ
ખણ સ્ત્રી૦ + ક્ષણ, ખણ
ખણકો પુ૦ [રા૦] એક અવાજ, ણકો (૨) [જુઓ ખટકો] શૂળના જોંકે જેવી વેદના ણકો
ખણખણ અ૦ [રા૦] ખણખણ અવાજ થાય એમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. खणक्खण] ખણ ખણ અવાજ થવો -ણાટ પુ૦ ખણખણ અવાજ -ણિયાં ન૦બ૦વ૦ ખણખણે એવી નાની નાની ચૂંથરીઓ કે કાસીન્લેડ જેવા પતરા (રથ ઇત્યાદિના) (૨) કાસીન્લેડ, છમછમિયા -ણું વિ૦ ખૂબ શેકાયેલુ, ખરુ થયેલુ, ખૂબતપેલું
ખણખોજ(-ત, તર, -દ, -ળ) સ્ત્રી૦ [ખણવુ+ખોજવુ, ખોતરવુ, ખોદવુ, ખોળવુ] બારીક તપાસ-શોધ (૨) [લા] કોઇના દોષ શોધ્યા-કાઢ્યા કરવા તે, નિંદા કર્યા કરવી તે -દિયું વિ૦ ખણખોદ કરવાની ટેવવાળુ
ખણચલુ ન૦ ['ખણવુ' પરથી ?] પાવડો
ખણજ સ્ત્રી૦ ખંજવાળ, વલૂર, ચળ
ખણવુ સ૦ક્રિ૦ [સં खन्, પ્રા खण] ઉઝરડવુ, ખોતરવુ (૨) ખોદવુ (૩) વલૂરવુ, ખંજવાળવુ (૪) ચીમટી ભરવી (ચૂંટી ખણવી)
ખણસ સ્ત્રી૦ [રે खणुमा] શંકા, અંદેશો (૨) અંટસ, વેરઝેર (૩) ખંત, હોંશ (૪) ઝાડા-પેશાબની શંકા-હાજત (૫) આદત, ટેવ [-થવી=ઝાડાની હાજત થવી ખણસે ભરાવું=ચડસે ભરવુ, અંટસ ભરાવો] -સાવું અ૦ ક્રિ૦ વહેમાવું (૨) ઢાળે બળવુ (૩) હાજત થવી
ખણિક વિ૦ + क्षणिक
ખણુ ન૦ + क्षण. ૦ખણુ અ૦ ક્ષણે ક્ષણે
ખણેર પુ૦ એક વનસ્પતિ, ખગેર
ખત ન૦ [અ] લેખ, લખત, દસ્તાવેજ ૦પત્ર (-ત્તર) ન૦ ખત કે તેને લગતા કાગળિયા [-કરવું=દસ્તાવેજ કરવો, લેખિત કરાર કરવો -કાઢવું=દસ્તાવેજ રદ થવો (૨) બંધન કે ખરચમાંથી બચી જવુ (જેમ કે કન્યા ગુજરી જવાથી)]
ખતમ અ૦[અ खत्म] બલાસ, સમાપ્ત [-કરવું =પૂરુ કરવું (૨) મારી નાખવુ -થવું]
ખતરવટ અ૦ આગ્રહપૂર્વક, જીદપૂર્વક (૨) સ્ત્રી૦+ક્ષત્રીવટ [-થઈને લાગવું=બરાબર કેડે પડવું] ૦વેર ન૦ (સુ) હાડવેર
ખતરણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખતરી] ખતરીની સ્ત્રી
ખતરિયાંવટ સ્ત્રી૦ + જુઓ ક્ષત્રીવટ
ખતરી વિ૦ [સં क्षत्रिय] ક્ષત્રિયની એક જાતનુ (૨) કાપડ વણવાનો ધંધો કરતી એક જ્ઞાતનુ (૩) પુ૦ એ જ્ઞાતનો માણસ
ખતરું ન૦ [જુઓ ખતરો] અડચણ, આફત (૨) [જુઓ ખૂંધરુ] ખોડ, છિદ્ર [ખતરાં ખોળવાં=છિદ્ર ખોળવા-જોવા]
ખતરો પુ૦ [અ] ભય, જોખમ (૨) અંદેશો, સંદેહ [-મટાડવો=શંકા દૂર કરવી (૨) હાજતની શંકા પૂરી કરવી, ઝાડે કરવા જવુ -પાડવો=વાંધો પાડવો]
ખતવણી સ્ત્રી૦ ખતવવુ તે
ખતવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખાતુ] (રોજમેળમાની રકમની) ખાતાવાર નોંધ કરવી
ખતા(-ત્તા)સ્ત્રી૦[અ] નુકસાન, ઠોકર (૨) ચૂક (૩) ભૂલ [-ખાવી=ઠોકર વાગવી, નુકસાન થવુ.]
ખતાબ સ્ત્રી૦[અ खता + ऐब (અ)] ભૂલ, ખામી (૨) આરોપ, દોષ દેવો તે (૩) શાપ, બદદુવા
ખતિયો પુ૦ એક પક્ષી

ખતીબ પુ० [અ] ઉપદેશક, વ્યાખ્યાતા
ખત્તા સ્ત્રી० જુઓ ખતા
ખત્તો પુ० કામળો ધાબળો [કા] (૨) [જુઓ ખત્તા] ઠોકર (૩) ધપ્પો. [ખત્તા ખાવા = ધપ્પા કે ઠોકર વાગવી (૨) ભૂલ કરી નુકસાન વેહવું]
ખત્રી વિ० (૨) પુ० જુઓ ખતરી –ત્રાણી સ્ત્રી० તેની સ્ત્રી. ખતરણ
ખદખદ અ० (રવ०) ખદખદ એવો આવજ થાય તેમ ०વું અ० ક્રિ० ખદખદ થવુ (૨) ખદખદ અવાજ સાથે ઊકળવુ
ખદ(–દે)ડવું સ० ક્રિ० ખૂબ દોડાવવુ, તગેડવુ (૨) ફેરા ખવડાવવા, અથડાવવુ (૩) ખૂબ મહેનત આપવી
ખદડામણ સ્ત્રી० ખદડવુ કે ખદડાવુ તે
ખદડુક ખદડુક અ० [રવ०] એવો અવાજ કરીને (ખૂબ દોડવાનો અવાજ, પ્રાય ઘોડાનો)
ખદડું વિ० [હિં खदरा = ક્ષુદ્ર, હલકું, નકામું ? दे खद्ध = મોટું, ખૂબ પરથી ?] ઘટ પોતનું લહુ (કપડુ) [રાહવો (કા.)
ખદડો પુ० [હિં खदरा (સ ક્ષુદ્ર) ?] હીજડો;
ખદબદ અ० (રવ०) ખદબદ કરતુ સેંકડો હોય – ક્રીડાઓથી તળેઉપર થતું હોય એમ ०વું અ०ક્રિ० ખદબદ થવુ [પૈસા ખદબદવા = ખૂબ પૈસા હોવા ને તેનો સળવળાટ મનમા લાગવો]
ખદબદિયાં ન० બ०વ० (સુખી સ્થિતિ, મોજ મજા એ અર્થમા વપરાય છે)
ખદવું અ० ક્રિ० ચાલવુ : આગળ વધવુ (૨) આમતેમ નકામા દોડવું [કાંથો
ખદિર પું०[સ] ખેરનુ ઝાડ ०સાર પુ० ખેરસાર,
ખદિરિ(–રી)કા સ્ત્રી० ઈસામણીનો વેલો (૨) લાખ [પહેલી પત્ની
ખદીજા સ્ત્રી० [અ] (સં.) મહંમદ પેગમ્બરની
ખદુક(–શ) ખદુક(–શ) અ० (રવ०) ખદબુક ખદબુક; ટૂક ટગલે ઘોડુ ગવેડુ ચાલે તેમ
ખદેડવું સ०ક્રિ०[સરખાવો હિં. खदेरना] જુઓ ખદડવુ
ખદ્દડ વિ० જુઓ ખદડું
ખદ્યોત પું० [સ] આકાશમા તેજ કરે તે– આગિયો, તારો, સૂરજ વગેરે

ખધરાવું અ०ક્રિ० [ખાવું, ખાધુ ઉપરથી ?] સપાટી પરથી ખવાવુ – ખરબચડુ થવુ
ખધ્યા સ્ત્રી० [દે खद्ध = ભૂખ્યુ] + ક્ષુધા, ભૂખ (૨)(ચ)વારંવાર ખાવાની વૃત્તિ [–ઊપડવી = ખા ખા કરવાનુ મન થવુ કે ખા ખા કરવુ.]
ખનક પુ०[સ] ઘર ફોડનારો(૨)ખાણ ખોદનારો
ખનખન સ્ત્રી० છ દ, વ્યસન(૨)ખંત(૩)તપાસ; ખણખોદ (૪) શ કા, હાજત (ઝાડાપેશાબની); ખણસ
ખનન ન० [સ] ખોદવુ તે
ખનિ(–ની) સ્ત્રી० [સ] ખાણ. ०જ વિ० ખાણમાથી નીકળેલુ, જમીનમાથી ખોદી કાઢેલું (૨) ન० તેવી ધાતુ (સોનુ, લોઢુ વગેરે)
ખનિત્ર ન० [સ] ખોદવાનું ઓજાર; કોદાળી
ખની સ્ત્રી०, ०જ વિ०(૨)ન०[સ.]જુઓ 'ખનિ મા
ખન્નું ન० અથાણુ (ભીલોમા)
ખપ પું० ['ખપવુ' ઉપરથી] વાવર, વપરાશ(૨) ઉપયોગ અગત્ય, જરૂર (૩) તગી, ખોટ (૪) માલનો ઉપાડ, ખપત [–આવવું = ઉપયોગી થવુ (૨) રણમેદાનમા મરાવુ –જગ્યો = ઉપયોગ શરૂ થયો માગણી વધવી ખપમાં આવવું = ઉપયોગી થવુ. ખપ પડવો = જરૂર પડવી, ઉપયોગ જણાવો ખપ લાગવું = ઉપયોગી થવુ, કામમા આવવુ] ०નોગું વિ० ઉપયોગ પૂરતું, જોઈતુ ०ત સ્ત્રી० વેચાણ, ઉપાડ ०વું વિ० વપરાય એવું ઉપયોગી (૨) વેચાય એવુ (૩)વ્યવહારમા ચાલે એવુ, લેવાય ખવાય એવું ०નું વિ० ઉપયોગી
ખપરડી સ્ત્રી० [પ્રા खप्पर = ફુટકો ?] નાનો ખપરડો(૨)ખપેડી. –ડો પુ० વાસની ચીપોની સાદડી – ટટ્ટી [નળિયાથી છાયેલુ
ખપરેલ(–લુ) વિ०[સરખાવો હિં खण्डा = નળિયુ]
ખપવું અ०ક્રિ० [સ ક્ષપ્] વેચાવુ, ઉપાડ હોવો (૨)વપરાવુ, ખરચાવુ, ખતમ થવું (૩)ખેંચવુ, ગણાવુ (૪) વહેવારમા ખપતું હોવુ (૫)જોઈવુ, કામ લાગવું [ખપી જવું = વેચાઈ જવુ (૨) યુદ્ધમા કામ આવવુ, મરી જવુ –ખલાસ થઈ જવુ (કોઈ કામ કે પ્રયત્નમા)] [શસ્ત્ર
ખપ(–પૂ)ચો પુ०[ખાપવું ઉપરથી ?]એક જાતનુ

અપાટ સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર ક્રપાટ ઉપરથી ?] કામઠું, વાસની-લાકડાની ચીપ -ટિયું ન૦ અપાટ, વાસની ચીપ(૨)વાસનુ-લાકડાનુ કાડિયુ (૩) એક વનસ્પતિ

અપાર(-વ)વું અ૦ક્રિ૦ 'અપવુ'નુ પ્રેરક

અપુમાવું,-વવું 'અપૂમવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

અપુષ્પ ન૦ [સ.] જુઓ 'અ'મા

અપૂકલી સ્ત્રી૦ (કા) ઝૂપડી -લું વિ૦ નાજુક, સુકલકડી (૨) ન૦ ઝૂપડુ

અપૂરો પુ૦ જુઓ અપવો

અપૂ(-પૂ)સવું અ૦ક્રિ૦ [દે સ્નપુસ્સા = જૂતુ પરથી ?]મ તથી પાછળ લાગવુ -મડવુ એકધ્યાન થવુ (૨) સ૦ ક્રિ૦ મારવુ ઝૂડવુ (ના) [ખાઈ અપૂ(-પૂ)સીને લાગવું = કોઈ કામ પાછળ મ તથી લાગવુ.]

અપેડી સ્ત્રી૦ ઊગતા છોડ ખાઈ જનારું એક જીવડુ (૨) છોડુ; પોપડો (૩) ગૂગુ

અપેડો પું૦ અપરડો વાસની ટટ્ટી (૨)પાલખમા વપરાતો વાસનો ત્રાંસ

અપોટી(-ડી) સ્ત્રી૦ [દે સ્નપ્પુર = રક્ષ ? સર૦ મ સ્નરપુ(-પો)ડી]એક જાતની રેતી(૨)ભિગડું, પોપડી(૩)કપોટી -ડું ન૦ પાતળું છોડું ભિગડું

અપ્પર ન૦[સ્ત્ર સ્નર્પર, પ્રા સ્નપ્પર]જેમા આવેલુ બધુ નાશ પામે એવુ પાત્ર (દેવીનુ) (૨) ઝોળ નાળિયેળીનુ કે બીજું કોઈ પણ ભિક્ષાપાત્ર [-ભરવું=(માતાને) ભોગ ધરાવવો ગઠ કરવી. અપ્પરમાં આવવું = ભોગ થઈ પડવુ,-નો ભોગ બનવું અપ્પરમાં લેવું = ભોગ લેવો]

અફગી સ્ત્રી૦ [ફા]અકળાપણું, નાખુશી, ઇતરાજી; રોષ (-ચહોરવી; -ચેઠવી)

અફા વિ૦ [અ.] નાખુશ, ક્રોધાયમાન

અબકાવવું સ૦ક્રિ૦ ચોરવુ,ઉચાપત કરવું(કા.)

અબખબ અ૦ [રવ૦] અદ્રુકઅદ્રુક ૦વું અ૦ ક્રિ૦ અબખબ અવાજ થાય એમ દોડવુ

અબ(-બ્બ)ડ વિ૦ જાડુ, ઘટ્ટ (ઉદા૦ દૂધ)

અબડ(-ર)દાર વિ૦જુઓ અબરદાર.-રી સ્ત્રી૦

અબડું ન૦ [જુઓ અડબુ, સર૦ મ સ્નરવડ] જાડું પડ કે થર-અપોટું (ચ.)

અબર પુ૦બ૦વ૦,સ્ત્રી૦ [અ]સમાચાર, બાતમી (૨) સંદેશો, કહેણ (૩) જાણ જ્ઞાન, ભાન (૪) નજર, સંભાળ [-આપવી = જાણ કરવી. -કરવી = જાણ કરવી (૨) અબર કાઢવી -કાઢવી = અબર મેળવવી -પડવી = જાણવુ, માહિતી મળવી (૨) વીતવુ અનુભવમા આવવું -રાખવી = સંભાળ રાખવી -લેવી= માહિતી મેળવવી (૨) વેર કાઢવુ, વિતાડવુ -લઈ નાખવી = બગબર બતાવી આપવુ, વિતાડવુ]૦અંતર પુ૦બ૦વ૦,સ્ત્રી૦ માહિતી, સમાચાર (૨) તબિયતના સમાચાર ૦દાર વિ૦ હોંશિયાર, કાબેલ (૨) સાવધ (૩) અ૦ 'સાવધ રહો, યાદ રાખો' એવા અર્થના ઉદ્ગાર ૦દારી સ્ત્રી૦ ૦પત્ર પુ૦, અબરંતર કે જાગળપત્ર (૨) અબર દેતો પત્ર ૦પત્રી પુ૦ (છાપામા) અબર મોકલનાર

અબાખબ અ૦ [રવ૦] ગોવાટ-ઘાટાવાટ થાય એમ (૨) સ્ત્રી૦ ગોઘાટ, ધાંધલ (૩) વાટાવાટ, તકરાર બોલાબોલી

અબુકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'અબૂકવુ'નુ પ્રેરક

અબુમાવુ અ૦ક્રિ૦,-વવુ સ૦ક્રિ૦ 'અબૂમવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

અબૂકવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦ ?] દીહા વિના ફૂદી પડવું

અબૂડિયુ ન૦ અબૂકવુ તે

અબૂતર ન૦ કબૂતર ૦ખાનું ન૦ કબૂતરખાનુ -રી સ્ત્રી૦ કબૂતરી

અબૂમવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ અપૂમવુ

અબેડવું સ૦ક્રિ૦ (કા) ગમે તેમ બૂદવુ

અબ્બડ વિ૦ જુઓ અબડ

અ(૦ળ)ભળવુ અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] અળભળ અવાજ થવો (૨) હાલી ઊઠવુ, તળેઉપર થવુ (૩)[લા] મનમા અજંપો થવો, ગભરાવુ

અ(૦ળ)ભળાટ પુ૦ જુઓ અળભળાટ

અબો પુ૦ [દે સ્નવય ?] ધડ ને હાથ જ્યા જોડાય છે તે અવયવ [-ચડાવવો = ના કહેવી; આનાકાની કરવી -ઠોકવો, -થાબડવો = શાબાશી આપવી -દેવો = ઊંચકવામા મદદ કરવી]

અભ સ્ત્રી૦ [ફા.] બાહુ (દુખતી વખતે જે ભાગ

થામડવામા આવે છે તે) (૨) તે ભાગનો સ્નાયુ, 'બાઇસેપ્સ' [–ડોકવી = કુસ્તી પહેલા હાથના સ્નાયુ થાબડવા]

ખમખમ અ० [રવ०] ०વું અ०ક્રિ० ખમખમ અવાજ થવો (૨) ['ખમવુ'નુ દ્વિત્વ] ખમી લેવુ, સહી કે વેઠીને ચૂપ રહેવું –માટ પુ० ખમખમવાનો અવાજ (૩) ખેતરાનો ટુકડો

ખમચ(–ચા)વું અ०ક્રિ० ખંચાવું, અટકવુ

ખમણ ન० છીણીને કરેલો છૂંદો (૨) ખમણ ઢોકળા ०કાકડી સ્ત્રી० ખમણી શકાય એવી કાકડી (૨) [સ૰ મ] નાળિયેરનુ ખમણ (દાળિયા અને મરીમીઠુ નાખી કરે છે તે) ०ઢોકળાં ન०બ०વ० એક ખાવાની વાની. ખમણવાળા ઢોકળા ०વું સ०ક્રિ० છીણવુ

ખમણા સ્ત્રી० +ક્ષમા

ખમણી સ્ત્રી० ખમણવાનુ ઓજાર, છીણી

ખમતખામણું ન०[પ્રા ખમ = ક્ષમવુ + ખામણા = માફી માગવી તે] જાણે અજાણે થયેલા દોષની ક્ષમા માગવી તે (જૈન) [કરનારુ

ખમતલ વિ० ['ખમવુ' ઉપરથી] ખમનારું, સહન

ખમતીધર વિ० ['ખમવુ' + 'ધરવુ ઉપરથી] ખમતુ (૨) સધ્ધર, પૈસાદાર

ખમતું વિ० ['ખમવુ' ઉપરથી] ખમી શકે એવુ (૨) ગજા પ્રમાણેનુ (૩) સધ્ધર, પૈસાદાર

ખમધ્ય ન० [સ] આકાશનુ –માથા ઉપ-નુ મધ્યબિંદુ

ખમલી સ્ત્રી० ન્યાયામમા બેઠકનો એક પ્રકાર

ખમવુ સ०ક્રિ० [સ ક્ષમ્, પ્રા ખમ] સહન કરવુ, સાખવુ (૨) ક્ષમા કરવી (જૈન) (૩) [કા] ખમણવુ (૪) અ०ક્રિ० થોભવુ [**ખમી જવું** = થોભી જવુ] ०**ખમાવવું** સ० ક્રિ० [પ્રા ખમાવિય, સ ક્ષમિત] પરસ્પર દોષો માફ કરવા કરાવવા (જૈન)

ખમા સ્ત્રી० [સ ક્ષમા, પ્રા.] ક્ષમા (૨) સબૂરી (૩) અ० જુઓ ખમ્મા [રાગ

ખમાચ(–ચી,–જ) પુ०[મ. ખમાજ,–સ] એક

ખમાર પુ० [અ ખમ્માર] દારૂ ગાળનારો

ખમાર પુ० જુઓ ખભાર (ઉ ગુ)

ખમાવવુ સ०ક્રિ० ['ખમવુ' ઉપરથી] ખમે એમ કરવુ (૨)[પ્રા ખમાવણા] [જૈન]ક્ષમા માગવી

ખમાસણું ન०['ખમાવવુ' પરથી] ક્ષમા માગવી તે (૨) [જૈન] જૈન સાધુને વદન કરવાની ક્રિયા (૩) તે વખતે બોલાતા સૂત્રનુ નામ

ખમીર ન० [અ.] ખટાશ કે આથો ચઢાવનારુ તત્ત્વ (૨) ખટાશવાળુ ઉભરણ (૩) જોશ, તાકાત –રી વિ० ખમીરવાળુ

ખમીરો પુ०[અ]એક જાતની સુગંધીદાર તમાકુ

ખમીસ [અ કમીસ] એક જાતનુ પહેરણ

ખમ્મા અ० 'ક્ષેમકુશળ રહો – દુ:ખ ન થાઓ' એવુ બતાવતો ઉદ્ગાર

ખયાલ પુ० [અ] ખ્યાલ

ખર પુ० [સ] ગધેડો (૨)[સ] રાવણનો ભાઈ (૩) વિ० કોઢ, મૂર્ખ (૪) [રવ०] ખોખરુ (૫) [સ खर] તીક્ષ્ણ (૬) કઠોર

ખરક(–ખ)લો પુ० [જુઓ ખડકલો] ઢગલો

ખરખડિયું ન० જુઓ ખડખડિયુ

ખરખબર પુ०બ०વ०, સ્ત્રી० સમાચાર

ખરખર સ્ત્રી० જુઓ ખરખરી(૨)અ० ['ખરવુ' ઉપરથી] એક પછી એક ખરતુ હોય એમ (આસુ), સપાટાબંધ વ

ખરખરવું અ० ક્રિ० જુઓ ખખરવુ

ખરખરાટ સ્ત્રી० પરચૂરણ ખર્ચ (૨) ઘટ: ઘાટ, નુકસાન [ખખરો

ખરખરી સ્ત્રી० જુઓ ખખરી –રો પુ० જુઓ

ખરખલો પુ० [જુઓ ખડકલો] ખરકલો

ખરખોડી સ્ત્રી० એક વનસ્પતિ

ખરગધ ન० જંગલી ઘોડો

ખરગોશ(–સ) ન० [ફા] સસલુ

ખરચ ન०, પુ०[જુઓ ખર્ચ] વાપર(૨) કિંમત; લાગત(૩)મોટી રકમ વાપરવાનો સારો નરસો અવસર [–કરવું(–વો) = વાપરવુ(૨)નાતવરો કરવો –કાઢવું = ખરચ જોગુ મેળવવુ (૨) નાતવરા જેવા ખર્ચને પહોચી વળવુ –ખાતે નાખવું = ખરચના હિસાબમા ગણી લેવુ –પાડવું = ખરચ ખાતે નાખવુ] ०ખૂટણ ન० પરચૂરણ –ફાલતુ ખર્ચ (૨) અવસર વખતે કરવાનુ ખર્ચ, વરો ०પાણી ન० ખરચીપાણી [–કરવાં = પ્રસંગ ઊજવવો,

જમણવાર કરવો (૨) છૂટથી ધન વાપરવું. –ખૂટવાં = પૈસાની તાણ પડવી. નિર્વાહના સાસા પડવા] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ખર્ચ કરવું, વાપરવું –ચાઉ(–ળ,–ળુ) વિ૦ ખર્ચ કરે એવું, હાથનું છૂટું (૨) મોકળું. –ચી સ્ત્રી૦ ખરચવાને માટે જોઈતી રકમ (૨) ગુજરાનનું સાધન –ચી ચૂનો પું૦ મરામત જેવા સાધારણ કામમાં લેવા જેવો–સામાન્ય પ્રચૂરણ ચૂનો –ચીપાણી ન૦ ખરચી, ગુજરાનનું સાધન, પરચૂરણ ખરચ

ખરચુ ન૦ [ફા ખર્ચ] ઝાડે જવું તે; મળત્યાગ [–જવું = ઝાડ જવું] ૦પાણી ન૦ ખરચુ

ખરચો પુ૦ જુઓ ખર્ચ (૨) [જુઓ કરચો] આપો (વાળનો કે છોડનો) (૩) પતરાળા સીવવાની રાહાની સળી

ખરજ પુ૦[સ પડ્જ] ષડ્જ–સા સ્વર (સંગીત)

ખરજ સ્ત્રી૦ [સં ખર્જુ] ચામડીનો એક રોગ (૨) ખરજવાળ [એક રોગ

ખરજવું ન૦ [સ ખર્જુ ઉપરથી] ચામડીનો

ખરડ સ્ત્રી૦ [ખરડવું ઉપરથી] ભડા રંગડાનો લેપ

ખરડકું ન૦ [સં. ક્ષર્ ઉપરથી] (ફા) વહેળિયું

ખરડવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા ખરડ] ખરડ–લેપ કરવો (૨) ખરાબ–મેલું કરવું, બગાડવું (૩) [લા] સડોવવું, લબદાવવું

ખરડિયું ન૦ [દે ખરડિઅ=રૂખું, સૂકું] સુકવણું, દુકાળ જેવું વર્ષ

ખરડો પુ૦[ખરડવું ઉપરથી] ઘૂંટવાના અક્ષરોનો કાગળ (૨) કાચું લખાણ, મુસદ્દો (૩) યાદી (૪) ખરડ, લેપ

ખરણેર ન૦ [સ. ક્ષીરિણી] એક વનસ્પતિ, ખણેર

ખરતરગચ્છ પું૦[સ] જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ

ખરપડી સ્ત્રી૦[જુઓ ખૂરપી] ખરપડાનું ઓજાર. –ડો પુ૦ મોટી ખરપડી (૨) મોટો તવેથો (૩) એન્જિનની આગળનું પાટા પર થોડું ઊંચું રહેતું ખરપી જેવું તે (૪) ચામડા ઉઝરડવાનું ઓજાર (૫) કમઅક્કલ ગામડિયો, ગમાર માણસ

ખરપતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ખરપડુ સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખડપવું [ખવી

ખરપાવું અ૦ ક્રિ૦ [‘ખરપવું’ ઉપરથી ?] ખોટ ખરપી સ્ત્રી૦ જુઓ ખૂરપી –પિયો પુ૦ મોટી ખરપડી –પો પું૦ જુઓ ખરપડો

ખરબચડુ વિ૦ જુઓ ખડબચડુ –ડાઈ સ્ત્રી૦

ખરમચી સ્ત્રી૦, –ચ્યો પુ૦ આર્ત, ટેવ (કા)

ખરયાન ન૦ [મ] ગવેડો જોડેલું વાહન

ખરર, ૦ખટ અ૦ (રવ૦) ઝપાટાબંધ ચાલે તેમ (જેમ કે તારો) [વાટવું]

ખરલ પુ૦[હિં] જુઓ ખલ [–કરવું = ખલમાં

ખરવ વિ૦ જુઓ ખર્વ [એક રોગ

ખરવટ પુ૦ [ખરી ઉપરથી] પશુઓની ખરીનો

ખરવડ સ્ત્રી૦[દે खरडिअ પરથી ?]ઝાડની છાલ ઉપરનો સુકાયેલો ભાગ (૨) [મ] (ભાત દૂધ ઇ૦માં) નીચે દાઝીને વળતું ખમડું, ખરેટો

ખરવા પુ૦ [ખરી + વા] પશુઓનાં ખરીમાં કીડા પડીને થતો એક રોગ

ખર(–ર,–ળા)વાડ સ્ત્રી૦ [ખળ + વાડ] ગામનું પાદર, જ્યાં ખળા કરાય છે

ખરવાણ વિ૦ [ખર + વાન ?] દુઃખ અમી શકે એવું, અહતલ

ખરવાસ પુ૦ [ખરી ઉપરથી] જુઓ ખરવટ રોગ

ખરવું અ૦ક્રિ૦ [સ ક્ષર્, પ્રા સર] ઉપરથી નીચે પડવું (૨) સુકાઈને પડી જવું, ગળવું (૩) [લા] હાગીને દૂર થવું –જતા રહેવું [ખરતું કરવું, મૂકવું = પડતું મૂકવું, વહેતું મૂકવું ખરતા તારા દેખાડવા=(દિવસે)ઠાર કરવું, મણતોલ કરવું] [તકલાદી

ખરખટ વિ૦ ખરબચડું, ખરછટ (૨)[ફા]ખરડ,

ખરસાણ ન૦ એક વનસ્પતિ

ખરસલી સ્ત્રી૦ પશુઓને આવતું ઝીણું સૂકું ઘાસ, ખસલી [તણખલું

ખરસલુ ન૦ ખસલું, વાસ કે તેનું પાન યા

ખરસવું ન૦ જુઓ ખરજવું (૨)એક જાતનું કઠ

ખરસાણી, ખરસાંડી સ્ત્રી૦ [સ खरसोनि] એક વનસ્પતિ (પાન વગરની ને તેમાથી દૂધ નીકળે છે)

ખરસૂરુ (–ડુ) વિ૦ [‘ખારુ’ ઉપરથી]જરા ખારુ

ખરાઈ સ્ત્રી૦ [સ૦ હિં, મ] માઠગી વખતે ઢીલા ન થઈ જતા સહનશીલતા રાખવી તે

ખરાખર અ૦ [‘ખરુ’ ઉપરથી]નક્કી,ખરેખર

–રી સ્ત્રી૦ ખરાપણું, સચ્ચાઈ (૨) સાબિતી (૩) [લા] સંકટવેળા, બારીક વખત

ખરાલત સ્ત્રી૦[અ ખસરાજાત]મજૂરી કે બગાડને કારણે માલ પાછળ થતું ખર્ચ

ખરાડ સ્ત્રી૦ ['ખરવું' ઉપરથી ?સર૦ ન खराट, –ટા] ગરેલા સૂકા પાનડા ડાખળા વગેરે (૨) ખોટ, ઘસારો, ઘટ (કા.)

ખરાદ સ્ત્રી૦ [ફા. खर्राद] લાકડું. હાથીદાંત વગેરેનો ઘાટ ઉતારવાનું યંત્ર, સંધાડો ૦વું સ૦ક્રિ૦ ખરાદીકામ કરવું –દી પુ૦ ખરાદથી ઘાટ ઉતારનારો કારીગર

ખરાબ વિ૦ [અ] (કોઈ બાબતમાં) સારું નહિ તેવું, નઠારું (૨) અનીતિમાન ભ્રષ્ટ [–કરવું= બગાડવું (૨) કુમાર્ગે ખરચવા (પૈસા) (૩) પાયમાલ કરવું; કોઠેનું ભૂંડું કરવું –થવું = બગડવું (૨) પાયમાલ થવું]૦ખસ્ત(–સ્તા) વિ૦ અત્યંત ખરાબ, પાયમાલ થયેલું –શી સ્ત્રી૦ બગાડ, નુકસાન (૨) નાશ, પાયમાલી –ખીનો ખાટલો પુ૦ દુ ખ,પાયમાલી

ખરાબો પુ૦ [ફા] પાણીથી ઢંકાયેલો ખડક (૨) ખરાબ –ખેડવા લાયક ન હોય તેવી જમીન [ખરાબાની જમીન = ખેડવા લાયક નહી તેવી જમીન, ખરાબે પડવું = બરબાદ થવું (૨) વહાણ ભાંગી જવું]

ખરાબોલું વિ૦ જુઓ 'ખરું' મા

ખરાવાડ વિ૦ જુઓ ખરવાડ

ખરાવાદી વિ૦ જુઓ 'ખરું'મા

ખરી સ્ત્રી૦ [સ ખુર] ફાટલાંવાળા ચોપગા પ્રાણીઓને પગના આગળાને ઠેકાણે જે આખા કે ફાટવાળા નખ હોય છે તે

ખરીખો સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

ખરીતો પુ૦[અ]સરકારી કાગળિયાનો લખોટો–થેલો (૨) ખલીતો

ખરીદ સ્ત્રી૦ [ફા] ખરીદી, ખરીદવું તે ૦દાર વિ૦ ખરીદનાર ૦વું સ૦ક્રિ૦ [ફા खरीदन] વેચાતું લેવું –દાવવું સ૦ક્રિ૦, –દાવું અ૦ક્રિ૦ અનુક્રમે 'ખરીદવું'ના પ્રેરક ને કર્મણિ –દિયો પુ૦ ખરીદ કરનારો –દી સ્ત્રી૦ ખરીદવું તે

ખરીપટ્ટી સ્ત્રી૦ ગામને દેવામાંથી મુક્ત કરવા માટેનું ઉઘરાણું

ખરીફ સ્ત્રી૦ [અ] ચોમાસુ પાક

ખરું વિ૦ [સર૦ મ, હિં खरा સ खर?] સાચું, 'ખોટું'થી ઊલટું, યથાર્થ, જેવું હોય તેવું (જેમ કે, હિસાબ, વાત, ઇ૦) (૨) શુદ્ધ, નકલી કે બનાવટી નહિ એવું, જેવું હોવું જોઈએ તેવું, અસલ (જેમ કે, ખરો રૂપિયો, સોનું, લોઢું, ખરો ક્ષત્રિય ઇ૦) (૩) સાચાબોલું, ઈમાનદાર (માણસ) (૪) શેકીને કડક કરેલું કે થયેલું (ખરી રોટલી, શાક ઇ૦) (૫) પાકું, ખરોખર, ઊણપ વગરનું (જેમ કે ખરી મજૂરીનું કામ છે, ખરા બપોર, ખરા પરસેવાનું ઇ૦) (૬) આશ્ચર્યના ઉદ્‌ગારનો ('ભલું' 'બરોબર' જેવો) ભાવ બતાવે છે–(જેમ કે, તમે તો ખરી વાત કાઢી! આ તો ખરું કામ આવ્યું! ખરા છો તમે તો! (વ્યંગ) તમે તો ખરું કર્યું!) (૭) અ૦ [સ खलु?] 'અહા, વા–સાચું, વારુ, અલબત્ત,' જેવા અર્થનો ઉદ્‌ગાર સૂચવે છે (જેમ કે, ખરું, ખરું! પણ જો તો ખરો, વગર ગયે શી ખબર પડે? જો ખરું ને! ઇ૦) [ખરા કરવા = મઢવાડમાંથી બેઠા થવું ખરા પરસેવાનું = સાચી મહેનતનું હકથી મેળવેલું ખરા બપોર = બરોબર મધ્યાહ્નનો સમય ખરું કરવું = પાકું કરવું (૨) ખાતરી કરવી, પુરવાર કરવું –ખોટું કરાવવું = સાચું શું ને ખોટું શું તે મોઢામોઢ નક્કી કરાવવું –પડવું = સાચું હોવું કે તેવું પુરવાર થવું ખરો આંકડો = છેવટનો નક્કી કરેલો આંકડો] –રાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ તેના ક્રમમાં –રાપણું ન૦ ખરું હોવું તે –રાખોલું, –રાવાદી વિ૦ સાચાબોલું ૦લોઢું ન૦ પોલાદ –રે અ૦ સાચે, ખરેખાત (૨) નક્કી –રે(–રૈ)ખર, –રેખાત અ૦ સાચે (૨) ખચીત –રેખરું વિ૦ સાચેસાચું

ખરેડવું સ૦ક્રિ૦ વેચવું (કા) [જમીન

ખરે(–રૈ)ડી સ્ત્રી૦ કાદવ સુકાઈ ફાટી ગયેલી

ખરે(–રૈ)ડું ન૦ ગેડું તરત વિયાયેલી ગાયભેંસનું દૂધ (૨)[દેવને] વાકું – કૂંડું પડવું તે [–પડવું]

ખરેટો પું૰ ઓઘરાળો; રેલાનો ડાઘ (૨) (સર ન ખરોડા] દાઝી ગયેલા અન્નનો પોપડો
ખરેડી સ્ત્રી૰ [જુઓ ગરેડી] ગરગડી
ખરેરી સ્ત્રી૰ [૨વ૰] અખગી (૨) ગળામા ખર-ખર થવુ તે
ખરેરો (રે') પુ૰ [હિ ખરહરા, ખરેરા] ઘોડા, બળદ વગેરેની માલિસ કરવાનુ ઓજાર [-ક૨વો = ખરેરાથી માલિસ કરવી]
ખરેંટી (૦) સ્ત્રી૰, -ડું ન૰ જુઓ ખરેટી,-ડુ
ખરેા પુ૰ ને૰ડાની એડી
ખરેાખર અ૰ જુઓ ખરેખર [જૂની લિપિ
ખરેાષ્ટી સ્ત્રી૰ [સ.? હિ ખરોષ્ટ્રી, -ષ્ઠી] એક
અર્ચ [અ], ૦ખૂટણુ, ૦વું, -ર્ચાઉ(-ળ, -ણુ) જુઓ 'ખરચ'મા
ખર્ચ પું૰ [સ] હજાર કરોડ (૨) વિ૰ બેાડીલુ, અપ ગ અધૂરુ (૩) વામન, ઠીંગણુ
ખર્વટ ન૰ [સ] પર્વતની તળેટીનુ ગામ (૨) આસપાસના નાના ગામેા વચ્ચે આવેલુ મેાટુ-બજારનુ ગામ
ખલ પુ૰ [સ] ઔષધ વગેરે કચ૨વાનેા ને ખૂટવાનેા આડાવાળેા વડેલેા પથરેા ૦બત્તેા પુ૰ ખલનેા બત્તો, ઉપરવટણેા (૨) ખલ અને બત્તો
ખલ(-ળ) વિ૰ [સં] શઠ, ધૂર્ત
ખલક સ્ત્રી૰ [અ. ખલ્ક] જગત, દુનિયા (૨) માણસજાત, સંસાર
ખલકેા પુ૰ [અ ખિર્ક] ફકીરનેા લેબાસ, ગથા
ખલખણુ પું૰ ગળાનેા એક રેાગ
ખલતેા પુ૰ [ફા ખલીતહ] ખાનાખાનાવાળી થેલી, મેાટેા વાટવેા
ખલબત સ્ત્રી૰ [અ ખલ્વત = એકાંત] ખિલવત, છૂપી મસલત; ખાનગી બેઠક
ખલબત્તેા પુ૰ જુઓ 'ખલ'મા
ખલ(-લે)લ સ્ત્રી૰,ન૰ [અ.]હરકત,અડચણ(૨) નુકસાન [-નાંખવું, પહેાંચાડવું, પાડવું= હરકત કે નુકસાન થાય એમ કરવુ -પડવું, પહેાંચવું = હરકત કે નુકસાન થવુ]
ખલવાં ન૰ બ૰ વ૰ ભજિયા
ખલવું સ૰ ક્રિ૰ [સર૰ મ ખલણેં, 'ખલ' પરથી] ખળવુ, અગ્લ કરવુ, બલમા ઘાલીને ખૂટવુ-બારીક કરવુ (૨) ન૰ [?] ગાડાના પાજરા ટેકવવા માટે વલાતેા લાકડાનેા ઠાંયેા, આડુ (૩) ક્રિકેટમાં રેાપાતેા દાંડિયેા, સ્ટંપ'
ખલા પુ૰ [અ] જ્યા કેાઈ ન હેાય એવુ સ્થળ
ખલા(-ળા)વું અ૰ ક્રિ૰[સ સ્ખલ્, પ્રા ખલ] અટકી રહેવુ (૨) 'બલવુ'નુ કર્મણિ
ખલાસ વિ૰ [અ] સમાપ્ત, પૂરુ
ખલાસ(-સી) પુ૰ [અ , સ૨૰ કે ખુલ્લાસ્ય] ખારવેા -સણ સ્ત્રી૰ બલાસીની સ્ત્રી
ખલિત વિ૰ +૨ખલિત, ખરી પડેલુ
ખલી સ્ત્રી૰ બિસકેાલી (૨)છેાકરાની એક રમત
ખલી(-ળી) સ્ત્રી૰ [સ ખલ] બળુ (૨)કેાળની દાળ કરવાની જગા
ખલીચકે ન૰ છેાકરાની એક રમત, બલી
ખલીતેા પુ૰ [ફા] લબેાટેા, પરબીડિયુ
ખલીફ(-ફા) પુ૰ [અ] મહમદ પેગંબર પછી ઇસ્લામી ધર્મનેા વડેા, ધર્મરક્ષક -ફાત, -ફી સ્ત્રી૰ બલીફપણુ (૨) બલીફની ગાદી અથવા સત્તા
ખલુ અ૰ [સ] જરૂર, નક્કી
ખલ્લેા પુ૰ છેાકરાની એક રમત, બલી
ખલેચી સ્ત્રી૰ [ફા ખલીતહ ઉપરથી] બાના વાળી કેાથળી, થેલી
ખલેડી(-રી) સ્ત્રી૰ ['બલી' ઉપરથી]બિસકેાલી
ખલેલ સ્ત્રી૰, ન૰ જુઓ બલલ [બજૂરી
ખલેલુ (-ળુ) ન૰ [કા] બાજેક (૨) બજૂર (૩)
ખલે(ળે)ળવું અ૰ ક્રિ૰ [પ્રા ખલિર = સ્બલન કરનાર પરથી ?] (ના) મૂતરવુ
ખલેા પુ૰ [દે ખલ્લય] ને૰ડેા [કા] (૨) [?] એક બાળરમત
ખલ્ક સ્ત્રી૰ [અ] જુઓ બલક
ખવડા(-ડા)વવું સ૰ ક્રિ૰ 'બાવુ'નું પ્રેરક
ખવળવું અ૰ ક્રિ૰[દે ખવલ્લિઅ = કુદકે પરથી ?] ભેાય, બિછાના પર બાળેાટવુ (૨) વલૂરવુ (૩) બળભળવુ
ખવાડ(-ડ)વુ સ૰ ક્રિ૰ બવડાવવુ
ખવાબ પુ૰ [જુઓ બ્વાબ] સ્વપ્ન
ખવાવુ અ૰ ક્રિ૰ 'બાવુ'નુ કર્મણિ (૨) [સં.

ક્ષપિત, પ્રા ખવિઅ, પરથી ?] (ખ'?) કાટ કે સડો લાગવો, ક્ષીણ થવુ

ખવાસ વિ૦ [અ] સેવાચાકરીનો ધંધો કરતી એક જાતનુ (૨) પુ૦ તે જાતનો માણસ (૩) હજૂરિયો (૪) ચીજની ખાસિયત, પદાર્થનો ધર્મ (૫) સ્વભાવ **ખિજ્જ ૦ણુ(-ણી),-સ્ત્રી** સ્ત્રી૦ દાસી (૨) ખવાસની સ્ત્રી

ખવીસ પુ૦[અ]એક જાતનુ ભૂત-પ્રેત(૨)રાક્ષસ

ખશકૂલું વિ૦ (કા) ઠીગણુ

ખશિ(-સિ)યાણું વિ૦ (કા) [જુઓ ખિસિયાણુ] છોભું, ઝંખવાણું [-પડવું = છોભુ થવુ, ઝંખવાવુ]

ખષ્ટ વિ૦ [સ] છોભુ ; ખસિયાણુ

ખસ સ્ત્રી૦ [સ ખસ, દે૰ ખસુ] ચામડીનો એક રોગ **૦લું, -સિયું, -સિયેલ** વિ૦ ખસના રોગવાળુ

ખસ સ્ત્રી૦ [ફા.] વીરણનો વાળો

ખસકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખીસકવુ

ખસકો પુ૦ [જુઓ ખચકો] ખાચો

ખસખસ સ્ત્રી૦ [સં ખસ્ખસ] અફીણનો છોડવો (૨) એ છોડવાનુ બીજ **-સારલ** પુ૦ ખસખસનો અમ્લ **-સિયુ, -સી** વિ૦ ખસ ખસના જેવુ ઝીણુ (૨) ખસખસના જેવા ધોળા રંગવાળુ

ખસડકસડ અ૦ (રવ૦)(૨)ઘસડાતુ હોય તેમ

ખસબો, ૦ઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખુશબો] સુગંધ

ખસમ પુ૦ [અ ખસ્મ] પતિ, ધણી

ખસર સ્ત્રી૦ [સ કર્ષ્ ઉપરથી?]નાનો ખસરડો **૦કો** પું૦ લીટો,ખચકો (૨)ઉઝરડો,કાપો **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ક્યારા કરવા, જુદું જુદુ વાવેતર કરવા ખેતરમા ભાગ પાડવા (૨) નિશાની કરવી, ખસરડો પાડવો **-રિયો** પુ૦ ખસરડો પાડવાનુ ઓજાર(સુતારનુ) **-રો** પું૦ લીટો,આંકો (૨) ઘસરડો, કાપો [સ્વભાવ

ખસલત સ્ત્રી૦[અ] આદત (૨) ખાસિયત (૩)

ખસલી સ્ત્રી૦ [સ. ઘાસ ઉપરથી?]પશુને ખાવાનું ઝીણું સૂકું ઘાસ ખરસલી

ખસલું ન૦ [સ ઘાસ ઉપરથી ?]વાસ કે તણખલું (૨) વિ૦ જુઓ 'ખસ'મા

ખસવું અ૦ક્રિ૦ [દે. ખસ] સરકવું, આવા થવુ (૨)લપસવુ (૩)[લા.]કરાર,મત,માન્યતા,કથન ઇ૦થી ફરી જવુ (**ખસી જવું**)

ખસિયાણું વિ૦ [જુઓ ખિસિયાણુ] ખશિયાણું, છોભુ [રોગવાળુ

ખસિયુ (-યેલ) વિ૦ [સ. ખસ ઉપરથી]ખસના

ખસી(-સ્સી) સ્ત્રી૦ [અ] અંડ-વૃષણ પર ઉપચાર કરી નિરુપયોગી કરવા તે [-કરવું = પશુના અંડનકામા કરવા, તેને નપુસક કરવુ]

ખસૂસ, ૦ન અ૦ [અ] ખચીત, જરૂર (૨) ખાસ કરીને

ખસેડવું સ૦ક્રિ૦ ['ખસવુ' ઉપરથી] દૂર કરવુ

ખસોટી સ્ત્રી૦,**-ટો** પુ૦[ખોસવુ પરથી ?]ઓટી

ખસોરવું સ૦ ક્રિ૦ [કા] ખસેડવું

ખસ્ત વિ૦ [ફા] વેરણછેરણ, અસ્તવ્યસ્ત

ખસ્વસ્તિક પુ૦ [સ] ક્ષિતિજ, જુઓ 'ખ'મા

ખસ્સી સ્ત્રી૦ જુઓ ખસી

ખળ વિ૦ [જુઓ ખલ] શઠ,ધૂર્ત. **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦પણ** ન૦, **-ળાઈ** સ્ત્રી૦

ખળકવું અ૦ક્રિ૦ શોભવુ, દીપવુ (૨) [રવ૦] ખડખડવુ

ખળકો પુ૦ [સ. ખલ] ઉચ્ચક રકમ, અમુક સંખ્યા(૨)જથો,સમૂહ (૩)[રવ૦]ખળળ કરતો ધસતો પાણીનો પ્રવાહ – જ્યો

ખળખળ અ૦ [રવ૦] ખળખળ અવાજ થાય એવી રીતે(૨)સ્ત્રી૦,ન૦ ખળખળાટ. **૦તુ** વિ૦ જુઓ ખખળતુ. **૦વું** અ૦ક્રિ૦ [સ ખલ-ખલાય]જુઓ ખખળવુ **-ળાટ** અ૦ ખળખળ અવાજ સાથે,અટક્યા વગર વહેતુ હોય એમ (૨)પુ૦ એક અવાજ **-ળિયો** પુ૦ ખળખળ વહેતો પ્રવાહ

ખળભળ સ્ત્રી૦[સ ક્ષુભ્ ઉપરથી?,દે ખલભલિય] ગડબડ,ઘોવાટ(૨)મનનો અજંપો,ગભરાટ **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખભળવુ [**ખળભળી ઊઠવું**=ક્ષોભ થવો(૨)કંપી – ગભરાઈ ઊઠવુ] **-ળાટ** પુ૦ ક્ષોભ,ગભરાટ(૨)ગરબડ,કોલાહલ (**-કરવો, -કરી મૂકવો**)

ખળવું અ૦ ક્રિ૦ [સ સ્ખલ્, પ્રા ખલ] અચકાવુ,અટકવુ (૨)સ૦ક્રિ૦['ખેળ' ઉપરથી]

ખેળ ચડાવવી (૩) ['ખલ' ઉપરથી] ખલવુ, લસોટવું; ઘૂંટવુ

ખળખળખળ અ૦ [રવ૦] સપાટાબંધ, સતત(૨) ખળખળ અવાજ કરીને

ખળાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ 'ખળ'મા [ખરાવાડ

ખળાવાડ સ્ત્રી૦[ખળુ પરથી]ખળુ કરવાની જગા,

ખળાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'ખલાવુ'

ખળાંઢળાં અ૦[ખળું+ઢળવુ પરથી](કા)ખળા ઊભરાઈ જાય એમ; પુષ્કળ છત હોય એમ

ખળિયાણ ન૦ કકળાટ, તોફાન [ખળી

ખળી સ્ત્રી૦ જુઓ ખલી (૨) [પાદરા તરફ] કૂંધની

ખળું ન૦ [સ ખલ] કણસલાં ગૂંદીને કે ઝૂડીને અનાજ કાઢવાની જગા [**ખળાં ભાગવાં**= ખળે જઈને અનાજની ભીખ માગવી **ખળું કરવું**=ખળામા અનાજ કાઢવાની ક્રિયા કરવી]

ખળોળવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખલેળવુ, મૂતરવુ

ખંખ વિ૦ [સર૦ હિં, સ ક્વક્ક?] ખાલી (૨) ખોખા જેવુ નકામુ (૩) ધનહીન [**ખાલીખમ ખમ**= છેક જ ખાલી]

ખખ પુ૦ ખરુ, બદલો(૨) પાયમાલી (૩)સ્ત્રી૦ ખત (૪)ઇચ્છા, ભૂખ [**-ભા(-ભાં)ગવી**= ભૂખ દૂર કરવી, હરવી **-વાળવો**= ખરુ વાળવો, બદલો લેવો, બાકી ન રાખવુ (૨) ઉજાડ કરી દેવુ] [ખાખરેાટવુ

ખંખરેાટવું સ૦ ક્રિ૦ જોરાતર ચોપડવુ,

ખંખ(-ળ)ાવવું સ૦ક્રિ૦ ઝબકોળીને ધોવુ, ખખાળવુ [ખોખારવું

ખંખારવું અ૦ક્રિ૦ [હિ खँ(-ख)खारना]+

ખખા(-ળા)ળવું સ૦ક્રિ૦ [હિં खगालना, સ. क्षाल्, પ્રા खाल પરથી ? રવ૦ ?] પાણીમા ઝબકોળીને અને હલાવીને ધોવું, પાણી વડે ખૂબ ધોવુ – સાફ કરવું (૨) પાણીના ટોગળા કરી (મેા) ખૂબ સાફ કરવુ

ખંખેરવું સ૦ક્રિ૦ ['ખેરવુ' પરથી ?] ખેરવી નાખવુ (૨) ઝાટકણી કાઢવી, ધમકાવવુ, મારવુ

ખખેારવું સ૦ ક્રિ૦ ['ખોરવુ' પરથી ?] વેગ નાખવ વીખી નાખવુ (૨) નખ વતી ખોતરવુ (૩)['ખોવુ' ઉપરથી] સ ંતાવુ,ખોરવુ (દેવતા)

ખખોળવું સ૦ ક્રિ૦ [હિં खखोरना] વેગણ છેગણ કરી નાખવુ ચૂથી નાખવું (૨) [ખોળવુ પરથી] ખૂણેખોચરે શોધવુ (૩) જુઓ ખ ખાળવુ

ખંખોળા પુ૦બ૦વ૦,-ળાં ન૦બ૦વ૦['ખોળવુ' ઉપરથી] ખોળ ખોળા

ખંખોળિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ['ખંખાળવુ' ઉપરથી, સર૦ હિ खगालना = ખાલી કરી દેવું']પાણીથી નવાડવુ તે (નવડાવ્યા પછી વધેલુ પાણી એકી-સાથે બાળકના માથા પર રેડતી વખતે મા આ શબ્દ બોલે છે)

ખગ પુ૦ ખરકલેા, ઢગલેા(૨)દાઝ,વેર(૩)ખત, બદલેા (૪) ખત, ખાત [**-ચાળવેા**=ઢગલેા કરી દેવેા (૨) દાઝ કાઢવી, વેર લેવુ(૩)ભરપાઈ કરવી, બદલેા મેળવી લેવેા]

ખંગ વિ૦ [જુઓ ખજ] વિ૦ લૂલુ

ખગળાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખખળાવવુ

ખંગાળવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ખખાળવુ

ખચ્ચાવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા खच्च = ખેચવુ પરથી ? સ खज् = લગડાવુ ?] ખમચાવુ અટકવુ, પાછા પડવુ **–ણ** સ્ત્રી૦ ખચાવું તે

ખંજ વિ૦ [સ] લગડુ, લૂલુ

ખંજન ન૦ [સ] એક પક્ષી (૨) [?] હસતા ગાલમા પડતેા નાનેા ખાડેા

ખજર ન૦ [ફા] કટાર જેવુ, સીધુ બેધારું એક શસ્ત્ર [નાની નગારી–ડફ

ખંજરી સ્ત્રી૦ [હિ] એક વાદ્ય, ઘૂઘરીઓવાળી

ખજવાળ સ્ત્રી૦[સં खन्+स ज्वल]ચામડીનેા એક રેાગ, લુખસ, ચૂટ (૨) ચળ, વલૂર. [**–આવવી**=ખજવાળવા જેવુ થવુ કે લાગવુ, ખજવાળ થવી] **–વું** સ૦ ક્રિ૦ વલૂરવુ

ખજ્જ છંદ પુ૦ [સ] એક છંદ

ખંજોળવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ખજવાળવુ (૨)[ચ] હળવેથી વલૂરતા હાથ ફેરવવેા, પંપાળવુ

ખંટાવું અ૦ ક્રિ૦ સમાવુ પેાષાવુ

ખંડ પુ૦ [સ] ભાગ, કકડેા (૨) જૂથ, સમૂહ (જેમ કે તરુખંડ, પુસ્તકના પ્રકરણેાનેા ખંડ) (૩) પ્રકરણ (૪) એક ચેાળી કે કાચળી થાય તેટલુ મેાળિયા સાથે વણેલુ કપડુ, રૈન્ને (૫) વર્ગનેા એક ભાગ,ઓરડેા(૬)પૃથ્વીના પાંચ મેાટા

ભાગોમાનો એક(એશિયા, અમેરિકા, આફ્રિકા, યુરોપ અને ઓશ્ટ્રેલિયા) (૭) વિ૦ વિભાગવાળુ (૮) નાનુ ટૂકડુ [–પાડવા = વિભાગ કરવા (૨) ઓરડા બનાવવા. એકમાથી બીજા ઘર કરવા — આતરા ભરીને કે બીજી રીતે] ૦કથા સ્ત્રી૦ નાની – ટૂકી વાર્તા. ૦કાવ્ય ન૦ નાનુ કાવ્ય(૨)અનેક છંદવાળુ કાવ્ય ૦જાતિ સ્ત્રી૦ પાચ કે પચમાશ માત્રાના ખંડવાળા તાલની જાતિ. ૦ધારા સ્ત્રી૦ કાતર ૦પરશુ (સં) શિવ. ૦મંડલ વિ૦ બરાબર વર્તુલ નહિ એવુ (ચદ્ર માટે વપરાય છે.). ૦શિખરિણી પુ૦, સ્ત્રી૦ એક છંદ ૦હરિગીત ન૦, પુ૦ એક છંદ

ખંડણી સ્ત્રી૦ [સ खड्ड, પ્રા.खड्डु = ઠગવવુ, જુઓ ખંડવુ] તાબેદાર રાજ્ય ઉપરી રાજ્યને જે રકમ દર વર્ષે ભરે તે [–ભરવી = ખંડણી આપવી, તાબેદારી સ્વીકારી તે પેટે રકમ આપવી]

ખંડન ન૦ [સં] તોડવુ તે (૨) દલીલ કે વાદને તોડી પાડવો – રદિયો આપવો તે. પ્રત્યાખ્યાન. ૦મંડન ન૦ તોડવું અને માડવુ તે (૨) ચર્ચામા વાદને તોડવો અને માડવો તે

ખંડવું સ૦ક્રિ૦ [સ खण्ड्; પ્રા] તોડવુ, કકડા–વિભાગ કરવા (૨) ભાગતા પેટે અમુક ઓછુ આપી પતાવવુ (૩) સામટો ભાવ ઠરાવીને સોદામા ખરીદવુ. [ખંડી આપવું = જથાબધ માલ ઓછી કિમતે આપવો (૨) દેવા પેટે અમુક કિમત ઠરાવીને વસ્તુ આપવી ખંડી મૂકવું, ખંડી રાખવું = પહેલેથી જથાબધ માલ સસ્તી કિંમતે લઈ રાખવો ખંડી વાળવું = જથાબધ માલ ઊચક કિંમતે લઈ લેવો]

ખંડાખંડ સ્ત્રી૦ ['ખાડવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી ખાદવુ તે (૨) ખંડાખડી

ખંડાખંડી સ્ત્રી૦[સર૦ પ્રા खडाखडि, 'ખડવુ' પરથી] કચરકચરા, ભીડાભીડ

ખંડાવવું અ૦ક્રિ૦ 'ખાડવુ', 'ખંડવુ'નુ પ્રેરક

ખંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'ખાડવુ' 'ખંડવું'નુ કર્મણિ (૨) નુકસાનમા આવવુ (૩) પીડાવુ, ભીડમા હેરાન થવુ

ખંડિત વિ૦ [સં] ભાગેલુ, ખાડું –તા સ્ત્રી૦ અષ્ટનાયિકામાની એક (પોતાનો પ્રીતમ સપત્નીને ત્યા રહી આવેલો જોઈને મનમા બળી જાય તે)

ખંડિયું વિ૦[જુઓ ખડણી, સર૦પ્રા खण्डिअ= પરાજિત]ખડણી ભરનારુ; તાબેદાર(૨)ખડિત

ખડિયેર ન૦ [સં खण्डित પ્રા खडिअ પરથી] ભાગીતૂટી ઇમારત, પડી ગયેલા વસ્તુ બોબ્રુ

ખંડુ વિ૦ + ખડિત

ખંડૂરિયું વિ૦ [સ कण्डु ઉપરથી] ખાતા વચ્ચે એવુ –જંગલી (ગૂરણ)

ખંડેર ન૦ જુઓ ખંડિયેર

ખત સ્ત્રી૦ [સં क्षान्ति, પ્રા खति પરથી ?] ચીવટપૂર્વક લાગ્યા – મડયા રહેવાનો ગુણ (૨) ચીવટ, કાળજી. –તી, –તીલું વિ૦ ખંતવાળુ

ખંધ પુ૦ [સં स्कंध, પ્રા खध] + બબો ખાય

ખંધાઈ સ્ત્રી૦[જુઓ 'ખધુ'] લુચ્ચાઈ, ધૂર્તતા

ખંધાડિયો પુ૦['ખધ'પરથી ?]ઘરજમાઈ (સુ)

ખધું વિ૦ [સર૦ म खद्ध, फा खंद.?]લુચ્ચું, ધૂર્ત [બબો, ખાય

ખંધોલુ ન૦, –લો પુ૦[સ. स्कंध,જુઓ ખધ]

ખપાલી(–ળી) સ્ત્રી૦['ખાપાવાળી' કે ખાપવુ' ઉપરથી?] ખેતીનુ એક ઓજાર, પનેટી

ખંભ(–ભો) પુ૦ [સ स्तभ, પ્રા खन्भ] થાભલો, સ્તભ

ખભાતી વિ૦ (મૂળ ખભાતમા બનતુ) એક જાતનુ (તાળુ) [–ને ચે૰ ખંભાતી તાળુ વસાવું = નખ્ખોદ જવુ]

ખભાવતી સ્ત્રી૦ માલકોશની એક રાગિણી

ખા અ૦ ['ખાવુ' ઉપરથી] વાજતા છતા ન માને ને નિષ્ફળતા મળે ત્યારે કટાક્ષનો બોલ 'લેતો જા' [–લાડવો !'= લેતો જા ! ખાતો જા' શો ફાયદો કાઢયો ?] (૨) સ્ત્રી૦ ખેતરમા જનાવરો પાક ખાઈ જાય તે

ખાઈ સ્ત્રી૦ [સ खाति, પ્રા खाइ, જુઓ] ખાણ ઊંડો ખાડો (૨) કોટને ફરતી ખાડી (૩) ગામનુ પાણી જવા ખોદેલો કાસ (૪) ['ખાવુ' ઉપરથી, પ્રા खाइअ, સ खादित]

આવાની ચીજ આટવિકાનું સાધન ૦બંધી સ્ત્રી૦ વક્ષણાયે આડિઆ બેાદવી તે
આઈખપૂસીને અ૦ ['આવુ'+'ખપૂસવુ'] બંત અને બેદાગ્રતાથી
આઈપીને અ૦ [આવુ+પીવુ] આઈખપૂસીને
આઈબદેલુ વિ૦ [આવુ+બદવુ] પહેાંચેલ, પાકુ, યુક્તિપ્રયુક્તિ વગેરે પામી ગયેલુ
આઉ વિ૦ ['આવુ' ઉપરથી] આનારું, સહન કરનારુ, એવા અર્થમા નામને છેડે વપરાય છે ઉદા૦ 'ભાળખાઉ', 'મારખાઉ' (૨) ન૦ [સર૦ ન ખાઉ] આવાનુ, આવુ ૦કહ(-ણુ) વિ૦ આઉધરુ ૦પ્રી સ્ત્રી૦ લાચ (૨) બેાગપી [-કરવી=આવાની ચીજ ચેારવી (૨) લાચ લેવી] ૦ધરુ(-રું) વિ૦ ['આવુ'+'ધરવુ'] આપ્યા કરનારુ, આતા વરાય નહિ એવુ (૨) લાચિયુ ૦વરાવેરા પુ૦બ૦વ૦ આઉવરાપણું કરવુ તે ૦પાત્ર વિ૦ લેાભી (૨) લાચિયુ
આએશ સ્ત્રી૦ [ફા ખાહિશ] ઇચ્છા, અભિલાષા
આક(-ખ) સ્ત્રી૦ [ફા] રાખ ધૂળ(૨) મારેલી ધાતુ (૩) નાશ, પાયમાલી
આકડી સ્ત્રી૦,-ડું ન૦ [મર૦ મ ખાકટ, -ટા =કેાઈ કુમળું ફળ-મરવેા] કેરીનેા મરવેા, આખડી
આકસાર વિ૦ [ફા] પગની ચાકર જેવુ તાબેદાર, નમ્ર (૨) પામર, અધમ (૩) પુ૦ (સ) એક રાજદ્વારી મુસલમાની સંઘનેા સભ્ય -રી સ્ત્રી૦
આકાન પુ૦[તુર્કી]સુલતાન,પાદશાહ -ની વિ૦ બાદશાહી, શાહી
આકી(-ખી) વિ૦ [ફા] આખવાળુ, ગબેાડી ચેાળનાર (૨)રાબેાડિયા રંગનુ (૩) રેગ પીળા રંગનુ (૪) [લા] ચૈહિક
આખ સ્ત્રી૦ જુઓ આક
આખટી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી [મરવેા
આખડી સ્ત્રી૦ જુઓ આકડી -હું ન૦ આકડુ,
આખણ ન૦ એક વનસ્પતિ
આખર પુ૦ [કે ખલ્ખ]એક ઝાડ,જેના પાનના પતરાળા થાય છે (૨) (ગેાના તરીકે ટેાર આપ્યુ તે) તુવેરની સૂકી પાટડી -રી સ્ત્રી૦ નાનેા આખમેા(૨)ગેટલેા(૩)ત આકડાના સુકાઈ ગયેલા પાતરા સૂકેા -રેા પુ૦ જુઓ આખર (૨) [કે. ખલ્ખરગ] શેષીને કડક કરેલી રેાટલી
આખરેાટવું સ૦ક્રિ૦[સ્વ૦ 'ઉપર આખર૦ ને જરા તરા ચેાપડે તે પરથી ?] (કા) બખરેાટવુ, જરાતરા ચેાપડવુ
આખસૂસ અ૦ [જુઓ બસૂસ] બચીત
આખાચીખી વિ૦ ક્રિબલિજ (૨) દુ ખી, હેરાન (૩) સ્ત્રી૦ પાયમાલી, ધૂળધાણી
આખી વિ૦ જુઓ આષ્ટી(૨) આલી,નિર્ધન(૩) ન૦ આખી રંગનુ લૂગડું ૦બ્ય ગાલી(-ળી) વિ૦ આલી બિસ્સે કડકહ થઈ ને ફરનારું ૦બાવેા પુ૦ રાખ ચેાળનારેા બાવેા [(માણસ)
આખ્યર વિ૦ (૨) પુ૦ કાઠી લેાકેાની એક જાતનુ
આજ ન૦ [સ. ખાદ્ય, પ્રા ખજ્જ] આદ્ય (૨) આજીવ (૩)સ્ત્રી૦[સં ખર્જુ, પ્રા ખજ્જૂ ઉપરથી] ખૂજળી, ખંજવાળ
આજલી સ્ત્રી૦ [જુઓ આજ] નાનુ આજીવ, એક આવાની વાની -લુ ન૦ આજીવ (૨) ચકરડું, ફૂદડીલુ
આજવુ અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ આજ] ખંજવાળ ઉત્પન્ન કરવી -ચણી સ્ત્રી૦ ખંજવાળ
આજમરા પું૦[ફા ખાજહસ્રા]હીજડેા,ખ્વંડળ
આજીવ ન૦ [જુઓ આજ] એક આવાની વાની
આટ સ્ત્રી૦ [સ ખટ્વા,પ્રા ખટ્ટા] હીંડેાળાખાટ (૨)[જુઓ આટવુ] આટવુ તે, લાભ
આટકી પુ૦ [સ ખટ્ટિક] કસાઈ ૦આનું ન૦ કતલખાનુ ૦વાડેા પુ૦ કસાઈવાડેા
આટખડુંબેા પુ૦ એક વેલેા -બડું વિ૦ ખટમધુરુ (૨) ન૦ આટખડુ આનુ ફળ
આટખટ્મહું વિ૦ જુઓ આટખડુબહુ -હેા પુ૦ આટખડુબેા
આટલાવશ વિ૦ જુઓ 'આટલે'મા
આટલી સ્ત્રી૦ [જુઓ આટ] નાનેા આટલેા, માચી (૨) [સ ખટ્ટિ] હાંડી
આટલેા પુ૦ સૂવાનેા આટ, માચેા, ચા-પા૦ (૨) [લા] મરવાડ (૩) પ્રમૃતિ [આટલે પડવું=માંદા પડવુ આટલેથી પાટલે ને પાટલેથી આટલે=આવ અને ઊભવાનિ વય ઘરિજ કરી મહેનત ન લેવી પડે તેવી સ્થિતિ

ખાટલો આવવો = સુવાવડ આવવી –ઉપ-(–ર)રો થવો = (માંદગી જવાથી ખાટલા ઉપરથી કાયમની પથારી ઉપાડી લઈ) ખાટલો ઊભો કરાવો. –ઢાળવો = (સૂવા બેસવા માટે) ખાટલો ચાર પાયા પર બરોબર ગોઠવીને મૂકવો (૨) ખાટલા પર પથારી કરવી કે બિછાનું મૂકવું –ઊભો કરવો = 'ખાટલો ઢાળવો'થી ઊલટું –કરવો = મદવાડ આવે એવું કરવું, મદવાડ આણવો –ખેંચવો, –તાણવો = ખાટલાનું પાટી કે વાણનું ભરત બેચીને તગ કરવું –થવો = મદવાડ આવવો –પાથરવો = ખાટલો ઢાળી બિછાનું કરવું –ભરવો = ખાટલાના ચોકઠાને પાટી કે દોરી વીટવી–ગૂંથવી –ભોગવવો = માંદગી ભોગવવી. –હોવો = માંદગી હોવી (૨) સુવાવડ હોવી] –લાવશ વિ૰ (સુવાવડ કે સખત માંદગીથી) પથારીવશ

ખાટવું સ૰ક્રિ૰ [સ ખટ્ = 'ઇચ્છવું' ઉપરથી ?] કાયદો મેળવવો [ખાટી જવું = કમાઈ જવું (૨) ચચણી ઊઠવું, લાગી આવવું, ચડભડાટ થવો]

ખાટસવાદુ(–દિયું) વિ૰ પોતાના સંબંધ વિનાની નકામી વાતમાં રસ લેનાર

ખાટાઈ સ્ત્રી૰ જુઓ 'ખાટું'માં

ખાટિયું ન૰['ખાટું' ઉપરથી] ખાટું, પ્રવાહી શાક (૨) કાચી કેરીને બાફીને બનાવાતી પ્રવાહી વાની

ખાટીમીઠી સ્ત્રી૰ [ખાટું + મીઠું] ખટમધુરી ખાવાની ચકતી કે ગોળી, 'પેપરમિંટ'

ખાટું વિ૰ [સ ગટ, દે ખટ્ટ] ખટાશવાળું (૨) કચવાયેલું, નારાજ. [–ખારું ચાખવું = દુનિયાના સુખદુ:ખનો અનુભવ લેવો –થવું = બગડી જવું, ઊતરી જવું (૨) [દિલ, મન] નારાજ થવું –મોળું થવું (થઈ જવું) = બગડી જવું વણસવું (કે જેથી મિત્ર / બોઈ બેસાય)]૰ચડ, ૰ચરડ, ૰ચૈડ (ચ.), ૰બડસ (–ચ), ૰ચૂના જેવું વિ૰ એકદમ ખાટું –ટાઈ સ્ત્રી૰ જુઓ ખટાઈ

ખાટું૰ચડું ન૰ છોકરાના લગનની નાત (લગ્નને આગલે દિવસે) [ખાટી ભાજી

ખાટોડી સ્ત્રી૰ ['ખા ' ઉપરથી] એક જાતની ખાડ સ્ત્રી૰ [જુઓ ખાડો] ખાઈ –ડી સ્ત્રી૰ દરિયાની ભરતી પહોંચે ત્યા સુધીનો નદીનો ભાગ (૨) જમીનમા ગયેલો દરિયાનો સાંકડો પ્રવાહ (૩) ગટર, મોરી

ખાડાળજમીન, ખાડાળું જુઓ 'ખાડો'માં

ખાડુ ન૰ [સ ખડ = સમૂહ ?] ભેગું કરેલું ટોળું

ખાડો પુ૰ [દે ખડ્ડા] ખાધરો, જમીનમા ખોદાણ (૨) ખોટ, નુકસાન [ખાડામાં ઉતારવું, ખાડામાં નાખવું = નુકસાનમા ઉતારવું (૨) બગાડ કરવું ખાડામાં પડવું = ભૂલ કરવી (૨) નુકસાન વહોરવું (૩) દેવું કરવું ખાડો પડવો = નુકસાન આવવું, તગી પડવી –પૂરવો = ખોટ પૂરવી; દેવું વાળવું (૨) આપઘાત કરવો] –ડાજમીન ન૰ ખાડા ઉપર ગોઠવાતું કરવું જમીન –ડાળું વિ૰ ખાડાવાળું ૰ખણિયો, ૰ખૈયો પુ૰ ખાડો કે ખાંધરો

ખાણ (ણ)સ્ત્રી૰ [સ ખાનિ, પ્રા ખાણિ] ખનીજ પદાર્થો કાઢવા માટે ખોદેલો ખાડો, કે તેવા પદાર્થો ખોદતા મળી આવે તેવું જગ્યા –ખોદો ખડાર [–જડવી, –નીકળવી, –મળવી](૨) જેમાથી બહાર ન નીકળાય તેવો ઊંડો ખાડો (ઉંદરા નરકની ખાણ), અખૂટ ભંડાર (૩) અનાજ ભરવા માટે બનાવેલું ભોયરું; ભંડાર (૪)ઉત્પત્તિસ્થાન (૫) ધારવાળી વસ્તુની ધારમા પડેલો ખચકો [–કઢાવવી, –કાઢવી = ધારનો ખાડો ઘસીને દૂર કરવો – કરાવવો –પડવી = ધારમા ખચકો થવો](૬) ન૰ [સ खादन्त, પ્રા] ઢોરને ખાવાનું અનાજ કે ગોતું [–પૂરવું ઢોરને ખવરાવવું, કે ગોતું બાકીની વખતે તેમા ઉમેરવું] –ણિયો પુ૰ ખાણનો મજૂર

ખાણકી સ્ત્રી૰ એક જાતનો ઘડેલો પત્થર

ખાણાં ન૰બ૰વ૰ [સ ख्यान, પ્રા खाण] બોળ-ઉખાણા – સવાલ જવાબરૂપે બોલવાની કડીઓ

ખાણિયો પુ૰ જુઓ 'ખાણ'માં

ખાણી સ્ત્રી૰[જુઓ ખાણ] ખાણ, ઉત્પત્તિસ્થાન (૨) ભંડાર [ખાનપાન

ખાણીપીણી સ્ત્રી૰ ખાવા પીવાનું, ખોરાકપાણી,

ખાણું ન૦ [સર૦ હિં. खाना] જમણ, ભોજન (૨) મિજબાની (૩) (ખાવા પીવામા પળાતો) મનુષ્યનો શોક [–આપવું = નોતરીને જમાડવુ, માનમાં ભોજન આપવુ. –ખરાબ થવું = ગાડવિધા તૂટવી (૨) વચમા વિઘ્ન પડવુ –પાળવું = મરણ પાછળ ખાવાપીવાની બાબતમા શોક પાળવો.]

ખાત વિ૦ [સં] ખોદેલુ ૦મુરત, ૦મુહૂર્ત ન૦ બાંધકામનો પાયો નાખવાનો મંગળ સમય કે તેનો વિધિ [વર્ણન

ખાત સ્ત્રી૦ [સં. ख्यात?] + ઉલ્લેખ, લખાણ,

ખાતમો પુ૦[અ. खातिमह] અંત,છેડો(૨)મોત

ખાતર ન૦ [દે. गत्त] ખેતર સુધારવા સારુ તેમા નખાતા છાણ, કાપ, દીડી વગેરે પદાર્થો, જેમ બીજે રસાયણી પદાર્થ. ૦ણી સ્ત્રી૦ છાણાની જડેલી ગાડી (૨) તેમાથી છાણાં પડી જતા રોકવા કરેલી આડ, પાજરી [–ઉપર કે પાછળ દિવેલ = નુકસાનમા વધુ નુકસાન –નાખવું = જમીનને ખાતર આપવુ –ભરવું = (ખેતરમા) વાહન વાટે ખાતર વહી જવુ] ૦પૂળો પુ૦ખાતરમા કામ આવે એવો પૂળો, ઘાસ, છાણ, વાગીદું વગેરે કચરો.

ખાતર ન૦ [દે. खत्त] ચોરે ભીતમા પાડેલુ બાકું (૨)ચોરી [–પડવું=ચોરી થવી પાડવુ= ચોરી કરવા ભીત ફોચવી (૨) ચોરી કરવી] –પડો, –પાડુ પુ૦ ખાતર પાડનાર, ચોર. –રિયુ ન૦ [સ૦ सं खात्र = ખોદવાનુ હથિયાર] વડ ફોચવાનુ ચોરનુ હથિયાર –રી પું૦ ચોર

ખાતર સ્ત્રી૦ [ફા खातिर] ચાકરી, બરદાશ, સરભરા (૨) તરફદારી(૩)અ૦માટે ૦જમા, ૦નિશા સ્ત્રી૦ ખાતરી, સાબિતી ૦દાર વિ૦ ચાકરી બરદાશ કરે એવુ (૨) તરફદાર ૦દારી સ્ત્રી૦ બરદાશ, ચાકરી (૨) તરફદારી, પક્ષ. ૦બરદાશ(–સ) સ્ત્રી૦ આગતાસ્વાગતા, સરભરા

ખાતરણી સ્ત્રી૦ જુઓ 'ખાતર' ન૦(પહેલા)મા

ખાતરવું સ૦ ક્રિ૦[ખાતર' ઉપરથી] જમીનમા ખાતર નાખવુ (૨) ગાળ ભાડવી

ખાતરિયુ ન૦ જુઓ 'ખાતર' ન૦ માં

ખાતરિયો પુ૦ [જુઓ અખ તર] ખેલી વિદ્યામા પ્રવીણ માણસ, ભૂવાનો સાથી

ખાતરી સ્ત્રી૦ [અ खातिर] ભરોસો, પતીજ (૨) નિ શંકપણુ, ચોકસાઈ (૩) સાબિતી, પ્રમાણ (૪) પુ૦ જુઓ 'ખાતર' ન૦મા [–પડવી= ખાતરી થવી, વિશ્વાસ ઊપજવો] ૦દાર વિ૦ ખાતરીવાળુ ૦પૂર્વક, ૦બંધ અ૦ ખાતરીથી

ખાતા પીતાં અ૦ કૃ૦ નિર્વાહનુ ખર્ચ કાઢતા

ખાતું ન૦ [ફા खत] આસામીવાર અથવા આવકખર્ચની જતવાર જમે – ઉધારનો હિસાબ (૨) લેણદેણીનુ લખાણ (૩) વિષય, પ્રકરણ (૪) કામકાજની ફાળવણીનુ અંગ ઉદા 'ફેળવણીખાતુ' 'ઇન્સાફખાતુ' [–ઉઘાડવું,–ખોલવું=કામકાજનો નવો ભાગ શરૂ કરવો (૨) [બેંકમા કે શરાફને ત્યા] નવુ ખાતુ પાડવુ – શરૂ કરવુ (પૈસા વ્યાજે મૂકીને કે લઈ ને) –ચલાવવું = લેવડદેવડ રાખવી. –ચાલવુ = લેવડદેવડ હોવી (૨) અલગ ભાગ તરીકે કામ ચાલવુ –ચૂકતે કરવું, ચૂકવી દેવુ = કરજ પત વવુ, છેવટનો હિસાબ સમજી, લેણું પતવી દેવુ –પડાવવું,–પડાવી લેવુ = લેણા બાબત દેણદારની કબૂલાત લખાવી લેવી –પાડવુ = ચોપડામા કોઈના નામનો હિસાબ નવેસર ઉઘાડવો (૨) લેણાના કરાર પર સહી કરવી –બાકી વાળવું = બાકીની રકમ નુકસાની ખાતે સમજી, લેણદેણનો હિસાબ બંધ કરવો –બંધ કરવુ=લેવડદેવડ બંધ કરવી (૨) ખાતામા જે નાણા નીકળતા હોય તે ઉપાડી લઈ, લેવડદેવડ બંધ કરવી (૩) છેવટનો હિસાબ કાઢી, નવી ખાતાવહીમા લઈ જઈ, ચાલુ હિસાબ બંધ કરવો (૨) કામનુ ખાતુ બંધ કરવુ. –સરભર કરવું = જમેઉધારના બંને આકડા બરાબર કરવા]–તાબા શ્રી સ્ત્રી૦ જમીનમહેસૂલની રૈયતવારી પદ્ધતિ –તાબાકી સ્ત્રી૦ ખાતે બાકી નીકળે તે –તાવહી સ્ત્રી૦ ખાનાવાર હિસાબ નોધવાનો ચોપડો – ચોપડી. –તાંચોતા ન૦બ૦વ૦ હિસાબકિતાબ ૦પત્રું ન૦ લેવડદેવડ (૨) લેણદેણને લગતુ લખાણ

ખાતું પીતું વિ૦ ['ખાવું પીવું'નુ કૃ૦] ઠીક ઠીક ગુજરાનના સાધનવાળું

ખાતૂન સ્ત્રી૦ [તુર્કી] મોટા ધનની સ્ત્રી, બેગમ

ખાતેદાર પું૦ [ખાતું+દાર] સરકારના મહેસૂલી કે કોઈના ખાનગી ચોપડે ખાતાવાળો

ખાદી સ્ત્રી૦ હાથે કાતેલા સૂતરનુ હાથે વણેલુ કાપડ. ૦કાર્યાલય ન૦ ખાદીનૂ કામ કરતુ દફ્તર ૦કેન્દ્ર ન૦ ખાદી કામ કરનારુ મથક ૦સેવક પુ૦ ખાદીકામ કરનાર સેવક ૦ફેરી સ્ત્રી૦ ખાદી વેચવા નીકળવું તે ૦ભંડાર પુ૦ ખાદીની દુકાન [ન૦ ખાવાનુ

ખાદ્ય વિ૦ [સ] ખવાય એવુ, ખાવા યોગ્ય (૨)

ખાધ (ધ,) સ્ત્રી૦ [સ ખાદ્] ખેરાક, આહાર (૨) ખોટ, નુકસાન (૩) ખોડ, ખાપણ (જેવી કે હીરા મોતીમા) ૦ખોરાકી સ્ત્રી૦ ખાધાખોરાકી ૦ખું વિ૦ ખાઉધરું, ખાઉ ખાઉં કરનારુ ૦રો પુ૦ ઊંડો ખાડો (૨) નુકસાન -ધા ખર્ચ(-ચ્ય) ન૦, -ધાખાઈ, -ધાખોરાકી સ્ત્રી૦ ભરણ-પોષણ માટે જરૂરી રકમ -ધાગળો પું૦ સારુ સારુ ખાવાનો ભાવ (૨) ખાઉધરાવેડા

ખાધાબેધ પુ૦, સ્ત્રી૦ શત્રુવટ, વેર

ખાધાળું વિ૦ ખાવ - ખોડ કે નુકસાનીવાળુ

ખાધું સ૦ક્રિ૦ [દે ખદ્ધ] 'ખાવુ'નુ ભૂતકાળ -ધેલ(-લું') ભૂ૦કૃ૦, -ધેલ પીધેલ વિ૦ ખાધેપીધે સુખી (૩) માતેલુ હૃષ્ટપુષ્ટ [ખાધુ પીધુ ઝેર થઈ જવું, ખાધેલું કૂતરાને નાખવું = (રોગ કે ચિંતાથી) ખાવાપીધાની અસર શરીર ઉપર ન થવી]

ખાન પું૦ [ફા] શાહજાદા, અમીર, ગૃહસ્થ વગેરેને અપાતુ મુસલમાની ઉપનામ ૦ખાના, ૦ખાનાન વિ૦ ખાનના ખાન - સૌથી મોટા ખાનનો ઇલકાબ ધરાવનાર ૦દાન વિ૦ [ફા] સારા ઘરનુ, કુળવાન (૨) પ્રતિષ્ઠિત (૩) ન૦ કુટુંબ. કુળ ૦દાની સ્ત્રી૦ ખાનદાનપણુ, કુલીનતા (૨) સજ્જનતા ૦બહાદુર વિ૦ (૨) પુ૦ 'ખાનબહાદુર'નો ઇલકાબ ધરાવનાર ૦સાહેબ વિ૦ (૨) પુ૦ 'ખાનસાહેબ'નો ઇલકાબ ધરાવનાર. -નાઈ સ્ત્રી૦ ખાનપણુ (૨) ખાન તરીકે - ખાનની જેમ સત્તા દાખવવી તે

ખાનગી વિ૦ [ફા.] પોતીકુ, અંગત (૨) જાહેર નહિ એવુ, ગુપ્ત

ખાનદાન, -ની જુઓ 'ખાન'મા

ખાનપાન ન૦ [સ] ખાવુપીવુ તે કે તેની વસ્તુ

ખાનબહાદુર જુઓ 'ખાન'મા

ખાનસામા પું૦[ફા](મુસલમાન અને અંગ્રેજ ઘરમા) રસોઈ વગેરેનો કારભારી

ખાનસાહેબ, ખાનાઈ જુઓ 'ખાન'મા

ખાનાખરાબ વિ૦ [ફા] સત્યાનાશ વાળનારુ -બી સ્ત્રી૦ સત્યાનાશ [મા લડવુ તે

ખાનાજંગી સ્ત્રી૦[ફા]ઘરમા - આપસઆપસ

ખાનાજાદ વિ૦ [ફા] ઘરમા જન્મેલુ અને ઊછરેલુ (૨)પુ૦ એવો ગુલામ,ગુલામનો છોકરો

ખાનાબાદ પુ૦ [ફા]એક આશીર્વાદ(વસ્તુનુ બમણુ આબાદ હો) [(વસ્તીની) ગણતરી

ખાનાશુ(-સુ)મારી સ્ત્રી૦ [ફા] ઘરોની

ખાનિ સ્ત્રી૦ [સ] ખાણ

ખાનું ન૦[ફા]ઘર ઘરનો ભાગ,ખંડ (૨)ખંડાર. નિવિ (૩) પેટીપટારો કે મેજ, કબાટ વગેરેમા વસ્તુ મૂકવા કરેલો વિભાગ (૪) લખાણ માટે અલગ પડાતો વિભાગકે કોઠો [-કરવું,-મૂકવું, -રાખવું = પેટી - કબાટ વગેરેમા ખાનાની ગોઠવણ કરવી -પાડવું=પત્રકમા કોઠા કોષ્ટક]

ખાનેઆબાદ વિ૦ [ફા] પૈસેટકે - ખાવેપીવે સુખી ઘરનુ -દી સ્ત્રી૦ ખાનેઆબાદ હોવુ તે, ઘરનુ સુખ

ખાપ સ્ત્રી૦ [સ કર્પર ઉપરથી] દર્પણ (૨) અબ્રખની પતરી ૦નું ભરત = કાચ અથવા અબરખની નાની ટીલીઓ મૂકીને કરાતુ ભરત

ખાપડું ન૦ [સ खर्पर, प्रा खप्पर] ઠીકરું (સુ)

ખાપર ન૦ એક વનસ્પતિ, સાટોડો

ખાપરિયુ ન૦ બાળકને આપવાનુ એક ઔષધ (૨) [સ खर्परी] આખનુ એક ઔષધ

ખાપરી સ્ત્રી૦ [સ कर्पर, प्रा खप्पर?] લીટની પોપડી, ગૂગુ

ખાપરું વિ૦[સ खर्पर = धूर्त] ગાજ્યુ ન જાય એવું,બહુ જ પહોંચેલુ,કપરુ -રો ક્રોહિયો પું૦ એકબીજાથી ઠગાય નહિ એવા બે ધૂર્તો નાનો એક (૨) સમાન હરીફ. -રો ઝવેરી

પુ૦ ચાપાનેરનો એક પ્રાચીન,મહા કાબેલ અને ધૂર્ત ઝવેરી (૨) [લા] મહા દગ (૩) હીરાનો હોશિયાર પારખ

ખાપવું સ૦ ક્રિ૦ ખાપવુ, થોડું થોડુ સોરવું

ખાખ પુ૦ [ફા ख्वाब] ઊંઘ(૨)સ્વપ્ન ૦ગાહ સ્ત્રી૦ સૂવાની જગા

ખાબકવું અ૦ક્રિ૦[૨વ૦](કા)[પાણીમા]ઊંચેથી પડવુ (૨) [લા] વચ્ચે બોલી ઊઠવુ

ખાબડ ન૦ (૫)ખાબડુ ૦ખૂબડ વિ૦ [સર૦ હિ , મ] ખાડા બેયાવાળુ –ડુ ન૦ નાનુ ખાબોચિયુ

ખાબોચિયુ ન૦ પાણીથી ભરેલો નાનો ખાડો

ખામ પુ૦ [સં स्कम्भ]ટેકો,થાભલો(૨)[સ स्कन्ध] ખભો(૩) વિ૦ [ફા] કાચુ, અધૂરુ

ખામચીસ્ત્રી૦[ખમચાવુ ઉપરથી]ખામોશી(કા)

ખામચું વિ૦ [' ખમચાવુ ' ઉપરથી] (કા) કાળજીવાળુ (૨) અ૦ કાળજીથી

ખામણિયુ ન૦ [' ખામણુ ' (કૂવાનુ) પરથી] વરત, નીચે ખામણા પર રહેતુ ડોસલુ દાગડુ

ખામણુ ન૦ [' ખામુ ' ઉપરથી] (પાણિયારા વગેરેમા) વાસણ મૂકવા સારુ કરેલી બેસણી (૨) છછરો કયારો [ઝાડનો] (૩) ખામુ, કઢ

ખામણો પુ૦ ખાનુ,ખડ (કચ્છી) (૨) ઠીગણો માણસ (૩) ભડવો

ખામી સ્ત્રી૦ [ફા] બોડખાપણ, કસર, ઊણપ (૨) બોટ, વટ (૩) ભૂલ, દોષ [–આવવી = (કશામા)બોડ કે બોટ જણાવી, ખૂટતુ રહેવુ –રહેવી = બોટ કે ઊણપ હોવી, પૂરુ થવામા બાકી રહેવુ]

ખામુખા અ૦ [ફા خواهمخواه] ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ, નાછૂટકે, અવશ્ય (૨) ખાસ કરીને (૩) જાણીજોઈને

ખામું ન૦ આકાર, કદ (૨) અનુકૂળ જગા વા દિશા (કા)(૩)ખાબડુ [અર્થનો ઉદ્‌ગાર

ખામોશ અ૦ [ફા] સબૂર, બોલો, શાંત ! એ

ખામોશ(–શી) સ્ત્રી૦ [ફા] સબૂરી, ધીરજ [–પકડવી, –રાખવી = ધીરજ ધરવી]

ખાયકી સ્ત્રી૦ ['ખાવુ' ઉપરથી] પેદાશ, મળતર (૨) કોઈનુ છાનુ ખાવુ–મેળવવુ તે

ખાયો પું૦ [ફા] અકડ, વૃથાગ

ખાર પુ૦ [ફા] કાટો (૨) વેર દ્વેષ (૩) ઈર્ષા અદેખાઈ [–રાખવો = વેર જાળવુ ખારે જવું = ઈર્ષાળુ થવુ ખારે બળવું = ઈર્ષાથી બળ્યા કરવુ]

ખાર પુ૦ [સ क्षार, પ્રા खार] ખારાશવાળો પદાર્થ ક્ષાર ૦પાટ પુ૦ ન૦ ખારવાળી– જેમા મીઠુ પાકતુ હોય એવી જમીન ૦પાટિયું વિ૦ ખારપાટવાળુ ૦ભરણ ન૦ ઠુગણ(૨)મો સ્વાદિષ્ટ કરવાને જે ઇંડુ ખાવુ તે

ખારવાં ન૦બ૦વ૦ વરસાદને અભાવે સુકાઈ જતી જરબાજરીના બે ચી લીધેલા સાઠા

ખારવું ન૦ [સર૦હિં खारबाँ,–ગ, મ खारवा– 'ખાર' પરથી ? ફા. खारा = એક જાતનુ કાપડ ?] બોળિયું (તળાઈ, ગોદડા ઇત્યાદિનુ લાલ રંગેલુ આવે છે તે)

ખારવો પુ૦ [સ क्षार+वह] ખલાસી, વહાણ ચલા૦નારો (૨) સુથાર (૩) ખારાટવાળો ગોળ –વણ સ્ત્રી૦ ખારવાની સ્ત્રી

ખારસ્તી વિ૦ [સર૦ મ] કઠણ દીલનુ, ક્રૂર

ખારાઈ,–ટ,–શ જુઓ 'ખાર'મા

ખારિયું વિ૦ ['ખાર' ઉપરથી] ખારવાળુ (૨) બાગીલુ (૩) ન૦ મીઠુ ચડાવેલો ચીભડાનો કકડો (૪) [?] ભૂખે મરવુ તે, ભૂખ્યા રહેવુ પડે તે [ખારિયાં થવાં = ભૂખે મરવુ]

ખારી સ્ત્રી૦ ['ખાર' ઉપરથી] ખારવાળી માટી કે જમીન (૨) ખારાશવાળી એક ભાજી

ખારી સ્ત્રી૦ [સ] એક વજન (દોઢ મણ)

ખારીબ(–વ)લા ન૦એક પક્ષી [ગાખનાક

ખારીલું વિ૦ ['ખાર' ઉપરથી] કડવીલુ, વેરઝેર

ખારીવલા ન૦ જુઓ ખારીબલા

ખારું વિ૦ ['ખાર' ઉપરથી] મીઠા જેવા સ્વાદનું (૨) મીઠામા આથેલુ, મીઠુ ચડાવેલુ (ઉદા૦ ખારી મૂંઠ) (૩) બાગવાળુ બાગીલુ (ઉદા૦ ખારોગ્વભાવ) [ખારી દાઢ થવી = બાવાની ઇચ્છા કરવી (૨) લાચ લેવી (૩) નફો મેળવવો ખારી પૂરી સ્ત્રી૦ મીઠા મસાલાવાળી પૂરી– એક વાની ખારી માટી થવી = બગડવુ, પાયમાલ થવુ, નાશ પામવુ ખારી માટી =

ખાર જેમા હોય એવી માટી] ૦અગ્ગર, ૦ઊસ, ૦દવ વિ૦ એકદમ ખારુ –રાઈ સ્ત્રી૦ ખારાપણુ –રાટ પુ૦ સહેજસાજ ખારાઈ. –રાશ સ્ત્રી૦ ખારાટ (૨)[લા] અણબનાવ

ખારૂઈ સ્ત્રી૦ [સ ક્ષીરોદક?] વિધવાને પહેરવાનું એક જાતનુ વસ્ત્ર

ખારેક સ્ત્રી૦ [દે ખાર્વિક] સૂકવેલું ખજૂર ૦કોપરાં = ન૦ બ૦ વ૦ હોળીના તહેવારે કન્યાના સાસરેથી કન્યા માટે મોકલાતી ભેટ –ફી વિ૦ ખારેક જેવુ કે જેવડુ

ખારો પુ૦ [સ. ક્ષાર] એક ક્ષાર, સુચોરો, પાપડખાર [ઇ૦ માટે)

ખારોડ વિ૦ ['ખાર' ઉપરથી] ક્ષારવાળુ (જમીન

ખારો પાટ પુ૦ [ખાર (મીઠું) પકવવાનો + પાટ (પટ)] એક રમત, અગરપાટો (૨) ખારપાટ

ખારોલો ન૦ (ક) મોળુ લોઢું

ખાલ, ૦ડી સ્ત્રી૦ [દે. ખલ્લા] ચામડી (૨) છાલ ૦પી સ્ત્રી૦ [ખાલ + સ પૂ = સાફ કરવુ] ચામડિયણ ૦પો પું૦ ચામડિયો

ખાલવવુ સ૦ક્રિ૦ ['ખાલી' ઉપરથી] ખાલી કરવું

ખાલસા વિ૦ [ફા ખાલિસહ] પોતાની કુલ માલિકીનુ, આગવુ (૨) સરકારના વહીવટનું, સરકારી (૩)[સં] ગુરુ ગોવિંદસિંહે શીખોમા જે નવુ વિધાન પ્રવર્તાવ્યુ તેને અનુસરનારું. [–કરવું - સરકારે કબજે કરવુ, જપ્ત કરવુ –થવું = જપ્ત થવુ]

ખાલિક પુ૦ [અ] સર્જનહાર

ખાલિસ વિ૦ [અ] શુદ્ધ (૨) કૂડકપટ વિનાનુ

ખાલી વિ૦ [અ, દે ખલ્લ, ખલઇઅ] ઠાલુ, કશુ ભર્યા વગરનુ (૨) નિર્ધન, ગરીબ [–કરવું = અંદરની વસ્તુ કાઢી લેવી (૨) મકાનમાથી વસવાટ લઈ લેવો (૩) નિર્ધન કરવુ –જગા, જમીન = અંદર કશુ ન હોય તેવી –વપરાશ વિનાની જગા કે જમીન –થવું = વસવાટ કે વાપર વગરનુ થવુ (૨) પૈસે ટકે તગીમા આવી જવુ –પડવું = વાસ કે વપરાશ વગરનુ થવુ (૨) પુરાયા – ભરાયા વગરનુ રહેવુ (૩) શરીરે નબળું થઈ જવુ –હાથે = કશુ લીધા – કમાયા વિના (જેવા આવ્યા હતા તેવા)]

(૩) સ્ત્રી૦ લોહીનુ ફરવુ બંધ પડી જવાથી અંગ ઝણઝણે તે, ઝણઝણી. [–ચડવી = અંગ અકડાતા ઝણઝણાટી થવી.](૪) સંગીતના તાલમા તાળી ન આપતા હાથ છૂટા પાડવા તે કે તેવુ સ્થાન (૫) અ૦ અમથુ, વ્યર્થ (૬) માત્ર, ફક્ત ૦ખમ, ૦ખો વિ૦ તદ્દન ખાલી, ઠાલુ ઠમ ૦પીલી અ૦ વગર કારણે, અમથુ

ખાલું ન૦ ['ખાલ' ઉપરથી] જોડાનુ ઉપલુ ચામડુ (૨)['ખાલી' ઉપરથી] વાણાની ફાકડી ભરવાનો નેતર કે બરુનો પોલો કકડો (૩) બળાના અનાજ ઉપર ઢાકવાનુ ઘાસ [ખાલાં વાળવાં = તેમ ઘાસથી ઢાકવુ] (૪) પડતર રાખેલુ ખેતર (૫) [પ્રા खल्ल] કથારો (ઉદા૦ તમાકુનું ખાલુ)

ખાવટી સ્ત્રી૦ ['ખાવુ' પરથી] શાહુકાર કે ધણિયામાને ત્યાથી ઉછીનુ લેવાતુ અનાજ (૨) જિવાઈ

ખાવડી સ્ત્રી૦ છોકરાની રમત, નિસરણી

ખાવરું વિ૦ ['ખાવુ' ઉપરથી] ખાઉધરુ

ખાવ(-વિં)દ પુ૦ [ફા] માલિક, શેઠ (૨) પતિ (૩) ઈશ્વર

ખાવું સ૦ક્રિ૦ [સ खाद्, પ્રા खा] અન્ન લેવુ, જમવુ(૨)વેઠવુ, ખમવુ (ઉદા૦ માર ખાવો), (૩) વાપરવું, ભોગવવુ (ઉદા૦ હવા ખાવી)(૪)લેવુ, ખર્ચ કરાવવુ, ખર્ચ તરીકે કઢાવવુ (ઉદા૦ 'આ મકાને સો રૂપિયા ખાધા', 'આ કામે બહુ દહાડા ખાધા' (૫) વગર હકે લેવુ, ચોરીછૂપીથી લેવુ (ઉદા૦ ઘણા પૈસા ખાઈ ગયો) (૬) 'દમ, છીંક, બગાસુ, ઉદરસ' ઇ૦ સાથે વપરાય છે– શરીરથી તે ક્રિયા કરવી કે થવી, એ અર્થમા (૭) ન૦ પકવાન (૮) ખાવાની ચીજ, ભાથુ- (ઉદા૦ ખાવુ બંધાવવુ) (જુઓ ખાઉ). [ખાઈ જવું = પેટમા ઉતારી દેવુ (૨) ઉચાપત કરી જવુ. ખાઈ જોવું = ખાઈને સ્વાદ તપાસી લેવો ખાઈને ઓદવું = નિમકહરામ થવુ ખાઈપી ઊતરવું = સંસારના સુખોપભોગ કરીને પરવારવુ ખાઈપીને મંડવું, ખાઈપીને પાછળ પડવું, ખાઈ ખપૂસીને મંડવું = ખંતપૂર્વક મંડવુ, ટેડો

ન છોડવો. **આઈ બગાડવું**=નિમકહરામ થવુ (૨) ખાવાપીવા છતા માઠુ કે નિર્બળ રહેવુ. **આઈ લેવું**=ખાવાનું કામ આટોપી લેવુ **આઉં આઉં કરવું**=ઝટ ખાઈ લેવાની ઇચ્છા દાખવવી **આતાં પીતાં**=સંસારના સુખ ભોગવતા (૨) ખાધાખર્ચ ઉપરાત **આતું ધન**=જેની પાછળ વારવાર ખર્ચ કરવુ પડતુ હોય તેવી મિલકત **આતું પીતું**=સાધારણ રીતે સુખી; ખાવાપીવાના ઠેકાની ટાંચ ન પડતી હોય તેવુ **આવા ધાવું**=બીક લાગે તેવુ નિર્જન હોવુ. **આવા પીવાનો દહાડો**=જકતનો દિવસ (૨) આબાદીનો વખત **આવું તેનું ઓદવું**=ઉપકાર કરનાર ઉપર અપકાર કરવો, નિમકહરામી કરવી **આવું પીવું**=સુખે જીવવુ]

આવો પુ૦ ખેતરમાં થતું ઊંડા મૂળનુ એક ઘાસ

આશ સ્ત્રી૦ ['આવુ' ઉપરથી] આવાની શક્તિ (૨) આવાનો જથ્થો

આસ વિ૦[અ] પોતીકુ, અંગત, (ઉદા૦ 'આસ માણસ') (૨) વિશિષ્ટ, અસાધારણ (૩) ખરું, અસલ (ઉદા૦ 'આસ માલ, ખબર') (૪) અમીરી (ઉદા૦ દીવાનેખાસ) **૦ખવાસ** પુ૦ બાદશાહનો અથવા અમીર ઉમરાવનો નોકર **૦ગત, ૦ગી** વિ૦ પોતાનુ, અંગત (૨) ખાનગી, ગુપ્ત (૩) અગત્યનુ, મુદ્દાનુ **૦દાન** ન૦ પાનનો ડબ્બો, પાનદાની **૦દાર** પુ૦ સેવક, હજૂરિયો (૨) ઘોડાની ચાકરી કરનાર, અશ્વપાલ **૦નવીસ** પુ૦ ખાનગી લહિયો – મંત્રી, 'પ્રાઇવેટ સેક્રેટરી' **૦બજાર**=મોટુ – મુખ્ય બજાર **૦બરદાર** પુ૦ સરદારના હથિયાર લઈ સાથે ફરનાર, અનુચર

આસ્યું ન૦ [સર૦ મ खासडा] જૂનુ, જોડો (૨) [લા] ઠપકો [**આસ્યાડા રાત**=આસ્યું ઊંચકનાર, તુચ્છ માણસ (ઉદા૦ 'મારે જાણે આસ્યાડારાત' અર્થાત્ મને તો જાણવાની કાંઈ પડી નથી) **આસ્યાં આવાં**=ખત્તા આવા, સખત ઠપકો આવો **આસ્યાને તળિયે મારી**=મૂળ નાખી, ધર્યું રહ્યુ, એવા ધિક્કારના અર્થમા **આસ્યાની (–ને)તોલે** વિ૦ તદ્દન વિસાત વિનાનુ, તુચ્છ. **આસ્યાં મારવાં**=સખત ઠપકો આપવો (૨) અવગણવુ **આસ્યે માર્યું**=મૂઉ, વર્યું જાહુ –એવા તુચ્છકારના અર્થમા (–નુ શું) **આસ્યું કાઢી જવું?**=શુ ગયું? બગડ્યુ? એવા અર્થમા **આસ્યે દાળ ચહેંચવી**=ભૂંડી રીતે કે સારે પ્રસંગે લડી પડવુ] **–ડકુડું, –ડકૂડું** વિ૦ જેને આસ્યડા પડે–વારવાર ઠપકો મળે એવુ **–ડાટવું** સ૦ક્રિ૦ આસ્યડે આસ્યડે મારવુ **–ડાં** ન૦બ૦વ૦ [લા] ઠપકો **–ડાંખાઉ** વિ૦ આસ્યડકુટ્યું **–ડાખોર** વિ૦ આસ્યડા આવાની આદતવાળુ, સખત ઠપકો મળે પણ સીધુ ન ચાલે એવુ **–ડાંબાજી** સ્ત્રી૦ એકબીજા પર આસ્યડા ફેંકી ગમ્મત માનવી તે ગધ્ધામસ્તી (૨) [લા] અસભ્ય લડાઈ **–ડિયુ** વિ૦ આસ્યડાના જેવુ (૨) એક હલકી જાતનુ (રેંટિયુ) **–ડી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીનુ પગરખુ

આસદાન, આસદાર, આસનવીસ, આસબરદાર, આસ બજાર જુઓ 'આસ મા

આસ્માનું બીડું ન૦ [અ. खास्मह] હકીમની કે મહાગજ માટેનુ આસ પાનબીડું(પુષ્ટીમાર્ગીય)

આસાપીસી સ્ત્રી૦ [રવ૦?] [કા] છાની છાની વાતો કરવી તે

આસામંડળી સ્ત્રી૦ ['આસ' જુઓ] અમીર-ઉમરાવોની મંડળી, શાહી મિજલસ

આસાંજળ[અ खास्सह] ન૦ બ૦વ૦ ખોરાકના ઉપયોગનુ આસ જળ (પુષ્ટીમાર્ગીય)

આસિયત સ્ત્રી૦[અ.] સ્વભાવ, પ્રકૃતિ(૨)વિશિષ્ટ ગુણધર્મ (૩) આદત [પીસી કરવી તે

આસિયાં ન૦ બ૦ વ૦ (કા) કાનમા આસા

આસિયું ન૦ ગધેડા ઉપર લાદવાની બે પાસિયાવાળી ગૂણ (૨) તેની નીચે મૂકેલી ગાદલી-ગોદડી, આછર

આસું વિ૦ [અ खास्सह] ચોખ્ખુ, મનેજુ, સુંદર; બરોબર યોગ્ય (૨) અ૦ વાહ, શાબાશ (૩) સુંદર! બેશ! બરાબર [**–દીવા જેવું**=તદ્દન સ્પષ્ટ]

આળ પુ૦, સ્ત્રી૦ [દે खाल] મેલા પાણીના નિકાલ માટેનો નળ–નીક (૨) આળવાળી

ચોકડી. [–કાઢવો = મોરી સાફ કરવી ખાળે જવું, ખાળે બેસવું = પેશાબ કે ટટ્ટીએ જવું. ખાળે દાટ્યા ને દરવાજા કે બારણાં ઉઘાડાં = ખોટી કરકસર, જ્યા ન કરવી જોઈએ ત્યા કરવી અને કરવી જોઈએ ત્યા ન કરવી] ૦કૂવો પુ૦ ખાળનુ પાણી જેમા છોડાતુ હોય તેવો ઊંડો ખાડો–કૂવો (૨) જાજરૂ માટે કરેલો કૂવો ૦કૂ ડી સ્ત્રી૦ ખાળના મેલા પાણીની કૂ ડી

ખાળવું સ૦ક્રિ૦ [સ સ્ખલ્, પ્રા.ખલ ઉપરથી ?] અટકાવવુ, રોકવુ (ખળવુ'નુ પ્રેરક)

ખાળાચાળા પુ૦(કા) ખટપટ, દાવપેચ, પ્રપ ચ

ખાળું ન૦ જમાની, બાહેધરી (કા)

ખાળો પુ૦ ['ખાળવુ ' ઉપરથી] અટકાવ, રોકાણ (૨) વાર, વિલ બ (૩) બંદર (૪) મુકામ, વિસામો [સ્વર

ખાહૂલ પું૦ કફદોષથી ઊપજતો કોમળ, મધુર

ખાં પુ૦ [જુઓ ખાન] મુસલમાન ગૃહસ્થ વા અમીરને બોલાવવાનો માનવાચક શબ્દ (૨) ઉસ્તાદ, ખૂબ જાણનાર

ખાંખડિયુ (૦) વિ૦[૨વ૦]ઉધરસવાળું, હાસાથી પીડાતુ (૨) ન૦ ઉધરસ, હાસો

ખાંખણ ૦તેલ (૦) ન૦ શરીરે ચોળવાની એક ઔષધિ, વરખડીનુ તેલ

ખાંખણી(૦)સ્ત્રી૦ ક્રોધવચન,ક્રોધભરી વાણી(૨) ક્રોધ(૩)[૨વ૦][સુ]ખખડે એવી સૂકી બદામ

ખાંખત(–દ)(૦)સ્ત્રી૦ [જુઓ ખણખોદ]ઊંડુ, ઝીણુ કુતૂહલ(૨) ચીવટભરી ખ ત(૩) અણગમો સૂગ –તી વિ૦ ખાખતવાળું

ખાંખનેલ(૦)ન૦ જુઓ ખાખણ તેલ

ખાંખરેાટવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખાખરોટવુ] તેલ થોડુ થોડુ ચોપડવુ

ખાંખાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ (કા) ફાકા

ખાંખાંખોળા (૦) પુ૦બ૦વ૦ [ખાખા + ખોળા (ખોળવુ)]ખૂણેખાચરે ખૂબ ખોળાખોળ કરવી તે –ળુ વિ૦ ખાખાખોળા કરે એવુ

ખાંગ (૦) પુ૦ ખાગડો, કૂકો (૨) અતિ ગરમીથી પીગળી ગયેલો ઈટ કે નળિયાનો કકડો, ફ્રાટો ૦ડ, ૦ડકો પુ૦ ઈટ નળિયાનો ભાગેલો કકડો (૨) જુઓ ખાગ

ખાંગડિયું(૦)ન૦ ['ખાગડો' ઉપરથી] ખાગડામા રહેનો જીવડો

ખાંગડી (૦) સ્ત્રી૦ નાનો ખાગડો

ખાંગડો (૦) પુ૦ સીપ, શ ખલો, કોડી ઇત્યાદિ જીવડાનું ઘર (૨) કૂકો (રમવાનો)

ખાંગુ (૦) પુ૦ નાણભેદુ, નસૂસ (૨) ખાડો

ખાંગું (૦) વિ૦ કોરવંકુ [રમતમા પાસો કે કોડી] (૨) ન૦ (ટેખલનુ) ખાનુ

ખાંચ(૦)સ્ત્રી૦ ખાચો,નાનો ખાડો–કાંપ(૨)સાકડ; ગૂચવણ (૩)ખોટ; તોટો (૪)આચકો (૫) જમે ઉધારનો તાળો નહિ મળવો તે વધઘટ ૦કો પુ૦ ખાચો(૨)આચકો ૦ખૂંચ સ્ત્રી૦ નાની-મોટી ખોડખાપણ (૨) ઝીણવટ ૦ડ સ્ત્રી૦ ટેકરીની પડખેનો સાકડો માર્ગ(૨)ખીણ ૦રો પુ૦ નાનો ખૂણો, ખાચો –ચાખૂ ચી સ્ત્રી૦ નાનો ખાડોખૈયો, ખૂણો - ખાચરો(૨)ગલીકૂચી. –ચાળું વિ૦ ખાચાવાળુ –ચો પુ૦ એક-સરખી ધાર, સપાટી અથવા લીટીમા પડતો કાપ, ખાડો કે વાક(૨)સાકડો રસ્તો, ગલી(૩)ખૂણો (૪)[લા]વાધો, હરકત,અટકાવ [–આવવો= વાધો–હરકત આવવા (સૂતક વગેરેથી) –કરવો = સપાટીમા ખાચો કે વાક થાય તેમ કરવુ –કાઢવો = વાધો કાઢવો કે ઊભો કરવો (૨)ખૂણો કે વાક કરવો(શેરી – રસ્તા વગેરેમા) –પડવો=વાધો પડવો(૨)રસ્તો એકદમ વાકમા આવવો (૩) સૂતક વગેરેથી વિઘ્ન આવવુ. –પાડવો = વાધો પાડવો (૨) ખાચો કરવો –રાખવો = ખાચો રહે તેમ કરવુ(૨)વાધો કે વહેમ રાખવો]

ખાંચવું (૦) સ૦ક્રિ૦[પ્રા ખચ્ચ?] ખેચી ગખવુ, પાછુ હઠાવવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ અમચાવુ, અટકવુ

ખાંજ (૦) ન૦ [સ ખઞ્જ ઉપરથી] લગડાપણુ

ખાંજણ(૦) સ્ત્રી [દ્રે. ખજણ = કાદવ પરથી? સર૦ મ ખાજણ] જ્યા દરિયાનુ પાણી આવી ભરાઈ રહેતુ હોય એવી જગા, ભાઠાની જમીન (૨) (સુ) ખાડી

ખાંજરું (૦) ન૦ ખૂણો; ખૂણે પડતુ – જાહેર નહિ તેવુ સ્થળ (૨) કૂટણીનુ ઘર, કૂટણખાનુ (૩) [સુ]અનાજ સ ઘરવાની જગા.કોઠાર(૪)[કા]

માસ [આંજરે નાખવું = ખૂણે નાખી મૂકવું, દરકાર ન રાખવી આંજરે પડવું = ખૂણામા પડવુ, જ્યા કોઈનુ તેના ઉપર લક્ષ ન જાય, ઢીલ કે બેપરવાઈમા જવું.]

આંટ (૦) સ્ત્રી૦ એક જાતિ (૨) વિ૦ પડકુ, ધૂર્ત

આડુ (૦) વિ૦ આડ, પડકુ, પહોચેલ

આડ (૦) સ્ત્રી૦ [સં खण्ड, પ્રા खण्डा] એક ગળ્યો પ-ાર્થ [-આવી = વધારેપડતુ સારુ કે ગજ થવા જેવુ માની લેવુ આંડનું નાળિયેર ન૦ જેમાથી કોઈ ભાગ કાઢી ન નાખ્યો પડે તેવી વસ્તુ દેવ ત -પાથરવી, -પીરસવી, -ભભરાવવી, -ભરવી, -વાપરવી = મીઠુ મીઠુ બોલી ખુશામત કરવી] ૦આજીવું ન૦ આડ પાયેલુ આજીવું

આડકૂટ (૦) સ્ત્રી૦ આડવુ કૂટવુ તે, આડવા કરવાનુ પરચૂરણ કામ (૨) [લા] મૂઝવણ, અકળામણ, અજંપો

આડણિયુ (૦) ન૦ [આડવુ ઉપરથી] સાબેલુ -યો પુ૦ અનાજ કે બીજી ચીજ આડવા માટે બનાવેલુ લાકડા કે પથ્થરનુ સાધન-પાત્ર [આડણિયામાં ઘાલીને આંડવું = પોતાના પગમા લઈ જુલમ ગુજારવો આડણિયામાં સાથું મૂકીને સૂવું = જોખમ વચ્ચે રહેવુ]

આંડણી (૦) સ્ત્રી૦ ['આડવુ' પરથી] આડવાનુ પાત્ર, નાનો આડણિયો ૦પરાઈ સ્ત્રી૦ આડણી ને પનાઈ -ણ ન૦ આડવુ તે (૨) આડવાની વસ્તુ, આડવાનુ કામ (૩) આડવાનુ સાધન, સાબેલુ

આડવ ન૦ [સં] (સ) કુરુક્ષેત્ર પાસેનુ એક વન, જેને અર્જુને બાળી મૂકયુ હતુ

આંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ कट्] કોતરા જુદા કરવા કૂટવુ (ડાગર વગેરેને) (૨) [સં खट्] કચરવુ, કૂટવુ (૩) કકડેકકડા-ચૂરેચૂરા કરવા, નાના કરવો

આંડાજંગી આડાધર જુઓ 'આડુ'મા

આડિયું (૦) વિ૦ [આડુ પરથી] ખંડિત થયેલુ, ઓડખાપણવાળુ, ભાગલા શીંગડાનુ (૨) ન૦ ભાગલા શીંગડાવાળુ ઢોર (૩) ભેંસ, પાડુ [એકવચનમા વપરાય છે]

આંડી (૦) સ્ત્રી૦ [કે खडिआ] ૨૦ કાચા મણનુ તોલ-માપ ૦બંધ વિ૦ આડીને હિસાબે બનાય એવુ, પુંકળ (૨) અ૦ આડીને હિસાબે (૩) જથાબંધ [ભાગેલુ

આંડું (૦) વિ૦ સ खण्डित] ખંડિત, ખાણ પડેલુ,

આંડું (૦) ન૦ [સ खड्ग, અપ૦ खड्ड] સામાન્ય કે બેધારી તલવાર (૨) [લા] વરને બદલે એનુ આડુ લઈને ગયેલી જાન [-મોકલવું = વરને બદલે આડુ લઈને જાન મોકલવી] -દાર સ્ત્રી૦ [આડુ + જાર] તલવારનુ યુદ્ધ -ઝપા-ઝપી -ધર વિ૦ [આડુ + વર ('ધારવુ')] આડુ ઝાલનાર અર્થાત્ વાપરી જાણનાર

આંડેરુ (૦) ન૦ [જુઓ સાઢ] ઊંટ

આત(૦,ન,) સ્ત્રી૦ [જુઓ આત] (૨) હોંશ, ઉમંગ (૩) લાલસા, તૃષ્ણા -તીલુ વિ૦ આતવાળુ

આંત્ર (૦) સ્ત્રી૦ [સ સ્કન્ધ, પ્રા खंध] ખભો (૨) પશુની ગરદન (૩) ભાર વહેતા પશુની ગરદન પર પડતુ આટણ [-આવવી = પશુની ગરદન આગળની ચામડી ઝોલાઈને પાકી જવી -આપવી = કોઈ ઊંચકવામા ખભો ધરી મદદ કરવી -પડવી = ભાર વહેવાથી ગરદન પર આટણ પડવુ -મારવી = જુઓ ખભો આપવો] -ધિયો પુ૦ ખાવે ચડાવી લઈ જનારો, મુદ્દુ ઊંચકનારો (૨) મદદ કરનારો, સાથી (૩) ખુશામતિયો -ધી વિ૦ આધવાળુ (૨) પુ૦ બળદ

આંધુ (૦) ન૦ [આંધ ઉપરથી] કાંધુ હળતો

આધો (૦) પુ૦ જુઓ કાંદવ

આંપ (૦) વિ૦ લાંબુ છૂટ થઈને પડેલુ - સૂતેલુ (૨) સ્ત્રી૦ લાંબાછૂટ થઈને પડવુ - મૂવુ તે, પ્રણામ

આપ, ૦ણ (૦) સ્ત્રી૦ ખામી, ખોડ, ઐબ (૨) નુકસાન (૩) [કે खपगव = વસ્ત્ર, કપડું] મુડદા ઉપર ઓઢાડવાનુ કપડું, કફન (૪) દવાના ઉપયોગ માટે દિવેલા વાળા અમુક બિયામાથી કાઢેલુ તેલ

આપવુ (૦) સ૦ક્રિ૦ [આપો પરથી] સોરવુ, આપા કાઢી નાખવા (૨) થોડુ થોડુ ખોદવુ, પાવડાથી (ઢગલામાંથી લઈ) આમતેમ ફેંગવવુ

આપો (૦) પુ૦ [ખૂંપવુ પરથી] કાપ્યા પછી રહેલુ

ચોકડી [–કાઢવો = મોરી સાફ કરવી ખાળે જવું, ખાળે બેસવું = પેશાબ કે ટટ્ટીએ જવું. ખાળે દાટ્યા ને દરવાજા કે બારણાં ઉઘાડાં=ખોટી કરકસર, જ્યા ન કરવી જોઈએ ત્યા કરવી અને કરવી જોઈએ ત્યા ન કરવી]

ખકૂવો પુ૦ ખાળનુ પાણી જેમા છોડાતું હોય તેવો ઊંડો ખાડો–કૂવો (૨) જાજરૂ માટે કરેલો કૂવો ખકૂડી સ્ત્રી૦ ખાળના મેલા પાણીની કૂડી

ખાળવું સ૦ક્રિ૦[સ સ્ખલ્, પ્રા.ખલ ઉપરથી ?] અટકાવવુ, રોકવુ (બળવુ નુ પ્રે૰ક)

ખાળાચાળા પું૦(કા) ખટપટ, દાવપેચ, પ્રપંચ

ખાળું ન૦ જમાની; બાહેધરી (કા)

ખાળો પુ૦ ['ખાળવું" ઉપરથી] અટકાવ, રોકાણ (૨) વાર, વિલંબ (૩) બંદર (૪) મુકામ; વિસામો [સ્વર

ખાહૂલ પું૦ કફદોષથી ઊપજનો કોમળ, મધુર

ખાં પુ૦ [જુઓ ખાન] મુસલમાન ગૃહસ્થ વા અમીરને બોલાવવાનો માનવાચક શબ્દ (૨) ઉસ્તાદ, ખૂબ જાણનાર

ખાંખડિયુ (૦) વિ૰[સ્વ૰]ઉધરસવાળુ હાંસાથી પીડાતુ (૨) ન૦ ઉધરસ, હાંસો

ખાંખણ ૦તેલ (૦) ન૦ શરીરે ચોળવાની એક ઔષધિ, વરખડીનું તેલ

ખાંખણી(૦)સ્ત્રી૦ ક્રોધવચન,ક્રોધભરી વાણી(૨) ક્રોધ(૩)[ગ્વ૰][સુ]બખડે એવી મૂકી બદામ

ખાખત(–દ)(૦)સ્ત્રી૦ [જુઓ બણબોદ]ઊહુ, ઝીણુ તપહલ(૨) ચીવટભરી બાત(૩) બણગમો. સૂગ –તી વિ૰ ખાખતવાળુ

ખાંખનેલ(૦)ન૦ જુઓ ખાંખણ તેલ

ખાંખરેટવું (૦) સ૰ક્રિ૰ [જુઓ ખાખરોટવુ] તેલ ચોપડુ ચોપડુ ચોપડવુ

ખાંખાં (૦) ન૦ બ૰ વ૰ (કા) ફાંફા

ખાંખાંખોળા (૦) પુ૰બ૰વ૰ [ખાખા + ખોળા (ખોળવુ)]ખૂણેખાચરે ખૂબ ખોળાખોળ કરવી તે –ળુ વિ૰ ખાખાખોળા કરે એવુ

ખાંગ (૦) પુ૰ આગડો, ફૂકો (૨) અતિ ગરમીથી પીગળી ગયેલો ઈટ કે નળિયાનો કકડો, ફાટો ૦ડ, ૦ડકો પુ૰ ઈટ નળિયાનો ભાંગેલો કકડો (૨) જુઓ ખાગ

ખાંગહિયું(૦)ન૰ ['આગડો' ઉપરથી] આગલામા રહેતો જીવડો

ખાંગડી (૦) સ્ત્રી૰ નાનો ખાગડો

ખાંગડો (૦) પુ૰ સીપ, શ ખલો, કોડી ઇત્યાદિ જીવડાનું ઘર(૨) કૂકો (રમવાનો)

ખાંગુ (૦) પુ૰ નાણભેદુ, જાસૂસ (૨) ખાડો

ખાંગું (૦) વિ૰ કોરવ કુ [રમતમા પાસો કે કોડી] (૨) ન૰ (ટેબલનુ) ખાનુ

ખાંચ(૦)સ્ત્રી૰ ખાચો,નાનો ખાડો–કાંપ(૨)સાકડ, ગૂચવણ(૩)ખોટ, તોટો (૪) આચકો (૫) જમે ઉધારનો તાળો નહિ મળવો તે વધઘટ ૦કો પુ૰ ખાચો(૨)આચકો ૦ખૂંચ સ્ત્રી૰ નાની-મોટી બેડખાપણ (૨) ઝીણવટ ૦ડ સ્ત્રી૰ ટેકરીની પડખેનો સાકડો માર્ગ(૨)ખીણ ૦રો પુ૰ નાનો ખૂણો, ખાચો –ચાખૂચી સ્ત્રી૰ નાનો ખાડોખૈયો ખૂણો - ખાચરો(૨)ગલીકૂચી. –ચાળું વિ૰ ખાચાવાળુ –ચો પુ૰ એક-સરખી ધાર, સપાટી અથવા લીટીમા પડતો કાપ, ખાડો કે વાંક(૨)સાકડો રસ્તો, ગલી(૩)ખૂણો (૪)[લા]વાંચો, હરકત,અટકાવ [–આવવો= વાંચો–હરકત આવવા (સૂતક વગેરેથી). –કરવો = સપાટીમા ખાચો કે વાંક થાય તેમ કરવુ –કાઢવો = વાંધો કાઢવો કે ઊભો કરવો (૨)ખૂણો કે વાંક કરવો(શેરી – રસ્તા વગેરેમા) –પડવો=વાંધો પડવો(૨)રસ્તો એકદમ વાંકમા આવવો (૩) સૂતક વગેરેથી વિઘ્ન આવવુ –પાડવો = વાંધો પાડવો (૨) ખાચો કરવો –રાખવો = ખાચો રહે તેમ કરવુ(૨)વાંધો કે વહેમ રાખવો]

ખાંચવું (૦) સ૰ક્રિ૰[પ્રા ખચ્] ખેચી રાખવુ, પાછુ હઠાવવુ (૨) અ૰ક્રિ૰ ખમચાવું, અટકવુ

ખાંજ (૦) ન૰ [સ ખજ ઉપરથી] લગડાપણુ

ખાંજણ(૦) સ્ત્રી [દે. ખજણ = કાદવ પરથી? સર૰ મ खाजण] જ્યા દરિયાનુ પાણી આવી ભરાઈ રહેતુ હોય એવી જગા, ભાઠાની જમીન (૨) (સુ) ખાડી

ખાંજરું (૦) ન૰ ખૂણો. ખૂણે પડતુ – જાહેર નહિ તેવુ સ્થળ (૨) ફૂટણીનુ વર, ફૂટણખાનુ (૩) [સુ] અનાજ સંઘરવાની જગા,કોઠાર(૪)[કા]

માસ [આંજરે નાખવું = ખૂણે નાખી મૂકવું; દરકાર ન રાખવી આંજરે પડવું = ખૂણામા પડવુ, જ્યા કોઈનુ તેના ઉપર લક્ષ ન જ્હે, ઢીલ કે બેપરવાઈમા જવું]

આટ (૦) સ્ત્રી૦ એક જાતિ (૨) વિ૦ પટ્ટુ, ધૂર્ત

આટુ (૦) વિ૦ આટ, પટ્ટુ, પહોચેલ

આંડ (૦) સ્ત્રી૦ [સં खण्ड, પ્રા खण्डा] એક ગળ્યો પદાર્થ [-આવી = વધારેપડતુ સાકર કે ગળ્યુ થવા જેવુ માની લેવુ આંડનું નાળિયેર ન૦ જેમાથી કોઈ ભાગ કાઢી ન નાખવો પડે તેવી વસ્તુ કે વ્રત -પાથરવી, -પીરસવી, -ભભરાવવી, -ભરવી, -વાપરવી = મીઠુ મીઠુ બોલી ખુશામત કરવી] ૦આળું ન૦ આડ પાયેલુ આળું

આંડકૂટ (૦) સ્ત્રી૦ આડવુ કૂટવુ તે, આડવા કરવાનુ પચ્ચૂરણ કામ (૨) [લા] મૂઝવણ, અકળામણ, અવઁપો

આંડણિયુ (૦) ન૦ [આડવુ ઉપરથી] સાબેલુ -યો પુ૦ અનાજ કે બીજી ચીજ આડવા માટે બનાવેલુ લાકડા કે પથ્થરનુ સાધન-પાત્ર [આંડણિયામાં ઘાલીને આંડવું = પોતાના પંજામા લઈ જુલમ ગુજારવો આંડણિયામાં માથુ મૂકીને સૂવું = જોખમ વચ્ચે રહેવું]

આંડણી (૦) સ્ત્રી૦ ['આડવુ' પરથી] આડવાનુ પાત્ર નાનો આંડણિયો ૦પરાઈ સ્ત્રી૦ આડણી ને પગાઈ -ણુ ન૦ આડવુ તે (૨) આડવાની વસ્તુ, આડવાનુ કામ (૩) આડવાનુ સાધન, સાબેલુ

આંડવ ન૦ [સં](સ) કુરુક્ષેત્ર પાસેનુ એક વન જેને અર્જુને બાળી મૂકયુ હતુ

આંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ कड्] કોતરી જુદા કરવા કૂટવુ (ડાગર વગેરેને) (૨) [સ खड्] કચરવુ, કૂટવુ (૩) કકડે કકડા-ચૂરેચૂરા કરવા, નાશ કરવો

આંડાજંગી આંડાંધર જુઓ 'આડુ'મા

આંડિયુ (૦) વિ૦ [આડુ પરથી] બહિત થયેલુ, બોડબાપણવાળુ, ભાગલા શીંગડાનુ (૨) ન૦ ભાગલા શીંગડાવાળુ ઢોર (૩) ભેંસ, પાડુ [એકવચનમા વપરાય છે]

આંડી (૦) સ્ત્રી૦ [દે खडिआ] ૨૦ કાચા મણનુ તોલ-માપ ૦બંધ વિ૦ આડીને હિસાબે મપાય એવું, પુંઠળ (૨) અ૦ આડીને હિસાબે (૩) જથાબંધ [ભાગેલું

આંડું (૦) વિ૦ સ खण्डित] બંડિત, બાણ પડેલુ,

આંડું (૦) ન૦ [સ खड्ग, અપ૦ खडु] સામાન્ય કે બેધારી તલવાર (૨) [લા] વરને બદલે એનુ આડુ લઈને ગયેલી જાન [-મોકલવું = વરને બદલે આડુ લઈને જાન મોકલવી] -હાજંગી સ્ત્રી૦ [આડુ + જંગ] તલવારનુ યુદ્ધ -ઝપા-ઝપી -હાથર વિ૦ [આડું + ધર ('વાપરવુ')] આડુ ઝાલનાર અર્થાત્ વાપરી જાણનાર

આંડેરુ (૦) ન૦ [જુઓ આઢ] ઊંટ

આંત(૦,ન,) સ્ત્રી૦[જુઓ બંત](૨)દોશ,ઉમગ (૩) લાલસા, તૃષ્ણા -તીલુ વિ૦ બાતવાળુ

આંબ (૦) સ્ત્રી૦ [સ સ્કબ, પ્રા खंब] બભો (૨) પશુની ગરદન (૩) ભાર વહેતા પશુની ગરદન પર પડતુ આટણ [-આવવી = પશુની ગરદન આગળની ચામડી ઢોલાઈને પાછી જવી. -આપવી = કઈ ઊંચકવામા બભો ધરી મદદ કરવી -પડવી = ભાર વહેવાથી ગરદન પર આટણ પડવુ -મારવી = જુઓ બભો આપવો] -ધિયો પુ૦ બાવે ચડાવી લઈ જનારો, મુદ્દલ ઊંચકનારો (૨) મદદ કરનારો, સાથી (૩) ખુશામતિયો -ળી વિ૦ બાવવાળુ (૨) પુ૦ બળદ

આંધુ (૦) ન૦ [બાંધ ઉ૫રથી] કાધુ, હુબનો

આંધો (૦) પુ૦ જુઓ બાદવ

આંપ (૦) વિ૦ લાબુ છટ થઈને પડેલુ -સૂતેલું (૨) સ્ત્રી૦ લાબા છટ થઈને પડવુ-સૂવુ તે, પ્રણામ

આંપ, ૦ણુ (૦) સ્ત્રી૦ બામી, બોડ, બેમ (૨) નુકસાન (૩) [દે खप्पण=વસ્ત્ર, કપડુ] મુડદા ઉપર ઓઢાડવાનુ કપડુ, કફન (૪) દવાના ઉપયોગ માટે કાટલાવાળા બમુક બિયામાથી કાટેલુ તેલ

આંપવું (૦) સ૦ક્રિ૦[આપો પરથી]સોબવુ; બાપા કાઢી નાખવા (૨) થોડુ થોડુ ઓઢવુ, પાવડાથી (ઢગલામાથી લઈ) આમતેમ ફેરવવુ

આંપો (૦) પુ૦ [બૂબવુ પરથી] કાપ્યા પછી રહેલુ

આણખોદાયેલુ ખડિયુ (૨) ભાગેલી ડાખળીનુ થડને વળગી રહેલુ ઠૂંઠુ (૩) કોઈપણ સપાટી ઉપર રહી ગયેલો કરચો, ખૂપરો (૪) ખાંપ, ખોડ, ખામી (૫) [લા] રાલો

આંભ (૦) પુ૦ [સ્ત સ્કમ, પ્રા ખમ] થાભલો –ભી સ્ત્રી૦ પાળિયો, સ્મરણસ્તંભ (૨) ખોલણ, પાટિયા બેસાડવા લાકડામા પાડેલી ખાચ –ભો પુ૦ સીમાડાની હદ બતાવતો પથ્થર (૨) ખાભી, પાળિયો

આંભુ (૦) ન૦ આનગ્પૂને નાખવાનો ખાડો

આંસવું (૦) અ૦ક્રિ૦[સ કાસ્,પ્રા. ખાસ] ખાસી ખાવી –**આંસી** સ્ત્રી૦ [પ્રા. ખાસિઅ] ઉધરસ, ઠાસો

ખિચડિયુ વિ૦ ['ખીચડી' ઉપરથી] પચરાઉ,

ખિજવાટ પું૦ [જુઓ ખીજવુ] ખિજવુ તે, ગુસ્સો, ક્રોધ

ખિજ(–દ)મત સ્ત્રી૦[અ ખિદમત] સેવાચાકરી; તહેનાત ૦ગાર પુ૦ સેવક, નોકર, ચાકર. ૦ગારી સ્ત્રી૦ ખિદમતગારપણુ, સેવા

ખિજવણી સ્ત્રી૦ ખીજવવુ તે

ખિજવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખીજવું] 'ખીજવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ખિડકી સ્ત્રી૦ [હિ] બારી

ખિણ સ્ત્રી૦[હિ ખિન,મ]+ક્ષણ

ખિતાબ પું૦ [અ] ઇલકાબ

ખિદમત સ્ત્રી૦[અ], ૦ગાર પુ૦, ૦ગારી સ્ત્રી૦ જુઓ ખિજમત'મા

ખિન્ન વિ૦[સ] દિલગીર, ગમગીન ૦તા સ્ત્રી૦

ખિન્ની સ્ત્રી૦ [સ ક્ષીરિણી, હિં ખિરની] રાયણ

ખિમા સ્ત્રી૦ ક્ષમા [જૈન]

ખિયાનત સ્ત્રી૦ [અ] બેઈમાની

ખિરાજ સ્ત્રી૦ [અ ખરાજ] મહેસૂલ

ખિરોયું વિ૦ ન૦ [સં ક્ષીર=દૂધ]દુવાળ(ઢોર)

ખિલખિલાટ સ્ત્રી૦ [રવ૦ ?] ખિસકોલી, ખિલોડી

ખિલખિલ અ૦ (રવ૦) ખિસકોલીનો રવ (૨) ખૂબ હસવાનો રવ [પોશાક, સિરપાવ

ખિલ(–લ્લ)ત સ્ત્રી૦ [અ ખિલઅત] માનનો

ખિલવટ, –ણી સ્ત્રી૦ ખીલવવું તે –ટો પુ૦ ખીલવનારો

ખિલવત સ્ત્રી૦ [અ] એકાત(૨)જુઓ ખલ્વત

ખિલાફ વિ૦[અ] વિરુદ્ધ –ફી સ્ત્રી૦ વિરુદ્ધતા

ખિલાફત સ્ત્રી૦ [ઇં.] જુઓ ખલીફાત

ખિલાવવું સ૦ક્રિ૦('ખીલવુ'નુ પ્રેરક)ખીલે એમ કરવું –ટ સ્ત્રી૦ ખિલવટ

ખિલાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ ખીલો, પ્રા. खिल्ल= રોકવુ પરથી] ઊંચે અટકી રહેવુ,ભરાઈ જવુ; ટિંગાવુ(૨)અ૦ક્રિ૦'ખીલવુ'નુ ભાવે ને કર્મણિ

ખિલોડી સ્ત્રી૦ જુઓ ખિલકોડી

ખિલોણું (લો) ન૦[સર૦ હિ ખિલૌના]રમકડું

ખિલ્લત સ્ત્રી૦ જુઓ ખિલઅત

ખિસકાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ખીસકવુ'નુ પ્રેરક

ખિસકોલી સ્ત્રી૦ એક જનાવર, ખિલકોડી

ખિસિયાણુ વિ૦ [સર૦ હિ ખિસિઆના,મ ખિસાણા] ખસિયાણુ, ઝંખવાણુ

ખિસ્સું, –સ્સાકાતરુ –સ્સાખર્ચ(–રચ), –સ્સાભરુ જુઓ 'ખીસુ'મા

ખિહ સ્ત્રી૦ [મ] ખીણ

ખીખી અ૦(રવ૦)એવો અવાજ કરીને(૨)સ્ત્રી૦ ખીખી હસવુ તે (હાસીમા)

ખીચ વિ૦ [જુઓ ખીચાખીચ] ગીચ, ભરચક (૨) સ્ત્રી૦ [દે ખિચ્ચ] ખીચડી

ખીચગાદ્દું ન૦[ખીચ+ગાદ્દુ]માલ ભરવાનુ મોટુ ગાદુ, ખટારો

ખીચડી સ્ત્રી૦ [સ કૃશર, દે ખિચ્ચ] એક ખાવાની વાની [–ખવરાવવી=ભરણપોષણ કરવુ –મૂકવી=ખીચડી પકવવા માટે ચૂલે ચડાવવી –ખૂટવી=ખાવાનુ ખૂટવુ]૦ખાઉ વિ૦ ખીચડી ખાનારુ, હલકી પ્રકૃતિનુ –કું ન૦ ખીચડી(તુચ્છકારમા) –ડો પુ૦ આખા મગ ને ચોખાની અથવા આખા ઘઉ ને દાળની ખીચડી (૨) ખીચડુ (૩) [લા] ગોટાળો, સેળભેળ તે

ખીચા(–ચો)ખીચ અ૦ [જુઓ ખચાખચ] ગીચોગીચ ભરચક, ઠાસી ઠાસીને

ખીચી સ્ત્રી૦ જર ચોખાનો બાફેલો લોટ

ખીચોખીચ અ૦ જુઓ ખીચાખીચ

ખીજ સ્ત્રી૦ [દે ખિજ્જિઅ, જુઓ ખીજવુ] ચીડ, ગુસ્સો (૨) ખીજવવા માટે પાડેલુ નામ;

જેનાથી ખિજાય તે. [–કાઢવી = એક પરનો ગુસ્સો બીજા પર કાઢવો –પડવી = બીજાનુ નામ પડવુ]

ખીજડો પુ૰ [સ. खदिर] એક ઝાડ, સમડો

ખીજવવું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ બીજવું] બીજે એમ કરવું,ચીડવવુ ખીજવાવુ અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ)

ખીજવું અ૰ક્રિ૰ [સ ખિદ્, પ્રા ખિજ્જ] ગુસ્સે થવુ (૨) સ૰ક્રિ૰ કાટવું; વઢવુ

ખીણ સ્ત્રી૰ [જુઓ ખિડ] બે ટેકરીઓ વચ્ચે આવેલો સાંકડો માર્ગ (૨) પર્વતના બે ઊંચા ભાગ વચ્ચેનો પ્રદેશ

ખીમણું ન૰ [ખામુ,–માણુ પરથી ?] નગની બેસણી (૨) વાળી કે નથમાં જડેલુ નગ

ખીમો પુ૰ [અ. कीमत] માસનો છૂંદો

ખીર વિ૰ [સ ક્ષર ઉપરથી] સારહીન, નકામુ (૨) સ્ત્રી૰ [સ ક્ષીર, પ્રા खीर = દૂધ ઉપરથી, પ્રા खीरी] દૂધભાતની એક વાની (૩) + ક્ષીર; દૂધ (૪) ન૰ [?] એક પક્ષી –રુ ન૰ લોટ અને ગોળને અડવાળી કરેલો રગડો (પૂડા, ભજિયા ઇ૰ બનાવવા) (૨) ખમીર ચડાવેલો આથો (જલેબી ઇ૰ નો)(૩)એક જાતની કુમળી કાકડી(૪)એક જાતનુ જાડુ કાપડ –રોદક ન૰ જુઓ ક્ષીરોદક (૨) એક વેળુ રેશમી વસ્ત્ર

ખીલ પુ૰ [કે खिल्ल] જુવાનીમા મોં પર થતી ફોલ્લી (૨) [સ कील, પ્રા खील] આખના પોપચા પર થતી લોહી માસની ગઠી (૩) ઘંટીનો ખીલડો ૦ખીલમાંડવો પુ૰છોકરાની એક રમત (૨) ખીલમાકડા ૦ગોટીલો પુ૰ છોકરાની એક રમત (૨) ઘંટીનો ખીલડો ૦ડો પુ૰ [સ कीलक·પ્રા खीलय] ઘંટીના હેઠલા પડમા વચ્ચોવચ આવેલી ખીલી, જેના પર ઉપલુ પડ ફરે છે. ૦દડો પુ૰ છોકરાની એક રમત ૦મા(–માં)કડાં ન૰ અ૰વ૰ છોકરાની એક રમત ૦મા(–માં) કડી સ્ત્રી૰ ઘંટીના ઉપલા પડિયાની વચ્ચોવચનુ લાકડુ, જે ખીલડામા પરોવાય છે(૨) ખીલડો અને માકડી

ખીલવવું સ૰ ક્રિ૰ ખીલે એમ કરવુ(૨)ખોલવુ, કાઢવુ, સીવવુ (ઘાયળા ચોકાળના બે પાટ પેઠે)

ખીલવાવુ અ૰ ક્રિ૰ (કર્મણિ)

ખીલવું અ૰ ક્રિ૰ [હિં. खिचना] ફૂલવુ કાલવુ; વિકસવુ (૨) શોભવુ, દીપવુ (૩) ખુશીમા આવવું ગમ્મને ચડવુ (૪) ચગવુ, ઉત્તેજાવુ. વીંધવુ (૫) સ૰ક્રિ૰ [સ कील, હિં खीलना] (ચોકાળ, કામળા ઇ૰ને વચ્ચે) બખિયા દઈને સીવવુ, કાટવુ ખીલવવુ

ખીલાઉપાડ, ખીલાપાટી, ખીલામૂળ, ખીલારુંધુ જુઓ 'ખીલો'મા

ખીલી સ્ત્રી૰ [જુઓ ખીલો, પ્રા खीलिया] નાનો ખીલો, ચૂક [–ચોડવી,–ઠોકવી,–મારવી = ખીલી પેસાડવી (૨) [લા.] પડાવ નાખવો (૩) વિઘ્ન નાખવુ] ૦ખટકો પુ૰ ખીલી ખૂંચવા જેટલી પીડા, ઇજા, હરકત (૨) અડચણ, વિઘ્ન ૦પખિ(–ત્રિ)યારાં ન૰ બ૰ વ૰ ખીલી અને પંસિયારા (કલ્લા, સાકળા ના)

ખીલો પુ૰ [સ. कीलक પ્રા खीलअ] ખૂંટો મેખ (૨)[લા] છકાપંજાના જુગારમા પૈસાની હોડ લાગે તે લેનારો મધ્યસ્થ જુગારી. [–ચોડવો, –ઠોકવો, –મારવો = ખીલો પેસાડવો. ખીલે બાંધવું = ખીલાની સાથે બાંધવુ (૨) કાયમનુ જોડી દેવુ (૩) [લા] પરણાવી દેવુ (ઉદા. છોડી ખીલે બાંધી સારી)] –લાઉપાડ અ૰ જડમૂલથી, નિર્વંશ થાય એવી રીતે –લાપાટી સ્ત્રી૰ પેચ પાડવાનુ –રુ બનાવવાનુ ઓજાર –લામૂળ ન૰ મુખ્ય મૂળિયુ –લારુંધુ વિ૰ અમુક ખીલે જ બંધાવાની આદતવાળુ (૨) બહાર ચરવા નહિ જતા ઘેર ખીલે બાંધ્યુ રહેવાની ટેવવાળું (૩) ઊપસેલા – ખીલા જેવા ઘાટનુ

ખીશ(–સ્સ)ર પુ૰ [અ खिस्स = ગરદી] ઠંડીનો દિવસ (૨) પુ૰, સ્ત્રી૰ મકરસંક્રાત, ઉતરાણ

ખીસકવું અ૰ ક્રિ૰ [હિ. खिस] ખસકવુ, સરકવુ, લપસવુ

ખીસું ન૰[फा कीसह]ગજવુ [–તર ઠોલું = પૈસા આગ હોવા ખીસાનું તર વિ૰ સારા પૈસા વાળુ ખીસામાં ઘાલવું. મૂકવુ = પોતાની સત્તા હેઠળ મૂકવુ (૨) લેખામા ન લેવુ ખીસા તર કરવાં = ખૂબ પૈસાઓ કર્યા કરવા ખીસુ ભરવુ = લાગ આપવી કે લેવી ખીસે

ખાલી વિ૦ નિર્ધન, ગરીબ] –સાકાતરુ વિ૦ ગજવાકાતરુ, ખીસું કાપીને ચોરનાર –સાખરચ,–સાખર્ચ પુ૦ સામાન્ય ખરચ માટે ખીસામા રાખવાનુ નાણુ (૨) પસદ પડતી બાબતમા વાપરવા મળેલુ–ખાસ ખરચનુ નાણુ –સાભરુ વિ૦ લાચિયું (૨) લોભિયુ

ખીંટી સ્ત્રી૦ નાનો ખીલો (૨) કપડાં ભરવવા ભીતમા જડેલુ (લાકડાનુ) ટેકણ [ખીંટીએ પોતિયું હોવુ =ચિંતા કે જવાબદારીમાથી છૂટા હોવુ ખીંટીએ મૂકવું =ઊંચુ મૂકવુ, દૂર કરવુ] –ટિડ(–ળિ)યાળુ વિ૦ અણીદાર (૨) આકડીવાળુ (૩) વાકુ વળેલુ –ટો પુ૦ [જુઓ ખૂંટો] ખીલો, મેખ

ખુટાડવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખૂટવુ] ખૂટે એમ કરવુ, ઘટાડવુ (૨) પૂરુ કરવુ

ખુટામણ સ્ત્રી૦ ['ખુટવુ' ઉપરથી] ખોટ, ઘટ (૨) [કા] ચૂંટ દગો

ખુદ(–દ)દો પુ૦ [ફા. ખુર્દહ] મોટા સિક્કાની કિંમતના નાના સિક્કા તે, પરચૂરણ(૨) [લા] કકડેકકડા, ભૂક્કો [–કરવો=ખર્ચી ને ખલાસ કરવુ (૨) ભાગીને ભૂક્કો કરવો. –કાઢવો, –કાઢી નાખવો=ભાગીને ભૂક્કો કરવો]

ખુડી અ૦ (રવ૦) બાળકને ઉંચરસ ચડે ત્યારે વાસે હાથ ફેરવતા બોલાતો શબ્દ

ખુણિયાળુ વિ૦ [ખૂણો' પરથી] ખૂણાવાળુ

ખુતબો પુ૦ [અ ખુતબા] તારીફ, પ્રશંસા(૨) જુમાને દિવસે નમાજ વખતે પઢાતો ખાસ સ્તુતિપાઠ [પ્રેરક ને ભાવે

ખુતાડવું સ૦ ક્રિ૦, ખુતાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ખૂતવુ'નુ

ખુદ વિ૦ [ફા] અસલ, શુદ્ધ(૨)સ૦ પોતે, જાતે ૦અખત્યારી સ્ત્રી૦ પોતાનો કાબૂ હોવો તે ૦કાશ્તા(–સ્તા) વિ૦ [ફા] જાતે ખેડેલુ ૦કુશી સ્ત્રી૦ [ફા] આપઘાત ૦ગરજી વિ૦ [ફા] સ્વાર્થી, આપમતલબી(૨)સ્ત્રી૦ આપગરજીપણું ૦પસંદગી સ્ત્રી૦ પોતે જ સાચા એવો ભાવ, અહંકાર

ખુદા પું૦[ફા]ઈશ્વર પ્રભુ [–કરે ને=પ્રભુની મરજી હોય તો] ૦ઈ વિ૦ ઈશ્વરનુ –ઈશ્વરને લગતુ (૨) પવિત્ર (૩) કુદરતી, દૈવી (૪) [લા] ભોળુ (૫) સ્ત્રી૦ ઈશ્વરપણું (૬) સૃષ્ટિ ૦તાલા પુ૦ [ફા.] મહાન પ્રભુ ૦પરસ્ત વિ૦ પ્રભુપરાયણ, આસ્તિક ૦વંત(–દ ફા)વિ૦ ઈશ્વરતુલ્ય (સાહેબ, અન્નદાતા જ૦ જેમ રાજાગણી કે માલિકને સંબોધનરૂપે). ૦હાફેજ શ૦પ્ર૦[અ હાફિઝ=રક્ષણ કરનાર] પ્રભુ તમારુ રક્ષણ કરો

ખુદી સ્ત્રી૦ [ફા] હુંપણું, હુ પદ, ગર્વ

ખુનકી સ્ત્રી૦ [ફા] ઘેન, તદ્રા [કાપી

ખુનામરકી સ્ત્રી૦ [ખૂન + મરકી] ખૂનરેજી, કાપા-

ખુન્નસ સ્ત્રી૦,ન૦[જુઓ ખૂનસ] ખૂન કરવે એવી ઝેરી લાગણી. વેરઝેર [–રાખવું=વેરભાવ સેવવો. ખુન્નસે ભરાવું=વેર લેવાની લાગણી બરોબર વ્યાપવી કે જાગવી] –સી વિ૦ ખુન્નસવાળુ

ખુપાવુ અ૦ ક્રિ૦, –વવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ખૂપવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ખુફિયા વિ૦ [અ] ગુપ્ત, છૂપુ

ખુબાફોડ ન૦ [ખુબા (મ =એક છીપ)+ફોડ (ફોડનારુ')](સીપો ફોડી ખાનાર)એક પક્ષી

ખુમારી સ્ત્રી૦ [અ]આખમા દેખાતો નશો ઘેન, મસ્તી (૨) ધન, વૈભવ, ઓધ્ધા વગેરેનો ગર્વ [–રાખવી = ગર્વ ધરવો]

ખુમાવતી વિ૦ [સ ક્ષમાવત્] ક્ષમાવત

ખુર [સં], –રી સ્ત્રી૦ ખરી ૦શબ્દ પુ૦ (ચાલતા) ખરીનો અવાજ [અવાજ

ખુરખુર ન૦,–રાટ પુ૦ (રવ૦)ખુર ખુર એવો

ખુરચન ન૦ [હિ] ઉખાડીને –ઉઝરડીને એકઠુ કરેલુ આવાનુ, ખપોટી (૨) કચુ બર, નાચુ ફોજ આવતુ –ની સ્ત્રી૦ ચોખીનુ એક ઓજાર (ચામડુ ઉઝરડવાનુ)

ખુરજી સ્ત્રી૦[ફા ખુરજીન](સવારીમા સાથેનો સરસામાન રાખવાની ઘોડેસવારની) થેલી ઝોળો

ખુરદો પુ૦ [ફા] જુઓ ખુડદો –દિયો પુ૦ નાણાનો ણગ્દો –પરચૂરણ વેચનાર આદમી

ખુરબટો પુ૦ એક જાતનો રાખેલો

ખુરસુ ન૦ [ફા] એક જાતની મીઠાઈ

ખુરશી(–સી) સ્ત્રી૦ [અ કુર્સી] એક જાતનુ આસન(૨) [લા]માનનુ કે પદ યા અમલનુ સ્થાન [–આપવી = બેસવાને ખુરશી આપવી,

એ ગીને માન આપવુ. –ખાલી કરવી = પર કે અમલની જગા છોડવી]

ખુરશેદ પુ૦[ફા] સૂરજ

ખુરસી સ્ત્રી૦ જુઓ ખુરશી. –સું ન૦ માટીનુ બેસણુ, અગીઠી મૂકવાની ઓટલી (૨)ખુરસી (તુચ્છકારમા)

ખુરાસાન પુ૦ [સં., ફા] (સ) ઈરાન દેશનો એક ભાગ

ખુરાસાની વિ૦ [ફા] ઈરાન દેશમા આવેલા ખુરાસાન નામના પ્રદેશનું કે તેને લગતુ ૦અજમો પુ૦ એક ઔષધિ

ખુરી સ્ત્રી૦ [જુઓ ખુર] ખરી

ખુલા(–લ્લા)ણુ ન૦ [જુઓ ખુલ્લુ] હવા અજવાળાની છૂટવાળી ખુલ્લી જગા

ખુલાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ખૂલવુ] 'ખૂલવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક

ખુલાસાવાર અ૦ ખુલાસા સાથે

ખુલાસો પુ૦ [અ] સ્પષ્ટીકરણ, ચોખવટ (૨) સાર, ભાવાર્થ (૩) નિકાલ, ગમતો (૩) મોકળાશ (૫) [લા] દસ્ત, ઝાડો [–આપવો, –કરવો = સમજૂતી આપવી –થવો સ્પષ્ટતા થવી (૨) દસ્ત આવવો –પૂછવો, –માગવો, –લેવો = વિગતવાર જવાબ ને સ્પષ્ટીકરણ માગવા ખુલાસીને, ખુલાસે (૦થી) ઝાડો થવો = સાફ ઝાડો આવવો.]

ખુલ્લુ વિ૦ [અ. ખલા] ઉઘાડુ (૨) નિખાલસ, ચોખ્ખુ (૩) સ્પષ્ટ (૪) નાગુ, ઢાકેલુ નહિ તેવુ (૫) છૂપુ નહિ–ન્હોર (૬) અસલ્ય (૭) અણઘેરાયેલું (૮) ઘેરુ નહિ–આછુ. [ખુલ્લી આંખે = નરી આંખે (૨) દેખતા છતા, જાણી જોઈને ખુલ્લી રીતે = છડેચોક, ઉઘાડી રીતે ખુલ્લી હવા = ગામ બહારની ચોખ્ખી હવા ખુલ્લું કરવુ = ઉઘાડવુ (૨) ઉઘાડુ પાડવુ, પ્રકટ કરવુ –પાડવું = છૂપુ પ્રગટ કરી દેવુ –મૂકવું = ઉઘાડુ મૂકવું, ઉદ્ઘાટન વિધિ કરવી (૨) બોલીને કે ખુલ્લામા મૂકવુ ખુલ્લે ચોક(–કે) = ઉઘાડેછોગ ખુલ્લો કાગળ = અખબારમા (વર્તમાનપત્રદ્વારા) લખેલો કાગળ (૨) બીડ્યા વગરનો કાગળ]

–લ્લ ખુલ્લા અ૦ ખુલ્લેખુલ્લી રીતે –લ્લે-ખુલ્લું વિ૦ ભાવ ખુલ્લુ

ખુવાર વિ૦ [ફા ખ્વાર] ગમિ ગયેલ હેરાન (૨) પાયમાલ –રી સ્ત્રી૦

ખુશ વિ૦ [ફા] આનદી, હર્ષિત, પ્રસન્ન (૨) તદુરસ્ત [–કરવું = પ્રસન્ન કરવુ (૨) [લા] બક્ષિસ આપવી –રહેવું = પ્રસન્ન કે તદુરસ્ત રહેવુ] ૦ખુશાલ વિ૦ ત દુરસ્ત તેમ જ પ્રસન્ન, ખૂબ ખુશ ૦ખુશાલી સ્ત્રી૦ ખુશખુશાલ પણુ ૦દિલી સ્ત્રી૦ આનદીપણુ ૦નવીસ વિ૦ સારા–સુદર દસ્તખત લખનાર ૦નુમા વિ૦ સુદર, રમણીય ૦બખતી, ૦બ૦ખ્તી સ્ત્રી૦ [ફા]સદ્ભાગ્ય (૨)ખુશાલીની ભેટ–બક્ષિસ ૦બોા(૦ઈ) સ્ત્રી૦ સુગધી ૦બોદાર વિ૦ સુગધીદાર ૦મિજાજ પુ૦ સારો–આનદી સ્વભાવ (૨) વિ૦ ખુશમિજાજી ૦મિજાજી વિ૦ ખુશમિજાજવાળુ, આનદી (૨) સ્ત્રી૦ આનદી હોવુ તે –રી સ્ત્રી૦ આનદમગ્નતા, હર્ષ (૨) મશ્કરી, ઠઠ્ઠા, મશ્કરી (૩) વિ૦ ખુશ, ગમ્મત [ખુશીની વાત = હર્ષ –ખુશાલીની વાત ખુશીનો સોદો = મશ્કરીની વાત]

ખુશકી સ્ત્રી૦ [ફા] જમીનમાર્ગ

ખુશહાલ વિ૦,–લી સ્ત્રી૦[ફા]જુઓ 'ખુશાલ'મા

ખુશામત,–દ [ફા] સ્ત્રી૦ સ્વાર્થ માટે કરેલા હદ બહારના વખાણ, પળગી, હાજી હા [ખુશામતનું ખોળિયું = ભારે ખુશામતિયો] ૦(–દ)ખોર વિ૦ ખુશામતની ટેવવાળુ, ખુશામતિયુ –તિયુ વિ૦ ખુશામત કરનારુ –તિયો પુ૦ ખુશામતિયો આદમી

ખુશાલ વિ૦ ['ખુશહાલ' ઉપરથી]ખુશ હાલતમા હોય એવુ, સુખી(૨)કુશળ ત દુરસ્ત –લી સ્ત્રી૦

ખુશી સ્ત્રી૦ [ફા] (૨) વિ૦ જુઓ 'ખુશ'મા

ખુસરો વિ૦ પુ૦ બડભૂતો

ખુસિયો પુ૦ [અ] વૃષણ (૨) વિ૦ પુ૦ બગ્ગી કરેલો [ખુકાતી ચોક, કુહવો

ખૂખચો પુ૦ [જ્ઞા૦] (કા) ભગાર ખાડો

ખૂજલી(–ળી) સ્ત્રી૦[સં ખર્જ્જ્ + આ + ઙીષ્] ચળ ખજૂર, ખજવળ (૨) ચામડીના રોગ (૩) જે લાગવાથી બજવાકરવુ પડે તે, બહુની

ખૂટ સ્ત્રી૦ ખોટ, ખૂટકો (૨) છાપખાનામા બીબા ગોઠવતા ખૂટતા બીબા ૦કો પું૦ [‘ખૂટવુ’ ઉપરથી] ખોટ, ઘટ; ઓછપ

ખૂટડું ન૦ ખોરણુ, ખોયણુ –ડો પું૦ અ ગારો, ખોટારો (૨) ખૂટડું, ખોયણું [સ્ત્રી૦

ખૂટલ વિ૦(કા) અપ્રામાણિક, ખોટાખોલું –લાઈ

ખૂટવું અ૦ક્રિ૦ [દે खुट्ट] ઓછું થવુ, ઘટવું (૨) પૂરુ થવું (૩) [કા] ખૂટલ થવુ

ખૂટેલ(–લું) વિ૦ [‘ખૂટવુ’ ઉપરથી] ખાલી થયેલ કગાલ, દેવાળિયું (૨) કૂટેલુ, વિશ્વાસઘાતી

ખૂડ સ્ત્રી૦ (કા) અગાસી ધાબુ

ખૂણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખૂણો] દિશા (૨) [મ] નિશાની, ચિહ્ન –ણિયુ વિ૦ ખૂણાવાળું. –ણે ખાંચરે અ૦ કોઈ ખૂણામા – ખૂણાપડતી અપરિચિત જગાએ

ખૂણો પુ૦ [સ કોણ] જ્યા બે દિશા કે લીટી મળતી હોય તે જગા, કોણ, ખાચો [ખૂણામાં પડી રહેવું = અ ધારામા – અપ્રગટ પડયા રહેવુ, પ્રકાશમા ન આવવુ ખૂણામાં હોવું, ખૂણે પેસવું, ખૂણે હોવું = તરતના વૈધવ્યને કારણે ઘરખૂણો છોડી બહાર ન નીકળવુ ખૂણો પાળવો = વૈધવ્યનો શોક પાળવો ઘર બહાર ન નીકળવુ –ઝાલીને બેસી કે બેઠા રહેવું = ઘરમા ભરાઈ રહેવુ –પડવો = આકાર કે રચનામા ખૂણાનો ઘાટ આવવો કે થવો –મૂકવો = શોક પાળવાનું પૂરુ કરવુ]

ખૂણોખાંચરો પુ૦ ખૂણો કે ખાચો, ખૂણા પડતી કે ખાચામા આવી જતી = ઓછી જાહેર – જગા

ખૂત સ્ત્રી૦ [‘ખૂતવુ’ ઉપરથી] હરકત, અડચણ; વાધો (કા)

ખૂતવું અ૦ક્રિ૦ [દે खुत्त] જુઓ ખૂ તવુ

ખૂદ(–ધ)રું ન૦[સ क्षुद्र,પ્રા खुद्द પરથી ?]ખોતરણું, દ્વેષ ખાતર કાઢેલી ભૂલ, વાધોવચકો, છિદ્ર

ખૂન વિ૦[ફા]લોહી (૨) ખૂનની – વેરની તરસ, ખૂનસ (૩) જીવથી મારી નાખવુ તે, હત્યા. ૦ખરાબો પુ૦ [+ખરાબો (ફા खराबी)] મારફાડ ૦ખાર વિ૦ [ફા] લોહી રેડાય એવુ (ઉદા૦ યુદ્ધ) (૨) ઘાતકી, ખૂની ૦રેજી સ્ત્રી૦ [+રેજી (ફા. रेज़ी)] લોહી રેડવું તે, કાપાકાપી, કતલ (૨) લોહી રેડાય એવી – ખૂનખાર મારામારી –ની વિ૦ ખૂન કરે એવુ, વાતકી (૨) ખૂન કરનાર, હત્યારુ

ખૂનસ સ્ત્રી૦ ન૦ [‘ખૂન’ ઉપરથી] ખૂનની – વેરની તરસ, ખુન્નસ [ખૂનસે ભરાવું = વેર લેવાની લાગણી બરોબર વ્યાપવી કે જામવી]

ખૂપચવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખૂપવુ] બરાબર ગોઠવવુ, જમાવવુ (‘દેશ દેશ નવી દુકાન ખૂપવે, ત્યા મુનીમ છે ઘણા’. .)

ખૂપવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. खुप्प] ખૂપવુ; ઊંડુ ઊતરવુ, ભોકાવુ (૨) કળી જવુ; અ દર ઊતરી ચોટી જવુ, ખૂતવુ.

ખૂબ વિ૦ [ફા]સારુ, સુદર (૨) વણુ, પુષ્કળ, [–કરી! = ‘ભારે સારું કે જબરું કર્યું’, ‘વાહવાહ’ – એવો પ્રશ સાસૂચક ઉદ્ગાર] ૦સૂરત વિ૦ કૃપાળુ, કૂટડુ ૦સૂરતી સ્ત્રી૦ કૂટડાપણું, સૌદર્ય. –ખી સ્ત્રી૦ ખાસ ગુણ, રહસ્ય (૨) મજા, લિજ્જત (૩) ચતુરાઈ (૪) સૌદર્ય, ચમત્કાર (૫) ભલાઈ –ખીદાર વિ૦ ખૂબીવાળું

ખૂમચો પુ૦ [ફા. खान्चह] ઢગતા કાનાનો છાબડો થાળ (૨) વેચવાની વસ્તુઓથી ભરેલો ખૂમચો (૩) એમા ભરેલી વસ્તુ, ભેટની વસ્તુ –ચાવાળો પુ૦ ખૂમચામા ભરીને વસ્તુઓ વેચનારો ફેરિયો

ખૂરપી સ્ત્રી૦ [સ क्षुरप्र, પ્રા खुरप्प] ખરપડી

ખૂલતું વિ૦ [ખૂલવુ] ખુલ્લુ કે પહોળુ ,ભીસાતુ– તગ નહિ એવુ (૨) ઊઘડતુ .

ખૂલવું અ૦ક્રિ૦ [‘ખુલ્લુ ઉપરથી] ખુલ્લુ થવુ, ઊઘડવુ (૨) ખીલવું [ફૂલ] (૩) દીપવુ, શોભવુ (૨ગ)

ખૂશર સ્ત્રી૦ ન૦ [હિ खूसर] એક પક્ષી, ચીબડી

ખૂંખારવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦] ખૂ ખૂ અવાજ કરવો (૨) (અમુક અવાજ કરી) ગળુ સાફ કરવુ (૩) હણહણવુ (૪) (પોતાની હાજરી મરદાઈ કે બડાશ બતાવવા) ખૂ ખારાથી અવાજ કરવો

ખૂંખારો પુ૦ [રવ૦] ખૂ ખારવુ તે (૨) ખૂ ખારવાનો અવાજ [અવાજ

ખૂ ખૂં ન૦ [રવ૦] (ખૂ ખારવાનો કે ખાસીનો)

ખૂંચ, ૦ખાંચ સ્ત્રી૦ ખાચ, ખૂણો, ખાંચો (૨) ખૂચવાની અસર; બોક (૩) [લા.] લાગણી, અસર (૪) મનમા ખૂચવું તે, ખાર, દાઝ, વેર (૫) બારીક સમજ (૬) ખોડખાપણ, વાંકોવચકો

ખૂંચણું સ૦ક્રિ૦ ['ખેંચવું' ઉપરથી ?] ખેંચીને લઈ લેવુ [બહુધા 'લેવુ' ક્રિ૦ સાથે]

ખૂચવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ખૂચવવુ'નુ કર્મણિ

ખૂચવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ખૂપવુ] નડવુ, ભોકાવુ (૨) મનમા ખટકવુ, દુખવુ (૩) લપટાવુ, બંધનમા પડવુ, ખૂપવુ

ખૂચાવવું સ૦ક્રિ૦ ખૂચવી લેવુ, ઝૂંટી લેવુ (૨) 'ખૂચવુ'નુ પ્રેરક

ખૂંટ પુ૦ આખલો, સાંઢ (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ખૂંટી] જમીનની હદ બતાવનો પથ્થર, હદનુ નિશાન (૩) અ૦ બરાબર માપસર, પૂરેપૂરું

ખૂંટડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ખુટણી] એક જાતની ઝાડ (૨) ['ખૂંટી' ઉપરથી] પગની આગળીઓ ઉપર વીંટીઓ પહેર્યા પછી તે નીકળી ન જાય તે માટે આગળ પહેરાતી હલકી ધાતની વીંટી, ઠેમણિયુ

ખૂંટડુ ન૦ [ખૂંટવું ઉપરથી] ખૂંટવાનુ ઓજાર, ખૂંટણ (૨) [સર૦ ખૂંટ] [કા.] બળદ (૩) [?] (સુ) ખૂંટડુ, ઓરિયું (૪) ઝાડનુ ઠૂંઠું, ખૂંડુ [ચીપિયો

ખૂંટણુ ન૦ ખૂંટવું તે (૨) ખૂંટવાનુ ઓજાર,

ખૂંટવું સ૦ક્રિ૦ ['ખૂંટો' ઉપરથી ? સર૦ મ खूंटणें] મૂળ સાથે ખેંચી-ટૂંપી કાઢવુ, નિર્મૂળ કરવુ, નિકંદન કાઢવુ (૨) ચૂંટવુ, ટૂંપવુ

ખૂંટાઉ, ખૂંટિયુ ન૦ ખૂંટડુ; બળતા લાકડાનો કકડો, ભોયાનૂ [અજગર

ખૂંટિયો પુ૦ ખૂંટ, સાંઢ (કા.) (૨) [સુ.] આજગર,

ખૂંટી સ્ત્રી૦ [દે खुंट] ખીંટી (૨) લાકડાની મેખ (૨) કપાળની બે ભાંજુઓથી વાળ દૂર પાવીને કરાવેલો ખૂણો (૪) અંગરખાની કળી (૫) [તંતુવાદ્યમા] તાર લપેટવાની ખીંટી -ડું ન૦ ઝાડ કાપતા રહેલુ ઠૂંઠું; કરચો. -ટો પુ૦ ખીલો (૨) ખૂંડુ (૩) બંદરમા વહાણો ઉપર લેવાનો કર (૪) ઘડીનો ખીલડો [-ઘાલવો = પગ પેસારવો (૨) પાયો નાખવો. -જબરો હોવો = પીઢ બળ-આધાર સબળ હોવા -ઠેકડો = એક ઠેકાણે દૃઢને રહેવું (૨) તોડ લાવવો (૩) પાયો નાખવો -ઢીલો થવો કે પડવો = મગદૂરી-તોર ઓછા થવા]

ખૂંતવું અ૦ક્રિ૦ [દે खुत्त = નિમગ્ન] ખૂંપવુ કાદવમા ઊતરી જવુ દબાવુ (૨) અંદર જઈ ચોંટી જવુ

ખૂંતા સ્ત્રી૦ મંદ ગતિ, સુખસમાધાન (૨) દૃઢતા, ખંત (?)

ખૂંતાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ખૂંતવુ નુ પ્રેરક

ખૂંદણું ન૦ ['ખૂંદવુ' ઉપરથી] ફૂંદતા ફૂંદતા ફરવુ તે (૨) ધમ્માચકડી, વિંગાણુ, મસ્તી

ખૂંદવું સ૦ક્રિ૦ [શૌર૦ खुंद] પગ વડે ગદડવુ, ગૂંદવુ, કચરવુ (૨) ફૂંદતા ફૂંદતા ગરબે રમવુ (૩) હેરાન કરવુ વિતાડવુ

ખૂંદાખૂંદ સ્ત્રી૦ ['ખૂંદવુ' ઉપરથી] ગૂંદાગૂંદ, ચગદાચગદી (૨) ફૂંદાફૂંદ, ધમ્માચકડી

ખૂંદાવવું સ૦ક્રિ૦, ખૂંદાવું અ૦ક્રિ૦, 'ખૂંદવું'નુ અનુક્રમે પ્રેરક અને કર્મણિ

ખૂંદાળવુ અ૦ક્રિ૦ ખાઈ પીને મોજ કરવી

ખૂંધ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખાંધ] (પશુના) વાસા પર હોતો ઢેકો (૨) વાંસો વળી જવાથી થતો ઢેકો (માણસને) -વિયું, -ખું વિ૦ વાંકે ખૂંધ વાળુ (માણસ)

ખૂંપ પુ૦ [સ गुम्फ ઉપરથી ? દે खुंपा ?] પરણવા જતા વરને પહેરવાનો ફૂલનો એક શણગાર

ખૂંપડી સ્ત્રી૦ [દે खुंपा] નાનો ખૂંપડો -ડો પુ૦ વરસાદથી બચવા મહુડાના પાદડાનો કરેલો છત્રીનો ઘાટ

ખૂંપરું ન૦ [જુઓ ખૂંપરો] ખાપો

ખૂંપરો પુ૦ [જુઓ ખાપો] (ઝાડ-ઝોડ કાપ્યા પછી રહેલુ) જડિયુ, ખાપો (૨) ખીલો કે ખાપો ભાંગવાથી કપાળમા પડેલી કાટ કે ચીરો (૩) હલમત કરતા રહી ગયેલા ખાપા જેવા વાળ

ખૂંપવું સ૦ક્રિ૦ (૨) અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખૂપવુ

ખૂંપ(-પા)વવું સ૦ક્રિ૦ પ્રેરક

ખે પુ૦ સ્ત્રી૦ [સં क्षय, प्राकृ૦] + ખંડ ખૂબ તે ક્ષય (૨) નાશ ૦નિષ્ઠિ સં૦ ક્ષયનિષ્ઠિ

ખેકડો પુ૦ [મ खेकड, डा, -डें, स कर्कटक] એ કડો, કરચલો (સુ)
ખેચર વિ૦ [સ] આકાશમા ફરનારુ (૨) ન૦ પક્ષી (૩) ભૂતપ્રેતાદિ (૪) પુ૦ તારા, ચંદ્ર, ગ્રહ ઇત્યાદિ (૫) દેવ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ ઊડતી નજર (આકાશમાથી નાખેલી), ' બર્ડ્ઝ-આઈ-વ્યૂ' -રી સ્ત્રી૦ દેવી, ભૂતડી, જોગણી (૨) પખિણી, સમડી (૩) એક યોગમુદ્રા
ખેટ ન૦ [સ] એક ગામડું (૨) પુ૦, ન૦ શિકાર ૦ક પુ૦ શિકારી (૨) ન૦ વ્યસન, ચડસ (૩) વહેમ, વળગાટ (૪) ન નું ગામડુ. ૦શ્રી પુ૦ શિકારી (૨) ખેડૂત
ખેટલી સ્ત્રી૦ સેથી
ખેડ સ્ત્રી૦ ['ખેડવુ' ઉપરથી] ખેતી (૨) [?] કાટાવાળી એક વનસ્પતિ (૩) ન૦ [જુઓ ખેટ] ગામડુ ૦ણ ન૦ ખેડવાની ક્રિયા (૨) વિ૦ ખેડનારુ (ઉદા૦ રથખેડણ') ૦ણહાર પુ૦ ખેડૂત(૨)હાકેડુ ૦તર વિ૦ ખેડાય-ખેતી થાય એવુ ૦વાયો પું૦ ખેડૂત ૦વું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા खेड] જમીનને હળ વડે ખોદી, ચાસીને પોચી કરવી(૨)[લા.]સુધારવુ, કેળવવુ(૩) [પ્રા खेड्डु = રમવુ,ખેલવુ પરથી ?](સાહસ કે વેપાર-ધ વો)કરવો(૪)[મુસાફરી]કરવી (૫)[સ खेट्, પ્રા खेड = હાંકવુ]ચલાવવુ,હાકવુ ૦હક(-ક્ક) પું૦ ખેડવાનો હક્ક [વનસ્પતિ
ખેડાકખોઈ સ્ત્રી૦ [ખેડ + કખોઈ?] એક
ખેડાણ વિ૦ ['ખેડવુ' ઉપરથી] ખેડેલુ, ખેડાતુ હોય એવુ(૨)ન૦ ખેડેલી - ખેડાતી હોય એવી જમીન (૩) ખેતી (૪) ખેડવુ તે [ખેડૂત
ખેડુ વિ૦ ['ખેડવુ' ઉપરથી] ખેડનારો (૨)પુ૦
ખેડૂત પુ૦ [ખેડવુ પરથી] ખેડવાનો ધ ધો કરનાર (૨) તે વર્ગનો આદમી [(૩) ભાલો
ખેડું ન૦ [સં. खेट] ગામડુ (૨) ગેડાની ઢાલ
ખેડો પુ૦ [પ્રા. खेड्डु, खेड्डा = ક્રીડા] નટ
ખેત ન૦ [સ क्षेत्र, પ્રા खेत्त] ખેતી માટેનો જમીનનો ટુકડો ૦૨ ન૦ ખેત (૨) + क्षेत्र ૦૨યાદર ન૦ સ્થાવર મિલકત ૦૨પાળ પું૦ [+पाल] ખેતરનુ રક્ષણ કરનાર દેવ(૨) ગ્રામદેવતા ૦૨વા અ૦ એક ખેતર જેટલે અંતરે. ૦૨વાઈ સ્ત્રી૦ એક શેઢે - એકબીજે આવેલા ખેતરોનો સમૂહ, પાટ ૦૨વાઉ(-હુ) વિ૦ ખેતરનુ - ને લગતુ(૨)ખેતર વચ્ચે થઈને જતો (માર્ગ)
ખેતિથિ સ્ત્રી૦ 'ખે'મા જુઓ
ખેતી સ્ત્રી૦ ['ખેત' ઉપરથી] જમીનમા-અનાજ વગેરે પકવવા માટે કરવાનુ કામ ૦કાર પુ૦ ખેતી કરનાર. ખેડૂત ૦વાડી સ્ત્રી૦ ખેતર અને શાકભાજી કે ફળફળાદિની વાડી (૨) ખેડૂતનો કામધંધો
ખેદ પુ૦, ૦ના સ્ત્રી૦[સ] શોક,સંતાપ દિલગીરી (૨) થાક ૦યુક્ત, -દિત વિ૦ ખેદવાળુ, ખેદથી ભરેલુ
ખેદાનમેદાન (ખે મે) વિ૦ તારાજ, ધાયમાલ
ખેદીવ પુ૦ [ड ; अ खदीत्र] બિસરનો રાજા
ખેદો(-ધો) પુ૦ [સ खेद = પ્રયત્ન ઉપરથી ?] કેડો; પીછો [-છોડવો, -મૂકવો, -લેવો]
ખેન (ખે) ન૦ [સર૦ મ खैन] ક્ષયરોગ (૨) કંટાળો આપે - માથુ ફોડાવે એવુ માણસ કે કામ, નહતર, પીડા (૩) મુસીબત, વિપદ. [-પડવું = ભારે મહેનત પડવી, દમ નીકળવો -વળગવું = લપ વળગવી,માથાફોડિયું માણસ કે કામ વળગવુ] ૦ખાટલો, ૦નો ખાટલો પુ૦ ક્ષયરોગ (૨) માથાફોડિયુ માણસ
ખેપ સ્ત્રી૦ [સ क्षेप] ભાર લઈને કોઈ દૂરની જગાએ જઈ આવવુ તે, આંટો, ફેરો (૨)લાબી મુસાફરી, સફર (૩) ફેરાનુ મહેનતાણુ (૪) વેળીને વેવા આપેલા લૂગડાની ગાસડી (૫) વેપારની વસ્તુનુ એક દેશથી બીજે દેશ આવવુ તે(૬)પછવાડે લાગવુ તે,ખત(૭)હપતો વારો. [-કરવી = ફેરો કરવો - આવો]
ખેપટ સ્ત્રી૦ ધૂળ, કચરો [કા](૨)અ૦ મૂઠીઓ વાળીને, ઝપાટાબ ધ(જેમ કે દોડવુ) [-પડવું, -પડી જવું = મૂઠીઓ વાળીને નાસી જવુ, સીધા રસ્તે પડવુ]
ખેપન ન૦ [સ क्षेपन] બહાર કાઢવુ - નાખી દેવુ તે (૨) દુ ખ, પીડા
ખેપાની (ખે) વિ૦ તોફાની (૨) યુક્તિબાજ
ખેપિયો પુ૦ ['ખેપ' ઉપરથી] દૂત, કાસદ

એપી વિ૦ [સ ક્ષિપ્ ઉપરથી] આક્ષેપ કરનાર (૨) ['એપ' = ખત ઉપરથી] ચાનકવાળું

એમકુશળ (એ) વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ક્ષેમકુશળ

એમટો પુ૦[મ, હિં](સંગીતમા)એક તાલ(૨) એ તાલમા ગવાતુ ગાયન

એર (એ) ન૦ [સ ખદિર, પ્રા ખઇર] એક ઝાડ ૦સાર(-લ) પુ૦[+સાર(-લ) = છાલ] એનના લાકડામાથી નીકળતો પદાર્થ (૨) કાથો

એર [એ] અ૦ [અ] ભલે, હશે, ફિકર નહિ (૨) સ્ત્રી૦ એગ્રિયત [-ગુજારી = પીડા ગઈ, બલા ટળી]

એર સ્ત્રી૦ [સર૦ સ કેર, ઙર] ધૂળ, એરો

એરઅટ અ૦ એકદમ, જોતજોતામા (કા)

એરખાહ (એ) વિ૦ [ફા] ભલુ ચાહનાર, શુભેચ્છક -હી સ્ત્રી૦

એરવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ખરવુ' ઉપરથી] ખરી પડે એમ કરવું, ગેરવવુ (૨) ખસેડવુ, દૂર કરવુ, કાઢી મૂકવુ (૩) પજવવુ, માથુ ફોડાવવુ

એરવેલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

એરસલ્લા (એ) સ્ત્રી૦[અ ખૈરસલ્લાહ]સમાધાન, સુખરૂપતા, સુલેહશાતિ,(૨) અ૦ એર, હશે, બસ્યુ, એવો મન વાળવાનો ઉદ્‌ગાર [-કરવું = ઉડાવી દેવુ, ખર્ચી નાખવુ]

એરસાર(-લ) (એ) પુ૦ 'એર ન૦'મા જુઓ

એર ચો(-ટો) પુ૦ ['એર' ઉપરથી] ગજ, ધૂળ

એરાત (એ) સ્ત્રી૦ [અ] દાન, પુણ્ય, સખવત -તી વિ૦ એગત માટે કાઢેલુ, ધર્માદાનુ (૨) એરત કરે એવુ [હોવુ તે

એરિયત (એ) સ્ત્રી૦ [અ.] સુખરૂપ-ક્ષેમકુશળ

એરિયું (એ) વિ૦છિન્નભિન્ન થયેલુ, વીખરાયેલુ (૨) તદ્દન ખુઝાઈ ગયુ એવુ (૩) [લા]- માલ વગરનુ

એરી (એ) વિ૦ ['એર' ઉપરથી] એરના લાકડામાથી કાઢેલુ (૨) એરના લાકડાનુ બનાવેલું (૩)પુ૦[?]ઘેરો(૪) [હિ ખૈર, -રા, મ ખૈરા ?] એક પક્ષી (૫) સ્ત્રી૦ કંસારી (૬) લૂગડામા -કામળામા પહતી એક જાત

એરી સ્ત્રી૦ ['એર' ઉપરથી] એરો, ગજ (૨) દાત ઉપર બાજતી પોપડી

એરીચો પુ૦ [અ ખરીજ = પગ્યૂણ ઉપરથી] પગ્યૂણ ચીનેનો હાબડો

એરીજ વિ૦ [અ ખારિજ] વધારાનુ, અંદર આવી ગયેલુ ન હોય તેવુ (૨) અ૦ વિના, સિવાય, વધારામા

એકું, ૦એકું વિ૦ જુઓ એક્યુ

એરો (એ) પુ૦ [સર૦ એરીચો] ગૂંથીને બનાવેલો દોરીઓનો જાળીદાર વેલો-ઝોળી

એરો (એ)પુ૦['એળ'ઉપરથી ?]ચોમાના લોટની વડી (૨) ['એર' (સ ખદિર) ઉપરથી] પોખ પાડવાનો હાડિયો (૩) ['એર = ધૂળ ઉપરથી] અડાયાનો ભૂકો, ગોર (૪) ગેરો, ભૂકો (૫) [સર૦ હિં ખૈરા] ડાગરના ડૂંડાનો એક રોગ

એરો પુ૦ [સર૦ એરી પુ૦] બાજ, સિચાણો

એલ પુ૦ [સ] ક્રમત (૨) તમાસો, જોવાનુ નાટક, ભવાઈ (૩) [લા] બચ્ચના લીલા [-કરવો = ક્રીડા કરવી, ક્રમત રમવી -કાઢવો = તમાસો, -નુ નાટક ભજવુ -એલવો = ક્રમત રમવી]

એલખાનો પુ૦ [ફા ચેલ = લશ્કર + ખાનહ, મ] લશ્કરનો અસબાબ(૨) અસ્તવ્યસ્ત પડેલો સામાન, ગોટાળો (૩) બગબી, પાયમાલી

એલણી સ્ત્રી૦ ['એલવુ' ઉપરથી] ઢીલી -ણુ (-વણ) ન૦ ક્રમકડુ, બિલોણુ

એલદિલી સ્ત્રી૦ [એલ+દિલ+ઈ] દિલમા એલ કે ક્રમતનો પ્રસન્ન ભાવ હોવો તે

એલન ન૦ [સ] એલવુ-રમવુ તે (૨) તમાસો, એલ -ના સ્ત્રી૦ એલવુ તે

એલવણું ન૦ ક્રમકડું, બિલોણુ

એલવું અ૦ ક્રિ૦ [સ ચેલ્] ક્રમવુ, ગેલગમ્મત કરવી (૨) યુક્તિ કે પ્રપચથી કાર્ય કરવુ

એલાડી વિ૦ રમતમા કામ કાઢી લે એવુ ચતુર, મુત્સદ્દી (૨) પુ૦ એલ કરે -ક્રમત ક્રમે તે, નટ ૦પણુ ન૦ -હુ વિ૦ એલાડીના સ્વભાવનુ

એવ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ ક્ષ + (૫) ક્ષણ, પળ; (૨) અ [સ ક્ષિપ્ર, પ્રા ખિવ્વ, મ ખેવી] તતએવ તદ્દન

એવટ(-ટિયો) પુ૦[હિ] માર્ગદર્શક, નેતા (૨) સુકાની -દું ન૦ સુકાનીનુ -હોડી હંકારવાનુ કામ વહાણવટુ

ખેવડો પુ૦ [હિ खेव?] એક જાતનુ ઘાસ
ખેવના સ્ત્રી૦ [स क्षेपण प्रा खेवण પરથી?] કાળજી, ચાનક, સભાળ
ખેશ બિરાદર પુ૦ [फा] સગુ વહાલુ
ખેસ પું૦ [હિ खेस, म खेंस] ખભે નાખવાનુ વસ્ત્ર, દુપટ્ટો [-ખ ખેરવો, -ખ ખેરીને ચાલતા થવું -ખંખેરી નાખવો= જવાબદારીમાથી છૂટો છુ -એમ જાહેર કરવુ, અને ચાલ્યા જવુ -નાખવો=ખભે દુપટ્ટો પહેરવો ખેસે વળગવું, ખેસ પકડવો= આશરે પડવુ (૨) ન છૂટે એવુ લફરુ વળગવુ]
ખેસર પુ૦ [स] ખચ્ચર
ખેસવવું સ૦ક્રિ૦ [ખસવુ' ઉપરથી] ખસેડવુ
ખેસિયું ન૦ ખેસ તરીકે ચાલે એવુ વસ્ત્ર, ખેસ (૨) જુઓ 'ખેસી'મા
ખેસી વિ૦[फा खेश=પોતાનુ]નજીકનુ,અતરનુ. -સિયું ન૦ નજીકનુ સગુ [क्षय
ખેહ સ્ત્રી૦[इ]ધૂળ,રજ(૨)પું૦[स क्षय ઉપરથી]
ખેળ (ખે) સ્ત્રી૦ [સ. क्षीर?] લાહી, આર, કાજી
ખેળો પું૦ ['ખેલ' ઉપરથી ?] નાટક કે ભવાઈમા સ્ત્રીનો વેષ લેનાર પુરુષ, ભવૈયો
ખે કડો પું૦ [જુઓ ખેકડો] કરચલો
ખેંખલી (ખેં૦) વિ૦ [ખે ખે ઉપરથી] ખવાઈ -ખળખળી ગયેલુ, અત્યંત અશક્ત
ખે ખેં (ખેં૦) અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ (૨વ૦) ઉંધરસનો અવાજ
ખેંગાણું ન૦ (फा) બદલો, બગ
ખેંગાર (ખેં૦) પુ૦ [प्रा खगार] (સં) જૂનાગઢનો પ્રખ્યાત રાજા(૧૨મી સદીનો)(૨) ગ્રામીનુ એક વિશેષ નામ
ખેંચ (ખેં૦) સ્ત્રી૦[प्रा खंच=ખેચવું]ખેચાણ, તાણ(૨)આગ્રહ (૩)તગી,તાણ. ૦તાણ સ્ત્રી૦ ખેંચાખેચ (૨) [લા] આગ્રહ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [प्रा खच्च, स कृष्] પોતા તરફ આણવુ, આકર્ષવુ તાણવું(૨)કસવુ,તગ કરવુ(૩)આગ્રહ કરવો, આગ્રહથી વળગી રહેવુ (૪) શોષી લેવુ, ચૂસવુ [ખેચી ઝાલવું, પકડવું, રાખવું= ખેચીને સજ્જડ પકડવુ (૨) નમવુ ન મૂકવુ, આગ્રહને વળગી રહેવુ]૦તાણ, ૦પકડ સ્ત્રી૦ ખેચી કે પકડી નાખવુ તે,આગ્રહ -ચંખેચા સ્ત્રી૦ તાણંતાણ. -ચાખેંચ (-ચી) સ્ત્રી૦ તાણાતાણ (૨) આગ્રહ -ચાણ ન૦ જુઓ ખેચ.-ચાતાણ સ્ત્રી૦ ખેચાખેચ -ચોટો પુ૦ એકદમ ખેચવાથી લાગતો આચકો
ખેડ સ્ત્રી૦ [જુઓ બરહિયુ]પાણી ન બાવુ-સુકાવા દેવુ તે(૨)સુકવણું,સૂક(૩)દોરડીને વળ ચડાવવાનુ ઓજાર [-વાળવી=ખેતરમા સૂક ન પડવા દેવી-પાણી પાવુ] -હિયુ વિ૦ [જુઓ બરડિયું] પાણી વિનાનુ;નીક કે નહેર ઇત્યાદિથી જેને પાણી ન પવાતુ હોય તેવુ (ખેતર) (૨)ન૦ સુકવણુ બરડિયુ (-પડવું). ખેડિયો ગવાર=સમજાવ્યો ન સમજે તેવો જડસો આદમી
ખેા (ખે ') સ્ત્રી૦ [फा खू] ટેવ, આદત (૨)બાકુ, દ્વેષ, વેર [-ભુલાવવી=ટેવ કાઢે તેમ કરવુ, પાઠ શીખવવો -ભૂલી જવી=(નિંદગીનો) પાઠ ભણવો -રાખવી=દ્વેષ કે વેર હોવુ]
ખેા (ખો') સ્ત્રી૦ [જુઓ ખોહ]ખાઈ,બીણ,કોતર
ખેા સ્ત્રી૦ એક રમત(૨) (ખો') (૨વ૦) ખોખો રમતનો બોલ [-આપવી='ખો' કહી બીજાને રમવા ઉઠાડવો]
ખેા (ખો') પું૦ વંશ, મૂળ [-કાઢી નાખવો= બોડો કાઢી નાખવો બલાસ કરી દેવુ, જડ મૂળથી નાશ કરવો]
ખોઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ખોળો] બાળકને સુવાડવા માટે કરેલી કે બાધેલી ઝોળી(૨)[फा] ખોળો -ઇયું ન૦ ઘોડિયાની બોઈ,બોયુ (૨)ઘોડિયુ
ખોખ ન૦ [જુઓ બોખું] મોટા કદનુ પણ બાલી બોખું હોય તે
ખોખરાટ પું૦ બોખરાપણું
ખોખરી સ્ત્રી૦ ડાગર (વેખરીબોનો સંકેત)
ખોખરું વિ૦ [૨વ૦] જાડો ને પોલો અવાજ નીકળે એવુ(૨)અડધુ પડધુ ભાગેલુ -ફૂટેલુ [-કરવું=માર મારવો -નાળિયેર=ફાયદો ન હોય તેવુ -નકામુ કામ]
ખોખલી સ્ત્રી૦ [જુઓ બોખલુ, સર૦ म खोकड (स क्रोष्टु)] ઘરડી શિયાળ (૨)પડી ગયેલા દાતવાળી વૃદ્ધા -ળું વિ૦ ['બોખું"

ઉપરથી]ખખળી ગયેલુ; વૃદ્ધ(૨)ઉધરસ ખાતુ -લો પુ૦ [મ] ઉધરસ, ઠાસો(૨) ['ખોણુ' ઉપરથી] વૃદ્ધ-ખખળી ગયેલો આદમી -લો પંડ્યો પું૦ વૃદ્ધ ખખળી ગયેલો ગોર (૨) ઘરડો મહેતાજી

ખોખાવું અ૦ ક્રિ૦ ખો-વેર રાખવું

ખોખું ન૦ [સં શુષ્ક, હિં खुक्ख] અંદરથી પોલુ ને સાર-ગર કાઢી લીધેલુ જે કાંઈ હોય તે(૨)માલ કાઢી લીધો હોય તેવી ખાલી તકલાદી પેટી,હુલકી બનાવટની પેટી (૩) કાગળ અને લૂગડુ લાહીથી ચોપડી બનાવેલો પાવડીનો આકાર, કકડાઓની બનાવેલી પાવડી (૪) ભરપાઈ થઈ ગયેલો હૂંડીનો કાગળ (૫)નમૂનો, બીબું (૬)કાચુ લખાણ, મુસદ્દો (૭) કલેવર, હાડપિંજર

ખોખો સ્ત્રી૦ [સ૦ મ.] એક રમત, ખો

ખોગીર ન૦ [ફા] ઘોડા ઉપર મૂકવાની ઊનની ગાદી, જીન

ખોચરુ (ખો) વિ૦ ['ખોચવુ' ઉપરથી ? સર૦ મ खोच्च(ર)ર્ણ] પોલું (૨) ખાચાવાળુ (૩) ન૦ [જુઓ ખોતર] ખો (૪) [સ. कुचर] જૂનો જમાનો -રેલ વિ૦ ખાડાખૈયાવાળું જેમ કે તેવો રૂપિયો

ખોચરૈ (ખો) અ૦ ખૂણે, ઝટ ધ્યાન ન પડે તેવી જગાએ [-પડવું = ઝટ ધ્યાનમા ન આવે તેવી જગાએ પડવુ, ઉવેખાવુ] - [ખૂણો

ખોચરો પુ૦ ['ખોચરુ' ઉપરથી ?] ઠેકાણું;

ખોજ (ખો) સ્ત્રી૦ [અ. खोज, સર૦ હિં खोज] તપાસ, શોધ, ખોળ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [હિં. खोजना] ખોજ કરવી, ખોળવુ

ખોજો વિ૦ [ફા ख्वाजह] હિંદુમાથી મુસલમાન બનેલી એક જાતનુ (૨) પુ૦ એ જાતિનો પુરુષ (૩) [ફા ख्वोजह] વ્યવળ, હીજડો; જનાનખાનામા સ્ત્રીઓની તહેનાતમા રહેનારો નપુસક નોકર

ખોટ સ્ત્રી૦ ['ખૂટવુ' ઉપરથી] વટ, ઓછાપણુ, અપૂર્ણતા (૨) નુકસાન, ગેરલાભ (૩) ભૂલ, ચૂક (૪) નાની ભરતી (ઉંચાનથી-ઊલટા પ્રકારની) [-આવવી, જવી = ગેરલાભ થવો, નુકસાન થવું -ખાવી = નુકસાન સહન કરવુ. -પડવી = ની જરૂર-ભીડ પડવી (૨) વટ પડવી. -લાગવી = ખોટ પડવી -લાગવી = બાધ મેળવી લેવી (૨) ભીડ ભાગવી ખોટનું છોકરું = મોટી ઉંમરે થયેલું બાળક (૨) જેને છોકરા જીવતા ન હોય એનુ જીવેલુ છોકરુ]

ખોટકો(-કા)વુ અ૦ ક્રિ૦ [મ. खोट = લગાડવુ ઉપરથી] અટકવુ, અચકાવુ

ખોટકો પુ૦ [જુઓ ખોટ] ઘટ (૨) ખોટકાવુ તે

ખોટાઈ સ્ત્રી૦ ['ખોટુ' ઉપરથી] જૂઠાપણું, અસત્યતા (૨) હરામીપણુ, બાજુપણુ

ખોટાખોલું વિ૦ ખોટુ બોલે તેવુ, બોલીને ફરી જાય એવુ [ખમનો ગોટો

ખોટારવો પુ૦ છાણા બળી ગયા પછી રહેલો

ખોટારુ વિ૦ ['ખોટુ' ઉપરથી] જૂઠુ (૨) બૂરુ, ખોટુ (૩) ન૦ જૂઠાણુ (૪) તકરાર

ખોટારો પુ૦ ઈંટનો કકડો, પોયો (૨) અંગારો, લાળો (૩) ['ખોટુ' ઉપરથી] નખરુ

ખોટી અ૦ વિલંબ-ઢીલ થાય એમ, નકામુ થોભી રહેવુ પડે-વખત બગડે એમ (૨) સ્ત્રી૦ (મુ) વાર, વિલંબ [-કરવું = રાહ જોવડાવવી, મોડુ કરવુ -થવું = વાટ જોવી, થોભવુ]

ખોટીપો પુ૦ ખોટી થવુ તે, દેવાળ

ખોટીલું વિ૦ ['ખોટુ' ઉપરથી] આખાબોલુ, આળસુ (૨) ખોડવાળુ (૩) ન૦ નિ સંતાનને ઘણા વખત બાદ થયેલુ-ખોટીનુ બાળક

ખોટું વિ૦ [સ કૂટ ઉપરથી ? સર૦ હિં, ન खोटा] જૂઠુ, અસત્ય (૨) ભૂલચૂકવાળુ (૩) ખરાબ, નઠારું (૪) ફરી જાય એવુ, બેવડા (૫) ન૦ નુકસાન, અન્યાય, ખોટુ કામ (ઉદા૦ કોઈનુ ખોટુ કરવામા આપણને શો લાભ ?) [ખોટાં લાડકાંનું વિ૦ આળસુ હરામખોર ખોટી ચાલ = બદચાલ, વ્યભિચાર ખોટી નજર = કુદૃષ્ટિ ખોટું કરવુ = ન કરવા યોગ્ય કરવુ (૨) અન્યાય કરવો (૩) નીકળતા પૈસા ન આપવા (૪) ચુકાવવુ -કાટલું = કામમા ન લેવાય તેવુ-ખોટા વજનનુ કાટલુ (૨) [લા] બદવાટમાથી ન ઉઠે તેવુ ખાડ્યુ -થવુ = બેદરકાર બનાવ જનવો (૨) નાદુ-

લેણુ ડૂલ થવુ -લાગવું = માઠુ લાગવુ ખોટો રૂપિયો = બનાવટી રૂપિયો (૨) જુઓ ખોટુ કાટલુ]

ખોડ (ડ,) સ્ત્રી૦ ખો આદત, કુટેવ (૨) [સ ખોડ = લગડુ] શારીરિક ખામી (૩) ભૂલ, ખામી, કલંક, લાંછન (૪) ન૦ [દે ખોડ] ખોડસુ [-આવવી = ખામી-કચાશ રહેવી -કાઢવી = ભૂલ કાઢવી, ખામી બતાવવી (૨) નિંદા કરવી -ભાગવી = નઠારી ટેવ છોડાવવી. -ભુલાવવી = પાઠ શીખવવો, ખો ભુલાવવી -રહી જવી = ખામી રહી જવી] ૦ખાંપણ સ્ત્રી૦ ખોડ કે ખામી

ખોડવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ક્ષોડ = હાથી બાંધવાનો ધાબલો, દે. ખોડ = સીમાકાષ્ઠ - તે ઉપરથી, સર૦ ખોડસુ] દાટવુ (૨) રોપવુ, ઊભુ કરવુ (૩) ['ખોડું' ઉપરથી] તોડવુ ભાગવુ [કા] (૪) ખોડુ કરવુ

ખોડસું ન૦ [જુઓ 'ખોડ' (ન૦), 'ખોડવુ'] ચોટ લાકડુ - ઠૂણકુ. ઝાડનુ જૂનુ થડિયુ

ખોડંગ(-ગા)વું, ખોડાવું અ૦ક્રિ૦ [સં ખોડ્] લગડાવુ, ખોડુ ચાલવુ

ખોડિયું વિ૦['ખોડ' ઉપરથી]ખોડવાળુ, અપંગ -ચો પાડો પું૦ છોકરાની એક રમત

ખોડીખમચી સ્ત્રી૦ ખોડંગતા ચાલીને રમવાની છોકરાની એક રમત

ખોડીબારું ન૦ [લાકડા 'ખોડી'ને કરેલુ બારુ] ખેતરમા જવા આવવા માટે બે પાખિયાવાળુ લાકડુ ઘાલી કરવામા આવતો રસ્તો - છીડુ

ખોડીલું વિ૦ ખોડવાળુ ખોડિયુ

ખોડું વિ૦ [સ ખોડ] ખોડિયું (૨) લગડુ (૩) સ્વર વિનાનુ (અક્ષર માટે)

ખોડો (ખો) પુ૦ [સર૦ મ ખવડા, હિ ખોંરા, સ ક્ષિવડ્ ઉપરથી] માથાની ચામડી પર આઝતો એક મેલ (૨) માથાની ચામડીનો એક રોગ (૩) [?] સંહાર; નાશ [-કાઢવો, -કાઢી નાંખવો = સંહાર કરવો -નીકળી જવો = અતિ સંહાર થવો]

ખોણિયું ન૦ [સં કોણ ઉપરથી] (કારીગરનો) કાટખૂણો (૨) [?] ખોયણું

ખોતરણી સ્ત્રી૦ ['ખોતરવુ' ઉપરથી] દાત ખોતરવાની સળી (૨) બરપડી (૩) કોતરવાનુ ઓજાર, ટાકણુ (૪) કોતરણી: નકશીકામ -ણું ન૦ ટાકણુ (૨) બરખડી (૩) ખોતરવાનુ સાધન (૪) બૂધરુ દોષ

ખોતરવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ કોતરવુ] આછું આછું ખોદવુ; ખણવુ (૨) [લા] બયમાલ કરવુ, (કોઈનુ) ખોદવુ [મહેનતાણું

ખોતરામણ ન૦['ખોતરવુ' ઉપરથી]ખોતરવાનુ

ખોતરું ન૦ [ખોતરવુ' પરથી ?] બહાનુ

ખોદકામ ન૦ [ખોદવુ' ઉપરથી] ખોદવાનુ કામ (૨) કૂવા, તળાવ વગેરે ખોદવાનુ કામ (૩) કોતરકામ

ખોદણી સ્ત્રી૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] [લા] બણ-ખોદ, નિંદા; બદખોઈ [-કરવી,-ખોદવી = દોષ જોયા કરવા, નિંદા કરવી]

ખોદવું સ૦ક્રિ૦, અ૦ક્રિ૦ [સ ક્ષોદ, પ્રા ખોદ પરથી ? સર૦ હિં ખોદના મ ખોદણે] ભોય ઉખાડવી, બણવુ (૨) કોતરવુ, નકસી પાડવી (૩) [લા] ખોદણી કરવી

ખોદાઈ,-ખણી સ્ત્રી૦, -ખણ ન૦ [ખોદવું' ઉપરથી] ખોદવાનુ મહેનતાણુ

ખોદાખોદ સ્ત્રી૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] વારંવાર ખૂબ ખોદવુ તે (૨) ખોદણી

ખોદાણ ન૦ ['ખોદવુ' ઉપરથી] ખોદાવુ કે ખોદવુ તે, ખોદકામ (૨) પાણીના ઝરણથી ખોદાયલી જમીન

ખોદુ (-ધુ) ન૦ [દે ખોડ પરથી ?] લાકડાનો લડો - ભારે કકડો (૨) વિ૦ મૂઢ, દુ બેવકૂફ

ખોપ પુ૦ નેતર, બરુ [સર૦ મ ખોપ સ્ત્રી૦] (૨)વાદળુ (૩) [કા] દેવુ [ખોરડુ

ખોપડું ન૦ [પ્રા ખુપ્પા, સર૦ મ ખોપ્ટ] છાપરી,

ખોપરી સ્ત્રી૦[સ ખર્પર] માથાનુ પેટી જેવુ હાડકું, જેમા મગજ છે તે [ખોપરીમાં પવન ભરાવો, હોવો = મિજાજ વધવો ગર્વ થવો (એક) ખોપરી હોવું = ખાસ વિશેષતાવાળુ મગજ ધરાવવુ (ઉદા૦ 'એ પણ એક ખોપરી જ છે')]

ખોપી,૦લું વિ૦ ખટપટિયુ [ભયાનક

ખોફ (ખો) પુ૦ [અ] ડર (૨) ગુસ્સો ૦નાક વિ૦

ખોબલો, ખોબો પુ૦ [સં. ખ=બાડો + ઉભય=બે હાથ] બે હાથ છતા જોડવાથી બનતો પાત્રનો આકાર, પોશ (૨) તેમા માય તેટલુ માપ [-ભરવો=ખોબામા માય તેટલું લેવુ]

ખોભ પું૦ [સ ક્ષોભ, પ્રા] + ક્ષોભ

ખોભણ(-ણી) (ણ)સ્ત્રી૦[સ ક્ષુમ્ ? મ. ખોવણ] બો, ગુફા (૨) કોતરની બે બાજુનો બાચો (૩) બાડો(બાસ ઠેમ, ચાપ કે ઉલાળો બટકે એવો)

ખોભના સ્ત્રી૦ [સં ક્ષુમ્ ?] બોડ, બાપણ

ખોભરણ સ્ત્રી૦ (કા.) ઢીલ, વિલબ -વું અ૦ક્રિ૦બોટી થવુ,ગાહ જોતા રહેવુ,બોભવુ[કા]

ખોભળો પુ૦ (કા) સળગ કઠણ પડ

ખોયણી (બો') સ્ત્રી૦ [બોરવુ પરથી ? સર૦ કે છોડિઅ, ફોડિઅ=વધારેલુ] વધાર

ખોયણું (બો') ન૦ બળતુ લાકડુ કે સળેખડુ (૨) જમગરી (૩) [લા] ચાદવુ, ઉસ્ટેણી

ખોયલ ન૦ મોચીનુ એક બોજાર

ખોયાણ ન૦ ઊંડી બો-બોભણ

ખોયું ન૦ જુબો બોઇયુ

-ખોર વિ૦[ફા]'બાનાર,'-ની ટેવવાળુ', 'બાઉ' બેવા બર્થમા પ્રાયઃ નામને બતે (બનિષ્ટ ભાવ સૂચવે છે) ઉદા૦ હુનમખોર, શરાબખોર

ખોરડ (પ.),-ડું ન૦ [સર૦ મ ખોરડા, સ કુટીર ?] ઝૂપડુ, માટીની ભીતનુ નાનુ ઘર

ખોરડું ન૦ (સુ) બોલી, બોબડી

ખોરણ ન૦ ['બોરવુ' ઉપરથી] હોલવાઈ ગયેલુ જે હોય તે (૨) બોબવાનુ સાવન

ખોરણી સ્ત્રી૦ ['બોરવુ' ઉપરથી] બોરવુ તે (૨) ઉસ્ટેણી (૩) બોયણી

ખોરાણું ન૦ જુબો બોયણું

ખોરવાવુ બ૦ક્રિ૦ ['બોરવુ' ઉપરથી] વેરવિખેર થઈ જવુ; તૂટી પડવુ

ખોરવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ખોરણે, હિં ખોરની] (દિવતાને સતેજ કરવા કે બળતાને જલદી બળવા) બ બેરવુ – તળે ઉપર કરવુ [ત્રિપાઈ

ખોરસું ન૦ [જુબો ખુરસુ] ત્રણ પાયાની ચોકડી,

ખોર્ય ચે બ૦ [બોચરે' ? કે 'બોરંચો' પરથી ?] બૂણે બોચરે, નિકાલ ન થાય એવે ઠેકાણે

ખોરંચો પુ૦ નહતર, બતનાય

ખોરાક પુ૦ [ફા ખુરાક] બાવાનો પદાર્થ (૨) [લા] જેનાથી કોઈ વાતનો નિર્વાહ થાય તે -ડી સ્ત્રી૦ બોરાક, ગુજરાતની વસ્તુ (૨) તેનુ બસ્ય. -કીપોશાકી સ્ત્રી૦ [ફા] બન્નવસ્ત્ર (૨) તેનુ બસ્ય [બોયણુ [ચ]

ખોરિયું ન૦ ['બોરવુ' ઉપરથી] ઉબાડિયુ;

ખોરીઠ વિ૦ (બાવામા) જબરુ કે ગોબીન

ખોરું (બો) વિ૦ [પ્રા ચઉરિય=મેલું કહોળુ ?] જૂનુ થવાથી બેસ્વાદ -રાટ પુ૦, -રાશ સ્ત્રી૦ બોગપધ્ધુ

ખોલ સ્ત્રી૦ [કે ખોલ, ખોલ્લ] બામી કરચલી, પોલાણ (૨) ઊતરી ગયેલી ચર્ણ ચામડી (૩) સાપની કાચળી (૪) બોળી (૫) બોળ, ગાદી તકિયા વગેરેનુ ઉપલુ પડ (૬) ન૦ જુબો બોયલ [-આવવી,પડવી =(જીવણ, માડવો બાધવો ઇ૦મા) કપડુ ઢીલુ રહેવુ-તગ, બેસતુ ન આવવુ -ઊતરવી, ઊતરી જવી =ચામડી કે કાચળી ઊતરવી-નીકળી જવી -ચડાવવી=પડ-ગલેફ ચડાવવા -ભરવી =કપડાનો ઢીલો પહતો ભાગ મોવી લેવો]

ખોલકો પુ૦ [કે ખોલ] ગબેડો -ડી સ્ત્રી૦ ગબેડી -ડુ ન૦ ગબેડાનુ નાનુ બસ્ચુ

ખોલણહાર(-રુ) વિ૦ બોલનાર

ખોલવણ ન૦ ['બોલવુ ઉપરથી] કસાનાનુ એક બોજાર (૨) કૂવો કોરવાનુ બોજાર, પેચિયુ

ખોલવું સ૦ક્રિ૦ [જુબો ખુલ્લુ] ઉઘાડવુ (૨) કાઢવુ, બ્યાપન કરવુ

ખોલી સ્ત્રી૦ [સ ખોલિ] બોળી (૨) [કે ખુલ્લ=કુટીર] બોબડી (૩) [જુબો બોલકો] ગબેડી -લો પુ૦ ગબેડો [(ચ)

ખોલું (બો) ન૦ બીચડી વગેરેનો દાઝેલો પોપડો

ખોવડા(-ડ)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'બોવુ'નુ પ્રેર૦

ખોવાવું અ૦ક્રિ૦ 'બોવુ'નુ કર્મણિ

ખોવું સ૦ક્રિ૦ [સ. ક્ષપ્, પ્રા ખવ] ગુમાવવુ (૨) ગેરલાભ વેવો [બોઈનાં બોવું=બેવડ બોઈ બેસવું=ગુમાવવુ (૨) હારી જવુ]

ખોસવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ખોચણે] જોગવી દાખલ કરવુ, ધાલવુ, બોચવુ

ઓહ સ્ત્રી૦ [સં. गोह] ઓ, ટોતર, ખીણ
ઓહાણ પું૦ [જુઓ ઓહ] નદીની ભેખડ
ઓહો પું૦ ['ખોસવું' ઉપરથી] ખોસનારો (૨) [સં. कुसीद = આળસુ ? કે. गोह = ગમાર કે ટોટવાળ જેવો કૂર પન્થી ?] લઠી જો, લઠ્ઠ પણ આળસુ માણસ [(તેને સ્થાને જુઓ)
ઓળ સ્ત્રી૦ જુઓ ઓલ ર થી ૫ -ળિયું ન૦
ઓળ (ઓ) પુ૦ [કે खोल] તેલ કાઢી લીધા બાદ રહેતો તેલી બીનો કૂચો
ઓળ (ઓ) સ્ત્રી૦ [કે खोल = જાસૂસ પરથી ?] તપાસ, શોધ ૦વું સ૦ક્રિ૦ શોધવું, તપાસ કરવી, ઢૂંઢવું. -ળં'ઓળા, -ળાઓળ(-ળી) સ્ત્રી૦ શોધાશોધ [ખૂબ ઢૂંઢવું તે (?)
ઓળાઢંઢોળા (ઓ) પુ૦બ૦વ૦ ખોળાખોળ,
ઓળંબો(-ભો) પુ૦ [म खोळवा] વિલંબ, ઢીલ. [ઓળંબે નાખવું = ઢીલમા નાખવું ઓળ બે પડવું = ઢીલમા પડવું]
ઓળાધર (ઓ) પુ૦ [ઓળો + ધરવો] જમીન -રી સ્ત્રી૦ જમીનગીરી [અધરણી
ઓળાભરણું (ઓ) ન૦[ઓળો + ભરવું] સીમંત, ઓળાંખંઓળાં, ઓળાંખાંખાં (ઓ) ન૦બ૦ વ૦ ખૂબ બારીક તપાસ
ઓળિયું ન૦ [સ. खोलि] ગોદડા વગેરે ભરવાનો ઓઢો (૨) શરીર, કલેવર [-ચડાવવું = ઓઢો ઘાલવો - પહેરાવવો ઓળિયામાં જીવ આવવો = નિરાંત વળવી, ચિંતા દૂર થવી ઓળિયામાંથી જીવ ઊડી જવો = કાળ પડવી, ભારે ગભરાટ - ચિંતા થવા]
ઓળી સ્ત્રી૦ [સ खोलि॰] વસ્તુના રક્ષણ માટે છેડા ઉપર ગોઠવેલું ઢાકણ (જેમ કે લાકડીને)
ઓળો (ઓ) પુ૦ [સ क्रोडक॰] પલાઠી મારી બેસતા બે ને જાંઘ ઉપરની વૂંટણ લગી થતી આસન જેવી જગાનો ભાગ (૨) એ ભાગ ઉપરના વસ્ત્રને (તેમા કાંઈ લેવા) ઝોળી પેઠે કરાય છે તે [ઓળામાં ઘાલવું = વહાલથી ખોળામા લેવું (૨) આશ્રય આપવો ઓળે ઘાલવું = દીકરી સાસરે જતી હોય ત્યારે સગાવહાલાએ તેને પૈસા ભેટ આપવા ઓળે બેસાડવું = લગ્ન વખતે કન્યાને સાસુ-સસરાના ખોળામા બેસાડવી (૨) દત્તક લેવું (૩) વિશ્વાસ આપવો ઓળે માથું મૂકવું = શરણે જવું ઓળે લેવું = દત્તક લેવું (૨) માન્ય કરવું ઓળે સોંપવું = ભાળવણી કરવી. ઓળો પાથરવો = કરગરવું, વિનંતી કરવી -ભરવો = સીમંત કરવું -ધરવો, વાળવો = ખોળાની ઝોળી જેવું કપડું વાળીને કાંઈ તેમા લેવા માટે તૈયાર થવું (૨) માગવું]
ઓંખારવું (ઓ૦) અ૦ક્રિ૦ જુઓ ખૂંખારવું
ઓંખારો પુ૦ (ઓ૦) જુઓ ખૂંખારો
ઓંચ (ઓ૦) સ્ત્રી૦[જુઓ ખાંચ] ખાંચો, ઓભણ, ખાણ (૨) કમર, કમીના (૩) [જુઓ ખૂંચ] ખાંચો, અડચણ (૪) મુશ્કેલી, ગૂંચવણ
ખ્યાત વિ૦ [સ] પ્રકાશેલું, નામીચું (૨) સ્ત્રી૦ [પ] ખ્યાતિ, કીર્તિ (૩) ન૦ કથન -તિ સ્ત્રી૦ પ્રસિદ્ધિ, કીર્તિ (૨) પ્રતીતિ, જ્ઞાન -પન ન૦, -પના સ્ત્રી૦ જાહેરાત (૨) કબૂલાત
ખ્યાલ પું૦ [જુઓ ખયાલ] તર્ક, વિચાર, કલ્પના સ્મરણ (૨) છાલ, કેડો (૩) એક જાતનું ગાયન [-કરવો = વિચાર - કલ્પના કરવા -છોડવો = વિચાર તજવો (૨) છાલ મૂકવો -બાંધવો = કલ્પના કરવી -રાખવો = ધ્યાન કે સ્મરણ રાખવું ખ્યાલમાં લેવું = વિચારવું, ધ્યાન પર લેવું] ૦ટપ્પો પુ૦ ખ્યાલ ને ટપ્પો, ગાયનનો એક પ્રકાર -લિયો પુ૦ ખ્યાલટપ્પા ગાનારો -લી વિ૦ તરંગી (૨) ખ્યાલ - લાવણી જોડનારું
ખ્રિસ્ત પુ૦ [ગ્રીક - ખ્રિસ્ટોસ] (સ.) જુઓ ઈસુ -સ્તી વિ૦ ઈસુ સંબંધી, ઈસુના ધર્મનું (૨) પુ૦ એ ધર્મ માનનારો માણસ
ખ્વાબ પુ૦, ન૦ [ફા] ખાબ, સ્વપ્ન -બી વિ૦ સ્વપ્નનું, તે સંબંધી (૨) સ્વપ્ન રચ્યા કરનારું, સ્વપ્નશીલ, તરંગી

ગ

ગ પુ૦ [સ] કંઠસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન(ર)ગંધાર સ્વરની સંજ્ઞા ૦કાર પુ૦ ગ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ [સં] છેડે ગકારવાળુ. ૦ગુ ન૦ + ૦ગો પુ૦ ગકાર

–ગ [સ્ત] [સમાસને અંતે] 'જતુ' ચાલતુ' એવા અર્થમા ઉદા૦ ખગ, ઉરગ

ગ છંદશાસ્ત્રમા 'ગુરુ' અક્ષરનુ ટૂંકુ રૂપ

ગઈ 'જવું'નુ ભૂતકાળનુસ્ત્રી૦રૂપ(ર)(ભૂ૦કૃ૦)વિ૦ ગયેલી, વીતેલી [–તે ગઈ=જાણે સદાને માટે ચાલી ગઈ, ફરી આવી જ નહિ] ૦કાલ સ્ત્રી૦ આજની પહેલાંનો દિવસ (ર) અ૦ જુઓ 'ગઈ કાલે' ૦કાલે અ૦ આજની પૂર્વેના દિવસે; કાલે (ર) [લા.] હમણા જ ૦ગુજરી સ્ત્રી૦ બની ગયેલી – ભૂતકાળની હકીકત

ગ(૦ડ)ગડવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ દે गडयड, જ્ઞ૦] ગડગડ અવાજ કરવો, ગાજવુ

ગ(૦ડ)ગડાટ પુ૦ ગડગડ એવો અવાજ (ર) અ૦ સપાટાબંધ, વગર હરકતે –વવું સ૦ક્રિ૦ ગડગડે એમ કરવુ (ર) ઝપાટાબંધ – અટક્યા વગર કામ ચલાવવુ (જેમ કે વાચનનુ)

ગ(૦ણ)ગણવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ગણગણ એવો અવાજ કરવો (ર) નાકમા બોલવુ (૩) [લા] પોતાની નામરજી અસ્પષ્ટ રીતે બતાવવી (૪) સ૦ક્રિ૦ મનમા બબડવું ગણગણતા કહેવુ

ગ(૦ણ)ગણાટ પુ૦ ગણગણવુ તે

ગગન ન૦[સ્ત] આકાશ, આભલુ [ગગનનાં કુસુમ વીણવાં, ગગનનાં પક્ષી ઝાલવાં, ગગનનાં ફૂલ વીણવાં = અસંભવિત કામ કરવુ, કે તેમ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો ગગનમાં ઊડવુ = અલોપ થઈ જવુ (ર) નિરર્થક જવું (૩)ઝુલાવુ ગગનમાં ગાજવુ = ઘણે ઊંચે ગર્જના થવી (ર) મોટાઈમા રહેવુ ગગનમાં ચડાવવું=વખાણ કરી ઊંચે ચડાવવુ ગગને ચડવું = ઝુલાવુ, તોર કરવો (ર) પોતાની કિંમત વણી વધારી મૂકવી –સાથે વાતો કરવી = બડાઈઓ મારવી(ર)આકાશને અડે તેટલું – ઘણું ઊંચુ હોવુ.]૦ગામી વિ૦ ગગનમા જનારું ૦ગાંઠિયા પુ૦બ૦વ૦ એક મીઠાઈ, ઘઉંના લોટના ચાસણી પાયેલા ગાઠિયા ૦ચર વિ૦ ગગનમા ફરનારું(ર)ન૦ પંખી,દેવ, ભૂત-પિશાચ,નક્ષત્ર,ગ્રહ વગેરે ૦ચુંબિત, ૦ચુંબી વિ૦ આકાશને ચુંબતુ,અડતુ ઊંચુ ૦પટ પુ૦ ગગનરૂપી પટ,આકાશનો વિસ્તાર ૦ભેદી વિ૦ ગગનને ભેદે એવુ મોટુ (અવાજ કે નાદ) ૦વિહાર પુ૦ આકાશમા વિહાર (ર) [લા] બહુ ઊંચા ઊંચા ખ્યાલો કરવા તે ૦વિહારી વિ૦ ગગનવિહાર કરનારું ૦સ્પર્શી વિ૦ આકાશને અડે એવુ, બહુ જ ઊંચુ

ગગરી સ્ત્રી૦ [સ गर्गरी, પ્રા गग्गरी] નાનો ગાગર

ગગરું વિ૦ [જુઓ કકરું] ભભરું, દાણાદાર

ગગરો પુ૦ [જુઓ ગગરી] વાતુનો વડો [–ફેરવવો = ભીખ માગવી (ર) ઉપર ધી પીરસાય એવો વરો કરવો]

ગ(૦ળ)ગળવું અ૦ ક્રિ૦ ['ગળવુ'? સ્ત गद्गद, પ્રા गग्गर?] ઢીલા થઈ જવુ (પ્યાજથી, વમકીથી કે એવી કોઈ લાગણીથી) (ર) ફીકા પડી જવુ

ગ(૦ળ)ગળું વિ૦ [જુઓ ગગળવુ] ઢીલુ. દીન (ર) પાકવા ઉપર આવેલુ. [–થઈ જવું = ગદ્ગદ કે રુંધાઈ જવુ]

ગગા સ્ત્રી૦ (બાળભાષા) બાળકનુ ઝબલુ

ગગો પુ૦છોકરો, દીકરો –ગી સ્ત્રી૦છોડી,દીકરી

ગજીવું,–ગો જુઓ 'ગ'મા

ગચ અ૦ [રવ૦? સર૦હિં] ગચ્ચ [–દઈને = ગચ્ચ, ફચ્ચ અવાજની સાથે, ઝટ (અંદર ઘૂસી કે પેસી જવુ)] [થવુ]

ગચ ક્રિ૦વિ૦ પસંદ, માફક [–આવવુ = માફક

ગચ સ્ત્રી૦ [ફા] ચૂનો, કેલ [તે

ગચકડિયું ન૦ [રવ૦] (ડૂબતા) તરફડિયા મારવા

ગચકડું, ગચકિયું ન૦ [રવ૦] ગચકડિયુ (ર) [ઠસાઈ ગયેલું ગચરકુ

ગચ્ચન વિ૦ ['ગચ' ઉપરથી] મસ્ત (ર) ભરાઈ–

ગચ્ચરકું ન૦, –કો પું૦ [જુઓ ગચ] ખાટો

ઉપરી પડતો મુક્કીનો માર(૨)['ગપ ઉપરથી] ગપની પરપરા [ગપ્પી
ગપાટો પુ૦ ગપ -ટી વિ૦ ગપાટા હાકનારુ,
ગપાવું અ૦ક્રિ૦ [સ ગુપ્] ચુપચાપ કે છાનામાના ઘૂસવુ -વવું સ૦ક્રિ૦ પ્રેરક [ગપ
ગપાષ્ટક ન૦ [ગપ+સ અષ્ટક] ખોટા તડાકા,
ગપોડશ ખ પુ૦ ગપ્પીદાસ
ગપોડું ન૦, -ડો પુ૦ ['ગપ' ઉપરથી] ગપ્પુ
ગપોલિયું ન૦ [સ ગુપ્ ઉપરથી] કશામાથી છટકી જઈને ભરાઈ બેસવુ તે (ખાસ કરીને નિશાળમાથી) (૨) વ્યભિચાર -કરવું = (નિશાળમાથી) છટકી જઈ કયાક લપાઈ રહેવુ કે સેરી જવુ
ગપ્પું ન૦ જુઓ ગપ -પ્પી વિ૦ ગપ્પા મારે એવુ -પ્પીદાસ પુ૦ ગપ મારવાની આદતવાળો માણસ
ગફલત સ્ત્રી૦ [અ] બેદરકારી, અસાવધતા (૨) ભૂલ [ગફલતમાં રહેવું = બેદરકાર રહેવુ, અજાણમા ભૂલ થવી - ભૂલ ખાવી]
ગફલતિયું, -તી વિ૦ ગફલત કરનારુ
ગફલું વિ૦ [જુઓ ગભરુ] સુંદર અને હૃષ્ટપુષ્ટ
ગફા સ્ત્રી૦ + ગુફા
ગફૂર વિ૦ [અ] દયાળુ
ગફૂફો પુ૦[રવ૦]ઉતાવળમા - ગપ દઈને ભરેલો મોટો કોળિયો - બૂકડો
ગબ અ૦ [જુઓ ગપ અ૦] ઝટ,ચટ ૦કાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ગપકાવવુ ૦ગબ અ૦ ટપોટપ (૨) સ્ત્રી૦ બીજાની વાતચીતમા વચ્ચે બોલવુ તે
ગબડગંડ(-ડુ) વિ૦ [ગરબડિયુ + ગાડુ] દાંધાગુંધુ; મૂર્ખ [અવ્યવસ્થિત
ગબડગંદુ વિ૦ [ગરબડિયુ + ગદુ] ગદુ અને
ગબડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગડબડવું] તળે ઉપર થતા સરવુ(૨)આળોટવુ(૩)[લા](વગર વાધે કે વિઘ્ને) ચાલી કે નભી જવુ, આગળ વધવુ
ગબડી(-ડી) સ્ત્રી૦ ['ગબડવુ' ઉપરથી]એકદમ દોડી જવુ તે [-મારવી]
ગબ(-ભ)રુ વિ૦ [સ૦ હિં. મ ગવરૂ; ફા ખૂબરૂ પરથી ?] જુઓ ગભરુ
ગબાગબ અ૦ [રવ૦]ગબગબ,ટપોટપ(૨)સ્ત્રી૦ ઘોળાઘોળ -બી સ્ત્રી૦ મુક્કામુક્કી(૨)મોલાબોલી
ગબાર સ્ત્રી૦ [સ ગહ્વર, પ્રા ગબ્બર?] ખાડો (૨) બખોલ
ગબારો પુ૦ [અ. ગુબ્બારહ] નાનુ બલૂન (૨) હવાઈ, હવામા ઊંચે જઈ ફૂટે એવુ એક જાતનુ દારૂખાનું
ગબી સ્ત્રી૦ [સ ગર્ભ, પ્રા ગબ્ભ?] લખોટી કે મોઈદડાની રમતમા કરાતો નાનો ખાડો
ગબો(-બ્બો) પુ૦[અ ગવી = મૂરખ?] મૂરખો, રાક્ષો
ગબોગબ અ૦ [રવ૦] ગબગબ, ઉપરાઉપરી
ગબોળો પુ૦ જુઓ ગપગોળો (૨) ભવાડો
ગબ્બર વિ૦ [સરખા૦ હિ મ] સ ગીન (૨) પૈસાદાર (૩) જબરુ
ગબ્બર પુ૦ [સ ગહ્વર, પ્રા ગબ્બર = ગહન વિષમ જગા] (સ) અબાજી પાસેનો એક (ચડવામા કઠણ) ડુગરો
ગબ્બો પું૦ મોટી ગબી (૨) [?] શેરડીની ગાઠ (૩) [રવ૦] ધબ્બો (૪) જુઓ ગબો
ગભરાટ પુ૦ ['ગભરાવુ' ઉપરથી] ગભરામણ ૦વું અ૦ક્રિ૦ + ગભરાવુ -ટિયુ વિ૦ ગભરાટવાળુ, ગભરાટના સ્વભાવનુ -મણ સ્ત્રી૦ અકળામણ, મૂઝવણ (૨) ભય [-થવી] -વું અ૦ક્રિ૦ [હિં ઘબરાના, મ ઘાવરણે] ગૂચવાવુ, મૂઝાવુ, કંટાવુ (૨) બીવુ
ગભરુ વિ૦ [જુઓ ગબરુ] ગાભલા જેવુ, ગોરુ અને માસલ (૨) નિર્દોષ, ભોળુ
ગભસ્તિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ] કિરણ
ગભા પુ૦બ૦વ૦ [સ ગર્ભ, પ્રા ગબ્ભ] ગળફા
ગભા(-ભા)ણ સ્ત્રી૦ [સ ગવાદની] ઢોરના નીરણ માટે, આડુ લક્કડ રાખી કરેલી જગા
ગભાણ ન૦ [સ ગવાદની] ગામના પાદર પરની ગોચર જમીન, ચરો
ગભારા(-રો) પુ૦ [સ ગર્ભાગાર] મદિરની અદરનો ભાગ [ગભીર ૦તા સ્ત્રી૦
ગભીર વિ૦ [સ] ઊડુ (૨) ધાડુ (૩) જુઓ
ગમ સ્ત્રી૦ [સ ગમ્ ઉપરથી] બાજુ (૨) મનનુ વલણ (૩) ગતિ પ્રવેશ (૪) સૂઝ [-પડવી = સૂઝ - સમજ પડવી -હોવી = સૂઝ-સમજ

હોવી] (૫) પુ૦ જુઓ ગમા (–ભાગવા)
ગમ સ્ત્રી૦ [અ] શોક, દુ ખ (૨) ગમખારી [–ખાવી = ખામોશી રાખવી, એકદમ ઊછળી ન જતા રોકાવુ – મનને રોકવું] ૦ખાર વિ૦ [ફા] ગમ ખાય એવુ, ખામોશ સહનશીલ. ૦ખારી સ્ત્રી૦ ખામોશી, ગમ ખાઈ જવી તે ૦ગીન વિ૦ ખિન્ન, ઉદાસ ૦ગીની સ્ત્રી૦ [ફા.] ગમગીનપણુ. ૦ગુસાર વિ૦ [ફા.] દુ ખ દૂર કરનારું, દિલાસો આપનારુ (૨) પું૦ મિત્ર
ગમક પું૦[સ]સ્વરને કંપાવીને ગાવુ તે (સંગીત) (૨) એક છંદ [ગતાગમ
ગમગત સ્ત્રી૦ [ગમ+ગત (ગતિ)] જુઓ
ગમચાં ન૦અ૦વ૦ [રૂવ૦] બોલતા બોલતા અચકાવુ તે (લાગણી વિચાર કે નામરજીથી) [–ખાવાં = બોલતા અચકાયા કરવુ]
ગમત સ્ત્રી૦ ['ગમવુ' ઉપરથી] વિનોદ, મજા, આનંદ. –તી વિ૦ વિનોદી (૨) આનંદી
ગમન ન૦ [સ] જવુ – ચાલવુ તે (૨) ચાલ, ગતિ (૩) સ્ત્રીસંગ. ૦શીલ વિ૦ 'કાઇનેટિક' – ગતિવાળુ (ગ)
ગમવું અ૦ક્રિ૦ [સં. गम्, મ गमणें] મનને સારુ લાગવુ; ગોઠવુ (૨) પસંદ પડવુ [ગમતું ઘડાવવું = ગમતુ (જેમ કે ઘરેણું) કરવુ – કરાવવુ (૨)[કટાક્ષમા]ગમાડયા સિવાય છૂટકો ન હોવો]
ગમા પુ૦બ૦વ૦ શક્તિ (૨) શરીરના સાંધા. [–ભાંગવા = પગ ભાગવા, ચાલવાની શક્તિ જતી રહેવી]
ગમાણ સ્ત્રી૦ [સ गवाढनिका] જુઓ ગભાણ સ્ત્રી૦. –ણિયુ ન૦ આડુ લાકડુ
ગમાનક ન૦ [જુઓ ગવાનિક] ગોગ્રાસ
ગમાર વિ૦ [દે] અણસમજુ, મૂર્ખ (૨) રોચુ, ગામડિયુ
ગમાવવું સ૦ક્રિ૦ [સ निर्गमय्] ગાળી નાખવું, ખર્ચી નાખવુ (૨) ગુમાવવુ, ખોવુ
ગમી સ્ત્રી૦ [અ गम ઉપરથી] દિલગીરી (૨) અ૦ [સં. गम् ઉપરથી] (સુ) તરફ, ભણી
ગમે તે સ૦ (૨) વિ૦ કોઈ કે કંઈ પણ (૩) રુચિ કે ઇચ્છા મુજબનુ
ગમે તેમ અ૦ રુચિ મુજબ, ઇચ્છા પ્રમાણે (૨) કાંઈ બંધન કે મર્યાદા વગર; નિરંકુશ, ઉચ્છૃંખલ રીતે (૩) અવ્યવસ્થિત રીતે [–કરીને = કોઈ પણ ઉપાયે કે રીતે]
ગમો પુ૦ ['ગમવું' ઉપરથી] ગમવુ તે, રુચિ
ગમ્મત સ્ત્રી૦ જુઓ ગમત, ગમત
ગમ્ય વિ૦ [સં] જવાય – પહોંચાય એવુ કે જવા ધારેલુ તેવુ (૨) સમજાય એવુ (૩) ઔષધિ ઇત્યાદિથી મટાડી શકાય તેવું, સાધ્ય (૪) સ્ત્રીસંગ – ગમનને યોગ્ય ૦માન વિ૦ જાણતુ, સમજતુ
ગયવર પું૦ [પ્રા; સ गजवर] + મોટો હાથી
ગયંદ પું૦ [પ્રા, સ गजेन्द्र] + હાથી
ગયાવા(–વા)ળ પુ૦ [હિં गयावाल] ગયાનો પંડો
ગયુ [સં गत, પ્રા गय કે गय = મૃત] 'જવુ'નુ ભૂતકાળનુ રૂપ (૨) વિ૦ ગયેલુ, વીતેલુ, ભૂતકાળનુ (૨) મરી ગયેલુ (જેમ કે ગયુ તે ગયું, ના ગયુ થનાર છે?) –યેલું વિ૦ 'જવુ'નુ ભૂ૦ કૃ૦
ગર પું૦ [સ गर्भ] ફળની કે ઝાડના થડની અંદરનો ગર્ભ (૨) [લા] મનનો ભેદ, મર્મ
ગર પુ૦ [સ] ઝેરી અધાર, ગલ
–ગર [ફા] 'કરનાર' એવો અર્થ સૂચવતો પ્રત્યય ઉદા૦ 'સોદાગર,' 'કારીગર' –રી સ્ત્રી૦
ગર પુ૦ જુઓ ગીર ઉદા૦ કેશવગર
ગરક વિ૦[અ] ડૂબેલુ (૨) મગ્ન, લીન ૦બારી સ્ત્રી૦ છટકવાની બારી ૦વું અ૦ક્રિ૦ ડૂબી – ખૂપી જવુ (૨)ડૂબી જવુ (૩) મગ્ન – લીન થઈ જવુ. –કાવ વિ૦ ગરક, મશગૂલ
ગરગટ પુ૦ ગટ્ટો – ઠીંગણો આદમી
ગરગટિયું વિ૦ જૂનુ ને જીર્ણ
ગરગડવું અ૦ ક્રિ૦ ['ગડગડ' ઉપરથી] ગડગડ અવાજ થવો (૨) ગબડવુ [રુખસત
ગરગડિયું ન૦ [રૂવ૦] બગબડિયુ, પાણીચું,
ગરગડી સ્ત્રી૦ ['ગડગડ' ઉપરથી] ફરે તેવુ નાનુ પૈડું (૨) દોરાની ગુંગડી, 'રીલ'
ગરગર અ૦ [રૂવ૦] ઝપાટાબંધ, એક પછી એક ગરે એવી રીતે
ગરજ સ્ત્રી૦[અ] ખપ, જરૂર(૨)સ્વાર્થ. [–પડવી

=જરૂર જણાવી,ખપ હોવો **-સરવી**=સ્વાર્થ પૂરો થવો]**૦મતલબી** વિ૦ સ્વાર્થી **૦વંત, ૦વાન, -જાઉ, -જિયું, -જી, -જીલું, -જુ** વિ૦ ગરજવાળુ .**૦સગાદી** વિ૦ગરજમતલબી

ગરજણ સ્ત્રી૦ [સ ગર્જન] એક પખી

ગરજનતેલ ન૦ ગર્જન ઝાડમાથી મળતુ તેલ

ગરજવું અ૦ક્રિ૦ [સં. ગર્જ્] ગર્જના કરવી, ગાજવુ (૨) મોટેથી બરાડવુ, તડૂકવુ **ગરજ-સગાદી, ગરજાઉ, ગરજિયું, ગરજી (૦લું), ગરજુ** વિ૦ જુઓ 'ગરજ'મા

ગરજો પુ૦ ફણગો,અંકુર(૨)કાટો, ઊભો ખીલો (૩) ખૂપરો (૪) એક અણિયાળુ હથિયાર

ગરડગપ(-ફ) અ૦ [રવ૦] ગડડગફ, ઝટ દઈને, અચાનક

ગરડવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઘસડવુ, સ ઘર્ષ્] (અક્ષર) ઘૂટવા (૨) અ૦ક્રિ૦ ['ઘરર' ઉપરથી રવ૦] ગળામા બોલવું (૩) અવાજ બેચવો

ગરડો પુ૦ [જુઓ ગરડવુ] ઘૂટવાના અક્ષરોનો કાગળ, ખરડો

ગરણ ન૦ એક ઝાડ

ગરણી સ્ત્રી૦ [સં. गिरिकर्णिका] એક ઔષધિ

ગરણી સ્ત્રી૦ [સ ગુરુ ઉપરથી] સ્ત્રી-ગુરુ, (૨) ગરણીજી. **૦જી** સ્ત્રી૦ [જી માનાર્થે] જૈન સાધ્વી

ગરણું ન૦ એક જાતની ધાર્મિક ક્રિયા

ગરથ પુ૦[સ ગ્રથ=ધન ?]નાણુ, પૈસો [**-ચેચી ઘેલા થવું**=ગાઠનુ ખોઈને ગાંડા બનવુ.પૂરી મૂર્ખાઈ કરવી]

ગરદ સ્ત્રી૦ [ફા. गर्द] ધૂળ,(૨)વિ૦ લિડાયેલુ; સાકડમા આવેલુ; દટાયેલુ

ગરદન સ્ત્રી૦[ફા.]ડોકી,ગળચી,બોચી [**-કાંટા ઉપર ન હોવી**=ઉદ્ધતાઈ ને મગરૂરીનો પાર ન હોવો **-નમવી**=નીચાજોણુ થવુ, આબરૂ જવી (૨) નુકસાન થવું (૩) મરણવેળા ડોક લચી જવી **-નાખી દેવી**=મરણવેળાએ ડોક લચી જવી-ડોકુ ઢૂલુ પડી જવુ **-મારવી(-વું)**=ડોકું કાપી જુદું કરી નાખવુ (૨) પાયમાલ કરવું]

ગરદા સ્ત્રી૦ [ફા गर्द] ધૂળ

ગરદી સ્ત્રી૦ ગિરદી, ભીડ

ગરદો પું૦[ફા. गर्द]તમાકુના પાદડાનો ભૂકો,જરદો

ગરનાળ સ્ત્રી૦ [પો ગાર્નેલ, હિ. મ. ગરનાલ] છરાના ગોળા ભરવાની, ખાડણી જેવી તોપ

ગરનાળું ન૦[ગર(ગળવુ)+નાળુ]પાણી આવવા જવા માટે બાંધેલો સાંકડો માર્ગ, નાળું **ગરબડ, ૦ગોટો, ૦વું, ૦સડ(-ર)બડ, -ટાટ, -ડિયું** જુઓ 'ગડબડ'મા

ગરબી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓના રાગમા ગાવાની એક જાતની કવિતા **૦ભટ** પુ૦ ગરબીઓ ગાનારો, ભૈરાનો રાગ તાણનારો બ્રાહ્મણ (૨) [લા.] વિ૦ રાંડવું

ગરબો પું૦ નોરતામા અથવા માતા વાવે છે તે પ્રસંગની જાણાવાળી માટલી જેમા ચાલુ ઘીનો દીવો રખાય છે તે (૨) દીવા કે માંડવીની આસપાસ ફરતા ફરતા તાળીઓ પાડીને ગાવું તે (૩) મોટી ગરબી, રાસડો [**ગરબા ગાવા**=રાસડા ગાવા (૨) ગરબે રમવું (૩) નામદનુ કામ કરવું **ગરબે રમવું**=ગરબો ગાતા, નૃત્ય કરતા ગોળ ફરવુ **ગરબો કોરાવવો**=માતાનો માનેલો ગરબો મંડાવવો **-ખૂંદવો, -રમવો**=જુઓ ગરબે રમવું]

ગરભ પુ૦ [સ गरभ, गर्भ] જુઓ 'ગર્ભ'માં. **૦છાંટ** સ્ત્રી૦ છરા ભરેલો દારૂનો ગોળો (૨) **ગરનાળ ૦સુતરાઉ, ૦સૂતર** વિ૦ તાણામા રેશમ અને વાણામા સૂતરના વણાટવાળુ

ગરભાવું અ૦ક્રિ૦ [સ.गर्भ] ગર્ભાવું, ગરભ રહેવો (૨) બગડવું; બેસ્વાદ થવું [ડોડો

ગરભોળું ન૦ [સ गर्भ પરથી] મકાઈનો દૂધિયો

ગરમ વિ૦ [ફા गर्म] ઊનુ (૨) શરીરમા ઉષ્ણતા પેદા કરે-વધારે તેવુ (૩) [લા] જોસમા કે ક્રોધમા આવેલુ [**-આગ, લાય**=ઘણું જ ગરમ (૨) બહુ જ તીખુ **-કપડાં**=ઊનનાં કપડા.**-કરવું**=ફટકારવુ(જેલસજા) **-પડવું**=ગરમીની અસર થવી, શરીરમા ગરમી દાખવવી (ઉદા૦ દવા ગરમ પડી)] **૦મસાલો** પુ૦ તજ, લવિંગ ઇત્યાદિ ગરમ તેજાનાનો ભૂકો [સેવાચાકરી

ગરમઠર સ્ત્રી૦ [ગર (ગડ) + મઠારવુ] બરદાસ;

ગરમર સ્ત્રી૦, ન૦ [સર મ] એક વનસ્પતિ (તેના મૂળનુ ઔષધ થાય છે)

ગરમાગરમ વિ૦ [જુઓ ગરમ] ગરમ ગરમ, ઊનુ ઊનુ. –મી સ્ત્રી૦ ગરમાગરમ હોવુ તે
ગરમાટો(–ટા) પુ૦ ગરમી, ઉષ્ણતા, તપારો
ગરમાળો પુ૦ [સ કૃતમાલક] એક જાતનો છોડ –ળાનો ગોળ પું૦ તેની સીંગમાથી નીકળતો ગોળ જેવો રેચક પદાર્થ
ગરમી સ્ત્રી૦ [ફા] ઉષ્ણતા, તાપ (૨) ગરમી–ચાદી કે પરમિયાનો રોગ [–આવવી = ઉષ્ણતા કે જાગૃતિ આવવી –થવી = તાપ થવો (૨) તાપ લાગવો –નીકળવી, –ફૂટી નીકળવી = શરીરે તાપોડિયા નીકળવા]
ગરમી સ્ત્રી૦ માપસર આકૃ પાડવા માટેનુ સુતારનુ એક ઓજાર (–મારવી, લગાવવી)
ગરમું ન૦ તપેલી જેવો પહોળી વિનાનો મોટો વાહકો [એક વનસ્પતિ
ગરમેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ ગરમર, મ गरमल]
ગરવ પુ૦ [સ गर्व] ગર્વ, અહંકાર
ગરલ ન૦ [સ] વિષ, ઝેર
ગરવું વિ૦ [સ गुरुक, પ્રા. गरुअ] મોટું, મહાન; ગૌરવવાળું (૨) અ૦ ક્રિ૦ [સ गल्] ખરવું, પડવુ (૩) [જુઓ ગહવુ] વીરે રહીને અંદર પેસવુ
ગરાડ વિ૦ [સ गुरु ઉપરથી] મોટુ (૨) પું૦ [જુઓ ગરાડો] ખાડો
ગરાડી વિ૦ [હિં गराडी (ઘરેડી, ગરગડીનો ખાડાવાળો ભાગ જેના ઉપર દોરડુ રહે છે) = ઘરેડમા પડી ગયેલો ?] બંધાણી, ભાગ, અફીણ કે ગાજે વગેરેનો વ્યસની
ગરા(–રે)ડો પુ૦ [સર૦ મ गराडा = ચીલો] ઇમારતનો પાયો નાખવા માટે ખોદેલો ખાડો
ગરાશિ(–સ)યો પુ૦ ['ગરાસ' ઉપરથી] ગરાસ ખાનારો (૨) ગરાસ ખાનારો રજપૂત, ગજવંશી ભાયાત (૩) કોઈ પણ રજપૂત – એક જાત. –ણ (ણ,) સ્ત્રી૦ ગરાસિયાની સ્ત્રી
ગરામ પુ૦ [સ ग्राम] ગામનુ રક્ષણ કરવાના બદલામા કાઢી આપેલી જમીન અથવા ઊચક રકમ (૨) ગુજરાત માટે આપેલી જમીન (રાજવંશીઓને) [–જવો = [લા] મોટુ નુકસાન થવુ –અંધાવવો, –બંધાવી દેવો = મોટો લાભ ખટાવવો કે કમી આપવો] ૦ણ(ણ), ૦ણી સ્ત્રી૦ ગરાસિયાની સ્ત્રી (૨) ગરાસિયા જાતિની સ્ત્રી. ૦દાર વિ૦ ગરાસ ધરાવનાર. ૦દારી સ્ત્રી૦ ગરાસદારપણુ –સિયણ, –સિયો સ્ત્રી૦ જુઓ 'ગરાશિયો'મા
ગરિમા સ્ત્રી૦ [સ] મોટાઈ, પ્રૌઢતા (૨) ઇચ્છા પ્રમાણે ભારે થઈ જવાની યોગની એક સિદ્ધિ
ગરિયો પું૦ ['ગરવુ' ઉપરથી] ભમરડો (લા)
ગરિષ્ઠ વિ૦ [સ] ભારેમા ભારે (૨) સૌથી વધુ અગત્યનુ [છાણનો ગોળો
ગરીડું ન૦ ['ગરવુ' (ખરેલુ – છાણ) ઉપરથી ?]
ગરીબ વિ૦ [અ] નિર્ધન, કંગાલ (૨) બાપડુ, દુખી (૩) [લા] નમ્ર, સાલસ. ૦રાક (–ગુ)રણું ન૦ [અ गरबा –ગરીબનુ બ૦વ૦] ગરીબ અને કંગાલ માણસ ૦વાજ વિ૦ [+નવાજ (ફા)] ગરીબ પર રહેમ ગણે–ગરીબનુ પોષણ કરે એવુ ૦પરવર વિ૦ [+ ફા परवर] ગરીબને પાળનારુ –બાઈ, –બી [ફા] સ્ત્રી૦ નિર્ધનતા, કંગાલિયત (૨) નમ્રતા, સાલસાઈ
ગરીયસી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] ગૌરવશાળી, મહાન
ગરુડ પું૦, ન૦ [સ] એક પક્ષી (૨) [સ] કશ્યપનો વિનતાથી થયેલો પુત્ર, વિષ્ણુનુ વાહન. ૦ગામી પુ૦ (સ) વિષ્ણુ ૦ધ્વજ પુ૦ (સ) ધ્વજ પર ગરુડના ચિહ્નવાળા વિષ્ણુ ૦વ્યૂહ પુ૦ એક જાતનો વ્યૂહ (યુદ્ધનો) –ઢાઢ વિ૦ [+आरुढ] ગરુડ પર બેઠેલુ –ઢાસન ન૦ [+आसन] ગરુડના જેવુ એક યૌગિક આસન –ઢાસ્ત્ર ન૦ [+अस्त्र] ગરુડનુ (એક દિવ્ય) અસ્ત્ર
ગરુડપાચુ ન૦ [મ] એક જાતનુ લીલમ
ગરુ(–રે)ડો પુ૦ [સં गुरु પરથી] જુઓ ગરોડો
–ગરું [સં कर ? ફા गर ?] વિ૦ બનાવતો પ્રત્યય. ઉદા કામગરું, કબ્જાગરુ [સ્ત્રી૦ ભગરી
ગરૂર વિ૦ [અ गुरूर = અભિમાન] ભગરૂર –રી
ગરૂવું વિ૦ + ગરવું
ગરેડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગરગડી [પડેલો ખાડો
ગરો પુ૦ [જુઓ ગગડ] ચોમાસાના પાણીથી
ગરોડો પુ૦ [જુઓ ગરુડો] ઢેઢનો ગોત્ર

ગરોદર વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ. ગર્ભ + ઉદર] સગર્ભા; ગર્ભિણી [ઝેરી જનાવર
ગરોળી (રો') સ્ત્રી૦ [દે ઘરોલી] ઘરોળી, એક
ગર્ગ, -ર્ગાચાર્ય પુ૦ [સં] (સં) એક પ્રાચીન ઋષિ (૨) યાદવોના પુરોહિત
ગર્જન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સ] ગર્જવું તે (૨) એથી થતો અવાજ [ગરજન-તેલ
ગર્જન ન૦ [સર૦ હિં] એક ઝાડ. ૦તેલ ન૦ જુઓ
ગર્જવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ગરજવું. -ન્ત વિ૦ ગર્જતુ (૫)
ગર્ડર પુ૦ [ઇં] લોખંડનો પાટડો (નાનો કે મોટો)
ગર્ત પુ૦, ન૦ [સં] ખાડો, ખાણ
ગર્થ પું૦ [સ ગ્રથ?] + ગરથ
ગર્દ સ્ત્રી૦ [ફા] ધૂળ, રજ
ગર્દભ પુ૦ [સ] ગધેડો -ભી સ્ત્રી૦ ગધેડી
ગર્ધભ પુ૦ જુઓ ગર્દભ
ગર્ભ પુ૦ [સ] માના પેટમાં રહેલું જીવનું રૂપ (૨) ગર, અંદરનો ભાવો (૩) કોઈપણ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ (૪) નાટકની એક સંધિ [-પડવો = ગર્ભપાત થવો, કસુવાવડ થવી -પાડવો = ગર્ભપાત કરાવવો -મૂકવો, -મેલવો = ગર્ભાધાન કરવું -રહેવો = સગર્ભા થવું. -હોવો = સગર્ભા હોવું] ૦કાલ (-ળ) પું૦ ગર્ભ ધારણ કરવાનો સમય (૨) ગર્ભ રહે ત્યારથી જન્મ થાય ત્યા સુધીનો સમય (૩) નાટકની પાંચ સંધિમાની મધ્યની, જ્યારે કથાની ફલપ્રાપ્તિનો નિશ્ચય નથી થતો- ગર્ભમાં હોય છે ૦કોશ(-ષ) પુ૦ ગર્ભાશય ૦ગૃહ ન૦ મકાનની અંદરનો ભાગ (૨) ગભાર ૦ઘાતી વિ૦ ગર્ભનો ઘાત કરનારું, ગર્ભપાતી ૦ચોર પુ૦ ગર્ભમાંથી-જન્મથી ચોર ૦જલ (-ળ) ન૦ ગર્ભ અને ઓર વચ્ચેનું પાણી ૦જોગી પુ૦ (સ) શુકદેવ ૦દ્વાર ન૦ મંદિરનો છેક અંદરનો ભાગ, ગભાર ૦ધારણ ન૦ ગર્ભ ધારણ કરવો-રહેવો તે ૦નાડી સ્ત્રી૦ ગર્ભાશયની એક નાડી, જેનાથી ગર્ભ ધારણ થાય છે ૦પાત વિ૦ ગર્ભનું પાડવું-પડવું તે ૦પાતી વિ૦ ગર્ભપાત કરનારું ૦મંદિર ન૦ ગભાર ૦યાતના સ્ત્રી૦ જીવને ગર્ભદશામાં પડતું દુ:ખ. ૦વચન ન૦ ગર્ભ-યાતનામાંથી છૂટવા માટે જીવે ઈશ્વરને આપેલું વચન(હું તારી ભક્તિ કરીશ ઇ૦) ૦વતી(-વંતી) વિ૦ સ્ત્રી૦ સગર્ભા (૨) સ્ત્રી૦ ગર્ભિણી ૦વાસ પુ૦ ગર્ભનો ઉદરમાં વાસ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ગર્ભ અંગેની વિદ્યા, 'એમ્બ્રિયોલોજી' ૦શ્રીમત્તા સ્ત્રી૦ ગર્ભશ્રીમંતાઈ ૦શ્રીમંત વિ૦ ગર્ભથી -જન્મથી પૈસાદાર; શ્રીમંતને ઘેર જન્મેલું ૦શ્રીમંતાઈ સ્ત્રી૦ ગર્ભશ્રીમંત હોવું તે ૦સ્થાન ન૦ ગર્ભાશય ૦સ્રાવ પુ૦ ગર્ભનું સ્રવી-ગળી જવું તે, ગર્ભપાત
ગર્ભાગાર પુ૦, ન૦ [સ.] ગર્ભાશય (૨) અંદરનો ખાનગી-સૂવાનો ઓરડો (૩) મંદિરનો ગભાર -અંદરનો મૂર્તિવાળો ભાગ
ગર્ભાત્મા પુ૦ [સ.] ગર્ભમાંનો જીવ
ગર્ભાધાન ન૦ [સ.] ગર્ભ મૂકવો તે (૨) ગર્ભધારણ કરવું તે (૩) એ નામનો એક સંસ્કાર. ૦નિરોધ પુ૦ ગર્ભાધાન થતું અટકાવવું તે, 'કોન્ટ્રાસેપ્શન'
ગર્ભાશય ન૦ [સ] સ્ત્રીશરીરમાં ગર્ભ રહેવાની જગા-તે અવયવ ૦અર્બુદ ન૦ ગર્ભાશયની અંદર થતું ગૂમડું-ચાંદુ. ૦ગ્રંથિ સ્ત્રી૦ ગર્ભાશયમાં થતી ગાંઠ ૦ભ્રંશ પુ૦ ગર્ભાશયનું પડી જવું-ઊંધું થઈ જવું તે ૦વક્રતા સ્ત્રી૦ ગર્ભાશયનું વાંકા વળી જવું તે-એક રોગ ૦વિવર્તન ન૦ ગર્ભાશયને ફેરવી નાખવું તે
ગર્ભાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ગરભાવું
ગર્ભિણી સ્ત્રી૦ [સ.] સગર્ભા સ્ત્રી
ગર્ભિત વિ૦ [સં.] જેના ગર્ભમાં-ઊંડાણમાં કંઈ બીજી વસ્તુ, અર્થ કે ભાવ રહેલો હોય તેવું, ઢંકાયું
ગર્વ પુ૦ [સ] અભિમાન, ગુમાન [-આવવો, -ચડવો = ગર્વ થવો -ઊતરવો, ગળવો = ગર્વ દૂર થવો, અભિમાન ટળવું]-ર્વિત(-ષ્ટ), -ર્વી, -ર્વીલું વિ૦ ગર્વવાળું, અભિમાની
ગર્હણ ન૦, -ણા સ્ત્રી૦ [સ] નિંદા -ણીય વિ૦ નિંદ્ય, તિરસ્કરણીય [વિ૦ નિંદ્ય
ગર્હા સ્ત્રી૦ [સ] નિંદા -ર્હિત વિ૦ નિંદિત -ર્હ્ય
ગલ પુ૦ [સ ગૃ = ગળવું ઉપરથી] માછલા પકડવાનો આંકડો (૨) લાંચ, લાલચ (૩) [સં ગર્મ] ગુપ્ત વાત, બાતમી (૪) ગરગડ, ભાવો (૫) કૂવામાં પડેલી

ચીજ કાઢવા માટેનો આકડીઓનો ઝૂમખો; બિલાડી(૬)[સં गल्=ખરવું]ગર,ઝેરી અધાર–લાળ(૭)બત્તીનો મોગરો(૮)[સર૦ હિં गुल] પિવાઈ ગયેલી –બળી ગયેલી ચલમમાની ગડાકુ (૯)[ફા गुल] ગુલબાસ [–આપવો=મનની વાત કહેવી (૨)લાલચ આપવી(ફસાવવામાટે)]

ગલકંબલ પુ૦[સ]ગાય–બળદને ગળે લટકતી ગોદડી જેવી ચામડી [ન૦ ગલકીનુ ફળ

ગલકી સ્ત્રી૦[પ્રા गलई?]શાકનો એક વેલો –કું

ગલખોડ પુ૦ નિવેડો; ઉકેલ, અંત (૨) ગલખોડી

ગલખોડી સ્ત્રી૦[ગળે + ખોડવું?]અછોડે કે ઢોરને ગાળિયે ઘાલેલો મોતીના આકારનો લાકડાનો કકડો

ગલગલામણી સ્ત્રી૦ એક બાળરમત (કા)

ગલગલી સ્ત્રી૦, –લિયાં ન૦ બ૦ વ૦,[રવ૦? સર૦ પ્રા गुल्गुल] ગલીગલી, ગલીપચી. [–થવાં = ગલીપચી થવી (૨) મનમાં આનંદના તરંગ ઊઠવા]

ગલગંડુ ન૦ [સં गलगंड] ગળાનો એક રોગ

ગલઢું વિ૦ (કા) ઘરડું, વૃદ્ધ, મોટું

ગલગોટો પુ૦ [ગલ(ગુલ)+ગોટો]એક ફૂલનો છોડ (૨) તેનું ફૂલ

ગલચશ્મ ન૦ [ફા गुल+चश्म] એક પક્ષી

ગલ(–ળ)જીભી સ્ત્રી૦ [સ गोजिह्वा] એક વેલો

ગલઢેરો પુ૦ ["ગલઢું"=મોટું, વૃદ્ધ ઉપરથી] કાઠી ગરાસિયો (કા) [ચૂક

ગલત વિ૦[અ]ભૂલભરેલું જૂઠું –તી સ્ત્રી૦ભૂલ,

ગલતડાં ન૦ જુઓ ગલગંડુ

ગલ(–ળ)તકોઢ,ગલત્કુષ્ઠ [સ્ત્ર] પુ૦ લોહી કે રસ ટપકયા કરે એવો કોઢનો રોગ

ગલ(–ળ)થૂથી સ્ત્રી૦ [ગલ (સં. गुल = ગોળ) + થૂથી (થૂણો)=પૂમડું] જુઓ ગળથૂથી

ગલધાણી સ્ત્રી૦ [ગલ (સં गुल=ગોળ) + ધાણી] ગોળ અને ધાણીની બનાવેલી એક વાની

ગલપાપડી સ્ત્રી૦ [સ गुल गल (ગોળ) + પાપડી] જુઓ ગોળપાપડી [વીંટવાનો પટો, ગલૂબંધ

ગલપટો(–પટ્ટો) પુ૦ [સ गल + પટો] ગળે

ગલબા પુ૦ બ૦ વ૦ [ફા ग़लवा? કે गुलूबंद? સર૦ મ] કટકા, ટોટા

ગલબું ન૦ [ફા., गुलबांग?] ગુલબાન, બૂમ, શોરબકોર (૨) ગુલબુ, ગપાટો, ગલબો

ગલબો પું૦ [જુઓ ગલબુ] ગપાટો, ગપ (૨) [ફા गुलबन] એક ફૂલઝાડ

ગલમેંદી સ્ત્રી૦ [ગુલ (ફા)+મેંદી] એક વનસ્પતિ, મોટી મેંદી

ગલવિદ્રધિ પુ૦ [સં] ગળાનો એક રોગ

ગલવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ गुळवेल] જુઓ ગળો

ગલશુંડી(–ડિકા) સ્ત્રી૦ [સ] જીભનો પાછલો ભાગ, ગળાનો કાકડો (૨) કાકડા ફૂલવાનો રોગ

ગલસ્તન પુ૦, ન૦ [સ] (બકરીના) ગળાનો આંચળ (૨) [લા] નકામી વસ્તુ –ની સ્ત્રી૦ ગલસ્તનવાળી બકરી

ગલસ્થલ ન૦ [સ] ગળુ (૨) [સ गलुस्थळ] જુઓ ગળસ્થળ ☞ગળથૂથી

ગલ(–ળ)હૂતી સ્ત્રી૦ [સ गल+हुति] જુઓ

ગલિત વિ૦ [સ] પડેલું,ટપકેલું (૨)ગળી ગયેલું

ગલી સ્ત્રી [સર૦ દે गजोल्लिअ]જુઓ ગલીપચી

ગલી સ્ત્રી૦[હિં]સાંકડી વાટ – શેરી ૦કૂ(–કૂ)ચી સ્ત્રી૦ [+ફા कूचह] ગલીઓમાનો આડોઅવળો અને સાંકડો માર્ગ

ગલીગલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગલી] ગલીપચી

ગલીચ વિ૦ [અ गलीज] ગંદું –અતિ ગંદું. –ચી સ્ત્રી૦ ગલીચપણું, ગંદવાડ

ગલીચો પુ૦ જુઓ ગાલીચો

ગલીપચી સ્ત્રી૦[જુઓ ગલી]શરીરના અમુક ભાગમા સ્પર્શથી થતા સળવળાટની મજેદાર અસર

ગલૂડ ગલૂડ અ૦ [રવ૦?] જાણે ગબડતુ હોય તેમ (ચાલવુ –બળદ ઇ૦ નુ) [ઘણુ નાનુ બચ્ચું

ગલૂડિયું ન૦ [જુઓ ગલૂડ ગલૂડ] ભટોળિયું,

ગલૂબંદ(–ધ) પું૦ [ફા गुलूबंद] ગલપટ્ટો

ગલેગંડ ન૦ [સ] એક પક્ષી

ગલેફ પુ૦[અ गिलाफ]ગાદીતકિયા વગેરેની ખોલ

ગલેફી સ્ત્રી૦ [ગલેફ ઉપરથી] એક જાતનું ભરિયું

ગલેલી સ્ત્રી૦ ['ગર' કે 'ગલ' ઉપરથી] તાડના ફળની અંદરનો ગર–ગર્ભ

ગલોટિયું ન૦ [જુઓ ગુલાટ] ગોટીમડું

ગલોહું(–કું) ન૦ ['ગાલ' ઉપરથી ?] ગાલ નીચેનો મોંની અંદરનો ભાગ

ગલોલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ગલૂ(–લો)ળ, હિં. ગુલેલ જુઓ ગલોલો] ગોફણ જેવું ગલોલા ફેંકવાનું એક સાધન (૨) તેના વડે ફેંકાતો ગલોલો –ડી સ્ત્રી૦ નાનો ગલોલો –લો પુ૦ [અ. ગલૂલહ, હિં ગુલેલા] ગલોલ વડે મારવાનો ગોળ કાંકરો કે પથરો

ગલ્લ પુ૦ [સ્ત્ર] ગાલ ૦સ્થલ(–ળ) ન૦ ગાલ, ગાલનો ભાગ

ગલ્લાંતલ્લાં ન૦ બ૦ વ૦ [રૂ૦] ગાગાતલ્લા; બહાના, આનાકાની [–કરવાં = સીધો જવાબ ન આપવો. છટકવા બહાના બતાવવા; આનાકાની કરવી]

ગલ્લો પુ૦ [.ગુલ્લક (તુર્કી) અથવા ફા. ગુલ્લહ-દાન] નાણું રાખવાનું ઠામ–બત્તનો (૨) પરચૂરણ વકરાનું નાણું નાખવાનું પાત્ર

ગવડા(–રા)વવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ગાવું] 'ગાવું'નું પ્રેરક

ગવન ન૦ [ડ 'ગાઉન'] એક જાતનો સાલ્લો

ગવન ન [સં ગમન] + ગતિ, ચાલ

ગવરાવવું સ ક્રિ. જુઓ ગવડાવવું

ગવરી સ્ત્રી૦ ગાય (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ ગૌરી] ગૌરી, ધોળી ને સહેજ લાલ ઘાબાવાળી (ગાય)

ગવરીકંદ પુ૦ એક વનસ્પતિ

ગવર્નર પું૦[ઈં] ઇલાકાનો વડો હાકેમ (૨) સાઠકલનો હાથો ૦જનરલ પું૦ વડો ગવર્નર

ગવલી(–ળી) પું૦ [મ ગવળી] ગોવાળિયો (૨) ઢોર રાખનાર અને દૂધ વેચનાર (મુંબઈમાં)

ગવંડર પુ૦ [પો] ગવર્નર – હાકેમ

ગવાક્ષ પુ૦ [સ્ત્ર] બારું, બારિયું

ગવાડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ગવડાવવું

ગવાનિ(–ને)ક ન૦ [સ ગવાન્હિક] જમતા પહેલા ગાયને માટે જુદું કાઢેલું અન્ન

ગવાર પુ૦ [કે ગવર?] એક વનસ્પતિ, ગુવાર (૨) તેની શીંગ અને બીજ ૦ફળી, ૦શિંગ (–શીં.–સિ, –સીં)ગ સ્ત્રી૦ ગવારની શીંગ

ગવારા વિ૦ [ફા.] કબૂલ કરેલું, કાવતું

ગવાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગાવું] 'ગાવું નું કર્મણિ (૨) [લા] નિંદાવું, કજેત થવું

ગવાલંભ પુ૦ [સં.] ગાયનો વધ (યજ્ઞ ઇ૦મા)

ગવાહ પું૦ [ફા] સાક્ષી પૂરનાર સાક્ષી –હી સ્ત્રી૦ સાક્ષી, પુરાવો

ગવાંઢાં ન૦બ૦વ૦ [કે ગવાર, જુઓ ગમાર] ગ્રામ્ય જનો

ગવાણાં ન૦બ૦વ૦ [મ. ગવાર્ઢે] સરસામાન વગેરેનો પરચૂરણ ઢગલો (૨) એ ભરવાનો કોથળો

ગવેન્દ્ર પુ૦ [સ્ત્ર] (સ) વિષ્ણુ

ગવેષક વિ૦ [સ્ત્ર] અન્વેષક –ણ ન૦, –ણા સ્ત્રી૦ અન્વેષણ

ગવેહ સ્ત્રી૦ વેર, ખાર (કા)

ગવૈયો પું૦ ['ગાવું' ઉપરથી] ગાનારો, ગાવામા ઉસ્તાદ –યણ સ્ત્રી૦ સ્ત્રી ગવૈયો

ગવ્ય ન૦ [સ્ત્ર.] ગાયમાથી નીપજતુ દૂધ, દહી, ઘી, છાણ, મૂત્ર વગેરે

ગશ્ત(–સ્ત) સ્ત્રી૦ [ફા] રોન, ચોકી, પહેરો

ગહન વિ૦ [સં] ઊંડું; ગાઢ (૨) દુર્ગમ; દુર્ભેદ્ય (૩) અકળ, ગૂઢ

ગહિરગંભીર વિ૦ [કે ગુહિર = ઊંડું + ગંભીર] ગહન અને ગંભીર, ઊંડાણ અને ગંભીરતાવાળું

ગહેકવું અ૦ક્રિ૦ મહેકવું

ગહ્વર ન૦ [સ્ત્ર] પહાડની અંદરની બખોલ, ગુફા

ગળ સ્ત્રી૦ જુઓ ગલ

ગળકંબોળિયું વિ૦ [ગળક (ગળકા) + બોળિયું ('બોળવું')] ગળા સુધી ઊંડું (પાણી)

ગળકાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ગળુ] ડૂબકા, ડૂબતી વખતના ડચકા [–ખાવાં = ડૂબકા ખાવા]

ગળકેરી સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર ગુડ–ગળ (ગોળ) + કેરી] ગોળકેરી, ગોળમા આથેલી કેરી

ગળકો પુ૦ એક વાર ચાખેલી વસ્તુનો રહી ગયેલો સ્વાદ (૨) રુચિ, ભાવ, ચસકો

ગળગળવું અ૦ક્રિ૦ ['ગળગળુ' ઉપરથી] ગળ-ગળું થવું (૨) ['ગળવું' ઉપરથી] દદડવું

ગળગળું વિ૦ [સ ગલત્–ગલત્] પાણીપોચું; ઢીલું (૨) [સ૦ પ્રા ગગ્ગર–સ ગદ્ગદ] દુ:ખથી કે લાગણીથી હૈયું વા કંઠ ભરાઈ જવાથી થાય એવું –ળિયું વિ૦ ગળગળું

ગળગોટો, –ટડો, –ટિયો વિ૦પુ૦ ગોળમટોળ

ગળચટું ન૦ જુઓ ગચકડું

ગળચટું વિ૦ [ગળ (ગળ્યું) + ચટું (ચાટવું)] જરા ગળપણના સ્વાદવાળું

ગળચવાં ન૦બ૦વ૦ ગૂચવાઈને બેાત જેવા ઊભા રહેવું કે બેાલતા અચકાવું તે [–બાવાં= બેાલતા અચકાવુ (બેાતની પેઠે)]

ગળચવું સ૦ક્રિ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] ગળા સુધી ઈચવું, ખૂબ ખાવુ [એક ઘરેણુ

ગળચવેા પુ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] પુરુષનુ ગળાનુ

ગળચિયું વિ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] ગળા સુધી આવે એટલુ (૨) ન૦ જુએા ગળચી (૩) ડૂબતા માણસનુ ઉપરનીચે આવવુ તે, ડૂબકા ખાવા તે [ગળચિયાં ખાવાં=ડૂબકા ખાવા]

ગળચી સ્ત્રી૦ [ગળ (સ. गल)=ગળુ + ચું (फा चेह લઘુત્વવાચક પ્રત્યય)] ગળુ; બેાચી –ચું ન૦ ગળુ (તિરસ્કારમા)

ગળજીભી સ્ત્રી૦ જુએા ગલજીભી, એક વનસ્પતિ

ગળણી સ્ત્રી૦ ['ગળવુ' ઉપરથી] ગાળવાનુ છિદ્રાળુ સાધન [ગાળવાનેા કપડાનેા કકડેા

ગળણુ ન૦ ['ગળવું' ઉપરથી] પાણી ઇત્યાદિ

ગળતકેાઢ પુ૦ જુએા ગલતકેાઢ

ગળતી સ્ત્રી૦ [સ गल्ती] જેમાથી ટીપે ટીપે પાણી ગળ્યા કરે એવુ વાસણ, શિવલિંગ પર લટકાવાતુ તેવુ વાસણ

ગળથૂથી સ્ત્રી૦ [જુએા 'ગલથૂથી'] તરત જન્મેલા બાળકને આપવાનુ ગેાળ, ઘી તથા પાણીનું મિશ્રણ. [ગળથૂથીમા મળવું=છેક બાળપણથી મૂળથી મળવુ ગળથૂથીમાંથી = છેક બાળપણથી, મૂળથી.]

ગળધરી, ગળધાઈ, ગળધી સ્ત્રી૦ [સ गल (ગળું)+दाह] પિત્તવિકારથી ગળુ બળવુ તે, અજનળની બળતરા

ગળપણ ન૦[ગળ્યું પરથી] ગળ્યેા સ્વાદ (૨) ગેાળ ખાડ જેવી ગળી વસ્તુ [ગળપ્રધ

ગળબંધ પુ૦ [फा. गलूबंद] ગળાનુ એક ઘરેણુ,

ગળફેા પુ૦ ['ગળુ' ઉપરથી] જે કફ મેાઢા આવતા થૂકીએ છીએ તે, બળખેા [–આવવેા, કાઢવેા, નીકળવેા, પડવેા] [પિય

ગળમાણું ન૦ ['ગળ્યું' ઉપરથી]એક વાની–ગળ્યું

ગળવાઈ સ્ત્રી૦ [સ गुल–'ગેાળ' ઉપરથી] તૈયાર થયેલા ગેાળના માટલા રાખવાનુ ખળાવાડ જેવુ સ્થાન

ગળવું સ૦ ક્રિ૦ [સં गिल्] ગળામા ઉતારી જવુ (૨) ગાળવુ, શુદ્ધ કરવુ (૩) અ૦ ક્રિ૦ [સ गल्] ઝમવુ (૪) ઓગળવુ (૫) ઢીલુ થવું, પાકવુ (૬) અદર ઊતરી જવુ, કળવુ [ગળતી ગેાદડીએ=વીલે મેાઢે, લીલે તેારણે. ગળી જવું=ગળામા ઉતારી દેવુ (૨) ગમ ખાઈ જવી (૨) ઊતરી કે ઓગળી જવુ] [તે

ગળસૂણું ન૦[ગળુ + સૂણવુ] ગળુ સૂજી આવવુ

ગળસ્થળ ન૦ [સં गलस्थल] ગાલ

ગળહૂતી સ્ત્રી૦ જુએા ગલહૂતી–ગળથૂથી

ગળાદૂંપેા પુ૦ [ગળુ + દૂંપેા] ગળુ દબાવી મારી નાખવુ તે [–દેવેા=ગળુ દબાવી દેવુ]

ગળાકાંસેા પું૦ [ગળુ + કાસેા] ગળે કાસેા આવેા–દેવેા તે [એવુ, ગળચિયુ

ગળાખૂડ વિ૦ [ગળુ + ખૂડ (ખૂડવુ)] ગળુ ખૂડે

ગળામણ ['ગાળવુ' ઉપરથી] ગાળવાની રીત કે મહેનતાણુ(સેાનુ રૂપુ ઇ૦)(૨)ગાળતા નીકળેલેા કચરેા –ણી સ્ત્રી૦ ગાળવાનુ મહેનતાણુ

ગળાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગળવુ', 'ગાળવુ'નુ પ્રેરક

ગળિયાગેાટી સ્ત્રી૦ છેકરાઓની એક રમત

ગળિયારેા પુ૦ [ગળી + કાર (સ)] ગળીથી કપડા સૂતર વગેરે રંગનારેા

ગળિયુ વિ૦ [સ गल् ઉપરથી] બેહુ ઊઠે નહીં એવુ (૨) [લા] નિર્માલ્ય કે જક્કી

ગળિયૈલ વિ૦['ગળી'ઉપરથી] ગળીના રંગનુ, નીલું

ગળિયેા પુ૦ કાટાનેા ભારેા(૨)['ગેાળેા' ઉપરથી] માટીનેા પિંડેા (૩) અફીણની ગેાળી

ગળી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ गुळी] એક વનસ્પતિ(૨) એના પાદડામાથી કઢાતેા નીલેા રંગ (૩)[મ] અવાજ,સૂર,ગળુ [–ખાવી=અફીણ વગેરેના સટ્ટામા તેજી–મદી ઉપર અમુક રકમ લેવાની એક પ્રકારની શરત મારવી –કરવી,–નાંખવી =વેાઈને કપડાને ગળીના રંગવાળુ કરવુ]

ગળું ન૦ [સ गल] શરીરનુ એક અંગ (૨) અવાજ, સૂર [–આવવું=ચેાળિયા ઊપડવા –કરવું=છેતરવુ (૨) નાના બાળકનુ ગળુ પડ્યું હેાય તે મટાડવા તેના ગળા ને માથાની અમુક નસેા પકડી, ઝેાલા ખવડાવવા –કાપવું = વિશ્વાસઘાત કરવેા, દગેા રમવેા –પકડવું=

ગળચુ પકડવુ (૨) [અમુક ખાવાથી] ગળા પર માઠી અસર થવી – ગળુ બેસી જવુ. –પકડવું = ગળુ બેસી જવું (૨) શ્વાસનળીને ગરમીવી કે ગળુ મચકોડાવાથી થતો એક રોગ. –બંધાવું = ગળુ રૂંધાવું (૨) મુસીબત થવી –બેસી જવું = અવાજ મંદ થવો, ગળુ અંદરથી ફૂલી જતા અવાજ બેસી જવો –રૂંધવુ, –રૂંધવું = જુઓ 'ગળુ કાપવુ' ગળા ઉપર છરી ફેરવવી = [લા.] વિશ્વાસઘાત કરવો, દગો રમવો ગળાના સમ ખાવા = જીવના સોગન ખાવા ગળામાં ડૂમો ઘાલવો = બોલતુ અટકવું ગળામાં બેતરું ઘાલવું, વળગાડવું = જબરજસ્તીમા નાખવું. પીઠ વળગાડવી (૨) પરણાવીને દુનિયાદારીની માયાકૂટમા નાખવુ ગળા લગી, ગળા સુધી = મનમાન્યુ, પૂરેપૂરુ. ગળે આવવું = જીવ ઉપર આવી જવુ (૨) બાવરુ થઈ જવુ (૩) મુસીબત પડવી ગળે ગળું મળી જવું = તન્મયથી ગળું સુકાઈ જવુ ગળે ઘાલવું = [કટાક્ષમા] પોતાના ઉપયોગમા લેવુ ઉદા० "મારે શુ ગળે ઘાલવુ છે?" (૨) ગળે વળગાડવુ, જવાબદારી ઓઢાડવી ગળે છરી ફેરવવી = જુઓ 'ગળા ઉપર છરી ફેરવવી' ગળે ઝલાવું, (–ઝલાઈ જવું) = મુસ્કેલ સ્થિતિમા મુકાવુ ગળે ટાંટિયા આવવા, ગળે ટાંટિયા ભરાવા = મુશ્કેલ સ્થિતિમા મુકાવુ ગળે દોરી આવવી = ગૂગળાઈ જવુ (૨) મહામુસ્કેલીમા આવી પડવુ ગળેથી દોરી કાઢી નાખવી = માથેથી બોજમ ઉતારી નાખવુ. ગળે નખ દેવો; ગળે નખ મારવો = ગળે ટૂંપો દેવો, ગૂગળાવીને મારી નાખવુ. ગળે નાખવું = માથે નાખવુ, જવાબદારી ઓઢાડવી ગળે પડવું = આળ ચડાવવુ; માથે નાખવુ (૨) કાલાવાલાની જબરદસ્તી કરવી ગળે પવિત્રાં આવવાં = જુઓ 'ગળે ટાટિયા આવવા' ગળે પાણી ન પડવા દેવું = ત્રાસ ગુજારવો ગળે બાઝવું, વળગવું = ગળે પડવુ (૨) ગળે ન ઊતરવુ (શોક આદિથી અન્ન આદિનુ) ગળે વળગાડવું = જુઓ 'ગળે નાખવુ', ગળે હાથ મૂકવો = ગળાના સોગન ખાવા.] –ઝૂમંખ પુ० ગળાનુ એક ઘરેણુ –ટોટૂંપો પુ० ગળાટૂંપો –ટોપડુ વિ० પાગ્રી વસ્તુ બધાવી પડનારુ (૨) ખોટો આરોપ મૂકનારુ. ગળેચી સ્ત્રી० ઢોરનો એક રોગ

ગળો સ્ત્રી० [સં. ગુડૂચી, પ્રા ગલોઈ] એક વેલ

ગળો પુ० રોગ, લત

ગળ્યું વિ० [સં ગુલ્મ્ય] ગોળ સાકરના જેવા સ્વાદવાળુ, મીઠુ ०મધ, ०સાકર વિ० મધ, સાકર જેવુ — બહુ ગળ્યુ

ગંગ સ્ત્રી० [પ્રા ; સં. ગગા] (સ) ગંગા નદી(૨) પુ० (સ) એક હિંદી કવિ

ગંગચીલ ન० [ગગ + ચિલ્લી (સ)] એક પક્ષી

ગંગમેના સ્ત્રી० એક પક્ષી

ગગરી સ્ત્રી० કાગમીરમા ઠંડીમાં ગળામા ગબવાની

ગંગા સ્ત્રી० [સં.] (સ.) હિંદુઓની પવિત્ર નદી, ભાગીરથી (૨) [લા] ગંગાજળ [–કરવી = નાહવુ (આળભાષા). –નાહવી = છૂટવુ, મુક્ત થવુ (પાપમાથી; તેમ જ (લા) લપમાથી; જવાબદારીમાથી) ગંગાનો પ્રવાહ = (પવિત્ર ને પાવન કરનારી વસ્તુ માટે વપરાય છે) (૨) નિર્મળ તથા અસ્ખલિત (વાણીનો) પ્રવાહ] ०ગોળી સ્ત્રી० ગંગા જેવી પવિત્ર ગોળી (જે ગોળીમાથી બોટલે વાસણે જ કાઢીને પાણી પિવાય છે તેને બોમ મારકરીમા કહે છે) ०છાપ વિ० વચમા મૂળ અને તળે ઉપર ટીકા છાપી હોય તેવુ (મુદ્રણ) ०જમની વિ० બે બાજુ જુદા જુદા રંગવાળુ (૨) જુદી જુદી ધાતુઓનુ બનેલુ ०જળ ન० ગંગા નદીનુ પાણી જળિયું વિ० ગંગાજળ જેવુ ०જળી સ્ત્રી० ગંગાજળ રાખવાનું વાસણ (૨) તાબાકૂંડી જળું વિ० ઘોડાની એક જાતનુ ०ધર પુ० (સ) શિવ ०પૂજન ન० ગંગાયાત્રાં કરી ઘેર ગંગા લાવે ત્યારે કરાતો પૂજનવિધિ– વરો ०અવતરણ ન० [+ અવતરણ] ગંગાનો પૃથ્વી પર અવતાર થયો તે ०સ્નાન ન० ગંગા નદીનુ (પવિત્ર) સ્નાન ०સ્વરૂપ વિ० પવિત્ર (વિધવાના નામ આગળ માનાર્થે વપરાતુ ગં. સ્વ. વિશેષણ). –ોદક ન० ગંગાજળ

ગંગે(–જે)ટી સ્ત્રી૦ એક ઝાડ, ગજેટી, નાગબલા
ગંગેડું ન૦ ગગેટીનુ ફળ
ગંગેડું ન૦ એક ઝાડ [ખાવાનુ પાન
ગંગેરી પાન ન૦ ['ગગા' ઉપરથી] એક જાતનું
ગંગોત્રી સ્ત્રી૦ (સ) ગંગા નદીનુ મૂળ–એક તીર્થ (૨) એક વનસ્પતિ
ગંગોદક ન૦ [સ] ગગાજળ
ગંજ પુ૦ [ફા , સ] ઢગલો (૨) એક જાતની એકબીજામા ભેસતી વસ્તુઓની ઉતરડ [–મારવો = મોટો ઢગલો કરવો કે ખડકવો]
ગંજન ન૦ [સ] જુલમ (૨) ચડિયાતાપણું (૩) વિ૦ જુલમી (૪) ચડિયાતુ [કરવો
ગંજવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગજન] પીડવુ, જુલમ
ગંજાવર વિ૦ [ફા] ઘણું મોટું [છાલિયુ
ગંજિયું ન૦ [જુઓ ગંજ] ગજમાનુ એક પાત્ર,
ગજી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગંજ] ઘાસનો ઢગલો, ઓઘો
૦નો કૂતરો પુ૦ ખાય નહીં ને ખાવા દે નહી એવો અદેખો માણસ ૦નો સાપ પુ૦ છૂપો દુશ્મન
ગંજીફરાક ન૦ [ફ્રેંચ ફ્રૉક ઉપરથી] શરીરે ચપટ આવી રહે એવું ગૂંથેલું બદન
ગંજીફો પુ૦ [ફા] રમવાના પાનાનો જથ્થો
ગંજેટી(–રી) વિ૦ ['ગાજ' ઉપરથી] ભાગ-ગાજનો વ્યસની (૨) જુઓ ગંગેટી
ગંઠણ ન૦ જુઓ ગાઠણ
ગઠાઈ સ્ત્રી૦, –મણ ન૦ ['ગાઠવુ' ઉપરથી] ગાઠવાનુ મહેનતાણુ (૨) ગાઠવાની રીત અથવા કળા. –મણી સ્ત્રી૦ ગાઠવાનુ મહેનતાણુ
ગંઠાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ગાઠવું'નુ પ્રેરકરૂપ
ગઠાવું અ૦ક્રિ૦ 'ગાઠવું'નુ કર્મણિરૂપ (૨) [લા.] વધતુ અટકવુ (ગઠાઈ જવું)
ગંઠિયુ વિ૦ [સં ગ્રથ (પ્રા ગઠ)=દુષ્ટ હોવુ કે સ ગ્રથિ પરથી જુઓ ગઠિયુ] ઠગ, ધુતારુ (૨) બીસાકાતરુ
ગઠીછોડ(–ડો) પુ૦ [સં. ગ્રથિ, પ્રા ગઠિ + છોડ (છોડવુ)] ગાઠે આવેલું છોડી લેનારો; ગઠિયો
ગઠેર ન૦ એક વનસ્પતિ
ગંઠો પુ૦ [સં ગ્રથિ, પ્રા. ગઠિ] કેડે પહેરવાનુ એક ગાઠેલુ ઘરેણુ, કંઠો (૨) દાબીને બાવેલી ગાસડી (૩) આઠ ફૂટની લબાઈનુ માપ (૪) ગાઠિયો
ગંઠોડો પુ૦ ['ગાઠવુ' ઉપરથી] સ્ત્રીના પગનુ એક ઘરેણુ (૨) હાથનુ સોનાનુ સાકળુ (૩) [સ. ગ્રથિ = ગાઠ ઉપરથી] એક વનસ્પતિનુ મૂળ, ઔષધિ
ગંડ પું૦[સ] લમણો (૨) ગાલ (૩) ગાલ ને લમણા સહિત ચહેરાની એક બાજુ ૦માળ સ્ત્રી૦ કંઠમાળ ૦સ્થલ(–ળ) ન૦ (હાથીનો) લમણાનો ભાગ, કુંભસ્થળ (૨) ગાલ
ગંડક વિ૦[જુઓ ગાડુ] ઘેલુ (૨) પુ૦[સં] ગેડો
ગંડકી સ્ત્રી૦ [સ] (સ.) પટણા પાસે ગગાને મળતી હિમાલયની એક નદી
ગંડવો પુ૦ ગાડો આદમી (૨) ['ગાડ' ઉપરથી] બડવો [ગાડુ
ગડિયુ, ગડું વિ૦ ['ગાડુ' ઉપરથી] ગાડિયુ,
ગંડૂપ પું૦ [સ] કોગળો
ગડેરી સ્ત્રી૦ [દે. ગડીરી] છોલેલી શેરડીના કકડા
ગદકી સ્ત્રી૦[ફા. ગદગી], –વાડ પુ૦, સ્ત્રી૦, –વાડો પુ૦ વાસ મારતો કચરોપૂલે અથવા મળમૂત્ર (૨) અસ્વચ્છતા
ગંદું વિ૦[ફા ગંદ] ગદકીવાળુ, મેલુ ૦ગોબરુ વિ૦ ગદુ. –દાઈ સ્ત્રી૦
ગધ પુ૦,સ્ત્રી૦[સ.]સોડ,વાસ(૨)દુર્ગંધ(૩)સુગધી પદાર્થ,ચદન(૪)તિલક,ચાલ્લો(૫)[લા]મિથ્યા-ભિમાન(૬)અણગમો(૭) (જરા પણ)સહવાસ, નિકટતા ઉદા૦ 'મારે એની ગધ ન જોઈએ' [–આવવી = દુગધ માલૂમ પડવી, નાકે સોડાવુ –મારવી = ગધાવુ, દુર્ગંધ કાઢવી] ૦ગજ પુ૦ સારામા સારી જાતનો હાથી ૦ઘાણુ સ્ત્રી૦ નઠારી વાસનુ ચોપાસ ફેલાવુ તે ૦દ્રવ્ય ન૦ સુગધી પદાર્થ ૦પત્ત ગ ન૦ એક પખી ૦પુષ્પ ન૦બ૦વ૦ ચદન અને ફૂલ ૦માદન-ગિરિ પું૦ (સ.)મેરુની પૂર્વે આવેલો સુગધી-દાર જગલોવાળો એક પર્વત ૦વતી વિ૦ ગધવાળી (૨) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી (૩) મદિરા (૪) નવમાલિકા (૫) [સ] મત્સ્યગધા (૬) વાયુની નગરી ૦વ(–વા)હ પુ૦ વાયુ ૦સાર પુ૦ સુગંધીવાળી વસ્તુ, અત્તર (૨) સુખડ

ગંધક પું૦ [સ] એક ખનિજ પદાર્થ –કાસ્લ પુ૦[+અમ્લ]નેનો અમ્લ–તેજાબ –કાયિત વિ૦ 'સલ્ફાઇટ' –ઇત વિ૦ 'સલ્ફેટ'
ગંધના સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ગંધબરેડો પું૦ (કા) પત્તો, ખરખબર
ગંધબિરોઝો પુ૦ એક વનસ્પતિ, બેરન્ને
ગંધર્વ પુ૦ [સ.] સ્વર્ગનો ગવૈયો ૦નગર ન૦ ગંધર્વોની કાલ્પનિક નગરી(૨)[લા] મૃગજળ ૦લગ્ન ન૦, ૦વિવાહ પુ૦ વિવાહનો એક પ્રકાર, જેમા વરકન્યા પોતાની મેળે છાની રીતે પરણે છે ૦વેદ પુ૦ સંગીત વિષે ચર્ચા કરતો એક ઉપવેદ, સંગીતશાસ્ત્ર
ગંધવા પુ૦ [ગ+ધા] સહવાસ, સોબત
ગંધાક્ષત [સ] પુ૦ બ૦વ૦ ચંદન અને ચોખા
ગંધાણુ ન૦ ['ગંધાવું' ઉપરથી] ગંધાતુ હોય તે
ગંધાર પુ૦ [સ.] (સં) હિંદુસ્તાન અને ઈરાન વચ્ચે આવેલા દેશનુ પ્રાચીન નામ (હાલનુ કંદહાર)(૨)[પ્રા ગંધાર] ગાંધાર – 'ગ' સ્વર
ગંધાવું અ૦ક્રિ૦ [સ ગંધ, દે. ગંવિઅ=ખરાબ ગંધવાળુ] ગંધ–બદબો મારવી (૨) કોવાવું
ગંધીલું વિ૦ ['ગંધ' ઉપરથી] વાસ મારતુ(૨) [લા] અદેખુ (૩) ક કાસિયુ (૪) અતિશય ચીકણા સ્વભાવનુ
ગંધેલી સ્ત્રી૦ [સ ગંધ ઉપરથી] એક ફૂલઝાડ
ગંભીર વિ૦[સ] ઊંડુ (૨) અહોભાવ ને માન ઉપજાવે તેવુ, પ્રૌઢ (૩) પુખ્ત, ઠરેલ, વજનદાર (માણસ, વિચાર વગેરે) (૪) ધીર, સહનશીલ (સ્વભાવ). ૦તા, –ર્યા સ્ત્રી૦
ગમત સ્ત્રી૦ જુઓ ગમ્મત
ગા સ્ત્રી૦ જુઓ ગાય
ગાઉ પુ૦ [સ. ગવ્યૂત, પ્રા. ગાઉ] અંતરનુ એક પરિમાણ (દોઢેક માઈલ)
ગાગર (૨,) સ્ત્રી૦[સ ગર્ગરી, દે ગગ્ગરી] સાંકડા મોનુ પાણી ભરવાનુ વાસણ અમુક ઘાટનો ઘડો (૨)હળનો વચ્ચેનો લાંબો ભાગ(ચ) ૦બેડિયું ન૦ બેત્રણ ગાગરોની ઉતરડ ૦ની માનતા સ્ત્રી૦ માતાને વધામણુ દેવાની એક રીત –રિયો ભટ પુ૦ માણભટ
ગાજ(–ઝ) પુ૦, ન૦ જુઓ ગાઝ
ગાજ પું૦ [ફં ગૉઝ] ભોરિયું ઘાલવાનુ નાકુ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાજવુ] ગર્જના
ગાજર પુ૦,ન૦ [સં, દે ગજ્જર] એક વનસ્પતિ તથા તેનુ કંદ –રિયું ન૦, –રિયો પુ૦[લા.] મોટુ ઊભુ ટીલુ. [–ખેંચ્યું, તાણ્યું= મોટુ ઊભુ ટીલુ કર્યુ]
ગાજવીજ સ્ત્રી૦ [ગાજ+વીજ] વાદળાની ગર્જના અને વીજળી
ગાજવું અ૦ક્રિ૦[સં ગર્જ્, પ્રા ગજ્જ]ગરજવું (૨) [લા] જાહેર થવુ, નામના થવી
ગાઝી,–ઝી [અ.] વિ૦ ધર્મને માટે લડનાર કે મારનાર વીર ૦(–ઝી)મર્દ(–રદ) પુ૦બહાદુર લડવૈયો–પહેલવાન
ગાઝ ન૦ [ફ ગૉઝ] રેશમ, સુતર કે તારની એક જાળીદાર કે પાતળા પોતની બનાવટ
ગાઝી,૦મર્દ(–રદ) [અ] જુઓ 'ગાઝ'માં
ગાઠવું અ૦ક્રિ૦ ['ગાઠુ' પરથી ?] ઠગાવુ,છેતરાવુ
ગાઠ્યો પું૦+ગઠિયો [પડેલુ (૨) હારેલું
ગાઢ વિ૦ [સ ગૃઢ, પ્રા ગઢ્ઢ] વસાયેલુ, નમણુ
ગાડર(–રુ) ન૦ [સ ગડ્ડર; સર૦ દે ગડ્ડરી=ઘેટી જુઓ ગડેરિયો] ઘેટું, મેંઢુ –રિયુ વિ૦ ગાડરને લગતુ(૨)[લા.]ગાડરની જેમ–આંધળી રીતે અનુસરતુ, ગતાનુગતિક [ગાલ્લું
ગાડલી સ્ત્રી૦ ['ગાડી' ઉપરથી]ગાલ્લી –લુ ન૦
ગાડવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ગર્ત, પ્રા ગડ્ઢ ઉપરથી, હિં ગાડના] ખાડો કરીને દાટવુ
ગાડ્યો પુ૦ ['ઘડો' ઉપરથી] ઘૂડા જેવું વાસણ (ઘી–તેલ ભરવાનુ)
ગાડી સ્ત્રી૦[પ્રા. દે ગડ્ડી]એક વાહન(રેલ–ગાડી, મોટર–ગાડી, ઘોડા–ગાડી ઇ૦) [ગાડી, વાડી ને લાડી=વાહન,ખેતર,ને સ્ત્રી ત્રણે– અર્થાત સર્વ વૈભવ(હોવા) ગાડી ઘોડો લેવો, ગાડી ઘોડે ફરવું=સારા સાધનવાળા હોવુ –ચૂકવી=મોડા પડવાથી રેલગાડીમા બેસી ન શકાવું ગાડીમાં ઘાલવું=વાહનમા શીખીને બેસાડવુ કે મૂકવું (જેમ કે માલ) –કરવી=ભાડાની ગાડી રોકવી]૦ત(–વાન, –વાળો) પુ૦ ગાડી હાંકનાર ૦ભાડું ન૦ ગાડીનુ ભાડુ, વાહનખર્ચ

ગાડું ન૦[પ્રા દે गड्डुय] એક વાહન [–ગબડાવવું. ચલાવવું = વ્યવહાર ધીરજથી નભાવવો. –છોડવું = ગાડે જોડેલા બળદને જૂસરીએથી છોડવા (૨) મુસાફરીમા વિસામો આવો –જોડવું = ગાડે બળદ જોતરવા –ધપાવવું, હાંકવું = જુઓ . ગાડું ગબડાવવું ગાડાના પૈડા જેવો = મોટો, ગોળ (રૂપિયો) ગાડાના અડા જેવું = ઘણુ મોટું, આગળ તરી આવતુ (નાક) ગાડે ઘાલવું = (ચાલવાને અશક્ત હોવાથી) ગાડામા બેસાડવુ ગાડે ચડીને = જુલ્મી રીતે – ઉઘાડે છોગ (૨) એકા-એક, જલદી (મોત આવવુ) ગાડે ચડીને ગ્રહણ જોવું = (ગ્રહણવેલા છોકરાની મા વિષે બોલતા) આતુરતાપૂર્વક સૌથી પહેલા ગ્રહણ જોવુ ગાડે જોડાવું, જોતરાવું = સાંસારિક વ્યવહારમા – જંજાળમા પડવુ] –ડાચીલો પુ૦ ગાડાનો ચીલો –ડામાર્ગ, –ડાવ(–ળા)ટ સ્ત્રી૦ ગાડાનો માર્ગ –ડાખેડુ પું૦ ગાડું ચલાવનારો, ગાડાનો હાંકેડુ ૦ગરીડુ ન૦ગાડું અને એવુ બીજુ, ગાડુ વગેરે

ગાઢ(–ઢું) વિ૦[સં] ઘટ્ટ, ઘાડુ (૨) અત્યંત, ઘણુ (અજ્ઞાન, અંધારુ) (૩) ભારે, ઘોર (નિદ્રા)

ગાણપત્ય પુ૦[સં] ગણપતિનો પૂજક (૨) ન૦ ગણેશપૂજા (૩) સરદારી

ગાણિતિક વિ૦[સ] ગણિતને લગતુ

ગાણું ન૦ [સ गायन; પ્રા गाण] ગાવુ તે (૨) ગાયન, ગીત

ગાત ન૦ +, ૦૨ (૫) જુઓ ગાત્ર

ગાતડી સ્ત્રી૦ [સ गात्र] વગર સીવેલુ કપડુ ઓઢીને ગળે વાળેલી ગાંઠ

ગાતર ન૦ બ૦વ૦ [સં गात्र] શરીરના અવયવ, માંયા [–ઢીલાં થઈ જવાં = (ઘડપણ કે થાક કે તેવા કારણે) શક્તિ ચાલી જવી]

ગાત્ર ન૦[સ.]શરીર(૨)શરીરનો અવયવ – ભાગ ૦ભંગ પુ૦ ગાતર ઢીલા થઈ જવા તે ૦શોષણ ન૦ ગાત્રો શોષાઈ – સુકાઈ જવાં તે ૦સૌષ્ઠવ ન૦ ગાત્રોની સુદરતા ૦વર્ણ પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર

ગાથા સ્ત્રી૦[સ.]કથા(૨)છંદબદ્ધ વાર્તા(૩)શ્લોક (ઉદા૦ બૌદ્ધ ગાથા) (૪) એક પ્રાકૃત ભાષા

ગાદલું ન૦ [હિં म. गादेला] ખૂબ રૂથી ભરેલુ ગોદડું –લી સ્ત્રી૦ નાની (આસન જેવી) ગાદી

ગાદી સ્ત્રી૦ [સ૨૦ હિં गद्दी, म] બેસવાના બાપનુ નાનુ ગાદલું (૨) શેઠ કે મોટા માણસ કે મહંત ઇ૦નુ આસન કે પદ (૩) નાનુ તખ્ત, સિંહાસન [ગાદીએ આવવું કે બેસવું = ગાદીપતિ બનવું, ગાદી થવું] ૦તકિયો પુ૦ ગાદી અને તકિયો (૨) [લા] આરામ અને સુખની સ્થિતિ ૦નશીન વિ૦ ગાદીએ આવેલુ, ગાદી પર બેઠેલુ ૦પતિ પુ૦ ગાદી (૨) ગાદીનો વારસ

ગાધ વિ૦ [સ] છીછરુ, ઊંડુ નહિ તેવુ, પાર જઈ શકાય એવુ

ગાધિ(–ધી) પુ૦ [સ] (સ) વિશ્વામિત્રના પિતા ૦સુત પુ૦ (સ) વિશ્વામિત્ર

ગાન ન૦ [સ] ગાવુ તે, ગાયન, ગીત ૦તાન ન૦ ગાવુ બજાવવુ તે (૨) [લા] ચેનચાળા

ગાપ(–બ)ચી સ્ત્રી૦, –ચું ન૦[જુઓ 'ગાબચી'] યુક્તિપ્રયોગ કરીને કે નીકળી જવુ તે [–મારવી, મારવું = (કામકાજમાંથી કે મંડળીમાંથી) યુક્તિપ્રયોગ છાનામાના નીકળી જવુ, છટકી જવુ]

ગાપ(–બ)ચું ન૦ હગળુ, દળદાર ટુકડો. [–નીકળી જવું = હગળુ અલગ પડવું]

ગાફ(–ફે)લ વિ૦ [અ ગાફિલ] અસાવધ ૦પણું ન૦, –લાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ગાફેલી

ગાફેલ, –લાઈ જુઓ 'ગાફલ'ના –લિયત, ગાફેલી સ્ત્રી૦ ગાફલપણુ, અસાવધાની

ગાબચી સ્ત્રી૦, –ચું ન૦ [જોવ (કા) + ચેવ (કા)?] જુઓ ગાપચી [–મારવી (–વું)]

ગાબડું–ગૂબડું ન૦બ૦વ૦ નાનામોટા પોચાપણ ગાબડા

ગાબડી [સ] [સ गर्भ?] કાણું (૨) નાનો ખાડો (ઉદા૦ ગાબડીદાર રૂપિયો) [–મારવી = જુઓ ગાપચી મારવી] –ડું ન૦ બાકું; કાણુ (૨) ખાડો (૩) [લા] નુકસાન ખાટ

ગાભ પુ૦[સ गर्भ] ગર્ભ (પશુની માદાનો). ૦ણ ન૦ જુઓ ચિંગોડી (૨) વિ૦સ્ત્રી૦ ગાભણી. ૦ણી વિ૦સ્ત્રી૦ [સ गर्भिणी] ગર્ભવાળી

(પશુની માદા). [–ઘલોડી જેવી = ખૂબ સુરત અને ભારેવાન (સ્ત્રી)]

ગાભરું વિ૦ [સર૦ મ ઘાવરા] ગભરાયેલું

ગાભલી સ્ત્રી૦ સોનીનું એક ઓજાર

ગાભલું વિ૦ [સં ગર્ભ ઉપરથી] નરમ, પોચું (૨) ન૦ પાંજેલા રૂનો પોલ (૩) વાદળનો જથ્થો

ગાભાચૂથા પુ૦બ૦વ૦[ગાભો + ચૂથા (ચૂથવું)] રદ્દી કાગળ કે કપડાના ડૂચા – ગાભા

ગાભો પુ૦ [સં ગર્ભ, પ્રા ગબ્ભ] જેનાથી વસ્તુની અંદરનું પોલાણ પૂરવામાં આવે તે (૨) પાઘડીનું બોતાનું (૩) ઘરેણાની અંદરનો તાંબાપિત્તળનો સળિયો (૪) અંદરનો ગર– ગરભ (૫) રદ્દી કપડું – ડૂચો [ગાભેગાભા કાઢી નાખવા = સખત માર મારવો (૨) આટો કાટી નાખવો ગાભા નીકળી જવા = સખત માર પડવો (૨) આટો નીકળી જવો]

ગામ ન૦ [સં. ગ્રામ, પ્રા.] માણસના વસવાટનું સ્થળ (બહુવા શહેરથી નાના પાયા પરનું) (૨) વતન જેહાણ [–આંકડું કે ઘેલું કરવું = રૂપ-ગુણથી ગામને વશ કરવું – મોહિત કરવું ગામનું પાપ, ગામનો ઉતાર = ગામનું સૌથી ખરાબ માણસ ગામ માથે કરવું = આખા ગામમાં ગોધારોપ કરવો –રીતે દિવાળી = સ્થળના રીતરિવાજ મુજબ ચાલવું –હલાવી નાખવું કે મારવું = આખા ગામને તળે ઉપર કરી દેવું – ઉથલાવવું. ગામે ગામનાં પાણી પીવાં = ખૂબ મુસાફરી કરી અનુભવી થવું ગામમાં ઘર નહીં ને સીમમાં ખેતર નહીં = કંઈ પણ સ્થાવર મિલકત વિનાનું – બેજવાબદાર માણસ ગામ વચ્ચે રહેવું = સૌની સાથે આબરૂ-ભેર – લોકવ્યવહાર જાળવીને રહેવું] ૦ઈ વિ૦ આખા ગામનું, –ને લગતું ૦ગરાસ પુ૦ રાજાએ બક્ષિસ આપેલી જમીન (૨) ગામ કે જમીનની આવકરૂપી આજીવિકા (૩) ગામ કે ગરાસ, માલમિલકત ૦ગરાશિ(–સિ)યો પુ૦ ગામગરાસવાળો. ૦ઠાણું ન૦ [+સ્થાન] જેની પર ગામ વસ્યું હોય તે જમીન કે સ્થળ ૦ઠી વિ૦ [+સં સ્થ] ગામડાનું, –ને લગતું (૨) [લા] ગ્રામ્ય, ગામડિયું ૦ડિયણ સ્ત્રી૦ ગામડિયા સ્ત્રી ૦ડિયું વિ૦ ગામડાનું, –ને લગતું (૨) [લા] તેવી રીતભાતનું, જેવા જેવું. પ્રાકૃત. ૦ડિયો પુ૦ ગામડાનો પ્રાકૃત માણસ. ૦ડું ન૦ [પ્રા ગામઉ] નાનું ગામ ૦(–મે)તરું ન૦ [સં. ગ્રામાન્તર] એક ગામ છોડી બીજે ગામ જવું – ગ્રામાન્તર કરવું તે ૦દેવી, ૦દેવતા સ્ત્રી૦ જુઓ ગ્રામદેવતા. ૦લોક પુ૦ બ૦વ૦ ગામની બધી વસ્તી – સમાજ ૦વખો પું૦ [+વખો (વિયોગ પડવું)] ગામનો વિયોગ (૨) તેનું દુ:ખ (૩) આખા ગામ સાથે લડાઈટંટો ૦સ(–સા)ટ્ટી સ્ત્રી૦ આખા ગામને જમાડવું તે. ગામેરું

ગામાત વિ૦ ['ગામ' ઉપરથી] જુઓ ગામઈ

ગામી પુ૦ [સં ગ્રામિક, પ્રા ગામિઅ] ગામનો માલિક (૨) મુખી (૩) [દે. કન્હિઅ] માળી

ગામી વિ૦ [સ્ત્ર] (સમાસને અંતે) 'જનાર, પહોંચનાર' એવા અર્થમાં ઉદા૦ ક્ષેત્રગામી

ગામેતી પુ૦ [સં ગ્રામપતિ] ગામનો મુખ્ય માણસ, મુખી (૨) [કા] ગામનો રખવાળ

ગામેરું ન૦(ય) આખા ગામને જમાડવું તે– મોટો વરો (૨) ગામ (અમદાવાદ જિલ્લામાં)

ગામોટ વિ૦ ['ગામ' ઉપરથી] ગામનું (૨) ગામડિયું (૩) પું૦ ગામનો ગોર –ટી પુ૦ ગામોટ –ટું ન૦ ગામનું ગોરપદું

ગામોતર પુ૦ [સં ગ્રામ + ઉત્તર] ગામનો બહારવટિયો

ગામોતરું ન૦ જુઓ ગામતરું

ગાય સ્ત્રી૦ [સં ગો, પ્રા ગાઈ] દૂધ દેતું એક ચોપગું [–(ઘેર)બાંધવી = ગાય પાળવી –ના ભાઈ જેવું = મૂર્ખ, આખલા જેવું –પછવાડે વાછરું = બાળકનું માની પછવાડે પછવાડે જ ચાલવું. –વહેલી વિયાવી બીજા કરતાં પહેલું જમી લેવું –વિનાનું વાછરડું = અનાથ માં વિનાનું] ૦વ્રત ન૦ ગાય પૂજવાનું કુમારિકાઓનું એક વ્રત

ગાયક પુ૦ [સ્ત્ર] ગાનારો, ગવૈયો –કા સ્ત્રી૦ [સં] ગાનારી, ગાયક સ્ત્રી

ગાયકવાડ પું૦ (સં.) વડોદરાના રાજાની અટક

કે તે રાજા –ડી વિ૦ ગાયકવાડને લગતુ કે તેના જેવુ

ગાયત્રી સ્ત્રી૦ [સ] એક વૈદિક છંદ (૨) એક વૈદિક મંત્ર ૦પુરશ્ચરણ ન૦ [સં.] સવા લાખ ગાયત્રીનો વિધિપૂર્વક જપ

ગાયન ન૦ [સ] ગાવુ તે (૨) ગાવાની ચીજ ૦વાદન ન૦ ગાવુ બજાવવુ તે ૦શાસ્ત્ર ન૦ સંગીતશાસ્ત્ર

ગાયબ વિ૦ [અ ગાઇબ] ગેબ અલોપ

ગાયબગલું ન૦ [હિં ગાયવગલા] એક પક્ષી (પ્રાય ઢોર પાસે રહી તેના જીવડા ખાય છે)

ગાયમ પુ૦વહાણના પાછલા ભાગનો એક થાભલો

ગાયિકા સ્ત્રી૦ [સં] ગવૈયણ

ગાર (૨,) સ્ત્રી૦ લીપવા માટે બનાવેલો છાણ-માટીનો ગારો [(ઠે હુ ગાર)

ગાર વિ૦ [મ.] (પ્રાય 'ઠે હુ' સાથે) ઘણુ ઠે હુ

–ગાર વિ૦ [ફા, સર૦ પ્રા ગાર, સં કાર] 'કરનાર' એવા અર્થનો તદ્ધિત – નામને લાગતો પ્રત્યય (ઉદા૦ મદદગાર)

ગારત(–દ) વિ૦ [અ.] નેસ્ત, મૃત્યુવશ

ગારદી પુ૦ [ઇ ગાર્ડ, સર૦ મ., હિં. ગારદ] ગાર્ડ, પહેરેગીર ચોકીદાર

ગારવો પુ૦ [સં ગૌરવ, પ્રા ગારવ=અભિમાન; મહત્તા]+ગર્વ

ગારા પુ૦ એક રાગ

ગારાળું વિ૦ ['ગારો' ઉપરથી] ગારવાળુ

ગારિયું ન૦ ['ગાર' ઉપરથી] ચૂદીને ગાર કરવા છાણમાટીનો કરેલો ગોળો (૨) રાંધેલુ અન્ન ઢાંકવાનુ ટોપલા જેવુ માટીનુ ઠામ

ગારિયો પુ૦ [ગારો ૫રથી] ગારો વહેનારો મજૂર

ગારુડતંત્ર ન૦ [સ] મદારીની તંત્રવિદ્યા

ગારુડી પુ૦ [સ ગારુડિક] મદારી (૨) સાપનો મંત્ર જાણનાર (૩) લકુગર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ગારુડીની વિદ્યા

ગારો પુ૦ [હિં. ગારા] કાદવ, કીચડ (૨) ચણતરમા વાપરવા કરેલી તૈયાર માટી (૩) કેલ

ગાર્ગી સ્ત્રી૦ [સ] (સં) ઉપનિષદોમા પ્રસિદ્ધ એવી બ્રહ્મવાદિની સ્ત્રી [પટ્ટી

ગાર્ટર ન૦ [ઇં] મોજા પર બાંધવાની (રબ્બની)

ગાર્ડ પુ૦ [ઇં] (લશ્કરી) પહેરેગીર, રક્ષક (૨) આગગાડીને સંભાળીને હંકાવી જનાર

ગાર્ડી પુ૦ [પો] જુઓ ગારદી (૨) એક પારસી અટક

ગાર્હપત્ય પુ૦ [સ] (સં) હિંદુ ધર્મશાસ્ત્ર પ્રમાણે ગૃહસ્થે રાખવાના ત્રણ અગ્નિમાનો એક (૨) ન૦ જુઓ ગૃહસ્થી

ગાર્હમેધ પુ૦ [સ] ગૃહસ્થે રોજ કરવાના પાંચ મહાયજ્ઞો [ગાર્હમેવ

ગાર્હસ્થ્ય ન૦ [સ] ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) જુઓ

ગાલ પુ૦ માણસના મોની બે બાજુનો ભાગ. [–ઉપર ગાલ ચઢવા=ગાલ બહુ જડા થવા] ૦પચોરિ(–ળિ)યાં ન૦ બ૦ વ૦ કાકડા કે ચોખ્યિા ફૂલવા તે. ૦ફાડિયું ન૦ એક જાતની દળદાર પૂરી ૦મશૂ(–સૂ)રિયું ન૦ [+સં. મસૂરક=ઓસીકું]ગાલ તળે રાખવાનુ મશરૂનુ કે કોઈ પણ નાનુ ગોળ ઓશીકું ૦મારુ વિ૦ બડાઈખોર, ગપાટા હાંકનારુ

ગાલાવેલું વિ૦ (ફા) અર્ધું ગાંડુ, દાવારગુ

ગાલિ સ્ત્રી૦ [સ] ગાળ ૦પ્રદાન ન૦ ગાળ આપવી–ભાંડવી તે

ગાલીચો પુ૦[ફા]ઊનનુ એક જાતનુ પાથરણુ

ગાલોડું ન૦ ['ગાલ' ઉપરથી] ગલોડું, ગાલનો અંદરનો ભાગ, ગલોડું

ગાલ્લી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાડલી] નાનુ ગાલ્લુ (ભારનુ કે વાહનનુ) (૨) એક પરિમાણ. ત્રીસ મણનુ માપ –લું ન૦ ગાડું

ગાવડકું ન૦ થૂવરનુ પાદડું

ગાવડી સ્ત્રી૦[સ ગો, પ્રા ગાવી, સર૦ ફા ગાવ, મ ગાવડી] ગાય ['ટોપ બાસ્ટ'

ગાવડોલ પુ૦ ['ડોલ' ઉપરથી]મુખ્ય કૂવાસ્થંભ;

ગાવદી વિ૦ [સર૦ મ., હિં] ગોબ્બુ, ગદુ (૨) અણસમજુ, મૂર્ખ (૩) જંગલી

ગાવલી સ્ત્રી૦[હિં]દલાલી,કમિશન [–કાઢવી= દલાલી કાઢવી –કાઢી જવું=ગાળિયુ કાઢી જવુ કામ કે લેખમમાથી છટકી જવુ]

ગાવવુ (કાઢવુ) ન૦ ગાવલી કાઢી જવુ. માથે આવેલા કામમાથી છટકવુ તે

ગાવી પુ૦[હિં, મ]ગાવડોલ ઉપર ચઢાવેલો સઢ

ગાવું સ૦ક્રિ૦ [સ્ત ગૈ, પ્રા ગા] સુરેલ અવાજ કાઢવો,સ ગીતમા બોલવુ(ગીત વગેરે)(૨)[લા] વખાણ કરવા (૩) એકની એક વાત વારવાર કહેવી [**ગાયા કરવું** = (એકની એક વાત) વારવાર કહ્યા કરવી **ગાયું ગાવું** = ગાયા પ્રમાણે ગાવુ (૨) આંધળુ અનુકરણ કરવુ, હાજી હા કરવી]

ગાશિયા, -શિયો [અ] પુ૦ ઘોડાની પીઠ ઉપર નાખવાની કળી, ઘાસિયો. **ગાશિયો ગુંડાળવો** [મ ગુંડાળ્ણેં] = ઉચાળા ભરવા, ભાણા પોટલા બાવવા, નાસવુ

ગાસ(-હ) પુ૦ ['ઘાસવુ' ઉપરથી ?] ઘાણીની આસપાસનો બળદ નીચે વટાયેલો કચરો(૨) તુવેર, મગ ઇત્યાદિના ઝીણા છોડા

ગાળ પુ૦ ['ગાળવુ' ઉપરથી] ગાળતા નીકળેલો કચરો (૨) સ્ત્રી૦ [સ ગાલિ] અપશબ્દ [**-ખાવી** = ગાળ સાભળવી **-આપવી, ચોપડવી, ચોપડાવવી, દેવી, ભાંડવી. બોલવી, સંભળાવવી** = અપશબ્દ કહેવા **ગાળે ચડવું** = ગાળ ભાડ્યા કરવી]**-ળંગાળા (-ળી), -ળાગાળી** સ્ત્રી૦ પરસ્પર ગાળો દેવી તે. [**-ઉપર આવવું કે ચડવું** = સામસામી ગાળો દેવા માડવી]

ગાળવું સ૦ક્રિ૦ [સ ગાલ્ય, પ્રા ગાલ] કચરો કાઢી શુદ્ધ કરવું (કૂવો પાણી ઇ૦) (૨) આચ દઈ ઓગાળવું(વાતુ ઇ૦)(૩)શોધવું,ઓધુ કરવુ (૪) વિતાવવું; પસાર કરવુ

ગાળિયું ન૦ [જુઓ ગાળો] ઢોરને બાધવાનુ ગાળાવાળું દોરડુ (૨) [લા] કામનો બોજો, જવાબદારી (૩) ગળણી (૪) જુઓ ગાળ ૬

ગાળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાલિ] ગાળ (૨) [ગાળો પરથી] પર્વતો વચ્ચેનો સાકડો માર્ગ, ખીણ

ગાળો પું૦ [જુઓ ગળુ] સરકાવી જવાય એવું નાડું;ફાસો(૨)અમુક સમય(૩)મોસમ ઉદા૦ કેરીગાળો (૪)ઘરનો વિભાગ, ખડ(૫)બે સ્થળ કે કાળ વચ્ચેનુ અતર (૬) પહોળાઈ, પનો(૭) અમુક જગા,પ્રદેશ (૮)દળણુ ઓરવાનુ ઘંટીનું મોં (૯)બે ગડીનો વ્યાસ (૧૦) શરીરનો બાંધો (૧૧)[સર૦ મ ગાલ્ઢા]મોટી ગાળી,ખીણ(૧૨) ['ગાળવુ' ઉપરથી] દેર, વટાવ (૧૩) પેટમા ગળાઈને જમેલો મળ(૧૪) [સર૦ મ ગાઁળ] સ્ત્રીને પહેરવાનું એક જાતનુ વસ્ત્ર (ગળણા જેવુ બારીક ?) [**ગાળા નરમ થઈ જવા** = હામ ગગડી જવા **ગાળો ગળી જવો** = શરીર ઊતરી જવુ પાતળુ થઈ જવુ **-કરવો** = દોરડાનો ફાસો કરવો **-કાઢવો** = ઘંટીના ગાળામા છેવટે રહેલા વગર દળાયેલા દાણા દળી કાઢવા **-કાઢી નાખવો** = ભાવદેર મટાડી દેવો **-કાઢી લેવો** = વટાવ કાઢવો **-થવો** = પેટમા મળનો ભરાવો થવો **-પડવો**=(વચમા) સમયનુ અતર પડવુ **-પાડવો** = સમયનો વખલ્લો પાડવો (૨) દોરડાનો ફાસો કરવો **-રાખવો** = વટાવ રાખવો (૨) વચ્ચે અતર રાખવુ **-વાળવો** = દોરડાનો ફાસો કરવો]

ગાંગડી (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ગાગડો મા

ગાંઝરુ (૦) વિ૦ [સ. काङ्कटुक प्रा कंकडुअ] ન પલળે અને ન બફાય એવુ (૨)પુ૦ પલાળવા કે બાફવા છતા નરમ ન થાય એવો દાણો [**-રહેવું** = બફાવા મૂકેલા દાણાનું કાચું રહેવું (૨)નહિ સુધરવુ(૩)બેઉ પક્ષમા અપ્રિય થવુ]

ગાંગડો (૦) પું૦ [જુઓ કાકરો] વસ્તુનો બાઝી ગયેલો નક્કર કકડો-કાકરો (૨) નહિ ફાટેલુ કપાસનુ જીડવુ -ડી સ્ત્રી૦ નાનો ગાગડો

ગાંગરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦. સર૦ મ. गागरणें] બરાડવુ (ઊંટનુ)

ગાંગલું (૦) વિ૦ [સર૦] કાગલુ, નકામુ(૨)ન૦ ગણગણાટ (૩) આનાકાની (૪) બડબડવુ-ફરિયાદ કરવી તે

ગાંગાંતલ્લાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦] જુઓ ગલ્લાતલ્લા [રાક

ગાંગુ (૦) વિ૦ [જુઓ ગાગલુ] નાગુ, નમાલું;

ગાંગેય પુ૦ [સં] (સ) ગગાના પુત્ર-ભીષ્મ

ગાંગેરિયું ન૦ એક પક્ષી [આમલીનુ બીજ

ગાંગેરુક ન૦ [સર૦ હિ गागेरुक] ગોરખ

ગાંગો (૦) પુ૦ [ગગડાસ ?] ઘેર ઘેર ફરીને તેલ દિવેલ ઇ૦ વેચનારો (૨) ગરીબ-રાક માણસ

ગાંગ્ય વિ૦ [સ] ગગાને લગતુ

ગાંછો (૦) પું૦ [સર૦ હિં गाँछना = ગૂથવુ]

વાસફોડો, વાસની ચીપટોના ટોપલા–ટોપલી ગૂંથનારો

ગાંજવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ ગંજિત, પ્રા૦ ગજ્જિઅ = ગાજ્યો સ૦૦ ન ગાંજણેં] છેતરવું, ફોસલાવવું (૨) હરાવવું [ગાંજ્યું જવું = છેતરાવું (૨) ગેહમા દબાવું] ['ગાજ્યે'મા

ગાંજ–કસુ, ૦ખોર(–ર્‌યિુ) (૦) જુઓ ગાંજિ(–જી, –ડિ, –ડી)ચપાણિ પુ૦ [સં ગાંડીવ ધન્વા, –પાણિ] (સં૦) અર્જુન

ગાંજ્યે (૦) પું૦ [સ પ્રા ગલ્લ] એક છોડ અથવા તેની કળી (નેને ચલમમા પીવાથી નશો ચડે છે) –જકસુ, –જખોર(–ર્‌યિુ) વિ૦ ગંજેરી ['એનો ગાજ્યે નાનો છે'

ગાંજ્યે (૦) પુ૦ [સર૦ સ] બાગે, કંદ ઉદા૦

ગાંઠ (૦ઠ,) સ્ત્રી૦ [સ ગ્રંથિ, પ્રા૦ ગંઠિ] આંટીવાળો બંધ, ગ્રંથિ (૨) ઝાડને જ્યાંથી ડાળા ફૂટે છે તે ભાગ (૩) લાકડામાનો ભમરાવાળો ગઠાઈ ગયેલો ભાગ (૪) મૂળનો ગઠ્ઠા જેવો ભાગ (જેને વાવવાથી કણગો ફૂટે છે) (૫) શરીરમા લોહીની ગઠાઈ જઈ બાઝેલી ગોળી (૬) એક રોગ, પ્લેગની ગાંઠ (૭) [લા] અટક્સ, ફ્રીનો (૮) સપ [–ઓગળી જવી = ગાંઠ શરીરમાં ને શરીરમા સમાઈ જવી –કરવી = છાનાં પૈસા સંઘરવા (૨) સપ કરવો (૩) અદાવત લીભી કરવી –થવી = ગાંઠ નીકળવી, પ્લેગ થવો (૨) દોસ્તી થવી (૩) સપ થવો –ઘાલવી = લોહી બંધાઈ જવું (૨) વેળ ઘાલવી (૩) કોઈ ભાગ મૂળ આવવો –નીકળવી = પ્લેગ થવો ગાંઠનું ઉમેરવું = મીઠું મરચું ભભરાવીને–પોતા તરફથી વધારીને વાત કહેવી ગાંઠનું ગોપીચંદન કરવું કે ઘસવું = પોતાનું નાણું ખર્ચી પોતાના જ ગેરફાયદાનું કામ કરવું –પડવી = આંટીવાળો બંધ પડવો (દોરા–દોરીમા) (૨) ગંઠાઈ જવું (૩) મૈત્રી બંધાવી (૪) વૈર બંધાવું –પાડવી = ગાંઠ મારવી –બાંધવી = ગાંઠ મારવી (૨) નિશ્ચય કરવો (૩) સ્મરણમા રાખવું (૪) અટક્સ રાખવો (૫) છાનુમાનું ધન સંઘરવું –બેસવી જવી = ગાંઠ ઓગળી–બેસી જવી –વાળવી = ગાંઠ બાંધવી ગાંઠે કરવું = જુઓ ગાંઠ કરવી ગાંઠે બાંધવું = પોતાની પાસે કબજામા લેવું, પોતાનું કરવું.] ૦(–ઠે)ગળકો પુ૦ ગાંઠ કે તેનો ફોદો (સૂતરના તાંતણાનો) (૨) ખટકો, સંશય ૦ડી સ્ત્રી૦ ગાંસડી (૨) ધન, સંપત્તિ ૦ડો પુ૦ મોટી ગાંઠડી, ગાંસડો ૦ણું ન૦ સાવો (૨) બે તારને જોડતી ગાંઠ (૩) ગાંઠવાના દોરા (૪) ગાંઠવાની ઢબ–કળા ૦દાર, –ઠાળુ, –ઠિયું વિ૦ ગાંઠવાળું ૦વું વિ૦ ખાસ પોતાનું, પદરનું –ઠે (ઠે,) અ૦ પાસે, કબજામા

ગાંઠવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ ગ્રંથ્, પ્રા૦ ગંઠ] મણકા કે એવી જેવાળી વસ્તુને દોરામા પરોવી ગાંઠ વાળી એકબીજા સાથે ગૂંથવું (૨) દોરી, તાર વગેરેને એકબીજા સાથે ગાંઠ વાળીને બાંધવું (૩) તાબે રહી હુકમ માનવો, બંદવું (૪) ગાંઠે કરવું, મેળવવું

ગાંઠાળું, ગાંઠિયું વિ૦ જુઓ 'ગાંઠ'મા

ગાંઠિયો (૦) પુ૦ ['ગાંઠ' ઉપરથી] સૂકવેલી હળદરનો કટકો (૨) ચણાના લોટની એક તળેલી વાની (૩) મોટી ગાંઠ (૪) વિ૦ ગાંઠ સાથે સંબંધવાળું જેમ કે ગાંઠિયો તાવ પુ૦ ગાંઠ નીકળીને આવતો તાવ ૦વા પુ૦ જેમા શરીરમાં ગાંઠો બાઝી જાય છે એવો વા–એક રોગ

ગાંઠી (૦) સ્ત્રી૦ [સ કણ્ઠિકા] એક ઘરેણું

ગાંઠે (૦ઠે,) અ૦ જુઓ 'ગાંઠ'મા

ગાંઠો (૦) પુ૦ ['ગાંઠ' પરથી] મોટી ગાંઠ, પેરાઈ આગળનો ભાગ ૦મળકો પુ૦ જુઓ 'ગાંઠ'મા

ગાંડ (૦ડ,) સ્ત્રી૦ [દે ખડી = નાનું અપદ્રાંગ મં, હિં] (અશિષ્ટ પ્રયોગ) ગુદા (૨) કશાયની બેસણી – બૂધુ. [–ગોઠવવી = આરામથી બેસવું –તળે રેલો હોવો = પોતાની જાત સંડોવાયેલી હોવી, પોતાને પણ લાગુ પડતું હોવું –ના ચેહ લગી = ઉપરથી નીચે સુધી, પૂરેપૂરું –બળવી = માઠું લાગવું –માં પેસવું કે ભરાવું = (નિંદામા) બીજાની ખુશામત કરવી –માં છાણ હોવું = તાકાત હોવી, સામર્થ્ય હોવું –વગરનું ઢોળાવું,

–વિનાનો ગોળો = કશા નક્કી નિર્ણય વગરનુ માણસ, ઝટ ઝટ વિચાર કે પક્ષ બદલે તેવુ –વધારવી = આળસુ પડી રહી લત વધાર્યા કરવી ગાંડે મરચા લાગવાં = ખોટુ લાગવુ ગાંડો ભમરો હોવો = ઠરીને એક ઠેકાણે સ્થિર ન રહે એવો સ્વભાવ હોવો] ૦ગમચાં ન૦ બ૦વ૦ [+ જ ગમ્જહ્] ચામોઠિયા, મરડાટ, આનાકાની ૦ગુલાબી સ્ત્રી૦ હલકા પ્રકારની ખુશામત

ગાંડપ (૦) સ્ત્રી૦, –પણ ન૦, ગાડાઈ સ્ત્રી૦ ['ગાડુ' ઉપરથી] ગાડાપણુ [ગાડપણ કાઢવું = ઘેલછા કરવી; મૂરખાઈ બતાવવી]

ગાડિયુ (૦) વિ૦ ગાડુ, ગાડા જેવુ

ગાંડિ(–ડી)વ ન૦ [સ] (સ) અર્જુનનુ ધનુષ્ય (૨) [લા] કોઈ પણ ધનુષ્ય. ૦ધન્વા, ૦પાણિ પુ૦ (સ) અર્જુન

ગાંડી (૦) સ્ત્રી૦ ['ગાડુ'નુ સ્ત્રી૦] બાજીમા અવળી ચાલે ચાલતી કૂટી [–કાઢવી]

ગાંડું (૦) વિ૦ [હિં ગડૂ, ગાડ્ર] ઘેલુ, અણસમજુ, નાદાન, મગજનુ ચસકેલુ (૨) ન૦ ગાડુ કામ કે વર્તન (૩) બાજીમાં અવળી ચાલે કૂટી ચારવાનુ રમવું તે ૦ઘેલું વિ૦ ગાડુ ૦તૂર [+ બાતુર (સ)] છેક ગાંડુ [ગાંડાં કાઢવાં = ગાડાની માફક વર્તવુ ગાંડું ગાંડું થઈ જવું = ખુબ ખુશાલીમા આવી જવુ ગાંડું કાઢવું = ગાડુ વર્તન કરવુ (૨) બાજીમા અવળી ચાલે કૂટી ચારવાનુ રમવુ]

ગાંદરું (૦) ન૦, –રો પુ૦ [સ ગ્રામદ્વાર? ગ્રામોત્તર = ગામનો બાહ્ય ભાગ] ગોંદરુ, ગામના ઢોર ઊભા રહેવાની ભાગોળ પાસેની જગા (૨) ગામની ભાગોળ

ગાંદળું (૦) ન૦ (કા) ડગળુ (૨) કોઈ વસ્તુનો વચ્ચે સરખો ને જાડો ભાગ (૩) ધૂડ પડેલુ ડગળુ (બડદ કે ભેખડનુ)

ગાંધર્વ વિ૦ [સ] ગધર્વને લગતુ (૨) પુ૦, ૦નગર ન૦, ૦લગ્ન ન૦, ૦વિવાહ પુ૦ જુઓ 'ગધર્વ'મા –વી સ્ત્રી૦ ગાંધર્વ સ્ત્રી (૨) વિ૦ ગધવનુ –ને લગતુ

ગાંધાર પુ૦ [સં] સંગીતના સાત સ્વરમાનો એક –'ગ' (૨)(સં) જુઓ ગંધાર –રી સ્ત્રી૦(સ.) ગાંધાર દેશના રાજની પુત્રી – ધૃતરાષ્ટ્રની પત્ની

ગાંધી (૦) પુ૦ [સં ગાન્ધિક] કરિયાણુ વગેરે વેચનારો વેપારી (૨) એક અટક [ગાંધીનો ગાધી ને પોઠીનો પોઠી = શેઠનો શેઠ, ને નોકરનો નોકર, એક પંથ દો કાજ] –ડિયાડુ (–ણું) ન૦જુઓ ગાધીવડું (૨)[લા]ગોળગોળ, ગૂંચવાડો. ૦ટોપી સ્ત્રી૦ ખાદીની મફેદ લાબી ટોપી ૦વડું ન૦, ૦વટો પુ૦ ગાધીનો મેવો (૨) [લા] બધી બાબતોનુ થોડુ થોડુ જ્ઞાન હોવુ તે

ગાંધીચાદ પુ૦ સત્ય અને અહિંસાના પાયા પર આખી સમાજવ્યવસ્થા તથા માનવજીવનની ગાધીજીએ બતાવેલી દૃષ્ટિ કે ફિલસૂફી –દી વિ૦ (૨) પુ૦ [દાણો

ગાંનું (૦) ન૦ (ચ.)(રેગડી) ગળાઈ ગયેલો તુવેરનો

ગાંભીર્ય ન૦ [સ] ગભીરતા

ગાયજો (ગા'૦) પુ૦ [દે. ગંજ્ઝઓ] વાળદ (૨) [લા]ટચાક માણસ.–જણ,–જી સ્ત્રી૦વાળંદણ

ગાંસડી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ગાઠડી] અનેક વસ્તુ એકઠી બાધી કરેલો બોજો, પોટલી –ડો પુ૦ મોટી ગાસડી, પોટલો [ગાંસડાં પોટલાં બાંધવાં = ઉચાળા ભરવા, ઘરવખરી લઈ કરીને ચાલી જવુ]

ગિગલાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગીગલાવુ'નુ પ્રેરક

ગિટકીડી સ્ત્રી૦ [જ્ઞ૦ ? હિં. ગિટકિરી, મ ગિટકડી] જરોને જલદી જલદી ઉચ્ચારાતાં ઊપજતો અલ કાન [ઘટાનું બચ્ચુ

ગિદરડું ન૦ [દે ગડ્ડુરી, સ ગડ્ડુર પરથી ?] (કા)

ગિદડ વિ૦ [સ ગૃદ્ધ, પ્રા ગિદ્ધ=લુબ્ધ] સુરત ભારે (ઘણુ બાધાથી) (૨) ન૦ [હિ ગીદડ] શિયાળ [હાજરી હોવી તે

ગિનતી સ્ત્રી૦ [હિં , પ્રા ગિણ=ગણવું] ગણતરી,

ગિની સ્ત્રી૦ [ઇં] જુઓ ગીની

ગિન્નાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ગિન્ની' ઉપરથી] (પતંગનુ) એક બાજુ નમતુ – કતગનુ રહેવુ(૨) ગિસાવુ

ગિન્ની સ્ત્રી૦ [હિ] ચક્કર આવુ – ખવરાવવુ તે

ગિબાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગીબવુ'નુ પ્રેરક

ગિબાવું અ૦ક્રિ૦ 'ગીબવુ'નુ કર્મણિ

ગિર(–રિ)જા સ્ત્રી૦ (સ) પાર્વતી

ગિરજા, ૦ઘર ન૦ [પો. ઇંગ્રિજિયા] ખ્રિસ્તી દેવળ, 'ચર્ચ'
ગિરદી સ્ત્રી૦ [ફા.] ભીડ [બલિહારી
ગિરદેશી સ્ત્રી૦ [ફા ગર્દિશ] ફેરફાર; ક્રાંતિ (૨)
ગિરદો પું૦[ફા ગર્દ]નીચે ઠરેલો કે ગ્રહેલો કચરો
ગિર(-રિ)ધર, ગિર(-રિ)ધારી [સ ગિરિ + ધર, ધારી] (સ) શ્રીકૃષ્ણ
ગિરનાર પુ૦ (સં.) કાઠિયાવાડનો એક પર્વત. -રો પુ૦ ગિરનાર પાસે મૂળ રહેતી બ્રાહ્મણની એક જાતનો આદમી
ગિરફતાર વિ૦ [ફા. ગિરિફ્તાર] પકડાયેલું (૨) તલ્લીન -રી સ્ત્રી૦ કેદ પકડાવું તે, બંધન(૨) તલ્લીનતા
ગિરમીટ સ્ત્રી૦ [ઇં એગ્રીમેન્ટ] હિંદ બહાર સંસ્થાનોમા મજૂરી માટે લઈ જવાતા મજૂરો પાસે કરાવી લેવાતુ કરારપત્ર -ટિયું વિ૦ ગિરમીટનું -ને લગતું -ટિયો પુ૦ ગિરમીટથી બંધાયેલો મજૂર [ઓજર, સારડી
ગિરમીટ ન૦ [ઇ ગિમ્લેટ] છેદ પાડવાનું એક
ગિરવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ગીરવવું'નું પ્રેરક
ગિરવી, ૦દાર [ફા.] જુઓ 'ગીરવી'
ગિરા સ્ત્રી૦ [સં] વાણી (૨) ભાષા
ગિરિ પુ૦ [સં] પર્વત ૦કંદર(-રા) સ્ત્રી૦ પર્વતની ગુફા. ૦જા સ્ત્રી૦ (સં) પાર્વતી ૦જાપતિ,૦જાવર પું૦(સ.)મહાદેવ ૦જાસુત પુ૦ (સં) ગણેશ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સ) પાર્વતી ૦દુર્ગ પુ૦ પહાડ ઉપરનો કિલ્લો ૦ધર, ૦ધારી પુ૦ (સ)ગિરધર કૃષ્ણ. ૦નગર ન૦ (સં) મગધદેશનું રાજનગર -રીશ પુ૦ (સં) [+ ઈશ] મહાદેવ (૨) હિમાલય
ગિરેબાજ ન૦ [ફા.] એક જાતનુ કબૂતર
ગિરેબાન પુ૦ [ફા] ગલપટો
ગિરો અ૦ (૨) પું૦ [ફા] જુઓ ગીરો
ગિલતાન પું૦ મોલ વગેરેને ત્રિશૂલાકાર ટેકો ભૂકવામા આવે છે તે (૨) કેડેતાલ જડતાં માડવીમા પાટડી ઉપર મુકાતી બીજી બે ચીતરેલી પાટડીઓમાની પહેલી
ગિલા(-લ્લા)ખોર વિ૦[ફા]ચાડિયું,નિંદાખોર
ગિલ્લી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં , મ] મોઈ(૨)ગડગૂમડ કે બીજા દરદને લીધે આવતો સોજો, વેળ ૦દંડો પુ૦ મોઈ ને દંડો કે તેની રમત
ગિલ્લેમાર ન૦ એક પક્ષી
ગિલ્લો પુ૦ [ફા. ગિલહ] આળ,આક્ષેપ,નિંદા [ગિલ્લા ઉડાવવા, -કરવા, -ગણવા= ખોટી વાત ઉડાવવી,નિંદા કરવી]-લ્લાખોર વિ૦ જુઓ ગિલાખોર
ગિસ્ત વિ૦ [ફા. જિસ્ત?] નિષ્ફળ, ફોગટ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ધીસ] ફોજ
-ગી એક ફારસી તદ્ભવ તદ્ધિત પ્રત્યય વિ૦ પરથી ભાવવાચક નામ બને છે ઉદા૦ માંદગી, પસંદગી ['ગિલાવું'] ખુશ થવું
ગીગલાવું અ૦ક્રિ૦ અકળાવું,ગભરાવું(૨)[જુઓ
ગીગો પુ૦ [જુઓ ગગો] નાનો છોકરો, કીકો -ગી સ્ત્રી૦ નાની છોકરી, કીકી
ગીચ વિ૦ [સ ખચ્?] પાસે પાસે સંકડાઈને આવી રહેલું -ચોગીચ અ૦ ખીચોખીચ, ભીડ-ગર્દી થાય તેમ (૨) વિ૦ ખૂબ ગીચ
ગીત ન૦[સં.]ગાયન(૨)અવસર પર ગવાતુ ગાણું. [(-નું ગીત)ગા ગા કરવું = વાર વાર કહે કહે કરવું (૨) વારંવાર કહી બતાવવું] ૦ક ન૦ ગીત,નાનું ગીત.૦કાવ્ય ન૦ કાવ્યના ગુણવાળું ગીત, 'લિરિક' ।
ગીતા સ્ત્રી૦ [સ] કેટલાક ધાર્મિક પદ્યગ્રંથોને આપવામા આવેલુ નામ ઉદા૦ 'શિવગીતા' 'રામગીતા' 'ભગવદ્ગીતા' પરંતુ ખાસ કરીને તે નામથી ભગવદ્ગીતા જ ઓળખાય છે. ૦કાર પુ૦ ગીતા રચનાર, કૃષ્ણ ૦જયંતી સ્ત્રી૦ ભગવદ્ગીતા કહેવાયાના દિવસનો ઉત્સવ (એક મતે, માગશર સુદ અગિયારશ) ૦જી સ્ત્રી૦ (સ) ભગવદ્ગીતા ૦જીવન ન૦ ગીતામા ઉપદેશેલું આદર્શ જીવન
ગીતિ સ્ત્રી૦ [સં] એક છંદ [પક્ષી
ગીધ ન૦[સ ગૃધ્ર, પ્રા ગિદ્ધ]એક મોટું માંસાહારી
ગીની સ્ત્રી૦ ગિની,સોનાનો એક બ્રિટિશ સિક્કો
ગીબત સ્ત્રી૦ [અ] બદબોઈ, નિંદા (૨)આળ, તહોમત (૩) ચાડી ૦ખોર વિ૦ ગીબત કરવાની ટેવવાળું
ગીબવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦]ગડદા મારવા, ધીબવું

ગીબેાગીબ અ૦[૨વ૦] ધીબેાધીબ, ઉપરાઉપરી
ગીમ સ્ત્રી૦[ફ્ર ગેમ] ગંજીફાના પત્તાની એક રમત
ગીર પુ૦ [સં. ગિરિ] (ગોસાઈની એક જાતના નામને અંતે વપરાય છે)(૨)(સં)ગિરનારનેા ગિરિપ્રદેશ
–ગીર [ફા]એક પ્રત્યય 'વાળુ','ઝાલનાર'એવા અર્થમા નામને અંતે ઉદા૦જહાગીર,દસ્તગીર
–રી [ગીર+ઈ] સ્ત્રી૦ નામ બનાવતેા પ્રત્યય ઉદા૦ જહાગીરી, ગુમાસ્તાગીરી, ગુંડાગીરી
ગીરચેાંડિયા ન૦ એક પક્ષી
ગીરજા ન૦ એક પક્ષી
ગીરણી સ્ત્રી૦[મ]યંત્રથી ચાલતુ કારખાનુ,મિલ
ગીરદ સ્ત્રી૦ [ફા ગર્દ] ધૂળ, રજકણ; રજેટી
ગીરવવું સ૦ક્રિ૦ [જુએા ગીરેા] ગીરેા–ધરેણે મૂકવુ ગીરવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ગીરવી અ૦ [ફા. ગિર્વી] ગીરવેલું, ધરેણે
૦દાર વિ૦ ગીરેા રાખનાર
–ગીરી [ફા] એક પ્રત્યય જુએા 'ગીર'માં
ગીરેા અ૦ [ફા ગિરો] ગીરવી (૨) પું૦ ગીરવવું તે, દેવા પેટે આડમા કાંઈ મૂકવુ તે [–મૂકવું=ગીરવી મૂકવુ, ધરેણે મૂકવું –રાખવું=ગીરમા લેવુ] ૦ખત ન૦ ગીરેા મૂકયાનુ ખત–લખાણ [સંસ્કૃત
ગીર્વાણ પું૦ [સં.] દેવ, સુર ૦ભાષા સ્ત્રી૦
ગીલી સ્ત્રી૦, ૦ડેા પુ૦ જુએા 'ગિલ્લી'મા
ગીસ સ્ત્રી૦ [અ ગીશ=નહારાપણુ] ચેારી [–પડવી=ખેાટ જવી (૨) ચેારાવુ (૩) હારવુ, પાછા પડવુ –મારવી=ચેારવું]
ગીસલું ન૦ [જુએા ઘીસલુ] જે સલેા (સા) [ગીસલે ઘલાવું=જે સલે જોડાવુ, સંસારની રગડપટ્ટીમા પડવુ]
ગુચપુચ(–છ) અ૦[૨વ૦]ગુસપુસ, છાની રીતે, કોઈ સાભળી ન જાય એમ (૨) એકમેકમા ગૂંચવાતુ ગયેલુ હોય તેમ, અસ્પષ્ટ (લખાણ) (૩) સ્ત્રી૦ એમ કરેલી વાત
ગુચપુચિયું વિ૦ અસ્પષ્ટ, ગુચપુચ હોય એવુ
ગુચ્છ(–ચ્છેા) પુ૦ [સં] ગોટેા, કલગી (૨) વાળનેા જથેા–જુલ્ફું –ચ્છા (–ચ્છે) દાર વિ૦ ગુચ્છાવાળુ

ગુજર સ્ત્રી૦ [ફા.] ગતિ; પ્રવેશ
ગુજરડું ન૦ ગણપતિ આગળ મૂકવાનુ માટીનુ વાસણ (૨) ગારાની ગાજર જેવી આકૃતિ, જે માગલિક પ્રસંગે વેદી ઉપર મૂકવામા આવે છે –ડાંગેારભટ્ટી સ્ત્રી૦ ગુજરડું ને ગેારભટ્ટી, તે લાવવાનેા લગ્નનેા એક વિધિ
ગુજરવું અ૦ક્રિ૦ [ફા ગુજર ઉપરથી] જવુ, વહી જવુ (૨) વીતવુ, માથે આવી પડવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ જતુ કરવુ, દરગુજર કરવુ [ગુજરી જવું=મરી જવુ]
ગુજરાત પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [સ ગુર્જરત્રા, પ્રા ગુજ્જરત્તા] (સ) ગૂજરાત ૦ણ સ્ત્રી૦ ગુજરાતની રહેવાસી સ્ત્રી –તી વિ૦ ગુજરાતનુ, –ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ ગુજરાતી ભાષા (૩) પુ૦ ગુજરાતનેા રહેવાસી
ગુજરાન ન૦ [ફા] નિર્વાહ ગુજરેા
ગુજરી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીના હાથનુ એક ઘરેણુ (૨) ભૈરવ રાગની એક રાગણી (૩) [ફા. ગુજર] શહેર–કસબામા ભરાતુ બજાર [–ભરાવી]
ગુજરુ ન૦ જુએા ગુજરડું
ગુજરેટેાલેા પુ૦ મેાઈદડાની એક રમત
ગુજરત સ્ત્રી૦ ['ગુજરવુ' ઉપરથી] દરખાસ્ત કરવી–રૂબરૂ કરવુ તે, સાક્ષી
ગુજરવું સ૦ક્રિ૦ [ફા ગુજાર્દન] નિર્ગમન કરવુ, ગાળવુ (૨) રજૂ કરવુ, દાદ માગવી (૩) માથે નાખવું, વિતાડવુ
ગુજરેા પુ૦ [ફા ગુજારહ] નિભાવ, નિર્વાહ, ગુજરાન [–કાઢવેા=ભરણપેાષણ જેટલુ મેળવવુ –ચાલવેા=નિર્વાહ થવેા]
ગુજ્જર વિ૦ [સ ગુર્જર, પ્રા] સુતાર, વાણિયા, અહીરેા ને ક્ષત્રિયેાનેા એક જ્ઞાતિ (૨) પું૦ એક જાતનેા ગુંદર (૩) એક જાતનેા બાવળ
ગુટકેા પુ૦ [સં ગુટિકા, હિ , મ ગુટકા] ઘણી ઓછી લંબાઈપહેાળાઈની નાની ચેાપડી
ગુટપુ(–મુ)ટ અ૦ બરેાબર ઓઢી કરીને (સૂવા માટે), ગેાટપેાટ
ગુટિકા, ગુટી સ્ત્રી૦ [સ] ગેાળી (દવાની)
ગુટી સ્ત્રી૦ માટીનેા ગેાળેા બાંધીને (છેાડની કે ઝાડની) કલમ કરવાની રીત, અથવા એવી

ગુણોત્તર પુ૦,ન૦ [સ] બે રકમ વચ્ચેનુ પ્રમાણ, 'રેશિયો' (ગ)
ગુણોપેત વિ૦ [સ] ગુણવાળુ
ગુણ્ણું ન૦ ગુલ્લુ, પાપડની કણકનો લૂઓ
ગુણ્ય વિ૦ [સ] ગુણવાળુ (૨) [ગ.] જેને ગુણવાનુ હોય તે (રકમ), 'મલ્ટિપ્લિકન્ડ' -ણ્યાંક પુ૦ ગુણ્ય આંકડો (ગ)
ગુત્તો પુ૦ [હિં ગુત્તા: સ ગુપ્ત, પ્રા ગુત્ત પરથી?] એકહથ્થુ વેપાર, ઇજારો
ગુદરવું અ૦ક્રિ૦+[સર૦હિં. ગુદરના, મ ગુદરણે, ફા ગુજર પરથી] ગૂદરવુ, ગુજરવુ [સાલ)
ગુદસ્ત વિ૦ [ફા ગુજશ્તહ] ગત, પાછલુ (વરસ,
ગુદા સ્ત્રી૦ [સ] શરીરમાથી વિષ્ટા નીકળવાનુ દ્વાર ૦વર્ત [+આવર્ત] પુ૦ ગુદાનો એક રોગ ૦સ્થિ [+અસ્થિ] ન૦ માણસના શરીરમા કરોડને છેડે આવેલુ ત્રિકોણ હાડકું, 'સેક્રિસ' [રાગણી
ગુનકલી સ્ત્રી૦ [સ ગુણકલી] માલકોશની એક
ગુનો (નો') પુ૦ [ફા] અપરાધ, વાક, તકસીર [ગુનામાં આવવું = અપરાધી થવુ, વાક કરેલો હોવો] -નેગાર વિ૦ ગુનો કરનારુ, અપરાધી -નેગારી સ્ત્રી૦ ગુનેગારપણુ [-કરવી = ગુનો કરવો, વાકમા આવવુ]
ગુપ વિ૦+ગુપ્ત (૫)
ગુપચુપ અ૦ [ગુપ+ચુપ] ચુપચાપ, છાનુમાનુ
ગુપ્ત વિ૦ [સ] છુપાવેલુ; સ તાડેલુ (ધન વગેરે) (૨) છાનુ, ગૂઢ (વાત વગેરે). [-ગંગા સ્ત્રી૦ જેનુ મન કળી ન શકાય તેવી ઊંડી સ્ત્રી] ૦તા, -ભાઈ સ્ત્રી૦ ગુપ્તપણુ. ૦ચર પુ૦ જાસૂસ ૦ચર્યા સ્ત્રી૦જુઓ અજ્ઞાતચર્યા ૦દાન ન૦ છૂપુ દાન -ભા સ્ત્રી૦ એક પરકીયા નાયિકાનો ભેદ (પ્રેમીના પ્રેમ, આલિંગન વગેરે ગુપ્ત રાખે તે) -મિ સ્ત્રી૦ [સ] રક્ષણ
ગુપ્તી સ્ત્રી૦[સ્ત્રિ ગુપ્ત]લાકડીની અંદર ગુપ્ત-છૂપુ રહે એવું એક અણીદાર સળિયા જેવુ હથિયાર
ગુફા સ્ત્રી૦ [સ્ત્રિ ગુહા] પહાડની બખોલ-ઊંડુ કોતર, ગુહા [ગૂઢ
ગુફ્તગો(-તે)ગો સ્ત્રી૦ [ફા] વાતચીત, મસલત,
ગુફ્તાર સ્ત્રી૦ [ફા] વાણી

ગુફ્તેગો સ્ત્રી૦ જુઓ ગુફ્તગો
ગુબ્બારો પુ૦ જુઓ ગબ્બારો
ગુમ વિ૦ [ફા.] ખોવાયેલું [-કરવું = છૂપાવવું, ઉપાડી જવુ -થવું = ખોવાવુ] ૦રાહ વિ૦ રસ્તો ભૂલેલુ [ગુપચુપ
ગુમસૂમ અ૦[ગુમ+સૂમ (સ શૂન્ય)]સૂમસામ,
ગુમાન ન૦ [ફા] અભિમાન, ગર્વ. [-ધરવું, -રાખવું = અહંકાર કરવો -ઊતરવું = અહંકાર દૂર થવો -ઉતારવું = અહંકાર દૂર કરાવવો, નમાવવુ] -ની વિ૦ અભિમાની
ગુમાવડા(-રા)વવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગુમાવવુ] ખોવડાવવુ
ગુમાવવું સ૦ ક્રિ૦ [ફા ગુમ ઉપરથી, હિં ગુમાના] ખોવુ (૨) ધૂળધાણી કરવુ, ઉડાવી દેવુ
ગુમાસ્તો પું૦ [ફા ગુમાશ્તહ] કારકુન, મહેતો -સ્તાગીરી સ્ત્રી૦ ગુમાસ્તાનુ કામ, મહેતાગીરી. -સ્તી સ્ત્રી૦ ગુમાસ્તાગીરી
ગુમ્બો પુ૦ [રવ૦] મુક્કી [વતની
ગુરખો પુ૦ [સર૦ હિં. ગોરખા] નેપાળદેશનો
ગુરગુરવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ગુરગુર એવો અવાજ કરવો ગુરગુરાવવું સ૦ ક્રિ૦ પ્રેરક
ગુરજ સ્ત્રી૦ [ફા ગુર્જ] ગદા; મુદ્ગર
ગુરથમાની વિ૦ મરહૂમ, સ્વર્ગવાસી
ગુરદો પુ૦ [ફા ગુર્દ] ગુરજ, સોટાનો મગદળ (૨) [ફા] મૂત્રપિંડ, 'કિડની'
ગુરાબ ન૦ [સર૦ હિં, મ, ફા ગુરાબ, ફ્રેંચ] એક જાતનુ વહાણ
ગુરુ વિ૦ [સં.] મોટુ (૨) ભારે (૩) દીર્ઘ (૪) પું૦ શિક્ષક (૫) પુરોહિત, ગોર (૬) [સ.] એ નામનો ગ્રહ, બૃહસ્પતિ (૭) ગુરુવાર ૦કુલ પુ૦ [ ] આવો મોટો કોલસ ૦કિલ્લી સ્ત્રી૦ ગુરુકૂંચી ૦કુલ(-ળ) ન૦ ગુરુને રહેવાનું ઠેકાણુ, જ્યા વિદ્યાર્થી એને રાખીને તે શિક્ષણ આપે છે (૨) તે પદ્ધતિને અનુસરતી શિક્ષણસંસ્થા ૦કૂંચી સ્ત્રી૦ અનેક તાળાને લાગુ પડે એવી કૂંચી, 'માસ્ટર-કી' (૨) [લા] ગમે તેવા સંજોગોમાંય કામ દે એવી યુક્તિ, ઉપાય, સાધન ઇ૦ ૦કોણ પુ૦ કાટખૂણાથી મોટો ખૂણો, 'ઓબ્ટ્યૂસ એંગલ'

[ગ]. ૦ગમ સ્ત્રી૦ ગુરુ પાસેથી મેળવેલું જ્ઞાન ૦ગમ્ય વિ૦ ગુરુ દ્વારા જ સમજાય એવું. ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ ગુરુની સેવા. ૦જન પું૦, ન૦ બ૦વ૦ વડીલવર્ગ (બાપ, શિક્ષક ઇત્યાદિ) ૦તલ્પગ(—ગામી) વિ૦ગુરુપત્ની સાથે સંભોગ કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ગુરુપણું (૨) મોટાઈ, ગૌરવ (૩) ભારેપણું. ૦ત્વકેંદ્ર ન૦ બે દુથી વસ્તુનું સમતોલપણું થતું હોય તે, 'ગ્રેન્ટર ઓફ ગ્રેવિટી' ૦ત્વમધ્યબિંદુ ન૦ જુઓ ગુરુત્વકેન્દ્ર ૦ત્વરેખા(—ષા) સ્ત્રી૦ ગુરુત્વકેન્દ્રના આકર્ષણની લીટી યા દિશારેખા ૦ત્વાકર્ષણ ન૦ ભારનું પૃથ્વીના કેન્દ્ર તરફ ખેંચવું તે 'ગ્રેવિટેશન' ૦દક્ષિણા સ્ત્રી૦ અભ્યાસ પૂરો કર્યા પછી ગુરુને આપવાની દક્ષિણા ૦દાસ વિ૦ પુ૦ ભલો બાવો (હાસભા) ૦દ્રોહ પુ૦ ગુરુનો દ્રોહ ૦દ્રોહી વિ૦ ગુરુનો દ્રોહ કરનાર ૦પત્ની સ્ત્રી૦ ગુરુની પત્ની. ૦પદ ન૦ ગુરુનું પદ — પદવી ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ગુરુની પૂજા — આદરમાન ૦બંધુ પુ૦ એક ગુરુનો શિષ્ય, સહાધ્યાયી ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિ ૦ભાઈ પુ૦ ગુરુબંધુ ૦ભાર પુ૦ ગુરુ તરીકેની જવાબદારી. ૦મંત્ર પું૦ ગુરુએ આપેલો મંત્ર (૨) [લા] ગૂપી મલાડ, શિખવણી [—આપવો, —મૂકવો = ગૂપી શિખવણી આપવી —લેવો = કોઈની શીખ સ્વીકારવી, બીજાની શિખવણીમાં રહેવું] ૦માન ન૦ વડીલ પ્રત્યેની અદબ (૨) રૂસણું, રિસાણાનું કટાક્ષ ૦મુખ વિ૦ ગુરુના મોઢેથી મળેલું (૨) મનસ્વી નહિ પણ દીક્ષિત —ગુરુના બે ધને અનુસરનારું(૩)ન૦ગુરુનું મુખ ૦મુખી વિ૦ ગુરુના મુખનું (૨) સ્ત્રી૦ શીખોમાં શરૂ થયેલી પંજાબની એક લિપિ ૦રેખા સ્ત્રી૦ મહારેખા, (—) આવું વિરામચિહ્ન ૦વાર પુ૦ અઠવાડિયાનો એક દિવસ ૦વારું વિ૦ ગુરુવારે આવતું — રજા થતું —ઉપસદન ન૦ [+ उपसदन] ગુરુ પાસે જવું તે (૨) ગુરુના ચરણોમાં પડવું — શિષ્ય બનવું તે

ગુર્જર વિ૦ [સં] ગુજરાતનું (૨) પુ૦ ગુજ્જર જાત (૩) ગુજરાત (૪) ગુજરાતનો વતની. —રી સ્ત્રી૦ ગુજરાતણ (૨) રબારણ, ગોવાળણી (૩) એક જૂનો ગુજરાતી રાસ (૪) રાગની એક ઢબ (૫) ગુજરાતી ભાષા કે ગુજરાત રૂપી દેવી (૬) વિ૦ ગુર્જર — ગુજરાત દેશને લગતું

ગુલ ન૦[ફા] ફૂલ (૨) ગુલાબનું ફૂલ (૩)[લા.] બત્તી ઉપરનો બળેલો ભાગ,મોગરો [—કરવું= હોલવી નાખવું,—થવું = હોલવાવું] ૦કંદ પુ૦ [ફા.]ગુલાબની પાંખડીઓ ને સાકરનો મુરબ્બો ૦ખાર પુ૦ [ફા ગુલખ્વ્રુ] આસમાની લાલ રંગ ૦ખેરી (ખે) વિ૦[ફા ગુલખૈરુ] ગુલાબી રંગનું ૦ચશ્મ ન૦[ફા] એક પક્ષી ૦છડી સ્ત્રી૦ એક ફૂલઝાડ(૨)તેનું ફૂલ (૩) ગુલાબનો ગોટો અથવા તોરો (૪) એક ઘરેણું ૦છબું પુ૦,ન૦ [ફા ગુલશબ્બૂ]એક ફૂલઝાડ ૦જાત વિ૦ ગુલાબના આત્મા જેવું, સુંદર, મોહક ૦જા(—ઝા)ર પુ૦ [ફા] ગુલાબની વાડી, ફૂલવાડી (૨) વિ૦ મનોહર, સુંદર ૦તરાશ સ્ત્રી૦ [ફા.] બત્તીનો મોગરો કાપવાની કાતર ૦તોર પુ૦ [+ (ગ.) तुर्रह] એક ફૂલઝાડ ૦તોરો પુ૦ ગુલાબનો ગોટો — ગજરો (૨) એક ફૂલઝાડ ૦દસ્ત પુ૦[ફા]ફૂલનો ગોટો — તોરો ૦દાન ન૦ [ફા] ફૂલદાની ૦દાવદી (—રી) સ્ત્રી૦ [ફા ગુલિ(—લે) દાવૂદી] એક ફૂલઝાડ(૨)તેનું ફૂલ ૦નાર ન૦ દાડમ ૦બાસ ન૦ [+અ. અબ્બાસ] એક ફૂલઝાડ (૨) તેનું ફૂલ ૦મોર (મો,) સ્ત્રી૦ [ફા ગુલેમુહ્] એક ફૂલઝાડ(૨)એનું ફૂલ ૦શન ન૦[ફા]ગુલિસ્તાન

ગુલગુલાટ પુ૦ [રવ૦]

ગુલગુલાટિયો પુ૦ છોકરાની એક રમત

ગુલચશ્મ, ગુલછડી, ગુલછબું, જુઓ 'ગુલ'માં

ગુલછાય ન૦ એક વનસ્પતિ ['ગુલ'માં

ગુલજાન, ગુલજા(—ઝા)ર, ગુલતરાશ જુઓ

ગુલતાન વિ૦ [ફા] મશગૂલ, તલ્લીન

ગુલતોર,—રો, ગુલદસ્ત, ગુલદાન, ગુલદાવદી(—રી) જુઓ 'ગુલ'માં

ગુલબકી પુ૦ એક છંદ

ગુલબ્યાન ન૦ [ફા ગુલ્બાગ] શોરબકોર (૨) આનંદની — હકુમશકરીની વાત (૩) ગામગપાટો, તડાકો

ગુલબાસ, ગુલબોર જુઓ 'ગુલ'મા
ગુલબુ ન૦ [ફા. ગુલ્વાન] ગપાટો, ગપગોટો
ગુલભમ્હેરી સ્ત્રી૦ એક જળચર પક્ષી
ગુલશન ન૦ [ફા] જુઓ 'ગુલ'મા
ગુલશામ ન૦ એક વનસ્પતિ
ગુલ'બી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ગુલાબ ન૦ [ફા] એક ફૂલઝાડ (૨) તેનુ ફૂલ
૦જળ ન૦ ગુલાબની સુશબોવાળું પાણી
૦જાંબુ ન૦ [હિં ગુલાબજામુન] એક મીઠાઈ
૦દાન ન૦[ફા], ૦દાની સ્ત્રી૦[ફા] ગુલાબજળ છાટવાની શિરોઈના આકારની ઝારી -બી વિ૦[ફા.] ગુલાબના રંગનુ(૨) મીઠુ, મજેદાર (ઉદા૦ ઊંઘ સ્વભાવ) (૩) સ્ત્રી૦ ગુલાબના જેવો રાતો રંગ -બી તૂરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી -બી સેના સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
ગુલામ પુ૦ [અ] ખરીદ કરેલો ચાકર, લૂડો (૨) [લા.] પરવશ-પરતંત્ર માણસ ૦ખત ન૦ ગુલામ તરીકેના વેચાણનુ લખત(૨)પરતંત્ર બનાવે એવુ લખાણ-કરાર ૦ગીરી સ્ત્રી૦ [ફા]જુઓ ગુલામી ૦ડી સ્ત્રી૦ ખરીદ કરેલી દાસી-લૂડી ૦દાર પુ૦ ગુલામનો ધણિયામો -મી સ્ત્રી૦[ફા] ગુલામપણુ (૨)વણી હલકી તાબેદારી (૩) પરાધીનતા
ગુલાલ પુ૦,ન૦ [હિ, જુઓ ગુલાલા] એક રાતા રંગનો સહેજ સુગંધીદાર ભૂકો (આનંદોત્સવ, ખાસ કરીને હોળીના દિવસોમા, એ ખૂબ વપરાય છે)
ગુલા(-લ્લા)લા પુ૦,ન૦ [ફા ગુલેલાલહ, સર૦ હિ, મ] એક ફૂલ
ગુલાંટ સ્ત્રી૦ [કે ગુલુત્થ (ચ્છ)] ગોટીમડુ (૨) [લા] ઊલટું ફરી જવુ તે [-ખાવી -મારવી,-લગાવવી=ઊલટું ફરી જવુ]
ગુલિસ્તાન ન૦ [ફા] ગુલશન, ફૂલવાડી, બાગ
ગુલ્ફ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં.] ઘૂંટી, ઘૂંટણ (૨) ઢીંચણ
ગુલ્મ ન૦ [સ] ગોળાનો રોગ (૨) ગાઠ (૩) ઝુંડ, ઝાડી -લ્મોદર ન૦ [સ +ઉદર] બરોળનો એક રોગ
ગુલ્લર ન૦ [હિં, જુઓ ગૂલર] ઉમરડો
ગુલ્લાલા પુંલિ૦ એક ફૂલ, જુઓ 'ગુલાલા'મા
ગુલ્લું ન૦ [જુઓ ગૂડ્લુ] પાપડની કણકનો લૂઓ, ગૂલરુ [-પાડવું=તે લૂઓ અનત્વનો]
ગુંવરહારી સ્ત્રી૦ ગાવાની એક બાની
ગુવાર, ૦કળી, ૦શિંગ(-શીં, -સિં, -સીં)ગ જુઓ 'ગવાર'મા
ગુસપુસ સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગુચપુચ,છાની વાતચીત
ગુંસલ ન૦, ૦ખાનું ન૦ જુઓ 'ગુસ્લ'મા
ગુસ્તાખાના વિ૦[ફા] અસભ્ય,બેઅદબીભર્યું
ગુસ્તાખી સ્ત્રી૦ [ફા] બેશરમી, અસભ્યતા, બેઅદબી
ગુસ્લ(-સ્લ) ન૦ [અ] સ્નાન ૦ખાનું ન૦ [નાહવાની ઓરડી
ગુસ્સો પુ૦ [અ] ક્રોધ [-આવવો,-ચઢવો= ગુસ્સે થવુ ગુસ્સે કરવું=કોઈ ભડકે એમ કરવુ કે વર્તવુ, ચીડવવુ ગુસ્સે થવું, ગુસ્સામાં આવવું, ગુસ્સે ભરાવું=ક્રોધ કરવો, કોપવુ]
ગુહા સ્ત્રી૦ [સ] ગુફા
ગુહ્ય વિ૦ [સ] છૂપું, છુપાવવા યોગ્ય (૨) ન૦ રહસ્ય મર્મ (૩) છૂપી વાત
ગુહ્યક પુ૦[સં] દેવોનો એક વર્ગ, કુબેરનો અનુચર
ગુંગ(-ગું) વિ૦ [ફા સ] જુઓ 'બૂગુ' વિ૦મા
ગુંજ પુ૦, ૦ન ન૦[સ] ગણગણાટ ૦કર પુ૦ ગુંજન કરનાર, ભ્રમર
ગુંજવું અ૦ક્રિ૦[સં ગુજ્] ગણગણવુ,ગુંજન કરવો
ગુંજ ન૦ [સ ગુહ્ય] છૂપી વાત, ભેદ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ ગુંજા(૩)ગાઠ, ગૂંચ, આંટી ૦વેદ સ્ત્રી૦ છાની છાની વાત
ગુંજા સ્ત્રી૦ [સ] ચણોઠી કે તેનુ ઝાડ (૨)ચણોઠી જેટલુ વજન, રતી ૦ફલ(-ળ) ન૦ ચણોઠી ૦રવ પુ૦ [સ] જુઓ ગુંજાર
ગુંજગુંજ સ્ત્રી૦ [જુઓ ગુંજવુ] ભારે ગુંજારવ
ગુંજાર(૦ન) પું૦ [સર૦ હિ] ગુંજવાનો અવાજ (૨) [લા] અન્યક્રમ મધુર અવાજ
ગુંજાશ સ્ત્રી૦ [ફા ગુંજાઇશ] ગજુ, તાકાત
ગુંજાયત્વ ન૦,-તા સ્ત્રી૦ [સ] ગુંજન થઈ શકે એવુ હોવુ તે [લગાડવુ તે
ગુંઠન ન૦[સ]ઢાંકવુ-છુપાવવું તે(૨)ચોપડવું-
ગુંઠો પુ૦ [ઇ Gunter-એક જણનુ નામ તેની સાંકળ માપમા લેવાતી તે પરથી, સર૦

મ. ગુઠા] જમીનનુ એક માપ (એકરનો ૪૦ મો ભાગ ૧૧ × ૧૧ ચોરસ વાર)
ગુંડ, –ડો [સર૦ હિં. ગુંડા] વિ૦ જબરદસ્તીના કામ કરનાર બદમાશ ટોળ (૨) પુ૦ એવો આદમી –ડાશાહી સ્ત્રી૦ ગુંડાઓનો અમલ –ડાગીરી સ્ત્રી૦ ગુંડાપણું, ગુંડા જેવુ વર્તન
ગુંદ, ૦૨ પુ૦ [હિ. ગોંદ] બાવલાના ઝાડમાંથી ઝરતો ચીકણો રસ (૨) ચોટાડવાનો કામમા આવતો તેવો બાવળનો રસ ૦૨પાક પુ૦ ગુંદર લેવરાવીને બનાવેલું વસાણું (૨) એક મીઠાઈ (૩) [લા.] માર ૦રિયુ ન૦ પલાળેલો ગુંદર રાખવાનુ પાત્ર (૨) લદ્દડ, ઠળો આવે તોય ન ખરે એવું –ચોટકુ વૃત્તિનુ માણસ [–ચોટકું = લપ વળગવી: લદ્દડ વળગવુ] –દિયુ ન૦ ગુંદરનુ પાત્ર, ગુંદરિયુ [ગૂયણી
ગુંદ પુ૦ [સં.] ગૂયણ (૨) ગૂમડું. ૦ના સ્ત્રી૦
ગુંદિત વિ૦ [સ.] ગૂંચવેલું
ગુંબજ પુ૦ [જા ગુંબદ] ઘૂમટ
ગૂ ન૦ [સં.] વિષ્ટા, મળ ૦ખાડ(–ડી, –ણ) સ્ત્રી૦ અવરખાડ
ગૂઈ સ્ત્રી૦ ગળી, બદી (૨) [લા.] અળચી
ગૂખાડ, –ડી, –ણ જુઓ 'ગૂ'મા
ગૂગળ પુ૦[સં ગુગ્ગુલ] એક ઝાડની ગાંઠનો ગુંદર (તે દવાના તેમ જ ધૂપ કરવાના કામમા આવે છે) –ળિયું વિ૦ ગૂગળને લગતુ ગૂગળવાળુ (૨) ન૦ ગૂગળ રાખવાનુ પાત્ર
ગૂગળી વિ૦(૨)પુ૦ ઓખામંડળના બ્રાહ્મણોની એક જ્ઞાતનુ(૨)[લા.]ઝીણું, કંજૂસ [–જેવું = ગોઝારું, ગંદુ]
ગૂજ(–ઝ) સ્ત્રી૦[સં ગુહ્ય, પ્રા ગુજ્ઝ]ગુપ્ત વાત, રહસ્ય (૨) બે બાજુ અણીવાળો (પાટિયા જોડવાનો) ખીલો (૩) વિ૦ ગુહ્ય, ગુપ્ત
ગૂજરાત, ૦ણ, –તી [સ ગૂર્જરત્રા] જુઓ 'ગુજરાત'મા
ગૂઝ સ્ત્રી૦ જુઓ ગુજ [સૂયણી, લેંધી
ગૂડકી સ્ત્રી૦ ['ગૂડો'=પગનો નળો પરથી ?]
ગૂડલું ન૦ [સં ગૂઢ=દડો] ગુલ્લુ
ગૂડવું સ૦ક્રિ૦ [સં, પ્રા ખુડ્ ઉપરથી ?] કાપવું, વાઢવુ (૨) [જુઓ ગોડવું] ખોદવુ
ગૂડાલાકડી સ્ત્રી૦ ગોળ લાકડી, એક પ્રકારની જૂની રમત–રિબામણી [વચલો ભાગ
ગૂડિયા પુ૦ (લા) ગાડાના પૈડાનો આરાવાળો
ગૂડી સ્ત્રી૦ [મ ગુડી (કાનડી 'ગુડિ=વજ) હિ. ગુડી=પતંગ] ઉત્સવને દિવસે ઊભો કરેલો ઝંડો,માણેકથંભ ૦પડવો પું૦ ચૈત્ર સુદ પડવો
ગૂડું વિ૦ [સ૦ મ ગુડા] પાડુ લુચ્ચુ, ગઠ
ગૂડો પુ૦ [સર૦ મ. ગુંડી=મૃત્યુના સમાચાર] મરનારને જોવા જવુ તે, કાણ
ગૂડો પુ૦[સર૦ કે ગોડ=પગ, હિ ગુડ્ડી, મ ગુડ્ઘા=ઢાંકણી, સિંધી ગુટ] (ચ) પગનો નળો (૨) [લા.] બળ, શક્તિ, હામ [ગૂડા ભાંગવા=(અ૦ ક્રિ૦) પગ ભાંગી જવા, શક્તિ ન રહેવી (૨) સ૦ક્રિ૦ પગ ભાંગી નાખવા, શક્તિ ખતમ કરી દેવી]
ગૂઢ વિ૦[સ.]ગુપ્ત,છાનું(૨)ન સમજાય એવું,ગહન (૩) ઇંદ્રિયાતીત, 'મિસ્ટિક' ૦જ્ઞાન વિ૦ [સ.] લાગડી ન દેખાય તેવુ માંસલ, હૃષ્ટપુષ્ટ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ ૦મણિ પુ૦ મંતાડેલી કાકરી ભોળવાને મળતી એક પ્રાચીન રમત. ૦વાદ પુ૦ વસ્તુ ગૂઢ હોઈ સ્વાનુભવનો જ વિષય છે એવો તત્ત્વજ્ઞાનનો વાદ, 'મિસ્ટિસિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ ગૂઢવાદમા માનનાર –ક્ષર પુ૦ ગૂઢ અક્ષર
ગૂણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [સ ગોણી] થેલો, કોથળો (૨) છાલકુ (ગવેડા વગેરે ઉપજનુ) (૩) ચાર મણનુ માપ.૦પાટ ન૦ શણ કે સૂતળીનુ વણેલું તાપડું, ટાટિયુ (૨)ન૦બ૦વ૦ તેના વસ્ત્ર કે તે પહેરવાની જેલશિક્ષા –ણિયુ ન૦ ગૂણપાટનો બનાવેલો થેલો. –ણિયો પુ૦ તાબાનો વડો(૨)થેલો,ગૂણ (૩)અમુક વજનનુ માપ(૪)[સર૦હિં ગુ(–ગો)નિયા, મ. ગુણ્યા] પુ૦ કાટખૂણો (કારીગરનો)
ગૂણસુ વિ૦ [જુઓ ગૂણ] જડ અને ઠીગણું
ગૂણિયું, –યો જુઓ 'ગૂણ'મા
ગૂધ વિ૦[સં ગુધ્=રમવુ ઉપરથી] જમતિયાળ (૨)[સ ગૃધ્=કામવું ઉપરથી] કામી (૩)સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ગૂથ', પ્રા ગુધ] (ચ.) (ધ,) ગૂમડુ મટયે રહેતુ ચિહ્ન –ખાડો
ગૂમડ(–ડુ) ન૦ [સ ગુલ્મ, પ્રા ગુમ્મ(૦ડ) ?]

શરીરે ઊઠતો ફોલ્લો – ટેટા જેવો ગઠ્ઠો [ગૂમડે ઘસીને ચોપડવા જેવું = નકામું, જરૂરને વખતે કામ ન આવે તેવું]

ગૂમૂતર ન૦[ગૂ + મૂતર] મળમૂત્ર [–ઉથામણાં, –કરવાં = મળમૂત્ર સાફ કરવા (૨) માવજત કરવી (બાળક કે માદાની)]

ગૂર સ્ત્રી૦ ['ગર', 'ગર્ભ' ઉપરથી] હાડકાની અંદરનો ગર 'મૅરો'

ગૂરજી પુ૦ [સર૦ મ. गुरजी]એક જાતનું પુષ્કળ વાળવાળું ઠીંગણું કૂતરું

ગૂરા પું૦ બ૦ વ૦ [જુઓ ગૂડા] પગ

ગૂર્જર વિ૦(૨)પુ૦,–રી સ્ત્રી૦ જુઓ 'ગુર્જર'માં

ગૂલર ન૦[હિ] ગુલ્લર, ઉમરડો (૨)ઉમરડુ(૩) કાનનું એક ઘરેણું –રું ન૦ [જુઓ ગૂડલું] પાપડનો લૂઓ (૨) જુઓ ગૂલર (૩) ઘોડિયે લટકાવવાનું એક લાકડાનું રમકડું –રો પું૦ ઉમરડો [કાબરુ ઘર

ગૂલી સ્ત્રી૦ ગળી(૨)જીવડાએ બનાવેલું વેાળું કે ગૂલું ન૦ એક પક્ષી

ગૂવાળણ, ગૂસૈણું ન૦ [ગૂ + વાળણ (વાળવું), + સૈણ – (ઉસરડવું)] ગૂ ઉસરડવાનું સાધન (ઠીકરું, પતરું)

ગૂંગણું વિ૦ [સ ગુગ] નાકમાથી બોલતું

ગૂંગળાવું અ૦ક્રિ૦ ['ગૂંગૂ' અવાજ ઉપરથી રવ૦]હવાની બોટ કે અટકાયતને લીધે અભૂ-ઝાવું,શ્વાસ રૂંધાવો –મણ ન૦,સ્ત્રી૦ ગૂગળાવું તે. –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ગૂગળાવું'નું પ્રેરક

ગૂંગું વિ૦ [સ ગુંગ]નાકમાથી બોલતું, ગૂગણું (૨) મૂગું(૩)ન૦ નાકના મળનો બંધાઈ ગયેલો પોપડો –ગાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ ગૂગાના જેવું વર્તન–ચાળા, ગૂગાપણું (૨) કોઈ કામમા ચીકાશ કર્યા કરવી તે (૩) વગર આવડ્યે કામમા ચૂથણાં કરવા તે –ગો પું૦(નાકમાનું) ગૂગું (૨) એક જાતનો જીવડો

ગૂચ સ્ત્રી૦ [સ. गुच्छ, પ્રા गुंछ ?] (દોરા વગેરેનું) ગઠાઈ જવું તે (૨) [લા] આટીઘૂટી, મુશ્કેલી [–આવવી = ગૂચ પડવી.–ઉકેલવી = આટી ઉકેલવી (૨) મુશ્કેલીનો તોડ કરવો –પડવી = આટી પડવી (૨) ગૂચવાવું (૩) મૂંઝાવું, મુશ્કેલી પડવી] **–વણ(–ણી)** સ્ત્રી૦ ગૂચાઈ જવું તે(૨)જેમાથી ઉકેલ કાઢવો મુશ્કેલ થઈ પડે એવી પરિસ્થિતિ **–વણિયું** વિ૦ ગૂચવણવાળું **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ ગૂચવણમા નાખવું **–વાડિયું** વિ૦ ગૂચવાડાવાળું.**–વાડો** પું૦ જુઓ ગૂચવણ **–વાવું** અ૦ક્રિ૦ ગઠાવું (દોરા વગેરેનું)(૨)[લા]સપડાવું;ઉકેલ ન સૂઝવો (૩)[લા] મૂઝાવું, ગભરાવું **–(છ)ળિયાળું** વિ૦ ગૂછળીવાળું **–(છ)ળી** સ્ત્રી૦ દોરાની અટેરીને કરેલી આટી કે ગોળો **–(છ)ળું** ન૦ ગોળ આકારમા વળેલું કે વીંટેલું હોય તે

ગૂંચાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ગૂચવાવું

ગૂંછળી, –ળિયાળું, –ળું જુઓ 'ગૂચ'માં

ગૂંજિયું ન૦ [જુઓ ગૂજુ] ગજવું (૨) [?] ખુભાતો દેવતા

ગૂંજુ (–ઝું) ન૦ [સ गुह्य, પ્રા गुज्झ] ગજવું

ગૂંતો પું૦ [સર૦ મ गुत]ગૂચ(૨)વાધો,શંકા(૩) કલક [–પડવો = વાધો પડવો. –પાડવો = વાધો પાડવો (૨) શક લાવવો (૩) જુદા પડવું, જુદો મત ધરાવવો]

ગૂંથ (થ,) સ્ત્રી૦ [જુઓ ગૂથવું] (કા) ગૂમડાં વગેરે રુઝાતા ત્યાં ગાઠ જેવું રહે તે, ગૂધ

ગૂથણ ન૦['ગૂથવું' ઉપરથી]ગૂથવું તે(૨)ગૂથવાનું કામ (૩) ગૂથવાની કળા **–ણિયાળું** વિ૦ ગૂથણવાળું,ગૂથેલું **–ણી** સ્ત્રી૦ ગૂથણનું કામ (૨)ગૂથવાની કળા કે આવડત (૩) ગૂથામણ

ગૂથવું સ૦ક્રિ૦ [સ ગ્રથ્, પ્રા गुंथ, गुंत्थ પરથી] દોરો કે સેરને આટી પાડી પાડીને સાકળવું– ભળીદાર રચના કરવી **ગૂથાવવું** (પ્રેરક) **ગૂથાવું** (કર્મણિ) [ગૂથવાનું મહેનતાણું

ગૂંથામણ ન૦, **–ણી** સ્ત્રી૦ [ગૂથવું' ઉપરથી]

ગૂંદડો પું૦ [દે गुड ?] એક ઘાસ

ગૂદરવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ગુદરવું] + જુઓ ગુજરવું સ૦ક્રિ૦ [ગુલાબજાંબુ

ગૂદવડું ન૦ [દે गुंदवडय] એક મીઠાઈ;

ગૂંદવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ખૂંદવું] પગ તળે કચરવું; ખૂંદવું (૨) દાબી મસળીને નરમ કરવું (૩) [લા] મારવું, ઠોકવું

ગૂંદા(–દી)પાક પુ૦ એક મીઠાઈ (૨)[લા]માર

ગેય વિ૰ [સ] ગવાય એવુ કે ગાવા જેવુ ૦તા સ્ત્રી૰, ૦ત્વ ન૰

ગેર(–રે) પુ૰ ['ગરવુ' ઉપરથી] ગરેલો ભૂકો

ગેર (ગે) [ફા] 'નિષેધ અભાવ, ખોટુ' એવો અર્થ દર્શાવનાર પૂર્વગ ૦ઇન્સાફ સ્ત્રી૰ અપેક્ષીર્તિ, બદનામી ૦ઇન્સા(–ન્સા)ફ પુ૰ અન્યાય ૦ઉપયોગ પુ૰ દુરપયોગ ૦કાયદે વિ૰ (૨) અ૰ [ફા] કાયદા વિના; કાયદા વિરુદ્ધ ૦કાયદેપણું ન૰ કાયદા વગર કે સામે હોવુ તે ૦કાયદેસર અ૰ ગેરકાયદે. કાયદા પ્રમાણે નહિ ૦ખુશી સ્ત્રી૰ નાગજી ૦કાયદો પુ૰ ગેરલાભ ૦ખ દોબસ્ત પુ૰ અવ્યવસ્થા ૦મરજી સ્ત્રી૰ નારાજી ૦મહેરબાની સ્ત્રી૰ અવકૃપા ૦માહિત(૦ગાર) વિ૰ અજાણ બિનવાકેફ ૦માહિતી(–તગારી) સ્ત્રી૰ અજાણપણુ ૦મુનાસ(–સિ)બ વિ૰ ગેરવાજબી ૦રસ્તે અ૰ ખોટી રીતે, બેકાયદે ૦રીત સ્ત્રી૰ ખોટી રીત ૦લાભ પું૰ ખોટ, નુકસાન (૨) ખોટો લાભ ૦વર્તણુક સ્ત્રી૰ બરાબ રીતભાત–વત ન ૦વહેલે અ૰ [અ વલા પરથી] જ્યાથી ન જડે એવી જગાએ, ખોટી જગાએ. [–જવું, –પહવું = યોગ્ય ઠેકાણે ન પહોચવું(૨) ખોવાવુ] ૦વહીવટ પુ૰ અવ્યવસ્થા, અંધેર ૦વાજબી વિ૰ અયોગ્ય, અઘટિત ૦વાટે ૦શિરસ્તે અ૰ આડે–અનીતિને માર્ગે ૦વ્યવસ્થા સ્ત્રી૰ ગેરવહીવટ, ગોટાળો ૦શિરસ્તો પુ૰ ખોટી રીત ૦સમજ(–જૂત, –જૂતી) સ્ત્રી૰ ખોટી સમજ ૦સાવધ વિ૰ અસાવધ, ગાફલ ૦સોઈ સ્ત્રી૰ અગવડ, સોઈનો અભાવ ૦હાજર વિ૰ હાજર નહિ તેવુ ૦હાજરી સ્ત્રી૰

ગેરત (ગે) સ્ત્રી૰ [અ] માન–આબરૂનુ ભાન, લાજશરમ

ગેરવવું સ૰ક્રિ૰ ['ગરવુ' ઉપરથી] પાડવું, ખ ખેરવુ

ગેરવો પુ૰ [જુઓ 'ગેરુ'. સર૰ મ ગેરવા, હિ ગેરુઆ] ઘઉંના ખેતરમા થતો એક રોગ [–આવવો = એ રોગ લાગુ પડવો]

ગેરિયત સ્ત્રી૰ [અ. ગૅરત] જુઓ ગેરત

ગેરુ પું૰,ન૰ [સ ગૈરિક, પ્રા ગેરુઅ] એક જાતની લાલ માટી (૨) જુઓ ગેરવો

ગેરુઓ(–ચો) પુ૰ ['ગેરુ' જુઓ] ગેરુનો–ભગવો રંગ

ગેરો પુ૰ ['ગરવુ' ઉપરથી] ગરેલો ભૂકો, ગેર

ગેલ (ગે) ન૰ [સ કેલિ?] લાડ (૨) લાડભર્યો ખેલ, રમત (૩) સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં ગૈલ] ગલી, વાટ રસ્તો (૪) [?] થુવરનુ પાકુ પાન જે સ્લેટ ઉપર ઘસાય છે (૫) (૫) અ૰ કેડે, પાછળ

ગેલન પુ૰ [ઇં.] પ્રવાહીનુ વિલાયતી માપ (આશરે ૬૩ શેર)

ગેલરી સ્ત્રી૰ [ઇં.] એક પછી એક હાર ઊંચી ઊંચી ગોઠવી હોય એવી બેઠક (નાટકશાળામા હોય છે તેવી) (૨) છજુ

ગેલવું (ગે) અ૰ક્રિ૰ ગેલ કરવુ, લાડથી ખેલવુ

ગેલી સ્ત્રી૰ [ઇં] (છાપખાનામા) ગોઠવેલા બીબાના ચોકઠાને મૂકવાનુ લબચોરસ પતરુ કે પાટિયુ (૨) [લા] ગેલીપ્રૂફ [–કાઢવી = ગેલીપ્રૂફ છાપીને તૈયાર કરવુ] ૦પ્રૂફ ન૰ ગેલીના બીબા પરથી કઢાતુ પ્રૂફ [–કાઢવું = ગેલી છાપી પ્રૂફ તૈયાર કરવુ] [કઢાતો બળે એવો વાયુ

ગેસ પુ૰ [ઇં] વાયુરૂપી પદાર્થ (૨) કોલસામાથી

ગેસાળી સ્ત્રી૰ [જુઓ ગેસુ] ધૂળ

ગેસુ પું૰ [ફા. ગેસૂ] વાળની લટ, જુલફ (૨) [?] ગેસુડી ૦ડી સ્ત્રી૰ ધૂળ, જેહુ (ના ચ)

ગેહ ન૰ [સ] ઘર ૦ગોધા સ્ત્રી૰ ગૃહગોધા, ગરોળી ૦પતિ પું૰ ગૃહપતિ. ૦લક્ષ્મી પુ૰ ગૃહલક્ષ્મી

ગેહુવાલ ન૰ એક પક્ષી

ગેહિની સ્ત્રી૰ [સં] ગૃહિણી [ગાણું

ગે ગુ (ગે૰) વિ૰ [૨વ૰] સહેજમા રડી પડે એવુ, ગેંગાટ (ગે૰) પુ૰ [૨વ૰] ભારે શોક

ગે ઘટ (ગે૰) વિ૰ ચકચૂર, મસ્ત

ગે ડી (ગે૰) સ્ત્રી૰ [જુઓ ગે ડો] ગેડાની માદા. –ડો પુ૰ [સ ગંડક, પ્રા ગડય] એક જંગલી જનવર [ગેંડા જેવું = જડ અને મજબૂત]

ગેંદ (ગે૰) સ્ત્રી૰ [સ ગેંદુક, પ્રા ગેદુઅ, હિં] દડી (ખાસ કરીને ફૂલ કે રેશમની) [સમૃદ્ધ

ગેંદલ (ગે૰) વિ૰ [જુઓ ગેદલ] (કા) મોટુ,

ગે દાલ (ગે૰) વિ૰ (ચ) જાડુ ભારે બાંધાનુ (માણસ) (નામ પણ આ હોય છે)

ગો૧ સ્ત્રી૦ [સ] ગાય (૨) ઇંદ્રિય (૩) વાણી (૪) પૃથ્વી(૫)આકાશ ૦કર્ણ પુ૦ગાયનો કાન(૨) ખચ્ચર (૩) સાપ (૪) આ ગૂહાથી આનાભિ૰ા સુધીના વિસ્તારનુ પ્રમાણ(૫)એક જાતનો મૃગ (૬) ગાયના કાનના આકારમા વાળેલો હાથ (૭)ન૦ એક વેાળુ ફૂલ (૮) [સ] દક્ષિણમા આવેલુ શિવનુ એક પ્રસિદ્ધ તીર્થ ૦કર્ણાક્ષિ ન૦ ગાયના કાનના આકારનુ હાડકું, 'ટ્રેનોઇડ બોન' ૦કર્ણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ દુર્વા ૦કર્શી સ્ત્રી૦ ગોવત્સ ૦કળઆઠમ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ વદ આઠમ કૃષ્ણની જન્મતિથિ ૦કળગાય સ્ત્રી૦ ચોમાસામા થતુ એક લાલ અને સુ વાળુ જીવડું, ઇંદ્રગોપ (૨) શિંગડાવાળુ એક જીવડું (તેને પરમેશ્વરની ગાય પણ કહે છે) ૦કળિયું ન૦ ગોકુળ(લાલિત્યવાચક) (૨)વિ૰ ગોકુળનુ. –ને અ ગેનુ ૦કળગાંડું વિ૰ ગોકુળની ગોપી જેવુ ગાડુ, સાવ જ્ઞાન વગરનુ ૦કળી પુ૦ ગાયોનો ગોવાળ,રબારી(કા) ૦કિ(–કી)લ ન૦ જુઓ ગોકીલ

ગોકીરો પુ૦ ગોકીરો, ઘોંઘાટ [મુસળ

ગોકીલ ન૦[સ] હળ(૨)ખેતરમા ઢેકા ભાગવાનુ

ગોકુલ(–ળ) ન૦ [સ] ગાયોનુ ટોળુ (૨)[સ] મથુરા પાસેનુ, કૃષ્ણ ત્યા ઊછર્યા હતા તે ગામ ૦ચંદ્ર, ૦નાથ પુ૦(સં) કૃષ્ણ ૦પુરી સ્ત્રી૦ (સ)ગોકુળ ગામ(૨) [લા] બધી બાબતોમા સુખી એવુ દ્રવ્ય કે ગામ (૩)અતિ આનંદ –ળિયો રોગ પુ૦ વિરહને લીધે થતો રોગ

ગોખ (ગોં) પુ૦[સ ગવાક્ષ, પ્રા ગવક્ખ]છજ્જુ, ઝરુખો (૨) ગોખલો

ગોખણુ ન૦ ['ગોખવુ' પરથી] ગોખવુ તે ૦પટ્ટી સ્ત્રી૦ ગોખી પાડવુ તે –ણિયુ વિ૰ ગોખી પાડનાર કે ગોખણપટ્ટીનુ

ગોખર પુ૦ [સ] ગાયોમા ઊછરેલો ગધેડો

ગોખરવા પુ૦ બ૦ વ૦ ['ગોખરુ' પરથી ?] (ચ) બહુ પાકી ગયેલા ઈંટોના કકડા (ઈંટવાહામા નીચે હોય છે તેવા)

ગોખરુ પુ૦,ન૦ [સ ગોક્ષુર, પ્રા ગોક્ખુરય] એક વનસ્પતિ (૨) એનુ કાંટાવાળુ બીજ (૩) એક તરેહની રીત

ગોખલો (ગોં) પુ૦ [જુઓ ગોખ] ગોખ, તાકું. –ક્ષિયું ન૦ મધપૂડાનુ બાનુ –ક્ષી સ્ત્રી૦ નાનો ગોખલો

ગોખવું સ૦ક્રિ૰ [સ ઘુટ્, સર્વ૰ હિં ઘોખના, મ. ઘોકણે, ગોખણે] (મોઢે કરવા) વાર વાર બોલવુ [ગોખી કાઢવું, નાખવું, પાડવું, મારવું = મોઢે કરી દેવુ ગોખી રાખવું = મોઢે કરી રાખવુ (૨) પકું યાદ રાખવુ] [જુઓ

ગોખાટવું સ૦ક્રિ૰ [જુઓ પરથી] ગોખ ગોખ

ગોખો (ગોં) પુ૦ પક્ષીનો માળો

ગોગડું વિ૰ [ગૂગળ્યું ?] (કા)અસ્પષ્ટ ઉચ્ચારવાળુ, તોતળુ

ગોગળો પુ૦ [ગળુ પરથી] (કા) હડપચીની નીચેનો ગળા તરફ લટકી પડતો ભાગ (૨) ઊંટ મસ્તીમા આવે ત્યારે મોમાથી ઝલની પાછળથી તાળવાનો ભાગ બહાર કાઢે છે તે

ગોગું વિ૰ માલ વગરનુ (૨) આવડ વગરનુ

ગોગ્રાસ પુ૦ [સ] જમતા પહેલા ગાયને માટે જુદુ કાઢેલુ અન્ન, ગવાનિ૰

ગોચર વિ૰[સ.]ઇંદ્રિયગમ્ય(૨)ન૦ ગોચર,ચરો ૦તા સ્ત્રી૦ –રી સ્ત્રી૦ ભિક્ષા

ગોચલું ન૦ ['ગૂછળુ' પરથી] વર્તુલાકારમા એકઠા થયુ તે, ટોળું [ગોચલાં ગણવાં = વામાટામા કરવા, અથડાવુ, (કશાનો) ખાર ન મૂકવો–ગૂંચવાયા કરવુ]

ગોઘ્ન વિ૰ [સ] ગોહત્યારુ, ગાય મારનાર,

ગોજી વિ૰ [ફા ગોજ = વાંકુ પરથી ?] ગદ્દુ

ગોઝાર સ્ત્રી૦ [સ ગુહ્યાગાર] જુઓ ગબ્બર

ગોઝારું વિ૰ (સ ગો + હત્યારુ(સ હત્યા)] ગાયની હત્યા કરનાર,પાપી(૨)જન્યા હત્યા થઈ હોય એવુ,અપવિત્ર –રો પુ૦ ગોઘ્ન(૨)હત્યારો

ગોટ પુ૦ [પ્રા ઘોટ્ટ ?] ઘૂંટડો(૨)[જુઓ ગોટો] ગોટો (ધુમાડાનો) (૩) [સર્વ૰ મ] બેરા તથા છોકરાંને હાથે પહેરવાનુ એક ઘરેણું (૪) [હિં] બીજા રંગના કપડાને ઓઢીને મૂકેલી કિનાર (જેમ કે, બનૂસ, સ્ત્રીના કબજાને)

ગોટપીટ ન૦ [રવ૦] અસ્પષ્ટ કે તે બોલવુ તે (કટાક્ષમા) [–કરવું = અસ્પષ્ટ (જાણ કોકથી કે ભાગ્યુ તૂટ્યુ) બોલવુ]

ગોત સ્ત્રી૦ ['ગોતવું' ઉપરથી] શોધ; ખોળ (૨) + ન૦ [જુઓ ગોત્ર, પ્રા. ગોત્ત] કુળ

ગોતડી સ્ત્રી૦ ગળું

ગોતમ પું૦ [સં.] (સ) એક ઋષિ અહલ્યાના પતિ(૨) ન્યાયદર્શનના સંસ્થાપક ઋષિ **–મી** સ્ત્રી૦ (સ) અહલ્યા

ગોતર ન૦ + ગોત્ર, કુળ **૦જ** પુ૦; સ્ત્રી૦ ગોત્રજ જુઓ **૦હું** ન૦ ગોતરજની પૂજા માટે આણેલી માટી અથવા વસ્તુ કે ને લાવવાનો સમારંભ (લગ્નમા મગળ તરીકે કરાય છે) **–રી** વિ૦ જુઓ ગોત્રી

ગોતર (ગો) ન૦ [સર૦ મ, કે ગવત્ત, સ ગો + તૃણ ?] કઠોળની શિંગોના ફોતરાં અને પાદડાનો ભૂકો (ઢોરનુ ખાણ)

ગોતવું સ૦ક્રિ૦ [કે વુત્તિઅ (શોધેલુ) ઉપરથી] શોધવું, ખોળવુ. **–ણ** સ્ત્રી૦ શોધ, ખોળ

ગોતાગોત સ્ત્રી૦ ખોળંખોળા

ગોતીત વિ૦ [સ] અગોચર, ઇંદ્રિયાતીત

ગોતું (ગો) ન૦ [કે ગવત્ત = ઘાસ] ઢોરને માટે બાફેલુ ખાણ (૨) [લા] ગમે તેમ રાંધેલુ કે ટાઢુ ને સ્વાદ વગરનુ અન્ન

ગોત્ર ન૦ [સ] વંશ; કુલ, 'ટ્રાઈબ' (કોઈ બાપ મુનિથી શરૂ થતુ). **૦ગમન** ન૦ સગોત્ર સાથે લગ્ન કે શરીરસબંધ. **૦જ** વિ૦ ગોત્રમા જન્મેલુ (૨) પુ૦,સ્ત્રી૦ કુલદેવતા, ગોતરજ. [**–ખેસાડવી(–વા), –માંડવી(–વા)** = ગોતરજની સ્થાપના કરવી (લગ્નસમાંહલની શરૂઆતમાં)] **૦જ** ઘડો પુ૦ ગોત્રજનુ જેમા સ્થાપન થાય તે વડો **૦પતિ** પુ૦ ગોત્રનો મુખ્ય પુરુષ **૦સમાસ** પું૦ જુદા જુદા ગોત્રોનુ ભળવુ તે **૦સ્ખલન** ન૦ ભૂલથી બીજાનુ નામ બોલાઈ જવુ તે. **૦હા** પું૦ (સં) ઇંદ્ર **–ત્રી**, **૦ત્રીય** વિ૦ એક ગોત્રનુ

ગોથ વિ૦ ચાર (રમતની સંકેતની ભાષામા)

ગોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [સ ગોનદ્ધ = ગૂંથણી] ઊંધે માથે ફરી જવુ તે; ગુલાટ(પતગની)(૩)[લા]ભૂલથાપ, ગોથું [**–ખાવી** = ગુલાટ ખાવી, ઊંધે માથે ફરી જવુ(પતંગે) **–ખવડાવવી, –મારવી** = ગુલાટ ખવડાવવી(પતંગને) **–મારીને** પૃથ્વી જવું = ઊંધું માથું કરીને પડી જવુ]

ગોથણો પુ૦ ખૂમરી નાખવાનો ખીલો

ગોથપડી વિ૦ [જુઓ 'ગોથ' વિ૦ મા] ઊંધું (વિષમગોનો સમૂહ)

ગોથાટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગોઠવું] ઊંધે ગોથે મારવુ

ગોથાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ગોથવું] ગોથા ખાવા. ગોથા ખાતા ખખડવુ

ગોથિક સ્ત્રી૦ [ઈં] પ્રાચીન ગોથ લોકની ભાષા

ગોથું ન૦ [જુઓ 'ગોથ' સ્ત્રી૦]માથું નીચે પગ ઊંચે તેવી શરીરની સ્થિતિ(૨)ગુલાટ(૩)માથું ખાવું તે. [**–ખાવું** = ઊંધું ફરવુ (૨) ગબડી જવું (૩) ઊંધું ફરી જવુ, ગુલાટ ખાવી **–મારવું** = માથું નીચું નમાવીને મારવુ(શીંગાળા પ્રાણીએ)] (૪)[અ૦વ૦]નકામા ફાંફા (૫)[લા] ભૂલથાપ [**–ખાવાં** = ફાંફા મારવા]

ગોદ (દ,) સ્ત્રી૦ [સ ક્રોડ ?, સર૦ હિ] ખોળો (૨) [જુઓ 'ગોદવું'] વારંવાર ટોકયા કરવુ તે (૩) કખલ, અંતરાય [**–ઘાલવી** = કખલ ઊભી કરવી, – વળગાડવી **–માં ઘાલવું, –માં લેવું** = ખોળામા બેસાડવુ – સુવાડવુ (૨) સંભાળ કે રક્ષણ હેઠળ લેવુ]

ગોદડ વિ૦ [સર૦ મ, 'ગોદડું" ઉપરથી] બદબચકુ (૨) ગોસાંઈઓની એક જાતનુ

ગોદડિયું વિ૦ ['ગોદડું' ઉપરથી] બદબચકુ ને જાડુ (૨) ગોદડીમા કોઈએ ને થતુ – ગળતુ (ગ્રહણ)(૩)પામે માત્ર ફાટેલી ગોદડી કે શરીર ગબનાર (બાવો,સાધુ) (૪) ન૦ એક જાતનો શીતળાનો રોગ – ઓરી

ગોદવું સ૦ક્રિ૦ [સ ક્રોડ ?, સર૦ હિ] ખોળો (૨) [જુઓ 'ગોદડું'] વારંવાર ટોકયા કરવુ તે (૩) કખલ, અંતરાય [**–ઘાલવી** = કખલ ઊભી કરવી, – વળગાડવી **–માં ઘાલવું, –માં લેવું** = ખોળામા બેસાડવુ – સુવાડવુ (૨) સંભાળ કે રક્ષણ હેઠળ લેવુ]

ગોદવું સ૦ક્રિ૦ [સ ગોદ્ = ગૂંથવું] ઊંધે માથે ફરી જવુ તે; ગુલાટ(પતંગની)(૩)[લા]ભૂલથાપ, ગોથું [**–ખાવી** = ગુલાટ ખાવી, ઊંધે માથે ફરી જવુ(પતંગે) **–ખવડાવવી, –મારવી** = ગુલાટ ખવડાવવી(પતંગને) **–મારીને** પૃથ્વી

ગોદાટવું સ૦ક્રિ૦ ['ગોદો' ઉપરથી]ગોદા મારવા (૨) [લા] વારવાર કલ્યા કરવું, ટોકવું

ગોદાન ન૦[સ] ગાયનું દાન(૨)કેશ કપા-વાનો સ સ્કાર-વિધિ

ગોદામ સ્ત્રી૦,ન૦ [હિ , સ૨૦ કં ગોડાઉન] ગોદી

ગોદાવરી સ્ત્રી૦ [સ](સ)દક્ષિણની એક નદી (૨) વિ૦ બાર (સ કેતમા)

ગોદાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ગોદવું'નુ પ્રેરક (૨) ગોદો મારવો(૩)[લા]ટોકીને લગ્નત કે સનેજ કરવુ

ગોદી સ્ત્રી૦ [હિ , મ]બ દર પાણી કઢાય ધલાય એવી સવડવાળુ , વહાણો બાધવાનુ અને ઊભા રાખવાનુ બ દર (૨) ગોડાઉન

ગોદો પું૦ ગોદવે-ખૂચે યા ભોકાય એવુ ઊપસેલુ તે (૨) મુક્કો, ઠોસો (૩)[લા] ખોટ, નુકસાન [-આવવો -લાગવો,-વાગવો= ખોટ આવવી, નુકસાન થવુ -ઘાલવો= જવાબદારી-ખચ કે લય વળગાડવા -મારવો=ઠોસો મારવો(૨)નુકસાન કરવુ]

ગોધણ ન૦ [જુઓ ગોધન] ગાયોનુ ટોળુ

ગોધન ન૦[સ.]ગાયોરૂપી ધન-દોલત(૨)ગોધણ

ગોધરિયું વિ૦ [સ ગોધ્ર-વર=પર્વત] ગોધરા તરફનુ(લાકડુ) [-તેલ=ગોધરા તરફનુ હલકી જાતનુ તેલ -વાળું=ભૂખ્યાંઓનુ ટોળુ]

ગોધલિયુ ન૦ ['ગોધો' ઉપરથી] નાનો બળદ, વાછરડો

ગોધાઈ સ્ત્રી૦ એક જાતની ભૂતડી

ગોધુલગન ન૦[જુઓ 'ગોધૂલિક' (લગ્ન)] ગોરજ -સમીસાજનુ લગ્ન

ગોધુ(-ધૂ)મ પુ૦બ૦વ૦ [સ] ઘઉં

ગોધું ન૦ જુઓ ગોવલિયુ

ગોધૂમ પું૦બ૦વ૦ [સ] ગોધુમ, ઘઉ [(લગ્ન)

ગોધૂલિ(-ળિ)ક વિ૦[સ]ગોરજ-સમીસાજનુ

ગોધૂળિયું ન૦જુઓ ગોધુલગન [કરેલો બળદ

ગોધો પુ૦ [સ ગો+ધવ]આખલો, બરસી નહિ

ગોપ પુ૦ [જુઓ ગોપક] (પુરુષનુ) કોટનુ એક ઘરેણુ ૦હાર પુ૦ (સ્ત્રીનુ) તેવું ઘરેણુ

ગોપ પુ૦ [સ] ગોવાળિયો ૦કાવ્ય ન૦ ગ્રામ જીવન વણ વતુ કાવ્ય, પેસ્ટોરલ' ૦જા સ્ત્રી૦ ગોપકન્યા, ગોપી

ગોપદ ન૦ [સ] ગાયનું પગલું, ગોષ્પદ

ગોપન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સ] સરક્ષણ(૨)ગુપ્ત રાખવુ તે

ગોપનીય વિ૦ [સ] ગોપ્ય,ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય

ગોપવવું, ગોપવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ગુપ્ ઉપરથી] સતાડવુ, છુપાવવુ

ગોપાલ(-ળ),૦ક પુ૦[સ]ગોવાળિયો(૨)કાન (૩) [સ] કૃષ્ણ -લિકા,-લી સ્ત્રી૦ ગોપી (૨) એક વનસ્પતિ

ગોપાષ્ટમી સ્ત્રી૦ [સ] કારતક સુદ ૮

ગોપી,-પિકા સ્ત્રી૦[સ]ગોવાળણ(૨)તુલસી કૃષ્ણભક્ત ગોપી ૦જન સ્ત્રી૦બ૦વ૦ ગોપીલોક

ગોપીચંદન ન૦ ટીલુ કરવામા વપરાતી એક પીળી માટી [(ગાંઠનું) ગોપીચદન કરવું= (ગાઠના) પૈસા બગાડવા, (જાતે) નુકસાનમા ઊતરવુ] [(૨) મુખ્ય દ્વાર

ગોપુર ન૦ [સ] શહેરનો કે મદિરનો દરવાજો

ગોપ્તા પું૦ [સ] રક્ષક, વાલી

ગોપ્ય વિ૦ [સ] ગુપ્ત રાખવા યોગ્ય, ગોપનીય

ગોફ પુ૦ [સ ગુમ્ફ] કોટનુ એક ઘરેણુ (૨) હાથનુ એક ઘરેણુ (૩) રાસ રમતાની સાથે હાથમાના રગબેરગી દોરડા ગૂથાતા જાય છે તે રમત [મ સર૦]

ગોફણ સ્ત્રી૦ [દે ગુફણ, દે ગોફણા, સ. गो+फणा]ગોળા-પથરા ફેકવાનુ જોતર જેવું સાધન -ણિયું વિ૦ ગોફણના કામનુ, કઠણ (પથ્થર) (૨) થોડા ધીના કઠણ (નાના લાડુ) -ણિયો પુ૦ ગોફણમા ફેંકવાનો ગોળો (૨) [લા] લાડુ (વ્યગમા)

ગોફણડો પુ૦, ગોફણી સ્ત્રી૦ [સ ગુફ્ કે गोफणा પરથી ?] બે બોડે લટકાવવાનુ સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણુ

ગોફણો પુ૦ જુઓ ગોફણી(૨)તુગા પર જડેલો લાકડાનો એક ભાગ [ભૂકો

ગોબર ન૦ [દે गोवर] (ગાયનુ) છાણ(૨)છાણાનો

ગોબરુ પુ૦ [જુઓ ગોવરુ] ઓરી,એક જાતની શીતળા ગોદડિયુ

ગોબરુ વિ૦['ગોબર' ઉપરથી]ગદુ (૨)ન૦ગોબર

ગોબરો પુ૦ ધૂસરી બાધવાની હળની દાડી

ગોબાવું અ૦ક્રિ૦ 'ગોબો'મા જુઓ
ગોબો પું૦ પછડાયાથી ધાતુની બનેલી વસ્તુની સપાટીમા પડેલો ખાડો [-ઉપાડવો=ગોબાને બરોબર કરવો -પડવો=ગોબાનો ખાડો થવો] -બાવું અ૦ક્રિ૦ ગોબો પડવો
ગોબ્રાહ્મણપ્રતિપાલ(-ળ) વિ૦(૨) પુ૦[સ્ત્ર] ગાય ને બ્રાહ્મણનો રક્ષક (રાજા)
ગોભ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ ,મ]બોડ (ખાસ કરીને ઘોડાની) (૨) આનાકાની
ગોભટો પુ૦ [સર૦ મ गोमटा] વણાટમા જોગ પાડવા કરાતી રચના, રાચ
ગોમય(-ળ) ન૦ [સ] ગાયનુ છાણ
ગોમંડલ(-ળ) ન૦[સ.]પૃથ્વીનો ગોળાકાર-ચક્ર
ગોમાયુ ન૦ [સ] શિયાળ
ગોમાંસ ન૦ [સ] ગાયનુ માસ
ગોમુખ ન૦ [સ] ગાયનુ મોઢું (ખાસ કરીને પથ્થર વગેરેમાથી બનાવેલુ) (૨) એક જાતનુ નગારું. -ખી સ્ત્રી૦ માળા જપવાની ગાયના મુખના આકારની કોથળી
ગોમૂત્ર ન૦[સં] ગાયનુ મૂતર, ગૌમૂત્ર -ત્રિકા સ્ત્રી૦ ગાયના મૂતરની ધાર જેવી આકૃતિ (૨) એક પ્રકારનુ ચિત્રકાવ્ય
ગોમેદ પુ૦ [સ] એક જાતનો હીરો, પોખરાજ
ગોમેધ પુ૦[સ.]જેમા ગાયનો ભોગ આપવાનો હોય તેવો યજ્ઞ
ગોયણી (ગો) સ્ત્રી૦ ['ગોર'નુ સ્ત્રીલિંગ] ગોરાણી (૨) [સ્ત્ર गौरी ઉપરથી]સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી(૩) વ્રત નિમિત્તે જમવા બોલાવેલી સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી [-કરવી, -જમાડવી = (બાધા આ૦ગે) બોહાગણને જમવા બોલાવવી -માનવી સોહાગણને જમાડવાની બાધા રાખવી -વાળવી = ગોયણી જમાડવી]
ગોયરો (ગો) સ્ત્રી૦ [સ. गौरी] ગોરમાનુ વ્રત
ગોર (ગો) પુ૦ [ફા] વિચાર, મનન
ગોર પુ૦ ['ગરવુ' ઉપરથી ?] (છાણાનો) ભૂકો, ગેરો (૨) [જુઓ 'ઘોળી'] ઢોરનો સમૂહ
ગોર (ગો) પુ૦ [સ ગુરુ] પુરોહિત (૨) પડો (૩)સ્ત્રી૦['૨'મા શ્રુતિ]જુઓ ગોરમા ૦પદું ન૦ યજમાનવૃત્તિ, ગોરનુ કામ
ગોરક્ષ વિ૦ [સ] ગાયોનુ રક્ષણ કરનારુ (૨) ઇંદ્રિયોને કબજે રાખનારું. ૦ક પુ૦ ગાયોનુ રક્ષણ કરનાર,ગોવાળ ૦ણ ન૦, -ક્ષા સ્ત્રી૦ ગાયોનુ રક્ષણ ૦ણી વિ૦ ગૌરક્ષણને લગતુ
ગોરખ વિ૦ [સ્ત્ર गोरक्ष] ઇંદ્રિયોને સ્વાધીન રાખનારુ, સંયમી (૨) પુ૦ શિવમાર્ગી સાધુઓનો એક પ્રકાર (૩) પુ૦ (સ) મત્સ્યેન્દ્રનો પ્રસિદ્ધ શિષ્ય ગોરખનાથ [આગે આગે ગોરખ જાગે =આગળની વાત આગળ જોવાશે 'મૈા થશે'-વખત આવ્યે કાંઈક જડશે-એવો ભાવ] ૦આમલી, ૦આંબલી સ્ત્રી૦ એક ઝાડ (૨) એનુ ફળ ૦ધ ધો પુ૦ ગોરખપંથી રાખે છે એવુ એક યંત્ર (૨) [લા]એકના એક કામનુ નિરર્થક પુનરાવર્તન ૦પંથ પુ૦ ગોરખ સાધુઓનો પંથ ૦પંથી વિ૦ ગોરખપંથનો અનુયાયી ૦ગાંજો,૦ણુટ્ટી પુ૦ એક વનસ્પતિ ૦મૂંડી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
ગોરજ સ્ત્રી૦ [સ.] ગાયોના ચાલવાથી ઊડતી રજ-ધૂળ (૨) [લા] સમીસાંજ ૦લક્ષ્ય ન૦ સમીસાંજનુ લક્ષ [ધર્મોપદેશક
ગોરજી (ગો) પુ૦ [સ ગુરુ+જી] જૈન સાધુ-
ગોરટ,-ટિયુ,-ડુ વિ૦ [સ गोर, પ્રા गोर] ગોરુ, ગોગટ
ગોરડ,-ડિયો બાવળ પુ૦ એક વનસ્પતિ
ગોરણી (ગો) સ્ત્રી૦ જુઓ ગોયણી
ગોરતો (ગોર,) પુ૦ [સ गौरी ઉપરથી] સૌભાગ્યવતી સ્ત્રીઓને જમાડવાનુ એક વ્રત
ગોરધન પુ૦ (સ) જુઓ ગોવર્ધન
ગોરપદું (ગો) ન૦ [સ ગુરુ+પદ] જુઓ 'ગોર [ગો] 'મા
ગોરબસરા ન૦ એક પક્ષી
ગોરમટી સ્ત્રી૦ [સ गौरमृत्तिका]લાલ-પીળી માટી, મટોડી
ગોરમા (ગોર,) સ્ત્રી૦ [સ गौरी+माता] ગૌરી, પાર્વતી (૨) કુમારિકાઓનુ ગૌરીપૂજનનુ વ્રત
ગોરલ વિ૦ વહાલુ, પ્રિય
ગોરવ પુ૦ [સ गौरव, પ્રા. गोरव = બહુમાન, આદર] વર અને એના સગાનુ ગૌરવ-માન

વધારવા કન્યાપક્ષ તરફથી કરાતુ જમણ [–દેવા, નોતરવા = ગોરવનુ જમણ આપવુ]

ગોરસ ન૦ [સ] દૂધ, દહી વગેરે (૨) તે રાખવાનુ પાત્ર, ગોરસી ૦હું ન૦ જુઓ ગોરસુ ૦શાસ્ત્ર ન૦ ગોરસ અ ગેની વિદ્યા, 'ડેરીઇગ' ૦શાસ્ત્રી પુ૦ ગોરસશાસ્ત્રનો વિદ્વાન –સિયું વિ૦ ગોરસ વાળુ (૨) ન૦ જુઓ ગોરસ –સી સ્ત્રી૦, –સું ન૦ દહી દૂધ રાખવાનુ માટીનુ વાસણ, દોણી

ગોરંભ(–ભા)વું અ૦ક્રિ૦ [સ ઘોર + ભાવ] ઘનઘોર થવુ (વાદળાથી આકાશનુ) (૨) ધુમાવુ (૩) સૂઝ ન પડવાથી ગૂચવાવુ

ગોર ભો પું૦ ગોર ભાવુ તે, ગૂચવણ (૨) ઘેરો (૩) વાદળા ચડી આવવા તે [–ઘાલવો = વાદળ ચડી આવવા (૨) ધૂ ધવાતુ – ચડેલુ મો કરવુ (૩) મુસ્કેલીમા મૂકવુ]

ગોરાટ વિ૦ જુઓ ગોરટ [જમીન)

ગોરાટ(–ડુ) વિ૦ [સ ગૌર ઉપરથી] પોચી, રેતાળ અને લાલાશ વા પીળાશ મારતી (માટી વા

ગોરાણી (ગો) સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ગોર' તેનુ સ્ત્રી૦] ગોરની સ્ત્રી (૨) ગુરુપત્ની કે સ્ત્રીગુરુ

ગોરાંદે, ગોરી સ્ત્રી૦ [સ ગૌરદેહિની, ગૌરી] ગોરા દેહવાળી સ્ત્રી

ગોરિયો પુ૦ [સ ગૌર, પ્રા ગોર ઉપરથી] વાછડો (બહુધા ગોરો)

ગોરી સ્ત્રી૦ [સ. ગૌરી, પ્રા] જુઓ ગોરાંદે

ગોરીલ્લો પુ૦ [ઈં] એક જાતનો મોટો વાદરો

ગોરુચંદન ન૦ જુઓ ગોરોચન

ગોરું વિ૦ [સ ગૌર, પ્રા ગોર] સફેદ – ઊજળા રંગનુ –રાશ સ્ત્રી૦ ગૌરતા ૦ગફ, ૦ગફાક એકદમ ગોરું. –રો પુ૦ ગોરી ચામડીનો પરદેશી (યુરોપ અમેરિકા વગેરે દેશોનો) માણસ

ગોરોચન ન૦, –ના [સ] સ્ત્રી૦ ગાયના માથામાથી મળતી કે તેના પિત્ત યા મૂત્રમાથી બનાવાતી એક ઔષધિ

ગોલ પુ૦ [ઇ] (ફૂટબૉલ વગેરે રમતોમા) પોયુ. [–કરવો = તે રમત જીતવી, પોયું કરવુ]

ગોલ(–ળ) વિ૦ [સ] વર્તુલના – દડાના આકારનુ (૨) પુ૦ ગોળ આકાર –લા(–ળા)ર્ધ પું૦ [+અર્ધ] અર્ધગોળ (૨) પૃથ્વીનો અર્ધો ગોળો. –લીય વિ૦ ગોળાકાર, ગોળને લગતુ, સ્ફેરિકલ' [ગ]

ગોલક પું૦ [સ] ગોળો (૨) વિધવાને નરકર્મથી થયેલો પુત્ર (૩) ગોલો (૪) ન૦ ઇદ્રિયોનુ અધિષ્ઠાન – જે દ્વારા તેનુ કામ થાય છે તે જગા.

ગોલક પું૦ [ફા ગુલ્લક] પૈસા નાખવાનો ગલ્લો – પેટી [–માં નાખવું, –માં મૂકવું = ગલ્લામા નાખવુ; સ વરો કરવો.]

ગોલણ, –વાડ જુઓ 'ગોલો' મા

ગોલમાલ પુ૦ [હિ] ગરબડગોટો, અવ્યવસ્થા

ગોલવું (ગો) સ૦ક્રિ૦ પગ વડે ખૂદી નાખવુ

ગોલ દાજ પુ૦ [ફા] તોપચી

ગોલાપો પું૦ જુઓ 'ગોલો' મા

ગોલાબારૂદ પુ૦ [ફા ગોલહ + બારૂદ (ફા)] દારૂગોળો [[સ]મા

ગોલા(–ળા)ર્ધ, ગોલીય [સ] જુઓ 'ગોલ'

ગોલો પુ૦ [સ ગોલ, –લા] એ નામની જ્ઞાતિનો માણસ (૨) જનાનખાનાનો નોકર (૩) ગજીફાનુ એક પત્તુ –લણ સ્ત્રી૦ ગોલાની સ્ત્રી, ગોલી. –લવાડ સ્ત્રી૦ ગોલાઓનો વાસ –લાપો પુ૦ ગોલાપણુ, દાસત્વ –લાં ન૦બ૦વ૦ જનાનખાનાના હલકા દરજ્જાના દાસદાસી –લી સ્ત્રી૦ ગોલણ (૨) વહારણ [સ્થાન

ગોલોક પુ૦ [સ] (સ) વિષ્ણુ વા કૃષ્ણનુ નિવાસ-

ગોલ્લૈયો પુ૦ [જુઓ ઘોલ્લૈયો] વગર નોતરે જમતો ફરતો આદમી

ગોલ્લો પું૦ [સં ગો ઉપરથી] વાછડો (૨) માતાનો ચુસ્ત ભક્ત (૩) જુઓ ગોલ્લૈયો (૪) ['ગુલામ' કે 'ગોલો' ઉપરથી] ગજીફાનો ગોલો – એક પાનુ

ગોવધ પુ૦ [સ] ગાયનો વધ

ગોવર પું૦ [દે ગોવર] ગોર, છાણાંનો ભૂકો

ગોવરુ ન૦ [સર૦ મ ગોવર, કા. ગોવ્વર] (સુ) ગોબરુ, ઓરી, શીતળાની જાતનો એક રોગ [–આવવું = ઓરી નીકળવી]

ગોવર્ધન પું૦ [સ] (સ) વૃંદાવનમા આવેલો એક ડુગર ૦ધર. ૦ધારી પું૦ (સં) કૃષ્ણ

ગોવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ગોવર્ણે, પ્રા. ગોવ = છુપાવવું પરથી ?] ફસાવવુ
ગોવશ પુ૦ [સ] ગાયની ઓલાદ, બળદ
ગોવા ન૦(સ)પોર્ટુગીઝોના તાબાનુ શહેર [–નું ગહગહિયું = (લા) શ્રીફળ, પાણીચુ, રત્ન] ૦ગ(૦૨)ણ સ્ત્રી૦ ગોવા તરફની સ્ત્રી. ૦ગરું વિ૦ ગોવા તરફનુ, ગોવાનુ ૦ગરણ સ્ત્રી૦ જુઓ ગોવાગણ
ગોવાકું ન૦[સ ગો + વૃદ] ગાય – ઢોરનુ ટોળું
ગોવાલ(–ળ)ણી સ્ત્રી૦ [સં ગોપાલિની, પ્રા ગોવાલિણી] ગોવાળણ
ગોવાવું અ૦ક્રિ૦ વગોવાવુ(૨)'ગોવવુ'નુ કર્મણિ
ગોવાળ,–ળિયો,–ળો પુ૦ [સં ગોપાલ, પ્રા ગોવાલ, ગોવાલ(–લિ)ય] ગાય – ઢોર ચરાવનારો ૦ણ(–ણી) સ્ત્રી૦ગાય – ઢોર ચરાવનારી, ગોવાળની સ્ત્રી ૦બકરી સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત. –ળી સ્ત્રી૦, –ળું ન૦ ગોવાળનો ધંધો
ગોવાંદરું(૦) ન૦ [સ ગોવૃદ] ગોદરું, પાદર
ગોવિંદ પુ૦ [સ.] (સં) કૃષ્ણ
ગોવૃંદ ન૦ [સ] ગાયોનુ ટોળુ
ગોવ્રજ ન૦ [સ] ગાયોને બાંધવાનો વાડો (૨) ગાયોને ચારવાની જગા (૩) ગાયોનુ ટોળુ
ગોશપેચ વિ૦[ફા]કાન ઢાકી દે તેવુ(પાઘડીમાટે)
ગોશા પુ૦[ફા.]ખૂણો,એકાંતસ્થાન ૦નશીની, –શેગીરી સ્ત્રી૦ અલગ રહેવું તે,એકાંતવાસ
ગોશાલક પું૦ [સં] (સ.) મહાવીરનો એક સમકાલીન અને પ્રતિસ્પર્ધી – આજીવક
ગોશાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ગૌશાળા
ગોશાસ્ત્ર ન૦[સ.] ગોપાલનનું – ગોરક્ષાનુ શાસ્ત્ર
ગોશીતલા સ્ત્રી૦ [ગો + શીતલા] શીતલા
ગોશ્ત ન૦ [ફા] ગોસ, માસ
ગોષ્ઠ પુ૦ [સ] ગાયોનો વાડો (૨) ભરવાડવાડો
ગોષ્ઠિ(–ષ્ઠી) સ્ત્રી૦ [સં] વાતચીત, ગોઠડી (૨) મસલત, ખૂપી વાતચીત(૩)એક પ્રકારનુ એકઅંકી નાટક ૦વિનોદ પુ૦ ગોષ્ઠિ અને વિનોદ
ગોષ્પ(–ષ્પા)દ ન૦ [સ] ગાયનુ પગલુ
ગોસ વિ૦ [સર૦ હિં.]જમણી બાજુનુ (સુકાન ફેરવવા વિષે)(૨) ન૦ સઢની નાથનુ દોરડુ (૩) [ફા ગોશ્ત] માસ(૪)[અ] ગ્રેષ્ઠ પદવીનો પીર

ગોસંખ્ય પું૦ [સં.] ગોવાળ
ગોસાંઈ(૦) પુ૦ [સં ગો + સ્વામી –પ્રા સામિ] એક જાતનો સાધુ – વૈરાગી(૨)મૂળ ગોસાંઈ પણ હાલ ગૃહસ્થીમા રહેતી એક નાત ૦જી પુ૦ જુઓ ગોસ્વામી.–ણ્યણ સ્ત્રી૦ ગોસાંઈની સ્ત્રી
ગોસેવા સ્ત્રી૦ [સ]ગાય ને તેના વંશની સેવા. –વક પુ૦ ગોસેવા કરનાર [એક અહક
ગોસ્વામી પું૦ [સં] વૈષ્ણવોનો આચાર્ય (૨)
ગોહ સ્ત્રી૦ [સ.], ૦૨ પુ૦ [સં ગોહર ?] ગુફા
ગોહત્યા સ્ત્રી૦[સં] ગાયને મારી નાખવી તે(૨) તેનુ પાપ. ૦રું વિ૦ ગોહત્યા કરનારુ (૨)ગોઝારું
ગોહાકું અ૦ક્રિ૦ ['ગુહા' ઉપરથી ? કે સં ગુહ્ ઉપરથી ?] અંધારે અટવાવુ, ગૂંચાવું
ગોહિલ પુ૦ [કે ગોહ = યોદ્ધો, ગામનો મુખી, કોટવાળ ઉપરથી ?] એ નામની જાતનો કે અડકનો ક્ષત્રિય ૦વાડ પુ૦; ન૦ (સ) કાઠિયાવાડનો એક ભાગ
ગોળ વિ૦ (૨)પું૦ જુઓ ગોલ(૩)પુ૦ પરસ્પર કન્યાની લેવડદેવડ માટે નક્કી કરેલુ નાતીલાઓનું જૂથ [–તોડવો = એટીવહેવારના ગોળ બહાર જવુ –બાંધવો = કન્યાની લેવડદેવડ માટે નાતીલાઓ કે ગામોનુ જૂથ બાંધવું –ભમરડા જેવું = મોટા મીંડા જેવું, શૂન્ય, ઓઢું.] ૦ગોળ વિ૦ અસ્પષ્ટ,ઉડાઉ ૦મટોળ વિ૦ બરાબર ગોળ(૨)[લા]હૃષ્ટપુષ્ટ ૦લાકડી સ્ત્રી૦જુઓ ગૂડાલાકડી –ળાઈ સ્ત્રી૦ગોળપણુ. –ળાકાર વિ૦ ગોળ –ળાકૃતિ વિ૦ ગોળાકાર (૨)સ્ત્રી૦ ગોળ આકૃતિ –ળાર્ધ પુ૦ ગોલાર્ધ
ગોળ (ગો) પું૦ [સ ગુડ, ગુલ]શેરડીના રસને ઉકાળીને બનાવાતુ એક ખાદ્ય [–ખાવો, –ખાઈ લેવો = સ્વાર્થ સાધવો –નું ગાડું (–ડલું), –નું માટલું = અતિપ્રિય – ગમતી વસ્તુ –ને પાણીએ નાહવું, નાહી નાખવું = આશા છોડી દેવી (૨) છેતરવું. ગોળે વીંટાળેલી વાત = ઉપરથી મીઠી લાગે–ગમે તેવી વાત] ૦કેરી સ્ત્રી૦ ગોળવાળું કેરીનુ એક અથાણું ૦ગોળ વિ૦ નરમ,પૂણે રીતે ચડી ગયેલુ (૨) [લા] જેનુ મન પીગળી ગયું હોય – પૂર્ણ રીતે અનુકૂળ થઈ ગયું હોય

એવુ ૦ચું ન૦ જેમા ગોળનુ પ્રમાણ વધારે હોય એવુ અથાણું. ૦ધાણા પું૦ બ૦ વ૦ ગોળ સાથે ભેળવેલા ધાણા (માગલિક અવસરે વહેચાય છે). ૦પાપડી સ્ત્રી૦ એક મીઠી વાની, સુખડી [-આપવી = માર મારવો]

ગોળભેજી વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ ગોળ ભેજને ફરતા બેસીને ભરાતી (પરિષદ)

ગોળવા પુ૦બ૦વ૦ ['ગોળ' ઉપરથી] સ્ત્રીઓનાં હાથના સોનાના કડા (૨) તેવા ઘાટની કાચની બંગડી

ગોળવો પુ૦ ['ગોળ' ઉપરથી] ગોફણ વડે ફેંકવાનો ગોળો (૨) ટૂંકા અને ગોળ મોલિયાનો કકડો (૩) ગોળો, ગોળ આકૃતિ [આ ગોળાઈ, -કાર, -કૃતિ, -ધ જુઓ 'ગોળ વિ૦'

ગોળિયા કેરી (ગો) સ્ત્રી૦ [ગોળ + કેરી] એક જાતનુ કેરીનુ અથાણુ [ખાલી ગોટલુ

ગોળિયો (ગો) પુ૦ ['ગોળ' ઉપરથી] ગોળનુ

ગોળી સ્ત્રી૦ [સં. गुली, गुलिका, દે गोलिया] કોઈ નાની ગોળ વસ્તુ (૨) દવાની ગોળી, ગુટિકા (૩) બંદૂક કે પિસ્તોલમા ભરીને મારવાની (સીસાની) ગોળી (૪) પાણી ભરવાની માટલી (૫) [સર૦ દે. गोली = રવૈયો] દહી વલોવવાનુ ગોળ વાસણ (૬) અડકોષ (૭) [?] નુકસાન; ખોટ (-આવવી, બેસવી, વાગવી = ખોટ જવી, નુકસાન થવુ) [-આવી = દવાની ગોળી આવી (૨) લાડુની ગોળી આવી (૩) બંદૂકની ગોળી (સામે મોઢે) જાત પર ઝીલવી - વાગે એમ કરવું -છૂટવી = બંદૂકમાથી ગોળી નીકળવી, બંદૂક ચાલવી -છોડવી, -મારવી = બંદૂક ચલાવવી, ગોળીબાર કરવો. -વાગવી = બંદૂકની ગોળીથી ઘવાવું કે તેના જેવું દરદ થવુ (૨) કામના ફળવી, સફળ થવું -વાળવી = ગોળી કરવી - બનાવવી ગોળીનું પાણી સુકાવું = (પૈસાનુ કે બીજુ) નુકસાન થવુ] ૦ડું ન૦ વલોવવાની ગોળી (?). ૦બાર પું૦ બંદૂકમાંથી કે પિસ્તોલમાથી ગોળી છોડવી તે

ગોળો પું૦ [સ गोलक, फा. गोलह] કોઈ પણ ગોળ વસ્તુ, પિંડો (૨) ગોફણથી મારવાનો પિંડો (૩) તોપથી મારવાનો પિંડો (૪) પાણી ભરવાની મોટી ગોળી (૫) પેટનો વાયુનો એક રોગ (૬) ગપગોળો (૭) કાનસનો કે વીજળીના દીવાનો પોટો [-ચડવો = પેટમા વાયુ ચડવો -ગબડાવવો = ગપ હાકવી (૨) અડચણ નાખવી ગોળો ને ગોફણ સાથે જવાં = અલાબલા - નડતર દૂર થવી] ૦પિં(-પીં)ડો પુ૦ ગોટાળો, સેળભેળ [-વાળવો = ગોળ ગોળ, અસ્પષ્ટ - મુદ્દા બહાર બોલવુ]

ગોંગડો (ગો૦) પુ૦ + જુઓ ગાગડો

ગોંડ પુ૦ [સ, દે गोंड = જંગલ] વિંધ્ય પ્રાતની એક રાની પરજની જાતનો માણસ [ગાદરો

ગોંદરું (ગો૦) ન૦ જુઓ ગાદરુ -રો પું૦ જુઓ

ગોંદળી (ગો૦) સ્ત્રી૦ ગોળ, નહુ લાકડુ

ગોંદો (ગો૦) પુ૦ ['ગૂંદવુ' ઉપરથી] ગૂંદો - રસોઈની બધી વાનીઓનો ખીચડો [-કરવો, = બધાનો ખીચડો - લોંદો કરવો (૨) ગોટો વાળવો]

ગોંધવું (ગો૦) સ૦ક્રિ૦ બંધ જગામા પૂરવુ, કેદ કરવુ

ગોંધળ (ગો૦) પુ૦ સેળભેળ, ખીચડો (૨) [સર૦ म] ગોટાળો

ગોંધિયારું (ગો૦) વિ૦ ['ગોધવુ' ઉપરથી] ગોધાઈ મરાય એવુ બંધિયાર (૨) ન૦ ઘોલકુ

ગૌ સ્ત્રી૦ [સ गो, પ્રા. गउ] ગાય. ૦ગોટો પું૦ જુઓ ગોરોચન. ૦ઘાસ પુ૦ જુઓ ગોગ્રાસ ૦ચર ન૦ ગોચર, ચરો ૦ચારણ વિ૦ (૨) પુ૦ ગાયો ચારનાર ૦દાન ન૦ ગાયનુ દાન ૦ધન ન૦ ગાયોરૂપી ધન ૦બ્રાહ્મણ-પ્રતિપાલ(-ળ) વિ૦ ગાયો અને બ્રાહ્મણોનું પાલનપોષણ કરનાર (રાજા) ૦મુખ ન૦ ગાયનું મો, ગોમુખ. ૦મુખિયું વિ૦ દેખીતુ ગાયના મો જેવુ - દીન મુખવાળુ ૦મુખી સ્ત્રી૦ જુઓ ગોમુખી ૦મુખું વિ૦ જુઓ ગૌમુખિયું. ૦મુખો વાઘ = બહારથી ગરીબ પણ અંદરથી ક્રૂર ૦મૂત્ર ન૦ ગાયનુ મૂતર ૦રક્ષણ ન૦, ૦રક્ષા સ્ત્રી૦ ગાયની રક્ષા ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ ગાયો રાખવાનુ મકાન અથવા વાડો (૨) દુગ્ધાલય ૦શીતળા પું૦ (ગાયની) રસી મૂકીને કાઢેલા બળિયા

ગૌડ પુ૦ [સ] બંગાળાનો એક પ્રાચીન વિભાગ (૨) એક રાગ (૩) વિ૦ ગૌડ - બંગાળને લગતુ.

૦બંગાળી પું૦ નાગર ૦મલ્હાર પુ૦ મલ્હાર રાગનો એક પ્રકાર ૦સારંગ પુ૦ સારંગ રાગનો એક પ્રકાર. ૦સારસ્વત વિ૦(૨)પુ૦ એ નામની બ્રાહ્મણોની એક જાત –ડી સ્ત્રી૦ ગૌડ પ્રાંતની સ્ત્રી(૨)એક બોલી(૩) ગોળમાંથી કાઢેલો દારૂ(૪)એક રાગિણી –ગોડી (૫) [કા. શા.]એક પ્રકારની કાવ્યરીતિ

ગૌડિયો પુ૦ ['ગૌડ' ઉપરથી] ગારુડી, મદારી

ગૌણ વિ૦[સ.]મુખ્ય નહિ એવું, પેટામાં આવતું ૦ત્વ ન૦, ૦તા સ્ત્રી૦

ગૌતમ પુ૦[સં.](સ.)બુદ્ધ ભગવાન (૨) ન્યાય-દર્શનના સંસ્થાપક (૩)કૃપાચાર્ય –મી સ્ત્રી૦ (સ.)કૃપી, દ્રોણાચાર્યની પત્ની (૨) ગોદાવરી નદીનું એક નામ

ગૌત્રા(–તરા)ટ ન૦ [સ. ગો + ત્રિરાત્ર] ત્રણ રાત પાળવાનું ગોપૂજનનું સ્ત્રીઓનું એક વ્રત (ભાદરવા સુદમાં)

ગૌર વિ૦ [સ.] ગોરું. ૦વર્ણ વિ૦ ગોરા રંગનું (શરીર માટે) –રંગ વિ૦ [+અંગ] ગોરા અંગવાળું (૨)પુ૦ (સં.) ચૈતન્ય –રંગિની વિ૦સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ [+અંગિની] ગોરી સ્ત્રી, યુરોપિયન સ્ત્રી

ગૌરવ ન૦[સં.]ભાર, વજન(૨)મોટાઈ,મહત્તા(૩) આદર. ૦શાલી(–ળી) વિ૦ ગૌરવવાળું

ગૌરાંગ,–ગિની [સં.] જુઓ 'ગૌર'માં

ગૌરી સ્ત્રી૦ [સ.] પાર્વતી (૨) આઠ વર્ષની બાળા (૩) સ્ત્રીઓના નામ સાથે માનાર્થે વપરાતો એક શબ્દ ઉદા૦ 'વિમળાગૌરી' (૪) પુ૦ એક રાગ ૦જ પું૦ (સ.) કાર્તિકેય (૨) ન૦ અબરખ ૦નંદન પુ૦ (સ.) ગણેશ ૦પુત્ર પુ૦(સ.) કાર્તિકેય(૨)ગણેશ ૦પૂજન ન૦ પાર્વતીની પૂજા (૨)એક વ્રત ૦ફળ ન૦ એક ફળ. ૦શ પુ૦ [+ઈશ] (સ.) શિવ ૦શિખર, ૦શંકર ન૦ (સ.) હિમાલયનું ઊંચામાં ઊંચું શિખર

ગૌહત્યા સ્ત્રી૦ જુઓ ગોહત્યા

ઘાસતેલ ન૦ જુઓ ઘાસતેલ

ગ્રથન ન૦[સં.] જુઓ ગ્રંથન(૨)વાહ થઈ જવું –ગાઠા પડી જવા તે

ગ્રથલ વિ૦ [સ. ગ્રથ્ ઉપરથી] ચકિત, આભું

ગ્રથવું સ૦ક્રિ૦ [સં. ગ્રથ્] ગૂંથવું, ગાઠવું (૨) રચવું, લખવું

ગ્રથિત વિ૦ [સ.] ગ્રથેલું

ગ્રસન ન૦ [સ.] ગ્રસવાની ક્રિયા

ગ્રસવું સ૦ક્રિ૦ [સ ગ્રસ્] પકડવું(૨) કોળિયો કરવો, ખાવું (૩) સૂર્યચંદ્રને રાહુએ ઘેરવું

ગ્રસિત વિ૦ [સ.] પકડાયેલું

ગ્રસ્ત વિ૦[સં.]ગ્રસાયેલું –સ્તાસ્ત પું૦[+અસ્ત] ગ્રહણ છૂટ્યા પહેલા સૂર્યચંદ્રનું આથમી જવું તે –સ્તોદય પું૦ [+ઉદય] ગ્રહણની દશામાં સૂર્યચંદ્રનું ઊગવું તે

ગ્રહ પુ૦ [સ.] (પ્રાચીન વ્યાખ્યા પ્રમાણે)સૂર્ય, ચંદ્ર,મંગળ,બુધ,ગુરુ, શુક્ર,શનિ,રાહુ અને કેતુ એ નવમાનો એક (૨) [અર્વાચીન વ્યાખ્યા પ્રમાણે] સૂર્યની આસપાસ ફરતો આકાશીય ગોળો (ઉદા૦ બુધ, શુક્ર, પૃથ્વી વગેરે) (૩) ગ્રહવું તે, ગ્રહણ (૪) પૂર્વગ્રહ (૫) ગીતના આરંભમાં જેનો પ્રયોગ થાય તે સ્વર (૬) [લા.] ભાગ્ય,નસીબ [–કઠણ થવા=ભાગ્ય પ્રતિકૂળ થવું.–કઠણ હોવા=ભાગ્ય પ્રતિકૂળ હોવું. –ગામ જવા, –ઘરેણે મૂકવા= સિતારો પાસરો ન હોવો (૨) અક્કલ કે શુદ્ધિ ન હોવી –પાધરા હોવા=નસીબ પાંધરું – અનુકૂળ હોવું –મળતા આવવા કે હોવા =વરકન્યાની ગ્રહદશા મળતી આવવી –વાંકા હોવા=નસીબ વાંકું હોવું –સીધા હોવા=નસીબ અનુકૂળ હોવું] ૦ગણિત ન૦ ગ્રહોના ચલન ઇ૦નું ગણિત ૦દશા સ્ત્રી૦ ગ્રહોની સ્થિતિ(૨)તેને કારણે થતી મનુષ્યની ભલી કે બૂરી અવસ્થા (૩) [લા.] દુર્દશા (–બેસવી).૦દાન ન૦ ગ્રહની નઠારી અસર મટાડવા માટે અપાતું દાન ૦નિરીક્ષા સ્ત્રી૦ ગ્રહોનું નિરીક્ષણ ૦પીડન ન૦, ૦પીડા સ્ત્રી૦ ગ્રહની અસરથી થતું દુ:ખ ૦બલ(–ળ) ન૦ ગ્રહનું જોર–સારી માઠી અસર ૦ભાવ પું૦ ગ્રહથી થતી અસર, ગ્રહનું ફળ. ૦મખ પુ૦ ગ્રહની શાંતિ અર્થે કરવાનો યજ્ઞ ૦મંડલ(–ળ) ન૦ ગ્રહોનું મંડળ–માળા–ચક્ર ૦યોગ પુ૦

ગ્રહનો યોગ, સન્જોગ **૦રાજ** પુ૦ સૂર્ય **૦શાંતિ** સ્ત્રી૦, **૦શાતિ(-તે)ક** ન૦ કોઈ પણ મગળ કાર્યની શરૂઆતમા ગ્રહોની માઠી અસર નિવારવા માટે કરાતી ધાર્મિક ક્રિયા **૦સંગમ** પુ૦ ગ્રહોનો યોગ થવો–એકઠા થવુ તે **–હેશ** પું૦ [+ઈશ] સૂર્ય

ગ્રહણ ન૦ [સં] લેવું,પકડવું તે(૨) સમજ(૩) [જ્યો.] સૂર્ય અને પૃથ્વી વચ્ચે ચદ્રના આવવાથી કે સૂર્ય અને ચદ્ર વચ્ચે પૃથ્વીના આવવાથી સૂર્ય અને ચંદ્રનુ ઘેરાવું–ગ્રસાવુ તે [–કાઢવું=ગ્રહણથી લાગતી આભડછેટ દૂર કરવા ઘરમાથી એઠવાડો કાઢી નાખવો, તેમ જ રસોડું–વાસણ વોઈ કાઢવા –છૂટવું =સૂર્યચંદ્રે ગ્રાસમાથી છૂટવું, ગ્રહણ પૂરુ થવુ **–વખતે સાપ કાઢવો**=છેલ્લી ઘડીએ પચાત ઊભી કરવી, કવેળાએ કામ કાઢવુ **–વખતે સાપ નીકળવો** = એકમા બીજી મુશ્કેલી ઊભી થવી, કવેળાનુ કામ નીકળવુ –લાગવું =ગ્રહણની અસર થવી,તે શરૂ થવુ] **૦શીલ** વિ૦ ગ્રહણ કરવાના સ્વભાવનુ; 'રિસેપ્ટિવ' **૦શીલતા** સ્ત્રી૦

ગ્રહવું સ૦ક્રિ૦[સ ગ્રહ્]લેવુ,પકડવુ(૨)સમજવુ **–વાવું** અ૦ક્રિ૦ ગ્રહાવું (કર્મણિ)

ગ્રહીતા પું૦ [સ] ગ્રહણ કરનાર, ગ્રહનારો

ગ્રહશાંતિક(૦) ન૦, **ગ્રહેશ** પુ૦ જુઓ 'ગ્રહ'મા

ગ્રંથ પુ૦ [સ] પુસ્તક (૨) [બત્રીસ અક્ષરનો બનેલો] અનુષ્ટુભ છદનો શ્લોક (૩) બધન **૦કર્તા** પુ૦ પુસ્તક રચનાર **૦કર્ત્રી** સ્ત્રી૦ પુસ્તક રચનાર સ્ત્રી **૦કાર** પું૦ ગ્રથકર્તા. **૦ન** ન૦, **૦ના** સ્ત્રી૦ ગૂથણ,ગ્રહણ(૨)પુસ્તક રચવુ–લખવુ તે **૦પાલ(–ળ)** પુ૦ પુસ્તકાલયમા પુસ્તકોની રક્ષા અને આપવા લેવાની વ્યવસ્થા કરનાર **૦માળા** સ્ત્રી૦ ગ્રથોની માળા **૦સંગ્રહ** પુ૦ પુસ્તકાલય **૦સાહેબ** પું૦ (સ) શીખ લોકોનો ધર્મગ્રથ **૦સ્થ** વિ૦ ગ્રથમા આવતુ **–થાલય** ન૦ [+આલય] પુસ્તકાલય **–થાવલિ(–લી, –ળિ, –ળી)** સ્ત્રી૦ [+આવલિ] ગ્રથમાળા **–થાવલોકન** ન૦ [+અવલોકન]પુસ્તકના ગુણદોષનુ અવલોકન **–થાર્પણ** ન૦ [+અર્પણ] ગ્રથનુ અર્પણ કરવામા આવે છે તે **–થાંતર** ન૦[સ] બીજો ગ્રથ (૨) ભાષાતર

ગ્રંથિ સ્ત્રી૦ [સં] ગાઠ(૨)સાવો **૦લ** વિ૦[સ] ગ્રથિવાળુ **૦વાત** પુ૦ સધિવા

ગ્રંથિત વિ૦[સ] ગ્રથિત, સકળાયેલુ

ગ્રંથિલ, –વાત જુઓ 'ગ્રથિ'મા

ગ્રાન્ટ સ્ત્રી૦ [ઙ] મદદ તરીકે અપાતી રકમ

ગ્રામ ન૦ [સ] ગામ, ગામડું (૨) મૂર્છનાના આશ્રયરૂપ સ્વરસમૂહ (૩) સમૂહ **૦ઉદ્યોગ, –ોદ્યોગ** પુ૦ ગામડામા ને તેની અર્થનીતિની દૃષ્ટિએ કરી ને ખીલવી શકાય એવો ઉદ્યોગધધો, 'વિલેજ ઇડસ્ટ્રી'. **૦દેવતા** પુ૦બ૦વ૦ ગામનુ રક્ષણ કરનાર દેવતા (૨) સ્ત્રી૦ ગામની ઇષ્ટ દેવતા **૦પંચાયત** સ્ત્રી૦, **૦મંડળ** ન૦ ગામનો વ્યવહાર ચલાવનાર પચાયત **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ (શહેર નહિ, પણ) ગામડા તરફનું મનનુ વલણ, ગ્રામસગઠનના કામમા પડવા ને ફાવવામા અનુકૂળ વૃત્તિ. **૦સંગઠન** ન૦ ગામડાના આખા જીવનનુ સંગઠનકામ **૦સુધાર** પુ૦ ગામડાના આખા જીવનને સુધારવુ તે **૦સિંહ** પુ૦ કૂતરો **૦સેવક** પુ૦ ગ્રામસેવા કરનાર **૦સેવા** સ્ત્રી૦ ગામડાઓની સેવા **–ાંતર** ન૦[સં]બીજું ગામ **–ીણ** વિ૦[સં]ગામડાનુ–ને લગતુ(૨)પુ૦ ગામડિયો (૩) કૂતરો (૪) કાગડો (૫) ભૂડ, સૂવર

ગ્રામોફોન ન૦ [ઇ] થાળી ચડાવીને વગાડવાનુ એક વિલાયતી વાજુ

ગ્રામ્ય વિ૦ [સં] જુઓ ગામડિયુ. **૦તા** સ્ત્રી૦

ગ્રાવા પુ૦[સં.]પથ્થર,ખડક **–વીય** સ્ત્રી૦ એક ધાતુ, 'લીથિયમ'

ગ્રાસ પુ૦[સ]કોળિયો(૨)ગ્રહણને લીધે સૂર્યચદ્રનો ઘેરાયેલો ભાગ [મગરી

ગ્રાહ પું૦[સ]ગ્રહણ,પકડ(૨)મગર **–હા** સ્ત્રી૦

ગ્રાહક વિ૦ [સં] ગ્રહણ કરનારુ; સમજનારુ (૨)પુ૦ ઘરાક (૩) ગ્રહણ કરનાર **૦ત્વ** ન૦, **૦તા** સ્ત્રી૦

ગ્રાહા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ 'ગ્રાહ'મા

ગ્રાહી વિ૦[સ]ગ્રહણ કરનારું(સમાસને અ તે)

ઉદા૦ ગુણગ્રાહી (૨) ગુણમા દન્ત રોકનારું (૩) પુ૦ એક છંદ

ગ્રાહ્ય વિ૦[સ] ગ્રહણ કરવા યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦

ગ્રીક વિ૦[ફ્રે] ગ્રીસ દેશનુ(૨)પુ૦ ગ્રીસનો વતની (૩) સ્ત્રી૦ ગ્રીસની ભાષા

ગ્રીવ પુ૦ સગીતનો એક અલકાર

ગ્રીવા સ્ત્રી૦ [સ] ગરદન, ડોક

ગ્રીષ્મ પુ૦,સ્ત્રી૦[સ] (છ ઋતુમાની) ગરમીની મોસમ(જેઠ અને અષાઢ) ૦વર્ગ પુ૦ ગ્રીષ્મ –ઉનાળાની રજાઓમા ચલાવવામા આવતો શિક્ષણનો વર્ગ [એક જાત

ગ્રેટ પ્રાઇમર પુ૦અ૦વ૦[ફ્રે] ટાઈપ કે બીબાની

ગ્રેજ્યુએટ પુ૦ [ઇં] યુનિવર્સિટીનો સ્નાતક (બી. એ , બી કોમ ઇ૦ કોઈ પદવીવાળો)

ગ્રેન પું૦ [ફ્રે] એક ઘઉંનું નાનુ વજન (ચોખા-કે જવ-ભાર જેવુ)

ગ્રોસ ન૦ [ઇં] બાર ડઝન–૧૪૪ની સ ખ્યા

ગ્લાન વિ૦[સ] થાકેલુ (૨)ઉત્સાહ વિનાનુ,ખિન્ન –નિ સ્ત્રી૦ થાક (૨) અનુત્સાહ, ખિન્નતા (૩) ઘૃણા, અણગમો

ગ્લાસ પુ૦ [ઇં] કાચ (૨) કાચનો પ્યાલો (૩) ઊભો અને લાબો કોઈ પણ પ્યાલો

ગ્વાલ પુ૦[હિં] ગોવાળ ૦ન સ્ત્રી૦ ગોવાળણ –ળ પુ૦ ગ્વાલ [ભાષા કે બોલી

ગ્વાલેરી વિ૦ ગ્વાલિયરનુ(૨)સ્ત્રી૦તે નામની એક

ગ્વાળ પુ૦ જુઓ ગ્વાલ

ઘ

ઘ પું૦[સ] કંઠ્યની ચોથો વ્યંજન ૦કાર પુ૦ ઘ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઘકારવાળુ ૦ઘ્નુ + ન૦ ઘકાર ૦ઘો પું૦ ઘકાર (૨) ચોચો–ઠોઠ કે બેવકૂફ માણસ

ઘઉં પુ૦અ૦વ૦ [સ ગોધૂમ, ફા ગદુમ, પ્રા ગોહૂમ, હિં.ગેહૂઁ] એક અનાજ ૦લુ વિ૦ ઘઉં જેવુ (રંગમા) ૦લો પુ૦ એક જાતનો સુગધી પદાર્થ (૨) એક ઘાસ ૦વર્ણું વિ૦ ઘઉ જેવા રંગનુ

ઘખવું સ૦ક્રિ૦ વઢવુ

ઘઘરણું ન૦ ઘરઘરણુ, નાતરુ. –વું અ૦ક્રિ૦ ઘરઘરવુ. નાતરે જવું (૨) [૨વ૦ સ ઘર્ઘર, પ્રા ઘુગ્ઘર] ગળામાથી ઘરઘર અવાજ થવો

ઘઘ્ઘો પુ૦ ઝભ્ભો (કા)

ઘઘ્ઘુ ન૦, –ઘ્ઘો પુ૦ જુઓ 'ઘ'મા

ઘચ, ૦કુ અ૦ (૨વ૦) ગચ (ભોંકાવાનો રવ) [–દઈને, દેતાકને = ઘચ અવાજ સાથે, ઝટપટ] [થાય એમ

ઘચ(–ચા)ચ ઘચ અ૦ (૨વ૦)ગચ ગચ, ઉપરાઉપરી

ઘચ્ચ ઘચડ અ૦ (૨વ૦) (વચડવાનો રવ)

ઘચ(૦૨)ડવું સ૦ક્રિ૦ (૨વ૦) 'વચડ વચડ' થાય એમ જોરથી હીચોળવુ (૨) કચડવુ,ભીડવુ

ઘચ(૦૨)ડાઘચ(૦૨)ડ(–ડી) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘચડઘચડ] ભીડાભીડ, કચડાકચડી (૨) જોરથી હીચોળવાની ક્રિયા

ઘચરકું ન૦, –કો પુ૦ જુઓ ગચરકુ. –કાવિકાર જુઓ ગચરકાવિકાર

ઘચરડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વચડવુ

ઘચરડાઘચરડ(–ડી) સ્ત્રી૦ જુઓ ઘચડાઘચડ

ઘચાઘચ અ૦ (૨વ૦) જુઓ ઘચવચ

ઘચૂમ પુ૦ [જુઓ ઘૂમચો] ઘચૂમલો, ત્રૂપ ૦લ વિ૦ ઘચૂમલાવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ ઘચૂમલો ૦લો પુ૦ ત્રૂપ, ઝોલુ (૨) ગૂચવાડો, અવ્યવસ્થા

ઘચ્ચેટો પુ૦ જુઓ ગચ્ચેરો

ઘટ (૮,) સ્ત્રી૦ ['ઘટવું' ઉપરથી] ઘટવુ તે, ઘટાડો (૨) ખોટ [–આવવી, જવી, પડવી = ઘટવુ, વટાડો કે નુકસાન થવુ]

ઘટ વિ૦ જુઓ ઘટ્ટ

ઘટ પુ૦ [સં]ઘડો (૨) શરીર (૩)હૃદય, મન ૦ક વિ૦ વસ્તુના અ શરૂપ (૨) ચોજનાર, રચનાર (૩) પુ૦ વસ્તુનો અંગભૂત અવયવ, 'યુનિટ' ૦કર્પર પુ૦ ઘડાનુ ઠીકરુ ૦કાવયવ પુ૦ [સં ઘટક+અવયવ] અ ગભૂત અવયવ ૦જ વિ૦ ઘડામાથી જન્મેલુ (૨) પુ૦ (સં) અગસ્ત્ય મુનિ ૦ના સ્ત્રી૦ [સં] રચના, બનાવટ (૨) બનાવ (૩) કારીગરી ૦પાટ પું૦ ઢંઢ અ.સત.

૦માન વિ૦ [સં] બનતુ, થતુ (૨) બને એવુ; સંભવિત(૩)યોગ્ય, ઘટતુ. **૦માળ** સ્ત્રી૦ રેટમા ગોઠવેલી ઘડાની હાર (૨) ક્રમ, પ્રણાલી. **૦સ્થાપન** ન૦ નવા ઘરમા વસતા પહેલા ત્યા પાણીનો ઘડો મૂકવાની ક્રિયા (૨) નવરાત્રિના દિવસોમા ઘડા દ્વારા માતાજીની સ્થાપના કરવાની ક્રિયા **૦સ્ફોટ** પુ૦ મડદાને બાળી ચિતા છાટથા પછી છેલ્લી વાર તે તરફ મો ફેરવી ઘડો ફોડી નાખવો તે (૨) [લા] હ મેશ માટે સ બ ધ તોડી નાખવો તે (૩) તોડ, નિકાલ (૪) છૂપી વાતનો ભેદ ભાગી જાનાખવો તે **–ટાકાશ** ન૦ [+ આકાશ] ઘડામાનુ આકાશ – ખાલી જગા **–ટાટોપ** પુ૦ [+ આટોપ] ચારે બાજુ ઢંકાઈ જાય તેવી ઘટા (૨) તેવુ ઢાંકણ (૩) આડંબર, ભપકો

ઘટક વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સ.] જુઓ 'ઘટ' [સ]મા (૩) અ૦ (રવ૦) પેય ગળતા થતા અવાજની જેમ [–લઈ ને =એવો અવાજ થાય તેમ (૨) ઝટ, એકદમ] ૦ઘટક અ૦ (રવ૦) –કાવવું સ૦ક્રિ૦ ઘટક ઘટક – ઝટ પી જવું –કી સ્ત્રી૦ નાનો ઘૂટડો

ઘટકો પુ૦ (રવ૦) સણકો, ખટકો [ઘટકા નાખવા, ભરવા = સણકા આવવા]

ઘટજ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ], ઘટના સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'ઘટ' [સ]મા

ઘટતું વિ૦ ['ઘટવું'નુ વ૦કૃ૦] યોગ્ય, વાજબી (૨) કમી, ખૂટતુ

ઘટપાટ, ઘટમાન, ઘટમાળ જુઓ 'ઘટ'[સ.]મા

ઘટવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. ઘટ્, સર૦ મ ઘટણે, હિં ઘટના] યોગ્ય હોવુ, છાજવું (૨) બેસતુ આવવુ, લાગુ પડવુ (પ્રેરક ઘટાવવુ)(જેમ કે શ્લોકનો અર્થ)

ઘટવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં , મ , પ્રા. ઘટ્ટ = ઘસવુ (૨) ભ્રષ્ટ થવુ, એ ઉપરથી ?] ઓછુ કે કમી થવું (૨) (કપડુ) ચડી જવું (પ્રેરક ઘટાડવું)

ઘટસ્થાપન, ઘટસ્ફોટ [સ] જુઓ 'ઘટ'[સ]મા

ઘટા સ્ત્રી૦ [સં.]જમાવ, ઝુંડ, સમૂહ (ઝાડ, વાદળા વગરનો ૦દાર વિ૦

ઘટાકાશ, ઘટાટોપ [સ] જુઓ 'ઘટ' [સ.]મા

ઘટાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘટવુ' (ઓછું થવુ)નુ પ્રેરક

ઘટાડો પું૦ કમીપણું, ઘટ

ઘટારત વિ૦ [સ ઘટિતાર્થ] યોગ્ય, ઘટતુ

ઘટાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ઘટવું'નુ પ્રેરક] બેસતુ કરવુ, લાગુ પાડવુ (ઉદા૦ શ્લોકનો અર્થ ઘટાવવો)

ઘટિત વિ૦ [સ] યોગ્ય, ઉચિત

ઘટી(–ટિકા) સ્ત્રી૦ [સં]ઘડી, ૨૪ મિનિટ જેટલો વખત (૨) ઘડી માપવાનો વાડકો **૦ય ત્ર** સ્ત્રી૦ ઘડી માપવાનુ ય ત્ર

ઘટોત્કચ પુ૦[સ](સ.) ભીમસેનને હિડિબાથી [થયેલો પુત્ર

ઘટોદ્ભવ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ](સં) જુઓ ઘટજ

ઘટ્ટ વિ૦ [પ્રા] ઘાટુ, ઘાડુ **૦પણું** ન૦

ઘડઘડ અ૦ (રવ૦) **૦વું** અ૦ક્રિ૦ 'ઘડવડ' એવો અવાજ થવો **–ાટ** પુ૦ ઘડઘડ અવાજ

ઘડણ ન૦ ['ઘડવુ' ઉપરથી] ઘડતર (૨) વિ૦ ઘડનારુ

ઘડતર ન૦ ['ઘડવુ' ઉપરથી] ઘડીને – ટીપીટીપીને કરેલી બનાવટ (૨) ઘડવુ – રચવુ કે બનાવવુ તે કે તેની રીત (૩) ઘડામણ (૪) કેળવાઈને તૈયાર થવુ તે, કેળવણી (૫) વિ૦ ઘડીને–ટીપીને થતુ (સર૦ ભરતર) (જેમ કે લોખ ડ)

ઘડપણ ન૦ ['ઘરડુ' ઉપરથી] વૃદ્ધાવસ્થા

ઘડભાંગ(–જ) સ્ત્રી૦ ['ઘડવુ' + 'ભાગવુ'] ઘડવુ અને ભાગવુ તે (૨)[લા]વિચારોનુ ડામાડોળપણું

ઘડમથલ સ્ત્રી૦['ઘડવુ'+'મથવુ']જુઓ ગડમથલ

ઘડમાંચી સ્ત્રી૦ [ઘડો + માચી] પાણીની ગોળી મૂકવાની ઘોડી

ઘડવી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘડવો] નાનુ ટાકુ

ઘડવું ન૦ [જુઓ ઘડવો] ગોળનો ગાહવો

ઘડવું સ૦ક્રિ૦ [સ ઘટ્, પ્રા ઘડ] ઘાટ – આકાર આપવો (૨) બનાવવુ, રચવુ, લખવુ (જેમ કે, દાગીનો, ખુરશી ઇ૦) (૩) ગોઠવવુ, સકલના કરવી(૪) ટીપવુ(જેમ કે ધાતુ)(૫)ખરડો તૈયાર કરવો(જેમ કે ઠગવ,અરજી,યોજના,મુસદ્દો ઇ૦) (૬) [લા] કેળવીને તૈયાર કરવુ (૭) મારવું [ઘડાઈ ને ઠેકાણે આવવું = અનુભવથી – ખત્તા ખાઈને પાસરા થવુ ઘડી નાખવું = ખૂબ મારવુ ઘડી કાઢવું = બનાવી કે ગોઠવીને કે લખીને તૈયાર કરવું]

ઘડવો પુ૦ [સ ઘટ, પ્રા ઘડ પરથી] ઘડાના ઘાટનો લોટો [ઘડવાનુ મહેનતાણુ

ઘડાઈ,–ણી સ્ત્રી૦,–ણ ન૦ ['ઘડવુ' ઉપરથી]

ઘડાખૂડ વિ૦ [ઘડો + ખૂડવું] ઘડો ખૂડે એટલું ઊંડું (પાણી)

ઘડાયેલું વિ૦['ઘડવું'નું ભૂ૦કૃ૦][લા]અનુભવથી [પાકું થયેલું

ઘડિયાળ સ્ત્રી૦,ન૦ [હિ૰ ઘડિયાલ, મ ઘड्याळ, સ્ત ઘટિકાલય, પ્રા ઘડિયાલય] વખત જણાવનારું યંત્ર(૨)કાસાનો ગોળ સપાટ ઘંટ, ઝાલર.[–ચા પીએ છે = ઘડિયાળ કામ નથી કરતી,અથવા ખોટો વખત બતાવે છે] –ળી૰ પુ૰ ઘડિયાળો વેચનાર તથા દુરસ્ત કરનાર –ળું ન૰ અમુક વખતને આતરે વગાડાતી ઝાલર [(લાબી ડોકનો) ઘડો

ઘડિયું ન૰ ['ઘડો' ઉપરથી] તાડી ઝીલવાનો

ઘડિયો પુ૰ [સ. ઘટિત, પ્રા ઘડિઅ પરથી ?] આકનો પાડો, ગડિયો

ઘડી સ્ત્રી૰ [સં ઘટી, પ્રા ઘડી] જુઓ ઘડી (૨)[લા]ક્ષણ (૩)તક, પ્રસંગ [–માંડવી = વખત ગણવા માંડવો ઘડીઓ ગણવી = (–ની) તૈયારી હોવી (૨)આવી બનવું , મોતની તૈયારી હોવી ઘડીએ ઘૂંટ ભરાવી = વિલંબ ન સહન હોવો (૨)મરણની અણી ઉપર હોવું ઘડીના છઠ્ઠા ભાગમાં = જોતજોતામા, ક્ષણમા જ ઘડી ઘડીના રંગ = પ્રતિક્ષણ બદલાતા વિચારો કે પરિસ્થિતિ] –ડિયુ લગ્ન ન૰ ગમે તે વખતે થતું અથવા વિવાહ અને લગ્ન બધું સાથે થાય તેવું લગ્ન (બહુધા બહુવચનમા) ઘડી ઘડી અ૰ ઘડીએ ઘડીએ, વારવાર, હરઘડી ૦તાળ, ૦સાધ અ૰ મરવાની અણી પર ૦ભર અ૰ એક ઘડી સુધી, થોડી વાર

ઘડુડાટ પુ૰ [૨વ૰] ઘડડડ અવાજ

ઘડુ ન૰ ['ઘડો' ઉપરથી] અનાજ કે પાણી ભરવાની મોટી કોઠી

ઘડૂડ ઘડૂડ અ૰ [૨વ૰]

ઘડૂડવું અ૰ ક્રિ૰ ઘડૂડ ઘડૂડ અવાજ કરવો

ઘડૂલી સ્ત્રી૰ ['ઘડો' ઉપરથી] નાનો ઘડૂલો –લો(–લિયો) પુ૰ ઘડો (કવિતામા) (૨) ચોથું ચરણ ટૂંકાવેલો દુહો

ઘડો પું૰ [સં ઘટ, પ્રા. ઘડ] ધાતુ કે માટીનું પાણી ભરવાનું પાત્ર [ઘડાના કળશિયા (કે ઘાણિયા) કરવા = ખોટનો ધંધો કરવો, નકામી ભાગદોડ કરી નુકસાન વેઠવું. ઘડો ગાગર થવી = સારો નરસો નિકાલ આવવો, જે તે પરિણામ આવવું. –ઘાટ કરવો = મારી નાખવું (૨)પાયમાલ કરવું –ઠોળવો = જેવું તેવું સ્નાન કરવું (૨) નાહી નાખવું, સગાઈ–સબંધ તોડી નાખવો(૩)–ની જવાબદારી માથે ઓરાડવી –ફૂટવો = ઉપાડું પડી જવું, નહેર થવું (૨)મોટું નુકસાન આવવું (૩) મરી જવું. –ભરાવો = આવી બનવું (પ્રાય પાપનો)] ૦ઘાટ પુ૰ નિકાલ, ફેસલો.[–કરવો = મારી નાખવું (૨) પાયમાલ કરવું]

ઘડોલાડવો પુ૰ મડદાને બાળ્યા પછી સ્મશાનમા લાડવાવાળો ઘડો ભાગવો તે [–આપવો = શ્રાદ્ધ પછી ઘડા ઉપર લાડવો મૂકી બ્રાહ્મણને દાન કરવું –કરવો = નિકાલ લાવવો,ગમે તેમ કરી, ઠેકાણું પાડવું –થવો = જે તે નિકાલ આવવો(૨)મોત થવું (૩) મોટું નુકસાન આવવું [વાસ

ઘઢાણ ન૰ [ગાડું રાન ?]ગઢાણ–બીડનું ઊભું

ઘણ પુ૰ [સ ઘન, પ્રા ઘણ] મોટો ભારે હથોડો (૨) [સં ઘુણ] લાકડામા થતો એક કીડો

ઘણુંઘણુ અ૰ [૨વ૰] –ણાટ પુ૰ વણણણ અવાજ

ઘણુણુણુ અ૰ [૨વ૰] (ધાતુનો કે તેવો અવાજ)

ઘણાઘણ(–ણી) સ્ત્રી૰ ['ઘણ' ઉપરથી] ઘણો સ્નેહ, ગાઢ સબંધ

ઘણું વિ૰ [સ ઘન, પ્રા ઘણ, હિં ઘના] બહુ, ખૂબ,પુષ્કળ [–કરવું = બનતું બધું કરવું(૨) બહુ બહુ રીતે સમજાવવું(૩)કરકસરથી બચત કરવી –કરીને = ઘણું ખરું, પ્રાય ; બહુધા –કહેવું = ખૂબ કહેવું – સમજાવવું, વીનવવું, ઠપકો આપવો –થવું = બહુ થવું પૂરતું થવું (કોઈને) –હોવું = મદદવાડ વધારે હોવો ઘણાં ઘણાં વાનાં કરવાં = અનેક ઉપાય લેવા (૨) ખૂબ સમજાવવું ઘણાં થોડાં કરવાં = કરકસર કરવી] ૦ક વિ૰ ('ઘણુ'થી જુદો ઓછું એવો અર્થ બતાવે છે). ૦ખરું અ૰ બહુધા,મોટે ભાગે ૦ય વિ૰ ('ઘણુ'થી

–ભરવું=(પારકાનુ લૂટીને) પોતાના ઘરને સમૃદ્ધ બનાવવું **–ભલું ને આપણે ભલા**= ઘરની બહાર ન નીકળવુ (૨) પારકી પંચાતમા ન પડવું. **–ભાગવું**=પતિપત્ની વચ્ચે કુસંપ થવો કે કરાવવો (૨) લગ્ન તૂટવુ કે તોડવું (૩) પત્ની ગુજરી જવી (૪) ઘરના આધારરૂપ માણસ ગુજરી જવુ (૫) ઘરની ખરાબી થવી (૬) કુટુંબનુ નિર્વંશ થવું **–મારવું**=ઘરની ખરાબી કરવી (૨) વ્યભિચાર કરવો **–માથે કરવું**=આખા ઘરમા શોધી વળવું **–માંડવું**= લગ્ન કરવુ (૨) ઘરસંસાર ચલાવવો **–માં ધંટ કરવો, વાગવો**=ઘરમા કોઈ પણ જરૂરી ચીજ ન હોવી, અતિ ગરીબાઈ હોવી **–માં ઘોડા ફેરવવા**=અછકલાઈ કે અવિવેક કરવા **–માં ને ઘરમાં**=ઘરના જ માણસો સાથે (૨) પોતાના જ ઘરમા **–માં બાર હાથનો (૦વાંસ) ફરે, ભૂત ભૂસકા મારે, શંખ વાગે, હનુમાન હડીઓ કાઢે, હાંલ્લાં કુસ્તી કરે**=ઘર ખાલીખમ હોવુ, અત્યંત ગરીબાઈ હોવી. **–રાખવું**=ઘર વેચાતુ કે ભાડે રાખવુ (૨) પોતાનુ સંભાળવુ, સ્વાર્થ સાધવો **–લાગવું**=એકનો એક પુત્ર મરી જવો (૨) ઘરને આગ લાગવી (૩) ઘર પાયમાલ થવુ **–વસાવવું**=ઘર મેળવી, તેનુ સાધન કરવુ (૨) પરણવુ. **–વિચારવું**=પોતાનુ ગજું તપાસવુ. **–સૌને લાગ્યું છે**=સૌને કુટુંબવ્યવહારનો બોજો ઉઠાવવાનો હોય છે **–સંભાળવું**= પોતાનો સ્વાર્થ સંભાળવો **ઘરે તાળું દેવાવું**= નિ:સંતાન થવું (૨) અદાલતના હુકમથી ઘર ઉપર જપ્તી બેસવી] **૦આંગણું** ન૦ ઘરનુ આંગણુ (૨) [લા] અતિ પરિચિત પાસેનું સ્થાન [**–કરવું**=અતિ આતુરતાથી રાહ જોવી-અંદર જવુ ને બહાર આવવુ] **૦કામ(–મ)** ન૦ ઘરનું સાધારણ કામકાજ **૦કૂકડી(–ડિયું)** વિ૦ઘરમા ને ઘરમા ભરાઈ રહેનારું **૦કૂકડીપણું** ન૦ **૦ખટલો** પું૦ ઘરને લગતો સરસામાન, ઘરવાખરો (૨) સંસારવહેવારનુ કામકાજ (૩) સ્ત્રી, છોકરા વગેરે સમુદાય **૦ખરચ, ૦ખર્ચ** પુ૦,ન૦ઘર ચલાવવામા થતો ખર્ચ **૦ખૂણિયું** વિ૦ ઘરકૂકડિયુ (૨) ઘરખૂણે પડી રહેલુ, અપ્રસિદ્ધ (૩) ઘરગણું. **૦ખૂણે** અ૦ ઘરને ખૂણે, ખાનગીમા **૦ખોદુ** વિ૦ઘરનું જ બગાડનાર. **૦ખોયું** વિ૦ ઘરનુ ખુએ એવી બુદ્ધિવાળુ **૦ગતુ(–થુ–થ્થુ)** વિ૦ જેની ઉત્પત્તિ કે વપરાશ ઘરમા જ હોય તેવુ (૨) વેચવા માટે નહિ કરેલુ (૩) ખાનગી **૦ગોદ્રી** સ્ત્રી૦ ઘરમા જમતી વખત પહેરવાનુ વસ્ત્ર, **અઘોટિયુ ૦ઘર** અ૦ ઘેરઘેર **૦ઘરણું** ન૦ [ગ્રહણ?] નાતરુ, ધધરણુ **૦ઘરવુ** અ૦ ક્રિ૦ ઘઘરવુ, નાતરુ કરવું. **૦ઘરાઉ** વિ૦ માહોમાહેનું, ખાનગી **૦ઘાલુ** વિ૦ ઘર ઘાલે એવુ–પોતાના જ ઘરને નુકસાન પહોચાડનારુ (૨) ખરચાળ (૩) દગાબાજ. **૦ચોળું** ન૦ સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક રેશમી વસ્ત્ર **૦જમાઈ** પુ૦ સસરાને ઘેર સંસાર માંડી રહેનારો જમાઈ [**–થવું,–થઈ ને રહેવું**=(લા) (અકારા થઈ) માથે પડવુ] **૦ણી** સ્ત્રી૦ ઘરણી, ગૃહિણી **૦ધણિયાણી** સ્ત્રી૦ ઘરધણીની પત્ની (૨) ઘરની માલિક, ઘરવાળી **૦ધણી** પુ૦ ઘર ચલાવનારો મુખ્ય પુરુષ (૨) ઘરનો માલિક. **૦ધંધો** પુ૦ ઘરને લગતુ કામકાજ **૦ધાવડું** વિ૦વડીલોની પૂંજી પર જીવનારુ (૨) નિરુદ્યમી **૦ધોણી** સ્ત્રી૦ ઘરનાં કપડાલત્તા ધોવાનુ કામકાજ **૦નું** વિ૦ પોતીકું; પોતાના ઘર જેવુ, ખાનગી **૦પ્રવેશ** પુ૦ જુઓ ગૃહપ્રવેશ **૦ફાડુ** વિ૦ ઘર ફાડીને ચોરી કરનારુ, ખાતર પાડનારુ **૦બાર** ન૦ ઘર, રાચરચીલુ, માલમિલકત વગેરે(૨)કુટુંબ-કબીલો **૦બારી** વિ૦ઘરબારવાળુ (૨)સંસારી **૦બોળુ** વિ૦ ઘરને બોળે–બેઆબરૂ કે પાયમાલ કરે એવુ **૦ભંગ** પું૦(સ્ત્રી મરવાથી) ઘર ભાગવુ તે (૨) વિ૦ તેવી દશામાં આવેલું **૦ભાડુ** પુ૦ઘરનુ ભાડુ **૦ભેદુ** વિ૦પોતાના ઘરનો ભેદ જાણનારુ કે બહાર પાડી દઈ દગો દેનારુ. **૦મેળે** અ૦ માહોમાહે સમજીને (ત્રીજા પક્ષ પાસે ગયા વિના) (૨) મિત્રતાની રીતે **૦મોહું** વિ૦ઘરકૂકડિયુ **૦મોયું** (મો'?)વિ૦ ઘર તરફ મોવાળુ કે વળેલુ **૦રખુ** વિ૦ ઘરની સંભાળ રાખે એવું. **૦વખરી** સ્ત્રી૦ જુઓ

ઘરવાખરો ૦વખુ વિ૦ ઘરની ચાહનાવાળુ, ઘરમોહુ ૦વટ સ્ત્રી૦ એક ઘરના હોય તેવો ગાઢ સબંધ (૨) વિ૦ઘર જેવા સબંધવાળુ ૦વણાઉ વિ૦ ઘેર વણેલુ ૦વલું વિ૦ ઘર પ્રત્યે મમતાવાળુ ૦વાખરો પું૦ઘરને લગતો સરસામાન, રાચરચીલુ ૦વાસ પુ૦ ઘર કરીને રહેવુ તે, ગૃહસ્થાશ્રમ ૦વાળી સ્ત્રી૦ ઘરધણિયાણી. ૦વાળો પુ૦ ઘરવણી ૦વેરો પુ૦ ઘર ઉપર લેવાતો કર ૦વૈદું ન૦ વરગથુ વૈદુ ૦મ સાર પુ૦ગૃહસ્થાશ્રમ (૨) સંસાર-વહેવાર ૦સ સારી વિ૦ ઘરસંસારવાળુ, ગૃહસ્થાશ્રમી (૨)ઘરસ સારને લગતુ ૦સાડી સ્ત્રી૦ ઘરમા પહેરવાની સાડી ૦સાંતિક ન૦ જુઓ ગ્રહશાનેક ૦સૂત્ર ન૦જુઓ ઘરસ સાર ૦સેવા સ્ત્રી૦ ઘરના કામકાજ તથા ફરજો વગેરેનુ પાલન –રાઉ વિ૦ ઘરનુ, ખાનગી, અંદર અદરનું –રેખારે અ૦ ઘરખાવાળુ હોય તેમ(૨)ઘરમા કર્તા હર્તા–આપમખત્યાર હોય તેમ [–થવું (વહુએ કે દીકરીએ) ઘર-બારની બાબતમા સુખી થવું (૨) ઘરબારમા ચલણવાળા થવુ –હોવું=સુખી પત્ની અને માતા હોવુ (વહુએ કે દીકરીએ)] –રોઘર અ૦ ઘેર ઘેર

ઘરકવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઘૂરકવુ] ખીજવુ

ઘરડિયુ ન૦ છાણિયુ, ઘુરડિયું

ઘરગતુ(–થુ,–થ્થુ) વિ૦ જુઓ 'વર'મા

ઘરઘર અ૦ [રવ૦] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ (ગળામાના જેવો) ઘરઘર અવાજ થવો (૨)જુઓ 'ઘર'મા –રાટ પું૦ ઘરઘર અવાજ, ઘરઘરવુ તે

ઘરડ સ્ત્રી૦ [દે ઘરટ્ટ પરથી ? સર૦ મ ઘરડ] ચીલો (૨) [લા] ચાલુ પ્રણાલી કે રૂઢિ [–પડવી=ચીલો કે રૂઢિ દાખલ થવા –માં પડવું=ચીલે પડવુ; એકધારુ ચાલતુ થવુ] (૨) રૂઢિગ્રસ્ત કે ચીલેચાલુ થવુ (૩) [?] આમલીની મૂકી છાલ(૪)અ૦[રવ૦](જેમ કે, ગળામા ઘરડ ઘરડ બોલે છે વટીનો રવ)

ઘરડવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ઘસડાતુ ખેંચવું (૨) જોરથી વલૂરવું, ઘવડવું

ઘરડાપો પુ૦ [જુઓ ઘરડુ] ઘડપણ (૨) [લા] ઘરડાના જેવું ડહાપણ, દોઢડહાપણ –મું વિ૦ ઘરડુ દેખાય એવુ, ઘરડાને યોગ્ય.

ઘરડાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ઘરડુ'પરથી] ઘરડુ થવું

ઘરડિયો પું૦ [રવ૦] તળાતી વસ્તુ ફેરવવાનુ લાકડાનુ એક સાધન (૨) નાનુ ઘાસ કાપવાનુ એક જાતનુ દાતરડુ (૩) વાર કાઢવાનો પથ્થર (૪)ગળામા બોલનો શ્વાસ (ખાસ કરીને મરતા માણસનો) (૫) જુઓ 'ઘરડુ'મા

ઘરડું વિ૦ [સ જરઠ, દે જરડ] પાકી ઉમ્મરે પહોચેલુ, મોટી વયનુ (૨) પુરાણુ, જૂનુ (૩) પાકી ગયેલુ, કઠણ [ઘરડામાં ખપવું= વૃદ્ધ કે અનુભવી ગણાવુ ઘરડું પાન=ઘણુ ઘરડું માણસ (ગમે ત્યારે ગુજરી જાય તેવુ) ઘરડે ઘડપણ=ઘડપણમા, વૃદ્ધાવસ્થામા] ૦ખખ વિ૦ સાવ ઘરડુ –ખખળી ગયેલુ –હિયું વિ૦ ઘરડુ, વૃદ્ધ –હિયો પુ૦ ઘરડો–વડીલ માણસ ૦ઠરચર વિ૦ સાવ ઘરડું (તિરસ્કારમા) –ડેરું વિ૦ ઘરડુ, વડીલ

ઘરણ ન૦ [સં ગ્રહણ] સૂર્યચંદ્રનુ ગ્રહણ (શ૦ પ્ર૦ જુઓ 'ગ્રહણ'મા) ૦ઘેલુ વિ૦ અર્ધુ ગાડુ (ગર્ભવતી સ્ત્રીએ ગ્રહણ જોયુ હોય તો તેનુ બાળક ગાડુ થાય એવી માન્યતા પરથી)

ઘર(–ર)ણી સ્ત્રી૦ [પ્રા વર(–રી)ણી] જુઓ ગૃહિણી

ઘરધન ન૦ ગીધની જાતનુ એક પખી

ઘરાઉ વિ૦ જુઓ 'ઘર'મા

ઘરાક પુ૦, ન૦ [સ ગ્રાહક] ખરીદનાર (૨) ખૂબી પિછાનનાર –કી સ્ત્રી૦ ઘરાકપણુ (૨) ખરીદનારનો આવરો (૩) ખપત, ઉઠાવ

ઘરા(–રે)ણિયાત વિ૦ [જુઓ વરેણ] ઘરેણે લીધેલુ કે આપેલુ

ઘરાણે અ૦ જુઓ ઘરેણે [ખોખુ –ઘર

ઘરું ન૦ ['ઘર' ઉપરથી] કોઈ વસ્તુ રાખવાનુ

ઘરણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઘરણી, ગૃહિણી

ઘરેડ સ્ત્રી૦ જુઓ વરડ (૨) કૂવા પરના પથ્થર ઉપર દોરડાના ઘસારાથી પડેલો ખાડો

ઘરેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘરડવુ] ગગડી (૨) [રવ૦] ઘરડ ઘરડ એમ બોલનો–મરતી વખતનો શ્વાસ, ઘરડિયો

ઘાટ પુ૦ [સ ઘટ્ ઉપરથી] આકાર, દેખાવ(૨) [જે ઘટ્ટ, સં.] બાવેલો બારો, ઓવારો (૩) [?] સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક રેશમી વસ્ત્ર (૪) [સર૦ હિ. ઘાટી, મ] પહાડી રસ્તો (૫) (સ) સહ્યાદ્રિનો પહાડી પ્રદેશ (૬)[લા]પ્રસ ગ,લાગ (૭)યુક્તિપ્રયુક્તિથી કામ કાઢી લેવાની યોજના, તજવીજ(૮)રીત; લક્ષણ,શોભા [–આવવો= જોઈતો આકાર આવવો (૨) લાગ મળવો –આણવો = જોઈતો આકાર આણવો-(૨) લાગ મેળવવો –ઉતારવો, –કરવો=ઘાટ પ્રમાણે આકાર તૈયાર કરવો (૨) ધારેલુ થાય એમ કરવુ, ચોકઠુ બેસાડવું (૩)[લા] બરોબર પાર પાડવું,-કામ કે યોજનામા બેસતુ કરવુ –બાંધવો=લાગ મળવો, તક મળવી –ઘડવો= આકાર કરવો(૨)યુક્તિ કે પ્રપ ચ કરવા(૩)મન-સૂબો કરવો (૪) લાગ સાધવો (૫) ઘણુ નુકસાન કરવુ (૬) મારી નાખવું –ઘાલવો=ઠેકાણુ પાડવું (૨) મ ગળપ્રસંગે (સ્ત્રીએ) સફેદ ગાળો પહેરવો –બેસવો=બરાબર ગોઠવાઈ જવું, ધાર્યા પ્રમાણે થવુ –રચવો=જુઓ ઘાટ ઘડવો –લાવવો=જુઓ ઘાટ આણવો. ઘાટમાં ઘાલવું=ફસાવવુ, દાવમા લેવુ. ઘાટ ઘાટનાં પાણી પીવાં=દેશ દેશનો અનુભવ લેવો] ૦દાર વિ૦ સારા ઘાટવાળુ; રૂપાળુ

ઘાટડી સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ઘાટ' ૩] રાતા રગનુ બાધણીની ભાતનુ સ્ત્રીઓને પહેરવાનું રેશમી વસ્ત્ર,ચૂંદડી (૨) ગાતડી [ઘાટડીએ જવું= સુવાસણને વેશે મરવું –ઘાલવી=મરનાર સુવાસણને પિયર તરફથી ચૂંદડી ઓઢાડવી –ભીડવી=ગાતડીની ઢબે લૂગડું પહેરવુ(૨) મહેનતનું કે મરદાનગીનુ કામ કરવા માટે સ્ત્રીએ પોતાના લૂગડાના ઝૂલતા છેડાઓ ખોસી ગાંઠ મારવી (૩)સ્ત્રીએ મહેનત કે મરદાનગીનું કામ ઉપાડવું] [જાતનુ રેશમી કપડું

ઘાટપોત ન૦ [જુઓ 'ઘાટ' (૩) + પોત] એક

ઘાટી વિ૦ ['ઘાટ' (૫) ઉપરથી] દખ્ખણના ઘાટમા રહેતી એક જાતિનુ(૨)પું૦ તે જાતનો માણસ –ટણ સ્ત્રી૦ ઘાટીની સ્ત્રી [રૂપાળુ

ઘાટીલું વિ૦ [ઘાટ=આકાર ઉપરથી] ઘાટદાર,

ઘાડું(–ડ,–ડું) વિ૦ [સં. ગાઢ] ઘટ્ટ, લચકાદાર (૨) ખીચોખીચ (૩) પુષ્કળ; ગાઢ (૪) કઠણ, સ ગીન [–ચો પુ૦ જુઓ ગાઢવો

ઘાડવું ન૦['ઘડો' ઉપરથી]ગોળ ભરવાનુ માટલુ

ઘાડું વિ૦ જુઓ ઘાડુ

ઘાણ પુ૦ [જે] એક ફેરે રંધાય, તળાય કે કચરાય, ખંડાય એટલો જથો, આખા જથાનો ભાગ (૨) સંહાર, ખરાબી (૩) [પ્રા ઘણ, સં ઘન] મોટો હથોડો,ઘણ (૪) [સં ઘુણ]લાકડુ કોરી ખાનાર એક કીડો (૫) સ્ત્રી૦ [સ ઘ્રાણ, પ્રા] ગધ, બદબો [–કાઢવો = ભય કર સંહાર કરવો (૨) તળવા – ખાંડવા વગેરે માટે નાખેલો ભાગ તૈયાર થતા ત્યાથી બહાર કાઢવો. –ઘાલવો,–નાખવો = આખા જથાનો પેણી – ખાણિયા વગેરેમા નાખી શકાય તેટલો ભાગ તૈયાર કરવા નાખવો –નીકળી જવો= ભય કર સંહાર થઈ જવો,પાયમાલી થઈ જવી. –પેસવો = જીવલેણ વિકાર કે રોગ થવો (૨) કુસંપ થવો –વળવો=ઘાણ નીકળી જવો –વાળવો = ઘાણ કાઢવો]

ઘાણી સ્ત્રી૦ [જિ ઘાણ]તેલી બી પીલવાનુ યંત્ર. [ઘાણીએ જોડવું=કંટાળાભરેલા કામમા રોકવુ. ઘાણી ફેરવી=ઘાણી ચલાવવાનો ધ વો કરવો. ઘાણીનો બળદ = ઘાણી ચલાવનારો બળદ (૨)[લા]કઠણ ને કંટાળાભર્યું કામ કે વૈતરું કર્યા કરનાર (૩) ઘાણી ખેચવા જેવા કામ સિવાય બીજી કોઈ ગતાગમ વિનાનો માણસ ઘાણીમાં ઘાલીને તેલ કાઢવું, પીલવું = સખતમા સખત વૈતરુ કરાવવુ (૨) સખતમા સખત શિક્ષા કરવી (૩) રિબાવવું]

ઘાત પુ૦[સ] ઝટકો,ઘા (૨)નાશ,ખૂન (૩) [ગ] 'પાવર'(૪)'ડિગ્રી ઑફ્ એન ઍક્સ્પ્રેશન' (૫) 'ઈન્વોલ્યૂશન'(૬)(ત, ?)સ્ત્રી૦ અકાળ મૃત્યુની ઘાટી [–જવી=મરતા બચવું] ૦ક વિ૦ મોત નિપજાવે એવુ,નાશક(૨)[ગ]'મૉડ્યુલસ' ૦કી વિ૦ ખૂની(૨)ક્રૂર,નિર્દય ૦ચક્ર પુ૦(જ્યો) નુકસાન કરે તેવા ઘરનો ચક્ર ૦તિથિ સ્ત્રી૦, ૦દિવસ પું૦ (જ્યો) નુકસાન કરે એવી તિથિ ૦નક્ષત્ર ન૦ (જ્યો) નુકસાન કરે તેવુ નક્ષત્ર

૦પ્રકાશક પુ૦ 'એક્સ્પોનન્ટ' (ગ.) ૦વાર પુ૦ ઘાતતિથિ ૦વિધિ પુ૦,સ્ત્રી૦ (ગ)'ઇન્વોલ્યૂશન' ૦સ્થાન ન૦ સ્મશાન(૨)કતલખાનુ (૩) વધસ્થાન (૪) [જ્યો] નુકસાન કરે તેવુ ગ્રહાદિનુ સ્થાન -તારોહ પુ૦ [+ આરોહ] (ગ) 'ઍસેન્ડિંગ ઑર્ડર' -તાવરોહ પું૦ [+ અવરોહ] 'ડિસેન્ડિંગ ઑર્ડર' (ગ) -તિની વિ૦ સ્ત્રી૦[સ.]હત્યારી,ઘાતકી -તી વિ૦ [સ.] હત્યા – ખૂન કરનારો (૨) પુ૦ કસાઈ -તુક વિ૦ [સં] ઘાતકી

ઘાતેલ,ઘાપહાણ,ઘાબાજરિયુ જુઓ 'ઘા'મા

ઘાત્રીય ન૦ એક છોડ

ઘામ પુ૦ [સ. ઘર્મ, પ્રા ઘમ્મ] તાપ (૨) ઉકળાટ, બફારો (૩) પરસેવો(–થવો; હોવો)

ઘામચ(–છ,–ટ) વિ૦ ['ઘામ' ઉપરથી, સર૦ મ ઘામટ–ડ, હિં ઘામડ] પસીનાથી ગદુ થયેલુ (૨) ન૦ પરસેવો (૩) [સર૦ મ ઘામત] તડમા થઈને વહાણમા ભગયેલુ પાણી

ઘામતકૂંડી સ્ત્રી૦[જુઓ 'ઘામચ'(૩)] વહાણમાં પેસતા ઘામચની કૂંડી [ઘામ થવો

ઘામવું અ૦ક્રિ૦['ઘામ' પરથી; સર૦મ ઘામેર્ણે] ઘાયક વિ૦ + [સં. ઘાતક, પ્રા ઘાયગ] ઘાતક

ઘાયડમલ(–ડ્લ) વિ૦ [પ્રા. ઘાયણ = હિંસક + મલ પરથી ?] પહેલવાન, શૂરવીર

ઘાયપાત પુ૦ [સર૦ મ] એક જાતનો રેસ્ત્રા-દાર છોડ [(ઘાયપાત ને આ એક ?)

ઘાયભારી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક ઝાડ (?)

ઘાયલ વિ૦[હિં, 'ઘા' ઉપરથી, સર૦મ ઘાયાળ] જખમી (૨) [લા] કામ કે પ્રેમથી પીડિત

ઘાયાંભૂડ્યાં, ઘાયાંપડ્યાયાં વિ૦ક્રમોતે મરેલા (૨) ન૦ બ૦ વ૦ ઘવાયા, ખૂડવા વગેરેથી ક્રમોતે મરેલા માણસ

ઘાયો વિ૦ પુ૦ ['ઘા' ઉપરથી] ઘાયલ થયેલો (૨) ઘાયલ થવાથી મરી ગયેલો (૩) પુ૦ [પ્રા ઘાયગ,–ય = ઘાતક ?] દિલ પર અસર કરે એવુ માર્મિક લખાણ (૪) [સં ઘાત] કાગળનો ઘા

ઘારણ ન૦ [પ્રા.] ઘોર નિદ્રા (૨) ઊંઘથી ઘોરવુ તે (૩) ઊંઘ લાવે એવુ ઔષધ [–નાંખવું = ઊંઘમા પડી જાય તેમ(ઔષધથી) કરવું]

ઘારી સ્ત્રી૦ [દે. ઘારિયા] એક મીઠાઈ (૨) અડદ કે મગની દાળનુ વડુ (૩) ચોટલીની ચારે બાજુએ રાખેલા કેશનું ચકરડુ (૪) પાણીમા છન્તી ઠીકરી મારવાથી પાણીમા થતુ ચકરડુ ૦પૂરી સ્ત્રી૦ ઘારી

ઘારું ન૦ ['ઘા' ઉપરથી ?] રોગથી શરીરમા પડેલુ નારુ [–પડવું = નારુ થવુ] (૨) [કા] ઘેટીનુ બચ્ચુ

ઘાલ (લ,) સ્ત્રી૦ સાથે જવા બેઠેલાઓની હાર–ઓળ (૨)તેમનો આખો સમૂહ (૩) ['ઘાલવુ' ઉપરથી, સર૦ મ]નુકસાન, બાધ [–ઊઠવી = પંક્તિ જમી પરવારવી –પડવી, –બેસવી =જમનારની પંક્તિ પડવી] ૦ખાદ (–ધ) સ્ત્રી૦ જુઓ ઘલાત ૦ઘુસેડ સ્ત્રી૦, ૦ઘૂસણ ન૦ કાઢઘાલ ૦મેલ સ્ત્રી૦['ઘાલવુ' + 'મેલવુ '] કાઢઘાલ, ગડબડસડબડ (૨) પંચાત, ધમાલ(૩)ખટપટ, પ્રપંચ ૦મેલિયું વિ૦ ઘાલમેલ કરે એવુ [દેવાળિયો.

ઘાલણદાસ પું૦ લોકોના નાણા ઘાલી જનારો;

ઘાલવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. ઘલ્લ] બોસવુ, અંદર મૂકવુ (૨) પહેરવુ (૩) [લા] નાણા બાકી જવા (૪) બગાડવુ, પાયમાલ કરવુ ઉદા૦ ઘર ઘાલવુ (૫) પ્રસંગે ભેટ તરીકે પહેરાવવુ. ઉદા૦ 'મે કન્યાની કોટમા અછોડો ઘાલ્યો' (૫) અંદર નાખવા – મૂકવાની રીત સૂચવનાર સહાયકારી ક્રિયાપદ સાથે વપરાય છે, જેમ કે, 'બોસી વાલવુ', 'ચગદી વાલવુ'

ઘાવ પુ૦ [સ ઘાત; પ્રા ઘાય] ઘા, જખમ (૨) સમસ્યા

ઘાવર ન૦ ઝાકળ (સુ)

ઘાવેડી વિ૦ ચતુર, ચબરાક (કા)

ઘાસ ન૦ [સ] બડ, ચાર [–કાપવું = નકામું, લેખામા ન લેવા જેવુ, તુચ્છ કામ કરવુ, ફોગટ મહેનત કરવી. –ખાવું = પશુ પેઠે વર્તવુ, માણસની ગણતરીમા ન રહેવુ –ચવડાવવું = અપમાનિત કરવું](૨)સ્ત્રી૦[પ્રા ,સ ઘર્ષ] ઘસારો (૩) બોટ, ઘટ [–કાપવી =

ઘટના બદલામા કંઈ મજરે લેવુ –ખાવી= બોટ ખાવી –જવી, પડવી, લાગવી=ઘટ આવવી, વસારો પડવો] ૦ચારો પુ૦ ઢોરનુ ઘાસ, ચારો વગેરે ૦દાણો પુ૦ ઘાસ અને દાણો (પશુઓને ખવાડવાનો) (૨) તેવા ઘાસ અને દાણારૂપે લેવાતી ખંડણી ૦પૂંજો પું૦ કચરોપૂંજો, વાસીદું.

ઘાસણી સ્ત્રી૦, ['ઘાસવુ' (વસાવુ) ઉપરથી ? સ્ત કાસ્=ખાસવુ ઉપરથી ?] ક્ષયરોગ

ઘાસતેલ ન૦[ફ્ર ગૅસ+તેલ]ગ્યાસતેલ, ઘાસલેટ

ઘાસલેટ ન૦ [સર૦ મ, 'ઘાસતેલ' પરથી] બાળવાનુ એક બનીજ પ્રવાહી, ગ્યાસતેલ –ટિયુ વિ૦ [લા.] હલકા પ્રકારનુ –ટિયો પું૦ ઘાસલેટ વેચનારો (૨) [લા] દારૂડિયો

ઘાસવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઘાસ, સ ઘૃષ્, સર૦ ન વાસ્તર્ણે] જુઓ વસવુ (૨)અ૦ક્રિ૦વસાવુ [ઘાસી છૂટવું=વસાઈ છૂટવુ (૨)કામ કરી છૂટવું] [ઊગેલુ

ઘાસાળું વિ૦ ['ઘાસ' પરથી] ઘાસવાળુ, ઘાસ

ઘાસિયું વિ૦ ['ઘાસ' ઉપરથી] જેમા ઘાસ નીપજતુ હોય તેવુ (૨) ઘાસમાથી ઉત્પન્ન થતુ (૩) [લા] સત્ત્વ વગરનુ, હલકું (જેમ કે, ઘાસિયુ ઘી, સોનુ) (૪) ન૦ એક પક્ષી

ઘાસિયો પું૦ ['ઘાસ' ઉપરથી] સાથરો, ઘાસનો પથરો(૨)ઘાસ કાપનારો(૩)જુઓ 'ગાશિયો'

ઘાસે(–સો)ટિયું ન૦ ['ઘાસવું' ઉપરથી] ઘરમા પહેરવાની (સામાન્ય) ચૂડી

ઘાંઘરવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [સર૦]ભારે ઘાટો કાઢીને — બૂમ રોવુ (૨) આરડવુ (જેમ કે પાડીનુ) (૩) [લા] મોટે અવાજે બોલવુ

ઘાંઘરી(૦) સ્ત્રી૦ એક જાતનુ વાજુ

ઘાંઘલું(૦) ન૦ ઓવારણુ (ઉદા૦ ઘાઘલા લેવા) (૨) [અપ ઘંઘલ=ગભરાટ ?] ગાડા જેવુ આચરણ (ઉદા૦ ઘાઘલા કાઢવા)

ઘાંઘું(૦) વિ૦ [અપ ઘંઘલ પરથી ?] (કા.) ઉતાવળુ (૨) ગભરાયેલુ

ઘાંચ (૦ચ,) સ્ત્રી૦ ['ગૂચ' કે 'ખાચ' ઉપરથી] ચીલામા પડેલો ખાડો, ખાડો(૨)ગૂચ, મુશ્કેલી

ઘાંચી(૦) વિ૦[દે ઘાણ(ઘાણી)+ચી(વાળો–કા) અથવા દે ઘચ્ચિય] ઘાણી ચલાવી તેલ કાઢવાનો ને તેના દૂધ વેચવાનો ધંધો કરતી જ્ઞાતનુ (૨) પું૦ તે જ્ઞાતનો માણસ. [–ખૂટ્યો=દીવામાં તેલ ખૂટવુ –ની ઘાણી જેવું=ખૂબ મેલુ, ચીકટુ –ની ઘાણીએ જોડાવું=કંટાળા ભરેલા વૈતરામા જોડાવુ –નો બળદ=કંટાળાભર્યું એકનુ એક કામ કરનારો (૨) મૂર્ખ માણસ] –ણ સ્ત્રી૦ ઘાંચી સ્ત્રી

ઘાંચો(૦) પુ૦ વાસફોડો, ટોપલા, સાદડી વગેરે બનાવનાર (૨) ઘાચી (રીસ કે તિરસ્કારમા)

ઘાંટી(૦) સ્ત્રી૦ઘાટા કે કંઠની–પડજીભની જગા, હેડિયો(૨)અવાજ; સૂર(૩)ઘાટ, બે પર્વતની કે ડુગરાની વચ્ચેનો સાંકડો રસ્તો(૪)[લા] મુશ્કેલીનો-બારીક સમય(૫)હુજ્જત, અડચણ [–આવવી, પડવી=મુશ્કેલીનો બારીક સમય આવવો, હરકત આવવી –કૂટવી= જુવાની આવવી (૨) ઘાત આવવી (૩) મુશ્કેલી આવવી]

ઘાંટીઘૂંટી(૦) સ્ત્રી૦ [ઘાટી+ઘૂંટી] આટીઘૂંટીવાળો માર્ગ(૨)[લા]મુશ્કેલી કે મુશ્કેલીનો સમય

ઘાંટો(૦) પુ૦ [સ. ઘટ્=બોલવુ] કંઠ,સાદ (૨) મોટો સાદ, બૂમ (૩) ખિજાઈને કાઢેલો સાદ (૪) [જુઓ ઘાટ] મોટી ઘાટી–ડુગરાળ રસ્તો. [–ઊઘડવો=સારો સ્પષ્ટ સાદ નીકળવો –કાઢવો=તાણીને મોટેથી બોલવુ (૨) ઠપકો દેવો, ધમકાવવું –નીકળવો=અવાજ નીકળવો –ખૂલવો=ઘાટો ઊઘડવો –પાડવો =બૂમ પાડીને બોલાવવું(૨)ખિજવુ, ધમકાવવુ –બેસવો=સાદ જાડો–ઘોઘરો થવો, ગળાએ કામ ન કરવુ] –ટાઘાંટ સ્ત્રી૦ બૂમાબૂમ

ઘાંસી(૦) સ્ત્રી૦(કા)બોરડી વગેરે કાંટાળી વનસ્પતિનો ઢગલો

ઘિમેલ સ્ત્રી૦ [સ ઘૃતેલી ?] એક જાતનુ લાલ રંગનુ મકોડાની જાતનુ જીવડુ

ઘિયાળ વિ૦, ઘિયો પુ૦ જુઓ 'ધી'મા

ઘિલેરી ન૦ એક પક્ષી

ઘિલોડી સ્ત્રી૦ જુઓ ઘલોડી –ડું ન૦ઘિલોડીનુ કૂળ–ઘલોડું [કર્મણિ ને પ્રેરક

ઘિસાવું અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦, 'ઘીસવુ'નુ

ઘિસોડી સ્ત્રી૦ તૂરિયાનો વેલો. –હું ન૦ તૂરિયું
ઘિસ્સો પુ૦ ['ઘિસાવુ' ઉપરથી]એકદમ જોરથી પડેલો ઘસરકો (–દેવો,–પડવો,–મારવો)
ઘી ન૦[સં ઘૃત, પ્રા ઘિઅ]ઘૃત, તૂપ [–ઢળ્યું તો ખીચડીમાં=દેખીતુ નુકસાન છતા સરવાળે તેનો ફાયદો જ થઈ રહેવો. બળતામાં ઘી હોમવું=ચાલુ ઉશ્કેરણીમા વધુ કારણ ઉમેરવુ] –ઘિયાળ વિ૦ વધારે ઘી આપે એવુ (ઢોર – ગાયભે સ) –ઘિયો પુ૦ ઘી વેચનારો ૦કાંટો પુ૦ જ્યા ઘી જોખાતું,વેચાતુ હોય એ જગા, ઘીનુ બજાર ૦કેળાં ન૦બ૦વ૦વી અને કેળા (૨) [લા] ભારે લાભ ૦ગળણી સ્ત્રી૦ ઘી વગેરે ગાળવાની ઝીણી ગળણી ૦ચોપડ ન૦ ઘી ને તેવો ચીકટ પદાર્થ. ૦તાવણી સ્ત્રી૦ માખણ તાવવા માટેનું વાસણ. ૦તેલુ ન૦ પોચણીના મૂળમા થતી ગાઠ (?)
ઘીચ વિ૦ જુઓ ગીચ –ચોઘીચ વિ૦ગીચોગીચ. ખીચોખીચ
ઘીમ પુ૦ વહેમ, શકા [કા] (૨) સ્ત્રી૦[સ ગ્રીષ્મ, પ્રા. વિં] હોળી પછીને દિવસે કરવામા આવતી એક ક્રિયા
ઘીંસ સ્ત્રી૦ [ફા ગઝત] રોન (૨) [સ. ગ્રીષ્મ, પ્રા વિંસુ પરથી ?] હોળીનો વરઘોડો (૩) ['ધીસવુ' ઉપરથી] માર, ઠોક (૪) ['ઘિસાવુ' ઉપરથી] ઘિસ્સો (૫) જુઓ ગીસ [ધીસનો વરઘોળ = મફતનુ ધાન, ધીંસ મારવી = ચોરી કરવી –પડવી =ફાવવુ, લાભ થવો(૨) નુકસાન થવુ; પાછું પડવુ (૩) માર પડવો]
ધીસરું ન૦ ધૂસરું [જુઓ સલો
ધીસલું ન૦ ['ધીસાવુ' ઉપરથી] જુઓ ગીસલું,
ધીસવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઘૃષ્ [૧] મ વિસર્ણે] ઘસ્મા લગાવવા, ધીબવું, ઠોકવુ (૨) [સર૦ હિં. વિસના]ઘસવું [કનિયો(૩)ઘમાચકડી
ધીસાધીસ સ્ત્રી૦['ધીસવુ' પરથી] ઠોક ઠોકા(૨)
ધીંધ,૦ર સ્ત્રી૦ ઓઢું, સેકડોનુ ટોળુ
ધીંસરું ન૦ જોંસલો, ધીસરુ
ઘુઘરવટ સ્ત્રી૦ [ઘૂઘરી+વૃત્તિ] ઘાઘરાના ઘેરની નીચેની ઘૂઘરીઓવાળી ઝૂલ (૨) પુ૦ ઝૂલ પર ઘૂઘરીઓની હાર હોય એવો ઘાઘરો
ઘુઘરાવવું સ૦ક્રિ૦[૨વ૦] 'ઘૂઘરવુ', 'ઘૂઘરાવુ'નુ પ્રેરક
ઘુઘવાવવું સ૦ક્રિ૦ [૨વ૦] 'ઘૂઘવવુ'નુ પ્રેરક
ઘુઘરિયાળું વિ૦ ઘૂઘરીઓવાળુ
ઘુઘવાટ(–ટો), ઘુઘાટ પું૦ ઘૂઘવવું તે
ઘુઘાર પું૦ + ઘૂઘરો, ઘૂઘરી
ઘુચ્ચો પું૦ જુઓ ઘુમ્મો
ઘુણ પું૦ [સ] લાકડું કોરી ખાનારો એક કીડો. –ણાક્ષર પું૦ ઘુણના કોરવાથી લાકડામા અથવા પોથીના પાનામા પડેલો અક્ષર જેવો આકાર –ણાક્ષરન્યાય પુ૦ ઘુણાક્ષરની જેમ વગર ઇરાદે બનાવ બનવો તે
ઘુમડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમડવું'નુ પ્રેરક
ઘુમરડવું સ૦ક્રિ૦ ઘુમરડી ખવડાવવી
ઘુમરડિયો પું૦ ['ઘુમરડી' ઉપરથી] ગોપીને વેશે ઘેર ઘેર ભિક્ષા માટે ફરતો સાધુ
ઘુમરડી સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી] ચક્રાકારે ફરવું-નાચવુ તે, કૂદડી (૨) ફેર, ચક્કર (૩) પકડનારને ચુકાવી દેવા ઘૂમી જવુ–ફરી જવુ તે (૪) હીચોળવુ તે
ઘુમરાઈ સ્ત્રી૦['ઘૂમરાવુ' ઉપરથી] મગરૂરી,ગર્વ
ઘુમરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમરાવુ'નુ પ્રેરક
ઘુમાવવું સ૦ક્રિ૦, ઘુમાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઘૂમવુ"નુ પ્રેરક ને ભાવે
ઘુમ્મર સ્ત્રી૦ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી] ચક્કર્યૂહ
ઘુમ્મો પુ૦ [૨વ૦] ગુમ્મો, ધીબકો, મુક્કો
ઘુરકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘૂરકવુ'નુ પ્રેરક
ઘુરકિયું ન૦ ['ઘૂરકવુ' ઉપરથી] ઘૂરકવાનો અવાજ(૨)છાકિયુ, ગુસ્સાનો બોલ (–કરવું)
ઘુરઘુર અ૦ [સ, ૨વ૦] –રાટ પુ૦ તેવો અવાજ
ઘુરવું અ૦ક્રિ૦ [સ. ઘુર્] ઘૂરકવુ, ભસવુ
ઘુવડ પું૦, ન૦ [સ ઘૂક, પ્રા. ઘૂઅ, સર૦ મ. ઘુવડ] રાત્રે જ દેખી શકતુ એક પક્ષી
ઘુસણિયું વિ૦ ['ઘૂસવુ' ઉપરથી] ગમે તેમ કરીને ઘૂસનારું,તેવા સ્વભાવનુ
ઘુસપુસ અ૦(૨)સ્ત્રી૦[૨વ૦]માહોમાહે ગુપચુપ ધીમી વાતો કરવી તે, ગુસપુસ
ઘુસાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઘૂસવુ' ઉપરથી] પેસાડવું, દાખલ કરવું (વગર ગમતે કે હકે)

ધુસાવું અ૰ ક્રિ૰, -વવું સ૰ ક્રિ૰ 'ધૂસવું'નુ ભાવે ને પ્રેરક
ધુંમટ પુ૰ [ફા. ગુવદ] દેરા અથવા મકાન ઉપરનુ છત્રાકાર ધાણું, ગુબજ (૨) ધુમટ નીચેનો દેરાનો અદરનો ભાગ
ધૂક ન૰ [સ] ધુવડ
ધૂધર સ્ત્રી૰ જુઓ ધૂધરી (૫) ૦માળ સ્ત્રી૰ (બળદને કોટે બાધવાની) ઘૂઘરાની માળા
ધૂધરવું અ૰ક્રિ૰ ['ધૂધર' ઉપરથી] ફૂલીને મોટા થવુ; પાકવુ (જેમ કે સૈયડનુ)
ધૂધરાવું અ૰ ક્રિ૰ ['ધૂધરો' ઉપરથી] ગુસ્સાથી ડોળા કાઢવા
ધૂધરી સ્ત્રી૰ [સ ઘર્ઘરી] ધાતુના પતરાની પોલી ખણખણતી ગોળી (૨) સ્ત્રીઓના હાથનુ ઘુઘરિયાળુ એક ઘરેણુ (૩) એક રમકડું, નાનો ઘૂઘરો (૪) [સર૰ મ ઘુગરી] બાફેલી જર-બાજરી વગેરે [-બાફવી = જર બાજરી બાફવી ધૂધરીઓ લટકવી = પહેરેલા ફાટેલા કપડાની ચીંદડીઓ ધૂધરીઓ લટકે તેમ ફરફર થવી (કટાક્ષમા)] -રો પુ૰ અંદર કાકરા જેવી વસ્તુ ભરીને કરેલો ખખડે તેવો ધાતુ વગેરેનો પોલો ગોળો (૨) તેવુ એક રમકડુ (૩) એક મીઠાઈ (૪) ઘૂઘરીઓનો ઝૂમખો (૫) ઢાળ પાડવા માટે પલાળીને સૂકવેલુ કઠોળ (૬) ચૂનો બનાવવા માટે પકવેલા મરડિયા (૭) [ચ] વક્ષોણાનો દાંડો ઘૂઘરા જેવા જે ઘાટમા ફરે છે, ને જે ગોળીને મોઢે ગોઠવાય છે તે ગોળ ઘાટ. [ઘૂઘરા જેવું = સુંદર, મજેનુ (૨) ગમતી (૩) બોલકણુ ઘૂઘરા બાંધવા = નાચવુ (૨) નિર્લજ થવુ ઘૂઘરા ચુકાવવા કે ચૂકવા = ઘૂઘરીઓની શોભા કરવી ઘૂઘરા બનવું = રમકડા જેવા થવુ (૨) ખુશખુશાલ થવુ (૩) વશ થઈ રહેવુ (સ્ત્રીને)]
ઘૂઘવવું અ૰ ક્રિ૰ [રવ૰] 'ઘૂ-ઘૂ' એવો અવાજ કરવો (૨) ગર્જવું
ઘૂઘવાવું અ૰ ક્રિ૰ ઘૂ ઘૂ અવાજ થવો
ઘૂઘૂ અ૰ [રવ૰] (રેલગાડી, સમુદ્ર વગેરેનો રવ)
ઘૂડ પુ૰, ન૰ જુઓ ઘુવડ
ઘૂણિયો પું૰ દેગડો
ઘૂનો પુ૰ ખાઈ (કા)
ઘૂમ અ૰ [ફા. ગુમ, પ્રા. ગુમ્મ] (તકમા) ગળક-લીન (૨) [નશાથી] ચકચૂર-બેભાન
ઘૂમચી સ્ત્રી૰ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી] ઘુમરડી, ચક્રાકારે ફરી વળવુ તે [જથો, સમૂહ
ઘૂમચો પુ૰ [ફા ગુચહ = પાંદડીઓનો જથો]
ઘૂમટ પુ૰ [સર૰ મ ઘુમટ] જુઓ ઘુમટ. -ટી સ્ત્રી૰ ઘુમટ જેવી નાની આકૃતિ (૨) [લા] માથુ અને પીઠ ન પલળે એવી વાસ કે વાસની ચીપો વગેરેની બનાવેલી બોચલા જેવી છત્રી
ઘૂમટો પું૰ [સર૰ હિં ઘુમટા] ઘૂઘટ. [-કરવો, ખેંચવો, તાણવો, વાળવો = માથા ઉપરનો સાલ્લાનો ભાગ આગળ ખેંચી, લાજ કાઢવી]
ઘૂમડવું સ૰ ક્રિ૰ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી] હીંચોળવુ (૨) ચકર ચકર ફેરવવુ
ઘૂમડાવું અ૰ક્રિ૰ 'ઘૂમડવુ'નું કર્મણિ
ઘૂમડી(-ણી) સ્ત્રી૰ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી, પ્રા ઘુમ્મણ] ઘુમરડી -ણ ન૰ ઘૂમવુ કે હીંચવુ તે
ઘૂમરાવવું અ૰ ક્રિ૰ ['ઘૂમવું' ઉપરથી] રીસમાં મોં ચડવુ, ધૂંધવાવુ (૨) ઘૂમરી ખાવી (૩) વરસાદનુ ચડી આવવુ (૪) ડહોળાવુ
ઘૂમરી સ્ત્રી૰ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી] વમળ, ભમરો (૨) ઘૂમડી, ઘુમરડી (૩) તોર કે અભિમાનમા (મદની પેઠે) આખો ચકળવકળ થવી. [-આવવી = (પાણીમા) વમળ ચડવો -આવી = (આખોનુ) તોરમા ચકળવકળ થવું (૨) ઘુમરડી ખાવી, ચકર ફરવુ]
ઘૂમવું અ૰ ક્રિ૰ [સં ઘૂર્ણ્, પ્રા ઘુમ્મ] ગોળ ફરવું (૨) રખડવું (૩) [લા] મોટો કારભાર કરવો; મહાલવું (૪) મચ્યા રહેવુ [દોડધામ
ઘૂમાઘૂમ(-મી) સ્ત્રી૰ ['ઘૂમવુ' ઉપરથી] હરફર,
ઘૂરકવું અ૰ક્રિ૰ [દે. ઘુરક્ક, (રવ૰)] ઘુરઘુર કરવુ (૨) નેરથી ભસવુ (૩) [લા] ગુસ્સામાં ધાટો પાડવો; તડૂકવુ
ઘૂરકાઘૂરકી સ્ત્રી૰ સામસામે ઘૂરકવુ તે
ઘૂરકાવું અ૰ ક્રિ૰ ('ઘૂરકવું'નું ભાવે) ઘૂરકવાની ક્રિયા થવી
ઘૂર્ણાયમાન વિ૰ [સ.] ચક્રાકારે ઘૂમતુ

ધૂલર,–રું ન૦, –રો પુ૦ જુઓ 'ગૂલરમા
ધૂસ પુ૦[સ ગુહાશય ? સર૦ હિં , મ]ઉંદર,ફોળ
ધૂસણ ન૦ ધૂસવુ તે, વગર હકનો પ્રવેશ (૨) વિ૦ ધૂસણિયુ
ધૂસવું અ૦ ક્રિ૦ [દે ઘુસિણિઅ=ગવેષેલુ; શોધેલુ પરથી ? સર૦ મ. ઘુસણેં, હિં ઘુસના] જોરથી કે ગમે તેમ કરી પેસી જવુ [ધૂસી જવું=જોરથી, વગર હકે કે ગમે તેમ કરીને દાખલ થઈ જવું.]
ધૂસિયું ન૦ ['ધૂસ'=ઉંદર] ઉંદરિયુ
ધૂસિયું મંચ ન૦['ધૂસવુ' ઉપરથી](ઝાડ વગેરેની બખોલમા ધૂસીને બાંધેલા મચપૂડાનુ) એક જાતની ઝીણી માખોએ બનાવેલુ મંચ
ધૂધટ(–ટો) પુ૦ [હિં] ઘૂમટો, સ્ત્રીઓ મો પર કપડુ ઢાકે છે તે
ધૂટ પું૦ [દે ઘુટ, પ્રા ઘોટ્ટ] ઘૂટડો (૨)વાટો, ૩ ઠ (૩) સ્ત્રી૦ (જીવતુ) ઘૂટાવુ–ગૂગળાવુ તે. [–ભરાવી=ગૂગળાવુ] ૦ડો પું૦ ગળા વાટે એકી વખતે ઊતરી શકે તેટલો પ્રવાંહી પદાર્થ ધૂંટડે ધૂંટડે=ધીમે ધીમે, એક પછી એક ઘૂંટડાથી ધૂંટડો ઊતરવો=ઘૂંટડો ગળામાથી નીચે જવો (૨) સમજાવુ, ગળે ઊતરવુ –ભરવો=ઘૂંટડા જેટલુ મોમા લેવુ–પીવુ.]
ધૂંટણ,–ણિયું ન૦ [સ ઘુટ] ઢીંચણ. [ધૂંટણે (–ણિયે) પડવું = બાળકે ઢીંચણ વડે ચાલવું (૨)[લા]પગે લાગવુ(૩)કરગરવુ ધૂંટણિયાં ભરવાં = બાળકે ઢીંચણ વડે ચાલવું. –ભાંગવાં, ભાંગી જવાં=પગ નરમ થઈ જવા,(કામમા) પાછા પડવુ–હારવુ -ભાંગી નાંખવાં=હરાવવુ, પાડુ પાડી દેવુ]
ધૂટવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં ઘોટના, મ ઘોટણેં,દે ઘુટ્ટ=વાસણ પર પડેલું ધાણુ ઘસવાનો પથ્થર]લસોટવુ,પીસવુ(૨)ઘેરવુ,રોધવુ(શ્વાસને) (૩) અભ્યાસથી–પુનરાવર્તનથી પાકુ કરવુ ઉઠા૦ અક્ષર ઘૂટવા, રાગ ઘૂટવો
ધૂટાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઘૂટવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ધૂંટી સ્ત્રી૦ પગની પાટલી અને નળાને જોડનાર સાધા આગળનુ હાડકુ (૨)['ઘૂટવુ' ઉપરથી, સર૦ મ ઘુટી, હિં ઘુટ્ટી] ગળથૂથી(૩)[સર૦ 'ઘાટી'] ગૂચવણ, ભરાઈ પડાય એવી મુશ્કેલી
ધૂંટો પુ૦ ['ઘૂટવુ' ઉપરથી] ઘૂટીને બનાવેલો લોટો (૨) ઘૂટવાનું–લસોટવાનુ સાધન (૩) ઘૂટવાથી આવેલો ઓપ
ઘૃણા સ્ત્રી૦ [સં.] તિરસ્કાર (૨) દયા, અનુકંપા
ઘૃત ન૦ [સ] ઘી
ઘેઘૂર વિ૦ મસ્ત, ચકચૂર
ઘેડું ન૦ જેના શરીર ઉપર ઊન થાય છે તે પ્રાણી [ઘેટાંનું ટોળું=ગાડરિયો પ્રવાહ. ઘેટાં બકરાં=સામે ન થાય તેવા ગરીબ પ્રાણી.] –ડી સ્ત્રી૦ ઘેટાની માદા –ડો પું૦ ઘેટાનો નર [ઢોચકુ
ઘેડ સ્ત્રી૦ ['ઘડો' ઉપરથી ?] નાનો ઘડો, લોહુ,
ઘેન (ઘે) ન૦ [સ ઘૌન] નશો,કેફ, સુસ્તી (૨) મદ, અભિમાન [–ઊતરવું=નશો કે મદ જવો –ચડવું=નશાની અસર થવી –માં પડવું=નશા કે સુસ્તીને વશ થવુ]
ઘેબ(–વ)ર,–રું ન૦[સ. ઘૃતપૂર, દે ઘેઉ(–વ)ર] એક વાની–પકવાન. –રિયું વિ૦ ઘેબરના જેવુ સ્વાદિષ્ટ
ઘેર (ઘે) અ૦ ['ઘર' પરથી] ઘરે, ઘરમા, ઘર તરફ. [(–ને) ઘેર ઊઠવી=–ની અછત કે તાણ પડવી (૨) ખર્ચના ગોદા કે નુકસાનમા પડવુ; –ને ઘેર બેસવી (જેમ કે 'આમા તો એને રૂા. ૧૦૦ને ઘેર ઊઠી'.) –કરવું=(દીવો) ઓલવવો –રાહો કરવો.–કાંટા પડવા=ઘર ઉજ્જડ થવું, નિર્વંશ જવુ –ગોળી બેસવી =નુકસાન થવુ –જવું=(દીવો) ઓલવાવો (૨) કોઈ કામ કે કશામાથી ખસવું, ટળવું, વચ્ચેથી હઠવું, એવા ભાવમા જેમ કે, ન ફાવે તો જાય ઘેર –તાણું દેવાવું=ઘર સત્યાનાશ કે નિ સંતાન જવુ (૨) ઘર પર ટાચ આવવી –બેઠાં=ઘર બહાર કે દૂર પરગામ ક્યાય ગયા વિના,ઘરઆગણે (૨) [લા] વગર ખાસ મહેનતે, સહેજે –બેઠાં ગંગા (આવવી, થવી)=સહેજે–અનાયાસે મોટો લાભ (–ને) ઘેર બેસવી=–નો ગોદો કે નુકસાન આવવુ (૨) (સ્ત્રીએ ની સાથે)

નાતરું કરવું –બેસવું=બેકાર બનવુ (૨) બરતરફ થવુ, રબ્બ મળવી (૩)[તગાદો કરવા] ધરણુ લઈને બેસવુ –મૂકવું=સાથે ન રાખવું, દૂર કરવુ (૨) ઘરેણે મૂકવુ]

ઘેર પું૦ [ઘેરવુ' ઉપરથી ?]ઘેરાવ,'સર્કમફરન્સ' (૨)સમૂહ,ટોળી(૩)(૨,) સ્ત્રી૦ કોર પરનો ભાગ [–બાંધવી](૪) ચોટલીની આસપાસ રાખેલી ધારી(૫)ઘેરૈયાનુ ટોળું,હોળી ખેલવા નીકળેલી ટોળી ૦કો પુ૦ જુઓ, સમૂહ ૦ણુ સ્ત્રી૦ ઘેરી લેવુ તે, ઘેરો (૨) ધારણ ૦દાર વિ૦ ઘેરવાળુ (કપડુ)(૨)ખૂલતુ,ચપસીને નહિ એવું

ઘેરગભીરું, ઘેરગ ભીર વિ૦ ['ગહીર ગંભીર'] ઘેરું અને ગ ભીર, અતિ ગાઢ

ઘેરવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં ઘેરના, મ ઘેરણેં સ ગ્રહ્, પ્રા ઘે પરથી ?] ચારે તરફ વીટળાઈ વળવુ (૨)(પશુને) પાણી પાવુ [ઘેરી લેવું= ઘેરીને કબજામા લેવું, ઘેરો ઘાલવો]

ઘેરાવ, –ઘો પુ૦ ઘેર, ચારે તરફનો વિસ્તાર(૨) ઘેરવું તે, રોકાણ, અટકાયત

ઘેરાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઘેરવુ'નુ કર્મણિ (૨) સપડાવુ; ઘેરામા આવી.જવું(૩)[ઘે'](‘ઘેરુ' ઉપરથી ?) ઘેરુ થવું, વ્યાપવુ (જેમ કે આખ નશા કે ઊંઘથી, આકાશ કે ચદ્ર વાદળથી, વાદળ કાળાશથી)

ઘેરિયા ન૦ એક પક્ષી

ઘેરી સ્ત્રી૦ ['ઘેર' ૪ ઉપરથી]માથા પરની ધારી

ઘેરુ ન૦ [જુઓ ગેરો, સર૦ મ ઘેરુ] ક્રીડાએ કોરવાથી ગરેલો લાકડાનો લોટ

ઘેરું (ઘે) વિ૦ [સ ગભીર, હિં. गहरा] ગાઢ, પાકું (રંગના સંબંધમાં), ઘણી માત્રામા રંગ-વાળું(જેમ કે ઘેરો લાલ) (૨) ઊંડું, ગહન (૩) ચકચૂર, ખુમારીવાળુ (આંખના સબધમા)

ઘેરૈયો પુ૦ ['ઘેર' (૨) ઉપરથી] હોળી ખેલવા નીકળેલો,ઘેરમાનો માણસ [ઘેરૈયા રમવા= ઘેર બાધી હોળીનુ નૃત્ય કરવુ] –યા ચૌદશ સ્ત્રી૦ ફાગણ સુદ ચૌદશ

ઘેરો પું૦ ['ઘેરવુ' ઉપરથી] ઘેરી લેવું તે [–ઘાલવો, નાખવો, ઊઠવો] (૨) રોકાણ, અટકાવ (૩) સમૂહ; ઘચૂમલો (જેમ કે ઝાડનો)

ઘેલચંદ્ર(–દ્રું),ઘેલછા,ઘેલાઈ જુઓ 'ઘેલુ 'માં

ઘેલું (ઘે) વિ૦ [સ ગ્રહિલ,પ્રા. गहिल] ગાડું; અક્કલ વગરનુ (૨) ન૦ ગાડપણ [–કરવું= નાઢ કે ધૂન લગાડવી –થવું = ગાડા પેઠે વર્તવું,ગાડી વાત કરવી –લાગવું,–વળગવું = ગાડપણ વળગવુ (૨) ધૂન લાગવી ઘેલાં કાઢવાં = ગાડા કાઢવા ઘેલીનો ગવાળો = અવ્યવસ્થિત ગાસડા-પોટલા] –ચન્દ્ર(–દ્રું) વિ૦ જેની ઘેલછા ચંદ્રના ક્ષયવૃદ્ધિની પેઠે પાક્ષિક હોય એવું, વખતે ડાહ્યુ અને વખતે ગાડુ થઈ જતુ હોય એવુ –છા સ્ત્રી૦ ગાડપણ (૨) ધૂન [–આવવી, –લાગવી, –વળગવી = કશાકની ધૂન વળગવી,–કરવી, –કાઢવી = ગાડા પેઠે વર્તવું, ગાડા કાઢવાં] –લાઈ સ્ત્રી૦ ઘેલાપણુ, ગાડપણ ૦તૂર વિ૦ ગાડુ તૂર, સાવ ઘેલુ

ઘેવર સ્ત્રી૦ + ગહ્વર, ગુફા

ઘેવર(–રું)ન૦[દે]–રિયુ વિ૦જુઓ 'ઘેબર'મા

ઘેંઘટ (ઘેં૦) વિ૦ ઊંધ કે કેફથી ઘેરાયેલુ (૨) સ્ત્રી૦ વરસાદ અંધાર્યો હોય એવી આકાશની સ્થિતિ

ઘેંઘાટ (ઘેં૦) પું૦ + જુઓ ઘોઘાટ

ઘેંશ(–સ) (ઘેં૦) સ્ત્રી૦ ખાવાની એક હલકી વાની–ભરડકું [ઘેંશમાં ઘી = અઘટિત ખર્ચ]

ઘૈયું ન૦ [સ ગહ્વર] ખાડો, ખાબરો

ઘો સ્ત્રી૦ [સ ગોધા] ગરોળીના આકારનુ એક ઝેરી પ્રાણી

ઘોગંધારી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ–ઔષધિ

ઘોઘર પું૦ [સ ઘુર્ઘર?] ભારે માથાનો જંગલી બિલાડો (૨) બાળકને બિવડાવવાનો હાઉ (૩) ન૦ એક પક્ષી ૦બિલાડો પું૦ જુઓ ઘોઘર અર્થ ૧ ૦રાણો પુ૦ ઘોઘરોનો રાજા, મોટો ઘોઘર (નવરાત્રીમા 'માતાજીનો ધાર્યો' નામની એક મોટી અને બિહામણી પુરુષાકૃતિ, જેની આગળ બાળકો રમે છે)

ઘોઘરુ વિ૦ [સર૦ મ ઘોઘરા, કા. गोग्गर-રવ૦] ખોખરુ –ભારે સાદવાળુ

ઘોઘરો(–ળો) પુ૦ [રવ૦] ભારે સાદ, ઘાટો (૨) ગળાના જે ભાગમાથી અવાજ નીકળે

છે તે [–કાઢવો = ઘાટો કાઢવો; મોટેથી બોલવુ –ઝાલવો = ગળેથી પકડવુ, ટોટો પકડવો –તાણવો = સાદ એચીને ગાવુ –પકડવો = જુઓ ઘોઘરો ઝાલવો ઘોઘરે બાઝવું = ગળુ પકડવુ (૨) ન ભાવવુ ઘોઘરે મિ દૂર દેવું = ઘાટો બેસી જાય એમ કરવુ (૨) બહુ ન બોલે તેવુ કરવુ]

[અટક

ઘોઘારી વિ૦ ઘોઘા બંદરનુ–નરફનુ (૨) પુ૦

ઘોઘો વિ૦ પુ૦ [મરા૦ મ. ઘોग्या] અભણ, મૂર્ખ માણસ (૨) પુ૦ [?] સાપ (૩) મોમાથુ ઢકાય એમ ઓઢવુ તે, ઘંઘોલિયું (–કરવો)

ઘોઘોઈ ન૦ એક પક્ષી

ઘોઘોરાણો પુ૦ જુઓ ઘોવરરાણો

ઘોચ સ્ત્રી૦ ['વરચ'–રવ૦] ઘોચવુ –ઘોચાવુ તે, ઘોચાયાની અસર ૦પરોણી સ્ત્રી૦, ૦પરોણો પુ૦ જુઓ ઘોચપરોણો.

ઘોચવું અ૦ક્રિ૦ ઘોચવુ, ભોંકવુ ઘોચી ઘાલવું, દેવું = ઝટ ખોસવુ, ભોંકવુ, પેસાડવુ કે ઘાલવુ

ઘોટ પુ૦ [દે વુટ, પ્રા ઘોટ્ટ] ઘૂંટડો

ઘોટક પુ૦ [સં] ઘોડો

ઘોડાદામણ અ૦ વારાફરતી

ઘોડદોડ (દો) ['ઘોડો'+'દોડવુ'] ઘોડાઓની દોડવાની હરીફાઈ (૨) એને માટેનુ મેદાન અથવા રસ્તો [પલટણ

ઘોડપલટણ સ્ત્રી૦ [ઘોડા + પલટણ] ઘોડેસવારની

ઘોડમાત સ્ત્રી૦ [ઘોડો + માત] શેતરજમાં રાજા ઘોડાની મોહરથી માત થાય તે [મોવાળુ

ઘોડમુખું વિ૦ [ઘોડો + મુખ] ઘોડાના જેવા

ઘોડવહેલ (વ્હે) સ્ત્રી૦ [ઘોડો + વહેલ] ઘોડા જોડવાની વહેલ, ઘોડાગાડી [ગાડી

ઘોડાગાડી સ્ત્રી૦ [ઘોડો + ગાડી] ઘોડા વડે ખેચાતી

ઘોડાગાંઠ (૦) સ્ત્રી૦ બેવડી સૈડકાગાઠ [–વાળવી, પાડવી, પડવી ઇ૦ સાથે પ્રયોગ] (૨) શેતરજમા બે ઘોડાને એકમેકના જોરમા રાખવા તે [એક બ્રિટિશ સિક્કો

ઘોડાગીની સ્ત્રી૦ ઘોડાની છાપવાળી ગીની, સોનાનો

ઘોડાઘાટડી સ્ત્રી૦ ઘોડે બેઠેલી કન્યાને વર તરફથી માથે ઓઢાડાતી ચૂંદડી

ઘોડાઘાસ પુ૦ ઘોડાને ખાવાનુ એક ખાસ ઘાસ

ઘોડાચડ(–ઢ) પું૦ ઘોડે ચડનારો – વર(૨) સવાર

ઘોડાચિયો પુ૦ એક જાતનુ ઘાસ

ઘોડાપૂર ન૦ ઘોડાની જેમ એકદમ ધસી આવતુ મોટુ પૂર (૨) અ૦ તેની જેમ, જોરથી

ઘોડામૂઈ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, ઔષધિ

ઘોડાર (૨,) સ્ત્રી૦ [ઘોડુ + સ. અગાર] ઘોડા બાધવાની જગા, તબેલો –રિયો પુ૦ ઘોડારની સારસૂર રાખનારો, ઠાણિયો

ઘોડાલિયું ન૦ વાસની ચીપમાથી બનાવેલુ એક વાજું [વનસ્પતિ – ઔષધિ

ઘોડાવજ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં વોડાવચ, મ] એક

ઘોડાસમેરવો પુ૦ એક ઝાડ

ઘોડાસર (૨, ?) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ વોડસાળ, ઘોડગાળા, વોડસર] ઘોડાર

ઘોડાસૂત ન૦ એક વનસ્પતિ

ઘોડિયાટ પુ૦ ['ઘોડી' ઉપરથી] મોભને ટેકવવાનુ ત્રિકોણિયુ

ઘોડિયુ ન૦ ['ઘોડી' ઉપરથી] એક જાતનુ પારણુ (૨) તાડછાનો દાડો [ઘોડિયામાંથી ઝડપાવું = બાલ્યાવસ્થામાથી જ લગ્નનુ માગું આવવું ઘોડિયુ બંધાવું = સગતિ થવી ઘોડિયે ઘર મૂકવું = નાના છોકરા મૂકીને ગુજરી જવુ ઘોડિયુ બાંધવું = બોયુ કે તેનુ કપડું બાધીને તૈયાર કરવુ] –યા ખાતું ન૦ મોટા કારખાનામા કામ કરતી સ્ત્રીઓના બાળકો રાખવા કરવાનુ ખાતુ

ઘોડી સ્ત્રી૦ [સ ઘોટિકા, પ્રા ઘોડી] ઘોડાની માદા (૨) જેની ઉપર કોઈ વસ્તુ મુકાય અથવા ગોઠવાય કે ટગાવાય એવી લાકડા કે ધાતુની બનાવટ (૩) જેનો ટેકો લઈ ચલાય એવી લાકડી (૪) ઊચે ચડવાની નિસરણી જેવા પગથિયા વાળી બનાવટ. [ઘોડીએ ચડ(–ઢ)વું = ઘોડી પર સવારી કરવી (૨) કૂચ કરવી (૩) લહેજમા આવવુ ઘોડી કુદાવવી = ઘોડીને ઠેકાવવી (૨) લાકડીના ટેકાથી ચાલવુ, લગડુ ચાલવુ –ખેલાવવી = ઘોડી પર બેસી તેને નચાવતા – કૂદવતા ચલાવવી –છૂટી કે ઘોડો છૂટ્યો = કોને ખબર કે શુ થયું ? –ઠાણે આવવી =

ઘોડી ઋતુમા આવવી. **–ને ઠાણ દેવું** = ઘોડીને ઘોડો દેખાડવો. **–પલાણવી** = ઘોડી પર સવારી કરવી **–પ્રસવી ને વાત પ્રસરી** = પાયા વિનાની મોટી ગપ ચાલવી **(કાળી) ઘોડી** = અફીણ **(લીલી) ઘોડી** = ભાગ **(લાલ) ઘોડી** = ઘાટ **(કાળી, લાલ, કે લીલી) ઘોડીએ ચડવું** = નશો કરવો]

ઘોડુ ન૦ [સં. ઘોટ(૦ક), પ્રા. ઘોડ(૦ગ,૦ય)] ઘોડો અથવા ઘોડી (૨) નાનુ અથવા દુર્બળ ઘોડુ; ટટ્ટુ (૩) હયદળ, ઘોડાનો સમૂહ **–ડેસવાર** પુ૦ ઘોડા ઉપર સવારી કરનારો માણસ કે સિપાઈ

ઘોડે અ૦ (કા) ગોડે, પેઠે

ઘોડેસવાર પું૦ જુઓ 'ઘોડુ'મા **–રી** સ્ત્રી૦ ઘોડેસવાર થવુ તે

ઘોડો પુ૦ [જુઓ ઘોડુ] સવારીનુ એક પશુ, અશ્વ (૨) નદી કે દરિયાનુ મોટું મોજુ, લોઢ (૩) ઘોડા જેવા આકારની જડી નકશીદાર ખીટી(૪)ચાપ – કળ (જેમ કે બંદૂકનો) (૫) મોટી ઘોડી, કોઈ વસ્તુ મૂકવા માટે બનાવેલુ ઉભેડુ ચોકઠુ (૬)ચાર પાખડીનુ કપાસનુ કાલુ (૭)અ ગૂડાની પાસેની આગળી ઉપર પહેરવાનું એક રૂપાનુ ઘરેણુ [(વ્યાજના) ઘોડા પર ઘોડા વધવા = વ્યાજનુ વ્યાજ ચડવુ. **–જેવુ** = ટટ્ટાર, મજબૂત. સ્ફૂર્તિવાળુ **–થાકી જવા** = થાકી જવુ (૨) હારી જવુ, આગળ વધવાની હિમત ન હોવી **–દોડાવવા** = ખાલી મનોરથ – શેખચલ્લીના વિચાર દોડાવવા **–ગાઉ** = ખૂબ લાબા લાબા ગાઉ **–નહીં પહોંચવા** = પગે કહ્યું ન કરવુ, થાકી જવુ(૨)શક્તિ કે ગજું ન હોવુ **–બાંધવા** = જુઓ ઘોડા દોડાવવા **ઘોડા લે!** = બહારવટિયા પકડો(એક ધમકી) **ઘોડાવેગે** = બહુ ઝડપથી. (–નુ) **ઘોડું ચડતું હોવું** = જુસ્સામા હોવુ, ચડતો જોશ હોવો **ઘોડું દોડવું** = યોગ્ય વખતે કામ દેવુ (ઉદા૦ દશરાએ ઘોડું ન દોડે ત્યારે શું કરવાનું ?) **ઘોડું પાડવું** = બહુ ખરચ કરી નાખવું (કોઈને) બોજારૂપ થવુ **ઘોડે ચઢવું** = આગળ પડવું, અગ્રેસર થવુ (૨)વરરાજા થઈ ઘોડા પર બેસવું(૩)કન્યેત થવું (૪) તત્પર થવુ **ઘોડે ચડીને આવવું** = ઉતાવળ કરતા આવવુ, (૨) છડે ચોક આવવુ **ઘોડે ચડીને ઊતરવું** = મૂર્ખ ઠરવુ (૨) પસ્તાવો કરવો **ઘોડે પલાણ નાખવું, માંડવુ** = ઘોડા પર જીન નાખવુ – બાધવુ (૨)તૈયારી કરવી, તત્પર થવુ(૩) લડવા જવુ. **ઘોડે બેસવું** = ઘોડા ઉપર સવારી કરવી **ઘોડે બેસી ગાંસડી માથે મૂકવી** = મૂખ જેવું કામ કરવુ **ઘોડે બેસીને આવવું** = જુઓ ઘોડે ચડીને આવવુ, **ઘોડો ગ(–ગ)ઠવો** = મસલત કરવી, ખાનગી ચર્ચા કરવી **–ચડાવવો** = બંદૂકની કળ ઊચી કરવી (૨) ત્રાજવાની દાંડીમા કડી ચડાવવી, જેથી કરીને ઓછુ વત્તું જોખાય **–જોર પર હોવો** = જુસ્સામા હોવુ (૨) શરતમા જીતે એવું હોવુ **–ઝાડ થવો** = ઘોડે પાછલા પગ પર ઊભા થઈ જવુ **–દેખાડવો** (ઘોડીને) = ઘોડા ઘોડીને સંભોગ માટે લેગા કરવા **–પાડવો** = બંદૂક ફોડવા તેની કળ પાડવી **–ફેંકવો** = ઘોડો મારી મૂકવો **ઘોડો બાંધ!, ઘોડો બાંધી રાખ!** = જરા થોભ, ઉતાવળ ન કર! **–જોસી જવો** = થાકી જવુ, હારી જવુ **–મારી મૂકવો** = ઘોડો પૂરપાટ દોડાવવો (૨) ઉતાવળે નાસી જવુ]

ઘોણિયું ન૦ ઢોલ, બાયુ

ઘોણિયો પુ૦ મોટી તાબાની વટલોઈ (કા.)

ઘોનારવું સ૦ક્રિ૦ (કા) મારવુ

ઘોયરુ (વો) ન૦ ગોતુ બાકવાનો ચૂલો [તિ

ઘોયુ ન૦ જખમ(૨)કોઈ વાતમા નિરર્થક ભળવુ

ઘોર વિ૦ [સં] ભિહામણુ (૨) કમકમાટી ઉપજવે એવુ(૩)ગાઢ, અત્યંત (પોતપોતાની માત્રામા) (જેમ કે નિદ્રા,વન,અંધારુ,અજ્ઞાન)

ઘોર પુ૦ [સર૦ મ]ઘોર અવાજ કે રણકો(૨) તબૂરા ઇ૦મા ખરજ સ્વરના તારનો ઘોર અવાજ કે રણકો (૩) (૨,) સ્ત્રી૦ [ઘોરવું પરથી] ઊધમા નાક બોલવાનો અવાજ. [**–બોલાવવી** = ઘોરવું, નસકોરા બોલાવવા]

ઘોર સ્ત્રી૦ [ફા गोर] મડદું દાટવાનો ખાડો,

કબર [–ખોદવી = મડદું દાટવાનો ખાડો ખોદવો (૨) વિનાશની તૈયારી કરવી –ચણવી = ઘોર ઉપર કબર ચણવી રોજે બાંધવો.] ૦ખોદિયો પુ૦ ઘોર ખોદનારો (૨) ઘોર ખોદી મડદાં કાઢી ખાનારું એક પ્રાણી. (૩) [લા] હીણું કામ કરનારો ૦ખોદુ વિ૦ ઘોર ખોદે એવું, વિનાશક

ઘોરખર ન૦ જુઓ ખરઘોર [ઘોરખોદિયો

ઘોરખોદું ન૦ [ઘોર + ખોદવું] એક પ્રાણી,

ઘોરણ ન૦ ['ઘોરવું' ઉપરથી] ઘોરવું – ખૂબ ઊંઘવું તે (૨) નસકોરાં બોલવા તે, એથી થતો અવાજ

ઘોરવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઘુર્, પ્રા ઘોર] (ઊંઘમાં) નસકોરાંથી શબ્દ કરવો (૨) ઘસઘસાટ ઊંઘવું (૩) ઘોંઘાટ – અવાજ કરવો [ગર્જવું

ઘોરવવું સ૦ક્રિ૦ (અવાજનો) ઘોર કરવો,

ઘોરંભ(–ભા)વું અ૦ક્રિ૦ [ઘોર + ભાવ ઉપરથી?] ગોરંભાવું, વાદળાં ચડી આવવાં, ઘેરાવું

ઘોરંભો પુ૦ જુઓ ગોરંભો

ઘોરા સ્ત્રી૦ [સં] રાત્રિ [ને દોડાદોડી

ઘોરાઘોર સ્ત્રી૦ ['ઘોર' રવ૦ ઉપરથી] ધૂમાધૂમ

ઘોરી વિ૦ ['ઘોરવું' ઉપરથી] ઊંઘણશી (૨) પુ૦ [?] ઢોરનું ટોળું (ચરવા માટે જતું આવતું). [–છૂટવો = ઢોર ચરવા જવા ઘેરથી છૂટવા (૨) ઢોરને તે માટે છોડવા વખત થવો.]

ઘોરો પુ૦ ['ઘેરાવું' ઉપરથી કે 'ઘોર' ઉપરથી?] (કા.) વરસાદનો ઘોરંભો (૨) કકાસ

ઘોલ વિ૦ નરમ. કમતાકાત (કા.) [વર, 'શ્લથ'

ઘોલક(–ક્કી) સ્ત્રી૦, –કું ન૦ સાવ નાનું અંધારું

ઘોલવું ન૦ માંજીની જળ નાખી રાખવાનો ખાલલો

ઘોલી સ્ત્રી૦ વિલોડીનો વલોણો

ઘોલું ન૦ વિલોડું (૨) [લા.] આડખીલી, ડખલ [–ઘાલવું = ફાંસ મારવી, ડખલ કરવી]

ઘોલો પુ૦ જુઓ ઘોલૈયું –ઘોલ્લો

ઘોલૈયું વિ૦ વગરનોતરે જમવા જનારું

ઘોલ્યું ન૦ ખરસી નહિ કરેલો એવો નાનો બળદ

ઘોલ્લું વિ૦ ઘોલૈયું [ઘોલ્લા મહાજન એ પતરાળી = વગર નોતરે આવવું અને ઉપરથી તોફાન.] –લ્લો પુ૦ વગર નોતરે જમવા જનાર માણસ (૨) એક જાતનું ઘોડિયું

ઘોષ પુ૦ [સ] મોટો ધ્વનિ, અવાજ (૨) ગોખવું તે (૩) ઢ ઢેરો (૪) ગોવાળિયાનું ગ્હેકાણું, ઝૂંપડું (૫) [વ્યા] મૃદુ વ્યંજનના ઉચ્ચારણનો બાહ્ય પ્રયત્ન ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ જાહેરાત (૨) ઢ ઢેરો [–કરવી = જાહેરાત કરવી, ઢ ઢેરો પીટવો.] ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘોષ–ધ્વનિ કરતી. ૦વ્યંજન પુ૦ [વ્યા] કોમળ, મૃદુ વ્યંજન (ગ, જ, ડ વ, ઝ ઇ૦)

ઘોળ પું૦ ગભરાટ [–ઘાલવો = ગરબડ મચાવવી –પડવો = વાંધો પડવો]

ઘોળવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ઘોલય્, પ્રા. ઘોલ] કરતેથી દાબીને નરમ કરવું (૨) ઓગાળવું (૩) મેળવવું (૪) જોરથી ઘૂમડવું [ઘોળીને પી જવું, ઘોળી પીવું = ન ગણકારવું, ન બદલવું, ન ગાઠવું]

ઘોળાઘોળ(–ળી) સ્ત્રી૦ ખૂબ ઘોળવું તે (૨) [લા] મનમાં વિચાર ઘોળાયા કરવો તે, મનની અનિશ્ચિત સ્થિતિ

ઘોળાવું સ૦ક્રિ૦ 'ઘોળવું'નું કર્મણિ [ઘોળાયા કરવું = ઘોળાઘોળમાં રહેવું, ખોટી થવું (૨) વાત કે વિચારનું મનમાં આમ તેમ ઘૂંટાયા ઘુમાયા કરવું]

ઘોળ્યું વિ૦ ઘોળેલું–ઘૂંટેલું (૨) [કા.] બળ્યું, મૂઉં (એવા અર્થમાં શ૦ પ્ર૦ મા) ઉદા૦ 'ઘોળ્યો પગાર!'

ઘોંકવું (ઘોં૦) [જુઓ 'ઘોંચવું'] કોણી કે ગોદો મારવો (૨) ઘોંચવું

ઘોંકો (ઘોં૦) ['ઘોંકવું' ઉપરથી] કોણીનો ગોદો; ઠોંસો (૨) મુક્કો [છવડો

ઘોંઘા (ઘોં૦) ન૦ શંખના જેવો પાણીમાંનો એક

ઘોંઘાટ (ઘોં૦) પુ૦ [રવ૦] શોરબકોર, ગરબડાટ

ઘોંચ (ઘોં૦) સ્ત્રી૦ ચીલામાં પડેલો ઊંડો ખાડો (૨) ભોંકાવાથી પડેલો ખાડો–ઘા કે તેની અસર. (૩) [લા] નુકસાન [–માં પડવું = ચીલામાં પડી જઈ ધીમી ગતિ થવી, અટવાવું] ૦પરોણો પુ૦ વારે વારે પરોણો ભોંકવો તે. [–કરવો = વારેવારે ગોદાવ્યા કરવું, –ટોંકવું, –સતાવવું] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ભોંકવું. –ચાટવું =

સ૦ ક્રિ૦ વારવાર ઘોચવુ –ચાવું અ૦ક્રિ૦ ભોકાવું.

ઘોંટવુ (ઘો૦) અ૦ ક્રિ૦ ઘોરવું, ઊંઘવુ (તુચ્છકારમા)

ઘ્ન વિ૦ [સ] હણનારું–નાશ કરનારુ (સમાસને અંતે) ઉદા૦ શત્રુઘ્ન

ઘ્રાણ ન૦ [સ] વાસ, ગંધ (૨) નાક. –ણેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [+इन्द्रिय] વાસ લેવાની ઇંદ્રિય–નાક. –તિ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ ઘ્રાણ

ઘ્રાવુ સ૦ ક્રિ૦ [સ ઘ્રા] સૂંઘવુ (૨) ચુંબવુ

ઙ

ઙ પું૦ કંઠ્યસ્થાની અનુનાસિક (આ વ્યંજનથી શરૂ થતો શબ્દ નથી તથા આમેય ગુજરાતીમા તે ઓછો જ દેખાય છે.)

ચ

ચ પું૦ [સં] તાલુસ્થાની પહેલો વ્યંજન (૨) અ૦ અને, વળી ૦કાર પુ૦ ચ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ચકારવાળુ ૦ચ્યો પુ૦ ચકાર ૦વર્ગ પું૦ ચ, છ, જ, ઝ, ઞ, એ પાચ તાલુસ્થાની વ્યંજનોનો વર્ગ ૦વર્ગીય વિ૦ ચવર્ગને લગતુ

ચક પુ૦ [चिक (तुर्की)] બારણા પર નાખવાનો સળીઓનો પડદો, ભળીદાર અંતરપટ. [–નાખવો=પડદો નાખવો, અંતરપટ કરવો (૨) વેશ્યાનો ધંધો કરવો]

ચક પું૦ [સર૦ हिं] (સ્ત્રીઓનુ) એક ઘરેણુ

ચક પુ૦ [સ चक्र, પ્રા. चक्क] (કચ્છ) કુંભારનો ચાક (૨) બચકુ

ચકચક અ૦ [જુઓ ચકચકવુ] ચળકતુ હોય તેમ(૨)[રવ૦] (ચકલાનો અવાજ કે નકામો લવારો સૂચવે).૦વુ અ૦ક્રિ૦[રવ૦] 'ચકચક' એવો અવાજ કરવો (ચકલાએ) (૨) [સ चक्; પ્રા चिकचिकाय] ચળકાટ મારવો; ઝળકવુ –કાટ પુ૦ ચળકાટ –કિત વિ૦ ચકચકતુ, ચળકતુ (૨) નિર્મળ, સ્વચ્છ

ચકચાર સ્ત્રી૦ પડપૂછ, ચર્ચા, વાતની ઊહાપોહ (૨) તપાસ . [–જાગવી=ચર્ચા કે પૂછપરછ ને ઊહાપોહ થવા, વાતની ભારે ચોળાચોળ થવી]

ચકચૂર વિ૦ તલ્લીન, ગરક, મસ્ત (નેમ કે, દારૂ કે ક્રોધથી) (૨) અ૦ [સર૦ મ, હિં चकनाचूर] ચૂરેચૂરા

ચકચૂંથ(–ધ) સ્ત્રી૦ ['ચૂંથવુ' ઉપરથી]ચૂંથાચૂંથ, ચોળાચોળ, નકામો ચર્ચા

ચકડ(–ગ)ડોલ(–ળ) પું૦ [સ चक्र+दोल] પારણા જેવી ડોળીમા બેસીને ગોળ ફરવાનો ફાળકો (૨) ફેર, ચકરી (૩) ન૦ એક પક્ષી. [ચકડોળે ચડવું=ચગડોળમા બેસી હીચવું (૨) ક્રોધે ચડવો (૩) ગોટાવુ, ગૂંચવાવું (મન, વાત) (૪) વખતોવખત મુલતવી રહેવુ]

ચકતી સ્ત્રી૦ નાની ચપટી ગોળ તકતી ૦દાર વિ૦

ચકતું વિ૦ ['ચકવુ' ઉપરથી] સાવધ, સાવચેત(૨) ન૦ [સ चक्र? સર હિ, મ चकती] ગોળ કે ખૂણાદાર ચોરસ ઢેકુ, નાનું દળદાર પડ (૩) [સર૦ હિ चकत्ता, મ चगदा] [લા] ચકામુ

ચકખંદૂ(–ધૂ)ક સ્ત્રી૦ [સં चक्र+अदूक] એક જાતની જૂના વખતની બંદૂક

ચકભિલ્લુ ન૦ [સ चक्र+भिल्लु] એક રમત

ચકભૂલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] બેશુદ્ધિ

ચકમક પુ૦ [તુર્કી] એક જાતનો પથ્થર (તેની સાથે લોખંડ અફાળવાથી અગ્નિ ઝરે છે) (૨) સ્ત્રી૦ તણખો (૩) ચમક, ઝલક (૪) [લા] તકરાર, કજિયો [–ઝરવી=કજિયો થવો, તકરાર કરવી]

ચકમંડળ ન૦ [સ. चक्र+मडल] ઉપર ચકર ચકર ફરવુ તે, તેમ ફરતી વસ્તુઓનો સમૂહ (૨) અતિ ખટપટથી વધી ગયેલી અવ્યવસ્થા (૩) મંડળ-મસકરી કરવાને મળેલી ટોળી

ચકમો પું૦ [ફા.] જાડું ઊનનું કપડું; બનાત

ચકરચકર અ૦ [સં. चक्र ઉપરથી] ફરતા-ચકની માફક ગોળ ગોળ

ચકરડી સ્ત્રી૦ [સ. चक्र ઉપરથી] ફૂદડી (૨) દેર, ચકરી (૩) ચક્કર ફરતી ચકતી, ફરકડી (૪) એક ચક્કર ફરે એવું રમકડું [**–આવવી** =ચકરી આવવી. **–ખાવી**=ફૂદડીએ ફરવું **–દેરવવી, –રમવી**=ચકરડીના રમકડા વડે રમવુ. **–ખવડાવવી**=ભુલાવવુ, ભમાવવુ **–રમવી**=એ નામની રમત રમવી **–રમાડવી**=ભુલાવવુ, ભમાવવુ]**૦ભમરડી** સ્ત્રી૦ ફૂદડી ફરવાની એક રમત **–હુ** ન૦ ચક (૨) ફૂંડાણુ; મીહુ (૩)ચકરી પાઘડી (તિરસ્કારમા) [**ચકરડા જેવો રૂપિયો**=રોકડો કલદાર રૂપિયો **ચકરહું કરવું**=મોટા મીંડા જેવું કરવું, શૂન્ય પરિણામ લાવવુ]

ચકરદા વિ૦ [સ ચક્ર ઉપરથી] હૃષ્ટપુષ્ટ, ગોળ મટોળ (પુરુષ માટે)

ચકરભમર અ૦ [+ભ્રમર] ફરતા ચકની જેમ

ચકરમકર ન૦ [સર૦મ, ચક્ર + મકર=ફરેબ ?] કાવતરુ, તરકટ

ચકરવકર અ૦ ચકરી આવવાથી બેભાન [(આખો) **ચકરવકર થવી**=આખ આમ તેમ ફરવી ને વકાવી]

ચકરાવો પુ૦ [સ ચક્ર+વ્યૂહ?] ફેરવો (૨) વેર, પરિધ (૩) કોઠાયુદ્ધ, ચક્રવ્યૂહ [**–ખાવો, ચકરાવામાં પડવું**=ફેરમા જવું; લાબો રસ્તો પકડવો, વર્તુલાકારે ફરવું]

ચકરી વિ૦ [સ ચક્ર] ગોળ આકારનુ (જેમ કે **ચકરી પાઘડી**=ગોળ દક્ષિણી પાઘડી)(૨) સ્ત્રી૦ ફેર, તમ્મર [**–આવવી –ખાવી**= ફેર આવવા, તમ્મર આવવી] (૩) નાનુ ચક્કર **૦ગડી –ડું** ન૦ જાડો રોટલો, રોટલાનો ગોળ ટુકડો (તિરસ્કારમા) (૨) [તુચ્છકારમા] ચકરી પાનડી

ચકલી સ્ત્રી૦ ['ચક' રવ૦ ઉપરથી અથવા સં. चटका, चटिका] ચકલાની માદા (૨) [લા] પાણીનો નળ ખોલવાની ચાવી (૩) પાણીનો નળ [**–ખોલવી, –ફેરવવી**=પાણી આવે માટે નળની ચાવી મરડવી **ચકલી નાની ને ફેદડો મોટો**=ગજા ઉપરાતની વાત–ડફાસ] **૦ભટ** પુ૦ ગરીબ બ્રાહ્મણ

ચકલુ ન૦ ચકલીનું ન૦ રૂપ (૨) કોઈ નાનુ પખી (જેમ કે, ચકલા બહુ ખાઈ જાય છે) [**–ફરકલું**=(નકારના ભાવ સાથે વપરાય છે) કોઈ પણ પ્રાણીનો અવરજવર હોવો **ચકલાં ચૂંથવાં**=નજીવા કામમા ખાલી માથુ મારવુ **–ચૂથાચૂથ** કરવી] **–લો** પુ૦ નર ચકલુ, એક પખી

ચકલું ન૦ [કે चक्कल પરથી ?] મહોલ્લા આગળની છૂટી જગા (૨) ચાર રસ્તા મળતા હોય એવુ નાકુ **–લેદાર** પુ૦ ચકલાનો રખવાળ–પોલીસ **–લો** પુ૦ચકલુ કે ચકલામા બેસતુ બજાર [**ચકલામાં જવુ**= વેશ્યાગમન કરવું **ચકલામાં બેસવુ, ચકલે બેસવું, ચકલે દુકાન કાઢવી** કે **માંડવી**= વેશ્યાવૃત્તિ કરવી **ચકલે મૂકવુ**=જાહેર કરવુ (૨) ચકલા વચ્ચે ઉતાર મૂકવો **ચકલે ચાત થવી**=લોકોમા નિંદા થવી **ચકલો ઠેકાણે ન હોવો**=અક્કલ ન હોવી]

ચકવું વિ૦ [સ चक्रु (चकित) ઉપરથી] લાગ જોતુ બેઠલુ, તત્પર (૨) અ૦ ક્રિ૦ લાગ જોતા બેસવુ (૩) તકાસવુ

ચકવે અ૦[સ चक्रवर्ती, પ્રા चक्कई ઉપરથી] ચક્રવર્તીપણે ('એકચકવે' શ પ્ર મા)

ચકવો પુ૦ [સ चक्रवाक, પ્રા चक्कवाग(–य)] એક પખી, ચક્રવાક **–વી** સ્ત્રી૦ ચકવાની માદા

ચકળવ(–વિ)કળ વિ૦ [સ चक्रु (चकित) + વકળ (વ્યાકુળ)] (૨) અ૦ આકુળવ્યાકુળ

ચકદલ પુ૦ [સર૦ મ चकदळ] કોલ્લો

ચકહુ વિ૦ ['ચકવુ' ઉપરથી] કોઈનુ ગાજ્યુ ન જાય એવુ [સચો

ચકંદો પુ૦ ચગદીને રૂની ગાસડીઓ બાધવાનો

ચકા સ્ત્રી૦ [જુઓ ચક] સરકટ કે સાઠાની ચીપ

ચકાચક અ૦ [સ चक्=પરિતૃપ્ત થવુ]ભરપેટ, પેટ ભરીને, ખૂબ [ચાકુ

ચકામું(–યુ) ન૦ ચામડી પર પડેલુ ચાકુ કે

ચકાર પુ૦[સં] 'ચ' અક્ષર કે ઉચ્ચાર [**–પણ ન બોલવો**=એક અક્ષર પણ ન બોલવુ]

ચકારી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] પીઠ પાછળ ખૂહુ બોલવુ તે

ચકાસવું સ૦ક્રિ૦ તપાસીને જોવું (૨)અ૦ક્રિ૦ [સ ચકાસ્] પ્રકાશવું [પામેલુ
ચકિત વિ૦ [સં] છક થઈ ગયેલુ; આશ્ચર્ય
ચકી, ૦બાઈ સ્ત્રી૦ ચકલી પક્ષી (બાળભાષામા)
-કારાણા, -કો પુ૦ ચકલો (બાળભાષામા)
ચકોતરું ન૦, -રો પું૦ [સર૦ મ, હિં. ચક્કોતરા]મોટા લીબુ જેવુ એક ફળ, પપનસ
ચકોત્રા ન૦ એક પક્ષી
ચકોર વિ૦ [સ ચકોર પખી જેવુ ?] તરત ચેતી જાય એવુ, ચાલાક (૨) પુ૦, ન૦ [સ] એક પક્ષી ૦પણું ન૦ -રી સ્ત્રી૦ ચકોરની માદા
ચક્કર વિ૦ [સં ચક્ર ઉપરથી]ગાડુ,ચસકેલુ (૨) ન૦ ચક્ર,પૈડું(૩)(જેલનો) ચક્રાકાર ગોઠવણમા મકાનોનો વાડો (૪) ગોળ ધારવાળુ એક હથિયાર (૫)ચકરી, તમ્મર [-આવવાં=ફેર ચઢવા(૨)તમ્મર આવવી.-ખાવુ =ગોળાકારે ફરવુ (૨) ફેરો મારવો, આવી જવુ (૩) લાબે રસ્તે પડવું -ફરવું =ચક્રાકારે ફરવુ(૨)વિચાર બદલાવો (૩) ઊથલપાથલ થવી (૪) નસીબ બદલાવું, ફાવવું -મારવુ =જુઓ ચક્કર ખાવુ(૨)ફરવુ, આટા મારવા -માં પડવું =ગૂચવાવુ, સપડાવું(૨)વિલ બમા પડવુ (૩) નુકસાનમા આવવું ઉદા૦ 'સો રૂપિયાના ચક્કરમા આવી ગયો'-લેવું =ચક્કર મારવુ ચક્કરે ચઢવુ =વિલ બમા પડવુ]
ચક્કી સ્ત્રી૦ [સ ચક્રિન્, પ્રા ચક્કી]ઘટી(૨) ઘાણી. [-ચાલવી=ચક્કી ચાલુ થવી (૨) ચાવવાનું – ખાવાનુ શરૂ થવું,ખા ખા કરવું]
ચક્ષુ ન૦ જુઓ ચાક્ષુ, ચક્ષુ
ચક્ર ન૦ [સં] પૈડુ (૨) ધારવાળુ એક ગોળ હથિયાર(૩)વિષ્ણુનુ એક હથિયાર – સુદર્શન-ચક્ર(૪)કૂંડાળુ ;ગોળાકાર(૫)ઘણુ મોટુ રાજ્ય (૬)સમૂહ,સમુદાય,મડળ (૭)તત્રમા વર્ણવેલા ગુદાથી તાળવા સુધીમા આવતા છ સ્થાનોમાનુ કોઈ પણ ૦ક્ર પુ૦[સ] અન્યોન્યાશ્રય જેવો એક હેત્વાભાસ(ન્યા) ૦ગતિ સ્ત્રી૦ ચક્ર જેવી ગોળ ગતિ ૦ગોલ(-ળ) પું૦ લેજીમની એક કસરત(૨) ડ્રોર્ડન'; ચક્રવ્યૂહ. ૦દંડ પું૦ એક જાતના દડની કસરત. ૦ધર વિ૦ ચક્ર ધારણ કરનારુ (૨) પુ૦ (સ) વિષ્ણુ ૦ધારા સ્ત્રી૦ પૈડાનો પરિધ – ઘેરાવો. ૦ધારી વિ૦ ચક્ર ધારણ કરનારુ(૨)ન૦ પાણીમા થતુ એક સૂક્ષ્મ જતુ ૦નાભિ સ્ત્રી૦ ચક્રની નાભિ – મધ્ય-ભાગ, જેમા આરા ખોસેલા હોય છે, નાયડી. ૦નેમિ સ્ત્રી૦ ચક્રનો પરિધ – ઘેરાવો. ૦પાણિ પુ૦(સ) વિષ્ણુ ૦પાદ પુ૦ હાથી (૨) રથ. ૦બંધ પુ૦ ચક્રના આકારમા વચાય એવી એક કાવ્યરચના ૦ભ પું૦ [સ चक्रभ् ?] ગાડો – ચક્કર માણસ ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ ગોળ આકારનો સિક્કો (૨) વિષ્ણુના ચક્રની છાપ ૦વર્તિત્વ ન૦ ચક્રવર્તીપણું ૦વર્તી વિ૦ એકચક્રે રાજ્ય કરનારું, સાર્વભૌમ (૨) પુ૦ સાર્વભૌમ ગજ(૩)એક વનસ્પતિ; જટામાસી ૦વાક પુ૦ એક પક્ષી,ચકવો ૦વાકી સ્ત્રી૦ ચકવાકની માદા ૦વાત(-યુ) પુ૦ વટોળિયો ૦વૃદ્ધિ વિ૦ મુદ્દલ સાથે વ્યાજનુ પણ વ્યાજ ગણાતુ હોય તેવુ (ગ) ૦વ્યૂહ પું૦ ચક્રાકારે ગોઠવેલી સૈન્યરચના.-કાકાર વિ૦[+આકાર] ચક્રના આકારનુ (૨) પુ૦ સગીતમા એક અલંકાર -કાકૃતિ વિ૦ [+આકૃતિ] જુઓ ચક્રાકાર -કાભાસ વિ૦ [+આભાસ] 'સાઇકલોઇડ'(ગ) -કાંકિત વિ૦ [+અંકિત] જેણે ચક્રમુદ્રા શરીર ઉપર લગાવી હોય તેવુ -કાંગ ન૦ [+અગ] ચક્રવો, ચક્રવાક (૨) રથ -કી વિ૦ [સ.] ચક્રવાળુ (૨) સાર્વભૌમ (૩) પુ૦ સાર્વભૌમ રાજા, ચક્રવર્તી (૪) [સ] વિષ્ણુ (૫) કુભાર -કીય વિ૦ [સ] ચક્રની પેઠે ક્રમમા આવતું, 'સાઇક્લિક' (ગ.) -કીય ક્રમ પુ૦ 'સાઇક્લિક ઓર્ડર' (ગ)
ચક્રમ પુ૦ [સ चक्रम् ?] ચક્કર-ગાડો માણસ
ચક્રાકાર, ચક્રી ચક્રીય જુઓ 'ચક્ર'મા
ચક્ષ(-ખ) ન૦ [સં ચક્ષુ] આખ (૫)
ચક્ષુ ન૦ [સ.] આખ. ૦ગોચર વિ૦ આંખથી દેખાય એવુ. -ક્ષુઃશ્રવા પુ૦આખથી સાંભળનાર-સાપ ૦ષ્માન વિ૦દેખતુ, આખોવાળુ (૨) [લા.] બુદ્ધ; જ્ઞાની

ચક્ષૂરાગ પું૦ [સ] આંખોની લાલાશ (૨) આંખો વડે દેખાડાતો રાગ–પ્રેમ
ચક્ષૂરોગ પું૦ [સ] આંખનો રોગ
ચખ ન૦ [સ ચક્ષુ] ચક્ષ૰ આંખ (૫)
ચખાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચાખવું'નું પ્રેરક
ચખાર પું૦ દગલબાજ, ચાલાક ? (ચોર સાથે વપરાય છે –'ચોર-ચખાર')
ચગડોળ ન૦ જુઓ ચકડોળ
ચગદવું સ૦ ક્રિ૦ [સ गद् (ગદા) ઉપરથી ?] પગ તળે કચરવું, જોરથી દાબવું (૨) 'એને તે ત્યાં ચગદવો છે ?'–એવી ઉક્તિમાં 'વધ કરવો, ચડાવવો' એવા ભાવમાં વપરાય છે
ચગદાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ચગદવું'નું કર્મણિ રૂપ
ચગદોળવું સ૦ ક્રિ૦ ચગદવું, રગદોળવું
ચગમગવું અ૦ ક્રિ૦ ['ચગવું' ઉપરથી] ચગવું; રંગમાં આવવું
ચગવું અ૦ ક્રિ૦ [સ चक् ઉપરથી] આકાશમાં –ઊંચે ઊડવું (૨) અણસારામાં સમજી જવું (૩) [લા] રંગમાં આવવું, ખીલવું
ચગળવું સ૦ ક્રિ૦ [ચગદવું + ગળવું ?] ધીમે ધીમે ચાવવું, મમળાવીને ખાવું
ચગુ વિ૦ [સ. चञ्चु ? સર૦ મ चग, चच्च, હિં चगड = ચાલાક] ચ ચળ, ચાલાક (૨) સજ્ઞાથી –ઇશારામાં સમજી જાય એવું
ચગું ન૦ ઘસડાઈ આવીને ઠરેલો કાદવ, કાંપ
ચ(ણ)ચણવું અ૦ ક્રિ૦ [રૂ૰] બળતરા થવી, લાય બળવી (૨) [સર૦ સ चण्] ચણ ચણ થઈને બળવું (૩) [લા] મનમાં દુ:ખી થવું – બળવું
ચ(ણ)ચણાટ પું૦ ચચણવું તે, લાય
ચ(ર)ચરવું અ૦ ક્રિ૦ [રૂ૰] બળતરા થવી, લાય બળવી
ચ(ર)ચરાટ પું૦ ચચરવું તે, બળતરા
ચચૂકો(–ડો)પું૦[સ चिञ्चा = આમલી ઉપરથી] ચિચૂકો, કચૂકો, આમલીનો ઠળિયો
ચચ્ચાર વિ૦ ['ચાર' ઉપરથી] ચાર ચાર
ચટ પું૦ [સં कट ઉપરથી ? સર૦ મ] શ્રાદ્ધમાં દેવને સ્થળે મુકાતી ગાઠ વાળેલી દાભની સળી (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચટક] કાળજી, ચાનક (૩) જીદ, હઠ (૪) અ૦ [રૂ૰ ? સ. चट् = પડવું, તૂટવું પરથી ?] ઝટ, ચપટીની સાથે [–દઈને, લઈને = ઝટ, તરત] (૫) ('કરવું, કરી જવું' સાથે) (ખાવાનું) ખતમ, પૂરું [સર૰ મ, હિં, દે चट्ट = ચાટવું (૨) ભૂખ ?]
ચટક પું૦ [સ] ચટકો
ચટક વિ૦ [સ चट् પરથી ?] (ગતુ ચટક' એમ પ્રયોગમાં આવે છે) ખૂબ રાતું–આંખે બાઝે એવું દીપતું [સર૰ મ पिवळाचटक] (૨) સ્ત્રી૦ [દે चट्ट = ભૂખ, સર૰ મ] લહેજત, સ્વાદ (૩) [સ चर् = ભોકવું] ચટકો, ડંખ (૪) [લા] ચાનક, લાગણી ૦ચાંદની સ્ત્રી૦ ઘણી સ્વરૂપવાન સ્ત્રી ૦(–ડું)તું વિ૦ ભપકાદાર, ચટકદાર ૦દાર વિ૦ સ્વાદિષ્ટ, લહેજતદાર (૨) મોહક, ચિત્તાકર્ષક (૩) મનમાં ડંખે તેવું (૪) લાગણી ઉશ્કેરે એવું (લખાણ, ભાષણ) ૦મટક વિ૦ કાકડું, નખરાબાજ (૨) સ્ત્રી૦ વરણાગિયો–નખરાબાજ દેખાવ કે ચાલવાની રીત ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ચટકો ભરવો (૨) [લા] મનમાં ચટકો લાગવો (૩) અ૦ક્રિ૦ (ચાંદનીનું) દીપવું, ખીલવું –કાટવું સ૦ક્રિ૦ ચટકો ભરવો –કાવવું સ૦ક્રિ૦ ડંખ મારવો, કરડવું (૨) મનમાં ખૂંચવું [ચટકાવી જવું = ચટ કરી જવું, બધું ખાઈ જવું] –કી સ્ત્રી૦ તીક્ષ્ણ લાગણી (૨) ચૂંટી, ચપટી (૩) મોહિની (૪) ખૂલતો લાલ રંગ –કીદાર વિ૦ જુઓ ચટકદાર ૧ થી ૩ –કું ન૦ ટીપું, છાંટો –કો પું૦ દંશ, ડંખ (૨) [લા] મનની તીક્ષ્ણ લાગણી (૩) સ્વાદ, લહેજત, ચસકો [–દેવો, –ભરવો, –મારવો = ચટકાવવું, ડંખવું –લાગવો = ડંખાવું, ડંખ બેસવો (૨) મનમાં ચટકો–લાગણી થવી (૩) લહેજત લાગવી, સ્વાદ આવવો]
ચટ(–ટા,–ટો)ચટ અ૦ [જુઓ 'ચટ' અ૦] ઝટઝટ, સપાટામાં
ચટણી સ્ત્રી૦ [દે चट्ट = ચાટવું ઉપરથી] વાટીને બનાવાતી એક ચટકદાર વાની [–કરવી,–કરી નાખવી = વાટીને લૂગદી જેવું બનાવવું (૨) ખર્ચવું, વાપરી નાખવું ઉદા૰ 'સો રૂપિયાની

ચટણી કરી ?–થઈ જવું,–ની પેઠે ઊડી જવું =જોતજોતામા ખવાઈ, ખરચાઈ કે વપરાઈ જવુ. –માં કાઢી નાખવું=લેખામા ન લેવુ –માં જવું=ઉપલક ખરચાઈ જવુ (૨) લેખામા ન લેવાવુ.] ૦ખાઉ વિ૦ ચટણીનુ શોખીન

ચટપટ અ૦ [૨વ૦;સર૦ મ , હિં.] તાબડતોબ, ઝટપટ (૨) વિ૦ ચાપલુ, ડાહ્યલુ

ચટ(–ટા)પટી સ્ત્રી૦ ['ચટપટ' ઉપરથી] અતિ ઉત્સુકતા; તાલાવેલી (૨) અકળામણ, સ તાપ

ચટપટિત વિ૦ ['ચટાપટા' ઉપરથી] ચટાપટાવાળું

ચટવું અ૦ક્રિ૦ [સ ચટ્] દિલ પર ચોટ લાગવી. [ચટી જવું=હૃદયમા ભોકાવુ,બરોબર લાગવુ]

ચટાઈ સ્ત્રી૦ [સ ક્ષટ, હિ]સાદડી. ૦ની સ્ત્રી૦ વડી (પુષ્ટિમાર્ગીય)

ચટાકો પુ૦ [સં ચટ્,દે ચટ્ટ=ભૂખ] ચટકો; તીવ્ર લાગણી (૨) સ્વાદ

ચટાચટ અ૦ ચટચટ, ઝટઝટ

ચટાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ચાટવુ'નુ પ્રેરક

ચટાપટા પુ૦બ૦વ૦ ['પટા' ઉપરથી] રંગબેરંગી આડાઅવળા પટા

ચટાપટી સ્ત્રી૦ જુઓ ચટપટી

ચટાં અ૦ જુઓ ચટ્ટા

ચટિયું વિ૦ ['ચટ' સ્ત્રી૦ ઉપરથી] જિદ્દી, હઠીલુ. –ણ વિ૦ સ્ત્રી૦ હઠીલી, જિદ્દી

ચટીલું વિ૦ [જુઓ ચટિયુ] ચટવાળુ

ચટ્ટું વિ૦ ['ચાટવુ' ઉપરથી] ખાવાનુ લાલચુ (૨) લાચિયુ

ચટોચટ(–ટ્ટ) અ૦ ['ચટ' અ૦ ઉપરથી] તાબડતોબ

ચટ્ટ અ૦ જુઓ ચટ –ટ્ટાં અ૦ જુઓ ચટ, ખતમ, ઓહિયા

ચડ અ૦ ['ચટ' અ૦ ઉપરથી] જલદીથી

ચડ(–ડા,–ઢ,–ઢા)ઊતર(–રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ દે ચડુત્તરિયા] ચડવુ અને ઊતરવુ તે

ચડચડ અ૦ [૨વ૦, પ્રા] (બળવાનો રવ) ૦વું અ૦ક્રિ૦ તતડવુ (૨) ચડચડ એવા અવાજ સાથે બળવું. –ડાટ પું૦ તતડાટ

ચડ(–ઢ)ણ (ડ')ન૦['ચડવુ'ઉપરથી] ચડાવવાળો માર્ગ; ચડાવ –તી સ્ત્રી૦ ઉન્નતિ (૨) બઢતી; વૃદ્ધિ –તી પડતી સ્ત્રી૦ ચડવુ અને પડવું તે, અસ્તોદય –તું વિ૦ વધતુ, ઊંચે જતુ (૨) ચડિયાતુ. [ચડતા દહાડા હોવા= સગર્ભા અવસ્થા હોવી ચડતા પગારે =પગાર ચાલુ રહે એવી રીતે ચડતી કળા, ચડતી કમાન=આબાદીનો વખત ચડતી પાયરી =વધારે ઊંચો હોદ્દો. ચડતી ભાંજણી = નાનામાથી મોટા પરિમાણમા રકમ ફેરવવી તે (ગ૦) ચડતી શ્રેઢી=સરખા ઉત્તરની અથવા સરખા ગુણોત્તરની વધતી સંખ્યાઓનો હિસાબ ગણવાની રીત (ગ) ચડતી હાલત=આબાદ સ્થિતિ ચડતું ૦વ્યાજ=ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ ચડતો દહાડો=વધતો દિવસ (૨) ઊગતો સૂરજ (૩) આબાદીનો વખત (૪) [સ્ત્રીની] સગર્ભા સ્થિતિ ચડતો પહોર=સૂર્યનો તાપ વધતો જતો હોય એવો દિવસનો વખત ચડતો પાસો= આબાદી] –ન ન૦ ચડવુ તે, ચડતી

ચડપ, ૦ચડપ અ૦ ઉતાવળથી, ત્વરાથી ૦વુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઝડપવુ

ચડપાટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ચપડાવવુ અર્થ (૨)

ચડભડ સ્ત્રી૦ [૨વ૦, સર૦ મ ચડફડ, દે ચડપડ] ચડભડવુ તે ૦વુ અ૦ક્રિ૦ ગુસ્સે થવુ, ખીજવુ, લડી પડવુ, ઊંચાનીચા થવુ –ડાટ પુ૦ ચડભડ

ચડ(–ઢ)વું સ૦ક્રિ૦, અ૦ક્રિ૦ [પ્રા ચડ–ડ] નીચેથી ઉપર જવુ (ઉદા૦ પગથિયા ચડવા) (૨) વધવુ, ઊંચે જવુ (ઉદા૦ ભાવ, રેલ; સૂર, અવાજ, પૂર, સોનુ ઇ૦) (૩) સવાર થવુ, બેસવુ (ઉદા૦ ઘોડે ચડવુ) (૪) ચઢાઈ કરવી (ઉદા૦ ગુજરાત ઉપર ચડી આવ્યો) (૫) બફાવુ, રંધાવુ (ઉદા૦ ભાત ચડી ગયો છે) (૬) ગર્વથી ફૂલવુ (૭) ગુસ્સે થવું (ઉદા૦ ચડી ચડીને બોલે છે) (૮) સ ક્રોચાવુ; દૂક થવુ (ઉદા૦ કપડુ ચડી ગયુ) (૯) –ના કરતા શ્રેષ્ઠ ઠરવુ (૧૦) –નો નશો કે ખૂમ અસર કે પાસ લાગવો (ઉદા૦ અફીણ,દારૂ, ઇ૦ તથા થાક, ક્રોધ,ઘેન,ગર્વ,કાટ, રંગ ઇ૦ચડવુ) (૧૧) [લા.] (સર૦ અર્થ ૩) –ની લતમા કે નાદમા

કસાવું (ઉદા૦ નાદે,લતે,ચડસે,હઠે ચડવુ)(૧૨) [કોઈ વસ્તુની બાકી] વધવી, ચૂકને કે અદા કરવાનુ એકકુ થવું (ઉદા૦ કામ, ઉઘરાણી, ઊધ,થાક,પગાર, રજા,દેવુ ,ઉપકાર ઇ૦ ચડવા) (૧૩) [સર૦ પ્રા ચડ્ડુ=મર્દન કરવુ,ચોળવુ] લેપ કે અર્ચા થવી (ઉદા૦ હનુમાનને તેલ ચડવુ, પીડી ચડવી) (૧૪) નૈવેદ્ય ઇ૦ તરીકે અપાવુ (ઉદા૦ દેવને ફૂલ ,નાળિયેર ચડવુ – ચડાવવું)(૧૫) –ના ઉપર ઢાંકણ કે ગલેફ પેઠે આવવુ (ઉદા૦ પૂહુ,ગલેફ, ખોળ ઇ૦ ચડવા) [ચડ ચૂલા બાઉં=રસોઈ તૈયાર પણ ન થઈ હોય ત્યારથી ખાવાની ઉતાવળ કરવી **ચડી આવવું**=આક્રમણ કરવુ, હુમલો લઈ ધસી આવવુ. **ચડી જવું**=સંકોચાવુ, ટૂંકું થવુ (૨)(રડતા) કળ ન વળતા શ્વાસ રૂંધાઈ જવો (૩) ગુસ્સે થઈ જવુ (૪) [લા] શરીરે સુકાવુ (ઉદા૦ એના વગર શુ ચડી ગયો હતો ?)**ચડી બેસવું**=સવાર થવુ (૨) સત્તેરા કરવી (૩) મર્યાદા મૂકી વર્તવુ, આજ્ઞા ઉલ્લંઘવી **ચડી વાગવું**=બહેકી જવું, મર્યાદા ન માનવી **ચડ્યે ઘોડે આવવું**= અતિશય ઉતાવળ કરતા –એકશ્વાસે આવવુ **ચડ્યું ખાતું**=અવિવેકી અને અમર્યાદ વર્તન.]

ચડ્યો પુ૦ માટીની નાની લોટી

ચડ(–ર)સ પું૦ [સર૦ હિં. ચરસ] એક માદક પદાર્થ (૨) વ્યસન, ચસકો, લત (૩) ભમત [**ચડસે ચડ(–ઢ)વું**=ભમતે ચડવું] **–સા-ચડ(–ર)સી** સ્ત્રી૦ હરીફાઈ **–સીલું** વિ૦ લતવાળું (૨) ભમતી, હઠીલુ

ચડસું ન૦ ['ચડવુ' ઉપરથી] પાણી ઊંચે ચડાવવાનુ એક યંત્ર

ચડા(–ઢા)ઈ (ડા') સ્ત્રી૦ ['ચડવુ' ઉપરથી] લશ્કરી આક્રમણ, હુમલો –ઉ વિ૦ ફૂલણજી (૨) ઝટ ગુસ્સે થઈ જાય એવું (૩) જમીનને માફક એવુ, ગુણકારી (૪) ચડવા–સવારી કરવા યોગ્ય **–ઊતર(–રી)** સ્ત્રી૦ જુઓ ચડઊતર **–ચડ(–ડી,–ઢ,–ઢી)** સ્ત્રી૦ હુસાતુસી, સરસાઈની સ્પર્ધા **–ણ** ન૦ ચડાવ, ચડાવવાળો માર્ગ. **–ત** પું૦ ઊંચાણ(૨)ચડતા ઊંચાણવાળી જગા (૩) તેવો માર્ગ (૪) વૃદ્ધિ; વધારો (૫) ચડાઈ **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ 'ચડવુ'નુ પ્રેરક [**ચડાવી મારવું, મૂકવું**=ઉશ્કેરી મૂકવું (૨) લાડ લડાવી બહેકાવી મૂકવું. **ચડાવી જવું** [સર૦ પ્રા ચડ્ડુ=ખાવું]= ખાઈ જવું, આરોગી જવુ] **–વો** પું૦ જુઓ ચડાવ (૨) ઉશ્કેરણી

ચડિ(–ઢિ)યાતું (ડિ') વિ૦ ['ચડવુ' ઉપરથી] વધારે સરસ; ચડતુ **–તાપણું** ન૦

ચડી વિ૦ તીક્ષ્ણ (સ્વર)

ચડીચોટ અ૦ એકદમ, સપાટાબંધ

ચડીમાર પું૦+[હિં. चिडिमार, चिडिया+मार] પારધી

ચડે(–રે)ડાટ અ૦ [રવ૦] મોટે અવાજે(ફાટવુ)

ચડ્ડી સ્ત્રી૦ [ફા., સર૦ હિં , મ]અર્ધુ પાટલૂન, જાંઘિયો

ચઢઊતર સ્ત્રી૦ જુઓ ચડઊતર

ચઢન ન૦ જુઓ ચડન **–વું** જુઓ ચડવુ

ચઢાઈ,–ઉ, –ઊતર(–રી), –ચઢ(–ઢ, –ઢી), –ણ,–ત્વું,–વો જુઓ 'ચડાઈ'મા

ચઢિયાતું, –તાપણું જુઓ 'ચઢિયાતુ'મા

ચણ (ણ,) સ્ત્રી૦ પંખીઓને ચણવા માટે નખાતુ અનાજ (૨) [જુઓ ચીણ] કરચલીવાળી કપડાની સીવણી

ચણક પુ૦ [સ્ત] ચણો

ચણકચીભડી સ્ત્રી૦(ફા.)ડોકરીઓની એક જાત

ચણકબાજ પું૦ જુઓ ચિનીકબાલા

ચણ(–ણા)બાર પુ૦ જુઓ ચણાબાર

ચણચણ અ૦ [રવ૦] 'ચણણ' થાય એમ. **૦બોગરી** સ્ત્રી૦ એક બેઠી રમત **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચણણવુ **–ણાટ** પુ૦ ચચણાટ

ચણતર ન૦ ['ચણવુ' પરથી]ચણવું તે,ચણવાનુ કામ (૨) એની રીત

ચણભણ અ૦ ['ચણચણવુ'+'ભણવુ' પરથી ?] ધીમે અવાજે (૨) સ્ત્રી૦ (ફા) ધીમે અવાજે ચાલતી લોકચર્ચા

ચણવું સ૦ક્રિ૦ [સ ચિ, પ્રા ચિણ] (ઈંટ ઇ૦ વડે) દીવાલ, મકાન વગેરે બનાવવુ (૨) [સં

ચણ્ ઉપરથી] વીણીને ખાવું (પક્ષી માટે)

ચણિયારું (ણિ') ન૦ જે ખાડામા ટેકાવાથી બારણું ફરે છે તે [**–ખસી જવું**=ડાગળી ચસકી જવી (૨) નુકસાન થવુ (ઉદા૦ એમા તારુ શુ ચણિયારુ ખસી ગયુ ?) **ચણિયારાં ઠેકાણે રાખવાં**=ભાન ન ભૂલવુ, સયમ રાખવો. **ચણિયારાં નચાવવાં**=આખો મારવી, કટાક્ષ નાખવા]

ચ(૦૨)ણિયો પુ૦ [સર૦ સ. चलनी, દે चल्लणग] ધાધરો

ચણીકબાલા પુ૦ જુઓ ચિનીકબાલા

ચણો પું૦[સ.चणक,પ્રા. चण(૦અ)]એક કઠોળ [**ચણા કરવા, કરી જવા**=વગર વિચારે ખર્ચવુ (૨) વટાવી ખાવુ, છેતરી જવુ (ઉદા૦ 'મને વેચીને ચણા કરી ગયો') **ચણા ચવરાવવા**=છેતરવુ (૨)સતાપવુ (૩) ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય પોકરાવવી (ઉદા૦ 'લોઢાના ચણા ચવરાવ્યા'). **ચણાના ઝાડ ઉપરથી કૂદવું**=ખોટી ડફાસ મારવી **ચણા ભમરા ફાકીને રહેવું**=લૂખુ સૂકુ ખાઈને જેમ તેમ દહાડા કાઢવા] **–ણાખાર** પુ૦ ચણાના છોડ ઉપરથી મળતો ક્ષાર **–ણાદાળ** સ્ત્રી૦ ચણાની દાળ **–ણાપણી** સ્ત્રી૦ ચણાનો પોપટાવાળો છોડવો (૨) તેવા છોડની ઝૂડી. **–ણાપાપડી** સ્ત્રી૦ ચણાની દાળમા ચાસણી મેળવી બનાવેલી એક મીઠાઈ.**–ણી** સ્ત્રી૦ નાનો ચણો,ચણાની એક જાત **–ણીબોર** ન૦ચણા જેવું નાનુ બોર

ચણો(–ના)ઠી સ્ત્રી૦ [દે. चिणोट्ठी] એક વેલો (૨)તેનુ ફળ (૩) વાલના ત્રીજા ભાગનુ વજન, રતી. **૦ભાર** વિ૦ બહુ ચોકું [**–નાં ચીર**=ચળકતા લાલ રંગના વસ્ત્ર]

ચતરંગ વિ૦ જુઓ ચતુરંગ (૨) ન૦ એક જાતનું વાજુ (૩) એક જાતનું ગીત

ચતરાવવું સ૦ ક્રિ૦ ચળાવવુ (કા)

ચતસ્રજાતિ સ્ત્રી૦[સં]ચાર કે ચતુર્થાશ માત્રાના ખડવાળા તાલની જાતિ

ચતુર વિ૦ [સ] ચાલાક, હોશિયાર **–રા** સ્ત્રી૦ **ચતુરસ્ત્રી ૦પણું** ન૦ **–રાઈ** સ્ત્રી૦ [**–કરવી, ચલાવવી, વાપરવી**=ચાલાકી કે હોશિયારીથી વર્તન કરવું, યુક્તિ લડાવવી]

ચતુર્ વિ૦ [સ] ચાર (સમાસમા પૂર્વપદ તરીકે) **–રસ્ર** વિ૦ [સં] ચોખૂણિયુ. **–રસ્રાસ્થિ** ન૦ 'ટ્રૂપેઝોઈડ બોન'. **–રંગ** વિ૦ [+अग] ચાર અગવાળુ (૨) પુ૦ શેતરજ **–રંગિણી** વિ૦ સ્ત્રી૦ હાથી,ઘોડો, રથ અને પાયદળ એ ચાર અગવાળી (સેના) **–રંગી** વિ૦ ચતુરગ **–રંત** વિ૦ [+अन्त] ચાર છેડાવાળુ **–રાનન** પુ૦ [+आनन] (સ) ચાર મુખવાળા–બ્રહ્મા **–રાશ્રમ** પું૦ [+आश्रम] ચાર આશ્રમ (બ્રહ્મચર્ય, ગૃહસ્થ, વાનપ્રસ્થ અને સન્યસ્ત) **–ર્ગુણ** વિ૦ચારગણું. **ચોગણું –ર્ઘાત** પુ૦ અમુક સખ્યાને તેની તે જ સખ્યાએ ત્રણ વાર ગુણતા આવે તે ગુણાકાર(૨૪=૧૬)[ગ] **–ર્ઘાતસમીકરણ** ન૦ 'બાઈક્વોડ્રેટિક ઇક્વેશન' (ગ) **–ર્થ** વિ૦ [સ] ચોથું **–ર્થક** વિ૦ ચોથુ (૨) પુ૦ ચોથિયો તાવ **–ર્થસમીકરણ** ન૦ જુઓ ચતુર્ઘાતસમીકરણ(ગ) **–ર્થાશ્રમ** પુ૦ ચોથો આશ્રમ–સંન્યસ્તાશ્રમ **–ર્થાંશ** પુ૦ ચોથો ભાગ **–ર્થી** સ્ત્રી૦ ચોથ (૨) ચોથી વિભક્તિ [વ્યા] **–ર્થીકર્મ** ન૦ લગ્ન પછી ચોથે દિવસે કરવાનો વિધિ **–ર્દશ** વિ૦ ચૌદ **–ર્દશી** સ્ત્રી૦ ચૌદશ **–ર્દળ** વિ૦ ચાર પાખડીવાળું. **–ર્દિશ** અ૦ ચોતરફ **–ર્દિશા** સ્ત્રી૦ ચારે દિશા **–ર્ધા** અ૦ [સ] ચારે પ્રકારે–રીતે **–ર્ભુજ** વિ૦ ચાર હાથવાળુ (૨) હાથ પાછળ બાંધેલા હોય તેવુ–તેવી રીતે કેદ પકડેલું (૩) ચાર ખૂણા કે બાજુઓવાળુ (૪) પુ૦ ચાર બાજુઓવાળી આકૃતિ (૫) આળસુ માણસ (૬) [સં] વિષ્ણુ **–ર્માસ** પુ૦ બ૦ વ૦ ચાતુર્માસ (દેવપોઢીથી દેવઊઠી એકાદશી સુધીના) [**–કરવા, –રહેવું**=સાધુસન્યાસીએ ચોમાસાના ચાર માસ એક ઠેકાણે ગાળવા (૨) ચોમાસાનુ વ્રત કરવુ] **–ર્મુખ** પુ૦ (સ) બ્રહ્મા **–ર્મૂલ(–ળ)** ન૦ 'ક્વૉર્ટર રૂટ' (ગ) **–ર્યુગ** પુ૦બ૦વ૦ ચાર યુગ (સત્ય, ત્રેતા, દ્વાપર અને કલિ) **–ર્વર્ગ** પુ૦બ૦વ૦ ચાર પુરુષાર્થ (ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ)

-ર્ણ પુ૦ બ૦ વ૦ ચાર વર્ણ (બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર) -ર્વિધ વિ૦[સ્ત્ર] ચાર પ્રકારનું. -ર્વેદ પુ૦ બ૦ વ૦ ચાર વેદ (ઋગ્વેદ, સામવેદ, યજુર્વેદ અને અથર્વવેદ) -ર્વેદી વિ૦ ચારે વેદ જાણનાર (૨) બ્રાહ્મણોની એક જાતનું.-વ્યૂહ પુ૦ (સ)વાસુદેવ, સંકર્ષણ, પ્રદ્યુમ્ન અને અનિરુદ્ધ એ ચાર વ્યૂહ-રૂપ ધારણ કરનાર-વિષ્ણુ -કલ વિ૦ [સ.] ચાર કલાવાળુ -કોણ વિ૦ ચાર ખૂણાવાળુ (૨) ચાર ખૂણાવાળી આકૃતિ, 'ક્વોડ્રિલેટરલ' [ગ] -ધ્ય વિ૦ [સ] ચાર ભાગવાળું (૨) ચાર પ્રકારનુ (૩) ન૦ ચારનો સમુદાય -પથ પું૦ ચાર રસ્તા એકઠા થતા હોય એવી જગા-ચકલુ -પ (-પ્યા)દ વિ૦ ચોપગુ (૨) ન૦ ચોપગુ પ્રાણી. -પત્રી સ્ત્રી૦ ચાર પદની બનેલી કડી -ફલક, ચતુ:ફલક ન૦ ચાર બાજુવાળી આકૃતિ, ત્રિકોણ બાજુવાળો રાકુ, 'ટેટ્રાહેડ્રોન' [ગ]. ચતુ સીમા સ્ત્રી૦ ચાર બાજુની સીમા-ખૂટ ચતુ:સ્વરી વિ૦ ચાર સ્વરવાળુ

ચતું(-ત્તું) વિ૦ જુઓ છતુ ૦(-ત્તું)પાટ વિ૦ છતુપાટ,-ત્તાપાટ અ૦ છત્તાપાટ [લહેર

ચનમનિયાં ન૦ બ૦વ૦ ગદબદિયા (૨)ચેનબાજી,

ચનિક વિ૦ + ક્ષણિક

ચનોઠી સ્ત્રી૦ જુઓ ચણોઠી

ચપ અ૦[રવ૦]ચટ લઈને,એકદમ[-દઈને] ૦(-પા,-પો)ચપ અ૦ ઝટ ઝટ

ચપકલું વિ૦ [સ ચપ્=છેતરવું ?] દગાવાળુ (૨) ન૦ અડપલુ, ચાદવુ (૩) [જુઓ ચપણુ] માટીનુ પાત્ર, નાનુ ચપણુ

ચપ(-બ)કાવવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં चपकाना] ઊતુ કરી ચાપવુ (૨) ચોટાડવુ (૩) [સર૦ મ. चपका=વઘાર] વઘાર કરવો

ચપ(-બ)કો પું૦ ['ચપકાવવુ' ઉપરથી] ડામ (૨)[લા]મહેણુ (૩) મહેણાનો ડખ.[ચપકા દેવા, ચોઢવા=મહેણા મારવા]

ચપચપ અ૦[સર૦ મ, રવ૦] (૨) ઝટઝટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ चपचपणें] ચપચપ અવાજ કરવો (૨) (ચામણી તપાસતા) તાર નીકળવા

ચપચપું વિ૦ [જુઓ 'ચપચપવું' (૨)]ચીકણુ અને ભીનું; ગદગદુ

ચપટ વિ૦ [સં. चिपट, મ चपटा, હિં. चिप्टा] ચોટેલુ, ચપટું; ચપ્પટ. [-થઈ જવું, થવું= જમીનદોસ્ત થવુ, નાશ થવો -બેસવું= બરાબર ગોઠવાઈને બેસવુ (૨) સાવ પાયમાલ થવુ -વળવું=બેવડ વળવુ (૨) નાશ પામવુ (૩) ખૂબ માંદા આવવી]૦વું સ૦ક્રિ૦ સજ્જડ કરવુ, ચપસીને બેસાડવુ -ટાવું અ૦ ક્રિ૦ ચપ્પટ થવુ, દબાવુ (૨) [લા] નુકસાનમા આવવુ

ચપટી સ્ત્રી૦ [મ. चप्पुटिका, પ્રા. चप्पुडिया, चप्पुडी] હાથનો અંગૂઠો અને આગળી ભીડવા તે (૨) તેમા પકડાય તેટલુ માપ (૩) તેમ કરીને કરાતો ચટ એવો અવાજ (૪) એ અવાજ કરતા લાગે એટલો સમય, જરા વાર (૫) પકડ; ચીમટી [-આવવી= ચપટીમા પકડાવું, લેવાવું -ચાંગળું=થોડુ વણું. -માં=જરા વારમા -માં આવવું= દાવમા આવવુ, ફસાવુ -માં ઉડાવવું= ન લેખવવુ, અવગણવુ (૨)મશ્કરીમા ઉડાવવુ -માં લેવું=દાવમા આણવુ, સપડાવવુ. -ભરવી=ચપટીમા આવે એટલુ પકડવું (૨) ચીમટી ભરવી, ચૂટી ખણવી -ભરાવી= ચીમટી ભરાવી -લેવી=ચૂટી ખણવી. -વગાડવી=ચપટી વડે ચટ એવો અવાજ કરવો.] -ટો પું૦ મોટી ચપટી [ચોટેલુ

ચપટું વિ૦ [જુઓ 'ચપટ'] બેઠેલુ, દબાયેલું,

ચપટો પુ૦ જુઓ 'ચપટી'મા [-ભરવો, લેવો=મોટી ચપટી જેટલુ લેવુ] [કરવુ

ચપડવું સ૦ક્રિ૦['ચપટ' ઉપરથી]ટીપીને ચપટું

ચપડાલાખ સ્ત્રી૦['ચપટ' ઉપરથી+લાખ,સર૦ હિં चपडा] લગડી બનાવેલી ચોખ્ખી લાખ

ચપડાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ચપટું' ઉપરથી] ચપટું કરવું (૨) ['ચડપ' ઉપરથી]સપાટાબંધ ખાઈ જવુ (૩) ચોરી જવુ

ચપડિયો પુ૦ [ચપડવુ ઉપરથી] સોનારૂપાના તાર ચપડનારો [લાખ (કા)

ચપડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચપડાલાખ, સર૦ મ]

ચપડું વિ૦ [જુઓ ચોપડું] ચાર પડવાળું
ચપણ,-ણિયું,-ણું ન૦ [સર૦ હિં ચપની, म. चपणी, સં. चप्=ખૂદવું] ચપ્પણ, શકોરું, બટેરું (૨) ભિક્ષાપાત્ર [કકડી
ચપ(-પો)તરું ન૦['પનરું"-પત્ર પરથી] કાગળની
ચપર ચપર અ૦ જુઓ ચબડ ચબડ
ચપરાસ સ્ત્રી૦ સિપાઈના પટાની પિત્તળની તખતી (૨) મિજાગરું (૩) બડાઈ, પતરાજી [**ચપરાસો ફૂટવી** = પતરાજી કરવી (૨)કાખલીઓ ફૂટવી.] **-સી** પું૦ [હિં.; फा. चप = ડાબું + फा. रास्त = જમણું] ચપરાસવાળો-પટાવાળો (૨) સ્ત્રી૦ બડાઈ
ચપલ(-ળ) વિ૦ [સ] ચ ચંચલ (૨). હોશિયાર, ચાલાક **૦તા** સ્ત્રી૦ **-લા(-ળા)**સ્ત્રી૦ ચપળ સ્ત્રી (૨) વીજળી (૩) લક્ષ્મી (૪) એક છંદ
ચપસવું અ૦ક્રિ૦[फा. चस्पीदन] દાબવું; જોરથી દાબવું (૨) ચપ દઈને બરાબર બંધબેસવું
ચપળ, -ળા, ૦ળા, ૦પણું, -ળાઈ જુઓ 'ચપલ'માં [મિત્ર ભણી, કટાક્ષ
ચપળાં ન૦બ૦વ૦ [સ ચપલ ઉપરથી] આખ-
ચપા(-પો)ચપ અ૦ [રવ૦] જુઓ 'ચપ'મા
ચપાટ અ૦ સાફ, ચટ (૨) સપાટ. [**ચોખ્ખું ચપાટ કરી મૂકવું** = ચોખ્ખું ચટ કરી મૂકવું.]
ચપાટવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ ચપાટર્णे, 'ચપ' ઉપરથી ?] સપાટાબંધ ખાવું, ચટ કરી જવું
ચપાટી(-તી) સ્ત્રી૦[સ. चर्पटी, हि म., चपाती] ચર પડવાળી રોટલી (૨) જાડી રોટલી
ચપેટ(-ટી) સ્ત્રી૦ [સ चपेट, चपेटिका]ઝાપોટ, તમાચો(૨)સકંજો,કબજો(ખાસ કરીને ભૂતના વળગણ માટે) (૩) નુકસાન, આફત
ચપેટો પું૦ [જુઓ ચપેટ] તમાચો
ચપોચપ અ૦ [રવ૦] જુઓ 'ચપ'મા
ચપોતરું ન૦ [જુઓ ચપતરું] કાગળની કકડી
ચપ્પટ વિ૦ [જુઓ ચપટ] બરોબર ચોટીને
ચપ્પણ(-ણિયું)ન૦ જુઓ ચપણ [ઓજાર
ચપ્પુ પુ૦,ન૦ [સર૦ મ चापु] ચાકુ, કાપવાનું
ચપ્પો પુ૦ [સર૦ હિં चप्पा=ચાર આંગળી] લંબોટીની જમતમા સામાની લંબોટીને તાકવી તે [**-મારવો** = લંબોટીને તાકીને પોતાની લંબોટી ફેંકવી(આંગળીઓ વડે) **-વામબો**= લંબોટી બરોબર તકાવી.] **-પ્પે શબ્બો** = ચપ્પો વાગે તો તે મારનારને એક શબ્બો આપવાની શરતથી રમાતો લંબોટી-દાવ
ચબકાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચપકાવવું
ચબકાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચપકાવું
ચબકો પું૦ જુઓ ચપકો [આવે એમ
ચબડચબડ અ૦ [રવ૦] ચપચપ (૨) મનમા
ચબરકી(-ખી) સ્ત્રી૦[વરક=પાનુ,પત્ર ઉપરથી] કાગળનો નાનો કકડો
ચબરાક વિ૦ [फा. चाबुक=ચાલાક,चर्व=ચપળ; તેજ]ચપળ, ચાલાક(૨) [સર૦મ चवरा,-रट] બોલવામા કુશળ, વાચાળ. **-કિયું** ન૦ ટૂંકી ચબરાક ઉક્તિ **-કી** સ્ત્રી૦ ચબરાકપણું
ચબવું અ૦ક્રિ૦ [સં चप्, પ્રા चप्प=દબાવું] ખાડો પડે એમ ચોટવું **-દબાવું**
ચબાવલું વિ૦[સર૦चवा चवाके=ચાવી ચાવીને વાત કરવા કે 'ચબા' ઉપરથી ?] દોઢડાહ્યું
ચબાં અ૦ ['જબાન' ઉપરથી?] મોમાથી ઉચ્ચાર નીકળતો હોય તેમ [**-કરવું**=ચૂંકે ચા કરવું, કાંઈ પણ બોલવું](૨) સ્ત્રી૦ જીભ. [**-ઊપડવી**=જબાન ઊપડવી, શબ્દ પણ બે લવો]
ચબૂતરી સ્ત્રી૦ નાનો ચબૂતરો, પરબડી **-રો** પુ૦[હિં] પોલીસથાણું, 'ગેટ'(૨)કર લેવાની ચોકી નાકું (૩) ચોતરો (૪) પંખીઓને માટે દાણા નાખવાની જગા, પરબડી. [**ચબૂતરે લઈ જવું** = પોલીસચોકીએ લઈ જવું,ફરિયાદ માંડવી]
ચબૂરિયો પુ૦ હીંચકો (૨) હિંડોળાખાટ
ચબોલા પું૦બ૦વ૦ સામસામે મારેલા ટોણા, ટપાટપી, ચાબખા [બોલવું, ગાળ દેવી
ચબોળવું સ૦ક્રિ૦ ['ચબોલા' પરથી ?] ખરાબ
ચભડચભડ અ૦ [રવ૦] (ચાવવાનો અવાજ), ભચડ ભચડ [પુ૦ ચડભડાટ
ચભડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચડભડવું **ચભડાટ**
ચમક સ્ત્રી૦ ['ચમકવું' ઉપરથી] ચમકારો (૨) ધ્રુજારી-તાણ આવવી તે (૩) તાજુબી, આશ્ચર્યની ચોક(૪)પુ૦લોહચુંબક [**-પેસવી**,

–પેસી જવી = ચોંક પેસી જવી] ૦ચાંદની સ્ત્રી૦ બનીઠનીને રહેતી ફરતી દુશ્ચરિત સ્ત્રી ૦પથ્થર, ૦પહાણ પુ૦, ૦બાણ ન૦ લોહચુંબક (૨) ચકમક ૦વા પું૦ એક રોગ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. ચમક્ક (સ ચમત્કૃ?)] જુઓ ઝબૂકવું(૨)ચોકવું(૩)વઠી જવું [ચમકી ઊઠવું = ભડકી ઊઠવું,એકાએક બી જવું (૨) આશ્ચય ચકિત થઈ જવું] ૦વો પુ૦ ચમકવાળુ લટકું –કાટ પું૦ ચમકારો, ઝબકારો (૨)વાઈ નો આવેશ (૩)વઠી જવું તે –કાર (–રો) પુ૦ [પ્રા ચમક્કાર, સં ચમત્કાર] ઝબકારો(૨) ચમક,કપારી (૩) ચમચમ થતો અવાજ –કાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચમકવું'નુ પ્રેરક (૨) સપાટવું, મારવું –કિત વિ૦ ચમકેલું, ચકિત(૨)ચગકતુ –ણી સ્ત્રી૦ ચમચમે એવી – નેતરની સોટી

ચમકળી સ્ત્રી૦[ચપક + કળી ઉપરથી]સ્ત્રીઓનુ કોટનુ એક ઘરેણુ

ચમચબઝ ન૦ એક પક્ષી

ચમચમ અ૦ [રવ૦] ચમચમે એમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ 'ચમચમ' એવો અવાજ થવો (૨) તીવ્ર બળતરા થવી. –માટ પુ૦ ચમચમવુ તે

ચમચી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચમચો] નાનો ચમચો (૨) [મ ચચ્ચી] પાનસોપારી ઇ૦ રાખવાની ખાસ કોથળી

ચમચો પુ૦ [તુર્કી ચુમ્ચહ, સ , પ્રા ચમસ] રસોઈમા તથા ખાવાપીવાના કામમા આવતુ એક કડછી જેવુ સાધન

ચમડપોસ પુ૦[ચમડ (ચમ્મડ,ચામડુ)+ફા. પોશીદન] ચામડાનુ ઢાકણ, ઓઢો

ચમડી સ્ત્રી૦ [હિં] ચામડી [ચમડી તૂટે પણ દમડી ન છૂટે = જીવ જાય પણ પૈસો ન છોડે (તેવા સ્વભાવના માણસ માટે)

ચમત્કાર પુ૦ [સ.] આશ્ચર્ય, આશ્ચર્યકારક બનાવ–દેખાવ (૨) કરામત, અલૌકિક ક્રિયા. [–દેખાડવો, બતાવવો = અલૌકિક કે અદ્ભુત કામ કરી દેખાડવુ (૨) પ્રભાવ કે ખબર પડે એમ હાથ કે પગ્યો બતાવવો] ૦ક, –રિક,–ની વિ૦ [સં] ચમત્કારવાળુ

ચમત્કૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ચમત્કાર

ચમન પુ૦, ન૦ [ફા] બાગ(૨)આનદ, મોજ-મજા. ૦બંદી સ્ત્રી૦ બાગબાની

ચમર પુ૦ ધૈર્ય, હામ (બ૦વ૦મા વપરાય છે. ઉદા૦ ચમરબંધીના ચમર વછોડે તેવુ)

ચમર સ્ત્રી૦ [સ ચમર=ચમરી] વાળ કે પીછા (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ જુઓ ચમ્મર

ચમરકઠા પું૦બ૦વ૦ એ નામના ઘઉં

ચમરખું ન૦ [સ ચર્મ, પ્રા ચમ્મ + રાખવુ પરથી સર૦ હિં ચમરખ] રેટિયાની ત્રાક જેમા રખાય છે તે (ચામડાનો કકડો) [ચમરખા જેવું શરીર = સુકાયેલુ, ચડી ગયેલુ શરીર]

ચમરબંધ પુ૦[સ ચર્મ + બંધ] ચામડાનો પટો –ધી વિ૦ કેડે ચમરબંધ ધૂવાળુ (૨) શૂરવીર અને ધૈર્યવાન (૩) પું૦ ચમરબંધી માણસ (૪)સત્તા-ધીશ, રાજા જેવો માણસ [–ના ચમર વછોડે તેવું = ભારે હિંમતવાળુ]

ચમરાળ વિ૦ ['ચમર'વાળુ] ચમરબંધી

ચમરી સ્ત્રી૦[સ] રેશમવાળી ફૂલની માફક મંજરી (૨) ફૂલની મંજરીના આકારની રેશમ કે ઊનની બનાવટ (૩) મચ્છર વગેરે ઉડાડવાની ઘોડાના વાળની બનાવેલી ચામર ૦ગાય સ્ત્રી૦ એક પ્રકારની પહાડી ગાય, જેના પૂછડાના વાળની ચામર બને છે [યજ્ઞપાત્ર

ચમસ પુ૦ [સં]સોમરસ પીવાનો પ્યાલો, એક

ચમાર વિ૦ [સ ચર્મકાર; પ્રા ચમ્માર] ચામડિયાની જ્ઞાતિનુ (૨) પુ૦ તે જાતિનો માણસ, ચામડિયો. ૦કામ ન૦ ચમારનુ કામ ૦ણ સ્ત્રી૦ ચમાર સ્ત્રી. ૦દૂધી સ્ત્રી૦ એક વેલો (ચમાર લોકો તેનો ઉપયોગ ચામડાના વાળ ઉતારવામા કરે છે)

ચમૂ સ્ત્રી૦ [સ] સેના ૦પતિ પું૦ સેનાપતિ

ચમેડ સ્ત્રી૦ એક છોડ – ચિમેડ ૦–ડિયું ન૦ ચમેડ જેવી શીંગોવાળો એક છોડ

ચમેલી સ્ત્રી૦ [સ ચપક + વેલી? સર૦ હિં , મ.] એક ફૂલવેલ, ચમેલી, જાઈ (?)

ચરમડ વિ૦ [સ ચર્મ ઉપરથી] ચામડા જેવુ, ઝટ તૂટેફાટે નહિ એવુ (૨) [લા] કૃપણ, કનૂસ ૦તોડ વિ૦ કનૂસ

ચમ્મર સ્ત્રી૦, ન૦ [સં ચમર] ચમરી ગાયના કે બીજા વાળની બનેલી ચમરી, ચામર [**–ઢોળવાં** =(દેવ કે રાજા જેવા મોટા માણસ આગળ) ચમરી ફેરવવી, પંખા પેઠે આસપાસ વીંઝવી]

ચય પુ૦ [સ] ઢગલો, રાશિ (૨) વધારો (૩) 'કૉમન ડિનોમિનેટર' (ગ.) **૦શ્રેણિ(–ણી)** સ્ત્રી૦ (ગ) 'જ્યૉમિતિક સીરીઝ' **૦શ્રેણિ(–ણી)મધ્યમ** પુ૦ 'જ્યૉમિતિક મીન'

ચર વિ૦ [સ.] ચંચળ, અસ્થિર, ફરતું (૨) ફરનારું (સમાસને છેડે) ઉદા૦ 'જલચર, ખેચર' (૩) પુ૦ બસૂસ, બાતમીદાર (૪) મેષ, કર્ક, તુલા ને મકર રાશિઓ, અથવા સ્વાતી, પુનર્વસુ, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા અને શતતારકા એ નક્ષત્રો (૫) ન૦ (જ્યો) ભૂમધ્યરેખાથી યામ્યોત્તર અંતર, જેને કારણે દિવસ લાંબોટૂંકો થાય છે.

ચર પુ૦ હોમ નિમિત્તે રાંધેલું અન્ન (૨) સ્ત્રી૦ [મ] જિલ્લાની આસપાસ ખોદેલી ખાઈ (૩) ચૂલ, તમણ (કા.) (૪) અ૦ [રવ૦] કપડું વગેરે ફાટવાનો અવાજ [**–દઈને, દેતું(૦ક)ને** = ચરર અવાજ સાથે]

ચરક ન૦ [સ ચક્ર ? ફા ચર્ખ ? સર૦ મ] શેરડીનું કોલું (૨) [કડી કા૦ તરફ] છોકરાની એક રમત (ચકભિલ્લુ ?) (૩) સ્ત્રી૦ ['ચરકવું' પરથી] પંખીની અવાર [વૈદકશાસ્ત્રી

ચરક પુ૦ [સ] દૂત, કાસદ (૨) [સં.] પ્રસિદ્ધ

ચરકણ વિ૦ ['ચરકવું' ઉપરથી] ચરકયા કરતું (૨) બીકનું માર્યું ચરકી જાય એવું, **૦ણું** વિ૦ વારવાર ચરકી જાય એવું (૨) ન૦ (બાળક, ઢોર વગેરે) વારંવાર ચરકયા કરે એવો રોગ

ચરકલું વિ૦ ['ચરકવું' ઉપરથી] ચરકણ (૨) ન૦ ચકલું, ચલ્લું

ચરકવું અ૦ ક્રિ૦ ['ચર' રવ૦ પરથી ? સર૦ મ चरकणे, કે ફા. चरका = પરુ, પરુ વહેતો જખમ, શરીરનો મેલ એ પરથી ?] થોડું પ્રવાહી જેવું અથવું (ખાસ કરીને પક્ષી માટે)

ચરકોડો પુ૦ [સં चक्र, ફા चर्ख] + ચરખો (૨) ખરાદ; સથાડો

ચરકું (**–ખું**) વિ૦ [ફા चरका = નાનો ઘા ઉપરથી ?] સહેજ તમતમું તથા કડવું, બેસ્વાદ

ચરખિયું, ચરખી જુઓ 'ચરખો'માં

ચરખું વિ૦ જુઓ ચરકું

ચરખો પુ૦ [ફા] કપાસ લોઢવાનો સંચો (૨) મિલ (૩) ખરાદ, સથાડો (૪) [હિ] રેંટિયો [**–ચલાવવો** = જ્યારે ત્યારે બાબા કરવું (૨) રેંટિયો ચલાવવો (૩) એકધ્યાનથી સતત કામે લાગવું] **–ખિયું** વિ૦ ચરખામાં–મિલમાં કામ કરવા જતું (૨) ચરખાને લગતું **–ખી** સ્ત્રી૦ નાનો ચરખો (૨) પવનચક્કી

ચરચર અ૦ [રવ૦] બળવાનો અવાજ (૨) ઝડપથી, જલદીથી (૩) સ્ત્રી૦ 'ચરચર' એવો અવાજ (૪) ધીમી બળતરા, ચચરાટ (૫) [લા] ચિંતા, ફિકર **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચચરવું **–રાટ** પુ૦ જુઓ ચચરાટ **–રી** સ્ત્રી૦ બળતરા, ચિંતા

ચરચવું સ૦ ક્રિ૦ [સ चर्च् ઉપરથી] (ચંદન વગેરેનો) લેપ કરવો, અર્ચા કરવી

ચરડ અ૦ [રવ૦] કપડું વગેરે ફાટતા થતો અવાજ (૨) જોડામાંથી નીકળતો અવાજ [**–દઈને, દેતું(૦ક)ને** = ચરડ અવાજ સાથે, એકદમ (ફાટવું)] **૦કો** પુ૦ ચરડ થતો અવાજ (૨) [લા] દિલ ચિરાય એવી લાગણી, ઉગ્ર ચિંતા, ધ્રાસકો **૦વું** સ૦ક્રિ૦ 'ચરડ' થાય એવી રીતે ચીરવું. **–ડાવું** અ૦ ક્રિ૦ ચરડ દઈને ફાટવું [કરવાનું એક યંત્ર

ચરડૂકિયો પુ૦ (કા) લાકડા ઘસીને અગ્નિ ઉત્પન્ન

ચરણ પુ૦, ન૦ [સ] પગ (૨) તૂક, કડી (કવિતાની) [**–ધરીને બેસવું** = જુઓ ચરણ સેવવા **–ધોવાં** = પગ પખાળવા, પૂજનીયનું સ્વાગત કરવું **–ની રજ હોવું** = દાસાનુદાસ હોવું **–પકડવા** = જુઓ ચરણ સાહવા **–પૂજવા** = વંદના કરવી (૨) આજ્ઞાંકિત થઈ રહેવું **–સાહવાં** = પગ પૂજવા (૨) તાબેદાર થઈને રહેવું **–સેવવાં** = ચરણનો આશરો લેવો, ચરણ પકડવા **ચરણે પડવું, લાગવું** = પગે લાગવું (૨) કરગરવું વિનંતી કરવી (૩) તાબેદાર થઈને રહેવું] **૦મર્દન** ન૦

પગચંપી ૦રજ સ્ત્રી૦ પગની રજ –વૂળ [–લેવી = ભક્તિપૂર્વક વંદના કરવી ચરણસ્પર્શ કરી, તે હાથ માથે લગાડવો] ૦સેવા સ્ત્રી૦ પગચંપી (૨) ભક્તિનો એક પ્રકાર ૦સ્પર્શ પુ૦ પગનો સ્પર્શ. –ણોદક ન૦ [+ઉદક] ચરણોદક (૨) દૂધ, દહીં, ઘી મધ અને પાણી વગેરેનું મિશ્રણ, જેના વડે દેવમૂર્તિ ને સ્નાન કરાવ્યું હોય તે –ણોરવિંદ ન૦ [+અરવિંદ] ચરણરૂપી અરવિંદ–કમળ –ણોદક ન૦ [+ ઉદક] દેવ, ગુરુ વગેરેના ચરણ ધોયેલું પાણી

ચરણવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચર્ચરવું] હાંકવું (૨) અ૦ક્રિ૦ ઢિલમા બળવું (૩) દુ:ખનો ટહુકારો કરવો (૪) ઊંઘમા દાંત કચકચવા

ચરણાકુલ(–ળ) પું૦ એક છંદ [ધાવરો

ચરણું ન૦,–ણિયો,–ણો પુ૦ [જુઓ ચણિયો]

ચરપણ ન૦ [સં. કૃપણ] કંજૂસાઈ ૦ચેડા પુ૦ બ૦ વ૦ કંજૂસના જેવું વર્તન –ણું, ચરપી વિ૦ કંજૂસ

ચરબી સ્ત્રી૦ [ફા] પ્રાણીઓના માંસમાં રહેલો તેલી પદાર્થ (૨) [લા] મદ, અભિમાન [–કરવી –કરડવી = મદમા આવી જઈ, ચાઢવા કરવા, નિર્જા યા જોર દાખવવું –ચઢવી,–ચઘવી = મદ–અભિમાનમા છકી જવું] ૦દાર વિ૦ ચરબીવાળું

ચરભક્ષ ન૦ [સં ચરુભક્ષ] હોમ માટે રાંધેલું અન્ન વરકન્યાએ એકબીજાને ખવડાવવું તે, લગ્નને બીજે દિવસે કરાતી એક ક્રિયા

ચરમ ન૦ +[જુઓ ચર્મ] ચામડું

ચરમ વિ૦ [સ] અંતિમ, છેવટનું ૦પંથી વિ૦ અંતિમ માર્ગે ચાલનારું

ચરમ ન૦ [?] મુદ્ગર, મગદળ

ચરર, ૦ર અ૦ [રવ૦] (કપડું વગેરે ફાટવાના અવાજ માટે)

ચરવાદાર પુ૦ ઘોડાની ચાકરી કરનારો, રાવત

ચરવી સ્ત્રી૦ [સ ચરુ ઉપરથી] નાનો ચરુ, દેગડી

ચરવું અ૦ક્રિ૦ [સ ચર્] ચાલવું કરવું (૨) [સ ચર્, ફા ચરીદન] વામ, દાણો વગેરે કરીને શોધી આવવો (પશુ પંખીએ) (૩) ગળવું, પેટમા ઉતારવું [ચરી ખાવું = રખડી આવવું, ગમે તેને પેટ ભરવું (૨) લાચારીથી લેવી]

ચરસ –માચરસી, –સીલું જુઓ 'ચડ(–ર) સંભા [(૨) ન૦ જાનવર, પશુ

ચરંદુ વિ૦[જા चरिंदह] ચરનારું –વાસ ખાનારું

ચરાઈ સ્ત્રી૦ ['ચરવું' ઉપરથી] ટોર વગેરે ચારવાનું મહેનતાણું –ઉ વિ૦ ચરવા માટે યોગ્ય, ચરવા તરીકે વાપરવાનું (૨) ન૦ ચરો –કર સ્ત્રી૦ ઢોરને ચરવાની જમીન –ણ ન૦ ચરો, ગોચર(૨) ચરામણ –મણ ન૦, –મણી સ્ત્રી૦ જુઓ ચરાઈ

ચરાચર વિ૦[સ] ચર અને અચર, ચેતન અને જડ, સ્થાવર અને જંગમ (૨) ન૦ આખી સૃષ્ટિ

ચરાણ, –મણ, –મણી જુઓ 'ચરાઈ'મા

ચરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચરવું'નું પ્રેરક (૨) [લાચ] આપવી

ચરાળ વિ૦ જોઈએ તે કરતાં ઊંચું –ઉભેકું (જેમ કે, હળપૂણી ચરાળ છે) (૨) સ્પર્શની લાગણી ન થાય એવું –ખૂરું (જેમ કે ચરાળ ચામડી)

ચરિત ન૦[સં] આચરણ, વર્તન (૨) જીવનચરિત્ર. –તાર્થ વિ૦ [+અર્થ] કૃતકૃત્ય, કૃતાર્થ (૨) સફળ (૩) પુ૦ નિર્વાહ (૪) ભાવાર્થ

ચરિત્ર ન૦[સ] જુઓ ચરિત (૨) [લા] કપટ, પાખંડ, કાવાદાવા. ૦કાર પુ૦ જીવનચરિત્ર લખનાર ૦કીર્ત(–ર્ત્ત)ન ન૦ (જીવન-) ચરિત્રનું ગુણગાન ૦નિરૂપણ ન૦ જીવનનું વર્ણન, જીવનકથા

ચરી સ્ત્રી૦ બેહદ બેઠેલા ઢોરને ઊભું રાખવાની લાકડાની ઘોડી (૨) [સ ચર્યા] કૂચ, પરેજી

ચરુ પુ૦ [સ.] એક પહોળા મોનું વાસણ, દેગ (૨) હોમનો ચર [–ચડાવવો = જમણ આપવું (૨) જમણ આપવાની હરીફાઈમા ઊતરવું] ૦ભક્ષણ ન૦ હવિષ્યાન્ન આવું તે ચરભક્ષ ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનો ચરુ, દેગડી ૦દો પુ૦ ચડવો, માટીનો લોટો

ચરેકાટ અ૦ [રવ૦] જુઓ ચડેકાટ

ચરેડો(–રો) પુ૦ [રવ૦] ચરડકો, ત્રાસકો (૨) ચીરો

ચરેરાટ પુ૦ [૨વ૦] ચરેડો, ઘાસડો (૨) ચર એવો અવાજ

ચરો (રો') પુ૦ ['ચરવું' ઉપરથી] ગોચર તરીકે ઘલાયલી રાખેલી પડતર જમીન

ચરોતર ન૦ [સં.] મહી અને સાબર એ બે નદીઓ વચ્ચેનો ગુજરાતનો પ્રદેશ. **-રિયું**, **-રુ** વિ૦ ચરોતરનુ **-રી** વિ૦ ચરોતરિયુ (૨) સ્ત્રી૦ ચરોતરની બોલી

ચર્ખ ન૦ [ફા.] એક પક્ષી, બાજ

ચર્ચ ન૦[ઇ]ખ્રિસ્તીઓનુ પ્રાથ ના કરવાનુ મ દિર

ચર્ચક વિ૦ [સ] ચર્ચા કરનાર

ચર્ચરી(-રિકા) સ્ત્રી૦ [સ] ગાન ૬, ઉત્સવ (૨) એક છ૬ (૩) નાટકમા પ્રવેશ પૂરો થાય ત્યારે મૂકવામા આવતુ ગીત

ચર્ચવું સ૦ ક્રિ૦ [સં ચર્ચ્] ચર્ચા કરવી (૨) ફૂથલી કરવી (૩) ચરચવુ લેપ કરવો

ચર્ચા સ્ત્રી૦ [સ] વાદવિવાદ (૨)ફૂથલી(૩)લેપ. **૦ત્મક** વિ૦ [સ] ચર્ચા કરેતુ, ચર્ચાથી ભરેલુ ચર્ચા જગવે એવું (જેમ કે, નિબ ધ, વાત, મુદો ઇ૦) **૦પત્ર** ન૦ ચર્ચા કે વિવેચનનો છાપામા આવેલો પત્ર - લખાણ **૦પત્રી** પુ૦ ચર્ચાપત્ર લખનાર **૦પરિષદ** સ્ત્રી૦ ચર્ચા કરવાની પરિષદ - સભા **૦પાત્ર** વિ૦ ચર્ચા થાય તેવું (૨)ચર્ચા કરવા યોગ્ય. **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ 'ચર્ચવુ'નુ કર્મણિ **૦સ્પદ** વિ૦ [+ સ. આસ્પદ] ચર્ચાને જેમા સ્થાન હોય તેવુ, ચર્ચાપાત્ર

ચર્ચિત વિ૦ [સ] ચર્ચેલુ

ચર્પટ પુ૦ [સં] થપ્પડ, ચોલ

ચર્મ ન૦ [સ] ચામડુ ત્વચા **૦કાર** પુ૦ ચામડિયો (૨) મોચી **૦કીલ** પુ૦મસો **૦ચક્ષુ** ન૦ ભૌતિક - કુદરતી આખ (જ્ઞાન ચક્ષુથી ઊલટુ) **૦દલ** ન૦ ગૂમડું. **૦પત્ર** ન૦ ચામડાના જેવો મજબૂત કાગળ **૦વાદ્ય** ન૦ ચામડાનુ વાદ્ય ઉદા૦ ઢોલ **-ર્માણ્ય** ન૦ [સર૦ હિં] ચામડીનો એક રોગ - કોઢનો એક પ્રકાર **-ર્માલય** ન૦[સં]ચામડાનુ કારખાનુ, 'ટેનરી'

ચર્યા સ્ત્રી૦ [સ] કામકાજ; વ્યવહાર (૨) રીત ભાત વર્તણુક (૩) સેવા (૪) અદરનો ભાવ સમન્વય તેવો દેખાવ - ચહેરો

ચર્વણ ન૦ [સ.] ચાવવુ - વાગોળવું તે (૨) [લા] મનન [ઉપભોગ

ચર્વણા સ્ત્રી૦ [સં] ચર્વણ (૨) આસ્વાદ,

ચર્વિત વિ૦ [સં.] જેનુ ચવર્ણ થઈ ગયેલુ છે એવુ. **૦ચર્વણ** ન૦ એકની એક વાત ફરી કહેવી તે, પુનરુક્તિ

ચલ(-ળ) વિ૦[સ]ચાલતુ હાલતુ(૨) અસ્થિર, ચલાયમાન **૦ચિત્ત(-ળ)** વિ૦ અસ્થિર, ડગમગતુ **-લા** વિ૦ સ્ત્રી૦

ચલકચલાણું ન૦ (કા) છોકરાની એક રમત, 'બાઈ બાઈ ચાળણી'

ચલણ ન૦ [સ, चलन, પ્રા]ચાલવુ તે, ચમલ; સત્તા (૨) ચલણી નાણુ, 'કરન્સી' (૩) ધારો, રિવાજ [**-થવું** = સત્તા ચાલવી (૨) કારભાર મળવો, ચ લવુ] **-ણી** વિ૦ વ્યવહારમા પ્રચલિત - વપરાતુ હોય એવુ

ચલણીવલણી સ્ત્રી૦ જુઓ ચલનવલન

ચલતી સ્ત્રી૦ સંગીતની એક ઢબ, જેમા ગાનનો પ્રવાહ બહુ ઝડપથી ચલાવવામા આવે છે

ચલથાટ પુ૦ [ચલ + થાટ] ફેરવવાની જરૂર રહે એવો - ઓછા પડકાવાળો થાંટ(સતાર માટે)

ચલન વિ૦ [સ]હાલતુ, કપતુ(૨)ન૦ચાલવાની ક્રિયા **૦કપવા** પુ૦ એક રોગ **૦વલન** ન૦ હાલવું ચાલવુ તે, હરફર, ગતિ **૦શાસ્ત્ર** ન૦ ગતિશાસ્ત્ર **૦શીલ** વિ૦ હાલવાના સ્વભાવવાળુ

ચલમ સ્ત્રી૦ [ફા] તમાકુ વગેરે પીવા માટેનુ માટીનુ એક પાત્ર [**-પીવી** = હુકા કે ચલમમા તમાકુ પીવી **-ભરવી** = હુકાની ચલમમા તમાકુ મૂકી તેમા દેવતા ભરવો (ઊલટુ **-હાલવવી**)]

ચલવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચલાવવુ

ચલવું અ૦ ક્રિ૦ + ચાલવું જવુ

ચલ(-ળ)વિચલ(-ળ),**ચલા** જુઓ 'ચલ'મા

ચલાઉ વિ૦ ચાલી શકે - નભે એવુ

ચલાખાચહિયારો પુ૦ સહિયારામા કે વેપારી-મડળ માટે કરેલી માલની ખરીદી

ચલાખી સ્ત્રી૦ નાનો ચલાખો **-ખો** પુ૦ પુ૦ સમચોરસ કપડાનો (મોટો) કકડો

(ચરોતરમા એવૂનો પાક ઇ૦ બાંધી લાવવા પણ એ વાપરે છે)

ચલાણી સ્ત્રી૦ નાનુ ચલાણુ (૨) 'બાઈ બાઈ ચાળણી'ની રમત –ણું ન૦ પડધીવાળી નાની પ્યાલી

ચલામણી સ્ત્રી૦ ['ચાલવુ' ઉપરથી] લગ્ન થઈ રહ્યા બાદ છેલ્લે દિવસે કન્યાપક્ષ તરફથી વરપક્ષને સગપણ પ્રમાણે અપાતી બક્ષિસ

ચલા(–ળા)યમાન વિ૦[સં] હાલતુ (૨) ફરતુ, બદલાતુ

ચલાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ચાલવુ'નુ પ્રેરક [ભાવે ચલાવુ અ૦ક્રિ૦ ચાલવાની ક્રિયા થવી,'ચાલવુ નુ

ચલાતર ન૦ [સ] 'વેરિયેશન' (ગ)

ચલિત વિ૦ [સં] ચળેલુ,સ્થાનભ્રષ્ટ(૨)અસ્થિર (૩) સંગીતનો એક અલંકાર ૦કુ (–કૂં)ડલી (–ળી) સ્ત્રી૦ ચલિત ગ્રહ બતાવનારી કુંડળી (જ્યો)

ચલિયુ ન૦ [જુઓ ચલ્લુ] ચકલુ, એ જાતનું નાનુ પંખી [ચલિયા ઉરાડ્યાં=પાકનુ રખોપુ કરવુ, ચકલાને પાક ઉપર ન બેસવા દેવા (૨) રમત કરવી, બેસી રહેવુ ચલિયું ફરકવું=કોઈએ પણ અવરજવર કરવો (પ્રાય નકારના–નિર્જન હોવુ–એ ભાવમા)

ચલૂડું ન૦ [સ ચરુ?] કચોલુ, પ્યાલી (૨) માટીનો લોટો, લોટુ

ચલેચો પુ૦ કડચો (સુ) [(આજ્ઞાર્થ રૂપ)

ચલો અ૦ ક્રિ૦ [હિં.] ચાલો, તૈયાર થાઓ

ચલોડો પુ૦ બેસ, ઉપરણો

ચલ્લુક વિ૦ [સરખા પાલી ચુલ્લ, દે. ચુલ્લ=નાનુ, લઘુ] + હલકુ, માલ વગરનુ, ક્ષુલ્લક

ચલ્લુ ન૦ [સરખા દે चिल्ला, स चिल्ली] ચકલાની જાતનુ નાનુ પંખી, ચકલુ. –લ્લો પુ૦ ચકલો –લ્લી સ્ત્રી૦ ચકલી

ચલ્લુ ન૦ [સં. चुलुक] ચાગળું, અંજલિ

ચવ પુ૦, સ્ત્રી૦ [મ] મોતીનુ એક તોલ, ટકો (રતી=૧૩।।। ટકા)(૨)હોંશ, રામ,સકાર (૩) આવડત,ગમ (૪)ઢંગ, ઠેકાણું (૫)[સરખા હિં. चाव] સ્વાદ, લહેજત ૦દાર વિ૦ [મ] સ્વાદવાળુ, લહેજતદાર

ચવ પુ૦ એક જાતનો ચવડ વેલો

ચવચવ વિ૦ [સરખા મ, પ્રા =એક સ્વ સ્વ૦?] પરચૂરણ,ફુટકળ (૨) સ્ત્રી૦ જુદે જુદે ઠેકાણેથી ચૂંટી કાઢેલી–ફુટકળ બાબતો

ચવડ વિ૦ [જુઓ ચિવ્વડ] મુઠ્ઠીથી તૂટે નહિ કે ચવાય એવુ

ચવડા(–રા)વવુ સ૦ક્રિ૦ 'ચાવવુ'નુ પ્રેરક

ચવડુ વિ૦ ચવડ (૨) ન૦ હળનો અણીદાર દાતો, જે ભોયમા પેસે છે

ચવલિયુ, ચવલું વિ૦ પાપણે વોળા વાળવાળુ (ઉદા૦ 'ચવલિયો બળદ')

ચવલી સ્ત્રી૦ [મ] બેગમાની

ચવલો(–ળો) પુ૦ જૈન જતિનો રત્નોયણો(૨) શેરડીમા થતો એક રોગ

ચવવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા चव=કહેવુ (૨) ચ્યવવુ; જન્માતર પામવુ] કહેવુ, વર્ણવવુ (૫) (૨) અ૦ ક્રિ૦ ચ્યવવુ, પડવુ (ઉદા૦ દેવલોકમાથી ચવવુ) (જૈન)

ચવચેરો પુ૦ ઘર તથા જમીનનો વેરો

ચ(૦ળ)વળવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ચળવળવુ] સળવળવુ, ચળ આવવી [તનમનાટ

ચ(૦ળ)વળાટ પુ૦ ['ચવળવુ' પરથી] ચળ (૨)

ચવળો પુ૦ જુઓ ચવલો

ચવાઈ સ્ત્રી૦ મરકણી, ઠેકડી

ચવાણું ન૦ [સ चर्वण] કાચુ કોરુ કે શેકેલુ ખાવાનુ (ધાણી, ચણા, ભમરાશેવ વગેરે)

ચવાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ચાવવુ'નુ કર્મણિ (૨) [સરખા शौ चव्व=ચર્વવુ, દે चवेण=લોકાપવાદ. હિં चवाई,–व=બદનામી] [લા] વગોવાવુ; લોકમા ગવાવુ

ચવૈયા પુ૦ બ૦ વ૦ ચાળા પાડવા તે

ચવો પુ૦ પગને તળિયે થયેલો ફોલ્લો

ચશ્મ સ્ત્રી૦ [ફા] આખ ૦(–શ્મ)પોશી સ્ત્રી૦ દીઠુ અદીઠું કરવુ તે,આખ આડા કાન કરવા તે –શ્મી વિ૦ સ્ત્રી૦ આખના આકારની (કાર) –શ્મું ન૦ આખે બરાબર દેખાય તે માટે પહેરવાનો કાચ (પ્રાય બ૦ વ૦ મા). [ચશ્માં આવવાં=થોડુ દેખાવુ, આખને ચશ્માની જરૂર પડે એમ થવુ (૨) અભિમાન

ચડવુ. –ઊતરી જવાં = ચશ્માંની જરૂર ન રહેવી –ચડાવવાં, ઘાલવાં = ચશ્માં પહેરવા –ઠેકાણે ન હોવાં = બિલકુલ ઠેકાણે ન હોવાં • –ફરી જવાં = ગુસ્સે થવુ (૨) બરી વસ્તુ ન દેખાય એવુ થવુ –બેસવાં, લાગુ પડવાં = જોવા માટે અનુકૂળ (જોઈતા ન બરના) ચશ્મા મળવાં. ચશ્માંનો નંબર કાઢવો = આપણે કયા ચશ્મા બેસશે તે તપાસવુ, કયા નંબરનો ચશ્માનો કાચ જરૂરી છે તે બોળી કાઢવુ ચશ્મે શુક્લશુલ, ચશ્મે સુલાખ = આંધળું; બોધુ જોતુ.] –ચ્મેધબ વિ૦ આંધળુ ચબ,સાન ન દેખતુ (ચશ્મા વગર ન જ દેખાય એવી આબોવાળુ)

ચશ્મો(–સ્મો) પુ૦ [ફા] પાણીનો ઝરો

ચષક પું૦ [સં] મદ્ય; દારૂ (૨) તે પીવાનું પ્યાલું

ચસ ન૦ [સં ચસ્, પ્રા. ચસ = ખાવુ; ખાવવુ] અતિ ભાવ – પ્રેમ, ચસકો

ચસક સ્ત્રી૦ ['ચસકવુ' ઉપરથી, સર૦ હિં] (નસ કે સાંધાના રનાયુના એકાએક) ચસકવાથી થતું દુ ખ. (–આવવી,–મારવી)

ચસકવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ખસકવુ; રવ૦] પકડમાંથી અથવા એકાદા સ્થાનમાંથી ખસવુ છટકવું (૨) ગાડા થવુ, મગજ ઠેકાણે ન રહેવુ

ચસકાવું અ૦ક્રિ૦ચસકવુ,મરડાવુ,ચસક આવવી

ચસકો પું૦ ['ચસકવુ' ઉપરથી] ચસક, સળક (૨) [જુઓ ચસ, સર૦ હિં] તલબ, ભાવ, ચડસ (૩) લત, ખો (૪) નખરાંબાજી [–આવવો,નાંખવો,મારવો= જુઓ ચસક આવવી –કરવો = સ્વાદ કરવો, શોખ કરવો –પડવો = –નો શોખ થવો, –નો સ્વાદ ખૂબ ગમી જવો –લાગવો = નાદ કે લત પડી જવી]

ચસચસ અ૦ [સર૦ કસવુ, રવ૦] ચસે નહિ તેમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ તગ હોવુ, જકડાવુ (૨) સ૦ ક્રિ૦ ચસચસાવવું, બરાબર ખેંચીને પીવુ –સાટ અ૦ ચસી ન જાય તેમ – તગ (૨) સપાટાબંધ (પીવુ) (૩) પુ૦ તગ હોવુ તે. –સાવવું સ૦ ક્રિ૦ તગ કરવુ (૨) ઝપાટામા કે બરોબર પીવું

ચસમ પુ૦ [હિં] રેશમના દોરાની ગૂછળી

ચસ્મચોદડી સ્ત્રી૦ જુઓ ચશ્મચોગી

ચસ્મું ન૦ જુઓ ચશ્મું

ચસ્મો પુ૦ જુઓ ચશ્મો

ચસવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ચસકવું] ચળવુ ખસવું (૨) [સર૦ ચમચસવુ, હિં. ચમ્ચના] દબાઈને બેસી જવુ (પૂળા, કડબ) (૩) ધણી જવુ (૪) નુકસાનમા આવી પડવુ

ચસાચસી સ્ત્રી૦ ચડસાચડસી, ૦૧૫

ચહુટાલિ(–ળિ)યું વિ૦ ચ્વાદીવુ

ચહુ વિ૦ [સ. चतुर्, અર૦ હિં , સ चतु, પ્રા चउ] + ચાર ૦દા, ૦દિશા અ૦ + ચારે દિશાએ, બધી બાજુ

ચહુબચ્ચો પુ૦ [ફા चहबच्चह] લીલ અને વનસ્પતિથી ભરપૂર હોજ

ચહેરો પુ૦ [ફા. चहरह] મોનો ઘાટ, શિકલ. સૂરત (૨) કપાળ પરની એક હજામત. [–ઉતરાવવો, –કઢાવવો, –કરાવવો = કપાળ પરના વાળની હજામત કરાવવી જેથી ચહેરો શોભે –ઊતરવો, ઊતરી જવો = મો લેવાઈ જવુ –રીકું પડી જવુ –કાઢવો = ચહેરો કઢાવવો (૨) તેવી હજામત કરી ચહેરો વાટીલો બનાવવો (૨) આકૃતિ પાડવી– ચીતરવી –પડવો, પડી જવો = મો ઊતરી જવુ] –દાર વિ૦ વાટીલુ મુદ્દ

ચળ વિ૦ [સં चञ्च] અસ્થિર ૦વિચળ વિ૦ જુઓ ચલવિચલ –ઠાચળ વિ૦ [+અચળ] ચરાચર, ચળ અચળ

ચળ (ળ) સ્ત્રી૦ ખૂજલી ખજવાળ (૨)[લા] અજંપો ચટપટી [–આવવી, –થવી = ચટપટી થવી (૨) ખૂજલી થવી –કાઢવી –ભાગવી = ચટપટી દૂર કરવી, અજંપો દૂર કરવો –રાખવી = અજંપો સેવવો]

ચળક સ્ત્રી૦ ચળકાટ(૨) ચળકતી ટીકી ૦ચળક અ૦ ચળકે – તેજ મારે તેમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ हिं चलकना] તેજ મારવુ, ઝગમગવુ. –કાટ પુ૦ ચકચકાટ, પ્રકાશ [–મારવો = ખૂબ ચળકવુ] –કારો પુ૦ પ્રકાશનો ચમકારો. ઝબકારો –ફી સ્ત્રી૦ ચળકાટ (૨) ચળકાટ મારતી વસ્તુનુ છાટણું (ઉદા૦

કપડા ઉપર ચળકી છંટાવી છે –કીબંધ વિ૦ ચળકીવાળુ, ચળકતુ (નવા સિક્કા માટે)

ચળચળવું અ૦ક્રિ૦ [સં चल् ઉપરથી] ચળવુ, અસ્થિર થવુ

ચળચળી સ્ત્રી૦ જુઓ ચાળવણી

ચળચળ સ્ત્રી૦ [સ चल्+वल् (સ), સર૦ મ] ચટપટી, અજંપો, વલોપાત (૨) હિલચાલ, પ્રવૃત્તિ, આંદોલન ૦વું અ૦ક્રિ૦ ચારા હાલવુ, સળવળવુ (૨) કંઈક ડરવાને ઊંચાનીચા થવુ (૩) મનમા ખૂંચવુ –ળાટ પુ૦ ચળવળવુ તે (૨) તલસાટ, વલવલાટ (૩) અજંપાળ –ળિયુ વિ૦ ચળવળ કરવાના સ્વભાવનુ, વમાલિયુ

ચળવું અ૦ક્રિ૦ [સ चल्] ડગવુ, ખસવુ (૨) [લા] પતિત થવુ, ચવવુ

ચળાઈ સ્ત્રી૦ ['ચાળવુ' પરથી] ચળામણી –મણ ન૦ ચળામણી (૨) ચાળતા નીકળેલુ ભૂસુ –કચરો –મણી સ્ત્રી૦ ચાળવાનુ મહેનતાણુ

ચળાયમાન વિ૦ જુઓ ચલાયમાન

ચળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચળવુ', 'ચાળવુ'નુ પ્રેરક

ચળાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચાળવુ'નુ કર્મણિ (૨) 'ચળવું'નુ ભાવે

ચળાંઠ વિ૦ [સર૦ કળાઠ] વઠી–બહેકી ગયેલુ

ચળિત વિ૦ જુઓ ચલિત

ચળિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ['ચાળવુ' ઉપરથી] લાડુના ચળામણના કકડા (કા)

ચળિયાંપુતળિયાં ન૦બ૦વ૦[ચલિયુ+પૂતળું] (ઘઉ, જવની) ઊભીઓ

ચળુ ન૦[સં चुलुक, પ્રા चुलुअ]હાથમા પાણી લેવા હથેળીને પાત્રાકાર કરવામા આવે છે તે (જમી ઊઠી હાથ મો ધોતી વખતે) [–કરવું =જમીને હાથ મો ધોવા. –લેવું=ચળુ કરવા ચળુમા પાણી લેવુ] ૦પાણી ન૦ ચળુ લેવાનુ પાણી

ચંગ વિ૦ [સં] સ્વસ્થ(૨) મજેદાર (૩)તંદુરસ્ત

ચંગ પું૦ [ફા] મોથી પકડીને વગાડવાનુ એક વાજુ, મોરચંગ (૨) વગાડવાની પિત્તળની તકતી, તાળ (૩) પતંગનુ પૂછડુ (૪)ગંજીફાની એક રમત(૫) ન૦ ઘટ

ચંગી,૦ભંગી વિ૦ [ચંગ+ભંગ (ભાગ)] ભાગગાંજામા મસ્ત રહેનાર, વ્યસની (૨) કાછડીંગૂટો

ચંગું વિ૦ [જુઓ ચંગ] નીરોગી, તંદુરસ્ત

ચંગૂલ ન૦ [સર૦ હિં चंगुल, ફા चुगल?] પક્ષીનો પંજો

ચંગોટી સ્ત્રી૦ [મર૦ મ चिगुटी] સૂતા મોઢે માથે ઓઢેલુ લૂગડુ [ટોપલી

ચંગોડી સ્ત્રી૦[સં चंगेरी=ફૂલની નાની છાબડી]

ચંચ(–ચુ,–ચૂ) [સ] સ્ત્રી૦ ચાંચ

ચંચરી પુ૦ [સ] ભમરો (૨) એક છંદ (૩) સ્ત્રી૦ ભમરી ૦ક પુ૦ ભમરો

ચંચલ(–ળ) વિ૦ [સ] ડગમગતુ (૨) અવીજ્ઞ (૩)ક્ષણિક,ફાની(૪)ચકોર,ચાલાક. ૦(–ળ)તા સ્ત્રી૦ –લા(–ળા) સ્ત્રી૦ ચંચળ સ્ત્રી (૨) લક્ષ્મી(૩) વીજળી(૪)એક છંદ –લાયમાન વિ૦ ચંચલ –ળાઈ સ્ત્રી૦ ચંચળતા

ચંચવાળવું સ૦ક્રિ૦ [ચંચ (સ चञ्चु) ઉપરથી] ચાંચમા આવે તેટલુ થોડુ થોડુ મોમા લઈને ભમળાવવુ (ઉદા૦ મોમા ચાંગ્નો ગાને ચંચવાળ્યા કરે છે?) (૨) [લા] ઝટ પાર ન આણવો (૩) પંપાળ્યા કરવુ, હાથ ફેરવવો

ચંચુ(–ચૂ) સ્ત્રી૦[સ] ચાંચ ૦પાત, ૦પ્રવેશ પુ૦ ચાંચ બોળવી તે (૨) [લા.] પ્રવેશમાત્ર, અલ્પ પરિચય ૦સૂચી ન૦ એક પંખી

ચંડ વિ૦ [સ] ગરમ (૨) ક્રોધી (૩) ભયંકર. ૦ત્રિરણ પુ૦(સ) સૂર્ય ૦નેત્રી સ્ત્રી૦ એક જાતની માખ ૦સરટ ન૦ પ્રાચીન કાળનુ વરોળીના આકારનુ એક રાક્ષસી પ્રાણી –ડા(–ડિકા,–ડી) સ્ત્રી૦ ઉગ્ર સ્વભાવની સ્ત્રી (૨)[સ] દુર્ગાદેવી –ડાંશુ પુ૦[+અંશુ] સૂર્ય

ચંડાલ(–ળ) વિ૦ [સ] નિર્દય, ઘાતકી (૨) પાપી, નીચ(૩)પુ૦ એક જાતનો અંત્યજ(૪) મારો, જલ્લાદ (૫)[લા] નીચ–ઘાતકી કર્મ કરનાર પુરુષ –ળચક્ર ન૦ અનર્થની કે અનિષ્ટની પરંપરા–ચક્રક,'વીશિયમ મકલ' –ળચોકડી સ્ત્રી૦ કાળા કામ કરનારાઓની ટોળી –ળણ(–ણી) સ્ત્રી૦ ચંડાળ સ્ત્રી (૨) ચંડાળની સ્ત્રી –ળપણુ ન૦

ચંડિ,૦કા,–ડી સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ચડા
ચંડીપાઠ પુ૦[સ.]દુર્ગાદેવીનુ સ્તોત્ર–સપ્તશતી. [–કરાવવો = (માનતાને અંગે) તે સ્તોત્રનો પાઠ પુરોહિત પાસે કરાવવો]
ચંડૂલ પુ૦ [સર૦ હિં ચંડૂ, મ चडोल] અફીણનુ સત્ત્વ (ચલમમા પિવાય છે)
ચંડોલ(–ળ) પું૦ [સર૦ મ चडो(–दो)ल, હિં चडूल] એક પક્ષો (૨) ચકડોળ
ચંત પુ૦ ['ચતવવું' ઉપરથી] આશક (૨) સ્ત્રી૦ + જુઓ ચિંતા (૩) ન૦ + ચિત્ત
ચંતવવું સ૦ક્રિ૦[સં चिंत]ચિંતવવું,વિચારવુ(પ)
ચંતની સ્ત્રી૦ [જુઓ ચત] આશૂક, પ્રિયા
ચંતા સ્ત્રી૦ + જુઓ ચત, ચિંતા
ચંદ વિ૦ [ફા] થોડુક, થોડું, જરૂર
ચંદ પુ૦ [સ; પ્રા] ચદ્ર (૨) ચાલ્લા તરીકે કપાળે ચોડવાની ટીકી
ચંદન ન૦ [સ] સુખડનુ ઝાડ–લાકડુ (૨) સુખડનો લેપ (૩) ટીલુ, તિલક [(ચોખ્ખું) ચદન જેવું = એકદમ ચોખ્ખુ] ૦ગિરિ સ્ત્રી૦ જ્યા સુખડના ઝાડ થાય છે એવો એક પર્વત, મલયાચલ. ૦ઘો પુ૦ [સર૦ હિ. चदनगोह] જુઓ ઊડણઘો ૦ચૂડી સ્ત્રી૦ [?] નકશીદાર ચૂડી ૦હાર પુ૦ [સર૦ હિં, स चद्रहार?] સ્ત્રીઓની ડોકનુ એક ઘરેણુ
ચંદની સ્ત્રી૦ [દે चंदिण = ચંદ્રિકા, સર૦ દે. चदणी = ચદ્રની પત્ની] ચાદની (૨) [સ. चद्र ઉપરથી] ચદરવો, છત (૩) ['ચંદન' ઉપરથી] ચદન ભરવાની કટોરી (૪) ['ચંદ્ર' ઉપરથી ?] એક વનસ્પતિ–બારમાસી
ચંદરવું સ૦ ક્રિ૦ વાત કઢાવી લેવી (૨) છેતરવું
ચંદરવો પુ૦ [સ. चद्र પરથી, સર૦ હિ चँदवा, પ્રા चदाअव, चंदायय] છતનુ રગબેરંગી કપડુ (૨) છત; ચંદની [–બાંધવો = માડવો બાધવો (૨) જાહેર કરવુ (૩) ફજેતી ઉડાડવી (૪) કીર્તિ ગજાવવી.]
ચદા સ્ત્રી૦ [સ चद्र; પ્રા. चदअ] ચંદ્ર (૨) ચદની, ચાદરણુ. ૦વત વિ૦ એ નામની ક્ષત્રિયોની એક પેટા નાતનુ (૨) પું૦ એ નાતનો માણસ (૩) રાજ્યનો મોટો સામત ૦વા વિ૦ [+वत (સ.)] ચદ્રના જેવું–જેટલુ (૨) જેની ઉપર ચદ્રની આકૃતિ કાઢેલી કે ભરેલી હોય તેવું [કોહવાણ લાગવુ
ચંદાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ચાદુ' ઉપરથી] ચાદુ પહવું,
ચંદી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] ઘોડા કે બળદને અપાતો સૂકો દાણો (૨)[લા.] (લશ્કરના વાહનને ચઢી રૂપે) ખડણી (૩) લાંચરુશવત. [–ચડવી = ચદીનો દાણો કે લાચ મળવી (૨) ખાઈ પીને ઘોડા જેવા થવુ –આપવી = ખાવાની ચદી મૂકવી (૨) ખડણી આપવી]
ચદેરી સ્ત્રી૦ (૨) વિ૦[દે = એક નગરી સર૦ હિ , મ] એ નામનુ એક જૂનુ ગામ (ગ્વાલિયર રાજ્યમા) કે ત્યાનુ બનેલુ કે તેને લગતુ (જેમ કે, ચદેરી શેલુ, પાઘડી ઇ૦ કાપડકામ)
ચંદેલ વિ૦ (૨) પુ૦ [સ चद्र, સર૦ હિં] ક્ષત્રિયોની એ નામની પેટા નાતનુ
ચદો પું૦ [સં चद्र] ચાદો (૨) ધાતુના પતરા ઉપર લખેલુ બક્ષિસનામુ (૩) ચહેરો, મુખવટો (૪) ચદ્રમા જેવો ગોળ આકાર (ટોપીનો ચદો) (૫) ચાલ્લો (૬) મહોર, છાપ
ચંદ્ર પુ૦ [સ] ચાદો (૨) ઉપગ્રહ (જેમ કે, શનિને અમુક ચદ્ર છે)(૩) છૂદણુ, ટપકું (૪) ચાલ્લો (૫) એકની સજ્ઞા ૦ક પુ૦ ચાલ્લો (૨) મોરના પીંછાની ટીલડી (૩) મહોરછાપ વાળો સિક્કો, બિલ્લો (૪) ચંદ્રના જેવો આકાર ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ ચદ્રની કળા, બિબનો સોળમો ભાગ (૨) એક જાતની સાડી (૩) ચદ્રનુ કિરણ (૪) અંબોડાનુ એક ઘરેણુ, ચાક ૦કાંત પુ૦ એક જાતનો મણિ, જેના ઉપર ચદ્રના કિરણ પડતા તેમાથી પાણી ઝમે છે ૦કાંતા સ્ત્રી૦ રાત્રી (૨) ચાદની (૩) પુ૦ એક છદ ૦કીડા પુ૦ એક છદ ૦ગ્રહણ ન૦ ચદ્રનુ ગ્રહણ ૦ચૂડ (–ડામણિ) પુ૦ (સ.) શિવ ૦જ્યોતિ સ્ત્રી૦ ચાદની (૨) એક જાતનુ દારૂખાનુ. ૦દારા સ્ત્રી૦ બ૦ વ૦ [સં] સત્તાવીસ નક્ષત્ર (ને ચદ્રની પત્નીઓ મનાય છે). ૦નાડી સ્ત્રી૦ ડાબી ૦પ્રભા સ્ત્રી૦ ચાદની ૦બિંદુ ન૦ અનુનાસિક અવાજની (ઁ)

આવી નિશાની ૦બિંબ પું૦ ચદ્રનો ગોળો ૦ભણિ પુ૦ જુઓ ચદ્રકાત. ૦ભંડલ(–ળ) ન૦ ચદ્ર અને તેની આસપાસનુ કૂંડાળુ ૦મુખી વિ૦સ્ત્રી૦ ચદ્રના જેવા મુખવાળી(૨) સ્ત્રી૦ચદ્રના પ્રકાશમા ખીલતા ફૂલની એક વેલ ૦મૌલિ પુ૦ (સ) મહાદેવ ૦રે(–લે)ખા સ્ત્રી૦ ચદ્રની કળા (૨) એક વનસ્પતિ (૩) એક છંદ ૦વત્સ પુ૦ એક છંદ ૦વાર પુ૦ સોમવાર ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ અગાશી ૦શેખર પુ૦ (સ) મહાદેવ ૦હાસ પુ૦ ચકચકતી તલવાર (૨) [સ] રાવણની તલવારનુ નામ (૩) એક પૌરાણિક રાજા

ચંદ્રમા પુ૦ [સં] ચદ્ર, ચાદો

ચદ્ર(–દ્રૂ)સ પુ૦ [સર૦ હિ ચન્દ્રમ, મ ચદ્ર (–દ્રૂ,–દ્રો)સ, અ સુદરૂમ?] એક જાતનો સુગધીદાર ગુદર, ગધબિરોઝો

ચદ્રાયન પુ૦ [સ ચદ્ર ઉપરથી] એક છંદ

ચદ્રાવળા પુ૦[સ ચદ્ર ઉપરથી] એક છદ (૨) એક જાતની કાવ્યરચના. [ગીત

ચદ્રાવળી સ્ત્રી૦ [સં ચન્દ્ર ઉપરથી] એક જાતનુ

ચદ્રિકા સ્ત્રી૦ [સ] ચાદની

ચદ્રી સ્ત્રી૦ ચદ્ર (૫)

ચદ્રૂસ ન૦ જુઓ ચદ્રસ [–દ્વા

ચંદ્રોદય પુ૦[સ] ચદ્રનો ઉદય (૨)એક ઔષધિ

ચપક પુ૦[સં] ચપો ૦માલા(–ળા) સ્ત્રી૦ એક છદ ૦વર્ણું વિ૦ જુઓ ચપાવર્ણું

ચપત વિ૦ [સર૦ હિ., મ, સ ચપ્=જવુ] ભાગતુ, નાસી છૂટતુ [–થવું =નાસી છૂટવુ, ચલતી પકડવી.]

ચપલ પુ૦ [સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ હિ , મ ચપ્પલ] ઉપર ખોલ વગરનુ એક પ્રકારનુ પગરણુ

ચપાવવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ચાપવુ'નુ પ્રેરક

ચપાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ચાપવુ'નુ કર્મણિ રૂપ (૨) ગદકીમા પગ પડવો

ચપી સ્ત્રી૦ ['ચાપવુ' ઉપરથી, કે ચંપિઅ= આક્રમણ, દબાવ] મસળવુ–દબાવવુ તે

ચપૂ સ્ત્રી૦, ન૦ [સ] ગદ્ય અને પદ્ય બનેવાળી સાહિત્યકૃતિ [ફૂલવેલ

ચંપે(–ખે)લી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચમેલી] એક

ચંપો પુ૦ [સં चपक, પ્રા ચપા] એક ફૂલઝાડ –પાવર્ણું વિ૦ ચપાના ફૂલના રગનુ

ચંબુ પુ૦ [સર૦ હિં, મ ચંવૂ, કા] ભોટવા-ઘાટનુ એક વાસણ (૨) ફૂલ્લે, ભોટવો

ચબૂડિયો પુ૦ ઊચા ઘાટનો લોટો

ચબૂડી સ્ત્રી૦ નાનો ચબુ

ચબેલી સ્ત્રી૦ જુઓ ચંપેલી

ચા (ચા') પુ૦,સ્ત્રી૦[ચીની –ચા,ત્રગા]એક છોડ (૨)તેના પાનનુ પીણુ [–પીવી =(ઘડિયાળ) બધ રહેવું ઉદા૦ઘડિયાળ ચા પીએ છે]૦ખાનું ન૦ ચાની દુકાન, 'હોટેલ' ૦દાની સ્ત્રી૦ ચાની કીટલી ૦પાણી ન૦ બ૦વ૦ ચા કે ચા સાથેનો નાસ્તો [–કરવાં =ચા પીવી, ચા સાથે નાસ્તો કરવો (૨) ચાપાણીની મિજલસ કરવી ચાપાણીમાં =પરચૂરણ ખર્ચમા (ચાપાણી વગેરેના)]

ચાઉર, ચાઓળ ન૦ [સર૦ મ चाव(–वू)र] વાવણી માટે અનાજ ઓરવાનુ એક ઓજાર

ચાઉસ પુ૦ [તુર્કી चावूश] લશ્કરમા ડકા, નિશાન વગેરેની દુકડીનો જમદાર [–જેવું મોં =સુકાયેલુ ને ઊતરી ગયેલુ મોં]

ચાક વિ૦ [તુર્કી] તદુરસ્ત,બરોબર તૈયાર(જેમ કે તબિયત એની ચાક છે) [–કરવું =તૈયાર કરવુ,ચડાવવુ(જેમ કે દીવો ચાક કરો) –થવુ =સ્ફુર્તિ કે તેજીમા આવવુ,જાગ્રત કે સાવધાન થવુ](૨) [ફા] ફાટેલુ, ચીરેલુ (૩) પુ૦ [इं चॉक] એક જાતની વોળી પોચી માટી, ખડી

ચાક પુ૦[સં चक्र, પ્રા चक्क]પૈડુ, ચક્કર (૨) કુભારનુ ચક, ચાકડો (૩) ચકની ગોળ ગતિ, ચકર ચકર ફરવુ તે, ઘૂમરી (૪) અબોડામા ધલાતુ એક ગોળાકાર બિલ્લા જેવુ ઘરેણુ [–આપવો, દેવો =ગોળ ગોળ ફેરવવુ, ઘુમાવવુ –ચડવો= ચકર ચકર ગતિમા આવવુ –લેવો, ખાવો =ગોળ ગોળ ફરવુ ચાકે ચડવું =ચાક ખાવો, ગોળ ગોળ ફરવુ (૨) કુભારના ચાકડા પર ચડવુ કે મુકાવુ (૩) [લા](વાત) જગળત્રીશીએ ચડવી,મૂળ ચર્ચા કે ચે ળાચોળ જાગવી, વગોવાવુ, ફજેત થવુ (૪) ભર કે મરતીમા આવી જવુ, માતવુ

(જેમ કે, હમણાનો એ બહુ ચાકે ચડ્યો છે)]
ચાકચકચ ન૦ [સ] ચકચકાટ, ઉત્તેજવલતા
ચાકટ(-ણ,-ળ,-ળણ) સ્ત્રી૦[દે चक्कुलडा] બે મોઢાનો આંધળો સાપ
ચાકડો પુ૦ [સ चक्र] કુંભારનો ચાક
ચાકણ (ણ,) સ્ત્રી૦ જુઓ ચાકટ
ચાકણાક વિ૦ [જુઓ ચાક તુર્કી, સર૦ મ. चाकपाक] હોશિયાર, ચાલાક, પહોંચેલ
ચાકર પુ૦ [ફા] દાસ, નોકર ૦ડી સ્ત્રી૦ ચાકરનુ કામ કરનાર સ્ત્રી -રિયાત વિ૦ ચાકરી કરનારું (૨) ચાકરિયુ (૩) પુ૦ નોકર, ચાકર -રિયુ વિ૦ચાકરી પેટે મળેલુ -રી સ્ત્રી૦ ચાકરનુ કામ(૨)સેવા, સારવાર (૩) ચાકરનુ મહેનતાણુ (૪) નોકરી [-ઉઠાવવી = ચાકરી કરવી, માવ-ત-સારવાર કરવા -એ જવુ =નોકરી કરવા જવું -એ રહેવું =નોકર તરીકે રહેવુ]
ચાકલેા પુ૦ કાચળી ઉપર પાડેલી રેશમ કે કસબની ભાત
ચાકળ,૦ણ (ણ,) સ્ત્રી૦ જુઓ ચાકટ
ચાકળી સ્ત્રી૦ નાની ગાગર
ચાકળેા પુ૦ [દે चक्कल] આખળિયેા, આડણી (૨) ક્રાસની મોટી ગરગડી (૩) ગોળ કે ચોરસ નાની ગાદી (ખાસ કરીને ચામડાની)
ચાકી સ્ત્રી૦ [સ चक्र ઉપરથી] ખીલા રૂકૂ વગેરે સાથે વપરાતી પેચવાળી કે પેચ વિનાની ચકતી (૨) ગોળ ગાઠડી (૩) ગોઠવીને કરેલેા ઢગલેા [-કાઢવી =રૂકૂ ઇ૦ ની ચકતી હઠાવી લેવી ('ચાલવી થી ઊલટુ)-ચડાવવી, બેસાડવી =તે ચકતી તેની જગાએ બરોબર ગોઠવવી -મારવી=એક પર એક બરોબર ગોઠવીને ઢગલેા-ચાકી કરવી]
ચાકુ(-કૂ) પું૦, ન૦ [જુઓ ચાકૂ] ચપ્પુ. [-ચસવું =ચાકુની ધાર કાઢવી -કાઢવું, -દેખાડવું = મારવા માટે ચાકુ કાઢી તૈયાર કરવુ. તેમ કરીને ડરાવવુ.]
ચાકું ન૦ [સ चक्र ઉપરથી] ચકતુ (૨) ગચિયુ (૩) ખજૂરનુ વાઢિયુ -ગૂણ
ચાકૂ પુ૦, ન૦ [ફા] ચાકુ, ચપ્પુ
ચાક્ષુષ વિ૦ [સ.] ચક્ષુ-આખ સબધી (૨) આખથી થતુ (૩) પ્રત્યક્ષ
ચાખડી સ્ત્રી૦ પાવડી
ચાખણું ન૦ ['ચાખવુ' ઉપરથી] (મુ)અથાણુ
ચાખવુ સ૦ ક્રિ૦ [સ चप्, પ્રા चक्ख] જીભથી સ્વાદ જોવો (૨) [લા] જરા-થોડુ ક ખાવુ
ચાખળિયેા પુ૦ [જુઓ ચાકળેા] આખળિયેા
ચાખાનું ન૦ જુઓ 'ચા'મા
ચાગ પુ૦ (ફા) લાડ, પ્યાર
ચાગલું(-ળું) વિ૦['ચાગ' ઉપરથી](ફાં) પવિત્ર હોવાનો ઢોગ કરતુ (૨) મૂર્ખ છતા ચતુર હોવાનો ઢોગ કરતુ (૩) પ્યાર કે લાડ ચાહતુ
ચાગાચૂગુ વિ૦ ['ચાગ' પરથી] બેવકૂફ (ફા)
ચાચર પુ૦ [સ चत्वर, પ્રા चच्चर] મડપની બહારનો ખુલ્લો ચોક (૨) ચાર રસ્તાનુ ચકલુ (૩) દીપચદી તાલ (૪) સ્ત્રી૦ ચકલાની દેવી
ચાચરિયાં ન૦બ૦વ૦ ['ચાચર' પરથી] ચકલાની દેવીના ગણ
ચાચરું ન૦ [ચાચર ઉપરથી ?] (ફા) કપાળ
ચાચા [માનાર્થ], ચાચેા પુ૦ જુઓ કાકેા
ચાટ પુ૦ [સ] વિશ્વાસ ઉત્પન્ન કરાવી ચોરી કરનાર (૨) વિ૦ [?] ભોટુ, શરમિદુ [-પડવું,-બનવું સાથે]
ચાટ (ટ,) સ્ત્રી૦ ['ચાટવુ' પરથી ?] કૂતરાને ખાવાનુ નાખવાનુ હાડ (૨) [દે चट्ट=ભૂખ પરથી ? કે ચાટવુ ?] ખાવાનો ચસકો, લાલસા
ચાટ સ્ત્રી૦ [રવ૦ ? સ चट् પરથી] લપડાક, તમાચેા (૨) મહેણુ, ટોણેા
ચાટકેા પુ૦[જુઓ ચાટ] મનમા લાગતો ચટકો (નવલરામ)
ચાટણ ન૦['ચાટવુ પરથી]ચાટવુ તે(૨)ચાટવાની ઔષધિ -ણિયુ વિ૦ ચાટવા-ખાવાની લોલુપતાવાળુ -ણુ ન૦ જુઓ ચાટણ (૨)
ચાટલુ ન૦ દર્પણ -લેા પુ૦રૂપિયેા(તિરસ્કારમા)
ચાટવું સ૦ ક્રિ૦ [દે चट्ट] જીભ વતી અડીને વસ્તુને સ્પર્શવી, તે પર ફેરવવી કે તે વડે ચાખવું, ચૂસવુ કે ખાવુ [(૨) હલેસુ
ચાટવેા પુ૦ [દે चट्ट(૦અ)] લાકડાનેા કડછો
ચાટી સ્ત્રી૦ ['ચાટ' ઉપરથી] લપડાક

ચાડુ વિ૦ [મ] પ્રિય, મીઠુ (વચન) (૨)સ્ત્રી૦ પ્રિય લાગે તેવુ વાક્ય – વાત –ડૂક્તિ સ્ત્રી૦ [+સ ઉક્તિ] પ્રિય લાગે તેવુ કથન ·

ચાડૂડી સ્ત્રી૦ નાનો ચાટવો (૨) કાટામા નગ બેસાડવાનુ ઘર(૩)કાનનો મેલ કાઢવાનુ ઓજાર

ચાડૂડું વિ૦ ['ચાડૂ' ઉપરથી] દોઢડાહ્યુ, ચબા વલુ (૨) ['ચાટવુ' ઉપરથી] ચાટણિયુ (૩) લાચિયુ (સર૦ મ चाटू)

ચાટો પુ૦ ['ચાટવુ' ઉપરથી] ચાટણ, ચાટણુ

ચાડુ ન૦ ચામડુ, ડાચ, ચકામુ

ચાડ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चाड, દે चार=ઇચ્છા] ચીવટ, ચાનક, કાળજી (૨) [કા] સ્પર્ધા, ચડસ

ચાડખુ ન૦ ['ચાડી' પરથી ? સ चारक ?] લસૂસ, બાતમીદાર, ચાડીકિા(૨)ખવાળ, પગી

ચાડસરી સ્ત્રી૦ (કા) તંબૂ બાધવાની ખૂટી

ચાડિયુ વિ૦ [જુઓ ચાડી] ચાડી ખાનારુ –યણ વિ૦સ્ત્રી૦. –યો પુ૦સુકલકડી માણસ (૨) પખી, વાદગ વગેરેને બિવરાવવા માટે કરેલો માણસ જેવો આકાર (૩) ગામ – શેરીનો નહાગેા માણસ (૪) નિદાપાત્ર માણસનુ પૂતળું (૫) વિ૦ પુ૦

ચાડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चहाड, चाडी, का चाडि, દે चाड=માયાવી] એની વાત બીજાને કહી દેવી તે [–કરવી, ખાવી] (૨) [જુઓ ચાડુ] જેમા ગોળો મુકાય છે એ ગોદણનો ભાગ ૦ક્રેા પુ૦[સ. चारक ?] (કા) [લૂટારા કે બહારવટિયાની ટોળીમાનો] ગનુની ચોકી કરતો માણસ ૦ખોર વિ૦ ચાડિયુ, ચાડી ખાવાની આદતવાળુ ૦ચુગલી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चहाडीचुगली, का चाडि-चुकलि] ચાડી, ચુગલી [–કરવી, ખાવી]

ચાડીલુ વિ૦ [જુઓ ચાડ] (કા) ચાડ રાખનાર, ખબરદાર (૨) ચડસીલુ

ચાડુ ન૦ [દે चड्डु] ગોકણની ચાડી(૨)ખાડાવાળુ દીવો મૂકવાનુ ચોકઠુ (૩) મોં, ડાચુ (તુચ્છકારમા) (૪) ખામણુ

ચાણક્ય પું૦ [સ] (સ) અર્થશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ લેખક – કૌટિલ્ય

ચાણાક્ષ વિ૦ [મ] ચતુર ચાલાક, પહોચેલ

ચાણુર પુ૦, [સ] (સ.) કંસના દરબારનો મલ્લ

ચાતક પુ૦, ન૦ [સ] એક પખી (તેને વિષે એમ કહેવાય છે કે તે વરસાદના ટીપા જ પીને રહે છે) [ચુકાદો

ચાતરમ ન૦(સુ) પંચાયત લવાદી(૨)લવાદોનો

ચાતરવું સ૦ક્રિ૦[સ चत्-चातयति=ભડકાવી ભગાડી મૂકવુ] ચુપચાપ સરકાવી લેવુ (૨) છુપાવગવવુ (૩) ખસેડવુ [(રેટિયાની)

ચાતરી સ્ત્રી૦ [દે. चत्त=ગરક, મ चात] ત્રાક

ચાતુર વિ૦ [સ] ચતુર –રી સ્ત્રી૦[સ]ચતુરાઈ

ચાતુર્માસ પુ૦ બ૦ વ૦ જુઓ ચતુર્માસ. [–કરવા=એક ઠેકાણે ચોમાસાના ચારમાસ રહેવુ (સન્યાસીએ) (૨) ચોમાસામા એક-ટાણાનુ વ્રત કરવુ] –સું ન૦ ચતુર્માસ, ચોમાસુ –સ્થ ન૦ [સ] દર ચોથે મહિને – કારતક, ફાગણ અને અષાઢ માસની રાશ ચાતમા – કરવાનો એક યજ્ઞ

ચાતુર્ય ન૦ [સ] ચાતુરી, ચતુરાઈ

ચાતુર્વર્ણ્ય ન૦[સ]ચાર વર્ણ–બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, અને શૂદ્ર (૨) ચારે વર્ણના ધર્મ કે તે પ્રમાણેની સમાજવ્યવસ્થા

ચાતુર્વેદ વિ૦ [સ] ચાર વેદો કે જ્ઞાનશાખાઓ-વાળુ, –ને લગતુ –દી વિ૦ચાર વેદ જાણનાર

ચાત્ર ન૦ [સ] યજ્ઞનો અગ્નિ પ્રગટાવતા વપરાતો બેરના લાકડાનો કકડો

ચાથી સ્ત્રી૦ મલમવાળી પટી

ચાદર સ્ત્રી૦ [ફા] ઓછાડ (જેમ કે, ઓઢવાની, પથારીની, મડદા કે કબરની) [–ઓઢવી =ચાદર શરીર (માથે) ઓછાડવી (૨) દેવાળુ કાઢવુ –ઓઢાડવી=ચાદરથી ઢાકવુ (૨) મહંતના ગુજર્યા પછી તેમના વારસને ગાદીએ સ્થાપવો (૩) પાયમાલ કરવુ, દેવાળુ કઢાવવુ] ૦પાટ પુ૦ ચાદરે કરવા લાયક કપડાનો તાકો –રો ન૦ ચાદરથી મોટુ અને રંગેલુ પાથરણુ કે ઓછાડ

ચાદાની (ચા') સ્ત્રી૦ જુઓ 'ચા'મા

ચાનક સ્ત્રી૦[મ चाणक्य, પ્રા चाणक्क પરથી ? મરા૦ म चुणूक, चाणूक] કાળજી (૨)ચેતવણી (૩) જાગૃતિ, ચાલાકી [–આપવી=ચેતવવુ

-આવવી, લાગવી = ચેતવું, કાળજી રાખતા થવું -રાખવી = ચેતતા રહેવું (૨) કાળજી રાખવી]

ચાનકી સ્ત્રી૦ ['ચાદ' ઉપરથી ?] નાનો રોટલો કે ભાખરી

ચાનકુ ન૦ જુઓ ચાનકી (૨) નાનું છોકરું

ચાનસ ન૦ [ફ્રં चान्स] પત્તાની એક રમત [-તૂટવું = એ રમતમાં જોઈતું પાનું નીકળી આવતા દાવ લાગવો -તોડવું = તેવો દાવ ખેલવો]

ચાપ ન૦ [સ] ધનુષ્ય (૨) [ગ] 'આર્ક ઑફ એ સર્કલ', વર્તુલ-ખંડ

ચાપ(-પા)ચીપ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चापचोप, चाप (મ ચપણે) = ચાપવું + ચીપવું] ટાપટીપ (૨) ચીકણાઈ, દોઢડહાપણ -પિયું વિ૦ ચાપચીપ કરવાવાળું

ચાપટ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, સ चपेट] લપડાક, તમાચો (૨) અ૦ ['ચપટ' ઉપરથી] પલાઠી વાળીને (બેસવું)

ચાપટિયું ન૦ ['ચપટ' ઉપરથી] એક જાતનું ચપટું નંગ (બહુવા પીળા રંગનું)

ચાપડો પુ૦ [સર૦ મ चपडा, હિ चापना, મ चापणें = દાબવું] સજ્જડ રાખે એવો બંધ-પટો (૨) ['ચપટ' ઉપરથી ?] કણકના બે લૂઆને ભેગા કરી એક બનાવેલો લૂઓ (૩) ગોળ નહિ પણ ચપટા પત્તા પર વીંટેલો દોર (પતંગનો)

ચાપણિયું ન૦ [જુઓ ચપણિયું] ગમપાતર

ચાપલ ન૦ [સં] ચાપલ્ય

ચાપલૂસી સ્ત્રી૦ [ફા] ખુશામત (૨) ચીપી ચીપીને બોલવું તે ચબાવલાપણું [કામ

ચાપલ્ય ન૦ [સં] ચપળતા (૨) સાહસ, અવિચારી

ચાપવું ન૦ ચાપુ, હાથ કે પગનો આગળીઓ-વાળો ભાગ (૨) કાનની બૂટ (૩) કાનનું એક ઘરેણું

ચાપાચીપ, -પિયું જુઓ 'ચાપચીપ'માં

ચાપાણી (ચા') ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ 'ચા'માં

ચાપીય વિ૦ [સં] ધનુષાકાર, ગોળાકાર. **૦કોણ** પુ૦ 'સ્ફેરિકલ એન્ગલ' (ગ)

ચાપુ ન૦ ચપ્પુ, ચાકુ

ચાપું ન૦ પગનું ચાપવું [ચાંપ્પું (ચ)]

ચાબ(-બુ)ક પુ૦ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચાબુક] પાતળી દોરીનો ફટકો

ચાબખો પુ૦ [ફા. चाबुक ઉપરથી] ફટકો (૨) [લા] અસરકારક - માર્મિક વચન [ચાબખા મારવા = માર્મિક વેણ કહેવા]

ચાબુક પુ૦ [ફા] ચાબક, ફટકો **૦બાજી** સ્ત્રી૦ ચાબુકની લડાઈ **૦સવાર** પુ૦ ઘોડો ફેરવનારો. જુઓ ચાબુકસવાર

ચામ ન૦ [સ. चर्म, પ્રા चम्म] ચામડી, ચામડું **૦ચિમડિયું** વિ૦ જેની ચામડી ચડી ગઈ હોય એવું (૨) સૂકું - ખખળી ગયેલું (૩) = જૂસ (૪) ન૦ ચામાચીડિયું **૦ચોરી** સ્ત્રી૦ વ્યભિચાર **૦જૂ** સ્ત્રી૦ ચામડી પર ચોંટતી જૂ **૦રસ** પુ૦ સંભોગસુખ

ચામખેડું ન૦ [ચામ + ખેડું (સ खेट = ઢાલ કે ચામડું) ?] મદારીની ઝોળી જાદુગરની પેટી

ચામચોરી, ચામજૂ જુઓ 'ચામ'માં

ચામડું વિ૦ ['ચામડું' કે 'ચામડ' ઉપરથી] ભૂલો જોનારું, વાવાઝોડિયું (૨) દોઢડાહ્યું (૩) છટકીલું (૪) ન૦ ચાડું, સોળ,

ચામડ વિ૦ ['ચામડું' ઉપરથી, સર૦ મ चामट] ચામડા જેવું ચીકણું

ચામડિયણ સ્ત્રી૦ ચામડિયાની સ્ત્રી

ચામડિયો પુ૦ ['ચામડું' પરથી] ચામડાં ઉતારવા - ફેરવવાનું કામ કરનારો કે તેની જાતનો, ચમાર

ચામડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચામ] ત્વચા (શરીર પરની). [-આવવી = ઝઈ આવવી, ઘા ઉપર નવી ચામડી આવવી -ઊતરડી નાખવી = સખત માર મારવો -કાઢવી = છોલવું, છાલાં ઉખેડવાં -ચૂથવી = વગોણું કરવું -જવી = રોગથી ચામડી ઊતરી જવી (૨) ઘણો શ્રમ કે માર પડવો. -તોડી નાખવી = ખૂબ માર્યું. -નું નાણું = કન્યાવિક્રયનું નાણું.] **૦ચોર** પુ૦ કામમાં પોતાની જાત સંભાળ્યા કરે તેવું, કામ ન કરનારું

ચામડું ન૦ ઢોરની ઉતારેલી ખાલ (ફેળવેલી કે ન ફેળવેલી) (૨) ચામડી (તુચ્છકારમાં). [ચામડાનાં નાણાં ચલાવવાં = જબર-

દરની કરવી અન્યાય કરવો. **–ની જીભ છે** = જીભમા હાડકું ન હોવાથી અજાણતા ગમે તેમ હાલી–બોલી બેસે। **ચામડા નાણું** = વેશ્યાવૃત્તિથી કમાણી કરવી (૨) ઉપરી અમલદારને વ્યભિચાર માટે સ્ત્રીઓ પૂરી પાડવા રૂપી લાચ **ચામડાનું તાણું** = જીવના–જગતા માણસની રખવાળી (૨) મજબુત બરડુ માણસ (જે હંમેશ ઘરમા જઈ રખવાળી કરે) **ચામડાં રંગવાં** = સખત માર મારવો **ચામડું બરાબર થવું** = માર ખાવો **–ચીરી નાખવું** = ખૂબ મારવુ **–ચૂથવુ** = બાલી મહેનત કરવી (૨) વ્યભિચાર કરવો (૩) કજોડી કરવી **–ચૂથાવુ** = રાબ રઝળવુ (૨) વ્યર્થ મહેનતમા પડવુ (૩) [સ્ત્રીની] લાજ જવી (૪) અપકીર્તિ થવી **–તોડી કોડી નાખવુ, રંગી નાખવું** = સખત માર મારવો]

ચામર પુ૦,ન૦[સં] ચમ્મર,ચમરી(૨)એક જીવ

ચામરમ પુ૦ જુઓ 'ચામ'મા

ચામાચીડિયુ ન૦[સં. चर्मचटिका? સર૦ હિં चमगादड, प चमचिचडी] વાગોળની જાતનુ એક નાનુ પ્રાણી

ચામાચેણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચેણ] છછુંદર (૨) જુઓ ચામાચીડિયુ

ચામીકર ન૦ [સ] સોનુ (૨) ધતૂરો

ચામુંડા સ્ત્રી૦ [સ] દુર્ગાનુ એક રુદ્ર સ્વરૂપ

ચામોદિયુ વિ૦ નખરાબોર (૨) અડપલુ ચાનુ (૩) ન૦ નખરુ (૪) અડપલું

ચામોની સ્ત્રી૦ નખરાબોરી (૨) ચાનવો સ્વભાવ

ચાર પુ૦ [સ] જાસૂસ (૨) બેપિયો ૦ક વિ૦ ચલાવનાર (૨) પુ૦ ગોવાળ ૦ચક્ષુ પું૦ જાસૂસની આખે જોતો–ગજા

ચાર (૨.) સ્ત્રી૦ [પ્રા. चारि] લીલુ ઘાસ, ચારો

ચાર વિ૦ [સ चत्वारि, સર૦ फा चहार] '૪' (૨) થોડુ ઘણુ, કાઈક ગણનામા લેવા જેટલુ (જેમ કે તે ચાર પૈસા કમાયો છે, આટલાથી ચાર માણસમા આબરૂ રહી)(૩)થોડુ, અલ્પ (જેમ કે ચાર દિવસનુ ચાદરણુ) [**–આંખ** = ચારે બાજુ જોયા કરતી આખ–દેખરેખ; સભાળ **–આંખ કરવી** = ગુસ્સે થવું, **–આંખો થવી** = ક્રોધ થવો (૨) સામસામી આખો મળવી (૩) ઘેલછા થવી, **–કાનની વાત** = બે જણે અંદરોઅંદર કરેલી વાત (છ કાને ન જવી જોઈએ) **–ખાણ** [सं खानि = આકર]પ્રાણીઓના ચાર મોટા વિભાગ (અડજ, ઉદ્ભિજજ,સ્વેદજ, જરાયુજ) [જૈન] **–ખૂટ** = ચારે ખૂણા (૨) આખી પૃથ્વી **–દહાડાનું** = ક્ષણિક **–દાણા** = થોડુ અનાજ **–દાણાય ન હોવા** = થોડી પણ અક્કલ ન હોવી **–ધામ** = હિંદુઓમા ચાર મુખ્ય તીર્થો–જગન્નાથપુરી, સેતુબધ રામેશ્વર, દ્વારકા, બદરી–કેદાર **–પદાર્થ** = જીવનના ચાર મુખ્ય પુરુષાર્થ–ધર્મ, અર્થ,કામ મોક્ષ **–પૈસા થવા** = ઠીક ઠીક પૈસા થવા **–બોલ કહેવા** = જગ ગિખામણ કે ઠપકો આપવા **–મુક્તિ** = સાલોક્ય,સાયુજ્ય,સારૂપ્ય,સામીપ્ય **–લોકમા ગણાવું** = સર્વત્ર પ્રતિષ્ઠિત–આબરૂદાર લેખાવુ **–વર્ણ** = બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર **–વાત કહેવી** = જુઓ ચાર બોલ કહેવા **–હાથ કરવા** = કામ કરવામાં હદથી વધારે ઉતાવળ કરવી (ઉદા૦ તારે માટે ચાર હાથ કર ?) **ચારે ચોટે** = પ્રસગ આવ્યે (૨)જ્યારે ત્યારે **ચારે હાથ** = કૃપાદૃષ્ટિ **ચારે હાથ હેઠા પડવા** = કઈ કે આધાર કે ઉપાય ન રહેવો]

ચારકણું ન૦ [ચાર + કણ] ભરડેલુ અનાજ (ઢોરના ખાણ માટે)

ચારખાની સ્ત્રી૦ [फा. चारखानह] એક જાતનુ ચોકડિયા ભાતનુ કપડું

ચારખૂણિયુ વિ૦ ચાર ખૂણાવાળુ

ચારખૂટ વિ૦ (૨) અ૦ ચોખૂટ

ચારચક્ષુ વિ૦ [સ]જુઓ 'ચાર[સ]'મા

ચારજામો પુ૦ [फा] ઘોડા પર નાખવાની કુમતાવાળી ઝળી

ચારટ(–ઠ) સ્ત્રી૦ [इं चेरियट?] ચાર પૈડાનો રથ, બગી

ચારણ વિ૦ ['ચારવુ' ઉપરથી] ચારનાર (૨) [સં] દેવના ગુણકીર્તન અને વખાણ કરવાનો ધધો કરનારી એક જાતિનુ (૩) પુ૦ એ જાતિનો માણસ ૦કન્યા ન૦ 'બેલડ' –ણાઈ

સ્ત્રી૦ ભાટાઈ, ખુશામદ -ણિયાણી સ્ત્રી૦ ચારણ સ્ત્રી -ણી વિ૦ [સ ચારણ ઉપરથી] ચારણનુ, -ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ ભાટચારણની કવિતાની ભાષા (૩) ચારણિયાણી (૪) ['ચારવુ' ઉપરથી] ઢોરની ચરામણી. -ણું ન૦ ચારવાનુ સાધન

ચારપાઈ સ્ત્રી૦ [હિં] ખાટલો

ચારવાલી સ્ત્રી૦ ચાર વાલના વજનનુ માપ

ચારવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ચરવુ] (ઢોર) ચરાવવુ (૨) સોગઠુ ચલાવવુ ['૪૦૦'

ચારસેં(-સો) વિ૦ [ચાર + સો (સ. શત)]

ચારિત્ર(-ત્ર્ય) ન૦ [સ] આચરણ (૨) શીલ, સદાચાર, **૦ગઢન** ન૦ ચારિત્ર ઘડવુ તે **૦બળ** ચારિત્રનુ બળ **૦મીમાંસા** સ્ત્રી૦ નીતિશાસ્ત્ર 'એથિક્સ' **૦વત્સલ** વિ૦ સદાચાર વિષે અનુરાગવાળુ **૦શીલ** વિ૦ સદાચારી

ચારિયાળુ ન૦ [જુઓ ચાગ્યુ] ચારિયા જમીન; બીડ

ચારિયું વિ૦ ['ચાર' ઉપરથી] જેમા માત્ર ચાર થતી હોય તેવું (ખેતર) (૨) ફક્ત ચાર ખાનારા ઢોરનુ [ધી] (૩) ન૦ ચાર વાઢી લાવનાર માણસ (૪) ચાર બાંધવાનુ વસ્ત્ર

ચારી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચર] ચૂલ

ચારુ વિ૦ [સ] સુદર, મનોહર. **૦ગાત્રી** વિ૦ સ્ત્રી૦ સુદર અવયવોવાળી. **૦તર** વિ૦ વધારે સુદર. **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ **૦વ્રતા** વિ૦ સ્ત્રી૦ એક માસ ઉપવાસ કરનારી સ્ત્રી

ચારું ન૦ ખોદીને પહતર રાખેલુ ખેતર (૨) વારવાર ચાર ભોકાવાથી પડેલુ ચાટણ (૩) ['ચારવુ' ઉપરથી] બીજા ઢોર સાથે ભેગુ ચરવા જતુ પ્રાણી

ચારે અ૦ ચારેય, બધુ **૦ગમ,૦તરફ,૦પાસ, ૦બાજુ(-જૂ)** અ૦ ચોતરફ, બધી કોર

ચારે વેળા સ્ત્રી૦ દિવસનો ચોથો - છેલ્લો પહોર, સમીસાજ

ચારો પુ૦ ['ચરવુ' 'ચારવુ' પરથી] પશુપખીનો ખોરાક ભક્ષ [-ચરવો]

ચારો પું૦ [ફા] ઇલાજ, ઉપાય (૨) [લા] સત્તા ચલણ [-ચાલવો, હોવો]

ચારોળી સ્ત્રી૦ એક સૂકો મેવો. -ળુ ન૦ જેમાથી ચારોળી નીકળે છે તે ફળ (૨) ઘૂળ

ચાર્વંગ વિ૦ [સ.] સુદર અગવાળુ -ગા. -ગી વિ૦ સ્ત્રી૦

ચાર્વાક પુ૦[સ](સ)નાસ્તિક મતનો પ્રવર્તક (૨) દુર્યોધનનો એક મિત્ર-એક રાક્ષસ

ચાર્વી સ્ત્રી૦ [સ] (સ) કુબેરની પત્ની

ચાલ પુ૦ ['ચાલવુ' પરથી] ક્રિ'જ (૨) (લ,) સ્ત્રી૦ ચાલવાની પદ્ધતિ, હીડછા (૩) ચાલવાની ગતિ (૪) [રમતમા] કૂટી વગેરે ચલાવવી તે કે તેનો દાવ (૫) ચાલચલગત, વર્તણૂક (૬) જુઓ ચાલી [-ચલાવવો, -પાડવો, -બાંધવો = રિવાજ, શિરસ્તો શરૂ કરવો - ચાલુ કરવો -ચાલવી = કૂટીનો દાવ ખેલવો, કૂટી ચલાવવી (૨) ચાલચલગત રાખવી (૩) હીડછા રાખવી -ની ચાલે ચાલવું - ની ગતિ-હીડછા મુજબ ચાલવુ (૨) ને અનુસરવુ] **૦ચલગત** સ્ત્રી૦, **૦ચલણ** ન૦ વર્તણૂક (૨) ચારિત્ર, શીલ **૦ચલણિયું, ૦ચલાઉ** વિ૦ કામચલાઉ **૦ચાલાકી** સ્ત્રી૦ ઝડપ (૨) હોશિયારી **૦બાજી** સ્ત્રી૦ કૂટી ઇ૦ ચલાવવાની રીત કે હોશિયારી (૨)[લા] પ્રપચ, યુક્તિ, ચાલાકી

ચાલક વિ૦ [સ] ચલાવનારુ, પ્રવર્તક, નિયતા

ચાલણગાડી સ્ત્રી૦ ['ચાલવુ' + 'ગાડી'] છોકરાને ચાલતા શીખવવાની ગાડી

ચાલણચૂલો પુ૦['ચાલવુ' + 'ચૂલો'] ફરતો-કામચલાઉ ચૂલો

ચાલતી સ્ત્રી૦ ચાલતા થવુ તે [-પકડવી = ચાલવા માંડવુ, પલાયન કરવુ] -તું વિ૦ ચાલુ, વર્તમાન (૨) ગતિમાન (૩) કામ દેતુ; ઉપયોગી [ચાલતી ગાડીએ બેસવું = ચાલતામા ભળી જવુ ચાલુ કે ચલણવાળી - મોટાની આમ્નુ પકડવી ચાલતી બાજુ જોઈ ને વર્તવુ.(ઉપરાત જુઓ 'ચાલવુ'મા)]-તા લગી, સુધી અ૦ બનતા લગી, શક્ય હોય ત્યા સુધી

ચાલન ન૦ [સ] ચલાવવાની ક્રિયા એક વસ્તુને એક જગાએથી બીજી જગાએ લઈ જવી - મૂકવી તે (૨) હલાવવુ તે **૦હાર** વિ૦ ચલાવનારુ (૨) ચાલનારુ

ચાલની અસ્થિ ન૦ [સં चालनी+અસ્થિ] નાકના મૂળમા આવેલુ ચાળણી જેવુ હાડકુ, 'એથમોઇડ બોન'

ચાલવું અ૦ ક્રિ૦ [સં चल्] હીડવુ (૨) કોઈ યંત્ર ગતિવાળુ કે ક્રિયાવાન થવુ (જેમ કે, કારખાનુ, સંચો, એન્જિન, રેટ ચાલે છે) (૩) નિર્વાહ થવો, નભવુ (ઉદા૦ આમ આપણુ કયા સુધી ચાલશે? તાગ વિના મારે ચાલશે) (૪) ટકવુ, પહોચવુ (ઉદા૦ આટલા ઘઉ ઘણા દિવસ ચાલશે) (૫) કબ્જાનો અમલ થવો, સત્તા હોવી (ઉદા૦ એનુ કંઈ ચાલતુ નથી] (૬) વર્તવુ, અનુસરવુ (ઉદા૦ મારા કહ્યા પ્રમાણે ચાલશો, તો સુખી થશો.)(૭)ખસ-પૂરતુ થવુ(ઉદા૦ આમા આટલુ દ્રવ્ય ચાલશે)(૮)[લા]કોઈ પણ પ્રવૃત્તિનુ ગતિમાન થવુ કે હોવુ (ઉદા૦ અહીં અત્યારે મસલત ચાલે છે) (૯) વ્યવહારમા-ઉપયોગમા હોવુ (ઉદા૦ અહો આ પુસ્તક નથી ચાલતુ, અહી બાબાશી રૂપિયો ચાલે છે) [**ચાલતો પ્રવાહ**=રૂઢિ, પ્રણાલિ **ચાલતા બળદને આર ખોસવી**=કામ કરતા માણસને બોટી સતામણી કરવી **ચાલતો રોજગાર**=કમાણી કરનો ધધો, ચાલુ ધધો **ચાલતાં, રસ્તે ચાલતાં**=વિના કારણે, એમ ને એમ (કજિયો વહોરવો) **ચાલતાંનાં વધામણાં**=પૈસાદારના ગર્ભ ગાવાં, ઊગતા સૂરજને પૂજવો **ચાલતાં બોલતાં**=કોઈ બીમારી વિના-શરીરની ઠીક હાલતમા(મરી જવુ) **ચાલતી ગાડીએ (-વહેલે) બેસવું, બેસી જવું**=મોટાના કે વિજયીના પક્ષમા પેસવુ **ચાલતી સેર**=વહેતો ઝરો (૨) ચાલુ આવક **ચાલતી સેરમાં પગ દેવો**=કોઈની ચાલુ રોજીમાં વિઘ્ન નાખવુ **ચાલતું કરવું**=શરૂ કરવુ (૨) જમવાનુ શરૂ કરવુ **ચાલતું થવું**=ચાલ્યા જવુ (૨) ચાલુ થવુ **ચાલતું વલણ કરવું**=શક્તિ પ્રમાણે કામની વ્યવસ્થા કરવી **ચાલતો કજિયો વહોરવો, મૂલવવો**=પારકો કજિયો માથે વહોરી લેવો.]

ચાલિત વિ૦ [સ] સંચાલિત, ચલાવાયેલુ

ચાલાક વિ૦ [ફા] ચતુર, હોશિયાર (૨) ધૂર્ત -કી સ્ત્રી૦ ચાલાકણ

ચાલી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ચાળ] બાવડીબંધ બાંધેલી અનેક ઓરડીઓવાળી ઇમારત (જેમ કે મુબઈમા) [(૨) ચાલતુ, જરી

ચાલુ વિ૦ ['ચાલવુ' ઉપરથી] હાલતુ, વર્તમાન

ચાવડી વિ૦ [જુઓ ચાવડો] ચાવડાઓનુ, -ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ ચાવડા વંશની રજપૂતાણી (૩)[ચાર+વાટ, સર૦મ] પોલીસચોકી, ગેટ

ચાવડુ વિ૦ [જુઓ ચાવળુ] વાતોડુ (૨) બોલવામા ચતુર (૩) [જુઓ ચાવળ] ન૦ અનાજ વાવવા-બોરવાનુ સાધન, ચાડિયુ

ચાવડો પુ૦ [સ ચામુંડ, પ્રા ચાવ્ડ પરથી?] ચાવડા વંશનો રજપૂત [કે જેમા

ચાવણિયાં ન૦બ૦વ૦ ['ચાવવુ' ઉપરથી] દાઢ

ચાવણુ ન૦ કાચુ કોરુ ખાવાનુ, ચવાણુ

ચાવરો પુ૦[સ चावर्णे-चावरा પરથી?]માણસ (સુ) [ચોખા

ચાવલ પું૦ બ૦વ૦ [દે चाउल, चवल, હિં] **ચાવલાં** ન૦બ૦વ૦ ['ચાવળુ' ઉપરથી? કે સ. चापल, પ્રા चावल?] નખરા, હાવભાવ (૨) મલાવડા

ચાવવુ સ૦ ક્રિ૦ [સ चर्व, પ્રા चाव] (અન્નને) ખાવા માટે દાત વતી કચરવુ [**ચાવીને દૂધો કરવો**=બધો રસકસ ચૂસી લેવો (૨) સારી પેઠે જાણી-સમજી લેવુ, અભ્યાસ કરવો (૩) કટાળો ચડે એટલી લાબી ચર્ચા કરવી **ચાવી ખાવુ, નાખવું**=કરડી ખાવુ (૨) વગોવવુ **ચાવી ચાવીને બોલવું**=ચીપી ચીપીને બોલવુ]

ચાવળ પુ૦ [સ] રહેકો, વાવણિયો

ચાવળુ વિ૦ [સર૦ ન चावळणें=બોલવુ, બબડવુ, ત્ત चाप्ल, પ્રા चावल?]દોઢડહાપણ કરનાર (૨) ચાપલુ, ચિબાવલુ

ચાવી સ્ત્રી૦ [પો] કૂંચી (૨) [લા] ઉપાય [**-આપવી**=યંત્ર ચાલે તે માટે ચાવી ફેરવવી (ઉદા૦ વડિયાળને) (૨)ઉપાય-રહસ્ય બતાવવા (૩) ચાવી ચડાવવી (૪) ચૂંટી ખણવી (ચાવી પેઠે આમળીને) -ઊકલવી, ઊતરવી

=ચાવી આપી હોય તે નીકળી જવી **-ચડાવવી**=ઉશ્કેરવુ, ચડાવવુ **-છટકવી** =એકદમ ચાવી ઊતરી જવી, તેથી ચાવી તૂટી જવી. **-જડવી, મળવી**=રહસ્ય કે ઉપાય જડવાં-મળવા **-બેસવી**=ચાવી લાગુ થવી, ચાવી (તાળા વગેરેમાં) અંદર પેસીને કળ ફેરવી શકે તેમ હોવુ-થવુ **-મરડવી**=યુક્તિ કરવી **-લગાડવી**=ચાવી બેસે છે કે નહી તે જોવા તેને અંદર (તાળા વગેરેમા) નાખી -ફેરવી જોવી (૨) યોગ્ય ઉપાય અજમાવવો **-લેવી**=યત્નને ચાવી આપી શકાય એવુ હોવુ]

ચાષ(-સ) પુ० [સ] એક પક્ષી

ચાસ પુ० [કે चास] ખેડવાથી પડતો લાંબો આંકો (૨) સ્ત્રી० [?] ખોટ (૩) જુઓ ચાસણી [**-આપવી, દેવી**=ખોટ આપવી **-ખાવી**=ખોટ ખાવી.] [ઘટ °

ચાસકો પુ०(ફા०)ધૂમ, રાડ (૨) સ્ત્રી० નુકસાન,

ચાસણી સ્ત્રી०[ફા. चाशनी=શરબત કે ખાવાની ચીજનો નમૂનો] ઉકાળીને કરાતુ ખાંડનુ પ્રવાહી (૨) [?] કસોટી (૩) નમૂનો (૪) [ચાસવુ' ઉપરથી] ચાસવાની ક્રિયા

ચાસ(-હ)ન વિધેય વિ०(૨)અ०જુઓ ચાહન

ચાસવું અ०ક્રિ०[કે चास=ખેડેલી ભૂમિરેખા] ચાસ પાડવા

ચાસ્ંધ અ० જુઓ ચાહન

ચાસિયા વિ०બ०વ० [ચાસ' ઉપરથી] પાણી પાયા વગર ઊગેલા (ઘઉ)

ચાહ પુ०, **०ના** સ્ત્રી०['ચાહવુ' પરથી]ઇચ્છા, ઇચ્છા(૨)પ્યાર,હેત **०ક** વિ०ચાહનાર,હેતાળ **०વું** સ० ક્રિ० [પ્રા चाह] ઇચ્છવું (૨) પ્રેમ કરવો. **-હેલુ** [કૃ૬ત] **-યું** [ભૂતકાળ] **०તું** [ન० કૃ०] [ન०

ચાહન વિ० (૨) અ० જાહેર-ઉઘાડુ **०પણું**

ચાહે [સર० हि , ચાહવું પરથી] ઇચ્છા મુજબ, મરજીમા આવે તેમ ('ચાહે તે કર' ઇ० પ્રયોગમા)

ચાળ સ્ત્રી० ['ચાળવવુ' ઉપરથી, સર० મ.] અનાજ ખાંડતી વખતે ઊડતી ફોતરાં વગેરે **-ણ** ન० ચાળવાનું સાધન (૨) ચાળવાની ક્રિયા **-ણિયું** ન० ચાળણી **-ણો** પુ० ચાળવાનું સાધન (૨) ચાળવાની ક્રિયા **-વું** સ० ક્રિ० [સ चालन] ચાળણી વડે ચોખ્ખુ કરવુ (૨) [સ चाल(=છાપરું) ઉપરથી ?] સાચવવુ (છાપરું) (૩) સારુ માઠુ વીણી અલગ કરવુ જેમ કે ચાળી ચાળીને લેવુ

ચાળા પુ०બ०વ० મશ્કરી ખાતર કોઈનુ અનુકરણ-નકલ કરવી તે (૨) હાવભાવ, નખરા, અંગચેષ્ટા (૩) અડપલા, તોફાન [-કરવા= મરજી હોવા છતા આનાકાની કરવી(૨)નખરા કરવા(૩) અડપલા કરવા **-પાડવા**=કોઈની નકલ કરવી **-માંડવા**=અડપલા-તોફાન કરવા(૨)લાડમા હા-ના કરવી] **०ખોર** વિ० ચાળા પાડવાની આદતવાળુ **०ચસકા** પુ० બ०વ० નખરા, હાવભાવ (૨) આનાકાની **०ચંદૈયાં** ન०બ०વ० ચાળાચસકા **०લખણું** વિ० ચાળાખોર (?)

ચાળી સ્ત્રી० બકરી **-ળુ** ન० બકરુ (કા)

ચાળીસ વિ०[સ चत्वारिंशत्, પ્રા चाली(०સ)] '૪૦' [**-સું નાહવું**=સ્ત્રીએ પ્રસવને ૪૦ મે દિવસે નાહી-ધોઈ શુદ્ધ થવુ] **-સાં** ન० બ०વ० ચાળીસ વર્ષે આવતા ચશ્મા કે તેવી આંખની સ્થિતિ [**-આવવાં**=તેવા ચશ્માની જરૂર પડવી,આંખનુ તેજ મંદ થવુ **-ઊતરવાં** =ચાળીસા દૂર થવા-તેની જરૂર મટવી]

ચાળો પુ० ચાળાનુ એ०વ०(૨)લક્ષણ,નિશાની, એંધાણ (૩) છાપરુ ચાળનારો, સાચરો

ચાંઈ (०) વિ० શરમિંદુ (૨) સ્ત્રી० નાનો ચાલ્લો

ચાઉ કરવું, કરી જવું=પચાવી પાડવુ,અયોગ્ય રીતે લઈ લેવુ-ખાઈ જવું

ચાંખડ (૦) વિ૦ (ફા) ગરીબ,દીન –ઇ,–ડી સ્ત્રી૦ ગરીબી, નિર્ધનતા (૨) ગરીબીનો ઢોંગ

ચાંગણું (૦) ન૦ [ચાર+આંગળા ઉપરથી] ચાર આંગળાની અંજલિ [ચાંગણુ પાણીયે ન પાય એવું = જરાય ભાવ ન પૂછે–આગતા-સ્વાગતા ન કરે એવું (૨) ખૂબ કંજૂસ.]

ચાંગી (૦) વિ૦ [દે ચગ] એ નામની ઊંચી જાતનુ (ઘોડા માટે)

ચાંગેરી (૦) સ્ત્રી૦ એક છોડ

ચાંચ (૦) સ્ત્રી૦[સ્ત ચચ્ચુ]પક્ષીઓનુ અણિયાળુ મોં(૨)તેના આકારની વસ્તુ ઉદા૦ પાવડીની ચાંચ [–ઊઘડવી = ચપચપ બોલવા માંડવુ. –ખૂલવી,ફૂટવી,ઊઘડવી = નજર પહોંચવી, સમજ પડવી,કરવા શક્તિમાન થવુ. –ખોળવી = સહેજ ચાખી જોવુ.–મારવી = સહેજ સાજ કરડવુ (ઉદા૦ ઉંદરે કપડાને ચાંચ મારી છે) (૨)ચાંચાટવું(૩)બીજાના કામમાં માથુ મારવુ (૪) ઉપલક જ્ઞાન મેળવવુ –માં લેવું = સખત પકડવુ, શેહમા લેવુ ચાંચે ચડવું = ગવાવુ, નિંદાપાત્ર થવુ]

ચાંચડ (૦) પુ૦ એક જંતુ [–જેમ ચોળી નાખવું = નિષ્ઠુરતાથી બરોબર મસળી નાખવુ–મારી ખતમ કરવુ] ૦મારી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (તેની ઉગ્ર વાસથી ચાંચડ નાસી જાય છે) ૦વત્ અ૦ ચાંચડ પેઠે

ચાંચલ્ય ન૦ [સ] ચંચળતા

ચાંચવું (૦) ન૦ ['ચાંચ' ઉપરથી] ચાંચવાળુ, અનાજમા પડતુ એક જીવડુ (૨) વિ૦ બહુ બોલ બોલ કરનારુ

ચાંચવો (૦) પુ૦ ['ચાંચ' ઉપરથી]' જમીન ખોદવાનુ હથિયાર, તીકમ

ચાંચાટવું અ૦ક્રિ૦ ['ચાંચ' પરથી] ચાંચો મારવી

ચાંચિયું (૦) વિ૦ ['ચાંચ' પરથી] ચાંચવાળુ, ચાંચના આકારનુ

ચાંચિયો (૦) પુ૦ [ચાંચ=અરબી સમુદ્રનો એક બેટ, સર૦ મ ચાંચ, ચાચા, કે સં ચચ્ચા = ખરાબ માણસ માટે ગાળ ઉપરથી ?] દરિયાઈ લુટારો (૨) ['ચાંચ' ઉપરથી] લાંબી ચાંચની પાવડી પહેરનારો

ચાંટ (૦) સ્ત્રી૦ તબલાની કિનારનો ભાગ

ચાંટી (૦) સ્ત્રી૦ (ફા.)ચૂંટી (૨) ખાલી બડાશ

ચાંડાલ(–ળ) વિ૦(૨) પુ૦[સ.] જુઓ ચંડાળ –ળણ(–ણી) સ્ત્રી૦ ચંડાળણ

ચાંદ (૦) પુ૦ [સ ચંદ્ર, પ્રા ચંદ] ચાંદો (૨) ચંદ્રક,બિલ્લો ૦બીજ,૦રાત સ્ત્રી૦સુદ બીજ

ચાંદની (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચંદની] ચંદ્રનો પ્રકાશ (૨) ચંદરવો [–ખીલવી = ચંદ્રનો પ્રકાશ બરાબર પડવો –નીકળવી = ચાંદની થાય એમ ચંદ્રનો ઉદય થવો –ચઢવી = ચાંદનીની અસર મન પર થવી] ૦રાત સ્ત્રી૦ ચાંદનીવાળી –અજવાળી રાત

ચાંદરમંકોડું (૦) ન૦ ચાંદરડુ (૩) જુઓ

ચાંદરડું(–ણું) (૦) ન૦ [સ ચંદ્ર ઉપરથી] તારા-ઓનો ઝાંખો પ્રકાશ (૨) ચાંદની (૩) ઝીણા કાણામાથી પડતુ અજવાળાનુ ચાંદુ –ણી વિ૦ચાંદરણાવાળી (૨) સ્ત્રી૦તારો (૩) ચાંદરણુ

ચાંદરુ (૦) વિ૦ ['ચાંદુ' ઉપરથી] ચોળા ચાંદાવાળુ (૨) [લા] [સ ચંદ્ = રાજી થવું, મલકાવુ ?] નિરકુશ, મસ્તાની

ચાંદલાવહેવાર (૦) પુ૦ [ચાંદલો + વહેવાર] શુભ પ્રસંગે નાણાની ભેટ આપવા લેવાનો વહેવાર –સંબંધ, ચાલ્લાવહેવાર

ચાંદલિયો (૦) પુ૦['ચાંદો' ઉપરથી]ચાંદો (૫)

ચાંદલી (૦) સ્ત્રી૦ ['ચાંદા'વાળી ?] (ફા) ઘોડીની એક જાત

ચાંદલો (૦) પુ૦ ['ચાંદ' ઉપરથી] ચાલ્લો. [ચાંદલે ચોંટવું = નસીબમા લખાવુ, પાલવે પડવુ (ઉપરાંત જુઓ 'ચાલ્લો'મા)]

ચાંદવું (૦) વિ૦ [જુઓ ચાંદરુ (૨)]અડપલા-ખોર, અટકચાળુ (૨)ન૦અડપલુ અટકચાળુ

ચાંદાયેલુ (૦) વિ૦ ['ચાંદુ' ઉપરથી] કોહવાણ કે ગૂમડાના ચાંદાવાળું

ચાંદિયો (૦) વિ૦પું૦['ચાંદુ' ઉપરથી]ચામડી પર ચાંદા પડી જાય એવો (વાનો રોગ)

ચાંદી (૦) સ્ત્રી૦ ['ચાંદ' ઉપરથી ? સર૦ મ, હિં] એક ધાતુ, શુદ્ધ રજુ (૨) ['ચાંદુ" પરથી ?] એક ચેપી રોગ (૩) જ્યાથી ખાલ ખસી ગઈ હોય કે ઊપજી હોય એવુ

ચાદુ, ધારું [(ચોખ્ખુ) ચાંદી જેવું = તદ્દન ચોખ્ખુ, ડાઘ વગરનુ. -કરવી = સમૂળગો નાશ કરવો, બાળીને ખાખ કરવુ. -થવી = ચાદીનો રોગ થવો (૨) ચાદી પડવી. -પડવી = ખાલ ખસી - ઊપસી જવાથી ચાદું થવુ.]

૦કામ ન૦ ચાદી ઉપરની નકશી

ચાંદું (૦) ન૦ ['ચાદ' ઉપરથી ?] ચાદી (૩) જુઓ (૨) ચાદાનો ડાઘ, ચાદું (૩) [લા] લાછન, ડાઘ (૪) છિદ્ર; દોષ [**ચાંદા જોવાં, ખોળવાં** = છિદ્ર શોધવા, દોષ ખોળવા.]

ચાંદૂડિયાં (૦) ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ચાદવુ] ચાદવા

ચાંદો (૦) પુ૦ [સં चन्द्र, પ્રા चन्द] ચદ્ર (૨) તેના જેવો ગોળ આકાર

ચાંદ્ર વિ૦ [સ.] ચદ્રનુ, ચદ્રને લગતુ **૦માન** ન૦ ચદ્રની ગતિ પરથી કઢાતુ સમયનુ માપ **૦માસ** પુ૦ ચાદ્રમાન પ્રમાણે ગણાતો માસ **૦વર્ષ** ન૦ ચાદ્રમાનથી ગણાતુ વર્ષ **-ડાયણ** ન૦ચંદ્રની કળાની વધઘટ પ્રમાણે રોજ ખાવાનો કોળિયો વધારતા ઘટાડતા જવાનુ એક વ્રત

ચાંપ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચાપવુ] કોઈ પણ યત્ર કે યુક્તિને ચાલુ કે બધ કરવાની કળ, પેચ (૨) નાનો ઉલાળો (૩) પૈસાનુ પાકીટ (સુ)(૪)[લા]દાબ, ધાક (૫) સાન ચેતવણી (૬) કાળજી [**-ઉઘાડવી** = કળ ભેરવી દીધી હોય તે છૂટી કરવી (જેથી ઢાકણ ખુલ્લુ થઈ શકે) (૨) [સુ] પૈસા ખરચવા **-કરવી** = દબાણ કરવુ (૨) દાબ બતાવવો **-ચડાવવી** = દાબવા માટે કળનો ઘોડો ઊચો કરવો (૨) ઉશ્કેરણી કરવી **-દેવી** = ચાપ પાડવી, બધ કરવુ (૨) ઉશ્કેરવુ **-દાબવી, -દબાવવી** = કળ ફેરવવી જેથી ક્રિયા ચાલુ થાય **ચાંપથી ચાલવું** = ઉતાવળે ચાલવુ **-મરડવી** = કળ ફેરવવી **-મરડી નાખવી** = કળ વાળી દેવી-અગાડી નાખવી **-રાખવી** = દાબ રાખવો (૨) કાળજી રાખવી **-માં રાખવું, -માં લેવું** = અકુશમા રાખવુ, શેહમા લેવુ]૦ણ(-ણી) સ્ત્રી૦ચાપવું-દાબવુ તે (૨) ઉશ્કેરણી (૩) અકુશ, દાબ (૪) કળ, જેને દાબવાથી ગતિ અટકે તેવી થોભણ, 'બ્રેક' ૦ણિયું વિ૦ લાચ આપવાની ટેવવાળું (૨) ન૦ બાગણાના ચોકઠાનુ ઉપલું લાકડું. ૦ણું ન૦ સાળમા તાર ઊંચાનીચા કરવાની પાવડી [ચેતવણી

ચાંપતી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચાપવુ] તાકીદ:

ચાંપતુ (૦) વિ૦ [જુઓ ચાપવુ] સખત, આકરું (૨) ઝટ અસર કરે તેવુ [**ચાંપતી ઉધરાણી** = ઉપરાછાપરી, કડકપણે કરાતી ઉઘરાણી **ચાંપતો ઇલાજ, ઉપાય** = તાકીદનો - કડક ઇલાજ કે ઉપાય]

ચાંપલુ (૦) વિ૦ [જુઓ ચાપલૂસી] દોઢડાહ્યુ, ચિબાવલુ. **-લાવેડા** પુ૦ બ૦ વ૦ ચાપલુ વર્તન, દોઢડહાપણ **-લાશ** સ્ત્રી૦

ચાંપવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [સં. चप] દબાવવુ (૨) લગાડવુ, દઝાડવુ (૩) [લા] લાચ આપની (૪) હાસવુ [**ચાંપી ઘાલવું** = બળતુ શરીરે લગાડી દેવુ, ડામ દઈ દેવો (૨) ખૂણામા ધકેલી દેવુ, દાબી દેવુ **ચાંપી દેવું** = દઝાડવા કે બાળવા બળતુ લગાડવુ - નાખવુ **ચાંપીને** અ૦ વસાઈને (૨) જલદીથી (ઉદા૦ ચાપીને ચાલવુ) (૩) કડકાઈથી (ઉદા૦ ચાપીને બોલવુ) (૪) દાબી દાબીને અકરાતિયાપણે (ઉદા૦ ચાપીને ખાવુ)]

ચાંપાચાંપી (૦) સ્ત્રી૦ ['ચાપવુ' ઉપરથી] વારવાર દાબવુ તે

ચાંપું (૦) ન૦ [સર૦ મ. चापें] કણસની પેશી (૨) [જુઓ ચાંપો] નાકની નથમાનો એક ભાગ (૩) માથાનુ એક ઘરેણુ (૪) ચપ્પનુ ફૂલ (૫) ચપો

ચાંપો (૦) પું૦ [સર૦ મ. चापा] + જુઓ ચપો **-પલિયો** પુ૦ ચપો (લાલિત્યવાચક)

ચાંભાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ ચાદા

ચાંલ્લાવહેવાર પુ૦ જુઓ ચાદલાવહેવાર

ચાંલ્લૈયો પું૦ ['ચાલ્લો' ઉપરથી] ચાલ્લો કરી ખાનારો ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ (૨) મીનાકારીના ચાલ્લા બનાવનાર (૩) વિ૦ પુ૦ ચાલ્લો આપીને વહોરેલો (વર)

ચાંલ્લો પુ૦ [જુઓ ચાદલો] કપાળે કરાતુ (કકુતુ) ગોળ ટપકું (૨) તેની ઉપર ચોડવાની

ટપકી (૩) શુભ પ્રસંગે અપાતી નાણાંની ભેટ (૪) બરાબર નહીં ગળેલો (દાળનો) દાણો (ઉદા૦ દાળમા ચાલ્લા રહી ગયા છે) [–અમર રહો = (શ્રીનુ) સૌભાગ્ય અખંડ રહો –કરવો = વાગ્દાન કરવુ, સગાઈ કરવી (૨) નકામુ આપી દેવુ (૩) લગ્ન જનોઈ વગેરે શુભ પ્રસંગે ભેટ આપવી (૪) દંડ કરવો, નુકસાન કરવુ –ચોટવો, થવો = એટલા રૂપિયાનુ નકામુ ખર્ચ થવુ (૨) એટલા રૂપિયાનો દંડ થવો –ચોડવો = એટલા રૂપિયાના દંડની સજા કરવી (૨) એટલા રૂપિયાના નુકસાનમા ઉતારવુ]

ચિકટાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીકટાવુ'નુ પ્રેર૦

ચિકન [ફા ચિકિન] ભરતકામ ૦દોર પુ૦ ભરત ભરનારો

ચિંકાખાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ શિકાકાઈ

ચિકાર વિ૦ (૨) અ૦ [સર૦ મ] જરા ખાલી ન હોય એવુ, ભરપૂર

ચિકારડું ન૦ એક જંગલી જાનવર

ચિકારી ન૦ [સ ચીત્કાર, પ્રા ચિક્કાર પરથી?] એક વાદ્ય (૨) [મ] સતારના સાત તારમાનો છેલ્લો – સાતમો તાર

ચિકિત્સક વિ૦ [સ] ચિકિત્સા કરનાર (૨) પુ૦ વૈદ્ય, હકીમ –નીય વિ૦ ચિકિત્સા કરવા યોગ્ય

ચિકિત્સા સ્ત્રી૦ [સ] વૈદકનો ઉપચાર (૨) ગુણ-દોષ પારખવાની શક્તિ (૩) ટીકા, દોષદર્શન ૦ખોર વિ૦ ટીકાખોર, ખણખોદ કરનાર. ૦શાસ્ત્ર ન૦ રોગના ઉપચારનુ શાસ્ત્ર

ચિકીર્ષા સ્ત્રી૦ [સ] (કર્મણિ) કરવાની ઇચ્છા

ચિકોટી સ્ત્રી૦ [મ] કાંડાની પકડ

ચિકોડી સ્ત્રી૦ મેથી ઉકાળેલુ પાણી (સોનીકામમા વપરાય છે)

ચિકોર વિ૦ [મ૦] ઉદ્ધત, બટકબોલુ

ચિકોરવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચિકોર] ટોકવુ, કડી કરીને કહેવુ

ચિકોરી સ્ત્રી૦ [ફ] બુદ્દાણા સાથે ભળવામા આવતુ એક છોડવુ મૂળિયું (કોફીને બદલે પણ વાપરે છે) [ચિરગ્રહ] કાદવ

ચિખ(–ખ્ખ)લ પુ૦ [સ ચિકિલ, દે ચિક્ખહ, ચિગોટી સ્ત્રી૦ મોઢેમાથે ઓઢીને સૂવુ તે

ચિચરવટી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ચિરોટી] જમીનનો સાંકડો અને લાંબો કકડો –ટો પુ૦ જમીનનો લાંબો કકડો

ચિચરવટી સ્ત્રી૦ [રુ૦, જુઓ ચચરાટ] તીખી કે ઠંડી વસ્તુ ખાતા કે પીતા પડતો ગેબરો (૨) શ્વાસકોશ, કાળ (૩) પ્રીતિનો ભુક્કો. –ટો પુ૦ શ્વાસકોશ, કાળ (૨) ગૂંચવણ

ચિચરૂટો [રુ૦?] પિયકારી (૨) હીચકો (૩) ચીચરો [(૨) ટળવળાવવુ

ચિચવાચવું સ૦ ક્રિ૦ [રુ૦] ચીસ પડાવવી

ચિચાડી સ્ત્રી૦ [રુ૦] ચિચિયારી

ચિચાચવુ સ૦ક્રિ૦'ચીચવુ'નુ પ્રેર૦ [ડિયારી

ચિચિયારી સ્ત્રી૦[રુ૦](દુ:ખ કે ભયની) ચીસ,

ચિચૂટો(–ડો) પુ૦[સ ચિંચા = આમલી પરથી, સર૦ મ ચિંચોકા] આમલીનો ઠળિયો

ચિચોટિયું ન૦, ચિચોટો પુ૦ [રુ૦?] હૈડિયો

ચિચોડો પુ૦ [સર૦ મ ચિચોળા] જુઓ ચિચૂટો (૨) [રુ૦] ગેરડીનુ કોલુ

ચિટનવીસ પુ૦ [ચિટ (હિં = ચિઠ્ઠી) + નવીસ (ફા.)] જુઓ ચિટનીસ

ચિટનીસ પુ૦ [જુઓ ચિટનવીસ] મંત્રી, અવલનારકુન –સી સ્ત્રી૦ ચિટનીસનુ કામ (૨) તેનુ પદ

ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ, સં ચિટ્=નોકરને કામ પર મોકલવો] થોડી મતલબનો નાનો કાગળ કે કાપલી (૨) કાળોતરી (૩) બલામણ પત્ર [–ઉપાડવી = જુદા જુદા નામ નંબર લખેલી અનેક ચિઠ્ઠીઓમાથી અંધર એક ઉપાડીને તેમા જે નામ નંબર નજીક જોગ આવે તે પરથી કાંઈ નક્કી કરવાનુ હોય તે કરવુ –નાખવી = ચિઠ્ઠી ઉપાડવાને ન્યાયે નિર્ણય કરવો કે તે માટે ચિઠ્ઠીઓ લખી જોગી મૂકવી –નો ચાકર = કેવળ ચિઠ્ઠી લાવનાર લઈ જનાર, તેથી વિશેષ કાંઈ નહિ તે, કહ્યું તેમ ચૂપચાપ કરનાર –કાઢી જવી = કન્યા કુંવારી મરી જવી, તેના લગ્નનુ બધું બરાબર –લખવી = કામકાજ અંગે કે કાગળપત્રનો પત્ર લખવો] ૦ચપાટી [જુઓ ચબરાક],

૦પત્રી સ્ત્રી૦ કાગળપત્ર. ૦દોરો પુ૦ ભૂત પિશાચનુ વળગણ દૂર કરવા બાંધવામાં આવતો મંતરેલો દોરો કે ચિઠ્ઠી. [–કરાવવો = વળગણ દૂર કરાવવા જંતરમંતર કરાવવા.]

ચિઢકણું વિ૦ [જુઓ ચિઢાવુ] ચીડિયા સ્વભાવનુ

ચિઢાવુ અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિ ચિઢના, મ. ચિઢ (–ટ)णें] બીજવાનું, ગુસ્સે થવુ

ચિડિયલ વિ૦ ચીડિયુ

ચિડિયારું ન૦ (ચ) માટલીમાથી ઝમતા પાણીને ઝીલવા નીચે મુકાતુ (માટીનુ) વાસણ

ચિડી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક જાતનુ લૂગડુ (૨) બહેનભણીમાથી વરપક્ષને મળતો ભાગ (૩) [હિં, મ ચિડી] ચકલી

ચિઢાણું વિ૦ ચીકટવાળુ અને વાસ મારતુ

ચિણ(–ન)ગી(–ગારી) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. ચિનગી, –ગારી, મ ચિણગા = કોચાગ્નિ, ઠિણગી = તણખો] તણખો –ગારો પું૦ મોટી ચિણગારી [કર્મણિ અને પ્રેરક

ચિણાવું, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીણવુ'નુ અનુકર્મે

ચિત ન૦ [સં] જ્ઞાન, ચેતના (૨) ચિત્ત (૩) ચૈતન્ય, જ્ઞાનસ્વરૂપ બ્રહ્મ ૦ચોર પુ૦ ચિત્ત ચોર ૦હું ન૦ ચિત્ત (૫)

ચિતણિયો પુ૦ [પ્રા ચિત્ત, હિં ચીતન = ચીતરવુ] ધાતુ પર ઘાટ ચીતરનારો

ચિતરામણ ન૦ ['ચીતરવુ' ઉપરથી] ચિત્ર(૨) ચીતરવાની ક્રિયા (૩) જુઓ ચિતરામણી –ણી સ્ત્રી૦ ચીતરવાનુ મહેનતાણુ

ચિતરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીતરવુ નુ પ્રેરક રૂપ

ચિતવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીતવવુ'નુ પ્રેરક

ચિતા સ્ત્રી૦ [સ] મડદુ બાળવા ગોઠવેલી લાકડાની ચોકી, ચેહ [–ખડકવી = ચિતાના લાકડા ગોઠવવા, ચિતા તૈયાર કરવી] ૦રોહણ ન૦ ચિતા પર ચડવુ,–મા પ્રવેશ કરવો તે

ચિતાક પુ૦ ગળાનુ એક ઘરેણુ (બેહારવાળમા પહેરાય છે)

ચિતાર પું૦ ['ચિત્ર' ઉપરથી] ચિત્ર (૨) આબેહૂબ વર્ણન. [–આપવો = આબેહૂબ વર્ણન કરવુ. –આવવો = બરોબર સમજાવુ, સ્પષ્ટ દેખાવુ]

ચિતારો પું૦ [સ ચિત્રકાર] ચિત્રકામ કરનારો

ચિતાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીતવુ'નુ કર્મણિ અને પ્રેરક [ફાચરો

ચિતાળ સ્ત્રી૦ ચીરેલા લાકડાનો કકડો, ચીતળ,

ચિત્કાર પુ૦ [સં] ચીસ, ચીત્કાર

ચિત્ત ન૦ [સ.] અંતઃકરણ, મન (૨) [લા] લક્ષ, ધ્યાન (જેમકે, એનુ કશામા ચિત્ત નથી) [–ચાલવું, –ચોટાડવું, –દેવું, –પરોવવું. –લગાડવું = બરાબર લક્ષ આપવુ –ચોરવું = મન હરણ કરવુ –ઠેકાણે રાખવુ = સ્વસ્થતા જાળવી રાખવી (૨) પૂરેપૂરુ લક્ષ આપવુ –ઠેકાણે હોવું = મનની સ્વસ્થતા હોવી (૨) ભાન હોવુ (૩) ધ્યાન રહેવુ] ૦ક્ષેપ પુ૦ ચિત્તની અસ્વસ્થતા – અસ્થૈર્ય ૦ક્ષોભ પુ૦ ચિત્તનો ક્ષોભ. ૦ગત વિ૦ ચિંતનુ ચિત્તની અંદર રહેલુ ૦ચોર પુ૦ ચિત્ત ચોરી જનાર – વરી કરનાર ૦ભ્રમ પુ૦ ઉન્માદ (૨) ભ્રમ ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ ચિત્તની વૃત્તિ ૦વેધક વિ૦ ચિત્તને વીંધી નાખે તેવુ ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ ચિત્તનાં મેલ–કામાદિ વિકારો તથા વૃત્તિઓની શુદ્ધિ – મટાડી ૦શાસ્ત્ર ન૦ માનસશાસ્ત્ર; 'માઇન્ડોલોજી' –ત્તાકર્ષક વિ૦ ચિત્તને આકર્ષે એવુ, મનોહર [વાઘ

ચિત્તો પુ૦ [સં ચિત્રક પ્રા ચિત્ત] એક જાતનો

ચિત્ર ન૦[સ]ચીતરેલુ તે, છબી(૨) જે અક્ષરમા જે પ્રશ્ન થયા હોય તે જ અક્ષરોથી ને પ્રશ્નનુ ઉત્તર મળે એ કાવ્યની ખૂબી (કા શા) [–કાઢવું, –ચીતરવું, –દોરવું,–પાડવુ = છબી ચીતરવી –શીખું કરવુ, –ખડું કરવું = આબેહૂબ–તાદૃશ વર્ણન કરવુ] ૦ક પુ૦ ચિતારો (૨) [ગ] અજ્ઞાત ચિહ્ન, 'અનનોન સાઈન' ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ ચિત્ર દોરવાની કળા ૦કંઠ ન૦ કબૂતર ૦કામ ન૦ ચિત્રનુ કામ, ચિતારાનો ધંધો ૦કાર પુ૦ ચિત્ર દોરનારો ૦કાવ્ય ન૦ ચિત્રના આકારમા લખેલી કવિતા ૦કૂટ પુ૦ (સ) પ્રયાગ નજીક આવેલો એક પર્વત ૦ગુપ્ત પુ૦ (સ.) જીવોના કર્મો નોંધી રાખનાર યમરાજનો સેવક ૦ગ્રીવ ન૦ જુઓ ચિત્રકંઠ

૦ણ ન૦ ચીતરવુ તે ૦પટ પુ૦; ન૦ જેના પર ચિત્ર દોર્યું હોય તે કપડુ કે પાટિયુ (૨)પડદો(૩)સિનેમાની 'ફિલ્મ' ૦પદ્ય પુ૦ એક છંદ ૦ફલક ન૦ ચિત્ર કાઢવાનુ પાટિયુ-લક ૦ભાનુ પુ૦ સૂર્ય (૨) આકડો (૩) અગ્નિ (૪) એક વનસ્પતિ, ચીતરો ૦મંજૂષા સ્ત્રી૦ ચિત્રોના સગ્રહની વહી, 'આલ્બમ' ૦લિપિ(-પી) સ્ત્રી૦ સાંકેતિક ચિત્રોની બનેલી લિપિ ૦લેખા સ્ત્રી૦ તસવીર, છબી (૨) વિધાતા (૩) [સ] ઓખાની સખી. ૦વત્ અ૦ ચિત્ર જેવુ, સ્તબ્ધ ૦વતી સ્ત્રી૦ ગાધાર-ગ્રામની એક મૂર્છના ૦વાચન ન૦ ચિત્રને સમજવુ કે સમજાવવુ તે ૦વિચિત્ર વિ૦ રંગબેરંગી (૨) વિચિત્ર, વિલક્ષણ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ચિત્ર દોરવાની વિદ્યા-કળા ૦શૈલી સ્ત્રી૦ ચિત્ર જેવુ કરી દે-ચિત્રની જેમ કામ કરે એવી લેખનની રીતી ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ ચિત્રો કાઢવાનુ અથવા કાઢતા શીખવાનુ સ્થાન

ચિત્રા સ્ત્રી૦ [સ] ચૌદમુ નક્ષત્ર (૨) એક છંદ (૩) જુઓ ચિત્રવતી

ચિત્રાકાર વિ૦ [સ] ચિત્રવત્, સ્તબ્ધ

ચિત્રાર્પિત વિ૦ [સ] ચીતરેલુ, ચિત્રમા ઉતારેલુ

ચિત્રાલય ન૦ [સ] ચિત્રકળાનુ સગ્રહસ્થાન

ચિત્રાંગદા સ્ત્રી૦ [સ] (સ) અર્જુનની એક પત્ની, બભ્રુવાહનની માતા

ચિત્રિણી સ્ત્રી૦ [સ] ચતુર, સુદર અને ગુણવાન સ્ત્રી(પદ્મિની, ચિત્રિણી, હસ્તિની અને શખિની એ ચાર પ્રકારની) [ચિત્રવિચિત્ર

ચિત્રિત વિ૦ [સ] ચીતરેલુ (૨) રંગબેરંગી,

ચિત્રો પુ૦ જુઓ ચીતરો

ચિત્પાવન પુ૦[સં.] દક્ષિણી બ્રાહ્મણોનો એક ભેદ

ચિત્શક્તિ સ્ત્રી૦[સ] ચૈતન્ય

ચિત્સ્વરૂપ ન૦ [સ] પરબ્રહ્મ

ચિથરિયુ વિ૦ જુઓ ચીથરેહાલ, ચીથરિયુ

ચિદાકાશ ન૦ [સ] શુદ્ધ બ્રહ્મ

ચિદાત્મા પુ૦ [સ] ચૈતન્યસ્વરૂપ પરબ્રહ્મ

ચિદાભાસ પુ૦ [સ] જીવ [પુ૦ બ્રહ્મ

ચિદ્ઘન વિ૦ [સ] જ્ઞાનથી ભરેલુ જ્ઞાનસ્વરૂપ(૨)

ચિદ્રૂપ વિ૦[સ] જ્ઞાનસ્વરૂપ

ચિદ્વિલાસ વિ૦ [સ] જ્ઞાનમા જ વિલાસ છે જેનો એવુ (૨) પુ૦ પરબ્રહ્મમા ગણ (૩) ચિત્સ્વરૂપ ઈશ્વરની માયા-લીલા

ચિનગારી સ્ત્રી૦ [હિં] જુઓ ચિણગારી -રો પુ૦ જુઓ ચિણગારો

ચિનગી સ્ત્રી૦ [હિં] જુઓ ચિનગારી

ચિનાઈ વિ૦ ચીનમા બનાવેલુ ચીન દેશનુ (૨) ચિનાઈ માટીનુ બનાવેલુ(૩) તકલાદી, આડર્ય કે પણ ટકે નહી તેવુ (૪) સ્ત્રી૦ એક જાતની રેશમી સાડી [-માટી સ્ત્રી૦ એક જાતની સફેદ માટી, જેના વાસણ વગેરે ઘાટ બનાવાય છે -મિ(-મી)ગ સ્ત્રી૦ શેરડી કે મીઠે પાગેલી મગફળી]

ચિનાર પુ૦ [ફા] એક જાતનુ ઝાડ

ચિનાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીનવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ચિનિકબાલા પુ૦ એક વનસ્પતિના બીજ ઔષધિ

ચિન્મય વિ૦[સ] જ્ઞાનમય, બ્રહ્મમય(૨)ન૦ બ્રહ્મ

ચિન્માત્ર વિ૦ [સ.] જુઓ ચિન્મય (૨) ન૦ શુદ્ધ જ્ઞાન [કર્મણિ ને પ્રેરક

ચિપાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીપવુ'નુ

ચિપાશિયું વિ૦ કંજૂસ (૨) વાતને ચોળીને ચીકણુ કરવાની ટેવવાળુ, ચીકણુ ને દીર્ઘસૂત્રી

ચિબાવલું વિ૦ જુઓ ચબાવલુ -લાશ સ્ત્રી૦ ચિબાવલાપણુ

ચિબુક સ્ત્રી૦[સ] હડપચી, દાઢી [ચીંમોળવુ

ચિમોળવુ સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ ચિંવળણે] જુઓ

ચિમરાજ ન૦ એક પક્ષી [પ્રેરક

ચિમળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચીમળાવું', 'ચીમળવુ'નુ

ચિમાવું અ૦ક્રિ૦ ચુમાવુ,અમુક વસ્તુ પોતાની પાસે નહિ હોવાથી મનમા બળવુ કે શરમાવું (૨)તે મેળવવાની ઇચ્છાથી તાકીતાકીને જોવુ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચિમાવુ'નુ પ્રેરક

ચિમે(-મો)ડ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

ચિમોટી(-ડી) સ્ત્રી૦ ગળથી ડોક, બોચી

ચિમોડ સ્ત્રી૦ જુઓ ચિમેડ

ચિમોડિયું ન૦ જિગોડો (સુ)

ચિમોડી સ્ત્રી૦ એક જાતના વેલાના બિયા (૨) જુઓ ચિમોટી (૩) જુઓ ચિમોડિયુ

ચિમ્મડ-વિ૦ જુઓ ચમ્મડ
ચિર વિ૦ [સ] લાણુ (સમય માટે) (૨) લાબા વખતનુ(૩)અ૦ લાબા વખત સુધી ૦કારિતા સ્ત્રી૦ ચિરકારીપણું ૦કારી વિ૦ દીર્ઘસૂત્રી, ટાઢું, ધીમુ ૦કાલ(-ળ) પુ૦ લાંબો સમય ૦કાલીન વિ૦ લાબા વખતનુ-જૂનુ ૦સ્થાયી વિ૦ દીર્ઘકાળ સુધી ટકી રહે એવુ ૦સ્મરણીય વિ૦ ચિરકાળ યાદ રાખવા યોગ્ય -રંજીવ(-વી) વિ૦ લાબા આવરદા વાળુ (૨) પુ૦ પુત્ર -રંજીવિની વિ૦ સ્ત્રી૦ લાબા આવરદાવાળી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી -રંતન વિ૦ ચિરકાલીન, જૂનુ, પ્રાચીન -રાયુ વિ૦ લાબા આવરદાવાળુ, દીર્ઘાયુ
ચિરાઈ, -ઇણી સ્ત્રી૦, -મણુ ન૦ ['ચીરવુ' ઉપરથી] ચીરવાનુ મહેનતાણુ [જ્યોત
ચિરાગ પુ૦ [ફા] દીવો, બત્તી (૨) શગ, દીવાની
ચિરાડો પુ૦ જુઓ ચીરો
ચિરામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ જુઓ ચિગર્ધ
ચિરાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચીરવુ'નુ કર્મણિ અને પ્રેરક
ચિરૂટ પુ૦, સ્ત્રી૦[ઇં]તમાકુના પાનનો જ વાળેલો મોટો ટોટો-એક પ્રકારની બીડી
ચિરોટી સ્ત્રી૦ [મ] એક પકવાન્ન
ચિરોડી પુ૦ એક જાતનો પોચો પથ્થર
ચિલખત ન૦ [ફા ચિલ્કદ] બખતર
ચિલગોજા ન૦ [ફા] એક મેવો-ફળ
ચિલાવું અ૦ ક્રિ૦ [હિં ચિલ્લાના] વેદનાથી બૂમો પાડવી [ચિવટ] જુઓ ચવડ
ચિવ્વડ વિ૦ [સર૦ ચિમ્મડ-ચમ્મડ, કે મ
ચિશ્યાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ છીલટા] નાળિયેરના છોતરાના રેસા [થઈ ગયેલુ
ચિષ્ટું વિ૦ [સર૦ છીલટુ] સુકાઈને ચવડ
ચિહ્ન ન૦ [સ] નિશાની (૨) [ગ] 'સાઈન' ૦નિરપેક્ષ વિ૦ 'એબ્સોલ્યૂટ'(ગ) -હ્યાંતર ન૦ ચિહ્નોની ફેરફારી, 'ચેન્જ ઓફ સાઇન્સ' (ગ) -હ્યિત વિ૦ ચિહ્નવાળું
ચિંગટ વિ૦ [જુઓ ચેગટ] ચાપચીપિયુ, ચીકણુ, ચેગટ [(૨) ભીંડુ
ચિંગુ(-ગૂસ) વિ૦ બહુ કરકસરિયુ, કંજૂસ

ચિંત(-તા) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચિતા] ફિકર (૨) વિચાર [ચિંતક; ફિલસૂફ
ચિંતક વિ૦ [સં] ચિંતન કરનારુ (૨) પુ૦
ચિંતન ન૦ [સ] વિચાર મનન ૦શીલ વિ૦ ચિંતન કરવાના સ્વભાવવાળુ -નાત્મક વિ૦ વિચાર-મનનથી ભરેલુ -નીય વિ૦ ચિંતન કરવા જેવુ
ચિંતવન ન૦ [જુઓ ચિંતવવુ] ચિંતન
ચિંતવવું સ૦ક્રિ૦ [સ ચિન્, પ્રા. ચિંતવ] મનન કરવુ, વિચારવુ
ચિંતા સ્ત્રી૦[સ] ફિકર (૨) વિચાર ૦શીલ વિ૦ ચિંતા કરવાના સ્વભાવવાળુ ૦કુલ(-ળ) વિ૦ ચિંતાથી આકુળ થયેલુ - ગભરાયેલુ. ૦ચૂરણી વિ૦સ્ત્રી૦ ચિંતાને ચૂર્ણ કરનારી ૦તુર વિ૦ [+આતુર] ચિંતાથી વ્યાકુળ. ૦મણિ પુ૦ ચિંતવેલુ આપે તેવો મણિ. [-કરવા=માત્રીના શિવ બનાવી તેમને નિત્ય-નિયમથી આરાધવા.]-નિત વિ૦[સ]વિચારેલુ. ધારેલુ -ત્ય વિ૦ [સ] ચિંતનીય
-ચી [તુર્કી] 'વાળુ' એ અર્થનો નામને લાગતો પ્રત્યય ઉદા૦ મસાલચી, તોપચી
ચીક પું૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ ચીકણુ, સર૦ મ] વનસ્પતિના ફળ, ડાખળા વગેરેમાથી નીકળતુ ચીકણુ પાણી અથવા દૂધ
ચીકટ વિ૦ [જુઓ ચીકણું] ચીકણુ (૨) તેલ ઇત્યાદિના પાસવાળુ (૩) ન૦,સ્ત્રી૦ ચીકાશ (૪) ચીકાશવાળી વસ્તુ (ઘી તેલ વગેરે) કે પદાર્થમા હોતુ તેલી તત્ત્વ 'ફેટ' -ટાવુ અ૦ક્રિ૦ ચીકટવાળુ થવુ, તેલ વગેરેથી ખરડાવુ (૨) ચીકટવાળો પદાર્થ બાવામા આવવાથી રોગ કે ગૂમડાનુ બીજરવુ (૩) [સર૦ મ. ચિકટણે] ચોટવુ -ટું વિ૦ ચીકટવાળુ
ચીકટો પુ૦ શણનુ કપડુ-મુગટો [સર૦ હિં, મ. ચિકટા] (૨) પચાસ વાર લાંબો કસબી તાર (૩) [સર૦ મ ચિકટા] એક જાતનુ ઘાસ
ચીકણ સ્ત્રી૦[સર૦ મ ચિકણ કાકડી, 'ચીકણું' પરથી?] એક જાતની કાકડી
ચીકણું વિ૦ [સ ચિક્કણ] ચોટી રહે તેવું (૨) [લા] ચિગૂસ, કંજૂસ (૩) ચાપચીપિયુ,

દોટડાવું. [–જોઈને લપસી પડવું = કંઈક સ્વાદ કે સત્ત્વ જોઈ લોભાવું, રૂપ કે ધન જોઈને મોહી પડવું] –ણાઈ (–થ) સ્ત્રી૦ ચીકણાપણું ૦લાટ, ૦વાંધર વિ૦ અતિ ચીકણું

ચીકાર પુ૦ [રવ૦] 'ચી ચી' એવો અવાજ

ચીકાશ સ્ત્રી૦ ['ચીકણ' ઉપરથી] ચીકણાઈ

ચીડી સ્ત્રી૦ [સં चिक्की, દે. चिक्क = ચોકું પરથી] નાની ચકતી પેઠે (ગોળ ખાંડની ચાસણીથી કરાતી) એક મીઠાઈ

ચીકુ ન૦ એક ફળઝાડ (૨) એનું ફળ

ચીગચી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

ચીચવાટો(–ડો) પું૦ [રવ૦] ચીસ, બુમાટો

ચીચવાવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ટળવળવું

ચીચવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ચીસ પાડવી, ચી ચી અવાજ કરવો

ચીચવો પુ૦ [રવ૦, જુઓ ચી ચી] અણીદાર ઊભા લાકડા પર એક આડી મૂકી હીંચાતા ગોળ ફરવાનું રમતનું સાધન

ચીચી અ૦ [સં૦ પ્રા चिच्चि](રવ૦) [ભાગ

ચીચું ન૦ શેરડીના સાઠાનો ટોચ તરફનો કુમળો

ચીચો પું૦ કાજો (૨) એક કાળો કઠણ પથ્થર

ચીજ(–ઝ) [ફા.] સ્ત્રી૦ વસ્તુ (૨) સરસ ગાયન ૦વસ્તુ સ્ત્રી૦ બધી ચીજો, સરસામાન

ચીટકવું સ૦ક્રિ૦ ['ચીકડું' કે 'ચોટવું' ઉપરથી] વળગવું, ચોટવું

ચીટકી સ્ત્રી૦ [રવ૦ ? સર૦ હિં चिटकना] ચપટી

ચીટિયું ન૦ ['ચીપટ' ઉપરથી ?] લાકડીની ચીપ – ચીપટ (૨) ઘરમાં પહેરવાની નાની પટીની ચૂડી

ચીડું વિ૦ ['ચીકડું' ઉપરથી ?] ચીકણું, ચીકટવાળું (૨) ન૦ ઘી તાવ્યા પછી નીચે રહેતો કચરો – છાશ ઇત્યાદિ કીડું

ચીડ (ડ') સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. चिढ] ગુસ્સો, રીસ (૨) સખત અણગમો [–કાઢવી = ગુસ્સાથી વર્તવું, (બોલી કે કાંઈ કરીને) ગુસ્સાનો વેગ બહાર કાઢવો –ચડવી = ગુસ્સે થવું, ગુસ્સો મનમાં આવવો (ઊલટું) –ઊતરવી = ગુસ્સો જતો રહેવો, શમવો]

ચીડવવું (ડ') સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં चिड़चिडाना, चिढाना] ગુસ્સે કરવું, ખીજવવું

ચીડવાવું (ડ') અ૦ ક્રિ૦ ખિજાવું, ચિડાવું

ચીડવું (ડ') અ૦ ક્રિ૦ [સં૦ હિં. चिदना] ચિડાવું, ગુસ્સે થવું

ચીડિયું (ડ) વિ૦ મહેનતમાં ચિડાઈ જવું (૨) ન૦ છાણિયું, છાણકો [ચીડિયાં કરવાં = ચિડાવું, છાણિયા કરવા (૨) મહેનતમાં ચિડાઈ જવું ચીડિયાં નાંખવાં = ચિડાવું, છાણકા કરવા]

ચીડિયું ન૦ [હિં चिडिया] પક્ષી, પક્ષી

ચીણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચીણવું] સ્ત્રીઓની કોટનું એક જાતનું ઘરેણું (૨) વાઘનના નેફા આગળની કરચલીઓ (૩) [પ્રા. चिण, च्चण] પંખીઓનો ખોરાક, ચણ (૪) ન૦ માટી, ભીંત વગેરે ખોદવાનું એક ઓજાર

ચીણ(–ન)ગી સ્ત્રી૦ જુઓ ચિણગારી –ગો પુ૦ ચિણગારો

ચીણ(–ન)માળા સ્ત્રી૦ ['ચીણ', 'ચીણવું' ઉપરથી ?] એક જાતનું કોટનું ઘરેણું

ચીણવું સ૦ક્રિ૦ [સં चि, પ્રા चिण] ચીણ ભરવી (૨) કણે કણે ખાવું, ચાંચ વડે ખાવું

ચીણિયું ન૦ (ય) ચીણનું પરાળ [અનાજ

ચીણો પુ૦ [પ્રા चीण, હિં चेना] એક જાતનું

ચીત વિ૦ [સં૦ હિં. चित] પીઠ પર પડેલું, ચત્તું (કુસ્તીમાં) [–કરવું, –થવું] (૨) ન૦ [સં चित्त] ચિત્ત ૦હું ન૦ ચિત્ત

ચીતરવું સ૦ક્રિ૦ [સં चित्र ઉપરથી] ચિત્ર કાઢવું. આલેખવું (૨) જેમ તેમ લખી કાઢવું

ચીતરાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ચીતરી(–ળી) સ્ત્રી૦ સૂગ કે અણગમાની કંપારી [–ચડવી = સૂગથી કંપારી આવવી]

ચીતરો પુ૦ [સં चित्रक, પ્રા चित्त] એક વનસ્પતિ (૨) ચિત્તો, વાઘ જેવું ચટાપટાદાર પ્રાણી (૩) [જુઓ ચીતળો] એક જાતનો સાપ

ચીતવવું સ૦ક્રિ૦ [સં चिंत् ઉપરથી] ચિંતવવું (૨) ચીતવું ચીતવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ચીતવું સ૦ ક્રિ૦ [સં चित] ધારવું, કલ્પવું (૨) ઇચ્છવું

ચીતળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચીતળો] એક જાતનો સાપ (૨) [જુઓ ચિતાળ] લાકડાનો કાચનો (૩) [?] ઓજારની કોટનું એક ઘરેણું (૪)

ચપટી પહોળી બંગડી; પાટલી (૫) ન૦ [સ. चित्रल, પ્રા चित्तल] એક જાતનું હરણ

ચીતળો પું૦[પ્રા चित्तलि]એકજાતનોસાપ,ચીતરો

ચીત્કાર પું૦ [સં] ચિત્કાર. ચીસ

ચીથડું,–રું ન૦ [સર૦ હિ. चिथडा; મ.चिंधडी] ચીથરું. **–રી** સ્ત્રી૦ ચીંથરી **–રેહાલ** વિ૦ ચીથરેહાલ

ચીન પુ૦ [સ] (સ) હિંદુસ્તાનની ઉત્તરે આવેલો એક દેશ [**ચીનનો માલ** = ચીનની બનાવટનો માલ (૨) [લા] તકલાદી માલ **ચીનનો શાહુકાર** = ચોર; ઠગ]

ચીનગી સ્ત્રી૦, **–ગો** પુ૦ જુઓ 'ચીણગી'માં

ચીનમાળા સ્ત્રી૦ જુઓ ચીણમાળા

ચીનવું (ન') સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં चीन्हना; સં चिह्न પરથી ?] ઓળખવું, જાણવું

ચીનાંશુક ન૦ [સ] ચીનનું રેશમી કાપડ

ચીની વિ૦ ['ચીન' ઉપરથી] ચીન દેશનું,–ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ એક જાતની સફેદ માટી (૩) ચીન દેશની ભાષા **૦કામ** ન૦ ચીની માટીનું કામ (૨) કાચનું કામ **૦ખાનું** ન૦ દારૂખાનું **–નો** પું૦ ચીન દેશનો વતની

ચીપ સ્ત્રી૦[જુઓ ચીપવું] લાંબી ચપટી પટ્ટી, ચીપટ (૨) પત્તા ચીપવાનું કામ કે તેની વારી **૦ટ** સ્ત્રી૦ ચીપ, પટ્ટી

ચીપટી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચપટી] ચપટી **–ટો** પુ૦ જરા મોટી ચપટી, ચપટો

ચીપડું ન૦ [સર૦ હિં. चीपड; મ ચિપડ, પ્રા. चिप्पड = ચપટું] સુકાઈ ગયેલો આખનો મેલ; ચીપડો **–ડો** પું૦આખનો મેલ, પીયો

ચીપણી સ્ત્રી૦,–ણું ન૦ ['ચીપવું' ઉપરથી] પત્તાની ચીપ (કંઈક તુચ્છકારમાં)

ચીપવું સ૦ ક્રિ૦ [દે ચિપ્પ, સર૦ સં.चिपिट = ચપટું (નાક, કે ચોખા)] દાબી ખેંચીને ચીપ બનાવવી (૨) સફાઈથી ઠીક કરીને ગોઠવવું (જેમ કે, ધોતિયાની પાટલી, ગંજીફાના પાના, બોલવાની ઢબ ઇ૦) (૩) ગંજીફાના પત્તાને છૂટા પાડવા ઉપરતળે કરવા (૪) [વાતને] ચોળીને લાંબી કરવી [ચીપવાની ક્રિયા

ચીપાચીપ સ્ત્રી૦ ['ચીપવું' ઉપરથી] વારંવાર

ચીપાસોનું ન૦ [ચીપ + સોનું] પાટનું સોનું; ઊંચા ટચનું સોનું

ચીપિયો પુ૦ ['ચીપ' ઉપરથી] દેવતા વગેરે ઝાલવાની પકડ, ચીમટો

ચીબડી(–રી) સ્ત્રી૦ [રવ૦] એક પક્ષી

ચીબડું વિ૦ જુઓ 'ચીબું'માં

ચીબું વિ૦ [સ चिपिट = ચપટું નાક, સર૦ દે. चिप्प = દબાવવું, દે चिच्च(૦ર) = ચીબું મ. चिवका] નેઠેલા - ચપટા નાકવાળું **–બડું** વિ૦ ચીબું, ચપટું

ચીભડી સ્ત્રી૦ [સં चिर्भटिका, પ્રા चिब्भडिया] એક વેલો **–ડું** ન૦[સ चिर्भटि, પ્રા चिब्भड] એનું ફળ [**ચીભડાં-ચોર, ચીભડાંનો ચોર** = નાની નજીવી ચીજ ચોરનાર, નજીવો ગુનેગાર]

ચીમટી સ્ત્રી૦ [દે चिप्प] ચીપટી (૨) ચૂંટી [–ખણવી, ભોંકવી, ભરવી = ચૂંટી ખણવી] **–ટો** પુ૦ ચીપટો (૨) ચૂંટલો (૩) ચીપિયો

ચીમડી સ્ત્રી૦, **–ડું** ન૦ કાપણી થઈ ગયા બાદ જુવાર બાજરીના ખેતરમાં રહેલા કુમળા છોડ–છોડવા

ચીમની સ્ત્રી૦ [ઈં] ધુમાડિયું (૨) ફાનસની બત્તીનું રક્ષણ કરનારી કાચની નળી – ગોળો

ચીમળવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ મ चिंवळणे, चिमळणे] ચીબોળવું, ચામળવું (કાન)

ચીમળાવું અ૦ક્રિ૦['ચીમળવું' ઉપરથી]કરમાવું (૨) મનમાં બળ્યા કરવું, ઝૂરવું(૩) ચીમળવું'નું કર્મણિ [એક જાતનું ઘાસ

ચીયો પુ૦ એક કાળો કઠણ પથ્થર; ચીયો (૨)

ચીર સ્ત્રી૦ [સર૦ સ. चीर्ण = ચીરેલું ? પ્રા. चीर = ટુકડો] ચીરી (૨) ફાડ, તરડ

ચીર ન૦[સ] સ્ત્રીઓનું એક રેશમી વસ્ત્ર (૨) વલ્કલ(૩) કોઈ કીમતી વસ્ત્ર (પ્રાય કટાક્ષમાં) **૦ડાં** ન૦ બ૦ વ૦ ગરાસિયા કે પટેલે વેચી દીધેલા જમીનના નાનકડા કકડા **૦પટોળું** ન૦ ફાટેલું કપડું (વ્યંગમાં)

ચીરવું સ૦ક્રિ૦ [સ चीर्ण ? સર૦ હિં चीरना, મ ચિરણેં, (વેદ) સં चिरि = મારવું, નુકસાન કરવું]ફાડવું કાપવું(૨)વચ્ચેથી બે ભાગ કરવા; સોસરું કે આરપાર જાય એમ કરવું (જેમ કે,

ચીરીને જવું) (૩) [લા.] વરાક પાસેથી ખૂબ ભાવ લેવો [ચીરી નાંખવું = ફાડી-રહેંસી નાખવું (૨) (ચામડું ચીરી નાંખવું) ખૂબ મારવું (૩) ખૂબ ભાવ લઈ પાડવો.]

ચીરાબંધ વિ૦ [સર૦ મ. चिरेबंदी, चिरा = ઇમારતી પથરો] ઈંટો કે પથ્થરથી જડેલું

ચીરિયું ન૦ [જુઓ ચીર] ફાડ, ચીરી (૨) (પ્રાય કેરીનો) અથાણાનો કકડો -યાં ન૦ બ૦વ૦ કેરીનું ચીરીનું અથાણું [-નાખવાં = તે અથાણું તૈયાર કરવું-બનાવવું]

ચીરી સ્ત્રી૦ ચીર, નાની પાતળી ફાડ-કકડો

ચીરો પુ૦ લાંબો પાતળો કકડો (ચીરીને પાડેલો) (૨) ફાટ, તડ, કાપ (૩) [સર૦ મ चिरा = કાપેલો પથ્થર] ઓવારો, ઘાટ

ચીલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चिळ = એકદમ ફૂટતી ફૂટની જેમ] વનસ્પતિમાંથી ફૂટતો ચીકણો રસ, ચીક (૨) [મ = એક ઘાસ] એક વનસ્પતિ (૩) [મ चिल्ला, ફા चिल्ला] એક પંખી, સમડી. ૦ઝડપ સ્ત્રી૦ સમડીપેઠે ઝટ ઝડપવું તે

ચીલચીલ ન૦ એક પક્ષી

ચીલો (ચી') પુ૦ [દે चिल्लय] ગાડાવાટ-કેડ (૨) [લા.] રિવાજ, રૂઢિ [ચીલે ચીલે ચાલ્યા કરવું = યંત્રવત્ રૂઢિને આધીન રહી વર્તવું ચીલે પડવું = રસ્તે પડવું, સરાણે ચડવું, ઢાંચે પડવું ચીલો કાપવો = ગાડાવાટ છોડીને હાંકવું (૨) ચાલુ રિવાજથી જુદા પડવું -પાડવો = નવો શિરસ્તો-પદ્ધતિ શરૂ કરવા.]

ચીવટ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ चिवटपणा] કાળજી

ચીવર ન૦ [સં.] વસ્ત્ર, કપડું (૨) ફાટેલું કપડું, કંથા (૩) ભિક્ષુઓનું અંગવસ્ત્ર -રી પુ૦ બૌદ્ધ ભિક્ષુ

ચીસ સ્ત્રી૦ [દે चीहाडी, હિં चीह] તીણી બૂમ, ગડ [-ખાઈ જવું, -ખાવી = ત્રાસી જવું, બોબા ભૂલી જવી, ફરી તેમ કરવાની હિંમત ન રહેવી -નાખવી, પાડવી = બૂમ પાડવી.] ૦કાર પુ૦, ૦રાણ ન૦, -મારીસ સ્ત્રી૦ ઉપરાઉપરી ચીસો પાડવી તે

ચીસપટ્ટી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનું ટોટનું એક વરેણ

ચીસુ વિ૦ ઢોઢડાહ્યું, ચીકણું (૨) કંજૂસ

ચીંગડી સ્ત્રી૦ વટાની જાતનું એક જીવડું

ચીંચીં અ૦ [રવ૦]

ચીંડોરા ન૦ એક પક્ષી

ચીંથરું ન૦ [જુઓ ચીથરું] ફાટી ગયેલું કપડું કે લૂગડું [ચી થરાં ચીણ્યાં = તેમ કરવું પડે એવી ગરીબ દશા થવી.] -રિયું વિ૦ ફાટ્યા તૂટ્યા વસ્ત્ર પહેર્યાં હોય તેવું (૨) [લા.] માલ વગરનું (૩) ન૦ માલ વગરનું વસ્તુ કે લખાણ [ચીંથરિયા ભામા = વગડામાં ઝાડ કોઈ કાપી ન જાય તે માટે ઊભું કરાતું ભૂતનું પ્રતીક] -રી સ્ત્રી૦ નાનું ચીથરું, ચીંદરડી. -રેહાલ વિ૦ ફાટ્યાતૂટ્યાં વસ્ત્ર પહેર્યાં હોય એવું (૨) [લા.] છેક જ ગરીબ

ચીંદરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ચીથરું, સર૦ મ चिवडी, का चिंदी, હિં चिंदी] લૂગડાની લાંબી પટ્ટી -ડું ન૦ સાંકડો પણ લાંબો લૂગડાનો કાપલો -ડો પુ૦ મોટી ચીંદરડી

ચીંદરી સ્ત્રી૦ જુઓ ચીંદરડી

ચીંધવું સ૦ક્રિ૦ [સં चिह्न, પ્રા चिंध] આંગળી કરીને દેખાડવું (૨) કરમાવવું -ણું ન૦ ચીંધવું તે ચીંધાવું [કર્મણિ], -વવું [પ્રેરક]

ચીંબોળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચીમળવું] ચામળવું, ચીમટી દેવી ચીંબોળાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

ચુકાદો પુ૦ ['ચૂકવવું' ઉપરથી, સર૦ હિં चुकौता] દે સલો [-આપવો, સ્વીકારવો]

ચુકાવું અ૦ ક્રિ૦ -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂકવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ચુગલ વિ૦ [તુ चुगुल, ફા चुगल] ચુગલખોર (૨) સ્ત્રી૦ પીઠ પાછળ કરેલી નિંદા ૦ખોર વિ૦ ચુગલી કર્યા કરનાર -લી સ્ત્રી૦ ચુગલ -લીખોર વિ૦ ચુગલખોર

ચુગાવું અ૦ ક્રિ૦ -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂગવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

ચુચવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ચૂચવવું'નું પ્રેરક

ચુચુક, ચુચૂક [સં.] પુ૦; ન૦ સ્તનની ડીંટડી

ચુડિયાલા(-ળા) પુ૦ એક છંદ

ચુડેલ સ્ત્રી૦ [હિં. चुडैल, સં चूडा = શિખા પરથી ?] ડાકણ

ચુણાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂણવું'નું [કર્મણિ અને પ્રેરક

ચુનવણી સ્ત્રી૦ [મ] ચૂનાનુ પાણી
ચુનંદા(–દુ) વિ૦[ફા]ખાસ પસંદ કરેલુ,ઉત્તમ
ચુનાઈ વિ૰ ['ચૂનો' ઉપરથી] ચૂનાનુ; ચૂના સબધી –ક્ર ન૦ ચૂનાનો ક્રેલ ભરવાનુ તગારુ. –રો પુ૦ ચૂનો પકવનાર (૨) ચૂનાથી ધોળનાર, કડિયો (૩) ચુનારાની જ્ઞાતનો માણસ –ણ, –રી સ્ત્રી૦ ચુનારાની સ્ત્રી –ળિયો પુ૦ ચૂનો ઘાલવાની કળી. –ળું વિ૦ ચૂનો દીધેલુ. ધોળેલુ (૨) ચૂનાનુ (૩) ન૦ કડિયાનુ એક ઓજાર–લેલુ
ચુનાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂનવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ચુનાળું, –ળિયો જુઓ 'ચુનાઈ'મા
ચુપ વિ૦[હિ, સ ચુપ્ ચૂપકીથી ચાલવુ] શાત. ક્રે મૂક (૨) અ૦ શાત ક્રે મૂક રહેવા સૂચવતી નિશાની ક્રે ઉદ્ગાર [–કરવું=નાક પર આગળી મૂકી ચૂપ થવા સૂચવવુ(૨)બોલતુ બ ધ કરવુ (દલીલ ક્રે દાબથી)] ૦કી, ૦કીદી સ્ત્રી૦ શાતિ, મૌન ૦ચાપ,–પાચુપ અ૦ કંઈ પણ અવાજ કર્યા વિના, છાનામાના
ચુપાવું અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦ 'ચૂપવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક
ચુબીનો સ્ત્રી૦ [ફા ચૂબીના=લાકડા જેવુ પરથી (?), સર૦ મ ચોવીના=લાકડકામ] એક પ્રકારની હોડી
ચુમાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂમવુ' 'ચુમાવુ'નુ પ્રેરક
ચુમાવું સ૦ ક્રિ૦ ચિમાવુ, મરજી વિરુદ્ધ શાત થવુ (૨) મનમા બળવુ (૩) 'ચૂમવું'નુ કર્મણિ
ચુરાડો પું૦ ['ચૂરો' ઉપરથી] ઈંટોનો ભૂક્કો ક્રે નાની કરચો (૨) ચૂરો
ચુરાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂરવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ચુલબુલિયું વિ૦[હિં ચુલબુલા=નટખટ,ચંચળ, સ. ચુલ્લ્=રમવુ, ખેલવુ] રમતિયાળ, મોજીલુ
ચુલેતરું ન૦ એક પક્ષી (૨) પાટલીને જડેલી ધારિયા-ઘાટની પાળી, ચૂલિયું –રો પુ૦ કેરી કાપવાનુ ઓજાર, મૂડો
ચુલ્લિકા સ્ત્રી૦ [સ] ચૂલો
ચુવડા(–ડા)વવું, ચુવાડવું સ૦ક્રિ૦ 'ચૂવુ'નુ [પ્રેરક
ચુવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂવું'નુ ભાવે
ચુસણિયું વિ૦ ['ચૂસવુ' ઉપરથી] ચૂસવાના સ્વભાવવાળુ (૨) બાળકને ચૂસવાનુ રમકડુ; ધાવણી
ચુસાડ(–વ)વું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂસવુ'નું પ્રેરક
ચુસાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ચૂસવું'નુ કર્મણિ
ચુસ્ત વિ૦ [ફા] આગ્રહી દૃઢ (૨) તંગ,સકસ
ચુંગ(–ગા)લ સ્ત્રી૦ [ફા] પનો (૨) [લા] એની ક્રે એવી મજબૂત પકડ, સકચો
ચુંગા સ્ત્રી૦ પનો, સકચો
ચુંગી સ્ત્રી૦ તમાકુ પીવાની નળીના આકારની ચલમ (૨) [હિ] દાણ, જકાત
ચુંબક વિ૦ [સ] ચુંબન કરનારુ (૨) પોતાની તરફ આકર્ષનારુ(૩)ન૦ ચુબક વસ્તુ ઉદા૦ લોહચુબક (૪)કનૂસ –ન ન૦ બચ્ચી –વું સ૦ ક્રિ૦ [સ ચુમ્બ્] બચ્ચી કરવી
ચુંબિત વિ૦ [સં] ચુંબેલુ
ચુંમાળા ન૦બ૦વ૦ ૪૪ વર્ષની ઉમ્મર થતા આખે જાખ પડવી–નંમળાઈ આવવી તે: ચૂવાળા [–આવવાં] –ળીસ વિ૦ [પ્રા. ચઉઆલીસ, ચોઆલા, સ ચતુશ્ચત્વારિંશત્] ૪૪, ચૂવાળીસ –ળુ વિ૦ ૪૪ શેરનો મણ ગણાય તેવુ, ચૂવાળુ (તોલ)
ચુંમોતેર વિ૦ [જુઓ ચૂંવોતેર] '૭૪'
ચૂઆખોર પુ૦ [ચૂઓ + ખોર ?] એક પક્ષી
ચૂઈ સ્ત્રી૦ માછલાની શ્વાસ લેવાની ઇંદ્રિય (૨) ક્રેટલાક પંખીની ચાચ નીચે લટકતી લાલ ચામડી
ચૂઓ(–વો) પુ૦ [હિ ચુંહા, 'ચૂ' રવ૦ ઉપરથી] ઉંદર
ચૂક સ્ત્રી૦['ચૂકવુ'ઉપરથી]ભૂલ,કસૂર [–આવવી, પડવી = ભૂલ થવી]
ચૂકણ પુ૦ દરજી (ભાલમા)
ચૂકતું વિ૦ ['ચૂકવુ' ઉપરથી] ચૂકવી દીધેલુ (ઉદા૦ દેવુ) –તે અ૦ ચૂકતુ હોય એમ [ચૂકતું(–તે) કરવું,ચૂકતે આપવું = ચૂકવવું; હિસાબ કરી છેવટનુ પતવી દેવુ, કઈ માગતુ બાકી ન રાખવુ ચૂકતું(–તે) થવું = માગતુ પતવુ, ચૂકવાવુ]
ચૂકર પુ૦ + ચાકરનોય ચાકર

ચૂકવવું સ૦ક્રિ૦ ['ચૂકવુ' ઉપરથી] ભુલાવવુ, ચુકાવવુ (૨) પતાવવું (કન્યિયો, દેવું)
ચૂકવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂકવવુ'નુ કર્મણિ રૂપ
ચૂકવું અ-ક્રિ૦ [પ્રા चुक्क=અ૦ ક્રિ૦ ભૂલવુ (૨) વંચિત થવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ નાશ કરવો, સર૦ હિં चूकना, म चुकणें] ચૂક-ભૂલ કે ગફલત કરવી ભૂલવુ, કસર રાખવી (૨) સ૦ ક્રિ૦ ખોવુ(જેમ કે વખત, ગાડી, તક, અણી, નિશાન ઇ૦ ચૂકવુ) (૩) અ૦ક્રિ૦ ચૂન્તે થવુ, પતવુ (જેમ કે દેવુ, કન્યિયો) (૪) બીજા ક્રિયાપદની સહાયમા આવતા, તે ક્રિયા કરી પરવાર્યુ, એવો અર્થ બતાવે છે જેમ કે માની ચુક્યો, લખી ચૂક્યો ઇ૦
ચૂકો સ્ત્રી૦ [म चुक म चुका, हि चूका] એક જાતની ભાજી
ચૂગડી સ્ત્રી૦ ચપટી (૨) એક ઘરેણુ –નોટવુ
ચૂગડો પુ૦ [સર૦ म. चुगडा] મોતીના હારની પોટકી
ચૂગણી સ્ત્રી૦ ['ચૂગવુ'ઉપરથી]પક્ષીઓનો ખોરાક
ચૂગવું સ૦ક્રિ૦ [हि चुगना](પક્ષીનુ) ચાચ વડે ખાવુ [(પૈડા વગેરેએ)
ચૂચવવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ચૂચૂ અવાજ કરવો
ચૂટકી સ્ત્રી૦ ચપટી [–વગાડવી]–કો પુ૦ ટૂંકુ પણ અસરકારક ભાષણ (૨) ટુચકો, ટહુકો (૩) લહેજો, છાંટો
ચૂડ સ્ત્રી૦ [દે] આગ્રી, પકડ (સાપની) |–ઝરવવી –ભરાવવી, –ભેરવવી, –મારવી] (૨) વિધવા પહેરે છે તે ચૂડાના આકારનુ ઘરેણું(૩)મોતી જડેલુ હાથનુ ઘરેણું (ઝોકરા માટે) (૪) [કા.] અગરખા વગેરેમા ભરતી ઝીણી કરચલી (૫) ['ચૂડા' ઉપરથી] ચુડેલ (૬) ગઢની નાની દીવાલ ઉપરની કાંગરા અને બાકાવાળી નાની દીવાલ
ચૂડ(–ડી)ગર પું૦[ચૂડ,–ડી + ગર] ચૂડી વહેંચનાર –ઉતારનાર, મણિયાર
ચૂડલો પુ૦ જુઓ ચૂડો
ચૂડા સ્ત્રી૦ [સ] ચોટલી(૨)મસ્તક (૩)શિખર, ટોચ ૦કરણ ન૦ સોળ સંસ્કારમાનો એક, મૂંડણ–વાળ ઉતારવા તે ૦કર્મ ન૦ ચૂડાકરણ (૨) નવવાનુ–જૈગનુ કામ (તિરસ્કારમા) ૦મણિ પુ૦ મુગટમા જડેલો મણિ
ચૂડાઉતાર વિ૦,ચૂડાદાન ન૦ જુઓ 'ચૂડો'મા
ચૂડી સ્ત્રી૦ [દે चूड] નાનો ચૂડો (૨) ગ્રામોફોનની જૂની ચૂડી-ઢબની રેકર્ડ [–ચડાવવી = ગ્રામોફોન ઉપર રેકર્ડ વગાડવી ચૂડીઓ પહેરવી = નામર્દ થવુ ચૂડી ચલાણે ચડવી = કામ પતવુ] ૦કરમ ન૦ પતિનુ મરણ થતા સ્ત્રીના હાથની ચૂડીઓ ભાગવી તે ૦ગર પુ૦ જુઓ ચૂડગર
ચૂડો પુ૦ [દે चूड] સ્ત્રીઓના કાંડાનુ એક ઘરેણું [(–ના ઘરનો)ચૂડો આવ્યો = –ના તરફથી સ્ત્રીને નાતરુ કરવાનુ કહેણ આવવુ –ઉતારવો = સગાઈ ચડાવી ચૂડો તૈયાર કરવો (૨) ચૂડો કાઢી નાખવો (૩) ચૂડો ફોડી વિધવા થવુ –ઘાલવો = જુઓ ચૂડો પહેરવો ચૂડો, ચોટલો ને ચાંલ્લો = સ્ત્રીનુ સૌભાગ્ય –પહેરવો = હાથ ઉપર ચૂડો ચડાવવો (૨) સ્ત્રીએ વર –નાતરુ કરવુ(૩)નામર્દ થવુ(પુરુષે) –ફોડવો = સ્ત્રીએ પતિ મરી જતા ચૂડો તોડી નાખી, વિધવા થવુ] –ઉતાર વિ૦ ચૂડી પેઠે એકએકથી એક નાનુ હોય એવુ –દાન ન૦ ધણીને રોગમાંથી બચાવી સ્ત્રીને ચૂડીઓ –સૌભાગ્ય આપવુ તે (વૈદ્ય માટે)
ચૂણ સ્ત્રી૦ ['ચૂણવુ' ઉપરથી] ખોરાકની શોધ (પક્ષીની)(૨) ચૂણી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [सं चि, प्रा चुण] જુઓ ચીણવુ –ણી સ્ત્રી૦ બાયની કરચલી, ચીણ
ચૂત પુ૦ [सं] આંબો
ચૂતડો વિ૦ પુ૦ (ક) કંજૂસ
ચૂન પુ૦ [સં चि ઉપરથી] (ક) ખોરાક (૨) [સં चूर्ण, પ્રા चुण्ण (–न्न) ઉપરથી] ચૂનો ૦ખડી સ્ત્રી૦ચૂનો બનાવવાની કાંકરી, મરડિયો
ચૂનચૂની સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ચૂન' (૨)] એક જાતની ખાડ, ખૂરુ [પસંદ કરવુ
ચૂનવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચૂણવુ] વીણવુ,ચૂંટવુ (૨)
ચૂનાગરચી(–ચ્છી) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ચૂનો'મા
ચૂની સ્ત્રી૦ [જુઓ ચૂન (૨)] હીંગકણી (૨) ચૂનીવાળી નાકની નાની જાડ

ચૂનું ન૦ [જુઓ 'ચૂન' (૨)] કઠોળ ભરડતા પડેલો ઝીણો ભૂકો

ચૂનો પું૦ [જુઓ 'ચૂન' (૨)] મકાનાદિ ચણવામા વપરાતો પથ્થર ભરડ વગેરેનો ભૂકો [**ખાડું ચૂનો**=ચૂના જેવુ (અતિશય) ખાડુ **–ઓ પડવો**=ધોળવું(૨)જડ કાઢી નાખવી(૩) ખુશામત કરવી **–છાંટવો,–દેવો,–લગાડવો**=ધોળવુ **–મારવો**=ધોળવુ (૨) ચૂનાનુ પ્લાસ્ટર કરવુ] **–નાગરચી(–ચ્ઠી)** સ્ત્રી૦ ચૂનાના કેલની જમાવટ, ચૂનાનુ મજબૂત ચણતર કે તેની બનાવેલી અગાશી **–ધાબુ**

ચૂપ,૦કી,૦ચાપ,–પાચૂપ અ૦જુઓ'ચુપ'મા

ચૂમવું સ૦ક્રિ૦ [સ ચુમ્બ] બચ્ચી કરવી

ચૂમી સ્ત્રી૦ બચ્ચી [એક સુગધીદાર પદાર્થ

ચૂયો પું૦[સ શ્રુત,પ્રા ચુઅ=ટપકવું ઉપરથી?]

ચૂર પું૦ ['ચૂરવુ' પરથી] ચૂરો, ભૂકો ૦ણ ન૦ ભૂકો, ચરો (૨) ઔષધિનો ભૂકો ૦મુ ન૦ [સ चूरिम] ભોજનની એક વાની–છૂટો લાડુ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સ. चूर्ण, પ્રા चूर] ભૂકો કરવો **–રી** સ્ત્રી૦ ચૂર, ઝીણો ચૂરો (જેવી કે સોપારીની) **–રો** પું૦ ભૂકો

ચૂર્ણ વિ૦ [સ] ચૂરો થયેલુ (૨)ન૦ ચૂરણ [સાર

ચૂર્ણિકા સ્ત્રી૦ [સ] કવિતાનો ગદ્યમા સમજાવેલો

ચૂલ (ચૂ'લ)સ્ત્રી૦[સ चुल्लि] રસોઈ માટે ખોદેલો મોટો ચૂલો તમણ [લેવાતો કર

ચૂલાવેરો (ચૂ') પુ૦ [ચૂલો+વેરો] ચૂલા દીઠ

ચૂલાશ(–સ)ગ(–ઘ)ડી (ચૂ') સ્ત્રી૦ [ચૂલો+સગડી] ચૂલાની પણ ગરજ સારે એવી સગડી

ચૂલિકા સ્ત્રી૦ [સ] રંગભૂમિ ઉપર ન લવાય તેવા બનાવનુ નેપથ્યમા ઊભેલા પાત્રો દ્વારા સૂચન કરવુ તે (નાટ્યશાસ્ત્ર)

ચૂલિકાપૈશાચી સ્ત્રી૦ [સ] અફઘાનિસ્તાન નેપાળ, બાલ્હિક વગેરે પ્રદેશોમા બોલતી એક પ્રાચીન પ્રાકૃત

ચૂલિયું ન૦શાક સમારવાનો નાનો સૂડો,ચુલેતરુ

ચૂલિ (ચૂ') સ્ત્રી૦ [સં चुल्लि,–ल्ली] નાનો ચૂલો કે ચૂલ **–લો** પુ૦ રાંધવા વગેરે માટે બળતણ ગોઠવવા કરાતી જગા કે ગોઠવણ [**ચૂલા અબોટ કરવાં**=ચૂલાને તથા રાંધણિયાને અબોટ કરવો (૨) રાંધવા જમવામાથી પરવારવુ. **ચૂલા ઉપર (ચૂલે) ચડી બેસવું**=રાંધવાના કામમા અશક્ય ઉતાવળ કરવી કરાવવી **ચૂલાનું કંઈ મોં દુબે છે?**=રાંધતા શી વાર? હમણા ખાવાનુ થઈ જશે **ચૂલામાં ઘાલવું**=ચૂલમા નાખી બાળી નાખવુ (૨) કોઈને ગધવા બેસાડવુ **ચૂલામાં જા –પડ, –પેસ**=ફાવે તેમ કર–દેવતામા પડ! (ક્રોધોદ્ગાર) **ચૂલામાંથી નીકળવું, પરવારવું**=ગબચાના કામમાથી નીપરવુ **ચૂલામાં નાખ**=બાળી મૂક (૨) દીસતુ નહે એમ કરવુ (ક્રોધોદ્ગાર.) **ચૂલામાં પેસવું**=રાંધવા પેસવુ **ચૂલામાં બિલાડાં આળોટવાં**=ચૂલો ન સળગાવી શકાય તેવી ગરીબાઈ–તગી હોવી **ચૂલામાં ટાંટિયો ઘાલુ?**=શેનાથી રાંધુ? બળતણ તો છે નહી! **ચૂલા-મોંનું**=બળ્યા મોનુ, બળેલા સ્વભાવનુ **ચૂલાસગડી સળગી**=મનમા ભારે ચિંતા થવી **ચૂલે ચઢાવવું, મૂકવું**=રાંધવા ચૂલા પર ગોઠવવું **ચૂલો ઠંડો હોવો**=રાંધવાનુ ન હોવુ (૨) ગરીબાઈ હોવી **ચૂલો પાડી નાખવો**=પારકે ઘેર જમવાનુ ગોઠવુ **ચૂલો ફૂંકવો**=ફૂંકીને ચૂલાનો અગ્નિ સતેજ કરવો (૨) જાતે રાંધવુ (પીડાનો ભાવ બતાવે છે) **ચૂલો ભભડવો**=કોઈ મહેમાન આવશે એવી એધાણી થવી **ચૂલો સળગાવવો**=ચૂલામા અગ્નિ સળગાવવો. રાંધવાની તૈયારી કરવી]

ચૂવાચંદન ન૦ [સ चुआ, હિં चौआ ('ચૂવુ' ઉપરથી) + चदन] એક જાતની સુખડ

ચૂવું અ૦ ક્રિ૦ [સ च्युत्, પ્રા चुअ] ટપકવુ; ગળવુ (છિદ્રમાથી) [**ચૂઈ જવું**=બગડવુ (ઉદા૦ તારુ શુ ચૂઈ જાય છે?)]

ચૂહો પુ૦ [હિં चूहा] ચૂઓ, ઉદર (૨) ['ચૂવુ' ઉપરથી] પાણી ચૂએ એવુ છાપરામાનુ કાણુ (૩) લાકડુ કે કાચલી બાળતા નીકળતો રસ

ચૂસ સ્ત્રી૦ ['ચૂસવુ' ઉપરથી] ચૂસી ખાવુ તે, શોષણ, 'એક્સપ્લોઇટેશન'

ચૂસણ ન૦ ['ચૂસવુ' ઉપરથી] ચૂસ (૨) વિ૦ ચૂસનારુ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ પારકુ ચૂસી ખાવાની

પદ્ધતિ, 'એક્સ્પ્લોઇટેશન' –ણી સ્ત્રી૦ ધાવણી (૨) ચૂસી ખાવુ તે

ચૂસવું સ૦ ક્રિ૦ [સ્ત્ર ચૂષ્] મોં વડે રસ ખેંચવો (૨) [લા] નિ સત્ત્વ કરવુ [ચૂસી ખાવું = ચૂસીને નિ સત્ત્વ કરવુ]

ચૂ (૦ચૂ) [રવ૦] ઉંદરનો અવાજ ચૂં કે ચાં ન કરવું = હરફ સરખો ન બોલવો, તદ્દન ચૂપ રહેવુ, જરા પણ આનાકાની ન કરવી

ચૂક સ્ત્રી૦ [સં ચુક્ક્] પેટની આકડી (૨) નાની ખીલી,રેખ [–આવવી = પેટમા ચૂંકાવુ (૨) માઠું લાગવુ, વાંકુ પડવુ (૩) ગુપ્ત વાંધો હોવો –ઘાલવી = ખીલી જડવી (૨) વિઘ્ન નાખવુ (૩) બે આકારનુ વરેણુ નાંખી પહેરવુ. –જડવી, ઠોકવી = ખીલી મારવા –મટાડવી = પેટમા થતુ દર્દ દૂર કરવુ (૨) આનાકાનીનુ કારણ – વાંધો દૂર કરવા –મારવી = ખીલી જડવી (૨) ફાંસ મારવી, વિઘ્ન નાખવુ (૩) હમેશા માટે બંધ કરવુ] -કાવું અ૦ક્રિ૦ (પેટમા) ચૂક આવવી (૨) [લા] મનમા ગુપ્ત વાંધો હોવો – ના ગમવુ ચૂકાવવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક]

ચૂખડુ (–ળુ),ચૂચ(–ચ)ળુ વિ૦ [સ્ર૦ મ ચોક્ષ્ણ = ઝીણવુ, બારીકાઈથી જોનારુ,હિં ચુઘા] (જેનાથી અજાણ્યુ જાય તેવી) ઝીણી આંખોવાળુ, ભેદક દૃષ્ટિનુ

ચૂચાં ન૦[રવ૦]ચૂં કે ચાં – જરા પણ બોલવુ તે, સામે જવાબ આપવો તે (૨) આનાકાની [–કરવું] [ડી ટડીઓ (૨) સ્તનો

ચૂંચિયાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ચૂચી] સ્તનની

ચૂચી સ્ત્રી૦ [સં ચુચિ = સ્તન, સં ચુચિક] સ્તનની ડીટડી (૨) સ્તન

ચૂચુ ન૦ [રવ૦] ઉદા૦ ઉંદરનુ ચૂચુ (૨)વિ૦ જુઓ ચૂખડુ

ચૂંટ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચૂંટી] ખજવાળ, વલૂર ૦ણી સ્ત્રી૦ ચૂંટવુ તે,પસંદગી (૨) પ્રતિનિધિને ચૂંટવો તે, 'ઇલેક્શન' ૦લી સ્ત્રી૦ ચૂંટી ૦લો પુ૦ મોટી ચૂંટી ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રા ચુંટ્] તોડવુ, ટૂંપવુ (૨) પસંદ કરવુ [ચૂંટી કાઢવું = વણામાથી વીણી કાઢવું – પસંદ કરવુ ચૂંટી ખાવું = એકસામટા ઘણાએ ઠપકો આપવો કે ટીકા કરવી ચૂંટી નાખવું =તોડીને ફેંકી દેવુ ચૂંટી લેવુ = તોડી લેવુ(૨)પસંદ કરી વીણી લેવુ]–ટાચવું સ૦ક્રિ૦, –ટાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂંટવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ –ટિયાટવું સ૦ક્રિ૦ બહુ ચૂંટીઓ ખણવી –ટી સ્ત્રી૦[ફે ચહુતિયા, સ ચુંટ્ = કાપવુ,ટૂંક પાડવુ]ચીમટી [–ખણવી,–દેવી, –ભરવી, –લેવી]

ચૂથ સ્ત્રી૦ ['ચૂથવુ' ઉપરથી] ચૂથારો –પીડા ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ્ર૦ મ ચુથર્ણે] આમ તેમ અસ્તવ્યસ્ત કરીને ચોળી નાખવુ,ફેંદવુ,ક્રમ કે વ્યવસ્થા ઇ૦ બગાડી નાખવા –થાચૂથ સ્ત્રી૦ ફરી ફરીને ચૂથવુ તે –થાણુ ન૦ ચૂથાવુ તે, ચૂથારો –થારો પુ૦ ચૂથાઈ ગયેલી વસ્તુ(૨)શરીરમા થતુ કળતર(૩)ચૂથાચૂથ(૪) હૃદય ચૂથાતુ હોય એવી પીડા, ગભરામણ –થાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચૂથવુ'નુ પ્રેરક –થાવું અ૦ક્રિ૦ 'ચૂથવુ'નુ કર્મણિ રૂપ (૨) [શરીરમા કે મનમા] ચૂથારો થવો –થેલ પુ૦ રોળાયેલો ચોળાયેલો હૂંચો

ચૂંદડી સ્ત્રી૦ [હિં ચુનરી, ચૂંદરી] એક જાતનુ ભાતીગર રેશમી લૂગડુ –વિયાળી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચૂંદડીવાળી

ચૂંધળુ વિ૦[સર૦ હિં ચુંધા, ચુંધલાના] જુઓ ચૂખડુ

ચૂંધી સ્ત્રી૦ ખણખોદ, ટીકાખોર દૃષ્ટિ ૦ખોર વિ૦ નકામી ખણખોદ કરવાના સ્વભાવનુ

ચૂંપવું સ૦ ક્રિ૦ [મ ચોપર્ણે] (કા) પ્રવાહી પદાર્થને જરા જરા લઈને પીવો

ચૂંવાળ પુ૦(સ) અમદાવાદ, પાટણ અને કડી વચ્ચેનો ૪૦ ગામોનો અમુક જથ્થો – પ્રદેશ

ચૂંવાળાં, –ળી સ્ર, –ળું જુઓ 'ચુમાળા'મા

ચૂંવોતેર વિ૦ [પ્રા ચઉહત્તરિ, ચોવત્તરિ, સ ચતુ સપ્તતિ] ચુમોતેર, '૭૪'

ચેક પુ૦ [ફ] એક જાતનુ ચોકડી ભાતનુ કાપડ (૨) બેંકમાથી નાણા ઉપાડવાની ચિઠ્ઠી [–કાડવો,–લખવો = ચેકથી નાણા આપવા –વટાવવો = ચેકના નાણા મેળવવા]

ચેર'ચેર (ચે) સ્ત્રી૦,-રા પુ૦બ૦વ૦, ચેરાચેર સ્ત્રી૦ [જુઓ ચેરવું] છેકાછેક; ખૂબ ચેરવું તે
ચેરીમેરી સ્ત્રી૦ [ફં ?] બક્ષિસ
ચેરો (ચેં) પુ૦ [જુઓ ચેરવું] છેકો
ચેલ ન૦ [સં] વસ્ત્ર, કપડા
ચેલડી સ્ત્રી૦ [દે ચેલ્લ] છોડી (વહાલમા) -ડું ન૦ છોકરું -ડો પુ૦ છોકરો
ચેલિયું ન૦ [દે ચેલ્લય] તાજવાનું પલ્લું
ચેલિયો પુ૦ [મ. ચેલ પગથી] (કા) ટેડનો સૂતરનો કટકો
ચેલો પુ૦ [દે ચિ(-ચે)લ્લ] શિષ્ય [-મૂંડવો = શિષ્ય બનાવવો] -લી સ્ત્રી૦ શિષ્યા
ચેવડો પુ૦ [મ ચિવડા, સં ચિણ્ટિ=પૌઆ] એક ચવાણું [ગામનું (પાન, સોપારી)
ચેવલી વિ૦ ચેવલ નામના કોકણમા આવેલા
ચેવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ચેવણે, ચેતણે] શેકવું, ગરમ કરવું (બળતા કે ભીનાથી)
ચેષ્ટક વિ૦ [સં] ચેષ્ટા કરનારું
ચેષ્ટન ન૦[સ]ચેષ્ટા કરવી તે(૨)ગતિ(૩) પ્રયત્ન
ચેષ્ટા [સં], ૦ઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ચાળા (૨) કટકો, મશ્કરી ૦ખોર વિ૦ ચેષ્ટક, ઠીખળી, તોફાની ૦ળી સ્ત્રી૦ ઠેકડી, મશ્કરી
ચેસાંતરું (૦) વિ૦ ચમકી ગયેલું
ચેહ (ચે) સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. ચિમા(-યગા)] મડદાની ચિતા [[સંગીત]
ચેહાલક વિ૦ દૂરથી સંભળાય તેવો ધ્વનિ(સ્વર)
ચેહેન (ચે) ન૦ + જુઓ ચેન, ચિહ્ન
ચેં (ચેં૦) અ૦ [રવ૦] [ચાપચીપિયું
ચેંગટ વિ૦ [મ.] ધીમું; ઢીલું (૨) ચીકણું,
ચે ચી (ચે૦) સ્ત્રી૦ (સુ.) મકાનના મોભારાને છેડે કે છાપરાની ટોચે જડાતું ચાચદાર લાકડું
ચેંચી (ચેં૦) સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચેં ચું કરવું તે (૨) [લા] પતરાજી, ગર્વ
ચેંચું (ચેં૦) અ૦ (૨) ન૦ [રવ૦]જુઓ ચૂ ચા
ચેંચેં (ચેં૦) સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચી ચી, પક્ષીઓનો કલબલાટ (૨) કચ
ચેંચે પેંચે (ચેં૦ પેં૦) અ૦ ['ચે ચે' ઉપરથી] બાનગી રીતે, માહોમાહે (૨) સ્ત્રી૦, ન૦ બાના કાની (૩) બડબડાટ

ચેંડલ ન૦ [સર૦ ચડોળ] એક પક્ષી
ચેંડુ પુ૦ [મ સર૦ સ. गेंडुक] રમવાનો દડો
ચેંદુ પુ૦ ચેડુ (૨) હાથીદાતનો મણકો
ચેં પેં (ચેં૦પેં૦) અ૦ (૨) ન૦ જુઓ ચૂ ચા
ચેંબડી (ચેં૦) સ્ત્રી૦ ચીમડી (ચ)
ચૈતન્ય ન૦ [સ] ચેતના, ચેતનપણું (૨) સમજ, જ્ઞાન (૩) આત્મા (૪) પરમાત્મા (૫) બળ, પરાક્રમ (૬) પુ૦(સં)પ્રસિદ્ધ બંગાળી વૈષ્ણવ સંત ૦ઘન વિ૦ જ્ઞાનથી ભરેલું, જ્ઞાનસ્વરૂપ (૨) પુ૦ બ્રહ્મ ૦દાયી વિ૦ ચેતન કે બળ -પરાક્રમ આપનારું ૦પ્રેરક વિ૦ ચેતન કે બળ-પરાક્રમ પ્રેરનારું ૦વાદ પુ૦ જડવાદથી ઊલટો - આત્મા છે એવો - વાદ
ચૈતર પું૦ ચૈત્ર માસ
ચૈત્ય ન૦ [સ] હદ બતાવતો પત્થર(૨)સ્મરણ-સ્તંભ, પાળિયો (૩) દેવાલય (૪) બુદ્ધ દેવના અવશેષ ઉપર બાંધેલો મિનારો, બૌદ્ધ મંદિર (૫) દેરાસર (જૈન) ૦વંદન ન૦ ચૈત્ય-દેરા-સરમાં જઈ પૂજન વગેરે કરવા તે
ચૈત્ર પુ૦[સં]વિક્રમ સંવતનો છઠ્ઠો માસ ૦રથ પુ૦ [સ] (સં) કુબેરનો બાગ -ત્રી વિ૦ ચૈત્રનું, ચૈત્રથી શરૂ થતું(૨) સ્ત્રી૦ચૈત્રની પૂનમ
ચૈયું ન૦ ખાટલાની દોરી - વાણ
ચૈલ ન૦ [સં] ચેલ, વસ્ત્ર
ચો પુ૦, સ્ત્રી૦ અભરખો, ચડસ
ચો (ચૌ) વિ૦ [સ चतुर् પ્રા ચો, ચઉ] (સમાસની શરૂઆતમા) 'ચાર' એવું બતાવતો પૂર્વગ ઉદા૦ 'ચોતરફ'
ચોક (ચૌ) વિ૦ ['ચોકવું' ઉપરથી] સ્થિર, વશ
ચોક(-કુ) (ચૌ) વિ૦ [જુઓ ચોક પુ૦] ચાર ગણું (આંકમા, જેમ કે ચાર ચોક ૧૬)
ચોક (ચૌ) પુ૦ [સં चतुष्क, પ્રા. चउक्क ઉપરથી] વર વચ્ચેની ચોખ્ખી ખુલ્લી જગા (૨) આગણા આગળની ખુલ્લી જગા (૩) વસતી વચ્ચેની ખુલ્લી જગા (૪) બજાર, ગુજરી (૫) પળ, ક્ષણ (૬) ચાર કડાઓની ટૂક (૭) [પાસાની રમતમા] ચારનો દાવ [-પૂરવા=ચોકમા આથિયા પાડવા (૨) મંગળકાર્ય કરવું (૩) શોખચલ્લીના વિચાર કરવા] ૦પ્રબંધ પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય

ચોકહું (ચો) ન૦ [પ્રા ચઉકટ્ઠી(સ ચતુર્+ક'ષ્ટી)] બારી કે બારણા બેસાડવા ચાર લાકડા સાલવીને કરેલો ચોખંડો ઘાટ (૨) એવો કોઈ ચોખંડો ઘાટ, 'ફ્રેમ' (૩) [લા] યુક્તિ, બાજી. [**-બેસવું, -બેસી જવું** = સાવે સાવો બરાબર મળી જવો (૨) (યુક્તિ-બાજી ગોઠવાઈ જવી (૩) વિવાહ ગોઠવાવો, મેળ ખાવો **ચોકઠે ચડવું** = ઉમરે ચડવુ, ઘેર જવુ (૨) સબંધ રાખવો] (૪) [પ્રા ચઉક્ક પરથી] શેરી કે પોળનુ ચકલુ - ચોગાન

ચોકડી (ચો) સ્ત્રી૦ [સ ચતુષ્ક, પ્રા ચઉક્ક ઉપરથી] × આવી આકૃતિ (૨) ચોરડામા (સામાન્ય રીતે તેના ખૂણામા) પાણી ઢોળવા કરવામા આવતુ ખાળવાળુ કડિયા કામ (૩) ચારની ટોળી ઉદા૦ ચડાળ-ચોકડી(૪)ચાર યુગનો સમુદાય [**-કાઢવી** = ચોકડીનો આકાર ચીતરવો(૨)ખાળ કે ભોગીને માટે ચોકડી કરવાની જગા રાખવી કે તે કરવી **-પડવી** = લખાણ બોટુ હોવાથી તેના ઉપર પરીક્ષકે ચોકડી બેસવી,તપાસ થવુ **-મૂકવી** = બોટુ ઠરાવવુ, રદ કરવુ (૨) તપાસ કરવુ (૩) ગેરહાજરીની નિશાની કરવી (શાળા વગેરેના હાજરીપત્રકમા)]-ડિયુ વિ૦ ચોકડીઓવાળુ, ચોકડી ભાતનુ (૨) ન૦ તેવુ સ્ત્રીનુ વસ્ત્ર

ચોકહું (ચો) ન૦ [સ. ચતુષ્ક ઉપરથી] કાનનુ એક ઘરેણુ (૨)ગાડા ઉપર માલ ભરવા મૂકવામા આવતુ લાકડાનુ પાજરૂ(૩)ઘોડાના મોમા રહેતો લગામનો લોઢાનો ભાગ(૪)ચોકડી × (તુચ્છ કારમા) (૫) [લા] લગામ, અંકુશ, દાબ (૬) રેશમના ભરતની એક તરેહ(૭)ચારનો સમુદાય

ચોકલિયું (ચો) વિ૦[ચો (સં ચતુર્=ચાર) + કલા] ચાર કલા – ભાત્રાવાળું (પિંગળ)

ચોકવટી (ચો) સ્ત્રી૦ [ચોક+વટી (સં વર્ત્મન્= રસ્તો)]ચાર રસ્તા મળતા હોય એવુ સ્થળ-ચકલુ

ચોકવું (ચો) અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ચોકવુ (૨)સ૦ ક્રિ૦ [?] માપવુ (૩) ઊભુ કરવુ, રોપવુ

ચોકસ (ચો) વિ૦ [સર૦ હિ, મ ચૌકસ, સ. चतु + कष्?] ચોક્કસ, નક્કી, બરાબર (વસ્તુ) (૨)સાવધાન(૩)ખાતરીદાર(માણસ) (૪) અ૦ નક્કી, અવશ્ય **૦પણું** ન૦ **-સાઈ** સ્ત્રી૦ ચોકસપણું(૨) ખાતરી (૩) સાવધાની,ખબરદારી [**-રાખવી** = સાવધ રહેવુ] **-સી** પુ૦ સોનારૂપાનો કસ કાઢનાર (૨)સોનારૂપાનો ધંધો કરનાર(૩)એક અટક(૪)સ્ત્રી૦ જુઓ ચોકસાઈ

ચોકાધર્મ (ચો) પુ૦ [ચોકો' ઉપરથી] રસોઈના ચોકાના–ખાનપાનાદિના નિયમો વગેરે પાળવા તે કે તેટલામા મનાતો ધર્મ

ચોકિયાત (ચો) પુ૦ ['ચોકી' ઉપરથી] ચોકી કરનાર, રખવાળ [બળદનુ ગાડુ

ચોકિયુ (ચો) ન૦ [સ ચતુષ્ક ઉપરથી] ચાર

ચોકી સ્ત્રી૦ [પ્રા દે ચઉક્કિયા, સ ચતુષ્કિકા સર૦ હિ. चौंकी] રખેવાળને રહેવાનુ સ્થાન; 'ગેટ' (૨) રખેવાળી (૩) તપાસ, સંભાળ(૪) [જકાત લેવાનુ]નાકુ (૫)એક જાતનુ ઘરેણુ (૬) નાનો બાજઠ [**-ઉપર હોવું** = ચોકીના કામ ઉપર હોવુ **-કરવી** = ચોકીનુ કામ કરવું, દેખરેખ રાખવી **-પર લઈ જવું** = પોલીસ-'ગેટે' ફરિયાદ કરવા લઈ જવું **-બાંધવી** = દેવદેવીની દેખરેખના પ્રતીકરૂપ તાવીજ બાંધવુ **-ભરવી**=રખેવાળી કરવી **-રાખવી** =ચોકી કરવી] **૦દાર** પુ૦ચોકિયાત, રખેવાળ **૦દારી** સ્ત્રી૦ રખવાળી **૦પહેર(-હો)રો** પુ૦ ચોકી અને પહેરો, સખત બાપતો **ચોકી-પહેરામાં મૂકવું, રાખવું** = સખત બાપતા હેઠળ રાખવુ **ચોકીપહેરો રાખવો** = બાપતો રાખવો **ચોકીપહેરો મૂકવો, ગોઠવવો** = ચોકી અને પહેરાનો બાપતો કરવો] **૦બંધ** પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય **૦વાળો** પુ૦ ચોકિયાત

ચોકો (ચો) પુ૦ [સ ચતુષ્ક] ચાર ખૂણાવાળી જગા (૨) રસોઈ કરવા અબોટ કરેલી કે મરનારને સુવાડવા લીંપી તૈયાર કરેલી જગા [**ચોકા પર લેવું, ઉતારવું** = મરણપથારીએ સુવાડવુ **ચોકેથી ઊઠવું** = મરણની અણીએ પહોચી સાજા થવુ **ચોકે નાખવું** = મરણ-પથારીએ સુવાડવુ **ચોકે પડવું** = મરવાની તૈયારીમા હોવુ **ચોકે લેવું** = જુઓ ચોકે નાખવુ **ચોકો કરવો**=રસોઈ કરવાની જગામા અબોટ કરવો (૨) મરનારને સુવાડવા ગાયના

છાણનો હાથ ફેરવી જગા તૈયાર કરવી. ચોકો દેવો,–વાળવો = અંબોટ દઈ ચોકો કરવો (૨) ગોટાળો કરવો, કામ બગાડવું]

ચોકો(–ક્કો) (ચો) પુ૦ [સં ચતુષ્ક] ચારની સંજ્ઞાવાળું ગંજીફાનું પત્તું

ચોક્કસ, ૦પણું જુઓ 'ચોકસ'માં

ચોખ વિ૦ [સં. ચોક્ષ, દે ચોક્ખ] ચોખ્ખું (૨) સ્ત્રી૦ ચોખ્ખાઈ (૩)[લા]નિકાલ ૦ડિ(–લિ)યાત વિ૦ વટાળ વિનાનું ૦ડિ(–લિ)યાવેડા પુ૦બ૦વ૦ વટાળ બહુ પાળતા હોઈએ એમ બતાવવું તે ૦ડિ(–લિ)યું વિ૦ [સર૦ દે ચોક્ખલિ] ચોખલિયાત (૨) શુદ્ધિ કે નીતિનો અતિ આગ્રહ રાખનાર ૦વટસ્ત્રી૦ચોખ્ખાઈ, પવિત્રતા(૨)સ્પષ્ટતા(૩)[લા]નિકાલ, ખુલાસો

ચોખળું (ચો?)ન૦[ચો=ચાર+ખળું ?]ગામડાનો સમુદાય (૨) પરગણું

ચોખંડ (ચો) વિ૦ જુઓ ચોખંડું (૨) પુ૦ ચોખંડી આકૃતિ (૩) [ચો = ચાર+ખંડ] ચારે ખંડ (પૃથ્વીના) –ડું વિ૦ ચારખૂણિયું (૨) ચોરસ (૩) ચાર ખંડવાળું

ચોખા પુ૦ બ૦ વ૦ [દે ચોક્ખ પરથી ?] (હાંગર ભરડીને કઢાતું) એક અનાજ [–ઓરવા = રાંધવા માટે ચોખા આવણમાં નાખવા –ઊભા રહી જવા=ભાતમાં અમુક દાણા કાચા રહી જવા –ચડાવવા=દેવમૂર્તિની ચોખા વડે પૂજા કરવી (૨) ખુશામત કરવી (૩) ચોખા મૂકવા, નોતરું દેવું –ચવરાવવા = મંતરેલા ચોખા ચવરાવી ગુનેગાર પકડવાનો પ્રયોગ કરવો –ચોડવા= કપાળે અક્ષત કંકુ ચોડવા (૨) કલ્યાણ ઇચ્છવું –નાખવા,–ચેરવા = સ્ત્રીએ નાતરું કરવું (૨) ખોળો ભરવો, સીમંત કરવું –મૂકવા = આમંત્રણ આપવું –મૂકવા જવું = નોતરું આપવા જવું –ભેગી ઇયળ = મોટા ભેગું નાનું તારા ચોખા ખાઉં,–બાકું,–રાંધું = તું મરે ! (એક ગાળ)] ૦પૂર વિ૦ એક ચોખા જેટલું (માપ કે વજનમાં) (૨) [લા] જગાક ૦ભાર વિ૦ એક ચોખાના વજન જેટલું (૨) [લા] જગાક ૦વા વિ૦ ચોખા જેટલું (માપમાં). –ખો પુ૦ ચોખાનો દાણો

ચોખાની (ચો) સ્ત્રી૦ [ચો = ચાર+ખાનું]એક જાતનું ભાતીગર લૂગડું

ચોખાસું વિ૦ ['ચોખ્ખું' ઉપરથી] જુઓ ચોખલિયાત; વટાળ વિનાનું

ચોખાળવું સ૦ ક્રિ૦ ['ચોખ્ખું' ઉપરથી] સાફ કરવું (૨) ચોખ્ખું –ખુલ્લું –સ્પષ્ટ કરવું

ચોખિયાત વિ૦ ચોખલિયાત (?)

ચોખું વિ૦, –ખાઈ સ્ત્રી૦, ૦ચટ વિ૦, ૦ટૂલ વિ૦ જુઓ 'ચોખ્ખું"માં

ચોખૂણ(–ણિયું) (ચો) વિ૦ [ચો=ચાર+ખૂણો] ચાર ખૂણાવાળું

ચોખૂટ (ચો) વિ૦ [સર૦ પ્રા. ચઉક્કટ્ઠ હિં. ચૌખૂંટ] ચારે દિશાની મર્યાદામાં આવતું –તમામ(૨)અ૦ ચારે ખૂણાઓમાં –ચારે બાજુ

ચોખ્ખું વિ૦ [દે ચોક્ખ] સ્વચ્છ (૨) ભેળ વગરનું(૩)સાચું; પ્રમાણિક (૪) ખુલ્લું, સ્પષ્ટ. [–કરવું =સાફ કરવું(૨)સ્પષ્ટ કરવું(૩)ગોટાળો કાઢી નાખવો (૪) ખતમ કરવું –કહેવું = સાફસાફ કહેવું,બેવડક કહેવું ચોખ્ખો હાથ, ચોખ્ખો માણસ = પ્રમાણિક –ઘાલમેલ ન કરે તેવો માણસ ચોખ્ખો હિસાબ = સ્પષ્ટ કે ગોટાળા વિનાનો હિસાબ]. –ખાઈ સ્ત્રી૦ સ્વચ્છતા; શુદ્ધતા (૨) પ્રામાણિકતા, નિખાલસતા ૦ચટ વિ૦ બિલકુલ ચોખ્ખું ૦ટૂલ વિ૦ ફૂલ જેવું –ખૂબ ચોખ્ખું

ચોગઠ (ચો) સ્ત્રી૦ [ચો=ચાર+ગંઠ (ગાઠ)] ચોરીની આસપાસ બાંધેલી દોરીની ગાંઠ (૨) ચારે છેડે ગંઠાવું તે, લગનની ગાંઠ

ચોગડો (ચો) પુ૦ [સ ચતુર્, પ્રા ચઉ ઉપરથી] ચારનો આંકડો, '૪'

ચોગણું (ચો) વિ૦ [સ ચતુર્ગુણ] ચાર ગણું

ચોગમ(–ગ્દમ) (ચો) અ૦ [ચો=ચાર+ગમ, કે ગર્દમ (ગિર્દ ફા)] ચારે દિશામાં; ચોમેર. –માં અ૦ + ચોગમ

ચોગાન (ચો) ન૦ [ફા.] ખુલ્લી જગા, મેદાન

ચોગો પુ૦ [તુ ચૂગા ? હિં. ચોગા] ઝભ્ભો

ચોઘડિયાં (ચો) ન૦બ૦વ૦ [ચો = ચાર + ઘડી] ચાર ચાર ઘડીને આંતરે વગાડાતાં નગારાં.

[–વાગવાં = [લા] –ની તૈયારી થવી· –નુ બનવુ નજીક હોવુ]

ચોઘડિયું (ચો) ન० [ચો = ચાર + ઘડી] ચાર ઘડી જેટલો વખત (૨) મુરત [–જોવું = મુરત ખોળવુ – નક્કી કરવુ] [પટેલ(૨)નાતનો પટેલ

ચોઘલો (ચો) પુ० [સર० મ ચૌઘલા] ગામડાનો

ચોચ ન० [સં] વલ્કલ, છાલ

ચોજ સ્ત્રી० (કા) તર્ક, દલીલ, બુદ્ધિની સૂક્ષ્મતા –ળું વિ० ચોજવાળુ

ચોળવો (ચો) પુ० [ચો = ચાર + જવા] જવાથી આવતી ચાર તેજાનાની વસ્તુઓ – લવિંગ, ઇલાયચી, જાવંત્રી અને જાયફળ (૨) ગરમ મસાલો, તેજાનો

ચોટ સ્ત્રી० [હિં, સં. चुट् = તોડી પાડવુ] આઘાત; પ્રહાર, મુક્કી (૨) ઘાવ, લાગ (૩) એક જાતનુ જડીબુટ્ટી માર્ગણ, મૂઠ (૪) નિશાન (તીર, ગોળીનુ) [–આવવી = વાગવુ, ઘા થવો, મચકોડાવુ –મારવી = ઝડપ મારવી (૨) વા કરવો (૩) નિશાન મારવુ (૪) મૂઠ વગેરે મારી જીવ લેવો –વાગવી, –લાગવી = ધાર્યો ઘા થવો, દાવ ફાવવો (૨) જુઓ ચોટ આવવી] ૦દાર વિ० ચોટવાળું, તાકેડુ [મળવિકાર રહેતો]

ચોટ (ચોટ,) સ્ત્રી० ચોટવુ તે. [–રહેવી = બાળકને

ચોટકું, –ડૂક, –ણ (ચો) વિ० ['ચોટવુ' ઉપરથી] ચોટી રહે – ખસે નહિ એવુ

ચોટણું (ચો) વિ० ['ચોટવુ' ઉપરથી] ચોટે એવુ; ચીકણું (૨) ન० ચોટેલી વસ્તુ

ચોટલી સ્ત્રી० [દે चोट्टी] શિખા (૨) નાળિયેરના ઉપરના રેસા. [–ઊભી થઈ જાય એવું = અતિશય ખાટું કે તીખુ –પકડવી = ખસે નહી એમ કબજામા લેવુ (૨) કાન પકડવો, કબૂલ કરવું –મંતરવી = દાવ પેચથી હરાવવુ –લઈ જવી = છેતરવુ –હાથમાં આવવી = બરાબર કબજામા આવવું] –લો પું० વેણી અંબોડો [–ગૂંથવો, –વાળવો]

ચોટવું (ચો) સ० ક્રિ० [દે चट्टु = ચોટેલુ] ચીકાશને લીધે વળગવુ (૨) [લા] આગ્રહપૂર્વક વળગવુ અડ્ડો જમાવવો (૩) અ०ક્રિ० બેસવુ (તિરસ્કારમા)

ચોટાડવું સ०ક્રિ० 'ચોટવુ'નુ પ્રેરક રૂપ

ચોટી પું० ['ચોટ' ઉપરથી] ચોટ–નિશાન–તાકનાર (૨) સ્ત્રી० [દે चोट्टी] ચોટલી (૩) મગણને ત્રીજે દિવસે દિલાસો દેવાની એક વિધિ

ચોટું વિ० [જુઓ ચોરટું] ચોરી કરવાની ટેવવાળુ (૨) લુચ્ચુ –ટાઈ સ્ત્રી०

ચોડ (ચો) સ્ત્રી० [જુઓ ચોડો] વસ્તુઓનો જથ્થો (૨) વિ० [જુઓ ચોડુ] પહોળું. [–વળવું = પાયમાલ થવુ] –ડાઈ સ્ત્રી०, –ડાણ ન० પહોળાઈ

ચોડણ (ચોડ) ન० ['ચોડવુ' ઉપરથી] (જા) ચોડવાનુ તે (ચાકડો, ટીલડી ઇ०)

ચોડવવું સ० ક્રિ० જુ (૧) પકવવુ; ચડવવુ

ચોડવું (ચોડ') સ० ક્રિ० [સર० 'ચોટવુ'] ચોટાડવુ (૨) જડવુ બેસાડવુ (જેમ કે ખીલી) (૩) લગાવવુ, હોકવુ (જેમ કે સોટી, વેલ) (૪) બરોબર લાગે તેવો સચોટ આકરો બોલ કહેવો, જેમ કે કડક વેણ, ગાળ

ચોડાવવું (ચોડા') સ०ક્રિ० 'ચોડવુ'નુ પ્રેરક રૂપ

ચોડું (ચો) વિ० [હિ चौडा] પહોળુ (૨) ચાર પડવાળુ, ચોવડુ

ચોડો (ચો) પુ० એક ઉપર એક વસ્તુઓનો ખડકલો

ચોતરફ (ચો) અ० [ચો = ચાર + તરફ] ચારે. બાજુ

ચોતરો (ચો) વિ० [સ चत्वर] મોટો ઓટલો, ચબૂતરો (૨) પોલીસચોકી, ચાવડી

ચોતાર (ચો) વિ० [ચો = ચાર + તાર] ચાર તારવાળુ –રો પું० ચોતારા વગાડવાનુ કપડુ

ચોતાલ(–ળ) (ચો) વિ० [ચો = ચાર + તાલ] ચાર તાલ–ઠેકવાળુ (ગાયન) (૨) પુ० સંગીતમા એક તાલ –લું (–ળું) વિ० ચોતાલ

ચોત્રીસ (ચો) વિ० [સ चतुस्त्रिंशत्, પ્રા चउत्तीस] '૩૪' –સા પુ०બ०વ० ચોત્રીસ સાથે ૧ થી ૧૦ સુધીની સંખ્યાના ગુણાકારનો વડિયો

ચોથ (ચોથ,) સ્ત્રી० [સ चतुर्थ, પ્રા चउत्थ] પખવાડિયાની ચોથી તિથિ (૨) વદ ચોથે કરવાનુ એક વ્રત (૩) જુઓ ચોથાઈ (૪) ન० કંઠ્ઠાના પખિયારાનો નાનો ભાગ –થાઈ સ્ત્રી० ચોથો

ભાગ(૨)ખંડણી તરીકે આપવાનો મહેસૂલનો ચોથો ભાગ. -થિયું વિ૦ચોથે દિવસે આવતુ (૨) ન૦ ચોથો ભાગ (૩) નાના બાળકના મરણ પાછળ ચોથે દિવસે કરાતી ક્રિયા કે ભોજન -થિયો (૦તાવ) પુ૦ ચોથે દહાડે આવતો તાવ -થું વિ૦ ક્રમમા ત્રીજા પછીનુ

ચોદ(-દિ)શ (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + દિશા] ચારે દિશાઓમા, ચોતરફ

ચોધરી (ચો) પુ૦ [હિં. चौधरी, સ चतुर् + धुरीण?] મુખ્ય ગાડીત· સારથિ (૨) સીમનુ રક્ષણ કરવા બદલ પસાયતુ ખાનાર (૩) જ ગલી ડુંગરાઓમા વસતી એક કોમ -રો પુ૦ પોલીસપટેલ; ગામનો પટેલ (૨) ચોધરી કોમનો પુરુષ

ચોધાર (ચો) વિ૦ (૨) અ૦ [ચો = ચાર ધાર] પુષ્કળ (૩) વિ૦ ચોધારું. -રી સ્ત્રી૦ચાર બાજુઓવાળી એક સીગ -રું વિ૦ ચાર ધારવાળું (૨) ન૦ચાર ધારવાળુ એક હથિયાર

ચોધારો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ચોપ સ્ત્રી૦ [સર૦ 'ચાપ'] ખત (૨) ઉત્સાહ (૩) જુઓ ચોપ [-ચારે બાજુએ

ચોપખે (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + પખ (પક્ષ)]

ચોપગ(ગું) (ચો) વિ૦ [ચો = ચાર + પગ] ચાર પગવાળું (૨) ન૦ જાનવર, પશુ

ચોપચીની સ્ત્રી૦[फा चोबचीनी]એક ઔષધિ

ચોપ(-પા)ટ (ચો) સ્ત્રી૦ સોગટાની રમત (૨) તે રમવાનુ કપડુ કે પાટિયુ [-ખેલની, -ઢાળવી,-માંડની = ચોપાટનુ કપડું પાથરી તે રમત શરૂ કરવી]

ચોપડ ન૦ [પ્રા चोप्पड, 'ચોપડવુ' ઉપરથી] (ચોપડવાનુ) બી (૨) [ચો] વિ૦ [ચો = ચાર + પડ] ચાર પડવાળુ

ચોપડવુ સ૦ ક્રિ૦[પ્રા चोप्पड]લગાડવુ, લપેડવુ

ચોપડાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ચોપડવું'નુ પ્રેરક રૂપ (૨) ગાળ કે અપશબ્દ કહેવો

ચોપડી (ચો) સ્ત્રી૦ [ચો = ચાર + પડ?] પુસ્તક ૦ચું બદ વિ૦ ચોપડીઓમા મશગૂલ રહેનાર -ડુ વિ૦ [ચો = ચાર + પડ] ચાર પડવાળુ (૨) ન૦ ચાર પડવાળી ગેટલી (૩) ચોપડી [તિરસ્કારમા] [ચોપડાં કાઢવાં = ચોપડી ખૂબ વાચવી-ભણવી (વ્યંગ કે તુચ્છકારમા)] -ડો પુ૦હિસાબ લખવાની વહી.[-ઉકેલવો, -કાઢવો = વિગતવાર નોંધ કાઢવી, ઇતિહાસ કાઢવો. -રાખવો = વિગતવાર હિસાબ રાખવો (૨) વિગતે નોંધ રાખવી -વાંચવો = વિગતવાર ગુણદોષ કહેવા (૨) ભાગવત વગેરે મોટા ગ્રંથ વાચવા] [ખવગવવુ]

ચોપડું વિ૦ ચીકડું. [-કરવું = ધી કે 'ચીકટ

ચોપણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ચાપણ] કળ, યુક્તિ (૨) ન૦ ભોંય ટીપવાનુ લાકડુ ['૫૪'

ચોપન (ચો)વિ૦[સં चतु पञ्चाशत्, પ્રા चउपन्न]

ચોપવું સ૦ ક્રિ૦ [સં૦ મ चोपणें, જુઓ ચાપવુ] ખોસવુ, રોપવુ (૨) ટીપવુ (૩) મારવુ, ઠોકવુ

ચોપાઈ (ચો) સ્ત્રી૦[સ चतुष्पदी,પ્રા चउपइया] એક છંદ (૨) ચારપાઈ, ખાટલો

ચોપાટ (ચો) સ્ત્રી૦ [ચો + પાટ] જુઓ ચોપટ (૨) સરખી સુધરેલી જમીન, ચોગાન (૩) પરસાળ જેવો બેઠકનો ભાગ, ચોપાડ

ચોપાડ (ચો) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં चौपाल = ખુલ્લી બેઠક] પરસાળ

ચોપાનિયું (ચો) ન૦ [ચો = ચાર + પાન] બે પાચ પાનાનુ પતાકડું, 'પેમ્ફલેટ' (૨) નાનકડું જાહેરનામુ (૩) વર્તમાનપત્ર [એક છંદ

ચોપાયા (ચો) પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ ચોપાઈ]

ચોપાયો (ચો) પુ૦ [જુઓ ચોપાઈ] ખાટલો, ચારપાઈ [(પાસુ)] ચારે બાજુ

ચોપાસ (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + પાસ

ચોપાળી (ચો?) સ્ત્રી૦ ચારગડામા નાળા કે ખાડામાથી પાણી લાવવાની એક રચના

ચોપાળો (ચો) પુ૦ [સં૦ મ चोपाळा, હિં चौपाल ચો + સ फलक] હીંડોળાખાટ

ચોફાળ (ચો) પુ૦ [ચો = ચાર + ફાળ] જાડી મોટી પિછોડી [-ઓઢવો = પોક મૂકીને રોવુ (૨)દેવાળુ કાઢવુ, પાયમાલ થઈ જવુ]

ચોફૂલુ (ચો) ન૦ [ચો = ચાર + ફૂલ] ચોકડી, × + * આવુ ચિહ્ન

ચોફૂલો (ચો) પું૦ [ચો = ચાર + ફૂલ = ખાતુ?

ફેસ फलक[1])] પાનસોપારી વગેરે મૂકવાનો દાબડો [ચારે બાજુ
ચોફેર(–રી) (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + ફેર]
ચોબ સ્ત્રી૦ [फा] નાની લાકડી, દંડકો(૨)ઝડી (૩)ત બૂનો વચલો વાસ. ૦દાર પુ૦ છડીદાર
ચોબગળુ (ચો ૧) ન૦ [સર૦ હિં चौवगला = કુરતા વગેરેમા બગલની નીચે અને કળીની ઉપરનો ભાગ] એક જાતનો ટૂંકો ડગલો
ચોબચીની સ્ત્રી૦ [फा] ચોપચીની [(કા)
ચોબવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ चापवु, હિ चोभा] ડામવુ
ચોબંદી (ચો) વિ૦ [ચો = ચાર + બંધ ?] ચાર પડવાળુ (૨) ન૦ ચાર પડવાળી કાગળની આકૃતિ [ચોપાસ, ચારે બાજુ
ચોબાજુ(–જૂ) (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + બાજુ]
ચોબિયો પુ૦ [સર૦ म चोवा = ગઠ્ઠો, ગોળો] કસુબી રંગ ગળનો સુવાળો પિંડો
ચોબો પુ૦[હિ चोबे, સં चतुर्वेदी,પ્રા चउवेय] મથુરા તરફનો બ્રાહ્મણ (૨) [फा चोब] ઢોલ વગાડવાનો દંડૂકો (૩) ટોલ ઉપર પડેલો દંડૂકાનો સોળ (૪) ['ચોબવુ' ઉપરથી] ચપકો, ડામ (૫) છૂંદણું
ચોમોલો (ચો) પુ૦ [ચો = ચાર + મોલ] ચાર લીટીનો એક પદ્યબંધ
ચોભીલુ વિ૦ [જુઓ છોભીલુ] ભોંઠું
ચોમગ (ચો) અ૦[ચો = ચાર+ગમ (વ્યત્યયથી), અથવા ચો + મગ (માર્ગ)] ચોપાસ, ચોમેર
ચોમટિયું (ચો) વિ૦[ચો = ચાર + મૂઠ ?] ચારે છેડે પહોરેલુ (વસ્ત્ર)
ચોમાસુ (ચો) વિ૦ [સ चातुर्मासिक, પ્રા चउम्मासिअ] ચોમાસામા થતુ –સું ન૦ વરસાદના ચાર મહિના, વર્ષાઋતુ
ચોમુખ(–ખુ) (ચો) વિ૦ [ચો = ચાર + મુખ] ચાર મોં, બાજણા કે બાજુઓવાળુ
ચોમુખી (ચો) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચોમુખ] લાઠીની એક કસરત
ચોમેર (ચો) અ૦ [ચો = ચાર + મેર] ચારે તરફ
ચોર પુ૦ [સ] ચોરી કરનાર માણસ, ડુંગો [–કોટવાળને દંડે = ગુનેગાર છતા સામાને ગળે પડવુ –તેના પર આક્ષેપ કરવો –પેસવો (શરીરમાં) = શરીરમા ભારે રોગ દાખલ થવો. ચોરનો ભાઈ ધંટી-ચોર = ચોર કે તેનો ભાઈ કહેવો, બધા સરખા, કોઈ કોઈથી ઊતરે નહિ, (સરખુ જ આક્ષેપને પાત્ર હોય, ત્યારે આમ કહેવાય છે) ચોર(૦નાર)ને ચાર આંખ હોય = ચોર ચારે બાજુથી સાવધ રહે છે] ૦આંક પુ૦ માલ ઉપર લખેલો મૂળ કિંમતનો છૂપો આંકડો ૦કડી સ્ત્રી૦ છૂપી કડી – નાનો આંકડો. ૦ખલી સ્ત્રી૦ ઉપરથી દેખાય નહિ તેવો ઊંડો ખાડો (પ્રાણીઓને ફસાવવાનો) ૦ખંડ પુ૦, ૦ખાનું ન૦ (કબાટ પેટી ઇ૦નુ) છૂપુ ખાનુ ૦ખીલી સ્ત્રી૦ છૂપી ખીલી – ચૂક ૦ખીસ્સું, ૦ગજવું ન૦ છૂપુ ગજવુ ૦ગડી સ્ત્રી૦ તાકો વાળવામા તજ્ઞ ન પકડાય એમ વચ્ચે નાની ગડી કરી હોય તે (ગડી પરથી તાકાનુ માપ ગણનાર જોતરાય તે પરથી) ૦ગલી સ્ત્રી૦ છૂપી ગલી ૦ગાંઠ સ્ત્રી૦ ન સમજાય – ન છૂટે તેવી ગાંઠ ૦ચંબાર પું૦ [સર૦ હિ. चोर–चक्कार]ચોર વગેરે,ચોર બોર. ૦દલાલ પુ૦ ચોરનો દલાલ. ૦દાનત,૦દૃષ્ટિ, ૦નજર સ્ત્રી૦ ચોર જેવી ઝીણી છૂપી નજર (૨) [લા] ખોટી દાનત, અપ્રમાણિકતા ૦કાનસ ન૦ પ્રકાશ ગુપ્ત રાખી શકાય તેવુ કાનસ ૦બજાર પુ૦ સ્ત્રી૦,ન૦ ન્યા ચોરીનો માલ વેચાતો હોય તેવુ બજાર ૦બત્તી સ્ત્રી૦ ચોરકાનસ ૦બાતમી સ્ત્રી૦ છૂપી – જાસૂસ દ્વારા મળેલી બાતમી ૦બારી સ્ત્રી૦ છૂપી બારી ૦વાટ સ્ત્રી૦ છૂપો રસ્તો. ૦વાડો પુ૦ ચોરો રહેતા હોય એ કુત્તો ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ચોરી કરવાની વિદ્યા
ચોરઆમલી, ચોરઆંબલી સ્ત્રી૦એક જાતની આંબલી [જાતનાં આમળા
ચોરઆમળાં, ચોરઆંબળાં ન૦બ૦વ૦ એક
ચોરડુ વિ૦ ['ચોરવુ' ઉપરથી, હિં चोरटा] ચોરું –ટાઈ સ્ત્રી૦ ચોરાઈ
ચોરણી સ્ત્રી૦ [સર૦ સ चलनी, चलनक, દે. चल्लुनग = ચણિયો] લેધી સૂથણી –ણો પુ૦ સાથળ આગળ ઝૂલતો હોય એવો લેંઘો (૨) –મોટી ચોરણી

ચોરવું સ૦ક્રિ૦ [સં चुर्] પારકાનુ છૂપી રીતે લઈ જવુ(૨)પૂરેપૂરું કામ ન દેવુ, કસર રાખવી (જેમ કે હાથ પગ કે મન યા કામ ચોરવુ)

ચોરસ (ચો) પુ૦ [સં चतुरस्र, પ્રા चउरस्स] ચારે સરખી બાજુ ને સરખા ખૂણાની ચતુષ્કોણ આકૃતિ (૨) વિ૦ તેવા આકારનું, 'સ્કવેર' (ગ) -સાવવું સ૦ક્રિ૦ ચોરસ કરવુ -સી સ્ત્રી૦ ચોરસ આકારની તખતી (૨) સુતારનુ એક ઓજાર (૩) સ્ત્રીઓની કોટનુ ઘરેણુ-ચોકી (૪) ચોરસ કું છજુ. -સું ન૦ ચોરસ ડો ટુકડો -સો પુ૦ જાડા કાપડનો ચોરસ ટુકડો (૨) વિશેષ પહોળી એક પિછોડી

ચોરાઉ વિ૦ ['ચોર' ઉપરથી] ચોરાયેલુ

ચોરાચોર(-રી) સ્ત્રી૦ ['ચોરવુ' ઉપરથી] ચોર-ચોરા, વાર વાર જ્યા ત્યા ચોરવુ તે (૨)માલોમાલ અરસપરસ ચોરી થયા કરવી તે

ચોરાણુ(-ણું) (ચો) વિ૦ [સં चतुर् + नवति, પ્રા चउणउइ] '૯૪'

ચોરાસી(-શી) (ચો) વિ૦ [સં चतुरशीति, પ્રા चउरासी] '૮૪' (૨) સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણોની ચોરાશી-બધી નાતોનુ જમણ [-કરવી,જમા-વવી = બ્રાહ્મણો ની બધી નાતોનુ જમણ કરવુ -નો ફેરો = ૮૪ લાખ યોનિમા જન્મવાની ઘટમાળ (૨) જેનો છેડો ન આવે એવુ કામ -બંદરનો વાવટો=વેપારનુ બહુ મોટુ મથક. -બંદરનો વાવટો ઊડવો = દેશદેશાવર વેપાર કરી બહુ ધન મેળવવુ]

ચોરિયુ વિ૦['ચોર'ઉપરથી]લૂટનારુ (વહાણોને) -યો પુ૦ ચાંચિયો

ચોરી સ્ત્રી૦ ['ચોરવુ' ઉપરથી] ચોરવુ અથવા ચોરાવુ તે (૨) ચોરનો વધો [-ઉપર શિરજોરી=જુઓ ચોર કોટવાળને દંડે -નું મોં કાળુ = ચોરીના વનથી તવગર ન થવાય, છેવટે ચોરીથી નુકસાન જ થાય -નો માલ = ચોરાયેલો માલ] ૦ચપાટી સ્ત્રી૦ ચોરવુ-છીનવી લેવુ તે (૨) કોઈ જાતની ચોરી અથવા ગુનો ૦છૂપી સ્ત્રી૦ ચોરી કે ગુપ્તતા [જેમ કે ચોરીછૂપીથી]

ચોરી (ચો) સ્ત્રી૦ [સં चतुरी] માંડવા, વરકન્યા પરણવા બેસે છે તે મંડપ [ચોરીમાંથી દાંત કકડાવવા, કચકવા=લગ્ન થતા વેત અણબનાવ થવો (૨) શરૂઆતમા જ ઝવડો થવો ચોરીમાંથી રંડાપો=લગ્નમંડપમા જ પતિ ગુજરી જવો (૨) વેપાર માંડતા જ દેવાળુ નીકળવુ] ૦ફેરો પુ૦બ૦વ૦ ચોરીમા વરકન્યાને ફેરવાતા ફેરા

ચોરો (ચો) પુ૦ [સં चतुरय] ગામમા સહુને બેસવાની જગા (૨) પોલીસથાણુ, 'ગોટ' (૩) મોટો ઓટલો

ચોલ સ્ત્રી૦ [સં] મંડળ (૨) પુ૦ (સં) કોરો મંડળ કિનારાના એક પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ -લૈયુ વિ૦ ચોલ તરફ થતુ (નાગરવેલનુ પાન)

ચોલમોગરો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ચોવટ (ચો) પુ૦,ન૦[ચો = ચાર + વાટ] ચકલુ, બજાર, ખુલ્લી જગા (૨) પંચનો નિર્ણય-ચુકાદો (૩) અ૦ જુઓ ચોવાટ. [-વળવું = બગડવુ, પાયમાલ થવુ'] (૪) સ્ત્રી૦ પંચાત, (લાંબી દોઢડાહી) ચોળાચોળ -ટિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦ દોઢડાહી -ટિયું વિ૦ દોઢડાહુ (૨) ન૦ પંચનો ચુકાદો -ટિયો પુ૦ ચોરે બેસનારો, આગેવાન પુરુષ, પંચ

ચોવટી સ્ત્રી૦ ચુંદાની (કા ?)

ચોવડુ (ચો) વિ૦ [ચો=ચાર+પડ?] ચાર પડવાળુ (૨) ચાર ગણુ

ચોવાટ(-ટે) (ચો) અ૦ [ચો=ચાર+વાટ] ચોતરફ, બધી બાજુએ

ચોવાડ (ચો) વિ૦ [ચો=ચાર+વાડ] ચારે બાજુએ વાડવાળુ (૨) પુ૦, ન૦ તેવુ ખેતર (૩) પુ૦ [?] ચોરાશીનુ જમણ

ચોવાડો (ચો) પુ૦ [જુઓ ચોવાડ] ઢોર બકરા ચરતા હોય તે રથળ [વ્રત(જૈન)

ચોવિહાર (ચો) સ્ત્રી૦સૂર્યાસ્ત પછી નહિ જમવાનુ

ચોવીસ (ચો) વિ૦ [સં चतुर्विंशति, પ્રા चउव्वीस] '૨૪' [કપડામા)

ચોવું સ૦ ક્રિ૦ ધોવવુ, ધોસવુ (કાઢવમા કે

ચોશિયુ (ચો) ન૦ રાઈના દાણા જેટલુ વજન

ચોપ પુ૦ [સં] શોષ; દાહ (૨) સોજો (વૈદકમા) (૩) ચૂસવુ તે

ચોષણ ન૦[સ] ચોષવુ તે ૦બંબ પુ૦ ચોષણ કરનારું યંત્ર
ચોપવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. चूष्] ચૂસવું
ચોષ્ય વિ૦[સ] ચૂસવા લાયક(૨)ન૦ ચૂસીને ખાવાનુ ખાદ્ય ['૬૪'
ચોસઠ (ચૌ) વિ૦ [સં चतु षष्टि, પ્રા. चउस्सट्ठि]
ચોસર (ચૌ) વિ૦ [જુ ચોસર] (૨) સ્ત્રી૦ ચાર દોરીવાળો ગળચવો (૩) ચાર સેરનુ ભરત-ગૂથણ (૪) સોગટાં વડે રમાતી એક બાજી (૫) ચારની જોડ (બળદની)
ચોસલું (ચૌ) ન૦ ['ચોરસ' ઉપરથી ?] ગચિયુ
ચોસિયું (ચૌ) ન૦ સોળ મણનુ વજન (કા)
ચોસેરું (ચૌ) વિ૦ [જુઓ ચોસર] ચાર સેરવાળુ
ચોહદ (ચૌ) સ્ત્રી૦ [ચૌ=ચાર+હદ]ચારે હદ
ચોહાણ (ચૌ) પુ૦ [સર૦ હિં ચૌહાણ, પ્રા चाहुआण] જુઓ ચૌહાણ
ચોળ વિ૦ [જુઓ ચોલ=મજીઠ] ('રોતુ' અને 'લાલ સાથે 'ખૂબ' એ અર્થમા) (૨) સ્ત્રી૦ ['ચોળવુ' ઉપરથી]ચોળવાની ક્રિયા ૦વચોળ સ્ત્રી૦ મનની ચોળાચોળ
ચોળ(-ળાઈ,-ળી) (ચોળ,) સ્ત્રી૦ [જુઓ ચોળા] ચોળાની સીંગ
ચોળવું સ૦ક્રિ૦ ઘસવુ-મસળવુ (૨) [લા] ચૂથવુ, વારવાર ઉથલાવવુ,બગાડવું [**ચોળીને ચીકણું કરવું**=ચોળાચોળ કરીને બગાડવુ -લ બાવવુ] **ચોળાચોળા** સ્ત્રી૦ ચોળાચોળ
ચોળા (ચૌ) પું૦બ૦વ૦ [સં. चवलय] એક કઠોળ ૦ઈ, ૦ડલી, -ળી સ્ત્રી૦ ચોળ
ચોળાઈ (ચૌ) સ્ત્રી૦ જુઓ ચોળ
ચોળાચોળ(-ળી) સ્ત્રી૦ ['ચોળવુ' ઉપરથી] વારવાર ચોળવુ-ચૂથવુ તે
ચોળિયા પુ૦બ૦વ૦ ગળાના કાકડા (૨) એ ફૂલવાથી થતુ દર્દ
ચોળિયું (ચૌ) ન૦ ['ચોલ'=મજીઠ ઉપરથી] (કા)કાઠિયાવાડી સ્ત્રીઓમા વપરાતુ લાલ કપડું
ચોળિયુ (ચૌ) ન૦ [ચોળા ઉપરથી ?] એક જાતના કાકરા
ચોળી સ્ત્રી૦[સ. चोली] સ્ત્રીઓનો ટૂકી બાયનો કબજો [**-પહેરવી**=[લા] બાયલુ થવુ]
૦ખંડ પું૦ ચોળીનુ લૂગડું. ૦માર્ગ પું૦ કાચળિયો પંથ, વામમાર્ગ. ૦માર્ગી વિ૦ (૨) પુ૦ વામમાર્ગી
ચોળી (ચૌ) સ્ત્રી૦ જુઓ ચોળ સીંગ
ચોળીરોટલો પું૦ ['ચોળવુ'+રોટલો] [કા.] દૂધમા ચોળેલો રોટલો
ચોળો પું૦['ચોળવુ' ઉપરથી] પ્રવાહીમા ચોળીને કે ઉકાળીને બનાવેલુ પેય (૨) વિચારોની ઘડભાગ (૩) [સ चोल, હિ चोला] અંગ ઉપરનો ટોપો (૪) (સાધુ ફકીરો ઢીલો ખૂલતો પહેરે છે એવો) એક જાતનો ઝભ્ભો
ચોંક (ચૌ૦)સ્ત્રી૦[સ चमत्कृ,પ્રા चमक्क=ચમકવુ, સર૦ હિં. चौंक]ચોકવુ તે.[-ખાવી=ચોકવુ, ચમકી જવુ] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ભડકવુ, ચમકવુ
ચોંચલાં ન૦બ૦વ૦ [હિ चोचला, चोचला સે चोचला] નખરા (૨) હાસી, મશ્કરી
ચોંચલું વિ૦ [જુઓ ચોચલા] ઉછાછળુ, તોફાની (૨) ચૂખળુ
ચોંટવું (ચૌ૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ચોટવુ] વળગવુ
ચોંટાડવું (ચૌ૦) સ૦ક્રિ૦ ચોટાડવુ
ચોંટિયો (ચૌ૦)પુ૦,**ચોંટી** સ્ત્રી૦[હિ चहुतिया] ચૂટી **ચોંટિયાવટવું** સ૦ક્રિ૦ ચૂટિયાવટવુ
ચૌક ન૦ [સં चतुर्वर्त्मकम् ?] બજાર
ચૌકડ(-ળ),૦કર્મ ન૦ [સ] જુઓ ચૂડાકર્મ
ચૌદ વિ૦ [સં. चतुर्दश, પ્રા चउद्द(०स्स)] '૧૪' [-**ચૌકડીનું રાજ્ય**=ચિરકાલ પહોચે એવું વિશાળ રાજ્ય -**ભુવન એક થવાં**=ગરબ થવો, પ્રલય થવો] ૦મું વિ૦ ક્રમમા ૧૩ પછી આવે એવુ (૨) ન૦ માણસના મરણને ચૌદમે દિવસે કરાતો જમણવાર ૦નું રત્ન (-તન) ન૦ અમૃત (૨) [લા]મારુ, દડ ૦ભ(-ભુ)વન, ૦લોક પુ૦બ૦વ૦ ભૂર્લોક, ભુવર્લોક, સ્વર્લોક, મહર્લોક,જનલોક,તપોલોક સત્યલોક વા બ્રહ્મલોક, અતલ, વિતલ, સતલ, રસાતલ, તલાતલ, મહાતલ અને પાતાલ (૨) સમગ્ર બ્રહ્માડ, આખુ વિશ્વ ૦રત્ન ન૦બ૦વ૦ સમુદ્રમંથનમાથી નીકળેલા ચૌદ રત્ન (લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વંતરી, ચદ્રમા, કામદુધા, ઐરાવત, રંભા,

સાતમુખી ઘોડો, ઝેર, સારંગ ધનુષ, પાંચજન્ય શંખ, ને અમૃત) ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ પ્રાચીન ચૌદ વિદ્યાઓ – ચાર વેદ, ૬ વેદાંગ, ધર્મ, પુરાણ, ન્યાય ને મીમાંસા. ૦શ(–સ) સ્ત્રી૦ પખવાડિયાની ચૌદમી તિથિ

ચૌદશિયો પુ૦ (ચ. ર) વિનસતોપી માણસ

ચૌર પુ૦ [સં.] ચોર ૦તા.–ત્વ સ્ત્રી૦, –ર્ય ન૦ ચોરી

ચૌલ, ૦કર્મ ન૦ [સં.] જુઓ ચૌડ

ચૌહાણ પુ૦ [જુઓ ચોહાણ] એ નામની અગ્નિપૂત શાખાનો પુરુષ

ચ્યવન પું૦ [સં.] (સં.) એક ઋષિ (૨) પતન. ભ્રષ્ટતા

ચ્યવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. च्यु] પડવું, ચ્યુતિ થવી

ચ્યુત વિ૦ [સં] પડેલું; ભ્રષ્ટ થયેલું –તિ સ્ત્રી૦ પતન (૨) ખામી (૩) સ્ખલન, ભૂલ

છ

છ પું૦ [સં] તાલવ્યાની બીજો વ્યંજન. ૦કાર પુ૦ [સં] છ અક્ષર અથવા ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ જેને છકારવાળું.

છ અ૦ [સર૦ મ] [ન્યો૦] છિ', 'છટ' એવો તિરસ્કારવાચક ઉદ્‌ગાર

છ વિ૦ [સં षट्, પ્રા. छ] '૬'. [–પાંચ કરી જવું = નાસી – છટકી જવું] ૦આંગળિયું વિ૦ (હાથે કે પગે) ૬ આગળીવાળું. ૦એક વિ૦ આગરે ૬ ૦કાય સ્ત્રી૦ [પ્રા. छक्काय] [જૈન] ૬ જાતના જીવ (પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેજકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય અને ત્રસકાય). ૦ગુણ(–ણિયું)વિ૦ છગુણાવાળું, પદ્રોણ

છક અ૦ [સર૦ મ છક; સં. चकित ?] દિગ્મૂઢ, ચકિત [–કરવું, –થવું] (૨) પુ૦ છાક, તોર

છક ન૦ [સં षट्क, પ્રા छक्क] (આંકમા) છનો સમૂહ (એક છક્ક ૬, બે છક્ક બાર)

છકછકાટ પુ૦ [સર૦ 'ચકચકાટ'] ભભકો, ઠાઠ (૨) છાક, તોર

છકછૂટું વિ૦ [સર૦ 'ચકચૂથ'] એકઠું કરી

છકછોળ અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ છાકમછોળ

છકડી સ્ત્રી૦ [સં षट्, પ્રા छक्क પરથી] ૬ કાગળની ચોકડી –ડું ન૦, –ડો પું૦ છનો જથો

છકડો પુ૦ [સં शकट, સર૦ ન छक्कडा] ગાડું; ખટારો (૨) જુઓ 'છકડી'માં

છકબૂક સ્ત્રી૦ (કા) લૂંટફાટ

છકવું અ૦ક્રિ૦ [સં. चक्, સર૦ હિં. छकना] બહેકી જવું, વટી જવું

છકાઈ સ્ત્રી૦ [સં. षट्क, પ્રા. छक्क ઉપરથી] ૬ ઉપવાસનું એક જૈન વ્રત

છકાય સ્ત્રી૦ જુઓ 'છ'માં

છકાર, –રાન્ત [સં] જુઓ 'છ'માં

છકિયું ન૦ [સં. षट्क, પ્રા छक्क ઉપરથી] ૬ બળદ જોડેલું ગાડું

છક્કડ સ્ત્રી૦[સર૦ મ]તમાચ, થપ્પડ(૨)ભૂલથાપ. (૩) પુ૦ છક્કડિયો. [–આપવી, ખવરાવવી = તમાચ મારવી (૨) થાપ ખવડાવવી, છેતરવું –ખાવી = થાપોટ ખાવી (૨) ફસાવું, છેતરાવું –દેવી = જુઓ છક્કડ આપવી –મારવી, લગાવવી = લપ્પડ લગાવવી (૨) નુકસાનમાં ઉતારવું (૩)છેતરવું, થાપ આપવી(૪)સ્પર્ધામાં ચડી જવું.]

છક્કડિયો પુ૦ [સં षट्क, પ્રા छक्क પરથી] છ આગળીવાળો માણસ

છક્કલ સ્ત્રી૦ સોગટા રમવાની એક રીત

છક્કો પુ૦ [સં. षट्क, પ્રા. छक्क]છ ચિહ્નવાળું ગંજીફાનું પત્તું (૨)છ દાણાવાળો પાસો [છક્કા છૂટી જવા = નાઉમેદ થઈ જવું, નરમ પડી જવું, હિંમત હારી જવું,(પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય ને મન એ ૬ ઉપરથી) ૦પંજો પું૦ સટ્ટાનો એક જાતનો ગંજીફાની એક રમત (૨) જુગાર (૩) [લા] દાવપેચ, કળાબાજી [છક્કે પંજે દોઢસો = પારકે પૈસે પરમાનંદ છક્કો પંજો રમવો =

જુગાર–સટ્ટો રમવો –રમી જવો = દાવપેચ કરી જવો, દગલબાજી કરી જવી.]

છખૂણુ, –ણિયું વિ૦ છ ખૂણા કે બાજુવાળુ (ષટ્કોણ)

છગ પુ૦ [સં] બકરો, છાગ [ઢચુપચુ

છગડગ વિ૦ ['ડગવું' ઉપરથી] સગડગ, અસ્થિર,

છગડો પુ૦ [સ ષટ્, પ્રા છ(૦ગ)] છનો આંકડો

છગન પુ૦ [સ૦ હિ = પ્યારુ નાનુ બાળક] (સ.)એક નામ (પુરુષનુ)

છગલ પું૦ [સ] છગ, બકરો (૨) ન૦ ભૂરુ વસ્ત્ર

છગાર સ્ત્રી૦ ટોચ, મથાળુ

છગોલુ સ્ત્રી૦ છગાર, ટોચ (ચ)

છચોક (ચો) અ૦ છડેચોક, ખુલ્લી રીતે, જાહેરમા

છચોર પુ૦ [સ૦ મ છચોર = બદફેલવાળુ, હલકટ, સ છિત્વર પરથી ?] જાણીતો ચોર

છછઈ સ્ત્રી૦ વાવેતર થાય તેવી દરિયાકાઠાની જમીન

છ(૦ણુ) છણવું અ૦ ક્રિ૦ [૨વ૦] છણછણ અવાજ કરવો (૨) ગણગણવું (૩) ઊકળવુ (પાણી) (૪) [લા] ગુસ્સે થવુ [ગુસ્સો

છ(૦ણુ)છણાટ પુ૦ ખણખણાટ (૨) ભિનજ,

છછરુ વિ૦ [જુઓ છીછરુ] ઊંડુ નહિ તેવુ

છછું(–છૂં)દર(–રું) ન૦ [સં છછુંદર, દે છચ્છુંદર] ઉંદરના જેવું એક પ્રાણી (૨) એક જાતનુ દારૂખાનુ (૩) વિ૦ [લા] અડપલાખોર, તોફાની [–છોડવું = ગપ મારવી, ડિંગ હાંકવી –જેવું = અડપલાખોર –પકડવું, ગળવું = ના અધવચ્ચ મુકાય કે ના પૂરું કરાય, તેવી સ્થિતિમા આવવું (સાપે છછુંદર ગળ્યા જેવી સ્થિતિ)] –રી સ્ત્રી૦ છછુંદરની માદા. [–નાં છયે સરખાં = કોઈમા કશો ફરક નહી]

છછેકાઈ સ્ત્રી૦ સુઘડતા, ચોખ્ખાઈ

છછોરું વિ૦ છોકરવાદ બાળક બુદ્ધિનું, નાદાન –રાઈ, –રી સ્ત્રી૦

છછ્છો પુ૦ ['છ' ઉપરથી] છકાર છ અક્ષર

છજલટી સ્ત્રી૦ ['છજ્જુ' ઉપરથી] છજા ઉપરનુ નાનુ છાપરું, વાછટિયુ

છજલવું સ૦ક્રિ૦ 'છાજવુ'નુ પ્રેરક (૨) છજ્જુ કાઢી ઘરને શોભાવવુ (૩) ['છાજ' ૧ ઉપરથી] છાપરુ બનાવવુ, છાજ નંખાવવુ

છજ્જુ ન૦ [પ્રા છજ્જ = છાજવુ, શોભવુ, કે દે છજ્જિઆ = છછરી છાબડી ઉપરથી] ઝરૂખો

છટ અ૦ [૨વ૦] ધુત્કારસૂચક ઉદ્ગાર, છીટ

છટ સ્ત્રી૦ [સ૦ છીટ = સૂગ, છટારો = દુર્ગંધ, છટ (ધુત્કાર) ઉપરથી ?] (ક) ગંધ ૦કારવું સ૦ ક્રિ૦ છટ કહેવુ, ધુત્કારવુ

છટકવું અ૦ક્રિ૦ [સ૦ હિ. છટકના, પ્રા છુટ્ટ, સ ત્રુટ્ = છૂટવું ઉપરથી ?] એકદમ છૂટવું–ખસવુ (૨) [લા] નાસી જવુ, સટકવુ

છટકિયું ન૦ ['છડકવુ' = છાંટવુ ઉપરથી] હંડક માટે રાખવામા આવતો ભીનો રૂમાલ

છટકું ન૦ ['છટકવુ' ઉપરથી] દાવપેચ, જાળ [–માંડવું = જાળ ગોઠવવી, ફસાવવા કાવતરુ રચવુ]

છટા સ્ત્રી૦[સ] શોભા, કાંતિ(૨)રીત, ખૂબી (૩) જુઓ અર્થા ૦દાર વિ૦ છટાવાળુ

છંટાછટ અ૦ [૨વ૦]

છટારો પુ૦ [જુઓ 'છટ' સ્ત્રી૦] દુર્ગંધ

છટાંક ન૦ [છ + ટાક (સ ટંક)] નવટાક

છટેલ વિ૦ [સ૦ મ, 'છટકવુ' પરથી ?] છકેલ; વંઠેલ

છઠ સ્ત્રી૦ [જુઓ છઠ્ઠી] પખવાડિયાની છઠ્ઠી તિથિ (૨) પુ૦ [સ ષષ્ઠ, પ્રા છટ્ઠ] એકસાથે છ ટંક ન ખાવાનુ વ્રત(જૈન) –ઠિયાત પુ૦ છઠનુ વ્રત કરનારો (૨) [લા] તેને અપાતુ જમણ (જૈન) –ઠિયાતી સ્ત્રી૦ છઠનુ વ્રત કરનાર સ્ત્રી (જૈન) –ઠિયું ન૦ ['છઠ્ઠી' ઉપરથી] છઠ્ઠીને દિવસે બાળકને ઓઢાડવામા આવતુ લૂગડુ –ઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [સ. ષષ્ઠી, પ્રા છટ્ઠી] બાળકના જન્મ પછીનો છઠ્ઠો દિવસ(૨) તે દિવસે કરવામા આવતી ક્રિયા [છઠ્ઠીના લેખ = વિધાતાના લેખ, ભાવિ, નિર્માણ છઠ્ઠીનું ઊખડેલુ = જન્મથી જ ઉદ્ધત ને વંઠેલુ છઠ્ઠીનું ધાવણ કાઢવુ, કાઢી નાખવું = ખૂબ ઊલટી થવી (૨) મરણતોલ માર મારવો] –ઠ્ઠુ વિ૦ [સ ષષ્ઠ, પ્રા. દટ્ઠ] ક્રમમા પાચ પછીનુ

છડ પુ૦ [હિ] લાંબો બરુ (૨) ભાલાનો દાંડો (૩) વાસ (૪) ['છડવુ', 'છાડવુ' ઉપરથી ?] ઝાડની છાલ (૫) [?] તાણ, પ્રવાહનુ જોર

(કા) (ફ) (ડ,) સ્ત્રી૦ [‘છડવું’ પરથી] છડવું તે
છડકવું સ૦ક્રિ૦ [હિં છડકના] છાટવું
છડવું સ૦ક્રિ૦ [દે છડિય=છડેલું; ખાડેલું] ખાડીને છોડા જુદા કરવા (૨) [લા] મારવું,ઠોકવું [છડી નાખવું=મારવું, ઠોકવું (૨) ખૂબ પૈસા (ખેતરીને) લેવા છડચાનું છડામણ=મહેનતનો બદલો છડી લેવું=ખેતરીને કે ધણજરીથી કઢાવી લેવું]
છડા પુ૦બ૦વ૦ (કે કુના) થાપા મારવા તે [છડા દેવા=કે કુના થાપા મારવા]
છડા પુ૦બ૦વ૦ [સ૦ પ્રા છડ્ડા=પરંપરા, ન=અજોડો, સાકળી] (સ્ત્રી કે બાળકનું) બંધનું એક વરેણું
છડાણ ન૦ [‘છડવું’ ઉપરથી] છડતા નીકળેલો ભૂકો, કુશકી -મણ ન૦ છડવાનું મહેનતાણું (૨) છડાણ -મણી સ્ત્રી૦ છડવાનું મહેનતાણું
છડિયાત વિ૦ જુઓ છડું
છડિયું ન૦ બેલગાડીમા જનાર, મુસાફર, ઉતારુ
છડી સ્ત્રી૦ [જુઓ છડ, સર૦ મ, સ યષ્ટિ?] સાંધી પાતળી મોટી (૨) રાજચિહ્ન તરીકે રાજા આગળ રખાતો દંડ [-પોકારવી = નેકી પોકારવી] (૩) ગુલછડીનું ફૂલ (૪) સળી ઉપર ફૂલ આવી ફરેલો ગોટો, ફલગી. ૦દાર, ૦ધર, ૦વાન વિ૦ છડી ઝાલનાર (૨) પુ૦ નેકી પોકારનાર, ચોબદાર [એમ્લી
છડીછંટ વિ૦ સ્ત્રી૦ [છડું=છાડેલું?] છડેછડી,
છડીલો પું૦ [હિં. છડીલા, સ ગૈલેય પરથી] એક વનસ્પતિ
છડીસવારી સ્ત્રી૦ [છડું+સવારી] છડા-સાથ કે રસાલા વગર-એકલા જવું તે
છડું વિ૦ [પ્રા છડ્ડ=છોડવું, તજવું પરથી] એકલું, સાથ વિનાનું (૨) [લા] કુંવારું (૩) છોકરાછૈયા વિનાનું ૦ડેછડું વિ૦ સાવ છડું
છડેચોક અ૦ [છડું (-જતે)+ચોક=જાહેર જગા] ખુલ્લી રીતે, જાહેરમા
છડો પુ૦‘છડા’નું એ૦વ૦(જુઓ છડા)(૨)મોતીનો કંઠો (૩) [પ્રા છડ્ડ=છોડવું?] છટકાવ
છણકછણક અ૦ [રવ૦]
છણકછોયું ન૦ (કા) જણકો
છણકપાડુ સ્ત્રી૦. ન૦ છણકો અને પાડુ (૨) [લા] છણકો, તજ્જોડ
છણકવું, છણકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦?] છણકો કરવો, ગુસ્સામા બોલવું, તજ્છોડવું (૨) સૂપડા વડે ઝાટકવું
છણકારો પુ૦ જુઓ ઝણકાર (૨) છણકો; તોર
છણકો પુ૦ [રવ૦] ગરમ તેલમા પાણીનો છાંટો પડવાથી થતો અવાજ (૨) ગુસ્સાનો બોલ, ગુસ્સો(૩)તુચ્છકાર, તજ્છોડ (-કરવો) ૦છાકોટો પુ૦છણકો, ગુસ્સાનો બોલ, તજ્છોડ
છણછણ અ૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ‘છછણવું’ -ણાટ પુ૦ જુઓ છછણાટ
છણણણ અ૦ [રવ૦]
છણવું સ૦ ક્રિ૦ [કે છાણણ=ચાળવું કે ગાળવું તે] બારીક કપડાથી ચાળવું કે ગાળવું (૨) [લા] બારીક તપાસ કરવી (૩) [પ્રા છણ, સ ક્ષણ્] ખણવું, નખથી વલૂરવું (૪) [લા] ઇઆઈ ગયેલી વાતને ફરી ઉખેળવી -ણેડવી
છણણી, છણાવટ સ્ત્રી૦ છણવું તે
છણુવણુ અ૦ (કા) ગિનલિન
છત સ્ત્રી૦ [સ સત્ત] હોવાપણું. હસ્તી (૨) પુરુષકળપણું ભગતી (૩) [સ છત્ર પ્રા છત્ત] ઓરડા કે મકાનના છાપરાનો અંદરનો ભાગ-‘સીલિંગ’,ચંદરવો,વિતાન (૪) વાસુ અગાશી [-જડવી=છાપરાની અંદરનીછત-‘સીલિંગ’ (શોભે એવી કારીગરીવાળી) કરવી] ૦રાયું વિ૦ છતુ,ખુલ્લું,ચાહત ૦વંત(-તુ) વિ૦ છતવાળું,પુરુષકળ(૨)પેસાદાર ૦વાડ સ્ત્રી૦છતહોવી તે, પુરુષકળપણું -તાળું વિ૦ છતવાળું
છતારું વિ૦ [છ+તાર] છ તારવાળું (૨) ન૦ છ તારવાળું એક વાદ્ય [છતા પણ
છતાં અ૦ [સ સત્ ઉપરથી] તોપણ ૦ય અ૦
છતું વિ૦ [સ સત્ ઉપરથી] છવતુ, વિદ્યમાન (૨) ચત્તુ, સવળું (૩) મીલું પાસરું (૪) ઉઘાડું, જાહેર. [-રાખવું=વંશવેલો ચાલુ રાખવો (૨) બધું ઠીક ભળતી રાખવું]
છતું(-ત્તા,-ત્તુ)પાટ વિ૦ ચત્તુ, ચત્તુંપાટ
છતે અ૦ એક નકામો વપરાતો શબ્દપ્રયોગ (જેમ કે, છતે તમે કયારે આવશો?) (૨)

'છતુ'નુ 'સતિ સપ્તમી' પ્રયોગનુ રૂપ (જેમ કે છતે હાથે લૂલો છુ.)
છત્તર ન૦ જુઓ છત્ર
છત્તા(-ત્તું)પાટ વિ૦ જુઓ છતુપાટ
છત્ર ન૦ [સ] મોટી ભારે છત્રી (૨) રાજચિહ્ન તરીકે વપરાતી છત્રી (૩) [લા] રક્ષણ કરનાર, પાલક. [**-ધરવું**=(રાજચિહ્ન તરીકે) છત્રને માથા ઉપર રાખવુ-ખીલએ ઓઢાડવુ] **૦ક** વિ૦ છત્રીના આકારનુ (૨) ન૦ બિલાડીનો ટોપ, કાગછત્તર **૦છાયા** સ્ત્રી૦ છત્રની છાયા (૨) [લા] આશ્રય **૦ધર, ૦ધારી** પું૦ માથે છત્રવાળો, રાજા **૦પતિ** પું૦ રાજા શહેનશાહ **૦પલંગ** પું૦ છપ્પરપલંગ **૦પ્રબંધ, ૦બંધ** પુ૦ છત્રના આકારમા વંચાય એવી કાવ્યરચના **૦ભંગ** પુ૦ રાજ્ય ખોવુ તે (૨) પરતંત્રતા (૩) વિધવાપણુ **-આકાર** વિ૦ છત્રના આકારનુ **-ત્રી** સ્ત્રી૦ તાપ તથા વરસાદથી બચવા માથે ઓઢવાનુ એક સાધન (૨)ગાડી, પલંગ વગેરે પર હોતી છત-ઢાકણ [**-ધર વી**=માથે છત્રી ઓઢાડવી]
છત્રીશ(-સ) વિ૦ [સં षट्+त्रिंशत्, પ્રા छत्तीस] ૩૬' **-શી(-સી)** સ્ત્રી૦ ૩૬ નો સમૂહ **-શે(-સે)ક** વિ૦ આશરે છત્રીસ
છદ્મ ન૦[સ]'ળકપટ (૨) બનાવટ, ઢોગ; બહાનુ **છનછન** અ૦[રવ૦].**-નિત** વિ૦ છનછન કરતુ **છનાછની** સ્ત્રી૦ [રવ૦] ઉપરાઉપરી છન છન અવાજ થયા કરવો તે (૨) [લા] પૈસાની રેલ છેલ. [**-થઈ રહે વી** સાથે પ્રયોગમા]
છન્ન વિ૦ [સ] ઢકાયેલુ
છન્નુ(-ન્નું) વિ૦ [સં षण्णवति, પ્રા छण्ण-(-न्न)उ] '૯૬' [વિ૦ પું૦ વ્યભિચારી
છપગું [છ+પગ] છ પગવાળું, છપાદ **-ગો**
છપડી સ્ત્રી૦ લુચ્ચાઈ; ઠગાઈ
છપડું વિ૦ [છ+પડ] છ પડવાળુ
છપતરું વિ૦ ['પતરુ' ઉપરથી? સર૦ 'ચપતરુ'] છાછરુ (૨) ઘસાઈને પાતળું થઈ ગયેલુ (૩) ન૦ એવું વાસણ કે સિક્કો
છપ્પ(-પ્પ)ય પુ૦ [સ षट्पद] છપ્પો
છપ્પ(-પ્પ)ર ન૦ [હિં, મ.; ઢે. छिप्पिर=ઘાસ (છાપરે ઢાકવાનુ) ઉપરથી?] **છાપરુ ૦ખાટ** સ્ત્રી૦, **૦પલંગ** પું૦(મચ્છરદાનીની) છત્રીવાળો પલંગ **૦પગું** વિ૦ ચાલતા જેનુ જમીન પર આખુ પગલુ પડે એવું (તે ભાગ્યશાળીનુ ચિહ્ન મનાય છે). **૦બંધ** વિ૦ [સર૦હિં છપરબદ] છાપરાવાળું(૨)પુ૦છાપરુ બાંધનારો કે છાનારો
છપ્પું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિ છપના, મ. છપર્ણે] છુપાવુ, સંતાવુ **-વવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
છપ્પાઈ(-ણ,-ણી) સ્ત્રી૦['છાપવુ' ઉપરથી] છાપવાનુ મહેનતાણુ (૨) છાપ, છાપણી. **-ણુ** ન૦ છાપવાની ક્રિયા કે રીત **-ણુકામ** ન૦ છાપકામ
છપ્પાદ(-દુ) વિ૦ [છ+પાદ પ્રા છપ્પય] છ પગવાળુ [ચોપાનિયું
છપ્પાનિયું ન૦ [છ+પાન] છ પાનાનુ પત'કડુ,
છપ્પાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છપવુ', 'છાપવું'નુ પ્રેરક
છપ્પું અ૦ ક્રિ૦ 'છાપવુ'નુ કર્મણિ (૨) છપવાની ક્રિયા થવી, 'છપવુ'નુ ભાવે (૩) [પતંગનુ] એકદમ નીચે પડવુ
છપ્પન વિ૦ [સં षट्पञ्चाशत्; પ્રા છપ્પણ્ણ-(-न्न)] '૫૬'(૨)(૫૬ દેશ, ૫૬ ભાષા ને ૫૬ સસ્કૃત કોશ છે એ સમજ પરથી)ઘણુ, અનેક, બહુ,બધુ [**-ઉપર ભૂંગળો વાગવી**=ખૂબ પૈસો હોવો(૨)બિલકુલ ધ્યાન ન જવુ, નચિંતપણે ઘોરવુ **-દેશનું પાણી પીવું**=દેશદેશાતરમા મુસાફરી કરવી, જાતજાતના અનુભવ હોવા **-ના વિતાડવા**=ખૂબ પજવવું,ત્રાસ આપવો **-ની છિનાળી કાઢવી**=બધા છાના કામ ઉઘાડા પાડી ફજેતી કરવી **-નો દેવાળિયો**=હ મેશનો-નામીચો દેવાળિયો **-મે પાને** અ૦ છેક અળાણી અને ઓતાડી જગાએ **-વખારી, -વેપારી**=ઘણો વ્યવસાયી માણસ **-વેપારી ને ભારો કૂંચી**=કરવુ કઈ નહી ને દમામ ઘણો **-શાહ**=જુઓ છપ્પન વેપારી] **૦ભોગ** પુ૦ ઠાકોરજીને ધરાવવાની છપ્પન પ્રકારની રસોઈ (૨) [લા] દુનિયાના બધા ભોગવિલાસ **-નિયો** પુ૦વિ૦ સ. ૧૯૫૬મા પડેલો મોટો કાળ(૨)તે કાળના વખાનો માર્યો વટલાઈને થયેલો ખ્રિસ્તી.

(તુચ્છકારમા)[છપ્પનિયામાંથી આવેલું= અનિ, ભૂખ્યું; દુકાળિયુ]

છપ્પય પુ૦ જુઓ છપ્પો ['છપ્પર'મા છપ્પર,૦ખાટ,૦પલંગ,૦પગું,૦ખ જુઓ

છપ્પો પુ૦ [પ્રા છપ્પય] છ પદનો એક છંદ

છપ્પોસાત પુ૦ પાસામા છ ને તેની પો એમ સાત પડે ને

છબ,૦છબ્બ,૦ક છબ્બક અ૦[રવ૦] પાણીમા કાંઈ અફળાવાનો અવાજ. **૦છબવું** અ૦ક્રિ૦ 'છબછબ' અવાજ થવો. **૦છબાવવું** સ૦ક્રિ૦ 'છબછબ' કરવુ (૨) તેમ કરતા કપડું ધોવુ **૦છબિયું** ન૦ 'છબછબ' કરે એવું એક ખખડાવવાનું વાદ્ય **૦છબ્બુ** વિ૦ છછરુ, માત્ર તળિયુ ઢકાય તેટલુ

છબ(-ખો)તરું વિ૦ જીછરું(૨)ગડુ, ચૂથાયેલુ (૩)ન૦ છપતરું, વસાયેલુ પતરુ(૪)ચૂથાયેલો કાગળનો કકડો, છબોતરુ

છબદાર વિ૦ જુઓ છબીદાર

છબરડો પુ૦ [સ. ગવલ ઉપરથી ?] ગોટાળો, અવ્યવસ્થા, કામ કે ફળને નામે મીડું [-વાળવો = ગોટાળો કરવો.]

છબલીકાં ન૦બ૦વ૦ [રવ૦] કાસા,છબછબિયા [-વગાડવાં = પૈસેટકે ખાલી થઈ જવુ]

છબવું અ૦ક્રિ૦ [સ ક્ષુપ્=અડકવુ] પહોચવુ, અડકવુ (૨) [જુઓ છપવુ] ઢુપાવુ

છબ(-બી) સ્ત્રી૦ [જુઓ છવિ] તસવીર [-ઉતારવી, -પાડવી,-લેવી] (૨) કાંતિ, સૌદર્ય **૦દાર** વિ૦ ઘાટીલુ, સુંદર **-બીલુ** વિ૦ મોહક છબીવાળુ, કપાળુ

છબોતરું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ છબતરુ

છમ,૦ક છમક અ૦ [રવ૦] **૦કલી** સ્ત્રી૦ (કા) દહી વલોવવાની ગોળી **૦કલું** ન૦ અટકચાળુ, ચાદવુ (૨) નાનકડુ તોફાન **૦કવું** અ૦ક્રિ૦ છમક છમક થવુ (જેમ કે, ઘૂવરીનુ)(૨)ઠમકો કરીને ચાલવુ **૦કાટ(-ર)** પુ૦ છમકવુ તે **૦કારવું** સ૦ક્રિ૦ છમ અવાજ કરવો(જેમ કે, ઊની વસ્તુ પાણીમા બોળીને) **૦કારો** પુ૦ છમકારવાનો અવાજ **૦કાવવું** સ૦ક્રિ૦ થમકાવવુ (૨) 'છમકવુ'નુ પ્રેરક. **૦છમ** અ૦ [પ્રા. છમચ્છમ=છમછમ કરવુ, સર૦ હિં, મ] એવો અવાજ કરીને (૨) [લા] મદમા. **૦છમતું** વિ૦ છમછમાટ કરતુ **૦છમાટ** પું૦ 'છમછમ' અવાજ (૨) [લા] તોર, મદ **૦છમિયાં** ન૦બ૦વ૦ કાસીનોરા(૨)ઝાઝરિયા

છમછમી સ્ત્રી૦ જુઓ સંવત્સરી(૨)પજુસણનો છેલ્લો દિવસ

છમના સ્ત્રી૦ એક જાતની માછલી

છમાસિક વિ૦ [સ ષણ્માસિક; પ્રા છમાસિય] છ મહિને થતુ (ખાસ કરીને પરીક્ષા માટે)

છમાસિયો પુ૦ જુઓ છમાસી

છમાસ્મી સ્ત્રી૦ [જુઓ છમાસિક] ભણ્યા પછી છ માસે કરાતી ક્રિયા [-ચાળવી]

છર પુ૦ ['મત્સર' ઉપરથી ?] તોર, મદ (૨) મસ્તી, તાન (૩) [સ ક્ષુર] અસ્ત્રો (૪) સ્ત્રી૦ [સ. ગર] બરની સોટી. [-ઉતારવો = મદ દૂર કરવો (૨) અસ્ત્રાની ધાર કાઢવી -ઊડવો, ઊઠવો = અસ્ત્રાનો ચેપ લાગવો -આવવો = મદ થવો. -કરવો, -કાઢવો = મદ કરવો, અહેકવુ(૨)અત્યાનદમા આવી જવુ -ચડવો = મદ આવવો -ફેરવવો = અસ્ત્રાથી બોડી કાઢવુ (૨) નાશ કરવુ -બેસવો = હજામત કરના અસ્ત્રાનો કાપ થવો]

છરતું વિ૦ ['છરર' અવાજ કરતુ]આડુ, ઢળતુ (૨) કતરાતુ [થનો અવાજ -સરરર

છરર૦ર અ૦[રવ૦]વસ્તુ છરતી જતા કે કપાતા

છરવું(-વિું)ચું વિ૦ [છર + વાકુ] છરવાળુ; મદમસ્ત, અભિમાની

છરાયુ (-યેલુ) વિ૦ [છર' ઉપરથી] માતેલુ, કાટેલુ -વવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક], -વું અ૦ક્રિ૦ તોર કે મસ્તીમા આવવુ, કાટવુ

છરી સ્ત્રી૦ [સ. ક્ષુરિકા, પ્રા ક્ષુરિઆ, ક્ષુરી] પાળી, કાતુ [-ઊછળવી = છરીઓ વડે મારામારી થવી -ચાલવી = છેદ મુકાવો, કપાઈ જવુ(૨) છરીથી કપાવાનુ કામ બરાબર થવુ -જેવી જીભ = આકરી-નિંદક બોલી; મામાની લાગણીઓની જરા પણ પરવા ન કરે તેવી તાતી વાણી -મૂકવી = કતલ કરવી (૨) બરાબર કસવુ ધોયમાલ કરવુ]

છરેલ વિ૦['છર' ઉપરથી]છર–મઢવાળું, છરાયેલું
છરો પુ૦ [સં ક્ષુર,પ્રા છુર] મોટી છરી (૨) સીધો જમૈયો (૩) બટુકના બારમા ઊંડે એવા ખીલા કાકરા ઇ૦ –રાવીંટી સ્ત્રી૦ 'બોલ-બેરિંગ',પૈડું બરાબર ફરવા માટે વીંટીમા છરા ગોઠવી તે ધરી કે લાટ પર બેસાડાય છે તે યોજના (જેમ કે સાઇકલમા)
છર્દ સ્ત્રી૦ [સં] અધઓક કે અકારીનો રોગ
છલ પુ૦,ન૦ [સં] છળ છેતરપિંડી, કપટ (૨) ખોટો વેશ (૩) બહાનું. ૦ન ન૦,૦ના સ્ત્રી૦ [સં] છળવું–છેતરવું તે ૦બલ ન૦ ['છલ'નો દ્વિર્ભાવ ?] છળકપટ, પ્રપંચ
છલક સ્ત્રી૦ ['છલકાવું' ઉપરથી] છાલક (૨) પાણીનું બેડું (૩) અ૦ છાલક વાગતી હોય એમ ૦છોઈયાં અ૦ છલકાતુ હોય એમ –કાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં છલકના, જુઓ છલાછલ](હાલવાથી) પ્રવાહી પદાર્થનુ ઊછળી બહાર પડવુ કે ઊભરાવુ (જેમ કે વરસાદથી તળાવ છલકાઈ ગયા) (૨) [લા] અભિમાનથી ફુલાવુ
છલર સ્ત્રી૦ ઓ, દૂર્વા [છળકપટ,લુચ્ચાઈ
છલ(–ળ)વિછલ(–ળ) સ્ત્રી૦ [જુઓ છલ]
છલગ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ છલાગ]ઠેકડો, ફલગ, ફૂદકો [–ભરવી, મારવી = ફૂદવુ]
છલ્લા વિ૦ '૬' (સાંકેતિક)
છલ્લા(–લ્લો)છલ્લ અ૦ [દે છુલ્લુચ્છુલ = છલકવુ,ઊછળવુ]છલકાય તેમ–છેક સુધી(ભરેલુ)
છલ્લાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ છલકાવુ
છલિ(–ળિ)ત વિ૦ [સ] છેતરાયેલુ (૨)['છળવુ' અ૦ ક્રિ૦ ઉપરથી] છળેલુ ચમટેલુ
છલી સ્ત્રી૦[દે છલ્લી = ત્વચા]ચામડીનો એક રોગ
છલૂડી સ્ત્રી૦ [જુઓ છાલુ] નાનુ છાલિયુ, નાની વાડકી
છલ્લો(–લ્લો) પું૦ [સર૦ હિ, મ છલ્લા] એક જાતની ઘૂઘરીઓની વીંટી (૨) લગ્ન વખતે પહેરવાની વીંટી (૩) [?] પૂજાના સામાનની છાબડી [–ભરવો = પૂજાપાના સામાનની છાબડી ભરી, દેવીના માનમા ભોજન આપવુ તે]
છલોછલ અ૦ જુઓ છલાછલ
છલ્લા સ્ત્રી૦ [જુઓ છલ્લો] કાનનો વેઢ વધારવા વલાતી કડી (૨) પું૦બ૦વ૦ જુઓ છલ્લો
છલ્લાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ છલ્લો] છલ્લા–વીંટીઓ
છલ્લો પુ૦ જુઓ છલ્લો (૧,૨ અર્થો બહુવા બ૦વ૦ તરીકે)
છલ્લૈયું ન૦ [દે છલ્લી ઉપરથી] સાવ વસાઈ ગયેલુ છલૂડુ (૨) છાલ કે લાકડાની ચૂડી
છવાવું (છ') અ૦ક્રિ૦ [દે છવ્વિઅ = છવાયેલુ] 'છાવુ'નુ કર્મણિ–ઢંકાવુ, ઘેરાવુ (૨) ફેલાવુ
છવિ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ છબી
છવીંટિયાં ન૦બ૦વ૦[છ + વીંટી]સ્ત્રીઓના પગની આગળીએ ઘાલવાનુ એક વરેણુ–જોટવા
છવ્વીશ(–સ) વિ૦ [સ ષડ્ + વિંશતિ, પ્રા. છવ્વીસ] '૨૬'
છસેં(–સો) પુ૦બ૦વ૦ [છ + સો] '૬૦૦
છળ પુ૦, ન૦ જુઓ છલ [–કરવું,–રમવુ] ૦કપટ ન૦ પ્રપંચ, દગોફટકો ૦કારી વિ૦ કપટી, દુ:ખ દેનાર ૦ના સ્ત્રી છલના છળ કરવુ તે. ૦પ્રપંચ પુ૦ દગોફટકો, છળકપટ ૦ભેદ પુ૦છળપ્રપંચ ૦વિછળ સ્ત્રી૦છળકપટ, લુચ્ચાઈ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ચતુરાઈથી છેતરી જવુ તે
છળકો પું૦[જુઓ છલક] પાણીની ઝોળ–છાલક
છળવું સ૦ક્રિ૦ [સ છલ્] છેતરવું, ઠગવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ [સ. उच्चल्=ઊછળવુ ?] બીકથી ચમકવુ, હબકવુ
છળિત વિ૦ જુઓ છલિત
છળો (છ) પુ૦ રગડો (દહીં વગેરેનો)
છ છણવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ છણછણવુ
છ છણાટ પુ૦ જુઓ છણછણાટ
છ છેહવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ છેહવુ] ચીરવવુ, સળી કરવી [છાટવુ તે
છંટકાવ પું૦[પ્રા છર્=છાટવુ,દે છંટ=છાંટો]
છંટકોર પું૦ [જુઓ છંટકાવ] છંટકોરવુ તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ છંટકાવ કરવો, છાંટવુ (૨) પાણી છાંટી ઓલવવુ
છંટાવ પુ૦ જુઓ છંટકાવ
છંટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છાંટવુ'નુ પ્રેરક
છંટાવું અ૦ક્રિ૦ 'છાંટવુ'નુ કર્મણિ (૨) છાંટા

ઊડવા, છાટાથી ભીંજાવુ (૩) ગાભણુ થવુ (ગાય ભેંસ ઇત્યાદિનુ)
છંડાવવું અ૦ક્રિ૦ 'છાડવુ'નુ પ્રેર૦
છંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'છાડવુ'નુ કર્મણિ (૨) છણાવુ, તપાસ થવી, ઇન્સાફ થવો
છંદ પુ૦[સ]અક્ષર કે માત્રાના મેળ-નિયમથી બનેલી કવિતા,વૃત્ત(૨)લત,વ્યસન [-લાગવો, છંદે ચડવું=લત કે લેહ લાગવી, વ્યસન વળગવુ](૩)અમુક લાતની ચૂડીઓ ૦(-દો) બદ્ધ વિ૦ પદ્યરૂપે ગોઠવેલુ-બનાવેલુ ૦(-દો) ભગ પુ૦ છંદ-વૃત્તનો ભગ ૦વૃત્ત ન૦ છંદ કે વૃત્ત, કવિતાનુ માપ અથવા રાગ ૦(-દ)શાસ્ત્ર ન૦ વેદના છ અંગમાનુ એક (૨) પિંગળ. ૦શાસ્ત્રી સ્ત્રી૦ છંદશાસ્ત્ર જાણનાર -દી,-દીલું વિ૦ મોજી, શોખીન (૨) અમુક લતવાળુ. -દોવતી સ્ત્રી૦ [સ] મધ્યા શ્રુતિનો એક અવાન્તર ભેદ (સંગીત)
છંદોબદ્ધ, છંદોભંગ, છંદોવતી [સ] જુઓ 'છંદ'મા
છાક પુ૦[સર૦ હિં,મ. છાકણેં 'છકવુ' પરથી? કે સં શાક્ત?] નશો કેફ(૨)નોર, મિજબ (૩) સ્ત્રી૦[?] દુર્ગંધ [-મારવી =વાસ નીકળવી, બદબો છૂટવી છાકે ચડવું=છાકટુ થવુ શરીરનુ ભાન ન રહેવુ] ૦ટ વિ૦ છાકટુ ૦ટાઈ સ્ત્રી૦, ૦ટાપણું ન૦ ૦ડું વિ૦ [જુઓ છાક, મ. છાકટા] દારૂ પીને ભાન ભૂલેલુ ૦ટો પું૦ દારૂડિયો
છાકમછોળ અ૦ [છોળ' પરથી,છોળો ઉપર છોળો વાગે એમ (૨) સ્ત્રી૦ પુષ્કળતા
છાકવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છકવુ] છલકાઈ-ઢોલાઈ જવું (૨) બહેકી-વઠી જવુ
છાકોટો પુ૦ [જુઓ છાક] ભારે છાકમજોર છણકો-તિરસ્કાર, છાછિયુ
છાગ પુ૦ [સ] બકુ, બકરો
છાગળ પું૦ [સ છાગલ] બકરો (૨) સ્ત્રી૦ પાણી ભરવાની ચામડાની બતક
છાગળિયું વિ૦ઉડાઉ (૨) ન૦ (પ્રાય બ૦વ૦મા) ઉડાઉપણુ (૩) પાણી ભરવાની બતક, છાગળ
છાગળિયો પું૦ [હિ છાગલ] ફાટવાળી ધૂપની

છાછર સ્ત્રી૦ [' છાછર ' ઉપરથી ?] તાસક (૨) ['છરર' રવ૦ પરથી ?] પાણીની સપાટી પર ઝરર કરતુ જાય એવી રીતે કાઈ કે કંઈ તે. [-મારવી](૩)વિ૦ છાછર.-રુ (-રું) વિ૦ જુઓ છીછરું
છાજ ન૦ [સ છાદ ઉપરથી] છાપરામા ઘાસ, પાટિયા કે વાસ વગેરેનુ કરાતુ આચ્છાદન કે તે વસ્તુઓ (૨) ['છજ્જુ' ઉપરથી] અભરાઈ
છાજલી સ્ત્રી૦ ['છજ્જુ' ઉપરથી] છજા ઉપરની નાની અગાસી (૨) નાનું છજ્જુ (૩) અભરાઈ
છાજવું સ૦ક્રિ૦ [સં છાદ્ ઉપરથી] છાજથી ઢાંકવું છાવુ (૨) છવાઈ રહેવુ (૩) [સર૦ હિં છાજના, પ્રા છજ્જ] લાયક હોવુ (૪) સારુ દેખાવુ શોભવું(૫) ઘણો વખત નભવુ, ટકવુ (ઉદા૦'રાક હાથે રે,' રતન ચડ્યું છાજ્યુ નહિ.')
છાજિયુ ન૦ શોકના આવેશમા છાતી કૂટવી તે [છાજિયાં લેવાં=મરણ પાછળ નામ લઈ છાતી કૂટવી (૨) [લા] સ્ત્રીઓ વિકારના ઉદ્ગાર તરીકે-મર મૂઆ-એવા ભાવમા વાપરે છે]
છાજું ન૦ ['છાજ' ઉપરથી] છાજ નાખી કરાતુ એકઢાળિયુ [લાંબો પહોળો કકડો
છાટ સ્ત્રી૦ ટાંકાની અંદરની છત (૨) પથ્થરનો
છાણ ન૦ [કે] ગાયભેંસનો મળ, ગોબર [-કરવું=(ગાયભેંસે) પોદળો કરવો -દેવું = અબોટ કરવો, લીંપવુ -હોવું=દમ હોવો, હિંમત હોવી -પૂજવું=છાણ એકઠુ કરવુ -માં તરણાં ભારવી=દોરદમામ બહુ પણ કરવુ કાંઈ નહિ,કાયર પેઠે વર્તવુ]૦પૂળો પુ૦ કચરોપૂળો -ણિયુ વિ૦ છાણ જેવુ, પોચુ, દમ વગરનુ (૨) છાણ ખાઈને રહેનાર (૩)ન૦ છાણમાટીનુ બનાવેલુ ટોપલુ -ણું ન૦ [કે છાણી] બાળવા માટે છાણને થાપીને સૂકવેલુ થરકું
છાણવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં છાનના,મ છાનણેં, કે છાણણ] બારીક રીતે ચાળવુ (૨) છણવું
છાત ન૦ [સ છત્ર, હિં છાતા] (૫) છત્ર, છત્રી
છાતરડ સ્ત્રી૦ મેરો કૂનકો, કાળ (ઘોડાની)
છાતરવું સ૦ક્રિ૦ એંઠવુ, અહાર કાઢવુ

છાતી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ; હિં] શરીરનો પેટથી ઉપરનો પહોળો ભાગ (૨) [લા] હૈયું, દિલ (૩) હિંમત [**–ઉપર બેસવું**=સામે બેસીને કામ કઢાવવું, રૂબરૂ હાજર રહી કામની ઉતાવળ કે ચોકસાઈ કરાવવી **–ઉપર મૂકવું**=તદ્દન નજીક કે સામે મૂકવું (કટાળાનો ઉદ્‌ગાર) **–ઉપર હાથ મૂકવો**=હિંમત રાખવી (૨) હિંમત આપવી (૩) છાતીમા રહેલા ઈશ્વરની સામે (માચું કહેવું). **–ઊભરાવી**=શોક કે આનંદથી હૈયું ભરાઈ આવવું – ખૂબ લાગણી થવી **–ઊંચી આવવી**=ખૂબ હરખ કે આનંદ યા ગર્વ થવો **છાતીએ ચાંપવું**=વહાલમા હૈયા સરસું દબાવવું **–એ ડાઘ લાગવો, રહેવો**=દિલમા દુઃખ કે વેરની લાગણી થવી **–એ ધરવું**=છાતીસરસું લેવું **–એ વળગાડવું**=છાતી સરસું ચાંપવું(૨)પાસે ને પાસે રાખવું (૩) ધવરાવવું. **–એ કઠું કરવું**=ધીરજ કે હિંમત રહેવી. **–કાઢીને ચાલવું**=હિંમતભેર કે દમામથી ચાલવું **–કૂટવી**=શોકઆવેશ આવેગમા છાતી ઉપર હાથના પંજા પછાડવા (૨) પસ્તાવો કરવો **–ખાલી કરવી**=જુઓ છાતી ઠાલવવી **–ચલાવવી**=હિંમત દાખવવી **–ચાલવી**=હિંમત રહેવી **–ટાઢી થવી**=સંતોષનો આનંદ થવો **–ટાઢી હોવી**=દિલમા કંઈ બળતરા કે દુઃખ ન હોવા. **–ઠરવી**=સંતોષ અને આનંદ થવા **–ઠાલવવી**=હૈયાની વરાળ કાઢવી, સુખદુઃખના ઊભરા કાઢવા **–ઠોકવી**=હિંમત આપવી (૨) શાબાશી આપવી **–ઠોકીને કહેવું**=વિશ્વાસ ને હિંમતપૂર્વક કહેવું **–તોડવી**=સખત કામ કરવું **–થાબડવી**=ઉત્સાહ, હિંમત કે શાબાશી આપવી **છાતીનું બાધું**=સાહસિક, હિંમતવાન **–નું કઠણ** **–નું ઘાડું**=છાતીવાળું, હિંમતવાન **–નો ઘા**=મરમનો ઘા (૨) સ્વપરાક્રમ **–પર પથ્થર મૂકવો**=શોકનો ડૂમો દબાવવો, હિંમતપૂર્વક સહન કરવું **–પર રાખવું**=લાડથી ઉછેરવું પાસે જ રાખવું **–પાકવી**=જતન ઉપર ગૂમડું થવું (૨) ઢોંગરા'નેહાગ નીકળવા (૩) છાતીમા કઠણ પાકી જવો **–પીગળવી**=લાગણી થવી, દયા આવવી **–ફાટ રહેવું**=પુષ્કળ ને મોટેથી રડવું **–ફાટી જવી**=ભારે દુઃખથી કાળજું વીંધાઈ જવું **–ફૂલવી**=આનંદ કે ગર્વ થવો **–બળવી**=દિલ દાઝવું (દુઃખ કે અદેખાઈથી) **–બેસી જવી,–ભાગી જવી**=દુઃખ શોકથી હિંમત હારી જવું **–ભરાઈ આવવી**=લાગણીના આવેશથી રડી જવાવું **–ભેર ચાલવું**=અક્કડ–દમામભેર ચાલવું **–માં ઘાલવું**=વહાલમા છાતી સરસું ચાંપવું **–સરસું રાખવું**=લાડથી પોતાની પાસે રાખવું. **–હાથ ન રહેવો**=લાગણીથી ઉશ્કેરાઈ જવું (૨) હિંમત જતી રહેવી]

૦દુ વિ૦ બહાદુર, પ્રાણવાન **૦વ્યું** વિ૦ હિંમતવાન **૦સૂર** વિ૦ છાતી સુધી આવે એટલું **૦ફાટ** અ૦ છાતી ફાટી જાય એમ, ખૂબ લાગણીથી **૦ભેર** અ૦ હિંમતથી (૨) [ઊંચું ચડતા] છાતી ભરાઈ આવે–દમ ચડે તેમ

છાત્ર પુ૦ [સં] વિદ્યાર્થી **૦પતિ** પુ૦ ગૃહપતિ **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ જુઓ શિષ્યવૃત્તિ. **–ત્રા** સ્ત્રી૦ વિદ્યાર્થિની **–ત્રાલય** ન૦ છાત્રોને રહેવાનું સ્થળ, 'બોર્ડિંગ,' 'હોસ્ટેલ' [વસ્તુ

છાદન ન૦[સં]ઢાંકવું કે ઓઢવું તે કે તે ઓઢવાની

છાદિત વિ૦ [સં] આચ્છાદિત, ઢંકાયેલું

છાનગપતિયાં ન૦બ૦વ૦ [છાનું+ગુપ્ત] (કા) છાની વાતો [ગુફ્તેગો(૨)અ૦છાની રીતે

છાનાછાની સ્ત્રી૦ ['છાનું' ઉપરથી] છાની વાત,

છાનું વિ૦ [સં છન્ન] ગુપ્ત (૨) મૂંગું. [**–રહેવું, –રાખવું** સાથે] **૦છપતું(–નું)** વિ૦ છૂપું,કોઈ જાણે નહિ તેવું. ગુપ્ત **૦માનું** વિ૦ છાનુંછપતું (૨) ગુપચુપ

છાપ સ્ત્રી૦ ['છાપવું' ઉપરથી] એક વસ્તુ બીજી પર દબાવાથી તેની આકૃતિ પડે તે (૨) આકૃતિ પાડવાનો સિક્કો (૩) પતંગ છપાવી તે (૪) [લા] મન ઉપર થયેલી અસર–બંધાયેલો અભિપ્રાય (૫) રોહ, દાબ, પ્રભાવ (૬) છાપવાની સંજ્ઞા [**–ઊઠવી**=છાપવામાં અગાઉ આકૃતિ પડવી **–ખાવી**=પતંગ

છપાવી – એકદમ નીચે પડવી –પડવી = શેહ અસર પડવી –બેસાડવી = પ્રભાવ પાડવો (૨) સારી નરસી શાખ બંધાવી –મારવી = સિક્કો-મહોર દબાવવા (૨) હક-દાવો હોવો ("એ ચીજ ઉપર તમારી છાપ મારી છે શું ?") –વાગવી = છાપનો સિક્કો પડવો] ૦ખાનું ન૦ છપાણ થતુ હોય તે સ્થળ, મુદ્રણાલય ૦ગર પુ૦ છીપો ૦જ (–ય઼)ત્ર પુ૦ છાપવાનુ યત્ર

છાપટ સ્ત્રી૦ પાણીની છાલક, છોળ (૨) [દે છપ્પત્તિઆ] થાપટ, લપડાક

છાપણી સ્ત્રી૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] છાપવાની રીત કે તેની સફાઈ, છાપ

છાપત સ્ત્રી૦ [છાપ ઉપરથી] શાખ, આબરૂ

છાપભૂલ સ્ત્રી૦ [છાપ + ભૂલ] છાપવામા થયેલી ભૂલ

છાપર સ્ત્રી૦ વાટવાનો મોટો ચપટો પથ્થર

છાપરું ન૦[જુઓ છાપ૨]મકાન પર કરેલુ ઢાકણ (૨) છાજ (૩) ઝૂપડુ [**છાપરાં ઠેકવાં** = ઉદ્ધત વેડા કરવા (૨) અતિશય આનદ દેખાડવો –ઉકેલવું = છાજ બદલવા નળિયા ઉતારવા –જડવું, **ઠોકવું** = ઘર પર છાપરુ બનાવવુ(૨) ઝૂપડુ ઊભુ કરવુ –ચઢવું = કપાળ આગળ કે માથે હજામત વધી જવી –સડવું = છાપરાનુ છાજ કોહવુ **છાપરે ચડવું** = મોભા થવુ મગદૂરીમા કુલાવુ **છાપરે ચડાવવું** = ખૂબ વખાણ વડે કુલાવી મૂકવુ **છાપરે બેસવું** = જુઓ છાપરે ચડવુ] –રિયું વિ૦ છાપરાનુ, –ને લગતુ –રિયો પુ૦ ભાવનગર તરફની વાણિયાની એક જ્ઞાતનો માણસ. –રી સ્ત્રી૦ નાનુ છાપરુ (૨)[લા] ઝૂપડી

છાપવું સક્રિ૦ [સર૦હિં , મ , પ્રા. चप्पीदन् કે सं चप्, स्यात् ઉપરથી ?] બીબા વડે છાપ–આકૃતિ પાડવી

છાપુ ન૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] વર્તમાનપત્ર (૨) બીબુ (૩) [?] ચામાચેણ

છાપેલ કાટલુ ન૦ [છાપેલુ + કાટલુ] [લા] પહોચેલ, ખરા તરીકે પ્રકાયેલો માણસ

છાપો પુ૦ ['છાપવુ' ઉપરથી] ઓચિતો હુમલો (૨) છાપ વડે કરેલુ ચિહ્ન (૩) લાગો, વેરો (૪)+બંધા છાપા, 'વિ પ્રેસ' [–મારવો = એકાએક હુમલો કરવો –ભરવો = વેગે ભરવો **છાપાનું ભૂત** = ('પ્રિન્ટર્સ ડેવિલ') છપાણમા રહેતી ભૂલ, છાપભૂલ]

છાબ ૦ડી સ્ત્રી૦, –ડું ન૦ [દે. छब्ब (૦ના)] છાબડી, વાસની છાછરી ટોપલી [–કળાવવી = મૂએલાના શ્રાદ્ધમા કળકળાદિની છાબડી બ્રાહ્મણોને આપવી –મોકલવી = ભેટ મોકલવી. –વાળવી = સ્ત્રીના મરણ પછી તેના પિયરિયાએ છેલ્લી ક્રિયાના કપડા વગેરે એક છાબડીમા ઘાલીને આપવા.]

છાયલ (છા) ન૦ [સ૦ દે. છાઇલ્લ = સુંદર, પ્રા. છાયણ = વસ્ત્ર]એક જાતનો છાપેલો સાલ્લો

છાયા સ્ત્રી૦ [સ] પડછાયો (૨) [લા] આશ્રય; ઓથ (૩) અસર, છાપ [–કરવી = છાયડો કરવો (૨) ઓથ આપવી –જેવું = સદા જોડાયેલુ (૨) પકડના હાથમા કંઈ ન આવે તેવુ, દેખાવમાત્ર –પડવી = ઓળો પડવો (૨) શેહ પડવી –મારવી = ચિત્રમા પ્રકાશ અને ઓળાનો ઉઠાવ આવવો. **છાયામાં રહેવું** = ઓથ - આશ્રયમા રહેવુ. –લેવી = છાયડો લેવો (૨) અમુકને મળતુ આવે એવુ કરવુ – થવુ] ૦કાવ્ય ન૦ બીજા કાવ્યની છાયાવાળું કાવ્ય ૦ચિત્ર ન૦ કેવળ છાયા–ઓળારૂપે આલેખાયેલુ ચિત્ર ૦નટ પુ૦ એક રાગ ૦નુવાદ પુ૦મૂળની છાયા ઉતારતો અનુવાદ, ભાવાનુવાદ ૦પુરુષ પુ૦ તડકામા અથવા અજવાળામા ઊભા રહીને પોતાની છાયા તરફ વળીવાર જોયા કર્યા પછી એકદમ આકાશમા જોતા ઊંચે જે પુરુષઆકૃતિ દેખાય છે તે ૦યત્ર ન૦ છાયા ઉપરથી વખત જાણવાનુ યત્ર, 'સન–ડાયલ' ૦લગ વિ૦ રાગને મનોહર બનાવવામા બીજા રાગના સ્વરની છાયાવાળું

છાયો (છા') પુ૦ [સ છાયા, પ્રા છાહા-(–ક્રિયા), ફા સાયહ] છાંયો, પડછાયો, ઓળો

છાર (છા')પુ૦,સ્ત્રી૦ [સં क्षार, પ્રા] ઈટનાડાનો ભૂકો (૨) ફૂગ (૩) ધૂળ (૪) રાંજોડી (૫) છાર (૬) પુ૦ [પ્રા] અન્યાય, અભિમાન

છારવું (છા') સ૦ક્રિ૦ ['છ૨' ઉપરથી] બાળીને ખાખ કરવું (૨) છારું દબાવવુ (૩) માંડી વાળવુ, છાવરવુ [છારી વાળવું = છાવરી વાળવુ] (૪) [૨વ૦] છમકારવુ

છારા(–રેાડિયા) (છા') વિ૦ [સં ક્ષાર, પ્રા છાર ઉપરથી] (બ૦ વ૦ રૂપ) પિત્તવાળા તીખા (ઓડકાર) [(તુચ્છકારમા)

છારાં (છા') ન૦બ૦વ૦ છારા જાતિના માણસ

છારિયુ (છા) ન૦ સાકરા મેાના વાસણ ધસવા માટે વપરાતેા કૂચડેા

છારી (છા') સ્ત્રી૦ વસ્તુ પર બાઝતેા આછેા થર [–વળવી] (૨) છાશ જાતની સેાડી

છાર્કું (છા') ન૦[જુએા 'છાર' પુ૦,સ્ત્રી૦] ઈંટેા, મટેાડી અને ચૂનાવાળેા ભૂકેા

છારેા (છા') પુ૦ એ નામની એક જિપ્સી જેવી જાતનેા પુરુષ [(ઓહકાર)

છારૈયા (છા') વિ૦ ['છારા' વિ૦ ઉપરથી] છારા

છારેાડિયા (છા') વિ૦બ૦વ૦ જુએા છારા –યા ન૦બ૦વ૦ મરનારના તેરમાને દિવસે ચકલામા પીળુ ઓઢાડીને મુકાતા ત્રણ ઘડા

છાલ (લ.) સ્ત્રી૦ [સ છાલ, દે. છલ્લિ, છલ્લી] ત્વચા (ઝાડની) [–પાડવી = ઉપર ઉપરથી મેારવુ – છેાલવુ (૨) મહેણા મારવા]

છાલ પું૦ જુએા ખ્યાલ (૨) ડેડેા, પીડેા [(–નેા છાલ) છેાડવેા, –મૂકવેા = ડેડેા મૂકવેા, જતુ કરવુ]

છાલક સ્ત્રી૦ [સ શ્રાલ્ ઉપરથી] પાણીની છેાળ. [–ચાગવી,–મારવી] ૦બાજી સ્ત્રી૦ સામસામી પાણીની છાલકેા મારી ગભરાવવાની રમત

છાલકું વિ૦ ['છાલક' ઉપરથી] છાછરુ, ઊતળુ (૨)[લા]આછકલુ, પાજી, હલકું (૩)ન૦ [?] ગવેડા ઉપર નાખવાની બે પાસિયાવાળી ખુલ્લી ગૂણ(૪)ચ ૨ મણનેા સતેાલેા [છાલકામાં પાણી ભરવું = ખેાટેા ડેાળ કરવેા . છાલકા પાણીમાં કરવું = પતરાજી કરવી, છલકાઈ જવુ] –કાપણું ન૦

છાલાં ન૦ બ૦ વ૦ [દે છલ્લી, સ છાલ] ફેાતરા, છેાડા (૨) ચામડી પરના ભિગડા [–ફૂટવાં = રેસાવાળા છેાડા ફૂટી રેસા છૂટા પાડવા (૨) પાણી વલેાવવુ, ફેાગટ મહેનત કરવી –પડવાં = ફેાલ્લા ઊઠવા (જેમ કે જીભ પર છાલા પડયા છે) –વીણવાં = ફેાગટ ફાંફા મારવા]

છાલિયુ ન૦ [સર૦ હિં છાલ્યિા] પહેાળા મેાની વાડકી, છાલુ

છાલી સ્ત્રી૦ નાનુ છાલુ; વાડકી (૨) ચૂડી

છાલુ ન૦ વાડકેા (૨) ['છાલ' સ્ત્રી૦ ઉપરથી] ઘટીમાંથી લેાટ વાળવાનુ નાળિયેરનુ છેાલુ(૩) 'છાલા'નુ એ૦વ૦

છાવણ (છા') ન૦ [સર૦ પ્રા. છાયણ, 'છાવુ' ઉપરથી] છાવાનુ સાધન, છાજ

છાવણી સ્ત્રી૦[દે. છાયણી, છાયણિયા] (લશ્કરી) પડાવ કે મથક [–નાખવી = લશ્કરી મથક કરવુ (૨) પડાવ કરવેા –ખેાલવી = (લડતનુ કે લશ્કરી) મથક સ્થાપવુ]

છાવર (છા) પું૦ [જુએા છાવું] ઢાકણ (૨) [લા] ઢાકપિછેાડેા ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઢાકપિછેાડેા કરવેા

છાવું (છા') સ૦ક્રિ૦ [સ છાદય્, પ્રા છાય દે છ્વિઅ = (છાદિત), સ ચ્છાય્] ઢાંકવુ (૨) છાજ વડે ટાકવું

છાશ(–સ) (ગ,) સ્ત્રી૦ [દે છાની] દહી મથી કરાતુ પ્રવાહી –શિ(–સિ)યું વિ૦ છાશવાળું છાશ જેવુ (૨) [લા] હલકી જાતનુ (૩) ન૦ સંધાથી દૂધ પીલતા છૂટું પડતુ પ્રવાહી, 'સેપરેટ (?). [–પીવા ટાણુ = (કા) સવારનેા (નાસ્તાનેા) વખત –પીવી = (કા.) નાસ્તેા કરવેા –બાકળા થવુ = ખાટું થઈ જવુ, બગડી જવુ (૨) [લા] મેા પડી જવુ – ઊતરી જવું.–માં પાણી ઉમેરવું = અત્યુક્તિ કરવી; વાત વગાગીને કહેવી –કરવી = દહી ભાગીને છાસ બનાવવી] [છયાશી

છાશી,–સી વિ૦ [સ ષડશીતિ, છાસીઇ] '૮૬'

છાસટિયેા પું૦ (છાસઠ દિવસમા તૈયાર થતી) પાણી પાઈને ઉગાડેલી જુવાર

છાસઠ વિ૦ [સ ષટ્ષષ્ટિ, પ્રા છસટ્ઠિ] '૬૬'

છાસી વિ૦ જુએા છાશી

છાળી સ્ત્રી૦ [સ છાગી, પ્રા છાલી] બકરી –ળેા પુ૦ [સ છાગ પ્રા. છાલ] બકરેા

છાંઈ (છા°) સ્ત્રી૦ જુઓ છાયા
છાકુ(-ડુ) (°) વિ૦ તડાકિયુ, ગપ્પી
છાંગળ (°) પું૦ ઈંટના રસનો ગઠ્ઠો, કીટો
છાંછવું (°) વિ૦ ઉછાછળુ, ઉદ્ધત (૨) ન૦ છાકિયુ, છણકો [ઉપલકિયુ
છાંછળમાંછળ (°,૦)વિ૦(૨)અ૦ ઉપર-ઉપરનુ,
છાંછળુ (°) વિ૦ [જુઓ ઉછાછળુ] છોકરવાદ (૨) આછકલુ [છણકો કે ચુરકિયુ
છાંછિયુ (°) ન૦ [રૂવ૦] રોષ કે તિરસ્કારયુક્ત
છાંછું (°) વિ૦ ગદુ, મેલુ (૨) વગર સમજે માથુ મારે એવું (૩) મૂર્ખ (૪) ન૦ મંત્ર ભણીને મારેલી ફૂંક
છાંટ (°) સ્ત્રી૦ [કે છટ] થોડા ઝીણા ઝીણા છાંટા, ફરફર(૨) [?] ઝડપ, ઉતાવળ(૩)['છાંટવુ' ઉપરથી]ગપ્પુ, બડાઈ (૪)ઉપર ઉપરથી કાપતા પડેલા કકડા [-નાખવી=પાણીના છાંટા નાખી પવિત્ર કરવું -મારવી=ગપ હાંકવી (૨) ડફાસ મારવી -લેવી=છાંટા નાખવી સ્પર્શદોષથી મુક્ત થવુ -નાં ભજિયાં= મેથીની ભાજી સાથે કેળાના ભેગવાળા ભજિયા (મુ)] ૦ણી સ્ત્રી૦ છાંટવુ તે,છાંટવાની ક્રિયા ૦ણું ન૦ (કુ કુ-કેમર વગેરેથી) છાંટવુ તે (૨) [કપડામા,-પર] છાંટાની ભાત
છાંટવું (°) સ૦ ક્રિ૦ ['છાંટ' ઉપરથી] વિખેરાઈને પડે એમ નાખવુ (૨) [લા] ગપ-બડાઈ હાંકવી (૩) લાંચ આપવી ઉદા૦ જજને છાંટવો (૪) [હિ છાંટના] ઉપર ઉપરથી કાપવુ
છાંટા (°) પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ છાંટો] થોડો છાંટા જેવો વરસાદ, છાંટી [-થવા, પડવા]
છાંટિયું (°) ન૦ ['છાંટો' ઉપરથી] માત્ર છાંટા નાખ્યે ચાલે એવુ, દૂરના સગાના મરણનુ સૂતક (૨) સ્ત્રીઓનુ કાંટનુ એક ઘરેણુ
છાંટી (°) સ્ત્રી૦ [કે છાંટ,-ટા] નાનો છાંટો-ટીપુ (૨)વરસાદની ઝીણી ફરફર [-થવી,પડવી]
છાંકુ (°) વિ૦ ['છાંટવુ' ઉપરથી] ગપ્પી; છાંકુ
છાંટો (°) પુ૦ [કે છાંટ] બુંદ, ટીપુ (૨) [લા] ડાઘ, કલંક (૩) સ્પર્શાસ્પર્શ કે ખાવાપીવાનો સંબંધ (૪) થોડુ કંઈ, ચપટીક (જેમ કે, એનામા છાંટો અકલ નથી) [છાંટા ઊડવા=સ્પર્શ-દોષ લાગે તે જાતના પાણીના છાંટા ઊડવા (૨) નહારી સોબતની અસર થવી -આપવો લેવો =અન્નપાણી આપવા લેવાનો વ્યવહાર હોવો -નાખવો=થોડુ આપવુ-પીરસવુ(૨)થોડું ઘી-અન્ન પવિત્ર કરવા-પીરસવુ (૩) સ્પર્શ દોષનુ નિવારણ કરવા, નાહવાને બદલે (સોને અડકાડીને) થોડું પાણી છાંટવુ -પીરસવો, -મૂકવો=અન્ન પવિત્ર થાય તે માટે થોડુ ઘી પીરસવુ -બંધ થવો, કરવો=અન્ન પાણી આપવા-લેવાનો વ્યવહાર બંધ થવો,-કરવો -લેવો=ચોપડ-વી લેવુ (૨) -ના પાણીના છાંટાનો સ્પર્શદોષ ન હોવો (ઉદા૦ બ્રાહ્મણનો છાંટો લેવામા વાણિયાને કંઈ વાંધો છે?) રોટી-વહેવાર હોવો] -ટાંભાર વિ૦ છાંટા જેટલુ-થોડુ. ૦પાણી ન૦ [લા] દાઝ [-લેવાં]
છાંડણ (°) ન૦ છાંડવુ તે (૨) છાંડેલુ અન્ન
છાંડવુ (°) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા છંડુ, છડ] તજવુ (૨) કારગતી આપવી (૩) ભાણામા પડી રહેવા દેવુ
છાંડી(-ડેલી) (°) વિ૦ સ્ત્રી૦ ['છાંડવુ' ઉપરથી] ધણીએ તજેલી-કારગતી આપેલી
છાંદસ વિ૦ [સ] વેદ ભણેલુ
છાંદવું (°) સ૦ક્રિ૦ [સ છંદ્=છાંદવુ, લેપવુ] છાણથી લેપવુ-લીપવુ લાપવુ (૨) [જુઓ છાંડવુ] (ચ) ભાણામા છાંડવુ
છાંદો (°) પુ૦ છાણમાટીનો લોંદો, નાનુ લીંપણ. [-દેવો, -મારવો=છાંદવુ, લેપવુ] (૨) જમવાની વાનીઓનો ભેગો ગૂંદો. [છાંદો ઘાલવો=બધા પ્રકારનુ ભોજન અડવાળીને ગવાનિક કરવુ અને પછી જાતે જમવુ -મૂકવો=છાંદવુ (ભાણામા)]
છાંય,૦ડી (°)સ્ત્રી૦,૦ડો,-યો પુ૦ જુઓ છાયા
છિ. અ૦[સ, રૂવ૦]વિક્રાર કે તુચ્છકાર બતાવતો ઉદ્ગાર
છિછકલું, છિછલ્લું વિ૦ [જુઓ આછકલુ તથા બીજી૨] આછકલુ, ઉછાછળુ (૨) છોકરવાદ (૩) મગતીબોર
છિટ,૦છિટ અ૦ [રૂવ૦] જુઓ છટ
છિટકોરવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છંટકોરવુ] ઝાંખી પાણી છાંટવુ

છિણાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'છીણવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

છિદવું સ૦ક્રિ૦ + જુઓ છેદવુ

છિદ્ર ન૦ [સં] કાણું, બાકુ, નાકુ (ચ)[લા]દોષ, ખામી. [-કાઢવાં, જોવાં, શોધવાં =દોષ શોધવા] -દ્રાન્વેષણ ન૦ [સ.] બીજાના દોષ શોધવા તે. -દ્રાન્વેષી વિ૦ [સ.] બીજાના દોષ શોધનારુ -દ્રાળુ વિ૦ છિદ્રવાળુ -દ્રિત વિ૦ [સ.] છિદ્રવાળુ, છિદ્ર પાડેલુ

છિનવાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છીનવવું'નુ પ્રેરક

છિનાવડા(-૨ા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'છિનાવવુ'નુ પ્રેરક

છિનાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ છીનવવુ (૨) 'છીનવુ'નુ પ્રેરક

છિનાવાવું અ૦ક્રિ૦ 'છિનાવવુ'નુ કર્મણિ

છિનાવુ અ૦ક્રિ૦ 'છીનવુ'નું કર્મણિ

છિનાળ વિ૦[સર૦ મ , હિં છિનાલ, દે છિણ્ણાલ =ભર, છિણ્ણા =કુલટા, કે છિન્નાલ =હલકી જાતનુ પરથી] છિનાળવુ (૨)(ળ, ?) સ્ત્રી૦[દે છિણ્ણાલી] વ્યભિચારિણી, કુલટા ૦વ્યસકા પુ૦બ૦વ૦ છિનાળના (જેવા) ચાળા, અપલક્ષણ ૦વાડો પું૦ વેશ્યાવાડો, ખાનરુ. ૦વું વિ૦ વ્યભિચારી -ળી સ્ત્રી૦,-ળું ન૦ ભરકર્મ, વ્યભિચાર

છિન્ન વિ૦ [સ] છેદેલુ, તુટેલુ પાડેલુ ૦ભિન્ન વિ૦ ભાગીતૂટી ગયેલુ (૨)અસ્તવ્યસ્ત ૦વ્રણ પુ૦ કપાવાથી પડેલો જખમ

છિપકળી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં છિપકલી (ચિપકના ઉપરથી ?)] એક જાતનો સાપ

છિપાવવું સ૦ક્રિ૦, છિપાવું અ૦ક્રિ૦ 'છીપવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

છિપોલી સ્ત્રી૦ જુઓ છીપ

છિયાડી સ્ત્રી૦ [દે ખેહ=ધૂળ, રજ] પવનથી ઊડીને પડેલી ધૂળ -ડો પુ૦ પવનથી ઊડીને પડેલો કચરો

છિરકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'છીરકવુ'નુ પ્રેરક

છિલાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'છીલવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

છિલેડું ન૦ [જુઓ છીલડુ] છોડુ, છોતરુ

છિલ્લર ન૦[દે.]તૂટી ગયેલુ તળાવ(૨)ખાબોચિયું

છિલ્લો પુ૦ [ફા. चिल्लह] પીરનુ સ્મારક

છી સ્ત્રી૦,ન૦ [જુઓ છિ, સર૦ હિં છિયા= મળ] ગંદી વસ્તુ (૨) [બાળભાષા] મળ, મળત્યાગ [-ગ ધાવી=બાળક જેવા અણસમજુ થવુ (૨) મેલુ દેખાવુ]

છી,૦છી અ૦[રવ૦] જુઓ છિ (૨)ગંદકીસૂચક ઉદ્ગાર [(વ૦ કા૦)

છીએ અ૦ક્રિ૦ 'હોવુ'નુ પ્રથમ પુરુષ બ૦ વ૦

છીચી સ્ત્રી૦ (ચ.) ખીચડી (બાળભાષા)

છીછરવું અ૦ ક્રિ૦ છીછરુ થવુ

છીછરું વિ૦ [સર૦ દે છિંછોલી=નાનો જલપ્રવાહ,હિં છિછલા-છિછોરા]થોડી ઊંડાઈવાળુ

છીટ અ૦ [રવ૦] છિટ(૨)સ્ત્રી૦ સૂગ,અણગમો, છીત [છી દુ

છીદુ ન૦ [સ છિદ્ર, પ્રા છિદ્દુ ?] દોષ, બહાનુ,

છીણવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છણવું] ગાળવુ(૨) [સ છિદ્, છિન્ન, પ્રા છિણ ?]છીણી ઉપર ઘસવુ, છૂંદો પાડવો (૩) ભેળવુ, સમારવુ (શાક)

છીણી સ્ત્રી૦ ['છીણવુ' ઉપરથી]છીણવાનુ સાધન (૨) લાકડા ફાડવામા વપરાતી લોઢાની ફાચર (૩)ધાતુ કાપવાનુ લોઢાનુ વીંધણ [-ભૂકવી =કાપી નાખવુ(૨)ભરબાદ કરવુ -મારવી= કાપી નાખવુ (૨) ફાસ મારવી]

છીત સ્ત્રી૦ [જુઓ છીટ] સૂગ (સુ.)

છીતરી સ્ત્રી૦ બે વર વચ્ચેનુ નંવેળિયુ, છીડી

છીતવું અ૦ક્રિ૦ છીછરા પાણીમા વહાણનુ જમીન સાથે ચોટવુ

છીદરી સ્ત્રી૦ [સ છિદ્ર ઉપરથી]ટીપકી ટીપકીવાળો એક જાતનો સાલ્લો (૨)દાણાનુ વેરાવુ- ઢરેડો થવો તે [-કરવી =ઢરેડો કરવો, આમ તેમ વેરાવુ નાખવું]

છીદરું વિ૦ [સર૦ હિં છિદરા] જુઓ છીછરું

છીનકી સ્ત્રી૦ [સર૦ દે છિણ્ણા] છિનાળ

છીનવવું સ૦ ક્રિ૦ [સં છિદ્, હિ છીનના] ઝૂંટવી લેવુ (૨) છેતરી લેવુ

છીનવાવુ અ૦ ક્રિ૦ 'છીનવવુ'નુ કર્મણિ

છીનવું સ૦ક્રિ૦[સ છિદ્ ઉપરથી] + કાપવુ,છેદવું

છીપ સ્ત્રી૦ [સ શુક્તિ, પ્રા સિપ્પિ, હિં છીપ] એક જાતની માછલીનુ કોટલુ-ઘર, સીપ

છીપણી સ્ત્રી૦['છીપવુ' ઉપરથી]પાણી છીપવું-છાટવું તે -ણું ન૦ પાણી છીપવાનુ લોઢી જેવુ પાત્ર

છીપર સ્ત્રી૦ પથ્થરની છાટ, શિલા [છાટ-પથરો

છીપરું વિ૦ ગદું, ગોન્દુ (૨)ન૦ (કા) ચોખીની

છીપવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા થિપ્પ્=તૃપ્ત થવુ, સ તૃપ્ ?] શમવુ, શાત થવુ (તરસનુ) (૨) [હિં છિપના]સંતાવુ, લપાવુ(૩)સ૦ક્રિ૦ [સ ક્ષિપ્] નીપવુ; છાટવુ (૪) લાગવુ (વહાણને)

છીપો પુ૦ [દે છિપય]કપડા છાપનારો, છાપગર -પાનામું ન૦ ગમે તેવો આવડત વિનાનો હિસાબ

છીણું ન૦ [દે છુવ્વ] તપેલીનુ ઢાકણુ, તાસક

છીરકવું સ૦ક્રિ૦[હિ છિડકના]છાટવુ,છંટકાવ-થી નવરાવવુ છીરકાવું અ૦ક્રિ૦ [કર્મણિ]

છીલટું ન૦ [દે છલ્લી] છિલેટું, છોડુ, છોતરું

છીલવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. છીલના] છોડા કાઢવા, છોલવુ

છીં અ૦ [રવ૦] છીંકવાનો અવાજ

છીંક સ્ત્રી૦[દે છિક્કા] છીંકરીને નોરથી શ્વાસ બહાર દેવો તે [-આવવી=છીંકવાનુ થવુ (૨)[લ]અપશુકન થવા,-ખાવી=છીંકવુ (૨) છીંકવાથી અપશુકન કરવા છીંકો આવે તેવું=તદ્દન સ્વચ્છ (સ્વચ્છતા બતાવવા)]

છણી સ્ત્રી૦ મૂધવા માટે ઘૂંટીને તૈયાર કરેલી તમાકુ છણું અ૦ક્રિ૦ છીંક ખાવી [છીંકતાં છીંકું પડવું=અહેજ સારમા વાકું પડવુ-મા કું લાગવુ છીંકતાં દડવું=નજીવા કારણસર દડ કરી પાડવો, આપખુદ-જુલમી અમલ ચલાવવો]

છીંકારકું ન૦ ['છીંક' ઉપરથી] કાચડા જેવુ એક ઝેરી પ્રાણી, જેની છીંકનો વાયુ ઝેરી માનવામા આવે છે(૨)[?]એક જાતનુ નાનુ હરણ

છીંકારવું ન૦ ['છીંક' પરથી ?]એક જાતનુ હરણ (૨)વિ૦ વારે વડીએ-ઘણી છીંકો આનાર

છીંકારું ન૦ છીંકારવું -રી સ્ત્રી૦ છીંકારાની માદા (૨) હરણની ચીસ

છીંટ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. છીંટ, મ છીંટ, સં चित्र પરથી ?] એક જાતનુ રંગિત, ભાતીગર કપડું

છીંટલો પું૦ કાટાનો ભારો ઉપાડવાની બે પાખિયાવાળી લાકડી, છેટલો

છીંડી સ્ત્રી૦ [દે. छिंडी] સાકડી ગલી-નવેળિયુ (૨) [દે छिंडिआ, छींडी] નાનું છીંડું -ડું ન૦ [જુઓ છીંડી, સર૦ સ છિદ્ર, પ્રા. છિદ્દ] વાડમા રાખેલુ બાકુ-માર્ગ (૨) [લા.] દોષ(૩) બહાનુ. [-પાડવું=વાડમા બાકુ કે માર્ગ પાડવો(૨)દોષ કાઢવો(૩)છટકવાનો રસ્તો કરવો છીંડે ચઢવું=છીંડામાથી આવવુ (૨) છીંડામાથી આવતા પકડાવુ (ઉદા૦ છીંડે ચઢ્યો તે ચોર)]

છુકછુક અ૦ [રવ૦] એ જિનનો અવાજ બાળભાષામા) રેલગાડી (૨) તેની બાળ રમત

છુછકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ પ્રા छुच्छुक्कार, હિ छुछकारना] કરવા કે પાછળ પડવા ઉશ્કેરવુ (કૂતરાને) [-લા.પણું ન૦

છુછલ્લું વિ૦[જુઓ છિછલ્લુ] આછકલુ, છીછરું

છુટકારો પુ૦['છૂટવુ' ઉપરથી] મુક્તિ, છૂટકો,અંત

છુટાવું અ૦ ક્રિ૦ ['છૂટવુ' ઉપરથી] છૂટવાની ક્રિયા થવી, 'છૂટવુ'નુ ભાવે

છુટ્ટી સ્ત્રી૦['છૂટવુ' ઉપરથી] છૂટી, રજા(૨)નવર શ. [-પડવી=રજા મળવી]

છુતું વિ૦ જુઓ છૂતું

છુપછુપામણ સ્ત્રી૦['છુપાવુ' ઉપરથી] સતાકૂકડી જેવી એક રમત [ગુમ નાખવુ

છુપાડ(-ચ)વું સ૦ક્રિ૦ ['છૂપવુ' ઉપરથી]સંતાડવુ,

છુપાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છૂપવુ] સતાવુ, છૂપવુ

છુમ,૦છુમ અ૦ [રવ૦] ૦કાર,૦કો પુ૦ છુમ એવો રવ (જેમ કે વવારનો)

છુરી(-રિકા) સ્ત્રી૦ [સં] છૂરી, છરી

છુવડાવવું,છુવાડવું સ૦ક્રિ૦ 'છૂવુ'નુ પ્રેરક

છુવારી અજમોદ પુ૦ [સર૦ હિં છુવા(-હારી) અજવાયન] એક વનસ્પતિ

છુવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'છુવુ'નુ કર્મણિ [(વ૦કા૦)

છું અ૦ક્રિ૦ 'હોવુ'નુ પ્રથમ પુરુષ એકવચન

છૂ ન૦ સરકી જવુ-જતા રહેવુ તે [-કરી જવું, થઈ જવું=નાસી જવુ, સરકી જવુ] (૨) અ૦ (રવ૦) કૂતરાને કોઈની પાછળ પડવા ઉશ્કેરવાનો-છુછકારવાનો ઉદ્ગાર

છૂછ સ્ત્રી૦ એક છોડ

છૂટ(ટ) સ્ત્રી૦ ['છૂટવું' પરથી] મોકળાશ (૨) રજા, પરવાનગી (૩) છોડી દીધેલી-જતી કરેલી રકમ (૪) ઊડવા માટે પતંગને દૂરથી, ઊંડે એમ ઊંચી કરી, છોડવી તે (૫) છૂટાપણું, સ્વતંત્રતા (૬) તંગી કે સખતાઈ, સંકોચ યા મનાઈનો અભાવ (શ૦પ્ર૦માં આ ભાવ આવે છે) [-અપાવવી = પતંગની છૂટ આપવી -આપવી = રજા કે સ્વતંત્રતા યા મોકળાશ આપવી (૨) પતંગની છૂટ આપવી -કરવી = બંધી કે મના હોય તે દૂર કરવી, રજા આપવી -ઘવી = રજા મળવી (૨) બંધી કે મના દૂર થવી (૩) તંગી ન રહેવી -મૂકવી = મોકળાશ રાખવી (૨) નાણાની છૂટ આપવી — અમુક રકમ જતી કરવી (૩) જુઓ છૂટ આપવી -મુકાવવી = પતંગની છૂટ અપાવવી -લેવી = બંધી કે મનાને ન ગાઠવું, મોકળાશથી વર્તવું (-ની સાથે છૂટ લેવી = નીચેડે વધારે પડતું કે અઘટિત વર્તન કરવું) (૨) પતંગની છૂટ લેવી ('છૂટ આપવી'થી ઊલટું. ઉડાડનાર છૂટ લે).]

છૂટક વિ૦ છૂટું છૂટું (૨) અ૦ જથાબંધ નહિ તેમ ૦બારી સ્ત્રી૦ નાસી છૂટવાની બારી-રસ્તો ૦બારો પુ૦ છુટકારો, મુક્તિ -કો પુ૦ છુટકારો, મુક્તિ [-કરવો = છોડી મૂકવું, જવા દેવું (૨) નિકાલ કરવો. પાર પાડવો (૩) ગર્ભવતીને બાળકનો પ્રસવ કરાવવો -થવો = છૂટવું, મુક્ત થવું (૨) પ્રસવપીડામાંથી છૂટવું, બાળક જન્મવું (૩) નિકાલ થવો] ૦છાટ સ્ત્રી૦ છૂટ, મોકળાશ

છૂટવું અ૦ક્રિ૦ [સં છુટ્, પ્રા છુટ્ટ] બંધનમાંથી છૂટા થવું (૨) (એકાએક કે જોરથી) બહાર નીકળવું (જેમ કે, પરસેવો, દુર્ગંધ, બાણ વા તોપ-બંદૂકનો ભડાકો ઇ૦) (૩) પાસેથી જવું કે નીકળવું (જેમ કે, ચમડી તૂટે, દમડી ન છૂટે) (૪) [જવાને માટે] છૂટ કે રજા મળવી (જેમ કે, ઘોરી, સભા, નિશાળ, કચેરી ઇ૦ છૂટવું) (૫) વછૂટવું, ઊકલવું (જેમ કે ગાઠ) (૬) કોઈ ભાવ કે લાગણી એકદમ પ્રગટવી (જેમ કે, ગુસ્સો, દયા લાગવી, ચમકમાટી છૂટવી) (૭) બીજા ક્રિ૦ નીચેડે સહાયમાં આવી, તે ક્રિયા કરી નાખી ને તેમાંથી છૂટ્યો, એવો ભાવ બતાવે છે (જેમકે, લખી છૂટ્યો હું તો કહી છૂટ્યો, તેને ફાવે તે હવે કરે.) [છૂટી પડવું = જવાબદારીમાંથી નામુકર જવું — ખસી જવું છૂટી જવું = દેહ કે બંધનમાંથી મુક્ત થવું (૨) અદાલતમાં નિર્દોષ ઠરવું]

છૂટાછેડા પુ૦બ૦વ૦ કારગતી, લગ્નના બંધનમાંથી છુટકારો [-આપવા, કરવા, લેવા] (૨) બાળકનો પ્રસવ [-થવા]

છૂટી સ્ત્રી૦ જુઓ છુટ્ટી

છૂટું વિ૦ [પ્રા છુટ્ટ જુઓ છૂટવું] બંધન વિનાનું (૨) [નોકરી કે કામ યા કોઈ રોકાણમાંથી] ફારેગ, નવરું, બરતરફ થયેલું યા કરાયેલું (૩) અલગ, જુદું, કોઈ સાથે ભેગું સંધાયેલું કે ગોઠવાયેલું યા મુકાયેલું નહિ એવું (૪) ભભરું (૫) મોકળું, વચમાં ઓતરું હોય તેવું (૬) ન૦ પ્રત્યંગ (નાણાનું) (૭) [લા] (ચ) ચૂકમું [છૂટી ચાલે (ચાલવું) = નિરંકુશપણે (વર્તવું) છૂટું મારવું = (કશાથી) હાથ વડે કે ફીને મારવું -મૂકવું = બંધનમુક્ત કરવું (૨) રખડતું મૂકવું ('ભો છૂટું મૂકવું' = મોટેથી રડવું, 'જોથળી છૂટી મૂકવી' = ખૂબ વાપરવું, ઉડાવવું] છૂટે છેડે, છૂટે દુપટ્ટે = નિર્ભયપણે (૨) છતું — ખોલ્લું, સરસામાન વિના છૂટે મોંએ = મોને રોક્યા વિના — જેમ બોલાય કે અવાજ કરાય તેમ છૂટો હાથ = ઉદારતા ખરચાળપણું (૨) વાત વાતમાં મારવાની ટેવ] -ટાપણું ન૦ ૦છવાયું વિ૦ અલગ અલગ, વેરાયેલું, આછું

છૂતઅછૂત સ્ત્રી૦ [પ્રા છુત્ત (સં છુપ્ત) = સ્પૃષ્ટ કે છુત્તિ = અશૌચ] અમુકને અડાય અમુકને ન અડાય એવી અસ્પૃશ્યતાની માન્યતા

છૂપવું અ૦ક્રિ૦ [સં ચુપ્ = ચૂપકીથી સરકવું ? સં ગુપ્ ?] સંતાવું, છુપાવું

છૂપાછૂપ અ૦ છૂપી રીતે

છૂપું વિ૦ ગુપ્ત, છાનું [-રાખવું, -રહેવું]

છૂમંતર ન૦ [છૂ(રવ૦) + મંત્ર (સં મન્ત્ર)] જાદુ, જંતરમંતરનો પ્રયોગ [-કરવું કરી દેવું = (હાથચાલાકી કે જાદુથી) વસ્તુને છૂ કરી દેવી — ઉડાડી દેવી -થઈ જવું, થવું = (તે રીતે) વસ્તુ ઊડી જવી — અદૃશ્ય થવી]

છૂરી(-રિકા) સ્ત્રી૦ [સં] છરી, ક્ષુરી
છૂલવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિ છૂના, પ્રા. છુઅ(-વ), સં. ક્ષુપ્] અડવું, છોવું
છૂંછાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ છૂછું] ઇછા,વણતા કે બીજે કારણે રહી ગયેલા તારના છેડા [-નીકળવાં=જૂનું થઈ ચૂથા નીકળવા]
છૂંછું ન૦ [સર૦ રૂંછું, અથવા સં તુચ્છ, પ્રા. છુચ્છ?] ડાચું, મોં (તિરસ્કારમા)
છૂંદણી સ્ત્રી૦ [છૂંદવું' પરથી] છૂંદવું તે -ણું ન૦ [સં ક્ષોદનક?] શરીર પર છૂંદીને પાડેલું ટપકું -ચાહું કે આકૃતિ (-છૂંદાવવું)
છૂંદવું સ૦ક્રિ૦ [સં ક્ષુદ્, પ્રા છુદ ઉપરથી] સોય કે તેવા અણીવાળા હથિયાર વડે ટોચવું (૨) બારીક કચરવું, છૂંદા જેવું બનાવવું
છૂંદાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'છૂંદવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
છૂંદો પું૦ ['છૂંદવું' ઉપરથી] છૂંદી છૂંદીને બનાવેલો લેપ (૨) છીણેલી કેરીનું અથાણું
છૂશ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
છે [સં અસ્તિ રૂપ ઉપરથી] 'હોવું'નું ત્રી૦ પુ૦, વ૦ કા૦નું રૂપ
છેક અ૦ [જુઓ છેક] છેક, તદ્દન
છેકાછેક(-કી) સ્ત્રી૦ ત્યાં ત્યાં છેકા-લીટા કરવા તે, ચેરાચેર
છેકાછેક અ૦ [જુઓ છેક] છેક, તદ્દન
છેકાનુપ્રાસ પું૦ [સં] અનુપ્રાસનો એક પ્રકાર
છેકાપહ્નુતિ સ્ત્રી૦[સં] અપહ્નુતિ અલંકારનો એક પ્રકાર (કા.શા.)
છેકો પું૦ ['છેકવું' ઉપરથી, સર૦ મ. छेका] છેકવા માટે દોરેલો લીટો [-મૂકવો, -મારવો= છેકવું, લખેલું રદ કરવું.]
છેટાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ છેટવું
છેડી સ્ત્રી૦ નાની પોતડી
છેડું વિ૦ [પ્રા छेत्त=ક્ષેત્ર ઉપરથી? સર૦ હિ छेटा] વેગળું, દૂર (૨) ન૦ બે જગા વચ્ચેનું અંતર(૩)અશક્યતા (પ્રાય બ૦ વ૦મા ઉદા૦ પૃથ્વીમા આના જેવી અન્ય જોવી, તેના જોટા જ) [-પડવું=અંતર વધવું (૨) મન તુટ્યા થવા -ભાગવું =અંતર ઓછું કરવું -ભેળવું =અડકાવ આવવો]
છેટે અ૦દ્વ૦,આદ્યે [-ઘેરવું=(સ્ત્રીએ)અલડાવું]
છેડ સ્ત્રી૦ ['છેડવું' ઉપરથી] વાદ્ય પર લેવાનો રાગનો આલાપ, જોડકામ (૨) [ચ] ['છેડો' ઉપરથી] હળમા વચ્ચે હોતો લાંબો દાંડો
છેડણી સ્ત્રી૦ ['છેડવું' ઉપરથી] ખીજવવું તે-ખીજવણી (૨) ખીજ
છેડતી સ્ત્રી૦ ['છેડવું' ઉપરથી] છિદ્ર, દોષ (૨) અડપલું, અટકચાળું [-શોધવી=છિદ્ર શોધવું, ખીજવવાનો લાગ જોવો]
છેડલો પુ૦ છેડો (લાલિત્યવાચક)
છેડવું સ૦ક્રિ૦ [હિ छेडना, મ छेडणें] અટકચાળું કરવું, ખીજવવું (૨) [સર૦ હિ छिडना] ટકોરવું, જરા હળવો સ્પર્શ કરવો (જેમ કે વીણાના તાર છેડવા, વાત છેડવી)
છેડાછેડ(-ડી) સ્ત્રી૦ વારંવાર છેડવું તે,મતામણી
છેડાછેડી સ્ત્રી૦['છેડો' ઉપરથી]વરના જમા સાથે વહુની ઘાટડીની ગાંઠ બાંધે છે તે
છેડાબાંધણ,-ણું જુઓ 'છેડો'મા
છેડાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છેડવું] ખીજવાવું
છેડો (છે') પુ૦ [દે छेमो, કે સ શેષ] અંતનો ભાગ અંત (૨)હદ,સીમા (૩)પાલવ(૪) [લા] આશરો,મદદ (૫)છેડો વાળવો - મરણ પાછળ છેડો વાળીને જોવું તે [છેડા બાંધવા, બાંધવા= વરવધૂના વસ્ત્રોના છેડા એકબીજા સાથે બાંધવા, પરણવું(૨)સંબંધ બાંધવો છેડા છોડી નાખવા =હિંમત હારી જવી(૨)સંબંધ તોડી નાખવો છેડે ગાંઠ વાળવી= [લા] યાદ રાખવું, નિશ્ચય કરવો છેડે બાંધવું=શિખામણની વાત યાદ રાખવી (૨) સંઘરો કરવો, પોતાના કબજામા લેવું (૩) બોલ પાછો ખેંચી લેવો (૪) વ્યસન વળગવું છેડે બાંધી જવું = સાથે

પરલોકમા લઈ જવું. **છેડો આવવો**=પૂરું થવુ **–કાઢવો**=લાજ કાઢવી ધૂઘટ તાણવો **–છોડવવો**=નિકાલ કરીને દૂર મૂકવુ **–છોડવો**=ફારગતી આપવી **–ઝાલવો**= શરણ લેવુ (૨) સાથે જોડાવુ–બંધાવું (૩) મુદ્દામાલ સાથે પકડવુ(૪)પાછળ પડવુ,આગ્રહ કરી વળગવું **–તાણવો**=ઘૂઘટ તાણવો, લાજ કાઢવી (૨) સ્ત્રીની છેડતી કરવી **–પાથરવો**=કાલાવાલા કરવા, વિનંતિ કરવી **–ફાડવો –ફાડી આપવો**=છેડો છોડવો, તલાક આપવી **–માથે નાખવો**=લાજ છોડવી, નિર્લજ્જ થવુ **–મૂકવો**=સદંતર સબંધ છોડી દેવો (૨) અંત લાવવો,છોડી દેવુ (૩)મોં ઢાકીને જોનારે ચૂપ થવુ **–લાવવો**= છેવટ આણવુ **–વાળવો**=(મરણ બાદ)મોઢે માથે ઓઢીને લાંબે ઘાટે રડવુ(૨)અંત આણવો **–સાધવો, –સાહવો** = આશ્રય લેવો **–શોધવો**=આશ્રય શોધવો] **–ડાગાંઠણ-** (–ણુ) ન૦ વરકન્યાના છેડા ગાંઠવાનુ વસ્ત્ર **–ડાછૂટકા** પુ૦ બ૦ વ૦ છૂટાછેડા, તલાક [–કરવા] **–ડાબંધન, –ડાબાંધણ(–ણુ)** ન૦ જુઓ છેડાગાંઠણ

છેતરપિંડ,છેતરબાજી સ્ત્રી૦ ['છેતરવુ' પરથી] છેતરામણી, ઠગાઈ [ઠગવુ, છળવુ

છેતરવું સ૦ક્રિ૦ [સ છિન્વર=લુચ્ચો ઉપરથી?]

છેતરામણ ન૦, **–ણી** સ્ત્રી૦ છેતરવાપણુ **–ણું** વિ૦ છેતરી લે એવું

છેતાળીસ (છે) વિ૦ [સ षट्चत्वारिंशत्, પ્રા छायालीअ, સર૦ चउत्तालीस=૪૪] '૪૬', છેંતાળીસ

છેદ પુ૦ [સ્ત્ર.] કાપો, ચીરો (૨) છિદ્ર (૩) [ગ] છેદનારી–ભાગનારી સંખ્યા (અપૂર્ણાંકમા લીટી નીચે લખવામા આવે છે તે) (૪) નાશ [**–ઉડાડવો**=(ગ) અપૂર્ણાંકના અંશ છેદને સરખા ગુણકથી ભાગી તેને સાદુ રૂપ આપવુ (૨) ટૂંકુ કરવુ (૩) કાપીને વેગળુ કરવુ **–કાઢવો**=ભાગીને ઓછુ કરવુ (૨) નાશ કરવો **–મૂકવો**= કાપીને દૂર કરવુ, અંત કે ઉકેલ લાવવો] ૦ક વિ૦ છેદનારુ–કાપનારુ (૨)[ગ] ભાગનારું (૩) પુ૦ જુઓ છેદ ૦ગમ પુ૦ છેદશુદ્ધિ; 'કલીઅરિંગ ઑફ ફ્રેક્શન' (ગ) ૦ન ન૦ છેદવુ–કાપવુ તે ૦નબિંદુ ન૦ જ્યા બે અથવા વધારે લીટીઓ એક બીજીને કાપતી–મળતી હોય તે બિંદુ (ગ) ૦નભેદન ન૦ પૂરેપૂરો નાશ ૦નરેખા, ૦નલીટી સ્ત્રી૦ વર્તુલને છેદનારી લીટી, 'સીકન્ટ'. ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦, ૦દાપગમ પુ૦ [+અપગમ] છેદ ઉડાડી દેવો તે, છેદગમ (ગ)

છેદવું સ૦ક્રિ૦ [સં छिद्] કાપવુ (૨) છિદ્ર–કાણુ પાડવુ (૩) નિકંદન કાઢવુ (૪)[ગ] છેદરૂપે થઈને ભાગવુ

છેદશુદ્ધિ, છેદાપગમ જુઓ 'છેદ'મા

છેપા ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ હિ. છેવ?] છિદ્ર

છેર (છે') સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ છેહર=ધા જખમ] જુઓ છેરંટો; ખેર

છેરવું (છે'?) અ૦ક્રિ૦ [સ્વ૦? સર૦ મ ગોરણે, હિં છેરના] પાતળુ અધવુ [છેરી જવું. દેવુ, પડવુ =ડરી જવુ, નાહિમત થઈ જવુ]

છેરંટો (છે'?) પુ૦ છેગમણ, પાતળો ઝાડો (૨) [જુઓ ખેરંટો] વૂળ,કચરો [પાતળો ઝાડો

છેરાટો (છે'?) પુ૦, **–ણ** ન૦, સ્ત્રી૦ છેરવુ તે,

છેલ (છે) પું૦ [સ छेक, छेकिल પ્રા छइल्लः मृ छेला, હિ. छैल] વરણાગિયો માણસ. ૦કડી સ્ત્રી૦ પુરુષને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણુ ૦કાંટો પું૦ સ્ત્રીને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણું ૦છબીલું વિ૦ મોહક ને રૂપાળુ. ૦છટાકિયું વિ૦ છેલબટાઉ ૦ડ(–ડો) પુ૦ છેલ ૦ડી(–ણુ) સ્ત્રી૦ વરણાગિયણ સ્ત્રી. ૦બટાઉ પુ૦ વરણાગિયો–લહેરી જવાન

છેલછેલ્લું વિ૦ ['છેલ્લુ'નો દ્વિર્ભાવ] છેલ્લામાં છેલ્લુ સૌથી છેલ્લુ, છેલવેલ્લુ

છેલડ, –ડી, –ડો, –ણ જુઓ 'છેલ'મા

છેલપડી વિ૦ '૧૬' (વેપારીઓનો સંકેત)

છેલબટાઉ પુ૦ જુઓ 'છેલ'મા

છેલવહેલુ, છેલવેલ્લું વિ૦ જુઓ છેલછેલ્લુ

છેલાઈ (છે) સ્ત્રી૦ [જુઓ છેલ] છેલી, છેલપણ. **–ણી** પુ૦ છેલ, સહેલાણી

છેલારવું સ૦ક્રિ૦ ચોરવું, લૂટવું
છેલી (છે) સ્ત્રી૦ જુઓ છેલાઈ
છેલો પુ૦ [દે चेल्ल] છોકરો, છૈયો
છેલ્લું (છે') વિ૦ [દે છિલ્લી(–હેલ્લી)=શિખા કે દે छेअ+લુ ઉપરથી ?] છેવટનું [છેલ્લા પ્રણામ=છેવટના રામરામ છેલ્લા પ્રણામ કરવા=છેવટની વિદાય લેવી, સદા માટે છૂટા પડવું મરણ પામવું છેલ્લી ઘડી=મરણની તૈયારીનો સમય (૨) આખરનો સમય છેલ્લી ઘડી જની=મરણ તદ્દન નજીક હોવું છેલ્લી સનદ=છેવટનો જન્મ, મનુષ્યાવતાર છેલ્લી સલામ=જુઓ છેલ્લા પ્રણામ. છેલ્લું ઘર=સ્મશાન (૨) બાજીમા છેવટનું ખાનું (૩) નાતરિયા નાતમા કરીને નાતરું ન થાય એટલી મોટી ઉ મરે કરેલો સંસાર. છેલ્લે કચારે પાણી=ઘડપણના છેવટના દહાડા (૨) છેવટની હદ છેલ્લે પગથિયે=છેક છેલ્લી હદે છેલ્લે પાટલે બેસવું=જાત કે સ્વભાવ ઉપર જવું (૨) અંતિમ હદે જવું છેલ્લે ટંકિયારે=કદી નહીં (વાયદામા) છેલ્લે મરવાળે=છેવટે છેલ્લો અક્ષર=છેવટની ગિમામણ (૨) રામનામ છેલ્લો પરોણો=મરણને કાંઠે આવી પહોંચેલો માણસ –શ્વાસ મૂકવો=મરણની આખરી ઘડી આવવી]
છેવટ (છે') સ્ત્રી૦, ન૦ [દે छेअ+ट? सं शेष? સર૦ મ शेवट, પ્રા छेप्प=પૂછડી] અંત, છેડો –ટ(–ટે) અ૦ અંતે, છેડે
છેવાડું (છે')વિ૦[જુઓ છેવટ]છેલ્લું,છેડા ઉપરનું
છેવાવું (છે') અ૦ક્રિ૦ [દે छेअ, छेह પરથી] છેલ્લું–મોડા આવવું–પડવું (૨) મોડા પડવાથી શરમાવું, છેલ્લા પડવું
છેહ પુ૦ [સ क्षेप, પ્રા छेह?] દગો, વિશ્વાસઘાત [–દેવો.](૨)ત્યાગ(૩)[દે छेअ] છેવટ, અંત
છેટલી (છે૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં छीटा=વાસની ચીપોનો ગૂંથેલો ટોપલો]છાણ વીણવા કરવાની રદ્દી તૂટીફૂટી ટોપલી (ચ) (૨) [લા] તેવી ગંદી ટોપી (તિરસ્કારમા 'છેટલું')
છેંટલો (છે૦) પુ૦ જુઓ છીંટલો
છેંટાવવું (છે૦) સ૦ક્રિ૦છેંટાય એમ કરવું, છેડવું
છેંટાવું (છે૦)અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છેંટાવું] રિસાઈને અળગા ચાલવું, છેડાવું
છેતાળીસ (છે૦) વિ૦ [જુઓ છેતાળીસ] '૪૬'
છૈયું ન૦ [સર૦ હિં छैया] છોકરું –યાંછોકરાં ન૦બ૦વ૦છોકરાંછૈયાં,બાળકો,સંતાનકે પરિવાર. ૦છોકરું=સંતાન બાળક –યો પુ૦ છોકરો
છો (છો') સ્ત્રી૦ [સ સુવા, પ્રા છુહા] ચૂનાનો કેલ [–કરવી, –દેવી=છોનું પડ ચઢાવવું –ફેરવવી,–ચાળવી=ઘૂળવાણી કરી નાખવું, પાણી ફેરવવું] ૦ખત વિ૦ છોવાણું
છો [છો] અ૦ક્રિ૦ [સ અસ્ ના રૂપ પરથી આસ્તામ્, સર૦ વં આછો]'હોવું'નું બીને પુરુષ બ૦વ૦, વર્તમાનનું રૂપ (૨) અ૦ ભલે
છોઈ સ્ત્રી૦ [દે છોડ્ડા] સાઠા ઉપરની પાતળી ચીપ, છાલ (૨) પતરાળા કરવાની સળી (૩) જુઓ છો
છોકરમત વિ૦ [જુઓ છોકરું] બાળક જેવી અલ્પબુદ્ધિનું કે હઠીલું(૨)સ્ત્રી૦બાળક જેવી હઠ
છોકરવાદ વિ૦ [જુઓ છોકરું]થોડી અક્કલનું ઉછાછળું, અવિવેકી(૨)સ્ત્રી૦ તેવું વર્તન –દી સ્ત્રી૦ છોકરવાદપણું
છોકરિયું વિ૦ છોકરવાદ
છોકરી સ્ત્રી૦ [દે छोक्करी] સ્ત્રીજાતિનું છોકરું (૨) કન્યા, દીકરી (૩) (વ્યંગમા) નામર્દ [–આવવી=કન્યા જનમવી]
છોકરું ન૦ [જુઓ છોકરી] સંતાન, બાળક (૨) નાનો છોકરો કે છોકરી. [–આવવું=પ્રસૂતિ થવી, બાળક જનમવું –થયું=જણવાનું થયું]
છોકરો પુ૦ [જુઓ છોકરું, છોરું] નરજાતિનું છોકરું (૨) નાની વયનો–૧૬ વર્ષ સુધીનો માણસ (૩) દીકરો [–આવવો=દીકરો જનમવો]
છોગડ ન૦ એક પક્ષી
છોગલો પુ૦ ['છોગું' ઉપરથી] લૂગડાનો કકડો, અ ગૂછો
છોગું ન૦ [સ गुच्छक] કલગીની જેમ ખોસેલો ઊડતો કે ઝૂલતો કેટા–કાળિયાનો છેડો (૨) પાઘડીમા ખોસેલો ફૂલનો તોરો [ઉઘાડે છોગે =બહેર રીતે, ખુલ્લે ખુલ્લા –મૂકવું =કેટાનો

છેડો છોગા તરીકે રાખવો] –ગાળ(–ળુ) વિ૦ છોગા રાખનારું, છેલછબીલુ, ફક્કડ
છોછ સ્ત્રી૦ [સ શૌચ, કે દે. છૂત્તિ ?] ચોખ્ખાઈ કે આચારની ચટ – તીવ્ર લાગણી; છોત [–ધરવી, –રાખવી = છોછ હોવી]
છોછત સ્ત્રી૦ જુઓ છોછ (૨) ખણખોદ
છોછુ વિ૦ [સ તુચ્છ, પ્રા છુચ્છ] ઊણપવાળુ, ઓછુ (૨) અસહાય, એકલુ
છોટાધૂંધ ન૦ એક પક્ષી
છોડું વિ૦ [દે છુટ્ટ, હિ. છોટા] નાનુ
છોડુ [છો] ન૦ [દે છો(૦ડ)આ = છોડું+ડુ] છોડિયુ (૨) ભીડીનુ કેલુ, રેસાદાર એવી લટ (૩) પેગડાનો ચામડાનો પટો
છોડ પુ૦ [સ ક્ષુદ્ર, પ્રા છુડ્ડ, દે છોડય = છોડું ?] રોપો, છોડવો
છોડ (છો) ન૦ [દે છવડી = ચામડી, સર૦ દે છડઅ = કૃશ] સુકાઈને થયેલુ છોડુ (૨) સુકાઈ ગયેલો ગર્ભ (૩) નાકમા બાઝતુ લીટ ઇ૦નુ સૂકું પડ (–બાઝવું, વળવું)
છોડણહાર વિ૦ (૨) પુ૦ ['છોડવુ' ઉપરથી] છોડાવનાર – મુક્ત કરનાર
છોડ(–ડા)વવુ સ૦ક્રિ૦ ['છોડવુ' ઉપરથી] – બંધનમાથી છૂટુ કરાવવુ
છોડવળગ સ્ત્રી૦ છોડવુ ને વળગવુ તે
છોડવું સ૦ક્રિ૦ [સ છોટય્ પ્રા છોડ] છૂટે એમ કરવુ (જુઓ 'છૂટવુ'ના અર્થો) (૨) તજવુ, ત્યાગ કરવો
છોડવો પુ૦ છોડ, રોપો
છોડિયું (છો) ન૦ [જુઓ છોડુ] છાલ કે તેનો કકડો (૨) લાકડાનો પાતળો કકડો (ભૂકરી) [છોડિયા જેવું = છેક સૂકું –પાતળું છોડિયાં ઉતારવાં, કાઢવાં, કાઢી નાખવાં, પાડવાં = ઝાટકવુ, ઠપકો આપવો, કડક ટીકા કરવી (૨) મારવું]
છોડી સ્ત્રી૦ [દે છોડિ = નાની] છોકરી
છોડુ (છો) ન૦ [જુઓ છોડુ] જુઓ છોડિયુ (૨) જુઓ છોતરું [છોડાં ઉતારવાં, ઉખાડવાં, કાઢી નાખવાં, પાડવાં જુઓ 'છોડિયુ'મા
છોત સ્ત્રી૦ જુઓ છોછ
છોતરું (છો) ન૦ [દે છોઅ ?] છોડુ ; ફોતરુ, ૫૬
છોતે(–ત્તે)૨ (છો)વિ૦[સ ષટ્સપ્તતિ, પ્રા છહત્તર, છાહત્તરિ, છાવત્તરિ] '૭૬', છોતેર
છોતો (છો) પુ૦ [સર૦ છોડુ ન૦] વાસણ ધોવાનો કૂચડો (૨) જુઓ છોયો
છો ને (છો) અ૦ ભલે ને
છોભાવું અ૦ક્રિ૦ [સ ક્ષુમ્, પ્રા છુબ્મ્ પરથી] છોભુ – બસિયાણું પડવુ –ટ પું૦ છોભાવુ તે
છોભીલું, છોભુ વિ૦ [જુઓ છોભાવુ] બસિયાણું, ઝંખવાણુ, શરમિંદુ
છોયલું ન૦ ['છો' ઉપરથી] ચૂનાવાળી ઈટ [છોયલું કૂટવુ = નકામુ પિષ્ટપેષણ કર્યા કરવુ છોયલો કૂવો = આડાઅવળા મળતર વિનાનુ –માત્ર મજૂરી મળે તેવુ કામ]
છોયો પુ૦ [જુઓ છોઈ] શેરડી વગેરેના સાઠા ઉપરથી ઉતારેલી છાલ
છોર પુ૦ [સ ક્ષુર] છર, અસ્ત્રો
છોરવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા છુર્ = કાપવુ ઉપરથી] છોરિયા વડે ખોદવુ
છોરિયું ન૦[જુઓ છોરવુ] લાબા હાથા ને ફળવાળી કોઢાળી (વાવેતરમાથી ઘાસ કાઢવાની)
છોરી સ્ત્રી૦[જુઓ છોરો]છોકરી,છોડી –રુ(–રૂ) ન૦ છોકરુ –રો પુ૦ [દે. છોય(–હ)ર, હિં. છો(૦હ)રા] છોકરો
છોલ [છો] પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ છાલ] વનસ્પતિ ઉપરની ત્વચા (સુ)
છોલ પુ૦, સ્ત્રી૦ ['છોલવુ' ઉપરથી] (લાકડાના) છોલવાથી પડતા છોલા, (ફળ, શાક ઇ૦ને) છોલતા પડે તે ૦ણી સ્ત્રી૦ છોલવાનુ ઓજાર (૨) છોલવાની રીત – આવડત
છોલદારી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ , હિ] નાનો તબૂ
છોલવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા છોલ્લ્] ઉપર ઉપરથી ઉખેડવુ(૨) [ફળની] છાલ કાઢવી(૩) [લાકડું] ઘડવુ(૪)[વ્યંગમા] અણઆવડતથી કે ખરાબ સાધનથી હજામત કરવી (૫) સખત ઠપકો આપવો, ઝાટકવુ, છોડા ઉતારવા
છોલાટવું સ૦ક્રિ૦ ['છોલવુ' ઉપરથી] ખૂબ છોલ છોલ કરવુ(૨)[લા]સખત ઠપકો આપવો
છોલાણું (છો') ન૦ [જુઓ છો] છોભ વ કામ

છોલાવું અ૦ક્રિ૦ 'છોલવું'નુ કર્મણિ
છોલાં (છો) ન૦ બ૦ વ૦[જુઓ 'છોડું'(છોડા)] છાલા
છોવડા(-૨)વવું (છો') સ૦ક્રિ૦ 'છોવું'નુ
છોવાવું (છો') અ૦ ક્રિ૦ 'છોવું'નુ કર્મણિ
છોવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છૂવું] અડકવું, અડકીને અપવિત્ર કરવું (૨) અ૦ક્રિ૦ અડકવાથી અપવિત્ર થવું (૩) (છો') સ૦કિ૦['છો' ઉપરથી] (વર વગેરેને) છો કરવી [વિયોગ
છોહ પુ૦ [પ્રા છોह=ફેંકવું તે] જુઓ છેહ (૨)

છોળ (છોળ,) સ્ત્રી૦ ['ઊછળવું' પરથી ?] તરંગ, મોજું (૨) છલકાવું તે, છાલક (૩) [લા.] પુષ્કળ પણ [-મારવી=મોજું ઊછળવું, છલકાવું. -વાગવી=ઊછળવું, છલકાવું (કોઈ વસ્તુની) છોળો વાગવી=તેની પુષ્કળ છત હોવી, છલકાઈ જવું]
છોળવું (છો) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છોળ] (બાળકે) (વચારેના) ધાવણની ઊલટી કરવી
છોતેર (૦) વિ૦ [જુઓ 'છોતેર'] '૭૬'
છ્યા(-શી)સી વિ૦ જુઓ છાશી, '૮૬'

જ

જ પુ૦ [સં.] તાલુસ્થાની ત્રીજો વ્યંજન (૨) સમ અને છેડે 'જન્મેલું, ઉત્પન્ન થયેલું' એવો અર્થ બતાવતું પદ ઉદા૦ 'વશજ' ૦કાર પુ૦ જ એવો અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે જકારવાળું ૦ન્તે પું૦ જકાર
જ અ૦ [સર૦ પ્રા ચિઅ, ચેઅ, જ્જેવ, અપિ, ચ, સં એવ] વાક્યના પદ પાછળ આવતા તેને આગે મહત્ત્વ, અનન્યતા, નિશ્ચય, ખાતરી વગેરે બતાવે છે (અને તેની આગળના શબ્દનો છેલ્લો અક્ષર ભારથી બોલાય છે) ઉદા૦ આવીશ જ', 'ત્યા જ' (૨) (કાવ્યમા) પાદપૂર્તિ માટે વપરાય છે
જઈફ વિ૦ [અ] વૃદ્ધ (૨) અશક્ત -ફી સ્ત્રી૦ વડપણ (૨) અશક્તિ
જક (જ') સ્ત્રી૦ [હિ જક, ઝક] જીદ, હઠ (૨) રકઝક, પંચાત (જેમ કે, લેવું હોય તો લે, નકામી જક છોડ)[-પકડવી, -લેવી =હઠ કરવી (ઊલટુ) -છોડવી=હઠ કે પંચાત મૂકી દેવી]
જકડ સ્ત્રી૦ [હિં] જકડવું તે, પકડ, સકંજો ૦જસ અ૦ ખૂબ જકડીને, ચસકે નહિ એમ ૦બંધ અ૦ જકડીને (બાંધવું)
જકડવું સ૦ક્રિ૦ [હિ જકડના] ખેંચીને - ચસકે નહિ એમ, સખત બાંધવું - પકડવું
જકાત સ્ત્રી૦[અ] નાકાવેરો દાણ (૨)(ઇસ્લામમા) દાન, ખેરાત (આવકનો ૪૦ મો ભાગ ધર્માદા કરવાની આજ્ઞા) [-નાંખવી=નાકાવેરો દાખલ કરવો, જકાત લેવાનુ કરવુ -ભરવી =જકાત આપવી, ચૂકવવી.] ૦દાર પુ૦ જકાત લેનારો અમલદાર, નાકાદાર ૦ના મું ન૦ દાણ-જકાત-મહેસૂલના દરની યાદી ૦ભરી સ્ત્રી૦ જકાત ભરવામાથી મુક્તિ -તી વિ૦ જકાતનુ,-ને લગતુ (૨) જકાતને પાત્ર (૩) પુ૦ જકાતદાર
જક્કિયુ વિ૦ જક્કી, હઠીલુ
જકુ(-ચુ) પુ૦ [તેલુગુ ૭ ઉપરથી સર૦ સં. ચક્ર] મોઈઠાની રમતનો એક દાવ
જક્કી વિ૦ જક કરનાર, જક્કિયુ (૨) ન૦ [હિં] એક પક્ષી [યક્ષણી
જક્ષ પુ૦ જુઓ યક્ષ ૦(-ક્ષિ)ણી સ્ત્રી૦ જુઓ
જખ (જ') સ્ત્રી૦ [સં યક્ષ, પ્રા જક્ખ, સં ઝષ= માછલું, કે પ્રા ઝક્ખ્=રડવું એ પરથી ?] ('જખ મારવી'=પસ્તાવું, વાકા રહીને ઠેકાણે આવવું, એવા અર્થમા શ૦પ્ર૦મા)
જખમ પુ૦ [ફા જખ્મ] ઘા -માવું અ૦ ક્રિ૦ જખમી-ઘાયલ થવું -મી વિ૦ [ફા] જખમ થયો હોય એવું, ઘાયલ
જખવું સ૦ક્રિ૦ [સં જક્ષ્] ખાઈ જવું
જખીરો પુ૦ [અ] જથ્થો, સમૂહ
જબ્બર વિ૦ [સર૦ ઘગ્ગડ] મહેનતાઈથી કાટેતૂટે નહિ એવું-મજબૂત (૨) જડસુ
જગ ન૦[સ જગત્, પ્રા જગ] જગત (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ જગા] જગા (૫) [-જીતવું=

પૂરેપૂરુ સફળ નીવડવુ (ઉદા૦ 'આમ થાય એટલે જગ જીત્યા ')૦કર્તા(-ર્ત્તા)પું૦જગતનો કરનાર – ઈશ્વર ૦જાહેર, ૦પ્રસિદ્ધ વિ૦ જગમાત્રમા જાણીતુ ૦જીવન પું૦ જગતના જીવનરૂપ – પરમેશ્વર ૦ત્રય ન૦ સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણે જગ, જગત્ત્રય ૦પતિ પુ૦ જગતનો પતિ – ઈશ્વર ૦બ્રહ્મી(-સી) સ્ત્રી૦ લોકવાયકા. ૦મોહન વિ૦ (૨) પુ૦ જગતને મોહ પમાડનાર (પ્રભુ) ૦મોહના વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ જગમોહન (દુર્ગા) ૦રાય પુ૦ જગતનો રાજા – પ્રભુ

જગત ન૦ [સ] સૃષ્ટિ, વિશ્વ (૨) દુનિયા, પૃથ્વી (૩) [લા.] લોકો, લોકમત (જેમ કે, જગત જિતાયુ નથી)[-જીતવુ, =જુઓ જગ જીતવુ **જગતનો વા વાયો** = જગતના સુખદુ ખનો અનુભવ થવો (૨) જગતના પ્રપચનો ચેપ લાગવો] -ચક્ષુ પુ૦ [સ] જગતની આખરૂપ સૂર્ય -ચ્છાક્ષી પુ૦ [સ] સૂર્ય (૨) પરમાત્મા ૦(-જૂ) જનની સ્ત્રી૦ જગદંબા – દુર્ગા ૦(-જૂ)જેતા પુ૦ જગત જીતનાર, આલમગીર ૦જમ પુ૦ જગતને નિયમમા રાખનાર–ઈશ્વર ૦પાણી ન૦ ગાન્ધેપાણી, સ્વર્ગપાણી. ૦(-ત્)પ્રસિદ્ધ વિ૦ જુઓ જગજાહેર ૦ભવાડો પુ૦ જાહેરમા ફજેતી કે બદનામી થવી તે -તી સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ જગત (૨) એક છદ -તીસુર પુ૦ ભૂદેવ, બ્રાહ્મણ -ત્રય ન૦ ત્રણે જગત — સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ -ત્પતિ પું૦ જગતનો સ્વામી – પરમેશ્વર -ત્પ્રસિદ્ધ પુ૦ જગજાહેર -દંબા(-બિકા) સ્ત્રી૦ [+ અંબા] જગતની માતા–દુર્ગા, -દાત્મા પું૦ જગતનો આત્મા – પરમેશ્વર -દાધાર પુ૦ જગતનો આધાર – પરમેશ્વર -દાભાસ પુ૦ જગતનો આભાસ માત્ર (સાચુ નહિ) -દીશ(-શ્વર) પુ૦ જગતનો ધણી–પરમેશ્વર -દુદ્ધાર પુ૦ જગતનો ઉદ્ધાર -દુદ્ધારક વિ૦ જગદુદ્ધાર કરનાર, તારણહાર -દેકવીર પુ૦ [+ એકવીર] જગતમા એક અજોડ વીર -દ્ગુરુ પુ૦ આખા જગતનો ગુરુ (૨) શાકર મતના મુખ્ય આચાર્યની ઉપાધિ (૩) [સ] મહાદેવ -દ્ગૃહ પુ૦[+ ઘર]જગતને ધારણ કરનાર – પરમેશ્વર. -દ્ધાતુ સ્ત્રી૦ [+ધાતુ] જેમાથી જગત ઉત્પન્ન થયુ છે એ ધાતુ, મૂળતત્ત્વ -દ્ધાત્રી સ્ત્રી૦ જગતની ધાત્રી – જગદંબા -દ્વંદનીય,-દ્વંદ્ય વિ૦ આખા જગતને વદન કરવા યોગ્ય -નાથ પું૦ [+ નાથ] જગતનો નાથ – પરમેશ્વર (૨) વિષ્ણુનો એક અવતાર (૩) જગન્નાથપુરીમા આવેલી એ નામની મૂર્તિ (૪) [સ] એક સસ્કૃત કવિ [-(૦જી)નો પ્રસાદ = જગન્નાથજીના મદિરમા અપાતો પ્રસાદ (૨) વર્ણાશ્રમનો ભેદ મૂકીને ખાઈ શકાય તેવી પ્રસાદી -(૦જી)નો રથ = જગન્નાથજીના જગી રથની પેઠે આજુબાજુના સૈાની પરવા કર્યા વિના આગળ વધતુ – ગબડતુ કામ કે તત્ર] -નિયંતા પું૦ જગતનો નિયંતા – પરમેશ્વર. -નિવાસ પુ૦ જગતમા વ્યાપી રહેનાર કે જગતનો નિવાસ – આધારસ્થળ – દુનિયા. -નિંદ્ય વિ૦ બધા વડે નિંદાતુ કે નિંદવા યોગ્ય -નમાન્ય વિ૦[+ માન્ય]સૌએ માન્ય કરવા યોગ્ય કે માન્ય કરેલુ -નમિત્ર પુ૦ આખા જગતનો મિત્ર, વિશ્વમધુ

જગણ પું૦ [સં] 'જ' સજ્ઞાથી ઓળખાતો બે લઘુ વચ્ચે એક ગુરુ એવા ત્રણ અક્ષરનો ગણ (છદશાસ્ત્ર)

જગતી, જગદાધાર ઇ૦ જુઓ 'જગત'મા

જગન્ન(-ત્ન)ય જુઓ 'જગ', 'જગત'મા

જગદંબા(-બિકા) જુઓ 'જગત'મા

જગદાત્મા,-ધાર,-ભાસ જુઓ 'જગત'માં

જગદીશ(-શ્વર) જુઓ 'જગત'મા

જગદ્ધર, જગદ્ધાતુ, -ત્રી જુઓ 'જગત'મા

જગધી સ્ત્રી૦[સ જગ્ધ,-ધિ ઉપરથી](તિરસ્કારવાચક)છોકરી -ધું ન૦ છોકરુ -ધો પુ૦ છોકરો

જગન પુ૦ જુઓ યજ્ઞ (૨) [લા] અતિ મુશ્કેલ કે મોટુ કામ ૦ભડાકો પું૦ અતિ મુશ્કેલ કામ

જગન્નાથ પુ૦ [સં] જુઓ 'જગત'મા

જગન્નાથપુરી સ્ત્રી૦ [સં] એક પ્રખ્યાત તીર્થ-

સ્થળ –રિયું વિ૦ યુરત સનાતની નહિ એવું બૌદ્ધ અસગ્વાળું

જગન્નાથ-રાયજી પું૦ [લા] (જગન્નાથ જેવું) સહનશીલ ઢોલું માણસ [કાપડ

જગન્નાથી સ્ત્રી૦ એક જાતનું ઝીણું સુતરાઉ જગન્નિય તા, જગન્નિયાસ, જગન્નિ ય, જગન્માન્ય, જગન્મિત્ર [સ] જુઓ, 'જગત'માં

જગબત્રીશી(–સી) જુઓ 'જગમા'

જગમી ન૦ [સર૦ કે જંગા] ઘાસ ઉગાડવા રાખેલી જમીન, બીડ

જગર ન૦ એક પક્ષી (૨) [સ] બખ્તર

જગા(–ગ્યા) સ્ત્રી૦ [ફા જાયગાહ] સ્થળ,ઠેકાણું (૨)ખાલી જગા (૩)નોકરી (૪) સાધુ બાવાનો મઠ [–આપવી = બેસવાનું સ્થાન આપવું(૨) નોકરી આપવી –કરવી = બીજાને માટે અવકાશ કરવો (૨) નોકરી ઊભી કરવી –પૂરવી = ખાલી પડેલી જગાએ ટોઈને રાખી લેવું –લેવી = નોકરીમા જોડાવું (૨) જમીન બરીદવી(૩)–નું સ્થાન સંભાળવું]૦ધારી વિ૦ જગા–મઠવાળું [લું'નું પ્રેરક જે ભાવે

જગાડ(–વ)વું સ૦ક્રિ૦, જગાવું અ૦ક્રિ૦ 'જાગ-

જગુ પુ૦ જુઓ જદુ

જગો સ્ત્રી૦ જુઓ જગા ૦જગ અ૦ ઠેર ઠેર, બધી જગાએ, સર્વત્ર [(૨) જાધ (?)

જઘન સ્ત્રી૦, ન૦ [સ] શરીરનો થાપાનો ભાગ

જઘન્ય વિ૦ [સ] હલકું, કનિષ્ટ (૨) અંતિમ, છેલ્લું (૩) પું૦ શૂદ્ર

જઘાત સ્ત્રી૦, –તિયાં ન૦બ૦વ૦ [સં ઘાત ઉપરથી ?] માળકો તથા કુંવારના શ્રાદ્ધની તિથિ, ભાદરવા વદ તેરસ –તિયું વિ૦(૨)ન૦ બાળ પણમા અથવા કુંવારું મરી ગયેલું માણસ

જ(૦ટ)જ પુ૦ [ફા] ન્યાયાધીશ

જજમાન પુ૦ જુઓ યજમાન ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦, –નિયું વિ૦,–નિયો પુ૦જુઓ 'યજમાન માં –ની સ્ત્રી૦ જજમાનવૃત્તિ

જજિયાવેરો, જજિયો પુ૦ [અ જિઝ્યહ = હેડિયો, હિં, મ જજિયા] મુસલમાની રાજ્યમા મોટી ઉમરના (હેડિયાવાળા) પરધર્મીઓ પાસેથી લેવાતો માથાવેરો

જટ,૦લ વિ૦[સ જટ = પરથી ?]હઠીલું, અનાડી

જટા સ્ત્રી૦ [સ.] બાવાઓ માથે રાખે છે તે કે તેવું કેશનું ઝુડ (૨) અવ્યવસ્થિત લાંબા વાળ (૩) વડપીપરના લાંબા લટકતા મૂળિયા, વડવાઈ ઓ (૪) વેદમંત્ર ભણવાનો–પાઠ કરવાનો ચાર્‌માનો એક પ્રકાર (પદ, ક્રમ, જટા અને ઘન) [–છોડવી = બાંધેલી જટાના વાળ છૂટા કરવા –પડાવી = ગુસ્સે થવું, ઉશ્કેરાઈ જવું (બાવાનું, કે બાવાની પેઠે) (૨) તપ વગેરેને લગતા વ્રતોનો ત્યાગ કરવો –બાંધવી = (વડ વગેરેના દૂધથી) જટા આમળીને વાળની ગાઠ મારવી (૨) પ્રતિજ્ઞા લેવી –રાખવી,–વધારવી = વાળ જટા પેઠે વધારવા] ૦ભૂત પુ૦ [સ જટા + સ ભૂતકં] જટાનો ભારો ૦ધર,૦ધારી વિ૦ માથે જટા હોય એવું (૨) પું૦ જોગી; તપસ્વી (૩) [સ] શિવ (૪) વડનું ઝાડ ૦પાઠી પુ૦ પદ, ક્રમ અને જટા એટલે સુધીની વેદમંત્રોના પાઠ કરવાની રીતો જાણનાર ૦માંસી સ્ત્રી૦ [સ] એક વનસ્પતિ–ઔષધિ ૦ળું વિ૦ જટાવાળું

જટાયુ પુ૦ [સ] (સ) રામાયણમા આવતો એક ગૃધ્રરાજ

જટાળું વિ૦ જુઓ 'જટા'માં

જટિ(–ટી) સ્ત્રી૦ [સ] જટા (૨) સમૂહ (૩) જટામાસી –ટિત વિ૦ [સ.] બાઝી–અંદર અંદર ગૂંચવાઈ ગયેલું –ટિયું ન૦ વાળની છૂટી કે ગૂંચવાયેલી લટ –ટિલ વિ૦ [સ.] જટાવાળું (૨) ગૂંચાયેલું અટપટું (૩) પુ૦ તપસ્વી (૪) બ્રહ્મચારી –ટિલતા સ્ત્રી૦ અટપટાપણું

જઠર ન૦ [સં] પેટ, હોજરી ૦રસ પુ૦ જઠરમા ઝમતો પાચક રસ, 'ગેસ્ટ્રિક જ્યૂસ' –રાગ્નિ પુ૦ [+અગ્નિ] ખાધેલું પચાવનારો જઠરનો અગ્નિ— જઠરની શક્તિ

જડ વિ૦ [સ] જીવ વિનાનું (૨) [લા] લાગણી. બુદ્ધિ કે સ્ફૂર્તિ વિનાનું ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ, ૦પણું ન૦ ૦ત્વાકર્ષણ ન૦ ગુરુત્વાકર્ષણ. ૦દેહ પુ૦ સ્થૂળ શરીર ૦બુદ્ધિ વિ૦ મંદ બુદ્ધિનું. ૦ભરત વિ૦ અણસમજુ, મૂર્ખ (૨)

પુ૦ (સ.) એ નામનો એક યોગી ૦રૂપ વિ૦ જડ જેવુ, મૂર્ખ, ઠોઠ ૦વાદ પુ૦ જગતનુ મૂળ જડ પદાર્થ છે, ચેતન નહિ, એવો વાદ, 'મટિરિયેલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ જડવાદનુ, ને લગતુ (૨) જડવાદમા માનનાર (૩) પુ૦ એવો પુરુષ

જડ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ ,મ ,સ જટા, પ્રા જડ ઉપરથી?] જુઓ જડમૂળ (૨) ખીલી; મેખ (૩) સ્ત્રીઓના નાકનુ એક ઘરેણુ [**-ઉખેડવી, -કાઢવી** =નિકંદન કરવુ, મૂળમાથી કાઢી નાખવુ **-ઘાલવી** = ઊંડે સુધી મૂળિયુ રોપાવુ–ચોટવુ **-ઘાલી બેસવું**=સ્થિર થવુ, ચોટવુ **-નાખવી** =જડ ઘાલવી **-પકડવી**=મુખ્ય મુદ્દો પકડી પાડવો **-પહેરવી**=(નાકમા) જડ (ઘરેણુ) બેસવી **-બાઝવી**=બરાબર મૂળિયુ લાગવુ, સ્થિર થવુ] ૦મૂળ,-ળિયુ ન૦ મુખ્ય મૂળિયુ

જડજ પુ૦ [ઇં જજ] ન્યાયાધીશ, જજ

જડતર વિ૦ ['જડવુ' ઉપરથી] જડાવકામનુ,–ને લગતુ (૨) ન૦ જડવુ તે, જડવાની રીત, જડાવકામ (૩) મળતર, પ્રાપ્તિ

જડતું વિ૦ ['જડવુ' ઉપરથી] બરાબર જડી શકાય એવુ, બંધબેસતુ [મૂળાડિયુ

જડથું ન૦ ['જડ' પરથી] અનેક મૂળવાળુ મોટુ

જડબું ન૦ દાતવાળો મોનો નીચેનો ભાગ (૨) તે ભાગનુ હાડકું, 'જૅ બૅાન' [**-તોડી નાખવું** =મો ઉપર માર મારવો **-ફાટવુ**=મો પહોળુ થવું (૨) બોલાવુ **-બેસાડવું**= બનાવટી દાતનુ ચોકઠું બેસાડવુ **-ભાગી નાખવું**=મોમા મારવુ **-વધવું**=હદ ઉપરાત બોલવુ, વગર વિચાર્યે બોલવુ] **-બા(-બા) તોડ** વિ૦ ઉચ્ચાર કરતા મુશ્કેલી પડે તેવુ (૨) જડબું તોડી નાખે એવુ, સચોટ **-બા(-બા)ફાડ** વિ૦ જુઓ જડબાતોડ (૧)

જડબેસ(-સુ)લાક(-ખ) અ૦ [જડ+બે= નહી + સુલાખ (સૂરાખ ફા =કાણુ)] સજ્જડ, મક્કમ

જડવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા જડિઅ (સ જટિત)= જડાયેલુ. સર૦ હિં જડના, મ જડર્ણે] સજ્જડ બેસાડવુ – જોડવુ (જેમ કે, ખીલો, નરમાદા ઇ૦ જડવા, બેસણીમા નગ ગોઠવવુ) (૨) અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં જુડના] હાથ લાગવુ, મળી જવુ (૩) ખોવાયેલુ ફરી મળવુ

જડસુ વિ૦ [સ જડ] શરીરે મોટુ પણ અક્કલમા ઓછુ –**પણ** સ્ત્રી૦ જડસાપણુ

જડાઈ સ્ત્રી૦ ['જડવુ' ઉપરથી] જડવાની-બેસાડવાની રીત (૨) જડવાનુ મહેનતાણુ –**ઉ(–વ)** વિ૦ જડેલુ – બેસાડેલુ, જડતર –**મણ(–ણી)** ન૦ જુઓ જડાઈ –**વ** વિ૦ જડાઉ જડિત(૨)પુ૦,ન૦ જેમા હીરામાણેક વગેરે જડ્યા હોય તેવો દાગીનો

જડિત(–ત્ર) વિ૦[જુઓ જડવુ] જડેલુ, બેસાડેલુ

જડિમા પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ] જડતા

જડિયું ન૦ ['જડ' ઉપરથી] મુખ્ય મૂળિયુ જડ

જડિયો પુ૦ ['જડવુ' ઉપરથી] હીરામાણેક વગેરે જડવાનુ કામ કરનાર, પન્ચીગર (૨) [કા] બકવો

જડી સ્ત્રી૦ ['જડ' ઉપરથી] ઔષધિના ગુણવાળું મૂળિયુ ૦બુટ્ટી સ્ત્રી૦ જાદુઈ ગુણવાળી જડી [**–સૂંઘાડવી**=જાદુઈ અસર તળે આણવુ, ભોળવવુ, ભમાવવુ]

જડીભૂત વિ૦ [સ] જડ, જડરૂપ બનેલુ

જણ પુ૦,ન૦[પ્રા ,સ જન] પુરુષ વ્યક્તિ,આદમી

જણતર ['જણવુ' ઉપરથી] જણવુ તે પ્રસવ (૨) બાળક (૩) ઓલાદ [મા, જનેતા

જણતી સ્ત્રી૦['જણવુ' ઉપરથી]જન્મ આપનારી

જણ(–ણા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'જાણવુ'નુ પ્રેરક (૨) બતાવવુ, દેખાડવુ (૩) ['જણવુ' ઉપરથી] જણવાના કામમા મદદ કરવી, પ્રસવ કરાવવો

જણવું સ૦ક્રિ૦ [સ જન્, પ્રા જણ] (બચ્ચાને) જન્મ આપવો

જણસ સ્ત્રી૦ [અ જિન્સ] વસ્તુ, ચીજ (૨) માલ, સોદો (૩) સિલક (૪) વગેરે (૫) અકીણ (૬) નવની સજ્ઞા (સંકેતની ભાષામા) ૦ભાવ સ્ત્રી૦, ન૦ દગદાગીના, કીમતી સરસામાન –**સાઉ** વિ૦ જણસ ઉપર આપવા લેવાનુ અથવા આપેલુ લીધેલુ –**સી** સ્ત્રી૦ રોકડ નાણુ

જણાવવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ જણવવુ

જણાવું અ૦ ક્રિ૦ 'જણવું', 'જાણવું'નુ કર્મણિ (૨) દેખાવુ (૩) બહાર પડવુ

જણી સ્ત્રી૦ [જુઓ જણ, પ્રા] સ્ત્રી-વ્યક્તિ -ણું ન૦ મનુષ્ય-વ્યક્તિ

જત અ૦ [સ યત્] 'જત લખવાનુ કે' એમ પત્રનો મજકૂર લખતા શરૂઆતમા લખાય છે

જતન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સ યત્ન, -ત્તન] સભાળ સાચવણી

જતરડુ ન૦, -ડો પુ૦ [જુઓ જતરડુ] ખેાતરણના તાર ખેચવાનુ એક સાધન (૨) [લા] સકજ્જે, ચુગલ [જતરડામા ઘાલવું =ફસાવવુ સકજ્જામા લેવુ જતરડામા ઘાલીને ખેચવું, તાણવું =જતરડા વડે તાર ખેચવા (૨) સકજ્જામા લઈ કામ કઢાવવુ જતરડામાથી નીકળવુ = મહાન સકડામણમાથી છૂટા થવુ,ચુગલમાથી છૂટવુ]

જતિ પુ૦[સ યતિ] યતિ (૨) જૈન સાધુ, ગોરજી

જતીમતી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, સ યુક્તિમતિ ?] દરેકની જુદી કે સામટી -સલિયાણી જે જવાબદારી તે (કાયદામા)

જતુ સ્ત્રી૦ [સ] લાખ. ૦મણિ પુ૦લાલ ૦રસ પુ૦ જુઓ અળતો ૦વર્ણ વિ૦ લાખના રગનુ; લાલ

જત્રતત્ર અ૦ + [સ યત્રતત્ર] ત્યા ત્યા

જનુ ન૦ સ્ત્રી૦ [સ] ગળાની હાસડી કાહલો

જથરપ(-ચ)થર વિ૦ ત્યા ત્યા, કયાનુ ત્યા હોય એવુ આમ તેમ ખસી ગયેલુ, અવ્યવસ્થિત

જથા અ૦ [સ યથા] જેવી રીતે

જથારથ વિ૦ +,જથાર્થ વિ૦ [સ યથાર્થ] યોગ્ય

જથો(-થ્થો) પુ૦ [સર૦ હિં.,મ જથા,સ યૂથ?] જૂથ સમૂહ, સમુદાય -થા(-થ્થા) ણ ચ અ૦ છૂટક નહિ પણ એકસામટું

જદ(-દ્ય)પિ અ૦ [સ યદ્યપિ] જોકે

જદા અ૦ [સ યદા] જે વખતે ૦તદા અ૦ જ્યારે ત્યારે, કોઈ પણ સમયે

જદુ પુ૦ [સ યદુ] (સ) યદુ ૦નાથ,૦પતિ, ૦રાય,૦વીર પુ૦ (સ) યાદવોના સ્વામી- કૃષ્ણ ૦વંશ પુ૦ યાદવવશ ૦વંશી વિ૦ યદુવશનુ

જદ્દાતદ્દા અ૦ [સ. યદ્વાતદ્વા] આમ તેમ, ગમે તેમ, બેફામ, ઠેકાણા વગર

જન પુ૦[સ]માણસ (એ૦વ૦મા સામાન્ય રીતે સમાસમા, ઉદા૦ પ્રજાજન, સ્વજન, પ્રિયજન) (૨) જનતા, લોકોનો સમુદાય (જેમ કે, જનને ઢાકયુ નહિ, સાભળીએ જનનુ,કરીએ મનનુ) (૩)સાત લોક મનાય છે તેમાનો પમો,જનલોક. ૦કથા સ્ત્રી૦ લોકોમા ચાલતી આવેલી કે ચાલતી વાત ૦ચર્ચા સ્ત્રી૦ લોકોમા ચાલતી ચર્ચા-વાત ૦પદ પુ૦, ન૦ દેશ ૦પદધર્મ પુ૦ દેશાચાર, દેશની રૂઢિ ૦પ્રિય વિ૦ લોકપ્રિય ૦પ્રવાહ પુ૦ લોકોનો પ્રવાહ-ટોળુ (૨) [લા] લોકાચાર, રૂઢિ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ સામાન્ય માણસની બુદ્ધિ ૦ભાષા સ્ત્રી૦ લોકભાષા (નવલરામ) ૦મડલ(-ળ) પુ૦ જનસમુદાય ૦લોક પુ૦ જૈનાણિક કલ્પના પ્રમાણેના સાત લોકમાનો પાચમો લોક (જુઓ લોક) ૦વાદ પુ૦ અકવા(૨)લોકોમા અપકીર્તિ ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ લોકવાર્તા,લોકકથા ૦વિચાર પુ૦ લોકોનો-આમ વિચાર ૦વિશેષભાવ પુ૦ માણસમા કોઈ સગ્રહ નથી એવો ભાવ,ઊચનીચભાવ ૦શ્રુતિ સ્ત્રી૦ અકવા ૦સમાજ પુ૦ જનતા, જનસમૂહ ૦સમુદાય, ૦સમૂહ પુ૦ લોકોનો સમૂહ ૦સામાન્યભાવ પુ૦ બધા મનુષ્યો સરખા છે એવો ભાવ, 'ઇક્વોલિટી ઑફ મેન' ૦સુખવાદ પુ૦ જનતાના — બને તેટલા મોટા ભાગના લોકનુ સુખ સાધવુ,એ સામાજિક ઉદ્દેશવાળો વાદ, 'યુટિલિટેરિયનિઝમ' ૦સુખવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ જનસુખવાદમા માનનાર ૦સ્વભાવ પુ૦ માણસનો કે જનતાનો સ્વભાવ ૦હિત ન૦ લોકોનુ હિત. ૦હિતકારી વિ૦ જનહિત કરનારુ ૦હિતવાદ પુ૦ જુઓ જનસુખવાદ ૦હિતવાદી વિ૦(૨)પુ૦ જનહિતવાદમા માનનાર -નેશ્વર પુ૦ [+ ઈશ્વર] રાજા -નોપયોગી વિ૦ [-ઉપયોગી] લોકોપયોગી

જનક વિ૦ [સ] ઉત્પન્ન કરનાર, પેદા કરનાર (પ્રાય સમાસને અતે) (૨) પુ૦ બાપ (૩)

જમજમા સ્ત્રી૦ [અ જમઅનો દ્વિર્ભાવ, સર૦ મ] સ્વરોને જલદી જલદી ઉચ્ચારતા ઊપજતો અલંકાર (સંગીત)

જમજોહર ન૦ [હિ જમજોહરા] એક પક્ષી

જમણ ન૦ ['જમવું પરથી] જમવું તે, ભોજન (૨) નાતવરો ૦વાર પુ૦, સ્ત્રી૦ નાતવરો (૨) એનો દિવસ

જમણું વિ૦ [સર૦ સ યામી, પ્રા જમી, દે જેમણય] પૂર્વાભિમુખ થતા દક્ષિણ તરફનું [-અંગ જમણો હાથ = મુખ્ય મદદગાર માણસ જમણો હાથ ઝાલવો પકડવો = મદદ કરવી] [બાપ

જમદગ્નિ પુ૦ [સ] (સં) એક ઋષિ-પરશુરામના

જમના સ્ત્રી૦ [સ યમુના] (સ) ગંગાને મળનારી એક નદી, કાલિંદી -નોરી સ્ત્રી૦ જમના નદીનું મૂળ

જમરૂખ ન૦ [સર૦ હિં, મ જમરૂદ] જમરૂખ ૦ડી,-ખી સ્ત્રી૦ જમરૂખનું ઝાડ [(૨) અ૦સાથે

જમલું વિ૦ [સ યમલ = જોડકું] + -ના સાથવાળું

જમલો પુ૦ + જુઓ જુમલો

જમવું સ૦ક્રિ૦ [સ જમ્] ભોજન કરવું, ખાવું (૨) [લા] લાભવું, ખાટવું (વ્યંગમા) (ઉદા૦ શું જમવા ત્યાં ગયા'તા) [**જમીને જમ્યા પછી** = ખાઈને મુસ્કેલીમા ઊતરવું (૨) જમ્યા પછી એઠવાડ કાઢવાનું થવું]

જમશેદી નવરોજ પુ૦ [ફા] એક પારસી તહેવાર (૨૨મી માર્ચે)

જમા વિ૦ [અ] એકઠું થયેલું, એકઠું (૨) જમા બાજુનું. (૩) સ્ત્રી૦ આવક, ઊપજ, વસૂલ (૪) સરવાળો જુમલો [**-આપવું** = જમા બાજુ લખવું, (૨) લેણું પાછું આપવું **-કરવું** = જમા પાસે નોંધવું **-થવું** = એકઠું થવું (૨) જમા પાસે નોંધાવું **-માંડવું** = જમા બાજુ લખવું (૨) વ્યાજે રકમો સ્વીકારવી **-લેવું** = જમા બાજુ લેવું(૨)વસૂલ કરવું] ૦ઉધાર ન૦ જમા અને ઉધાર- આવક-જાવકનો હિસાબ [**-કરવું** = જમા અને ઉધાર બાજુએ રકમો નાખવી, હવાલો નાખવો] ૦ખર્ચ(-ર્ચ) પું૦ ન૦ ઊપજ અને ખર્ચ [**-નાખવું**, પાડવું = આવી-ગઈ-રકમોની વ્યવસ્થા કરી નાખવી (૨) આવકજાવકનું તારણ કાઢવું] ૦ત સ્ત્રી૦ (એક નાતના કે પથના લોકોનો) સમુદાય, સમૂહ (૨) બાવાઓનો સમૂહ ૦તી વિ૦ જમાતનું -ને લગતું ૦દાર પુ૦ સિપાઈ ઓની નાની ટુકડીનો ઉપરી (૨) [લા] ઉપરીપણું કે પ્રભાવ દાખવે એવું માણસ (કટાક્ષમા) ૦દારી સ્ત્રી૦ જમાદારનું કામ-પદ ૦નોંધ સ્ત્રી૦ખરીદનો માલ નોંધવાનો ચોપડો ૦પાસું ન૦ ૦બાજુ(-જૂ) સ્ત્રી૦ ચોપડામા (ડાબું) પાસું, જ્યા જમા રકમ લખાય છે ૦બંદી (-ધી) સ્ત્રી૦ જમીન માપી જાત વગેરે તપાસી કરીને તેનું સરકાર-ભગ્ત આકારવું તે, 'લેન્ડ રેવન્યુ-સેટલમેન્ટ' ૦વસૂલ સ્ત્રી૦, ન૦ મહેસૂલની ઊપજ ૦વહી સ્ત્રી૦ જમાનોંધ

જમાઈ પુ૦ [સ જામાતૃ, પ્રા જમાઇ(-ઉ), હિં. જમાઈ] દીકરીનો વર

જમાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'જમવું'નું પ્રેરક રૂપ

જમાત [અ જમાઅત], **-તી જમાદાર,-રી** [ફા] જુઓ 'જમા'મા

જમાદિલ અવ્વલ પું૦ [અ જમાદિલ અવ્વલ] અરબી – મુસલમાની પાંચમો મહિનો

જમાદિલ આખર પુ૦[અ જમાદિલ આખિરહ] અરબી – મુસલમાની છઠ્ઠો મહિનો

જમાન પુ૦ [અ જામિન] જમીન ૦ખત ન૦ જમીનખત

જમાની સ્ત્રી૦ ['જમાન' ઉપરથી] જમીનગીરી

જમાનો પુ૦ [ફા] યુગ,લાંબો સમય(૨) દેશકાળની, આચારવિચારાદિની અમુક સ્થિતિ કે તેનો સમય **-નાજૂનું** વિ૦ જમાનાથી ચાલતું આવેલું; પ્રાચીન **-નાનું ખાધેલ** વિ૦ પહોંચેલ, અનુભવી, પાકું

જમાનોંધ, જમાપાસું, જમાબાજુ, જમાબંદી(-ધી) જુઓ 'જમા'મા

જમાલ પું૦ [અ] સૌંદર્ય

જમાલગોટો પુ૦ [હિ] જુઓ નેપાળો

જમાવ પુ૦ [જુઓ જમા, 'જમવું' પરથી] ભરવો, ભીડ ૦ટ સ્ત્રી૦ જમાવવું તે (૨) બધબેસતી મેળવણી – મિશ્રણ

જમાવવું સ૦ક્રિ૦ 'જમવું'નુ પ્રેરક રૂપ
જમા-વસૂલ, જમા-ઉધી જુઓ 'જમા'માં
જમિયત સ્ત્રી૦ [અ જમીઅત] સમૂહ, મંડળ
જમીઝ ન૦ એક પક્ષી
જમીન સ્ત્રી૦ [ફા] ભોય (૨) ખેતર તરીકે વપરાય તેવી જમીન(૩)વા રુઝાવાથી આવતી નવી ચામડી [-આવવી=રૂઝ આવવી -આસમાન એક હોવું=અતિશય મગરૂરી હોવી (૨) અતિશય વરસાદ વરસવો. -આસમાનનું છેહું=ઘણો મોટો તફાવત -કરવી=કિનારે ઊતરવું, સફર પરથી પાછા ફરવું (૨) જમીન વેચાતી લેવી (૩) ભોયને લીંપી-થાપી સરખી કરવી.-ખણવી,-ખોતરવી=લજ્જા-પશ્ચાત્તાપ કે અપમાનની અસરથી નીચું જોવું -છોડવી=જન્મભૂમિ છોડી પરદેશ જવું -ને આસમાન એક થવું=પ્રલય થવો(૨)મોટો અનર્થ થવો -પર પગ ન મૂકવો=ખૂબ ઉતાવળ ચાલવું(૨)ગર્વથી બહેકી જવું -મરવી=જમીનનો રસકસ જવો (૨) ઘામા કોહવાણ વધી સડો ઊંડો ઊતરવો (૩) નદીના વહેણથી જમીન કપાયા કરવી -મારવી=હોકરા ખાઈ ગબડી પડવું (૨) નાસી જવું જમીનમાં પેસવું=ઊંચા ન વધવું,હીંગણા રહેવું(૨)ખૂબ શરમ આવવી(૩) દટાઈ જવું (૪)મરી જવું -સૂંઘવી=રસકસ તપાસવો]૦દાર વિ૦ જમીનની માલિકીવાળો (૨) પુ૦ જમીનનો માલિક (૩) લાટબંધ જમીનનો માલિક ૦દારી વિ૦ જમીનદારનુ, -ને લગતુ(૨) સ્ત્રી૦ જમીનદારપણું ૦દારી પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ મહેસૂલ માટે સીધો ખેડૂત સાથે વ્યવહાર રાખવાને બદલે જમીનદાર પાસેથી જ મહેસૂલ લેવાની પદ્ધતિ ૦દોસ્ત વિ૦ (ભાંગીતોડી)જમીનસરસુ કરેલુ;પાયમાલ જમે વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [અ જમઅ] જુઓ જમા જમૈયો પું૦ [સર૦ મ જમધ] કટાર જેવુ એક હથિયાર
જમોર (મો')પુ૦ જાહેર, સામુદાયિક આત્મહત્યા -રિયો પું૦ જમોર કરનાર [કર
જમ્મર પુ૦ [જુઓ જમોર] મોટુ દુ:ખ, કાળો

જય પું૦, સ્ત્રી૦ [સ] જીત, ફતેહ ૦કરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] એક છંદ, જેકરી ૦ઘોષ પું૦, ૦ઘોષણા સ્ત્રી૦ જય મળવાથી કરેલો પોકાર (૨) જય થયો છે એવુ જણાવનો ઢંઢેરો ૦જય પુ૦ જય-જયકાર (૨) અ૦ જેને (કોઈને સામા મળતા કે છૂટા પડતા બોલાતો શબ્દ). ૦જયકાર પુ૦ જીત-ખુશાલીનો પોકાર ૦જયવંતી સ્ત્રી૦ એક રાગિણી, જેજેવંતી ૦પુરી વિ૦ જયપુર શહેરનું, તગ્દનુ (૨) સ્ત્રી૦ રજપૂતાનાની એક પ્રાંતિક બોલી ૦મંગલ(-ળ) પુ૦ રાજાને બેસવાનો હાથી, ઉત્તમ હાથી (૨) ન૦ જય અને મંગળ ૦માળ સ્ત્રી૦ વિજયના અભિનંદનાર્થે ગળામા નાખવાનો ફૂલહાર. ૦શાલી(-ળી) વિ૦ વિજયવંત, ફતેહમંદ ૦શ્રી પું૦, સ્ત્રી૦ વિજયની દેવી (૨) એક રાગિણી ૦સંહિતા સ્ત્રી૦ જય નામનુ મહાકાવ્ય, 'ઐપિક' ૦સ્તંભ પુ૦ ફતેહની યાદગીરીમા ઊભો કરેલો સ્તંભ -યંતી સ્ત્રી૦ [સ] મહાન વ્યક્તિનો જન્મદિવસ (૨) વિજયનો વાવટો -યા સ્ત્રી૦ (સ) દુર્ગા -યાચાર પુ૦ [+આચાર] જય મળે એવો આચાર, જય પ્રસંગે કરાતો આચાર -યાજય પુ૦ [+અજય] જય ને અજય, હારજીત -યાનંદ પુ૦ [+આનંદ] વિજયનો આનંદ -યિની વિ૦સ્ત્રી૦ [સ] જય મેળવનારી -યી વિ૦ [સ] જય મેળવનાર, વિજયી -યીપણું ન૦. -ય વિ૦ [સ] જીતવા જેવુ કે જિતાય એવુ
જર સ્ત્રી૦ [સં जरायु?] ઓર, મેલી (૨) [સં जलूका?] [ક] જળો (૩) વિ૦ [સં] જીર્ણ, જર્જર
જર પુ૦[ફા] પૈસો, નાણું, સોનુ (૨) કસબ (સોના-રૂપાના તાર) કે કસબનું વણતર. ૦કસ પુ૦ [+ફા કસ] સોનારૂપાનો તાર, કસબ ૦કસી વિ૦ [ફા] કસબી, કસબના ભરતવાળું ૦કોસ પુ૦ [ફા] જૂનો-હલકો કસબ ૦કોરી વિ૦ જૂ૦-હલકા કસબવાળુ ૦ખરીદ વિ૦[ફા] વેચાતી લીધેલી (વસ્તુ) ૦જોજર વિ૦[ફા જરજેવ]કસદાર. ૦જરિયાન

ન૦ પૈસા, ઘરેણા વગેરે કીમતી વસ્તુઓ(૨) કસબી ભરતકામ ૦જેખમ ન૦ પૈસા વગેરે જોખમની વસ્તુઓ. ૦દોજ પુ૦ [ફા] કસબ ભરનારો. ૦દોજી સ્ત્રી૦ કસબ ભરવાનુ કામ – વિદ્યા, કસબી ભરતકામ

જરખ ન૦ [પ્રા જરગ્ગ; સર૦ હિં. चरख, સ. ऊरक्ष, પ્રા. तरच्छ] ઝરખ, એક જંગલી પ્રાણી, ધોરખોદિયો; તરસ

જરગો વિ૦ પુ૦ [સં. जरत्क, પ્રા. जरग्ग](કા) વરડો, ઠચરો [વસાઈ ગયેલુ

જરજરિયું વિ૦ [સં. जर्जर] જીર્ણ થઈ ગયેલુ; જરજરિયાન, જરજેખમ ન૦ જુઓ 'જર'મા

જરઠ વિ૦ [સ] વૃદ્ધ, ઘરડું(૨)કઠણ ૦તા સ્ત્રી૦

જરણ વિ૦ [સ] ઘરડું (૨)ન૦ જરણા. –ણા સ્ત્રી૦ વૃદ્ધાવસ્થા [ધર્મ સ્થાપક

જરથુસ્ત્ર પુ૦ [અવેસ્તા] (સં.) પારસીઓના જરથોસ્તી વિ૦ જરથુસ્ત્રનુ, –ને લગતુ (૨) જરથુસ્ત્રનું અનુયાયી (૩) પુ૦ પારસી

જરદ વિ૦ [ફા. ज़र्द] પીળું, ઝાંખું પીળુ

જરદાલુ(–ળુ) ન૦ [ફા. ज़र्द પરથી] એક સૂકો મેવો, આલૂ

જરદી સ્ત્રી૦ [ફા] પીળો પદાર્થ

જરદો પુ૦ [ફા] તમાકુનો ભૂકો

જરબ પુંન૦ [અ. ज़र्ब] ત્રાસ, હલેશાત, ધાક

જરાજર વિ૦ [ફા. जरा ઉપરથી] જરા, સહેજ (૨) અ૦ જરાતરા, સહેજસાજ

જરાળિયું વિ૦ [સર૦ 'જળાવાળા,–ળિયુ'] પાખું (૨) જીર્ણ (કપડું)

જરવું અ૦ક્રિ૦ [સં જૂ, પ્રા. जर] જીર્ણ થવું; ઘસાઈ જવું (૨) પચવું, હજમ થવુ (૩) પાખું કે ઝૂરું થવુ

જરા સ્ત્રી૦ [સ] વૃદ્ધાવસ્થા(૨)સાપની કાચળી

જરા વિ૦ (૨) અ૦ [અ] લગાર, થોડુ ૦એક, ૦ક વિ૦ (૨) અ૦ થોડું, લગાર. ૦તરા અ૦ થોડું – નહિ જેવુ [જરા જરામાં, જરાતરામાં અ૦ સહેજ સહેજમા, ખાસ કારણ વિના (૨) ઝટ, જરા વખતમા

જરાયત વિ૦ [જુઓ જિરાયત] વરસાદના પાણીથી થતુ (ખેતી કે પાક માટે) (તેનાથી ઊલટું બાગાયત – કૂવાના પાણીથી થતુ)

જરાયુ ન૦ [સ.] ગર્ભને વીટળાયેલુ પાતળું પડ, ઓર. ૦જ વિ૦ જરાયુમાથી જન્મતુ (ઈંડામાથી નહિ) [સસરો

જરાસંધ પુંન૦ [સં.] મગધદેશનો રાજા; કંસનો

જરિત વિ૦ [સં] જીર્ણ, ખખળી ગયેલું

જરિયાન વિ૦ [ફા. जर्रीन] જરીનુ, કસબી (૨) ન૦ સોનાચાંદીનાં ઘરેણા

જરી સ્ત્રી૦ [ફા. ज़र] કસબ, કસબી ભાલ(૨) વિ૦ કસબ સાથે વણેલુ, કસબી. ૦કામ ન૦ કસબી ભરતકામ. ૦પટકો પુંન૦ કસબી વાવટો(૨)પેશવાઈમા લશ્કરી સરદારને કમરે બાંધવાનો કસબી પટકો

જરી વિ૦(૨)અ૦ [જુઓ જરા] થોડુ, લગાર. ૦ક વિ૦(૨)અ૦ સહેજ થોડુ ક

જરીપુરાણું વિ૦ [સં जरिन् + पुराण] જૂનુ; ફાટીતૂટી ગયેલુ, ઘણુ જૂનુ

જરીબ સ્ત્રી૦ [ફા જરીબ = જમીન માપવાની સાકળ] જમીનમાપણીનુ કામ(૨) પુ૦ એ કામ કરનારો, મોજણીદાર(૩)વિ૦[અ જરીફ] વિનોદી, મશ્કરુ (૪) બુદ્ધિવાન સમજદાર. ૦બરદો પુંન૦ મા.પણીનુ પત્રક

જરીમરી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ; પ્રા જર = તાવ + મરક = મરકી] ભારે ચેપી રોગ, કોગળિયુ; (ખાસ કરીને) કોલેરા. (આ રોગની દેવી હોવાનુ મનાય છે)

જરૂખો પુંન૦ જુઓ ઝરૂખો

જરૂર સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ જરૂરત (૨) અ૦ અવશ્ય, નક્કી, અલબત્ત. [–ઊભી થવી, જાગવી, પડવી = જરૂર લાગવી, જરૂરી બનવું] ૦ત, –રિયાત સ્ત્રી૦ અગત્ય, આવશ્યકતા, ગરજ, હાજત –રી વિ૦ જરૂરનુ, અગત્યનુ

જરેજર અ૦ [સર૦ અ જરા, કે રજેરજ પરથી ?] જરાં પણ છોડયા વગર, બધું જ, રજેરજ

જર્જર(–રિત) વિ૦ [સ] જીર્ણ થઈ ગયેલું

જર્મન વિ૦ [ઈં] જર્મની નામના દેશનુ (૨) પુંન૦ તે દેશનો વતની (૩) સ્ત્રી૦ ત્યાની ભાષા

જર્મનસિલ્વર ન૦ [ઈં] એક મિશ્ર ધાતુ

જલ(–ળ) ન૦ [સ] પાણી ૦કમલ ન૦ કમળ ૦ગરિયો પુંન૦ મહિરમા ઠાકોરજીની

પૂજા માટે પાણી લાવી આપનારો ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ જુઓ ઉદકક્રિયા ૦ચર વિ૦ પાણીમા ચાલનારુ(૨)ન૦ પાણીનુ પ્રાણી. ૦જ વિ૦ [સ] પાણીમા ઉત્પન્ન થતુ(૨) ન૦ કમળ (૩)શ ખ ૦(–ળ)જલ(–ળ)બંબાકાર અ૦ જુઓ જલભય ૦(–ળ)જંતુ પુ૦, ન૦ પાણીનુ જંતુ (૨) માછલું ૦જા સ્ત્રી૦ [સં.] (સ) લક્ષ્મી. ૦જાત ન૦ [સ] કમળ,જલજ ૦(–ળ)તરંગ પુ૦ પાણીનુ મોજું (૨) ન૦ (ચલાણામા પાણી. ભરીને યોજાતુ) એક વાદ્ય ૦તાડન ન૦ [સં.] [લા] પાણીને મારવા પેઠે ફોગટ ફાફા, અકળ પ્રયત્ન. ૦(–ળ)તુલા સ્ત્રી૦ જળની મદદથી વજન કરવાનુ ત્રાજવુ; 'હાઇડ્રોસ્ટેટિક બેલન્સ' ૦દ પુ૦ [સ] વાદળ, મેઘ. ૦દાગમ પુ૦ [જલદ + આગમ] વર્ષાકાળ, ચોમાસું. ૦(–ળ)દાહ પુ૦ શબને બાળવાને બદલે પાણીમાં વહેતુ મૂકવુ તે ૦(–ળ)દીક્ષા સ્ત્રી૦ જળથી અપાતી ખ્રિસ્તી ધર્મની દીક્ષા; 'બૅપ્ટિઝમ' ૦(–ળ)દેવતા પુ૦ બ૦ વ૦, સ્ત્રી૦ જળની દેવી; પાણીની પરી ૦(–ળ)ધર પુ૦ [સં] મેઘ, વાદળ (૨) સમુદ્ર. ૦(૦નિ)ધિ પુ૦[સ] સમુદ્ર ૦(–ળ)નાલિ(૦કા) સ્ત્રી૦ સેવાળ ૦(–ળ)પતિ પુ૦ [સ] સમુદ્ર (૨) વરુણ ૦(–ળ)પાન ન૦ પાણી પીવુ તે ૦(–ળ)પ્રપાત પુ૦ પાણીનો ધોધ ૦(–ળ)પ્રલય પું૦ ભારે વરસાદ કે પૂરથી નાશ થવો તે ૦(–ળ)પ્રવાસ પુ૦ જળ ઉપર – વહાણમા કરેલી મુસાફરી ૦(–ળ)મય વિ૦ અને પાણી પાણી થઈ ગયુ હોય એવુ ૦(–ળ)માર્ગ પુ૦ જળ ઉપર – વહાણમા બેસીને જવાનો રસ્તો (૨) નહેર,વહેળો ૦(–ળ)યંત્ર ન૦ જળના જોરથી ચાલતુ યંત્ર(૨) ફુવારો(૩)રેંટ ૦(–ળ)યાત્રા સ્ત્રી૦ જળપ્રવાસ (૨) એક તહેવાર જ્યારે ઠાકોરજીને જલવિહાર કરાવવામા આવે છે ૦(–ળ)યાન ન૦[સ] જળ પર જવાનુ વાહન, વહાણ, મછવો ૦(–ળ)યુદ્ધ ન૦ પાણી ઉપર – વહાણમા રહીને કરેલુ યુદ્ધ ૦(–ળ)સમાધિ સ્ત્રી૦ પાણીમા કરેલો પ્રાણત્યાગ (જેમ કે સન્યાસી માટે) (–લેવી). ૦સ્થિતિશાસ્ત્ર ન૦ 'હાઇડ્રોસ્ટેટિક્સ'. –સું(–ળું)દ(–ધ)ર ન૦ [સં જલોદર] એક ઉદરરોગ. –સાગર ન૦ [સં.] પાણીનો હોજ, ટાકી –સા(–ળા)શય ન૦[સં] કૂવો, તળાવ વગેરે પાણીનુ સ્થળ. –સાંજલિ સ્ત્રી૦ [સં] પાણીની અંજલિ(૨) પિતૃઓનુ તર્પણ કરવા અપાતી જલાંજલિ. –હો(–ળો)દર ન૦ [સં] જુઓ જલંધર

જલદ વિ૦ [ફા. જલ્દ] ઉગ્ર; આકરુ, તેજ જલદી સ્ત્રી૦ [ફા] ઉતાવળ, ત્વરા (૨) અ૦ ઉતાવળથી, ઝટ, સત્વર

જલસો પુ૦ [અ] આનંદ યા ઉત્સવનો મેળાવડો (૨) સંગીતનો મેળાવડો

જલા(–ળા)ખુ પુ૦[સં.] એક જળચર પ્રાણી

જલાલ વિ૦ [અ] ઝગઝગતુ, ઉત્તેજવળ. –લી સ્ત્રી૦ ઝગઝગાટ, ભપકો; ઠાઠમાઠ, પ્રભાવ

જલેબ સ્ત્રી૦ [અ. જલ્વા?] ઠાઠમાઠ, ભભકો

જલેબી સ્ત્રી૦ [સરખા હિં, મ. જિલ્બી (હિં જલાવ = આંટો, ખીચ)] એક મીઠાઈ

જલ્પ પુ૦ [સ] કથન, કહેવુ તે (૨) બકવાદ, લવારો(૩)[ન્યા]તત્ત્વનિર્ણયની ઇચ્છાથી નહિ પણ પરપક્ષખંડન અને સ્વપક્ષ-સ્થાપનની ઇચ્છાએ કરેલો વાદ ૦ક વિ૦[સં] બકવાદ – લવારો કરનાર. ૦વુ અ૦ ક્રિ૦ [સં. જલ્પ્] બબડવુ – લવારો કરવો

જલ્લાદ પુ૦ [અ.] ગરદન મારનાર, શિરચ્છેદ કરનાર (૨) કસાઈ –ઈ સ્ત્રી૦ જલ્લાદનુ કામ, જલ્લાદપણુ

જવ પુ૦ [સ યવ, પ્રા] એક ધાન્ય (૨) જવ જેટલી લંબાઈ અથવા વજનનુ માપ [–તલ મૂકવા = શ્રાદ્ધ મનાવવુ –તલ લાવવા = મરણના ચોકાની તૈયારી કરવી] ૦ખાર પુ૦ [+સં. ક્ષાર] જવનો ખાર – ક્ષાર

જવ પુ૦ [સં.] વેગ, ત્વરા, ઝપટ (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર

જવ અ૦ [સર૦ [હિં જબ] (૫) ત્યારે

જવઈ સ્ત્રી૦ એક જાતનો (બરનો) ઘોડ (જવઈના બરની કલમ થાય છે)

જવખાર પુ૦ જુઓ 'જવ'માં

જવન પું૦ લુચ્ચો યવન(૨)ખાટકી –ની સ્ત્રી૦
જવની(–નિકા) સ્ત્રી૦ [સં] પડદો, ચક
જવરજવર સ્ત્રી૦ [જવુ+આવવું ઉપરથી] વારંવાર જવું આવવું તે, અવરજવર
જવલો પુ૦ ['જવ' ઉપરથી] જવના આકારનો સોનાનો મણકો (?) [ક્વચિત્; ભાગ્યે
જંવલ્લું વિ૦ કોઈક જ, વિરલ –લ્લે અ૦
જવવું અ૦ ક્રિ૦ [સ જન્–જા?] (ફળ માટે) બેસવું, ફળ થવું; ઉત્પન્ન થવું જેમ કે, ફૂલ બેસે પછી સીંગ જન્મે (૨) (ફળ કે કશામા) જીવ પડવા
જવશીર પું૦ [સર૦ હિં જવાશીર, ફા. જાવશીર] એક વનસ્પતિ (ગંધબિરોઝા જેવી)
જવાન વિ૦ (૨) પું૦ [ફા] જુઓ જુવાન. ૦પટ્ઠો પુ૦ મજબૂત બાંધાનો જવાન –ની સ્ત્રી૦ જુવાની [–આવવી, ફૂટવી=જુવાનીની શરૂઆત થવી–તેનાં ચિહ્ન દેખાવાં.]
જવાબ પુ૦ [અ] ઉત્તર [–આપવો=ઉત્તર આપવો (૨) ઉપયોગી થઈ પડવું (૩) જવાબદાર થવું (૪) સામું બોલવું (૫) કહી આપવું, સાક્ષી પૂરવી –આપવા જવું= ઈશ્વરને પોતાના સુકૃત-દુષ્કૃતનો હિસાબ આપવા જવુ –મરી જવુ –દેવો=જુઓ જવાબ આપવો –લેવો=ખુલાસો પૂછવો –મેળવવો, તપાસ કરવી (૨) સાક્ષી કહે તે લખી લેવુ] ૦દાર વિ૦ [ફા] જવાબદારી વાળુ ૦દારી સ્ત્રી૦ જવાબ દેવાનુ જોખમ અથવા ફરજ, જુમ્મેદારી. જોખમદારી –ખી વિ૦ [ફા] જેનો જવાબ માગેલો હોય એવુ (૨) જેના જવાબનુ ખર્ચ ભરેલુ હોય એવુ (જેમ કે, પોસ્ટકાર્ડ, તાર) –ખી હૂંડી સ્ત્રી૦ સ્વીકારાયાનો જવાબ મળ્યા પછી જ જેનાં નાણા ભરવાના હોય એવી હૂંડી
જવારણું ન૦ [જવારવુ પરથી] મેળવણ –વું સ૦ક્રિ૦ ['જવવુ'નુ પ્રેરક ?] ચાખરવું
જવારા પુ૦બ૦વ૦ [દે જવરય; જવ્વારય] જવ વગેરેના નાના–તાજા ઊગેલા અંકુરો [–વાવવા=દેવીના પૂજન–અનુષ્ઠાનની જવ વાવી સ્થાપના કરવી]
જવાવું અ૦ક્રિ૦ જવાની ક્રિયા થવી, 'જવું'નું ભાવે
જવાસો પુ૦ [સ યવાસ, પ્રા. જવાસ] એક વનસ્પતિ
જવાહિર ન૦ [અ.] હીરામાણેક વગેરે ઝવેરાત ૦ખાનું ન૦ રત્નો વગેરે–ઝવેરાત જેમાં રખાતુ હોય તે જગા
જવાળી સ્ત્રી૦ ['જવ' ઉપરથી] અગૂઠા ઉપરની જવના આકારની એક રેખા (૨) જવના જેવા સોનાના દાણાની માળા
જવાંમર્દ પુ૦ [ફા] બહાદુર, વીર –ર્દી સ્ત્રી૦ જવામર્દપણુ, વીરતા
જવું અ૦ક્રિ૦ [સ યા, પ્રા. જા] (તેના રૂપો–જઉં, જાય, જા, જાઓ, જાતું, ગયુ, ગઈ, જઈશ ઇ૦ થાય છે] ગતિ કરવી, ખસવું (૨) પાસેથી ખસવુ, ઓછું થવું (૩) ઘટવુ; નુકસાન થવુ, નાશ પામવુ (૪) વીતવુ, પસાર થવું (૫) અન્ય ક્રિ૦ સાથે આવતા તે ક્રિયા બરોબર યા ચોક્કસ થવાનો કે ચાલુ રહેવાનો ભાવ બતાવે ઉદા૦ નાસી જવુ, ખાઈ જવું. કરતા જવું વગેરે [જઈ ચઢવું=અણધાર્યું ઓચિંતુ જવુ-પહોચવુ જઈ મળવું=પકડી પાડવુ (૨)–ના પક્ષમા સામેલ થઈ જવુ ઉદા૦ પોતાના પિતાના શત્રુને જઈ મળ્યો. જતું આવતું થવું=આવવા જવાનો વહેવાર થવો; પરિચિત થવુ. જતું કરવું=મૂકી દેવું; માફ કરવુ (૨) છોડી મૂકવુ જતું રહેવું=બસેથી ચલ્યા જવુ, ખોવાવું (૨) નાસી જવુ (૩) પરપુરુષ સાથે સ્ત્રીનું નાસી જવુ (૪) સાધુ-વેરાગી થઈ જવુ જવા બેસવું=જવાની તૈયારીમા હોવુ (૨) મરવાની તૈયારી હોવી]
જશ(–સ) પું૦ [સ યશ, પ્રા જસ] કીર્તિ. [–ઉપર જૂતિયાં=કદરને બદલે તિરસ્કાર. –ગાવા=સારું બોલવુ, ગુણ ગાવા જશના થવા=કીર્તિ મળવી, ડંકો વાગવો; સારુ કહેવાવુ –મળવો=વખાણ થવા કદર થવી] ૦નામી વિ૦ કીર્તિમંત ૦વંત વિ૦ જશવાળુ, યશવંત
જશન ન૦ [ફા જશ્ન] ઉત્સવનો કે આનંદનો દિવસ (પારસી)
જશનામી, જશવંત જુઓ 'જશ'માં

જશો(–સો)દા સ્ત્રી (સં) યશોદા–શ્રીકૃષ્ણનાં મા
જસ પું૦ જુઓ જશ
જસત ન૦ [સ, પ્રા જસદ] એક ધાતુ
જસતા પું૦અ૦વ૦ ડાધા
જસું વિ૦ [સ. याच्ञ, પ્રા જઇસ, હિં. જસ; જૈસા] જેવું, મળતું આવતું (૫)
જહતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] તજતી (લક્ષણા). –સ્વાર્થા વિ૦ સ્ત્રી૦ (કા. શા) જેમા શબ્દના વાચ્યાર્થનો ત્યાગ થતો હોય તેવી (લક્ષણા)(૨) સ્ત્રી૦ તેવી લક્ષણા. –દજહલ્લક્ષણા સ્ત્રી૦ જેમા વાચ્યાથ નો કેટલેક અંશે ત્યાગ તેમ જ કેટલેક અંશે તેનુ ગ્રહણ થતુ હોય તેવી લક્ષણા (કા શા)
જહન્નમ ન૦ [અ] નરક, દોજખ
જહલ્લક્ષણા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ જહત્સ્વાર્થા
જહાજ ન૦ [અ] મોટુ વહાણ. –જી પું૦ જહાજ ચલાવનારો (૨)વિ૦જહાજનુ,–ને લગતુ
જહાન સ્ત્રી૦ [ફા] જહા, દુનિયા, આલમ
જહાનમ ન૦ [જુઓ જહન્નમ] નરક [–માં જવુ=દીસતુ ન્હેવુ, મરવુ, ગમે તેમ (બરાબ) થવુ (શાપ કે ધુત્કાર બતાવવા વપરાય છે)]
જહાલ વિ૦ [મ, સર૦ અ. जहल, जाहिल= નાદાન] ઉદ્દામ, આકળુ (ઊલટુ 'મવાલ')
જહાં સ્ત્રી૦[ફા] દુનિયા, જહાન ૦ગીર પું૦ દુનિયાનો જીતનારો (૨) [સ] એક મોગલ બાદશાહ ૦ગીરી વિ૦ જહાગીરનુ,–ને લગતુ(૨)[લા] આપખુદ, જોહુકમીભર્યું (૩) સ્ત્રી૦ જોહુકમી,આપખુદી(૪)અમીરી ૦દીદા વિ૦ [ફા] દુનિયાના અનુભવવાળું–ચાલાક ૦પના(૦હ) વિ૦ (૨) પું૦ [ફા] જગતનુ રક્ષણ કરનાર (બાદશાહ) ૦સોજ વિ૦ [ફા] દુનિયાને બાળનારું
જહીં અ૦ [સં यत्र, પ્રા જહ(–હિ,–હિ), સર૦ હિં જહાઁ] જ્યા, જે ઠેકાણે
જહુ સ્ત્રી૦ + જુઓ જોહુ
જહેજ ન૦ [અ जिहेज] કન્યાદાન કરવુ તે
જહેમત સ્ત્રી૦ [અ जहमत] મહેનત, શ્રમ
જહ્નુ પું૦ [સ] (સ) એક પ્રાચીન રાજા. ૦કન્યા,૦જા, ૦સુતા સ્ત્રી૦ (સં.) ગંગા નદી

જળ ન૦ [સં. जल] પાણી. [–જંપવું=નીરવ શાંતિ જેલાવી –પોતિયાં કરવાં=પોતિયુ માથે બાંધી નાહવુ –મૂકવું=પ્રતિજ્ઞા કરવી –ભરવું=પાણી વહેવું (૨) આંખમા આસુ લાવવા –રેલવું=પાણી કરી વળવા –લેવું =જળ મૂકવુ –શમવું=રેલના પાણી ઓસરી જવા.]૦આગિયો પું૦ એક વનસ્પતિ. ૦આમળું ન૦ એક જાતનુ ફળ ૦કમળ ન૦ જુઓ જલકમલ. ૦કીડો પુ૦ પાણીનો કીડો ૦કૂકડી સ્ત્રી૦ એક જળચર પક્ષી ૦કૂંડું ન૦ ચંદ્રની આજુબાજુ આછા પાણીવર્ણા વાદળાને લીધે દેખાતુ કૂંડાળુ ૦ક્રીડા,૦કેલિ સ્ત્રી૦ પાણીમા જેલવુ તે. ૦ઘોડો પુ૦ એક પ્રાણી,'હિપ્પોપોટેમસ' ૦ચક્રી સ્ત્રી૦ પાણીના જોરથી ચાલતી ચક્કી ૦ચર વિ૦(૨)ન૦ જુઓ જલચર. ૦જળું વિ૦ આસુથી ભરાયેલુ (લોચન). ૦જંતુ પુ૦, ન૦ ૦જંત(–ન્ય)ત્ર, ૦જાત, ૦જા(યા)ત્રા જુઓ 'જલ'મા ૦જાંબુવો પુ૦ નદીના કિનારા પર થતી એક વનસ્પતિ ૦જીવણા(–ણી)વિ૦સ્ત્રી૦(ભાદરવા સુદ અગિયારશ) ૦તરણ પુ૦ એક છંદ. ૦તરંગ પુ૦(૨)ન૦, ૦તુલા,૦દાહ,૦દીક્ષા જુઓ 'જલ'મા ૦દૂધી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦દેવતા જુઓ જલદેવતા ૦ધમણ સ્ત્રી૦ જળના બળથી ચાલતી ધમણ ૦ઘર,૦નીલિ-(૦કા) જુઓ 'જલ'મા ૦નેવરી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦પતિ, ૦પાત્ર, ૦પાન જુઓ 'જલ'મા. ૦પાલો પુ૦ પાણીમા ઊગતો પાલો ૦પ્રપાત પુ૦, ૦પ્રલય પુ૦, ૦પ્રવાસ પુ૦ જુઓ 'જલ'મા ૦(૦જળ)બ બાકાર, ૦બ બોળ વિ૦ (૨) અ૦ જલજલબ બાકાર, જલમય ૦બિલાડી સ્ત્રી૦ એક જળચર પ્રાણી. ૦મય જુઓ જલમય ૦માણસ ન૦ જેનુ નીચલુ અર્ધું અંગ માછલી જેવુ હોય છે તેવું પાતાળના પાણીમા રહેતુ મનાતુ વેતિયુ માણસ. ૦માર્ગ,૦યંત્ર,૦યાત્રા, ૦યાન,૦યુદ્ધ જુઓ 'જલ'મા ૦વાસ પુ૦ પાણીમા ડૂબી મરવુ તે. ૦શાયી વિ૦ [સ] પાણીમા શયન કરનાર– ડૂબી જનાર ૦સમાધિ(–ધિ) જુઓ જલ-

સમાધિ. ૦સંપ્રદાયક પુ૦ જળદીક્ષા આપનાર, 'બૅપ્ટિસ્ટ'. ૦સ્થિતિશાસ્ત્ર જુઓ જલસ્થિતિશાસ્ત્ર [(૨) બ ાતરા થવી

જળજળવું અ૦ક્રિ૦ ['જળવુ' ઉપરથી] બળવું

જળજળું વિ૦ જુઓ 'જળ'માં

જળણ ન૦ ['જળવું' ઉપરથી] બ ગતણ, લ'કહા

જળવાવું અ ક્રિ૦, –ચવું સ૦ક્રિ૦ 'જાળવવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક [સળગવુ

જળવું અ૦ ક્રિ૦ [સ જ્વલ્, પ્રા. જલ] બળવુ,

જળસ ન૦ [દે. જલૂસગ?] ઝાડા વાટે પડતો પરુ જેવો ચીકણો પદાર્થ [–પડવું=જળસ નીકળવાનો રોગ થવો]

જળસેાઈ સ્ત્રી૦ [સ જલશયન ? જલ + પ્રા. સો =સુવુ ?] (બાળવા કે દાટવાને બદલે) જળમા સુવાડવુ–હુબાડવુ તે (સન્યાસીને) (–કરાવવી.)

જળદ(–ધ)ર જુઓ જલદર [(લાકડુ)

જળાઉ વિ૦ ['જળવું' ઉપરથી]બાળવાના કામનું

જળાકુ પુ૦ જુઓ જલાકુ

જળાગાર ન૦ [સ જલાગાર]પાણીનો હોજ,ટાકી

જળાતિસાર પુ૦ [સ જલ + અતિસાર] વારવાર પેશાબ કરવો પડે તેવો એક રોગ

જળાધારી સ્ત્રી૦ [સ જલાધાર ઉપરથી] જેમા શિવલિંગ બેસાડવામા આવે છે તે કયારા જેવો ઘાટ (૨) શિવલિંગ ઉપર ટગાવુ નીચે કાણાવાળું જળપાત્ર

જળાપેા પુ૦ ['જળવુ' પરથી] બળાપેા, કઢાપેા

જળાભાસ પું૦ [સં જલ + આભાસ] મૃગજળ

જળાશય ન૦ જુઓ જલાશય

જળેા સ્ત્રી૦ [સ. જલૌકા, પ્રા જલૂ(–લો)યા.] પાણીમા રહેતો એક જીવડો(ખરાબ લોહી ચૂસી લેવા તેને ચામડી ઉપર વળગાડવામા આવે છે) [જળેાની પેઠે વળગવું = આગ્રહપૂર્વક ચોટવુ –મૂકવી = જળેા વળગાડી નઠારુ લોહી ચુસાવી લેવરાવવુ] [નાખવું તે

જળેાજથા સ્ત્રી૦ સ સારની જંજાળ (૨) વિખેરી

જળેાદર ન૦ જુઓ જલદર

જળેાયુ ન૦ ગૂમડું મટી ગયા પછી રહેલુ ચાઠું (૨) મેડો જડતી વખતે પીઠો ઉપર પાટિયા જડે છે ત્યારે તેની તડ પૂરવા નીચે મુકાતી પાતળી ચીપટ

જઈ પુ૦ પૈસો, દોદ્રિયુ [જાળુ ; ગીચ ઝાડી

જંખજાળ સ્ત્રી૦ ['ઝાખરા + જાળુ''] ઓશિ-

જંગ પુ૦ [ફા] મોટી લડાઈ, યુદ્ધ (૨) [લા.] ઝવડો,કકાસ [–સ્વચેા=ખૂબ લડાઈ જમવી] ૦બહાદુર વિ૦ એક ઇલકાબ

જંગડિયેા પુ૦ સરકારી તિજોરીના નાણા એક ગામથી બીજે ગામ લઈ જતી વખતે રક્ષક તરીકે જતો લશ્કરી સિપાઈ

જંગમ વિ૦ [સ] એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે ખસી શકે એવું (સ્થાવરથી ઊલટુ) (૨) પુ૦ એક પ્રકારનેા શિવલિંગપૂજક જોગી

જંગમેા પુ૦ લાઠીની એક કસરત

જંગલ ન૦ [સ, ફા] વન [–જવું = ઝાડે ફરવા – હાજતે જવું –થવું = માણસની વસ્તી વિનાનુ થવુ – વેરાન થવુ –વસાવવું, –સેવવું =વનવાસ કરવેા(૨)વાનપ્રસ્થ થવુ] –લિયત સ્ત્રી૦જંગલીપણું –લી વિ૦ જંગલનું, રાની(૨) બેડથા વિના ઊગેલુ (૩) [લા] સુધારો, સંસ્કાર કે વિવેક વિનાનુ [–રેાઝ જેવું=સાવ જંગલી] –લીજટ વિ૦ [સર૦ મ જંગલાજટ] સાવ જંગલી, ગમાર, રોચુ

જંગલેા પુ૦ એક રાગ

જંગાલ પું૦ [ફા જગાર, સર૦ હિ , મ] તાબાનેા કાટ –લી વિ૦ જંગાલનુ,–ને લગતુ

જંગી વિ૦ [ફા] જંગ–લડાઈને લગતુ (૨) [લા] મોટુ, જબરુ, (૩) સ્ત્રી૦ કિલ્લાની ભીતમાનુ ત્રાસુ બાકુ (૪) પું૦ લડવૈયેા

જંગેાટેા પુ૦ બાખી બાવાઓની ગોકણ જેવી લગોટી (?) [જંગેાડેા

જંગેાડેા પુ૦ જુઓ જિ ગેાડેા –ડી સ્ત્રી૦ નાનેા

જંઘ(–ઘા) [સ] સ્ત્રી૦ જાંઘ, સાથળ

જંઘડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ચોઘડિયાવાળા, ઢોલ–ડૂમકા વગાડનાર

જંઘા સ્ત્રી૦ [સ.] જંઘ, જાંઘ ૦સારણ સ્ત્રી૦ જાંઘનેા એક રોગ ૦સ્થિ ન૦ [+ અસ્થિ] જાંઘનુ હાડકુ

જંજાર(–લ) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ જંજ્યાળ, હિં

જંજાલ] એક જાતની નાની તોપ, જંબૂરો
જંજાળ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. જંજાલ (જન કે જગ + જાળ?)] ઉપાધિ; ખટપટ [**–માં પડવું** =(લગ્ન, કુટુંબ કે ધંધા ઇ૦ની) પંચાત વહોરવી–ફસાવું, **જંજાળી** થવું **–ળી** વિ૦ જંજાળવાળું [**–થવું**=પરણવું, સંસારી થવું (૨) ખૂબ કામધંધાવાળા રોકાવું]
જંજીર સ્ત્રી૦ [ફા] સાંકળ (૨) બેડી (૩) ઘડિયાળની કમાન (૪) ઝાંઝર [**–દોહવી**= પોતાની સચ્ચાઈ સાબિત કરવા લાલ તપાવેલી સાંબળ ઉપર હાથ ફેરવવો, દિવ્યનો એ પ્રયોગ કરવો] **૦નો ગોળો** પુ૦ [સર૦ હિં જંજીરી ગોલા] સાંકળથી જોડેલા તોપના ગોળા (તે સાદા ગોળાથી ભયંકર ગણાય છે) **–ક** ન૦ સાંકળના જેવું ઘરેણું
જંજીરો પું૦ [અ જંજીરહ્] પાણીમા બાવેલો ફિલ્લો (૨) ટાપુ, બેટ (૩) [જુઓ 'જંજર'] જંબૂરો, એક જાતની ચૈડાવાળી નાની તોપ (૪) [?] હનુમાનની સાધનાનો મંત્ર, જંતર (૫) [ફા જંજીર=સાંકળ (ના આકારનું)] કસુંબી કિનાર
જંત પુ૦ જુઓ જંતુ
જંતર પું૦, ન૦ [સ યંત્ર, પ્રા. જંત] તાંત્રિક આકૃતિ (૨) તેની આકૃતિ કે અક્ષરવાળો કાગળ કે પતરું, તાવીજ (૩) જાદુ
જંતરડું ન૦ [સં યંત્ર, પ્રા જંત, સર૦ ર્ં જંતરી (યંત્ર, પ્રા જંત=જકડવું) પરથી] જુઓ જાતરડું
જંતરમંતર પુ૦, ન૦ જંતર અને મંત્ર
જંતરવું સ૦ક્રિ૦ જંતર કરવું, (તાવીજને) જાદુઈ અસર આપવી
જંતુ પુ૦, ન૦ [સ] નાનું જીવડું. **૦ઘ્ન,૦નાશક** વિ૦ જંતુઓનો નાશ કરે એવું **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦, **૦શાસ્ત્ર** ન૦ 'એન્ટ્રીરિયોલોજી'
જંત્ર [સ. યંત્ર] ન૦ જુઓ છાયાયંત્ર (૨) એક જાતનું તંતુવાદ્ય (૩) પું૦; ન૦ જુઓ જંતર. **જંત્રમધ્યાહ્ન** = ખરો બપોર (છાયાયંત્ર પ્રમાણે પૂરેપૂરો)
જંત્રી પું૦ ['જંત્ર' ઉપરથી] જંત્ર વગાડનાર(૨) લાકડાનું ચોકઠું, ખેલાડી (૩) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] સૂચિ, અનુક્રમણિકા, સાંકળિયું(૪) જંતરવાનું નાવીજ (૫) તૈયાર ગણતરીનો કોઠો, કોષ્ટક
જંદો પુ૦ કક્કડ પુરુષ (ભવૈયાઓનો એક વેષ) (એ નામના એક છેલ રાજા ઉપરથી જુઓ ઝવેરીલાલ)
જંપ (જં') પુ૦ [પ્રા ઝંપ્=ઢાંકવું ઉપરથી? સર૦ હિં ઝંપના, ઝપના, મ ઝપણે] શાંતિ, નિરાંત (–વળવો). **૦વું** અ૦ક્રિ૦ નિરાંત વાળવી, શાંત પડવું (૨) જરા ઊંઘવું — આંખ મળવી (જંપી જવું) (૩) તોફાન, ધમાચકડી, ઇ૦માંથી રોકાવું, તે બંધ કરી શાંત થવું **–પાવું** અ૦ક્રિ૦ જંપવાની ક્રિયા થવી
જંબીર ન૦ [સ] એક વનસ્પતિ, એક જાતની લિંબોઈ [ઝોળી
જંબીલ સ્ત્રી૦ [ફા] ઊનના પાદડાની ગૂંથેલી
જંબુ(–બૂ) ન૦ [સ] જાંબુ
જંબુ(–બૂ)ક પુ૦, ન૦ [સ] શિયાળ
જંબુ(–બૂ)ખંડ, જંબુ(–બૂ)દ્વીપ પુ૦ [સ] (સં) (પૌરાણિક ભૂગોળ પ્રમાણે) મેરુ પર્વતની આજુબાજુ આવેલા સાત ખંડમાંનો એક(૨)[બૌદ્ધોની માન્યતા પ્રમાણે] ભારતવર્ષ
જંબૂર ન૦ [સર૦ મ જબોરા, હિ જબૂર(–રા) (અ જંબૂર=ભમરો ઉપરથી?)] ખીલા ખેંચી કાઢવાનું ઓજાર — એક જાતની પકડ
જંબૂરિયો પુ૦ ['જંબૂરો' ઉપરથી] નાનો છોકરો
જંબૂરો પુ૦ [ફા] એક નાની તોપ (૨) [અ. જંબૂર=ભ્રમર? સર૦ હિં ઝમૂરા] બાજીગરનો મદદનીશ છોકરો
જંબે જંબે અ૦ 'જય અંબે! જય અંબે!' એવો પોકાર [**–કરવું**=બેજવાબદાર નાચકૂદ કે ખર્ચ કરવું (૨) [લા] અવ્યવસ્થિત રીતે ગમે તેમ વર્તવું જેથી કાંઈ ભલીવાર ન આવે
જંબાવ સ્ત્રી૦ જવું ને આવવું તે, આવજા
જંબી વિ૦સ્ત્રી૦ ['જવું'=જન્મવું, 'જાયું' ભૂ૦ કૃ૦ ઉપરથી] જણી, જણેલી (૨) સ્ત્રી૦ પુત્રી (૩) [સ જાતિ, પ્રા જાઇ] એક ફૂલની વેલ (માલતી?) કે તેનું ફૂલ [બ૦ વ૦
જાઓ ('જવ' જોડણી નહિ) 'જવું'નું આજ્ઞાર્થ

જાક પું૦ (ફા) બળનો ધક્કો (૨) ઘસારો (૩) વજનનુ દબાણ (૪) વ્યવહારનો બોજો (૫) ખર્ચનો ભાર

જાકડસીકડ,-ડું વિ૦ [જાકડાવુ + સકડાવું ઉપરથી ?] નબળા બાંધાનુ. વારવાર માદું પડયા કરતુ

જાકાર(-રો) પુ૦ ['જા' + કાર] 'જાઓ' એવો ઉદ્ગાર, અસત્કાર [વસ્ત્ર, વાસકોટ

જાકીટ ન૦ [ઇં. જેકેટ] એક પ્રકારનુ પહેરવાનુ

જાગ પુ૦ [સ યાગ, પ્રા] યજ્ઞ (૨) સ્ત્રી૦ [?] રન્નાદે (જવારા) (૩) [જુઓ 'જગા'] જગા (૪) ['જાગવુ' પરથી] જાગવુ તે, જાગૃતિ [જાગ વાવવા = જવારા વાવવા કે માતા વાવવાં, રન્નાદેનુ આઠ દિવસનુ અનુષ્ઠાન કરવું]

જાગતું વિ૦ ઊંઘતુ નહિ તેવુ, જાગ્રત (૨) સાવધાન. -તી જ્યોત વિ૦ સ્ત્રી૦ જેની જ્યોતિ-શક્તિ જાગ્રત હોય-તરત પારખુ બતાવતી હોય તેવી (દેવી) [-મૂતરવું = જાણીબૂજીને બગાડવુ જાગતો દહાડો = આબાદીનો વખત (૨) ખરાબ-લડવાડનો દહાડો] ૦જ્યોત વિ૦ તરત પારખુ બતાવે-શિક્ષા કરે તેવું (દેવ, દેવી)

જાગરણ ન૦ [સ.] જાગવુ તે, ઉજાગરો (૨) જાગૃતિ [-કરવું = જાગવું. કોઈ વ્રત કે ભજન નિમિત્તે ઉજાગરો કરવો.] -ણિયો પુ૦ જાગરણ કરનારો

જાગરિત વિ૦ [સ] જાગેલુ, જાગ્રત

જાગરિયો પુ૦ [પ્રા જાગરિઅ] જુઓ જાગરણિયો (૨) ભૂવાનો સાથી-ડાકલુ વગાડનાર

જાગરૂક વિ૦ [સ] જાગતુ (૨) સાવધ

જાગર્તિ સ્ત્રી૦ [સં] જાગવુ તે (૨) સાવધપણુ

જાગવું અ૦ક્રિ૦ [સ. જાગૃ, પ્રા જગ્ગ] ઊંઘમાથી ઊઠવું, જાગ્રત થવુ (૨) પ્રમાદમા ન પડવું, જાગ્રત રહેવુ (૩) જાગતા હોવુ (૪) ફરી ઊપ્રડવુ, તાજુ થવું (જેમ કે, વાત પાછી જાગી છે) (૫) અજ્ઞાનમાથી નીકળવું, જ્ઞાન પામવું [જાગી જવું = ઓચિંતા ઊંઘમાથી જાગવું; જાગ્રત થઈ જવુ] -વવું સ૦ ક્રિ૦ + જગાડવુ

જાગાભીડું વિ૦ થોડુ કે જાગતુ અને થોડુ કે ઊંઘતુ

જાગીર સ્ત્રી૦ [ફા] સરકાર તરફથી બક્ષિસ તરીકે મળેલી જમીન કે ગામ ૦દાર વિ૦ જાગીર ધરાવનાર (૨) પુ૦ જાગીરનો ધણી. ૦દારી સ્ત્રી૦ જાગીરદારપણુ. -રી વિ૦ જાગીરને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ જાગીરદારી

જાગૃત વિ૦ [સ. जाग्रत् પરથી અશુદ્ધ રૂપ સર૦ મ] જાગેલુ, જાગતુ, જાગ્રત ૦તા સ્ત્રી૦, -તિ સ્ત્રી૦ જુઓ જાગર્તિ; જાગતાપણુ (૨) [લા] ચપળતા, ચેતન

જાગો વિ૦ પુ૦ ['જાગવુ' ઉપરથી] જાગનારો (૨) જાગ્રત, સાવધ, અપ્રમાદી

જાગ્રત વિ૦ [સ] જાગતુ (૨) હોશિયાર, સાવધ. -દવસ્થા સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] જાગૃતિની અવસ્થા (૨) ચિત્તની ત્રણ દશામાની એક

જાચક પુ૦ [સ. याचक], ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦, -ના સ્ત્રી૦, -વું સ૦ક્રિ૦ [સં याच्] જુઓ અનુક્રમે યાચક, યાચકવૃત્તિ યાચના, યાચવું

જાચું વિ૦ ['જાચવુ' ઉપરથી] કટાળો આવે તેટલા કાલાવાલા કરનારું (૨) માગેલું. -ચાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ માગણના જેવુ વર્તન, દૈન્ય

જાચ્ય વિ૦ [સ जात्य, પ્રા. जच्च = કુલીન, શ્રેષ્ઠ] અભિજાત, ઉત્તમ

જાજમ સ્ત્રી૦ [તુર્કી, હિં जाजिम, म जाज, जाजीम] પહોળુ, જાડું એક પાથરણુ

જાજરમાન વિ૦ જુઓ જાજવલ્યમાન (૨) તરત પારખુ દેખાડે એવુ (૩) કરડા મિજાજનુ, રૂઆબદાર, તેજસ્વી

જાજરૂ વિ૦ [સ जर्जर, પ્રા जज्जर] તરત નાશ પામે એવુ, બિચારુ, પામર (૨) જરી ગયેલુ, પાખા વણાટનુ

જાજરૂ પુ૦,ન૦ [ફા जायेजरूर] સંડાસ, પાયખાનુ

જાજ્વલ્યમાન વિ૦ + [સ जाज्वल्यमान] જુઓ જાજરમાન

જાજ્વલ્યંતી વિ૦સ્ત્રી૦ [સ] ચળકતી, જાજવલ્યમાન

જાજ્વલ્યમાન વિ૦ [સ] પ્રકાશથી ઝગઝગતુ, દેદીપ્યમાન

જાટ વિ૦ [પ્રા जट्ट, સર૦ હિં, म] રજપૂતોની એક જાતનુ (૨) પું૦ તે જાતનો આદમી (૩) સ્ત્રી૦ ઘેટાબકરાના વાળ

જાડ સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦, -ડાઈ, -ડાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'જાડું"] જાડાપણુ. -ડિયું વિ૦ જાડું

(જરા કટાક્ષમા) ૦ધરું વિ૦ જડ, જડી કે મોભાગ્ર બુદ્ધિવાળુ

જાડું વિ૦[મ જડ, પ્રા જડ્ડુ, સર૦મ જાડ(-ડા)] ળદાર (૨) ચરબીથી ભરેલું (૩) વાદુ (૪) તીણુ નહિ એવું (૫) બોખરુ; બારે (૬) [લા] મદ બુદ્ધિવાળુ (૭) અશિષ્ટ, ગામડિયું (૮) ઓછી ઝીણવટવાળું (જેમ કે, એનુ કામ જરા જાડું હોય ખરુ.) [-ખદકુ=ઠાસીને વણેલું, જાડુ (જાડા સૂતરનુ). -ધબ્બખડ= જાડુ ને મજબૂત -પાતળું=જાડુ કે પાતળુ ગમે તેવું, જેવુ હોય તેવુ કે તેટલુ -બબ્બખડ વિ૦ જાડુ, ધટ્ટ (દૂધ માટે)] ૦બ(-ભ)મ વિ૦ બૂબ જાડુ. ૦રે(-રે)ડ વિ૦ રગડા જેવું જાડુ-ઘટ

જાડેજો પું૦ રજપૂતોની એક જાતનો માણસ

જાડ્ય ન૦ [સ] જડતા (બુદ્ધિની)

જાણ વિ૦ ['જાણવુ' ઉપરથી, સ જાનત્, પ્રા] જાણનાર(૨)ઓળખાણવાળુ, પરિચિત ૦પણ (-ણું) ન૦ માહિતગારપણુ (૨) આવડ, જ્ઞાન

જાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [જાણવુ પરથી] જાણવુ તે, જ્ઞાન, માહિતી(૨)ઓળખાણ ૦કાર વિ૦ (૨) પુ૦ જાણનાર ૦(-ન)પિછાણ(-ન) સ્ત્રી૦ ઓળખાણપિછાન [જાણનારુ

જાણુણ(-ન)હાર(-રું) વિ૦ ['જાણવુ' ઉપરથી]

જાણતલ વિ૦ ['જાણવુ' ઉપરથી] જાણકાર

જાણભેદુ વિ૦ [સ જ્ઞાન, પ્રા. જાણ + ભેદુ?] વાતનો ભેદ જાણનારુ, અંદરની વાત જાણતુ

જાણવું સ૦ક્રિ૦ [સ. જ્ઞા, પ્રા જાણ] (કશા વિષે) ખબર, માહિતી, સમજ, જ્ઞાન, આવડ કે પરિચય વગેરે હોવુ કે પામવુ (૨) [સર૦ હિં જાનના] માનવુ, કલ્પવું (જેમ કે, હુ જાણુ કે તે કરશે) [જાણી જોઈ(૦ને), જાણી બૂજી(૦ને)=જાણતા છતા, ઇરાદાથી]

જાણીતું વિ૦ [સં. જ્ઞાત, પ્રા. જાણિઅ] ઓળખીતુ (૨) અનુભવી (૩) પ્રસિદ્ધ

જાણે, જાણે કે અ૦ [સર૦ અપ જણિ(-ણુ), મ જણુ=સ ઇવ] 'એવુ જ હોય ને' એવી ઉત્પ્રેક્ષા બતાવતો શબ્દ (૨) [સ જાને, પ્રા જાણે] 'માનો કે' એવો ભાવ બતાવતો શબ્દ

જાણ્યે(-ણ્યે)અજાણ્યે(-ણ્યે) અ૦ જાણતા કે અજાણતા; વગર ઇરાદે

જાત વિ૦ [સ] જન્મેલુ, ઉત્પન્ન થયેલુ ૦ક્રમ ન૦ જાતકર્મ (૨)જન્માક્ષર, જન્મકુંડળી (૩) બુદ્ધ ભગવાનના પૂર્વજન્મની કથા, જાતકકથા ૦કર્મ ન૦(જન્મ વેળા કરાતો)સોળ સંસ્કારમાનો એક ૦મૃત વિ૦ મરેલુ અવતરેલુ

જાત (ત,) સ્ત્રી૦ [સ જાતિ] જાતિ, વર્ગ (૨) ખાનદાન કુલ (ઉદા તુ તારી જાત ઉપર ગયો) (૩) નાત, જ્ઞાતિ (૪) પડ, દેહ [સર૦ સ જાત] (૫) [લા] મૂળ સ્વભાવ (૬) [સમાસના પૂર્વપદ તરીકે] 'જાતનુ-પોતાનુ', 'આપ' એ અર્થમા [-ઉપર જવું=જાતિસ્વભાવ કે મૂળસ્વભાવ દાખવવો (૨) મિજાજ કરવો -ચોરવી=કામ કરવામા પૂરી શક્તિ ન વાપરવી (૨) ન્યાત છુપાવવી -જણાવી= મૂળ જાતિ કે કુલના સ્વભાવનુ લક્ષણ પ્રગટ થવુ, પરખાવુ, પોત પ્રકાશવુ -જાતનું=વિવિધ, અનેક જાતનુ, ચિત્રવિચિત્ર -તોડવી= તનતોડ મહેનત કરવી -નું અડધું=તકલાદી શરીરનુ, નબળા બાંધાનુ -બોળવી=ભ્રષ્ટાચાર કરવો(૨)વટલાવુ -માં લેવાવું=ખાનદાનીની દૃષ્ટિએ પ્રતિષ્ઠાને હાનિ ન પહોંચે માટે નુકસાન વેઠવુ જાતે ને જીવે=એક પોતે જ, એકલુ, એ ભાવ દર્શાવે જેમ કે, જાતે ને જીવે જે કહો તે એ છે] ૦અનુભવ પુ૦ પોતાનો જ અનુભવ. ૦કમાઈ સ્ત્રી૦ પોતે જાતે કરેલી કમાણી ૦જમાત સ્ત્રી૦ આખી નાતની જમાત-સમૂહ ૦નું વિ૦ જાતે, જાતિથી. (ઉદા૦ જાતનો કોણ છે એ?) ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ પોતાની બુદ્ધિ (પારકાની શિખવણી વિનાની) ૦ભાઈ પુ૦ જાતિભાઈ ૦મહેનત સ્ત્રી૦ જાતે કરેલી મહેનત, સ્વાશ્રય (૨) શરીરશ્રમ. ૦મુચરકો પુ૦ પોતે જ પોતાના જન્મિત થવુ તે ૦રખુ વિ૦ જાત સાચવનાર, સ્વાર્થી. ૦લખાણ ન૦ પોતે લખેલુ લખાણ ૦વંત, ૦વાન વિ૦ ઊંચા ખાનદાન કે ઓલાદનુ ૦સ્વભાવ પુ૦ જાતિસ્વભાવ, કુળનો-આપદાદાનો સ્વભાવ

જાતર સ્ત્રી૦ [સ યાત્રા] વાઘરી ઇત્યાદિ પાડા, બકરાનો ક્રૂર વધ કરી દેવીનો ઉત્સવ કરે છે તે (૨) [ક] જાત્રા, જાત્રાળુનાં જૂથ

જાતકાર પું૦ + ઝાતકાર, ઝગઝગાટ

જાતવેદ(-દા) પું૦ [સં] અગ્નિ

જાતિ સ્ત્રી૦ [સ] કુળ, વર્ણ કે જાત તથા યોનિના ભેદસૂચક વર્ગ · સમુદાય ઉદા૦ 'મનુષ્યજાતિ,' 'આર્યજાતિ', 'ક્ષત્રિયજાતિ'(૨)[વ્યા]લિંગભેદ-સૂચક વર્ગ(૩)[ન્યા]અમુક વર્ગની જુદી જુદી વ્યક્તિઓમા રહેલો સમાન ધર્મ(૪)માત્રામેળના બંધારણવાળો એક છંદવિભાગ ૦દ્વેષ પુ૦ જાતિ જાતિ વચ્ચેનો દ્વેષ ૦ધર્મ પું૦ દરેક જાતિની વિશિષ્ટ ફરજો(૨)એક આખી જાતિનો વિશિષ્ટ સ્વભાવ ૦ભાઈ પુ૦ એક જ જાતિ કે જ્ઞાતિનો હોઈ ભાઈ ૦ભેદ પુ૦ જાતિ જાતિ વચ્ચેનો તફાવત. ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ જાતિમાથી ભ્રષ્ટ થયેલુ,ન્યાત બહાર ૦ભ્રંશ પુ૦ જાતિભ્રષ્ટ થવું તે ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ જાતિઓના ગુણધર્મ ચર્ચતુ શાસ્ત્ર, 'એથ્નોલૅજી' ૦લક્ષણ ન૦ જાતિનુ લક્ષણ-વિશિષ્ટતા. ૦વહેવાર પુ૦ જ્ઞાતિ જ્ઞાતિ વચ્ચેનો બાંધાપીધાનો વ્યવહાર. ૦વાચક વિ૦ જાતિ બતાવનારુ (વ્યા) ૦વાદ પુ૦ જાતિ વ્યક્તિથી ભિન્ન રહી શકે છે તેવો વાદ, 'રિયેલિઝમ' (ન્યા) ૦વિશિષ્ટ વિ૦ અમુક વ્યક્તિનો બોધ કરાવવા સાથે ૫ તે વ્યક્તિમાં રહેલી જાતિનો પણ બોધ કરાવે તેવો (શબ્દ) [ન્યા] ૦વિશિષ્ટત્વ ન૦ જાતિલક્ષણ, 'ડેનોટેશન' [ન્યા] ૦વિશેષ પુ૦ (પ વિ) અમુક ખાસ જાતિભેદ, 'સ્પીશીઝ' ૦વેર ન૦ કુદરતી વેર. ૦વ્યવહાર પુ૦ જુઓ જાતિ વહેવાર. ૦શબ્દ પું૦ જાતિવાચક શબ્દ, સામાન્ય નામ ૦સ્મર વિ૦[સ]જાતિસ્મરણ-વાળું ૦સ્મરણ ન૦ પૂર્વજન્મનુ સ્મરણ ૦સ્વભાવ પું૦ જાતિ કે કોમનો વિશિષ્ટ સ્વભાવ (૨) પોતાનો સ્વભાવ

જાતીય વિ૦[સ.]જાતિનુ, –ને લગતુ(૨)સ્ત્રીપુરુષ સંબંધને લગતુ, 'સેક્સ્યુઅલ' [સ્વજાતીય

જાતીયું વિ૦ ['જાતિ' ઉપરથી] પોતાની જાતિનું,

જાતુધાન પુ૦ [સં.] રાક્ષસ

જાતુષ વિ૦[સ]લાખનું બનાવેલું કે તે વડે રસેલું

જાતે (તે,) અ૦ ['જાત' ઉપરથી] પોતે, પડે (૨) જાતિથી, જાતિ પ્રમાણે (ઉદા૦ તે જાતે કોણ છે?)

જાત્ય વિ૦[સ] મૂલકોણીય,'રાઇટ એન્ગલ'(ગ) (૨) જુઓ જાત્ય ૦પ્રક્ષેપ પુ૦ 'ઓર્થોગોનલ પ્રોજેક્શન' (ગ). ૦પ્રતિષ્ઠાપક પું૦ 'રેક્ટેંગ્યુલર કો-ઓર્ડિનેટ્સ' (ગ). ૦ચતુષ્કોણ પુ૦ લંબચોરસ 'રેક્ટેન્ગલ

જાત્યંધ વિ૦ [સ] જન્મથી આંધળું

જાત્યભિમાન ન૦[સ]પોતાની જાતિનુ અભિમાન

જાત્રા સ્ત્રી૦ [સં યાત્રા] તીર્થની મુસાફરીએ જવુ તે (૨) દેવ કે મહાપુરુષને નિમિત્તે થતો મોટો સમારંભ કે મેળો (૩) જીવનપોષણનો માર્ગ ૦ળુ પુ૦ (૨) વિ૦ જાત્રા કરવા જનાર

જાથુ(-થૂક) અ૦[સર૦ મ જાથૂ] હમેશ રહે-ચાલ્યા કરે એમ

જાદર ન૦ [દે જદ્દર] એક જાતનુ ધોળુ રેશમી કપડુ [-નું કપડું=કન્યાને પરણાવતાં પહેરાવાય છે તે — જાદર]

જાદરિયું ન૦ જુવાર કે ઘઉંના પોંકનો લાડુ

જાદવ પુ૦ જુઓ યાદવ ૦રાય પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ. –વાસ્થળી સ્ત્રી૦ જાદવોની અંદર અંદર થયેલી લડાઈ (૨) [લા] એક વર્ગનાં માણસોની માંહોમાંહેની લડાઈ –વી સ્ત્રી૦ યાદવી, જાદવાસ્થળી (૨) (સ) દુર્ગા

જાદી સ્ત્રી૦ [ફા] દીકરી (જેમ કે, શાહજાદી)

જાદુ,-દૂ [ફા] પુ૦; ન૦ મંત્રતંત્ર કે હાથ-ચાલાકીનુ કામ ૦(-દૂ)ઈ વિ૦ જાદુથી થયેલુ, ચમત્કારી, વિલક્ષણ ૦(-દૂ)કપટ ન૦ જાદુ અને કપટ ૦(-દૂ)ગર(-રો) વિ૦ પુ૦ જાદુ જાણનાર, જાદુગર ૦(-દૂ)ગ(-ગી)ર પુ૦ જાદુનુ કામ કરનાર. ૦(-દૂ)ગ(-ગી)રી સ્ત્રી૦ જાદુની વિદ્યા (૨) જાદુનુ કામ ૦(-દૂ)ગારું વિ૦ જાદુઈ અસર કરે એવુ, માયાવી, મોહક. ૦(-દૂ)ટોણાં ન૦ બ૦ વ૦ જાદુ-મંતરના તરના નાના નાના પ્રયોગો. ૦(-દૂ)મંતર પુ૦ જાદુનો મંત્ર

જાદે વિ૦ [અ ઝિયાદહ] જ્યાદા, વધારે

જાદો પુ૦ [ફા] દીકરો (જેમ કે, શાહજાદો)

જાન સ્ત્રી૦ [દે જન્ના, જાણ] લગ્નમા વર સાથે જનારાઓનો સમૂહ [–જોડવી –મેળવવી, –ભેગી કરવી, –ભૂંઢાડવી = જાનને તૈયાર કરી લઈ જવાની ધામધૂમ કરવી જાનમાં જવું, જાને જવું = વર પરણાવવા જવું જાને આવવું = જાનૈયા થઈને આવવું (૨) [લા] આગતા-સ્વાગતાની અપેક્ષા મનમા રાખવી (જાનૈયા પેઠે)]

જાન ન૦ [ફા ઝિયાન? સર૦ મ] નુકસાન, હાનિ (–કરવું,–થવું) (૨) પુ૦ [ફા] જીવ, પ્રાણ. (૩) [લા] પ્રાણપ્રિય માણસ (૪) દમ; શક્તિ [–આપવો = જીવ આપવો, –ને ખાતર પોતાનો જીવ જોખમ કરવો જાનથી મેળાન કરવું = મારી નાખવું, ભય કર નુકસાન કરવુ –પર આવવું = જીવ પર જોખમ આવવુ (૨) મરણિયા થવુ –પર કરવું = જીવના જોખમે કરવુ –લેવો = મારી નાખવું] ૦ગરું વિ૦ નુકસાન કરનાર (૨) જાન દીધે યા નુકસાન ખમ્યે મળે એવું ૦નિસાર વિ૦ [ફા] પ્રાણને ભોગે સેવા કે ભક્તિ કરે એવુ ૦ફિશાની સ્ત્રી૦ [ફા] પ્રાણાર્પણ ૦માલ પુ૦ જીવ અને માલમતા ૦વર ન૦ [ફા] જનાવર, પશુ (૨) [લા] વાઘવરુ જેવુ હિંસ્ર પશુ [રામ

જાનકી સ્ત્રી૦[સ](સ) સીતા ૦નાથ પુ૦ (સ)

જાનપદ વિ૦ [સં] ગામડાનુ, –ને લગતુ (૨) પુ૦ ગામડિયો ('પૌર'થી ઊલટો) (૩) દેશ

જાનપિછાણ(–ન) સ્ત્રી૦ જુઓ જાણપિછાણ

જાનદિશાની સ્ત્રી૦ [ફા.] જુઓ 'જાન'[ફા]મા

જાનવડી સ્ત્રી૦ ['જાન' ઉપરથી] જાનમાની સ્ત્રી

જાનવર ન૦ [ફા] જુઓ 'જાન' [ફા]મા

જાનાં સ્ત્રી૦ [ફા] માશૂક, પ્રિયા

જાની વિ૦ [ફા] જાન સમુ પ્રિય (૨) જીવલેણ

જાની પુ૦ [સ યાજ્ઞિક] યજ્ઞ કરાવનાર, પુરોહિત (૨) એક બ્રાહ્મણ અટક

જાનીવાસો પુ૦ [જાન+વાસો, સર૦ મ જાન (–ની)વસા, હિં જનવાસ] જાનનો ઉતારો. [–કાણો થવો=મંગળિયાઓમા કાટફૂટ પડવી, ધરની બેબ બહાર આવવી]

જાનુ સ્ત્રી૦ [સ] ઘૂંટણ

જાનેવારી પુ૦ જુઓ જાન્યુઆરી

જાનૈયો પુ૦ ['જાન' ઉપરથી] જાનમાં જનાર પુરુષ

જાનોતર [સર૦ દે જન્નત્તા] સ્ત્રી૦ જાન (લગ્નની)

જાન્યુઆરી પું૦ [ઇ] ખ્રિસ્તી પહેલો મહિનો

જાન્ત્રિય ન૦ [મ] જાનુનુ હાડકું, ઢાકણી, 'ની–કેપ' [કુંવારો જાપિયો

જાપ પુ૦ [સ] જપ ૦ક [સં], –પી પુ૦ જપ

જાપતો પુ૦ [અ જાબ્તહ] પાકો બંદોબસ્ત, જાપો, કાબૂ; તકેદારી [–મૂકવો = ચોકી પહેરો જેવો બંદોબસ્ત કરવો કે ગોઠવવો. –રાખવો = કાબૂમા રાખવુ, બંદોબસ્ત કરી સંભાળવુ જાપતામાં રાખવું = અંકુશ કે કાબૂમા રાખવું, સાચવવુ]

જાપાની વિ૦ [ઇ Japan મૂળ 'નિપ્પોન =સૂર્યોદય' ઉપરથી] જાપાન દેશનુ કે તેને લગતુ (૨) [લા] તકલાદી (૩) સ્ત્રી૦ જાપાનની ભાષા (૪) પું૦ જાપાનનો વતની

જાપી પુ૦ જુઓ 'જપ'મા

જાપેતો પું૦ જુઓ જાપતો [ઉતાણી

જાફત સ્ત્રી૦ [જુઓ ન્યિાફત] મિજબાની,

જાફરમાની વિ૦ ['જાફરાન' ઉપરથી, સર૦ મ જાફરમાના(–ની)] કેસરના રંગનુ

જાફરાન ન૦ [અ] કેસર

જાફરાબાદી વિ૦ જાફરાબાદ શહેરનુ કે તેને લગતુ (બિ સ, ધી ઇ૦ મ કે મુખ્યત્વે વપરાય છે)

જાફરાં(–રિયાં) ન૦બ૦વ૦ ['જાફરાન' (કેસરના તાતણા) ઉપરથી?] લાબા કેશ (ખાસ કરીને અન્યવસ્થિત) (૨) બાબરચી –રું,–રિયું, –રિયાણું વિ૦ જાફરાણું

જાફાટ ન૦ બેદરકારી

જાબજા અ૦ [ફા.] ઠેકઠેકાણે જ્યાં તહીં (૨) અતિશય, વધારેપડતુ

જામર વિ૦ (કા) મરવા પડેલુ, વૃદ્ધ

જામાલિ પુ૦ [સં] (સ) એક ઋષિ

જામ પું૦, ન૦ [ફા.] પ્યાલો

જામ પુ૦ [ફા જામહ્ પરથી?] જામસાહેબ-જામનગરના રજવારનો ઇલકાબ(૨)[સં. યામ] એક પહોર (૩) [?] જામફળ

જામગરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. જામગી(–ગિરી), મ.

જામગી, फा जामगी परथी ?] अ દૂકડ કે તોપના દારૂને સળગાવવા માટેની કાકડી – પલીતો [–ચાંપવી, –મૂકવી, –સળગાવવી = તોપ અ દૂકડનો પલીતો સળગાવવો (૨) (લા) ઉશ્કેરણી કરવી, –સળગાવવું]

જેમણ ન૦['જમવું' ઉપરથી] જમવું – અ ધાતુ તે (૨) અધકરણ, મેળવણ [પરશુરામ

જમદગ્ન્ય પુ૦ [સં] (મ.) જમદગ્નિના પુત્ર –

જમદાની સ્ત્રી૦ [फा. जामह् + दानी(फा)] એક જાતનુ ભાતીગર સુતરાઉ કપડું (૨) ચામડાની થેલી

જમદાર પુ૦[फा जामह् + दार(फा)]જમદાર-ખાતાનો ઉપરી. ૦ખાનું ન૦ જવાહિર, દાગીના, રોકડ વગેરે કીમતી વસ્તુઓ રાખવાની જગા

જમ(–મિ)ની સ્ત્રી૦ [सं. यामिनी, प्रा जामिणी] રાત [જમફળનુ ઝાડ (૨) તેની વાડી

જમફળ ન૦ એક ફળ – જમરૂખ. –ળી સ્ત્રી૦

જમવું અ૦ક્રિ૦ [अ जमज धन्थी]એકઠું થવું, છૂટા છૂટા તત્વોનુ એકત્ર થવું (જેમ કે ટોળુ જમ્યુ, કચરો, મેલ જમ્યો) (૨) ઘન થવુ, ઠરવું, બાઝવું, બંધાવુ (જેમ કે દૂધ, બરફ જમવો) (૩) સ્થિર કે દૃઢ થવુ (જેમ કે ખીલો જમવો) (૪) બરોબર ચાલવુ, પૂરુ રંગમા આવવુ, પુરબહાર થવુ, મચવુ (જેમ કે મૈત્રી, ધંધો, યુદ્ધ જમવા) [જમી જવી = ઠરવી, ઝવડો થઈ જવો, લડી પડવુ]

જમાતા(–તૃ,–ત્ર) પુ૦ [સ] જમાઈ

જમિની સ્ત્રી૦ [सं यामिनी] જમની, રાત્રિ

જમિ(–મી)ન પું૦ [अ] બીજાની જોખમદારી પોતા પર લઈ તે વિષે કબૂલાત આપનારો [–આપવા = બાયધરી આપવી –થવું = બીજાની જોખમદારી પોતા પર લેવાની કબૂલાત આપવી –પર છૂટવું = જમીન આપીને (અટકાયતમાથી) છૂટવુ –મા ગવા, –લેવા = બાયધરી લેવી – માગવી.] ૦ખત ન૦ જમીન તરીકેનો લેખી કરાર. ૦ગીરી, –ની સ્ત્રી૦ જમીન થવુ તે, ખાતરી આપવી તે

જમેદાર પુ૦ [फा] મોટા ઘેરવાળો ઘણો જ નીચો એવો એક જાતનો અંગરખો

જયકો પુ૦ [अ जाइकह] સ્વાદ; લહેજત

જયદાદ સ્ત્રી૦ [फा] મોલમિલકત, જાગીર

જયનમાઝ પું૦[फा] હકદાર, ગાદીએ બેસનાર

જયપત્રી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ., સ જાતિપત્રી] જયફળ ઉપરનુ સુગંધીદાર છોડું, જાવંત્રી

જયફળ ન૦ [સ जातिफल] એક ફળ – તેજાનો

જયા સ્ત્રી૦ [સ] સ્ત્રી, પત્ની ૦પતિ(–તી) ન૦ બ૦વ૦ પતિપત્ની, દંપતી

જયું વિ૦ ['જવું' = જન્મવું ઉપરથી, સ જાત, પ્રા. जाय] જન્મેલુ (સ્ત્રી૦ જઈ) –યો પું૦ પુત્ર (૨) વિ૦પુ૦ જણેલો, જન્મેલો

જર (૨,) સ્ત્રી૦ [કે जुआरी, जोवारि] એક અનાજ, જુવાર ૦બાજરી સ્ત્રી૦ [લા]ભરણ-પોષણ [–થઈ જવું = સોણુ સરતુ થઈ જવું, મહત્વ ઘટી જવું]

જર પુ૦ [સ] પરસ્ત્રી સાથે પ્રીતિ કરનાર, યાર ૦કર્મ ન૦ વ્યભિચાર ૦કર્મી વિ૦ વ્યભિચારી. ૦જ વિ૦ વ્યભિચારથી જન્મેલુ ૦પ્રીત સ્ત્રી૦ જાર સાથેની પ્રીતિ

જરણ(–ણું) ન૦[સ] માણસ રોગી થઈ જાય તેવો મંત્ર–પ્રયોગ (૨) વશીકરણ

જરત સ્ત્રી૦ [જુઓ જિયારત] મુસલમાનોમા મરણને ત્રીજે દિવસે કરવામાં આવતી ઉઠમણાની ક્રિયા

જરવું સ૦ક્રિ૦ [સ जृ–जारय પરથી]જીર્ણ કરવું

જરિણી સ્ત્રી૦ [સ] વ્યભિચારિણી

જરી(–રે) અ૦ [अ] ચાલુ

જરી સ્ત્રી૦ [સ जार ઉપરથી] જુઓ જારકર્મ. ૦વિજરી સ્ત્રી૦ પકડાય નહિ અથવા શક ન પડે એવો વ્યભિચાર

જરે અ૦ [अ जारी] જરી, ચાલુ

જરું ન૦ [સ जार ઉપરથી] જુઓ જારકર્મ

જલ(–ળ) સ્ત્રી૦ [સં] માછલા, પંખી વગેરે પકડવા માટેની જાળી (૨) ઘણી વસ્તુઓ ગૂચવાઈને થયેલુ જાળું (૩) [સર૦ હિં, अ जजल] ફાંદો, ફરેબ [જાળમાં ફસાવું = ખેતરાવું, કપટમા સપડાવું –ગોઠવવી, –નાંખવી, –પાથરવી, –ફેલાવવી, –બિછાવવી = પશુપંખી પકડવાને જાળ તૈયાર કરવી (૨)

કમાવવા માટે પેતરો ગ્યચેા, ફાસલેા ગોઠવવેા]
જલગદર્ભ ન૦ [સં] એક ચામડીનેા રોગ
જલભ વિ૦ જુઓ જલિમ ૦જોર વિ૦ જુલમ કરવામાં પૂરું. –ખી સ્ત્રી૦ ક્રૂરતા, જલમપણું
જલિમ વિ૦ [અ.] જુલમી, નિર્દય ૦પણું ન૦ જલી વિ૦ [હિં.; જુઓ 'જલ' (૩)] કપટી, બનાવટી, જૂઠું
જવ સ્ત્રી૦ [સં. યામય, પ્રા. જાવ, જુઓ જવુ, સર૦ મ જાવા] જવાની ક્રિયા ૦આવ સ્ત્રી૦ [+આવવુ] જમ્માવ
જવક વિ૦ [જુઓ જવ] બહાર જતુ કે મેાકલાતુ (૨) સ્ત્રી૦ બહાર મેાકલેલુ તે (૩) ખરચ, ઉધારેલી રકમ(૪)પું૦ [સં યાવક] (લાખિયેા) લાલ રંગ ૦બારની રી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] જવક પત્રેાની નેાધપેાથી [જુદી પય ત
જાવજીવ અ૦ [સં યાવજ્જીવ પ્રા જાવજ્જીવ] જનરહ્યાવજ અ૦ જેવુ તેવુ, અધૂરુ, નકલાદી
જવત અ૦ [સ યાવત્ત] ત્યા સુધી ૦ચંદ્ર-દિવાકરૌ ૫૦ પ્ર૦ જુઓ યાવચ્ચંદ્રદિવાકરૌ
જવરી સ્ત્રી૦ [સં જ્વર પત્ની ?] રેાગના ઝને દાજનુ (માદાનુ પથ્ય) એવું હલકુ ખાવું (જેવેા તાવમા ખલામણ કરે છે)
જવલ(–ળું) વિ૦ [સં ?] જાણ, ઘસાઈ ગયેલુ (૨) દારૂખાનુ (૩) નાજુક
જવલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝાવલી] બાજુની પાટલાની સાદડી [પડ, ફાલ્ળી
જવળું વિ૦ જુઓ જવલ (૨)ન૦ ગળનુ પાનળુ
જવ ત્રી(–ત્રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં જાવિત્રી, મ જાવત્રી] જુઓ જયપત્રી
જવા ન૦ (સ) હિંદી મહાસાગરનેા એક બેટ
જવું અ૦ક્રિ૦ [સ યા, પ્રા જા] જવુ (કા.)
જવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. જન્, પ્રા જા] જન્મવું (૨) સ૦ક્રિ૦ જન્મ દેવેા, જણવુ
જવેદાન વિ૦ [ફા. જાવિદાન] હમેશનુ, કાયમી (૨) અ૦ હમેશ (૩) સ્ત્રી૦ પરલેાક –ની સ્ત્રી૦ કાયમીપણુ, નિત્યતા
જવ્વક વિ૦ પુષ્કળ, જોઈએ તે કરતા વધુ
જવ્વ(–હ)ક્રિયાં ન૦બ૦વ૦ પુષ્કળતા [–ઊઠવાં = ખૂબ મચ પાણી થવુ.]
જવ્વલ વિ૦ (કા) માદલુ; દુર્બળ, તકલાદી
જવ્વેણુ સ્ત્રી૦ [સં જપાસુમનસ્, પ્રા જાસુમણ] જુઓ જસુ
જશા(–ઢા)ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ જશાનુ કારણ દર્શાવતી ચિઠ્ઠી [–બાંધવી = જસાની ચિઠ્ઠી છાનીમાની કચાય લગાવવી, ભૂકવી]
જસુ,જસૂદ(–દી) સ્ત્રી૦ [જુઓ જસવેણ, સર૦ મ જાસુદ(–દી)] એક ફૂલઝાડ
જસૂસ પુ૦ [અ] ગપ્તની છૂપી રીતે બાતમી જણી લાવનાર (૨) કાસદ –સી સ્ત્રી૦ છૂપી બાતમી લાવવાનુ કામ
જસેા(–ઢેા) પુ૦ અગત વેર વાળવા રોકેા પર કરાતી જબરદસ્તી (૨) તેને માટે અપાતી છૂપી ધમકી (–કરવેા)
જસ્ત વિ૦ [અ.] જોઈએ તેના કરતા વધારે. –સ્તી વિ૦ જુઓ જસ્ત (૨) સ્ત્રી૦ જુલમ, જબરદસ્તી [–ચુજસ્તી = બળાત્કાર – અત્યાચાર કરવેા] [જસૂદીનુ ફૂલ
જસ્વંદ ન૦ [જુઓ જસવેણ, સર૦ મ]
જહુક્રિયાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ જસક્રિયા, પુષ્કળતા
જહુરે અ૦ + જ્યારે (પ.)
જહાચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ જુઓ જસાચિઠ્ઠી
જહિ(–હે)દ વિ૦(૨)પુ૦ [સં] ભક્ત, તપસ્વી
જહિલ વિ૦ જુઓ જહેલ
જહેદ જુઓ જહિદ
જહેર વિ૦ [અ જાહિર] ગુપ્ત નહિ એવું, લેાકને જાણીતુ(૨)સાર્વજનિક [–માં આવવું = પ્રસિદ્ધ કે જાણીતુ થવુ (૨) ખુલ્લુ પડવું, બહાર પડવુ] ૦ખબર સ્ત્રી૦ સૌ કેાઈની જાણ માટેની ખબર (૨) તેને માટે લખાણ છપાણ વગેરેનુ લેવાતુ સાધન [–આપવી, –લેવી, –મૂકવી, –મેાકલવી (છાપામા).] ૦દારી સ્ત્રી૦ જાહેરમા દેખાડેા કરવેા તે, ઠાઠ, દબ. ૦નામું ન૦ જાહેર ખબર, ઢઢેરેા [–કાઢવું = તે બહાર પાડવુ, જાહેર કરવુ] ૦સભા સ્ત્રી૦ જાહેર જગાએ અને સૌને માટે થતી સભા ૦સેવા સ્ત્રી૦ લેાકસેવા
જાહેરાત સ્ત્રી૦ [અ જાહિરાત] જાહેર કરવાની ક્રિયા, પ્રસિદ્ધિ (૨) જાહેરખબર (૩) અ૦

છડેચોક, ચાહુન. ૦દાર પું૦ પ્રસિદ્ધિ કરવાનુ કામ કરનાર, 'પબ્લિસિટી ઑફિસર'
જાહેલ વિ૦ [જુઓ જહાલ] ઉગ્ર, આકળુ, ઝટ તપી જાય એવું
જાહો પુ૦ જુઓ તમો [વૈષ્ણવ
જાહોજલાલી સી૦ [ફા.] ઠઠારો, આબાદી,
જાહ્નવી સ્ત્રી૦ [સં] (સ) ગંગા નદી
જાળ સ્ત્રી૦ જુઓ જલ (૨) ભમરડો ફેંગવાની દોરી ૦ખોડ સી૦ જાળાઝાંખરા ઇ૦
જાળક પુ૦ ['જાળવવુ' ઉપરથી] + જાળવનારો
જાળવણી સ્ત્રી૦ [દે. જાલ્વણી] જાળવવુ તે, સંભાળ, સાચવણી [સાચવવું
જાળવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ જાળવણી] સંભાળવું; જાળવાળિયું ન૦ વણું જીવું કપડું (૨) જાળિયું
જાળાવાળા વિ૦ અંગ દેખાય એવા આછા વણાટવાળું (૨) જરી ગયેલુ
જાળિયું ન૦ [સં જાલ] એક વનસ્પતિ – ઔષધિ (૨) મકાનમા અજવાળા માટે મૂકેલું બાકુ (૩) જાળીદાર ધુમાડિયુ [એક જાળીદાર ઘરેણુ
જાળિયો પુ૦ [જુઓ જાળિયુ] કોટમા પહેરવાનુ
જાળી સ્ત્રી૦ [સં. જાલ] વચમા કાણા રહે એવી ગૂથણી કે તેવી બનાવટની વસ્તુ (૨) તેવી ગૂથણીવાળા વાળાથી કે સળિયાથી ભરેલુ બારીબારણાનુ કમાડ કે ભીતનુ જાળિયુ (૩) ભમરડાની જાળ [-પાડવી, -ભરવી (ભરવા – ગૂથવામા), -મૂકવી (ભીતમા)] ૦દાર વિ૦ જાળીવાળુ
જાળું ન૦ [સં જાલ] એકબીજા સાથે ગૂચવાઈ કે ગૂંથાઈને બનેલું કોકડું, ધુગુ (જેમ કે ઘોડા વેલા ઇ૦નું) (૨) કરોળિયાનું બાવુ [-બાઝવું (ઘરમા, કરોળિયાનુ)] (૩) આખની છારી. [-વળવું(આખમા)](૪)-જાળ. ફાસલો(જેમ કે, કપટનુ જાળુ). -જાંઝાંખરાં ન૦બ૦વ૦ જાળા અને ઝાખરા
જાંગડ (૦) વિ૦ [મ, સર૦ હિં જાકડ] જોવા દેખાડવા, મૂલ્ય આપ્યા કે સોદો કર્યા સિવાય, લીધેલુ(૨) અ૦ [જ્વ૦?] ખૂબ ઘેરા અવાજથી
જાંગર (૦) સ્ત્રી૦ [મ ગૂ ઉપરથી ?] શિયાળનુ બોલવુ તે, લાળી
જાંગલો પુ૦ [મરા૦ મ જાગલા, સં જાંગલ પરથી?] ગોરો; ટોપીવાળો (કાંઈક તુચ્છકારમા) (૨) જાંગલી [મોટુ ઢોલ (૨) ચીચવો
જાંગી સી૦ ['જાંગ', 'જાંગી' ઉપરથી, સર૦હિં]
જાંઘ (૦) સી૦ [સં જઘા, સર૦ હિં.] નાથળ, જાંઘા [-ઉઘાડી કરવી = હાથે કરીને પોતાની જાતે ઉઘાડી કરવી] -ઘિયો પુ૦ જાંઘ ઢંકાય એવડો તાંગિયો – ચણી
જાંદર, ૦ણી (૦) સી૦ જુઓ જાનવી
જાંબુ (૦) ન૦ [સં. જમ્બુ] જાંબુડાનું ફળ ૦ડિયું વિ૦ જાંબુના રંગનું ૦ડું વિ૦ જાંબુના રંગનુ (૨) ન૦ જાંબુ ૦ડો પુ૦ જાંબુનુ ઝાડ ૦વાડિયું ન૦, ૦વાડી સી૦ જાંબુડાની વાડી
જાંબુ(–ળૂ)ક પુ૦,ન૦ [સં. જમ્બુ(–ન્બૂ)ક] શિયાળ (૨) પુ૦ એક જાતની ભૂતયોનિનુ માણસ.
જાંબુડી સી૦ લાકડાની ધાવણી (સુ)
જાંબુવતી સ્ત્રી૦ [સ. જાંબવતી] (સ) શ્રીકૃષ્ણની એક રાણી [સોનાનો એક વાનર
જાંબુવાન પુ૦ [સં. જામ્બવાન્] (સ) રામની
જાંબૂક પું૦ (૨) ન૦ જુઓ જાંબુક
જાંબૂનદ ન૦ [સં] સોનું
જિકર સ્ત્રી૦ [જુઓ જક] આગ્રહ, હઠ, મમત (૨) [અ ઝિક્ર] કથન, વાતચીત
જિગર ન૦ [ફા.] દિલ, હૈયુ. (૨)[લા] દિલોજાન દોસ્ત. [-હોવું = હિમત હોવી]
જિગીષા સ્ત્રી૦ [સં] જીતવાની ઇચ્છા. -ષુ વિ૦ [સં] જિગીષાવાળુ
જિજીવિષા સ્ત્રી૦ [સ] જીવવાની ઇચ્છા
જિજ્ઞાસા સ્ત્રી૦ [સં] જાણવાની ઇચ્છા, જ્ઞાનપ્રાપ્તિની ઇચ્છા -સુ વિ૦ [સ] જિજ્ઞાસાવાળું
જિત વિ૦ [સ જિત્] જીતનારુ (સમાસને અંતે) ઉદા૦ 'ઇંદ્રજિત'
જિત વિ૦[સં]જિતાયેલુ -તાત્મા વિ૦ જાતને –પોતાની વાસનાઓને જીતી હોય એવું. -તેન્દ્રિય વિ૦ ઇંદ્રિયોને જીતી હોય એવુ
જિતાડ(–વ)વું સ૦ ક્રિ૦, જિતાવું અ૦ ક્રિ૦ 'જીતવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
જિદ સ્ત્રી૦ [અ] જીદ, હઠ. [-પકડવી = હઠ કરવી (ઊલટું -છોડવી)]-દી વિ૦ જીદ્દી

જિન ન૦ [ઈં] કપાસ લોઢવાનું કારખાનું
જિન વિ૦[સ] (ગગદ્વેષાદિ ઉપર)જય મેળવનારું (૨)પુ૦ બુદ્ધ(૩)જૈન તીર્થંકર(૪)વિષ્ણુ. ૦જન પુ૦ જૈન ૦ધર્મ પુ૦ જૈન ધર્મ. ૦પદ ન૦ જિન તરીકેનુ પદ. ૦મંદિર ન૦ જૈન મંદિર. –નેશ્વર, –નેન્દ્ર પું૦ જૈન તીર્થંકર, જિન (૨) બુદ્ધ ભગવાન
જિન્નત ન૦, ૦નશીન વિ૦ જુઓ 'જન્નત'માં
જિન્સી વિ૦ (૨) પુ૦ [ઈં] એ નામની એક રમકડાંની જાતનું માણસ
જિભાળ(–ળું) વિ૦ [જીભ ઉપરથી] અહુએાળુ, અસહ્ય (૨) ભૂંડું (શબ્દ–ચેણ)
જિમ અ૦ + જેમ (પ.)
જિમખાનું ન૦ [ઈં. જિમખાના, સર૦ ફા. જમ્મખાના=મોટી શેતરંજી](મેદાની) રમત ગમતની મંડળીને બેસવાની જગા
જિયારત સ્ત્રી૦ [અ] જારત, મિજબાની
જિયારત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ જારત
જિયાવર પું૦ જનાવર
જિરવાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'જરવવું'નું પ્રેરક
જિરાફ ન૦ [ઈં, અ જરાફહ] આફ્રિકાનું એક જંગલી પશુ
જિરાયત વિ૦ [અ] જુઓ જરાયત
જિર્ગા પુ૦[ફા] (સરહદ પ્રાંતની કોમેામાં)પંચ, પરિષદ, સંમેલન
જિલકદ પું૦ [અ. ઝિલ્કઅદહ; સર૦ મ જિલકાદ] મુસલમાની ૧૧મેા મહિનેા
જિલહજ પુ૦ [અ. ઝિલ્હિજ્જહ, સર૦ મ જિલ્હેજ] મુસલમાની ૧૨મેા મહિનેા
જિલાયત વિ૦ [જુઓ જલ્લેા] જિલ્લાનુ,–માં હેાય એવું [(જસાયણ)
જિલેટીન ન૦[ઈં] એક પ્રાણિજ ચીકણેા પદાર્થ
જિલ્દ સ્ત્રી૦ [અ] પુસ્તકનુ ચામડાનુ પૂંઠું(૨) પુસ્તકનેા જુદેા બાંધેલેા વિભાગ
જિલ્લેા પું૦ [અ. ઝિલઅ]વિભાગ(૨)કલેક્ટરની હકૂમત નીચે મુકાતેા દેશનેા ભાગ
જિવાઈ સ્ત્રી૦ [જીવ ઉપરથી] જીવનનિર્વાહ પેટે બાંધી આપેલી રકમ કે જમીન–ગરાસ. ૦દાર વિ૦ જિવાઈ ધરાવનાર
જિવાડણહાર વિ૦ જિવાડનાર [(૨) પેાષવું
જિવાડવું સ૦ ક્રિ૦ જીવતું કરવું, મરતું બચાવવું
જિવારી સ્ત્રી૦ [સર૦ જિવાળી] તબલું
જિવારેા પુ૦ [જીવ ઉપરથી] જન્મારેા
જિવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'જીવવું'નું ભાવે
જિવાળ વિ૦ ['જીવ' ઉપરથી] જીવવાળું, સચેતન (૨) ધનવાળું (૩) દમ–તેજવાળું
જિવાળી સ્ત્રી૦ [સર૦હિં. જવારી,મ જિવ્હાળી] તબલાના ચામડા ઉપરનું કાળું વર્તુલ (૨) તંબૂરાના ઝારા પર તારને લગાડાના દોગ (તેને લઈને સૂર બરોબર મળે ને રણકે છે)
જિષ્ણુ પુ૦[સ] (સં) ઇંદ્ર (૨) વિષ્ણુ (૩) વિ૦ કૃતેહુમદ, વિજયી
જિસ્મ ન૦ [અ. જિસ્મ] શરીર
જિસ્મસ, ૦ક્રાઇસ્ટ પું૦ [ઈં] (સં.) ઈશુ ખ્રિસ્ત
જિહાદ સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ જેહાદ
જિહાન સ્ત્રી૦ + જહાન
જિહોવા પું૦ [ઈં] ઈશ્વરનુ યહૂદી નામ
જિહ્વા સ્ત્રી૦ [સ]૦જ પું૦,ન૦[+જન્ય] જીભનુ ટેરવું ૦દોષ પું૦ જીભની–વાચાની ક્ષતિ ૦મૂલ(–ળ) ન૦ જીભનુ મૂળ ૦મૂલીય વિ૦ જીભના મૂળમાંથી બેાલાતુ ૦લૌલ્ય ન૦ જીભની ચપળતા–લેાલુપતા ૦ળી સ્ત્રી૦ શ્વાસનળીના આદિમા આવેલુ સૂરનુ નિયમન કરનાર વાચાનુ દ્વાર, 'ગ્લેાટિસ'
જિંગા ન૦ [સં ચિંગટ, મ ઝિંગા, હિં ઝીંગા] કાચબાની પેઠે કઠણ કેાચલાવાળુ એક પ્રાણી
જિંગેાડેા પુ૦ કૂતરા, ગાય, બેસ ઇત્યાદિ પશુઓના કાન વગેરે અંગેા પર બાઝતેા જીવ; જંગેાડેા –ડી સ્ત્રી૦ નાનેા જિંગેાડેા –ડું ન૦ જિંગેાડેા (૨) [લા.] નાનુ છેાકરું
જિંજર પું૦ [ઈં] આદુના રસવાળું એક પીણું
જિંદગાની સ્ત્રી૦ [ફા] જન્મારેા, જિંદગી
જિંદગી સ્ત્રી૦ [ફા] જીવન (૨) આયુષ્ય. [–માંથી નીકળી જવું=બરાબર ખસ્ત થઈ જવું] ૦ભર અ૦ આખી જિંદગી સુધી
જિંદાન ન૦ [ફા] બંદીખાનું [અંધેાડી)
જી પુ૦ (ય) જાઈ, ચમેલી (જેમ કે બેજી,
જી અ૦ કાવ્યમા પાદપૂર્તિ માટે વપરાય છે

જી સ્ત્રી૦ [પ્રા જીઆ, સ જ્યા ?] માતા, બા

જી અ૦ [સં 'જીવ', પ્રા. જીઅ=ઘણુ જીવો, અથવા સ. જવિન્–પ્રા જઇ ઉપરથી ? સર૦ હિં, મ] 'આ રહ્યો', 'વારુ' વગેરે અર્થ બતાવનાર માનવાચક ઉદ્‌ગાર (પ્રશ્નાર્થક કે 'હા'નો નિશ્ચયાર્થક, જેમ કે, 'જી ?'=શું ?,'જી'=હા, ઠીક) (૨) નામને જોડાતો માનવાચક શબ્દ ઉદા૦ 'પિતાજી'. ૦કાર પુ૦ 'જી' બોલવું તે ૦સાહેબ અ૦ એક માનવાચક ઉદ્‌ગાર, જી

જીજી સ્ત્રી૦ [જુઓ જી] બા (૨)મોટી મા, દાદી ૦બહેન, ૦બા સ્ત્રી૦ મોટી નણદ. ૦મા સ્ત્રી૦ ઘરડી મા, દાદી –જો પુ૦ દાદો(૨) [સર૦ હિં જીજા] (સુ) બનેવી

જીણ સ્ત્રી૦,ન૦ [સર૦ દે ક્ષીણ=અગ]કેરીમા ગોટલી પરનુ રવાટીવાળુ સખત પડ [–બાઝવું =કેરીના મરવાનુ જીણનુ પડ કઠણ થવુ]

જીત સ્ત્રી૦ ['જીતવુ' ઉપરથી] જીતેહ, વિજય (૨) પુ૦ સગીતનો એક અલકાર [રમત

જીતલખોટો પુ૦ [જીતવુ+લખોટો ?] એક બાલ

જીતવું સ૦ ક્રિ૦ [સ જિ સર૦ પ્રા જિત્ત= જિતાયેલુ] જીતેહ મેળવવી [તેમાનુ ભાવ

જીતેલું ન૦ [જુઓ ધીતેલુ] એક ફળ અને

જીદ સ્ત્રી૦ જુઓ જિદ

જીન પુ૦ [અ જિન્ન] એક જાતનુ ભૂત (૨)ન૦ [ફા. જીન, પ્રા જીણ] ઘોડાનુ પલાણ ૦ગર પું૦ જીન બનાવનાર ૦પોશ ન૦ જીન ઉપર નાખવાનુ કપડું

જીન ન૦ [સર૦ મ]એક જાતનુ જાડુ મિલનુ કપડુ

જીનો પુ૦[ફા] દાઢવાળી, અલગ કાઢેલી સીડી

જીભ સ્ત્રી૦ [સ જિહ્વા, પ્રા જિબ્ભ] બોલવાની કર્મેન્દ્રિય (૨)વાચા,વાણી (૩) સ્વાદની ઇદ્રિય (જેમ કે, જીભ ઠેકાણે રાખો)(૪)જોડા પહેરવા માટે એડી આગળ વપરાતી પટીનુ સાધન(૫) ટાક,અણિયુ [–અટકવી=બોલતા તોતડાવુ –આડી વાળવી=વાકું બોલવું (૨) બોલતા અટકવું –આવવી=બોલતા આવડવું, જીભ છૂટવી (૨) જીભ ઉપર ગરમી ફૂટી નીકળવી –ઊપડવી=છૂટથી બોલાવું,બોલવાની હિંમત ચાલવી –ઓવારવી=કુરબાન થવુ –કરવી =બહુ બોલવુ, સામુ બોલવું –કઢાવવી= બહુ હેરાન કરવુ (૨) અપમાન ઉપજાવવો. –કરડીને મરવું, મરીજવું=(પ્રાય: શરમના માર્યા) આપઘાત કરવો. –કસોજી કરવી=ગદા–અપશબ્દ બોલવા. –કાઢવી= ચાળા પાડવા (૨) અપમાન પામવુ –કાપવાના સમાચાર=ઘણા માઠા સમાચાર –કાપવી= જીભે કાપ પડવો (૨) બોલતુ બધ થવુ (૩) બોલતુ બંધ કરવું –ઘસાઈ જવી=કહી કહીને થાકી જવુ. –ચલાવવી=બહુ બોલવુ, ફાવે તેમ બોલવું –ચોટવી=બોલતા તોતડાવુ –છૂટવી=બોલતા ફાવવુ કે આવડવુ –છૂટી હોવી=ગમે તેમ–બહુ બોલવુ –ઝલાઈ જવી=બોલી ન શકાવુ –ઝાલવી=બોલતુ રોકવુ કે રોકાવુ –ટૂંકી કરવી=ગમ ખાઈ જવી, ન બોલવુ –ટૂંકી થઈ જવી=(મરતા પહેલા)વાચા જતી રહેવી,ન બોલાવુ –દોડવી =ગમે તેમ અકુશ વગર બોલવુ –ન હોવી= મૂંગુ હોવુ, બોલી ન શકાવુ (૨) બોલતા ન આવડવુ –ના કકડા કરવા=સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન કરવો –ના કકડે કકડા થઈ જવા=કહી–કહી, સમજાવીને થાકવું –ની છૂટ=વાચાળતા –નું કરડું=આકરુ બોલનાર –નું જૂઠું=જૂઠુ બોલનારું –નું સાચુ=સાચું બોલનાર –ને ટેરવે=મોઢે; પાઠે, યાદ –નો કૂચો કરવો, વળવો= કહી કહીને થાકી જવુ –બંધ કરવી= બોલતુ બધ કરવું–થવુ, નિરુત્તર થવું–કરવું. –મોંમાં ઘાલવી, વાળવી=બોલતા અટકવું –લાંબી હોવી=બોલકણુ હોવુ (૨) નકામુ કહેવુ બોલવું –વધવી=બહુ ને નિરર્થક, કે સમજ્યા વિના બોલબોલ કરવુ –વળવી= શુદ્ધ ઉચ્ચાર થવા –વાઢયા જેવી હોવી= ગમે તેવુ જૂઠુ બોલનાર હોવું –વાળવી= શુદ્ધ ઉચ્ચારનો મહાવરો પાડવો –હલાવવી= બોલવુ(૨)હલામણ કરવી(૩)માત્ર મોએ હુકમ કર્યા કરવા –હોવી=બોલતા આવડવુ જીભે કાંટા ઊગે, પડે=(આમ ખરાબ બોલનારને શાપ–ગાળ દેવાય છે) જીભે કાંટા પડવા=

તરસથી જીભ લૂણી પડી જવી જીભે કામ દે=જુઓ જીભે કાંટા ઊગે જીભે ચઢવું= મોઢે ચટી જવુ, કંઠસ્થ કે યાદ થવુ (૨) ગવાવુ, વગોવાવું જીભે લોચા વળવા=સ્પષ્ટ કે જલદી ન બોલી શકાવું,જવાબ આપતા ગલ્લા તલ્લા કરવાં. જીભે સરસ્વતી હોવી=ભારે વિદ્વાન હોવુ] ૦ડી સ્ત્રી૦ જીભ (તુચ્છકાર), [-કરવી=બહુ બોલ બોલ કરવુ ૦કાસ કરવો] ૦લડી સ્ત્રી૦ (કામળ લલિતભાવ) જીભ -ભાજોડી (-રી,-ળી) સ્ત્રી૦ બોલા-બોલી, તકરાર -લિયા રસ પું૦ બોલાબોલી કરવાની હોંશ -ળી સ્ત્રી૦ જીભના આકારનો વહાણનો આગળનો ભાગ (૨) દેશી વહાણો માના ત્રણમાંનો વચલો સઢ (૩) ઊલ ઉતારવાની ચીપ કે પટી, ઊલિયુ

જીમી સ્ત્રી૦ (કા) ઘાઘરાને બદલે કાઠી સ્ત્રીઓ કસ્યાઈ રંગનું જે કપડું પહેરે છે તે

જીમૂત પુ૦ ન૦[સ.] મેઘ,વાદળ. ૦વાહન પુ૦ (સ) ઇંદ્ર

જીરણ વિ૦ જુઓ જીર્ણ

જીરવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. જીરવ, સં જૃ પ્રા જીરતુ પ્રેરક] પચવવુ, હજમ કરવુ(૨) સાખવુ, વેઠવુ

જીરવાવું અ૦ક્રિ૦ 'જીરવવુ'નુ કર્મણિ

જીરું ન૦ [સ. જીર(-ક)ક. પ્રા જીરય, ફા જીરંહ] એક મસાલો. -રાકેરી સ્ત્રી૦ જીરા સાથે આથેલી કેરી -રાસાળ સ્ત્રી૦ એક જાતની ડાગર -રિયા કેરી સ્ત્રી૦ જીરા જેવી વાસવાળી કેરી

જીર્ણ વિ૦ [સ] છેક જૂનુ, ઘસાઈ કે ખવાઈ ગયેલુ ૦જ્વર પું૦ ભાલૂમ ન પડે એવો શરીરમા રહેતો ઝીણો ધીમો તાવ -ણોદ્ધાર પુ૦ [+उद्धार] જીર્ણ થયેલાને સમરાવવુ તે -ણોદ્ધારવું સ૦ક્રિ૦ જીર્ણોદ્ધાર કરવો

જીલ્યું અ૦ [જી+અ लव्वेक=હાજર હુ ઉપરથી ?] અતિશય તાબેદારી સૂચવનો ઉદ્ગાર [-કરવું=જી,જી કહીને પડતો બોલ ઉપાડી લેવો, ખુશામત કરવી.]

જીવ પુ૦ [સ] શરીરનુ ચેતનતત્ત્વ પ્રાણ (૨) પ્રાણી(૩)મન, દિલ (૪) [લા] પૂજી, દોલત (૫) દમ, સાર(૬)કાળજી, લક્ષ. ઉદા૦ 'ધંધામા જીવ રાખવો','જીવ રાખીને કામ કરવુ' [-અકારો કરવો=મરવા સુધીની તત્પરતા દાખવવી -અધોકરવો=અધમૂઉં-કાયર કરવુ(૨) પોતાની બધી શક્તિ ખરચવી -અધોથઈ જવો=ગાભરુ કે બાવરું થઈ જવુ (૨) પ્રિયજન માટે ખુશ ખુશ થવું, કુરબાન થવા તત્પર થવુ -અધોથવો (ભય કે ધાકથી) અધમૂઆ જેવુ થઈ જવુ -અધ્ધર થવો= ચિંતાથી વિહ્વળ થવુ,મન ન લાગવુ -અધ્ધર કરવો=ધ્યાન ન ચોટવુ (૨) જીવને નિરાંત ન હોવી -અધ્ધર રહેવો=નિરાંત ન હોવી, ઉચાટ હોવો -અધ્ધર લટકી રહેવો=આતુર કે અધીરા થવુ. -અધોં અધોં થઈ જવો= ખુશ ખુશ થઈ જવુ, પ્રિયજન માટે ગમે તેટલો ભોગ આપવા તત્પર થવુ -આપવો=આપ-ઘાત કરવો (૨) કુરબાન થવુ -આવવો= સચેતન થવુ (૨) શાંતિ થવી -આવવો ને જવો=મરણકાળની કપાશીઓ આવવી. -ઉપર આવી જવું=મરણિયા થવું -ઉપર આવી પડવું=તન મનેખમમા મુકાવા -ઊડી જવો=શ્વાસકોશ પડવો(૨)મરી જવુ. -ઊંચો થવો=ઉચાટ થવો(૨)દિલ ન લાગવુ -ઊંચો રહેવો=ઉચાટ-અશાંતિ રહેવા (૨) દિલ ન લાગવુ -એક હોવો=મેળ-દિલોજાની હોવી -કઈ પાંખડીએ ગયો છે, કયે કોઠે ગયો છે?=ચિત્ત કયા ભમે છે? ઠેકાણે છે કે નહીં? -કપાઈ જવો=હૃદય વીંધાઈ જવુ (દુખ-શોકથી) -કશું કરતો નથી= દિલ માનતુ નથી -કાઢવો=આપઘાત કરવો (૨)તનતોડ મહેનત કરવી(૩)અત્યંત પજવણી કરવી. -બાટો થવો=મન ઊઠી જવુ, મન બગડી જવું -બાવો=પજવવુ, કંટાળો આપવો -ભરાવો=મૂઝાવુ (૨) છાતીમા ચૂંથારો થવો -ધાલવો=લક્ષ દેવુ -ઘાંટીમાં આવી રહેવો=પ્રાણ નીકળવાની તૈયારી હોવી(૨)બાવરુ બની જવુ -ઘેરાવો=જીવ બળવો, સ્નેહ થવો -ચગડોળે ચઢવો= અસ્વસ્થ થવુ, મૂઝવણમા પડી જવું

–ચલાવવો = હિંમત કરવી –ચાલવો = હિંમત ચાલવી (૨) ઉદાર થઈ શકાવું –જતો રહેવો, –જવો, –નીકળી જવો = મરી જવું (૨) ખૂબ પજવણી કે વેદના થવી –જોવો = મન જોવું –ઝાલ્યો ન રહેવો = મન કાબૂમા ન રહેવુ, લલચાઈ–ખેંચાઈ જવું –છોડવો = કેડો મૂકવો, ન પજવવુ –ટચુમચુ થવો = મરવાની તૈયારી હોવી (૨) અત્યંત આતુરતા કે આકડીથી બાવરુ થવુ.–ટંગાઈ રહેવો = આતુર કે બાવરા હોવુ – રહેવુ –ટાઢો પડવો = ઉદ્વેગ શમવો, શાતિ થવી –ટૂંકો કરવો, થવો = કરકસરિયા – કંજૂસ થવુ. –ઠહોળાવો = ઊલટી થાય એમ થવું, ખૂબ બેચેની લાગવી. –ઠરવો, ઠરીઠામ બેસવો = શાતિ થવી –ઠેકાણે ન રહેવો = મન અસ્વસ્થ થવુ, ઉચાટ થવો –ઠેકાણે રાખવો = મનને કબજે રાખવુ (૨) ચિત્તને સ્થિર રાખવુ –તાળવે ટંગાવો = જાણે હમણા જીવ જશે એવી સ્થિતિમા હોવું (૨) ભારે ઉચાટ થવો –તોડવો = જાતને ઘસી નાખવી. –થર પડવો = શાતિ થવી –થવો = મન થવું (૨) સારી પૂંજી થવી –થી જવું = મરણ પામવુ –થી મારવું = પૂરેપૂરુ મારી નાખવું –થોડો થોડો થવો = નબળાઈ આવવી (૨) કાલાવાલા કરવા (૩) નાઉમેદ થવુ, હિંમત હારી જવી. –દાઝવો = મન બળવું, ચિંતા થવી, લાગણી થવી –દોરીએ ટંગાવો, વીંટાવો = જાણે જીવ તાળવે ટંગાવો. –ધરવો = માઠગીમાથી સાજા થવુ (૨) ધીરજ રાખવી. –ધરીને = જીવ કે લક્ષ રાખીને. –ના સમ = 'હુ મરુ' એવા અર્થના સોગન –નાખીને = જીવ લગાડીને –નાખી દેવો = કુરબાન થવું. –નીચે બેસવો = ટાઢક વળવી, શાતિ થવી –નું તરસ્યું = દુ ખ દેનારું, પજવ્યા કરતુ. –ને જનાખ નીકળી જવી = મહા મુશ્કેલી પડવી. –ને ટાઢક થવી, વળવી = મનને શાતિ થવી –પડીકે બંધાવો = જીવ નીકળી જવા જેવુ થવું, ભારે ઉદ્વેગ થવો, ભારે ચિંતા કે ઉચાટ થવા –પર આવવું = મરણિયા થવુ (૨) આપઘાત કરવા તત્પર થવુ. –બગાડવો = મન મેલુ કરવું, દાનત બગાડવી. –બળવો = સંતાપ થવો. –ભડકે બળવો = અતિશય સંતાપ થવો –ભરાઈ રહેવો = વાસના રહી જવી. –મળવો = મન એક થવાં –માનવો = મન કબૂલ થવુ –માં જીવ આવવો = ચિંતા દૂર થવી, શાતિ થવી –મેલો કરવો કે રાખવો = ઉદાર થવું –રાખવો = લક્ષ દેવુ; ધ્યાન આપવું –લઈને નાસવું = જીવ બચાવવા ઘણી જ ઉતાવળે દોડવુ –લગાડવો = ધ્યાન આપવું. –લળૂકે લળૂકે થવો = બીક કે હરથી બાવરુ બનવુ –લાગવો = પ્રીતિ બંધાવી –લેવો = કટાળો આપવો (૨) મારી નાખવું –વહાલો કરવો = મરણના ભયથી પાછા પડવું –હેઠો બેસવો = નિરાત થવી જીવે ધરવું, જીવે બાંધવું = પ્રાણપ્રિય કરવુ જીવે લાગવું = પ્રાણપ્રિય થવુ] ૦ઉકાળો પું૦ બળાપો, કલેશ. ૦જંત(–તુ) પુ૦; ન૦ જીવડુ ૦જાત વિ૦ અત્યંત વહાલું ૦ડું ન૦ કદમા નાનુ જંતુ ૦ડો પું૦ જીવ, આત્મા (૨) કીડો ૦તોડ વિ૦ અતિશય મહેનત કરાવે એવુ (કામ) ૦દયા સ્ત્રી૦ જીવો – પ્રાણીઓ પર દયા ૦દશા સ્ત્રી૦ જીવની અજ્ઞાન દશા ૦દાર વિ૦ યોગ્ય (૨) ઉમદા (૩) મજબૂત ૦દેહ પું૦ સ્થૂળ શરીર ૦ધારી વિ૦ જીવવાળુ (૨) પુ૦ પ્રાણી. ૦બલ (–ળ) ન૦ જીવવાની શક્તિ, પ્રાણ ૦રખું વિ૦ જીવને સાચવનારુ ૦લગ વિ૦ પ્રાણપ્રિય ૦લેણુ વિ૦ મૃત્યુ નિપજાવે એવુ ૦લોક પું૦ મૃત્યુલોક. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ જીવોના ભૌતિક જીવનનુ શાસ્ત્ર, 'બાયોલોજી' ૦શેષ વિ૦ માત્ર જીવ બાકી રહ્યો હોય એવુ (૨) પુ૦ ભૂતકાળના પ્રાણી કે વનસ્પતિનો પૃથ્વીના પડમાથી મળી આવતો અવશેષ, 'ફોસિલ'. ૦સટોસટ અ૦ જીવને જોખમે ૦હત્યા સ્ત્રી૦ પ્રાણીની હત્યા –વાણુ પુ૦, ન૦ [+ અણુ] અણુ જેવડો જીવ, સૂક્ષ્મ જંતુ –વાત્મા પું૦ જીવ, જીવદશાવાળો આત્મા –વારોપણ ન૦ જીવનુ આરોપણ, સજીવારોપણ –વાંતક પું૦ [+ अंतक] પારધી (૨) મારો, ખૂની

જીવણ,૦જી પુ૦ [સં. જીવન, પ્રા જીવણ] જીવનનો સ્વામી; પતિ

જીવત ન૦ [સં જીવત્ પરથી ? કે જીવિત ?] જીવિત, જીવતર. ૦ક્રિયા, ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ પોતાના મરણ પાછળ કરવાની ક્રિયા(વરો વગેરે)જીવતા ૦ કરવી તે ૦જાગત અ૦ હયાતી સુધી ૦દાન ન૦ આકૃતમા સપડાયેલાને કે પોતાના સકંજામાં પડેલાને ન મારવો – પ્રાણનુ દાન – રક્ષણ કરવું તે, જીવિતદાન

જીવતર ન૦ જન્મારો, જિંદગી

જીવતું વિ૦ ['જીવવુ'નુ વ૦કૃ૦] જીવવાળુ, જીવનશક્તિવાળુ, સજીવ ('મરેલુ'થી ઊલટું)(જેમ કે, જીવતો માણસ, નખ, જીવતી પૂછડી ઇ૦) [જીવતી ડાકણ=સાક્ષાત્ ડાકણ જેવી ખરાબ સ્ત્રી જીવતી માખ ગળવી = (હરામખોરીનુ કે અનૂતનુ લીધેલુ) પાછું ઓકી કાઢવું, ન જીરવાવું. જીવતું પાણી કાઢવું=પાતાળ ફોડીને પાણી કાઢવુ. જીવતું મારવું = હાલ કરવા, ૦રીબવુ જીવતો કોયસો, લાળો = સળગતો અંગારો. જીવતું જાગતું = જીવતુ ને પૂરુ સાવધ, જીવંત ને પ્રાણવાન

જીવન ન૦ [સં] જીવવુ તે(૨) આયુષ્ય, જિંદગી (૩) જીવનશક્તિ, પ્રાણ. ૦કથા સ્ત્રી૦ જિંદગીનુ વૃત્તાત ૦કલહ પુ૦ જુઓ જીવનસંગ્રામ ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ જીવન જીવવાની કળા ૦કાર્ય ન૦ જિંદગીનુ મુખ્ય કાર્ય ૦ગાળો પુ૦ જીવન ગાળવાનુ – ગુજારવાનુ સાધન ૦ચરિત(–ત્ર) ન૦ જિંદગીનુ વૃત્તાત ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ જીવન વિષેની દૃષ્ટિ – દૃષ્ટિકોણ ૦ દોરી સ્ત્રી૦ જીવનરૂપી દોરી, આયુષ્ય (૨) [લા] જીવનનો મુખ્ય આધાર ૦નિર્વાહક વિ૦ જીવનનો નિર્વાહ કરનાર ૦પલટો પું૦ આખા જીવનમા થતો પલટો, 'કોન્વર્ઝન' ૦બુટ્ટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ. જીવનબૂટી] સજીવન કરી દે એવી બુટ્ટી, સંજીવની ૦મંત્ર પુ૦ જીવનનો મુખ્ય ધ્યાનમંત્ર ૦મૂળી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ જીવનમૂરિ] જીવનનુ મૂળ, જીવનાધાર ૦રસાયન ન૦ પ્રાણીના શરીરની ધાતુઓનું રસાયનશાસ્ત્ર, 'બાયોકેમિસ્ટ્રી' ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ જીવનની મૂળ શક્તિ, 'લાઇફ–એનર્જી' ૦શાસ્ત્ર પુ૦ સમગ્ર જીવનને વિચારતુ શાસ્ત્ર (૨) જીવશાસ્ત્ર, 'બાયોલોજી' ૦સખી સ્ત્રી૦ સહધર્મચારિણી, પત્ની ૦સંગ્રામ પુ૦ જીવતા રહેવા માટે પ્રાણીઓને કરવો પડતો સંગ્રામ, 'સ્ટ્રગલ ફોર એક્ઝિસ્ટન્સ'. ૦સાફલ્ય ન૦ જિંદગીની સફળતા ૦સિદ્ધાંત પુ૦ જીવનનો ખાસ સિદ્ધાંત; જીવનમંત્ર ૦સૂત્ર ન૦ જુઓ જીવનદોરી (૨) જીવનમંત્ર. ૦સ્મૃતિ ન૦ સ્મરણરૂપે લખાયેલી આત્મકથા, 'રેમિનિસન્સીઝ.' –નોપાય પુ૦ [+ઉપાય] ગુજારાનુ સાધન

જીવન્મુક્ત વિ૦ [સં] જીતે દેહે માયાના બંધનોમાંથી મુક્ત –ક્તિ સ્ત્રી૦ જીવન્મુક્ત દશા

જીવરું વિ૦ ['જીવ' ઉપરથી] (કા) ચાલાક, ચપળ, ચબરાક

જીવલેણ વિ૦, જીવવિદ્યા સ્ત્રી૦ જુઓ 'જીવ'મા

જીવવું અ૦ ક્રિ૦ [સં જીવ્] જીવનક્રિયાઓ કરવાની શક્તિ હોવી, પ્રાણ ધરવા, શ્વાસ ચાલવો (૨) જીવતુ હોવુ કે રહેવુ, હયાત હોવું કે રહેવુ (જેમ કે, હજી તે જીવે છે) (૩) જીવન ગુજારવુ (જેમ કે, ગુલામીમા જીવવા કરતા તો મરવુ સારુ) ['જીવ'મા

જીવશાસ્ત્ર ન૦, જીવહત્યા સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ

જીવંત વિ૦ [સં] જીવતુ, પ્રાણવાન

જીવા સ્ત્રી૦ [સં] મનુષ્યની દોરી (૨) [ગ] 'કોર્ડ ઓફ ધ આર્ક' [આવાર

જીવાજીવ પુ૦ [જીવ+જીવ]જીવનો જીવ, જીવનનો

જીવાણુ પુ૦, ન૦ [સં] 'જીવ'મા જુઓ

જીવાત સ્ત્રી૦ ['જીવ' ઉપરથી] જીવડા કે જીવાતનો સમૂહ (જેમ કે, અનાજ કે ઘામા પડતો) [–પડવી = સડવુ, સળો પેસવો]૦ખાતું ન૦ પાંજરાપોળમા અનાજ વગેરેમા પડેલા જીવડાના રક્ષણ માટે રાખેલુ સ્થાન [બનેલુ, મૂલગત

જીવાતુભૂત વિ૦ [સં] જીવાતુ–અસ્તિત્વરૂપ

જીવાત્મા પુ૦ [સં] જુઓ 'જીવ'મા

જીવાદોરી સ્ત્રી૦ [જીવ+દોરી] જુઓ જીવનદોરી

જીવારોપણ ન૦, જીવાંતક પુ૦ [સં] 'જીવ'મા જુઓ

જીવિકા સ્ત્રી૦[સ]આજીવિકા, ગુજરાનનુ સાધન
જીવિત વિ૦ [સ] જીવતુ (૨) ન૦ જીવતર, જિંદગી. ૦કાલ(-ળ) પુ૦જિંદગીનેા સમય, આયુષ્ય ૦દાન ન૦ જુએા જીવતદાન -તેશ પુ૦ [+ઈશ] જીવનનેા સ્વામી
જીવિતવ્ય વિ૦ [સં] જીવવા યેાગ્ય (૨) જીવી રહે એવુ(૩)ન૦ આવરદા(૪)જીવવાનુ પ્રયેાજન
જીવી વિ૦ [સ] (સમાસને અ તે) જીવનાર; નભનારું ઉદા૦ 'શ્રમજીવી'
જીવી સ્ત્રી૦ [સ, પ્રા જીવા=દેારી (ધનુષ્યની)?] મુઠ વગેરેથી આટલેા ભરતા વચમા જે બે સેરેા વારાફરતી ખુલાડે છે અને તારે છે તે
જીડલું ન૦ [દે જિડહ=ગેાળેા; કંદુક પરથી ?] છેાડનેા ટેાટલાવાળેા બીજકેાષ(૨)[લા]ન્હેડકુ. [જીડલે આવેલું = ન્હેડકામા જન્મેલ જીંડવાનું છેાકરું=ન્હેડિયા બાળકેામાનુ એક]
જીંથરાં ન૦બ૦વ૦ જુએા ઝીંથરા -રિયું વિ૦ જીથરાવાળુ
જુઆ(-વા) ન૦ [સ દ્યૂત, પ્રા જૂઅ(-વ),સર૦ હિં , મ] જુવુ, જૂગટુ ૦ખાનું ન૦ જુગારખાનુ ૦ખેાર પુ૦ જુગારી
જુઆ(-વા)રું ન૦ સયુક્ત કુટુંબમાથી છૂટા પડી નવેા માડેલેા ગૃહસંસાર, જુદવારેા, જુગલબારુ [ઝાર
જુઆ(-વા)ળ પુ૦ [સર૦ હિ. જ્વાર] ભરતી,
જુએા સ૦ક્રિ૦ 'જોવુ'નુ આજ્ઞાર્થ બીજો પુરુષ, બ૦વ૦ [અનુકૂળ
જુક્ત(-ગત) વિ૦ [સ યુક્ત] જોડેલુ(૨)યેાગ્ય,
જુક્તિ(-ગત,-ગતિ) સ્ત્રી૦ [સ યુક્તિ] ઉપાય, કરામત તદબીર (૨) રીત, પ્રકાર
જુગ પુ૦ [સ યુગ] જમાનેા (૨)ન૦ [સ યુગ્મ] જોડ,જુગલ ૦(-ગે।)જુગ અ૦ દરેક યુગમા ૦જોર, ૦બળ ન૦ યુગનુ-સમયનુ બળ
જુગટિયું વિ૦ ['જૂગટુ' ઉપરથી]જૂગટું રમનારું (૨) ન૦ જૂગટું
જુગટિયેા પું૦ ['જૂગટુ" ઉપરથી] જુગારી
જુગત વિ૦, -ત(-તી) સ્ત્રી૦ જુએા જુક્ત, જુક્તિ
જુગતું વિ૦ [સ. યુક્ત] બંધબેસતુ, યેાગ્ય, -તાઈ સ્ત્રી૦ જુગતુ હેાય તે
જુગદાધાર પુ૦ (૫) જુએા જગદાધાર
જુગમ ન૦ [સ. યુગ્મ] યુગલ, જોડું
જુગલ ન૦ [સ યુગલ] જોડું ૦કિશેાર પું૦ (સ)કૃષ્ણ ૦જોડી સ્ત્રી૦ યુગલ,જોડી ૦બારું ન૦ (કા) જુએા જુવારુ
જુગાર પુ૦ [જુએા જુગારી, સર૦ મ] જૂગટુ; દ્યૂત (-ખેલવેા,-રમવેા) ૦ખાનું ન૦ જુગાર રમવાનુ સ્થળ-ઘર -રિયેા પું૦ જુગારી -રી વિ૦ [સ દ્યૂતકારિન્, પ્રા જૂઆરિ] જુગાર રમવાની લતવાળુ (૨) પુ૦ જુગાર રમનારેા
જુગુપ્સા સ્ત્રી૦ [સ] નિંદા (૨)ચીતરી, સખત અણગમેા -પ્સિત વિ૦ [સ] નિંદિત (૨) ચીતરી ચડે તેવુ
જુગ્મ ન૦ જુએા જુગમ [જુઆરુ
જુજવારેા પુ૦ ['જૂજવુ' પરથી ?](કા) જુએા
જુઠું વિ૦ જુએા જૂઠું ૧ થી ૩
જુત વિ૦ [સ યુત] જોડાયેલુ હેાય તેવુ (૨) ન૦ બળદની જોડ [કર્મણિ ને પ્રેરક
જુતાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'જોતવું'નુ
જુદાઈ(-ગીરી) સ્ત્રી૦ [ફા] જુદાપણુ
જુદું વિ૦ [ફા જુદા] છૂટું, અલગ, વેગળુ (૨) અનેાખુ, અસાધારણ [-કરવું = છૂટું પાડવુ (૨) તેાડી નાખવુ (૩) સહિયારા કે ભેગામાથી આગવુ કરવુ -થવું = નેાખુ પડવું, તૂટી જવુ (૨) અલગ વસવાટ કરવેા (૩) અળગુ થવુ, આગવુ કરવુ -પડવું = અળગું થવું (૨)તૂટી જવુ (૩) ભિન્ન મત ધરાવવેા (૪) આગવુ કરવું -પાડવું = અલગ પાડવુ, છૂટું કરવુ -રહેવું = સ્વતંત્ર વસવાટ કરવેા(૨)ન ભળવુ -રાખવું = ન ભેળવવુ]
જુદ્ધ ન૦ [સ યુદ્ધ]લડાઈ. ૦પતિ પું૦ સેનાપતિ
જુધરાણ ન૦ ['જુદ્ધ' ઉપરથી] લડાલડીનુ ખુમરાણ
જુનચટ સ્ત્રી૦ ['જૂનુ' ઉપરથી] જૂનાપણુ, જુનવાણીપણુ
જુનવાણી વિ૦ ['જૂનુ' ઉપરથી] જૂનુ (૨)જૂના વિચારનું, 'ઓર્થોડોક્સ'
જુનાડ વિ૦ જુનવાણી (ચ)

જુબ્બાન સ્ત્રી૦ જુઓ જબ્બાન –ની સ્ત્રી૦ બોલીને જણાવેલી હકીકત, સાક્ષી [(–આપવી, –લેવી.) –પડવી = સાક્ષીમા હકીકત તરીકે રજૂ થવુ.] જુબાં સ્ત્રી૦ જુઓ જબા

જુમલો પુ૦ [અ] એકંદર આકડો, સરવાળો

જુમા પુ૦ [અ જુમઅહ] શુક્રવાર ૦મસ્જી-(–સ્જિ)દ સ્ત્રી૦ (શુક્રવારની નમાજ પઢવાની) મોટ્રી મસીદ

જુમેરાત સ્ત્રી૦ [જુમા + ગત] ગુરુવાર

જુમ્મો પુ૦ [અ જિમ્મહ] જોખમદારી, જવાબદારી –મ્મેદા(–ત્મા) ૨ વિ૦ [ફા] જોખમદાર, જવાબદાર –મ્મેદારી સ્ત્રી૦ [ફા] જોખમદારી, જવાબદારી

જુરત, જુરિયત સ્ત્રી૦ [અ જુર્અત] છાતી, હિમત, ધૈર્ય

જુલ્ફું ન૦ [જુઓ જુલ્ફ] વાળની લટ –ગૂછળું

જુલમ પુ૦ [અ. જુલ્મ] જબરદસ્તી, બળાત્કાર (૨) અત્યાચાર, અન્યાય (૩) કોઈ વાતમા અતિશયતા કરવી કે બળ કરી નાખવુ એવો ભાવ બતાવે છે. ૦ગાર વિ૦ જુલમી. –માટ પુ૦ જુલમ –મી વિ૦ [ફા] જુલમ કરનારુ, જુલમગાર (૨) જેમા જુલમ હોય તેવુ, જુલમભરેલુ

જુલાઈ પુ૦[ઈ] ખ્રિસ્તી સનનો સાતમો મહિનો

જુલાબ પુ૦ [અ જુલ્લાબ] ઝાડા થાય એવુ ઓસડ, રેચ (૨) દસ્ત, ઝાડો. [–આપવો = ઝાડાનુ ઓસડ આપવુ (૨) [લા] સખત ધમકાવવુ બરોબર ગભરાવવુ. –થઈ જવો = ગભરાઈ જવુ. –લાગવો = રેચની અસર થવી, દસ્ત થવા લાગવો –લેવો = ઝાડાનુ ઓસડ લેવુ]

જુલ્ફ ન૦ [ફા] જુઓ જુલ્ફુ

જુલ્મ પુ૦ [અ] જુઓ જુલમ

જુવડું ન૦ + [જુઓ જુવુ] જૂગડુ

જુવતી સ્ત્રી૦ જુઓ યુવતી

જુવા, ૦ખાનું, ૦ખોર જુઓ 'જુઆ'મા

જુવાન વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ જવાન, યુવાન. ૦જોધ વિ૦ ભરજુવાન (૨) મજબૂત, કદાવર –નિયા વાજું ન૦ જુવાન સ્ત્રીપુરુષોનુ ટોળુ (૨) [લા] તોફાની કે અતિ સાહસવાળું ટોળુ. –નિયુ વિ૦ જુવાન –નિયો પુ૦ જુવાન –ની જુઓ યુવાની [અનાજ, જર

જુવાર સ્ત્રી૦ [કે. જુઆરિ, જોવારિ] એક જુવારું ન૦, જુવારો પું૦(કા) જુઓ જુઆરું

જુવાળ પુ૦ [જુઓ જુઆળ] ભરતી, ઝાર

જુવું ન૦ [જુઓ જુવા] જૂગટુ, જુગાર

જુસ્તેજુ(–જૂ) સ્ત્રી૦ [ફા. જુસ્તોજૂ અથવા જુસ્તજૂ] શોધખોળ, બારીક તપાસ

જુસ્સો પુ૦ [જુઓ જોશ] ઊભરો; જોસ (૨) લાગણીનો જુસ્સો(૩)જોમ, બળ –સ્સાદાર વિ૦ જુસ્સાવાળુ

જુહાર પુ૦ [કે જોહાર]' નમસ્કાર' 'સલામ' એ ભાવ બતાવતો શબ્દ ૦પટોળા ન૦ બ૦ વ૦ બેસતા વર્ષને દિવસે આશીર્વાદ લેવા જુહાર કરવા ને ૦વું સ૦ક્રિ૦ [કે જોહાર ક્રિ૦] જુહાર કરવા [ચાલાકી, ચતુરાઈ

જુગાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ જુગુ] મજબૂતી (૨)

જુગિત પુ૦[સ] ઉચ્ચ સ્ત્રી સાથે નીચ પુરુષના વ્યભિચારથી જન્મેલો પુરુષ [ચાલાક,ચતુર

જુગુ વિ૦ જબરુ મજબૂત (૨) [સ૦ મ]

જૂ સ્ત્રી૦ [સ. યૂકા, પ્રા જૂआ] માથામા કે ચામડી પર પડતુ એક જંતુ. [–જેવું = ચોટ્યુ ત્યાથી ઊખડે નહી તેવુ –પડવી = (માથામા વગેરે) જૂઓ થવી] [કૂલવેલ

જૂઈ સ્ત્રી૦[સ યૂથિકા, પ્રા જૂહિયા, જૂહિ] એક

જૂગડુ ન૦ જુઓ દ્યૂત, જુગાર

જૂજ વિ૦ [સર૦ ફા જુજ = ટુકડો, મ] બહુ થોડુ, જરા ૦જાજ વિ૦ ઘણુ થોડુ, જરાતરા

જૂજવું વિ૦ [અપ જુમજુમ] જુદુ નોખુ

જૂટ પુ૦ [સ] (વાળનો) ઝૂડો, સમૂહ(૨)દંડનો એક પ્રકાર (વ્યાયામ)

જૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, સં જૂટ, પ્રા જૂડ] ઝૂડી –ડો પુ૦ સાવરણી (૨) ઝૂડો

જૂઠ ન૦ [દે. જુટ્ઠ] જૂઠાણુ ૦ણ ન૦ [સં જુષ્ટ, પ્રા જુટ્ઠ = સેવિત, સર૦ હિં જૂઠન] એઠવાડ: એઠુ, છડામણ(૨)પુ૦ [જુઓ જૂઠ] ન ગણેલ વિદ્રુપક (ભવાઈમા) ૦ણચેરા પુ૦ બ૦ વ૦ જૂઠણના જેવુ વર્તન કરવુ તે –ઠાણુ+,–ઠાપું ન૦ જૂઠી વાત

જૂઠાબોલું વિ૦ જૂઠું બોલવાની ટેવવાળું
જૂઠું વિ૦ [જુઓ જૂઠ] અસત્ય, જુઠ્ઠું (૨) કૃત્રિમ, બનાવટી (૩) રહી ગયેલું –જડ (અંગ) (૪) [સં. જુષ્ટ, પ્રા જુટ્ઠ] અજીઠું, એઠું [–પડવું = અસત્ય ઠરવું (૨) (અંગ) રહી જવું] [બળદ વગેરે)
જૂતવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા જુત્ત] જોડવું (ગાડું,
જૂતી સ્ત્રી૦ [સ યુક્ત, પ્રા. જુત્ત પરથી?] જૂતિયું, બાસડું –તિયું,–તું ન૦ [સર૦ મ જુતા, હિ જૂતા] જોડું, પગરખું, બાસડું [જૂતા બરાબર = તુચ્છ, તિરસ્કારને પાત્ર જૂતિયાં પડવાં = માર પડવો (૨) અપમાન કે તિરસ્કાર થવો, કાઢી મુકવું જૂતું બાવું, પડવું = બાસડાનો માર પડવો (૨) અપમાનિત થવું –મારવું = બાસડું મારવું (૨) કાઢી મૂકવું, ધુત્કારી કાઢવું. જૂને માર્યું જવું = ગયાની પરવા ન કરવી ('ભલે ગયું' 'મૂઉ ગયું તો' — એવો ભાવ બતાવે છે)]
જૂતીબોર વિ૦ હંમેશા બાસડા–ઠપકો બાતું
જૂથ ન૦ [સ યૂથ] ટોળું, સમૂહ
જૂન પુ૦ [ઈં] ખ્રિસ્તી સનનો છઠ્ઠો મહિનો
જૂનાગઢી વિ૦ જૂનાગઢ શહેરનું, –ને લગતું
જૂનું વિ૦ [સ જીર્ણ, જૂર્ણ, પ્રા જુણ્ણ] પુરાણું પ્રાચીન, અગાઉનું (૨) જર્જરિત, જીર્ણ (૩) ઘણો વખત થયેલું (જેમ કે જૂનો ગોળ, જૂનો મિત્ર), ઘણો વખત વાપરેલું (જેમ કે, જૂનું વાસણ ઇ૦) (૪) [સર૦ દે જુણ્ણ = દક્ષ, નિપુણ] રીઢું; નાબીચું, અનુભવી (જેમ કે, જૂનો ચોર, જોગી, પાપી ઇ૦) [જૂનો જોગી = (કોઈ ક્ષેત્રમા) જૂનેથી કસાઈને તૈયાર થયેલ વ્યક્તિ (તેને માટે આ પ્રયોગ કરાય છે] ૦ખખ વિ૦ છેક જૂનું, ખખળી ગયેલું ૦પાનું,૦પુરાણું વિ૦ઘણું જૂનું ૦પૂનું વિ૦ ગમે તેવું જૂનું, ફાટ્યું તૂટ્યું, જીર્ણ જૂનેથી અ૦ ઘણા જૂના વખતથી, બહુ પહેલેથી [ભદ્દું કરનારું પંચ
જૂરી સ્ત્રી૦ [ઈં] કે સલો આપવામા ન્યાયાધીશને
જૂવો પુ૦ [સં યૂક·] ઢોરના શરીર પર ચોટતું એક જીવડું
જૂરવું અ૦ક્રિ૦[સર૦મ. ઝોંપણે; સં જૂંસ્](સુ.) બેઠા બેઠા ઝોકા બાવા [જૂંરાવવું પ્રેરક]
જૂંસવું અ૦ ક્રિ૦ ['ઝૂંસરું' ઉપરથી] જૂસરી વડે જોડાવું [જૂંસાવવું પ્રેરક]
જૂંસકાસ્ત્ર ન૦ [સ] શત્રુને ઊંધમા નાખી દે તેવું અસ્ત્ર
જે (જે') સ૦(૨) વિ૦ [સ. યદ્, પ્રા. જ પરથી? કે અપ૦ જેહ = જેવું પરથી?] ('તે' સાથે સંબંધમા વપરાય છે) (તેના રૂપો –જેણે, જેને, જેનું ઇ૦ નો 'જે'('જે')પેઠે ઉચ્ચારાય છે) જે જે સ૦ દરેક, કોઈ જે જે તે સ૦ ગમે તે કોઈ
જે અ૦ + [પ્રા જે (પાદપૂર્તિ માટેનું અ૦) પરથી?] કે (વાક્યના બે વિભાગને જોડતું અપેક્ષાપૂરક અ૦) (ઉદા૦ તેનું કારણ એ છે જે (કે) .)
જે ('જે') પું૦, સ્ત્રી૦ [સં જય]+કે તેહ ૦કરી પુ૦એક છંદ ૦ગોપાલ(–ળ) પુ૦ બ૦વ૦ 'જયગોપાળ' (નમસ્કાર કરવાનો એક વૈષ્ણવ ઉદ્‌ગાર) ૦જે પુ૦ જય જય, વદન (૨)અ૦ વદનસૂચક ઉદ્‌ગાર ૦જેકાર પું૦,સ્ત્રી૦જુઓ જયજયકાર ૦જેવંતી પુ૦ સ્ત્રી૦એક રાગિણી
જેઓ (જે') સ૦ ['જે'નું બ૦ વ૦] [તેના રૂપો– જેમનું,–નાથી ઇ૦ નો 'જે' બહોળો 'જે' (હશ્રુતિ સાથે) બોલાય છે]
જેટલું (જે')વિ૦[સ યાવત્ પ્રા જત્તિય, જેત્તિઅ જેત્તિલ, હિં જિતના] ('તેટલું'ના સબંધમા વપરાય કદ, સંખ્યા, વજન ઇ૦નું માપ કે મર્યાદા સૂચવે છે) –લે અ૦ ('તેટલે' સાથે સબંધમા) જેટલે અંતરે, હદે કે મર્યાદા ઇ૦ મા (૨) જે વખતે, જ્યારે (૫)
જેઠ પુ૦ [સ જ્યેષ્ઠ, પ્રા જેટ્ઠ] વરનો મોટો ભાઈ (૨) વિક્રમ સંવતનો આઠમો મહિનો (૩) વિ૦જુઓ જ્યેષ્ઠ –ઠાણી સ્ત્રી૦ [પ્રા. જિટ્ઠાણી] જેઠની વહુ –ઠી વિ૦ જેઠ મહિનાનું, –ને લગતું (૨)સ્ત્રી૦જેઠ મહિનાની પૂનમ.–ઠીપુત્ર પુ૦ પહેલા બોળાનો અથવા વડો પુત્ર
જેઠીમધ ન૦ [સ યષ્ટિ (પ્રા જટ્ઠિ) મધુ] એક વનસ્પતિ; ઔષધિ [–નો શીરો = જેઠી-

મધમાથી બનાવાતી–તેના સત્ત્વની એક ઔષધિ.]

જેઠીમલ(–ઠ્ઠ) પું૦ [સ. જ્યેષ્ઠમલ્લ] વડો મલ્લ (૨) મોટ° બ્રાહ્મણની એક જાતનો આદમી

જેઠો પું૦ ચૂંદી કાઢયા પછીનો કસુંબાનો રંગ (૨) જુઓ જેઠીપુત્ર [અપાતુ જમણ

જેઠોણું ન૦ લગ્ન પછી કન્યાને ત્યા વરપક્ષને

જેડલ સ્ત્રી૦ (ક) સહિયર

જેણા સ્ત્રી૦ (ક.) ધીરજ

જેણી (જે') સ૦'જે'નુ સ્ત્રી૦ ('તેણી' સ બધમા) (જૂના પદ્યમા, કે હાલ મુખ્યત્વે પારસીઓમા) (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ જે ૦ગમ અ૦ જે તરફ

જેણે (જે') સ૦ 'જે'નુ તૃતીયાનુ રૂપ

જેતશ્રી (જે) સ્ત્રી૦ [હિ જૈતશ્રી (સ. જયતિશ્રી)] દીપકની એક રાગણી

જેતા પું૦ [સ] જીત મેળવનાર, વિજેતા

જેતૂન (જે) ન૦ [અ] એક જાતી ઝાડ, 'ઓલિવ'

જે તે સ૦ (૨) વિ૦ ગમે તે કોઈ (૨) કાલતુ; સામાન્ય (ઉદા૦ આ કોઈ જે તે માણસથી ન બને)

જેદર ન૦ જોદુ

જેબ પું૦,સ્ત્રી૦ [ફા] ખીસુ (૨) [ફા જેબ] શોભા,સુંદરતા.[–આપવો(–વી)=શોભાવવુ.]

જેબ પું૦, સ્ત્રી૦ જુલમ (?)

જેમ (જે') અ૦ [અપ૦ જિમ(–મ), જેમ, સ યથા, સર૦ હિં જિમિ] જે રીતે જેમ કે અ૦ દાખલા તરીકે ૦તેમ અ૦ ગમે તેમ, હરકોઈ રીતે, મુશ્કેલીથી

જેમનું (જે') સ૦ બ૦ વ૦ જેઓનુ (–ને, –નાથી, –નામાં ઇ૦ રૂપ પણ 'જેઓ'ના છે) (૨) વિ૦ જે પ્રમાણેનું, જે રીતનુ, જેવુ (૩) [જુઓ જેમ] જે બાબતુ કે તરફનુ

જેર અ૦ [ફા.] વશ, તાબે, પરાજીત [–કરવું, થવું] ૦કડી સ્ત્રી૦ ઘોડાના ચોકડાની કાટા-કાટાવાળી કડી. ૦દસ્ત વિ૦ [ફા] આધીન, કમજોર, નબળુ. ૦બંદ(–ધ) પુ૦ [ફા] લગામને તગ સાથે જોડનારી ચામડાની કે જાડી અનાતની પટ્ટી(૨)ચામડાનો કોરડો,સાટકો

જેરબ્રી સ્ત્રી૦ (સુ.) સવારનો કુમળો તાપ

જેરણું (જે ?) ન૦ ['જેરો' ઉપરથી ?] ઘાસ સાથે મસળીને બનાવેલુ છાણ (ચ રૂપ જેરણું)

જેરો પું૦[સર૦ 'ગેરો'] ગરેલો ભૂકો, ભૂકો(૨) તબાકુનો ભૂકો, જરદો (૩) ['ઘેરો' પરથી ?] ઘચૂમલો, ટોળે વળવું તે (૪) [?] આગ, લાય

જેલ સ્ત્રી૦[ફં.]કેદખાનુ (૨) જેલની સજા, કેદ. [–તોડવી=બધનો તોડી જેલમાથી છટકી જવુ.–કૂદવી=જેલની દીવાલ કૂદવી (નાસી છૂટવા માટે).] ૦ઘર (–ર્યા)ત્રા સ્ત્રી૦ જેલમા જવુ તે ૦(૦નિ)વાસ પું૦ જેલમા જવુ તે. ૦૨ પુ૦ [ફં] જેલનો વ્યવસ્થાપક –લી વિ૦ જેલનુ, –ને લગતુ (૨) પુ૦ કેદી

જેવડું વિ૦ [અપ૦ જેવડ] ('તેવડુ' સાથે સબધમા) અમુક કદ કે માપનુ

જેવર ન૦ [ફા] અલકાર, દાગીના

જેવરી સ્ત્રી૦[હિં (સં જ્યા, જીવા)]દોરી દોરડી

જેવાણી ન૦ બોડાનુ એઠું પાણી

જેવારો પુ૦ [જય+વારો] જયનો વારો–વખત

જેવું (જે') વિ૦ [અપ૦ જિવઁ, જેવઁ પરથી ?] ('તેવુ' સાથે સબધમા વપરાય) અમુક જાત રીત કે ગુણ–લક્ષણનુ [જેવા આવ્યા તેવા ગયા=(જરાય ફેરફાર પામ્યા વિના, વધ્યાઘટયા વિના). જેવો આવ્યો, તેવા તૂટી પડયા= (આવ્યો કે તરત જ તૂટી પડયા)] ૦તેવું વિ૦ સાધારણ (૨) ગમે તેવુ –વે અ૦ જે વખતે, જ્યારે

જેષ્ટિકા સ્ત્રી૦ [સ] લાકડી, સોટી

જેહ સ૦ [સર૦ અપ જિહ, જેહ] (૫) જે

જેહાદ સ્ત્રી૦ [અ જિહાદ] ધર્મ ખાતર કરેલું યુદ્ધ, 'ક્રુસેડ'

જેહુ સ્ત્રી૦ [દે સેહ] ધૂળ, રજ

જેળ ન૦ [સ જ્વલ ? સર૦ જેરો=આગ]તેજ; પ્રભાવ, દૈવત [જેળ ગયું=બધુ બગડયુ]

જેસલી (જે૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ ધાંસલુ] નાનો જેસલો (૨) ખેતીનુ ચામ પાડવાનુ ઓજાર. –લો પુ૦ પૈડાં વગરનુ બળદ પલોટવાનુ વાહન

જૈન વિ૦ [સ] (સ) જિને (તીર્થંકરે) પ્રવર્તાવેલુ (૨) જૈન ધર્મને લગતુ (૩) પુ૦ જિનનો ઉપાસક, શ્રાવક

જૈનેતર વિ૦ [સ] જૈન સિવાયનુ બીજું
જૈમિનિ પુ૦ [સં] (સ.) પૂર્વમીમાસાદર્શનના પ્રવર્તક ઋષિ
જો અ૦ [સ યદિ, પ્રા જઇ, સર૦ હિં જો] (સશયકે શરત બતાવે છે 'તો'સાથે વપરાય છે)
જોઇએ 'જોઇવુ નુ વ૦કા૦નુ રૂપ ('જોઇએ છે' =જરૂરનુ છે એ અર્થમા વપરાય છે. બાકી અપૂર્ણ ક્રિ૦ છે) (૨)ખપ કે જરૂર યા ઇચ્છા હોય તેમ — એવો ભાવ બતાવે છે [જેમ કે, -એમ = ખપ કે જરૂર મુજબ -ત્યારે = ખપ પડે તે વખતે -તેટલું = માગો તેટલુ, જરૂર હોય તેટલુ -ત્યાં = ગમે ત્યા, જ્યા કહો ત્યા — જ્યા જરૂર હોય ત્યા] (૩) ['જોવુ'નુ પહેલો પુરુષ અ૦વ૦નુ વ૦કા૦નુ રૂપ]
જોઈતું વિ૦ [જોઇવુ'નુ વ૦ કૃ૦] જોઇએ તેટલુ, જરૂરી ૦કરતું ૦કારવતું વિ૦ જરૂરી,ખપનું
જોઇવું અ૦ ક્રિ૦[સ યોજય્, પ્રા જોઅ પરથી ?] ખપ જરૂર કે ઇચ્છા હોવી (૨) સામાન્ય કૃદંત જોડે વપરાતા 'તે ક્રિયા કરવાની જરૂર કે ફરજ હોવી' એમ અર્થ થાય છે ઉદા૦ તમારે જવુ જોઇએ [આ ક્રિ૦ અપૂર્ણ છે જોઇએ, જોઇતુ, જોઇશે એ ત્રણ રૂપે જ સામાન્યપણે જોવા મળે છે સુરત બાજુ 'જોઇવાનુ' રૂપ પણ વપરાય છે જેમ કે, કાલે મારે આ ચોપડી જોઇવાની છે=જોઇશે.]
જોઇશે 'જોઇવુ'નુ ભવિષ્ય કાળનુ રૂપ
જોક(-ખ) સ્ત્રી૦ [સ જલૌકમ્, પ્રા જલૂગા, હિં જોક, જોક] જળો (૨) [સ] ઢોરનો વાડો, ઝોક (૩) (ઢોરનુ) નૂથ
જોકર પું૦ [ઈં] ગજીનામા આવતુ એક પત્તુ
જોકે અ૦ [જો+કે] અગરજો (વિરોધી શરત કે વિધાન બતાવે છે) 'છતા' અથવા 'પણ' સાથે સબધમા વપરાય છે (જેમ કે, જોકે તમે કહો છો તે ખરું હશે, પરંતુ મને નથી લાગતુ) (૨) 'અલ્કે'થી ઊલટો ભાવ બતાવવા (બે વાક્યો વચ્ચે) વપરાય છે (જેમ કે, તેણે આપવા કહ્યુ, જોકે એનુ મન નથી)
જોખ પું૦ [સં જોષ] સુખ, આનદ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ જોક (૩) ન૦ ['જોખવુ' ઉપરથી] જોખવાનુ કાટલુ (૪) જોખવાની રીત, તોલ (૫) તાજવું
જોખમ ન૦ [સ૦ ક્રિ, મ જોખ(-ખિ) મ] ભવિષ્યમા થવાના નુકસાનની ધાસ્તી (૨) નુકસાન, વેઠો (૩) જેમા નુકસાનની ધાસ્તી હોય એ, સાહસ (૪) જુમ્મો, જવાબદારી. [-ખેડવું = સાહસ કરવું, જોખમવાળા કામમાં પડવુ -ઉઠાવવું, માથે લેવું, વહોરવું = જોખમવાળુ કામ હાથ ધરવું, જવાબદારી માથે લેવી -માં ઊતરવું = નુકસાનીમાં ઊતરવુ, નુકસાનીની ધાસ્તીવાળા કામમાં પડવું -માં નાખવું, મૂકવું = ખોટ-હાનિના ભયમા મૂકવુ -વેઠવું = જોખમ માથે લેવુ (૨) નુકસાન વેઠવુ] ૦કારક, ૦કારી વિ૦ જોખમવાળુ, જોખમ પહોચાડે એવું. ૦દાર વિ૦ જુઓ જવાબદાર ૦દારી સ્ત્રી૦ જુઓ જવાબદારી
જોખમાપ ન૦ જોખવુ અને માપવું તે (૨) જોખવાનુ કાટલુ અને ભરવાનું માપ
જોખમાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ જોખમ] જોખમમાં આવવુ, જોખમ કે નુકસાન થવુ
જોખવું સ૦ ક્રિ૦ [હિ જોખના, સં જુષ્-જોષતિ ઉપરથી ?] તોળવુ, વજન કરવુ (૨) [લા] મનમા તોળીને વિચારી લેવુ (જેમ કે, તે રાબ્દો જોખીને વાપરે છે)
જોખમે (જો ?)અ૦[હિ (અ. જૌક = ખુશી + હિં સે)] અલબત્ત, અવશ્ય, ઘણી ખુશીથી
જોખમણ ન૦,-ણી સ્ત્રી૦જોખવાનુ મહેનત ણુ
જોખિયો પું૦ જોખનારો, તોલાટ
જોખો પુ૦ જુઓ જોખિયો (૨) [જુઓ જોખ] સુખ, મજા (૩) ['જોખમ' પરથી] (કા) જોખમ
જોગ(-ગુ) વિ૦ [સ યોગ્ય, પ્રા જોગ્ગ]જોગુ ; લાયક, છાજતુ (નામ કે ક્રિયા સાથે નામયોગી અ૦ પેઠે વપરાય છે જેમ કે, લખવા જોગ, (આબત), ખાવા જોગ (ફળ), તમારા જોગ (કામ)) (૨) માટેનુ, -ના તરફનુ (જેમ કે, શાહુ જોગ, નામ જોગ (હૂડી) (૩) અ૦ પ્રતિ, તરફ (જેમ કે,. .ના તરફી જોગ ફ to પેઠે)

જોગ પુ૦બુઓ યોગ(૨)જોગવાઈ(૩) (વણાટમા તાણાના) કુંભારે તાર તળે ઉપર કરી સંધની ચોકડી જેવી આટીની યોજના. [-આવવો -બેસવો = સંજોગ આવવો, લાગ મળવો. -આવો=યોગ થવો, મેલાપ થવો -પાડવો =વણાટમા તાણાના તારમા જોગ આવે એમ કરવું, જોગ સાધવો -મળવો આવવો =મનાવનો મેળ થવો(૨)ગ્રહો મળતા આવવા -લેવો=સંસારત્યાગ કરી યોગસાધના કરવી -વહેવા=જૈન સાધુને પવિત્રતા અર્પતી એક ક્રિયા કરવી -સાવવો=તકનો લાભ લેવો (૨) યોગની સાધના કરવી] ૦ટી સ્ત્રી૦ સાધુડી, બાવી (તુચ્છકારમા) ૦ટો પુ૦ જોગી, બાવો (તુચ્છકારમા) ૦ણ સ્ત્રી૦ બુઓ યોગિની (૨) બાવાની સ્ત્રી, સાધુડી ૦ણી સ્ત્રી૦ ઈશ્વરશક્તિના કલ્પેલા ૬૪ સ્ત્રી-રૂપોમાનુ દરેક ૦દેવ પુ૦ મોટો જોગી-સન્યાસી ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ યોગયુક્ત નિદ્રા-અવી ઊંઘની ને સ્પર્ધી સમાધની સ્થિતિ (૨) યુગને અંતે વિષ્ણુની નિદ્રા (૩) બ્રહ્માની નિદ્રા (જે વખતે પ્રલય થાય છે) ૦પતિ પુ૦ (સ) યોગીશ્વર-શિવ ૦માયા સ્ત્રી૦ સૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનારી ઈશ્વરની મોટી શક્તિ; જગતના કારણરૂપ ઈશ્વરી માયા (૨) દુર્ગા ૦વટો પું૦ જોગીપણું, સન્યાસ

-જોગવવું સ૦ ક્રિ૦ [સ૦ હિં જોગવના, સ યોચય્, પ્રા જોઅ] જોગ બનાવવો મેળ કરાવવો, ગોઠવવું (૨) વિવેકથી જોગવવું, માણવું, સાચવીને કામમા લેવું

જોગવાઈ સ્ત્રી૦ ગોઠવણ, બંદોબસ્ત

જોગંદર પુ૦ [સ. યોગી+ઇન્દ્ર] યોગીન્દ્ર

જોગાણ ન૦ ઘોડા બળદ વગેરેને આવતુ અનાજ

જોગાનજોગ અ૦ [સ યોગ+અનુયોગ] જોગ આવી મળવાથી, અનવાકાળ હોવાથી, સંજોગવશાત્

જોગિયો પુ૦એક જાતનો રાગ(૨)જુઓ 'જોગી'મા

જોગી પુ૦ બુઓ યોગી (૨) શૈવપંથી આખી બાવો (૩) એક રાગ (૪) એ નામની જાત, રાવળિયો -ગિયો પુ૦ યોગી ૦આશાવરી પુ૦, સ્ત્રી૦ એક રાગિણી

જોગું વિ૦ બુઓ જોગ' વિ૦

જોગેશ પું૦ [સ યોગેશ] (સ) મહાદેવ

જોજન પુ૦, ન૦ [સ યોજન] ચાર ગાઉનુ અંતર [જુવાન-પહેલવેતરી જેમ

જોટડી સ્ત્રી૦, -ડું ન૦ [હિ જોટી] ઝોટડી,

જોટલાં(-ચાં) ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ મ જોડવું, 'જોટો' પરથી ?] પગની આગળીઓ ઉપર પહેરવાના સ્ત્રીઓના ઘરેણા

જોટિંગ પુ૦ [સ] શિવનુ એક નામ (૨) આકરામા આકરી તપસ્યા કરનાર તપસ્વી

જોટું ન૦ જુઓ જોટડું

જોટો પુ૦ [સ યોટક, હિ જોટા] બે સરખી વસ્તુની જોડ ઉદા૦ 'વોનીજોટો' (૨) એક વસ્તુને મળી રીને મળતી આવતી બીજી વસ્તુ

જોડ સ્ત્રી૦ [અપ જોડ=જોડી, યુગ્મ, જોટો, સર૦ હિં, મ] બે સરખી વસ્તુઓની જોડી (૨) હરીફાઈ કે સરખામણીમા બરાબર ઊતરે તેવી બીજી વસ્તુ (૩) તબૂરાના ચાર તારમાના વચલા બે તાર (૪) સંગતિ, સોબત, જોડાણ ૦કણ ન૦ ગમે તેમ જોડી કાઢેલુ ગીત કે કવિતા (૨) જોડી કાઢેલી વાત ૦કામ ન૦ જોડવાનુ કામ કે રીત ૦કું ન૦ એકબીજાની સાથે વળગેલી વસ્તુઓ (૨) જોડે અવતરેલા બે બાળક (બ૦ વ૦ મા)

જોડણી સ્ત્રી૦ ['જોડવુ' ઉપરથી] જુઓ જોડકામ (૨) શબ્દ લખવા અક્ષરોને જોડવાની રીત, 'સ્પેલિંગ' ૦કોશ પુ૦ જોડણીની શુદ્ધિ અર્થે રચેલો કે શુદ્ધ જોડણીવાળો શબ્દકોશ

જોડલા વિ૦ બાર (વેપારીઓનો સંકેત)

જોડવું સ૦ ક્રિ૦ [સ જુડ્=બાંધવુ, પ્રા જોડ (સ યોજય્)=સંયુક્ત કરવુ] જુદી વસ્તુઓનો સંબંધ કરવો-સાધવો, ભેગું કરવુ,ચળગાડવુ(૨) છૂટા પાડેલા કે ઘટકોને ભેગા કરી એક આખી રચના કરવી (જેમ કે, વાક્ય કે કવિતા જોડવી, સાંકળ કે યંત્ર જોડવુ) (૩) (વાહન કે કામમા) લગાડવુ, જોતવુ (જેમ કે, ગાડીએ બળદ ઘોડો જોડવો, હળે કે વાણુ એ બળદ જોડવો) (૪) વાહનને કે ઓજારને બળદ ઘોડો જોતીને

તૈયાર કરવું (જેમ કે, ઘાચી ઘાણી જોડશે, હળ જોડો એટલે જઈએ ગાડા જોડીને સૌ નીકળ્યા) (૫) ખોટ કે નુકસાન આવે ત્યારે ભરી આપવું, ખૂટતુ પૂરુ કરી આપવુ, ભરપાઈ કરવી (જેમ કે, મારે એમા ઘરના સૌ જોડવા પડ્યા.) (૬) એક સાથે બીજાને તેના અનુસંધાનમા લગાડવુ, સાથે સાધવુ (જેમ કે, ગાડીને એંજિન કે ડબા જોડવા, પુસ્તકને અંતે સૂચિ જોડવી, 'ક' ને 'ષ' જોડવાથી ક્ષ થાય; ઇ૦) (૭) રચવું, ઘડવુ (જેમ કે, પ્રીત જોડવી, વાત જોડવી)(૮) સાથે કરવુ; એકઠુ કરવું (જેમ કે, 'તેણે ખૂબ પૈસો જોડ્યો છે,' 'પુણ્ય જોડવું') (૯) એક સાથે બીજાને લેગું કરવુ(જેમ કે, હાથ જોડવા). [જોડી કાઢવું = કલ્પનાથી રચીને તૈયાર કરવું, બનાવટી કે ખોટુ ઊભુ કરવુ]

જોડવું ન૦ [જુઓ જોડ, સર૦ હિ જોડવાં, મ જોડવે] જોડુ· જોડકુ

જોડાક્ષર પુ૦ [જોડવુ+અક્ષર] બે યાથવા વધારે અક્ષરો જોડવાથી બનેલો એક સયુક્ત અક્ષર

જોડાજોડ અ૦ [જોડે જોડે] પાસેપાસે, અડોઅડ

જોડાણ ન૦ ['જોડવુ' પરથી] સાવો, સધાન (૨) એકઠું કરવુ, ભેગુ કરી દેવું (૩) એકઠા થવુ, જોડાવુ તે (ઉદા૦ બે રાજ્યોનુ જોડાણ) **-મણ** ન૦, **-મણી** સ્ત્રી૦ જોડવાનુ મહેનતાણુ **-વાડો** પું૦ જોડકણુ કરવુ તે

જોડિયું વિ૦ ['જોડ' ઉપરથી] સાથે રહેનારુ (૨) બેની જોડમાનુ એક (૩) જોડાક્ષરનુ (છાપવાનુ બીબુ) **-ચણ** વિ૦ સ્ત્રી૦ જોડે રહેનારી, સાથી **-ચો** પુ૦ સાથી

જોડી સ્ત્રી૦ [જુઓ જોડ] બે સરખી વસ્તુઓની જોડ (૨) નાના છોકરાનુ **-નાનુ** પગરખુ **૦દાર** પુ૦સાથી(૨)અરાબરિયો **-દું** બે ન૦ વસ્તુઓની જોડી (૨) વરવહુની જોડ (૩) ખાસડુ **-ડે** અ૦ સાથે, જોડમા (૨) પાસે, નજીક **-ડો** પુ૦ પગરખુ (૨)જુઓ જોટો (૨) [જોડા ખાવા = ખાસડાનો માર ખાવો (૨) ઠપકો ખાવો (૩) નુકસાન કે ખોટ વેઠવા. **-ઘસવા** =કોઈને ત્યા વારવાર ધક્કા ખાવા **-ચડાવવા** = જોડા પહેરવા **-પડવા** = જોડાનો માર પડવો (૨) ઠપકો મળવો **-પહેરવા** = પગમાં જોડા ચઢાવવા **-ફાટવા** [લા] જોડા ઘસાઈને ફાટે એટલા બધા ફેરા થવા **-મારવા** = ખાસડાનો માર મારવો (૨) સખત ઠપકો આપવો]

જોડાબોલ પુ૦ [જોડવું+બોલ]+જોડકણાં

જોણું ન૦ [જોવું ઉપરથી] જોવું તે (૨) તમાસો, કૂજેતો [શિખા

જોત સ્ત્રી૦ [સં જ્યોતિ] તેજ, પ્રકાશ(૨)દીવાની

જોતજોતાં,**-તામાં** અ૦ ક્ષણમા, પલક વારમા

જોતર,**-રું** ન૦ [સ યોક્ત્ર, પ્રા જોત્ત(૦ય)] ધૂસરીની સાથે બળદને જોડવાનો પટો. [**-ઘાલવું** = બળદને ધૂંસરે જોડવો (૨) નવા-સવા કામમા પહેલવહેલુ નાખવું (૩) પીઠા વળગાડવી. **-વળગાડવું** = જોતરું ઘાલવું; બેરી પરણાવવી, સંસારની ધૂસરીમા જોડવુ **જોતરે જોડાવું** = કંટાળા ભરેલા કામમાં ગૂંથાવુ (૨) સંસારની ધૂસરીમા જોડાવુ]

જોતર-ઢાળો પુ૦ જોતર છોડી બળદને આરામ આપવો તે [સાથે જોડવું

જોતરવું સ૦ ક્રિ૦ જોતર વડે પશુને ધૂંસરી

જોતિક પુ૦ [સ જ્યોતિષિક]+જોષી

જોતી પુ૦ મઙદનીશ પુરોહિત (પારસી)

જોદ્ધો,**-ધ** પુ૦ [જુઓ યોદ્ધો] લડવૈયો. **-ધારમલ(-લ્લ)** પુ૦ [યોદ્ધૃ + મલ્લ] જબરો અને શૂરવીર મર્દ

જોબન ન૦ [સ યૌવન, પ્રા. જોવ્વણ] જુવાની. **૦વંતું** વિ૦ જોબનવાળુ **૦વેશ** વિ૦ યુવાન **-નિયું** ન૦ જોબન (ન.)

જોબર પુ૦ [ઈં] મજૂરો લાવી આપી તેમના કામ પર દેખરેખ રાખનાર મિલનો એક નોકર

જોબા(**-ભા**)વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ જોબો] જોબો આવવો, મરણઘાટીમા સપડાવુ

જોબો(**-ભો**) ('જો') પુ૦ જીવ ઊંડો ઊતરી જવો **-બેભાન** થઈ જવુ તે,તમ્મર [**-આવવો** = તમ્મર આવવી, બેભાન થઈ જવુ]

જોમ ન૦ [સર૦ મ,હિં, અ. જઝમ] જુસ્સો, બળ, શક્તિ **૦દાર**, **-મી** વિ૦ જોમવાળુ

જોર ન૦[ફા] બળ,શક્તિ,કૌવત(૨)શ્રમ,મહેનત (ઉદા૦ એટલુ કરત તો શુ જોર પડત ?)(૩)

વશ,કાબૂ;ચલણ(ઉદા૦ મારુ એના ઉપર કાંઈ જોર છે કે માને?) (૪) ચડતી, તેજી, જોમ, વેગ (ઉદા૦ ભાઈનુ કામ કાંઈ જોરમા દેખાય છે। તાવનું જોર ઇ૦) (૫)કાળ, ભાર, વજન (ઉદા૦ આ બળદ નાનો હોવાથી તેને વધારે જોર આવે છે)[–કરવું=બળ વાપરવું,મહેનત કરવી(૨) આગ્રહ કરવો; દબાણ કરવુ –કાઢવું=શક્તિ ખર્ચવી (૨) પૂરો કાબૂ કે અધિકાર યા વેગ વાપરવો (ઉદા૦ ક્યાય નથી ચાલતુ ત્યારે ઘરમા જોર કાઢે છે). –ચઢવું=જોરમા ચડવી, જોરથી
૬૭૫ માતવુ –ચાલવું=બળ કે શક્તિની અસર થવી, જોર કાવવુ –પકડવું=જોરાવર-બળવાન થવુ,વધારે મજબૂત થવુ –મારવું= પૂરુ બળ કે શક્તિ વાપરી કાંઈ કરવુ(૨)ઝપાટો કે વેગ કરવો –પર, –માં આવવું=જોરમા થવુ, વધવુ, જોર પકડવું]૦કસ વિ૦ કસાયેલુ (૨) જોર કરવું પડે-જોરની કસોટી થાય એવુ ૦જબરાઈ,૦જબરી સ્ત્રી૦[ફા] જબરદસ્તી, જુલમ ૦જુલમ પુ૦ બળાત્કાર, જુલમ ૦તલબી સ્ત્રી૦[ફા]અદાણી ૦દાર વિ૦ જોરવાળુ .૦જોર અ૦ જોરથી. ૦જ્ઞન વિ૦ જોરવાળુ –રાણુ વિ૦ જોરવાન –રાવર વિ૦[ફા] જોરવાળુ ;બળવાન. –રાવરી સ્ત્રી૦ [ફા.] જબરદસ્તી, બળાત્કાર –રાળ(–ળુ) વિ૦ જોરવાળુ –રાળાયણું ન૦

જોરી વિ૦ ['જોર' ઉપરથી] જેને બીજાનું જોર-મદદ હોય એવુ (શેતરજમા) (૨) સ્ત્રી૦ શેતરંજની રમતનો એક પ્રકાર

જોરુ સ્ત્રી૦ [હિં.] બૈરી; જરુ

જોરો, ૦તોરો પું૦['જોર' ઉપરથી] દાબ,દબાણ, સખતી ['જોવું'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

જોવડા(–ર)વવું સ૦ક્રિ૦, જોવાવું અ૦ ક્રિ૦

જોવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા જો, જોઅ, જોવ] દેખવું, આખ વડે જાણવું(૨)[લા]તપાસવુ,વિચારવુ, ધ્યાન આપવુ (૩) વાચવુ, અભ્યાસ કરવો (જેમ કે મૂક જોવા,કામના કાગળો જોવા ઇ૦) (૪)અખતરો કરવો પ્રયોગ કરવો(જેમ કે,જોવું હોય તો આવી જા.)એ અર્થમા બીજા ક્રિયા-પદો સાથે સહાયકારક તરીકે વપરાય છે. જેમ કે કહી જોવું, બોલાવી જોવુ, કરી જોવુ. [જોઈ જોઈને=ખૂબ તપાસીને (૨) લાબો વિચાર કરીને જોઈને ચાલવું, ડગલું ભરવું=વિચારીને કાર્ય કરવુ જોઈ લેવું= વિચારી લેવુ (૨) મારવાની ધમકી આપવી; ખબર લેવી જોવા જેવું=જોવા લાયક,સુદર (૨)કજોત થવા જેવુ,મારામારી થઈ જેસે એવું, ખરાબ (આ અર્થમા 'જોયા જેવુ' પણ વપરાય છે)]

જોશ(–ષ) પુ૦ [સ જ્યોતિષ, પ્રા જોઇસ] જ્યોતિષનુ જ્ઞાન, ગ્રહ, ગ્રહફળ વગેરે જોવુ તે. [–જોવા=ગ્રહ વગેરેના સ્થાન તપાસી ફળ-ભવિષ્ય કહેવુ]

જોશ(–સ) પુ૦, ન૦[ફા] ઉછાળો ઊભરો (૨) જુસ્સો (૩) વેગ, જોર ૦દાર વિ૦ જોશવાળુ; જોશીલુ

જોશન ન૦ [ફા જોશન, 'જોશતાન'] ચોપડીઓ વગેરે રાખવાની વિદ્યાર્થીની કોથળી – બકીટ (૨) હાથે પહેરવાનુ એક ઘરેણુ

જોશી(–ષી) પુ૦ [જુઓ જોશ] જોષ જોનારો

જોશી(–સી)યું વિ૦ ['જોશ' (ફા) ઉપરથી] જોશવાળુ, જોસદાર

જોષ પુ૦ જુઓ જોશ –ષી પુ૦ જુઓ જોશી

જોસતા(–દા)ન ન૦[અ જુજદાન]જુઓ જોશન

જોસ્સો પુ૦ + જુસ્સો

જોહાકી સ્ત્રી૦ [અ જહ્હાક-એક જુલમી પાદશાહ ઉપરથી] જોહુકમી

જોહુકમ પુ૦ જુલમ,દોર(૨)અ૦ હુકમ પ્રમાણે. –મી સ્ત્રી૦ જોહુકમ, આપણુદી (૨) વિ૦ જોહુકમવાળુ

જોળ સ્ત્રી૦ [સ યુગલ, પ્રા જુઅલ, જુવલ] સાથે અવતરેલા બાળકનુ જોડલુ –જોડકુ –ળિયું વિ૦ સાથે અવતરેલુ હોય એવુ (પ્રાય બ૦ વ૦મા)

જોંસો (૦) પુ૦ [જુઓ ઝાસો] ઠપકો

જૌહર ન૦ [અ, સ૦ મ. જોહાર] સામુદાયિક આત્મહત્યા, જમોર

જૌહુર ન૦ [અ] જવાહિર, ઝવેરાત

જ્ઞ (ઞ) પુ૦ [સ] જ્ઞ,જ્ઞનો જોડાક્ષર (૨) વિ૦ જાણનારું (સમાસને છેડે) ઉદા૦ 'સર્વજ્ઞ'

જ્ઞપ્તિ સ્ત્રી૦ [સ] જાણવું તે (૨) બુદ્ધિ
જ્ઞાત વિ૦ [સં] જાણેલું ૦વ્ય વિ૦ [સ] જાણવા યોગ્ય -તા પુ૦ [સ] જાણનારો
જ્ઞાતિ સ્ત્રી૦ [સ] ન્યાત, નાત ૦બ્ય બંધુ પું૦ નાતભાઈ ૦માસિક ન૦ જ્ઞાતિવિષયક કે જ્ઞાતિનું માસિકપત્ર
જ્ઞાન ન૦ [સ] જાણવું તે, જાણ, (૨) બોધ, માહિતી (૩) ભાન; પ્રતીતિ (૪) સમજ કે સમજવા જેવી વસ્તુ ('એ તો જ્ઞાન મને ગમતું નથી ') (૫) બ્રહ્મજ્ઞાન [-આવવું=સમજવું, ભાન થવું -પામવું = જ્ઞાન થવું, બોધ પડવો (૨) બ્રહ્મજ્ઞાન થવું] ૦કાંડ પુ૦ જીવાત્મા-પરમાત્મા સંબંધીના તત્ત્વજ્ઞાનને લગતો (વેદનો) વિભાગ. ૦કોશ(-ષ) પુ૦ બધી જાતના જ્ઞાનના—માહિતીના સંગ્રહરૂપ મોટો ગ્રંથ, 'એન્સાઇક્લોપીડિયા'. ૦ખળ પું૦ જૂઓ—ઢોંગી પંડિત અની બેઠેલો તે ૦ચક્ષુ વિ૦ જ્ઞાનરૂપી આંખવાળું (૨) ન૦ જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુ — આંખ (ચર્મચક્ષુથી ઊલટું) ૦તંતુ પુ૦ જ્ઞાનેંદ્રિયોને મગજ સાથે સાંધનો તંતુ, 'નર્વ' ૦તંતુવ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ જ્ઞાનતંતુઓની રચના, કામ વગેરેનું તંત્ર, 'નર્વસ સિસ્ટમ' ૦દગ્ધ વિ૦ અસંયમવા જ્ઞાનને કારણે વિપરીત બનેલું ૦દીપ(૦ક) પું૦ જ્ઞાનરૂપી દીવો ૦ધન વિ૦ જ્ઞાનરૂપી ધનવાળું (૨) ન૦ જ્ઞાનરૂપી ધન ૦પરંપરા સ્ત્રી૦ એક ઉપરથી બીજું, બીજા ઉપરથી ત્રીજું, એ રીતે મળતી જ્ઞાનની હાર ૦પંચમી, ૦પાંચમ સ્ત્રી૦ કારતક સુદ પાંચમ ૦પ્રક્રિયા સ્ત્રી૦ જ્ઞાન નીપજવાની પ્રક્રિયા, 'એપિસ્ટેમોલોજી' ૦ભંડાર પુ૦ પુસ્તકાલય ૦મય વિ૦ જ્ઞાનથી ભરેલું ૦માર્ગ પુ૦ જ્ઞાન દ્વારા મોક્ષ મેળવવાનો રસ્તો. ૦યજ્ઞ પુ૦ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ કે દાનરૂપી યજ્ઞ ૦યોગ પુ૦ શ્રવણ, મનન ને નિદિધ્યાસનના સાધનવાળો એક યોગ ૦રજ્જુ સ્ત્રી૦ જુઓ જ્ઞાનતંતુ ૦વૃદ્ધ વિ૦ જ્ઞાનવૃદ્ધ ૦વૃદ્ધી સ્ત્રી૦ એક વેલો (૨) ભાંગ ૦વાન વિ૦ જ્ઞાનવાળું ૦ચક્ષુ પુ૦ મગજનો એક રોગ (તેથી માણસ મોટી મોટી—જ્ઞાનની વાતો લવ્યા કરે છે) ૦વિજ્ઞાન ન૦ સામાન્ય અને વિશેષ બંધુ જ્ઞાન (૨) બ્રહ્મજ્ઞાન ૦વૈરાગ્ય પુ૦ જ્ઞાન વડે ઉત્પન્ન થયેલો વૈરાગ્ય -ની વિ૦ જ્ઞાનવાળું. -નીશ્વર પું૦ [જ્ઞાની+ઈશ્વર] શ્રેષ્ઠમાં શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની -નેન્દ્રિય સ્ત્રી૦ [જ્ઞાન+ઇંદ્રિય] (જુઓ ૪ઇંદ્રિય) જ્ઞાન ગ્રહણ કરનારી ૪ઇંદ્રિય -નોદય પું૦ [જ્ઞાન+ઉદય] જ્ઞાનનો ઉદય, જ્ઞાન પ્રગટવું તે -નોપાસના સ્ત્રી૦ [જ્ઞાન+ઉપાસના] જ્ઞાનની ઉપાસના
જ્ઞાપક વિ૦ [સ] જણાવનારું (૨) પુ૦ ગુરુ, શિક્ષક (૩) ન૦ (વ્યા) અપવાદનું સમર્થક. -ન ન૦ જણાવવું તે (૨) જાહેરાત, ઢંઢેરો
જ્ઞાપિત વિ૦ [સ] જણાવેલું
જ્ઞેય વિ૦ [સ] જાણવા યોગ્ય ૦તા સ્ત્રી૦
જ્યહ્યાં અ૦ (પ) જુઓ જ્યાં, જ્યા
જ્યા સ્ત્રી૦ [સ] ધનુષ્યની પણછ -દોરી (૨) માપન' (ગ) ૦શ્રેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ 'માપન સીરીઝ' (ગ)
જ્યાદા(-દે) વિ૦ [અ] વધારે
જ્યારે (જ્યા') અ૦ જે વખતે -રથી અ૦ જે સમયથી -રનું વિ૦ જે સમયનું. -રે લગી અ૦ જે સમય લગી, જ્યાં લગી ૦ત્યારે અ૦ કોઈને કોઈ વખતે (૨) ગમે તે વખતે
જ્યાં (') અ૦ [જુઓ જહીં] જે જગાએ ૦ત્યાં અ૦ જહીંતહીં દરેક જગાએ (૨) મુશ્કેલીથી (૩) કોઈ પણ રીતે
જ્યુબિલી સ્ત્રી૦ [ઈં] મહોત્સવ (અમુક વર્ષ વીત્યાનો) (૨) [લા] પરીક્ષામાં નાપાસ થઈ તેના તે વર્ગમાં રહેવું તે (-કરવી, થવી)
જ્યેષ્ઠ વિ૦ [સ] મોટું. સૌથી મોટું, વડું (૨) પું૦ જેઠ માસ -ષ્ઠા વિ૦ સ્ત્રી૦ જ્યેષ્ઠ (૨) સ્ત્રી૦ અઠારમું નક્ષત્ર
જ્યોતિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ જ્યોત (૨) સૂર્ય, ચંદ્ર, તારા વગેરે આકાશના તેજસ્વી પદાર્થ. ૦ર્ધર પું૦ જ્યોતિ ધારણ કરનાર, પ્રકાશ ફેલાવનાર (અભ્યાસ કરીને જ્ઞાનનો). ૦ર્મય વિ૦ તેજસ્વી ૦ર્મંડલ (-ળ) ન૦ તારા નક્ષત્રો વગેરેનો સમૂહ ૦ર્લિંગ ન૦ બાર મુખ્ય શિવલિંગોમાંનું દરેક ૦ર્વિદ પું૦ જ્યોતિર્વિદ્યા જાણનારો ૦ર્વિદ્યા સ્ત્રી૦ જ્યોતિ શાસ્ત્ર ૦શ્ચક્ર ન૦ ગ્રહમંડળ, રાશિચક્ર ૦ષ ન૦

જુઓ જ્યોતિ શાસ્ત્ર(૨)વેદના અંગોમાનુ એક
૦ષ્કરણ પુ૦ જ્યોતિષ જાણનારો,જોશી ૦પી
પુ૦જ્યોતિષ જાણનારો ૦ષ્ટોમ પું૦[સં.]એક
યજ્ઞ ૦ષ્મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ તારા અને નક્ષત્રોના
પ્રકાશવાળી (રાત) ૦ષ્માન વિ૦ પ્રકાશમાન,
કાંતિમાન -તિ°પુંજ પુ૦ નક્ષત્રસમૂહ
-તિઃશાસ્ત્ર ન૦ ગ્રહોની મનુષ્યની સ્થિતિ
ઉપર થતી શુભાશુભ અસર જાણવાનુ શાસ્ત્ર
(૨) ખગોળશાસ્ત્ર
જ્યૌત્સ્ના(-ત્સ્નિકા) સ્ત્રી૦ [સં] ચાંદની,
ચાંદરણુ
જ્વર પુ૦[સં] તાવ ૦ઘ્ન વિ૦ જ્વરવિનાશક
-રાંકુશ પુ૦[+ અંકુશ] તાવની એક દવાનુ
નામ -રાંશ પુ૦ [+ અંશ] થોડોવણો-
સહેજસાજ તાવ
જ્વલન ન૦ [સં] અળવુ ને (૨) પુ૦ અગ્નિ
જ્વલંત વિ૦[સં]અળતુ(૨)પ્રકાશમાન,ઝળહળતુ
(૩) [લા] ઉઘાડુ, સ્પષ્ટ
જ્વલિત વિ૦ [સં] સળગેલુ (૨) પ્રકાશિત
જ્વાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં] અગ્નિની શિખા
૦ગ્રાહી વિ૦ સળગી ઊઠે તેવુ ૦મુખ ન૦
જ્વાલામુખી પર્વતનુ મો ૦મુખી વિ૦ (૨)
પુ૦ જેના મુખમાથી જ્વાલા નીકળે છે એવો
-મળતો (પહાડ)

ઝ

ઝ પુ૦ [સં] તાલુસ્થાની ચોથો વ્યંજન ૦કાર
પુ૦ ઝ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ જેને
છેડે ઝકાર હોય એવુ ૦ઝુઝુ ન૦ +, ૦ઝુંઝો
પું૦ ઝકાર
ઝકઝોલ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [દે ઝલ્લોઞ્ઝલિઅ
=પરિપૂર્ણ, ભરપૂર, સર૦ હિં. ઝઞ્ઝોરના]
રેલછેલ કરવી
ઝકઝોળ વિ૦ [જુઓ ઝકઝોળવુ] મશગૂલ (૨)
સ્ત્રી૦ રેલછેલ (આનંદની) ૦વું સ૦ ક્રિ૦
જુઓ ઝકઝોલવું
ઝકૂંબ ૦ઝેબાં અ૦[રૂ૦]મૃગનો એવો અવાજ
ઝકૂબવું અ૦ક્રિ૦ (કા) ઝૂકવુ, ઢળી પડવુ
ઝકોર સ્ત્રી૦ [હિં] પવનમા ફરફરવુ તે (૨)
ઝકઝોળ (આનંદની) (૩) ન૦ ગાડુ, ખટારો
(૪) ગાલ્લી (તારાનુ ઝૂમખુ)
ઝકોળ સ્ત્રી૦ ઝકોર, ફરફરાટ(૨)પવનનુ વાવુ તે
ઝક્કી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ પક્ષી
ઝખ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ઝક] જુઓ જામ.
[-મારવી, મારીને રહેવું.](૨) ન૦ [સં
ઝષ] માછલુ
ઝગઝ(-ઝ)ગ અ૦ [પ્રા જગજગ, હિં જગમગ
(રૂ૦)] ખૂબ તેજ ભારત હોય તેમ ૦વું
અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ ઝગઝગાયતે] ઝગઝગ
થવું -ગાટ પું૦ ઝગઝગ થતો પ્રકાશ
-ગિયું ન૦ એક જાતનુ કસબી કાપડ
ઝગર વિ૦ [સ ઝ=વિનષ્ટ, વિનારિત ઉપરથી ?]
ઉજ્જડ, નિર્જન
ઝગરણ ન૦ [જુઓ 'ઝગર' અથવા 'ઝવડવુ']
ઝવડો, પચાત, ટંટો
ઝગવું અ૦ક્રિ૦ [સ ઝગઝગાયને, પ્રા જગજગ]
ઝગમગ થવુ
ઝગારવું(-રે) પુ૦ ઝગઝગાટ [ઝગારે વ્રજું=
ઝગઝગવુ 'અજવાળા ઝગારે જાય છે']
ઝઘડવું અ૦ક્રિ૦ [દે જ(-ઝ)ગડ] લડવુ, ટંટો
કરવો, સામે બોલાબોલી કરવી
ઝઘડાઝઘડી સ્ત્રી૦ ખૂબ ઝવડો
ઝઘડો પું૦ [દે ઝગડ] લડાઈ, ટંટો -ડાખોર
વિ૦ ટંટાખોર, ઝઘડવાના સ્વભાવનુ
ઝઘર વિ૦ [સર૦ 'ઝગર'] ઉચ્ચાર (૨) જાડ
ઝઝળવું ન૦ [જુઓ ઝળઝળુ] સૂર્યનો પ્રકાશ
ઝ(ણ)ઝણાટ પું૦ [જુઓ ઝણઝણાટ] મોટો
ઝણકારો (૨)ઝમઝમાટ, બળતરા(૩)ધમકીમાર
ઝ(ણ)ઝણી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝણઝણી] ખાલી
(૨)કોર કે રીસની લાગણી, ઝાઝ [-ચઢવી]
ઝઝૂમવું અ૦ ક્રિ૦ [દે ઝુંતણગ=પ્રાપ્ત થ, કે
ઝુજ્ઝ=ઝૂઝવુ પરથી ?] ઉપર લથી પડવુ,
બહાર કે ઉપરથી ઝૂકવુ (૨) [લા] ટમટમી
રહેવુ, જોર કર્યા કરવુ [પ્રેરક-ઝુઝાવવું]
ઝટ અ૦ [સ ઝટિતિ સર૦ હિં, મ] તરત,
તાબડતોબ ૦પટ, -ટોઝટ અ૦ ઝટ ઝટ

ઝમઝમ થવું, રણકવું (૨) ઝીણું ઝીણું બળવું, ચચરવું –ાટ પુ૦ ઝમઝમવું તે

ઝમર પુ૦ જુઓ ઝમોર, લૈકર

ઝમર(–રૂ)ખ ન૦ ['જમરૂખ' ઉપરથી ઊંધા જમરૂખ જેવા આકારનું] શોભા માટે ટગાતો બિલોરી કાચના લોલકોવાળો કાચની હાડીઓનો દીવો; ઝુંમર

ઝમવું અ૦ક્રિ૦ [૨વ૦ ?] પ્રવાહીનુ જગ જરા [થર્ડ ને બહાર ઝરવુ

ઝમાઝમી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ઝમાઝમી=ઝઘડો] હાથના ચાળા સહિત બોલાબોલી(૨)ઝણઝપી, ઝઘડો [ઝમોર કરનાર

ઝમોર પું૦ જુઓ જમોર –રિયો પું૦

ઝરખ ન૦ જુઓ જરખ

ઝરડ અ૦ [૨વ૦] લૂગડું ફાટતા થતો અવાજ (૨) સ્ત્રી૦ ઝરડાના કકડા ૦કી સ્ત્રી૦ (કા) ધમકી ૦કો પું૦ જુઓ ઝડકો ૦વું સ૦ક્રિ૦ [૨વ૦]ઝરડ એવા અવાજ સાથે ફાડવુ (કપડુ) –હું ન૦ ઝાંખરુ, કાટાવાળું ડાળુ [–ઝાલી કે પકડી રાખવું = નજીવી બાબતનો બોટો આગ્રહ રાખવો (સુ).]

ઝરણ(–ણું) ન૦['ઝરવુ' ઉપરથી સર૦ સ ઝર] જમીન કે પહાડમાંથી ઝરતો પાણીનો વહેળો –ણી સ્ત્રી૦ નાનુ ઝરણું [ઓગળી જવું

ઝરપવું અ૦ ક્રિ૦ ધીમે ધીમે ઝરવુ, ઝમવુ (૨)

ઝરમર ન૦ [જુઓ ઝરવુ] સ્ત્રીની ફોટનું એક સોનાનુ ઘરેણુ (૨) સ્ત્રીઓના પગનુ એક ઘરેણું (૩) એક જાતનું ઝીણુ લૂગડુ (૪) સ્ત્રી૦ વરસાદની ફરફર (૫) અ૦ ઝીણે ઝીણે છાટે (વરસવુ) ૦ઝરમર અ૦ ઝરમર ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઝરમર ઝરમર પડવુ –રિયું ન૦ જુઓ ઝરમર ૧, ૩, ૪

ઝરવું અ૦ક્રિ૦ [સં ક્ષર્, પ્રા ઝર, કે સ ઝૃ ?] (પ્રવાહીનુ) ધીમે ધીમે બહાર નીકળવુ, સ્રવવું

ઝરસ ન૦ એક વનસ્પતિ

ઝરસાટવું સ૦ક્રિ૦(સુ) ઝટેરવું,સખત ઠપકારવુ

ઝરા(–રે)ણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઝઝણી, ખાલી

ઝરાણ ન૦ ['ઝારવુ' ઉપરથી] ઝારવુ તે (૨) ઝારવાનુ મહેનતાણું (૩) ઝારેલો ભાગ (૪) ['ઝરવુ' ઉપરથી] ઝરેલુ પ્રવાહી –ણી સ્ત્રી૦ ઝરમણ ૨ જુઓ

ઝરી સ્ત્રી૦ [સ] ઘણુ નાનુ ઝરણ (૨) રેલો

ઝરૂખો પુ૦ [સર૦ હિ ઝરોખા, મ ઝરુ(–રો)-કા(–ખા)] બારી બહાર કાઢેલુ ઝમૂમતુ બાંધકામ, છજું; જરૂખો

ઝરેર ન૦ એક વનસ્પતિ [(૨) તાવલી

ઝરેળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝરેણી] ઝુમ્મરી, કપારી

ઝરે(–ળે)ળો પું૦ [સર૦ ઝાળ] ચામડી બળવાથી ઊઠેલો ફોલ્લો [–ઊઠવો = બળવાથી ફોલ્લો થવો] [એક જીવડો

ઝરો પુ૦ [સ ઝર] જુઓ ઝરણ (૨) [૧]

ઝર્ઝર(–રી) સ્ત્રી૦ [સ] એક વાદ્ય

ઝર્દ વિ૦ [ફા] પીળુ, જરદ (૨) કીકુ –ર્દી સ્ત્રી૦ જુઓ જરદી

ઝલ પુ૦; ન૦ [સ ઝલા] એક ઊડતો જીવડો

ઝલ(–ળ)ક સ્ત્રી૦ [સ ઝલા, સર૦ મ , હિ , દે૦ ઝુલુક્ક = ઓપિતો પ્રકાશ] ઓપ, ચળકાટ. ૦દાર વિ૦ ચળકતુ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ તેજ મારવું, ચળકવુ (૨) [લા] પોત પ્રકાશવુ

ઝલકાવું અ૦ ક્રિ૦ ઝલકવું, તેજ મારવું (૨) છલકાવુ [ઝળકવુ ઝળહળવું

ઝલઝલવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા ઝલ્ઝલ (સ જાજ્વલ્)]

ઝલવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ઝલઝલવુ] ઝલકવુ, શોભવુ

ઝલાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઝાલવુ 'નુ કર્મણિ (૨) અક્કડ થઈ જવું હલનચલન- બંધ થવુ, જડી જવુ (જેમ કે, વાથી અંગ ઝલાય છે)

ઝલું વિ૦ તૈયાર, તત્પર (સેવા કરવામા) [ઝલાં ને ઝલાં રહેવુ = (સેવામા) તત્પર રહેવુ]

ઝલે સ્ત્રી૦ [અ જિલહ્? સ ઝલા?] ઝલક ૦દાર વિ૦ ઝલકવાળુ, તેજ મારતુ ૦ઝલે સ્ત્રી૦ તેજસ્વિતા, શોભા

ઝલો પું૦ (કા) વિટ બણા, મુસ્ટેલી

ઝલ્લક ન૦ [સં] કાસીલેડ

ઝલ્લરી સ્ત્રી૦[સં.]ઝાંઝ,મંજીરા [દાઝવુ,બળવું

ઝલ્લાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ જ્વલ્, સર૦ ઝળ]

ઝવલું ન૦ (કા) ઝીણું ટપકું

ઝવવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ઝમવુ] (કા) ટપકવુ

ઝવેર ન૦ [અ જૌહર] જવાહિર (૨) [લા]

પાણી,દમ ०ખાનું ન० જુઓ ∠વાહિરખાનુ
–રાત ન० [અ જૌહારત] હીરા, માણેક, મોતી (૨) ∠હાવ દાગીના (૩) [લા.] બળ; સત્વ, દમ –રી પુ० ઝવેરાતનો વેપારી
ઝષ ન० [સં] ઝખ માછલું
ઝહીન વિ० [અ] ચાલાક, સમજુ
ઝળક સ્ત્રી० [જુઓ ઝલક] ચળકાટ. [–મારવી = ઝળકવુ.] ०વું અ०ક્રિ० જુઓ ઝલકવુ –કાટ પુ० ઝળકવુ તે –કારો પુ० તેજનો ચળકારો –કી સ્ત્રી० ઝળક, ભભક (૨) કોઈ પણ અસર સહેજસાજ જણાવી તે ઉદા०'તાવની ઝળકી', 'ટાઢની ઝળકી'. –કો પુ० ઓપ, ચળકાટ
ઝળઝળ અ० [જુઓ ઝલઝલવુ] તેજથી ઝળકતુ હોય તેમ ०વું અ० ક્રિ० ઝળઝળ થવુ (૨) [લા] આજી નાખવુ. –ળાટ પુ० ઝગઝગાટ (૨) અ० ઝળઝળ થઈ રહે તેમ –ળિયું ન० આખમા ઝમતુ પાણી–આસુ (૨) ઝળઝળુ. [ઝળઝળિયાં આવવાં (–આવી જવાં)= આખમા આસુ આવી જવા, ભાવવશ થઈ રોવા જેવું થઈ જવુ –ળું ન० સૂરજ ઊગ્યા પહેલાનુ અને આથમ્યા પછીનુ ઝાખુ અજવાળુ
ઝળમ(–હ)ળ અ० જુઓ ઝળઝળ (૨) વિ० ચળકતુ, પ્રકાશમાન ०વું અ० ક્રિ० ખૂબ તેજ મારવુ–પ્રકાશવુ –ળાટ પુ० ઝળઝળાટ
ઝળળ,०ળ અ० તેજથી ઝળકતુ હોય તેમ
ઝળાંઝ(–ઝ)ળાં (૦) અ० ઝળઝળાટ [–થઈ રહેવું = તેજતેજનો અંબાર થઈ રહેવો] (૨) ન० બ० વ० તેજ તેજનો અંબાર
ઝળોળો પુ० જુઓ ઝરેલો
ઝંકાર પુ०, ઝંકૃતિ સ્ત્રી०[સ](૨વ०)ઝણકાર
ઝંખના સ્ત્રી० [જુઓ ઝંખવુ] આતુરતાપૂર્વક રટન, વારંવાર સ્મરણ (૨) ચિંતા, ધખારી
ઝંખવાણું વિ० ['ઝાખુ' ઉપરથી] ભોઠું; ખિસિયાણુ [–પડવું = ખિસિયાણા થઈ જવુ.]
ઝંખવાવું અ० ક્રિ० [જુઓ ઝાખુ] ઝાખુ પડવુ (૨) ભોઠુ પડવુ
ઝંખવું સ० ક્રિ० [પ્રા ઝક્ખ] ઝંખના કરવી
ઝંખા સ્ત્રી० (૫) ઝંખના
ઝંખાવું અ०ક્રિ० ઝંખવાવુ (૨)તેજથી અંજાઈ જવુ (૩) 'ઝાખવું', 'ઝંખવુ'નું કર્મણિ
ઝંઝટ સ્ત્રી० [હિ , સર૦ પ્રા ઝઝા=ઝંઝેડો (૨) વ્યગ્રતા] ઝંઝેડો, પંચાત, નકામી પીડા
ઝંઝા સ્ત્રી० [સ] પવનનો ઝપાટે પવન સાથે પડતા વરસાદનો સુસવાટ ०નિલ [+અનિલ], ०વાત પુ० વરસાદ ને વંટોળિયાનુ તોફાન
ઝંઝેટો પુ० એક વનસ્પતિ, અંઘેડો (૨) ['ઝંઝેડવુ' ઉપરથી] ઠપકો–ધમકી
ઝંઝેડવું સ० ક્રિ० [સર૦ હિ ઝંઝોડના, સં. ઝંઝા ઉપરથી ?]ખૂબ હલાવવું કે ઝૂડવું(ઝાડને) (૨) તરછોડી નાખવુ, ખૂબ ધમકાવવુ
ઝંડ પુ० [ફા ઝિંદ ?] એક ભૂત, જીન(૨) વિ० [?] અલમસ્ત, માતેલુ (૩) લુચ્ચુ ; મત્સરવાળું
ઝંટાઝૂલણ સ્ત્રી०; ન० ભવાઈમા (જાદાનો) એક વેશ
ઝંડાધારી વિ० ['ઝંડો' ઉપરથી] હાથમા ઝંડાવાળું (૨) [લા] ઝુંડો–ઝુંબેશ ઉઠાવનાર
ઝંડિયું વિ०['ઝંડ' ઉપરથી ? સર૦ દે. ઝિરિંડ =જૂનો પુરાણો કૂવો] ખૂબ ઊંડું, પહોળુ અને બિહામણુ (કૂવા માટે)
ઝંડી સ્ત્રી० [જુઓ ઝંડો] નાનો ઝંડો
ઝંડો પુ० [સર૦ હિ , મ. ઝેંડા, સ ધ્વજદંડ, પ્રા ઝજદડ પરથી ?] ઝુંડો, ધ્વજ(૨) [લા] ઝુંબેશ(૩)પક્ષ કે તેની આગેવાની કે દોરવણી. [–ઉઠાવવો,ફેરફાવવો=–ની ઝુંબેશ ઉપાડવી (૨)–નો વિજયવાવટો ફેરફાવવો –ઉઠાવવો= –ની ઝુંબેશ ઉપાડવી –રોપવો=ઝુંબેશનુ મંડાણ કરવુ(૨)સત્તા કે આદર્શના પ્રતીકરૂપે ધ્વજ ફેરફાવવો –લેવો=આગેવાન થવુ]
ઝંદ સ્ત્રી० [ફા.; સર૦ સ છંદ] ઈરાનીઓની પ્રાચીન ભાષા(જેમા પારસી ધર્મગ્રંથના ભાષ્ય લખાયા છે). ०અવ(–વે)સ્તા સ્ત્રી० [+ફા. ઉસ્તા] પારસીઓનો મુખ્ય ધર્મગ્રંથ
ઝંપલાવવું અ०ક્રિ० [સં ઝમ્પ્] ઘાહોમ કરીને કૂદી પડવુ–સાહસ કરવુ
ઝંપા સ્ત્રી० [સં] કૂદકો ०તાલ પુ० ઝપતાલ (સંગીત) ०પાત પુ० ઓચિંતુ કૂદી પડવું તે (૨) [લા] આધળિયુ
ઝપાન સ્ત્રી०(?)[હિં ,સર૦ પ્રા ઝપણ=ભ્રમણ]

ડોળી જેવુ એક પહાડી વાહન (માણસો તે ઊચકીને ચાલે છે)

ઝંપાવવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઝપલાવવુ

ઝંપાવું અ૦ક્રિ૦ સ ક્રોચ પામવુ (૧)

ઝંમર પુ૦ જુઓ ઝમોર, જમોર

ઝાઈ પુ૦ [સ ધ્યાયિન્, પ્રા ઝાઈ=ચિંતન કરનાર, કે હિં. ઝાઁઇ=છાયા ઉપરથી ?]આશ્રયદાતા, રક્ષક

ઝાઉ પુ૦ [સર૦ મ ઝાઊ] એક વનસ્પતિ

ઝાકઝમાક પું૦ ['ઝમક' ઉપરથી]ઝળક,ભપ્પો

ઝાકઝમાળ વિ૦ [સર૦ ઉજ્જ્વાળ] ઉજ્જવલ; ઝગઝગતુ, દેદીપ્યમાન

ઝાકમઝોળ વિ૦ ['ઉજ્જ્વલ' ઉપરથી] સ્વચ્છ અને સુસ્પષ્ટ (૨) પુ૦ મહાલવું તે, આનદ

ઝાકરિયો પું૦ નાનુ પહોળા મોનુ માટીનુ વાસણ

ઝાકળ સ્ત્રી૦ ન૦ (ચ મા પુ૦) ઓસ, તુષાર [-ઉડાડવું = સુસ્તી ઉડાડી દેવી(૨)ધમકાવવુ -ઉતારવું, કાઢી નાખવું=ધમકાવવુ,ખમર લઈ નાખવી -ઊડવું=સુસ્તી દૂર થવી -પડવું=ઓસ પડવું] ૦ભર્યું વિ૦ લીલુ, તાજું (૨) [લા] ઉત્સાહી. -ળિયુ વિ૦ ઝાકળવાળુ (૨)ઝાકળની મદદથી પાકતુ -ળી વિ૦ ઝાકળનુ, -ને લગતુ

ઝાઝું વિ૦ [સર૦ જ્યાહા, સ જ્યાયસ્ ?] પુષ્કળ -ઝેરું વિ૦ ઝાઝું (લાલિત્યવાચક)

ઝાટ(-ઽ)કઝૂટ(-ઽ)ક,ઝાટ(-ઽ)કઝૂમક(-ઽ) ન૦ ['ઝાટકવુ, ઝાડકવુ' ઉપરથી] (દાણાદૂણી વગેરે) ઝાડકી કરીને સાફ કરવુ તે

ઝાટ(-ઽ)કણ ન૦ ['ઝાટકવુ-ઝાડકવુ' ઉપરથી] ઝાટકતા નીકળેલો કચરો ઝટકામણ

ઝાટકણી સ્ત્રી૦ ['ઝાટકવુ' ઉપરથી] ઝાટકવુ-સૂપડા વડે સોવુ તે (૨) ઝાટકવાનુ મહેનતાણુ (૩)[લા] સખત ઠપકો [-કાઢવી=સખત ઠપકો આપવો.]

ઝાટ(-ઽ)કવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઝાડણ, ઝાડાવણ (સ. ઝાટન) ઉપરથી] સૂપડા વડે ઊપણવુ-સોવુ(૨) જોરથી ખંખેરવુ, ઝાપટવુ (૩) [લા] ખૂબ ઠપકો આપવો

ઝાટકો પુ૦ જુઓ ઝટકો [-નાખવો=વેદના થવી, દુ:ખવું. -મારવો=ઘા કરવો(૨)વેદના થવી -લાગવો=ઘા થવો(૨)તીવ્ર વેદના થવી]

ઝાડ ન૦ [પ્રા., સં ઝાટ] વૃક્ષ (૨) દારૂખાનાની એક ચીજ [-ઉપર ચઢવું, ચઢી બેસવું =(વ્યંગમા) ફુલાઈ જવુ -ઊગવાં, -થવાં (દુ:ખનાં)=દુ:ખની પરાકાષ્ઠા થવી -થવું (ઘોડાનું)=બે પગે ઝાડ જેમ (ઊભું) થવુ -ફોડવું=દારૂખાનાનુ ઝાડ સળગાવવુ] ૦પંચાણું વિ૦ વાદરા જેવુ ચટકચાળું. ૦પાન ન૦, ૦પાલો વનસ્પતિમાત્ર. ૦ખીણ ન૦ ઝાડ અને ઘાસથી ભરેલો પ્રદેશ

ઝાડકઝૂટ(-ઽ)ક,ઝાડકઝૂમક(-ઽ) ન૦ જુઓ ઝાટકઝૂટક [જુઓ ઝાટકવુ

ઝાડકણ ન૦ જુઓ ઝાટકણ -વું સ૦ક્રિ૦

ઝાડઝૂડ ન૦ [ઝાડવુ+ઝૂડવુ] વાળઝૂડ, સાફસૂફ

ઝાડપટોળાં ન૦બ૦વ૦ (ચ) જુઓ ઝારપટોળા

ઝાડપટ્ટી સ્ત્રી૦ [ઝાડવુ + પીટવુ (કે ઝાપટવુ ?)] મારવુ-પાસરુ કરવુ તે [-કરવી]

ઝાડપીપળી સ્ત્રી૦ આબલીપીપળીની રમત

ઝાડવું ન૦['ઝાડ' ઉપરથી]નાનુ ઝાડ(૨)સ૦ક્રિ૦ [સ શાદ્, પ્રા ઝાડ, પ્રા ઝાડણ, મ. ઝાડણે, હિં ઝાડના] ઝાડુથી વાળવુ, કચરો કાઢવો (૩) ઝાટકવુ, ખંખેરવુ (૪) ઊજણી નાખવી (૫) [લા] ઠપકો આપવો

ઝાડાવાટ સ્ત્રી૦ [ઝાડો+વાટ] ગુદા

ઝાડિયું ન૦ ['ઝાડ' ઉપરથી] ઝાડના ચિત્રવાળું એક વસ્ત્ર [જુગલ

ઝાડી સ્ત્રી૦ ઝાડ, વેલા, ઘાસ ઇ૦નો ભગવો(૨)

ઝાડુ ન૦ [જુઓ ઝાડવુ, સર૦ હિ, મ. ઝાડૂ] મોટો સાવરણો (જેવો કે ભંગી વાપરે છે) (૨) [હિ] સાવરણી (૩) [લા.] ઝાટકણો, ઠપકો, અપમાન, અનાદર. [-કાઢવું, દેવું, વાળવું=કચરોપૂંજો કાઢવો, વાળીઝૂડીને સાફ કરવુ -ખાવું=નિષ્ફળ થવુ, પાછુ પડવુ, બનવુ (૨) અપમાન થવુ ઠપકો મળવો -પડવું =ઠપકો મળવો, અપમાન થવુ -મળવું=ઝાડુ ખાવુ, બનવુ (૨) ઝાડુ પડવુ અપમાન થવુ] ૦વાળી સ્ત્રી૦, ૦વાળો પુ૦ઝાડુ લઈ(રસ્તો) વાળનાર કામદાર, ભંગી]

ઝાડો પુ૦[સર૦ હિં ,મ. झाडा]વિષ્ટા (૨)દસ્ત; જુલાબ (૩) [જુઓ ઝડતી] બારીક તપાસ (૪) ઝાડવુ –ઊંજણી નાખવી [ઝાડે જવું, ફરવા જવું=અવવા જવુ. ઝાડે ફરવું, બેસવું=અધવું ઝાડો આવવો, ઊતરવો =દસ્ત થવો. –કબજ હોવો = કબજિયાત હોવી છૂટી જવો, થઈ જવો=દસ્ત થઈ જવો (૨) બી જવુ.–થવો= દસ્ત ઊતરવો (૨) વારવાર દસ્ત થવો (બહુધા બ૦ વ૦મા ઝાડા થવા, થઈ જવા) –લાગવો=દસ્તની હાજત થવી (૨) વારવાર દસ્ત થવો. –જોવો, લેવો=ઝડતી લેવી, ચાપતી તપાસ કરવી –તપાસવો=(દરદીની) વિષ્ટાની ડાક્ટરી તપાસ કરવી –નાંખવો= (ભોરના પીછાથી) ઝાડવુ (આ અર્થમા ઝાડોઝપટો, ઝાડોપીંછી (ફરવુ સાથે) પણ વપરાય છે)] ૦ઝપટો પુ૦ સવારની શૌચવિધિ વગેરે (૨) જુઓ 'ઝાડો' (૪) મા [ઝાડેઝપટે જવું=ઝાડે ફરી કરીને દાતણ-પાણા વગેરે કરવુ] ૦પેશાબ પુ૦ શૌચ, મળની ઉત્સર્ગક્રિયા

ઝાતકાર વિ૦ [સર૦ ઝળઝળાટ] ઝળઝળતુ, ચકચકિત (૨) પુ૦ ઝળઝળાટ (૩) જાગૃતિ, તેજી

ઝાનમ ન૦ જુઓ જહનમ

ઝાપટ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝપટ] ઝડફટ (૨) ભૂત પિશાચની ઝપટ [–લાગવી,–માં આવવુ] ૦ઝૂપટ સ્ત્રી૦ ધૂળ ઝાપટી નાખવી તે ૦વુ સ૦ ક્રિ૦ કપડાની ઝાપટથી સાફ કરવુ (૨) કટકાવવુ, મારવુ (૩) (સુ) સળગાવવા માટે ઝાપટિયાથી પવન નાખવો (૪) [લા] ખૂબ ખાવુ –ટિયું ન૦ઝાપટીને સાફસૂફ કરવા માટે લાકડાની ટોચે કપડું બાંધીને બનાવેલી એક બનાવટ (૨) (સુ.) વાસની ચીપનો પંખો –ટિયો પુ૦ઝાપટ મારનારો (વૈષ્ણવ મંદિરોમા ભીડ ઓછી કરવા) –ડું ન૦ થોડા સમય માટે વરસાદનુ એકદમ તૂટી પડવુ તે. [–આવવુ, પડવું=ઝાપટુ થવુ; એકદમ વરસવુ]

ઝાપોટ સ્ત્રી૦ જુઓ ઝાપટ

ઝાબ સ્ત્રી૦ જુઓ ઝાંબ (૨) [જુઓ ધાબુ] દૂધ ભરવાનુ મોટુ વાસણ

ઝાબો(–બો) પુ૦[સર૦ હિં ,મ. झावा]કુલ્લામા તેલ ભરવાનું લાંબા મોવાળુ નાળચુ

ઝાંભ પુ૦ ખેતર વચ્ચે બંધી ભરાઈ રહે તેવી બાંધવાળી જગા, ડોડુ

ઝાંભો પુ૦ જુઓ ઝાંબો

ઝામ, ૦ઝૂમ સ્ત્રી૦ ભય

ઝામણ ન૦ [જુઓ ભમણ] મેળવણ, અધરણ

ઝામર પુ૦[દે झामल] માથા અને આખનો એક રોગ

ઝામરઝોલ(–ળ) વિ૦[ઝૂમવું+ઝૂલવુ] ડગમગતુ. પડુ પડુ થઈ રહેલુ (૨) પુ૦ ડોળ, આડંબર

ઝામરાં ઝીકવા=માથાકૂટ કરવી (ચ)

ઝામરી સ્ત્રી૦ [દે झाम=દાઝવુ] હથેળીમા કે પગને તળિયે થતો ફોલ્લો [–નીકળવી]

ઝામરો પુ૦ જુઓ ઝામરી (૨) [દે. झामल= કાળું પરથી ?] ચામડીનો એક રોગ (૩) [સં झामक, હિં झांवां] બહુ પાકેલી–દાઝેલી ઈંટનો કકડો (શરીરે ઘસવા–મેલ વગેરે કાઢવા એ વપરાય છે.)

ઝામવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. झाम(સં दह्)] તપવેલી ઈંટ–ઠીકરી વડે પાણી કે ઓસડ ઉકાળવુ

ઝામોરીન પુ૦[ઈં.] કાલીકટના રાજાનો ઇલકાબ

ઝામોરો સ્ત્રી૦ બ૦ વ૦ કુંભણી હાળીઓવાળો લોઢાની ટોચનો ભાગ

ઝાયલ વિ૦ [જુઓ લાલ] ઉંચ, તામસી (૨) ['ઝાલવુ' ઉપરથી] ઝાલીને બેસી રહેનાર ઉદા૦ 'થયા પથારીઝાયલ'

ઝાર પુ૦ [જુઓ જુવાળ] ભરતી

ઝાર પુ૦[ટ]અફિણના રાબનો ઇલકાબ ૦શાહી સ્ત્રી૦ ઝારના જેવો જુલમી અમલ

ઝારણ ન૦ [પ્રા झर(સં क्षर्) ઉપરથી ? મરુ૦

પાણીની ધાર વડે ધોવુ કે શેકવું (૨) ધીમે ધીમે સિંચન કરવું (૩) [જુઓ ઝારણ] ઝારણ વડે ધાતુના વાસણને સાધવુ; ઝાળવુ (૪) ['ઝાડવુ' પરથી ? સર૦ હિ. ઝારના] નકામા ડાળા કાપી નાખવા, છાટવુ

ઝારી સ્ત્રી૦ ['ઝરવુ' ઉપરથી, સર૦ હિં., મ] નાળચાવાળી ટોયલી (૨) પેણામાથી તળેલી વગ્તુઓ કાઢવાનું તવેથા જેવુ કાણાવાળુ ઓજાર

ઝારું ન૦ મોટુ ડાળું (૨) ધાડું, ટોળું

ઝારો પુ૦ [જુઓ ઝારી] મોટી ઝારી (જુઓ ઝારી ૨) (૨) (બાગમા કે જમીન પર) પાણી છાટવાનુ નાળચાવાળુ વાસણ (૩) [સર૦ મ., સ્વ૦ ?] ત બૂરના તાર નીચે ઘોડી ઉપર મૂકવામા આવતો દોરો, જિવાળી (૪) ત બૂરનો પિત્તળનો તાર, ખરજ-સ્વરનો તાર

ઝારોળો પુ૦ એ નામની બ્રાહ્મણ, વાણિયાની જાતનો આદમી

ઝાલ સ્ત્રી૦ કાનનું એક ઘરેણુ

ઝાલક સ્ત્રી૦ [સર૦ છાલક] છોળ

ઝાલ(-ળ)ણ ન૦ [જુઓ ઝાળ ૪, ઝારવુ] ઝારણ, રેણ (૨) તેનાથી કરેલુ ધાતુનું સાધણ (૩) ['ઝાલવુ' ઉપરથી] મોભ, પાટડી

ઝાલર પુ૦ એક કઠોળ-વાલ (૨) સ્ત્રી૦ [સં. ઝલ્લરી, સર૦ હિં., મ. ઝાલર] ઝૂલ, ફોર (૩) મોગરીથી વગાડવાની ઘડિયાળ(૪)[?]માછલા વગેરે જળચરોનો શ્વાસ લેવાનો અવયવ

ઝાલરી સ્ત્રી૦[સ ઝલ્લરી]વગાડવાની નાની ઝાલર

ઝાલવું સ૦ક્રિ૦ [સં. ધૃ-ધારય્ પરથી ?]હાથમા લેવુ, પકડવુ, ગ્રહવુ(૨)કેદ કરવુ, પકડી રાખવુ, બંધનમા લેવુ(૩)જડવત્ રહી જાય તેમ કરવુ (જેમ કે વાચ્યે કાલથી કેડ ઝાલી છે) [**ઝાલી રાખવું** = આગ્રહપૂર્વક વળગી રહેવુ, ન માનવુ કે જતુ કરવુ **ઝાલી પડવું** = આગ્રહથી વળગવુ (કોઈ વાતને) વળગી પડવુ.]

ઝાલાં ન૦બ૦વ૦ મહેણા, ટોણા [**-ઝાલવાં** = મહેણા વેઠવાં]

ઝાલા,-લો પુ૦ [સર૦ હિં] એ નામની જાતનો રજપૂત. **-લી** સ્ત્રી૦ ઝાલાની સ્ત્રી

ઝાવલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [સર૦ જાવલી, મ ઝાવળી] નાળિયેરી અને ખજૂરીની સૂકી ડાખળી (૨) પાદડાની ગૂથેલી સાદડી, ટટ્ટી

ઝાવસોઈ સ્ત્રી૦ [અ યા હુસૈન] 'યા હુસેન' એવો મોહરમમા હુસેનના મૃત્યુના શોકમા કરવામા આવતો પોકાર (૨) [લા] તેવી રીતે ઝનૂનમા કૂદવું અને બૂમો પાડવી તે; હોહા, તોફાન, દગો [**-ઊઠવી** = માગમારી થવી; દગલ મચવી **-કરવી** = ઠેકાણા કે વિચાર વગર ગમે તેમ વર્તવુ **-કૂટવી** = 'યા હુસેન' એવા પોકારો સાથે મોહરમમા કૂટવુ (૨) મોટેથી રડારોળ કરતા કૂદવુ]

ઝાવળી સ્ત્રી૦ જુઓ ઝાવલી

ઝાવાં ન૦ બ૦વ૦ ડૂબતા માણસના તરફડિયા; વલખા [**-નાખવાં** = વલખા મારવા, આધાર કે આશરા માટે આમતેમ ખાલી મથવુ.]

ઝાવું ન૦ બચકુ (મોઢાસા તરફ)

ઝાહી વિ૦ [પ્રા ઝાઇ, (સં ધ્યાયિન્; જુઓ ઝાઈ)] શુભેચ્છક (૨) હેતાળ

ઝાળ સ્ત્રી૦ [સ જ્વાલા] જ્વાલા; તેની આચ (૨)[લા.]ક્રોધનો આવેશ [**-ઊઠવી, લાગવી** = સખત બળતરા થવી(૨)(લા)ખૂબ ગુસ્સો ચડી આવવો, રીસ ચડવી, એકદમ ઉશ્કેરાઈ જવુ

ઝાળણ ન૦ જુઓ ઝાલણ

ઝાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઝારવું] રેણ વડે સાધવુ

ઝાંઈ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] ઝાખી

ઝાંક(-ખ)વું (૦) ન૦ ['ઝાખુ' ઉપરથી]ઝાખો દિવસ (વરસાદ કે ધુમ્મસથી)

ઝાંખ,૦પ (૦) સ્ત્રી૦ ['ઝાખુ' ઉપરથી] ઝાખાપણુ (૨) [લા.] બટ્ટો, લાછન [**-આવવી (આંખે)** = બરાબર ન સૂઝવુ, ઝાખુ સૂઝવું **-મારવી** = ઝાખું થવુ (૨) ઝાંખ આવવી. **-વળવી** = આખે ઓછુ દેખાવું **ઝાંખપ લાગવી** = બટ્ટો લાગવો] **૦વું** સ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં ઝાંકના, સં. ચક્ષ્ ?] ઝાખી કરવી (૨) છાનુમાનુ સતાઈને જોવું(૩)અ૦ક્રિ૦ ['ઝાખુ' ઉપરથી]ઝાખા પડવુ.**-ખાશ** સ્ત્રી૦ ઝાખાપણું **-ખી** સ્ત્રી૦ ['ઝાખવું' (સ૦ ક્રિ૦) ઉપરથી, હિં. ઝાંકી] ઝાખો ખ્યાલ કે દર્શન(૨)છાનુમાનુ જોવુ તે (૩) ભાવપૂર્વક દર્શન [**-કરવી** =

દર્શન કરવા –થવી = આબો ખ્યાલ કે દર્શન થવુ] –ખું વિ૦ [સર૦ મ. झाँक] અસ્પષ્ટ, આછુ (૨) ઓછા પ્રકાશવાળુ, નિસ્તેજ (–થવું, પડવુ)

ઝાંખરું (૦) ન૦ [દે झखर] કાટાવાળું ડાખળું [ઝાંખરાં ઝીંટવાં = ઝાખરા ખડકવા. ઝાંખરું વળગવું = લફરુ લાગવુ, લપ વળગવી.]

ઝાંઝ (૦) સ્ત્રી૦ [સ झर्झर, પ્રા झज्झर] છબલીકા, કાસીન્જોડ (૨) [પ્રા. झझा] ગુસ્સો, રીસ [–ચડવી = ગુસ્સે થવુ, રીસ ચડવી]

ઝાંઝર (૦) ન૦ [જુઓ ઝાઝ] સ્ત્રીઓનુ પગનુ એક ઘરેણુ, નૂપુર (૨) [લા] બેડી, જંજીર –રિયાળ(–ળું) વિ૦ ઝાઝરવાળુ. –રિયાં ન૦ બ૦વ૦ જુઓ ઝાઝર –રી સ્ત્રી૦બાળકનુ ઝાઝર (૨) ઘૂઘરી બાંધેલી લાકડી (જે ખખડાવાય છે) (૩) નાનુ ઝરણુ

ઝાંઝવાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ [સ, પ્રા झझा] મૃગજળ (૨) તેજથી કે આસુથી આખને પડતી ઝાંખપ –વાનું જળ,–વાનું નીર ન૦ મૃગજળ [જાય તેવુ –ચીડિયુ

ઝાંઝી (૦) વિ૦ ['ઝાઝ' ઉપરથી] ઝટ ચિડાઈ

ઝાંડુ (૦) ન૦ [દે झडी, સર૦ હિ., મ झाड] ગુહ્ય ભાગનો વાળ (૨) [લા] નકામી તુચ્છ વસ્તુ (ગ્રામ્ય)

ઝાંપ (૦) [પ્રા झप = ઢાકવુ] સ્ત્રી૦ ઝાંખ. [–પડવી, વળવી = જુઓ 'ઝાંખ'મા] (૨) નાની છાબડી, ઝાંપ

ઝાંપડી (૦) સ્ત્રી૦ ['ઝાંપો' = ભાગોળ (ત્યા રહે તેવી ?)] ભગિયણ (૨) ભૂત થયેલી ભંગડી, એક મલિન ભૂત [–ભૂકવી, મેલવી = ઝાપડી (ભૂત) વડે મારણ પ્રયોગ કરવો, મારવા તેની મેલી વિદ્યાનો પ્રયોગ કરવો] –ડો સ્ત્રી૦ ભંગી (૨) ભૂત થયેલો ભંગી

ઝાંપલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝાંપો] નાનો ઝાંપો (પ્રાય વાડ કે ખેતરનો)

ઝાંપી સ્ત્રી૦ [પ્રા. झप = ઢાકવુ] ઝાંપ, વાસ કે ખજૂરીની પાતરીનો ગૂંથેલો ઢાબડો કે ઢાબડી

ઝાંપો (૦) પુ૦ [પ્રા झंप = ઢાકવું] (શેરી, વાડા વગેરેનો) દરવાજો (૨) ગામની ભાગોળ [ઝાંપે તેડાં = જાહેર – સાર્વત્રિક આમંત્રણ –ઝૂંઝવો = પોતાની એકની એક વાત લંબાવ્યા કરવી]

ઝાંબક પુ૦ કપાળ, મોં અને ગળાની નસો એ ચાય અને ફૂલે એવી રીતે ગાનાર

ઝાંય (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ ઝાઈ] પ્રતિબિંબ, પડછાયો (૨) ઝલક, તેજ

ઝાંસો (૦) પુ૦[સર૦ हिं झासा]જુઓ જસો, જોર (૨) હઠ, ત્રાગુ (૩) બહેણુ –સાચિકા સ્ત્રી૦ જુઓ જસાચિઠ્ઠી

ઝાંહે (૦) અ૦ [અ झाउअ] નકામુ – ખરાબ થાય તેમ [–જવું = નકામુ જવુ]

ઝિકાવુ અ૦ ક્રિ૦,–વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝીકવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝિકાળો,–ળચો પુ૦ ઈટ–રોડાનો ભૂકો, ઝીકા

ઝિપાવું અ૦ ક્રિ૦,–વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝીપવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝિમેલ સ્ત્રી૦ જુઓ ઘિમેલ

ઝિયાણુ,ઝિયા(–રા)યણું ન૦ [સ દુહિતા (પ્રા ધીઆ) + (આ)નયન ?] પહેલી સુવાવડ પછી દીકરીને બાળક સાથે વળાવવી તે કે તે વેળાનુ આણુ કે કરાની રીત (–કરવુ)

ઝિલણિયું વિ૦ (૨) ન૦ ઝીલનાર (?)

ઝિલાવું અ૦ ક્રિ૦,–વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝીલવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ઝિલ્લિ(–લ્લી) સ્ત્રી૦ [સં] તમ્મર

ઝિંદાદિલી સ્ત્રી૦ [ફા] હૃદય જીવતુ જાગતુ – ઉત્સાહિત હોવુ તે

ઝીક સ્ત્રી૦ [સર૦ म] કસણી તાંતુ ભરત ૦ચળક સ્ત્રી૦ ભરવામા વપરાતા સોનારૂપાના તાર, ટીપકી વગેરે ૦ટીકડી, ૦ટીકી સ્ત્રી૦ ભરવામા વપરાતી સોનારૂપાની ગોળ ટીપકી

ઝીક સ્ત્રી૦ ઝીંક, ઝીંકવુ તે – પછાડ [–ખાવી = પછાડ ખાવી –ઝીલવી = ટક્કર ઝીલવી –પડવી = ઝીંકાવું –મારવી = ઝીંકવુ, ઝીંકીને વેચવુ (કપડું)] ૦ણ ન૦ પજવણી, માથાઝીક ૦ણુ ન૦ ઝીંકવુ – પછાડવુ તે (૨) તારેતાર મેળવી સાધવુ તે, વણવુ તે ૦વું અ૦ ક્રિ૦

જોરથી કે કવુ – પછાડવુ (૨) પાડી નાખવું, હરાવવુ
ઝીણુ સ્ત્રી૦ ['ઝીણુ' ઉપરથી] જુઓ ઝેણ ૧, ૨
ઝીણું વિ૦ [સ ક્ષીણ, પ્રા. ઝિણ, ઝિણ્ણ] બારીક, નાનું (જેમ કે, ઝીણુ કાણું) (૨) તીણુ; અણીદાર (ઝીણી અણી, દ્વાર ધ૦) (૩) પાતળુ, બારીક (ઝીણુ કપડુ) (૪) નાજુક, ઝીણવટ અને સંભાળની જરૂરવાળુ (જેમ કે ઝીણું કામ, ઝીણી વાત) (૫) (અવાજમા) ધીમુ ને પાતળુ, મંદ, ધીમુ (જેમ કે, ઝીણુ ઝીણુ બોલવુ) (૬)[લા.] ઝીણવટભેર વર્તનાર– કામ કરનાર (માણસ) [જેમ કે, અહી ઝીણા માણસનુ કામ છે] (૭) બહુ કરકસરિયુ, કંજૂસ જેવુ [–કાતવું = (કોઈ કામ કે વાતમા) ઊંડુ ઊતરવુ, અતિ બારીકાઈથી તપાસવુ, ઝીણુ ઝીણુ જોવુ (૨) ભારે કરકસર કે કંજૂસાઈ કરવી] –ણવટ, –ણાશ સ્ત્રી૦ બારીકી (૨) ચતુરાઈ, ડહાપણ [આવ્યા કરતો તાવ
ઝીણો તાવ પુ૦ [સં જીર્ણ?] ધીમો પણ ચાલુ
ઝીપડું ન૦ ઝીપટાનુ ફૂલ –ટો પું૦ એક વનસ્પતિ, ઝીઝરટો (એના ફૂલ–ઝીપટા–ઝપાટ લાગતા લૂગડે ચોટી જાય છે)
ઝીપવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝીલવુ
ઝીમી સ્ત્રી૦ [સર૦ દે ઝામિઅ = કાળુ કરેલુ] એક જાતની કાળી સાડી
ઝીરિયા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
ઝીલ સ્ત્રી૦ [પ્રા ઝિલ્લી?] એક વનસ્પતિ (૨) ['ઝીલવુ' ઉપરથી] સામો લણવાનુ વાસતું એક ઓજાર (૩) તબૂરાનો તાર (૪) લાખેલી મોટી બરણી (૫) [સર૦ હિં ઝીલ=સરોવર] ઊંડા પાણીની જગા (૬)[દે ઝિલ્લી] છોળ, છાલક
ઝીલણ ન૦ ઝીલવુ તે (૨) ઝીલેલુ તે (પ્રવાહી) (૩) સ્ત્રી૦ (મહેસાણા બાજુ) સાળાવેલી
ઝીલવુ સ૦ક્રિ૦ [દે. ઝિલ્મિ = ઝીલેલુ] પકડી લેવુ, ઝીપવુ (૨) [સર૦ મ ઝીલ દેણે] એક જણનુ બોલવુ કે ગાવુ બીજાએ ઉપાડી લેવુ (૩) [પ્રા ઝિલ્લ = નાહવુ] નાહવુ, જળક્રીડા કરવી
ઝીલું ન૦ ['ઝીલવુ' ઉપરથી] લટકતા સૂપડા બાંધી નીચેથી ઉપર (ખેતરમા) પાણી ચડાવવાની એક રચના [(અનાજ ભરવાનુ)
ઝીલ્લો પુ૦ ['ઝીલવુ' ઉપરથી] માટીનુ મોટું વાસણ
ઝીંક, ૦ણ, ૦ણુ જુઓ ઝીક, ૦ણ, ૦ણુ
ઝીંકવુ સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. ઝીકના] જુઓ ઝીકવુ ઝીકાવું (કર્મણિ) ઝીંકાવવું (પ્રેરક)
ઝીંકો પુ૦ જુઓ ઝિકાળવો
ઝીંઝરટો, –ચટો પુ૦ ઝીપટો
ઝીંઝરુ ન૦ (કા) ચણાનો પોપટા સાથેનો છોડ
ઝીઝવો પુ૦ એક જાતનુ ઘાસ
ઝીંઝી સ્ત્રી૦ [દે ઝિંઝિણી(–રી)?] એક ઝાડ (એના પાના બીડી વાળવામા વપરાય છે)
ઝીંઝોટી સ્ત્રી૦ એક રાગિણી
ઝીંટ સ્ત્રી૦, ન૦ નકામી પીડા, લફરુ ૦વું સ૦ક્રિ૦[સર૦ હિં ઝીંટના] (કોઈક કાટાળું–ઝરડુ કે એના જેવુ) ઝીંદુ વળગાડવુ, બઝાડવું (૨)ખડકવુ [ઝીંટી લેવું = ઝીંટાથી ઝીંદુ કે બોકારુ પૂરવુ – બંધ કરવુ] –ટાવવુ (પ્રેરક), –ટાવું (કર્મણિ) –દું ન૦ [સર૦ સ ઝિંટી = એક જાતનુ ઝાખરુ કે છોડ] ઝાખરુ (૨) જુઓ ઝીંટ
ઝીંથરકાં ન૦બ૦વ૦(કા) ઝીંથરા [છૂટા વાળ
ઝીંથરાં ન૦બ૦વ૦ માથાના અવ્યવસ્થિત અને
ઝુકારવું સ૦ક્રિ૦ ['ઝુકાવવુ' પરથી?] (ઊંટને) બેસાડવુ ઝુકારાવવું (પ્રેરક) ઝુકારાવું (કર્મણિ)
ઝુકાવવુ સ૦ ક્રિ૦ નમાવવુ (૨) ઝંપલાવવું: યાહોમ કરવું –ણા પુ૦ બ૦ વ૦ ઝુકાવવુ – ઝંપલાવવુ તે [ભાવે
ઝુકાવુ અ૦ક્રિ૦ ઝૂકવાની ક્રિયા થવી, 'ઝૂકવુ'નુ
ઝુઝાર વિ૦પુ૦ [સ. યુધ્, પ્રા. ઝુજ્ઝ = 'ઝૂઝવુ' ઉપરથી, સર૦ મ ઝુઝાર] ઝૂઝનારો, લડવૈયો
ઝુઝાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઝૂઝવુ'નુ પ્રેરક (૨) હંફાવવું: થકવવુ
ઝુઝાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ઝૂઝવુ'નુ ભાવે
ઝુડાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઝૂડવુ'નુ અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
ઝુણઝુણ અ૦ (૨) ન૦ [૨વ૦]
ઝુમખડુ ન૦ તૂરિયાની જાતનુ એક ફળ (૨) [જુઓ ઝૂમખુ] સમૂહ

ઝુમાવુ અ૦ક્રિ૦, -વવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ઝૂમવું'નુ ભાવે ને પ્રેરક [વિયોગદુ:ખ
ઝુરાપો પું૦ ['ઝૂરવુ' ઉપરથી] ઝૂરણ, કલ્પાત; ઝુરાવુ અ૦ક્રિ૦, -વવુ સ૦ક્રિ૦ 'ઝૂરવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક [એક ઝૂલતુ ઘરેણુ
ઝુલણિયું વિ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી]ઝૂલતુ (૨)ન૦ ઝુલાવનહાર વિ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી]ઝુલાવનારું ઝુલાવુ અ૦ક્રિ૦, -વવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ઝૂલવું'નુ ભાવે ને પ્રેરક
ઝુસ્તી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ઝૂસ=લડાઈ]લડાઈ,ટંટો ઝુંડ ન૦ [સ યૂથ પરથી? સર૦ મ , હિં] જૂથ, ટોળુ [ઝડાધારી
ઝુંડો પુ૦ જુઓ ઝડો -ડાધારી વિ૦ જુઓ ઝુમેશ સ્ત્રી૦ [ફા જુંબિશ=ગતિ, હલનચલન] ન્હેશપૂર્વકની ચળવળ-હિલચાલ
ઝુમર ન૦ ['ઝૂમવુ' પરથી ?] જુઓ ઝમ્મખ
ઝૂકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિ ઝુકના, મ ઝુકણેં] નમવુ, લચી પડવુ, લટકવું
ઝૂઝ સ્ત્રી૦ ઝૂઝવુ ને ૦વુ અ૦ક્રિ૦ [સં યુધ્, પ્રા. ઝુજ્ઝ, જૂઝ]ભચ્યા રહેવુ(૨) જોરથી લડવુ
ઝૂઝુ ન૦ [સર૦ હિં જૂજૂ] હાઉ,ઝરડે એવુ જીવડુ (બાળકને બિવડાવવા બાળભાષામા)
ઝૂડ ન૦ મોટો મગર(૨)ચૂડ, મજબૂત પકડ(૩) એક જાતનુ ભૂત-ઝોડ ૦ઝાપટ ન૦ ઝાડઝૂડ, ઝાપટઝૂપટ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [દે ઝોડ] ચોકા કે બૂથા વડે ઠોકવું(૨)ઝાપટવુ, બ ખેરવું -ડિયું ન૦ જેનાથી ઝુડાય એવુ સોટુ-બૂથુ [ઝૂડિયાં પડવાં=ઝુડાવુ માર ખાવો(૨)[લા] ખાસડા ખાવા,અપમાન ને તિરસ્કારથી પાછા પડવુ -ખાવાં=ઝુડાવુ,માર ખાવો]-ડિયો પુ૦ ઝૂડવાનો દંડો, ઝૂડિયુ
ઝૂડો પુ૦[સ જટ, પ્રા ઝૂડ]ઘણી ચીજોનો સાથે બાંધેલો જથ્થો,ટૂડો -ડી સ્ત્રી૦ નાનો ઝૂડો,ઝૂડી
ઝૂપડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ઝોપણેં] ઝોકુ, ડોલુ
ઝૂમ વિ૦ ઘૂમ, ઘણુ (૨) ઝૂમખાની પેઠે એકઠુ થયેલુ(૩)સ્ત્રી૦ ઝામ, સુમચ(૪) કેફ, નશો(૫) ઝૂમવાની તાકાત, જુઓ જોમ
ઝૂમ સ્ત્રી૦,પુ૦ ['ઝૂમવુ', (સર૦ લૂમવુ)ઉપરથી] ઝૂમખુ ૦ખઝૂમખું, ૦ખું ન૦, ૦ખો પુ૦ [સર૦ મ ઝુમકા] અનેક વસ્તુઓનો ગુચ્છો; લૂમખો
ઝૂમણી સ્ત્રી૦['ઝૂમવુ' ઉપરથી]એક જાતનો હાર (એમા વચમાં પાઈના આકારનુ ચકતુ હોય છે)
ઝૂમણું ન૦['ઝૂમવું' ઉપરથી] એક જાતનુ ઘરેણું
ઝૂમવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ દે ઝુંબણ=પ્રાલંબ, સર૦ હિં ઝુમના] જુઓ ઝઝૂમવુ(૨)લટકવું; ટિંગાવુ (૩) આતુરતાથી ટાપી રહેવુ
ઝૂરણ ન૦ ['ઝૂરવુ' ઉપરથી] જુઓ ઝુરાપો
ઝૂરવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઝૂર=યાદ કરવું(૨)ઝૂરવું, સુકાવુ હિં ઝુરના]-ને માટે તલસવું-કલ્પાંત કરવુ (૨) કલ્પાતથી ક્ષીણ થવુ
ઝૂલ સ્ત્રી૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી]શોભા માટે રાખેલી ઝૂલતી કિનાર, ચીણવાળી કોર (૨) કવિતામાં (લાવણી ઢબમા) આવતો આંતરો (૩) બળદ કે ઘોડાને પહેરાવાતો ઓઢો
ઝૂલડી સ્ત્રી૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] ઝૂલતુ રહે એવું બાળકનુ ઝૂલતુ પહેરણ
ઝૂલણહાર વિ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] ઝૂલનારુ, હીંચકા ખાનારુ
ઝૂલણા પુ૦ [દે ઝુલ્લણ] એક છંદ
ઝૂલણું ન૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] ઝૂલવું તે, હીંચકો (૨) પારણુ (૩) ગાવાનુ હાલરડુ
ઝૂલતું વિ૦['ઝૂલવુ' ઉપરથી]ઝોલા ખાતુ,લટકતુ. -વું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઝુલ્લ્(સં દુલ્)] હીંડોળે કે પારણે હીંચવુ (૨) લટકવુ
ઝૂલો પુ૦ ['ઝૂલવુ' ઉપરથી] જેમા ઝૂલી શકાય તે, હીંચકો (૨) [લા] નુકસાન બાધ [ઝૂલા ખાવા = હીંચકા ખાવા (૨) આમ તેમ અવડાયા કરવુ]
ઝૂંક સ્ત્રી૦ [જુઓ ઝૂકવુ] (ચ) એકાએક આખમા કાંઈ ઝપટાવુ તે, ઝોક [-ખાગવી, -લાગવી = ઝૂંકાવુ. -ઉતારવી = ઝૂક લાગી હોય તેની વેદના મટાડવા ફૂંક વગેરે મારવી] -કાવું અ૦ક્રિ૦['ઝોકવુ' પરથી]ઝૂક લાગવી -કાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ઝૂંટ સ્ત્રી૦ ઝૂટવી લેવુ તે [-મારવી = ઝૂંટવુ] ૦(-ટા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઝૂટવું'નું પ્રેરક ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઝડપ મારી ખેંચવી-પડાવી લેવું

–ટ ઝૂંટા, –ટાઝૂંટ સ્ત્રી૦ સામસામે ઝૂંટ ચલાવવી તે –ટાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઝૂંટવું'નું કર્મણિ

ઝૂંપ(–પી) સ્ત્રી૦ ચિતા

ઝૂંપડી સ્ત્રી૦, –ડું ન૦ [દે. ઝુપડા] ઘાસ,સાઠી, છાજ વગેરેથી બનાવેલું છાપરું –ઘર

ઝૂંપી સ્ત્રી૦ ચિતા, ઝૂંપ

ઝૂંફ સ્ત્રી૦, ૦ણ ન૦ ઝૂંફવું–ઝોકાં ખાવાં તે

ઝૂંફવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઝૂંફવું] (સુ.) ઝોકાં ખાવાં ઝૂંફાવવું (પ્રેરક)

ઝૂસરી સ્ત્રી૦ જુઓ ધૂસરી –રું ન૦ ધુરા,ધૂસરું

ઝેણ (ઝેણ,) સ્ત્રી૦ ['ઝીણ' ઉપરથી] ઝીણ, ઝીણી રજેટી(જેમ કે પીજતા રૂની,તમાકુની) (૨) વરસાદની ફરફર, પાણીની છાટ (૩) [સર૦ ઝઝણી] કોવની ઝુલ્ફરી – કમઝમી

ઝેબઝેબાં, ઝેબેઝેબ અ૦ (૨) ન૦ અ૦ વ૦ પરસેવાના રેલા પર રેલા

ઝેર સ્ત્રી૦ [જુઓ ઘેર] ઊંચી જગા કે બેઠકની ધાર, ઘરની ઓટલી કે તેની ધાર (ચ) (૨) ન૦, સ્ત્રી૦ ઝાઝેર

ઝેર (ઝે) ન૦ [ફા જહર] વિષ (૨) ઈર્ષ્યા(૩)વેર [–આપવું, દેવું = ઝેર ખવડાવવું –આવવું = ઈર્ષા.થવી –ઉતારવું = ઝેરની અસરથી મુક્ત કરવું –ઊતરવું = ઝેરની અસરથી મુક્ત થવું –કાઢવું = વેર વાળવું; દાઝથી બદલો લેવો. –ખાવું = ઝેર વડે આપઘાત કરવો (૨) અદાવત રાખવી –ચઢવું= ઝેરની અસર થવી (૨) વેર કે ઈર્ષાની લાગણી થવી –થવું = ઝેર જેવું થઈ પડવું (૨) વેર ઈર્ષા કે અણબનાવ થવો –વરસવું=વેરની લાગણી (આખમાંથી) ઊભરાવી –વાવવું = કજિયાના બી વાવવા. –વાળવું = ઝેર ઉતારવું (૨) વેર લેવું, વાળવું.] ૦કચૂરો(–લો) પુ૦, ૦કચોકું, ૦કોચલું ન૦ [ફા કુચ્ચલહ] એક કડવું બી–ઔષધિ ૦કાજળી સ્ત્રી૦ પરસેવા વાટે બહાર આવતું શરીરમાંનું વિષ (૨) મરણ વખતનો પરસેવો ૦મહોરો પુ૦ દશના વિષને ચૂસી લે એવો સાપના તાળવામાં થતો એક ચપટો પદાર્થ [સમૂહ (ચ)

ઝેરકો પુ૦ [જુઓ જેરો ૩, ઘેરકો] મોટો જથ્થો,

ઝેરણી સ્ત્રી૦ ['ઝેરવું' ઉપરથી] દહીં વલોવવાની નાની હાથ-રવાઈ [દહીં વલોવવું

ઝેરવું સ૦ ક્રિ૦ [ઝરર રવ૦ ?] નાની રવાઈથી

ઝેરી, ૦લું (ઝે) વિ૦ ['ઝેર' પરથી] ઝેર–વિષવાળું (૨) અઠેણું, અટસૂરાગે એવું ૦નાળિયેર ન૦ એક દરિયાઈ વનસ્પતિનું ફળ (જેના કોટલાનું સાંધુનું કમંડળ બનાવાય છે) ૦ભમ્મર(–મરું)ખ સ્ત્રી૦ એક જાતની માખ

ઝેરું (ઝે) ન૦[સં ક્ષર્, પ્રા ઝર્ ઉપરથી] ઝાપટું

ઝોક પું૦, સ્ત્રી૦ ['ઝૂકવું' ઉપરથી] વાંક, વળણ, ઝુકવાપણું (૨) [જુઓ ઝૂક] આખમાં કંઈ ઝપટાયું તે, ઝૂક (૩) નુકસાન (૪) (ગ) સુરેખાનો ઢોળાવ–'ઇન્ક્લિનેશન'

ઝોક પુ૦, ૦કું ન૦ [જુઓ ઝોક] ગોષ્ટ, ગાય કે ઘેટાબકરાનો વાડો

ઝોકવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઝોકવું] એકદમ ફેંકવું, નાખવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ ['ઝૂકવું' ઉપરથી, સર૦ મ ઝોકણે] વળવું, ઝૂકવું (૩) બેહોશ કરીને પડવું (૪) ઊંઘમાં ઝોકાં ખાવાં

ઝોકંડા પુ૦ બ૦ વ૦ ['ઝોકવું' ઉપરથી] ખૂબ ઈચ્છીને તથા બીજી રીતે નિરંકુશ માણવું તે

ઝોકાર વિ૦ (ફા) ઝાકમઝોળ

ઝોકારવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝુકારવું (૨) ઝુકાવવું

ઝોકાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઝુકાવવું

ઝોકાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઝોકવું] એકદમ ફેંકાવું (૨) ['ઝૂકવું ઉપરથી] લટકવું, ઝૂલવું

ઝોકું ન૦ ['ઝોકવું' ઉપરથી] ઊંઘ કે ઘેનનું ડોલું [–ખાવું, ઝોકાં ખાવાં = ઊંઘ કે ઘેનના ડોલા આવવા, ઝોકવું]

ઝોકો પુ૦['ઝોકવું' ઉપરથી] હડસેલો, હડસેલો(૨) આખની ઝોક (૩) ત્રાજવા ખોટાં નમાવવાની યુક્તિ. [–ખવડાવવો = હડસેલો મારવો (૨) હડસેલો મારી તાજવા એકબાજુ ખોટા નમાવવા]

ઝોટ(–ટી,૦ડી) સ્ત્રી૦, ૦ડું,–ડુ ન૦ [દે ઝોટ્ટી] જુવાન ભેંસ

ઝોટિંગ પુ૦ [દે, સ જોટિંગ ઉપરથી ? સર૦ મ, હિં] એક પ્રકારનું (મુસલમાનનું) ભૂત (૨)મેલું કે રખડતું દાઢ માણસ (૩) અરાજક

દશા. ૦પાદશાહી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] અંધા-ધૂંધીની રાજદશા
ઝોટુ ન૦ જુઓ 'ઝોટ'મા
ઝોડ (ઝો) ન૦ [દે ઝોડ=બૂનુ ઝાડ. ભૂત થા રહેતુ મનાય તે પરથી ?] ઝૂડ, વળગણ ૦ઝપટ સ્ત્રી૦ ભૂતપિશાચાદિની ઝડફેટ, વળગાડ
ઝોબા(-ભા)વું, ઝોબો(-ભો) પુ૦ જુઓ ઝોબાવુ, ઝોબો
ઝોયણો પુ૦ (ચ) જુઓ ઝોલણો
ઝોલ સ્ત્રી૦ ['ઝૂલવું' ઉપરથી] ઢીલાશને લીધે તારનુ વચ્ચેથી ઝૂલી જવુ તે
ઝોલ(ળ)ણી સ્ત્રી૦[જુઓ ઝોળી] ખાનાવાળી કોથળી, ખડિયો -ણો પુ૦ મોટી ઝોલણી
ઝોલવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઝૂલવુ] ડોલવુ (૨) ઝોકા ખાવા
ઝોલુ [ઝો] ન૦ ઝુડ, ટોળુ
ઝોલુ ન૦ ['ઝોલવુ' ઉપરથી] ઝોકુ, ડોલુ. -લો પુ૦ ઝૂલો, હિંડોળો (૨) હેલો, હીંચકાનો એક ઝોક (૩) ઝોલ [ઝોલા ખાવા=હીચવુ (૨) અનિશ્ચિત સ્થિતિમા આમથી તેમ ડગવુ -આથડવુ] [(સુ.) ઝોડ, વળગણ
ઝોળ (ઝો)સ્ત્રી૦[સ્ જ્વાલા]ઝાળ,જ્વાલા(૨)ન૦
ઝોળણી સ્ત્રી૦, -ણો પુ૦ જુઓ 'ઝોલણી'મા
ઝોળવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ઝોલવુ]ઝુલાવવુ,હાંચોળવુ (૨) આમતેમ હલાવી રગડી નાખવુ -રોળવું
ઝોળાવો પુ૦ ['ઝોલવુ' ઉપરથી]ખાડાબ્રિયાવાળો જમીનનો ભાગ (૨) ઢોળાવ(૩) ઝૂલેલો -નીચો નમેલો ભાગ
ઝોળાશેક પુ૦ [ઝોળો+શેક] ઔષધિથી ભરેલી કોથળી વડે કરેલો શેક
ઝોળી સ્ત્રી૦ [દે ઝોલિમા] કપડાના ચાર છેડા પકડીને ઝૂલતુ પાત્રાકાર કરાય છે તે ઉદા૦ 'શાકની,સાબુની ઝોળી'(૨)ઝૂલતી ઝલાતી થેલી (૩) બાળકની ભીખ [-ફેરવવી = ભિક્ષા માગવી,દાન માગવુ -માંથી ઝડપાવું=છેક બાળપણમાથી સગાઈ થવી -લેવી=ભિખારી થવુ -ભરવી=માગનારને આપીને તેની ઝોળી ભરવી, માગણી પૂરી કરવી] ૦પોળી સ્ત્રી૦ બાળકને નામકરણવિધિ કરતા પારણામા ઘાલી હીંચોળવાની ક્રિયા -ળો પુ૦ ઝોલો, નમી પડવુ તે (૨) મોટી ઝોળી [પટકવુ
ઝોંકવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [હિં ઝોકના] ઝોકવુ,
ઝોંકો (૦) પુ૦ જુઓ ઝોકો
ઝોટ (૦) સ્ત્રી૦ ઝૂટ, ઝડપ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઝૂટવુ, ખૂંચવી લેવુ
ઝોંસવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [દે ઝોસ=નાખવુ, ફેંકવુ]ગીસથી -અભાવથી આપવુ -નાખવુ ૨ મૂકવુ -પટકવુ (૨) ઠાસીને ખાવુ -ગળચવુ
ઝોંસો પુ૦ [જુઓ ઝોસવું, સર૦ જોસો] હડસેલો, ધક્કો

ઞ

ઞ ('ય' (૦) પેઠે બોલાય છે)પુ૦[સં] ચવગ નો અનુનાસિક એથી શરૂ થતો એકે શબ્દ નથી ચચ્ચલ, જજ્જળ જેવા શબ્દોમા સંસ્કૃત ઢબે લખવામા આવી શકે પણ ગુજરાતીમા એમ કોઈ ભાગ્યે લખે છે, અનુસ્વાર જ મોટે ભાગે લખાય છે

ટ

ટ પુ૦ [સ] મૂર્ધસ્થાની પહેલો વ્યંજન ૦કાર પુ૦ ટ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ,૦કારાંત વિ૦ છેડે ટકારવાળુ ૦ટ્ટો પુ૦ જુઓ ટકાર
ટઈ પડવું અ૦ ક્રિ૦ ભરછટ ભરાઈ જવુ (ખસ, ફોલ્લા ઇ૦ થી)
ટક અ૦ [રવ૦, સર૦ હિં. મ] ટકોરાથી થતો અવાજ, થા ખટ દઈને થતો અવાજ (જેમ કે, ઘડિયાળનો, કેમેરાની કળનો) (૨) [લા] 'કેવો બન્યો !' એવો ભાવ બતાવતો ઉદ્ગાર (ફોટો પાડવા જેવુ મોં થાય તે પરથી) [-પડવું, પડી જવું=બનવું]
ટકટક અ૦ [રવ૦, જુઓ ટક] સતત ટક ટક અવાજ થાય તેમ (જેમ કે ઘડિયાળનો) (૨) ટગર ટગર (જોવુ) (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ ટકટકારો

ટકટકાટ(–રો) પું૦ ટકટક અવાજ(૨)કટાળો આવે તેવો નકામો લવારો

ટકટકિયુ વિ૦ ટકટક કર્યા કરતુ

ટકવું સ૦ ક્રિ૦ [સ્ત તક્, સર૦ હિં ટિકના, મ ટિકર્ણે, ટકર્ણે] લાબા વખત સુધી ચાલવુ–નભવુ (૨) એક સ્થળે લાબો વખત થોભવું

ટકાઉ વિ૦ ટકે–રહે તેવુ; મજબૂત.–વ, –પો પું૦ ટકાઉપણું, મજબૂતાઈ, ટકવું તે

ટકાર, –રાંત [સ] જુઓ 'ટ'મા

ટકાવારી સ્ત્રી૦ટકા પ્રમાણે ગણતરી,'પર્સેન્ટેજ'; સોએ કેટલા તેનું પ્રમાણ. [–કાઢવી=ટકા ગણી કાઢવા]

ટકો પુ૦ [સ. ત્રિક] ત્રણ પૈસા (૨) [સં ટક] રૂપિયો, નાણું(૩)સેંકડાના પ્રમાણમા ગણતરી, 'પર્સેન્ટેજ' (૪) [સ ટક્કલ (ટક ટકોરો વાગે એવુ તે પરથી ?)] ટક્કો; સાવ બોડુ –કેશરહિત માથુ [ટકા ઉધરાવવા=ભીખી ખાવું ટકા કરવા=રોકડે વેચી સિક્કાનાણું ભેગુ કરવુ ટકા ચડવા=વ્યાજ વધવુ ટકા ચડાવવા=વધારી વધારીને કહેવુ(૨)અસલ કિમત ઉપર દલાલી વગેરે ઉમેરી ભાવ વધારવો ટકાની પીંજણી=માલ વિનાનુ માણસ. ટકાનું ત્રણ શેર=તદ્દન સસ્તુ ટકાનું માણસ=હિસાબમા ન લેવા જેવુ-તુચ્છ માણસ ટકો કરાવવો=માથુ સાવ બોડુ કરાવવુ]

ટકોર સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ, સ ટકાર પરથી ? કે દે. ટક્કર પરથી ?]ટકોરવું–ટોકવુ તે,ધીમેથી ગોદાવવું તે (૨) સહેજ ઇશારો કે સૂચના (૩) વ્યંગ કે મશ્કરીમા કહેવુ તે,મીઠી ટીકા,વક્રોક્તિ

ટકોરખાનું ન૦[સર૦ હિ ટકોર=નગારા પર ડાડિયો મારવો તે કે તેનો અવાજ. જુઓ ટકોર] ચોઘડિયા કે તે વગાડનારને બેસવાની જગા. [–બેસાડવુ =ચોઘડિયા વગાડનારા રોકવા, ચોઘડિયા વગડાવવા.]

ટકોરવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટકોરો] ટકોરો મારવો (૨)[જુઓ ટકોર]ટોકવુ, ગોદાટવુ, ટકોર કરવી

ટકોરો પુ૦ [દે. ટક્કર, રવ૦] રણકે એમ વાગતો ઠોક (૨)ઠોકનો રણકો. [–મારવો= રણકે તેવો ઠોક મારવો –મારી જોવો= તપાસ માટે ઠોક મારી ખાતરી કરી લેવી. –મારે એવું=આટે તેવુ, ચડિયાતુ.] –રી સ્ત્રી૦ નાનો ટકોરો (૨) નાની ઘડિયાળ (મોગરી વડે વગાડવાની)

ટક્કર સ્ત્રી૦ [દે] ઠોકર, પ્રહાર(૨)અથડામણ, સામનો [–ખાવી=અથડાવુ –ચડવી=માથું દુખી તમ્મર આવવી –ઝીલવી=હુમલા સામે ટકી રહેવુ –મારવી=ચડિયાતુ હોવું –લાગવી=ઠોકર વાગવી. –લેવી=પાછા ન પડવુ; સામનો કરવો.]

ટક્કો પુ૦ જુઓ ટકો (૪)

ટગ ટગ અ૦ જુઓ ટગર ટગર

ટગમગ વિ૦ જુઓ ડગુમગુ, ટગુમગુ (૨)અ૦ ટગર ટગર

ટગરટ(–મ)ગર અ૦ [સ ટગર ઉપરથી] એકીનજરે, મીટ માંડીને

ટગલી સ્ત્રી૦ (કા) પાતળી ઊચી ડાળી

ટગુમગુ વિ૦ જુઓ ડગુમગુ, ડોલતુ (૨)અ૦ ટગુમગુ હોય એમ

ટચ વિ૦ ઊચી જાતનુ(૨) પુ૦ [ફે] સોનાના કસનો આક (૩) અ૦ [રવ૦; સર૦ મ] ટચાકાનો અવાજ (૪) જરી વારમા, ઝટ (–લઈને, દઈને)

ટચકડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચપટી

ટચકાટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટચકો] ટચકે ટચકે કાપવુ, ટચકાવવુ

ટચકાર પુ૦ + [રવ૦] હાડેહુનો ડચકારો

ટચકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ટચકડી, ચપટી

ટચકાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ટચકો' ઉપરથી] ટચકો મારીને કાપવુ

ટચકિયુ ન૦ કમ્મરથી રહી જવુ તે

ટચકું ન૦ [જુઓ ટોચકું] ટેચકુ (૨) [જુઓ ટાણું ટચકું] નાનો પ્રસગ

ટચકો પુ૦ [દે ટચ્ચક, રવ૦] ઝટકો, ઘા (૨) તેનો અવાજ (–મારવો, વાગવો, લાગવો)

ટચ ટચ અ૦ [રવ૦] ટચકાનો રવ

ટચરું વિ૦ [જુઓ ઠચરુ] અતિ ઘરડું–ખુઢ્ઢું (તુચ્છકારમાં)

કુંભારનુ ટપલુ (૩) [લા.] મહેણું, આક્ષેપ (–આવેા, પડવેા, મારવેા)
ટપવું સ૦ક્રિ૦ [હિ ટપના] કૂદી જવુ(૨) [લા.] વધવુ – ચડિયાતુ થવુ
ટપસ ટપસ અ૦ [રવ૦] જુએા ટપૂસ ટપૂસ
ટપ(–પૂ)સિયાં ન૦ બ૦ વ૦ [ટપ (રવ૦)] ફાટયાતૂટયા – ઘસાઈ ગયેલા ખાસડા
ટપાટપ અ૦ [જુએા ટપ] ઝટપટ (૨) સ્ત્રી૦, –પી સ્ત્રી૦ બેાલાબેાલી લડાલડી [–ઉપર આવી જવું = બેાલાબેાલી કે મારામારી કરવા સુધી જવુ]
ટપા(–પે)રવું સ૦ક્રિ૦ ['ટપ' (રવ૦)] મારવુ, ઠોકવું (૨) [લા.] વાર વાર કહેવુ. ટપેાર કરવી
ટપાલ સ્ત્રી૦ ['ટપ્પેા' ઉપરથી, સર૦ મ ટપા (–પ્પા)ળ]ડાક, પેાસ્ટ [–આવવી = કાગળપત્ર વહેચાવા –કાઢવી = રવાના કરવાના પત્રો ઇ૦ (પેટીમાથી) લઈ જવુ –નીકળવી = પત્રો ઇ૦ જવું – રવાના થવુ –નાંખવી = પત્રો ઇ૦ (ટપાલપેટીમા) નાખવુ, તેને સ્થાને પહેાચાડવુ] ૦ઑફિસ સ્ત્રી૦ ડાકઘર, પેાસ્ટ-ઑફિસ. ૦ખર્ચ ન૦ ટપાલનુ ખર્ચ. ૦વાળેા પુ૦ ટપાલ વહેચનારેા –ળી પુ૦ ટપાલવાળેા
ટપૂસ ટપૂસ અ૦ [રવ૦] ધીરે ધીરે, ઘસડાતુ ઘસડાતુ [–કરવું = ધીરે ધીરે કે ઘસડાતા ઘસડાતા કાઈ કરવુ (જેમ કે, ક્રિકેટમા રમનારેા બહુ રન ન કરે ને રમ્યા કરે તે)]
ટપૂસિયાં ન૦ બ૦ વ૦ જુએા ટપસિયા (૨) દક્ષિણી ઘાટની સપાટ (૩) અનાજ ઝાટકતા સૂપડાને મરાતેા ઠેાક [ઘસડાતુ જતુ
ટપૂસિયુ વિ૦ ટપૂસ ટપૂસ કરતુ (૨) ધીરે ધીરે
ટપેરવું સ૦ ક્રિ૦ જુએા ટપારવુ
ટપેાટપ અ૦ [જુએા ટપ] એક પછી એક (૨) જલદીથી, તરત જ
ટપ્પાવાળેા પુ૦ ટપ્પેા ફેરવનારેા – હાકનારેા
ટપ્પેા પુ૦[હિ, મ., કા ટપ્પા]અમુક લબાઈનેા આતરેા (૨) મુસાફરી, મજલ, વિસામેા (૩) ઘેાડા કે બળદનુ વાહન (૪) [સર૦ ટાપરી, ટપ] ગપ્પું (ઉદા૦ ટોળટપ્પેા) [–મારવેા = ગપ ઠોકવી] (૫) [હિ., મ ટપ્પા] સંગીતનેા એક પ્રકાર (બીજા બે તે ધ્રુપદ ને ખ્યાલ)
ટબ ન૦ [ઇં] ઘણુ પહેાળું લાકડાનું અથવા પતરાનુ એક વાસણ
ટબકલુ ન૦ + ટપકુ (૨) વિ૦ જુએા ટપકલુ
ટબકિયુ ન૦ જુએા ટપકિયુ
ટબન ન૦ એક વનસ્પતિજન્ય પદાર્થ, ગટાપરચા
ટબાટોચ અ૦ ઠેઠ ટોચ સુધી, છલકાઈ જાય એમ
ટબારેા પું૦ [સર૦ હિં ટબ્બર(પ્લમ્બ) = કુટુંબ] ઘરખર્ચ (૨) ઘરગથુ સરસામાન (૩) અચેા, ઘચૂમલેા
ટબુકડિયું ન૦ ધીમા કાલવેલેા જલેબી કે લાડુનેા ભૂકેા [સાવ નાનુ
ટબૂકડુ વિ૦ [સ વટુક + ડું વ્યત્યય થઈ ને]
ટબૂકલુ ન૦ ટાઢેાડુ
ટબૂડી સ્ત્રી૦ [જુએા ટબૂકડુ]નાની લેાટી, ડબલી
ટબેા પુ૦ [સં ટિપ્પણી, પ્રા ટિપ્પણય ઉપરથી?] પાનાના હાસિયામા લખેલી ટીકા – અર્થ (જૈન)
ટમકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ચમકવું,દમકવુ,ધમકવુ] (કા) ધીમેા પ્રકાશ આપવેા (૨) દૂરથી ઝીણેા પ્રકાશ દેખાવેા [પ્રકાશ
ટમકું ન૦ (કા) ટમકવુ તે,દૂરથી દેખાતેા ઝીણેા
ટમટમ સ્ત્રી૦, ન૦ [હિં] (ઉત્તર હિંદની) એક પ્રકારની ઘેાડાગાડી [આતુર થઈ જવુ
ટમટમવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦]પડુ પડુ થઈ રહેવુ(૨)
ટમટમાટ પુ૦ ટમટમવુ તે, ઉતાવળ
ટમલર ન૦ [ઇં ટમ્લર] એક જાતનુ (વિલાયતી ધાટનુ) પ્યાલા જેવુ વાસણ
ટમેટુ ન૦, –ટેા પુ૦ [ફ્રે] એક શાકફળ
ટર(–ળ)કવું અ૦ક્રિ૦ (૨) વિ૦, –ચાવેલા પુ૦ બ૦ વ૦ જુએા 'ટળકવુ'મા [પ્રેરક
ટરકાવવું સ૦ક્રિ૦ જુએા ટળકાવવુ(૨)'ટરકવુ'નુ
ટરપરવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં તરપર] વસ્તુની લાલચથી ફાના મારતા ઊભા રહેવુ,આવાપાછા થયા કરવુ
ટરપરિયું ન૦ [જુએા ટરપરવું] તરકડિયુ (બહુધા બ૦ વ૦ મા) [બનતુ તેલ
ટર્પેન્ટાઇન ન૦ [ઇ.] અમુક ઝાડેાના ગુંદરમાથી
ટલ્લેા પું૦ [રવ૦, સર૦ હિં. ટલ્લા] ધક્કો, આઘાત(૨)ફેરેા, આટેા; ધક્કો(૩)માથાનેા ટક્કેા

[ટલ્લા ખવરાવવા=ફેરા ખવરાવવા ટલ્લે ચડાવવું=વારવાર ધક્કા ખાયા કરવા પડે એમ કામને લટકતું કે ધકેલ્યે રાખવું,રખડાવવું ટલ્લો મારવો=ધક્કો મારવો,આઘાત કરવો (૨) ટલ્લે ચડાવવું]

ટવર્ગ પુ૦ [સ] ટ,ઠ,ડ ઢ,ણ એ પાચ વ્યંજનો

ટ(૦ળ)વળવું અ૦ક્રિ૦ [દે ટલ્વલ] વલખા—તરફડિયા મારવા (૨) આતુરતાથી ઝંખવું—ઝૂરવું (૩) પીડાવું

ટશ(–સ) સ્ત્રી૦ મીટ, અનિમેષ નજર (ઉદા૦ એકીટશે, ટશે ને ટશે)

ટશ(–સ)૨ સ્ત્રી૦ [પ્રા ટસ્સર=એક પ્રકારનું સૂતર] તસર,આખમા દેખાતી ઝીણી લાલ રગ (૨) ટશિયો

ટશિયો પું૦ [જુઓ ટશર] ઉઝરડામા કે ચીરામાથી લોહી ઝમી આવવું તે, તેની રેખા

ટસ સ્ત્રી૦ જુઓ ટશ. ૦ટસ અ૦ ટગર ટગર, ટસે ને ટસે

ટસટસ અ૦ [૨વ૦, મર૦ હિં. ટસ] કાદુ કાદુ થઈ જાય તેમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ તસતસવું કાદું કાદું થઈ રહેવું –સાટ પુ૦ ટસટસવું તે

ટસર સ્ત્રી૦ જુઓ ટશર(૨)[સર૦ હિં ,મ ,ઇં , સ ત્રસર ?]એક જાતનુ રેશમ કે તેનુ કપડું,તસર

ટસ્ક સ્ત્રી૦[સ ત્રિ-સંધ્યા] સધ્યાકાળ,સમીસાજ

ટહુકારો પું૦ [સર૦ હિં. ટહક, ૨વ૦] દુખને લીધે થતો ઉદ્ગાર

ટહુ ટહુ અ૦ [જુઓ ટશ] એકીનજરે. મીટ માંડીને, ટશે ને ટશે

ટહુકો પુ૦ [દે. ટઉયા] કોયલ કે મોરનો બોલવાનો અવાજ (૨) કોઈને બોલાવવા દીધેલો લાબો સાદ,ટેકો (૩) ચાલતી વાતમા હાજિયો પૂરવો તે,હુ કારો [–કરવો=કોયલ કે મોરે બોલવુ (૨) બોલાવવા માટે ઉદ્ગાર કરવો,બોલાવવુ,સાદ પાડવો –પૂરવો=હાજિયો ભણવો, હુ કારો દેવો] –કવું અ૦ક્રિ૦ (મોર કે કોયલે) બોલવુ. –કાર પુ૦ (કોયલ કે મોરનો) ટહુકો

ટહેલ સ્ત્રી૦ [જુઓ ટહેલવું] માગવા જતા જાચક રોજ સભળાવે છે તે ઉક્તિ—કહેણ (૨)[લા.] એકનુ એક વારવાર કહેવું કે ધ્યા પર નાખવુ તે [–નાખવી=એકની એક વા વારવાર કહેતા કહેતા કંટાળી કરવું] ૦ટકોરે ૦ટપ્પો પુ૦ ટાપુ (૨) દેખરેખ. ૦ભટ(–ટ પુ૦ ટહેલ નાખનારો ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ ૦ અ૦ ક્રિ૦ [હિ. ટહલના, ન ટ(–ટે)હલણે આટા મારવા, આમ તેમ કરવુ (૨) ગામમ ટહેલ નાખવી –લિયો વિ૦ પુ૦ (૨) પુ ટહેલ નાખનારો

ટળ વિ૦ ['ટળવું' ઉપરથી] ટળનારુ, નાશવત

ટળકવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ (દાઢનુ) 'ચળકવું' લલચાવુ (૨) વિ૦ લાલચુ –વાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ લાલચુવેડા [પુ૦ ટળવળવુ ત

ટળચળવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ટવળવું ટળવળાટ

ટળવું અ૦ ક્રિ૦ [મર૦ હિં ટલના દે ટલ્લિઅ =ટળેલુ] દૂર થવુ, ખસવુ, હઠવુ (૨) આઘા જવુ, ભગવુ (તુચ્છકારમા જેમ કે, ટળને અહીથી) (૩) મટવુ, સાજુ થવુ (જેમ કે,એનુ દુખ ટળ્યુ)

ટળિયેલ વિ૦ [જુઓ ટળવું] ચસકેલ, ચક્કર

ટંક પુ૦ [સ] છાપ મારેલો સિક્કો, ટકો (૨) પૈસાબાર, ટાક (૩) સ્ત્રી૦ નક્કી વેળા—વખત (જેમ કે આવાનો કે દોહવાનો). ૦શાળ સ્ત્રી૦ [+શાલા] ચલણી સિક્કા પાડવાનુ કારખાનુ. ૦શાળી પુ૦ટંકશાળનો ઉપરી,'ટંકશાળવાળો'

ટંકણખાર પું૦[સં ટકણક્ષાર]એક જાતનો ક્ષાર

ટંકશાળ,–ળી જુઓ 'ટંક'મા

ટંકામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['ટાકવું' ઉપરથી] ટાકવાનુ મહેનતાણુ

ટંકાર [સ], ૦વ પુ૦ધનુષ્યની પણછનો અવાજ

ટંકારી વિ૦ [સ] ટંકાર કરે એવુ

ટંકારો પુ૦['ટાકવું' ઉપરથી, સર૦ મ ટકારી] ટાકનાર (જેમ કે ઘંટીનો) [ને પ્રેરક

ટંકાવું અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦'ટાકવું'નુ કર્મણિ

ટંકિકા સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ટકી, મ ટંકી(૦કા)] શ્રીરાગની એક રાગણી

ટંકો પું૦ [સં ટક] ચલણી સિક્કો, નાણુ (૨) [સર૦ વ. ટાકા] રૂપિયો

ટંકિત વિ૦ [સં] ટાંકેલુ

ટંકે(–કો)ટંક અ૦ [જુઓ ટંક] દરેક ટંકે(૨) બરાબર નિયત સમયે, યોગ્ય વખતે જ (૩) ટોચ સુધી, છલાછલ

-ટંગ સ્ત્રી૦ [સ. ટગા] ટાગો, પગ

ટંગડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટંગ] ટાગો, તગડી (૨) ટાગાથી મારેલી ઠોકર કે આટી (કુસ્તીમા) [–ઊંચી કરવી, કે રાખવી = હાર્યા છતા ન હાર્યાનો દમામ રાખવો.]

ટંગાડ(–ડ)વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટાગવું] લટકાવવુ

ટંગાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ટાગવું'નુ કર્મણિ] ટિગાવુ; લટકાવુ [કે, ટચ માલ એ ખાય)

ટંચ વિ૦ [સર૦હિં =તૈયાર] ટચ, ઉત્તમ (જેમ

ટંટો પુ૦ [સર૦ હિં ટટા] કજિયો, તકરાર –ટાખોર વિ૦ ટંટો કરવાની આદતવાળુ ૦ફિસાદ પુ૦ [+અ. फसाद] ટંટો–તકરાર

ટંડેલ પુંઃ [સર૦ હિં. टडे(–डै)ल] વહાણનો મુખ્ય ખલાસી–સુકાની (૨) [લા] ઊંચો માણસ કે કાઈ વધારે ઊચુ લાગે તે (જેમ કે ઊંચી ટંડેલ સ્ત્રી, ખુરશી ઇ૦)

-ટંપાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ટાપવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ટાઇપ પુંઃ [ઇ] (છાપવાનુ) બીબુ. ૦રાઇટર ન૦ [ઇં] છાપ જેવા અક્ષરોમા લખવાનુ યત્ર

-ટાઇફોઈડ પુ૦ [ઇં] એક જાતનો (આતરડાને કારણે થતો) મુદતિયો તાવ [શાળાનુ ઇ૦)

ટાઇમટેબલ ન૦ [ઇં] સમયપત્રક (રેલગાડીનુ,

ટાઈ સ્ત્રી૦ [ઇં] જુઓ નેકટાઈ (–બાંધવી)

ટાઉ ટાઉ અ૦ [રવ૦] (૨) ન૦ લવારો, બકવાદ (૨) કૂતરાનુ નિરર્થક ભસ ભસ કરવુ તે

ટાઉન-હૉલ પુ૦ [ઇં] ગામનો સાર્વજનિક હૉલ–સભા ઇ૦ માટેનુ મકાન

ટાકર સ્ત્રી૦ [દે ટક્કર] હલકો આઘાત–ટકોરી (૨) વિ૦ [સર૦ દે ટેક્કર=પ્રદેશ, મ. टक्कल] (જા.) સાફ ઉજ્જડ, વેરાન ૦ડી સ્ત્રી૦ ટાકર (૨) કઠણ–રણકી જમીન [પરચૂરણ

ટાચકડુચક વિ૦['ટચકો' ઉપરથી] છૂટું છવાયુ,

ટાચકાડુચકી સ્ત્રી૦ ['ડુચકો' ઉપરથી] મતજ જાતના ડુચકા કરવા તે [નારાની મડળી

ટાચકાટોળી સ્ત્રી૦[ટાચકો+ટોળી] તડાકા મારટાચકો પુંઃ [રવ૦] ટચકો, સાધાનો કડાકો(૨) ઘોડિયે લટકાવાતુ ઝૂમખુ–રમકડું(૩) ખોટુ લાગવુ–રીસ ચડવી તે. [ટાચકા ફોડવા= સાધાના કડાકા ફોડવા (૨) નિદા કરવી ટાચકો ચડવો=રીસ ચડવી, ખોટુ લાગવુ]

ટાટ ન૦ [સર૦ हि, म ताट, બ ગાળી પાટ=શણ] શણની દોરીઓના વણાટનુ જાડુ કપડું

ટાટ પુંઃ [સર૦ म ताट; कानडी तट्टे] મોટી તાસકના ઘાટની છીછરી થાળી (૨) અ૦ સાવ, તદ્દન ઉદા૦ 'લૂખોટાટ', 'નાગુ ટાટ' (૩) વિ૦ [ઇં. टाइट?] સજ્જડ, કડક, સક્કસ (૪) મસ્ત, ચકચૂર ૦પટ્ટી (–ટ્ટી) સ્ત્રી૦ ટાટ (કપડુ)

ટાટલુ ન૦ [જુઓ ટાટ]વાસણ, હામ [–કરવું =એઠા વાસણ માજવા]

ટાટવું ન૦ [સર૦ टट्ट] ટટ્ટુ, હલકી જાતનુ ઘોડુ

ટાટિયુ ન૦ ['ટાટ' ઉપરથી]ટાટનો કકડો(કપડું)

ટાટિયાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ ટાટું] ગાડાના પાજરા (૨) કામડાંના બારણા

ટાટું ન૦ [જુઓ ટટ્ટી] કામડાની ચીપોની ગૂથેલી સાદડી, ભીત કે ઝાપો (૨) ટાટાનુ બનાવેલું ઝૂંપડુ (૩) જુઓ ટાટવુ(૪) [ટાટ= અશીણ ઇ૦ના નશામા ચકચૂર ઉપરથી]રજપૂત કે ગરાસિયો(તુચ્છકારમા) ઉદા૦ "ભાટા, ટાટા, ને બામણા, વહેચણ થોડી ને વઢવા ઘણા".

ટાઢ સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાઢુ]ઠડી [–ચડવી=ઠડી લાગવી,ટાઢે ધ્રૂજવું(૨)તાવની કણકણી આવવી (૩)[લા](અમુક કામ કરવાનુ આવે ત્યારે) અણગમો થવો –પડવી=ઠડી પડવી –ફેરા મારે છે=ઠડીનુ કરુ ચાલતુ નથી –લાગવી, –વાવી=ઠડી લાગવી, ટાઢથી ધ્રૂજવુ]૦ક સ્ત્રી૦ ઠડક (૨)[લા] નિરાત [–વળવી,–થવી= બળતરા શમવી, શાતિ થવી]૦કિયું ન૦ ઠડક માટે વપરાતુ ભીનુ કપડુ કે પીણુ (૨) પાણી ઠડુ થાય તેવુ વાસણ ૦તડકો=સુખદુ ખ, તડકો છાયડો –ઢિયો(૦તાવ) પુ૦ ટાઢ વાઈને આવતો તાવ –ઢી સ્ત્રી૦ મડદાની રાખ, વાની [–વાળવી=ચિતાની રાખને પાણી છાટી,વાળી કરીને પાણીમા પધરાવવી]

ટાઢાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાઢુ] ટાઢાપણું

ટાઢી શિયળ, ટાઢી શીળી સ્ત્રી૦ શ્રાવણ સુદ ૬ વદ સાતમનો દિવસ, શીતળાસાતમ

ટાઢું વિ૦ [પ્રા. ठड्ढ (સ્તબ્ધ)=કુ ઠિત, જડ-સહ ઉપરથી] શીતળ, ઠંડુ (૨) વાસી (૩) [લા] ધીમુ, મંદ (જેમ કે કામમા) (૪) ઝટ ઉશ્કેરાય નહિ એવુ, શાન્ત સ્વભાવનુ [**ટાઢા પહોરનું** વિ૦ નવરાશના વખતનુ, ગપ જેવુ (-ની સ્ત્રી૦ ગપ) **ટાઢા(-ઢે) પાણીએ ખસ જવી**=વગર મહેનતે પીડા ટળવી **ટાઢા સમ**=બહારથી ઉગ્ર ન લાગતા પણ અસરે ઉગ્ર લાગે તેવા સમ (દેવમૂર્તિ આગળ ના ફૂલ લઈને કે મૂર્તિને પગે હાથ અડકાડીને લીધેલા સમ) **ટાઢાંઊના** ન૦બ૦વ૦ =ઘરવટના ખાનપાન (૨) [લા] સંસારના સુખદુ:ખ **ટાઢાં ગાળવાં, ઢાળવાં**=જુઓ ટાઢો ઢાળવો (૨) આળસ કરવી **ટાઢાં પાટિયાં કરવાં**=ખાઈ પીને નિરાંત કરવી **ટાઢી રસોઈ**=[લા] બાપદાદાથી ઊતરી આવેલી મિલકત **ટાઢુ કરવું**=ઠંડુ પાડવુ (૨) શાંત કરવુ **-ગાર, ઘોર**=વણુ જ ઠંડુ **-ઝમ કરવું**=પચાવી પાડી ઠેકાણે કરવુ **-ટપ**=તદ્દન શાંત કે ઠંડુ **-થવું**=ઠંડુ થવુ (૨) શાંત થવુ **-નાખવું**=મુલતવી રાખવુ, વિલંબ કરવો **-પડવું**=શાંત થવુ **-પડી જવું**=તેજ ઓસરી જવી(૨)શરીરની ગરમી એકદમ ઘટી જવી (મરવાની ઘડીની જેમ) **-પાડવું**=શાંત પાડવુ,શમાવવુ(૨) (આગને) બુઝાવવુ **-પથરા જેવું**=ઘણુ ઠંડા સ્વભાવનુ **-પાડી પલાળવું**=શાંત કરી, સમજાવવુ **-પાણી રેડવું**=આશા કે ઉત્સાહ ઠંડા પડી જાય એમ કરવુ, ના પાડવી **-પેટ**=નિરાંત, નિશ્ચિંતતા **-બોળ**=ઘણુ ઠંડુ **-લોહી**=નિશ્ચિંતતા, શાંતિ **ટાઢો માર**=બહારથી અસર દેખાય નહી પણ અંદરથી સાલે એવો મૂઢ ફટકાર માર **ટાઢો હામ**=મહેણુ **ટાઢો ઢાળવો**=આરામ-વિસામો લેવો] **-ઢુ પથરો** વિ૦ કામમા અત્યંત ઢીલ કરનાર **-ઢું શીળુ** વિ૦ ટાઢુ અને વાસી **-ઢુ હિમ** વિ૦ હિમ જેવુ ટાઢુ, ઘણું ઠંડુ

ટાઢો પુ૦ [ટાઢુ ઉપરથી] ટાઢો હામ, અંદરથી બાળી મૂકે એવું મર્મવચન

ટાઢોડિયું ન૦ ['ટાઢુ' ઉપરથી] જુઓ ટાઢકિયુ (૨) જુઓ ટાઢોડું

ટાઢોડું ન૦ ['ટાઢુ' ઉપરથી] ચાલુ વરસાદને લીધે હવામા થયેલી ઠંડી

ટાઢોડો પું૦ જુઓ ટાઢો. [**ટાઢોડા દેવા**= મહેણા મારવા]

ટાણું ન૦ [સર૦ મ ટાણેં, સર૦ ટાકણું (ટક)] સારોનરસો પ્રસંગ-અવસર(૨)સંધિ, લાગ [**-આવવું**=અવસર આવવો **-માંડવુ**= મંગળ પ્રસંગ ઊજવવો] **૦ટચકું** ન૦ [સં ટ ઉપરથી ? સર૦ ટચૂકડુ] વારતહેવારનો પ્રસંગ-અવસર

ટાપટીપ સ્ત્રી૦[સર૦ મ]વ્યવસ્થા, સુઘડતા(૨) મરામત (૩) ઉપરનો ભભકો-શણગાર, ચાપ ચીપ **-પિયું** વિ૦ ટાપટીપ-શણગાર કર્યા જેવાની ટેવવાળુ

ટાપલી સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ મ. ટાપરી] ટપલી

ટાપશી(-સી) સ્ત્રી૦ ['ટપ' (રવ૦)] ચાલતી વાતમા પુરાતો હાજિયો (-પૂરવી)

ટાપી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ટપલી (૨) છો બેસાડવા ટીપવાનુ ઓજાર

ટાપુ પુ૦ [સર૦ હિં, મ ટાપૂ] બેટ, દ્વીપ

ટાપુવો, ટાપો પુ૦ ['ટપ' (રવ૦)] રોટલો [**ટાપુવો ટીપવો**=રોટલો ઘડવો **ટાપા ટીપવા**=રોટલા ઘડવા]

ટાબડો પુ૦['ટપ' ઉપરથી]બહુ વાચાળ માણસ

ટાબોટો પુ૦ ['ટપ' રવ૦] હથેળી પર હથેળી અફાળી કરેલો અવાજ, તાબોટો [**ટાબોટા ફૂટવા, પાડવા**= પહોળે પને તાળીઓ પાડવી (હીજડાઓ કરે છે તેમ) (૨) [લા] નામર્દ-કાયર બનવુ]

ટાભાટેભા પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ ટેભો] થાગડ-થીગડ (૨) જખમના ટાકા **-ભી** સ્ત્રી૦ ટાભાટેભા કરવા તે

ટાયડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટારડી] નાની ઘોડી **-ડું** ન૦ નાનુ ઘોડું **-ડો** પુ૦ નાનો ઘોડો

ટાયર ન૦ [ઁ] સાઇકલ, મોટર વગેરે વાહનને

હોતી રમરની વાટ

ટાયલું (ટા') ન૦[સર૦ ડાલ્યલુ] વગર જરૂરની દોઢડહાપણની અથવા આપવડાઈની વાત કે વચન (–કરવું)

ટારડી સ્ત્રી૦ [કે ટાર=ટુકું, હલકી જાતનુ ઘોડુ] (કા) નાની–માલ વગરની ઘોડી

ટાલ સ્ત્રી૦ વાળ જતા રહ્યા હોય એવો માથાનો ભાગ, તાલ [–પડવી=માથાના વાળ જતા રહી, માથુ સાફ ટાલકી જેવુ થવું]

ટાલકી સ્ત્રી૦ જુઓ તાલકી, તાળવુ ,–કુ ન૦ જુઓ તાલકુ [જુઓ ટાળવુ

ટાલવુ સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિ ટાલના] + (૫)

ટાલી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ] અર્ધો રૂપિયો (વેપારીઓનો સંકેત) (૨) [જુઓ તાલુ] ચંદરવામા સાધેલા જુદા જુદા રંગના કકડા (૩)['ટાલ' કે ટાળવુ'] દાભડા વગેરેની જડ બાઝવાથી ખેડવામાં ન આવતો ખેતરનો ભાગ

ટાલું ન૦ જુઓ ટાલ

ટાવર ન૦ [ઇં] ઊંચા મિનારા જેવુ (બહુધા વડિયાળવાળુ) એક બાંધકામ

ટાળ સ્ત્રી૦ ['ટાળવુ' ઉપરથી] નિવારણ કરવું –ટાળવુ તે ૦ક વિ૦ ટાળનારુ ૦ણ, ૦ણુંટાળણ ન૦ (ચળામણ, ઝટકામણ જેવો) ટાળી મૂકેલો નકામો ભાગ

ટાળવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ટળવુ] દૂર કરવુ; નિવારવુ (૨) સારુ કાઢી લઈ ખરાબ છોડવુ

ટાળી અ૦ ['ટાળવુ' ઉપરથી] વિના, સિવાય

ટાળો પું૦ ['ટાળવુ' ઉપરથી] વાયદા કર્યા કરવા તે (૨) જુદાઈ–અંતર ગણવુ કે રાખવું તે (૩) ભેદ, ખેલ, ચમત્કાર (૪) [સ તાલ] સંજોગ, તાકડો, તાળો [**ટાળા દેવા**=વાયદે ચડાવવુ **ટાળો મળવો**=જોગ આવવો, તાકડો બેસવો (૨) હિસાબ ખરો હોવો]

ટાંક (૦) પુ૦ [સ ટંક] શેરનો ૭૨મો ભાગ(૨) મોતી તોળવાનુ એક વજન–તોલ(૩)['ટાંકવુ' –ટાકી (નોધી)રાખવુ ઉપરથી] લખત, લખાણ (૪) સ્ત્રી૦ ['ટાંકવુ'–(ઘડવુ) ઉપરથી] ઘડેલી કલમની અણી (૫) અણિયુ, 'નિબ' (૬) [સ ટંક ઉપરથી] ટંક, વેળા

ટાંકટ(–૨) (૦) વિ૦ [સ. ટાકર] લુચ્ચુ, લંકુ, રંડીબાજ

ટાંકણી (૦) સ્ત્રી૦ ['ટાંકવુ' ઉપરથી] કાગળ ઇત્યાદિમા ખોસવાની માથાદાર ઝીણી સળી(૨) સુતારનુ એક ઓજાર (૩) [જુઓ ટોકણી] વાર-વાર ટોકવું તે [–**ખોસવી.મારવી**=ટાંકણી ખોસીને (કાગળને બીજા કાગળ સાથે) જોડવું]

ટાંકણું (૦) ન૦[સ ટંક્ ઉપરથી] ટાંકવાનુ ઓજાર (૨) જોગ, પ્રસંગ (૩) રૂડો અવસર, ટાણું

ટાંકલી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાંકી] નાનુ ટાંકુ (૨) ['ટાંકવુ' ઉપરથી] ખોસવાની ટાંકણી (૩) [જુઓ 'ટાંક' અર્થ ૧] પળી

ટાંકવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [સ ટંક્] ખણવું, ઝોતરવુ (૨) ટાંકા ભરવા, સાંધવુ (૩) સાથે જોડવુ(૪) ઉતારો કરવો, અવતરણ આપવું

ટાંકાબારી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાંકુ] કેદીની દશામાથી છટકવાની–નીકળી જવાની બારી

ટાંકી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાંકુ] [કે ટંક = ખોદેલુ જલાશય, સર૦ હિ, મ]પાણી ભરવાનો છોબ ધ કે લોખંડનો ડોઠો (૨) નાનુ ટાંકુ (પાણીનુ) (૩) [સ ટંક=ચીરો, ફાટ] ચાદીનો રોગ (૪) ['ટાંકવુ' ઉપરથી] ટાંકવાની–ઝોતરવાની ક્રિયા (૫) [લા] ફાયદો–અસર (દવાની). [–**લાગવી** (દવાની)=અસર થવી]

ટાંકું (૦) ન૦ [જુઓ ટાંકી] વરસાદનુ પાણી ભરી મૂકવાને જમીનની અંદર બનાવેલો છોબ વ કોઠો(૨)[જમવા માટે] પાણીથી ઠારેલુ ઘી (૩) [જુઓ તાકું] મોટો ગોખલો

ટાંકો (૦) પુ૦ [સર૦ હિ, મ ટાકા, જુઓ ટાંકવુ] બખિયો સીવણ [–**દેવો, ભરવો, મારવો**=સીવવુ]

ટાંગ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ટાંગો] પગ [–**મારવી**= કુસ્તીમા ટાંગ ભેરવીને પાડી નાખવાનો–ટંગડી દાવ અજમાવવો] ૦તોલ સ્ત્રી૦ બેહકની કસરતનો એક પ્રકાર

ટાંગણ (૦) ન૦ [સર૦ હિં. ટાગન] ટટ્ટુ, નાનુ ઘોડું (૨) ઘણુ હીણપણુ માણસ

ટાંગવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [સ ટંક્, હિ. ટાગના; મ ટાગણે] લટકાવવુ, ટંગાડવુ

ટાંગો (૦) પુ૦ [સં. टंगा] ટાગ, ટાટિયો (૨) [સર૦ હિં , મ टागा] ઘોડાગાડી; ટપ્પાગાડી. [**ટાંગા તોડવા**=નકામી રખડપટ્ટી –ખગને ચાલવાની પીડા – ઉઠાવવી **ટાંગો કરવો**= ગાડી ભારે કરવી.] **–ગાટોળી** સ્ત્રી૦ [ટાંગો+તોળવું] ટાટિયો અને હાથ ઝાલી લબડતુ ઉપાડવું તે. **–ગાતોડ** સ્ત્રી૦ [ટાંગો+ તોડવું] રખડપટ્ટી

ટાંચ (૦) સ્ત્રી૦ [સ ટંક્, સર્૦ મ] જપતી (૨) [જુઓ ટાચવું]ફલમની અણીનો ત્રાસો કાપ(૩) ટચકો (૪) ઘટ, ખોટ [**–આવવી, –લાવવી, –ખેસાડવી** = જપતી કરનારે આવવુ કે તેને આણવો **–ઊઠી જવી**=જપતી દૂર થવી, જપતીમાથી મુક્ત થવું. **–પડવી**=ઘટ પડવી] **૦ણ** ન૦ [સર૦ મ] ટૂકી નોધ **૦ણી** સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] ટાચણ (૨) ટાકણી. **૦મ** સ્ત્રી૦ ઘટ, ઓછપ **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ટાકવુ, મ टाचणें = ટાકવુ (૨) ટાચ પડવી] ટાકા મારવા (૨) ખોસવુ, ઘોચવુ (૩) કલમની અણી કાપવી (૪) કરકસર કરવી, ખર્ચ કમી કરવુ **–ણુ** વિ૦ ઊણું, ઓછું, ખૂટતુ (૨)ન૦ ઊણપ, ઘટ. [**–પડવું** = ઓછુ પડવુ]

ટાંટિયો (૦) પુ૦ પગ (તુચ્છકારમા) [**ટાંટિયા આવવા**=ચાલતા આવડવુ (૨) જાત ઉપર ઊભા રહેવાની કે બીજાનો સામનો કરવાની શક્તિ આવવી **ટાંટિયા કહ્યું કરતા નથી**= થાકથી પગ ચાલતા નથી **ટાંટિયા કાપવા**= મૂળ કાપવા, આધાર ઉડાવી દેવો **ટાંટિયા ગળે આવવા**=અતિ મુશ્કેલી પડવી **ટાંટિયા જોરમાં હોવા** = ઉમંગ ને ઉત્સાહ હોવો **ટાંટિયા તૂટવા, કાટવા**=પગમાં કળતર થવુ **ટાંટિયાતોડ**=ખૂબ ચાલવુ પડવુ (૨)ફોગટ ધક્કાફેરા **ટાંટિયા તોડવા**=ફોગટ ફેરા ખાવા **ટાંટિયા નરમ થઈ જવા**=થાકી જવુ (૨) નિરુત્સાહ થવુ (૩) પૈસા ખોવા, નુકસાની આવવી **ટાંટિયાનાં તોરણ કરવાં**= અતિશય રખડપટ્ટી કરવી **ટાંટિયાનું આખું**= કામચોર. **ટાંટિયાનું ભાગેલું**=અતિ શ્રમ ન કરી શકે તેવું **ટાંટિયા પહોળા થઈ જવા**= અતિ ખર્ચ કે કામના ભારથી ભાગી પડવું. **ટાંટિયા ભાગવા**=પગે નબળાઈ આવવી (૨) હિમત હારી જવી(૩)(સામાના) મૂળમા ઘા કરવો **ટાંટિયા મળવા**=હિસાબના પાસા સરખા થવા **ટાંટિયામાં** જર **ઘાલ્યા હોવા, જરવેલ ઘાલી હોવી** =ગમે તેટલુ ચાલવા છતા થાકે નહીં એવુ હોવું **ટાંટિયા મેળવવા**=હિસાબના બે પાસા સરખા કરવા **ટાંટિયા રહી જવા**=પગે વા આવી પગ અકડાઈ જવા (૨) ખૂબ ચાલવાથી પગ અકડાઈ જવા **ટાંટિયા રૂ ગયા**=ટાટિયામાં માર મારવો (૨) ખૂબ માર મારવો **ટાંટિયા સામાના ગળામાં નાંખવા, ભેરવવા** = સામાને ભિડામણમા – મુશ્કેલીમા મૂકવો. **ટાંટિયો કાઢવો**=અવરજવર બધ કરવો **–ટકવો**=(એક જગ્યાએ) સ્થિર થવુ **–ચાળવો**=થાક ખાવો, વિસામો લેવો, જપવુ]

ટાંડ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] ટાહુ; ધાહુ

ટાંડર (૦) સ્ત્રી૦ તકરાર, કજિયો (૨) ધુત્તરી, કપ [**–આવવી**=ધુત્તરી ચઢવી]

ટાંડી (૦) સ્ત્રી૦ (કચ્)દીવાસળી

ટાંડું (૦) ન૦ [સર૦ હિ ટાડા]પોઠ,વણજાર (૨) ટોળુ, ધાહુ (૩) [સ તુડ સર૦ ટોડો] ટોચ, શિખર

ટાંડેમાંડે (૦) અ૦ લગોલગ, છેડે (૧)

ટાંડો (૦) પુ૦ દેવતા, અગ્નિ (કચ્) (૨) [જુઓ ઢાંઢો] બળદ (૩) (સુ) જુઓ ટાહુ ૧, ૨

ટાંપ (૦) સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ મ , દે टिप्पी] વાક્યમા આવતુ વિરામચિહ્ન(૨)પૂર્ણવિરામ;

ટાંપણી (૦) સ્ત્રી૦ ટાપી રહેવુ તે **–વું** સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. टापना, સ तप् ઉપરથી ?]તાકી – તલપી રહેવુ [ઘાટ વિનાનુ થઈ ગયેલુ

ટાંપાટરહું (૦) વિ૦ [ટાપું+ટેકુ]રાઠુ,વળીને

ટાંપું ન૦ [સર૦ टप्पो, હિં. टापा] મણવા જવુ તે (૨) ફેરો, આટો **૦ટૈયું** ન૦ ફેરો – આટો ખાવાનુ કામ

ટાંભરવાયું વિ૦ (કા) સહેજ ભીનાશવાળુ

ટિકટિકી ન૦ એક પક્ષી [કર્મણિ ને પ્રેરક

ટિકાવું અ૦ ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ 'ટીકવુ'નુ

ટિકા(-ક્ષા)યત વિ૦ [જુઓ ટિક્કો, સર૦ મ. ટિકાઈત] પાટવી, વહુ (૨) પું૦ પાટવી કુંવર

ટિકિટ સ્ત્રી૦ [ફ્રેં] પ્રવેશવા, જવા તથા મોકલવા-કરવાના પરવાનાનો કાગળ કે પૂઠાનો કકડો. (-કઢાવવી, કરાવવી, કાઢવી, લેવી). [-પડવી, બેસવી = ટિકિટ ખરીદવાની જરૂર હોવી.-મારવી = ટિકિટ ચોંટાડવી -લાગવી =ટિકિટ પડવી (૨) લોટરીમા ટિકિટ ઊપડવી, ઇનામ મળવું (૩) [લા] નસીબ જોગે લાલ થઈ જવો, ટિક્કી લાગવી]૦માસ્તર પુ૦ટિકિટ આપનાર કામદાર. ૦કલેક્ટર પું૦ ટિકિટ લેનાર કે તપાસનાર કામદાર

ટિક્કડ પુ૦ [જુઓ ટિક્કો, સર૦ હિં] તિક્કડ, જાડો રોટલો [-ઠોકવા = રોટલા ઘડવા (૨) રોટલા જમી જવા.-ચડાવવા=રોટલા ખાવા]

ટિક્કી સ્ત્રી૦ [સર૦ ટિક્કો, મ ટિકી] સફળતા (૨) લાગવગ, સિફારસ (૩) ટીપકી-ટીલડી [-લાગવી = સફળ થવુ.]

ટિક્કો પુ૦ [ઢે ટિક્ક] ચાલ્લો, મોટુ ટીલુ (૨) [લા] ડામ, ડિગો. [-કરવો = ડામ દેવો (૨) ડિગો બતાવવો, ના કહેવા અ ગૂહાની એક સૂચક મુદ્રા કરવી, ના પાડવી]

ટિચકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ ડચકારી]મશ્કરી, મજાક, તોફાન -રો પુ૦ ['ટીચવુ' ઉપરથી] ટીચવાનો અવાજ (૨) [જુઓ ટિચકારી] મસ્તી; તોફાન

ટિચાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ટીચવુ'નુ પ્રેરક

ટિચાવું અ૦ક્રિ૦ અકળાવુ, કંટાવુ(૨)નકામા ફેરા ખાવા (૩) 'ટીચવુ'નુ કર્મણિ [ટિટોડી

ટિટિ(-ટ્ટિ)ભ પુ૦ [સં] ટિટોડો -ભી સ્ત્રી૦

ટિટિયાણ ન૦, -રો પું૦ [સર૦ દે ટિટ્ટિયાવ, હિં ટિટિહા+રોર,રવ૦]કકલાણ,કકળાટ,કંકાસ

ટિટોડી સ્ત્રી૦ [સ ટિટ્ટિભી, સર૦ મ ટિટવરી] એક પક્ષી -ડો પું૦ ટિટોડીનો નર

ટિટોળી સ્ત્રી૦ સૂકા તુવેરના દાણાનુ ખૂબ પાણી-વાળું કરાતુ શાક (સુ)

ટિટ્ટિભ પુ૦,-ભી સ્ત્રી૦ [સ.]જુઓ 'ટિટિભ'મા

ટિણટિણી સ્ત્રી૦ [રવ૦] એક પક્ષીનો ધીમો અવાજ

ટિન ન૦ [ફ્રેં] એક ધાતુ-કલાઈ (૨) ટિનના પતરાનુ વાસણ ૦પાટ [ફ્રેં પૉટ] ન૦ ડબલુ (૨)[લા.]તેના જેવુ તુચ્છ માણસ [-આપવું =રજા-રુખસત આપવી] ૦પાટિયું વિ૦ ટિનપાટ જેવુ, તુચ્છ, પામર. નકામુ

ટિપણિયો પુ૦ ['ટીપણુ' ઉપરથી]ટીપણુ જોઈ ભવિષ્ય ભાખી જાનારો

ટિપાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ત્રિપાઈ

ટિપાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ટીપવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

ટિપ્પણ ન૦, -ણી(-ની) સ્ત્રી૦[સ] સમજૂતી માટે લખેલી નાની ટીકા (૨) ટાચણ, ટૂંક નોંધ

ટિપ્પણી(-ની) સ્ત્રી૦[સર૦ સ તિપ્, મ ટિપણેં =ટીપે ટીપે પડવુ] પાણીની તાણ પડવી તે(૨) ['ટીપવુ' ઉપરથી] સારી પેઠે ટીપવુ-ટીપી બેસાડવુ તે (૩) [સ] જુઓ ટિપ્પણ

ટિપ્પો પુ૦ ['ટીપવુ' ઉપરથી, સર૦ મ ટિપણેં] લખોટી કે ભમરડા વડે રમતમા બીજી લખોટી કે ભમરડાને મારવો તે (૨) ટપલો (૩) મહેણુ (-મારવો)

ટિફિનબૉક્સ સ્ત્રી૦ [ફ્રેં] ખાવાનુ લાવવા લઈ જવામા કામ આવે તેવું એક પાત્ર [ટિકાયત

ટિલાયત વિ૦ (૨) પુ૦ ['ટીલુ' ઉપરથી] જુઓ

ટિલોર ન૦ એક પક્ષી

ટિળક પું૦ [મ] (સ) લોકમાન્ય તિલક

ટિંગળાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ટિંગાવુ

ટિંગાટોળી સ્ત્રી૦ જુઓ ટાગાટોળી

ટિંગાડ(-ચ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ટિંગાવુ'નુ પ્રેરક

ટિંગાવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ ટગાવુ] ટંગાવુ, લટકાવુ

ટિંબ પુ૦ [ટિબો કે સ ડિમ્ભ=ઈડું પરથી ?] અનુસ્વાર(૨)ટપકા જેવુ-પૂર્ણ વિરામનુ ચિહ્ન

ટિંબરુ ન૦, -રો પુ૦ [ઢે ટિમ્બરુ(૦મ)] એક ઝાડ -રું ન૦ તેનુ ફળ

ટિબો પુ૦ [જુઓ ટીબો] ટેકરો

ટીકડી સ્ત્રી૦ [સર૦ ટીકી] નાની ચપટી ચકતી

ટીકવું સ૦ક્રિ૦ [સ ટીક્] તાકી તાકીને જોવુ (૨) ટીકા કરવી

ટીકા સ્ત્રી૦[સ]સમજૂતી આપવા કરેલુ વિવરણ (૨)ગુણદોષની સમાલોચના(૩)નિંદા,વગોવણી

૦કાર પુ૦ ટીકા કરનાર, વિવેચક ૦ખોર વિ૦ ટીકા-નિંદા કરવાની આદતવાળુ

ટીકી સ્ત્રી૦ [જે ટિક્કિ] સોનેરી કે રૂપેરી ટપકી (૨)ઝીણો ચાલ્લો,ટીલડી(૩) નજર [-કરવી = ઝીણો ચાલ્લો કરવો -ચોડવી = ટીલડી ચોટાડવી -મારવી=આખમીચામણી કરવી]

ટીકો પુ૦ જુઓ ટિક્કો (-કરવો)

ટીખળ ન૦ [સર૦ મ ટિક્કલ, ટિંગલ] આનંદ ખાતર કરેલી મશ્કરી-મજાક-તોફાન

ટીખળી વિ૦ ટીખળ કરે એવું, મશ્કરું

ટીચકું વિ૦ [સર૦ મ ટિચ્चका, સં तुच्छक?] ઠીંગણું (૨) ન૦ [બ્રુઓ ટોચકું] નાકનું ટેરવું

ટીચવું સ૦ક્રિ૦ [ટચ(૨૭૦), મ ટિચર્णે] ઠોકવું, ટીપવું, ખૂંદવું

ટીચો પું૦ ['ટીચવું' ઉપરથી] ગોબો

ટીડું વિ૦ [સર૦ टाटु, टट्टु] જિદ્દી

ટીપ સ્ત્રી૦[સં टिप्पण]યાદી,નોંધ(૨)ઉઘરાણીનો કાગળ,લખણી(૩)['ટીપવું' પરથી] કેદની સજા (૪)પાણીની તંગી, ટિપ્પણી (૫) [?] ઘણો જ ઊંચો સૂર (ગાવામા) (૬) ['ટીપવું' ઉપરથી] થાબડી, ટીપણી [-કરવી = યાદી કરવી (૨)લખણી કરવી -દેવી = સાવાઓમા ચૂનો પૂરી(ભીંત વગેરે)મજબૂત કરવું -ફેરવવી = કાળો ઉઘરાવવો, લખણી કરવી -મારવી = જુઓ ટીપ દેવી (૨)કાળો કરવો -મારવી = ટીપ દેવી (૨) કેદની સજા ફરમાવવી-]

ટીપકી સ્ત્રી૦ [જે टिप्पी]સોનેરી કે રૂપેરી ટપકી

ટીપણી સ્ત્રી૦ જુઓ ટિપ્પણી

ટીપણું ન૦[મ ટિપ્પણી]પંચાગ [-ઉકેલવું = ગઈગુજરી બાબતો કાઢી ઝઘડો વધારવો -જોવું = ટીપણા વડે મુહૂર્ત વગેરે નક્કી કરવા -પાણીમાં બોળવું=ટીપણું જૂનું પડવાથી તેને નકામું ગણી દેવું દેવું (જૂનું જોશીને મહેણું દેવામા) -વાંચવું = લાબું પીજણ કરવું] [માપિયું

ટીપરી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ટિપરી] અર્ધા શેરનું

ટીપવું સ૦ક્રિ૦ [સં टिप्=દેવું ? સર૦ હિં. ટીપના, મ. ટિપર્णे] કઠણ વસ્તુથી થાબડી મારવી -ઠોકવું(જેમ કે જમીન ચૂનો ઇ૦)(૨) ઘડીને આકાર બનાવવો (જેમ કે લોઢું ટીપવું, હાલ્લું કુંભાર ટીપે) (૩)મારવું, ઠોકવું(જેમ કે, બધાએ મળીને ચોરને ટીપ્યો)(૪)+ટીપ કરવી, ટાંકી - નોંધી રાખવું (જેથી ભુલાઈ ન જાય) (૫)સજા ઠોકવી,ટીપ મારવી(જેમ કે, એને ૧૦ વર્ષની સજા ટીપી)(૬)[લા]એકનું એક ઠેકાણે રાખવું,એક પર જ જોર દેવું (જેમ કે, તું તારું જ ટીપ્યે રાખે તો નહિ ફાવે) [ટપકું

ટીપું ન૦[જુઓ ટપકું,સર૦મ टिपका] પ્રવાહીનું

ટીબ ન૦ એક જાતનું ભરત

ટીબડું ન૦[સર૦ ટીબ; ટીબલું](કા)થાબલી ને પાટડા વચ્ચે મુકાતો ઘાટવાળો લાકડાનો કકડો

ટીમ ન૦ ગચ્ચિયું, ટીમલું (૨) સ્ત્રી૦ [ડું] ખેલાડીઓની (જેમ કે ક્રિકેટની) ટુકડી

ટીમણ ન૦ [સર૦ પ્રા तीमण] નાસ્તો(૨)ભાથું (૩) લગ્નને આગલે દિવસે સગાસબંધીને અપાતું જમણ

ટીમર સ્ત્રી૦ [સર૦ મ टिंबर] ટિબો, ટેકરો

ટીમરુ ન૦ (ચ) જુઓ ટિમરુ [-ની બીડી = ટીમરુના પાનની વાળેલી બીડી]

ટીમલું ન૦ ગચ્ચિયું (૨) (પાપડ ટીપવા માટેનું) લાકડાનું ઢીમચું -ટીમ

ટીલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટીલું] કપાળે ચોડવાની ટીપકી (૨) નાનો ચાલ્લો (૩) મોરના પીછાની આખ - ચંદ્રક

ટીલવું વિ૦ ['ટીલું' ઉપરથી]ટીલાવાળું (૨)ન૦ બ્રાહ્મણ (તિરસ્કારમા) -ચો પુ૦ટીલિયો (૨) ટીલાવાળો (જેમ કે ટીલચો કૂતરો) (૩) ટીલા ટપકા કરનારો (તુચ્છકારમા જેમકે બાવો)

ટીલિયો પુ૦ ટીલું કરનારો, ટીલાવાળો ૦ભગત =(નર્યા ટીલા કરીને)ભક્તિનો આડંબર કરનાર

ટીલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટીલું] ટીલડી -લું ન૦ [સં. तिलकम्]તિલક [-ચાટી જવું = સામાનું ખાઈ જવું, જાતે મખ્ખીચૂસ રહેવું ને સામાનું ટીલું પણ ચાટી જવા જેટલું પાજીપણું દાખવવું -તાણવું = લાબું તિલક કરવું (બહારથી ધાર્મિકતાનો દેખાવ કરવો,અને આચરણ તેથી ઊલટું રાખવું,એ પ્રકારનો તુચ્છકાર બતાવવા)] -લો પુ૦ ઊભું ટીલું

ટીશી (–સી), ટીસલી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ટૂસી = કળી] અંકુર, ફૂટ પળ (૨) અણીદાર કળી (ફૂલની) (૩) [?] ટોચ, શિખર (૪) [સર૦ મ. ટેસ] શેખી, પતગજી

ટીશી(–સી)ખોર વિ૦ શેખીખોર

ટીસા ન૦ એક પક્ષી

ટીસી,૦ખોર જુઓ ટીશી,૦ખોર

ટીસો પુ૦ ગેડીદડાની એક રમત(સ ખેડા તરફ)

ટીહો પુ૦ [રવ૦] જુઓ ડિગો ('લેનો જ', 'જેવો બન્યો !' એ ભાવનો ઉદ્‌ગાર)

ટીંગળાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ટિગાવુ] લટકવુ

ટીંગાટોળી સ્ત્રી૦ ટિગાટોળી, ટાગાટોળી

ટીંગાડ(–વ)વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ટિંગાડવુ

ટીંગાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ટિગાવુ

ટીંટીં અ૦ [રવ૦]

ટીંડોરું ન૦ એક શાક–ફળ ['ટિંબરુ'મા ટૂંકું જુઓ]

ટીંબરું ન૦, **–રચો** પુ૦, **–રવું** ન૦ જુઓ

ટીંબો પુ૦ [સર૦ હિ ટિબરી, ટીબા(–લા), મ. ટિબ્બા] ટિબો, ટેકરો

ટુક પુંન૦ [સં સ્તોક ? સર૦ હિ., મ ટુક્ક, કા. ટૂકિ = સારાશ)] ટુકડો (૫)

ટુકડાખાઉ, ટુકડાખોર વિ૦ [ટુકડો + ખાવું, ખોર] ટુકડા માગીને જીવનારું; ભિખારી

ટુકડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટુક] ટોળી

ટુકડો પુંન૦ [જુઓ ટુક સર૦ હિ ટુકડા, કા તુકડિ, મ. તુ(–ટુ)કડા] નાનો ભાગ, કકડો (૨)[લા]ખાવાનો કકડો [ટુકડા ઉધરાવવા = ભીખ માગવી ટુકડો નાખવો, ફેંકવો = દયાદાનમા ને તુચ્છકારથી આપવુ]

ટુક્કલ સ્ત્રી૦, પુ૦ [હિં તુક્કલ] મોટો પતગ

ટુચકી સ્ત્રી૦ જુઓ ચપટી (૨) [જુઓ તુક્કો] + નાનો તુક્કો ખૂટ્ટું તીર

ટુચકો પુ૦ [સર૦ ટચૂકડુ કે ટીચવું] રસ ઊપજે નેવી ટૂકી વાત કે વાક્ય (૨) [સર૦ હિં ટુટ્કા, ટોટ્કા]મ તરજંતરને લગતુ નાનુ વાક્ય કે પ્રયોગ(૩)ચપ્પુસારો,સંકેત [–કરવો = મ તરજંતરનો પ્રયોગ કરવો]

ટુમટુમી સ્ત્રી૦ [રવ૦] નાનુ નગારું કે થાળી (ઢંઢેરો પીટવાને)

ટુવાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ટૂવો] (રેશમી કે ગરમ કપડાને ટૂવે આવાથી] કાણા પડવા

ટુવાલ પુ૦ [ઇં ટૌવેલ] અંગૂછો

ટુહૂ અ૦ [રવ૦] કોયલના ટહુકાની જેમ **૦ક (–કાર)** પુ૦ જુઓ ટહુકો, ટહુકાર

ટુંકાર,–રો (૦) પુ૦ જુઓ તુકાર **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ટુંકારો કરવો

ટુંબો પું૦ [દે દુવય] ટોણો, મહેણું

ટૂક સ્ત્રી૦ ટોચ; શિખર (૨) [જુઓ ટુક] કવિતાની અમુક કડીઓનો સમૂહ, વૂક

ટૂટલું વિ૦ [દે. ટુટ = ટૂટવું, સ૦ પ્રા ટુટ્ટ = વૂટવુ] ટૂટું, હાથની ખોડવાળું

ટૂથબ્રશ ન૦[ઇં]દાત ઘસવાની પીછી જેવી બનાવટ

ટૂમણ ન૦ ['કામણ નો દ્વિર્ભાવ 'કામણટૂમણ'] ધ તરમ તરનો ટુચકો(૨)ઓછપનુ વાકુ પડવું–રીસ ચડવી તે (૩) [જુઓ ટૂ પણ] કણક ગદડવાનુ ઘી કે તેલ

ટૂલું વિ૦ (ચ) ઢીલુ, પોચુ

ટૂવો પુ૦ ['ટોવુ' ઉપરથી] ખાડો, ગોબો(૨)ઊંડું ઘર, નારુ (૩) ટપકું, બિંદુ (૪) પાણી ટોવુ તે (તમાકુ વગેરેને) (૫) જેના વડે ટૂવા મુકાય તે, પેલ(૬)ચૂટલો(૭)મહેણુ (૮) એક જાતનુ જીવડું (૯)એક પંખી [ટૂવા દેવા = ચૂટલા ખણવા (૨) મહેણા મારવા. ટૂવા મૂકવા = ટીપા પાડવા (૨) દૂધ ઘી ઇત્યાદિના પેલ મૂકવા ટૂવો પડવો = ખાડો પડવો; નારુ પડવુ]

ટૂ અ૦ [રવ૦, સર હિં] વાછૂટનો અવાજ

ટૂક સ્ત્રી૦['ટોકણી'–ટોકવાની અસર]સ્વમાનની ટેક–લાગણી (૨)[જુઓ ટુક] કવિતાની ટૂક (૩) વિ૦ જુઓ ટૂકું **૦ભંડોળિયું** વિ૦ ટૂક–અલ્પ ભંડોળવાળુ **–ક્ષરી(૦લિપિ)** સ્ત્રી૦ ટૂકામા–ઉતાવળે લખવાની લિપિ, "શૉર્ટહૅન્ડ". **–ણ** ન૦ ટૂકું કે ટૂકાવવુ તે **–વવું** સ૦ ક્રિ૦ ટૂકું કરવુ **–કું** વિ૦ લાબુ કે વિસ્તૃત નહિ એવુ [**–કરવું** = થોડામા પતાવવુ **–પડવું** = પૂરા માપનુ ન હોવું, ખૂટવુ, નાનુ પડવુ] **–કુંટચ** વિ૦ ખૂબ ટૂકું

ટૂંક(–કા)માં અ૦ થોડામા; સારાશે

ટૂંકડું વિ૦ ટૂકું, નાનું

ડૂંકાક્ષરી, ડૂંકાણ, ડૂંકાવવું, ડૂંકુ, ડૂંકુંટચ જુઓ 'ડૂંક'મા

ડૂંટમૂંટ વિ૦ [જુઓ ડૂંટલું] ભાગેલુંતૂટેલું

ડૂંટલું(-ળું) વિ૦ [દે ટુટ્ટ] જુઓ ડૂંટલું

ડૂંટિયું ન૦ [સર૦ સ ટુટુક્ક=નાનું; દે ટુટ્ટ =ડૂંઠો] કોકડું વળીને સૂવું તે (-વાળવું) (૨) એક પ્રકારનો તાવ, 'ધન્ડલુએન્ઝા' [-વળીને, વાળીને=હાથપગ સંકોચીને -કોકડું વળી કે વાળીને (સૂવું)]

ડૂંડું(-ડું) વિ૦ [દે ટુંટ્ટ] ડૂંટલું, ડૂંડું (૨) [સ ટુટુક્ક] દુષ્ટ, કઠોર, નીચ

ડૂંડી સ્ત્રી૦ ડૂંવાની અંદરની ડૂંડી, કઠવો

ડૂંડું વિ૦ જુઓ ડૂંડું [(૨) દુષ્ટ; નીચ

ડૂંડો પુ૦ [જુઓ ડૂંડું] ડૂંટા હાથવાળો પુરુષ

ડૂંપ, -પેડૂંપ વિ૦ સાધામાથી રહી ગયેલું, અકડાઈ ગયેલું (-રહી જવું)

ડૂંપણ ન૦ ['ડૂંપવું' ઉપરથી] મૂળમાથી ચૂંટી નાખવું તે (૨) નીંદણ (૩) ખૂબ ગૂંદવું-મસળવું તે (૪) ડૂંપવાનું ઘી કે તેલ, ડૂંમણ

ડૂંપણું ન૦ ['ડૂંપવું' ઉપરથી] ડૂંપવું તે (૨) ડૂંપવાનું ઓજાર

ડૂંપવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ ચૂંટવું, સ. તુપ્=ઈજા કરવી] મૂળમાથી ખેંચી નાખવું, ખૂંટવું, તોડી નાખવું (૨) રૂને કાલામાથી ચૂંટી છૂટું કરવું (૩) (મહેણાથી) પીંખી નાખવું, શરમિંદું કરવું (૪) મસળીને ગંદવું, કણસવું [ડૂંપી ખાવું, ડૂંપી નાખવું=મહેણા-ટોણાથી ચૂંટી ખાવું]

ડૂંપામણ ન૦ ડૂંપવું તે કે તેનું મહેનતાણું

ડૂંપાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ડૂંપવું'નું પ્રેરક. ડૂંપાવું અ૦ ક્રિ૦ તેનું કર્મણિ (૨) ગળે ભીંસાવું

ડૂંપિયો પુ૦ ['ડૂંપો' ઉપરથી] ગળામા પહેરવાનું એક ઘરેણું (૨) ['ડૂંપવું' ઉપરથી] વાળ ડૂંપવાનું ઓજાર

ડૂંપો પુ૦ ['ડૂંપવું' ઉપરથી] ગળું દબાવવું તે, ફાંસો (૨) હેડિયો [-ખાવો=જાતે ફાંસો ખાવો. -દેવો=ગળું દબાવવું]

ડૂંબો પુ૦ [જુઓ ડુંબો] મહેણું, ટોણો

ટેક પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ ટેકવું, સર૦ હિ, મ.] પણ, નિશ્ચય (૨) શાખ, આબરૂ (૩) ટેકો (૪) કવિતાનું ધ્રુવપદ. [-છોડવી(-વો)=નિશ્ચય મૂકી દેવો -જવી(-વો)=શાખ જવી. -રહેવી (-વો)=સંકલ્પ જળવાવો (૨) આબરૂ રહેવી -રાખવી(-વો)=નિશ્ચયને વળગી રહેવું, પણ પાળવું (૨) સામાની સાખ કે બોલ રાખવો] [આધા૰

ટેકણ ન૦ ['ટેકવું'. સર૦ હિ ટેકન, મ] ટેકો,

ટેકરી સ્ત્રી૦[દે ટેક્કર] ઊંચી જગા (૨) ડુંગરી, નાનો પર્વત -રો પુ૦ મોટી ટેકરી

ટેક(-કા)વવું સ૦ક્રિ૦ ['ટેકો' ઉપરથી] ટેકો-આધાર આપવો

ટેકવું અ૦ક્રિ [સર૦ હિ ટેકના, મ ટેકણે, સ ટીક્?] ટેકો-આધાર લેવો

ટેકાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ટેકવવું

ટેકી સ્ત્રી૦ ['ટેકો' ઉપરથી] નાનો ટેકો(૨) જુઓ ટીકી [-લાગવી=સારી અસર થવી (૨) સફળ થવું] [૦પણું, ૦લાપણું ન૦

ટેકી, ૦લું વિ૦ ['ટેક' ઉપરથી] ટેક-વટવાળું.

ટેકો પુ૦ [સર૦ મ टेका, હિં ટેકુઆ] આધાર, આશ્રય(૨)આધારની વસ્તુ, થાભલો (૩)ઠગવનું સમર્થન કે અનુમોદન [-આપવો=આધાર આપવો, મદદ કરવી (૨) અનુમોદન આપવું (ઠરાવને) -કરવો=ઉપડાવવું(૨)મદદ કરવી -દેવો=મદદ કરવી(૨)અઠિંગવું,-નો આધાર લેવો -મળવો=આધાર મળવો -રાખવો =આધાર રાખવો, ટેકવાને માટે કાંઈક મૂકવું]

ટેચ સ્ત્રી૦[રવ૦]કચકચ, તકરાર(૨)અહંતા, ગર્વ

ટેટી સ્ત્રી૦એક ફળ-સકરટેટી(૨)નાનો ટેટો-ફટાકડો

ટેટું ન૦ બરડનું મૂળ (૨) પગની ઘૂંટી અને ઢીંચણ વચ્ચેનો માંસલ અવયવ

ટેટો પુ૦ વડનું ફળ (૨) દારૂખાનાનો ફટાકડો

ટેઠવા પુ૦બ૦વ૦ ઠોઠા, ઘૂંઘરી, કઠોળનું બાફણ

ટેઢું વિ૦ [સર૦ હિ ટેઢા] વળેલું, વાંકું, આડું (૨) [લા] ભિન્નજી, આડું -ડાઈ સ્ત્રી૦ ટેઢાપણું (૨) [લા] આડાઈ, ગર્વ

ટેનિસ ન૦ [ઈં] એક અંગ્રેજી રમત

ટેન્ક ન૦, સ્ત્રી૦[ઈં]પોલાદી બખતરવાળું, યુદ્ધનું એક નવીન વાહન રણગાડી

ટેબલ ન૦ [ઈં] મેજ (૨) કોઠો, કોષક ૦ક્લોથ

ન૦ [ઇં] ટેબલ પર પાથરવાનો રૂમાલ કે કપડું
ટેભો પું૦ ટાકો, સાંધો (–દેવો, મારવો)
ટેમ્પરેચર ન૦, સ્ત્રી૦ [ઇં] (તાવ કે હવાની) ગરમીનુ માપ
ટેરવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઠેરવવું] બેસતુ કરવું
ટેરવું ન૦ [સર૦ હિં ટેરના] પાતળો છેડો, અણી (૨) સ૦ ક્રિ૦ [?] હરાવવુ
ટેરો પું૦ પડદો, આ તરપટ (૨) પથ્થર જેવી કઠણ ચીજ (૩) વડનો ટેટો [ટોરાની એક જાત
ટેલર (ટે'લ) ન૦ [ઇ Tailor પરથી] માપ લેવાનું સાધન
ટેલિગ્રાફ પું૦ [ઇં] વીજળીથી તાર મારફત સંદેશો મોકલવો તે –મ પું૦ તાર [–કરવો, મૂકવો, મોકલવો=તારથી સંદેશો મોકલવો.]
ટેલિફોન પુ૦[ઇં]વીજળી દ્વારા દૂર વાત કરવાનુ યંત્ર કે તે દ્વારા કરાતી વાત [–આવવો= તે યંત્રથી વાત કરનાર કે વાત આવવી –કરવો =ટેલિફોનથી વાત કરવી –પર બોલાવવું= ટેલિફોનથી વાત કરવા બોલવવું]
ટેવ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ,મ]લત; બૂરી [–કાઢવી= ટેવ દૂર કરવી, છોડવી –છૂટવી= આદત ન રહેવી –પડવી =આદત પડવી, મહાવરો થઈ જવો] ૦ડા(–રા)વવું સ૦ક્રિ૦ ['ટેવાવું'નું પ્રેરક] ટેવ પડાવવી
ટેવરાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'ટેવ'મા [અટકળ
ટેવણી સ્ત્રી૦ ['ટેવવું' ઉપરથી] (કા) અનુમાન;
ટેવવું સ૦ક્રિ૦ નોંધ કરવુ (૨) ધારવું, અટકળ કરવી (૩) ['ટેવ' ઉપરથી] સહવાસ કરાવવો, પરિચયમાં લાવવુ . [પરિચિત થવુ
ટેવાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ટેવ' ઉપરથી] ટેવ પડવી,
ટેવાળવું સ૦ ક્રિ૦ એકદમ પી જવું [ટેવાળી જવું = ઉતારી જવુ, પી જવુ]
ટેસ (ટે) પુ૦ [ઇં. ટેસ્ટ ?] સ્વાદ, લિજ્જત(ઉદા૦ દારૂનો ટેસ) [–પડવો=સ્વાદ આવવો,લિજ્જત આવવી]૦દાર વિ૦સ્વાદવાળુ કે લિજ્જતદાર
ટેસી (ટે) સ્ત્રી૦ ટીશી, શેખી (–મારવી)
ટેસુ વિ૦ [સર૦ ટસટસ] પાકીને ફાટું ફાટું થઈ ગયેલુ
ટે (ટે૦) અ૦ [રવ૦] થાકીને લોથપોથ
ટેંકાવવું (ટે૦) સ૦ ક્રિ૦ આશા આપી આપીને આતુર–અધીરુ કરવું, ચિચવાવવું (ચ)
ટેંગરો (ટે૦) પુ૦[સર૦ ટે ટે] નારાજીથી કટાણું કરેલું-મોઢુ (૨) પતરાજી [–ઊતરી જવો = ગેખી ચાલી જવી, નામોશી લાગવી. –ચડાવવો =મો કટાણુ કરવું]
ટેંહું (ટે૦)વિ૦[સર૦ હે ટેંટા=જુગારનો અડ્ડો] ટે–ઠે થઈ ગયેલુ(૨)અક્ષીણથી બેહાલ–ચકચૂર (૩) ન૦ અક્ષીણિયો, દરિદ્રી (૪) રજપૂત (તિરસ્કારમા) (૫) [સ ટુટુક] એક ઔષધિ
ટેંટેં (ટે૦) અ૦ [રવ૦] (૨) સ્ત્રી૦ પતગજી (૩) અણગમાનો બબડાટ
ટૈડ સ્ત્રી૦ [સર૦ ટેડાપણુ , ઠરડ] (ચ) મિનજર, શેખી, ટેડાપણુ . ૦પૈડ સ્ત્રી૦ જુઓ ટડપડ
ટૈડકો પું૦ [જુઓ ટૈડ] (ચ) ટણકો, રીસ (૨) છણકો [–ચડવો = રીસ ચડવી, છણકાવું]
ટોક, ૦ણી સ્ત્રી૦, **૦ણું** ન૦ ['ટોકવુ' ઉપરથી] વારવાર કહેવુ–ઠપકો આપવો તે (૨) નજર લાગવી–ટોકાવુ તે
ટોકડાર ન૦ એક પક્ષી
ટોકણી સ્ત્રી૦,–ણું ન૦ જુઓ 'ટોકંમા
ટોકરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હે ટક્કર] ઘટડી(૨)ઘટડીનું લોલક –રો પુ૦ મોટી ટોકરી, ઘટ
ટોકવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં ટોકના; ટાકવુ] વારવાર કહેવુ–પૂછવુ–ઠપકો દેવો (૨) નજર લાગે એમ કહેવુ
ટોકળો પુ૦ મોટી જૂ, ટોલો [સિનેમાઘર
ટોકી સ્ત્રી૦ [ઇં] સિનેમાનુ બોલતુ ચિત્રપટ કે
ટોચ સ્ત્રી૦છેક ઉપરનો ભાગ, શિખર(૨) [જુઓ ટોચવુ] લોક (૩) મહેણુ, ટૂંણો
ટોચકી સ્ત્રી૦ ['ટોચ' ઉપરથી] નાનુ ટોચકુ
ટોચકુ , –હું ['ટોચ' પરથી] ન૦ ટોચનો નાનો પાતળો કે ગોળ ભાગ
ટોચવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ટોચવુ સર૦ મ ટો-(–ટો)ચણે] લોંકવુ (૨) [લા] વારંવાર કહ્યા કરવુ, ઠપકો આપવો [[લા] મહેણું ટૂંણો
ટોચો પુ૦ ['ટોચવુ' ઉપરથી] ગોદો, તેનો ઘા(૨)
ટોટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ટોંટી] કોઈ પણ વસ્તુ ઉપર બેસાડવાનો બોળી જેવો ઘાટ (૨) કાનનુ એક ઘરેણું

ટોટો પું૦ મોટી ટોટી (૨) ગળાનો હેડિયો (૩) [હિ ટોટા] એક દારૂખાનું, મોટો ટેટો (૪) વિલાયતી મોટી બીડીનો ટોટો [–ઝાલવો, પકડવો, પીસવો = હેડિયો દબાવવો –છોડવો, ફોડવો = ટેટો–કટાકડો ફોડવો]

ટોડર પુ૦ [ફે. તોડર] ડમરો, ડમરાની મજબૂત કલગી (૨) કલગી

ટોડલો પુ૦ જુઓ ટોલ્યો

ટોડાગરાસ પું૦ ગરાસ પેટે સરકાર તરફથી ઊંચક મળતી વાર્ષિક રકમ

ટોડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં; મ. તોડી. સ ત્રોટક, પ્રા તોડઅ પરથી ?] તોડી, એક રાગિણી (૨) ટોડા જાતના રજપૂતની સ્ત્રી

ટોડો પુ૦ [સર૦ હિં, મ તોડા] તોડો, પગે પહેરવાનુ એક ઘરેણું (૨)બંદૂક સળગાવવાની જડી લાખી જામગરી (૩) એક હલકુ રૂપિયા કે તેની ભરેલી કોથળી (૪) ટોડાગરાસ (૫) ટોલ્યો (૬) મિનારો (૭) મોખરો, ભાગોળ (૮) સતાર ઇ૦ વાદ્યોમા અલંકાર તરીકે વગાડાતો સ્વરસમૂહ

ટોણુ(–ણું) ન૦,ટોણો પુ૦[ફા. તાનહ] મહેણુ મર્મવચનનો ઠોક (૨) [સર૦ હિ, મ ટોણા] જાહટોણાં [ટોણો મારવો, ટોણાં મારવાં = મહેણાં મારવાં. ટોણાટચકા કરવા = મતલબ કરવા]

ટોપ પું૦ [ફે ટોપિઆ; ટોપ્પર]લોઢાની લશ્કરી ટોપી (૨) વરસાદ વખતે ઓઢવાની બનાતની ટોપી(૩)મોટી છત્રી (૪) રાખવાનુ મોટું તપેલું (૫) બિલાડીનો ટોપ

ટોપચું(–ચુ) ન૦ [જુઓ ટોપ] સાહેબની ટોપી (૨) તે પહેરનારો (તિરસ્કારમા)

ટોપરું ન૦ જુઓ ટોપરુ. –રોપાક પુ૦ જુઓ ટોપરાપાક

ટોપલી સ્ત્રી૦[સર૦હિ. ટોપ(–ક)રી,મ ટોપલી] વાસ કે ઘાસ ઇ૦ની, પાત્ર જેવી બનાવટ –લો પુ૦ મોટી ટોપલી

ટોપસું ન૦ જુઓ ટોપચુ

ટોપી સ્ત્રી૦[ફે ટોપિઆ]માથાનો એક પહેરવેશ. (–પહેરવી, મૂકવી, મેલવી, ઘાલવી, કાઢવી સાથે) [–આવવી, બેસવી = માથે માપસર બંધ બેસવી.]૦વાળો પુ૦ યુરોપિયન, ગોરો (૨) વેરાગી

ટોપું ન૦ આખની ભમર(૨)ટોપી(તુચ્છકારમાં)

ટોપો પું૦ મોટી ટોપી, ટોપ

ટોયલી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ડોયલી] લોટી; કસલી –લું ન૦ પહોળા મોનુ ઘીતેલ ભરવાનું વાસણ

ટોયું ન૦ ઢાણાનુ માપિયુ [પખી ઉડાડનારો

ટોયો પુ૦['ટોવુ ઉપરથી]ભૂમો પાડી ખેતરમાથી

ટોર્ચ સ્ત્રી૦ [ઇં] સાથે રાખી ફેરાય એવી વીજળીની એક પ્રકારની બત્તી કે દીવો

ટોર્પીડો સ્ત્રી૦ [ઇ] વહાણ પર ફેંકવાનુ એક દરિયાઈ અસ્ત્ર જે તેને અડયે ફૂટે છે

ટોલ પું૦ [ઇ] જૂ, લાણ, વેરો (૨) એ લેવાનું સ્થળ, નાકુ

ટોલ પું૦ (ક) ઘરેણુ [ટોળી

ટોલકું ન૦(સુ)લાકડાનો ફાડયા વિનાનો કકડો,

ટોલકું [ટો] ન૦ બોડુ માથુ, ટાલકુ

ટોલું ન૦, –લો પુ૦ (ટો) બોડુ માથુ. [–કરાવવું(–વો)=માથુ બોડુ કરાવવુ.]

ટોલો પું૦ ટોકળો, મોટી જૂ

ટોલ્લો પુ૦ બાગ્સાખના ઉપલા લાકડા આગળ રહેતો છેડો(૨)[જુઓ ટલ્લો સર૦ મં ટોળા, કિ૦ ટોલર્ણે] ટલ્લો,વાયદો(૩)ઉડાડવું –ઉછાળવું તે (૪) મોઢને દંડાનો ફટકો મારી ઉડાડવી તે કે તેથી થતો અવાજ [ટોલ્લે ચડાવવું = ટલ્લે ચડાવવું,વાયદે ચડાવવુ,ઢીલમા નાખવું. ટોલ્લે મૂકવું = ઊંચે મૂકવું, વિસારી જવું ટોલ્લો દેવો = બોડુ કહીને ઉડાવવુ, ટોલ્લે ચડાવવુ –મારવો = જુઓ ટોલ્લો દેવો (૨) દંડાનો ફટકો મારવો (મોઢને)] –લ્લી સ્ત્રી૦ ક્રિકેટમા બોલને ટોલ્લો મારવો જેથી બે કે વધુ રન મળી જાય, 'બાઉન્ડરી'

ટોલ્સ્ટોય પું૦ [સ] એક પ્રખ્યાત રશિયન સાહિત્યકાર અને વિચારક

ટોવાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ટોવુ' ઉપરથી] વગોવવું, નિંદાવુ (૨) 'ટોવુ'નુ કર્મણિ

ટોવું સ૦ ક્રિ૦ [ફે ટડ્યા (ગ૦)] ભૂમ પાડી પક્ષી ઉડાડવા (ખેતર સાચવવા) (૨) [ી]ટીપે ટીપે પાણી પાડવુ

ટોસ્ટ પું૦[ઈં.] પાઉની કાતળી કરી તેને સેકીને તૈયાર કરાતો કકડો
ટોળ (ટો) પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ હસવું આવે એવી ક્રિયા અથવા બોલ, મશ્કરીઠઠ્ઠો. ૦ટપ્પો પુ૦ મશ્કરીઠઠ્ઠાની વાત ૦ટીખળ ન૦ ટોળ અને ટીખળ ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠઠ્ઠામશ્કરી
ટોળક,–ક્યો, પુ૦ એ નામની બ્રાહ્મણની એક જાતનો માણસ
ટોળકી સ્ત્રી૦ ['ટોળુ' ઉપરથી] ટોળી
ટોળટીખળ, ટોળબાજી જુઓ 'ટોળ'મા
ટોળવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ટોળુ" ઉપરથી] ટોળે કરવું
ટોળવાવું અ૦ક્રિ ટોળે વળવું, એકઠું થવું
ટોળિયો (ટો) પુ૦ ['ટોળ' ઉપરથી] મશ્કરો, વિદૂષક [જુઓ ટોલકું (સુ)
ટોળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટોળુ] મંડળી (૨) [?] (ચ)
ટોળી [ટો] વિ૦ ['ટોળ' ઉપરથી] મશ્કરું
ટોળું ન૦ [દે ટોલ] સમુદાય, સમૂહ [ટોળે વળવું = એકઠા થવું, ટોળુ થવું] –ળાધર્મ પુ૦ પોતાના જ ટોળા–વર્ગ માટે લાગણી કે તે પૂરતી ધર્મભાવના. –ળાધર્મી વિ૦ ટોળા-ધર્મવાળુ –ળાશાહી સ્ત્રી૦ટોળાની ગુંડાશાહી
ટોળો પુ૦ ['ટોળુ' ઉપરથી] ટોળુ
ટોંચ (ટોં૦) સ્ત્રી૦[જુઓ ટોચવું]ટોચવાથી પડેલો ખાડો (૨) ફાચર; ફાંસ (૩) મહેણું, ટોણું (૪) ઠપકો, ગોદ ૦ણું ન૦ટોચવાનુ ઓજાર, ટાંકણું. ૦વું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ટોચવું, સર૦ હિં ટોંચના પણ] જુઓ ટોચવું
ટૌકાર(૦વ) પુ૦ જુઓ ટહુકાર
ટૌકો પુ૦ જુઓ ટહુકો
ટ્યૂબ સ્ત્રી૦[ઈં]ટાયર નીચે રહેતી, હવા ભરવાની રબરની ગોળ નળી જેવી બનાવટ(સાઈકલ,મોટર ઇ૦ ની) (૨) ગોળ નળી જેવી કાચની શીશી
ટ્રસ્ટ ન૦ [ઈં] ન્યાસ, સુપરત(૨)સાચવણી અને વ્યવસ્થા માટે સુપરત કરેલા પારકા માલ-મિલકત [–કરવું = ટ્રસ્ટી નીમી તેમને કાયદસર સુપરત કરવું.] –સ્ટી પું૦ જેને ટ્રસ્ટ સોંપવામા આવ્યુ હોય તે, વાલી [પેટી
ટ્રંક સ્ત્રી૦ [ઈં] (મુસાફરીમા ચાલે એવી)પતરાની
ટ્રામ(૦ગાડી) સ્ત્રી૦ [ઈં] (ઘોડાથી કે ઘણે ભાગે યાન્ત્રિક બળથી ચાલતુ) એક વાહન
ટ્રેક્ટર ન૦ [ઈં] જમીન ખેડવા માટેનુ યંત્ર
ટ્રેડમાર્ક પુ, સ્ત્રી૦ [ઇ] જે નિયત છાપ કે નિશાની સાથે વેપારી પોતાનો માલ બજારમાં મૂકે છે–ચાલુ કરે છે તે મારકો
ટ્રેન સ્ત્રી૦ [ઈં] રેલગાડી
ટ્રેનિંગ કૉલેજ સ્ત્રી૦ [ઈં] શિક્ષણની તાલીમ આપી શિક્ષકો તૈયાર કરનારી કૉલેજ; અધ્યાપન મંદિર

ઠ

ઠ પુ૦ [સં] મૂર્ધન્યની બીજો વ્યંજન ૦કાર પુ૦ ઠ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ઠકારવાળું ૦ઠ્ઠો પું૦ ઠકાર
ઠકઠક અ૦ [રવ૦] ઠોકાવાનો રવ
ઠકરાઈ સ્ત્રી૦ [સં ઠક્કુર ઉપરથી] ઠાકોરપણુ (૨) શેઠાઈ, મોટાઈ –ણું ન૦બ૦ વ૦ઠાકોરની સ્ત્રી (માનાર્થે) –ણો પુ૦ ઠાકોર –ણી સ્ત્રી૦ ઠાકોરની સ્ત્રી –ત સ્ત્રી૦ જુઓ ઠકરાઈ (૨) ઠાકોરની હકૂમતની જાગીર–ગરાસ –તી વિ૦ ઠકરાતને લગતુ –ણું ન૦ ઠાકોરનુ ગામ કે નાનુ રાજ્ય –ળાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ ઠકરાણા
ઠકાર,–રાન્ત [સં.] જુઓ 'ઠ'મા
ઠક્કર પુ૦ ભાટિયા કે લોહાણામા એક અટક
ઠક્કુર પુ૦ [સં.] ઠાકોર
ઠગ વિ૦[સં સ્થગ, પ્રા ઠગ, દે ઠગિય = ઠગાયેલું] ઠગનારુ (૨) એ નામની લૂંટારાની એક જાત (૩) પુ૦ એક જાતનો માણસ (૪) ઠગનાર. ૦ણું વિ૦ ઠગારુ; લુચ્ચુ ૦પાટણ ન૦ [ઠગ + પત્તન(સં)] ઠગોનુ ગામ [–નું રહેવાસી = તે ગામનુ–લુચ્ચું, ધુતારું.] ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠગાઈ, પ્રપંચ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ઠગવાની વિદ્યા–કળા(૨)ઠગબાજી ૦વું સ૦ક્રિ૦ ભેળવીને છેતરવુ, ધૂતવુ ૦વેડા પુ૦ બ૦ વ૦ ઠગ જેવુ વર્તન; ઠગાઈ ૦વૈદ્ય પું૦ જુઠ્ઠો વૈદ્ય –ઈ સ્ત્રી૦ઠગવાની ક્રિયા, ઠગબાજી, પ્રપંચ –ગારું વિ૦ઠગે એવુ –ગી સ્ત્રી૦ઠગાઈ,ઠગવિદ્યા

ઠગઠગાવવું સ૦ક્રિ૦[રવ૦,સર૦હિં. ઠક્કઠક્કાના, મ ઠક્કઠકર્ણે]ગોઠવાઈને વધુ માય તે માટે પાત્રને ઠઠેરવુ

ઠચરી સ્ત્રી૦ [દે ઢડ્ઢર=વૃદ્ધ પરથી ?]ઠચરી; ડોસી –રો પુ૦ ડોસો –રુ વિ૦ અતિ વૃદ્ધ, ખખળી ગયેલુ (ત્રણે તિરસ્કારમા વપરાય છે)

ઠચ્ચર વિ૦ [જુઓ ઠચરી] ઢચ્ચર, બહુ ઘરડું

ઠચૂક, ૦ઠચૂક અ૦[રવ૦] (ખચકાતી મંદ ગતિ સૂચવે છે)

ઠઠ સ્ત્રી૦ [દે યટ્ટ, સર૦ હિં ઠટ, –ટ્ટ] ભીડ; ગિરદી, જમાવ [–જામવી, બાઝવી, ભરાવી, મળવી =ભીડ થવી]

ઠઠકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦]ઠપકો દેવો, ધધડાવવુ, ઠપકારવુ [અવાજ થવો

ઠ(૦ણ)ઠણવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ઠણઠણ એવો

ઠઠમ(–ચે)ઠ સ્ત્રી૦[ઠઠ(ઠાઠ)નો દ્વિર્ભાવ, ઠઠ(ઠાઠ) + વેઠવુ] ચાકરી, બરદાશ, મહેમાનગીરી,ઠાઠો

ઠઠરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઠાઠ, સર૦ હિ ઠટના] ઠાઠવાળુ –દેખાવડુ બનવુ (૨)[જુઓ થથરવુ, હિ. ઠિઠરના] (ટાઢે) થરથરવુ, ધ્રૂજવુ

ઠઠળવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦ ? સર૦ 'ઠાઠા'] ન બફાતા અફળાયા કરવુ [દાણા માટે] (૨) [રવ૦,સર૦ ઠાઠા,હિં ઠિટ(–ઠ)રી=હાડપિંજર]ખખળી જવુ

ઠઠાડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં ઠઠના = અડી જવુ ઠઠાના=ઠોકવુ] અડાડી –ઘુસાડી દેવુ

ઠઠારવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠાઠ' ઉપરથી] ઠાઠ કરવો, ખૂબ શણગારવુ ઠઠારો પુ૦ ઠાઠમાઠ

ઠઠોરી(–ળી) સ્ત્રી૦ [સ ટટ્ટરી, હિ ઠઠોલી] ઠઠોળી; મશ્કરી, મશ્કરી

ઠઠ્ઠો પુ૦ જુઓ 'ઠ'મા (૨)[જુઓ ઠઠોરી, સર૦ મ ઠઠ્ઠા, યટ્ટા] મશ્કરી,ઠેકડી –ઠ્ઠાખોર વિ૦ ઠઠ્ઠામશ્કરી કરવાની આદતવાળું.–ઠ્ઠાચિત્ર ન૦ નર્મચિત્ર,'કેરિકેચર' –ઠ્ઠાળાજી,–ઠ્ઠામશ્કરી સ્ત્રી૦ ટોળટીખળ

ઠઠ્ઠુ વિ૦ [સ સ્થા](કા) નિરર્થક રહી ગયેલુ

ઠણક સ્ત્રી૦ [રવ૦] એવો અવાજ –રણકો (૨) પગના નેટવા ઠણકે એવી ચાલ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઠણક અવાજ થવો, રણકવુ (૨) રણકે એમ ચાલવું(૩)રહી રહીને રોવુ –કારવું અ૦ક્રિ૦ ઠણક અવાજ કરવો (૨) ઠણકે એમ ચાલવુ –કારો પુ૦ ઠણક અવાજ –કો પુ૦ ઠણકારો (૨) ઠમકો (૩) ટાઢની ધ્રુજારી, કંપ

ઠણઠણ અ૦ [રવ૦] (ખાલી વાસણના જેવો અવાજ)૦પાક પુ૦ માર ૦પાળ [સર૦ મ], ૦ગોપાળ [સર૦ હિં ઠનઠનગોપાલ] પુ૦ કંઈ પણ સાધન કે બુદ્ધિ વગરનો આદમી ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠણવુ –ણાટ, ઠણત્કાર [સર૦ મ] પુ૦ ઠણઠણ એવો અવાજ

ઠપ અ૦ [રવ૦] ૦ક(–કા)વું અ૦ક્રિ૦ ઠપ એવો અવાજ થવો(૨)પછડાવુ, ઠોકાવુ ૦કાર પુ૦ઠપકવાનો અવાજ ૦કારવુ સ૦ક્રિ૦ ઠપકે એમ કરવુ, પછાડવુ (૨) ઠપકો દેવો (૩) મારવુ

ઠપકો પુ૦ [સર૦ હિં ઠપકા=વક્કો ઠેસ મ ઠપકા=કલ ક]દોષ બદલ ધમકાવવુ –વઢવુ તે કે તેના વેણ(૨)[જુઓ ઠપ]ઉધરસનુ ખાખા, ઉધરસ(ઉધરસનો ઠપકો પણ કહેવાય છે) (૩) દોષ,વાંક, કલ ક (જેમ કે, ઠપકો નહિ આવવા દઉ જેને કશો ઠપકો ઠેસ ન આવે)(૪)[રવ૦, જુઓ ઠપકવુ] ઠપ, ઠબ એવો ઠોકરનો અવાજ [ઠપકામાં આવવું=ઠપકો મળે તેવી સ્થિતિમા –અપરાધમા –આવવું –આપવો, દેવો= દોષ બદલ વઢવુ –ખાવો,મળવો,સાંભળવો =ઠપકાપાત્ર થવુ, ઠપકામા આવવુ]

ઠબ અ૦[રવ૦]ઠબ એવો અવાજ,ઠપ ૦ક(–કા)વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠપકવુ ૦કાર પુ૦ જુઓ ઠપકાર ૦કારવું સ૦ક્રિ૦[સર૦ મ ઠપકારણે] જુઓ ઠપકારવુ ૦કો પુ૦ ટકરાવાનો કે ઠોકરનો ઠબ એવો અવાજ, ઠપકો ૦ઠબાવવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠગઠગાવવુ ૦લાવું અ૦ક્રિ૦ કુટાવુ, અફળાવુ, ટિચાવુ

ઠણવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ પ્રા ઠવ (સં સ્થાપય્)] ઠોકવુ, ઠબકવુ

ઠમ અ૦[રવ૦](ચાલ –ગતિને અ ગે વપરાય છે)

ઠમક સ્ત્રી૦ [રવ૦] ચાલવાની છટા (૨) ઠમકની ચાલ ૦ઠમક અ૦(રવ૦)(૨)[લા]વરણાગીમા ૦દીવી સ્ત્રી૦ ઠમકતી ચાલની સુંદર સ્ત્રી ૦વુ અ૦ ક્રિ૦ ઠમક ઠમક એવો અવાજ થવો –કવો (૨) તેવો અવાજ થાય તેવી ચાટે

ચાલવું.–કારો, –કો પુ૦ ઠમકવુ તે (૨) લટકો [–કરવો = લટકો કરવો, શણગાર સજી ઠમકતી ચાલે ચાલવું.]

ઠમઠમ અ૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઠમઠમ એવો અવાજ થવો – કરવો – ભાટ પુ૦ ઠમ , ઠમવું તે (૨) [લા] ખાલી લમકો

ઠમ(–વ)ણી સ્ત્રી૦[સ. સ્થાપય્ ,પ્રા ઠવ(ઠવણી)] વાચતી વખતે પુસ્તક મૂકવાની ઘોડી

ઠરઠરાવ પું૦ [ઠરવુ+ઠરાવ] પાકો – છેલ્લો ઠરાવ

ઠરઠામ, ઠરઠેકાણું ન૦ [ઠરવુ+ઠામ, ઠેકાણુ] ઠરીને રહેવાનુ – નક્કી ઠેકાણુ

ઠરડ સ્ત્રી૦ [સર૦ દે. થરથર , થરહર = થરથરવું ?] જુઓ ઠરડાટ. [–કાઢવી, –કાઢી નાખવી = (ત્રાક વગેરેમાંથી)વાકાપણુ ટીપીને કાઢી નાખવુ (૨) [લા.] મારી મારીને સીધુ કરી દેવુ (૩) કામ લઈ લઈને ફૂસ કાઢવી – થકવી દેવું (ઊલટુ, –નીકળવી)] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં ઠર્રા = જાડુ સૂતર] બે કે વધુ દોરાને ભેગા વળ દેવા – આમળવુ –ડાટ પુ૦ વકતા; વાકાપણુ (૨) [લા] મિજાજ, તોર –ડાવું અ૦ ક્રિ૦ વાકું વળવુ, મરડાવું (૨) 'ઠરડવું'નુ કર્મણિ (૩) [લા.] વંકાવુ, રિસાવુ –ડું વિ૦ ઠરડવાળું, વાકું

ઠરવું અ૦ક્રિ૦[સ સ્થિર, પ્રા ઠિર, થિર ? સર૦ હિ ઠહરના, ઠરના (= ટાઢે ઠરવુ), મ ઠરણે = ઠરાવ થવો(૨)રહેવુ, થોભવુ] સ્થિર થવુ,થોભવુ. (જેમ કે,ઠરીઠામ થવુ)(૨)નક્કી થવું; નિશ્ચય પર આવવું (જેમ કે, ભાવ, મહુરત, કોઈ વાત કે વિચાર ઇ૦) (૩) જામવુ, તળિયે બેસવુ (જેમ કે, ઘીમાં બગરુ ઠરે; પાણીનો કચરો ઠરે) (૪) ઠંડીથી જામીને બાઝવુ કે ઘટ થવુ (જેમ કે, ઘી ઠરે, લાડુ ઠરે, બરફ ઠરે) (૫) ઠંડુ થવુ (જેમ કે ભાત ઠરી ગયો) (૬) ટાઢે મરવુ, ટાઢ વાવી (૭) (અગ્નિ કે દીવો) ઓલવાવું, બુઝાવુ (૮) [લા] ઠંડક કે શાતિ કે તૃપ્તિ થવી (જેમ કે છાતી, આતરડી, આખ ઠરવી) (૯) (આખ) મીચાવી, ઊંઘ આવવી (જેમ કે, આખ જરા ઠરી ત્યા તો ગરબડ થવા લાગી). [ઠરી જવું = ઊંઘમા પડી જવું (૨) મરી જવુ]

ઠરાવ પું૦[જુઓ ઠરવુ] •ઠરાવેલી – નક્કી કરેલી વાત (૨) કોઈ બાબતનો-નિશ્ચય કે તોડ

ઠરાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠરવુ"નુ પ્રેરક] નક્કી કરવું, નિશ્ચય પર આવવું (૨) ઠરાવ કરવો

ઠરીઠામ અ૦[ઠરવુ+ઠામ]મૂળ – અસલ ઠેકાણે (૨) નિરાતે. [–થવું, બેસવું = સ્થિર થવું; ચચળતા તજી દેવી (૨) થાકીને હેઠુ બેસવું]

ઠરેલ વિ૦ ['ઠરવુ' ઉપરથી] પુખ્ત વિચારવુ, ડાહ્યુ, શાણું ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણુ ન૦

ઠલવવું સ૦ ક્રિ૦ [દે ઠલિય = ખાલી] જુઓ ઠાલવવું

ઠલવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ઠાલવવુ'નું કર્મણિ

ઠવણી સ્ત્રી૦ જુઓ ઠમણી

ઠસ વિ૦ [સર૦ હિં , મ] ઠાસીને — સજ્જડ ભરેલુ (૨) સજ્જડ, અક્કડ(૩)આશ્ચર્યચકિત (૪) અ૦ ઠસોઠસ (૫) [રવ૦]

ઠસક, –કો પુ૦ [સર૦ મ , હિ ઠસક] ઠસ્સો, ભભકો, રોફ (૨) ઠમકો, લટકો ૦બાજ વિ૦ ચાલાક, ચકોર (૨) પ્રકાશિત, શોભતુ (૩) ઠસ્સાવાળુ –દાર વિ૦ ઠસકાવાળુ

ઠસણિયું ન૦ [સર૦ 'ઠસવુ '] અટકણ, ઠેસી –યો પુ૦ ઉલાળો, મોટી ઠેસ

ઠસવું અ૦ ક્રિ૦ [મ ઠસ્સણે (સં સ્થા)] મનમા ઊતરવુ – સમજમા આવવુ

ઠસા(–સો)ઠસ અ૦ [જુઓ ઠસ સર૦ હિં , મ ઠસાઠસ] ઠાસી ઠાસીને ભગ્યુ હોય એમ, સજ્જડ ઠબાવીને

ઠસાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઠસવુ'નુ પ્રેરક

ઠસ્સો પુ૦ [હિ ઠસ્સા] ભભકો (૨) રોફ (૩) લટકો.–સ્સાદાર વિ૦ઠસ્સાવાળુ –સ્સાબંધ અ૦ ઠસ્સામા, ઠસ્સાભેર

ઠળક સ્ત્રી૦ [રવ૦] ૦વું અ૦ક્રિ૦ ઠળક એવો અવાજ થવો [કઠણ બીજ

ઠળિયો પું૦ [સ અસ્થિલ, સર૦ ઠીલો] ફળનુ

ઠંગરાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઠીંગરાવુ

ઠંઠેરવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ખૂબ હલાવવુ (૨) ખૂબ વઢવુ – ઠપકો દેવો

ઠંઠોરવું સ૦ ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ ઠાઠા] ઠાઠાં ભાગી નાખવા (૨) [સર૦ ઠેઠારી] છેતરવુ

ઠંઠોળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠોરી] મલક, હસણી
ઠંડ(–ડી) સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. ઠડ્ઢ=જડસડ(સ્તબ્ધ); મ થડ, હિં ઠડ(–ડ્ડ)] ટાઢ (૨) શીતળતા (૩) શરદી
ઠંડક સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠડ] શીતળતા (૨) [લા.] શાતિ [–વળવી=ઠંડુ કે શાત થવુ.]–કિયું વિ૦ ઠંડક કરે એવુ (૨) ન૦ ઠંડક કરે એવું ભીનુ લૂગડું કે પીણું
ઠંડાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠડ] શીતળતા ઠંડાપણુ (૨) [સર૦ હિં. ઠંઢાઈ] ઠંડકનુ પીણુ (૩) [લા.] ધીમાશ, સુસ્તી
ઠંડાશ સ્ત્રી૦ જુઓ ઠડાઈ ૧, ૩
ઠંડિલ ન૦ [સ સ્થડિલ, પ્રા. ઠડિલ્લ] હવન કરવાની નાની ઓટલી, વેદિ (૨) શૌચ જવાની જગા [જૈન] [–જવું=ઝાડે કરવા જવું]
ઠંડી સ્ત્રી૦ જુઓ ઠંડ
ઠંડું વિ૦ [જુઓ ઠડ] ટાઢુ, શીતળ (૨) વાસી (ગ્સોઈ) (૩) ધીમુ, મદ, સુસ્ત (જેમ કે, સ્વભાવ, બજાર ઇ૦) (૪) શાત, ઝટ કે વે ન ભગાય એવુ (જેમ કે માણસ) (૫) ગતિ, ક્રિયા વેગ ઇ૦મા સામાન્ય કરતા ઓછુ, ઢીલુ, નરમ (જેમ કે ઠંડુ લોહી) (૬) નિરાતવાળુ (જેમ કે ઠંડુ પેટ) [ઠંડી મશ્કરી=ઠાવકુ મોં રાખી કરેલી મશ્કરી, બેઠી મશ્કરી. ઠંડું પડવું=શીતળ થવુ (૨) ઉકળાટ શમવો, મિજાજ–તોફાન–તકરાર શાત થવા –પાણી રેડવું=શાંત પાડવુ (૨) નાઉમેદ કરવુ, ઉત્સાહ હોલવી નાખવો ઠંડે પેટે=નિરાતે, જાને કઈ લાગણી કે સંક્ષોભ અનુભવ્યા વગર.] ૦ગાર વિ૦ ખૂબ ઠંડું
ઠંસાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઠાસવુ'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક [ઠરઠેકાણુ
ઠા પુ૦ [સ સ્થા ઉપરથી પ્રા ઠાય] સ્થિરતા (૨)
ઠાકઠીક અ૦ જુઓ ઠીકઠાક
ઠાકર પુ૦ [સ ઠક્કુર] જુઓ ઠાકોર (૨) એક અડક (બ્રહ્મક્ષત્રિયમા) ૦ડી સ્ત્રી૦ ઠાકરડાની સ્ત્રી ૦ડો પુ૦ નાનો ઠાકોર (૨) [જરા માનાર્થ] ધારાળો, ઠાકોર –રાં ન૦બ૦ વ૦ રજપૂત, ગરાસિયા, ભીલ વગેરે લોકો (૨) ઠકરાણા –રિયો પુ૦ ઠાકોર (૨) વરણાગિયો (૩) એક જાતનો વીછી –રી સ્ત્રી૦ ઠાકોરની સ્ત્રી ઠકરાણી
ઠાકરી સ્ત્રી૦ (પ) ઠકરાત (ઉદા૦ 'ધન જોબન ને ઠાકરી')
ઠાકોર પુ૦ [સ. ઠક્કુર] ગામ કે ગરાસનો ધણી, નાનો રાજા (૨) ઠાકોરજી (૩) એક અટક (જેમ કે, બ્રહ્મક્ષત્રિયમા) (૪) ઠાકરડો, ધારાળો (માનવાચક). ૦જી પું૦ દેવની – વિષ્ણુની મૂર્તિ
ઠાગલી સ્ત્રી૦ ઉઘાડેલી ખોઈને નીચે પડે તે પહેલા ડોડો મારવો તે (–મારવી, –વાળવી)
ઠાગાહૈયા પુ૦ બ૦ વ૦ [મરા૦ ઠાગુ=ઠગાઈ] કામ કરવાનો દેખાવ કરીને વખત ગાળવો તે (–કરવા)
ઠાગું ન૦ જુઓ ઠાગુ
ઠાગૈયો પુ૦ છૂપી રીતે એકઠા થવા કરેલી સંતલસ (૨) ઠગાઈ (૩) જુઓ ઠાગલી (૪) ડાહિયો [ઠાગા રમવા=ડાહિયાગરસ રમવો –મારવા=જુઓ ઠાગલી મારવી]
ઠાઠ, ૦માઠ પુ૦ [કે यट्ट=ઠાઠ] ભપકો, શોભા (–રચવો, કરવો)
ઠાઠડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. ઠાટર, ઠાઠુ ઉપરથી] શબને લઈ જવાની વાસની એક બનાવટ
ઠાઠમાઠ પુ૦ જુઓ ઠાઠ
ઠાઠિયું વિ૦ ['ઠાઠુ' ઉપરથી] ઠાઠા જેવુ – જીર્ણ થઈ ગયેલુ, ખખળી ગયેલુ (૨) ન૦ તેવુ વાહન [–બેસી જવુ, –ભાગી જવુ=ડગુમગુ ચાલતુ ખાતુ બંધ પડવુ, જેને આધારે કામ નભ્યે જતુ હોય તે પડી ભાગવુ (૨) કદશામા આવી જવુ]
ઠાઠી, ૦ળુ વિ૦ ['ઠાઠ' ઉપરથી] ઠાઠવાળુ ભપકાદાર (૨) [લા.] બહારનો દેખાવ કરનારુ, દાભિક
ઠાઠું ન૦ [સર૦ હિં ઠટ્ટી, ઠઠરી=હાડકાનુ માળખુ ઠાટ=બેસણું] ઠાઠપિંજર (૨) છાતી અને થાપાના હાડકા (બ૦ વ૦ મા) (૩) બેસણુ, કોઈ પણ જીર્ણ થઈ ગયેલી વસ્તુ (૪) બાંધીવૂંટી ઢાલ (૫) [?] વરસાદની સખત ઠંડી, હીકળ (૬) બે વાર છડેલી બાજરીના ચોખ્ખા દાણા. [ઠાઠાં બેસવાં, બેસી જવાં=પરતી દશા આવવી (૨) નાઉમેદ થવુ ઠાઠાં ભાગવાં,

રંગવાં, વેરી નાખવાં=હાડકા ભાગી જાય તેવો પુષ્કળ માર મારવો.]

ઠાઠો સ્ત્રી૦ ઊઠવેઠ; ઠઠમઠ, સેવાચાકરી

ઠાણ્ નં૦[સં સ્થાન, પ્રા. ઠાણ(-ન)]સ્થાન,જગા, ઠામ(૨) [સ૨૦ મ] તબેલો (૩)[લા ?]ઘોડીની ઋતુ-દશા (જેમ કે, -દેવુ =ઘોડીને ઘોડો બતાવવો ઘોડી ઠાણે આવવી=ઘોડી ઋતુમા આવવી) (૪) સ્ત્રી૦ [સ૨૦ પ્રા ઠાણ=ગુણ, ધર્મ, મ =કાર્યું, બાંધો, હિં ઠામ=બાંધો (૨) શરીરના હાલવાચાલવાની ઢબ] પ્રકૃતિ, રીત ઢબ,શરીરનો હાવભાવ('ઉતાવળ હોય પણ તુ તો તારી ઠાણમા ને ઠાણમા')

ઠાણિયો પુ૦ તબેલો સાફ કરનારો, રાવત (૨) ઊંચી જતનો ઘોડો (૩) જર (ભાણસ)

ઠાલ વિ૦ જાણીતુ; માલૂમ હોય એવુ

ઠામ પુ૦,ન૦[સ્ત સ્થાન,પ્રા થામ,અપ ઠામ(-ચ)] (રહેવાનુ) સ્થાન, ઠેકાણુ (૨) ન૦ આસન, બેસવાની જગા(૩) [સ૨૦ મ ઠાય] વાસણ. [ઠામઠીંકરાં ઉપાડવાં=ઉચાળા ભરવા, ઘરવખરી ઉપાડીને લઈ જવી. ઠામઠેકાણા વિનાનું=ઘરબાર વિનાનુ, રખડતુ (૨) પાયા વિનાનુ (૩) અવ્યવસ્થિત, ગોટાળા ભરેલુ. ઠામ બેસવું=બેવાયેલુ જડવુ (૨) રડાયેલી સ્ત્રીએ નાતરે જવુ (૩)હારી થાકીને બેસવુ (૪) થાળે પડવુ -શોધવું=નાતરે બેસવાનુ સ્થાન શોધવુ]૦ણું ન૦ વાસણ ૦પલટો, ૦બદલો પુ૦ સ્થાનફેર, હવાફેર, રહેવાસૂવાની જગાનો ફેરફાર ૦પાટલો પું૦ ઠામ, પાટલા મૂકવા વગેરે ભોજનની તૈયારી (૨) ઠામપલટો (?) [ઠામપાટલા કરવા=ભોજનની તૈયારી કરવી]

ઠામ(-મૂ)કું અ૦ [સ૨૦ મ ઠામ]સાવ, તદ્દન

ઠામણું ન૦ ઠામ, વાસણ [જગાએ, ઠેર ઠેર

ઠામે(-મેા)ઠામ અ૦ ['ઠામ' ઉપરથી] દરેક

ઠાયું વિ૦ [સ૨૦ મ ઠાવા] ઠેલ ઠાવકુ, ડાહ્યું

ઠાર પુ૦ સુતાર (ભાનાર્થક)

ઠાર પુ૦, ન૦[સ્ત] ઓસ, ઝાકળ(૨)ટાઢી હવા, હીકળ(-પડવો)(૩) [ઠરવુ' ઉપરથી ?]ઠામ, ઠેકાણુ [૫] (૪) અ૦ [સ૨૦ સ] ઠરે-મરે એમ, બરોબર ઉદા૦ 'ઠાર માન્યુ-કરવુ'

ઠારક વિ૦ ['ઠારવુ' ઉપરથી] ઠારે-શાતિ પમાડે એવુ (૨) સ્ત્રી૦ (કા) સતોષ, નિરાત, ટાઢક -કો પુ૦ સતોષ, શાતિ [-ઠારવો=સતોષ આપવો]

ઠારવું સ૦ ક્રિ૦ ઠરે એમ કરવુ [ઠર ઠેર

ઠારેાઠાર અ૦ ['ઠાર'=ઠામ-ઠેકાણુ ઉપરથી]

ઠાલવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠાલુ' ઉપરથી] ખાલી કરવુ

ઠાલિયું ન૦ ['ઠાલુ' ઉપરથી] કપાસ કાઢી લીધેલુ કાલુ

ઠાલું વિ૦ [દે. ઠલ્લ] ખાલી, નહિ ભરેલુ (૨) નકામુ, ધધા વિનાનુ (૩) નહિ વાસેલુ, ખુલ્લુ (૪) અ૦ નાહક, ફોગટ [-હોવું=(ભેસ કે પાડીનુ) સગર્ભ ન હોવુ]૦ઠમ, ૦માલુ વિ૦ તદ્દન ઠાલુ-ખાલી

ઠાવકું વિ૦ [સ૨૦મ ઠાઉક(-કા), પ્રા ઠાવય, (સ્ત સ્થાપક) ?] ગભીર, ડાહ્યુ, વિવેકી -કાઈ સ્ત્રી૦,-કાપણું ન૦ [વાસણ, થાળી

ઠાંગરુ (-લુ) (૦) ન૦['ઠાગુ ' ઉપરથી] ભાણાનુ

ઠાંગું (૦) ન૦ [સ૨૦ ઠગલુ] ઠાગુ, છળકપટ (૨) [સ૨૦ ઠામ, મ ઠાય=ભોજનપાત્ર] જુઓ ઠાગરુ

ઠાંઠું (૦) ન૦ ખીટી, ખૂટો

ઠાંસ (૦સ,) સ્ત્રી૦ ['ઠાસવુ' ઉપરથી] વણાટની ઘટ્ટતા (૨) [સ૨૦ ઠસ્સો] ખાલી દમ, શેખી, બડાઈ(૩)લૂખી ઉધરસ, હાસો [-મારવી= શેખી કરવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ૨૦ મ હિ. ઠાંસના] ઠાસવુ. દાબીદાબીને ભરવુ(૨)દાબી-દાબીને ખાવુપીવુ (૩) મનમા ઉતારવુ, ઠસાવવુ (૪) અ૦ ક્રિ૦ ઉધરસ ખાવી -સી સ્ત્રી૦ ખાસી -સો પું૦ લૂખી ઉધરસ (૨) ગોદો. મુક્કો, ઠોસો [-ખાવો=ઉધરસ આવવી (૨) ઠૂસો-મુક્કો મળવો -મારવો, લગાવવો= મુક્કો-ગોદો મારવો] [ને પ્રેરક

ઠિબવું અ૦ ક્રિ૦,-વવું સ૦ ક્રિ૦'ઠીબવુ'નુ ભાવે

ઠિઠિ(-ત્રિ)યારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] મશ્કરી; મલક

ઠિઠોળી સ્ત્રી૦[જુઓ ઠોરી] મલક, ઠ ઠોળી

ઠિસિયારી સ્ત્રી૦ જુઓ ઠિઠિયારી

ઠિંગુજી,-ણી વિ૦ (૨) વિ૦ [સ૨૦ મ ઠિંગુ, ઠેંગૂ(-ગોજી)] વામન, ઠીગણુ (માણસ)

ઠીક વિ૦ [સર૦ હિં, મ] સારું; યોગ્ય, જોઈએ તેવું, બરોબર (૨) બહુ સારું કે નઠારું નહિ એવું (માત્રામા) સાધારણ (૩) અ૦ 'સારું, વારુ, ભલે,' એવો અર્થ બતાવતો ઉદ્‌ગાર [-કરવું = જોઈએ તેવું-ઘટતું કરવું (૨) મઠાડવું, સુધારવું, દુરસ્ત કરવું, સમારવું (જેમ કે, ઘડિયાળ, વર, કપડું, તબિયત ઇ૦ મા જે નઠારું કે અનિષ્ટ હોય તે દૂર કરવું) -થવું = ઠીક કરાવવું (જુઓ ઠીક કરવું) -પડવું = પસંદ પડવું, ગમવું, અનુકૂળ આવવું -લાગવું = સારું -યોગ્ય છે એમ જણાવું (૨) સારું દેખાવું; શોભવું (જેમ કે આ ટોપી તમને ઠીક નથી લાગતી.) ઠીક છે = 'સારું, જોઈ શું' અથવા 'જોઈ લઈશ, બધું લઈ નાખીશ' એવા ભાવનો ઉદ્‌ગાર]

ઠીકઠાક અ૦ ['ઠીક'નો દ્વિર્ભાવ, સર૦ મ ઠિકઠાક, ઠાકઠિક] બરોબર, વ્યવસ્થિત ગોઠવેલું હોય એમ (-કરવું)

ઠીકાઠીક વિ૦(૨)અ૦[ઠીક+અઠીક ? કે 'ઠીક'નો દ્વિર્ભાવ] જેવું તેવું, કામચલાઉ, માંડ નભે એવું

ઠીકરનાથ પુ૦ ગોસાંઈની એક જાત

ઠીકરી સ્ત્રી૦ નાનું ઠીકરું

ઠીકરું ન૦ [દે ઠિક્કરિઆ] માટીના વાસણનો ભાંગેલો કકડો (૨) [લા] માટીનું વાસણ [ઠીકરામાં ધૂળ પડવી = ખાધું પીધું ધૂળી પડવું -વ્યર્થ જવું (૨) ચાલતું ગુજરાન અટકી પડવું ઠીકરામાં ધૂળ નાખવી = ખાધું પીધું ખરાબ કરવું (૨) ચાલતું ગુજરાન અટકાવવું. ઠીકરાં ફોડવાં = નોકરી છોડી દેવી ઠેર ઠેર ઠીકરાં ફોડવાં = નોકરી મળવા છતાં સ્થિર ન થવું ઠીકરું ફેરવવું = ભીખ માગવી]

ઠીજવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ થીજવું] ઠરી જવું

ઠીઠિયું વિ૦ ['ઠીઠ' ઉપરથી] ભાંગ્યુંતૂટ્યું, જીર્ણ (૨) ન૦ તેવું ઘર

ઠીઠી અ૦ [રવ૦] (મોટેથી હસવાનો અવાજ)

ઠીઠું ન૦ [રવ૦, સર૦ ઠાહું] ભાગીતૂટી-જીર્ણ અને અવાવરુ ચીજ, ઠોઠું

ઠીબ સ્ત્રી૦ ભાંગેલ' હાલ્લાનો તળિયાનો ભાગ, મોટું ઠીકરું

ઠીમણું ન૦ માટીનું હામ -બહુ(-ઘણું) ન૦ ઠીમણું (નિરર્થકમા)

ઠીલેરો પું૦ [સં. અષ્ટીલ] હળિયો

ઠીસકું ન૦ [જુઓ હિંસિયાની] જુઓ ઠીસકો

(૨) ઠીકું -રો પું૦ મસ્કરી, ચેષ્ટા

ઠીકરું ન૦ જુઓ ઠીકરું -રી સ્ત્રી૦ નાનું ઠીંકરું

ઠીંગણું વિ૦ [હિં ઠિંગना, મ. ઠિં(-ઠેં)गणा] પ્રમાણમાં ઓછી ઊંચાઈનું -ગઠ, હિંગુજ

ઠીંગરાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ઠીંગા, હિંગુળ] ખૂબ ઠંડી લાગવી -ઠરી જવું (૨) ઠરીને ઓસલું બાઝી જવું (૩) [લા] ગભરાઈ જવું -ચમત્કારથી અટકી જવું ઠીંગરાવવું અ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

ઠીંગાઠોળી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ઠઠ્ઠામશ્કરી, અડપલાં કરી મસ્કરી કરવી તે

ઠઠવાવવું અ૦ક્રિ૦ 'ઠઠવાવું'નું પ્રેરક

ઠુંગો પું૦ જુઓ ઠુંગણું

ઠૂઠવાવું અ૦ ક્રિ૦ [દે ઠુક = ઠંડું] ટાઢથી અકડાઈ જવું -થૂજવું; ઠૂઠવાવું

ઠૂઠવો પું૦ [રવ૦] એકદમ મોટેથી રોઈ પડવું તે [-મૂકવો = ઠંડું અવાજ કરી એકદમ જોરથી પોક મૂકી રોવું]

ઠૂણકું ન૦ [સર૦ સં સ્થાણુ પ્રા ઠાણુ, દે ઠુક] ડીમડું, લાકડાની ભારે ગાંઠ

ઠૂમકી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] (પગને મરડાનો) ધીમો આંચકો (-મારવી)

ઠૂમકો પું૦ [સર૦ હિં] જોરથી મારેલી ઠૂમકી

ઠૂમરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ ઠુમરી] એક તરેહની ગાયનપદ્ધતિ [જરતુ બરડકું

ઠૂમરો પું૦ પંચરંગો મરડો(૨)[સર૦ મ ઠુંચા]

ઠૂશ(-સ) સ્ત્રી૦[રવ૦]=મ,અડદાગો(-ઠોકવી; -નીકળવી)(૨)વિ૦ નકામું નઠારું તિ સર્વ

ઠૂસક(-કી) સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ હિં. ઠુસકી] વાચૂટનો અવાજ [કટાક્ષનું બોલવું (-મૂકવું)

ઠૂસકું ન૦ [રવ૦] ઠંડો ગૂંગળાતે શ્વાસ તે (૨)

ઠૂંગણું ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ (અંગ્રેજી ખાસ ઉપયોગ) કાચું ઠોકર ખાવાનું

ઠૂંગવું અ૦ક્રિ૦ હામીને ખાવું (૨) [લા] કરવું.

ઠૂંસાવવું અ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ઠૂંસવાનું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ઠૂંગાપાણી ન૦બ૦વ૦ ઠૂગણ. [-કરવાં, લેવાં =ઠૂગણ કરવુ]
ઠૂંગાર, ઠૂંગો પુ૦ ઠૂગણ [સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક) ઠૂઠવાવુ અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઠૂઠવવુ ઠૂંઠવાવવું
ઠૂંઠું વિ૦ [જે. ઠુંઠ; સર૦ હિં. ઠૂંઠા] આગળાં વિનાના કે થોડાઘણા કપાઈ ગયેલા હાથવાળું (૨)ન૦ ડાળા વગરનુ ઝાડનું થડિયું કે એવું નાનું ઝાડ(૩)બીડી પિવાઈ રહ્યા પછી રહેલો ભાગ(૪) [લા]મૂળનુ અપ ગ રૂપાતર [ઠૂઠામાં ઠેલવું =ન લેખવવુ , ન ગણકારવું.]
ઠૂંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. ઠુડ્ડી, ઠોડી] હડપચી
ઠૂંબરો પુ૦ જુઓ ઠૂમરો
ઠૂંમસું વિ૦ પ્રમાણમા લ બાઈ કરતા જાડાઈમા વધુ એવુ [(-મારચી)
ઠૂંશ(-સ) સ્ત્રી૦[જુઓ ઠાસ] ખોટો ગવ ઠાસ
ઠૂંસો(-સલો) પું૦ [રવ૦, સર૦ મ. ઠુસા, ઠો(-ઠો)સા] ઠોસો, ગોદો મુક્કો
ઠેક સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠેકો] તાલ (૨)[જુઓ ઠેકવુ] કૂદકો, છલ ગ, થેક [મરકરું
ઠેક,૦ડી સ્ત્રી૦મજકરી.૦ડિયું વિ૦ ઠેકડી કરનારુ ;
ઠેકઠેકાણે અ૦ ['ઠેકાણુ' ઉપરથી] ઠેકાણે ઠેકાણે, જ્યાં ત્યા
ઠેકડો પુ૦ ['ઠેકવું' ઉપરથી]કૂદકો,છલંગ થેકડો
ઠેકવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ થેકવુ] ઠેકડો મારી કૂદી જવુ (૨)ઠોકવુ(૩)[વસ્ત્ર]ગીબાથી છાપવુ
ઠેકાણું ન૦ [હિં. ઠિકાના, મ ઠિકાણ(-ણા)] રહેવાની જગા, મુકામ (૨) સ્થાન; સ્થળ (૩) (કાગળનુ) સરનામુ (જેમ કે કાગળ પર ઠેકાણું કરવાનુ -લખવાનુ બાકી છે)(૪) કામધંધાની જગા (જેમ કે, ઠેકાણુ કરવું, ઠેકાણે પાડવું જુઓ; સારે ઠેકાણે ગોઠવાઈ ગયો)(૫)[લા] અમુક નક્કી દશા કે સ્થિતિ, સ્થિરતા, નિશ્ચય (જેમ કે,એ માણસનુ કશુ ઠેકાણું નહિ;રસોઈનુ ઠેકાણુ નથી) (૬) ઢબ, વ્યવસ્થા, ઢગધડો. [-કરવું =વગે પાડવું, બરોબર ગોઠવવું (૨) કામધંધાની જગા શોધવી (૩) સરનામુ લખવું (૪) નુકસાન કરવુ કે મારવુ; એમ કરી ઘાટ ઘડવો (૫) કન્યાને ઠીક ઘેર-સારી જગાએ પરણાવવી -પડવુ =બરોબર ગોઠવાવુ; થાળે પડવુ (૨)ઠરવું, નક્કી કે નિશ્ચિંત થવું ઠેકાણે આણવું =જુઓ ઠેકાણે લાવવું ઠેકાણે આવવું =પાશરું થવું, સીધા થવુ (૨) સ્થાને આવવું, બરોબર થવુ ઠેકાણે કરવું =નિયત સ્થળે મૂકવુ (૨) સંતાડવું (૩) મારી નાખવું. ઠેકાણે થવું =નિશ્ચિત જગાએ જવુ ઠેકાણે પડવું =નોકરીધ વે વળગવુ (૨) મુકામે પહોચવુ (૩)નિયત સ્થળે મુકાવું (જેથી હાય ન લાગે કે ખોવાય નહીં) ઠેકાણે પાડવું=નોકરી ધ ધે વળગાડવુ (૨)સંતાડી દેવું,ગોઠવી દેવુ (૩) મારી નાખવુ ઠેકાણે રહેવું=વિવેકમર્યાદામા રહેવું. મિજાનમા રહેવુ ઠેકાણે રાખવું = નિયત સ્થળે રાખવું, ગુમ થવા ન દેવું (૨) મર્યાદામા રાખવુ ઠેકાણે લાવવુ =પાશરુ કરવુ, સમજાવીને રસ્તા પર લાવવું, સુધારવુ]
ઠેકાણે અ૦ બદલે; જગાએ
ઠેકો પુ૦ નરવા કે ડફ ઉપર જોરથી દેવાતો તાલ (૨) ઇજારો -કેદાર પુ૦ ઇજારદાર
ઠેઠ અ૦ [સર૦ હિં.] છેડા લગી [-પહોંચવુ =ગુજરી જવુ (૨) જવાને નિશ્ચિત સ્થાને પહોચવુ. -પહોંચાડવું =લઈ જવાની છેલ્લી હદે લઈ જવુ.] ૦નું વિ૦ છેવટ સુધીનુ (૨) પૂરુ પહોચેલ, ભેદુ, ધૂર્ત
ઠેહુ પુ૦ વાટપાડુ, ચોરનો મળતિયો
ઠેપવુ સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ઠેપણે (સ્ત્ર સ્થાપયૂ)] અડાડવું (સુ.). ઠેપાઠેપ અ૦ અડોઅડ
ઠેબું ન૦ [સર૦ મ ઠેપ] પગની ઠેસ, ઠોકર [ઠેબે ચડાવવું =જુઓ ઠેસે ચડાવવુ]
ઠેર (ઠે) અ૦[સર૦ ઠરવુ; હિં ઠૈરના, મ ઠેરણે] બરાબર જગાએ; અસલ ઠેકાણે(૨)ઠાર [-કરવું, મારવું =જનથી મારવુ] ૦ઠેર અ૦ સ્થળે સ્થળે, જ્યા ત્યા
ઠેરવવું સ૦ક્રિ૦ ['ઠરવુ' ઉપરથી] નક્કી કરાવવુ, ઠરાવવુ (૨) સ્થિર કરવુ, હાલી જાય નહિ એમ કરવું (૩) અટકાવવુ, રોકવું
ઠેરવું (ઠે) અ૦ ક્રિ૦[સર૦ ઠરવુ]બનવુ, થવું (૨) રહેવું,થોભવુ [લડાઈ ઠેરવી=લડાઈ શરૂ થવી -જામવી ઠેરી જવું=(સ્ત્રી૦ રૂપમા) લડાઈ ઠેરવી (જેમકે, તે બે વચ્ચે બરાબર ઠેરી ગઈ)]

ઠેરાણું (ઠે) ન૦['ઠરવુ' ઉપરથી] ઠેકાણુ,મુકામ
ઠેરાવ પુ૦ ઠરાવ (સુ., પારસી)
ઠેરાવું (ઠે) અ૦ ક્રિ૦ ['ઠરવું' ઉપરથી] સ્થિર થવુ (લખવામાં હાથનુ) (૨) નક્કી થવુ
ઠેલણગાડી સ્ત્રી૦ [ઠેલવુ+ગાડી] ઠેલીને ચલાવવાની ગાડી, ઠેલો (૨) ચાલણગાડી (૩) બાબાગાડી
ઠેલ(૦વ)વું સ૦ક્રિ૦[સ૨૦ હિં ઠેલના]હડસેલવુ, ધક્કલવુ (૨) આગળ ધક્કલવુ – કરવુ (જેમ કે ટ્રેસ કે મુદત ઠેલવી)
ઠેલંઠેલ(–લા), ઠેલાઠેલ સ્ત્રી૦['ઠેલવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી – સામાસામી ઠેલવુ તે
ઠેલો પુ૦ [જુઓ ઠેલવુ] હડસેલો (૨) ઠેલીને લઈ જવાની ગાડી
ઠેશ(–શ) સ્ત્રી૦ [સ૨૦ હિં ઠેસ,મ ઠેસ, ક્રિ૦ અનુક્રમે ઠેમના, ઠેસણેં] ઠોકર (૨)હલકી લાત (૩) નાનુ અટકણ – ઉલાળી (૪) નાની ફાચર [–ખાવી =ઠોકર લાગવી (૨) લાત ખાવી(૩) ઠપકો ખવો –મારવી =ઠોકર – લાત મારવી (૨) તુચ્છકારવું –વાગવી =ઠેસાવુ, ઠોકર લાગવી ઠેસે ચડાવવું =લાતે ચડાવવુ(૨)ગમે તેમ નાખવું – રગદોળવુ (૩) ટલ્લે ચડાવવુ – વિલંબમા નાખવુ.] –ણી(–સી) સ્ત્રી૦ ફાચર (૨) ઉલાળી –ણિયું ન૦ અટકણ, ઠેસ –સવું સ૦ ક્રિ૦ ઠોકર મારવી (૨) ન૦ પગની ઠોકર – લાત [–ખાવું, –ભરવું =ફેરો ખાવો, કામ કરવુ]
ઠેં (ઠે૦) અ૦ સ્તબ્ધ, છક (૨) ધરાઈ ગયુ હોય એમ (૩) લોથપોથ, થાકી ગયુ હોય એમ, ટે (–થઈ જવું) [જ્યાના ત્યા
ઠેંઠણેઠે (ઠે૦) અ૦ ઠેરના ઠેર, મૂળ ઠેકાણે,
ઠોક પું૦, સ્ત્રી૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] પ્રહાર, ગદ્દો (૨) ઠપકો (૩) ટોણો [–દેવા, પાડવા, મારવા =ઠપકો આપવો, મહેણા મારવા]
ઠોકઠાક સ્ત્રી૦ ['ઠોકવુ ' ઉપરથી] આમ તેમ ઠોકવુ તે
ઠોકર સ્ત્રી૦ [સ૨૦ દે ટક્કર, મ , હિ ઠોકર] ઠસ, ચાલવામા પગનુ વરતુ સાથે ટિચાવુ તે (૨)[લા]ભૂલ(૩)ખોટ [–ખાવી =ઠોકરાવુ, અથડાઈ પડવું (૨) ભૂલ કરવી(૩)નુકસાનમા આવવુ –મારવી =લાત મારવી(૨)અવગણવું (૩) વચમા ફાચર મારવી – મુશ્કેલી નાખવી –મારીને =અડચણ છતા(૨)ચોડી મહેનતે, પણ અચૂક –લાગવી, –વાગવી =ધક્કો વાગવો, અથડાવુ (૨) નુકસાન પહોચવુ ઠોકરે ચડવું =વચ્ચે આવવુ, અકળાવુ (૨) ઢીલમા પડવુ] –રાવું અ૦ ક્રિ૦ ઠોકર ખાવી
ઠોકવું સ૦ ક્રિ૦ [સ્વ૦ ? સર૦ પ્રા ઠુક્ક = છોડવુ, હિં ઠોકના, મ ઠોકણેં] એક વસ્તુ પર બીજી વસ્તુ જોરથી ટીચવી — અફાળવી (જેમ કે, ખીલો, બારણુ , ઇ૦)(૨)માર મારવો; પીટવુ, લગાવવુ (૩) ગપ મારવી (જેમ કે, આ તો તેણે ઠોકી જ લાગે છે) (૪)ખૂબ ખાવુ (૫) બગબગ, સચોટ, ને ધક્કલી દેતા હોઈએ એમ કાઈ કરવાનો ભાવ બતાવવા વપરાય છે જેમ કે, તાર ઠોકવો, અરજી કે દાવો ઠોકવો (૬) તબુ ઠોકવો =તબુ બાંધવો કે રોપવો [ઠોકી ઘાલવું =ઠોકીને ઘાલવુ – અંદર દાખલ કરવુ (૨) ટ્રેમા નાખવુ – પૂરી દેવુ ઠોકી બેસાડવું = યુક્તિ કે બળથી ગોઠવી દેવુ, બરોબર કે બંધબેસતુ કરવુ (૨) ખોટું માથે ઓઢાડવુ ઠોકી પાડવું =બરોબર પૂરુ કરવુ (જેમ કે, કલાકમા એ કામ ઠોકી પાડો) (૨) મારી નાખવુ, ખતમ કરવુ ઠોકી મારવું = ગમે તેમ કરીને ધક્કલી દેવુ – કરી પાડવુ ઠોકયે રાખવું =ગમે તેમ કરીને ધક્કલ્યા કરવુ — ચલાવવુ, હાકયે રાખવુ (૨) ગપ્પા હાકયા કરવા]
ઠોકઠોકા સ્ત્રી૦['ઠોકવુ' ઉપરથી] વાર વાર – ઉપરા-ઉપરી ઠોકવુ તે (૨) તેની ગરબડ
ઠોકાટ પુ૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] ઠોક્કા, ઠોકવુ તે કે તેનો અવાજ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ઠોકવુ,ઠોકારવુ
ઠોકાઠોક સ્ત્રી૦ જુઓ ઠોકઠોકા
ઠોકારવું સ૦ ક્રિ૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] ઠોકીને બેસાડવુ, ઠોકવુ [તેનો અવાજ
ઠોક્કો પુ૦ ['ઠોકવુ' ઉપરથી] ઠોક, ફટકો (૨)
ઠોઠ વિ૦ [સર૦ હિં ઠોટ] ઓછી અક્કલ– સમજવાળુ, જડસુ. ૦ડાઈ સ્ત્રી૦ (કા.)

ઠોઠપણું. ૦હું વિ૦ (કા) ઠોઠ [તુવેરના)
ઠોઠા પુ૦ બ૦ વ૦ બાફેલા આખા દાણા (ઘઉં
ઠોઠિયું (ઠો) વિ૦ [દે ઠુંઠ પરથી?] જુઓ ઠાઠિયુ
(૨) ન૦ ફુલ્લાનુ ફડાશિયુ [રદ્દી વસ્તુ
ઠોઠું (ઠો) ન૦ [જુઓ ઠોઠિયુ] જાણે, કમતાકાત
ઠોણ સ્ત્રી૦ વાંધો, નુકસાન
ઠોબરું (-લું) વિ૦ ઘાટ વિનાનુ, કદરૂપું (૨) ન૦
ધાતુ અથવા માટીનુ વાસણ [મૂર્ખ, ઠોઠ
ઠોબારી વિ૦ [સર૦ મ ઠોબ, ઠોવા, ઠોંબ્યા]
ઠોયો પુ૦ ખાપો, સપાટી પર નીકળેલો ગોદા
જેવો ડોયો [ઠોયા જેવું = બોત જેવુ, હાલ્યા-
ચાલ્યા વિનાનુ જડ જેવુ, વચ્ચે સ્થિર ઊભેલુ.]
ઠોર (ઠો) પું૦ [હિં] એક મિઠાઈ (૨) ન૦
[હિં ઠૌર] ઠામ, ઠેકાણુ (૩) અ૦ + ઠેર, ઠાર
૦ખુચ્યા પુ૦ બ૦ વ૦ [+ હિ खोवा = માવો]
માલમલીદા
ઠોરમૂઠી સ્ત્રી૦ નાના છોકરાની એક રમત
ઠોરવું સ૦ક્રિ૦ ઠોબમૂઠીની રમતમા મૂઠી ઉપર
મૂઠી માંડવી [ઠોરી લેવું ખૂંચવી લેવુ (૨)
જીતી લેવુ]
ઠોલવું સ૦ક્રિ૦ ચૂંટી-તોડી ખાવું
ઠોલિ(-ળિ)યું (ઠો) વિ૦ [સર૦ મ. ઠોલ્યા
(-ळ्या)] જુઓ ઠોળિયુ
ઠોવું સ૦ક્રિ૦ રોકવું -વાવું અ૦ ક્રિ૦,
-ડાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ઠાવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
ઠોળિયું (ઠો) વિ૦ મૂર્ખ; ઠોઠ(૨)ઢ ગંવડા વગરનુ,
અંટોળકાટલા જેવું (૩) ન૦ સ્ત્રીઓના કાનનુ
એક ઘરેણુ -ળોળિયુ
ઠોળિયો પુ૦ (ઠો)['ટોળ' પરથી?] ઠઠ્ઠા કરનારો
માણસ (૨) ['ઠોળિયુ' ઉપરથી] ઠોઠ-ઠોળિયો
માણસ [ઠોળિયાબાજી = ઠઠ્ઠાબાજી
ઠોળિયાવાળું = ઠોળિયાઓની મંડળી]
ઠોંઠર (ઠો૦) સ્ત્રી૦ (ચ.) ઈશાનનો પવન
ઠોંસવું (ઠો૦) અ૦ક્રિ૦ ઠાસવુ, ખાસવુ (૨)
સ૦ક્રિ૦ ઠાસવુ, ગદ્દીને ભરવુ
ઠોંસો. (ઠો૦) પુ૦[સર૦ મ. ઠો(-ठो)सा] જુઓ
ઠાસો [-ખાવો = ગડદો ખાવો (૨) નુકસાન
ખમવુ -મારવો, લગાવવો = ગડદો મારવો]
-સાઠોકર સ્ત્રી૦ ઠોસો અને ઠોકર -સાબાજી
સ્ત્રી૦ સામસામે ઠોસા મારવા તે

ડ

ડ પું૦[સં] મૂર્ધન્યની ત્રીજો વ્યંજન ૦કાર
પું૦ ડહો, ડ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર(૨)[સર૦,
સર૦હિ, મ]ઓડકાર (-આવવા) ૦કારાંત
વિ૦ છેડે ડકારવાળુ ૦હો પું૦ ડ અક્ષર
ડકડક અ૦ [રવ૦]
ડકાટી સ્ત્રી૦ [હિ ડકૈતી, સર૦ ઈં. ડૅકૉઇટી]
ડાકા મારવો તે, લૂટફાટ, ડાકાટી
ડકારી સ્ત્રી૦ [રવ૦] ઓડકાર (૨) [સં डक्कारी
ઉપરથી] વીણાનો અવાજ. [-આવવી,
ઊપડવી, થવી = ઓડકાર આવવા-
ઊપડવા]
ડકાળ પું૦ + જુઓ દુકાળ
ડક્કો પુ૦ [ઈં ડૉક, સર૦ 'ધક્કો' પણ]વહાણનો
માલ ચડાવવા ઉતારવા બાંધેલો ઘાટ,કુરજો(૨)
નદિયા કે નદીના પાણી સામે રક્ષણ માટે બાંધેલો
બંધ -વાળો પુ૦ ડક્કાનો માલિક
ડખ ન૦[ડચ પરથી કે ડક; સર૦ હિ, મ. ડક]
એક જાતનુ જાડુ કપડું (તેનો ડોટ બનાવે છે)
ડખલ સ્ત્રી૦ જુઓ દખલ -લિયું વિ૦ જુઓ
દખલિયુ
ડખળિયું ન૦ ['ડખો' ઉપરથી] શાક નાખીને
કરેલી દાળ કે કઢી [કરેલી દાળ
ડખુ ન૦ ['ડખો' ઉપરથી] શાક વગેરે નાખી
ડખો પુ૦ [રવ૦?]જુઓ ડખુ (૨)[લા]ગોટાળો,
ખીચડો (૩)વાંધો, ઝઘડો [-ઘાલવો = વાંધો
-ઝઘડો નાખવો, ડખો કરવો -પડવો = ઝઘડો
પડવો, વાંધો પડવો, ડખો થવો] -ખાડખ
સ્ત્રી૦ ડખલ, ડખો
ડખોળવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦?] હલોળી નાખવુ
ડગ સ્ત્રી૦ [જુઓ ડગવુ] ડગવુ તે, અસ્થિરતા
ડગ,૦લું ન૦ [સર૦ હિ, મ ડગ] પગલુ(૨)
તેનુ અંતર [-દેવું, ભરવું = પગલુ ભરવુ -
ઉપાડવુ (૨) પગરણ કરવુ -માંડવું = ડગ
ભરવુ (૨) ડગલું ભરતા શીખવુ.]

ડગડગ વિ૦[સર૦ હિ ડગડગાના, મ ડગડગર્ણે] જુઓ ડગમગ, ડગડગવુ ૦વું અ૦ક્રિ૦ આમ તેમ ડોલવુ –હાલવું (૨) [લા] નિશ્ચયમાથી દર્યુંપર્યુ થવુ –હાલવુ –ગો પું૦ મનનો ડગમગાટ (૨) દગદગો, શકા, સશય (૩) અવિશ્વાસ, વહેમ

ડગમગ વિ૦, ૦વું અ૦ક્રિ૦ [દે. ડગમગ]જુઓ ડગડગ, ૦વુ. –ગાટ પુ૦ ડગડગવુ તે

ડગર સ્ત્રી૦ [સ્ર૦ હિં] વાટ, રાહ(૨)વગડ,ચીલો

ડગરી સ્ત્રી૦ જુઓ ડોકરી, ડોશી –કું ન૦ [સર૦ કે ટિग्धर, म डगर;घरडुं; डोसलुं –રો પુ૦ ડોકરો, ડોસો

ડગલી (ગ') સ્ત્રી૦[તુ દગ્લહ,સર૦ હિં ડગલા, म डगला,–લૅ]નાનુ ડગલુ –લું ન૦ પહેરવાનુ કપડું –લડુ બદન કે અંગરખુ –લો પુ૦ મોટો અગરખો કે કોટ, ઓવરકોટ

ડગલી સ્ત્રી૦[જુઓ 'ડગ' ન૦]નાનુ ડગલુ–પગલુ. –લું ન૦ જુઓ ડગ પગલુ (–દેવું ભરવું, માંડવું) [–ઓળખવું = પગલુ પારખવુ (૨) વલણ કે વૃત્તિ જાણવા] [ડગમગવુ

ડગવું અ૦ક્રિ૦ [સ્ર૦ હિ , म]જુઓ ડગડગવું,

ડગશ (શ,) સ્ત્રી૦ (ચ) [સર૦ કે डगल=ઈટ પથરનો ટુકડો] મોટો પથ્થર

ડગળવું સ૦ ક્રિ૦ ['ડગળુ' ઉપરથી] જુઓ ચગળવુ (૨) ઈચ્છવુ; જે તે આયા કરવું

ડગળાટવું અ૦ક્રિ૦ ['ડગળુ ઉપરથી] ડગળે ને ડગળે આવુ, બચકાટવુ

ડગળી સ્ત્રી૦નાનુ ડગળું(૨)ડાગળી, સમજશક્તિ. [–ખસ્કી, ખસી જવી=ગાડું થવુ, ભાન જતુ રહેવુ –મારવી, લગાવવી=ડગળી વડે કાણુ પૂરવુ]

ડગળું ન૦ [દે डगल=કળનો ટુકડો] ગડો, મોટો કકડો અથવા ફાડિયું

ડગુમગુ વિ૦(૨) અ૦[જુઓ ડગમગ]અસ્થિર

ડઘાવું અ૦ ક્રિ૦ ગભરાટથી સ્તબ્ધ થઈ જવું (૨) ['ડાધ' ઉપરથી] ડાઘ પડવો (ઉદા૦ ડઘાયેલી દૃગ)

ડઘો પું૦[સર૦ म डग्गा, सं ढक्का, प्रा डक्क] બાયુ નબ્ધાની જોડમાંનુ નાનુ

ડચ પું૦ [ડં] વલદેા, હોલડનો વતની(૨)સ્ત્રી૦ તેની ભાષા (૩) વિ૦ તે દેશને અંગેનુ

ડચ અ૦ [ન્વ૦] (૨) ટચકો ભરતા કપાઈને જુદુ પડવાનો અવાજ (ઉદા૦ 'ડચ દઈને જુદુ પડવુ') (૩) ન૦જીભ થડકાવીને કરાતો નકાર-સૂચક અવાજ (૪) બળદ વગેરે હાંકતાં કરાતો અવાજ ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ ડચ એવો અવાજ કરીને પ્રેરવું –હાકવુ ૦કારી સ્ત્રી૦, ૦કારો પુ૦ ડચ એવો અવાજ (હાકવાનો કે નકારનો) કરીને ઉત્તેજવું, ઉશ્કેરવુ તે [–કરવી, –વો]

ડચક અ૦ [ન્વ૦] –કિયુ ,–કુ ન૦ પાણીમાં ચૂ ગળાતા કે રડતા કે મુશ્કેલીથી ગળતા ગળાની અાગીમાથી થતો 'ડચક' એવો અવાજ. [–આવું = પાણીમા ચૂંગળાતા ડચક અવાજ કરનો શ્વાસ લેવો, ડૂમકા આવા]

ડચકું ન૦ જુઓ ડચકિયુ (૨) [જુઓ ડચ] (ડચ દઈને કપાઈને પડેલુ) ચીર, કકડો (કૂ ગળીનો)

ડચકો પું૦ [જુઓ ડચકુ =ચીર] ઓગળ્યા વગરનો કે બફાયા વગરનો ગાગડો, લોદો (૨) કૂ ગળીનો કાકરો કે કૂકડો

ડચૂરો પુ૦[સર૦કૂચો] ગળા કે છાતીમા કે ધામણ [–બાઝવો, ભરાવો=ગળા કે છાતીમા કાઈ લાગવાથી કે ધામણ થવી]

ડચો પુ૦ [જુઓ કૂચો] કૂચો, કટ્ટો

ડઝન વિ૦ [કું] બાર (૨) ન૦ બારનો સમૂહ (જેમ કે દીવાસળીનુ) ૦બંધ વિ૦ ડઝનોથી ગણતરી થાય એવી સખ્યાવાળુ

ડટ(–ટ્ટ)ણ વિ૦ [સર૦ દાટવુ] દટાયેલુ; જમીનની અદરનુ (૨) ન૦ દટણ, બાળકૂવો. ૦કૂવો, ૦બાળ પુ૦બાળકૂવો ૦બજર પુ૦ ડટણકૂવા પર કરેલુ બજર

ડટ તર ન૦ ['ડાટવુ' ઉપરથી] દુનિયા દટાઈ જાય એવો ઈશ્વરી કોપ, મહાવિનાશ

ડટ્ટણ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ ડટણ

ડટ્ટો પુ૦ [જુઓ ડાટો] ડાટા તરીકે વાપરેલો કૂચો (૨) બાજુ ઉઘાડુ રહે માટે સાબ સાથે લગાડેલો બિલાગરાવાળો લાકડાનો ટુકડો — અટકણ (૩) મોન્ટેસોરી બાળમંદિરના એક

સાહિત્યમાંનો ઢાંટા જેવો દરેક નળાકાર (૪) કૅલેન્ડરની તારીખોની બાવેલી થોકડી –'બ્લૉક'

ડઢર વિ૦ [સર૦ હિં. ડઢ્ઢાર] લાગણી વગરનું, બુઠ્ઠું [– અશક્ત થવું

ડહળવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ. ઢંડળ્ણેં] દોદળું

ડહ વિ૦ મૂર્ખ

ડણક સ્ત્રી૦ [૨વ૦] (કા.)સિંહની ગર્જના. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ (કા) (સિંહે) ગર્જના કરવી

ડણું ન૦ [સર૦ 'ડઢ્ણું' અથવા 'ડણક' ૨વ૦] જનું ડઢ્ણું (૨) તોફાની ગાયભેંસના ગળામાં નખાતું લાકડું, ડેરો

ડપ(–બ)કા પું૦ બ૦ વ૦ [જુઓ ડપકો] દોહવાના અંતમાં કઢાતી સેરો (૨) ચણાના લોટનું એક રસાદાર શાક

ડપ(–બ)કાણું, –મણ(–ણું) ન૦ ['ડપકો' ઉપરથી] દબડાવવું તે –વવું સ૦ક્રિ૦ [સં૦ મ દ્વક્કાવિર્ણે] દબડાવવું, ધમકાવવું

ડપ(–બ)કી સ્ત્રી૦ [૨વ૦] મૂઠ્ઠી [–ખાવી, મારવી = મૂઠ્ઠી મારવી (૨) એકદમ નજર બહાર ચાલ્યા જવું] –કું ન૦ મૂઠ્ઠું, મૂઠ્ઠી (૨) ટપકું

ડપ(–બ)કો પું૦ [૨વ૦]પ્રવાહીનો મોટો છાંટો (૨)ઘાબું, ડાઘો(૩) [લા]વહેમ, શક (૪)કાળ; ત્રાસકો (૫) એકલા લોટનું જ કરેલું ભજિયું [–પડવો = ડાઘો પડવો (૨) મોટું ટપકું પડવું (૩) વહેમ પડવો (૪) કાળ પડવો]

ડપટ વિ૦ [જુઓ દપટ] બેવકૂફ, દોપટ (૨) સંતાડેલું ૦વું સ૦ક્રિ૦ દપટવું, સંતાડવું (૨) લુચ્ચાઈથી હાથ કરી લેવું, દબાવી બેસવું. [ડપટી દેવું = સંતાડી દેવું]

ડપેટો પુ૦[સર૦ રપેટો (ફા રફતન) હિ ડપટ] ખૂબ જોરમાં દોડવું તે [પડવાળો ડોથળો

ડપોટો પુ૦ [દુ+પટ] ખાઈ વગેરે ભરવાનો બે

ડફ સ્ત્રી૦,ન૦[ફા. દફ]એક વાદ્ય(૨)અ૦[૨વ૦] ઝટ (ઉદા૦ ડફ દઈને, ડફ લઈને)

ડફડાવવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ મ. ડફરાવર્ણે]હુંકારવું [હોડીવાળાઓની બોલીમાં] (૨) દબડાવવું. ધમકાવવું

ડફલું ન૦ નાનું ડફ (૨) ડફણું

ડફણું ન૦ [દે. ડક્ક] નાનો, જાડો દંડો– ઘોકો –ણાટવું સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ડફણાવવું. –ણાવવું સ૦ક્રિ૦ ડફણા વડે મારવું

ડફલાવવું સ૦ક્રિ૦ [ડફ ૨વ૦? સં૦ ડફડાવવું] હચમચાવી દેવું (૨) હેરાન કરવું

ડફાંસ (સ,) સ્ત્રી૦ બોટી બકાશ, ડફાસ (–મારવી, હાંકવી)

ડબોળ વિ૦ [સર૦ હિં ડપોરસંખ] જડબું; બેવકૂફ [(એક ગાળ)

ડબોળશંખ પું૦ [સં૦ હિં ડપોરસંખ] મૂર્ખ

ડબ્બલ વિ૦ વાથી ફૂલી ગયેલું

ડબ અ૦ [૨વ૦]ડૂબવાનો અવાજ(૨) ટપ, ઝટ ૦ડબ અ૦[૨વ૦](૨)ઝટ ઝટ, એક પછી એક (જેમ કે આસુ પડવા, કોળિયા મોમા મૂકવા; ચપચપ લેવું ઇ૦)

ડબકચૂરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

ડબકડોયાં ન૦બ૦વ૦ [૨વ૦] પાણીમા ડૂબકા (૨)[માટલીમા] પીધેલા વાસણની બોળાબોળ

ડબકવું અ૦ક્રિ૦ [૨વ૦ સર૦ હિ ડબકના] ડૂબના બોવા

ડબકા પું૦ બ૦ વ૦ જુઓ ડપકા [ણું'મા

ડબકાણું, –મણ(–ણું), –વવું જુઓ 'ડપકા-

ડબકી,–કું જુઓ 'ડપકી'મા –કો જુઓ ડપકો ૦ડોળ સ્ત્રી૦, ૦ડોળો પુ૦ (કા) ડૂબકી મારવાની રમત

ડબગર પુ૦ [ફા દફગર. હિ ડબગર, ડબ= કુપ્પા બનાવવાનું ચામડું (જુઓ ડબું)] નગારાં પર ચામડા મઢનારો(૨)[સર૦ઇં ડોવર] છત્રી ઇત્યાદિ પર રંગરોગાન કરનારો

ડબડબ અ૦ જુઓ 'ડબ'મા. –ભાટ પું૦ પેટ ચડવું તે(૨)[કા]કોઈ બોલતું હોય તેમા વચ્ચે બોલ બોલ કરવું તે (૩) વગર કામે વધારાપડતું બોલવું તે(૪)મર્યાદા છોડીને સામું બોલવું તે. –બો પુ૦ ડબડબાટ; પેટ ચડવું તે

ડબડી(–રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ડવડી]નાનું ડબું

ડબુ (–રું) ન૦[ફા દબ્બહ, સર૦ હિં ડબ, મ દવડા] ચામડાનું કુપ્પું (ઘી –તેલ ભરવાનું). –ડો પુ૦ મોટું ડબુ

ડબરી સ્ત્રી૦ જુઓ ડબડી

ડબરું વિ૦[સર૦ મ ડવરા, હિ ડબ્બૂ–ફૂલેલું] ફિક્કું, ડેફગયેલું (૨)મ૬, બડ, સુરત (૩) ન૦ જુઓ ડબડું

ડબરો પુ૦ [જુઓ ડબો] તાંબાપિત્તળનો ડબો

ડબલરોટી સ્ત્રી૦['ડબલ' (ફ્રે.)+રોટી (હિં)] એક પ્રકારની દડા જેવી ફૂલતી રોટી, પાઉ

ડબલું ન૦ [જુઓ ડબડું] ચામડાનું કુલ્લું(૨) વગર પકવેલું હાલ્લું, લોદું (૩)['ડબો' પરથી] પતંગનું લોદું, ટિનપાટ

ડબાડબ અ૦ [રવ૦] ડબડબ (આંસુ પાડવા) (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ ડબડબાટ ૨ અને ૩

ડબી(–બ્બી) સ્ત્રી૦ [જુઓ ડબો] દાબડી

ડબીર પું૦ [અ દબીર, સર૦ મ] મહેતો, હિસાબ લખનારો

ડબું ન૦ [સર૦ હિ ડબ્બૂ] કડછી, ડૂચો

ડબૂક અ૦ [રવ૦] ડૂબવાનો અવાજ [–દઈને, લઈને=એવા અવાજની સાથે,તરત].૦વું અ૦ ક્રિ૦ ડૂબકું મારવું –ડિયું ન૦ ડૂબતાનું ડૂબકું [–ખાવું=ડૂબવું, ડૂબવામાં ઉપર નીચે થવું]

ડબૂચો પુ૦ જુઓ ડૂચો

ડબૂસું ન૦, –સ્યો પુ૦[સર૦ મ દબુસા, હિ , ફા દબૂસા] વહાણનો પાછળનો ભાગ

ડબો(–બ્બો) પુ૦[ફા દબ્બહ, સર૦ હિ , મ. ડબ્બા, મ ડબા, કા ડબ્બી] વાસણનું એક પાત્ર, દાબડો (૨) રેલગાડીનો ડબો (૩) ઘડિયાળનો ડબ્બો (૪) એક જાતનું ફાનસ (૫) હરાયા ઢોર પૂરવાનો વાડો (૬) ટીનનો ડબો(૭) પાઘડી (તુચ્છકારમાં) (૮) ['ડબ' રવ૦ ઉપરથી ?] ફાળિયો, ગફ્ફો. [–મારવો = એકદમ બૂકડો ભરવો (૨) નાસી જવું]

ડબોડબ અ૦ [રવ૦] જુઓ ડબડબ

ડબોવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ડબ' રવ૦, હિ. ડબોના] ડુબાવવું, ઝબકોળવું

ડબોળવું સ૦ક્રિ૦ ['ડબ' રવ૦] જુઓ ડબોવવું (૨) અપવિત્ર કરવું [પુ૦ જુઓ ડબો

ડબ્બી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડબો] ડબી, દાબડી.–બ્બો

ડભાયણું ન૦ [સર૦ પ્રા ડમણ, ડાંભવું] ડામ દેવાનું ઓજાર– સાધન,(૨) [?] ભયનું ઠેકાણું

ડભક અ૦ [રવ૦] ડમરુનો રવ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ સં ડમ્] (ડમરુનું) વાગવું

ડભકો પુ૦ [રવ૦] ડકો (૨) [જુઓ ડબુ] (સુ) ડૂચો –કારો પું૦ ડકાનો અવાજ

ડભખળ ન૦[રવ૦]તોફાન,ધમાલ (સવારીની)

ડભડભ સ્ત્રી૦[રવ૦]ડંકાનો અવાજ(૨)[સર૦મ] ગરબડ, તોફાન (૩)[સર૦ મ. ડમ] ડંકા જેવું એક લશ્કરી વાદ્ય –ભાક પુ૦ડભડભનો અવાજ

ડભડોળ વિ૦ [જુઓ ડાંમાડોળ] અસ્થિર (૨) અપૂર્ણ, અધૂરું

ડભણી સ્ત્રી૦,–ણું ન૦[સર૦ મ દમણી=કપડાં ચોવાનો ચોકો, સર૦ ડફણું, ડણું] નાની લાકડી (૨) શેરડીનો કકડો (૩) ડભણિયું. –ણિયું ન૦ [સર૦ મ દમણી] બે બળદની નાની ગાડી

ડભર(–રી) સ્ત્રી૦ (ફા) જુઓ ડમર

ડભરવું અ૦ક્રિ૦ [સં. ડંવર ?] વનસ્પતિનું ફાલવું –નવા પાન આવવા

ડભરાણ ન૦ (ફા.) જુઓ ડમર

ડભરી સ્ત્રી૦ જુઓ ડમર

ડમરુ ન૦ [સં] એક વાદ્ય, ડાકલું

ડમરો પુ૦ [સર૦ સં. દમનક, પ્રા દમણક (–ગ, –ય), હિં દૌના, મ દવણા] એક સુગંધીદાર વનસ્પતિ [વિ૦ ડમાકવાળું

ડમાક પુ૦[અ. દિમાગ] રોફ, ભપકો, ઠાઠ ૦દાર

ડયાળ ન૦ એક પક્ષી

ડર પુ૦[સં દર,પ્રા ડર] ભય,બીક [–રાખવો= બીવું,ડરવું –લાગવો = ભયની અસર થવી] ૦કણ, ૦કુ, ૦પી, ૦પોક [સર૦ હિ, (પોકના =ડરવું)] વિ૦ બીકણ. ૦પ(–પા)ળુ [સર૦ હિં ડરપના, ડરપાના], ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા ડર ક્રિ૦] બીવું –રામણી સ્ત્રી૦ ધમકી, બીક, સતામણી –રામણું વિ૦ ડર લાગે એવું, ભયાનક (૨) ન૦ ડગમણી –રાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ડરવું'નું પ્રેરક (૨) દાટી–વમકી દેખાડવી કે આપવી –રુ વિ૦ ડરી કે છળી ગયેલું(૨)ડરકણું

ડલ્લી(–ળી) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. દરી=ગોદડું, મ ડલ્લી] ઘોડાની પીઠ પર જીનની નીચે નાખવાની ઊનની ગોદડી

ડલ્લો પુ૦જુઓ દલ્લો

ડવક ન૦ એક પક્ષી

ડવારો પું૦ [૨વ૦] (સુ) ઘોઘાટ, લવારો
ડસ પું૦ [પ્રા ડસ(સં દંશ)]દશ,વેરની લાગણી
ડસક ડસક અ૦[૨વ૦] ડસકા ખાતુ હોય એમ (૨) રહી રહીને
ડસકલું ન૦ ડસકુ (લાલિત્યવાચક)
ડસકલું ન૦ બેડી; હેડ (૨) બેડી જેવું–ભારે લહું હાયપગનુ ઘરેણુ. –લો પું૦ ભારે–વજનદાર બેડી [ખાવા
ડસકવું અ૦ક્રિ૦ [૨વ૦, હિં. ડહકાના] ડૂસકા
ડસકું ન૦ જુઓ ડૂસકુ (–ખાવું)
ડસડસવું અ૦ ક્રિ૦['ડસકુ' ઉપરથી]ડૂસકાથી રૂંધાવું (૨) મનમા અકળાઈ રહેવુ
ડસવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. ડસ, સ દંશ્]કરડવુ, દશ દેવો. –ણ ન૦ ડસવુ તે [છલકાઈ જવુ (?)
ડહેંકવું અ૦ ક્રિ૦ [હિં. ડહકના](કા.)ઊભરાવુ;
ડહાપણ (ડ્)ન૦ ['ડાહ્યુ' ઉપરથી] ડાહ્યાપણુ; શાણપણ. [–કરવું, ડહોળાવું = વચમા વગર સમજ્યે પોતાની વાત કે ડહાપણ ઉમેરવા] ૦ડાહ્યું(–હ્યલું) વિ૦ દોઢડાહ્યુ. ૦દાર વિ૦ ડહાપણવાળુ
ડહોળવું (ડ્હો) સ૦ક્રિ૦ [સ ડ્વલ્? સર૦ મ ડહુળણે–દ્વવળણે] (પ્રવાહીને) હલાવવું,ઘુમરડવુ (૨)[આખ લાલ થાય ત્યા સુધી] ચોળવી(૩) [લા] ખૂબ કામેામા પડવુ, અનેકમા માથુ મારવુ (કાઈકે નિદાત્મક અર્થમા)
ડહોળું (ડ્હો) વિ૦[સર૦ મ ડહુળા]ડહોળાયેલુ –ળો પું૦ ડહોળાયેલુ પ્રવાહી (૨) અફીણનો રસ –ળાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ડહોળવુ નુ કર્મણિ(૨) આખ લાલ થવી(જેમ કે ચોળાવાથી)(૩)[લા] હાલી જઈને અવસ્થિત થવુ, ગૂચવાઈ જવુ, વખારેપડતી ચોળાચોળ થવી [નીકળે એમ
ડળક ડળક અ૦[૨વ૦]ફેરા રૂપે એક પછી એક
ડળકવું અ૦ક્રિ૦['ડળક' 'ડળક' પાણી છૂટવુ–(મોંમા)–એ પરથી ?] લલચાવુ, દાઢ સળકવી
ડળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ડડ્ગવુ]સડી જવુ,ખોખાં થઈ જવા (૨) લાલસામા લીન થઈ જવું (૩) ભાગી પડવુ–ઢગલો થઈ જવુ, ઢળી પડવુ
ડળી સ્ત્રી૦ જુઓ ડલી
ડળું ન૦ [દે ડલ, હિ , મ ડલા]ડગળી, ફોડવું

ડંકવું અ૦ ક્રિ૦ (કા) પ્રાણ જવામા વિલબ થવો(૨)છેલ્લા શ્વાસ લેવા(૩)[દે ડક્ક=ડખ] [જોડાનુ] ડખવુ
ડંકાપલ્લવી સ્ત્રી૦ [ડંકો+પલ્લવ]ડંકો વગાડી હુકમ આપવાની લશ્કરી સાંકેતિક ભાષા
ડંકી સ્ત્રી૦ [ઈ ડોન્કી પપ, સર૦ મ. ડંકીણ] પાણી ખેચવાનો પપ–સંચો
ડંકો પુ૦ [સર૦ હિ , મ ડકા, સ ઢક્કા, પ્રા. ડક્ક] નગારુ, ઢોલ (૨) ઘોડાની પીઠ ઉપર બે બાજુ લટકાવેલા ઢોલ(૩)[કા]ટકોરો(૪)[લા] ફતેહનો અવાજ ફતેહ [ડંકા પડ્યા=ટકોરા થવા. –કરવો = જયજયકાર કરવો, નામના મેળવવી (૨) લોકોમા જાહેર કરવુ –થવો = ડંકો વાગવો –દેવો = નગારુ વગાડવું (૨) વિજયસવારીએ ચઢવુ (૩) ઉત્સાહભેર કોઈ કાર્ય કરવા ઊપડવું –મારવો=ટકોરો વગાડવો. –વાગવો = વિજયટકાર થવો (૨) નામના નીકળવી(૩ લોકોમા જાહેર થવું. –વગાડવો = જુઓ ડંકો કરવો]
ડખ પુ૦ [દે ડંક(સં દશ)] ચટકો, દશ (૨) ધાનનો દાણો સડવાથી પડતુ છિદ્ર(૩)આકડો, ઝેરી કાટો–અણી (૪) [લા] ખીનો, વેર. [–રહેવો = ડખ કે વેરની અસર રહેવી –રાખવો = ખીનો–વેર રાખવું –લાગવો = દાણામા છિદ્ર પડવા (૨) મનમા ચટકો લાગવો. રીસ ચડવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ ડસવુ, દશ દેવો; આકડો મારવો, કરડવુ (૨) જોડો ઘસાઈ પગને દૂઝ થવી (૩) [લા] મનમા અટકવુ –ખાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ડખવુ'નુ કર્મણિ (૨) ધાનના દાણાને ડખ લાગવો –ખીલુ વિ૦ ડંખવાળું
ડગેલુ ન૦ હાડવો–એક વાની (સુ)
ડગોરિયુ વિ૦ [ડગોરો પરથી]ડંગોરાથી કામ લે એવુ, મારામારી કરે એવું
ડંગોરું ન૦, –રો પુ૦ [દે ડગા] ટાગ જેવી જાડી ટૂકી લાકડી, ધોકો
ડંડાટવું, ડંડાબાજી જુઓ 'ડંડો મા
ડંડાશાણુ ન૦ મોરના પીછાનો બનાવેલો સાવરણો
ડંડી(–ડૂ)કો પુ૦[જુઓ ડંડો] નાનો ડંડો દંડૂકો
ડંડો પુ૦ [સ દણ્ડ, પ્રા. ડંડ] જાડી, ટૂકી લાકડી;

ડગોરો –ઘાટવું સ૦ક્રિ૦ ડે ડે મારવું
–ડાબાડ સ્ત્રી૦ ડંડાથી મારામારી
ડંડો પુ૦ + [દે ડંડય] રસ્તો, મહોલ્લો, શેરી
ડંદાણુ +, –દા, –સ સ્ત્રી૦ જુઓ ડફાસ
ડંદાસિયું વિ૦ ડંફાસ હાંકતુ, બેડશીખોર
ડંબક ન૦(?)[સર૦પ્રા ડવ, સ દમ]+દંભ, ઢોંગ
ડંબર પુ૦ [સ] આડંબર, બાહ્ય ભભકો
ડંબેલ્સ પુ૦બ૦વ૦ [ઈ] હાથની કસરતનુ એક સાધન [–કરવા=ડંબેલ્સથી કસરત કરવી]
ડંભારણુ ન૦ [પ્રા ડમ્ભણ] ડભાયણું, ડાભવાનુ સાધન(૨)[લ] મર્મમા વાગે એવુ કટાક્ષવચન
ડંભાવવું સ૦ક્રિ૦, ડંભાવું અ૦ક્રિ૦ ડાભવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [ગોટાનો સમૂહ
ડંમર પુ૦[સં ડમર](કા)હવામા ઊડતી ધૂળના
ડાઇનેમો પુ૦ [ઈ] વીજળી ઉત્પન્ન કરવાનું એક પ્રકારનુ યત્ર [–મૂકવો=તે યત્ર ગોઠવવું]
ડાઇરેક્ટર પુ૦,–રી સ્ત્રી૦[ઈ]જુઓ ડિરેક્ટર,–રી
ડાઈ સ્ત્રી૦ સુલેહ, સવિ (?)
ડાક સ્ત્રી૦ [હિ] ટપાલ (૨) મુસાફરો, ટપાલ વગેરે લઈ જવા માટેની ટપ્પાઓની ગોઠવણ (૩) ડાકગાડી (૪) ન૦ [સર૦ મ.] જુઓ ડાકલું. ૦ગાડી સ્ત્રી૦ ટપાલ લઈને જનારી ગાડી, 'મેલ' ૦ઘર ન૦ટપાલઓફિસ ૦ચોકી સ્ત્રી૦ ડાકની સલામતી માટે રાખેલી ચોકી ૦ઝંગલો પુ૦ (સરકારી) મુસાફરી બગલો
ડાકડમાક પુ૦ [જુઓ ડમાક] ઠાઠમાઠ, ભભકો
ડાકડમાળ પું૦ ઘરનો જૂનો પરચૂરણ સામાન
ડાકણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [સ ડાકિની] એક જાતની ભૂતડી (૨) મેલી વિદ્યા જાણનારી સ્ત્રી (૩) જેની નજર લાગે એવી સ્ત્રી (૪) ગામરનુ ડીલ અને અંદરનો કહણ રેસો. ૦કૂંડાળું, ૦કૂંડું ન૦ઉતારની આસપાસ કરેલુ પાણીનુ કૂંડાળુ ૦કોઠો પુ૦ છોકરીઓ ધૂળની પાળ વડે સાત કોઠા પાડી જે રમત રમે છે તેમાનો દરેક કોઠો. –ણી સ્ત્રી૦ ડાકણ, પિશાચણી. –ણું વિ૦ ડાકણ જેવુ, ખાઈ જાય એવુ –ણો ' પું૦ એક જાતનુ ભૂત (પુરુષ)
ડાકબંગલો પું૦ જુઓ 'ડાક'મા
ડાક(–ખ)લી સ્ત્રી૦ નાનુ ડાખલું (૨) સાપનુ બોલવું(૩) જડબું [–પહોળી થઈ જવી= મરી જવુ. –વગાડવી = સાપે મો વડે અમુક જાતનો ચાલુ અવાજ કરવો.] –લું ન૦[પ્રા ડક્ક] એક જાતનુ વાદ્ય, ડુગડુગિયુ [–બેસાડવું = ભૂંવો ધુણાવવો (૨) નવરાત્રી વખતે માતાના સ્થાન આગળ ડાખલું વગડાવવું]–લિયો પું૦ ડાખલુ વગાડનારો – ભૂવાનો સાથી
ડાકોટી સ્ત્રી૦ [હિ ડકૈતી] ડાકો, ધાડ
ડાકિની સ્ત્રી૦ [સ] ડાકણી [માણસ
ડાકિયુ વિ૦ જુઓ ડાકણું –યો પુ૦ખાકિચરો
ડાકુ પુ૦ [હિ] લૂટારો, ધાડપાડુ
ડાકુ વિ૦ અપમાનિત, બટ્ટો લાગેલુ [–પડવુ= ભોંઠુ પડવુ અપમાનિત થવુ]
ડાકો પુ૦ [જુઓ, ડાકુ] લૂટારો, ધાડપાડુ (૨) [હિં ડાકા] ધાડ ['ડાકણી'મા
ડાખણી સ્ત્રી૦, –લિયો પુ૦,–લું ન૦ જુઓ
ડાગવું અ૦ ક્રિ૦ નોંધવુ, ટપકાની કે લખી લેવુ (કાટમા વપરાય છે)
ડાગળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડગળુ] બીંગડી, ડગળી (૨) માથુ, મગજ (૩) [લા] સમજશક્તિ. [–દેવી, મારવી=બીગડી મારવી –ખસવી, ચસકવી, છટકવી = મગજ ખસી જવુ –ગાડા થવુ. –ઠેકાણે હોવી = ભાન હોવુ]
ડાગળો પુ૦ વિદૂષક, રંગલો (૨) [જુઓ ડાગળી] દાટો, હૂંચો [બાની
ડાગોર સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ડાગોર] ગવાની એક
ડાઘ પુ૦ [ફા દાગ] (ગંદો દેખાય એવો)ડપકો (૨)[લા] કલંક, બટ્ટો(૩)+[સ દાઘ પરથી ?] ક્રીનો, ખાર [–પડવો = ડાઘો–ડપકો પડવો તેથી ગંદુ થવુ. –રાખવો = ક્રીનો ગાખવો, –લાગવો = બટ્ટો લાગવો] –ઘાડૂધી સ્ત્રી૦ ડાઘા ડાઘા, ડાઘા પડીને થતી અસ્વચ્છતા –ઘી, –ઘિયું વિ૦ ખારીલુ, વેર ગમે એવું (૨) કાડી ખાય તેવુ, વિકરાળ –ઘિયો પુ૦ ડાઘિયો કૂતરો. –ઘુ પુ૦ [જુઓ દાવ] મડદાને બાળવા લઈ જનારો. ખાઘિયો (પ્રાય બ૦ વ૦ મા જથાવાચક અર્થ માં વપરાય છે) ડાઘુમાં જવું = સ્મશાનયાત્રામાં જવુ] –ઘેલ વિ૦. [જુઓ ડાઘ] ડાઘવાળુ (૨)[દા પરથી ?]

ખારીલુ (૩) બળેલું; દઝાયેલુ. –ઘો પુ૦ ડાઘ (૨)જુઓ ડાઘિયો –ઘો-હૂઘો પુ૦ રડ્યોખડ્યો એકાદ ડાઘો (એકાદપણ બતાવવા)

ડાચું ન૦[સર૦'ચાડું'(દે.'चट्ट') તેના ઉપરથી ?] જડબુ (૨) મો (તિરસ્કારમા) –ચાકૂટ સ્ત્રી૦ નકામુ બોલ બોલ કરવું તે–લવારો –ચાકૂટિયું વિ૦ ડાચાકૂટ કરે એવુ –ચાબળ ન૦ બોલવાનુ જોર –ચાબળિયું વિ૦ ડાચાબળવાળુ; ડાચાકૂટ કરતો થોકે નહિ તેવું

ડાટ પુ૦ [જુઓ દાટ] ભારે નાશ, ખુવારી [(મોઘુ) ડાટ=ભારે (મોઘુ), ઘણુ (મોઘુ). –વળવો=ભારે ખુવારી થવી]

ડાટણું ન૦['ડાટવુ' ઉપરથી]બારસાખની ઉપરનુ દાબણિયુ, 'લિન્ટેલ' (૨) ડાટો

ડાટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ દાટવુ (૨) સતાડવુ (૩) [સર૦ હિં ડાँટના] ધમકાવવુ

ડાટી સ્ત્રી૦[સર૦મ દાટી=ભીડ, દાટા=ધમકી] દાટી, ભીડ, ગિરદી (૨) [જુઓ ડાટવું] ધમકી. [–આપવી, દેવી=ધમકી આપવી.]

ડાટો પું૦[સર૦ મ. ડાટા, હિ. ડાટ]દાટો,સાકડા મોના પ્રાત્ર(બરણી, શીશી જેવા)નુ મો બંધ કરવાનુ સાધન,બૂચ [ડાટા કરવા=ઉપવાસને આગલે દિવસે દારીને ખાવુ ડાટો દેવો, મારવો=ડાટા વડે બંધ કરવુ]

ડાહડવું અ૦ક્રિ૦['દાદ' ઉપરથી ?]આજીજી કરવી

ડાહડિયુ ન૦, ડાહુ સ્ત્રી૦ [જુઓ ડાહડવુ] આજીજી, વિનંતિ

ડાઢવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ડड्ढ (સ. दग्ध) પરથી ? સર૦ હિ. ડાઢના=બાળવુ](કા)કટાક્ષ કરવો

ડાકર સ્ત્રી૦, –રિયું ન૦, ડાકરોળ (ળ,) [જુઓ ડાકુ]નકામુ આમ તેમ જોવુ–બાલાં મારવા તે. [ડાકરો–ડાકરોળો મારવી, ડાકરિયાં મારવાં=આમ તેમ જોવુ–બાલા મારવા]

ડાકરોળ સ્ત્રી૦ કશામા વચ્ચે પડી ડહાપણ ડહોળવું તે (–કરવી)

ડાકુ ન૦ [મો ફાડવાના 'ડક' ૨વ૦ પરથી ?] કરડવા પહોળું કરેલુ મો. [–મારવું=મોઢું મારવું (૨) બચકુ ભરવુ.]

ડાકોડિ(–ળિ)યું ન૦ ['ડાકુ' ઉપરથી] ડાકરિયુ

ડાકોળ (ળ,) સ્ત્રી૦ જુઓ 'ડાકર'મા

ડાબકો પું૦ [૨વ૦] દાબવાથી થતો અવાજ(૨) ['દાબવુ' ઉ૫રથી]દાબીને માટીથી લીપવા જેવી સપાટી કરવી તે [સ્ત્રી૦ જુઓ દાબડી

ડાબડો(–લો) પું૦ જુઓ દાબડો –ડી(–લી)

ડાબણિ(–રિ)યું ન૦ [જુઓ દાબવુ] દાબવાના કામમા લેવાતુ વજન; દાબવાનુ યંત્ર (૨)બારસાખના ચોકઠા ઉપરનુ દબાણ રાખનારુ વજન (૩) [ડાબડો, ડબો ઉપરથી ?] એક પહોળા મોનુ વાસણ

ડાબલિયાળ(–ળું) વિ૦ ['દાબવુ' ઉપરથી] જેમા દબાણ માટે 'સ્પ્રિંગ'–કમાન હોય એવું

ડાબલી જુઓ 'ડાબડો'મા –લો પુ૦ જુઓ દાબડો (૨) ઘોડાના પગનો નાળ

ડાબાજમણી(–ણું) અ૦ [ડાબું + જમણું] ડાબી અને જમણી બ ને બાજુએ(૨)વારાફરતી બ ને બાજુએ(૩)દાબાનુ જમણુ ને જમણાનું ડાબુ થાય તેમ (૪) [લા]પક્ષપાતથી. [ડાબા-જમણી કરવુ =પક્ષપાત કરવો (૨) આખ આંડા કાન કરવા.]

ડાબિયેળ વિ૦ જુઓ ડાબોડિયુ

ડાબું વિ૦ [દે डव्व, डाव=ડાબો હાથ] જમણાનુ ઊલટું (૨) [લા] અળખામણું; અળગું [ડાબા પગનો અગારો=નજર ઉતારવા દીકરાને મા કપાળે ડાબા પગની ખૂણથી જે નિશાની કરે છે તે ડાબી આંખ ફરકવી =પુરુષને માટે અશુભ અને સ્ત્રીને માટે શુભ સૂચવતુ નિમિત્ત થવુ ડાબુ કરવું=ડાબી બાજુએ નાખવુ (૨) ભૂલી જવુ (૩) અળખા-મણુ કરવુ –મૂકવુ, મેલવુ =ભૂલી જવુ, ન જડવુ (૨) અળખામણુ કરવુ ડાબે હાથે મૂકી દેવું=એવુ મુકાઈ જવું કે જેથી ઝટ જડે નહી]

ડાબેરી,ડાબો(–બો)ડિયું,ડાબોડી વિ૦[જુઓ ડાબુ] ડાબે હાથે કામ કરવાની આદતવાળું

ડાભ,૦ડો પુ૦ [સં दर्भ, પ્રા डब्भ]એક જાતનુ ઘાસ–દર્ભ ૦સૂળિયું ન૦ એક જાતનુ ઘાસ

ડાભો પુ૦ [સર૦ મ ડાવ, ડામા] એક જાતનુ શાક–ભાજી

ડાભોડિયું વિ૦ જુઓ ડાબોડિયું
ડામ (ડા') પું૦ [સર૦ પ્રા. ડમણ=ડામવાનુ ઓજાર, સર૦ હિ દાગ, મ. ડાગ]ગરમ ગરમ વસ્તુ ચામડી ઉપર ચાપી દેવી તે; ચપકો (૨) [લા.] ડાઘ, કલ ક, લાછન(૩)ક ઈ નહિ; ટીકો (જેમ કે, લે ડામ!) [-ચાંપવો, દેવો= ડામવુ, ચપકો બેસાડવો (૨) કાઈ ના આપવું; ટીકો બતાવવો (ઉદા૦ એને શુ ડામ દે?).]
ડામકી વિ૦ [સર૦ દમામ કે દભ] + આડંબરી, દભી, બહારની ટાપટીપવાળુ
ડામચિયો પુ૦ ['માચી' ઉપરથી ? સર૦ હિં. ડામચા= ખેતરનો માચો]ગોદડા વગેરે મૂકવાની ઘોડી (૨) ડાસ, મ૦૭૨
ડામણ ન૦ [જુઓ ડામણ] ઘોડાગધેડા નાસી ન જાય તે માટે તેમના પગને જકડવાનુ દોરડું (૨)રે ટિયાના પૈડાના પાખિયા બાંધવાની દોરી (૩) [ફા ડામન] અંગરખાના છેડાનુ ઓટણ (૪)['ડામુ' ઉપરથી ?] [વહાણ જમણી તરફ વાળવા] સુકાન ડાબી તરફ ફેરવવુ તે
ડામર પુ૦[સર૦ હિ . મ.]ટ્રોલટાર,(કોલસામાથી મળતો) એક કાળો પદાર્થ
ડામરા પુ૦ બ૦ વ૦ (ચ) ઢાસનો ચાકળો જે બે લાકડાને આધારે બેસાડાય છે તે લાકડા
ડામરેજ ન૦ [ઇ ડિમેરજ] રેલવેમા આવેલો માલ વખતસર ન લેવા જવાથી ભરવી પડતી દંડની રકમ [-ચડવું=માલ વખતસર ન લેવાથી દંડ ભરવાનો થવો -ભરવું=તે દંડ ચૂકવવો]
ડામવું (ડા') સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડામ] ડામ દેવો (૨) મહેણુ મારવું (૩) [જુઓ ડામણ] ડામણ બાંધવુ
ડામાડોળ વિ૦ [સર૦ હિં ડાંવાડોલ (ડોલના) મ ડામાડૌલ(-ઝ)]અસ્થિર ડોલતુ, ડગમગુ
ડામીજ(-સ) વિ૦ [ઇ ડૅમેજ્ડ?] ગુનેગાર તરીકે પકાયેલુ, બદમાશ
ડામું ન૦ ['ડામ' ઉપરથી] ડામ્યાનુ કે ડામ્યા જેવુ ચિહ્ન (૨) કાળો ડાઘ
ડામેલ (ડા') વિ૦ ['ડામ' ઉપરથી] ડામેલુ
ડાયરી સ્ત્રી૦[ઇ]રોજનીશી, તે નોંધવાની ચોપડી
ડાયરો પું૦[સ. દાક્ષરહ્]નાત,જમણ (૨જપૂતોમાં) (૨)ઘરડા અને અનુભવી લોકોનો સમુદાય-ગવણુ, દાયરો (૩) [કા] અંગત માણસોનું મડળ, કાઠી-ગરાસિયાનુ મડળ
ડાયલ પું૦ [ઇ] ઘડિયાળનો અંકવાળો ગોળ ભાગ, જેના પર કાટા ફરે છે
ડાર ન૦ (કા) ભૂડનાં બચ્ચાનુ ટોળુ (૨) પું૦ ['ડર' ઉપરથી] ધમકી ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ['ડાર' ઉપરથી] ડરાવવુ, ધમકી દેવી (૨) મના ફરમાવી, અટકાવવુ -રો પું૦ ધમકી, ઠપકો (-દેવો). -રોડકારો પુ૦ (કા.) સામાને ધાક રહે એવી ચેષ્ટા
ડાલી સ્ત્રી૦ [સ્ત ડલ્લક,પ્રા., દે. ડલ્લ] ટોપલી (૨) ભેટના ફૂલફળાદિની ટોપલી -લું ન૦ ઢોરનો ખાણનો ભરેલો ટોપલો (૨) વાસ કે ઘાસનો ઊભો કડિયો
ડાલી વિ૦ સ્ત્રી૦ [અ દાહી] 'ડાહુ'નુ સ્ત્રી૦નો ઘોડો પુ૦ એક બાલરમત
ડાહ્યલું વિ૦ ['ડાહ્યુ' ઉપરથી] દોઢડાહ્યુ, ચાપલુ
ડાહ્યુ વિ૦ [અ દાહી] ડહાપણવાળુ, સમજુ. ૦ડમ, ૦ડમરું વિ૦ [ડાહ્યુ+ડમરુ (ડામર-દામોદર-એક ઇતિહાસપ્રસિદ્ધ ડાહ્યો ગુજરાતી રાજપુરુષ)] બહારથી ડાહ્યુ અને ઠાવકુ દેખાતુ (૨) તદ્દન ડાહ્યુ, શાણુ
ડાળ સ્ત્રી૦, ન૦ [દે ડાલ] ડાળું. ૦ખી સ્ત્રી૦, ૦ખું ન૦, -ળી સ્ત્રી૦[દે. ડાલી] નાની ડાળ. -ળુ ન૦ મુખ્ય થડનો ફાટો, શાખા. [ડાળે વળગવુ =આશ્રય મળવો (૨) ધંધે વળગવું ડાળાંપાંખડાં જુદાં કરવાં=સાવાસબધ જુદા પાડી નાખવા, કુટુંબસબધીને વેરવિખેર કરી નાખવા, પાયમાલ કરવુ (-નુ) ડાળું-પાંખડું ન જાણવું =-થી અજાત હોવું]
ડાંક(-ખ) (૦) પુ૦ [સર૦ ડાસ] લીલી, મોટી માખ (૨) [સર૦ હિ ડાંક, મ ડાક] નગની નાચે તેનો પ્રકાશ વધે તે માટે મુકાતી ચક્રચકિત પતરી (૩) [સર૦ મ ડાક] ધાતુના સાવા પૂરવામા વપરાતો પદાર્થ
ડાંખણું (૦) વિ૦ [સુ] હિંમતબાજ, મરણિયું
ડાંખળી (૦) સ્ત્રી૦, -ળું ન૦ [સર૦મ ડાखळ]

ડાળમાથી ફૂટેલી નાની ડાળી, ડાળખી
ડાંગ (૦) સ્ત્રી૦ [દે ડગા] લાબી મજબૂત લાકડી –ગાટવુ સ૦ ક્રિ૦ ડાગે ડાગે મારવુ
ડાંગ ન૦[સર૦મ ડાગ,હિ ડાંગ, દે ડુ(–ડો)ગર] ઝાડીવાળો ડુંગરી પ્રદેશ(જેમ કે ડાંગનુ જંગલ)
ડાંગ(–ગે)ર સ્ત્રી૦ [સ. કડગર = પરાળ?] એક ધાન્ય, જેમાથી ચોખા નીકળે છે
ડાંહુ (૦) ન૦ (કા) કઠણ ડાખળી
ડાંડ,૦શુ (૦) વિ૦ [સ. ઢંડ, પ્રા ડડ] છકુ, બેરીકોકગ વિનાનુ (૨) ડડાથી કામ લેનાર, લાઠ (૩) નાશુ, લબાડ,લુચ્ચુ. ૦ગાઈ,૦ગી, –ડાઈ સ્ત્રી૦ ડાડપણુ, નાગાઈ, લાઠાઈ
ડાંડલી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ ડાડી] ઝીણી ડાળી (૨) પાનની ડાખળી (૩) નાનો હાથો –લો પુ૦મોટી ડાડલી (૨) ઘરેણાનો આકડો (જેમ કે વાળીનો)
ડાડિયારાસ (૦) પુ૦ ડાડિયાથી રમવાનો રાસ
ડાંડિયું (૦) વિ૦ ['ડાડ' ઉપરથી]ડાડાઈ કરનાર, ડાડ (૨) ન૦ [દે ડડ,–ડી=સીવેલુ જીણ યા જોડિયુ વસ્ત્ર] લૂગડાનો જરેલો-ફાટેલો ભાગ વચ્ચેથી કાઢી નાખી બે છેડા સાધી પહેરવા લાયક કરેલુ કપડુ
ડાંડિયો (૦) પું૦ [જુઓ ડાડ] ડાહ આદમી (૨) [જુઓ ડાડી]દાડી પીટનાર, રોન ફેરનાર (૩) નાનો પાતળો દંડો
ડાંડી (૦) સ્ત્રી૦ [સ દણ્ડ, પ્રા ડંડ ઉપરથી, સર૦ હિ] ડાંડી, નાની લાકડી, હાથો કે દડો (૨)જેને બે છેડે તાજવાના પલ્લા બધાય છે તે લાકડી(૩)ડાડિયાથી વગાડવાનુ એક વાદ્ય(૪) વહાણને નિશાની બતાવવા સારુ ઊંચી ટેકરી ઉપર રોપી રાખેલુ લાકડુ (૫) દીવાદાંડી (૬). [દે ડડય=રસ્તો ઉપરથી?] સીધી કિનારી – લીટી (નાકની) –ડો પુ૦ ટૂંકો દડો(૨) હાથો (૩) મૂણગો, ગરનો
ડાંડે પડવું [ડાડો (દે. ડડય=રસ્તો)=રસ્તો પકડવો, ચાલતા થવુ] [ભરવુ તે
ડાંફ (૦) સ્ત્રી૦, ડાંફું ન૦ (કા) મોટુ પગલુ
ડાંભવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડામવુ] દબાડવુ
ડાંભો (૦) પું૦ [જુઓ ડાભો] એક જાતની વનસ્પતિ – ભાજી [અ-કુર (૨) હાથો
ડાંહલો પું૦ ['ડાડો' ઉપરથી] ડાડલો,વનસ્પતિનો
ડાંસ (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા ડસ(સ દંશ્)=દાતથી કાપવુ, કરડવુ] (કા) માદા માણસને એકાદ ચીજ ખાવાની રુચિ થવી તે
ડાંસ (૦) પુ૦[સં દંશ, પ્રા ડસ, સર૦ હિં,મ.] એક જાતનો મચ્છર –સિયા સા(–ના)મ સ્ત્રી૦ ડાસ જેવી કરડતી માખ
ડાંસુ વિ૦ [સ દશ્, પ્રા ડસ=કરડવું (ગળે ચોટવુ)]અપારપકન ખવાડવાળુ (રાયણને માટે)
ડિક્ટેશન ન૦ [ઇં] શ્રુતલેખન
ડિગ્રી સ્ત્રી૦ [ઇં] અ શ (જેમ કે તાપના, ખૂણાના) (૨) પદવી, ઉપાધિ (૩) પ્રેસમા ટાઇપ સજ્જડ ગોઠવવા ન ખાતી પતરી
ડિપોઝિટ ન૦ [ઇં] બેન્ક કે કોઈ પાસે મૂકેલી અનામત (૨) બાના તરીકે અપાતી રકમ
ડિપોટી પુ૦ [ઇં ડેપ્યુટી સર૦ મ ડિપોટી] શાળાઓ તપાસનાર સરકારી નિરીક્ષક(૨)વિ૦ મદદનીશ (જેમ કે ડિપોટી સ્ટેશન–માસ્તર)
ડિફાવવુ સ૦ક્રિ૦, ડિફાવુ સ૦ ક્રિ૦ 'ડીફવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
ડિમાક વિ૦ [જુઓ ડમાક] + દંભી, ડામકી
ડિરેકટર પું૦ [ઇં] (વેપારી કંપનીનો)સંચાલક, વહીવટદાર(૨) (કેળવણી ખાતાનો) સંચાલક
ડિરેકટરી સ્ત્રી૦[ઇં] વ્યક્તિઓ,વેપાર ઇ૦ અંગે નામઠામ વગેરે માહિતી આપતી ચોપડી
ડિલ ન૦[સર૦ હિં ડીલ કે ફા દિલ]શરીર(૨) [ફા દિલ]+દિલ, મન. [–ઊતરી જવું= શરીર સુકાવુ,જડપણ ઓછું થવુ –ભરાવું= તાવ આવવો, તાવની શરૂઆત થવી. –ભારે થવુ=જુઓ ડિલ ભરાવુ(૨) શરીર વજનદાર થવુ –લેવાવું=શરીર સુકાવુ –લેવું. ડિલે ભરાવું=શરીરે પુષ્ટ થવુ]
ડિવિડન્ડ ન૦ [ઇં] કંપનીના રોકર દીઠ મળતો નફાનો ભાગ કે તેની રકમ યા ટકા
ડિસમિસ ક્રિ૦વિ૦[ઇં]બરતરફ,રદ,કાઢી નાખેલુ કે મૂકેલુ (–કરવું; –થવુ)
ડિસ્ટ્રિક્ટ પુ૦ [ઇં] જિલ્લો (૨) સરકારી અમલદારે તપાસ માટે પોતાના વિભાગમાં

રુંવું તે(–માં જવું, નીકળવું).૦કોર્ટ સ્ત્રી૦ [ઈં.] જિલ્લાની મેજીસ્ટ્રી અદાલત જ્યાં અપીલ ઇ૦ જિલ્લાના કેસ ચાલે છે. ૦જજ પુ૦ [ઈં] તે અદાલતનો મુખ્ય ન્યાયાધીશ. ૦મેજિસ્ટ્રેટ પું૦[ઈં.]જિલ્લાનો મેજિસ્ટ્રેટ,કલેક્ટર ૦સ્કૂલ બોર્ડ ન૦ [ઈં.] જિલ્લાના રસ્તા, દવાખાના, વગેરેનો વહીવટ કરતું પ્રજાકીય મંડળ ૦સ્કૂલ બોર્ડ ન૦ [ઈં] જિલ્લાના શિક્ષણ (પ્રાથમિક)નું કામ કરતું પ્રજાકીય મંડળ

ડિસેંબર પું૦[ઈં]ખ્રિસ્તી સનનો બારમો મહિનો

ડિંગ સ્ત્રી૦,ન૦[સર૦ હિં ડીંગ]ખોટ્ટી–બનાવટી વાત, ગપ [–મારવી=ગપ મારવી] ૦મારુ વિ૦ ડિંગ મારનારુ, ગપ્પીદાસ

ડિંગરી સ્ત્રી૦ [મ] મૂળાની શિંગ, મોગરો

ડિંગલું ન૦['ડિંગ'–લઈને (સ્વ૦)કાપી નખાય તેવો ભાગ]ટોચનો ભાગ–કકડો,નવો ફૂટેલ્યો અંકુર (૨) થોરિયાનો કકડો(૩) [લા] માણસ (૪)[સુ]સળી કે ડાખળી જેવો લંકડાનો કકડો (જેમ કે, ફીવાસળીનું ડિંગલું) [–ઉડાડી મૂકવું=ઝટકાભેર કાપીને વેગળું કરવું]

ડિંગળ ન૦ [જુઓ ડિંગ]–ખોટો તડાકો (૨)[સર૦ હિ. ટિંગ્દ] પિંગળના ઠેકાણા વિનાનું લાંબું બેડકણ

ડિંગો પુ૦ અંગૂઠો બતાવી ના કહેવું તે ટીકો. [–બતાવવો = ના કહેવું, ચાટ પાડવું ('લે, ડિંગો'–એમ વપરાય છે)]

ડિંડિમ પુ૦, ન૦ [સં] એક જાતનું નાનું નગારું

ડિંભ ન૦ [સં] નાનું છોકરું, બાળક (૨) બચ્ચું –ડી સ્ત્રી૦ પ્રત્યય(પુ૦ ડો, ન૦ ડું)નામને લાગતા (૧) લઘુતા કે લાલિત્ય યા પ્રેમ બતાવે છે–માળીડો, વહાલુડા, ગલિંડા(૨)તુચ્છતા બતાવે છે–લુહારડો, ગોઠડો, કુંભમડી

ડીંચકું ન૦ [જુઓ ડીંચકો] ડીંટ (૨) ટોચકું, ટેરવું(૩)નાનો ડીંચકો –કો પુ૦ [જુઓ ડચકો] ઊપસી આવેલો ગાઠ જેવો ભાગ, ગાદિયો

ડીંચી સ્ત્રી૦ ['ડીંચકું' ઉપરથી]નાનું ડીંટું(૨)નાનું ટોચકું (૩) ડીંટી

ડીંચું ન૦ જુઓ ડીંચકું

ડીંચો પુ૦ [સર૦ ન ટીંચા] એક જાતનું પક્ષી

ડીંટ, ૦ડી,–ટી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડીંટું] સ્તનનું ટોચકું, ડીંટડી –ટિયું ન૦ નાનું ડીંટું (૨) ડીંટિયું. ૦ગણ્યું –ટું ન૦ જેનાથી ફળ શાખાને વળગી રહે છે તે ભાગ, ડીંટું

ડીંટકું સક્રિ૦ ['ડીંટું' ઉપરથી] ડીંટાવી મારવું (૨) મફતા મુસ્તેલીમા પૂરું કરવું

ડીંટું ન૦ [સર૦ કન્નડ ડિંટુ] નાની જાડી લાકડી કરણી (૨) [સુ] લાકડાનું ડીમચું, ટોલકું

ડીંભું ન૦ [સર૦ સં ડિંભ=ગોળો. પ્રા ડિંબ=બિંબ] ગાડું, ઢેકું; ડીમચું

ડીંભો પુ૦ [જુઓ ડીંભું] ડૂંમો (૨) મોટો લંબોટો

ડીમચું ન૦ લાકડાનું કૂણું ડીમચું

ડીરિયો પુ૦ (ચ) એ નામનું ઝેરી ઝાડ

ડીંચી,–ચું જુઓ ડીંચી–ચું [ટોચકું, ડીંટી

ડીંટ, ૦ડી, –ટી સ્ત્રી૦ [જુઓ ડીંટું] ડીંટ, સ્તનનું

ડીંટ,–ટું ન૦ [જુઓ ડીંટું] (ફળનું) ડીંટું. [–કાઢવું=મૂળ કાઢવું –જવું=જડમૂળથી નાશ થવો] ૦ડું ન૦ડીંટું, અગ્ર ભાગ, ટોચકું ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનું ડીંટું (૨) ડીંટડી ૦વું સક્રિ૦ ડીંટામાંથી તોડવું (૨) [દૂધને લાગી રહેલી] લાખળી પાખડી તોડી નાખવી –ટિયું ન૦ જુઓ ડીંટિયું

ડીંડવાણું ન૦ ગેરવહીવટ, અવ્યવસ્થા, અંધેર [–ચાલવું,ચલાવવું=અંધેર ચાલવું,ચલાવવું.]

ડીંડવું ન૦ [સર૦ જુ ડવ્વુ] ખાવાનાણું કૂણું,ડોડવું

ડુંડાવવું સક્રિ૦, ડુંડાવું અક્રિ૦ 'ડુંડવું'નું પ્રેરક પ્રેરકને ભાવે [એક પશુ–બૂટ

ડુક્કર ન૦ [સર૦ સં શૂકર, મ ડુક્કર(–क्का)ર]

ડુગડુગ અ૦ [સ્વ૦] ડાખલાનો અવાજ –ગિયું ન૦ ડાકલું –ગી સ્ત્રી૦ નાનું ડાકલું

ડુગ્ગી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] (સ્વ૦) ડુગડુગી

ડુચાવું અક્રિ૦,–વવું સક્રિ૦ 'ડૂચવું'નું પ્રેરક ને પ્રેરક [અણી પર

ડુબડુબ્યા અ૦[ડૂબવું ઉપરથી] ડૂબ ડૂબું ડૂબવાની

ડુબડુબી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

ડુબાડ(–ડ્ય)વું સક્રિ૦ 'ડૂબવું'નું પ્રેરક

ડુબાડૂબ વિ૦ ['ડૂબવું' ઉપરથી] ડૂબ ડૂબ્યા જેવું રહેવું (૨) સ્ત્રી૦ વાંસ પર ડૂબ ને બહાર આવવું તે

ડુબામણું વિ૦ ડૂબી જવાય એવું
ડુબાવવું સ૦ક્રિ૦, ડુબાવું અ૦ક્રિ૦ 'ડૂબવું'નુ પ્રેરક ને ભાવે
ડુબાસ પુ૦[પ્રા દુ(સ દ્વિ)+આપા?] વહાણનો દલાલ – મારફતિયો (૨) એક પારસી અટક
ડુબાસી ન૦ એક પક્ષી
ડુમકલાસ ન૦ ભારે વજનો ઊચકવાનુ યંત્ર
ડુમકાગડો પુ૦ [સ. દ્રોણકાક] કાગડા જેવુ એક પંખી
ડુમડુમ અ૦ [રવ૦] [ઢોલકનો અવાજ]
ડુમાસ ન૦ [ફ્રં ડમાસ્ક?] એક જાતનુ કાપડ
ડુલાવવું સ૦ ક્રિ૦ ડુલાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ડૂલવુ'નુ પ્રેરક ને ભાવે
ડુંગર,–રો પું૦[દે ડુગર, સર૦ (દે)મ. ડોગર, હિ ડૂંગર] નાનો પવત (૨) મોટો ઢગ [ડુંગર ટાઢો પાડવો, નવડાવવો, માનવો = ડુગર ઉપરની વનસ્પતિ બાળી મૂકવી,દવ લગાડવો (ભીલોની એક બાધા).] ૦વટ વિ૦ પહાડી, ડુગરાળ (૨) પુ૦ ડુગરમાનો રસ્તો –રાળ વિ૦ જેમાં ઠેકઠેકાણે ડુગરા હોય એવુ –રી વિ૦ ડુંગરમા થતુ–નીપજતુ (૨) ડુગરને લગતુ (૩) સ્ત્રી૦ નાનો ડુગર, ટેકરી
ડુંગળી સ્ત્રી૦ એક શાક – કદ, ડુગળી
ડુંગો(–ઘો) પુ૦ ડૂગો, ચોર, દૂગો (૨)[જુઓ ડૂઘો] માટીનો હુક્કો
ડૂકરો પુ૦ [જુઓ ડુક્કર] ડુક્કરનો નર – ભૂડ –રી સ્ત્રી૦ તેની માદા
ડૂકવું અ૦ક્રિ૦ થાકવું (૨) ન્હી જવુ, બધ પડવુ (૩) આવક ખૂટી જવી (૪) હારવુ (૫) [સર૦ હિં ડૂકના] ભુલાવામા પડવુ
ડૂઘો પુ૦ [દે. ડુવો, હિં. ડૂંગા] ડૂંકા દાડાની એક મોટી કડછી (દૂધપાક વગેરે પીરસવાના કામમા વપરાતી) (૨) [લા] ઉપસેલો હાડકાવાળો કઠણ ભાગ
ડૂચવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ડૂચો] હોઠ અડકાડી પીવુ (૨) મોટે કોળિયે ખાવુ; ઠાસીને ખાવું (૩) ડૂચો – દાટો દેવો
ડૂચો પુ૦ [દે ડુજ્જય = વસ્ત્રનો ટુકડો] નકામા કાગળ કે કાપડનો પિંડો (૨) એનો દાટો (૩) મોટો કોળિયો(૪) [લા.] અસરકારી માણસ, રાભો (૫) ચોળાઈ કરીને ગમે તેમ ગોટો થઈ ગયેલુ વસ્ત્ર.[ડૂચા કાઢવા, કાઢી નાખવા = ઘણી મહેનત કરાવી થકવી દેવુ, કૂશ કાઢવી. ડૂચા ઊડી જવા = કકડે કકડા થઈ નાશ પામવુ, ભાગીને ભૂકો થઈ જવુ ડૂચો મારવો = ડૂચાથી કાણુ કે મોં બધ કરવુ.]
ડૂબકાં ન૦ બ૦વ૦ ['ડૂબવુ' ઉપરથી] ડબકિયા. –કી સ્ત્રી૦, –કું ન૦ પાણીમાં પેસવું – ડૂબવુ તે. [ડૂબકી ખાવી, મારવી = પાણીની અદર પેસવું (૨) નજર ચૂકવી સટકી જવું ડૂબકી મારી જવું = અલોપ થઈ જવુ, સટકી જવુ (ડૂબકું ખાવું,–મારવું,–મારી જવું.) ડૂબકું મારી આવવું = જરા વારમા જઈને પાછા આવવુ]
ડૂબવું અ૦ક્રિ૦ ['બૂડવુ' (પ્રા વુડ્ડુ)નો વ્યત્યય] પાણીની અદર જવુ(૨)ડૂબીને મરણ પામવુ(૩) ક્ષિતિજમા ડૂબી અસ્ત પામવુ(જેમ કે સૂર્ય ચદ્ર ઇ૦)(૪)[લા]દેવાળુ કાઢવુ (૫) લીન થઈ જવું
ડૂબાડૂબ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ ડુબાડૂબ
ડૂમકો પુ૦ [રવ૦] નાનુ ઢોલ. નગારુ
ડૂમચી સ્ત્રી૦ [ફા. દુમચેહ્]સાજ ખસી ન જાય એ માટે ઘોડાની પૂછડીમા ભરાવાતી દોરી(૨) ઘોડાનો થાપો
ડૂમણ ન૦ [અ દુવ્વલ] એક જાતનુ ગૂમડુ
ડૂમી વિ૦ મીઢુ, કપટી
ડૂમો પું૦ [જુઓ દૂમો] લાગણીના આવેશથી છાતીમા ભરાતો ડચૂરો (–ભરાવો)
ડૂર ન૦ પગાળ, ડાગરનુ ઘાસ
ડૂરી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ પક્ષી
ડૂલ વિ૦ [સ દુલ્, પ્રા ડુલ્]ડૂલેલુ(૨)ન૦ એક કાનનુ ઘરેણુ (૩) એક ઘાસ [–કરવું = ઓવારી નાખવુ, ખોવા તૈયાર રહેવુ. –થવું = ખોવુ, શરતમા હારવાથી સામાને કબજે જવુ (૨) ફોગટ જવુ ઉદા૦ બાજી ડૂલ થઈ]
ડૂલવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડૂલ] ડૂબવુ, ગરક થવુ(૨) ખુવાર થવુ,દેવુ કાઢવુ(૩)કાઈ વિસાતમા ન હોવુ
ડૂવો પુ૦ [સર૦ 'ડોવુ'] રગડો (૨) નીચે ઠરેલો કચરો (૩) જુઓ ડૂઘો

ડૂશ સ્ત્રી૦ [જુઓ ડુશ] અડદાવો; ડૂશ (-કાઢવી, કાઢી નાંખવી, નીકળવી, નીકળી જવી)

ડૂસકું ન૦ [રવ૦, જુઓ ડસકું] રડતા રહી રહીને જોરથી ખેંચાતો શ્વાસ

ડૂખ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ડોંખ, ડૃખ] કૂપળ આગળ ફૂટતો ભાગ

ડૂંખરાવવું સ૦ ક્રિ૦ વઢવું, ધમકાવવું

ડૂંગળાવું અ૦ ક્રિ૦ (ઢોર, વેલા કે ફળનું) વધતા અટકવું, કુંઠિત થવું

ડૂંગળી સ્ત્રી૦ જુઓ ડુંગળી

ડૂંગો(-ઘો) પુ૦ જુઓ ડુંગો

ડૂટી સ્ત્રી૦ [સં તુણ્ડિ] કૂંડી, નાભિ [-ચું હસવું = અંતરનો ભાવ વ્યક્ત કરવો, હાસ્ય -નો ઉભળકો = હૃદયનો ઉભરો.] -વાળું વિ૦ ડૂંટાવાળું -ટો પુ૦ મોટી ડૂંટી (૨) ડૂંટા જેવો ઊપસી આવેલો ભાગ

ડૂંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ ફ ડુંડુઅ, ડુંડુક્કા, સં દુન્દુ, દુન્દુ] જાહેરાત કરવા વગાડવાની નાની નગારી કે વાળી [-પિટાવવી, -પીટવી = જાહેર કરવું, પ્રસિદ્ધ કરવું] [હિન્દમત વધવી]

ડૂંડું ન૦ કણનો ડોડો -કણસલું [ડૂંટાં વધવાં = ડૂંડો પુ૦ [મ] નમૂનો, કરમો (૨) જુઓ ડૂંટો (૩) મોટું ડૂંડું [સળગતી સળી

ડૂંભારણું ન૦ [જુઓ ડભાયણ] ઊંબાડિયું, ડેક ન૦ [ડ.] વહાણનું તૂતક

ડેપ્યુટેશન ન૦ [ઇં] કશી વાત લેને માટે યોગ્ય અધિકારી આગળ રજૂ કરવા માટે મોકલવામા આવતું પ્રતિનિધિ-મંડળ [ધુક-ડોયો)

ડેપો સ્ત્રી૦ [ફ] ભંડાર, ડોહાર, વખાર (જેમ કે,

ડેરવાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડેરવું] પેટ ઊપસવું (૨) ફેરફર ચડવી (૩) ચીડું પડી જવું

ડેરવું ન૦ [સર૦ મ ડેમરા, ડેવરા (સં ડિમ્ભ = ફાદ)] મોટું ઊપસેલું પેટ [પીઠનો ભાગ

ડેળું ન૦ [સં ડિમ્બ ઉપરથી] કમરથી નીચેનો

ડેમી વિ૦ [ઇં] (છાપવાના) કાગળનું એક કદ

ડેર પુ૦ [જુઓ ડેરો] વલોણાની ગોળીના કાઠા પરનું લાકડું, જેમા રહી રવાઈ ફરે છે

ડેરાવું અ૦ક્રિ૦ (આખોનું) ઊંધથી ઘેરાવું

ડેરો પું૦ [હિં ડેરા] તંબૂ (૨) [લા.] પડાવ. [-કરવો = મુકામ કરવો, પડાવ નાખવો] ડેરાતંબુ પું૦ બ૦ વ૦ ડેરો કે તંબુ યા નાખેલો પડાવ. [-ઊઠવા = મુકામ ઉપાડવો; પડાવની જગા ખાલી થવી]

ડેરો (ડે') પું૦ તોફાની ઢોરને ગળે બંધાતું લાકડું -ડકણું

ડેરી સ્ત્રી૦ [ઇં] દુગ્ધાલય

ડેલી (ડે') સ્ત્રી૦ [જુઓ ડેલું] બારકી, પડાળી (૨) પોલીસચોકી

ડેલું (ડે') ન૦ [સં ડેહલી ઉપરથી ? સર૦ હિં. ડેહરી,-ર] મોટા પહોળા બારણાવાળું મકાન (૨) મકાનનો બહારનો જેવો મોટો દરવાજો (૩) [ચ.] રાપના દાંડાની લાંબી વળી. -લો પુ૦ ડેલું ૧, ૨ જુઓ [વિરામચિહ્ન

ડેશ સ્ત્રી૦, ન૦ [ઇં] (—) આવું એક (અંગ્રેજી)

ડેહકાણી પુ૦ [અ દિહકાન] ગામડિયો, ગમો

ડેંડવું (ડે૦) ન૦ [સં ડુડુમ ? સર૦ હિં ડેંડહા] પાણીનો નાનો સાપ (૨) અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] જુઓ ડેંડુંમા

ડેંડુ (ડે૦) ન૦ [રવ૦] દેડકાનો અવાજ -ડવું અ૦ક્રિ૦ ડેંડુ કરવું

ડૈયું ન૦ જુઓ ડિગો

-ડો પ્રત્યય પુ૦ અંકને લાગતા તે અંકનો આંકડો કે સંજ્ઞા બતાવે છે જેમ કે, એકડો, નવડો ઇ૦ [કાંસાનું એક વાસણ

ડોઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, જુઓ ડોયો] લાંબા

ડોક સ્ત્રી૦ [જુઓ ડોકું] ગળું; કોટ, ગરદન. [-ઊંચી કરવી = કામના દબાણમાંથી કે મુશ્કેલ પરિસ્થિતિમાંથી બહાર નીકળવું (૨) માથું ઊંચું કરવું, સામા થવું. -ભાગી જવી, -મરડાઈ જવી = મરણ નજીક આવવું]

ડોકર ન૦ [સં ડોક ?] એક જાતનું પક્ષી

ડોકરું વિ૦ (તુચ્છકારમા) ઘરડું. -રી સ્ત્રી૦ [કે ડોક્કરી, સર૦ હિં] ડોસી -રો પુ૦ ડોસો

ડોક(-ખ)લી સ્ત્રી૦ [સર૦ ડોકું કે ડોઈ] (ઘી-તેલ કાઢવાની) પળી

ડોકવું અ૦ ક્રિ૦ [ડોકું ઉપરથી] ડોકું કાઢીને જોવું, ડોકિયું કરવું

ડોકાબારી સ્ત્રી૦ [ડોકું+બારી] મોટા દરવાજામા રાખેલી નાની બારી [બહાર કાઢીને જોવુ
ડોકા(ઓ)વું અ૦ ક્રિ૦ ['ડોકું' ઉપરથી] ડોકું
ડોકિયુ ન૦ [ડોકુ ઉપરથી] ડોકું બહાર કાઢીને કે લબાવીને જોવુ તે [-કરવું=જોવું, નજર નાખવી (૨) [પ્રાય૦ બ૦ વ૦ મા] ચૂપી રીતે-છાનુમાનુ જોઈ લેવુ (જેમ કે, પરીક્ષામા આમ તેમ ડોકિયા ન કરવા) (૩) જરા આટો મારતા જવુ — મળતા જવુ(જેમ કે, આ બાજુ આવો તો અમારે ત્યા ડોકિયુ કરતા જજો)]
ડોકી સ્ત્રી૦[સર૦ મ ડોકેં] ડોક [-ધુણાવવી=ના કહેવુ -ભાગી જવી,-મરડાઈ જવી= જુઓ ડોક ભાગી જવી ઇ૦] -કું ન૦ માથું (૨)ડોકિયુ [-આપવું=પ્રાણ આપવા -ઊંચું કરવું=જુઓ ડોક ઊંચી કરવી -કાઢવું= ઓચિંતા આવીને હાજર થવુ -કાપવું=ગળુ કાપવું (૨) વિશ્વાસઘાત કરવો -ખોવું= જીવ ખોવો -ઘાલવું=વચ્ચે માથું મારવું; દખલ કરવી -ધરવું=વચ્ચે અડચણ નાખવી (૨)પ્રાણ આપવા તૈયારી બતાવવી -ધુણાવવું =ના કહેવુ -મૂકવુ=જીવ જવાની દરકાર ન રાખવી -પડવું=નાના છોકરાને થતો એક રોગ થવો]
ડોકો પુ૦ કડબનો સાઠો
ડોક્ટર પુ૦ [ઇં] દાક્તર, વિલાયતી પદ્ધતિથી વૈદુ કરનાર(૨) વિદ્યાની -પંડિતાઈની પદવી (ટૂંકમા ડો૦ લખાય છે) -રી વિ૦ દાક્તરને લગતુ કે તેની વિદ્યા સંબંધી(૨)સ્ત્રી૦દાક્તરની વિદ્યા કે તેનો ધંધો
ડોખલ સ્ત્રી૦ નાના બાળકોનુ ટોળુ, ભૂંજરવાડ
ડોખલી સ્ત્રી૦ જુઓ ડોકલી, પળી
ડોઘલી સ્ત્રી૦ નાનુ ડોઘલુ, ઢોચકી -લું ન૦ પહોળા મોનો ઊભા ઘાટનો ઘડો, ઢોચકુ (૨) વિ૦ડોઘું [ડોઘલાં ઊડી જવાં=સાવ હારવુ -નાસીપાસ થઈ જવુ]
ડોઘું વિ૦ સાબડબોથું, બોચડ, ડોઘલુ
ડોચકું ન૦['ડોકુ'ઉપરથી, સર૦મ ડોચકી,-કેં] માથુ (૨) ટોચકુ; ટોચ
ડોઝ પું૦ [ઇં] એક વેળા લેવાની દવાની માત્રા
ડોડ પુ૦ભરડાટ, રીસ(૨)મોટી મોટી ઇચ્છા,કોડ
ડોડકું ન૦એક જાતનુ શાકફળ [ડોડકાં છોલવાં =કામધંધો ન હોવો (૨) નકામો વખત બગાડવો]
ડોડલો પુ૦ ડોડો (લાલિત્યવાચક)
ડોડવું ન૦ [જુઓ ડોડો] ફળ અથવા કણસલા વાળો ગોટો, ડોડો (૨) જીંડવુ, કાલુ (૩) એક જાતનુ ડોડકા જેવુ ફળ -વો પુ૦ ફળ, ફૂલ કે કણસલાવાળો વગર ખીલેલો ગોટો -ડોડો
ડોડળાયું ન૦ ['ડોડો' ઉપરથી] ફૂટી ગયેલુ આખનુ પોપચુ
ડોડાકુ, ડોડાળુ જુઓ 'ડોડો'મા
ડોડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ] એક વનસ્પતિ -વેલો -હુ ન૦ ડોડીનુ ફળ
ડોડો પુ૦ [જુઓ ઢોડો] ફળફૂલના ગર્ભવાળો નવો ફૂટતો ગોટો (૨) દાણા ભરેલુ મકાઈનુ ડૂંડુ -ડાવું અ૦ક્રિ૦ ડોડો આવવો, કણસલુ નીકળવુ -ડાળુ વિ૦ ડોડાવાળુ
ડોઢી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઢોઢી, હિ ડ્યોઢી] પહેરનાવાળાને બેસવા કાટેલી પડાળી -ડેલી
ડોબરુ ન૦ ળ[સર૦ 'ઠોબરુ'] ભાગેલુ -ફૂટેલુ માટીનુ વાસણ (૨) રાનીપરજનુ એક વાદ્ય
ડોબુ વિ૦ કંઈ ન સમજે એવુ, સાવ બોથડ (૨) ન૦ [સર૦ મ ડોવડ,-ર] ભેંસ [ડોબાં ચારવાં=અજ્ઞાન રહેવુ ડોબાં સૂંડવાં= ડોડકા છોલવા, નકામો વખત બગાડવો.]-બો પુ૦ મૂર્ખ, મંદબુદ્ધિ માણસ
ડોયણુ ન૦ ['ડોયો' ઉપરથી] ડોરણુ; બોઈ બાવવાનુ ઘોડિયાનુ આડુ લાકડું
ડોયો પુ૦ [દે ડોઅ]નાળિયેરને કોતરીને કરેલુ વાસણ(૨)નાળિયેરનુ બોખું,જેમા હુકાનો મેર ઘલાય છે (૩) ડોઈ (૪) [સર૦ ઠોયો] મોટો ખીલો, ગરજો

ડોરણું ન૦ બોરિયું (૨) જુઓ ડોયણુ
ડોલ સ્ત્રી૦ [સં. દુલ્ ઉપરથી ? સર૦ હિં, મ] બાલદી, પાણી નુ એક વાસણ (૨) પું૦ વહાણનો કૂવાથંભ [કાચ ડો
ડોલકાચ (-ચિ, -ચી) ડો પુ૦ રાતા ગળાનો
ડોલકાઠી સ્ત્રી૦ વહાણનો કૂવાથંભ, ડોલ(૨) તે પરના નિશાનની કાઠી
ડોલચી સ્ત્રી૦ [ડોલ + ફા ચી (ચેહ)] નાની ડોલ (૨) ચામડાની ડોલ (૩) પુ૦ ડોલ વડે વહાણમાથી પાણી ઉલેચનાર
ડોલચુ ન૦ [જુઓ ડોલચી] ડોલ(૨)ચામડાની ડોલ [અસ્થિર
ડોલણુ(-ણિયુ) વિ૦ [ડોલવુ' ઉપરથી]ડોલતુ,
ડોલન ન૦ ['ડોલવુ' ઉપરથી, સર૦ મ ડોલન] ડોલવાની ક્રિયા (૨) તાલ અને ધ્વનિ ઇ૦થી ડોલાવે એવો શબ્દાલ કાર, 'રીધમ' ૦શૈલી સ્ત્રી૦ ડોલન જેની મુખ્ય વસ્તુ છે એવી રૌલી
ડોલંડોલા પું૦બ૦વ૦ ['ડોલવું' ઉપરથી] આમ તેમ ડોલવુ-ઝૂલવુ તે [ચાદીનો સિક્કો
ડોલર પુ૦ [ઈં] અમેરિકાનો સોનાનો તથા
ડોલર(-રિયો) પુ૦ એક ફૂલઝાડ, મટમોગરો
ડોલવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા ડોલ(સ્ત દોલ્ય્)] ઝૂલવુ, આમ તેમ હાલવુ (૨) ડગવુ ચળવુ ડગમંગવુ
ડોલું ન૦ [ડોલવુ' ઉપરથી] ઝોકુ (૨) ગોથુ, ધક્કડ [ડોલુ આવું = ડોલવુ, હાલવુ, ડગવુ(૨) ઊંઘનું ઝોકુ આવવું ડોલાં આવવાં = ઝોકા આવા, ઊંઘ આવે એમ થવુ, ઊંઘથી ડોલવુ]
ડોલો પું૦ ['ડોલવુ' ઉપરથી] ત બ્યુત, તાજિયો (૨) [દે ડોલા] પ્યાનો, પાલખી
ડોવું (હો') સ૦ક્રિ૦ હલાવી ભેળવી દેવુ, રીણવુ
ડોવાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ડોવુ'નુ કર્મણિ [જીવ ડોવાવો = ચૂથાવુ, ઊલટી થવાની હોય એવી છાતીમા ગભરામણ થવી.] ડોવડાવવું (પ્રેરક)
ડોશી(-સી) સ્ત્રી૦ ઘરડી સ્ત્રી [ડોશી(૦મા)-ના રે'ટિયો = ધીરેથી - ધીમી રફતાલથી પણ સ્થિર ચાલતુ કામ]
ડોસલાં ન૦ બ૦ વ૦ પારસીઓમા મરી ગયેલા માટે દરવર્ષે કરાતી ક્રિયા. [ડોસલાં બેસવાં = પડી ભાગવુ, નરમ થઈ જવુ (૨) દેવાળું નીકળવુ.]

ડોસી સ્ત્રી૦ ડોશી. -સું ન૦ ઘરડું-નમાલુ માણસ - સુંદગરું ન૦ [ડોસુ + દગર (દ્વિગ્વર ઘરડું] ઘરડું - વૃદ્ધ માણસ. -સો પુ૦ ઘરડો માણસ
ડોહ પુ૦ [સ્ત દ્રહ ? સર૦ મ] ઊડા પાણીનો ખાડો, ધરો
ડોળ પુ૦ [સર૦ મ] કઠોળ ભરડતા આખો રહી ગયેલો દાણો (૨) [દે ડોલ] મહુડાનુ બી [ડોળ કાઢવા = આખા દાણા જુદા કાઢવા (૨) થકવી નાખવુ, હરાડ કાઢી નાખવી.]
ડોળ, ૦વા પુ૦ બ૦વ૦ [જુઓ ડોળ] ઘાણીમાં કૂટ્યા વગર રહી ગયેલા દાણા
ડોળ [ડો]પુ૦, ન૦[સર૦ મ, હિં ડૌલ] આકાર, ઘાટ (૨) બહારનો દેખાવ, ઢોગ ૦ઘાલુ વિ૦ ડોળી, દંભી ૦ડ(-દ)માક પુ૦ ભભકો; હાઠ ૦દાર વિ૦ ઘાટીલુ, દેખાવડુ
ડોળચાળણી સ્ત્રી૦ (ભરડ્યા પછી ડોળ જુદા કાઢવાની) દાળ ચાળવાની ચાળણી
ડોળવવું [ડો] સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ડોળ] આકાર કરવો, ઘાટ લાવવો
ડોળવા પુ૦ બ૦ વ૦ જુઓ 'ડોળ'મા
ડોળવું ન૦ નાનુ લાકડુ - બળતણ
ડોળિયું ન૦ ['ડોળ ઉપરથી] મહુડાના ડોળનુ તેલ [નમૂનો, મુસદ્દો
ડોળિયું [ડો] ન૦ ['ડોળ' ઉપરથી] રૂપરેખા;
ડોળિયો વિ૦ પુ૦ લાબા શીગડાવાળો (બળદ)
ડોળિયો પું૦ [ડોળી' ઉપરથી] ડોળી ઊંચકનાર, ભોઈ
ડોળી [ડો] વિ૦ ['ડોળ' ઉપરથી] ડોળવાલુ, દંભી
ડોળી સ્ત્રી૦ [દે ડોલા] ઝૂલતી ઝોળી, માચી (જેવી કે માદાને લઈ જવાની - 'સ્ટ્રેચર') (૨) માઠી ખબર, મોકાણ. [-આવણી = માઠા સમાચાર આવવા. ડોળીએ ચળણી = ભારે નુકસાન થવુ [(બદદુવા)] (૩) જુઓ મહુડાનો ડોળ
ડોળો પુ૦ [દે. ડોલ = આખ સર૦ મ ડોળા] આખનો કાચ - ગોળો (૨) આખ (૩) [લા] નજર, ધ્યાન (૪) મોરના પીછાંનો ચાલ્લો [ડોળા ઊઘડવા = ચેતન લાગવી, અક્કલ

આવવી. –ઊંચે ચડી જવા = તોર કે ગર્વ આવવો (૨) આશ્ચર્ય પામવુ. –કાઢવા = ધમકાવવું; ગુસ્સો બતાવવો –ખેંચાવવા = રાહ લેવરાવવી –દેખાડવા = ડોળા કાઢવા –ફાડવા = તાકીને જોવુ (૨) ધમકાવવું –ફૂટવા = આધળુ થવુ, ન દેખવુ –ફેરવા = જોવુ, ધારી ધારીને જોવુ ડોળો. ખૂંપવો = ફાવવુ (૨) લલચાવુ –ચસકવો = લલચાવુ –ડૂબવો = મન માનવુ –ફટકી જવો = આખ ફાટી જવી, મરણ સમીપ આવવુ (૨) આશ્ચર્યચકિત થવુ (૩) ઈર્ષા થવી. –ફરવો = ચક્કર આવવા (૨) છાકટુ કે ઘેલુ થવુ –ફરી જવો = મરણ સમીપ હોવુ (૨) ગુસ્સે થવુ (૩) ઈર્ષા આવવી –ફેરવવો = ગુસ્સો કરવો –રાખવો = સંભાળ રાખવી, તકેદારી રાખવી]

ડોળો (ડો'ળ) પુ૦[સ દોહદ, પ્રા. ડોહલ, સર૦ મ. ડોહળા, હિં ડોલા] ગર્ભવતીના દોહદ (૨) પહેલુ આણુ

ડોંચવું સ૦ક્રિ૦(કા.) ખેચવુ, ખેચીને અટકાવવુ (૨) ટોકવુ [બાજી –રમત

ડ્રાફ્ટ સ્ત્રી૦ [ઇ] ફૂકાથી રમાતી એક અંગ્રેજી

ડ્રાંઉં, ૦ડ્રાંઉં અ૦ [રવ૦] દેડકાનો અવાજ

ડ્રાઇવર પું૦[ઇં] (રેલવે એન્જિન કે મોટર)હાકનાર

ડ્રામ પુ૦ [ઇં] પ્રવાહીનુ એક અંગ્રેજી માપ (જેમ કે, દવામા વપરાય છે લગભગ એકાદ આનીભાર જેટલુ) [કવાયતનો શિક્ષક

ડ્રિલ સ્ત્રી૦ [ઇ.] કવાયત. ૦માસ્તર પુ૦

ડ્રેસ પુ૦ [ઇં] પોશાક, પહેરવેશ

ડ્રેસિંગ ન૦ [ઇં] ઘા, ફોડા ઇ૦ ઘોઈ મલમપટ્ટી ઇ૦ કરવા તે (–કરવું, –કરાવવું)

ડ્રોઇંગ ન૦ [ઇં] ચિત્રકામ, રેખાથી આકૃતિ ચીતરવી તે ૦માસ્તર પું૦ ચિત્રકામનો શિક્ષક

ઢ

ઢ પુ૦[સ્ત] મૂર્ધસ્થાની ચોથો વ્યંજન(૨)[સર૦ મ] સાવ અજ્ઞાન –ઠોઠ માણસ ૦કાર પુ૦ ઢ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦[સ] છેડે ઢકારવાળું ૦ઢો પુ૦ ઢકાર(૨)ઠોઠ માણસ

ઢકેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ઢકેલના, મ ઢકલણે = ધકેલવુ] કુસ્તીમા એક દાવ

ઢગ પું૦ [સર૦ મ ઢગ, ઢીગ] ઢગલો, ગંજ [–મારવો = ઢગલો કરવો] (૨) સ્ત્રી૦ (કા) આણુ, આણામા આવેલા માણસો ૦(૦લા)-બાજી સ્ત્રી૦ પત્તાની એક બાજી

ઢગલે ન૦, –રો પુ૦ [જુઓ ધગડો] કૂલો સિપાઈ (૨) જુઓ 'ઢગરુ'મા

ઢગલો પુ૦ ['ઢગ' ઉપરથી] પુંજ ખડકલો [–થઈ જવું = સાવ ઢીલુ કે અશક્ત થઈ જવુ, નાસીપાસ થવુ –વળી જવો = એકસામટું ભેગુ થઈ જવુ(૨)ઢગલો થઈ જવુ] –દાબંધ વિ૦(૨)અ૦ ઘણુ, પુષ્કળ –લી સ્ત્રી૦ નાનો ઢગલો –લેઢગલા પુ૦ બ૦ વ૦ ઢગલા ને ઢગલા, અતિ – ખૂબ હોવુ તે

ઢગો પુ૦ બળદિયો(૨)ઢ–મૂર્ખ –એવકૂફ આદમી

ઢચક ઢચક અ૦ [રવ૦, સર૦ દે ઢગ્ગઢગ્ગા] જેમ કે પાણી પીવાનો અવાજ

ઢચરો પુ૦ [જુઓ ઢચ્ચર સર૦ ટચરો, હિં. ઢચર] ડોકરો –રી સ્ત્રી૦ ડોકરી

ઢચુપચુ વિ૦ [રવ૦? સર૦ મ ઢગ(–ગા) ઢગા(–ગા)] અનિશ્ચિત, ડગુમગુ

ઢચૂક ૦ઢચૂક અ૦ [રવ૦]

ઢચ્ચર વિ૦[સર૦ હિં ઢચર, જુઓ ટચર; દે. ઢડ્ઢર = વૃદ્ધ]બહુ ઘરડુ, બોખા જેવુ –જણ

ઢડ અ૦ [રવ૦] ધડ –આઘાતનો અવાજ (ઢડ દઈને ચોડી દીધી)

ઢડકો પુ૦ [રવ૦] ઠેહકો

ઢ(૦ણ)ઢણવું, ઢ(૦ણ)ઢણાવવું, ઢ(૦ણ)-ઢણાટ જુઓ 'ઠણઠણ'મા

ઢઢુમઢુ વિ૦ [સર૦ મટેલુ] ચારે બાજુથી ઓઢેલુ એવુ (કા) ઉદા૦ ઓઢીને ઢઢુમઢુ થઈને બેઠા.

ઢઢ્ઢો પુ૦ જુઓ 'ઢ'માં (૨) [સર૦ હિ ઠઢ્ઢા, ઢઢ્ઢા દે ઠડ્ઢ = જડ, સ્તબ્ધ; મ. ઢઢ્ઢા = મોટો પતગ]પતગ વચ્ચેની ઊભી લાકડી અક્કડ સળી કે ચીપટ (બીજી તે કમાન)

ઢણુકે(–કા)વું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦, અથડાવા કે

અફળાવાનો અવાજ] વગર કામે રખડવું,રઝળવું
ઢણુકો પું૰ [સર૰ ઢળવું] (સુ) ઊંઘતુ ઝોકું
ઢણુઢણ અ૰ [રૂ૰, સર૰ મ.] ૦વું અ૰ક્રિ૰ [સર૰ પ્રા ડણિય, સ્ત ધ્વનિત; મ. ઢણઢણણें] ઢણઢણ એમ વાગવું(૨)ત્નેશથી બધુ એકસાથે હાલી ઊઠવુ, ધણધણવુ. -ણાટ પુ૰ ઢણઢણ અવાજ. -ણાવવું સ૰ ક્રિ૰ (પ્રેરક)
ઢપ સ્ત્રી૰ + [સર૰ મ] ઢબ
ઢફ અ૰ [રૂ૰] [પડવાનો અવાજ]
ઢબ સ્ત્રી૰ [સર૰ મ , હિં.]રીત, પદ્ધતિ ૦છબ સ્ત્રી૰ રીતભાત,પદ્ધતિ,છટા. ૦દાર વિ૰ ઢબવાળુ (૨) છટાદાર
ઢબ અ૰ [રૂ૰] પડવાનો અવાજ [ઢબ દઈને પડવું](૨)શૂન્ય,ધબ ૦ઢબવું અ૰ક્રિ૰ એવો અવાજ કરવો (ઉદા૰ તરવામા) ૦ઢબ્બિયાં ન૰બ૰વ૰ ઢબ ઢબ કરવુ તે. ૦વું અ૰ ક્રિ૰ ઢબ ઢબ એવો અવાજ કરવો (૨) ડૂબવુ, બૂડી જવું (૩) ધબી જવું, મરી જવુ
ઢબુ(-બૂડી) સ્ત્રી૰ [જુઓ ઢબૂકો] ઢીંગલી
ઢબુ(-બ્બુ)પું૰[સ૰ મ. ઢબ્બૂ(-બ્બૃ), કા ડબ્બુ, તે ડબ્ન] ઢબુવો, બેવડિયો પૈસો(૨)જુઓ ઢબો
ઢબુડાવવું સ૰ ક્રિ૰ ઢબૂકવુ'નુ પ્રેરક
ઢબુડા(-રા)વવું સ૰ ક્રિ૰, ઢબુડા(-રા)વું અ૰ક્રિ૰ 'ઢબૂકવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
ઢબુવો પું૰ [સ૰ હિં ડબુઆ] બેવડિયો પૈસો (૨) [સ૰ ન ડબ્બો] જુઓ ઢબો
ઢબૂકવું અ૰ ક્રિ૰ [રૂ૰] ઢોલનુ વાગવું (૨) પાણીમા ડૂબકા ખાવા
ઢબૂકુ(-ર)વું સ૰ ક્રિ૰ ['ઢબ' કરવુ] બરાબર ઓઢાડીને સુવાડવુ(૨)થાબડવુ (વહાલમા)(૩) વીખવુ, મારવુ
ઢબૂડી સ્ત્રી૰ [જુઓ 'ઢબુ' સ્ત્રી૰] ઢીંગલી
ઢબૂરવું સ૰ક્રિ૰ જુઓ ઢબૂકવુ
ઢબૂલો પુ૰ [સર૰ મ ઢબુલા] ઢીંગલો (૨) ઠોઠ-લોટ આદમી
ઢબો(-બ્બો) પું૰ ['ઢબ' = શૂન્ય ઉપરથી ? મ. ઢબ્બો, હિં ડબ્બૂ] બેવકૂફ આદમી(૨)બાયલો -નામર્દ આદમી
ઢબ અ૰ [રૂ૰] (૨) ન૰ (બાળભાષામા) ઢોલ
ઢમક, ૦ઢમક અ૰ [રૂ૰]ઢોલનો અવાજ. ૦વું અ૰ ક્રિ૰ ઢમ ઢમ થવુ -કારો, -કો પું૰ ઢોલનો અવાજ
ઢમઢમ અ૰ [રૂ૰] ઢોલનો અવાજ
ઢમઢોલ વિ૰ ઢોલ જેવુ કૂલેલુ,ખૂબ જાડું દેખાતુ
ઢમાક અ૰ (૨) પુ૰ [રૂ૰] ઢોલનો અવાજ
ઢરડકો પું૰ [રૂ૰]ઢરડવાનો અવાજ(૨)જુઓ ઢેડકો [મૂકવો
ઢરડવું સ૰ક્રિ૰ [રૂ૰] ટસડવુ; ઘસડવુ(૨)ઢેડકો
ઢરડો પુ૰ ['ઢસડવુ' ઉપરથી] ઢસરડો, વેઠ, અરસિક વૈતરુ [વપરાય છે ઢીલુ ઢસ
ઢસ વિ૰ [પ્રા ઢમ=ઢસી પડવુ] 'ઢીલુ' જોડે
ઢસ(૦૨)વું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ ઢરડવુ] જમીન સાથે ઘે ચવુ, ઘસડવુ (૨) [લા] વેઠ ઊતારવી (૩)ગમે તેમ લખી કાઢવું (૪) કોઈ કામ ગમે તેમ ખેચી નાખવુ
ઢસ(૦૨)ડો પું૰ ['ઢસડવુ' પરથી]-ઢસડાવાથી થયેલો ઘસરકો (૨) જુઓ ઢરડો
ઢસલું(-ળું) વિ૰ [જુઓ ઢસ, સર૰ મ ઢસળ] આળસુ, સુસ્ત(૨)કાચા કાનનુ -ભોળું
ઢસવું, ઢસળવુ અ૰ક્રિ૰ [પ્રા ઢંસ, સર૰ હિ ઢહના, મ ઢસળર્ણે] ઢગલો થઈને (જેમ કે મકાન, ભીત, ભેખડ ઇ૰) પડી જવુ
ઢસું ન૰ ઢહ, ઝીણી રેતી [ઢસલુ
ઢસોર વિ૰ નઠોર લાગણીહીન(૨)એદી,આળસુ;
ઢળકવું અ૰ક્રિ૰ [જુઓ ઢળવુ] ઢળવુ, નમતુ રહેવુ (૨) નમતુ રહેવાથી સુદર દેખાવુ
ઢળવું અ૰ક્રિ૰ [દે ઢલ] આડું થવું,એક બાજુ નમવુ(૨) પ્રવાહી પદાર્થનુ બહાર નીકળી જવુ (૩)બીબામાં રેડાઈ તે ઘાટના થવુ (૪) [લા] અમુક વલણ તરફ વળવુ [ઢળી પડવું= બેહોશ થઈ કે મરણ પામી ગબડી પડવુ (૨) એ૰ નિશ્ચયમાથી બીજી બાજુ નમી જવુ]
ઢળાવવું સ૰ક્રિ૰ 'ઢળવુ' અને 'ઢાળવુ'નુ પ્રેરક
ઢળાવું અ૰ક્રિ૰'ઢાળવુ'નુ કર્મણિ ને 'ઢળવુ'નું ભાવે
ઢળિયાં ન૰ બ૰ વ૰ સાડાપાયના આક
ઢળિયુ ન૰ [સ૰ હિં ઢેલા] ઢેકું (૨) રોડુ
ઢળ્યા અ૰ ['ઢળવુ' ઉપરથી] ('મૂઆ'-ની જેમ મા છોકરાને કહે છે)

ઢંકાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઢાંકવું] 'ઢાકવું'નુ કર્મણિ [ઢંકાયેલો હીરો=પ્રસિદ્ધિમાં ન આવેલો.દૈવતવાળો માણસ ઢંકાયેલી પીઠ= ઢાગડદીબડ નભી રહેલી કીર્તિ] –વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઢાકવું'નુ પ્રેરક

ઢંગ પુ૦ [સર૦ હિં, મ] વર્તન, રીતભાત (૨) ચેનચાળા, ઢાળો (૩) રીત, ઢબ, પ્રક૨ [ઢ ગે, ઢ ગમાં રહેવું = વિવેક મર્યાદામા — ઘટતી રીતભાતથી વર્તવુ, સારો ઢંગ રાખવો. ઢંગમાં આવવું=કાઈકે ઠીક કે યોગ્ય ગણાય એવી દશામા આવવુ] ૦ઢાળ પુ૦ ઢ ગચડો, ઠેકાણું (૨) ઘાટ, આકાર ૦ધડો પુ૦ઠેકાણુ વિશ્વાસ પડે એવું વર્તન

ઢંઢ વિ૦ [સર૦ કે ઢઢ = ઢ ભી] (પૌલુ' જોડે વપરાય છે — પેલુ ઢ ઢ) સાવ પોલુ

ઢંઢા(–ઢે)૨ વિ૦ ['ઢમઢોલ'ની જેમ પોલાપ ણાનો રવ૦] ગ ભવર, મોટુ

ઢંઢેરો પું૦[સ૨૦ મ ઢાઢોરા, હિં ઢઁઢોરા]જાહેર-નામુ (૨) સરકારી જાહેરનામુ [–પીટવો= જાહેર કરવું, જાહેરન'મુ 'હાર પાડવુ]

ઢંઢોળવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ઢઢોલ્લ=ધૂમવુ ફેરવુ] (જગાડવા માટે) ખૂબ હલાવવુ

ઢાકઢોળ પુ૦ [સર૦ ઢાળો] ડોળ, ઘાટ

ઢાકણો પુ૦ [જુઓ ઢાળકો] રીતભાત, ઢ ગ (૨) ડહાપણ, સમજદારી (૩) વિવેક, નમ્રતા, લાજ (૪) ઢ ગ, ભલીવાર

ઢાકોઢું(–ઢૂં)ઓ, ઢાકોઢૂંઓ પું૦ ['ઢાકવુ' પરથી] ઢવેલુ આવાતુ કે ઘરમા ઉઘાડું હોય તે તપાસી કરીને ઢાકવું–બ ધ કરવું તે

ઢાચલું ન૦ ભડકું (રાની ઢરજ લોકોનુ)

ઢાઢી પું૦ [હિં] એક જાતનો માગણ (૨) [દે. ઢડઢ = ભેરી] શરણાઈ વગાડનારો

ઢાલ સ્ત્રી૦[સં]પ્રહાર–ઝટકે. ઝીલવાનુ ચામડાનુ એક સાધન (૨) [લા.] રક્ષક વસ્તુ ૦ગર પું૦ ઢાલ બનાવનાર ૦ગરવાડ સ્ત્રી૦, ૦ગરવાડો પુ૦ ઢાલગર લોકોનો મહોલ્લો

ઢાળ પું૦['ઢાળવું' ઉપરથી,સર૦દે ઢાલ=ઢાળવુ] ઢોળાવ, ઉતાર (૨) ગીત ઢબ ઢાળો, ઢંગ(૩) ગાવાની ઢબ (૪) સ બંધ, ઘરોબો(૫)ખેતરના પાકનો બ ઢાર [–ઉતારવો=ઘાટ ઉતારવો (૨) બરાબર ઢળતુ રાખવું (૩) ઢળતો રસ્તો પાર કરાવવો (૪) સરખું કરવુ –ઊતરવો= જોગ આવવો (૨) ઢોળાવ ઉપરથી નીચે ઊતરવુ, ઢોળાવ પાર કરવો –પડવો=એક તરફ ઢળતુ રહેવુ ઢાળમાં ગાવું=રાગ પ્રમાણે– ઢંગમા ગાવુ. ઢાળે પાડવું=રાગે પાડવુ વ્યવસ્થિત ચાલે તેમ કરવુ.]

ઢાળકી સ્ત્રી૦ [ઢાળવુ પરથી] ધાતુને ગાળીને પાડેલી લગડી –કો પું૦મોટી ઢાળકી (૨)ઢ ગ, વતણૂક (૩) કામકાજની સફાઈ–આવડ, ભલીવાર (૪) સમજણ [–આવવો=ભલીવાર આવવો]–ણી સ્ત્રી૦કાપણી(૨)ધાતુ ઢાળવાની ક્રિયા કે રીત (૩) બીજા ઢાળવાની આવડત

ઢાળદાર વિ૦ ઢાળ–ઢોળાવવાળુ

ઢાળવું સ૦ ક્રિ૦[સં. ઢાલ =નીચે નાંખવુ (૨) ચામડે વા ઢોળવો. સર૦ હિં ઢાલના, મ 'ઢાળણે]નીચે નાખવુ, નમાવવુ(જેમ કે આખ) (૨) પાથરવું (જેમ કે આટલો) (૩) ટીપાં રૂપે પડવું, ગેરવવું (જેમ કે આસુ) (૪) પાકની કાપણી કરવી (૫) પાકનો બ ઢાર કાઢવો (૬) ગાળીને ઢાળકી પાડવી, બીબામા રેડવું (૭) ન૦ ઢાળી વગેરેના બેરા સાલ્લા ઉપર જે લૂગડુ આવે છે તે

ઢાળિયું વિ૦ ઢાળદાર (૨) ન૦ ઢાળકી (૩) ઢાળવાળુ ખેતર કે જમીન(૪)એક જાત ઢાળ– બાજુવાળુ છાપરુ (૫) ઢાળદાર મેજ. –યો પુ૦ કાપણી કરનારો માણસ (૨) ખેતરમા પાણી લઈ જવાનો આવેલો ઢાળદાર માર્ગ (૩) ઢાળેલો પાસલો — ઘાટ

ઢાળો પુ૦ આરામ વિશ્રાતિ (૨) ઢ ગ, રીતભાત (૩) પદ્ધતિ ઢબ [–કરવો=મુસાફરીમા થાક ખાવા મુકામ કરવો(૨)બપોરે જમીને આરામ કરવો (ઉત્ત૨ ગુજરાત).]

ઢાંકણ (૦) ન૦ [જુઓ ઢાંકવુ] ઢાકણ (૨) સરક્ષણ (૩) ઢાકવુ તે –ણિયું વિ૦ ઢાંકે એવુ (૨) ન૦ જુઓ ઢાકણું –ણી સ્ત્રી૦ નાનું ઢાકણું (ખાસ કરીને હાલીનુ) (૨) ઘૂંટણ ઉપરનુ હાડકું [ઢાંકણીમાં પાણી ઘાલી

બૂડી મરવું = લાજના માર્યા મોં ન બતાવવું.]
-ણું ન૦ વસ્તુને ઢાંકવા તેને બેસતો કરેલો કાંઈ પણ ઘાટ (૨) ઢાંકનારું કાંઈ પણ

ઢાંકણિયો (૦) પું૦ જેના પૂછડાના ગુચ્છાની અંદર વેળા વાળ હોય એવો બળદ

ઢાંકપછેડો, ઢાંકપિછોડો (૦) પું૦ (ઢાંકવું+પછેડો, પિછોડો) દોષ છુપાવવાની યુક્તિ-બહાનું (૨) ટપલાબાજીની છોકરાની એક રમત [-કરવો = છુપાવવું; છુપાવવા માટે બહાનું આગળ કરવું]

ઢાંકવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [જે ઢક્ક] કશા વડે વસ્તુને આવરવી - તેની ઉપર ગોઠવવું, ભૂંકવું કે પાથરવું (૨) સંતાડવું, ગુપ્ત રાખવું. [ઢાંક્યાં ઉઘાડાં જોવાં = સારાનરસાં કાર્યની ખણખોદ કરવી.]

ઢાંકેલઢૂંકેલ (૦) વિ૦ ['ઢાંકવું' ઉપરથી] ઢાંકેલું-ઢબૂરેલું, ગુપ્ત રાખેલું [ઢાંકોઢું'બો

ઢાંકોઢું(-ઢૂં)બો, ઢાંકોઢૂમો પું૦ જુઓ ઢાંકપિછોડો

ઢાંક્યું વિ૦ ['ઢાંકવું'નું ભૂ૦ કૃ૦] ઢાંકેલું, ગુપ્ત (૨) ન૦ ઘેર પહોંચાડેલું પિરસણ. ૦ધીક્યું વિ૦ અંતરની ગુપ્ત ચિંતાથી બળી રહેલું - દુખી

ઢાંગડું (૦) ન૦ મોટી નાડી કાકડી, આરિયું

ઢાંઢું (૦) ન૦ મરી ગયેલું ઢોર

ઢાંઢો (૦) પુ૦ [સર૦ મ ધાડા] મોટો બળદ

ઢિગાર પુ૦ [સર૦ મ] ઢગ; ઢગલો

ઢિચાવવું સ૦ક્રિ૦, ઢિચાવું અ૦ક્રિ૦ 'ઢીંચવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [કર્મણિ ને પ્રેરક

ઢિબાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'ઢીબવું'નું

ઢિમડિયો પુ૦ જુઓ ઢીમડો ['ઢીંગલી'માં

ઢિંગલી સ્ત્રી૦, -લું ન૦, -લો પુ૦ જુઓ

ઢીક સ્ત્રી૦, ૦ણું વિ૦ જુઓ 'ઢીક'માં

ઢીકલી સ્ત્રી૦ પથરા મારવાનું ઊંટડા જેવું એક પ્રાચીન યંત્ર [-કાપાટુ

ઢીકો પુ૦, -કાપાટુ સ્ત્રી૦, ન૦ જુઓ ઢીકો,

ઢીંચ વિ૦ મજબૂત, દૃઢ

ઢીંચવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ ઢીંચવું

ઢીબ પુ૦ મોટો પથરો (૨) અ૦ [રવ૦] ધીબ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ધીબવું, માર મારવો

ઢીમ સ્ત્રી૦, ન૦ સોનાની લગડી

ઢીમચું(-ચું) ન૦ [સર૦ હિં. ઢીમ] ડીમચું (૨) માટીની નાની કોઠી (૩) [લા.] ગઠ્ઠું છોકરું (૪) માથું

ઢીમડું(-ણું) ન૦ [સર૦ મ. ઢિમા] જુઓ ઢીમચું

ઢીમડો પું૦ એક વનસ્પતિ

ઢીમણું ન૦ ગાઠ, જેવો કઠણ સોજો (૨) જેના ઉપર મૂક્કીને છૂંદાય તેવો લાકડાનો કકડો, ટીમલું

ઢીમર પું૦ [સ. ધીવર, સર૦ મ ઢિ(-ઢી)વર] માછી (૨) ખારવો

ઢીમસું ન૦ જુઓ ઢીમચું

ઢીમું ન૦ ઢીમણું, ગૂમડું

ઢીલ સ્ત્રી૦ [દે. ઢિલ્લ, સર૦ હિં., મ.] વાર, વિલંબ (૨) તંગથી ઊલટું - શિથિલ હોવાપણું (૩) [લા.] બેદરકારી. [-પડવી = ઢીલું થવું, તંગ મટી જવું -મૂકવી = ઢીલું કરવું, તંગ ન રાખવું (૨) પતંગની દોરી તે ખમે તેથી વધારે છોડવી ઢીલમાં પડવું = વિલંબ થવો (૨) બેદરકારીમાં જવું] ૦ગંડું વિ૦ બીકણ, બાયલું

ઢીલું વિ૦ [જુઓ ઢીલ] બેચમાં શિથિલ, તંગ ન હોય એવું (૨) કઠણ નહિ એવું, પોચું (૩) [લા.] હિંમત વિનાનું (૪) કમજોર (૫) સુસ્ત, ધીરું, મંદ [ઢીલી છાતીનું = કમજોર, બીકણ ઢીલી દાળનું ખાનારું = કમજોર, પોચું ઢીલી દોરી મૂકવી = બેદરકાર-નજર રાખવી, છૂટછાટ આપવી ઢીલું પડવું = ઢીલું થવું. ઢીલું મૂકવું = નમતું મૂકવું; રાહત આપવી; છૂટછાટ આપવી] ૦ઢસ વિ૦ સાવ ઢીલું

ઢીંક સ્ત્રી૦ [રવ૦] ધીબડો, ધબ્બો (-મારવી)

ઢાંકણી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. ઢેંકલી, ઢેંકી] પૌવા ખાંડવાની મોટી ખાંડણી

ઢીંકણું વિ૦ [સર૦ હિ. फलाना ढिमका] ફલાણું, અમુક ('ફલાણું' સાથે એ વપરાય છે, એકલું નહિ)

ઢીંકવો પુ૦ [દે. ઢેંका] નદી કે તળાવના સૂકા તળિયામાં પાણી માટે ખોદેલો ખાડો

ઢીંકૂડી સ્ત્રી૦ નાનો ઢીકવો

ઢીંકો પુ૦ [રવ૦] ઢીંકો, મુક્કો; ગડદો, ઠોસો. -કાપાટુ ન૦ બ૦ વ૦ [ઢીંકો+પાટુ] ધીબકા અને લાતોથી કરેલી મારામારી, મસ્તી

ઢીંગઢીંગી સ્ત્રી૦[રવ૦]એક જાતનુ વાદ્ય–નગારું
ઢીંગલી સ્ત્રી૦ નારીરૂપની પૂતળી (૨) [લા.] ઢીંગલી પેઠે બનેલી ઠનેલી નાના બાળની સ્ત્રી, નાની શણગાર સજેલી સ્ત્રી –લું ન૦ પૂતળું– રમકડું. –લો પુ૦ નરરૂપની પૂતળી
ઢીંચ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઢીચવું]પીવાનુ અકરાતિયાપણું
ઢીંચણ પું૦ ઘૂંટણ, પગનો ઢાકણીવાળો સાંધો –ભાગ [–માંડવા = (બાળકે)ચાલતા શીખવુ –ભાગવા સ૦ક્રિ૦ = ઘૂંટણ ઉપર માર મારીને પાગળુ કરવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ હિમત હારી જવી (૩) જીવનનો આધાર જવો, પાયમાલ થવુ- ઢીંચણે પડવું=ઢીચણથી નમીને પગે લાગવું] ૦પૂર વિ૦ ઢીચણ સુધી આવે એટલું –ણિયું વિ૦ ઢીચણ જેટલુ ઊચું (૨) જેનુ પૂછડું ઢીંચણે અડતુ હોય એવુ (૩) ન૦ ઢીચણ નીચે મૂકવાનું ટેકણ (૪). ઢીચણ, ઘૂંટણિયુ
ઢીંચવું સ૦ક્રિ૦ [૨વ૦ ? સર૦ હિં. ઢોકના] હદથી વધારે પીવું (૨) પીવુ (તિરસ્કારમા). (૩) [લા.] દારૂ પીવો. ઢીંચાવવું (પ્રેરક) ઢીંચાવું (કર્મણિ)
ઢીંચાં ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ હિં ઢૌંચા, પ્રા અડ્ઢ=અર્ધ +ચઉ=ચાર] સાડા ચારનો આક, ઢૂંચા [પ્રેરક ને ભાવે
ઢુકાવવું સ૦ ક્રિ૦, ઢુકાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ઢૂકવું'નું
ઢૂકડું વિ૦ [જુઓ ઢૂકડું] નજીક
ઢૂકવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ઢૂકવુ] નજીક જવુ
ઢૂવો પું૦રણમા રેતી ઊડીને થતો ઢગલો(૨)ઝાડી
ઢૂસ વિ૦ [૨વ૦] નકામુ, રદ્દી (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ ઠૂસ] દમ
ઢૂંકઢૂંકાં અ૦ [જુઓ ઢૂકડું] પાસે, બહુ પાસે
ઢૂંકડું વિ૦ [જુઓ ઢૂકવું] ઢૂકડું, નજીક, દૂર નહિ એવુ
ઢૂંકવું અ૦ ક્રિ૦ [સં ઢૌક્, પ્રા. ઢુક્ક] ઢૂકવું, નજીક જવું. ઢૂંકાવવું (પ્રેરક) ઢૂંકાવું(ભાવે)
ઢૂંકું વિ૦ જુઓ ઢૂકડું; ઢૂકડુ
ઢૂંગલું ન૦ [સર૦ ધૂગુ] રોપાની આસપાસ કરાતી વાડ, વાડોલિયું
ઢૂંગવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ ઢૂગવુ] ખાવું. ઢૂંગાવવું (પ્રેરક). ઢૂંગાવું (કર્મણિ)
ઢૂંચું ન૦ (રમતમા) બે પક્ષમાનો એક (૨) ઘાસ કે ચારાનો ભારો (સુ)
ઢૂંચાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ ઢીચા
ઢૂંઢણી સ્ત્રી૦ એક રમત, ખોડિયો પાડો
ઢૂંઢવું સ૦ક્રિ૦ [સં ઢુંઢન; હિં ઢૂંઢના, દે. ઢુંઢુલ] શોધવુ, ખોળવું. ઢૂંઢાવવું (પ્રેરક). ઢૂંઢાવું (કર્મણિ)
ઢૂંઢ(–ણુ)સું ન૦ કણસલામાથી બાજરીના દાણા કાઢી લીધા પછી રહેતુ ફોતરુ, ઢૂંઢું
ઢૂંઢિયો પુ૦ ['ઢૂંઢવુ' ઉપરથી] જૈન ધર્મનો એક સંપ્રદાય (૨) એ સંપ્રદાયનો આદમી
ઢૂંઢી સ્ત્રી૦ એક રમત; ઘંટીખીલડો
ઢૂંઢુ(–ણુસું,–સું) ન૦ જુઓ ઢૂંઢસુ
ઢૂંસો પુ૦ ઘઉંનો જાડો મોટો ભાખરો (૨) ધૂસો, જાડો કામળો
ઢેક વિ૦ ઢેક, છેલ્લુ (રમતમા વપરાય છે)
ઢેકબગલો પુ૦ [સં ઢેંક + બગલો] એક પક્ષી
ઢેકલી સ્ત્રી૦ નાનો ઢેકો–ગાઠ (૨) નાની ટેકરી
ઢેકલો(–વો) પું૦ મોટી ઢેકલી, ઢેકો, ખૂધ
ઢેકવો પું૦ ઢેકલો (૨) [સં. ઢેંક ઉપરથી, હિં. ઢેંકલી] કૂવામાથી પાણી ખેંચવાનું એક યંત્ર
ઢેકાઢળિયા, ઢેકાઢૈયા પું૦ બ૦ વ૦ [ઢેકા + ઢળિયા (ઢળવું ઉપરથી)] ઊંચીનીચી –અસમાન જમીન, ખાડાટેકરા
ઢેકૂટ સ્ત્રી૦ માથાકૂટ, કંડાકૂટ
ઢેકૂડી સ્ત્રી૦ જુઓ ઢીકૂડી
ઢેકો પું૦ઊપસેલો ભાગ, ટેકરો (૨) [શ પ્ર. મા] શરીર પર ઢેકા પેઠે દેખાતો હાડકાવાળો ભાગ (જેમ કે કેડ, પીઠ). [–નમવો = હાડકા વળવા, નીચું નમી કામ કરવું]
ઢેખલો, ઢેખાળો પુ૦ [સર૦ હિં ઢેલા] ઈંટનો કકડો. રોડુ. [ઢેખલાની પેઠે અથડાવું = અર્થ વિના અહીં તહીં રખડવુ –ટિચાવુ]
ઢેખાળી સ્ત્રી૦ નાનો ઢેખાળો (૨) ઈંટનો ભૂકો
ઢેડ(–ઢ) પુ૦ [સર૦ હિં. ઢેઢ] એ નામની એક અંત્યજ જાતનો આદમી. ૦ગુજરાતી સ્ત્રી૦ અંગ્રેજી મિશ્રણવાળી ગુજરાતી ૦ણ સ્ત્રી૦ ઢેડની કે ઢેડ જાતની સ્ત્રી ૦ફજેતી સ્ત્રી૦, ૦ફજેતો પું૦જાહેર ફજેતી; ખરાબમા ખરાબ

ફળેતી ૦વાડો પુ૦ ઢેડ લોકોનો લત્તો (૨) [લા.] ગંદી-અસ્વચ્છ જગા; ગંદકી. -ડા-(-ઢા)ઉ વિ૦ ઢેડનુ,-ને લગતુ (૨) ઢેડનુ વણેલુ.-ડિ(-ઢિ)યું વિ૦ ઢેડાઉ.-ડિ(-ઢિ)યો પુ૦ ઢેડ. -ડી,-ઢ(-ય)ડી સ્ત્રી૦ ઢેડણ -ડું વિ૦ ઢેડાઉ (૨) ન૦ એઠવાડ લૂંટી ખાનારુ હલકી વર્ણનુ ટોળુ.-ડો પુ૦ઢેડ(તુચ્છકારમા)

ઢેપલી સ્ત્રી૦ [જુઓ ઢેપુ] નાનુ-ચપટું ઢેકું; થેપલી -લું ન૦ રોટલુ, ઢેપુ (૨) ચોસલુ,ટુકડું

ઢેપું(-પુ઼ું) ન૦ [સર૦ મ ઢેપ, હિં. ઢેંપ] જુઓ ઢેપલું [-કાઢી નાખવું=મારમારી હલકુ કરવુ ઢેપાં ભાંગીને ધૂળ કરવી=નકામા ટાટિયા તોડવા, નકામી મહેનત કરવી.]

ઢેબરું ન૦ ['ઢેપુ' પરથી ? સર૦ મ ઢેવ(-મ)રૅં] એક ખાવાની વાની. [ઢેબરાં બાંધીને=સાથે ભાથુ લઈને (૨) [લા] બરોબર નિરાત કરીને. ઢેબરાં બંધાવવાં=રવાના કરવું (૨) રુખસત આપવી -બાંધવાં=જવુ (૨) રુખસત મળવી] -રિયું વિ૦ ઢેબરા બાંધીને નીકળેલુ (સ૫ માટે)

ઢેબો પું૦ સોનો, ગડબ, ઢેકો (૨) ઢેસલો

ઢેભણો પુ૦ એક વનસ્પતિ-ઔષધિ

ઢેર પુ૦ [હિં.] ઢગલો -રી સ્ત્રી૦ ઢગલી

ઢેલ, ૦ડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. ઢેણિયાલિયા] મોરની માદા

ઢેસરું ન૦ એક ઘરેણું(૨)જાડો રોટલો (૩)પોદળો

ઢેસરો(-લો,-ળો) પું૦ પોદળો. [-મૂકવો=પોદળો મૂકવા પેઠે અધવુ]

ઢેંક (ઢે૦) વિ૦ ઢેક (૨) તદ્દન હલકી કોટિનુ

ઢેંગી (ઢે૦) વિ૦ આળસુ, એદી [માદા

ઢેંચલો (ઢે૦) પુ૦ એક પંખી -લી સ્ત્રી૦ તેની

ઢેંચવો (ઢે૦) પુ૦ એક પંખી

ઢૅઢ ન૦ [રવ૦] વાછૂટનો અવાજ. ૦કું ન૦, ૦કો પુ૦ ઢૅઢ અવાજ સાથેની વાછૂટ. [-મૂકવો=ઢૅઢ અવાજથી વાછૂટ કરવી.]

ઢૈયું ન૦ મોટું ઢેકું

ઢૈયો પુ૦ ઢગલો, ટેકરો

ઢોકળિયું વિ૦ વચમાથી જાડું (વેલણ) (૨) ન૦ પગમા ગોટલા ચડે એવુ દર્દ

ઢોકળી સ્ત્રી૦ ખાવાની એક વાની

ઢોકણું ન૦ [સર૦ મ. ઢોકળા] ખાવાની એક બનાવટ-વાની

ઢોચકી સ્ત્રી૦ નાનુ ઢોચકું

ઢોચકું ન૦ ઝાકડા મોનો માટીનો ઘડો (૨) [લા]ડોચકું; માથુ.[-ઊઘડ્યું, ઊઘડી જવું= માથુ કપાઈ જવુ (૨) સાવ હારવુ](૩) વિ૦ [લા.] ઢોચકા પેઠે અસ્થિર બેસણીનુ કે તેવા મનનું, ઢોળવું

ઢોટો(-ઠો) પુ૦ વાણો ભરવાની ઝોકડી

ઢોર ન૦ [સર૦ હિં , મ] પશુ, ગાય, ભેસ વગેરે ચોપગું પ્રાણી.[-જેવું=જડ;મૂરખ -ચારી આવવાં=બુદ્ધિ વાપરવી ન પડે તેવું કામ કર્યા કરવુ] ૦ઢાંક, ૦ઢાક(-ખ)ર ન૦ બ૦વ૦ ઢોર વગેરેનો સમૂહ ૦માર પુ૦ ઢોરને પડે એવો સખત માર. ૦શાઈ વિ૦ ઢોરના જેવુ

ઢોરો પુ૦ [સર૦ ધોરો] ઊપસેલી જમીન, ટેકરો

ઢોલ પુ૦,ન૦ [સં.] એક વાદ્ય, નગારુ [-ફૂટવું= બરુ બોલ્યું સમજ્યા વિના હાજિયો ભણવો -બોલ્યા કરવુ.(-લું) ઢોલ ફૂટ્યા કરવું=-ના વખાણ કર્યા કરવા-ભાટાઈ કર્યા કરવી, -પીટવું, -વગાડવું=જાહેર કરવું.] ૦ક ન૦,૦કી સ્ત્રી૦નાનુ ઢોલ,પખાજ.(-ની)ઢોલકી ફૂટવી; બજાવવી=-ની ભાટાઈ-પ્રશંસા કર્યા કરવી (૨) -નો પક્ષ તાણ્યા કરવો;-ની ખુશામત કર્યા કરવી]૦કું ન૦ ઢોલ. ૦વગાડુ વિ૦ ઢોલકી વગાડનાર, બીજા આગળ કોઈના ગુણગાન કર્યા કરનારુ

ઢોલ પુ૦ + ઢોલિયો

ઢોલડી(-ણુ,-ણી) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. ઢોલની] નાનો ખાટલો, પલંગડી

ઢોલણ પું૦ પહેરવાનુ લૂગડું (૨) સ્ત્રી૦ ઢોલડી

ઢોલિયો પુ૦ ખાટલો, પલંગ

ઢોલી પુ૦[સં ઢોલ] ઢોલ વગાડનારો [(-ને ઘેર) ઢોલી બેસવા, બેસાડવા=મરણપ્રસંગ હોવો]

ઢોલો પુ૦ [દે. ઢોલ્લ; સર૦ હિં. ઢોલા] વર, ધણી (૨) [ઢોલ=નગારું ઉપરથી] જાડો, એદી, મૂર્ખ માણસ

ઢોળ પુ૦ ઓપ, ધાતુને રસવી તે

ઢોળનાંખ સ્ત્રી૦ ઢોળવુ નાખવું તે
ઢોળફોડ સ્ત્રી૦ ઢોળવુ ફોડવુ તે
ઢોળવું સ૦ ક્રિ૦ [દે. ઢલ=ઢળવું] રેડવું (૨) ગબડાવવું (૩) [સર૦દે. ઢાલ=ચામર ઢોળવુ] પખો નાખવો (૪) ન૦ બેસણી વગરનુ વાસણ (૫)[લા.] બંને બાજુ ઢળી પડે તેવો માણસ.[(–ને માથે) **ઢોળવું, ઢોળી પાડવું**= (–ને માથે) જવાબદારી નાખવી] **–ણી** સ્ત્રી૦ નાનુ ઢોળવું (વાસણ) [ઢાળ
ઢોળાણ ન૦, **–ત્ર, ઢોળો** પું૦ [જુઓ ઢળવુ]
ઢોંગ (ઢો) પું૦ [સર૦ મ., હિં.] ખોટો દેખાવ; ઢ ભ. [**–કરવો, ચલાવવો, માંડવો**= ખોટો દેખાવ કરવો..] **૦ધતૂરો** પું૦ [સર૦ હિં. ઢોંગધતૂર, મ ઢોંગધત્તુરા, સ ધૂર્ત?]ખોટા ઢ ભ ને છેતરપિંડી, ઠગાઈ. **૦રું, –ગીલું–ગી** વિ૦ ઢોંગથી ભરેલુ, ઢ ભી
ઢોંચ વિ૦ જીર્ણ, ખખળી ગયેલુ
ઢોંચરું (ઢો૦) વિ૦ ગોતા જેવુ, બેસ્વાદ (૨) ન૦ ગોતુ; ઢોરનુ ખાણ
ઢોંડફોડો (ઢો૦) પું૦ પથ્થર ફોડનારો, સલાટ
ઢોંડો (ઢો૦) પુ૦ [મ ધોંડા] પથ્થર, પહાણો (૨) [લા.] મૂર્ખ–જડસો આદમી
ઢોંણું ન૦ જુઓ ડોયણુ
ઢોબો(–વો) પુ૦[સર૦ મ ઢવા, સ ધવ=પતિ] બૈરીને કબજે ન રાખી શકે એવો પુરુષ, ભડવો, નામર્દ આદમી **–આ(–વા)પણું** ન૦

ણ

ણ [સં] ટ વર્ગનો–મૂર્ધસ્થાની અનુનાસિક (આ અક્ષરથી શરૂ થતો શબ્દ ભાષામા નથી). **૦કાર** પું૦ ણ અક્ષર કે ઉચ્ચાર. **૦કારાંત** વિ૦ છેડે ણકારવાળું
–ણ(–ણું) ન૦ બનાવતો કૃત્પ્રત્યય[જુઓ અણ] (આ પ્રત્યય અ તે અ સિવાયના સ્વરવાળા ધાતુને લાગે છે.) ઉદા૦ ખાણ,પીણું, લેણદેણ; જોણુ, મોણ ઇ૦
–ણુક કૃત્પ્રત્યય સ્ત્રી૦ બનાવે છે ઉદા૦ વર્તણૂક, નિભણૂક

ત

ત પું૦[સં.] ૬ંતસ્થાની પહેલો વ્યંજન **૦કાર** પુ૦ ત અક્ષર કે ઉચ્ચાર **૦કારાંત** વિ૦ છેડે તકારવાળું. **૦ત્તો** પું૦ તકાર
તક સ્ત્રી૦ [સર૦ દે. થક્ક=અવસર] અનુકૂળ વખત–પ્રસંગ, લાગ
તક(–ગ)તક(–ગ) અ૦ [સર૦ ચકચક, મ.] તકતકે એમ **૦વું** અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ તकतकणें] ચકચકવુ; તેજ મારવું
તક(–ખ)તી સ્ત્રી૦ [જુઓ તપ્તી] કાચ કે ધાતુની ચાર ખૂણાવાળી ચકતી(૨)એક ઘરેણું [–ઊતરી = દાતાનુ નામ કાયમ રહે તે માટે તેના નામવાળી ચકતી ભીંતમા ચણાવી લેવી] **–તો** પુ૦ મોટી તકતી (૨) અરીસો (૩) (ચ) મઢેલું ચિત્ર કે ફોટો
તકદીર ન૦ [અ.] નસીબ, કિસ્મત
તકબ્બુર ન૦ [અ] હુ પદ, ગર્વ, તોબરી
તકમરિયાં ન૦ બ૦ વ૦ [જુઓ તુકમરિયા] એક જાતના બિયા–ઔષધિ
તકરાર સ્ત્રી૦[અ.] ઝઘડો,કજિયો;ટંટો(૨)વાંધો; ખાંચો [–ઉઠાવવી = વાંધો ઉઠાવવો. **–ઊભી થવી, –પડવી** = તકરાર થવી **–સાંભળવી** = તકરારનાં કારણો સાભળી લેવા (કે સલો કે ઢાઢ આપતા પહેલા)] **–રિયું** વિ૦ તકરાર કરવાની ટેવવાળુ (૨) તકરારવાળુ –તકરાર કરવી પડે તેવુ **–રી** વિ૦ જુઓ તકરારિયું (૨) તકરારને લગતુ, તકરારનો વિષય બનેલુ
તકલા(–લે)દી વિ૦ [અ તક્લીદી = નકલી; બનાવટી]મજબૂત અને ટકાઉ નહિ તેવું,નાજુક
તકલી સ્ત્રી૦ [સં તર્કુ, પ્રા તક્કુ, સર૦ હિ] નીચે ગોળ ચકતીમા ઊભા સળિયાની દાંડીવાળું કાતવાનુ એક ઓજાર.[–કાંતવી = તકલી વડે કાતવુ] **–લો** પુ૦ મોટી તકલી
તકલીફ સ્ત્રી૦ [અ] તસ્દી, શ્રમ; કષ્ટ [–આપવી = તકલીફ વેઠવી પડે એમ કરવું, તસ્દીનુ કામ

કરેવું –ઉઠાવવી, લેવી=કોઈ કામને માટે કષ્ટ વેઠવું. –પડવી=કષ્ટ વેઠવાનું થવું –માં પડવું=કષ્ટમા ફસાવું –ભોગવવી, વેઠવી=દુ:ખ સહન કરવું]

તકલેદી વિ૦ જુઓ તકલાદી [ભાગીદાર

તકસીમ સ્ત્રી૦ [અ] વહેચણી ૦દાર વિ૦

તકસીર સ્ત્રી૦ [અ] ભૂલ; કસૂર ૦વાર વિ૦ તકસીરવાળું [ચાંપતી ઉઘરાણી

તકાજો(–દો) પું૦ [અ. તકાજહ] તગાદો,

તકાર, –રાંત [સ] જુઓ 'ત'માં

તકાવ પું૦ તાકવાનું લક્ષ્ય, તાક, નેમ

તકાવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તાકવું] જુઓ તકાસવું (૨) [નિશાન] 'તાકવું'નુ પ્રેરક

તકા(–ગા)વી સ્ત્રી૦ [અ.] સરકાર તરફથી ખેડૂતને ધીરવામાં આવતા નાણા

તકાસવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ તકાવવું] લાલચથી તાકીને જોવું (૨) ઇચ્છવું

તકિયો પું૦ [ફા.] પાછળ અઢેલવાનુ મોટું ઓશીકું (૨) ઓટલી પર કરાતુ તેવા ઘાટનુ ચણતર (૩) ફકીરને રહેવાનુ સ્થાન

તકે(–કો)તક અ૦ ['તક' ઉપરથી] સંધિ ઉપર જ, બરાબર વખતે

તકેદારી સ્ત્રી૦ ચાપ, જાપતો, દેખરેખ

તકોતક અ૦ તકેતક, બરોબર તાકડે

તકોબરી સ્ત્રી૦ [જુઓ તકબ્બુર] અહંકાર, અભિમાન [પું૦ જુઓ તકતો

તક્તી(–ખ્તી) સ્ત્રી૦ જુઓ તકતી –ક્તો(–ખ્તો) તક સ્ત્રી૦, ન૦ [સં.] તાક, છાશ ૦પ્રમેહ પું૦ પેશાબનો એક રોગ

તક્ષક પુ૦ [સં] (નાટકનો) સૂત્રધાર (૨) સુતાર (૩)(સ)નાગલોકનો એક આગેવાન,સર્પસત્ર વખતે આસ્તીક જેને બચાવ્યો હતો (૪) ટૂંકો શિલ્પશાસ્ત્રી

તક્ષણ ન૦[સ]ખરાદીકામ–કોતરકામની એક કળા

તક્ષશિલા સ્ત્રી૦ [સ.] (સ) પંજાબનું એક પ્રાચીન નગર(પ્રસિદ્ધ બૌદ્ધ વિદ્યાપીઠની જગા)

તખત ન૦ [જુઓ તખ્ત] સિંહાસન; રાજગાદી

તખતી સ્ત્રી૦ જુઓ તકતી. –તો પું૦ જુઓ તકતો (૨) મંચ; રંગભૂમિ, 'પ્લેટફોર્મ'

તખલ્લુસ ન૦ [અ.] ઉપનામ (જેમ કે, લેખકો ધારણ કરે છે તે, 'કલાપી' 'ફિરદૌસ' ઇ૦)

તખ્ત ન૦ [ફા] જુઓ તખત. ૦નશીન વિ૦ તખત ઉપર બેઠેલુ

તખ્તી સ્ત્રી૦, –ખ્તો પુ૦[ફા.]જુઓ 'તકતી'માં –ખ્તેતાઉસ ન૦(સ)શાહજહાનુ મયૂરાસન. –ખ્તેશ પું૦ [તખ્ત+સં ઈશ] રાજા

તગડ સ્ત્રી૦ [ફા તગદ્ગ] દોડધામ (૨)રગડપટ્ટી, અથડામણ

તગ(–ગે)ડવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તગડ, સર૦ મ.તગડણે] ખૂબ દોડાવવુ(૨)થકવવું–રખડાવવુ

તગડિયું વિ૦[સ ત્રીક, પ્રા તિગ ઉપરથી] ત્રણ સેરોના ભરતવાળું

તગડું વિ૦[સર૦ હિં.તગડા, મ દગડા (કાનડી 'દક્કડ'=મજબૂત)] ખૂબ જાડું, હૃષ્ટપુષ્ટ

તગડો પું૦[સં. ત્રિ, પ્રા તિ ઉપરથી] ૩–ત્રણની સંજ્ઞા [માત્રાવાળો ગણ

તગણ પુ૦ [સં.] બે ગુરુ પછી એક લઘુ

તગણું વિ૦ [સ ત્રિ+ગુણ] ત્રણ ગણુ

તગતગ અ૦ જુઓ તકતક. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તકતકવુ

તગર સ્ત્રી૦, ન૦ [સ] એક વનસ્પતિ (સુગંધ માટે તથા ઔષધિમા ખપ આવે છે). ૦ગાંઠોડા પુ૦ બ૦ વ૦ [ચક્રચક્રું

તગવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ તગતગ] તગતગવું;

તકાદો પુ૦[જુઓ તકાજો] ચાપતી ઉઘરાણી

તગારું ન૦ [ફા તગાર] છાબડા ઘાટનું લોઢાનું એક પાત્ર,તબાહરુ (૨)[લા] પેટ (તિરસ્કારમા. ઉદા૦ તગારુ ભરવુ –વધવુ)

તગાવી સ્ત્રી૦ જુઓ તકાવી

તગેડવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ તગડવું તગેડો પું૦ જુઓ તગડ [(ઝાડની છાલ એ છે)

તજ સ્ત્રી૦,ન૦[પ્રા. તજા, સં ત્વચ્] એક તેજાનો

તજગરો પું૦[અ. તજકિરહ]તપાસ(૨)હિસાબની તપાસ [–લેવો=હિસાબની તપાસ કરવી.]

તજવીજ સ્ત્રી૦ [અ.] તપાસ, શોધ (૨) યુક્તિ, કરામત (૩) દોરદિશ; પ્રયત્ન (૪) ચોકસી, સંભાળ (૫) વ્યવસ્થા, બંદોબસ્ત, જોગવાઈ. [–રાખવી=તપાસ રાખવી, સંભાળ રાખવી.

–માં રહેવું =ભોગવાઈ કરવાના પ્રયત્નમા રહેવું (૨)કોશિશ કરવી]૦દાર પું૦તજવીજ–તપાસ રાખનાર૰અમલદાર. ૦દારી સ્ત્રી૦ તજવીજદારનુ કામ–પદ –જિયું વિ૦ તજવીજ કરનારું, સવે પ્રકારની તજવીજની શક્તિવાળું

તજવું સ૦ ક્રિ૦ [સ ત્યજ્] છોડવું; ત્યજવું

તજગરમી સ્ત્રી૦ [પ્રા તજા(સ ત્વચ્) + ગરમી] ચામડીનો એક રોગ

તજજન્ય વિ૦ [સ] તેમાથી ઉત્પન્ન થયેલું

તજજ્ઞ વિ૦ [સં] (અમુક વિષયનો) જાણકાર, વિદ્વાન, તદ્વિદ

તટ પું૦ [સં.] કિનારો; કાંઠો ૦સ્થ વિ૦નિષ્પક્ષ (૨) પક્ષપાત રહિત; નિરપેક્ષ. ૦સ્થેશ્વરવાદી પું૦ ઈશ્વર તટસ્થ છે એવા વાદમા માનનાર

તટિની સ્ત્રી૦ [સ.] નદી

તડ અ૦[રવ૦, જુઓ તડતડ]તરડાવાનો અવાજ. [–દઈને =તડ અવાજની સાથે, ઝટ.]

તડ સ્ત્રી૦ [રવ૦? સર૦ મ. તડા] તરડ; ફાટ, ચીરો [–પડવી =તરડાવું; ફાટવું.]

તડ ન૦ [સં તટ, પ્રા તડ, સર૦ મ , હિ]પક્ષ; ભાગલો (૨) રણમા આવેલી ઝાડપાણીવાળી જગા [–પડવું =ભાગલા પડવા (પ્રાય બ૦ વ૦માં –પડવાં બોલાય છે, બ૦ વ૦ (ચ)'તડા)] ૦જોડ સ્ત્રી૦ જુઓ તેના કમમા

તડક સ્ત્રી૦ [જુઓ તતડવુ, સર૦ હિ] (પાકેલા અ ગમાં) તતડાટ; સણકો, ઝાટકો(૨)ફાટ,તડ

તડકવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિ તડકના, મ તડકણેં] તડ–ફાટ પડવી (૨) ડરવું, ગભરાવુ

તડકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'તડકવુ'નું પ્રેરક (૨) (તારને) ગરમ કરી બે ચીને સીધું કરવુ ['તડકો' પરથી ?]

તડકું ન૦ (સુ) તડકો

તડકો પું૦ [સર૦ હિં તડકા] તાપ, સૂર્યનો ગરમ પ્રકાશ [–ખાવો =તડકામા બેસી તેની ગરમી લેવી –થવો = બપોર થવી, તાપ પડવો. (–આવવો, –પડવો, –જવો)] ૦છાંયડો, ૦છાંયો, ૦શીળો પું૦ તડકો અને છાયડો(૨) છોકરાની એક રમત (૩) [લા] સુખદુ ખ –કીછાંયડી સ્ત્રી૦ જુઓ તડકોછાયડો ૧, ૩

તડઘેલ વિ૦ ગાડું

તડજોડ સ્ત્રી૦ [તડ+જોડવું, સર૦ મ.] તડો વચ્ચે સમાધાન–સલાહસ પ

તડતડ અ૦ [રવ૦, સર૦ પ્રા.તડતડા] ફાટવાનો અવાજ (૨) ઝટ ઝટ [–બોલવું =સામું બોલવું, ઝટ સામો જવાબ આપવો (૨) ઝટ ઝટ બોલવું.] ૦વું અ૦ક્રિ૦ તડતડ અવાજ થવો (૨) ફાટ ફાટું થવું, તસતસવું(૩) [લા] ગુસ્સાથી બોલવું –ડાટ પું૦ તડતડવાનો અવાજ (૨) અ૦ ઝપાટાબ ધ. –ડિયું વિ૦ તડતડ અવાજ કરે એવુ (૨) ન૦ બળતા તડતડ અવાજ કરે એવુ લાકડુ –ડિયો પું૦ દેવતાની ચિનગારી (૨) એક દારૂખાનુ(૩)એક જીવડું (૪) તડતડ થઈને પડતી ફાટ

તડ ને ફડ(–ભ)ડ શ૦ પ્ર૦ [તડ(તડાક દઈને) + ફડ (ફાટી જાય તેમ), ભડ ભડાક દઈને –ભડાકો થાય તેમ અથવા તડનો દ્વિર્ભાવ] જુઓ તડફડ. [–કરવું =તડ ને ફડ કહી દેવુ, સાફ કહી દેવું; તેમ કરી વાતનો ઝટ ફેંસલો લાવવો]

તડપડાટ પુ૦ જુઓ ટડપડ(૨)ચાલાકી, ચપળતા

તડપવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તલપવું

તડફ(–ભ)ડ અ૦ [જુઓ તડ ને ફડ] લાગલું જ, ઝટ (૨) મોઢામોઢ, ખુલ્લેખુલ્લુ

તડ(–ર)ફડવું અ૦ક્રિ૦ [દે. તડફડ] તડફડિયા મારવા (૨) હાફવુ (૩) [લા] વ્યર્થ પ્રયત્ન કરવો — ફાંફા મારવા

તડ(–ર)ફડાટ પું૦ તડફડવુ તે

તડ(–ર)ફડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ દુ ખમા હાથપગના પછાડા (૨) વલખા, ફાફા (–મારવાં)

તડફડવુ અ૦ ક્રિ૦ તડફડવુ

તડ(–ર)બૂચ ન૦ [ફા. તરબુજ] એક ફળ. [–જેવું =પહોળુ – જાડુ – ચ ચળાઈ વગરનુ (૨) જડ, મૂરખ] –ચી સ્ત્રી૦ તડબૂચનો વેલો

તડભડ અ૦ જુઓ તડફડ

તડવી પુ૦['તડ' ઉપરથી]તડ–પક્ષનો આગેવાન

તડવું અ૦ ક્રિ૦ [સ્ તડ્ ?] મારવા કે ઝધડવા માટે સામે ધસવુ

તડગ ન૦ તરવારનું મ્યાન(૨)અ૦ જુઓ તડિગ

તડંગ(–ડિ)ધૂમ અ૦ [રવ૦] ઢોલકનો અવાજ

તડંતડા સ્ત્રી૦ ['તડવું' ઉપરથી] તડાતડી, બોલાબોલી (૨) મારામારી

તડાક અ૦ [૨વ૦, સર૦ અ. તરાક, હિં. તડાક] તૂટવાનો અવાજ (૨) એકદમ, તરત જ (-દઈને) ૦છીંકણી સ્ત્રી૦ જેનાથી ઉપરા-ઉપરી છીંકો આવે તેવી સૂંઘવાની ભૂકી] ૦(૦ને)ભડાક અ૦ [સર૦ હિં. તડાકપડાક] જુઓ તડકડ

તડાકો પું૦ [૨વ૦, સર૦ હિં,મ તડાકા] ઝૂડી વાત-ગપ (૨) એકાએક ધસારો કે વૃદ્ધિ યા લાભ [તડાકા મારવા = ગપ્પા મારવા, ઠિંગો હાકવી તડાકો પડવો = એકાએક સારો લાભ થવો]-કાખોર,-ક્રિયું,-ખી વિ૦ તડાકા મારનારું-તેવી ટેવવાળું. -ખીદાસ પું૦ તડાખી-ગપ્પી માણસ

તડાગ ન૦ [સં] તળાવ

તડાઝીક સ્ત્રી૦[તડવું+ઝીકવું] તડાપીટ,મારપીટ

તડા(-ડો)તડ અ૦ [૨વ૦] ઝટઝટ, ઉપરાઉપરી

તડાતડ(-ડી) સ્ત્રી૦[જુઓ તડ તડા]બોલાબોલી; મારામારી (૨) ચડાચડી; સ્પર્ધા (૩) ઉતાવળ, ધમાચકડી

તડાતૂમ અ૦ [તડ(તસતસીને તૂટવાનો ૨વ + તૂમ (તુમડાની જેમ) ? કે અ. તલાતુલ = મોટું મોળું ઉપરથી ?] ફૂલીને તૂંડું તૂંડું થાય-તસતસે એમ

તડાપીટ સ્ત્રી૦ [તડવું+પીટવું] ખૂબ મારપીટ

તડામાર અ૦ [તડવું + મારવું] ધમધોકાર, ઝપાટાબંધ -૨(-રી) સ્ત્રી૦ ઉતાવળ; ત્વરા

તડિત સ્ત્રી૦ [સ] વીજળી

તડિયું વિ૦ [સ નટ પ્રા. તડ] તટ પર આવેલું

તડિંગ અ૦[૨વ૦] (-દઈને) ૦ધૂમ અ૦[૨વ૦] જુઓ તડ ગધૂમ

તડિંગો વિ૦ પું૦ [તડ (તમતસવું) + અંગ] [જાડો - હૃષ્ટપુષ્ટ

તડી સ્ત્રી૦[સ તડ્ ઉપરથી, સર૦ હિં. તડી = પોલ] ઝડી,દરોડો(૨)મારની ઝડી [-દેવી = ઉપરા-ઉપરી સામટ મારવું કે ભાડવું -પડવી = માર કે ગાળો યા ઠપકાની ઝડી વરસવી.]

તડુકાવવું સ૦ક્રિ૦, **તડુકાવું** અ૦ક્રિ૦ 'તડૂકવું'નું પ્રેરક ને ભાવે [કર્મણિ ને પ્રેરક

તડૂસાવું અ૦ક્રિ૦, **-વવું** સ૦ક્રિ૦ 'તડૂસવું'નું

તડૂકવું અ૦ક્રિ૦ [૨વ૦ સર૦ હિં. તડકના, દે. થુડુંકિઅ = ગુસ્સાવાળો ચહેરો થવો તે] ઘાંટો કાઢવો, ગર્જવું

તડૂકો પું૦ તડૂકવાનો અવાજ

તડૂશ તડૂશ અ૦ [૨વ, સર૦ ટપૂસ ટપૂસ] ધીમે ધીમે; રહી રહીને

તડૂસવું સ૦ક્રિ૦ [સ તડ્] મારવું(૨)ખૂબ ખાવું

તડેડાટ પું૦ (૨) અ૦ જુઓ તડતડાટ

તડેમંકોડે અ૦ [તડ(બે ચાયેલા - તસતસાતા) + મકોડા (સાધા)] એકપગે; આતુરતાથી

તડોતડ અ૦ જુઓ તડાતડ

તડોવડ(-ડી) સ્ત્રી૦ [સ તુલ્યવત્ ઉપરથી] + સરખાપણું, સમાનતા

તણખ(-છ) સ્ત્રી૦ [સ તનૂ, પ્રા તણ તણાવું ઉપરથી] બળતરા સાથે સણકાની વેદના (૨) બે સ બળદની એક બોડ - લગડાપણું -ખિ-(-છિ)યો પુ૦ તણછને લીધે લગડો બળદ

તણ(-૨)ખલું ન૦[સ તૃણક, પ્રા તણ ઉપરથી] તરણું,ઘાસની સળી. [તણખલાને તોલે = તણખલા જેવું તુચ્છ] -લી સ્ત્રી૦ નાનું તણખલું, સળી

તણખી સ્ત્રી૦ નાનો તણખો

તણખો પું૦ દેવતાની ચિનગારી કે અંગારો [તણખા ઊડવા = લાગતામાથી તણખા નીકળવા (૨) ચોડીઘણી અસર કે નુકસાની પહોંચવી તણખા નાખવા = (શરીરે) ચસકો આવવો (૨) બળતરા થવી (૩) રીસમાં - છણકા કરીને બોલવું]

તણછ (છ,)સ્ત્રી૦એક જાતનું લાકડું[સ તનિશ ?] (૨)એક જાતનો ઊડણ સાપ(૩)જુઓ તણખ. -છાવું અ૦ક્રિ૦ અવયવ તણાવો(૨)લગડાવું (૩) સણકા નાખવા. -છિયું વિ૦ તણખ-સણકા નાખતું.-છિયો પુ૦ જુઓ તણખિયો

તણાવું અ૦ક્રિ૦ [સ. તન્, પ્રા તણ]'તાણવું'નું કર્મણિ; બે ચાવું (૨) ગળા ઉપરાતના કામના બોજા તળે કે ખર્ચમા આવવું.[તણાઈ જવું = બે ચાઈ જવું (૨) તવાઈ જવું (૩) ખર્ચના ખાડામા ઊતરી પડવું. તણાઈ મરવું = ગળા ઉપરાત ખર્ચ કરવું,વાઢે ચડી નુકસાનના ખાડામા ઊતરવું]

તણાવો પુ૦ [સ તન્ ઉપરથી; સ૦૦ મ તણાવ, –વા, હિં. તનાવ=દોરી. ગ્ર. તનાવ=રસ્સી] રથની આગી નીચેનો દોર

તણી સ્ત્રી૦ [જુઓ તણાવો] કુંડાળામા ફરે તે માટે બળદની નાથે બાંધેલી રાશ–દોરી

તણું ન૦,–ણી સ્ત્રી૦,–ણો પુ૦ [દે. તણય] છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રત્યય (૫.)

તત્ સ. [સ.] તે –તત્કાલ, –તક્ષણ, –તત્એવ [તત્+એવ(પ્રા ખેવ, સ ક્ષેપ)ટ્રેસં તત્ક્ષણમેવ?] અ૦ તે જ વખતે 'તરત જ (૫)

તતડવું અ૦ ક્રિ૦ [૨વ૦] જુઓ તડતડવું **તતડાટ** પુ૦ તતડવુ તે **તતડાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) (૨) [લા] ધમકાવવુ

તતડિયું વિ૦ ['તતડવુ' ઉપરથી] બળતા તડતડિયા ઊડે એવુ (લાકડુ, કોલસો ઇ૦)

તતડિયો પુ૦ ['તતડવું' ઉપરથી] તણખો, તડતડિયો

તતથેઈ અ૦ [૨વ૦, સર૦ હિ. તતતાથેઈ] ભવાઈના તાનનો બોલ; તાતાથેઈ

તતબીર સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ, મ]+જુઓ તદ્બીર

તતવાદ્ય ન૦ [સ.] જુઓ તતુવાદ્ય

તતઃ અ૦ [સ.] પછી, તો પછી. ૦કિંવાદંત પુ૦ વસ્તુકે ઘટનાનુ, તત કિ –પછી શુ, એમ પૂછી, આગળનુ આગળ પરિણામ કે નિષ્પત્તિ શોધવી તે

તતૂડી સ્ત્રી૦[૨વ૦]નાનુ તતૂડું (–ડૂંકડી) –ડું ન૦ એક જાતનું રણશિંગુ [–ડૂંકવું=જાહેર કરવું (૨) દેવાળું કાઢવું]

તત્કાલ(–ળ) અ૦ [સં] તે જ વખતે, તરત જ

તત્કાલીન વિ૦ [સં.] તે સમયનુ

તત્ક્ષણ અ૦[સં]તે જ ક્ષણે, તાબડતોબ, તતક્ષણ

તત્ત્વ ન૦ [સ.] કોઈ વસ્તુનુ મૂળ અસલ કે વાસ્તવિક રૂપ(૨)સાર, રહસ્ય(૩)પંચભૂતમાનું દરેક(૪)સાંખ્યના ૨૫ તત્ત્વોમાનુ દરેક–પંચમહાભૂત, પંચ વિષયો, દસ ઇંદ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, અહંકાર, પ્રકૃતિ અને પુરુષ ૦ગ્રાહિણી વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦ગ્રાહી વિ૦ તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારુ. ૦ચિંતન ન૦ તત્ત્વ વિષે વિચાર કરવો તે ૦જ્ઞ વિ૦ તત્ત્વને જાણનારુ (૨) પુ૦ ફિલસૂફ ૦જ્ઞાન ન૦ તત્ત્વ સંબંધી જ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦જ્ઞાની વિ૦ (૨) પું૦ તત્ત્વજ્ઞ ૦તઃ અ૦ તત્ત્વની દૃષ્ટિએ, ખરી રીતે. ૦દર્શન ન૦ તત્ત્વજ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦દર્શી વિ૦ (૨) પું૦ તત્ત્વ જોનાર પુરુષ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ તત્ત્વ તરફ વળેલી તત્ત્વગ્રાહી દૃષ્ટિ ૦નિર્ણય પું૦તત્ત્વનો નિર્ણય; ફિલસૂફી. ૦નિષ્ઠ વિ૦ તત્ત્વમા નિષ્ઠા–આસ્થાવાળુ ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ તત્ત્વ પરની આસ્થા. ૦ન્યાસ પુ૦ વિષ્ણુપૂજાની એક વિધિ. ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ 'મેટાફિઝિકસ'. ૦વેત્તા પું૦ તત્ત્વજ્ઞાની, ફિલસૂફ ૦શાસ્ત્રી પું૦ ફિલસૂફ –ત્વાર્થ પું૦ મૂળ સત્ય, ખરુ તત્ત્વ

તત્ત્વમસિ શ૦પ્ર૦ [સ.] 'તે(મૂળ તત્ત્વ–બ્રહ્મ) તુ જ છે' એવુ યજુર્વેદનુ એક મહાવાક્ય

તત્પદ ન૦[સ] તે–બ્રહ્મનું પદ; પરમપદ; મોક્ષ

તત્પદાર્થ પું૦ [સ] બ્રહ્મ, પરમાત્મા

તત્પર વિ૦[સ] બરાબર પરોવાયેલુ, એકધ્યાન (૨) તૈયાર, સજ્જ (માણસ) ૦તા સ્ત્રી૦. **તત્પરાયણ** વિ૦ [સં] તત્પર

તત્પુરુષ પું૦ [સ] પરમાત્મા (૨) [વ્યા] સમાસના ચાર મુખ્ય પ્રકારમાનો એક, જેમા પૂર્વપદ ઉત્તરપદ સાથે વિભક્તિના સંબંધથી જોડાય છે

તત્ર અ૦ [સં.] ત્યા. ૦ત્ય વિ૦ ત્યાનુ–ત્યાં જન્મેલું કે ત્યાનુ વાસી. ૦સ્થ વિ૦ ત્યા રહેતુ કે આવેલુ, ત્યાનુ –પિ અ૦ ત્યાં પણ

તત્સમ વિ૦ [સ] મૂળ પ્રમાણેનુ–બરાબર(૨) મૂળભાષામા અને પ્રાકૃતમા સરખો એવો(શબ્દ)

તથા અ૦[સ] અને (૨)તે પ્રમાણે, તેમ ૦ગત વિ૦ પરમપદે પહોચેલુ (૨)પુ૦(સ.) બુદ્ધ(૩) જ્ઞાની. ૦પિ અ૦ [સં] તોપણ ૦ભૂત વિ૦ તે પ્રમાણે બનેલુ.૦સ્તુ શ૦પ્ર૦[+સં અસ્તુ] 'તેમ થાઓ', 'એવું હો' –થ્ય વિ૦ (૨) ન૦ સત્ય, સાચુ

તથા સ્ત્રી૦[સં તથા ઉપરથી ? સર૦ દે. તત્તિ=ચિંતા, વિચાર(૨) કાર્ય, પ્રયોજન ઇ૦, મ. તથા =શંકા] સ્પૃહા, તમા (૨) વિસ્તાર, લંબાણ [–કરવી=સ્પૃહા કરવી, પગ્વા રાખવી (૨) વિસ્તાર–પીંજણ કરવુ]

તથાસ્તુ, તથ્ય જુઓ 'તથા' [સ] મા
તથ્યાંશ પું૦ [સં] તથ્ય—સત્યનો અંશ, મહત્ત્વનો ભાગ કે સારાશ
તદનંતર અ૦ [સં] ત્યાર પછી, તે પછી
તદનુરૂપ વિ૦ [સં.] તેના જેવુ, તેના રૂપનુ
તદનુસાર અ૦ [સ.] તે પ્રમાણે
તદપિ અ૦ [સં.] તોપણ
તદબીર સ્ત્રી૦ [અ] યુક્તિ
તદર્થે અ૦ [સ] તેને માટે, તેને ખાતર
તદંતર્ગત વિ૦ [સં.] તેમા આવેલુ–સમાયેલુ
તદા અ૦ [સ] ત્યારે
તદાકાર વિ૦ [સં.] તેના જ આકારનુ, તદ્રૂપ
તદાકાળ અ૦ + તે વખતે
તદુપરાંત, તદુપરિ [સં.] અ૦ તે ઉપરાત, વિશેષ, વળી
તદેવતા સ્ત્રી૦ [સં] એ જ હોવા કરવું તે; **તદૈક્ય** ન૦ [સ] તાદાત્મ્ય, એકતા
તદ્‌ગત વિ૦[સં] તેને લગતુ; તેમા સમાતુ (૨) તેમા ચિત્તવાળુ; તત્પર
તદ્‌ગુણ વિ૦ [સ] તે કે તેના ગુણવાળું (૨) પું૦ તેનો ગુણ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમા વસ્તુ પોતાના ગુણધર્મ પાસેની બીજી ઉત્તમ વસ્તુના ગુણધર્મ લેતી વર્ણવાય છે (કા શા)
તદ્દન અ૦[સરખ૦ મ તદંત] બિલકુલ, છેક,(૨)નર્યું
તદ્ધિત પું૦ [સં.] (વ્યા) મૂળ નામ, સર્વનામ, વિશેષણ કે અવ્યયને લાગીને નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (૨) વિ૦ તે પ્રત્યયો લાગીને બનેલુ. **–તાંત** વિ૦ છેડે તદ્ધિતવાળુ
તદ્‌ભવ વિ૦[સ]તેમાથી થતુ–જન્મતુ(૨) મૂળ ભાષામાથી પ્રાકૃતમા આવેલો અપભ્રષ્ટ (શબ્દ)
તદ્‌ભિન્ન વિ૦ [સ] તેનાથી ભિન્ન
તદ્રૂપ વિ૦ [સ] તેના જેવું, તદાકાર **૦તા** સ્ત્રી૦
તદ્વત્ અ૦ [સં.] તેની જેમ
તદ્વિદ વિ૦ (૨) પું૦ [સ] જુઓ તજ્જ્ઞ
તન પું૦ [સં. તનય] પુત્ર, દીકરો(૨)ન૦ [ફા, સ. તનુ, સરખ૦ હિ, મ] શરીર, દેહ [**–થી, –તોડીને, –દઈને**=ખૂબ મહેનત લઈને, ખરા દિલથી.] **૦મનધન** ન૦ બ૦ વ૦ સર્વસ્વ; બધી શક્તિ, સાધન વગેરે
તનક વિ૦ [હિ. તનિક; ફા તનુક; સ. તનુ] થોડુ (૨) નાનુ, નાજુક
તનખ સ્ત્રી૦ જુઓ તણખ
તનખાવવું સ૦ ક્રિ૦ પજવવુ, હેરાન કરવુ (૨) –ની ઉપર ગુસ્સે થવુ
તનખો પું૦ [ફા. તનખ્વાહ] પગાર
તનત્રાણ ન૦ [તન + ત્રાણ(સં)] બખ્તર
તનબદન વિ૦ [તન (ફા.)+બદન (ફા)] જીવનન, અતિ પ્રિય (૨) વિશ્વાસુ; વફાદાર
તનમન અ૦ [તન + મન] ખૂબ આતુરતાથી–અધીરાઈથી **–નાટ** પું૦ આવેશ, જુસ્સો, અધીરાઈ
તનમનિયું ન૦ એક જાતનુ ફૂલ (૨) કાનનુ એક ઘરેણુ
તનય પું૦ [સ.] પુત્ર **–યા** સ્ત્રી૦ પુત્રી
તનહા વિ૦ [જુઓ તન્હા] એકલુ(૨)અ૦ ફક્ત
તનિયો પું૦ [તન – તનુ ઉપરથી કે તન્ (સ) ઉપરથી] વાઘો, અંગરખુ, ઝભલુ
તની પું૦[જુઓ તણાવો]દોરો,તાર(૨)જાડુ વસ્ત્ર, **૦તરમતર** [નાનુ (૪) સુંદર
તનુ વિ૦ [સં] કૃશ, પાતળું (૨) થોડુ (૩) **તનુ(–નૂ)** સ્ત્રી૦, ન૦ [સં] શરીર **૦જ** પું૦ પુત્ર. **૦જા** સ્ત્રી૦ પુત્રી. **૦રુહ** પું૦વાળ, રોમ
તનોડો પું૦ સ્ત્રીને કાને પહેરવાનુ એક ઘરેણુ
તન્મય વિ૦ [સં] એકાગ્ર, લીન **૦તા** સ્ત્રી૦
તન્માત્ર વિ૦ [સ] માત્ર એ જ, શુદ્ધ (૨) અં૦ તલમાત્ર, સહેજસાજ(૩)ન૦ પંચ મહાભૂતોનુ શુદ્ધ–સૂક્ષ્મ રૂપ
તન્માત્રા સ્ત્રી૦ જુઓ તન્માત્ર
તન્વંગી, તન્વી સ્ત્રી૦[સ]નાજુક સુકુમાર સ્ત્રી
તન્હા વિ૦ [ફા] જુઓ તનહા
તપ ન૦ [સં] ઇંદ્રિયદમન, તપસ્યા (૨) [લા] લાબો વખત રાહ જોવી કે બેઠા રહેવું પડે તે, તપવું પડે તે (૩) સ્ત્રી૦ તપત **૦ગચ્છ** પું૦ જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ **૦ત** સ્ત્રી૦ ગરમી; સહેજસાજ તાવ **૦ન** ન૦ તપવુ તે (૨) તાપ, ગરમી (૩) પું૦ સૂર્ય (૪)એક નરક. **૦નચ્છદ** ન૦ સૂર્યમુખી ફૂલઝાડ. **૦(–પો)લોક** પું૦ [ત્રણ લોકમાંનો છઠ્ઠો–તપસ્વીઓનો લોક.

૦શ્ચર્યા સ્ત્રી૦ [સ] તપ કરવું તે; તપસ્યા.
૦સ્વી(-સ્વી) વિ૦(૨)પું૦ [સં] તપ કરનાર
તપ(-પા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક
તપવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. તપ્] ઊનું-ગરમ થવું(૨) તપ કરવું (૩) [લા.] લાભો વખત રાહ જોતા ઊભા રહેવું; ખોટી થવું (૪) ગુસ્સે થવું
તપખીર સ્ત્રી૦ [મ. તપકીર,-ળ, તપખીલ, સં. ક્ષારપત્રા] છીંકણી (૨) કંદનો-શિંગોડાનો લોટ. -રિયું,-રી વિ૦તપખીરના રંગનું
તપશ્ચર્યા. તપસી જુઓ 'તપ'માં
તપ(-ફ)સીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'તફસીલ'] વિગત, જુદી જુદી હકીકતનો ફોડ ૦વાર અ૦ વિગતવાર
તપસ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] તપ, તપશ્ચર્યા
તપસ્વી વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ 'તપ'માં
-સ્વિતા સ્ત્રી૦ -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ 'તપસ્વી'નું સ્ત્રીલિંગ
તપાડ(-ડ)વું સ૦ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક
તપાસ,૦ણી સ્ત્રી૦ [અ. તફહ્હુસ, મ] તપાસવું તે [-મળવી ભાળ મળવી, પત્તો ખાવો.]
૦નીશ(-સ) વિ૦ તપાસનાર
તપાસરાવવું સ૦ ક્રિ૦ તપાસાવવું
તપાસવું સ૦ ક્રિ૦ શોધવું ખોળવું (૨) ચોકસી કરવી; ઊંડા ઊતરીને જોવું (૩) સંભાળવું; તજવીજ રાખવી
તપાસ-સમિતિ સ્ત્રી૦ તપાસ કરનાર સમિતિ
તપિત વિ૦ [સ] જુઓ તપ્ત
તપિયું વિ૦[તપ' ઉપરથી] તપ કરનારું,તપસ્વી.
તપી પુ૦ ['તપ' ઉપરથી] તપસ્વી
તપેલી સ્ત્રી૦ [સ તપ્ પરથી? સર૦ હિં પતીલી, સં પાતિલી=માટીનું વાસણ, મ પતેલી] પહોળા મોનું એક વાસણ -લું ન૦ મોટી તપેલી
તપેશ્વરી વિ૦ (૨) પુ૦ [તપ+ઈશ્વર, અથવા [તપસ્વી?] જુઓ તપસ્વી
તપો- [સં] (સમાસમાં પૂર્વ પદે ઘોષવ્યંજનપૂર્વે] ૦ધન વિ૦ તપ એ જ જેનું ધન છે એવું (૨) બ્રાહ્મણોની એ નામની જાત(૩)પું૦તપસ્વી (૪) તપોવન જાતિનો બ્રાહ્મણ. ૦બલ(-ળ) ન૦તપનું બળ, તપનો પ્રભાવ ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ તપથી પવિત્ર થયેલી ભૂમિ, તપોવન. ૦લોક પું૦ જુઓ 'તપ'માં તપલોક. ૦વન ન૦ તપસ્વીનું નિવાસસ્થાન ૦વૃદ્ધ વિ૦ તપને કારણે શ્રેષ્ઠ
તપ્ત વિ૦ [સ.] તપેલું કે તપાવેલું. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ વિષ્ણુનાં આયુધોની છાપો તપાવીને દીધેલા ડામ
ત(૦૨)ફડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તડફડવું
તફડંચી,-ખાજી સ્ત્રી૦ [જુઓ તફરકે] પારકાના માલ કે કૃતિની ઉચાપત; ચોરી
ત(૦૨)ફડાટ પું૦ જુઓ તડફડાટ
તફડાવવું સ૦ ક્રિ૦ તફડંચી કરવી, ચોરી જવું
તફરકે અ૦ [અ. તફ્રકહ] ચોગઈ, વેરાઈ કે ઉચાપત થયું હોય એમ
તફસીલ [અ], ૦વાર જુઓ 'તપસીલ'માં
તફારીક વિ૦ [ઇ] વધારાનું, ફાલતુ
તફાવત પું૦[અ]ફરક,ઓછાવત્તાપણું [-કરવો =જુદાઈ ગણવી,ભેદ રાખવો -પડવો=ફરક -અસમાનતા હોવી]
તફો પું૦ [અ તાઝફહ] જથ્થો, વિભાગ
તબક સ્ત્રી૦[અ]રકાબી, તાસક, છીબુ (૨)માળ, મજલો ૦ચો પુ૦ નાનો થાળ, થાળી ૦ડી સ્ત્રી૦નાની તબક-રકાબી ૦ડું ન૦એક જાતનું છીછરું વાસણ [પ્રકાશ આપવો
તબકવું અ૦ક્રિ૦ (કા) ગાઢ અંધકારમાં આછો
તબક્કો પું૦[અ તવક્કહ]મજલો,માળ(૨)સ્થિતિ; દશા (૩) પાયરી, વેરણ (૪) વિભાગ, ખંડ
તબડક,૦તોડ અ૦ [રવ૦] [ઘોડાની દોડનો અવાજ] -કી સ્ત્રી૦ ઘોડાની દોડનો પગરવ (૨)દોડ [-મૂકવી =દોટ મૂકવી -વાગવી= ઘોડાના કાબલાનો અવાજ થવો] -કો પું૦ ઝપાટો, સપાટો વેગ
તબડાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] દોડાવવું (૨) ખદ-બદાવવું (૩) દબડાવવું, ધમકાવવું
તબડૂક વિ૦['તુંબડું' ઉપરથી?]જાડો, કમઅક્કલ (૨)મૂઢ; અવાક (૩)ફૂલેલા શરીરનું, સ્થૂલકાય (૪) તદ્દન નવસ્તું. ઉદા૦ નાગુ. તંબડૂક
તબદીલ વિ૦ [અ] બદલાયેલું, ફરેલું
તબલચી પુ૦ [ફા.] તબલાં-નરઘા વગાડનાર

તબલી સ્ત્રી૦ [અ. તવલ; મ.] વાઘના તુંબડા ઉપરનો સપાટ લાકડાનો ભાગ

તબલીઘ સ્ત્રી૦ [અ.] શુદ્ધિ, ધર્મોપદેશ

તબલું ન૦ [અ. તવલ્લહ] એક વાદ્ય, નરઘું

તબરક પું૦ [અ. તવર્રુક] ઇરગાહ, ધર્મકથા વગેરેમા વહેચાતો પ્રસાદ

તબાહરું ન૦ (ચ) તગારા જેવું એક પાત્ર

તબિયત સ્ત્રી૦ [અ.] મનની સ્થિતિ-મિજાજ (૨) શરીરની હાલત (તંદુરસ્તી કે માંદગી બાબતની) [-લાગવી = મન ચોટવું.] -તી વિ૦ તરંગી, ઠેકાણા વગરનું, ધૂની

તબીબ પુ૦ [અ.] વૈદ્ય, હકીમ. -બી વિ૦ તબીબને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ વૈદ્યક

તબેલો પુ૦ [અ. તવીલહ] ઘોડો. બળદ ઇ૦ કે ગાડી રાખવાનું ડેલું કે મકાન

તબો પુ૦ [જુઓ તવો] (ચ) ચલમનો તવો

તમ્બલ ન૦[અ તવલ]તાલકું,માથું.[-કરાવવું = માથે ટકો કરાવવો]

તમ ન૦[સં] અંધારું(૨) તમોગુણ (૩) પ્રત્યય વિ૦ને લાગતા 'સૌમા શ્રેષ્ઠ' એમ અર્થ બતાવે. ઉદા૦ ગુરુતમ

તમ સ૦ તમે (૫)

તમક પુ૦[સં.]કમના રોગનો એક પ્રકાર ૦શ્વાસ પુ૦બહુ ઉતાવળો અને ગૂંચવાતો શ્વાસોચ્છ્વાસ

તમ(-મે)ણ સ્ત્રી૦ [દે. તમણ] ભોય ખોદીને કરેલો ચૂલો

તમણું વિ૦ [જુઓ તગણું] ત્રણ ગણું,ત્રમણું

તમતમવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] (તમગનો અવાજ)

તમતમું વિ૦[સર૦ હિં.તમતમાના]બહુ તીખું. -માટ વિ૦ તમતમુ (૨) પું૦ તીખાશ

તમ(-મે)ને (મ',મે') સ૦ 'તમે(-મે)'નુ બીજી કે ચોથી વિ૦ નુ રૂપ

તમન્ના સ્ત્રી૦ [અ] ઇચ્છા, આતુરતા

તમર(-રિયું) ન૦ એક જાતનુ બાળવાનુ લાકડું

તમરી સ્ત્રી૦ [સં. તિમિર] જુઓ તમ્મર

તમરું ન૦ [સ તિમિર = અંધારું પરથી ? કે તૈંવસ્?] રાતે તીણા અવાજથી બોલતુ એક જીવડું

તમસ ન૦[સં]અંધારું(૨)અજ્ઞાન(૩)તમોગુણ

તમંચો પુ૦ [તુર્કી] પિસ્તોલ

તમા સ્ત્રી૦[અ.] પરવા, દરકાર(૨) કમીના, ખોટ

તમાકુ સ્ત્રી૦ [પોર્ટુ૦ તબુકો] તંબાકુ

તમાચો પું૦ [ફા] થપ્પડ, લપડાક. [-ખાવો = બોલ વાગવી -બેંચી કાઢવો, ચોકવો, ચોડી દેવો, મારવો = લપડાક લગાવી દેવી. -પડવો, વાગવો = તમાચાનો માર પડવો (૨)છક્કડ ખાવી -મારી મોં કે ગાલ રાતો કે લાલ રાખવો = ન કાવ્યા છતાં કાવ્યાનો કે સુખી હોવાનો ઢોંગ કે દેખાડો કરવો]

તમામ વિ૦ (૨) અ૦ [અ] બધુ; સંપૂર્ણ

તમામી સ્ત્રી૦ [ફા ? સર૦ હિં, મ.]તમામ-પૂર્ણપણે રેશમ ને કસબની સાડી

તમારિ પું૦ [સ.] (સ) સૂર્ય ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સં) યમુના નદી

તમારું (મા') સ૦[અપ૦ તુમ્હાર, પ્રા તુમ્હકર] 'તમે'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિ નુ રૂપ (બીજું રૂપ-તમારે, તમારાથી ઇ૦)

તમાલ પુ૦[સ] એક ઝાડ ૦પત્ર ન૦ તમાલ-વૃક્ષનુ પાંદડુ ૦પત્રી સ્ત્રી૦ તમાલપત્ર

તમાશો(-સો) પું૦ [ફા. તમાશા] ઘણા લોકો જોવા મળે એવો ખેલ કે રમત(૨)[લા]કજેતી. જેમ કે, તમાસો કરવો, જોવો. -શ(-સ)ગીર, -શ(-સ)બીન પુ૦ તમાશો જોનાર, પ્રેક્ષક (૨) તમાસો કરનાર -શ(-સ)ગીરી, -શ-(-સ)બીની સ્ત્રી૦ તમાશગીરનુ કામ

તમિસ્ર ન૦ [સં] અંધકાર

તમે(-મો) (મેં, મેં')[પ્રા. તુમ્હ] બીજો પુરુષ સ૦, 'તું'નુ બ૦ વ૦

તમેણ સ્ત્રી૦ જુઓ તમણ

તમોગુણ પુ૦[સ]પ્રકૃતિનો એક ગુણ(૨)ક્રોધ; આકળો સ્વભાવ -ણી વિ૦ તમોગુણવાળું

તમ્મર સ્ત્રી૦ [સ તિમિર]આંખે આવતા ચક્કર -અંધારાં [-આવવી, આવી, ચઢવી]

તર વિ૦ [ફા] રસકસથી ભરેલું. તાજું (૨) ધરાયેલું, તૃપ્ત (૩) પૈસાદાર (૪) મસ્ત, ચકચૂર

તર સ્ત્રી૦ [દે.] દહીંદૂધ પરની મલાઈની પોપડી (૨) [જુઓ તરડ] નાની ખાડી

તર સ્ત્રી૦ [સં] પહોળી હોડી, તરાપો

-તર પ્રત્યય. ક્રિ૦ ને લાગતા ન૦ બનાવે છે ઉદા૦ ઘડતર, ભણતર (૨) [સં ,ફા] વિ૦ ને લાગતા 'તેથી અધિક-વિશેષ' અર્થ સૂચવે ઉદા૦ અધિકતર, બદતર

તરક,૦ડો પું૦,[ફા. તુર્ક, દે તુરક્ક] મુસલમાન (તિરસ્કારમા) ૦ડી સ્ત્રી૦

તરકચો પુ૦ [સર૦ ત્રચક્રિ] ટપકું (૨) કુવારો

તરકટ ન૦[સર૦ મ.] પ્રપંચ,કાવતરું. [-૨ચવું =તરકટ કરવુ] ૦ખોર વિ૦ તરકટ કરવાની આદતવાળુ -ટી(-ટિયું) વિ૦ [સર૦ મ] તરકટ કરે એવુ પ્રપંચી

તરકડિયો પું૦ [ફા તુર્ક પરથી ?] એલફેલ બોલનારો, ભાડ, વિદૂષક

તરકડી, તરકડો જુઓ 'તરક'મા

તરકવું અ૦ક્રિ૦ [સ.તર્ક્] તર્ક કરવો,અટકળ કરવી [તીરનો ભાથો

તરકસ ન૦[સર૦ હિં., મ ; ફા. ત(-ત્તી)રકશ]

તરકારી સ્ત્રી૦ [હિં , મ ; સર૦ ફા તર્] શાક-ભાજી, ભાજીપાલો (૨) ખાવા યોગ્ય માસ

તરકીબ સ્ત્રી૦ [અ] યુક્તિ

તરકોશી ન૦ ત્રણ થાંભલાનું વહાણ

તરખડ સ્ત્રી૦ માવજત, સ ભાળ (૨) ભાજગડ; પચાત

તરખલી સ્ત્રી૦જુઓ તણખલી -લું ન૦તણખલુ

તરખાટ પું૦ [સર૦ ફા તર્સ] ડર, ભીતિ,ત્રાસ (-મચવો, મચાવવો) [ખૂણાવાળું

તરખૂણિયું વિ૦ [તર (સં ત્રિ) + ખૂણો] ત્રણ

તરગાળી સ્ત્રી૦ તરગાળાની સ્ત્રી

તરગાળો પુ૦ ગાવા નાચવાનો ધંધો કરનાર એક જ્ઞાતનો માણસ

તરઘટ પુ૦ ઊમરો, તળવટ

તરઘાયો પુ૦ પહોળા મોનો જબરો દેગ (૨) મોટું પહોળુ ઢોલ (૩) [લા] મોટી બેડોળ આકારની વસ્તુ [અહંકાર

તરછ સ્ત્રી૦ [ફા તર્સ=ક્રોધ પરથી ?] ભય,

તરછટ અ૦ છેક, સાવ, તદ્દન

તરછોડ પુ૦,સ્ત્રી૦જોરથી વીઝવાથી-તરછોડવાથી થતી અસર (૨) તિરસ્કાર; ધિક્કાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જોરથી આંચકો મારવો(૨)તિરસ્કાર-પૂર્વક કાઢી મૂકવું (૩) તુચ્છકારવુ, ધિક્કારવું -ડો પું૦ તરછોડ

તરજ પું૦ ત્રાસ; ભય (૨) જોર, આવેશ (૩) સ્ત્રી૦ [જુઓ તર્જ] ગાવાની ઢબ

તરજત વિ૦ હલકી જાતનુ(૨)સ્ત્રી૦ હલકી જાત

તરજુમો પું૦ [અ.] ભાષાંતર -મિયું વિ૦ ભાષાની છટા કે ભાવ વિનાનુ, માત્ર શાબ્દિક સમાનતાવાળુ (ભાષાંતર)

તરડ સ્ત્રી૦ [૨વ૦] તડ, ફાટ, ચીરો ૦(-ડા)વું અ૦ક્રિ૦ તરડ પડવી, ફાટવું (૨) વાકું-ત્રાસુ થવું (૩) વંકાઈને વિરુદ્ધ ચાલવુ [તરડાઈને બોલવું =ગુસ્સે થઈને બોલવુ]-ડાટ પું૦ તરડાવુ-ફાટવુ તે (૨) અભિમાન, મરડાટ -ડિયા ગુવાર પુ૦ બ૦ વ૦ બડાઉ ગુવાર

તરડું વિ૦ તરડાયેલું

તરણ ન૦ [સ] તરવાની ક્રિયા (૨) તરવાનું સાધન, હોડી ૦તારણ વિ૦ (૨) પું૦ તારણતરણ, ઉદ્ધારનાર

તરણ ન૦ + [જુઓ તૃણ] તરણ

તરણિ પુ૦ [સં] સૂરજ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સ .) યમુના નદી [હોડી

તરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સ] તરવાનું સાધન, ત્રાપો;

તરણુ ન૦ [જુઓ તૃણ] તરખલુ [તરણાને તોલે =તુચ્છ, કશી વિસાતમા નહીં એમ. તરણાનો એરુ કરવો=રજનુ ગજ કરવુ તરણાં ચૂંથવાં=નજીવી ચૂંથાચૂંથ કે મહેનત કરવી] [ઉપાય

તરણોપાય પુ૦ [સ]તરી જવાનો-બચવાનો

તરત અ૦ [સ ત્વરિત, પ્રા તુરંત] એકદમ,ઝટ. ૦બુદ્ધિ વિ૦ હાજરજવાબી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ શીઘ્ર કામ દે એવી -સમયસૂચક બુદ્ધિ

તરતપાસ સ્ત્રી૦ [તર (દ્વિર્ભાવ) + તપાસ] બારીક તપાસ-શોધ

તરતમ વિ૦ [સં , પ્રા] ઓછુ વત્તુ

તરતત્ત્વ ન૦ [તત્ત્વ પરથી ?] સાર, મુખ્ય અર્થ

તરતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, [ઝાડ ઝમરખા

તરતીબ સ્ત્રી૦ [અ] આચાર, રીતભાત વગેરેનુ શિક્ષણ (૨) વ્યવસ્થા, ગોઠવણ (૩) સંભાળ, માવજત

તરધારું વિ૦ [તર (ત્રિ)+ધાર] ત્રણ ધારવાળુ (૨) ત્રણ સરખા ભાગમા બનેલું
તરપંખું વિ૦[તર (ત્રિ)+પાખ] ત્રણ પાખિયા -પાખડીઓવાળું
તરપં(-પિં)ડી સ્ત્રી૦ [સં. ત્રિ+પિંડ કે તૃપ્તિ +પિંડ] મરનારની વરસીને દિવસે કરાતી શ્રાદ્ધક્રિયા
તરપલું વિ૦ દૂબળું, પાતળુ
તરપિંડી સ્ત્રી૦ જુઓ તરપંડી
તરપે(-ભે)ટ સ્ત્રી૦ જુઓ તરભેટ
તરફ સ્ત્રી૦ [અ] બાજુ, પક્ષ (૨) તંતુવાદ્યના મુખ્ય તારની નીચે, ગવડવા માટે રખાતા તારનો સમૂહ કે પ્રત્યેક તાર (૩) અ૦ બાજુ, ભણી. ૦દાર વિ૦ તરફેણ કરતુ, પક્ષવાળુ ૦દારી સ્ત્રી૦ પક્ષપાત, ઉપરાણુ. -કી વિ૦ (સમાસમા) તરફનું ઉદા૦ એકતરફી
તરફડવું,તરફડાટ,તરફડિયું જુઓ'તડફડવુ'મા
તરફણ સ્ત્રી૦ [સં ત્રિ+ફણા] દાણા વાવવાનુ એક ઓજાર, ત્રણ દાતાનો નાનો વાવણિયો
તરફાળ સ્ત્રી૦[તર (ત્રિ)+ ફાળ] ત્રણ ફાળવાળી પિછોડી
તરફીટ સ્ત્રી૦ ઝીક
તરફેણ (ફે) સ્ત્રી૦ [અ.તરફનું બ૦ વ૦ તરફૈન] બાજુ; પક્ષ (૨) તરફદારી
તરફોડવું સ૦ક્રિ૦[રૂવ૦] છણકા-છાકોટા કરવા
તરફોડો પું૦ [રૂવ૦] છણકો, છાકોટો; ધુતકાર [તરફોડા કરવા]
તરબડવું અ૦ ક્રિ૦[રૂવ૦] બદબદવુ (૨)લડવુ, તરબડવુ [તરબોળ
તરબતર [ફા] ખૂબ તર, પ્રવાહીથી ભરેલુ,
તરબિયત સ્ત્રી૦ [અ] તાલીમ, કેળવણી
તરબૂચ ન૦, -ચી સ્ત્રી૦ જુઓ 'તડબૂચ'મા
તરબોળ વિ૦ [તર (ફા) + બોળ (બોળવુ)] તદ્દન પલળી ગયેલુ
તરભડ સ્ત્રી૦ [રૂવ૦] બોલાબોલી, તકરાર ૦વું અ૦ ક્રિ૦ આવેશપૂર્વક બોલવું,કજિયો કરવો
તરભાણું ન૦ [સ તામ્રભાંડ] ધર્મવિધિમા વપરાતી તાંબાની તાસક -ણી સ્ત્રી૦ નાનુ તરભાણું

તરભેટ(-ટે) પું૦ [જુઓ ત્રિભેટો] ત્રણ ગામના સીમાડા કે રસ્તા ભેગા થતા હોય એવી જગા
તરભરિયું ન૦ જુઓ તનભનિયું
તરભરી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ ઘરેણું
તરલ વિ૦ [સ.] ચપલ, અસ્થિર (૨) પું૦ હારનુ વચ્ચેનુ રત્ન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦નયન પુ૦એક ૭૬ -લિત વિ૦તરલ થયેલુ,અસ્થિર
તરવર અ૦[સં त्वर्, કે તૃ ઉપરથી ?] ત્વરાથી તળે ઉપર-સળવળ થતુ હોય એમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઉપર તળે થવુ, સળવળવું (૨) ત્વરાથી અધીરા થવું -રાટ પું૦ ધમપછાડ; અધીરાઈ, ચંચળતા. -રિયું વિ૦ ચંચળ, ચપળ, અધીરું
તરવક ન૦ [તર (ત્રિ) + વક (વાકુ)] વકતા
તરવાડી પું૦ [જુઓ ત્રવાડી] ત્રિવેદી,એક અટક
તરવાડો પું૦ [સ. તલ (તાડ) + વાડો (વાઢવું)] ખજૂરા છેદનારો, તાડી કાઢનારો (સુ. ?)
તરવાયો પું૦ [તર (ત્રિ) + પાઘ (સ)] ત્રણ પાયાની ઘોડી, માચી
તર(-લ)વાર સ્ત્રી૦ [સં तरवारि, ફા तलवार] સમશેર, ખડગ [-ચલાવવી=તરવાર વડે કાપાકાપી કરવી. -ઝાલવી, પકડવી = હાથમાં તલવાર લઈ સામે થવુ -બાંધવી = કેડે તલવાર લટકાવવી,લડવૈયા થવુ (૨)યુદ્ધમાં ઊતરવું તલવારની ધાર ઉપર રહેવું, ચાલવું=જીવસટોસટ-પૂરી જોખમદારીથી, સાવધાનીથી વર્તવુ] -રી(-રિયો) વિ૦ પું૦ સહેજ સહેજમા તરવાર ખેંચે એવો (૨) તરવાર વાપરી જાણનારો; યોદ્ધો
તરવારડી સ્ત્રી૦ [કે तरवट्ट? हिं तरवर, म तरवड?] એક વનસ્પતિ
તરવાવું અ૦ ક્રિ૦ કાચો ગર્ભ પડવો(ઢોર માટે)
તરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં तॄ,પ્રા] ઓળંગવુ, પાર કરવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ ડૂબ્યા વિના પાણીમા ઉપર રહેવુ કે બસવુ (૩) [લા] બચવું [તરી ઊતરવું, તરી જવું, તરી પાર ઊતરવું= સામે પાર જવુ (૨) મુશ્કેલી વટાવી જવી (૩) જિંદગીની જવાબદારી કે બંધનમાંથી મુક્ત થવુ]

તરશ(-સ) સ્ત્રી૦ [સ તર્ષ, તૃષા] પાણી પીવાની ઇચ્છા, પ્યાસ(૨)[લા]તીવ્ર ઇચ્છા,-શ્યું(-સ્યું) વિ૦ તરસવાળુ, પ્યાસુ

તરસ સ્ત્રી૦ જુઓ તરશ (૨)ન૦ [સં. तरक्ष, પ્રા. तरच्छ, म] એક જ ગલી જાનવર — ઝરખ (૩)પુ૦ [સર૦ તરછ] ક્રોધ

તરસતિયું ન૦ અઘરણિયાત સ્ત્રીએ પહેરવાનુ માથાનુ એક ઘરેણુ

તરસ(-સા)વું અ૦ક્રિ૦ ['તરસ' પરથી, સર૦ હિં तरसना] તલસવુ, આતુર રહેવુ

તરસાડ સ્ત્રી૦ [સ. तल(તાડ)+સાડ (પ્રા साड =વસ્ત્ર; અથવા साडण = છેદન)]તાડનાં પાદડાં; જાવલી [તલસાવવુ

તરસાવવું સ૦ક્રિ૦ ['તરસવુ' ઉપરથી] ઝુરાવવુ;

તરસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરસવું

તરસાળું ન૦ તળિયુ, છેડો (૨) અંદાજ

તરસાળો પું૦ તરસાળુ, અંદાજ, તળિયાનો શુમાર—અત

તરસાંજી સ્ત્રી૦ [સ. त्रिसंध्या ?] (સુ) સાજ

તરસ્યું વિ૦ જુઓ તરશ્યુ

તરંગ પુ૦ [સં] પાણીની લહેર, મોજું (૨) કલ્પના, ધુફ્ફો ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ તરંગ—મોજાંવાળી -ગિણી સ્ત્રી૦ નદી. -ગિત વિ૦ લહેરો ખાતુ, હાલતુ —ગી વિ૦ મનના તરંગ પ્રમાણે વર્તનારું (૨) તરંગો — કલ્પનાઓ કર્યા કરનારું

તરંતરા અ૦ [ફા તર ઉપરંથી] તરબતર,ખૂબ

તર (૨)સ્ત્રી૦ ['તરવુ' ઉપરથી] ખૂબ તરવું તે

તરાઈ સ્ત્રી૦ [હિં] પહાડની તળેટીનો પ્રદેશ

તરાડ પું૦ લાગ, લેગ. [-ખાવો, જામવો, બાઝવો=લેગ બેસવો, લાગ ફાવવો.]

તરાડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [સ્વ૦] ફાટ, ચીરો

તરાણા, તરાનો પુ૦[ફા] એક તરેહનુ ગાયન

તરાપ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] છલંગ (૨) એકદમ મારેલી ઝૂટ. (-મારવી)

તરાપો પું૦ [સર૦ સ તપ્ર, પ્રા. तप्प = નદીમા દૂરથી વહી આવતો કાષ્ઠસમૂહ, હિં તરાપા, મ. તરાફા] વાસ કે લાકડાને એકબીજાની સાથે બાંધીને બનાવેલો પાણીમા તરે તેવો પાટ જેવો ઘાટ; ત્રાપો. [-ભાગવો, વેરાવો = કુટુંબ-મંડળ વીખરાઈ જવું (૨) સંસાર ભાગી પડવો, મુખ્ય માણસ જતુ રહેવું]

તરાસણું વિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી]તરીને જતુ પડે એટલુ (૨) તરી શકાય તેટલુ

તરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સ.] હોડી

તરિયું વિ૦ [સ ત્રિ ઉપરથી] ત્રણ જાતનુ (૨) ત્રીજુ. -યા(-યાં ?) તોરણ ન૦ (બ૦વ૦?) ત્રણ જાતના (આસોપાલવ, આંબાના પાન, નાળિયેર) તોરણ, જેમા સાથે કસબના તારનુ (કપડાનુ) તોરણ પણ અધિક શોભા માટે હોય છે

તરિયો પુ૦ [જુઓ તરિયું] એકાતરિયો તાવ (૨)[સ તૂર્ય]ચોથિયો તાવ(૩)ગ જીકાનુ ત્રણની સંજ્ઞાનુ પશુ; તીરી(૪) ['તરવુ, તરી આવવુ' ઉપરથી] ચોખામા રહેલો ડાગરનો દાણો

તરિંગ ન૦(ફા.) ઘોડાનુ ડેણુ — પલાણની પાછળ ખુલ્લો રહેતો પીઠનો ભાગ

તરી સ્ત્રી૦ [દે. तरिया, જુઓ તર]મલાઈ (૨) કાપ(૩)ઉપર તરતી કોઈ પોપડી — થર(૪) વિ૦ [સં. त्रि ઉપરથી]ત્રણ ગણું(આંકમા)(૫) સ્ત્રી૦ [સ.] હોડી, તરિ (૬) [ફા.] જળમાર્ગ

તરીકે અ૦ [જુઓ તરીકો] —ની માફક,પ્રમાણે, પેઠે, રૂપે

તરીકો પુ૦ [અ.] રસ્તો; માર્ગ (૨) રીત

તરીમતરાક સ્ત્રી૦ [અ. तुम्तुराक] ધામધૂમ

તરીર અ૦ અનુક્રમે

તરી(-રે)લું ન૦ વધારાનુ ધૂસરુ (બે જોડ બળદ સાથે જોડાતી વખતે નંખાતુ (૨)[લા.] ઘરસંસારનો બોજો [તરેલાં તાણવાં = સંસારનુ ધૂસરું વેઠવુ.]

તરુ ન૦ [સ.] ઝાડ ૦વર ન૦ મોટુ ઝાડ

તરુણ વિ૦[સં.] જુવાન (૨) પુ૦ જુવાન પુરુષ. -ણાઈ, -ણાવસ્થા સ્ત્રી૦ જુવાની. -ણી વિ૦ સ્ત્રી૦ યુવાનીમા આવેલી (૨) સ્ત્રી૦ યુવાન સ્ત્રી, યૌવના

તરેરાટ (રે') પુ૦ [સર૦ હિં તરેરના, અ. तर्रार] વાટો તરડાઈ જાય એવી બૂમ (૨) ક્રોધનો આવેશ

તરેરી (રે') સ્ત્રી૦ [જુઓ તરેરાટ] ગુસ્સાના આવેશની ધ્રુજારી [-ખાવી=ગુસ્સાથી ધ્રૂજી ઊઠવું.] -રું વિ૦ તરેરીથી ભરેલું, કોપાયમાન

તરેલું ન૦ જુઓ તરીલું

તરેહ સ્ત્રી૦ [અ તરહ] રીત; પ્રકાર (૨) ભાત, જાત ૦દાર (-ત્ર)ર વિ૦ ભાત ભાતનું; વિવિધ (૨) વિચિત્ર

તરેા પું૦ (કા) આગ, ભોકળાશ

તરેાદત(-દ) સ્ત્રી૦ [અ તરદ્દુદ] કળા; હિકમત (જેમ કે ખેતી સુધારવાની. મહેસૂલ ખાતામા એમ વપરાય છે)

તરેાપણું ન૦ સુતારનું એક ઓજાર

તરેાપેા પુ૦ (સુ.) નાળિયેર

તરેાવડ વિ૦ સરખેસરખું; સમેાવડ (૨) સ્ત્રી૦ ખુલાસેા, સમજૂતી, ત્રેવડ

તરેાવું અ૦ ક્રિ૦ તરવાનું

તર્ક પું૦ [સ.] અનુમાન, કલ્પના (૨) વિચાર-પ્રક્રિયા (૩) સંભવિત ખુલાસેા, 'હાઇપોથેસીસ' (૪) તર્કશાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર [-ઊઠવેા=વિચાર આવવેા; તુક્કો ઊઠવેા; -ચલાવવેા=કલ્પના કરવી, બુદ્ધિનેા ઉપયેાગ કરવેા] ૦દેાષ પુ૦ વિચારદેાષ, વિચારપ્રક્રિયાનેા દેાષ ૦પ્રામાણ્ય ન૦ તર્કમા-વિચારપ્રક્રિયામા પ્રમાણબુદ્ધિ ૦પ્રામાણ્યવાદ પું૦ 'રેશનલિઝમ.' ૦પ્રામાણ્યવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ રેશનલિસ્ટ' ૦બાજ વિ૦ તર્કમાં કુશળ ૦વાદ પું૦ તર્કને 'આધારે સ્થાપેલેા વાદ.' ૦વિતર્ક પું૦ ઊહાપેાહ (૨) ગમે તેમ વિચાર દેાડાવ્યા કરવા તે ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ તર્ક કરવાની શક્તિ ૦શાસ્ત્ર ન૦ ન્યાયશાસ્ત્ર, 'લેાજિક' ૦શાસ્ત્રી પું૦ તર્કશાસ્ત્રનેા વિદ્વાન ૦શુદ્ધ વિ૦ તર્કદેાષ વિનાનુ ૦સરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ તર્કની પરંપરા ૦સિદ્ધ વિ૦ તર્કથી પુરવાર થયેલું -કિત વિ૦ તર્ક કરેલુ -કી વિ૦ તર્ક કરનાર

તર્જ સ્ત્રી૦ [અ] તર્જ, ગાવાની ઢબ

તર્જન ન૦,-ના સ્ત્રી૦ [સં] ઠપકેા, ધમકી (૨) તરછેાડ; તિરસ્કાર

તર્જની સ્ત્રી૦ [સં] અંગૂઠા પાસેની આંગળી

તર્જવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. તર્જ્] ઠપકેા આપવેા, ધમકાવવુ (૨) તરછેાડવું, ધુતકારવું

તર્પણ ન૦ [સં.] તૃપ્તિ (૨) જુઓ જલાંજલિ. -ણીય વિ૦ તૃપ્ત કરી શકાય કે કરવા યેાગ્ય

તર્પવું સ૦ ક્રિ૦ [સ તૃપ્] તૃપ્ત કરવુ, સંતેાષવુ

તર્પિત વિ૦ [સં] તૃપ્ત થયેલું

તલ પુ૦ [સં. તિલ] એક તેલી બી કે તેનેા છેાડ. તિલ (૨) એને મળતેા ચામડી ઉપરનેા ડાઘેા

તલ(-ળ) ન૦ [સં] તળિયું (૨) નીચેનેા પ્રદેશ, તળેટી (૩) સપાટી ઉદા૦ 'ભૂતલ'

તલક અ૦ [હિં] સુધી લગી

તલકછાંયડેા પુ૦ તડકાછાંયડેા, એક રમત

તલખ વિ૦ [ફા તલ્ખ] તીવ્ર, તીખું, તેજ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખના, ઇંતેજારી (૩) વ્યાકુળતા (૪) તરશ. ૦વલખ અ૦ [સ વિલ્ક્ષ ઉપરથી] પાણી ન મળવાથી અસ્વસ્થ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખવુ -ખાં ન૦બ૦વ૦ઝંખના, પ્રાપ્તિ માટેની વ્યાકુળતા. [-મારવાં=ઝંખવુ; ઝૂરવુ]

તલપ સ્ત્રી૦ [સર૦ તરાપ] કૂદકેા; છલંગ (૨) [જુઓ તલપ] (પ્રાય વ્યસનની ચીજની) ઉત્કટ ઇચ્છા, તાલાવેલી [-આવવી=તલપ થવી -ચૂકવી=ધારેલી છલંગ ભરવામા નિષ્ફળ થવું (૨) તલપની વેળા વટી જવી -મારવી=છલંગ મારવી(૨) તલપને દાબી દેવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ એકદમ તલપ -કૂદકેા મારવેા ૦(-ર)વું અ૦ક્રિ૦[સર૦હિં. तलफना, म. तलपणें] આતુરતાથી ટમટમવું, તલસવું

તલપાપડ વિ૦ ['તળે ઉપર'? તલપવું + પડવુ ?] આતુર; અધીરુ

તલપૂર વિ૦ તલ જેટલુ (૨) સહેજ પણ

તલકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'તલપ'મા

તલણ સ્ત્રી૦ [સં] ઉત્કટ ઇચ્છા, તલપ

તલબાવળ પું૦ એક વનસ્પતિ [તલપૂર

તલભાર, તલમાત્ર વિ૦ તલ જેટલુ, સહેજ,

તલભીજ પું૦ [સં] શિષ્ય

તલવટ પું૦ તલની બનાવેલી એક મીઠાઈ (૨) ઉંબરેા; તળવટ

તલવણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

તલવાર સ્ત્રી૦ જુઓ તરવાર

તલસકું ન૦ તલ ખેરી લીધા પછીનેા તલનેા

છોડ (૨) [પ્રા. તિલસગલિયા] જેમા તલ થાય છે તે શીગ

તલસવલસ અ૦ જુઓ તલખવલખ

તલસવું અ૦ક્રિ૦ [સ તૃષ્]અતિ આતુર હોવું; આતુરતાથી તરફડવુ [તરફડાટ

તલસાટ પું૦ [જુઓ તલસવુ] આતુરતા,

તલસારો પું૦ ['તલસવુ' ઉપરથી] તલસાટ; તરફડાટ

તલસાંકળી સ્ત્રી૦ [પ્રા તિલસક્કુલિયા (સં. તિલશષ્કુલિકા)] તલની બનાવેલી એક વાની

તલસ્પર્શ પું૦ [સ] તળિયાનો સ્પર્શ (૨) સપાટીનો સ્પર્શ **-શિ** સ્ત્રી૦ **-શી** વિ૦ તલસ્પર્શ કરતુ (૨) મૌલિક, વસ્તુના તળિયા સુધી ઊંડે જઈ વિચારતુ

તલા(-લ્લા)ક સ્ત્રી૦ [અ] છૂટાછેડા, ફારગતી. (પ્રાય મુસલમાન લગ્ન અંગે) [**-આપવી**= લગ્નબંધમાંથી છૂટું કરવું; છૂટાછેડા કરવા **-મળવી**=છૂટાછેડાના ભોગ બનવું **-મેળવવી**, **-લેવી**=છૂટાછેડા સાધવા, લગ્નબંધનમાથી છૂટું થવુ]

તલાટી પું૦ [સર૦ દે. તલાર=કોટવાલ, અથવા દે. તલ=ગામડાનો મુખિયો મ. તલાઠી, તળાટી(-ઠી)] મહેસૂલ વસૂલ કરનાર સરકારી અમલદાર. **-પું** ન૦ તલાટીનુ કામકાજ કે પદ

તલાતલ ન૦ [સ] સાત પાતાળમાનુ એક

તલાબત સ્ત્રી૦ [અ તલાવત] બરાબરી, સ્પર્ધા

તલાલીન વિ૦[સં.]તળિયે જઈ બેઠેલુ(૨)તલ્લીન

તલા(-ળા)વ ન૦ [પ્રા. તલાવ, તલાય, તલાગ (સં. તડાગ), સર૦ ફા. તાલાબ]એક જળાશય; નાનુ સરોવર [**તળાવ (-વે) જવું**=ઝાડે ફરવા-શૌચ જવુ] **૦ડી** સ્ત્રી૦, **૦ડું** ન૦ નાનુ તળાવ

તલાશ સ્ત્રી૦ [ફા] શોધ; તપાસ. [**-રાખવી, લેવી**=સંભાળ રાખવી; ધ્યાન રાખવું]

તલી સ્ત્રી૦ ઝીણા તલ (૨) શેરડીનો એક રોગ (૩) બરોળની ગાઠ [કસબી છેડો

તલો પુ૦ [અ તલા (સોતુ) ઉપરથી] પાયડીનો

તલ્પ ન૦ [સં] શય્યા, પથારી

તલ્લાક સ્ત્રી૦ જુઓ તલાક

તલ્લીન વિ૦[સ.]ગરક; લીન,એકાકાર.**૦તા** સ્ત્રી૦

તવ સ૦ (૫) તારુ [સં] (૨) અ૦ [હિં. તબ] (૫) ત્યારે

તવખીર ન૦ એક વનસ્પતિ

તવન ન૦ જુઓ સ્તવન (જૈન)

તવર ન૦ એક વનસ્પતિ

તવરવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરવરવું

તવંગર વિ૦[ફા તુવંગર] પૈસાદાર, તાલેવત

તવાઈ સ્ત્રી૦ ['તવાવું' ઉપરથી, અથવા ફા તવાહી ? સર૦ મ. તવઈ, તવાઈ] કમબખ્તી; આફત; ધાડ (૨) તાકીદ; ધમકી

તવાજ્જે પું૦ [અ. તવાજહ] પરોણાચાકરી

તવારાં અ૦+તે વારે-વખતે

તવારીખ સ્ત્રી૦ [અ]ઇતિહાસ **૦નવીસ** પું૦ ઇતિહાસ લખનારો

તવાવું અ૦ક્રિ૦ [સ તપ્, પ્રા. તव] 'તાવવુ'નુ કર્મણિ. [**તવાઈ જવું**=તાપ કે ચિંતાથી શોષાઈ જવું-શરીરે ઓગળી જવુ]

તવેથો પું૦[સ તપ્, પ્રા તव પરથી]રસોઈમા ઉપર તળે કરવાનુ કે ઉથલાવવાનુ એક સાધન,તાવેથો

તવો પુ૦ [પ્રા તવય]રોટલા શેકવાનુ એક પાત્ર, મોટી લોઢી (૨) ચલમમા મૂકવાની ગોળ ચપટી ઠીકરી [**તવા જેવું**=બિલકુલ સાફ, ચોખ્ખુ ચટ (૨) ખાલી કે સાફ થયેલુ, પાયમાલ] **-વી** સ્ત્રી૦નાનો તવો, લોઢી

તશરીફ સ્ત્રી૦ [અ] મોટાઈ; મહિમા, શ્રેષ્ઠતા (મોટા માણસને, 'પધારો' એમ કહેવામાં વપરાય છે-તશરીફ લાવો)

તસ સ્ત્રી૦ ન દેખાય એવી બારીક ફાટ

તસકો પુ૦ ત્રસકો, તુચ્છકાર (૨) ઠોક ઠપકો. [**-તોડવો**=ઠપકો આપવો] [ટસટસવું

તસતસવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ભચડાવુ; તણાવું;

તસતસાટ પું૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી]ટસટસાટ

તસબી(-બી) સ્ત્રી૦ [અ.] (જપવાની) માળા, બેરખો

તસમો પુ૦ [ફા] ચામડાનો પટો, તગ

તસર સ્ત્રી૦ [સં ત્રસર, પ્રા ટસર સર૦ હિં , મ. તસર] રંગની તીણી રેખા (૨) ન૦ ટસર; એક જાતનુ કપડુ

તસલ્લમાત વિ૦ [અ. તસ્લીમાત] વચગાળાનુ; ઉપલક્ટિયુ (જેમ કે, તસલ્લમાત-ઉપલક ખાતુ) (૨) તાબાનુ (૩) સ્ત્રી૦ કબજો, ભોગવટો
તસલ્લી સ્ત્રી૦[અ]આશ્વાસન;ભરોસો,વિશ્વાસ
તસવી સ્ત્રી૦ જુઓ તસબી
તસવીર સ્ત્રી૦ [અ] છબી, ચિત્ર
તસિયો પું૦['તસ' ઉપરથી] તરડ,ફાટ(૨)લીટી, આડો(૩) [આખમા]રાતી રેખા,તસર, ટશિયો
તસુ પુ૦,સ્ત્રી૦[સર૦ હિં, મ તસૂ, અ. તસબ્બહ] ઇંચ જેટલું માપ [**તસુ ભોંય ન સૂઝવી** = કશું ન સૂઝવુ, મૂઝાઈ જવુ.]
તસું વિ૦ [અપ૦ તઇસ, સં તાદ્દશ] (પ.) તેવુ
તસોતસ અ૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી] તસતસે એમ, તગ
તસ્કર પું૦[સં]ચોર ૦વું સ૦ક્રિ૦ ચોરવુ -રી સ્ત્રી૦ ચોરનુ કામ, ચોરી
તસ્ત, ૦રું, -સ્તાનું ન૦ [ફા. તશ્ત, ૦રી; સર૦ મ. તસ્त]મળમૂત્ર ઝીલવાનુ વાસણ(૨)કોગળા વગેરેનુ પાણી ઝીલવાનુ વાસણ
તસ્દી સ્ત્રી૦ [અ. તસ્દીઅ] શ્રમ, મહેનત, તકલીફ [-લેવી, આપવી]
તહ પું૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [ફા] સુલેહ, સધિ.
તહકીક વિ૦ [અ. તહકીક્ર] ચોક્કસ; નક્કી
તહકુ(-ફ્ફુ)ખ વિ૦ [અ. તવક્કુફ = ઢીલ, સર૦ મ ત(૦હ)કૂબ] મોકૂફ; મુલતવી (-કરવું, રહેવું, રાખવું). -ખી સ્ત્રી૦ તહકૂબ રાખવું તે; મોકૂફી
તહનામું ન૦ [ફા.] સુલેહનો કોલકરાર-લેખ
તહસીલ સ્ત્રી૦, ન૦ [અ] જમીનમહેસૂલ (૨) તાલુકો ૦દાર પુ૦ તાલુકાનું મહેસૂલ વસૂલ કરનાર અમલદાર, મહાલકારી ૦દારી સ્ત્રી૦ તહસીલદારનુ કામ કે પદ ૦નામું ન૦ જમાબંધીનો ચોપડો
તહાં અ૦ [સર૦ હિં.] (પ) જુઓ તહીં
તહીં અ૦ [પ્રા તહિ, તહિં,] ત્યાં, ત્યહા
તહેનાત (ત્હે) સ્ત્રી૦[અ. તબય્યુનાત, સર૦ મ. તૈનાત, હિં તઇનાત]સેવાચાકરી કરવા માટેની હાજરી (૨) સેવાચાકરી, તાબેદારી
તહેવાર(ત્હે)પુ૦[સર૦હિં તેહવાર, ત્યોહાર, સં તિથિ, પ્રા તિહિ+વાર]ટાણુ, ખુશાલીનો દિવસ
તહોમત ન૦ (ત્હો) [અ. તુહમત] આરોપ; આળ [-આવવું = આરોપ થવો -મૂકવું = આરોપવું; આક્ષેપ કરવો.]૦દાર વિ૦આરોપી. ૦નામું ન૦ આરોપ મૂક્યા બાબતનુ લખાણ
તળ ન૦ જુઓ તલ (૨) મૂળ (૩) પાયો (૪) ૦જમસ્થાન ૦ઘટ પું૦ ઊભરો,ઉંબર ૦જમીન સ્ત્રી૦ તળિયાની જમીન ૦ઘર વિ૦ દેવાદાર (૨) [લા] દબાયેલુ -ઓશિયાળુ (૩) પુ૦ વસવાયો (૪) સાથી, એહૂત. ૦પદ ન૦ ગામતળની જમીન(૨)અસલ-મૂળ જગા(૩)સપાટ જમીન (૪) જેનુ પૂરુ મહેસૂલ લેવાતુ હોય એવી-ખાલસા જમીન ૦પહું વિ૦ સ્થાનિક, મૂળ વતનનુ (૨) ગામઠી, દેશી ૦વટ સ્ત્રી૦ પગના તળિયાનુ તળવાવું તે (૨) તળિયુ (૩) જમીનની સપાટી, તળાવટ(૪)ઊભરાનુ ઘડેલુ લાકડુ (૫)[સર૦ મ. તુળ્વટ=પાટડો] છાપરાના ભોભને ટેકવવા સામસામી ભી તો પર ગોઠવીને રખાતુ આડુ લાકડુ
તળવાવું અ૦ ક્રિ૦ [તળવું (તળિયુ) પરથી ? સર૦ હિં. તરવાના] વધારેપડતા ઘસાગથી કે તાપથી પગના તળિયાનુ આળુ થવુ
તળવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા તલ] કકડાવેલા ઘીતેલમા પકવવુ (૨) ન૦ [સં. તલ, મ તળ્વા] તળિયુ
તળાઈ સ્ત્રી૦ [દે. તલ, તલ્લ=ગોદડું; બિછાનુ] ખૂબ રૂ ભરેલુ ગાદલુ (૨) પું૦ [પ્રા. તલ= તાડનુ ઝાડ] તાડનુ (નર) ઝાડ
તળાતળ ન૦ જુઓ તલાતલ
તળાતાંદળા પું૦બ૦વ૦ [તળા (તળવું)+તાદળા (સ તાદૂલ)] શેકેલા ચોખા-ભમરા (૨) અ૦ છૂટેછૂટું; લગારે વળગણ ન રહે એમ
તળાવ ન૦,૦ડી સ્ત્રી૦,૦હું ન૦ જુઓ 'તલાવ'મા
તળાવટ સ્ત્રી૦ ઢોંગ, યુક્તિ (૨) ['તળ', 'તળવટ'] જમીન કે તેની સપાટીનો પ્રકાર
તળાવિયો પુ૦ એક જાતનો કોળી
તળાચો પું૦ [જુઓ 'તળવટ' અર્થ ૪-૫] ગાડાની પીંજણી તળેની આડી
તળાંસવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [સ તલસ્પર્શ પરથી ?] ધીમે ધીમે ચાપવું, ચંપી કરવી

તળિયું ન૦ [સ. तल] છેક નીચેનો ભાગ; તળ (૨) પગનુ તળિયુ (૩) તડખૂચ. [**–આવવું** = સાવ ખૂટી પડવું. **–ટાઢું કરવું** = જુઓ તળિયારુ ટાઢુ કરવું. **–દેખાવું** = ખૂટી પડવું, પાસેનું પૂરુ થવા આવવું **–ન દેખાવું** = પાર ન પામી શકાવુ **–ઝાડવું** = સાફ કરી નાખવુ, ખાલીખમ કરવું (૨) ખૂબ ધમકાવવું.] **–ચાછંટ, –ચાઝાટક** અ૦ તળિયું ખુલ્લું થઈ જાય તેમ, ખુલ્લેખુલ્લુ, પૂરેપૂરુ ખુવાર. **–ચારું** ન૦ તળિયુ [**–ટાઢું કરવું** = પોતાની સ્થિતિ સ્થિર-નિશ્ચિત કરી લેવી.]

તળી સ્ત્રી૦ [જુઓ તળિયું] જોડાના પગના તળિયાને અડીને રહેતી ચામડાની પટ્ટી, સખતળી. [**–પડવી** = ખુલ્લે પગે ચાલવાથી પગના તળિયાની ચામડી કઠણ કે ન દાઝે એવી થઈ જવી] [આવવુ]

તળું ન૦ જુઓ તળિયુ [**–આવવું** = તળિયુ

તળે અ૦ [સ. तल] નીચે, તળિયે ૦ઉપર અ૦ ઊચુનીચું, તળે કે ઉપર(૨) [લા] તલપાપડ; અધીરું [બાજુનો નીચાણનો પ્રદેશ

તળેટી સ્ત્રી૦ [દે. तलहट्टिया] પર્વતની આજુ-

તળ્યુંતાવ્યું વિ૦ તળેલુ અને તાવેલુ(૨) [લા.] અલગાય નહિ એવું–શુદ્ધ

તંઈ અ૦ [સં. ततः, પ્રા તए, સં तदा, પ્રા. तइ] (કા) જુઓ તૈંયે, તો પછી; ત્યારે

તંગ વિ૦ [ફા] ભિડાતુ, ચપસીને આવી રહેતુ (૨) તાણેલું, કસેલું (૩) છૂટ વગરનું (નાણા કે વેપારની બાબતમા) (૪) કાયર, કંટાળેલુ (૫) પું૦ ઘોડાનું જીન બસી ન જાય તે માટે પેટને કસીને બાધેલો પટો

તંગડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટંગડી] ટાટિયો (૨) [ફા તંગ, કે તુંગહ પરથી ?] ટૂકી ચોરણી–લેંઘો

તંગલ ન૦, સ્ત્રી૦છોકરાને કાને પહેરવાનું કુંડળ

તંગાશ સ્ત્રી૦ [ફા. તંગ ઉપરથી] તંગી; અછત

તંગિયો પું૦ [જુઓ તંગડી] નાની સૂથણી

તંગી સ્ત્રી૦ [ફા.] તાણ, ન્યૂનતા, અછત

તંચીભ સ્ત્રી૦ [અ.] એકસૂત્ર કરવું તે, સગઠન

તંડુલ પું૦ [સં] તન્દુલ; ચોખા

તંત પુ૦ [સં તંતિ કે તંતુ] તાર, તાંતણો (૨) કોઈ ઘટના કે વાતની પરંપરા—તેનો લાંબો તાતણો (૩) ચર્ચા, વાદવિવાદ, પંચાત (૪) છાલ, કેડો (૫) મમત, જિદ, હઠ. [**–તાણુંવો, બાંધવો** = વાદ કે ચર્ચામા ઊતરવું; તંત કરવો. **–પકડવો** = કોઈ વાત કે ઘટનાનું મૂળ રહસ્ય સમજવું, લક્ષમા લેવુ (૨) હઠ લેવી, જીદ પકડવી **–મૂકવો** = હઠ છોડવી; છાલ છોડવો, કોઈ વાતની પંચાત કે ચર્ચા છોડવી **–લેવો** = ચર્ચા ચલાવવી]

તંતની સ્ત્રી૦ [૨વ૦] જુઓ તુનતુની

તંતરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ તંત્ર ઉપરથી] છેતરવું; ધૂતી લેવું, ભોળવવું

તંતુ પું૦ [સ.] તાર, તાતણો, રેસો કે પાતળી નસ [**–કામે લગાડવા** = બનતુ બધુ કરવુ (કોઈ કામ સાધવા માટે).] ૦કીટ પું૦ રેશમનો કીડો ૦ચક્ર ન૦ તંતુનુ જાળું. ૦માર્ગ પું૦ તંતુ જેવો બારીક માર્ગ. ૦વાદ્ય ન૦ તંતુથી વાગતુ વાજિત્ર

તંતે(–તેા)તંત અ૦ [જુઓ તત, સર૦ મ. તંત, તંતોતંત]એક કેડે બીજું એમ, લગાતાર (૨) બરોબર, પૂરેપૂરુ

તંત્ર ન૦ [સં.] હિંદુઓના એક પ્રકારના શાસ્ત્રો (તેમા મંત્રો, પ્રયોગો અને ક્રિયાઓ ઉપર વધુ ભાર મૂકેલો છે) (૨)વ્યવસ્થા; પ્રબંધ (૩)તેની યોજનાપૂર્વક ગોઠવણ, આયોજન (૪) [ન્યા.] સિદ્ધાંત ૦નિષ્ઠ વિ૦ તંત્ર–વ્યવસ્થાને વફાદાર. ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ તંત્ર–વ્યવસ્થા પ્રત્યે વફાદારી **–ત્રી** પુ૦ તંત્ર ચલાવનાર, અધિપતિ (૨) છાપાનો સંપાદક (૩) સ્ત્રી૦ તંતુવાદ્યનો તાર (૪) ધનુષ્યની દોરી, પણછ (૫) એક તંતુવાદ્ય

તંદુરસ્ત વિ૦ [ફા તંદુરુસ્ત] નીરોગી, સ્વસ્થ **–સ્તી** સ્ત્રી૦ આરોગ્ય

તંદુલ પુ૦ [જુઓ તંડુલ] ચોખા, તાંદુલ

તંદોડો પુ૦ સ્ત્રીના કાનનુ એક ઘરેણું

તંદ્રા સ્ત્રી૦[સ.] આળસ; સુસ્તી, ઘેન(નિદ્રાના). ૦લુ(–ળુ) વિ૦ તંદ્રાવાળું

તંનૂર પું૦ [અ. तनूर] ચૂલો

તંબાકુ,–કૂ સ્ત્રી૦[જુઓ તમાકુ] એક વનસ્પતિ, જેના પાંદડાં એક વ્યસનની ચીજ છે

તંબુ(–બૂ) પુ૦ [સર૦ હિ, મ.] દોરડા અને થાભલાને ટેકે તાણેલું છત્રીઘાટનું લૂગડાનું ઘર [–ઊઠવો=તંબુ છોડી નંખાવો. –ઊભો, ખડો કરવો=તંબુ બાંધવો. –છોડવો=બાંધેલો તંબુ કાઢી નાખવો, તંબુ ઉઠાવી લેવો –ઠોકવો, તાણવો, મારવો=(થાભલા ઠોકી દોરડાં તાણી) તંબુ રચવો–બાંધવો કે ખડો કરવો.]

તંબૂરો પુ૦ [અ તંબૂર] એક તતુવાદ્ય. [તંબૂરા જેવું=સ્થૂળ ને બેડોળ] –રાપેટી સ્ત્રી૦ સૂરપેટી –રી સ્ત્રી૦ નાનો તંબૂરો

તંબોળ પુ૦ [ફા તંબૂલ, સં. તામ્બૂલ] નાગરવેલનું પાન (૨) તેની બીડી–બીડું (૩) ઘાડો લાલ રંગ (૪) ગળાનો એક રોગ [–છાંટવો, –નાખવો=લગ્ન વખતે વરકન્યાએ એકબીજા પર પાનની પિચકારી મારવી –વહેંચવો=લગ્ન જનોઈ વગેરે પ્રસંગે સ્ત્રીઓને બારેક પતાસા વગેરે આપવા] ૦ણ સ્ત્રી૦ તંબોળીની સ્ત્રી –ળિયું વિ૦ તંબોળ કે તંબોળીને લગતું –ળિયો ક્ષય પુ૦ એક જાતનો ક્ષયરોગ –ળિયો સાપ પુ૦ નાગરવેલના પાનમાં થતો એક કીડો –ળી પું૦ પાનસોપારી વેચનારો (૨) તે ધંધો કરનારી જ્ઞાતનો માણસ

–તઃ [સં.] નામને લાગતા 'માથી' 'ની દૃષ્ટિએ' એવા અર્થનું અ૦બનાવે. ઉદા૦ મૂલત, તત્ત્વત

–તા [સં] ભાવવાચક નામ(સ્ત્રી૦)બનાવતો પ્રત્યય

તા પુ૦ [ફા.] એક કાગળ, તાવ (૨) [સં. તાપ, પ્રા તાअ] ગરમી

-તા 'તારીખ'નું ટૂંકું રૂપ

તાઈ પુ૦ મુસલમાનની એક જાત, પીંજારો, વણકર (૨) સ્ત્રી૦ એક વજ્ર [મિજાજનું

તાઉ વિ૦ [પ્રા તાअ પરથી ?] ગરમ–આકળા

તાઊસ પુ૦ [અ તાવૂસ] મોર (૨) ન૦ એક છેડે મોરનો આકાર હોય એવું વાદ્ય. ૦બાજ વિ૦ તાઊસ વગાડી જાણનાર –રી વિ૦ મોરના રંગનું (૨) તાઊસબાજ

તાક સ્ત્રી૦ [સં તક્ર, પ્રા તક્ક, સર૦ મ] છાશ

તાક સ્ત્રી૦ [જુઓ તાકવું] નેમ, ચોટ(૨) પુ૦ લાગ, તાકડો ૦ડો પુ૦ તાક, લાગ(૨)[જુઓ ત્રાગડો] તાગડો, દોરો. ૦ણિયું વિ૦ તાકેલું. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં તર્ક્, પ્રા. તક્ક્ અથવા સં તક્] એકીનજરે જોયા કરવું (૨) નિશાન બાંધવું (૩) ઇચ્છવું [તાક્યું તીર લાગવું =ધાર્યું થવું.] [એક ઓળદર

તાકડું ન૦ ['ત્રાક' ઉપરથી] સોનીનું ત્રાક જેવું

તાક(–કા)ત સ્ત્રી૦ [અ] શક્તિ;સામર્થ્ય, મગદૂર

તાકીદ સ્ત્રી૦ [અ] ઉતાવળ (૨)આજ્ઞા, ફરમાન, તરત કરવાની જરૂરિયાત(૩)ચેતવણી, ધમકી. [–કરવી=ઉતાવળ કરવી –આપવી=ચેતવણી આપવી] ૦ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦, ૦પત્ર પુ૦; ન૦ ઉપરી અમલદારનો હુકમનો તાકીદનો કાગળ [સર૦ મ.]

તાકું ન૦ [અ તાક્] ગોખલો, હાટિયું

તાકેહુ વિ૦ ['તાકવું' ઉપરથી] તાકેલું નિશાન પાડનાર, તાકણિયું

તાકો પુ૦[અ] ફાડ્યા વિનાનું લાખું એકસરખું લૂગડું, થાન (૨) [જુઓ તાકું] ગોખલો

તાકોડી વિ૦ જુઓ તાકેહુ

તાગ પુ૦ [સં. સ્થાઘ, દે. થગ્ઘ, સર૦ મ તાગા, તાજ=હોડી ચલાવવાનો વાસ જે દ્વારા ઊંડાણ પણ મપાય છે] છેડો અંત, નિવેડો (૨) [સં. ત્યાગ ઉપરથી ? સર૦ હિં તાગ(–ગા)] પરણીને વિદાય થતા વર તરફથી ભાગોળે કન્યાપક્ષના ભાટબ્રાહ્મણોને અપાતી દક્ષિણા કે લાગો [–આણવો, –લાવવો=પાર લાવવો, પરવારવું. –કાઢવો,–લેવો=ઊંડાઈ માપવી (૨) અંદાજ કાઢવો.]

તાગડધિન્ના પુ૦ બ૦ વ૦ [રવ૦] મોજમજા; ચેનબાજી (–કરવા)

તાગડો પુ૦ [જુઓ ત્રાગડો] તાતણો (૨) ['તાકવું' ઉપરથી] તાકડો, લાગ

તાગવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તાગ] તાગ કાઢવો; માપ કાઢવું(૨)પરવારવું, તાગ આણવો, છૂટા થવું (૩) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ત્યાગવું] છોડી દેવું

તાગિયો પુ૦ [જુઓ તાગડો] રેશમને તાણનાર –સુધારનાર કારીગર

તાછ સ્ત્રી૦ [સં તક્ષ્] પથ્થર ટાંકતા પડતો કચરો –છોલ (૨) (ઢાંગીનાને) છોલતા પડતી કરચો

તણાવો પુ૦ [સ તન્ ઉપરથી; સ૦મ તણાવ, –વા,૦હિં. તનાવ=દોરી. જ. તનાવ=રસ્સી] રથની આગી નીચેનો દોર

તણી સ્ત્રી૦ [જુઓ તણાવો] કુંડાળામા ફરે તે માટે બળદની નાથે બાંધેલી રાશ–દોરી

તણું ન૦,–ણી સ્ત્રી૦,–ણો પુ૦ [દે. તણય] છઠ્ઠી વિભક્તિનો પ્રત્યય (૫.)

તત્ સ. [સ.] તે –તત્કાલ,–તક્ષણ,–તત્ક્ષણ [તત્+એવ(પ્રા ખેવ,સ ક્ષેપ)ટ્ટ સં તત્ક્ષણમેવ?] અ૦ તે જ વખતે 'તરત જ (૫)

તતડવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] જુઓ તડતડવું તતડાટ પુ૦ તતડવુ તે તતડાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) (૨) [લા.] ધમકાવવુ

તતડિયું વિ૦ ['તતડવુ' ઉપરથી] બળતા તડતડિયા ઊડે એવુ (લાકડુ, કોલસો ઇ૦)

તતડિયો પુ૦ ['તતડવું' ઉપરથી] તણખો, તડતડિયો

તતથેઈ અ૦ [રવ૦, સર૦ હિ. તતતાથેઈ] ભવાઈના તાનનો બોલ; તાતાથેઈ

તતખીર સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ, મ]+જુઓ તદ્બીર

તતવાદ્ય ન૦ [સ.] જુઓ તંતુવાદ્ય

તતઃ અ૦ [સ.] પછી, તો પછી. ૦કિંવાદંત પુ૦ વસ્તુ કે ઘટનાનુ,તત કિ –પછી શુ, એમ પૂછી, આગળનુ આગળ પરિણામ કે નિષ્પત્તિ શોધવી તે

તતૂડી સ્ત્રી૦[રવ૦]નાનુ તતૂડું (–ડૂંકડી) –ડું ન૦ એક જાતનું રણશિંગુ [–ડૂંકવું=જાહેર કરવું (૨) દેવાળું કાઢવું]

તત્કાલ(–ળ) અ૦ [સં] તે જ વખતે, તરત જ

તત્કાલીન વિ૦ [સં.] તે સમયનુ

તત્ક્ષણ અ૦[સં]તે જ ક્ષણે,તાબડતોબ,તતક્ષણ

તત્ત્વ ન૦ [સ.] કોઈ વસ્તુનુ મૂળ અસલ કે વાસ્તવિક રૂપ(૨)સાર, રહસ્ય(૩)પંચભૂતમાનું દરેક(૪)સાંખ્યના ૨૫ તત્ત્વોમાનુ દરેક –પંચમહાભૂત, પંચ વિષયો, દસ ઇંદ્રિયો, મન, બુદ્ધિ, અહંકાર, પ્રકૃતિ અને પુરુષ ૦ગ્રાહિણી વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦ગ્રાહી વિ૦ તત્ત્વ ગ્રહણ કરનારુ. ૦ચિંતન ન૦ તત્ત્વ વિષે વિચાર કરવો તે ૦જ્ઞ વિ૦ તત્ત્વને જાણનારુ (૨) પુ૦ ફિલસૂફ ૦જ્ઞાન ન૦ તત્ત્વ સંબંધી જ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦જ્ઞાની વિ૦ (૨) પુ૦ તત્ત્વજ્ઞ ૦તઃ અ૦ તત્ત્વની દૃષ્ટિએ,ખરી રીતે. ૦દર્શન ન૦ તત્ત્વજ્ઞાન, ફિલસૂફી ૦દર્શી વિ૦ (૨) પું૦ તત્ત્વ જોનાર પુરુષ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ તત્ત્વ તરફ વળેલી તત્ત્વગ્રાહી દૃષ્ટિ ૦નિર્ણય પું૦તત્ત્વનો નિર્ણય; ફિલસૂફી. ૦નિષ્ઠ વિ૦ તત્ત્વમા નિષ્ઠા–આસ્થાવાળુ ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ તત્ત્વ પરની આસ્થા. ૦ન્યાસ પુ૦ વિષ્ણુપૂજાની એક વિધિ. ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ 'મેટાફિઝિકસ'. ૦વેત્તા પું૦ તત્ત્વજ્ઞાની, ફિલસૂફ ૦શાસ્ત્રી પું૦ ફિલસૂફ –ત્ત્વાર્થ પું૦ મૂળ સત્ય,ખરુ તત્ત્વ

તત્ત્વમસિ શ૦પ્ર૦ [સ.] 'તે(મૂળ તત્ત્વ–બ્રહ્મ) તુ જ છે' એવુ યજુર્વેદનુ એક મહાવાક્ય

તત્પદ ન૦[સ.] તે –બ્રહ્મનું પદ; પરમપદ; મોક્ષ

તત્પદાર્થ પું૦ [સ.] બ્રહ્મ, પરમાત્મા

તત્પર વિ૦[સ.] બરાબર પરોવાયેલુ, એકધ્યાન (૨) તૈયાર, સજ્જ (માણસ) ૦તા સ્ત્રી૦.

તત્પરાયણ વિ૦ [સં.] તત્પર

તત્પુરુષ પું૦ [સ.] પરમાત્મા (૨) [વ્યા.] સમાસના ચાર મુખ્ય પ્રકારમાનો એક, જેમા પૂર્વપદ ઉત્તરપદ સાથે વિભક્તિના સંબંધથી જોડાય છે

તત્ર અ૦ [સં.] ત્યા. ૦ત્ય વિ૦ ત્યાનુ–ત્યાં જન્મેલું કે ત્યાનુ વાસી. ૦સ્થ વિ૦ ત્યા રહેતુ કે આવેલુ, ત્યાનુ –પિ અ૦ ત્યાં પણ

તત્સમ વિ૦ [સ.] મૂળ પ્રમાણેનુ–બરાબર(૨) મૂળભાષામા અને પ્રાકૃતમા સરખો એવો(શબ્દ)

તથા અ૦[સ.] અને (૨)તે પ્રમાણે, તેમ ૦ગત વિ૦ પરમપદે પહોચેલુ (૨)પુ૦(સ.) બુદ્ધ(૩) જ્ઞાની. ૦પિ અ૦ [સં.] તોપણ ૦ભૂત વિ૦ તે પ્રમાણે બનેલુ.૦સ્તુ શ૦પ્ર૦[+સં અસ્તુ] 'તેમ થાઓ', 'એવું હો' –થ્ય વિ૦ (૨) ન૦ સત્ય, સાચુ

તથા સ્ત્રી૦[સં તથા ઉપરથી ? સર૦ દે. તત્તિ=ચિંતા,વિચાર(૨) કાર્ય, પ્રયોજન ઇ૦, મ. તથા=શંકા] સ્પૃહા, તમા (૨) વિસ્તાર, લંબાણ [–કરવી=સ્પૃહા કરવી, પગ્વા રાખવી (૨) વિસ્તાર–પીંજણ કરવુ]

તથાસ્તુ, તથ્ય જુઓ 'તથા' [સ] આ
તથ્યાંશ પું૦ [સં] તથ્ય—સત્યનો અંશ, મહત્ત્વનો ભાગ કે સારાંશ
તદનંતર અ૦ [સં] ત્યાર પછી, તે પછી
તદનુરૂપ વિ૦ [સં.] તેના જેવું, તેના રૂપનું
તદનુસાર અ૦ [સ.] તે પ્રમાણે
તદપિ અ૦ [સં.] તોપણ
તદબીર સ્ત્રી૦ [અ] યુક્તિ
તદર્થે અ૦ [સ] તેને માટે, તેને ખાતર
તદંતર્ગત વિ૦ [સં.] તેમાં આવેલું–સમાયેલું
તદા અ૦ [સ] ત્યારે
તદાકાર વિ૦ [સં.] તેના જ આકારનું, તદ્રૂપ
તદાકાળ અ૦ + તે વખતે
તદુપરાંત, તદુપરિ [સં.] અ૦ તે ઉપરાંત, વિશેષ, વળી
તદેવતા સ્ત્રી૦ [સં] એ જ હોવા કરવું તે; ['મોનોટોની'
તદૈક્ય ન૦ [સ] તાદાત્મ્ય, એકતા
તદ્‌ગત વિ૦[સં] તેને લગતું; તેમાં સમાતું (૨) તેમાં ચિત્તવાળું; તત્પર
તદ્‌ગુણ વિ૦ [સ] તે કે તેના ગુણવાળું (૨) પું૦ તેનો ગુણ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમાં વસ્તુ પોતાના ગુણધર્મ પાસેની બીજી ઉત્તમ વસ્તુના ગુણધર્મ લેતી વર્ણવાય છે (કા શા)
તદ્દન અ૦[સરખ૦મ તદંત] બિલકુલ, છેક,(૨)નર્યું
તદ્ધિત પું૦ [સં.] (વ્યા) મૂળ નામ, સર્વનામ, વિશેષણ કે અવ્યયને લાગીને નવો શબ્દ બનાવતો પ્રત્યય (૨) વિ૦ તે પ્રત્યયો લાગીને બનેલું. –તાંત વિ૦ છેડે તદ્ધિતવાળું
તદ્‌ભવ વિ૦[સ]તેમાંથી થતું –જન્મતું(૨) મૂળ ભાષામાંથી પ્રાકૃતમાં આવેલો અપભ્રષ્ટ (શબ્દ)
તદ્‌ભિન્ન વિ૦ [સ] તેનાથી ભિન્ન
તદ્રૂપ વિ૦ [સ] તેના જેવું, તદાકાર ०તા સ્ત્રી૦
તદ્વત્ અ૦ [સં.] તેની જેમ
તદ્વિદ વિ૦ (૨) પું૦ [સ] જુઓ તત્ત્વજ્ઞ
તન પું૦ [સં. તનય] પુત્ર, દીકરો(૨)ન૦ [ફા, સ. તનુ, સર૦ હિં, મ] શરીર, દેહ [–થી, –તોડીને, –દઈને = ખૂબ મહેનત લઈને, બરાબર દિલથી.] ०મનધન ન૦ બ૦ વ૦ સર્વસ્વ; બધી શક્તિ, સાધન વગેરે
તનક વિ૦ [હિ. તનિક; ફા તનુક; સ. તનુ] થોડું (૨) નાનું, નાજુક
તનખ સ્ત્રી૦ જુઓ તણખ
તનખાવવું સ૦ ક્રિ૦ પજવવું, હેરાન કરવું (૨) –ની ઉપર ગુસ્સે થવું
તનખો પું૦ [ફા. તનખ્વાહ] પગાર
તનત્રાણ ન૦ [તન + ત્રાણ(સં)] બખ્તર
તનબદન વિ૦ [તન (ફા.)+બદન (ફા)] જીવનજાન, અતિ પ્રિય (૨) વિશ્વાસુ; વફાદાર
તનમન અ૦ [તન + મન] ખૂબ આતુરતાથી–અધીરાઈથી –નાટ પું૦ આવેશ, જુસ્સો, અધીરાઈ
તનમનિયું ન૦ એક જાતનું ફૂલ (૨) કાનનું એક ઘરેણું
તનય પું૦ [સ.] પુત્ર –યા સ્ત્રી૦ પુત્રી
તનહા વિ૦ [જુઓ તન્હા] એકલું(૨)અ૦ ફક્ત
તનિયો પું૦ [તન –તનુ ઉપરથી કે તન્ (સ) ઉપરથી] વાઘો, અંગરખું, ઝભલું
તની પું૦[જુઓ તણાવો] દોરો,તાર(૨)જન્મપત્ર, ધંતરમંતર [નાનું (૪) સુંદર
તનુ વિ૦ [સં] કૃશ, પાતળું (૨) થોડું (૩)
તનુ(–નૂ) સ્ત્રી૦, ન૦ [સં] શરીર ०જ પું૦ પુત્ર. ०જા સ્ત્રી૦ પુત્રી. ०રુહ પું૦વાળ, રોમ
તનોડો પું૦ સ્ત્રીને કાને પહેરવાનું એક ઘરેણું
તન્મય વિ૦ [સં] એકાગ્ર, લીન ०તા સ્ત્રી૦
તન્માત્ર વિ૦ [સ] માત્ર એ જ, શુદ્ધ (૨) અ૦ તલમાત્ર, સહેજસાજ(૩)ન૦ પંચ મહાભૂતોનું શુદ્ધ–સૂક્ષ્મ રૂપ
તન્માત્રા સ્ત્રી૦ જુઓ તન્માત્ર
તન્વંગી, તન્વી સ્ત્રી૦[સ]નાજુક સુકુમાર સ્ત્રી
તન્હા વિ૦ [ફા] જુઓ તનહા
તપ ન૦ [સં] ઇંદ્રિયદમન, તપસ્યા (૨) [લા] લાંબો વખત રાહ જોવી કે બેઠા રહેવું પડે તે, તપવું પડે તે (૩) સ્ત્રી૦ તપત ०ગચ્છ પું૦ જૈન સાધુઓનો એક વર્ગ ०ત સ્ત્રી૦ ગરમી; સહેજસાજ તાવ ०ન ન૦ તપવું તે (૨) તાપ, ગરમી (૩) પું૦ સૂર્ય (૪)એક નરક. ०નચ્છદ ન૦ સૂર્યમુખી ફૂલઝાડ. ०(–પો)લોક પું૦ સાત લોકમાંનો છઠ્ઠો–તપસ્વીઓનો લોક.

ૅશ્ચર્યા સ્ત્રી૦ [સ] તપ કરવું તે; તપસ્યા.
૦સી(-સ્વી) વિ૦(૨)પું૦ [સં] તપ કરનાર
તપ(-પા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક
તપવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. તપ્] ઊનું-ગરમ થવું(૨) તપ કરવુ (૩) [લા.] લાંબો વખત રાહ જોતા ઊભા રહેવું; ખોટી થવું (૪) ગુસ્સે થવું
તપખીર સ્ત્રી૦ [મ. તપકીર,-ળ, તપખીલ, સં. ક્ષારપત્રા] છીંકણી (૨) કંકનો-શિંગોડાનો લોટ. -રિયું,-રી વિ૦તપખીરના રંગનુ
તપશ્ચર્યા, તપસી જુઓ 'તપ'મા
તપ(-ફ)સીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'તફસીલ'] વિગત, જુદી જુદી હકીકતનો ફેડ ૦વાર અ૦ વિગતવાર
તપસ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] તપ, તપશ્ચર્યા
તપસ્વી વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ 'તપ'મા
-સ્વિતા સ્ત્રી૦ -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ 'તપસ્વી'નુ સ્ત્રીલિંગ
તપાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'તપવું'નું પ્રેરક
તપાસ,૦ણી સ્ત્રી૦ [અ. તફહ્હુસ, મ] તપાસવું તે [-મળવી ભાળ મળવી, પત્તો ખાવો.] ૦નીશ(-સ) વિ૦ તપાસનાર
તપાસરાવવું સ૦ ક્રિ૦ તપાસાવવું
તપાસવું સ૦ ક્રિ૦ શોધવું ખોળવુ (૨) ચોકસી કરવી; ઊંડા ઊતરીને જોવું (૩) સંભાળવું; તજવીજ રાખવી
તપાસ-સમિતિ સ્ત્રી૦ તપાસ કરનાર સમિતિ
તપિત વિ૦ [સ] જુઓ તપ્ત
તપિયું વિ૦['તપ' ઉપરથી] તપ કરનારું,તપસ્વી .
તપી પું૦ ['તપ' ઉપરથી] તપસ્વી
તપેલી સ્ત્રી૦ [સ તપ્ પરથી? સર૦ હિં પતીલી, સં પાતિલી=માટીનુ વાસણ, મ પતેલી] પહોળા મોનુ એક વાસણ -લું ન૦ મોટી તપેલી
તપેશરી વિ૦ (૨) પું૦ [તપ+ઈશ્વર, અથવા [તપસ્વી ?] જુઓ તપસ્વી
તપો- [સં] (સમાસમા પૂવ પદે ઘોષવ્યંજનપૂર્વે] ૦ધન વિ૦ તપ એ જ જેનુ ધન છે એવું (૨) બ્રાહ્મણોની એ નામની જ્ઞાતનુ (૩)પું૦તપસ્વી (૪) તપોવન જ્ઞાતિનો બ્રાહ્મણ. ૦ભક્ષ(-ળ) ન૦તપનુ બળ, તપનો પ્રભાવ ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ તપથી પવિત્ર થયેલી ભૂમિ, તપોવન. ૦લોક પું૦ જુઓ 'તપ'મા તપલોક. ૦વન ન૦ તપસ્વીનુ નિવાસસ્થાન ૦વૃદ્ધ વિ૦ તપને કારણે શ્રેષ્ઠ
તપ્ત વિ૦ [સ.] તપેલું કે તપાવેલું. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ વિષ્ણુનાં આયુધોની છાપો તપાવીને દીધેલા ડામ
ત(૦૨)ફડવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તડફડવું
તફડંચી,-ભાજી સ્ત્રી૦ [જુઓ તફરકે] પારકાના માલ કે કૃતિની ઉચાપત; ચોરી
ત(૦૨)ફડાટ પું૦ જુઓ તડફડાટ
તફડાવવું સ૦ ક્રિ૦ તફડંચી કરવી, ચોરી જવું
તફરકે અ૦ [અ. તફ્રકહ] ચોગઈ, વેરાઈ કે ઉચાપત થયુ હોય એમ
તફસીલ [અ], ૦વાર જુઓ 'તપસીલ'માં
તફારીક વિ૦ [અ] વધારાનું, ફાલતુ
તફાવત પું૦[અ]ફરક,ઓછાવત્તાપણું [-કરવો =જુદાઈ ગણવી,ભેદ રાખવો -પડવો=ફરક -અસમાનતા હોવી]
તફ્તો પું૦ [અ તાઇફહ] જથો, વિભાગ
તબક સ્ત્રી૦[અ]રકાબી, તાસક, છીબુ (૨)માળ, મજલો ૦ચો પુ૦ નાનો થાળ, થાળી ૦ડી સ્ત્રી૦નાની તબક-રકાબી ૦હું ન૦એક જાતનું છીબરુ વાસણ [પ્રકાશ આવવો
તબકવું અ૦ક્રિ૦ (કા)ગાઢ અંધકારમા આછો
તબક્કો પું૦[અ તવકહ]મજલો,માળ(૨)સ્થિતિ; દશા (૩) પાયરી, વોરણ (૪) વિભાગ, ખંડ
તબડક,૦તોડ અ૦ [રવ૦] [ઘોડાની દોડનો અવાજ] -કી સ્ત્રી૦ ઘોડાની દોડનો પગરવ (૨)દોડ [-મૂકવી =દોટ મૂકવી -વાગવી= ઘોડાના ડાબલાનો અવાજ થવો] -કો પું૦ ઝપાટો, સપાટો વેગ
તબડાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] દોડાવવુ (૨) ખદખદાવવુ (૩) દબડાવવુ, ધમકાવવું
તબડૂક વિ૦['તુંબડું' ઉપરથી ?]મોટ, કમઅક્કલ (૨)મૂઢ; અવાક (૩)ફૂલેલા શરીરનું, સ્થૂલકાય (૪) તદ્દન નવસ્તું. ઉદા૦ નાગુ. તંબડૂક
તબદીલ વિ૦ [અ] બદલાયેલુ, ફરેલુ
તબલચી પુ૦ [ફા.] તબલાં-નરઘા વગાડનાર

તબલી સ્ત્રી૦ [અ. तबल; म.] વાદ્યના તુંબડા ઉપરનો સપાટ લાકડાનો ભાગ

તબલીઘ સ્ત્રી૦ [અ.] શુદ્ધિ, ધર્માંતર

તબલું ન૦ [અ. तबलह] એક વાદ્ય, નરઘું

તબરૂક પું૦ [અ. तबर्रुक] ફરગાહ, ધર્મકથા વગેરેમા વહેચાતો પ્રસાદ

તબારહું ન૦ (ચ) તગારા જેવું એક પાત્ર

તબિયત સ્ત્રી૦ [અ.] મનની સ્થિતિ –મિજાજ (૨) શરીરની હાલત (તંદુરસ્તી કે માંદગી બાબતની) [–લાગવી = મન ચોટવું.] –તી વિ૦ તરંગી, ઠેકાણા વગરનું, ધૂની

તબીબ પુ૦ [અ.] વૈદ્ય, હકીમ. –બી વિ૦ તબીબને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ વૈદ્યક

તબેલો પુ૦ [અ. तबीलह] ઘોડો. બળદ ઇ૦ કે ગાડી રાખવાનું ડેલું કે મકાન

તબો પુ૦ [જુઓ તવો] (ચ) ચલમનો તવો

તબ્બલ ન૦[અ तबल]તાલકુ,માથુ.[–કરાવવું = માથે ટકો કરાવવો]

તમ ન૦[સં] અંધારું(૨) તમોગુણ (૩) પ્રત્યય વિ૦ને લાગતા 'સૌમા શ્રેષ્ઠ' એમ અર્થ બતાવે. ઉદા૦ ગુરુતમ

તમ સ૦ તમે (૫)

તમક પુ૦[સં.]દમના રોગનો એક પ્રકાર ૦શ્વાસ પુ૦બહુ ઉતાવળો અને ગૂંચવાતો શ્વાસોચ્છ્વાસ

તમ(–મે)ણ સ્ત્રી૦ [દે. तमण] ભોય ખોદીને કરેલો ચૂલો

તમણું વિ૦ [જુઓ તગણું] ત્રણ ગણું,ત્રમણું

તમતમવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] (તમગનો અર્થ)

તમતમું વિ૦[સર૦ હિં.तमतमाना]બહુ તીખું. –માટ વિ૦ તમતમુ (૨) પું૦ તીખાશ

તમ(–મો)ને (મ',મો') સ૦ 'તમે(–મો)'નુ બીજી કે ચોથી વિ૦ નુ રૂપ

તમન્ના સ્ત્રી૦ [અ] ઇચ્છા, આતુરતા

તમર(–રિયું) ન૦ એક જાતનુ બાળવાનુ લાકડું

તમરી સ્ત્રી૦ [સં. तिमिर] જુઓ તમ્મર

તમરું ન૦ [સ तिमिर = અંધારું પરથી ? કે तैंवर ?] રાતે તીણા અવાજથી બોલતુ એક જીવડું

તમસ ન૦[સં]અંધારું(૨)અજ્ઞાન(૩)તમોગુણ

તમંચો પુ૦ [તુર્કી] પિસ્તોલ

તમા સ્ત્રી૦[અ.] પરવા, દરકાર(૨) કમીના, ખોટ

તમાકુ સ્ત્રી૦ [પોર્ટુ૦ तबुको] તંબાકુ

તમાચો પું૦ [ફા] થપ્પડ, લપડાક. [–ખાવો = વેાલ વાગવી –ખેંચી કાઢવો, ચોડવો, ચોડી દેવો, મારવો = લપડાક લગાવી દેવી. –પડવો, વાગવો = તમાચાનો માર પડવો (૨)છક્કડ ખાવી –મારી મોં કે ગાલ રાતો કે લાલ રાખવો = ન ફાવ્યા છતાં ફાવ્યાનો કે સુખી હોવાનો ઢોંગ કે દેખાડો કરવો]

તમામ વિ૦ (૨) અ૦ [અ] બધુ; સંપૂર્ણ

તમામી સ્ત્રી૦ [ફા ? સર૦ હિં,મ.]તમામ–પૂર્ણપણે રેશમ ને કસબની સાડી

તમારિ પું૦ [સ.] (સ) સૂર્ય ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સં) યમુના નદી

તમારું (મા') સ૦[અપ૦ तुम्हार, પ્રા तुम्हकर] 'તમે'નુ છઠ્ઠી વિભક્તિ નુ રૂપ (બીજું રૂપો– તમારે, તમારાથી ઇ૦)

તમાલ પુ૦[સ] એક ઝાડ ૦પત્ર ન૦ તમાલ-વૃક્ષનુ પાંદડુ ૦પત્રી સ્ત્રી૦ તમાલપત્ર

તમાશો(–સો) પું૦ [ફા. तमाशा] ઘણા લોકો જોવા મળે એવો ખેલ કે રમત(૨)[લા]ફજેતી. જેમ કે, તમાસો કરવો, જોવો. –શ(–સ)ગીર, –શ(–સ)બીન પુ૦ તમાશો જોનાર, પ્રેક્ષક (૨) તમાસો કરનાર –શ(–સ)ગીરી, –શ-(–સ)બીની સ્ત્રી૦ તમાશગીરનુ કામ

તમિસ્ર ન૦ [સં] અંધકાર

તમે(–મો) (મે', મો')[પ્રા. तुम्ह] બીજો પુરુષ સ૦, 'તુ'નુ બ૦ વ૦

તમેણ સ્ત્રી૦ જુઓ તમણ

તમોગુણ પુ૦[સ]પ્રકૃતિનો એક ગુણ(૨)ક્રોધ; આકળો સ્વભાવ –ણી વિ૦ તમોગુણવાળું

તમ્મર સ્ત્રી૦ [સ તિમિર]આંખે આવતા ચક્કર –મ ધારવા [–આવવી, ખાવી, ચડવી]

તર વિ૦ [ફા] રસકસથી ભરેલુ. તાજુ (૨) ધરાયેલું, તૃપ્ત (૩) પૈસાદાર (૪) મસ્ત, ચકચૂર

તર સ્ત્રી૦ [દે.] દહીંદૂધ પરની મલાઈની પોપડી (૨) [જુઓ તરુ] નાની ખાડી

તર સ્ત્રી૦ [સં] પહોળી હોડી, તરાપો

-તર પ્રત્યય. ક્રિ૦ ને લાગતા ન૦ બનાવે છે ઉદા૦ ઘડતર, ભણતર (૨) [સં ,ફા] વિ૦ ને લાગતા 'તેથી અધિક-વિશેષ' અર્થ સૂચવે ઉદા૦ અધિકતર, બદતર

તરક,૦ડો પું૦,[ફા. તુર્ક, દે તુરક્ક] મુસલમાન (તિરસ્કારમા) ૦ડી સ્ત્રી૦

તરકચો પુ૦ [સર૦ ત્રચકો] ટપકું (૨) કુવારો

તરકટ ન૦[સર૦ મ.] પ્રપંચ,કાવતરું. [-રચવું =તરકટ કરવુ] ૦ખોર વિ૦ તરકટ કરવાની આદતવાળુ -ટી(-ટિયું) વિ૦ [સર૦ મ] તરકટ કરે એવુ પ્રપંચી

તરકડિયો પું૦ [ફા તુર્ક પરથી ?] એલફેલ બોલનારો, ભાડ, વિદૂષક

તરકડી, તરકડો જુઓ 'તરક'મા

તરકવું અ૦ક્રિ૦ [સ.તર્ક્] તર્ક કરવો,અટકળ કરવી [તીરનો ભાથો

તરકસ ન૦[સર૦ હિં., મ ; ફા. ત(-ત્તી)રકશ]

તરકારી સ્ત્રી૦ [હિં , મ ; સર૦ ફા તર્] શાક-ભાજી, ભાજીપાલો (૨) ખાવા યોગ્ય માસ

તરકીબ સ્ત્રી૦ [અ] યુક્તિ

તરકોશી ન૦ ત્રણ થાંભલાનું વહાણ

તરખડ સ્ત્રી૦ ભાવજત, સ ભાર્ણ (૨) ભાજગડ; પચાત

તરખલી સ્ત્રી૦જુઓ તણખલી -લું ન૦તણખલુ

તરખાટ પું૦ [સર૦ ફા તર્સ] ડર, ભીતિ,ત્રાસ (-મચવો, મચાવવો) [ખૂણાવાળું

તરખૂણિયું વિ૦ [તર (સં ત્રિ) + ખૂણો] ત્રણ

તરગાળી સ્ત્રી૦ તરગાળાની સ્ત્રી

તરગાળો પુ૦ ગાવા નાચવાનો ધંધો કરનાર એક ન્યાતનો માણસ

તરઘટ પુ૦ ઊભરો, તળવટ

તરઘાયો પુ૦ પહોળા મોનો જબરો દેગ (૨) મોટું પહોળુ ઢોલ (૩) [લા] મોટી બેડોળ આકારની વસ્તુ [અહંકાર

તરછ સ્ત્રી૦ [ફા તર્સ=ક્રોધ પરથી ?] મદ,

તરછટ અ૦ છેક, સાવ, તદ્દન

તરછોડ પુ૦,સ્ત્રી૦ જોરથી ધક્કો મારવાથી-તરછોડવાથી થતી અસર (૨) તિરસ્કાર; ધિક્કાર ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જોરથી આંચકો મારવો(૨)તિરસ્કાર-પૂર્વક કાઢી મૂકવું (૩) તુચ્છકારવુ, ધિક્કારવું -ડો પું૦ તરછોડ

તરજ પું૦ ત્રાસ; ભય (૨) જોર, આવેશ (૩) સ્ત્રી૦ [જુઓ તર્જ] ગાવાની ઢબ

તરજત વિ૦ હલકી જાતનુ(૨)સ્ત્રી૦ હલકી જાત

તરજુમો પું૦ [અ.] ભાષાતર -મિયું વિ૦ ભાષાની છટા કે ભાવ વિનાનુ, માત્ર શાબ્દિક સમાનતાવાળુ (ભાષાતર)

તરડ સ્ત્રી૦ [રવ૦] તડ, ફાટ, ચીરો ૦(-ડા)વું અ૦ક્રિ૦ તરડ પડવી, ફાટવું (૨) વાકું-ત્રાસુ થવું (૩) વંકાઈને વિરુદ્ધ ચાલવુ [તરડાઈને બોલવું =ગુસ્સે થઈને બોલવુ] -ડાટ પું૦ તરડાવુ-ફાટવુ તે (૨) અભિમાન, મરડાટ -ડિયા ગુવાર પુ૦ બ૦ વ૦ અડાઉ ગુવાર

તરડું વિ૦ તરડાયેલું

તરણ ન૦ [સ] તરવાની ક્રિયા (૨) તરવાનું સાધન, હોડી ૦તારણ વિ૦ (૨) પું૦ તારણતરણ, ઉદ્ધારનાર

તરણ ન૦ + [જુઓ તૃણ] તરણ

તરણિ પુ૦ [સં] સૂરજ ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સ .) યમુના નદી [હોડી

તરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સ]તરવાનું સાધન, ત્રાપો;

તરણુ ન૦ [જુઓ તૃણ] તરખલુ [તરણાને તોલે = તુચ્છ, કશી વિસાતમા નહીં એમ. તરણાનો ભેરુ કરવો = રજનુ ગજ કરવુ તરણાં ચૂંથવાં = નજીવી ચૂંથાચૂંથ કે મહેનત કરવી] [ઉપાય

તરણોપાય પુ૦ [સ]તરી જવાનો-બચવાનો

તરત અ૦ [સ ત્વરિત, પ્રા તુરંત] એકદમ,ઝટ. ૦બુદ્ધિ વિ૦ હાજરજવાબી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ શીઘ્ર કામ દે એવી -સમયસૂચક બુદ્ધિ

તરતપાસ સ્ત્રી૦ [તર (દ્વિર્ભાવ) + તપાસ] બારીક તપાસ-શોધ

તરતમ વિ૦ [સં , પ્રા] ઓછુ વત્તુ

તરતત્ત્વ ન૦ [તત્ત્વ પરથી ?] સાર, મુખ્ય અર્થ

તરતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ, કાચરી ઝાડવાળી

તરતીબ સ્ત્રી૦ [અ] આચાર, રીતભાત વગેરેનુ શિક્ષણ (૨) વ્યવસ્થા, ગોઠવણ (૩) સંભાળ, ભાવજત

તરધારું વિ૦ [તર (ત્રિ)+ધાર] ત્રણ ધારવાળું (૨) ત્રણ સરખા ભાગમા બનેલું

તરપંખું વિ૦[તર (ત્રિ) + પાખ] ત્રણ પાખિયા -પાખડીઓવાળું

તરપં(-પિં)ડી સ્ત્રી૦ [સં. ત્રિ+પિંડ કે તૃપ્તિ +ર્પિંડ] મરનારની વરસીને દિવસે કરાતી શ્રાદ્ધક્રિયા

તરપલું વિ૦ દૂબળું, પાતળુ

તરપિંડી સ્ત્રી૦ જુઓ તરપંડી

તરપે(-ભે)ટ સ્ત્રી૦ જુઓ તરભેટ

તરફ સ્ત્રી૦ [અ] બાજુ, પક્ષ (૨) તતુવાદ્યના મુખ્ય તારની નીચે, ગણકવા માટે રખાતા તારનો સમૂહ કે પ્રત્યેક તાર (૩) અ૦ બાજુ, ભણી. ૦દાર વિ૦ તરફેણ કરતુ, પક્ષવાળુ ૦દારી સ્ત્રી૦ પક્ષપાત, ઉપરાણુ. -કી વિ૦ (સમાસમા) તરફનું ઉદા૦ એકતરફી

તરફડવું,તરફડાટ,તરફડિયું જુઓ'તડફડવુ'મા

તરફણ સ્ત્રી૦ [સં ત્રિ+ફણા] દાણા વાવવાનુ એક ઓજાર, ત્રણ દાતાનો નાનો વાવણિયો

તરફાળ સ્ત્રી૦[તર (ત્રિ)+ ફાળ] ત્રણ ફાળવાળી પિછોડી

તરફીટ સ્ત્રી૦ ઝીક

તરફેણ (ફે) સ્ત્રી૦ [અ.તરફનું બ૦ વ૦ તરફૈન] બાજુ; પક્ષ (૨) તરફદારી

તરફેડવું સ૦ક્રિ૦ [રૂઢ૦] છણકા-છાકોટા કરવા

તરફેડો પું૦ [રૂઢ૦] છણકો, છાકોટો; ધુતકાર [તરફેડા કરવા]

તરબડવું અ૦ ક્રિ૦[રૂઢ૦] ખદબદવુ (૨)લડવુ, તરભડવુ [તરબોળ

તરબતર [ફા] ખૂબ તર, પ્રવાહીથી ભરેલુ,

તરબિયત સ્ત્રી૦ [અ] તાલીમ, કેળવણી

તરબૂચ ન૦, -ચી સ્ત્રી૦ જુઓ 'તડબૂચ'મા

તરબોળ વિ૦ [તર (ફા) + બોળ (બોળવુ)] તદ્દન પલળી ગયેલુ

તરભડ સ્ત્રી૦ [રૂઢ૦] બોલાબોલી, તકરાર ૦વું અ૦ ક્રિ૦ આવેશપૂર્વક બોલવું, કજિયો કરવો

તરભાણું ન૦ [સ તામ્રભાડ] ધમ વિધિમા વપરાતી તાબાની તાસક -ણી સ્ત્રી૦ નાનુ તરભાણું

તરભેટ(-ટો) પું૦ [જુઓ ત્રિભેટો] ત્રણ ગામના સીમાડા કે રસ્તા ભેગા થતા હોય એવી જગા

તરભરિયું ન૦ જુઓ તનમનિયું

તરભરી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ ઘરેણું

તરલ વિ૦ [સ.] ચપલ, અસ્થિર (૨) પું૦ હારનુ વચ્ચેનુ રત્ન ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦નયન પુ૦એક છ૬ -લિત વિ૦તરલ થયેલુ,અસ્થિર

તરવર અ૦[સં त्वर्, કે तृ ઉપરથી?] ત્વરાથી તળે ઉપર -સળવળ થતુ હોય એમ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ઉપર તળે થવુ, સળવળવું (૨) ત્વરાથી અધીરા થવું -રાટ પું૦ ધમપછાડ; અધીરાઈ, ચ ચળતા. -રિયું વિ૦ ચ ચળ, ચપળ, અધીરું

તરવક ન૦ [તર (ત્રિ) + વક (વાકુ)] વકતા

તરવાડી પું૦ [જુઓ ત્રવાડી] ત્રિવેદી,એક અટક

તરવાડો પું૦ [સ. તલ (તાડ) + વાડો (વાઢવું)] ખજૂરા છેદનારો, તાડી કાઢનારો (સુ.?)

તરવાયો પું૦ [તર (ત્રિ) + પાદ (સ)] ત્રણ પાયાની ઘોડી, માચી

તર(-લ)વાર સ્ત્રી૦ [સં तरवारि, फા तलवार] સમશેર, ખડગ [-ચલાવવી=તરવાર વડે કાપાકાપી કરવી. -ઝાલવી, પકડવી = હાથમાં તલવાર લઈ સામે થવુ -બાંધવી = કેડે તલવાર લટકાવવી,લડવૈયા થવુ (૨)યુદ્ધમાં જીતવું તલવારની ધાર ઉપર રહેલું, ચાલવું=જીવસટોસટ-પૂરી જોખમદારીથી, સાવધાનીથી વર્તવુ] -રી(-રિયો) વિ૦ પું૦ સહેજ સહેજમા તરવાર ખેંચે એવો (૨) તરવાર વાપરી જાણનારો; યોદ્ધો

તરવારડી સ્ત્રી૦ [કે તરવટ્ટ? હિં तरवर, મ तरवड?] એક વનસ્પતિ

તરવાવું અ૦ ક્રિ૦ કાચો ગર્ભ પડવો(ઢોર માટે)

તરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં तॄ, પ્રા] ઓળ ગવુ, પાર કરવું (૨) અ૦ ક્રિ૦ ડૂબ્યા વિના પાણીમા ઉપર રહેવુ કે બસવુ (૩) [લા] બચવું [તરી ઊતરવું, તરી જવું, તરી પાર ઊતરવું= સામે પાર જવુ (૨) મુશ્કેલી વટાવી જવી (૩) જિંદગીની જવાબદારી કે બંધનમાંથી મુક્ત થવુ]

તરશ(-સ) સ્ત્રી૦ [સ તર્ષ, તૃષા] પાણી પીવાની ઇચ્છા, પ્યાસ(૨)[લા]તીવ્ર ઇચ્છા,-શ્યું(-સ્યું) વિ૦ તરસવાળુ, પ્યાસુ

તરસ સ્ત્રી૦ જુઓ તરશ (૨)ન૦ [સં. तरक्ष, પ્રા. तरच्छ, म] એક જંગલી જાનવર — ઝરખ (૩)પુ૦ [સર૦ તરછ] ક્રોધ

તરસતિયું ન૦ અધરણિયાત સ્ત્રીએ પહેરવાનુ માથાનુ એક ઘરેણુ

તરસ(-સા)વું અ૦ક્રિ૦ ['તરસ' પરથી, સર૦ હિં तरसना] તલસવુ, આતુર રહેવુ

તરસાડ સ્ત્રી૦ [સ. तल(તાડ)+સાડ (પ્રા साड =વસ્ત્ર; અથવા साडण = છેદન)]તાડનાં પાદડાં; બનાવટી

તરસાવવું સ૦ક્રિ૦ ['તરસવુ' ઉપરથી] ઝુરાવવુ;

તરસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરસવું

તરસાળું ન૦ તળિયુ, છેડો (૨) અંદાજ

તરસાળો પું૦ તરસાળુ, અંદાજ, તળિયાનો શુમાર—અત

તરસાંજી સ્ત્રી૦ [સ. त्रिसंध्या ?] (સુ) સાંજ

તરસ્યું વિ૦ જુઓ તરશ્યુ

તરંગ પુ૦ [સં] પાણીની લહેર, મોજું (૨) કલ્પના, ધુનો ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ તરંગ—મોજાંવાળી -ગિણી સ્ત્રી૦ નદી. -ગિત વિ૦ લહેરો ખાતુ, હાલતુ —ગી વિ૦ મનના તરંગ પ્રમાણે વર્તનારું (૨) તરંગો — કલ્પનાઓ કર્યા કરનારું

તરંતર અ૦ [ફા તર ઉપરથી] તરબતર,ખૂબ તર (૨)સ્ત્રી૦ ['તરવુ' ઉપરથી] ખૂબ તરવું તે

તરાઈ સ્ત્રી૦ [હિં] પહાડની તળેટીનો પ્રદેશ

તરાક પું૦ લાગ, લેગ. [-આવો, બાંધવો, બાઝવો=લેગ બેસવો, લાગ ફાવવો.]

તરાક (ડ,) સ્ત્રી૦ [રવ૦] ફાટ, ચીરો

તરાણા, તરાનો પુ૦[ફા] એક તરેહનુ ગાયન

તરાપ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] છલંગ (૨) એકદમ મારેલી ઝૂટ. (-મારવી)

તરાપો પું૦ [સર૦ સ तप्र, પ્રા. तप्प=નદીમા દૂરથી વહી આવતો કાષ્ઠસમૂહ, હિં तरापा, મ. तराफा] વાસ કે લાકડાને એકબીજાની સાથે બાંધીને બનાવેલો પાણીમા તરે તેવો પાટ જેવો ઘાટ; ત્રાપો. [-બાંધવો, વેરાવો = કુટુંબ-મંડળ વીખરાઈ જવું (૨) સંસાર ભાગી પડવો, મુખ્ય માણસ જતુ રહેવું]

તરાંબણું વિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી]તરીને જવુ પડે એટલુ (૨) તરી શકાય તેટલુ

તરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સ.] હોડી

તરિયું વિ૦ [સ त्रि ઉપરથી] ત્રણ જાતનુ (૨) ત્રીજુ. -યા(-યાં ?) તોરણ ન૦ (બ૦વ૦?) ત્રણ જાતના (આસોપાલવ, આંબાના પાન, નાળિયેર) તોરણ, જેમા સાથે કસબના તારનુ (કપડાનુ) તોરણ પણ અધિક શોભા માટે હોય છે

તરિયો પુ૦ [જુઓ તરિયું] એકાતરિયો તાવ (૨)[સ तूर्य]ચોથિયો તાવ(૩)ગજીફાનુ ત્રણની સંજ્ઞાનુ પત્તુ; તીરી(૪)['તરવુ, તરી આવવુ' ઉપરથી] ચોખામા રહેલો ડાંગરનો દાણો

તરિંગ ન૦(ફા.) ઘોડાનુ ડેમુ – પલાણની પાછળ ખુલ્લો રહેતો પીઠનો ભાગ

તરી સ્ત્રી૦ [દે. तरिया, જુઓ તર]મલાઈ (૨) કાપ(૩)ઉપર તરતી ઝીણી પોપડી – થર(૪) વિ૦ [સં. त्रि ઉપરથી]ત્રણ ગણું(આંકમા)(૫) સ્ત્રી૦ [સ.] હોડી, તરિ (૬) [ફા.] જળમાર્ગ

તરીકે અ૦ [જુઓ તરીકો] –ની માફક,પ્રમાણે, પેઠે, રૂપે

તરીકો પુ૦ [અ.] રસ્તો; ભાગ (૨) રીત

તરીમતરાક સ્ત્રી૦ [અ. तुम्तुराक] ધામધૂમ

તરીર અ૦ અનુક્રમે

તરી(-રે)લું ન૦ વધારાનુ ધૂસરુ (બે જોડ બળદ સાથે જોડાતી વખતે નંખાતુ (૨)[લા.] ઘરસંસારનો બોજો [તરેલાં તાણવાં= સંસારનુ ધૂસરું વેઠવુ.]

તરુ ન૦ [સ.] ઝાડ ૦વર ન૦ મોટુ ઝાડ

તરુણ વિ૦[સં.]જુવાન (૨) પુ૦ જુવાન પુરુષ. -ણાઈ, -ણાવસ્થા સ્ત્રી૦ જુવાની. -ણી વિ૦ સ્ત્રી૦ યુવાનીમા આવેલી (૨) સ્ત્રી૦ યુવાન સ્ત્રી, યૌવના

તરેરાટ (રે') પુ૦ [સર૦ હિં તેરેરના, અ. तर्रार] વાટો તરડાઈ જાય એવી બૂમ (૨) ક્રોધનો આવેશ

તરેરી (રે') સ્ત્રી૦ [જુઓ તરેરાટ] ગુસ્સાના આવેશની ધ્રુજારી [-ખાવી=ગુસ્સાથી ધ્રૂજી ઊઠવું.] -રું વિ૦ તરેરીથી ભરેલું, કોપાયમાન

તરેલું ન૦ જુઓ તરીલું

તરેહ સ્ત્રી૦ [અ તરહ] રીત; પ્રકાર (૨) ભાત, જાત ૦દાર (-ર)ર વિ૦ ભાત ભાતનું; વિવિધ (૨) વિચિત્ર

તરો પું૦ (કા) આગળ, મોકળાશ

તરોદત(-દ) સ્ત્રી૦ [અ તરદ્દુદ] કળા; હિકમત (જેમ કે ખેતી સુધારવાની. મહેસૂલ ખાતામા એમ વપરાય છે)

તરોપણ ન૦ સુતારનું એક ઓજાર

તરોપો પુ૦ (સુ.) નાળિયેર

તરોવડ વિ૦ સરખેસરખું; સમોવડ (૨) સ્ત્રી૦ ખુલાસો, સમજૂતી, ત્રેવડ

તરોવું અ૦ ક્રિ૦ તરવાનું

તર્ક પું૦ [સ.] અનુમાન, કલ્પના (૨) વિચાર-પ્રક્રિયા(૩) સંભવિત ખુલાસો, 'હાઇપોથેસીસ' (૪)તર્કશાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર [-ઊઠવો=વિચાર આવવો; તુક્કો ઊઠવો; -ચલાવવો=કલ્પના કરવી, બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરવો] ૦દોષ પુ૦ વિચારદોષ,વિચારપ્રક્રિયાનો દોષ ૦પ્રામાણ્ય ન૦ તર્કમા – વિચારપ્રક્રિયામા પ્રમાણબુદ્ધિ ૦પ્રામાણ્યવાદ પું૦ 'રેશનલિઝમ.' ૦પ્રામાણ્યવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ રેશનલિસ્ટ' ૦બાજ વિ૦ તર્કમાં કુશળ ૦વાદ પું૦ તર્કને 'આધારે સ્થાપેલો વાદ.' ૦વિતર્ક પું૦ ઊહાપોહ (૨) ગમે તેમ વિચાર દોડાવ્યા કરવા તે ૦શક્તિ સ્ત્રી૦તર્ક કરવાની શક્તિ ૦શાસ્ત્ર ન૦ ન્યાયશાસ્ત્ર, 'લોજિક' ૦શાસ્ત્રી પું૦ તર્કશાસ્ત્રનો વિદ્વાન ૦શુદ્ધ વિ૦ તર્કદોષ વિનાનુ ૦સરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦તર્કની પરંપરા ૦સિદ્ધ વિ૦ તર્કથી પુરવાર થયેલું -કિત વિ૦ તર્ક કરેલુ -કી વિ૦ તર્ક કરનાર

તર્જ સ્ત્રી૦ [અ] તર્જ, ગાવાની ઢબ

તર્જન ન૦,-ના સ્ત્રી૦ [સં] ધમકી, ધમકી (૨) તરછોડ; તિરસ્કાર

તર્જની સ્ત્રી૦ [સં] અંગૂઠા પાસેની આગળી

તર્જવું સ૦ ક્રિ૦ [સં.તર્જ્] ધમકી આપવી, ધમકાવવુ (૨) તરછોડવું, ધુતકારવું

તર્પણ ન૦ [સં.] તૃપ્તિ (૨) જુઓ જલાંજલિ. -ણીય વિ૦ તૃપ્ત કરી શકાય કે કરવા યોગ્ય

તર્પવું સ૦ ક્રિ૦ [સ તૃપ્] તૃપ્ત કરવુ, સંતોષવુ

તર્પિત વિ૦ [સં] તૃપ્ત થયેલું

તલ પુ૦ [સ. તિલ] એક તેલી બી કે તેનો છોડ· તિલ (૨) એને મળતો ચામડી ઉપરનો ડાઘો

તલ(-ળ) ન૦ [સં] તળિયું (૨) નીચેનો પ્રદેશ, તળેટી (૩) સપાટી ઉદા૦ 'ભૂતલ'

તલક અ૦ [હિં] સુધી લગી

તલકછાંયડો પુ૦ તડકોછાંયડો, એક રમત

તલખ વિ૦ [ફા તલ્ખ] તીવ્ર, તીખું, તેજ(૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખના, ઇંતેજારી (૩) વ્યાકુળતા (૪) તરસ. ૦વલખ અ૦ [સ વિલક્ષ ઉપરથી] પાણી ન મળવાથી અસ્વસ્થ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તલસવું] ઝંખવુ -ખાં ન૦બ૦વ૦ઝંખના, પ્રાપ્તિ માટેની વ્યાકુળતા. [-મારવાં=ઝંખવુ; ઝૂરવુ]

તલપ સ્ત્રી૦ [સર૦ તરાપ] કૂદકો; છલંગ (૨) [જુઓ તલપ્ત] (પ્રાય વ્યસનની ચીજની) ઉત્કટ ઇચ્છા, તાલાવેલી [-આવવી=તલપ થવી -ચૂકવી=ધારેલી છલંગ ભરવામા નિષ્ફળ થવું (૨) તલપની વેળા વટી જવી -મારવી=છલંગ મારવી(૨) તલપને દાબી દેવી] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ એકદમ તલપ -કૂદકો મારવો ૦(-દ)વું અ૦ક્રિ૦[સર૦હિં. तलफना, म. तलपणें] આતુરતાથી ટમટમવું, તલસવું

તલપાપડ વિ૦ ['તળે ઉપર'? તલપવું + પડવુ ?] આતુર; અધીરુ

તલપૂર વિ૦ તલ જેટલું (૨) સહેજ પણ

તલકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'તલપ'મા

તલણ સ્ત્રી૦ [અ] ઉત્કટ ઇચ્છા, તલપ

તલબાવળ પું૦ એક વનસ્પતિ [તલપૂર

તલભાર, તલભાર વિ૦ તલ જેટલું, સહેજ,

તલભીજ પું૦ [અ] શિષ્ય

તલવટ પું૦ તલની બનાવેલી એક મીઠાઈ (૨) ઉંબરો; તળવટ

તલવણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

તલવાર સ્ત્રી૦ જુઓ તરવાર

તલસરું ન૦ તલ ખ એરી લીધા પછીનો તલનો

છોડ (રૂં) [પ્રા. तिलसगलिया] જેમા તલ થાય છે તે શીંગ
તલસવલસ અ૦ જુઓ તલખવલખ
તલસવું અ૦ક્રિ૦ [સ તૃષ્]અતિ આતુર હોવું; આતુરતાથી તરફડવુ [તરફડાટ
તલસાટ પું૦ [જુઓ તલસવુ] આતુરતા,
તલસારો પું૦ ['તલસવુ' ઉપરથી] તલસાટ; તરફડાટ
તલસાંકળી સ્ત્રી૦ [પ્રા તિલસક્કુલિયા (સં. तिलशष्कुलिका)] તલની બનાવેલી એક વાની
તલસ્પર્શ પું૦ [સ] તળિયાનો સ્પર્શ (૨) સપાટીનો સ્પર્શ -**શિતા** સ્ત્રી૦ -**શી** વિ૦ તલસ્પર્શ કરતુ (૨) મૌલિક, વસ્તુના તળિયા સુધી ઊંડે જઈ વિચારતુ
તલા(-લ્લા)ક સ્ત્રી૦ [અ] છૂટાછેડા, ફારગતી. (પ્રાય મુસલમાન લગ્ન અંગે) [-**આપવી**= લગ્નબંધમાંથી છૂટું કરવું; છૂટાછેડા કરવા -**મળવી**=છૂટાછેડાના ભોગ બનવું -**મેળવવી**, -**લેવી**=છૂટાછેડા સાધવા, લગ્નબંધનમાથી છૂટું થવુ]
તલાટી પું૦ [સર૦ દે. तलार=કોટવાલ, અથવા દે. तल=ગામહાનો મુખિયો મ. तलाठी, तळाटी(-ठी)] મહેસૂલ વસૂલ કરનાર સરકારી મહેતો. -**હું** ન૦ તલાટીનુ કામકાજ કે પદ
તલાતલ ન૦ [સ] સાત પાતાળમાનુ એક
તલાબત સ્ત્રી૦ [અ तलावत] બરાબરી, સ્પર્ધા
તલાલીન વિ૦[સં.]તળિયે જઈ બેઠેલુ(૨)તલ્લીન
તલા(-ળા)વ ન૦ [પ્રા. तलाव, तलाय, तलाग (સં. तडाग), સર૦ फा. तालाव]એક જળાશય; નાનુ સરોવર [તળાવ (-વે) જવું=ઝાડે ફરવા-શૌચ જવુ] ૦ડી સ્ત્રી૦, ૦હું ન૦ નાનુ તળાવ
તલાશ સ્ત્રી૦ [फा] શોધ; તપાસ. [-**રાખવી, લેવી**=સંભાળ રાખવી; ધ્યાન રાખવું]
તલી સ્ત્રી૦ ઝીણા તલ (૨) શેરડીનો એક રોગ (૩) બરોળની ગાઠ [કસબી છેડો
તલો પુ૦ [અ तला (સોનુ) ઉપરથી] પાઘડીનો
તલ્પ ન૦ [સં] શય્યા, પથારી
તલ્લાક સ્ત્રી૦ જુઓ તલાક
તલ્લીન વિ૦[સ.]ગરક; લીન,એકાકાર.૦તા સ્ત્રી૦
તવ સ૦ (૫) તારુ [સં] (૨) અ૦ [હિં. तब] (૫) ત્યારે
તવખીર ન૦ એક વનસ્પતિ
તવન ન૦ જુઓ સ્તવન (જૈન)
તવર ન૦ એક વનસ્પતિ
તવરવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ તરવરવું
તવંગર વિ૦[फा तुवांगर] પૈસાદાર, તાલેવત
તવાઈ સ્ત્રી૦ ['તવાવું' ઉપરથી, અથવા फा तवाही ? સર૦ મ. तवई, तवाई] કમબખ્તી; આફત; ધાડ (૨) તાકીદ; ધમકી
તવાજ્જે પું૦ [અ. तवाजह] પરોણાચાકરી
તવારાં અ૦+તે વારે-વખતે
તવારીખ સ્ત્રી૦ [અ]ઇતિહાસ ૦નવીસ પું૦ ઇતિહાસ લખનારો
તવાવું અ૦ક્રિ૦ [સ तप्, પ્રા. तव] 'તાવવુ'નુ કર્મણિ. [**તવાઈ જવું**=તાપ કે ચિંતાથી શોષાઈ જવું-શરીરે ઓગળી જવુ]
તવેથો પું૦[સ तप्, પ્રા तव પરથી]રસોઈમા ઉપર તળે કરવાનુ કે ઉથલાવવાનુ એક સાધન,તાવેથો
તવો પુ૦ [પ્રા तवय]રોટલા શેકવાનુ એક પાત્ર, મોટી લોઢી (૨) ચલમમા મૂકવાની ગોળ ચપટી ઠીકરી [**તવા જેવું**=બિલકુલ સાફ, ચોખ્ખુ ચટ (૨) ખાલી કે સાફ થયેલુ, પાયમાલ] -**વી** સ્ત્રી૦નાનો તવો, લોઢી
તશરીફ સ્ત્રી૦ [અ] મોટાઈ; મહિમા, શ્રેષ્ઠતા (મોટા માણસને, 'પધારો' એમ કહેવામાં વપરાય છે-તશરીફ લાવો)
તસ સ્ત્રી૦ ન દેખાય એવી બારીક ફાટ
તસકો પુ૦ ત્રસકો, તુચ્છકાર (૨) ઠોક ઠપકો. [-**તોડવો**=ઠપકો આપવો] [ટસટસવું
તસતસવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ભચડાવુ; તણાવું;
તસતસાટ પું૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી]ટસટસાટ
તસબી(-બી) સ્ત્રી૦ [અ.] (જપવાની) માળા, બેરખો
તસમો પુ૦ [फा] ચામડાનો પટો, તગ
તસર સ્ત્રી૦ [સં त्रसर, પ્રા टसर સર૦ હિં, મ. तसर]રંગની તીણી રેખા (૨) ન૦ ટસર; એક જાતનુ કપડુ

તસલમાત વિ૦ [અ. તસ્લીમાત] વચગાળાનુ; ઉપલક્યિુ (જેમ કે, તસલમાત-ઉપલક ખાતુ) (૨) તાબાનુ (૩) સ્ત્રી૦ કબજો, ભોગવટો
તસલ્લી સ્ત્રી૦[અ]આશ્વાસન;ભરોસો,વિશ્વાસ
તસવી સ્ત્રી૦ જુઓ તસબી
તસવીર સ્ત્રી૦ [અ] છબી, ચિત્ર
તસિયો પું૦['તસ' ઉપરથી] તરડ,ફાટ(૨)લીટી, આંકો(૩) [આખમા]રાતી રેખા,તસર, ટશિયો
તસુ પુ૦,સ્ત્રી૦[સર૦ હિં, મ તસૂ, અ. તસવ્વહ] ઇંચ જેટલું માપ [તસુ ભોંય ન સૂઝવી= કશું ન સૂઝવુ, મૂઝાઈ જવુ.]
તસું વિ૦ [અપ૦ તદ્દસ, સં તાદ્દશ] (પ.) તેવુ
તસોતસ અ૦ ['તસતસવુ' ઉપરથી] તસતસે એમ, ત ગ
તસ્કર પું૦[સં]ચોર ૦વું સ૦ક્રિ૦ ચોરવુ -રી સ્ત્રી૦ ચોરનુ કામ, ચોરી
તસ્ત, ૦રું, -સ્તાનું ન૦ [ફા. તશ્ત, ૦રી; સર૦ મ. તસ્त]મળમૂત્ર ઝીલવાનુ વાસણ(૨)કોગળા વગેરેનુ પાણી ઝીલવાનુ વાસણ
તસ્દી સ્ત્રી૦ [અ. તસ્દીઅ] શ્રમ, મહેનત, તકલીફ [-લેવી, આપવી]
તહ પું૦, સ્ત્રી૦, ન૦ [ફા] સુલેહ, સધિ.
તહકીક વિ૦ [અ. તહકીક્ર] ચોક્કસ; નક્કી
તહકુ(-ફ્ફુ)ખ વિ૦ [અ. તવક્કુફ=ઢીલ, સર૦ મ ત(૦હ)કૂવ] મોકૂફ; મુલતવી (-કરવું, રહેવું, રાખવું). -ખી સ્ત્રી૦ તહકૂબ રાખવું તે; મોકૂફી
તહનામું ન૦ [ફા.] સુલેહનો કોલકરાર-લેખ
તહસીલ સ્ત્રી૦, ન૦ [અ] જમીનમહેસૂલ (૨) તાલુકો ૦દાર પુ૦ તાલુકાનું મહેસૂલ વસૂલ કરનાર અમલદાર, મહાલકારી ૦દારી સ્ત્રી૦ તહસીલદારનુ કામ કે પદ ૦નામું ન૦ જમાબંધીનો ચોપડો
તહાં અ૦ [સર૦ હિં.] (પ) જુઓ તહીં
તહીં અ૦ [પ્રા તહિ, તહિં,] ત્યાં, ત્યહા
તહેનાત (તહે) સ્ત્રી૦[અ. તઅય્યુનાત, સર૦ મ. તૈનાત, હિં તઇનાત]સેવાચાકરી કરવા માટેની હાજરી (૨) સેવાચાકરી, તાબેદારી
તહેવાર(તહે)પુ૦[સર૦હિં તેહવાર, ત્યોહાર, સં તિથિ, પ્રા તિહિ+વાર]ટાણુ, ખુશાલીનો દિવસ
તહોમત ન૦ (તહો) [અ. તુહમત] આરોપ; આળ [-આવવું = આરોપ થવો -મૂકવું = આરોપવું; આક્ષેપ કરવો.]૦દાર વિ૦આરોપી. ૦નામું ન૦ આરોપ મૂકયા બાબતનુ લખાણ
તળ ન૦ જુઓ તલ (૨) મૂળ (૩) પાયો (૪) ૦જમસ્થાન ૦ઘટ પું૦ ઊભરો,ઉંભર ૦જમીન સ્ત્રી૦ તળિયાની જમીન ૦ઘર વિ૦ દેવાદાર (૨) [લા] દબાયેલુ -ઓશિયાળુ (૩) પુ૦ વસવાયો (૪) સાથી, ખેડૂત. ૦પદ ન૦ ગામ-તળની જમીન(૨)અસલ-મૂળ જગા(૩)સપાટ જમીન (૪) જેનુ પૂરુ મહેસૂલ લેવાતુ હોય એવી-ખાલસા જમીન ૦પદું વિ૦ સ્થાનિક, મૂળ વતનનુ (૨) ગામઠી, દેશી ૦વટ સ્ત્રી૦ પગના તળિયાનુ તળવાવું તે (૨) તળિયુ (૩) જમીનની સપાટી, તળાવટ(૪)ઊભરાનુ ઘડેલુ લાકડુ (૫)[સર૦ મ. તુળ્વટ= પાટડો] છાપરાના ભોભને ટેકવવા સામસામી ભીતો પર ગોઠવીને રખાતુ આડુ લાકડુ
તળવાવું અ૦ ક્રિ૦ [તળવું (તળિયુ) પરથી ? સર૦ હિં. તરવાના] વધારેપડતા ઘસાગથી કે તાપથી પગના તળિયાનુ આળુ થવુ
તળવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા તલ] કકડાવેલા ઘીતેલમા પકવવુ (૨) ન૦ [સં. તલ, મ તળ્વા] તળિયુ
તળાઈ સ્ત્રી૦ [દે. તલ, તલ્લ=ગોદડું; બિછાનુ] ખૂબ રૂ ભરેલુ ગાદલુ (૨) પું૦ [પ્રા. તલ= તાડનુ ઝાડ] તાડનુ (નર) ઝાડ
તળાતળ ન૦ જુઓ તલાતલ
તળાતાંદળા પું૦બ૦વ૦ [તળા (તળવું)+તાંદળા (સ તાદૂલ)] શેકેલા ચોખા-ભમરા (૨) અ૦ છૂટેછૂટું; લગારે વળગણ ન રહે એમ
તળાવ ન૦,૦ડી સ્ત્રી૦,૦હું ન૦ જુઓ 'તલાવ'મા
તળાવટ સ્ત્રી૦ ઢોંગ, યુક્તિ (૨) ['તળ', 'તળવટ'] જમીન કે તેની સપાટીનો પ્રકાર
તળાવિયો પુ૦ એક જાતનો કોળી
તળાવો પું૦ [જુઓ 'તળવટ' અર્થ ૪-૫] ગાડાની પીંજણી તળેની આડી
તળાંસવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [સ તલસ્પર્શ પરથી ?] ધીમે ધીમે ચાપવું, ચંપી કરવી

તળિયું ન૦ [સ્ત. तल] છેક નીચેનો ભાગ; તળ (૨) પગનુ તળિયુ (૩) તડખૂચ. [–આવવું = સાવ ખૂટી પડવું. –ટાઢું કરવું = જુઓ તળિયારુ ટાઢુ કરવું. –દેખાવું = ખૂટી પડવું, પાસેનું પૂરુ થવા આવવું –ન દેખાવું = પાર ન પામી શકાવુ –ઝાડવું = સાફ કરી નાખવુ, ખાલીખમ કરવું (૨) ખૂબ ધમકાવવું.] –ચાછંટ, –ચાઝાટક અ૦ તળિયું ખુલ્લું થઈ જાય તેમ, ખુલ્લેખુલ્લુ, પૂરેપૂરુ ખુવાર. –ચારું ન૦ તળિયુ [–ટાઢું કરવું = પોતાની સ્થિતિ સ્થિર-નિશ્ચિત કરી લેવી.]

તળી સ્ત્રી૦ [જુઓ તળિયું] નેડામા પગના તળિયાને અડીને રહેતી ચામડાની પટ્ટી, સખતળી. [–પડવી = ખુલ્લે પગે ચાલવાથી પગના તળિયાની ચામડી કઠણ કે ન ઢાંકે એવી થઈ જવી] [આવવુ]

તળું ન૦ જુઓ તળિયુ [–આવવું = તળિયુ

તળે અ૦ [સ. तल] નીચે, તળિયે ૦ઉપર અ૦ ઊચુ નીચું, તળે કે ઉપર (૨) [લા] તલપાપડ; અધીરું [બાજુનો નીચાણનો પ્રદેશ

તળેટી સ્ત્રી૦ [દે. तलहट्टिया] પર્વતની આજુ-

તવ્યુંતાવ્યું વિ૦ તળેલુ અને તાવેલુ (૨) [લા.] અભડાય નહિ એવું –શુદ્ધ

તંઈ અ૦ [સં. ततः, પ્રા તए, સં तदा, પ્રા. तइ] (કા) જુઓ તેંયે, તો પછી; ત્યારે

તંગ વિ૦ [ફા] ભિડાતુ, ચપસીને આવી રહેતુ (૨) તાણેલું, કસેલું (૩) છૂટ વગરનું (નાણા કે વેપારની બાબતમા) (૪) કાયર, કંટાળેલુ (૫) પું૦ ઘોડાનું જીન બરાબર ન બેસે તે માટે પેટને કસીને બાંધેલો પટો

તંગડી સ્ત્રી૦ [જુઓ ટંગડી] ટાટિયો (૨) [ફા તંગ, કે તુંગહ પરથી ?] ટૂકી ચોરણી –લેંઘો

તંગલ ન૦, સ્ત્રી૦છોકરાને કાને પહેરવાનું કુંડળ

તંગાશ સ્ત્રી૦ [ફા. તંગ ઉપરથી] તંગી; અછત

તંગિયો પું૦ [જુઓ તંગડી] નાની સૂથણી

તંગી સ્ત્રી૦ [ફા.] તાણ, ન્યૂનતા, અછત

તંઝીમ સ્ત્રી૦ [અ.] એકસૂત્ર કરવું તે, સંગઠન

તંડુલ પું૦ [સં] તંદુલ; ચોખા

તંત પુ૦ [સં તંતિ કે તંતુ] તાર, તાંતણો (૨) કોઈ ઘટના કે વાતની પરંપરા —તેનો લાંબો તાતણો (૩) ચર્ચા, વાદવિવાદ, પંચાત (૪) છાલ, કેડો (૫) મમત, જિદ્દ, હઠ. [–તાણવો, બાંધવો = વાદ કે ચર્ચામા ઊતરવું; તંત કરવો. –પકડવો = કોઈ વાત કે ઘટનાનું મૂળ રહસ્ય સમજવું, લક્ષમા લેવુ (૨) હઠ લેવી, જીદ પકડવી –મૂકવો = હઠ છોડવી; છાલ છોડવો, કોઈ વાતની પંચાત કે ચર્ચા છોડવી –લેવો = ચર્ચા ચલાવવી]

તંતની સ્ત્રી૦ [૨વ૦] જુઓ તુનતુની

તંતરવું સ૦ ક્રિ૦ [સ તંત્ર ઉપરથી] છેતરવું; ધૂતી લેવું, ભોળવવું

તંતુ પું૦ [સ.] તાર, તાતણો, રેસો કે પાતળી નસ [–કામે લગાડવા = બનતુ બધુ કરવુ (કોઈ કામ સાધવા માટે),] ૦કીટ પું૦રેશમનો કીડો ૦ચક્ર ન૦ તંતુનુ જાળું. ૦માર્ગ પું૦ તંતુ જેવો બારીક માર્ગ. ૦વાદ્ય ન૦ તંતુથી વાગતુ વાજિંત્ર

તંતે(–તો)તંત અ૦ [જુઓ તત, સર૦ મ. તંત, તંતોતંત]એક કેડે બીજું એમ, લગાતાર (૨) બરોબર, પૂરેપૂરુ

તંત્ર ન૦ [સં.] હિંદુઓના એક પ્રકારના શાસ્ત્રો (તેમા મંત્રો, પ્રયોગો અને ક્રિયાઓ ઉપર વધુ ભાર મૂકેલો છે) (૨)વ્યવસ્થા; પ્રબંધ (૩)તેની યોજનાપૂર્વક ગોઠવણ, આયોજન (૪) [ન્યા.] સિદ્ધાંત ૦નિષ્ઠ વિ૦ તંત્ર – વ્યવસ્થાને વફાદાર. ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ તંત્ર – વ્યવસ્થા પ્રત્યે વફાદારી –ત્રી પુ૦ તંત્ર ચલાવનાર, અધિપતિ (૨) છાપાનો સંપાદક (૩) સ્ત્રી૦ તંતુવાદ્યનો તાર (૪) ધનુષ્યની દોરી, પણછ (૫) એક તંતુવાદ્ય

તંદુરસ્ત વિ૦ [ફા તંદુરુસ્ત] નીરોગી, સ્વસ્થ –સ્તી સ્ત્રી૦ આરોગ્ય

તંદુલ પુ૦ [જુઓ તંડુલ] ચોખા, તાંદુલ

તંદોડો પુ૦ સ્ત્રીના કાનનુ એક ઘરેણું

તંદ્રા સ્ત્રી૦[સ.] આળસ; સુસ્તી, ઘેન(નિદ્રાના). ૦લુ(–ળુ) વિ૦ તંદ્રાવાળું

તંદૂર પું૦ [અ. तनूर] ચૂલો

તંબાકુ,–કૂ સ્ત્રી૦[જુઓ તમાકુ] એક વનસ્પતિ, જેના પાંદડાં એક વ્યસનની ચીજ છે

તંબુ(–બૂ) પુ૦ [સર૦ હિ, મ.] દોરડા અને થાભલાને ટેકે તાણેલું છત્રીધાટનું લૂગડાનું ઘર [–ઊઠવો = તબુ છોડી નંખાવો. –ઊભો, અડો કરવો = તબુ બાંધવો. –છોડવો = બાંધેલો તબુ કાઢી નાખવો, તંબુ ઉઠાવી લેવો –ઠોકવો, તાણવો, મારવો = (થાભલા ઠોકી દોરડાં તાણી) તબુ રચવો – બાંધવો કે ખડો કરવો.]

તંબૂરો પુ૦ [અ તંબૂર] એક તતુવાદ્ય. [તંબૂરા જેવું = સ્થૂળ ને બેડોળ] –રાપેટી સ્ત્રી૦ સૂરપેટી –રી સ્ત્રી૦ નાનો તંબૂરો

તંબોળ પુ૦ [ફા તબૂલ, સં. તામ્બૂલ] નાગરવેલનું પાન (૨) તેની બીડી – બીડું (૩) ઘાડો લાલ રંગ (૪) ગળાનો એક રોગ [–છાંટવો, –નાખવો = લગ્ન વખતે વરકન્યાએ એકબીજા પર પાનની પિચકારી મારવી –વહેંચવો = લગ્ન જનોઈ વગેરે પ્રસંગે સ્ત્રીઓને ખારેક પતાસા વગેરે આપવા] ૦ણ સ્ત્રી૦ તંબોળીની સ્ત્રી –ળિયું વિ૦ તંબોળ કે તંબોળીને લગતું –ળિયો ક્ષય પુ૦ એક જાતનો ક્ષયરોગ –ળિયો સાપ પુ૦ નાગરવેલના પાનમાં થતો એક કીડો –ળી પું૦ પાનસોપારી વેચનારો (૨) તે ધંધો કરનારી જ્ઞાતિનો માણસ

–તઃ [સં.] નામને લાગતા 'માથી' 'ની દૃષ્ટિએ' એવા અર્થનું અ૦બ૦નામ. ઉદા૦ મૂલત, તત્વત

–તા [સં] ભાવવાચક નામ(સ્ત્રી૦)બનાવતો પ્રત્યય

તા પુ૦ [ફા.] એક કાગળ, તાવ (૨) [સં. તાપ, પ્રા તાઅ] ગરમી

-તા 'તારીખ'નું ટૂંકું રૂપ

તાઈ પુ૦ મુસલમાનની એક જાત, પીંજારો, વણકર (૨) સ્ત્રી૦ એક વજ્ર [મિલનજાતુ

તાઉ વિ૦ [પ્રા તાઅ પરથી ?] ગરમ – આકળા

તાઉસ પુ૦ [અ તાવૂસ] મોર (૨) ન૦ એક છેડે મોરનો આકાર હોય એવું વાદ્ય. ૦બાજ વિ૦ તાઉસ વગાડી જાણનાર –સી વિ૦ મોરના રંગનું (૨) તાઉસબાજ

તાક સ્ત્રી૦ [સં તક્ર, પ્રા તક્ક, સર૦ મ] છાશ

તાક સ્ત્રી૦ [જુઓ તાકવું] નેમ, ચોટ(૨) પુ૦ લાગ, તાકડો ૦ડો પુ૦ તાક, લાગ(૨) [જુઓ ત્રાગડો] તાગડો, દોરો. ૦ણિયું વિ૦ તાકેલું.

૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં તર્ક્, પ્રા. તક્ક્ અથવા સં તક્] એકીનજરે જોયા કરવું (૨) નિશાન બાંધવું (૩) ઇચ્છવું [તાકયું તીર લાગવું =ધાર્યું થવું.] [એક ઓલર

તાકડું ન૦ ['ત્રાક' ઉપરથી] સોનીનું ત્રાક જેવું

તાક(–કા)ત સ્ત્રી૦ [અ] શક્તિ;સામર્થ્ય, મગદૂર

તાકીદ સ્ત્રી૦ [અ] ઉતાવળ (૨) આજ્ઞા, ફરમાન, તરત કરવાની જરૂરિયાત (૩) ચેતવણી, ધમકી. [–કરવી = ઉતાવળ કરવી –આપવી = ચેતવણી આપવી] ૦ચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦, ૦પત્ર પુ૦; ન૦ ઉપરી અમલદારના હુકમનો તાકીદનો કાગળ [સર૦ મ.]

તાકું ન૦ [અ તાક્ક] ગોખલો, હાટિયું

તાકેલું વિ૦ ['તાકવું' ઉપરથી] તાકેલું નિશાન પાડનાર, તાકણિયું

તાકો પુ૦[અ] કોડ્યા વિનાનું લાંબું એકસરખું લૂગડું, થાન (૨) [જુઓ તાકું] ગોખલો

તાકોડી વિ૦ જુઓ તાકેડું

તાગ પુ૦ [સં. સ્થાઘ, દે. થગ્ઘ, સર૦ મ તાગા, તાજ = હોડી ચલાવવાનો વાસ જે દ્વારા ઊંડાણ પણ મપાય છે] છેડો અંત, નિવેડો (૨) [સં. ત્યાગ ઉપરથી ? સર૦ હિં તાગ(–ગા)] પરણીને વિદાય થતા વર તરફથી ભાગોળે કન્યાપક્ષના ભાટબ્રાહ્મણોને અપાતી દક્ષિણા કે લાગો [–આણવો, –લાવવો = પાર લાવવો, પરવારવું. –કાઢવો,–લેવો = ઊંડાઈ માપવી (૨) અંદાજ કાઢવો.]

તાગડધિન્ના પુ૦ બ૦ વ૦ [રવ૦] મોજમજા; ચેનબાજી (–કરવા)

તાગડો પુ૦ [જુઓ ત્રાગડો] તાતણો (૨) ['તાકવું' ઉપરથી] તાકડો, લાગ

તાગવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તાગ] તાગ કાઢવો; માપ કાઢવું(૨)પરવારવું, તાગ આણવો, છૂટા થવું (૩) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ત્યાગવું] છોડી દેવું

તાગિયો પુ૦ [જુઓ તાગડો] રેશમને તાણનાર –સુધારનાર કારીગર

તાછ સ્ત્રી૦ [સં તક્ષ્] પથ્થર ટાંકતા પડતો કચરો –છોલ (૨) (ડાંગીનાને) છોલતા પડતી કરચો

(૩) ઓપ, ચકચકાટ. [-મારવો = ઓપ દેવો, ચળકી આણવી.] ૦(-સ)વું સ૦ ક્રિ૦ ટાંકણાથી છોલવું, છોલીને ચકચકતુ કરવુ (૨) તાછિયુ કરવુ — કાપવુ (સુ.)

તાછું ન૦ જુઓ તાસું

તાછિયું ન૦ [જુઓ તાછ] કલમ જેવો ત્રાસો કાપેલો સાઠાનો ટુકડો (સુ)

તાજ પુ૦ જુઓ ત્યાગ (૫.)

તાજ પુ૦ [ફા.] મુગટ, રાજમુગટ(૨)ગજીનાનુ તેવા ચિહ્નવાળું પાનુ. ૦આનું ન૦ સડાસ ૦પોશી સ્ત્રી૦ તાજ પહેરવાની-ગાદીએ આવવાની ક્રિયા. ૦મહાલ પુ૦ (સ) આગ્રાની સુપ્રસિદ્ધ ઇમારત

તાજગી સ્ત્રી૦ [ફા.] તાજપણું (૨) તેજી,સ્ફૂર્તિ (૩) તંદુરસ્તી

તાજણ સ્ત્રી૦ [જુઓ તાજી] ઘોડી

તાજણો પું૦ [ફા. તાજિયાનહ] સાટકો, ચાબુક

તાજમ સ્ત્રી૦ જુઓ તાજીમ (૨) [સુ.]રુચિની બાબતમા વધારેપડતુ ઝીણાપણુ કે ચોકાપણુ. -મી વિ૦ માન-મોટાઈ આપેલી હોય તેવુ

તાજવું ન૦ જુઓ ત્રાજવું (૨) સ૦ક્રિ૦ + (૫.) જુઓ ત્યજવું

તાજા(-જે)કલમ સ્ત્રી૦ [ફા] (દૂંકમા લખાય છે તા. ક) મુખ્ય લખાણ પૂરુ થયા પછી તેની નીચે ઉમેરેલું લખાણ

તાજાતવાના વિ૦ [ફા.] તાજું અને શક્તિમાન

તાજિયો પુ૦ [અ.] તાબૂત.[તાજિયા કાઢવા= તાબૂત સાથે તેનું સરઘસ કાઢવુ(-નીકળવા). -ડૂબવા, ઠંડા થવા = તાબૂતને પાણીમા ડુબાડવાનો - ઠંડા કરવાનો સમારંભ પૂરો થવો (૨) [લા] હતાશ કે નિરુત્સાહ થવુ. -ચૂલ્લે થવા = હતાશ થવુ, પાછા પડવુ]

તાજિર પુ૦ [અ] વેપારી

તાજી વિ૦[ફા]અરબી - ઉત્તમ પ્રકારનો (ઘોડો)

તાજીમ સ્ત્રી૦[અ]વિવેક, આદબ, માન આપવાની રીત [-લેવી = સલામી ભરવી, માન આપવું.]

તાજુબ વિ૦ [અ] આશ્ચર્યચકિત, ૬ગ -ખી સ્ત્રી૦ આશ્ચર્ય

તાજું વિ૦ [ફા. તાજહ] નવું, તરતનું (૨) થાક ઊતરી જઈને સ્ફૂર્તિમા આવેલુ (૩) પૈસાથી ભરેલુ, તર ૦તમ વિ૦ એકદમ તાજું

તાજૂડી સ્ત્રી૦ જુઓ ત્રાજૂડી

તાજેકલમ સ્ત્રી૦ જુઓ તાજકલમ.

તાજેતર વિ૦[ફા.તાજહ + અ. તર] તાજેતાજુ, તરતનું ૦માં અ૦ હમણા જ, થોડા વખત પર

તાજેસ્ત ન૦ પ્રાયશ્ચિત્ત

તાટ વિ૦ [ઈ ટાઇટ] તગ, સક્કસ; અક્કડ (૨) પું૦ [જુઓ ટાટ] છાછરી મોટી થાળી (૩) ન૦ શણનુ કપડુ, ગૂણપાટ

તાટસ્થ્ય ન૦ તટસ્થપણુ

તાટી સ્ત્રી૦ [દે તટ્ટી] કામડાનો પડદો; ટટ્ટી

તાટું ન૦ [દે. તટ્ટી] વાસ-ઘાસની નાની ચટાઈ કે પડદો

તાડ પુ૦ [સં.તાલ,-ડિ,-ડી, પ્રા. તાડ, -ડી,] એક જાતનુ ઝાડ (૨) [જુઓ તાડો] તતડાટ. [તાડ જેવું, -નો ત્રીજો ભાગ = બહુ ઊંચું, ટટ્ટાર] ૦ગોળ પુ૦ તાડ ખજૂરના તાજા રસ -નીરનો બનાવાતો ગોળ ૦ગોળો પુ૦ તાડનુ ફળ ૦છું, ૦પત્ર ન૦ તાડનુ પાદડુ. ૦પત્રી સ્ત્રી૦ તાડના પાનનુ છાજ (૨)[સર૦ ઈ ટારપોલિન, મ]વરસાદમા રક્ષણ કરે એવી શણની એક મોટ -ડિયું ન૦ તાડના પાનનો કકડો(૨)રેંટિયાનું પાખિયુ -ડિયો પુ૦ તાડનુ ઝાડ -ડી સ્ત્રી૦ તાડ - ખજૂરા વગેરેનો કેફી રસ

તાડકવું અ૦ક્રિ૦ તડૂકવું (?)

તાડકા સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) એક રાક્ષસી - રાવણની બહેન

તાડગોળ, તાડગોળો જુઓ 'તાડ'મા

તાડછું (તાડ + ફા. ચેહ પરથી) જુઓ 'તાડ'મા

તાડન ન૦ [સ] તાડવુ તે; માર -નીય વિ૦ મારને યોગ્ય

તાડપત્ર,-ત્રી સ્ત્રી૦ જુઓ 'તાડ'મા

તાડવું સ૦ક્રિ૦ [સ. તાડ્]મારવુ(૨)જુઓ ત્રાડવુ

તાડિયું, -યો, તાડી જુઓ 'તાડ'મા

તાડુકાવવું સ૦ ક્રિ૦, તાડુકાવું અ૦ ક્રિ૦ 'તાડૂકવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

તાડૂકવું અ૦ક્રિ૦ તડૂકવું, ત્રાડવુ

તાડૂકો પુ૦ તડૂકો, ત્રાડ

તાડો પું૦ ['તતડવું' ઉપરથી, અથવા સ તાડ ઉપરથી] સોનાને લીધે ચામડી તણાઈ થતી પીડા, તનડાટ (૨)જૂનો ઝનડો(૩) આગ્રહ, હઠ

તાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [તાણવું પરથી] શરીરની -રગોની ખેચ (૨)તંગી, અછત (૩)આગ્રહ, ખેચ [-આવવી = વાઈ આવવી (૨) રગો ખેચાવી.-પડવી =ટાચ પડવી,અછત પડવી.]

તાણ ન૦ પાણીના વહેણનુ -તાણી જવાનુ જોર

તાણવું સ૦ ક્રિ૦ [સ તન્, પ્રા તણ] ખેચવુ (૨) ધસડવુ (૩) લાબુ થાય તેમ ખેંચવું કે કોઈ ક્રિયા ચલાવવી (જેમ કે, રાગડો, લહેકો ઇ૦) (૪) પક્ષ કરવો. ઉદા૦ 'કોઈનુ તાણવુ'. [તાણી કાઢેલું = દુબળું **તાણી નાખવું** = અવગણવુ (૨) મૂઆ પછી યોગ્ય સન્માન ન કરવુ, માત્ર મડદુ બાળી નાખવુ(શ્રાદ્ધ, વરો વગેરે ન કરવા) **તાણી ને** =લાભો અવાજ કરીને, મોટેથી, જોરથી (૨) આગ્રહપૂર્વક **તાણીને લાંબુ કરવું**=લંબાવી લ આવીને બગાડવું **તાણી લાવવું** = આગ્રહ પૂર્વક લઈ આવવુ, પકડી લાવવુ(૨)વગર હકે ઉપાડી લાવવુ(૩)બળજબરીથી ખેચી લાવવુ]

તાણું તાણુ(-ણા), તાણાતાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ ખેચાખેચ, આમ ને તેમ કે ઉપરાછાપરી તાણવુ કે તણાવુ તે

તાણિયો પું૦ ધાતુના તાર તાણનારો (૨) છાપરા કૂંડા ઇત્યાદિને તાણી ઝાલવા મુકાતો સળિયો (સ્થાપત્યમા), 'બ્રેકેટ'

તાણીતૂ(-તો)શી (૦ને, -સી, -સીને) અ૦ ખૂબ ખેચીને, મારીમચડીને, મુસીબતથી

તાણી સ્ત્રી૦ જુઓ તાણો(૨)વણવા માટે તૈયાર કરેલો તાણો (પવાયત સાધ સાથેનો)

તાણુ(-ણું) વિ૦ [જુઓ ત્રાણુ] '૯૩'

તાણો પુ૦ [જુઓ તાણવુ] વણવા માટે તાણેલા લાબા-ઊભા તાર (આડા તાર તે વાણો). **૦વાણો** પુ૦ તાણો અને વાણો

તાત પુ૦ [સ.] પિતા, બાપ (૨) [ખાસ કરીને હાથ નીચેના માણસો,શિષ્યો કે બાળકો માટે] વહાલનુ એક સબોધન

તાતા પુ૦ [રવ૦] રોટલો (બાળકોની ભાષામા)

તાતાથેઈ અ૦ [સરખા હિં] [રવ૦] (૨)સ્ત્રી૦, **તાતાથૈયા** અ૦ (૨) પું૦અ૦વ૦ [સર૦ મ तातकथय्या] નાચવાના તાનનો એક બોલ, તતથેઈ(૩)નાના બાળકને ઊભું થતા શીખવતાં વપરાતો શબ્દ [કે તેનો વતની

તાતાર પુ૦ [ફા] મધ્ય એશિયાનો એક દેશ

તાતું વિ૦ [સ તપ્ત, પ્રા. तत्त] ખૂબ ગરમ -તપેલુ(૨) આકળા સ્વભાવનુ, ગરમ મિજાજનુ (૩)તરતનુ,તાજુ (૪) તેજસ્વી [**તાતે ઘાએ** અ૦ એકે તડાકે, એકદમ.]

તાતુ માતું વિ૦ [તાતુ + માતુ] ભરેલુ -પુષ્ટ

તાત્કાલિ(-ળિ)ક વિ૦ [સ.] તે કાળ-સમય સબધી કે તે પૂરતુ (૨) તરતનું

તાત્ત્વિક વિ૦ [સં] તત્ત્વને લગતુ (૨) યથાર્થ

તાત્પર્ય ન૦ [સ.] ભાવાર્થ, મતલબ, સાર(૨) હેતુ, વાગ્યા

તાત્પૂરતું વિ૦ [મ. तात्पुरता] તે વખત પૂરતુ, તેટલા કે તે કામ પૂરતુ

તાથેઈ અ૦ જુઓ તાતાથેઈ

તાદર્થ્ય ન૦[સ]'તેને માટે હોવાપણુ' બતાવતો ચોથી વિભક્તિનો અર્થ [વ્યા.](૨)હેતુ,ધારણ

તાદાત્મ્ય ન૦ [સં] સમાનતા, એકતા [સ્ત્રી૦

તાદૃશ વિ૦ [સં] તેના જેવું જ,આબેહૂબ ૦તા

તાન સ્ત્રી૦, ન૦ [સં] ગાયનમા લેવાતા પલટા, આલાપ (૨) ધૂન, લેહ, લગની (૩) મસ્તી, તોફાન [**-ચડવી(-ચું)** = ધૂન લાગવી (૨) મસ્તીએ ચડવુ **-મારવી** = ગાયનમાં આલાપ-પલટા લેવા **-લાગવી** = ધૂન લાગવી **-લેવી** = જુઓ તાન મારવી. **તાનમાં આવવું** = તાન ચડવી (૨) મસ્તીમા આવવું]

૦પૂરો પુ૦ [સર૦ હિં] ગાયનમા તાન પૂરતુ વાદ્ય, તબૂરો [તરાણો

તાનારીરી સ્ત્રી૦ [હિં] ગાયનની એક તરેહ;

તાનાબાજી સ્ત્રી૦ [ફા] તાના મારવા તે

તાનો પુ૦ [અ] ટોણો, મહેણુ. (-મારવો) (૨) ક્રોધ

તાપ પુ૦ [સ] તહેજો (૨) ગરમી, આચ (૩) [સર૦ મ] જ્વર, તાવ (૪) રૂઆબ, કડકાઈ (૫) કરપ, ધાક (૬) દુ ખ, સતાપ [**-કાઢવો, -નીકળવો** = (વરસાદ વાદળાં રહ્યા બાદ)

સૂર્યનો તાપ નીકળવો કે પડવા લાગવો; સૂર્યે ઉવાડ કાઢવો. –ખાવો = તાપ વેઠવો; તાપમા તપવુ –થવો = સૂરજ તપવો, બપોરનો વખત થવો –પડવો = તપવું; ગરમી થવી –માથે લેવો = બપોરનો તાપ વેઠવો તાપે નાંખવું, સૂકવું = સૂકવવુ] ૦ટ વિ૦ તેજ, ગરમ મિજાજનો (ઘોડો). ૦(–પો)ડિયું ન૦ જુઓ તાપોડિયુ

તાપણી સ્ત્રી૦, –ણું ન૦ [જુઓ તાપવું]તાપવા માટે કૂસ વગેરેનો લગાડેલો અગ્નિ

તાપત્રય પું૦ [સ] આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિ અથવા આધ્યાત્મિક, આધિભૌતિક, અને આધિદૈવિક એ ત્રણ જાતના દુ ખ–સંતાપ

તાપડું ન૦[સર૦હિં ટાપર] ગણતુ જાડું કપડું

તાપવું અ૦ ક્રિ૦ [સ તપ્] અગ્નિથી ટાઢ ઉડાવવી (૨) સ૦ક્રિ૦ (તપ સાથે) તપ કરવું

તાપસ વિ૦ [સં] તપ કરનાર (૨) પુ૦ તપસ્વી

તાપસી સ્ત્રી૦ [સં] તપસ્વી સ્ત્રી

તાપી સ્ત્રી૦ [સ] (સં) ગુજરાતની પ્રખ્યાત નદી [–કૂવો કરવો = હુબ્બીને આપઘાત કરવો]

તાપેટો પું૦ ['તાપ' પરથી] સખત તાપ, કઠારો (૨) તાપને લીધે થતો ફોલ્લો –ડિયું ન૦ તાપોટો (૨) જુઓ તાપડિયુ [ટાફેટો (૧)

તાફતો પુ૦ [ફા] એક જાતનુ રેશમી કાપડ,

તાબડતોબ અ૦ [સર૦ હિ. તાવડતોડ, મ.] તરત જ; જરા પણ વિલબ વગર

તાબૂત પુ૦, ન૦ [અ.] મડદા–પેટી, જનાજો, ખાસ કરીને ઇસ્લામી શહીદ હુસેનની યાદ-ગીરીમા મહોરમના દિવસોમા કબર જેવા ઘાટ કાઢે છે તે, તાજિયો (૨) [લા] બાધુ કે શૂઢમૂઢ જેવું થયેલુ માણસ (તાબૂત જેવુ = બાધું') [–કાઢવું = જુઓ તાજિયા કાઢવા. –ફૂટવું = તાબૂતની ચોતરફ ફરતા 'યાહુસેન' કરતા કૂટવું –હુબાડવું, ઠંડું કરવું = તાબૂતને સરઘસમા ફેરવી છેવટે પાણીમા પધરાવવું –નીકળવું = તાજિયાનુ સરઘસ નીકળવુ]

તાબે અ૦ [અ] તાબામા, હુકમ તળે. ૦દાર વિ૦ હુકમમા રહેનારુ આજ્ઞાકિત (૨) પરાધીન. ૦દારી સ્ત્રી૦ તાબેદારપણું. [–ઉઠાવવી = તાબામાં રહેવું, પરાધીન થવું]

તાબો પુ૦ [જુઓ તાબે] કબજો, હવાલો

તાબોટો પુ૦ જુઓ ટાબોટો

તામજામ પું૦ [હિં] એક જાતની પાલખી કે ખુરશીઘાટની ડોળી

તામડી સ્ત્રી૦ [સં. ताम्र પરથી] જુઓ તાબડી. –ડો પુ૦ જુઓ તાબડો

તામરસ પું૦ [સં] એક છ દ

તામસ વિ૦ [સ] તમોગુણને લગતુ(૨)અંધારુ : તમસતુ બનેલુ(૩)પુ૦ ગરમ મિજાજ, ગુસ્સો. –સિક વિ૦ ક્રોધી,તામસી. –સી વિ૦ ક્રોધી (૨) સ્ત્રી૦ દુર્ગાનુ એક નામ –સી વિદ્યા સ્ત્રી૦ ઊધમા નાખવાની વિદ્યા

તામિસ્ર ન૦ [સં] ઘોર અધારવાળુ એક નરક

તામિલ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. દમિલ (સ. દ્રવિડ)] તામિલનાડ પ્રાતની, એક દ્રાવિડ ભાષા ૦નાડ-(–ડુ)પુ૦[નાડ = દેશ] (સં) મદ્રાસ આસ-પાસનો તામિલ ભાષાભાષી પ્રદેશ [પણ

તામીલ સ્ત્રી૦[અ]હુકમનો અમલ,આજ્ઞાકિત

તામ્ર ન૦ [સ] તાબુ ૦કાર, ૦કૂટ પુ૦ તાબા ઉપર કામ કરનારો;કસારો ૦પટ્ટ(–ત્ર) પુ૦, ન૦ તાબાનુ પતરું (૨)તેના પર લખેલો લેખ ૦ભસ્મ સ્ત્રી૦ તાબાની ભસ્મ – એક ઔષધિ ૦વર્ણ,૦વર્ણું વિ૦ તાબાના રગનુ – લાલચોળ

તાયફો પુ૦ [અ] ટોળી, સમૂહ. મંડળ (૨) ગાવા બજાવવાનુ કામ કરનાર રામજણી અને તેના સાથીઓનો સમૂહ –ફાવેડા પુ૦બ૦વ૦ જુઓ ઝોક ડા(૨)ઉડાઉપણું,વહી ગયેલા જેવું વર્તન –ફાવાળો પું૦ હિદુસ્તાન અને અફઘાનિસ્તાનની વચ્ચેના ભાગમા રહેતા તાયફાનો આદમી

તાયલુ સ૦ તારુ (પ)

તાર પુ૦ (ધાનો) તા, એક કાગળ

તાર પુ૦[ફા]તતુ,દોરો, રેસો(૨) [સં]ધાતુનો ખેચીને બનાવેલો તાર (૩) તાર મારફતનો સદેશો(૪)[લા.]કેફની ખુમારી(૫)એકલગન, તલ્લીનતા. [–કરવો = તાર મારફત સદેશો મોકલવો. –કાઢવો = રેસો કાઢવો(૨)કાતીને

રૂમાથી સૂતરનો તાતણો ખેંચવો. **-છોડવો, ઠોકવો**=એકદમ તાર મૂકવો **-તૂટવો**= સંપ કે તલ્લીનતા તૂટવી (૨) તારના દોરડા કે સ દેશામા ભગાણ પડવું **-મળવો**=તાર દ્વારા સ દેશો મળવો (૨) મેળ ખાવો, સ પ રહેવો. **-મૂકવો, -મોકલવો**=તાર દ્વારા સ દેશો મોકલવો **-સાંધવો**=સબધમા પડેલુ ભંગાણ દૂર કરવું(૨) તૂટેલો તાંતણો સાધવો. **તારમાં ને તારમાં રહેવું**=ખૂનમાં ને ખૂનમા રહેવું] **૦ઑફિસ** સ્ત્રી૦તારથી સંદેશો લેવા મોકલવાનુ કાર્યાલય **૦કસ** પુ૦[+ફા.કશ]ચાંદીના તાર ખેચનારો (૨) સોનાચાંદીનો કસબ કરનારો **૦કસબ** પુ૦ સોનાચાંદીના તાર તથા કસબ **૦કસબવાળો** પું૦ તારકસબનો ધધો કરનાર **૦ગીટ** પું૦ એક જાતનો વાળા જેવો કીડો **૦ઘર** ન૦ તારઑફિસ **૦ઘાન** ન૦ તંતુવાદ્યનો ખૂટીઓ વીંટેલો તાર કાણામા થઈને જે પટ્ટી ઉપરથી પસાર થાય છે તે પટ્ટી. **૦માસ્તર** પુ૦ તારના સાચા પર સંદેશા લેવામોકલવાનુ કામ કરનાર અધિકારી. **૦વાળો** પુ૦ તારનો સંદેશો પહોચાડનારો બેપિયો કે પટાવાળો

તાર વિ૦[સ] ઉત્તમ (૨)તીણો કે ઊંચો (સ્વર) (૩)પુ૦ કિનારો, સામો કાંઠો(૪) અ ત, છેડો, મુક્તિ(૫)તરી શકાય તેવી સ્થિતિ (પાણીની). **૦તમ** વિ૦[સં]વધુમા વધુ તાર (સ્વર). **૦તર** વિ૦ [સ] તાર સ્વરથી ચડતુ

તારક વિ૦ [સં] તારનાર, ઉદ્ધાર કરનાર(૨)પુ૦ તારો(૩)(સ)એક રાક્ષસ **૦તોડી** સ્ત્રી૦ એક રાગ **૦મત્સ્ય** પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ એક જાતની માછલી **-કા** સ્ત્રી૦ તારો. **-કિત** વિ૦ [સં] તારાઓથી ભરેલુ – ખચેલું

તારક્ષ પુ૦ + તાર્ક્ષ્ય; ગરુડ

તારણ ન૦[સ.] પાર ઉતારવું તે,ઉદ્ધાર(૨)તારવી કાઢેલુ તે,સાર,તાત્પર્ય(૩)કરજ કરવામા મૂકવી પડતી માલની કે રોકડની અનામત (૪)વસ્તુ તારવી કાઢયા પછી રહેતુ પ્રવાહી [**-આપવું**=ખાતરી આપવી (૨) ટૂંક સાર આપવો **-કાઢવું**=ટાચણ તૈયાર કરવું (૨) સારદોહન કરવું **તારણમાં કાઢી આપવું**=જમીનગીરી બદલ આપવું.] (૫) વિ૦. **૦તરણ, ૦હાર** વિ૦ (૨) પું૦ ઉદ્ધારક

તારતમ વિ૦[સ] જુઓ 'તાર' વિ૦માં

તારતમ્ય ન૦[સ.]ભાવાય, સારાશ (૨) ઓછા-વત્તાપણુ; ફેર (૩) ગુણ, પ્રમાણ વગેરેનો પરસ્પર મેળ

તારતર વિ૦[સં] જુઓ 'તાર' વિ૦મા

તારલો, -લિયો પુ૦(પ) તારો (લાલિત્યવાચક)

તારવવું સ૦ ક્રિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી] દબાઈ ગયેલી વસ્તુને ઊચી આણવી (૨) ઉપર ઉપરથી લઈ લેવું (૩) ઝૂડું કરી પાણી સોસરુ કાઢી લેવું – ભેળી કાઢવુ (૪) જમાઉધારનો આકડો ખાતાવાર નક્કી કરવો (૫) નફોતોટો કાઢવો. **-ણી** સ્ત્રી૦ (હિસાબ) તારવવો તે

તારવું સ૦ ક્રિ૦ ['તરવુ' ઉપરથી] તરે એમ કરવુ; ઉદ્ધારવુ; ઉગારવુ, ડૂબતુ બચાવવું

તારા સ્ત્રી૦ [સ.]આકાશમા ઝબૂકતો ગોળો, તારો અથવા ગ્રહ (૨)[સ] વાલીની સ્ત્રી **૦કૃતિ** વિ૦[+આકૃતિ] તારાની આકૃતિવાળુ **૦ટપકી** સ્ત્રી૦ચાલ્લા તરીકે કે ભરતમાં વપરાતી ધાતુની ચકચકિત ટીપકી **૦પતિ,૦પીઠ** પું૦ ચદ્ર **૦મતિ** સ્ત્રી૦(સ)એક સતી,રાજા હરિશ્ચદ્રની પત્ની. **૦મંડલ(-ળ)** ન૦ બધા તારાઓનો સમૂહ (૨) એક જાતનું ઢારખાતું **૦મૈત્રક, ૦મૈત્રી, ૦લગ્ન** ન૦ સ્ત્રી૦ આખેઆંખ મળવી તે, નેત્રપલ્લવી (૨) તેનાથી થયેલી પ્રીતિ. **૦સ્નાન** ન૦ મળસ્કે તારા અદૃશ્ય ન થાય તે પહેલાં કરાતુ આકાશ નીચે સ્નાન

તારાજ વિ૦[ફા.]બેદાનબેદાન,જમીનદોસ્ત,કના

તારા ૦ટપકી, ૦પતિ, ૦પીઠ, ૦મતિ, ૦મંડલ(-ળ), ૦મૈત્રક, ૦મૈત્રી, ૦લગ્ન, ૦સ્નાન જુઓ 'તારા'મા

તારિકા સ્ત્રી૦ [સં] તારો

તારીખ સ્ત્રી૦ [અ.] એક આખો દિવસ (ઈસ્વી કે મુસલમાની મહિનામા) [**-નાંખવી**=(કશા માટે) તારીખ નક્કી કરવી **-પડવી**=(મુકદમાની) મુદત પડવી] **-ખિયું** ન૦ તારીખનો સિક્કો (૨) તારીખ જાણવા કરેલી યોજના, 'કૅલેન્ડર'

તારીજ સ્ત્રી૦ [અ]જ માઉચારનું તારણ [–કાઢવી =તારીજ તૈયાર કરવી]
તારીફ સ્ત્રી૦ [અ.] વખાણ; પ્રશંસા
તારીમારી (તા' મા') સ્ત્રી૦ [તારુ + મારુ], અધમ પ્રકારની ગાળાગાળી; મગ્મોચ્ચો
તારુણી સ્ત્રી૦ [સં] તરુણી; જુવાન સ્ત્રી
તારુણ્ય ન૦ [સં] તરુણાવસ્થા, જુવાની
તારું (તા') સ૦ [સર૦ તમારુ, તમે–તુમ્હ, અપ૦ તુમ્હાર, પ્રા. તુમ્હકેર] (બીજો પુરુષ એ૦વ૦, છઠ્ઠી વિભક્તિ)
તારો પું૦ [જુઓ તારા] આકાશમા ઝબૂકતો ગોળો (૨) આખની કીકી (૩) ['તરવું' ઉપરથી] હોશિયાર તરનારો [–અસ્ત થવો = પડતી દશા આવવી (૨) મોટા માણસનુ અવસાન થવુ. –ખરવો = તારો કોઈ કોઈ વાર ઝબૂકતો નીચે પડતો દેખાય છે તેમ થવું]
તારોતાર અ૦તાતણેતાતણા છૂટા થાય તેમ (૨) [લા] તદ્દન છિન્નભિન્ન
તાર્કિક વિ૦[સં.] તર્કને લગતુ(૨)પુ૦ તર્કશાસ્ત્રી
તાર્ક્ષ્ય પુ૦ [સં] (સ) ગરુડ
તાર્તીયીક વિ૦ [સ] તૃતીયને લગતુ; ત્રીજુ
તાલ પું૦ [સં] ગાયનનાં ઠેકનું માપ (૨) મન્ન; રંગ, રસ (૩) લાગ, યોગ્ય સમય (૪)તાડ(૫) [સર૦ મ] કાસીનેડ (૬) યુક્તિ, ખેલ, પ્રપંચ [–આપવો = સંગીતમા યોગ્ય માપે ઠેક આપવો –આવવો = મઝા પડવી (૨) લાગ આવવો –કરવો = તમાશો કરવો(૨)ગમ્મતની યોજના કરવી –દેવો = તાલ આપવો –જોવો= તમાશો જોવો –પડવો = મઝા પડવી. –બેસવો = લાગ ફાવવો, મેળ આવવો –મચાવવો = તાલ કરવો. –મેળવવો = સંગીતમા તાલનો ભંગ ન થવા દેવો]૦ઘટના સ્ત્રી૦ તાલની-ઘટના ૦પ્રદાન ન૦ તાલ આપવો તે ૦બદ્ધ, ૦બંધ વિ૦ (૨) અ૦ પદ્ધતિસર (૨) સંગીતમા તાલ પ્રમાણે ૦મેળ પું૦ તાલનુ મળવું તે ૦વાદન ન૦ વાદ્ય પર તાલ વગાડવો તે. ૦સંજ્ઞો પું૦ યુક્તિપ્રયુક્તિ
તાલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ટાલ] માથાની ટાલ. [–પડવી = માથાના ઉપલા ભાગના વાળ ખરી જઈ ખાલી જગા થવી (૨) ખૂબ દુ:ખ સંકટ વેઠયા હોવા] ૦કી સ્ત્રી૦ તાળવું; તાલકું (૨) છોકરાની એક જાતની ટોપી. ૦કું ન૦ માથાનો વચલો અને સૌથી ઉપરનો ભાગ; ટાલકું
તાલમેલ સ્ત્રી૦ [તાલ+મેળ, સર૦ મ. તાળમેળ, હિં] ટાપટીપ; અચ્છી તરેહથી કરેલી ગોઠવણ (૨) ઉપર ઉપરનો ભપકો – સફાઈ –વિયું વિ૦ તાલમેલવાળુ
તાલવ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ તાલુસ્થાની
તાલાવેલી સ્ત્રી૦ [દે. તલ્લોવિલ્લિ, સર૦ હિં તલ(–લા)વેલી] આતુરતા,ચટપટી, ધાલાવેલી [–થવી, –લાગવી]
તાલિબ વિ૦ [અ] ઇચ્છનારો, ઇચ્છા રાખનાર
તાલીમ સ્ત્રી૦ [અ] કેળવણી; શિક્ષણ (૨) અંગકસરતનુ શિક્ષણ(૩)શિસ્ત [–આપવી, –લેવી, –મળવી, –પામવું] ૦ખાનું ન૦ તાલીમ આપવાનુ સ્થાન ૦બદ્ધ વિ૦ તાલીમથી વ્યવસ્થિત થયેલુ ૦બદ્ધતા સ્ત્રી૦ ૦બાજ વિ૦ કસરત જાણનારો, કસરતી (૨) ધૂર્ત, ખેલાડી ૦બાજી સ્ત્રી૦ ઠગબાજી, ધૂર્તતા
તાલીશ(–સ)પત્ર ન૦ [સં] એક વનસ્પતિ
તાલુ સ્ત્રી. ન૦[સ.] તાળવું ૦પાક પું૦ તાળવાનો કોઈ ભાગ પાકવો તે ૦મૂલ(–ળ) ન૦ તાળવાના મૂળનો ભાગ.૦સ્થાન ન૦ તાળવાનો પ્રદેશ ૦સ્થાની વિ૦ તાલુસ્થાનમાથી ઉચ્ચારાતુ, તાલવ્ય
તાલુક પું૦ [અ તઅલ્લુક્ક] સબંધ, લાગતુ-વળગતુ (૨) માલમિલકત, ગરાસ (૩) તાલુકો. ૦દાર પું૦ નાના ગરાસનો વહીવટ કરનાર સરકારી અમલદાર ૦દારી વિ૦ તાલુકદારને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ તાલુકદારનુ કામ કે પદ –કો પું૦ જિલ્લાનો નાનો ભાગ, પરગણુ [એક કસબી કરકડો
તાલુ ન૦ [અ. તલા =સોનુ] કાપડામા સુકાતો
તાલે ન૦ [અ. તાલિઅ] નસીબ; પ્રારબ્ધ ૦વર, ૦વંત, ૦વાન વિ૦ નસીબદાર, ભાગ્યશાળી (૨) પૈસાદાર, તવંગર [કાગળ
તાવ પું૦ [જુઓ તા] (આખા ધામાથી) એક
તાવ પું૦ [સં તાપ, પ્રા.] જ્વર; શરીરની ગરમી

વધવાનો એક રોગ [–આવવો = તાવથી શરીર તપવું –ઊતરવો = તાવની ગરમી ઓછી થવી, તાવ જવો –ચઢવો = તાવથી શરીરની ગરમી વધવી –જવો = તાવ મટવો, તાવ ઊતરવો (મૂછ પર) તાવ દેવો = [સર૦ હિં તાવ = અભિમાન, મ તાવ દેણેં] રોફ કે ગર્વ મા મૂછ પર હાથ ફેરવવો]

તાવડી સ્ત્રી૦ [–આવવું–ઉપરથી] –ણી; –કઢાઈ (–ઢો) પું૦ મૂળ મોટી પેણી, કઢાયુ

તાવણ(–ણી) સ્ત્રી૦ [તાવવું] તાવવાની – કકડાવીને શુદ્ધ કરવાની ક્રિયા (૨) [લા] કસોટી [રિગ

તાવતરિયો પું૦ [તાવ+તરિયો] તાવ વગેરે

તાવદાન ન૦ [ફા. તાવદાન] બારીનો કાચ (૨) [તાવ + દાન] કાગળો રાખવાની આનાવાળી પેટી (૩) ખુરસીવાટની પાલખી

તાવરખું વિ૦ [તાવ + રખુ = રાખનારુ ?] તામસી, આકળા સ્વભાવનુ

તાવરસું ન૦ નવી ખેડાયેલી જમીનનુ પ્રથમ વર્ષ (૨) વિ૦ પ્રથમ ખેડનું (ખેતર)

તાવેલું વિ૦ તાવવાળુ (માણસ)

તાવલી સ્ત્રી૦ ચોડો વીંધો તાવ, વીંકડી

તાવવું સ૦ ક્રિ૦ [સં તાપ્, પ્રા તાવ] શુદ્ધ કરવા માટે ખૂબ તપાવવુ (૨) ઓગાળવુ (૩) [લા] કસવું [શુદ્ધ (૨) કલઈદાર (નાણું)

તાવિત વિ૦ [સં. તાપિત, પ્રા તાવિય] તાવેલુ,

તાવી સ્ત્રી૦ [જુઓ તવી, પ્રા તાવિઆ] નાનો તવો, લોઢી [માદળિયુ

તાવીજ ન૦ [અ] મંતરજંતરનો દોરો અથવા

તાવેથો પું૦ જુઓ તવેથો

તાસ સ્ત્રી૦ [અ] તાસક, તાટ (૨) પું૦ (ઘડિયાળ) ફ્રાલર (૩) કલાક (સર૦ મ.) (૪) જુઓ તાસનો (૫) ઓપ, ઓપવાળો કસબ (૬) સ્વાદ, મજા, રંગ (૭) [સં તક્ષ્] તાછ (૮) સ૦ (૫) તેનુ [સર૦ હિં તાસુ]

તાસક સ્ત્રી૦ [ફા] ધાતુના પતરાની છાછરી થાળી. ૦ડી, –ડ્રી સ્ત્રી૦ નાની તાસક, તબકડી

તાસતો પું૦ [જુઓ 'તાસ' = કસબ] એક જાતનુ રેશમી કાપડ

તાસતોપીજન ન૦ છોકરાની એક રમત

તાસવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ તાછવું

તાસીર સ્ત્રી૦ [અ] લક્ષણ, ગુણ, છાપ, અસર (૨) રૂપ, ઘાટ –રો પુ૦ તાલ; ઘાટ, મેળ

તાસુબી સ્ત્રી૦ [અ તમસ્સુબ] ધર્માન્ધતા

તાસું ન૦ [અ તાસ] એક જાતનુ નગારું

તાળ પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ તાલ] ઝાંઝ, મંજીરા

તાળવું ન૦ [સ. તાલુ] મોની બખોલનો ઉપલો ઘુમટ જેવો ભાગ (૨) માથાનુ તાલકું

તાળાકૂંચી સ્ત્રી૦ તાળુ અને કૂંચી (૨) છોકરાની એક રમત. [–કરવી, તાળાકૂંચીમાં મૂકવું, રાખવું = બરાબર બંધ કરવું, પાકા કબજામા રાખવુ]

તાળાખોલામણી સ્ત્રી૦ [તાળુ + ખોલવુ] કરજે રૂપિયા આપવા પેટીનુ તાળુ ખોલવાને નામે લેવાતો શગરી લાગો

તાળિયું વિ૦ ['તાળી' ઉપરથી] તાળી પાડી વેગળુ રહે એવુ (સગું, મિત્ર કે સાથી માટે)

તાળી સ્ત્રી૦ [સ તાલ] બે હાથ અફાળી કરાતો અવાજ યા સંગીતનો અપાતો તાલ [–આપવી = સંમતિ કે હર્ષ દર્શાવવા સામાની હથેલીમા પોતાની હથેલી ઠોકવી (૨) કેાલ આપવો (૩) સંગીતનો તાલ આપવો. –ઝીલવી = સંગીતમા તાલ જળવવા તાળીનો અવાજ આપવો –પડવી = તાળીનો અવાજ થવો (અભિનંદન કે હર્ષ દર્શાવવા)(૨) ફજેતી થવી –લાગવી = એકતાન થવુ, તાલ મળવો –લેવી = સામાની મશ્કરી કરવી (સોબતીના હાથ વડે પોતાના હાથમા તાળી વગડાવીને)]

તાળું ન૦ [સ તાલક] બારણા, પેટી વગેરે બંધ કરવા માટે વપરાતી કળવાળી એક બનાવટ [–ઠોકવું, દેવું, મારવું, લગાવવું, વાસવું, સાચવવું = તાળા વડે બંધ કરવુ –દેવાવું = તાળુ મરાવુ, બંધ થવુ (૨) નસતાન જવુ (૩) અવઢશા થવી ('નસીબમા')]

તાળેબંદ(–ધ) પુ૦ [તાળો + બંધ, સર૦ મ] ખાના પાડી કરેલી હિસાબની રજૂઆત

તાળો પુ૦ [મ તાળા (સં. તાલ)] મળતુ–બંધબેસતુ હોવાપણુ (૨) હિસાબ ખરો છે કે

ખોટો તેની તપાસ [–મળવો, બેસવો = હિસાબ ખરો જણાવો]

તાળોટા પું૦બ૦વ૦['તાળી' ઉપરથી] વાહવાહની તાળીઓ (૨) તાળોટા [–પાડવા]

તાંડવ, ૦નૃત્ય ન૦ [સ] શિવનું નૃત્ય

તાંત (૦) સ્ત્રી૦ [સ તંતુ, સર૦ હિં.] ચીકણા પદાર્થનો તંતુ; ચીકણો તાર (૨) આતરડાની બનાવેલી દોરી (૩) એક જાતનો જડાવ દાગીનો [–જેવું = બૂબ ચીકણું, તણાતા લાબું થાય પણ તૂટે નહીં તેવું. –તૂટવી = આશાનો કે સંપનો તંતુ તૂટવો]

તાંતણો (૦) પું૦[જુઓ તંતુ]તાર, દોરો [તાંતણે જીવ ટંગાવો = મરણની છેલ્લી ઘડીએ હોવું (૨) જીવ ઊંચો રહેવો, ઘણું જ આતુર રહેવું]

તાંતરડી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ તાંત] દોરડી જેવું – સુકલકડી અને બેડોળ શરીર

તાંતરવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ તંતરવું] વશ કરવું(૨)['તંતુ' ઉપરથી] તંતુ વડે બળ કરવું

તાંતો (૦) પુ૦ [સ તંતુ, હિં. તાતા] તાંતણો, તાર (૨) પંક્તિ, હાર (૩) બેસેરી વણેલી દોરીને ઉભેળી તેમાં ત્રીજી સેર મેળવવી તે

તાંત્રિક વિ૦ [સ.] તંત્રશાસ્ત્રને લગતું (૨) પુ૦ મંત્રતંત્રાદિ જાણનારો(૩)તંત્રશાસ્ત્રને માનનારો

તાંદળજો (૦) પું૦ [પ્રા. તંદુલેજ્જય, સર૦ મ તાંદુળજા] એક જાતની વનસ્પતિ – ભાજી

તાંદળા (૦) પુ૦ બ૦ વ૦ [જુઓ તાંદુલ] કાગ, બાવટો, ડોદરા વગેરેમાંથી છડીને કાઢેલા દાણા (૨) ભરડેલા મરી

તાંદળિયો (૦) પું૦ જુઓ તાંદળજો [તાંદળા

તાંદુલ પુ૦બ૦વ૦[સ તંડુલ] તંદુલ; ચોખા (૨)

તાંબઠ ન૦ ['તાંબુ' ઉપરથી] તરભાણું

તાંબડ(–ડું) (૦) વિ૦ ['તાંબુ' ઉપરથી, સર૦ મ તાંબડા] તાંબાના રંગનું, સહેજ રાતું

તાંબડી (૦) સ્ત્રી૦['તાંબુ' ઉપરથી]નાનો તાંબડો, તામડી, વટલોઈ –ડો પુ૦ તામડો; પાણી ભરવાનું મોટું વાસણ

તાંબું (૦) ન૦ [સં તામ્ર, પ્રા. તંબ] આછા રાતા રંગની એક ધાતુ. [–ખાવું = તાંબાની ભસ્મ ખાવી, તે ખાઈને શક્તિ મેળવેલી હોવી] –બાકૂંડી સ્ત્રી૦ નાહવાનું પાણી લેવા વપરાતું તાંબાપીતળનું પહોળા મોનું એક વાસણ –બાનાણું ન૦ તાંબાનો સિક્કો –બામહોર સ્ત્રી૦તાંબાની સીલ. –બારાય સ્ત્રી૦ રેણવા માટે તાંબાની રજની મેળવણી. –બાસાળ સ્ત્રી૦ ડાગરની એક જાત. –બિયો પું૦ તાંબાનો લોટો, વાડકો કે સિક્કો

તાંબૂલ ન૦ [સં.] નાગરવેલનું પાન(૨)પાનબીડું –લી સ્ત્રી૦ નાગરવેલ [જાતનું ઝીણું રેશમ

તાંસળિયું (૦) ન૦ [અ. તાસ ઉપરથી ?] એક

તાંસળી (૦) સ્ત્રી૦ [ફા. તશ્ત ? સર૦ હિં તલા, મ. તરસાળે, તસરાળે] નાનું તાસળું. –ળું, **તાંસિયું** ન૦, **તાંસિયો (૦)** પું૦ કાસાનો પહોળો મોટો વાડકો

તાંહાં (૦) અ૦ + (પ.) ત્યાં

તિકડમ ન૦ [મ તિકડે પરથી] (જેલમાં) ચોરી; નિયમ ઇ૦ માંથી છટકવાની યુક્તિ કે ચાલાકી

તિક્કડ પુ૦ [જુઓ ટિક્કડ] જાડો રોટલો

તિક્કો પુ૦ ગંજીફાનો તરિયો — તેનું ત્રણનું પાનું

તિક્ત વિ૦ [સ] તીખું (૨) કડવું (૩) ન૦ મરી

તિખારો પું૦ [તીખું ઉપરથી ?] તણખો

તિગ્માંશુ પુ૦ [સં] (સ) સૂર્ય

તિજોરર પું૦ [ઇં. ટ્રેઝરર કે 'તિજોરી' ઉપરથી] કોષાધ્યક્ષ, ખજાનચી

તિજોરી સ્ત્રી૦ [ઇ ટ્રેઝરી: સર૦ મ] નાણાં, કીમતી માલમતા ઇ૦ રાખવાની લોખંડની મજબૂત પેટી. ૦કારકુન પુ૦ સરકારી તિજોરીનો કારકુન - [છોકરવાદ, નાદાન

તિતાલી(–લિયું) વિ૦ [ત્રિ + તાલ] ઉછાંછળું,

તિતિક્ષા સ્ત્રી૦ [સ] સુખદુ:ખ આદિ દ્વંદ્વોનું ધીરજથી સહન, સહનશીલતા –ક્ષુ વિ૦ તિતિક્ષાવાળું

તિત્તિર ન૦ [સં] તેતર પક્ષી

તિથિ સ્ત્રી૦ [સ.] હિંદુ મહિનાનો દિવસ, મિતિ (૨) સંવત્સરીનો દિવસ [–સાચવવી = (શ્રાદ્ધાદિની) ઊજવણીને દિવસે યોગ્ય ઊજવણી કરવી] ૦ક્ષય પુ૦ તિથિનો ક્ષય – ગણતરીમાં ન આવવું તે (બે સૂર્યોદયમાં ત્રણ તિથિઓ આવે ત્યારે જે તિથિ સૂર્યના ઉદય-

કાળમાં ન આવે તેનો ક્ષય ગણાય છે.) ૦પત્ર ન૦ જેમાં તિથિઓની વિગત લખેલી હોય એવો કાગળ કે ચોપડી, ૫ચાગ ૦પર્વ ન૦ કોઈ ખાસ તિથિ કે પર્વનો દિવસ ૦વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ તિથિનો વધારો (જે તિથિમાં બે સૂર્યોદય આવે તે તિથિ બે વાર ગણાય છે)

તિબ્બતી વિ૦ [હિ] તિબ્બત-ટિબેટ દેશનુ

તિબેટ પું૦ (સં.) ટિબેટ, હિમાલયની ઉત્તરનો એક દેશ

તિમંગળ, તિમિંગલ(-ળ)[સ] પું૦મગરમચ્છ

તિમિર વિ૦ [સ] અંધારુ (૨) ન૦ અંધકાર

તિરકસ(-સિયું) વિ૦ [સર૦ હિં, મ, સ. तिर्यक्, પ્રા. तिरिक्ख ?] ત્રાસુ, તીરછુ (૨) ન૦ ભીતમાં આડી-વાંકી ઈંટો મૂકીને બનાવેલુ નાનુ બાંધિયુ

તિરસ્કરણીય વિ૦ [સ] તિરસ્કારને પાત્ર

તિરસ્કરિણી સ્ત્રી૦ [સ] પડદો; ચક, કનાત

તિરસ્કાર પુ૦ [સ] તુચ્છકાર, અનાદર, ધિક્કાર. ૦પૂર્વક અ૦ તિરસ્કારથી ૦વાચક વિ૦ તિરસ્કાર દર્શાવનારું. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ તિરસ્કાર કરવો. [અનાદર

તિરસ્ક્રિયા સ્ત્રી૦ [સ] તિરસ્કારવુ તે, તિરસ્કાર,

તિરસ્કૃત વિ૦ [સં] તરછોડી કાઢેલુ

તિરોધાન પુ૦[સ.]અદૃશ્ય થવુ તે(૨)આચ્છાદન

તિરોભાવ પુ૦ [સ] અદૃશ્યતા [ઢંકાયેલું

તિરોભૂત,તિરોહિત વિ૦ [સ] અદૃશ્ય (૨)

તિર્યક વિ૦ (૨) અ૦[સ]વાંકુ, ત્રાસુ. -જ્યોનિ સ્ત્રી૦[+योनि]પશુ,પક્ષી વગેરે જીવો. -રેખા સ્ત્રી૦ [+रेखा]આડી લીટી, 'ટ્રાન્સવર્સ લ'(ગ)

તિર્યક(-ચ) ન૦ [સ] મનુષ્યથી હલકી જાતનાં પ્રાણી

તિલ પું૦[સ]જુઓ તલ ૦પર્ણ ન૦'ટર્પેન્ટાઈન', એક તેલ. ૦પૂર, ૦પ્રાય, ૦માત્ર વિ૦ જુઓ તલપૂર, તલમાત્ર

તિલક ન૦ [સ] ટીલુ ૦પંચાંગ ન૦ તિલક મહારાજે શરૂ કરેલુ પચાગ. ૦કામોદ પુ૦ એક રાગ -કા સ્ત્રી૦ એક છંદ-વૃત્ત -કાલક પુ૦ શરીર પર થતો તલ. -કિયું ન૦ તિલક -ટીલ કરવાનુ બીબું

તિલવાડો પું૦ [સર૦ મ तिलवाडा] એક તાલ (સંગીત) [અચંબાની વાત

તિલસ્માત પું૦ [અ. तिल्लिस्मात] ચમત્કાર,

તિલંગ પુ૦ એક રાગ

તિલાટ વિ૦ [સ तिलकपरथी, સર૦ तिल्कायत] ગાદીનુ વારસ

તિલાણો પું૦ [રવ૦ ? સર૦ હિં तिल्लाना, म तिल्लाणा] જેમા ત, લ, ન, મ, દ, ર એવા કોમળ અને રણકો કરતા અક્ષર કે કોમળ સ્વરો વારે વારે આવ્યા કરે તેવુ ગાયન

તિલાંજલિ સ્ત્રી૦[સ]જુઓ તિલોદક(૨)રુખસદ

તિલોત્તમા સ્ત્રી૦ [સ] (સં) એક અપ્સરા

તિલોદક ન૦ [સ.] મૂએલાંને અર્પાતા તલ અને પાણી [પુ૦ કલિયુગ

તિષ્ય ન૦ [સં.] આઠમુ-પુષ્ય નક્ષત્ર ૦યુગ

તિસમારખાં વિ૦ [સર૦ मं तिस्मारखां, तीसमारका. तीस (त्रीस) + मान्वु + खा] ગરમ મિજાજનુ (૨) બડાઈખોર (૩) પુ૦ મોટાં પરાક્રમોની બડાશો મારનાર આદમી

તિસ્રજાતિ સ્ત્રી૦[સ] ત્રણ કે તૃતીયાંશ માત્રાના બેડવાળા તાલની જાતિ

તિહારી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ પક્ષી

તિહાં અ૦ (૫) જુઓ ત્યાં, ત્યહા [શાક

તિતુડો પુ૦ (સુ) આખા ચણાનુ પાણીવાળુ

તીકમ પું૦ જમીન ખોદવાનુ એક ઓજાર (૨) (સં.) જુઓ ત્રિકમ

તીક્ષ્ણ વિ૦ [સ] આકરી ધારવાળુ (૨)આકરુ, તીખું (ભાષણ) (૩) ચબરાક, ચપળ, કુશાગ્ર બુદ્ધિનુ ૦તા સ્ત્રી૦

તીખું વિ૦ [પ્રા. तिक्ख (સ तीक्ष्ण)]ધમધમાટ; જીભ ચચરે એવું (૨) પાણીવાળુ, તેજ, જલદ (૩)ઉગ્ર, ગરમ મિજાજનુ (૪)ન૦ ખરું લોહું; પોલાદ [-આગ=આગ જેવુ-ખૂબ તીખુ (૨) ખૂબ ઉગ્ર. -મરિયું, મરી=મરીના જેવુ તીખુ -ગરમ મિજાજનુ] -ખટ વિ૦ તીખા સ્વાદનુ (૨) ન૦ તીખાશ આવે એવો મશાલો -ખાટ પું૦ તીખો સ્વાદ (૨) [લા] સ્વભાવની ઉગ્રતા -ખાશ સ્ત્રી૦ તીખાપણુ -ખાં ન૦ બ૦ વ૦ મરચાં (૨)

મરી –ખી સ્ત્રી૦ (ફા) ઘોડીની એક જાત
૦તમ(૦તમું) વિ૦ ખૂબ તીખુ [–જી તીજ સ્ત્રી૦, –જી વિ૦ [પ્રા તીઅ] જુઓ ત્રીજ.
તીટ ન૦ [સર૦ મ.] મેશ, કાજળ
તીડ ન૦ [દે તિડ્ડુ] એક જાતનો પાખાળો જીવ [–પડવાં = તીડનુ ટોળુ ચડી આવવું, એકઝપાટે હલ્લો થવો.]
તીણુ વિ૦ [સં તીક્ષ્ણ, પ્રા. તિણ્હ] ઝીણી ધારવાળુ (૨) ઝીણી અણીવાળું (૩) સૂક્ષ્મ પણ તીવ્ર (સૂર) [(તડકા માટે)
તીત વિ૦ [સ તિક્ત, પ્રા તિત્ત?] આકરુ; સખત
તીતર પુ૦ [સર૦ હિ] જુઓ તિત્તિર, તેતર
તીતી સ્ત્રી૦[૨વ૦] ચકલી,પંખી(બાળભાષામા) ૦ઘોડો પુ૦ એક જાતનું પાખાળુ જીવડું. [તીતીઘોડા જેવું = ખાલી ધાધળ કરનારુ (૨) અસ્થિર મનનુ, ચંચળ]
તીનપાંચ સ્ત્રી૦[સર૦ હિં]ટડપડ,શેખી,મિજાજ
તીર ન૦ [સં]કાઠો, કિનારો(૨)[સં,ફા]બાણ (૩) [ફા] પારસી ચોથો મહિનો (૪) [લા] (છાપરાનો) ઊભો ટેકો ૦કશ પુ૦ બાણનો ભાથો. ૦ગર [ફા] બાણ બનાવનારો
તીરછું વિ૦ [સ તિરશ્ચીન,પ્રા. તિરિચ્છ]વાકું, આડું; કતરાતુ
તીરથ ન૦,૦વાસી વિ૦ જુઓ તીર્થ, ૦વાસી
તીરવા અ૦ [તીર+વા] બાણ જાય એટલે અંતરે (૨)બાણ જેટલુ લાંબું કે ઊંચું. –વો પુ૦ તીર જઈ શકે તેટલુ અંતર
તીર દાજ વિ૦ [ફા] તીર મારવામા કુશળ, નિશાનબાજ. –જી સ્ત્રી૦ તીરંદાજપણુ
તીર બાજ વિ૦ [તીર+ફા વાજ]તીર મારવામા કુશળ –જી સ્ત્રી૦ તીર મારવાની વિદ્યા (૨) અપરાધીને થોડો જમીનમા દાટીને તીરથી મારવાની એક ક્રૂર શિક્ષા [પ્રાચીન
તીરી સ્ત્રી૦[સ ત્રિ પરથી] ત્રણની સંજ્ઞાનું ગંજીફાનુ
તીર્થ ન૦ [સ] ઘાટ, પાર ઊતરવાનો માર્ગ (૨) કોઈ પવિત્ર કે જાત્રાની જગા.[–કરવું = જાત્રાએ જવું તીર્થે મૂંડાવું = જ્યા ઘટિત હોય તો તે કાર્ય કરવું(૨)બીજે નહીં પણ અમુક ઠેકાણે પરવશતા કે લાચારીથી કરવું પડવું.] ૦ગામી વિ૦ તીર્થયાત્રી. ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ તીર્થોની યાત્રા ૦રાજ પુ૦ (સ) તીર્થોમા શ્રેષ્ઠ–પ્રયાગ. ૦(૦સ્વ)રૂપ વિ૦ (૨) પુ૦ પૂજ્ય; પવિત્ર (વડીલોને માટે પત્રમા વપરાતો સાનસૂચક શબ્દ). ૦વાસી વિ૦ તીર્થસ્થાનમાં રહેનારુ. ૦સેવી વિ૦ તીર્થની યાત્રા કરનારું ૦સ્થાન ન૦ તીર્થ કરવા જેવી–પવિત્ર જગા, યાત્રાનુ ધામ –ર્થંકર પું૦ [સ.] જૈનધર્મનો પ્રવર્તક (તે ૨૪ છે) –ર્થાટન ન૦[+સં અટન]તીર્થયાત્રા –ર્થિક પું૦ [સં] તીર્થયાત્રી (૨) સંપ્રદાયનો પ્રવર્તક, તીર્થંકર –ર્થોદક ન૦ [+સ ઉદક] તીર્થસ્થાનનુ–પવિત્ર નદી કે ધામનું જળ
તીવ્ર વિ૦ [સ] તીક્ષ્ણ (૨) આકરું, સખત. ૦તા સ્ત્રી૦ –વ્રા સ્ત્રી૦ દીપ્તા શ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ (સંગીત)
તીસ વિ૦ [સ ત્રિંશત્, પ્રા. તીસ] ત્રીસ, ૩૦. –સા પુ૦ બ૦વ૦ ૩૦×૧થી ૧૦નો ઘડિયો
તુ અ૦[સ] કિંતુ, પરંતુ [(૩) વંશ, કુળ
તુક(–ખ)મ ન૦ [ફા તુખ્મ] બીજ (૨) વીર્ય
તુકમરિયાં ન૦બ૦ વ૦ [તુખ્મ(ફા.) + રૈહાન (અ)] તકમગ્યા; એક ઔષધિ
તુક્કલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, હિં] દુક્કલ, મોટી પતંગ (૨) પું૦ પતંગ ચડાવીને પછી જે કાગળનુ ફાનસ ચડાવે છે તે (અમદાવાદ)
તુક્કો પું૦[સર૦હિં.,મ તુક્કા, ફા તુકા?] નાની વાત, દુચકો (૨) મનનો તરંગ (૩) બૂઠું તીર, માથે બગોરુ વાલેલુ તીર [–ઊઠવો = મનમા ઓચિંતો કોઈ ખ્યાલ આવવો. –કે કરવો, લગાવવો = કોઈ વાત કે ખ્યાલ યા યુક્તિ વહેતી મૂકવી, 'વાગ્યું તો તીર નહિ તો તુક્કો'–એ ભાવથી કોઈ વાત કે કામ કરવુ]
તુખમ ન૦ જુઓ તુકમ
તુચ્છ વિ૦ [સ] તુચ્છકારને પાત્ર (૨) નજીવું, માલ વગરનુ (૩) અતિ અલ્પ ૦કાર, ૦કારો પું૦ [+સ કાર] અનાદર; તિરસ્કાર. ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ [તુચ્છકાર ઉપરથી] તુચ્છકાર કરવો [(૫) તને
તુજ સ૦ [સર૦ મ] (૫.) તારું ૦ને સ૦

તુણા(–ના)ઈ સ્ત્રી૦ તૂણવું તે કે તેનું મહેનતાણું
તુણા(–ના)વવું સ૦ ક્રિ૦, તુણા(–ના)વું અ૦ક્રિ૦ 'તૂણ(–ન)વું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
તુણિ(–નિ)યાટ(–ર) પુ૦ જુઓ તુનિયાટ
તુતંગ ન૦ [જુઓ તૂત] બનાવટી વાત, તરકટ
તુનતુની સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) [૨વ૦] એક વાદ્ય
તુનાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ તુણાઈ
તુનારો પુ૦ ['તૂનવું' ઉપરથી] તૂણવાનું કામ કરનારો, તુનિયાટ ['તૂણાવવું' ભા
તુનાવવું સ૦ ક્રિ૦, તુનાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ
તુનિયાટ (–ર) પુ૦ ['તૂનવું' ઉપરથી] તુનારો (૨) પરચૂરણ વેપાર કરનારો આઢમી (૩) [લા] તુચ્છ માણસ
તુન્ના સ્ત્રી૦ [ફા 'તુન્ની'] એક જાતની માછલી
તુફંગ સ્ત્રી૦ [ફા] બંદૂક
તુફૈલ (ફે) સ્ત્રી૦ [અ] વસીલો, આશરો
તુમાખી વિ૦ ભિલ્લી (૨) સ્ત્રી૦ તુમાખીપણું. ૦પણું ન૦ [સુરવાળ
તુમાન સ્ત્રી૦ [ફા તુવાન] ચોરણો, મોટી ઢીલી
તુમાર પુ૦ [અ તૂમાર] બે પક્ષ વચ્ચેનો લાંબો પત્રવ્યવહાર [–ચાલવો, ચલાવવો = કજાને અંગે પત્રવ્યવહાર લંબાવો કે લંબાવ્યા કરવો તુમારે ચડવું = પત્રવ્યવહારના કાગળિયા થયા કરવા, પરંતુ નિર્ણય ન આવવો] –રી વિ૦ તુમારને લગતું
તુમુલ વિ૦ [સ] ઘોંઘાટ અને ધમાચકડીવાળું (૨) દારુણ (યુદ્ધ) (૩) ન૦ ઘોંઘાટ, ધાંધલ
તુરક પુ૦[ફા તુર્ક, સર૦ પ્રા તુક્ક] એ નામની જાતનો માણસ, તુર્કસ્તાનનો રહેવાસી
તુર(–રં)ગ પું૦ [સ] ઘોડો
તુર(–રં)ત અ૦ [જુઓ તુરત] તરત
તુરતોતુરત અ૦ તરતોતરત, તરત જ
તુરબત સ્ત્રી૦ [અ.] ઘોર, કબર
તુરંગ [પો.] ૦ખાનું ન૦ કેદખાનું; જેલ (૨) જુઓ 'તુરંગ' પુ૦ મા
તુરંગ પુ૦[સ] ઘોડો(૨)[લા.] વિચાર. ૦ખાનું ન૦ ઘોડાનો તબેલો ૦મ પુ૦ ઘોડો
તુરંત અ૦ [પ્રા તુર (સ ત્વર્)નું વ૦કૃ૦] તરત
તુરાઈ સ્ત્રી૦ [સ તૂર્ય] ફૂંકીને વગાડવાનું એક વાદ્ય; શરણાઈ (૨) [જુઓ તૂરી] સાળવીનું એક ઓજાર
તુરાની વિ૦ [ફા] તુરાન દેશનું કે તેને લગતું
તુરિ(–રી) સ્ત્રી૦ [સં.] તૂરી, સાળવીનો કાંઠલો કે કૂંચડો (૨) પુ૦ [સર૦ હિં. તુરા, –રી, સ તુરગ, પ્રા. તુરય?] ઘોડો
તુરીય વિ૦ [સ] ચોથું (૨) ન૦ ચોથો ભાગ (૩) જુઓ તુર્યાવસ્થા ૦પદ ન૦તુર્યાવસ્થાનું પદ. –યાતીત વિ૦ ચોથી અવસ્થાને પસાર કરી ગયેલું (૨) પુ૦ બ્રહ્મ –યાવસ્થા સ્ત્રી૦ જુઓ તુર્યાવસ્થા
તુર્ક પુ૦ [ફા] જુઓ તુરક ૦સ્તાન પુ૦, ન૦ તુર્ક લોકોનો દેશ –કી વિ૦ તુર્કનું,–ને લગતું (૨) ન૦ તુર્કસ્તાન (૩) સ્ત્રી૦ તુર્કી ભાષા –કી ચાલ [સર૦ મ] ઘોડાની એક ચાલ
તુર્ય વિ૦[સ] જુઓ તુરીય –ર્યા, –ર્યાવસ્થા સ્ત્રી૦[+અવસ્થા] ચોથી અવસ્થા(જાગ્રત,સ્વપ્ન, સુષુપ્તિ અને તુર્યા) જેમાં સમસ્ત ભેદજ્ઞાનનો નાશ થઈ આત્મા બ્રહ્મ બની જાય છે (વેદાંત)
તુલના સ્ત્રી૦ [સં] સરખામણી. ૦ત્મક વિ૦ [+આત્મક] 'કમ્પેરેટિવ'. ૦વાચક વિ૦ તુલના બતાવનારું. –વું સ૦ ક્રિ૦ +તોલવું
તુલ(–ળ)સી સ્ત્રી૦ [સ] એક વનસ્પતિ (૨) તુલસી ૦ક્યારો પુ૦ તુલસીનો ક્યારો ૦પત્ર ન૦ તુલસીનું પાંદડું (૨) સભામાં બે પક્ષના મત સરખા થતા મુડાગાઠ ઊભી થાય, ત્યારે પ્રમુખ જે મત આપી શકે છે તે મત; 'કાસ્ટિંગ વોટ'. ૦પાટિયાં ન૦ બ૦ વ૦ જુઓ તુલસીપાટિયા. ૦વિવાહ પુ૦ તુલસીને વિષ્ણુ સાથે પરણવાની ક્રિયા (કારતક સુદ ૧૧)
તુલા સ્ત્રી૦ [સં.] ત્રાજવું; કાંટો (૨) સાતમી રાશિ (૩) [લા] તુલના, સમાનતા (૪) જુઓ તુલાદાન [–કરાવવી = તુલાદાન માટે પોતાની ભારોભાર કોઈ કીમતી ચીજ જોખાવવી] ૦દાન ન૦ પોતાની ભારોભાર વસ્તુનું દાન ૦સંક્રાંત પુ૦ સૂર્યને તુલા રાશિમાં આવવાનો કાળ (ત્યારે દિવસરાત સરખાં થાય છે) –લિત વિ૦ તોળાયેલું, બરોબરીનું

તુલ્ય વિ૰[સ] સરખુ. ૦જાતિ વિ૰ મળતી-સરખી જાતિનુ [છોડવો
તુલ(-ચે)ર સ્ત્રી૰ [સ] એક કઠોળ (૨) એનો
તુલસી સ્ત્રી૰ [સ૨૦ મ તુળશી] સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણું ? ૦(-સી)પાટિયાં ન૰બ૰વ૰ તુલસી-પાટિયા, સ્ત્રીઓની કાંટનુ એક ઘરેણુ
તુષ પુ૰, ન૰ [સ] ડાંગર ચોખા ઉપરનું ફોતરું
તુષમાન વિ૰ તુષ્યમાન
તુષાર ન૰ [સ.] હિમ; બરફ (૨) ઓસ, ઝાકળ. ૦કાલ(-ળ) પું૰ શિયાળો. ૦ગિરિ, ૦પર્વત પું૰ (સં) હિમાલય
તુષિત ન૰ [સં] (સં) એક સ્વર્ગ
તુષ્ટ વિ૰ [સ.] સંતુષ્ટ; પ્રસન્ન થયેલુ. -ષ્ટિ સ્ત્રી૰ સંતોષ; તૃપ્તિ, પ્રસન્નતા. -ષ્ટિદાયક, -ષ્ટિપ્રદ વિ૰ તુષ્ટિ આપનારું
તુષ્યમાન વિ૰[સં.]તુષમાન, સંતુષ્ટ, પ્રસન્ન થયેલું
તુહિન વિ૰ [સ] શીતળ (૨) ન૰ હિમ, બરફ (૩) ઝાકળ. -નાચલ(-ળ) પું૰ [+અચલ] (સં.) હિમાલય [જુઓ 'તુલસી'માં
તુળસી, ૦ક્યારો, ૦પત્ર, ૦પાટિયાં, ૦વિવાહ
તું સ૰ [સ. ત્વમ્] (બીજો પુરુષ એ૰ વ૰) ૦કાર(-રો) પું૰ તુ કહીને બોલાવવુ તે, હુકારો ૦કારવું સ૰ક્રિ૰ તુકારો કરવો, તુચ્છકારવુ ૦તાં ન૰બ૰વ૰ [સર૰ દે. તુમંતુમ] તુ તુ-તુકારો કરવો તે
તુંગ વિ૰ [સ] ઊચુ (૨) પુ૰ પર્વત (૩) ટોચ, શિખર. ૦ભદ્રા સ્ત્રી૰ (સં) એક નદી. -ગા પુ૰ એક છંદ. -ગોત્તુંગ વિ૰ [+ઉત્તુંગ] ઉત્તરોત્તર ઊંચું
તુંચું વિ૰ [ફા તુગ] ભરાવ, ભરાઉ, સ્થૂલ (૨) ન૰ચવડા ઉપરનો હળનો જાડો ભાગ(૩)ફૂલેલું પેટ (૪)[લા.]રીસથી ચડેલુ મોં.[-ઊતરવું= રીસ દૂર થવી; મોં પરથી તેનો ભાવ હઠવો. -ચઢવું=રીસથી મોં ચઢવું - મોં પર રીસનો ભાવ આવવો. -ભરવું=બરોબર ખાવું.]
તુંડ-હું, -દ, -દું વિ૰ [ફા તુદ] ચડાઉ, તુમાખી, ઉદ્ધત. ૦(-દ)મિજાજ પુ૰ ચડાઉ-ગરમ મિજાજ ૦(-દ)મિજાજી વિ૰ તુડ મિજાજવાળું -ડા(-દા)ઈ સ્ત્રી૰ ઉદ્ધતાઈ, તુમાખી. -ડા(-દા)ઈ ઓર વિ૰ તુડાઈની આદતવાળુ [-ડી પું૰ ગણપતિ
તુંડ ન૰ [સ] મુખ; મોં (૨) ચાચ (૩) સૂઢ.
તુંતાં ન૰બ૰વ૰ જુઓ 'તુ'માં [જુઓ તુંડ
તુંદ ન૰ [સં] ઢુંઢ, ફૂલેલુ પેટ (૨) વિ૰ [ફા.]
તુંદ [ફા.], ૦મિજાજ, ૦મિજાજી, -દાઈ, -દાઈ ઓર,-દું જુઓ 'તુડ' વિ૰ માં
તુંબ [સ], ૦ડું ન૰ તુબડીનુ ફળ (૨) તેનુ બનાવેલુ પાણી ભરવાનું પાત્ર (૩) [લા] માથુ (તિરસ્કારમા). [તુંબડાં ચલાવવાં, લડાવવાં=સાચાખોટા કરી, બે પક્ષોને લડાવી મારવા]૦ડી વિ૰ તુબડા જેવું ગળુ ફુલાવી ગાનાર. ૦ડી સ્ત્રી૰ એક વેલો (૨) નાનુ તુબડું. [-ઝાલવી=ભિક્ષુક થવુ. -માં કાંકરા=ન સમજાય તેવી ભાષા (૨)અર્થહીન બબડાટ -રહી જવી=બૂબ બોલને લીધે ડોક રહી જવી.] ૦૨ એક જાતનુ તતુવાદ્ય
તુંબ(-બુ)રુ પું૰ [સ] (સ) એ નામનો એક ગધર્વ
તુંબિ(-બી) સ્ત્રી૰ [સં.] તુબડીનો વેલો (૨) વાદ્યનુ તુબડુ ૦પાત્ર ન૰ તુબડાનુ બનાવેલું પાણી ભરવાનુ પાત્ર ૦ફલ(-ળ) ન૰ તુબડું. -બું ન૰ (તંબૂરાનુ) તૂબડુ (૫.)
તુંબુરુ પુ૰ [સ] (સ) જુઓ તુબરુ
તૂઈ સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં.,મ તુઈ] તોઈ, ફીત (૨) [?] એક જાતનુ પખી [ફડી
તૂક સ્ત્રી૰ [સર૰ હિ તુક,મ.,કા] ટૂક,કવિતાની
તૂટ સ્ત્રી૰ [તૂટવુ પરથી] તૂટી જવું તે, ભંગાણ (૨) અણબનાવ, વિરોધ (૩) ખોટ, તંગી. [-પડવી] ૦ક વિ૰ છૂટુ પડી ગયેલુ (૨) ખંડિત, અપૂર્ણ (૩) અ૰ છૂટક, કકડે કકડે. ૦ફાટ સ્ત્રી૰ ફાટફૂટ, અણબનાવ (૨) ફાટ. ૦સૂટ વિ૰ ભાગ્યુતૂટ્યું
તૂટવું અ૰ક્રિ૰ [સં ત્રુટ્, પ્રા. તુટ્ટ] ટુકડા થવા, ભાગવું (૨) [લા] ભાગલા પડવા, ભંગ થવો (જેમ કે મૈત્રી, સગાઈ ઇ૰) (૩) દેવાળું કાઢવુ (૪)ભંગાણ પડવુ, નાસભાગ થવી [-ની ઉપર તૂટી પડવું=(કોઈ કામમા) જોરથી અને નિશ્ચયથી વળગવુ - ઝૂઝવુ]

તૂટીચાર વિ૦ નિર્બળ, અશક્ત (૨) પું૦ [તૂટવું + ચાર] પાસાની રમતમા એક દાવ (૩) [તૂટવુ + ચર્યા] અણબનાવ

તૂટ્યું ફૂટ્યું વિ૦ [તૂટવુ + ફૂટવું] તૂટેલું ફૂટેલુ, ભાગ્યુતૂટ્યુ; રેંજ્પેંજ્ [થવું, ચૂકવું

તૂકવું અ૦ ક્રિ૦ [સ્ત. તુષ્ટ, પ્રા તુટ્ઠ] પ્રસન્ન

તૂણ ન૦ [સં.] તીર રાખવાનું ખોખુ, ભાથો

તૂણુ(ન્ન)વું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. તુણ્ણણ = વૂણવું -૨૬ કરવું તે] કપડામાં જ્યાંથી દોરા ઘસાઈ તણાઈ ગયા હોય ત્યા દોરા ભરી લેવા (૨) [સર૦ સ્ત તુન્ન] રૂને પીંખી રેસા તાણી પૂણી બનાવવા માટે હાથથી પોંજવું

તૂણિયો પું૦ ['તૂણવું' ઉપરથી] તૂણવાનુ કામ કરનારો, તૂણિયાર

તૂણીર પું૦ [સં.] તૂણ; ભાથો

તૂત ન૦ બનાવટી વાત, જૂઠાણું; ગપ (૨) તરકટ, પ્રપંચ, જાળ (૩) ચેષ્ટા, નખરા.[-ચલાવવું = બનાવટી વાત કે તરકટ ઊભું કરી ફેલાવવુ]

તૂતક સ્ત્રી, ન૦ વહાણના ઉપલા ભાગમા કરેલી સપાટી -અગાસી [આઠમી

તૂતિયો પું૦['તૂત' ઉપરથી]કાવતરાખોર, તરકટી

તૂતી સ્ત્રી૦ [ફા] પોપટ કે તેની માદા (૨) મેના (૩) જુઓ તતૂડી

તૂતૂ અ૦[રવ૦]કૂતરાને બોલાવવા માટે વપરાતો ઉદ્ગાર (૨) ન૦ કૂતરું (બાળભાષામા)

તૂતેતૂત ન૦ તૂત પર તૂતની પરંપરા(૨)સાવ તૂત

તૂનવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ તૂણવું

તૂની સ્ત્રી૦ એક પખી

તૂપ ન૦ [સ., દે. તુપ્પ, મ.] ઘી [જુઓ

તૂમડી સ્ત્રી૦, -ડું ન૦ 'તુમ્બ'મા 'તુમ્બડી,-ડું'

તૂર ન૦, સ્ત્રી૦ [સં. તૂલ] સીમળો, આકડો, ડોડી ઇ૦ના ડૂંડાનો બારીક રૂ જેવો પદાર્થ(૨) [સં.] સ્ત્રી૦ શરણાઈ, તુરાઈ (૩) ન૦ [સર૦ દે. તુર] એક વાદ્ય (દૂબળા લોકનું)

તૂરા પું૦ બ૦ વ૦ [અ. તુર્રહ] તોરા, છોગા (૨) [સ તુવર] તુવેરના દાણા

તૂરાટ પું૦, -શ સ્ત્રી૦ તૂરાપણું

તૂરાવાળો પું૦ તૂરો ગાનારો, તોરાવાળો

તૂરિયું ન૦ [સર૦ હિં. તુરઈ] એક શાક-ફળ

તૂરી સ્ત્રી૦ [સં તૂર્ય, પ્રા. તુરિઅ, તૂર] એક વાદ્ય; તુરાઈ (૨) [જુઓ તુરી, સર૦ મ. તૂર] સાળવીનો કાંસકો કે ફૂચડો (૩) બે છેડે અણીવાળો ખીલો (૪) પુ૦ [જુઓ તુરી] ઘોડો

તૂરું વિ૦ [સં.તુવર] આમળાના જેવા સ્વાદનુ

તૂરો પું૦ જુઓ તોરો (૨) [સર૦ મ. તુરા] એક જાતનુ શૃંગારી ગાયન

તૂર્ય ન૦ [સં.] એક જાતનુ વાદ્ય

તૂલ ન૦ [સં.] કરસણ; મોલ (૨) રૂ

તૂલું(-ળું) વિ૦ નિષ્કપટી, ભોળુ

તૂવર સ્ત્રી૦ [સ તૂવરી; પ્રા તૂયરી] જુઓ તુવેર

તૂંબડી સ્ત્રી૦ જુઓ તુમડી -ડું ન૦ તુમડુ

તૃણ ન૦ [સ.] તરણુ, ઘાસ; ઓ ૦વત્ અ૦ તરણા જેવુ, હલકું, લેખા વગરનું ૦સાથરો પું૦ ઘાસની બનાવેલી પથારી

તૃતીય વિ૦[સં.]ત્રીજું ૦ભ ન૦જુઓ ધ૬તૃતીયમ. -ચા વિ૦સ્ત્રી૦ ત્રીજી (૨) સ્ત્રી૦ ત્રીજ (૩) ત્રીજી વિભક્તિ (વ્યા.), -ચા-તત્પુરુષ પુ૦ તૃતીયાના સબંધવાળો તત્પુરુષ સમાસ (વ્યા). -ચાંશ પુ૦ [+ અંશ] ત્રીજો અંશ -ભાગ

તૃપ્ત વિ૦[સ્ત.] ધરાયેલુ,સંતુષ્ટ.-પ્તિ સ્ત્રી૦ [સ્ત] ધરાયાપણું, સંતોષ -પ્તિદાયક વિ૦ તૃપ્તિ આપનારુ

તૃષા સ્ત્રી૦[સ્ત.]તરસ,પ્યાસ(૨)[લા]તીવ્ર ઇચ્છા-આકાંક્ષા. ૦તુર,૦ર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [+આતુર, +આર્ત] તરસથી પીડાતું; તરસ્યું. ૦ળુ(-ળુ), -ષિત [સં] વિ૦ તરસ્યું

તૃષ્ણા સ્ત્રી૦ [સં.] તૃષા, તરસ (૨) ઇચ્છા; કામના ૦ક્ષય પું૦તૃષ્ણાનો ક્ષય. ૦ળુ(-ળુ) વિ૦ તૃષ્ણાવાળું [વિ૦ એ

તે સ૦ [સ. તદ્] (ત્રીજો પુરુષ એ૦ વ૦) (૨)

તેખ,૦ડ સ્ત્રી૦ તજવીજ; ખોજ (૨) ખંત (૩) ત્રેવડ, કરકસર (૪) જુઓ તેખડુ

તેખડું(-ળું) ન૦ [સં ત્રિક ઉપરથી] ત્રણની ટોળી-સમૂહ (૨) ત્રણ જણ વચ્ચે કરાયેલુ કન્યાનું સાટું

તેગ(-ગા) સ્ત્રી૦ [ફા] નાની તલવાર, કટાર

તેગાર પું૦ ધન; વિત્ત [ચબળ, સ્ફૂર્તિવાળુ

તેજ વિ૦ [ફા.] તીક્ષ્ણ(૨)ઉગ્ર,આકરુ,તીખુ(૩)

તેજ ન૦ [સ. તેજ, તેજસ્] પ્રકાશ (૨) પ્રભાવ; પરાક્રમ (૩) પંચમહાભૂતોમાનું અગ્નિતત્ત્વ [–પડવું = પ્રકાશ મારવો (૨) શેહમા દબાવું –મારવું = પ્રકાશવું (૨) રૂઆબ પડવો] ૦દાર પું૦ તેજસ્વી

તેજણ સ્ત્રી૦ [જુઓ તાજણ] ચપળ ઘોડી

તેજબળ ન૦ એક છોડ

તેજસ્ત્વ ન૦ [સં] તેજનો ગુણ

તેજસ્વિતા સ્ત્રી૦ [સં.] તેજસ્વીપણું

તેજસ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] તેજસ્વી (૨) સ્ત્રી૦ તેજસ્વી સ્ત્રી (૩) ચાંદની રાત

તેજસ્વી વિ૦ [સ] પ્રકાશવાળું (૨) પ્રભાવશાળી; પરાક્રમી

તેજઃપુંજ પું૦ [સ] પ્રકાશનો સમૂહ – ઢગલો

તેજાનો પું૦ [ફા.] તજ, લવિંગ ઇ૦ ગરમ મસાલો

તેજાબ પુ૦ [ફા] ઍસિડ –બી વિ૦ તેજાબને લગતું કે તેના જેવી અસરવાળું

તેજાળ(–ળું) વિ૦ ['તેજ' ઉપરથી] તેજવાળું

તેજિત વિ૦ [સ.] તેજયુક્ત (૨) ઉત્તેજિત

તેજિષ્ઠ વિ૦ [સ] તેજસ્વી

તેજી સ્ત્રી૦ [ફા] તેજસ્વિતા, ચળકાટ (૨) ભાવ – કિંમતમા વધારો (૩) હોંશ; ઉત્સાહ; સ્ફૂર્તિ (૪) ચડતી, આબાદી (૫) પું૦ [જુઓ તાજી] ઘોડો; તેજ સ્વભાવનો ઘોડો (૬) વિ૦ તેજ ૦મંદી સ્ત્રી૦ ભાવની ચડઊતર ૦લું વિ૦ તેજ, તેજીવાળું

તેજો- [સ તેજસ્] (સમાસના પૂર્વપદે, ઘોષ-વ્યંજનાદિ શબ્દ પહેલાનું અંગ) ૦ભંગ પુ૦ તેજ – માનપ્રતિષ્ઠાનો ભંગ ૦મય વિ૦ તેજસ્વી, તેજથી ભરેલું. ૦મંડલ(–ળ) ન૦ તેજનું કૂંડાળું. ૦મૂર્તિ(–ર્ત્તિ) વિ૦ તેજની મૂર્તિ જેવું (૨) પું૦ સૂર્ય. ૦રાશિ પું૦ તેજનો રાશિ, તેજ પુંજ. ૦વૃક્ષ ન૦ બ્રહ્મ. ૦વ્રત પું૦ તેજોભંગ

તેટલું વિ૦ કદ, સંખ્યા, અંતર, જગા, સમય વગેરેમા અમુક જેટલું–અમુક બરાબર –લે અ૦ તેટલામા, તે વખતે, જગાએ, અંતરે ઇ૦ (૨) તેટલાથી –લામાં અ૦ તેટલા વખતમાં; દરમિયાન

તેડ (તેડ,) સ્ત્રી૦ [સ તટ, પ્રા. તડ? સર૦ મ.] તટ; કાંઠો (૨) બાજુ; તરફ (૩) [ચ] ભાણા કે થાળીની બાજુ જ્યાં શાક ચટણી ઇ૦ મુકાય છે તે કે [લા] તે વસ્તુ

તેડવું સ૦ ક્રિ૦ [કે તેડ] નોતરવું (૨) [?] [બાળકને] ઊંચકવું – કેડે બેસાડવું [તેડવા જવું, તેડી લાવવું = લેવા – બોલાવવા જવું, લઈ આવવું (જેમ કે, વહુને) તેડી જવું = સાથે લઈ જવું] [કરનાર

તેડાગર વિ૦ [તેડું + ગર] તેડી લાવનાર, તેડાં

તેડાતેડ સ્ત્રી૦ ['તેડવું' પરથી] ઉપરાઉપરી – ઘણી વાર તેડવું તે [બોલાવવું

તેડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'તેડવું'નું પ્રેરક (૨) નોતરવું;

તેડું ન૦ ['તેડવું' પરથી] નોતરું; લેવા-બોલાવવા આવવું તે [–આવવું = નોતરું આવવું, લઈ જવા આવવું –કરવું = નોતરવું; સાથે આવવા કહેવું કે તેમ કહેવા માણસ મોકલવું.] ૦હુંકારું ન૦ હોંકારીને બોલાવવું તે

તેણી (તેં) સ૦ ['તે' ઉપરથી] (ત્રીજો પુરુષ એ૦ વ૦નું સ્ત્રી૦ રૂપ. બહુધા પારસીઓમા વપરાય છે). ૦ગમ, ૦મેર અ૦ તે તરફ, તે બાજુ ૦વાર અ૦ તે વખતે

તેણે (તેં) સ૦('તે'ની ત્રીજી વિભક્તિનું એ૦વ૦)

તેતર, ૦ડો પુ૦ [સં તિતિ(–ત્તિ)ર, પ્રા. તેત્તિર] તીતર; એક જાતનું પક્ષી

તેતાલી(–ળી)સ (તે) વિ૦ જુઓ તેતાળીસ

તેત્રીસ વિ૦ [પ્રા તેત્તી(–ત્તી)સ, સં. ત્રયસ્ત્રિંશત્] '૩૩'. –સો વિ૦પુ૦ તેત્રીસની સાલનો (દુકાળ)

તેથી, ૦કરીને અ૦ ['તે'ની તૃતીયા વિભક્તિ] માટે; તે કારણે, તેટલા સારુ

તેનાવું અ૦ક્રિ૦ પાકવું, તૈયાર થવું

તેનું (તેં) સ૦ ('તે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું એ૦વ૦)

તેપન (તે) વિ૦ [પ્રા તિપન્ન, તેવન્ન (સં ત્રિપંચાશત્)] '૫૩'; ત્રેપન

તેમ (તે) અ૦ [અપ તિમ] તે રીતે – પ્રમાણે

તેમણે (તેં) સ૦('તે'નું ત્રીજી વિભક્તિનું બ૦વ૦)

તેમનું (તેં) સ૦ ('તે'નું છઠ્ઠી વિભક્તિનું બ૦વ૦)

તેર વિ૦ [સ ત્રયોદશ, પ્રા તેર(૦સ)] '૧૩'. ૦તાંસળી સ્ત્રી૦ જેને પરસ્પર ભાણાવહેવાર

નથી એવી જુદી જુદી જ્ઞાતિના લોકો. ૦મું વિ૦ ક્રમમા બાર પછીનુ (૨) ન૦ માણસના મૃત્યુનો તેરમો દિવસ કે તે દિવસે કરાતો વરો ૦શ(-સ)(,)સા૦પખવાડિયાની તેરમી તિથિ

તેરીખ સ્ત્રી૦ [અ. તારીખ?] વ્યાજ ગણવાનો દિવસ (૨) વ્યાજનો દર [-ચઢવી=વ્યાજ વધ્યે જવુ -દેવી=વ્યાજ આપવું -લેવી=વ્યાજ લેવું]

તેરીજ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] જુઓ તારીજ

તેરીમેરી સ્ત્રી૦ [હિં.; સર૦ અપ તેર+મેર] ગાળાગાળી, તારીમારી [(સં. ૧૬૧૩?)

તેરો પું૦ ['તેર' ઉપરથી] તેરની સાલનો દુકાળ

તેલ ન૦ [સ તૈલ, પ્રા] તલ વગેરેમાથી કઢાતો ચીકણો પ્રવાહી પદાર્થ (૨)તેલમા કાઢેલું સત્ત્વ (૩)[લા.]ખડદાળો,દમ.[-ઊંજવું=ઘસારાના ભાગમા તેલ પૂરવું -કાઢવું=ઠૂશ કાઢવી; દમ કાઢવો (૨) સત્ત્વ કાઢવું -જોવું, તેલની ધાર જોવી=પૂરી ચોકસાઈ કરવી -ઘાલવું =મરનાર પછીનો શોક વિધિસર છોડવો (સ્ત્રીઓએ) -નીકળવું=ઠૂશ નીકળવી. તેલપળી કરવી=જેમ તેમ કરીને ગુજરાન ચલાવવું -પૂરેવું=તેલ ખૂટવુ-આજવુ કેલરવું. -રેડાવું=ફાળ પડવી (૨) ચટ્ટેખાઈ થવી. તેલમાં માખ ખૂડવી=શરમાઈ-સકોચાઈ જવું.] ૦ણ સ્ત્રી૦ તેલીની સ્ત્રી; ઘાંચણ ૦દાણા પુ૦બ૦વ૦તેલી બિયા -વાળું વિ૦ તેલવાળુ, તેલથી ચીકણુ બનેલુ

તેલ(-લુ)ગુ સ્ત્રી૦ તેલગણના લોકોની ભાષા

તેલંગણ પુ૦ [પ્રા તેલ્ગ (સ. તૈલંગ)](સં) ઓરિસાથી દક્ષિણના સમુદ્રકિનારા પરના પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ, આંધ્ર દેશ

તેલાં ન૦ બ૦ વ૦ ['તેલ' ઉપરથી] નવરાતરના દિવસમા તેલની કરી પાળી કરવાનુ ત્રણ ઉપવાસનુ વ્રત

તેલિયું વિ૦ ['તેલ' ઉપરથી] તેલવાળુ, તેલથી ચીકણુ -યા ચક્કી સ્ત્રી૦ તેલ કાઢવાની ચક્કી-મિલ. -યા બાવા ન૦ એક જાતનુ પંખી. -યો રાજા પુ૦ તેલથી નાહનાર-તેલથી તરબોળ વસ્ત્રો પહેરનાર અને તેલમા જોઈ ગુજરેલી વાત કહેનારો-તાન્ત્રિક

તેલી વિ૦ ['તેલ' ઉપરથી]તેલવાળું; તેલિયું(૨) પું૦ ઘાચી (૩) એક અટક

તેલુગુ સ્ત્રી૦ જુઓ તેલગુ [ઝૂમખુ

તેલું ન૦ જુઓ તેલાં (૨) ['ત્રણ' પરથી] ત્રણનું

તેવડું વિ૦ [અપ તેવડ, સર૦ મ તેવઢા,-ડા] તેના જેવડું. -તેવડું વિ૦ તેવડુ તેવડું, સરખેસરખુ

તેવરો પું૦ [હિં. તેવરા] સગીતનો એક તાલ

તે વાર(-રે) અ૦ તે સમયે-પ્રસગે; ત્યારે

તેવીસ વિ૦ [પ્રા. તેવીસ (સ ત્રયોવિંશતિ)] ૨૩, ત્રેવીસ. -સા પું૦બ૦વ૦ ત્રેવીસા

તેવું (') વિ૦ [સં તદ્ + વત્, સર૦ પ્રા. તેવ્વ (૦ઇ); અપ તેહ, મ. તેવિ (-વી)] અમુકને મળતુ; અમુક જેવું. -વામાં અ૦ તે વખતે -વે અ૦ તે સમયે; ત્યારે (૫.)

તેસઠ (તે) વિ૦ [પ્રા. તેસટ્ઠિ (સ. ત્રિષષ્ટિ)] '૬૩'; ત્રેસઠ

તેહ સ૦ [સર૦ અપ૦=તેવું] (૫) તે

તેં (તે') સ૦ ('તુ'નુ ત્રીજી વિભક્તિ, એ૦ વ૦)

તેંગળ પું૦, ન૦ એક ધરેણું

તેંતાલી(-ળી)સ (તે૦) વિ૦ [પ્રા તેમાલીસ (સં ત્રિચત્વારિંશત્)] '૪૩'

તેંસઠ (તે૦) વિ૦ જુઓ તેસઠ [(૩) તેજસ્વી

તૈજસ વિ૦ [સં] તેજ સંબધી(૨)તેજનુ બનેલુ

તૈયાર વિ૦ [અ] રજૂ કરવા કે ઉપયોગમાં લેવા યોગ્ય, પરિપૂર્ણતાએ પહોચેલુ, તરત હાજર કરાય કે કામ દે એવી સ્થિતિવાળુ (૨) સજજ, તત્પર -રી સ્ત્રી૦ તત્પરતા, સજજ હોવું તે. [(ભાલ) તૈયારીમાં લઈ જવો=ઉતારુ ઓની ગાડીમા લગેજ કરવો.]

તૈલ ન૦ [સં] તેલ. -લાભ્યંગ પું૦ [+અભ્યગ] શરીરે તેલ ચોળવુ તે -લી વિ૦ તેલવાળુ (૨) ચીકટુ (૩) પું૦ તેલી, ઘાચી

તૈલ ગ(૦ણ) પુ૦[સં]તેલ ગણ,પ્રાચીન તૈલ ગદેશ

તૈલંગી વિ૦ તૈલ ગ દેશને લગતુ

તૈંયે અ૦ (કા) તદ, ત્યારે, તો પછી

તો અ૦ [સ. તદા, પ્રા. તો, સર૦ મ તોં, હિં] ('જો' સાથે કે એકલુ, શરતી વાક્યમાં

વપરાય છે) ઉદા૦ જો આવશે, તો જઈશું.(૨) [સં તુ] 'તોપણ'ના અર્થમા ઉદા૦ હું તો જઈશ. (તુ નહીં આવે તોપણ). (૩) [સર૦ પ્રા. તમો, તો] 'તો પછી' ના અર્થમા. ઉદા૦ તો ના ! (૪) 'બીજું કાંઈ નહી, તો આટલું તો' એ અર્થમાં. ઉદા૦ આપો તો ખરા, પાસે તો આવ (૫)ભાર મૂકવા માટે. ઉદા૦ 'તુ ગયો તો નહી જ !' 'આ તો ખરો.' [તો. તો =તો (વિશેષ આગ્રહ સૂચવે છે).તો પછી અ૦તો તો;ત્યારે.]

તોઈ સ્ત્રી૦[સર૦હિં. મ.] રૂઈ; કસબની કિનારી

તોક (તો૦ ?)સ્ત્રી૦[અ. તૌક] ગળામા નાખવાની વજનદાર બેડી (૨) ફાંસ; હળપૂણી

તોકવું સ૦ક્રિ૦ [હિ.] ઊંચકવું (૨) જોખવું

તોકલ પું૦[અ. તવક્કુલ] ઈશ્વર પરની આસ્થા

તોક્કીર સ્ત્રી૦ [અ.] આબરૂ; ઇજ્જત

તોખમ ન૦; સ્ત્રી૦ + જુઓ તુખમ

તોખાર પું૦ [દે. તુક્ખાર, તોક્ખાર] ઘોડો

તોછડું વિ૦ [સં. તુચ્છ] અસભ્ય, ઉદ્ધત (૨) ટૂંકું; ઓછું. –ડાઈ સ્ત્રી૦ તોછડાપણું

તોજી (તો ?) સ્ત્રી૦.[અ. તૌજી] વિઘોટી, સાંથ (૨) સાર, સત્ત્વ

તોટક પું૦ [સં. त्रोटक, પ્રા. તોટ્અ] એક છંદ

તોટાવું અ૦ ક્રિ૦ ['તોટો' ઉપરથી] ખૂટી પડવું, તોટો પડવો

તોટો પું૦ ['તૂટવું' ઉપરથી (સ. त्रुट्)] ખોટ, નુકસાન (૨) [જુઓ ટોટો] હરડિયો

તોડ પું૦ ['તોડવું' ઉપરથી] નિકાલ, ફડચો, ફેંસલો. [–આણવો, –કરવો, –કાઢવો, –પાડવો, –મૂકવો, –લાવવો.] (૨) [સર૦ મ.]સોગટામાં સામાની સોગટી પહેલી મારવામાં આવે છે તે, કે જે પછી પોતાની સોગટી ઘરમા લઈ જઈ શકાય [–પડવો =એ રીતે સોગટી મરાય એવો દાવ પડવો](૩) સ્ત્રી૦ [સં. तोद, પ્રા.] પગના માંસલ ભાગમા થતી પીડા ૦જોડ સ્ત્રી૦ તડજોડ, સમાધાન. ૦ફોડ સ્ત્રી૦ તોડવું ફોડવું તે

તોડણહાર વિ૦ તોડનારું

તોડવું સ૦ક્રિ૦ [સ , પ્રા. तोड] જોડાયેલું કે વળગેલું યા લાગેલું હોય તેને જોર વાપરીને છૂટું કરવું જેમ કે ઝાડની ડાળ; કેરી આંબેથી તોડવી (૨) ચૂંટવું; ચૂંટીને અલગ લેવું; ઉતારવું. જેમ કે ફૂલ, શાક ઇ૦ (૩) ભાગવું; દોડવું. જેમ કે કાચ, લખણો, હાથ ઇ૦ (૪) અલગ બે ભાગ કરવા; ટુકડો કરી નાખવો. જેમ કે વાળ, તાર, દોરો (૫) [લા] ભંગ કરવો; ભંગાણ પાડવું. જેમ કે, વચન, મૈત્રી ઇ૦. [તોડી નાખવું = ભાંગી નાખવું (સંબંધ કે કાંઈ રચાતુ કે રચાયું હોય તે) (૨) નાસીપાસ –વેરણછેરણ કરી દેવુ **તોડી પાડવું** = તોડી નાખવું; પાડી નાખવું]

તોડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] એક રાગિણી –ટોડી (૨) નાનો તોડો –પગનુ સાકળું (છોકરીનુ)

તોડેમ'કોડે અ૦ એકપગે

તોડો પું૦ [સર૦ હિ , મ. તોડા, દે. તોડર] ટોડો, પગનુ સાકળું (૨) હજાર રૂપિયાની થેલી (૩) [જુઓ તોડવુ] પૂણીઓ કાંતતાં પડેલો ફેરો (૪)કાચુ તોડેલુ ફળ (કેરી, કોકું વગેરે) (૫) [જુઓ ટોડો] ટોલ્લો (૬) મિનારો; શિખર; કાંગરો (૭) વાવની ઉપરની દીવાલ(૮) ચણતરમા દીવાલની લડાઈની દિશામા મુકાતી ઈંટ (દીવાલની લંબાઈની દિશામાં મુકાતીને 'પડી' કહે છે) (૯) [જુઓ ટોટો] બંદૂકની નળગરી [બોલતા જીભ ચોટવી

તોતડા(–ળા)વું અ૦ ક્રિ૦ ['તોતડું' ઉપરથી]

તોતડું વિ૦[સર૦હિં. તોતલા, મ. તોતરા(–઱્હા), રવ૦ ?] બોલતા તોતડાવુ –ડાપણું ન૦

તોતર'ંગી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] એક જાતનું પક્ષી

તોતલું(–ળું) વિ૦ જુઓ તોતડું (૨) અડબા અને કાલા બોલ બોલવુ

તોતળાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ તોતડાવુ

તોતણું વિ૦ જુઓ તોતડું ; તોતલુ

તોતાચશ્મી સ્ત્રી૦[ફા]પોપટની આંખની જેમ ફરી બેસવુ તે, બદલાઈ જવુ –સંબંધ તોડી નાખવો તે [તોસતાન

તોતિંગ વિ૦ (કા) બહુ મોટા કદનુ; મોટું

તોતેર (તો') વિ૦ [પ્રા. तेव(–हु)त्तरि] '૭૩'; તોતેર

તોતો પું૦ [ફા.] પોપટ

તોદરી સ્ત્રી૦ [ફા ; સર૦ હિં] દીવાલ પર ઊગતું એક જાતનું ફૂલ

તોપ સ્ત્રી૦ [તુર્કી] દારૂગોળો ફેંકવાનું સાધન(૨) [લા.]મોટી ગપ.[**–ચલાવવી**=તોપ કામમાં લેવી, તોપ ફોડવી, તોપમારો કરવો (૨) ગપ ફેલાવવી **–છોડવી**=તોપ ફોડવી (૨) ગપ લગાવવી (૩) [લા] વાછૂટ કરવી **–ફોડવી**= તોપ સળગાવવી,તોપનો ગોળો મારવો(૨)[લા] ભારે કાંઈ પરાક્રમ કરવું **–ભરવી**=તોપમા દારૂગોળો ભરી તે ફોડવા તૈયાર કરવી **–મારવી, –લગાવવી**=તોપ ફોડવી, ગોળો મારવો(૨)ગપ ઠોકવી] ૦ખાનું ન૦ તોપ તથા એનો સરંજામ રાખવાની જગા (૨)તોપ અને એનો સરંજામ. ૦ગોળો પું૦ તોપનો ગોળો (૨)[લા.] મોટી ગપ [**–છોડવો**=તોપ ફોડવી, તોપનો ગોળો મારવો (૨) ગપ ઠોકવી.] ૦ચી પુ૦ તોપ ફોડનારો માણસ,ગોલંદાજ(૨)[લા] ગપ્પી માણસ. ૦મારો પુ૦ તોપના ગોળાનો મારો ચલાવવો – ગોળા પર ગોળા છોડવા તે. [**–ચલાવવો**=તોપના ગોળા બૂબ છોડવા]

તોપણ (તો) અ૦ છતા, તેમ છતા; તથાપિ

તોફા વિ૦ [અ તુહફહ્] સર્વોત્તમ,સરસ,કીમતી

તોફાન -ન૦ [અ. તૂફાન]મસ્તી,ધાંધલ(૨)લડાઈ, મારામારી **–ની** વિ૦ તોફાન કરનારુ

તોફારી વિ૦ ['તફારીક' પરથી ?] ભેળસેળિયુ, પરચૂરણ, કુટકળ

તોબરો પુ૦ [ફા] ઘોડાને ચરી ખવડાવવાની ચામડાની કોથળી(૨)[લા]રીસથી ચડેલુ મોં [**–ઊતરવો**=મોં પરથી રીસ દૂર થવી. **–ચઢવો**=રીસથી મોં ચઢવું. **–ચઢાવવો**= ઘોડાને મોંએ તોબરો બાંધવો (૨) રીસથી મોં ચડાવવુ]

તોબા અ૦ (૨) સ્ત્રી૦[અ.] 'હવે હદ થઈ' એવો અર્થ બતાવતો ત્રાસ કે કંટાળાનો ઉદ્ગાર. [**–પોકારવી**=ત્રાસી જવું, કંટાળવુ **–પોકરાવવી**=ત્રાસી જાય એમ કરવું] ૦ખત ન૦ બળજોરીથી લખાવેલુ ખત

તોમર ન૦ [સં.] ભાલા જેવું એક આયુધ (૨) એક છંદ

તોય ન૦ [સં.] પાણી, જળ. ૦જ ન૦ પોયણું; કમળ.૦દ(–ધર) પુ૦;ન૦ વાદળ ૦(૦નિ)ધિ પું૦ સમુદ્ર

તોર (તો) પું૦ [અ. તૌર? કે તુર્કી તોરહ= જુલમી હુકમ ઉપરથી ?] મિજાજ, અહંકાર (૨) સ્ત્રી૦ [દે. તરિયા] તર, મલાઈ

તોર (તો) પું૦ સાળનો રોલર; તે ગોળ લાકડું જેની પર કપડું વણાય તેમ વીંટાય છે

તોરણ ન૦ [સ.] મુખ્ય દરવાજો; કમાનવાળો દરવાજો(૨) શોભા માટે બંધાતો કાગળ, પાન વગેરેનો હાર [**તોરણે આવવું, તોરણે ચઢવું**=વરનુ પરણવા ચોરીની નજીક આવી પહોચ્યું (૨) [લા.] કોઈ કામ તેની છેલ્લી કોટીએ આવી પહોચ્યુ] ૦ઘોડો પું૦ વરનો ઘોડો તોરણે આવે ત્યારે બારોટને અપાતો એક લાગો

તોરત ન૦ [જુઓ તૌરાત] યહૂદીઓનુ ધર્મ-પુસ્તક, બાઇબલનો 'જૂનો કરાર'

તોરાવાળો પું૦ [જુઓ તોરો] લાવણી ગાનારો, તૂરાવાળો (૨) માથે તોરાવાળો માણસ

તોરી (તો) વિ૦ તોરવાળું; મિજાજી (૨) સ્ત્રી૦ તોર; મિજાજ (૩) રીસ, ઝાઝ

તોરી સ્ત્રી૦ કસારીના જેવુ એક જીવડું (૨) પું૦ જુઓ તુરી, ઘોડો

તોરું વિ૦ તારું (૫)

તોરો પું૦[અ તુર્રહ] છોગું, પાલવ, શિરપેચ(૨) પાઘડીનો કસબ(૩)ફૂલનો ગોટો –કલગી (૪) [જુઓ તૂરો] લાવણીનો એક ભેદ

તોરો (તો) પુ૦ જુઓ તોર, મિજાજ, દમામ

તોરોબગલો પુ૦ એક પક્ષી

તોલ પુ૦,ન૦[સં]વજન(૨)વજન કરવાનુ કાટલું (૩) [લા] કિંમત, કદર (જેમ કે તોલ કરવો, થવો) (૪) ભારેખોજ, વકર, પ્રતિષ્ઠા. ૦દાર વિ૦ વજનદાર, ભારે

તોલકું (તો) ન૦ [જુઓ તોલું(–લકું)] માથુ

તોલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ તોલું] રાંધવાનું માટીનું વાસણ (૨) સ્મશાનમાં લઈ જવાની દેવતાની હાલ્લી. **–હું** ન૦ નાનુ માટીનુ વાસણ,હાંલ્લુ (૨) ભિક્ષાપાત્ર

તોલન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સં.] + તોળવું તે (૨) તુલના, સરખામણી [તોળવું
તોલ(–ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [સં તુલ્, પ્રા. તોલ] જુઓ
તોલા(–ળા)ટ પું૦ ['તોળવું' પરથી] તોળનારો, તોળવાનુ કામ કરનારો [(૨) ઘીનું પાટ્ટુ
તોલું ન૦ [દે. તોલ(સં. તુલ્)] દશ શેર વજન
તોલું,–લ્લકું (તો) ન૦ [સં. તાલુકં] માથું
તોલે અ૦ ['તોલ' ઉપરથી] સરખામણીમાં; તુલનામાં, બરોબર
તોલ્લો પું૦ [સં. તોલ] રૂપિયાભાર
તોશાખાનું ન૦[ફા. તોશહ + ખાનહ] ભંડાર, સામાન મૂકવાની જગ્યા
તોષ પુ૦[સ.] સંતોષ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ સંતોષવું
તોફાન ન૦[ફા. તોશહ + દાન પરથી ? સર૦ મ. તોસદાન, તોસ્તાન] કોઈ પણ મોટી–તોતિંગ ચીજ કે ઘટના
તોસદાન ન૦[ફા. તોશદાન]ઘરેણાં રાખવાની સિપાઈની બલેચી (૨) દફ્તર; બેસ્તાન
તોળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ તોલવુ] જોખવું, વજન કરવું(૨)ઉપાડવું;ઊંચકવું(૩)તુલના–વિચાર–કિંમત કરવી [ફેરવી તોળવું = બોલીને ફરી જવુ; ફેરવી વાળવું]
તોળા પું૦ જુઓ તુલા
તોળાટ પુ૦ જુઓ તોલાટ –ભણ ન૦, –ભણી સ્ત્રી૦ તોળવા–જોખવાનુ મહેનતાણું
તોંતેર વિ૦ [જુઓ તોતેર] '૭૩'
તૌરાત ન૦ [હિબ્રૂ તૌરત] જુઓ તોરત
તૌહીદ સ્ત્રી૦ [અ] (ઈશ્વરનું) એકપણું
ત્યક્ત વિ૦ [સ.] તજાયેલુ –ક્તા વિ૦સ્ત્રી૦ તજાયેલી (૨) સ્ત્રી૦ પતિએ તજેલી સ્ત્રી
ત્યજવું સ૦ક્રિ૦ [સં ત્યજ્] તજવું, છોડવું, ત્યાગ કરવો
ત્યમ અ૦ (૫) જુઓ તેમ; તે પ્રમાણે
ત્યહાં અ૦ (૫) જુઓ ત્યા
ત્યાગ પું૦[સ.] તજવાની ક્રિયા(૨)સંન્યાસ(૩) દાન (૪)લગ્નાદિ પ્રસંગે અપાતો બારોટનો લાગો, તાગ. ૦પ્રધાન વિ૦ત્યાગ જેમા પ્રધાન છે તેવું ૦મૂર્તિ સ્ત્રી૦ ત્યાગની મૂર્તિરૂપ માણસ (૨) [લા] હિંદુ વિધવા. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ત્યજવું, ૦શીલ વિ૦ દાનશીલ. –ગી વિ૦ ત્યાગ કરનારુ (૨) પુ૦ સંન્યાસી (૩) દાતા
ત્યાજ્ય વિ૦[સ] તજવા યોગ્ય કે તજી શકાય તેવું
ત્યાર કેડે, ત્યાર પછી અ૦ તે વખત પછી
ત્યારથી અ૦ તે વખતથી
ત્યારે અ૦ [જુઓ તે વારે] તે વખતે (૨) તે સ્થિતિમા તો પછી ['૮૩'
ત્યાશી(–સી) વિ૦[પ્રા. તેયાસીઇ(સ ત્र્યશીતિ)]
ત્યાં (') અ૦ તે ઠેકાણે (૨) તે સંજોગોમા. ૦કણે(–ણિયે) અ૦ ત્યા (ઉ ગુજરાત) ત્યાં તો અ૦ એટલામા તો, એટલું થયું તેટલામા તો ત્યાં સુધી, લગી અ૦ તે સ્થાન, સમય કે સંજોગ સુધી
ત્રગણું વિ૦ ત્રણ ગણું
ત્રચકો પું૦ [સર૦ તરકચો, ત્રસકો (ફા. તર્ક્ = છોડવું + ચેહ ?] (કા) પ્રવાહીને ડાધ પડે તેવો જોરથી ઊડેલો છાટો
ત્રટ(–ઠ) પું૦ + તટ
ત્રણ વિ૦[સ્. ત્રીણિ] '૩'. [–પાયાનું = ઠેકાણા વિનાનુ, ગાડું. –ટકાનું, બદામનું = તુચ્છ; લેખા વિનાનુ] ૦પગી સ્ત્રી૦ બે જણે પોતાનો એકેક પગ સાથે બાધી દોડવાની રમત.–ખેપ વિ૦ આશરે ત્રણ
ત્રપત્રપતું વિ૦[રવ૦]તરબોળ;ટપકતુ;ત્રસત્રસતુ
ત્રપા સ્ત્રી૦ [સં.] લજ્જા, શરમ
ત્રમઝટ, ત્રમઝીક અ૦ પુષ્કળ, ધોધમાર (વરસવું) (૨) સ્ત્રી૦ ઝડી
ત્રમણું વિ૦ તમણુ, ત્રગણુ
ત્રય વિ૦ [સં]ત્રણ (૨) ન૦ ત્રણનો સમૂહ. –યાનન પું૦ [+આનન] (સ.) ત્રણ મુખવાળા–દત્તાત્રેય –યી સ્ત્રી૦ [સં] ત્રણનુ જૂથ (૨) ઋક્, સામ અને યજુર્ એ ત્રણ વેદનો સમૂહ. –યોદશ વિ૦ [સં.] '૧૩' –યોદશી (–શી) સ્ત્રી૦ તેરશ
ત્રવડું ન૦ [સં. ત્રિ + વર્ત્મન્] જુઓ ત્રિભેટો
ત્રવાડી પું૦ [ત્રિ + વેદ ઉપરથી] ત્રિવેદી, એક અટક [પ્રાણીઓનો સમૂહ
ત્રસ વિ૦ [સ]જંગમ,ચલ (૨) ન૦વન (૩) ત્રસ
ત્રસકો પું૦ છાટો, ડચકો (૨) ફાટ, ચીરો (૩) નિસાસો (૪) નિરાત, જંપ

ત્રસત્રસવું અ૦ક્રિ૦ (કા) ઝરવું, નીતરવું,વરસવું
ત્રસરેણુ ન૦ [સં] અણુ, પ્રકાશમાં ઊડતુ દેખાતુ રજકણ
ત્રસિંગ પું૦ (કા) સિંહ
ત્રસ્ત વિ૦ [સં.] ડરેલું; ભડકેલું (૨) બીકણ
ત્રંબક પુ૦ [સ.] જુઓ ત્ર્યંબક
ત્રંબાળું વિ૦ ['તામ્ર' ઉપરથી] તાંબાનુ (૨) ['ત્રંબક' ઉપરથી] ત્રંબકનુ (૩) ન૦ મહાદેવે જનકને આપેલુ અને રામે ભાગેલું ધનુષ્ય (૪) એક જાતનુ વાદ્ય [તે સોયો
ત્રાક સ્ત્રી૦ [સં. તર્કુ] જેના પર સૂતર કતાય છે
ત્રાગ, ૦ડો પું૦['ત્રાક' ઉપરથી?] તાગડો, તાતણો
ત્રાગડ વિ૦ (૨) પું૦ સોનીની એક જાત
ત્રાગડું ન૦ ['ત્રાક' ઉપરથી] તળેલી વસ્તુ ઘેણીમાથી કાઢવાનુ એક ઓજાર, સોયો
ત્રાગડો પુ૦ તાતણો, તતુ (૨) જનોઈ (૩) વળ દેવાની ફરકડી [તાગ] તાગ લેવો
ત્રાગવું સ૦ ક્રિ૦ (કા) ત્રાગું કરવું (૨) [જુઓ ત્રાગું ન૦ [ત્યાગ' ઉપરથી ?] બીજાને ઠેકાણે લાવવા પોતાના ઉપર કરેલી જબરદસ્તી (૨) હઠ, જીદ -ગાળું વિ૦ ત્રાગું કરનારુ
ત્રાગો પું૦ જુઓ ત્રાગડો
ત્રાજવું ન૦[ફા. તરાજૂ] જુઓ ત્રાજૂડુ [-ઊંચુ ચઢવું=વધવું; બઢતી થવી -નીચું નમવું =લાભ થવો, આબાદીના દિવસો આવવા -ભારે થવું=અભિમાન આવવું ત્રાજવાં ટૂંપાવવાં=છૂટણા છૂટાવવા]
ત્રાજૂડું ન૦ જોખવાનું બે પલ્લાવાળુ સાધન; ત્રાજવું (૨) શરીર ઉપર છૂટાવેલુ છૂટણ .-ડી સ્ત્રી૦ નાનાં ત્રાજવાં
ત્રાટક પું૦ [સં] તાકીને એક જ સ્થાને જોઈ ચિત્ત એકાગ્ર કરવાની યોગની એક ક્રિયા
ત્રાટકવું અ૦ક્રિ૦ ['ત્રાટક' કે 'ત્રાડ' ઉપરથી] (કા) અણધાર્યો ધસારો કરવો, છાપો મારવો
ત્રાટી સ્ત્રી૦, -ડું ન૦ [જુઓ તટ્ટી] તાટું; કામડાનો પડદો, ટટ્ટી
ત્રાડ (ત્રા') સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ત્રાહટર્ણે] મોટી બૂમ, ગર્જના (-નાખવી, પાડવી). ૦ન ન૦ ત્રાડવું તે
ત્રાડવું (ત્રા') અ૦ ક્રિ૦ ગર્જના કરવી
ત્રાડો પું૦ જુઓ તાડો
ત્રાણ ન૦ [સં] રક્ષણ, બચાવ (૨) શરણ
ત્રાણુ(-ણું) વિ૦ [પ્રા. તેણઉઇ (સ ત્રિનવતિ)] તાણુ-'૯૩'
ત્રાતા પું૦ [સ] રક્ષણ કરનાર, બચાવનાર
ત્રાપડ સ્ત્રી૦ (કા) અકરાતિયાપણું
ત્રાપો પુ૦ જુઓ તરાપો
ત્રાયમાણ(-ન) ન૦ [સં] એક વનસ્પતિ-વેલ
ત્રાસ પુ૦[સ] જુલમ(૨)પજવણી; કટાળો(૩) કમકમાટી (૪) ધાક, બીક [-આપવો, ઉપજાવવો, કરવો, દેવો = જુલમ કરવો, સતાવવુ, હેરાન કરવું, પજવવું. -પામવું = હેરાન થવું, ત્રાસવું -વર્તવો = જુલમ થવો] ૦દાયક, ૦દાયી વિ૦ ત્રાસ આપનારું. ૦વાદ પુ૦ ત્રાસ ફેલાય એમ કરવાથી ફવાય છે એવો રાજકીય મત, 'ટેરરિઝમ'. ૦વાદી પુ૦ તે મતમા માનનાર ૦વું અ૦ક્રિ૦ ત્રાસ પામવુ, કંટાળવુ (૨) બીવુ
ત્રાસું વિ૦ [જુઓ ત્રાસુ] તિરકસ, વાકુ
ત્રાહિ અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] 'રક્ષણ કરો-બચાવો' એવો ઉદ્‌ગાર [૦ત્રાહિ=બચાવો ! બચાવો ! ત્રાહ્ય ત્રાહ્ય, એવો ઉદ્‌ગાર] ૦મામ્ શ૦પ્ર૦ 'મારું રક્ષણ કરો' એવો ઉદ્‌ગાર
ત્રાહિત વિ૦ [સર૦ મ તિરાહીત, તિહાઈત] અજાણ્યુ (૨) તટસ્થ (૩) પુ૦ ત્રાહિત આદમી
ત્રાહ્ય અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ ત્રાહિ [૦ત્રાહ્ય= ત્રાહિ ત્રાહિ -પોકારવી=ત્રાસી જવું. -પોકરાવવી=ભારે ત્રાસ વર્તાવવો]
ત્રાંબટ વિ૦ [સ તામ્ર ઉપરથી] તાંબાનુ (૨) ન૦ તાંબાનુ પાત્ર, ત્રાસ
ત્રાંબું ન૦ [સ તામ્ર] જુઓ તાબું
ત્રાંસ પુ૦ ત્રાસાપણુ, વાક (૨) ફાસ, ફાસો (૩) વજન, કાટલુ (૪) તાબાની રકાબી, તાસક [-દેવો=ફાસો દેવો (૨)છેહ દેવો] -સિયો પુ૦ જુઓ ત્રાસ (૨) જુઓ તાસિયો -સું વિ૦ [સ ત્ર્યસ્ર ?] વાકુ, કતરાતુ
ત્રિ વિ૦ [સ] ત્રણ ૦ક ન૦ ત્રણનો સમુદાય. ૦કડુ ન૦ સૂંઠ મરી અને પીપરનું ચૂર્ણ.

૦ક્રમ પું૦ (સ) જુઓ ત્રિવિક્રમ
ત્રિકાલ(-ળ) પુ૦ [સં.] ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન એ ત્રણે કાળ(૨)સવાર, બપોર અને સાંજ એ ત્રણે સમય.૦જ્ઞ(-જ્ઞાની) વિ૦ ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન ત્રણે કાળનુ જ્ઞાન ધરાવનારૂ ૦દર્શી વિ૦ત્રણ કાળ જોઈ શકનારું; ત્રિકાળજ્ઞાની -લાબ્યાબ્ધ(-ધિત) વિ૦ [+ અવાધ(-ધિત)] ત્રણે કાલથી અબાધ એવું, કાલાતીત
ત્રિકાંડ વિ૦ [સ.] ત્રણ કાંડ-વિભાગવાળું
ત્રિકૂટ વિ૦ [સં.] ત્રણ શિખરવાળું -ટાચળ પું૦ (સ) લંકામા આવેલો એક પર્વત
ત્રિકોણ પુ૦[સ] ત્રણ ખૂણાવાળી આકૃતિ(૨) વિ૦ ત્રણ ખૂણાવાળું ૦મિતિ સ્ત્રી૦ ત્રિકોણનું ગણિત; 'ટ્રિગોનોમેટ્રી' (ગ) -ણાકાર વિ૦ [+ આકાર] ત્રિકોણ -ણાકૃતિ વિ૦ [+આકૃતિ] ત્રિકોણના આકારનુ (૨) સ્ત્રી૦ ત્રિકોણ આકૃતિ
ત્રિખૂણિયું વિ૦ ત્રણ ખૂણાવાળુ, ત્રિકોણાકાર
ત્રિગણ પું૦ [સ] સસારી જીવનના ત્રણ પુરુષાર્થ. ધર્મ, અર્થ અને કામ, ત્રિવર્ગ
ત્રિગર્ત પુ૦ [સં.] (સ) પંજાબના એક પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ
ત્રિગુણ વિ૦[સ.] ત્રણ ગણુ, ત્રેવડુ (૨) પું૦બ૦ વ૦ સત્ત્વ,રજ અને તમ એ ત્રણ ગુણો -ણા સ્ત્રી૦ માયા (વેદાતમા). -ણાત્મક,-ણી વિ૦ ત્રિગુણનુ બનેલું
ત્રિઘાતપદી સ્ત્રી૦[સ]ત્રણ ઘાત સુધીના પદવાળી રકમ, 'કયૂબિક એકસ્પ્રેશન' (ગ)
ત્રિજગત ન૦, ત્રિજગતી સ્ત્રી૦ [સં] ત્રણે દુનિયા (સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ)
ત્રિજટા સ્ત્રી૦[સ](સ) અશોકવનમા સીતાની ચોકી કરનારી રાક્ષસી
ત્રિજ્યા સ્ત્રી૦[સં.]વર્તુલના મધ્યબિદુથી પરિધના કોઈ બિદુ સુધીની સુરેખા કે તેનુ અતર, 'રેડિયસ'(ગ).૦કોણ પુ૦મધ્યબિદુ આગળ ત્રિજ્યાને વડાયાપથી થતો ખૂણો;'રેડિયન'(ગ.)
ત્રિતાપ પું૦ બ૦ વ૦ [સં.] જુઓ તાપત્રય
ત્રિતાલ પું૦ [સં] સગીતનો એક તાલ
ત્રિદશ પું૦ [સં.] દેવ
ત્રિદંડ પું૦, ન૦ [સ.] વાગ્દંડ, મનોદંડ અને કાયાદંડ એ ત્રણ સંયમ ધારણ કર્યાની નિશાનીરૂપ સન્યાસીનો દંડ. -ડી પું૦ ત્રિદડ ધારણ કરનાર, સંન્યાસી
ત્રિદોષ પુ૦ [સં] વાત, પિત્ત અને કફ એ ત્રણ દોષના પ્રકોપથી થતો રોગ, સન્નિપાત ૦જ વિ૦ ત્રિદોષમાથી થયેલું [-શિવ
ત્રિદશ પું૦[સં] (સ.) ત્રિનેત્ર, ત્રણ આંખવાળા
ત્રિધા અ૦ [સ] ત્રણ પ્રકારે, ત્રેવા
ત્રિનયન,ત્રિનેત્ર પુ૦ [સ] (સ.) મહાદેવ
ત્રિપક્ષી ન૦ [ત્રિ+પક્ષ] ત્રણ પખવાડિયા બાદ મરનાર પાછળ કરવાનુ શ્રાદ્ધ
ત્રિપથ પું૦ બ૦ વ૦ [સ.] સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાલ (૨) ન૦ ત્રણ રસ્તા જ્યાં મળે એ સ્થળ ૦ગા સ્ત્રી૦ [સં](સ) ગગા
ત્રિપદા સ્ત્રી૦ [સં] એક છદ
ત્રિપદી સ્ત્રી૦ [સં.] ત્રણ પાયાની ઘોડી, ત્રિપાઈ (૨) એક છદ (૩) હાથીનુ પલાણ બાધવાનું દોરડુ (૪) વિ૦ ત્રણ પગ કે પદવાળુ
ત્રિપરિમાણ ન૦ [સં] લબાઈ, પહોળાઈ અને ઊંચાઈ કે જાડાઈ એ ત્રણ માપ જે દરેક પદાર્થને હોય તે; 'થ્રી ડાઇમેન્શન્સ' (ગ)
ત્રિપાઈ સ્ત્રી૦ [ત્રિ+પાદ] ત્રિપદી, ત્રણ પાયાની ઘોડી; ટિપાઈ
ત્રિપાઠી પું૦ [સ]વેદનો પાઠ કરવાની સહિતા, પદ અને ક્રમ એ ત્રણે રીતો જાણનારો બ્રાહ્મણ (૨) એક અટક
ત્રિપાદ વિ૦ [સ] ત્રણ પગવાળુ
ત્રિપિટક પુ૦[સં] સુત્ત,વિનય અને અભિધમ્મ એ ત્રણ પ્રકારના બૌદ્ધ ગ્રથોનો સમૂહ
ત્રિપુટ વિ૦ [સ] ત્રણ પુટવાળું. -ટી સ્ત્રી૦ ત્રણનો સમૂહ, ત્રિક
ત્રિપુર ન૦ [સં] મયે રાક્ષસો માટે આકાશ, અતરિક્ષ અને પૃથ્વી ઉપર બાધેલા સોના, ચાદી અને લોખડના ત્રણ શહેર (૨) પું૦ (સં.)શિવે મારેલો એક રાક્ષસ -રારિ પું૦ [+સ. અરિ] (સં.) શિવ
ત્રિપુંડ,-ડ્રૂ(૦ક) ન૦ [સ] ત્રણ લીટીનુ તિલક

ત્રિફલા(–ળા) સ્ત્રી૦ [સ.] હરડાં, બહેડાં ને આમળાનું ચૂર્ણ–એક ઔષધિ
ત્રિફળું વિ૦ ત્રણ ફળા–પાનાવાળું
ત્રિભંગ(–ગી) વિ૦ [સ.] ત્રણ ઠેકાણે વળેલું (૨) પું૦ એક છંદ
ત્રિભાગવું સ૦ક્રિ૦ ત્રણ સરખા ભાગ કરવા
ત્રિભાજક વિ૦ ત્રિભાગનાર (૨)'ટ્રાઇસેક્ટર'(ગ)
ત્રિભુજ પું૦, ન૦ [સ.] ત્રિકોણ
ત્રિભુવન ન૦ [સ] સ્વર્ગ, મૃત્યુ ને પાતાળ એ ત્રણે ભુવન–લોક ૦પતિ પુ૦(સં)શિવ (૨) ઇંદ્ર
ત્રિભેટો પું૦ જ્યાં ત્રણ રસ્તા મળે તે જગા,ત્રિપથ
ત્રિલોક સ્ત્રી૦ [ત્રિ+ભૂમિ] ત્રિભુવન, સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ
ત્રિલોયું ન૦ [ત્રિ+ભૂમિ–ભોય] + ત્રીજો માળ
ત્રિમૂર્તિ(–ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સ] બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશનું ત્રિક
ત્રિયા સ્ત્રી૦ [સ. સ્ત્રી, સર૦ હિં.] સ્ત્રી ૦રાજ્ય ન૦ સ્ત્રીઓનું રાજ (જુઓ કામરૂ) (૨) સ્ત્રીનું ચલણ હોવું તે
ત્રિયામા સ્ત્રી૦ [સં] રાત્રી
ત્રિરંગી વિ૦ ત્રણ રંગનું (૨) પું૦ સફેદ, લીલો અને કેસરી એ ત્રણ રંગવાળો રાષ્ટ્રધ્વજ
ત્રિરાશિ સ્ત્રી૦ [સ] આપેલી ત્રણ સંખ્યા કે રાશિ યા પદ ઉપરથી ચોથી સંખ્યા કે પદ કાઢવાની રીત (ગ) [–માંડવી = દાખલા કે હિસાબને ત્રણ પદોમા ગોઠવી ત્રિરાશીની રીતે ગણવો, ત્રિરાશીની રીતે ગણતરી કરવી.]
ત્રિલિંગી વિ૦[સં ત્રિલિંગ](વ્યા.)ત્રણ લિંગવાળું (વિશેષણ) [પુ૦ ઇંદ્ર (૨) શિવ
ત્રિલોકપ પું૦, –પ્પી સ્ત્રી૦ [સ] ત્રિભુવન. ૦નાથ
ત્રિલોચન પું૦ [સ] (સ) શિવ
ત્રિવટ પુ૦ [મ] ત્રિતાલ
ત્રિવર્ગ પુ૦ [સ] ત્રણનો સમૂહ ધર્મ, અર્થ અને કામ (૨) ક્ષય, સ્થિતિ અને વૃદ્ધિ (૩) સંગીતમા એક અલંકાર
ત્રિવર્ણ પું૦ [સ] સંગીતમા એક અલંકાર –ર્ણી વિ૦ ત્રણ રંગનું, ત્રિરંગી
ત્રિવલિ(–લી) સ્ત્રી૦ [સ.] પેટ ઉપર પડતી ત્રણ વલિ–વાટા કે કરચલી
ત્રિવિક્રમ પું૦ [સં.] (સ.) વિષ્ણુ
ત્રિવિધ વિ૦ [સં] ત્રણ પ્રકારનું
ત્રિવેણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ [સ] ગંગા, યમુના અને સરસ્વતી (૨) તેમનો જ્યાં સંગમ થાય છે તે ધામ–પ્રયાગ (૩)ઇડા, પિંગલા અને સુષુમ્ણા એ ત્રણ નાડીઓનો સમુદાય (૪) શ્રી ગંગની એક રાગણી. ૦સંગમ પું૦ જુઓ ત્રિવેણી ૧ અને ૨
ત્રિવેદી પું૦ [સ.] ત્રણ વેદ જાણનારો (૨) એક [અડક, તરવાડી
ત્રિશંકુ પુ૦ [સ.] (સ.) અયોધ્યાનો રાજા, હરિશ્ચંદ્રનો બાપ [ત્રિશંકુની સ્થિતિ, દશા = અધવચ–અંતરિયાળ લટકી રહેવું તે,નહીં અહીંનું, નહીં ત્યાંનું એવી સ્થિતિ]
ત્રિશિખ ન૦[સ] ત્રિશૂલ (૨) (ત્રણ ટોચવાળો) તાજ; મુગટ, કલગી (૩) કોણી અને ખભા વચ્ચેનો હાથનો એક રચાયુ, 'ટ્રાઇસેપ'
ત્રિશિર ન૦[સં] જુઓ ત્રિશિખ ૧,૨ –૨। પુ૦ (સ) રામે મારેલો એક રાક્ષસ
ત્રિશૂલ(–ળ) ન૦ [સં] ત્રણ અણીઓ–ફળાંવાળું એક હથિયાર. ૦પાણિ(–ણિ) પું૦ (સ.) હાથમા ત્રિશૂલવાળા–શિવ
ત્રિષ્ટુભ પું૦ [સ] એક છંદ
ત્રિસંધ્યા સ્ત્રી૦[ત્રિ+સંધ્યા]સવાર;બપોર અને સાંજ એ ત્રણે સમયનો સંધિકાળ કે તે વેળા કરાતો સંધ્યાવિધિ
ત્રિસેથિયા (સેં૦) પુ૦ [ત્રિ+સેંથી] એક ઘરેણું –દામણી [એ ત્રણ ધામ
ત્રિસ્થલી(–ળી) સ્ત્રી૦[સ] કાશી, પ્રયાગ, ગયા
ત્રિસ્વર વિ૦ [સં.] ત્રણ સ્વરવાળું
ત્રીજ સ્ત્રી૦ [સં. તૃતીયા] તીજ, પખવાડિયાની ત્રીજી તિથિ [પછીનું
ત્રીજું વિ૦ [સ તૃતીય] તીજુ, ક્રમમા બીજા
ત્રીઠ સ્ત્રી૦ પીડા, દુઃખ
ત્રીશ(–સ) વિ૦ જુઓ તીસ –શા(–સા) પું૦બ૦વ૦ ૩૦×૧ થી ૧૦નો ઘડિયો
ત્રુટ સ્ત્રી૦ ત્રુટી ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં ત્રુટ્] તૂટવું –ટિ(–ટી) સ્ત્રી૦[સ.]ઊણપ,ખામી,દોષ –ટો પુ૦ તોટો, ખોટ

થકૃ(–કા)વવું સ૦ ક્રિ૦ 'થાકવું'નુ પ્રેરક
થકવું અ૦ક્રિ૦ [દે થક્ક, હિં. થકના]=થાકવું
થકાર, –રા–ત [સં] જુઓ 'થ'મા
થકાવવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ થકવવું
થકિત વિ૦[સ. સ્થગિત, પ્રા થગિય, સર૦હિં., મ] ચકિત; દિગ્મૂઢ (૨) [સર૦ પ્રા થક્ક] સ્થિર થયેલુ (?)
થકી અ૦ [જુઓ થકુ] (૫) જુઓ થી
થકું અ૦ [સ. સ્થિત, પ્રા. થક્ક પરથી ? સર૦ જૂનો એક પ્રત્યય થકાउ] –ને લીધે, –ની વતી
થડ ન૦ [દે. થુડ] ઝાડનો મૂળ જડો ભાગ, જેમાથી આગળ ડાળાપાખડા ફૂટે છે(૨)[લા] વંશવૃક્ષનું થડ (૩) [ભરત કે ગીતમા] મંડાણ (૪)ઉત્પત્તિસ્થાન,પ્રારંભસ્થાન [–થી પાંખડાં સુધી=આદિથી અંત સુધી થડ બાંધવું= શરૂઆત કરવી, મંડાણ કરવું]
થડ અ૦[રવ૦]ઠોકવાનો,પડવાનો કે અથડાવાનો રવ [–દઈને=થડ અવાજની સાથે]
થડક સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ મ] બીક, ધ્રુજારી (૨) બોલતાં જીભ ચોટવી તે ૦(–કા)વું અ૦ક્રિ૦ બોલતા જીભ ચોટવી કે મૂંજવી, થડકા સાથે ઉચ્ચારણ થવુ (૨) ધડકવું; ભયથી કંપવુ (૩) ઊછળવું, ધબકવું. –કાટ પું૦ થડકવુ તે –કાર(–રો) પુ૦ થડ એવો અવાજ (૨) થડકો. –કો પુ૦ થડકારો (૨) બોલવામાં અક્ષર પર પડતુ જોર [(૨) મૂંજવું
થડથડવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] થડથડ અવાજ થવો
થડથડાટ પું૦ [રવ૦] થડથડવાની ક્રિયા
થડમાં અ૦ નજીક [ઉપર થડ અવાજથી
થડાથડ અ૦ [રવ૦] અથડાવાનો અવાજ, થડ
થડિયું ન૦ ['થડ' ઉપરથી] થડ કે થડનો મૂળ આગળનો ભાગ (૨) વંશવૃક્ષનુ (પેટા) થડ
થડી સ્ત્રી૦ [દે થડ=જૂથ, સમૂહ, સર૦ મ] થપ્પી, ગંજ
થડું ન૦ જુઓ થડિયુ
થડોથડ અ૦ અડોઅડ(૨)[રવ૦]જુઓ થડાથડ
થથડાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ધમકાવવું, ધમધમાવવું
થથરડો પુ૦ [જુઓ થથેડવુ] જડો લેપ–થર, થથેડો
થ(૦૨)થરવું અ૦ક્રિ૦[દે થરથર] કંપવું,ધ્રૂજવું (૨) [લા.] બીવું, ત્રાસવું થ(૦૨)થરાટ પું૦ થથરવું તે
થ(૦૨)થરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'થ(૦૨)થરવું'નુ પ્રેરક
થથેડવું સ૦ક્રિ૦ ['થર' ઉપરથી] જડો થર થાય એમ લપેડવુ. થથેડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
થથે(–થે)ડો પુ૦ જુઓ થથરડો
થથૈયો પુ૦ [રવ૦] નાચનારો
થથ્થો પુ૦ થકાર
થનક,૦થનકાર અ૦ [રવ૦] નાચવાનો અવાજ
થનગન,૦થનગનાટ અ૦[રવ૦]નાચવાનો અવાજ. [–કરી રહેવું=આનંદમા ફૂલવું (૨) કશું કરવાની કે ઊપડવાની અધીરાઈ દાખવવી] ૦વું અ૦ક્રિ૦ થનગન નાચવું કે ચાલવું –નાટ પું૦ થનગન ચાલવુ તે (૨) જુસ્સો; તાન, થનથનાટ
થનથન અ૦ [રવ૦] નાચવાનો અવાજ [–કરી રહેવું=આનંદમા ફૂલવું.]૦વું અ૦ક્રિ૦ થનથન નાચવું –નાટ પુ૦ જુસ્સો, તાન, થનગનાટ
થપડાક, થપાટ સ્ત્રી૦ [રવ૦] લપડાક, તમાચો
થપેલી સ્ત્રી૦ ['થાપવુ' ઉપરથી, પ્રા. થપ્પિઅ=સ્થાપિત] થાપીને કરેલી જાડી પૂરી –લો પું૦ થાપીને બનાવેલો રોટલો
થપોડું(–લિયું, –લું) ન૦, –ડી સ્ત્રી૦[જુઓ થપેલી] હાથથી થાપીને કરેલી ચીજ–ઘાટ
થપ્પડ સ્ત્રી૦ [રવ૦, અથવા પ્રા થપ્પણ (સ્ત સ્થાપન)=ચોડી ઘાલવુ, લગાવવુ] તમાચો, થપડાક. [–ખાવી=તમાચા ખાવી (૨) માર પડવો (૩) નુકસાન થવું, છેતરાવુ (૪) પાઠ શીખવો, અનુભવે સાન ઠેકાણે આવવી. –ચોડી દેવી, મારવી, લગાવવી]
થપ્પી સ્ત્રી૦ [પ્રા થપ્પ(સ સ્થાપ્) ઉપરથી]એક ઉપર એક ગોઠવીને કરેલો ગંજ. [–મારવી, લગાવવી=થપ્પી કરવી] ૦ઘોડી સ્ત્રી૦ એક રમત
થપ્પો પું૦[સર૦હિં ઠપ્પા] લપ્પો, (સાડી કપડા પર લગાવાતો) કસબવાળો વણાટ (–મૂકવો)
થબડાક અ૦[રવ૦] દોડવાનો અવાજ
થબથબવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] થબ થબ થવું

થમણી સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. થવણિયા] થાપણ,મૂડી
થયું અ૦ ક્રિ૦ 'થવું'નું ભૂ૦ કા૦નુ ન૦ (થઈ સ્ત્રી૦, થયેા પું૦) (૨) અ૦ બસ, પૂરતુ
થર પું૦ [સં. સ્તર] પડ, વળું (૨) એકસરખુ બાઝેલુ કે ચેાપડેલુ તે, પેાપડેા [સર. દે થર = દહીંની તર] (૩) [સર૦ દે. થડ] ચડતી ઊતરતી ચૂડીઓનેા જથેા. [–ઉતારવેા = ચણતરની એક હાર તેાડી પાડવી (૨) પડ કાઢવું (૩) ચડઊતર ગાળાની ચડીઓ બનાવવી. –ચડાવવેા = ઊ ચાણમા ચણતરની એક હાર વધારવી (૨) છેા કરવી(૩) ચડઊતર ચૂડીઓ પહેરાવવી –દેવેા = થર મારવેા. –પહેરવેા = ચડઊતર ચૂડીઓ પહેરવી (૨) સ્ત્રીની જેમ વર્તવું –મારવેા, દીવાલ વગેરે ઉપર છેા કરવી] –લેવેા = ચણતરમાં થર ચડાવવેા. (૨) થર મારવેા] [કંપારી, ઝુનરી
થરક સ્ત્રી૦ [સર૦ થરથરવું, થડક] બીક, ધાક (૨)
થરકવું અ૦ ક્રિ૦ થડકવુ; ભયથી કંપવું
થરકાંકણ ન૦ બ૦ વ૦ [થર + કાકણ] લગ્ન વખતે કન્યા પહેરે છે તે ચૂડીઓ –થર
થરથર અ૦ [દે. થરત્થર, થરથર, થરહર] ધ્રૂજે –કંપે, એમ ૦વું,–૨ાટ–૨ાવવું જુઓ 'થથરવુ'મા –૨ાટી,–રી સ્ત્રી૦ થરથરાટ, કંપ
થરથરી સ્ત્રી૦ કબૂતરની એક જાત (૨) જુઓ 'થરથર'માં [ધરાવું
થરપવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. તર્પ્] (કા.)તૃપ્તિ પામવું;
થરપાનેતર ન૦ થર અને પાનેતર
થરમેા પુ૦ એક જાતનુ કપડુ; દુપેાટેા
થરમેામિટર ન૦ [ઈ]ગરમી માપકયંત્ર [–ઘૂકવું = તાવ જોવા તે યંત્ર મેા કે બગલમા મૂકવું, તેનાથી તાવ માપવેા]
થરમેાસ ન૦ [ઈ] પેાતાની અંદરની વસ્તુની ગરમીઠંડી સાચવી રાખે એવી એક કાચની શીશી જેવી બનાવટ
થરવું સ૦ ક્રિ૦ ['થર' ઉપરથી] થર ચડાવવેા(૨) ખાણમાં અનાજ ન બગડે એ માટે નીચે અને ચેામેર જુવારબાજરીના પૂળા ભરી લેવા (૩) [જડના] છેડાને ટીપીને નીકળી ન જાય એવેા કરવેા

થરી સ્ત્રી૦ કાચી કેાઠીના પડની નીચેની સામ સામી બાજુએ હેાય છે તે ઊંડેા કાપેા
થરેરવું (રે') અ૦ક્રિ૦ [દે. થરહર] થરથરવું; ત્રાસવું. થરેરી (રે') સ્ત્રી૦ થરથરાટ, ત્રાસ
થવાવું અ૦ક્રિ૦ 'થવુ'નુ ભાવે રૂપ
થવું અ૦ ક્રિ૦ [સ. સ્થા, પ્રા. થા ?] બનવું; અસ્તિત્વમા આવવુ, કાંઈ બનવુ –રચાવું કે તેની તૈયારી ચાલવી (કેાઈ પદાર્થ, પ્રસંગ કે ભાવ માટે વપરાય છે ઉદા૦રસેાઈ થઈ, બળવેા, ક્રોધ,મેાહ થવેા) (૨) નીપજવું, પેદા થવું (જેમ કે, કહ્યે કશું નહિ થાય, ઝાડે ફળ થાય, ઉધરસ થવી ઇ૦)(૩)(અમુક સમય, અંતર, વજન,ઇ૦ પરિમાણ) અસ્તિત્વમા આવવુ, માપમા હેાવું; ગુજરવું (સમય); (વજનમા) ઊતરવુ, ઇ૦ (જેમ કે કલાક થયેા; વખત થાય છે. એક ગાઉ થાય. શાક મણ થયુ)(૪)લાગવુ,પ્રતીતિ પડવી (જેમ કે, મને એમ થાય છે કે જઈ આવું.) (૫) અનુભવમા આવવું, લાગુ પડવું (જેમ કે, મને દુ:ખ થાય છે; એને રેાગ થયેા ઇ૦) (૬) વર્તમાન કૃ૦ની સહાયથી, તે ક્રિયા કરવા માડવી એવેા અર્થ બતાવે છે (જેમ કે ખાતેા થા, ભણતી થા). [થઈ ચૂકવું, રહેવું (જુઓ 'થઈ'મા). થઈ જવું = પૂરુ થવુ (૨) સહેજે –આપેાઆપ કે અજાણતા બનવું (ભૂલ થઈ ગઈ. કહ્યુ એટલે થઈ ગયુ ?) (૩) થઈને ગુજરવું –વીતી જવુ (અકબર એક રાજા થઈ ગયેા). થતું નથી = બનતુ નથી, બની કે થઈ શકતુ નથી (૨) (સ્ત્રીનુ) અટકાવમા હેાવું] ['થાત,' 'થાય,' 'થા' તેના કેટલાંક રૂપેા છે]
થળ ન૦[પ્રા થલ] જુઓ સ્થળ ૦ચર વિ૦(૨) ન૦ જુઓ સ્થળચર ૦વટ ન૦ જમીનમાર્ગ
થળવું અ૦ક્રિ૦ જમીનતળ પર રેતી ફરી વળવી
થળી સ્ત્રી૦ સેાની –કંસારાનુ એક એાજાર (૨) [પ્રા થલી] જુઓ સ્થળી
થંભ પું૦ [પ્રા.] સ્તંભ; થાભલેા ૦ન ન૦ થાંભલુ તે. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ. સ્તમ્, પ્રા થંભ]થેાભવું (૨) વિસામેા ખાવેા
થાક પું૦ [જુઓ થાકવું] શ્રમ; થાકવુ તે. [–ઉતારવેા = આરામ લેવેા. –ઊતરવેા =

આરામ થવો, તાલ થવું –ખાવો=આરામ લેવો –ચઢવો=શ્રમની અસર થવી] ૦લો પુ૦ આરામ; વિસામો [–ખાવો, –લેવો= વિસામો લેવો] ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [દે. થક્ક] કામ કર્યાને લીધે શિથિલ થવું (૨) [લા.] કંટાળવું હારવું [થાકયાના ગાઉ=થાકેલાને અતિશય લાભ્યા–વસમા લાગતા ગાઉ.] –કચું પાકચું વિ૦ ઘણું થાકી ગયેલું

થાગ પું૦ [દે. થાવ] +જુઓ થાહ, તાગ [–લાગવો =અદાજ યા પત્તો મળવો]

થાગડથી(–થીં)ગડ ન૦ જુઓ થીંગડથાગડ

થાટ પુ૦ [દે. થટ્ટ=સંભૂહ ?] રાગને ઉત્પન્ન કરવાની શક્તિવાળો સ્વરસમુદાય (સંગીત)

થાણ(–ણે)દાર પું૦ [થાણું + દાર (ફા)] થાણાનો અમલદાર (૨) કોજદાર –રી સ્ત્રી૦ થાણદારનું કામ –હોદ્દો

થાણું ન૦ [સં સ્થાન, પ્રા. થાણ] પડાવ કેન્દ્ર (૨)[દે. થાણય=ચોકી થાણું] પોલીસચોકી, દેવડી (૩) [પ્રા. થાણય (સ્થાનક)=ઠેકાણું] ખામણું (વાવવા માટે).–ણેદાર પુ૦ થાણદાર

થાથડવું સ૰ક્રિ૦ જુઓ થપેડવું

થાથડો પું૦ થપેડો

થાથાથાબડી સ્ત્રી૦ [થા, થા (સ્વ૦) + થાબડવું] થાબડી –પંપાળીને શાંત રાખવું તે (૨) [લા] આળપંપાળ, પટામણી

થાન ન૦ [સર૦ ન] તાકો (૨) [પ્રા. થણ, સ સ્તન]સ્તન(૩)[સં સ્થાન, પ્રા થાણ]સ્થાન(૪) ['થાણું' ઉપરથી]નાકું ૦ક ન૦ સ્થાન, રહેઠાણ

થાનેલો પું૦ [થાન, સ્તન] (કા) સ્તન, ધાઈ

થાપ સ્ત્રી૦ [સ્વ૦] થાપટ (૨) ભૂલથાપ, ધાપ, છેતરપિંડી(૩)[સં સ્થાપૂ, પ્રા થપ્પ]થેપ, સ્થંડ (૪) નરઘાનો વચલો કાળો ભાગ કે તેના પર વગાડાતો ઠોકો (૫) + ઠરાવ. [–ખાવી= ભોળવાવું, ભૂલમા પડવું, છેતરાવું –દેવી, –મારવી=થાપટ મારવી (૨) છેતરવું (૩) તબલા ઉપર ઠોકો મારવો (૪) થેપ દેવી. –મારી જવું=છેતરી જવું]

થાપટ સ્ત્રી૦ [સ્વ૦] હાથના પંજાનો પ્રહાર ૦થાપટ અ૦ જુઓ થાબડથાબડ

થાપડી સ્ત્રી૦ [થાપવું પરથી] ટીપવા માટેનું કડિયાનું એક ઓજાર (૨) થપેલી (૩) થાપટ

થાપડો પુ૦ ['થાપવું' ઉપરથી]હોડીમા માલ કે જનવર ચડાવવાનુ પાટિયું (૨) હોડી (૩) એક જાતની પૂરી (૪) (થોરનો) ફાફડો (૫) જાડો થેપ

થાપણ સ્ત્રી૦ [સં. સ્થાપન, પ્રા. થવ્પણ, થાવણ] મૂડી,પૂંજી(૨)લીંપણ(૩)ન્યાસ. [–ઓળવવી =કોઈએ મૂકેલી થાપણ ખાઈ જવી.–મૂકવી =ન્યાસ તરીકે સોંપવું –રાખવી=બીજાના ન્યાસ સાચવવા લેવા, તે રીતે કોઈ વસ્તુ રાખવી –સાચવવી] ૦હાર -વિ૦ સ્થાપનાર

થાપન ન૦ [જુઓ થાપણ] સ્થાપન, સ્થાપવું તે

થાપના સ્ત્રી૦ જુઓ સ્થાપના

થાપવું સ૰ક્રિ૦[સં. સ્થાપૂ, પ્રા થવ્વ] સ્થાપવું(૨) થેપ –સ્થંડ કરવો(૩)પહોળા હાથે દાબી દાબીને ચપટો આકાર ઘડવો (૪) [સ્વ૦]+થાબડવું

થાપોકૂંડું ન૦ (ચ.)(મોટી બેઠક ને પહોળા મોંનું) રગરેજનું મોટું કૂંડું (૨) [લા] તેના જેવો બેઢાડુ કે ચરબીવાળુ માણસ

થાપી સ્ત્રી૦ જુઓ થાપડી [જાડું કપડું

થાપેડું ન૦ ['થાપો' ઉપરથી] કમ્મરે વીંટવાનુ

થાપો પુ૦ [થાપવું પરથી] પૂઠનો ભાગ, ઢગરો (૨) મોભાગ્યું (૩) કંકુવાળા પગની છાપ

થાબડથાબડ અ૦ધીરે ધીરે થાબડીને,થાપટ થાપટ

થાબડવું ૫૦ ક્રિ૦ [સ્વ૦] ધીમે હાથે ઠોકવું; પંપાળવું –હળવે હળવે ચાપવું

થાબડી સ્ત્રી૦ થાબડવાની ક્રિયા(૨)જુઓ થાપડી

થાલ પુ૦ (ફા.) રકમ વ્યાજે લેતા આડમાં મુકાતી માલમિલકત

થાવર વિ૦ [પ્રા] જુઓ સ્થાવર

થાહ પુ૦ [દે થગ્ઘ, સર૦ હિં] ઊંડાઈ કે કોઈ પરિમાણની હદ, તળિયું, છેડો [–રહેવો= હદ કે માપમા રહેવું કે હોવું]

થાળ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં સ્થાલ, પ્રા. થાલ] મોટી થાળી(૨)ઠાકોરજીના નૈવેદ્યનો થાળ –પ્રસાદ(૩) એ ધરાવતી વખતનું સ્તોત્રગાન. [–કરવો, –ધરવો=ઠાકોરજીને પ્રસાદ ધરવો –માનવો =અમુક કામ સિદ્ધ થાય તો નૈવેદ્યનો થાળ ધરવાની બાધા રાખવી]

થૂવર પુ; સ્ત્રી૦ [જુઓ થુવેર] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થુવેર

થૂળ વિ૦ જુઓ થૂલ

થૂંક ન૦ [પ્રા. થુક્ક, સ. થૂત્કૃત] થૂકરી મોમાથી ફેંકાતી લાળ(૨)મોમા ઝરતી લાળ [-આવવું =મોમા લાળ ઝરવી -ઉડાડવું=ખાલી બકવાદ-લવારો કરવો] ૦દાની સ્ત્રી૦ થૂક વગેરે ઝીલવાનું પાત્ર ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ થૂત્કૃ, પ્રા. થુક્ક] થૂક બહાર કે કવું [થૂંકેલું ગળવું, -ચાટવું=બોલેલુ વચન ન પાળવુ]

થેઈ,૦થેઈ અ૦[રવ૦, સર૦ મ થૈથૈ (૦યા), હિં] નાચનો અવાજ(૨)બાળકને ઊલું કરતા બોલાતો ઉ ગાર. ૦કાર પું૦ થૈકાર,નાચના તાનનો ધ્વનિ

થેક(-ગી) સ્ત્રી૦[દે થેગ?]એક છોડના મૂળમાથી મળતો જુવાર જેવો ખાવાનો પદાર્થ (૨) કૂદકો

થેકડો પુ૦ કૂદકો, ઠેકડો

થેકવું અ૦ક્રિ૦ થેક-છલંગ મારવી(૨)સ૦ક્રિ૦ ઠેકવું, -ને કૂદી પાર કરવું (૩) બીજાથી ઠેકવું

થેગી સ્ત્રી૦ જુઓ થેક

થેપ સ્ત્રી૦ ['થાપવુ' ઉપરથી] જાડુ લીપણ, જાડો લેપ ૦ડો પુ૦ જાડો થેપ(૨) ઊખડેલા લેપનુ પોપડુ, પોપડો (૩) લાદમાટીનુ કુ ભારતુ કૂંડું. ૦ણી સ્ત્રી૦ થેપવાની ક્રિયા કે રીત ૦લી સ્ત્રી૦ લોદાને થેપીને બનાવેલી થપેાલી ૦લું ન૦ થેપીને બનાવેલી ચીજ, થપેાલું (૨) એક વાની. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાડુ લીપવુ, થેપ કરવો (૨) લોદાને ધીમે દબાવી દબાવીને ઘાટ કરવો

થેપાડું ન૦ [સર૦ મ ઠેપાડ,-વૂ=પીતાંબર] ઘોતિયું (સારી જાતનું) [થપેાલી

થેબડી સ્ત્રી૦ છાછરી વાડકી(૨)['થેપવું' ઉપરથી]

થેભો પુ૦ થોલિયો (૨) [સ સ્તમ્, પ્રા થંભ ઉપરથી] થાલલો, ટેકો

થેર પુ૦ [પ્રા] જુઓ સ્થવિર, વૃદ્ધ (બૌદ્ધ)

થેરી સ્ત્રી૦ [પ્રા.] સ્થવિરા, ભિક્ષુણી (બૌદ્ધ)

થેરું અ૦ બણી, તરફ (૨) પાસે

થેલી સ્ત્રી૦ [દે થલ્લિયા, સર૦ મ થૈલી] કોથળી

થેલું ન૦ [સર૦ દે. થડ=ટોળુ] ટોળુ, ઝોલું

થેલો પુ૦ [જુઓ થેલી] મોટી થેલી, કોથળો

થૈકાર પું૦ [સં] થઈકાર

થોક પુ૦,સ્ત્રી૦ [દે. થક્ક] જથો,ઝૂડો, ખરકલો. ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનો ખરકલો ૦ડો પુ૦ મોટો ખરકલો ૦બંધ વિ૦ જથાબધ, પુષ્કળ -કેથોક(-કે) અ૦ થોકબંધ, જથાબધ

થોડું વિ૦ [સ. સ્તોક, પ્રા થોક(-ક્ક,-ગ)] અલ્પ('ઘણું'થી ઊલટું) [થોડા દહાડાનો, થોડી ઘડીનો પરોણો=મરણને કાંઠે પહોચેલુ] -ડાબોલું વિ૦ થોડુ બોલનારુ. ૦ક વિ૦ જરાક, થોડુ ૦ઘણું વિ૦ થોડુંક, ઓછુંવત્તુ -ડે થોડે અ૦ ધીમે ધીમે. -ડેરું વિ૦ (પ.) થોડું

થોથ સ્ત્રી૦ [સં તુત્થં? સર૦ હિં થોથ=ખોખું હોવું તે] પોચ, કણ વગરની ડાગર

થોથડી સ્ત્રી૦ અગારામા શેકેલી નાની બાટી

થોથર સ્ત્રી૦ [સ સ્તર? સર૦ મ થોંત(-થ)ली] મો પરનો સોજો અને ફિક્કાશ

થોથવાવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] તોતડાવું [થોથુ

થોથારિયું ન૦ ['થોથુ' ઉપરથી]નકામુ પુસ્તક;

થોથું ન૦ [જુઓ થોથ; હિં. થોથા] પોલો સળેલો કણ (૨) ફાટેલુંતૂટેલું કે લખાણની દૃષ્ટિએ નકામુ પુસ્તક (૩) બૂઠું તીર

થોથો પું૦ (સુ) પાદડા વગરનુ કેળનુ થડ

થોભ પું૦ [સં સ્તોમ, પ્રા. થોમ] અટકવાપણું; અત ૦ણ સ્ત્રી૦, ન૦ ટેકણ, અઠિંગણ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કોઈ ક્રિયા કરતા અટકવું; વિરામવુ (૨) રાહ જોતા ઊભા રહેવું, ખોટી થવું (૩) વિરામ પામવું, થોભ આવવો

થોભા(-ભિયા) પું૦ બ૦ વ૦ [મ. થોંव; (સ. સ્તોમ)] મૂછના બન્ને છેડા-આગળ ગાલના ભાગ ઉપર વધારેલા વાળના ગુચ્છા(૨)સ્ત્રીઓના કલ્લાના ટેકણ

થોર (થો') પુ૦ [દે થોહર] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થૂવર -રિયો પું૦ થોરનુ એક ફૂદું ડિગલું -ટુકડો [ચોરિયા રોપવા=કજિયા કે અણબનાવના બીજ રોપવા, ઝઘડાનું કારણ ઊભું કરવું] -રી સ્ત્રી૦ એક જાતનો થોર; ફાંફડો(૨)તે થોરના ઝૂંડ કે તે ઊગેલી જગા

થોરો પુ૦[સર૦ સ સ્થવિર, મ. थोर?]ઢંગ,રીત

થોલ (થો) પુ૦ [સર૦ દે થોલ=વસ્ત્રનો ઘેર

થાળી સ્ત્રી૦[સ સ્થાલી, પ્રા. થાલી] એક વાસણ (૨)ગ્રામોફોનની થાળી [-જેવડું કપાળ = મોટું કપાળ(૨) સદ્‌ભાગ્ય, નસીબવાન હોવાપણું. -ઠોકવી, -પીટવી = થાળી વગાડીને જાહેર કરવું (૨) જાહેર કરવું. -ફેરવવી = થાળી પીટવી (૨) થાળી લઈને ઉઘરાવવું. -મૂકવી = ભાણું મૂકવું, પીરસવું (૨) ગ્રામોફોન પર વગાડવા થાળી ગોઠવવી.] ૦વાજું ન૦ 'ગ્રામોફોન'

થાળું ન૦ [સં. સ્થાલ, પ્રા. થાલ પરથી] ઘટીનું ચોકઠું (૨) કૂવાના મોં ઉપર ચણીને બનાવેલી પાત્રાકાર જગા (૩) મૂળના ગાંઠાવાળો થડિયાનો ભાગ

થાળે પડવું = વ્યવસ્થિત પાયા ઉપર આવવું, બરોબર ગોઠવાઈને ચાલતું થવું, રાગે કે ઠેકાણે પડવું] [સર૦ દે. થાલા = ધારા]

થાળો પુ૦ [સ સ્થાલ] મોટી થાળી; ખૂમચો

થાંથું (૦) વિ૦ મંદ, સુસ્ત (૨) મેલું, ગંદું

થાંદલો (૦) પુ૦ ['ફાંદલો' ઉપરથી] ફાંક (૨) [સં. સ્તન, પ્રા. થણ ઉપરથી] ઢોરનું બાવલું

થાંભલો (૦) પું૦ [સ સ્તંભ] લાકડાનો ઊભો ટેકો, સ્તંભ. -ડી સ્ત્રી૦ નાનો થાંભલો

થાંભો (૦) પું૦ જુઓ સ્તંભ (૨) વરકન્યાને સ્નાન કરાવતા ચારે બાજુ ચાર દહીંથરાં ઉતારે છે તે [પ્રેરક ને ભાવે

થિબાવવું સ૦ક્રિ૦, થિંબાવું અ૦ ક્રિ૦ 'થીજવું'નું

થિગડિયું વિ૦ [થીગડું પરથી] થીગડાંવાળું; થીગડિયું

થિયેટર ન૦ [ઇં.] નાટકશાળા, રંગભૂમિ

થિયોસોફી સ્ત્રી૦ [ઇં] ઈશ્વર સંબંધી એક જ્ઞાનદૃષ્ટિ - તત્ત્વવિચાર -સ્ટિસ્ટ પુ૦ [ઇં] તેમાં માનનાર વ્યક્તિ

થિરથિરા સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] એક પક્ષી

થી [જુઓ થકું; અપ હોન્તઉ પરથી ?] ત્રીજી અને પાંચમી વિભક્તિનો પ્રત્યય

થીગડથાગડ ન૦ જુઓ થીંગડથાગડ

થીગડી સ્ત્રી૦ [દે થિગ્ગલ] જુઓ થીંગડી -કું ન૦ થીગડું [થાંભડી દુરસ્ત કરવું તે

થીગણ ન૦ [દે થિગ્ગલ અથવા સ સ્થગ્] ગાર

થીજવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. થિજ્જ થેજ્જ, (સ સ્થૈર્ય) પરથી, સર૦ મ થિજણે] ઠરી જવું; જામવું

થીનું વિ૦[સં સ્ત્યાન, પ્રા. થીણ, થીણ = કઠણ, જામેલું] થીજેલું; ઘટ્ટ

થીર વિ૦[પ્રા. થિર] સ્થિર ૦તા સ્ત્રી૦ સ્થિરતા. ૦થાવર વિ૦ [થીર + થાવર; સર૦ મ.] સ્થિર અને સ્થાવર; અચળ અને અમર

થીરથૂમડું ન૦ [જુઓ થૂમડું] કણસલાનો જથ્થો

થીવર વિ૦ જુઓ સ્થવિર, વૃદ્ધ (જૈન)

થીંગડું ન૦ [દે. થિગ્ગલ] ફાટેલી જગા પર મૂકેલો બીજો કકડો [-દેવું, મારવું = થીંગડું લગાવવું, સીવવું] -ડથાગડ ન૦ ઊખડેલા કે ફાટેલાની દુરસ્તી (૨) [લા] જેવો તેવો - કામચલાઉ ઉપાય. -ડામારુ વિ૦ થીગડાં મારી ચલાવી લેનારું. -ડિયું વિ૦ જુઓ થિગડિયું -ડી સ્ત્રી૦ નાનું થીગડું

થુત્કાર પુ૦ [સં] થૂ અવાજ (૨)[લા] ધિક્કાર

થુવેર પુ૦, સ્ત્રી૦, -રિયો પુ૦ [દે. થોહર] થોરિયો, થૂવર

થૂ,૦થૂ અ૦ [પ્રા , સર૦ દે णिट्ठुहिअ = થૂંક, -રવ૦] થૂંકવાનો અવાજ. [-કરવું = થૂંકવું; તિરસ્કાર દર્શાવવો]

થૂઈ સ્ત્રી૦ [થૂ ઉપરથી] રમતમાં, થૂ કરીને, તેમાંથી વિરામ બતાવતો ઉદ્‌ગાર, તેવો વિરામ [-કરવી, -હોવી]

થૂથો પું૦ [સં. તુસ્ત] કૂચો (૨) રંધું

થૂમડું ન૦[સં સ્તવ = કણસલું, પ્રા. થંવ] જુઓ થીરથૂમડું [સ્થૂળ, જાડું, મોટું

થૂલ(-ળ) વિ૦ [સ સ્થૂલ, પ્રા. થુલ્લ, થૂલ]

થૂલ્લ ન૦ [સ તૂલ] બાજરી વગેરેના કણસલા ઉપર થતી નાના ફૂલોની રુવાટી

થૂલિયું ન૦, -યો પુ૦ [જુઓ થૂલ ન૦] બાળકની જીભ પર થતો એક રોગ

થૂલી સ્ત્રી૦ [પ્રા થુલ્લી, જુઓ થૂલ વિ૦] ઘઉં વગેરેના ભરડેલા કકડા કે તેની વાની

થૂલું ન૦[જુઓ થૂલ]લોટને ચાળવાથી નીકળેલો છાલા વગેરેનો ભૂકો [-કાઢવું = દાણામાંથી છાલા વગેરેનો ભૂકો જુદો કાઢવો(૨) ખૂબ થકવી નાખવું (૩) માર મારી હલકું કરી નાખવું.]

થૂવર પું; સ્ત્રી૦ [જુઓ થુવેર] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થુવેર

થૂળ વિ૦ જુઓ થૂલ

થૂક ન૦ [પ્રા. થુક્ક, સ. થૂત્કૃત] થૂ કરી મોમાથી ફેંકાતી લાળ(૨)મોમા ઝરતી લાળ [–આવવું = મોમા લાળ ઝરવી –ઉડાડવું = ખાલી બકવાદ – લવારો કરવો] ૦દાની સ્ત્રી૦ થૂક વગેરે ઝીલવાનું પાત્ર ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં થૂત્કૃ, પ્રા. થુક્ક] થૂ કે બહાર મેકવું [થૂંકેલું ગળવું, –ચાટવું = બોલેલુ વચન ન પાળવુ]

થેઈ,૦થેઈ અ૦[રવ૦, સર૦ મ. થૈયૈ (૦યા), હિં] નાચનો અવાજ(૨)બાળકને ઊભું કરતા બોલાતો ઉદ્ગાર. ૦કાર પું૦ થૈકાર,નાચના તાનનો ધ્વનિ

થેક(–ગી) સ્ત્રી૦[દે થેગ?]એક છોડના મૂળમાથી મળતો જુવાર જેવો આવાનો પદાર્થ (૨) ફૂદડો

થેકડો પુ૦ ફૂદડો, ઠેકડો

થેકવું અ૦ક્રિ૦ થેક – છલંગ મારવી(૨)સ૦ક્રિ૦ ઠેકવુ, –ને કૂદી પાર કરવુ (૩) બીજાથી ઠેકવુ

થેગી સ્ત્રી૦ જુઓ થેક

થેપ સ્ત્રી૦ ['થાપવુ' ઉપરથી] જાડુ લીપણ, જાડો લેપ ૦ડો પું૦ જાડો થેપ(૨) ઊખડેલા લેપનું પોકું, પોપડો (૩) લાદમાટીનુ કુ ભારનુ કૂકું. ૦ણી સ્ત્રી૦ થેપવાની ક્રિયા કે રીત ૦લી સ્ત્રી૦ લોદાને થેપીને બનાવેલી થપોલી ૦લુ ન૦ થેપીને બનાવેલી ચીજ, થપોલું (૨) એક વાની. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાડુ લીપવું, થેપ કરવો (૨) લોંદાને ધીમે દબાવી દબાવીને ઘાટ કરવો

થેપાડું ન૦ [સર૦ મ ઠેપાળ,–ચૂ = પીતાબર] ઘોતિયું (સારી જાતનું) [થપોલી

થેબડી સ્ત્રી૦ છાજરી વાડકી(૨)['થેપવુ' ઉપરથી]

થેભો પુ૦ થોભિયો (૨) [સ સ્તંમ્, પ્રા થંમ ઉપરથી] થાભલો, ટેકો

થેર પુ૦ [પ્રા.] જુઓ સ્થવિર, વૃદ્ધ (બૌદ્ધ)

થેરી સ્ત્રી૦ [પ્રા.] સ્થવિરા, ભિક્ષુણી (બૌદ્ધ)

થેરું અ૦ ભણી, તરફ (૨) પાસે

થેલી સ્ત્રી૦ [દે થલ્લિયા; સર૦ મ થૈલી] કોથળી

થેલું ન૦ [સર૦ દે. થડ = ટોળુ] ટોળુ, ઝોલુ

થેલો પું૦ [જુઓ થેલી] મોટી થેલી, કોથળો

થૈકાર પું૦ [સં.] થેઈકાર

થોક પુ૦,સ્ત્રી૦ [દે. થવક્ક] જથો,ઝૂડો, ખરકલો. ૦ડી સ્ત્રી૦ નાનો ખરકલો ૦ડો પુ૦ મોટો ખરકલો. ૦બંધ વિ૦ જથાબંધ, પુષ્કળ –કેથોક(–કે) અ૦ થોકબંધ, જથાબધ

થોડું વિ૦ [સ. સ્તોક, પ્રા થોક(–ક્ક, –ગ)] અલ્પ('ઘણુ"થી ઊલટુ) [થોડા દહાડાનો, થોડી ઘડીનો પરોણો = મરણને કાંઠે પહોચેલુ] –ડાબોલું વિ૦ થોડુ બોલનારુ. ૦ક વિ૦ જરાક, થોડુ ૦ઘણું વિ૦ થોડુંક, ઓછુંવત્તુ –ડે થોડે અ૦ ધીમે ધીમે. –ડેરું વિ૦ (પ.) થોડુ

થોથ સ્ત્રી૦ [સં. તુસ્ત? સર૦ હિં થોથ = ઓછું હોવુ તે] પોચ, કણ વગરની ડાગર

થોથડી સ્ત્રી૦ અંગારામા શેકેલી નાની બાટી

થોથર સ્ત્રી૦ [સ સ્તર? સર૦ મ થોંત(–થ)ली] મો પરનો સોને અને ફિક્કાશ

થોથવાવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] તોતડાવુ [થોથુ

થોથારિયું ન૦ ['થોથુ' ઉપરથી]નકામુ પુસ્તક;

થોથું ન૦ [જુઓ થોથ, હિ. થોથા] પોલો સળેલો કણ (૨) ફાટેલુતૂટેલું કે લખાણની દૃષ્ટિએ નકામુ પુસ્તક (૩) બૂઠુ તીર

થોથો પું૦ (સુ) પાદડા વગરનુ કેળનુ થડ

થોભ પું૦ [સં સ્તોમ, પ્રા. થોમ] અટકવાપણુ; ૦ત ૦ણ સ્ત્રી૦; ન૦ ટેકણ, અઢિંગણ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ કોઈ ક્રિયા કરતા અટકવું, વિરામવુ (૨) રાહ જોતા ઊભા રહેવું, ખોટી થવુ (૩) વિરામ પામવુ, થોભ આવવો

થોભા(–ભિયા) પુ૦ બ૦ વ૦ [મ. થોવ, (સં. સ્તોમ)] મૂછના બન્ને છેડા –આગળ ગાલના ભાગ ઉપર વધારેલા વાળના ગુચ્છા(૨)સ્ત્રીઓના કલ્લાંના ટેકણ

થોર (થો') પું૦ [દે થોહર] એક કાંટાળી વનસ્પતિ, થૂવર –રિયો પુ૦ થોરનુ એક જૂનું ડિગલું – ટુકડો [થોરિયા રોપવા = કજિયા કે અણબનાવના બીજ રોપવા, ઝઘડાનુ કારણ ઊભુ કરવુ] –રી સ્ત્રી૦ એક જાતનો થોર; ફાફડો(૨)તે થોરના જૂડ કે તે ઊગેલી જગા

થોરો પુ૦[સર૦ સ સ્થવિર, મ. થોર?]ઢગ,રીત

થોલ (થો) પુ૦ [સર૦ દે થોલ = વસ્ત્રનો એક

પાવવું ન૦ સ૦ક્રિ૦ + [સ૰ પ્રાપ્; પ્રા૰ પાવ] મેળવવુ
પાવસ ન૦ [સં. પ્રાવૃપ્; પ્રા. પાવસ] ચોમાસુ
પાવળું ન૦ [જુઓ પળી] નાની પળી
પાવિત્ર્ય ન૦[સ] પવિત્રતા [મેળવવુ,પાવવુ
પાવું સ૦ક્રિ૦ [સં. પા] પિવડાવવુ (૨) [હિં.] પાવૈ સ્ત્રી૦, ૦યો પુ૰ હીજડો, નપુસક
પાવો પું૰ [દે પાવય] એક જાતની વાસણી (૨) આગળોટનુ ધુગણુ વાગે છે તે- તેની સિસોટી [૦લી સ્ત્રી૦ નાની પાશ
પાશ પુ૰ [દ. પાસ, સર૦ મ પાસ] પારિયુ
પાશ પુ૰ [સ] ફાસો: ગાળો (૨) પશુપક્ષી- ઓને ફસાવવાનું શિકારીનુ સાધન (૩) [સ] વરુણનુ આયુધ (૪) [લા] ફસાવવાની યુક્તિ
પાશવ(-વી) વિ૰ [સ] પશુનુ; પશુના જેવુ
પાશું(-સું)ઃ પુ૰ [જુઓ પાસ ગ] ત્રાજવાનો ધડો કાઢવા એક તરફ રખાતુ વજન
પાશા પુ૰ [તુર્કી] હાકેમ (૨) તુર્કસ્તાનનો ઊચા દરજ્જાનો અમલદાર
પારિયું ન૦ [દે. પાસ] પારા, કરમડી કે રાંપડીમા મુકાતુ ધારવાળુ લોખડનુ ફળ (૨) રાપડી
પાશુપત પુ૰ [સં.] એક પ્રાચીન શૈવ સપ્રદાય (૨) તેનો અનુયાયી (૩) ન૰ શકરના તેજનુ દિવ્ય અસ્ત્ર
પાશેર પું૰ [પા+શેર] શેરનો ચોથો ભાગ -રી સ્ત્રી૦ પાશેરનુ માપિયુ કે વજન -રો પું૰ પાશેર વજનનું કાટલુ [પાશેરામાં પહેલી પૂણી=તદ્દન શરૂઆત]
પાશ્ચાત્ય વિ૰ [સં] પશ્ચિમનુ, પશ્ચિમમા આવેલુ [વનસ્પતિ
પાષાણ પું૰ [સં.] પથ્થર ૦ભેદ પુ૰ એક
પાસ પુ૰ [સં સ્પર્શ, પ્રા૰ ફાસ, પાસ્તિય=સ્પૃષ્ટ] સ્પર્શથી પડ કે રગ બેસવો તે (૨) [લા] સોબતની અસર (૩) સ્ત્રી૦ [સં પાર્શ્વ, પ્રા પાસ] બાજુ, પાસું (૪) અ૰ (૫) પાસે [-બેસવો, લાગવો=સ્પર્શથી રગ લાગવો (૨) સોબતની અસર થવી]
પાસ વિ૰ [ફ.] પસાર, ફતેહમદ; સફળ (૨) મંજૂર, પસંદ (૩) પું૰ રજા કે મજૂરીની ચિઠ્ઠી [-કાઢવો=પાસ લખી આપવો -પડવું=ગમવુ, પસંદ આવવુ] ૦પોર્ટ પુ૰ દેશાતર જવા માટેનો પરવાનો ૦બુક સ્ત્રી૦ બેંક સાથેની લેવડદેવડની નોધની ખાતેદારને મળતી ચોપડી
પાસ(-હ)વું સ૰ક્રિ૦ [સ પ્ર+આ+શદ્] પગાહવુ [પાહડી નાખવું=પછાડી નાખવું.]
પાસલો પું૰ [સ. પાશ, પ્રા પાસ] પાશ, ભળ (૨) [જુઓ પાસો] પાસાના આકારનો ધાતુ વગેરેનો લંબચોરસ ટુકડો (૩) સોનીનું એક ઓજાર
પાસવાન પુ૰ [ફા પાસવાન] હજૂરિયો, નોકર
પાસવું સ૰ક્રિ૰ [સ. સ્પર્શ, પ્રા ફાસ, જુઓ પાસ] રગ બેસાડવા સારુ પ્રથમ બકારા વગેરેનો પાસ દેવો
પાસંગ પુ૰ [ફા] જુઓ પાશ ગ
પાસાખેલ પુ૰ [પાસો + ખેલ] જુગાર
પાસાતાણિયો પુ૰ [પાસો+તાણવુ] સોના- રુપાના પાસલાને ખેચી ખેચી તાર બનાવનારો
પાસાબંડી સ્ત્રી૦ [પાસુ + બડી] બે બાજુ કસો બાધવાની એક જાતની બડી
પાસાશૂળ ન૰ [પાસુ +શૂળ] પડખામા ફૂટતુ શૂળ (૨) [લા] હમેશની નજીકની ઉપાધિ કે નડતર
પાસિયું ન૰ જુઓ પાશિયુ
પાસું ન૰ [સ. પાર્શ્વ, પ્રા. પાસ] પડખુ, બાજુ (૨) પક્ષ [પાસામાં ઘાલવું=ઓળવવું (૨) હૂક આપવી, આશરો આપવો પાસું દેવું=પડખાનો ભાર મૂકવો (૨) સાથ કે મદદ આપવી -ફેરવવું, બદલવું=પડખુ બદલવું (૨) પક્ષ બદલવો (૩) ફેરવી તોળવું. -મરડવું=પડખુ બદલવુ (૨) વલણ ફેરવવુ -વાળીને સૂવું=નિરાતે સૂવુ -સેવવુ =તાબેદારી ઉઠાવવી; સેવા ઉઠાવવી]
પાસે અ૰ [સ પાર્શ્વે] નજીક (૨) પડખે, બાજુમાં (૩) તાબામા, કબજામાં (૪) સામે, આગળ

ા પું० [સં પાશક; પ્રા પાન્નગ] ચોપટ
મવામા વપરાતા અંક પાડેલા લંબચોરસ
કડામાનો એક (૨) ધાતુનો તેવો પાસલો
૩) [સ. પાર્શ્વ] સૂપડામા સોવાની રીત;
ુઓ પાહટો (૪) [જુઓ પાહો] ચને (ઢોરે) આંચળમા આવવા દેવુ તે
પાસા અવળા પડવા = નસીબ પ્રતિકૂળ
વુ; નિષ્ફળતા મળવી -ઢાળવા = જુગારની
મતમાં પાસા નાખવા, શરૂઆત કરવી.
નાખવા, ફેંકવા = પાસા ઢાળવા (૨)
વ-નસીબ-તરકીબ અજમાવી જોવાં.
પોબારપડવા = ધારેલુ સિદ્ધ થવુ, સફળ
વું -સવળા પડવા = નસીબ અનુકૂળ
વુ, સફળ થવુ પાસે રમવું = જૂગટું
મવું પાસો ચડવો = ચડતી કળા થવી;
ાગ્યોદય થવો. -જાણવો = કપટયુક્ત ગુપ્ત
ાણ્યા સમજવી -નાખવો = જુઓ પાસા
ાખવા. -મૂકવો = જુઓ પાહો – પાસો
ૂકવો. -સમજવો = જુઓ પાસો જાણવો]
ટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પાસટવુ
ટો પું૦ [જુઓ પાહટવુ] સૂપડામા સોવાની
ઝાટકવાની એક રીત. [-કરવો]
ણુ વિ૦ (પાકની ઋતુ વીત્યા) પછી,
ાડેથી થતુ (પાક માટે)
ચે અ૦ [સ પાર્શ્વે] બાજુએ, એકતરફ (ચ)
ડુ,૦પાહિ શ૦ પ્ર૦ [સ] 'રક્ષણ કરો'
વો ઉદ્ગાર
ા પુ૦ [જુઓ પાહટો] ઝાડકવુ તે. [-કરવો]
ા પુ૦ (થ) જુઓ પારસો. [-મૂકવો]
ા (ળ,) સ્ત્રી૦ [સં પાલિ] તળાવ કે સરો-
રનો કિનારો (૨) પ્રવાહીને વહી જતુ
મટકાવવા કરેલી આડ [-તોડવી = મર્યાદા-
ા ભંગ કરવો (. પહેલા) પાળ બાંધવી
= અગાઉથી ઉપાય કરવો. -બાંધવી =
ર્યાદા બાંધવી (૨) ઉપાય વિચારવો]
ા ન૦ [?] ગાયોના ટોળામા ભળીને આવતુ
ાડપાડુઓનુ ટોળું [પારણું
ણુ ન૦ [સં. પાલન ઉપરથી] પાલણું,
વું સ૦ ક્રિ૦ [સ. પાલ્ય્] રક્ષણ કરવુ
(૨) ભરણપોષણ કરવુ (૩) પોષવું અને કેળવવું (૪) ભંગ ન કરવો, -ની પ્રમાણે વર્તવુ, માનવુ (વચન, આજ્ઞા, વ્રત, રૂઢ અર્થોમાં)

પાળિયું ન૦ ['પાળ' ઉપરથી] પાળ બાંધી એક વોરિયા વડે પવાતા ક્યારાનો સમુદાય

પાળિયો પુ૦ [સ પાલિ = પ્રશંસા (૨) ચિહ્ન] સ્મારક તરીકે ઊભો કરેલો પથરો, ખાંભી (૨) ['પાળ' ઉપરથી] વોરિયો

પાળી સ્ત્રી૦ [સ. પાલિકા] છરી (૨) [સ પાલી = પંક્તિ] વારો (૩) પાકી (૪) જુઓ પાળ (સ્ત્રી૦)

પાળું વિ૦ (૨) ન૦ [સ પાદ ઉપરથી] પગે ચાલનારું. -ોો પું૦ પગપાળો મુસાફર (૨) પેઠળ, મુલકી કે લશ્કરી સિપાઈ (૩)

પાંઉ (૦) પુ૦, ન૦ [પો], **૦રોટી** સ્ત્રી૦ ડબલ રોટી

પાંકડ(-ડું) (૦) વિ૦ [સ. પક્વ પરથી?] ગાભણું થવાની ઉંમર છતા ન થયુ હોય એવુ (ઢોર)

પાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ પાગ = ઉત્કટ ઇચ્છા] ઇચ્છવુ, ધારવુ (૨) [સર૦ મ પાગણે] ધરવુ, પકડવુ

પાંખ (૦) સ્ત્રી૦ [સ પક્ષ] પક્ષીનો ઊડવાનો અવયવ (૨) લશ્કરની બે બાજુમાની એક (૩) છાપગનો બે તરફનો બહાર પડતો ભાગ (૪)[લા] આશ્રય, પડખુ [**પાંખમાં ઘાલવું** = આશરો આપવો, હૂંફ આપવી **પાંખમાં ભરાવું** = સોડમા ભરાવું, આશરો લેવો. **પાંખમાં લેવું** = પાખમા ઘાલવુ. **પાંખો આવવી** = ઊડતા શીખવુ (૨) પુખ્ત ઉંમરનુ થવું, પોતાનુ સંભાળી શકાય એટલી શક્તિ આવવી (૩) ઊડી જવુ, નાસી જવુ, અદૃશ્ય થવુ. **પાંખો કાપી નાખવી** = અસહાય બનાવી દેવુ **પાંખો ફફડાવવી** = ઊડવાનો પ્રયત્ન કરવો (૨) છૂટવાના ફાફા મારવાં. **પાંખો વિસ્તારવી** = ફેલાવુ, પહોળા થવુ (૨) વધવો]

પાંખડી (૦) સ્ત્રી૦ [દે. પખ્ખેડી, સર૦ હિં. પાવડી, મ: પાકળી, પાકળી; કા. પકળી] કળી ખીલતા છૂટા પડતા અવયવોમાનો દરેક

પાવવું ન૦ સ૦ક્રિ૦ + [સં. પ્રાપ્; પ્રા. પાવ] મેળવવું [(૨) વરસાદ

પાવસ ન૦ [સં પ્રાવૃષ્; પ્રા. પાવસ] ચોમાસું

પાવણું ન૦ [જુઓ પળી] નાની પળી

પાવિત્ર્ય ન૦[સ] પવિત્રતા [મેળવવું,પાવવું

પાવું સ૦ક્રિ૦ [સ. પા] પિવરાવવું (૨) [હિં.]

પાવૈ સ્ત્રી૦, ૦યો પું૦ હીજડો, નપુંસક

પાચો પું૦ [દે પાવય] એક જાતની વાસળી (૨) આગબોટનું ભુગળું વાગે છે તે-તેની સિસોટી [૦લી સ્ત્રી૦ નાની પાશ

પાશ પુ૦ [દે. ગત્ત, સર૦ મ. પાસ] પાશિયું

પાશ પુ૦ [સ] ફાસો ગાળો (૨) પશુપક્ષીઓને ફસાવવાનું શિકારીનું સાધન (૩) [સ] વરુણનું આયુધ (૪) [લા.] ફસાવવાની યુક્તિ

પાશવ(-વી) વિ૦ [સ] પશુનું; પશુના જેવું

પાશું(-સું)ગ પુ૦ [જુઓ પાસંગ] ત્રાજવાનો ધડો કાઢવા એક તરફ રખાતું વજન

પાશા પુ૦ [તુર્કી] હાકેમ (૨) તુર્કસ્તાનનો ઊંચા દરજ્જાનો અમલદાર

પાશિયું ન૦ [દે. પાસ] પારા, કરમડી કે રાયડીમા મુકાતું ધારવાળું લોખંડનું ફળ (૨) રાંપડી

પાશુપત પુ૦ [સં.] એક પ્રાચીન શૈવ સંપ્રદાય (૨) તેનો અનુયાયી (૩) ન૦ શંકરના તેજનું દિવ્ય અસ્ત્ર

પાશેર પું૦ [પા+શેર] શેરનો ચોથો ભાગ -રી સ્ત્રી૦ પાશેરનું માપિયું કે વજન. -રો પું૦ પાશેર વજનનું કાટલું [પાશેરામાં પહેલી પૂણી=તદ્દન શરૂઆત]

પાશ્ચાત્ય વિ૦ [સ] પશ્ચિમનું, પશ્ચિમમા આવેલું [વનસ્પતિ

પાષાણ પુ૦ [સં.] પથ્થર ૦ભેદ પુ૦ એક

પાસ પું૦ [સં સ્પર્શ, પ્રા ફાસ, પાસિય=સ્પૃષ્ટ] સ્પર્શથી પટ કે રંગ બેસવો તે (૨) [લા] સોબતની અસર (૩) ઓ૦ [સં પાર્શ્વ; પ્રા. પાસ] બાજુ; પાસું (૪) અ૦ (૫) પાસે [-બેસવો, લાગવો=સ્પર્શથી રંગ લાગવો (૨) સોબતની અસર થવી]

પાસ વિ૦ [ઈ.] પસાર, કુતેહમંદ; સફળ (૨) મંજૂર, પસંદ (૩) પું૦ રજા કે મંજૂરીની ચિઠ્ઠી. [-કાઢવો=પાસ લખી આપવો -પડવું=ગમવું. પસંદ આવવું] ૦પોર્ટ પુ૦ દેશાંતરે જવા માટેનો પરવાનો. ૦બુક સ્ત્રી૦ બેંક સાથેની લેવડદેવડની નોંધની ખાનેદારને મળતી ચોપડી

પાસ(-હ)વું સ૦ક્રિ૦ [સ પ્ર+આ+શદ્] પછાડવું [પાહટી નાખવું=પછાડી નાખવું.]

પાસલો પું૦ [સ. પાશ, પ્રા પાસ] પાશ, નળ (૨) [જુઓ પાસો] પાસાના આકારનો ધાતુ વગેરેનો લંબચોરસ ટુકડો (૩) સોનીનું એક ઓજાર

પાસવાન પુ૦ [ફા. પાસવાન] હજૂરિયો, નોકર

પાસવું સ૦ક્રિ૦ [સ. સ્પર્શ, પ્રા ફાસ, જુઓ પાસ] રંગ બેસાડવા સારુ પ્રથમ ખટારા વગેરેનો પાસ દેવો

પાસંગ પુ૦ [ફા] જુઓ પાશંગ

પાસાખેલ પું૦ [પાસો+ખેલ] જુગાર

પાસાતાણિયો પું૦ [પાસો+તાણવું] સોના-રૂપાના પાસલાને ખેંચી ખેંચી તાર બનાવનારો

પાસાબંડી સ્ત્રી૦ [પાસુ+બંડી] બે બાજુ કસો બાંધવાની એક જાતની બંડી

પાસાશૂળ ન૦ [પાસુ+શૂળ] પડખામા ફૂટતું શૂળ (૨) [લા] હમેશની નજીકની ઉપાધિ કે નડતર

પાસિયું ન૦ જુઓ પાશિયું

પાસું ન૦ [સ પાર્શ્વ, પ્રા પાસ] પડખું. બાજુ (૨) પક્ષ [પાસામાં ઘાલવું=ઓળવવું (૨) હૂંફ આપવી, આશરો આપવો પાસું દેવું=પડખાનો ભાર મૂકવો (૨) સાથ કે મદદ આપવી -ફેરવવું, બદલવું=પડખું બદલવું (૨) પક્ષ બદલવો (૩) ફેરવી તોળવું -ભરવું=પડખું બદલવું (૨) વલણ ફેરવવું -વાળીને સૂવું=નિરાંતે સૂવું. -સેવવું=તાબેદારી ઉઠાવવી; સેવા ઉઠાવવી]

પાસે અ૦ [સ પાર્શ્વે] નજીક (૨) પડખે, બાજુમાં (૩) તાબામાં, કબજામા (૪) સામે, આગળ

પાસો પું૦ [સં પાશક, પ્રા પાન્નગ] ચોપટ રમવામા વપરાતા અંક પાડેલા લંબચોરસ કકડામાંનો એક (૨) ધાતુનો તેવો પાસલો (૩) [સ. પાર્શ્વ] સૂપડામા સોવાની રીત, જુઓ પાહટો (૪) [જુઓ પાહો] દૃધને (ઢોરે) આંચળમા આવવા દેવું તે [પાસા અવળા પડવા=નસીબ પ્રતિકૂળ થવુ, નિષ્ફળતા મળવી –ઢાળવા=જુગારની રમતમા પાસા નાખવા, શરૂઆત કરવી. –નાખવા, ફેંકવા=પાસા ઢાળવા (૨) દાવ–નસીબ–તરકીબ અજમાવી જોવાં –પોબારા પડવા=ધારેલુ સિદ્ધ થવુ સફળ થવું –સવળા પડવા=નસીબ અનુકૂળ થવુ, સફળ થવુ. પાસે રમવું=જૂગટું રમવુ પાસો ચડવો=ચડતી કળા થવી; ભાગ્યોદય થવો –જાણવો=કપટયુક્ત ગુપ્ત ધારણા સમજવી –નાખવો=જુઓ પાસા નાખવા. –મૂકવો=જુઓ પાહો – પાસો મૂકવો. –સમજવો=જુઓ પાસો જાણવો]

પાહટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પાસટવુ

પાહટો પુ૦ [જુઓ પાહટવુ] સૂપડામા સોવાની –ઝાટકવાની એક રીત [–કરવો]

પાહણુ વિ૦ (પાકની ઋતુ વીત્યા) પછી, મોડેથી થતુ (પાક માટે)

પાહવે અ૦ [સ પાર્શ્વે] બાજુએ, એકતરફ (ચ)

પાહિ,૦પાહિ શ૦ પ્ર૦ [સ] 'રક્ષણ કરો' એવો ઉદ્‌ગાર

પાહો પુ૦ [જુઓ પાહટો] ઝાડકવુ તે [–કરવો]

પાહો પુ૦ (ચ) જુઓ પારસો. [–મૂકવો]

પાળ (ળ,) સ્ત્રી૦ [સ પાલિ] તળાવ કે સરોવરનો કિનારો (૨) પ્રવાહીને વહી જતુ અટકાવવા કરેલી આડ [–તોડવી=મર્યાદાનો ભંગ કરવો (.. પહેલા) પાળ બાંધવી =અગાઉથી ઉપાય કરવો –બાંધવી= મર્યાદા બાંધવી (૨) ઉપાય વિચારવો.]

પાળ ન૦ [?] ગાયોના ટોળામા ભળીને આવતુ ઘોડપાડુઓનું ટોળું [પારણું

પાળણું ન૦ [સં. પાલન ઉપરથી] પારણુ,

પાળવું સ૦ ક્રિ૦ [સ પાલય્] રક્ષણ કરવુ (૨) ભરણપોષણ કરવુ (૩) પોષવું અને કેળવવું (૪) ભંગ ન કરવો,–ની પ્રમાણે વર્તવુ; માનવુ (વચન, આજ્ઞા, વ્રત, ટેક આણોને)

પાળિયું ન૦ ['પાળ' ઉપરથી] પાળ બાંધી એક વોરિયા વડે પવાતા ક્યારાનો સમુદાય

પાળિયો પું૦ [સ પાલિ=પ્રશસા (૨) ચિહ્ન] સ્મારક તરીકે ઊભો કરેલો પથરો; ખાંભી (૨) ['પાળ' ઉપરથી] વોરિયો

પાળી સ્ત્રી૦ [સ પાલિકા] છરી (૨) [સ પાલી =પક્તિ] વારો (૩) પાકી (૪) જુઓ પાળ (સ્ત્રી૦)

પાળું વિ૦ (૨) ન૦ [સ પાદ ઉપરથી] પગે ચાલનારુ. –યો પું૦ પગપાળો મુસાફર (૨) પેદળ, મુલકી કે લશ્કરી સિપાઈ (૩) પૂ

પાંઉ (૦) પું૦, ન૦ [પો], ૦રોટી સ્ત્રી૦ ડબલ રોટી

પાંકડ(–ડું) (૦) વિ૦[સં.પક્વ પરથી?]ગાભણુ થવાની ઉંમર છતા ન થયુ હોય એવુ (ઢોર)

પાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ પાग = ઉત્કટ ઇચ્છા] ઇચ્છવુ; ધારવુ (૨) [સર૦ મ पागणें] ધરવું, પકડવુ

પાંખ (૦) સ્ત્રી૦ [સ પક્ષ] પક્ષીનો ઊડવાનો અવયવ (૨) લશ્કરની બે બાજુમાની એક (૩) છાપગનો બે તરફનો બહાર પડતો ભાગ (૪)[લા] આશ્રય, પડખુ. [પાંખમાં ઘાલવું =આશરો આપવો, હૂંફ આપવી પાંખમાં ભરાવું=સોડમા ભરાવુ, આશરો લેવો. પાંખમાં લેવું=પાખમા ઘાલવુ પાંખો આવવી=ઊડતા શીખવુ (૨)પુખ્ત ઉમ્મર થવું, પોતાનુ સંભાળી શકાય એટલી શક્તિ આવવી(૩)ઊડી જવુ,નાસી જવુ,અદૃશ્ય થવું. પાંખો કાપી નાખવી=અસહાય બનાવી દેવુ પાંખો ફફડાવવી=ઊડવાનો પ્રયત્ન કરવો (૨) છૂટવાના ફાંફા મારવા. પાંખો વિસ્તારવી=ફેલાવુ,પહોળા થવુ(૨)વ રાખેલો વધવો]

પાંખડી (૦) સ્ત્રી૦ [ટે. પખુંડી, સર૦ હિં. પખડી, મ પાકળી, પાકળી; का पकळी] કળી ખીલતાં છૂટા પડતા અવયવોમાંનો દરેક

પાંખડું (૦) ન૦ [જુઓ પાંખડી] ડાળની બાજુએથી ફૂટની નાની ડાળી (૨) [લા.] કુટુંબની શાખા (૩) ['પાંખ' ઉપરથી] પાખ જેવો અવયવ (માછલાં વગેરેનો) ફુલ્લ Aમ્ન

પાંખાળી (૦) સ્ત્રી૦ ['પાખ' ઉપરથી] (ક્ર) ઘોડીની એક જાત

પાંખાળું (૦) વિ૦ ['પાંખ' ઉપરથી] પાખવાળું (૨) ઢાતાવાળું (૩) ડાળીવાળું

પાંખિયું (૦) ન૦ ['પાખ' ઉપરથી] પક્ષ, તરફ (૨) ડાળી, શાખા (૩) દેશી તાળાનો કે કલ્લાનો એક બાજુનો નાનો છૂટો પડતો ભાગ (૪) કાતરનું પાનું

પાંખું (૦) વિ૦ છૂટું; આછું (૨) ન૦ [પાખ ઉપરથી] ચપ્પુનું પાનું **-આપણું** ન૦

પાંગત(-થ) (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. પાઁયંતા,-ત્તી; પગ-પાગ ઉપરથી ?] સ્ત્રી૦ પથારી કે ખાટલાનો પગ તરફનો ભાગ

પાંગરણ (૦) ન૦ [સ. प्रावरण, પ્રા. पंगुरण, સર૦ મ પાવરૂણ] પોતડી, પંચિયું (૨) ચોળી (૩) ઓઢવાનું વસ્ત્ર; પછેડી

પાંગરવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [સં પ્ર+અંકુર કે પ્રા. पंगुर=ઢાકી દેવું પરથી ?] અંકુર ફૂટવા

પાંગરું (૦) ન૦, **પાંગરો** પું૦ [સં પ્રગ્રહ, પ્રા. पग्गह, સર૦ મ પાંગડ, પાગ] પારણાને કે ખોઇયાને અધ્ધર ઝીલી રાખનાર દોરી (૨) ત્રાજવાની સેર (૩) ગોફણની બે બાજુની દોરી (૪) સુકાન તરફનો વહાણનો છેડો

પાંગળું (૦) વિ૦ [સં. पङ्गु, સર૦ મ. पागळा] પગે અપંગ (૨) [લા.] અશક્ત, નિર્બળ (૩) આધાર-ટેકા વિનાનું

પાંશું (૦) વિ૦ [સં પંગુ, સર૦ મ. पागुळ] પાગળું (૨) ન૦ ઢોર

પાંગોહું (૦) ન૦ [સર૦ હિં પઁખુડા, સ. પક્ષ પરથી ?] ખભાથી કોણી સુધીનો હાથનો ભાગ (૨) હાલવા ચાલવાના અવયવોના સાંધા-મૂળ [**પાંગોઠાં ચાલવાં**=કામ કરી શકવું **પાંગોઠાં ભાગવાં**=હાલવા ચાલવાની શક્તિ તૂટવી કે તોડવી (૨) હલાય-ચલાય નહીં તેવો માર પડવો કે મારવો]

પાંચ (૦) વિ૦ [સં पञ्चन्] '૫' [**-માણસમાં**=લોકમાં; જાહેરમાં કે સભામાં. **-લોકમાં**=બધે; સૌ સારા માણસોમાં. **-વરસનું**=જુવાન, આશાભર્યું ઉદા૦ હજુ પાંચ વરસનો બેઠો છું **-શેરની**=બહુ ભૂંડી (ગાળ). **પાંચે આંગળીએ**=બધી રીતે, પૂરી ભક્તિથી (દેવ પૂજવા)] **૦કો** પું૦ પાંચનો આંકડો-૫ **૦પટો** પુ૦ પટાદાર મશરૂ. **૦ભૌતિક** વિ૦ [સ] પાંચ મહાભૂત સંબંધી,-નું અનેલું. **૦મ** સ્ત્રી૦ પખવાડિયાની પાંચમી તિથિ **૦મું** વિ૦ ક્રમમાં ચોથા પછીનું

પાંચજન્ય પુ૦ [સં.] (સ) કૃષ્ણનો શંખ

પાંચપટો, પાંચભૌતિક [સ], **પાંચમ** જુઓ 'પાંચ'માં

પાંચમણવું (૦) સ૦ક્રિ૦ ખળામાં તૈયાર થયેલા દાણાને વધારે સાફ કરવા ઊપણવું

પાંચમું વિ૦ જુઓ 'પાંચ'માં

પાંચશેરી (૦) સ્ત્રી૦, **-રો** પું૦ પાંચ શેરનું કાટલું [**-ફૂટવી**=નકામી માથાકૂટ કરવી. **-બાંધવી**=ગળે જોતરું વળગાડવું જે જાળમાં પડવું] [રાજાની પુત્રી-દ્રૌપદી

પાંચાલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [સ] (સ) પંચાલ દેશના

પાંચા (૦) પુ૦બ૦વ૦ ['પાંચ' ઉપરથી] પાંચનો ગડિયો. **-ગિયા** પું૦ બ૦ વ૦ રાસનો પાંચ પાંચ ઠેકાવાળો પ્રકાર **-યું** વિ૦ પાંચ ગણું ઉદા૦ એક પાયું પાંચ

પાંચો વાણિયો (૦) પુ૦ વાણિયાની એક જાત

પાંજણ, -ણી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ પાજણી, સ. पायय्, પ્રા पज्ज ઉપરથી] નિયત સમયે જેનું સેવન કર્યા વિના ન ચાલે તેવી ટેવ, બંધાણ (૨) સૂતરને પાવાની કાજી કે તે પાવાની ક્રિયા

પાંજર (૦) ન૦ [સ. प्र+अजिर] પાદર

પાંજરું (૦) ન૦ [સ પંજર; સર૦ મ પાંજરા, હિં પાંજર] પશુપક્ષીને પૂરી રાખવા બનાવેલું સળિયાનું ઘર (૨) તેવો કોઈ પણ ઘાટ (૩) પાંજરી (૪) અદાલતમાં ન્યાયાધીશ સામે જવાબ આપવા ઊભા રહેવાની પાંજરા જેવી જગા [**પાંજરાનો પોપટ**=પરાધીન માણસ, જેમ બોલાવે તેમ બોલે એવો તાબેદાર **પાંજરામાં**

ઊભું રહેવું = ગુનેગાર કે સાક્ષી તરીકે કોર્ટની તપાસમાં ઊભા રહેવું પાંજરામાં બોલાવવું = કોર્ટમાં કાયદેસર તપાસ માટે બોલાવવું] -રાપોળ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. पाञ्जर(रा)पोळ]અશક્ત કે ઘરડાં ઢોરને રાખવાનું ધર્માદા સ્થાન ૦રું ન૦બ૦વ૦ જુઓ કાંધા-પાજરું -રિયું વિ૦ પાંજરીવાળું (૨) ન૦ પાંજરું,ંદીખાનું(૫) -રી સ્ત્રી૦ [સર૦ ન] કરંડી ગૂંથીને કરેલી ગાડાની વાડ

પાંછ (૦) સ્ત્રી૦ પનિયણી, ટેવ

પાંઢરું (૦) [જુઓ પાકું] ધોળું ફિક્કું

પાંડવ પું૦ [સં.] (સ) પાંડુનો દીકરો

પાંડિત્ય ન૦ [સં] પંડિતાઈ [પિતા

પાંડુ વિ૦ [સ] ફીકું (૨) પુ૦ (સ .) પાંડવોનો

પાંડુર વિ૦ [સં] ફીકું; ધોળું. ૦તા સ્ત્રી૦

પાંત (૦ત,) સ્ત્રી૦ [સં. પંક્તિ, પ્રા પંતિ સર૦ ન. पांति] હાર; પગત

પાંતી (૦) સ્ત્રી૦ [સં પંક્તિ] પક્ષ; બાજુ (૨) રીત; માર્ગ (૩) ભાગ, હિસ્સો (૪) પરિમાણના વિભાગ પાડીને હિસાબ ગણવાની ગણિતની એક રીત (૫) જુઓ પાવી, ગે થી

પાંત્રીશ(-સ) (૦) વિ૦ [સ પંચત્રિંશત્, પ્રા पणतीस] '૩૫'

પાંથ પુ૦ [સં] મુસાફર ૦ક વિ૦ મરનારને અપાતો (ક્રિયાનો પિંડ)

પાંથી (૦) સ્ત્રી૦ [દ્રિ. પંતિ = હરોળરચના] સેથી [-પાડવી = વાળમાં સેથી પાડવી. -પૂરવી= સેંથામાં સિંદૂર વગેરે ભરવું]

પાંદડી (૦) સ્ત્રી૦ [સ પર્ણ] જુઓ પાનડી -ડું ન૦ પર્ણ. [-ફરવું = ભાગ્ય બદલાવું, ભાગ્યોદય થવો પાદડે પાણી પાવું = ઘણું દુઃખ આપવું, રિબાવવું]

પાંપણ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. पापण(સ પક્ષ્મન્?)] પોપચાની કિનારી ઉપરના વાળ -ણિયું ન૦ (કા) આસુ (૨) ઘઉંના ખેતરના બે શેઢા, જ્યાં બહુ સહેજ આછા ઊગે છે

પાંપલું(-ળુ) વિ૦ [જુઓ પોપલું] નિર્બળ, પોચું (૨) બાયલું. કાચું, -ળાં ન૦બ૦વ૦ દુર્બળ પ્રયત્ન

પાંશ(-સ)રું (૦) વિ૦ [સ शुभ = તીર પન્થાર] સીધું; ડાહ્યું. પાધરું. [-કરવું=મારીને-ઠોકીને સીધું કરવું -ઊતરવું = અનુકૂળ બનવું -પડવું = અનુકૂળ થવું] ૦દોર વિ૦ [પાશરું + દોર] સીધું દોર, આડાઈ વગરનું

પાંશુ(-સુ) સ્ત્રી૦ [સ] ધૂળ. ૦લ વિ૦ ધૂળ-વાળું (૨) ભ્રષ્ટ; દુરાચારી ['૬૫'

પાંસઠ (૦)વિ૦[સ પંચષષ્ઠિ,પ્રા પણ્ણટ્ઠિ,પણસટ્ઠિ]

પાંસરું,૦દોર જુઓ 'પાશરું'માં

પાંસળી (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા પાસલ્લ (સ પાર્શ્વ) હિં. पासुरी] છાતીના માળાના બે બાજુના હાડકા-માનું દરેક [-ખસવી, -ચસકવી = ઘેલા થવું, ડાગળી ચસકવી. -ઠેકાણે ન હોવી = ગનકેલા હોવું.] -ળું ન૦ જુઓ પાસળી. [પાસળાં બોખરાં કરવાં, ભાગવા= સખત માર મારવો.]

પાંસુ,૦લ [સં] જુઓ 'પાશુ'માં

પિક પું૦ [સં] કોકિલ, કોયલનો નર

પિક સ્ત્રી૦ (૨વ૦ ?) [સર૦ [હિં પીક] થૂક, પીક (૨) પાનનું થૂક કે તેની પિચકારી. ૦દાની સ્ત્રી૦ થૂકદાની

પિક્ટેટિઝ ન૦ [ડ] પકેરો, ચોકી

પિખાડો પું૦ ['પીખવું' ઉપરથી] (સુ) વગો-વણી, લોકમાં વાત થવી તે [પ્રેરક

પિખાવું,-વવું 'પીખવું'નું અનુકર્મે કર્મણિ ને

પિગળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'પીગળવું'નું પ્રેરક

પિચકારી સ્ત્રી૦ [પિચ (૨વ૦)+કારી] પાણીની સેડ (૨) સેડ છોડવાનું ભૂગળી જેવું એક સાધન [-આપવી = ગુદાવાટે પાણી ચડાવવું; 'એનિમા' આપવો -છોડવી, -મારવી = પિચકારીથી છાટવું. -લેવી = 'એનિમા' લેવો.]

પિચંડ ન૦ [સ] પેટ

પિચોટી સ્ત્રી૦ [પ્રા पेचायेनाफ] આબોઈ

પિચ્છ ન૦ [સ] પીંછું

પિછવાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] એક જાતનું કપડું

પિછાણ(-ન) સ્ત્રી૦ [સ પ્રત્યભિજ્ઞાન, હિં. पहिचान] માહિતી (૨) ઓળખાણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઓળખવું

પિછોડી સ્ત્રી૦ [હિં પિછૌરી] જુઓ પછેડી.

[-ઓઢવી=દેવાણું કાઢવું. -ઓઢાડવી= જુઓ 'અંધારપછેડી ઓઢાડવી'. પિછોડીમાં પથરો લઈને ફૂટવું = મુઠ્ઠો મૂકી ગને તેમ બોલવું] -ડો પું૦ જુઓ પછેડો

પિછોળિયું ન૦ તીવ્ર ઢંશવાળુ એક ઊડતુ ઝીણું જ઼ંતુ

પિટાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ [કર્મણિ ને પ્રેરક 'પીટવું'નું

પિતકોડી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

પિતપાપડો પું૦ [સં પીત્ત (પીળું)+ પાપડી] બાબરાની શિંગ; પલાશપાપડો

પિતર પું૦ [જુઓ પિતૃ] મૃત પૂર્વજ

પિતરાઈ પું૦ જુઓ પિત્રાઈ

પિતરાણુ સ્ત્રી૦ જુઓ પિત્રાણ

પિતવાડો પુ૦ [પીત + વાડો] કૂવાનાં પાણીથી જ્યા ૬૨ વર્ષે શિયાળુ-ઉનાળુ વાવેતર થતુ હોય તેવુ બેતર

પિત(-ત્ત)ળિયું ન૦ ['પિત્તળ' ઉપરથી] પિત્તળનુ નાનુ વાસણ; છાલિયુ

પિતા પુ૦[સં.]બોપ ૦જી,૦શ્રી પુ૦(માનાર્થે) ૦મહ પુ૦ દાદા (૨) બ્રહ્મા. ૦મહી સ્ત્રી૦ દાદી -તુ પું૦ (૫.) પિતા; બાપ

પિતૃ પુ૦ [સં] બાપ (૨) પું૦બ૦વ૦ પૂર્વજો; મરી ગયેલા બાપદાદાઓ. ૦ઋણ ન૦ પિતૃઓ પ્રત્યેનુ દેવું (જુઓ ઋણત્રય) ૦ઘાત પુ૦ પિતાનો વધ. ૦ઘાતક, ૦ઘાતી વિ૦ પિતૃઘાત કરનારુ. ૦તર્પણ ન૦ પિતૃઓનુ તર્પણ કરવા આપેલી જલાંજલિ. પિતૃયજ્ઞ (૨) તર્જની અને અંગૂઠા વચ્ચેનો મધ્યભાગ ૦દેવ પુ૦ પિતરો (૨) વિ૦ પિતાને દેવ તરીકે પૂજનાર ૦પક્ષ પું૦ શ્રાદ્ધપક્ષ (ભાદરવાનુ કૃષ્ણપક્ષ) (૨) બાપ તરફનાં સગાસંબંધી. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ પિતા પ્રત્યેનો ભક્તિભાવ ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ વતન, સ્વદેશ (સરખાવો માતૃભૂમિ) ૦યજ્ઞ પુ૦ પિતૃતર્પણ (૨) પંચ મહાયજ્ઞોમાનો એક ૦લોક પું૦ મરણ પામેલા પિતૃઓ રહે છે એ સ્થાન ૦વ્ય વિ૦ પિતા સંબંધી (૨) પુ૦ પિત્રાઈ (૩) કાકા ૦હત્યા સ્ત્રી૦ જુઓ પિતૃવધ

પિત્ત ન૦ [સં] કલેજામા પેદા થતો રસ, જે આંતરડામા ઊતરી ખોરાકને પચાવે છે (૨) વૈદક પ્રમાણે શરીરની ત્રણ ધાતુઓમાની એક (કફ, પિત્ત અને વાયુ). [-ઊતરવું = જુઓ પિત્ત બેસવુ -ચડવું = પિત્ત વધી ગયાની (માથામા) અસર થવી -માથે ચડવું = માથામા પિત્ત વધવાની અસર થવી (૨) ગુસ્સે થવું, ચિડાવુ. -બેસવું = પિત્તની અસર મટી જવી (૨) ક્રોધ શાંત થવો.] ૦જ્વર પું૦ પિત્તપ્રકોપથી થતો જ્વર. ૦પાપડો પુ૦ પિતપાપડો (૨) પિત્તજ્વરને મટાડનાર એક જાતનુ ઘાસ ૦પ્રકૃતિ વિ૦ શરીરમા પિત્તના પ્રાધાન્યવાળુ (૨)સ્ત્રી૦ પિત્તનુ પ્રાધાન્ય (૩) [લા] આકળો-ગરમ મિજાજ. -ત્તાશય ન૦ [+આશય] શરીરનો પિત્તનો અવયવ -ત્તો પું૦ [સ પિત્ત] પિત્ત (૨) [લા] ક્રોધની તીવ્ર લાગણી. [-ઊછળવો, ખસવો, હાથમાંથી જવો=ગુસ્સે થઈ જવુ]

પિત્તળ ન૦ [સં, પ્રા પિત્તલ] તાંબા અને જસતની મિશ્ર ધાતુ

પિત્તળ સ્વભાવનું વિ૦['પિત્ત' પરથી ?]ચીડિયુ; સહેજમા તપી જાય એવું (૨) ઓછું પાત્ર

પિત્તળિયું ન૦ છાલિયુ, પિતળિયુ

પિત્રાઈ પું૦ [સં પિતૃવ્ય] કાકાના છોકરા; સાતમી પેઢી સુધીમા એક બાપનો વંશજ (૨) વિ૦ પિતા સંબંધી -ણુ વિ૦ સ્ત્રી૦ પિત્રાઈને ત્યા જન્મેલી -ણુ(-ણી) સ્ત્રી૦ પિત્રાઈની વહુ

પિત્રી પુ૦ મરણ પામેલો પૂર્વજ, પિતર

પિધાન ન૦ [સ.] બંધ કરવુ તે (૨) ઢાંકી દેવું તે. ૦યુતિ સ્ત્રી૦, (પૃથ્વી સિવાયના) ગ્રહોનું પરસ્પર ઢંકાવુ તે

પિન સ્ત્રી૦ [ઈં] ટાંકણી (૨) સોનેા વેણી કે સાલ્લો સંકેલવામા વાપરે છે તે બનાવટ

પિનાક ન૦ [સં] (સ.) શિવનુ ધનુષ ૦પાણુ (-ણિ), -ણી પું૦ (સ) શિવ [મીઠી

પિપરમીટ સ્ત્રી૦ [ઈં પીપરમિન્ટ] જુઓ ખાટી-

પિપાસા સ્ત્રી૦ [સ] તરસ -સુ વિ૦ તરસ્યુ

પિપીલિકા સ્ત્રી૦ [સ.] કીડી ૦માર્ગ પું૦ ધીમે ધીમે પણ ખંતથી અચૂક કામ કરવાની

રીત. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ સંગ્રહ કરવાનું વલણ
પિપૂડી સ્ત્રી૦[રૂઢ૦] ફૂંકીને વગાડવાની ભૂંગળી, પીપી [-વગાડવી=પીપી ફૂંકીને વગાડવી (૨) એકની એક વાત કલ્પા કરવી – ગાયા કરવી (૩) ખુશામત દાખલ સૂર પુરાવવો, હા જી હા કરવી]
પિપ્પલ પુ૦ [સં] પીપળો [(વર્તમાન કૃ૦)
પિબંતુ વિ૦ [સં. પિબન્ત ઉપરથી] + પીતુ
પિમળાટ પુ૦ ['પીમળવુ' ઉપરથી] સુવાસ
પિમળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'પીમળવુ'નું પ્રેરક રૂપ
પિયર(-યે)રૂ (પિ') ન૦ [સં પિતૃગૃહ, પ્રા પિઅહર] સ્ત્રીના માબાપનુ ઘર
પિયરપનોતી (પિ') વિ૦સ્ત્રી૦ પિયરના બાઈ-ભાંડુવાળી -રિયું ન૦ પિયરનુ સગું
પિયળ સ્ત્રી૦ [સં. પીત, પ્રા. પીઅલ ઉપરથી] પીયળ, કપાળમા કરેલી કંકુની અર્ચા
પિયાજ ન૦ [ફા] કાંદો, ડુંગળી
પિયાણું ન૦ જુઓ પ્રયાણ
પિયાનો પુ૦ [ઈં] એક વિદેશી વાદ્ય
પિયારું વિ૦ [પ્રા પિઅ' ઉપરથી] + પારકુ (૨) [ઝવ વિઆર(સં પ્રિયતર)] પ્યારું [પ્ર.]
પિયાવો પુ૦ [પિવાડવુ' ઉપરથી] પાણી પાયાનું અર્ચ, [illegible]
પિયુ પું૦ [ઝવ પિઅડ (સં પ્રીણયિતૃ)] પતિ
પિયેર, -રિયું (પિ') ન૦ જુઓ 'પિયર'મા
પિરસણ ન૦ [સં પરિવેષણ, પ્રા પરિવેસ્સણ] પીરસવુ તે (૨) પીરસેલુ ખાણું (૩) નાત વગને આગે ઘેર ખાણું પીરસવું તે. [-એકલવુ=તે આગે ઘેર ખાણું દાખવુ] -ણી સ્ત્રી૦ પીરસવુ તે. -ણું ન૦ પીરસવાનુ પાત્ર કે ચીજ
પિરસાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'પીરસવુ'નું પ્રેરક
પિરાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ પેરાઈ
પિરામિડ પુ૦ [ઈં] પ્રાચીન મિસરી રાજાના મૃતદેહ ઉપર બંધાવેલી મોટી શંકુ આકારની સમાધિ-કબર (૨) શંકુ આકાર
પિરિ સ્ત્રી૦ [સ્ત પર્વન્, સર૦ મ પેર] + પેર, પ્રકાર (૨) જુઓ પેરી
પિરોજ,-જી(-જું) જુઓ 'પીરોજ'મા
પિલાઈ સ્ત્રી૦ ['પીલવુ' ઉપરથી] પીલવુ તે (૨) તેનુ મહેનતાણું -ઈણ ન૦, -ઈણી સ્ત્રી૦ પીલવાનું મહેનતાણું
પિલાવવું સ૦ક્રિ૦, પિલાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીલવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [ના પીલો
પિલોડિયુ ન૦ ['પીલો' ઉપરથી] જુવારમાંજરી-
પિલ્લું ન૦ ['પિંડલુ' ઉપરથી] વાટીને કરેલો ઢગો-ગોટો [પ્રેરક ને કર્મણિ
પિવડાવવું સ૦ક્રિ૦, પિવાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીવુ'નું
પિશંગ વિ૦[સ.] બદામી રંગનુ
પિશાચ પુ૦; ન૦ [સં] અવગતિયો જીવ, પ્રેત (૨) ભૂતપ્રેત જેવી એક હીન યોનિ ૦ણી, -ચી સ્ત્રી૦ પિશાચ સ્ત્રી
પિશિત ન૦ [સં] માંસ [૦તા સ્ત્રી૦
પિશુન વિ૦ [સં.] કઠોર (૨) નીચ (૩) ચાડિયુ.
પિષ્ટ વિ૦[સ.] કૂટેલુ, પીસેલુ (૨) પુ૦ ભૂકો, લોટ ૦પશુ પુ૦; ન૦ પશુને બદલે લોટની કણકના પિંડનુ બલિદાન ૦પેષણ ન૦ પુનરુક્તિ, એકનુ એક ફરી ફરી કહેવુ તે
પિસ્તર પુ૦ [ફા] છોકરો, દીકરો
પિસ્સાવવું સ૦ક્રિ૦, પિસ્સાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીસવું'-નું પ્રેરક ને કર્મણિ [પણયાલીસ] '૪૫'
પિસ્તાળીસ વિ૦ [સ પચ્ચત્વારિંશત્, પ્રા. પિસ્તું ન૦ [ફા] પરતુ, એક મેવો
પિસ્તોલ સ્ત્રી૦ [પો] નાની બંદૂક તમંચો
પિહિત વિ૦ [સં] બંધ કરેલુ (૨) ઢાંકેલું; છુપાવેલું
પિહિરણ ન૦ [જુઓ પહિરવવુ] + પોશાક
પિહૂડો પુ૦ [દે પિહુલ] પીહવો
પિહેર ન૦ + પિયેર [પ્રેરક ને કર્મણિ
પિળાવવું સ૦ક્રિ૦, પિળાવું અ૦ક્રિ૦ 'પીળવુ'નું
પિંગલ(-ળ) વિ૦ [સ] લાલાશ પડતા પીળા રંગનુ (૨) ન૦ છંદશાસ્ત્ર (૩) [લા] અત્યંત વિસ્તાર [-કરવું=લાંબુ લાંબું ટાયલુ કરવું; અતિશયોક્તિથી વધારવુ-લંબાણ કરવુ] ૦કાર પુ૦ પિંગલ બનાવનાર -ળા(-ળા) સ્ત્રી૦ હઠયોગમા માનેલી ત્રણ પ્રધાન નાડીઓમાની એક (ઇડા, પિંગળા, અને સુષુમ્ણા) (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ લાલાશ પડતા પીળા રંગની. -ળાક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ કોવે પિંગળ આંખવાળી

-ળા જોશી(-ષી) પું૦ માત્ર સારુ સારુ કહે એવો જોશી. -ળું વિ૦ જુઓ પિંગલ

પિંજાણી સ્ત્રી૦ [સ. પિંગ (કેસર, કંકુ)] ૧ કાવડી (૨) ધુપેલની વાડકી

પિંજર ન૦ [સ] પંજર, પાંજરું

પિંડ પુ૦ [સં] ગોળો (૨) પિતૃઓ નિમિત્તે લોટ કે ભાતનો વાળેલો ગોળો (૩) શરીર [-આપવો = પિંડ મૂકવો. -પડવો = ગુજરી જવું. -પામવો = મરણ બાદ પોતાની સંતતિ દ્વારા શ્રાદ્ધાદિ ક્રિયામાં પિંડ અપાવો -મૂકવો = મરણ પામેલા પાછળ પિંડ વગેરે વડે શ્રાદ્ધ કરવું.-વહેરવો = શ્રાદ્ધક્રિયામાં પિંડના બે ભાગ કરવા, -વાળવા = શ્રાદ્ધમાં અર્પણ કરવા ભાતના ગોળા બનાવવા. -સ્થાપવો = શ્રાદ્ધ ક્રિયામાં પિંડનું સ્થાપન કરવું] ૦દાન ન૦ શ્રાદ્ધમાં પિંડ અર્પણ કરવો તે. ૦પોયું વિ૦ સ્વાર્થી. ૦વું ન૦ જુઓ પિંડું. ૦વો પુ૦ પિંડો [પિંડ૨ (તુચ્છકારમાં)

પિંડાર(-રો) પું૦ [સં] લારવાડ -રિયો પુ૦

પિંડી સ્ત્રી૦ [સ પિણ્ડિકા; પ્રા પિંડિયા] પગના નળાની પાછળનો માંસનો લોચો (૨) શિવલિંગ

પિંડું ન૦ [સં પિંડ ઉપરથી] પિલ્લું -ડો પુ૦ વાટેલો કે વાળેલો ગોળો -ગોટો (કણક, માટી, દોરા ઇ૦નો) [-કરવો, -વાળવો]

પિંઢોળિયું, પિંઢોરી વિ૦(૨) ન૦ [પ્રા.પિંડઘર (સ પિંડગૃહ)] પીઢેરી, માટીની ભીંતોનું (ઘર)

પી અ૦[૨વ૦] તિરસ્કારાર્થ ઉદ્ગાર હુરિયો(૨) પિપૂડીનો રવ [-કરવી, -બોલાવવી = હુરિયો કરવો]

-પાઉ વિ૦ ['પીવું' ઉપરથી] (રુમાસને અંતે) પીનારું

પીક ન૦[મ] પાક, મોલ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ પિક (૩) તેની પિચકારી

પીંખવું સ૦ક્રિ૦ [સ. પ્રેક્ષ્, પ્રા પિક્ખ (પ્રેક્ષા કરવી)] (સુ.) વગોવણી કરવી, નિંદવું

પીગળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ પઘळणें (સ. પ્રગલન્ત)] ઓગળવું, પ્રવાહી થવું (૨) [લા.] (દયાથી) ઢીલું-નરમ થવું

પીછ ન૦ [સ પિચ્છ] પીંછું. -છી સ્ત્રી૦ [સ. પિચ્છિકા, પ્રા. પિચ્છી] વાળ, પીંછા કે તેવી બીજી વસ્તુની હાથાવાળી બનાવટ (માખો ઉરાડવાની,ચીતરવાની,ઘરેણાં ધોવાની વગેરે). -છીઉંજણી સ્ત્રી૦ જુઓ પીંછીઉંજણી -છું ન૦ પીંછ (૨) તેની કલમ. [પીંછાનું પારેવું કરવું = રબ્બર ગજ કરવું પીંછાંનો કાગડો = રબ્બર ગજ.]

પીંછેહઠ સ્ત્રી૦[હિં] પાછા હઠવું કે પડવું તે, હાર

પીંછો ન૦[સર૦ હિં; પ્રા. પિચ્છ = પૂંછડું] કેડો, પૂંઠ.[-પકડવો, -લેવો = પાછળ પડવું,કેડો લેવો (૨) ખણખોદ કર્યા કરવી (૩) સતાવવું]

પીટ સ્ત્રી૦ ['પીટવું' ઉપરથી]માર [-પડવી = માર પડવો (૨) પસ્તાળ પડવી]

પીટવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા પિટ્ટ] ખૂબ મારવું (૨) ખૂંખેલાની પાછળ કૂદવું (૩) ઠોકવું, વગાડવું (દાંડી) -ણી સ્ત્રી૦ પીટવું તે, માર (૨) કૂટવું તે પીટ્યું વિ૦ મૂર્ખ (સ્ત્રીઓમાં ગાળ તરીકે)

પીઠ ન૦[સં] (દેવ, આચાર્યાદિનું) સ્થાનક (૨) સ્ત્રી૦ બબ્બર (૩) બબ્બરભાવ [-ઊઘડવી = બબ્બરભાવ મંડાવો -ટકી રહેવી = બબ્બરભાવ ટકી રહેવો]

પીઠ સ્ત્રી૦ [સં. પૃષ્ઠ, પ્રા પિટ્ઠ]વાસો [-આપવી = વાસો છોલાઈને પાકવો. -ઉઘાડી પડવી = પીઠબળ ન રહેવું. -ઊપડવી = પીઠ આવવી -ચોરવી = પાછું પડવું; બીજું -ઠોકવી, થાબડવી = પ્રોત્સાહન આપવું, મદદ કરવી -ઢાંકવી = ઉઘાડું ન પડવા દેવું; મદદ કરવી -દેખાડવી = પાછું પડવું, હાર ખાઈ નાસવું -દેવી = મદદ કરવી -ધરવી = મદદ કરવી (૨) માર ખાવા માટે પીઠ રબ્બર કરવી. -પર હાથ ફેરવવો = આશ્વાસન આપવું (૨) ઉત્સાહ આપવો. -પાછળ મૂકવું = રાખી મૂકવું, ઉપયોગમાં ન લેવું (૨) સતાડવું, ઓળખવું -પાડવી = સવારીમાં પળોટવું -પૂરવી= પાછળ રહી મદદ કરવી -ફેરવવી = તજી દેવું; તરછોડવું -બતાવવી = જુઓ પીઠ દેખાડવી -ભાગવી (કામની) = અધરું કામ કરવા માંડીને તેનું અધરાપણું તોડી નાખવું.

–લેવી = પૂઠ પકડવી, પાછળ પડવું (૨) આગ્રહથી માગવું (૩) દુ ખ દેવું (રોગે, બોલએ). પીહનું જોર = પીહબળ પીઠે કાળજું હોવું = બહાદુર હોવું પીઠે પેટ ચોટવું = ભૂખે મરવું (૨) સુકલકડી થઈ જવું] ૦બળ ન૦ પાછળ રહીને જોર દેવું બળ [–હોવું = પાછળથી બીજા લોકોનું બળ મદદમા હોવું.] ૦મદ°(–દ) પુ૦ + નાયકને મદદ કરનાર [વાની

પીહલું ન૦ [મ, સં પિષ્ટ] ચણાના લોટની એક

પીહિકા સ્ત્રી૦[સ] બાજઠ(૨)મૂર્તિ કે થાલલાની બેઠક–આધાર (૩) વંશાવલિ (૪) ભૂમિકા (૫) પ્રકરણ, ખડ

પીડી સ્ત્રી૦ [સં પિષ્ટ, પ્રા. પિટ્ઠ] લગ્નપ્રસ ગે વર કન્યાને શરીરે ચોળવાનો પીળો સુગ ધી પદાર્થ. [–ચડવી, –ચોળવી]

પીહું ન૦ [સ પીઠ] બજાર કે દુકાન (બાસ કરીને લાકડાનુ અને દારૂતાડીનુ) (૨) [સ પિષ્ટ, પ્રા. પિટ્ઠ] અડદની વાટેલી દાળનુ બીરુ (૩) અડદ, ચણા કે ચોળાના લોટનુ બીરુ (૪) પીઠલુ

પીડ સ્ત્રી૦ [સં પીડા] પીડા; દુ ખ (૨) ચૂક, આંકડી (૩) વેણ, પ્રસવવેદના (૪) દાતે મૂકવાના રંગની લૂગદી

પીડક વિ૦ [સ.] પીડા કરનાર [દાબવુ તે

પીડન ન૦ [સં] પીડા (૨) પીડવું–પકડવુ કે

પીડવું સ૦ક્રિ૦ [સં પીડ્] દુ ખ દેવું (૨) પકડવુ, ઝાલવું (૩) ચાપવું, દાબવું

પીડા સ્ત્રી૦ [સં.] દુ ખ (૨) નડતર. ૦કારક, ૦કારી વિ૦ પીડા કરનારું. ૦હરણી વિ૦ સ્ત્રી૦ પીડા હરનારી ૦શામક વિ૦ પીડા શાત કરનાર. –ડિત વિ૦ પીડા પામેલુ

પીડાવુ અ૦ક્રિ૦ 'પીડવુ'નુ કર્મણિ

પીડિત વિ૦ [સ] જુઓ 'પીડા'મા

પીઢ વિ૦ ['પીઢ' સ્ત્રી૦ઉપરથી] મોટી ઉંમરનુ, ઠરેલ (૨) સ્ત્રી૦ [દે. પીઢી, સ. પીઠિકા, પ્રા. પીઢિઆ] જેના ઉપર બેડાના પાટિયા જડવામાં આવે છે ને લાબુ લાકડુ –વળી. –ઢિયું ન૦ પીઢ (૨) દાઢનો દાત (૩) અનાળુ; પેઢુ

પીણું ન૦ ['પીવું' ઉપરથી] પીવાની વસ્તુ, પેય

પીત ન૦[સં પીત] પાણી પાઈને ઉછેરેલો મોલ (૨) વિ૦ [સં] પીળુ

પીતળ ન૦ જુઓ પિત્તળ

પીતાંબર ન૦ [સં.] પીળું કે કોઈ પણ રેશમી બબોટિયુ (૨) વિ૦ પીળા વસ્ત્રવાળુ –રી સ્ત્રી૦ નાનુ પીતાબર

પીતું ન૦ લબોટી નાખનારને ઊભા રહેવાનું ટૂંકાળું (૨) પૈતુ, કાંતળી –તો પું૦ પૈતો; પાતળો કકડો, કાતળી

પીપ ન૦, પીપા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

પીધું સ૦ક્રિ૦ 'પીવુ'નુ ભૂતકાળનુ રૂપ. –ધેલ્લ (–લું) તેનુ ભૂ૦ કૃ૦ (૨) વિ૦ દારૂના નશાવાળુ, છાકટુ

પીન વિ૦ [સ.] જાડુ, પુષ્ટ, માતુ

પીનસ ન૦ [સ] સખત સળેખમ

પીપ ન૦ [હિ] ગૂમડાનુ પરુ [વાસણ

પીપ ન૦ [પો પીપા] લાકડાનુ કે ધાતુનુ નળાકાર

પીપર સ્ત્રી૦ [સ પિપ્પલી] એક વસાણાની ચીજ – વનસ્પતિની સાંગ. –રી(–ળી)મૂળ ન૦ પીપરના છોડના મૂળ, ગઠોડો

પીપર(–ળ) સ્ત્રી૦ [જુઓ પીપળ] પીપળાની જાતનુ એક ઝાડ

પીપળ(–ળો) પુ૦ [સ. પિપ્પલ] એક ઝાડ, અશ્વત્થ [પીપળો દીવો કરવો = બ્રહ્મ જાનોઈ કરી દેવુ પીપળે પરણાવવું = ઉમરડાના ઝાડ સાથે કન્યાના લગ્ન કરી, કુવારા–મહેણું ભાગવુ પીપળો ઊગવો = નસંતાન જવુ. પીપળો ફાટવો = ઘણા બ્રાહ્મણોનુ એકઠા થવુ (૨) ઢરોડો પડવો]

પીપળી સ્ત્રી૦ નાનો પીપળો

પીપળીમૂળ ન૦ જુઓ પીપરીમૂળ

પીપળો પુ૦ જુઓ પીપળ [બૂમ

પીપિયો પુ૦ [૨વ૦] બૂમ; ચીસ (૨) તંગીની

પીપી અ૦ (૨વ૦)(૨) સ્ત્રી૦ ફૂંકીને વગાડવાની ભૂગળી; (ગાજર કે મોહડાની) પિપૂડી (૩) 'પી' બોલાય તે, ફજેતી (૪) (બાળભાષા) પિપરમીટ જેવી ગોળી [સુગ ધ ફેલાવી

પીમળ સ્ત્રી૦ [સં. પરિમલ] સુગ ધ. ૦વું અ૦ક્રિ૦

પીયળ સ્ત્રી૦ જુઓ પિયળ
પીયૂષ ન૦ [સ] અમૃત
પીરો પુ૦ [સ પીત, પ્રા પીઅ = પીળા રંગનું પરથી ?] આખને ખૂણે બાઝતો ચીકણો પદાર્થ
પીર પુ૦ [ફા] મુસલમાનોમા પવિત્ર ગણાતો પુરુષ [-આવવા = શરીરમા પીરનો પ્રવેશ થવો (જેથી અગમ્ય વાતો જાણી શકાય છે)] ૦બ્બાદો પુ૦ પીરનો છોકરો ૦ભર્દ પું૦ ઘરડો માણસ -રાઈ સ્ત્રી૦ પીરપણું. -રાનપીર પું૦ પીરનો પીર, મોટો પીર
પીરસવું સ૦ક્રિ૦ [સ પરિવિષ્] જમવા માટે ભાણામા મૂકવું પીરસાવું અ૦ ક્રિ૦ કર્મણિ
પીરોજ પુ૦ [ફા.] એક રત્ન -જી(-જુ) વિ૦ પીરોજના રંગનુ, આસમાની
પીલવું સ૦ક્રિ૦ [સં પિડય્, પ્રા. પીલ] દબાઈ -કચરાઈ નિચોવાય એમ કરવુ (૨) [લા] દુખ દેવું; કનડવુ (૩) લોઢવુ (કપાસ) (૪) અ૦ ક્રિ૦ ['પીલો' ઉપરથી] (મુ) પીલા નીકળવા, પાગરવું
પીલવો પું૦ [જુઓ પીલુ] એક ઝાડ
પીલુ પુ૦ [સં] એક ઝાડ, પીલુડી (૨) એક રાગ (૩) પીલુડું ૦ડી સ્ત્રી૦ પીલુ ઝાડ ૦ડું ન૦ તેનુ ફળ
પીલું ન૦ [દે પીલુઅ = બચ્ચું] મરઘીનું બચ્ચું
પીલો પું૦ [જુઓ પીલુ] થડ કે મૂળમાંથી ફૂટેલો ફણગો
પીવું સ૦ક્રિ૦[સ પા, પ્રા પિવ] પ્રવાહી પેટમા લેવું (૨) પ્રવાહીને પોતામા શમાવવુ કે શોષવું (૩) [ધૂમ્રપાન] કરવું [પી જવું = ન ગાઠવું (૨) સહન કરી જવું.]
પીશવી સ્ત્રી૦ [મ.] થેલી
પીશવી સ્ત્રી૦મુસલમાન સ્ત્રીનો સુરવાળ, પેશવાજ
પીસણી સ્ત્રી૦ ['પીસવું' ઉપરથી] ઘંટી (૨) ચીપવાનો વારો - દાવ
પીસવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. પિષ્; પ્રા પિસ્સ] દળવું (૨) લસોટવું; ઘૂંટવું (૩) ચીપવું (ગજીફાને)
પીસ(-હ)વો પું૦ સિસોટી [-વાંગવો, -વભાડવો; -તાણવો = મોટેથી રડવું]
પીહર ન૦ + [પ્રા. પિઅહર] પિયર -રિયું ન૦ + પિયરિયુ
પીહુડો પુ૦ [દે પિંહુલ] જુઓ પીમવો, પિહૂડો
પીળ સ્ત્રી૦ જુઓ પિયળ
પીળું વિ૦ [સ પીતક; પ્રા. પીઅલ] હળદરના રંગનુ, પીત -ળક સ્ત્રી૦ પીળાશ; ફીકાશ. -ળચટ્ટું વિ૦ આછુ પીળુ -ળવું સ૦ક્રિ૦ કકુથી રંગવુ (૨) પીળું કરવુ. -ળાશ સ્ત્રી૦ પીળાપણુ -ળિયું ન૦ લગ્નપ્રસંગે કન્યાને પહેરવાનુ હળદરથી રંગેલુ પીળું વસ્ત્ર (૨) પીળી - ફાઈકિ કાચી કટિ. ૦દ્રવ્યક વિ૦ + ધમકદાર પીળુ ૦પક્ષ વિ૦સાવ પીળુ -રીકું. ૦રચ્ચક, રહ્યેચક વિ૦ ખૂબ પીળું
પીંખવું સ૦ક્રિ૦ વિખેરી નાખવું(૨)ચૂંટી નાખવું. [પીંખી ખાવું = મહેણાટોણાથી કાયર કરી દેવુ (૨) તોડી - ચૂથીને ખાઈ જવુ પીંખી નાખવું = ફાડી-ચીરી ટૂંપીને છૂટેછૂટુ કરી દેવું (૨) મહેણા-ટોણાથી કાયર કરી દેવુ.] -ણી સ્ત્રી૦, -ણું ન૦પીખવુ તે, ચૂથણુ
પીંખાવું અ૦ ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'પીખવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
પીંગળું વિ૦ [સ પિંગલ] પીળચટ્ટુ; માજરુ
પીંછ ન૦ [જુઓ પીછ] પીછુ. -છાળું વિ૦ પીંછાવાળુ -છી સ્ત્રી૦ જુઓ પીછી. -છીઊંજણી સ્ત્રી૦ પીંછીથી કરાતી ઊજણી (જુઓ ઊજણી ૧) -છું ન૦ જુઓ 'પીછ'મા
પીંજણ સ્ત્રી૦ [સ પિંજ] પીંજવાનુ સાધન (૨) ન૦ પીંજવુ તે (૩) [લા.] (વાતને) નકામું ચૂથવુ - લંબાવવું તે (૪) પગનું એક ઘરેણું. -ણી સ્ત્રી૦ પીંજણ (૨) પીંજવુ તે (૩) પૈડા પરનુ ઢાકણ (રથના પૈડાં પર હોય છે તે)
પીંજરું ન૦ જુઓ પિંજર,પાંજરું -રાગાડી સ્ત્રી૦ પીંજરાવાળી ગાડી
પીંજવું સ૦ક્રિ૦ [સં પિંજ્] રૂના રેસા છૂટા પાડવા (૨) [લા] પીંજણ કરવું -લંબાવવુ
પીંજામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ પીંજવાની મજૂરી
પીંજારો પુ૦ પીંજવાનુ કામ કરનારો -રણ સ્ત્રી૦ પીંજારાની વહુ(૨)પીંજવાનુ કામ કરતી સ્ત્રી -રી સ્ત્રી૦ પીંજારણ (૨) એકજાતનુ પક્ષી

પીંજવું અ૦ક્રિ૦, -વડું સ૦ક્રિ૦ 'પીજવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક [આહીર; ભરવાડ
પીંડાર(-રો) પુ૦ [સ પિંડાર; દે. પેંડાર]
પીંડાળો પુંલ્લિ૦ જુઓ પિંડો . [જાતનો માણસ
પીંઢારો પુ૦ [મ પેંઢાર] લૂંટારુની એક પ્રસિદ્ધ
પીંઢેરી વિ૦[જુઓ પિંઢોરી] માટીની ભીંતોવાળું
પુકાર પુ૦ [પ્રા પુક્કાર] પોકાર, બૂમ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ પોકારવું(૨)પોકારીને કહેવું જાહેર કરવું
પુખ્ત વિ૦[ફા]પાકું પાકટ(૨) ઠરેલ ૦પણું ન૦ -ખ્તાઈ સ્ત્રી૦
પુગાડવું સ૦ક્રિ૦ 'પૂગવું'નુ પ્રેરક, પહોંચાડવું
પુગાવું અ૦ક્રિ૦ 'પૂગવું'નુ ભાવે
પુચકારી સ્ત્રી૦ [૨વ૦] બાળકને શાંત કરવા એઠ વચ્ચેથી કરેલો મૃદુ અવાજ
પુચ્છ ન૦ [સ] પૂછડી
પુછડિયું વિ૦ ['પૂછડી' ઉપરથી] પૂંછડીવાળું -યો તારો પુંલ્લિ૦ ધૂમકેતુ
પુછાવું અ૦ક્રિ૦, -વડું સ૦ક્રિ૦ 'પૂછવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક
પુટ પુ૦ [સ] પડિયો(૨)પડિયા જેવો કોઈ પણ ઘાટ (૩) આચ્છાદન, ઢાકણ (૪) કુલડી કે શકોરામા ધાતુ કે ઔષધ મૂકી ઉપર ઢાકણ કે બીજું શકોરું મૂકી કપડછાણ કરી કરેલો ઘાટ, સંપુટ(૫)તેને ભઠ્ઠીમા મૂકી ઔષધને આપેલી આંચ (૬) પટ, પાસ [-આપવો, -દેવો= પાસ આપવો] ૦પાક પુ૦ પુટમા મૂકી ભઠ્ઠીમા ઔષધિ-ધાતુ પકવવી તે
પુઠેવાળ વિ૦ ['પૂઠ' ઉપરથી] પાછલી વયમા જન્મેલું; પૂઠેવાળ. [પુઠેવાળનું છોકરું= પાછલી વયમા થયેલુ બાળક.]
પુઢે અ૦ [મ] (૫) આગળ, મોખરે
પુણચવહુ વિ૦ [પોણા ચૌદ ઉપરથી ?] ફરી-ફરીને બોલેલુ, અસત્ય, વાકુ, પોણચવદું
પુણ્ય વિ૦ [સ] પવિત્ર (૨) પુણ્ય પ્રાપ્ત થાય એવુ (૩) ધર્મ્ય (૪) ન૦ સત્કર્મ (૫)તેનુ ફળ [-પરવારવું = પુણ્ય ખૂટી જવુ,મરવા કાળ આવવો] ૦કર્મ ન૦ સત્કર્મ. ૦કાલ(-ળ) પુ૦ પવિત્ર સમય ૦તિથિ સ્ત્રી૦ (મહા પુરુષના) મરણની તિથિ કે તેની ઉજવણી ૦દર્શી વિ૦ પુણ્ય વિષે જેની દૃષ્ટિ છે એવું. ૦દાન ન૦ ધર્મદાન. ૦પ્રકોપ પુ૦ (પાપ કે અન્યાય સામે) ધર્મબુદ્ધિને હીવે ઊપજેલો ક્રોધ. ૦વરો પુંલ્લિ૦ પુણ્યદાનનુ મુખ્ય ૦વાન વિ૦ પુણ્યદાન કરનારું,ધર્મિષ્ટ ૦શાલી(-ળી) વિ૦ પુણ્યવાન (૨) પૂર્વજન્મના સુકૃતવાળુ. ૦શ્લોક વિ૦ રૂડી કીર્તિવાળું (૨) જેનુ નામ દેવાથી પુણ્ય થાય તેવુ (૩) પુ૦ તેવો માણસ. -ત્માવિ૦(૨)પુ૦ પવિત્ર મનનુ(માણસ). -હ્યાહુ ન૦ [+અહન્] 'દિવસ માંગલિક હો,' એવું આશીર્વચન -હ્યાહુવાચન ન૦ પુણ્યકાર્યને આરંભે બ્રાહ્મણોને મુખે ત્રણ વાર 'પુણ્યાહ' એમ કહેવરાવવુ તે
પુતળિયું ન૦ ['પૂતળી' ઉપરથી] પૂતળીની છાપવાળી સોનામહોર
પુત્ર પુ૦ [સ]દીકરો ૦ક પુ૦ પુત્ર (વહાલમા). ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ પુત્રવાળી ૦વધૂ સ્ત્રી૦ પુત્રની વહુ ૦વાસના સ્ત્રી૦ જુઓ પુત્રૈષણા -ત્રાર્થિત વિ૦ [સ] પુત્ર મેળવવાની વાસના-વાળુ -ત્રિકા, -ત્રી સ્ત્રી૦ દીકરી -ત્રિણી વિ૦સ્ત્રી૦ પુત્રવતી. -ત્રીજ પુ૦ પુત્રીનો પુત્ર; દૌહિત્ર -ત્રેષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] પુત્રની કામનાથી કરેલો યજ્ઞ -ત્રૈષણા સ્ત્રી૦ પુત્રપ્રાપ્તિની તીવ્ર કામના-વાસના [(૩) આત્મા
પુદ્ગલ ન૦ [સં] પરમાણુ (૨) શરીર (બૌ૦દ્ધ)
પુનમિયું વિ૦ ['પૂનમ' ઉપરથી] પૂનમને લગતુ (૨) પૂનમથી શરૂ થતુ (૩) દર પૂનમે લત્રાએ જનારુ
પુનર્ અ૦ [સ]ફરીથી (૨) સમાસમા પૂર્વપદ તરીકે 'ફરીનુ', 'ફરી થતુ એવા અર્થમા -રપિ અ૦ [+અપિ] ફરીને, વળી -રવલોકન ન૦ ફરી જોઈ જવુ તે -રાવર્તન ન૦ પાછા કે ફરી આવવુ તે (૨) ફરી વાચી - જોઈ જવુ તે (૩) એકની એક વાત ફરી કરવી તે -રાવર્તી વિ૦ પાછુ ફરનારુ; ફરી ફરી આવનારુ -રાવૃત્ત વિ૦ફરીનુ પાછુ આવેલુ (૨) ગોખેલુ, વારવાર યાદ કરેલુ. -રાવૃત્તિ સ્ત્રી૦ પુનરાવર્તન (૨) બીજી વારની આવૃત્તિ (પુસ્તકની) -રુક્તિ સ્ત્રી૦ એકની એક વાત

પુંકેસર ન૦ [સં] ફૂલની અંદરનો નરબીજ-વાળો રેસો
પુંજ પું૦ [સં] ઢગલો [(સં) વિષ્ણુ
પુંડરીક ન૦ [સ] ધોળું કમળ -કાક્ષ પું૦
પુંડ્ર પુ૦, ન૦ [સં] ચંદન વગેરેનુ તિલક
પુંલિંગ(-લ્લિંગ) ન૦ [સં] નરજાતિ (વ્યા)
પુંશ્ચલી સ્ત્રી૦ [સ] વંઠેલ સ્ત્રી
પુંસવન ન૦ [સ] પુત્રપ્રાપ્તિ ઉત્પન્ન કરવા માટે ગર્ભાધાનથી ચોથે મહિને કરવાનો સંસ્કાર
પુંસ્ત્વ ન૦ [સં] પુરુષાતન, મરદાઈ
પૂ ન૦[રૂઢ૦] પેશાબ (બાળભાષામા) (૨) અ૦ હુરિયો[-કરવું] ૦કાર પું૦ તિરસ્કારનો ધ્વનિ
પૂગ પું૦ [સ] સમૂહ, ઢગલો (૨) મંડળ (૩) સોપારી કે તેનુ ઝાડ
પૂગવું અ૦ક્રિ૦ પહોંચવુ
પૂગીફલ(-ળ) ન૦ [સ] સોપારી, પૂગ
પૂછ,૦ડું ન૦ [સ : પ્રા પુચ્છ] પુચ્છ, પૂંછડું
પૂછડી સ્ત્રી૦ જુઓ પૂંછડી
પૂછડું ન૦ જુઓ પૂછ. [પૂછડાંમાં પેસવું =ખુશામત કરી વળગતા જવુ તાબેદારી ઉઠાવવી પૂછડાં આમળવાં=બળદ કે ઢોર હાંકવાં (૨) અણઆવડતનુ કામ કરવુ પૂછડાં વધવાં=[કટાક્ષમા] નામને છેડે ઇલકાબો કે ઉપાધિઓનુ લબાણ થવું પૂછડું એકલું બાકી છે=છેક જાનવર જેવો મૂરખ છે પૂછડું છૂટી જવુ =ઝાડા થઈ જવા (૨) ડરી જવુ -પંકડવુ =કેડે પડવું (૨) હઠ પકડવી. -પછાડવુ =ગુસ્સાના અખાડા કરવા -ફાટવું =ધાસ્તી લાગવી -બળવું =રીસ ચડવી, મોહું લાગવુ -મળવું = (કટાક્ષમાં) ઇલકાબ મળવો. પૂછડે તણાવું=કોઈની પાછળ પાછળ ખેંચાવું]
પૂછતા(-પા)છ, પૂછપરછ સ્ત્રી૦, પૂછપુછારણ ન૦ ['પૂછવુ' ઉપરથી] (માહિતી ખાતર) પૂછવુ કરવુ તે
પૂછવું સ૦ક્રિ૦[સ પૃચ્છ્, પ્રા પુચ્છ]સવાલ કરવો, જવાબ માંગવો (૨) તપાસ કરવી (૩) સલાહ લેવી (૪) લેખામાં લેવું ૦માછવું સ૦ક્રિ૦ પૂછવું કરવું. પૂછીને બરોબર તપાસ કરવી
પૂછા સ્ત્રી૦ [સ. પ્રચ્છા, પ્રા પુચ્છા] તપાસ.
પૂછાપૂછ(-છી) સ્ત્રી૦ [પૂછવું પરથી] વારવાર કે અનેક જણને પૂછવુ તે
પૂછેવાળ વિ૦ જુઓ પૂઠેવાળ
પૂજક પુ૦(૨)વિ૦ [સ] પૂજા કરનાર -ન ન૦ પૂજા (૨) સન્માન, સત્કાર -નિક વિ૦ પૂજાને પાત્ર -ની વિ૦+પૂજનીય -નીય વિ૦ પૂજ્ય
પૂજવું સ૦ક્રિ૦ [સ પૂજ્] પૂજા કરવી (૨) સેવવું; ભજવુ
પૂજા સ્ત્રી૦[સ] પૂજન, આરાધના; ઉપાસના(૨) પૂજનની સાધનસામગ્રી (૩) [લા] માર [-કરવી = ઉપાસના કે આરાધના કરવી (૨) સન્માન કરવુ(૩)વગાડવી કાઢવુ.માર મારવો. -લેવી=દેવપૂજાનુ વ્રત સ્વીકારવું (૨) પૂજા-સત્કાર સ્વીકારવા -વાળવી=પૂજા કરવાના વ્રતની પૂર્ણાહુતિ કરવી] ૦પાત્રી સ્ત્રી૦ પૂજા (૨) પૂજાપો (૩) [લા] માર ૦પો પું૦ [સં પૂજોપસ્કર] પૂજાનો સામાન ૦રણ,૦રિણી સ્ત્રી૦ પૂજા કરનાર સ્ત્રી ૦રી પુ૦ પૂજા કરનાર પુરુષ ૦ર્હ વિ૦[+અર્હ]પૂજ્ય ૦વવું સ૦ક્રિ૦ 'પૂજવુ'નુ પ્રેરક ૦વું અ૦ ક્રિ૦ 'પૂજવુ'નું કર્મણિ (૨) સત્કાર પામવો -જિત વિ૦ [સં] પૂજાયેલું -જ્ય વિ૦ પૂજવા યોગ્ય (૨) વડીલ (૩) [લા] જમાઈ કે બનેવી
પૂજ્યારાધ્યે(-ધ્ય) વિ૦ [સ પૂજ્ય+આરાધ્ય] પૂજ્ય અને આરાધ્ય (પત્રની ભાષામા વડીલને ઉદ્દેશી વપરાય છે)
પૂઠ સ્ત્રી૦ [સ પૃષ્ઠ, પ્રા પુટ્ઠ]પૂઠ,શરીરનો પાછલો ભાગ(૨)થાપો (૩)[લા] કેડો, પીછો [-કરવી =જોનાર તરફ પૂઠ ફેરવવી (૨) અવજ્ઞા કરવી, ન સ્વીકારવુ (૩)પીઠ બતાવવી, હારીને નાસી જવું -જોવી=છૂપી રીતે તપાસ રાખવી(૨) પાછળ નિંદા કરવી -દેખાડવી=હારી નાસી જવુ -પૂરવી=પાછળ મદદમા રહેવુ (૨) ઉત્તેજન આપવુ -ફેરવવી=જુઓ પૂઠ કરવી -બતાવવી=જુઓ પૂઠ દેખાડવી -વાળવી =પાછળ જવું (૨) આરામ લેવો -વાળીને ન જોવું=પૂરો વિશ્વાસ રાખવો (૨)થાક ખાવા થોભ્યા વિના કામમા મચ્યા રહેવું. પૂઠ

ઠેકાણું=અવળુ ઠેકાણું; સાસુરપક્ષ. પૂઠ પાછળ=ગયા પછી, ગેરહાજરીમા પૂઠનો ઘા કરવો, પૂઠ પાછળ ઘા કરવો= વિશ્વાસઘાત કરવો (૨) ઓચિંતો પાછળથી હુમલો કરવો.]. ૦૨ખું ન૦ જુઓ પૂંચિયુ ૦ળ અ૦ પાછળ –હિયું ન૦ પેંડાનો ઘેર જે કકડાઓનો બને છે તેમાનો દરેક(૨)પાછોટિયુ (૩)થાપો.[પૂઠિયાં કાઢવાં, વછૂટી જવાં, વેરાવાં=બીક લાગવી. ગમરાવુ પૂઠિયાં ભગાવ્યાં, રંગાવા=સખત માર પડવો]–હું ન૦ કંઠોળ ઉપરનુ છોડું (૨) ચોપડીનુ ઢાકણ (૩) થાપો (૪) મૂળનુ બંધારણ કે તેની મજબૂતી (શરીરનુ) [પૂઠાં વીણવાં=છોડા કાઢી નાખવા, ઝાડકી કાઢવા પૂઠું બંધાવું, બાઝવું=શરીરની મજબૂતી થવી] –ઠે અ૦ પાછળ [–પડવુ, લાગવું=કેડો લેવો (૨)ચીડવવું, પજવવુ (૩) બોદણો કર્યા કરવો.]

પૂઠલો, પૂઠો પુ૦ [પ્રા પૂઅલ (સ પૂય)] લોટ કે દાળના બીરાની તળેલી પોળી (૨) મંથપૂડો

પૂણવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. પૂ, પ્રા પુણ=સાફ કરવુ; ફોતરા ઉરાડી કાઢવા, નાશ કરવો] ફળવુ (માઠી રીતે), નડવું, બુચ્ચાર કરવું

પૂણિયું ન૦ [જુઓ પૂણવું] (ચ) શ્વાસ કે ચાર બાંધવાનુ લૂગડુ, ચાગ્યિુ

પૂણી સ્ત્રી૦ [કે] કાતવા માટે પીંજેલા રૂનો વણીને બનાવેલો લાંબો ગોળ આકાર. [–વાળવી = પૂણી કરવી.]

પૂત પુ૦ [સ. પુત્ર, પ્રા. પુત્ત] પુત્ર (૨) વિ૦ [સં] પવિત્ર

પૂતના સ્ત્રી૦ [સ] (સં) કંસે બાળક કૃષ્ણને મારવા મોકલેલી રાક્ષસી, બકાસુરની બહેન

પૂતનીકરણ ન૦ [સં] દોહી જવું – ગર્ભાધાન ઊઠવુ તે

પૂતળવિદ્યાન ન૦ [પૂતળુ + વિધાન] શાસ્ત્ર મળ્યુ ન હોય અથવા ભ્રષ્ટ થયુ હોય ત્યારે મરનારની સદ્ગતિ માટે અડધન લોટનુ પૂતળું કરી વિધિપૂર્વક અગ્નિસંસ્કાર કરવો તે

પૂતળી સ્ત્રી૦ [સં.,પ્રા. પુત્તલી] માટી, ધાતુ વગેરેનો બનાવેલો સ્ત્રીનો બાટ (૨) આખની કીકી (૩) [લા] બબસૂરત સ્ત્રી

પૂતળું ન૦ [સ. પુત્તલક] ધાતુ, પથ્થર, માટી, લાકડુ વગેરેની બનાવેલી આકૃતિ – મૂર્તિ. [પૂતળા જેવું = જડ જેવું, બોત.]

પૂતીકરણ ન૦ [સં] જુઓ પુતર્નીકરણ

પૂન ન૦ [સર૦ પુંજ] ભીડ (૨) અનુસ્વાર (૩)

પૂનમ સ્ત્રી૦ [સં પૂર્ણિમા] પૂર્ણ ચંદ્ર ઊગવાની તિથિ, પૂર્ણિમા

પૂપ ન૦ [સ પૂય, પ્રા પૂઅ] પીપ, પડ

પૂમ સ્ત્રી૦ [ફા પુમ્બહ] રૂ પીંજતા ઊડતી ઝીણી રજ–રુંવાટી(૨) કાપડ ઉપરની રુવાટી ૦ડી સ્ત્રી૦ છોડને વળગી રહેલુ રૂ (૨) નાનુ પૂમડુ ૦ડું ન૦ રૂનો બહુ નાનો પિંડ (૨) વચ્ચેથી થોડો ઊભો ભાગ વણીને બનાવેલી પૂમડાની વાટ(૩) ફૂલ [પૂમડા જેવડુ =નાનુ ને સુકોમલ પૂમડે પાણી પાવું = બહુ હેરાન કરવુ – ત્રાસ આપવો]

પૂર વિ૦ [સ પૂર] પૂરેપૂરુ; સંપૂર્ણ (૨) ન૦ નવા પાણીનુ નદીનાળામા જોસબંધ આવવુ તે (૩) પૂરણપોળી ઇ૦નુ પૂરણ (૪) અ૦ નામને અંતે 'જેટલુ–ના માપે', 'સુધી, પર્યંત' એવા અર્થમા ઉદા૦ ચોખાપૂર, વાસપૂર

પૂરક વિ૦ [સં] (ખૂટતુ) પૂરુ કરનાર (૨) પુ૦ પ્રાણાયામમા શ્વાસ અંદર ખેંચવાની ક્રિયા (૩) પૂરક આંકડો કે રકમ (ગ) ૦તા સ્ત્રી૦ ખૂટતુ પૂરુ કરવુ તે ૦કોણ પુ૦'સપ્લિમેંટરી એંગલ' (ગ.) [પૂરવુ–ભરવુ તે

પૂરણ વિ૦ [સ] પૂરનાર, પૂર્ણ કરનાર (૨) ન૦ વ્યાપી (૩) ન૦ પૂરવાની કે પૂરેલી વસ્તુ (ઉદા૦પોળીનુ પૂરણ, જમીનનું પૂરણ) ૦પોળી સ્ત્રી૦ પૂરણ ભરીને બનાવેલી રોટલી, વેઢમી –ણી સ્ત્રી૦ પૂરવુ તે (૨) પૂરવાની વસ્તુ (ઈંટ–રોડા વગેરે) (૩) વધારાનુ કથન; પૂર્તિ (૪) ઉપકરણી. –ત સ્ત્રી૦ પહેરામણીનો અધૂરો અવેજ પૂરો કરનારી રકમ

પૂરતું વિ૦ ['પૂરવુ' પરથી] જોઈએ તેટલું

પૂરપાટ અ૦ પૂરા – અત્યન્ત વેગથી

પૂરવછાયો પું૦ [પૂર્વ + છાયા] પહેલાની

[+આલાપ] ઉપોદ્ઘાત, પ્રસ્તાવના. -વસ્થા સ્ત્રી૦[+અવસ્થા]ઘડપણ પહેલાનુ જીવન. -વાશ્રમ પુ૦ [+આશ્રમ] સન્યાસ પહેલાનુ જીવન. -વાષાઢા સ્ત્રી૦વીસમુ નક્ષત્ર. -વાંગ ન૦ [+અંગ] પ્રથમ અંગ – ભાગ. -વે અ૦ પહેલાં. -વોક્ત વિ૦ [+ઉક્ત] પહેલા કહેવાયેલુ. -વોત્તર વિ૦ [+ઉત્તર] પૂર્વ અને ઉત્તર દિશા વચ્ચેનું (ઇશાનખૂણાનું) -વોપાર્જન ન૦ [+ઉપાર્જન] પૂર્વની કરેલી કમાણી (૨) પૂર્વજન્મના સંસ્કાર વગેરે -વોપાર્જિત વિ૦ [+ઉપાર્જિત] પૂર્વે કે પૂર્વજન્મમા કમાયેલુ

પૂર્વી સ્ત્રી૦ [સં] એક રાગિણી

પૂષા પું૦ [સં] સૂર્ય

પૂળાછૂટ વિ૦ અમુક રૂપિયા બદલ અમુક મુદત માટે જમીન પાછી આપવી એવું(ગીરો)

પૂળિયું ન૦['પૂળો' ઉપરથી] નાનો પૂળો

પૂળી સ્ત્રી૦ [જુઓ પૂળો] ઘાસની ઝૂડી

પૂળો પુ૦ [સં પૂલ] ઘાસ કે કડબનુ મોટુ પૂળિયુ. [-ઊઠવો=સળગી જવું, નાશ પામવું. -મૂકવો=સળગાવી મૂકવું, નાશ કરવો]

પૂંખ સ્ત્રી૦ ['પાંખ' ઉપરથી] છાપરાનો બે બાજુ બહાર પડતો ભાગ – પાંખ. ૦ડું ન૦ પાંખડું; નાની ડાળી. ૦લું ન૦ [સ. પુંખ] તીરનો પીછાવાળો છેડો

પૂંખવું સ૦ક્રિ૦ [દે. પુખણગ] પોંખણાં વડે વરકન્યાને વધાવવા. (૨) વાવવા માટે વેરવું પૂંખાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) પૂંખાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

પૂંછ,૦ડું ન૦ પૂછડું. ૦ડિયું વિ૦ પૂછડીવાળુ. ૦ડી સ્ત્રી૦ [સં પુચ્છ] જુઓ પૂછડી [-પટપટાવવી=પૂછડી હલાવવી (૨) [લા.] નમી પડવું, વશ થવું] ૦લેલ વિ૦ ગળિયો, થાકીને બેસી પડેલો (બળદ)

પૂંજ સ્ત્રી૦,ન૦[સર૦મ. પૂજ્ય] મીંડુ, અનુસ્વાર [-વળવું=મીંડુ વળવું,, નાશ પામવુ, રદ થવું.]

પૂંજણી સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા પુંછ કે પુંજ, જુઓ પૂંજવું] ભીંડી કે સૂતરની સાવરણી (૨) સાવરણી

પૂંજવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા પુંજ (સ પુંજય્)] એકઠું કરવું. ઉદા૦ છાણ પૂંજવું.

પૂંજી સ્ત્રી૦ [સં પુંજિ] દોલત

પૂંજું ન૦ ['પૂંજો' ઉપરથી કે 'પુંજ' ઉપરથી ?] (સુ.) ડાગરનું પરાળ

પૂંજો પું૦ [દે. પુજય] કચરો, વાસીદું

પૂંઠ, ૦રિયું, ૦ળ,-ઠિયું,-હું,-ઠે જુઓ 'પૂઠ'માં

પૂંઠેવાળ વિ૦ જુઓ પુંઠેવાળ

પૂંછિયું ન૦ [પ્રા વુધ (સ વુધ્ન)] કોશ હાંકનારે પૂંઠના ભાગ ઉપર બાંધવાનો ચામડાનો કકડો, પૂંઠરણુ (૨) ઘોતિયાની વચમા મારેલુ લાણું મોટુ થી ગયું (૩) ડાહ્યિુ ઘોતિયુ

પૂંપરો પુ૦ દીકરો [પૂમડું

પૂંભડી સ્ત્રી૦ જુઓ પૂમડી -ડું ન૦ જુઓ

પૃચ્છક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં] પૂછનાર માણસ. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ પ્રશ્ન કરીને જાણવાની ઇચ્છા; જિજ્ઞાસા

પૃચ્છા સ્ત્રી૦ [સ] પ્રશ્ન, તપાસ

પૃતના સ્ત્રી૦ [સં] ફોજ

પૃથક્ અ૦[સં]અલગ,છૂટું.-ક્કરણ ન૦ ઘટક તત્ત્વો જુદા પાડવા તે -ક્કારક વિ૦ છૂટું પાડનારું. -ક્કૃતિ સ્ત્રી૦ પૃથક્કરણ ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ પૃથક્કરણ (૨) પૃથક્ કરવાની રીત -ક્તા સ્ત્રી૦, -ક્ત્વ ન૦ જિજ્ઞતા ૦શિક્ષણ ન૦ એકેક વિદ્યાર્થીને છૂટા છૂટા ભણાવવો તે (સમૂહશિક્ષણથી ઊલટું). -જ્ઞન પું૦ ઇતર સામાન્ય માણસ (૨) નીચ કે મૂર્ખ માણસ. -ગ્વેણી પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર

પૃથા સ્ત્રી૦ [સં.] (સ.) કુંતી

પૃથિવી સ્ત્રી૦ [સં.] પૃથ્વી ગ્રહ (૨) પંચમહાભૂતોમાનું એક (૩) જમીન

પૃથુ, ૦લ વિ૦ [સં] પહોળું; વિસ્તીર્ણ

પૃથ્વી પુ૦ એક છંદ

પૃથ્વી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ પૃથિવી [-નો છેડો આવવો=હદ થવી, અજબ થવો. -રસાતલ જવી=ભારે અપક્રમ સંભવવું] ૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ, ૦શ [+ઈશ] પું૦ રાજા

પૃષોદરાદિસમાસ પુ૦ [સં] નિયમવિરુદ્ધ સમાસનો એક વર્ગ. ઉદા૦ 'અશ્વક્રાન્ત'

પૃષ્ઠ ન૦[સં.] પીઠ; વાસો (૨) [અથવુ] પાન (૩) સપાટી.૦ફળ ન૦ આકૃતિની સપાટીનુ ક્ષેત્રફળ. ૦ભાગ પું૦ આકૃતિની સપાટીનો ભાગ (૨) પાછલો ભાગ. ૦વંશ પું૦ કરોડરજ્જુ. ૦વંશી વિ૦ પૃષ્ઠવંશવાળું (૨) ન૦ તેવું પ્રાણી; 'વર્ટેબ્રેટ'

પે (પે) અ૦ જુઓ પે

પેક (પે) વિ૦ [દે પક્ક] પક્કુ; હોશિયાર

પેકાન (પે) ન૦ [ફા. પૈકાન] બાણનુ ફળ

પેખણ ન૦ [પ્રા પેક્ખન (સં પ્રેક્ષણ)] પેખવું તે -ણું ન૦ તમાશો -વું સ૦ ક્રિ૦ જોવું

પેઝંબર પું૦ જુઓ પયગંબર

પેગામ પું૦ જુઓ પયગામ,સ દેશ. ૦ચી પું૦ સંદેશવાહક, દૂત -મી પુ૦ દૂત

પેચ પું૦[ફા.] આંટો; વળ(૨)વળવાળી ખીલી, સ્ક્રૂ (૩)[લા] યુક્તિ, તદબીર, પ્રપંચ(૪)ફંદો; જાળ, મુશ્કેલી(૫)પતંગની દોરીઓનો કટાવ [-કરવા = પતંગની દોરીઓનો કટાવ કરવો -ખેલવો = જુઓ પેચ રમવો. -છૂટવા = પતંગોની દોરીઓમા પડેલી આંટી નીકળી જવી. -ઢીલો થવો = ઢાકણ કે સ્ક્રૂનો આંટો સક્કસ ન રહેવો (૨) ડાગળી ખસી જવી -દેવો = આંટો દેવો -નાખવો = જુઓ પેચ કરવા. -ફેરવવા = આંટો ઢીલો કે સખત કરવો -રચવો = છટકુ ગોઠવવુ, દાવપેચ કરવો. -રમવો = દાવપેચ કરવો, યુક્તિ લડાવવી -લડાવવા = પતંગના પેચ કરવા(૨)દાવપેચ કરવા -લેવા = પેચ કરવા.] ૦દાર વિ૦ યુક્તિબાજ -ચિયુ વિ૦ પેચ ખોલવા તથા બેસાડવાનુ સાધન -ચી(૦લું) વિ૦ યુક્તિબાજ

પેજ સ્ત્રી૦ [પ્રા. પેજ્જા (સ પેયા)] ચોખાની કાંજી (૨) પવાત ૦ખાતું ન૦ કપડાને જ્યાં પવાત કરવામાં આવે છે તે ખાતુ

પેજ ન૦[ફ્રે]પાનુ ૦પ્રૂફ ન૦ પેજ પાડીને -પાનાં ગોઠવીને કાઢેલુ પ્રૂફ [ભોજડી, પગરખુ

પેજાર (પે) સ્ત્રી૦, -રું ન૦[ફા પૈજાર] પેંજર,

પેજારી (પે) સ્ત્રી૦ [દે. પેજ્જાલ = વિશાળ] (સુ.) ઘરમા ચોયતળિયે પાછળ આવેલો છાપરાવાળો ચોક

પેટ ન૦ [દે] જઠર (૨) જઠર વગેરે ભાગોની શરીરની આખી અંદોલ (૩) [લા.] આંતરડા (૪) ગર્ભાશય (૫) પોતાનુ સંતાન; પોતાનો આખો વંશ-વારસ (૬) અંતર, મન (૭) કોઈ વસ્તુનો અંદરનો ભાગ; પેટું [-આપવું = રહસ્ય જણાવી દેવુ. -આવવું = ઝાડો થવો (૨) (-ને પેટે આવવું) જન્મવુ -ઉઘાડીને જોવું = પારકાના પેટની વાત જાણવી -ઉપર = જુઓ પેટ પર અથવા પેટે (-વાળા પ્રયોગો). -ઊંચું આવવું = પેટ ભરાવુ, તૃપ્ત થવું (૨) ન્યાલ થવુ (૩) ગર્ભ રહેવો -ખોલવું = દિલની વાત કહેવી -ગળે આવવું = ખાધેલુ ગળે આવે ત્યાં સુધી ખાવુ -ઘરાણે મૂકવું = ભૂખમરો વેઠવો. -ચડવું = પેટમા વાયુનો ભરાવો થવો(૨)છૂપી વાત જીરવી ન શકાવાથી, કહી નાખવા અકળામણ થવી -ચાલવું = વાર વાર જુલાબ થવા -ચોટી જવું = અતિશય ભૂખ લાગવી -ચોળીને શૂળ ઉપજાવવું = હાથે કરીને દુ:ખ ઊભુ કરવુ -છૂટી જવું = ઝાડા થઈ જવા (૨) ગભરાઈ જવુ -જુદાં થવાં = અણબનાવ થવો -ટાઢું કરવું = જમવુ. ભૂખ શાંત કરવી (૨)પારકી મિલકત હજમ કરી જવી(૩)નિરાંત થવી -ટાઢું થવું, ઠંડું થવું, ઠરવું = નિરાંત થવી -તણાવું = હદથી વધારે ખવાવુ -તાણીને ભરવું = ભૂખમરાથી મરવું -થવું = જુઓ પેટ નીકળવુ -દાબીને રહેવું = ખમી રહેવુ. -ની આગ = અંતરની ચિંતા (૨) ભૂખ, ક્ષુધાગ્નિ -નીકળવું = પેટ વધીને બહાર દેખાવું (૨) દહાડા રહ્યા છે એવું દેખાવુ (૩) પેટું નીકળવું -ની પતરાળી થવી = ભૂખથી પેટ બેસી જવુ. -ની પીડા = ભૂખનુ દુ:ખ (૨) ભરણપોષણનુ દુ:ખ કે કંડાકૂટ -ની પૂજા = પેટ ભરવુ -ક્ષુધા શાંત કરવી તે -ની વાત = છાનગી વાત (૨) મનનો ક્રોધ -ની સગાઈ = પેટ ભરવા પૂરતી સગાઈ(૨) માબાપ અને બાળક વચ્ચેની સગાઈ -નું છોકરું = પોતાનુ છોકરું. -નું પાણી ન હાલવું = કશી અસર ન થવી. -નું બળ્યું = ભૂખ્યુ (૨) દુ:ખિયું

હોય એવું –ને ભાડું આપવું = જીવન ટકાવી રાખવા પૂરતુ ખાવુ (૨) ખાવું –નો પડદો, –નો મેલ = મનની વાત; ગુપ્ત વિચાર. –પડવું = પેટે જન્મવુ – અવતરવુ –પથરો પડવો = જુઓ પેટ પહાણ પડવો. –પર છરી મૂકવી, પગ મૂકવો, પાડુ મારવું = આજીવિકાને નુકસાન પહોચાડવું. –પર પોટલું બાંધવું = હદ કરતા વધારે ખાવુ– માગવું –પહાણ પડવો = સંતાન ખરાબ કે પરાક્રમહીન પાકવું (૨) છોડી જન્મવી –પાકવું = પેટ દુઃખવા આવવુ (હસવાથી) (૨) અંતરનુ માણસ તૂટવુ –પાણી ન પડવા દેવું = જપવા ન દેવુ –પેટલાદ (કે પાટણ) જવું = ખૂબ ભૂખ લાગવી. –પોષવું = પોતાની એકલાની ભૂખ ભાગવી. –પોચણી વળી જવું = પેટ ચોટી જવુ –ફાટફું = પેટ તણાવુ (૨) ઘરનુ કે અંતરનું માણસ ફૂટી જવુ –ફૂલવું = વાયુથી પેટ ફૂલવુ (૨) જલોદર થવો (૩) ગર્ભ રહેવો. –ફોડવું = છૂપી વાત કહી દેવી, રહસ્ય બતાવી દેવુ –બળવું = અદેખાઈ થવી (૨) ચિંતા થવી –બાળવું = ભૂખે મરવું –ભરવું = ખાવુ, આજીવિકા ચલાવવી –ભરાવું = તૃપ્ત થવી, ધરાવુ –માં આગ ઊઠવી = અતિશય ભૂખ લાગવી (૨) અદેખાઈથી બળવુ –માં આગ ઊઠી! = બળ્યો અવતાર! –માં આમળો = કીનો, દિલની આટી (૨) ટેક –માં ઉતારવું = ગળી જવુ; ખાઈ જવું (૨) ધ્યાનમા લેવુ (૩) સહન કરવું (૪) પારકુ હજમ કરવુ (૫) મનમા ઠસાવવુ –માં કરમ બોલવા, કરકહાં બોલવાં, કૂવા પડવા = ખૂબ ભૂખ લાગવી –માં કરમિયા આરહવા = ખૂબ ભૂખ લાગવી (૨) પેટમા કરમિયા બોલે ને લેખામા ન લેવાય તેવુ. –માં કાતી = જુઓ પેટમા પાણી –માં કૂવો = અતિશય ભૂખ. –મા ખાટા પડવા = ભૂખ લાગવી –માં ખૂંચવું = લાચની ઇચ્છા હોવી (૨) મનમા કંઈક ગૂચ હોવી. –માં છરી = જુઓ પેટમા પાણી. –માં ટાંટિયા = જુઓ પેટમાં પગ –માં તેલ રેડાવું = ચિંતા – બળતરા થવી –માંથી ઓકી કાઢવું = મનમા હોય તે વિચાર વિના કહી દેવું –માં દાંત હોવા = અંતરમા વેર હોવું –માં દુઃખવું = કશી વાતની વિમાસણ – આટી હોવી (૨) હવે પાસે જ છે – એ અર્થનો ઉદ્‌ગાર ઉદા૦ હવે અમદાવાદને શું પેટમા દુ:ખે છે – અર્થાત્ હવે પાસે જ છે –માં ધાડ પડવી = ખૂબ ભૂખ લાગવી –મા ધ્રાસકો પડવો = ધાસ્તીથી ચોકી ઊઠવુ –માં પગ = બહાર ન જણાય પણ અંદરથી પહોચેલું હોવું –માં પાળી = અંતરમા વેર: છૂપુ તરકટ –માં પેસવું = વિશ્વાસ ઉપજાવવો (૨) મનની વાત જાણી લેવી. –માં પેસી અંતરમા ખાવું = વિશ્વાસ મેળવીને દગો કરવો –માં પેસી નીકળવું = મનની અંદરની છૂપી વાત જાણી લેવી –માં ફાળ પડવી = પેટમા ધ્રાસકો પડવો –માં બળવું = અંદરખાને દુભાવુ (૨) લાગણી હોવી. –માં બળ્યાની સગાઈ = અંતરની સગાઈ. –માં બાર વાગવા, બિલાડાં આળોટવાં કે બોલવાં = કકડીને ભૂખ લાગવી. –માં ભરાઈને બેસવું = શરણ લેવું (૨) બાનગી વાતચીતથી વાકેફ હોવુ. –માં રાખવું = ગુપ્ત રાખવુ (૨) બચી લેવુ. –માં રોગ હોવો = દિલમા ખાર કે બૂરી લાગણી હોવી –માં શેરડો પડવો = પેટમા ધ્રાસકો પડવો –માં સમાવવું = જુઓ પેટમા રાખવુ –મોટું રાખવું = દિલ ઉદાર રાખવું –રહેવું, વધવું = ગર્ભ રહેવો. –વાંસા સાથે ચોટવું = ખૂબ ભૂખ્યા થવુ પેટે અવતાર લઈએ એવું = પવિત્ર, ભલુ. પેટે આવવું = જન્મવુ. પેટે ચલાવવું = સાપની જેમ પેટે ચાલવાની ફરજ પાડવી (એક જુલમ). પેટે પડવું = જન્મવુ. પેટે પાન છૂટવાં = બાળકને જોઈને (બાને) અતિશય વહાલ આવવું. પેટે પાટા બાંધવા = ભૂખમરો વેઠવો.] ૦ખાઈ સ્ત્રી૦ ખાધાખરચી; બોરાકી. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ભોજન ૦પૂર વિ૦ પેટ ભરાય એટલુ ૦બળ્યું વિ૦ અંદરથી

અકળાયેલું–દાઝેલું. ૦બળ્યો વિ૦ પુ૦ માની છોકરાને ગાળ (પેટમા જ કેમ ન મરી ગયો, અથવા પેટ બાળનારો કેવોક નીપજ્યો?) (૨)જેનું અંતર દાઝ્યું છે દુભાયું છે એવો (૩) અદેખો. ૦બેસણું ન૦ વારવાર જુલાબ થવો તે, ઝાડો. ૦ભરું વિ૦ પેટ ભરવાની જ કાળજીવાળું (૨) એકલપેટું (૩) પેટિયું. ૦વરો પું૦ ખોરાકીખર્ચ

પેટ(–ટા)વવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ પેટવૅણ] સળગાવવું પેટ(–ટા)વું અ૦ક્રિ૦ સળગવું

પેટારો પું૦ [દે. પેટાલ] પટારો

પેટાવવું, પેટાવું જુઓ 'પેટવવું'મા

પેટાળ ન૦ ['પેટ' ઉપરથી] પેટ, અંદરનો ભાગ

પેટિયું વિ૦ ['પેટ' ઉપરથી] પેટપૂર અન્ન બદલ નોકરી કરનાર (૨) ન૦ પેટનું ખર્ચ; રોજનું આવાનું (૩) પગાર પેટે આપેલું પેટપૂર અન્ન (૪) પગાર રોજ. [–આપવું = ખાવા પૂરતુ ખર્ચ કે રોજ આપવો –કાઢવું, કૂટી કાઢવું = ગુજરાન જેમ તેમ કમાવું]

પેટી સ્ત્રી૦ [સં] કાંઈ મૂકવા માટે કરાતી એક બનાવટ (૨) છાતીને પેટીના જેવુ રક્ષણ આપે એવો એક જાતનો કબજો [–જેવું = ચારે બાજુથી બંધ – સુરક્ષિત.] ૦જાજર ન૦ પેટી જેવી, જાજર માટેની સવડની બનાવટ; 'ક્રોમોડ'

પેટું ન૦ ['પેટ' ઉપરથી] કોઈ પણ ચીજનો વચ્ચેથી પોલો કે દડની પેઠે ઊપસેલો ભાગ (૨)મોટી ચીજની અંદર સમાતો ભાગ–અંશ (૩)સમાસના પૂર્વપદ તરીકે, 'ગૌણ', 'અંદર સમાતુ' એવા અર્થમા(૪)(તિરસ્કારમા) પેટી [પેટામાં લખવું = પેટાવિભાગ કે પેટાખાતામા લખવું પેટું નીકળવું = પેટ કે તેના જેવો વચ્ચેથી ઊપસેલા જેવો ભાગ નીકળવો –પૂરવું = હિસાબમાં કરેલો પેટાવિભાગ રકમથી બંધ કરવો. –પાડવું = હિસાબમા પેટાવિભાગ કરવો] –ટાખાતું ન૦ પેટામા આવેલુ –ગૌણ ખાતુ –ટાખાનું ન૦ મુખ્ય ખાનાના પેટામા આવેલું તે. –ટાજાતિ સ્ત્રી૦ મોટી જાતિનો એક ફાટો –ટાજ્ઞાતિ સ્ત્રી૦ મુખ્ય જ્ઞાતિનો એક ભાગ. –ટાનિયમ પું૦ મુખ્યના ભાગ તરીકે આવતો–ગૌણ નિયમ, 'બાઈ–લૉ' –ટાપંથ પું૦ સંપ્રદાયનો ફાટો. –ટાબાબત સ્ત્રી૦ પેટામા જણાવેલી બાબત (૨) ગૌણ બાબત. –ટા(૦ચિ)ભાગ પુ૦ ભાગનો ભાગ –ટાભાગિયો પું૦ મોટા ભાગીદારોનો હિસ્સેદાર. –ટારકમ સ્ત્રી૦ મુખ્યના પેટામા આવેલી રકમ –ટાસમિતિ સ્ત્રી૦ મોટી સમિતિએ નીમેલી નાની સમિતિ –ટાંકેલ વિ૦ જુઓ કાપતુ; કાપી (વ્યાજ)

પેટૂકું વિ૦['પેટ' ઉપરથી]સ્વાર્થી [બદલામા

પેટે અ૦ ['પેટુ" ઉપરથી] બાબતમા (૨) સારૂ;

પેટ્રન પું૦[ઇં] મુરબ્બી, આશ્રયદાતા (૨) મંડળ કે સંસ્થામાં અમુક સારી મદદ આપનાર સભાસદ; એક માનવાચક હોદ્દો [તેલ

પેટ્રોલ ન૦[ઇં] (મોટરમા વપરાતુ)એક ખનિજ

પેઠ, –ઠે (પે) અ૦ [સ પીઠિકયા] રીતે, માફક

પેઠું (પે) વિ૦ [સ પ્રવિષ્ટ, પ્રા. પઇટ્ઠ] પેઠેલુ ('પેસવુ'નુ ભૂ કૃ) [પેટનો ભાગ

પેડુ(–ડુ) ન૦ [સર૦ હિં પેડૂ] દૂટીની નીચેનો

પેડું ન૦ [પ્રા. પેડય (સ પેટક)] ટોળુ (૨) ભરવૈયાનું ટોળુ (૩)ન૦(કા)દૂધ કે દહીં ભરવાનું માટીનું વાસણ (૪) એક જાતનુ ઘાસ

પેડો પું૦ [સં પિઠર, પ્રા પિઢર] રાંધવાનુ માટીનું મોટું વાસણ

પેઢલી સ્ત્રી૦ છાજલી; 'શેલ્ફ'

પેઢવું સ૦ક્રિ૦ ફળવું(૨)ન૦[જુઓ પેઢુ]અવાળું

પેઢી સ્ત્રી૦ [સં પીઠ, પ્રા પીઢ] શરાફની દુકાન (૨)વેપારીની કોઠી(૩) વંશપર પરાનું પગથિયું. [–તૂટવી = પેઢીએ દેવાળુ કાઢવું. –પર જવું = કસ્તક લેવાવું] ૦આગત વિ૦ પેઢીઉતાર આવેલું ૦ઉતાર વિ૦ પેઢી દર પેઢી ચાલતુ આવેલુ (૨) અ૦ પેઢી દર પેઢી ૦નામું ન૦ વંશવૃક્ષ. ૦પંચક ન૦ વંશનો નાશ કરનાર

પેઢુ ન૦ જુઓ પેડુ [ઢાકતો ભાગ, અવાળું

પેઢું ન૦ [સ પીઠક, પ્રા પીઢય] દાંતના મૂળ

પેણ (પે) સ્ત્રી૦ પથ્થરપેન

પેણી (પે) સ્ત્રી૦ તાવડી –ણો પું૦ મોટી પેણી

પેદ સ્ત્રી૦ [સ. પર્દ્] વાસચાર; પાદ (?)

પેદળા (પે) ન૦ જુઓ પાયદલ (૨) અ૦ પગે ચાલીને (૩) વિ૦ પગે ચાલનારું; પગપાળું

પેદા (પે) વિ૦[ફા]ઉત્પન્ન(૨)કમાયેલું, મેળવેલું [-કરવું = ઉત્પન્ન કરવું (૨) કમાવું; સ૰ પાડવું.]

૦શ સ્ત્રી૦ [ફા. પૈદાઇશ] ઉત્પત્તિ, ઊપજ

પેધલું (પે) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ પેધવું] ટેવાવું; આદત પડવી (૨) લાગ મળવાથી ફાવવું

પેધું (પે) વિ૦ [જુઓ પેધુ] પેઘેલું (૨) ન૦ પેધવું તે, ટેવ [-પડવું = ટેવ પડવી (૨) વારવાર લાભ લેવા આવતા થવું]

પેન સ્ત્રી૦ [ઇં] પથ્થરપેન (૨) અંદર શાહી ભરી રખાય એવી એક જાતની કલમ, 'ફાઉન્ટન પેન'

પેનસિલ સ્ત્રી૦ [ઇં] સીસાપેન, પેન્સિલ [-છોલણી, -ઘડવી,-નું અણિયું કાઢવું = પેનસિલનો લાકડાનો ભાગ ઢાળ પડતો છોલી, લખવાનું અણિયુ બહાર કાઢવું]

પેની સ્ત્રી૦[ઇં]તાંબાનો અંગ્રેજી ચલણી-સિક્કો

પેન્શન ન૦ [ફ્રા.] નોકરી બદલ, તેમાથી નિવૃત્ત થયે મળતો બેઠો પગાર [-પર ઊતરવું કે જવું, -લેવું.] ૦ર પુ૦ પેન્શન મેળવનાર

પેન્સ પુ૦ [ઇ] પેની

પેન્સિલ સ્ત્રી૦ [ઇ] સીસાપેન

પેપડી સ્ત્રી૦ [સર૦ 'પેપો'] પીપરનું ફળ

પેપરું વિ૦ જુઓ પેપુ

પેપર ન૦ [ઇં] વર્તમાનપત્ર, છાપું (૨) પુ૦, ન૦ પરીક્ષાનો પ્રશ્નપત્ર [કાઢવું = પ્રશ્નપત્ર તૈયાર કરવું. -ફૂટવો = પ્રશ્નપત્ર અગાઉથી જણાઈ જવો]

પેપલી સ્ત્રી૦ કોકડું વળેલી ચોખાની પાપડી

પેપું વિ૦ °[સર૦ 'પોપુ'] સ્ફૂર્તિ વગરનું, ઢીલું, પોચું

પેપો પું૦ પીપળાનું ફળ

પેમલું (પે) વિ૦ જુઓ પોમલું

પેમાએશ (પે)સ્ત્રી૦[ફા પૈમાઇશ]જમીન-આપણી

પેય વિ૦ [સં] પીવા યોગ્ય, પીવાનું (૨) ન૦ પી શકાય એવું પ્રવાહ(૩)પીણું(ચા, કૉફીવગેરે)

પૅર (પે) સ્ત્રી૦ [ફ્રે. પૅર = માર્ગ; રસ્તો] પ્રકાર, રીત(૨)પ્રકાર(૩)તદબીર (૪) [હિં]પુ૦ પગ

પેર સ્ત્રી૦ [સં.પર્વન્] પેરાઈ (૨) ન૦ [સર૦ 'પેરુ'] જમફળ

પેરવી (પે) સ્ત્રી૦[ફા પૈરવી]તજવીજ, ગોઠવણ; યુક્તિ (૨) પ્રયત્ન (૩) દરજ્જો [-કરવી = તજવીજ-ગોઠવણ કરવી પેરવીમાં રહેવું = તજવીજ-ગોઠવણ થાય એમ કરતા રહેવું]

પેરવું સ૰ક્રિ૦ વાવવું

પેરાઈ, પેરી સ્ત્રી૦ પેરિયું, પેરુ ન૦ [સં પર્વન્] સાઠાની બે ગાંઠ વચ્ચેનો ભાગ

પેરુ ન૦ જમફળ, પેર (૨) [ફ્રે.] (સ.) દક્ષિણ અમેરિકાનો એક દેશ

પેરે (પે) અ૦ [દે પણ્ર] પ્રકારે (૨) પેઠે

પેરા [ફ્રે], -રો પુ૦ કરચો, કડિકા

પેરેફિન ન૦ [ઇં] એક જાતના પથ્થર, લાકડું વગેરેમાથી ગાળી કાઢવામા આવતો મીણ જેવો પદાર્થ (મીણબત્તીમા તેમ જ બીજા ઘણા તરીકે વપરાય છે)

પેલ, ૦વું (પે) ન૦ [દે પિંડલી, પ્રા પેલ્લ] પીંજેલા રૂની થેપડી, પોલવું

પેલું વિ૦ (૨) સ૰ સામે આગળીથી બતાવેલું, ઓલ્યું (૩) આવતા પરમ દિવસ પછીના કે ગયાની પૂર્વનો (દિવસ) [પેલા જન્મમાં, પેલે જન્મ = આવતે અવતાર(૨)કદી નહી]

પેલ્લો (પે) પુ૦ ઓટલો (કડી પ્રાંત)

પેશ(-શો) પુ૦ [પ્રા. પેગો] પંથ

પેશ અ૰ [ફા] આગળ, ઉપરી અધિકારી તરફ (૨) આગળ, ઠેઠ [-કરવું = રજૂ કરવું. -જવું, પહોંચવું = સફળ થવું (ધંધામા) -પહોંચાડવું = ધંધામાં ફતેહ મેળવવી (૨) ઠેઠ પહોચાડવું, શિકસ્ત આપવી, ઠેકાણે લાવવું.] ૦કદમી સ્ત્રી૦ સામે લેવા જવું તે(૨) આગેકૂચ (૩) ચડાઈ ૦કશ પુ૦, ૦કશી સ્ત્રી૦ અંડણી. ૦કાર પું૦ કારભારી, શિરસ્તેદાર (૨) અવાસ, હજૂરિયો. ૦ગા સ્ત્રી૦ આગણું (૨) આગણા કે તખ્ત ઉપર પાથરેલું પાથરણું. ૦ગી સ્ત્રી૦ કામ પેટે આગળથી આપેલું લવાજમ, બાનું ૦દસ્તી સ્ત્રી૦ આગળ થઈને કરેલું અનુચિત કામ – જબરદસ્તી

પેશવા પુ૦ [ફા.] પેશ્વા,આગેવાન(૨)સતારાના

મરાઠા રાજાઓનું વંશપર પરાગત પ્રધાનપદ ધરાવનાર બ્રાહ્મણ (૩) મુખ્ય પ્રધાન ૦ઈ વિ૦ પેશવાને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ પેશવાઓનું પ્રધાનપદું-અમલ (૩) પેશવાઓનો રાજ્યકાળ ૦કેતેમનુ સામ્રાજ્ય. [-કરવી = દોર ચલાવવો]

પેશવાજ પુ૦ [ફા.] બીબીઓનો એક ઘરદાર ઝભો

પેશાની સ્ત્રી૦ [ફા.] નસીબ

પેશાબ પુ૦ [ફા.] મૂતર [-કરવો = મૂતરવું. -થઈ જવો = હરી જવું -થવો = મૂતર આવવું, મૂતરાવુ] ૦ખાનું ન મુતરડી

પેશી સ્ત્રી૦ [સં] માંસનો લોચો, 'ટિશ્યુ' (૨) [રૂણસ, ખજૂર જેવો] ફળના ગરનો પિંડ

પેશી સ્ત્રી૦ [ફા.] કેસની સુનાવણી, આગળ કેસ ચાલવો તે

પેશીનગોઈ સ્ત્રી૦ [ફા] ભવિષ્યવાણી

પેશો પુ૦ [ફા.] પેશ; ધંધો, કસબ

પેશ્તર વિ૦ [ફા] પેસ્તર, આગામી

પેશ્વા, ૦ઈ [ફા] જુઓ 'પેશવા'માં

પેસનીકળ (પે) સ્ત્રી૦ [પેસવું + નીકળવુ] પેસવુ અને નીકળવુ તે (૨) [લા] કારભાર

પેસવું (પે) અ૦ક્રિ૦ [સં પ્રવિશ્; પ્રા પઇસ] દાખલ થવુ, પ્રવેશ કરવો પેસાડવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક), પેસાવું (કર્મણિ)

પેસાર(-રો) (પે) પુ૦[પ્રા. પઇસર (સ પ્રવિશ્)] દાખલ થવુ તે, પ્રવેશ (૨) પરિચય; ગાઢ સંબંધ

પેસેન્જર (પે) સ્ત્રી૦ [ઇ] ઉતારુઓ લાવતી લઈ જતી રેલગાડી (એ સામાન્ય રીતે દરેક સ્ટેશને ઊભી રહે છે.) (૨) વાહનનો મુસાફર

પેસ્તર વિ૦ [જુઓ પેશ્તર] આગામી

પેળ પુ૦ [સં. પ્રેલ] વૃષણ

પેં (પે) અ૦(પ) [સં પ્રતિ, પ્રા ૦પઇ] સરખામણીમા, મુકાબલે (૨) ઉપર

પેંગડું (પે૦)ન૦ ઘોડેસવાર જેમા પગ રાખે છે તે કડું; રકાબ [પેગડામાં પગ ઘાલવો = ને પગલે ચાલવુ (૨) ની સરખુ ઊતરવુ.]

પેંજર (પે૦) સ્ત્રી૦,-કું ન૦[જુઓ પેજર]પગરખું

પેંઠ (પે૦) સ્ત્રી૦ હૂંડી ગેરવલ્લે પડવાથી બીજી વાર રકમ આપવામા આવે છે તે

પેંડો (પે૦) પું૦[સં પિંડ, પ્રા. પેંડ] પિંડ,(માટીનો) લોંદો (૨) દૂધના માવાની બનાવેલી એક મીઠાઈ [-આપવો = મારવુ(૨)બરતરફ કરવું.]

પેંતરો (પે૦) પુ૦ [સર૦ હિં. પૈંતરા] કુસ્તી વગેરેની શરૂઆતમા આગલા પગને જરા વાળીને અને પાછલા પગને ટટ્ટાર રાખી ઊભા રહેવુ તે, પવિત્રા (૨) યુક્તિ, પ્રપંચ [-કરવો, રચવો = યુક્તિ - પ્રપંચ ગોઠવવા]

પેતાન ન૦ ડોળ

પેધવું (પે૦) અ૦ક્રિ૦ જુઓ પેધવું

પેંધું (પે૦)(વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ પેધુ

પૈ ન૦ [દે પઇઅ] + પૈડુ [-માથી

પૈકી અ૦ [મ.પૈકી (કા.પૈક=સમુદાય)]-માનું;

પૈડ સ્ત્રી૦(ય)ચોળાચોળ; પંચાત, પરડ -ડોતરું વિ૦ વાતનો કેડો ન મૂકે તેવુ

પૈડું ન૦ [જુઓ પૈ] ચક્ર, ચાક [-ફરવું = કામ ચાલુ થવુ કે સિદ્ધ થવુ.]

પૈતામહક [સં] વિ૦ પિતામહને લગતુ

પૈતું ન૦ પીતુ, પાતળો કકડો, કાતળી

પૈતૃક વિ૦ [સં] બાપીકુ, વારસામાં મળેલુ

પૈશાચ વિ૦ [સં] રાક્ષસી (૨) પુ૦ લગ્નના આઠ પ્રકારોમાનો એક (જેમા સૂતેલી, મદ્યપાનથી વિહ્વલ બનેલી કે ઉન્મત્ત કન્યા સાથે સંભોગ કરી લગ્ન કરવામા આવે છે)

પૈશાચિક વિ૦ [સં] પૈશાચી

પૈશાચી વિ૦ રાક્ષસી (૨) સ્ત્રી૦ [સં] પ્રાકૃત ભાષાનો એક પ્રકાર

પૈશુન(-ન્ય) ન૦ [સં] પિશુનતા

પૈસાદાર વિ૦ [પૈસો' ઉપરથી] ધનવાન

પૈસો પુ૦[સર૦હિં પૈસા]એક તાંબાનો સિક્કો, આનાનો ચોથો ભાગ (૨)[લા] દોલત, ધન. [પૈસા ઉડાવવા = ઉડાઉપણે પૈસા ખર્ચવા. -ઉઠાવી જવા = પૈસા ખાઈ જવા,ઓળવવા. -ઊપજવા = કિંમત જેટલા કે તેથી વધુ નાણા મળવા -કૂદવા = ખૂબ - વધારે પડતા પૈસા હોવા -ખર્ચવા = કિંમત તરીકે નાણા આપવા કે તેમનું રોકાણ કરવુ -ખાવા = લાંચ લેવી(૨)વિશ્વાસઘાત કરી પારકાના પૈસા ઓળવવા -ખોટા કરવા = દેવું કે લેણું ન

ચૂકવવું. -ખોટા થવા=ધીરેલું નાણું ન મળવું-ડૂલ થવું -ખોવા=વેપારધંધામાં ખોટ આવવી(૨)પૈસા ઉડાવવા. -ધલાવવા= બીજાઓ વડે પૈસા ખવાઈ જવા, ધીરેલા પૈસા પાછા ન મળવા -ચાંપવા=લાચ આપવી. -જોડવા=સામાની ચીજને નુકસાન થતા તેની કિમત કે નુકસાની તરીકે નાણા આપવા -તોડી પાડવા=સહેલાઈથી પૈસા કમાવા. -નાખવા=ભવિષ્યમા લાભની આશાએ ધંધા-ઉદ્યોગમા નાણાનુ રોકાણ કરવું. -પાડવા = પૈસાના સિક્કા બનાવવા. -પાણીમાં જવા=વ્યર્થ ખર્ચ થવો. -બગાડવા=પૈસાનું નકામુ ખર્ચ કરવું. -બચવા=ખર્ચ જતા પૈસા સિલક રહેવા. -ભરવા=કર કે ફાળાની રકમ ચૂકવવી (૨) ફાળાની યાદીમા પોતા તરફથી રકમ લખાવવી (૩)પૈસા જોડવા -મારવા=પૈસા ખાઈ જવા, ઓળવવા -મૂકવા=વ્યાજે કે થાપણ તરીકે પૈસા આપવા -વરસવા=અતિશય કમાણી કે લાભ થવા -વાપરવા=ખર્ચ કરવું -વેડફવા=નકામું ખર્ચ કરવું, પૈસા ઉડાવવા -વેરવા=ચારે તરફ અનેક જણને લાચ આપવી પૈસાના કાંકરા કરવા=પૈસા ઉડાવી દેવા;પૈસાનો ગેરઉપયોગ કરવો પૈસાના ખેલ, ચાળા=પૈસાને જોરે કરી શકાય તેવા બેજશોખ કે ખર્ચ પૈસાની છૂટ=વાપર માટે ઘણા પૈસા હોવા પૈસાનું=પૈસાની કિમતનુ, તુચ્છ. પૈસાનું પાણી કરવું= પૈસા નકામા ઉડાવી દેવા] ૦ટકો પુ૦ ધન;પૂજી

પો (પો) સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ મ. પવ] ઘાસાના દાવમા એકનો દાવ (૨) કોડીઓના દાવમા ૧૦, ૨૫ અને ૩૦ જેવા દાણા કે તે પડે ત્યારે લેવાનો એક વધુ દાણો (૩) ચોપટમાં પહેલુ ખાનું [-પડવી=વધુ દાણો લેવાય તેવા દાણા પડવા. -બેસવી=પો પડવાથી નવુ કોગઠું અંદર લેવાવુ]

પો (પો') પુ૦, સ્ત્રી૦ [જુઓ પોહ] પરોઢિયું [-ફાટવું=પરોઢિયુ થવુ.]

પોઈ સ્ત્રી૦ [સ પોતકી, હિં પોઈ] એક વેલ

પોઇસ અ૦ [ફા પોઝ] 'વાટમાંથી ખસી જાઓ' એવું જણાવનારો ઉદ્ગાર (૨) (સુ.) માત, સીધુ દોગ કરેલુ [-થઈ જવું=રવાના થઈ જવું; નાસી જવુ (૨) સીધાદોર થઈ જવુ.]

પોક સ્ત્રી૦ [પ્રા પોક્ક] બૂમ પાડીને રડવું તે. [-પાડવી=મરનારનું નામ બોલી મોટેથી રડવું -મૂકવી=મોટેથી નામ દઈને રડવુ (૨)કશું વળવાનુ નથી, એમ માની છોડી દેવુ] ૦રાણ ન૦ પોકાપોકનો અવાજ. ૦રાવવું સ૦ક્રિ૦ પોકારે એમ કરવું ૦શ્રાદ્ધ ન૦ કોઈ મરી ગયું હોય એમ પોક મૂકીને રડવુ તે

પોકળ વિ૦ [દે. પોક્ક]પોલુ(૨)ખોટું ૦તા સ્ત્રી૦

પોકળી સ્ત્રી૦ ['પોકળ' ઉપરથી] ખાલી જગા

પોકંડી ન૦ એક પક્ષી

પોકાર પુ૦ [પ્રા પુક્કર, પોક્કર] બૂમ (૨) ફરિયાદ. [-ઉઠાવવો = બૂમ - ફરિયાદ ઉઠાવવી -કરવો=પોકારવુ (૨) ફરિયાદ ઉઠાવવી.] ૦ણ ન૦ પોકારવુ તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ મોટે ઘાટે-બૂમ પાડીને બોલવું કે કોઈને બોલાવવું [પોકો પાડીને

પોકેપોક અ૦ ['પોક' ઉપરથી] પોકે પોકે,બૂમ

પોખરાજ પુ૦ પીળા રંગનુ એક રત્ન

પોખરો પું૦ [સર૦ મ પોखर=બાકુ] (કા.) જાજરૂ કે મુતરડીની બેઠક

પોખવું સ૦ક્રિ૦ + જુઓ પોષવુ (૫)

પોગળ ન૦[સર૦પોકળ]પોપાળુ [-ની કળવું]

પોગળી સ્ત્રી૦ ગાસડી

પોચ સ્ત્રી૦ [દે પોચ્ચડ] દાણા વગરનું બોખું (ડાગરનું). ૦કણ વિ૦ ['પોચુ' ઉપરથી] પોચું,બીકણ,પચકણ ૦કું ન૦ છાણનો લોદો. [પોચકાં નાખવાં=છાણના પોદળા નાખવા (૨) બી જવું, ગભરાઈ જવુ] ૦ટ(-ડ) વિ૦ પોચું ૦રહું ન૦ [દે. પોચ્ચડ] બી જ ન થયું હોય અથવા અંદર મરી ગયુ હોય એવી સીંગ

પોચું વિ૦ [દે. પોच्च]નરમ,દબાયુ દબાય એવું (૨) નમળુ, ઢીલુ, કઠણથી ઊલટું (૩) [લા] બીકણ,પોચકણ [પોચા કાળજાનું, પોચી છાતીનું=ડરી જાય એવું પોચું પડવું= નરમ થવુ (૨) ટકી ન શકવું, ગભરાવુ.]

પોટકી(–લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ પોટલી] નાની ગાસડી. –કું'(–લું') ન૦ ગાસડી

પોટર પું૦ [ઈ. પોર્ટર] રેલવે સ્ટેશનનો પરચૂરણ કામકાજ કરનારો નોકર –મજૂર; કૂલી

પોટલિયું વિ૦ ['પોટલી' ઉપરથી] પોટલીના ઘાટનું(૨)પોટલામા વીંટેલું –યો પું૦ ઘોડાના સામાન સાથે રહી શકે તેવી ચપટા ઘાટની ચામડાની મસક(૨)સોના કે રૂપાનો લંબગોળ મણકો. [પોટલિયે જવું=ઝાડે ફરવા જવું.]

પોટલી,–લું [દે પોट्टल, पोट्टलिआ] જુઓ 'પોટકી'માં [પોટલી પકડવી=વૈદ્યનો ધંધો કરવો પોટલેપોટલાં=મૂળ, પુષ્કળ]–લો પું૦ મોટું પોટલું [–ક્ષાર

પોટાશ(–સ) પું૦ [ઇ] એક રાસાયનિક દ્રવ્ય

પોટીસ સ્ત્રી૦ [ઇ પોલ્ટીસ] ગઠગૂમડ પકવવા માટે ઘઉંના લોટ વગેરેની ગરમ લૂગદી [–બાંધવી, મારવી, લગાવવી]

પોટો પું૦ [દે.પોट्ट=પેટ (જેવું ઊપસેલું ફૂલેલું)] કાનસનો ગોળો (૨) [સ પોત] ચકલીનું બચ્ચું (૩) [સર૦ મ. પોટા] એક જાતના ઘઉંનો દાણો

પોટ્ટી સ્ત્રી૦ પોરટી, છોકરી

પોટ્ટો પુ૦ [જુઓ પોરટો] છોકરો (સુ.)

પોઠ સ્ત્રી૦ [સ પૃષ્ઠ, પ્રા. પુટ્ઠ ઉપરથી] પ્રાણીની પીઠ પર નખાય તેવી બેવડી ગૂણ (૨) વણજર (૩) પોઠિયો. –ઠિયો પું૦ પોઠ ઉપાડનાર બળદ (૨) મહાદેવનો નંદી –ડી પું૦ પોઠનો બળદ (૨) વણજરો

પોઠું ન૦ [પ્રા. પુડગ (સ. પુટ)] લીંપણના બાકડા થરનો કકડો (૨) મધપૂડો

પોઢણ (પો) ન૦ [દે પવड्ढ=પોઢવું] શયન –વું અ૦ ક્રિ૦ સૂવું

પોઢાડવું (પો) સ૦ક્રિ૦ 'પોઢવું'નું પ્રેરક

પોણ (પો) ન૦ + [જુઓ પણ] પ્રતિજ્ઞા

પોણચવટું (પો) વિ૦ [જુઓ પુણચવટું] વાકું; અસત્ય

પોણા (પો) પું૦ બ૦વ૦ [સ પાદોન] પોણાના આંક –ણિયું વિ૦ પોણા ભાગનું –ણિયો વિ૦ પું૦ [લા] બાયલો, રાંડવો –ણો સેા વિ૦ સોમાં પા ઓછો, '૯૭૫.'–ણું વિ૦ આખામા પા ઓછું; '૦૫.'. [પોણાબારહ વિ૦ પું૦ પોણિયો; નપુંસક.] –ણોસો વિ૦ પંચોતેર

પોત ન૦ કસ ઓલવી તે (૨) [સ. આત્મત્વ, પ્રા. અપ્પત્ત] પોતાનું ખરું સ્વરૂપ. [–પ્રકાશવું =અંતરનો સ્વભાવ ખુલ્લો કરવો પોતાના ગુણકર્મ ઉપર જવું]

પોત ન૦ [સં] બાળક, બચ્ચું (૨) કપડું (૩) પું૦ મછવો (૪) [લા] વસ્ત્રનો વણાટ (૫) મરનારના નજીકના સગાનો શોક મુકાવવા બીજું સગા વસ્ત્ર કે તેની કિંમત આપે છે તે. ૦જ વિ૦ પોત–અસ્થાયીપે અવતરેલું (અડજ નહીં) ૦ડી સ્ત્રી૦ વેાતી –તારો પું૦ ભીનું પોતું (૨) પોતું ફેરવવું તે. પોતિયાદાસ પું૦ [જુઓ પોતિયું] પોતિયું પહેરનારો –ઢીલો માણસ.–તિયું ન૦ [સ પૌત્તિક પ્રા પોત્તિઅ] નાનું વોતિયું [પોતિયાં લેવાં, લઈ લેવાં =નુકસાન કરવું (૨) લૂટવું (૩) ગભરાવવું પોતિયાં લેવાઈ જવાં=હિંમત જતી રહેવી, છક્કા છૂટી જવા. પોતિયું કાઢી નાખવું, છૂટી જવું, કાઢી જવું=ગભરાઈ જવું; હિંમત જતી રહેવી. –કાઢીને ઊભા રહેવું =નાગાઈ કરવી] –તી સ્ત્રી૦ [સ, પ્રા] વોતી

પોતદાર પું૦ [ફા પોતહ+દાર] ખજનચી

પોતનીસ પુ૦ [ફા પોતહ + નવીસ] ખજનાનો હિસાબનીસ

પોતપોતામાં અ૦ [પોતે પરથી] માહોમાહે

પોતપોતે સ૦ [પોતે પરથી] પોતે પોતે, દરેક

પોતરો પું૦ [સં પૌત્ર, પ્રા પોત્ત] પૌત્ર

પોતાપણું ન૦[પોતે+પણ] આત્મીયભાવ (૨) વ્યક્તિત્વ (૩) અસ્મિતા, અહંભાવ

પોતારો, પોતિયાદાસ, પોતિયું, પોતી જુઓ 'પોત'મા

પોતીકું વિ૦ [જુઓ 'પોત' ન૦ (૨)] પોતાનું, સ્વકીય.

પોતું ન૦ [સ પુસ્ત, પ્રા પુત્થ, પોત્થ] પાણીમા ભીંજવેલો લૂગડાનો કકડો (૨) ચૂનામા કે રંગમા ભીંજવેલો કૂચડો (૩) [ફા પોતહ] સરકારી ખજનામાં મહેસૂલનું ભરવું (૪) [જુઓ પોવું] પોયું. [–કરવું=રંગવા કે

ઘોળવા પોતુ ફેરવવું. -ફેરવવું = પોતુ મારવું (૨) ભૂસી નાખવુ. -ભરવું = ભરણું મોકલવું. -મારવુ = રંગવા કે ચોળવા પોતુ ફેરવવું -મોકલવું = ભરણું મોકલવું -વાહવું = ધૂળમા મેળવવું, કરેલા પર પાણી ફેરવવું]

પોતે સ૰ [જુઓ પોત ન૰ (૨)] જાતે; પોતે. [પોતાને પૂબડે તરવું = આપબળથી જીતવુ પોતાના પગ પર કુહાડી મારવી = પોતાનુ જ ખરાબ થાય તેમ કરવું]

પોથકી સ્ત્રી૰[સ]એક નેત્રરોગ, જેમા પોપચાના અંદરના ભાગમા ફોલ્લીઓ નીકળી આવે છે

પોથાળવુ અ૰ક્રિ૰ (કા.) પલાયન કરવું

પોથી સ્ત્રી૰ [સ પોતકી] પોઈની વેલ (૨) પોઈના રંગમા કે અળતામાં બોળી રાખેલુ રૂનુ પોલ [-મૂકવી = દાત રંગવા તેના ઉપર રંગનુ પોલ મૂકવુ] (૩)[સ પુસ્તિકા, પ્રા પોત્થિયા] લાબા કૂટા પાનાનુ પુસ્તક, કે એની પોટકી. [પોથીમાંનાં રીંગણાં = બીજાને ઉપદેશવાનુ, પણ જાતે તેમ કરવાનુ નહી તે] -થું ન૰ મોટી પોથી-પુસ્તક (તુચ્છકારમા)

પોદળો પુ૰ [દે. પોટ્ટ] છાણનો લોદ્દો (એક વારનો-એક સાથે કરેલો) [પોદળા જેવું = ઢગલાની પેઠે પડી રહે તેવું, સ્થૂલ-જડ, હાલે ચાલે નહીં તેવુ. -કરવો, મૂકવો.]

પોપ ન૰ [જુઓ પોપડી] ફણગો (૨) પડ, થર

પોપ પુ૰ [ઇ] રોમમા રહેનો રોમન કેથલિક સંપ્રદાયનો વડો ધર્માધિકારી

પોપચું ન૰ [જુઓ પોપ] આખનુ પાપણવાળું ઢાકણ (૨)ખસખસનો ઢાણા બાઝ્યા વગરનો ડોડો(૩)દાણા બાઝ્યા વગરની શિંગ(૪)પોપડી

પોપટ પુ૰ [સ પુટ્+પુટ્ = બોલ બોલ કરવુ ઉપરથી ?] લીલા જેવા રંગનુ એક પક્ષી, શુક [-કરી નાખવુ = ભણાવીને હોશિયાર કરી દેવુ (૨) પોતાનુ બોલાવ્યું બોલે તેવુ અધીન કરી દેવુ -કરી રાખવું = પોતાનુ બોલાવ્યુ બોલે તેવુ બનાવી રાખવુ. -બોલવો = થાકી જવુ; બલાસ થઈ જવુ -પાળવો = પોપટને પાળવો (૨) પંપાળીને માવજતથી રાખવુ(૩)આગળીએ વાગવા-પાકવાથી હાથના પહોચાને ઊંચો ને ઊંચો રાખવો.]-ટિયું વિ૰ પોપટના જેવા રંગનુ (૨) પોપટના નાકના આકારનું (૩) પોપટની પેઠે સમજ્યા વિના ગોખી મારેલુ (૪)કેવળ મોઢાનુ, બોલવા પૂરતુ જ -ટી વિ૰પોપટિયુ (૨)સ્ત્રી૰ પોપટની માદા

પોપટી સ્ત્રી૰ એક છોડ-વેલો(૨)[ચ]દિવેલામા પડનો એક રોગ -ડું ન૰ પોપટીનુ ફળ-દાણો

પોપટો પુ૰ [દે. પોટ્ટ = પેટ (પરથી ?)] ચણાની શિંગ [પોપટા પાડવા = ચણાનો ઓળો કરવો]

પોપડી સ્ત્રી૰ [પ્રા પવ્વડ = ઊંચા થવુ, ફૂલવું (સં. પ્र + उत् + पत्)] નાનો પોપડો -પડ -ડું ન૰ નાનો પોપડો (૨) માત્ર ઘાસ ઊગે તેવા જમીન. -ડો પું૰ ઊપસેલુ, ઊખડેલુ કે લાગેલુ પડ (૨) માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન

પોપલાં ન૰બ૰વ૰ [જુઓ પોપલુ] અશક્તિના ફાફા

પોપલિન (પો) ન૰ [ઇં.] એક જાતનું કાપડ

પોપલું વિ૰ [દે પોप्पय = હાથ ફેરવ્યા કરવો, પપલાવવું] પોચુ, કાઈ સહન કરી શકે નહિ તેવું (૨) લડાવેલુ, લાડકું કરી નાખેલુ (૩) નકામા ફાફા મારતુ

પોપાગાળું વિ૰ જુઓ પોપલુ

પોપાંબાઈનું રાજ્ય ન૰ ગેરવ્યવસ્થા અને અનાવડતને કારણે ચાલતુ અંધેર

પોપું વિ૰ [જુઓ પોપલુ] કાગુ, પોચુ (૨)ન૰ કાગાપણુ, પોચાપણુ

પોપૈયું ન૰ (ગા) જુઓ પપૈયુ -યો પુ૰ તેનુ ઝાડ, પપૈયો

પોપો પુ૰ કાજળનુ ટપકું, નજરિયુ (૨) [સ૰ દે. फोक्का = ડરાવવાનો અવાજ] અજાણ્યો ચોર (બાળકને કહેવામા)

પોબાર (પો)પું૰બ૰વ૰[પો+બાર]ત્રણ પાસાની રમતમા છ, છ અને એક, એમ કુલ તેર દાણાનો દાવ (૨) ફતેહ [-કરવા, ગણવા = જુઓ પોબારા ગણવા.-પડવા = પાસા અવળા પડવા, ધારેલી યુક્તિમા ફાવવુ; ફતેહ થવી.]

પોબારા ગણવા (પો) [સરખા મ. पो(-पव)वारा] શ૰ પ્ર૰ [જુઓ પોબાર] નાસી જવું

પોટકી(–લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ પોટલી] નાની ગાસડી. –કું(–લું) ન૦ ગાસડી

પોટર પું૦ [ઇં. પોર્ટર] રેલવે સ્ટેશનનો પરચૂરણ કામકાજ કરનારો નોકર –મજૂર; કૂલી

પોટલિયું વિ૦ ['પોટલી' ઉપરથી] પોટલીના ઘાટનું(૨)પોટલામા વીંટેલું. –યો પું૦ ઘોડાના સામાન સાથે રહી શકે તેવી ચપટા ઘાટની ચામડાની મસક(૨)સોના કે રૂપાનો લગભગોળ મણકો [પોટલિયે જવું=ઝાડે ફરવા જવું.]

પોટલી,–લું [દે પોટ્ટલ, પોટ્ટલિઆ] જુઓ 'પોટકી'મા [પોટલી પકડવી=વૈદ્યનો ધંધો કરવો પોટલેપોટલાં=ખૂબ, પુષ્કળ] –લો પું૦ મોટું પોટલું [–ક્ષાર

પોટાશ(–સ) પું૦ [ફ્રે] એક રાસાયનિક દ્રવ્ય

પોટીસ સ્ત્રી૦ [ઇં પોલ્ટીસ] ગઠગૂમડ પકવવા માટે ઘઉંના લોટ વગેરેની ગરમ લૂગદી [–બાંધવી, મારવી, લગાવવી]

પોટો પું૦ [દે.પોટ્ટ=પેટ (જેવું ઊપસેલું ફૂલેલું)] ફાનસનો ગોળો (૨) [સં પોત] ચકલીનું બચ્ચું (૩) [સર૦ મ. પોટા] એક જાતના ઘઉંનો દાણો

પોટ્ટી સ્ત્રી૦ પોરટી; છોકરી.

પોટ્ટો પું૦ [જુઓ પોરટો] છોકરો (સુ)

પોઠ સ્ત્રી૦ [સ પૃષ્ઠ, પ્રા પુટ્ઠ ઉપરથી] પ્રાણીની પીઠ પર નખાય તેવી બેવડી ગૂણ (૨) વણજર (૩) પોઠિયો. –ઠિયો પું૦ પોઠ ઉપાડનાર બળદ (૨) મહાદેવનો નંદી –ડી પુ૦ પોઠનો બળદ (૨) વણજારો

પોઢું ન૦ [પ્રા. પુડગ (સ. પુટ)] લીપણના જાડા થરનો કકડો (૨) મધપૂડો

પોઢણ (પો) ન૦ [દે પવડ્ઢ=પોઢવું] શયન –વું અ૦ ક્રિ૦ સૂવું

પોઢાડવું (પો) સ૦ક્રિ૦ 'પોઢવું'નું પ્રેરક

પોણ (પો) ન૦ + [જુઓ પણ] પ્રતિજ્ઞા

પોણચવદું (પો) વિ૦ [જુઓ પુણચવદું] વાકું, અસત્ય

પોણા (પો) પુ૦ બ૦વ૦ [સ પાદોન] પોણાના આંક –ણિયું વિ૦ પોણા ભાગનું –ણિયો વિ૦ પું૦ [લા] બાયલો, રાંડવો.–ણો સો વિ૦ સોમાં પા ઓછો, '૯૯૫૦.'–થું વિ૦ આખામા પા ઓછું; '૦૫૦'. [પોણાબારઠ વિ૦ પું૦ પોણિયો; 'નપુંસક] –ણોસો વિ૦ ૫ ચોતેર

પોત ન૦ જીવ ઓલવી તે (૨) [સ આત્મત્વ, પ્રા. અપ્પત્ત] પોતાનું અરુ સ્વરૂપ [–પ્રકાશવું =અંતરનો સ્વભાવ ખુલ્લો કરવો પોતાના ગુણકર્મ ઉપર જવું]

પોત ન૦ [સં] બાળક, બચ્ચું (૨) કપડું (૩) પું૦ મછવો (૪) [લા] વસ્ત્રનો વણાટ (૫) મરનારના નજીકના સગાનો શોક મુકાવવા બીજું સગા વસ્ત્ર કે તેની કિંમત આપે છે તે

પોજ વિ૦ પોત–બચ્ચારૂપે અવતરવું (અ ડજ નહીં) ડી સ્ત્રી૦ વોતી. –તારો પું૦ ભીનું પોતું (૨) પોતું ફેરવવું તે પોતિયાદાસ પું૦ [જુઓ પોતિયું] પોતિયું પહેરનારો –ઢીલો માણસ.–તિયું ન૦ [સ પૌતિક પ્રા પોત્તિઅ] નાનું વોતિયું [પોતિયાં લેવાં, લઈ લેવાં =નુકસાન કરવું (૨) લૂટવું (૩) ગભરાવવું પોતિયાં લેવાઈ જવાં=હિંમત જતી રહેવી, છક્કા છૂટી જવા. પોતિયું કાઢી નાખવું, છૂટી જવું, ફાટી જવું=ગભરાઈ જવું, હિંમત જતી રહેવી –કાઢીને ઊભા રહેવું =નાગાઈ કરવી] –તી સ્ત્રી૦ [સ, પ્રા] વોતી

પોતદાર પું૦ [ફા પોતહ+દાર] ખજાનચી

પોતનીસ પુ૦ [ફા પોતહ + નવીસ] ખજાનાનો હિસાબનીસ

પોતપોતામાં અ૦ [પોતે પરથી] માહોમાહે

પોતપોતે સ૦ [પોતે પરથી] પોતે પોતે, દરેક

પોતરો પુ૦ [સ પૌત્ર, પ્રા પોત્ત] પૌત્ર

પોતાપણું ન૦[પોતે+પણ] આત્મીયભાવ (૨) વ્યક્તિત્વ (૩) અસ્મિતા, અહંભાવ

પોતારો, પોતિયાદાસ, પોતિયું, પોતી જુઓ 'પોત'મા

પોતીકું વિ૦ [જુઓ 'પોત' ન૦ (૨)] પોતાનું, સ્વકીય

પોતું ન૦ [સ પુસ્ત, પ્રા પુત્થ, પોત્થ] પાણીમા ભીંજવેલો લૂગડાનો કકડો (૨) ચૂનામા કે રંગમા ભીંજવેલો કૂચડો (૩) [ફા. પોતહ] સરકારી ખજનામા મહેસૂલનું ભરવું (૪) [જુઓ પોવું] પોયું. [–કરવું=રંગવા કે

ઘોળવા પોતુ ફેરવવું. –ફેરવ્યું = પોતુ મારવું (૨) ભૂસી નાખવું. –ભરવું = ભરણું ભોકલવુ. –મારવું = રંગવા કે ધોવા પોતુ ફેરવવું. –ભોકલવું = ભરણું ભોકલવુ –વાહવું = ધૂળમા ભેળવવું, કરેલા પર પાણી ફેરવવું]

પોતે સ૰ [જુઓ પોત ન૰ (૨)] જાતે; પડે. [પોતાને વ્યડે તરવું = આપબળથી જીતવું પોતાના પગ પર કુહાડી મારવી = પોતાનુ જ ખરાબ થાય તેમ કરવું]

પોથકી સ્ત્રી૰ [સ]એક નેત્રરોગ, જેમા પોપચાના અંદરના ભાગમા ફોલ્લીઓ નીકળી આવે છે

પોથાળવું અ૰ક્રિ૰ (કા.) પલાયન કરવું

પોથી સ્ત્રી૰ [સ પોતકી] પોઈની વેલ (૨) પોઈના રંગમા કે અળતામાં બોળી રાખેલુ રૂનુ પોલ [–ભૂકવી = દાત રંગવા તેના ઉપર રંગનુ પોલ ભૂકવુ] (૩)[સ. પુસ્તિકા, પ્રા પોત્થિયા] લાબા પૂઠા પાનાનુ પુસ્તક, કે એની પોટકી. [પોથીમાંનાં રીંગણાં = બીજાને ઉપદેશવાનુ, પણ જાતે તેમ કરવાનુ નહી તે.] –થું ન૰ મોટી પોથી–પુસ્તક (તુચ્છકારમા)

પોદળો પુ૰ [દે પોટ્ટ] છાણનો ઢોરદો (એક વારનો–એક સાથે કરેલો.) [પોદળા જેવું = ઢગલાની પેઠે પડી રહે તેવું, સ્થૂલ–જડ, હાલે ચાલે નહીં તેવુ. –કરચો, ભૂકચો.]

પોપ ન૰ [જુઓ પોપડી] ફણગો (૨) પડ, થર

પોપ પુ૰ [ઇ] રોમમા રહેનો રોમન કેથલિક સપ્રદાયનો વડો ધર્માધિકારી

પોપચું ન૰ [જુઓ પોપ] આખનુ પાપણવાળું ઢાકણ (૨)ખસખસનો દાણા બાઝ્યા વગરનો ઢાડો(૩)દાણા બાઝયા વગરની રિંગ(૪)પોપડી

પોપટ પું૰ [સ પુટ્+પુટ્ = બોલ બોલ કરવુ ઉપરથી ?] લીલા જેવા રંગનુ એક પક્ષી; શુક [–કરી નાખવુ = ભણાવીને હોશિયાર કરી દેવુ (૨) પોતાનુ બોલાવ્યું બોલે તેવુ અધીન કરી દેવુ –કરી રાખવું = પોતાનુ બોલાવ્યું બોલે તેવુ બનાવી રાખવુ –બોલચો = થાકી જવુ, બોલાસ થઈ જવુ –પાળવો = પોપટને પાળવો (૨) પંપાળીને માવજતથી રાખવુ(૩)આગળીએ વાગવા-પાકવાથી હાથના પહોચાને ઊચો ને ઊંચો રાખવો.]–ટિયું વિ૰ પોપટના જેવા રંગનું (૨) પોપટના નાકના આકારનું (૩) પોપટની પેઠે સમજ્યા વિના ગોખી મારેલુ (૪)કેવળ મોઢાનુ, બોલવા પૂરતુ જ –ટી વિ૰પોપટિયું (૨)સ્ત્રી૰ પોપટની માદા

પોપટી સ્ત્રી૰ એક છોડ-વેલો(૨)[ચ]ઢિવેલામા પડનો એક રોગ –હું ન૰ પોપટીનુ ફળ–દાણો

પોપટો પું૰ [દે. પોટ્ટ = પેટ (પરથી ?)] ચણાની રિંગ [પોપટા પાડવા = ચણાનો ઓળો કરવો]

પોપડી સ્ત્રી૰ [પ્રા. પડપ્પડ = ઊચા થવુ, ફૂલવુ (સં. પ્ર + ઉત્ + પત્)] નાનો પોપડો – પડ –હું ન૰ નાનો પોપડો (૨) માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન –ડો પુ૰ ઊપસેલુ, ઊખડેલુ કે લાગેલુ પડ (૨) માત્ર ઘાસ ઊગે તેવી જમીન

પોપલાં ન૰બ૰વ૰ [જુઓ પોપલુ] અશક્તિના ફાફા

પોપલિન (પૉ) ન૰ [ઇ.] એક જાતનુ કાપડ

પોપલું વિ૰ [દે પોप्पय = હાથ ફેરવ્યા કરવો, પપલાવવું] પોચું, કાઈ સહન કરી શકે નહિ તેવુ (૨) લડાવેલુ, લાડકું કરી નાખેલુ (૩) નકામા ફાંફાં મારતુ

પોપાગાળું વિ૰ જુઓ પોપલુ

પોપાંબાઈનું રાજ્ય ન૰ ગેરવ્યવસ્થા અને અનાવડતને કારણે ચાલતુ અંધેર

પોપું વિ૰ [જુઓ પોપલુ] કાચુ, પોચુ (૨)ન૰ કાચાપણુ, પોચાપણુ

પોપૈયું ન૰ (કા) જુઓ પપૈયુ –યો પુ૰ તેનુ ઝાડ, પપૈયો

પોપો પુ૰ કાજળનું ટપકું, નજરિયુ (૨) [સ૰ ટે. ફોંફા = ડરાવવાનો અવાજ] અજાણ્યો ચોર (બાળકને કહેવામા)

પોબાર (પૉ)પું૰બ૰વ૰[પો+બાર]ત્રણ પાસાની રમતમા છ, છ અને એક, એમ કુલ તેર - દાણાનો દાવ (૨) ફતેહ [–કરવા, ગણવા = જુઓ પોબારા ગણવા –પડવા = પાસા સવળા પડવા, ધારેલી યુક્તિમા ફાવવુ; ફતેહ થવી.]

પોબારા ગણવા (પૉ) [સરખા મ. પો(–પવ)ત્રારા] શ૰ પ્ર૰ [જુઓ પોબાર] નાસી જવું

પોટકી(–લી) સ્ત્રી૦ [જુઓ પોટલી] નાની ગાસડી –કું(–લું) ન૦ ગાસડી

પોટર પું૦ [ઇં. પોર્ટર] રેલવે સ્ટેશનનો પરચૂરણ કામકાજ કરનારો નોકર –મજૂર; કૂલી

પોટલિયું વિ૦ ['પોટલી' ઉપરથી] પોટલીના ઘાટનું(૨)પોટલામાં વીંટેલું –યો પું૦ ખેડાના સામાન સાથે રહી શકે તેવી ચપટા ઘાટની ચામડાની મસક(૨)સોના કે રૂપાનો લંબગોળ મણકો [પોટલિયે જવું=ઝાડે ફરવા જવું.]

પોટલી,–લું [દે પોट्टल, पोट्टलिआ] જુઓ 'પોટકી'માં [પોટલી પકડવી=વૈદ્યનો ધંધો કરવો પોટલેપોટલાં=ખૂબ, પુષ્કળ]–લો પું૦ મોટું પોટલું [–ક્ષા૦

પોટાશ(–સ) પું૦ [ઇં] એક રાસાયનિક દ્રવ્ય

પોટીસ સ્ત્રી૦ [ઇં. પોલ્ટીસ] ગઠગૂમડ પકવવા માટે ઘઉંના લોટ વગેરેની ગરમ લૂગદી [–બાંધવી, મારવી, લગાવવી]

પોટો પું૦ [દે. પોટ્ટ=પેટ (જેવું ઊપસેલું ફૂલેલું)] કાનસનો ગોળો (૨) [સ પોત] ચકલીનું બચ્ચું (૩) [સર૦ મ પોટા] એક જાતના ઘઉંનો દાણો

પોટ્ટી સ્ત્રી૦ પોરટી, છોકરી

પોટ્ટો પું૦ [જુઓ પોરટો] છોકરો (સુ.)

પોઠ સ્ત્રી૦ [સ પૃષ્ઠ, પ્રા પુટ્ઠ ઉપરથી] પ્રાણીની પીઠ પર નખાય તેવી બેવડી ગૂણ (૨) વણજર (૩) પોઠિયો –ઠિયો પું૦ પોઠ ઉપાડનાર બળદ (૨) મહાદેવનો નંદી –ડી પું૦ પોઠનો બળદ (૨) વણજારો

પોઢું ન૦ [પ્રા પુડગ (સં. પુટ)] લીપણના જાડા થરનો કકડો (૨) મંદપૂડો

પોઢણ (પો) ન૦ [દે પવड्ढ=પોઢવું] શયન –વું અ૦ ક્રિ૦ સૂવું

પોઢાડવું (પો) સ૦ક્રિ૦ 'પોઢવું'નું પ્રેરક

પોણ (પો) ન૦ + [જુઓ પણ] પ્રતિજ્ઞા

પોણચવટું (પો) વિ૦ [જુઓ પુણચવટું] વાંકું, અસત્ય

પોણા (પો) પું૦ બ૦વ૦ [સ પાદોન] પોણાના આંક –ણિયું વિ૦ પોણા ભાગનું –ણિયો વિ૦ પું૦ [વા] બાયલો, રાંડવો.–ણી સેા વિ૦ સોમાં પા ઓછો, '૯૭૫.'–થું વિ૦ આખામાં પા ઓછું; '૦૫૫'. [પોણાબારઠ વિ૦ પું૦ પોણિયો; નપુંસક.] –ણોસો વિ૦ ૫ ચોતેર

પોત ન૦ રૂસ બોલવી તે (૨) [સ આત્મત્વ, પ્રા૰ અપ્પત્ત] પોતાનું ખરું સ્વરૂપ [–પ્રકાશવું =અંતરનો સ્વભાવ ખુલ્લો કરવો પોતાના ગુણકર્મ ઉપર જવું]

પોત ન૦ [સં] બાળક, બચ્ચું (૨) કપડું (૩) પું૦ મછવો (૪) [લા] વસ્ત્રનો વણાટ (૫) મરનારના નજીકના સગાનો શોક મુકાવવા બીજું સગા વસ્ત્ર કે તેની કિંમત આપે છે તે. ૦જ વિ૦ પોત –બચ્ચારૂપે અવતરતું (અડજ નહીં) ૦ડી સ્ત્રી૦ વોતી. –તારો પું૦ ભીનું પોતું (૨) પોતું ફેરવવું તે પોતિયાદાસ પું૦ [જુઓ પોતિયું] પોતિયું પહેરનારો –ઢીલો માણસ –તિયું ન૦ [સ પૌતિક પ્રા. પોત્તિઅ] નાનું વોતિયું [પોતિયાં લેવાં, લઈ લેવાં =નુકસાન કરવું (૨) લૂંટવું (૩) ગંજાવવું પોતિયાં લેવાઈ જવાં=હિંમત જતી રહેવી; છક્કા છૂટી જવા. પોતિયું કાઢી નાખવું, છૂટી જવું, કાઢી જવું =ગભરાઈ જવું, હિંમત જતી રહેવી. –કાઢીને ઊભા રહેવું =નાગાઈ કરવી] –તી સ્ત્રી૦ [સ, પ્રા] વોતી

પોતદાર પું૦ [ફા પોતહ+દાર] ખજનચી

પોતનીસ પુ૦ [ફા પોતહ + નવીસ] ખજનાનો હિસાબનીસ

પોતપોતામાં અ૦ [પોતે પરથી] માહોમાંહે

પોતપોતે સ૦ [પોતે પરથી] પોતે પોતે, દરેક

પોતરો પું૦ [સ પૌત્ર, પ્રા પોत्त] પૌત્ર

પોતાપણું ન૦[પોતે+પણ] આત્મીયભાવ (૨) વ્યક્તિત્વ (૩) અસ્મિતા, અહંભાવ

પોતારો, પોતિયાદાસ, પોતિયું, પોતી જુઓ 'પોત'માં

પોતીકું વિ૦ [જુઓ 'પોત' ન૦ (૨)] પોતાનું, સ્વકીય

પોતું ન૦ [સ પુસ્ત, પ્રા પુત્થ, પોત્થ] પાણીમાં ભીંજવેલો લૂગડાનો કકડો (૨) ચૂનામાં કે રંગમાં ભીંજવેલો કૂચડો (૩) [ફા. પોતહ] સરકારી ખજનામાં મહેસૂલનું ભરણું (૪) [જુઓ પોવું] પોયું. [–કરવું=રંગવા કે

કરવાનું એક વ્રત, પૈાષધ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ પૈાષધ કરવાનુ અલગ સ્થાન

પોશાક પુ૦ [ફા] પહેરવેશ, લેબાસ (૨) પહેરવાના વસ્ત્ર [–આપવો, પહેરાવવો = રાજસેવાના બદલામા પોશાક આપીને બહુમાન કરવુ] –ષી સ્ત્રી૦ લૂગડાલત્તા કે તેનું ખરચ

પોશાગીર પુ૦ [ફા. પોશ (બખ્તર) + ગીર (ફા.)] પહેલવાન (૨) [પોશાક + ગીર ?] કાકડો થઈ ફરનારો (૩) ઠગ

પોશાલય ન૦, પોશાળ સ્ત્રી૦ જુઓ પોશધશાળા

પોશિંદું વિ૦ [ફા. પોશીદહ] આશરો–ઉત્તેજન આપનાર, મુરબ્બી (૨) ગુપ્ત

પોષ(–ષ) પુ૦ [સં] વિક્રમ સવતનો ત્રીજો મહિનો, પૈાષ

પોષક વિ૦ [સં.] પોષણ કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વાયુ પુ૦ પ્રાણવાયુ; 'ઑક્સિજન'

પોષણ ન૦ [સં.] પોષવું તે (૨) ગુજરાન, નભાવ ૦ણિયું ન૦ પોષક વસ્ત્ર

પોષ(–સ)વું સ૦ક્રિ૦ [સં પોષયૂ, પ્રા પોસ] બરાબર પિવરાવી જતન કરવુ (૨) [લા] ઉત્તેજન–મદદ આપવી

પોષા(–સા)વું અ૦ક્રિ૦ 'પોષવુ'નું કર્મણિ (૨) પાલવવું; પરવડવુ (૩) માગણી થવી, ખપવુ

પોષિત વિ૦ [સં] પોષાયેલું, પોષાતુ

પોષ્ય વિ૦ [સં] પોષવા યોગ્ય

પોષી(–ષી) વિ૦ પોષ માસનુ

પોસ પુ૦ [ફા પોશ્ત] નોકરચાકરોને હોળી–દિવાળીની કે આનદપ્રસગની ખુશાલખ્તી (૨) [સં. પૌષ, પ્રા. પોસ] પોષ મહિનો

પોસ, ૦દોડો પુ૦ [ફા. પોસ્ત + દોડો] બસ બસતુ બાલી છંડવુ

પોસવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પોષવું

પોસાણ ન૦ પોષાવું તે (૨) માગણી; બપત –તું વિ૦ પુષ્ટ, મોટું

પોસાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ પોષાવું

પોસી વિ૦ જુઓ પોષી

પોસો પું૦ પોશધ. શ્રાવકનુ એક વ્રત

પોસ્ટ સ્ત્રી૦ [ઇં] ડાક, ટપાલ [–કરવું, પોસ્ટમાં નાખવું = ટપાલમા રવાના કરવું] ૦ઑફિસ સ્ત્રી૦ ટપાલઑફિસ, ડાકઘર. ૦માસ્ટ(–સ્ત)ર પુ૦ ટપાલઑફિસનો વડો અમલદાર. ૦મૅન પું૦ ટપાલી

પોસ્તી વિ૦ [ફા.] નશો આણવા પોસના ટોડા ઉકાળીને પીનાર (૨) આળસુ, એદી (૩) પોચું, નરમ

પોહ [પો] પુ૦ [દિ પઉઅ = દિવસ] મોટું પરોઢિયું, પો [–ફાટવો = પરોઢ થવુ]

પોહ અ૦ (રવ૦) ઢોરને પાણી પીવાને ઉચ્ચારાતો ઉદ્‌ગાર

પોહાલ (ળ,) સ્ત્રી૦ [સ પ્ર + હલ્ય] નવી બેડાયેલી જમીન

પોળ સ્ત્રી૦ [સં. પ્રતોલી, પ્રા પઓલી, પોલી] દરવાજો દરવાજવાળો મહોલ્લો (૩) શેરી

પોળવું અ૦ક્રિ૦ (વરાયાના ચેનથી ઢોરનુ) સ્થિર થઈ જવુ

પોળિયો પુ૦ ['પોળ' ઉપરથી] દરવાન

પોળી સ્ત્રી૦ [સં પોલ્લિકા, પોલી, સર૦ મ.] પાતળી અને પોચી રોટલી (૨) પૂરણપોળી

પોંક(–ખ) (૦) પુ૦ [સ પૃથુક, પ્રા પહુક] કુંવળ જગયેલા કણસલાને ભૂજીને કાઢેલા કણ [–પાડવો = કણસલાને તાપણી પર શેકી દાણા છૂટા પાડવા]

પોંક(–ખ)ણું (૦)ન૦ [દિ. પુક્ખણાગ] પોખવામા વપરાતા–ધૂંસળ, મુસળ, ગ્વૈયો અને ત્રાક–એ ચારમાનુ દરેક (૨) પોખવાની ક્રિયા –વું સ૦ક્રિ૦ પોખણા વડે વસ્તુને વધાવવાં (૨) પાણી મીચીને વધાવવુ (૩) + પાણી મૂકી પ્રતિજ્ઞા કરવી – સંકલ્પ કરવો (૪) [લા.] મારવુ

પોંકિયુ (૦) ન૦ [જુઓ પોક] લીલુ કણસલુ (જેનો પોક પડાય છે)

પૌગંડ વિ૦ [સં] બાળવયનુ કે બાળક જેવુ(૨) ન૦ બાલ્યાવસ્થા. ૦પણું ન૦, ૦વય સ્ત્રી૦, ન૦ –ઽવસ્થા સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] બાલ્યાવસ્થા

પૌત્ર પુ૦ [સં] દીકરાનો દીકરો –ત્રી સ્ત્રી૦ દીકરાની દીકરી

પૌનઃપુન્ય ન૦ [સં] પુન પુન થવુ તે

પૌર પુ૦ [સ.] શહેરી

પોમચો પું૦ સ્ત્રીઓનું એક જાતનુ લૂગડું
પોમલું વિ૦ [જુઓ પોમાવું] હરખઘેલુ (૨) પોપલું [હરખાઈ જવું
પોમાવું અ૦ક્રિ૦[સં પ્રમોદ,પ્રા. પમોઅઉપરથી]
પોયણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સ. પદ્મિની, પ્રા પઉમિણી, પોમિણી] એક જાતના કમળની વેલ -ણું ન૦એક જાતનુ નાનુ કમળ, રાત્રે ખીલતુ કમળ
પોરસું ન૦ [જુઓ પોરવુ] ગેડીદડાની રમતમાં જ્યા દડો પહોચ્યાડવાથી જીત ગણાય તે મુકરર કરેલી હદ, 'ગોલ' [વસાહત
પોર૨ (પો)ન૦[દે પોરય]પરુ,ગામ પાસેની નાની
પોર૨ [પો'] અ૦ [સ પરુન્] ગયે વર્ષે કે આવતે વર્ષે
પોરટી સ્ત્રી૦ છોકરી. પોરટો પું૦ [જુઓ પોરિયો] છોકરો (સુ)
પોરવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ પરોવવુ (દોરાનુ)
પોરસ (પો) પું૦ [સં પ્રહર્ષ, પ્રા પહરિસ; કે સ પૌરુષ, પ્રા પોરિસ] ખુશાલીનો ઉકરાટો (૨) શૂરાતન, પાણી [-ચડવો] -સાવવું સ૦ક્રિ૦ 'પોરસાવું'નું પ્રેરક. -સાવું અ૦ક્રિ૦ આનદથી ઊભરાવું (૨) જુસ્સો ચડવો -સીલું વિ૦ પોરસવાળુ શૂર, પાણીદાર
પોરિયું ન૦[સ પોત કે પુત્ર ઉપરથી]છોકરુ -યો પુ૦ છોકરો પોરી સ્ત્રી૦ છોકરી
પોરૂકું (પો') વિ૦ પોરવુ, ગઈ સાલનું
પોરો (પો) પુ૦ [પ્રા. પોર] પાણીમા થતો એક બારીક જીવ (૨) [સં પ્રહર, પ્રા પહર] અવસર, સમો (૩) [સં પારી ઉપરથી ?] કૂવામાથી પાણી કાઢવાનુ લાબા ઘાટનુ પહોળા મોનું વાસણ (૪) જુઓ પોરસ
પોર્ટુગીઝ સ્ત્રી૦ [ઇં] પોર્ટુગલ દેશની ભાષા (૨) પુ૦ તે દેશનો વતની (૩) વિ૦ તે દેશ કે વતનીને લગતું
પોલ [પો] પું૦ [દે પિઉલી] પીજેલુ રૂ (૨) ન૦ પોચુ ગોદડું (૩) પોલવું
પોલ સ્ત્રી૦, ન૦ [દે પોલ્લ] પોલાણ (૨)[લા] મિથ્યા દેખાવ,લૂહાણ (૩)અધાધૂ ધી,ગોટાળો [-ચલાવવું, હાંકવું=અવ્યવસ્થા ને અંધેર ચલાવવુ(૨) લૂહાણું ચલાવવુ] ૦કાર(-રું) ન૦ બાકું. ૦કારવું સ૦ક્રિ૦ કોરી કાઢવું; બાકું પાડવું. ૦કારિયું ન૦ બાકુ
પોલકું ન૦ ['પોલુ' ઉપરથી ?] સ્ત્રીઓ કે બાળકોનું એક જાતનું બહન
પોલકું ન૦ [સ. પલ્લવક ?] શેરડીની આખ (૨) ['પોલું' ઉપરથી] પગની પોલી કડલી
પોલ પોલ ન૦ [જુઓ પોલ] સાવ પોલ હોવું તે
પોલવું (પો)ન૦ [જુઓ પેલવુ]રૂની નાની થેપલી
પોલાણ ન૦ ['પોલ' ઉપરથી] પોલ પણું (૨) પોલો ભાગ (જેમ કે ઝાડનુ)
પોલાદ ન૦ [ફા પૌલાદ] ખરું -તીણું લોઢું, ગજવેલ -દી વિ૦ પોલાદનું (૨) [લા] મજબૂત [-ચોકકું=કદી તૂટે નહી એવું ચોકકું કે બધારણ (૨) બ્રિટિશ સનદી નોકરોની જમાત]
પોલાર ન૦ ['પોલુ' ઉપરથી] પોલ, કાણુ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ કોરવુ, કાણુ પાડવુ. -રિયુ ન૦ પોલી મણીવાળું સોનીનુ એક ઓજાર -રું, -ળ વિ૦ પોલુ
પોલિશ ન૦, સ્ત્રી૦ [ઇં.] પાલીસ, ચળકાટ, ઓપ. [-કરવું=ઘસીને કે વારનીસથી ચળકાટ આપવો]
પોલિસી સ્ત્રી૦ [ઇં.] વીમાખત (૨) કૂટ નીતિ; યુક્તિ [-કરવી, રમવી = કાવાદાવા કરવા; યુક્તિ લડાવવી -કઢાવવી= વીમો ઉતરાવવો]
પોલીસ પુ૦ [ઇં] સિપાઈ(૨) સ્ત્રી૦ પોલીસની ફોજ ૦કોર્ટ સ્ત્રી૦ નાના નાના ગુનાની ફોજદારી અદાલત. ૦ચોકી સ્ત્રી૦ પોલીસની ચોકી ૦પટેલ પુ૦ ગામની પોલીસવ્યવસ્થાનો સત્તાધીશ, મુખી
પોલું વિ૦ [દે. પોल्ल] વચ્ચે પોલાણવાળું -ખાલી (૨) [લા] મિથ્યા દેખાવનુ [-ઢંઢ, ભમ=સાવ પોલુ]
પોવ(૦વું)વું સ૦ક્રિ૦ [સં. પ્ર+વે, પ્રા પોअ] પરોવવુ (૨) ગમીમા નાખવુ
પોશ (પો) પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં પ્રસૃતિ] ખોબો (૨) વિ૦ (એક કે બંને હાથની) પોશ જેટલુ ઉદા૦ પોશ ચોખા ને મૂઠી દાળ
પોશધ પું૦ [સ. ઉપવસથ, પ્રા પોસહ] શ્રાવકે

કરવાનુ એક વ્રત, પૈાષધ. **૦શાળા** સ્ત્રી૦ પૈાષધ કરવાનુ અલગ સ્થાન

પેાશાક પુ૦ [ફા.] પહેરવેશ; લેબાસ (૨) પહેરવાના વસ્ત્ર. [**–આપવેા, પહેરાવવેા** = રાજસેવાના બદલામા પેાશાક આપીને બહુમાન કરવુ] –ધી સ્ત્રી૦ લૂગડાલત્તા કે તેનુ બરચ

પેાશાગીર પુ૦ [ફા પોશ (બખતર) + ગીર (ફા)] પહેલવાન (૨) [પેાશાક + ગીર ?] ફાકડો થઈ ફરનારેા (૩) ઠગ

પેાશાલય ન૦, **પેાશાળ** સ્ત્રી૦ જુએ પેાશધશાળા

પેાશિંદું વિ૦ [ફા. પોશીદહ] આશરેા–ઉત્તેજન આપનાર; મુરબ્બી (૨) ગુમ

પેાષ(–સ) પુ૦ [સં] વિક્રમ સવંતનેા ત્રીજો મહિનેા, પૈાષ

પેાષક વિ૦ [સ.] પેાષણ કરનાર. **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦વાયુ** પું૦ પ્રાણવાયુ; 'ઑક્સિજન'

પેાષણ ન૦ [સં.] પેાષવુ તે (૨) ગુજરાન, નભાવ **–ણિયું** ન૦ પેાષક વસ્ત્ર

પેાષ(–સ)વું સ૦ક્રિ૦ [સં પોષય્, પ્રા. પોસ] બચરાવી પિવરાવી જતન કરવુ (૨) [લા.] ઉત્તેજન–મદદ આપવી

પેાષા(–સા)વું અ૦ક્રિ૦ 'પેાષવુ'નું કર્મણિ (૨) પાલવવુ; પરવડવુ (૩) માગણી થવી, ખપવુ

પેાષિત વિ૦ [સં.] પેાષાયેલુ, પેાષાતુ

પેાષ્ય વિ૦ [સં] પેાષવા યેાગ્ય

પ્રેાષા(–સી) વિ૦ પેાષ માસનુ

પેાસ પુ૦ [ફા પોશ્ત] નેાકર્ચાકરેાને હેાળી–દિવાળીની કે આનદપ્રસંગની ખુશાલખ્તી (૨) [સં. પૌષ, પ્રા પોસ] પેાષ મહિનેા

પેાસ, ૦ટેાડેા પુ૦ [ફા પોસ્ત + ટોડો] બસ બસનુ બાલી છેડવુ

પેાસવું સ૦ક્રિ૦ જુએ પેાષવું

પેાસાણ ન૦ પેાષાવું તે (૨) માગણી; બપત **–તું** વિ૦ પુષ્ટ; મેાટું

પેાસાવું અ૦ક્રિ૦ જુએ પેાષાવું

પેાસી વિ૦ જુએ પેાષી

પેાસેા પુ૦ પેાશધ: શ્રાવકનુ એક વ્રત

પેાસ્ટ સ્ત્રી૦ [ઈં] હાક, ટપાલ [**–કરવું, પેાસ્ટમાં નાખવું** = ટપાલમા રવાના કરવુ] **૦ઑફિસ** સ્ત્રી૦ ટપાલઑફિસ, ડાકઘર. **૦માસ્ટર(–સ્ત)ર** પું૦ ટપાલઑફિસનેા વડેા અમલદાર. **૦મૅન** પું૦ ટપાલી

પેાસ્તી વિ૦ [ફા] નશેા આણવા પેાસના ડેાડા ઉકાળીને પીનાર (૨) બાળસુ, બેદી (૩) પેાચું, નરમ

પેાહ [પૈા] પુ૦ [દે. પઉટ્ઠ = દિવસ] મેાટું પરેાઢિયુ, પેા [**–ફાટવેા** = પરેાઢ થવુ]

પેાહ અ૦ (રવ૦) ઢેારને બાણી પીવાને ઉચ્ચારતેા ઉદ્‌ગાર

પેાહાલ (ળ,) સ્ત્રી૦ [સ પ્ર + હલ્ય] નવી બેડાયેલી જમીન

પેાળ સ્ત્રી૦ [સં. પ્રતોલી, પ્રા પઓલી, પોલી] દરવાજો (૨) દરવાજાવાળેા મહેાલ્લેા (૩) શેરી

પેાળવું અ૦ક્રિ૦ (ખરાયાના ઘેનથી ઢેારનુ) સ્થિર થઈ જવુ

પેાળિયેા પું૦ ['પેાળ' ઉપરથી] દરવાન

પેાળી સ્ત્રી૦ [સં પોલિકા, પોળી, સર૦ મ.] પાતળી અને પેાચી રેાટલી (૨) પૂરણપેાળી

પેાંક(–ખ) (૦) પુ૦ [સ પૃથુક, પ્રા પહુક] ફૂલ બગયેલા કણસલાને ભૂજીને કાઢેલા કણ [**–પાડવેા** = કણસલાને તાપણી પર સેકી દાણા છૂટા પાડવા]

પેાંક(–ખ)વું (૦)ન૦ [દે. પુક્ખણાગ] પેાખવામા વપરાતા–ધૂસળ, મુસળ, રવૈયેા અને ત્રાક–એ ચારમાનુ દરેક (૨) પેાખવાની ક્રિયા **–વું** સ૦ક્રિ૦ પેાખણા વડે વલેાવ્યાને વધાવવા (૨) પાણી સીચીને વધાવવુ (૩) + પાણી મૂકી પ્રતિજ્ઞા કરવી – સંકલ્પ કરવેા (૪) [લા] મારવુ

પેાંકિયું (૦) ન૦ [જુએ પેાક] લીલુ કણસલુ (જેનેા પેાક પડાય છે)

પૈાગંડ વિ૦ [સં] બાળવયનુ કે બાળક જેવુ (૨) ન૦ બાલ્યાવસ્થા. **૦પણું** ન૦, **૦વય** સ્ત્રી૦, ન૦ **–વસ્થા** સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] બાલ્યાવસ્થા

પૈાત્ર પું૦ [સં] દીકરાનેા દીકરેા –ત્રી સ્ત્રી૦ દીકરાની દીકરી

પૈાનઃપુન્ય ન૦ [સં] પુન પુન. થવું તે

પૌર પુ૦ [સં.] શહેરી

પું૦ રાજ્ય ૦પાલન ન૦ પ્રજાનુ પાલન ૦ભાવ પુ૦ રાષ્ટ્રીયતા, ૦વતી સ્ત્રી૦ સતાનવાળી સ્ત્રી ૦શાહી સ્ત્રી૦ લોકશાસન, 'ડેમોક્રસી'. (૨) વિ૦ લોકશાહી સબંધી ૦સત્તાક વિ૦ પ્રજાની સત્તા કે ચલણવાળુ, પ્રજાના વહીવટવાળુ. ૦સ્મિતા સ્ત્રી૦ [+ અસ્મિતા] પ્રજા તરીકેનું અભિમાન-ગૌરવ ૦સ્મિતાવાદ પુ૦ રાષ્ટ્રવાદ, 'નેશનલિઝમ'

પ્રજાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ પ્રજળવુ] સળગાવવુ, પ્રજવાળવું

પ્રજેશ પુ૦ [સં] (સ) પ્રજાપતિ, બ્રહ્મા

પ્રજોત્પત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સતાનની ઉત્પત્તિ

પ્રજોત્પાદક વિ૦ [સ] સતાન ઉપજાવે એવુ

પ્રજોત્પાદન ન૦ [સ] પ્રજા ઉત્પન્ન કરવી તે

પ્રજ્ઞ વિ૦ (૨) પું૦ [સં] ઊંડુ જ્ઞાન ધરાવનાર, જ્ઞાની ૦તા સ્ત્રી૦

પ્રજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સ.] બુદ્ધિ ૦ચક્ષુ વિ૦ અવ (૨) ન૦ જ્ઞાનરૂપ નેત્ર

પ્રજ્વલમાન વિ૦ [સં] પ્રજ્વળતુ, પ્રકાશમાન

પ્રજ્વલિત વિ૦ [સં] પ્રજ્વળતુ; પ્રદીપ્ત

પ્રજ્વળવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ પ્રજ્વળવુ

પ્રજ્વાળવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ પ્રજ્વાળવુ, પ્રજાળવુ

પ્રણ ન૦ + [જુઓ પણ] હોડ

પ્રણત વિ૦[સં] પ્રણામ કરતુ, ભક્ત (૨) નમ્ર; વિનયી ૦પાળ વિ૦ (૨) પુ૦ પ્રણત જન-ભક્તજનને પાળનાર-રક્ષનાર (પ્રભુ)

પ્રણમન ન૦ [સ.] પ્રણમવુ તે, નમન [કરવા

પ્રણમવું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રણમ્] નમવુ, નમસ્કાર

પ્રણય પુ૦ [સં] પ્રેમ (સ્ત્રીપુરુષનો). -યિની . સ્ત્રી૦ પ્રેમ કરનારી કે પ્રેમનું પાત્ર થયેલી સ્ત્રી (૨) પત્ની -ય્ય વિ૦ પ્રેમ કરનાર કે પ્રેમનુ પાત્ર થયેલો પુરુષ(૨)પુ૦ પતિ(૩)પ્રણયી પુરુષ

પ્રણવ પું૦ [સં] ૐકાર

પ્રણામ પુ૦ [સ.] નમસ્કાર [-કરવા] ૦વું સ૦ક્રિ૦ પ્રણામ કરવા, નમવું

પ્રણાલ પું૦; -લિકા,-લી સ્ત્રી૦[સં]રૂઢિ,પદ્ધતિ

પ્રણાશ પુ૦ [સં] સર્વનાશ, પૂરી ખુવારી

પ્રણિધાન ન૦ [સં] સમાધિ, ધ્યાન (૨) ભક્તિ, ઉપાસના (૩) કર્મફલત્યાગ

પ્રણિધિ પું૦ [સં] છૂપો જાસૂસ

પ્રણિપત સ્ત્રી૦ [સં] કાલાવાલા, આજીજી

પ્રણિપાત પુ૦ [સં] પગે પડવું તે.

પ્રણીત વિ૦ [સં.] રચેલુ

પ્રણેતા પુ૦ [સં] રચનાર

પ્રત સ્ત્રી૦ [સર૦ મ પ્રત, હિં પ્રતિ (સ. પ્રતીક?)] ગ્રથની નકલ (૨) મૂળ લખાણ

પ્રતપવું અ૦ક્રિ૦ [સ પ્રતપ્] ખૂબ તપવું

પ્રતાપ પુ૦ [સ] સામર્થ્ય; પ્રભાવ (૨) તેજ, કાંતિ (૩) રુઆબ. ૦વાન, ૦શાળી, -પી વિ૦ પ્રતાપવાળું

પ્રતારણા સ્ત્રી૦ [સં] છેપરપિંડી

પ્રતિ સ્ત્રી૦ જુઓ પ્રત (૨) પ્રકાર, વર્ગ, જાત

પ્રતિ અ૦ [સ] તરફ (૨) નીચેના અર્થમા વપરાતો એક ઉપસર્ગ વિરુદ્ધ, વિપરીત (ઉદા૦ પ્રતિકાર). સામે (ઉદા૦ પ્રત્યક્ષ), બદલામા (પ્રત્યુપકાર), દરેક, દરેક (ઉદા૦ પ્રત્યેક; પ્રતિક્ષણ), સમાન: સદશ (ઉદા૦ પ્રતિકૃતિ)

પ્રતિઉત્તર પુ૦ પ્રત્યુત્તર

પ્રતિકરણ ન૦ [સ] પ્રતિકાર

પ્રતિ(-તી)કાર પુ૦ [સં] વિરોધ; સામનો (૨) બદલો (૩) ઉપાય, ઇલાજ ૦ક વિ૦ પ્રતિકાર કરનારું

પ્રતિકાવ્ય ન૦ [સ] ઉપહાસ કરવા કરાતી મૂળ કાવ્યની પ્રતિકૃતિ, 'પેરડી'

પ્રતિકૂલ(-ળ) વિ૦ [સ.] અનુકૂળ નહિ તેવુ, વિરુદ્ધ, ઊલટું. ૦તા સ્ત્રી૦

પ્રતિકૃતિ સ્ત્રી૦ [સ] છબી (૨) નકલ

પ્રતિકોણ પુ૦ [સ] 'ઓપોઝિટ એન્ગલ'(ગ.)

પ્રતિક્રમણ ન૦ [સં.] જુઓ પડક્રમણ

પ્રતિક્રિયા સ્ત્રી૦ [સં] ઉપાય (૨) વિરોધી ક્રિયા-ગતિ. 'રીએક્શન'

પ્રતિક્ષણ અ૦ [સં] પળે પળે

પ્રતિગામી વિ૦ [સં] સામી કે પાછી ગતિ કરનારું, પ્રગતિથી સામુ

પ્રતિગ્રહ પુ૦ [સ] દાન લેવુ તે (૨) સ્વીકાર. -હી વિ૦ દાન લેનાર

પ્રતિઘાત પુ૦ [સં] (ભાર્યા) સામુ મારવુ તે (૨) જુઓ પ્રત્યાઘાત (૩) રુકાવટ

પ્રતિઘોર પુ૦ પડઘો, પ્રતિઘોષ

પ્રતિઘોષ પુ૦ [સં.] પડઘો, **-ષિત** વિ૦ પ્રતિઘોષવાળુ

પ્રતિચિત્ર ન૦ [સ] 'ફોટોગ્રાફ'

પ્રતિચ્છંદ પું૦ [સં.] પડછાયારૂપ આકૃતિ

પ્રતિચ્છાયા સ્ત્રી૦ [સં] પડછાયો, પ્રતિબિંબ

પ્રતિજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સ] પણ નિયમ (૨) શપથ (૩) પંચાવયવ વાક્યમાનું પહેલું, જેમા સાધ્યનો પક્ષ ઉપર નિર્દેશ કરવામા આવે છે (ન્યા) [**-કરવી, લેવી** = નિયમ, શપથ, કે નિશ્ચય કરવો.] **૦પત્ર** પુ૦; ન૦ પ્રતિજ્ઞાનો લેખ **૦બદ્ધ** વિ૦ પ્રતિજ્ઞાથી બંધાયેલુ. **૦ભંગી** વિ૦ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કરનાર **-જ્ઞાંતર** ન૦ એક નિગ્રહસ્થાન, વાદીએ કરેલા દૂષણનો ઉદ્ધાર કરવા પોતાની પ્રતિજ્ઞા બદલવી તે (ન્યા)

પ્રતિતાલ પું૦[સ.] એક પ્રકારનો તાલ(સંગીત)

પ્રતિદિન, પ્રતિદિવસ અ૦ [સં] દરરોજ

પ્રતિધ્વનિ પુ૦ [સ] પડઘો

પ્રતિનમસ્કાર પું૦ [સં] નમસ્કાર સામેથી ઝીલવો તે [સામાવાળિયો

પ્રતિનાયક પુ૦ [સ.]નાટક કે વાર્તામા નાયકનો

પ્રતિનિધિ પુ૦ [ ] -ને બદલે, -ના તરફથી કામ કરવા નિયુક્ત કરેલો માણસ **૦ત્વ** ન૦ પ્રતિનિધિપક્ષ (૨) પ્રતિનિધિ ચૂંટવાનો અધિકાર

પ્રતિપક્ષ પુ૦ [સ] સામેનો પક્ષ (૨) શત્રુ, સામાવાળિયો (૩) પ્રતિવાદી **-ક્ષી** પુ૦ પ્રતિપક્ષનો માણસ; સામાવાળિયો

પ્રતિપત્તિ સ્ત્રી૦[સં.] પ્રાપ્તિ (૨) પ્રતીતિ, જ્ઞાન (૩)સંમતિ, સ્વીકાર (૪) નિશ્ચય, ખાતરી (૫) પ્રતિપાદન, નિરૂપણ

પ્રતિપદ(-દા) સ્ત્રી૦ [સં] પડવો, એકમ

પ્રતિપન્ન વિ૦[સ] જાણેલુ (૨) સ્વીકારેલુ (૩) મળેલું (૪) શરણાગત (૫) સાબિત કરેલુ (૬) સન્માન-પ્રતિષ્ઠા પામેલુ

પ્રતિપાદક વિ૦[સં] પ્રતિપાદન કરનાર **-ન** ન૦ પ્રમાણો આપી પુરવાર કરવુ તે.

પ્રતિપાદિત વિ૦ [સં] પ્રતિપાદન કરેલુ **-ની** વિ૦સ્ત્રી૦ પ્રતિપાદન કરનારી [સ્તોય તે

પ્રતિપાદ્ય વિ૦ [સ.] જેનુ પ્રતિપાદન કરવાનું

પ્રતિપાલક પુ૦ [સં.] ભરણપોષણ કરનાર, રક્ષણ કરનાર

પ્રતિપાલન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦ [સ.] ભરણપોષણ; રક્ષણ

પ્રતિપાળ પુ૦ પ્રતિપાલક (૨) સ્ત્રી૦ સુભાળ; રક્ષણ **૦ક** પુ૦ જુઓ પ્રતિપાલક **૦વું** સ૦ક્રિ૦ જુઓ પાળવુ [કરેલો પ્રશ્ન

પ્રતિપ્રશ્ન પું૦ [સ.] સામો પ્રશ્ન, પ્રશ્ન સામે

પ્રતિપ્રસવ પુ૦ [સં] અપવાદનો અપવાદ

પ્રતિપ્રિય ન૦ [સં.] રૂડો બદલો, પ્રત્યુપકાર

પ્રતિફલ(-ળ) પુ૦ [સં.] પ્રતિફલન (૨)સામો બદલો **-લક** પુ૦ પ્રતિબિંબ કે જે તેવું ફલક; 'રિફ્લેક્ટર' **-લન** ન૦ પ્રતિબિંબ (૨) પ્રતિક્રિયા, સામેથી બદલો **-લિત** વિ૦ પ્રતિબિંબિત

પ્રતિબદ્ધ વિ૦[સં] બંધાયેલુ (૨) પ્રતિબંધ-રુકાવટવાળું (૩) 'કોન્ડયુગેટ' (ગ)

પ્રતિબંધ પું૦ [સં.] વિઘ્ન, વાધો, મનાઈ, રુકાવટ **૦ક** વિ૦ રોકનાર

પ્રતિબિંબ ન૦[સ]પડછાયો,ચળકતી સપાટીમા પડતી પ્રતિચ્છાયા. **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ -નુ પ્રતિબિંબ ઝીલવુ-ગ્રહણ કરવુ **-બિત** વિ૦ જેનુ પ્રતિબિંબ પડ્યું હોય એવુ

પ્રતિબોધ પુ૦ [સં] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન, સમજણ (૩)બોધ, ઉપદેશ(૪)સ્મરણ, યાદ આપવું તે. **૦વુ** સ૦ક્રિ૦ ઉપદેશ આપવો, સમજાવવુ

પ્રતિભા સ્ત્રી૦[સં] કાંતિ, તેજ (૨) માનસિક શક્તિની ઝળક-છટા (૩) કલ્પના, સર્જન અને શોધખોળના ક્ષેત્રમા નવુ નવુ તેજ બતાવનારી અસાધારણ ઈશ્વરદત્ત બુદ્ધિશક્તિ. **૦ત** ન૦ ભાન, સૂઝ(૨)તરતબુદ્ધિ (૩)પ્રતિભા (૪) સ્પષ્ટ થવુ તે **૦વાન, ૦શાળી** વિ૦ પ્રતિભાવાળુ [ઊપજનો)

પ્રતિભાગ પુ૦ [સં.] ભાગ, અંશ (આવક કે

પ્રતિભાસ પુ૦ [સ] આભાસ

પ્રતિમધ્યમ પુ૦[સં] તીવ્રતર મ સ્વર(સંગીત)

પ્રતિમલ્લ પુ૦ [સં] પ્રતિપક્ષી મલ્લ

પ્રતિમા સ્ત્રી૦ [સં] મૂર્તિ **૦ન** ન૦ પ્રતિમા (૨)પ્રતિબિંબ (૩)દૃષ્ટાંત(૪) 'ઍન્ટિલોગેરિથમ' (ગ) **૦વિધાન** ન૦ પ્રતિમા બનાવવી તે.

૦લેખન ન૦ પ્રતિમા જોઈને કરેલું આલેખન; 'મૉડેલ ડ્રૉઇંગ' [એક સંધિ
પ્રતિમુખ ન૦ [સં] નાટકના વસ્તુનો પાંચમાનો
પ્રતિરોધ પું૦ [સં.] અટકાવ,રોકાણ ૦ક, -ધી વિ૦ રોકનારું
પ્રતિલિપિ સ્ત્રી૦, પ્રતિલેખ પું૦ [સં.] નકલ
પ્રતિલોમ વિ૦ [સં] ઊલટા ક્રમનું (૨) ઉપલા વર્ણની સ્ત્રી સાથેનું (લગ્ન)
પ્રતિવર્તન ન૦ [સં.] પરાવર્તન
પ્રતિવર્ષ અ૦ [સં] દર વરસે
પ્રતિવાદ પું૦ [સં] વિરોધ; ખંડન (૨)ઉત્તર; જવાબ ૦ણ, -દિની સ્ત્રી૦ પ્રતિવાદી સ્ત્રી -ન્ત્રી પું૦ દાવામા બચાવપક્ષનો માણસ
પ્રતિવાય પું૦ જુઓ પ્રત્યવાય
પ્રતિવારણ ન૦ [સં.] નિવારણ
પ્રતિવિધાન ન૦ [સં] ઉપાય, ઇલાજ
પ્રતિશબ્દ પું૦ [સં.] પડઘો [વાળવું તે
પ્રતિશોધ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] બદલો લેવો-વેર
પ્રતિષેધ પું૦ [સં] નિષેધ, મના
પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી૦[સં.] આબરૂ (૨) [મૂર્તિની]વિધિપૂર્વક સ્થાપના (૩) સ્થિરતા; મજબૂતી. ૦ન ન૦ સ્થાન, સ્થળ. ૦પક પું૦ પ્રતિષ્ઠા કરનાર. -ષ્ઠિત વિ૦ પ્રતિષ્ઠાવાળું, આબરૂદાર (૨) સ્થિર, જમેલું [તે (વ્યા)
પ્રતિસંપ્રસારણ ન૦[સં.]સંપ્રસારણથી ઊલટું
પ્રતિસંબંધી વિ૦ [સં] વિરુદ્ધ
પ્રતિસિદ્ધાંત પું૦ [સં.] સિદ્ધાંતથી ઊલટો સિદ્ધાંત, 'કૉન્વર્સ થિયરમ' (ગ.)
પ્રતિસ્પર્ધા સ્ત્રી૦ [સં.]હરીફાઈ -ર્ધી પું૦હરીફ
પ્રતિહત વિ૦ [સં] પ્રતિઘાત-પ્રતિબંધ પામેલું
પ્રતિ(-તી)હાર પું૦ [સં] દ્વારપાળ. -રી સ્ત્રી૦ સ્ત્રી-દરવાન -કું ન૦ પ્રતિહારનું કામ
પ્રતિહિંસા સ્ત્રી૦ [સં] હિંસા સામે હિંસા
પ્રતીક ન૦[સં]પ્રતિમા,મૂર્તિ (૨) ચિહ્ન,નિશાન
પ્રતીકાર, ૦ક વિ૦ [સં] જુઓ 'પ્રતિકાર'મા
પ્રતીક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] વાટ જોવી તે
પ્રતીચી સ્ત્રી૦ [સં] પશ્ચિમ દિશા
પ્રતીત વિ૦[સં] સ્પષ્ટ જણાયેલું [-થવું=સ્પષ્ટ થવું; સમજવું (૨) દેખાવું, ભ્રમ થવો]

-ત(-તિ) સ્ત્રી૦ ભરોસો; વિશ્વાસ; પતીજ (૨) ખાતરી (૩) સમજ; જ્ઞાન. [-પડવી= વિશ્વાસ-ખાતરી થવાં-હોવાં.]
પ્રતીપ વિ૦ [સં.] વિરુદ્ધ. ઊલટું (૨) પું૦ એક અર્થાલંકાર જેમા ઉપમાનને ઉપમેય સમાન જણાવી તેનો તિરસ્કાર કરવામાં આવે છે (કા શા) ૦ગામી વિ૦ ઊલટું જનાર
પ્રતીહાર, -રી, -રું જુઓ 'પ્રતિહાર'માં
પ્રત્યક્(-ગ્) વિ૦ [સં.] પાછું ફરેલું, વિમુખ થયેલું (૨) અંતર્મુખ, અંદર વળેલું (૩) અંતર્વર્તી; આંતર(૪)પશ્ચિમ -ક્ચેતન-પું૦ જીવાત્મા (૨) પરમાત્મા
પ્રત્યક્ષ વિ૦[સં.] નજર સામેનું (૨)સ્પષ્ટ; ખુલ્લું (૩) ઇંદ્રિયગ્રાહ્ય(૪) ચક્ષુર્ગ્રાહ્ય (૫)ન૦ ઇંદ્રિયો દ્વારા થતું જ્ઞાન(૬)નું સાધન-પ્રમાણ [-થવું =ખુલ્લું થવું; આંખે દેખાવું (૨)સ્પષ્ટ પ્રતીતિ થવી] ૦યોગ્યતા સ્ત્રી૦ પ્રત્યક્ષ થવાની યોગ્યતા. ૦વાદ પું૦ પ્રત્યક્ષ પ્રમાણને જ સત્ય માનનારો વાદ; 'પૉઝિટિવિઝમ' ૦વાદી વિ૦(૨)પું૦ 'પૉઝિટિવિસ્ટ' -ક્ષીકરણ ન૦ પ્રત્યક્ષ કરવું કે કરાવવું તે
પ્રત્યગ્ વિ૦ [સં] જુઓ પ્રત્યક્
પ્રત્યગ્દર્શી વિ૦ [સં] અંતર્મુખ ચક્ષુવાળું
પ્રત્યગ્ર વિ૦ [સં] તાજું, નૂતન, યુવાન(૨)શુદ્ધ
પ્રત્યપકાર પું૦ [સં] અપકાર સામે કરાતો અપકાર
પ્રત્યભિજ્ઞા સ્ત્રી૦ [સં] ઓળખ (૨) સદૃશ વસ્તુ દેખીને પહેલા દેખેલી વસ્તુનું સ્મરણ થઈ આવવું તે. ૦ન ન૦ જુઓ પ્રત્યભિજ્ઞા (૨) ઓળખાણની નિશાની, અભિજ્ઞાન
પ્રત્યભિનંદન ન૦ [સં] અભિનંદનની વસ્તુ કે વાતથી સામેથી રાજી થવું તે કે તે બતાવવા કાંઈ આપવું તે
પ્રત્યય પું૦ [સં] વિશ્વાસ, ભરોસો (૨)ખાતરી; નિશ્ચય (૩) કારણ, હેતુ (૪) અનુભવજન્ય જ્ઞાન (૫) રૂપો કે સાધિત શબ્દો બનાવવા શબ્દને અંતે લગાડવામા આવે છે તે (વ્યા.) ૦રહિતા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેમા પ્રત્યય કે પૂર્વગ નથી એવી(ભાષા). ૦સાધિત વિ૦ પ્રત્યયોથી

સધાતો (શબ્દ). ૦લુપ્તા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેમાં પ્રત્યયો લોપ પામ્યા છે એવી (ભાષા). -વાત્મિકા વિ૦ સ્ત્રી૦ જેમા પ્રત્યય છે એવી (ભાષા)

પ્રત્યવાય પું૦[સં] વિઘ્ન; નડતર (૨) પાપ, દ્વેષ

પ્રત્યંગ પું૦ [સ.] શરીરનું ગૌણ અંગ-કપાળ, કાન જેવું (૨) ખાલી (સંગીત)

પ્રત્યંચા સ્ત્રી૦ [સં] પણછ

પ્રત્યાખ્યાન ન૦ [સં] પરિત્યાગ, અસ્વીકાર, નિરાકરણ (૨) ઉપેક્ષા (૩) ઠપકો

પ્રત્યાગમન ન૦ [સં] પાછા આવવું તે

પ્રત્યાઘાત પું૦ [સ] સામો આઘાત કે ધક્કો, 'રી-એક્શન' (૨) પડઘો [વ્યક્તિ

પ્રત્યાત્મા પું૦ [પ્રતિ + આત્મા] દરેક આત્મા-

પ્રત્યારોપ પું૦ [સ] સામું આળ ૦ણ ન૦ સામેનામા આરોપવું તે(૨)પ્રત્યારોપ કરવો તે

પ્રત્યાસન્ન વિ૦ [સ] પાસેનુ; નજીકનુ

પ્રત્યાહાર પું૦[સ] અષ્ટાંગયોગનું એક અંગ - વિષયમાત્રમાથી ઇંદ્રિયોને પાછી હઠાવી એક જગાએ સ્થિર કરવી તે

પ્રત્યુત અ૦ [સં] કિંવા; બીજી રીતે(૨)નીકર, નહિ તો (૩) ઊલટી રીતે [જવાબ

પ્રત્યુત્તર પું૦ [સં] સામો જવાબ, જવાબનો

પ્રત્યુત્પન્ન વિ૦ [સ] યોગ્ય સમયે તરત જ ઉત્પન્ન થયેલુ [સામો ઉપકાર

પ્રત્યુપકાર પુ૦ [સં.] ઉપકારના બદલામા

પ્રત્યે અ૦ પ્રતિ, તરફ

પ્રત્યેક વિ૦ [સં] દરેક

પ્રથમ વિ૦ [સં] પહેલુ (૨) અ૦ શરૂઆતમા (૩) પહેલેથી, અગાઉથી ૦તઃ અ૦ મૂળમા, શરૂઆતમા -મા વિ૦સ્ત્રી૦પહેલી(વિભક્તિ). -માશ્રમ પુ૦ [+આશ્રમ] બ્રહ્મચર્યાશ્રમ

પ્રથા સ્ત્રી૦[સ]ધારો, વહીવટ(૨)રીત.[-પડવી =ધારો કે રીત ચાલુ થવી.]

પ્રથિત વિ૦ [સ] પ્રખ્યાત

પ્રથ્વીનાથ પુ૦ [જુઓ પૃથ્વીનાથ] રાજા

પ્રદ વિ૦[સ] 'આપનાર' એ અર્થમા સમાસમા નામને છેડે. ઉદા૦ 'ફળપ્રદ'

પ્રદક્ષિણા સ્ત્રી૦[સં] કોઈ પણ વસ્તુ કે વ્યક્તિને જમણી બાજુ રાખીને તેની આસપાસ ફરવું તે [-ફરવી, -ફરવી]

પ્રદર પું૦; ન૦ [સં.] સ્ત્રીઓનો એક રોગ

પ્રદર્શક વિ૦[સં] બતાવનારું -ન ન૦ નિરૂપણ (૨) હુન્નર, વિદ્યા, કળા વગેરેના દૃશ્યોને જાહેરમા જોવા મૂકવાની પ્રાસંગિક યોજના

પ્રદર્શિત વિ૦ [સ] બતાવેલું

પ્રદાતા પું૦ [સં] આપનાર, દાતા. -ન ન૦ આપવુ તે -ય૦ વિ૦(સમાસને છેડે)આપનાર. ઉદા૦ બુદ્ધિપ્રદાયક

પ્રદિગ્ધ વિ૦ [સં] ખરડાયેલુ

પ્રદીપ પું૦ [સં.] દીવો ૦ક વિ૦ ઉત્તેજિત કરનાર (૨) સળગાવનાર ૦ન ન૦ સળગવું તે -પ્ત વિ૦ સળગેલું (૨) ઉત્તેજિત

પ્રદુષ્ટ ન૦ [સં] ઘણું દુષ્ટ [દિશનો એક ભાગ

પ્રદેશ પું૦ [સં] દેશ, મુલક, ભૂમિ (૨) મોટા

પ્રદેશિની સ્ત્રી૦[સં]અ ગૂઠાની જોડેની આંગળી

પ્રદોષ પું૦ [સં] સંધ્યાકાળ (૨) તેરશે કરવાનું શિવનુ વ્રત. [-કરવો = પ્રદોષનું વ્રત કરવું, તેરશે એક વાર સાજે જ જમવુ.]

પ્રદ્યુમ્ન પું૦ [સ] (સં.) કૃષ્ણનો પુત્ર; કામદેવનો અવતાર

પ્રધાન વિ૦[સ]મુખ્ય(૨)પુ૦ વજીર, કારભારી ૦પદ(-દું), ૦પદું ન૦ પ્રધાનનો હોદ્દો, વજીરાઈ [પ્રધ્વંસ કરનાર

પ્રધ્વંસ ન૦ [સં] નાશ; ઉચ્છેદ ૦ક વિ૦

પ્રનાલિકા, પ્રનાલી સ્ત્રી૦ [સં] પ્રણાલિકા

પ્રપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] શરણ લેવું તે, પ્રણિધાન. ૦યોગ પુ૦ ઈશ્વરપ્રણિધાન દ્વારા સધાતો યોગ. -ન્ન વિ૦ શરણાગત, પ્રપત્તિવાળુ -ન્નાત્મા વિ૦ (૨) પ્રપન્ન આત્માવાળું; ભક્ત; પુંઢાપરસ્ત

પ્રપંચ પુ૦ [સં] વિસ્તાર(૨)માયાનો વિસ્તાર, સંસાર (૩) સાંસારિક માયા (૪) છળકપટ. [-રચવો = તરકીબ કરવી, છાકટું ગોઠવવું -રમવો = ઢંગો કરવો;છળકપટ કરવું.]૦વાદ પુ૦ 'મટિરિયલિઝમ' -ચી વિ૦ પ્રપંચથી ભરેલુ, કપટી

પ્રપા સ્ત્રી૦ [સ.] પરબ

પ્રપાત પું૦[સં.]ધોધ(૨)ભૂસકો [ભાગ
પ્રપાઠક પુ૦[સ.](વેદનુ)પ્રકરણ,અધ્યાય;ગ્રંથનો
પ્રપિતા પુ૦ [સ] દાદો, વડવો
પ્રપિતામહ પુ૦ [સ.] બાપનો દાદો, પરદાદો
–હી સ્ત્રી૦ બાપની દાદી
પ્રપુત્ર પું૦ [સં.] દીકરાનો દીકરો, પૌત્ર
પ્રપૌત્ર પુ૦ [સ.] પાત્રનો પુત્ર. –ત્રી સ્ત્રી૦ પાત્રની પુત્રી
પ્રફુલ્લ, –લ્લિત વિ૦ [સં] ખીલેલું(૨)આનંદ પામેલુ ૦વું અ૦ક્રિ૦ પ્રફુલ્લ થવું
પ્રબલ(–ળ) વિ૦ [સં] બળવાન (૨) અત્યંત (૩) ન૦ બારે બલ
પ્રબંધ પુ૦ [સં] ઇતિહાસ અને દંતકથાથી મિશ્રિત લેખ (ઉદા૦ ભોજપ્રબંધ) (૨) ચિત્ર-કાવ્ય (ઉદા૦ છત્રપ્રબંધ, સમુદ્રપ્રબંધ) (૩) ગોઠવણ, બંદોબસ્ત ૦ન ન૦ રચના; ગોઠવણ. ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા કરનારી સમિતિ
પ્રબુદ્ધ વિ૦ [સં.] જાગેલુ (૨) જ્ઞાની; સમજુ
પ્રબોધ પું૦[સં] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩)ઉપદેશ. ૦ક વિ૦ પ્રબોધ કરનારુ. ૦કાલ(–ળ) પું૦ સવાર, જાગવાનો સમય ૦ન ન૦ ઉપદેશ, પ્રવચન. ૦(–ધિ)ની સ્ત્રી૦ દેવઊઠી એકાદશી ૦વું સ૦ક્રિ૦ બોલાવવુ; હાંક મારવી (૨) બોધ આપવો [ઉત્પન્ન થવું
પ્રભવ પું૦ [સં] ઉત્પત્તિ, જન્મ ૦વું અ૦ક્રિ૦
પ્રભા સ્ત્રી૦ [સં.] તેજ, કાંતિ (૨) દમામ. ૦કર પું૦ સૂર્ય. ૦મંડલ(–ળ) ન૦ તેજનું ફૂડાળું
પ્રભાત ન૦ [સં.] સવાર (૨) પું૦ એક રાગ. ૦ફેરી સ્ત્રી૦ પ્રભાતનું નગરકીર્તન કે તે કરનારી મંડળી. –તિયું ન૦ સવારમા ગાવાનુ પદ
પ્રભાવ પુ૦ [સં.] શક્તિ (૨) પ્રતાપ, તેજ (૩) દમામ; રુઆબ(૪)અસર, ગુણ. [–પડવો= તેજની અસર સામા ઉપર થવી; રુઆબ પડવો.] ૦ક, ૦શાળી વિ૦ પ્રભાવવાળું. –વિત વિ૦ પ્રભાવની અસરમા આવેલુ (૨) પ્રભાવવાળું
પ્રભુ પુ૦ [સં.] પરમેશ્વર (૨) માલિક; સ્વામી [પ્રભુનું માણસ=નિષ્પાપ, નિખાલસ, ભોળુ માણસ.] ૦તા સ્ત્રી૦ માલિકી (૨) ગૌરવ (૩) પરમેશ્વરપણુ; દેવત્વ માલિકી (૨) કાબૂ ૦મય વિ૦ પરિપૂર્ણ, ઓતપ્રોત; તેની ભક્તિ
પ્રભૃતિ અ૦ [સં] વગેરે; ઇત્યાદિ
પ્રભેદ પું૦ [સં.] ભિન્નતા, તફાવત પ્રકાર (૩) ભિન્ન કરવું –જુદું ૫
પ્રમત્ત વિ૦ [સં.] પ્રમાદી, ગાફેલ.
પ્રમથ પું૦[સ.] શિવનો એક ગણ. વલોવવું(૨) પીડવુ(૩)મારી ૦ન ન૦ વલોવવું તે (૨) પીડવું તે(૩)
પ્રમદ પું૦ [સં] હર્ષ; આનંદ રણવાસનો ભાગ –દા સ્ત્રી૦ જુવા
પ્રમા સ્ત્રી૦ [સં.] યથાર્થ જ્ઞાન (ન્યા
પ્રમાણ ન૦ [સ.] યથાર્થ જ્ઞાનનું પુરાવો; સાબિતી(૩)માપ, ધોરણ (ગ)(૫)અ૦ (૫) નક્કી (૬) વિ૦ સત્ય,માન્ય કરવા યોગ્ય [–આ કે પુરાવો આપવો –કરી આ કરી આપવુ.–લેવું=આધાર તરીકે .૦તા સ્ત્રી૦ ૦ગ્રંથ પું૦ પ્રમ ગ્રથ ૦પત્ર ન૦ પદવી, યે ખાતરીપત્રક, 'સર્ટિફિકેટ' ૦બદ્ધ મેળ કે ધોરણ પ્રમાણેનુ. ૦ભૂત વિ પાત્ર; માન્ય રાખવું પડે એવું પ્રમાણવાળું. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાણવુ(ભૂત માનવુ; કબૂલ રાખવું (૩) પુ. ૦શાસ્ત્ર ન૦ યથાર્થ જ્ઞાનના ન્યાયશાસ્ત્ર. ૦સર વિ૦ (૨) અ૦ –ણિક વિ૦ પ્રામાણિક, સાચું, –ણિકતા સ્ત્રી૦, –ણિકપણું ન૦, સ્ત્રી૦ એક જ –ણે અ૦ ચોક્કસ,
પ્રમાતા સ્ત્રી૦[સ] માની મા (૨) પુ૦ દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર (૩) જ્ઞાન આત્મા, જ્ઞાનનો દ્રષ્ટા –સાક્ષી. ૦ માનો દાદો ૦ઈ સ્ત્રી૦ માની
પ્રમાદ પુ૦[સં]ગફલત (૨) આળસ =આળસ કરવુ] –દી વિ૦ પ્રમ
પ્રમાર્જન ન૦ [સ.] વાળવું ઝૂડવું કે કરવુ તે

પ્રમિત વિ૦[સં] સાબિત, સિદ્ધ (૨) પરિમિત; અલ્પ(૩)પ્રમાણો દ્વારા જેનુ જ્ઞાન થયું હોય તે (૪) [સમાસને અ તે] –ના માપનુ–જેટલું

પ્રમુખ પુ૦ [સં] સભાપતિ, અધ્યક્ષ (૨) વિ૦ મુખ્ય, આગેવાન. [–બનવું=અધ્યક્ષ થવુ] ૦સ્થાન, ૦પદ ન૦ પ્રમુખની જગા

પ્રમુદિત વિ૦ [સ.] ખૂબ રાજી થયેલુ–મુદિત

પ્રમેય વિ૦[સ.] પ્રમાણનો વિષય થઈ શકે તેવુ, જાણી શકાય તેવુ (૨) માપી શકાય તેવું (૩) સિદ્ધ કરી શકાય તેવું (૪) ન૦ પ્રમાણ દ્વારા જેનુ જ્ઞાન કરવાનુ હોય તે (૫) સિદ્ધ કરવાની વસ્તુ, સિદ્ધાન્ત, 'થિયરમ' (ગ.)

પ્રમેહ પુ૦ [સં.] એક રોગ–પરમિયો

પ્રમોદ પું૦[સં.] આનંદ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ આનંદ આપવો. –દી વિ૦ આનંદી, હર્ષયુક્ત (૨) સ્ત્રી૦ (ફા) બપોરના નાસ્તાની એક વાની

– મોશન ન૦ [ઇં] શાળામા ઉપલા વર્ગમા ચઢાવવુ તે (પ્રાય નાપાસ થનારને) (૨) પગારમા બઢતી કે વધારો. [–આપવું, મળવું]

ત વિ૦[સ] સયમી (૨) શુદ્ધ, પવિત્ર (૩) પ્રયત્નવાન, ઉત્સાહી

પું૦ [સ] પ્રયાસ; કોશિશ (૨) [વ્યા] ના ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન [–કરવો] ૦બંધ શબ્દોના ઉચ્ચારણ પરથી કરાતી પદ્ય-

૦વાન વિ૦ પ્રયત્ન કરનારું. ૦શીલ -નમા મચ્યુ રહેનાર

[સં.] જવું તે; પ્રસ્થાન

સ] શ્રમ, મહેનત

યોજાયેલું, કરાયેલું, પ્રયોજિત

વિશિષ્ટ યુક્તિ

ક્ષ લાખ

। પ્રયોગ કરનાર

ઉપયોગ, વાપર (૨) જરણ, ઉપચાર (૩) સાધના,

!)[વ્યા] ક્રિયાનાયના ઉદા૦ કર્મણિ-

ક] બનવવું તે.

૦બંધ પુ૦

પુ૦ નાટય-

પ્રયોગ જાણનાર. ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગો કરવાની જગા; 'લેબોરેટરી'. ૦સિદ્ધ વિ૦ પ્રયોગથી સિદ્ધ કરેલું

પ્રયોજક પુ૦[સં] પ્રેરક (૨) લેખક –ન ન૦ સબબ; હેતુ (૨) ઉપયોગ, જરૂર –ના સ્ત્રી૦ ઝીણવટથી યોજના કરવી તે –વું સ૦ક્રિ૦ પ્રયોજિત કરવું

પ્રયોજિત વિ૦[સં] યોજેલું, ગોઠવેલુ(૨)કામમા લીધેલુ, પ્રયોગમા આણેલું

પ્રયોજ્ય વિ૦[સ]કામમા લેવા યોગ્ય,આચરવા યોગ્ય(૨) કામમા નિયુક્ત–પ્રેરિત કરવા યોગ્ય

પ્રરૂઢ વિ૦ [સ] ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) વધી ગયેલુ

પ્રરોચના સ્ત્રી૦[સં]રુચિ કરાવવી તે, ઉત્તેજના (૨) આગળ આવનાર વસ્તુનુ રુચિ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે વર્ણન (નાટકમાં)

પ્રરોહ પુ૦ [સં] અકુર, ફણગો

પ્રલપવું અ૦ ક્રિ૦ પ્રલાપ કરવો

પ્રલય પુ૦ [સં] વિનાશ (૨) કલ્પને અતે જગતનો લય

પ્રલંબ વિ૦ [સ] નીચે લબડતુ (૨) લાબુ. –બાવું અ૦ ક્રિ૦ ખૂબ લંબાવુ

પ્રલાપ પુ૦ [સ] આવેશમા મોટેથી અસબદ્ધ બોલવુ તે (૨) વિલાપ [ભારે લાલચ

પ્રલોભક વિ૦ [સં.] ભારે લોભાવનાર. –ન ન૦

પ્રલે(–ળે) પુ૦ + પ્રલય ૦કાર પુ૦ ક્ષયંકર વિનાશ [વ્યાખ્યાન

પ્રવક્તા પું૦ [સં] પ્રવચન કરનાર. –ચન ન૦

પ્રવણ વિ૦ [સં.] ઢળતુ, નમેલુ (૨) નમ્ર (૩) અભિમુખ, ઉન્મુખ (૪) આસક્ત; રત

પ્રવદવું સ૦ક્રિ૦ [સ પ્રવદ્] વદવું, બોલવુ

પ્રવર વિ૦[સ] શ્રેષ્ઠ, મુખ્ય (૨) ન૦ ગોત્ર (૩) ગોત્રમા થયેલ શ્રેષ્ઠ પુરુષ (૪) અગરુ

પ્રવર્ત(–ર્ત્ત)ક વિ૦ [સં] પ્રેરક, પ્રવૃત્ત કરનાર (૨) પું૦ પ્રવર્તાવનાર (૩) સંસ્થાપક –ન ન૦ પ્રચાર, પ્રસાર –ના સ્ત્રી૦ પ્રવર્તવું તે (૨)પ્રવૃત્ત થવું તે –માન વિ૦પ્રવર્તતુ ફેલાતુ

પ્રવર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. પ્રવૃત્] ફેલાવુ (૨) ચાલવુ, પ્રચલિત હોવુ

પ્રવર્ત્તક,–ન,–ના,–માન જુઓ 'પ્રવર્તક'માં

પ્રપાત પું૦[સં.]ધોધ(૨)ભૂસકો [ભાગ
પ્રપાઠક પુ૦[સ](વેદનુ)પ્રકરણ,અધ્યાય;ગ્રંથનો
પ્રપિતા પું૦ [સં] દાદો, વડવો
પ્રપિતામહ પુ૦ [સં.] બાપનો દાદો; પરદાદો
–હી સ્ત્રી૦ બાપની દાદી
પ્રપુત્ર પું૦ [સં.] દીકરાનો દીકરો, પૌત્ર
પ્રપૌત્ર પું૦ [સં] પાત્રનો પુત્ર. –ત્રી સ્ત્રી૦ પાત્રની પુત્રી
પ્રફુલ્લ, –લ્લિત વિ૦ [સ] ખીલેલું (૨)આનંદ પામેલું. ૦વું અ૦ક્રિ૦ પ્રફુલ્લ થવું
પ્રબલ(–ળ) વિ૦ [સ] બળવાન (૨) અત્યંત (૩) ન૦ ભારે બલ
પ્રબંધ પું૦ [સં] ઇતિહાસ અને દંતકથાથી મિશ્રિત લેખ (ઉદા૦ ભોજપ્રબંધ) (૨) ચિત્રકાવ્ય (ઉદા૦ છત્રપ્રબંધ, સમુદ્રપ્રબંધ) (૩) ગોઠવણ, બંદોબસ્ત. ૦ન ન૦ રચના, ગોઠવણ ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા કરનારી સમિતિ
પ્રબુદ્ધ વિ૦ [સં] જાગેલું (૨) જ્ઞાની; સમજુ
પ્રબોધ પું૦[સં] જાગૃતિ (૨) જ્ઞાન (૩)ઉપદેશ. ૦ક વિ૦ પ્રબોધ કરનારું ૦કાલ(–ળ) પું૦ સવાર; જાગવાનો સમય ૦ન ન૦ ઉપદેશ, પ્રવચન. ૦(–ધિ)ની સ્ત્રી૦ દેવઊઠી એકાદશી ૦વું સ૦ક્રિ૦ બોલાવવું; હાંક મારવી (૨) બોધ આપવો [ઉત્પન્ન થવું
પ્રભવ પું૦ [સં] ઉત્પત્તિ, જન્મ ૦વું અ૦ક્રિ૦
પ્રભા સ્ત્રી૦ [સં.] તેજ, કાંતિ (૨) દમામ ૦કર પું૦ સૂર્ય. ૦મંડલ(–ળ) ન૦ તેજનું ફૂંડાળું
પ્રભાત ન૦ [સં.] સવાર (૨) પું૦ એક રાગ ૦ફેરી સ્ત્રી૦ પ્રભાતનુ નગરકીર્તન કે તે કરનારી મંડળી. –તિયું ન૦ સવારમા ગાવાનુ પદ
પ્રભાવ પું૦ [સં] શક્તિ (૨) પ્રતાપ; તેજ (૩) દમામ; રુઆબ(૪)અસર, ગુણ. [–પડવો = તેજની અસર સામા ઉપર થવી, રુઆબ પડવો.] ૦ક, ૦શાળી વિ૦ પ્રભાવવાળું. –વિત વિ૦ પ્રભાવની અસરમા આવેલું (૨) પ્રભાવવાળું
પ્રભુ પું૦ [સં.] પરમેશ્વર (૨) માલિક; સ્વામી. [પ્રભુનું માણસ = નિષ્પાપ, નિખાલસ, ભોળુ માણસ.] ૦તા સ્ત્રી૦ માલિકી (૨) ગૌરવ (૩) પરમેશ્વરપણું; દેવત્વ. ૦ત્વ ન૦ માલિકી (૨) કાબૂ. ૦મય વિ૦ પ્રભુથી પરિપૂર્ણ, ઓતપ્રોત; તેની ભક્તિથી તરબોળ
પ્રભૃતિ અ૦ [સં] વગેરે, ઇત્યાદિ
પ્રભેદ પું૦ [સં] ભિન્નતા, તફાવત (૨) ભેદ; પ્રકાર (૩) ભિન્ન કરવું –જુદું પાડવું તે
પ્રમત્ત વિ૦ [સ] પ્રમાદી; ગાફેલ. ૦તા સ્ત્રી૦
પ્રમથ પું૦[સ] શિવનો એક ગણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ વલોવવું(૨) પીડવું(૩)મારી નાખવું, નાશ કરવો. ૦ન ન૦ વલોવવુ તે (૨) પીડવુ તે (૩) વધ, નાશ
પ્રમદ પુ૦ [સં] હર્ષ; આનંદ ૦વન ન૦ રણવાસનો ભાગ –દા સ્ત્રી૦ જુવાન, સુંદર સ્ત્રી
પ્રમા સ્ત્રી૦ [સ.] યથાર્થ જ્ઞાન (૨) માપ
પ્રમાણ ન૦ [સ] યથાર્થ જ્ઞાનનું સાધન (૨) પુરાવો, સાબિતી(૩)માપ, ધોરણ(૪) ગુણોત્તર (ગ)(૫)અ૦ (૫) નક્કી (૬) વિ૦ પ્રમાણભૂત, સત્ય,માન્ય કરવા યોગ્ય [–આપવું = આધાર કે પુરાવો આપવો –કરી આપવું = સાબિત કરી આપવુ.–લેવું=આધાર તરીકે સ્વીકારવુ] ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ગ્રંથ પું૦ પ્રમાણરૂપ મનાતો ગ્રંથ ૦પત્ર ન૦ પદવી, યોગ્યતા વગેરેનુ ખાતરીપત્રક, 'સર્ટિફિકેટ' ૦બદ્ધ વિ૦ માપ, મેળ કે ધોરણ પ્રમાણેનુ ૦ભૂત વિ૦ વિશ્વાસપાત્ર; માન્ય રાખવું પડે એવુ ૦વાન વિ૦ પ્રમાણવાળું ૦વું સ૦ક્રિ૦ જાણવું(૨)પ્રમાણભૂત માનવું; કબૂલ રાખવુ (૩) પુરવાર કરવું. ૦શાસ્ત્ર ન૦ યથાર્થ જ્ઞાનના સાધનનુ શાસ્ત્ર, ન્યાયશાસ્ત્ર ૦સર વિ૦ (૨) અ૦ માપસર. –ણિક વિ૦ પ્રામાણિક, સાચું, ઈમાનદાર. –ણિકતા સ્ત્રી૦, –ણિકપણું ન૦ –ણિકા સ્ત્રી૦ એક છંદ –ણે અ૦ પેઠે, અનુસાર
પ્રમાતા સ્ત્રી૦[સં] માની મા (૨) પુ૦ પ્રમાણો દ્વારા જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરનાર (૩) જ્ઞાનનો કર્તા – આત્મા, જ્ઞાનનો દ્રષ્ટા – સાક્ષી ૦મહ પું૦ માનો દાદો ૦મણી સ્ત્રી૦ માની દાદી
પ્રમાદ પુ૦[સં]ગફલત (૨) આળસ [–કરવો = આળસ કરવું] –દી વિ૦ પ્રમાદવાળુ
પ્રમાર્જન ન૦ [સ.] વાળવું ઝૂડવુ કે માજીને સાફ કરવુ તે

પ્રમિત વિ૦[સં] સાબિત; સિદ્ધ (૨) પરિમિત; અલ્પ(૩)પ્રમાણો દ્વારા જેનું જ્ઞાન થયું હોય તે (૪) [સમાસને અ તે] –ના માપનુ–જેટલું

પ્રમુખ પુ૦ [સ] સભાપતિ, અધ્યક્ષ (૨) વિ૦ મુખ્ય, આગેવાન. [–બનવું=અધ્યક્ષ થવુ.] ૦સ્થાન, ૦પદ ન૦ પ્રમુખની જગા

પ્રમુદિત વિ૦ [સ.] ખૂબ ગજ થયેલુ–મુદિત

પ્રમેય વિ૦[સ] પ્રમાણનો વિષય થઈ શકે તેવુ, જાણી શકાય તેવુ (૨) માપી શકાય તેવુ (૩) સિદ્ધ કરી શકાય તેવુ (૪) ન૦ પ્રમાણ દ્વારા જેનુ જ્ઞાન કરવાનુ હોય તે (૫) સિદ્ધ કરવાની વસ્તુ, સિદ્ધાત, 'થિયરમ' (ગ.)

પ્રમેહ પુ૦ [સં.] એક રોગ–પરમિયો

પ્રમોદ પું૦[સં] આનદ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ આનંદ આપવો. –દી વિ૦ આનંદી, હર્ષયુક્ત (૨) સ્ત્રી૦ (ફા) બપોરના નાસ્તાની એક વાની

પ્રમોશન ન૦ [ઇં] શાળામા ઉપલા વર્ગમા ચડાવવું તે (પ્રાય નાપાસ થનારને) (૨) પગારમાં બઢતી કે વધારો. [–આપવું, મળવું]

પ્રયત વિ૦[સ] સયમી (૨) શુદ્ધ, પવિત્ર (૩) પ્રયત્નવાન, ઉત્સાહી

પ્રયત્ન પું૦ [સ] પ્રયાસ; કોશિશ (૨) [વ્યા] વર્ણના ઉચ્ચારણનો પ્રયત્ન [–કરવો] ૦બંધ પુ૦ શબ્દોના ઉચ્ચારણ પરથી કરાતી પદ્યરચના ૦વાન વિ૦ પ્રયત્ન કરનાર ૦શીલ વિ૦ પ્રયત્નમા મચ્યું રહેનાર

પ્રયાણ ન૦ [સં] જવું તે, પ્રસ્થાન

પ્રયાસ પુ૦ [સં] શ્રમ, મહેનત

પ્રયુક્ત વિ૦[સં.] યોજાયેલુ, કરાયેલુ, પ્રયોજિત. –ક્તિ સ્ત્રી૦ વિશિષ્ટ યુક્તિ

પ્રયુત વિ૦ [સં] દસ લાખ

પ્રયોક્તા પુ૦ [સં.] પ્રયોગ કરનાર

પ્રયોગ પુ૦ [સં] ઉપયોગ; વાપર (૨) મારણ, મારણ વગેરે તાત્રિક ઉપચાર (૩) સાધના, અનુષ્ઠાન(૪) અખતરો (૫)[વ્યા.] ક્રિયાનાયના અન્વયે ક્રિયાપદની યોજના ઉદા૦ કર્મણિપ્રયોગ(૬)ધારો, કાનૂન(૭)[નાટક] ભજવવું તે. [–કરવો=અખતરો કરવો] ૦બંધ પુ૦ નાટકના રૂપમા લખાણ ૦વિધ પુ૦ નાટયપ્રયોગ જાણનાર. ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ વૈજ્ઞાનિક પ્રયોગો કરવાની જગા, 'લેબોરેટરી'. ૦સિદ્ધ વિ૦ પ્રયોગથી સિદ્ધ કરેલુ

પ્રયોજક પું૦[સં] પ્રેરક (૨) લેખક –ન ન૦ સબબ; હેતુ (૨) ઉપયોગ, જરૂર –ના સ્ત્રી૦ જીણવટથી યોજના કરવી તે. –વું સ૦ક્રિ૦ પ્રયોજિત કરવુ

પ્રયોજિત વિ૦[સં] યોજેલું, ગોઠવેલુ(૨)કામમા લીધેલું, પ્રયોગમા આણેલુ

પ્રયોજ્ય વિ૦[સ]કામમા લેવા યોગ્ય,આચરવા યોગ્ય(૨) કામમાં નિયુક્ત–પ્રેરિત કરવા યોગ્ય

પ્રરૂઢ વિ૦ [સ] ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) વધી ગયેલું

પ્રરોચના સ્ત્રી૦[સં]રુચિ કરાવવી તે, ઉત્તેજના (૨) આગળ આવનાર વસ્તુનુ રુચિ ઉત્પન્ન થાય તેવી રીતે વર્ણન (નાટકમાં)

પ્રરોહ પું૦ [સ.] અકુર, ફણગો

પ્રલપવું અ૦ ક્રિ૦ પ્રલાપ કરવો

પ્રલય પુ૦ [સં] વિનાશ (૨) કલ્પને અતે જગતનો લય

પ્રલંબ વિ૦ [સ.] નીચે લબડતુ (૨) લાબુ. –બાવું અ૦ ક્રિ૦ ખૂબ લંબાવું

પ્રલાપ પું૦ [સ] આવેશમા મોટેથી અસબદ્ધ બોલવુ તે (૨) વિલાપ

પ્રલોભક વિ૦ [સં.] ભારે લોભાવનારુ. –ન ન૦

પ્રલે(–લ્લે) પું૦ + પ્રલય ૦કાર પુ૦ લય કર વિનાશ

પ્રવક્તા પું૦ [સં] પ્રવચન કરનાર. –ચન ન૦

પ્રવણ વિ૦ [સં.] ઢળતુ, નમેલુ (૨) નમ્ર (૩) અભિમુખ, ઉન્મુખ (૪) આસક્ત, રત

પ્રવદવું સ૦ક્રિ૦ [સ પ્રવદ્] વદવુ, બોલવું

પ્રવર વિ૦[સ.] શ્રેષ્ઠ, મુખ્ય (૨) ન૦ ગોત્ર (૩) ગોત્રમા થયેલ શ્રેષ્ઠ પુરુષ (૪) અગરુ

પ્રવર્ત(–ર્ત્ત)ક વિ૦ [સં] પ્રેરક, પ્રવૃત્ત કરનાર (૨) પું૦ પ્રવર્તાવનાર (૩) સ્થાપક –ન ન૦ પ્રચાર, પ્રસાર –ના સ્ત્રી૦ પ્રવર્તવુ તે (૨)પ્રવૃત્ત થવુ તે –માન વિ૦પ્રવર્તતુ ફેલાતુ

પ્રવર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સં પ્રવૃત્] ફેલાવુ (૨) ચાલવુ, પ્રચલિત હોવુ

પ્રવર્ત્તક,–ન,–ના,–માન જુઓ 'પ્રવર્તક'માં

પ્રવર્ષણ ન૦ [સ] પ્રવર્ષવું તે. **-વું** અ૦ ક્રિ૦ મેરથી વરસવું

પ્રવાત પું૦ [સં.] પવનનો ઝપાટો

પ્રવાદ પું૦ [સં] પરસ્પર વાતચીત (૨) લોકોમા ચાલેલી વાત(૩)અફવા (૪) વાદ્ય વગાડવું તે

પ્રવાલ(-ળ) ન૦ [સ] સમુદ્રમા એક જાતનાં જીવડાએ બનાવેલુ ઘર; પરવાળું. **-ળી(-ળી)** વિ૦ પ્રવાલનું કે તેના જેવુ (૨) ગુલાબી રંગનું

પ્રવાસ પું૦ [સ] મુસાફરી **-સી** પું૦ મુસાફર

પ્રવાહ પુ૦[સં.]વહેણ ૦પતિત વિ૦ પ્રવાહમા પડેલુ. **-હિત** વિ૦ વહેતા પ્રવાહરૂપ. **-હી** વિ૦ રેલો ચાલે એવું (૨) ન૦ તેવી વસ્તુ **-હોત્થ** વિ૦ [+उत्थ] પ્રવાહમાથી પ્રગટતુ, પ્રવાહને લગતુ

પ્રવાળ ન૦ પ્રવાલ **-ળી** વિ૦ જુઓ પ્રવાલી (૨) સ્ત્રી૦ પરવાળાની ડાખળી

પ્રવિષ્ટ વિ૦ [સ] પેઠેલું

પ્રવીણ વિ૦[સં] કુશળ ૦તા સ્ત્રી૦,૦પણું ન૦

પ્રવૃત્ત વિ૦ [સં] ચાલુ, વર્તમાન (૨) પ્રવૃત્તિમા મચેલું કે લાગેલુ યા રોકાયેલુ

પ્રવૃત્તિ સ્ત્રી૦[સં] ઉદ્યોગ,વ્યવસાય(૨)હિલચાલ (૩) સાંસારિક વિષયોમા મચ્યા રહેવુ તે ૦ધર્મ, ૦માર્ગ પું૦ સાંસારિક પ્રવૃત્તિનો માર્ગ (૨) ઈશ્વરપ્રીત્યર્થે પ્રવૃત્તિ કરીને મોક્ષ પામવાનો માર્ગ

પ્રવૃદ્ધ વિ૦ [સ] વધેલુ. **-દ્ધિ** સ્ત્રી૦ વધારો

પ્રવેશ પુ૦ [સં] પેસવુ કે દાખલ થવુ તે (૨) નાટકમા અંકનો પેટાવિભાગ ૦ક વિ૦, પ્રવેશ કરાવનારુ કે કરનારું (૨) પું૦ નાટકમા તે સ્થળ, જ્યા વચ્ચે બની ગયેલી પણ રંગભૂમિ ઉપર ન આવેલી વાત કોઈ પાત્ર વાર્તાલાપ દ્વારા જણાવી દે છે ૦દ્વાર ન૦ દાખલ થવાનો દરવાજો કે બારણું ૦વું અ૦ ક્રિ૦ [સં પ્રવિશ્] પ્રવેશ કરવો, દાખલ થવું. ૦ન ન૦ પ્રવેશ કરવો તે **-શિકા** સ્ત્રી૦ કોઈ પણ વિષયમાં પ્રવેશ કરાવનારી ચોપડી

પ્રવ્રજિત વિ૦ [સ] પ્રવ્રજ્યા લીધી હોય તેવું

પ્રવ્રજ્યા સ્ત્રી૦ [સં] સન્યાસ [-લેવી]

પ્રશમ પું૦[સ.] ઉપશમ, શાંતિ(૨)નિવૃત્તિ નાશ ૦ન ન૦ શાંત કરવુ-શમાવવું તે **-મિત** વિ૦ શાંત કરેલું કે થયેલુ; શમેલુ

પ્રશસ્ત વિ૦[સ] વખણાયેલું;ઉત્તમ(૨)વિહિત. **-સ્તિ** સ્ત્રી૦ પ્રશંસા, વાહવાહ(૨)પ્રશંસાની કવિતા કે લેખ **-સ્ય** વિ૦ વખાણવા લાયક

પ્રશંસક વિ૦[સ.]વખાણનાર **-નીય** વિ૦જુઓ પ્રશસ્ય **-વું** સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રશંસ્] વખાણવુ

પ્રશંસા સ્ત્રી૦ [સં.]વખાણ [પ્રશાખાઓવાળુ,

પ્રશાખા સ્ત્રી૦[સ] નાની શાખા. **-ખી** વિ૦

પ્રશાંત વિ૦[સ]ખૂબ શાંત **-તિ** સ્ત્રી૦ ખૂબ શાંતિ

પ્રશ્ન પુ૦, ન૦[સ.] સવાલ (૨)બાબત, જાણવા વિચારવાની કે ચર્ચવાની વસ્તુ, 'પ્રોબ્લેમ'. [**-ઊઠવો**=સવાલ થવો, શંકા જાગવી **-મૂકવો**=કોયડો રજૂ કરવો(૨)જોશી આગળ પોતાના ભાવી વિષે પૂછવુ.] ૦કાર પુ૦ પ્રશ્ન પૂછનાર ૦પત્ર પું૦; ન૦ સવાલપત્રક ૦પરંપરા સ્ત્રી૦ ઉપરાઉપરી પ્રશ્નો પૂછવા તે. ૦માલા(-ળા) સ્ત્રી૦ પ્રશ્નાવલિ ૦વિરામ ન૦ લખાણમા (?) આવુ પ્રશ્નસૂચક વિરામ-ચિહ્ન **-શ્નાર્થ** વિ૦[+अर्थ](વ્યા)પ્રશ્નવાચક (૨) પું૦ વાક્યની પ્રશ્નસૂચક-પ્રશ્નનો અર્થ નીકળે એવી રચના (૩) સમસ્યા પૂછવાની ને તેનો ઉત્તર આપવાની એક રમત **-શ્નાર્થક** વિ૦ પ્રશ્નાર્થ. **-શ્નાવલિ(-લી,-ળિ,-ળી)** સ્ત્રી૦ [+आवलि] પ્રશ્નમાળા, પ્રશ્નોની હાર **-શ્નોતરી** સ્ત્રી૦ જન્મલગ્નને અભાવે પ્રશ્નના મુહૂર્ત પરથી ગણતરી કરી કરેલી જન્મોતરી **-શ્નોત્તર** વિ૦ સવાલજવાબના રૂપમા લખા-યેલું (૨) પું૦બ૦વ૦ સવાલો ને જવાબો **-શ્નોત્તરી** સ્ત્રી૦ સવાલજવાબરૂપે થતુ વિવેચન

પ્રશ્વાસ પુ૦ [સં] હાફ

પ્રસક્ત વિ૦ [સ.] વળગેલું (૨) આસક્ત (૩) પ્રસ્તુત; મુદ્દાને લગતુ

પ્રસન્ન વિ૦[સ] ખુશ, આનંદી (૨) સંતુષ્ટ(૩) સરળ, અર્થ તરત સમજાય તેવુ (૪) નિર્મળ, પારદર્શક ૦તા સ્ત્રી૦

પ્રસર પું૦[સં] પ્રસાર, ફેલાવો. ૦ણ ન૦ પ્રસરવું -ફેલાવું તે. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં પ્રસૃ] ફેલાવું

પ્રસવ પુ૦ [સં.] જન્મ આપવો કે થવો તે (૨) જન્મ, ઉત્પત્તિ ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રસ્] જણવું (૨) અ૦ક્રિ૦ જન્મવું

પ્રસવ્યા સ્ત્રી૦ [સ.] ઊલટી પ્રદક્ષિણા (?)

પ્રસંખ્યાન ન૦ [સ] (યોગમા) સારુ જ્ઞાન–વિવેક, વિવેકખ્યાતિ

પ્રસંગ પુ૦[સ] જુઓ અવસર (૨) સહવાસ, સ ગ (૩) પ્રકરણ; વિષય (૪) બનાવ, ઘટના [**–આવવો** = અવસર આવવો **–પડવો** = પરિચય થવો, ગળવાનું થવું. **–પાડવો** = પરિચય કરવો] ૦ભૂત વિ૦ પ્રસ ગને લગતુ, પ્રસ્તુત **૦સેવી** વિ૦ લાગ સાધી લે તેવુ. **૦વશાત્** અ૦ પ્રસ ગને લીધે, પ્રસંગોપાત્ત. **–ગાવધાન** ન૦ [+અવધાન] સમયસૂચકતા **–ગાંતરતા** સ્ત્રી૦ વિષયાતર થવુ તે **–ગોચિત** વિ૦ [+ઉચિત] પ્રસ ગને યોગ્ય. **–ગોપાત્ત** અ૦ પ્રસ ગે, પ્રસંગ આવ્યેથી

પ્રસાદ પું૦[સં] પ્રસન્નતા (૨) મહેરબાની (૩) નિર્મળતા (૪) પરસાદ (૫) સાભળવાની સાથે જ ભાવ સ્ફુરે અને હૃદયમા ઊતરી જાય તેવો કવ્યનો એક ગુણ (૬) સ ગીતમા એક અલંકાર. [**–આપવો** = દેવ, ગુરુને અર્પણ કરેલા નૈવેદ્યમાથી વહેંચવુ (૨) માર મારવો **–આરોગવો** = જમવું. **–કરવો** = દેવને ધરવા નૈવેદ્ય તૈયાર કરવુ અથવા ધરવુ. **–ચખાડવો** = માર મારવો. **–ધરાવવો** = નૈવેદ્ય અર્પવું. **–લેવો** = જમવુ.] ૦ક વિ૦પ્રસન્ન કરનારું(૨) પ્રસાદ કરનારુ. **–દાત્મક** વિ૦ નિર્મળ (૨) **પ્રસાદગુણવાળુ** **–દી** સ્ત્રી૦ દેવને ધરાવેલી સામગ્રી (૨) દેવ, ગુરુએ પ્રસન્ન થઈ આપેલી ચીજ (૩) [લા.] માર

પ્રસાધન ન૦ [સં] શણગાર કે તે સજવાની જીવનસામગ્રી; 'ટ્રોઇલેટ' (૨) સાધવુ કે ઠીક કરવુ તે

પ્રસાર પું૦ [સ] ફેલાવો ૦ક વિ૦ ફેલાવનારુ. ૦ણ ન૦ જુઓ પ્રસરણ ૦વું સ૦ક્રિ૦ પ્રસરે એમ કરવું **–રિત** વિ૦ ફેલાવેલુ. **–રી** પું૦ ફેલાવ કરનાર (૨) શરીરને ફેલાવી ગાનાર

પ્રસિદ્ધ વિ૦[સં.] વિખ્યાત,જાહેર (૨) પ્રકાશિત; બહાર પડેલુ (પુસ્તક). **૦કર્તા(–ર્ત્તા)** પું૦ પ્રસિદ્ધ કરનાર. **–દ્ધિ** સ્ત્રી૦ખ્યાતિ(૨)છપાવી પ્રસિદ્ધ કરવું તે, પ્રકાશન (૩) જાહેરાત **–દ્ધિપત્ર** ન૦ જાહેરખબર

પ્રસુપ્ત વિ૦[સં.]સુપ્ત,સૂતેલું(૨)બસબસાટ ઊઘેલું

પ્રસૂત વિ૦ [સં] જણેલું, જન્મેલુ (૨) ન૦ સતાન, પ્રજા. **–તા** સ્ત્રી૦ જેને તરતમા પ્રસવ થયો હોય એવી સ્ત્રી

પ્રસૂતિ સ્ત્રી૦ [સ] પ્રસવ(૨)સુવાવડ(૩)સંતતિ. [**–આવવી** = સુવાવડ આવવી, **–થવી** = પ્રસવ થવો.] ૦કાલ(–ળ) પું૦ સુવાવડનો સમય. ૦ગૃહ ન૦ સુવાવડ માટેનુ સ્થાન – દવાખાનુ. ૦જ્વર પું૦ સુવાવડીનો તાવ ૦શાસ્ત્ર ન૦ સુવાવડનુ શાસ્ત્ર

પ્રસૂન ન૦ [સ] કળી (૨) ફૂલ (૩) ફળ

પ્રસ્તર પુ૦ [સં] તૃણ, પર્ણ વગેરેની પથારી (૨) પથારી (૩) પત્થર (૪) વર્ણનો કલ્પો (૫) સપાટી, ચોપાટ તળ

પ્રસ્તાર પુ૦ [સં] અમુક માત્રા અથવા વર્ણના છદના શક્ય રૂપોનો કોઠો (૨) પ્રસ્તર (૩) ફેલાવ, વિસ્તાર

પ્રસ્તાવ પુ૦ [સં] આરંભ(૨)પ્રસંગ, બાબત (૩) દરખાસ્ત, ઠરાવ. [**–આવવો** = દરખાસ્ત રજૂ થવી. **–ઊડી જવો** = ઠરાવ નાપાસ થવો **–મૂકવો, રજૂ કરવો** = દરખાસ્ત આણવી–દાખલ કરવી] ૦ક વિ૦ (૨) પુ૦ દરખાસ્ત મૂકનાર. ૦ના સ્ત્રી૦ ઉપોદ્ઘાત, આમુખ (૨) નાટકના વાસ્તવિક આરભની પૂર્વે તે વિષે માહિતી આપનારો સૂત્રધાર વગેરેનો પ્રવેશ **–વિક** વિ૦ જુઓ પ્રાસ્તાવિક

પ્રસ્તુત વિ૦ [સં] કહેવામા આવેલુ, ચર્ચાતું (૨) ન૦ જેને વિષે કહેવાનુ કે કહેવાતુ હોય તે (૩) ટાપું [**–હોવું** = જેની ચર્ચા ચાલતી હોય તેને લગતુ હોવુ]

પ્રસ્થાન ન૦ [સં] પ્રવાસે જવા ઊપડવુ તે; પ્રયાણ (૨) જુઓ પશ્ચાત્(૩) માર્ગ [**–કરવું** = પ્રયાણ કરવુ] ૦ત્રય ન૦, ૦ત્રયી સ્ત્રી૦ વેદધર્મના પાયારૂપ ઉપનિષદ, બ્રહ્મસૂત્ર અને ભગવદ્ગીતા એ ત્રણ ૦બિંદુ ન૦ ઊપડવાનું

–રાત્રિવાસ કરવાનું સ્થળ **પ્રસ્થાપિત** વિ૦ [સં] સ્થાપિત કરેલું; સિદ્ધ કરેલું
પ્રસ્નવ પુ૦ [સં] ધારા; પ્રવાહ (જેમકે દૂધનો)
પ્રસ્ફુરિત વિ૦ [સં.] પ્રગટ જણાઈ આવતું (૨) ભૂરતું; કંપતું
પ્રસ્રવ પું૦, ૦ણ ન૦, **પ્રસ્રાવ** પું૦ [સં.] સ્રવવું તે (૨) ધારા; વહેણ (૩) સ્તનમાંથી આંચળમાંથી સ્રવતું દૂધ [તિલ અસ્ર
પ્રસ્રાપન વિ૦ [સં] નિદ્રા આણનારું (૨) ન૦
પ્રસ્વેદ પું૦ [સં] પરસેવો
પ્રહર પુ૦ [સં] ત્રણ કલાક, પહોર –રી પુ૦ પહેરેગીર
પ્રહરણ ન૦ [સં.] પ્રહાર કરવો તે (૨) શસ્ત્ર
પ્રહરવું સ૦ ક્રિ૦ [સં. પ્ર + હૃ] ઘા કરવો, મારવું
પ્રહર્ષ પું૦ [સં] અતિ આનંદ ૦(–ર્ષિ)ણી સ્ત્રી૦ એક છંદ
પ્રહસન ન૦ [સં] દુર્જનની કજેતી કરનારું એક કે બે અંકનું હાસ્યરસપ્રધાન નાટક
પ્રહસ્ત પુ૦[સં](સં)રાવણનો એક સેનાપતિ (૨) આગળીઓ ફેલાવેલા હાથનો પંજો
પ્રહાણ ન૦ [સં] નાશ, હાનિ
પ્રહાર પું૦ [સં.] ઘા [પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત
પ્રહ્લાદ પું૦ [સં] (સં.) હિરણ્યકશિપુનો પુત્ર–
પ્રાક્(–ગ્) અ૦ [સં] પહેલા; અગાઉ
પ્રાકટ્ય ન૦ [સં] પ્રગટવું તે, અવતાર (૨) પ્રસિદ્ધિ (પુસ્તકની)
પ્રાકાર પું૦[સં] કોટ, કિલ્લો ૦ભંજ પું૦ એક છંદ
પ્રાકૃત વિ૦ [સં.] જુઓ પ્રાકૃતિક (૨) સામાન્ય વર્ગનું; મામૂલી (૩) સામાન્ય જનસમુદાયને લગતું (૪) અશિષ્ટ, સંસ્કાર વિનાનું (૫) સ્ત્રી૦: ન૦ (સંસ્કૃત ઉપરથી ઊપજેલી) એક પ્રાચીન લોકભાષા (૬) સંસ્કૃત પરથી અપભ્રંશ થઈને આવેલી કોઈ (પ્રાચીન અર્વાચીન) ભાષા –તિક વિ૦ પ્રકૃતને લગતું, લૌકિક (૨) સ્વાભાવિક (૩) લૌકિક [ભાગ્ય, દૈવ
પ્રાક્તન વિ૦ [સં] પૂર્વજન્મનું (૨) ન૦ [મ]
પ્રાક્રમ ન૦ (૫) પરાક્રમ –મી વિ૦ (૫) પરાક્રમી
પ્રાગ્ અ૦ [સં.] જુઓ પ્રાક
પ્રાગડ સ્ત્રી૦ મળસકું, પરોઢિયું. [–વાસવી = સવાર થવી.] ૦વાસે અ૦ (કા.) સવારે
પ્રાગલ્ભ્ય ન૦ [સં] પ્રગલ્ભતા
પ્રાગટ્ય ન૦ જુઓ પ્રાકટ્ય
પ્રાગતિક વિ૦ [સં.] પ્રગતિ કરનાર, પ્રગતિશીલ
પ્રાઘુણ પુ૦ [સં.] પરોણો, મહેમાન
પ્રાચી સ્ત્રી૦ [સ] પૂર્વ દિશા
પ્રાચીન વિ૦ [સ.] જૂનું ૦તા સ્ત્રી૦, ૦૫ થી વિ૦ (૨) પુ૦ જૂનાનો આગ્રહી, ઑર્થોડૉક્સ
પ્રાચ્ય વિ૦ [સ] પૂર્વનું
પ્રાજાપત્ય વિ૦ [સં.] પ્રજાપતિ સંબંધી (૨) પુ૦ વિવાહના આઠ પ્રકારોમાંનો એક, જેમાં કન્યાનો પિતા વર પાસેથી કાંઈ પણ લીધા વિના, બંને ધર્મપૂર્વક આચરણ કરી સુખી થાય એ ઇચ્છાથી જ, કન્યા આપે છે
પ્રાજ્ઞ વિ૦ [સં] બુદ્ધિશાળી, ચતુર (૨) જ્ઞાતા.
પ્રાણ પુ૦ [સં.] શ્વાસ, શ્વાસનો વાયુ (૨) જીવ (૩) જીવનશક્તિ; બળ [–ઊડી જવા, નીકળી જવા = મૃત્યુ થવું. –કાઢી નાખવો = ઘણું હિલગીર થવું (૨) પ્રાણ પાથરવા (૩) સતાવવું. –ખરચવા = પોતાની જિંદગીનો ભોગ આપવો –પડીકે બંધાવા = 'હવે શું થશે' એવી ઉતેલરી કે અમૂઝણથી જીવ નીકળી જાય તેમ થવું –પાથરવા = પોતાની જિંદગીને કુરબાન કરવી પ્રાણથી જવું = જીવથી જવું; મરી જવું.] ૦ઘાત પુ૦ વધ. ૦ઘાતક વિ૦ જીવલેણ ૦ઘોષ પુ૦ નાદ કાન રૂંવતા સાંભળાતો શરીરમાં પ્રાણચલનનો ઘોષ ૦જીવન વિ૦ પ્રાણને જીવનરૂપ (૨) પું૦ પ્રીતમ; પતિ ૦ધારણ ન૦ જીવ ટકાવી રાખવો તે ૦ધારી વિ૦ પ્રાણ ધારણ કરનારું (૨) પુ૦, ન૦ માણસ (૩) પ્રાણી ૦નાથ પુ૦ પ્રાણનો નાથ પતિ ૦પણ ન૦ પ્રાણ હોડમાં મૂકવા તે ૦પણે અ૦ જનને જોખમે. ૦પથારી સ્ત્રી૦ પ્રાણ પાથરવા તે, પ્રાણાપણ ૦પૂર્ણ વિ૦ પ્રાણથી ભરેલું; ચૈતન્યવાળું. ૦પ્યારું વિ૦ પ્રાણસમાન પ્રિય ૦પ્રતિષ્ઠા સ્ત્રી૦ પ્રાણ ફૂંકવો

તે(૨)મૂર્તિની સ્થાપના કરતા પહેલા મંત્રો દ્વારા તેમાં પ્રાણનો આરોપ કરવો તે. ૦પ્રદ વિ૦ પ્રાણ આપનાર ૦પ્રિય વિ૦ પ્રાણપ્યારું. ૦પ્રિયા સ્ત્રી૦ પ્રાણ સમાન પ્રિય સ્ત્રી. ૦ભય કોશ (-ષ) જીવના પાંચ કોષોમાનો બીજો (જુઓ આનંદમયકોશ). ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ જીવન ૦વલ્લભ પું૦ પ્રાણ સમાન વહાલો પુરુષ ૦વલ્લભા સ્ત્રી૦ પ્રાણ સમાન વહાલી સ્ત્રી ૦વાન વિ૦ પ્રાણવાળું. ૦વાયુ પું૦ 'ઓક્સિજન'. ૦વિધાન ન૦ સજીવન કરવું તે ૦વિનિમય પું૦ 'મેસ્મેરિઝમ'. ૦સખા પું૦ પ્રાણપ્રિય મિત્ર. ૦હારક, ૦હારી વિ૦ જીવ લેનારું -ણાયામ પું૦[+આયામ]યોગના આઠ અંગમાનું એક -ણાર્પણ ન૦[+અર્પણ] જીવ આપવો તે -ણાંત પું૦ [+અંત] મૃત્યુ -ણાંતક વિ૦ મૃત્યુ ઉપજાવનાર -ણિજ વિ૦ 'ઓર્ગેનિક' (૫ વિ.) -ણિત વિ૦પ્રાણયુક્ત -ણિયો પું૦ પ્રાણી, જીવ (૫) -ણી ન૦ જીવ -ણીવિદ્યા સ્ત્રી૦ 'ઝૂલોજી'. -ણેશ પું૦ [+ઈશ] પ્રાણનાથ.-ણેશ્વરી સ્ત્રી૦ [+ઈશ્વરી] પ્રાણની માલિક, પ્રાણપ્રિયા

પ્રાત પું૦, ન૦ [સ પ્રાતસ્] પરોઢિયું; સવાર -તઃકર્મ ન૦[સ] સ્નાન, સંધ્યા વગેરે સવારે કરવાનું કર્મ -તઃકાળ પું૦ સવાર. -તઃસંધ્યા સ્ત્રી૦ [સં] સવારની સંધ્યા. -તઃસામગ્રી સ્ત્રી૦ [સ] પ્રાત કર્મ પરવારવાની સામગ્રી. -તઃસ્નાન ન૦ [સં] સવારનું સ્નાન [નામનું મૂળ સ્વરૂપ (વ્યા)

પ્રાતિપદિક ન૦ [સં] વિભક્તિ લાગ્યા પહેલાનું

પ્રાતિશાખ્ય ન૦ [સં] વેદની જુદી જુદી શાખાઓનો ઉચ્ચારણ વગેરેના નિયમોને લગતો વ્યાકરણગ્રંથ

પ્રાથમિક વિ૦[સ.] આરંભનું(૨)આરંભ દશાનું

પ્રાદિ વિ૦ [સ] (વ્યા) આદિમાં 'પ્ર' વગેરે ઉપસર્ગવાળું. ૦બહુવ્રીહિ પું૦ બહુવ્રીહિ સમાસનો એક પ્રકાર ઉદા૦ 'વિધવા'. ૦સમાસ પું૦ તત્પુરુષ સમાસનો એક પ્રકાર ઉદા૦ અતીન્દ્રિય

પ્રાદુર્ભાવ પું૦ [સ.] ઉત્પત્તિ, પ્રગટ થવું તે

પ્રાદુર્ભૂત વિ૦ [સં] પ્રાદુર્ભાવ પામેલું, પ્રગટેલું

પ્રાદેશિક વિ૦ [સ] પ્રદેશનું, પ્રદેશ સંબંધી

પ્રાધાન્ય ન૦ [સં] પ્રધાનપણું; મુખ્યત્વ

પ્રાધ્યાપક પું૦ [સં.; સર૦ મ] અધ્યાપક; પ્રોફેસર [વહેવારને લગતું

પ્રાપંચિક વિ૦ [સ] પ્રપંચ સંબંધી, સંસાર-

પ્રાપ્ત વિ૦ [સ] મેળવાયેલું કે મળેલું (૨) ઉપસ્થિત; રજૂ ૦કામ વિ૦ જેની કામના પૂર્ણ થઈ છે એવું. ૦કાલ(-ળ) વિ૦ જેનો યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થયો છે તેવું ૦વ્ય વિ૦ (૨)ન૦ પ્રાપ્ત કરવા યોગ્ય -પ્તિ સ્ત્રી૦ લાભ (૨) શક્તિ

પ્રાપ્ય વિ૦ [સ] લભ્ય, મળે એવું

પ્રાબલ્ય ન૦ [સ] પ્રબળપણું; જોર

પ્રામાણિક વિ૦ [સ] પ્રમાણો દ્વારા સાબિત થયેલું(૨) પ્રમાણભૂત: વિશ્વાસપાત્ર (૩)સાચું; ઈમાનદાર પ્રામાણિક ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦

પ્રામાણ્ય ન૦[સં] પ્રમાણભૂત -માન્ય હોવાપણું(૨)પ્રમાણ; પુરાવો. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ (અમુક ગ્રંથ કે વચન) પ્રામાણિક છે એવી બુદ્ધિ

પ્રાય વિ૦[સ] લગભગ સરખું (સમાસને અંતે) ઉદા૦ મૃતપ્રાય (૨) અ૦ જુઓ પ્રાયઃ

પ્રાયશઃ અ૦ [સં] મોટે ભાગે; ઘણુંખરું

પ્રાયશ્ચિત્ત ન૦ [સ.] પાપના નિવારણ માટેનું તપ.[-કરવું = પાપનિવારણ માટે તપ કે વિધિ કરવો -લાગવું = પ્રાયશ્ચિત્ત કરવું પડે તેવું થવું]

પ્રાયઃ અ૦[સ] બહુધા, મોટે ભાગે(૨)અધી નીતે

પ્રાયોગિક વિ૦[સ] પ્રયોગને લગતું, તે સંબંધી (૨) પ્રયોગ કરી શકાય એવું

પ્રાયોપવેશન ન૦[સં.] અન્નજળનો ત્યાગ કરી મરવા માટે તૈયાર થઈ બેસવું તે

પ્રારબ્ધ વિ૦ [સં] શરૂ કરેલું (૨) ન૦ નસીબ ૦વાદ પું૦ દૈવવાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ દૈવવાદી

પ્રારંભ પું૦ [સ] શરૂઆત ૦ક વિ૦ પ્રારંભ કરનારું (૨) પું૦ નવો પ્રારંભ કરનાર, 'પાયોનિયર' ૦શૂર(-રૂ) વિ૦ શરૂઆતમાં જ ખૂબ ઉત્સાહ બતાવનાર. -ભિક વિ૦ પ્રારંભનું; પ્રાથમિક

પ્રાર્થન ન૦ [સં.] પ્રાર્થના કરવી તે
પ્રાર્થના સ્ત્રી૦ [સ.] અરજ (૨) ઈશ્વરસ્તુતિ. ૦સમાજ પું૦; સ્ત્રી૦ એક અર્વાચીન ધર્મ-સમાજ ૦સમાજી વિ૦ (૨) પું૦ પ્રાર્થના-સમાજનુ કે તેનો અનુયાયી
પ્રાર્થયિતા પું૦ [સં] પ્રાર્થના – માગણી કરનાર, પ્રાર્થનાર
પ્રાર્થવું સ૦ક્રિ૦ [સં. પ્રાર્થ] પ્રાર્થના કરવી, વીનવવું; માગવું
પ્રાર્થિત વિ૦ [સ] અરજ કરીને માગેલુ
પ્રાવરણ ન૦ [સં.] ઢાકણ
પ્રાવીણ્ય ન૦ [સં] કુશળતા [વર્ષાઋતુ
પ્રાવૃષ પું૦ [સ.] ચોમાસુ; અષાડ – શ્રાવણની
પ્રાવેશિક વિ૦ [સ] પ્રવેશ કરવામા સાધનરૂપ
પ્રાશ પું૦;૦ન ન૦ [સ] અશન,ખાવું તે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં. પ્રાશ્] ખાવુ
પ્રાશંસિક વિ૦ [સં] પ્રશંસાને લગતુ
પ્રાસ પું૦ [સં. અનુપ્રાસ] કવિતાની કૂકને અંતે અક્ષર મળતા આવવા તે [–બેસવો, –મળવો = અક્ષરોનો પ્રાસ બરોબર થવો]
પ્રાસ પું૦ [સં] ભાલો
પ્રાસંગિક વિ૦ [સં] પ્રસ્તુત,પ્રસંગને અનુકૂલ (૨) વારવાર નહિ પણ કોઈક વખતનું
પ્રાસાદ પું૦ [સં] મહેલ
પ્રાસાદિક વિ૦ [સં] પ્રસાદગુણવાળું (૨) અનુગ્રહરૂપ, કલ્યાણકારી (૩) ઈશ્વરની કૃપાથી મળેલું [વિ૦ પ્રાસાનુપ્રાસવાળુ
પ્રાસાનુપ્રાસ પું૦ પ્રાસ અને અનુપ્રાસ –ી
પ્રાસ્તાવિક વિ૦ [સં] પ્રસ્તાવનાને લગતુ, પ્રસ્તાવનારૂપ,પ્રાવેશિક(૨)પ્રસ્તુત [મહેમાન
પ્રાહુણો પું૦ [સં. પ્રાઘુણક, પ્રા પાહુણગ]+
પ્રાંગણ ન૦ [સં.] આગણું [હોય એવું
પ્રાંજલિ વિ૦ [સં] અંજલિ–હાથ જોડ્યા
પ્રાંત પુ૦ [સં]છેડો(૨)દેશનો વિભાગ,જિલ્લાઓ મળી બનતો વિભાગ ૦ક પું૦ એક નવો શોધાયેલો ગ્રહ; 'પ્લૂટો' –તિક,–તીય વિ૦ પ્રાંતને લગતુ –તીયતા સ્ત્રી૦, –તીયત્વ ન૦ પોતાના પ્રાંતનો જ વિચાર કરવાની સંકુચિતતા. –સ્થ વિ૦ પ્રાંતનુ; પ્રાંતિક

પ્રિય વિ૦ [સં] વહાલું; ગમતુ (૨) પું૦ પિયુ; કાંત (૩) ન૦ હિત; કલ્યાણ (૪) મિષ્ટ વચન-૦કર વિ૦ હિતકર. ૦જન પું૦ પ્રેમપાત્ર માણસ. ૦તમ વિ૦ સૌથી વધારે વહાલું (૨) પું૦ કાન્ત, પ્રીતમ (૩) પતિ. ૦તમા સ્ત્રી૦ કાંતા, પ્રિયા (૨) પત્ની. ૦દર્શન વિ૦ જોતા પ્રિય લાગે એવું (૨) ન૦ પ્રિયજનનુ દર્શન. ૦દર્શી વિ૦ સર્વ પ્રત્યે પ્રેમથી જોનાર (૨) પું૦ (સ) અશોક રાજા –યંવદા સ્ત્રી૦ પ્રિય બોલનારી (૨) પુ૦, સ્ત્રી૦ એક છંદ. –યા સ્ત્રી૦ વહાલી સ્ત્રી
પ્રિયંગુ સ્ત્રી૦ [સ] એક વેલ
પ્રિયંવદા, પ્રિયા જુઓ "પ્રિય"મા
પ્રીછ સ્ત્રી૦ [સં પ્રેક્ષ્, પ્રા पिच्छ्] ઓળખ [–પડવી]. ૦વવું સ૦ ક્રિ૦ સમજાવવું. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ઓળખવું (૨) સમજવું, જાણવુ
પ્રીત સ્ત્રી૦ પ્રીતિ; પ્રેમ [–કરવી. –જોડવી, –બાંધવી = પ્રેમસબંધ કરવો. –ચોરવી = પ્રેમમા દ્રોહ કરવો –લગાડવી = પ્રેમ ઉપજાવવો] ૦મ પું૦ [જુઓ પ્રિયતમ] પતિ (૨) પ્રભુ. –તાળ વિ૦ પ્રેમાળ
પ્રીતિ સ્ત્રી૦ [સં] પ્રેમ (૨) મૃદુ શ્રુતિનો એક પ્રકાર ૦દાન ન૦ પ્રેમનુ દાન કે પ્રીતિથી ભેટ કે કાઈક આપવુ તે. ૦ભોજન ન૦ (વર્ણ કે નાતની સૂગ વિનાનું) સામુદાયિક ભોજન
પ્રીમિયમ ન૦ [ઈં] વીમાનો હપ્તો (૨) શેરની મૂળ આકેલી કિમતમા થતો વધારો
પ્રૂફ ન૦[ઈં] ગોઠવાયેલા બીબાની શુદ્ધિ તપાસવા લેવાતી અજમાયશની છાપ કે તેનો કાગળ. [–જોવું, –વાંચવું = ગોઠવેલા બીબાની શુદ્ધિ માટે તેમની છાપવાળો કાગળ વાચી જોવો]
પ્રેક્ટિસ સ્ત્રી૦[ઈં] વકીલાત કે ડાક્તરીનું કામકાજ
પ્રેક્ષક પું૦ [સ] જોનારો (૨) પરિષદ, સભા વગેરેમા માત્ર જોવા સાભળવા આવનાર
પ્રેક્ષણીય વિ૦ [સં] જોવા જેવુ ૦ક ન૦ જોવા જેવું દૃશ્ય, તમાશો
પ્રેક્ષવુ સ૦ક્રિ૦ [સ પ્રેક્ષ્] જોવુ ['થિયેટર'
પ્રેક્ષાગાર, પ્રેક્ષાગૃહ ન૦ [સં] નાટકશાલા;
પ્રેત ન૦ [સં] શબ (૨) સપિંડીકરણ પર્યંત

મરનારને મળતુ એક કલ્પિત શરીર (૩) અવગતિયો જીવ (૪) પિશાચ જેવી એક યોનિ. ૦કર્મ, ૦કાર્ય ન૦ મરેલાના દહનથી માંડીને સપિંડીકરણ સુધી કરવામાં આવતુ કર્મ. ૦દહન ન૦ શબને બાળવું તે. ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ સ્મશાન. ૦ભોજન ન૦ પ્રેતને ધરાવાતુ ભોજન (૨)માગ્યું, મરણ પાછળ કરાતી નાત ૦લોક પું૦પ્રેતોને રહેવાનો લોક.-તાવાહન ન૦ [+આવાહન] પ્રેતને બોલાવવુ તે

પ્રેમ પું૦ [સં.] હેત; પ્રીતિ (૨) ચાહ; રુચિ ૦દા સ્ત્રી૦ જુઓ પ્રમદા. ૦ધર્મ પુ૦ પ્રેમનો ધર્મ; અહિંસાધર્મ. ૦પત્ર ન૦, ૦પત્રિકા સ્ત્રી૦ પ્રેમ દર્શાવતો કે પ્રેમીનો પત્ર. ૦પાશ પુ૦પ્રેમરૂપી બંધન. ૦બળ ન૦ પ્રેમનું બળ, અહિંસાબળ ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ પ્રેમલક્ષણા ભક્તિ. ૦રસ પુ૦ પ્રેમરૂપી રસ ૦લ(-ળ) વિ૦ પ્રેમવાળુ, પ્રેમાળ ૦લક્ષણાભક્તિ સ્ત્રી૦ નવવા ભક્તિનો એક પ્રકાર,શ્રેષ્ઠ ભક્તિ ૦શૌર્ય ન૦ પ્રેમ અને શૌર્ય, 'શિવલ્રી.' ૦ળતા સ્ત્રી૦. -માનંદ પું૦ પ્રેમ અને આનંદ (૨) પ્રેમનો આનંદ (૩) બ્રહ્માનંદ (૪) (સ) જાણીતો ગુજરાતી કવિ. -માનંદી વિ૦ પ્રેમાનંદ જાણનારુ. -માર્દ્ર વિ૦ [+આર્દ્ર] પ્રેમથી ભીંજાયેલું -માસ્પદ ન૦ [+આસ્પદ] પ્રેમનુ સ્થાન, પ્રેમપાત્ર -માળ વિ૦ હેતાળ, વહાલસોયુ. -માંશી વિ૦ [+અંશી] પ્રેમના અંશવાળું, પ્રેમી -મી વિ૦ પ્રેમવાળુ; પ્રેમ કરનારું

પ્રેય ન૦ [સં] ઐહિક-પાર્થિવ સુખ

પ્રેયસી સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રિય સ્ત્રી (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ વધારે પ્રિય, અતિ પ્રિય

પ્રેરક વિ૦[સં] પ્રેરણા,ગતિ કે ઉત્તેજન આપનારું (૨)[વ્યા]બીજાના તરફની પ્રેરણા બતાવનારું (ક્રિ૦નુ રૂપ) -ણા સ્ત્રી૦ પ્રેરવું તે(૨)પ્રોત્સાહન (૩) આદેશ, આજ્ઞા (૪) ખાનગી સલાહ

પ્રેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં પ્રેર્] મોકલવુ (૨) ગતિ, પ્રોત્સાહન, આજ્ઞા કે ખાનગી સલાહ આપવી

પ્રેરિત વિ૦ [સ] પ્રેરાયેલું

પ્રેષણા સ્ત્રી૦ [સં] મોકલવું તે

પ્રેષિત વિ૦ [સ] મોકલેલુ

પ્રેષ્ઠ વિ૦ [સં.] વહાલામા વહાલું [હાસ્ય

પ્રેષ્ય વિ૦[સં.] મોકલવા લાયક (૨) પું૦ નોકર;

પ્રેસ ન૦ [ઈં] છાપવાનું યંત્ર (૨) રૂ વગેરેને દાબી ગાસડીઓ બાંધવાનો સંચો (૩) છાપવાનું યંત્ર (૪) છાપખાનુ (૫) [લા.] છાપાં

પ્રેંખ પું૦ [સં.] ઝૂલો; આંદોલન (૨) સંગીતનો એક અલંકાર ૦ણ ન૦ ઝૂલો; આંદોલન -ખિત વિ૦ ડોલતુ, આંદોલનયુક્ત (૨) ન૦ સંગીતનો એક અલંકાર

પ્રોક્ત વિ૦, -ક્તા વિ૦સ્ત્રી૦[સં]ઉક્ત,બોલાયેલુ

પ્રોક્ષણ ન૦[સં] પવિત્ર કરવા મંત્રપૂર્વક પાણી છાંટવુ તે

પ્રોગ્રામ ન૦, પું૦ [ઈં.] કાર્યક્રમ

પ્રોચ્છૂત વિ૦ [સં] ઊંચુ [પ્રકાશ માત્રુ

પ્રોજ્જ્વલ વિ૦ [સ] પૂર્ણ ઉજ્જ્વલ, બરોબર

પ્રોટીન ન૦ [ઈં] ખાદ્યનુ માંસપોષક એક અંગ

પ્રૌઢું વિ૦ + પ્રૌઢ

પ્રોત્સાહક વિ૦ [સં.] પ્રોત્સાહન આપનુ -ન ન૦ ખૂબ ઉત્સાહ-ઉત્તેજન આપવું તે

પ્રોત્સાહિત વિ૦ [સં] પ્રોત્સાહન પામેલુ

પ્રોતું સ૦ક્રિ૦ [સ પ્રોત=પરોવેલુ]પરોવવું(પ.)

પ્રોષિત વિ૦ [સ] વિદેશ ગયેલું. ૦પતિકા, ૦ભર્તૃકા સ્ત્રી૦ જેનો પતિ વિદેશ ગયો હોય તેવી (નાયિકા) ૦પત્નીક વિ૦ જેની પત્ની વિદેશ ગઈ હોય એવો (પુરુષ)

પ્રૌઢ વિ૦[સ] પુષ્ટ,આધેડ (૨) ગંભીર (૩) વિશાળ; ભવ્ય (૪) પ્રૌઢિવાળુ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦ -ઢા સ્ત્રી૦ ત્રીસથી પચાવન વરસની નાયિકા,પ્રગલ્ભા -ઢિ સ્ત્રી૦ પ્રૌઢપણુ (૨) વિચાર અને ભાષાની પ્રૌઢતા (૩) ચમત્કારિક,સક્ષેપ કે વિસ્તારવાળું અને સાહિત્યપ્રાય લખાણ -ઢું વિ૦ પ્રૌઢ (૨) અત્યંત

પ્લવંગ પુ૦ [સ.] વાંદરો ૦મ પુ૦ વાંદરો (૨) એક છંદ

પ્લાવિત વિ૦ [સ] ડુબાડેલુ, તરબોળ

પ્લાસ્ટ(-સ્ત)ર ન૦ [ઈં.] ચણતર ઉપર લગાડવાનો ચૂના વગેરેનો લેપ (૨) ઔષધનો લેપ (૩)એવા લેપવાળી પટ્ટી [બનાવટી પદાર્થ

પ્લાસ્ટિક ન૦ [ઈં] કાચકડા જેવો એક નવો

ફ્લીહા સ્ત્રી૦ [સં.] બરોળ
ફ્લુત વિ૦[સં]દીર્ઘ સ્વરથી દોઢા લાંબા ઉચ્ચારનું (૨) ડૂબેલું; તરબોળ. -તિ સ્ત્રી૦ દૂહકો (૨) પૂર (૩) ઘોડાની એક ચાલ (૪) સ્વર ત્રણ માત્રા સુધી લંબાવવો તે
ફ્લેગ પુ૦ [ઇં] એક ચેપી રોગ; ભરખી; મહામારી. [-ચાલવો, -ફાટી નીકળવો = એ રોગ ચારે બાજુ શરૂ થવો]
ફ્લૅટફૉર્મ ન૦ [ઇં.] ફલાટ; સ્ટેશન પરનો લાંબો ઓટલો, જેના પર રહીને રેલગાડીમાં ચડઊતર થાય છે (૨) વ્યાસપીઠ; સભાનો મંચ

ફ પું૦ [સ] ઔષ્ઠ્ય વ્યંજન. ૦કાર પું૦ ફ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે ફકારવાળું [૦જી સ્ત્રી૦ ફોઈજી
ફઈ, ૦બા સ્ત્રી૦ જુઓ ફોઈ, બાપની બહેન.
ફઉડી સ્ત્રી૦ જુઓ ફાલુ, ફાઉડી
ફકત અ૦ [અ] ફક્ત, માત્ર; કેવળ
ફક(-ગ)દંડ વિ૦ ['ફાગ,' 'ફગવું' ઉપરથી] ઉડાઉ (૨) લુચ્ચું (૩) બેફિકરું
ફકરો પું૦ [અ. ફિક્રહ] ફંડિકા, પેરા
ફકાડ(-ડ)વું સ૦ક્રિ૦, ફકાવું અ૦ક્રિ૦'ફાકવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ
ફકીર પુ૦ [અ.] ત્યાગી, વૈરાગી (મુસલમાન) ૦ણ, -રાણી સ્ત્રી૦ ફકીરની કે ફકીર સ્ત્રી. ૦ફકરું ન૦ માગણ; બાવા જેવું માગણ -રી સ્ત્રી૦ ફકીરપણું
ફકોડો પું૦ જુઓ ફાકો, ફાળિયો
ફક્કડ [સ ફક્ક અથવા 'ફગવું' ઉપરથી] લોકલાજની પરવા વિનાનું; સ્વચ્છંદી (૨) વરણાગિયું, છેલ (૩) સુંદર (૪) ઉડાઉ, બેફિકરું (૫) રંગલો (ભવાઈમાં) -ડાઈ સ્ત્રી૦
ફક્કંફક્કા પુ૦ બ૦ વ૦ ['ફાકવું' ઉપરથી] બાઈ બી ઉડાવી દેવું તે (૨) ખાલીપણું
ફક્ત અ૦ જુઓ ફકત, માત્ર, કેવળ
ફગડણ વિ૦ જુઓ ફગદંડ
ફગ(-હ)ફગ(-હ) અ૦ [રવ૦] છૂટથી, પુષ્કળ
ફગફગવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] ફરફરવું, હવામાં ઊડવું (૨) રખડવું, રઝળવું (૩) ફદફદવું
ફગદંડ વિ૦ જુઓ ફકડંડ
ફગર સ્ત્રી૦ ['ફગવું' ઉપરથી ?] પરાગ(૨)[જુઓ પગર] ફાલ, ઢગ
ફગ(-ગા)વવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ફગવું] છેતરવું (૨) બોલ સમજાવવું (૩) 'ફગવું'નું પ્રેરક (૪) ફેંકવું, ઉશેટવું
ફગવું અ૦ક્રિ૦ [દે. ફગ્ગુ = ફાગનો ઉત્સવ] વાહ્યું બોલવું, બોલીને ફરી જવું (૨) નિયત ઠેકાણામાં ન રહેવું, છટકવું
ફગવો પુ૦ [જુઓ ફાગ] જુઓ ઘેરૈયો
ફગાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફગવવું [ફજેતી
ફગેરો પુ૦ ['ફાગ' પરથી] પજવણી (૨) ઉઘાડી
ફગોટ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફગવવું,ફેંકી દેવું
ફગોડું વિ૦ ['ફગવું' ઉપરથી] ઠોગી
ફગોળિયું વિ૦ ['ફગોળવું' ઉપરથી] ધારણા વિના ફેંકેલું [ફસકી ફાટી જવાનો રવ
ફચ, ૦ફચ અ૦ [રવ૦] બોકાયાનો કે એકદમ
ફજર સ્ત્રી૦ [અ ફજ્ર] મળસકું
ફજલ વિ૦ સુખી; આનંદી(૨) સ્ત્રી૦[અ] કૃપા, મહેરબાની (૩) આબાદી
ફજેટવું સ૦ક્રિ૦ ['ફગોટવું' પરથી](ચ) ફેંકવું
ફજેત વિ૦ [અ ફજીહત] ફજેતીવાળું, બદનામ [-કરવું, -થવું] ૦ખોર વિ૦ નઠોર, નફટ, ફજેતીનું બેફિકર(૨) બીજાની ફજેતી કરવાની ટેવવાળું. -તી સ્ત્રી૦ ભવાડો (૨) બદનામી, અપકીર્તિ. [ફજેતીનો ફાળકો = ફજેતો; ભવાડો] -તો પુ૦ ફજેતી (૨) કેરીના ગોટલા, છોતરાં વગેરે ઘોઈ ફગાતી કઢી
ફટ -અ૦ [રવ૦] તિરસ્કારનો ઉદ્ગાર (૨) કશું ફાટવાનો કે ફફડવાનો અવાજ (૩) [સ સ્ફુટ્ પ્રા. ફુટ] ફાટેલું -ખુલ્લું એ અર્થમાં (ઉધાડું ફટ) [-કહેવું = તિરસ્કાર કરવો; 'ધિક્કાર છે' એમ કહેવું]
ફટક અ૦ [રવ૦] [ફફડવાનો રવ] (૨) સ્ત્રી૦ બીક; ચમક (૩) અનાજ ઊપણવાની ચાદર;

ફડકિયું. ૦ફટક અ૦ [રવ૦]
ફટક સ્ત્રી૦ [જુઓ સ્ફટિક] બિલોર
ફટકડી સ્ત્રી૦ [સં. સ્ફટિકા] એક જાતનો ખાર
ફટક દેવાળિયો પું૦[ફટક('ફટકિયું' કે 'ફટ'– ખુલ્લું ઉપરથી) + દેવાળિયો] પાકો દેવાળિયો
ફટકવું અ૦ક્રિ૦ ['ફીટવું' (પ્રા. ફિટ્ટ, સ ભ્રંશ્) ઉપરથી] ખસવું, ચસકવું (ડાગળી, બુદ્ધિનું) (૨) વહી જવું (૩) ઊડી જવું (રંગનું) (૪) બીજી વાત પર ઊતરી પડવું
ફટકાર(–ચ)વું સ૦ ક્રિ૦ ['ફટકો' ઉપરથી] મારવું, ચાબુક–સોટીથી મારવું
ફટકારું વિ૦ ['ફટકવું' ઉપરથી] ઘેલું, દીવાનું, બેફામ (૨) ચોકેલું (૩) ખુલ્લું
ફટકારો પુ૦ ['ફટકો' ઉપરથી] ફટકો કે તેનો અવાજ (૨) ['ફટકવું' ઉપરથી] ચિત્તભ્રમ(૩) ['ફટક' ઉપરથી] ધ્રાસકો
ફટકારવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફટકારવું
ફટકાસાળ સ્ત્રી૦ [ફટકો + સાળ] ફટકો મારી વાણાનો કાઠલો કે કાય એવી યોજનાવાળી સાળ
ફટકિયું વિ૦ ['ફટકવું' ઉપરથી] ઝટ ફૂટી જાય તેવું (૨) માયે લોખમ ન ગણે તેવું, ફરી જાય તેવું (કલાલ) (૩) [રવ૦] અવાજ કરતું(૪)ન૦ આણું એક બારણું ફડકિયું
ફટકી સ્ત્રી૦ ['ફટક' ઉપરથી] ફટાકડી (૨)એક પક્ષી (૩) પારવીની જાળ (૪) (સુ) ફટકડી
ફટકો પુ૦ [રવ૦] ચાબુક કે સોટીનો પ્રહાર (૨)[લા] ખોટ હાનિ, શિક્ષા લાગે એવો ઘોક્કો [–પડવો, –વાગવો = પ્રહાર થવો (૨) નુકસાનમાં ઊતરવું, પાછા પડવું]
ફટકો પું૦ [જુઓ પટકો] દુવાલ, આ ગૂછો
ફટફટ અ૦ [રવ૦] ફટાકડા વગેરેનો અવાજ (૨) વિકૃવિકૃ (૩) ઝટ ઝટ, વગર વિચારે –ટી સ્ત્રી૦ મોટરસાઇકલ
ફટ(–ટા)ચવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફટાવવું
ફટાક અ૦ [રવ૦] ફટ દઈને ખૂલે એમ
ફટાકડી સ્ત્રી૦ [રવ૦] પાણી લાગવાથી 'ફટ' અવાજ કરતું એક છોડનું દીડવું (૨) બંદૂકડી (૩) ટચાકડી
ફટાકડો પું૦ [રવ૦] ટેટો;એક જાતનું દારૂખાનું
ફટાક્યો પુ૦ [રવ૦] ફટાકડો (૨) એક છોડ
ફટાકો પુ૦ ફટાક્યો, ફટાકડો
ફટાટોપ પુ૦ [સં૦] ઊંચી કરેલી ફેણ [સાપની] (૨) ફૂંફાડો; આડંબર, દમામ
ફટાડવું સ૦ક્રિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] વધારે પડતી છૂટ આપીને બહેકાવવું, ફટાવવું
ફટાણું ન૦ ['ફટ' ઉપરથી] બૂંડ–બીભત્સ ગીત કે બોલ [ઉપરાઉપરી
ફટા(–ટા)ફટ અ૦ [રવ૦] ફટફટ; ઝપાટાબંધ,
ફટાબાર વિ૦ [ફટા (ફાટેલું) + બાર (દ્વાર)] તદ્દન ખુલ્લું – ઉઘાડું; ફટાર
ફટાયો પુ૦ [સ સ્ફટ્, પ્રા ફટ્ટ] વારસાનો ભાગ લઈ ભાઈથી જુદો પડેલો ઠાકોર
ફટાર વિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] તદ્દન ખુલ્લું, ફટાબાર (૨) ફાટેલું; નફ્ફટ ૦વું સ૦ ક્રિ૦ (ડોળા કે આખ) ફાડવી –રી સ્ત્રી૦ બડાઈ –કું વિ૦ ફટાર
ફટાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['ફાટવું' પરથી] ફટાડવું (૨) ફેડવું, સમેટવી પોતાના પક્ષમાં લેવું
ફટૈયો પુ૦ જુઓ ફટાયો
ફટો વિ૦ પુ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] વીંધાયેલા કાનવાળો (બાવાનો સંપ્રદાય)
ફટોફટ અ૦ [રવ૦] જુઓ ફટાફટ
ફટોર વિ૦['ફાટવું'ઉપરથી] (સુ) ફાટેલું, ફટકેલ
ફટોર(–ળ) વિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] ચોયું ને મીઠું (સોપારી)(૨)ન૦પવનથી ચૂરી પડેલી કેરી
ફડ ન૦ દારૂ ગાળવાનું સ્થાન – ભઠ્ઠી (૨) [સં] અન્તર (૩) પાણી (૪) ગાનાર–નાચનારનું ટોળું (૫) એક પક્ષનું ટોળું (લાવણી ગાવામાં) (૬) અ૦ [રવ૦] (૭) ઉતાવળથી
ફડક સ્ત્રી૦ [રવ૦] ફટક, બીક (૨) પહેરેલા કપડાનો ઝૂલતો છેડો ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ફડકથી ઝાટકવું –કાર(–ચ)વું સ૦ક્રિ૦ ફટકારવું (૨) સબડકા મારીને ખાવું –કિયું ન૦છૂટો છેડો, ફડક (૨) દાણા ઊપણવા ચાદર પકડીને કરેલો પંખો, ફટક –કો પુ૦ કપડાની ફડકનો અવાજ(૨)ઊડવા માંડતા થતો પાંખનો અવાજ (જેમ કે ચકલીનો) (૩) ખેતરમાં અનાજ ઓરવાનું ઓજાર (૪) સબડકો (૫) ફડક (૬)

હવા ખાવા ટહેલવું(૩)ગતિ કરવી(૪)બદલાવું. [–હરવું = મનગમાડા માટે આમ તેમ ચાલવુ, બહાર ફરવા નીકળવુ. ફરવા જવું = ચાલવાની કસરત કરવા કે બહાર ટહેલવા અથવા હવા ખાવા નીકળવું ફરી જવું = ઉપર થઈ જવુ; ફરી વળવું (૨)ફરી બેસવુ (૩) બદલાઈ જવુ. ફરી બેસવું = વચનભંગ કરવો, આડુ બોલવું (૨) પક્ષફેર કરવો (૩) દિશા બદલીને બેસવું. ફરી વળવું = આસપાસ–ચોગરદમ જઈ આવવુ કે પહોચી જવું (૨) ચારે બાજુના બધા કામકાજને પહોચી વળવું (૩) આસપાસ–ઉપર બધે થઈ જવુ.]

ફરશી(–સી) સ્ત્રી૦ [સ. પરશુ, પ્રા ફરસુ] સુતારનુ એક ઓજાર (૨) કુહાડીના ઘાટનુ એક હથિયાર

ફરસ સ્ત્રી૦ [ફા ફર્શ] છાટ, તખતી. ૦બંધી સ્ત્રી૦ પથ્થર બેસાડેલી જમીન

ફરસાદ પું૦ ['ફરસું' ઉપરથી] ફરસો સ્વાદ –ણુ ન૦ કોઈ પણ ફરસી વાની

ફરસી સ્ત્રી૦ જુઓ ફરશી

ફરસી પૂરી સ્ત્રી૦ [ફરસું+પૂરી] એક જાતની પૂરી

ફરસીબ સ્ત્રી૦ આજ્ઞા, કાનૂન; ધારો

ફરસું વિ૦ [સં પરુષ, પ્રા ફરુસ] ચણા, વટાણા વગેરે કઠોળ ખાતા લાગતા સ્વાદનુ

ફરહંગ પું૦ [ફા.] શબ્દાર્થકોશ

ફરંગટી સ્ત્રી૦ ['ફરવું' ઉપરથી] (કા) ફેર, ચકરી (૨) પાણીનુ વમળ, ઘૂમરી (૩) ગોથું

ફરંદુ વિ૦ [ફરવુ' ઉપરથી] પહોચેલુ, કાબેલ (૨) હરાયુ, ભટકેલ [એક વસ્ત્ર

ફરાક ન૦ [ઇં. ફ્રૉક] છોકરીઓને પહેરવાનુ

ફરાગત સ્ત્રી૦ [અ] નવરાશ; ફુરસદ (૨) વિ૦ નવરુ; ફારગ, છુટ્ટુ

ફરામોશી(–સી) સ્ત્રી૦ [ફા] ભુલકણાપણું

ફરાવી ન૦ [સ. ફેરવ, ફેરુ ઉપરથી] શિયાળ જેવું એક પ્રાણી

ફરાશી સ્ત્રી૦ ઊંચી જાતનુ લોખંડ, ફરાશી

ફરાસ પું૦ [અ ફર્રાશ] દીવાબત્તી તથા સાફસૂફનુ કામ કરનાર ચાકર કે પટાવાળો. ૦ખાનું ન૦ પાથરણા, ઢીવા વગેરે સામાનનો ઓરડો

ફરાળ ન૦ [સં. ફલાહાર] ઉપવાસનો ખાસ ખોરાક, ફલ હાર' –ળી વિ૦ ફરાળ તરીકે ખવાય તેવું

ફરાંશી સ્ત્રી૦ (ચ) જુઓ ફરાશી

ફરિયાદ સ્ત્રી૦ [ફા ફર્યાદ] અરજ(૨)જુલમ કે અન્યાય સામેનો પોકાર (૩) દાવો [–માંડવી=દાવો કરવો] ૦ણ સ્ત્રી૦ ફરિયાદ કરનાર સ્ત્રી –દી પું૦ ફરિયાદ કરનાર, વાદી (૨) સ્ત્રી૦ ફરિયાદ

ફરી, ૦થી(–ને) અ૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] પુન, પાછુ, વળી બીજી વાર ૦ફરીને અ૦ વારવાર ૦પાછું અ૦ વળી, બીજી વાર [અવાજ

ફરર અ૦ [રવ૦] ફરરર. એવો ઊડી જવાનો

ફરરફશ અ૦[રવ૦] એવા અવાજ સાથે (એકાએક કે સહેલાઈથી તૂટી પડવું કે ગબડી જવુ)

ફરેડી સ્ત્રી૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] ઉઘાડવાસ થઈ શકે એવી ચીપોવાળી બારી (૨) લશ્કરની કવાયત પછી કરવામા આવતા બદુકના બાર [ફરેડી મારી આવવી = જલદી જઈ આવવુ]

ફરેબ પું૦, સ્ત્રી૦ [ફા] દગો, ધોખો, દગબાજી. –બી વિ૦ દગલબાજ [પાયમ'લ

ફરે મુકામ અ૦ [ફરવું+મુકામ] બલાસ,

ફરેલ(–લું) વિ૦ ['ફરવુ' ઉપરથી] બદલાયેલુ (૨) અનુભવી (૩) મિલજી, અવિચારી

ફરો પુ૦ [સર૦ મ. ફરા] સોળ પાલીનુ માપ

ફરોદસ્ત પુ૦ [સર૦ મ, હિં; (ફા ?)] સગીતનો એક તાલ [રાચરચીલુ

ફર્નિચર ન૦ [ઇં] બુરશી ટેબલ વગેરે જેવું

ફર્શ સ્ત્રી૦ [ફા.] જુઓ ફરસ

ફલ(–ળ) ન૦ [સં] વનસ્પતિનુ ફળ(૨)પરિણામ (૩)ફાયદો(૪)પાનુ (હથિયાર કે ઓજારનુ)(૫) [ગ] 'ફક્ષન'. [–આવવું, બેસવું = વનસ્પતિને ફળ થવું –મળવું = પરિણામ ભોગવવાનું થવુ] ૦જ્યોતિષ ન૦ ભવિષ્ય જોવાનુ જ્યોતિષનું અંગ ૦ત્યાગ પુ૦(કર્મના) ફળનો ત્યાગ. ૦દ, ૦દાયક, ૦દાતા વિ૦ ફળદાયી ૦દાયિત્વ ન૦ [સ.] ફળદાયીપણુ. ૦દાયી વિ૦ ફળ દેનારું(૨) ફાયદાકારક. –ક્ષન

ન૦ ફળવું તે(૨)પાક(૩)પરિણામ. ૦પ્રદ વિ૦ ફળદાયી. ૦વત્ વિ૦ ફળવાળું,સફળ ૦શ્રુતિ સ્ત્રી૦ કર્મનું ફળ જણાવનારું કથન. ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ પરિણામ; ફળની પ્રાપ્તિ

ફલક ન૦ [સં] આસમાન (૨) સ્વર્ગ

ફલક ન૦ [સં] સપાટ પાટિયુ (૨) પાનું (૩) થર; પડ,સપાટી (૪) [illegible]ણનું ફળુ. ૦દંતી ન૦ એક જાતનું ૦યંત્ર ન૦ ભાસ્કરાચાર્યે યોજેલું ખગોળશાસ્ત્રનું એક યંત્ર

ફલકૂડી વિ૦ ભોળુ, વખાણથી ફુલાઈ જાય તેવું (૨) સ્ત્રી૦ દ્વૈલત (ગુપ્ત ભાષામા)

ફલન ન૦ [સં] જુઓ 'ફલ'મા

ફલંગ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ફલાગ, પ્રા ફાલા; સ પ્રલંઘ] ફાળ, કૂદકો [-ભરવી, મારવી]

ફલાગમ પું૦[સ.] ફલનો આગમ,ફળ આવવું તે

ફલાટ ન૦ જુઓ પ્લેટફૉર્મ

ફલાણું વિ૦ [અ. ફુલાં] અમુક ૦દીકણું વિ૦ આ ને તે; અમકડું ને તમકડું

ફલાદેશ પું૦ [સં.] ફળ કહેવું તે (જ્યો)

ફલાભિસંધિ સ્ત્રી૦ [સ.] (કર્મના) ફળનો ઉદ્દેશ કે હેતુ

ફલાલીન સ્ત્રી૦, ન૦ [ફ્રે. ફ્લૅનલ] એક જાતનું [ઊનનું કાપડ

ફલાસક્તિ સ્ત્રી૦[સં](કર્મના) ફળમા આસક્તિ

ફલા(-ળા)હાર પું૦ [સ] ફળનો ખોરાક (૨) ફરાળ -રી વિ૦ ફળાહાર કરનારુ

ફલિત વિ૦[સં] ફળેલું, નીપજેલું (૨)ન૦ (ગ.) ફળ, 'રિઝલ્ટ' -તાર્થ પું૦ પરિણામ (૨) ઉત્પન્ન થતો – નીપજી આવતો અર્થ

ફલી(-ળી)ભૂત વિ૦[સં.] સાર્થક(૨)ફળવાળું

ફલેચ્છા સ્ત્રી૦ [સ] (કર્મના) ફળની ઇચ્છા

ફલોન્મુખ વિ૦ [સં] ફળ દેવાને ઉન્મુખ– તૈયાર (કર્મ)

ફલ્ગુ વિ૦[સં] તુચ્છ (૨) સુંદર(૩) પું૦ વસંત (૪) ગુલાલ (૫) સ્ત્રી૦ (સં.) ગયાક્ષેત્ર પાસેની નદી [એક નક્ષત્ર

ફલ્ગુન પું૦ [સ.] જુઓ ફાલ્ગુન -ની સ્ત્રી૦

ફલ્લું વિ૦[સં. ફુલ્લ] પહોળું,વલ્લું (૨) નિખાલસ [-થઈ જવું = ખૂબ આનંદમાં આવવું. -થઈને ફરવું = વરણાગિયા થઈને ચાલવું]

ફશ(-સ) (સ,)સ્ત્રી૦[ફા. ફશ્ર (વશ) કે રવ૦?] પરાજય, હાર [-થઈ જવી, બોલવી]

ફસ સ્ત્રી૦[અ. ફસ્દ] નસ, નાડી [-બોલવી = અમુક નસમા કાપ મૂકી ઉપચાર અર્થે થોડું લોહી કાઢી નાખવુ] (૨) ['સ'મા ચથ્રુતિ] જુઓ ફશ(૩)અ૦ (રવ૦) ફસકવાનો અવાજ

ફસકવું અ૦ક્રિ૦ [ફસ (રવ૦)+કૃ(સં), સર૦ અ ફસ્ખ = વિચાર છોડી દેવો કે બદલવો] છટકવુ, નાહિમત થવુ (૨) ઢીલી પડવું (૩) ફસ લઈને ફાટવું

ફસકી સ્ત્રી૦ જુઓ ફસ, હાર

ફસડાવું અ૦ક્રિ૦ [ઢે. ફેલ્લુસ, હિં. ફિસલના] (ચ) ઢીલી -ખસી પડવુ, ફસાઈ જવુ

ફસલ સ્ત્રી૦ [અ. ફસ્લ] મોસમ (૨) પાક. [-આવવી, જવી. -ભરવી = આખુ વરસ ચાલે તેટલો પાક મોસમમાં સંઘરી લેવો] -લી વિ૦ [ફા.] મોસમનુ

ફસ(-સા)વું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા ફંસ (સં વિસવદ્)] સપડાવુ, ભરાવુ(૨) ઠગાવુ [ફસાઈ પડવું = ઠગાઈ ને ભરાઈ પડવુ] ફસામણ(-ણી)સ્ત્રી૦ ફસાવુ તે. ફસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ફસવુ' પ્રેરક

ફસફસ અ૦ [રવ૦] હસવાનો રવ, ફગફગ

ફળ ન૦ જુઓ ફલ [-આવવું = ફળ બેસવું (૨) પરિણામ મળવુ -ઊતરવું = ઝાડ ઉપર તૈયાર ફળ મળવુ -કાઢવું = ફાયદો મેળવવો -બેસવું = ઝાડ ઉપરથી ફળ થવુ -મળવું = પરિણામ મળવું, બદલો મળવો] ૦ઝાડ ન૦ ખાઈ શકાય એવા ફળ આપનાર ઝાડ. ૦દાયક, ૦દાયી વિ૦ જુઓ ફલદાયક. ૦દ્રુ(-દ્રૂ)પ વિ૦ રસાળ, સારો પાક – ફળ આપે એવું. ૦દ્રુ(-દ્રૂ)પતા સ્ત્રી૦. ૦વંત,૦વાન વિ૦ ફળવાળુ ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ ફલ્] ફળ આવવા (૨) સિદ્ધ થવુ. ૦સિદ્ધિ, -ળાહાર, -ળાહારી જુઓ 'ફલ'માં -ળાઉ વિ૦ ફળ આપતુ

ફળિયું ન૦ [પ્રા ફલિહ (સ પરિઘ=આગળો)] મહોલ્લો (૨) [સં ફલ] પાનુ, ફળ

ફળિયેલ વિ૦['ફળવુ' ઉપરથી] + ફળ ઉ(૨)ફળેલું

ફળી સ્ત્રી૦ [જુઓ ફળિયુ] નાનું ફળિયુ (૨)

ફાવેા પું૦ જુએા ફાવ, ફાવટ

ફાશી(-સી)વાદ પું૦ [ઇ ફેશિઝમ] એક રાજદ્વારી રાષ્ટ્રીય વાદ -દી વિ૦ (૨) પું૦ તે વાદને લગતુ કે તેમા માનનાર

ફાસફૂસ સ્ત્રી૦ [૨વ૦, સર૦ મ. ફૂસફાસ] નકામેા રદ્દી માલ [-ની તાપણી = કાયર માણસેાની ઉપદ્રવકારક ટેાળી (પહેલાં ગમે તેટલુ જોર બતાવી નબળી પડી જાય છે)] -સિયું વિ૦ નકામું, નબળું

ફાસલેા પું૦ [અ ફાસિલહ] સમય, અંતર, કે વિસ્તારનેા ફરક. [-પડવેા]

ફાસિસ્ટ વિ૦ (૨) પું૦ [ઇ.] જુએા ફાસીવાદી

ફાસીવાદ,-દી જુએા, 'ફાશીવાદ'માં

ફાસ્ટ પું૦ [ઇં] ઉતારુઓની ઝડપી રેલવે ગાડી

ફાળ સ્ત્રી૦ [પ્રા. ફાલ્લા] ફલંગ(૨)ધ્રાસકેા (૩) [સં. ફાલ, પ્રા. ફલ્લ સુતરાઉ કપડુ] કપડાનેા લાંબેા ટુકડેા, ચીરેા.[-પડવી = ધ્રાસકેા પડવેા. -ભરવી = ફલંગ મારવી (૨) સાહસ કરવુ]

ફાળકી સ્ત્રી૦ [સ ફ્સ્ફાર, પ્રા ફાર (ફેલાવેલુ) ઉપરથી ?] નાનેા ફાળકેા (૨) [લા.] દેારાની આંટી -કું ન૦ દેારા ઉતારવાનેા ફાળકેા-પરવીંટેા -કેા પું૦ ફાળકુ (૨) ઝગડેાળ

ફાળકેા પું૦ [જુએા ફાળકી, અથવા ફલ્ક (સં.) પરથી ?]સ્ટીમરમા ત્રીજા વર્ગના ઉતારુઓને બેસવાની એક જગા. (એનાં પાટિયાં ઉપાડી લેવાથી સ્ટીમરના છેક નીચેના ભાગ સુધીની જગા ખુલ્લી થાય છે)

ફાળવવું સ૦ ક્રિ૦ [સ. ફાલ (માથાના વાળને પાતી પાડી વહેંચી નાખવા તે), અથવા પ્રા. ફાલ (સં સ્ફાટય્) = ચીરવુ, ભાગલા પાડવા] વહેંચવું -ણી સ્ત્રી૦ વહેંચણી

ફાળવું ન૦ [સં. ફાલ] (ચ.) વાવણિયાના દાતાની અણીએ લગાડેલુ લેાઢું

ફાળસી, ફાળસું જુએા ફાલસી

ફાળિયું ન૦ ['ફાળ' ઉપરથી] ફેંટેા (૨)પંચિયુ [-બાંધવું = માથે ફેંટેા બાંધવેા. -પહેરવું = માથે તે પહેરવુ] [લૂગડાનેા ફાળ

ફાળી સ્ત્રી૦ ['ફાળ' ઉપરથી] સાડી (૨) લાંબેા

ફાળું ન૦ જુએા ફાળકુ

ફાળેા પું૦ ['ફાળવવું' ઉપરથી] હિસ્સેા (૨) વહેંચણી (૩) ઉધરાણુ, ટીપ [-નાંખવેા = ઉધરાવવા માટે સૌનેા હિસ્સેા નક્કી કરવેા -પાડવેા = ફાળવવું. -ભરવેા = પેાતાને હિસ્સે આવતું ભરણુ ભરવુ ફાળે પડતું = ભાગે આવતુ, ભાગે પડતુ]

ફાંક (૦) સ્ત્રી૦ [હિં] ચીર, ફાટ [-ભરવી, મારવી = કપડાને દેારેા ભરવેા, સાધવું]

ફાંકડું (૦) વિ૦ ['ફક્કડ' ઉપરથી] રસિક (૨) ફક્કડ. -ડાઈ સ્ત્રી૦ વરણાગી, છેલબટાઉપણુ

ફાંકવું (૦)સ૦ક્રિ૦['ફાક'પરથી]ઓટવુ,ફાકભરવી

ફાંકું (૦) ન૦ જાદુ (૨) લીટેા (૩) છિદ્ર

ફાંકેા (૦) પુ૦ ['આકુ' ઉપરથી] તેાર, અભિમાન [-રાખવેા = તેાર કે અભિમાન હેાવુ]

ફાંગ (૦) સ્ત્રી૦ એક છેાડ

ફાંગડું(-ળુ) (૦) ન૦ પ્રપંચ, જાળ. [ફાંગડામાં નાખવું = ફસાવવુ]

ફાંગુ (૦) વિ૦ આખે ત્રાસું જોનાર, બાડુ

ફાંજેટિયું (૦) ન૦ લૂગડાના છેડાની કરી લેવાની કામચલાઉ ઝેાળી જેવું તે (ચ) [પેય

ફાંટ (૦)પું૦[સં.] કપાને પલાળી રાખી બનાવેલુ

ફાંટ (૦) સ્ત્રી૦ ['ફાટેા' (છેડેા) પરથી] લૂગડાનેા છેડેા કે તેની કામચલાઉ કરી લેવાતી ઝેાળી જેવુ તે (૨) ફાક કે તે ભરી લેવી તે -ફાટિયેા (૩) ખાઈ, પરિખા (૪) એક ભાજી (૫) ફાટેા; કીનેા. [-ભરવી = દેારા દેવા; ફાક મારવી ફાંટમાં ફરવું = કીનેા રાખવેા] ૦વવું સ૦ક્રિ૦ દેારવવુ, કાચા દેારા ભરી લેવા (અખિયા દેવા કે ઓટવા)

ફાંટિયેા (૦) પુ૦ [જુએા ફાંટ] (કા) આછેા દેારેા ભરવેા તે, ટાકેા (૨) ફાટેા (૩) તડ, પક્ષ

ફાંદું (૦) ન૦ [પ્રા ફટ્ટ (સં સ્ફટ્)] ફાટેા, શાખા (૨) વિ૦ ફાટેલુ

ફાંદેા (૦) પુ૦ [જુએા ફાદુ] શાખા, ભાગ (૨) કીનેા (૩) તરંગ [-ઊઠવેા = તરંગ ઊઠવેા. -રાખવેા = કીનેા હેાવેા]

ફાંદ (૦) સ્ત્રી૦[સં ફાડ]પેટનેા ઝૂલતેા ભાગ (૨) એક વેલેા. [-વધારી જાણવું = માત્ર ખાવાનુ જ્ઞાન હેાવુ, બીજી કશી ફિકર ન રાખવી]

ફાંદો (૦) પું૦ [જુઓ ફદ] પ્રપંચ; ભળ
ફાંફરડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ફાંપર] કરડી ખાવુ; પીંખી નાખવું (બહુધા 'ખાવું' સાથે)
ફાંફળ (૦) ન૦ (કા.) ખુલ્લી જગા. ફાસલો
ફાંફાં (૦) ન૦ બ૦વ૦ [૨વ૦] ડાફરિયા (૨) વલખા, મિથ્યા પ્રયત્ન
ફાંસ (૦) સ્ત્રી૦[સર૦હિં]લાકડાની ઝીણી કરચ, ફાચર (૨)[લા.] આડખીલી (૩) [જુઓ ફાસો] ગાળો. [**–કાઢવી**=અગમા પેઠલી ઝીણી કરચ કે ફાચર ખેંચી કાઢવી (૨) અડચણ દૂર કરવી (૩) નડતરરૂપ હોય તેને મારી નાખવું **–નાખવી, મારવી**=અડચણ ઊભી કરવી]
ફાંસલો (૦)પું૦[જુઓ ફાસ]ડાળખુ (૨)શિકાર પકડવા ગોઠવાતી એક યુક્તિપૂર્ણ રચના,ફાંદો
ફાંસવું (૦)સ૦ક્રિ૦[જુઓ ફાસો]ગાળો ઘાલવો (૨) ફાસો નાખવો (૩) તોડવુ; ઉતરડી નાખવું (૪) ખોદવું, ખેડવુ
ફાંસિયું (૦)વિ૦['ફાસો' ઉપરથી]કપટી, ફસાવે એવું (૨) ફાસો દઈ મારે એવું **–યો** પું૦ ફાસો દઈ મારનાર; જલ્લાદ
ફાંસી (૦) સ્ત્રી૦ [ફાસો પરથી] ફાસો દઈ મારી નાખવાની શિક્ષા કે યુક્તિ [**–દેવી, ફાંસીએ ચડાવવું (લટકાવવું)**] **૦ખો(–ગ)રો** પુ૦ ફાસિયો. **૦ખોલી** સ્ત્રી૦ ફાસીના કેદી માટેની જેલની ખાસ ઓરડી
ફાંસુ (૦) અ૦ અમસ્તુ, ફોગટ
ફાંસું (૦) વિ૦ ['ફાસો' પરથી] ફાસિયુ; કપટી
ફાંસો (૦) પુ૦[સ પાશક] ફાંસો (૨) દોરડાનો ગાળો [**–ખાવો**=ગળાને ગાળામાં ભેરવી આપઘાત કરવો **–દેવો**=ગળામા ગાળો ભેરવી મોત નિપજાવવુ]
ફાંસોટિયું ન૦ ['ફાસો' ઉપરથી] ફાટ, ઝોળી (૨) કક્ષામા આવે એટલો જથો
ફિકર સ્ત્રી૦[અ. ફિક્ર]ચિંતા; કાળજી[**–કરવી, –થવી,–રહેવી,–રાખવી,–હોવી**]. **૦મંદ** વિ૦ ફિકરવાળું. **૦મંદી** સ્ત્રી૦ કાળજી
ફિક્કું વિ૦ [હિ. ફિક્કા (સં પીતક ?)] નિસ્તેજ (૨) નીરસ, ભોળું [**–પડવું**=ફીકું થઈ જવુ (૨) સ્વાદમાં ફીકું લાગવું] **–પ્રકાશ** સ્ત્રી૦ ફિક્કાપણુ [**–મારવી**=ફીકુ પડેલું દેખાવુ] **૦ફ્ચ(–સ)** વિ૦ સાવ ફિક્કું
ફિટકાર પું૦ [પ્રા. ફિટ્ટ (સ. ભ્રષ્ટ) નષ્ટ, ધ્વસ્ત + કાર (સ કૃ)] ધિક્કાર; અનાદર. [**–વર-સાવવો**]. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ ફિટકાર કરવો
ફિટફિટ અ૦ [જુઓ ફિટકાર] ફટફટ, ધિક્ ધિક્ (૨) સ્ત્રી૦ ધિક્કાર
ફિટાડ(–ડ)વું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા ફિટ્ટ (સ. ભ્રષ્ટ) નષ્ટ –ધ્વસ્ત] 'ફીટવુ'નુ પ્રેરક
ફિડલ સ્ત્રી૦ [ઇં.] એક વિદેશી તતુવાદ્ય
ફિણાવવું સ૦ક્રિ૦, **ફિણાવું** અ૦ક્રિ૦ 'ફીણવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
ફિતનો પું૦ [અ] જુઓ ફિતૂર
ફિતૂર ન૦ [અ ફુતૂર] ફેલ, ઢોગ (૨) બળવો; દગો (૩) તોફાન [**–ભાગવું**=દગો થવો] **–રી** વિ૦ ફિતૂરવાળું, તે કરનારુ
ફિદવી પુ૦ [અ.] ચાકર, દાસ
ફિદા વિ૦ [અ] ખૂબ ખુશ (૨) અતિ આસક્ત
ફિનાઈલ ન૦ [ઇં] ખાળ ઇ૦ માટે જતુનાશક એક દવા
ફિબાદ સ્ત્રી૦ [અ ફીલવદીહ] નકામી વાતો, બડબડાટ **–દી** વિ૦ વાતોડિયુ; બબડાટિયુ
ફિયો પું૦ [સં પ્લીહા] બરોળ
ફિરકો પું૦[અ] કોમ (૨) ટોળી, વર્ગ (૩) એક રાષ્ટ્રની પ્રજા [એક ફારસી કવિ
ફિરદોસ સ્ત્રી૦ [અ.] સ્વર્ગ. **–સી** પું૦ (સ)
ફિરસ્તો પું૦[ફા ફિરિશ્તહ]દેવદૂત(૨)પેગંબર
ફિરંગી પુ૦ [ફા , સં ફિરંગિન્] પોર્ટુગલ દેશનો વતની (૨) ગોરો [ભાથાનુ કરેલુ
ફિરાવન વિ૦ [અ ફિરઅવ્ન] મિનજી, હઠીલુ,
ફિલસૂફ પુ૦ [અ. ફૈલસૂફ] તત્વજ્ઞાની **–ફિક** વિ૦ ફિલસૂફી સંબધી **–ફી** સ્ત્રી૦ તત્વજ્ઞાન [**–હાંકવી, હાંકવી**=તત્ત્વજ્ઞાનની નિરર્થક લાબીચોડી વાતો કહેવી]
ફિલ્ડિંગ સ્ત્રી૦ [ઇ] ક્રિકેટમાં બેટ રમનાર પક્ષ સામેના પક્ષનુ કામ
ફિશિ(–સિ)યારી સ્ત્રી૦[૨વ૦,સર૦મ ફુશારી] બડાઈ, પતરાજી. [**–મારવી**=બડાઈ હાકવી]

ંખોર વિ૦ બડાઈખોર .
ફિસાદ સ્ત્રી૦ [અ ફસાદ] તોફાન (૨) હુલ્લડ; બળવો ંખોર,-દી વિ૦ તોફાની (૨) બળવાખોર
ફિસિયારી, ંખોર જુઓ 'ફિશિયારી'માં
ફિસોટો પુ૦ ફીણનો લોચો. [-કાઢી નાખવો =હ ફાવી દેવું; દમ કાઢી નાખવો (૨) મોમાથી ફીણ પડે તેટલો માર મારવો]
ફી સ્ત્રી૦ [ફં] લવાજમ (૨) મહેનતાણું, દસ્તૂરી
ફીક, -કાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ ફિક્કું] ફિક્કાશ (૨) મોળાશ -કું વિ૦ જુઓ ફિક્કું. -કુ ફચ(-સ) વિ૦ સાવ ફીકું
ફીચ સ્ત્રી૦ [સં. સ્ફિચ્] નંબનો ઉપલો ભાગ
ફીટણ વિ૦ [ફીટવું પરથી] નાશવંત (૨) ન૦ નાશ ંકાળ પુ૦ પ્રલયકાળ. -વવું સ૦ક્રિ૦ ફિટાડવું (૨) ફેડવું; લાચ આપી બસેડવું -વું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. ફિટ્ટ(સ ભ્રંશ્)] ટળવું; મટવું (૨) પતવું (૩) સામે થવું
ફીણ ન૦ [સં. ફેન, પ્રા. ફેણ] પ્રવાહી પર થતો ઘોળો પદાર્થ [-કાઢી નાખવું=થકવી નાખવું. -પડવું=(સખત માર કે શ્રમથી) મોમાથી ફીણ નીકળવું (૨) બહુ મહેનત પડવી] ંવું સ૦ક્રિ૦ ખૂબ ઘૂમરડીને -ફીણ થાય તેમ- એકતાર કરવું (૨) [લા] લાભ કાઢવો
ફીત સ્ત્રી૦ [પો ?] ગૂંથેલી કોર
ફીકું ન૦ [રવ૦] (કા.) અનાજનું ફોતરું-ખોખું. [ફીકાં ખાંડવાં=નકામી મહેનત કરવી]
ફીરકી સ્ત્રી૦ [પ્રા. ફિર(સં ગમ્)] ચકરડી (૨) નાની કાણકી
ફીલ પુ૦ [ફા] હાથી
ફીસી સ્ત્રી૦ [જુઓ ફિસિયારી] બડાઈ
ફીસું વિ૦ [જુઓ ફસ] ફિક્કું (૨) ઢીલું, ઓછા જોરવાળું; ઝટ ફસકી જાય એવું
ફીંચ સ્ત્રી૦ જુઓ ફીચ
ફીંડલું ન૦ જુઓ પિંડલું
ફીંદવું સ૦ક્રિ૦ કે દડુ, વેરણછેરણ કરી નાખવું (૨) ઢીલું કરી નાખવું; ચૂથવું (૩) દબાવવું, કચરવું ફીંદાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક] ફીંદાવું અ૦ ક્રિ૦ [કર્મણિ]
ફુઆજી પુ૦ (માનાર્થે) ફુઓ (૨) ફુઆસસરા
ફુઈ સ્ત્રી૦ [દે. પુપ્ફી] (સુ) ફોઈ
ફુઓ પુ૦[જુઓ ફોઈ] ફોઈનો વર ંસસરો પું૦ પત્નીનો કે પતિનો ફુઓ
ફુક્કો પું૦[જુઓ ફુગવું] મૂત્રાશય (૨) પરપોટો (૩) ફુલકો (અર્થ ૩)
ફુગારો પું૦ ['ફૂગવું' ઉપરથી] ફુક્કો (૨) ફોલ્લો
ફુગાવવું સ૦ક્રિ૦ ફુગાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ફૂગવું'નું પ્રેરક ને ભાવે
ફુગાવો પુ૦ ['ફૂગવું' ઉપરથી] નાણાના ચલણનું કાગળના ચલણમાં અતિ ઘણો વધારો
ફુજૂલ વિ૦ [અ] વધારેનું (૨) નકામું
ફુટકળ વિ૦ [સર૦ મ, હિં ફુટકલ] ફાલતુ, પરચૂરણ (૨) નકામું [મારવો
ફુત્કાર પુ૦ [સ] ફૂંફાડો ંવું સ૦ક્રિ૦ ફૂંફાડો
ફુદીનો પું૦ [ફા. પૂદીનહ(?), હિં પોદીના, મ પુદિના, ફુદ(-દા,-દિ)ના] એક વનસ્પતિ
ફુદ્દી સ્ત્રી૦ જુઓ ફૂદી, નાની પતંગ
ફુદેડો પું૦ [અપ. ફુડિઅ (પ્રા. ફુરિઅ, સં. સ્ફુરિત) ઉપરથી] કૂદકો, ઊડતો વટો (૨) એક જાતનું ઘાસ
ફુપ્ફુસ ન૦ [સં] ફેફસું
ફુફવાટો(-ડો) પુ૦ [રવ૦] ફૂંફવાડો, જોસથી મારેલી ફૂંક (૨) [લા] ગુસ્સાનો આવેશ [-મારવો=જોરથી ફૂંફ કરવું (૨) ગુસ્સાથી બોલવું]
ફુમતિયાળું વિ૦ ['ફૂમતું' ઉપરથી] ફૂમતાવાળું
ફુરકત સ્ત્રી૦ [અ] વિયોગ, છૂટા પડવું તે
ફુરચો પું૦[ફા પુર્જહ] કકડો [ફુરચા, ફુરચે- ફુરચા ઊડી જવા=ટુકડેટુકડા થઈ જવા; છિન્નભિન્ન થઈ જવું]
ફુરજો પુ૦ [અ.] બંદર પરનું જકાત લેવાનું મથક (૨) વહાણો ઠેરવવાનું મથક
ફુરસદ સ્ત્રી૦ [અ ફુર્સત] નવરાશ [-કાઢવી =ફુરસદનો-ખાલી સમય રાખવો]
ફુલાવણી સ્ત્રી૦ ફૂલવવું તે
ફુલારો પુ૦, -શ સ્ત્રી૦['ફૂલવું' ઉપરથી]બડાઈ; પતરાજી [ફુલારો મારવો] -વટ સ્ત્રી૦ ફુલાવવું તે. -વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ફૂલવું'નું પ્રેરક.

–વું અ૦ક્રિ૦ 'ફૂલવું'નુ ભાવે
ફુલેકું ન૦ ['ફૂલ' ઉપરથી ?] વરઘોડો
ફુલેલ ન૦ [ફૂલ + તેલ ?] સુગંધીદાર તેલ
ફુલેવર વિ૦ [ઇં ફ્લાવર] ફૂલની ભાતવાળું (૨) ન૦ તેવું કપડું (૩) જુઓ ફુલ્લી, ક્લિવર (૪) [ઇ. કૉલી ફ્લાવર] એક શાક
ફુલ્લ વિ૦ [સં.] ફૂલેલું (૨) ખીલેલું (૩) ઊઘડેલું
ફુલ્લિસ પું૦ [અ ફુલ્સ] નાણું
ફુલ્લી સ્ત્રી૦ ['ફૂલ' ઉપરથી] જુઓ ક્લિવર
ફુવારો પું૦ [ફા. ફવ્વારહ] પાણી ઊડતુ પડે એવી રચના (૨) ઝરો [–ઊડવો]
ફુંફરાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ફૂ કાર' ઉપરથી] ગમે તેમ બરવીને ઉશ્કેરવું; બહેકાવવુ
ફૂ અ૦ [૨વ૦] ફૂંફાડાનો એવો અવાજ [–કરવું = ફૂંફ મારવી (૨) ફૂંફાડો મારવો (૩) ઉડાવી દેવું; અલોપ કરવુ (૪) ખરચી નાખવુ –થઈ જવું = હવામાં ઊડી જવું (૨) ખરચાઈ જવુ, ખલાસ થઈ જવુ (૩) અદૃશ્ય–લુપ્ત થઈ જવું]
ફૂગ સ્ત્રી૦ ['ફૂગવું' ઉપરથી] ઊબ. [–ચળવી = ઊબ ચડવી] ૦ચવું સ૦ ક્રિ૦ ફુગાવવુ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં ફક્ક, અથવા દે. ફુગફુગ (વીંખરાયેલા ફૂલેલા વાળવાળુ)] ઊબ વળવી (૨) ફૂલવું (૩) બહેકવુ
ફૂટ પુ૦ [ઇં] બાર ઇંચનુ માપ કે તેવડી પટ્ટી
ફૂટ સ્ત્રી૦[સર૦મ] ફૂટવું તે(૨) ફાટ(૩) ભ ગાણ; ફુસંપ (૪) ન૦ સક્કરટેટી જેવુ ફળ; ચીભડું
ફૂટડું વિ૦ [સં. સ્ફુટ, પ્રા. ફુડ] સુંદર, રૂપાળું
ફૂટપાથ પું૦ [ઇં] પગે જનારા માટે શહેરી રસ્તાની બાજુ પર હોતી પગથી
ફૂટબૉલ પુ૦ [ઇં] હવા ભરેલો મોટો દડો કે જેથી રમવાની અંગ્રેજી રમત
ફૂટવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા ફુટ]ખીલવું,વિકસવું,ઊગવુ; પલ્લવિત થવુ (૨) તૂટવુ, ભાગી જવુ(૩) અંતરથી કાટવુ (૪) ખુલ્લુ થવુ, ઉઘાડું પડી જવું (૫) ફરી જવુ; ઠગો દેવો [ફૂટી બદામ ન હોવી = કશું પણ ન હોવુ. ફૂટી બદામનું = તદ્દન માલ વિનાનું, કિંમત વિનાનુ ફૂટેલા કપાળનું = કમનસીબ; દુર્ભાગી ફૂટેલા કાળજાનું = હૈયાસૂનુ; અસરકારી વિનાનુ]
ફૂટાફૂટ સ્ત્રી૦ ['ફૂટવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી ફૂટવું તે (૨) ફુસંપ (૩) ભ ગાણ
ફૂણગી સ્ત્રી૦ [જુઓ ફણગી] ઝીણી ફોલ્લી (૨) નાનો પરપોટો
ફૂદડી સ્ત્રી૦ [અપ ફુડિઅ (સં. સ્ફુરિત)] ગોળ ગોળ ફરવું તે(૨)તારાના કે ફૂલના(*)જેવુ ચિહ્ન
ફૂદડો પું૦ જુઓ ફુદેડો
ફૂદું ન૦ [જુઓ ફુદેડો] પાંખોવાળું નાનુ જીવડું (૨) પતંગિયુ
ફૂમકું(–ડું) ન૦ [પ્રા. ફુમ (સં શ્રમ્)] ઝોળુ; ફલગી –ડી સ્ત્રી૦ એક વરેણુ (૨)નાનુ ફૂમતુ
ફૂર્તિ સ્ત્રી૦ [સ સ્ફૂર્તિ] જાગૃતિ (૨) ઉત્સાહ ૦લું વિ૦ ફૂર્તિવાળું
ફૂલ ન૦ [અપ. ફુલ; પ્રા ફુલ્લ (સં. ફુલ્લ)] પુષ્પ, તેના આકારની વસ્તુ (૨) આંખનો રોગ (૩) કાતરેલી સોપારી (૪)એક વરેણુ (૫)ફૂલકોબી (૬) [જુઓ ફુલારો] સ્ત્રી૦ પતરાજી, ગર્વ. [–આવવું = ફૂલ બેસવું (૨) સ્ત્રીને અડકાવ આવવો (૩) આશા બંધાવી. –ગૂંથવાં = નવરા બેસી રહેવું. –ચઢાવવાં = દેવ વગેરેને પુષ્પ અર્પણ કરવા –થવું = ફૂલ બેસવુ. –પડવું = આંખની કીકીમા ધોળો ડાઘ પડવો –બે જાતનો રોગ થવો –બેસવું = પુષ્પ થવુ –મારવી = બડાઈ હાંકવી ફૂલની પાંખડી = નજીવી ભેટ ફૂલને ઘોડે ચઢવું = ખોટો ભપકો મારવો ફૂલે વધાવવું = દેવની પેઠે માન – ભાવપૂર્વક આવકાર આપવો.] ૦કઢણી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ દારૂખાનુ ૦કો પુ૦ નાની ફુલાવેલી રોટલી (૨) કોઈ પણ વસ્તુનુ ફૂલવુ તે (૩) ફુલાવીને રમવાની રબરની ટોચી, ફુક્કો ૦કોબી(૦જ) સ્ત્રી૦ એક શાક, ફૂલ ૦ખર, ૦ગર ન૦, ૦ખરણી સ્ત્રી૦ ફૂલકણી. ૦ખડી સ્ત્રી૦ એક જાતનુ દારૂખાનુ ૦ગજરો પુ૦ ફૂલની કલગી ૦ગૂંથણિયું વિ૦ એક મેકમા સંકળાયેલુ ૦ગૂંથણી સ્ત્રી૦ ફૂલ ગૂથવા તે (૨) [લા] વસ્તુની બધબેસતી સંકલના ૦ચુંગી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી ૦છોડ પુ૦ ફૂલ માટે ઉછેરાતો છોડ ૦ઝાડ ન૦ ફૂલને જ માટે ઉગાડાતુ ઝાડ કે છોડ ૦ડું ન૦

ફૂલ (૨) ધાણીનો દાણો ૦ણજી(-ણી) વિ૦ (૨) પું૦ વખાણ કર્યાથી ફુલાઈ જાય તેવુ ૦ડોલ પું૦ એક ઉત્સવ. ૦તોડો પુ૦ સ્ત્રીનુ એક ઘરેણુ ૦દાન ન૦ ફૂલ મૂકેવાનુ પાત્ર ૦દાર પુ૦ સખત દાર(૨)દારૂનો અર્ક, મધાર્ક ૦ધાર વિ૦ પ્રમાણિક(૨)શાખવાળુ ૦ફટાક (-કિયું) વિ૦ વરણાગિયુ(૨)નાજુક,તકલાદી. -ફૂલુ વિ૦ ફૂલની જેમ ખીલેલુ, કોમળ ૦બરડો પું૦ એક જાતની સોપારી ૦બાગ પુ૦ ફૂલનો બાગ ૦માલ સ્ત્રી૦ ફૂલની માળા (૨) ઘોડીની એક જાત ૦લતા સ્ત્રી૦ ફૂલ માટે ઉછેરાતી લતા ૦વડી સ્ત્રી૦ એક જાતની વડી ૦વણું સ૦ક્રિ૦ ફુલાવવુ. ૦વાડી સ્ત્રી૦ ફૂલઝાડની વાડી ૦વેલ સ્ત્રી૦ ફૂલલતા

ફૂલવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. ફુલ્લ] ઊપસવુ (૨) પલ્લવિત થવુ, ખીલવુ (૩) [લા] હરખાવું (૪) બડાઈ મારવી (૫) બહેકવુ [ફૂલીને ટેટો થવું=ટેટા જેવુ ફૂલવું; ખૂબ ફૂલવુ ફૂલીને દેડકો થવું=મદાંધ થવુ, અભિમાનમા છકી જવુ ફૂલીને ફાળકો થવું=ફૂલણજી થવુ, મોટી બડાશો મારવી] ૦ફાલવું અ૦ક્રિ૦ બરોબર ખીલવુ ને વધવુ

ફૂલસાંકણું ન૦ ફૂલની ભાતવાળુ સાંકળુ

ફૂલસૂઘણુ ન૦ [ફૂલ+સૂંઘવુ પરથી] નાક

ફૂલિયું વિ૦ [ફૂલ' ઉપરથી] ખીલેલુ (૨) ન૦ એક વનસ્પતિ (૩) નાનુ પ્યાલુ (૪) મથાળુ

ફૂલી સ્ત્રી૦ ['ફૂલ' ઉપરથી] સેથાનુ એક ઘરેણુ

ફૂલું ન૦ ['ફૂલ' ઉપરથી] આખનો એક રોગ [-પડવું=એ રોગ થવો.]

ફૂલ્સકેપ પુ૦[ઈં] અમુક વિશિષ્ટ કદનો કાગળ

ફૂવડ વિ૦ આળસુ (૨) ગંદું ૦તા,-ઘાઈ ૦વેડા સ્ત્રી૦ ફૂવડપણું

ફૂસ સ્ત્રી૦ ફસ (૨) વિ૦ રદ્દી (૩) અ૦ [રવ૦] થાક કે પરાજયનો ફુત્કાર (૪) ન૦ ઘાસ (સૂકું), ખડ ૦ફાસ, ૦ફાસ્સિયું, -સિયુ વિ૦ હલકું, નિર્માલ્ય, ફાસફૂસિયુ

ફૂં અ૦ [રવ૦] એવો અવાજ, ફૂ

ફૂંક સ્ત્રી૦ [ઢે. ફુક્કા] મોથી પવન ફેંકવો તે (૨) પ્રાણ. [-નીકળી જવી=પ્રાણ નીકળી જવા. -મારવી=ફૂંકવું (૨) ખાનગી ચેતવણી આપવી (૩) ઉશ્કેરવુ (૪) ભૂરકી નાખવી, ભરમાવવુ (૫) ફૂંકથી હોલવવુ (૬) ફૂંકથી ઠંડક વળે એમ કરવુ ફૂંકે ફાટવું=શબ્દ માત્રથી બી જવુ] ૦ણી સ્ત્રી૦ ફૂંકવાની રીત કે ભૂગળી

ફૂંકવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા ફુક્ક (સ ફુત્+કૃ)] ફૂંક મારવી (૨) ફૂંકીને વગાડવુ (૩) [લા] દેવાળુ કાઢવુ (૪) પપાળવુ. [ફૂંકી ખાવું=ઉડાવી દેવુ, વાપરી નાખવુ. ફૂંકી દેવું, મૂકવું=બાળી મૂકવુ (૨) ગમે તે હલકા ભાવે વેચી નાખવુ ફૂંકી ફૂંકીને=બહુ સાવચેતીથી ફૂંકી ફૂંકીને કરવું=કરે છે એવુ ન જણાય તે રીતે કરવુ ફૂંકી ફૂંકીને ખાવુ=સામો ન જાણે તે રીતે તેનુ ઉડાવી જવુ, તેનુ ખોતરી ખાવુ ફૂંકી બેસવું=જુઓ ફૂંકી ખાવુ ફૂંકી રાખવું=પપાળવુ, લાડ લડાવવા]

ફૂંકાર,-રો પુ૦[પ્રા ફુકાર(સ ફુત્કાર)] ફૂંક (૨) ફૂંફવાટો ૦વું સ૦ક્રિ૦ મોમા પાણી ભરી ફૂંકથી છાંટવુ (૨) ફૂંક કે ફૂંફાડો મારવો

ફૂંગર સ્ત્રી૦ [ફૂ' (રવ૦)+કૃ] નસકોરુ

ફૂંદોટો પુ૦ [પ્રા ફુદ્ધ (સ સ્પન્દ)] ફિસોટો

ફૂંફવું અ૦ ક્રિ૦ ફૂંફાડો મારવો

ફૂંફવાટો(-ડો), ફૂંફાટો(-ડો) પુ૦ ફુફવાટો. [-મારવો=ફૂ એમ અવાજ કરવો.]

ફે (ફૅ) અ૦ શ્વાસ નીકળી ગયો હોય તેમ (ડરથી કે થાકથી) (૨) સ્ત્રી૦ (લા) હાક, ડર [-ફાટવી=હાક વાગવી]

ફેકન સ્ત્રી૦ મગદળની જોડીની એક કસરત

ફેચો (-ચ્ચો) પું૦ જુઓ ફીચ [ફેચા રહી જવા=થાકથી જંઘો ભરાઈ જવી-દુખવા લાગવી ફેચા નીકળી જવા=(સ્નાયુ વગેરેના) લોચેલોચા નીકળી પડવા કે ઊડી જવા, છિન્ન ભિન્ન થઈ જવુ]

ફેજ પુ૦ [અ] ખરાબી, દુર્દશા (૨) શિક્ષા (૩) સ્ત્રી૦ [સર૦ ફૂંદ, તુર્કી પરથી] એક જાતની મુસલમાની ટોપી [-કરવો, -થવો]

ફેડ(ફે) અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે [ફેડ

દઈને = ફેડ એવા અવાજ સાથે (મારવું)]
ફેટન સ્ત્રી૦ [ઇં.] બગી
ફેડણ વિ૦ [ફેડવું પરથી] ફેડનારું -ણું
ફેડવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. ફેડ (સં સ્ફોટય્)] દૂર કરવું, ટાળવું, મટાડવું (૨) અદા કરવું, વાળવું
ફેણ (ફે) સ્ત્રી૦ જુઓ ફણા (૨) ગામાના કોડિયા ઉપરની ઢબ [-માંડવી = ફણા ઊંચી કરવી; હુમલાની તૈયારી કરવી]
ફેણું (ફે) ન૦ [સ ફેન] ફીણ
ફેણીની (ફે) સ્ત્રી૦ [દે ફિણિયા] સૂતરફેણી (પુષ્ટિમાર્ગીય)
ફેદો પુ૦ ['ફેદકવું' ઉપરથી ?] લોચો. [ફેદા ઊડી જવા = લોચા નીકળી જવા, છિન્નભિન્ન થઈ જવું]
ફેન ન૦ [સ] ફીણ -નિલ વિ૦ ફીણવાળું
ફેફર સ્ત્રી૦ [પ્રા. ફુર (સ સ્ફુર્) ઉપરથી] થોયર [-આવવી] -રાખું અ૦ક્રિ૦ ફેફર આવવી
ફેફરી સ્ત્રી૦, -રું ન૦ [પ્રા. ફુર (સં સ્ફુર) ઉપરથી] વાઈ [કાઢવાનુ અગ
ફેફસું ન૦ [સ ફુપ્ફુસ] શરીરનુ હવા લેવા
ફેબ્રુઆરી પું૦ [ઇં.] ઈસ્વી સનનો બીજો માસ
ફેર (ફે) પું૦ [ઇ. ફાયર, હિં ફૈર] ગોળીબાર
ફેર પુ૦ [ઇ. ભ્રમણ] ફરક, તફાવત (૨) તમ્મર (૩) પેચ (૪) ઘેનવો (૫) લૂગડાની ફહક (૬) ચક્કર, વધારેપહતુ ફરવાનુ થવું તે (૭) ફેરવવાની બીજી ઉદા૦ લવિ ગિયાનો ફેર (૮) અ૦ ફરીથી [-આવવા = ચક્કર આવવા -ખાવો = લાબે રસ્તે -ચક્કર ખાઈ ને -આવવું -ચઢવા = ફેર આવવા -પડવો = ફરક પડવો (૨) સુધારો થવો -પાડવા = પેચ પાડવા. ફેરમાં આવવું = લાબે રસ્તે આવવુ] ૦કૂંડાળું ન૦ ચક્કર (૨) ગૂંચવાડો ૦ણી સ્ત્રી૦ ફેરી (૨) રખડપટ્ટી ૦તપાસ સ્ત્રી૦ ફરીથી તપાસ. ૦પાથડી સ્ત્રી૦ ફરી જવુ તે [-બાંધવી = બોલીને ફરી જવું (૨) સામા પક્ષમા જવું (૩) બોટી ટેવમા પડવુ.] ૦પાળી સ્ત્રી૦ ફેરફાર (૨) વારાફરતી જુદો પાક ઉગાડવો તે ૦ફટક અ૦ આડુંઅવળુ ભમતુ હોય એમ °૦ફરક વિ૦ ઊલટું; ઊંધુ (૨) અ૦ ગમે તેમ ૦ફાર પું૦ ફરક; તફાવત (૨) સુધારો (૩) બદલી. ૦બદલ વિ૦ ફેરબદલીવાળું. ૦બદલી સ્ત્રી૦, ૦બદલો પુ૦ અરસપરસ ફેરફાર; અદલાબદલી ૦વણી સ્ત્રી૦ ફેરવવું તે. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ 'ફરવું'નુ પ્રેરક ૦વાદી વિ૦ ફેરવવાના વિચારનું (૨) પું૦ તેવો આદમી. ૦વાફેર સ્ત્રી૦ ઉપરાઉપરી ફેરવવું તે ૦વાળું વિ૦ પેચદાર (૨) ચક્કર ખાવું પડે તેવું લાબું (૩) ફરકવાળું
ફેરવો પું૦ ['ફેર' પરથી] (કા.) હાથે પહેરવાનો વેઢ
ફેરાવો પુ૦ ['ફેર' પરથી] ફેર; ઘેરાવો (૨) ચક્કર
ફેરિયો પુ૦ [ફેર ઉપરથી] ફેરી કરનાર
ફેરિસ્ત સ્ત્રી૦ [અ ફિહિસ્ત, સરખા મ] યાદી, ટીપ
ફેરી સ્ત્રી૦ ['ફેર' ઉપરથી] ચક્કર; આટો (૨) વખત; વાર (૩) કોઈ પણ વસ્તુ વેચવા માટે ફરવું તે. [-કરવી, ફરવી = ઘેર કે લત્તે લત્તે ફરીને વેચવુ] -રો પુ૦ આટો (૨) વારો (૩) ચક્કર [ફેરા કરવા = આંટા મારવા (૨) અગ્નિની પ્રદક્ષિણા કરવી (લગ્નવિધિમા) (૩) લગ્નવિધિ પૂરો કરવો ફેરા ફેરવી દેવા = ઝટપટ પરણાવી દેવુ ફેરે જવું = લગ્ન જવું. ફેરો આવો = આંટો આવો, જઈ આવવુ (૨) વ્યર્થ આટો મારવો -થવો = નકામો ફેરો પડવો (૨) દસ્ત થઈ જવા -પડવો = જવાનો અર્થ ન સરવો -ફળવો = જવાનો અર્થ સરવો. -ફોટો કરવો, ખાવો = અહીં તહીં કામસર જવુ -આવવુ -લાગવો = દસ્ત થઈ જવા]
ફેલ (ફે) પું૦ [અ ફઅલ] ઢોગ ૦બોર વિ૦ ઢોગી ૦બાજ(-જી)ન પું૦ બાજી ચાલચલગતનો જમીન
ફેલ (ફે) સ્ત્રી૦ [જુઓ ફેલવું] લટ; સેર. [-ગૂંથવી = છૂટી સેરે ગૂથવુ]
ફેલાવ(-વો) (ફે) પુ૦ [પ્રા પયલ્લ (સં પ્રસ) ફેલાવુ; પસરવુ] વિસ્તાર, પ્રસાર (૨) વૃદ્ધિ; પ્રગતિ -વું અ૦ક્રિ૦ પ્રસરવુ (૨) વધવું
ફેલી (ફે) વિ૦ ફેલ-ઢોગ કરનારું
ફેલું (ફે) ન૦ [પ્રા પયલ (સ પ્રચલ) લટકવુ, ફરકવુ] (દોરડુ ભાગતા મુકાતી) તારની લટ (૨) ઘાસ

(૩) મુશ્કેલી; ગૂંચ [–મૂકવું = ફાંસ નાખવી.]

ફેલો પું૦ [ઇં.] ફેલોશિપ ગ્રેજ્યુએટ થયા બાદ આગળ અભ્યાસ માટે અપાતુ એક પદ

ફેશન સ્ત્રી૦ [ફ્રે] આચારવિચારમા અમુક ખાસ વલણ – ઝોક કે વિશેષતા. [–ચાલવી, નીકળવી, પડવી] –નેબલ વિ૦ ફેશનવાળુ

ફૈસલ વિ૦[અ] છેવટનુ(૨)નિકાલ થયેલુ,ફૈંસલ

ફૈસલો (ફૈં) પું૦ [અ] નિકાલ, ફૈંસલો; અંત. [–આણવો = પતવવુ, પૂરુ કરવું –આપવો = ચુકાદો આપવો –મૂકવો = અંત આણવો –લાવવો = અંત લાવવો.]

ફૈસવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ ફેસણેં] તોડવું (૨) ઉતારી પાડવું; નીચે આણવું

ફૈસ્તો પુ૦ [પો ફેસ્તા, મ ફેસ્ત પરથી?](સુ.) ફ્રેંજ, ફ્રેન્જેતો

ફોગ અ૦ (કા) ચારે બાજુથી ખુલ્લુ(૨) રક્ષણ વગરનુ, નધણિયાતુ [સ્ત્રી૦ હાહાકાર

ફોં અ૦ (ફોં૦)[રવ૦]થાકની હાફનો અવાજ(૨)

ફોંકવું (ફોં૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિ, મ] નાખવું (૨)[લા.]ગપ મારવી

ફોંકંફોંકા, ફોંકાફોંક(–ઈ) (ફોં૦) સ્ત્રી૦ સામાસામી દેંકવુ તે

ફોંકારવું (ફોં૦) સ૦ક્રિ૦ ફેંદી કે વીખીને લાભ નાખવું ઉદા૦ વાળ ફોંકારીને બેઠી છે ,

ફોંટ (ફોં૦) સ્ત્રી૦ [હિં] કમરની આજુબાજુનો લૂગડાનો બંધ (૨) [રવ૦] થપાડ, ધબ્બો [–પકડવી = કમરબંધ ઝાલીને પકડી રાખવું –મારવી = થપાડ–ધબ્બો લગાવી દેવો]

ફોંટો (ફોં૦) પુ૦ [જુઓ ફેંટ] માથે બાંધવાનું લૂગડું,ફાળિયું(૨)તાડ અને તરસાડનાં પાદડાની વચલી નસ (૩) ઠગાઈ

ફોંદવું (ફોં૦) સ૦ક્રિ૦ ફીંદવું; ચૂંથવુ (૨) વિખેરી નાખવુ **ફોંદંફોંદા, ફોંદાફોંદ(–ઈ)** સ્ત્રી૦ ચૂંથાચૂંથ, વારંવાર ફોંદવુ તે

ફોંદાવું (ફોં૦) અ૦ક્રિ૦ 'ફોંદવું'નુ કર્મણિ

ફોંફાટ (ૅ૦) અ૦ [(રવ૦) ફોં + ફાટ] પૂરપાટ (૨) બેફાટ (૩) ચારેગમ

ફોંફોં (ફોં૦) અ૦ જુઓ ફોં

ફોંસલ, –લો (ફોં૦) જુઓ 'ફૈસલ'મા

ફોંસવું (ફોં૦) સ૦ક્રિ૦ જુઓ ફેંસવુ

ફોડકો પું૦ [રવ૦; જુઓ ફડકો] ફટકો, લૂગડાની ઝપટ(૨)ઉતાવળે જવું આવવુ તે,ધૂમાધૂમ(૩) બેડૂતનુ એક ઓજાર. [–મારવો = ધૂમવુ, ઝપાટાબંધ અહીં તહીં જઈ આવવુ]

ફોડાફોડ સ્ત્રી૦[રવ૦]આમ ને તેમ જવું, હોડાહોડ

ફોણ સ્ત્રી૦ દરદનું શમવું તે

ફોઇયાત વિ૦ [ફોઈ ઉપરથી] ફોઈનુ, –ને લગતુ –રું વિ૦ ફોઈ તરફનુ (૨) ન૦ ફોઈએ આપેલી બક્ષિસ

ફોઈ, ૦બા સ્ત્રી૦ [જુઓ ફુઈ] બાપની બહેન. **૦જી** સ્ત્રી૦ [માનાર્થે] ફોઈ (૨) ફોઈસાસુ. **૦સાસુ** સ્ત્રી૦ પતિ કે પત્નીની ફોઈ

ફોક વિ૦ [દે. ફુક્કા (મિથ્યા)] ફોગટ; વૃદ્ધ **૦(–ગ)ટ** વિ૦ (૨) અ૦ નકામુ; વ્યર્થ [–જવું] **૦(–ગ)ટિયું** વિ૦ મફતિયુ (૨) નકામુ

ફોકસ ન૦ [ફ્રં] દુરબીન કેમેરા ઇ૦નું અમુક ખાસ કેન્દ્ર કે બિન્દુ જ્યાં પ્રતિબિંબ બરોબર સાફ હોય છે [–મળવું = તેવુ બિંદુ ગોઠવાવુ –મેળવવું, = તેવુ બિંદુ ગોઠવવુ]

ફોકિયત સ્ત્રી૦ [અ.] ગર્વ, અહંકાર

ફોકો પું૦ ભરવાડ

ફોગટ, –ટિયું જુઓ 'ફોક'મા

ફોજ (ફોં) સ્ત્રી૦[ફા.]સેના. **૦ખાતું** ન૦ લશ્કરી ખાતુ **૦દાર** પું૦ એક પોલીસ અમલદાર. **૦દારી** વિ૦કાયદાથી શિક્ષાપાત્ર ગુના સંબંધી 'ક્રિમિનલ' (૨) સ્ત્રી૦ ફોજદારનુ કામ કે પદ (૩)ફોજદારી અદાલત. [–કરવી, માંડવી = ફોજદારી ગુનાની ફરિયાદ કરવી]

ફોટ પુ૦ [સ સ્ફુટ્] +સ્ફોટ, જોરથી ફૂટવું તે

ફોટો, ૦ગ્રાફ પુ૦ [ફ્રં.] છબી [–પાડવો, –લેવો] **૦ગ્રાફર** પુ૦ છબી પાડનાર કે તેનો ધંધાદારી **૦ગ્રાફી** સ્ત્રી૦છબી પાડવાની કળા

ફોડ પું૦, સ્ત્રી૦ [પ્રા. ફોડ(સ સ્ફોટય)]ફોડવુ તે (૨) વિગત (૩) નિકાલ (૪) વહે ચણી. [–પાડવો = છૂટેછૂટુ કરીને બતાવવુ, વિગતે સમજાવવું] **૦ણી** સ્ત્રી૦ ફોડવાની ક્રિયા (૨) [સર૦ મ] વધાર

ફોડલી સ્ત્રી૦ [પ્રા. फोड (સં સ્ફોટ) ફોલ્લો] ફોલ્લી -લો પું૦ ફોલ્લો

ફોડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ફોડ] ફૂટે એમ કરવું (જુઓ ફૂટવું) (૨) -નો નિકાલ લાવવો (૩) ન૦ સમારીને કરેલો શાક ઇ૦ નો કકડો (૪) કહીંનુ ખડખુ. [ફોડીને કહેવું = ખુલ્લેખુલ્લું કહેવું. ફોડી લેવું = માથે પડ્યું વેઠી લેવું.]

ફોડચી સ્ત્રી૦ (સુ.) ઝેરી સાપની એક જાત

ફોત સ્ત્રી૦ એક જાતની પોચી ડાગર

ફોત વિ૦ [અ.] કતલ કરેલુ, મારેલુ

ફોતરી સ્ત્રી૦ લિંગડું, પોપડી -રું ન૦ છોતરુ (૨) કાગળનો ટુકડો [ફોતરા જેવું = માલ વિનાનુ ફોતરું નાખવું = અરજીનો કાગળ મોકલવો (તુચ્છકારમા)]

ફોદું વિ૦ [જુઓ ફૂંફદું] પોચુ, ખાલી ફૂલેલુ. -દો પુ૦ લોચો (દૂધદહીં ઇ૦નો)

ફોન પું૦ [ઇં.] ટેલિફોન. [-આવવો = ફોનની ઘંટડી વાગવી; ફોન દ્વારા વાત કરવાનું થવું. -કરવો = ફોનથી વાત કરવી -જોડવો = કોઈ જોડે વાત કરવા તેના ફોન સાથે જોડાણ કરવું. -થવો = ફોનનુ જોડાણ થવુ (૨) ફોન કરાવો -લેવો = ફોન કરનારની વાત સાભળવા ફોનનુ યંત્ર હાથમા લેવુ (૨) તેનો સ દેશો સ્વીકારવો.]

ફોનોગ્રાફ ન૦ [ઇં] જુઓ ગ્રામોફોન

ફોફળ ન૦ [પ્રા. पोप्फल (સં પૂગફલ)] સોપારી -ળી સ્ત્રી૦ સોપારીનુ ઝાડ

ફોફળિયું ન૦ સ્ત્રીઓનુ એક જાતનુ વસ્ત્ર

ફોફળી સ્ત્રી૦ જુઓ 'ફોફળ'મા

ફોફું ન૦ [દે. पुप्पुअ = ફૂલેલુ, જાડું] ખાલી ફૂલેલું -શક્તિ વગરનુ માણસ(૨)[કા]સીગનુ ફોતરુ [ફોલ્લો

ફોફોયો પું૦ ['ફોફું' ઉપરથી] પાણીથી ભરેલો

ફોમ (ફો) સ્ત્રી૦ [જુઓ ફામ] ચાદ

ફોર [અ.] (ફોર,),૦મ સ્ત્રી૦ સુગ ધ, સુવાસ(૨) [લા.] આબરૂ [-મારવી = સુગધ મહેકવી (૨) બડાઈ મારવી.] ૦વવું સ૦ ક્રિ૦ 'ફોરવું'નુ પ્રેરક. ૦વું અ૦ક્રિ૦ સુવાસ રેલાવી

ફોરન (ફૉ)અ૦ [અ.] ઝટપટ; જલદી

ફોરવું, -વવું જુઓ 'ફોર'મા

ફોરાઈ (ફો) સ્ત્રી૦ [પ્રા. फुर् (સ સ્ફુર્)] સ્ફૂર્તિ, ચંચળાઈ; ચાલાકી

ફોરું (ફો) વિ૦ [જુઓ ફોરાઈ] ચંચળ, ચાલાક (૨) જરા મોટું, ખૂલતુ (૩) હલકું, અલ્પ વજનવાળુ (૪) [ફો] ન૦ છાટો, ટપકું. [ફોરાં પડવાં = વરસાદના થોડા છાટા પડવા.]

ફોલ પુ૦[પ્રા.फोड (સ.स्फोटय्)પરથી] ફોલીને કાઢેલુ તે (૨) કચૂકા કાઢી નાખેલી આબલી ૦વું સ૦ક્રિ૦ છોડા વગેરે કાઢી ચોખ્ખુ કરવુ [ફોલી ખાવુ = ચૂંથી ખાવુ; ખૂબ નિંદા કરવી (૨) પૈસાટકા છેતરીને પડાવી લેવા.] -લાઈ (-ણી) સ્ત્રી૦, -લામણ ન૦ ફોલવાની મજૂરી

ફોલ્લી સ્ત્રી૦ ['ફોડલી' ઉપરથી] નાનો ફોલ્લો. -લ્લો પુ૦ ગૂમડુ (૨) ઝળેળો. [-ફૂટી જવો = પીડા ટળવી (૨) સશય જવો, ભેદ ખુલ્લો થવો (૩) નિકાલ થવો ફોલ્લા ફોડવા = ભૂડું બોલવું, બદગોઈ કરવી]

ફોશી વિ૦ ['ફૂશ' ઉપરથી] બાયલુ; ઢીલુ

ફોસલામણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [પ્રા ફુસણા (સં સ્પર્શના) પરથી] પટામણ (૨) છેતરામણ -ણું વિ૦ (૨) ન૦ પટામણ

ફોસલાવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ફોસલામણ] પટાવવુ, છેતરવુ

ફોસલાવું અ૦ક્રિ૦ છેતરાવું; પટાવુ

ફોસ્ફરસ પુ૦ [ઇં.] હવા લાગતા સળગી ઊઠે એવું એક રસાયન (દીવાસળીમાં વપરાય છે)

ફ્રેંચ વિ૦ [ઇં] ફ્રાન્સ દેશનુ (૨) સ્ત્રી૦ ફ્રાન્સની ભાષા

બ

બ પું૦ [સ.] ત્રીજો ચૈાષ્ઠય વ્યંજન. ૦કાર પુ૦ બ અક્ષર કે ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે બકારવાળુ

બક પુ૦[સ] બગ, બગલો (૨) [સ] કૃષ્ણે મારેલો એક રાક્ષસ ૦(-ગ)ધ્યાન ન૦ બગલા જેવુ ઢભી ધ્યાન-ધ્યાનનો ઢોગ, ધૂર્તતા. ૦(-ગ)ધ્યાની વિ૦ ધૂર્ત

બકડિયું ન૦ [બે + કડુ] એક વાસણ

બકબક સ્ત્રી૦, -કાટ(-ટો,-રો) પુ૦ [પ્રા. વુક્ક, હિ. બકના = ભૂકવુ કે ગર્જવુ] નકામો લવારો-ડાચાકૂટ, બકવાટ [કરનારુ

બકબકિયું વિ૦ ['બકબક' ઉપરથી] બકબક

બકરકૂટી સ્ત્રી૦ [બકરો + કૂટવુ ? સર૦ મ] તોફાન, મસ્તી, મકરકૂટી

બકરી સ્ત્રી૦ [સ. બર્કર] બકરાની માદા [-બે થઈ જવું = સાવ નરમ થઈ જવુ] -રું ન૦ એક ચોપગું -રો પુ૦ બકરાનો નર (૨) રેલવેના વેગનોને ધક્કેલવા માટે પૈડા નીચે રેલ પર મૂકીને વાપરવાનુ એક લાબુ કોશ જેવુ સાધન

બકરી ઈદ સ્ત્રી૦[અ બકર્ + ઈદ] મુસલમાનોનો એક કુરબાનીનો તહેવાર

બકલ ન૦ [ઈં] કમરપટો તંગ કરવા-બેસવા વપરાતી અણીદાર જીભોવાળી કડી

બકવા, ૦ટ(-દ) પુ૦ [જુઓ બકવુ, હિં , મ] બકબકાટ, લવારો [-કરવો]

બકવુ સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. વુક્ક ? સર૦ હિં બકના, મ વકણે] નકામો લવારો કરવો (૨) બોલવુ (તિરસ્કારમા) (૩) હોડ -શરત લગાવવી

બકવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સ] બગલા જેવી વૃત્તિ, બક ધ્યાનીની ઢભી સ્વાર્થસાધુ વૃત્તિ

બકાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ બગાસુ [-આવી]

બકાત વિ૦ [અ. બાકિયાત] વાપરતા વધેલુ, બાકી બચેલુ, બચત (૨) બાકી, બાદ [-રાખવું = બાકી રાખવુ, બાદ કરવું]

બકાન ન૦ [હિં વકાયન, મ વકાણ] એક વનસ્પતિ [(-આવવી)

બકારી સ્ત્રી૦ ઊલટીનો ઊબકો-ઉકરાટો

બકા(-ખા)રો પુ૦ [દે બુક્કાર] ધૂમ, બરાડો (૨) બકવાદ [-પાડવો = ધૂમ પાડવી]

બકાલ પુ૦ [અ. બક્કાલ] કાછિયો (૨) વાણિયો (તુચ્છકારમા) ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ હલકા પ્રકારના વાણિયાવેડા -લાપીઠ સ્ત્રી૦ શાક-બજાર -ણી પુ૦ બકાલ, કાછિયો -લું ન૦ લીલોતરી, શાક (૨) બકાલનો ધધો, (૩)

બકી સ્ત્રી૦ [સ.] બગલી (૨) (સ) પૂતના (૩) ['બચી' ઉપરથી] બોકી, ચુંબન (બાળભાષા)

બકુલ ન૦, -ળી સ્ત્રી૦ [સ] બોરસલીનુ ઝાડ (૨) તેનુ ફૂલ [છોકરો (લાડમા)

બકૂડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બચુ] છોકરી -ડો પુ૦

બકોર પુ૦ [દે. બુક્કાર] ધોધાટ, કોલાહલ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ધૂમ પાડી બોલાવવું

બક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [ફા બખ્શીદન] ભેટ તરીકે આપવુ (૨) આપવુ

બક્ષિશ(-સ) સ્ત્રી૦ [ફા] ભેટ ૦પત્ર ન૦ બક્ષિસ આપ્યા બાબતનુ લખાણ-કરતાવેજ

બક્ષી પુ૦ [ફા.] લશ્કરને પગાર આપનાર ચમલદાર (૨) નાગરોમા એક અટક

બખડિયુ ન૦ (ચ) જુઓ બકડિયુ

બખતર ન૦[ફા બક્તર] લોઢાનો પોશાક, કવચ; બખ્તર -રિયો પું૦ બખતરવાળો યોદ્ધો

બખતાવર વિ૦ [ફા] બખ્તાવર, ભાગ્યશાળી, સુખી. ૦કદમ વિ૦ શુભ પગલાનુ

બખર સ્ત્રી૦; ન૦ [જુઓ ખબર, સર૦ મ.] વૃત્તાત (૨) ઇતિહાસ, તવારીખ

બખરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખર] સાલવુ, લાગવું (૨) [ફા વખ્ર; હિં વખરા = હિસ્સો] પચવુ; ભોગવી શકાવુ

બખાબખી સ્ત્રી૦[જુઓ બખેડો] લડાલડી, ટંટો (૨) બખેડો, ફિસાદ [ગાબડું

બખારું ન૦ ['ભગ' ઉપરથી] બોકોરુ, કાણુ;

બખારો(-ળો) પુ૦ [જુઓ બકારો'] મોટો ઘાટો, ખુમાટો, હોહા [બખાળા કાઢવા = દિલની દાઝ બોલીને બહાર પાડવી બખાળા પાડવા = ઘાટા-બરાડા પાડવા.]

અખાળિયું ત્રિ૦ ['અખાળો' ઉપરથી] અખાળા પાડ્યા કરતુ —તેવી ટેવવાળું

અખિયો પુ૦ [ફા. વખ્યહ] આરી દઈને ભરેલો દોરાનો ટાંકો [–દેવો, મારવો]

અખીલ વિ૦ [અ.] કંજૂસ (૨) કંગાલ ૦પણું ન૦, ૦તા, –લાઈ સ્ત્રી૦ કંજૂસાઈ (૨) કંગાલિયત

અખું ન૦ [જુઓ અખાર] અઠોર, બગુ (ચ)

અખેડો પુ૦ [સર૦ હિં. વખેડા (સ. વ્યાદોષ, પ્રા. વક્ખેવ?)] મારામારી, ટંટો

અખોલ સ્ત્રી૦ ['અખુ' ઉપરથી] બાડ –પોલાણ (ઝાડ, પહાડ, જમીન વગેરેમા)

અખ્ખડ વિ૦ [જુઓ અણ્ણડ] જાડું, ધટ્ટ

અખ્ખ ન૦ [ફા.] નસીબ

અખ્તતીતર ન૦ એક પક્ષી

અખ્તર, –રિયો જુઓ 'અખતર'મા

અખ્તાવર વિ૦ [ફા] જુઓ અખતાવર

અગ પું૦ [સ વક્ર, પ્રા] બગલો

અગડવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં વિગડના, મ. વિગડણેં, જુઓ બગાડ] કથળવું; વણસવું, ખરાબ થવું (૨) ભ્રષ્ટ થવું (૩) અણબનાવ હોવો કે થવો

અગડિયું વિ૦ ['બગડો' ઉપરથી] જોડીવાળું, જોડીનું (૨) બે ને બાજુ ઢળી પડે તેવું (૩) ન૦ એક જાતની રાપડી

અગડિયો પું૦ [જુઓ બગડિયું] બે સેરો બુડાડીને અને બે તાગને ભરેલો ખાટલો

અગડો પુ૦ [સ દ્વિક] બેનો આંકડો [અગડે બે = છૈયાછોકરા વિનાના, વર ને વહુ (૨) માલ વિનાનું; નપુંસક (૩) બે ભેગા થાય એટલે કામ બગડે –એ અર્થની ઉક્તિ બગડે બે થવું = નિર્વંશ જવું (૨) ધબાય નમ]

અગદો પું૦ [સર૦ હિં. વગદના, જુઓ બગડવું] કચરો. પૂલે

અગદોઈ સ્ત્રી૦ + જુઓ બદગોઈ

અગધ્યાન, –ની વિ૦ જુઓ 'અકધ્યાન'મા

અગબગું ન૦ [સર૦ મ વઘર્ણે = જોવું અથવા મ વર્ગે = બહાવરાપણું] બળબાબળું, મળસકું

અગભરાત પુ૦ બગલા જેવો કાળી ભગત

અગરી સ્ત્રી૦, –રું ન૦ [પ્રા વગ્ગ (સં વલ્ગ્) = ઉપર કૂદી –તરી આવવું ? સર૦ હિં. દગરના ફેલાવું, વીખરાવું] ઘી તાવવાથી ઉપર તરી આવતો કચરો (૨) ઘીતેલનો રગડો

અગલ સ્ત્રી૦ [ફા] બન્ને બગલોના હાથના મૂળ આગળનો ખાડો. [–લેવી = બગલના વાળ મૂંડવા –વધવી = બગલના વાળ વધવા. અગલમાં ઘાલવું = જુગ્ગો બગલમા લેવું બગલમાં ઘાલી ઊડી જવું = છેતરીને સટકી જવું, ધૂતી જવું અગલમાંથી વાત કરવી = ગપ મારવી અગલમાં મારવું = બગલમા દબાવાય તેમ પકડવું (૨) કબજે કરવું બગલમાં રાખવું = કબજામા રાખવું (૨) આશરામા રાખવું બગલમાં લેવું = બગલમા દબાવાય તેમ પકડવું (૨) આશરો આપવો. બગલમાં હોવું = કબજામા હોવું (૨) સંભાળ નીચે હોવું બગલો ઉઘાડી થવી = આજુ બાજુની ઓથ ચાલી જવી (૨) પાસેનું બધું જતું રહેવું, માલમતા ઊડી જવી (૩) કામમાંથી છૂટા થવું, નિરાંત થવી બગલો ઉઘાડી મૂકવી = શરમ નેવે મૂકવી, નફટ થવું બગલો ઊંચો કરવી = દેવાળું કાઢવું બગલો ફૂટવી = એક હાથને સામી બગલમા ઘાલી અવાજ કરવો, કાખલીઓ ફૂટવી (૨) રાજી રાજી થઈ જવું બગલો દેખાડવી = દેવાળું કાઢવું બગલો વગાડવી = જુઓ બગલો ફૂટવી.] ૦ગીર વિ૦ આલિંગન આપનાર ૦ગીરી સ્ત્રી૦ આલિંગન. ૦થેલી સ્ત્રી૦ ખભા પર ભેરવતા બગલ નીચે લટકતી રહે તેવી થેલી ૦બચ્ચું વિ૦ બગલમા સમાઈ રહે તેવું, નાગલું, ગદું. ૦મો પુ૦ લાઠીની એક કસરત –લિયો પુ૦ ગમે ત્યારે ગમે તેવું કામ દે એવો માણસ

અગલદાણા પુ૦ બ૦વ૦ ['અકલ' ઉપરથી?] છૂટી કડીઓનાં સાકળા

અગલબચ્ચું, બગલબો જુઓ 'બગલ'મા

અગલિયો પુ૦ જુઓ 'બગલ'મા

અગલી સ્ત્રી૦ ['બગલ' ઉપરથી] બગદળ જોડીની કે મલખંભની એક કસરત

અગલી સ્ત્રી૦ [સં વક્ર, પ્રા વગ ઉપરથી] બગલાની માદા. –લું ન૦ એક પંખી –લો પું૦ નર.

બ

બ પું૦ [સ.] ત્રીજો ઔષ્ઠ્ય વ્યંજન ૦કાર પુ૦ બ અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે બકારવાળું

બક પુ૦[સ] બગ, બગલો (૨) [સ] કૃષ્ણે મારેલો એક રાક્ષસ ૦(-ગ)ધ્યાન ન૦ બગલા જેવુ ઢભી ધ્યાન-ધ્યાનનો ઢોંગ, ધૂર્તતા ૦(-ગ)ધ્યાની વિ૦ ધૂર્ત

બકડિયું ન૦ [બે + કડુ] એક વાસણ

બકબક સ્ત્રી૦, -કાટ(-ટો,-રો) પુ૦ [પ્રા. વુક્ક, હિ. વકના = ભૂંકવુ કે ગર્જવુ] નકામો લવારો-ડાચાકૂટ, બકવાટ [કરનારુ

બકબકિયું વિ૦ ['બકબક' ઉપરથી] બકબક

બકરકૂદી સ્ત્રી૦ [બકરો + કૂદવુ ? સર૦ મ] તોફાન, મસ્તી, મકરકૂદી

બકરી સ્ત્રી૦ [સ વર્કર] બકરાની માદા [-બે થઈ જવું = સાવ નરમ થઈ જવુ] -કું ન૦ એક ચોપગું. -રો પુ૦ બકરાનો નર (૨) રેલવેના વૅગનોને ધકેલવા માટે પૈડા નીચે રેલ પર મૂકીને વાપરવાનુ એક લાંબુ કોશ જેવુ સાધન

બકરી ઈદ સ્ત્રી૦[અ વકર્‌ + ઈદ] મુસલમાનોનો એક કુરબાનીનો તહેવાર

બકલ ન૦ [ઈં] કમરપટો તગ કરવા-ભેરવવા વપરાતી અણીદાર જીભોવાળી કડી

બકવા, ૦ટ(-ઢ) પું૦ [જુઓ બકવુ, હિં, મ] બકબકાટ, લવારો [-કરવો]

બકવુ સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. વુક્ક ? સર૦ હિં વકના, મ વકર્ણે] નકામો લવારો કરવો (૨) બોલવું (તિરસ્કારમા) (૩) હોઠ -શરત લગાવવી

બકવૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સ.] બગલા જેવી વૃત્તિ, બક ધ્યાનીની ઢભી સ્વાર્થ સાધુ વૃત્તિ

બકાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ બગાસુ [-ખાવી]

બકાત વિ૦ [અ. બાકિયાત] વાપરતા વધેલુ, બાકી બચેલુ, બચત (૨) બાકી, બાદ [-રાખવું = બાકી રાખવું, બાદ કરવું]

બકાન ન૦ [હિં વકાયન, મ. વકાણ] એક વનસ્પતિ [(-આવવી)

બકારી સ્ત્રી૦ ઊલટીનો ઊભરો-ઉકરાટો

બકા(-ખા)રો પું૦ [દે વુક્કાર] ભૂમ, બરાડો (૨) બકવાદ. [-પાડવો = ભૂમ પાડવી.]

બકાલ પુ૦ [અ. વક્કાલ] કાછિયો (૨) વાણિયો (તુચ્છકારમા) ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ હલકા પ્રકારના વાણિયાવેડા -લાપીઠ સ્ત્રી૦ શાક બજાર -ળી પું૦ બકાલ, કાછિયો -ળું ન૦ લીલોતરી; શાક (૨) બકાલનો ધંધો, (૩) ગરીબી

બકી સ્ત્રી૦ [સ] બગલી (૨) (સ) પૂતના (૩) ['બચી' ઉપરથી] બોકી, ચુંબન (બાળભાષા)

બકુલ ન૦, -ળી સ્ત્રી૦ [સ] બોરસલીનુ ઝાડ (૨) તેનુ ફૂલ [છોકરો (લાડમા)

બકૂડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બચું] છોકરી -ડો પુ૦

બકોર પુ૦ [દે. વુક્કાર] ધોધાટ, કોલાહલ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ભૂમ પાડી બોલાવવુ

બક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [ફા વખ્શીદન] ભેટ તરીકે આપવુ (૨) આપવુ

બક્ષિશ(-સ) સ્ત્રી૦ [ફા] ભેટ ૦પત્ર ન૦ બક્ષિસ આપ્યા બાબતનુ લખાણ-દસ્તાવેજ

બક્ષી પુ૦ [ફા.] લશ્કરને પગાર આપનાર અમલદાર (૨) નાગરોમા એક અટક

બખડિયું ન૦ (ચ) જુઓ બકડિયું

બખતર ન૦[ફા. વક્તર] લોઢાનો પોશાક, કવચ; બખ્તર. -રિયો પું૦ બખતરવાળો યોદ્ધો

બખતાવર વિ૦ [ફા] બખ્તાવર, ભાગ્યશાળી; સુખી. ૦કદમ વિ૦ શુભ પગલાનુ

બખર સ્ત્રી૦; ન૦ [જુઓ ખબર, સર૦ મ.] વૃત્તાત (૨) ઇતિહાસ, તવારીખ

બખરવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખર] સાલવું, લાગવું (૨) [ફા વખ્તર, હિં વખરા = હિસ્સો] પચવુ; ભોગવી શકાવુ

બખાબખી સ્ત્રી૦[જુઓ બખેડો] લડાલડી, ટંટો (૨) બખેડો, ફિસાદ [ગાબડું

બખારું ન૦ ['લગ' ઉપરથી] બાકોરુ, કાણુ,

બખારો(-ળો) પુ૦ [જુઓ બકારો] મોટો ઘાંટો, ઘુમાટો, હોહા [બખાળા કાઢવા = દિલની દાઝ બોલીને બહાર પાડવી બખાળા પાડવા = ઘાટા-બરાડા પાડવા]

અખાળિયુ ત્વિ૦ ['અખાળો' ઉપરથી] અખાળા પાડયા કરતુ—તેવી ટેવવાળું

અખિયેા પુ૦ [ફા. વખ્યહ] આટી દઈને ભરેલો દોરાનો ટાંકો [–દેવેા, મારવેા]

અખીલ વિ૦ [અ.] કંજૂસ (૨) કંગાલ ૦પણું ન૦, ૦તા, –લાઈ સ્ત્રી૦ કંજૂસાઈ (૨) કંગાલિયત

અખુ ન૦ [જુઓ અખારુ] આકોરુ, અગુ (ચ)

અખેડેા પુ૦ [સર૦ હિં. વખેડા (સ વ્યાદોષ, પ્રા. વક્ખેવ?)] મારામારી, ટંટો

અખોલ્લ સ્ત્રી૦ ['અખુ' ઉપરથી] બાકુ –પોલાણ (ઝાડ, પહાડ, જમીન વગેરેમા)

અખ્ખડ વિ૦ [જુઓ અણ્ણડ] જાડુ, ઘટ્ટ

અખ્ખ ન૦ [ફા.] નસીબ

અખ્તતીતર ન૦ એક પક્ષી

અખ્તર, –રિયેા જુઓ 'અખતર'મા

અખ્સાવર વિ૦ [ફા.] જુઓ અખતાવર

અગ પુ૦ [સ વક્ર, પ્રા] અગલો

અગડવુ અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં વિગડના, મ. વિગડણેં, જુઓ અગાડ] કથળવુ, વણસવુ, ખરાબ થવુ (૨) ભ્રષ્ટ થવુ (૩) અણબનાવ હોવો કે થવો

અગડિયું વિ૦ ['અગડો' ઉપરથી] જોડીવાળુ, જોડીનુ (૨) બે ને બાજુ ઢળી પડે તેવુ (૩) ન૦ એક જાતની સાપડી

અગડિયેા પુ૦ [જુઓ અગડિયુ] બે સેરો બુડાડીને અને બે તારીને ભરેલો ખાટલો

અગડેા પુ૦ [સ દ્વિક] બેનો આકડો [અગડે બે = છેયાછોકરાં વિનાના, વર ને વહુ (૨) માલ વિનાનું, નપુસક(૩)બે ભેગા થાય એટલે કામ અગડે–એ અર્થની ઉક્તિ. અગડે બે થવુ = નિર્વંશ જવુ (૨) ધવાય નમ]

અગદેા પુ૦ [સર૦ હિં. વગદના, જુઓ અગડવુ] કચરો, પૂલો

અગદોઈ સ્ત્રી૦ + જુઓ અકગોઈ

અગધ્યાન, –ની વિ૦ જુઓ 'અકધ્યાન'મા

અગબગું ન૦ [સર૦ મ. વઘર્ણે = જોવુ અથવા મ વર્ણે = બહાવરાપણુ] ભળભાખળુ, મળસકુ

અગભગત પુ૦ અગલા જેવો ઢોંગી ભગત

અગરી સ્ત્રી૦, –રું ન૦ [પ્રા વગ્ગ (સ વલ્ગ્) = ઉપર કૂદી–તરી આવવુ ? સર૦ હિં. વગરના ફેલાવું, વીખરાવુ] ઘી તાવવાથી ઉપર તરી આવતો કચરો (૨) ઘીતેલનો રગડો

અગલ સ્ત્રી૦ [ફા] બકા તળેનો હાથના મૂળ આગળનો ખાડો [–લેવી = બગલના વાળ મૂડવા –વધવી = બગલના વાળ વધવા બગલમાં ઘાલવું = બાથ બગલમા લેવુ બગલમાં ઘાલી ઊડી જવું = છેતરીને સટકી જવુ, ધૂતી જવુ બગલમાંથી વાત કરવી = ગપ મારવી બગલમાં મારવું = બગલમાં દબાવાય તેમ પકડવુ (૨) કબજે કરવું બગલમાં રાખવું = કબજામા રાખવુ (૨) આશરામા રાખવુ બગલમાં લેવું = બગલમા દબાવાય તેમ પકડવુ (૨) આશરો આપવો. બગલમાં હોવું = કબજામા હોવુ (૨) સભાળ નીચે હોવુ બગલો ઉઘાડી થવી = આબરુ બાજુની ઓથ ચાલી જવી (૨) પાસેનુ બધું જવુ રહેવું, માલમતા ઊડી જવી (૩) કામમાથી છૂટા થવુ, નિરાત થવી. બગલો ઉઘાડી મૂકવી = શરમ નેવે મૂકવી, નફટ થવુ બગલો ઊંચા કરવી = દેવાળુ કાઢવુ બગલો ફૂટવી = એક હાથને સામી બગલમા ઘાલી અવાજ કરવો, કાખલીઓ ફૂટવી (૨) રાજી રાજી થઈ જવુ બગલો દેખાડવી = દેવાળુ કાઢવુ બગલો વગાડવી = જુઓ બગલો ફૂટવી] ૦ગીર વિ૦ આલિંગન આપનારુ ૦ગીરી સ્ત્રી૦ આલિંગન. ૦થેલી સ્ત્રી૦ બકા પર જોરવતાં બગલ નીચે લટકતી રહે તેવી થેલી ૦બચ્ચું વિ૦ બગલમા સમાઈ રહે તેવુ, ઠાગધ્યું, ગદું. ૦મેા પુ૦ લાઠીની એક કસરત –લિયેા પુ૦ ગમે ત્યારે ગમે તેવુ કામ દે એવેા માણસ

અગલદાણા પુ૦ બ૦વ૦ ['અકલ' ઉપરથી ?] છૂટી કડીઓનાં સાકળા

અગલબચ્ચું, અગલમેા જુઓ 'બગલ'મા

અગલિયેા પુ૦ જુઓ 'અગલ'મા

અગલી સ્ત્રી૦ ['અગલ' ઉપરથી] મગદળ જોડીની કે મલખંભની એક કસરત

અગલી સ્ત્રી૦ [સં વક, પ્રા વગ ઉપરથી] બગલાની માદા. –લું ન૦ એક પંખી –લેા પું૦ નર-

અગલુ, અક. [અગલ-ભાવાર્થી = અગલાની જેમ આપમતલબી – ધૂર્ત અગલો પાવરો (પ્રાવટ) ખેસવો = અગલાની જેમ ઠોગ કરવો (૨) દેવાણું કાઢવું] [વપરાય છે)

અગવા પું૦ કાનનો મેલ (અ૦વ૦ રૂપમા

અગવાવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ મ બગે = બાવરાપણું] બાવરા થવું, બાઘા જેવું થવુ (ઊંઘમાથી ઊઠતા)

અગા, ૦ઈ સ્ત્રી૦ [દે. બિગ્ગાઇઆ; બિગ્ગાઇ] ઢોર કે કૂતરાં ઉપર બેસતી એક જાતની માખ (૨) કાનનો એક રોગ

અગાડ, –ડો પું૦ [હિં; બિગાડ, મ. બિગડ, બિઘડ (સ બિઘટન)] નુકસાન, ખરાબી (૨) બિકાર, સડો (૩) અણબનાવ (૪) ભ્રષ્ટતા [–કરવો, –થવો]. ૦વું સ૦ક્રિ૦ અગાડ કરવો

અગાવત સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. વઘણે = જોવુ] ચીવટ; નિધા (૨) [અ.] બડ

અગાસું ન૦ [સં. બિકસ્, પ્રા.બિગસ] ઊધ ભરાતા કે કટાળાને વખતે દીર્ઘશ્વાસ લેતા મોં ફાડવું તે. [–આવવું, ખાવું]

અગી સ્ત્રી૦ [ફં. વગ્ગી] એક જાતની ઘોડાગાડી (૨) [સર૦ મ વઘળેં] નજર (૩)[?] ઉચ્ચારનું સ્થાન; ભો. ૦ખાનું ન૦ ઘોડા કે ગાડીઓ રાખવાનો તબેલો

અગીચો પું૦ [ફા. બાગ્ચહ] બાગ [બાકું

અગું ન૦ જુઓ બણું; બાકુ (૨)દીવાલમા પડેલુ

અગો પુ૦ ['બગ' ઉપરથી?] (શોકને પ્રસગે પહેરવાનો) વચ્ચે તથા કિનારીમા ઘોળી ઘોળી ભાતવાળો ગળીના રગનો સાલ્લો

અગ્ગો પુ૦ [સં. વક] (૫) બગલો

અ(૦ડ)ઘડાટી સ્ત્રી૦ [રવ૦] (કા) ત્રમઝટ (૨) ટહુકારો (૩) ધમાલ (૪) મારામાર

અઘાર વિ૦['બાધુ'ઉપરથી]હૈયાસૂનુ, બેબાકળુ

અચક બચક અ૦ [રવ૦] ધાવવાનો અવાજ

અચકવા પું૦ ['બચકુ' ઉપરથી] જેને તેને બચકા ભરે એવો એક વાયુરોગ

અચકુંબચકા, અચકાબચકી સ્ત્રી૦ ['બચકુ' ઉપરથી] સામસામે બચકા ભરવા તે

અચકાટવું સ૦ક્રિ૦ [બચકુ' ઉપરથી] બચકે બચકે ખાવું કે કરડવું

અચકારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] વહાલનો 'બુચ્ચ' અવાજ કરવો; તેમ કરી લાડ લડાવવું

અચકારો પુ૦ [રવ૦] બચબચ અવાજ (જેમ કે, અમુક લોક ખાતા કરે છે) [પોટલી

અચકી સ્ત્રી૦ [તૂર્કી બુકચહ, હિં બુકચા] નાની

અચકું ન૦ [જુઓ 'બચકારો' તથા 'બચકી'] કરડવું તે, ડાકુ (૨) બચકામા માય એટલો ટુકડો (૩) પોટકુ [–ભરવું = કરડવુ, ડાકુ ભરવુ] [પોટલુ

અચકો પું૦ [જુઓ બચકી] મોટી બચકી;

અચકોરવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ મ બુચકળણે] બોળવુ (૨) [‘બચકારો’ ઉપરથી] ઢોરને બચકારા વડે શાત કરવું કે હાકવું

અચકોરું ન૦ [જુઓ બચકોરવુ] ડૂચકી

અચગી સ્ત્રી૦ [ફા. બચ્ચહ ઉપરથી] બાળપણ

અચત વિ૦ ['બચવુ' ઉપરથી, સર૦ હિ] બચેલુ; વધેલુ (૨) સ્ત્રી૦ બચેલુ –વધેલુ તે (૩) બચાવેલી રકમ ૦ખાતું ન૦ બચત પૈસાનુ ખાતુ

અચપણ ન૦['બચ્ચુ' ઉપરથી સર૦હિં બચપન] બાળપણ

અચબચ અ૦[રવ૦] ધાવવાનો અવાજ –ચાટ પુ૦ બચબચ અવાજ [વરતારી

અચરવાળ વિ૦[બચ્ચુ+વાળુ]છોકરાછૈયાવાળુ,

અચવું અ૦ક્રિ૦ [સં બઞ્ચ્ ; સર૦ હિં બચના] ઊગરવુ (૨) વધવું, સિલક રહેવુ

અચાઈ સ્ત્રી૦ ['બચવુ' ઉપરથી] બચત, ઉગારો –ઉ વિ૦ બચત કરનારુ

અચારવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] બચકોરવુ (હાકતા)

અચારું વિ૦ જુઓ બીચારુ

અચાવ પુ૦ [જુઓ બચવુ, હિં , મ] સ રક્ષણ (૨) ઉગારો,બચત [–કરવો=દોષિત નથી એમ સાબિત કરવું] ૦પક્ષ પુ૦ બચાવ કરનારો પક્ષ, પ્રતિવાદીનો પક્ષ ૦વું સ૦ક્રિ૦ 'બચવુ'નું પ્રેરક –વો પુ૦ + બચાવ

અચી સ્ત્રી૦ [બચ્ચુ' ઉપરથી] છોકરી, દીકરી

અચી(–ચ્ચી) સ્ત્રી૦ ['બચ' રવ૦] ચુબન

અચુ પુ૦, (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ બચ્ચું] છોકરા કે છોકરીને માટે લાડવાચક શબ્દ

અચેરી સ્ત્રી૦ [મ] (સુ.) કૂથલી, નિદા

બચોળિયું ન૦ ['બચ્ચુ' ઉપરથી] નાનુ બાળક
બચ્ચાંકચ્ચાં ન૦ અ૦વ૦ ['બચ્ચુ'નો દ્વિર્ભાવ] નાના છોકરા; છૈયાંછોકરા
બચ્ચી સ્ત્રી૦ જુઓ બચી
બચ્ચું ન૦ [ફા. બચ્ચહ, હિં., મ. બચ્ચા (સં વત્સ ?)] બાળક (પ્રાય પશુનુ). -ચ્ચો પું૦ છોકરો(ર)[લા]માણસ -'એની માનો દીકરો,' એવો ભાવ બતાવે છે ઉદા૦ બચ્ચો હોય તે હવે આદિ -ચ્ચમજી, -ચ્ચાજી પુ૦ [સ૦ મ] (બચ્ચો ૨ અર્થમા. પ્રાય સબોધનમા વપરાય છે)
બચ્છડ વિ૦ બરછટ, બરબચ્ચડુ ૦પણું ન૦
બજર પું૦, સ્ત્રી૦ તમાકુ, છીંકણી [-દેવી (દાતે)=દાતે છીંકણી વસવી.]
બજરબટ્ટુ(-ટ્ટુ) ન૦ [સર૦ હિં વજરવટ્ટૂ, સિ હલ મચર વટ્ટૂ] પોચણીનું કળ (૨) રીછના મોમા ઘાલીને કાઢી લીધેલો કાળો મણકો (નજર ન લાગે માટે બાળકને કોટે બાંધવાનો)
બજરંગ(-ગી) પુ૦ [સ વજ્રાગ, હિં] (સ.) હનુમાન ૦દંડ પું૦એક પ્રકારની દંડની કસરત
બજરિયું ન૦ ['બજર' ઉપરથી] બજર - છીંકણીની હાબલી
બજ(-જ)વણી સ્ત્રી૦ ['બજવવુ' ઉપરથી] અમલમા મૂકવું - મુકાવું તે
બજવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વજ્જ (સ વદ્), સર૦ હિં. વજના] અમલમા આવવું - મુકાવુ (૨) વાગવું (વાદ્યનુ; કલાકનુ). -વૈયો પુ૦ [સર૦ હિં.; મ વજવ્યા] કુશળ વાદ્ય વગાડનારો
બજાક(-ખ) વિ૦ [મ] બેવકૂફ
બજાજ પુ૦ [અ વજ્જાજ] કાપડિયો (૨) એક મારવાડી અટક -જી સ્ત્રી૦ વેચવાની ચતુરાઈ (૨) વેચનાર અને ખરીદનાર વચ્ચેની રકઝક
બજાણિયો પુ૦ ['બજવવુ' ઉપરથી ?] નટ, દોરડા ઉપર નાચનાર
બજાર પું૦; સ્ત્રી૦; ન૦ [ફા બાજાર] ચોટ્ટુ, હાટ (૨) ગુજરી (૩) ભાવ, દર (૪) ખપત, ખરીદ [-કરવું=બજારમાં ખરીદી કરવા જવું -બેસી જવું=ભાવ બેસી જવા - ઓછા થઈ જવા. -માંડવું = વસ્તુઓ લઈ વેચવા બેસવુ. -વધી જવું=ભાવ વધી જવા, -વહોરવું, હોરવું=બજારમાથી જરૂરી ખરીદ કરવી.] ૦ગપ સ્ત્રી૦બજારમા ચાલતી-જહેર ઊડતી વાત ૦ણ સ્ત્રી૦દુકાનદાર વેશ્યા ૦પૂતળી સ્ત્રી૦ બનીઠનીને ફર્યા કરનારી સ્ત્રી. ૦ભાવ પુ૦ બજારમા ચાલતો ભાવ -રી વિ૦ બજારનું -ને લગતુ -રૂ વિ૦ બજારનુ; સાધારણ, હલકુ (૨) બજારમા ચાલતુ, ઊડતુ, સત્તાવાર નહિ એવુ (૩) સ્ત્રી૦ દુકાનદાર વેશ્યા; બજારણ ['બજવું'નુ પ્રેરક
બજાવણી સ્ત્રી૦જુઓ બજવણી -વુ સ૦ક્રિ૦
બજીદ વિ૦ [ફા વજ્રિદ્] આગ્રહી, હઠીલુ
બજોટો પું૦ લોટો
બજોઠો પુ૦[હિં. વિજાયઠ ?] હાથનુ એક ઘરેણુ
બઝ ન૦ એક પક્ષી
બઝાડવું સ૦ ક્રિ૦ 'બાઝવુ'નુ પ્રેરક (૨) [લા] માથે નાખવું, ગળે વળગાડવુ
બઝૂ(-ઝો)ડવું સ૦ક્રિ૦[બ (સ વિ) + ઝૂડવું] ઉપરાઉપરી સારી પેઠે ઝૂડવુ - મારવુ
બટ વિ૦ [સ વટુ, કે વૃત્ત (પ્રા વટ્ટ), સર૦ મ.] ભરાવદાર (૨) નક્કર, ઘટ(૩)પુ૦, ન૦ હીંગણુ, મજબૂત ટટ્ટુ (૪) [?] ન૦ ઊંચામા ઊંચી જાતનુ લોઢુ (૫) અ૦ સાવ, તદ્દન
બટક વિ૦ [૨વ૦] બરડ (૨) ['બટકું ઉપરથી અથવા 'બટુક' ઉપરથી] ખરાબોલુ, તીખુ, કડક ૦ણ(-ણું) વિ૦ બરડ; બટકી જાય એવું (૨) કરડકણું ૦બોલું વિ૦ ટીખળ કરનાર, વિનોદી(૨)રોકડું પરખાવી દેનાર - કહી દેનારું
બટકવું અ૦ ક્રિ૦ ['બટક' ૨વ પરથી] ભાગી જવુ (૨) ખરી જવુ બટકાવું અ૦ ક્રિ૦ કરાઈ જવુ (૨) કટકે કટકે ફાટી જવું (કપડા માટે)
બટકી સ્ત્રી૦ [જુઓ બટ] ઠીંગણી, ભરાવદાર સ્ત્રી (૨) [મ]ચાકરડી, લૂડી(૩)રખાત, વેશ્યા
બટકું ન૦ [સ વટક=બટક, ટુકડો] બચકું; ડાકું (૨) કડકો (૩) વિ૦ ['બટુક' ઉપરથી] ઠીંગણુ [-ભરવું=(ટુકડો મોમા આવે તેમ) બચકું ભરવુ]
બટક્કુ પુ૦ એક પક્ષી
બટન ન૦ [ઈ] બોટ્યિુ, બુતાન (૨) વી ૦ બ

ચલાવવા દાબવાની બોરિયા જેવી કળ [–ઘાલવું, ભીડવું = બોરિયું ગાજમાં ઘાલી પહેરવું. –ચોડવું, લગાવવું = કપડા પર તેની જગાએ બટન ટાંકવું –દબાવવું = વીજળીની કળ ચાલુ કરવી કે બંધ કરવી]

અટમોગરો પું૦ [અટ + મોગરો, સર૦]ણ] ઘણી પાંખડીઓવાળો મોગરો

અટવો પુ૦ [સર૦ હિં વટુવા (સ. વૃત્ત; પ્રા વટ્ટ)] વાટવો (૨) બેઠા ઘાટનો લોટો

અટહળદરી સ્ત્રી૦ [અટ + હળદરી] એક ફૂલઝાડ

અટા ન૦ એક પક્ષી

અટાઉ વિ૦ [સં વંટ્ = વહેંચી નાખવું] ઉડાઉ (૨) [મ] છેલ, રંડીબાજ

અટાકિયું ન૦ ['અટાકો' ઉપરથી?] એક જાતનું બેઢું મોતી (૨) કેરીનું એક અથાણું

અટાકીદાસ પું૦ ['અટાકો' ઉપરથી] નાનો ગાઠિયા જેવો માણસ

અટાકો(–ટો) પું૦ [પો. વટાટા] એક કંદ

અટાવું અ૦ક્રિ૦[દે વટ્ટ = હાનિ, બટ્ટો] (અનાજ કે ખાવાનું) ઘણો વખત પડી રહેવાથી વાસ મારવી – પાછું વળવું

અટાશિયાં ન૦બ૦વ૦દાણાના બોખા [–ઊડવાં = ધનધાન્ય બધું વપરાઈ જવું. તદ્દન ખાલીખમ થવું]

અઠ્ઠ પું૦ [સં] નાનો છોકરો ૦ક પુ૦ જનોઈ દીધા વગરનો છોકરો (૨) ઠોગણો માણસ

અટેર ન૦ [પ્રા વટ્ટય (સ વર્તક), સર૦ હિં, મ.] એક પક્ષી

અટેરું ન૦ [દે વટ્ટ કે વટ્ટુ = પાત્રવિશેષ; સર૦ હિં વટેરા] મોટું કોડિયું, રામપાતર –રો પું૦ માટીનો વાડકો

અટ્ઠો પું૦ [દે વટ્ટ = હાનિ] આળ, તહોમત (૨) ડાઘ, લાછન. [–લાગવો = આબરૂને હાનિ પહોંચવી] (૩) [ઇં. વૉટલ] શીશો (દારૂનો)

અડ વિ૦ [દે] મોટું (૨) જુઓ બરડ

અડઘડાટી સ્ત્રી૦ (કા) જુઓ બબડાટી

અડધા પું૦બ૦વ૦ [સર૦ મ વડગા = સોટા] મોલ કાપી લીધા બાદ રહેલા ઠૂંઠા (કપાસ, તુવેર ઇ૦નાં)

અડધો પું૦ [સર૦ અડધા કે દે. વડ્ઢ = મોટું] જાડો લઠ્ઠ માણસ

અડજંગી વિ૦ [અડ + જગ] બહાદુર

અડદ ન૦ (કા) સારો લાભ

અડકું ન૦ [બબડવું + ફફડવું ?] છણકો, તરછોડી નાખવું તે [અડકું નાખવાં = છણકા કરવા અડકું હાંકવાં = ગપ મારવી]

અડકો પું૦(સુ) જાડી બુદ્ધિનો, અડબંગ માણસ

અડબડ સ્ત્રી૦ (૨) અ૦ [પ્રા. વડવડ] બકબક, લવલવ ૦વું અ૦ક્રિ૦ બડબડવું, બડબડ કરવું (૨) અણગમાને કારણે મનમા ગણગણવું (૩) [સુ] વઢવું. –ડાટ પુ૦ બડબડવું તે, બડબડાટ –ડાટિયું, –ડિયું વિ૦ બબડાટિયું, બડબડાટ કરનારું

અડબડો પુ૦ [જુઓ 'બદબો'-કે 'બદ'] (ચ) ફદફદતો ગદવાડો

અડબવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ વડવર્ણે] મારવું, ઝાપટવું (૨) દબાવવું; ગડબવું (૩) કણસલા ઉપર બૂધા મારી દાણા છૂટા પાડવા

અડભાગી વિ૦ [હિં., (અડ + ભાગ્ય)] મહા ભાગ્યશાળી, ભારે નસીબદાર

અડમૂછો, –છિયો વિ૦પું૦ મૂછો વગરનો

અડવું સ૦ક્રિ૦[સં વટ્, હિં. વટના] સૂતર ઠરડવું

અ(૦૨)ડવું ન૦ મિજાગરું [રવ૦ ?]

અડવો વિ૦ પુ૦ [પ્રા વડુઅ (સ વટુક)] માથું મૂડાવેલો, કદરૂપો (૨)પુ૦ જેને જનોઈ દેવામા આવતું હોય તે છોકરો (૩) છોલેલી શેરડી કે સાઠાનો કકડો [–ઉડાડવો, દોડાવવો, રૂઠવો, મનાવવો = જનોઈ પહેરાવ્યા પછી ગુરુઘેર અભ્યાસ માટે જવાનો દેખાવ કરવાની વિધિમા કરાતી ક્રિયાઓ –કરવો = છોલેલી શેરડીનો નાનો કકડો કરવો]

અડહંસ સ્ત્રી૦ મેઘરાગની એક રાગણી

અડાઈ સ્ત્રી૦ ['અડ્ડ' ઉપરથી] મોટાઈ (૨) મગરૂરી (૩) ફૂલ. [–મારવી, હાંકવી = શેખી કરવી, આપવખાણ કરવા] ૦ખોર વિ૦ બડાઈ હાંકનાર

અડાકૂંગ સ્ત્રી૦ એક પક્ષી

અડાભૂટ અ૦ ભડાભૂટ, વેરણછેરણ, અવ્યવસ્થિત

અડાશ સ્ત્રી૦ ['અડવું' ઉપરથી] અડાઈ, ફૂલ
અડીકોક પું૦ [સર૦ ન. ગુ. વડી = લાકડી; ગોટી] . (કા) ફ ટૂકો; દાડિયો
અડી ફજર સ્ત્રી૦ [હિં] મળસકું
અડું વિ૦ [દે. દ્રઢ] મોટું બાજે
અડૂકો પુ૦ [રવ૦] કશુંક વસ્તુ ભાગતા કે ચાલતા થતો અવાજ [-બોલાવો = કશુંક વસ્તુ ભાગતાં એવો અવાજ થવો અડૂકા બોલાવવા = અડૂકા બોલાવી - બોલાવીને - આરામથી આલું.]
અડેધડ વિ૦ [ન, હિં. વંઢ જાઓ!] મહાન, શ્રીમંત (૨) અ૦ ધાર્યા છતો, ચડતી કળા થઈ. એવો ઉદ્ગાર
અડેશી સ્ત્રી૦ જુઓ અડાશ
અઢતી સ્ત્રી૦ [હિં.; ન ; જુઓ અઢવું] આબાદી, વૃદ્ધિ (૨) પગારમા વધારો
અઢવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વઢ્ઢ (સં વૃધ્), હિં વઢ્ઢના] અઢતી થવી
અણગું ન૦ [સં. વર્ણ] રાગ્રિગુ (૨) ચુલ્લક (૩) [લા] વખાણ, ગપગોળો [અણગાં કૂંકવાં = વખાણ કરવા અણગું કૂંકવું = ઠેર ઠેર અડેર કરવું (૨) ગુરુ ગાયા કરવા (૩) બળતો બગાડતો]
અણઅણ અ૦ [રવ૦] (૨) ન૦ અણઅણાટ ૦વું અ૦ક્રિ૦ અણઅણાટ કરવો -ણાટ પુ૦ અણઅણ અવાજ (આખો ઇ૦નો)
અણવું સમ૦ક્રિ૦ જુઓ અનવું ૦ઠણવું જુઓ અનવું૰ઠનવું
અતક ન૦, સ્ત્રી૦ [અ] એક પક્ષી (૨) અતકના આકારનું પાણી ભરવાનું પાત્ર -ડી સ્ત્રી૦ નાની એવા ઘાટની કુલ્લી
અતાર(-ચ)વું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં વતાના, પ્રા વત્ત (સં. વ્યક્ત)= ખુલ્લું ઉપરથી] દેખાડવું
અતાવું વિ૦ [બે + તાવ] બેધારું
અતેલો પું૦ [પો વાતેલો] એક જાતનું વહાણ
અત્તી સ્ત્રી૦ [પ્રા. વત્તિ (સં વર્તિ)] દિવેટ (૨) દીવો(૩)[લા]ઉશ્કરણી, ઉત્તેજન [-આપવી = ઉશ્કેરવું -કરવી = દીવો પ્રગટાવવો -કાઢવી = ભય ઊપડવી -બતાવવી = પ્રકાશ ફેંકવો, અજવાળું નાખવું. -મૂકવી = ભભમા દિવેટ નાખવી(૨)પલીતો ચાપવો. -લાગો! = બળો! ટળો! દીસતુ રહો!]
અત્તો પુ૦ [સર૦ હિં. વટ્ટા, મ વત્તા, -ત્યા] દસ્તો (બલ વગેરેનો)
અત્રીશ(-સ) વિ૦ [સ દ્વાત્રિંશત્, પ્રા વત્તિસ] '૩૨'. [-કોઠે = બધી બાજુથી; ચોતરફ બત્રીસે કોઠે દીવા થવા = અંતરમા ચોતરફથી નિરાંત વળવી - તૃપ્તિ થવી] ૦લક્ષ(-ખ)ણું વિ૦ સંપૂર્ણ માણસના બત્રીસ લક્ષણવાળું (૨) [લા] લુચ્ચું, પેઢ. -શી(-સી) સ્ત્રી૦ બત્રીસ દાંત (૨) બત્રીસ વસ્તુઓનો સમૂહ (૩) સ્વાદિષ્ટ ભોજન. [બત્રીશીએ ચડવું = લોકચર્ચાનો વિષય બનવું, વગોવાવું, ગવાવું બત્રીશી બતાવવી = દાંત કાઢવા, હસવું (૨) હસી કાઢવું (૩) ધમકી આપવી (૪) અમર્યાદ બનવું] -સું ન૦ બત્રીસ વસાણાંનું ચૂર્ણ (સુવાવડીનું)
બથ સ્ત્રી૦ (કા) જુઓ બાથ
બથરો પુ૦[સ વસ્તુલ પ્રા વત્થુલ, હિં વથુલા, મ વથળા] ચીકણી ભાજી
બથાભણી સ્ત્રી૦ ['બથાવવું' ઉપરથી] પચાવી પડવું તે -ણિયું વિ૦ બથાભણીને લગતું, -ના ગુણવાળું
બથાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ બાથ] થકવી નાખવું (૨) પચાવી પડવું [બથાવી પાડવું = પચાવી પાડવું; અયોગ્ય રીતે લઈ લેવું]
બથ્થંબથ્થા સ્ત્રી૦ ['બાથ' ઉપરથી] બાથમા પકડી પકડીને લડવું તે, બાથંબાથા
બદ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ (સં. વર્ધ્મ?), જુઓ 'બદબદવું'] નવા ઘાના મૂળમા થતુ ગરમીનું એક દરદ (૨) [વ] પાચનો સંકેત (વેપારીઓનો)
બદ વિ૦ [ફા.] ખરાબ, હીન (સમાસમા પૂર્વપદ તરીકે પ્રાય વપરાય છે). ૦કામ ન૦ ખરાબ કામ(૨)વ્યભિચાર ૦કાર વિ૦ ખરાબ; દુષ્ટ ૦ખસલત સ્ત્રી૦ ખરાબ ચાલચલગત (૨) વિ૦ બદખસલતવાળું. ૦ગોઈ સ્ત્રી૦ [ફા] નિંદા, કૂથલી. ૦ચલન ન૦ ખરાબ ચાલચલગત, દુરાચરણ ૦ચાલ સ્ત્રી૦ દુરાચરણ

(૨)વિ૦ દુરાચરણી બજબાન, બજબાં વિ૦ ગાળો બોલનારું(૨) સ્ત્રી૦ ગાળ બદાનત સ્ત્રી૦ હરામ દાનત, બેઈમાની બદુઆ(-વા) સ્ત્રી૦ શાપ બનક્ષી સ્ત્રી૦ બદનામી બનજર સ્ત્રી૦ કુદૃષ્ટિ બનસીબ વિ૦ ભાગ્યહીન; અભાગિયુ (૨) ન૦ દુર્ભાગ્ય બનસીબી સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય બનામ વિ૦ બદનામી પામેલુ (૨) ન૦, બનામી સ્ત્રી૦ બટ્ટો,લાંછન; નામોશી

બદન ન૦ [ફા.] શરીર (૨) કુડતુ; પહેરણ

બદનું ન૦, -નો પુ૦ [સર૦ હિં. વધના] પાણીનુ ટૂંકુ કે કુલડું (કડિયાકામનુ) (૨) મજૂરમા લઈ જવાનુ કબલુ

બદફેલ વિ૦[ફા.] દુરાચારી,અનીતિમાન -લી સ્ત્રી૦ અનીતિ, દુરાચરણ

બદબખ્ત વિ૦ [ફા] કમનસીબ, અભાગિયુ. -ખ્તી સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય (૨) હરામખોરી

બદબદવું અ૦ક્રિ૦[રવ૦ ?] જંતુઓથી બદબદ થવુ, ડોહવાવું [બદબદી જવુ]

બદબો,૦ઈ સ્ત્રી૦ [ફા.] દુર્ગંધ(૨) બદનામી

બદમાશ(-સ) વિ૦[ફા.] કાળા કર્મ કરનાર, લુચ્ચુ, દુરાચારી -શી(-સી) સ્ત્રી૦ નીચતા, લુચ્ચાઈ (૨) દુરાચાર; વ્યભિચાર

બદર ન૦ [સ.] બોર -રિ, -રિકા સ્ત્રી૦ બોરડી -રિકાશ્રમ પું૦ (સ.) હિમાલયમા અલકનંદાને તીરે આવેલું એક તીર્થ; ત્યા આવેલો નરનારાયણનો આશ્રમ -રી સ્ત્રી૦ બોરડી (૨) કપાસનો છોડ; વેણ -રીનાથ, -રીનારાયણ પું૦ (સં) બદરિકાશ્રમના દેવ કે તેમનુ ધામ [કુમાર્ગ

બદરસ્તો પુ૦ [બદ + રસ્તો] બરાબ રસ્તો,

બદરંજ ન૦ એક જાતનુ લિબુ

બદરિ, -રિકા, -રિકાશ્રમ, -રી, -રીનાથ, -રીનારાયણ જુઓ 'બદર'મા

બદલ અ૦ [અ] સાટે, અવેજમા ૦વું સ૦ ક્રિ૦ ફેરફાર કરવો (૨) -નેબદલે બીજું આપવુ -લેવું -લાવું અ૦ક્રિ૦ 'બદલવુ'નુ કર્મણિ (૨) પલટો થવો, ફરવું -લી સ્ત્રી૦ બદલાવુ કે બદલવુ તે, ફેરફાર. (૨) નોકરીનુ કે કામનુ સ્થાન કે પ્રકાર ફેરવવાં તે. બદલીમાં હોવું= અવેજમાં હોવું] -લે અ૦ બદલ -લો પુ૦ સાદુ; અવેજ (૨) ફેરફાર (૩) [હિં.] વેર; પ્રતિકાર [-આપવો=નુકસાની ભરી આપવી (૨) સામો ઉપકાર કરવો -કરવો =અદલબદલ કરવુ,એકને સારૂ બીજું આપવું -લેવું -મળવો = નુકસાનીના સાટામાં મળવુ (૨) બદલામા સામુ ફળ મળવું -લેવો =વેર લેવું, પોતાને થયેલ નુકસાનનો બંગ વાળવો -વાળવો=બુઓ બદલો આપવો]

બદલું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. વદના, મ. બદણે] ગાઠવુ, હુકમ માનવો, મચક દેવી

બદશિ(-સિ)કલ વિ૦[બદ+શિકલ]વરવું,બેડોળ

બદસલાહ સ્ત્રી૦ [ફા.] બરાબ કે બોટી સલાહ

બદસૂરત વિ૦ [ફા.] વરવું, કદરૂપું

બદહજમી સ્ત્રી૦ [ફા] અપચો

બદહવા સ્ત્રી૦ [ફા.] બરાબ – બગડેલી હવા

બદામ સ્ત્રી૦ [ફા વાદામ] એક સૂકો મેવો (૨) હિસાબમા એક હલકુ ચલણ [કૂટી બદામ=(મિલકતમાં) કશું નહીં] ૦ડી સ્ત્રી૦ બદામનુ ઝાડ ૦ની પૂરી સ્ત્રી૦, ૦પાક પું૦ બદામની મીઠાઈ, વસાણુ -મિયું વિ૦ બદામી રંગનુ -ખી વિ૦ ભૂખરું લાલ (૨) બદામનું; બદામ સબંધી (૩) સ્ત્રી૦ બદામડી

બદિયાન ન૦ [ફા વદન ઉપરથી] બદન; કુડતુ

બદી સ્ત્રી૦[સર૦ મ વદૂ]ગબી(૨) [ફા] દુરાચરણ, અનીતિ (૩) કુટેવ (૪) નિંદા

બદુ વિ૦ [સર૦ મ વદ્, હિં વદૂ = અરબસ્તાનની એક અસભ્ય જાતિ] માલ વગરનુ, ગંદુ

બદૂડું ન૦ (કા)ગાયનુ નાનુ બચ્ચું [પડેલું

બદ્ધ વિ૦[સ] બાંધેલું (૨) બંધાયેલુ; બંધનમા

બધિર વિ૦ [સ] બહેરુ. ૦તા સ્ત્રી૦.

બધું વિ૦ સઘળું, સર્વ -ધે અ૦ સઘળે ઠેકાણે, સર્વત્ર

બનડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બનો] નવી વહુ -ડો પું૦ નવશાહુ; વરરાજા (૨) વિવાહમા ગાવાનું ગીત

બનત સ્ત્રી૦ ['બનવુ' ઉપરથી] મેળ, સ્નેહ, બનતુ આવવુ તે

બનકશો ન૦ [ફા]ઢવા માટે વપરાતુ એક ઘાસ

બનપા ન૦ [સર૦ હિં] એક પક્ષી

બનવું અ૦ક્રિ૦ [સ સપન્ન(?), હિં. બનના, મ. બન્તર્ણે] બનવું; રચાવું, સધાવું (૨) બનાવ–મેળ હોવો (૩) રૂપ લેવું; વેશ ધારણ કરવો (૪)[લા.] ફજેતી થવી; ચાટ પડવું (૫) ઠાઠ કરવો (૬) રંગમા આવવું (નશાના) [બનતા લગી જે સુધી = શક્ય હશે ત્યા સુધી (૨) ઘણું ખરું **બનતી રાશ** = બનાવ મેળ; મળતી પાંતી **બનવા કાળ** = ભાવી **બનવા જોગ** = સંભવિત **બને તેવું** = શક્ય, થઈ શકે તેવું] **૦ઠનવું** અ૦ક્રિ૦ શણગાર સજી ઠાઠ કરવો

બનસરાહ ન૦ એક પક્ષી

બનાત સ્ત્રી૦[સર૦હિં.]એક જાતનુ ઊનનું કપડું

બનારસ ન૦એક પક્ષી (૨) [સં વારાણસી; ઈં.] (સં) કાશી; વારાણસી **–સી** વિ૦ બનારસનુ કે તેને લગતું

બનાવ પું૦ ['બનવું' ઉપરથી] બીના; પ્રસંગ; ઘટના (૨) જુઓ બનત

બનાવટ સ્ત્રી૦ ['બનાવવુ' ઉપરથી] બનાવવાની રીત;ઘડતર,રચના(૨)તરકટ(૩)ફજેતી,મશ્કરી **–ટી** વિ૦ કૃત્રિમ; ખોટું; નકલી

બનાવવું સ૦ક્રિ૦ ['બનવું'નું પ્રેરક] રચવું; કરવું (૨) મશ્કરી કરવી; ચાટ પાડવું

બનાં સ્ત્રી૦ લાજ (૨) ઇજ્જત [ધાબળો

બનૂ(–ન્નૂ)સ ન૦ [અ. બુર્નુસ] ઊનનો જાડો

બનેટી સ્ત્રી૦ [સર૦હિં. બનેઠી] બે ને છેડે મોટા લખોટાવાળા માથાની લાકડી કે તેની કસરત

બનેવી (ને') પું૦[સં. ભગિનીપતિ, પ્રા. બહિણી વઇ] બહેનનો વર

બનો પું૦ [હિં વના ('વનના' ઉપરથી)] બનડો

બન્નૂસ ન૦ જુઓ બનૂસ

બન્ને(–ન્નો) વિ૦[પ્રા બિન્નિ(પ્રા. બિ; સ દ્વિ)+એત્ર (સ એત્ર) અથવા બિન્નિ+યાવિ (ચ+અપિ)] બેઉ જણ

બપ્પડું વિ૦ [બે + પડ] બે પડવાળું (૨) ન૦ લાકડાનુ ગોળ રમકડું

બપા(-પ્પા)ઈ સ્ત્રી૦ [બાપ + આઈ ?] (સુ) બાપની મા, દાદી. **–વો** પું૦બાપનો બાપ, દાદો

બપૈયો પું૦ [હિ બપ્પીહ] ચાતક

બપોર પુ૦ [પ્રા વિ (સં દ્વિ)+પ્રા પહર (સ. પ્રહર)] મધ્યાહ્ન. **–ર** પું૦ બ૦ વ૦ (કા) બપોરનું ભોજન **–રિયું** વિ૦ બપોરનુ (૨) ન૦ બપોરે ખીલનુ એક ફૂલ (૩) બપોરે કરવાનુ કામ (૪) બપોર સુધી કામ કરનારું માણસ (૫) આતશબાજીની એક બનાવટ. **–રિયો** પુ૦ બપોરિયા ફૂલનો છોડ (૨) એક જાતનુ ઢારખાનુ. **–રી** વિ૦ બપોરનુ (૨) સ્ત્રી૦ બપોરનો સમય [**–કરવી**=બપોરના સમયે આરામ કરવો **–ળવી**=બપોરનો સમય પસાર કરવો]

બપ્પાઈ, –ઓ જુઓ 'બપાઈ'મા

બફાણું ન૦ ['બાફવું' પરથી] કાંઈ પણ બાફેલી વસ્તુ (૨) બાફેલી કેરીનુ અથાણું **–ણો** પું૦ ધામ, બાફ **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'બાફવુ'નુ પ્રેરક **–વું** અ૦ક્રિ૦ 'બાફવુ'નુ કર્મણિ (૨) ધામથી અકળાવુ [**બફાઈ જવું**=કંઈને સારે કંઈ કહેવાઈ જવાથી ઘાટ બગડી જવો.]

બબડ સ્ત્રી૦ [૨વ૦] બબડવુ તે; બડબડાટ **૦વું, –ડાટ, –ડાટિયું** જુઓ 'બડબડવુ'મા

બબરચી પુ૦ [ફા વાવર્ચી] રસોઇયો (મુસલમાન કે ગોરાનો) **૦ખાનું** ન૦ બબરચીનું રસોડુ (૨) [લા.] ગંદકી

બબીલા ન૦ એક પક્ષી

બબૂચક વિ૦ [સર૦ બૂબક] મૂર્ખ

બબ્બે વિ૦ [જુઓ બે] બે બે

બબ્બો પું૦ બ અક્ષર, બકાર

બમ અ૦ [પ્રા વમ્હ, વમ(સ. બ્રહ્મન્)] [૨વ૦] ઠસોઠસ ભરાયેલુ હોવાનો અવાજ ('સજડ'ની પછી વપરાય છે સજડ બમ કર્યું છે) (૨) મહાદેવને સંબોધન રૂપે કરાતો અવાજ **૦બમ** અ૦ (શિવદર્શન કરતા બોલાય છે) **૦ભોળા, ૦મહાદેવ** પું૦ શિવજીનુ સંબોધન

બમઠસ વિ૦ [બમ + ઠાસવુ] ઠાસી ઠાસીને ભરેલુ (૨) બોબજ [કરવું–થવું તે

બમણુંબેચું પુ૦ ['બમણું" ઉપરથી] બમણું

બમબમવું અ૦ક્રિ૦[૨વ૦ જુઓ બમ] પાખોનો ગણગણાટ કરવો (૨) તેવી રીતે આમતેમ ઊડયા કરવું –ભમવુ (પ્રાય નાખ જેવાં પાખાળા જીવડાએ)

બમણાટ પું૦ બમણવું તે
બમણું વિ૦[પ્રા. વિઉણઅં, સં. દ્વિગુણકં]બેગણું; બેવડું. [બમણી બારશ=બેવડી પીડા, માથાકૂટ કે મુશ્કેલી.]
બયાન ન૦ [અ.] વર્ણન, હેવાલ
બર પું૦ [ફા.] પનો (૨) લત (૩) માલ (૪) અ૦પ્રમાણે(૫) પર, ઉપર (૬) વિ૦સફળ, પૂરતુ (૭) લેવું. યોગ્ય. [-આવવું=સફળ થવું. બરનું હોવું=લત કે પનાનું હોવું (કપડું).]
બરક પું૦ [ફા] ઊંટના વાળ
બરકત સ્ત્રી૦ [અ.] ફાયદો, લાભ (૨) ફતેહ, સિદ્ધિ (૩) ભરપૂરતા; સમૃદ્ધિ [-આવવી]
બરકમદાર પું૦ [સર૦ બરકંદાજ]બેલનો ઉપરી
બરકવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વુક્ક્, વુક્કાર; સર૦ મ વરકણે] બૂમ પાડીને બોલાવવું
બરકંદાજ પું૦ [ફા.] બંદૂકચી
બરકી સ્ત્રી૦ [ફા.] રૂની ગાંસડી
બરકો પું૦ ['બરકવું' ઉપરથી] બૂમ, ઘાંટો
બરખાસ્ત વિ૦ [ફા.] વીખરાયેલું, વિસર્જિત; ખલાસ. [-કરવું, -થવું] (સભા માટે)
બરછટ વિ૦ [હિં. વરછા=ભાલો ઉપરથી ?] બૂચે એવી સપાટીવાળું, બરબચડું. ૦પણું ન૦
બરછી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં વરછા] ભાલા જેવું એક હથિયાર -છો પું૦ ભાલો (૨) ઊભો સીવો સાઠો (૩) તેવી કોઈ પણ વસ્તુ
બરજાત વિ૦ [સં. વર્જ્ય ? કે બહ+જાત ?] કજાત; હલકા બીજનું
બરજોરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ; જુઓ બળજોરી] જબરજસ્તી
બરડ વિ૦ [સં મિદુર, પ્રા. મિઉર] ઝટ ભાંગી જાય તેવું (૨) [ચ.] પાણીની તાણવાળું (વરસ) ૦પણું ન૦
બરડકબોલું વિ૦ [જુઓ બટકબોલું] રોકડું પરખાવી દે તેવું; સાફ કહી દે એવું
બરડવું ન૦ [રવ૦ ?] મલગરું
બરડો પું૦ પીઠ; વાસો (૨) [મ] સોપારીની એક લત. [-થાબડવો=શાબાશી આપવી, ઉત્તેજન આપવું -એવડ વળી જવો=ઘણો સખત માર પડવો (૨) સીધું ઊભું ન રહી શકાવું (જેમ કે, ઘણું હસતા).-ભારે થવો =ભાર આવાના લક્ષણ બતાવવા]
બરણી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી ?] એક જાતનું પાત્ર (મોટે ભાગે નળાકાર)
બરતરફ વિ૦ [ફા] કાઢી મૂકેલું (નોકરીમાથી). -ફી સ્ત્રી૦ નોકરી ઉપરથી રુખસદ મળવી તે
બરદ ન૦ + જુઓ બિરદ. -દિયો પું૦ બિરદવાળો
બરદાશ(-સ, -સ્ત) સ્ત્રી૦ [ફા વરદાશ્ત] સભાળ,તજવીજ,ચાકરી [-કરવી=સંભાળ લેવી, સેવા ચાકરી કરવી (૨) નભાવી લેવું; ખમી લેવું. ઉદા૦ 'ભૂલની બરદાસ્ત કરવી' -રાખવી, -લેવી=સંભાળ રાખવી, ભાવજત કરવી (૨) મહેમાની કરવી.] -સી પું૦ બરદાસ-ચાકરી કરનાર, ચાકર કે નર્સ
બરફ પું૦, ન૦ [ફા. બર્ફ] જામી ગયેલું પાણી. ૦ગાડી સ્ત્રી૦ બરફ પર ચાલે એવી ખાસ પ્રકારની ગાડી, 'સ્લેજ'
બરફી સ્ત્રી૦ [ફા. બર્ફી] એક મીઠાઈ ૦ચૂરમું ન૦ ચોસલા પાડી ઠારેલું ચૂરમું
બરબાદ વિ૦ [ફા] રદ; નકામું (૨) પાયમાલ
બરબાદી સ્ત્રી૦ [ફા.] બરાબી, પાયમાલી
બરમ વિ૦ [સર૦હિ.(સં. વર્મ=કવચ)] કઠણ; મોધું ઉદા૦ 'સામે ચાલીને વાત કરવા જશો તો ઊલટો બરમ થશે'
બરમો પું૦ [સર૦ હિં , મ] છેદ પાડવાનું એક સુતારી ઓજાર [બડબડવું
બરલવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. બરળ] ઊંઘમાં
બરવા પુ૦ [હિં , મ] એક રાગ
બરહક,-ક્ક વિ૦ [ફા] સાચું
બરહટ વિ૦ (ચ.) જુઓ બરછટ
બરાક સ્ત્રી૦ [ડિ. બૅરેક] સિપાઈઓને રહેવાની ઓરડીઓની લાબી હાર (૨) [લા] માણસોને -કેદીઓને ગોધવાનુ મકાન
બરાબળ સ્ત્રી૦ [સં. જ્વર+અગ્ર ? કે ભરાવું-ભરાટ ?] ઝીણો તાવ [-ભરાવી]
બરાડ સ્ત્રી૦ [સં. વિ+રટ્ (પ્રા. રાડિ)] રાડ; ત્રાડ, બૂમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ બરાડ પાડવી. -ડો પું૦ બરાડ [બરાડા પાડવા=બૂમો પાડવી]

બરાત સ્ત્રી૦ [હિં (સં. વર + યાત્રા)] વરની જાન (૨) વરઘોડો. -તી પું૦ જાનૈયો

બરા(-રો)બર વિ૦ (૨) અ૦ [ફા વરાવર] સમાન, સરખું (૩) બરું, વાજબી (૪) જોઈએ તેવું, ભૂલચૂક વિનાનું -રિયું વિ૦ સમોવડિયું. સરખેસરખું -રિયો પું૦ સમોવડિયો. -રી સ્ત્રી૦ સમાનતા [-કરવી = સ્પર્ધા કરવી, હરીફાઈમાં ઊતરવું.]

બરાસ ન૦ [હિં] કપૂરમાં મસાલો નાખી બનાવેલો એક સુગંધીદાર પદાર્થ (૨) [પો, સર૦ મ.]સોમનકૂટ [જેવી સળગતી વસ્તુ

બરિયાન સ્ત્રી૦, ન૦ [ફા. વિર્યાન ?] જાનમગરી

બરી સ્ત્રી૦[ફા. બર=છાતી પરથી] અંગરખાનો એક ભાગ (૨) [?] બરેજું

બરુ પું૦, ન૦ [દે. વરુઅ] નેતરની જાતનું ઘાસ

બરો પું૦ [સ. જ્વર ?] તોર, મગરૂરી (૨) ચામેઠી, પતરાજી (૩) ઘણા તાવને લીધે ગોઠણના ખૂણા આગળ થતી ઝીણી ફોલ્લીઓ. [-ઊઠવો, ઊડવો; ભૂતરવો=ઢોઢણના ખૂણા ઉપર ઝીણી ફોલ્લીઓ થઈ આવવી (બાઠગીના અંત ભાગમાં) -ઊતારવો=મગરૂરી ઉતારવી બરા બાગવા=મદ ઉતારવો.]

બરોજું ન૦ જુઓ બરુ (૨) જુવારબાજરીનું સુરોજું ['બરાબર'માં

બરોબર [ફા.] -રિયું, -રિયો, -રી જુઓ

બરોળ સ્ત્રી૦ પેટને ડાબે પડખે આવેલો એક અવયવ; પ્લીહા [વ-યેનો ગાળો

બર્જક,-ખ [અ] ન૦ મરણ અને કયામત

બર્જર ન૦ એ નામનું એક ઘાસ

બર્દંત ન૦ [ફા] એક તંતુવાદ્ય

બર્બર ન૦ [સં.] મૂર્ખ; અસંસ્કારી (૨) પું૦ અનાર્યોની એક જાતનો માણસ

બર્મા વિ૦ [સ બ્રહ્મા, ઈં-વર્મા] બ્રહ્મદેશનું (૨) સ્ત્રી૦ ત્યાંની ભાષા (૩) પું૦ બર્મામાં વતની

બર્હી પું૦ [સં] મોર

બલ(-ળ) ન૦ [સં] જોર, શક્તિ (૨) લશ્કર ૦દાયી, ૦પ્રદ વિ૦ બળ આપનાર. ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ બળવાળી ૦વંત, ૦વાન વિ૦ બળવાળું ૦હીન વિ૦ બળ વગરનું

બલકે અ૦ [ફા.] બલ્કે; એટલું જ નહિ પણ

બલગમ પું૦; ન૦ [અ.] ગળફો; કફ

બલગરી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનું ગળાનું ઘરેણું

બલ જાવું અ૦ ક્રિ૦ [હિં.] વારી જવું

બલદાણા પું૦ એક વનસ્પતિ અને તેના બીજ

બલમ સ્ત્રી૦ બાકીની ડાગર

બલવણ ન૦ જુઓ બિડલવણ

બલવવું સ૦ક્રિ૦ ['બલ' ઉપરથી] બળવાળું કરવું, પોષવું; વગારવું [બોલવું

બલવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ બરલવું](ઊંઘમાં)બબડવું;

બલા સ્ત્રી૦[અ.] પીડા કરતું વળગણ -ભૂત (૨) [લા] તેવું માણસ (૩) દુ:ખ, મુસીબત. [-જવી, ટળવી=આફત કે પીડા દૂર થવી (૨) આફત કે પીડારૂપ માણસ દૂર થવું. -લેવી=દુ:ખ દૂર કરવું; દુ:ખડા લેવાં. -વહોરવી=આફત કે સંકટરૂપ કામ કે માણસ સ્વીકારવું -નોતરવું -જાણે !, -રાત જાણે ! =કોણ જાણે; હું જાણતો નથી !]

બલાઈ સ્ત્રી૦ ['બલા' ઉપરથી] ગાઠનો એક રોગ (૨) [જુઓ બરી] એક વાની

બલાક પું૦ [સં.] બગલો. -કા સ્ત્રી૦ બગલી

બલા(-ળા)ત્કાર પું૦[સ] બળજોરી,જોરજુલમ (૨) સ્ત્રી પર અત્યાચાર

બલા(-ળા)બલ(-ળ) ન૦ [સં] શક્તિ અને અશક્તિ કે તેનું માપ કે પ્રમાણ

બલાબલાત સ્ત્રી૦ [વલા (અ.)+બલાતિ (સ)] દર્બરાત (શ૦ પ્ર૦ માં વપરાય છે. ઉદા૦ મારે દર્બરાત-બલાબલાત ત્યાં જાય છે)

બલાલ વિ૦ [અ] હલકું; નીચ

બલાસ સ્ત્રી૦ [સ] એક રોગ, જેમાં ગળામાં તથા ફેફસામાં સોજા આવી પીડા થાય છે

બલાહક પું૦ [સં.] મેઘ, વાદળ

બલિ(-ળિ) પું૦ [સં] જોગ,દેવને માટે કાઢેલો ભાગ (૨) [સં] પ્રહ્લાદનો પૌત્ર-દાનવોનો રાજા. [બલિરાજાનો જોર=કાણો માણસ (શુક્રાચાર્ય)]૦દાન ન૦ બલિ-જોગ આપવો તે, ત્યાગ; કુરબાની

બલિયો પું૦ [દે. વલય] (સુ.) બળદ

બલિ(-લી)વર્દ પું૦ [સં.] બળદ

બલિષ્ઠ વિ૦ [સં.] સૌથી બળવાન
બલિહારી સ્ત્રી૦ [હિં] ખૂબી (૨) વાહવાહ
બલીયસી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] વધારે બળવાન
બલીવર્દ પુ૦ [સં] બલિવર્દ; બળદ
બલૂચ(-ચી) વિ૦ [તૂ બલૂચ] બલૂચિસ્તાનનું (૨) પું૦ ત્યાંનો વ્હેવાસી
બલૂચિસ્તાન ન૦ [ફા.] (સ.) સિંધ અને અફઘાનિસ્તાન પાસેનો એક મુલક
બલૂન ન૦ [ફ્રં] વાયુથી આકાશમાં ઊડતી એક બનાવટ (૨) વિમાન [નિરાવર
બલ્લેકું વિ૦ ['બલ' ઉપરથી] (પ) બળવાળું,
બલ્લેસ(-સા)ન ન૦[અ. વલ્લાન] એક જાતનો છોડ કે તેનું ફળ
બલ્લૈ(-લ્લૈ, -લ્લૈ)યું ન૦ [સ. વલયકં] ચૂડી. [બલ્લૈયાં ખેંચવાં = ફારગતી આપવી (૨) હિસાબ માંડી વાળવો. બલ્લૈયાં -પહેરવાં = સ્ત્રીએ પરણવું કે નાતરું કરવું(૨) બાયલું બનવું]
બલ્લ્યે' અ૦ [ફા.] જુઓ બલકે
બલ્લ્ય વિ૦ [સં.] બળવાન; વીર્યવાન(૨) બળપ્રદ
બલ્લૈયાં ન૦ બ૦ વ૦ બલાઓ. [-લેવાં = કુખડાં લેવાં]
બલ્લૈયું ન૦ જુઓ બલૈયું, ચૂડી
બવાડુ ન૦ ['બે' ઉપરથી] નવી ખેડાયેલી જમીનનું બીજું વરસ
બવાકું વિ૦ ['બે' ઉપરથી] (કા) બેવડું
બવાસીર ન૦ [અ] મસાને લગતો રોગ, હરસ
બવો પું૦ (ચ.) બાવો, લાડવો (બાળભાષા)
બશરા ન૦ એક પક્ષી
બશીન ન૦ એક પક્ષી
બશેર વિ૦ [બે + શેર] બે શેર જેટલા માપનું -રિયો પુ૦, -રી સ્ત્રી૦ બશેર વજનનું કાટલું
બસ અ૦ [ફા.] થયું; પૂરતું (૨) ભાર-નિશ્ચય જણાવતો શબ્દ [-કરવું = બંધ કરવું -થવું = પૂરતું થવું.]
બસ સ્ત્રી૦ [ફ્રં] એક વાહન-મોટરનો ખટારો
બસળાં ન૦બ૦વ૦[સં વત્સ કે વત્સલ ઉપરથી?] નાનાં છોકરાં
બસી સ્ત્રી૦ [પો., સર૦ મ]. ગંધાપી
બસૂકું વિ૦ જુઓ બેસૂર (ખોટો શબ્દપ્રયોગ)
બસેં(-સેા) (સે૦) પું૦ [બે + સેા] '૨૦૦'
બસ્તિ સ્ત્રી૦ [સં] નાભિની નીચેનો ભાગ, પેડુ (૨) મૂત્રાશય (૩) ગુદા વાટે પાણી ચડાવવાની ક્રિયા કે તેની પિચકારી. [-કરવી = તે ક્રિયા કરવી.] ૦પ્રદેશ પું૦ બસ્તિવાળો શરીરનો ભાગ
બસ્તો પુ૦ [ફા] ગાંસડી [બેવડું
બહુકું વિ૦ [બે + સળ અથવા બે + સર] (ચ),
બહુલાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. બહરા(-લા) ના] મજબૂત કરવું; ખીલવવું(૨)ફેલાવવું (૩)[લા.] આનંદિત કરવું [બહેવડાવવું
બહુવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ બહુવવું] બહાવવું,
બહાઉ પુ૦[પ્રા વિહ (સ. મી) ઉપરથી કે સ્વ૦] (સુ) બાઉ, હાઉ
બહાદુર વિ૦ [ફા] શૂરવીર, હિંમતવાન -રી સ્ત્રી૦ પરાક્રમ. [-દેખાડવી, બતાવવી = બહાદુરીનું કામ કરી બતાવવું (૨) ખાલી બહાદુરીનો દેખાવ કરવો. -મારવી = ભારે બહાદુરી કર્યાની બેડશી હાકવી]
બહાનું ન૦ [ફા. વહાનહ] મિષ; બોટું કારણ [-આપવું = બહાનું કાઢી શકાય એવું કારણ આપવું -કાઢવું = મિષ-બોટું કારણ બતાવવું. -બોળવું, -શોધવું, -જડવું]
બહાર પુ૦; સ્ત્રી૦ [ફા] ભભકો; રંગ; શોભા (૨) આનંદ, મજા (૩) વસંતઋતુ, તેનો રંગભર્યો ઉન્માદક સમય (૪) પું૦ એક રાગ [-આવવી = મજા આવવી આનંદ અનુભવવો]
બહાર અ૦[સં. બહિર્, સર૦હિં વાહર, મ વાહેર] અંદરનહિ [-આવવું = પ્રગટ થવું -એટલું અંદર = બહુ પહોંચેલું બહારથી ભોળું દેખાય પરંતુ અંદરથી પાકું. -કાઢવું = અંદરથી બહાર હાકી કાઢવું -જવું = બહાર ફરવા જવું (૨) ઝાડાપેશાબની હાજતે જવું -નીકળવું = પ્રગટ થવું -પડવું = જાહેર થવું (૨) પ્રસિદ્ધ થવું (પુસ્તક)] ૦કોટ પુ૦ કોટ બહારનો ભાગ ૦ચલી સ્ત્રી૦ [+ચાલવું] વ્યભિચારિણી ૦વટિયો પું૦ [+પ્રા વટ્ટ (સ. વૃત્) = વર્તવું, આચરણ કરવું] રાજાથી નારાજ થઈ તેને સતાવવા કાયદા તોડનારો કે

પ્રજાને રંજાડવા નીકળેલો માણસ (૨) બહાર રહી લૂંટફાટ કરનારો, લૂટારો ૦૨ટું ન૦, ૦૨ટો પું૦ બહારવટિયાનું કામ ૦વાસ પું૦ ગામ કે ઘર વિનાનું રહેઠાણ કે જગા ૦વાસિયો પું૦ ગામ બહાર રહેનારો–ભંગી

બહારણ ન૦ ['બહારવું' ઉપરથી] સોનીની દુકાનનો કચરો –ણિયો પુ૦ ધૂળધોયો

બહા(–હો)રવું સ૦ક્રિ૦ [દે વઉહારી, વહુમારી =સાવરણી; સર૦ હિં. વહારના] ઝાડુ કાઢવું

બહાલ વિ૦[ફા.] મંજૂર, કાયમ (૨) પ્રસન્ન, સ્વસ્થ [–રાખવું = મંજૂર રાખવું] –ી સ્ત્રી૦ મંજૂરી, કાયમ રાખવું તે [–આપવી, –મળવી, –હોવી] (૨) વિ૦ કાયમી

બહાવવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા વહાવ (સં. વાહય્)] ફેલાવવું, પસારવું

બહિર્ અ૦ [સં.] બહાર [પ્રાય સમાસમા] –રંગ વિ૦ બહારનું, અંતરંગ નહિ તેવું(૨) ન૦ કોઈ પણ વિધિનો પ્રારંભનો ભાગ (૩) બહારનો અવયવ, બહારનું સ્વરૂપ –રિન્દ્રિય સ્ત્રી૦ બહારની (પાંચ) ઇંદ્રિય –ર્ગોળ વિ૦ બહાર પડતી ગોળ સપાટીવાળું; 'કોન્વેક્સ' –ર્દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ બાહ્યદૃષ્ટિ (અંતરદૃષ્ટિથી ઊલટું). –ર્ભૂત વિ૦બહાર થયેલું; બહિષ્કૃત –ર્મુખ વિ૦ વિમુખ, પરાઙ્મુખ (૨) બાહ્ય વિષયોમા આસક્ત –ર્લાપિકા સ્ત્રી૦ એક જાતનો ઉખાણો, જેના જવાબનો શબ્દ તેની પોતાની અંદર સમાયેલો ન હોય (અંતર્લાપિકાથી ઊલટું) –ર્વૃત્ત ન૦'એક્સ્ક્રાઇબ્ડ સર્કલ'(ગ) –ષ્કાર પું૦ અસ્વીકાર, ત્યાગ (૨) નાત કે મહાજન કે કોઈ સંઘની બહાર મૂકવું તે (૩) આવિષ્કાર –ષ્કૃત વિ૦ બહિષ્કાર પામેલું –ષ્કેંદ્ર ન૦ 'એક્સસેન્ટર' (ગ) –ષ્કોણ પું૦ 'એક્ટર્નલ એન્ગલ' (ગ)

બહિશ્ચત(–શ્ત) ન૦ [ફા] જન્નત સ્વર્ગ

બહિષ્કાર, બહિષ્કૃત, બહિષ્ટેન્દ્ર, બહિષ્કોણ જુઓ 'બહિર્' આ

બહિ સ્થિત વિ૦ [સં] બહાર ઊભેલું

બહિઃસ્વરૂપ ન૦ [સં.] બાહ્ય સ્વરૂપ

બહુ વિ૦ (૨) અ૦ [સં] ઘણું (સંખ્યા કે માપમા). [–કરી ! = કમાલ કરી ! –થયું ! = હવે બસ (૨) હદ થઈ. –સારું = ઠીક; ભલે] ૦કોણ(–ખૂ)ણ વિ૦ (ગ) અનેક કોણવાળું (૨) પું૦ તેવી આકૃતિ, 'પોલિગોન' ૦ખૂણિયું વિ૦ બહુકોણ. ૦ખંધા સ્ત્રી૦ પીળી જૂઈ (૨) ચંપાની કળી (૩) સાહજીક ૦ત્વ ન૦ ૦ધા અ૦ અનેક રીતે (૨) ઘણું કરીને ૦નામી વિ૦ અનેક નામોવાળું (૨) પું૦ (સં) ઈશ્વર ૦પગી સ્ત્રી૦ અથવા ૦પત્નીત્વ ન૦અનેક પત્નીઓ હોવી તે ૦પત્ની વિ૦(૨)ન૦ ઘણા પાનવાળું. ૦પદ વિ૦ ઘણા પગવાળુ ૦ફળી વિ૦ બહુ વાર ફળનાર(૨)સ્ત્રી૦એક છોડ ૦બોલું વિ૦ વાચાળ (૨) દોઢડાહ્યું ૦મત પુ૦; ન૦ મોટા ભાગનો મત ૦મતી સ્ત્રી૦ [બહુ+મત +ઈ] બહુમત (૨) એક પક્ષ કરતા બીજાના મતની સંખ્યાની વિશેષતા ૦માન ન૦ આદર; સમાન ૦માન્ય વિ૦ ઘણા લોકોએ કબૂલ કરેલું. ૦મૂલું, ૦મૂલ્ય વિ૦ ભારે કિંમતનું ૦રત્ના વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘણા રત્નોવાળી ૦રંગી વિ૦ ઘણા રંગવાળું. ૦રૂપી વિ૦ ઘણા રૂપવાળું (૨)પુ૦ અનેક વેશ ધારણ કરનારો ૦લક્ષ વિ૦ ઘણું, અધિક ૦લતા સ્ત્રી૦ ૦વચન ન૦ એકથી વધારેને માટે વપરાતુ વચન (વ્યા) ૦વિધ વિ૦ અનેક પ્રકારનું ૦વ્રીહિ પુ૦ જેમા પૂર્વપદ વિશેષણ હોય અને ઉત્તરપદ વિશેષ્ય હોય તેમ જ આખુ સમસ્ત પદ પોતે અન્ય પદનું વિશેષણ હોય તેવો સમાસ(વ્યા). ૦શાસન ન૦ ઘણા જણની સત્તાથી ચાલતું રાજતંત્ર ૦શ્રુત વિ૦ વિદ્વાન ૦સૂત્રી વિ૦ સુતર નહિ એવું, ગૂચવાયેલું, 'કોમ્પ્લેક્સ'

બહુચર(–રા, –રાજી, –રી) [સ્ત્રી૦ સં વર્દ્ધિન્ (પીંછાવાળો – વૃ-ડો ?) + ચર ટૂંકડાના વાહનથી ફરનારી ?] (સં) એક દેવી

બહેક સ્ત્રી૦ [સં વહ્ ઉપરથી ?] સુગંધ ૦વું અ૦ક્રિ૦ અવમધવું, બહેકવું(૨) [હિં વહકના (સં વહ્), સર૦ 'વહી જવું'] ફાટવું, છટકી જવું; વઠી જવું –કાટ પું૦ બહેકવું તે –કાવવું સ૦ક્રિ૦ 'બહેકવું'નું પ્રેરક

બહેડું ન૦[સં વિભીતક, પ્રા. વહેડય, સર૦ હિં. વહેડા, મ. વેહ(–હે)ડા] એક ફળ –ડો પું૦ બહેડાનુ ઝાડ

બહેડો પું૦ જુઓ 'બહેડુ'માં (૨) [દે. વહલ અથવા દે મહેડ્ડુ=કાઢવ] (ચ) કાઢવકીચડ

બહેતર વિ૦ [ફા. બિહતર] ઠીક, સારું; વધારે સારું

બહેન સ્ત્રી૦ [સ. ભગિની, પ્રા. વહિણિઆ, સર૦ હિ વહ(–હિ)ન] એક માતા પિતાની કે કાકા, મામા, માસી વગેરેની દીકરી (૨) કોઈ પણ સ્ત્રી (૩) સ્ત્રીના નામ અ તેનો આદરવાચક અનુગ ૦ઙી સ્ત્રી૦ [માનાર્થે] બહેન ૦પણું ન૦બ૦વ૦ (સ્ત્રીઓની) બિન્નાચારી ૦પણી સ્ત્રી૦ સાહેલી; સ્ત્રીમિત્ર. –નાં(–ની) સ્ત્રી૦ બહેન (પ્યારદર્શક)

બહેર સ્ત્રી૦ બહેરાટ (૨) ચેતન ન હોવુ તે [–મારવી=બહેરું કે જડ થવુ]

બહેરાટ પું૦, –ટ સ્ત્રી૦ 'બહેરું' પરથી] બહેરાપણું [–દાખવવો, મારવો=બહેરાપણાની અસર હોવી કે લાગવી]

બહેરું વિ૦ [સ વધિર, પ્રા. વહિર] ન સાભળી શકે તેવુ; ઓછું સાભળનારું (૨) બખડવામાં કસરવાળું (જેમ કે રૂપિયો)(૩)વેદના ન થાય તેવુ ઉદા૦ ચામડી બહેરી થઈ જવી(૪)[સુ.] ધમધમાટની કસરવાળી (વાની)

બહોત, –તાળ વિ૦ [સં. પ્રભૂત, પ્રા. વહુત્ત સર૦ હિં, મ. બહુત] પુષ્કળ, વધારે

બહોરવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ બહારવુ, ઝાડુ કાઢવુ

બહોળું વિ૦ [સ વહુલ] મોટું; વિસ્તારવાળુ. [બહોળે હાથે=છૂટે હાથે; ઉદારતાથી]

બળ ન૦ [જુઓ બલ] જોર (૨) લશ્કર [–આવવું, પકડવું=બળ મળવું, બળવાળુ થવુ –પૂરવું=બળ ઉમેરવુ, મદદ આપવી –ઓસરવું=જોર ચાલ્યુ જવુ] ૦કટ વિ૦ બળવાન ૦જબરાઈ, ૦જબરી, ૦જોરી સ્ત્રી૦ જબરદસ્તી. ૦તુલા સ્ત્રી૦ બળની સમતોલ ગોઠવણી ૦દાયી વિ૦ બલદાયી ૦ભંગ પું૦ બળનો ભંગ (૨) વિ૦ બળનુ ભાંગલુ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ બળવાળી ૦વંત, ૦વાન વિ૦ બળવાળું, સબળ ૦હીણ(–ન) વિ૦ બળ વગરનું; નિર્બળ

બળકણું વિ૦ ['બળવુ' પરથી] બળવાના– બળી ઊઠવાના ગુણવાળું (૨) (લાગણી કે ઢાઝથી) મનમા બળ્યા કરતા સ્વભાવનું

બળખો પું૦ [જુઓ બલગમ; સર૦ મ વહકા] ગળફો. [–પડવો=ગળફો નીકળવો.]

બળજબરી, –રાઈ, બળજોરી જુઓ 'બળ'માં

બળણ ન૦ [જુઓ બળ્] બળવુ તે –તણ ન૦ બાળવાના લાકડા –તર સ્ત્રી૦ + બળતરા. –તરા સ્ત્રી૦ દાઝવાથી થતી પીડા (૨) મનમાં થતી તેવી લાગણી [–કરવી=ચિંતા કરવી (૨) અદેખાઈ કરવી] –તું વિ૦ સળગતુ (૨) ન૦ સળગતી વસ્તુ (૩) બળતરા (૪) તાપણી કે તાપણું

બળતુલા જુઓ 'બળ'માં

બળદ, –દિયો પું૦ [દે. વલ્હ, સર૦ મ. વળ્હ, –ત્ત, હિં વલદ] એક ચોપગું (૨) [લા.] મૂર્ખ; ૦ગાર ૦ગાડી સ્ત્રી૦ બેલગાડી

બળદાયી જુઓ 'બળ'માં

બળદિયો પું૦ જુઓ બળદ

બળબારી વિ૦ [બળ+અપાર] ઘણુ મજબૂત

બળબળ સ્ત્રી૦ ['બળવુ' ઉપરથી] ચિંતા (૨) ઢાઝ (૩) ઈર્ષા ૦તું વિ૦ બાળે–દઝાડે એવું (૨) પીડાતુ

બળબિંબ ન૦ એક જાતનુ ફળ

બળબીજ ન૦ એક ઔષધિ

બળભદ્ર પુ૦ જુઓ 'બળ'માં

બળવતી, બળવંત, બળવાન જુઓ 'બળ'માં

બળવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વલ (સ. જ્વલ્)] સળગવુ (૨) બળતરા થવી(૩)[લા.] ઈર્ષા કરવી. [બળી એ વાત=એ વાત પડતી મૂકો બળ્યું=મૂઉ; ઉપેક્ષા કરે, એ અર્થનો ઉદ્ગાર]

બળવો પુ૦ [અ વલ્વા] બડ [–ઊઠવો, જાગવો=બડ થવુ] –ખોર વિ૦બ ડખોર

બળહીણ(–ન) જુઓ 'બળ'માં

બળાત્કાર જુઓ બલાત્કાર

બળાબળ જુઓ બલાબલ

બળાપો પું૦ ['બળવુ' ઉપરથી] કંટાપો. સંતાપ.

[–કાઢવો = પોતાના હિલની બળતરા બીજા આગળ કહેવી કે તેની ઉપર કાઢવી – તેને તેનો ભોગ બનાવવો.]

બળિ પું૦ જુઓ બલિ

બળિયા, ૦કાકા ૦બાપજી પું૦ બ૦ વ૦ [બળિયું + કાકા] સૈયડ (૨) એના દેવ (૩) [લા.] જરા જરામાં વાકું પાડે કે ગુસ્સો કરે એવું માણસ [–આવવા, નીકળવા, પધારવા = સૈયડ નીકળવા. –કાઢવા, ટાંકવા = શીતળાની રસી મૂકવી]

બળિયું વિ૦ ['બળ' ઉપરથી, ઢે વલિઅ] જોરાવર

બળિયેલ વિ૦ ['બળવું' ઉપરથી] અટેપું

બળી સ્ત્રી૦ કરાંટાની કરાતી એક વાની

બળૂકું વિ૦ ['બળ' ઉપરથી] બળવાળું

બળેવ સ્ત્રી૦ ['બલિ' ઉપરથી] શ્રાવણી પૂર્ણિમા

બળોતિયું ન૦ જુઓ બાળોતિયું

બળ્યું જળ્યું વિ૦ [બળવું + જળવું] ગુસ્સે થયેલું (૨) સંતાપ પામેલું (૩) અટેપું

બંકું વિ૦ [સ વંક ઉપરથી; સર૦ હિં વંકા] વાંકું, અટપટું

બંકેરાવ પુ૦ [બંકું + રાવ], બંકો વિ૦ પુ૦ ['બંકું' ઉપરથી] છેલબટાઉ

બંખારવું સક્રિ૦ [જુઓ બ બખારો] બૂમ પાડવી

બંખારો પુ૦ [જુઓ બખારો] ઘાંટો; બુમાટો (૨) [બગ + ખારો] એક જાતનો ખાર

બંગ સ્ત્રી૦ [સ. વઙ્ગ] કલાઈ (૨) બગભસ્મ (૩) પુ૦ સીસાનો એક ક્ષાર ૦ભસ્મ સ્ત્રી૦ કલાઈની ભસ્મ

બંગ પુ૦ [સં વઙ્ગ, પ્રા. વઙ્ગ] (સ.) બંગાળ પ્રાત. ૦ભંગ પું૦ ઈ. સ ૧૯૦૫ આદ સરકારે બંગાળાના ભાગલા કરેલા તે. –ીય વિ૦ બંગાળનું

બંજ પુ૦ રીત; તરેહ (૨) તર્ક; બુદ્ધો (૩) નબૂનો; જાત (૪) વિ૦ નાશુ, નિર્બળ

બંગડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. બૅંગલી; મ. બાંગડી] સ્ત્રીઓનું કાંડે પહેરવાનું કાચનું કે ધાતુનું ઘરેણું. [–પહેરવી = નામદ બનવું] ૦બાર પુ૦ એક જાતનો ક્ષાર

બંગલી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ. બંગલા, 'બંગાલ' પરથી ?] નાનો બંગલો. –લો પુ૦ એક વિશિષ્ટ જાતનું મકાન

બંગાળ, –ળા પુ૦ [પ્રા બંગાલ] (સં.) એ નામનો પૂર્વ હિંદનો પ્રાત. –ળી વિ૦ બંગાળનું (૨) સ્ત્રી૦ બંગાળની ભાષા (૩) પુ૦ બંગાળનો વતની. [બાબી બંગાળી = છેક બાલીબમ, તદ્દન ગરીબ. બંગાળી ઠગ = પાકો ઠગ. –તોલ = ૮૦ રૂપિયાભારના શેર પ્રમાણેનું તોલ.]

બંગાળું ન૦ ['બંગો' ઉપરથી ?] એક જાતનો ૦ ઘાવગપાટ

બંગી સ્ત્રી૦ નાની ટીલડી; ટપકી

બંગોડો પું૦ ['બગી' પરથી ?] એક જાતનો સાલ્લો [હલકું અનાજ

બંટ(–ટિયો) પું૦ ટાગર સાવે ઊગતું એક

બંટી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક જાતનું અનાજ

બંઠ વિ૦ [સર૦ મ વઠ્ઠ પ્રા. વઠ્ઠર] બૂઠું (૨) અક્કલ વગરનું [બરેલું (૨) કર્કશ

બંઠસ વિ૦ [જુઓ બબઠસ] દાબી દાબીને

બંડ ન૦ [સર૦ મ.] હુલ્લડ, બળવો [–ીઠવું, જાગવું] ૦ખોર વિ૦ બંડ કરનાર

બંડિયું ન૦ ['બંડી' ઉપરથી] બદન, પહેરણ

બંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ.; જુઓ બાંડું] એક જાતનું બદન [બંડ કરનાર

બંડિયો પું૦ ['બંડ' ઉપરથી, સર૦ મ વડ્યા]

બંદગી સ્ત્રી૦ [ફા.] પ્રાર્થના, ઇબાદત [–ઉઠાવવી = હુકમનું પાલન કરવું –કરવી = પ્રાર્થના કરવી (૨) સલામ ભરવી –ગુજારવી = વિનતિ કરવી, અરજ કરવી.]

બંદર ન૦ [ફા., કે વદિર] દરિયા કે નદીને કિનારે આવેલું વહાણોની આવજા થઈ શકે તેવું સ્થાન (૨) તેવા સ્થાનવાળું ગામ. [–કરવું બંદરે આગળ (વહાણે) ચોડા વખત માટે લાગરવું કે ચોભવું] –રી વિ૦ બંદરને લગતું (૨) ન૦ એક જાતનું ઝીણું કાપડ

બંદલો પું૦ જુઓ બનડો

બંદવો પુ૦ [ફા બંદ ઉપરથી] દેદી

બંદિ(–દી) પું૦ [સં.] દેદી (૨) જુઓ બંધી, બના

બંદી, ૦જન પું૦ [સં.] વખાણ કરનાર; ચારણ

બંદી સ્ત્રી૦ [સં.] બાદી, ગુલામડી, બળાત્કારે

પકડી આણેલી સ્ત્રી(૨)સ્ત્રી૦ જુઓ બંધી;મના
બંદી પું૦ [સં., ફા] કેદી. **૦ખાનું** ન૦ કેદખાનું; **તુરગ ૦વાન** પું૦ કેદી
બંદૂ(–ધૂ)ક સ્ત્રી૦[અ] દારૂથી ગોળી મારવાનું એક શસ્ત્ર [**–છોડવી, ફોડવી** = બંદૂકનો બાર કરવો. **–તાકવી** = બંદૂક વડે નિશાન કરવું **–ફૂટવી** = બંદૂક છોડવાનો ભડાકો થવો **–બતાવવી** = બંદૂકથી મારી નાખવાની ધમકી આપવી. **–ભરવી** = બંદૂકનો ગોળી-બાર કરવો **–ભરવી** = બંદૂકમાં દારૂ, ગોળી કે કારતૂસ વગેરે ભરી ફોડવા માટે તૈયાર કરવી.] **૦ચી** પું૦ બંદૂકવાળો **–ક્રિયું** વિ૦ બંદૂકના જેવું **–ક્રિયો** પુ૦ બંદૂકવાળો, સિપાઈ
બંદેગાર પું૦ [ફા.વન્દહ્ + ગાર] સેવક; ચાકર, ગુલામ [(એક સંબોધન)
બંદેનવાજ વિ૦ [ફા.] સેવક ઉપર કૃપા કરનાર
બંદો પું૦ [ફા.] સેવક; દાસ (૨) પોતે (બડાઈ બતાવવા વપરાય છે) [લપતો
બંદોબસ્ત પું૦ [ફા.] વ્યવસ્થા; તજવીજ (૨)
બંધ વિ૦[સર૦હિં. વંદ]વાસેલું; ઉઘાડું નહિ તેવું (૨) અટકેલું ચાલુ નહિ તેવું(૩) નામને અંતે સમાસમાં 'સાથે', 'સહિત', 'વાળું', '–પ્રમાણે, ક્રમથી' એવા અર્થમા ઉદા૦ ચોકબંધ, ઝપાટાબંધ, હથિયારબંધ. [**–પડવું** = બંધ થવું, અટકવું]
બંધ પું૦ [સં] બાંધવું તે કે તેનું સાધન (૨) તેની ગાંઠ – પકડ (૩) બંધન; કેદ (૪) રચના; ગૂંથણી(૫) પાળ(૬)મુદ્રા (યોગ) (૭)પ્રતિબંધ; અટકાવ. [**–નાખવો, બાંધવો, મારવો**= બાંધણ વડે જકડવું **–બાંધવો**=(નદી ઇ૦મા પાણીના રોક માટે) પાળ બાંધવી]
બંધક વિ૦ [સં] બંધનકારક
બંધકી સ્ત્રી૦ [સં] વેશ્યા [કબજિયાત
બંધકોશ(–ષ) પુ૦ [બંધ + કોશ (કોષ્ઠ)]
બંધણી સ્ત્રી૦ [સં. વંધ્ ઉપરથી]કરાર(૨)પાટો
બંધન ન૦ [સં] અટકાવ; પ્રતિબંધ (૨) કેદ (૩) બાંધનારી વસ્તુ, તેની પકડ–ગાંઠ **૦કારક, ૦કારી** વિ૦ બંધનકારક **૦મુક્ત** વિ૦ બંધનમાંથી છૂટેલું
બંધપેશાબ પું૦ પેશાબ બંધ થઈ જવાનો રોગ
બંધબેસતું વિ૦ [બંધ + બેસવું] બેસતું, ગોઠતું (૨) માફક; અનુકૂળ **–વું** અ૦ક્રિ૦ બંધબેસતું થવું(૨)કામમા આવવું;ઠેકાણે પડવું
બંધવ, –વો પુ૦ [સં બાંધવ] ભાઈ
બંધાણ ન૦ [બાંધવું પરથી] બંધારણ (પેટે બાંધવાનું) (૨) બાંધવાની વસ્તુ; તેની ગાંઠ–પકડ (૩) પ્રતિબંધ, અટકાવ (૪) વ્યસન. **–ણી** વિ૦ વ્યસની
બંધામણ ન૦, **–ણી** સ્ત્રી૦ [બાંધવું પરથી] બાંધવાની મજૂરી(૨) બાંધવાની રીત(૩)કરાર
બંધારણ ન૦ [બાંધવુ પરથી] બાંધણી; રચના (૨) વ્યસન, આદત (૩) પેટે બાંધવાની ઔષધની થેપ(૪)ધારાવોરણ, 'કોન્સ્ટીટ્યૂશન'. **૦સભા** સ્ત્રી૦ દેશનું બંધારણ ઘડવા માટેની ખાસ પ્રજાકીય સભા; 'કોન્સ્ટિટ્યુએન્ટ એસેમ્બ્લી'. **–ણીય** વિ૦ બંધારણનું કે તેને લગતું કે તેની રીત પ્રમાણેનું
બંધારો પુ૦ [બાંધવુ પરથી] રંગવાનો ભાગ જુદો બાંધી જુદા જુદા રંગ કરનાર, બાંધણીગર (૨)રેશમી કપડા ઘોઈ કુંદી કરી આપનાર (૩) તમાકુના પડા બાંધનાર(૪)[સુ] પાણીનો બાંધ
બંધાવવું સ૦ક્રિ૦ 'બાંધવું'નું પ્રેરક (૨) સાથે લઈ જવા કાંઈક આપવું ઉદા૦ રસ્તા માટે નાસ્તો બંધાવ્યો છે (૩) [લા] કદર કરી બક્ષિસ આપવી ઉદા તેમણે તને શું બંધાવ્યું ?
બંધાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બાંધવુ] 'બાંધવું'નું કર્મણિ
બંધિયાર વિ૦ [બાંધવુ પરથી] હવા આવજવા વગરનું (સ્થાન) (૨) વહેતુ નહિ તેવું (પાણી) [**–થઈ જવું** = હાથપગ બંધાઈ ગયા હોય તેવું થવું, હરતુફરતુ બંધ થવું (૨) અટાવરે કે વ્યગ્રિત થઈ જવું **–પડવું, રહેવું** = અવાવરે કે અણવહેતુ રહેવું] **૦ખાનું** ન૦ બંદીખાનું; કેદ જેવી જગા
બંધિયો પું૦ [બાંધવુ પરથી] બાંધવાનું દોરડું
બંધી સ્ત્રી૦ [સં વંધ] મના (૨) પરેજી (૩) પાકી (૪) કરાર (૫) [ચ] દામણી
બંધુ પુ૦ [સં.] ભાઈ (૨) સગો. **૦કૃત્ય** ન૦

ભાઈચારાનું કામ, મિત્રકાર્ય. ૦જન પું૦સગો; કુટુંબી ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ બંધુપણું (૨) ભાઈચારો, મિત્રતા ૦ભાવ પું૦ભાઈના જેટલી પ્રીતિ. ૦વર્ગ પું૦ સગાંસંબંધી. ૦હીન વિ૦ સગાસંબંધી વિનાનું

બંધુર વિ૦ [સં.] રમ્ય, મનોહર

બંધૂક સ્ત્રી૦, ૦ચી પુ૦, -કિયું વિ૦, -કિયો પું૦ જુઓ 'બદૂક'ના

બંધે વિ૦ + જુઓ બને, બેઉ

બંને વિ૦ જુઓ અન્ને; બેઉ

બંબ વિ૦ [સર૦ મ] મોટું; કદાવર (૨) પું૦ [સર૦ ક્લિ; રવ૦] બાયું, મૃદંગનો ને ભાગ (૩) ડહા (૪) [?] બાવળ [-બજાવવો = માર મારવો -બાજરી બાપની = માર મારવો -વાગવો = બાલીબમ થઈ જવું, મનદોલત ન રહેવાં]

બંબેબંબ વિ૦ ['બબ' ઉપરથી] ખૂટેલુંહું; અવેર [-ચૂલાવવું, ઠોકવું = ઠગ મારી કરવી; ગપ ચલાવવી.]

બંબો પું૦ [સર૦ હિં વબા; મ વંત્ર; સં. મંવા; પો પોંપા] પાણી કાઢવાનું યંત્ર (૨) આગ ઓલવવા માટે પાણી ફેંકવાનું યંત્ર (૩) પાણી ગરમ કરવાનું એક પ્રકારનું વાસણ (૪) પાણીનો મોટો નળ -બાખાનું ન૦ આગનો બંબો રાખવાનું સ્થળ. -બાવાળો પુ૦ બંબો લઈ આગ ઓલવનાર માણસ

બંસરી સ્ત્રી૦ [બંસી ઉપરથી] વાસળી, વેણુ

બંસી સ્ત્રી૦ [સં વશી, પ્રા વસી] બંસરી વાસળી. ૦ધર પું૦ (સં.)શ્રીકૃષ્ણ ૦બ(-વ)ટ પું૦ (સ) ગોકુળનો એક પ્રખ્યાત વડ

બા સ્ત્રી૦ [સર૦ મ, દે વાઇયા] મા (૨) વડીલ સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડાતો શબ્દ; જેમ કે કસ્તૂરબા (૩) અ૦[સર૦ દે. વામ] વહાલનો એક ઉદ્ગાર ૦વેલું વિ૦ માથેલું

બાઇબલ ન૦ [ઇં] ખ્રિસ્તી લોકોનો ધર્મગ્રંથ

બાઇસ પુ૦ [અ] કાગણ; બાયસ (૨) [સુ] મોટું બહાનું [પાયગાડી

બાઇસિકલ સ્ત્રી૦ [ઇં] બે પૈડાની સાઇકલ,

બાઈ સ્ત્રી૦ [દે. વાઇયા] કોઈ પણ સ્ત્રી, બાઈડી (૨) સ્ત્રીનાં નામ પાછળ લગાડાતો માનસૂચક શબ્દ (૩) સાસુ (૪) નોકરડી. [બાઈ બાઈ ઓબલે ધાણી = ભીખ માગવી એક જાતની રમત] ૦કલ્યાણી વિ૦ બાયલું; નમાલું (૨) સ્ત્રી૦ ભીખ (૩) આજીજી, કાલાવાલા. [-કરવી = ભીખ માગવી] ૦જી સ્ત્રી૦ સાસુ. ૦(-ય)ડી સ્ત્રી૦ કોઈ પણ સ્ત્રી (૨) પત્ની. [-કરવી. = પરણવું -રાખવી = રખાત રાખવી બાયડીઓ બેસવી=મોકાણ મંડાવી; કુટંબા થવી.] ૦બાઈ ચાલ(-ળ)ણી સ્ત્રી૦ એક રમત, ચલકચલાણું. ૦માણસ ન૦બૈરું

બાઉ, ૦વો પું૦ [રવ૦] લાડવો (બાળભાષા)

બાઉ (બા') પુ૦ [સર૦ મ] (સુ) બકુઆઉ; હાઉ

બાઉ(-ચ)લું ન૦ પશુનો આંચળવાળો અવયવ

બાકરવડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક પકવાન

બાકરી સ્ત્રી૦ હઠથી સામે ઝઘડવું તે; મમતબાજી વેર. [-બાંધવી = મમત પર ચડી સામું થવું, વેર કરવું] [(દીવાસળી કે સાબુની)

બાકસ ન૦ [ઇં બૉક્સ, સર૦ હિં, મ] પેટી

બાકળા પું૦ બ૦ વ૦ [અ વાકલા] આખું બાફેલું કઠોળ [-આપવા, નાખવા = બાકળાનો બલિ આપવો (૨) લાચ આપવી]

બાકાત વિ૦ જુઓ બકાત

બાકી વિ૦ [અ] ખૂટતું (૨) વધેલું (૩) ગણતરીમાં લેવાના રહેલું (જેમકે સરવાળા ઇ૦ ગણતા), શેષ (૪) સ્ત્રી૦ સિલક, ગણતા છેવટે રહેતું જમા તે (૫) પત્યા વગર રહેલી કે ચૂકતે કરવામાં ચડેલી રકમ (૬) અ૦ નહિ તો. [-કાઢવી = છેવટે રહેતી સિલક ગણી કાઢવી -તે નકકી કરવી (૨) ચડેથી બાકી ગોધી કાઢીને કહેવી કે માગવી -બેંચવી, તાણવી = હિસાબે નીકળતી બાકી કે સિલક રકમ આગળ ખાતામાં લઈ જવી] ૦તાકી વિ૦ બાકી રહેલું (૨) સ્ત્રી૦ માગતું, લહેણું

બાકું (-ખું, -કોરું) ન૦ [જુઓ બખું] કાણું. [-પાડવું = કાણું કરવું]

બાખડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બખેડો] બાખડવું; વઢવું; કજિયો કરવો

બાખડું વિ૦ [સં વક્રયિતિ, સર૦ મ. વાકાડ,

હિં વાકરી] વિયાયાને જેને ઘણો વખત થઈ ગયો હોય તેવુ (ઢોર)

આખાબોલું વિ૦ આખાબોલું; તડ ને ફડ કહી દેનારુ, નિખાલસ [જુઓ આકું

આખું વિ૦ [જુઓ આકુ] રંગીલું (૨) ન૦ **બાગ** પુ૦ [ફા.] બગીચો **૦વાન** પું૦ [+ ફા. વાન] માળી. **–બાયત** સ્ત્રી૦ [ફા. બાગાત] બગીચામાં થતી ખેતી, શાકભાજી (૨) વિ૦ કૂવાના પાણીથી થતી (ખેતી) **–બાયતી** વિ૦ ફળફૂલના ઝાડ ઉછેરવા લાયક (જમીન)

બાગડોર સ્ત્રી૦ [હિ.; વાગ = લગામ + ડોર] લગામ [વાગેશ્રી રાગ કે તેનું ગીત

બાગેસરી પું૦ [જુઓ વાગેશ્રી, સર૦ હિં., મ.]

બાઘડ(–ડું) વિ૦ જુઓ બાઘું(૨)બિહામણુ **–ડો** પું૦ તેવો માણસ

બાઘું વિ૦ [સ વ્યગ્ર, પ્રા. વગ્ગ? સર૦ મ. વાગ્યા] મૂઢ, ગતાગમ વિનાનુ **–ઘાઈ** સ્ત્રી૦ બાઘાપણું. **–ઘાં** ન૦બ૦વ૦ [સર૦ મ. વવર્ણે = નેવુ] બાલાં; ફાફા [**–મારવાં**]

બાચકો પું૦ [બચકો પરથી ? સર૦ મ વાચકૉ] મૂઠી કે કલ્લો યા તેમા આવે તેટલું તે (૨) પાંચે આગળા વડે ભરેલો ચીમટો – વલૂરો. [**બાચકા ભરવા** = મૂઠે ને મૂઠે લેવુ(૨)પંજાના ચીમટા – વલૂગ ભરવા]

બાજ પુ૦ [ફા] એક શિકારી પક્ષી, શકરો (૨)[લા.] ઘોડો(૩) વિ૦ [ફા. વાજ (વાલ્તન)] નામને લાગતા 'વાળુ", 'અનુરક્ત' વગેરે અર્થો બતાવતો પ્રત્યય. ઉદા૦ દગલબાજ, રંડીબાજ

બાજ પું૦ [સ વાજ, સર૦ મ] સતારનો પહેલો તાર, જેના પર આગળીઓ રાખી વગાડવામાં આવે છે

બાજ સ્ત્રી૦; ન૦, **૦હું**, **૦થું** ન૦ [સ વ્યજન, પ્રા વીજણ = પંખો] પતરાળું [**–બાંધવી** = પીરસવા પતરાળું મૂકવું]

બાજખેડાવાળ પુ૦ [સં વાજ + ખેડાવાળ] ખેડાવાળ બ્રાહ્મણનો એક ભેદ

બાજઠ પું૦ [સં પાદપૃષ્ઠ, પ્રા પાયપીઢ; સર૦ મ વાજટ]ચાર-પાયાવાળુ એક જાતનું આસન

બાજડું, –થું ન૦ જુઓ 'બાજ'મા

બાજરી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં વાજરા] એક અનાજ **–રિયું** ન૦ બાજરીનું ડૂંડુ (૨) એક વરેણુ. [**–વધવું** = હુન્નમત વધવી] **–રિયો** પુ૦ બાજરીના લોટનો કંસાર(૨) બાજરીને છાશમા રાધી બનાવેલી એક વાની **–રો** પું૦ મોટા દાણાની બાજરી

બાજંદ પું૦ (સ) બલખ બુખારાનો એક ખાન (તેનુ ઉઠાલુ ઊંટ ભરી જતા તે ફકીર થઈ ગયેલો)

બાજંદું વિ૦ [ફા વાજંદહ] ધૂર્ત, ઠોગું; પહોંચેલુ. **–દાઈ** સ્ત્રી૦ બાજ દાપણુ.**–દાવેડા** પું૦બ૦વ૦ ધૂર્તતા; ઠોગાઈ

બાજિયાકાર પુ૦ ભવાડો, ફજેતો [**–ગવાવા** = ભવાડા થવા (સ્ત્રીઓમા)]

બાજી સ્ત્રી૦ [ફા] જે પાટિયા કે કપડા ઉપર રમત મંડાય તે (૨) સોગટાં કે ગંજીફાની રમત (૩) હાથ (ગંજીફામા) (૪) યુક્તિ, પ્રપંચ. [**–ઐલવી** = જુઓ બાજી રમવી **–ગોઠવવી** = જુઓ બાજી રચવી **–જવી** = જુઓ બાજી બગડવી **–જીતવી** = ફાવવુ, યશસ્વી રીતે કામ પાર પાડવુ **–બગડવી** = યોજના નિષ્ફળ જવી **–બાંધવી** = સોગટાબાજી ઢાળવી– ખેલવી (૨) કાર્યસાધક યોજના યોજવી. **–રચવી** = બાજીનો સરંજામ ગોઠવવો (૨) યુક્તિ કરવી **–રમવી** = બાજીની રમત રમવી (૨) દાવપેચ રમવા. **–હાથથી જવી** = યોજના ધૂળ મળવી,યોજનાનો દોર હાથમાથી ચાલ્યો જવો. **–હારવી** = બાજીમાં હાર ખાવી (૨) યુક્તિ કે દાવપેચ નિષ્ફળ જવાં] **૦બર** પુ૦ મદારી,જાદુગર [**બાજીગરનું રમકડું** = સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ વિનાનુ–બીજાનુ નચાવ્યુ નાચે તેવું માણસ] **૦ગરી** બાજીગરપણું (૨) ખેલ, તમાસો (૩) યુક્તિપ્રયુક્તિ, પ્રપંચ

બાજુ,–જૂ [ફા] સ્ત્રી૦ છેડો; અંત (૨) દિશા, પાસુ, પડખું (૩) પક્ષ; તરફેણ [**બાજુએ બેસવું** = સ્ત્રીને અડકાવ આવવો(૨)કામમાથી ખસી જવુ,તટસ્થ રહેવુ **બાજુ લેવી** = પક્ષ લેવો.] **૦(–જૂ)બંધ** પું૦ હાથનુ એક ઘરેણું

બાજે વિ૦ [સ વમજ, સર૦ મ] એકાદું,ગમે તે કોઈ એક

બાજોઠ પું૦ [સર૦ મ. વાજોટ] જુઓ બાજઠ. –ડી સ્ત્રી૦ નાનો બાજઠ

બાજોઠિયું ન૦ એક વનસ્પતિ; ગગેડી

બાઝવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વદ્ધ, પ્રા. વજ્ઝ ઉપરથી] વળગવું (૨) અ૦ક્રિ૦ લડવું; ટંટો કરવો

બાઝંબાઝા(–ઝી), બાઝાબાઝ(–ઝી) સ્ત્રી૦ [જુઓ બાઝવું] લડાઈ; ટંટો

બાટ પું૦ [સં. પિષ્ટ?] બાફેલો લોટ કે સાર (૨) ન૦ [હિ વાંટ, મ વાટ] કાટલાનો સટ, બાટ

બાટકવું અ૦ક્રિ૦ ['બટકવું' ઉપરથી] વળગવું (૨) ઝઘડવું

બાટલી સ્ત્રી૦ [ફ બૌટલ, સર૦ હિં., મ]શીશી [–પીવી = દારૂ પીવો. –ભગત = દારૂનો વ્યસની]–લો પું૦ શીશો. [બાટલા ભરવા = શીશામાં ભરવું (૨) રોજ દવા લાવવી –તેવી બજર પડવી, હમેશના દર્દી હોવું]

બાટાચૂર અ૦ ખૂબ

બાટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ] ઘઉંના આટાથી શેકેલો કણકનો ગોળો કે લાડો બાખરી

બાડું ન૦ [જુઓ બાડું; સર૦ મ. વાટુક] નીઘટ્યા વિનાનો જારબાજરીનો સાઠો

બાઠું વિ૰ [સં. વંઠ] (મુ) બાઠ, ઠીંગણું, વામન

બાડું વિ૰ નાસા ડોળાવાળું કે નજરવાળું [બાડી આંખે (નજરે) જોવું = પોતે જોતા નથી એવો દેખાવ રહે તેમ આખ ત્રાંસી કરીને છાનુમાનું જોવું (૨) ઉપેક્ષાની નજર રાખવી બાડું જોવું = બાડી આખ હોવી, બાડુ હોવું]

બાડુ(–ડુ)યું વિ૰ [સ વટુક, પ્રા વડુઅ] + બાપડું, ગરીબ, દયામણું

બાઢમ્ અ૰[સં.] ભલે; ઠીક(૨) + બધ –મ ન૦ [લા] મીંડું, શૂન્યતા (વ્યંગમા)

બાઢુંવું વિ૰ જુઓ બાડુવું

બાણ ન૦ [સં] તીર (૨) એક આતશબાજી (૩) લ બગોળ પથ્થર (શિવલિંગ)(૪) જ્યા ભરતીનુ પાણી આવતું હોય તે બાડીની જમીન (૫) ખેતરની હદ બતાવવા દાટેલો પથ્થર કે બીજી વસ્તુ(૬)પગલુ (૭)[સં] બાણાસુર [–કાઢવું = પગલુ બોળી કાઢવુ –ચડાવવું, તાણવું = પણછ ઉપર બાણ ગોઠવી છોડવાની તૈયારી કરવી –છોડવું, મારવું, મૂકવું = ધનુષથી બાણને જવા દેવુ] –ણાકાર વિ૰ બાણના ફળના આકારનું –ણાસુર પું૰ (સં.) એક રાક્ષસ; બોખાનો પિતા. –ણાવળી પુ૰ બાણ મારવામા હોશિયાર યોદ્ધો

બાણવું અ૰ક્રિ૰ ['બાણી' ઉપરથી] સાદું કે કબાલો કરવો ['બાણ'માં

બાણાકાર, બાણાસુર, બાણાવળી જુઓ

બાણી સ્ત્રી૰ [સ વાણી] ઠરાવેલી મુદત (૨) શરત; કબૂલાત (૩) [જુઓ બોણી] શુકનમા અપાતી ભેટ(૪) [સર૦ હિં. વાના = કાપડ; સં. વયન ?] એક જાતનુ કાપડ [–કરવી = શરત–કબૂલાત કરવી –કરાવવી = માલ ખરીદી શુકન કરાવવા –આપવી = શુકનની ભેટ આપવી] ['દર'

બાણુ(–ણુ) વિ૰ [સં દ્વાનવતિ, પ્રા વાણઉઇ]

બાતમી સ્ત્રી૰[અ વાતિની, સર૦ મ] સમાચાર (૨) બાળ વિદાર વિ૰(૩) પુ૰ ખબર લાવનાર ૦ખાતું ન૰ બાતમી મેળવનારુ ખાતુ

બાતલ વિ૰ [અ વાતિલ] રદ, નકામું (૨) કાઢી મૂકેલુ

બાતી સ્ત્રી૰ [હિં] બત્તી

બાતેન વિ૰ [ફા વાતિન] ગુપ્ત, છાનુ

બાથ સ્ત્રી૰ [બે + હાથ ?] બે હાથ પહોળા કરી દીધેલી પકડ (૨) ટક્કર. [–ભરવી, ભીડવી, લેવી = બાથમા લેવુ, બેટવુ (૨) મોટુ કામ હિમતભેર ઉપાડવું (૩) ટક્કર ઝીલવી. બાથમાં ઘાલવું, લેવું = બે હાથ પહોળા કરી, વચમાં ભીડવુ – પકડવું (૨) આશ્રયમા લેવું] [ગુપ્તલખાતું

બાથરૂમ સ્ત્રી૰ [ઇં] નાહવાની ઓરડી,

બાથંબાથા(–થી) સ્ત્રી૰ ['બાથ' ઉપરથી] સામાસામી બાઝવુ તે

બાથોડિયું ન૰ ['બાથ' ઉપરથી] વલખાં (૨) પ્રયત્ન [બાથોડિયાં ભરવાં, મારવાં]

બાદ વિ૰ [અ] બાતલ; કમ [–કરવું] (૨) અ૰ પછી ૦બાકી સ્ત્રી૰ બાદ કરવાની રીત (ગ) (૨) બાદ કરતા રહેલી રકમ

બાદરાયણ પું૰ [સં.] (સ) વેદવ્યાસ

હિ વાકરી] વિયાયાને જેને ઘણો વખત થઈ ગયો હોય તેવુ (ઢોર)

આખાબોલું વિ૦ આખાબોલું; તડ ને ફડ કહી દેનારું; નિખાલસ [જુઓ આકું

બાણું વિ૦ [જુઓ બાકુ] રંગીલુ (૨) ન૦ **બાગ** પુ૦ [ફા] બગીચો **૦વાન** પું૦ [+ ફા વાન] માળી. **-વાયત** સ્ત્રી૦ [ફા. બાગાત] બગીચામાં થતી ખેતી, શાકભાજી (૨) વિ૦ કૂવાના પાણીથી થતી (ખેતી) **-વાયતી** વિ૦ ફળફૂલના ઝાડ ઉછેરવા લાયક (જમીન)

બાગડોર સ્ત્રી૦ [હિ., બાગ = લગામ + ડોર] લગામ [બાગેશ્રી રાગ કે તેનું ગીત

બાગેસરી પુ૦ [જુઓ બાગેશ્રી, સર૦ હિં., મ]

બાઘડ(-ડું) વિ૦ જુઓ બાઘું (૨) બિહામણું **-ડો** પુ૦ તેવો માણસ

બાઘું વિ૦ [સં. વ્યગ્ર, પ્રા. વગ્ગ; સર૦ મ. વાગ્યા] મૂઢ, ગતાગમ વિનાનુ **-ઘાઈ** સ્ત્રી૦ બાઘાપણું. **-ઘાં** ન૦બ૦વ૦ [સર૦ મ વવણે = નેવુ] બાલા; ફાફા [**-મારવાં**]

બાચકો પું૦ [બચકો પરથી ? સર૦ મ. વાચકૅ] મૂઠી કે કલ્લો ચા તેમાં આવે તેટલુ તે (૨) બંચે આગળા વડે ભરેલો ચીમટો **-વલૂરો** [**બાચકા ભરવા** = મૂઠે ને મૂઠે લેવુ (૨) પંલના ચીમટા-વલૂગ ભરવા]

બાજ પું૦ [ફા] એક શિકારી પક્ષી, શકરો (૨) [લા.] ઘોડો (૩) વિ૦ [ફા. વાજ (વાલ્તન)] નામને લાગતા 'વાળુ', 'અનુરક્ત' વગેરે અર્થો બતાવતો પ્રત્યય. ઉદા૦ દગલબાજ, રંડીબાજ

બાજ પુ૦ [સં. વાજ, સર૦ મ] સતારનો પહેલો તાર, જેના પર આગળીઓ રાખી વગાડવામા આવે છે

બાજ સ્ત્રી૦; ન૦, **૦હું, ૦ણું** ન૦ [સ વ્યજન, પ્રા વીજણ = પંખો] પતરાળું [**-માંડવી** = પીરસવા પતરાળું મૂકવું]

બાજખેડાવાળ પુ૦ [સં વાજ + ખેડાવાળ] ખેડાવાળ બ્રાહ્મણનો એક ભેદ

બાજઠ પું૦ [સ. પાદપૃષ્ઠ, પ્રા પાયપીઢ; સર૦ મ વાજટ] ચાર-પાયાવાળુ એક જાતનું આસન

બાજડું, -ણું ન૦ જુઓ 'બાજ'માં

બાજરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. વાજરા] એક અનાજ **-રિયું** ન૦ બાજરીનું ડૂંડુ (૨) એક ઘરેણું. [**-વધવું** = હલ્લમત વધવી.] **-રિયો** પુ૦ બાજરીના લોટનો કે સાર (૨) બાજરીને છાશમાં રાંધી બનાવેલી એક વાની **-રો** પુ૦ મોટા દાણાની બાજરી

બાજંદ પું૦ (સ) અલ્પ બુખારાનો એક ખાન (તેનુ કૂહાડાલું ઊંટ મરી જતા તે ફકીર થઈ ગયેલો)

બાજદું વિ૦ [ફા બાજદહ] ધૂર્ત, ઠોગું, પહોંચેલુ **-દાઈ** સ્ત્રી૦ બાજદાપણું. **-દાવેડા** પુ૦બ૦વ૦ ધૂર્તતા, ઠોગાઈ

બાજિયાકાર પુ૦ ભવાડો, ફજેતો [**-ગવાવા** = ભવાડા થવા (સ્ત્રીઓમા)]

બાજી સ્ત્રી૦ [ફા] જે પાટિયા કે કપડા ઉપર રમત મંડાય તે (૨) સોગટા કે ગંજીફાની રમત (૩) હાથ (ગંજીફામા) (૪) યુક્તિ, પ્રપંચ [**-ખેલવી** = જુઓ બાજી રમવી **-ગોઠવવી** = જુઓ બાજી રચવી **-જ વી** = જુઓ બાજી બગડવી. **-જીતવી** = ફાવવુ, યશસ્વી રીતે કામ પાર પાડવુ **-બગડવી** = યોજના નિષ્ફળ જવી **-માંડવી** = સોગટાબાજી ઢાળવી-ખેલવી (૨) કાર્યસાધક યોજના યોજવી. **-રચવી** = બાજીનો સરંજામ ગોઠવવો (૨) યુક્તિ કરવી **-રમવી** = બાજીની રમત રમવી (૨) દાવપેચ રમવા **-હાથથી જવી** = યોજના ધૂળ મળવી, યોજનાનો દોર હાથમાથી ચાલ્યો જવો. **-હારવી** = બાજીમા હાર ખાવી (૨) યુક્તિ કે દાવપેચ નિષ્ફળ જવા] **૦ઘર** પુ૦ મદારી, જાદુગર [**બાજીગરનું રમકડું** = સ્વતંત્ર વ્યક્તિત્વ વિનાનુ-બીજાનુ નચવ્યુ નાચે તેવુ માણસ] **૦ગરી** બાજીગરપણું (૨) ખેલ, તમાસો (૩) યુક્તિપ્રયુક્તિ, પ્રપંચ

બાજુ,-જૂ [ફા] સ્ત્રી૦ છેડો; અંત (૨) દિશા; પાસુ; પડખુ (૩) પક્ષ; તરફેણ [**બાજુએ ખેસવું** = સ્ત્રીને અડકાવ આવવો (૨) કામમાથી ખસી જવુ, તટસ્થ રહેવુ. **બાજુ લેવી** = પક્ષ લેવો.] **૦(-જૂ)બંધ** પું૦ હાથનુ એક ઘરેણું

બાજે વિ૦ [અ વલ્લજ, સર૦ મ] એકાદું; ગમે તે કોઈ એક

બાજોઠ પુ૦ [સર૦ મ. વાજોટ] જુઓ બાજઠ. -ઠી સ્ત્રી૦ નાનો બાજઠ

બાજોઠિયું ન૦ એક વનસ્પતિ; ગંગેરી

બાઝવું સ૦ક્રિ૦ [સ વદ્ધ, પ્રા. વજ્ઝ ઉપરથી] વળગવું (૨) અ૦ક્રિ૦ લડવું; ટંટો કરવો

બાઝંબાઝા(-ઝી), બાઝાબાઝ(-ઝી) સ્ત્રી૦ [જુઓ બાઝવું] લડાઈ; ટંટો

બાટ પુ૦ [સં પિષ્ટ?] બાફેલો લોટ-કસાર (૨) ન૦ [હિ. વાટ, મ. વાટ] કાટલાનો સટ; બાટ

બાટકવું અ૦ક્રિ૦ ['બટકવું' ઉપરથી] વળગવું (૨) ઝઘડવું

બાટલી સ્ત્રી૦ [ફ્રે બૉટલ; સર૦ હિં, મ.]શીશી [-પીવી = દારૂ પીવો -ભગત = દારૂનો વ્યસની]-લો પુ૦ શીશો [બાટલા ભરવા = શીશામાં ભરવું (૨) રોજ દવા લાવવી -તેવી જરૂર પડવી; હમેશના દર્દી હોવું]

બાટાચૂર અ૦ બૂબ

બાટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ] છાણાની આંચથી શેકેલો કણકનો ગોળો કે લડી બાબરી

બાડુ ન૦ [જુઓ બાડું; સર૦ મ. વાડુક] નીંધણ્યા વિનાનો જરબાજરીનો સાઠો

બાડું વિ૦ [સં વઠ] (મુ.) બાઠ, ઠીંગણું;વામન

બાડું વિ૦ ત્રાસા ડોળાવાળું કે નજરવાળું [બાડી આંખે (નજરે) જોવું =પોતે જોતા નથી એવો દેખાવ રહે તેમ આખ ત્રાસી કરીને છાનુમાનુ જોવું (૨) ઉપેક્ષાની નજર રાખવી. બાડું જોવું = બાડી આખ હોવી;બાડું હોવું]

બાડુ(-ડું)વું વિ૦ [સ વડુક, પ્રા. વડુઅ] + બાપડું; રાંક, દયામણું

બાઢમ્ અ૦[સં.] ભલે; ઠીક(૨) + બધ -ભ ન૦ [લા] મીંડું, શૂન્યતા (વ્યંગમા)

બાઢવું વિ૦ જુઓ બાડુવું

બાણ ન૦ [સં.] તીર (૨) એક આતશબાજી (૩) લંબગોળ પથ્થર (શિવલિંગ)(૪)જ્યા ભરતીનુ પાણી આવતુ હોય તે બાડીની જમીન (૫) ખેતરની હદ બતાવવા કાઢેલો પથ્થર કે બીજી વસ્તુ(૬)પગલું (૭)[સં] બાણાસુર [-કાઢવું = પગલું ખોળી કાઢવુ -ચડાવવું, તાણવું = પણછ ઉપર બાણ ગોઠવી છોડવાની તૈયારી કરવી -છોડવું, મારવું, મૂકવું = ધનુષથી બાણને જવા દેવુ] -ખુણકાર વિ૦ બાણના ફળના આકારનું. -ખુણાસુર પું૦ (સં.) એક રાક્ષસ; ઓખાનો પિતા. -ખુણાવળી પુ૦ બાણ મારવામા હોંશિયાર યોદ્ધો

બાણવું અ૦ક્રિ૦ ['બાણી' ઉપરથી] સાદું કે કબાલો કરવો ['બાણ'મા બાણુકાર, બાણાસુર, બાણાવળી જુઓ

બાણી સ્ત્રી૦ [સ વાણી] ઠરાવેલી મુદત (૨) શરત, કબૂલાત (૩) [જુઓ બોણી] શુકનમા અપાતી ભેટ(૪) [સર૦ હિં. વાના = કાપડ; સં. વયન ?] એક જાતનુ કાપડ [-કરવી = શરત-કબૂલાત કરવી. -કરાવવી = માલ ખરીદી શુકન કરાવવા -આપવી = શુકનની ભેટ આપવી] ['દર'

બાણુ(-ણું) વિ૦ [સ દ્વાનવતિ, પ્રા વાણઉઇ]

બાતમી સ્ત્રી૦[અ વાતિની, સર૦ મ] સમાચાર (૨) બાળ ૦દાર વિ૦(૩) પુ૦ ખબર લાવનાર. ૦ખાતું ન૦ બાતમી મેળવનારુ ખાતુ

બાતલ વિ૦ [અ વાતિલ] રદ, નકામું (૨) કાઢી મૂકેલું

બાતી સ્ત્રી૦ [હિં] બત્તી

બાતેન વિ૦ [ફા વાતિન] ગુપ્ત, છાનુ

બાથ સ્ત્રી૦ [બે + હાથ ?] બે હાથ પહોળા કરી દીધેલી પકડ (૨) ટક્કર [-ભરવી, ભીડવી, લેવી = બાથમા લેવુ, ભેટવુ (૨) મોટુ કામ હિંમતભેર ઉપાડવું (૩) ટક્કર ઝીલવી. બાથમાં ઘાલવુ, લેવું = બે હાથ પહોળા કરી, વચમા ભીડવુ-પકડવુ (૨) આશ્રયમા લેવું] [ગુપ્તબાતું

બાથરૂમ સ્ત્રી૦ [ઈં.] નાહવાની ઓરડી;

બાથંબાથા(-થી) સ્ત્રી૦ ['બાથ' ઉપરથી] સામાસામી બાઝવુ તે

બાથોડિયું ન૦ ['બાથ' ઉપરથી] વલખા (૨) પ્રયત્ન [બાથોડિયાં ભરવાં, મારવાં]

બાદ વિ૦ [અ] બાતલ, કમ [-કરવું] (૨) અ૦ પછી ૦બાકી સ્ત્રી૦ બાદ કરવાની રીત (ગ) (૨) બાદ કરતા રહેલી રકમ

બાદરાયણ પું૦ [સં] (સ) વેદવ્યાસ

(માનવાચક) (૨) [કૃષ્ણની માસી પૂતના પરથી ?] હાકણ. [-વળગવી=ડાકણ વળગવી.]

બાઈમુ પુ૦ [ઈ.] વાસ; બાંધુ

બાચડ વિ૦ [સં વાહ્ય] જુઓ બહિષ્કૃત

બાચડી સ્ત્રી૦ [કે વાઇચા] બાઈડી;સ્ત્રી(૨)પત્ની

બાચલું વિ૦ [બાઈ + લુ] નામર્દ, બીકણ (૨) બૈરીને વશ. -લાઈ સ્ત્રી૦ -લાવેડા પુ૦ બ૦ વ૦ બાયલા જેવુ વર્તન

બાચસ પુ૦ [જુઓ બાઇસ] સબબ

બાજું ન૦ [સર૦ હિં. વાર્યાં, મ. વાયા] નરઘાંની બેડમાનુ નાનુ [વગેરેનો અવાજ

બાર પું૦ [સર૦ મ. વાર = બબમ] બદૂક

બાર ન૦ [સં દ્વાર, વાર, પ્રા.] બારણું (૨) આગણું (૩) ડેલી [-ઉઘાડવાં = બારણા બોલવા -દેવું = બારણું બંધ કરવુ -ભિડાવવાં = બારણાં વાસી દેવા]

બાર વિ૦ [સં. દ્વાદશન્, પ્રા. વાર] '૧૨'. [-કોળાં ને તેર લાગા = માલની કિંમત કરતા લાગા-જકાતવેરા વધારે હોવા તે. **બારનું ચોથ કરવું** = અણઘડપણાથી કામ ઊંધું મારવું. **-નું ચોથ (કરતાં) આવડવું** = કાંઈ પણ આવડવું. **-પાદશાહી** = બાર બાદશાહી **-બંદરનાં પાણી પીધાં હોવાં** = ઘણી મુસાફરી કરીને ચતુર તથા પાવરધા થયા હોવું. **-બાદશાહી** = સંપૂર્ણ સુખચેન **-બાપની ચેલ** = એક એકથી જુદા મતના - પરસ્પર મેળ ન ખાય એવા માણસોનો સમૂહ; જેમાં બધા હુકમ કરનારા હોય પણ કામ કરનાર કોઈ ન હોય **-ભૈયા ને તેર ચોકા** = વર્ણભેદ - આભડછેટની અતિશયતા **-મણની બાજરી** = પૂરતું હોવું તે, સુખચેન; નિશ્ચિંતપણું. **-મણની સંભળાવવી** = બોચી ખરાબ ગાળ ભાંડવી. **-વરસનું** = જુવાન ને જોમવાળું (ઉદા૦ બાર વરસનો બેઠો છે). **-વરસે** = ઘણે લાંબે વખતે-ગાળે. **-વાગવા** = આવી બનવું, આફત આવી પડવી. **બારે દરવાજા ખુલ્લા** = ઘરમાં ગમે ત્યા જઈ શકાવું,ગમે ત્યાં જવાની છૂટ હોવી **બારે દહાડા ને બત્રીસે ઘડી** = હરહંમેશ **બારે ને ચારે** = સવારસાંજ. **બારે ભાગોળો મોકળી** = પૂરી છૂટ, પૂરી સ્વતંત્રતા **બારે મહિના ને તેરે કાળ** = હંમેશા, આખુ વર્ષ **બારે મેહ ઊલટવા** = ભારે વરસાદ થવો **બારે મેહ વરસવા** = ભારે વરસાદ થવો (૨) સર્વ પ્રકારે રિદ્ધિસિદ્ધિ પ્રાપ્ત થવી. **બારે વાટ ખુલ્લી** = જુઓ બારે દરવાજા ખુલ્લા] **૦પેજી** વિ૦ [બાર + પેજ (ફં)] બાર પૃષ્ઠવાળું **૦માસી** વિ૦ બાર માસનુ(૨)સ્ત્રી૦ બારે માસ ફૂલ આપતો એક છોડ. **૦મું** વિ૦ ક્રમમા અગિયાર પછીનુ (૨) ન૦ મરનારનો બારમો દિવસ કે તે દિવસે કરાતી ક્રિયા -વરો [-કરવું.=કાંઈ નહિ ઉદા૦એ શું બાપનુ બારમું કરવાનો છે?)] **-ઓ ચંદ્રમા** પુ૦ [લા] અણબનાવ, વિરોધ [-હોવો]. **૦શ(-સ)** સ્ત્રી૦ [સં. દ્વાદશી, પ્રા વારસ = ૧૨મુ] બારમી તિથિ, દ્વાદશી [-નાખવી = સગવણીને દહાડે સબંધીઓ તરફથી રકમ આપવી -બેસવી = દુઃખી થવી, -વહેંચવી = સગાસબંધીને સગવણીને દહાડે નાણા વહેચવાં -હોવી = કામ કરવાનો કંટાળો હોવો] [વહાણ

બારકસ ન૦ [ફા વારકશ] માલ લઈ જનાર

બારખલી(-ળી) વિ૦ બોચી આંકણીનુ-મહેસૂલનુ (૨) સ્ત્રી૦ બારી જમીન [હુજૂર

બારગાહ સ્ત્રી૦ [ફા.] દરબાર, મોટા માણસની

બારગીર પું૦ [ફા.] ઘોડેસવાર સૈનિક (શિલેદારથી ઊલટો -જેનો ઘોડો, સામાન વગેરે માલિક પૂરા પાડે છે)

બારહ પું૦, **-ડી** સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] તેરનો

બારણું ન૦ [સં વાર; પ્રા. વાર] દ્વાર, દરવાજો [બારણાં ઉઘાડાં ને બારણે ફૂચા = બોટી કસર કરવી, પૈસાનું નુકસાન વેઠવું, અને પાઈને બચાવવી **બારણાં ઉઘાડાં રહેવાં** = ઘર ચાલુ રહેવુ, વગવેલો ચાલતો રહેવો **બારણાં(-ણું) ઠોકતા આવવુ** = ઘર પૂછીને આવવું, વગર નોતર્યે આપમેળે આવવું **બારણાં ઠોકવાં, બારણાં તોડી**

પાડવાં =તકાદો કરવો; ચાપતી–વારંવાર ઉઘરાણી કરવી (એનુ) બારણું કાળું કરવું=(એના) ઘરમા જવું (ગુસ્સામા ને નકાર બતાવવા). બારણે જવું=ઘર બહાર જવુ (૨) ટટ્ટી પેસાબની હાજતે જવું બારણે તાળાં દેવાવાં=નસંતાન જવુ, સત્યાનારા જવુ બારણે દીવો રહેવો =વંશ રહેવો (૨) ઘરની કીર્તિ વગેરે રહેવી બારણે પહોર દહાડો ચડવો, બારણે બપોર ચડવા=બહાર દિવસ કયારનો શરૂ થઈ જવો ને ઘરમા હજુ સૂઈ રહેવુ બારણે બેસવું=ચાપીને ઉઘરાણી કરવી,તકાદો કરવો બારણે હાથી ઝૂલવા=વણ શ્રીમ ત હોવુ]

બારદાન ન૦ [ફા] જેમાં માલ ભર્યો હોય તે ખાલી બાધણ કે પાત્ર, અથવા તેનુ તોલ. [–ભારે થવું=મિજાજ વધવો]

બારનીશ(–સ) પું૦[સર૦ ન]બારનીશીનું કામ કરનારો કારકુન –શી(–સી) [સર૦ મ.] સ્ત્રી૦કાગળોની આવકજાવક નોધવાની ચોપડી (૨) તે નોધવાનુ કામ

બારપેજી, બારમાસી, બારમું, બારશ (–સ) જુઓ બાર વિ૦ મા

બારશીં(–સીં)ગું ન૦ [બાર+શૃંગ, સર૦ હિં. બારહસિંગા] એક જાતનું હરણ

બારસાખ સ્ત્રી૦ [બાર (બારણુ)+ સાખ] બારણાનુ ચોકઠું

બારસીંગું ન૦ જુઓ બારશીંગુ

બારાક્ષરી, બારાખડી સ્ત્રી૦ [બાર+અક્ષર, સર૦ હિં. બારહખડી] દરેક વ્યંજનમાં બાર સ્વર ઉમેરી બનાવેલાં પદ

બારિયો પું૦ એક જાતનો ભીલ

બારિસ્ટર પું૦ [ઇં. બૅરિસ્ટર] વિલાયતની પદવીવાળો વકીલ –રી સ્ત્રી૦ બારિસ્ટરનો ધધો કે કામકાજ

બારી સ્ત્રી૦ [દ્વાર, બાર] નાનુ બારણું (૨) [લા.] છટકવાનુ બારુ, બહાનું

બારીક વિ૦ [ફા] ઝીણુ; સૂક્ષ્મ (૨) પાતળું (જેમ કે સૂતર, કપડું)(૩)કદમા નાનું (જેમ કે સોપારી, દાણો ઇ૦) (૪) [લા.] કટોકટીનુ, અગત્યનુ. [–કામ=ઝીણું કારીગરીનુ કામ. –નજર=ઊંડી ને ચારે તરફ ફરતી દૃષ્ટિ. –વખત,સમય=કટોકટીનો સમય;અણીનો પ્રસગ] –કાઈ, –કી સ્ત્રી૦ બારીકપણુ

બારીગર વિ૦ લુચ્ચું; ખટપટી, ઉઠાવગીર

બારું ન૦ [દ્વાર, બાર]બંદરમા પેસવાનો માર્ગ (૨) બારણુ, રસ્તો (૩) છટકવાની બારી; બહાનુ [દારૂ રાખવાનું શિંગડું

બારૂત પુ૦ [ફા] ફોડવાનો દારૂ. ૦દાન ન૦

બારે વફાત પુ૦ [બાર+અ. વફાત] મહમદ પેગંબરની પુણ્યતિથિ — એક તહેવાર

બારેવાટ અ૦ [બાર + વાટ] અસ્તવ્યસ્ત, ઠેકાણા કે ઢગવડા વગર(૨)બારે રસ્તે, બધી રીતે

બારૈયો પું૦ [બાર વિ૦ પરથી] બાર હાથનો સાકટો

બારૈયો (રૈ') પુ૦ [બહાર + રહેવુ ?] બહાર રખડતો રહી ચોરી કે લૂટ કરનાર (૨) ઠાકરડાની એક જાત (૩) [જુઓ બહારવુ] ઝાડુ દેનાર તથા સડાસ વાળનાર–ગી

બારોટ (રો') પું૦ એ નામની એક જાત કે તેમની અટક (૨) પુ૦ ભાટચારણ માટે વપરાતો એક માનવાચક શબ્દ

બારોત(–તે)રસો વિ૦ [પ્રા. વારસુત્તરસય (સ. દ્વાદશોત્તરશત)] ૧૧૨

બારોત્રા ન૦ [બાર+ઉત્તર (સં)] બાર ટકા કરતા વધારે વ્યાજ, ઘણુ ભારે વ્યાજ

બારોબાર અ૦ [બાર= બારણું પરથી ?] પરભારું, લાગલુ જ, વગર પૂછ્યે કે કહ્યે કર્યે. –રિયું વિ૦ બારોબાર –પૂછ્યા વિનાનુ

બાલ પુ૦ [સં] વાળ. ૦તોડ(–ડો) પું૦ વાળ તૂટવાથી થયેલો ચેહ્લો

બાલ(–ળ) વિ૦ [સં.] ઉમરમા નાનુ (૨)નાદાન, છોકરવાદ (૩) પું૦ છોકરો (૪) ન૦ બાળક. ૦ક ન૦ નાનુ છોકરુ (૨) પુ૦ છોકરો. ૦કબુદ્ધિ વિ૦ બાળકબુદ્ધિ. ૦ગોપાલ પું૦ ગોવાળનો છોકરો (૨) [સં] શ્રીકૃષ્ણ ૦બુદ્ધિ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ છોકરમત (૩) બાળકની કાચી બુદ્ધિ ૦ભાવ પું૦ બાલપણુ ૦મંદિર જુઓ બાળમદિર. ૦માનસ ન૦ બાળકનુ માનસ-

મનોવ્યાપાર વગેરે, 'ચાઇલ્ડ-સાઇકૉલૉજી.' **૦માસિક** ન૦ બાલોપયોગી માસિક. **૦વાર્તા** સ્ત્રી૦ બાળકો માટેની વાર્તા. **૦વ્યાકરણ** ન૦ બાલોપયોગી વ્યાકરણ. **૦શાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ બાળકો માટેની – પ્રાથમિક શાળા, બાળમંદિર **૦શિક્ષણ** ન૦ બાળકોનું – બાળબુદ્ધિને અનુરૂપ શિક્ષણ **૦સખા** પુ૦ બાલસ્નેહી (૨) બાળકોનો મિત્ર **૦સાહિત્ય** ન૦ બાળકને યોગ્ય – બાલોપયોગી સાહિત્ય

બાલગીર પું૦ [જુઓ બારગીર] (ઘોડેસ્વાર સૈનિક જેવો) ઉત્સાહી બહાદુર બાળક (પ્રશંસા માટે વપરાય છે ઉદા૦ 'ખરો બાલગીર છે' ઇ૦)

બાલછડ ન૦ [હિં] જુઓ જટામાસી

બાલટી(-દી) સ્ત્રી૦ [પો. Balde, હિં, મ] ડોલ

બાલમ પું૦ [હિં] વહાલમ, આશક(૨) પતિ **૦પેચ** પુ૦ ફાંકડા દેખાવા પાઘડી ઉપર રાખેલો વાંકો પેચ – આંટો [અંદરની સ્ત્રી

બાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં.] છોકરી (૨) ૧૬ વર્ષની

બાલાગોલુ વિ૦ [બાલ પરથી?] રાંક, દયામણું(મોં)

બાલાજી પું૦ [સં. બાલ] કૃષ્ણના બાળસ્વરૂપની – બાળગોપાળની મૂર્તિ

બાલાતપ પુ૦ [સં] સવારનો તાપ [પટો

બાલાતગ પુ૦ [ફા] જીનને ખેંચી બાંધવાનો

બાલાબર ન૦ [ફા.] એક જાતનું અગરખું

બાલાર્ક પું૦ [સ] બાલસૂર્ય, ઊગતો સૂર્ય

બાલાશ(-શી) સ્ત્રી૦ [ફા બાલાઇશ = વધવું; મોટા થવું તે] સંભાળ, બરદાસ્ત [-કરવી, રાખવી, લેવી] [માટેનો આશ્રમ

બાલા(-ળા)શ્રમ પું૦; ન૦ [સ] બાળકો

બાલાસ સ્ત્રી૦ [ઇં વૅલાસ્ટ. સર૦ હિં. વાલિસ-ટ્રેન] રેલની સડક સમારવા સામાન લઈ જતી ખાસ ગાડી — ભારખાનું

બાલાં[1] ન૦બ૦વ૦ ડાકણિયા, ફાંફા (૨) બાલા-બાલા, બહાના [-કાઢવાં, બતાવવાં = બહાના બનાવવા — કાઢવા [-મારવાં = આમ તેમ નકામું જોવું, ફાંફા મારવા.]

બાલિકા સ્ત્રી૦ [સ] બાળા, છોકરી

બાલિશ વિ૦ [સ] બાળકના જેવું, છોકરવડ, નાદાન; બેસમજ. **૦તા** સ્ત્રી૦

બાલેશરી સ્ત્રી૦ જુઓ બોરસલ્લી

બાલેંદુ પું૦ [સં.] બાળ-ચંદ્ર, બીજનો ચંદ્રમા

બાલોદ્યાન પુ૦ [સ., સર૦ મ.] બાળકોને ખેલવાનું ઉદ્યાન–બગીચો ('કિન્ડરગાર્ટન'?)

બાલ્ય ન૦, **-લ્યાવસ્થા** સ્ત્રી૦ [સં] બાળપણ

બાલ્લું ન૦[જુઓ બાદલું]ખોટા કસબનું ગૂંચળું

બાવચણ સ્ત્રી૦ જુઓ 'બાવચો'ના

બાવચી સ્ત્રી૦[સ બાકુચી,સર૦મ.]એક વનસ્પતિ

બાવચો પુ૦ એ નામની જાતનો પુરુષ **-ચણ** સ્ત્રી૦ તેની સ્ત્રી

બાવટો પુ૦ એક અનાજ

બાવડું ન૦ [સં. વાહુ, સર૦ મ બાવટા] ખભા અને કોણી વચ્ચેનો ભાગ

બાવણ સ્ત્રી૦ બાવી ('બાવો'નું સ્ત્રી૦)

બાવન વિ૦[પ્રા. વાવન્ન (સં દ્વાપઞ્ચાશત્)] '૫૨'. **૦વીર** વિ૦ બહાદુર, બળવાન **-ની** સ્ત્રી૦ બાવનનો સમુદાય (૨) ગુજરાતી મૂળાક્ષરો (૩) શરીરમાં ક્રમસર ગુજરાતી મૂળાક્ષરો વાળા બાવન શ્લોકનો સમૂહ

બાવનાચંદન [પાવન (સ) + ચંદન (સ)] ન૦ એક જાતની સુખડ

બાવની સ્ત્રી૦ જુઓ 'બાવન'ના

બાવરું (બા') વિ૦ [પ્રા વાઉલ (સં વ્યાકુલ), સર૦ હિં, મ વાવરા] બેબાકળું

બાવલું (બા') ન૦ [કે વાઉલ્લિઆ] પૂતળું (૨) [?] બાઉલું, અડણ [-ઓલવું = પૂતળાને ઉઘાડવાની ક્રિયા કરવી. **-મૂકવું** = સ્મારક તરીકે પૂતળું સ્થાપવું]

બાવળ, -ળિયો પું૦ [સ વલ્કુલ, બર્બુર] એક કાંટાવાળું વૃક્ષ [-બોરો, બાવરો = કનિયાનાં બી વાવવા] **૦કાંટ** સ્ત્રી૦ બાવળી **-ળી** સ્ત્રી૦ અનેક બાવળોવાળી જગા કે બાવળનું જંગલ

બાવળો વિ૦ (ક') કાળા અને ધોળા અથવા લાલ અને ધોળા રંગનો ઘોડો

બાવી સ્ત્રી૦[જુઓ બાવો] સાધુડી, બાવાની સ્ત્રી

બાવીશ(-સ) વિ૦[પ્રા વાવીસ,સ દ્વાવિંશતિ]'૨૨'

બાવું ન૦ કરોળિયાનું જાળું. [-બાઝવું = બાવું બાઝ્યું હોય તે સાફ કરવું -બાઝવું=મકાનમાં બાવું થવું.]

બાવો પુ૰ [જુઓ બાપો] સાધુ (૨) બાપ [બાવા આદમ = ઘણો વૃદ્ધ પુરુષ (૨) મૂળ પુરુષ (હિન્દી માન્યતા પ્રમાણે). બાવા આદમનો વખત = ઘણો જૂનો જમાનો બાવાજોપી = બાવાઓ પહેરે છે તેવી કાન ને કપાળ ઢંકાય તેવી ટોપી બાવા દે બાવો થતું = સન્યાસી થવું (૨) જંગળ છોડી નિકળી જવું. બાવો હીઠ્યો બગલમાં હાથ = બાવાને ચિંતા શી ? –નાચ્યો એટલે બોદલી નાચી = એકે કર્યું એટલે બીજાએ કર્યું ; મોટાએ કર્યું એટલે નાનાએ કર્યું ; દેખાદેખી કરવું તે.]

બાવો બકરો પુ૰મુકાન ફેરવવાનો ઘાડો,વીણો

બાષ્કલ(–ળ) વિ૰ [સં] ફરંકું, વઠેલ (૨) બાડિયું

બાષ્પ ન૰ [સં] બાફ, વરાળ (૨) ધુમ્મસ (૩) આંસુ

બાષ્પીભવન ન૰ [સં] વરાળ થવી તે

બાસ્ય સ્ત્રી૰ [હિં.] વાસ, ગંધ (૨) દુર્ગંધ. [–આવવી, મારવી = મોટવું, ગપાવું.]

બાસટી, ૦ળ સ્ત્રી૰ [કું વેસ્ટિયન ?] બેસવાની લાંબી પાટલી

બાસઠ વિ૰ [પ્રા. વાસટ્ઠિ (સં દ્વાષષ્ટિ)] ૬૨

બાસમતી પું૰બ૰વ૰ ચોખા કે ડાંગરની એક સારા ગણાતી જાત

બાસા પું૰ સાર, તત્ત્વ

બાસુંદી(–સૂ)દી સ્ત્રી૰ [સર૰ મ હિં વસૌંધી] ઉકાળીને કરાતી દૂધની એક વાની

બાસ્તો પુ૰ [કું વટિસ્ટ] એક જાતનું સુતરાઉ કાપડ [બાસ્તા જેવું = ખૂબ ધોળું –સ્વચ્છ]

બાહિ(–હી,–હે)ર અ૰ + [પ્રા. વાહિર (સં વહિસ્), સર૰ મ , હિં.] બહાર

બાહુ પુ૰ [સં] બાવડું (૨) હાથ (૩) [ગ.] આકૃતિની બાલૂ ૦બલ(–ળ) ન૰ હાથનું જોર

બાહુક પુ૰ [સં] વાઘરો (૨) ગટિયો – વગ્વો – બિહામણો માણસ (૩) (સં.) કર્કોટિકે કરડયા પછી નળે ધારણ કરેલું નામ (૪) (લા) બાહુક જેવું – બાધું માણસ

બાહુલ્ય ન૰ [સં] બહુપણું, બહુલતા

બાહેર અ૰ + [જુઓ બાહિર] બહાર

બાહોશ વિ૰ [ફા.] ચાલાક, હોશિયાર –શી સ્ત્રી૰ ચાલાકી; હોશિયારી

બાહ્ય વિ૰[સં.] બહારનું ૦ગોળ વિ૰ જુઓ બહિર્ગોળ ૦ત્વ ન૰ –ચાર પુ૰ [+આચાર] બહારનો આચાર –ચાંતર અ૰ [+અંતર] બહાર અને અંદર. –ચાંતર્લાપિકા સ્ત્રી૰ [+અંતર્લાપિકા] બહિર્લાપિકા અને અંતર્લાપિકા બને હોય તેવો ઉખાણો (જુઓ બહિર્લાપિકા) –ચોપચાર પું૰ [+ઉપચાર] બહારનો ઉપચાર

બાળ વિ૰ (૨) પુ૰, ન૰ જુઓ બાલ(–ળ). ૦ઉછેર પુ૰ બાળકોને ઉછેરવા તે ૦ક પુ૰, ન૰ બાલક ૦કબુદ્ધિ સ્ત્રી૰ અપક્વિકવ બુદ્ધિ, અણસમજુપણું. ૦કી સ્ત્રી૰ નાની છોકરી ૦કુવારું વિ૰ નાનપણથી કુંવારું. ૦કેળવણી સ્ત્રી૰ બાળકોની કેળવણી ૦ક્રીડા સ્ત્રી૰, ૦ખેલ પુ૰ બાળકની રમત ૦ગોપાળ ન૰ બ૰ વ૰ છોકરાંઓ ૦નિશાળ સ્ત્રી૰ બાળમંદિર ૦પ્ર સ્ત્રી૰ બાળક પર અમીદૃષ્ટિ. [–લેવી = (કા) છ એક માસ સુધી બાળકે હૃષ્ટપુષ્ટ ઊછરવું] ૦પણ(–ણ્ય)ન૰ બચપણ, નાનપણ ૦પિયાં ન૰ બ૰ વ૰ (કા) બાળકને કલાઈ કે એવી ધાતુના હાથે પહેરાવાતા કડા. ૦પોથી સ્ત્રી૰ બાળકને વાચંતાશી બનવા માટેનું પ્રથમ પુસ્તક (૨) [લા] કોઈ પણ વિષયનું પ્રાથમિક જ્ઞાન આપનાર પુસ્તક. ૦બચ્ચાં ન૰ બ૰વ૰ છોકરાંઓ ૦બુદ્ધિ વિ૰(૨)સ્ત્રી૰જુઓ બાલબુદ્ધિ ૦બોધ વિ૰ બાળકોને બોધ આપવા જેવું (૨)ઝટ સમજાય તેવું (૩) સ્ત્રી૰ દેવનાગરી લિપિ. ૦બોધી વિ૰ ઝટ સમજાય તેવું. સહેલું (૨) દેવનાગરીમા લખેલું ૦બ્રહ્મચારી પું૰ બાળપણથી બ્રહ્મચર્ય પાળનારો ૦ભાવ પુ૰ બાળપણું ૦ભાષા સ્ત્રી૰ બાળકની ભાષા ૦ભોગ પું૰ સવારની પૂજા પછી ઠાકોરજીને ધરાવાતી પ્રસાદી ૦મરણ ન૰ બાળક-અવસ્થામા મરણ ૦મંદિર ન૰ બાળકોને તાલીમ આપવાની શાળા ૦માસિક ન૰ બાલમાસિક ૦મિત્ર પુ૰ બાળકોનો મિત્ર

(૨)બાળપણથી થયેલો કે બાળપણમાનો મિત્ર. **૦રંડ(–ડા)** વિ૦સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ બાલવિધવા **૦રંડાપો** પું૦ નાનપણમા પ્રાપ્ત થયેલું વિધવાપણુ **૦રાજા** પું૦ રાજપદને પામેલો બાળક. **૦લગ્ન** ન૦ બાળપણમા થતુ લગ્ન **૦લીલા** સ્ત્રી૦ નાનપણની રમતગમત **૦વધૂ** સ્ત્રી૦બાળક ઉમરની વહુ. **૦વર્ગ** પુ૦ બાળકોને શીખવવાનો વર્ગ. **૦વાર્તા** સ્ત્રી૦ બાલવાર્તા **૦વિધવા** સ્ત્રી૦ બાળપણમાં થયેલી વિધવા **૦વિવાહ** પું૦ બાળલગ્ન. **૦વૈદ(–ધ)** પુ૦ નાના છોકરાનો વૈદ. **૦શાળા** સ્ત્રી૦ બાલમંદિર. **૦શિક્ષક** પું૦ બાળકનો શિક્ષક. **૦સખા** પું૦ જુઓ બાલસખા. **૦સહિયર** સ્ત્રી૦ બાળપણની અથવા બાળપણથી થયેલી સહિયર. **૦સંગાથી, ૦સંઘાતી** વિ૦ (૨) પું૦ બાળપણથી સાથે હોય એવુ; બાળસખા **૦સ્નેહ** પું૦ નાનપણમા બધાયેલો પરસ્પર સ્નેહ. **૦સ્નેહી** પુ૦ બાળપણનો સ્નેહી **૦હઠ** સ્ત્રી૦ બાળકની કે બાળકના જેવી હઠ

બાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ બળવું; તેનુ પ્રેરક] બળે એમ કરવુ, લગાડવું

બાળા સ્ત્રી૦ જુઓ બાલા

બાળાપણ ન૦ [બાળ + પણું] બાળકપણુ; અજ્ઞાનતા (૨) બાળા – કુમારી હોવાપણુ

બાળાબંધ પું૦ [બાળ + બંધ] બાળકનો કેંટો

બાળારાજા પું૦ [બાળ + રાજા] બાળક માટે વપરાય છે [વર

બાળાવર પું૦ [બાળ + વર] બાળક ઉમરનો

બાળી સ્ત્રી૦ બાળા (પ્રેમવાચક)

બાળુંભોળું વિ૦ [બાળ+ભોળું; મ. વાળેભોળે] બાળક જેવું અણસમજુ ને ભોળુ. [બાળાં-ભોળાં જમાડવાં = નાના બાળકના શ્રાદ્ધ દિવસે બાળકોને જમાડવાં (ભાદરવા વદ ૧૩)]

બાળોજું વિ૦ ['બાળ' ઉપરથી] જુવાન; નાની ઉંમરનું

બાળોતિયું ન૦ [બાળ + उत्तरीय?] બળોતિયુ, બાળક નીચે રખાતુ કપડુ (ઝાડો પેશાબ કરે તે માટે) (૨) [લા.] સાવ ગંદું કપડું

બાંક, ૦ડો (૦) પુ૦ [સર૦ મ, પો. Banco પરથી] બેસવાની પાટલી

બાંકવું (૦) સ૦ક્રિ૦ + જુઓ બકવુ

બાંકુ (૦) વિ૦ [હિં] છેલ, કાંકડું (૨) [પ્રા વંક (સં. વક્ર)] ટેઢુ, વિચિત્ર મિજાજનું (૩) સાહસિક (૪) નાજુક (કામ) **–કાઈ** સ્ત્રી૦ બાંકાપણુ **–કેરાવ, –કેલાલ** પુ૦ છેલબટાઉ

બાંગ સ્ત્રી૦ [ફા.] નમાજનો સમય સૂચવવા મુલ્લાંએ કરેલો પોકાર [–પોકારવી]

બાંગડ (૦)વિ૦ [જુઓ બાકુ] લુચ્ચુ, ખંધું(૨) સાહસિક [બાળવાનુ તલસરું

બાંગરું (૦) ન૦ (ચ) તલના છોડનું સૂકું રાડું;

બાંગી પુ૦ [ફા] બાગ પોકારનાર મુલ્લા

બાંગું (૦) વિ૦ [સં व्यंगक?] (સુ) જૂઠા પડી ગયેલા હાથવાળુ, ટૂટલુ

બાંગો (૦) પું૦ પાણી વહેવાની કાવડ (૨) મોઈઢાનો છઠ્ઠો ભાવ [ઝારડવું

બાંધ(–ધે)ડવું, બાંધાટવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [રૂ૦]

બાંટ (૦) ન૦ સ્ત્રીઓને પહેરવાનું એક જાતનુ રેશમી વસ્ત્ર (૨) [હિં] બાટ, કાટલાનો સટ (૩) [પ્રા. વટ(સં વૃન્ત)] કાટા, ખૂપરા (૪) પુ૦ [જુઓ બાટ] એક મીઠી વાની, બાટ

બાંટવું (૦) ન૦['બાટું' ઉપરથી] એક ઝાડવું (૨) સ૦ક્રિ૦ [સં વંટ્, સર૦ હિં. વાંટના] વહેંચવુ

બાંઠું (૦) વિ૦ [જુઓ બાઠ, સર૦ મ. વાંડ] બરાબર ન વધેલુ, કણસલા બધાયેલ નહિ તેવું (૨) ન૦ થોડા વરસાદને લીધે તેવો રહેલો જુવારબાજરીનો છોડ

બાંઠ (૦) વિ૦ [સં., પ્રા. વંઠ] ઠાંગણુ;ગઠું ;બાઠું

બાંડિયું (૦) વિ૦ જુઓ બાઠું (૨) ન૦ ટૂકી બાયનું પહેરણ **–ચો** પુ૦ જુઓ બાડો

બાંડું (૦) વિ૦ [સર૦ હિં. વાંડા] પૂછડી વગરનું (૨) વરવુ (કાઈક અપૂર્ણતાને લીધે) (૩) ખુલ્લુ; ઉઘાડુ (તરવાર) **–ડો** પું૦[સર૦ મ. વાડા] મુસલમાન (તુચ્છકારવાચક)

બાંદડી, બાંદી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ (સં., પ્રા. વંદી, ફા. બંદહ)] ગુલામડી

બાંધ (૦) પુ૦ [જુઓ બાંધવુ] પુસ્તો, પાળ (૨) બંધ **૦કામ** ન૦ બાંધવા–ચણવાનુ કામ.

બિડાવવું સ૦ક્રિ૦, **બિડાવું** અ૦ક્રિ૦ 'બીડવું'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

બિન પું૦ [ફા] દીકરો (કોનો દીકરો એ કહેવા માટે પ્રાય આ વપરાય છે જેમ કે, હરિલાલ છગનલાલ બિન કૃષ્ણદાસ, અહમદ બિન કાસિમ)

બિન અ૦ [સર૦ હિં , મ ; સ.વિના, પ્રા. વિણા] વિણ, વિના (૨) સમાસમા પૂર્વપદ તરીકે નિષેધ કે અભાવ સૂચવે છે **૦અટકાવ** વિ૦ પ્રતિબંધ કે રોકાણ વિનાનુ **૦અનુભવી** વિ૦ અનુભવરહિત. **૦આવડત** સ્ત્રી૦ આવડતનો અભાવ, અનાવડત **૦ઉપજાઉ** વિ૦ ઉપજાઉ નહિ એવું **૦કાયદેસર** વિ૦ (૨) અ૦ કાયદેસર નહિ એવુ. **૦ખબરદારી** સ્ત્રી૦ અસાવધતા **૦ચૂક** અ૦ અચૂક. **૦જકાતી** વિ૦ જકાત વિનાનુ **૦જરૂરિયાત** સ્ત્રી૦ જરૂરિયાતનો અભાવ **૦જરૂરી** વિ૦ જરૂર વગરનુ, નકામુ. **૦તકરાર** વિ૦ (૨) અ૦ તકરાર વગર **૦તૈયારી** સ્ત્રી૦ તૈયારીનો અભાવ. **૦પાય(-ચે)દાર** વિ૦ અધ્ધર, પાયા વિનાનુ **૦લશ્કરી** વિ૦ લશ્કરી નહિ એવુ. **૦વાકેફ** વિ૦ અણવાકેફ **૦શરતી** વિ૦ શરત વિનાનું **૦સલામત** વિ૦ સલામતી વગરનું **૦હથિયારી** વિ૦ અશસ્ત્ર, હથિયાર વગરનુ

બિના સ્ત્રી૦ [અ] બીના, હકીકત (૨) બનાવ

બિન્બોક પુ૦ [સં] એક કામચેષ્ટા—ગમતા છતા અગમો કે અનાદર યા છણકો બતાવવો તે

બિભાસ પુ૦ [સર૦ મ] એક રાગ

બિભીષિકા સ્ત્રી૦ [સં.] ધમકી

બિમોઈ સ્ત્રી૦[બે + મો પરથી?]આધળી ચાકણ

બિયાબાન ન૦ [ફા] બિયાબા, પાણી વગરનો પ્રદેશ, જંગલ

બિયાબારું ન૦ [પ્રા. વા (સં. દ્વા, દ્વિ)+પ્રા. વાર (સં દ્વાદશન્)] જ્યોતિષમા સાચી પ્રીત દાખવતો બે અને બારનો જોગ(૨)સામી પ્રીત, અણબનાવ. [**બિયાબારાની પ્રીત** = અણબનાવ, સામી પ્રીત]

બિયાબાં ન૦ જુઓ બિયાબાન

બિયારું (-ડું) ન૦ [પ્રા. વીઅ; સ વીજ] અનેક બીજનો સમૂહ, વાવવા માટેના બી

બિયું ન૦ [પ્રા. વીઅ, સ વીજ] બી, બીજ **-ચો** પુ૦ ઠળિયો (૨) એક ઝાડ

બિરદ ન૦ [જુઓ બિરુદ] પ્રતિજ્ઞા, ટેક (૨) યશ; ખ્યાતિ (૩) ગદ્યપદ્યમય રાજસ્તુતિ. **૦દાર** વિ૦ બિરદ રાખનાર—પાળનાર **-દારી** સ્ત્રી૦ ટેકીલાપણું (૧) (૨) પુ૦ બિરદ ગાનારો, બારોટ **-હાલ (-ળ)** વિ૦ પોતાનો ટેક સાચવે તેવુ **-હાવલિ (-લી,-ળિ,-ળી)** સ્ત્રી૦ યશની કથા, પ્રશસાના ગીત

બિરમંડી સ્ત્રી૦ ઉટકંટાનુ મૂળ

બિરમોલા સ્ત્રી૦ [સર૦ મ વિરંબોળા] એક જગલી વનસ્પતિ

બિરયાની' સ્ત્રી૦ [ફા.] એક મુસલમાની વાની

બિરંજ પુ૦ [ફા.? સર૦ હિં.] ટેસરી ભાત(૨) [વ્યગમા] ખીચડી

બિરાજવું અ૦ક્રિ૦ [સ વિરાજ્; સર૦ હિં. વિરાજના] બેસવુ (માનવાચક) (૨) શોભવુ

બિરાજમાન વિ૦ [સં. વિરાજમાન] બિરાજતુ; બિરાજેલુ

બિરાદર પુ૦[ફા] ભાઈ (૨) સાથી,ભાઈબધ. **-રી** સ્ત્રી૦ ભાઈચારો (૨) ન્યાત (૩) ભાઈચારાવાળો સમાજ

બિરાનું વિ૦ [સર૦ હિં , મ. વિરાના] પારકું

બિરુદ ન૦ [સં વિરુદ, પ્રા] બિરદ, ટેક

બિલ ન૦ [સં.] ગુફા, કોતર (૨) દર

બિલ ન૦ [ઇં] ભરતિયુ, આપેલા માલની કે કરેલી સેવાની કિંમતનો આંકડો (૨) નવા કાયદાનો ખરડો. [**-આવવું** = ખરીદીનો કે ખર્ચનો આકડો નક્કી થવો (૨) બિલના નાણા ભરવાની માગણી આવવી (૩) નવા કાયદાનો ખરડો ધારાસભામાં દાખલ થવો. **-ફાડવું** = બિલનો આકડો કાગળ પર મૂકીને તે બિલ બુકમાથી ફાડી આપવો.] **-બનાવવું** = બિલ લખવુ .] **૦બુક** સ્ત્રી૦ [ઇ] બિલનો કાગળ કરી આપવાની તેની બાધેલી થોકડી કે ચોપડો

બિલકુલ અ૦ [અ.] જરા પણ (નકારાત્મક વાક્યમા) (૨) સપૂર્ણત ; સાવ

બિલંદી પુ૦ [સર૦ મ ; ફા બુલંદી પરથી ?] દીપચદી તાલ

બિલંબી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક ફળ

બિલાડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. વિલાડ (સં. બિડાલ)] બિલાડાની માદા કે કોઈ બિલાડુ (૨) કૂવામા પડેલુ વાસણ કાઢવાનુ આંકડાવાળું એક સાધન (૩) વહાણનું લંગર. [-આડી ઊતરવી = અપશુકન થવા. -જેવી આંખ = માજરી આખ -ના પેટમાં ખીર ન ટકવી = બાનગી વાત મનમા રાખવાની સ્વાભાવિક અશક્તિ હોવી -નું બચોળિયું = સાથે ને સાથે રાખી, સાચવવી પડતી વસ્તુ. -ને દૂધ ભળાવવું = હાથે કરીને ખોવું; ચોરને ચોર ગાદા છોડવા -ઝૂંકની = કૂવામા તે નાખવુ સાધન મૂકી રોધવું (૨) તે પ્રમાણે ભારે જહેમતથી કોઈ માણસને શોધવુ કાળી બિલાડી = દુષ્ટ અપશુકનિયાળ સ્ત્રી બીકણ બિલાડી = છેક જ બીકણ] ૦નો ટોપ પુ૦ વરસાદમા ઊગતી ઘોણાગપડતી છત્રી જેવી વસ્તુ [બિલાડીના ટોપની જેમ (ઊગી નીકળવુ) = મોટી સખ્યામા પણ ક્ષણજીવી હોય એ રીતે (ઉદ્ભવવુ)] -ડુ ન૦ એક ચોપગુ. જિનાવર. [બિલાડાં આવવાં = આખે મેશના લપગડા થવા બિલાડાં બેંચવાં, ચીતરવાં, તાણવાં = ગમે તેમ લખવુ કે લીટા તાણવા બિલાડાં થવાં = જુઓ બિલાડા આવવા. બિલાડાં બોલવાં (પેટમા) = કકડીને ભૂખ લાગવી (કોથળામાથી) બિલાડું કાઢવું = કાંઈક ગભીરધારી વાત કાઢવી કે જેથી ગમ્મા લગ જેવુ થાય] -ડો પુ૦ નરજાતિનુ બિલાડું

બિલાવલ પું૦ [સ] એક રાગ

બિલિયર્ડ ન૦ [ઇં] એક વિલાયતી રમત

બિલિયાન ન૦ પાસા પાડેલો હીરો

બિલોર પુ૦ [અ બિલ્લૂર; સર૦ હિં બિલૌ (-લ્લૌ) ર, મ] એક જાતનો પાસાદાર જાડો કાચ. -રી લિ૦ બિલોરનુ બનેલુ. -રી કાચ પુ૦ બિલોર

બિલ્લસ ન૦ [સર૦ હિં. બિલ્લસ્ત (ફા. બાલિશ્ત), મ બિલ્લુ(-લ્લા)સ] વેત

બિલ્લી સ્ત્રી૦ [હિં] બિલાડી

બિલ્લું વિ૦ [જુઓ બિલ્લી] ચાલાક; લુચ્ચું (૨) ન૦ [સં બિલ્=જુદું પાડવુ] એક ઈંટના ચોસારની ભીંત [-ભરી લેવું = વચમાં પાતળી દીવાલ ચણી લેવી]

બિલ્લો પુ૦ [સર૦ હિં., મ બિલ્લા] ચાકુ(૨) [લા] ઉપાધિ; પદવી [પાન

બિલ્વ ન૦ [સં.] બીલીનુ ઝાડ. ૦પત્ર ન૦ તેનું

બિવડા(-ર)વવું (બિ') સ૦ક્રિ૦ 'બીવુ'નુ પ્રેરક

બિશપ પુ૦ [ઇં] એક ખ્રિસ્તી ધર્મવિકારી

બિસ ન૦ [સં.] કમળનો રેસો કે રેસાવાળો દાડો

બિસમાર વિ૦ [સર૦ હિં વિસૅમાર વિસમરના; (સં વિસ્મૃ)] વિસ્મૃત. વિસારી મૂકેલુ

બિસાત સ્ત્રી૦ [અ.] વિસાત, પૂંજી

બિસ્કિક(-સ્કુ)ટ સ્ત્રી૦[ઇં] એક નારતાની વાની

બિસ્તરો, બિસ્તો પુ૦ [ફા બિસ્તર] બિછાનુ; પથારી. [-બાંધવો=જવા-ઊપડવા તૈયાર થવુ]

બિસ્મિલ્લ વિ૦ [અ.] વાયલ, તરફડતુ

બિસ્મિલ્લા ગ૦પ્ર૦ [અ] અલ્લાના નામથી. [-કરવું = બિસ્મિલ્લાનો મત્ર બોલી કામે કરવુ (૨) આરોગવુ]

બિહાગ પુ૦ [સર૦ હિં, મ] એક રાગ ૦ડો પુ૦ [સર૦ હિં વિહાગડા, મ વિહાગરા] એક રાગ [ભયંકર

બિહામણું વિ૦ [પ્રા. વીહ્ (સં ભી) ઉપરથી]

બિહારી વિ૦ જુઓ વિહારી (૨) બિહાર પ્રાતનું (૩) સ્ત્રી૦ બિહારની બોલી

બિહાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વીહ્ (સં ભી) ઉપરથી] + બિવડાવવુ

બિંદી સ્ત્રી૦ [સં. વિંદુ ઉપરથી] બીનકી, ચાંદી (૨) અનુસ્વારનું ટપકું, બિંદુ

બિંદુ ન૦[સં.] ટીપું ટપકું (૨) મીંડુ (૩) નાટકમાં અવાતર કથાનુ બીજ (૪) પુ૦ સંગીતનો એક અલકાર [-નો સિંધુ = રજનુ ગજ.] ૦પથ પુ૦ 'લોકસ' (ગ.)

બિંબ ન૦ [સં] જેનું પ્રતિબિંબ પડ્યું હોય તે (૨) સૂર્યચંદ્રનુ મંડળ (૩) બિલોકુ (૪) છાયા, પ્રતિમા -આ પુ૦ એક છંદ -આકાર વિ૦ [+આકાર] ગોળ (૨) પુ૦ ગોળ આકાર -આકૃતિ સ્ત્રી૦ [+આકૃતિ] બિંબાકાર.

-બિત વિ૦ જેનું બિંબ પડ્યું હોય તેવું. -ષ્ઠા(-ષ્ઠી) વિ૦ સ્ત્રી૦ બિંબ-બિલોડા જેવા હોઠવાળી

બી ન૦ [પ્રા. બીઅ (સં બીજ)] બિયું, બીજ (૨) [લા] મૂળ, મૂળ કારણ (૩) અ૦ [સર૦ હિં મી] પણ; વળી [-ઊગી નીકળવું = ફણવું;ફાયદાકારક નીવડવું, -નાખવું = જુઓ બી રોપવું -મોડવું = પાયો ઉખેડી નાખવો (૨) નાશ કરવો, અંત આણવો -રોપવું, વાવવું = મૂળ ઘાલવું, પાયો નાખવો]

બીક (બી') સ્ત્રી૦ ['બીવું' ઉપરથી, સર૦ મ. વિહીક]ભય;દહેશત [-બતાવની, રાખવી] ૦ણ(-ણું) વિ૦ બી જાય તેવું; કરપોક. [બીકણ બિલાડી = સાવ બીકણ]

બીચ અ૦ [દે. વિચ્ચ, સર૦ હિં , મ] વચ્ચે

બીચવો પું૦ [સર૦ હિં. વિછુઆ, મ વિંચવા (સં વૃશ્ચિક)] એક જાતનું ઝેર

બીચારું વિ૦ [ફા.] જુઓ બિચારું

બીછ(-છુ)વા પું૦ બ૦ વ૦ [જુઓ વીછુવા; સર૦ હિં. વિછુઆ(-વા)] સ્ત્રીઓનું પગના અંગૂઠાનું ઘરેણું

બીજ ન૦[સં.] જુઓ બી (૨) મનુષ્યદેહનું બીજ -વીર્યનું બિંદુ (૩) [લા] ઓલાદ (૪) વર્ણ, અક્ષર(૫) બીજમંત્ર(૬) સમીકરણનું બીજ -'૨૮' [ગ](૭)નાટકના કે કથાના વસ્તુનું મૂળ. ૦કણ ન૦ બિલ, ભરતિયું (૨) (સં) કબીરનો એક ભજનસંગ્રહ ૦કોશ(-ષ) પું૦ બીજનો અણુ (૨) બીજની કોથળી. ૦ગણિત ન૦ અક્ષરગણિત, 'એલ્જબ્રા' ૦હું ન૦ નાની થેલી(૨)તેના આકારનો પ્રાણી કે વનસ્પતિના શરીરનો કોશ ૦પત્ર ન૦ બીજ ઉપરનું પાંદડું. ૦ભૂમિતિ સ્ત્રી૦ 'એનેલિટિકલ જ્યોમેટ્રી' (ગ) ૦મંત્ર પુ૦ ગૂઢ મંત્ર, જેના કોઈ દેવને પ્રસન્ન કરવાની શક્તિ માનેલી હોય છે. ૦માર્ગ પુ૦ વામમાર્ગનો એક ભેદ. ૦માર્ગી વિ૦ બીજમાર્ગનું અનુયાયી ૦રૂપ વિ૦ બીજ જેવું ૦લ વિ૦ બીવાણું(૨)સ્ત્રી૦ [સર૦હિં] તલવાર (હાકરડાઓમા વિશેષનામમા આવે છે)

બીજ સ્ત્રી૦[પ્રા. વિઇજા, વિઇજ્જા (સં. દ્વિતીયા)] પડવા પછીની -બીજી તિથિ (૨) [લા] સુદ બીજનો ચંદ્ર. [-જોવી = સુદ બીજનો ચંદ્ર જોવો (૨) મંગળ શુકન થવા -નો ચંદ્ર = મંગળ શુકન, ચડતીનું પ્રથમ પગ] ૦વર પુ૦ [સર૦ મ. વિજવર] બીજી વાર પરણનાર વર [તિ (ગ)

બીજનયન ન૦ [સં] સમીકરણનું બીજું ખોળવું

બીજાંકુર પું૦ [સં.] બીમાંથી ફૂટેલો ફણગો

બીજું વિ૦ [પ્રા. વિઇજ્જ (સં દ્વિતીય)] દ્વિતીય (૨) જુદી જાતનું (૩) અ૦ વળી, વધારામાં. [બીજે બેસાડવું = નાતરે દેવું (બૈરાને).] -જૂડું વિ૦ જોડિયું

બીટ ન૦ [સર૦ હિં. (સં વિષ્ઠા, પ્રા. વિટ્ઠા)] છાણ (૨) પક્ષીની અધાર (૩) [ઇ] એક કંદ

બીડ ન૦ [સર૦ મ] ઘાસની જમીન; ચરો(૨) કાચું ભરતનું લોઢું

બીડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ બીડી, હિં. મીડના ?]બંધ કરવું (૨) પરબીડિયામા મૂકી તે બંધ કરવું

બીડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. વીડી (સં વીટી)] પાનબીડી (૨) તમાકુની બીડી [-આપવી = રજા આપવી -ખાવી = પાનબીડી ખાવી -પીવી = તમાકુની બીડી ફૂંકવી -વાળવી = પાન બીડી બનાવવી(૨)તમાકુની બીડી બનાવવી] -હું ન૦ મોટી પાનબીડી [-ઉપાડવું, ઝડપવું = ભારે કામ કરવાનું માથે લેવું. -ફેરવવું = અમુક કામ કરવાનું આહ્વાન કરવા બધાની સામે બીડું ધરવું, જે તે કામ કરવાનું માથે લે તે એ બીડું ઉપાડે] -ડો પું૦ ['બીડું' ઉપરથી] કાગળો ઘાલેલું મોટું પરબીડિયું

બીધું [સં મીત,પ્રા વીદ્ધિઅ]'મીવું'નું ભૂતકાળ, બીન્યું(૨)વિ૦ બીવેલું [ડરેલું· બીનેલ

બીબેલ(-લું) (બી') વિ૦ ['બીધું' ઉપરથી]

બીન ન૦, સ્ત્રી૦ [સ વીણા સર૦ હિં , મ]એક વાદ્ય; વીણા. ૦કાર પુ૦બીન વગાડનાર ઉસ્તાદ

બીનકી સ્ત્રી૦['બિંદુ' ઉપરથી] બિંદી,ટપકી, ચાંદ

બીનગો પુ૦[સર૦ મ વિનગા]વાળનું નાનું પ્યાલું

બીનજું (બી') અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ બીજું, સર૦ દે વુણ = બીનેલું] બીજું

બીના સ્ત્રી૦ જુઓ બિના

બીની સ્ત્રી૦ [ફા.] લશ્કરનો મોખરાનો ભાગ. ૦વાળો પુ૦ બીનીનો ઉપરી અમલદાર
બીનેલ(-લું) (બી') વિ૦ ડરેલું, બીધેલ
બીન્યું 'બીનવું'નું ભૂ૦ કા૦
બીબડી સ્ત્રી૦ એક ફૂલવેલ (૨) બીબી (તુચ્છકારમા)
બીબી સ્ત્રી૦ [ફા.] મુસલમાનની સ્ત્રી (૨) ખાનદાન મુસલમાન સ્ત્રી. ૦જાયું વિ૦ બીબીના પેટનું, ખાનદાન ઘરનું
બીબું ન૦ [સં વિંબ] કોઈ આકૃતિ ઢાળવાનું ચોકઠું (૨) કોઈ આકૃતિ છાપવાનું કોતરેલું સાધન (૩) છાપવાનો સીસાનો અક્ષર, 'ટાઇપ' (૪) [લા.] નમૂનો; પ્રતિકૃતિ [બીબાં ગોઠવવાં = છાપવા માટેના સીસાના અક્ષર (ટાઈપ) ગોઠવવા; 'કંપોઝ કરવું'. -છોડવાં = ગોઠવેલા બીબાને તેમના ખાનામા પાછા મૂકી દેવા બીબું પડવું = બીબા પ્રમાણે આકૃતિ છપાવી કે ઊઠવી] -બાછાપ સ્ત્રી૦ બીબા ઢાળવા તે -બાપાડ પુ૦ બીબા પાડનાર -બાંશાળા સ્ત્રી૦ છાપખાનાના બીબા ઢાળવાનુ કારખાનુ
બીભત્સ વિ૦ [સં.] ચીતરી ચડે તેવુ (૨) બિહામણુ; ઘોર (૩) ભૂંડું; શરમજનક. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
બીમાર વિ૦ [ફા.] માંદું [-પડવું = માંદું થવુ] ૦ખાનું ન૦ ઇસ્પિતાલ -રી સ્ત્રી૦ માંદગી [-આવવી = માંદું થવું -વળગવી = રોગ વળગવો (૨) બલા-પીડા વળગવી]
બીર સ્ત્રી૦ [ફં.] એક વિલાયતી (પીવાનો) દારૂ
બીલ ન૦ જુઓ 'બિલ' [ફં.]
બીલી સ્ત્રી૦ [પ્રા બિલ્લ (સ. બિલ્વ)] એક ઝાડ કે એના પાદડા. ૦પત્ર ન૦ બીલીનું પાન -લું ન૦ બીલીનું ફળ
બીવું (બી') અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વીહ (સ. ભી)] ડરવું, બીનવુ (૨) ચોંકવુ, ગભરાવુ
બુક સ્ત્રી૦ [ફં.] પુસ્તક, ચોપડી ૦બાઇન્ડર પુ૦ ચોપડીઓ બાંધવાનુ કામ કરનારો ૦બાઇન્ડિંગ ન૦ ચોપડીઓ બાંધવાનું કામ ૦સેલર પું૦ ચોપડીઓ વેચનાર
બુકાટવું સ૦'ક્રિ૦ ['બૂકો' ઉપરથી] બૂકે બૂકે ખાવું કે ફાકવું
બુકાની સ્ત્રી૦ દાઢી અને ગાલ ઉપર આવી રહે તેમ માથે કપડું બાંધવું તે [-બાંધવી]
બુકાવું અ૦ ક્રિ૦, -વડું સ૦ ક્રિ૦ 'બૂકવુ'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [ધમાલ
બુકાવેક ન૦ [સર૦ પ્રા. વુક્ક = ગર્જવું] તૈયારીની
બુકિંગ ન૦ [ફં.] રેલવેમા ટિકિટ આપવી કે રવાના કરવાનો માલ લેવો તે
બુક્કો પુ૦ [દે. વુક્કા, સર૦ હિં., મ વુક્કા] ફાકો, કોળિયો [-ભરવો, મારવો = ફાકો મારવો.]
બુખાર પુ૦ [અ] તાવ, જ્વર
બુજદિલ વિ૦ [ફા] બીકણ
બુજરગ વિ૦ [જુઓ બુઝુર્ગ] ઘરડું, વયોવૃદ્ધ (૨) અનુભવી -ગી સ્ત્રી૦ બુઝુર્ગ હોવુ તે
બુઝારુ ન૦ [દે. વુજ્ઝણ = ઢાંકણ] પાણીના માટલા ઉપર ઢાંકવાનુ પાત્ર
બુઝાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ દે વુજ્ઝણ = ઢાંકવું તે; હિં વુઝાના, મ. વુઝવિણે] બૂઝવવુ, ઓલવવુ
બુઝાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ બુઝાવવુ] ઓલાવું
બુઝુર્ગ વિ૦,-ર્ગી સ્ત્રી૦[ફા]જુઓ 'બુજરગ'મા
બુટલેલ પું૦ [ઇ વટલર ?] બટલર, ગોરાનો રંધવારો (૨)['બૂટ' ઉપરથી] બૂટ વગેરે ચડાવી લગલા જેવો થઈને ફરતો માણસ
બુટ્ટાદાર વિ૦ બુટ્ટીદાર; નકશી -ભાતવાળું
બુટ્ટી સ્ત્રી૦ [જુઓ બૂટ] (કાનની) બૂટ (૨) [હિં બૂટી, મ વુટી] નાનો બુટ્ટો -ભાત (૩) [સર૦ હિં બૂટી, મ. વુટી, -ટ્ટી] વિચિત્ર-ચમત્કારિક ગુણવાળી વનસ્પતિ (૪) [લા] અકસીર ઉપાય (૫) મહાચતુર અને પહોંચેલ માણસ -[-સૂઘાડવી = સમજાવી દેવું; યુક્તિથી પોતાના મતનું કરી લેવુ (૨) પલોતો ચાપવો; ઉસ્કેરવુ.] ૦દાર વિ૦ બુટ્ટા-ભરતવાળું
બુટ્ટો પુ૦ [સર૦ હિં. બૂટા, મ બુંટ,-ટા] ભરત કે વણાટમા ફૂલના જેવો આકાર (૨) [લા] મનનો તરંગ [-ઊઠવો, સૂઝવો = મનમા તરંગ થવો. કલ્પના જાગવી]
બુઠ્ઠું વિ૦ [સર૦ મ બુઠા (સં. બઠ = ગઠ્ઠુ ઉપરથી ?] ધાર વગરનુ (૨) [લા.] જડી બુદ્ધિનું (૩) લાગણી વગરનું

બુઠ્ઠો પું૦[સર૦ હિં., મ. મુટ્ટા] બુઠ્ઠો, મકાઈ દોડો (૨) ['બુઠ્ઠુ' ઉપરથી] બુઠ્ઠો માણસ

બુડથલ વિ૦ [સર૦ મ વધ્યડ] બેવકૂફ; મૂર્ખ

બુડાવું અ૦ક્રિ૦, -ડ(-ન્ય)વુ સ૦ક્રિ૦ 'બૂડવુ'નુ ભાવે ને પ્રેરક

બુડિયાળ વિ૦ [દે. વુડ્ડિર=પાડો પરથી?] બુડથલ

બુઠ્ઠુ વિ૦ [સ વૃદ્ધ, પ્રા વુડ્ઢ] બૂઠુ; બરડુ. -ઢાપો પુ૦ બરડપણ

બુત ન૦ [ફા] મૂર્તિ, પ્રતિમા ૦કુ ન૦ કાળી ને લઠ્ઠ સ્ત્રી, હબસણ ૦ખાનું ન૦ મંદિર, દેવાલય. ૦પરસ્ત વિ૦ મૂર્તિપૂજક. ૦પરસ્તી સ્ત્રી૦ મૂર્તિપૂજા ૦શકની સ્ત્રી૦ [ફા શિકન્ની] મૂર્તિખંડન [[અટન પરથી?] બોરિયુ

બુતાન ન૦ [અ બુહ્તાન] બોતાન, આળ (૨)

બુતાનું ન૦ [અં. વતાનહ] બુતાનો (૨) [લા] મેલી ફાટેલી પાઘડી(૩) [અ બુહ્તાન] બુતાન, આળ. [પાઘડીનો ટુકડો, બોતાનુ

બુતાનો પુ૦ [અ વત્તાનહ] ઝીણી ફાટેલી

બુતારો પુ૦ [સર૦ મ] સાવરણો

બુદબુદ પું૦ [સં વુદ્બુદ] પરપોટો

બુદ્ધ વિ૦ [સ] જ્ઞાતા, સમજુ (૨) જાગેલુ (૩) જ્ઞાન પામેલુ(૪)પું૦(સં)ગૌતમબુદ્ધ,બુદ્ધાવતાર (૫) સ્ત્રી૦ (૫) બુદ્ધિ. ૦ત્વ ન૦. ૦શાસન ન૦ બુદ્ધનો ઉપદેશ-શિક્ષણ; બુદ્ધધર્મ. -દ્ધાવતાર પું૦[+અવતાર] વિષ્ણુનો નવમો અવતાર [-ખરવો=ચૂપ રહેવુ; બોલ્યા ચાલ્યા વિના જોયા કરવું]

બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] વસ્તુને જાણવાની ચિત્તની આકલન-કે સમજ-શક્તિ, અક્કલ, ચિત્તની એક વિભૂતિ(૨)સમજ, જ્ઞાન; વિવેક, ડહાપણ (૩) વિચાર [-ખીલવી=બુદ્ધિનો વિકાસ થવો. -ચલાવવી=સમજવા પ્રયત્ન કરવો, અટકળ-અનુમાન કે તર્કશક્તિનો ઉપયોગ કરવો -ચાલવી=સમજ પડવી;પહોંચ જવી -દોડાવવી=જુઓ બુદ્ધિ ચલાવવી -ની ખાઈ, -નો આગળો=બેવકૂફ -નો ભંડાર, સાગર=ઘણો બુદ્ધિશાળી માણસ (૨) મૂર્ખશિરોમણિ (કટાક્ષમા) -ફરવી, ફરી જવી=અવળી બુદ્ધિ થવી -બતાવવી =સલાહ આપવી (૨) ચાલાકી દેખાડવી.] ૦ઉત્પન્ન વિ૦ બુદ્ધિશાળી, કુશાગ્ર બુદ્ધિનુ. ૦ગમ્ય, ૦ગ્રાહ્ય વિ૦ બુદ્ધિથી સમજી શકાય તેવુ ૦જીવી વિ૦ બુદ્ધિ ઉપર ગુજરો કરનાર (અમજીવીથી ઊલટુ) ૦તત્ત્વ ન૦ પ્રકૃતિનુ પ્રથમ પરિણામ(સાંખ્ય) ૦પુરઃસર, ૦પૂર્વક અ૦ બુદ્ધિથી; જાણીજોઈને ૦પ્રયોગ પુ૦ બુદ્ધિનો ઉપયોગ. ૦પ્રામાણ્ય ન૦ બુદ્ધિને જ પ્રમાણ માનવી તે; બુદ્ધિગ્રાહ્ય તેટલુ જ સત્ય એમ માનવુ તે ૦પ્રામાણ્યવાદ પુ૦ બુદ્ધિ પ્રામાણ્યનો વાદ, 'રેશનલિઝમ' ૦પ્રામાણ્યવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ બુદ્ધિપ્રામાણ્યવાદમા માનનાર ૦બલ(-ળ) ન૦ સમજશક્તિ (૨) શેતરજની રમત ૦ભેદ પુ૦ બુદ્ધિનુ ડામાડોળપણુ. ૦ભ્રમ પુ૦ બુદ્ધિ ભ્રમિત-વિપરીત થઈ જવી તે ૦ભ્રંશ પું૦ બુદ્ધિનો નાશ ૦મત્તા સ્ત્રી૦, ૦મત્ત્વ ન૦ બુદ્ધિમાન હોવાપણું ૦માન વિ૦ બુદ્ધિશાળી,અક્કલમંદ ૦લક્ષણ ન૦ બુદ્ધિની નિશાની ૦વાદ પુ૦ 'રેશનલિઝમ' ૦વ્યાપાર પુ૦ બુદ્ધિનો ઉપયોગ ૦શાળી વિ૦ બુદ્ધિવાળું ૦સંપન્ન વિ૦ બુદ્ધિવાળું. ૦હીન વિ૦ બુદ્ધિ વગરનું

બુદ્બુદ પુ૦ [સ] બુદબુદ, પરપોટો.

બુધ વિ૦ [સં.] ડાહ્યુ, વિદ્વાન (૨) પુ૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) બુધવાર (૪) વિદ્વાન; ડાહ્યો માણસ. ૦વાર પું૦ અઠવાડિયાનો ચોથો દિવસ [આપનો બુધવાર=કશુ નહિ, કાંઈ જ નહિ!] ૦વારિયું વિ૦ બુધવારું: બુધવારનું (૨) ન૦ બુધવારે નીકળતુ છાપુ. ૦વારુ વિ૦ બુધવારે આવતુ કે શરૂ થતુ

બુનિયાદ વિ૦ [ફા] કુલીન, ખાનદાન.(૨)સ્ત્રી૦ પાયો, મૂળ -દી સ્ત્રી૦ કુલીનતા; ખાનદાની (૨) વિ૦ પાયાનુ, મૂળનુ

બુમરસ ન૦ [અ બુર્નુસ] બુરખો બનૂસ

બુભુક્ષા સ્ત્રી૦[સં.]ભૂખ (૨)ભોગવવાની ઇચ્છા -ક્ષિત વિ૦ ભૂખ્યુ -ક્ષુ વિ૦ [સં] ભૂખ્યું (૨) ભોગની ઇચ્છાવાળુ [ઘાટ, પોકાર

બુમરાણ ન૦ ['બૂમ' ઉપરથી] બૂમાબૂમ. ઘાટ-

બુમાટ સ્ત્રી૦; ન૦ ['બૂમ' ઉપરથી] વાયકા,

અફવા (૨) પોકાર, બૂમ. –ટો પું૦ બુમાટ
બુરખેપોશ વિ૦ [બુરખો + ફા પોશ] બુરખો પહેરનાર
બુરખો પુ૦ [અ. બુર્કઅ] ચહેરો ઢાકવાનુ જાળીવાળું કપડું (૨) આખું શરીર ઢંકાય તેવું પડદો કરવાનુ સીવેલુ વસ્ત્ર. [–નાખવો, પહેરવો = બુરખો ઓઢવો.]
બુરજ પુ૦ [અ બુર્જ] કિલ્લાના અથાળા પર તોપ ગોઠવવા કાઢેલી અગાશી જેવી રાવઠી (૨) પુસ્તો; હાથણી
બુરજી સ્ત્રી૦ ['બુરજ' ઉપરથી] શેતરંજની રમતમા એક પ્રકારની જીત
બુરાક સ્ત્રી૦ જુઓ બરાક (૨) [અ] તાબૂતના વિમોમા કઢાતી પરી [બુલાખ
બુરાખ સ્ત્રી૦ જુઓ બુરાક [અ.] (૨) જુઓ
બુરાનકોટ પુ૦ [ઇં બ્રાઉનકોટ] એક જાતનો મોટો ડગલો–ઓવરકોટ
બુરાવવુ સ૦ક્રિ૦, બુરાવું અ૦ ક્રિ૦ 'બૂરવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
બુરાસ ન૦ [ઇં બ્રશ, સર૦ હિં બુરુશ] બ્રશ
બુરીચુરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
બુલડોગ પું૦ [ઇં] એક જાતનો મોટો જબરો ગણતિ કૂતરો [બુલબુલના જેવો રવ
બુલબુલ ન૦ [ફા.] એક પક્ષી. –લાટ પુ૦
બુલંદ વિ૦ [ફા.] ભવ્ય (૨) ઊંચી યોગ્યતાવાળું (૩) મોટો, ઊચો (અવાજ)
બુલાખ, સ્ત્રી૦ [તુ બુલાક] બે નસકોરા વચ્ચેનો પડદો (૨) તેનો વેઢ (૩) તેમા ઘાલેલી વાળી
બુસટિયો પુ૦ ['બૂસ્ટ' ઉપરથી] બૂસ્ટ મારનાર, ઢિયેર
બુહારવું સ૦ક્રિ૦ ['બુહારી' ઉપરથી] બહોરવુ
બુહારી સ્ત્રી૦ [દે. વડ્ઢારી, વોહારી] સાવરણી
બુંદ પુ૦ [સં. વિંદુ] એક બી, જેની કોરી બને છે (૨) ન૦ ટીપુ. ૦દાણો પુ૦બ૦વ૦ જુઓ
બુંદ પું૦ [બુંદેલખંડની બોલી
બુંદેલી સ્ત્રી૦ પશ્ચિમ હિંદની એક બોલી;
બુંબ સ્ત્રી૦ [દે. બુંવા] + બૂમ –બાણ ન૦, –બારાત, –મારવ પું૦ ઘોઘાટ, શોરબકોર –બિયો પુ૦ મોટા અવાજવાળુ ઢોલ

બૂ સ્ત્રી૦ [ફા.] બો, ગ ધ (૨) મુસલમાન સ્ત્રીના નામ પાછળ લગાડાય છે. ઉદા૦ મરિયમબૂ
બૂક પું૦ [દે. બુક્કા] કોળિયો, બૂકડો
બૂક(–ગ)ડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ બુગડી ઉપરથી] સ્ત્રીઓના કાનનુ એક ઝૂલતુ ઘરેણું
બૂકડો પુ૦ ['બૂકો' ઉપરથી] કોળિયો
બૂકણી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. બુકની, મ બુકણી, વોકણી] બૂકી
બૂકવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ બુકર્ણે, હિં. વૂકર્ણે = ભૂકો કરવો] ફાકવુ (૨) ઝટ ઝટ ખાવુ
બૂકો પુ૦ [દે બુક્કા = મૂઠી ? કે ભૂકો પરથી ?] બૂક, મોટો કોળિયો, ફાકો
બૂકડી સ્ત્રી૦ જુઓ બૂકડી
બૂગણ ન૦ [જુઓ બૂગણ] અનાજના ગાડામા પાથરવાની મોઢ
બૂધલી સ્ત્રી૦ [જુઓ બોધરણ] બરણી
બૂચ પુ૦ [સર૦ મ ; હિં]ડાટો(૨)[સર૦ મ વૂજ] પાનાની એક રમત. [–મારવો = ડાટો ઘાલવો, બૂચ વડે બ ધ કરવુ –ઉઘાડવો, કાઢવો, બોલવો = બૂચ દૂર કરી મો ઉઘાડવુ]
બૂચગ ન૦ એક પક્ષી
બૂચટ વિ૦ મૂર્ખ (૨) છોકરવાદ
બૂચિયું વિ૦ જુઓ બૂચું (૨) કાન વગરનું
બૂચી સ્ત્રી૦ ['બચ્ચુ' ઉપરથી ?] છોકરી –ચો પુ૦ છોકરો (લાડમા)
બૂચું વિ૦ [જુઓ ચીપુ (સં ચિપિટ); સર૦ હિં વૂચા, મ બુચા] બેઠેલા કે ટેરવા વિનાના નાકનુ (૨) કાન વગરનુ (૩) [લા] ઘરેણાં વગરનું(કાન કે નાક) [બૂચો કારભાર = સત્તા કે દબદબા વગરનો કારભાર (૨) કમાઈઝાઝી ન થાય તેવા બેઠા રોજગાર]
બૂજ સ્ત્રી૦ [પ્રા. બુજ્ઝ (સં બુધ્)] સમજ કે કદર. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ સમજવુ; કદર કરવી
બૂઝવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ બુઝાવવુ] ઓલવવુ
બૂટ પુ૦ [ઇં] વિલાયતી જોડો
બૂટ સ્ત્રી૦ બુટ્ટી, કાનની નીચેની ચામડી, લાળી. [–પકડવી = કબૂલ કરવુ, ગુનો કે ભૂલ સ્વીકારવા]–ટિયું ન૦ લાકડાનું લોળિયુ (બૂટનો વેઢ પહોળો કરવાનુ) (૨)બૂટ પહેરવાનુ ઘરેં

બૂડું વિ૦ જુઓ બુડું
બૂડકી સ્ત્રી૦['બૂડવું' ઉપરથી] ડૂબકી [-ખાવી =ડૂબકી મારવી; પાણીમા પેસી જવુ. -મારવી =પાણીમા પેસી જવુ (૨) નાસી જવુ,છટકી જવુ, દેખા ન દેવી.] -વું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વુડ્ડ (સં વ્રુડ્, વુડ્), સર૦ હિં બુડના, મ બુડણે] ડૂબવુ (૨) ખુવાર થવું; દેવાળુ કાઢવુ, નુકસાનમા ઊતરવું [ગોળ ભાગ
બૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] (કા) ભાલાના છેડાનો
બૂઢ(-ઢિયો) પુ૦ [પ્રા વુદ્ઢ,વુડ્ઢ (સં. વૃદ્ધ) =મોટુ ઉપરથી] મોટો વાઢરો
બૂઢું (-ઢિયું) વિ૦ [જુઓ બુડ્ઢું] ઘરડું
બૂધ સ્ત્રી૦ [સં બુદ્ધિ] બુદ્ધિ, સમજ (૫)
બૂધું ન૦ ['ધીબવું' ઉપરથી ?] લાડો ડગોરો (૨) [સં બુધ્ન, પ્રા બુંધ] તળિયુ (વાસણને આયથી પડે છે તે ફ તેની બેઠક) (૩) (ચ) મહુડાનો મોર
બૂબક વિ૦ [સર૦ મ. બંબૂ] બુદ્ધિ વિનાનું; જડ
બૂમ સ્ત્રી૦ [દે. બુંવા, સર૦ મ. બોંબ, બોમ] વાટો; બરાડો, પોકાર(૨)અફવા [-ઊઠવી =બુમાટો થવો, પોકાર થવો(૨)અફવા ફેલાવી -પડવી =પોકાર થવો (૨) ધા નાખતો અવાજ થવો. -પાડવી, મારવી =વાટો પાડવો; બોલાવવુ (૨) ફરિયાદ કરવી]-**આબૂમ** સ્ત્રી૦ વાટાઘાટ, બુમરાણ -**મોર** પુ૦ બુમરાણ
બૂમલું ન૦ સુકવેલી માછલી
બૂરવું સ૦ક્રિ૦ [સ સૃ ઉપરથી] પૂરવુ
બૂરી સ્ત્રી૦ (ચ) બાવટાને છડવાથી નીકળતો છોડાનો ભૂકો
બૂરું વિ૦ [સર૦ હિં., મ બુરા] ખરાબ. -**રાઈ** (-શ) સ્ત્રી૦ દુષ્ટતા (૨) અણબનાવ
બૂરું ન૦ [સર૦ હિં. બૂરા] ઘોયેલી ઝીણી ખાર
બૂલું (બૂં) ન૦ [સર૦ હિં. બુરા, સ. ઉલ્વ] ગુદા (૨) ફૂલો; ધગડો (અશિષ્ટ પ્રયોગ). [-છટકી જવું, વછૂટી જવું = ઝાડા થઈ જવા (૨) બારે પડી જવુ, ધારતી લાગી જવી -તોડી,વછોડી નાખવું=સખત માર મારવો]
બૂસકું ન૦ [સ. મૃશ] વરસાદનુ ઝાપટું
બૂસટ સ્ત્રી૦ ઘેણને ગાલે દિયર તમાચો મારે તે, સીમંતને અંગેનો એક વિધિ
બૂહલું ન૦ [જુઓ બૂહો] (ચ.) ઘોકણુ (૨) [પ્રા. પોસ, ફોસ=ગુદા] જુઓ બૂલુ
બૂહું વિ૦ [પ્રા. વૂહ (સ. બૃંહ્) =જડું કરવુ, વધારવુ ઉપરથી] જડ, જડું; અરસિક
બૂહો પું૦[જુઓ બૂહું] આડો જડેલો લાકડાનો કકડો (૨) મૂખ [મોઢ, બૂગણ
બૂંગણ ન૦ [જુઓ બૂગવુ] ગાડામાં પાથરવાની
બૂગવું સ૦ક્રિ૦ [દે બુજ્જણ = ઢાકવું] આવરણ કરવુ (૨) વધારેપડતુ બોલવું
બૂંગિયો પું૦ [રવ૦ ?] શૂરાતન ચઢાવવા વગાડવામા આવતો ઢોલ
બૂંઠ વિ૦ [જુઓ બૂહું] મૂર્ખ; જડ
બૂંદ ન૦ (બાજીમા) કૂટી પાકવાનું છેલ્લુ ઘર. -**દિયાળ** વિ૦ બેસે ત્યાંથી ઊઠે નહિ એવું, બૂંદમા પડેલ સોગઠી જેવુ
બૂધો વિ૦ [સ. બુધ્ન=તળિયુ ઉપરથી ? સર૦ મ બુથેલા, હિં બુધ્ધૂ] મૂર્ખ, કમ અક્કલનું
બૃહત વિ૦[સં] મોટું; વિશાળ -**દ ગુ(-ગૂ) જરાત** પુ૦, સ્ત્રી૦, ન૦ ગૂજરાત તેમ જ બહાર જ્યા ગૂજરાતીઓ રહેતા હોય એવા વડોદરા પ્રદેશોનો એક સમૂહ
બૃહસ્પતિ પુ૦ [સં] (સ) દેવોના ગુરુ (૨) એક ગ્રહ -**ત(-તિ)વાર** પુ૦ ગુરુવાર
બે (બેં) વિ૦[પ્રા. વિ(સં દ્વિ)] '૨'.[-**આંખની શરમ**=ઇજ્જત હાજરીની અસર -**આંગળ ચડે તેવું**=ચડિયાતુ,સવાયુ -**આંગળ રૂવર્ગ બાકી રહેવું**=ગર્વ ને મગરૂરીનો પાર ન હોવો. -**કાન વચ્ચે માથું કરવુ**=(નાના બાળકને અપાતી) બાલી ધમકી -**ગોળીનો ચડવો** =અડૂકદડૂકિયો; બે બાજુ ઢોલકી બજાવનાર -**ઘોડે ચડવું**=એકસાથે ન થઈ શકે એવા બે કામ સાથે ઉપાડવા -**છાંટા નાખી લેવા** =ઝટ ઝટ નાહી લેવુ (૨) ઝટઝટ સંધ્યાપૂજા કે શ્રાદ્ધક્રિયા કરી લેવા -**છીપનું મોતી**=મોટું, ગોળ અને નમૂનેદાર મોતી (૨) આદર્શ -નિષ્કલંક માણસ -**ઘડીનો પરોણો**= મરવાને બે ઘડીની જ વાર હોય એવુ માણસ -**તરફની (બાજુની) ઢોલકી વગાડવી**=

દૂધમા ને દહીમા પગ રાખવો, બંને બાજુનુ ગાલુ –દાણા=જરા પણ (અક્કલ ન હોવી) –ધારની (બેધારી) તલવારે રમવું=બે બાજુ ઢોલકી વગાડવી, બને પક્ષ તરફ ઢળવુ (એકનું)બે ન થવું=પોતાની વાતને આગ્રહથી વળગી રહેવું. –પેટ કરવાં=હદ ઉપરાંત જમવુ. –પૈસા છાંટવા=લાચ આપવી –બાપનું=છિનાળાના પેટનુ (સંતાન) –બોલ =થોડાક વચન; થોડીક પ્રસ્તાવના કે થોડુક વ્યાખ્યાન –ભાગ = વધારેપડતો–બમણા જેટલો ભાગ (જેમ કે, બળિયાના બે ભાગ) –માથાં હોવાં=મગજનુ ફાટેલું હોવુ,ગર્વિષ્ઠ ને તુમાખી હોવુ –મોઢાની ચાકળણ= આધળી ચાકળણ (૨) અબી બોલ્યા, અબી ફેરક કરનાર માણસ –મોઢાં હોવાં=બે વચની હોવુ –હાથ જોડવા=વીનવવું –હાથ વચ્ચે પેટ=સમદૃષ્ટિ ને નિષ્પક્ષ –હાથે જમવું=સારી પેઠે ખાવુ(૨)સારી પેઠે કમાવુ. –હાથે પાઘડી ઝાલીને હોંડવું= વિચારી વિચારી–સાવધ રહી વર્તવુ –હાથે પેટ બતાવવું=ભૂખ લાગી છે–એવી સંજ્ઞા કરવી] ૦આની સ્ત્રી૦ બે આનાનો સિક્કો ૦ઉ (બે) વિ૰ બંને ૦ઉથા અ૰ + બેઉ સાથે

બે (બે) અ૰ [ફા] નિષેધ કે અભાવ અર્થનો ઉપસર્ગ ૦અક્કલ વિ૰ અક્કલ વગરનુ ૦અખત્યાર વિ૰ સત્તાહીન ૦અખત્યારી સ્ત્રી૰ અખત્યારીનો અભાવ.૦અદબ વિ૰અવિવેકી, અસભ્ય ૦અદબી સ્ત્રી૰ અવિવેક,અસભ્યતા ૦આબરૂ, ૦ઇજ્જત વિ૰ આબરૂ વગરનુ (૨) સ્ત્રી૰ અપકીર્તિ ૦આરામ વિ૰ માદુ; નાદુરસ્ત ૦ઇજ્જતી સ્ત્રી૰ બેઆબરૂ ૦ઇન્સાફ વિ૰ અન્યાયી, ગેરકાયદેસર ૦ઇન્સાફી સ્ત્રી૰ ૦ઇલાજ વિ૰ ઉપાય વગરનુ, લાચાર ૦ઈમાન વિ૰ વિશ્વાસઘાતી, અપ્રમાણિક (૨) કૃતઘ્ન, નિમકહરામ (૩) આસ્થા વગરનુ ૦ઈમાની સ્ત્રી૰ બેઈમાનપણુ. ૦ઉમેદ વિ૰ નાઉમેદ, નિરાશ ૦ઉમેદી સ્ત્રી૰ નિરાશા. ૦કદર વિ૰ કદર વિનાનુ ૦કરાર વિ૰ બેચેન ૦કરારી સ્ત્રી૰ અસુખ, બેચેની ૦કસૂર વિ૰ વાક વિનાનુ. ૦કાયદે અ૰ ગેરકાયદે. ૦કાર વિ૰ નવરુ (૨)નકામુ. ૦કારી સ્ત્રી૰ કામધંધાનો અભાવ. ૦કાળજી સ્ત્રી૰ બેદરકારી ૦કેદ વિ૰ બંધનરહિત; સ્વતંત્ર; નિરંકુશ; અમર્યાદ. ૦કેફી સ્ત્રી૰ બેકેફપણું. ૦કોલ(–લી) વિ૰ કોલ ન પાળનારું. ૦ખબર વિ૰ અજાણ્યુ. ૦ખુદા વિ૰ ઈશ્વરવિમુખ

બેક (બે) વિ૰ [બે+એક ?] થોડુંક; કેટલુક(ચ)
બેકી સ્ત્રી૰ ['બે' ઉપરથી] બેની જોડી(૨)બેથી ભાગી શકાય એવી સંખ્યા (૩) આગળીની સજ્ઞાથી (બતાવાતી) ટટ્ટીની હાજત [–કરવા જવું, –જવું=ઝાડે ફરવા–દિશાએ જવુ. –થવું, લાગવી=ટટ્ટીની હાજત થવી]
બેગ સ્ત્રી૰ [ફ્રે.] થેલી(૨) ટૂંકઘાટની પેટી (પ્રાયઃ ચામડાની) [પતરું
બેગડ ન૰ [મ., (કા વેગડે)] કસાઈનું રંગેલુ
બેગણિયું ન૰ એક જાતનુ સુતરાઉ લૂગડુ
બેગમ સ્ત્રી૰ [તુર્કી] મોટા દરજ્જાની મુસલમાન સ્ત્રી [વિનાનુ –જી સ્ત્રી૰
બેગરજ(–જ્ઞ, –જુ) (બે) વિ૰ [ફા] ગરજ
બેગાના વિ૰ [ફા] અાહિત [(૨) મજૂર
બેગાર પુ૰; સ્ત્રી૰ [હિ] વેઠ –રી પું૰ વેઠિયો
બેગુના(૦હ) (બે), વિ૰ [ફા] નિર્દોષિ
બેઘાઘ ડુ વિ૰[બેગુ+સ ઘટ્ ?]મિશ્ર, ભેળસેળ, ન સમજાય તેવુ
બેચાર, –રેક (બે) વિ૰ [બે+ચાર] આશરે બેથી ચાર (૨) (સંખ્યામા) થોડુક
બેચેન (બેચે) વિ૰ [ફા બે+ચેન] અસ્વસ્થ, અજંપાવાળુ –ની સ્ત્રી૰ બેચેનપણુ
બેજફા (બે) વિ૰ [ફા.] જુલમી નહિ એવુ, રહેમવાળું
બેજા (બે) વિ૰ [ફા] અસ્થાને એવું, અઘટિત, અયોગ્ય [કટાળેલુ
બેજાર(–૨) (બે) વિ૰[ફા બેજાર] અકળાયેલુ,
બેજાન (બે) વિ૰ [ફા] જીવ વિનાનુ, મૂર્છિત
બેજાર (બે) વિ૰[ફા]જુઓ બેજાર –રી સ્ત્રી૰
બેજીવવાળી, બેજીવસોતી (બે) (સો) વિ૰ સ્ત્રી૰ [બે+જીવ+સોતી(સહિત)] ગર્ભવતી

એટ પું૦ [સર૦ હિં વેઠ; કા. વ્યટ્ટ, સિં. વેટુ (સં. વેષ્ટિત, પ્રા. વેટ્ઠિઅ?)] ચારે બાજુએ પાણીથી વીંટળાયેલી જમીન, દ્વીપ

એટરી સ્ત્રી૦ [ઇં] જુઓ ટૉર્ચ (૨) વીજળી રાખવાનું એક સાધન (જેમ કે મોટરની, રેડિયોની)

એટી સ્ત્રી૦ [દે વિટ્ટી] દીકરી ૦જી સ્ત્રી૦ (સં) ગોસાંઇજીની પુત્રી ૦વહેવાર પું૦ કન્યા આપવા લેવાનો સંબંધ -ટો પુ૦ [દે વિટ્ટ] દીકરો -દમજી પુ૦ (વ્યંગમાં) એટો

એઠક (એ) સ્ત્રી૦ [એસવું ઉપરથી, અપ ભ્રંશ, દે વિટ્ઠ (એઠેલું) (સં ઉપવિષ્ટ; પ્રા ઉવઠ્ઠ)] એસવું તે (૨) એસવાની જગા; આસન (૩) એસવા ઊઠવાનો ઓરડો (૪) ઘણા જણનું એકઠા થઈ એસવું તે (૫) બેસણી (૬) એક કસબત (૭) વ્યવસ્થિત સભા કે મંડળનું અધિવેશન ભરાવું તે, 'સેશન' [-કરવી = ઊભા થઈ બેસવાની કસબત કરવી (શિક્ષા તરીકે પણ) (૨) બેસી પડવું (૩) રોજ બેસવા જવું. -થવી = ભેગા મળી બેસવું ઉદા૦ પહેલા તે બજારની ત્યાં ચાર કલાકની બેઠક થતી -ભરવી = અધિવેશન - સભા ભરવી -ભરાવી = સભા મંડળી જમવી.-હોવી = ને ત્યા રોજ બેસવા જવું હોવું ઉદા૦ તેની ત્યા રોજની બેઠક છે]

એઠઅલિયું (એ) વિ૦ [એઠ (બેસવું) + અલિયું (મલ્લ?)] (કા) બેઠાડુ રહી નાજુક થઈ ગયેલું

એઠાખાઉ (એ) વિ૦ [એઠું + ખાવું પરથી)] શ્રમ કર્યા વિના ખાનાર, નિરુદ્યમી, આળસુ

એઠાગરું, એઠાડું (એ) વિ૦ [એઠું' ઉપરથી] ઘણું બેસી રહેનાર, એઠાબેઠ થઈ ગયેલું

એઠાબેઠ (એ) સ્ત્રી૦ ['એઠું' ઉપરથી] રોજગાર વિના બેસી રહેવું તે (૨) નફાખોટ વગરનું હોવું તે (૩) અ૦ બેઠેલું ને બેઠેલું હોય તેમ. -ડી સ્ત્રી૦ જુઓ બેઠાબેઠ

એઠી (એ) સ્ત્રી૦ ['એઠું' ઉપરથી] બેઠી મરકી કે મલક [-ચલાવવી, હાંકવી = ઠંડે પેટે અથવા સામાને ખબર ન પડે તેવી મલક ઉડાવવી (૨) ઠંડા પહોરની ગપ-ઠિંગ મારવી] ૦રમત સ્ત્રી૦ બેઠા બેઠા રમવાની રમત -હું 'બેસવું'નું ભૂતકાળ (૨) વિ૦ બેઠેલું (૩) નીચું (ઘાટમાં) (૪) [લા] ધાંધલિયા દેખાવ વિના શાંતિથી - સ્થિર ગતિથી કે ઠંડે પેટે થતું ઉદા૦ બેઠું કામ, બેઠા બળવો [બેઠા થવું = આડા પડ્યા હોઈએ તેમાંથી ટટાર થવું બેસવું (૨) માંદગીમાંથી છૂટી જવું, સાજા થવું (૩) ફરી સતેજ થવું. બેઠાની ડાળ કાપવી = પોતાનું જ આધારસ્થાન તોડવા જેવું, પોતાનો જ પગ કાપવો બેઠી દડીનું = ઊંચું - કદાવર નહિ, પણ મજબૂત બાંધીલું. શાંત. બેઠું કરવું = (પથારીવશ હોય ત્યાંથી) સાજું કરવું; મદદ આપી બેસાડવું બેઠું ચડવું = પાણીની કાઢવાલ કર્યા વિના તેમ જ હલાવ્યા વગર ધાતુ (બોરાકવું) બેઠું પાણી ચલાવવું = પાયા - આધાર વિનાની ડફાસ મારવી બેઠું પાણી પડવું = ધીમે ધીમે પણ સતત પાણી પડ્યા કરવું બેઠે આભણે હોવું = કદમાં બેકદું - ગઠું હોવું બેઠેલો પોપડો ઉખાડવો = શાંત થયેલો ઝઘડો કે વાત ફરી ઉપાડવા બેઠો બળવો = શાંત, અહિંસક બળવો. બેઠો ભાત = પહેલેથી જ જોઈતું પાણી મૂકી, ઓસાવ્યા વિના રાંધેલો ભાત બેઠો ભાવ = ચઢઘટ ન થાય તેવો ભાવ, ટકી રહેલો ભાવ (૨) ઘેર બેઠા મળતો - આવતો ભાવ બેઠો હાથી = નવી કમાણી વિના ઘરમાં હોય તે જ પૂરું કરનારું માણસ] -ઠેલ(-લું) વિ૦ બેઠાગરું (૨) બેઠું; નીચું (૩) દબાયેલું (૪) પડી જવાથી અગડેલું. -ઠો બગાર પુ૦ કામ કર્યા વગર મળતો પગાર (-આપો)

એડ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં વેઢન (સં વેષ્ટન)] જુઓ બેળ, ચૂલાનો ઉપરનો ઘૂંટો ભાગ

એડકું ન૦ [સર૦ મ વેડકી; સર૦ બરડવું, દ્રવ૦? કે 'વેઢો' ઉપરથી?] આગળીનો સાંધો (૨) આંબલીનો કચૂકાવાળો ભાગ (૩) (બે'?) [જુઓ બહેડો] વરસાદથી થયેલો કીચડ

એડલી સ્ત્રી૦ [દે. વેડ વેડા] હોડી, નાનો બેડો

એડશી(-સી), એડસાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ બડાશ] હુપ, ગર્વ (-મારવી, હાંકવી)

એડાચડ(-ઢ), એડાફેડ વિ૦ ['એડું' ઉપરથી]

ઉપર નાનું અને નીચે મોટું એવું, બેડાના ઘાટનું; શકુ જેવું (૨) કપાળમા એવી બે ભમરીઓવાળું (ઘોડું)

એડિયાત પુ૦ ['બેડો' ઉપરથી] બલાસી

એડિયું ન૦ ['વેડવું' ઉપરથી] આબેધા કરીઓ અધ્ધર વેડવાની નળીદાર ઝોળી (૨) [બે (સ. દ્વિ.)+સ અનડ્વાહ?] બે બળદનુ ગાડુ (૩) (બે બળદ એ ચી શકે – બેડિયામા માય એટલુ) બત્રીસ મણનુ માપ (૪) ['બે' ઉપરથી] શેરડીના બીનો બે આખોવાળો કકડો [બેડિયે હાંકવું = બદલ્યા સિવાય બને બળદને પોતપોતાની બાજુએ આખો વખત હાકવા]

એડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. (હિં વેઢના = વીંટળાવુ, વેરવુ; સ. વેષ્ટન)] જ જીર; રેંટીને બાંધવા ની સાકળ (૨) [લા] બંધન, જકડ, પ્રતિબંધ (૩) પગનુ કપાનુ ઘરેણું (૪) બે આગળીઓ પહેરવાની જોડેલી વીંટી (–નાખવી, ઘાલવી, પહેરાવવી)

એડું (બે') ન૦ ઘડો ને દેગડો, કિતરડ

એડો પુ૦ [દે વેડ, વેડા] વહાણ (૨) [સર૦ હિં, મ વેડા] ટોળી; ટુકડી (૩) [સર૦ હિં. વેડા = આડું, ટેડું] છેડો બોસવો તે [–પાર કરવો, થવો = વિજય મળવો, સિદ્ધિ થવી –વાળવો = છેડો બોસવો] [વાળું (વહાણ)

એડોલી (બે) વિ૦ [બે + ડોલ] બે ડોલ – કૂવા

એડોળ (બે) વિ૦ [બે (ફા)+ડોળ] કદરૂપુ

એઢબ (બે) વિ૦ [બે (ફા)+ઢબ] બેડોળ (૨) બેચઢબ (૩) ધોરણ – પદ્ધતિ વિનાનુ (૪) કચવા વગરનુ

એઢંગ(–ગું) (બે) વિ૦ [બે (ફા)+ઢગ] ઢગ વગરનુ, કઢંગું [છાપરું

એઢાળિયું (બે) ન૦ [બે + ઢાળ] બે ઢાળવાળુ

એણું (બે') ન૦ [સં વહન?] નદીનો પટ

એત (બે) પુ૦ [જુઓ વેત] મનસુબો (૨) વેત, યુક્તિ, તજવીજ (૩) [સ વેતસ્, પ્રા વેત્ત] નેતર. [–ઉતારવો = તજવીજ કરવી (૨) યોજના પાર પાડવી –કરવો, ઘડવો, રચવો, લગાડવો = યુક્તિ – યોજના કે તજવીજ કરવા]

એત સ્ત્રી૦ [અ] બે કડીની ફારસી કવિતા

એતકસીર (બે) વિ૦ [ફા] નિર્દોષ

એતબાજી સ્ત્રી૦ [ફા] બેત – કવિતાઓ કરવી અને ગાવી તે

એતબા (બે) વિ૦ [ફા] બેદરકાર

એતબીજ (બે) વિ૦ [ફા] અવિવેકી; અસભ્ય

એતરફી (બે) વિ૦ [બે + તરફ] બે બાજુનુ

એતલબ (બે) વિ૦ [ફા] ભાગી શકે નહિ એવું

એતાલ(–લું) (બે) વિ૦ [બે (ફા)+તાલ] તાલ વગરનું (૨) [લા] લોગ કે ગોઠવણ વગરનું (૩) વહી ગયેલુ, હાથથી ગયેલુ

એતાળાં (બે) ન૦બ૦વ૦ ['બેતાળીસ ઉપરથી] બેતાળીસ વર્ષની ઉમ્મરે આબે આવતી ઝાંખ કે ત્યારે પહેરતા ચશ્મા [–આવવાં = તે ઉમરની ઝાંખ કે ચશ્મા આવવા] –ળીસ વિ૦ [સં દ્વિચત્વારિંશત્, પ્રા વાયાલીસ] '૪૨' –ળું વિ૦ બેતાળીસ શેરના મણનુ (તોલ)

એદ સ્ત્રી૦ જુઓ બેત (અ.)

એદરકાર (બે) વિ૦ [ફા] કાળજી વગરનુ –રી સ્ત્રી૦ બેદરકારપણુ [–દી સ્ત્રી૦

એદર્દ (બે) વિ૦ [ફા] લાગણી વિનાનુ, નિષ્ઠુર.

એદસ્તૂર (બે) વિ૦ [ફા] શિસ્તબાધ ઊલટું

એદાણા (બે) પુ૦ બ૦વ૦ [હિં.] એક ઔષધિ

એદાદ (બે) વિ૦ [ફા.] ગેરવાજબી (૨) દાદ–ફરિયાદ ન સાભળાતી હોય તેનુ –દી સ્ત્રી૦ અન્યાય

એદિલ (બે) વિ૦ [ફા] મન ઊઠી ગયું હોય તેવું; નાખુશ. –લી સ્ત્રી૦ નાખુશી (૨) અણબનાવ

એદું (બે) ન૦ [અ વૈદ્ય] ધંધું

એધડક (બે) અ૦ [બે (ફા.)+ધડક] ડર વગર હિમતભેર

એધારું (બે) વિ૦ [બે + ધાર] બે ધારવાળુ (૨) ગોળ ગોળ, દ્વિઅર્થી. [એધારી તરવાર = સામાને તેમ જ વાપરનારને – બંનેને નુકસાન કરનારી વસ્તુ]

એનમૂન (બે) વિ૦ [ફા] અજોડ સર્વોત્તમ

એધ્યાન (બે) વિ૦ ધ્યાન વગરનુ. વ્યગ્ર

એનવા (બે) વિ૦ [ફા] નિર્ધન, ગરીબ (૨) પું૦ ફકીરનો એક વર્ગ [સ્ત્રી૦ દુર્ભાગ્ય

એનસીબ (બે) વિ૦ [ફા.] અભાગિયુ –બી

બેન્ક સ્ત્રી૦ [ઇં.] જુઓ બેંક
બેન્ડ વિ૦ [ઇં] સમૂહમા અનેક વડે વગાડાતુ. ઉદા૦ બેન્ડ વાત્ર મ ગાવ્યા છે (૨) ન૦ વાત્ર-વાળાનો સમૂહ. ૦વાત્ર ન૦ બ૦ વ૦
બેપગું,-ગાળું (બે) વિ૦ [બે+પગ]બે પગવાળું
બેપડિયું (બે) વિ૦ [બે+પડ] બે પડવાળું
બેપરવા (બે) વિ૦ [ફા] કોઈની પરવા ન રાખે તેવુ; સ્વતંત્ર. ૦ઈ સ્ત્રી૦ પરવા ન રાખવી તે (-કરવી, રાખવી)
બેફાક(-ગ,-ટ) (બે) વિ૦ ['ફાટવું' ઉપરથી] ખુલ્લુ; અમર્યાદ (૨) અ૦ ઉઘાડે છોગે (૩) 'પુરપાટ ઉદા૦ 'ઘોડો બેફાટ મારી મૂક્યો'
બેફામ (બે) વિ૦ [ફા. બેફહમ] ધ્યાન-લક્ષ વિનાનુ(૨) ગાફેલ (-થઈ જવું, બની જવું)
બેફિકર(-રું) (બે) વિ૦ [ફા.] ફિકર વગરનુ -રાઈ સ્ત્રી૦ બેફિકરાપણું
બેબંધ (બે) વિ૦ [બે (ફા)+બંધ]બંધ વિનાનુ, બેફાક; નિરંકુશ. ૦શાહી સ્ત્રી૦ નિરકુશ રાજ્યવહીવટ
બેબાક (બે) વિ૦[ફા.] કાઈ બાકી ન રહ્યું હોય [તેવુ (૨) નીડર
બેબાકળું (બે) વિ૦ [બે (સં. મય)+બાકળું (સ વ્યાકુલ)] બાવરુ, ગાભરું
બેબી સ્ત્રી૦ [ઇં] નાની બાળકી (૨) નાની બાળકી માટે લાડનું નામ
બેબુનિયાદ (બે) વિ૦ [ફા.] કમનસ; નીચ (૨) પાયા-આધાર વિનાનુ
બેબોલ (બે) પું૦બ૦વ૦ [બે+બોલ] થોડુક બોલવુ કે કહેવુ-નિવેદન કરવુ તે [-કહેવા= થોડું'ક કહેવુ (૨) શિખામણરૂપે કંઈક કહેવુ]
બેબોલું (બે) વિ૦ [બે+બોલવાળુ] ન્યૂઢ; બોલીને ફરી જાય એવુ, બેવચની
બેભરત્તું(-થ્થું) (બે) વિ૦ [બે+ભાત] બે જાતનુ (૨) સેળભેળવાળુ
બેભરમું (બે) વિ૦ [બે+ભ્રમવાળું] બેસ્વાદ
બેભાન (બે) વિ૦ [બે (ફા)+ભાન] બેશુદ્ધ. -ની સ્ત્રી૦ બેશુદ્ધિ
બેમના (બે) સ્ત્રી૦ [બે+મન] બે બાજુની મનોદશા: સંકલ્પવિકલ્પ(૨)નારાજી, દિલગીરી
બેમરજાદ (બે) વિ૦ [બે (ફા.)+મરજાદ (મર્યાદા)] અમર્યાદ; લાજ વિનાનુ
બેમિસલ (બે) વિ૦ [બે (ફા.)+અ મિસ્લ] અણસરખું; નિરાળું, ભિન્ન
બેમાલૂમ (બે) વિ૦ [ફા] ગુપ્ત, અજ્ઞાત (૨) અ૦ ગુપ્તપણે
બેમુનાસબ, બેમુનાસિબ [ફા] (બે) વિ૦ જુઓ નામુનાસિબ
બેમુરવત (બે) વિ૦ [બે (ફા.)+અ મુરવ્વત] નિમકહરામ; નિર્ગુણિયુ
બેરખ ['બે'મા હ્રસ્વશ્રુતિ] સ્ત્રી૦ [ફા. બૈરક] નગારુ, વાવટો અને ડંકાવાળી ટુકડી
બેરખ (બે) અ૦[હિં વેરોક ?] વારંવાર,હમેશ
બેરખી (બે') સ્ત્રી૦ [સં વાહુ+રક્ષા ? હિં બૈરાખી] સ્ત્રીઓનુ કાણીનુ એક ઘરેણું
બેરખો (બે) પું૦ [જુઓ બેરખી] રુદ્રાક્ષના મોટા મણકાની માળા
બેરજો પુ૦ [સર૦ હિં. બિરોજા; મ. વેરોજા] પર્વતમા થતા એક ઝાડનો ગુંદર
બેરડું વિ૦ [સર૦ મ. વેરડ, કા. વડ્ડુર] હઠીલુ (૨) બંધું.' -ડાઈ સ્ત્રી૦
બેરત વિ૦ [સર૦ મ વેરકા (કા.)= લુચ્ચું; ચાલાક, તથા મ વેરસા=ઢાંઢ, અવિચારી] લુચ્ચુ (૨) ચડાઉ, ઉદ્ધત (૩) [બે (ફા)+રત (ઋતુ)] કવખતનું (૪) સ્ત્રી૦ કવખત
બેરહમ (બે) વિ૦ [બે (ફા)+અ રહ્મ] રહેમ વગરનું; નિર્દય,
બેરંગ(-ગી) (બે) વિ૦ [ફા] ઊડી કે બગડી ગયેલા રંગવાળુ (૨) [લા.] અનિશ્ચિત મનનું
બેરાગી (બે) વિ૦ [બે+રાગ] બેરંગી, બે રાગવાળું; અનિશ્ચિત મનનુ (૨) પું૦ [હિં] વૈરાગી; બાવો
બૅરિસ્ટર પું૦ [ઇં] બારિસ્ટર. -રી, સ્ત્રી૦ [બારિસ્ટરી
બેરિયું ન૦ એક પક્ષી
બેરી સ્ત્રી૦ (કા) ઘોડીની એક જાત
બેરીજ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ , હિં વેરિજ] સરવાળો, સરવાળાની ગણત્રી
બેરોજગાર (બે) વિ૦ [ફા] રોજગાર વગરનુ. -રી સ્ત્રી૦ રોજગારનો અભાવ, બેકારી
બેરોનક (બે) વિ૦ [ફા.] નિસ્તેજ

બેરોનેટ પુ૦ [ઈં] 'સર'નો વંશપરંપરાગત ઇલકાબ ધરાવનાર
બેલ (બે) પુ૦ [દે. વલ્લુ] બળદ. ૦ગાડી સ્ત્રી૦
બેલ, ૦ડી સ્ત્રી૦ ['બે' ઉપરથી ?] બે જણની જોડી કે તેમાંનો એક–જોડીદાર; સાથી
બેલગામ (બે) વિ૦ [ફા.] નિરંકુશ
બેલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ બેલ] જોડી
બેલડું વિ૦ ['લડવું' ઉપરથી ?] લડવાડિયું
બેલતેલ ન૦ [બેલ (ઈં બૉઇલ્ડ) + તેલ] લાકડા ઉપર લગાવવાનું એક તેલ
બેલદાર પુ૦ [ફા.] કડિયાને મદદ કરનાર મજૂર (૨) ચાચવાથી જમીન ખોદનારો
બેલપ સ્ત્રી૦ [જુઓ બેલી] બેલીપણું, સહાય
બેલાણું ન૦ [સર૦ મ વેલા] બે પાખિયાવાળું લાકડું (મોભ કે એવું ઊંચું કરવા–ટેકવવાનું)
બેલાશક (બે) અ૦ [અ વિલાશક] સંકોચ રાખ્યા વિના [સિપાઈ
બેલિફ પુ૦ [ઈં] અદાલતના હુકમ બજાવનાર
બેલિયું ન૦ ['બેલું'–બેવડું થવું ?] આગળાનું અકડાઈ જવું તે (૨) [મ વેલિયા હિં વેલા (સં. મલ્લિકા ?)] એક ફૂલ અને તેનું અત્તર
બેલી પુ૦ [દે. વેલિ=સ્તંભ કે 'વાલી' પરથી ?] ધણી, મુરબ્બી, સહાયતા કરનાર (૨) સ્ત્રી૦ [?] સોનીનું એક ઓજાર
બેલું ['બે' ઉપરથી ?] ન૦ પૂણીનું જોડકું (૨) જોડકું (૩) ઘોળો રેતાળ પથ્થર
બેવક(–ક્ક)ર (બે) વિ૦ [બે (ફા) + અ. વક્ર] ભાર–બોજ વિનાનું
બેવકૂફ વિ૦ [ફા] મૂર્ખ. –ફી સ્ત્રી૦ મૂર્ખાઈ
બેવખત (બે) અ૦ [બે (ફા.) + વખત] અયોગ્ય વખતે, કવખતે [જનાર ૦યણું ન૦
બેવચની (બ) વિ૦ [બે + વચન] બોલીને ફરી જનાર
બેવડ વિ૦ [બે + પડ] બેવડેલું હોય તેવું (૨) સ્ત્રી૦ બેવડું પડ [–વળી જવું, –વળવું = બેવડું થઈ જાય તેમ વળી જવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ બેવડું કરવું. –ડાવું અ૦ ક્રિ૦ બેવડું કે બમણું થવું. –ડિયું વિ૦ બે પડવાળું (૨) બેવડા બાંધાનું –ડું વિ૦ બે પડવાળું (૨) બમણું [બેવડિયા કોઠાનું, બેવડા કોઠાનું, બેવડી પાંસળીનું = મજબૂત બાંધાનું] [બહાર કાઢેલું
બેવતન (બે) વિ૦ [ફા.] વતન વગરનું (૨) વતન
બેવફા (બે) વિ૦ [ફા.] નિમકહરામ, બેઈમાન ૦ઈ સ્ત્રી૦ બેવફાપણું
બેવારસ (બે) વિ૦ [બે (ફા.) + વારિસ (અ.)] નવારસુ, વારસ વગરનું
બેશ (બે) વિ૦ [ફા] સારું, ખાસું; મનેતું
બેશક (બે) અ૦ [ફા] શક વગર
બેશરમ(–મું) (બે) વિ૦ [ફા. બેશર્મ] નિર્લજ્જ. –મી સ્ત્રી૦ નિર્લજ્જતા
બેશુદ્ધ (બે) વિ૦ [બે (ફા) + શુદ્ધ] બેભાન. –દ્ધિ સ્ત્રી૦ મૂર્છા [વગરનું, બેહદ
બેશું(–સું)માર (બે) વિ૦ [ફા.] સુમાર
બેસઊઠ (બે) સ્ત્રી૦ [બેસવું + ઊઠવું] બેસવું-ઊઠવું તે (૨) [લા] મૈત્રી, સંબંધ
બેસડા(–ર)મણ (બે) ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['બેસવું' ઉપરથી] બેસાડવાની–જડાવવાની કિંમત
બેસણી (બે) સ્ત્રી૦ ['બેસવું' ઉપરથી] જેના ઉપર વસ્તુ ચપટ બેસીને સ્થિર રહે છે તે ભાગ (૨) બેઠક, આસન
બેસણું (બે) ન૦ ['બેસવું' ઉપરથી] બેસણી; બેઠક (૨) બેસવાની રીત (૩) ઉઠમણું
બેસતમ (બે) વિ૦ [ફા વેશતમ] પુષ્કળ
બેસતી (બે) સ્ત્રી૦ ['બેસવું' ઉપરથી] ગાઢ મૈત્રી. –તું વિ૦ 'બેસવું'નું વ. કૃ (૨) ગોઠવું આવતું (૩) નવું શરૂ થતું (૪) બરોબર હોય એવું; માફકસરનું [–આવવું = (પહેરવામાં) બરોબર આવવું (૨) કામમાં–ચપરાશમાં આવી જવું; નકામું ન રહેવું. –ઊઠવું = હળવું મળવું, પ્રીતિને લીધે આવતું જતું –થવું = ઉપયોગમાં આવી જવું (૨) જરાય વધવું કે ઘટવું નહીં, જોઈએ તેટલું થઈ રહેવું. –પડવું = (પહેરવામાં) ચુસ્તાતું — ભીડાતું રહેવું. –વર્ષ = નવું વર્ષ. બેસતો પાચો = મેળ, બનતી રાશ. બેસતાં શીખવું = લપસી પડવું (ભાંજકમાં).]
બેસબૂર (બે) વિ૦ [ફા વેસબ્ર] અધીરું –રી સ્ત્રી૦ અધીરાઈ [વગરનું
બેસમજ (બે) વિ૦ [બે (ફા) + સમજ] સમજ

બેસર (બે) વિ૰ [બે + સર] અડધી કાળી અને અડધી રેતાળ (જમીન)

બેસરણ (બે) ન૰ [‘બેસવું’ ઉપરથી] કડિયા સુતારોને ભેગા થવાનુ ઠેકાણું (૨) ખર્ચ, કિંમત બેસવી તે

બેસરામણ, –ણી જુઓ ‘બેસડામણ’માં

બેસવું (બે) અ૰ક્રિ૰[અપ. વइस, વईસ, પ્રા વેસ] આસન માંડવું (ઊભા હોય કે સૂતા હોય તેમાથી)(૨)નીચે આવવું,ઊતરવું(ભાવ,કચરો) (૩) બધબેસતું આવવુ (હગલો) (૪) શરૂ થવુ (ઋતુ, વર્ષ) (૫) [ફળફૂલનુ] આવવું (૬) કિંમત લાગવી; મૂલ પડવું(૭) લાગવું, ચોટવુ; (પાસ, ડાઘ, રંગ, વાસ) (૮) પેસી જવુ; વાગવુ; લાગવું ઉદા૰ હાથમા ચપ્પુ બેઠો (૯) સ્થાપિત થવું; ઠરી થવુ ઉદા૰ જપતી બેઠી; કોર્ટ બેઠી, દશા બેઠી (૧૦) અર્થ સમજવો, રીત પ્રમાણે ગોઠવાવુ (હિસાબ, ક્રાયદો, વાક્ય) (૧૧) વળવુ, સ્થિર થવું ઉદા૰ ચીતરવામા તેનો હાથ બેઠો છે (૧૨) કામકાજ વિના પડી રહેવું ઉદા૰ ભાઈ શું કરે છે? – બેઠા છે (૧૩) નડવુ – ખોખરું થવુ ઉદા૰ ગળું બેસી ગયુ (૧૪) રાહ જોવી, ખોટી થવું ઉદા૰ બેસીને હુ તો થાક્યો (૧૫) કસ કે તીક્ષ્ણતા દૂર થવા (કપડુ; ધાર)(૧૬) આધાર વિનાનું – તેજ વિનાનું થઈ જવુ; ભાગી પડવુ ઉદા૰ઘર બેઠું=પતિ, પત્ની, કે છોકરા વિનાનુ, ટેકા કે માલ વિનાનુ થયું.(૧૭) વ્યાપવુ; નમવુ ઉદા૰ કજ બેસવો (૧૮)બીજા ક્રિયાપદ સાથે આવતાંતે ક્રિયા શરૂ કરવી,વળગવુ – મંડવુ એવો વ્યર્થ બતાવે છે ઉદા૰ રડવા – ખાવા – ગાવા – ભાગવા બેઠો અથવા અચાનક કે ભૂલથી તે કરી નાખવું એવો અર્થ બતાવે છે. ઉદા૰ લખી બેઠો, બોલી બેઠો [બેસ બેસ! = રહેવા દે! જોયુ તારુ ડહાપણ! **બેસવા ઊઠવાની જગા** = દીવાનખાનુ (૨) વાતચીત કરવાનુ પાત્ર, મેળાપી માણસ **બેસવા જવું** = નાત જમતી હોય ત્યારે પાટે બેસવા જવું(૨)બરબરો કરવા જવુ, ઉઠમણે જવું (૩) મળવા જવુ **બેસવાની ઠાળ** = આધારસ્થાન. **બેસી જવું** = પડતી દશા આવવી (૨) ચપટ થઈ જવુ (જેમ કે ભૂખથી પેટ કે ગાલ બેસી જાય) (૩) પડી ભાગવું (જેમ કે ઘર, સંસ્થા) (૪) (દુકાનમા) કમાણી ન થવી (૫) દેવાળું કાઢવું (૬) નખોદ જવું (૭) કસ ઊતરી જવો (જેમ કે સૂતર, કપડુ) (૮) થાકી કે હારી જવું (જેમકે છાતી) **બેસી પડવું** = ચાલવામાથી એકદમ થાકીને બેસી જવુ (૨) ધંધામાથી કે માથે લીધેલ કામમાથી (થાકીને) અધવચ બેસી જવું. **ખૂણે બેસવું** = (સ્ત્રીએ પતિના મૃત્યુને કારણે)શોક પાળવો **માદીએ બેસવું** = જન્યાભિષેક થવો. **ઘેર બેસવું** = નોકરીમાથી કાઢી મુકાવું. **બેસી રહેવું** = કાર્ય ઉદ્યમ–પ્રવૃત્તિ ન કરવા દૂર,વેગળું **બેસવું** = (સ્ત્રીએ)રજસ્વલા થવુ નિશાળે **બેસવું** = ભણવા નિશાળે જવુ બારણે **બેસવું** = ઉઘરાણી વગેરેનો તગાદો કરવો. **રોજે બેસવું** = રોજની મજૂરીથી કામે લાગવું

બેસાડ(–ર)વું (બે) સ૰ક્રિ૰ (‘બેસવુ નુ પ્રેરક) બેસે તેમ કરવુ (જુઓ બેસવુ) (૨) બેસતુ આવે તેમ કરવુ, જડવુ. ઉદા૰ નગ વીંટીમા બેસાડવું (૩) પૂરી દેવુ ઉદા૰ જોડામા બેસાડી દીધો (૪) નાખવું, ઠરાવવુ. ઉદા૰ લાગો બેસાડી દીધો (૫) વ્યાપી–નમી જાય તેમ કરવુ. ઉદા૰ કરપ બેસાડવો, રોફ બેસાડવો [**ઘેર બેસાડવું** = નોકરીમાથી કાઢી મૂકવુ **ઠામ બેસાડવું** (બૈરીને) = નાતરું કરાવવું]

બેસામણ (બે) ન૰[‘બેસવુ’ ઉપરથી] બેસવાનુ ભાડુ (૨) રોગને લીધે ઢોરથી ઊભું ન થવાવુ, બેહક બેસવું તે [**–પડવું** = જુઓ બેહક પડવુ] –ણી સ્ત્રી૰ મૂલ બેસવુ તે **–ણું** ન૰ ઉઠમણું (૨) મૂલ્ય

બેસારવું સ૰ક્રિ૰ જુઓ બેસાડવું

બેસારુ (બે) પું૰ [‘બેસવુ’ પરથી] ઉતારુ (વાહનનો). ‘પેસે–જર’

બેસાવું (બે) અ૰ક્રિ૰ બેસવાની ક્રિયા થવી (‘બેસવુ’નુ ભાવે), બેસી શકાવુ

બેસૂરું (બે) વિ૰[બે (જુદા જુદા) + સૂર અથવા બે (ફા) + સૂર] ખોટા કે ખરાબ સૂરનુ, બસૂરું

બેસ્વાદ (બે) વિ૦ [બે (ફા) + સ્વાદ; અથવા બે (મૂળ કરતા જુદા) + સ્વાદ] સ્વાદ વગરનુ કે ખરાબ યા બગડેલા સ્વાદનુ

બેહક, –ક્કં (બે) વિ૦ [ફા] હક વગરનુ (૨) અ૦ હક વગર, અકારણ

બેહુક (બે) અ૦ ['બેસવું' ઉપરથી] ફરી ન ઉઠાય તેમ (બેસડ્યુ, ઠોરનુ) (–પડવું, બેસવું)

બેહજૂર (બે) અ૦ [બે + હજૂર (હાજર)] બંને (પક્ષ)ની હાજરીમા (૨) [બે (ફા) + હજૂર] ગેરહાજરીમા

બેહદ (બે) વિ૦ [ફા] હદ વગરનુ

બેહયા (બે) વિ૦ [ફા.] બેશરમ ૦ઈ સ્ત્રી૦ બેહયાપણુ

બેહાલ (બે) વિ૦ [ફા] બૂડી હાલતમા આવી પડેલું (૨) પુ૦ અ૦ વ૦ દુર્દશા –લી સ્ત્રી૦ ખરાબ સ્થિતિ; દુર્દશા

બેહુરમત (બે) વિ૦ [ફા] બેઆબરૂ. –તી સ્ત્રી૦ આબરૂ જવી તે

બેહૂદગી [ફા.], બેહૂદી (બે) સ્ત્રી૦ બેહૂદાપણું

બેહૂદું (બે) વિ૦ [ફા.] બેવકૂફીભરેલુ, નકામું; અઘટિત

બેહેસ્ત (બે) ન૦ [ફા વિહિસ્ત] સ્વર્ગ ૦નશીન, –સ્તી વિ૦ સ્વર્ગવાસી [સ્ત્રી૦

બેહોશ (બે) વિ૦ [ફા] બેભાન, બેશુદ્ધ –શી બળ (ળ,) સ્ત્રી૦ બેડ, ચૂલાનો ઉપરનો છૂટો ભાગ

બોબે બોબે (બોબે,) અ૦ [સ. વલાત્?] ગદ્ધા મુશ્કેલીએ; પરાણે

બોં, ૦બોં (બે૦) અ૦ [રૂ૦] (બકરાબેટાંનો)

બૅંક સ્ત્રી૦ [ઇં] બૅન્ક, શરાફી કામ કરતી પેઢી કે મંડળ ૦ર પુ૦ બૅંકનુ કામકાજ કરનારો કે સુ બાળનારો માણસ, શરાફ (૨) એક અટક. –ક્રિગ ન૦ [ઇ] બૅન્કનુ કામકાજ; શરાફી

બૅંગી (બે?) સ્ત્રી૦ [સં. બ્યંગય = ઢાકવા લાયક પરથી?] સીવેલી નાની પોટલી (ટપાલમા મોકલવાની)

બૈજિક વિ૦ [સં] બીજ સંબંધી (૨) મૂળભૂત (૩) 'એલિજબ્રેકલ' (ગ) (૪) ન૦ મૂળ, કારણ

બૈઠકબોલું વિ૦ જુઓ બટકબોલુ

બૈલૂકી સ્ત્રી૦ એક વેલો (તેનુ ફળ ઢોરને અવરાવાય છે)

બૈયર સ્ત્રી૦ જુઓ બૈરી

બૈરક વિ૦ ['બૈર' ઉપરથી] બૈરા જેવું ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ બૈરાના જેવી બુદ્ધિ (૨) બૈરીની સલાહ. ૦શાસ્ત્ર ન૦ બૈરામાં ચાલતા કે તેઓ સમજે કે રસ લે એવા રીતરિવાજ ને ધારાધોરણ

બૈરી સ્ત્રી૦ [દે. વાઇયા (સં. માર્યા?)] સ્ત્રી (૨) પત્ની, વહુ [–કરવી = પરણવુ કે નાતરે લાવવુ.] ૦વગો વિ૦ પું૦ વહુનો પક્ષ લેનાર; વહુઘેલો. –ડું ન૦ બૈરી (–કરવું)

બો સ્ત્રી૦ [ફા] બૂ, ગંધ, વાસ (૨) [લા.] અભિમાન. [–આવવી = દુર્ગંધ આવવી –રાખવી = ધમંડ રાખવુ]

બોઇ [ઇ], ૦દોરી સ્ત્રી૦ બીડો ઇ૦ બાંધવામાં વપરાતી એક જાતની દોરી, 'ટ્વાઇન'

બોઈ સ્ત્રી૦ એક માછલી

બોઇલર ન૦ [ઇં] જેમા પાણીની વરાળ થાય છે તે (એંજિનનો) ભાગ

બોકડી સ્ત્રી૦ [દે] બકરી –ડું ન૦ બકરું. –ડો પુ૦ બકરો [બોકડાને મોતે મરવું = હલકી રીતે તરત માર્યા જવુ બોકડો બનાવવો = (વધેરાવા – માર વેઠવા) આગળ કરવો (૨) મસ્કરીનો ભોગ બનાવવો.]

બોકાસું ન૦, –સો પુ૦ [પ્રા. વોક્કાર, દે. વુક્કાર] (કા) બૂમ, ચીસ, રાડ

બોકી સ્ત્રી૦ [ફા. વોસી? કે સર૦ બૂકડો] બચ્ચી [–ભરવી = બોકી કરવી.] ૦લું ન૦ [પ્રા. વુક્કક = બચ્ચુ] ભોટીલુ

બોખ સ્ત્રી૦ ['બખુ", 'બખોલ' ઉપરથી] પાણી કાઢવાની ચામડાની ડોલ (૨) ભગદાણું, મોટો ખાડો ઉદા૦ ઊંડો કૂવો ને ફાટી બોખ (અખો). ૦લું વિ૦ દાત પડી ગયા હોય તેવું (૨) ન૦ [લા.] ચાટ પડી જવુ – બનવુ તે [–પડવું = ચાટ પડવુ – બનવુ] –ખું વિ૦ બોખલુ

બોગદું ન૦ [મ વોગદા; પોર્તુ આગોગદા] ભગદાણુ (૨) બોયરુ, 'ટનલ' (રેલવેનુ)

બોઘરણું ન૦ [સર૦ મ વોઘણી] પહોળા મોની વટલોઈ

બોઘરો પું૦ [દે. વોહારી] મોટો સાવરણો

ઓઘલું, ઓધું વિ૦ ['ઓધુ' ઉપરથી ? કે પ્રા વુગ્ગહ(સ.વ્યુદ્ગ્રહ) = ભ્રાંતચિત્તના ઉપરથી ?] ઓલિયુ, મૂર્ખ

ઓચ્ય વિ૦ [સર૦ મ વોચા] સાદુ (૨) મૂર્ખ (૩) પુ૦ [ફા ચોવ ?] બુવ.રનો રસદાર સાઠો

ઓચલો પુ૦ ['ઓચી' ઉપરથી] વાળની કિનારીવાળી ઝાળકાની ટોપી (૨) પીઠ સુધી પહોચે તેવી છોકરીઓની ટોપી (૩) ચ ઓડો

ઓચિયું ન૦ [સર૦ ઓચલો] વાસની હલકી ટોપલી (૨) [લા] ઢીલો માણસ

ઓચી સ્ત્રી૦ ગરદન [-પર કાંકરો ખૂંચો = કડક નિયમન ગમવું, સતત એકધારો પરિશ્રમ કરાવવો. -પર ચડી બેસવું = ઉપર હાજર રહીને ચાપીને કામ લેવું.] -ચું ન૦ ઓચી (તુચ્છકારમાં)

ઓજ (ઓ) સ્ત્રી૦ દેવ, આદત (ચ) (-યહ૦ી)

ઓજ પું૦ [દે. વોજ્જ (સ. વહ), હિં. વોઝ, મ વોજા] ભાર (૨) [ઓજ = ભાર પરથી કે બૂજ = કદર ઉપરથી ? સર૦ મ વોજ] મોભો (૩) પોત, કુમાશ. [-પડવો = ભાર-તકલીફ પડવા (૨) વક્કર પડવો] ૦દાર વિ૦ ઓજવાળું. ૦વું અ૦ક્રિ૦ પાલવવું. પરવડવું -બે પું૦ ભાર (૨) જવાબદારી, જોખમ

ઓટ સ્ત્રી૦ [इ] હોડી, મછવો (૨) રટીમર (૩) ન૦ જુઓ અઓટ

ઓટણ ન૦ ['ઓટવું' ઉપરથી] બાળકને પહેલ વહેલું અન્ન ખવરાવવું તે

ઓટણી સ્ત્રી૦ [દે વોંટણ] સ્તનની ડીટડી (૨) ડાંટડીના આકારની ચૂસણી

ઓટવું સ૦ક્રિ૦ [દે. વોટ્ટ] ખાઈને કે પીને કે સ્પર્શ વગેરેથી એઠું કરવું, હીન કરવું, અભડાવવું (૨) રોકવું, પહેલેથી કબજો કરવો. [ઓટી રાખવું, લેવું (જગા) = પહેલેથી રોકી લેવું, કબજો કરી રાખવો]

ઓટિયું ન૦ જુઓ અઓટિયું: મુગટો

ઓટી સ્ત્રી૦ (કા.) માસનો નાનો ટુકડો (૨) રવુ (૧)

ઓટું ન૦ ઓટિયું (૧)

ઓઢ (ઓઢ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા. વુડ (સં પુટ) = આચ્છાદન, ઢાકણ] બખોલ, ગુફા (પશુ રહેવા કરે છે તે) (-કરવી)

ઓઢકું વિ૦ જુઓ ઓઢું. -કી સ્ત્રી૦ ઓઢી; વિધવા (તુચ્છકારમાં કે ગાળ તરીકે)

ઓઢર ન૦ એક પક્ષી

ઓઢવું સ૦ક્રિ૦ [દે. વોડિય = ઓડેલુ] મૂંડવું

ઓઢિયું વિ૦ જુઓ ઓઢું [ઓઢિયા અક્ષર = કાનોમાત્રા વગર કે મથાળુ બાંધ્યા વગર લખાતા અક્ષર.] ૦તકોઢિયું વિ૦ સાવ ઓઢું

ઓઢિયો કલાર પું૦ એક વનસ્પતિ, કલાર

ઓડી સ્ત્રી૦ જુઓ ઓઢકી

ઓડી અજમો પુ૦ એક વનસ્પતિ

ઓડી બામણી સ્ત્રી૦ જુઓ બામણી

ઓઢું વિ૦ [દે. વોડ્ઢ] માથે વળ વિનાનું (૨) [લા] ઉઘાડું; ખુલ્લું; સાફ (ભાયુ, ખેતર, મથાળા વગરનો અક્ષર, લૂંટી લીધેલો માણસ વગેરે). [ઓઢા અક્ષર = જુઓ ઓઢિયા અક્ષર ઓઢું કરવું = (વાળ, પાન વગેરે વિનાનું) ખુલ્લું-સાફ કરવું (૨) લૂંટીને સાફ કરવું ઓઢો ભાત = ઘી વગરનો લૂખો ભાત] ૦તકોઢું (જુઓ ટકો), ૦રણુક = છેક જ ઓઢું. ૦રોઢું વિ૦ તદ્દન ઓઢું

ઓણવું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ઓણી] ઓણી કરાવવી કમાણી કરાવવી (૨) ગાળ દેવી

ઓણાટ(-ણ)વું (ઓ) સ૦ક્રિ૦ [ઓણવુ પરથી] ગાળો ભાંડવી

ઓણી (ઓ) સ્ત્રી૦ [પ્રા વોહણ (સ વોધન) ઉપરથી; સર૦ હિં. વોહની, મ] પહેલો વકરો (૨) બેસતા વર્ષની બક્ષિશ (૩) [લા.] ઠપકો, ગાળ [-કરાવવી = પહેલો સોદો કરીને શુકન કરાવવા]

ઓત (ઓ) પુ૦ [ફા. વુત = જડ મૂર્તિ] બાઘો; મૂર્ખ. [-જેવું = જડ; સ્તબ્ધ]

ઓતડો પું૦ [હિં વોતા (સ. પોત)] નાનુ ઊંટ

ઓતરાન(-નું) ન૦ [જુઓ બુતાનુ] પાથરીની અંદરનો ગાભો (૨) કલક, આળ (-મૂકવું)

ઓતે(-ત્તે)૨ (ઓ') વિ૦ [અપ. વાહત્તર, પ્રા. વાવત્તરિ, વાહત્તરિ (સ દ્વાસપ્તતિ)] '૭૨'

ઓધડ વિ૦ [સર૦ મ વોંથટ] જડ, ઠોઠ (૨) સુસ્ત

ઓથું ન૦ [જુઓ ઓતાનું] પાથરુ (તિરસ્કારમાં)

ઓદલી સ્ત્રી૦ (કા.) ઘોડીની એક જાત

(૨) કાળા મુખનો નેકટેરીન

બોદલું વિ૦ જુઓ બોદું, (૨) ફટાયેલ
બોદલો પુ૦ લખોટાની રમતની સબાસિ
બોદારકાંકરો પું૦, બોદારશિં(શીં,-સિં, -સીં)ગ સ્ત્રી૦ એક છવા
બોદાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ બોદું] પાણી પીને તર થવું (૨) પાણીથી ડોવાઈ બગડી જવું
બોદું વિ૦ [સ. વોદક, સર૦ હિં. વોદા] બોદાઈ ગયેલું (૨) બોખરું (૩) ઢીલું, કાચું (૪) ન૦ તડવાળું કે બરાબર નહિ પકવેલું માટીનું વાસણ
બોધ પું૦ [સં] ઉપદેશ (૨) જ્ઞાન (૩) [લા.] ગાલ. [-થવો = જ્ઞાન થવું, સમજવું -લેવો = ધડો લેવો, શીખવું] ૦ક વિ૦ બોધ આપનારું. ૦કતા સ્ત્રી૦ ૦દાયક, ૦દાયી વિ૦ બોધ આપનારું, જેમાંથી બોધ મળે એવું. ૦ન ન૦ બોધ થવો કે આપવો તે (૨) જણાવવું તે ૦ પત્ર ન૦ માહિતી આપનારી ચોપડી (વિદ્યાપીઠ કે તેવી સંસ્થાઓની). ૦પરાયણ વિ૦ બોધથી ભરેલું. ૦પાઠ પું૦ પદ્યમાં પાઠ (૨) નમૂના તરીકેનો પાઠ (૩) શિખામણ, ધડો. ૦વચન ન૦ શિખામણનું વચન ૦વું સ૦ક્રિ૦ ઉપદેશ આપવો; સમજાવવું
બોધવું વિ૦ [જુઓ બોદલું] બોધવું, ભોળું, અણસમજુ ['હેડકિટક'
બોધાત્મક વિ૦ [સં] બોધના લક્ષણવાળું,
બોધિ સ્ત્રી૦ [સ] સંપૂર્ણ જ્ઞાન (બૌદ્ધ). ૦વૃક્ષ ન૦(સ) ગયામાં આવેલું પીપળાનું ઝાડ, જેની જગાએ પૂર્વે બુદ્ધદેવને જ્ઞાન થયું હતું ૦સત્ત્વ પુ૦ જે પૂર્ણ જ્ઞાન મેળવવાના માર્ગ ઉપર છે અને થોડા જન્મમાં એ સ્થાને પહોંચનાર છે એવો (બૌદ્ધ) સાધક
બોધિત વિ૦ [સં] બોધ પામેલું
બોપાગાળું વિ૦ પોપલું. -ળો પુ૦ બ૦ વ૦ જેને બહુ દુ:ખ પડી જતું હોય એવો ઢોંગ
બોબડી સ્ત્રી૦ ['બોબડું' પરથી] બોલતી; જીભ [-વવી = બહુ બોલવું; અમર્યાદ બોલવું].
બોબડું વિ૦ [બ-બ-બ રવ૦] તોતડું
બોબાટ પુ૦ [સર૦ મ. બોમાટ-टा (सं हो)] વિરોધનો પોકાર [તારની ભૂગળી
બોબિન ન૦ [ઇં] સાળમાં વપરાતી વાણાના
બોબું વિ૦ [જુઓ બોબડું] બોબડું (૨) ન૦ બોબું; કૈડું
બોબો પું૦ [સર૦ હિં. વોવા] સ્તન
બોમ્બ(૦બોળો),૦૨ [ઇં] જુઓ 'બોંબ'માં
બોયકોટ પુ૦ [ઇં] બહિષ્કાર
બોયું (બોં') ન૦ [સર૦ મ. वोरू=બરુ (પ્રા. वरुअ)] જેમાથી ભીંડી થાય છે તે છોડનો (ભીંડી ઉતારી લીધેલો) સાઠો
બોવું ન૦ [ઇં 'વોઈ'] પાણીમાના બરાબાની ચેતવણી આપવા માટે દરિયામા તરતો રાખેલો લોઢાનો ગોળો
બોર ન૦ [પ્રા-, (સ वदर)] બોરડીનું ફળ (૨) સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું. [-નું ડીંટ (ન જાણવું) = કશું નહી -જેવડાં (આસુ) = મોટા મોટા.] ૦કૂટો પુ૦ [+ કૂટવું] કચરઘાણ, પાયમાલી. [-કરવો, વાળવો = મારી મારીને બોખરું કરી નાખવું (૨) પાયમાલ કરવું] ૦ડી સ્ત્રી૦ [પ્રા वोरी, वदरी] બોરનું ઝાડ [-બંબોરવી, ઝંઝેડવી, ઝૂડવી = સારી પેઠે માર મારવો (૨) મારીને પરાણે બધું પડાવી લેવું.] ૦ઝાળા સ્ત્રી૦ બોર જેવા મણકાની માળા -એક ઘરેણું
બોરડુ સ્ત્રી૦ [મ वोरद (ઇં वोर्डे)] બાજુ, કોર
બોરસલ્લી(-ળી) સ્ત્રી૦ [પ્રા वउलसिरी (સ. वकुलश्री)] એક ફૂલઝાડ
બોરિયું ન૦ ['બોર' ઉપરથી] બટન (૨) એક છોડ; તેનું ફૂલ (૩) એક ઘરેણું
બોરી સ્ત્રી૦ જુવાર, બાજરી ઇ૦ના કણસલાની રજ (૨) ['બોરો' ઉપરથી] ગાસડી, ગૂણ
બોરું ન૦ [સર૦ મ वोरा] જેમા એકેકા કણ રહે છે તે કણસલાનું બોખું
બોરો પું૦ [સર૦ મ, હિં वोरा (फा बुर्दह् बूरिया)] ધાબળો, બરનૂસ
બોર્ડ ન૦ [ઇં.] પાટિયું (૨) મંડળ ઉદા૦ સ્કૂલ બોર્ડ, લોકલ બોર્ડ
બોર્ડિંગ સ્ત્રી૦ [ઇ] છાત્રાલય
બોલ પુ૦ [ઇં] દડો ૦બેટ ન૦ ક્રિકેટની રમત. -લિંગ સ્ત્રી૦ ક્રિકેટની રમતમા બોલ નાખવા તે
બોલ પુ૦ ['બોલવું' ઉપરથી] શબ્દ, વચન (૨) કહી, વાક્ય (૩) [લા.] મહેણું. [-આપવો =

કોલ આપવો, વચન આપવું (૨) મોઢે કરવા માટે (બીજાને) ચરણ કે પદ કહી સંભળાવવું. –કાઢવો = હુજ્જ કાઢવો, જગ પણ બોલવું. –દે એવું = જરૂરને પ્રસંગે કામમાં આવે તેવું –દેવો = જવાબ દેવો; હોકારો પૂરવો (૨) કામમાં આવવું –બોલવા = શબ્દો કહેવા (૨) ગુસ્સાના વેણ કહેવા. –મારવો = ટાણો મારવો –માં બોલ ન હોવો = બોલવામાં ઢંગધડો ન હોવો (૨) બોલવામાં સચ્ચાઈ ન હોવી. –લેવા = મોઢે કરવા અમુક પદ કે ચરણ બીજા પાસેથી સાંભળી લાવવું બોલે બંધ ન હોવા = એકવચની ન હોવું, વારે ઘડીએ બોલેલું ફેરવી નાખવું. બોલે બોલે મોતી પરોવ્યાં = બોલવામાં અદ્‌ભુત માધુર્ય અને હિતકારિતા હોવા] ૦કણું, ૦કું વિ૦ વાચાળ; વાતોડિયું (૨) લડકણું. ૦ચાલ સ્ત્રી૦ બોલવું ચાલવું તે, વાતચીતનો વહેવાર, મેળાપ (૨) તકરાર(૩)સાટું; કરાર ૦છા સ્ત્રી૦ બોલવાની ઢબ. ૦તી સ્ત્રી૦ જીભ. [–બંધ કરાવવી = ચૂપ કરી દેવું.] ૦પટ ન૦ બોલતું ચિત્રપટ – સિનેમા ૦બંધ પુ૦ કરાર. ૦બાલા સ્ત્રી૦ ચલણ કે ચડતી કળા હોવી તે; ફતેહ.

બોલવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વુલ્લ, વોલ્લ] વાચા કાઢવી, ઓચરવું (૨) કહેવું; વાત કરવી (૩) [લા] વઢવું; ગુસ્સો કે આવેગમો બતાવવા કહેવું (૪) કજિયો કરવો, વઢવાડ કરતા બોલવું. [બોલતું ચાલતું = જીવતું, સાજું સમું. બોલવું ચાલવું = વાતચીત કરવી; સંબંધ હોવો. –થવું = બોલાબોલી – તકરાર થવી સામું બોલવું = વિરુદ્ધ બોલવું (૨) સામા થવું, ઉદ્ધતાઈ કરવી (–ને મારી વતી) બોલાવજો ! = –ની મારી વતી ખબર પૂછજો, મારું સ્નેહસ્મરણ કહેજો. બોલાવ્યું બોલ દે એવું = જવાબ આપે એવું, બોલીને વખતે કામ દે એવું બોલી ઊઠવું = વચમાં કે ઉતાવળે બોલવા માંડવું. બોલી જવું = મોઢે કરેલું સંભળાવી જવું (૨) ઉતાવળમાં કે વગર વિચાર્યે બોલી નાખવું કે બોલાઈ જવું. બોલી નાખવું = સંકોચ રાખ્યા વિના કે છુપાવ્યા વિના કહી દેવું (૨) કબૂલ કરી દેવું; જણાવી દેવું બોલી બગાડવું = ન બોલવાનું બોલીને કે બોલવામાંને કામ કે સંબંધ બગાડવો બોલી બતાવવું = કહી બતાવવું. બોલી બેસવું = ઉતાવળમાં કે વગર વિચાર્યે બોલી નાખવું. બોલી રહેવું = બોલવાનું પૂરું કરવું બોલ્યા સામું ન બોલવું = અણગમતું બોલાયું હોય તેને મનમાં ન લાવવું, તેનું દુ:ખ ન લગાડવું]

બોલ બોલા, બોલાબોલ સ્ત્રી૦ સામસામે બોલવું તે, તકરાર.

બોલાચાલી સ્ત્રી૦ તકરાર (૨) બોલવા ચાલવાનો સંબંધ–દોરતી [–થવી = તકરાર થવી –હોવી = બોલવા ચાલવાનો સંબંધ હોવો.]

બોલી સ્ત્રી૦ ભાષા કે ગૌણ ભાષા જે બોલવામાં જ ચાલતી હોય (૨) કહેણું (૩) કબૂલાત [–કરવી = શરત કરવી, કરાર કરવો.] ૦ચાલી સ્ત્રી૦ બોલવા ચાલવાની રીતભાત

બોલ્શેવિક વિ૦ [ફ્રં.] એક બાજુ ચાકી ચઢાવવાનો આધારકીલો (–મારવો, લગાવવો)

બોલ્શેવિક વિ૦ [ફ્રં.] રશિયાના એ નામના એક સામ્યવાદી મંડળનું –ઝમ ન૦ તે મંડળની ફિલસૂફી [(૨) ગુમાવવું

બોવું સ૦ ક્રિ૦ [હિં વોના (સં વપ્)] વાવવું

બોસ (બો) સ્ત્રી૦ [અ વહ્સ] ચર્ચા; વાદવિવાદ (૨) હઠ (૩) બળાત્કાર (૪) પતરાજી

બોસડું વિ૦ ગંધાતું; વાસ મારતું

બોસવું સ૦ક્રિ૦ [ફા. દાસ્તીદન] બચ્ચી કરવી

બોસો પુ૦ [ફા] બચ્ચી

બોળ પુ૦ [સં વોલ] એક લતનો ગુંદર (૨) [સર૦ મ] દાણાનો કચરો (૩) [1] સ્ત્રી૦ એક છોડ (જેના સંવરણા થાય છે). [–ઘાલવો = બોલી બોલીને ચેટમાં દુ:ખાડવું –ફેરવવો = બગાડી મૂકવું, નકામું કરી મૂકવું.]

બોળકેરી પુ૦ [બોળ(બોળવું ?) + કેરી] મીઠામાં આગેલી આખી કેરી – એક અથાણું

બોળવું સ૦ક્રિ૦ [સં વુલ્, પ્રા વોલ] પ્રવાહીમાં ડુબાવવું (૨) [લા] ડૂલ કરવું; ગુમાવવું, વણસાડવું [બોળી કાઢવું = ઝટપટ ગમેતેમ

ઘેવું, બોળીને જ કાઢવું, બરોબર ન ઘેવું]
બોળબોળ અ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] છલોછલ
બોળાચાળો પુ૦ ઝપટ્ટા, વટાળ; અથડામણ
બોળિયા વિ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] મીઠાના પાણીમા રાખી મૂકેલ (કેરી લીંબુ ઇ૦)
બોળુ વિ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] બોળનાર (સમાસને અંતે). ઉદા૦ ઘરબોળુ
બોળો પુ૦ ['બોળવું' ઉપરથી] પલાળી રાખેલો લોટ (૨) મીઠામાં આથેલા લીલા ફળ (૩) [કા] લશ્કરના જેવી એક સાદી વાની
બોંબ(૦ગોળો) પું૦ [ફ્રેં] દારૂગોળાનુ એક હિંસક અસ્ત્ર **૦મારો** પુ૦ બોમ્બથી મારો ચલાવવો તે, **બોમ્બ મારવા** ને **૦૨** ન૦ બોમ્બ નાખવા વપરાતુ લડાયક વિમાન
બોંબક પુ૦ [દિ બુંબા+પોકાર,ચીસ] વાયુદાબથી ઊપજતો લાંબો કઠોર સ્વર (સંગીત)
બોંબગોળો, બોંબમારો, બોંબર જુઓ 'બોમ્બ'મા
બોંશ (બો૦) સ્ત્રી૦ જુઓ બોસ (-ચઢાવવી, બાંધવી)
બૌદ્ધ વિ૦ [સં] બુદ્ધને લગતુ (૨) બુદ્ધનું અનુયાયી. **૦ધર્મ, ૦માર્ગ** પુ૦ બુદ્ધે ચલાવેલો ધર્મ-માર્ગ. **૦ધર્મી, ૦માર્ગી** વિ૦ (૨) પુ૦ બૌદ્ધમાર્ગનુ કે તેનુ અનુયાયી
બ્યાન ન૦ [જુઓ બયાન] વર્ણન
બ્યૂગલ ન૦ [ફ્રેં] એક વિલાયતી રણવાદ્ય [-ફૂંકવું, મારવું, વગાડવું]
બ્યાશી(-સી) વિ૦ [પ્રા વાસી (સં. દ્વ્યશીતિ)] '૮૨'
બ્રશ ન૦ [ફ્રેં] વાળ, તાર કે વાળાની, કપડાને ઘસીને સાફ કરવા માટેની એક બનાવટ
બ્રહ્મ ન૦ [સં] સચ્ચિદાનંદસ્વરૂપ જગતનુ મૂળતત્ત્વ (૨) વેદ (૩) પરમાત્મા (૪) પું૦ બ્રહ્મા (૫) બ્રાહ્મણ. **૦કુમાર** પુ૦ (સં) નારદ **૦ક્ષત્રિય** પુ૦ (સ) એ નામની નાતનો માણસ **૦ખાંડ** સ્ત્રી૦ જનોઈમા વળાતી ગાઠ **૦ગિરા** સ્ત્રી૦ આકાશવાણી. **૦ચર્ય** ન૦ બ્રહ્મના સાક્ષાત્કારની સાધના (૨) ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ. **૦ચર્યાશ્રમ** પુ૦ ચારમાનો પ્રથમ આશ્રમ – જેમા બ્રહ્મચર્ય સેવીને માણસ વિદ્યાભ્યાસ કરે છે. **૦ચારિણી** સ્ત્રી૦ બ્રહ્મચર્ય પાળનાર સ્ત્રી. **૦ચારી** પું૦ બ્રહ્મચર્ય પાળનાર માણસ (૨) વિદ્યાર્થી **૦જિજ્ઞાસા** સ્ત્રી૦ બ્રહ્મજ્ઞાનની ઇચ્છા – ઉત્કંઠા (૨) બ્રહ્મવિષયક વિચારણા, ને કરતુ શાસ્ત્ર **૦જ્ઞ** વિ૦ બ્રહ્મને જાણનારું. **૦જ્ઞાન** ન૦ બ્રહ્મનુ જ્ઞાન **૦જ્ઞાની** વિ૦ બ્રહ્મજ્ઞ. **૦ઠગ** પું૦ મોટો ઠગ **૦ત્વ** વિ૦ બ્રહ્મ સંબંધી (૨) બ્રાહ્મણો પર આરયા રાખનાર **૦તાલ** પુ૦ એક જાતનો તાલ (સંગીત). **૦તેજ** ન૦ બ્રહ્મચર્યનુ કે બ્રહ્મજ્ઞાનનું તેજ. **૦ત્વ** ન૦ બ્રહ્મપણું, બ્રહ્મ સાથે અભેદ (૨) બ્રાહ્મણપણું. **૦દંડી** સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. **૦દીક્ષા** સ્ત્રી૦ બ્રહ્મને પામવા માટે લેવાતી દીક્ષા **૦દેવ** પુ૦ બ્રહ્મા (૨) પૂજ્ય બ્રાહ્મણ. **૦નિર્વાણ** ન૦ મોક્ષપદ **૦નિષ્ઠ** વિ૦ બ્રહ્મના ધ્યાનમાલીન, બ્રહ્મજ્ઞ **૦બંધુ** પુ૦ નામનો જ બ્રાહ્મણ **૦ભટ્ટ** વિ૦ (૨) પુ૦ એ નામની જાતિનુ **૦ભાષી** વિ૦ બ્રહ્મની વાતો જ કરનાર. **૦ભોજન** ન૦ બ્રાહ્મણને જમાડવા તે. **૦યજ્ઞ** પું૦ પાંચ મહાયજ્ઞોમાનો એક – વેદનું અધ્યયન અને અધ્યાપન **૦૨ંધ્ર** ન૦ મનુષ્યના મસ્તકમાં માનેલુ એક છિદ્ર, જ્યાથી બ્રહ્મલોકમા જનારના પ્રાણ નીકળે છે એમ કહેવાય છે **૦રાક્ષસ** પુ૦ ભૂત થયેલો બ્રાહ્મણ **૦ર્ષિ** પુ૦ બ્રાહ્મણ ઋષિ **૦લોક** પુ૦ બ્રહ્માનો – ઊંચામા ઊંચો લોક **૦વર્ચસ** ન૦ બ્રહ્મચર્યથી કે બ્રહ્મના જ્ઞાનથી પ્રગટતી તેજસ્વિતા (૨) બ્રહ્મતેજ. **૦વાદ** પુ૦ વેદાંતવાદ; અદ્વૈતવાદ (૨) વેદનું પઠનપાઠન **૦વાદિની** સ્ત્રી૦ ગાયત્રી (૨) અવિવાહિત રહી વેદાભ્યાસ કરનારી સ્ત્રી. **૦વાદી** વિ૦ બ્રહ્મવાદનુ અનુયાયી (૨) વેદનું પઠનપાઠન કરનાર **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ બ્રહ્મ સંબંધી વિદ્યા. **૦વેદી** સ્ત્રી૦ બ્રહ્મયજ્ઞની વેદી **૦વેત્તા** પુ૦ બ્રહ્મને જાણનાર. **૦સમર્પણ** ન૦ એક વૈષ્ણવ વિધિ,બ્રહ્મસંબંધ **૦સંબંધ** પુ૦ બ્રહ્મની સાથે સંબંધ(૨)પુષ્ટિમાર્ગીઓનો એક વિધિ **૦સૂત્ર** ન૦ જનોઈ (૨) (સ) બાદરાયણે રચેલા વેદાંતના સૂત્ર. [-ની ગાઠ = લગ્ને કે

નસીબે બાંધેલી મજબૂત ગાંઠ] ૦સ્વ ન૦ બ્રાહ્મણની માલમિલકત –ઘ્ન ૦હત્યા સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણની હત્યા. ૦હૃદય ન૦(સં૦)એક તાંત્રિ.

બ્રહ્મા પુ૦ [સં૦ બ્રહ્મન્] સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનાર વેદધર્મની ત્રિમૂર્તિમાંના એક દેવ. [–ના લેખ =ટાળ્યા ન ટળે તેવા લેખ. –નો દહાડો =ઘણો લાંબો ને કંટાળાભરેલો દિવસ] –ક્ષાક્ષર પું૦ [+અક્ષર] ઓમકાર, પ્રણવ. [–પાસુ ન આવડવો = કશું ન આવડવું] –ક્ષાણી સ્ત્રી૦ બ્રહ્માના પત્ની (૨) દુર્ગા. –ક્ષાનંદ પું૦[બ્રહ્મ+આનંદ] બ્રહ્મ સાથે અભેદનો આનંદ –ક્ષાર્પણ ન૦ [બ્રહ્મ+અર્પણ] બ્રહ્મને –ઈશ્વરને અર્પણ –ક્ષાસ્ત્ર ન૦ [+અસ્ત્ર] બ્રહ્માનું અસ્ત્ર (૨) બ્રાહ્મણનો શાપ –ક્ષાંડ ન૦ [બ્રહ્મ+અંડ] વિશ્વ. [–ની આશા=મોટી અને લાંબી પાર ન પડી શકે તેવી આશા –માં ચઢી જવું = પાણી વગેરેનું પીતા અંતરિક્ષમાં ચડી જવું] –ક્ષિષ્ઠ વિ૦ સંપૂર્ણ વેદ જાણનાર (૨) બ્રહ્મમાં તદ્દન લીન –ક્ષોદકિયું વિ૦ [+ઉદક] બ્રાહ્મણિયા પાણીથી રંધાયેલું; ન ચળાયેલું

બ્રાહ્મ વિ૦ [સં૦] બ્રહ્મનું,–ને લગતું ૦મુહૂર્ત ન૦, ૦વેળા સ્ત્રી૦ સૂર્યોદય પહેલાંની બે ઘડીનો સમય ૦(–ક્ષો)સમાજ પું૦; સ્ત્રી૦ (સં૦) બંગાળાનો એક અર્વાચીન ધર્મસમાજ. ૦(–ક્ષો)સમાજી વિ૦ એ સમાજનું –ને લગતું (૨) પુ૦ એનો સભ્ય ૦(–ક્ષો)ધર્મ પુ૦ ૦(–ક્ષો)મત પુ૦. ન૦ બ્રાહ્મસમાજ ધર્મ કે પંથ ૦વિવાહ પુ૦ વિવાહના આઠ પ્રકારોમાંનો એક, જેમાં કન્યાને શણગારી વરને કશું લીધા વિના આપવામાં આવે છે

બ્રાહ્મણ પું૦ [સં૦] હિંદુઓની ચાર વર્ણોમાંની પહેલી વર્ણનો માણસ (૨) (સં૦) મંત્રોનો જુદા જુદા કર્મોમાં વિનિયોગ જણાવનારો વેદનો ભાગ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ બ્રાહ્મણપણું, બ્રાહ્મણના સદ્‌ગુણ. ૦ધર્મ પુ૦ હિંદુ વેદધર્મ. ૦શાહી સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણોની સત્તા કે જેમાં તે હોય તેવું સમાજતંત્ર –ણિયું વિ૦ બ્રાહ્મણ સંબંધી (૨) બ્રાહ્મણના હાથનું કે તેને ખપે તેવું. –ણી સ્ત્રી૦ બ્રાહ્મણ સ્ત્રી (૨) વિ૦ બ્રાહ્મણનું, –ને લગતું

બ્રાહ્મ મુહૂર્ત, ૦(–ક્ષો)સમાજ, ૦(–ક્ષો)-સમાજી, ૦(–ક્ષો)ધર્મ, ૦વિવાહ જુઓ 'બ્રાહ્મ'માં

બ્રાહ્મી સ્ત્રી૦ [સં૦] એક વનસ્પતિ (૨) સરસ્વતી(૩) વાણી (૪) વિ૦ બ્રહ્મને લગતું

બ્રિટન પુ૦; ન૦ [ઈં૦] ઇંગ્લંડ દેશ

બ્રિટિશ વિ૦[ઈં૦] બ્રિટન દેશનું કે તેને લગતું

બ્રિજ સ્ત્રી૦ [ઈં૦] પાનાની એક રમત (૨) પું૦ પુલ

બ્રિજ +, ૦ભાષા, ૦વાસી (૫) [સર૦ હિ૦] જુઓ 'વ્રજ'માં ૦વર પુ૦ (સં૦) કૃષ્ણ

બ્રીફ સ્ત્રી૦ [ઈં૦] અસીલની વકીલાત કરવાને અંગેનું સંક્ષિપ્ત ટાચણ કે તેના કાગળ [–લેવી = નો વકીલ થવું (૨) બ્રીફનું ટાચણ કરવું]

બ્રેઇલપદ્ધતિ સ્ત્રી૦આંધળા માટે બ્રેઇલ નામના માણસે શોધેલી લખવા વાંચવાની પદ્ધતિ. બ્રેઇલપાટી સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે લખવા માટેની એક ખાસ પાટી

બ્રેક સ્ત્રી૦ [ઈં૦] ગતિમાન ચક્રને ધીમું પાડવાની ચાપ (૨) રેલવેમાં ગાર્ડનો હવે., કે જેમાં લશ્કરી સામાન ભરવામાં આવે છે [–મારવી, લગાવવી = ગતિમાન ચક્રને રોકવાની ચાપ લાગુ કરવી; ચાલુ હોય તે ગેડવું –વાગવી= બ્રેક લાગવી]

બ્રેડ સ્ત્રી૦ [ઈં૦] ડબલરોટી, પાઉ

બ્રોડકાસ્ટ વિ૦ [ઈં૦] વાયરલેસ ધ્વનિવર્ધક યંત્ર દ્વારા પ્રસારિત કરેલું, રેડિયો પર કહેવું. [–કરવું = રેડિયો સ્ટેશનેથી બોલવું–પ્રસારિત કરવું]

બ્લાઉઝ ન૦ [ઈં૦] વિલાયતી ફ્રૉકનો કમખો

બ્લૉક પુ૦ [ઈં૦] ચિત્ર કે છબી છાપવાનું તૈયાર કરેલું ધીમું(૨)ચાલ જેવા એક મોટા મકાનમાં, એક કુટુંબ સ્વતંત્ર રહી શકે એવી અલગ બધી સવડવાળો તેનો ભાગ, મોટા મકાનનો સ્વતંત્ર ઘર થાય એવો નાનો ભાગ

ભ

ભ પુ૦ [સં.] ઓષ્ઠ્ય ચોથો વ્યંજન (૨) નક્ષત્ર (૩) તેજ. ૦કાર પું૦ ભ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ભકારવાળું

ભકભક અ૦ [રવ૦; સર૦ હિં. મક] ભગભગ (૨) ભભકતું હોય એમ

ભક્કાળોલું વિ૦ ['ભગ' (લઈને બોલનાર) અથવા સર૦ મ. મક્કમ (અ મુહ્‌કમ) = દૃઢ + બોલવું] બાધાબોલું

ભક્ત વિ૦ [સં] જુદું પડેલું કે પાડેલું (૨) લાગેલું (૩) -ના પર આશક, -ની ભક્તિવાળું (૪) ભક્તિ કરનારું, ભજનારું (૫) પું૦ તેવો આદમી, ભગત ૦વત્સલ વિ૦ ભક્ત પર પ્રેમ રાખનાર ૦વત્સલતા સ્ત્રી૦ -ક્તા(-ગતા)-ણી સ્ત્રી૦ ભક્ત સ્ત્રી (૨) ભક્તની સ્ત્રી -ક્તાધીન વિ૦ [+ અધીન] ભક્તને વશ (પ્રભુ)

ભક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ભજવું તે, ભજન (૨) પ્રેમ; આદર (૩) નવની સંજ્ઞા (ભક્તિના નવ પ્રકાર પરથી શ્રવણ, કીર્તન, સ્મરણ, પાદસેવન, અર્ચન, વંદન, દાસ્ય, સખ્ય, આત્મનિવેદન). ૦કાવ્ય ન૦ ભક્તિરસનું કાવ્ય, ભજન, 'સ્તોમ'. ૦પૂર્વક અ૦ ભક્તિથી ૦ભાવ પુ૦ ભક્તિનો ભાવ, આદર, પ્રેમ ૦ભીનું વિ૦ ખૂબ ભક્તિવાળું ૦માન વિ૦ ભક્તિવાળું ૦માર્ગ પુ૦ ભક્તિ દ્વારા સાધનાનો માર્ગ ૦માર્ગી વિ૦ ભક્તિમાર્ગને લગતું કે તે અનુસરનારું. ૦યોગ પુ૦ ભક્તિ જેમા પ્રધાન છે એવો યોગ

ભક્ષ પું૦ [સં] ભખ; ખોરાક (૨) શિકાર ૦ક વિ૦ ભક્ષ કરનાર, ખાનાર ૦ણ ન૦ ખાવું તે. ૦ણીય વિ૦ ખાવાને યોગ્ય

ભક્ષ(-ખ)વું સ૦ ક્રિ૦ [સં ભક્ષ્] ખાવું

ભક્ષિત વિ૦ [સં] ખાધેલું

ભક્ષી વિ૦ [સં] ભક્ષનારું (સમાસને અંતે. દા૦ત૦ માંસભક્ષી)

ભક્ષ્ય વિ૦ [સં] ખાવા યોગ્ય (૨) ન૦ ભક્ષ,

ભખ પુ૦ ભક્ષ (૨) અ૦ [રવ૦, સર૦ હિં મક] એવા અવાજથી (૩) તરત [-દઈને]

ભખવું સ૦ ક્રિ૦ [સં ભક્ષ્, પ્રા. મક્ખ, હિં. મખના] ભક્ષવું, ખાવું (૨) [જુઓ બાખવું] કહેવું (૩) બકવું

ભગળ,-ળેલ વિ૦ જુઓ ભખળેલ

ભખળવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વિ + સ્ખલ્, પ્રા સ્ખલ ઉપરથી ?] આચારભ્રષ્ટ થવું (૨) [સં ભક્ષ્] ખાઉ ખાઉં કરવું, ભસવું

ભખળેલ વિ૦ [જુઓ ભળવું] આચાર-વિચારમા અડધું પડધું ભ્રષ્ટ

ભક્કમ વિ૦ [સર૦ મ મક્કમ (અ. મુહ્‌કમ) = દૃઢ, મજબૂત] જડ (૨) નીડર (૩) ગામડિયું (૪) [જુઓ ભખળ] ભખળેલ

ભગ ન૦ [સં.] નસીબ, સદ્‌ભાગ્ય (૨) ઐશ્વર્ય, વીર્ય, યશ, શ્રી, જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય એ છનો સમૂહ (૩) છિદ્ર, કાણું (૪) સ્ત્રીની ગુહ્યેંદ્રિય (૫) ક્ષત્ર વર્ણ (૬) પું૦ સૂર્યના બાર રૂપોમાનું એક, સૂર્ય ૦ભજુ વિ૦ [+ ભજવું] વિષયી, કામી [બે હ્રસ્વ માત્રાવાળો ગણ

ભગણ પુ૦ [સં] પહેલી દીર્ઘ અને પછીની

ભગત વિ૦ (૨) પુ૦ ['ભક્ત' પરથી] ભજન કરનાર, ૦માણસ પુ૦ સીધો સાદો અને ઈમાનથી જીને ચાલનારો માણસ [(રૂપિયો) ભગત હોવો = રૂપિયો ઓછો-ખોટો હોવો] ૦હું વિ૦ (૨) ન૦ ભગત (તિરસ્કારમા). -તાઈ સ્ત્રી૦ ભક્તિ (૨) ભગત હોવાપણું. -તાણી સ્ત્રી૦ જુઓ ભક્તાણી -તું ન૦ પૂજાપાઠ વગેરે આચારની અતિ કાળજી

ભગદળ ન૦ [સર૦ મ જુઓ ભગ] (કા.). ભગ-દાળું ન૦ [સર૦ મ ભગદાડ] મોટું બાકોરું

ભગદંડી પુ૦ [સર૦ ભાગેડુ] ઠેકાણા વિનાનો-ઊખડેલ માણસ (સુ)

ભગભગ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (૨) નેરથી -વું સ૦ક્રિ૦ ભગભગ થાય એમ-મોટી વારે કે નેરથી રેડવું

ભગભગું વિ૦ જુઓ 'ભગ'મા

ભગરું વિ૦ [પ્રા ભગ્ગ, મુગ્ગ (સં મગ્ન, મુગ્ન), સર૦ હિં મગરના = સડવું; મ. મગરા, મુગા] ભભરું (૨) બૂઠું; ચીકાશ-વાક વગરનું

(૩) બરડ (૪) ઊડી ગયેલા રંગનુ. -રો પું૦ ધૂંધળો ભૂખરો, ઘસિયો

ભગલ(-ળ) ન૦ [સર૦ હિં] ઢોંગ; ઠગાઈ. ૦ભાવાર્થી = કપટી, બગભગત

ભગવતી વિ૦ [સં ભગવત્ ઉપરથી] ભગવાનનું, ભક્ત; ઓલિયું (૨) સ્ત્રી૦ [સં] દેવી -ત્પરાયણ વિ૦ ઈશ્વરભક્તિમા પરોવાયેલુ. -દ્ગીતા સ્ત્રી૦ (સં.) હિંદુઓનુ એક મુખ્ય ધર્મપુસ્તક -ગીતા -દ્ભક્તિ સ્ત્રી૦ ભગવાનની ભક્તિ

ભગ(-ગા)વવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ભગાવવું

ભગવંત વિ૦ [સ. ભગવત્] શ્રીમત, ભગવાળુ (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) ઈશ્વર

ભગવાન વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ ભગવંત [-કરે ને . . . થાય = ભગવાનની મરજીથી - એવો જોગ બેસે ને થાય -જુએ! પૂછે! = જેવા કર્મ તેવી ભગવાન શિક્ષા કરે! -ના ઘરનું, -નું માણસ = ભલું ઓલિયું માણસ -મળ્યા! = જોઈતું બધું - પૂરો આશરો મળ્યો.]

ભગવું વિ૦ ['ભગવાન' ઉપરથી ? કે સર૦ હિં., મ. ભગવા (સ મૃગુ)] ગેરુવા રંગનુ. [ભગવાં કરવાં, પહેરવાં, લેવાં = સાધુ થવું; ભગવા વસ્ત્ર પહેરી સંન્યાસી થવુ]

ભગળ ન૦ [જુઓ ભગલ] ભોપાળું ૦ભાવાર્થી વિ૦ બગભગત

ભગંદર ન૦ [સં] ગુદાની પાસે છિદ્ર-વ્રણ થવાનો એક રોગ (૨) બાકું

ભગાડવું સ૦ક્રિ૦ નસાડવુ (૨) છેતરી ભોળવીને લઈ જવુ કે મૂળ સ્થળ તજાવવુ

ભગાવવું સ૦ક્રિ૦, ભગાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભાગવુ'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

ભગિની સ્ત્રી૦ [સં] બહેન. ૦સમાજ પું૦, સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ મંડળ

ભગીરથ પું૦ [સં] (સ.) આકાશમાથી ગંગાને પૃથ્વી પર લાવનાર રાજા (૨) વિ૦ [લા] મહામુશ્કેલ [-પ્રયત્ન = (આકાશમાથી ગંગા ઉતારવા જેવો) ભારે મોટો ઉદ્યમ.]

ભગુવો વિ૦ પુ૦ [જુઓ ભગવું; સર૦ હિં., મ. ભગવા] (૫) સન્યાસી

ભગોટું ન૦ રેશમનો કોશેટો. [ભગોટાં પાડવાં = વણવા માટે રેશમના તાર તૈયાર કરવા]

ભગ્ન વિ૦ [સં] ભાગેલુ; નાશ પામેલુ (૨) હારેલુ; હતાશ. -આશ વિ૦ [+આશા] નિરાશ, હતાશ -ત્નોત્સાહ વિ૦ [+ઉત્સાહ] જેનો ઉત્સાહ ઊડી ગયો હોય તેવુ

ભચ, ૦ભચ અ૦ [રવ૦] ભોંકવા - ભોંકાવાનો કે ચચડાવાનો રવ [-દઈને]

ભચકવું અ૦ ક્રિ૦ [રવ૦] પછડાવુ

ભચકાવવું સ૦ક્રિ૦ [ભચ રવ૦] ભચ દઈને ભોસી દેવું (૨) ચચડાવવું. [ભચકાવી દેવું = ભોસી દેવુ]

ભચકાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ભચકવુ'નુ ભાવે (૨) ભટકવું, રખડવું, અથડાવુ, ટલ્લા ખાવા

ભચડ, ૦ભચડ અ૦ [રવ૦] ચાવવાના કે કચડાવાના અવાજથી [ભચડ ભચડ ચાવી જવું = એવો અવાજ કરતા કરતા ચાવી જવું.]

૦(-ડ)વું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] દાબવુ, કચડવુ (૨) ભગ્ન કરવુ -ઽંભચડા, -ડાભચડી સ્ત્રી૦ ખૂબ ભચડાવુ તે, સખત ભીડ

ભચાં અ૦ [પ્રા. મુજ્જ (સં મૂયસ્) = ખૂબ; પૂરતુ] બસ, પૂરતુ [ઉપરાઉપરી

ભચોભચ(-ચ) અ૦ [રવ૦] જુઓ ભચ ભચ (૨)

ભચ્ચ અ૦ [રવ૦] જુઓ ભચ [-દઈને]

ભજન ન૦ [સ.] નામસ્મરણ; ભક્તિ (૨) ભક્તિનુ ગીત. [-કરવું = ઈશ્વરસ્મરણ કે સ્તવન કરવું (૨) કામકાજમાથી નિવૃત્ત થવુ (૩) એક ને એક વાતનુ રટણ કર્યા કરવું] ૦મંડળી સ્ત્રી૦ ભજન ગાનારાઓની મંડળી -નિક વિ૦ ભજન કરનાર કે ગાનાર. -નિયાં ન૦ બ૦ વ૦ ભજનો (૨) કરતાલ (૩) [લા.] ગાળો. [-સ ભળાવવાં = ગાળો દેવી.] -નિયો પુ૦ ભજનિક; ભજન કરનારો માણસ

ભજવવું સ૦ક્રિ૦ [સં મજ્] નાટક કરવુ; તેનો ખેલ કરી દેખાડવો; વેશ કાઢી બતાવવો

ભજવું સ૦ક્રિ૦ [સ મજ્] ભજન કરવુ (૨) જપવુ (૩) સેવવુ (૪) લાચ આપવી, ઉદા૦ તેને કંઈક ભજ્યુ કે શું ? (૫) પહેરવુ, ધારણ કરવું (વસ્ત્રાભૂષણ), ઉદા૦ 'મણિ મુકુટ ભજે ભગવાન' (૬) અ૦ક્રિ૦ [પ્રા માજ (સ ભ્રાજ્) =

ચમકવું] શોભવુ. ઉદા૦ વર્ણ થી ચંપક ભન્યું
ભાંજિયું ન૦ [પ્રા ભજ્જિઅ (સં ભર્જિત)] તળીને કરેલી એક વાની [છેડે કે પધમા)
ભાંજુ વિ૦[સં. ભજ્ ઉપરથી] ભજનાર(સમાસમાં
ભટ પું૦ [સં] યોદ્ધો
ભટ પુ૦ [જુઓ ભટ્ટ] પંડિત (૨) ભિક્ષુક બ્રાહ્મણ(૩)રસોઇયો(૪)બ્રાહ્મણની એક અટક. ૦જી પુ૦(માનાર્થે કે વ્યંગમા) ભટ્ટ ૦મેવાડો પુ૦ એ નામની જાતનો બ્રાહ્મણ
ભટ ચ૦ [રવ૦] તરત જ (૨) ચપડાય તેમ (૩) [સર૦ ભઠ, ફટ] ધિક્કાર છે ! ઉદા૦ ભટ પડો તારા જીવતરમા ! [ભટકનાર, રખડેલ
ભટકણ(-ણું) વિ૦ ['ભટકવું' ઉપરથી]
ભટકબોલું વિ૦ જુઓ ભટકબોલુ
ભટકભવાની સ્ત્રી૦ [ભટકવુ + ભવાની]વગર-કામે રખડનારી સ્ત્રી [માણસ
ભટકભાલો પુ૦ [જુઓ ભટકબોલો] વાચાળ
ભટકવું અ૦ક્રિ૦ [સં ભ્રટ્ ઉપરથી ? કે ભ્રષ્ટ (પ્રા.મટ્ઠ)=રખડવુ, ભૂલુ પડેલુ ઉપરથી ? સર૦ હિં. મટકના, મ ભટકણે] રખડવુ (૨) [જુઓ ભટકા] કંઈ તાકયા કરવું
ભટકાટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભટકા, ભતકું] મારવુ; ઝૂડવું (૨) [સુ] કણસલાંમાથી દાણા કાઢવા ઝૂડવું
ભટકારો પુ૦ ['ભટકવું' ઉપરથી] ભટકવું-રખડવુ તે [-કરવો,-થવો]
ભટકાવું અ૦ક્રિ૦ [ભટ (રવ૦)] અથડાવું (૨) આડે આવવુ (૩) ભટકવુ, રખડવુ (૪) [લા.] અણધાર્યું મળવુ (૫) લડાઇ કે કજિયો થવો
ભટકાં(-કિયાં) ન૦ બ૦ વ૦ [ભટકવુ ઉપરથી] વલખા (૨) ફેરાઆટા. [-મારવાં=લલુતાથી ફાંફા મારવા (૨) રખડવું.]
ભટકુ વિ૦ ['ભટકવું' ઉપરથી] (સુ) ભટકેલ
ભટકો પું૦ જુઓ ભટકારો (૨) [જુઓ ભતકું] લાકડીનો પ્રહાર. [ભટકા ભાગવા=લાકડી ભાગે કે બરડો ભાગે તેટલો માર પડવો-મારવો]
ભટાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ભાટાઈ
ભટાણી સ્ત્રી૦ જુઓ ભટ્ટિની
ભટિયો પું૦ ['ભટ્ટ' ઉપરથી] ગોસાઈજીના મંદિરમાં રહેતો, તેમની જાતનો આશ્રિત
ભટ્ટરિયું ન૦ કુંડાળા ઢોરનું એક ખાણ
ભટ્ટરિયું, ભટોળિયું ન૦ [સં વટુ?] કૂતરાનું બચ્ચુ [બ્રાહ્મણની એક અટક
ભટ્ટ પું૦ [સં] વિદ્વાન બ્રાહ્મણ, ભટ (૨)
ભટ્ટાર(ક) વિ૦ [સં] માનનીય; નામવર
ભટ્ટિની સ્ત્રી૦ [સં] રાણી (૨) શેઠાણી (૩) ભટ્ટની સ્ત્રી
ભટ્ટો પુ૦ [હિં મટા (ઢે મંડ)] ગોળ ઢડા જેવી જાતનુ વેંગણ (૨) પુ૦ [સં ભટ્ટક] બ્રાહ્મણ (તિરસ્કારમા)
ભઠ(-ઠ્ઠ) અ૦ [પ્રા મટ્ઠ (સં ભ્રષ્ટ)] ધિક્ (૨) [જુઓ ભટ (રવ૦)] ઝટ
ભઠવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા મટ્ઠ = ભઠ્ઠી ઉપર શેકવાનું પાત્ર (તેની પેઠે તપવુ)] ધમકાવવું; ઠપકો આપવો (૨) અ૦ ક્રિ૦ ચિડાવું, મનમાં ને મનમાં ધખવુ
ભઠિયારખાનું ન૦ ['ભઠ્ઠી' ઉપરથી] રસોડું (૨) [લા] રસોડાનુ કામકાજ.
ભઠિયારી (-રણ) [જુઓ ભઠિયારો; હિં. મઠિયારી, મઠિયારિન] ભઠિયારુ કરનાર સ્ત્રી (૨) ભઠિયારાની સ્ત્રી -રુ ન૦ ભઠિયારાનું -રાંધવાનુ કામ (૨) [લા.] રસોડું. -રો પું૦ [ભઠ્ઠી પરથી, સર૦ હિં મઠિયારા] ભઠ્ઠી પર શેકનારો (૨) રાંધનારો
ભઠોરું ન૦ [સર૦ ભાઠું; ચાંદું. સ૦ મ. મઠોળ] જમીનમા પડતી ફાટ-ચીરો
ભઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [પ્રા મટ્ઠ (સં ભ્રસ્જ્), સર૦ હિં. મટ્ઠી; મ. મટ્ટી] નીચેથી આંચ કે પવન દઈ શકાય એવો થાપી કરી કરેલો ચૂલો (જેમ કે ભાડભૂજની, હલવાઈની, લુહારની, ધોબીની) (૨) ચૂનો, ઈંટ જેવું પકવવાની રચના (૩) ઢાર ગાળવાનુ ફૂડ (૪) [લા.] ભઠ્ઠી પર રાખેલું વાસણ ને તેમાની વસ્તુ (જેમ કે વૈદની, ધાતુ વગેરે મારવા માટે) [-કરવી,ચડાવવી, -ઉતારવી, -માં નાખવું.] [૦ગાળવી= ઢાર ગાળવો] -ઠ્ઠો પુ૦ મોટી ભઠ્ઠી
ભડ વિ૦ [પ્રા મડ, સં મટ] બળવાન (૨) સમૃદ્ધિમાન (૩) પુ૦ યોદ્ધો (૪) શ્રીમત (૫)

સ્ત્રી૦ ['ભીડવું' પરથી ?] ભેડ (૬) કોશની વરતની ખીલી (૭) ન૦ કૂવામાંથી પાણી એ ચવાની સવડનું ચણતર કે લાકડું (૮) [લા] ભોંપાળું (૯)[સર૦ મ. મડવળ]સુકાઈ ગયેલી જમીનની ફાટ; ભડોરુ (૧૦) અ૦ (રવ૦) [-કાઢી નાખવી = ભોંપાળું બહાર પાડી દેવું -નીકળી જવી, વેરાઈ જવી = ભોંપાળું બહાર પડી જવું. -બાંધવું = મથાળું -મોંદું બાંધવું (કૂવાનું, વાતનું વગેરે)]

ભડક સ્ત્રી૦ [ભડકવું ઉપરથી] ચમક, બીક; ડર [-કાઢવી=ડર દૂર કરવો -પેસવી = ડરવા લાગવું, બીવું -ભાગવી = ડર જવો કે કાઢવો.] ૦ણ(-ણું) વિ૦ બીકણ, ચમકનારું

ભડકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. ભડકણે, હિં. ભડકના, ભડ રવ૦ ઉપરથી] ચમકવું. ઓચિંતું ડરવું

ભડકિયું વિ૦ [ભટકો' ઉપરથી] ભડકે બળે તેવું (૨) ['ભડક' પરથી] ભડકે એવું ભડકણ (૩) ન૦ [ભડકો ઉપરથી; સર૦ મ. મડક્કી] ગંધક ને ઘીનો ચૂવો (૪) [જુઓ ભળકિયું] દર્શનિયું

ભડકી સ્ત્રી૦ [જુઓ ભરડકી] રાબડી કે કાંજી જેવી એક વાની. -કું ન૦ ઘટ રાબ જેવી એક વાની. ભરડકું

ભડકું ન૦, -કો પું૦ [ભડ (રવ૦) ઉપરથી] અગ્નિનો ભભૂકો(૨)ઝાળ લપ ય [ભડકે બળવું = ખૂબ જોરથી - ભડ ભડ બળવું ભડકો ઊઠવો = ભારે દુઃખ થવું, દિલમાં બળી ઊઠવું (૨) વ્યર્થ જવું -થવો = અગ્નિનો ભભૂકો થવો. મોટી ઝાળે બળવું (૨) કજિયો થવો.]

ભડત ન૦ [ભડથાવું ઉપરથી] ભડથાવીને તૈયાર કરેલું શાક (રીંગણ)

ભડથાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ભડથું] ભડસાળમાં ચડવું - બફાવું - સીઝવું

ભડથિયું, ભડથું ન૦[પ્રા મડિત્ત = શૂળ ઉપર સેકેલું માંસ] ભડથાયેલો પદાર્થ [કેરી

ભડદું ન૦ [સર૦ભડથું] બળી પડી ગયેલી કાચી

ભડભડ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજથી (૨) જોરથી, ઝટ ૦વું અ૦ ક્રિ૦ વગર વિચાર્યું બોલવું (૨) ભડભડ સળગવું; ઓચિંતું સળગવું (૩) ભભડવું; આવાનું મન થવું [ભડભડી ઊઠવું = ધૂંધવાઈને એકદમ સળગી ઊઠવું (૨) મનમાં ભરાયેલો ગુસ્સો એકદમ કાઢવો] -ડાટ પું૦ ભડભડવું તે (૨)ભડભડ એવો અવાજ (૩) અ૦ એવા અવાજથી. -ડિયું વિ૦ મનમાં જે હોય તે કહી દેનાર, ગુસ્સો ન રાખી શકે એવું

ભડભાગણું વિ૦ [ભડ (દે વડ્ડ) + ભાગણું સં માગિન્] બડભાગી, ભારે ભાગ્યશાળી

ભડભાદર વિ૦ [ભડ (દે. વડ્ડ)+ ભાદર (સં. મદ્રક)] મોટું; ભર્યું ભાદર્યું (૨) આબરૂદાર

ભડલી-(ળી) સ્ત્રી૦ (સં.) ઋતુ, વરસાદ વગેરે ભાખનારી એક વ્યક્તિ. ૦વાક્ય ન૦ ભડલીનું ભાખેલું વાક્ય -એવી લોકોક્તિ

ભડવાઈ જુઓ 'ભડવો'માં [બહાદુર, જબરું

ભડવાઉ વિ૦ [જુઓ ભડવું] + ભડ. લડાયક;

ભડવીર પું૦ [(દે વડ્ડ ? કે સં મટ) + વીર] બહાદુર યોદ્ધો [ઝૂઝવું; લડવું

ભડવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ભીડવું (લડવું)]

ભડવો પું૦[સર૦ હિં.; મ. મડવા (સં. મડ, કે મંડ્ = ભાડે આપવું પરથી કે 'ભડ'+વા(નિંદાત્મક)] પોતાની સ્ત્રીના વ્યભિચાર ઉપર જીવનાર (૨) વેશ્યાનો સાથી (૩) સ્ત્રીવશ પતિ -વાઈ સ્ત્રી૦ ભડવાનું કામ કે કમાઈ (૨) બાયલાપણું. [-કૂટવી = વેશ્યાઓ ભેળવી આપવાનો ધંધો કરવો]

ભડસાળ સ્ત્રી૦ [ભડ (દે માડ = ભઠ્ઠી) + સાળ (ગાલ કે છાર ?); સર૦ મ મડસ્ત = ભાડ માટેનું કુટકળ બળતણ] ચૂલા કે સગડીનો ઊની રાખવાળો ભાગ

ભડળી જુઓ ભડલી

ભડંગ અ૦ [રવ૦] (કાંઈ પડવાનો અવાજ)

ભડાક અ૦[રવ૦] ભડાકા સાથે (૨) તરત

ભડાકો પું૦ [જુઓ ભડાક] ધડાકો (૨) બંદૂક ફૂટવાનો અવાજ (૩) ગપગોળો [-કરવો, થવો = બંદૂક ફૂટવાનો અવાજ કરવો -થવો, મોટો કરવો -થવો (૨) ચોકી ઉઠાય તેવું કંઈ કામ કે તકરાર કરવા-

થવા –મારવો = જુરસાથી કામ કરી નાખવુ (૨) નિ સ કોચ બોલવું (૩) ગપગોળો છોડવો]

ભડાભડ અ૦ [૨વ૦] એવા અવાજ સાથે (૨) એકદમ –ડ(–ડી) સ્ત્રી૦ ભડાભડ અવાજ (૨) ધાંધલ, ધમપછાડા

ભડાભૂડ સ્ત્રી૦;ન૦ [૨વ૦] ધાંધલ(૨) વેરણછેરણ

ભડું ન૦ [પ્રા મિત્તગ (સં મિત્તક)] ઘરની આગલી દીવાલ(૨)પડદા તરીકે કરાતી પાતળી દીવાલ [ભડે બેસવું = પડી ભાગવુ, વણસવુ (૨) દેવાળુ કાઢવુ (૩) નસંતાન જવુ (૪) કમાણી ન ચાલવી]

ભડોભડ અ૦ [૨વ૦] જુઓ ભડાભડ

ભણકાર(–રો), ભણકો પુ૦ [સં મણ્ ઉપરથી ? (૨વ૦)] કશાના અવાજની આગાહી કે ગુંજારવ [(–ા)ભણકારા થવા, વાગવા= આવવાની કે બનવાની આગાહી થવી]

ભણતર ન૦ ['ભણવુ' ઉપરથી] ભણેલુ તે શિક્ષણ

ભણભણવું અ૦ક્રિ૦ [૨વ૦] ભણભણ એવો અવાજ થવો

ભણવું સ૦ક્રિ૦ [સં મણ્] શીખવું(૨)બોલવું, કહેવુ ઉ.ત. ભણે નગુણે (૩) વાચવું [ભણવું ગણવું =અભ્યાસ કરવો તેમજ તેનો ઉપયોગ–અમલ કરીનાણવો ભણીગણીને= અભ્યાસ કરીને તેમજ પાવરધા–હોશિયાર થઈને (અગિયારા) ભણી જવા = પોબારા ગણી જવા, (ભાઈને) નાસી જવુ]

ભણાવણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['ભણવુ' ઉપરથી] ભણવાની ફી કે તેનું અરચ

ભણાવવું સ૦ક્રિ૦(ભણવું'નુ પ્રેરક)શીખવવુ(૨) પાઠ કરાવવો, ઉચ્ચારાવવુ [ભણાવી મૂકવું =શીખવી–સમજાવી રાખવુ]

ભણી અ૦ [પ્રા. પેહણ (સં પ્રેક્ષણ) ઉપરથી ? સર૦ મ પાહણો] તરફ બાજુએ

ભતવું ન૦, ભતકો પું૦ [સર૦ મ.; (૨વ૦)] (સુ) લાકડીનો સપાટો–પ્રહાર (૨) [લા] ફાંસ, આડખીલી [ભતવુ મૂકવું, મેલવું, ભતકો મારવો = વગોવો મારવો,પ્રહાર કરવો (૨) [લા] ફાંસ મારવી, આડખીલી કરવી]

ભત્તુ (–થ્થુ) ન૦[સર૦હિં , મ. भत्ता (સં भक्त, પ્રા. मत्त)] ભાતું કે તે બદલ અપાતા પૈસા (૨) ખાસ કામ માટે પગાર ઉપરાત અપાતુ મહેનતાણુ કે ખરચી

ભત્રીજો પું૦ [પ્રા. भत्तिज्ज (સ ભ્રાતૃવ્ય); હિં भतीजा] ભાઈનો કે પતિપત્નીના ભાઈનો દીકરો –વહુ સ્ત્રી૦ ભત્રીજાની વહુ –વ્યવહાર પું૦ ભત્રીજાનો વર. –જી સ્ત્રી૦ ભાઈની કે પતિપત્નીના ભાઈની દીકરી

ભથ સ્ત્રી૦ [સર૦ બઠોર] (કા) જમીનની, પાણી ભરેલી કે પાણી ભરાઈ થયેલી ફાટ

ભથવારું વિ૦ ['ભાથુ' ઉપરથી] (ખેતરમા) ભાતુ લઈ જનાર (માણસ) –રી સ્ત્રી૦

ભથવું અ૦ક્રિ૦ બોઈદાડિયામાંબીજની આગળ જવુ [જવાનુ વાસણ કે કપડું

ભથાયણું ન૦ ['ભાથુ' ઉપરથી] ભાથું લઈ

ભદલ ન૦ [જુઓ ભદ્દર] મુહુત, ભદ્ર

ભદલું ન૦ નાનો માટીનો ઘડો, ડોયકું

ભદંત પુ૦ [સં] માનવાચક સબોધન (બૌદ્ધ) (૨) બૌદ્ધ સાધુ

ભદ્દર, ભદ્દ ન૦ [સં भद्र] મોટા ઢોરની અડગનો નાનો ડોટ (૨) [સર૦ ભદ્દાકરણ] લહવા. [ભદ્દર કરાવવું =ડોલુ કરાવવુ]

ભદ્ર વિ૦[સં] કલ્યાણકારી (૨) આગલિક (૩) ભાગ્યશાળી (૪) ન૦ કલ્યાણ (૫) સોનુ (૬) સંગીતમા એક અલંકાર (૭) જુઓ ભદ્દર ૦કર વિ૦ શુભ (૨) પું૦ એક છંદ (૩) ન૦ કલ્યાણ ૦કેટ પુ૦ મોટો ગોખરુ. ૦કાલી (–ળી) સ્ત્રી૦ (સં) એક દેવી

ભદ્રા સ્ત્રી૦ [સં] ગાય (૨) (સં) દુર્ગા (૩) કૃષ્ણની એક પટરાણી (૪) બીજ, રાતમ કે બારશ (૫) ગણી (૬) ગોકર્ણી

ભદ્રાકરણ ન૦ [સં] હલમત, મુહુત

ભદ્રાક્ષ પુ૦[સં] એક ઝાડ જેનાં બીના મણકા બને છે

ભપ(–ભ)કાદાર, ભપ(–ભ)કાબંધ જુઓ 'ભપ(–ભ)કો' મા

ભપ(–ભ)કાવવું સ૦ક્રિ૦ ભેરથી કે મૂળ રેડવું ઉદા૦ કૂવામાં પાણી ભપકાવી દેવુ

ભપ(–ભ)કી સ્ત્રી૦ ['ભપ' ૨વ૦] (પતગના

પેચમા) એકદમ જોરની છૂટ મૂકવી [–દેવી, –મૂકવી] (૨) [જુઓ ભપકો] રોફ; દમ, ધમકી (સુ)

ભપ(–ભ)કો, –કાદાર, –કાબંધ જુઓ ભભકો, –કાદાર, –કાબંધ [–મારવો = ઝળકવું (૨) રોફ મારવો, શેખી કરવી]

ભપૂડો પું૦ જુઓ ભપકો

ભપ્પ અ૦ [રવ૦] એવા અવાજથી (૨) ઝપાટાબંધ (૩) ઊધુ ઘાલીને

ભપ્પલ વિ૦ [રવ૦] સ્થૂલ, જાડું

ભભક સ્ત્રી૦ [જુઓ ભભકવું] ચળકાટ, ઝળક. [–મારવી = ચળકાટ મારવો, ઝળકવું (૨) ભભકવું, શોભવું.]

ભભકવું અ૦ક્રિ૦ ['ભપ્પ' (રવ૦) સૂળગવું, સર૦ હિ. ભમકના, મ. भवकणें (સં. वर्ह?)] ભભૂકા મારવા (૨) શોભવું (૩) [લા.] ગુસ્સે થવું [ભભકી ઊઠવું = શોભી ઊઠવું (૨) ગુસ્સે થઈ જવું]

ભભકાદાર, ભભકાબંધ જુઓ 'ભભકો'માં

ભભકી સ્ત્રી૦ જુઓ ભપકી

ભભકો પું૦[જુઓ ભભકવું] ભપકો; રોફ; આડંબર (૨) ધમકી [–કરવો = ઠાઠ–આડંબર, શોભા કરવા –મારવો, લગાવવો = ભભકો કરવો (૨) રોફ મારવો, શેખી કરવી] –કાદાર વિ૦ ભભકાવાળું. –કાબંધ વિ૦ ભભકાવાળું (૨) અ૦ ભભકાથી

ભભડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભડભડવું] ખાઉં ખાઉં થવું (૨) મોટો સાદ કાઢવો

ભભડાટ પું૦ ભભડવું તે

ભભડો પું૦ જુઓ ભભડાટ (૨) ઉકાળો (મરી, હોગ, સૂંઠ વગેરેનો)

ભભરાવવું સ૦ક્રિ૦ ['ભભરું' પરથી] ભૂકો છૂટો છૂટો નાખવો

ભભરી દાળ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'ભભરું'] ભભરી રહે તેવી રીતે રાંધેલી દાળ

ભભરું વિ૦ [જુઓ ભગરું; સં ભરમરીત] વેરાઈ જાય એવું, ભૂગરું

ભભૂકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભભૂકવું'નું પ્રેરક

ભભૂકવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભભક] ભભૂકો થવો. [ભભૂકી ઊઠવું = સળગી ઊઠવું (૨) ચળકાટ મારવો; પ્રકાશી ઊઠવું]

ભભૂકો પું૦[જુઓ ભભૂકવું] ભડકો (૨) પ્રકાશ (૩) [લા] ભારે તીખાટ

ભભૂત(–તી) સ્ત્રી૦ [સં. વિભૂતિ; હિં. ભભૂત] ભસ્મ. [–ચોળવી, લગાડવી = (રાખ ચોપડી) બાવા થવું. સન્યાસ લેવો.]

ભભ્ભ અ૦ [રવ૦] ભપ્પ

ભભ્ભો પું૦ ભ અક્ષર, ભકાર

ભમ (રવ૦) જડાપણાનું કે પોલાપણાનું વંઠારપણું બતાવવા શબ્દની આગળ કે પાછળ વપરાતો શબ્દ ઉદા૦ 'જડું ભમ'; 'ભમપોલ'.

ભમગરો પું૦ [પ્રા. भम्म (સ ભ્રમ્)+ગરો (સં. कृ) ?] સરાણિયો; ખરાદી

ભમતારામ પુ૦ [ભમવું + રામ] ભમતો ફરનાર–રખડેલ માણસ

ભમર સ્ત્રી૦ [પ્રા. ભમયા (સં. ભ્રૂ), મ. ભંવई] ભૃકુટિ, ભવું (૨) [સં. ભ્રમિ, પ્રા. ભમિ] વમળ (૩) અ૦ ગોળ ગોળ–ચક્કર ફરે તેમ (૪) પું૦ [સં. ભ્રમર] ભમરો ૦ડી સ્ત્રી૦ [સં ભ્રમર ઉપરથી] નાનો ભમરડો (૨) ચકરડી. ૦ડો પું૦ એક રમકડું–ગરિયો (૨) એક ફળ (૩) [લા] કાંઈ નહીં! ઉદા૦ ભમરડો આવડે છે! [ભમરહા જેવું = મૂર્ખ (૨) અસ્થિર. –ફેરવવો = ગમે તેમ સહી કરવી] –રાળી સ્ત્રી૦ એક માખી. –રાળું વિ૦ સુંદર ભમ્મરવાળું (૨) દુર્ભાગી, અમંગળ (૩) [જુઓ ભમર અ૦] ભમર ભમર ફરતાં ચક્કરવાળું –ભીષણ –રિયું વિ૦ ગોળ ગોળ ફરતું (૨) ભમરીનું, –ને લગતું (૩) ન૦ ભમરી ભાતનું સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર (૪) ચકરીનો રોગ

ભમરી સ્ત્રી૦ [સ. ભ્રમરી] ભમરાની માદા, કરડે એવી એક માખી (૨) [જુઓ 'ભમર' (૨)] ઘૂમરી, ચકરી (૩) માથાનું એક ઘરેણું [–ખાવી = ચકરી ખાવી –રો પુ૦ ભ્રમર (૨) વમળ (૩) વાળનું કૂંડાળું [–ભૂંસાઈ જવો = નસીબ ફૂટી જવું (ઘણું ખરું સ્ત્રીનું રાંડવું). પૂંછડે ભમરો હોવો = એક ઠેકાણે બેઠા વિના કર્યા કરવું]

ભમરછાલ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

ભમ(-મ્ય)રભોળું વિ૦ [ભમર(ચિત્તભ્રમ ? કે સ ભ્રમર?) + ભોળું] નિખાલસ (૨) પ્રેમાળ; સ્નેહાળ

ભમવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા ભમ (સં. ભ્રમ્)]ચક્રાકારે ફરવું(૨)રખડવું (૩) તમ્મર આવવા. [ભમતું ભૂત = આંખો વખત રખડ્યા કરતુ માણસ]

ભમાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦[પ્રા. ભમાડ (સં. ભ્રમય્)] 'ભમવું'નું પ્રેરક(૨) ઘુલાવામા નાખવુ; છેતરવું

ભમ્મ અ૦ [રૂ૦] એવા અવાજથી.[-પાંચ શેરી કરવી = ગુપ્ત માર મારવો.]

ભમ્મર સ્ત્રી૦[જુઓ ભમર] ભવુ [-ચડાવવી = ગુસ્સો કરવો ગુસ્સાથી જોવું]

ભય પુ૦,ન૦[સ.]બીક. [-દેખાડવો = બીક દેખાડવી, ડરાવવું -પામવું, લાગવો = ડરવુ. -પેસવો = ડર લાગવો. -પેસી જવો = (અમુક બાબતનો ડર) મનમા સ્થર થવો. -રાખવો = મનમાં ડર સેવવો] ૦કારી વિ૦ ભય કર. ૦દર્શી વિ૦ ભયસ્થાન જોનાર -સમજનાર. ૦ભીત વિ૦ [સં] બીધેલુ -ર્યંકર વિ૦ [સ] ભય ઉપજાવે એવુ -સ્થાનક વિ૦ [સં] ભય કર (૨) પું૦ કાવ્યના આઠ રસમાંનો એક -સ્થાવહ વિ૦ [સં] ભયંકર

ભયા પું૦ [પ્રા ભાઇઅ (સં. ભ્રાતૃ), સર૦ મ., હિં. ભય્યા)]ભાઈ,ભિયા(પુરુષ માટે સંબોધન) (૨) કેટલીક નાતોમા જમાઈ માટે સંબોધન

ભયું [હિં;સં ભૂત, પ્રા. ભૂઅ] (પ) થયુ, બન્યુ [ભૂ૦ કા૦નુ રૂપ]

ભયો પુ૦ [જુઓ ભયુ] માનતા પૂરી કર્યા પછી પૂજારીની આશિષ મેળવવી તે (૨)અ૦ કૃતાર્થતાનો સંતોષ થયો હોય એમ, સંતુષ્ટ. [-કરવો = ભયો કરાવવા જેવુ મોટું બહાદુરીનુ કામ કરવુ -કરાવવો = માનતા પૂરી કર્યા પછી પૂજારીની આશિષ મેળવવા પોતા પર કંકુના થાપા મરાવવા(૨) બહાદુરી મારવી.] ૦ભયો અ૦ સારી પેઠે ભયો. [-થવું = પૂરતુ થવું; સંતુષ્ટ થવાય તેટલું બધું થવું]

ભર [સં મૃ; પ્રા મર ઉપરથી] નામને અંતે લાગતા 'તેના જેટલુ, તે બધું -આખું' એવો અર્થ થાય છે ઉદા૦ ક્ષણભર,દિવસભર (૨) વિ૦ બરોબર ભમેલુ, ભરપૂર; પરિપૂર્ણ. ઉદા૦ ભર જુવાની, ભર ઊંઘ [-દોરીએ કપાવું, જવું = કનકવાનુ વણી દોરી સાથે કપાવુ -જવુ -દોરીએ જવુ = ગર્ભાવસ્થાના છેલ્લા દિવસોમા સ્થળાંતર કરવુ કે અહાર જવુ (૨) આખરમોર મરી જવું]

ભરકૂચ(-શ,-સ) સ્ત્રી૦ [ભર + સં કૂર્ચ તથા કુશ] પરચૂરણ નકામી વસ્તુઓ કે છોકરા ને માણસોનો સમૂહ

ભરખ પુ૦ [સ. મક્ષ, પ્રા. મક્ખ] ભક્ષ ૦વું સ૦ક્રિ૦ ખાવું (૨) કરડવુ

ભરગચ્ચી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. ભરગચ્ચી (સં. મૃગુકચ્છ ઉપરથી?)] સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ એક જાતનુ કપડું [(૨)ભાર, વજન

ભરગત ન૦ [મ] ભરી કાઢેલી સ્થિતિ, પૂર્ણતા

ભરચક(-ટ) વિ૦ [ભર + ચક (સં ચક્ર; કે ચક્ર?); સર૦ મ સરચક્કા] પુષ્કળ (૨) બીચોબીચ [પાણીની પુષ્કળતા

ભરચંદી સ્ત્રી૦ [ભર + ચંદી] ચંદી -બાસ-

ભરડકી સ્ત્રી૦, -કું ન૦ ['ભરડવુ' ઉપરથી, સર૦ મ.મરડી] જુઓ 'ભરડી'મા

ભરડ ભરડ અ૦[રૂ૦] એ અવાજથી(૨)સતત

ભરડવું સ૦ ક્રિ૦ [રૂ૦; સર૦ મ મરડણે (સં અભિમૃદ્ ?)] અનાજને જાડુ જાડુ દળવુ, બે ફાડ પડે એમ દળવુ (૨) [લા] ગમે તેમ બકવું [અનાજની એક વાની

ભરડિયું ન૦ ['ભરડવુ' ઉપરથી] ભરડેલા

ભરડો પુ૦ ['ભરડવુ' ઉપરથી] ભરડેલું તે (૨) ભરડાઈ જાય એમ આજુબાજુ જોરથી વીંટવુ -વીંટાવુ તે (અજગરનુ) (૩) છાપરાની વળીઓ કબજામા લેવાનો બંધ (૪) શેરડીમા થતો એક રોગ [-દેવો = (અજગરે) પોતાના શિકારની આસપાસ જોરથી વીંટાવુ]

ભરડો પું૦ [સં મરટ] તપોવન (તુરછકારમા)

ભરઢોળ ન૦ [ભરવ + ઢોળવું] નફેતોટો (૨) આવકજાવક

ભરણ ન૦ [સં] ગુજરાન (૨) આંખમાં

ખાપરિયુ ભગ્વું તે (૩) ભઠુગરનો ટુચકો [–ભરડું (આખમા)] ૦પોષણ ન૦ ગુજરાન

ભરણી સ્ત્રી૦ [સં.] બીજું નક્ષત્ર ગાલ્લી

ભરણી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી] ભરવું તે (૨) ઉમેરો (૩) [શાક] રાવવાનું વસણ –ણું ન૦ભરણી ઉમેરો, ભગ્વું તે (૨) ભરેલુ નાણુ (૩) સંગ્રહ (૪) [સર૦ મ. મરણ] થાભલા અને ભાલ વચ્ચેનુ લાકડું [–કરવું, ભરવું =તિજોરીમા નાણા ભરવા–મ્રાપવાં. પેતુ મોકલી આપ્યુ]

ભરત ન૦ [' ભરવું' ઉપરથી] માપ; પ્રમાણ (૨) લૂગડા ઉપર વેલ, બુટ્ટી વગેરે ભરવી તે (૩) બીબામા રસ રેડી ઘાટ બનાવવો તે (૪) [સર૦ મ મરીત; હિં.મરતા] મસાલો ભરી કરેલુ શાક [-ભરવું] ૦કામ ન૦ ભરત ભરવુ તે ૦ગૂંથણ ન૦ ભરતકામ અને ગૂંથણકામ ૦રૂ(–લ) વિ૦ ઢાળેલું, ભરતનું (૨) ન૦ ભરત (૩) માપ

ભરત પું૦ [સં.] (સં) રામનો ભાઈ (૨) દુષ્યતનો પુત્ર–જેના પરથી ભારતદેશ કહેવાય છે (૩) જડભરત (૪) એક મુનિ; ભારતીય નાટ્યશાસ્ત્રના કર્તા. ૦ખંડ, ૦ભૂમિ પુ૦ (સ) હિંદુસ્તાન. ૦વાક્ય ન૦ સંસ્કૃત નાટકના અંતે મુકાતો આશીર્વાદનો શ્લોક

ભરતા(–થા)રૂ પુ૦ [પ્રા. भत्तार (સ. भर्तृ), સર૦ હિં. भरतार] પતિ, ભર્તા

ભરતિયું ન૦['ભરવું' ઉપરથી, સર૦ મ भरतपत्र] માલની કિં મતની વિગતવાર યાદી; બિલ (૨) કોઈમા માય તેટલુ માપ (૩) એક વાસણ

ભરતિયો પું૦ ['ભરવું' ઉપરથી] ભરતરનુ કામ કરનારો (૨) નાણા ભરે ત્યારે કન્યા મળે એવા કુળનો માણસ

ભરતી સ્ત્રી૦ [' ભરવું ' ઉપરથી; સર૦ હિં , મ] ભરવું કે ભરાવુ તે, ઉમેરણ (૨) જુવાળ (૩) [લા.] પુષ્કળતા, આવરો.[–આવવી =જુવાળ ચડવો. –કરવી =ભરી દેવું (૨) [લશ્કરમા] સામેલ કરવુ, જોડવુ –થવી = પુષ્કળ આવરો થવો –થવું = (લશ્કરમા) જોડાવુ]

ભરથ પું૦ [સં] દેવ (૨) રાજા

ભરથરી [સં. भर्तृहरि] એકતારો વગાડી માગનાર જોગીની એક જાત (૨) (સ) ભર્તૃહરિ રાજા

ભરથાર પુ૦ [જુઓ ભરતાર] પતિ

ભરનીંગળ ન૦ [ભરાવુ + નીગળવુ (સ નિ+ गल्)] ભરાવુ ને ઠલવાવું તે (૨) ચડતીપડતી (૩) ગુમડાનો એક રોગ [ખૂબ

ભરપટ્ટે અ૦ [સર૦ મ भरपेट] જોઈએ તેટલુ; પરોઢિયુ, મળસકુ [–થવું.]

ભરપાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ (હિં भरपाना; મ भरून पावलों)] સ પૂર્ણ પતાવટ (લેણું, બાકી હૂંડી વગેરેની)

ભરપૂર વિ૦ [ભર+પૂરેલુ; સર૦ હિં., મ.] પુષ્કળ (૨) પૂરેપૂરુ ભરેલુ (૩) અ૦ પૂરેપૂરી રીતે

ભરભરું વિ૦ [જુઓ ભગરુ; સર૦ હિં. भुरभुरा; મ भरभरीत] કોરુ, ચીકટ વગરનું (૨) કરકરુ કણદાર

ભર(–ળ)ભાંખણું ન૦ [ભાળવું + આણુ ? કે પ્રા. भक्खर (સ भास्कर = સૂર્ય) ઉપરથી ? સર૦ મ. भल्ल्या = પ્રભાત] મોસૂઝણું; પરોઢિયુ, મળસકુ [–થવું.]

ભરમ પું૦ [સ भ्रम] ભ્રમ,ભ્રાંતિ; વહેમ (૨) ભેદ; રહસ્ય (૩) કાંઈક રહસ્ય હોવાનો ખ્યાલ કે માન્યતા. ઉદા૦ભરમ ભારી, બિસ્સા ખાલી [–ઓઘાડવો = ભેદ પ્રગટ કરવો –ભાંગવો= સ્વાદ બગડવો, મન ચાલી જવી. –ભાગવો= રહસ્ય ખુલ્લુ થવુ કે કરવુ.] –ભાવું અ૦ક્રિ૦ છેતરાવું (૨) વહેમાવું, ભ્રાંતિમા પડવુ

ભરમાર સ્ત્રી૦ [હિં ; સર૦ મ. भडमार (ભડ+ मार)] ખૂબ હોવુ તે, અતિશય

ભરમાવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ 'ભરમ'માં

ભરમી સ્ત્રી૦ [જુઓ બ્રાહ્મી] એક વનસ્પતિ

ભરલ સ્ત્રી૦ ['ભરવું' (પેટ) ઉપરથી ?] (કા) ભૂખ (૨) ભૂખનો આભાસ–ખોટી ભૂખ

ભરવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ ભેરવવુ] ટગાડવું; લટકાવવુ (૨) જોડવુ, સાથે કરવુ (૩) [લા.] લાભેરણી કરવી

ભરવાડ પુ૦ [સર૦ મ. भरा(–रवा)ड (સ. भरटक)] ઢોર રાંખી ગુજરાન ચલાવનારી એક જાતનો માણસ. ૦ણ(–ણી) સ્ત્રી૦

ભરવાડ જાતની કે ભરવાડની સ્ત્રી. -ડી સ્ત્રી૦ [લા.] ધસધસાટ ઊંઘ [-તાણ્યુ=નિરાંતે, ધસધસાટ ઊંઘવું] -હું ન૦ ભરવાડનો ધંધો(૨)કાને ઘાલવાનું મોતીનું એક ઘરેણું. -ડો પુ૦ ભરવાડ (૨) ભરવાડવાડો (૩) [?] એક ઝાડ

ભરવું સ૦ ક્રિ૦[પ્રા. મર (સં. મૃ)]ખાલી હોય તેમાં મૂકવું, રેડવું, લખવું વગેરે (જેમ કે વાસણમાં પાણી, પાનામાં લખાણ, બંદૂકમાં દારૂ ઇ) (૨) સંઘરવું (અનાજ) (૩) ભરપાઈ કરવું ઉદા૦ નુકસાની ભરવી (૪) ફળરૂપે મળવું, લણવું. ઉદા૦ કરશો તેવું ભરશો. (૫) જમે કરાવવું કે માગતા પેટે આપવું (જેમ કે, ટોલ, વેરો, ભાડું, કર, નાણાં, વીમો ઇ૦)(૬) ટીપ કે ફાળામાં આપવું-લખાવવું. ઉદા૦ પાંચ રૂપિયા ભર્યા (૭) મેળવવું-એકઠું કરવું-ભેગું કરવું (સભા, મિજલસ, પ્રદર્શન, બજાર પરિષદ, કઠ ઇ૦) (૮) ગૂંથવું ઉદા૦ માથા ઉપર વાટી ભરવી ખાટલાની પાટી ભરવી (૯) ભરતકામ કરવું (૧૦) માપવું (માપિયા કે પટી વગેરેથી) (૧૧) પૂરવું; ચોપડવું ઉદા૦ ચિત્રમાં રંગ ભર્યા (૧૨) પૂર્ણ-સમૃદ્ધ-છતવાળું કરવું ઉદા૦ બાપનું ઘર ભરે છે. (૧૩) લાદવું; ગોઠવવું. ઉદા૦ ભાર ભરવો, સામાન ભરવો (૧૪) બાકી પડે કે નોકરી ઉપર સ્થાપવું; નીમવું ઉદા૦ જગાઓ ભરવી(૧૫) જુદા જુદા શબ્દો સાથે વપરાઈને જુદા જુદા અર્થ થાય છે, તે તે શબ્દોમાં જુઓ. જેમ કે, આંખ ભરવી=આસુ આણવાં, ડગલું ભરવું=પગલું માંડવું, આગળ ચાલવું. દોરો ભરવો=સાવવું, સીવવું પાણી ભરવું=ઘરમાં વાપરવાનું પાણી લાવવું પેટ ભરવું=આજીવિકા કરવી બચકું ભરવું=કરડવું, હાત બેસાડવા. મો ભરવું=લાંચ આપવી. દિવસ ભરવા=રોજીએ કામ કરવું [ભરતામાં ભરવું=જ્યા પુષ્કળ હોય ત્યા વધારો કરવો. ભરી આપવું=નુકસાની કે કિંમત ભરપાઈ કરવા(૨)ટીપમાં લખી આપવું (૩)માપી આપવું ભરી કાઢવું=ભરેલું કરી દેવું(૨) સ્થાપી દેવું; નીમી દેવું ભરી પીવું=ન ગણવું; ન ગાંઠવું ભરી મૂકવું=સંઘરી રાખવું. ભરી લેવું=નુકસાની પૂરો બદલો લેવો (૨) માપી લેવું]

ભરસાડ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં મરસાઈ=ભાડ] જુઓ ભડસાળ

ભરાઈ સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી] ભરવાની રીત -ઉ વિ૦ ભરેલું. પુષ્ટ

ભરાડી વિ૦ ['ભરાવવું' ઉપરથી] ઊંચાનીચા કરનારું, બેપાની (૨) ચોર, ઉઠાઉગીર

ભરામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' ઉપરથી] ભરવાનું મહેનતાણું

ભરાવ, -વો પુ૦ ['ભરાવું ઉપરથી] ભરવું — જમા જવું તે, જથ્થો, જમાવ (૨) પૂર્ણતા, ભરપૂરતા [ભરાવો થવો=(પેટમાં કચરાની) જમાવટ થવી (૨)(થાક, તાવ વગેરે ભરાવાથી શરીરની અકડાટભરી તંગ સ્થિતિ થવી.] ૦દાર વિ૦ ભરાવવાળું

ભરાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ભરવું' 'ભરવવું'નું પ્રેર૦ક. [ભરાવી મારવું=ભલે૦વું]

ભરાવું અ૦ ક્રિ૦ 'ભરવું'નું કર્મણિ (૨) સંતાવું (૩)તાવ દાખલ થવો,તપવું ઉદા૦ આજે શરીર ભરાયું છે (૪) થાકથી અકડાવું ઉદા૦ ચાલી ચાલીને પગ ભરાઈ ગયા (૫) પકડાવું, ઝલાવું. ઉદા૦ છેડો કયા ભરાયો છે? (૬) સપડાવું; ફસાવું(૭)વ્યાપવું ઉદા૦ ગેસ ફોલ્લાથી ભરાઈ ગયું(૮)પુરાવું, રૂઝ આવવી ઉદા૦ ઘા ભરાતો જાય છે(૯)પુષ્ટ થવું ઉદા૦ ગાલ ભરાતા જાય છે (૧૦) પૂરું થવું, અંત આવવો ઉદા૦ તેના દિવસ ભરાઈ ચૂક્યા (૧૨) જામવું, એકઠું થવું. ઉદા૦ મેળો ભરાયો, બજાર ભરાયું. [ભરાઈ આવવું=(શરીર) તાવે ભરાવું (૨) (દિલ) ગળગળું થવું(૩)(આખ) આસુથી છલકાવું. ભરાઈ જવું=સપડાવું(૨)સંતાવું(૩)(અંગ) થાકથી અકડાઈ જવું(૪)પુરાઈ જવું, બાકી કે ખાલી ન રહેવું (જેમ કે, નોકરી, ફાળો, ટીપ, લોન ઇ૦). ભરાઈ પડવું=ફસાવું, સપડાવું. ભરાઈ બેસવું=સંતાવું, છુપાવું]

ભરિત વિ૦ [સં] -ણી ભરેલું (સમાસમાં)

ભરિયું ન૦ ['ભરવું' કે 'ભરવવું' ઉપરથી ?] કંડાનું કીડિયાનું (બાળકનું) ઘરેણું

ભરીપૂરી અ૦ [ભરવું + પૂરવું; સર૦ હિં., મ. ભરાપૂરા] પૂરેપૂરી રીતે

ભરૂચ ન૦ [સં ભૃગુકચ્છ] (સં) નર્મદા નદીના મુખ આગળ આવેલું શહેર. **–ચા** પું૦ એક અટક **–ચી** વિ૦ ભરૂચનું કે તેને લગતું (૨) ભરૂચ તરફનું (જેમ કે ૩)

ભરૂ (–રે।,–રેં)સેા પું૦ [સર૦, હિં. ભરોસા,મ ભરંવસા, ભરોસા (સં. વિશ્રમ ?] વિશ્વાસ; ખાતરી [**–આપવેા** = સંધ્યારેા કે આશ્વાસન આપવું (૨) વિશ્વાસ આપવેા. **– કરવેા** = વિશ્વાસ મૂકવેા. **–થવેા, પડવેા** = વિશ્વાસ કે આશા બંધાવી **–મૂકવેા** = કોઈનેા આધાર કે ખાતરી રાખવી.] **–સાદાર, –સાપાત્ર** વિ૦ ભરેાસાવાળું, વિશ્વાસપાત્ર

ભરેડી સ્ત્રી૦ ['ભરવું' 'ભરાવું' ઉપરથી] વાન; કાંતિ. [**–ચળવી** = વાન વળવા]

ભરેાડ પું૦ ['ભરાવું' ઉપરથી] સંતેાષ

ભરેાળ સ્ત્રી૦ (કા.)સેાટી કે બીન્નથી પડતેા સેાળ

ભર્ગ ન૦ [સં] તેજ

ભર્તા(–ર્ત્તા) પું૦[સં] સ્વામી(૨)પેાષણ કરનાર

ભર્ત્રી સ્ત્રી૦ [સં] ભા (૨) પેાષણ કરનારી (૩) રાણી (૪) શેઠાણી

ભર્યું પૂર્યું વિ૦ [ભરવું + પૂરવું] ભરેલું,પૂરેપૂરું; પુષ્કળ. [**ભર્યાપૂર્યા પહેાંચવા** = માગતું પૂરેપૂરું મળવું.] [સમૃદ્ધ, આબાદ

ભર્યુંભાદર્યું વિ૦ [ભરવું + ભદ્ર] ખૂબ ભરેલું;

ભલકારેા પું૦ [ભલે + કાર] (કા) ભલે ભલે –વાહ વાહ –શાબાશ કહેવું તે

ભલકી સ્ત્રી૦ [સં ભલ્લ, ભલ્લી] તીર (૨) નાનેા ભાલેા(કા) **–કું** ન૦ ભળકું; ભાલાનું પાનું **–ફળ –કેા** પુ૦ ભાલેા [**ભલકા જેવું** = મેાટું (૨) ભાલા જેવું મેાટું અને તીક્ષ્ણ]

ભલતું વિ૦[સર૦ મ , 'ભળવું ઉપરથી ? કે ભલું ઉપરથી ?] ગમે તેવું, ઠામઠેકાણા વગરનું (૨) ફાલતું, અચેાક્કસ; અપ્રસ્તુત

ભલપણ ન૦ ['ભલું' ઉપરથી] ભલાઈ

ભલ(–લું)ભલું વિ૦ [જુએા ભલું] કંઈ કંઈ ભલાઈ કે મેાટાઈવાળું કે મહત્ત્વનું, ભારે વજનવાળું. ઉદા૦ ભલભલા કુંવારા ને બેાલને બે બાયડી

ભલમનસાઈ સ્ત્રી૦ [ભલું + માણસાઈ, હિં. ભલમનસાહત; મ ભલમાણસાઈ] ભલાઈ [**–દાખવવી, બતાવવી**]

ભલા અ૦ [જુએા ભલું] 'ભલા ભાઈ' કે 'ભાઈલા' એવેા સંબેાધનનેા ઉદ્‌ગાર.

ભલાઈ, –શ [જુએા ભલું] સ્ત્રી૦ સારાપણું, સુજનતા (૨) નેકી; સાલસાઈ. (૩) ભલા તરીકેની પ્રશંસા [**ભલાશ લેવી** = ભલા તરીકેનેા જશ લેવેા **ભાઈભલાશે, ભલી ભલાશે** = ભાઈ કહીને અને ભલાશ આપીને; સારાસારી રાખીને]

ભલાભલી સ્ત્રી૦ સારાસારી **–લું** વિ૦ જુએા ભલભલું [**ભલાભલી પૃથ્વી છે** = બહુરત્ના વસુંધરા; આવડી મેાટી પૃથ્વીમા સારાં માણસેાય ઘણા હેાય (૨) આવડી મેાટી પૃથ્વી છે (ગમે ત્યા જઈશ !).]

ભલામણ, –ણી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ; જુએા ભળામણ] સિફારસ (૨) સેાપણ; ભાળવણી. **૦પત્ર** પું૦; ન૦ ભલામણનેા કાગળ

ભલીભૂંડી સ્ત્રી૦ [ભલું + ભૂંડું] સારી અથવા ખરાબ વાત; ટીકા [**–ઉકેલવી** = સારી યા નરસી બાબતની ચર્ચા કરવી, ટીકા કરવી. **–કહેવી** = સારી-નરસી વાતેા સંભળાવવી (૨) ગાળ ભાંડવી]

ભલીવાર પું૦, સ્ત્રી૦ [સર૦ મ ભલીવરી] સત્ત્વ, સાર, બરકત (૨) આવડત, હેાશિયારી. [**–આવવેા** = (કામકાજમા)સાર કે સારાપણું આવવું, સફળતા થવી]

ભલું વિ૦ [પ્રા. મલ્લ(સં ભદ્ર)] સારું (૨)માયાળુ (૩) સભ્ય (૪) પ્રામાણિક [**ભલા ભાઈની પ્રીત** = હું સારેા તું સારેા, એમ ઉપરછલી સારાશ **ભલી પૃથ્વી** = જુએા ભલાભલી પૃથ્વી **ભલું હશે તેા** = સંભવત , ઘણું ખરું. **ભલેા આ૦યેા** = ઠીક આવ્યેા, આવશે એમ નહેાતું માન્યું **ભલેા ધનેતર, ભૂપ** = ગમે તેવેા મેાટેા પૈસાદાર કે સત્તાધીશ

માણસ; મોટો માંધાતા. ભલાની દુનિયા નથી = દુનિયા એવી છે કે ભલાને દુઃખ પડે] ૦ભલું વિ૦ જુઓ ભલભલું

ભલે અ૦ ['ભલું' ઉપરથી; સર૦ હિં.] ઠીક, સારું; અસ્તુ [ભલે પધાર્યા! = ઠીક થયું, જે આવ્યા (સ્વાગત કરતા વપરાય છે).] ૦ભલે અ૦ ઠીક ઠીક; બહુ સારું. ૦રું વિ૦ ભલું (પ.)

ભલ્લ પુ૦, ન૦ [સં.] ભાલો (૨) ઢાલ

ભલ્લુ(-લ્લૂ)ક પુ૦; ન૦ [સં.] રીંછ

ભવ પુ૦ [સં.]સંસાર(૨)જન્મ(૩) જન્મારો(૪) [સં.]મહાદેવ [-બગડવો, બળવો = સંસાર બગડવો, જીવન ધૂળ મળવું, જન્મ એળે જવો ભવની ભાવટ ભાગવી = જિંદગીભરની જંજાળ દૂર થવી. એક ભવમાં બે ભવ કરવા = પતિ પ્રત્યે બેવફાઈ કરવી (૨) ધર્મ તરથી કે અનીતિથી કુલાચાર તોડવો (૩) બીજું લગ્ન કરવું (સ્ત્રીએ). -સુધારવો = જિંદગી સુધરવી; જીવનમાં કંઈક ઉપયોગી કે મહત્ત્વનો અર્થ સરવો -હારી છૂટવું = જિંદગીભરની પીડા વેઠવી] ૦ચક્ર ન૦ સંસારરૂપી ચક્ર. ૦તારણ સ્ત્રી૦ પુનર્જન્મ માટેની તૈયારી(૨)ઐહિક વસ્તુઓની વાછના ૦તારણ વિ૦સંસારમાંથી તારનાર ૦તૃષ્ણા સ્ત્રી૦ સારા ભવની — સારા લોકમાં જન્મવાની તૃષ્ણા (૨) સંસારની વાસના

ભવતી સ્ત્રી૦ [સ૦ સં., મ. भवति-न-भवति] વાદવિવાદ; તકરાર(૨)[સં.] ઝેર દીધેલું બાણ

ભવતી સ્ત્રી૦ [સં.] આપ, તમે

ભવદીય વિ૦ [સં.] આપનું

ભવન ન૦ [સં.] રહેઠાણ, મકાન (૨) અસ્તિત્વ. [-ઠેકાણે હોવું = બરાબર કે યોગ્યસ્થાનમાં દુરસ્ત હોવા]

ભવભૂતિ પુ૦ [સં.] (સં.) એક સંસ્કૃત કવિ

ભવસાગર, ભવસિંધુ પુ૦ [સં.] સંસારરૂપી સમુદ્ર; સાગર જેવો આ સંસાર

ભવાઈ સ્ત્રી૦ [સં. भव = શંકર, भवा = પાર્વતી -ઉપરથી કે भाव = નટ ઉપરથી; સર૦ મ.] હલકા પ્રકારનું એક જાતનું નાટક (૨) [લા.] કજોડું. [ભૂંગળા વિનાની ભવાઈ = ખાલી ભવાડો, કજોડું.]

ભવાટવિ(-વી) સ્ત્રી૦ [સં.] સંસારરૂપી વન

ભવાડો પુ૦[જુઓ ભવાઈ, સં મટવાટ ?]કજોડો. [નાગો ભવાડો = નકામી કજોડી.]

ભવાની સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) પાર્વતી

ભવાબ્ધિ (-ર્ણવ) પુ૦[સં.] સંસારરૂપી સમુદ્ર

ભવૈયા(-વૈ)યો પુ૦ [જુઓ ભવાઈ] ભવાઈનો નટ (૨)[લા.] નિર્લજ્જ કે કજોડી કરે એવો માણસ

ભવ્ય વિ૦ [સં.] લાભદાયી; ઉપયોગી (૨) સુખી, આબાદ (૩) ન૦ આબાદી; કલ્યાણ

ભવિતવ્ય વિ૦ [સં.] ભવિષ્યમાં થનારું (૨) ન૦ ભવિષ્ય. ૦તા સ્ત્રી૦ નસીબ

ભવિષ્ય વિ૦ [સં.] આવતા કાળનું (૨) ન૦ નસીબ (૩) દોલત; વારસો (૪) ભવિષ્યકાળ. [-આપી દેવું = ભારે મોટી રકમ કે કીમતી વસ્તુ આપી દેવી (પ્રશ્નાર્થમાં નિષેધ બતાવે છે) -કહેવું, વર્તવું = નસીબની વાત કહી બતાવવી. -ખાવું = વારસો ભોગવવો. -થવું = (કા.) મરી જવું -બંધાવવું = ભવિષ્ય આપી દેવું] ૦કાલ(-ળ) પુ૦ આવનાર સમય (૨)[વ્યા.] ક્રિ૦નો એક કાળ ૦કૃદંત ન૦ [વ્યા.] ભવિષ્યકાળસૂચક કૃદંત ૦વત્ વિ૦ બનનારું, ભવિષ્યનું ૦વાણી સ્ત્રી૦ ભવિષ્ય ભાખતી વાણી ૦વાદી પુ૦ભવિષ્ય કહેનાર ૦વેત્તા પુ૦ ભવિષ્ય જાણનાર

ભવી સ્ત્રી૦ +ભવિષ્ય (૨) ભવાઈ

ભવું ન૦ [અપ. भउहा (સં ભ્રૂ)] ભમ્મર. [ભવાં ચઢાવવાં = ગુસ્સે થવું]

ભવૈયો પુ૦ જુઓ ભવાયો [જન્મમાં

ભવોભવ અ૦ [જુઓ ભવ] ભવે ભવે, દરેક

ભવ્ય વિ૦ [સં.] પ્રૌઢ, ગૌરવશાળી, પ્રભાવશાળી (૨) મોક્ષનું અધિકારી (જૈન) (૩) ભવિષ્ય. ૦તા સ્ત્રી૦

ભશ(-સ)કો પુ૦ [માગધી મુક્કા, દે. મુક્ખા (સં બુમુક્ષા), સર૦ મ. भस = બળવું, ઢિં मष = ભોજન] ઇચ્છા, ભારે આતુરતા

ભસ્મ સ્ત્રી૦ [સં भूयिष्ठ ?] ધોળાલાલ રાખ (૨) ન૦ +[પ્રા. भस्स (સં भस्मन्)] રાખ ભસ્મ

ભસકું ન૦ [જુઓ ભસ] વરસાદનું નાનું ઝાપટું

ભસવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. भस (સ भष्)] કૂતરાનું બોલવું (૨) [લા.] નકામો બકવાટ કરવો
ભસ્તું ન૦, **–સ્તો** પુ૦[સ. भस्त्रा =ધમણ, સર૦ ભિસ્તી] પેટ (૨) ચામડાની થેલી (૩) [ફા. बहिश्त; સર૦ હિં. भिश्त] ઘણું
ભસ્મ સ્ત્રી૦ [સં.] રાખોડી (૨) યજ્ઞની કે મંત્રેલી રાખ (૩) ધાતુની વૈદકીય રાખ; માત્રા.[–કરી દેવું, કરી નાખવું] ૦ક વિ૦ બાળીને ભસ્મ કરી દે એવું (૨) પું૦ ખાય તેટલું બળી જાય –ગુણ ન દે એવો પેટનો એક રોગ. ૦ગંધા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ (૨) એક જાતનું અત્તર ૦સાત્ અ૦ રાખોડીરૂપ **–સ્માવશેષ** વિ૦ [+अवशेष] રાખોડીના રૂપમા બાકી રહેલું; નાશ પામેલું **–સ્માસુર, –સ્માંગદ** પુ૦ (સં.) [+असुर, अंगद] એક રાક્ષસ **–સ્મીભૂત** વિ૦ [સં] ભસ્મ બનેલું
ભળ સ્ત્રી૦ ['ભળવું' ઉપરથી] ભળી જવું તે (૨) પ્રથમ ભળતા થતો સ કોચ [–ભાગની = શરમ તૂટવી]
ભળકડું ન૦ [સર૦ મ. मल्या = પ્રભાત] (કા.) જુઓ ભરભાખળું. –ડિયો પું૦(સં) સવારે દેખાતો તેજસ્વી ગ્રહ; શુક્ર
ભળકિયું ન૦ [સં. भद्र; પ્રા. भल्लय ?કે 'ભાળવું' ઉપરથી ?] બાળકના કાંડાનું દર્શનિયું, ભડકિયું
ભળકુ(–કૂ)ડું વિ૦ ['ભળવું' ઉપરથી; સર૦ મ भळू] ભેળું; નિખાલસ
ભળકું વિ૦ ['ભળવું' ઉપરથી] મળતાવડું (૨) ન૦ [સં. भल्लक; પ્રા. भल्लय] ભાલો, ભલકું
ભળકૂડું વિ૦ જુઓ ભળકુડું
ભળતું વિ૦ ['ભળવું' ઉપરથી] ભળી જાય – મળતું આવે એવું (૨) જુઓ ભલતું
ભળભળિયું વિ૦ જુઓ ભડભડિયું
ભળભાંખળું ન૦ જુઓ ભરભાખળું
ભળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભેળવવું (પ્રા મેલ, સ मेलय्)] ભેગું મળી જવું (૨) અમુકના જેવા હોવું, મળતું આવવું (૩) [?] છોળવું, ધાવણ ઓકવું (બાળકે)
ભળામણ(–ણી) સ્ત્રી૦ જુઓ ભલામણ (૨) ['ભળાવવું' ઉપરથી] ભળાવવું તે, સોપણ
ભળાવવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. भलाविज (સ. भल्)] ભલામણ કરવી (૨) સોપવું (૩) ઢોરને ગોવારામા હળતું કરવું
ભંગ પુ૦ [સં.] તૂટવું કે ભાગી પડવું તે (૨) તોડવું તે (૩) નાશ (૪) વિઘ્ન (૫) વાક, વળાક. [–પડવો = વિઘ્ન થવું, તૂટવું, બગડવું. –પાડવો = વિઘ્ન કરવું; અટકાવવું.]
ભંગ સ્ત્રી૦ [સં] ભાંગ. ૦ડ વિ૦ભાગનો બ્યસની ૦ડખાનું ન૦ભાગનું પીઠું –ગી વિ૦ ભરડ
ભંગડો પુ૦ જુઓ ભંગિયો (તુચ્છકારમા) –ડી સ્ત્રી૦ ભંગિયા કે ભંગિયાની સ્ત્રી
ભંગાણ ન૦ [ભાગવું, ભંગાવું ઉપરથી] ભંગ (૨) તૂટ [–પડવું]
ભંગાર પું૦ ['ભગ' પુ૦ ઉપરથી] ભાગેલા વાસણ કે બીજો સરસામાન. **–રો** પું૦ભગાર ખરીદી લેનાર [કર્મણિ અને પ્રેરક
ભંગાવું અ૦ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'ભાગવું'નું
ભંગિ(–ગી) સ્ત્રી૦ [સં] વ્યંગ, વાચાની ચાતુરી (૨) રીત, ઢબ (૩) અંગોનો મરોડ (૪) પગથિયું
ભંગિયો પુ૦ [ભંગી પરથી] બહોરવાનું કામ કરનાર જાતનો માણસ [ભંગિયાને ભા! =હલકામાં હલકા ઠેકાણે નાતરું કર! (૨) દીસતી રહે!] –ણ સ્ત્રી૦ ભંગડી
ભંગી વિ૦ [સં] ભંગડ (૨) પુ૦ [સર૦ હિં.] ભંગિયો (૩)સ્ત્રી૦ જુઓ ભગિ.૦જંગી વિ૦ ભગડ (૨) ઢંગધડા વગરનું [અસ્થાયી
ભંગુર વિ૦[સં.] ભાગી જાય એવું(૨)નાશવંત;
ભંગોરું ન૦ [સર૦ હિં મંગુરા]એક જાતનું ઘાસ
ભંજક વિ૦ [સ.] ભાગનાર, ટાળનાર –ન ન ભાંગવું તે (૨) નાશ (૩) વિ૦ ભંજક જેમ કે, પરદુ ખભંજન –વું સ૦ ક્રિ૦ [સ. भञ्] ભાગવું (૫)
ભંજાડ પુ૦ [સ भञ्ज् પરથી] ભાગફોડ; વિનાશ
ભંટ(–ઠ) ન૦ ઘાસ પર થતું એક કાટાળું બીજ (એ લૂગડે ચોટી જાય છે)
ભંઠિયો પુ૦ જુઓ ભટ
ભંડક [પ્રા. मंडग] ભોંયરું (૨) રડીમરમા ફાળકાની ફરતે આવેલી ગોળ વર્તુળા

મુસાફરોની જગા. -કિયું ન૦ નાનું ભોયરું
ભંડાર પુ૦ [પ્રા. (સં માણ્ડાગાર); સર૦ હિં.; મ.] ધનધાન્ય વગેરે ભરી રાખવાની જગા (૨) ખજાનો, સંગ્રહ (૩) વહાણના તૂતકની નીચેનો ભાગ (૪) દુકાન જેમ કે, ખાદી-ભંડાર, સ્વદેશી ભંડાર. ૦ઘર ન૦ [સં૦] ભંડારમાં મૂકવું (૨) છુપાવવું -રિયું ન૦ ભીંતમાં પોલાણવાળો ગોખલો (૨) ગાડા નીચેની પેટી જેવી ગોઠવણ (૩) ઘરમાં ઓરડાની પાછળનો નાનો ખંડ -રી પુ૦ ખજાનચી (૨) કોઠારી (૩) એક અટક (૪) [સર૦ મ] તાડી અને દારૂ ગાળવાનો ધંધો કરનારી એક જાતનો માણસ -રો પુ૦ [સર૦ હિં., મ ભંડારા] ગામ કે નાતના તમામ માણસોને અપાતું જમણ (૨) સાધુઓનું જમણ
ભંડોળ ન૦ [પ્રા. ભંડ (સં માણ્ડય્)=એકઠું કરવું, સર૦ મ ભાંડવલ] ભેગી કરેલી કોઈ પણ મૂડી -ળિયું વિ૦ ખજાનાને કે ભંડોળને લગતું (૨) સોના વાપરતું; મિશ્ર -ળિયો પુ૦ ભંડોળવાળો માણસ
ભંપાડું વિ૦ [ભમ (જાડું)+પાડુ ? સર૦ મ. મંવાળ] પાડા જેવું જાડું
ભંપોલ(-ળ) વિ૦ [ભમ+પોલું, સર૦ પોલુ-ભમ] અંદરથી પોલું, બોદું
ભંભલી સ્ત્રી૦ [દે. મમા=ભેરી (તેના જેવો ઘાટ)] (કા.) સાકડા મોની બકામના ઘાટની બતક
ભંભારવ પું૦ [સં.] ગાય, બળદનો અવાજ (૨) મોટો પોલો લાગતો અવાજ
ભંભેરવું સ૦ક્રિ૦ ['ભેરવવું' ઉપરથી; સર૦ હિં. મમેરના (હિં. મમેરિ=ડર)] ભંભેરણી કરવી. -ણી સ્ત્રી૦ સાચાબોટા, ખોટી ઉશ્કેરણી
ભંભો પુ૦ [જુઓ ભંભલી] પાણી રાખવાનું માટીનું વાસણ [ફાકા મારવા
ભંભોળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ફંફોળવું] શોધવું,
ભા સ્ત્રી૦ [સં] કાંતિ; તેજ
ભા પુ૦ ['ભાઈ' ઉપરથી] વડીલ માટે સંબોધન (૨) દાદા, બાપ કે મોટાભાઈ [-પાસે જવું=મરી જવું]
ભાઈ પું૦ [પ્રા. માઇ (સ. ભ્રાતૃ)] માબાપો; સહોદર (૨) કાકા, મામા, માસી વગેરેનો દીકરો (૩) કોઈ પણ માણસ માટે વિવેક-યુક્ત સંબોધન ૦બાપા પુ૦ બ૦વ૦ 'ભાઈ, બાપા' એવી નમ્ર વિનવણી ને આજીજી-સૂચક શબ્દો [-કરવા=કાલાવાલા કરવા (૨) નરમાશથી -સમજાવીને કામ લેવું] ૦ચારો પુ૦ ભાઈ જેવું વર્તન, દોરવણી ૦જી પુ૦ જેહ ૦દાયો પુ૦ ભાઈ તરીકેનો હક કે સંબંધ ૦બીજ સ્ત્રી૦ કારતક સુદ બીજ ૦ભાંડુ ન૦બ૦વ૦ એક માબાપના છોકરા ૦બંધ પુ૦ મિત્ર ૦ભ ધી સ્ત્રી૦ મિત્રાચારી ૦લો પુ૦ ભાઈ (લાડમા) (૨) નાનો છોકરો ૦શ્રી પુ૦બ૦વ૦ (લખાણમા) વિવેકનું સંબોધન ૦સલામ સ્ત્રી૦ 'ભાઈ, સલામ' એમ કહીને નમ્ર વિનવણી અને આજીજી[-કરવી] ૦સંગ પું૦ બ૦વ૦ [+સિંહ ?] બરાબરી, બેટમજી (તુચ્છકારમા). ૦સાહેબ પુ૦ બ૦વ૦ મોટા ભાઈ ! સાહેબજી ! [-કહેવા, કહેવડાવવા =તોબા પોકારવી, પોકારાવવી, હાર્યા કહેવું કે કહેવરાવવું.]
ભાઉ પુ૦ [પ્રા.,મ (સં. ભ્રાતૃ)] ભાઈ ૦સાહેબ પુ૦ [મ] પેશ્વાઈનો એક ઇલકાબ
ભાગ્યે(-ચ,-ચે)ગ ન૦ + જુઓ ભાગ્ય (૫)
ભાકઠ વિ૦ [સર૦ મ, જુઓ બાખડું] વાઝિયું (૨) દૂધ દેતું બંધ થયેલું, ઊંચી ગયેલું. ૦કથા સ્ત્રી૦ અશક્ય વાત
ભાખર(-રે)ી પુ૦[સર૦મ ભાકર,(સં ભ્રસ્જ્=શેકવું ઉપરથી] મોટો જાડો રોટલો -રી સ્ત્રી૦ જાડી કઠણ રોટલી [કહેવું
ભાખવું સ૦ક્રિ૦ [સં ભાષ્] બોલવું (૨) ભવિષ્ય
ભાખા સ્ત્રી૦ + ભાષા
ભાગ પુ૦ [સં] અંશ, હિસ્સો (૨) પુસ્તકનો હિસ્સો ઉદા૦ ભાગ પહેલો (૩) ભાગાકાર (ગ) [-કાઢી નાખવો=ભાગિયા મટવું -ચાલવો=(ગ.) ભાગી શકાવું ઉદા૦ ૨૦ની સંખ્યાનો પાંચ વડે ભાગ ચાલશે -પડવો=વહેંચાવું, કસાનો હિસ્સો થવો -રાખવો=કોઈ કામધંધામાં ભાગિયા તરીકે જોડાવું, ભાગિયા બનવું] ૦ચિહ્ન ન૦ ભાગાકારનું

(–) ચિહ્ન (ગ.) ०બટાઈ સ્ત્રી० [હિં. વાટના (સ. વટ્)] મહેસૂલ તરીકે ખેતીની ઊપજનો ભાગ આપવો તે ०લું વિ० ભાગેલું; તૂટેલુ (૨) ખોખરું, ફાટવાળું (માટીનુ વાસણ) [ભાગલા પગ = નાઉમેદી; નિરાશા. ભાગલાં હાડકાં = હરામ હાડકા: આળસુપણું. હાથપગનું ભાગલુ = આળસુ, ઢીલુ. ભાગલે પગે = ડરતા ડરતા (૨) નિરાશ થઈને.] ०લો પું० ભાગ, ટુકડો [ભાગલા પાડવા = ભાગ કરવા] (૨) માતાના નૈવેદ્યનો થાળ

ભાગવત વિ० [સં.] ભગવાનને લગતુ (૨) ન० (સં) અઢાર પુરાણોમાનુ એક [illegible]

ભાગવું અ०ક્રિ० [જુઓ ભાંગવુ] તૂટવું, ટુકડા થવા, નાશ પામવું (૨) દૂર થવુ (જેમ કે ભો ભાગવો) (૩) દેવાળું કાઢવુ (જેમ કે પેઢી ભાગી) (૪) [સર૦ હિં. भागना] નાસવું. (૫) સ૦ ક્રિ० ટુકડા કરવા, તોડવુ (૬) લૂંટીને પાયમાલ કરવું (જેમ કે ગામ) (૭) અદા ન કરવું; પાછું ન વાળવુ (જેમ કે ઋણ, વ્યાજ) (૮) ભાગ કરવા, ભાગાકાર કરવો (ગ) (૯) [સં मज्] વણવુ (દોરડું) [ભાગી જવું = નાસી જવુ (૨) તૂટી જવુ. ભાગી રાત = પાછલી રાત: મધ્યરાત્રિ પછીનો સમય.]

ભાગળ સ્ત્રી० જુઓ ભાગોળ -ળિયો પું० દુકાનદાર (૨) ભાગોળનો–શહેરના દરવાજાનો કારકુન [રકમ (ગ)

ભાગાકાર પુ० [સં] ભાગવુ તે કે તેથી આવતી

ભાગાડ પુ० ઢોરનો હાડકાંવાળો ભાગ(પૂઠનો ?)

ભાગાનુબંધ ન०[સં.] પૂર્ણાંક સહિત અપૂર્ણાંક આંકડો (ગ.) [નાસાનાસ

ભાગાભાગ(–ગી) સ્ત્રી० ['ભાગવું' ઉપરથી]

ભાગિયું વિ०['ભાગ' ઉપરથી] ભાગીદાર –ણ સ્ત્રી० ભાગીદાર સ્ત્રી. –યો પું० ભાગીદાર

ભાગીદાર પુ० [ભાગ + ફા. दार] ભાગવાળો; હિસ્સેદાર (૨) ગોઠિયો; સાથી –રી સ્ત્રી० ભાગીદારપણું; પંતિયાળુ

ભાગીરથી સ્ત્રી० [સં] (સ) ગંગા નદી

ભાગુ વિ० ['ભાગવું' ઉપરથી] મહેનતથી કંટાળનારું, આળસુ (૨) મુશ્કેલ; મહેનતનું

ભાગું વિ० ['ભાગ' ઉપરથી] –ને કારણે, લીધે, દિ૦ દુ:ખ ભાગા ડરો નહિ

ભાગેડુ પુ० [ભાગવુ ઉપરથી] નાસી જનાર

ભાગોચટ વિ० ['ભાગ' ઉપરથી] વચલા વાંધાનું

ભાગોળ સ્ત્રી० [સર૦ सं आ-भोग, म भागणी =વાચ્યા વિના મેલેલો ભાગ] શહેરના કોટનો દરવાજો (૨) ગામનુ પાદર (૩) બંદર, ચકલુ [ભાગોળ જેવુ = પહોળું, વકાસેલું (ભો). ભાગોળે જવું = ઝાડે કરવા જવું. ભાગોળે દીવા કરવા = બત્તે અજવાળું કરવુ.]

ભાગ્ય ન० [સં] નસીબ [–ઊઘડવું, ફળવું = ભાગ્યવાન – સુખી થવું –ફરવું = દુર્ભાગ્યની દશા બદલાઈને સારી દશા શરૂ થવી, સુખપ્રાપ્તિ થવા લાગવી –ફરી વળવુ, –ફૂટવુ= અવદશા થવી] ०વંત, ०વાન, ०શાળી વિ० નસીબદાર. ०હીન વિ० કમનસીબ

ભાગ્યું તૂટ્યું વિ० [ભાગવું + તૂટવુ] ભાગેલુ તૂટેલુ (૨) સળંગ કે અટકયા વગર નહિ એવુ; તૂટક

ભાગ્યે અ० [સં] કદાચ, ક્વચિત્

ભાચરો પુ० [સર૦ म भाचर = ભઠ્ઠી] એક માટીનુ વાસણ [ભાચરા જેવું = મોટું, પહોળુ ને બેડોળ]

ભાજક પું० [સં] ભાગનાર સંખ્યા (ગ.)

ભાજન ન० [સં] વાસણ; પાત્ર (૨) (સમાસને અંતે) આધારસ્થાન, અધિકારી, એવો અર્થ બતાવે છે. ઉદા૦ દયાભાજન

ભાજવું અ०ક્રિ० (૨) સ૦ ક્રિ० જુઓ ભાંજવુ

ભાજી સ્ત્રી० [પ્રા भज्जिआ, સર૦ હિં , म] શાક લાયક કુમળા છોડ કે તેનુ શાક. ०ખાઉ વિ० ભાજી ખાનારુ (૨)[લા]તાકાત વગરનુ ०પાલો પુ० ભાજી પાલો વગેરે ०મૂળા પું० બ०વ० મૂળો અને તેવી ભાજી(૨)[લા.] તુચ્છ–લેખામા ન લેવા જેવી વસ્તુ [ભાગવાની રકમ

ભાજ્ય વિ० [સ] ભાગી શકાય તેવું (૨) ન०

ભાટ પુ० [સં , પ્રા भट्ट; સર૦ હિં , म] રાજાઓના ગુણગાન ગાનાર એક જ્ઞાતિનો માણસ

(૨) [લા.] ખુશામતિયો. ૦ડી સ્ત્રી૦ ભાટણ (તિરસ્કારમા). ૦ણ સ્ત્રી૦ ભાટ કે ભાટની સ્ત્રી. ૦વેડા પું૦ બ૦ વ૦ ભાટની પેઠે અતિશયોક્તિથી વખાણ કરવા તે -વ્યાઈ સ્ત્રી૦ ભાટનુ કામ -૫૬ (૨) ભાટવેડા

ભાટિયો પુ૦ [સં. ભટ્ટ પરથી; હિં ભાટિયા, મ. ભાટ્યા] એ નામની એક જ્ઞાતિનો માણસ (૨) [સં. માટ = ભાડું; અથવા ભાડું ઉપરથી ?] દૂધ વેચનાર, ધાંથી (૩) કાછિયો (ગામડામા). -ણ સ્ત્રી૦ ભાટિયાની કે ભાટિયા જ્ઞાતિની સ્ત્રી

ભાઠ સ્ત્રી૦, -હું ન૦ [પ્રા. મટ્ઠ (સં. મૃષ્ટ)] ચામડી છોલાઈ પડેલુ ચાદું

ભાઠું ન૦ [સર૦ હિં. માઠ, હિં , મ માટ, સર૦ દે. ભટ્ઠી = ધૂળ વિનાની સપાટ જમીન] નદીકાઠાની રેતાળ જમીન (૨) છીછરા પાણીવાળી જગા (૩) શેરડીનો મૂળવાળો કકડો (૪) જુઓ 'ભાઠ'મા (૫) કપડા પર પડેલો ચીકટો કે સહેલાઈથી ન ધોવાય તેવો ડાઘ

ભાઠેલો પું૦ અનાવિલ બ્રાહ્મણનો એક પેટા ભાગ

ભાડ સ્ત્રી૦ [હિં.] અનાજ શેકવાની ભઠ્ઠી (૨) ભાંડભૂંજાનુ કોઠેડું (૩) મોટો કૂવો (૪) [સ માટિ] વેશ્યાઓની કલાલી કે ભડવાઈની કમાઈ ૦ભૂંજણ સ્ત્રી૦ [+ ભૂજવુ પરથી] ભાડભૂંજાની સ્ત્રી ૦ભૂંજો પું૦ ભઠ્ઠીથી ધાણીચણા ઇ૦ શેકવાનો ધંધો કરનાર

ભાડવાત પુ૦ ['ભાડુ' ઉપરથી] જુઓ ભાડૂત

ભાડાખત ન૦; ભાડાચિઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [ભાડું + ખત, ચિઠ્ઠી] ભાડા સબંધી દસ્તાવેજ

ભાડિયો પું૦ ['ભાડ' ઉપરથી] અનાજ શેકવાનુ કાણાવાળુ હાલ્લુ

ભાડું ન૦ [સ માટક, પ્રા માડય, હિ માડા, મ માડેં] કોઈ પણ વસ્તુ વાપર્યા બદલ આપવાનુ નાણું [ભાડાની બહેલ = [લા.] ગમે ત્યારે ઉલાળી મેલાય — તજી દેવાય તેવી વસ્તુ ભાડાનું ઘર = [લા.] પોતાની ન હોવાથી ગમે ત્યારે પાછી સોંપવી પડે તેવી વસ્તુ ભાડું ભરવુ = ભાડા તરીકે આપવું ભાડે આપવું = ભાડાની રકમ લઈ વાપરવા આપવુ ભાડે રાખવું, લેવું = ભાડુ આપી વાપરવા રાખવુ] -ડૂત પું૦ ભાડે રહેનાર -ડૂતી વિ૦ ભાડે રાખેલું (૨) પૈસા ખાતર કામ કરતુ, 'મર્સિનરી'

ભાણ પુ૦ [પ્રા (સં. માનુ)] સૂર્ય (૨) [સ] નાટકનો એક પ્રકાર, જેમા એક પાત્ર જ રંગભૂમિ પર આવે છે

ભાણાવહેવાર પુ૦ [ભાણું + વહેવાર] સાથે બેસી જમવાનો સંબંધ, રોટીવહેવાર

ભાણાભેદ પુ૦, ભાણાંતર ન૦ ભાણું પીરસવામા કરકસર-પક્ષપાત. [ભાણાભેદ કરવો, રાખવો. ભાણાંતર કરવું.]

ભાણિયો પુ૦ જુઓ ભાણેજ (૨) [લા.] વીંટાળવી પડે એવી વસ્તુ-સોગાત

ભાણી સ્ત્રી૦ જુઓ ભાણેજી

ભાણું ન૦ [પ્રા માણ, માયણ (સ માજન); મ માર્ણે] પીરસેલી થાળી [ભાણા ઉપરથી ઉઠાડવું = જમતા જમતા ઉઠાડવુ (૨) ગુજરાતના સાધન ઝટી લેવા. ભાણામાં ધૂળ નાખવી = ખાણું ખરાબ કરવુ, ચાલતા ગુજરાનને નુકસાન કરવુ ભાણું ખડખડ = જમતી વખતે કંકાસ (૨) ઠાલા ભાણા ખંખેડવા - ગરીબાઈને લીધે ભૂખમરો ભાણું માંડવું = ખાવાનુ પીરસવુ (૨) ખાવા બેસવુ]

ભાણેજ પુ૦ [પ્રા. માઇણેજ્જ (સં માગિનેય), હિં માનજા, મ. માચા] ભાણો, બહેનનો દીકરો ૦વહુ સ્ત્રી૦ ભાણેજની વહુ -જાં ન૦ બ૦ વ૦ બહેનના છોકરા -જી સ્ત્રી૦ બહેનની છોકરી, ભાણી (૨) દોહિત્રી

ભાણો પુ૦ [જુઓ ભાણેજ] ભાણિયો

ભાત પુ૦ [પ્રા મત્ત (સ મક્ત), હિં., મ] રાંધેલા ચોખા (૨) ભાતુ (કામગીરીની જગા ઉપર લઈ જવાનુ) (૩) પુ૦. ન૦ હાગર ૦ખાઉ વિ૦ વધારે પ્રમાણમા ભાત ખાનારું (૨) [લા.] ઢીલુ, પોચુ. ૦ળું ન૦ (કા.) ગરમ રોટલો, દૂધ, ઘી વગેરેનુ સવારનુ ભોજન -તિયું ન૦ ભાત કાઢવાનો તાવેથો કે ઝારો (૨) ભાત ઓસાવવાનો કાણાવાળો ટોપલો (૩) એક પક્ષી -તું(-થું) ન૦ મુસાફરીમા સાથે લીધેલુ ખાવાનુ (૨) ભથ્થુ [બાંધવું, બંધાવવું]

ભાત (ત,) સ્ત્રી૦ [પ્રા. મત્તિ (સં. મક્તિ) હિં. માંતિ]

વેલ બુટ્ટીવાળી છાપ(પ) રીત,પ્રકાર [–ઊઠવી, પડવી = છાપ ઊઠવી, આકૃતિ છપાવી –પાડવી = આકૃતિ પાડવી (૨) નોખું તરી આવવુ (૩) ઠોકર ઇઈ–નિંદા કરી હલકું પાડવું] ૦ભાતનું, –તીગર(–ળ), –તીલુ વિ૦ રંગબેરંગી; તરેહવાર

ભાથી,–થિયો પુ૦ ['ભાથો' પરથી] બહાદુર લડવૈયો. –થિયા દાદા પુ૦ બ૦ વ૦, ૦ખતરી પુ૦ (સં.) સાપ, વીંછી વગેરેનું ઝેર ઉતારવા જેની આણ દેવાય છે તે દેવપુરુષ

ભાથું ન૦ જુઓ ભાતુ (૨) [જુઓ ભાથો] બાણ રાખવાની કોથળી

ભાથો પુ૦ [દે ભત્થ, મત્થા (સં ભસ્ત્રા), હિં. માથા, મ માતા] બાણ રાખવાની કોથળી(૨) ધમણ (૩) રાંધવાનો સામાન રાખવાની થેલી

ભાદરવો પું૦ [સ ભાદ્રપદ, પ્રા. ભાદવઅ; હિં ભાદો, મ માદવા, માદવડ] પુ૦ વિક્રમ સંવતનો અગિયારમો માસ [ભાદરવાની ભેંસ = સારી પેઠે ખાઈ પી મસ્ત થયેલી વ્યક્તિ. ભાદરવાનો ભીંડો = થોડા વખતની મોટાઈ થી છકી ગયેલી વ્યક્તિ]

ભાદ્રપદ પુ૦[સં.] ભાદરવો –દા સ્ત્રી૦પચીસમુ અને છવ્વીસમુ નક્ષત્ર (પૂર્વા અને ઉત્તરા)

ભાન ન૦ [સં.] શુદ્ધિ; હોશ (૨) સ્મરણ (૩) સમજ; અક્કલ (૪) કલ્પના; ભાસ (૫) સાવચેતી;કાળજી. [–આવવું, થવું = શુદ્ધિમા આવવુ (૨) યાદ આવવું (૩) સમજ પડવી –કરાવવું = ભાન થાય એમ કરવું.] ૦ભૂલું વિ૦ ભાન ભૂલેલુ

ભાભાપાપણું ન૦ [ભા (ભાઈ) + બાપા+પણું] (કા.) ભાઈબાપા કરવા તે [એક નાન

ભાનુ પું૦ [સં] સૂર્ય. ૦મતી સ્ત્રી૦ (સં.)

ભાભી સ્ત્રી૦ [પ્રા.માઉજ્જાઇયા(સ ભ્રાતૃ+જાયા), સર૦હિં., મ માવી] ભાઈની સ્ત્રી ૦જી સ્ત્રી૦ ભાઈજીની પત્ની, જેઠાણી(૨)ભાભી (માનાર્થે)

ભાભુ સ્ત્રી૦ [સર૦ ભાભી] બાપની મા (૨) ભાભી (૩) મોટા કાકાની વહુ

ભાભો પુ૦ ['ભા' ઉપરથી, સર૦ મ. માવડા, માવ્યા] કણબી (૨)જડસો [ભાભા પાડળી [સર૦ મ.] = અશક્ત ને બાયલો પુરુષ. ભાભા ભૂત = જડમું; મૂર્ખ]

ભામ પુ૦ ચામડા ઉપરનો વેરો (૨) [જુઓ ભમ; સર૦ મ. માદ] + ભ્રમ [૫] (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ ભામા

ભામટો પુ૦ ['ભમવું' ઉપરથી, સ૦ મ. મામટા, હિં. મામતીય]રખડેલ, ઉઠાવગીર; ભમતો ચોર

ભામણું ન૦બ૦વ૦ [પ્રા માંમણ (સં ભ્રમણ)= (હાથ) ફેરવવા તે પરથી] ઓવારણા[–લેવાં]

ભામા સ્ત્રી૦ [સં] ભામિની

ભામાં ન૦ બ૦ વ૦ ['ભમવુ' ઉપરથી] ફાફા(૨) [પ્રા. ભામ, ભમાડ (સ ભ્રમય્)] પાખંડ (૩) ભ્રમણા, વહેમ

ભામિની સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી (૨) રૂપાળી જુવાન સ્ત્રી (૩) કામાતુર કે ક્રોધે ભરાયેલી સ્ત્રી

ભામું ન૦ ['ભ્રમ' ઉપરથી, સર૦ મ. માવ] ખોટો વહેમ, ગાંડપણ. –ભો પું૦ભ્રમલો,ભેદુ

ભાય(–યે)ગ ન૦ [પ્રા. માઅ (સં. ભાગ)]+ ભાએગ, ભાગ્ય (૫)

ભાયડો પું૦ ['ભાઈ' પરથી; સર૦ હિં. માય] પુરુષ (૨) પતિ [હીજો, છતે ભાયડે = ભાયડો જીવતો હોવા છતાં (સ્ત્રીએ નાતરે જવુ)]

ભાયાત પુ૦ ['ભાઈ' ઉપરથી] પિત્રાઈ (૨) રાજનો પિત્રાઈ. –તી વિ૦ ભાયાતને લગતું

ભાયો પુ૦ [ભાઈ' ઉપરથી] ભાઈ (લાડમા)

ભાર પુ૦ [સં] વજન (૨) ચોવીસ મણનુ વજન (૩) ૨૦૨૧૭૪૦૦૦ની સંખ્યા (૪) વીસ તોલાનુ કે એક તોલાનું વજન(૫)અપચો; અજીર્ણ (૬) [લા] જવાબદારી (૭) વિસ્તાર (૮) વજન; વકર, વટ (૯) આભાર, પાડ (૧૦) અમુક તોલ જેટલુ તે ઉદા૦ પૈસાભાર રતિભાર (૧૧) (ઘણું ખરુ પુ૦ બ૦વ૦)ગજું, ગુજરાન ઉદા૦ તારા તે બોલવાના શા ભાર? (૧૨) ગ્રહ, દશા કે અંતરજ તરની અસર (૧૩) જથ્થો, સમૂહ [–આવવો = બોજો લાગવો (૨) તકલીફ પડવી –ઉપાડવો = બોજો કે જવાબદારી ઉઠાવવા –કરવો = વજન – બોજ નાખવા –ખોવો, ગુમાવવો =વટ, વકર ખોવાં; હલકા પડી જવુ –ચડવો

=અસર પડવી (૨) પાડ ચડવો; અહેશાન ચડવુ. -છાંડવો=માન ઊતરી જવું -જવો =ભાર ઓવો;હલકા પડવુ. -તાણવો=બોલને ટે જવાબદારી ઉપાડવા. -પડવો=જુઓ ભાર આવવો -ભરવો=જુઓ ભાર લાદવો. -ભાગવો=નિ સ કોચ બોલાય એવો સંબ ધ થવો (૨) પ્રતિષ્ઠા ઓછી થવી, માન ગુમાવવું -માં રહેવું=પોતાનુ માન-વટ સાચવીને વર્તવુ,તેને આચ ન આવે તેની પેરવીમા રહેવુ -મૂકવો=વજન કે બોજ મૂકવા (૨) જવાબ દારી નાખવી-સોપવી (૩) ઉપકાર ચડાવવો (૪) મહત્ત્વ આપવું (૫) આગ્રહ કરવો -રહેવો=બાદી કે અપચાથી પેટ ભારે થવુ (૨) માન-વક્કર સચવાવા -રાખવો =માન સાચવવું **ભારે ભારવું** = મોટો ભાર વહેવરાવવો (૨) નાહક ભાર વહો-રાવવો, હેરાન કરવું] ૦ખમું વિ૦ ભાર ખમી શકે તેવું. ૦ખાનું ન૦ ભાર ભરવાનું વાહન (૨) માલગાડી. ૦ગોળી સ્ત્રી૦ બાળકોને પેટમા રહેતા ભાર માટે એક ઔષધિ ૦વાહક, ૦વાહી વિ૦ ભાર વહન કરનારું (૨) જવાબદારી ઉઠાવનારું

ભારજા સ્ત્રી૦ જુઓ ભાર્યા [પીઢ

ભારઝલું વિ૦ [ભાર+ઝીલવુ] ભારેખમ,પુષ્ત;

ભાર(-રે)ટિયું ન૦, **-ટિયો** પુ૦ જુઓ ભાર-વટિયો, મોભ; પાટડો

ભારણ ન૦ ['ભારવું' ઉપરથી] દબાણ, વજન (૨) ભારવું-રાખમા દાબવું તે (૩) વશીકરણ; જાદુ

ભારત પું૦. ન૦ [સ.] હિ દુસ્તાન (૨) ન૦ (૩) વિ૦ જુઓ મહાભારત [-ચલાવવું=લ બાણ કરવુ(૨) લાબું લાબુ ટાયલું કરવુ.] ૦બળિયા પું૦બ૦વ૦ ખૂબ જોરથી નીકળેલા બળિયા ૦વર્ષ પુ૦; ન૦ હિંદ, ભારત દેશ

ભારતી સ્ત્રી૦ [સં.] વાણી, સરસ્વતી (૨) સ ન્યાસીઓના દસ વર્ગોમાનો એક (૩) (સં.) ભારત માતા

ભારતીય વિ૦ [સ] ભારતવર્ષનું કે તેને લગતુ

ભારથી વિ૦ ['ભારત' ઉપરથી, સર૦હિં મારથી =યોદ્ધો] બહાદુર (૨) ['ભારતી' પરથી, જુઓ ભારતી (૨)] ગોસાઈની એક અટક

ભારદોરી સ્ત્રી૦ [ભાર (મ ભારણે=ભંતરવુ) +દોરી, સર૦ મ] ગર્ભસ્રાવ ન થાય તે માટે ગર્ભિણીની કેડે બધાતી મ તરેલી નાડાછડી

ભારદ્વાજ પુ૦ [સ] (સં.) અગસ્ત્ય ઋષિ (૨) દ્રોણાચાર્ય (૩) સપ્તર્ષિમાના એક (૪) ભરદ્વાજના વંશમા ઉત્પન્ન થયેલો (૫) એક પક્ષી

ભારભરદારી વિ૦ [ફા. વારબરદારી, મ] ભાર વહેનારુ (૨) સ્ત્રી૦ ભાર વહેવો તે

ભારબોજ પું૦ [ભાર+બોજો] ભાર, વજન (૨) [લા] જવાબદારી (૩) વક્કર

ભારવક્કર પુ૦[ભાર + વક્કર] ભારબોજ; વજન; વક્કર, મોભો

ભારવટ(-ટિયો) પુ૦ [સં મારવત્ કે મારવહ્, સર૦ મ. મારવટ, મારોટ] જુઓ ભારટિયો

ભારવું સ૦ક્રિ૦ ['ભાર' પરથી, સર૦ હિં. મારના] રાખમા દાબી રાખવુ (દેવતા) (૨) વશીકરણ કરવુ, મોહિત કરવુ

ભારંડ ન૦ [સં] એક પક્ષી

ભારી વિ૦[સં.]ભારે(૨)સ્ત્રી૦[જુઓ ભારો, મ.] મોટી ઝૂડી કે નાનો ભારો

ભારે વિ૦ [પ્રા. મારિઅ (સં મારિક)] વજનદાર (૨) મુશ્કેલ (૩) કીમતી (૪) પચવામા મુશ્કેલ એવું (ખોરાક પાણી ઇ૦) (૫) ક્ર૦ અતિ; ખૂબ [-કરી!=કમાલ કરી! -કરવું=કોઈ વાતને અતિશયોક્તિથી મોટી-મોઘી કરવી. -છેડે=ગર્ભાવસ્થાના અ તિમ દિવસો ચાલતા હોય એવી સ્થિતિએ -થઈ!=કમાલ થઇ! -થવું=માન માગવુ, મોટાઈ ધારણ કરવી (૨) વજનમા વધવુ (૩) મુશ્કેલ થવુ. -દિલે=બિન હુદયે -પગે હોવું=સગર્ભા હોવુ -પડવું=બોજા જેવું લાગવુ; ન સહેવાવુ (૨) મોઘું પડવું. -બિનજ=ઉગ્ર બિનજ. -લાગવું=(શરીર) સુસ્ત જણાવુ, બીમારીની બેચેની લાગવી] ૦ખમ વિ૦ [સ મારક્ષમ; કે ભાર + ખંભ(સ્ત ભ)]આબરૂદાર,મોભાવાળું (૨) ગંભીર (૩) મોટાઈના ડોળવાળુ ૦વાઈ સ્ત્રી૦ [સં. મારવાહિકા] સગર્ભા

ભારો પું૦ [સં ભારક, હિં., મ ભારા] ઘાસ લાકડા વગેરેને એકત્રિત બાંધતા થતો બોજ, ઝૂડો; મોટું વજન (૨) [?] બુલ્લા સઢનો છેડો ૦ટિયું ન૦, ૦ટિયો પુ૦ જુઓ ભારટિયો. ૦ટી સ્ત્રી૦ લાકડાની ભારી ૦ભાર અ૦ ['ભાર' ઉપરથી] સરખે વજને (૨) પૂરે-પૂરું; ભરપૂર

ભાર્ગવ પું૦[સ] (સ.) પરશુરામ(૨)શુક્રાચાર્ય (૩) વિ૦ પું૦ ભૃગુના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલો

ભાર્યા સ્ત્રી૦ [સં] પત્ની

ભાલ ન૦ [પ્રા. મલ્લ, મલ્લય (સ. મદ્ર) ? કે સ. માલ = લલાટ(જેવું સપાટ) ?] ભાઠાની જમીન (૨) [સં] કપાળ (૩) પુ૦ [સર૦ મ.] પાટડો (૪) સંગીતમાં એક અલંકાર (૫) પુ૦: ન૦ (સ.) ઘોળકાની આજુબાજુનો પ્રદેશ.–લિયા પું૦ બ૦વ૦ (ભાલના) ઘઉંની એક જાત

ભાલદાર પુ૦ [સર૦ મ , ભાલો + દાર (ફા)] મોટા માણસની આગળ ચાલનારો ચોપદાર

ભાલિયા પુ૦ બ૦ વ૦ જુઓ 'ભાલ'માં

ભાલિ(–ળિ)યો પુ૦ ગાગર

ભાલુ ન૦ [સં.] રીંછ (૨) કાલુ

ભાલું, –લો પુ૦ [સં., પ્રા. ભલ્લ, હિ , મ ભાલા] એક હથિયાર –લોડું ન૦ [સર૦ દે. ભલ્લોડ] તીર કે તેનું પાતું

ભાવ પુ૦ [સં.] અસ્તિત્વ, હોવાપણું (૨)પ્રકૃતિ; સ્વભાવ (૩) ઢંગઢો; મતલબ(૪)વૃત્તિ; લાગણી (૫) તાત્પર્ય; અભિપ્રાય (૬) ચેષ્ટા, અભિનય (૭)હેત, પ્રીતિ, ગમો(૮) આસ્થા (૯) કિંમત; દર(૧૦)આર્ય ! પૂજ્ય ! (નાટકમાં સંબોધન) (૧૧) સ્થિતિ; સ્વરૂપ ઉદા૦ શિષ્યભાવ, પુરુષ-ભાવ)[–આવવો, ઊપજવો = સારી કિંમત મળવી (૨) હેત આવવું –ઊછળવા = ભાવ વધી–ચડી જવા –કરવો = દર ઠરાવવો, કિંમત નક્કી કરવી (૨) વેપ ભજવવો (૩) હેત બતાવવું –કરવું –ખાવો = માન માગવું (૨) નફો ખાઈને વેચવું –ચડવો = ભાવમાં–કિંમતમાં વધારો થવો. –છોડવો = મરણ પામવું –થવો = ઇચ્છા થવી (૨) લાગણી થવી; હેત આવવું –નું ભૂખ્યું = પ્રીતિ–હેત માટે આતુર. –પડવો = ભાવ–કિંમત નક્કી થવી; ભાવ આકારાવો (૨) ભાવ નીચે જવો. –પડાવવો = ભાવ–કિંમત નક્કી કરાવવી (૨) બરોબર કિંમત લેવી, ભાવ ખાવો –પૂછવો = લેખવવું, પત કરવી (૨) દર વિષે પૂછપરછ કરવી. –ભજવવો = પોત પ્રકાશવું; સ્વભાવ પ્રમાણે વર્તવું –માં ચીરી નાખવું = ખૂબ કિંમત લેવી. – રાખવો = ચાહવું; હેત-પ્રીતિ રાખવા –લેવો = કિંમત લેવી (૨) કિંમત પૂછવી (૩) મન પારખવું. ભાવે કુભાવે = મનથી કે ના મનથી]૦ઋ ભીર વિ૦ ગંભીર ભાવોવાળું ૦ગ્રાહી વિ૦ તાત્પર્યને ગ્રહણ કરનારું. ૦ગીત ન૦ ભાવ વ્યક્ત કરતું –ભાવપ્રધાન ગીત ૦જ સ્ત્રી૦ ભાવ. હેત. ૦પ્રધાન વિ૦ ભાવ જેમાં પ્રધાન છે એવું. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ ભક્તિભાવ; પ્રેમશ્રદ્ધા. ૦ભીનું વિ૦ ભાવથી ગળગળું. ભાવમય ૦૨૫ વિ૦ અસ્તિવાચક, 'પૉઝિટિવ'. ૦વાચક (વ્યા) ભાવ બતાવનાર (નામ). ૦શૂન્ય વિ૦ ભાવ વગરનું, શુષ્ક

ભાવટ(–ઠ) સ્ત્રી૦ [સં. ભવાટવી] ઉપાધિ,જંજાળ (૨)['ભાવ' પરથી] વિચાર [–જવી, ટળવી, ભાંગવી = જંજાળમાંથી છૂટવું]

ભાવત(–ન)ભીંજ સ્ત્રી૦ + જુઓ ભાઈબીજ

ભાવન ન૦ ભાવના, ધ્યાન [સ.](૨)મહેણું (૩) વિ૦ [સર૦ હિં ; 'ભાવવું' પરથી]ભાવતું, ગમતું. [–પાડવાં = મહેણાં મારવાં; ઉતારી પાડવું.]

ભાવના સ્ત્રી૦ [સં.] કલ્પના; ધારણા(૨)આસ્થા (૩) અભિલાષા, કામના, લાગણી(૪)પટ,પુટ (૫) અનુશીલન; ધ્યાન. ચિંતન [–આપવી, દેવી = પુટ આપવો, પાસ આપવો] ૦પ્રધાન વિ૦ સ્વભાવે વિશેષ લાગણીવાળું કે લાગણી ભરેલું. ૦વાદી પુ૦ ભાવનાનું જીવનદૃષ્ટિમાં મહત્ત્વ માનનાર. 'આઇડિયલિસ્ટ'

ભાવર પું૦ [સર૦ હિં માંવર – વિવાહઅગ્નિની આસપાસ ફેરા]ગૃહસ્થાશ્રમ [(૨)પસ ૬ પડવું

ભાવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. માવ પરથી]ગમવું (જીભને)

ભાવસાર પું૦ ['ભાવના'='પાસ' ઉપરથી ?] (લૂગડાં છાપવાનો ધંધો કરનાર) એક જ્ઞાતિનો

માણસ ૦ણુસ્ત્રી૦ ભાવસારની કે તે જાતિની સ્ત્રી
ભાવાત્મક વિ૦[સં.] સત્ય (૨) અસ્તિવાચક
ભાવાનુવાદ પું૦ [સ.] શબ્દશ નહિ પરંતુ તાત્પર્યસૂચક અનુવાદ
ભાવાભાસ પુ૦ [સં]લાગણી, વૃત્તિનો આભાસ –અસ્થાને ભાવ આરોપવો તે [ભાસ
ભાવારોપણ ન૦ [સં.]ભાવનુ આરોપણ, ભાવા-
ભાવાવેશ પું૦ [સ] ભાવનો આવેશ–ઉભરો
ભાવાર્થ પુ૦ [સં] મતલબ, તાત્પર્ય
ભાવિ(–વી) વિ૦ [સ.] ભવિષ્યનુ કે ભવિષ્યમા થનારુ (૨) ન૦ ભવિષ્ય, નસીબ
ભાવિક વિ૦[સ]આસ્થાવાળુ (૨)મર્મજ્ઞ, ભાવુક
ભાવિત વિ૦[સ]ચિંતવેલુ (૨) પાસ દીધેલુ(૩) ભાવિક; ભાવનાવાળું(૪)શુદ્ધ નિર્દોષ –તાત્મા પુ૦ [+આત્મા] સ્થિર પ્રજ્ઞાવાળો, સ્થિતપ્રજ્ઞ
ભાવી [સં] જુઓ ભાવિ
ભાવુક વિ૦ [સં] થવાની તૈયારીમા હોય તેવુ (૨) વિચારશીલ (૩) રસજ્ઞ, સહૃદય(૪) પુ૦ બનેવી (નાટકમા)
ભાવેપ્રયોગ પુ૦ [સ.] જેમા ક્રિયાપદનો ભાવ એ જ કર્તા હોય તેવો પ્રયોગ (વ્યા)
ભાષક પુ૦ [સં] બોલનાર, વક્તા –ણ ન૦ બોલવું તે(૨)વ્યાખ્યાન. –ણિયું વિ૦(ભાષણ-ના ગુનાથી)સત્યાગ્રહમા પકડાયેલુ (જેલશબ્દ)
ભાષા સ્ત્રી૦ [સ] બોલી; વાણી, જબાન (૨) વ્રજભાષા ૦કવિ પુ૦વ્રજભાષાનો કવિ ૦દોષ પુ૦ભાષાના પ્રયોગમા કે તેની અર્થવાહિતામા દોષ ૦પ્રયોગ પું૦ભાષાનો પ્રયોગ–ઉપયોગ. ૦ફેર પું૦ ભાષાનો ફેરફાર (૨) વિ૦ ભાષાના ફજ્જકવાળું ૦રૂઢિ સ્ત્રી૦ ભાષામા રૂઢ થયેલો શબ્દપ્રયોગ ૦લક્ષી વિ૦ અર્થના નહિ પણ ભાષાના લક્ષવાળુ. ૦શાસ્ત્ર ન૦ ભાષાનુ શાસ્ત્ર, 'ફાધલોલોજી'. ૦શાસ્ત્રી પુ૦ભાષાશાસ્ત્ર જાણનાર ૦શાસ્ત્રીય વિ૦ભાષાશાસ્ત્ર સબંધી. –ષાંતર ન૦[+અંતર] અનુવાદ, તરજુમો –ષાંતરકાર પુ૦ અનુવાદક. –ષિત વિ૦ બોલેલુ –ષી વિ૦ બોલનાર (સમાસમા ઉત્તરપદ તરીકે). ઉદા૦ 'પરભાષા–ભાષી'
ભાષ્ય ન૦ [સ] વિસ્તૃત વિવરણ. ૦કાર પું૦ ભાષ્ય કરનાર – રચનાર
ભાસ પું૦ [સ.] ખ્યાલ, છાપ (૨) આભાસ, ભ્રાંતિ (૩) સરખાપણું, –ના જેવુ દેખાવુ તે (૪) ઝાંખો પ્રકાશ (૫) [સ .] એક સંસ્કૃત નાટકકાર. ૦માન વિ૦ ભાસતુ
ભાસવું અ૦ક્રિ૦ [સ માસ્] દેખાવુ (૨) સમજાવુ, લાગવુ (૩) પ્રકાશવુ
ભાસુર વિ૦ [સં] દેદીપ્યમાન (૨) ભયકર
ભાસુરી સ્ત્રી૦ એક જાતની માખ (જેના ડંખથી ઘોડા કૂતરા મરી જાય છે)
ભાસ્કર પુ૦ [સ] સૂર્ય –રાચાર્ય પુ૦ (સ.) પ્રસિદ્ધ ગણિતી અને ખગોળશાસ્ત્રી
ભાસ્વર વિ૦ [સ.] ઝળકતુ, તેજસ્વી (૨) પુ૦ સૂર્ય (૩) દિવસ
ભાળ સ્ત્રી૦ [જુઓ ભાળવુ] પત્તો; ખબર (૨) સંભાળ. [–આપવી, દેવી = પત્તો બતાવવો. –કાઢવી = શોધ કરવી, ખોળવુ (૨) સંભાળ લેવી –દેવી = ભાળ આપવી –પડવી,મળવી = ખબર કે પત્તો મળવો. –રાખવી, લેવી = સંભાળ લેવી] ૦વણ(–ણી) સ્ત્રી૦ સુપરત. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ ['ભાળ' પરથી] ભાળ રાખવા સોપવુ (૨) સિફારસ કરવી ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં મૂલ્] જોવુ; અવલોકવું
ભાળિયો પુ૦ જુઓ ભાલિયો; ગાગર
ભાળું અ૦ ભલે, ઠીક, વારુ
ભાં અ૦[રવ૦]ગાયનો કે મોટરના જેવો અવાજ
ભાંખવું (૦) સ૦ક્રિ૦ + જુઓ ભાખવુ
ભાંખોડ(૦) સ્ત્રી૦, –ડિયું ન૦ ઘૂંટણિયુ, ઢીંચણ
ભાંગ(૦ગ,) સ્ત્રી૦ [સ. મઙ્ગા] ગાજની કળી તથા પાકડા (૨) તેનુ બનાવેલુ પીણું. [–ચઢવી =ભાગના કેફની અસર વ્યાપવી (૨) મદ, અહંકાર થવો. –પીવી = ભાગનુ પીણુ પીવુ (૨) વગર વિચારે –ભણે કે કેફમા –બોલવુ –વાટવી =ભાગને લસોટી તેનુ પીણું બનાવવું]
ભાંગણું(–ણે)(૦) વિ૦ ['ભાગવુ' ઉપરથી] ખાડતા ભૂકો થઈ જાય તેવુ (ચોખા)
ભાંગતોડ,ભાંગફોડ સ્ત્રી૦(૦)[ભાગવુ + તોડવુ, ફોડવું] ભાગવુ અને તોડવુ ફોડવુ તે
ભાંભરું (૦) વિ૦ જુઓ ભાગણુ

ભાંગરો (૦) પું૦ [સં ભૃઙ્ગરજ, પ્રા. ભંગરય,હિં. મગરા] એક વનસ્પતિ (૨) [ભાગરું કે ભાગ ઉપરથી] ગાલના પાકટ પાન, કળીઓ અને ણિયાનો ભૂકો [-વાટવો = છૂપી વાત ખુલ્લી કરી દેવી, વાતચીતમા બાફ્યું (ભાગરો જેમ વટાય તેમ ગધ મારે છે તે ઉપરથી)]

ભાંગવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [સં.મઙ્ગ પરથી] કકડા થવા (૨) સ૦ક્રિ૦ કકડા કરવા; તોડવું(૩)[ગામને] લૂટી-ખાળી પાયમાલ કરવું (કા) [ભાંગતું તોલ = ઓછુ વજન ભાંગ્યાનો ભીરુ = અણીને વખતે મદદ કરનાર ભાંગ્યું ભાંગ્યું તોયે ભરૂચ = પડતી અવસ્થામા પણ પોતાની મૂળ શાન કંઈ કે કાયમ હોવી કે રાખવી ભાંગી પડવું = તૂટી જવુ.] ભાંગ્યું-તૂટ્યું વિ૦ જુઓ ભાગ્યુતૂટ્યું

ભાંજગ(-ધ)ડ(૦)સ્ત્રી૦ [ભાગવુ+ઘડવું] તકરાર (૨) પંચાત [-કરવી, -થવી, -ચાલવી] -ડિયું વિ૦ ગૂંચવણભરેલું; ગોટાળાભરેલુ (૨) ભાજગડ કરનારુ

ભાંજણી(૦)સ્ત્રી૦ ['ભાજવુ' ઉપરથી] વહે ચણી (૨) ભાગ; હિસ્સો (૩) મોટામાથી નાના અને નાનામાથી મોટા પરિમાણમાં રકમને ફેરવવાની રીત (ગ) (૪)દોરડું ભાગવાની ક્રિયા

ભાંજવું(૦) [સ મજ્] જુઓ ભાગવું ૧, ૪, ૫

ભાંડ [સં.] પુ૦ મસ્કરો (૨) બીભત્સ બોલ, ચાળા વગેરેથી હસાવી બેલ કરનારી જાતનો માણસ (૩) ન૦ વાસણ (૪) (૦) વિ૦ [સં મણ્ડ] અસભ્ય; નિલ જજ. [-બોલવું = ગાળો કાઢવી અપશબ્દ બોલવા]

ભાંડણ(૦) ન૦ ['ભાડવુ' ઉપરથી] ગાળાગાળ, ભાડવુ તે (૨) વિ૦ ભાડણવાળું, ભાડતુ -ણું ન૦ ભાંડણ

ભાંડરાં (૦) ન૦બ૦વ૦[જુઓ ભાડુ] ભાંડુઓ

ભાંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં. મણ્ડ્] ગાળ દેવી (૨) બદગોઈ કરવી (૩) ઠપકો આપવો

ભાંડંભાંડા, ભાંડાભાંડ(-ડી) (૦) સ્ત્રી૦ ['ભાડવુ' ઉપરથી] સામાસામી ભાડવુ તે

ભાંડુ ન૦ [દે. માઇઢડ (સં ભ્રાતૃમાણ્ડ), સર૦ મ. માવડ,-ડૅ] ભાઈ બહેન વગેરે સ્વજન

ભાંડું ન૦ [સં. માણ્ડ, સર૦ મ.માંડી] વાસણ. -ડો પું૦ બોઘરણું; પહોળા મોઢાની તાંબડી

ભાંભ(-ભે)૨ (૦) સ્ત્રી૦ કપાળના ઉપલા બંને ખૂણાના ઝીણા વાળ. [-કઢાવવી = તે વાળ ખૂંટી કઢાવવા.]

ભાંભરભોળું વિ૦[(દે. મમલ = પાગલ; બેવકૂફ; મ. માવડા = સરળ,સીધું) + ભોળું]સાવ ભોળુ

ભાંભરવું (૦) અ૦ ક્રિ ગાયનું બરાડવું

ભાંભરું(-ળું)(૦) વિ૦ [દે. મંમલ = અપ્રિય; અનિષ્ટ ?] ખરસૂરુ, ખારું (૨) સ્વાદ વગરનું (૩) [૨વ૦] ભારે-બોખરા સાકવાળું

ભાંભેર (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ ભાભર

ભિક્ષા સ્ત્રી૦ [સ્] ભીખ (૨) ભિક્ષામા મળેલી વસ્તુ [-આપવી, મળવી, માગવી, લેવી] ૦ટન ન૦ [+ અટન] ભિક્ષાને માટે ફરવુ તે ૦ન્ન ન૦ [+અન્ન] ભીખી આણેલુ અન્ન ૦પાત્ર ન૦ ભીખ માગવાનુ વાસણ ૦થી વિ૦ [+અર્થી] ભિક્ષા માગનાર ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ ભિક્ષાથી ચલાવેલુ ગુજરાન, ભિક્ષાનો ધંધો

ભિક્ષુ, ૦ક પું૦ [સં] ભાગણ (૨) ભિક્ષા ઉપર નભનાર (૩) બૌદ્ધ સાધુ ૦કી, ૦ણી સ્ત્રી૦ સ્ત્રી ભિક્ષુ ૦ત્વ ન૦

ભિખાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ભીખવુ'નું પ્રેરક

ભિખારચોટ વિ૦ [જુઓ ભિખારી] ભિખારી જેવું (૨) ભૂખડુ

ભિખારણ સ્ત્રી૦ [જુઓ ભિખારી] ભાગણ સ્ત્રી. -વું વિ૦ (૨) ન૦ ભિખારી (તુચ્છકારમા).

ભિખાર(-રી)વેડા પું૦ બ૦ વ૦ ભિખારીના જેવુ વર્તન

ભિખારી વિ૦ (૨) પું૦ [અપ૦, (સં ભિક્ષાકારિન્), હિં] ભીખ માગનાર. -રું વિ૦ (૨) ન૦ ભિખારી (તુચ્છકારમા)

ભિખાવવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ ભિખાડવુ

ભિખાવુ અ૦ક્રિ૦ 'ભીખવુ'નુ કર્મણિ

ભિક્ખુ પુ૦ [પાલી] બૌદ્ધ સાધુ-ભિક્ષુક

ભિજવવું સ૦ક્રિ૦, ભિજવું અ૦ક્રિ૦ 'ભીજવુ'નુ અનુક્રમે પ્રેરક ને કર્મણિ

ભિડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભીડવું'નું પ્રેરક (૨) કસવું,

બાંધવું. ઉદા૦ બટન ભિડાવ્યા નથી(૩)દબાવવું, ભેટવું (૪) ગૂંચવાડામા નાખવું, ગભરાવવું (૫) અંટસ પડાવવો (૬) ધમકાવવું

ભિડાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભીડવું'નુ કર્મણિ(૨)ભીડમા આવવુ (૩) સકંડાવુ, દબાવુ

ભિતરિયો પું૦['ભીતર' ઉપરથી, હિં મીતરિયા] મંદિરમા છેક મૂર્તિ પાસે રહેનારો સેવક

ભિત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ભીંત. ૦ચિત્ર ન૦ ભીંત પરનુ ચિત્ર, 'ફ્રેસ્કો'

ભિનાવું અ૦ ક્રિ૦ ['ભીનુ' પરથી સર૦ મ મિનર્णें] (સુ) પલળવુ, ભીનવુ. -વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) ભીનવવું.

ભિન્ન વિ૦ [સં.]જુદું; ફેરવાળું (૨) ભાંગેલુ ૦તા સ્ત્રી૦ જુદાપણું ૦ભાવ પું૦ જુદાઈ. ૦રુચિ વિ૦ જુદી રુચિવાળું -ભાંગ ન૦ [+ભાગ] 'મેન્ટિસા' (ગ)

ભિયા પુ૦ જુઓ ભયા

ભિલામું ન૦,-મો પું૦ [સં ભલ્લાતક; સર૦ હિં. भिलावाँ, म. भिलावा] એક ઝી [ભિલામો ઉરાડવો = દુરમનાવટ વહોરવી, ઠેર ઠેર કજિયાના મૂળ રોપવા. -મારવો = ભિલામાનુ તેલ કાઢવુ (૨) ભિલામાનું તેલ ચોપડવુ]

ભિલ્લુ પુ૦ [જુઓ ભીરુ પું૦] રમતનો સાથી

ભિષક(-ગ, -જ) પું૦ [સં] વૈદ્ય

ભિસ્તી પુ૦ [સર૦ હિં ભિશ્તી, મ. भिस्ती, फા वहिश्त = વિશ્વાસ ઉપરથી ?] પખાલી

ભિંગડું ન૦ [પ્રા. भिंग = બળેલો ભાગ] ઝાલ કે ચામડીનુ કઠણ છોડુ; ભીગડું

ભિંગારો પુ૦ [સ ભૃઙ્ગ, પ્રા भिंग] ભમરો. -રી સ્ત્રી૦ ભમરી

ભિંડ(-ડિ)પાળ સ્ત્રી૦ [સં भिंदिपाल, પ્રા भिंडिमाल, भिंडिवाल; સર૦ હિં. भिंडिपाल, म. भिंडी, भिंडीपा (-मा) ल], ભિંદિપાલ પુ૦ [સં.] ગોફણ

ભીખ સ્ત્રી૦[પ્રા भिक्ख(સ. भैक्ष); સર૦ હિં , म भीक] ભીખવુ તે (૨) ભીખીને મેળવેલી વસ્તુ. [-માગવી] ૦નું છોકરું = ભીખીને મેળવેલા કપડા વગેરે પહેરાવીને ને ઉછેરવાની માનતાવાળુ – ન જીવતાનુ જીવતુ છોકરુ.

ભીખવું સ૦ ક્રિ૦ [સ भिक्ष, પ્રા भिक्ख] ભેરાત માગવી (૨) અ૦ ક્રિ૦ ભિખારી થવું

ભીછકું વિ૦ [જુઓ ભીંછાં] ભૂંડના જેવા બરડ અને ઊભા (વાળ) (૨)ન૦જુઓ ભીંછાં

ભીજવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ ભીજવું] ભીનવવું; ભીનુ કરવું; પલાળવુ

ભીજવું અ૦ક્રિ૦ [હિં भिजाना (સ अभ्यञ्ज) સર૦ દે. भिंजा = અભ્યંગ, માલિશ] ભીનવું; ભીનુ થવુ; પલળવુ

ભીડ સ્ત્રી૦ [દે. भिड = ભીડવુ, સર૦ હિં.: म. भिड] ગિરદી (૨) તંગી (૩) પુ૦ ભીડો. [-ઘાળવી, ભાંગવી = મુશ્કેલીમા મદદ કરવી. -પડવી = જરૂર પડવી, તંગી જણાવી (૨) મુશ્કેલીમા આવવુ] ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [દે. भिड] વાસવુ, બંધ કરવુ (૨) કસવુ, બાંધવું (૩) દબાવવું, ભેટવુ (૪) અ૦ક્રિ૦ + ઝઘડવું; ઝૂઝવુ -ઠંભીડા,-ઠાભીડ સ્ત્રી૦ કચડા-કચડી, ખૂબ ગિરદી (૨) લડાઈ -ડો પુ૦ લાકડુ ભીડવા માટેનુ સુથારનુ એક ઓજાર. [-ઘાલવો = ફાસ માગવી, વચ્ચે અડચણ નાખવી]

ભીત વિ૦ [સં] ભય પામેલુ

ભીતર ન૦ [દે. भित्तर; સર૦ म. भितर, હિં] અંદરનો ભાગ (૨) દિલ, હૈયુ (૩) અ૦ અંદર. [-દાઝવું = મનમા દુખ થવુ કાળજું બળવુ]

ભીતરા વિ૦ ખેડાવાળ બ્રાહ્મણનો એક ભેદ

ભીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] બીક

ભીતો પુ૦ ['ભીત' ઉપરથી] ભીંતગા કે તેને અડીને ગોઠવેલો થાલલો

ભીનવવું સ૦ક્રિ૦ ['ભીનું' ઉપરથી]ભીજવવું(સુ)

ભીનાશ સ્ત્રી૦ ['ભીનુ' ઉપરથી] ભીનાપણું. ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ ભીનાશવાળી ભૂમિ; 'માર્શ'

ભીનું વિ૦ [સં. भिन्न = ભીનું થયેલુ,ખરડાયેલું; સર૦ म भिनर्णे, भिंदर्णे] પલળેલુ (૨) [સર૦ દે. भिंग = કાળું]શ્યામ ઉદા૦ ભીનેવાન. [ભીના ઘઉં દળવા = બદલાના પ્રમાણમા સખત વૈતરું કરવુ ભીનું સંકેલવું = કોઈ પણ કામ કે તપાસને આગળ વધતા અટકાવવા અધવચથી અટકાવી દેવા-છુપાવવા] ૦બદ-

ક્ક વિ૦ સાવ ભીનું [એવું, સ્યામ
ભીનેવાન વિ૦ [ભીનું + વાન] પાકે રંગે હોય
ભીમ વિ૦ [સં.] ભયંકર, વિકરાળ (૨) પુ૦ (સં.) પાંચ પાંડવોમાંનો બીજો. ૦અગિયારશ (-સ) સ્ત્રી૦ જેઠ સુદ અગિયારસ, નિર્જલા એકાદશી [ફફડાવી થૂંક ઉરાડે છે તે
ભીમસેની ન૦ બ૦ વ૦ બાળકને મોં બીડી હોઠ
ભીમપલાસ(-સી) પુ૦ [હિં ; મ] એક રાગ
ભીમા સ્ત્રી૦ [સં.] (સં) દુર્ગા
ભીરુયા સ્ત્રી૦ [સં ભીરુતા] બીક, ભય
ભીરિરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
ભીરુ વિ૦ [સં.] બીકણ ૦તા સ્ત્રી૦
ભીરુ પું૦ [સર૦ મ મિંડૂ; પ્રા મિલ્લિઅ = આખામાંથી પાડેલો ટુકડો] ભિલ્લુ ભેરુ
ભીલ પુ૦[સં મિલ્લ] એક રાની પ્રજાનો માણસ. ૦ડી સ્ત્રી૦ ભીલ જાતિની કે ભીલની સ્ત્રી -લી વિ૦ ભીલનું કે ભીલ સંબંધી [+ ધૂળધાણી
ભીલું ન૦[પ્રા મિલ્લિઅ = ભાગેલું, તોડેલું][લા]
ભીષણ વિ૦ [સં] ભયંકર
ભીષ્મ વિ૦ [સં] ભયંકર (૨) પુ૦ (સં.) શાંતનુ અને ગંગાના પુત્ર
ભીંગડું ન૦ ભિંગડું; છોડું
ભીંછાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ મ મીસ, મીસ (સં. પિચ્છ કે વૃષી, પ્રા મિસિઆ?] (કા) [કપાવવાના થયેલા] મોટા વાળ
ભીંજ(-જા)વું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ભીજવું] પલળવું -વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)
ભીંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં ભિંડી] એક છોડ (૨) એની છાલના કઠાતા રેસા
ભીંડો પુ૦[સં. મિણ્ડ, મેણ્ઢા] એક શાક કે તેનો છોડ (૨)[ભીંડો કે ભીંડી પરથી] ફેલું, હરકત (૨) [ભીંડી કે લિંડમાળ પરથી ?] ગપ, તોપ (લા) [-ધાલવો, મારવો, મેલવો = મસ્તરો ઠોકવો, ગપ મારવી (૨) હરકત ઊભી કરવી]
ભીંત સ્ત્રી૦[સં મિત્તિ. હિં ભીત, મ મિત, મિત] દીવાલ. [ભીંતને કાન હોવા = ભીંત પાછળ છુપાઈને સાંભળનારનો સંભવ હોવો -ભૂલવી = ખોટે જ માર્ગ ચૂકવો, તદ્દન અવળે રસ્તે ચડી જવું ભીંતે ચડવું = નામ-કામ ભીંત ઉપર લખાઈ જાહેર થવું, ચારે બાજુ ફજેત થવું.]
૦પત્ર ન૦ સમાચાર વગેરેની જાહેરાત માટે ભીંત પર કરાતું લખાણ ૦રડી સ્ત્રી૦ ભીંત (પ મા લાલિત્યવાચક) -તિયું ન૦ નાની પાતળી ભીંત
ભીંતરાડિયો પું૦ એક વનસ્પતિ
ભીંભર સ્ત્રી૦ [સર૦ ભાભર] (કા) ચોટલાની આજુબાજુના ઝીણા કોમળ વાળ
ભીંસ સ્ત્રી૦ [સં. પિષ્ ઉપરથી] ભીંસાવું તે; દબાણ, ધક્કો [ભીંસમાં આવવું = ભીંસાવું. ભીંસમાં લેવું = ભીંસવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ દાબવું, પીલવું (૨) ભેટવું, ચાંપવું. -સાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક). -સાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ભુક્ત વિ૦[સં] ખાવેલું; ભોગવેલું ૦વું સ૦ક્રિ૦ ખાવું; જમવું, ભોગવવું (પ.) -ક્તાવવું સ૦ક્રિ૦ તેનું પ્રેરક
ભુક્તિ સ્ત્રી૦ [સં] ભોગ, સંસારસુખ (૨) ભોજન
ભુખાળવું વિ૦ ['ભૂખ' ઉપરથી] ખાઉધરું
ભુજ પુ૦ [સં] બાહુથી કોણી સુધીનો ભાગ (૨) હાથ (૩) બાજુ (ગ) (૪) 'ઑર્ડિનેટ' (ગ)(૫) કાટખૂણ ત્રિકોણની કર્ણ સિવાયની એક બાજુ (ગ) (૬) બેની સંજ્ઞા ૦દંડ પુ૦ દંડ જેવો હાથ ૦બલ(-ળ) ન૦ બાહુબળ
ભુજંગ, ૦મ પુ૦ [સં.] સાપ (૨) સ્ત્રીનો યાર. -ગી(૦પ્રયાત) પુ૦ એક છંદ
ભુજા સ્ત્રી૦[સં] ભુજ, હાથ ૦ક્ષ પુ૦ગાલેખનો એક અક્ષ, 'એક્સિસ ઑફ વાય'-(ગ)
ભુટ્ટો(-ઠ્ઠો) પુ૦ [સં. ભૃષ્ટ ઉપરથી, સર૦ હિં, મ મુટ્ટા] મકાઈ દોડો (૨) ગોળ વતાક -ટ્ટા(-ઠ્ઠા)ચોર પુ૦ હલકી ચોરીઓ કરનાર
ભુડ(-ર)કસ સ્ત્રી૦ [સર૦ કિ. મુરકુસ = ચૂરો, મ મુરકૂટ = જલદી સળગે તેવા ઝાખરા-લાકડા વગેરે] જુઓ ભરકૂચ
ભુડકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભૂડકવું'નું પ્રેરક
ભુપાળી પુ૦ [સર૦ હિં ભૂપાલી, મ મુ(-મૂ)-પાળી] એક રાગ ભૂપાલી
ભુયંગ પુ૦ + જુઓ ભુજંગ
ભુરકસ સ્ત્રી૦ જુઓ ભુડકસ
ભુરકાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'ભૂરકવું'નું પ્રેરક

પૃથ્વી પરનું પ્રાણી [ચંપાની એક જાત
ભૂચંપો પું૦ [સર૦ મ મુરૂન્ચાના, હિં. મુરૈંચંપા]
ભૂચિયું વિ૦ બગડ
ભૂડ(-ર)કણું અ૦ક્રિ૦ બુઓ. ભડકવું(૨)સ૦ક્રિ૦ ['ભૂરકી' ઉપરથી] છેતરવું(૩)મંત્રમુગ્ધ કરવું
ભૂડ(-ર)કાણું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
ભૂત વિ૦ [સં] થઈ ગયેલું, વીતેલું (૨) 'થયેલું; બનેલું' એ અર્થમાં સમાસને અંતે (દિ૦ અગભૂત; પ્રાણભૂત) (૩) ન૦ પંચમહાભૂતોમાનું એક (૪) પ્રાણી (૫) પ્રેત, પિશાચ (૬) ભૂતની જેમ પાછળ ફરનાર માણસ (બાતમીદાર ઇ૦) (૭) વહેમ; ધૂન. [-આવવું = ભૂત વળગવું (૨) ભૂત વળગ્યું હોય તેવી ધૂન કે જકવાળું થવું -કાઢવું = ભૂતનો વળગાડ દૂર કરવો (૨) વળગેલા જક, ધૂન કે વહેમ દૂર કરવા. -ગયું ને પક્ષિત બગ્યું = ઓલામાંથી ચૂલામાં પડવા જેવું થયું, (ઉપાય કરવા જતાં) તેથી જ કે તેથી પણ ખરાબ સ્થિતિ થવી. ભૂતનું ઠેકાણું (આમલી), ભૂતનો વાસ (પીપળો)=હંમેશનું રહેઠાણ, જ્યાં વારંવાર જતો કે જ્યાં તે હોવાથી માણસ ત્યાંથી ઘણું ખરું મળી આવે તે -પર ચિઠ્ઠી = જાહેર વાયદો. -ભમવાં = બાતમીદારોનું પાછળ પાછળ ભમ્યા કરવું (૨) ઇરાદા રાખતા ઘણા ઉમેદવારો પાછળ પાછળ ફરતા હોવા (૩) દુઃખ આવી પડવાનો ભય હોવો. -ભરાવું = ધુંવાડા, ધૂન, કે વહેમ વળગવા. ભૂત(-તા) ભાઈ બનવું = કોણ બનવું? -ભૂસકા મારે (એવું ઘર) = શૂન્ય - ખાલી કે સરસામાન વિનાનું (ગરીબ ઘર) -વળગવું = ભૂતની ઝપટ લાગવી, ભૂત શરીરમાં દાખલ થવું (૨) ધૂન ભરાવી. -વળગાડવું - લપ કે ધૂન વળગાડવી] ૦કાલ(-ળ) પું૦ ગયેલો વખત. (૨) [વ્યા.] ક્રિ૦ નો ભૂતકાળ ૦કાલીન વિ૦ ભૂતકાળનું, -ને લગતું. ૦કૃદંત ન૦ [વ્યા] ભૂતકાળના અર્થનું કૃદંત ૦ખાનું ન૦ પિશાચોનું સ્થાન. ૦ગ્રસ્ત વિ૦ જેને ભૂત વળગ્યું હોય તેવું ૦દયા સ્ત્રી૦ સર્વ જીવો પ્રત્યેની દયા, જીવદયા. ૦પતિ પું૦ (સં) શિવ, મહાદેવ. ૦પલીત ન૦ પ્રેત (૨) બેડોળ માણસ. ૦પૂર્વ વિ૦ પહેલા થયેલું (૨) ભાજી. ૦પ્રેત ન૦ ભૂત: પિશાચ ૦ભાવન વિ૦ પ્રાણીઓને સર્જનાર, પાળનાર ૦બલિ(-ળિ) પું૦ પ્રાણીઓને નિત્ય આપવાનો બલિ. ૦ભાઈ પું૦ બલારાત ઉદા૦ ભૂતભાઈ બનવે ૦યજ્ઞ પું૦ પાંચ યજ્ઞોમાનો એક, ભૂતબલિ ૦યોનિ સ્ત્રી૦ ભૂતપ્રેતની જાતિ(૨) ભૂતમાત્રનું ઉત્પત્તિસ્થાન. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ પ્રેત વિગેરેની વિદ્યા
ભૂતલ(-ળ) ન૦ [સં] પૃથ્વીની સપાટી ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ભૂતળની ભૌતિક સ્થિતિ સંબંધી વિદ્યા. ૦વેત્તા પું૦ તે વિદ્યા જાણનાર
ભૂતાર્થ પું૦ [સં.] સત્ય; સાચી બીના
ભૂતાવળ(-ળી) સ્ત્રી૦[સં ભૂતાવલિ]ભૂતોનું ટોળું
ભૂતાળું વિ૦ ['ભૂત' ઉપરથી] ભૂતવાળું
ભૂતિ સ્ત્રી૦ [સં] અસ્તિત્વ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) આબાદી, સમૃદ્ધિ (૪) ભલું; કલ્યાણ (૫) ઐશ્વર્ય (૬) ભસ્મ [-નાખવી = વશીકરણ કરવું, ભરમાવી નાખવું]
ભૂદેવ પું૦ [સં.] બ્રાહ્મણ, ભૂસુર
ભૂધર પું૦ [સં] પર્વત (૨) રાજા (૩) નાગ (૪) (સં) કૃષ્ણ (૫) [સં] શિવ [ફળ
ભૂનું ન૦[પ્રા. મુણ્ણ, (સં.ભ્રૂણ) ગર્ભ ?] પીપળાનું
ભૂપ પું૦ [સં] રાજા (૨) એક રાગ ૦કલ્યાણ પું૦ કલ્યાણ રાગનો એક પ્રકાર ૦તિ, -પાલ (-ળ) પું૦ રાજા
ભૂપાલી પું૦ [બુઓ ભુપાલી] એક રાગ
ભૂપૃષ્ઠ ન૦ [સં] બુઓ ભૂતલ ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ભૂતલવિદ્યા
ભૂમધ્યરેખા(-પા) સ્ત્રી૦ [સં] વિષુવવૃત્ત
ભૂમધ્યસમુદ્ર પું૦ [સં] (સં.) યુરોપ આફ્રિકા વચ્ચેનો સમુદ્ર
ભૂમંડલ(-ળ) ન૦ [સ] આખી પૃથ્વી
ભૂમા પું૦ [સં] અનંતતા, વિશાળતા
ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦[સં] પૃથ્વી (૨) જમીન (૩) દેશ; પ્રદેશ (૪) + માળ. મેડો. -મિકા સ્ત્રી૦ જમીન (૨) રયળ (૩) પાયરી (૪) મૂળ, ઊગમ (૫) નાટકનું પાત્ર કે તેનો ભાગ કે શણગાર (૬) પ્રસ્તાવના. ૦ગત વિ૦ ભૂમિમાં

ભૂસ્તરવિદ્યા સ્ત્રી૦. ભૂસ્તરશાસ્ત્ર ન૦પૃથ્વીના પડ સંબંધી વિદ્યા. ભૂસ્તરવેત્તા, ભૂસ્તરશાસ્ત્રી પું૦ તે જાણનાર

ભૂઆં ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ ભૂ] પાણી

ભૂંક સ્ત્રી૦ ભૂંકવું તે

ભૂંકવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. ભુક્ક (સં. બુક્ક્), સર૦ હિં. ભૂંકના, ન ભુંકગે] ગધેડાનું જોરજોરથી અવાજ કરવું.

ભૂંકાવું અ૦ક્રિ૦, ભૂંકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભૂંકવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ અને પ્રેરક

ભૂંગરા પું૦ બ૦વ૦ ['ભૂંજવું' ઉપરથી] શેકેલા કઠોળ ચણા વગેરે

ભૂંગરેટ સ્ત્રી૦ ['ભૂંજવું' પરથી, સર૦ મ. ભુગા, -ગી=રાખ] ગરમ રાખ

ભૂંગળ સ્ત્રી૦,ન૦[ભુંગણી પરથી ?] ગજ, બારણું બંધ રાખવાનો લાંબો આડો દંડો (૨) [ડિ ભુગલ, સર૦ હિં.ભુંગાલ, ન ભોંગળ] એક વાદ્યિંત્ર [-ભિડાવી=નિર્લજ્જ થઈને -ચઢવી ભડાઈ=ખોટી કજિયો] ૦ભટિયું ન૦ [ભૂંગળું + ભટ] ટીપણું (૨) લાંબું લખાણ. [-મળવું=રત્ન મળવી,ઘેર બેસવું]૦ભટિયો પું૦ [ભૂંગળું (ટીપણું) + ભટ] હાથ જોનાર બ્રાહ્મણ -ળિયો પું૦ ભૂંગળ વગાડનાર (૨) એક ઔષધિ -ળી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. ભોંગળી (સં ભૂક)] પોલી નળી (૨) ફૂંકણી (૩) ઓળી (૪) કાનમા ઘાલી તપાસવાની ડાક્ટરની નળી. [-ભૂકવી=ને નળી લગાવવી]-ળું ન૦ નળાકાર ટૌર્ય પગ ઘાટ (૨) નળાકાર ઘુમ્મટિયું [-ફૂંકવું=બરાબર ફૂંકવાં, વખાણ કરવા (૨) ફેલાવું કાર્ય

ભૂંજર સ્ત્રી૦ ભૂંડણ ને તેના બચ્ચાં (૨) નાનાં છોકરાનું ધાડું. ૦વાડ સ્ત્રી૦, ૦વાડો પું૦ જુઓ ભૂંજર (૨) [લા] ગંદવાડ

ભૂંજવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ કે મુન્જિય=ખાવું, હિં. ભૂંજના, ન ભુંજીજગે (સં ભ્રસ્જ્)] શેકવું. [ભૂંજ્યો પાપડ પણ ન ભાગ્યો = સહેલું કામ પણ ન થવું. અતિ નાજુક કે હરામ હાડકાનું હોવું.] ભૂંજાવવું સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક) ભૂંજાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

ભૂંડ,૦ડું ન૦[કિ. મુંડ]ડુક્કર, સૂવર ૦ણ(-ણી) સ્ત્રી૦ ભૂંડની માદા. [-ની ભૂંજર=ઘણાં સ્ત્રીનાં ઘણા (નાના નાના) છોકરાં]

ભૂંડમશેળિયું વિ૦ ['ભૂંડ" ઉપરથી ?] ઉતરેલું (૨) કપટી, ધુર્ત્ત

ભૂંડું વિ૦[સર૦ન .હિં.-ડા] ખરાબ (૨) દ્વેષી(૩) બીભત્સ [-તાકડું=ભૂંડુ થાય એમ ઇચ્છવું -બોલવું=નિંદા કરવી (૨) ગાળ બોલવી] -ડાઈ(-શ) સ્ત્રી૦ ભૂંડાપણું(૨)અણઘટતું -ડાપો પું૦ ભૂંડાપણું(૨) ભૂંડાપણાનું કર્મ. -ડાબોલું વિ૦ ભૂંડું બોલનાર -ડાણું ન૦ ગાળ (૨) ગંદી ચેષ્ટા કે વ્યભિચાર [-કરવું ગંદી ચેષ્ટા કે વ્યભિચાર કરવાં]

ભૂંભરવું સ૦ક્રિ૦ ['ભૂંભૂ' ઉપરથી] ભૂંભૂં અવાજ કરવો

ભૂંભૂં અ૦ [રવ૦] એવો અવાજ

ભૂંય સ્ત્રી૦ [સં ભૂમિ, જા૦ સુંહડિ, ન. સુઈંડ, હિં સુંઇ, સુંઈ] જમીન; ભૂમિ (ગ્રામ્ય)

ભૂંસવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ ભૂસવું] લૂસવું; કાઢી નાખવું. [ભૂંસી વાળવું=રદ કરવું, માડી વાળવું (૨) દરગુજર કરવું; જાણે થયું ન હોય એમ માનવું] ભૂંસાડવું સ૦ ક્રિ૦ ભૂસવું ભૂસાવવું સ૦ક્રિ૦, ભૂંસાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભૂસવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

ભૃકુટિ(-ટી) સ્ત્રી૦ [સં] ભ્રમ્મર

ભૃગુ પું૦ [સં] એક ઋષિ (૨) શુક્ર (૩) જમદગ્નિ ૦પાત પું૦ ઊંચેથી પડતું મૂકી આપઘાત કરવો ૦લાંછન પું૦ (સ.) કૃષ્ણ. ૦વાર પું૦ શુક્રવાર

ભૃત્ય પું૦ [સં] નોકર

ભૃંગ પું૦ [સં] ભમરો (૨) એક પક્ષી (૩)

ભૃંગાર પું૦; ન૦ [સં] સોનાનું ઝારી કે લોટા જેવું વાસણ

ભૃંગી સ્ત્રી૦ [સં] ભમરી (૨) ભૃંગ પક્ષીની માદા (૩) એક ઝેરી વનસ્પતિ; અતિવિષા (૪) પું૦ (સં.) શિવનો એક ગણ

ભે (ભૈ) પું૦ [સં ભય, સર૦ મ. ભેં] જુઓ ભય(૨) ભેખમ. [-ખાવો=ભય દૂર કરવો કે થવો] ૦ઘેરું વિ૦ ઊંચકને, ભયથી ઊંચકેલું-વ્યગ્ર. ૦કાર વિ૦ ભય કર, ભેંકાર (૫)

ભેખ પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] જુઓ વેષ (૨) સંન્યાસનો વેષ, સંન્યાસની દીક્ષા (૩) જુઓ ભેખડ; કરાડ. [-ઉતારવો = જોગીવેશ કાઢી નાખવો - ફરી સંસારી થવું. -ધરવો = સર્વસ્વ છોડી સંન્યાસી થવું: સન્યાસીનો વેષ ધારણ કરવો. -લેવો = જુઓ ભેખ ધરવો (૨) કોઈ ધ્યેયની પાછળ સર્વસ્વ છોડીને પડવું.] ૦ધારી વિ૦ ભેખ ધારણ કરનાર. ૦વટો પું૦ ભેખ; સંન્યાસ

ભેખડ સ્ત્રી૦ [સર૦ ન મેકડ] ઢેકું (૨) ઝમૂમતો ટેકરાનો અણે', કરાડ (૩)[લા.]નાણાનો ઢગલો. [-પડવી = (ભેખડ પડવાથી નીચેનું દટાયેલું ગુપ્ત ધન મળે તેમ) અચાનક નાણાંનો ઢગલો મળવો]-ડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'ભેખડાવું'નું પ્રેરક. -ડાવું અ૦ક્રિ૦ ભેખડનું ઢસડાઈ પડવું (૨) ભટકાવું, અથડાવું

ભેખધારી, ભેખધરો જુઓ 'ભેખ'માં

ભેગ પું૦ [પ્રા મેઝ (સં. મેદ) ભિજ = ભિશ્રિત ?] મિશ્રણ ૦વવું વિ૦ ભેગું. -ભેગું અ૦ સાથે સાથે -ગું વિ૦ એકઠું: સાથે (૨) મિશ્ર

ભેચક વિ૦ [સં. મયચકિત]+ગાભરું; ચાભું

ભેચો પું૦ જુઓ ભેંચો

ભેજ પુ૦ ['ભીજવું' ઉપરથી] ભીનાશ. [-આવવો, લાગવો = જમીન કે હવાની અંદરની ભીનાશ પસરવી-લાગવી]

ભેજવું સ૦ક્રિ૦ [હિં મેજના] મોકલવું

ભેજાગેબ (ગો) વિ૦ [ભેજું+ગેબ] જુઓ 'ભેજું'માં

ભેજું ન૦[હિં. મેજા]મગજ [ભેજાનું દહીં થવું= મુખત શ્રમથી મગજ થાકી જવું ભેજાનો ભૂંજી લેવો=કાળજી વગરનો ભેદરકાર. ભેજામાં ઊતરવું=સમજવું ભેજામાં વહેર ભરવો= મગજર-પતરાજીવાળા થવું. -બસવું=ગાંડપણ આવવું (૨) વિચારશક્તિ જતી રહેવી. -બગાડ જવું=મગજ કામ કરતું બંધ થવું -બાઈ જવું=કંટાળો આપવો; કાયર કરવું. -ઠેકાણે ન હોવું=ચસકેલ થવું, વિવેકમર્યાદાનું ભાન ન હોવું (૨) બિનજ ઠેકાણે ન હોવો. -ફાટી જવું=ઘેલું થવું; અવિવેકી થવું.] -ભાગેબ વિ૦ ગેબ થયેલા ભેજાવાળું; ચસકેલું

ભેટ સ્ત્રી૦ [દે મિટ્ટ, મિટ્ટા; સર૦ હિં., મ.] મેળાપ; મુલાકાત (૨) બક્ષિસ (૩) [કા.] કમ્મરે તાણી બાંધેલું કપડું. [-આપવી = બક્ષિસ આપવી. -ધરવી = ભેટો થવો; મળવું. -બાંધવી = કમર બાંધવી. -લેવી = બક્ષિસ લેવી (૨) મુલાકાત લેવી. ભેટે જવું = મળવા જવું (૨) બક્ષિસ તરીકે મોકલાવું.] ૦વું સ૦ક્રિ૦ [ભેટ પરથી] આલિંગન આપવું (૨) મુલાકાત થવી (૩) લડવા માટે ભેગા થવું -૦'ભેટા, -ટાભેટી સ્ત્રી૦ ઉપરાછાપરી કે સામસામા ભેટવું તે -ટાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'ભેટવું'નું પ્રેરક. -ટામણું ન૦, -ટામણી સ્ત્રી૦ ભેટો, મેળાપ (૨) તે પ્રસંગે આપેલી ભેટ. -ટાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભેટવું'નું કર્મણિ. -ટિયો પું૦ ભેટ કરાવનારો (૨) મંડિરનો ભટિયો. -ટો પું૦ મેળાપ (૨) આલિંગન

ભેડ ન૦ [સં] ઘેટું

ભેડ (ભે) અ૦ [રવ૦] મારવાનો અવાજ. [-દઈને = ભેડ અવાજ થાય તેમ (મારવું)]

ભેડવવું સ૦ક્રિ૦ [દે મિડ, સર૦ હિં મિડાના] (કા) શરતમાં ઉતારવું [વરુ, ભેડનો કાળ

ભેડિયો પું૦ ['ભેડ' પરથી, સર૦ હિં. મેડિયા]

ભેડો પું૦ (કા) ભેખડ

ભેણું (ભે) ન૦ [પ્રા. માયણ(સં માજન)] ઘી તાવવાનું માટીનું વાસણ

ભેદ પું૦ [સં] તફાવત, જુદાપણું (૨) વર્ગ; વિભાગ; પ્રકાર (૩) છાની વાત (૪) છળભેદ (૫) ફાટ પાડવી તે (૬) ચીરો; બારું. [-આપવો = રહસ્ય જણાવવું. -ઊઘાડો પાડવો, ખોલવો = રહસ્ય પ્રગટ કરવું. -જાણવો, પામવો = છૂપી વાત જાણી લેવી. -ફોડવો = છૂપી વાત ઉઘાડી પાડવી. -લેવો = છૂપી વાત જાણી લેવી. -રાખવો = વહેવો-આતરો કરવો (૨) છાની વાત કે રહસ્ય સાચવવું] ૦ક વિ૦ ભેદનારું (૨) રેચક. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ ભેદભાવ; જુદાપણું. ૦ન ન૦ ભેદવું તે. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ ભેદદૃષ્ટિ.

૦ભાવ પું૦ જુદાપણું, અંતર (૨) કપટ. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ છેદ પાડવો, તોડવું. **-હિયો** પુ૦ ભેદ-રહસ્ય જાણનાર માણસ. **-ઈ** વિ૦ રહસ્યમય; ફૂટ. **-ડુ** પું૦ ભેદ-રહસ્ય જાણનાર (૨) જાસૂસ (૩) ફૂટ પડાવનાર. **-ય** વિ૦ ભેદી શકાય તેવું (૨) ભેદવા યોગ્ય

ભેભટ સ્ત્રી૦[પ્રા. મટ્ઠ, 'ભટ્ઠી' ઉપરથી] ઊની રાખ; ભડસાળ

ભેર સ્ત્રી૦[જુઓ ભેરુ]મદદ; વહાર(૨)[સં.]ભેરી

ભેર (ભે) [પ્રા. મરિઅ (સ. મૃત, મરિત)] શબ્દને લાગતા '-તે સાથે, સહિત' એ અર્થનુ અ૦ બનાવે. ઉદા૦ હોંસભેર. કેટલીક જગાએ 'માત્ર તે સાથે' એવો અર્થ પણ થાય છે. ઉદા૦ પોતિયાભેર

ભેરવ (ભે) વિ૦ [પ્રા. ભેરવ (સ. ભૈરવ)] ભેરવ સબંધી (૨) ભયંકર (૩) પુ૦ શિવનું એક સ્વરૂપ (૪) ચીબડી (૫) એક રાગ. **૦જપ** પું૦ [સં જપ=ઝંપા=ફૂદકો] મોક્ષ માટે જપ કરતાં કરતા પર્વત ઉપરથી પડતુ મૂકવું તે (૨) [લા.] લેખમના કે વિકટ કામમા આધળિયા કરી પડવું તે. [-ખાવો]. **-વી** સ્ત્રી૦ એક રાગિણી

ભેરવવું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. ભિડાના]ભરવવુ; વળગાડવું (૨) ભંભેરવુ; ભમાવવું

ભેરવાવું અ૦ક્રિ૦ 'ભેરવવું'નું કર્મણિ (૨) ગૂંચવાઈ જવું, સંડોવાવું

ભેરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સં] નોબત; નગારું; ભેર

ભેરુ પુ૦ [જુઓ ભીરુ, સર૦ મ. મિડૂ] સાથી, ભેરુ

ભેલા(-ળા) પું૦ [સ મેલય્, પ્રા મેલ ઉપરથી, સર૦ મ. મેલણ] બગાડ; નુકસાન **૦વું** સ૦ક્રિ૦ બગાડવું; વણસાડવું

ભેલ પું૦ +[જુઓ ભેદ] મર્મ

ભેષજ ન૦ [સં.] ઓસડ

ભેળ પું૦ [સં મેલય્, પ્રા. મેલ; મ.] ભેગ; મિશ્રણ (૨) ભેલાડ; બગાડ (૩) ભગાણ; ફૂટ (૪) સ્ત્રી૦ એક ચવાણુ (મુખ્યત્વે). **૦ણ** ન૦, **૦ણી** સ્ત્રી૦ મેળવણી; મિશ્રણ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ મેળવવું, મિશ્ર કરવું (૨) સામેલ કરવું **૦વું** સ૦ક્રિ૦ સામેલ રાખવુ (૨) મેળવવું; મિશ્રિત કરવું (૩) ભેળવવું. **૦સેળ** વિ૦ એકઠું; મિશ્રિત (૨) સ્ત્રી૦ મિશ્રણ. **૦સેળિયું** વિ૦ ભેળસેળવાળું. **-ળાડ, -ળાડવું** જુઓ 'ભેલાડ'મા. **-ળામણ** ન૦, **-ળામણી** સ્ત્રી૦ ભેળવવાની વસ્તુ (૨) ભેળવવું તે (૩) ભેળવવાનું મહેનતાણું. **-ળી** સ્ત્રી૦ ખીચડી (પુષ્ટિમાર્ગીય). **-ળીસાડો** પું૦ (કા.) ભેળો વસવાટ (૨) સમાગમ, પરસ્પર સારો સંબંધ. **-ળું** વિ૦ (૨) અ૦ ભેગુ; સાથે

ભેં (ભેં૦) ન૦ (૨) અ૦ [રવ૦] રડવાનો અવાજ **૦કડો, ૦કાર** પું૦ લાભે સારૂ રડવું તે કે તેનો સાદ. [**ભેંકડો મૂકવો, ભેંસવો, તાણવો = ભેંકવું.**] **૦કવું** અ૦ક્રિ૦ [રવ૦; સર૦ મ. ભેંકણે] ભેંકડો મૂકવો; ભે ભેં કરવુ. **૦ભેં** અ૦ ભે [(૨) જુઓ 'ભે"મા

ભેંકાર (ભેં૦) વિ૦ +[જુઓ ભેકાર] ભયંકર

ભેંચો (ભેં૦) પુ૦ ['ભચ્ચ' રવ૦ ઉપરથી?] છૂટાયેલો લોચો; માસનો લોચો(૨) છૂટાયેલી વસ્તુ (૩) [લા.] કસ, દમ. [**-કાઢવો** = જુઓ ભેચો ઉડાડવો (૨) દમ કાઢવો. **-ઉડાડવો** = છૂટો કરી નાખવો; કચરી-પીલી નાખવું. **-ઊઠવો, ઊડી જવો, નીકળી જવો** = કચરાઈ-પિલાઈ જવું; કચરાઈને લોટો થઈ જવુ (૨) દમ નીકળી જવો.]

ભેંશ(-સ) (ભેં૦) સ્ત્રી૦ [સં મહિષી, પ્રા. મહિસી; હિં મૈંસ] દૂધ દેનારું એક ઢોર; ડોબું. [**-આગળ ભાગવત** = નકામી શિખામણ; મૂરખને શિખામણ. **-પહેલાં ખૂંટા, -ભાગોળે ને ઘેર ઝેડકા, -ભાગોળે ને છાશ છાગોળે** = શેખસલ્લીવેડા જેવી ખોટી ધમાલ.] **૦મૂહું** વિ૦ [+મૂહવુ] ડોબામૂહ; **૦બુદ્ધિ -સર** પું૦ પાડો **-સલું** વિ૦ (કા.) નમાલુ પાડા જેવું ઠંડું **-સલો** પું૦ બે ચીલાની વચમાનો ઊંચો ભાગ. **-સાસણ** પું૦ [+અસુર?] મોટો પાડો. **-સાસુર** પું૦ ભયંકર માણસ (૨) (સં.) પાડાના આકારનો એક રાક્ષસ; મહિષાસુર. **-સાસૂર** પું૦ ભેંસ જેવો જાડો સૂર. **-સું** ન૦ [સર૦ હિં મૈંસોરી] ભેંસનુ આળુ ચામડું

ભેંસો ((લે૦) પું૦ [જુઓ ભીંસ] દબાણ; પડખાંથી નોર દેવું તે [જાતનો ગૂગળ
ભેંસો ગૂગળ (લે૦) પું૦ [સ મહિષાક્ષગુગ્ગુલ] એક
ભૈડ સ્ત્રી૦ [‘ભીડવું’ ઉપરથી] (ચ) ઢોરની વરત અને ગ્રસનાના ઢોરડાને સાચવાની લાકડાની મેખ. [–કાઢી નાખવી, નીકળી જવી, વેરાઈ જવી = જુઓ ભડ સ્ત્રી૦. –ઘાલવી ન્યાકૃત ચળગાડવી; તેવી સ્થિતિમાં મૂકી દેવું.]
ભૈયો પું૦ [પ્રા ભાઉઅ (સં ભ્રાતૃ), હિં ભૈયા, મ. ભૈય્યા] ભાઈ (૨) ઉત્તર હિંદનો વતની –યાશાઈ વિ૦ ભૈયાની ઢબનું
ભૈરવ વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ ભૈરવ ૦ઘાટી સ્ત્રી૦ ઊંચા શિખરની ભયંકર કરાડનું સ્થાન. ૦જપ પું૦ જુઓ ભૈરવજપ. –વી સ્ત્રી૦ ભૈરવી રાગિણી (૨) (સં.) દુર્ગાનું એક સ્વરૂપ
ભો (ભોં) પું૦ [‘ભક્ષ’ ઉપરથી] ભય
ભો અ૦ [સં.] ઓ! ઓ! (સંબોધનનો ઉદ્‌ગાર)
ભોઈ પું૦ [દે. મોઇ = મુખી, નાયક; સર૦ હિં., મ.] પાલખી ઉપાડવાનો ધંધો કરનાર
ભોક પું૦ [‘ભોકવું’ ઉપરથી] જુઓ ભોક
ભોકવું સ૦ક્રિ૦ [સં. મૂક (મ. મોક) = છિદ્ર, કાણું, મ મોકળે હિં. મોંકના] ઘોંચવું; ભોકવું
ભોકાર૬ં ન૦ [સં. મૂક, મ. મોક = પોલ, છિદ્ર] ભોપાળું; પોગળ [ભોક્તાપણું
ભોક્તા પું૦. [સં] ભોગવનાર. –ત્વ ન૦
ભોગ પું૦ [સં.] ભોગવવું તે (૨) ભોગવવાની સામગ્રી (૩) દેવને ધરાવવાનો પ્રસાદ (૪) [લા.] માઠી દશા (૫) બલિદાન. [–આપવો = બલિદાન આપવું, ત્યાગ કરવું. –આવવું = ઉપભોગમાં આવવું (૨) રુચવું કે અનુકૂળ આવવું –ચઢાવવો, ધરાવવો = નૈવેદ્ય અર્પણ કરવું; બલિદાન આપવું. –થવું, થઈ પડવું = હોમાઈ જવું, બલિ થવું (૨) નો શિકાર બનવું; સોંસરું પડવા ; હાલતમાં આવવું –ના ભોગ = માઠી દશાનો યોગ –પડવું = ની માલકી – ભોગવટા હેઠળ જવું –ફરી વળવા, મળવા, લાગવા = આવી બનવું; કમનસીબ હોવું (૨) આફત આવવી –લેવો = બલિ લેવો (૨) ભાન લેવો] ૦જોગે અ૦ દૈવયોગે; સંજોગવશાત્; કદાચ. ૦ણી સ્ત્રી૦ + ભોગ કરનારી કે લેનારી સ્ત્રી. ૦ભૂમિ સ્ત્રી૦ (કર્મભૂમિથી ઊલટી) જ્યાં નવો પુરુષાર્થ નથી થઈ શકતો, પણ જૂના પુરુષાર્થના ફળ જ ભોગવવાનાં હોય છે, તેવી સ્વર્ગ વગેરે જગા. ૦વટો પું૦ ઉપયોગ, માલિકી. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ ઉપભોગ કરવો (૨) સહન કરવું. ૦વિલાસ પુ૦ અમનચમન
ભોગળ સ્ત્રી૦ જુઓ ભૂંગળ(૧) [ભોગવનાર
ભોગિયો પું૦ [‘ભોગી’ ઉપરથી] ભોગી પુરુષ;
ભોગી વિ૦ [સં] ભોગવનાર (૨) પુ૦ ભોગિયો (૩) આશક, પ્રીતમ (૪) ભમરો (૫) સાપ. –ન્દ્ર પું૦ [+ઇંદ્ર] (સં) શેષનાગ
ભોગ્ય વિ૦ [સં] ભોગવવા લાયક (૨) ન૦ ધનઃ પૃથ્વી
ભોજ પુ૦ [સં.] યાદવોની એક જાતનો માણસ (૨) (સં.) એક દાનવીર પ્રાચીન રાજા ૦પતિ પુ૦ (સં.) કંસ [ગવૈયો
ભોજક પું૦ [સં] ભોગવનાર (૨) જૈન મંદિરનો
ભોજન ન૦ [સ] જમણ. [–આપવું, કરાવવું = જમાડવું –કરવું, લેવું = જમવું] ૦ગૃહ, –નાલય ન૦, ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ જમવાનું સ્થાન (૨) વીશી. ૦દક્ષિણા સ્ત્રી૦ જમાડ્યા પછી આપવામાં આવતી દક્ષિણા
ભોજનીય વિ૦ [સં] ખાવા કે ભોગવવા યોગ્ય
ભોજપત્ર [સર૦ હિં; મ.] જુઓ ભૂર્જપત્ર
ભોજપરું ન૦ (કા.) અસલ ભોજપરા ગામની બનાવટનો કેટો [ભોલી
ભોજપુરી સ્ત્રી૦ [હિં] બિહારના એક ભાગની
ભોજલું ન૦ [ફા વૂર્જનહ] માકડ
ભોજાઈ સ્ત્રી૦ [દે. માઉજ્જા] ભાભી
-ભોજી વિ૦ [સ] ખાનાર (સમાસમાં છેડે). ઉદા૦ ‘માંસભોજી’. –ભોજ્ય વિ૦ ભોજનીય (૨) ન૦ ખાવા કે ભોગવવાની વસ્તુ
ભોટ વિ૦ (૨) પું૦ [સર૦ મ] મૂઢ, બેવકૂફ
ભોટવો પુ૦ માટીનો ચંબુ
ભોટંગડી સ્ત્રી૦ [સં. મણ્ડાકી] એક વનસ્પતિ
ભોટી સ્ત્રી૦ કૂતરી (કા)

ભોટીલું ન૦ [સં. ભૂત=બચ્ચું ?] કુરકુરિયું
ભોડું (ભો) વિ૦ જુઓ ભોઠું. -ઠપ સ્ત્રી૦, -ઠામણ ન૦ જુઓ ભોંઠપ
ભોડ વિ૦ [પ્રા. પોઢ (સં. પ્રૌઢ)] (ચ.) પાકવા પર આવેલી – સાખ જેવી (આમલી)
ભોડું ન૦ [દે. વોડ=મૂંડેલું માથું (સં. મુંડ)] માથું [શેરડી વગેરેના)
ભોથું ન૦ [સં. વૃંહિત ?] મૂળિયાંનો ઝૂડો (ઢાલે,
ભોદો પુ૦ [સર૦ ફ્રા૦, રવ૦ ?] પેટ (તિરસ્કારમા)
ભોપાળું ન૦ [સર૦ મ. મોપળા=તુંબડું] પોલ; પોકળ (૨) ઢોંગ. [-કાઢવું=એવું કરવું જેથી પોલ કે ઢોંગ પકડાઈ જાય. -નીકળવું=પોલ પ્રગટ થવું.]
ભોપી પું૦ [સર૦ કા. વોપ્પી, મ. ભોપી-પ્યા] ભરડો; શિવનો પૂજારી
ભોપો વિ૦ પું૦ [સર૦ હિં. ભોપા=ફૂંકીને વગાડાતી તુરઈ (૨) મૂર્ખ] એવફૂક; મૂર્ખ
ભોમ પું૦ [પ્રા. (સં. મૌમ)] જુઓ ભૌમ ૩, ૪. ૦વા(૦સ)૨ પું૦ મંગળવાર
ભોમ, ૦કા સ્ત્રી૦ ['ભૂમિ' ઉપરથી] ભૂમિ
ભોમિયું વિ૦ ['ભૂમિ' ઉપરથી ? મ. ભોયાળ અથવા સર૦ મ. ભોવર્ણે (સં. ભ્રમણ)] જાણકાર. -યાણ સ્ત્રી૦ જાણકાર સ્ત્રી. -યો પું૦ જાણકાર માણસ (૨) વાટ બતાવનાર
ભોર પું૦; સ્ત્રી૦ [પ્રા પરોહ (સં પ્રરોહ) ? હિં] પરોઢિયું (૨) પું૦ જુઓ ભોળ (૩) અ૦ ભોરભોર -રંભોર અ૦ સમાપ્ત; ખલાસ. [-કરવું, કરી મૂકવું=પૈસા ઉડાવી દેવા; વાપરી દેવું]
ભોર [ભો] પુ૦ [સં મૃ ઉપરથી ?] ઘાસના પૂળાથી ભરેલુ ગાડું (૨) ગાડું ભરાય તેટલો જથ્થો ઉદા૦ ભોર લાકડાં
ભોરડ ન૦ [હિ.] એક પક્ષી
ભોરિંગ પું૦ [સર૦ ભોગીન્દ્ર] મોટો નાગ
ભોરિંગડી સ્ત્રી૦[જુઓ ભોટંગડી] એક વનસ્પતિ
ભોરો (ભો ?) પુ૦ [પ્રા. ભવર, હિં. ભૌંરા, મ. ભોરા (સં. ભ્રમર)] + ભમરો [ભોલ
ભોલ વિ૦ [દે. પોલ] પોલું; ફૂલેલું ઉદા૦ ભડું
ભોલુ પું૦ વાઘરો

ભોહ ન૦ ઈંઢોણી (વેલાની)
ભોળ (ભો ?) પું૦[સર૦ મ. ભોવળ (સં ભ્રમણ)] તમ્મર (૨) તમ્મરથી આવતી ઊલટી
ભોળું, -ળિયું વિ૦ [દે. ભોલ; હિં. ભોલા] કપટમા ન સમજે તેવું; સાલસ ૦ભટ, ૦ભટાક, ૦ભાભું વિ૦ સાવ ભોળું -ળપ સ્ત્રી૦, -ળપણ ન૦, -ળાઈ સ્ત્રી૦ ભોળાપણું. -ળવણી સ્ત્રી૦ ભોળવવું તે. -ળવવું સક્રિ૦ ભરમાવવું. -ળાનાથ પું૦ (સ.) મહાદેવ -ળા રાજા, શંકર પુ૦ બ૦ વ૦, -ળું બ્રહ્મા, ભાલું વિ૦ [+ ભલું ?] ભોળુ અને ભલું, નિખાલસ ને ખુલ્લા દિલનો માણસ (૨) છેતરાઈ જાય એવું મૂરખ માણસ. -ળિયો પુ૦ એક જાતનો ભિખારી
ભોં (ભો૦) સ્ત્રી૦ [સં ભૂમિ] ભોય. ૦પાથરી [ભોંય+પથરાવું] ગળજીભી
ભોં (ભો૦) ન૦ (૨) અ૦ [રવ૦] ભૂંગળ કે ગાયના બરાડવાનો અવાજ
ભોંક (ભો૦) ન૦ [જુઓ ભોક] છિદ્ર; કાણું (૨) ભોકાવાની અસર. ૦વું અ૦ ક્રિ૦ ભોકવું
ભોંકોળું (ભો૦) ન૦ જુઓ ભોયકોળું
ભોંઠું (ભો૦) વિ૦ [પ્રા ભટ્ઠ (સં. ભ્રષ્ટ)] ભોઠપ વાળુ. [-પડવું=શરમાવા જેવુ થવું; ઝાંખું પડવું] -ઠપ સ્ત્રી૦, -ઠામણ ન૦ શરમ; શરમિંદાપણું, નીચાજોણું
ભોંણ (ભો૦) ન૦ [ભો ઉપરથી ?] (આ) દર
ભોંણિયું (ભો૦) ન૦ [રવ૦] બાયુ
ભોંય (ભો૦)સ્ત્રી૦[સ્ત ભૂમિ]જમીન [-આવવી =નવી ચામડી આવવી, રૂઝ આવવી. -કરવી =માટીથી સપાટી કરવી -કૂંડાળી લખવી =મરણસ્થાનનું નિર્માણ કરવું -ખણવી, ભોંતરવી=શરમની એવી ચેષ્ટા કરવી; શરમાવું; નીચું જોવું (૨) આળસુપણાની એવી ચેષ્ટા કરવી -ઘાલ્યા ! =ભોંય નાખ્યા! 'ભૂંઆ' એ અર્થની છોકરાને વડીલ સ્ત્રીની ગાળ. -ભંખાવું=મરવા પડવું (૨) બહુ ભૂખ લાગવી. -ભાખવું=મરનારને ચોકે કિતારવો. -ભાખ્યા!=જુઓ ભોંય ઘાલ્યા ! -પર પગે ન મૂકવો=ગર્વ કે મિલકતનો પાર ન હોવો.

-ભરવી=ફોગટ ફેરો ખાવો. -બરાબર કરવું, બેચું કરવું=મારી મારીને સુવાડી દેવું (૨) જમીનદોસ્ત કરવું -ભારે પડવી (નાસતા)=નાસી પણ ન જઈ શકાય એવી રીતે ઘેરાઈ જવું -ભામવી=ચામડી ફોવાવાથી સડી જવી -માં ઊભવું, હોવું=ઊગતી ઉમ્મર હોવી (નાની ઉમ્મર છતા યુક્તિબાજ કે તરકટી હોય તેને માટે બોલાય છે) -માંથી ભમૂકો નીકળવો=અણધારી જગાંએથી હુમલો થવો (૨) એકાએક લડાઈ જગવી (૩) એકાએક સળગી ઊઠવું; એકદમ ક્રોધાવેશ પ્રગટવો -માં પગ હોવા=જુઓ ભોયમા ઊગવું. (૨) બબ કપટી ને રહસ્યવાળા હોવું -માં પેસતું જવું=ઠીંગણું રહેવું; ઉમર વધવા છતા ઊંચું ન વધવું -માં પેસવું=બબ શરમાવું; લાજવું -માં મૂળિયાં હોવાં=બહાર ન દેખાય પણ અંદરખાનેથી ખૂબ પાકું હોવું -મૂધવી=મરવાની અણી પર આવવું ભોંયે ઉતારવું, નાખવું, લેવું=ચોટ્ટે ઉતારવું; મરવાની તૈયારી હોવી. ભોંયે પડવું=મરવાની તૈયારી પર હોવું, થાકને લીધે જમીન ઉપર લાંબા થઈ સૂઈ રહેવું.] ૦આમલી, ૦આંબલી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦આવળ પું૦; સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦ઈકિડ સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦કંદ પુ૦એક વનસ્પતિ અને એનો કંદ ૦કાંસકી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦કોળું ન૦ ભોકોળું; એક જાતનુ દોળું. ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો. ૦તરવડ સ્ત્રી૦ સોનામુખી. ૦તળિયું ન૦ ઘરનો છેક નીચેનો ભાગ ૦ભાડું ન૦ ભોય કે ભાડું, જમીન ૦ભાડું ન૦ જમીનનું ભાડું કે મહેસૂલ (૨) સ્મશાનમા બાળવાની જગાનું ભાડું. ૦રસો પુ૦ લીંપણના પોપડાનો રસ ૦રીંગણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦રું ન૦ જમીનની અંદર કરેલુ ઘર (૨) ભોયની અંદર કરેલો રસ્તો [ભોંયરામાં રાખવું=અત્યન્ત ગુપ્ત રાખવુ -સંતાડી રાખવુ]૦રિંગ(-ર્ગી,-સિંગ, -સીંગ)ણ સ્ત્રી૦ ભગફળી

ભૌગોલિક વિ૦ [સં] ભૂગોળ સંબંધી

ભોહું ન૦ [સર૦ હિં. મૌંડી] આખુનો ભીલ

ભૌતિક વિ૦ [સં] પંચમહાભૂત સંબંધી-તેમનુ બનેલું, સ્થૂળ, જડ (૨) ભૂતયોનિ સંબંધી. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ભૂતપ્રેત સંબંધી વિદ્યા (૨) ભૌતિકશાસ્ત્ર ૦શાસ્ત્ર ન૦ ભૌતિક પદાર્થોને લગતુ શાસ્ત્ર, 'ફીઝિક્સ' ૦શાસ્ત્રી પુ૦ ભૌતિકશાસ્ત્ર જાણનાર

ભૌમ વિ૦ [સં.] પૃથ્વી સંબંધી (૨) મંગળનું (૩) પું૦ મંગળગ્રહ (૪) મંગળવાર (૫) સાદોડીનો છોડ. ૦વા(૦ઋ)ર પુ૦ મંગળવાર

ભૌમિતિક વિ૦ [સ] ભૂમિતિનુ, ભૂમિતિને અંગેનુ

ભ્રમ પુ૦ [સં] સંદેહ (૨) ભ્રાન્તિ (૩) ગોળ ફરવું તે. [-ભાગવો=સંદેહ કે ભ્રમ દૂર કરવો કે થવો.] ૦ણ ન૦ ફરવું-રખડવું તે. (૨) જુઓ ભ્રમ (૩) ૦ણા સ્ત્રી૦ ભ્રમ, ભ્રાંતિ

ભ્રમર પું૦ [સં.] ભમરો

ભ્રમિત વિ૦ [સં.] ભ્રમ પામેલુ, ભ્રમમાં પડેલું

ભ્રષ્ટ વિ૦ [સં] ઊંચેથી પડેલુ (૨) પાપી, દુરાચારી (૩) અપવિત્ર થયેલું. ૦તા સ્ત્રી૦ -ષ્ટાચાર પું૦ [+આચાર] દુરાચાર; પાપ

ભ્રંશ(-સ) પું૦ [સ] નીચે પડવુ તે, અધઃપાત

ભ્રાત,-તા [સ.] પુ૦ ભાઈ. -તૃજાયા સ્ત્રી૦ ભાભી -તૃતા સ્ત્રી૦, -તૃત્વ ન૦, -તૃભાવ પુ૦ ભાઈચારો

ભ્રામક વિ૦ [સં] ભ્રમમા નાખે એવું

ભ્રામરી સ્ત્રી૦ [સં] (સ.) પાર્વતી

ભ્રાંત વિ૦[સં]ભ્રમિત; ભ્રાતિવાળુ. -ત(-તિ) સ્ત્રી૦ ભ્રમ; મોહ, ખોટો ખ્યાલ, ખોટું જ્ઞાન (૨) શક; અદેશો. -તિકર,-તિકારક વિ૦ ભ્રાતિ ઉપજાવનારુ. -તિમત પુ૦ એક અલંકાર, જેમા બે વસ્તુ વચ્ચેના સામ્યને લીધે એકબીજામાં ભ્રાંતિ થાય છે

ભ્રૂ સ્ત્રી૦; ન૦, ૦કુટિ(-ટી) સ્ત્રી૦ [સં.] ભવું; ભમ્મર

ભ્રૂણ પુ૦ [સં] કાચો ગર્ભ. ૦હત્યા સ્ત્રી૦ ગર્ભની હત્યા, ગર્ભપાત કે ગર્ભનાશ કરવો તે (એક મહાપાપ)

ભ્રૂભંગ, ભ્રૂવિકાર પું૦ [સં] ભવા ચડાવવા તે

મ

મ પું૦[સં.] ૫ વર્ગનો અનુનાસિક. ૦કાર પું૦ મ અક્ષર કે ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે મકારવાળું

મ પું૦ સંગીતના મધ્યમ સ્વરનો સંકેત (૨) અ૦ [પ્રા. (સ. મા)] મા; નહિ

મઉ વિ૦ [દે. મઉઅ] ઘણા દિવસનું ભૂખ્યું, ભૂખથી ટળવળતું (૨) [પ્રા (સં. મૃદુ); મ] પોચું (૩) કંજૂસ (૪) પું૦ ભૂખ્યા અને દુઃખી લોકોનું ટોળું [-થવું=દુખાવું; નમવું (૨) કંગાળ થવું (૩) કંજૂસ થવું (૪) દોરાવું; આગળ જવું.] ૦ડાવેડા પુ૦બ૦વ૦ ભિખારીવેડા ૦હું વિ૦ મઉ; ભૂખ્યું,

મકતબ સ્ત્રી૦ [અ.] નિશાળ

મકતો પું૦ [અ.] ગઝલની છેલ્લી કૂંક

મક(-ગ)હૂર સ્ત્રી૦ [અ.] જુઓ મગદૂર

મકતું વિ૦ [સર૦ હિં. મકુના; સં મનાકા= હાથણી]મરત;મનરવી [મકનો હાથી=મકમરત હાથી (૨) કહ્યામા ન રહે તેવો છકી ગયેલો આદમી (૩) ઠી ગણો ને ભરાવદાર આદમી]

મકબરો પું૦ [અ.] કબરસ્તાન (૨) રોજો

મકર પુ૦ [અ. મક્ર] મક્કર; છળકપટ; ફેલ. ૦જના સ્ત્રી૦ [ફા. ઝનાન] સ્ત્રી૦ સ્ત્રીચરિત્ર; સ્ત્રીઓનો પ્રપંચ ૦બાજ વિ૦ કાવતરાખોર, દગાબાજ, કપટી

મકર પુ૦ [સં.] મગરમચ્છ (૨) જુઓ મગર (૩) દશમી રાશિ. ૦ક સ્ત્રી૦ એક જાતની માછલી. ૦કેતન, ૦કેતુ,૦ધ્વજ, પું૦ (સં) કામદેવ. ૦રાશિ સ્ત્રી૦ મકર; દશમી રાશિ. ૦સંક્રમણ ન૦, ૦સંક્રાંતિ સ્ત્રી૦ સૂર્યનું મકર રાશિમા જવું તે; ઉત્તરાયણ

મકરકુન્દી સ્ત્રી૦[મકર(સં. મર્કં=વાદરું)+કુંડવું ? કે અ. મક્ર ઉપરથી ?] ચરબી, તોફાન

મકરજના, મકરબાજ જુઓ 'મકર'મા

મકરબો પું૦ જુઓ મકબરો

મકરવો પુ૦ શેરડીનો ટુકડો, બડવો (પ્રાય: બ૦વ૦માં વપરાય છે)

મકર-સંક્રમણ, મકરસંક્રાતિ જુઓ 'મકર'મા

મકરંદ પુ૦ [સં] ફૂલનું મધ (૨) ફૂલની રજ (૩) ભમરો (૪) કોકિલ

મકરાકર પુ૦ [સં] સમુદ્ર

મકરાકૃત વિ૦ [સં.] માછલીના આકારનું

મકરાણી પુ૦ સિંધની વાયવ્યે આવેલા મકરાણ દેશનો રહેવાસી

મકરાર્ક પુ૦ [સ] મકર રાશિનો સૂર્ય

મકરી સ્ત્રી૦ [સં.] મગરની માદા; મગરી

મકલાવું અ૦ક્રિ૦ [સ મુકુલય્ પરથી ?] મલકાવું, હિંમત કરવુ (૨) ખૂબ હરખાવું

મકવાણો પું૦ એ નામ કે અટકનો માણસ

મકસદ સ્ત્રી૦ [અ] મુરાદ, ધારણા

મકસૂદ અ૦ [અ] જાણી જોઈને; હેતુપુરઃસર

મકાઈ સ્ત્રી૦, પુ૦[સર૦ હિં. મક્કા; મ મક્કા, મકઈ] એક અનાજ. ૦ડોડો, ૦દોડો પું૦ મકાઈનો ડોડો

મકાત સ્ત્રી૦ [અ મુકાતિઅ] દાણ, જકાત (૨) ઇજારો. -તી પું૦ દાણી (૨) ઇજારદાર

મકાન ન૦ [અ.; સર૦ મ મકાણ, હિં] ઘર; ઇમારત [(૨) જુઓ ['મ'મા]

મકાર પુ૦ [સં] મણની સંજ્ઞા (વેપારીઓમા)

મકાયતું વિ૦ મલકાતુ

મકોડી,-ડો પું૦ [દે. મક્કોડ; હિં. મકોડા, મ. માકોડા] જુઓ 'મંકોડી'મા [૦પણું ન૦

મક્કમ વિ૦ [અ મુહ્કમ] દૃઢ ૦તા સ્ત્રી૦,

મક્કર પું૦ [જુઓ મકર; સર૦ હિં.] છળ

મક્કલ ન૦ [સં.] પ્રસૂતાનો એક રોગ

મક્કા ન૦ [અ] (સ) એક નગર-મહમદ પેગંબરનું જન્મસ્થાન (અરબસ્તાનમાં)

મકતો પું૦ [અ. મક્તઅ] ઇજારો; ઠેકો

મક્ષિ(-ક્ષી)કા સ્ત્રી૦ [સં] માખ

મખ પુ૦ [સં.] યજ્ઞ

મખમલ ન૦; સ્ત્રી૦ [અ.] એક જાતનું રેશમી કાપડ. -લી વિ૦ મખમલનુ(૨)મખમલ જેવું

મખમૂર પું૦ [અ.] દારૂ પી ગાડો બનેલો

મખાંતર ન૦ [સ મિષાંતર] નિમિત્ત, બહાનું

મખિયરડું, મખિયારું ન૦ [પ્રા મક્ખિઆ

(સં. મક્ષિકા)] ઘોડાની આંખ પર માખીઓ બેસતી અટકાવવાની લટકતી દોરીઓવાળી પટ્ટી

મખ્ખીચૂસ વિ૦ [હિં.] કંજૂસ

મગ પું૦ [પ્રા. મુગ (સં મુદ્ગ)] એક કઠોળ [**મગ કંસાર બાફ્યાં** = જુઓ મગબાફ્યાં (૨). **મગનું નામ મરી** (ન દેવુ, પાડવું) = બોલવું નહીં (યુક્તિ બાતર કે કંઈ રહસ્યથી). **–ને અડદ બેગા ભરડવા** = બીચડો કરવો; જેમ આવ્યું તેમ બરબોડવું – સેળભેળ બોલવું. (અમુક પાણીએ) **મગ ચડવા** = કામ પાર પડવું (મોમા) **મગ બોરવા, ભરવા** = (બોલવું ઘટે છતા) ન બોલવું; મૌન ધારણ કરવું. (–ના) **મગ ઘેરાઈ જવા** = મોતિયા મરી જવા (૨) ખિલ ખિલ હસી પડવું.] ૦બાફ્યાં ન૦બ૦વ૦ મનમા ને મનમા મૂઝાવુ કે બળવુ તે (૨) રિસાવુ કે અણમના રહેવુ તે (૩) લાકડા છાણા કરાઠી વગેરે બળતણ

મગ પુ૦ [પ્રા મગ્ગ (સં. માર્ગ)] માર્ગ [પ.] (૨) સ્ત્રી૦ [દે મગા, મગ્ગ] બાજુ; તરફ (૩) અ૦ ભણી; તરફ

મગજ પું૦ [રા૨૦ હિં. મગદ (સં મુદ્ગ = મગ)] ચણાના લોટની એક મીઠાઈ

મગજ ન૦ [ફા. મગ્ઝ, સર૦ મ ; હિં] ખોપરીની અંદરનો નરમ ભાગ, ભેજ્જુ (૨) પું૦ ફળની મીજ.[–ઉપર છારી વળવી = મગજ બહેર મરી જવું –ઊંધું ચતું થઈ જવું = બુદ્ધિ ઠેકાણે ન રહેવી –કશું કરતું નથી = બુદ્ધિ ચાલતી નથી (૨) મગજ ભમે છે (૩) ભિનજ જાય છે –ખસી જવું = ગાડા થઈ જવું –ખાવું, ખાઈ જવું = માથાફોડ કરાવવી, કંટાળો આપવો –ચસકી જવું = ગાડા થવુ –ઠેકાણે ન હોવું = વ્યગ્ર કે ગુસ્સે હોવું (૨) ગાડપણ હોવુ; ભાન ખસી જવું **મગજનાં બારણાં ઊઘડવાં** = અક્કલ આવવી, ગમ પડવી **મગજનું ખસેલું, ચસકેલું** = ગાંડુ **મગજનું ફરેલું, ફાટેલું** = ઉપરછલ્લ; ભારે ભિનજી **મગજનો ખીજે કરવો** = મગજને ખૂબ ત્રાસ આપવો **–ચાકી જવું** = માથાફોડથી કંટાળવું; માથામા દુઃખાવો થવા આવવો. **–ફરવું, ફરી જવું** = ક્રોધ, તાપ કે ગુસ્સાથી માથુ ભમી જવુ **–ફોડવું** = મગજને કંટાળો-શ્રમ આપવા. **–બહેર મારી જવું** = મગજ શૂન્યવત્–જડ થઈ જવું, વિચારશક્તિ હણાઈ જવી **–ભમી જવું** = વ્યગ્રચિત્ત થઈ જવુ, બુદ્ધિ ઠેકાણે ન રહેવી **–માં આવવું, ઊતરવું** = ધ્યાનમા આવવું, સમજવું. **–માં ઠસવું, બેસવું** = બરાબર ધ્યાનમા આવવું–વસી જવું. **–માંથી ઊતરવું** = ભૂલવું કે ભુલાવું **–માં પત્થર ભરાવો** = બિનજ વધી જવો. **–માં રાઈ હોવી** = બિનજ કે અભિમાન હોવાં.] ૦તરી સ્ત્રી૦ [ફા મગ્ઝ + તરી (તર કરનાર)] વસાણામા નંખાતા અમુક મીંજવાળાં બીજ. ૦મારી સ્ત્રી૦ માથાફોડ. **–જિયું** ન૦ મગજને પુષ્ટિ આપનાર એક વસાણું

મગજી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ.] જુઓ મુગજી. ૦દાર વિ૦ મગજીવાળુ

મગડો પુ૦ ['મગ' ઉપરથી ?] ગુલબાસનું બી

મગણ પું૦ [સં] ત્રણ ગુરુ અક્ષરનો ગણ

મગતરું ન૦ [પ્રા. મસગ (સં મશક) ?] મચ્છર; હંસ [**મગતરા જેવું** = તુચ્છ]

મગતું વિ૦ [સં મુક્ત કે પ્રા મગ્ગ (સં માર્ગ) ?] ભોકળું; પહોળું, છૂટાશવાળું

મગદળ પું૦ [મગ + દળ, હિં. મગદલ] મગના લોટનો લાડુ (૨) ન૦ [સ. મુદ્ગર] મગદળિયો. ૦વું સ૦ક્રિ૦ કચડી નાખવુ –ળિયું વિ૦ મગદળવાળુ (૨) મગદળ ભાવતો હોય તેવું (૩) ન૦ મગદળિયો. –ળિયો પું૦ કસરત માટે હાથથી ફેરવવાની લાકડાની બનાવટ

મગદૂર સ્ત્રી૦ [જુઓ મકદૂર, સર૦ હિં ; મ] તાકાત (૨) હિંમત

મગન વિ૦ [જુઓ મગ્ન] રાજી (૨) (ચ) [પ્રા. મગ્ગ (સં માર્ગ)] માગ; મગા

મગફળી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં.મૂંગફલી,મ મુંગફલ્લી] તેલી બીની એક શીંગ, ભોયશીંગ

મગમાળા સ્ત્રી૦ [મગ + માળા] મગ જેવડા સોનાના મણકાની માળા

મગર અ૦ [ફા.] પરંતુ

મગર પું૦ [પ્રા. (સં. મકર)] એક જલચર

પ્રાણી. ૦મચ્છ પુ૦ એક જાતનો મોટો મચ્છ –માછલું. ૦મરત વિ૦ [+ મત્સ્ય દે મરત ?] હૃષ્ટપુષ્ટ, જોરાવર

મગરિબ સ્ત્રી૦ [અ.] સંધ્યાકાળ (૨) સાંજની નમાજ (૩) પશ્ચિમ દશા [જવાનું બારું

મગરિયું ન૦ ['મગર' ઉપરથી] છાપરા ઉપર

મગરી સ્ત્રી૦ મગરની માદા

મગરી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] ડુંગરી. –રો પુ૦ ડુંગરો. [સ્ત્રી૦ અભિમાન

મગરૂબ.–ર [અ.] વિ૦ અભિમાની –બી,–રી

મગા સ્ત્રી૦ [પ્રા મગ્ગ (સં. માર્ગ)] જગા

મગાવવું સ૦ક્રિ૦, 'માગવું'નું પ્રેરક (૨) મંગાવવું

મગાવું અ૦ક્રિ૦ 'માગવું'નું કર્મણિ

મગિયું વિ૦ ['મગ' ઉપરથી] મગ જેવડું (૨) ન૦ સ્ત્રીઓનું એક જાતનું સુતરાઉ લૂગડું

મગિયો પુ૦ ['મગ' ઉપરથી ?] એક જાતનો પથ્થર; મગિયો [ઝીણા દાણાના મગ

મગી સ્ત્રી૦ ['મગ' ઉપરથી] એક વનસ્પતિ (૨)

મગોડું ન૦ ['મગ' ઉપરથી] મગનું ગોતર

મગ્ન વિ૦ [સં.] તલ્લીન; ગરક થયેલું (૨) મગન; રાજી

મઘમઘવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. મઘમઘ] ખુશબો ફેલાવવી, મહેકવું

મઘમઘાટ પુ૦ મઘમઘવું તે

મઘવા પુ૦ [સં.] ઇંદ્ર

મઘા સ્ત્રી૦ [સં.] દસમું નક્ષત્ર [–ની ઓરણી = મઘા નક્ષત્રમાં કરેલી ઓરણી]

મચક સ્ત્રી૦ [પ્રા મજ્જ્ (સં. મજ્જ્) ? સર૦ હિ.] પાછું હઠવું – ડગવું તે [–આપવી = નમતું આપવું, પાછું હઠવું]

મચકણિયું ન૦ [જુઓ મચકો] કોકરવું (૨) વિ૦ તે નામની વાણિયાની નાતનું

મચકારવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ મીંચકારવું

મચકારો પુ૦ ['મચકારવું' ઉપરથી] આખ મીંચવી (ઉઘાડવી) તે [–મારવો]

મચકો પુ૦ [પ્રા. મચ્ચ્ (સં. મદ્) = ગર્વ કરવો કે જુઓ 'મચક'] લટકો, લહેકો. –કાળું વિ૦ લટકાળું

મચકોડ પુ૦ [જુઓ મચકો] ઠેલો, હડસેલો (૨) તિરસ્કાર (૩) સ્ત્રી૦ મચડાવું. મચળાવું દે ઊતરી જવું તે. [–આપી = મચકોડાવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ મરડવું, આંબળવું. –ડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

મચડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. चड्डु (સં. મૃદ્) મસળવું દે દે. चमढ (ચીબોળવું)] મરડવું, આમળવું (૨) મસળવું. મચડાવું અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)

મચમચાવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ મચમચારવું] મટમટાવવું (૨) [સ્વ૦] ઝમઝમાવવું

મચવું અ૦ક્રિ૦ [સં. मस्ज्, પ્રા. मज्ज् = ડૂબવું, લીન થવું હિં मचना. म मचणें] સમાઈ જવું (૨) તલ્લીન થઈ જવું, મ ડવું (૩) જામવું, જોરમાં આવવું (જોમ કે તોફાન)

મચાણ પું૦ એક રોગ

મચિયેર સ્ત્રી૦ દરિયાકિનારે ઊગતો એક છોડ

મચ્ચે(–ચ્ચૈ)ડવું સ૦ક્રિ૦ (ચ), મચ્ચોડવું સ૦ક્રિ૦ (સુ.) [જુઓ મચડવું] મચકોડવું, મરડવું

મચ્છ પુ૦; ન૦ [સં.] માછલું (૨) મેષધનુ૰. [–તાણવો = મેષધનુષ્ય રચાવું, દેખાવું] (૩) જુઓ મત્સ્યાવતાર

મચ્છર પુ૦ [સં. मत्सर] ડાસ (૨) મત્સર, ગુમાન [–ધરવો, રાખવો = ગુમાન લેવું] ૦દાની સ્ત્રી૦ મચ્છરને અટકાવવા કરાતી જાળીદાર કપડાની બનાવટ. [–બાંધવી, લગાવવી = પથારી પર મચ્છરદાની ગોઠવવી]

મચ્છરિયો પુ૦ એક પક્ષી [મિ કુ॰ઽમ્

મચ્છા મિ દોકડો શ૦પ્ર૦ [જૈન] જુઓ મિચ્છા

મચ્છી સ્ત્રી૦ [જુઓ મચ્છ] માછલી. ૦ખાનું ન૦ મચ્છીબજાર (૨) મચ્છીમારનું રહેઠાણ. ૦બજાર ન૦ માછલીઓનું બજાર (૨) [લા] ખૂબ કોલાહલનું સ્થાન. ૦માર પુ૦ માછી. ૦વાઘ પુ૦ એક પક્ષી

મછણ(–ન) ન૦ [સં मृक्ष्, કે मृज्] જમ્યા પછી મોં સાફ કરવું તે – આચમન કરવું તે. [–દેવું = જમ્યા પછી મોં સાફ કરવું–આચમન કરવું તે.]

મછરાળ વિ૦ ['મચ્છર' ઉપરથી] મચ્છરવાળું; ગુમાની (૨) મચ્છરોથી ભરપૂર

મછરું ન૦ [જુઓ મચ્છર] મગતરું; ડાંસ

મછવો પુ૦ [સં. मत्स्यवाह, સર૦ म मचवा, હિં मछवा] હોડી

મજ સ૦ [જુઓ મુજ] મારું
મજકૂર વિ૦ [અ] સદર, આગળ જણાવેલું (૨) પુ૦ હેવાલ; બીના; હકીકત
મજકૂર પુ૦ [ફા.] જુઓ મજૂર
મજનૂ વિ૦ [અ. મજનૂન] પ્રેમઘેલું (૨) પુ૦ (સં) ફારસી સાહિત્યમાં આવતો એક પ્રખ્યાત પ્રેમઘેલો માણસ
મજબૂત વિ૦ [અ.] દઢ; હાલે નહીં તેવું (૨) સબળું, શક્તિવાળુ (૩) સજ્જડ; સકસ (૪) નકૂર, સહેજે તૂટે નહીં તેવું -તી સ્ત્રી૦ મજબૂતપણું [-આપવી = મજબૂત કરવુ]
મજબૂર વિ૦ [અ.] નિરુપાય, લાચાર
મજમલે અ૦ [અ. મિન્જુમ્લહ] એકંદરે
મજમુ(-મૂ) વિ૦ [અ. મજ્મૂઅ] ભરિયારું. ૦દાર પું૦ [સર૦ મ મજમૂ = જમીન ઉપર કર વસૂલ કરવાનો અધિકાર] પરગણાનો હિસાબ રાખનારો અમલદાર; હિસાબ તપાસનાર (૨) ભાગીદાર (૩) એક અટક. ૦દારી સ્ત્રી૦ મજમુદારનું કામ અને હોદ્દો
મજમૂન પુ૦ [અ] વિષય, બીના
મજરે અ૦ [અ. મુઝ્રા] પેટે, સારુ [-આપવું =હિસાબમા ચૂકતે ગણી આપવુ. -લેવું = હિસાબમાં ચૂકતે વાળી લેવું]
મજરો પું૦ [અ. મુઝ્રા] મુજરો, સલામ [-કરવો = સલામ કરવી] (૨) બદલો [-આપવો = બદલો આપવો.]
મજલ સ્ત્રી૦ [અ. મંઝિલ, સર૦ હિં., મ] એક દિવસની મુસાફરી જેટલુ અંતર (૨) મજલ પૂરી થાય તે ઠેકાણું; મુકામ (૩) મુસાફરી, ટપ્પો [-કરવી, કાપવી, ખેડવી, એંચવી, મારવી = મુસાફરી કરવી]
મજલિસ સ્ત્રી૦ [અ , સર૦મ મજલ્સ] મિજલસ (૨) સભા, મંડળી [ભોગ બનેલ
મજલૂમ પુ૦ [અ.] જુલમથી પીડિત -તેનુ
મજલો પું૦[અ મંઝિલ;મ મજલા] માળ, મેડો
મજહબ પુ૦ [અ.] ધર્મ, પંથ. -બી વિ૦ મજહબનુ કે તેને લગતુ
મજા(-ઝા) સ્ત્રી૦ [ફા. મઝા, સર૦ મ. મજા] આનંદ; લહેર. [-ઉડાવવી, કરવી, માણવી, મારવી = આનંદ કરવો -ભોગવવો. -પડવી = આનંદ થવો. -માં રહેવું મસ્ત -આનંદમાં હોવું -માં હોવું = બધી વાતે કુશળ હોવું; આનંદમા હોવું] ૦દારી વિ૦ મજેદારી. ૦વું વિ૦ આનંદ પડે એવું; મનોહર, ખાસું
મજાક સ્ત્રી૦ [અ] મશ્કરી -કી વિ૦ મશ્કરીખોર
મજાગરું ન૦ [જુઓ મિજાગરુ] બરડવું
મજાત અ૦ (સુ.) સુધ્ધા, પણ
મજારવાડો પુ૦[અ. મઝાર + વાડો] કબરસ્તાન
મજાલ સ્ત્રી૦ [અ.] મગદૂર
મજિયારું વિ૦ [દે. મજ્ઝઆર (સ મધ્ય)= વચ, મધ્ય] સહિયારું, પતિયાળુ (૨) ન૦ ભાગિયાભાગ, ભાગીદારી -રો પુ૦ સંયુક્ત વહીવટ
મજિયો પુ૦[જુઓ મગિયો] એક જાતનો પથ્થર
મજીઠ સ્ત્રી૦ [સ. મંજિષ્ઠા, પ્રા. મજિટ્ઠા] એક વનસ્પતિનુ મૂળિયુ. -ઠિયું વિ૦ મજીઠના રંગનુ, પાકા લાલ રંગનુ
મજૂર પુ૦[ફા મઝ્દૂર, સર્૦ મ , હિં] રોજિંદા કામ લઈ મહેનત કરનાર, શ્રમજીવી. ૦મહાજન ન૦, ૦સંઘ પુ૦ મજૂરોનું મંડળ, 'ટ્રેડ યુનિયન' ૦ણ સ્ત્રી૦મજૂરી કરનાર સ્ત્રી -રી સ્ત્રી૦વૈતરું, મહેનત(૨)તેના બદલામાં મળતુ નાણુ [પેટી, પટારો
મજૂસ સ્ત્રી૦ [સ મન્જૂષા, પ્રા મંજૂસા] મોટી
મજે,-ઝે સ્ત્રી૦ જુઓ મઝા. ૦દાર વિ૦ મજેનુ. ૦દારી સ્ત્રી૦ મજા ૦વું વિ૦ મજાનુ -જો(-ઝો) સ્ત્રી૦ મજા
મજ્જન ન૦ [સં.] ડૂબકી (૨) સ્નાન
મજ્જા સ્ત્રી૦ [સં] હાડકામાનો ભાવો
મઝધાર સ્ત્રી૦ [હિં , (સં. મધ્ય, પ્રા મજ્ઝ) + ધારા (સં.)] પ્રવાહની મધ્ય ધારા -ભરધારા
મઝલું વિ૦ [પ્રા. મજ્ઝિલ્લ (સ માધ્યિક)] વચલુ; મધ્યનું
મઝા સ્ત્રી૦, ૦દારી, ૦વું જુઓ 'મજા'માં
મઝે, ૦દાર, ૦દારી, ૦વું, -ઝો જુઓ 'મજે'મા
મટ સ્ત્રી૦ [જુઓ મટવું] જ પ; નિરાત(૨) [સર૦

હિ. મટક્ક (સં. મટ)] મટકો, ચાળો (૩) [હિં] મટકું; માટલું ૦ક સ્ત્રી૦ મટકો; ચાળો. ૦ફાવવું સ૦ ક્રિ૦ આંખ મટકાવી વાત કરવી

મટકું ન૦ [સર૦ હિં મટકા] આંખનો પલકારો (૨) જુઓ 'મટકી'મા –ફોડ પું૦ ચાળો; હાવ-ભાવ; ચેષ્ટા

મટકી સ્ત્રી૦, –કું ન૦ [હિં (માટી ઉપરથી), સર૦ દે મડક્ક, મ મડકેં] માટલી; હાલ્લી

મટન ન૦ [ઇં.] માસ (ઘેટાબકરાનું)

મટમટાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. મટકાના] આંખના પલકારા મારવા

મટર ન૦[હિં.;સર૦મ મટાર]એક કઠોળ –વટાણા

મટવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ દે. મિટ = ભિટાવવું] દૂર થવું, ટળવુ (૨) રોગમુક્ત થવુ, સાજું થવુ

મટુકી સ્ત્રી૦ જુઓ મટકી (લાલિત્યવાચક)

મટોડી સ્ત્રી૦ [પ્રા મટ્ટી (સં મૃત્તિકા)] માટી. –ડું ન૦ માટી, કચરો વગેરે રદી –કચરું [–ફરી વળવું = દબાઈ જવુ; નિરર્થક જવુ]

મઠ પુ૦ [સર૦ મ.; હિં. મોઠ] એક કઠોળ. [–નો છાંયડો=નહિ જેવો આધારકે આશરો.] –ઠિયું ન૦ તેના લોટની વાની. –ઠિયો પુ૦ કપાસની એક જાત

મઠ પુ૦ [સં] સાધુનો આશ્રમ (૨) વિદ્યાનું મથક. –ઠાધિકારી, –ઠાધિપતિ, –ઠાધ્યક્ષ પું૦ મઠનો વડો

મઠતાલ પું૦ [સર૦ મ. મઠ]એક તાલ (સંગીત)

મઠા(–ઠે)રવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. મટ્ઠ, (સં મૃષ્ટ), સર૦ હિ. મઠોરના, મ. મઠારણેં] ચૂંદવું (૨) ટીપીને કે રંદો ફેરવીને ઘાટદાર બનાવવું (૩) ટાપટીપ કરવી (૪) મારવું; ટીપવુ (૫) વૃત્તિથી રવાદપૂર્વક આવુ

મઠાણો પું૦ ['મઠારવુ' ઉપરથી] મઠારવાનું સોનીનુ ઓજાર (સુ)

મઠિયું ન૦, –યો પુ૦ જુઓ 'મઠ'મા

મઠેરવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ મઠારવુ. –ણી સ્ત્રી૦ મઠેરવુ તે (૨) રંદો (૩) સોનીનું એક ઓજાર. –ણું ન૦ કંસારાનું એક ઓજાર (વાસણના ગોબા ઉપાડવા વગેરે માટે)

મઠો પુ૦ [પ્રા. મટ્ઠ (સં. મૃષ્ટ); સર૦ હિં., મઠા,–ટ્ઠા] દહીં ભાગીને બનાવેલી જાડી છાશ (૨) તેની એક વાની

મડદાલ વિ૦ [મડદું પરથી] જુઓ મુડદાલ

મડદું ન૦ [દે મડ, પ્રા. મડય (સં. મૃતક); ફા મુર્દહ] મુડદું; શબ [મડદાના તાળવા-માંથી લોહી ખાનારો = ઘણો કંજૂસ ને લોભી **મડદાની પેઠે વળગવું** = મજબૂતીથી –મડાગાઠની રીતે વળગી રહેવું. **મડદાને ભીંઠળ બાંધવાં** = વૃદ્ધ સાથે કન્યાનું લગ્ન કરવું. **મડદું ચીરવું** = મડદુ ચીરીને મરણના કારણની શોધ કરવી, 'પોસ્ટ-મોર્ટેમ'.]

મડધો પું૦ [ફા. મીરદેહ] કાસદનો ઉપરી (૨) મોટો મલ્લ જાડો હુષ્ટપુષ્ટ માણસ

મડપ પુ૦ એક ભાજી

મડમ સ્ત્રી૦ [ઇં મૅડમ] યુરોપિયન –ગોરી સ્ત્રી

મડાગાંઠ સ્ત્રી૦ [મડું+ગાંઠ] છોડી છૂટે નહીં તેવી ગાંઠ [–પડવી]

મડિયાં ન૦બ૦ વ૦ ['મરડવું' ઉપરથી] મરડીને ઘાલવાના પોલા કકા (૨) ધૂંટણ (સુ)[–ભાગી જવાં = (માર કે આઘાતથી) ટાટિયા ટીલા થઈ જવા, ચાલવાને અશક્ત થઈ જવુ]

મડું ન૦[દે મડ, પ્રા. મડય (સં મૃતક)] મડદું. [મડાની પેઠે = સજ્જડ રીતે (વળગવું)]

મઢ પું૦ [પ્રા. મઢ (સં મઠ)] કરબારગઢનો આગલો ઊંચો મેડાદાર ભાગ (૨) ડેલુ (૩) પોળ (૪) માતાનું સ્થાન

મઢવું સ૦ ક્રિ૦ [દે. મઢિઅ = મઢેલું; સર૦ હિં. મઢના, મ મઢણેં] લપેટી કે આવરીને જડી દેવુ (૨) [લા] છેતરવું, બનાવવું

મઢી, –ઢૂડી(–લી) સ્ત્રી૦ [પ્રા. મઢી (સં. મઠિકા), સર૦ મ , હિં.] કુટિર, છાપરી

મણ પુ૦[અ. મન્ન, હિં.. મ.] ચાળીસ સેરનું તોલ. [મણનું માંચડેર કરવું = બૂબ મારવું]

મણકો પુ૦[સ મણિ, સર૦મ મણકા] વેહવાળા ગોળ દાણા (૨) અંકોડો. [મણકા મૂકવા = માળાના દાણા ફેરવવા.]

મણમણિયું વિ૦ ['મણ' ઉપરથી] એક એક મણના વજનવાળું

મણા સ્ત્રી૦ [પ્રા. મણા (સં મનાગ્)= થોડું] ઊણપ, ખામી; ખોટ [–રહેવી,–રાખવી]

મણારાજ પુ૦ (કા.) જુઓ માણારાજ
મણિ પું૦ [સં.] કીમતી પથરો; રત્ન ૦કર્ણિકા, ૦કર્ણી સ્ત્રી૦ (સં.) કાશીનો એક ગંગાઘાટ. ૦કાર પુ૦ ઝવેરી. ૦ધર પું૦ નાગ ૦બંધ પું૦ કાંડુ (૨) એક છંદ ૦મહોત્સવ પું૦ ૬૦ વર્ષે ઊજવાતો-હીરક મહોત્સવ. ૦મંદિર પું૦ શેષનાગને રહેવાનું સ્થાન (૨)મણિ જડેલો મંડપ; અતિ સુશોભિત સ્થાન
મણિયાર પુ૦ [પ્રા મણિઆર (સં મણિકાર) સર૦મ મણ્યાર]મનિયાર,બંગડીનો બનાવનાર એક જનનો માણસ.-રું ન૦ મણિયારનો ધંધો
મણિયું વિ૦ ['મણ' ઉપરથી] મણ વજનનું -યો પું૦ મણ વજનનુ કાટલું [-ઢીલો કરવો = સખત મહેનત કરાવી, નસો ઢીલી કરી નાખવી]
મણી કુ ન૦ ['મણ' ઉપરથી] નાનો મણીકો -કો પું૦ મણનું કાટલું કે માપ
-મત વિ૦[સં] નામને લગતા 'વાળું' એવા અર્થમા. ઉદા૦ 'નીતિમત્' (સ્ત્રી૦ મતી)
મત સ્ત્રી૦ +[જુઓ મતિ] બુદ્ધિ(૨)અ૦[હિં] મા, નહિ
મત પુ૦, ન૦ [સ.] અભિપ્રાય, (૨) સંપ્રદાય (૩) હઠ, મમત (૪) પું૦ ચૂંટણી અંગે બતાવવામા આવતો અભિપ્રાય, 'વોટ'. [-આપવો=અભિપ્રાય આપવો (૨) 'વોટ' આપવો -ઉચ્ચારવો=અભિપ્રાય કહેવો. -પર આવવું, -બાંધવો=અભિપ્રાય નક્કી કરવો -માં આર્યા જવું=મતમા ઓલું -લેવો=અભિપ્રાય પૂછવો.-લેવા='વોટ'ની ગણતરીથી અભિપ્રાય જાણવો.] ૦દાર પું૦ મત આપવાના અધિકારવાળો ૦દારમંડળ ન૦ મતદારોનું મંડળ, ચૂંટણી માટે મતદારોનો નક્કી કરાતો તફો -સમૂહ ૦પત્ર પુ૦; ન૦ મત લખવાનો કાગળ ૦પેટી સ્ત્રી૦ ચૂંટણીમા મતપત્ર નાખવાની પેટી ૦ફેર, ૦ભેદ પુ૦ મત ભિન્ન હોવા તે ૦મતાંતર પું૦; ન૦ મતોની ભિન્નતા; મતભેદ ૦મતાંતરક્ષમા સ્ત્રી૦ જુઓ મતાંતરક્ષમા. ૦વાદ પું૦ પોતાના જ મત વિષેનો આગ્રહ. ૦વાદી વિ૦ પોતાના મતનુ આગ્રહી
મતલબ સ્ત્રી૦ [અ.] હેતુ, આશય (૨) ભાવ; તાત્પર્ય. -બિયું, -ખી સ્વાર્થી, પોતાની મતલબ સાધનારું
મતવાલું વિ૦ [દિ મત્તવાલ, સર૦ હિં., મ. મતવાલા (સ મત્ત ઉપરથી)] માતેલું; મદમસ્ત (૨) નશામા ચકચૂર, છાકટું
મતસરવણી સ્ત્રી૦[મત (મત્ત)+ શ્રાવણી(સ)] અષાડ વદ અગિયારશથી શ્રાવણ સુદ ત્રીજ સુધીનું છોકરીઓનું એક વ્રત, મસરવણી
મતંગ, ૦જ પુ૦ [સ.] માતંગ, હાથી
મતા સ્ત્રી૦ [અ., સર૦ હિં , મ મત્તા] માલ-મિલકત, દોલત. ૦દારૂ પું૦ [ફા.] ગામમાથી સરકારને ભરણું ભરાય તેની સહીસાબ્ત કરનારો ૦દારી સ્ત્રી૦ મતાદારપણું
મતાગ્રહ પુ૦[સ.] મતની જીદ-આગ્રહ. -હી વિ૦ પોતાના મતનો આગ્રહ રાખનાર
મતાધિકાર પું૦[સ] ચૂંટણીમા મત આપવાનો અધિકાર -રી વિ૦ મતાધિકારવાળુ
મતાભિમાન ન૦ [સં] પોતાના મત માટેનું અભિમાન -ની વિ૦ મતાભિમાનવાળું
મતારો (મ'?) પું૦ [સ. મહત્તર; સર૦ મ. મ્હાતારા] ડોસો કે ખાધેલપીધેલ ડોસો
મતાલો પુ૦['મત્ત' ઉપરથી]આળસના કસમોડા
મતાંતર ન૦, પુ૦ [સં] અન્ય મત-પંથ. ૦ક્ષમા સ્ત્રી૦ અન્ય મતો માટે સહિષ્ણુતા, 'ટોલરેશન' ૦સહિષ્ણુ વિ૦ મતાતર સહન કરનાર ૦સહિષ્ણુતા સ્ત્રી૦ મતાંતરક્ષમા
મતાંધ વિ૦ [સ] પોતાના મત પાછળ અંધ બનેલું ૦તા સ્ત્રી૦
મતિ સ્ત્રી૦ [સ] બુદ્ધિ [-કરવી=બુદ્ધિ કરવી; વિચાર કરવો -બગડવી=બુદ્ધિ ભ્રષ્ટ થવી -સૂઝવી=વિચાર સૂઝવો] ૦ભ્રમ પુ૦ જુઓ બુદ્ધિભ્રમ ૦મંદ વિ૦ મંદ મતિનું. ૦માન વિ૦ બુદ્ધિમાન
મતિયું વિ૦ ['મત' ઉપરથી] પોતાના મતને છોડે નહિ તેવું, હઠીલું ['મત']
-મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] 'મત'નું સ્ત્રી૦રૂપ (જુઓ
મતી સ્ત્રી૦ [મ] વણાટમા કપડાનો પનો સરખો

તણાઈને રહેવા માટે આંરવાળી લાકડીની રખાતી ચોકજના

મતીરું ન૦ [સર૦ હિં. મતીરા] ચીભડું

મતીલું વિ૦['મત' ઉપરથી] મતિયું; હઠીલું

મતું ન૦ ['મત' ઉપરથી] શાખ કે કબૂલાતની સહી. [–કરવું, ભારવું=સહી કરવી 'અત્ર મતુ તત્ર સાક્ષ'=દસ્તાવેજમાં કરતા ફેરફાર કરનારે ને સાક્ષી રહેનારે સહીઓ કર્યાનુ સ્થાન જણાવતો પ્રયોગ.]

મત્કુણ પું૦ [સં.] માકણ

મત્ત વિ૦ [સં.] મદ ચઢ્યો હોય તેવું; ઉન્મત્ત, ગાંડું, મત્ત ૦ગયંદ પું૦ એક છંદ ૦મયૂર પું૦ એક છંદ

મત્વર્થક વિ૦[સં.](વ્યા.) 'મત્–વાળું'ના અર્થનું

મત્સર પું૦ [સં.] ઈર્ષા; અદેખાઈ (૨) અચ્છર, ગુમાન. –રી વિ૦મત્સરવાળું –રીકૃત્તા સ્ત્રી૦ પરજ્ઞાતની એક મૂર્છના (સંગીત)

મત્સ્ય ન૦ [સં.] માછલું ૦ગંધા સ્ત્રી૦ (સં.) સત્યવતી, શાંતનુની પત્ની ૦રૂંગ સ્ત્રી૦ એક પક્ષી –રૂપાવતાર પું૦ વિષ્ણુનો પહેલો અવતાર [મુખ્ય સ્થાન

મથક ન૦ [પ્રા મત્થઅ (સં મસ્તક); સર૦ મ.]

મથન ન૦ [સં.] વલોવવું તે (૨) માથાકૂટ; ગડમથલ; મહેનત. –નાચલ(–ળ) પું૦ [+સં અચલ] (સં.) મદ્દર પર્વત (સમુદ્ર-મંથનનો રવૈયો) –ની સ્ત્રી૦ વલોણાની ગોળી. –વું સ૦ક્રિ૦ [સં મથ્; સર૦ મ મથણેં, હિં. મથના] વલોવવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ મહેનત કરવી

મથામણ સ્ત્રી૦['મથવું' પરથી] મથન, મથવું તે (૨) મહેનત. –થ સ્ત્રી૦ વારવાર કે ઝપનેટે મથામણ કરવી તે [પાઘડી

મથાસરું ન૦ ['માથું' ઉપરથી] શિરોવેષ્ટન,

મથાસરો પું૦ ['મથાસરું' ઉપરથી] તોડ્યો તોડાય નહીં તેવો સંબંધ (–જોડાવો.)

મથાળી સ્ત્રી૦ ['માથું' ઉપરથી] પાઘડી. –ળું ન૦ [સર૦ મ મથળા] ટોચ (૨) લખાણનુ નાથું– શીર્ષક(૩)પાઘડી(૪)ગમ દાબ, ઇશારો. [–આપવું, કરવું=લખાણનુ મથાળું બાંધવું. –ઘાલવુ, પહેરવું=પાઘડી માથે મૂકવી. –બાંધવું=માથા દીઠ લેણદેણ ઠરાવવું (૨) લખાણનું શીર્ષક લખવુ કે ઠરાવવું (૩) અંદાજ કરવો (૪) મહેરબનો ભાગ લખી નાખવો.]

મથિત વિ૦[સં.] વલોવેલું.–તાર્થ પું૦નવનીત; નિચોડ; સાર [એક તીર્થ

મથુ(–થૂ)રા સ્ત્રી૦; ન૦ [સં.] (સ.)હિન્દુઓનું

મથૂરિયું ન૦ ['મથૂરા' ઉપરથી] (ચ) [પ્રેમ-સખવાની] એક જાતની સાડી

મથોટી સ્ત્રી૦['માથું' ઉપરથી] ઢોરના શિંગડાનો મૂળમાંનો ભાગ (૨)સાલ્લાના માથા આગળના ભાગ ઉપર ચીકટનો કે વપરાશનો હાર પડે તે, માથાવરી (–પહેરી) –ડું ન૦ માણસની ઊંચાઈ જેટલુ (ઊંડાણ) (૨) તેટલું માપ. –થ ન૦ માથા સુધી પૂરું ભરેલુ

મદ પું૦ [સં.] કેફ; કેફની ખુમારી (૨) ગર્વ; તોર (૩) હાથીના ગંડસ્થળમાંથી ઝરતો રસ [–ઊતરવો=કેફ કે ગર્વ દૂર થવા –ચઢવો =ગર્વ કરવો –માં આવવું=ગર્વિષ્ઠ થવું(૨) તોફાને ચઢવું (૩) (હાથીનું) એવી અવસ્થામાં આવવું કે જ્યારે તેના ગંડસ્થળમાંથી મદ નામનો રસ ઝરે] ૦કલ વિ૦ મદથી ઉન્મત્ત બનેલું. ૦ગળ પું૦ હાથી. ૦ગળતો વિ૦ પું૦ ગંડસ્થળમાંથી મદ ઝરતો હોય તેવો (હાથી). ૦ઘેંઘટ (ઘે૦) પું૦ મદોન્મત્ત ૦ઝર વિ૦ મદગળતો. ૦મત્ત, ૦માતું વિ૦ મદથી ગરત બનેલું ૦મસ્ત વિ૦ મદમાં મગ્ન. મદમત્ત. ૦લેખા પું૦ એક છંદ. ૦લોલ વિ૦ મદમાતું. ૦વિકાર પું૦ કેફની ખુમારી; ઉન્મત્તતા (૨) મદ ઝરવો તે

મદઈ પું૦ [અ મુદ્દઈ] દુશ્મન; મુદ્દઈ

મદદ સ્ત્રી૦ [અ.; સર૦ હિં.; મ. મદત] સહાયતા. ૦ગાર, ૦નીશ, –દિયું વિ૦ મદદ કરનાર

મદન પું૦[સં.] કામ; કામદેવ. ૦ગહા પું૦એક છંદ. ૦ચોર પું૦એક પક્ષી. ૦ફળ ન૦ મીઢળ ૦બાણ ન૦ કામદેવનું બાણ (૨) એક સુગંધીદાર ફૂલ ૦ભેર ન૦, ૦ભેરિ(–રી) સ્ત્રી૦ એક લાંબું રણશિંગું

મદનિયું' ન૦ (કા.) હાથીનું બચ્ચું
મદમત્ત, મદમસ્ત, મદમાતું જુઓ 'મદ'માં
મદરેસા સ્ત્રી૦ [અ. મદ્રસા; હિં. મદરસ્સા] નિશાળ (મુસલમાની)
મદલેખા, મદલોલ, મદવિકાર જુઓ 'મદ'માં
મદવું અ૦ક્રિ૦ [સં. મદ્] મદ-અહંકાર કરવો
મદંતી સ્ત્રી૦ [સં.] કરુણા શ્રુતિનો એક અવાંતરભેદ
મદાર પું૦; સ્ત્રી૦ [અ] આધાર, ભરોસો (-બાંધવી રાખવી)
મદારસુખ પું૦ [સં.] (સ.) હુક્કરમુખા-નારદ
મદારત સ્ત્રી૦ [અ મુદારાત] પરોણાચાકરી
મદારી પું૦ [સર૦ હિ, મ (સ મંત્રકાર? કે અ મુદારી=ઠોગી)] રીંછ, માકણ કે સાપ કેળની ખેલ કરી બતાવનાર
મદાંધ વિ૦ [સં.] મદથી અંધ બનેલું
મદિયો પું૦ ['મદ' કે 'મધ' ઉપરથી] (ચ.) આંબા કે કપાસને મધ જેવો પદાર્થ લાગવાનો રોગ [આણવાળી
મદિરા સ્ત્રી૦ [સં.] દારૂ ૦ક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ મોહક
મદી વિ૦ ['મદ' ઉપરથી] મદવાળું; મત્ત
મદીના ન૦ [અ] (સં.) અરબસ્તાનનું એક શહેર, જ્યાં મહંમદ પેગંબરની કબર છે
મદોન્મત્ત વિ૦ [સં.] મદથી ઉન્મત્ત બનેલું
મદ્દગુ ન૦ [સં.] એક દરિયાઈ પક્ષી
મદ્દેનજર સ્ત્રી૦ [અ.] નજરમાં કે ધ્યાનમાં લેવા જેવું તે (૨) જાહેરખબર
મધ ન૦ [સં.] મદિરા, દારૂ ૦નિષેધ પું૦ દારૂનિષેધ ૦નિષેધક વિ૦ મદ્યનિષેધ કરનારું ૦પ(-પી) પું૦[સં.] દારૂડિયો. ૦પા વિ૦સ્ત્રી૦ [સ.] દારૂ પીનારી ૦પાન ન૦ દારૂ પીવો તે. ૦પાની વિ૦ મદ્યપાન કરનાર -ર્ક પું૦ [+અર્ક] મદ્યનો અર્ક, 'આલ્કોહોલ'
મદ્રાસી વિ૦ મદ્રાસનું (૨) પું૦ મદ્રાસ તરફના પ્રદેશનો રહેવાસી (૩) ન૦ એક જાતનું લાલ કાપડ
મધ અ૦ ['મધ્ય' પરથી. સર૦મ, હિં] મધ્યમાં; વચ્ચે (૫) ૦રાત સ્ત્રી૦ અરધી રાત
મધ ન૦ [સં મધુ, સર૦ મ.] મધમાખીઓએ એકઠો કરેલો ફૂલનો રસ (૨) મધ જેવી મીઠાશ. ઉદા૦ મધવાણી જીભ. [-ઉપર આખ =સ્વાર્થમાં કે લાલચમાં કોઈની પાછળ ભમ્યા કરવું તે. -માં હાથ બુકાવવો=લાલચમાં લલચાય તેમ કરવું -મૂકીને ચાટવું=નિરર્થક સંઘરવું-રાખી મૂકવું] ૦પૂડો પું૦ મધમાખીઓનું ઘર ૦માખ(-ખી) સ્ત્રી૦ મધ બનાવનારી માખી ૦લાળ સ્ત્રી૦ લાલચ
મધવો વિ૦ પું૦ ['મધ' ઉપરથી] હૃષ્ટપુષ્ટ, જાડો (૨) પું૦ એક પક્ષી
મધિયો પુ૦ (સુ.) જુઓ મદિયો
મધુ વિ૦ [સં.] મીઠું. ગળ્યું (૨) ન૦ મધ (૩) પું૦ દારૂ (૪) વસંત (૫) અશોક વૃક્ષ (૬) એક છંદ (૭) ચૈત્રમાસ. ૦કર પું૦ ભમરો (૨) મધમાખ. ૦કરશાસ્ત્રી પું૦ મધમાખનું શાસ્ત્ર જાણનાર 'એપિયરિસ્ટ', ૦કરવૃત્તિ સ્ત્રી૦ મધુકરના જેવી સારું સારું વીણી સંગ્રહ કરવાની વૃત્તિ ૦કરી સ્ત્રી૦ ભમરી, મધમાખ (૨) જુઓ આધુકરી ૦ગંધિ (-ધી) વિ૦ મધની ગંધવાળું, સુગંધીદાર. ૦પ પું૦ ભમરો (૨) મધમાખ (૩) દારૂડિયો. ૦પર્ક પું૦ દહીં, ઘી, પાણી, મધ અને ખાંડ એ પાંચનું મિશ્રણ (સત્કાર, પૂજનમાં વપરાતું) ૦પાન ન૦ મદ્યપાન ૦પુર ન૦ (સ.) મથુરા નગરી. ૦પ્રમેહ પું૦ પેશાબમાં સાકર જવાનો રોગ. ૦ભાર પું૦ એક છંદ. ૦મક્ષિકા સ્ત્રી૦ મધમાખી ૦માધ સ્ત્રી૦ મેઘરાગની એક રાગણી ૦માલતી સ્ત્રી૦ [સ., સર૦ હિં, મ.] એક ફૂલવેલ ૦માસ પું૦ ચૈત્ર મહિનો ૦મેહ પું૦ જુઓ મધુપ્રમેહ ૦રિપું વિ૦ મધુર રવવાળું. ૦લિહ પું૦ [સં] મધમાખ. ૦વન ન૦ (સં.) વૃંદાવન. ૦સૂદન પું૦ [સં.](સ.) મધુ દૈત્યને મારનાર - કૃષ્ણ
મધુયા ન૦ એક પક્ષી
મધુર વિ૦ વિ૦ [સં] મધુરું, ગળ્યું (૨) મીઠું; પ્રિય (૩) સુંદર, મનોહર જુઓ (૪) શાંત, સૌમ્ય. ૦ગંધા વિ૦ મધુર ગંધવાળું ૦તા સ્ત્રી૦.-રા સ્ત્રી૦ સાકર (૨) જેઠીમધ (૩) મીઠી કાકડી (૪) સુવા. -રું વિ૦ જુઓ મધુર
મધુલિહ, મધુવન, મધુસૂદન જુઓ 'મધુ'માં
મધે અ૦ + મધ્યે. -ધોમધ સ૦વચ્ચોવચ્ચ, વચ્ચે

મધ્ય વિ૦ [સં.] વચ્ચેનું (૨) ન૦ વચલો ભાગ (૩) પું૦ મધ્યમસર અલાપ જે સ્વર (સંગીત ભ્રુએો ગંધ્ર). ૦કાલ(-ળ) પુ૦ મધ્યયુગ. ૦કાલીન વિ૦ મધ્યયુગનું. ૦ગા સ્ત્રી૦ 'મીડિયન' (ગ.) ૦ગુણક પુ૦ ઘાતક, 'મોડ્યુલસ' (ગ). ૦ઘન ન૦ ચયશ્રેઢીના પહેલા અને છેલ્લા પદની સરેરાશ (ગ). ૦બિંદુ ન૦ કેન્દ્ર. ૦મ વિ૦ વચલું (૨) મધ્યમસરનું (૩) પું૦ સંગીતના સ્વરસપ્તકમાંનો ચોથો સૂર -ંમ (૪) ન૦ 'મીન' (ગ). ૦મપદ ન૦ વચલું પદ ૦મપદલોપી પું૦ જેનું મધ્યમ પદ લોપાય છે એ સમાસ. ઉદા૦ પર્ણ(નિર્મિત)શાલા. ૦મમાર્ગ પુ૦ બુદ્ધે બતાવેલો સાધનાનો મધ્યમ માર્ગ (૨) કોઈ બાજુના અતિપણા વગરનો-વચલો, સોનેરી માર્ગ. ૦મમાર્ગી વિ૦ મધ્યમમાર્ગનું કે તે પસંદ કરનાર (૨) બચાવપક્ષનું; 'લિબરલ-મોડરેટ' ૦મસર અ૦ મધ્યમ રીતે; મર્યાદિત પ્રમાણમાં ૦મા સ્ત્રી૦ વચલી આંગળી (૨) મધ્યમિકા (૩) વાણીની ત્રીજી સ્થિતિ (ભ્રુએો પરા) (૪) નાયિકાનો એક પ્રકાર. ૦માન ન૦ સરાસરી; સરેરાશ. સમમિતિ; 'એવરેજ'(ગ). ૦મિકા વિ૦ સ્ત્રી૦ રજસ્વલા થવા લાગેલી કન્યા. ૦રાત્ર(-ત્રિ, -ત્રી) સ્ત્રી૦ મધ્યરાત. ૦રેખા(-ખા) સ્ત્રી૦ વિષુવવૃત્ત. ૦લય સ્ત્રી૦ સંગીતનો એક લય. ૦સ્થ વિ૦ વચમાં આવેલું (૨) તટસ્થ (૩) બે પક્ષનું સમાધાન કરનાર કે ન્યાય તોળનાર. ૦સ્થતા, ૦સ્થી સ્ત્રી૦ મધ્યસ્થ હોવું તે. -ધ્યા વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ શ્રુતિના પાંચ પ્રકારમાંનો એક (દીપ્તા, આયતા, મૃદુ, કરુણા, મધ્યા) (૩) વચલી આંગળી (૪) ભ્રુએો મધ્યમિકા (૫) યુવા અને પ્રૌઢાની વચ્ચેની સ્ત્રી કે નાયિકા -ધ્યાન(-ન્હ) [સં.] પુ૦ બપોર. -ધ્યે અ૦વચ્ચે, મધ્યમા(૨)માં, અંદર

-અધ્વાચાર્ય પું૦ [સં.] (સં.) વેદાંતસૂત્રના એક ભાષ્યકાર - એક આચાર્ય

મન ન૦ [સં.] સંકલ્પવિકલ્પ વગેરે કરનારી ઇંદ્રિય(૨)દિલ (૩) ઇચ્છા. [-આપવું = મનનો ભેદ બતાવવો (૨) છૂટ આપવી. -આંધણું થવું = કશું ન સૂઝવું. -ઉપરથી કાઢી નાખવું = મનમાંથી દૂર કરવું -ઉપર લેવું = ધ્યાનમાં લેવું -ઊઠવું, ઊતરવું, બેસવું = (ની ઉપર) અપ્રીતિ થવી, રુચિ ન રહેવી. -કરવું = ઇચ્છા કરવી. -કહ્યું કરતું નથી = મન માનતું નથી - સંતુષ્ટ થતું નથી (૨) આજ્ઞાંકિત થવું. કાચું, દચુપચું મન = નિશ્ચય વિનાનું મન. ખરા મનથી = સાચા દિલથી; અંતઃકરણપૂર્વક. -ખાટું કરવું = દિલ નાખીને કરવું. ખુલ્લું મન = નિખાલસ - કશા કપટ કે પૂર્વગ્રહ વિનાનું મન. -ખોલવું = મનમાં જે હોય તે ખુલ્લું કરવું - કહી દેવું. -ગળવું = મન પીગળવું. -ધારવું = ધ્યાન આપવું; કાળજીપૂર્વક સંભાળવું. -ચકડોળે ચઢવું = મન અસ્થિર થવું; કોઈ નિશ્ચય ન થાય તેવી સ્થિતિમાં મન મુકાવું. -ચોખ્ખું રાખવું = મનમાં કપટ કે પાપ ન પેસવા દેવું. -ચોરવું = મનની વાત ન કહેવી (૨) ધ્યાન ન આપવું (૩) સામાનું મન મુગ્ધ કરવું -ચોળવું = આનાકાની કરવી. -ચોંટવું = ધ્યાન લાગવું (૨) ગમવું -જોડે વાત કરવી = દિલમાં વિચારવું; ઊંડા વિચાર કરવા -જોવું = મરજી જાણવી (૨) મનમાં શું છે તે તપાસવું. -ટાઢું કરવું = મનને તૃપ્ત કરવું. -થવું = ઇચ્છા થવી -થી ઊતરી જવું = પ્રેમ ઓછો થવો કે ન રહેવો. -થી મૂંઝાવું = મનમાં મૂંઝાવું. -દેવું = ધ્યાન આપવું; કાળજી રાખવી. -દોડવું = તીવ્ર ઇચ્છા થવી (૨) મન કલ્પનાએ ચડવું. -નીચું થવું = નીચ વૃત્તિ થવી. -નું પોચું = આઘાત ન સહી શકે તેવા નરમ દિલવાળું (૨) ગીકણ -નું મનમાં રહી જવું = અંતરેચ્છા પૂર્ણ ન થવી (૨) મનની વાત બહાર ન કાઢી શકાવી -નું મેલું = પોતાના મનની ખરી વાત ન જાણવા દે એવું (૨) કપટી -નું સૂઝ્યું = મનમાં આવ્યું તે -નો આંબળો, ઢાલ = અંટસ, ડખ. -નો પાર પામવો = મનની અંદરની ગુપ્ત વાત જાણવી. -નો ભરમ = વહેમ; શંકા -નો મેલ

= અંતરની ગુપ્ત વાત (૨) કપટ. -નો મોજી =સ્વેચ્છાચારી. -પર લેવું= જુઓ મન ઘાલવું. -પરોવવું = એકધ્યાન થવું.-પીગળાવું=દિલમાં દયા આવવી -બળવું = સંતાપ થવો, જીવ બળવો.-બેસવું = ગમવું,પ્રીતિ થવી -ભમવું = મન અસ્થિર થવું. -ભરવું = સંતોષવું, તૃપ્ત કરવું મનોમન સાક્ષી = એકબીજાના મનમાં સરખા વિચાર આવવા તે -માનવું = દિલને ગમવું, પસંદ પડવું -માન્યું = પુ૰કળ, મન ધરાય તેટલું -મારવું = મનમાં આવેગને કે વૃત્તિને રોકવા – દબાવવા. -માં આણવું = લેખામાં લેવું, દરકાર કરવી (૨) લાગણી થવા દેવી -માં આવવું = ઇચ્છા થવી -માં ઊગવું = આપોઆપ સ્ફુરણા થવી, મનને સૂઝવું -માં ઊતરવું= સમજવું -માં ગાંઠ વાળવી = યાદ રાખવું (૨) નિશ્ચય કરવો -માં ઘોળાવું = મનમાં આવ્યા કરવું – ગૂંચવાયા કરવું. -માંથી કાઢી નાખવું = મનમાંથી દૂર કરવું; ભૂલી જવું. -માં વારવું = અંતરમાં વિચારવું – નિશ્ચય કરવો. -માં પેસી નીકળવું = સામાના મનની તમામ વાત જાણી લેવી (-'કાંઈ પેસી નીકળાય છે' એમ નિષેધાર્થક ઉત્તરની અપેક્ષાએ પૂછવામાં વપરાય છે.) -માં ફૂલવું, ફૂલાવું = હરખાવું; ઓટો હરખ આવવો,મનમાં ને મનમાં હરખાવું. -માં બળવું = દિલમાં બળતરા થવી, અદેખાઈ થવી -માં મૂંઝાવું = દિલમાં ગૂંચવાયા કરવું, નિશ્ચય ન થવો -માં લાવવું = લાગણી થવા દેવી, દરકાર કરવી -મૂકીને, મેલીને = પૂરા મનથી, મનમાં કંઈ કપટ કે ભેદ રાખ્યા વિના મેલા મનનું = અપ્રમાણિક – કપટી મનવાળું -મોકળું રાખવું, મોકળું રાખવું =ઉદાર થવું મોટા મનનું=ઉદાર. -લગાડવું =ધ્યાન આપવું. -વર્તવું = મનમાં શું છે તે જાણવું – પારખવું -વળવું = સંતોષ થવો, શાંતિ થવી -વાળવું = સંતોષ માનવો; શાંત થવું -સાંકડું કરવું = કંજૂસપણું – સંકુચિતપણું દાખવવું. -સાંથે વાત કરવી = વિચારી જોવું અંતરમાં પૂછવું] ૦ઉકાળો પુ૰ ઉદ્વેગ જીવ-

ઉકાળો. ૦કામના સ્ત્રી૰મનની ઇચ્છા. ૦ગમતું વિ૰ મનને ગમતું. ૦ગમાડો પું૰ મનોરંજન; મનરમાડો ૦ગમો પું૰મનની રુચિ ૦દુરસ્ત વિ૰ આરોગ્યપૂર્ણ મનવાળું; સ્વસ્થચિત્ત, ૦ન ન૰ ચિંતન (૨) તર્કવિતર્ક. ૦નશીલ વિ૰ચિંતન કરવાના સ્વભાવવાળું. ૦નીય વિ૰ મનન કરવા જેવું ૦પસંદ વિ૰ મનને ગમતું ૦ફેર વિ૰જરાક ફેરવાળું (૨) પુ૰ અકળાયેલું, થાકેલું મન બીજે ફેરવવું તે ૦ભર વિ૰ સાચા મનનું. ૦ભંગ વિ૰ નિરાશ (૨) પુ૰ નિરાશા ૦ભાવતું, ૦ભાવિત વિ૰મનપસંદ ૦માનતું, ૦માન્યું વિ૰ મન માને તેવું કે તેટલું,યથેચ્છ. ૦મુખ વિ૰ મનસ્વી, ગુરુમુખથી ઊલટું. ૦મેળાપી વિ૰ મળતાવડું. ૦મોજી વિ૰ મનસ્વી,તરંગી. ૦મોદ પુ૰આનંદ ૦મોહન વિ૰ મોહ પમાડે તેવું. ૦રમાડો પુ૰ મનનો આનંદ. ૦રંજન વિ૰મનને આનંદ આપનાર (૨) ન૰ મનોરંજન. ૦વાંછિત વિ૰ જુઓ મનોવાંછિત.૦વેગી વિ૰ મનના જેટલા વેગવાળું; ખૂબ ત્વરિત

મનખો પું૰ [મનુષ્ય + આયખું?] મનુષ્ય તરીકેની જિંદગી. [-બગાડવો = જીવતર એળે ગુમાવવું. -લેવો = જીવ લેવો, ત્રાસ આપવો(૨)પ્રતિષ્ઠા ધૂળ મેળવવી] -ખાદેહ પું૰; સ્ત્રી૰ [મનુષ્ય + દેહ] મનુષ્યનું શરીર, જેની

મન-મરજી, મન-મરાડો, મન-મરો, મન-દુરસ્ત જુઓ 'મન'માં

મનન, ૦શીલ, -નીય જુઓ 'મન'માં

મન, -પતીજ, -પસંદ, -ફેર, -ભર, -ભંગ, -ભાવતું, -ભાવિત, -માનતું, -માન્યું, -મુખ, -મેળાપી, -મોજી, -મોદ, -મોહન, -રમાડો, -રંજન જુઓ 'મન'માં

મનવચ્ચિયું વિ૰ ['મનાવવું' ઉપરથી] મનને મનાવવા જેવું [આકરી

મનદર સ્ત્રી૰[સર૰હિં મનુહાર = સત્કાર]પરોણા-

મન(-ના)વવું સ૰ ક્રિ૰ [સં. मन्] માને તેમ કરવું

મનવાર સ્ત્રી૦ [ફ્રં. 'મૅન ઑફ્ વૉર', રા૨૦ મ. મનાવર] લશ્કરી વહાણ
મન વાંછિત, મન-વેગી જુઓ 'મન'મા
મનવો પું૦ [પ્રા. મણુઅ (સ મનુજ)] (પ.) મનુષ્ય (૨) ['મન' ઉપરથી] મન
મનસબ પું૦ [અ. મન્સિબ] પદવી; દરજ્જો. ૦દાર પું૦ લશ્કરની ટુકડીનો અમલદાર. ૦દારી, -બ્બી સ્ત્રી૦ મનસબદારનુ કામ કે હોદ્દો
મનસા સ્ત્રી૦ [જુઓ મનીષા] + ઇચ્છા
મનસા અ૦ [સં.] મનથી. [-વાચા કર્મણા =મન, વચન ને કર્મથી]
મનસિજ પું૦ [સં.] કામદેવ
મનસૂબો પુ૦ [અ.] વિચાર, ધારણા; ઇરાદો
મનસૂર પું૦ [અ.] (સ.) 'અનલહક' બોલવા માટે દેહાંતદંડ પામનાર મુસલમાન સંત
મનસ્વી વિ૦, -સ્વિની વિ૦સ્ત્રી૦[સં.]સ્વચ્છંદી; તરંગી (૨) ઉદાર-શ્રેષ્ઠ ચિત્તવાળું (૩) ધીર-સ્થિર ચિત્તવાળું (૪) માની. -સ્વિતા સ્ત્રી૦ મનસ્વીપણું [પુ૦ એક છંદ
મનહર વિ૦ [મન + હર (હરવું)] મનોહર (૨)
મનઃપૂત વિ૦ [સં.] મન વડે વિચારી જોયેલું; અંતઃકરણે કબૂલ રાખેલું
મનઃશિલા પું૦ [સં.] એક ખનિજ પદાર્થ
મનઃસ્વાસ્થ્ય ન૦ [સં.] મનની સ્વસ્થતા
મના [અ.], ૦ઈ સ્ત્રી૦ બંધી, નિષેધ(-કરવી) ૦ઈ-હુકમ પુ૦ મનાઈ કરતો કે જણાવનારો હુકમ (-કાઢવો, -નીકળવો)
મનાતીત વિ૦ [મન + અતીત] મનથી પર એવું (૨) ન૦ મનથી પર રહેલું તત્ત્વ
મનામ(-ણું) ન૦['મનાવવું'ઉપરથી]મનાવવું તે
મનાવવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. મનાવિર્ણે; હિં. મનાના], **મનાવું** અ૦ક્રિ૦ માનવું'નું પ્રેરક અને કર્મણિ
મનિયાર, -રું જુઓ 'મણિયાર'મા
મની સ્ત્રી૦ [રવ૦] મીની; બિલાડી
મનીઑર્ડર પું૦ [ઇં.] ટપાલઑફિસ મારફતે મોકલાતાં નાણાંની હૂંડી (-કરવો)
મનીષા સ્ત્રી૦ [સં.] ઇચ્છા(૨) બુદ્ધિ, જ્ઞાન. -ષી વિ૦ બુદ્ધિમાન (૨) પુ૦ ડાહ્યો પુરુષ; વિદ્વાન

મનુ પું૦ [સં.] (સ.) વિવસ્વતના પુત્ર આદિ-માનવ; માનવકુળના ઉત્પાદક (૨) બ્રહ્માના ૧૪ પુનરાના દરેક, જેમનાથી મન્વંતર ગણાય છે. ૦કુલ ન૦ માનવકુટુંબ, મનુષ્ય-જાતિ ૦જ પુ૦ મનુષ્ય, ૦સંહિતા, ૦સ્મૃતિ સ્ત્રી૦ મનુએ રચેલી સ્મૃતિ
મનુષ્ય પું૦, ન૦ [સં.] માણસ. ૦જાતિ સ્ત્રી૦ માણસજાત ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ માણસાઈ. ૦યજ્ઞ પુ૦ અતિથિ સત્કાર, નૃયજ્ઞ ૦લોક પું૦ મૃત્યુલોક; પૃથ્વી. ૦વિજ્ઞાન ન૦ મનુષ્ય વિષેનું વિજ્ઞાન; 'ઍન્થ્રોપોલૉજી'. -ષ્યાહારી વિ૦ [+આહારી] મનુષ્યનો આહાર કરનાર. -ષ્યેતર વિ૦ [+ઇતર] મનુષ્યથી જુદું
મનુ-સંહિતા, મનુ-સ્મૃતિ જુઓ 'મનુ'મા
મનુહાર પુ૦ [હિં.] મનામણી; વિનંતી. -રી મનામણી કરનારુ [એક વચન
મને [અ'] સ૦ 'હું'ને બીજે કે ચોથી વિભક્તિ.
મનો- [સં.]સમાસમાં ઘોષ વ્યંજન પૂર્વેનું સંસ્કૃત રૂપ. ૦ગત વિ૦ મનમા રહેલું (૨) ન૦વિચાર; અભિપ્રાય ૦ગતિ સ્ત્રી૦ મનની ઇચ્છા (૨) ગતિ-વેગ. ૦ગમ વિ૦ મનપસંદ ૦ગમતા સ્ત્રી૦. ૦ગ્રહ પુ૦ મનનુ બંધાઈ ગયેલુ વલણ. ૦ગ્રાહ્ય વિ૦ મનને ગમે તેવું (૨) બુદ્ધિગ્રાહ્ય. ૦જ વિ૦મનમા ઉત્પન્ન થયેલું(૨)પું૦કામદેવ. ૦જ્ઞ વિ૦ મનપસંદ, સુંદર. ૦દ્વાર ન૦મનનું બારણું: સુક્ષ્મ ચિત્તમાંથી સંસ્કારોને જાગ્રત થવાનો થવાનો દરવાજો, 'મૉનિટર'. ૦ધર્મ પું૦ મનનો ધર્મ ૦ધર્મવિદ્યા સ્ત્રી૦ માનસશાસ્ત્ર ૦નાશ પું૦ મનનો -તર્કવિતર્કાદિનો નાશ; ચિત્તવૃત્તિનિરોધ. ૦નિગ્રહ પુ૦મનનો સંયમ. ૦બળ ન૦ માનસિક બળ; મનનું બળ ૦ભવ પું૦ મનોજ કામદેવ ૦ભંગ પું૦ નિરાશા. ૦ભાવ પુ૦ મનની વૃત્તિ ૦ભૂ પુ૦મનોભવ, કામદેવ ૦મય વિ૦ માનસિક, મન સંબંધી. ૦મયકોશ(-ષ) પું૦ પાંચ કોશ પૈકી ત્રીજો (જુઓ આનંદમયકોશ). ૦મયી વિ૦ સ્ત્રી૦ 'મનોમય'નુ સ્ત્રીલિંગ ૦મંથન ન૦ મનમા ચાલતુ મથન. ૦મૂર્તિ(ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ ધ્યાનમૂર્તિ. ૦યત્ન પું૦; ન૦ મનની મહેનત

(૨) અભ્યાસપાઠ (ખાસ કરીને ગણિતમા) ૦યોગ પું૦ [સં.] મનની એકાગ્રતા, લક્ષ ૦રચના સ્ત્રી૦ માનસિક બંધારણ. ૦રથ પુ૦ મનની ધારણા; મુરાદ. ૦રમ વિ૦ મનોરંજક. ૦રમા સ્ત્રી૦ સુન્દર સ્ત્રી (૨) પીળી જૂઈ (૩) ગોરોચન. ૦૨જક વિ૦મનને આનદ આપનાર ૦રંજન ન૦ મજા,આનંદ ૦રાગ પું૦ મનનો આનદ ૦રાજ્ય ન૦ કલ્પનાવિહાર, શેખચલ્લીના તરંગ. ૦વાંછા સ્ત્રી૦મનની ઇચ્છા ૦વાંછિત વિ૦ મનથી ઇચ્છેલુ. ૦વિકાર પુ૦ ભાવ, લાગણી. ૦વિજ્ઞાન પુ૦ મનની ક્રિયા-પ્રક્રિયા નિરૂપતું શાસ્ત્ર; 'સાઇકોલોજી'. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ મનની વૃત્તિ ૦વેગ પુ૦ મનનો આવેશ ૦વેધક વિ૦ મનને વીંધનારુ, મન પર ભારે અસર કરનારું. ૦વ્યથા સ્ત્રી૦ માનસિક વેદના ૦વ્યાપાર પું૦ મનની ક્રિયા; સંકલ્પવિકલ્પ ૦હર(-રું)વિ૦મોહક, સુન્દર (૨) ન૦ [સર૦ 'મયાસરુ'] માથાનો પહેરવેશ, શણગારરૂપ શિરોવેષ્ટન. ઉદા૦ માથા કરતા મનોહર મોટુ. ૦હારી વિ૦ મનોહર (૨) સ્ત્રી૦ મનુહાર

મનોરદા પું૦[હિં. મનોરા (સં મનોહર)]ઘરવાળા બાદ દીવાલ ઉપર છાણથી કરાતુ ચિત્ર, જેને સ્ત્રીઓ અને કન્યાઓ રંગબેરંગી ફૂલપાનથી શણગારી રોજ સાજે દીવો સળગાવી પૂજે છે અને ગીત ગાય છે [-પૂરવા=દગધડા વિનાનુ ભીડ કરે તેવુ ફેલાવવુ -ચીતરવું.]

મન્મથ પું૦ [સ.] કામદેવ

-મન્ય વિ૦[સં.] સમાસને અંતે, 'માનેલુ' 'માનતુ' 'એવા અર્થમા, દા૦ત૦ 'પંડિતંમન્ય'

મન્યુ પું૦ [સં] ગુસ્સો

મન્વંતર પુ૦ [સં.] એક મનુની કારકિર્દીનો સમય, ૩૦૬,૭૨૦,૦૦૦ વર્ષ (જુઓ મનુ)

મપારેફી પું૦ ['માપવુ' ઉપરથી] જોખો (૨) કડિયો (૩) એ નામની નાતનો બ્રાહ્મણ

મપાવવું સ૦ક્રિ૦, **મપાવું** અ૦ક્રિ૦ 'માપવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ

મફત અ૦ [અ મુફ્ત] વગરપૈસે, કાંઈ ખર્ચ કે મળતર વિના, ફોગટ. ૦નું, -તિયું વિ૦ ફોગટિયું (૨) મફત લેનાર-વાપરનાર

મફલર ન૦[ઇં.]ગલપટ્ટા જેવું વિલાયતી હળવુ વસ્ત્ર

મફર સ્ત્રી૦[અ. મુફર્રિહ]મનને ખુશ કરનાર દવા

મબલક (-ખ) વિ૦ [અ.; સર૦ મ મુવલ્લક] અતિશય, પુષ્કળ [એક રોગ

મબારખી સ્ત્રી૦ નાના છોકરા તથા ઢોરને થતો

મભમ વિ૦ [અ મુબ્હમ] મોઘમ, અસ્પષ્ટ

મમ પું૦અ૦વ૦ ચાવણું (બાળભાષામા)

૦મમ પુ૦ [સર૦ મ. મમં] ખાવાનું, ખોરાક ઉદા૦ મમમમની પડી છે, ટપટપની નહીં

મમ સ૦ [સં.] મારું. ૦ત પુ૦, ન૦[પ્રા મમત્ત (સ ममत्व)] હઠ, દુરાગ્રહ (૨) ચડસ. [-પર આવવું, જવું, ચડવું, -માંડવો =મમત કરવી. -મૂકવો=હઠ છોડવી. મમતે ચડવું=હઠ કરવી.] ૦તા સ્ત્રી૦ જુઓ મમત્વ (-રાખવી). ૦તામમતી સ્ત્રી૦ ચડસાચડસી (સુ) ૦તાળુ વિ૦ હેતાળ; માયાળુ. ૦તી(૦ળું) વિ૦ હઠીલુ; આગ્રહી. ૦ત્વ ન૦ મારાપણુ; હુ પદ (૨) હેત; સ્નેહ (૩) જુઓ મમત [મામી મા (સુ)

મમઈ સ્ત્રી૦ [પ્રા માયામહી (સ मातामही)]

મમરી સ્ત્રી૦ [જુઓ મમરો] મમરા જેવા નાના કણ. [-મૂકવી=જુઓ મમરો મૂકવો]

મમરો પુ૦ [પ્રા મમ્મર (સં મર્મર), સર૦ મ. મુરમુરા] ચોખાની ધાણીનો દાણો (૨) તેના જેવા આકારની ઈડાળ (જેમ કે આમલી વગેરેમા) (૩) [સ મુર્મુર=ભરમમિશ્રિત અગ્નિકણ] ઉશ્કેરણી, કડદુ. [-મૂકવો= ઉશ્કેરવું, ભ ભેરવુ.] [આમ તેમ ફેરવવું

મમળાવવું સ૦ ક્રિ૦ ઓગાળવા માટે મોમા

મમાવો પુ૦ [સ. मातामह] (સુ) માનો બાપ

મમી સ્ત્રી૦;ન૦[ફ્રે.]સંધરી રાખેલુ મડદુ (મિસર)

મમૂલા ન૦ એક પક્ષી

મમ્મો પુ૦ મ અક્ષર ૦ચચ્ચો પું૦ મ અને ચ થી શરૂ થતી (મા બહેન સમાણી) ગાળ

મય પુ૦ [સં] (સ) દાનવોનો શિલ્પી (૨) નામને લાગતા '-થી ભરપૂર', '-નું બનેલુ', 'તે-રૂપ' એવા અર્થનુ વિ૦ બનાવે ઉદા૦ સુખમય [દુકાન

મય પુ૦ [ફા.] શરાબ. ૦ખાનું ન૦ શરાબની

મયગલ પું૦ [પ્રા. (સં. મદકલ)] જુઓ મેગલ
મયજ્ઞ પું૦ + [જુઓ મદન] કામદેવ
મયણું ન૦ + [જુઓ મરણુ] મૃત્યુ
મયંક પું૦ [પ્રા. (સં મૃગાઙ્ક)] મૃગ; ચંદ્ર
મયા સ્ત્રી૦ ['માયા' ઉપરથી કે પ્રા. મમયા (સં. મમતા) ઉપરથી ?] દયા; કૃપા (૨) માયા; સ્નેહ
મયાળ પું૦ [સર૦ દે. મયાલી = નિદ્રાકરી લતા] એક વેલો
મયૂખ ન૦ [સં.] કિરણ
મયૂર પું૦ [સં] મોર. **૦દંડ** પું૦ દંડની કસરતનો એક પ્રકાર **૦ધ્વજ** પું૦ (સં.) એક પૌરાણિક રાજા **–રાસન** ન૦ યોગનુ એક આસન **–રી** સ્ત્રી૦ ઢેલ
મર(૦ને) અ૦ ['મરવુ' ઉપરથી] કશે, છોને, ભલે
મરકટ વિ૦ ['મરવું' ઉપરથી] સુકલકડી; દુર્બળ
મરકડો પુ૦ [જુઓ મરકવું] મરકવું તે, ચિબત
મરકત ન૦ [સં] લીલમ
મરક મરક અ૦ [જુઓ મરકવું] મંદ મંદ હસવુ હોય એમ. [**–થવું(મોં), –હસવું** = મંદ મંદ હસવું] [મંદ હાસ્ય
મરકલડું, મરકલું ન૦ ['મરકવુ' ઉપરથી]
મરકવું અ૦ક્રિ૦ (કા.) જુઓ મલકવું
મરકી સ્ત્રી૦ ['મરવુ' ઉપરથી, સર૦ મ] મહામારી, ઘણા લોક મરે તેવો રોગ, કૉલેરા, પ્લેગ વગેરે (**–ચાલવી, ફાટી નીકળવી.**) (૨) [?] એક મીઠાઈ
મરખ સ્ત્રી૦ પરખાણ ખેંચવાની નાની દોરી
મરગ પું૦ [સં. મૃગ] + મૃગ **–નેણી** વિ૦ + મૃગનયની [**–ઘો** પું૦ કૂકડો
મરઘી સ્ત્રી૦ [ફા મુર્ગા] કૂકડી. **–ધું** ન૦ કૂકડું
મરચી સ્ત્રી૦ [સં. મરીચ] મરચાંનો છોડ (૨) કાનનું એક ઘરેણું (૩) એક દારૂખાનું. **–ચું** ન૦ મરચીની તીખી શિંગ (૨) [લા.] મરચા જેવું નાનું પણ તીખું માણસ. [**મરચું ભીડું ભભરાવવું** = વધારીને અતિશયોક્તિ કરવી. **મરચાં ઊઠવાં, લાગવાં** = ખોટું લાગવું; રીસ ચડવી.]
મરજ પું૦ [અ.] રોગ, વાવડ
મરજાદ સ્ત્રી૦ [જુઓ મર્યાદા] મર્યાદા; સભ્યતા (૨) જુઓ મરજાદી. **૦વેલ** સ્ત્રી૦ દરિયાકિનારે થતી એક વેલ. **–દા** સ્ત્રી૦ મર્યાદા; સભ્યતા (**–જાળવવી, રાખવી, સાચવવી.**) **–દી** વિ૦ પુષ્ટિમાર્ગના ખાસ આચાર પ્રમાણે ચાલનારું (૨) સ્ત્રી૦ પુષ્ટિમાર્ગની આચાર-પ્રણાલી
મરજિયાત વિ૦ ['મરજી' ઉપરથી] મરજી પર આધાર રાખતુ, મરજી હોય તો કરવાનું; 'ફરજિયાત'થી ઊલટું
મરજી સ્ત્રી૦ [અ] ઇચ્છા, ખુશી [**–રાખવી, સાચવવી** = ઇચ્છાને અનુકૂળ રહીને વર્તવું.]
મરજીવો પું૦ [દે મરજીવવ, સર૦ હિં.] દરિયામાથી મોતી કાઢનાર (૨) [લા.] મરણિયો
મરડ પું૦; સ્ત્રી૦ જુઓ મરડાટ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. મરોડના, મ. મુરડણે (કા૦ મુરિ = વાળવું)] વાકું વાળવું, આમળવું **–ડાટ** પું૦ ['મરડાવુ' ઉપરથી] મરડાવુ તે (૨) વકતા, રીસ (૩) ગર્વ (૪) લટકો, ચાળો. **–ડાવું** અ૦ક્રિ૦ 'મરડવુ'નું કર્મણિ (૨) વંકાવું, ત્રિસાવું (૩) લટકા કરવા **–ડાશિ(–શીં, –ષિં, –સીં)** ગ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. મુરડશૅંગ, હિં મરોડફલી] આમળાવાળી એક શીંગ
મરડિયો પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ મ (કા૦ મલર)] મરડિયો (૨) મરડિયા (પદાર્થવાચક નામ). **–ડિયો** પુ૦ એક જાતનો કાંકરો, જેને પકવ્યાથી ચૂનો બને છે
મરડો પુ૦ ['મરડાવુ' ઉપરથી; સર૦ ન મુરડા, હિં. મરોડા] એક રોગ જેમાં ઝાડા વાટે આમ તથા લોહી પડે છે
મરણ ન૦ [સં] મોત, મૃત્યુ (૨) નાશ; ખુવારી; અંત. [**–આવવું, થવું, નીપજવું** = મોત આવવું. **–બગડવું** = મરતી વેળા સુખ ન પડવું; દુ:ખી થઈને મરવું (૨) ઉત્તરક્રિયા બરાબર ન થવી **–સાચવવું** = મરતાની સારવાર કે ઉત્તરક્રિયા બરાબર કરવા **–સુધરવું** = મરતી વેળા સુખ કે પુણ્ય થવા (૨) ઉત્તરક્રિયા બરાબર થવી] **૦કાલ(–ળ)** પુ૦ મરવાનો સમય **૦ઘાત** સ્ત્રી૦ મરણ થાય એવો પ્રસંગ. **૦તોલ** વિ૦ મરી જાય તેવું **–તોલું** **૦ધર્મી** વિ૦ મર્ત્ય, નાશવંત **૦પથારી** સ્ત્રી૦ મરણની

ઠહેરાતવાળો મંડવાડ કે તેવી દશા.૦પોક સ્ત્રી૦ મરણ થતાં સગો તરત મૂકે છે તે પોક. ૦લાકડાં ન૦બ૦વ૦ શબને બાળવાનાં લાકડાં. ૦શીલ વિ૦ મરણ પામે તેવું,મર્ત્ય -ણાગત સ્ત્રી૦ [+ આગત] મરણકાળ (૨) અ૦ જીવને લેખમે -ણાભિમુખ, -ણોન્મુખ વિ૦ [+ અભિમુખ, ઉન્મુખ] દેહ છોડવાની તૈયારીમા હોય તેવુ -ણાંત વિ૦ (૨) અ૦ [+ અંત] મરણ સુધીનુ -ણિયું વિ૦ જીવ પર આવ્યું હોય એવુ, મોતની પરવા વિનાનું -ણીય વિ૦ મર્ત્ય -ણ્યુ ન૦ મરણ

મરત ન૦ + બ્લુઓ મૃત્યુ. ૦ક ન૦ + [બ્લુઓ મૃતક] મડદું

મરતબો પુ૦[અ.] દરજ્જો; મોભો [-રાખવો, સાચવવો = સામાના દરજ્જાતને આંચ ન આવે તે રીતે વર્તવું]

મરદ પુ૦ [બ્લુઓ મદ] પુરુષ (૨) વીર પુરુષ (૩) વિ૦ બહાદુર વીર -દાઈ, -દાનગી સ્ત્રી૦ પુરુષાતન (૨) વીરતા -દાના,-દાની વિ૦ મરદને લગતુ;મરદ માટેનું,મરદને છાજે એવું -દા(-દુ)મી, -દી સ્ત્રી૦ મરદાઈ (-દાખવવી, -બતાવવી.)

મરદવું સ૦ક્રિ૦ બ્લુઓ મર્દવું [ણનાર

મરમ પુ૦ બ્લુઓ મર્મ (૫) -મી વિ૦ મર્મ

મરમત સ્ત્રી૦ [અ] મરામત, જીર્ણોદ્ધાર, સમારકામ [જાતનુ વાળું

મરકો પુ૦ [અ૦ મુરક્કહ, સ૦ મ] એક

મરવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા મર, સ મૃ] મરણ પામવું, નાશ પામવું (૨) બુવાર થવું. હાનિ ભોગવવી (૩)[ધાતુની]ભસ્મ થવી(૪) (પ્રવાહી કે ફળનુ દૂધ) અંદર ઊતરી કે શોષાઈ કે સમાઈ જવું (૫) ટળવું, દૂર ખસવુ કે જવું (તુચ્છકારમા) (૬) ઠેકાણેથી ઊઠી જવું ઉદા૦ સોગઠી મરી ગઈ (૭) અન્ય ક્રિયાપદ સાથે 'થાકી જવુ' એવા અર્થમાં વપરાય છે ઉદા૦ આખો દહાડો નાહક ચાલી મર્યા અથવા ગુસ્સામા 'મુગ્ગા છૂટવું' એવા અર્થમા વપરાય છે. ઉદા૦ બોલી મર ! બસી મર ! [મરતાને મર કહેવું = તિરસ્કાર કરવો કે કડવુ વેણ કહેવું (સામાન્ય રીતે નકારમા વપરાય છે. ઉદા૦ મરતાને મર કહે તેવો નથી) **મરતાં જીવતાં** = (ભવિષ્યમા) કોઈ દહાડો પણ **મરતાં મરતાં** ઊઠવું = ગંભીર માંદગીમાથી સાજુ થવુ **મરવા?** = નાહક શા માટે ? ઉદા૦ ત્યા મરવા ગયો હતો ? **મરી જવું** = શાંત પડવુ; બંધ પડવું (બુસ્સો, ભૂખ)(૨)કરમાવું,રસકસ જતો રહેવો ઉદા૦ અહીંથી છાલ મરી ગઈ છે (૩) સ્થાનેથી ઊડી જવું (રમતમા ઉદા૦ તેની સોગઠી મરી ગઈ (૪) મરવા જેવું દુ:ખ કે સ્થિતિ થયેલી બતાવતા ઉદ્‌ગાર તરીકે વપરાય છે ઉદા૦ મરી ગયો બાપલા !(૪)બીજી ક્રિયા સાથે 'થાકયો, કંટાળ્યો' એવા અર્થમા વપરાય છે ઉદા૦ ના કહી કહીને મરી ગયો. **મરી પડવું** = પોતાનુ સઘળુ જોર વાપરવુ (૨) વારી જવું **મરી પરવારવું** = (બધાય) મરીને ખલાસ થવુ **મરી ફીટવું** = બ્લુઓ મરી પડવું **મરી મથીને** = જેમ તેમ કરીને,મહામુશ્કેલીએ

મરવો પુ૦ [સર૦ મ મુરવા = કૂમળા ભાજીપાલાનો સમુદાય] નાની કાચી ડાળ (૨)[બ્લુઓ મરવો] એક છોડ; ડમરો (કા)

મરસિયો પુ૦ [અ.] રાજિયો

મરહઠા પું૦ [પ્રા. મરહટ્ઠ (સં મહારાષ્ટ્ર)= એક જાતિ] એક છંદ.

મરહબા અ૦ [અ] ભલે પધાર્યા

મરહમ પુ૦ [અ] મલમ, લેપ

મરહૂમ વિ૦ [અ] મરણ પામેલુ, સ્વર્ગસ્થ

મરા(-રે)ઠણ સ્ત્રી૦[બ્લુઓ મગડી] મરાઠા સ્ત્રી

મરા(-રે)ઠી વિ૦[પ્રા મરહટ્ઠી (સં મહારાષ્ટ્રી)] મહારાષ્ટ્રનુ (૨) સ્ત્રી૦ મહારાષ્ટ્રની ભાષા -ઠો પુ૦ મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી

મરામત સ્ત્રી૦ બ્લુઓ મરમ્મત -તી વિ૦મરામત કરવવી પડે તેવુ (૨) પુ૦ મરામત કરનાર માણસ [સ્ત્રી૦ હંસી

મરાલ(-ળ) પું૦[સં]હંસ -લા,-લી(-ળી)

મરિયું ન૦ ['મરી' ઉપરથી] મરી (૨) [લા] મરી જેવું તીખુ – ક્રોધી માણસ

મરી ન૦ [સં મરિચ, મરીચ] એક તેલનો [-કાકવાં = ચડ્યુ ચડ્યુ બોલવું; મગરૂરીમાં

બકવા કરવું.] ૦મસાલો પું૦ગરમ મસાલો (૨) [લા.] અતિશયોક્તિ (-ભભરાવવો)
મરીચકંકોલ ન૦ એક છોડ
મરીચિ પું૦ [સં.] (સં.) દક્ષ પ્રજાપતિમાના એક (૨) સ્ત્રી૦ કિરણ
મરીચિકા સ્ત્રી૦ [સં.] મૃગજળ
મરીચી પુ૦ [સં] સૂર્ય
મરીનો પુ૦ [સ્પે૦ મૅરિનો] એક જાતના ઊનનું કાપડ (૨) એ ઊન પેદા કરનાર ઘેટાની જાત
મરુ, ૦દેશ પું૦, ૦ભૂમિ(-મી), ૦સ્થલી સ્ત્રી૦ [સં] રણ (૨) મારવાડ
મરુડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મઠુલી] ઝાડની બખોલમા બનાવેલો ગોખલો (૨) નાની ઝૂપડી
મરુત પું૦ [સં] પવન [મનિયાર
મરુડિયો પું૦ ['મરોડવું' ઉપરથી ?] જુઓ
મરુઢ નં૦ એક છોડ
મરુદ સ્ત્રી૦ દરિયામા પાણીની ઊંડાઈ તથા તળિયાની જમીન પારખવાનુ સીસાનું દોરી બાંધેલું સાધન
મરુવો પુ૦[સ મરુવક, પ્રા મરુઅ, હિં મરુઆ, મરુવા, મ. મરવા] એક છોડ, મરવો
મરે અ૦['મરવું' ઉપરથી] (પ) મર, ભલે, છોને
મરેઠણ સ્ત્રી૦ જુઓ મરાઠણ
મરેઠી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
મરેઠી,-ઠણ,-ઠો જુઓ 'મરાઠી'મા
મરો પુ૦ ['મરવું' ઉપરથી] મોત (૨) મોતના જેવુ દુઃખ; હેરાનગતિ
મરોડ પું૦ ['મરડવુ' ઉપરથી] વાંક; વલણ; (અક્ષરનો) આકાર (૨) જુઓ મરડાટ. ૦દાર વિ૦ મરોડવાળો (અક્ષર). ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ મરડવું -ડી સ્ત્રી૦ બૂચ ઉખાડવાનો સ્ક્રૂ
મર્કટ પું૦ [સ.] વાદરો
મર્ત્ય વિ૦[સ] નાશવંત, મરવાના નસીબવાળું (૨)પું૦માણસ.૦ત્વ ન૦.૦લોક પુ૦મૃત્યુલોક
મર્દ પું૦ [ફા] જુઓ મરદ
મર્દન ન૦ [સ.] ચોળવું તે (૨) દમન; નાશ
મર્દવું સ૦ક્રિ૦ [સ મૃદ્ - મર્દય્]મર્દન કરવું
મર્દાઈ, -નગી, -ના, -ની, -મી, મર્દી, મર્દુમી [ફા.] જુઓ 'મરદ'મા
મર્મ પુ૦ [સં] છૂપી વાત: ભેદ (૨) રહસ્ય; તાત્પર્ય (૩) મર્મસ્થાન ૦ઘાત પું૦ એક ક્ષાર (?) ૦ગ્રાહી વિ૦ રહસ્યનુ ગ્રહણ કરનારું ૦જ્ઞ વિ૦ મર્મ જાણનાર, ચતુર, ૦ભેદ પુ૦, ૦ભેદન ન૦ બીજાની છૂપી વાતો બહાર પાડવી તે ૦ભેદી વિ૦ મર્મસ્થાનને ભેદનાર ૦વચન ન૦ મહેણું. ૦વિદ પું૦ મર્મજ્ઞ. ૦વેધક, ૦વેધી વિ૦ મર્મભેદી. ૦વેધકતા, ૦વેધિતા સ્ત્રી૦. ૦સ્થલ(-ળ), ૦સ્થાન ન૦ જ્યાં ઇજા થવાથી મૃત્યુ થાય તેવો શરીરનો કોમળ ભાગ
મર્મર વિ૦ [સ૦] મર્મર અવાજ કરતુ (૨) પું૦ [સં] અવાજ (પાકડા વગેરેનો). -રંત વિ૦ મર્મર કરતુ -રાટ પુ૦મર્મર અવાજ
મર્માળ(-ળું) વિ૦ ['મર્મ' ઉપરથી] મર્મવાળુ
મર્યાદ,-દા [સં] સ્ત્રી૦ હદ (૨) અદબ; વિવેક. [મર્યાદા આંકવી, દોરવી =હદ ઠરાવવી. -ઉલ્લંઘવી, છોડવી, મૂકવી =અદબ કે સભ્યતા તજવી. -રાખવી, સાચવવી = અદબ જાળવવી] ૦વેલ સ્ત્રી૦ મરજાદવેલ. ૦(-દા)શીલ વિ૦ વિનયી; અદબવાળું. -દિત વિ૦ [સં.] મર્યાદાવાળુ
મલ(-લ્લ) પું૦[સ મલ્લ] કુસ્તીબાજ,પહેલવાન. ૦કુસ્તી સ્ત્રી૦ મલ્લયુદ્ધ
મલ(-ળ) પુ૦ [સ] મેલ (૨) વિષ્ટા
મલકટ પું૦ [મલ, મેલ + કટકો] કાચળીનો છાતી ઉપરનો ભાગ
મલક મલક અ૦[સં. મુકુલ પરથી ?]મંદ મંદ હસતુ હોય એમ ઉદા૦ભો મલક મલક થાય છે
મલકવું(-કાવું) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ મલક મલક] મલક મલક થવું, મલકાવું, મંદ મંદ હસવુ
મલકાટ પુ૦['મલકવુ' ઉપરથી]મંદ સ્મિત (૨) હર્ષ, આનંદ -વું અ૦ ક્રિ૦ મલકવું
મલકૂડું વિ૦ ['મલકવુ' ઉપરથી] સહેજમાં મલકાઈ જાય તેવુ(૨)[સર૦ મોણ] મળગૂગળું (૩) ન૦ [સર૦ મટકું; સર૦ દે. મલ્લિઅ= કુંડ] દોણી
મલકૂત પુ૦ [અ] દેવલોક
મલખમ, મલખંભ પું૦[મલ્લ + સ્તમ્ભ, સર૦

હિં, મ. મલખાવ] કસરત માટેનો લાકડાનો લીમો એક ખાસ થાભલો [ચક્ર

મલયકેતુ ન૦ [સં.] મલ – પાપરૂપ શરીરનું કલ્પિત

મલત્યાગ પુ૦ [સં.] ઝાડે ફરવું તે

મલપતું વિ૦ [દે મલપિઅ = ગર્વમાં આવેલું, સર૦ મ મલપર્ણે] ઉભંગમાં ઠાઠથી ધીમે ધીમે ચાલતું

મલબારી વિ૦ [દ્રાવિડી મલઇ = પર્વત + બાર (મ બાર્ર = ખંડ, સ વાર = પ્રદેશ) = ડુંગરાળ પ્રદેશ] મલબાર પ્રાંતનું

મલમ પું૦ [અ. મર્હમ, સર૦ મ.] ગડગૂમડ ઉપર ચોપડવાનું ઔષધ ૦પટ્ટી(–ટ્ટી) સ્ત્રી૦, ૦પટ્ટો(–ટ્ટો) પુ૦ મલમવાળી લૂગડાની પટ્ટી કે પટો [(–કરવી(–વો), મારવી(–વો), લગાવવી(–વો)]

મલમલ ન૦ સ્ત્રી૦ [હિં.(સં મલમલ્લક = લંગોટીનું પાતળું વસ્ત્ર)] એક જાતનું બારીક કાપડ –લી વિ૦ મલમલના પોતનું, ઘણું બારીક

મલ(–ળ)માસ પુ૦ [સ] અધિક માસ

મલય, ૦ગિરિ, ૦પર્વત પુ૦ [સં] (સ) દક્ષિણમાં આવેલો ચંદનના જંગલવાળો પર્વત. –ાગરુ ન૦ [+ અગરુ] સારામાં સારી સુખડ –ાચલ(–ળ), –ાદ્રિ પું૦ [+ અચલ, અદ્રિ] (સં) મલયગિરિ –ાનિલ પુ૦ [+ અનિલ] મલય પર્વતમાંથી આવતો પવન

મલવું સ૦ક્રિ૦ [સં મિલ્] મળવું (૨) [પ્રા મલ (સ મૃદ્), સર૦ હિં. મલના] મસળવું, દબાવવું

મલ(–ળ)શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] ઝાડે ફરવા જવું કે ઝાડો સાફ આવવો તે

મલયાલમ સ્ત્રી૦ કેરળ પ્રાંતની ભાષા

મલંગ વિ૦ [હિં] મસ્ત (ફકીર)

મલાઈ સ્ત્રી૦ [ફા વાલાઇ, સર૦ હિં, મ.] દૂધની તર (૨) વધારે ઘી – તત્ત્વવાળો, દૂધનો જુદો કરાતો ભાગ, 'ક્રીમ' [–નો ઉતારો = મલાઈનું ઉત્પન્ન – દૂધમાંથી ઊતરતો જથ્થો.]

મલાખું વિ૦ [સં મલ (?) + અક્ષિ] બાકું

મલાજો પુ૦ [જુઓ મુલાજો] મર્યાદા, અદબ (૨) એ ખાતર પળાતી લાજ કાઢવાની કે પડદો રાખવાની ક્રિયા (–પાળવો, રાખવો)

મલાજણી (લા') સ્ત્રી૦ મલાવવું તે (?)

મલાર (લા') પું૦ [સર૦ હિં., મ મલ્હાર] એક રાગ –રી સ્ત્રી૦ મેઘરાગની એક રાગણી

મલાવડાં (લા') ન૦ બ૦વ૦ [જુઓ મલાવવું] મીઠું મીઠું બોલી સારું લગાડવું તે –ડો પુ૦ મલાવો

મલા(–ળા)વરોધ પુ૦ [સ] બંધકોષ

મલાવવું (લા') સ૦ક્રિ૦ [જુઓ મહાલવું તેનું પ્રેરક] બહલાવવું, દીપાવવું (૨) લંબાવવું, અતિશયોક્તિ કરવી.

મલાવો (લા') પુ૦ મલાવવું તે

મલા(–ળા)શય ન૦ [સં] શરીરમાં મળને રહેવાનું સ્થાન [રાજકર્તી

મલિક પુ૦ [અ] રાજા –કા સ્ત્રી૦ રાણી,

મલિન વિ૦ [સં] મેલું ૦તા સ્ત્રી૦

મલીદો પુ૦ [ફા માલીદહ; સર૦ મ મલિદા, હિં મલીદા] ચૂરમું (૨) સત્ત્વવાળો ખોરાક (૩) [લા.] માર

મલીર ન૦ (કા) ઝીણા પોતનું અને કાળા રંગનું કાઠિયાણીનું એક જાતનું ઓઢણું

મલૂક વિ૦ [અ] ઉત્તમ

મલેક પુ૦ [અ. મલિક] મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ [ટાઢિયો તાવ

મલેરિયા પું૦ [ઇં] મચ્છર કરડી આવતો –

મલોણું ન૦ [માલ + રવું] રેંટિયાની માળ ન ખસી જાય માટે બે દીગલીની વચ્ચે ઘલાતી સળીઓમાંની દરેક [મલોખાં મીઠાં કરવાં = મલોખામાંથી રવાઇ શોધવા જેવો મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો.]

મલો(–ળો)ત્સર્ગ પુ૦ [સં] મળત્યાગ

મલ્લ વિ૦ [સં] મજબૂત અને કસરતી (૨) પુ૦ પહેલવાન (૩) બૌદ્ધકાલીન એક પ્રજા ૦યુદ્ધ ન૦ કુસ્તી ૦રંગ પું૦ અખાડો ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ કુસ્તીની કળા અને શાસ્ત્ર

મલ્લિકા સ્ત્રી૦ [સં.] એક વેલ અને તેનું ફૂલ (૨) એક છંદ ૦ક્ષ પુ૦ હંસની એક જાત

મવડાવવું, મવાડવું સ૦ક્રિ૦ ['માવું' ઉપરથી] માય તેમ કરવું; સમાવવું

મવાલ(–ળ) વિ૦ [મ મવાળ (સં. મૃદુલ)]

(જહાલથી ઊલટું) મોળું, નરમ, 'મોડરેટ'. ૦પક્ષ પું૦ નરમ 'મોડરેટ' લોકનો પક્ષ

મવાલી પું૦ [ફા.] કંગાળ; ભિખારી (૨) [સર૦ મ] ગુંડો

મશ(-સ) ન૦ [જુઓ મિષ] બહાનું

મશક સ્ત્રી૦ [સ., ફા . સર૦ મ મસક] પાણી ભરવાની ચામડાની કોથળી (૨) મચ્છર

મશ(-સ)કરો પું૦ જુઓ મસકરો

મશગૂલ વિ૦ [અ.] નિમગ્ન; લીન

મશર(-રિ)ક સ્ત્રી૦ [અ.] પૂર્વ દિશા

મશરૂ પુ૦ [અ. મશ્રૂ; સર૦ હિં. મશરૂ; મ. મશ્રુ] રેશમ તથા સૂતરનું ઘણા રંગના પટાવાળું કપડું

મશહૂર વિ૦ [અ] પ્રખ્યાત. જાણીતું

મશાગત સ્ત્રી૦ [અ મશક્કત; સર૦ મ.] મહેનત (૨) રોજ, મજૂરી

મશાલ સ્ત્રી૦[અ] લાકડી ઉપર ચીંથરા વીંટેલો સળગાવવાનો કાકડો ૦ચી, -લી પુ૦ મશાલ ધરનારો

મશિ(-સિ)યાઈ વિ૦ ['માશી' ઉપરથી] માસીનું કે માસી તરફનું

મશી પુ૦ [સં મશી કે મશક ઉપરથી; સર૦ મ] (ચ) ગવારમાં પડતો રોગ

મશી(-સી) સ્ત્રી૦ [સ] કાજળ, મેશ (૨) દાંત મસવાનો કે કાળા કરવાનો ભૂકો (૩) [સં. મશક, મશા] મચ્છર જેવું કરડતું નાનું જંતુ

મશીન-ગન સ્ત્રી૦ [ઈં] યંત્રથી ઝપાટાબંધ ગોળીઓ વરસાવતી એક ખાસ બંદૂક

મશ્કરી સ્ત્રી૦ [ફા. મસ્ખરી; સર૦ મ. મસ્કરી, હિં. મસખરી] મજાક, ઠઠ્ઠો; ટોળ. ૦ખોર વિ૦ મશ્કરીમાં રાચનારું -રો પું૦ મશ્કરી કરનારો (૨) વિદૂષક; રંગલો

મસ વિ૦ [સર૦ મ. (ફા મસ્ત)] પુષ્ટ, ગળ (૨) ન૦ [જુઓ મશ] મિષ (૩) પુ૦ જુઓ મસો

મસકલો પું૦ [અ. મિસ્ક્રલહ; સર૦ હિં.] (સુ.) ઓષવાનું લોઢાનું ઓજાર

મસકો પુ૦ [ફા.] મામણ (૨) શિખંડ માટે દહીંનું પાણી કાઢી નાખી તૈયાર કરેલો લોંદો (૩)[લા.] ખુશામત [-મારવો, લગાડવો = ખુશામત કરવી] [ગાદીએ બેઠેલું

મસનદ સ્ત્રી૦ [અ.]ગાદી, તખ્ત. ૦નશીન વિ૦

મસનવી સ્ત્રી૦ [અ.] કાવ્યનો એક પ્રકાર

મસમસવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. મઘમઘ] મઘમઘવું

મસ્કરો પુ૦ [દે. મસરક્ક=સમેટવું, સ કોચવું ? કે અ. મસર્રત=આનંદ] કરડાકીનો બોલ; મર્મવચન

મસલત સ્ત્રી૦ [અ મસ્લહત] સાથે મળીને થતી વિચારણા, સંતલસ; સલાહ ૦સમિતિ વિષય નિર્ણયિની સમિતિ -તિયો પું૦ સલાહ આપનાર

મસવડી સ્ત્રી૦[જુઓ મતસરવણી]ગૌરીપૂજન

મસવાડી સ્ત્રી૦ [અ. મવાશ=ઢોર ઉપરથી] ભરવાડ પાસેથી ઢોર ચરાવવા બદલ લેવાતો કર

મસવાડું ન૦ [અ મવાશ=ઢોર + વાડો] ઘરની પાછળનો વાડાનો ભાગ

મસવાડો પું૦[જુઓ મસવાડું]ગામનું પછવાડું; ભાગોળ (૨) ['માસ' ઉપરથી] મહિનો -ઠો પું૦બ૦વ૦ ગર્ભાવસ્થાના મહિના

મસળવું સ૦ક્રિ૦[દે. મસાર=સુંવાળું કરવાનો પથ્થર; કે પ્રા મસિણિઅ (સ ત્રસૃણિત)=સુંવાળું કરેલું; સર૦હિં. મસલના, મ. મસંડર્ણે] ઘસીને ચોળવું, ગદડવું, મર્દન કરવું

મસાણ ન૦ [પ્રા. (સં શ્મશાન)] સ્મશાન. [-જગાડવું=અઘોરી પનાડે તેવું કામ કરવા પિશાચ વગેરેને બોલાવવા -માં જવું=મરી જવું (ઉદા૦ મસાણમાં ના!=મરી ના!-ગુસ્સાનો ઉદ્ગાર) (૨)મરી ગયેલાને બાળવા કે દાટવા સ્મશાનમા જવું -માંથી બેંચી કાઢેલું=તદ્દન અશક્ત ને નિર્વીર્ય] -ણિયું વિ૦ મસાણનું(૨)સ્મશાનમા જઈ આવેલું(૩) [લા.] કંગાળ, અપશુકનિયું [મસાણિયા લાડુ=થોડા ઘીના લાડુ (૨) ઠિલગીરીનું મિષ્ટાન્ન; પ્રેતાન્ન] -ણિયો પું૦ મડદા સાથે સ્મશાનમા ગયેલો માણસ(૨)મસાણનો ભ ગી. -ણી વિ૦ મસાણિયું;કંગાળ (૨) પું૦ બાળતી કે દાટતી વખતે ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) મરણક્રિયા માટેનો સામાન વેચનાર (૪)

એક પારસી અડક (૫) [સ. મહાસાધનિક] મોટો સાધક

મસાત સ્ત્રી૦ [અ મિસાહત, સર૦ મ. મસાદ] ખેડવાની જમીનની માપણી (૨) મહેસૂલ

મસાલો પુ૦ [અ. મસાલહ] રસોઈ ધમધમાટવાળી કે સ્વાદિષ્ટ કરવા નાખવાનો તેલનો (૨) કોઈ ચીજ બનાવવા જોઈતી સામગ્રી (૩) ચણવા માટે રેતી ચૂનો વગેરેનો કાલવેલો માલ. [-કાઢવો=અડદાળો કાઢવો, ખૂબ મારવું, કૂટવું, કે થકવવું -ચઢવો, થવો=મસાલાની અસર થવી -પૂરવો=ઉશ્કેરવું (૨) અતિશયોક્તિ કરવી, રસિક કરવું -ભભરાવવો=વધારવું, બહલાવવું, રસિક કરવું.] -લા (-લે)દાર વિ૦ મસાલાવાળું

મસિ(-સી) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ મશી

મસિયાઈ, મસિયેણ વિ૦ જુઓ મશિયાઈ

મસી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ મશી (૨) શેરડીનો એક રોગ (૩) પું૦ જુઓ મસીહ

મસી(-જિદ)દ સ્ત્રી૦ [અ. મસ્જિદ; સર૦ મ. મશીદ] મુસલમાનોનું બંદગી કરવાનું જાહેર મકાન, નિમાજ પઢવાનું સ્થાન. [(નિમાજ પઢતા) **મસીદ કોટે વળગવી**=ભલું કરવા જતા પંચાતમાં ફસાવાનું થવું -બલા વળગવી.]

મસીહ(-હા) પુ૦ [અ] ઈસા મસીહ

મસુ(-સૂ)ર સ્ત્રી૦ [સં.] એક જાતની દાળ

મસૂદો પું૦ [સર૦ મ મસુદા; જુઓ મુસદ્દો] ખરડો; 'ડ્રાફ્ટ' (-ઘડવો)

મસૂર સ્ત્રી૦ જુઓ મસુર

મસૂરિયું ન૦ [પ્રા મસૂરય (સં. મસૂરક)] ગોળ ઓશિકું. ઉદા૦ ગાલમસૂરિયું

મસો પું૦ [હિં મસા, પ્રા મસ (સ મશ)] ચામડી ઉપર બાઝેલી ગોળ ગાંઠ (૨) અર્શ; હરસ [મહિનો (ચ. ગ્રામ્ય)

મસોદા પુ૦બ૦વ૦ [જુઓ મસવાડા] ગર્ભના

મસોદું ન૦[હિં. મસૂડા] દાંતનું પેઢવું;મવાળું

મસોતું ન૦ [સં. મશી+પોતુ] ચૂલા ઉપરના ગરમ વાસણ પકડવા વપરાતું ચીંથરું

મસ્કતી વિ૦ [ફા] મસ્કત અંદરનું

મસ્જિદ સ્ત્રી૦ [અ.] જુઓ મસીદ

મસ્ત, -સ્તાન વિ૦ [ફા.] મદમાતું, ઉન્મત્ત; ચકચૂર -સ્તાઈ સ્ત્રી૦ મસ્તપણું, મસ્તી

મસ્તક ન૦ [સં.] માથું. [**મસ્તક ઝૂકાવ કરવી**=કમળપૂજા કરવી (૨) માથાફોડ કરવી]

મસ્તાઈ, -ન(-નું) [ફા.] જુઓ 'મસ્ત'માં

મસ્તિક(-ષ્ક) ન૦ [સં.] માથું (૨) મગજ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ માથાના ઘાટ પરથી માનસિક શક્તિઓ પારખવાની વિદ્યા, 'ફ્રેનોલોજી'

મસ્તી સ્ત્રી૦ [ફા] તોફાન (૨) મસ્ત હાલત. ૦ખોર વિ૦ તોફાની

મસ્તૂલ સ્ત્રી૦; ન૦ સાળમા વપરાતી રેશમની ફોકડી (૨) પુ૦ [પો.] વહાણનો કૂવાસ્તંભ

મસ્નદ સ્ત્રી૦ [અ; સર૦ મ, હિં. મસનદ] મસનદ, પાટ, ગાદી; સિંહાસન

મસ્લહત સ્ત્રી૦ [અ] મસલત; સલાહ આપવી લેવી તે [-ખી સ્ત્રી૦ મહકૂબપણું

મહકૂબ વિ૦ [અ, જુઓ મોકૂફ] મુલતવી

મહત વિ૦ [સં] મોટું. -તી વિ૦ સ્ત્રી૦ મોટી (૨) સ્ત્રી૦ મહત્તા (૩) એક જાતની વીણા. -ત્તા સ્ત્રી૦, -ત્ત્વ ન૦ મોટાપણું; મહિમા (૨) અગત્ય, પ્રતિષ્ઠા. -ત્ત્વાકાંક્ષા સ્ત્રી૦ [+આકાક્ષા] મહાકાક્ષા, મોટાઈ મેળવવાની ઇચ્છા -ત્ત્વાકાંક્ષી વિ૦ મહત્ત્વાકાક્ષાવાળું -ત્ત્વૈષણા સ્ત્રી૦ [+એષણા] મહત્વાકાક્ષા

મહ(-હે)તાબ પુ૦ [ફા] ચંદ્ર (૨) સ્ત્રી૦ ચાદની (૩) એક ઢારખાતું

મહ(-હે)બૂબ વિ૦ [અ] પ્રિય

મહ(-હં)મદ પુ૦ [જુઓ મહમદ] (સં.) ઇસ્લામના પેગંબર -દી વિ૦ મહંમદનું; તેમનું અનુયાયી

મહમદિયાન વિ૦ [જુઓ મહમદી] મુસલમાન

મહર્લોક પુ૦ [સં] (પૌરાણિક ભૂગોળના) ઉપરના સાત લોકમાનો ચોથો લોક

મહર્ષિ પુ૦ [સં.] મોટો ઋષિ

મહંત પું૦[સં મહત્ પરથી, સર૦હિં,મ]મોટો સાધુ, મઠાધિકારી -તાઈ સ્ત્રી૦ મહંતપણું

મહંમદ, મહમદી પુ૦[અ.]જુઓ 'મહમદ'માં

મહા પુ૦ [પ્રા માહ (સ. માઘ)] માઘ-માહ મહિનો

મહા વિ૦ [સં.] (સમાસમાં) મોટું (કર્મધારય અને બહુવ્રીહિ સમાસ તથા કેટલાક અનિયમિત શબ્દોના આદિમા આવતુ 'મહત્'નું રૂપ) ૦કવિ પું૦ મોટો કવિ ૦કાય વિ૦ મોટા શરીરવાળું. ૦કાલ(-ળ) પું૦(સં.)મહાદેવ. ૦કાલી(-ળી) સ્ત્રી૦(સં.)ભયંકર સ્વરૂપવાળી દુર્ગા. ૦કાલેશ્વર પું૦ (સં.) બાર જ્યોતિર્લિંગમાંનું એક ૦કાવ્ય ન૦ મોટું કે મહાન કાવ્ય. ૦કાંક્ષી વિ૦ મહત્ત્વાકાંક્ષી ૦જન ન૦ મોટો પ્રતિષ્ઠિત માણસ કે ગામના તેવાઓનું મંડળ (૨) સન્યાસ કે સંધાડારીઓનું મંડળ કે સમય ૦જનિયું વિ૦ મહાજનને લગતું (૨) ઘણી જગ્યાનું; રૂમહાઉ ૦જની સ્ત્રી૦ નાગરી લિપિનો ૨૦-પૂતાનામાં વપરાતો એક પ્રકાર. ૦તલ(-ળ) ન૦ સાતમાંનું પાંચમું પાતાળ. ૦ત્મતા સ્ત્રી૦ મહાત્માપણું. ૦ત્મા વિ૦મહાન આત્માવાળું (૨) પું૦ તેવો પુરુષ; સંત ૦દશા સ્ત્રી૦. મુખ્ય ગ્રહની અસર. ૦દેવ પુ૦ (સં.) શિવ. ૦દ્વાર ન૦ મુખ્ય દરવાજો. ૦ન વિ૦ મોટું, મહત. ૦નુભાવ વિ૦ મોટા મનનું; ઉદાર;મહાશય (૨) પુ૦ તેવો પુરુષ (૩) (સ્ર.) તે નામનો એક ધર્મ-સંપ્રદાય. ૦નુભાવિતા સ્ત્રી૦. ૦પદ્મ ન૦ મોટો અબજ(૨)ઘોળું કમળ ૦પાતક ન૦ મોટું પાપ (બ્રહ્મહત્યા, સુરાપાન. ચોરી, ગુરુપત્ની સાથે વ્યભિચાર, અને એ ચાર સાથે સંગ, એ પાંચ) ૦પાતકી વિ૦ મહાપાતક કરનાર ૦પુરુષ પું૦સત્જન,સત્પુરુષ. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ખાસ પ્રસંગે,કરાતી મોટી પૂજા. ૦ભાગ વિ૦ મહાનુભાવ; મહાપુરુષ. ૦પ્રભુ(૦જી) પુ૦ (સં.) વલ્લભાચાર્ય. ૦પ્રલય પું૦ ચારસો બત્રીસ કરોડ વર્ષોને અંતે થતો મનાતો સૃષ્ટિનો સમૂળગો નાશ. ૦પ્રસાદ પુ૦ દેવનું નૈવેદ્ય (૨)જગન્નાથજીને ચઢેલો ભાત ૦પ્રસ્થાન ન૦ મૃત્યુ. ૦પ્રાજ્ઞ વિ૦ મહાન પ્રજ્ઞાવાળું; 'મારટર-માઇન્ડ.' ૦પ્રાણ વિ૦ (વ્યા) જેનો ઉચ્ચાર કરતા વધારે પ્રાણ વપરાય છે તે-ક વર્ગ વગેરે દરેક વર્ગના બીજો અને ચોથો વ્યંજન, તથા શ, ષ, સ અને હ ૦પ્રાણત્વ ન૦. ૦ભલા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ. ૦બાહુ વિ૦ મોટી ભુજાવાળું (૨) શૂરવીર, બળવાન. ૦બ્રહ્મિ પુ૦ [સં.] ભગવાન બુદ્ધ (૨) શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન. ૦ભાગ વિ૦ ભાગ્યશાળી (૨) સદાચારી. ૦ભારત વિ૦ બહુ મોટું અને મુશ્કેલ (૨) ન૦ (સં.) તે નામનું પ્રસિદ્ધ મહાકાવ્ય. ૦ભાવ વિ૦ મોટા ભાવ કે ભાવનાવાળું ૦ભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [+ અભિનિષ્ક્રમણ] મહાન ત્યાગ કે સન્યાસ (બુદ્ધનો) ૦ભૂત ન૦ મૂળતત્ત્વ; પંચમહાભૂતમાંનું દરેક. ૦મતિ વિ૦ બુદ્ધિશાળી (૨) ઉદાર ચિત્તવાળું. ૦મન વિ૦ મોટા-ઉદાર મનવાળું. ૦મહોપાધ્યાય પું૦ બહુ મોટા ઉપાધ્યાય (૨) અંગ્રેજ રાજ્ય તરફથી સંસ્કૃતના પંડિતને મળતો એક ઇલકાબ.૦મંત્રી પુ૦ પ્રધાનમંત્રી. ૦માત્ર પુ૦ વડો અમાત્ય (૨) વિદ્યાપીઠનો મંત્રી. 'રજિસ્ટ્રાર' (૩) મહાવત. ૦માયા સ્ત્રી૦ (સં.) જગતની કારણભૂત અવિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી, દુર્ગા (૨) બુદ્ધ ભગવાનની માતાનું નામ (૩) લક્ષ્મી (૪) જૈનોની લૌકિક જગત સત્ય જણાય છે તે માયા. ૦મારી સ્ત્રી૦ મરકી; કોલેરા ૦યજ્ઞ પુ૦ નિત્ય કરવાના પાંચ યજ્ઞ (બ્રહ્મ-દેવ પિતૃ ભૂત નૃ૦)માનો દરેક. ૦યાન પુ૦ (સં.)એક બૌદ્ધ સંપ્રદાય. ૦રત્ન ન૦ સોનું ૦રથી પું૦ એકલો દશ હજાર યોદ્ધાઓ સામે લડી શકે તેવો પરાક્રમી લડવૈયો. ૦રાજ પું૦ મોટો રાજા; સમ્રાટ (૨) વૈષ્ણવોના આચાર્ય (૩) બ્રાહ્મણ, સંત. રાજ વગેરેના સંબોધન તરીકે વપરાય છે(૪)બ્રાહ્મણ રસોઇયો. ૦રાજ(-જ્ઞા) પું૦સમ્રાટ. ૦રાજાધિરાજ પું૦સર્વોપરી સમ્રાટ. ૦રાણી સ્ત્રી૦ વડી રાણી ૦રાત્રિ(-ત્રી) સ્ત્રી૦ શિવરાત્રી; મહા વદ ૧૪ની રાત્રી (૨) મહાપ્રલયની રાત્રી, કાળરાત્રી (૩) મધરાત પછી બે મુહૂર્તનો સમય. ૦રાષ્ટ્ર પું૦; ન૦ (સ.) ગુજરાતની દક્ષિણ અને કર્ણાટકની ઉત્તરે આવેલો અરબી સમુદ્રના કિનારા પરનો પ્રદેશ. ૦રાષ્ટ્રી વિ૦ મહારાષ્ટ્રનું, -ને લગતું (૨) પુ૦ મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ મહારાષ્ટ્રની પ્રાકૃત

ભાષા **૦રેખા** સ્ત્રી૦ (—)આવું વિરામચિહ્ન (વ્યા.) **૦રૂપક** ન૦ 'એલેગરી'. **૦રૌરવ** ન૦ એક નરકનું નામ, રૌરવથીય ભયંકર નરક **૦લક્ષ્મી** સ્ત્રી૦ નારાયણની શક્તિ (૨) અપાર સંપત્તિ (૩) એક છંદ. **૦લય** ન૦ મહેલ (૨) પવિત્ર ધામ, મંદિર (૩) ભાદરવા વદમાં કરવાનું મોટું શ્રાદ્ધ (૪) મોટો વિનાશ **૦વરાહ** પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર. **૦વાક્ય** ન૦ 'તત્ત્વમસિ' વગેરે જેવું બ્રહ્મપ્રતિપાદક ઉપનિષદનું વાક્ય. **૦વિદ્યાલય** ન૦ ઊંચો અભ્યાસ કરવાની વડી શાળા, કૉલેજ. **૦વિરામ** ન૦ ( ) આવું મહાવિરામનું ચિહ્ન (વ્યા), 'ફૂલસ્ટૉપ'. **૦વીર** પું૦ મોટો પરાક્રમી પુરુષ (૨) [સં.] ચોવીસમા જૈન તીર્થંકર (૩) હનુમાન (૪) ગરુડ. **૦વ્યથા** સ્ત્રી૦ ભારે વેદના. **૦વ્રત** ન૦ મોટું—ખૂબ કઠણ વ્રત (૨) પાંચ મોટાં વ્રત (અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ) તેમાંનું દરેક (૩) જીવનની અનિવાર્ય ફરજ. **૦શય** વિ૦ [+ આશય] ઉચ્ચ આશયવાળું; સજ્જન (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) જી જેવું એક માનવાચક. ઉદા૦ માસ્તર મહાશય. **૦શયી** વિ૦ મહાશય **૦શંકુ** ન૦ દસ મહાપદ્મ (સંખ્યા) **૦શાળા** સ્ત્રી૦ 'કૉલેજ' **૦સભા** સ્ત્રી૦ મોટી વિશાળ સભા (૨) (સં.) 'કૉંગ્રેસ' **૦સમિતિ** સ્ત્રી૦ મોટી સમિતિ(૨)(સં)'ઑલ ઈંડિયા કૉંગ્રેસ કમિટી' **૦સંસ્કૃત** ન૦ વેદનું સંસ્કૃત **૦સાગર** પું૦ મોટો સમુદ્ર **૦સ્થવિર** પું૦ ૨૦ વર્ષ જૂનો બૌદ્ધ ભિક્ષુ

મહાજરીન વિ૦ પું૦ [ફા મુહાજરીન]હિજરત કરનારો, હિજરતી

મહાન વિ૦ જુઓ 'મહા'માં મોટું, શ્રેષ્ઠ,

મહાણો પું૦ [ફા. મહાવા] ભાર; વજન

મહાર પું૦ [મ] એક અંત્યજ જાતનો માણસ—ભંગી [આવડત

મહારત પું૦ [અ] માહેરપણું; ઉસ્તાદી,

મહાલ પું૦[અ] તાલુકો,પરગણાનો એક ભાગ. **૦કી(-કા)રી** પું૦ મહાલનો વહીવટદાર

મહાલવું અ૦ક્રિ૦ [દે. મલ્હ] ઠાઠમાઠથી ને આનંદમાં અહીં તહીં ફરવું (૨) મોજ કરવી, લહેર કરવી

મહાવત પું૦ [સં. મહામાત્ર સર૦ મ મહાત, માહૂત· હિં] હાથીનો હાંકનાર

મહાવરો પું૦ [અ] અભ્યાસ; ટેવ (૨) શિરસ્તો, ચાલુ વહીવટ. [—કરવો, —પાડવો = અભ્યાસ – ટેવ પાડવા]

મહાસબો પુ૦ [અ મુહાસ્બહ] હિસાબ

મહાસરટી સ્ત્રી૦[સં મહા + સ. સરટ=ગરોળી] પૃથ્વી પરથી નાબૂદ થયેલું એક મોટું પ્રાણી

મહાંત વિ૦ [સ. મહત્] + મોટું, મહાન

મહિ(-હી) સ્ત્રી૦ [સં] પૃથ્વી. **૦તલ(-ળ)** ન૦ પૃથ્વીની સપાટી **૦ધર** પું૦ પર્વત **૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ(-ળ)** પું૦ રાજા

મહિના, ૦દાર જુઓ 'મહિનો'માં

મહિનો પું૦ [સર૦ હિં મહીના, ફા માહ; સં માસ] માસ, વરસના બાર ભાગમાનો એક કે તેટલો સમય (૨) [લા] માસિક પગાર. [—આવવો, થવો = (સ્ત્રીને) અલહાવું, ઋતુ આવવાની મુદત પૂરી થવી (૨) માસિક પગાર આવવો —કરવો, ઠરાવવો, બાંધવો = માસિક પગાર ઠરાવવો —ચડવો = મહિનો જેટલી મુદત વીતી જવી (૨) અટકાવનો વખત થઈ જવો; ગર્ભ રહેવો] —ના પું૦ બ૦વ૦ [લા] ગર્ભ રહેવો તે (—રહેવા, —હોવા) (૨) કાવ્યનો એક પ્રકાર, જેમાં બારે મહિનાને અનુલક્ષતો વિષય હોય છે. —નાદાર પું૦ માસિક પગારે નોકરી કરનાર **૦માસ** પું૦ લગભગ એક માસ જેટલો સમય

મહિમા પું૦ [સં] પ્રતાપ, યશ (—કહેવો, —આવો,—બોલાવો) (૨) સ્ત્રી૦ મોટું રૂપ લેવાની યોગની એક સિદ્ધિ **૦વાન** વિ૦ મહિમાવાળું

મહિયર ન૦ [સં માતૃ + ગૃહ, પ્રા માઇ + હર; સર૦ મ માહેર] પિયર

મહિયારી સ્ત્રી૦ ['મહી' ઉપરથી] ભરવાડણ, ગોપી (૨) ગોવાળની પૂજા કરનાર સ્ત્રી

મહિલા સ્ત્રી૦ [સં.] સ્ત્રી (૨) રાણી. **૦શ્રમ** પું૦; ન૦[+ આશ્રમ] સ્ત્રીઓ માટેની આશ્રમ સંસ્થા.

મહા વિ૦ [સં.] (સમાસમા) મોટું (કર્મધારય અને બહુવ્રીહિ સમાસ તથા કેટલાક અનિયમિત શબ્દોના આદિમા આવતુ 'મહત્'નું રૂપ) ૦કવિ પુ૦ મોટો કવિ. ૦કાય વિ૦ મોટા શરીરવાળું. ૦કાલ(-ળ) પું૦(સં.)મહાદેવ. ૦કાલી(-ળી) સ્ત્રી૦(સ.)ભયંકર સ્વરૂપવાળી દુર્ગા ૦કાલેશ્વર પુ૦ (સં.) બાર જ્યોતિર્લિંગમાનું એક. ૦કાવ્ય ન૦ મોટું કે મહાન કાવ્ય ૦કાંક્ષી વિ૦ મહત્ત્વાકાંક્ષી ૦જન ન૦ મોટો પ્રતિષ્ઠિત માણસ કે ગામના તેવાઓનુ મડળ (૨) સરખા ધંધાદારીઓનુ મડળ કે સઘ ૦જનિયું વિ૦ મહાજનને લગતુ (૨) ધણી વગરનુ, રખડાઉ. ૦જની સ્ત્રી૦ નાગરી લિપિનો જ્યાં પૂતાનામા વપરાતો એક પ્રકાર. ૦તલ(-ળ) ન૦ સાતમાંનું પાચમુ પાતાળ. ૦ત્મતા સ્ત્રી૦ મહાત્માપણું. ૦ત્મા વિ૦મહાન આત્માવાળુ (૨) પુ૦ તેવો પુરુષ, સત ૦દશા સ્ત્રી૦. મુખ્ય ગ્રહની અસર ૦દેવ પું૦ (સં) શિવ ૦દ્વાર ન૦ મુખ્ય દરવાજો. ૦ન વિ૦ મોટું, મહત ૦નુભાવ વિ૦ મોટા મનનુ; ઉદાર, મહાશય (૨) પુ૦ તેવો પુરુષ (૩) (સં.) તે નામનો એક ધર્મ-સંપ્રદાય ૦નુભાવિતા સ્ત્રી૦. ૦પદ્મ ન૦ સો અબજ(૨)ધોળું કમળ ૦પાતક ન૦ મોટું પાપ (બ્રહ્મહત્યા, સુરાપાન, ચોરી, ગુરુપત્ની સાથે વ્યભિચાર, અને એ ચાર સાથે સંગ, એ પાચ) ૦પાતકી વિ૦ મહાપાતક કરનાર ૦પુરુષ પું૦સજ્જન,સત્પુરુષ ૦પૂજા સ્ત્રી૦ ખાસ પ્રસગે કરાતી મોટી પૂજા. ૦પ્રજ્ઞ વિ૦ મહાનુભાવ; મહાપુરુષ. ૦પ્રભુ(૦જી) પું૦ (સં.) વલ્લભાચાર્ય. ૦પ્રલય પું૦ ચારસો બત્રીસ કરોડ વર્ષોને અ તે થતો મનાતો સૃષ્ટિનો સમૂળગો નાશ. ૦પ્રસાદ પુ૦ દેવનું નૈવેદ્ય (૨)જગન્નાથજીને ચઢેલો ભાત ૦પ્રસ્થાન ન૦ મૃત્યુ ૦પ્રાજ્ઞ વિ૦ મહાન પ્રજ્ઞાવાળુ, 'માસ્ટરમાઇન્ડ.' ૦પ્રાણ વિ૦ (વ્યા) જેનો ઉચ્ચાર કરતા વખારે પ્રાણ વપરાય છે તે-ક વર્ગ વગેરે દરેક વર્ગનો બીજો અને ચોથો વ્યજન, તથા શ, ષ, સ અને હ. ૦પ્રાણત્વ ન૦. ૦બલા સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦બાહુ વિ૦ મોટી ભુજાવાળુ (૨) શૂરવીર, બળવાન ૦બોધિ પું૦ [સ.] ભગવાન બુદ્ધ (૨) શ્રેષ્ઠ જ્ઞાન ૦ભાગ વિ૦ ભાગ્યશાળી (૨) સદાચારી. ૦ભારત વિ૦ બહુ મોટું અને મુશ્કેલ (૨) ન૦ (સ) તે નામનું પ્રસિદ્ધ મહાકાવ્ય. ૦ભાવ વિ૦ મોટા ભાવ કે ભાવનાવાળુ. ૦ભિનિષ્ક્રમણ ન૦ [+अभिनिष्क्रमण] મહાન ત્યાગ કે સન્યાસ (બુદ્ધનો) ૦ભૂત ન૦ મૂળતત્ત્વ; પંચમહાભૂતમાંનું દરેક. ૦મતિ વિ૦ બુદ્ધિશાળી (૨) ઉદાર ચિત્તવાળું ૦મન વિ૦ મોટા-ઉદાર મનવાળું. ૦મહોપાધ્યાય પુ૦ બહુ મોટા ઉપાધ્યાય (૨) અગ્રેજી રાજ્ય તરફથી સંસ્કૃતના પડિતને મળતો એક ઇલકાબ.૦મંત્રી પુ૦ પ્રધાન મત્રી ૦માત્ર પુ૦ વડો અમાત્ય (૨) વિદ્યાપીઠનો મત્રી, 'રજિસ્ટ્રાર' (૩) મહાવત. ૦માયા સ્ત્રી૦ (સ.) જગતની કારણભૂત અવિદ્યાની અધિષ્ઠાત્રી, દુર્ગા (૨) બુદ્ધ ભગવાનની માતાનું નામ (૩) લક્ષ્મી (૪) જેનાથી લૌકિક જગત સત્ય જણાય છે તે માયા ૦મારી સ્ત્રી૦ મરકી; કૉલેરા ૦યજ્ઞ પુ૦ નિત્ય કરવાના પાચ યજ્ઞ (બ્રહ્મ-દેવ-પિત્ર ભૂત નૃ૦)માનો દરેક. ૦યાન પુ૦ (સં.)એક બૌદ્ધ સંપ્રદાય ૦રથ ન૦ સોનું ૦રથી પુ૦ એકલો દશ હજાર યોદ્ધાઓ સામે લડી શકે તેવો પરાક્રમી લડવૈયો. ૦રાજ પુ૦ મોટો રાજા, સમ્રાટ (૨) વૈષ્ણવોના આચાર્ય (૩) બ્રાહ્મણ, સંત, રાજા વગેરેના સંબોધન તરીકે વપરાય છે(૪)બ્રાહ્મણ રસોઇયો. ૦રાજા(-યા) પું૦સમ્રાટ. ૦રાજાધિરાજ પુ૦સર્વોપરી સમ્રાટ ૦રાણી સ્ત્રી૦ વડી રાણી. ૦રાત્રિ(-ત્રી) સ્ત્રી૦ શિવરાત્રી; મહા વદ ૧૪ની રાત્રી (૨) મહાપ્રલયની રાત્રી, કાળરાત્રી (૩) મધરાત પછી બે મુહૂર્તનો સમય. ૦રાષ્ટ્ર પુ૦, ન૦ (સ.) ગુજરાતની દક્ષિણ અને કર્ણાટકની ઉત્તરે આવેલો અરબી સમુદ્રના કિનારા પરનો પ્રદેશ ૦રાષ્ટ્રી વિ૦ મહારાષ્ટ્રનુ, -ને લગતુ (૨) પુ૦ મહારાષ્ટ્રનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ મહારાષ્ટ્રની પ્રાકૃત

ભાષા ૦રેખા સ્ત્રી૦ (—)આવું વિરામચિહ્ન (વ્યા.). ૦રૂપક ન૦ 'એલેગરી'. ૦રૌરવ ન૦ એક નરકનુ નામ, રૌરવથીય ભયંકર નરક ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ નારાયણની શક્તિ (૨) અપાર સંપત્તિ (૩) એક છંદ. ૦લય ન૦ મહેલ (૨) પવિત્ર ધામ, મંદિર (૩) ભાદરવા વદમા કરવાનુ મોટું શ્રાદ્ધ (૪) મોટો વિનાશ ૦વજ્ર પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર. ૦વાક્ય ન૦ 'તત્ત્વમસિ' વગેરે જેવુ બ્રહ્મપ્રતિપાદક ઉપનિષદનુ વાક્ય. ૦વિદ્યાલય ન૦ ઊંચો અભ્યાસ કરવાની વડી શાળા, કૉલેજ ૦વિરામ ન૦ (.) આવુ મહાવિરામનુ ચિહ્ન (વ્યા.); 'ફૂલ્સ્ટૉપ'. ૦વીર પું૦ મોટો પરાક્રમી પુરુષ (૨) [સં.] ચોવીસમા જૈન તીર્થંકર (૩) હનુમાન (૪) ગરુડ. ૦વ્યથા સ્ત્રી૦ ભારે વેદના ૦વ્રત ન૦ મોટું—ખૂબ કઠણ વ્રત (૨) પાંચ મોટા વ્રત (અહિંસા, સત્ય, અસ્તેય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ) તેમાંનુ દરેક (૩) જીવનની અનિવાર્ય ફરજ. ૦શય વિ૦ [+ આશય] ઉચ્ચ આશયવાળું; સજ્જન (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) જી જેવુ એક માનવાચક ઉદા૦ મારતર મહાશય. ૦શયી વિ૦ મહાશય. ૦શૂંકુ ન૦ દક્ષ મહાપદ્મ (સંખ્યા) ૦શાળા સ્ત્રી૦ 'કૉલેજ' ૦સભા સ્ત્રી૦ મોટી વિશાળ સભા (૨) (સં.) 'કૉંગ્રેસ.' ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ મોટી સમિતિ(૨)(સં.)'ઑલ ઈંડિયા કૉંગ્રેસ કમિટી' ૦સંસ્કૃત ન૦ વેદનુ સંસ્કૃત. ૦સાગર પું૦ મોટો સમુદ્ર ૦સ્થવિર પુ૦ ૨૦ વર્ષ જૂનો બૌદ્ધ ભિક્ષુ

મહાજરીન વિ૦ પુ૦ [ફા મુહાજરીન]હિજરત કરનારો, હિજરતી

મહાન વિ૦ જુઓ 'મહા'મા મોટું, ભવ્ય; [મહત્તાવાળું

મહાણો પું૦ [ફા મહાવા] ભાર; વક્કર

મહાર પું૦ [મ.] એક અંત્યજ જાતનો માણસ—ભંગી [આવકાર

મહારત પું૦ [અ] માહેરપણું; ઉસ્તાદી,

મહાલ પું૦[અ] તાલુકો,પરગણાનો એક ભાગ ૦ક(-કા)રી પું૦ મહાલનો વહીવટકાર

મહાલવું અ૦ક્રિ૦ [દે. મલ્હ] ઠાઠમાઠથી ને ગ્રાનંદમા અહીં તહીં ફરવું (૨) મોજ કરવી; લહેર કરવી

મહાવત પું૦ [સ મહામાત્ર, સર૦ મ મહાત, માહૂત; હિં] હાથીનો હાંકનાર

મહાવરો પું૦ [અ] અભ્યાસ; ટેવ (૨) શિરસ્તો, ચાલુ વહીવટ. [-કરવો, -પાડવો= અભ્યાસ – ટેવ પાડવા]

મહાસણો પુ૦ [અ મુહાસ્સહ] હિસાબ

મહાસરડી સ્ત્રી૦[સ મહા+મ. સરટ=ગરોળી] પૃથ્વી પરથી નાબૂદ થયેલુ એક મોટું પ્રાણી

મહાંત વિ૦ [સં. મહત્] + મોટું, મહાન

મહિ(-હી) સ્ત્રી૦ [સં] પૃથ્વી ૦તલ(-ળ) ન૦ પૃથ્વીની સપાટી ૦ધર પુ૦ પર્વત ૦નાથ, ૦પતિ, ૦પાલ(-ળ) પુ૦ રાજા

મહિના, ૦દાર જુઓ 'મહિનો મા

મહિનો પું૦ [સર૦ હિં મહીના, પ્રા માહ, સં માસ] માસ, વરસના બાર ભાગમાનો એક જે તેટલો સમય (૨) [લા] માસિક પગાર. [-આવવો, થવો=(સ્ત્રીને) અટકાવું, ઋતુ આવવાની મુદત પૂરી થવી (૨) માસિક પગાર આવવો -કરવો, ઠરાવવો, બાંધવો= માસિક પગાર ઠરાવવો -ચઢવો=મહિના જેટલી મુદત વીતી જવી (૨) અટકાવનો વખત થઈ જવો, ગર્ભ રહેવો] -ના પુ૦ બ૦વ૦ [લા] ગર્ભ રહેવો તે (-રહેવા, -હોવા) (૨) કાવ્યનો એક પ્રકાર, જેમાં બારે મહિનાને અનુલક્ષતો વિષય હોય છે. -નાદાર પું૦-માસિક પગારે નોકરી કરનાર ૦માસ પુ૦ લગભગ એક માસ જેટલો સમય

મહિમા પું૦ [સં] પ્રતાપ, યશ (-કહેવો, -આવો,-બોલાવો) (૨) સ્ત્રી૦ મોટું રવરૂપ લેવાની યોગની એક સિદ્ધિ ૦વાન વિ૦ મહિમાવાળુ

મહિયર ન૦ [સં માતૃ+ગૃહ, પ્રા માઇ+હર; સર૦ મ માહેર] પિયર

મહિયારી સ્ત્રી૦ ['મહી' ઉપરથી] ભરવાડણ; ગોપી (૨) ગોત્રજની પૂજા કરનાર સ્ત્રી

મહિલા સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી (૨) રાણી. ૦શ્રમ પું૦; ન૦[+ આશ્રમ] સ્ત્રીઓ માટેની આશ્રમ સંસ્થા.

મહેસૂલ (હે) સ્ત્રી૦[અ. મહ્સૂલ] જમીન ઉપરનો કર (૨) જકાત; દાણ (૩) નોન્યની કુલ આવક –લી વિ૦ મહેસૂલને લગતું

મહેંદ્ર પુ૦ [સં.] (સ) ઇંદ્ર

મહોકા ન૦ [સર૦ હિં મહોક, મહોખા (સ. મધૂક)] એક પક્ષી

મહોચ્છવ, મહોત્સવ [સં.]પું૦ મોટો ઉત્સવ

મહોદધિ પુ૦ [સં] મહાસાગર

મહોદય વિ૦(૨)પુ૦ [સં.]મહાનુભાવ, મહાશય

મહોબ્બત (હો)સ્ત્રી૦[અ મહબ્બત]પિછાન, દોસ્તી (૨) પ્રેમ, પ્યાર. –તી વિ૦ મહોબ્બતવાળું

મહોર (હો) સ્ત્રી૦ [ફા. મુહ] ગીની (૨) છાપ, સિક્કો (૩) ચલણી સિક્કો (ઉદા૦ રૂપામહોર). [–મારવી, લગાવવી=છાપ મારવી (૨) ખાસ કરીને કરવી કે વિશિષ્ટતા આપવી.] ૦દાર સ્ત્રી૦ બેગમ; સ્ત્રી

મહોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (બળામા ઊપણતા દાણા ખેડે ઘૂણસા પડે તેને) વાળીને દૂર કરવું

મહોરું (હો) ન૦ [ફા મુહ્રહ, સર૦ મ મોહરા] શેતર જનુ સોગઠું.–દો પુ૦ સાપના તાળવામા થતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ઘસીને ચળકાટ આપવો તે (૩) જેથી ચળકાટ અપાય તે (૪) અસ્તાઈની કડી (૫) નગારું વગાડવાની એક રીત (૬) [સર૦ હિં મુહરા (પ્રા. મુહ, સ મુખ ઉપરથી)] કુસ્તીની શરૂઆતમા આમ તેમ ફરવું તે (૭) તરવારનો ઘા

મહોલ્લ, –લ્લાત (હો) જુઓ 'મહેલ'મા

મહોલ્લો, –લ્લાદાર (હો) જુઓ 'મહેલ્લો'મા

મળ પું૦ [સં મલ] મેલ,કચરો,વિષ્ટા [–કરવો =મલોત્સર્ગ કરવો.]

મળકું વિ૦ ['મેળુ' ઉપરથી] જરા મેળું

મળગળું વિ૦ [જુઓ મળકું] જરા મેળુ (૨) [સં મલ ઉપરથી] ગંદું; મેલું

મળણ ન૦ ['મળવું' ઉપરથી] મળવું તે,મેળાપ, સ્નેહ –તર ન૦ નફો: કમાણી. –તાગરું વિ૦ મિલનસાર. –તાવશેક પું૦ ગ્રહ મળતા આવવા તે; મેળ (પતિપત્ની માટે) –તિયું વિ૦ સાથે મળી કામ કરનાર; સાથી (૨) અમુક પક્ષમાં મળી ગયેલું; પક્ષકાર –તિયણ, –તી સ્ત્રી૦ મળતિયા સ્ત્રી

મળમાસ પુ૦ જુઓ મલમાસ

મળવિકાર પું૦ બંધકોશથી થયેલો રોગ

મળવું અ૦ક્રિ૦ [સં મિલ્] ભેગાવું, ભેગું થવું; ભળવું (૨) એકરૂપ બનવું, સપ કરવો (૩) મુલાકાત થવી; એકઠા થવું (૪) સમાન હોવું (૫) મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવું (૭) જડવું, હાથ લાગવું [મળતાવશેક=જુઓ મળતી પાતી મળતી પાંતી=બનતી રાશ, મેળ મળતું આવવું=સરખું હોવું (૨) બરાબર બેસતું આવવું મળતું કરવું=સમાધાન કરવું (૨) બધબેસાડવું. મળી જવું = એક થઈ જવું ભળી જવું. મળ્યા ભાઈની પ્રીત =નામની પ્રીત; માત્ર મેળા થવાય ત્યારે બતાવાતી પ્રીત.]

મળશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ મલશુદ્ધિ

મળસકું ન૦ પરોઢિયું

મળાવડો પુ૦ મલાવવું તે મલાવડો

મળાવરોધ પુ૦ જુઓ મલાવરોધ

મળાશય ન૦ જુઓ મલાશય

મળિયાગર(–કો) પું૦ જુઓ મલયાગર

મળોત્સર્ગ પુ૦ જુઓ મલોત્સર્ગ

મળી સ્ત્રી૦[પ્રા. મલિઅ(સં મૃદિત=પિલાયેલું)] પૈઠામા ઊંજેલા દ્વિવેલ તથા ચીયરાનો થતો મેલ (૨) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ

મંકોડા પુ૦ અ૦વ૦ [સ મણિ, મણિક] કેડના ઘ કોડા–મણકા [નાનો મંકોડો

મંકોડો પુ૦ [દે મક્કોડ] એક જંતુ –ડી સ્ત્રી૦

મંગ(૦રો) પું૦ [સર૦ સં. મઞ્ચ=વહાણનો કૂવારતંભ; જુઓ મગરો] ડુંગરો, ટેકરો

મંગણ(–ન) પુ૦[પ્રા મગ્ગણ (સં માર્ગણ); સર૦ હિં મગન] જુઓ માગણ

મગરો પુ૦ [જુઓ મ ગ] ડુંગરો, ટેકરો

મંગલ(–ળ) વિ૦ [સં.] શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પુ૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) મંગળવાર (૪) ન૦ કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬) આશીર્વાદ કે ખુશાલીનુ ગીત (૭) મંગને આરતી કરાતી સ્તુતિ. [–ગાવાં=વેળા મંગળ

મહેસૂલ (હે) સ્ત્રી૦[અ. મહ્સૂલ] જમીન ઉપરનો કર (૨) જકાત; દાણ (૩) રાજ્યની કુલ આવક. –લી વિ૦ મહેસૂલને લગતુ

મહેંદ્ર પુ૦ [સ.] (સં) ઇંદ્ર

મહોકા ન૦ [સર૦ હિં મહોક, મહોખા (સ. મધૂક)] એક પક્ષી

મહોચ્છવ, મહોત્સવ [સં] પુ૦ મોટો ઉત્સવ

મહોદધિ પું૦ [સં] મહાસાગર

મહોદય વિ૦(૨)પુ૦ [સં.]મહાનુભાવ; મહાશય

મહોબ્બત (હો)સ્ત્રી૦[અ મહબ્બત]પિછાન, દોસ્તી (૨) પ્રેમ, પ્યાર. –તી વિ૦ મહોબતવાળુ

મહોર (હો) સ્ત્રી૦ [ફા મુહ્ર] ગીની (૨) છાપ, સિક્કો (૩) ચલણ સિક્કો (ઉદા૦ રૂપામહોર). [–મારવી, લગાવવી=છાપ મારવી (૨) ખાસ કરીને કરવી કે વિશિષ્ટતા આપવી] ૦દાર સ્ત્રી૦ બેગમ, સ્ત્રી

મહોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (બળામા ઊપણતા દાણા જોડે ઝૂણસા પડે તેને) ચાળીને દૂર કરવુ

મહોરું (હો) ન૦ [ફા. મુહ્રહ, સર૦ ન મોહરા] શોભા જનુ મોગટું –રો પુ૦ સાપના તાળવામા થતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ઘસીને ચળકાટ આપવો તે (૩) જેથી ચળકાટ અપાય તે (૪) અરતાઈની કડી (૫) નગારું વગાડવાની એક ગત (૬) [સર૦ હિં મુહરા (પ્રા. મુહ, સ મુખ ઉપરથી)] કુરતીની શરૂઆતમા આમ તેમ ફરવુ તે (૭) તરવારનો ઘા

મહોલ, –લાત (હો) જુઓ 'મહેલ'મા

મહોલ્લો, –લ્લાદાર (હો) જુઓ 'મહેલ્લો'મા

મળ પુ૦ [સં. મલ] મેલ,કચરો,વિષ્ટા. [–કરવો =મલોત્સર્ગ કરવો.]

મળકું વિ૦ ['મોળુ' ઉપરથી] જરા મોળુ

મળગૂંગળું વિ૦ [જુઓ મળકું] જરા મોળુ (૨) [સ. મલ ઉપરથી] ગંદું; મેલુ

મળણ ન૦ ['મળવુ' ઉપરથી] મળવુ તે,મેળાપ; સ્નેહ –તર ન૦ નફો કમાણી. –તાવડું વિ૦ મિલનસાર. –તાવશેક પું૦ ગ્રહ મળતા આવવા તે, મેળ (પતિપત્ની માટે) –તિયું વિ૦ સાથે મળી કામ કરનાર; સાથી (૨) અમુક પક્ષમાં મળી ગયેલુ; પક્ષકાર. –તિયણ, –તી સ્ત્રી૦ મળતિયા સ્ત્રી

મળમાસ પુ૦ જુઓ મલમાસ

મળવિકાર પુ૦ બંધકોશથી થયેલો રોગ

મળવું અ૦ક્રિ૦ [સં. મિલ્] ભેગુ થવું; ભળવુ (૨) એકરૂપ બનવુ; સપ કરવો (૩) મુલાકાત થવી; એકઠા થવુ (૪) સમાન હોવું (૫) મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવું (૭) જડવુ; હાથ લાગવુ [મળતાવડશેક=જુઓ મળતી પાતી મળતી પાંતી=બનતી રાશ, મેળ મળતું આવવું=સરખું હોવું (૨) બરાબર બેસતુ આવવુ. મળતું કરવું=સમાવાન કરવુ (૨) બંધબેસાડવુ મળી જવું=એક થઈ જવુ ભળી જવુ. મળ્યા ભાઈની પ્રીત =નામની પ્રીત; માત્ર ભેગા થવાય ત્યારે બતાવાતી પ્રીત.]

મળશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ મલશુદ્ધિ

મળસકું ન૦ પરોઢિયુ

મળાવડો પુ૦ ભલાવવુ તે મલાવડો

મળાવરોધ પુ૦ જુઓ મલાવરોધ

મળાશય ન૦ જુઓ મલાશય

મળિયાગર(–રુ) પુ૦ જુઓ મલયાગરુ

મળોત્સર્ગ પું૦ જુઓ મલોત્સર્ગ

મળી સ્ત્રી૦[પ્રા. મલ્લિઅ(સં. મૃદિત=પિસાયેલુ)] પૈડામા ઊંજેલા દિવેલ તથા ચીપરાનો થતો મેલ(૨) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ

મંકોડા પુ૦ બ૦વ૦ [સ મણિ, મણિક] કેહના અ કોડા–મણકા [નાનો મંકોડો

મંકોડો પુ૦ [દે મક્કોડ] એક જંતુ –ડી સ્ત્રી૦

મંગ(૦રો) પું૦ [સર૦ સં. મઙ્ગ =વહાણનો કૂવારતંભ, જુઓ અગરી] ડુંગરો; ટેકરો

મંગણ(–ન) પું૦[પ્રા મન્ગણ (સંમાર્ગણ); સર૦ હિં. મંગન] જુઓ માગણ

મંગરો પું૦ [જુઓ મગ] ડુંગરો, ટેકરો

મંગલ(–ળ) વિ૦ [સં] શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પુ૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) મંગળવાર (૪) ન૦ કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬) આશીર્વાદ કે ખુશાલીનુ ગીત (૭) ગ્રંથને આરંભે કરાતી સ્તુતિ. [–આપવાં=વોળમંગળ

મહેસૂલ (હે) સ્ત્રી૦[અ. મહ્સૂલ] જમીન ઉપરનો કર (૨) જકાત; દાણ (૩) રાજ્યની કુલ આવક. –લી વિ૦ મહેસૂલને લગતુ

મહેંદ્ર પુ૦ [સ.] (સ) ઇંદ્ર

મહોકા ન૦ [સર૦ હિં મહોક, મહોખા (સ. મધૂક)] એક પક્ષી

મહોચ્છવ, મહોત્સવ [સ.]પું૦ મોટો ઉત્સવ

મહોદધિ પુ૦ [સં] મહાસાગર

મહોદય વિ૦(૨)પું૦ [સં.]મહાનુભાવ, મહાશય

મહોબત (હો)સ્ત્રી૦[અ મહબ્બત]પિછાન, દોસ્તી (૨) પ્રેમ, પ્યાર. –તી વિ૦ મહોબતવાળુ

મહોર (હો) સ્ત્રી૦ [ફા. મુહ્ર] ગીની (૨) છાપ, સિક્કો (૩) ચલણી સિક્કો (ઉદા૦ રૂપામહોર). [–મારવી, લગાવવી=છાપ મારવી (૨) ખાસ કરીને કરવી કે વિશિષ્ટતા આપવી] –દાર સ્ત્રી૦ બેગમ, સ્ત્રી

મહોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (ખળામા ઊપણતા દાણા ભેટે ઢૂણસા પડે તેને) ચાળીને દૂર કરવું

મહોરું (હો) ન૦ [ફા. મુહ્રહ, સર૦ મ મોહરા] શેતરજનુ મોગટું.–રો પું૦ સાપના તાળવામા થતો ગોળ ચપટો પદાર્થ (૨) ઘસીને ચળકાટ આપવો તે (૩) જેથી ચળકાટ અપાય તે (૪) અસ્તાઈની કડી (૫) નગારું વગાડવાની એક રીત (૬) [સર૦ હિં. મુહરા (પ્રા. મુહ, સ મુખ ઉપરથી)] કુસ્તીની શરૂઆતમાં આમ તેમ ફરવુ તે (૭) તરવારનો ઘા

મહોલ્લ, –લ્લાત (હો) જુઓ 'મહેલ'મા

મહોલ્લો, –લ્લાદાર (હો) જુઓ મહેલ્લો'મા

મળ પુ૦ [સં. મલ] મેલ,કચરો,વિષ્ટા. [–કરવો =મલોત્સર્ગ કરવો.]

મળકું વિ૦ ['મોળુ' ઉપરથી] જરા મોળું

મળગળું વિ૦ [જુઓ મળકું] જરા મોળુ (૨) [સં મલ ઉપરથી] ગંદું; મેલું

મળણ ન૦ ['મળવુ' ઉપરથી] મળતુ તે,મેળાપ, સ્નેહ –તર ન૦ નફો; કમાણી. –તાજું વિ૦ મિલનસાર. –તાવશેક પું૦ ગ્રહ મળતા આવવા તે, મેળ (પતિપત્ની માટે) –તિયું વિ૦ સાથે મળી કામ કરનાર; સાથી (૨) અમુક પક્ષમા મળી ગયેલુ; પક્ષકાર. –તિયણ, –તી સ્ત્રી૦ મળતિયા સ્ત્રી

મળભાસ પું૦ જુઓ મલમાસ

મળવિકાર પું૦ અપચોથી થયેલો રોગ

મળવું અ૦ક્રિ૦ [સ. મિલ્] ભેગુ થવું; ભળવુ (૨) એકરૂપ બનવું, સપ કરવો (૩) મુલાકાત થવી; એકઠા થવુ (૪) સમાન હોવુ (૫) મેળ હોવો (૬) પ્રાપ્ત થવુ (૭) જડવુ; હાથ લાગવુ [મળતાવળશેક=જુઓ મળતી પાતી મળતી પાંતી=બનતી રાશ, મેળ મળતુ આવવું=સરખું હોવુ (૨) બરાબર બેસવુ આવવુ. મળતું કરવું=સમાધાન કરવુ (૨) બધબેસતું કરવુ મળી જવું = એક થઈ જવુ ભળી જવુ. મળ્યા ભાઈની પ્રીત =નામની પ્રીત; માત્ર દેખા થવાય ત્યારે બતાવાતી પ્રીત.]

મળશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ જુઓ મલશુદ્ધિ

મળસકું ન૦ પરોઢિયુ

મળાવડો પુ૦ ભેલાવવુ તે મેળાવડો

મળાવરોધ પુ૦ જુઓ મેળાવરોધ

મળાશય ન૦ જુઓ મલાશય

મળિયાગર(–કો) પુ૦ જુઓ મલયાગરુ

મળોત્સર્ગ પુ૦ જુઓ મલોત્સર્ગ

મળી સ્ત્રી૦[પ્રા. મલિઝ(સં. મૃદિત=પિલાયેલુ)] પૈડામા ઊંજેલા દિવેલ તથા ચીપરાનો થતો મેલ(૨) હનુમાનની મૂર્તિ ઉપરનો તેલ અને સિંદૂરનો મેલ

મંકોડા પુ૦ બ૦વ૦ [સ મણિ, મણિક] દેહના અંકોડા–મણકા [નાનો મંકોડો

મંકોડો પુ૦ [દે મક્કોડ] એક જંતુ –ડી સ્ત્રી૦

મંગ(૦રો) પુ૦ [સર૦ સં. મઙ્ગ =વહાણનો કૂવારતંભ; જુઓ મગરો] ડુગરો, ટેકરો

મંગણ(–ન) પુ૦[પ્રા. મગ્ગણ (સં.માર્ગણ); સર૦ હિં. મંગન] જુઓ માગણ

મંગરો પુ૦ [જુઓ મગ] ડુગરો; ટેકરો

મંગલ(–ળ) વિ૦ [સં.] શુભ; કલ્યાણકારક (૨) પું૦ એ નામનો ગ્રહ (૩) મંગળવાર (૪) ન૦ કલ્યાણ; સુખ (૫) ખુશાલીનો અવસર (૬) આશીર્વાદ કે ખુશાલીનુ ગીત (૭) ગ્રંથને આરંભે કરાતી સ્તુતિ. [–આપવાં=ધોળમંગળ

ગાવા.] ૦કારક,૦કારી વિ૦ મંગળ કરનારું; શુભ. -લા(-ળા)ચરણ ન૦ ગ્રંથ કે કોઈ કામને આરંભે કરાતી ઈષ્ટદેવસ્તુતિ (૨) [લા] રાત્રિપ્રાત.-લા(-ળા)ષ્ટક ન૦લગ્ન વગેરે પ્રસંગે અપાતે બોલાતા આશીર્વાદના આઠ શ્લોક -ળફેરા પું૦ બ૦ વ૦ પરણી લીધી વરવહુ ચોરીની આસપાસ ચાર વાર ફરે છે તે [-ફરવા=પરણવું.]-ળમય વિ૦મંગળકારી, કલ્યાણકારી. -ળમૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ જેનું સ્મરણાદિ મંગળકારી છે તે (૨) [સ.] ગણપતિ -ળવાર પુ૦ અઠવાડિયાનો ત્રીજો વાર -ળવારું વિ૦ મંગળવારે આવતું કે શરૂ થતું. -ળસૂત્ર ન૦લગ્ન વખતે વર તરફથી કન્યાના ગળામા દોરો પહેરાવાય છે તે, જેને કન્યા ધણીની હયાતી સુધી પહેરી રાખે છે (૨) સ્ત્રીના ગળાનું એક ઘરેણું -ળા સ્ત્રી૦ વૈષ્ણવ મંદિરમા હાકોરજીના પ્રભાતના પહોરનાં દર્શન (૨) [સં.] દુર્ગા (૩) હળદર (૪) દુર્વા

મંગાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['માગવું' ઉપરથી, સર૦ હિં. મગવાના] લાવવાને કહેવું, લખવું ઇ૦

મંગોળો પું૦ [જુઓ મ ગ] પથ્થર ગોઠવીને કરેલો કામચલાઉ ચૂલો

મંચ,૦ક પુ૦[સ] પલંગ(૨)માચડો, વ્યાસપીઠ, 'હાયસ' (૩) ખેતરમા બાંધેલો માળો

મંછા સ્ત્રી૦ [સ. મનીષા; બ. મગા, મનશા] ઇચ્છા ઉમેદ; વિચાર [-ભૂત ને શંકા ડાકણ =ભૂત અને ડાકણ એ આપણી જ મનીપાએ અને શંકાઓ છે.]

મંજન ન૦ [સં] માંજવું તે (૨) દાત ઘસવાની ભૂકી (૩) દાતે પીડ-દરગની લૂગદી મૂકવી તે

મંજરિ(-રી) સ્ત્રી૦[સં] મોર, ફૂલની કળીઓનું ઝૂમખું-ડાળખી(૨) ફૂંપળ -રિત,-રિયાળું વિ૦ મંજરીવાળું

મંજર પું૦[પ્રા (સં. માર્જાર)] માંજર બિલાડો. -રી સ્ત્રી૦ બિલાડી, માજરી

મંજિલ સ્ત્રી૦ [અ] મકાન. ૦માહ સ્ત્રી૦ ઉતારો; ધર્મશાળા

મંજિષ્ઠ સ્ત્રી૦ [સ.] મજીઠ

મંજીર ન૦[સં] ઝાંઝર, નૂપુર. -રા પુ૦બ૦વ૦ [સર૦ મ મંજિરી] કાંસીજોડા; કરતાલ

મંજુ વિ૦ [સં] કોમળ, મધુર. ૦કેશ(-શી) વિ૦ સુંદર વાળવાળું ૦ભાષિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ મધુર બોલનારી (૨) સ્ત્રી૦ એક છંદ. ૦ભાષી, ૦વાદી વિ૦ મધુર બોલનારું. ૦લ વિ૦ મંજુ

મંજૂર વિ૦ [અ] કબૂલ; માન્ય; સંમત, બહાલ. [-રાખવું = માન્ય કરવું] -રી સ્ત્રી૦ બહાલી, હા પાડવી તે, સંમતિ

મંજૂષા સ્ત્રી૦ [સં] પેટી, મજૂસ

મંજો પું૦ [સર૦ મ મંજ્યા] ખભાનો લબોટો. [મંજે રમવું, મંજા ટીરવા = લબોટાની રમત રમવી.]

મંટોડું ન૦ મટોડું (સુ)

મઠતાલ પુ૦[જુઓ મઠતાલ]એક તાલ(સંગીત)

મઠ પું૦, ન૦[સં] લાતનું જાડું ઓસામણ

મંડન ન૦ [સં] શણગાર (૨) [મતનું] સ્થાપન

મંડપ પુ૦ [સં] માંડવો

મંડલ(-ળ) ન૦ [સં] ગોળ ઘેરાવ, કૂંડાળું (૨) ટોળું; સંઘ (૩) પ્રદેશ, પ્રાંત (૪) બાર રાજ્યોનો સમૂહ (૫) ઋગ્વેદના દશ ખંડમાનો દરેક. -લા(-ળા)કાર વિ૦ ચક્રાકાર, ગોળ -લિ(-લી,-ળિ. -ળી)ક પું૦ સામંત; ખંડિયો રાજા -લી(-ળી) સ્ત્રી૦ ટોળી, મંડળ. -લેશ્વ(-ળેશ્વ)ર(-શ્વર) પું૦ એક મંડળ -૧૨ રાજ્યોનો અધિપતિ

મંડવું અ૦ ક્રિ૦ [દે મંડ્ઢ] ખંતથી વળગવું, લાગવું, મચવું [મંડ્યા રહેવું = મચ્યા રહેવું; વળગ્યા રહેવું મંડાઈ ચૂકવું = નાઠારા થવું (૨) નિર્વંશ થવું]

મંડળ, -ળાકાર, -ળિ(-ળી)ક,-ળી, -ળેશ (-શ્વર) જુઓ 'મંડલ'મા

મંડાઈ,-ળી સ્ત્રી૦, -ળું ન૦ ['માંડવું' ઉપરથી] નાણું ધીરનાર વ્યાજ ઉપરાંત ચોપડામા ખાતું પાડવા બદલ બક્ષિસ લે છે તે -ણ ન૦ આરંભ, પાયો (૨) કૂવા પરના જે લાકડા સાથે ચાકડો હોય છે તે [-કરવું, માંડવું = આરંભ કરવો]

મંડાવવું, સ૦ક્રિ૦, મંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'માંડવું' નું પ્રેરક ને કર્મણિ [ઘર મંડાવું = પરણીને

ગૃહસંસાર શરૂ થવો. (તેથી ઊલટું – ઘર ભંગાવું)]

મંડિત વિ૦ [સં] શણગારેલું

મંડીલ ન૦ જુઓ મંદીલ

મંડૂક પું૦ [સં.] દેડકો ૦પ્લુતિ સ્ત્રી૦ દેડકાની દેડકો (૨) વ્યાકરણમાં કેટલાક સૂત્ર વચ્ચે મૂકી દઈ ત્યાર પછીના સૂત્રમાંથી પદ લેવું તે

મંડૂર ન૦ [સં] લોઢાનો કાટ (૨) તેનું રસાયણ

મંતર પું૦ જુઓ મંત્ર [**–મારવા** = મંતરવું. ૦ણ સ્ત્રી૦ ખાનગી મસલત ૦મુગ્ધ વિ૦ મંત્રથી મોહ પામેલું કે બીજા કશાથી તેના જેવી અસર પામેલું ૦શાસ્ત્ર ન૦ મંત્રો તથા તેમના વિધિનું શાસ્ત્ર ૦શાળા સ્ત્રી૦ મંત્રણા કરવાનો ખંડ. ૦સાધન ન૦ મંત્ર સાધવો તે. ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ મંત્ર સિદ્ધ થવો – મંત્રની કાર્યસાધક શક્તિ પ્રાપ્ત કરવી તે –ત્વ ન૦ મંત્રીપણું. –ત્રી પું૦ સલાહકાર, પ્રધાન (૨) પ્રધાન કાર્યકર્તા, સરથાનું તંત્ર સંભાળનાર, 'સેક્રેટરી'. **–ત્રીપદ** ન૦ મંત્રીનો હોદ્દો. **–ત્રીવટ** સ્ત્રી૦ [+પ્રા વટ્ટ (સં. વૃત્ત)] મંત્રીનું કામ **–ત્રીશ્વર** (–શ્વર) પું૦ [+ઈશ્વર(–શ્વર)] પ્રધાન મંત્રી

મંથન ન૦ [સં] વલોવવું કે વલોવાવું તે (૨) [લા.] ઊથલપાથલ, ગડમથલ ૦કાલ(–ળ) પું૦ મંથનનો સમય. ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ વલોણું કરવાની જગા. **–ની** સ્ત્રી૦ મથની, ગોળા

મંથર વિ૦ [સં] મંદ, સુસ્ત; ધીમું

મંથાચલ(–ળ) પું૦ [સં.] (સં.) મંદરાચળ

–મંદ [ફા] પ્રત્યય નામને લાગતા 'વાળું' એવો અર્થ બતાવે ઉદા૦ અક્કલમંદ ફતેહમંદ

મંદ વિ૦ [સં] ધીમું, ધીરું, થોડું. [**–પડવું** = ધીરું થવું, વેગ ઓછો થવો] ૦ગતિ વિ૦ ધીમી ગતિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ ધીમી ગતિ ૦ગામી વિ૦ મંદગતિથી જનારું. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦બુદ્ધિ વિ૦ કમઅક્કલ, મૂર્ખ (૨) સ્ત્રી૦ જડતા, મૂર્ખતા ૦ભાગી વિ૦ કમનસીબ. ૦ભાગ્ય વિ૦ મંદભાગી (૨) ન૦ દુર્ભાગ્ય ૦મતિ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ મંદબુદ્ધિ ૦હાસ્ય ન૦ સ્મિત; જરાક મલકાઈને હસવું તે

મંદરાચલ(–ળ) પું૦ [સં] એક પૌરાણિક પર્વત (સમુદ્રમંથનનો રવૈયો)

મંદવાડ પું૦ ['માંદું' ઉપરથી] બીમારી; રોગ **–ડિયું** વિ૦ રોગી, માંદું કે માંદું રહેવું **–ડો** પું૦ મંદવાડિયો વાર – શનિવાર

મંદા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] મૃદુ શ્રુતિનો એક પ્રકાર

મંદાકિની સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) ગંગા (૨) આકાશગંગા

મંદાક્રાંતા પું૦ [સં] એક છંદ [શરમ, લાજ

મંદાક્ષ વિ૦ [સં.] નબળી આંખોવાળું (૨) ન૦

મંદાગ્નિ પું૦ [સં] પાચનશક્તિની મંદતા કે તેવો રોગ [(૨) તેનું ફૂલ

મંદાર ન૦ [સં] સ્વર્ગનાં પાંચ વૃક્ષોમાનું એક

મંદિર ન૦ [સં] દેવાલય (૨) ઘર (૩) વિધાતુ ધામ. ૦પ્રવેશ પું૦ મંદિરમાં પ્રવેશવાની છૂટ **–રિયું** ન૦ મંદિર (૫.) (૨) વિ૦ મંદિરનું (ઉદા૦ મંદિરિયું ખેતર = મંદિરની માલકીનું ખેતર.)

મંદી સ્ત્રી૦ ['મંદ' ઉપરથી] મંદતા, કમીપણું (૨) ભાવની પડતી [કે ટોટો

મંદીલ ન૦ [સં] કસબી બારીક વણાટની પાઘડી

મંદું વિ૦ જુઓ મંદ

મંદ્ર વિ૦ [સં] ધીમો, ગંભીર (સૂર) (૨) સંગીતના ત્રણ પ્રકારના સ્વરોમાનો એક ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મધ્ય પું૦ સ્વરોની અમુક જાતની ગૂંથણી –એક વર્ણાલંકાર (સંગીત). **–દ્રાદિ** પું૦

[+ આદ્રિ] એક વર્ણાલંકાર (સંગીત)
મંમાયા સ્ત્રી૦ [સં. મહામાયા] માતા; દેવી
મા અ૦ [સં.] ના. નહિ
મા સ્ત્રી૦ [સ્ન] માતા મા [-નું જણ્યું = સહોદર; એક માનુ સંતાન] ૦ઈ સ્ત્રી૦ મા, ૦ઈ કાંગલું વિ૦ માવડિયું(૨)બાયલું, નબળું. ૦ઘેલું વિ૦ મા પ'છળ ઘેલું ઘેલું થાય એવું ૦જી સ્ત્રી૦ દાદી (૨) અંબા માતા કે કોઈ દેવી (૩) વૃદ્ધ સ્ત્રીનું માનવાચક સંબોધન
માઆજ્ઞમા વિ૦ [અ. મુઅજ્જન] મોટું, મહાન
માઇક, -ક્રોફોન ન૦, પુ૦ [ઈં] ધ્વનિવર્ધક યંત્ર [અંતર
માઇલ પુ૦ [ઇ] ભાવનસો એ થી કૂટ નેટલું
માકર(-ણ) પુ૦ [પ્રા. મંકણ (સં. મત્કુણ)] એક જીવડું, માકડ. -ણિ(-ણિ)યું વિ૦ માકણ-વાળુ (૨)ન૦ માકણ ભરાઈ રહે તેનું કાણાંવાળું પાટિયું (૩) માકણ જેવી ગંધવાળું એક જીવડું
માકૂલ વિ૦ [અ] યોગ્ય
માકો પુ૦ [સં માર્કવ, સર૦ મ. માકા] ભાંગરો
માક્ષિ(-ક્ષી)ક ન૦[સં.] મધ (૨) એક ઉપધાતુ -ઔષધમા વપરાય છે
માખ(-ખી) સ્ત્રી૦[પ્રા મક્ખિઆ (સં મક્ષિકા)] એક ઊડતુ જીવડું. [-છીંકવી = અપશુકન થવા -ડૂબી જવી (તેલમા) = ઢીલુ થઈ ચૂપ ઊભું રહેવુ, વીલું પડી જવું -મારીને નિચોવવી = ભારે કંજૂસાઈ દાખવવી માખો મારવી = આળસમા વખત વિતા-વવો, બેકાર હોવુ] ૦એસણું ન૦ કંગાલિ-યત (૨) લાલચ
માખણ ન૦ [પ્રા મક્ખણ (સં ત્રક્ષણ) સર૦ હિં.; માખન, મ.] દહીં વલોવવાથી નીકળતુ સત્ત્વ નવનીત (૨) [લા.] ખુશામત [-ચોપડવું. લગાવવું = ખુશામત કરવી] ૦ચોર પુ૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ. -ણિયું વિ૦ માખણ જેળ-વેલું (ચૂનો) (૨) માખણ જેવુ નરમ (૩) [લા.] ખુશામતિયું. [માખણિયો ભગત = ખુશામતિયો]
માખાળ પુ૦ [સં મા (માપવુ. નક્કી કરવું) + ખળું ?] ખળીમા આવેલા પાકનો સરકારી ભાગ માટે કાઢવામા આવતો અંદાજ
માખી સ્ત્રી૦ જુઓ માખ. ૦ઘોયું ન૦ ભમરડાની એક રમત. ૦પાધ પુ૦ માખી પકડનારો જીવડો.-ખો પું૦ મોટી લીલી માખ
માગ પુ૦ [સં માર્ગ, પ્રા મગ] રસ્તો (૨) જગા; આસન (૩) અંતર મોકળાશ [-આપવો, દેવો = જગા કરી આપવી (૨) સત્કારવું. -કરવો = રસ્તો કરવો (૨) ચમત્કાર કરવો. -મૂકવો (-ની આગળ) = -થી ઊતરતુ હોવુ. -મૂકાવવો (-ની પાસે) = ચડિયાતાપણું કબૂલ કરાવવું; પ્રતિષ્ઠાનુ પદ પ્રાપ્ત કરવું]
માગ (ગ) સ્ત્રી૦ ['માગવુ' ઉપરથી] માગ; માગણી, ખપત (૨) ઉઘરાણી ૦ણુ પું૦ માગનાર;ભિખારી(૨)ન૦ માગવું તે.૦ણિયાત વિ૦ [પા. મગ્ગણ (સં. માર્ગણ)] ભિખારી ૦ણી સ્ત્રી૦ માગવું તે (૨) માગ; ખપત. [-આવવી = -ની માગ થવી,માગવું.-કરવી = માગવું.-માં ચડવું = વધારે કિંમતે માગણી કરવી] ૦ણું ન૦ માગણી, માગવું તે (૨) લેણું (૩) પર હકમાંથી આરોપી કે ગુનેગારને કોર્ટમા હાજર કરવાની માગણી. 'એકસ્ટ્રે-ડિશન' [-કરવું = માગવું] ૦તું વિ૦ માગણી કરતુ (૨) ન૦ લેણું
માગધ પું૦[સં.]વખાની કીર્તિ ગાનાર,વહીવંચો
માગધી વિ૦[સ] મગધ દેશનુ (૨) સ્ત્રી૦ એની ભાષા (ચારમાની એક પ્રાકૃત)
માગરણું ન૦ વરને પીઠી ચોળવી તે
માગવું સ૦ક્રિ૦ [સ માર્ગય્, પ્રા મગ્ગ, સર૦ મ માગણે હિ, માંગના] આપવા માટે કહેવુ (૨) પાછું આપવા કહેવું. [માગી ખાવું = ભીખ વડે જીવવુ. માગી લેવું = માગીને લેવુ. માગ્યા મેહ = માગ કે જરૂર પ્રમાણે મેઘ (વરસવા)]
માગશર પું૦ [સ માર્ગશિર] વિક્રમ સંવતનો [બીજો મહિનો
માગી તાગી(૦ને) અ૦ [માગવું + તાગવું] આમથી તેમથી -ગમે તેમ કરીને મેળવીને
માગું ન૦ [માગવુ' ઉપરથી]માગણી (બહુધા લગ્નવિષયક). [-આવવું = સગાઈ માટે માગણી કે કહેણ આવવુ. -કરવું, મોકલવું

=સગાઈ માટે કહેણ મોકલવું. –ઝીલવુ =સગાઈનું કહેણ સ્વીકારવું.]

માધ પુ૦ [સં] માહ; વિક્રમ સંવતનો ચોથો મહિનો. ૦મેળો પુ૦ પ્રયાગમા માઘમા ભરાતો એક મોટો મેળો ૦વટો પું૦[+પ્રા.વટ્ટ (સં વૃત્ત)], ૦સ્નાન ન૦ પોષ સુદ પૂનમથી મહા સુદ પૂનમ સુધી સૂર્યોદય પહેલા સ્નાન કરવાનું એક વ્રત

માછણ સ્ત્રી૦ ['માછી' ઉપરથી] માછીની સ્ત્રી

માછલી સ્ત્રી૦, –લું ન૦ [સ. મત્સ્ય, પ્રા. મચ્છ, માગધી–મશ્ચલી] એક જળચર પ્રાણી

માછલો પું૦ જુઓ માસલો

માછી પું૦ [પ્રા મચ્છિઅ (સ માત્સ્યિક)] માછીમાર (૨) બલાત્મી. ૦માર પુ૦ [પ્રા મચ્છ (સં. મત્સ્ય) + માર (મારવુ)] માછલા પકડવાનો ધંધો કરનાર [માળ્યુ

માજણ્યું વિ૦[મા +જણવું]એક માનુ, સહોદર; ઉપરથી ? કે પ્રા મજ્ઝ = વચ્ચેનું ઉપરથી ?] (સુ) સખતળી; માજ૨

માજન ન૦['માઝા'(પ્રા. મજ્ઝ = મધ્ય) ઉપરથી ? અથવા ફા મિજાન ? સર૦ મ માજ, દે મજ્જા =મર્યાદા] હદ: અંકુશ. [માજને રહેવું =મર્યાદામા રહેવુ]

માજમ સ્ત્રી૦[આ. મઝજૂન, સર૦ હિં. માજૂન, મ. માજૂમ] ભાગના સત્ત્વમાં બીજું વસાણા નાખી બનાવેલો કેફી પદાર્થ

માજરવેલ સ્ત્રી૦ એક જાતની ડાગર

માજરો પું૦ [અ.માજરા] હકીકત; વર્ણન

માજલ ન૦ એક પંખી [માજવું

માજવું ન૦ ક્રિ૦ [પ્રા. મજ્જ (મૃજ્)] જુઓ

માજ્યું વિ૦ [મા + જ્યુ] માજણ્યુ –ઈ સ્ત્રી૦ બહેન –ો પું૦ ભાઈ

માજિસ્ટ્રેટ પું૦ જુઓ મેજિસ્ટ્રેટ

માઝ વિ૦ [અ] પૂર્વનુ, અગાઉ થઈ ગયેલુ (૨) મરહૂમ (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ 'મા'માં

માઝુકળ ન૦ [સં માયાફલ, સર૦ હિં., મ.] માયુ –ળી સ્ત્રી૦ માઝુકળનો છોડ

માઝુમી વિ૦ [જુઓ માજમ; સર૦ મ] માજમનું બંધાણી

માઝૂર વિ૦ [અ]આધળું (૨) ઉન્મત્ત ગર્વિષ્ઠ

માઝમ વિ૦[પ્રા મજ્ઝિમ(સં મધ્યમ)]મધ્યમ

માઝર સ્ત્રી૦[પ્રા મંજીર=નૂપુર(અવાજ કરે તે)

માઝા સ્ત્રી૦[દે. મજ્જા, પ્રા મજ્જાયા (સં.મર્યાદા)] મર્યાદા. [–છોડવી, –મૂકવી=મર્યાદા તજવી; હદ ઓળંગવી –રાખવી=મર્યાદા સાચવવી]

માટ અ૦ [સં માત્રા કે નિમિત્તે ઉપરથી ?] (પ,) માટે –ટે, –ટે કરી(૦ને) અ૦ વાસ્તે; સારુ (૨) તેથી, તે કારણે

માટ ન૦ [પ્રા. મટ્ટિઆ (સ. મૃત્તિકા) ઉપરથી] માટલુ (૨) [જુઓ માટી (માસ)] ખોરાકમાં વપરાયેલુ માસ. ૦રિયો વિ૦ પુ૦ ['માટી' ઉપરથી ?] થાળુ બાંધ્યા વિનાનો (કૂવો)

માટલી સ્ત્રી૦ [જુઓ માટ (માટલું), સર૦ મ માથુલી] નાનું માટલુ. [–આવવી=ખાવુ ભરેલી માટલી વર કે કન્યા પક્ષ તરફથી આવવી] –લું ન૦ માટીનુ એક વાસણ [–પૂરવું=પાપડ વગેરેથી ભરીને લગ્ન-પ્રસંગે માટલું આપવું.]

માટી વિ૦ [સં. માઠિત=બખ્તરિયો પરથી ?] બેનમૂન (૨) પુ૦ માટી, ધણી (૩) અરદ (૪) સ્ત્રી૦ [પ્રા. મટ્ટિઆ (સ. મૃત્તિકા)] મરોડી (૫) માસ [–ખોદવી=જમીન ખોદી માટી કાઢવી –ઢાંકવી=છુપાવવું; દોષની ચર્ચા ન થાય તેમ કરવું. –થવુ=બગડી જવુ, ધૂળધાણી થવું –માં મળી જવું= ધૂળભેગું થવુ, ફના થવું, મટી જવું] ૦ડો પુ૦ પુરુષ (૨) ધણી

માટે, ૦કરી(૦ને) અ૦ જુઓ 'માટ' અ૦ મા

માઠ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ (સં મારિશ)] એક ભાજી

માઠી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] હાથનુ એક ઘરેણુ

માઠું વિ૦ [સં મૃષ્ટ ?] અવળ, બૂંડુ; અશુભ (૨)[લા]કંઈક ઓછું [–કરવું=બૂંડુ કરવુ –તોળવું=કંઈક ઓછુ તોળવુ –થવું= બૂંડું અશુભ થવું –લાગવું=ઓછુ લાગવું; લાગણી દુખાવી] –ઠેકું વિ૦ થોડુ; લગાર

માઠ ન૦ [સર૦ મ] નાળિયેરી

માઢ (મા') ન૦ [જુઓ માઢ] બાજઠ ઉપર ફૂલ બાંધી બનાવેલુ રણદેવનુ સ્થાન, દેવોનો મંડપ

(૨) પું૦ જુઓ માઢ

માડણ ન૦ [સં મણ્ડ્=શણગારવું, સર૦ હિ. માડના] તારા ટપકીની પિયળ (૨) [?] ગામને પાદરે પાણી ભરાયેલો ખાડો (જેમા ભેંસો પડી રહે છે)

માડા પુ૦ [જુઓ માડું] જુવાર અને વઉની મિશ્રિત, હાથે ઘડેલી રોટલી

માડી સ્ત્રી૦ [પ્રા માઇ (સં. માતૃ); સર૦ મ.] મા (૨) માતા; દેવી (ભક્તિમા). ૦જાયો પુ૦ માનો બેટો; બચ્ચો: બહાદુર માણસ

માડું પુ૦ [જુઓ માડુ] (ક) માણસ

માડો પુ૦ [હિં માંડા (સં. મણ્ડ)] રોટલાનો પોપડો, રોટલીનુ પડ (૨) પૂડો (૩) ઘણી મોટી અને પાતળી રોટલી (૪) ફૂલકો

માઢ પુ૦ [સ. માડિ, દે માડિઅ, સર૦ હિં માઢા, માઢી, મ. માડા] મહેલ; મેડીવાળુ સુદર મકાન (૨) વાસ; મહોલ્લો (૩) માઢ; એક રાગ ૦મેડી સ્ત્રી૦ દરવાજા પર બાંધેલી મેડી

માઢુઆં(–ડાં) ન૦ બ૦ વ૦ [સ માધવ્ય (મધુ ઉપરથી)?] લાડકાં બાળક

માઢું ન૦ [સર૦ માઢુઆ] (ક.) માડું; માણસ

માણ સ્ત્રી૦ [સં મણિ=પાણી ભરવા નું વાસણ; સર૦ મ.] (ણ,) ગાગર (૨) [જુઓ માહણી] ઉતરડ (૩) [સં. મડ] ખમીર, ખટાશ (૪) ન૦ ['મોવુ' ઉપરથી] મોવણ (૫) [પ્રા. (સં માન)] હદ, સીમા (૬) ['મીણો' ઉપરથી] કેફ (૭) ['માણવુ' ઉપરથી] માણવુ તે, મોજ (૮) અ૦ જુઓ માણ માણ

માણકમાઉ વિ૦ [માણ+કમાઉ] કંઈ કમાતુ ન હોય તેવું (૨) આળસુ, સુસ્ત

માણકી સ્ત્રી૦ ['માણેક' ઉપરથી] એક જાતની ઘોડી

માણભટ(–ટ્ટ) પુ૦ [માણ+ભટ્ટ] માણ ખખડાવી કથા કહેનાર વ્યાસ

માણ માણ(–ણે) અ૦ [પ્રા મણા મણા (સં. મનાક્ મનાક્)]+માડ માડ; જેમ તેમ કરીને, પરાણે (૨) મંદ મંદ, ધીરે ધીરે [૭૬

માણવક પુ૦ [સ] અક્કરો; વિદૂષક (૨) એક

માણવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. માણ (સ માનય્)= અનુભવવુ] અનુભવવુ, ભોગવવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ રાજી થવુ, મન કરવી

માણસ પુ૦; ન૦ [પ્રા માણુસ (સં માનુષ)] મનુષ્ય [–ની ઓળખાં હોવું=માણસાઈ ધરાવવી. –ની વર્ણમાંથી ઊઠી જવું, નીકળી જવું, માણસમાંથી નીકળી જવું =માણસાઈ ગુમાવવી (૨) મરદાઈ ગુમાવવી.] –સાઈ સ્ત્રી૦ માણસને યોગ્ય ગુણ કે વર્તન

માણારાજ પું૦ મોટુ માણસ, વહાલુ માણસ (લોકગીતમા)

માણિક્ય ન૦ [સ] માણેક

માણિયો પુ૦ ['માણ' ઉપરથી] ગાડવો, ઘડો (૨) ['મણ' ઉપરથી] એક મણ પ્રવાહી માય એવું પાત્ર (૩) મણનુ કાટલુ, મણીયો

માણી સ્ત્રી૦ [સર૦ સં માણિકા] બાર મણનુ તોલ

માણીગર પું૦ [માણવુ' ઉપરથી] રસિક, ભોગી

માણીતલ ન૦ ['માણવુ' ઉપરથી] વિશ્રાતિસ્થાન

માણું ન૦ [દે. માણ] અનાજની નવ શેરના માપની પાલી (૨) વિ૦ તેટલા માપનું (અનાજ)

માણેક ન૦ [સં. માણિક્ય] રાતો મણિ ૦ચોક પુ૦ [મ. માણીકચૌક (સ માણિક્ય ઉપરથી)] દરબારી લોકોના મકાનો વચ્ચેનુ મેદાન (૨) (સં) અમદાવાદમાં માણેકનાથનાસ્થાનકપાસેનુ બજારનુ સ્થાન ૦જમાની સ્ત્રી૦ ઘણી આપે તો આપુ એવી શરતે કરેલી જમાની. ૦ઠારી સ્ત્રી૦ શરદપૂનમ ૦થંભ પુ૦ વિજયસ્તંભ (૨) લગ્ન વખતે મંડપ માટે રોપાતો થાભ ૦નોતરું ન૦ માનને ખાતર આપેલું નામનું નોતરું

માણો પું૦ ['માણવુ' ઉપરથી] આનંદ, ભોગ (૨) [સ માન, સર૦ માણુ] એક માપ

માત સ્ત્રી૦ [સં માતૃ] (૫) માતા ૦કી જય માતાની જય, એવો પોકાર ઉદા૦ અમે માતકી જય ૦પિતા ન૦બ૦ વ૦ માબાપ

માત (મા') વિ૦ [અ; સર૦ મ, હિ] હારી ગયેલુ, જોર વિનાનું થયેલુ

માતબર વિ૦ [અ મુઅતબર] સમૃદ્ધ, તાલેવાન; શ્રીમત –રી સ્ત્રી૦ ધનાઢયતા

માતમ ન૦ [ફા.] શોક; રડાકૂટ

માતરિશ્વા પું૦ [સં] પવન

માતરું ન૦ [સ ઞમત્ર, માત્ર (પાત્ર)=પેશાબનું વાસણ; દે મત્તગ=પેશાબ] પેશાબ (જૈન)
માતલિ પું૦ [સ] (સં.) ઇંદ્રનો સારથિ
માતવું અ૦ક્રિ૦ [સં મત્ત પરથી, સર૦ હિં માતના, મ. માતણે] ફાલવું, હુષ્ટપુષ્ટ થવું (૨) મસ્તીમા આવવું; ચરબી વધવી
માતહુત વિ૦ [અ] તાબેદાર
માતંગ પુ૦ [સં] હાથી –ગી સ્ત્રી૦ હાથણી (૨) હાથીના વાહનવાળી દેવી
માતા સ્ત્રી૦ [સં] જનની (૨) દેવી (૩) શીતળા-માતા. [–આવવાં=શરીરમા દેવીનો પ્રવેશ–આવેશ થવો. –ખાય,શેાધે=મર, મુએા એ ભાવનો ઉદ્‌ગાર. –નેા કૂકડેા=બહુ બોલકણેા માણસ. –નેા ભગત=હીજડો. પધારવાં =ઓરી નીકળવા –પળાવવાં=બાજઠ ઉપર વસ્ત્રથી દેરા જેવો આકાર કરી, તેમાં જવારા લઈ તેને વાજતે ગાજતે માતાને દેરે લઈ જવું. –વાવવાં=જવારા વાવી માતાનુ સ્થાપન કરવું.] ૦જી સ્ત્રી૦ માતા (માનવાચક) ૦પિતા ન૦બ૦વ૦ માતપિતા. ૦મહુ પું૦ [સં.] માનો બાપ ૦મહી સ્ત્રી૦ માની મા
માતુ સ્ત્રી૦ [સં માતૃ] મા ૦લ પુ૦ [સં] મામેા. ૦લી વિ૦ માતાનું (૨) સ્ત્રી૦ મામી. ૦શ્રી સ્ત્રી૦ મા (માનસૂચક)
માતું, ૦તાતું વિ૦ ['માતવું' ઉપરથી] માતેલું
માતૃ સ્ત્રી૦[સં]માતા ૦ક વિ૦મા સંબ ધી ૦કા સ્ત્રી૦ મા (૨) ધાઈ (૩) વર્ણમાળા; બારાખડી (૪) માગળિક કૃત્યેા વખતે બ્રાહ્મી, માહેશ્વરી, વૈષ્ણવી, વગેરે (સાત કે આઠ) દેવીઓનું પૂજન થાય છે તેમાની દરેક. ૦ઘાત પું૦ માનો વધ ૦ઘાતી વિ૦ માનો વધ કરનારું. ૦ત્વ ન૦ માતા તરીકેનો ધર્મ; માતાપણું. ૦દેવ વિ૦ માતાને દેવ તરીકે પૂજનાર ૦દેશ પુ૦ જન્મભૂમિ ૦દ્રોહી વિ૦ માતાનો દ્રોહ કરનારું. ૦પક્ષ પુ૦ મા તરફના સગાંવહાલા ૦પદ ન૦ માતા થવુ તે (૨) માતા તરીકેનુ સ્થાન –ગૌરવ (૩) માતા તરીકેનો ધર્મ, માતા-પણુ. ૦ભાષા સ્ત્રી૦ સ્વભાષા. ૦ભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦ જન્મભૂમિ ૦વધ પું૦, ૦હત્યા સ્ત્રી૦ માનો વધ, માની હત્યા

માત્ર [સં.] નાનને લાગતાં 'તે બધું; સઘળુ' એવો સમગ્રતા વાચક અર્થ બનાવે છે. ઉદા૦ માણસમાત્ર (૨) અ૦ ફક્ત, કેવળ (૩) વિ૦ [સ] બહુવ્રીહિ સમાસમાં ઉત્તરપદ તરીકે '–માપ કે પ્રમાણનુ' એ અર્થમા ઉદા૦ અંગુલીમાત્ર; રજમાત્ર
માત્રા સ્ત્રી૦ [સ.] બારાખડીમાં ઉપર મુકાતુ (ા) આવું ચિહ્ન (૨) કાવ્ય કે સંગીતમા સમયની ગણનાનો એકમ (૩) ધાતુની ભસ્મ; રસાયણ (૪) માપ, પ્રમાણ ૦કવિતા સ્ત્રી૦ માત્રામેળવાળી કવિતા. ૦છંદ, ૦બંધ પુ૦ માત્રામેળ છંદ. ૦મેળ વિ૦ જેમા ઓછી વધારે માત્રા ઉપર પદબંધનો આધાર હોય તેવું ૦વૃત્ત ન૦ માત્રાછંદ ૦સમક પુ૦ સરખી માત્રાના છંદોનો વર્ગ. –ત્રિક વિ૦ [સં] માત્રાને લગતુ (૨) માત્રામેળવાળુ
માત્સર્ય ન૦ [સં] બીજાનુ સુખ દેખી બળવું તે, ઈર્ષા [ખાય એ ન્યાય
માત્સ્યન્યાય પું૦ [સં] મોટું માછલું નાનાને
માથાતોડ વિ૦ [માથુ + તોડવું] માથું તૂટી જાય કે તોડી નાખે એવું – ખૂબ, સખત (મહેનત મજૂરી ઇ૦)
માથું ન૦ શરીરનો ખોપરીવાળો ભાગ(૨)ધડની ઉપરનો ભાગ; ડોકું (૩) કોઈ પણ વસ્તુના મથાળાનો ભાગ; ટોચ (૪) [લા] અગજ, બુદ્ધિ. [માથા ઉપર (હોવું)=મુરબ્બી હોવું (૨) એકદમ નજીક – લગભગ માથા ઉપર હોવું (૩) સન્માન્ય — આવકારવા યોગ્ય 'હોવું ઉદા. 'આવ્યા તો માથા ઉપર' માથા ઊતરતું કામ=માથાઉતાર કરેલુ કામ. બેકાળજીથી કરેલું કામ. માથાથી જવું=કાબૂ બહાર જવુ (૨) વંઠી જવું. માથાના કકડા થવા= સખત માથુ દુઃખવું. માથાના કપાસિયા કાઢી નાખવા=ખોપરી તોડી નાખવી; માથાનાં કાછલાં જુદાં કરવા (૨) ખૂબ મારવુ–ધમકાવવું માથાના વાળ ખરે તેવું=ઘણું જ ભૂંડું, અસહ્ય માથાના વાળ ધસાઈ જવા=ઘણું દુઃખ સહન કરવું પડવું (૨) બહુ કામ કરવું પડવું માથાની ઝુંબડી

રહી જવી = મનમાં બહુ ચિંતા રહેવી (૨) બહુ ભાર વહેવો. **આથાની પાલડી** = અગ્રેસર, આગેવાન પુરુષ. **આથાનું** = પહોંચી વળે તેવું; સવાયું. **આથાનું છત્ર** = આશ્રય આપનાર વડીલ, ગુરુજન. **આથાનું ફરેલ, ફાટેલ** = કોઈનું કહ્યું ન માને તેવું; બિનજી ને હઠીલુ. **આથાનો ઘા** = વસમુ ને અસહ્ય (કડવુ વચન, ફટકો ઇ૦) **આથાનો મણિ, મુગટ** = શોભા આપનાર વડીલ (૨) પતિ. **આથા પર** = જુઓ આથા ઉપર. **આથા પર કલેહું ઊંધું પાડ્યું હોવું** = હલ્લત બહુ વધી હોવી. **આથા પર થન થન નાચવું, આથા પર નાચવું** = બહેકી જઈ દુઃખ દેવું; ન ગાઠવું; શિરજોરી કરવી **આથા ઉપર** જમવું, લટકવું = નિરંતર ધાક કે ભય રહેવા. **આથામાં ગજ ઘાલ્યા હોવા** = આથામાર હોવું **આથામાં ટપલા વાગવા** = ઠોકરો ખાવી; દુઃખ મુસ્કેલીનો અનુભવ થવો. **આથામાં તેલ ઘાલવું** = આથામા તેલ માલીસ કરવું (૨) [સ્ત્રીઓએ] શોક મૂકવો. **આથામાં ધુમાડો ભરાવો** = અણસમજ કે ગેરસમજ હોવા. **આથામાં ધુમાડો રાખવો** = મિનજ કે ગુમાન રાખવા **આથામાં ધૂળ ઘાલવી** = આબરૂ ઉપર પાણી ફેરવવું **આથામાં પવન ભરાવો** = ગર્વ કે મિનજથી ફાટ્યા ફાટ્યા ફરવું (૨) આથું ભમી જવુ; ફેર આવવા. **આથામાં ભૂસું ભરાવું** = ગેરસમજ કે હઠ વ્યાપવી. **આથામાં મારવું** = ક્રોધ, ગર્વ કે તુચ્છકારથી આપવુ કે પરત કરવુ. **આથામાં વહેર ભરાવો** = મગરૂરી આવવી, પતરાજખોર થવું **આથા વગરનું** = નીડર, જીવનની દરકાર વિનાનું **આથા હરા(સરતા, સરસા) જડ્યા હોવા** = પાનું પડ્યું હોવું; મરતા લગીનો સબંધ બંધાયો હોવો. **આથા સાટે આથું** = પૂરેપૂરો બદલો **આથું આપવું** = જીવ જતાં લગી (તે માટે) ઝૂઝવું. **-ઉઘાડું રાખવું** = માથે સાલ્લો ન રાખવો; લાજ-મર્યાદા ન જાળવવા **-ઉઠાવવું** = જુઓ આથું ઊંચકવું. **-ઊતરવું** = આથું દુઃખવુ **-ઊંચકવું** = માથું ઊંચકવું. **-ઊંચું કરવું** = સામે થવું. **-ઊંચું કરવું** = સામે થવું (૨) કામમાંથી ફારગત થવું. **-ઊંચું રાખવું** = સ્વાભિમાન, વડાઈ કે મગરૂરી રાખવા. **-ઓળવું** = જુઓ માથું હોળવું **-કાપવું** = મણ જ નુકસાન પહોંચાડવું (૨) દગો કરવો. **-કૂટવું** = નકામી મગજમારી કરવી (૨) શોક કે ગુસ્સામા માથુ અફાળવું કે તેના પર આઘાત કરવા. **-કોરાણે મૂકવું** = જીવની પરવા ન કરવી, જનનુ જોખમ ખેડવા તૈયાર થવુ. **-ખજવાળવું, ખણવું** = વિચારમા પડી જવુ (૨) શરમથી કે કાઈ કારણ ન હોવાને લીધે આળસની નિશાની તરીકે એમ કરવું. **-ખાઈ જવું, ખાવું** = બડબડાટ કે ગડબડથી હેરાન કરવું. **-ગૂંથવું** = માથાના વાળ ગૂથવા. **-ઘરાણે મૂકવું** = મોતનો ભય ન રાખવો, બારે સાહસ કરવું **-ઘાલવું** = જુઓ માથુ મારવુ **-ઘૂમ થવું, -ચઢવું** = માથું દુ:ખવુ. **-ચઢાવવું** = નકામી માથાફોડ કરી હેરાન કરવુ. **-ચાકે ચઢવું** = માથું ભમવું; ચક્કર આવવા. **-ચોળવું** = માથાના વાળ ધોવા. **-જોવું** = માથામા જૂ વગેરેની તપાસ કરવી **-ઝીકવું** = માથાઝીક કરવી. **-ધુણાવવું** = માથું હલાવી હા કે ના **-ની** નિશાની કરવી **-ઢાંકવું** = સ્ત્રીએ અદબથી સાડીનો છેડો માથે ઓઢવો. **-નમવું** = આદર કે ભક્તિ થવા; પ્રણામ કરવા. **-નમાવવું** = તાબે થવુ **-નીકળી પડવું** = સખત માથું દુ:ખવું **-નીચું કરવું** = માથુ નમાવવું; શરણે જવું **-પકાવવું** = માથાઝીક કરીને હેરાન કરવું. **-પટકવું** = માથાઝીક કરવી. **-પાકવું, પાકી જવું** = માથાફોડથી અકળાઈ જવું (૨) મગજ થાકી જવુ, માથુ દુ:ખવા આવવુ. **-ફરવું** = ચક્કર આવવા (૨) મિનજ જવો, ગુસ્સો ચડવો **-ફાટી જવું** = તાપ, દરદ કે બદબોથી માથુ દુ:ખી આવવુ (૨) ગુસ્સો ચડવો. **-ફેરવવું** = ગુસ્સામા કે જોશમા આવવું. **-ફોડવું** = માથાફોડ કરવી **-બોડવું** = બંધા વિનાના હોવુ કે રહેવુ (૨) કાઈ જ ન

આવડવુ –ઓડાવવું=માથાના વાળ અસ્ત્રાથી મૂડાવી નાખવા (૨) અભણ રહેવું, કાંઈ પણ ન આવડવુ –ભાંગવું=નાદ–ગર્વ ઉતારવો (૨) નુકસાન કરવું –ભાંગે એવું=પહોચી વળે એવું, માથાનુ –ભારે થવું=ગર્વ કે મિજાજ વધી જવો (૨) માથુ દુઃખવા આવવું (૩)માર માગવો.–ભોંયમા ઘાલવું=ગુનામા આવવાથી શરમાવુ – શરમાઈને નીચુ જોવુ. –મારવું=કોઈ બાબતમા મન ઘાલવુ, મહેનત આડવી (૨) વચમા પડવુ, વચમા કહ્યુપણ કરવુ –રેગવું=માથામા મારી લોહી કાઢવુ –વેગળું મૂકવુ=મરવાથી ડર્યા વિના ન પલાવવું. –શાનું છે ?=માથાઝીક કરતા ન થાકે એવું માથું છે (એમ સૂચવે છે). –સોંપવું=શરણે જવું (૨) જીવ આપવો –હોળવું=કાસકી વડે કેશને વ્યવસ્થિત કરવા તારું માથું ?=કાંઈ જ નહી (બે કાન વચ્ચે) માથું કરવું=બાળકને અપાતી (પોલી) ધમકી. બે માથાં હોવાં=ગાઠે નહી તેવુ હોવું. બે માથાંનો ખર્ચ=બે માણસનુ ખર્ચ (૨) દાવામા બેઉ પક્ષકારોનો ખર્ચ] –થાઉતાર વિ૦ દરકાર કે લક્ષ વિનાનુ (૨) અ૦ બેદરકારીથી. –થાઓળ સ્ત્રી૦ [માથું+ઓળવુ કે ગોઠવવુ] સયુક્ત કુટુંબમા જેઠ દિયેર વગેરે પાસેથી ખોરાકી પોશાકી માગવાનો વિધવાનો હક. –થાકૂટ સ્ત્રી૦ કાજ-ગડ, પંચાત (૨) નકામી મહેનત, પીડા. –થાકૂટિયું વિ૦ માથાકૂટ કરાવે એવુ. –થાઝીક સ્ત્રી૦ માથાકૂટ –થાઝીકિયું વિ૦ માથાકૂટિયુ –થાતૂટ વિ૦ માથુ તૂટે એટલો સખત (પ્રયત્ન) –થાતોડ સ્ત્રી૦ માથાકૂટ –થાતોડિયું વિ૦ માથાકૂટિયુ. –થા દીઠ અ૦ જણ દીઠ, દરેક માણસે –થાફરેલ(–લું) વિ૦ મિજાજી, ક્રોધી, માથાનુ ફરેલુ –થાફોડ સ્ત્રી૦ માથાકૂટ –થાફોડિયું વિ૦માથાકૂટિયુ –થાબાંધણ(–ણું) ન૦ માથે બાધવાનું કપડું –થાબૂડ વિ૦માથા સુધી બૂડી જવાય એટલુ ઊંડું. –થાબોળ અ૦ માથુ અને શરીર પલાળીને. –થાભારે વિ૦ મોટી નામના કે હોદ્દાવાળું; પ્રતિષ્ઠિત(૨)મિજાજી, તુમાખીવાળું. –થામાર વિ૦ માથામાં મારે એવુ; ગાજ્યુ ન જાય એવું, વસમું –થામેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ અભડાયેલી; અટકાવવાળી –થાવટી સ્ત્રી૦ [માથું+ વૃત્તિ(સં)ગોળ ભાગ] સાલ્લો ન બગડે માટે તેના માથા ઉપરના ભાગ નીચે સીવેલો અસ્તરનો ટુકડો (૨) માથાના કપડા પર પડેલા તેલના ડાઘા (૩) માથાનો ભાગ (૪) આબરૂ. [–પડવી=સાલ્લાના માથા ઉપર રહેતા ભાગને તેલના ડાઘા પડવા –હલકી પડવી=આબરૂ હલકી પડવી] –થા વહોણું વિ૦ ઢંગધડા-વગરનુ –થાવાઢ વિ૦[માથું+ વાઢવુ] માથુ વાઢે એવુ, કારમુ –થાવેરો પુ૦ માથા દીઠ લેવાતો કર

આથે અ૦ (કા) ઉપર. ઉદા૦ ક્ષા આથે પાટો બાંધ્યો (૨) 'માથુ'નુ સપ્તમીનું રૂપ [માથે આ કુશ હોવો=ઉપરનો દાબ કે રોક હોવો –આવવું=અડકાવ આવવો (૨) જવાબદારી તળે આવવુ (૩) માથા ઉપર ઊંચે આવવુ (કનકવાનુ, સૂર્યનુ ઇ૦) –ઓઢવું=સાલ્લો બરાબર માથે રાખવો (લાજ–આમન્યા સારુ) (૨) લેખમા લેવુ (૩) દેવાળુ કાઢવુ. –ઓરાઢવુ=અન્યાયપૂર્વક બીજા ઉપર જવાબદારી–લેખમા નાખવા (૨) ભોળવીને માલ ચોટાડવો–વેચી દેવો –ઓંચી લેવું=(પોતા ઉપર) જવાબદારી વહોરી લેવી. –ગાળ ચડવી=આળ ચડવુ –ગાળ મૂકવી =આળ મૂકવુ, કલક ચઢાવવુ –ધંટીનું પડ હોવુ=ભારે ને મુશ્કેલ જવાબદારીનુ કામ સોપાવુ –ઘાલવુ=માથે નાખવુ –ધૂધરી મૂકી ધૂમવું=મોટાભા થઈ ધાલમેલ કરવી –ચડાવવું=માન્ય કરવું, સ્વીકારવુ (આજ્ઞા કે સલાહને) (૨) હક ઉપરાત અહેકાવવું (લા૦ લડાવીને), બદે નહીં એવું કરવુ. –ચડી બેસવું, ચડી વાગવુ=હુકમ ન માનવો, અતિ લાડથી નકટ થઈ જવુ (૨) કોઈની સત્તા ખૂચવી લેવી (૩) ચડિયાતુ થવુ –ચપટી ભભરાવવી=મમત કે મદ કરવામા કોઈનાથી

વધી જવું –આસ્મર ઠોળાવાં = રાજવંશી વૈભવ હોવો. –ચોટવું = માથે પડવું –છાણાં થાપવાં = ન બનવું –છાપરું વખવું = માથે હજામત વધી જવી –છીણી મૂકવી = બગાડી નાખવું (૨) ગેરફાયદો કરવો –છેડો નાખવો = માથું ઢાકવું (૨) નિર્લજ્જવેડા કરવા. –છોગાં મૂકે એવું = મમત કે સરસાઈમા વધી જાય એવું (૨) સુંદર –ઝાડ ઊગવાં, ઝાડ ઊગવાં બાકી હોવાં = ઘણા જ દુઃખ પડવાં –ટાલ પડવી = ભેખમ – ભાર ઊંચકી ઊંચકીને કે અનુભવના ખૂબ ટપલા ખાઈ ખાઈને માથાના વાળ ઘસાઈ જવા –ઢોળવું = માથે પાડવું –તાણી લેવું = પોતા પર જવાબદારી – ભાર લઈ લેવા –તેલ ધાલવું = ઝુઓ માથામા તેલ ધાલવું –થવું = અડકાવ આવવો (૨) સૌની આગળ જવું. –થી ઉતારી નાખવું = જવાબદારી કાઢી નાખવી. –થી ટપલો ઉતારવો = મહેણું – કહેતી ફર કરવા. –થી ટોપલો ઉતારવો = જવાબદારી કાઢી નાખવી –દુશ્મન ગાજવા = દુશ્મનનો ભય ઝૂમવો –ધૂળ ધાલવી = કજિયો ઊભો કરવો (૨) પોતાને માથે ઠપકો લેવો (૩) પોતાની જાતને કલંકિત કરવી; ફજેત થવું. –નાખવું = જવાબદારી ઓરાઢવી (૨) જવાબદારી પર છોડવું –પડવું = જવાબદારી આવી પડવી (૨) –ને કારણે નુકસાન વેઠવું પડે એવી હાલતમા આવવું (જેમ કે અમુક માલ માથે પડવો) –પાડવું = જવાબદારી ઓરાઢવી –પાણી ધાલવું = માઠગીમા નાહ્યા ધોયા વિના બાધુ હોય તે માટે સાત્ત થયા પછી પ્રાયશ્ચિત્ત કરી બ્રાહ્મણ જમાડવા (૨) માઠગી પછી ઘણે દહાડે નાહવું; મરવાડમાથી ઊઠવું –પાણી ફરી વળવું = ડૂબી જવું (૨) એળે જવું (૩) કંગાલ સ્થિતિમા આવી પડવું. –પાણી ફેરવવું = નિષ્ફળ કરવું, ધૂળમા મેળવવું (૨) પાછુ પાડવુ; ચડી જવુ; ટપી જવુ –ભાગવું નુકસાની કે ખોડખાપણવાળુ કે પ્રતિકૂળ એવું કાઈ પણ કોઈ માણસને વળગાડવુ, ભોગવવું પડે એવું કરવુ –મારવું = માથે ભાગવું (૨) અધૂરો ન રહેવા દેતાં મોભ સુધી (જરો) ચણી લેવો –મોઢ હોવો = આગેવાની – જવાબદારી હોવા. –મોત ભમવું = મરણકાળ આવી પહોચવો, આવી બનવું –રાખવું જવાબદારી લેવી; જુમ્મે રાખવો. –લેવું = જવાબદારી લેવી (૨) પોતા પર વહોરી લેવું (લડાઈ, નુકસાની વગેરે). –લોહી ચડવું = માથામા લોહી ભરાવું (૨) નિદોષ થવો (૩) બેભાન થવું –વહોરવું = જુઓ માથે લેવુ. –શીંગડાં = દેખીતુ નિશાન –હાથ = આશ્રય, કૃપા –હાથ ફેરવવો. મૂકવો = પોતાનો ગુણસ્વભાવ બીજાને આપવો (૨) આશીર્વાદ આપવો –હાથ દેવો = નિરાશા કે બેદનો અભિનય (૨) આશ્વાસન આપવું –હોવું = અડકાવમા હોવુ (૨) જવાબદારી હોવી (૩) માથા પર હોય એમ આવકારપાત્ર થવુ; ભલે પધારો એમ હોવું] [ઊંડાણ

માથોડું ન૦ [માથું + ઊડું ?] માથુ ડૂબે તેટલુ

માદ પુ૦ [સં.] કેફ (૨) મદ, અહંકાર ૦ક્ત વિ૦ કેફી [માતૃભાષા

માદર સ્ત્રી૦ [ફા.] મા ૦જબાન ૦જબાં સ્ત્રી૦

માદરપાટ પુ૦ [સર૦ મ., (મદ્રીપોલમ્ સ્થાને તૈયાર થતુ)] એક જાતનું સુતરાઉ કાપડ

માદરી વિ૦ [ફા] માનુ, –ને લગતું

માદરે વતન ન૦ [ફા.] માતૃભૂમિ

માદલ(–ળ) ન૦ [સં મર્દલ ?] + એક વાદ્ય

માદળિયું ન૦ [સર૦ મ. માદળ = મૃદંગ ઉપરથી (તેવા ઘાટનુ)] દોરો, ચિઠ્ઠી કે તાવીજવાળો ધાતુનો નળી જેવો કે ચપટો ઘાટ

માદણું ન૦ જેંસનું પાણીના ખાડામા પડી આળોટવુ તે

માદા સ્ત્રી૦ [ફા., મ માદી] પશુ કે પખીમાં સ્ત્રીજાત (૨) બરડવાની જોડમા બાંધવાનું બરડવુ

માધવ પુ૦ [સં] (સં) વિષ્ણુ, શ્રીકૃષ્ણ (૨) વૈશાખ માસ –વિકા સ્ત્રી૦ માધવી વેલ. –વી સ્ત્રી૦ એક ફૂલવેલ (૨) પૃથ્વીમાતા (૩) વિ૦ વૈશાખ માસનુ; વસંતઋતુનુ [તિ

માધુકરી સ્ત્રી૦ [સ] ઘેર ઘેર ફરી ભિક્ષા માગવી

માધુરી સ્ત્રી૦ મહેસૂલ ભરવાને શક્તિ ન રહેવાથી જમીન સરકારને પાછી સોંપવી તે

માધુરી સ્ત્રી૦[સં.] માધુર્ય; મીઠાશ (૨) ખલાસી

માધુર્ય ન૦ [સં.] મધુરતા

માધ્યમ વિ૦ [સં.] વચલું (૨) ન૦ સંચાર કે વિનિમય વગેરે માટે વચ્ચે વાપરવાનું સાધન કે વાહન, 'મીડિયમ'. -મિક વિ૦ વચલું; મધ્યમા આવેલું (૨) પ્રાથમિકથી આગળનું, 'સેકંડરી'. -મિક શાળા સ્ત્રી૦ પ્રાથમિક પછીની શાળા, વિનયમંદિર, 'હાઈસ્કૂલ'

માધ્યસ્થ વિ૦ [સં] તટસ્થ; પક્ષપાત વિનાનું (૨) ન૦ માધ્યસ્થ્ય. -સ્થી સ્ત્રી૦, -સ્થ્ય ન૦ માધ્યસ્થપણું

માધ્વ પુ૦ [સં.] મધ્વાચાર્યનો અનુયાયી

માન ન૦ [સં] આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા (૨) સદ્ભાવ, આદર (૩) અભિમાન (૪) તોલ, માપ (૫) 'લોગેરીધમ'(ગ).[-આપવું, દેવું = સત્કારવું -ઊતરવું (બહુધા ભ૦વ૦મા) = માનપ્રતિષ્ઠા ઓછા થવા. -મળવું = સત્કાર થવો(૨)વિદાય વગતે સમારંભથી સત્કાર કરવો. -માગવું = વિશેષ કાંઈજીની અપેક્ષા રાખવી, અંદરથી ગમતું હોવા છતાં, બહારથી ના ના કરીને કાલાવાલા કરાવવા -માં રહેવું=અભિમાનમાં રહેવું, મોટાઈમાં રહેવું -મૂકવું = અભિમાન છોડવું, નમતું જોખવું -મોડવું = અભિમાન ઉતારવું -રાખવું = પ્રતિષ્ઠા જાળવવી (૨) સામાનું માન રહે તે ખાતર તે કહે તે કરવું] ૦અકરામ ન૦ ખિતાબ વગેરેથી ગૌરવ આપવું તે ૦કર(-કા)રી પુ૦ માનને લાયક પુરુષ ૦ચિત્ર ન૦ પ્રદેશના માપસર ઉપસાવાને કરેલો નકશો, 'રિલીફ-મેપ'. ૦દ વિ૦ માનપ્રદ, માન આપવું (૨) વેતન લીધા વગર કામ કરનારું, 'ઓનરરી' ૦ની સ્ત્રી૦ + જુઓ માનિની ૦નીય વિ૦ માનને યોગ્ય, માન્ય ૦પત્ર ન૦ વખાણ કે ધન્યવાદનો લાક્ષેપ રીતે અર્પણ થતો લેખ ૦પાન ન૦ માન; આદર (૨) આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ માન-આબરૂની લાગણી-ભાવના. ૦ભંગ પુ૦ અપમાન (૨) વિ૦ અપમાનિત. ૦ભોગ પુ૦ શીરો (પુષ્ટિમાર્ગીય) ૦મરતબો પું૦ મોભો; પ્રતિષ્ઠા. ૦મર્યાદા સ્ત્રી૦ અદબ વિવેક. ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ માનવાળી (૨) સ્ત્રી૦ પ્રિય ઉપર રિસાયેલી પ્રિયા ૦વંતું વિ૦ માનયુક્ત, માનભર્યું. ૦હાનિ સ્ત્રી૦ અપમાન

માનખુહાર વિ૦ માનનારું (૫)

માનત(-તા) સ્ત્રી૦ ['માનવું' પરથી, સર૦ હિં, મ]બાધા,આખડી [-કરવી = બાધા આખડી રાખ્યાં હોય તે પૂરા કરવા -માનવી, રાખવી=બાધા રાખવી -મૂકવી=પ્રતિજ્ઞાથી મુક્ત થવું, માનતા પૂરી કરવી]

માનભાવ પુ૦[મ] મહારાષ્ટ્રનો એક સંપ્રદાય; મહાનુભાવ -ની વિ૦ માનભાવનું, -ને અનુસરતું કે લગતું

માનવ વિ૦[સં]મનુ સંબંધી(૨) પું૦ માણસ ૦જાતિ સ્ત્રી૦ મનુષ્યજાતિ ૦તા સ્ત્રી૦ મનુષ્ય ઉપર પ્રેમ, હિતબુદ્ધિ(૨) માણસાઈ ૦તાવાદ પું૦ માનવકલ્યાણ એ શ્રેષ્ઠ કર્તવ્ય છે તેવો વાદ, 'હ્યુમેનિઝમ' ૦દોષદર્શી વિ૦ માનવી દોષ-અપૂર્ણતા જ જોવાની ટેવવાળું કે તેનું ટીકાશીલ,'સિનિકલ' ૦ધર્મશાસ્ત્ર ન૦(સં) મનુસ્મૃતિ ૦પતિ પુ૦ રાજા ૦બંધુ પું૦ માનવ સંબંધથી ભાઈ, મનુષ્ય. ૦બંધુત્વ ન૦ સૌ માણસ ભાઈ છીએ એવી ભાવના ૦શાસ્ત્ર પું૦ 'એન્થ્રોપોલોજી'. ૦હિતવાદ પુ૦ 'હ્યુમેનિઝમ'. -વી વિ૦ મનુષ્ય સંબંધી (૨) પુ૦ માણસ -વેંદ્ર પુ૦ [+ઇંદ્ર] માનવપતિ, રાજા

માનવું સ૦ક્રિ૦ [સં મન્; સર૦ મ માનણે, હિં માનના] કબૂલ કરવું; સ્વીકારવું (૨) [સં. માનય્]માન આપવું; ગણવું, લેખવું (૩) માનતા રાખવી

માનવ્ય ન૦ [સં.] માનવજાતિ (૨) માનવતા

માનશુકન પું૦બ૦વ૦[શુકન ઉપરથી]શુભાશુભ ચિહ્ન; લક્ષણ

માનસ વિ૦ [સં.] મન સંબંધી (૨) ન૦ મન (૩) [સં.] જુઓ માનસસર. ૦પુત્ર પું૦ (સં.) બ્રહ્માએ મનથી ઉત્પન્ન કરેલો પુત્ર જેમ કે, નારદ. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ બાહ્ય પૂજાપા વગર મનની

આમ ન૦ મમ; આવાનુ. [–ના વાંધા = અત્યંત ગરીબાઈ.]
આમણદૂંડો પું૦ એક ઘોળો છત્રડો [છોડ
આમફળ ન૦ આમફળીનું ફળ. –ળી સ્ત્રી૦ એક
આમલત સ્ત્રી૦ [અ. મુઆમલાત; મ.]આલમત્તા; પૂજી, વિસાત (૨) આમલતદારનું કામ. ૦દાર પું૦ તાલુકાની વસૂલાત સંબંધી કામ કરનાર અમલદાર; વહીવટદાર ૦દારી સ્ત્રી૦ આમલતદારનું કામ કે હોદ્દો
આમલો પું૦ [અ. મુઆમલહ] પરિસ્થિતિ(૨) કટોકટીનો સમય. [–કાબૂમાં આવવો = પરિસ્થિતિ પર અંકુશ આવવો –બગડવો, વીફરવો = પરિસ્થિતિ બગડવી – હાથથી જવી –ઝૂંટાવો = ભારે નુકસાન થવું.]
આમા પુ૦ બ૦વ૦ [દે મામ] મામો (માનાર્થે) (૨) [લા.] શત્રુ, ચોર. [–જગના = દોટકાઢવું. –મળવા = ચોર મળવા. –આસીનું કરવું = તગાસુગવાનો પક્ષ કરવો. –લગનિયા = ઠઠારો કરનાર પુરુ૦] ૦જી પું૦ આમા (૨) આમોજી (માનવાચક)
આમી સ્ત્રી૦ [દે] આમાની વહુ. ૦જી આમી (માનાર્થે)(૨)આમીસાસુ. ૦સાસુ સ્ત્રી૦ પતિ કે પત્નીની આમી [સાધારણ
આમૂલ ન૦ [અ] રિવાજ –લી વિ૦ સામાન્ય,
આમેજવો પું૦ [સં મામેજક] એક છોડ
આમેરું (આ'ઇ) ન૦ [આમા + કેરુ ઇ] મોસાળું
આમો પુ૦ [દે મામ, મામગ] મામો ભાઈ (૨) [લા.] શત્રુ, ચોર. ૦જી(–સસરો) પું૦ પતિ કે પત્નીનો આમો
આયકાંક(–ઞ)લું વિ૦ [માયા (માતૃ કે માયા) + કાગલું] નમાલું; બાયલું
આયનો પું૦ [અ. મઝ્ની] અર્થ હેતુ, ઇરાદો
આયફળ ન૦ જુઓ આજુફળ. –ળી સ્ત્રી૦ આજુફળી
આયલું વિ૦ + આર [ભાગતું પાણી
આયા સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] ભાંગ. ૦પાણી ન૦
આયા સ્ત્રી૦ [સં.] જેનાથી બ્રહ્માંડ રચાયું છે કે ભાસમાન થાય છે તે આદિશક્તિ – અવિદ્યા (૨) છળ; પ્રપંચ; ઇંદ્રજાળ (૩) [લા] મમતા, સ્નેહ (૪) મમતાનો કોઈ પણ વિષય (૫) ધન; દોલત (૬) [સ.] લક્ષ્મી (૭) બુદ્ધની માતા. [કાચી માયા = છેતરાય તેવું માણસ. પહોંચેલી માયા = હોશિયાર – કોઈથી ન છેતરાય તેવું માણસ. –કરવી = સ્નેહ કરવો; પ્રીત કરવી. –થવી = સ્નેહ થવો. –માં રહેવું = સંસાર સુખમાં ખૂંચી રહેવું. –માં લપટાવું = સંસાર વહેવારમાં મૂઢ થઈ જવું (૨) પ્રપંચમાં ફસાવું –મૂકવી = સ્નેહ–મમતા છોડવાં. –રાખવી = મમતા – પ્રીત રાખવાં.]૦મમતા સ્ત્રી૦ દયા; માયા, સ્નેહ; પ્રીતિ. ૦મય વિ૦ માયાથી ભરેલું. ૦મૃગ પુ૦,ન૦ બનાવટી મૃગ. ૦મોસો પુ૦ [સં. મૃષા] (જૈન) કપટથી જાહું બોલવું તે ૦વલું વિ૦(કા.) માયાળુ. ૦વાદ પું૦ બ્રહ્મથી ભિન્ન જગતનો અનુભવ માયા – ભ્રમ છે એવો વાદ (વેદાન્ત) ૦વિની વિ૦સ્ત્રી૦ માયાવાળી; ઠગનારી.૦વી વિ૦ જુઓ માયિક.
૦ળુ વિ૦ સ્નેહાળ; હેતાળ
માયિક વિ૦ [મ.] માયાથી ઊપજેલું, મિથ્યા (૨) માયાવી, પ્રપંચથી ભરેલું [આજુફળ
માયું ન૦ [સર૦ મ માયફલ, હિં માયાફલ]
માયો પું૦ [ફા.] પૂજી, ધનનો જમાવ
માર પુ૦ [સં] મારવું તે, તાડન (૨) મરણ; મૃત્યુ (૩) [લા.] મારો, વિપુલતા(૪)કામદેવ (૫) [બૌદ્ધ] આસુરી સંપત્તિઓની અધ્યક્ષ કલ્પેલી શક્તિ, સેતાન. [–ખાવો = માર સહન કરવો (૨) નુકસાન વેઠવું. –પડવો = માર ખાવાનુ થવું (૨) કટકા લાગવો, નુકસાન થવું. –માર કરવું = વારવાર મારવું (૨) તાકીદ કરવી; ઉતાવળ કરવી –મારવો = મારવું; પ્રહાર કરવો (૨) નુકસાન પહોંચાડવું કામનો માર ચાલવો = કામ પર કામ આવવું; બહુ કામ હોવું મૂઢ માર, મૂંગો માર = બહાર દેખાય નહીં પણ અંદરથી બહુ દુઃખે એવો માર. હસતો માર = હસવામાં મારવું તે.]
૦ક વિ૦ મારનાર, નાશ કરનારું ૦કણું, ૦કું + વિ૦ મારવાની ટેવવાળું. [માર કણી આંખ = હૃદયભેદક નજર (૨) લય પ્રેરતી નજર.]
૦કૂટ સ્ત્રી૦ મારપીટ. ૦ડો પુ૦ મારો;

વિપુલતા ૦ખાઉ વિ૦ માર ખાંયા કરે તેવું. ૦ઝપાટ, ૦ઝૂડ સ્ત્રી૦ મારવુ અને ઝૂડવુ તે ૦ણુ ન૦ મારવાનો તાન્ત્રિક પ્રયોગ (૨) મારવું તે ૦દડી સ્ત્રી૦ દડીથી રમવાની એક રમત. ૦પછાડ, ૦પીટ સ્ત્રી૦ મારવું અને પછાડવું કે પીટવુ તે

મારકો પું૦ [ઇં. માર્ક] નિશાન (૨)વેચાઉ માલ પર હોતી છાપ(૩)જુઓ 'માર'માં.[**મારકાનો માલ** = ઊંચો ને એકધારો પ્રમાણિત માલ. **મારકો કરવો** = નિશાન કરવું. **–ચોઢવો** = છાપ ચોઢવી]

મારગ પુ૦જુઓ માર્ગ. **–ગી** વિ૦જુઓ માર્ગી

મારફત અ૦ [અ. મઅરિફત] દ્વારા; વચમા રાખીને(૨)સ્ત્રી૦ આડતિયા કે દલાલની મારફત કામ કરવાની રીત (૩) દલાલી, હકસાઈ [**–આપવી, લેવી** = દલાલી–હકસાઈ આપવી –લેવી **–કરવી** = વચમા રહેવુ (૨) દલાલીનો ધધો કરવો.] **–તિયણ** સ્ત્રી૦ મારફત કરનાર સ્ત્રી (૨) મારફતિયાની વહુ **–તિયું** વિ૦ મારફતથી થયેલું – કરવાનુ. **–તિયો** પું૦ વચમા રહીને સોદા ગોઠવી આપનારો; દલાલ

મારફાડ સ્ત્રી૦ [મારવું + ફાડવુ] મારપીટ

મારફો પું૦એક સુતારી ઓજાર–લાકડાની કાનસ

મારમાર ન૦ ['મારવુ' ઉપરથી] વારે વારે મારવું તે(૨)અ૦ પુષ્કળ જોરથી(૩)મુશ્કેલીથી. [**–કરવું** = ઉપરાઉપરી માર મારવો (૨) ઘણી જ તાકીદ કરવી. **–નો તડાકો** = ભારે તડાકો; ગભરાવી નાખે – ન પહોચી શકાય એવો તડાકો.]

મારવણ ન૦ ['મારવું' ઉપરથી] ધાતુ વગેરે મારવી તે

મારવા પું૦ [હિં.] એક રાગ; માલવ

મારવાડ પું૦ [સં મરુ, સર૦ હિં, મ] (સં.) રજપૂતાનામા આવેલો એક પ્રદેશ [**–ની મઉ** = કંગાળ ને દીન માણસ] ૦ણ સ્ત્રી૦ મારવાડી સ્ત્રી **–ડી** વિ૦ મારવાડનુ (૨) [લા.] કંજૂસ (૩) પું૦ મારવાડનો રહેવાસી (૪) સ્ત્રી૦ મારવાડની ભાષા

મારવું સ૦ક્રિ૦ [સં. મારય્; સર૦ હિં. મારના; મ. મારણે] પ્રહાર કરવો; ઠોકવું (૨) ઠાર કરવું (૩) પાછું હઠાવવું; જોર કરવું (ઘાડ)(૪) ગુણ-ધર્મનો નાશ કરવો (ચામડી, સાક્ષી)(૫)લૂંટવું; હુમલો કરીને લઈ લેવું (ગામ, નદો, ખજાનો) (૬) વીઝવું; અકાળવું; નાખવું, ભરવું (હાથ, ફાકો, બાથોડિયા) (૭) અસર થાય તેમ પ્રયોગ કરવો (બોલ, ટોચો, આંખ, મૂઠ, ગપ્પું, તડાકો) (૮) [પ્રહાર કરવા માટે] છોડવું; વાપરવું, ચલાવવું (તીર, તરવાર, ભાલો) (૯) ઝડપ ને જોરથી કોઈ ક્રિયા કરવી (ફાટો, વલખાં, ઝપાટો, હાથ) (૧૦) જોકવુ; દબાવવુ; રોધવુ (ભૂખ, મન) (૧૧) [લા.]ધાતુની ભસ્મ કરવી (૧૨) તફડાવવું, ચોરવું (૧૩) લગાડવું; ચોડવું, ખોસવુ (ડૂચો, ખીલો, થીંગડુ, બૂચ, તાળું, લચકો) (૧૪) જોરથી નાખવું, ફેંકવું, આપવું. ઉદા૦ માથામા મારવું (૧૫) –ની અસર–ભાસ–વેદના દેખાવા (જેમ કે, ફીકાશ, ચળકાટ, ઝાખ, બાદ મારવા) (૧૬) પરાણે કે ઠગીને વળગાડવું ઉદા૦ માથે મારવું (૧૭) અન્ય ક્રિયાપદ સાથે આવતા ઉતાવળ કે બેદર-કારીનો ભાવ બતાવે ઉદા૦ લખી મારવું [**મારી આવું** = ઓળવવું; તફડાવી જવુ **મારી નાખવું** = જતનથી માગવુ (૨) લાચ રુશવતથી પોતાનુ કરવુ. **માથામાં મારીને** = પરાણે; બળાત્કારે. ઉદા૦ માથામા મારીને લઈશ. **મારીને હાથ ન ધોવા** = અત્યંત ક્રૂર અને નિર્દય હોવું. **મારી પાડવું** = મારી નાખવું (૨) એકીસપાટે મેળવવું કે તફડાવવુ **મારી મૂકવું** = પૂરપાટ દોડાવી મૂકવું. **માર્યું જવું** = યુદ્ધમા હણાવુ (૨) નુકસાની કે હાનિમાં આવી પડવુ **માર્યું માર્યું ફરવું** = ગાભરુ કે કાયર થઈને અહી તહી રખડવું. **માર્યું ફરવું** = –ની ખોટ હોવી; ન મળવું (૨) –ની ખોટ ન હોવી; પુષ્કળ મળવુ; જ્યા ત્યા સામું મળવું. **મારેલું ઘી** = રસોઈ ચડતા નાખેલુ ઘી. **મારેલું માણસ** = વરા – કંજૂસે કરેલું માણસ.]

માર'માર સ્ત્રી૦ ['મારવુ' ઉપરથી] સામાસામી

મારા પું૦ બ૦ વ૦ ['મારવું' ઉપરથી] નિશાન' મારવા કિલ્લાની દીવાલમા રખાતા બાકાં,ગોખા

મારામાર(–રી) સ્ત્રી૦ ['મારવું' ઉપરથી]લડાઈ, ધિંગાણું (૨) તંગી, તાણ
મારિફત સ્ત્રી૦ [અ.] પરમેશ્વરને ઓળખવો તે
મારીચ પુ૦ [સં] એક રાક્ષસ (એણે સીતા-હરણમા મદદ કરવા કનકમૃગનું રૂપ લીધું હતું)
મારીતારી (મા'તા') સ્ત્રી૦ [મારું + તારું] ગાળાગાળી (૨) નિંદા
મારું વિ૦ ['મારવું' ઉપરથી, હિં. માર્‌ત] [સમાસમા અંતે] મારી નાખે – વીંધી નાખે તેવું ઉદા૦ વાઘમારુ (૨) પુ૦ (સં.) મરુ, મારવાડ (૩) એક રાગ
મારુ, ०ડું પું૦ [સર૦ હિં.] પ્રીતમ; પતિ
મારુત પુ૦[સં] પવન –તિ પું૦ [સં]હનુમાન
મારું (મા') સ૦ [અપ૦ મહારિય,(સ મદીય)] 'હું'ની છઠ્ઠી વિ૦નું એ૦ વ૦.[–તારું કરવું= ભેદભાવ રાખવો –મારું કરવું=મિથ્યા અહંબુદ્ધિ તથા મમત્વ બુદ્ધિ રાખવી મારે લણે મેઘજીભાઈ, બલારાત=હું શું કરવા લણું ? કોણ લણે! મારેા ૨૬છ! [સ્ત્રીઓમા] મૂઓ ! (તે મરે ને હું તેને રડું !)
મારેા પું૦[મારવું]મારી નાખનારો, જલ્લાદ(૨) [સર૦ મ મારા] ઉપરાઉપરી પ્રહાર(૩)[લા] રમઝટ,વિપુલતા. [–ચલાવવેા=ઉપરાઉપરી પ્રહાર કરવો(૨)[લા.]સારી પેઠે હાથ ચલાવવો (જેમ કે, જમણ ઉપર) (૩) મોટા પ્રમાણમા રમઝટ ચલાવવી(ઉદા૦ આગ ઉપર પાણીની).]
માર્ક પું૦ [ઇં] ચિહ્ન, (ટ્રેડમાર્ક) મારકો (૨) ગુણ, પરીક્ષામા પરિણામરૂપે આપાતો ગુણાંક
માર્કંડેય પુ૦ [સં] (સ) એક ઋષિ –ડેયપુરાણ ન૦ એક પુરાણ
માર્ગ પું૦[સં] રસ્તો(૨)વૃદ્ધિ (૩)મત; સંપ્રદાય (૪)સંગીતનો એક પ્રકાર,જૂનું ને શિષ્ટ સંગીત. [–કરવેા=જગા કરવી (૨) ઉપાય કરવો, આંતરાય દૂર કરવો(૩)રસ્તો બનાવવો –કાઢવેા =તોડ કાઢવો, ગૂંચવણીમાંથી રસ્તો – ઉપાય કાઢવો. –દેખાડવેા, બતાવવેા=રસ્તો– ઉપાય – ઉકેલ બતાવવો (૨) ખરો રસ્તો બતાવવો.–પાડવેા=નવો રસ્તો કાઢવો – બનાવવો –લેવેા=રસ્તો પકડવો (૨)રીત ગ્રહણ કરવી (૩)ઉપાય લેવો]૦દર્શક વિ૦ રસ્તો બતાવનાર. ૦દર્શન ન૦ માર્ગ બતાવવો તે ૦દર્શિકા સ્ત્રી૦ માર્ગ દર્શાવનાર – પ્રવેશ કરાવનાર પુસ્તક. ૦દ્રષ્ટા પુ૦ માર્ગ જોયો હોય તેવો માણસ. ૦શિર, ૦શીર્ષ પુ૦ માગશર. ૦સ્તંભ પુ૦ માર્ગદર્શક સ્તંભ કે ચિહ્ન કે વસ્તુ, 'માઈલ સ્ટોન' ૦સ્થ વિ૦ માર્ગમાં ઊભેલું (૨) પું૦ વટેમાર્ગુ –ર્ગી વિ૦ માર્ગનું –પથનું અનુયાયી (સમાસમા અંતે) ઉદા૦ 'શિવમાર્ગી'(૨)એ નામના કાઠિયાવાડના એક પંથનું(૩)માર્ગ નામના સંગીત પ્રકારને લગતું (૪)પુ૦ મુસાફર(૫) માર્ગી પંથનો અનુયાયી (૬) સ્ત્રી૦ મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્છના. –ર્ગોપદેશક પુ૦ [+ उपदेशक] માર્ગ બતાવનાર –ર્ગોપદેશિકા સ્ત્રી૦જુઓ માર્ગદર્શિકા
માર્ચ પુ૦[ઇં.] ખ્રિસ્તી સંવતનો ત્રીજો મહિનો
માર્જન ન૦[સં] સાફ કરવું તે (૨) શુદ્ધ કરવા મંત્ર ભણી પાણી છાંટવું તે –ની સ્ત્રી૦ સાવરણી (૨) એક શ્રુતિ
માર્જર પુ૦[સં] બિલાડો. –રી સ્ત્રી૦ બિલાડી
માર્જિત વિ૦ [સં] માર્જન કરેલું
માર્તંડ પુ૦ [સં] સૂર્ય
માર્દવ ન૦ [સં] મૃદુતા [સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
માર્મિક વિ૦ [સં] મર્મજ્ઞ (૨) મર્મભેદી ૦તા
માર્યું વિ૦ [જુઓ 'મારવું'નું કૃ૦] વધાયેલું; ત્રાસેલું ઉદા૦ વખાનો માર્યો, દુઃખનું માર્યું
માલ પું૦[અ] સામાન (૨) વિસાત, પૂંજી (૩) [લા] સત્ત્વ, દમ (૪) ગાલે [–મારવેા= (ખોટી રીતે) ભારે લાભ કરી,વિસાત ભેગી કરવી] **માલામાલ** વિ૦ [અ] ભર્યું પૂર્યું; ન્યાલ [–થઈ જવું=ન્યાલ થઈ જવું (૨) [લા] પાયમાલ –આખાવીખી થઈ જવું]
માલ પુ૦ [સં] ઊંચાણનો પ્રદેશ
માલકા સ્ત્રી૦ [અ. મલિકહ, સર૦ મ, હિં. મલિકા] રાણી
માલકાંસેરેા પું૦ એક રાગ
માલકાંકણી(–ગ)ની સ્ત્રી૦[સર૦ સં કુઞ્જની, હિં. માલકંગુની, મ. માલકંગુણી] એક બી
માલ(–લિ)કી સ્ત્રી૦ [જુઓ માલિકી] માલિક-

પણું; સત્તા. ૦હક(-ક્ક) પું૦ માલકીનો હક
માલકું વિ૦ બાકું,ત્રાંસું,માલું(-ભોકું,બાળકું)
માલકોશ પું૦ [સં. માલકૌશ; સર૦ હિં., મ માલકંસ] એક રાગ
માલ(-ળ)ખું ન૦ [સં માલકં (હારડો), સર૦ હિં. માલકા] સળિયા કે દોરામાં પરોવી રાખેલો કાગળો તથા ચિઠ્ઠીઓનો સમૂહ(૨) હારડો(૩) ['માળો', કે 'માળખું' ઉપરથી] (લા.) ખાલી માળો કે પાંજરા જેવું બોખું (જેમ કે, શરીર હાડકાનું માળખું બની ગયું) (૪)[૧] બાવટાનું ઘાસ [**માળખામાં, માળખે નાખવું** = કાગળ માળખામા પરોવી – ભરવી દેવો (૨) કાગળની હકીકત ઉપર ધ્યાન ન આપવું(તે માટે તેને સામેથી દૂર કરી,માળખામા ભરવી દેવો).]
માલગાડી સ્ત્રી૦ [માલ + ગાડી; સર૦ હિં.] ભારખાનું, માલ લાવતી લઈ જતી આગગાડી
માલગુજારી સ્ત્રી૦ [ફા , સર૦ હિં] જમીન-મહેસૂલ (૨) જમીનદારે ઉઘરાવી આપેલી મહેસૂલ
માલગોદી સ્ત્રી૦ [ફા ,સર૦ મ.] દલાલણ;વેશ્યા
માલજમિ(-મી)ન પું૦[અ.] સારાખોટા માલ માટેનો જમીન
માલડો પું૦ ['માલ' ઉપરથી] (ગા) ગોદડા ભરી રાખવાનો મોટો કોથળો
માલ(-ળ)ણ સ્ત્રી૦ ['માલી' પરથી,સં માલિની; સર૦હિં.માલન] માળીની સ્ત્રી. માળીનો ધંધો કરનાર સ્ત્રી (૨) [?] નાકમા થતી ફોલ્લી
માલતિ(-તી) સ્ત્રી૦[સ.] એક વેલ(૨) એક છંદ
માલદાર [ફા] ધનવાન; તવંગર
માલધણી, માલધારી પું૦[માલ+ધણી, ધારવું; સર૦ મ. માલધની] માલિક
માલપાણી ન૦બ૦વ૦ [માલ + પાણી] મિષ્ટાન્ન; ભારે જમણ [**-કરવાં**= મિષ્ટાન્ન જમવું (૨) પારકી મિલકત ઓળવી ન્યાલ થઈ જવું. **-ઉડાવવાં** = મિષ્ટાન્ન જમવું; મોજ ઉડાવવી.]
માલપૂઓ(-ડો) પું૦ [માલ (દે. મલ્લય =પૂડો) + પૂઓ (સં અપૂપ), સર૦ હિં. માલપૂમા. મ. માલપુવા] ગળ્યો પૂડો; એક મિષ્ટાન્ન
માલમ(-મી) પું૦ [અ. મુઅલ્લિમ, સર૦ મ. માલીમ] વહાણમાંના માલનો હિસાબ રાખનાર (૨) વહાણનો હોરનાર; 'પાઈલટ'
માલમતા સ્ત્રી૦[માલ + મતા;સર૦મ માલમત્તા] સ્થાવર અને જંગમ મિલકત
માલમલીદો પું૦ [માલ + મલીદો] ભારે મિષ્ટાન્ન [સાધનસામગ્રી
માલમસાલો પું૦ મિષ્ટાન્ન (૨) ઉપયોગની
માલમસ્ત વિ૦ [માલ + મસ્ત; સર૦ મ.] ધન-દોલતના મદમા છકી ગયેલુ કે તેમાં જ સુખ માનનાર [માલમતા
માલમિલકત સ્ત્રી૦ [માલ + મિલકત] જુઓ
માલમી પું૦ જુઓ માલમ. **૦હોકો** પું૦[સર૦ મ. માલમી = હોકાયંત્ર] હોકાયંત્ર
માલવ પું૦ [સં.] એક રાગ (૨) માળવા દેશ. **૦શ્રી, -વી** સ્ત્રી૦ શ્રીરાગની એક રાગણી
માલવણ સ્ત્રી૦ બાવાની જુવારની એક જાત
માલવું ન૦ [દે. મલ્લય ઉપરથી ?]છાશ ભરવાની દોણી
માલશ્રી પું૦ [સં.] એક રાગ
માલા સ્ત્રી૦ [સં.] માળા, મણકા વગેરે પરોવી કરેલો હાર(૨)જપમાળા (૩) કોઈ પણ વસ્તુની એને મળતી એકત્રિત સંકલના ઉદા૦ ગ્રંથ-માલા **૦કાર** પું૦ માળી. **૦નુમાન** ન૦ એક અનુમાનનુ સાધ્ય તે બીજા અનુમાનનું સાધન બની એક જ પક્ષ વિષેની અનુમાનપરંપરા (-યા) [શેખી
માલાફૂલ સ્ત્રી૦ [માલા + ફૂલ](ઠા)આપવડાઈ;
માલાણું વિ૦['માલ' ઉપરથી] માલ-સરવાળું; માલદાર
માલિક પું૦ [અ ; સં. મલિક =રાજા (સ. મલ્લિ =ભોગવટો, કબજો), સર૦ હિં.] માલેક સ્વામી, શેઠ (૨) પરમેશ્વર. **-કી** સ્ત્રી૦ માલકી
માલિકા સ્ત્રી૦ [સ] માળા
માલિની સ્ત્રી૦ [સં] એક છંદ
માલિન્ય ન૦ [સ] મલિનતા
માલિષ(-ય)ત ન૦ [અ] ઊંચી જાતનો બાગાયત તૂર [ચાપવું તે
માલિશ(-સ) સ્ત્રી૦ [ફા.] ચોળવું, રગડવું,
માલી પું૦ [સં.] જુઓ માળી

આલુકાર પું૦ વણકર; ઢેઢ [એક વેલ
આલુવા સ્ત્રી૦ [પ્રા. માલુયા; (સં માલુક્કા)]
આલું વિ૦ આલકું, બાડું
આલૂમ વિ૦ [અ. મઅલૂમ સર૦ હિં, ન] ખબર પડેલું; જાણેલું [-કરવું = જણાવવું -વવું, પડવું = જણાવું]
આલેક પુ૦ જુઓ આલિક
આલેતુજ્જા(-જ્જ્જા)ર ન૦[અ મલિકુ-તુજ્જાર] વેપારીઓનો વડો, મોટો વેપારી (૨) વિ૦ ખૂબ પૈસાદાર [એક ઓજાર
આલો પું૦ પ્લાસ્ટર લીસું કરવાનું કડિયાનું
આલોપમા સ્ત્રી૦ [સં] ઉપમાનો એક પ્રકાર, જેમા એક ઉપમેયને અનેક ઉપમાનો સાથે સરખાવાય છે (કા. શા)
આલ્યભારા, -રિણી સ્ત્રી૦ [સ] એક વૃત્ત
આવ (આ') પુ૦ [સં. માધવ, પ્રા. માહવ] પતિ, વહાલમ. ૦જી, -ધો પું૦(સ)માધવ, શ્રીકૃષ્ણ
આવજત (આ') સ્ત્રી૦[અ મુહાફિજત સર૦ મ. માફ(-વ)જત] બરદાસ્ત, સંભાળ, સાચવાર
આવહું ન૦[સ. માઘ+વૃષ્ટિ] કમોસમનો વરસાદ
આવડી સ્ત્રી૦[સં માતૃ, પ્રા માઈ, સર૦મ.માવલી] મા, -ડિયું વિ૦ જુઓ આવડીમુખુ . -ડિયો પુ૦ માના જ કહ્યામાં રહેનાર છોકરો ૦મુખું વિ૦ માની સોડમા કે માના કહ્યામા જ રહેનાર (૨) બીકણ, બાયલું [આબા'પ
આવ(-વી)તર ન૦ બ૦ વ૦ [સં માતૃ+પિતૃ]
આવાદાર વિ૦ ['આવો' ઉપરથી] આવવાળું
આવાલ વિ૦['મા' પરથી] (કા.) જુઓ આવડિયું
આવીતર ન૦ બ૦વ૦ જુઓ આવતર; આબાપ (૨)[કા] પિયર ?
આવું. અ૦ક્રિ૦ [સ મા, પ્રા માઅ, સર૦ મ. નાવર્ણે; હિં. માના] સમાવું, બરાબર આવી રહેવુ -ગોઠવાઈ જવુ
આવો પુ૦ [સર૦ હિં , મ. નાના] દૂધ ઉકાળી કરાતો ઘટ્ટ પદાર્થ (૨) ગર (જેમ કે ફળનો), કે તેના જેવું કંઈ પણ(૩) સત્ત્વ (૪) [સં. માધવ, પ્રા. માહવ] જુઓ 'આવ'મા
આશી(-સી) સ્ત્રી૦ [પ્રા. માઉસી, માવત્તિમા (સં.માતૃ+સ્વસૃ); સર૦હિં. માસી, મૌસી, મ. માવશી] માની બહેન. ૦જી સ્ત્રી૦ આસી (માનાર્થક) (૨) સાસીસાસુ ૦સાસુ સ્ત્રી૦ પતિ કે પત્નીની માસી
આશુક સ્ત્રી૦ પ્રિયા
આષ પું૦[સં.]અડદ. -પાત્ર ન૦ અડદનુ ભોજન
આસ પું૦ [સં.] મહિનો [નમૂનો (૨) ઘાટ
આસલો પું૦ [સર૦ મ માસલા (લ. મસલ)]
આસાજી પું૦['માસી' ઉપરથી]માસો કે માસો-સસરો (માનાર્થક)
આસિક વિ૦[સં.]માસને લગતુ (૨) ન૦ માસિક પત્ર.(૩) અ૦ દર માસે ઉદા૦ માસિક શું ભળે છે? ૦માંદગી સ્ત્રી૦ રંજોદર્શનનો સમય; અડકાવ આવવો તે. ૦પત્ર ન૦ દર મહિને પ્રગટ થતુ પત્ર-સામયિક
આસિયો પું૦ ['માસ' ઉપરથી]મરણ પામેલાનું એક વરસ સુધી દર માસે કરવામા આવતું શ્રાદ્ધ (૨) એક પ્રેતભોજન
આસી, ૦જી, ૦સાસુ સ્ત્રી૦ જુઓ 'માશી માં
આસીસો પુ૦ જુઓ માસિયો
આસો પું૦ ['માસી' ઉપરથી] માસીનો પતિ (૨) [સર૦ હિં. માસા] તોલાનો બારમો ભાગ. ૦અગરો, ૦જી પુ૦ વર કે વહુનો માસો
આસ્તર પું૦ [હિં. માસ્ટર; સર૦ મ] મહેતાજી, શિક્ષક (૨) અમલદાર (પોસ્ટ, રેલવે, મિલ ઇ૦ મા)
આહ પુ૦ [પ્રા (સં માઘ), સર૦ હિ] માઘ માસ (૨) [ફા ; સર૦ હિં., મ.] માસ. ૦વારી વિ૦ [સર૦ હિં ; મ] મહિનાનું, મહિનાવાર
આહ્લાદિક વિ૦ [સં.] મહાત્માનું, મહાત્મા સબંધી, -જેવુ
આહ્લાદ્ય ન૦ [સં] મહિમા; મહત્ત્વ
આહિત વિ૦ [અ. માહિય્યત] વાકેફ ૦ગાર વિ૦ વાકેફગાર, જાણીતુ, પરિચયવાળુ . ૦ગારી સ્ત્રી૦ વાકેફગારી -તી સ્ત્રી૦ વાકેફગારી; જાણ (૨) ખબર; હકીકત
આહી સ્ત્રી૦[ફા] નાઝલી ૦વઝીર પુ૦ માથી ૦મરાતબ વિ૦ બાદશાહી વખતમા અમીરોની એક પદવી
આહે અ૦ ['આહ [ફા] ઉપરથી; સર૦ મ]

અમુક 'અહિનો' એ અર્થમાં આ. ઉદા૦ આહેર ફાગણ
આહેર વિ૦ [જ્ઞા. નાહિર] આહિતગાર
આહેશ્વર વિ૦[સં.] આહેશ્વરનું, –ને લગતું (૨) મહેશ્વરનું પુ૦૫. –રી સ્ત્રી૦ (સં.) પાર્વતી
આવકરું ન૦ [સં. માતૃગૃહ, પ્રા. માઇઅર; સર૦ મ. માહેર] લગ્નવિધિ કરવાનો મંડપ
આવોમાટલું ન૦ [આવકરું + માટલું ?] કન્યાને વળાવતાં રીત પ્રમાણે આપવાનું આવનું માટલું [–પૂરવું]
આળ પુ૦ [દે. માલ; સર૦ મ.] મેડો, મજલો (૨) [સં.માલ] નિર્જન વેરાન બીડનો પ્રદેશ (૩)(સં.) ઉત્તર ગુજરાતનો એક પ્રદેશ (૪) સ્ત્રી૦ [સં. માલ] આળા (૫) રેંટિયાના ચક્કર અને ત્રાક ઉપર ફરતી રાખી [–આળચો = વેરાન બીડ જેવા પ્રદેશને ખેડી, ખેતીના ઉપયોગમાં લાવવો]
આળખું ન૦ જુઓ આલખું
આળગ સ્ત્રી૦ જુઓ આલણ (૨) ['આળખું' ઉપરથી] ઢાંકણ રોકાણ
આળવા પુ૦ [સં. માલ્વ] (સં.) મધ્ય હિંદુસ્તાનમાં આવેલો એક પ્રદેશ –વી વિ૦ આળવાનું (૨) સ્ત્રી૦ આળવાની પ્રાંતિક બોલી
આળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ આળ] ઢાંકવું, રોકવું (ઢાંકણ)
–આળા સ્ત્રી૦ જુઓ આલા. [–જપવી = હરિભજન કરવું (૨)[–ના નામની] વાટ જપવી, વારંવાર યાદ કરવું, રટણ કરવું; (૩) ખાખી બાવા થવું, ફકીર કે પૈસાટકા વગરના થવું. –ઝાલવી = વિરક્ત થવું; સાધુ થવું (૨) દેવાળું કાઢવું –ના મૂળગા જપ્યા = એક લેવા જતાં હોય તેય ગુમાવવું –નો મણકો = પ્રિય પુત્ર. –નો મેર = ટોળી કે મંડળીનો આગેવાન. –ફેરવવી = જુઓ માળા જપવી –લેવી = જુઓ માળા ઝાલવી.]
–આળિયું ન૦ ['માળ' ઉપરથી] મેડો (૨) સરસામાન રાખવા છાપરા નજીક કરેલો નાનો માળ
–આળિયું ન૦ ['માળ' ઉપરથી] વાડો કે ભીંતો વિનાનું છાપરું
–આળી પું૦[સં માલિન્; પ્રા. માલિ; સર૦ હિં. માલી, મ.] ફૂલઝાડ ઉછેરનાર (૨) ફૂલ વેચનાર
–આળું વિ૦ ['આર' વહાલું' ?] (લા.) વહાલમાં કે નિરર્થક, નામ સાથે વપરાય છે
આળો પુ૦ [જુઓ આળ, સર૦ મ. માળા] પંખીનું ઘર (૨) ઘણા કુટુંબો રહી શકે એવું ઘણા માળવાળું મકાન (૩) બેતરનો બાંધેડો
આં (૦) [સં. સ્મિન્, પ્રા. મ્મિ; સર૦ હિં. મેં] સાતમી વિભક્તિનો પ્રત્યય
આંકડ(–ણ) (૦) પુ૦ [સં. મન્કુણ, પ્રા મંકુણ] આકણ, આકડ. ૦ખારી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
આંકડમુખું (૦) વિ૦ [આંકડું + મુખ] આંકડાના જેવા લાલ મોંનું [મૂછોવાળું
આંકડમૂછું (૦) વિ૦ [આંકડું + મૂછ] ભૂરી
આંકડિ(–ણિ)યું (૦) ન૦ જુઓ આકડિયું
આંકડી (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા નંકડી (સં. મર્કટી)] આંકડાની સાંઠા (૨) ઘંટીના ઉપલા પડમાં બેસાડેલો લાકડાનો કકડો (૩) વેંયાનો તે ભાગ, જે વડે ગોળી ઉપર તે ચપસીને બંધાય છે (૪) ઢોર બાંધવાના દોરડાના ગાળામાંની મોઈ (૫) હળ ઉપર ચોડેલું મોઈના આકારનું લાકડું, જેના પર બેડ્ય બેડતી વખતે બાર મૂકે છે (૬) ભૂરી ભેંસ (૭) આંકડીકૂકડી (૮) ચામડીનો એક રોગ (૯) ઘોડીની એક જાત. ૦કૂકડી સ્ત્રી૦ એક જીવડું, જેનું મૂતર અડવેથી ફેલ્લા થાય છે. –કું ન૦ [પ્રા. મક્કડ (સં મર્કટ)] લાલ મોંનું વાંદરું. –ડો પું૦ લાલ મોંનો વાંદરો
આંકણ,૦ભારી જુઓ 'આકડ'માં –ણિયું ન૦ જુઓ આકડિયું
આંખ (૦ખ,) સ્ત્રી૦ જુઓ આંખી
આંબ (૦) વિ૦ આઠ (વેપારી સંકેત) [સર૦ મ. માજી] (૨) (ગ,) સ્ત્રી૦ [હિં.; જુઓ આગવું] ભાગ, ભાગણી (૩) [પ્રા. મગ્ગ (સં માર્ગ) ?] રોંગો (૪) ચોટલાની લગભગ તરફની લટો; લગભગ આગળ પાડેલા પટિયા [–લખાવવા = (વડનગરા નાગરોમા ત્રેડે અવસરે કાંસાની થાળીમા) ઢેડ તથા તેના બે છોકરાનું ચિત્ર પાડવું.]
આંગ પુ૦ [સર૦ મ.; પ્રા માયગ (સં. માતંગ) ચાંડાળ, ડોમ] મધ્ય પ્રાંતની એક હરિજન જાતનો માણસ.
આંગપડી (૦) વિ૦ '૧૮' (વેપારી સંકેત)

માંગલિ(–ળિ)ક વિ૦ [સં.] શુભ. માંગલ્ય ન૦ [સ.] શુભ, કલ્યાણ
માંગવું (૦) સ૦ક્રિ૦ જુઓ માગવું
માંચડો (૦) પું૦[સં મञ्च, સર૦હિં , મ. માચ] માચો; ઊંચી બેઠક: तખ્ત, પાટ (૨) ગાડાની ધરી ઉપરનો પાટલો (૩) સોકટાની બાજીનું કૂલ. –ડી સ્ત્રી૦ નાનો માચડો
માંચી (૦)સ્ત્રી૦[સ मञ्च, સર૦ મ , હિં માચી] ખાટલી (૨)નાનો માચો, આસન જેવી બેઠક –ચો પું૦ જુઓ માચડો (૨) ખાટલો (વાણ કે કાથીનો).[–મૂકવો=સાજું-ત દુરસ્ત થવું.]
માંજર (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ મજરી]તુલસી, ડમરા ઇ૦ની બિયાવાળી ડાખળી (૨) જોડાની સખતળી (૩) ચંપલની સીવણીમા પગ તળે જોડેલુ પાતળુ પડ (૪) મરઘાના માથા ઉપરની કલગી [ભૂરી ઝીકીવાળું
માંજરું (૦) વિ૦ [પ્રા. મંજર (સં માર્જાર)પરથી]
માંજવું (૦) સ૦ક્રિ૦[સ મૃજ્, મज्ज्, સર૦ મ માંજર્ણે, હિં માંજના]ઘસીને સાફ કરવુ(વાસણ)
માંજર પુ૦ [સં. માર્જાર, સર૦ મ માજર] બિલાડો. –રી સ્ત્રી૦ બિલાડી –રીનો ટોપ પુ૦ બિલાડીનો ટોપ એક વનસ્પતિ
માંજી (૦) પું૦ [સર૦ હિં માંઝી (સ મધ્ય, પ્રા. મज्झ,)] કાશ્મીરનો હોડીવાળો
માંજો (૦) પું૦[જુઓ માજવું, સર૦ હિં. માંઝા, મ. માંજા] કાચ પાયેલો દોર (પતંગનો)
માંજલ (૦ ?) ન૦ એક ઘાસ
માંટી (૦) પુ૦ [જુઓ માટી] ધણી (૨) મરદ
માંડ (૦) અ૦ [પ્રા મણયં (સં. મનાક્), સર૦ માણમાણ] માડ માંડ (૨) પુ૦ [?] એક રાગ (૩) ['માંડવું' ઉપરથી, સર૦ મ ; હિં.] શોભા માટે ગોઠવેલી ઉતરડો
માંડણ (૦) ન૦ જુઓ માંડણ
માંડણી (૦) સ્ત્રી૦ ['માંડવું' ઉપરથી] માપની ઊંચાઈ, ઊભણી(૨)મંડાણ કરવુ તે, ગોઠવણી
માંડછાંડ (૦,૦)સ્ત્રી૦[માંડવું+છાંડવું](કા)ઘરના રાચરચીલાની શોભે તેવી ગોઠવણી (૨)[સર૦ મ માંડપૂસ] નામુકામુ નક્કી કરી લખી લેવુ તે
માંડ માંડ (૦) અ૦ [જુઓ માંડ] માણ માણ; જેમ તેમ કરીને, મહા મુશ્કેલીએ
માંડલિ(–ળિ)ક વિ૦[સં] મંડળનુ (૨) મંડળમાનું, ખટિયુ (૩) પું૦ ખડિયો રાજા, સામંત
માંડલિયું ન૦ ગુજરાવાળી નજર
માંડવ (૦) પુ૦[પ્રા મંડવ (સ મંડપ),સર૦હિં , મ] વરપક્ષને પહેરામણી આપવાનો છેલ્લો વિધિ (૨) સ્ત્રી૦ નવરાત્રીની માંડવી
માંડવાળ (૦) સ્ત્રી૦ [માંડવું + વાળવું] માંડી વાળવુ તે, તોડ, સમાધાન [માણસ
માંડવિયો (૦)પું૦['માંડવો' પરથી]કન્યાપક્ષનો
માંડવી સ્ત્રી૦[પ્રા મંડવ (સં મંડપ), સર૦ મ] વર આગળની ઊંચી બેઠક (૨) રંગેથી (૩) નવરાત્રીમા દીવા મૂકવા માટે બનાવેલી મંડપ જેવી રચના (૪) જકાત લેવાની જગ્યા (૫) ચકલુ બજર (૬) [?] બોયશિંગ
માંડવું (૦) સ૦ક્રિ૦ શરૂ કરવું (૨) લખવું; નોંધવુ (૩) [સં મંડ્, સર૦ હિં માંડના, મ માંડણે] ગોઠવવું –મૂકવું (૪) યોજવું; સ્થાપવુ (૫) બીજી ક્રિયાની સહાયથી તે ક્રિયા કરવાનુ શરૂ કરવું, તેમા લાગવુ, વળગવું એવો ભાવ બતાવે છે ઉદા૦ લખવા માંડો. [**માંડી વાળવું**=પતાવટ કરવો (૨) ખાતામાં ચાલતુ લેણુ લખી વાળવુ –પતવી દેવુ, જતુ કરવું (૩) બંધ રાખવું, મોકૂફ રાખવુ.]
માંડવો (૦) પું૦ [સં મંડપ, સર૦ હિં. માંડવ, મ માંડવ] મંડપ, ચંદરવો બાંધી બનાવેલી બેઠક કે સ્થાન (૨) [લા] છોડી; કન્યા. [–આવવો=છોડી જનમવી –ઊભો થવો =છોડી પરણાવવા જોગ થવી –ચૂકવવો= વરપક્ષ વિદાય થતા પહેલા કન્યાપક્ષના માંડવે આવે ત્યારે રીતના નાણાંની લેણ–દેણ ચૂકવવી. –બાંધવો=મંડપ રચવો (૨)[લા] ફજેત કરવું **માંડવે બેસવું**=વરપક્ષનુ માંડવો ચૂકવવા કન્યાપક્ષને માંડવે આવવું] –મા–હર્ત(–ર્ત્ય) પું૦ લગ્નની એક બાબત,કન્યાપક્ષનુ માંડવો બાંધવાને અંગેનુ મહર્ત. –વાસુરત, –વાસુરત ન૦ કન્યાને ત્યાં લગ્નમંડપ બાંધના શરૂઆ કરાનો વિધિ કે તેનું મુહૂર્ત

(૨) સ્ત્રી૦ પ્રસ્તાવનારૂપે બે બોલ –તાહાર પું૦ [+આહાર] પ્રમાણસર–પોષણ માટે જોઈએ તેટલો ખોરાક. –તાહારી વિ૦ મિતાહાર કરનારું

મિતિ સ્ત્રી૦ [સં.] તિથિ, તારીખ (૨) માપ

મિત્ર પું૦ [સં.] પુ૦ બારબિધ (૨) સૂર્ય. ૦કાર્ય, ૦કૃત્ય ન૦ મિત્ર તરીકે કરેલું કામ. ૦જન ન૦ મિત્ર. ૦ત્વ, ૦તનયા સ્ત્રી૦ (સ.) યમુના નદી. ૦તા સ્ત્રી૦ દોસ્તી, ભાઈબંધી. ૦દ્રોહ પું૦ મિત્રનો દ્રોહ. ૦દ્રોહી વિ૦ મિત્રદ્રોહ કરનારુ ૦ભાવ પું૦ મિત્રાચારી. ૦મંડળ ન૦ મિત્રોનું મંડળ. ૦રાજ્ય ન૦ મિત્રનુ કે મિત્રાચારી રાખનાર રાજ્ય ૦વિંદા સ્ત્રી૦ (સં.) કૃષ્ણની આઠ પટરાણીઓમાની એક. –ત્રાઈ સ્ત્રી૦ મિત્રતા –ત્રાચાર પુ૦ મિત્રાચારી –ત્રાચારી સ્ત્રી૦ ભાઈબંધી,દોસ્તી

મિથ:શિષ્યા સ્ત્રી૦ [સ.] ગુપ્ત શિષ્યા–પત્ની

મિથુન ન૦ [સં] જોડું, જોડ (૨) મૈથુન (૩) સ્ત્રી૦ ત્રીજી રાશિ –ની વિ૦ જુઓ મૈથુની

મિથ્યા વિ૦(૨)અ૦[સં]અસત્ય, અવાસ્તવિક (૩) ફોગટ.[–દુષ્કૃત(–દું)=દુષ્કૃત મિથ્યા થાઓ, એમ દુષ્કૃત્યની માફી–પશ્ચાત્તાપ સૂચવતુ વાક્ય (જૈન).] ૦ત્વ ન૦ મિથ્યાપણું. ૦ચાર પુ૦ [+આચાર] મિથ્યા આચાર(૨) દંભ ૦ચારી વિ૦ મિથ્યા આચરણવાળું(૨) દંભી. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ ખોટી સમજ ૦પવાદ પું૦ [+અપવાદ] ખોટું તહોમત. ૦પવાદી વિ૦ખોટું તહોમત મૂકનાર.૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ભ્રાંતિ. ૦ભાષી વિ૦ જૂઠું બોલનારું. ૦ભિમાન ન૦ [+અભિમાન] ખોટું અભિમાન. ૦ભિમાની વિ૦ મિથ્યાભિમાન કરનારુ. ૦રોપ પુ૦ [+આરોપ] ખોટો આરોપ ૦વાદ પુ૦ જૂઠાણું. ૦વાદી વિ૦ જૂઠું બોલનારુ

મિનહૂન વિ૦ [અ. મિન્હુ; સર૦ મ મિનહુ] ચાલુ ('મ'હે મિનહૂન' એટલે ચાલુ માસ, એમ ખતમાં વપરાય છે)

મિનાકસો પુ૦[અ. મુનાકશહ] ખાર, દ્વેષ,ખીનો

મિનાર(–રો) પુ૦[અ મનાર; સર૦ મ મનોરા, હિં. મિનારા, મીનાર] થાભલાના આકારનુ એક જાતનું બાંધકામ

મિનિટ સ્ત્રી૦ [ઇં] કલાકનો સાઠમો ભાગ

મિનિસ્ટર પું૦ [ઇં.] વજીર, પ્રધાન

મિનોઈ વિ૦ [જુઓ મીનોઈ]પરલોક સંબંધી

મિન્નતળરી સ્ત્રી૦ [ફા. મિન્નતોજારી; સર૦ મ મિનતવારી,હિં. મિન્નત] આજીજી,કાલાવાલા

મિયાઉં ન૦ [રવ૦] બિલાડીનો અવાજ, ચ્યાઉ. [તને પણ મિયાઉં=જેણે પ્રપંચ શીખ્યો હોય તેની ઉપર જ તેનો પ્રયોગ કરાતો બતાવવાના અર્થમા વપરાય છે]

મિયાણો પુ૦ [ફા. મિયાનહ, સર૦મ મિઆના] એ નામની એક જાતનો માણસ

મિયાન ન૦ [ફા નિયામ, સર૦ હિં ;મ ન્ન] તલવાર વગેરેનુ ઘર

મિયાં પુ૦ [હિં] મુસલમાન ગૃહસ્થ (૨) તેનું સંબોધન [–ની મીનડી = બીકણ માણસ –મહાદેવનો જોગ = બે વિરોધી બાબતોનો સંભવ (કદી ન ઘટે, એ અર્થમા)]

મિરજાન ન૦ [અ. મર્જાન, સર૦ હિં. મિરજાન =પ્રવાસ] આણાનો એક ભાગ

મિરાત સ્ત્રી૦ [જુઓ અમીરાત, અ મિરાસ =વારસો] પૂજી, દોલત

મિલ સ્ત્રી૦ [ઇં.] યંત્રથી ચાલતુ કારખાનું (બહુધા ભોંદું ને વસ્ત્રનુ) ૦એજંટ પું૦ મિલના શેરહોલ્ડરો (ભાગીદારો) તરફથી મિલનો સમગ્ર વહીવટ સંભાળવા નિમાતો વડો ભાગીદાર ૦કામદાર,૦મજૂર પુ૦ મિલમા કામ કરતો મજૂર. ૦માલિ(–લે)ક પુ૦ મિલનો વહીવટદાર એજંટ (જેને સામાન્ય રીતે માલિક કહેવામા આવે છે) ૦માલિ(–લે)ક મંડળ ન૦ મિલએજંટોનું મહાજન–મંડળ

મિલકત સ્ત્રી૦ [અ] ધનમાલ વગેરે, પૂંજી

મિલન ન૦ [સં.] મુલાકાત; મિલાપ, મળવું તે ૦સાર વિ૦ મળતાવડું ૦સારી સ્ત્રી૦ મળતાવડાપણુ

મિલમાલિ(–લે)ક પુ૦; ૦મંડળ ન૦ જુઓ 'મિલ'મા [મિલ

મિલાપ પુ૦[સર૦ હિં , મ (સં. મિલ)]મેલાપ;

મિલાવટ સ્ત્રી૦ [હિં (સં મિલ્)] મેળવણી;

મિશ્રણ. –ણું સ૦ક્રિ૦ મેળવવું, ભેગું–મિશ્ર કરવું
મિશ્રિત વિ૦[સં.] મળેલું, ભેગું થયેલું
મિસિંદ પું૦[સં]ભમરો. –દાધ્માન વિ૦[સં] આસક્ત, લીન, મગ્ન [માની પ્રત્યેક
મિહ્લું ન૦[જુઓ મીહલી] બે પાસિયા વેણી-
મિશ્ર વિ૦ [સં] ભેળસેળવાળું, મિશ્રિત, ભેગું (૨) પું૦માન આપવા યોગ્ય પુરુષના નામને અંતે લાગે છે. ઉદા૦ મંડનમિશ્ર. ૦જાતિ સ્ત્રી૦ સાત કે સોળમાંના માત્રાના ખંડવાળા તાલની જાતિ. ૦ણ ન૦ ભેળવણી. ૦મેળ (૨) ભેળવણીથી થયેલી વસ્તુ (૩) 'એલિગેશન' (ગ) ૦ધાતુ સ્ત્રી૦ મિશ્રણવાળી ધાતુ (૨) બે ધાતુઓના મિશ્રણથી બનેલી ધાતુ ૦પદી પું૦ 'કોમ્પાઉંડ એક્સપ્રેશન' (ગ) ૦રાશિ પું૦ 'કોમ્પાઉંડ ક્વોન્ટિટી' (ગ). ૦વાક્ય ન૦ (વ્યા.) એક મુખ્ય ને બીજું એક કે અનેક ગૌણ વાક્યોવાળું મોટું વાક્ય –શ્રિત વિ૦ મિશ્ર [બહાનું કાઢીને.]
મિષ ન૦ [સં]બહાનું, મસ. [(–ને) મિષે =–નું
મિષ્ટ વિ૦ [સં.]મીઠું; મધુર. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦. –ષ્ટાન્ન ન૦[+ અન્ન]ગળી ને પૌષ્ટિક વાની
મિશન ન૦ [ફ્રેં.] પ્રચારનું, જીવનધ્યેય જેવી મહત્તાવાળું લક્ષ્ય (૨) ખ્રિસ્તી ધર્મ પ્રચારકનું તેનું કામ કે તેનું ધામ. ૦રી વિ૦ મિશનને લગતું (૨) પું૦ મિશનનો કે મિશનવાળો માણસ
મિસર ન૦ [અ. મિસ્ર, સર૦ હિં., મ] (સં) આફ્રિકાનો એક પ્રસિદ્ધ દેશ, ઇજિપ્ત –રી વિ૦ મિસરનું
મિસરી સ્ત્રી૦[સર૦હિં.,મ (અ મિસ્ર ઉપરથી)] સાકર (૨) વિ૦ જુઓ 'મિસર'મા
મિસરો પું૦ [અ.] કવિતાની લીટી
મિસલ સ્ત્રી૦ [અ. મસલ્, સર૦મ.] રીત; તરેહ ૦સર અ૦ રીતસર
મિસાલ સ્ત્રી૦ [અ] ઉદાહરણ; દૃષ્ટાંત (–આપવી) (૨) અ૦ પેઠે, –ની જેમ
મિસી(–સ્સી) સ્ત્રી૦ [સં. મસિ (–સ્તી), સર૦ મ. હિં.]દાંત કાળા રંગવાની ભૂકી [–લગાડવી =ઉમર લાયક છોકરીને પહેલી વારની વેશ્યાના ધંધામા વાળવી.]
મિસ્કાલ પું૦[અ]હીરામોતીનો એક તોલ–વજન
મિસ્કીન વિ૦ [અ.; સર૦ હિં., મ મિસ્કીન] મુફલિસ; ગરીબ
મિસ્ટર પું૦ [ઇં.] પુરુષના નામ આગળ અંગ્રેજી ભાષામા વપરાતો 'શ્રી' જેવો સન્માન સૂચક શબ્દ (૨) 'ભાઈ' અર્થનું સંબોધન
મિસ્તર ન૦ છોની સપાટી સરખી કરવાનું ઓજાર (૨) પું૦ જુઓ મિસ્ટર
મિસ્ત્રી પું૦ [સર૦ મ., હિં મિસ્તરી(ઇં માસ્ટર; પો. મેસ્તર)] હોશિયાર કારીગર (ખાસ કરીને સુતાર, કડિયો) (૨) એક અટક
મિહમેજ સ્ત્રી૦ [અ. મહમેજ] ઘોડેસવારના બૂટની એડીએ લગાડાતુ ઘોડાને ગોદાવવાનું એક સાધન; 'સ્પર'
મિહિર પું૦ [સં.] સૂર્ય
મિહિરામણ પું૦ [જુઓ મહેરામણ]+ સમુદ્ર
મિહીણું ન૦ + જુઓ મહેણું
મીચવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ મીંચવું]બીડવું,બંધ કરવું
મીજ સ્ત્રી૦ [પ્રા મિંજ (સં મજ્જા)] મીંજ; બિયાનો ગર
મીજાન ન૦[અ ; સર૦ મ. મિજાન, હિં]અંદાજ; માપ ૦સર અ૦ આપસર, મીલનમાં
મીટ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. મીટના, મ. મીટ] નજર, અનિમેષ દૃષ્ટિ. [–મારવી = આંખ બંધ કરવી. –મારીને સૂઈ જવું = શાંતિથી સૂઈ જવું. –માંડવી = અનિમેષ દૃષ્ટિથી જોવું(૨) [લા] (–ની પર) તીવ્રપણે ઇચ્છવું; આશા રાખવી –મેળાપો = આંખે આંખ મળવી, દૃષ્ટિમિલન.] –ટામીટ સ્ત્રી૦ સામસામી મંડાયેલી નજર
મીટર ન૦ [ઇં] (વીજળી, ગરમી, પાણીનો વાપર વગેરે) માપવા માટેનું યંત્ર (૨) પું૦ ૩૯ ઇંચનું એક માપ (ફ્રેન્ચ)
મીટવું અ૦ક્રિ૦ [દે. મિટ, સર૦ હિં. મિટના; મ. મિટણે] ભૂંસાઈ જવું, નાબૂદ થવું(૨)મટવું,
મીઠું વિ૦[પ્રા. મિટ્ઠ (સં. મિષ્ટ), સર૦ હિં મીઠા, મ મિઠા] મધુર (૨) ગળ્યું (૩) ન૦ [સર૦ મ. મીઠ] લવણ. નિમક [મીઠા ઝાડનાં મૂળ કાપવાં = ભલાઈ બતાવ્યા કરનાર–હિત

કરનારને જ નુકસાન થાય તેટલો બધો તેનો લાભ લેવો મીઠા વિનાનું=દમ વિનાનું, બીકણ. મીઠી જમીન=ઊખર નહી એવી ખેતીને લાયક જમીન મીઠી છુભ=ખુશા મતિયા-સારું લગાડે તેવી વાણી (૨) તેવું માણસ. મીઠું મરચું ભભરાવવું=વધારીને વાત કહેવી. મીઠું લાગવું=ચચવવું, રીસ ચઢવી. (આબરૂ) મીઠુ પડવું=અદેખાઈ આવવી] -ઠડાં ન૰બ૰વ૰ વહાલના આલિંગન(૨)દુખણાં, ઓવારણા [-કરવાં=મીઠડા લેવા -ઢાળવાં=બડાશથી હેત બતાવવું પણ અંદરથી કપ્યાં કરવી -લેવાં=ઓવારણા લેવા] -ઠડું વિ૰ (૫) મીઠુ (૨) મીઠું મીઠુ બોલનારું(૩)ન૰ જુઓ મીઠડા -ઠાઈ સ્ત્રી૰ સુખડિયાને ત્યાં વેચાતી કે એવી કોઈ પણ ગળી વાની (૨) મીઠાશ, મધુરતા -ઠાઈવાળો પું૰ મીઠાઈ વેચનાર, સુખડિયો -ઠાચકું વિ૰ ગળી વસ્તુઓ ખાનારું -ઠાણ ન૰ જુઓ ગળપણ -ઠાબોલું વિ૰ મીઠુ બોલનારું. -ઠાશ સ્ત્રી૰ મીઠાપણું. -ઠી સ્ત્રી૰ બચ્ચી (૨) સ્નેહાલિંગન [-મારવી=હૈયા સરસુ ચાપવું (૨) હોઠે ચુંબન લેવું (ગ્રામ્ય) -લેવી =બચી કરવી] ૦દ્રાખ વિ૰ દ્રાક્ષ જેવું મીઠું ૦કૂતરું ન૰ હડકાયેલું નહી તેવું સારું કૂતરું ૦લીંબુ ન૰ મોસંબી જેવું એક ફળ -ઠો ભાત પું૰ એક જાતનો બિરજ -ઠો લીમડો, -ડો લીંબડો પું૰ એક વનસ્પતિ, જેના પાન કડીમા નાખે છે

મીંડયો પું૰ [જુઓ મહનો, સર૰ મ મિરવા] હૃષ્ટપુષ્ટ માણસ (૨) કે સાઢ, બેપિયો (૩) મુખી અગ્રેસર [ગૂથેલી લટ(-લેવી)

મીંડલી સ્ત્રી૰ [જુઓ મીંડલી] સ્ત્રીના કેશની

મીંઢિયો વિ૰ પું૰ ['મીંઢુ' ઉપરથી ?] વળેલા શિંગડાંવાળો (બળદ, બકરો)

મીંડું ન૰ [સં. વિંદુ ઉપરથી ?] શૂન્ય, બિંદુ: ટપકું [-ફેરવવું, મૂકવું, વાળવું=રદ કરવું છોડી દેવું -વળવું=રદ થવું(૨)બલાસ થવું(૩) નિર્વંશ જવું એકડા વગરનાં મીંડાં= (મુખ્યને અભાવે) કશી કિંમત વગરનું કે તાકાત વગરની વસ્તુઓ કે માણસો. મીંડે મૂકવું=કાઢી નાખવું,રદ કરવું(માણસમાથી)]

મીંઢળ ન૰ [સં. મદનફલ, હિં મૈનફલ, મૈઢલ] મીંઢળ, એક ફળ (લગ્ન જેવી ક્રિયાઓ વખતે કાંડે બાંધે છે) [-બાંધવાં, છોડવાં. (હાથે) મીંઢળ બાંધ્યાં હોવાં=કામ ન કરી શકાવું (હથકામાં)]

મીંઢી, ૦આંબળ સ્ત્રી૰ [સર૰ મ મેંધીआवळी]

મીણ ન૰ [પ્રા. मयण(स मदन), હિં મૈન, म मेण (फा मोम ?)] બધપૂડો જેનો બનેલો હોય છે તે ચીકણો પદાર્થ (૨) અ૰ [?] જુઓ મીના (-કહેવી, -કહેવરાવવી) [-કાઢવું =મારી મારીને નરમ કરી નાખવું (૨) મહેનત કરવી અડઘાળો કાઢવો -નું કરી નાખવું= નરમઘેંશ અથવા ગરીબ સ્વભાવનું બની વી દેવું (માણસને) -મીણ થઈ જવું =મીણ જેવું નરમ થઈ જવું]૦કપડ, ૦કાપડ ન૰ પાણી ન શોષે તે સારુ મીણ કે એવો પદાર્થ ચડાવીને બનાવેલું એક જાતનું કાપડ; મીણિયું ૦બત્તી સ્ત્રી૰ જેમા વાટ ઘાલેલી હોય એવી મીણ જેવા પદાર્થની બનાવટ

મીણાઝરી વિ૰ (૨) સ્ત્રી૰ + જુઓ મીનાકારી

મીણિયું વિ૰ ['મીણ' ઉપરથી] મીણવાળું (૨) જુઓ 'મીણુ'મા (૩) ન૰ મીણકપડ

મીણું, -ણિયું વિ૰['મીણો' ઉપરથી] નશામાં પડેલું -ણો પું૰ [પ્રા मयण(स मदन्त)= માદક] કેફ, નશો (૨) કેફ ચડે તેવો ઝેરી પદાર્થ (-ચડવો)

મીન સ્ત્રી૰ [સં] બારમી રાશિ (૨) ન૰ માછલું ૦કેતન પું૰ (સં) મકરકેતુ, કામદેવ ૦મેખ(-ષ) સ્ત્રી૰ વાવે, હરકત, શંકા કરવાપણું (૨) વધારોઘટાડો કરવાપણું (૩) અ૰ ઓછુ વત્તુ હોય તેમ (-ન હોવાં, ન કરવાં)

મીનડી સ્ત્રી૰ [જુઓ મીનો] મીંઢડી, બિલાડી. -ડું ન૰ બિલાડું

મીનાકારી વિ૰[ફા , સર૰ હિં , म मिनाकारी] ભાતવાળું (૨) સ્ત્રી૰ સોનાચાંદી પર રંગીન કામ - કારીગરી

મીનાં અ૰ [સર૰મીણ(૨)] હાર્યાની કબૂલાતનો

સ કેતશબ્દ [–કહેવું = હાર કબૂલ કરવી.]
મીની સ્ત્રી૦ [૨વ૦] મીનડી; બિલાડી
મીનો પુ૦[ફા. મીના] સોનાચાંદી પરનુ રંગિત ચિત્રકામ, મીનાકારી
મીનોઈ વિ૦ [ફા] સ્વર્ગીય
મીમાંસા સ્ત્રી૦ [સ.] વિચારણા; તપાસ; સમાલોચના (૨) જૈમિનિપ્રણીત પૂર્વમીમાંસા-દર્શન (–કરવી). – સક પુ૦ મીમાંસા કરનાર (૨) મીમાંસાદર્શન જાણનાર કે માનનાર
મીર પું૦ [ફા] અમીર (૨) એ નામની એક જાતિનો માણસ. ૦અદલ પુ૦ ન્યાયાધીશ ૦જાદ(–ઝા)હ વિ૦[+જાદ(ફા) = જનમેલુ] મીરના કુળનું
મીરજા પુ૦ [ફા] મુસલમાનોનો એક ખિતાબ, અમીર, ઉમરાવ (૨) મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ
મીરાસ સ્ત્રી૦ [અ.; સર૦ હિં ; મ મિરાસ] વારસો. –દી સ્ત્રી૦ વારસામા મળેલી દોલત (૨) એક મુસલમાની માગણ જાતનો માણસ
મીલ સ્ત્રી૦ [સં મિલ્ ઉપરથી ? સર૦ મ મીળ] પ્રતિપક્ષ; વિરોધી જમાવટ (તકરાર કે ટંટામા) [–બાંધવી = વિરોધી ટોળી જમાવવી]
મીલન ન૦ [સં] બંધ કરવું – બીડવું તે
મીલિત વિ૦ [સ] બંધ કરેલુ – બીડેલું
મીં સ૦ [સર૦ મ.] મેં (ઉત્તર ગુજરાત)
મીંચવું સ૦ક્રિ૦[દે મિંચણ;સર૦ હિં. મીચના,મ મિચકર્ણે] જુઓ મીચવુ **મીંચાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) **મીંચાવું** અ૦ ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મીંચામણાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ મિચામણા
મીંજ સ્ત્રી૦ જુઓ મીજ
મીંડ સ્ત્રી૦ [સં. મીડન્ = ધીમે અવાજે, સર૦ હિં.; મ મેંડ] (સંગીત) એક શ્રુતિ યા સ્વર ઉપરથી બીજી શ્રુતિ યા સ્વર જવાનો એક મધુર પ્રકાર, ઘસીટ
મીંડલી(–ળી) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ મેંડણે = બે સેરને એકઠો વળ આપી ભેગી કરવી; હિં મીંડના = હાથ વડે મસળવું, અથવા મેઢી = નાણ સરખા ગૂંથેલી વેણી.] કપાળ ઉપર ગોઠવેલી ચોટલાની લટ. [–લેવી, **મીંડલો લેવો** (કા.) = કપાળ ઉપર ચોટલાની લટ ગૂંથવી.]
મીંઢુ ન૦ જુઓ મીઢું
મીંઢળ ન૦ જુઓ મીઢળ
મીંઢું વિ૦ [સર૦ મ. મેંઢા = વાકું] મનમા સમજે પણ બહાર દેખાવા ન દે તેવુ (૨) ખંધુ; ધૂર્ત. –ઢાઈ સ્ત્રી૦. –ઢાપણું ન૦ મીંઢું હોવું તે
મીંઢી, ૦આવળ સ્ત્રી૦ જુઓ મીંઢી
મીંદડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મીનો] મીનડી, બિલાડી. –ડું ન૦મીનડું, બિલાડુ. –ડો પુ૦ બિલાડો
મુક(–ગ)ટો પુ૦ જુઓ મુગટો [મુકાદમી
મુકદ્દમ પુ૦ [અ.] જુઓ મુકાદમ –મી સ્ત્રી૦
મુકદ્દમો પુ૦ [અ ; સર૦ હિં , મ. મુકદમા] દાવો
મુકદ્દર ન૦ [અ.] નસીબ
મુકનો પુ૦ [અ નિક્નઅહ] બુરખો
મુકમ્મલ વિ૦[અ]પૂરેપૂરુ ,સંપૂર્ણ. ૦આઝાદી સ્ત્રી૦ પૂર્ણ સ્વાતંત્ર્ય
મુકરદમ પું૦ જુઓ મુકાદમ
મુકરદમો પુ૦ જુઓ મુકદ્દમો
મુકરર વિ૦ [અ મુકર્રર] નિયત, નક્કી કરેલુ
મુકરવું, મુકરી જવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. મુકરના, મ મુકરણે, અ મુકિર ઉપરથી ?] નામુકર જવુ, કહીને ફરી જવું
મુકરી સ્ત્રી૦ [હિં] પ્રાય: ચાર ચરણની કવિતાનો એક પ્રકાર, જેમા ત્રણ ચરણનો અર્થ છેલ્લા ચરણથી મુકરી જાય છે
મુકાણ ન૦ ['મૂકવુ' ઉપરથી] મૂકવું તે
મુકાદમ પું૦ [અ. મુકદ્દમ, સર૦ મ મુકદમ] નાયક; જમાદાર –મી સ્ત્રી૦ મુકાદમનુ નામ
મુકાબલ, મુકાબિલ [અ] વિ૦ મુકાબલાનો આવનુ –લો પું૦ [અ] સરખામણી (૨) સામસામી ભેટ
મુકામ પું૦ [અ] ઙહેરાણ (૨) પડાવ; ઉતારો. [–ઉઠાવવો = બીજી જગાએ જવા મુકામની જગા હોય તે ખાલી કરવી. –ઉપાડવો = મુકામ એક જગાએથી બીજે લઈ જવો. –કરવો, નાખવો = પડાવ નાખવો; ઉતારો કરવો.] [કર્મણિ ને પ્રેરક
મુકાવું અ૦ ક્રિ૦, –વવું સ૦ ક્રિ૦ 'મૂકવું'નું

મુકુટ પુ૦ [સ.] જુઓ મુગુટ
મુકુર પુ૦ [સં] આયનો
મુકુલ ન૦ [સ] ખીલતી કળી -લિત વિ૦ [સં] કળીઓવાળુ (૨) અડધું ઊઘડેલું, અડધું બ ધ
મુકુંદ પુ૦ [સ.] (સ) વિષ્ણુ
મુક્કર વિ૦ [જુઓ મુકરર] ઠરાવેલું (૨) અ૦ જરૂર, અચીત
મુક્કી સ્ત્રી૦ [દિ વુક્કા=મુષ્ટિ, સર૦ પ્રા મુટ્ઠિ (સ. મુષ્ટિ), સર૦ હિં, મ] ઠોસો (-ઠોકવી, -મારવી, -લગાવવી). -કાટવું સ૦ક્રિ૦ મુક્કે મુક્કે મારવું. -કો પુ૦ ઠોસો; ગડદો
મુક્ત વિ૦ [સં] બધનરહિત; છૂટું (૨) મુક્તિ પામેલુ. ૦ક ન૦ એક અસ્ત્ર (૨) પૂર્ણ અર્થવાળો સ્વતંત્ર શ્લોક ૦કંઠ વિ૦ જોરથી કે બેધડક બોલનારુ કે ગાનારું. ૦૦વ્યાપાર પું૦ અબાવિત વ્યાપાર, 'ફ્રી ટ્રેડ'. ૦હસ્ત વિ૦ છૂટે હાથે દાન કરનારુ
મુક્તાદ ન૦ [જુઓ મુખતાદ] વાર્ષિક શ્રાદ્ધ
મુક્તા,૦ફલ(-ળ) ન૦[સ]મોતી ૦વલિ(-લી, -ળિ,-ળી) સ્ત્રી૦, ૦હાર પુ૦મોતીનો હાર
મુક્તિ સ્ત્રી૦[સં]મોક્ષ(૨)છુટકારો (-આપવી, મળવી). ૦પદ ન૦ મુક્તાવસ્થા, મોક્ષ ૦પુરી સ્ત્રી૦ જ્યા જવાથી મુક્તિ મળે તેવી નગરી (દ્વારકા, અયોધ્યા, મથુરા વગેરે) ૦ફૌજ સ્ત્રી૦ લશ્કરી ઢબે સંગઠિત કરવામા આવેલુ એક ક્રિશ્ચરતી મિશન. ૦માર્ગ પુ૦ મુક્તિનો માર્ગ
મુખ ન૦ [સ.] મો (૨) ચહેરો (૩) આગલો કે ઉપરનો ભાગ (૪) નદી જ્યા દરિયાને મળે તે સ્થાન (૫) નાટકનું મૂળ કારણ કે બીજ,એક સંધિ (કા રા). [-નાં મલકાવાં કરવાં=ઉપર ઉપરથી મીઠું મીઠું બોલી ખુશ કરવુ] ૦કમલ(-ળ) ન૦ મુખરૂપી૦ કમળ ૦કળા સ્ત્રી૦ મોની શિકલ, શોભા, છટા ઇ૦. ૦ચંદ્ર પુ૦ મુખરૂપી ચદ્ર ૦ચિત્ર ન૦ ગ્રથ સામયિક વગેરેનુ પ્રારભમા મુકાતુ ચિત્ર. ૦જ(-જુ)બાની સ્ત્રી૦ મોઢાની સાક્ષી ૦પટ ન૦,પુ૦ ઘૂમટો. ૦પત્ર ન૦ અમુક અઠવાડીયાનુ છાપુ ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ લેખિત નહિ પણ મૌખિક પરીક્ષા. ૦પાક પુ૦ મોનો એક રોગ ૦પાઠ પું૦ ગોખવુ -ઘાટ કરવું તે, મોઢે બોલવાનુ તે ૦પૃષ્ઠ ન૦ ગ્રથ કે સામયિકના પૂઠાનુ પાનું ૦બધ પુ૦ પ્રસ્તાવના. ૦ભંગ વિ૦પડી ગયેલા - નૂર વગરના, હતાશ મોવાળું. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ચહેરો,મોનો દેખાવ. ૦૨(-રિત) વિ૦ ખખડતુ; અવાજ કરતુ (૨) વાચાળ ૦રતા સ્ત્રી ૦વાચન ન૦ ઉચ્ચાર કરીને વાચવુ તે. ૦વાદ્ય ન૦ ફૂકીને વગાડવાનુ વા દ્ય ૦વાસ પુ૦ જમ્યા પછી મો સુવાસિત કરવા ખાવાની વસ્તુ ૦સધિ પુ૦ જેમા બીજનુ ફલિત થવા તરફ વલણ જણાય છે(નાટકનો એક સંધિ) ૦સામુદ્રિક પુ૦ ચહેરા પરથી ચારિત્ર્ય જોવાની વિદ્યા, 'ફિજિયોગ્નોમી'
મુખતાદ ન૦ વાર્ષિક શ્રાદ્ધ (પારસીઓમા)
મુખતેસર વિ૦ [અ. મુખ્તસર] ટૂકું, સક્ષિપ્ત
મુખત્યાર વિ૦ [અ મુખ્તાર]પોતાની મરજીમા આવે તેમ કરવાને સત્તા અપાયેલુ (૨) પુ૦ એલચી, વકીલ,પ્રતિનિધિ ૦નામું ન૦ પોતા તરફથી કામ કરવાની સત્તા આપનારુ લખાણ (-આપવું, કરી આપવું, લખી આપવુ). ૦વારસ પુ૦ મુખત્યારીથી નીમેલો વારસ -રી સ્ત્રી૦ સદર પરવાનગી, કુલ સત્તા (-આપવી, લખી આપવી)
મુખારવિંદ ન૦ [સ] મુખકમળ, કમળ જેવું સુદર મો
મુખિયું ન૦ ['મુખ' ઉપરથી] છાલકાના મો સીવવાની સૂતળી (૨) વિ૦ મુખ્ય -યો પું૦ ['મુખ્ય' ઉપરથી]મુખ્ય માણસ(૨)ઠાકોરજીની સેવાપૂજા કરનારાઓનો મુખી
મુખી પુ૦ ['મુખ' ઉપરથી, સર૦ હિં મુખિયા] અગ્રેસર, નાયક (૨) ગામનો વડો (એક સરકારી અધિકારી) -પદ ન૦ મુખીનુ પદ-કામ
મુખોમુખ અ૦ ['મુખ' ઉપરથી] મોઢામોઢ
મુખ્ય વિ૦[સં] પ્રધાન,પહેલુ ૦ત' અ૦ ખાસ કરીને ૦ત્વે, ૦ત્વે કરીને અ૦ વિશેષે કરીને, ઘણું કરીને -ર્થ પુ૦ પ્રધાન અર્થ
મુજી સ્ત્રી૦ [જુઓ મગજી] (કોઈ વસ્ત્રને લગાડાતી બીજા રગની ઝીણી પાતળી કિનાર

મુગટ પું૦ [સં. મુકુટ; સર૦ મ. મુગુટ] પાઘડી પર સજવાનો એક શણગાર (૨) રાજનો તાજ

મુગટી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુગટો] નાનો મુગટો

-ટો પું૦ [સ. મુક્તક (છીંડો નીકળી ગયા પછીના રેશમમાંથી વણેલું), સર૦ મ મુકટા, મુગટા] અબોટિયું-એક રેશમી વસ્ત્ર. મુકટો

મુગલ વિ૦ (૨) પુ૦ [તુર્કી] જુઓ મોગલ -લાઈ વિ૦ મુગલ સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ મુગલનો જમલ-રાજ્ય (૩) [લા.] ઠાઠમાઠ; ભપકો (૪) સ્વેચ્છાચારી રાજ્ય અંધાધૂંધી કે જુલમ. [-ચલાવવી = આપખુદ અમલ ચલાવવો (૨) અંધેર ને અવ્યવસ્થા ચલાવવા] -લ્હાણી સ્ત્રી૦ મુગલ સ્ત્રી, મોગલાણી

મુગાસાડી સ્ત્રી૦ [મુગટો પરથી ? સર૦ મ મુગા = લૂગડાનો એક પ્રકાર] સ્ત્રીઓનું અબોટમાં પહેરવાનું એક રેશમી વસ્ત્ર

મુગ્ધ વિ૦ [સં.] મોહ પામેલું (૨) અણસમજુ, અજ્ઞ (૩) સાલસ, નિષ્પાપ (૪) સુંદર, મોહક. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ -ગ્ધા સ્ત્રી૦ જેને જુવાની તરતની ફૂટી હોય તેવી સ્ત્રી (૨) કાવ્યમાં ત્રણ પ્રકારની નાયિકામાંની એક (મુગ્ધા મધ્યા અને પ્રૌઢા) -ગ્ધાપણું ન૦

મુચ(-ચુ)કુંદ પું૦ [સ.] એક ફૂલઝાડ (૨) [સં.] એક પ્રાચીન રાજા

મુચરકો પુ૦ [તુર્કી મુચલ્કહ; સર૦ હિં, મ. મુચલકા] જામીનખત (ગુનેગારનું) [-આપવો]

મુચુકુંદ પુ૦ [સ.] જુઓ મુચકુંદ

મુછાળો વિ૦પુ૦ ['મૂછ' ઉપરથી] મૂછવાળો મરદ

મુજ સ૦ [સર૦ હિં મુઝ] (૫) મારું (૨) 'હું'ના અર્થમાં વિભક્તિના પ્રત્યય સાથે પણ વપરાય છે. ઉદા૦ મુજને, મુજથી, મુજમાં

મુજબ અ૦ [અ. મૂજિબ] પ્રમાણે. પેઠે

મુજરે અ૦ [અ મુઝા] અજરે વળતરમાં

મુજરો પુ૦ [સર૦ હિં, મ (અ મુઝા૧)] સલામ; અજરો.

મુજહામત સ્ત્રી૦ [અ મુઝાહમત] અટકાવ; પ્રતિબંધ (૨) ચર્ચા, વિવેચન (૩) ખોતરણા

મુજમો પુ૦ [અ મુઝાયકહ, સર૦ મ મુઝાકા] હિસાબ; ગણના; અદાવ

મુજરદ વિ૦ [ફા મુજરદ; સર૦ મ] અભણ

મુજાવર પું૦ [અ મુજાવિર. સર૦ મ, હિં] પૂજારી જેવો કબરનો રખેવાળ

મુઝવણ સ્ત્રી૦ ['મુઝાવું ઉપરથી] મૂંઝવણ; અકળામણ; બેચેની

મુઝાર અ૦ + જુઓ મોઝાર

મુઝારી સ્ત્રી૦, -રો પુ૦ ['મુઝાવું' ઉપરથી] ત્રિદોષ (૨) ગભરામણ; અકળામણ (૩) કોરિયા જેવો એક ઘાટ

મુઝાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા મુજ્ઝ્ (સં. મુહ્)] ગૂંગળાવું, ગૂંચવાવું (૨) ગભરાવું; અકળાવું

મુઠ્ઠી સ્ત્રી૦ [પ્રા. મુટ્ઠિ (સ મુષ્ટિ), સર૦ હિં મુઠ્ઠી, મ મૂઠ-મુઠી] આંગળા હથેળી સાથે વાળવાથી થતો ઘાટ (૨) ધર્માદા લેખે અપાતો મૂઠીભર લોટ કે અનાજ [-આપવી = પુણ્યાર્થે મૂઠી ભરીને લોટ કે અનાજ આપવા -ચાંપવી, દાબવી = હાથ દાબવો, સંકેત કરવો (૨) લાંચ આપવી -ફાટે એવું = મોટું અને નકકર, દળદાર. -બંધ થઈ જવી = આપવાનું બંધ કરવું (૨) ધર્માદાની મૂઠી અપાતી કે મળતી બંધ થવી -ભરાય એટલું = પુષ્કળ, ખૂબ -માં રાખવું = હાથમાં - કબજામાં રાખવું -માં માય એટલું = થોડું, જુઓ -વાળવી = આંગળીઓ હથેળી સાથે ભીડવી (૨) આપવાની ના પાડવી -વાળીને બેસી જવું = હાથ મારીને અળગા થવું] ૦ભર વિ૦ મુઠ્ઠીમાં માય તેટલું (૨) થોડું. -ઠ્ઠો પું૦ મોટી મુઠ્ઠી. બાચકો

મુડદારેશિં(-શી, -સ્ત્રિં, -સી)ગ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ; હિં મુરદાર્સિંગી] જુઓ મરદાશીંગ

મુડદાલ વિ૦ [ફા મુર્દાર; સર૦ હિં મુરદાર, મ મુડદાર] મુડદા જેવું (૨) નિર્બળ, નિર્માલ્ય (૩) મડદાનું (ભાસ)

મુડદું ન૦ [ફા. મુર્દહ, સર૦ હિં મુરદા, મ મુડદા] મડદું, શબ

મુતરડી સ્ત્રી૦ ['મૂતરવું' ઉપરથી, સર૦ મ મુતરી, મુતારી] મૂતરવાની જગ્યા; પેશાબખાનું -ણું ન૦ મૂત્રેન્દ્રિય મુતરાણું વિ૦ [સર૦ મ મુતરા] મૂતરવાની હાજતવાળું. મુતરાવવું

સ૦ક્રિ૦ 'મૂતરવું'નુ પ્રેરકરૂપ મુતરાણું વિ૦ મૂતરવાળુ. મુતરિયું ન૦ મૂતરવાનુ વાસણ
(૨) બળદનો મૂતરવાવાળો ભાગ
મુતલક(-ગ) અ૦ [અ] બિલકુલ, તદ્દન
મુતવલ્લી પુ૦ [અ, સર૦ મ મુતવ્વલી, હિં] નિયામક, વ્યવસ્થાપક [પ્રમુખે
મુતાબિક વિ૦[અ] અનુકૂળ(૨)અ૦ અનુસાર.
મુતારો પુ૦ + ડંગોરો
મુતાલિક પું૦ [અ. મુતઅલ્લિક, સર૦ મ મુતાલીક] નાયબ દીવાન
મુત્સદ્દી પુ૦ [અ, સર૦ મ, હિં. મુતસ્દી] હિસાબ રાખનાર, મુનીમ(૨) રાજદ્વારી પુરુષ; રાજનીતિમાં પ્રવીણ (૩) [લા] ખટપટિયો, દાવપેચ જાણનાર. ૦પણું ન૦
મુદ(-દા) સ્ત્રી૦ [સં] આનંદ
મુદત સ્ત્રી૦ [જુઓ મુદ્દત] સમય (૨) મુકરર કરેલો સમય [-થવી=સમય થવો (૨) મુદત પાકવી -બાંધવી=મુદત ઠરાવવી -પાકવી =ઠરાવેલો સમય થવો.-પડવી=(અદાલતમા) ફરિયાદની સુનાવણી માટે બીજો દિવસ ઠરાવવો.-મારવી=મુદત ઠરાવવી]-તિયું, -તી વિ૦ મુદત ઠરાવી હોય તેવું -તિયો તાવ પુ૦ અમુક મુદતે ઊતરતો એવો એક તાવ, 'ટાઇફોઈડ' [અનહિત
મુદમાતું [સ મુદ્+માનુ], મુદિત [સં] વિ૦
મુદિતા સ્ત્રી૦ [સં.] મુદા, આનંદ (૨) એક પ્રકારની નાયિકા [હરિયાર
મુદ્ગર પુ૦ [સં] મગદળ (૨) એક પ્રાચીન
મુદ્દત સ્ત્રી૦ [અ, સર૦ હિં, મ] જુઓ મુદત
મુદ્દલ ન૦ [સર૦ સં મૂલદ, કાનડી મૈદલુ, તેલુગુ મૌંદલુ, કે અ મુદલ્લ ઉપરથી ? સર૦ મ] મૂળ થાપણ મૂડી (૨) અ૦ બિલકુલ, તદ્દન [-પર આવવું=પોત પ્રકાશવું, જાતિસ્વભાવ ઉપર આવવું]
મુદ્દામ વિ૦ [અ મુદામ; સર૦ હિં, મ. મુદામ] ઘણા વખતનુ; ચાલુ (૨) અ૦ [સર૦ મ (અ. અમ્દન)] વિશેષે કરીને, ખાસ (૩) નિ:સંદેહ, નક્કી (૪) સાફ; ખુલ્લું
મુદ્દામાલ પુ૦ [મુદ્દો + માલ] મુદ્દાનો ખાસ મહત્વનો માલ, (૨) ગુનાની સાબિતી રૂપ -પુરાવા તરીકેનો માલ; મૂળ માલ
મુદ્દો પુ૦ [અ. મદ્દા, સર૦ મ મુદ્દા, હિં મુદા] પુરાવો, પ્રમાણ(૨) મહત્વની બાબત(૩)મૂળ, પાયો, તાત્પર્ય
મુદ્રક પુ૦ [સ] છાપનાર -ણ ન૦ છાપવું તે -ણાલય ન૦ [+આલય] છાપખાનુ
મુદ્રા સ્ત્રી૦[સં] છાપ, મહોર (૨) વીંટી (૩) સિક્કો (નાણું) (૪) ગોસાંઈ ઓની કાનની કડી (૫) છાતીએ કે હાથે મારેલો ડામ કે છાપ (૬) મુખાકૃતિ, ચહેરાંનો દેખાવ (૭) અમુક પ્રકારનો અંગવિન્યાસ(હઠયોગ) (૮)સંધ્યા વખતે હાથ કે આંગળાનો બનાવાતો આકાર ૦ક્ષર પુ૦ [+અક્ષર] અક્ષરનું બીબું. ૦યંત્ર ન૦ જુઓ મુદ્રણયંત્ર ૦રાક્ષસ પુ૦ (સ) [મુદ્રા વડે હાથ આવેલો રાક્ષસ-એ વસ્તુવાળુ] એ૦ સંસ્કૃત નાટક (૨)છાપભૂલ; 'પ્રિન્ટર્સ ડેવિલ'. ૦લેખ પુ૦ અંગ્રલેખ (૨) આદર્શ સૂચક વાક્ય, 'મોટો'. ૦લેખન ન૦ ટાઈપરાઈટરથી લખવું તે -ઙ્કિત વિ૦[+અંકિત] છાપેલું. -ઙ્કન ન૦ [+અંકન] મુદ્રાંકિત થવું તે, છાપકામ. -દ્રિકા સ્ત્રી૦ મુદ્રા, વીંટી (૨) સિક્કો -દ્રિત વિ૦ છાપેલું
મુધા અ૦ [સ] વ્યર્થ, ફોગટ
મુનક્કા સ્ત્રી૦ [અ મુનક્કિહ, સર૦ હિં] એક પ્રકારની મોટી સૂકી દ્રાક્ષ
મુનશી પુ૦ [અ.]લેખક, ગ્રંથકાર(૨)ભણિયો, લખવાનુ કામ કરનાર (૩) ફારસી, અરબી કે ઉર્દૂનો શિક્ષક (૪) એક અટક
મુનસફ પુ૦ [અ મુન્સિફ] દીવાની કજિયા સાંભળી ન્યાય આપનાર -ફી સ્ત્રી૦ મુનસફનુ કામ (૨) અધિકાર, સત્તા
મુનાસબ, મુનાસિબ [અ]વિ૦ [સર૦હિં, મ મુનાસવ] યોગ્ય, વાજબી
મુનિ પુ૦ [સં] ઋષિ, તપસ્વી (૨) મુનિવ્રત ધારણ કરનાર સાધુ (૩) સાતની સંજ્ઞા ૦વર પું૦ મોટો મુનિ. ૦વ્રત ન૦ મૌન વ્રત. [-ધારણ કરવું, લેવું=ચૂપ રહેવું,ન બોલવું]

૦શેખર પુ૦ એક જ૬

મુનીમ પું૦ [અ. મુનીદ; સર૦ હિં, મ] પેઢીનો મુખ્ય ગુમાસ્તો. ૦ગીરી, –મી સ્ત્રી૦ મુનીમનું કામ કે હોદ્દો

મુનીશ્વર, મુનીંદ્ર પું૦ [સં] શ્રેષ્ઠ મુનિ

મુને સ૦ (પ.) મને

મુફ્તી પું૦[અ.; સર૦ મ, હિં મુફ્તી]મુસલમાન પંચાતિયો [ગરીબી

મુફ્લિસ વિ૦ [અ.]ગરીબ; બેહાલ. –સી સ્ત્રી૦

મુફ્સિલ ન૦[અ મુફસ્સલ,સર૦ મ.મુફશીલ] પાટનગર સિવાયનો પ્રદેશ; મોફસલ

મુફાસલો પું૦ [અ મુફાસલહ, સર૦ મ. મુફાસલા]અંતર, છેટું, ફાસલો

મુફ્ત વિ૦ [ફા.] મફત

મુબારક વિ૦[અ] આબાદ, ભાગ્યશાળી; શુભ; ધન્ય [(–ને) મુબારક હો, રહો=ની પાસે ભલે રહો, અમારે એ ન જોઈએ !] ૦બાદી સ્ત્રી૦ અભિનંદન, ધન્યવાદ

મુમકિન વિ૦ [અ] શક્ય; સંભવિત

મુમનો પુ૦ [જુઓ મોમનો] મુસલમાન થયેલી એક મૂળ હિંદુ જાતનો માણસ

મુમાનિયત સ્ત્રી૦[અ.મુમાન્નઅત]મના;પ્રતિબંધ

મુમુક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] મોક્ષની ઇચ્છા. –ક્ષુ વિ૦ મોક્ષની ઇચ્છાવાળું

મુમૂર્ષા સ્ત્રી૦ [સં] મરવાની ઇચ્છા. –ર્ષુ વિ૦ મરવાની તૈયારીમાં હોય એવું

મુરબ્બા સ્ત્રી૦ [ફા મુરબ્બાવી] જળકૂકડી

મુરઘી સ્ત્રી૦ [ફા. મુર્ગ ઉપરથી; સર૦ મ.મુર્ગી; હિં મુરગી]મરઘી –ઘો પું૦ મરઘો

મુરજ પું૦ [સં] એક જાતનું ઢોલ

મુરત ન૦ [જુઓ મુહૂર્ત] શુભ સમય

મુરતિયો પું૦ ['મુરત' ઉપરથી] વરરાજા, કન્યા માટે શોધાતો કે શોધેલો વર (૨) હળના તુગામાં ફાલને સજ્જડ રાખનારી મેખ

મુરબ્બી વિ૦ (૨) પું૦ [અ.] વડીલ (૨) કદરદાન; આશ્રય આપનારું, 'પેટ્રન'

મુરબ્બો પું૦ [અ] ચાસણીમાં રાખેલો કેરી વગેરે ફળનો પાક [(સં.) શ્રીકૃષ્ણ

મુરલી સ્ત્રી૦ [સ]વાંસળી; મોરલી. ૦ધર પું૦

મુરલી સ્ત્રી૦ [મ. મુરળી (સં. મૈરાલ=દેવ; ઈશ્વર તેમને પરણાવેલી તે મૈરાલી)] દેવદાસી

મુરવત, મુરવ્વત [અ] સ્ત્રી૦ સ કોચ, લાજ; ખમદળ.(૨) ભલમનસાઈ

મુરશિદ પું૦ [અ] ગુરુ; ધર્મોપદેશક

મુરાતબ સ્ત્રી૦[અ. મરાતિબ]આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, માન

મુરાદ સ્ત્રી૦ [અ.] ઇચ્છા, ઉમેદ

મુરારિ પું૦[સં.](સં)મુર રાક્ષસના શત્રુ–વિષ્ણુ

મુરીદ પુ૦ [અ] શિષ્ય –દી સ્ત્રી૦ શિષ્યપણું. –દે શયતાન પુ૦ [ફા] સેતાનનો શિષ્ય, બદમાશ

મુલક પું૦ [અ મુલ્ક] દેશ, પ્રદેશ ૦ગીર પું૦ દેશને જીતનાર; (૨) દેશનો વડો. ૦ગીરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. મુલ્કગીરી, મ. મુલ્કગીરી] દેશ જીતવો તે (૨) દેશના વડાએ વસૂલાત તેમ જ બંદોબસ્ત માટે મુલકમાં ફરવું તે (૩) દેશાટન, મુસાફરી –કી વિ૦ [ફા] મુલકને લગતું; દીવાની; વસૂલાતી

મુલતવી વિ૦ [અ મુલ્તવી] મોકૂફ [–રહેવું, –રાખવું]

મુલતાની વિ૦ [સર૦ હિં., મ.] મુલત નટ (૨) સ્ત્રી૦ એક રાગિણી (૩)એક બોલી ૦માટી સ્ત્રી૦ એક જાતની માટી (સ્ત્રીઓમાં માથું ધોવા ઇ૦માં વપરાય છે)

મુલવણી સ્ત્રી૦ ['મૂલવવું' ઉપરથી] મૂલવવું તે

મુલવાવવું સ૦ક્રિ૦ મૂલવવું'નું પ્રેરક

મુલાકાત સ્ત્રી૦ [અ.] મેળાપ [–આપવી, ગોઠવવી, યોજવી, લેવી]. –તી વિ૦ મુલાકાતને અંગેનું (૨) પું૦ મુલાકાત લેનાર

મુલાયું વિ૦ [જુઓ મલોયું] બાકું

મુલ્લાજી (લા') પુ૦ [અ. મુલાહજહ, સર૦ મ. મુલાજા, હિં મુલાહજા] જુઓ મલાજો

મુલાયમ વિ૦ [જુઓ મુલાયમ, સર૦ મ મુલાયમ; હિં. મુલમ્મા] સરસ, સુંદર

મુલ્લામ(–મો) પુ૦ [અ. મુલમ્મઅ; સર૦ હિં. મુલમ્મા. મ. મુલામા] ઢોળ

મુલાયમ વિ૦ [અ. મુલાઇમ] નરમ, સુંવાળું

મુલ્કમશહૂર વિ૦ [અ. મુલ્ક + મશહૂર] જગવિખ્યાત, આખા દેશમાં મશહૂર

મુલ્લા(–લ્લાં) પું૦[અ.] મુસલમાનોનો આચાર્ય કે પુરોહિત

મુલ્લો પું૦ [સ. મૂલ ઉપરથી, પ્રા મૂલ્લિય (સં મૌલિક) = મૂળ ધન, પૂંજી, જુઓ મુદ્દલ] પૂંજી

મુવાજેબ પુ૦[અ મવાજિબ]મહેનતાણું

મુવાડું ન૦ [કે મડ્ઢ (સર૦ મ. મોવ) = દીન, મૃદ્ધ + વાડો] નાનું ગામડું : પરું

મુવાળો પુ૦ [સર૦ મ મોવક્કા] વાળ, ભોવાળો

મુશ(–સ)ળ ન૦ [સ મુસલ] સાબેલું ૦ધાર વિ૦ ઝડી ધારમા જોરથી પડનો (વરસાદ)

મુશાયરો પુ૦ [અ મુશાઇરહ] કવિઓની પરિષદ, જ્યા દરેક કવિ પોતપોતાની કવિતાઓ બોલી બતાવે છે

મુશ્ક સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં મુશ્ક = બગો અને કોણીની વચલો ભાગ (ફા. મુશ્ત)] મુઠ્ઠી [–બાંધવું = મુશ્કેટાટ કરવું.](૨)[ફા]કસ્તૂરી

મુશ્કિલ વિ૦ [અ] જુઓ મુશ્કેલ

મુશ્કેટાટ વિ૦ [જુઓ મુશ્ક + ટાટ (હિં ટાઈટ)] વાસા પાછળ હાથ બાવેશ હોય એવું [–કરવું, બાંધવું]

મુશ્કેલ વિ૦ [જુઓ મુશ્કિલ] અઘરું, કઠણ; દુષ્કર [–પડવું] –લી સ્ત્રી૦ મુસીબત [–આવવી, પડવી]

મુશ્કિક વિ૦ [અ.] દોસ્ત, મિત્ર

મુષક પુ૦ [સ] ઉદર

મુષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] મૂઠી ૦ક પુ૦ (સ) કસનો એક મલ્લ. ૦પાત પુ૦ મૂઠીની મારામારી, ૦યુદ્ધ ન૦ મૂઠીથી લડવું તે

મુસદ્દી વિ૦(૨)પુ૦ જુઓ મુત્સદ્દી ૦પણું ન૦

મુસબ્બો પું૦ [અ મુસબ્બરદહ, સર૦ હિં. મસવિદા. મસૌદા; મ મસુદા, મસોદા] ખરડો, કાચું લખાણ (૨) ઊંડા અર્થવાળી શૈલીનું લખાણ [–ઘડવો, તૈયાર કરવો]

મુસરીચી સ્ત્રી૦; ન૦ એક પંખી

મુસલ(–ળ) ન૦[સં] મુશળ, સાબેલું ૦સ્નાન ન૦ જુઓ મુસળસ્નાન

મુસલમાન પુ૦ [ફા] ઇસ્લામનો અનુયાયી –ની વિ૦ તેનું કે તેને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ મુસલમાન સ્ત્રી

મુસલ્લો પું૦ [અ મુસલ્લા] નમાજ પઢવાની ચટાઈ (૨) [તુચ્છકારમા; સર૦ મ. મુસલ્ટ્યા, હિં] મુસલમાન

મુસળ ન૦[સ મુસલ] મુશળ, સાબેલું ૦ખંડી પુ૦ ચોખા (૨) ખાંડવું તે ૦ધાર વિ૦ જુઓ મુશળધાર ૦સ્નાન ન૦ જેવું તેવું નાહી લેવું તે. –ળી ન૦ મુસળ

મુસાફર પુ૦ [અ મુસાફિર] વટેમાર્ગુ ૦ખાનું ન૦ પ્રવાસીઓને પડાવ નાખવાનુ સ્થાન; ધર્મશાળા –રી સ્ત્રી૦ પ્રવાસ, પર્યટન –રી બંગલો પું૦ સવારીમા ફરતા અમલદારો માટે બંધાતો સરકારી બંગલો, ડાકબંગલો

મુસાર(–રો) પુ૦ [અ મુશાહિરહ, સર૦ મ. મુગારા] પગાર –દિયું વિ૦ પગારદાર, ભાડૂતી

મુસાહિ(–હે)બ પું૦ [અ.] સાથે રહેનાર, સાથી

મુસીબત સ્ત્રી૦ [અ] અડચણ, તકલીફ (૨) વિપત્તિ, સંકટ [–આવવી, પડવી]

મુસ્કાવું અ૦ ક્રિ૦ [સ સ્મિ ઉપરથી, હિં મુસકાના, મુસકराના] મલકાવું, મંદહાસ્ય–સ્મિત કરવું (૨) રાચવું, રાજી થવું

મુસ્તકીન વિ૦ [અ મુસ્તકીમ] મક્કમ, મન.ભૂત, મુસ્તાક

મુસ્તનદ વિ૦[અ] આધારભૂત, માનવા લાયક

મુસ્તાક વિ૦ [અ મુશ્તાક] આતુર (૨) દૃઢ, મક્કમ [–રહેવું = મક્કમ રહેવું]

મુસ્લિમ વિ૦ [અ] ઇસ્લામનું કે તેનુ અનુયાયી (૨) પુ૦ મુસલમાન

મુહતમિમ પુ૦ [અ] બંદોબસ્ત કરનાર; વ્યવસ્થાપક

મુહાજિર પુ૦ [અ] હિજરત કરનાર, બીજે દેશ જઈ રહેનાર

મુહૂર્ત ન૦ [સં] બે ઘડી જેટલો સમય; ૪૮ મિનિટ (૨) કોઈ કામ શરૂ કરવાનો શુભ સમય; મુરત. [–જોવું = કાર્યસમારંભ માટેનો મગળ સમય પંચાગ વગેરેથી નક્કી કરવો –જવું, વીતવું, –જાળવવું, સાચવવું.]

મુંજ ન૦ [સ] ઘાસ જેવુ એક ઘાસ (૨) [સં] એક પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન રાજા ૦બંધ પુ૦ મુજનો કંદોરો (જનોઈ દેતી વખતે પહેરાવે છે) ૦બંધન ન૦જનોઈ દેવાનો વિધિ –જિયો

પું૦તરતમા જનોઈ દીધેલો બ્રહ્મચારી.[–કરવો =જનોઈ દેવી. –દોડાવવો, મનાવવો= જનોઈ દેતી વખતે બટુકને અમુક અંતર સુધી દોડવા દઈ, તેને ગામનેગામ તે ઘેર લાવવો; સમાવર્તન વિધિ કરવો –રાખવો=જનોઈ ને સમાવર્તન વચ્ચે બટુકને જે વિધિએ રાખવામા આવે છે તે કરવો]

મુંડ ન૦ [સં.] માથું (૨) પું૦ સાધુ. ૦ક પુ૦ મૂંડેલા માથાવાળો સાધુ (૨)સ્ત્રી૦,ન૦(સ.) એ નામનુ ઉપનિષદ ૦ન ન૦ માથું મૂંડાવવું તે. ૦માળા સ્ત્રી૦માથાની કે ખોપરીઓની માળા –ડી વિ૦ બોડાવેલા માથાવાળુ (૨) પું૦ હલ્લમ (૩) સન્યાસી –ડો પું૦ મદારી જેવો ભિખારી

મુંબઈ સ્ત્રી૦, ન૦ (સં) એ નામની નગરી. ૦ગરું વિ૦ મુંબઈનું (૨) કલદાર (રૂપિયો)

મુંબ(–આ)ઈ સ્ત્રી૦ [અ. મૂમિયાઇ? સર૦ મ. મુવઈ (ઇજિપ્ત-મમી ઉપરથી?)] કબ્જિયાત વાગેલા માટેની એક ઔષધિ

મૂઉં વિ૦ [પ્રા. મુઅ, મૂઅ (સ. મૃત)] મૂએલું, મરેલુ (૨) ક્રોધ કે વહાલમા અપાતુ વિશેષણ –ઉદ્‌ગાર –ઈ વિ૦સ્ત્રી૦. –એલું વિ૦ મરેલુ –ઓ વિ૦પુ૦ [મૂઆ નહીં ને પાછા થયા, મૂઆ નહીં ને માંદા પડ્યા=કાંઈ ખાસ ફરક ન પડવો, ઠેરના ઠેર રહ્યા. એકનુ એક જ. મૂઆ પડ્યા છો=માર્યા જશો(૨)[પ્રશ્નાર્થ] શક્તિ મારી ગઈ છે? મરી ગયા છો? મૂઆ પહેલાં ઘોર, મૂઆ પહેલાં મોક્ષાણ= શરૂઆતનું ઠેકાણું નહિ ને અંતની તૈયારી કરવી. મૂઈ માને ધાવવું=નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરવો, અશક્ય આશા રાખવી. મૂએલા માણસ પર બેસીને ખાય તેવું=ઘણુ ક્રૂર ને લાગણી વિનાનું. મૂઓ વર ને બળી જાન=બળી એ વાત! મારે શી પીડા?]

મૂક વિ૦ [સં.] મૂગુ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦, ૦ભાવ પું૦ મૂગાપણુ. ૦વાચન ન૦ મનમા વાચવું તે (૨) ચિઠ્ઠી કે પાટિયા પરની આજ્ઞા વાચી બાળકે તે પ્રમાણે કરવું તે

મૂકવું સ૦ક્રિ૦ ['મૂકવું' ઉપરથી] મૂકે એમ કરવું; મેલાવવું; છોડાવવું

મૂકવું સ૦ ક્રિ૦ [અપ૦ મુક્ક (સ. મુચ્)] છોડવું તજવુ; મુક્ત કરવુ (૨)[અમુક સ્થાને] નીમવુ, સ્થાપવું કે ગોઠવવુ; મેલવુ (૩) પહેરવું; ચાલવુ (ટોપી, પાવડી) (૪) રંધાવા –ચડવા માટે ચૂલા ઉપર મેલવું (ખીચડી, શાક, ભાત) (૫) [વ્યાજે કે ગીરે] રાખવા અથવા સાચવવા સોંપવું ઉદા૦ તેને ત્યાં સો રૂપિયા મૂક્યા છે (૬) શીખવા બેસાડવુ માંડવુ ઉદા૦ શંકરને દુકાને–નિશાળે–મૂક્યો (૭) બાકી રાખવું, છોડવુ ઉદા૦ ચા૨ લીટી મૂકી દીધી (૮)–ને જુમ્મે નાખવું–રાખવું (૯) જોરથી–મોટે સાદે કાઢવું (પોક, રાડ ઇ૦) અન્ય ક્રિયા સાથે આવતા તે ક્રિયાની પૂર્ણતા સૂચવે છે. ઉદા૦ ભગાડી મૂકવું [ઊંચું મૂકવું =પૂરું કરવું (૨) રંધાવા દેવુ પાણી મૂકવું =નીમ લેવો, સંકલ્પ કરવો (કરવાનો અથવા ન કરવાનો) (૨) ગરમ થવા પાણી ચૂલે મૂકવુ. વાત મૂકવી=ચર્ચા કે ઉલ્લેખ છોડવા (૨) વાત રજૂ કરવી મૂકી દેવું= છોડી દેવુ; જવા દેવુ (૨) મૂકવાની ક્રિયા પૂરી કરવી. મૂકી છાંડવું, રાખવું=રાખી મૂકવુ]

મૂગડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ મુગડી (સં. મુકુટ)] સ્ત્રીઓનુ કાનનુ એક ઘરેણુ

મૂગડું વિ૦ મૂગુ (કાંઈક તુચ્છકારમા)

મૂગણી સ્ત્રી૦ ભાતની બનાવેલી પૂરી જેવી વાની

મૂગું વિ૦ [સ મૂક] બોલી ન શકે તેવુ, અવાચક (૨) શાંત [મૂગો માર=ગુપ્ત માર;કચ્ચર માર]

મૂછ સ્ત્રી૦[પ્રા. મંસુ (સ શ્મશ્રુ), સર૦ મ મુચ્છી, હિં. મૂંછ] ઉપલા હોઠ ઉપર ઊગતા વાળ. [–આવવી, ઊગવી = છોકરાના ઉપલા હોઠ ઉપર મૂછના વાળ ઊગવા (૨) છોકરાએ જુવાનીમાં આવવું. –ઊંચી રહેવી=ટેક આબરૂ સચવાવાં –ઊંચી રાખવી=ટેક આબરૂ સાચવવા, નીચાજોણું ન થાય તેવુ વર્તન રાખવું –ના આંકડા વાળવા=ફાંકડાપણું કે મર્દાઈ બતાવવા મૂછના બે છેડા ઊભા રહે તેમ આમળવા –નીચી થઈ જવી=નીચા-જોણુ થવું; ટેક આબરૂ જવા –ના આંકડો

નમશા ન દેવો = ગર્વ રાખવો, મૂછ ઊંચી ને ઊંચી રાખવી -નો દોરો દેખાવો = જુગ્નો મૂછ આવવી -નો વાળ = મરદને મૂછના વાળ જેવું પ્રિય હોય તે. -પર તા ૧૦૧, ૦૪૩) દેવો = મગરૂરીમા મૂછના વાળ ઊંચા રહેવવા. -પર લીંબુ ઠરાવવાં, નચાવવાં, રાખવાં = મૂછનો આકડો નમવા ન દેવો. -પર હાથ દેવો = મૂછે હાથ દેવો -પહેલો આંટવો = પુરુષપણ નાની ઉંમરમા કન્યાના બાપ થવું -કૂંટવી = મૂછના વળ દેવા. -મરડવી = મૂછના આકડા પાડવા. -માં લુસણ = મોં મલકાવવું; સ્મિત કરવું. મૂછે હાથ દેવો, ફેરવવો = ફાકડાઈ કે મર્દાઈ દેખાડવા મૂછના વાળ પર આગળીઓ ફેરવવી] [વગરનુ જુઓ

મૂછ વિ૦ [જ.] કે જુઓ (૨) અક્કલ કે હોસ

મૂઠ સ્ત્રી૦ [સં મુષ્ટિ, પ્રા મુટ્ઠિ. સર૦ હિં ,મ] મૂઠી (૨) જ્યાંથી તરવાર વગેર પકડાય છે તે હાથો (૩) પીડા કરવાનો કે મારી નાખવાનો એક તાન્ત્રિક પ્રયોગ (૪) [સર૦ મ મુઠ = ત્રણ (જેલુગુ મુટ્ટ)] ગિલ્લીદંડની રમતમા એક દાવ [-ઉતારવી = મારણ મંત્રનુ નિવારણ કરવુ -ઉપર હાથ મૂકવો = તરવાર ખેંચવાની તૈયારી કરવી. -મારવી = મારણ મંત્રનો પ્રયોગ કરવો, મંત્ર-પ્રયોગ અજમાવવો -મોત્રરો લઈને મંડવુ = ટેકે પડવું, બાતથી પીઠો પકડવો -વારવી = મૂઠ ઉતારવી]-ઠિયું ન૦ કણકને મૂઠી વડે વાળી બનાવેલી એક વાની

મૂઠી સ્ત્રી૦ જુઓ મુઠ્ઠો (-ઉઘાડવી, ખોલવી, બંધ કરવી, વાળવી). [-ભરવી = મૂઠીમા માય એટલુ લેવુ (પાણીમા) મૂઠીઓ ભરાવવી = નિષ્ફળ પ્રયત્ન કે માથાકૂટ કરાવવા, જેમાથી કાંઈ ન નીપજે એવી મહેનત કે કામમા જોડવું -વાળવી = કંજૂસાઈ કરવી (૨) છાનો સંગ્રહ કરવો (૩)છાનુ રાખવુ -વાળીને (નાસવુ, દોડવું) = બનતા બધા જોરથી, ઉતાવળે, પાછું જોયા વિના દોડવું. બાંધી મૂઠી = જેનો ભેદ બહાર ન પડી ગયો હોય એવું જે તે, ભોમમ રાખેલું (૨) જળવાઈ રહેલો વટ૨ - પ્રતિષ્ઠા.] -ઠો પુ૦ મોટી મૂઠી [-ભરવો = મૂઠામા માય તેટલું લેવું]

મૂઢું ન૦ [સ. મુડ] માથું -કાવેરો પુ૦ માથા દીઠ લેવાનો વેરો

મૂડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. મૂલિય (સં મૌલિક)] પૂજી, ધન (૨) વેપાર ઉદ્યોગમા રોકાતી થાપણ-દ્રવ્ય. [-મંતરવી = છેતરીને કાઢી લેવું -હાથમાં હોવી = હાવ કે કણભમા હોવુ] ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ મૂડીવાળો, પૈસાદાર ૦વાદ પુ૦, ૦શાહી સ્ત્રી૦ મૂડીદારોની સત્તા, 'કેપિટેલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ મૂડી-વાદને લગતુ કે તેમા માનતુ

મૂડી સ્ત્રી૦ [પ્રા મુહ (સ મુખ) + ડી, કે સ મુડ = માથુ] મોં અથવા માથાનો ભાગ [-નીચી કરવી = ટેક આબરૂ જતા કરવા. -નીચી થવી = ટેક આબરૂ જવા. નીચી મૂડીએ = માન-શરમ ગણી જઈને મૂડીમોચન કરવું = નીચુ જોવરાવવુ, માનભંગ કરવુ]

મૂડો પુ૦ [દિ મૂડ] સો મણનુ વજન (૨) [મ મુડ, મ મુડા] ઘાણીનુ લાકડાનુ ગોળ પાત્ર (૩) [સર૦ હિં મોંઢા, મોઢા] સરકટ કે નેતરની એક જાતની ગોળ ઘુમ્સી કે મોચી જેવું આસન

મૂઢ વિ૦ [સં] મૂર્ખ ઠોઠ (૨) સ્તબ્ધ, નિશ્ચેષ્ટ (૩) મોહવશ, વિવેકરહિત, મોહમા પડેલુ ૦ગર્ભ પુ૦ અગડેલો ગર્ભ, જેથી ગર્ભસ્રાવ થાય કે પ્રસવમા વિઘ્ન આવે ૦ગ્રાહ પુ૦ મૂઢતામા પકડી રાખેલી માન્યતા. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મતિ વિ૦ બેવકૂફ, મૂર્ખ -ગ્રાહ પુ૦ [+ ગ્રાહ] મૂઢતાભેર રખાતો આગ્રહ; મૂઢગ્રાહ, 'હોગ્મેટિઝમ' -ગ્રાહ્ય પુ૦ મૂઢ પુરુષ

મતર ન૦ [જુઓ મૂત્ર] પેશાબ [-કરવું = (ઢોરે) પેશાબ કરવો] ૦ગંદો પુ૦ મૂતરના જોજની ગંદકી ૦વું અ૦ક્રિ૦ પેશાબ કરવો [મૂતરી પડવું = બી જવુ -ગણરાઈ જવુ] -રાવું અ૦ક્રિ૦ 'મૂતરવુ'નું ભાવે

મૂત્ર ન૦[સં] મૂતર, પેશાબ ૦કૃચ્છ્ર ન૦ પીડા સાથે પેશાબ થવાનો રોગ. ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦

મૂત્રની પરીક્ષા. ૦પિંડ પું૦ શુદ્ધ લોહી તથા મૂત્રને ગાળનાર અવયવ; 'કિડની' ૦રોગ પુ૦ પેશાબનો રોગ. ૦લક્ષ, ૦વર્ધક વિ૦ વધુ પેશાબ કરાવે તેવું –ાશય પું૦; ન૦ [+ आशय] મૂત્રને એકઠું થવા માટેનું અવયવ; કોથળો; 'બ્લેડર'. –ોત્સર્ગ પુ૦ [+ उत्सर्ग] પેશાબ કરવો તે

મૂદઈ ન૦ [જુઓ મદઈ] શત્રુ પ્રતિપક્ષી

મૂનિયું ન૦ જુઓ મોનિયું

મૂમતી સ્ત્રી૦ [પ્રા. મુહપત્તી (સં. મુખપત્રી)] જૈન યતિઓ મોં ઉપર બાંધે છે તે લૂગડાનો ટુકડો

મૂરકી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ મુરકી] સ્વરોને જલદી જલદી ગાવા ઊપજનો એક અલંકાર (સંગીત)

મૂરખ વિ૦ (૨) પું૦ મૂર્ખ. [–માથે શીંગડાં =મૂર્ખતાની બાહ્ય નિશાની (ન હોય એવા અર્થમાં)] –ખાઈ(–ખી) સ્ત્રી૦ મૂર્ખાઈ. –ખું વિ૦ મૂરખ

મૂરછી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂર્છા] બેહોશી (૨) એક રાગ, 'ફોલેગા'

મૂરઝાવું અ૦ક્રિ૦ [હિં. मुरझाना (સં મૂર્ચ્છન)] કરમાવું; ચીમળાવું

મૂરત સ્ત્રી૦ [સં મૂર્તિ. સર૦ હિં.] મૂર્તિ (૫)

મૂરમ પુ૦[સર૦ મ. मुरूम] રહ્યાખડ્યા વપરાતા રોડા કે પથ્થરના ટુકડા

મૂર્ખ વિ૦ (૨) પું૦ [સં] અજ્ઞાની; બેવકૂફ; અક્કલહીન ૦તા, –ર્ખાઈ સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦

મૂર્છક(–ર્છ)ક વિ૦ [સં.] મૂર્છા પમાડનાર

મૂર્છના(–ર્છ)ના સ્ત્રી૦ [સં] મૂર્છા (૨) સાત સ્વરોનો ક્રમસર આરોહઅવરોહ –થાટ (૩) રાગપ્રતિપાદક –વાદી સ્વરને તેની જોડેના સ્વર સુધી લઈ જવો તે, તેને ઠસાવવો તે (સંગીત)

મૂર્છા(–ર્છા) સ્ત્રી૦[સં] બેશુદ્ધિ (–આવવી, વળવી). ૦ઈ સ્ત્રી૦ બડાઈ, મૂર્છામાં આવી જવું તે ૦વું અ૦ક્રિ૦ મૂર્છામાં પડવું. –ર્છાં(–ર્છાં)ગત,–ર્ચ્છિ(–ર્છિ)ત વિ૦ મૂર્છા પામેલું

મૂર્ત વિ૦[સં.] મૂર્તિમાન, સાકાર. ૦ત્વ ન૦

મૂર્તિ(–ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રતિમા, આકૃતિ (દેવદેવીની) (૨) સાધુ (વ્યક્તિ). ૦કાર પું૦ બનાવનાર; શિલ્પી. ૦પૂજક વિ૦મૂર્તિને પૂજનાર ૦પૂજા સ્ત્રી૦ મૂર્તિની પૂજા. ૦ભંજક વિ૦ મૂર્તિને ભાંગનાર. ૦મતી વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦મંત, ૦માન વિ૦ શરીરવાળું; સાક્ષાત્ મૂર્ત. ૦શાસ્ત્ર ન૦ મૂર્તિઓ બનાવવાનું શાસ્ત્ર; શિલ્પ

મૂર્ધન્ય વિ૦[સં.] મૂર્ધસ્થાનથી ઉચ્ચારાતું (૨) માથાને લગતું (૩) [લા] મુખ્ય (૪) પુ૦ મૂર્ધસ્થાની વર્ણ. ૦તર વિ૦ વધારે મૂર્ધન્ય

મૂર્ધસ્થાન ન૦ [સં.] તાળવાની વચ્ચેનો ભાગ. –ની વિ૦ મૂર્ધસ્થાનનું

મૂર્ધા પુ૦ [સં] માથું (૨) દાંતના મૂળ અને તાળવાની વચ્ચેનો ભાગ (વ્યા.)

મૂલ(–લ્ય) ન૦[સં.મૂલ્ય, સર૦ મ , હિં. મોલ] કિંમત [–બેસવું=કિંમત પડવી, ભાવ–દામ આપવાનું લોવું.]

મૂલ(–ળ) ન૦ [સં] વનસ્પતિનું જડ(૨)પાયો, માંડણ (૩) નદીનું ઉત્પત્તિસ્થાન (૪) [લા.] મૂળ કારણ (૫) ૧૯મું નક્ષત્ર (૬) રૂટ' (મૂલવિભિમા) [ગ] –લક વિ૦[સં] (બહુવ્રીહિ સમાસને અંતે) મૂળવાળું. ઉદા૦ દંતકટકમૂલક. –લકારણ ન૦ મુખ્ય કારણ. –લકેન્દ્ર ન૦ 'રૅડિકલ સેન્ટર'(ગ) –લકોણ પુ૦કાટખૂણો (ગ.) ૦ગત વિ૦ મૂળમાં રહેલું ૦ગુ વિ૦ (૨) અ૦ જુઓ મૂળગુ. ૦ગ્રંથ પું૦ અસલ ગ્રંથ (જેનાં ભાષાંતર, ટીકા વગેરે થયાં હોય) ૦ચિહ્ન ન૦ (√) આવું સંખ્યાનું મૂળ સૂચવતું ચિહ્ન. 'રૅડિકલ સાઈન' (ગ) –જ વિ૦ મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલું ૦તત્ત્વ ન૦ પાંચ મહાભૂતોમાંનું એક (૨)કોઈ ચીજનું મૂળ –પ્રાથમિક ઘટક તત્ત્વ (૩) ન૦ ૫૦ બ૦ શાસ્ત્ર કે કળાના પ્રાથમિક સિદ્ધાંતો ૦તાલ પું૦ ત્રિતાલ –લક્ષ વિ૦ જેનું મૂળ બરાબર નીકળે એવી (૨કમ), 'રૅશનલ' (ગ) ૦પુરુષ પુ૦ વંશનો આદિપુરુષ (૨) કુટુંબનો મુખ્ય માણસ ૦પ્રકૃતિ સ્ત્રી૦ પ્રકૃતિ, જગતનું આદિ કારણ (સાંખ્ય) ૦પ્રત સ્ત્રી૦ છાપવાનું મૂળ લખાણ; 'પ્રેસકોપી' ૦ભૂત વિ૦ મૂળરૂપ; મૂળનું. –લવિધિ પું૦ 'ઇવોલ્યુશન' [ગ.]. (૨) મૂળ નક્ષત્રમાં જન્મેલા બાળક તથા તેના બાપાપ ઉપર કરવામાં આવતો વિધિ

મૂલદાર વિ૦ [મૂલ્ય+દાર] મૂલ્યવાન કીમતી
મૂલપડી વિ૦ પંદર (વેપારી સંકેત)
મૂલવવું સ૦ક્રિ૦ ['મૂલ્ય' ઉપરથી] મૂલ્ય નક્કી કરવું (૨) ખરીદવું (૩) આંકવું કદર કરવી.
મૂલવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મૂલાક્ષ પુ૦ [સં] 'રેડિકલ એક્સિસ' (ગ)
મૂલા(-ળા)ક્ષર પું૦ [સં] જુઓ મૂળાક્ષર
મૂલાજ્ઞાન ન૦[સં] મૂળ-જેહના કારણરૂપ અજ્ઞાન
મૂલા(-ળા)ધાર પુ૦[સં] મૂળ આધાર (૨)ન૦ ગુદા ને ઉપસ્થની વચમા આવેલુ ચક્ર
મૂલ્ય ન૦[સં]મૂલ, કિંમત. ૦વાન વિ૦ કીમતી
મૂષક, મૂષિક પુ૦ [સં] ઉંદર મૂષિકા સ્ત્રી૦ ઉંદરડી
મૂસ સ્ત્રી૦ [સં મુષા, મુષી, પ્રા મૂસા; સર૦ મ. હિં મૂષી] ધાતુ ગાળવાની કુલડી (૨) બીજુ
મૂસળી સ્ત્રી૦ [સ મુસલ?, સર૦ ન મુસળી; હિં મૂસ્લી] ઔષધિ-વસાણાના કામનું એક મૂળ (૨) પરાઈ
મૂસા પુ૦ [જ] (સં) યહૂદી ધર્મના પ્રવર્તક [મૂસાભાર્યા ને વા પાણી = પોતાને ભાગ કશુ ખરચ નહીં દે કશી મિલકત નહી]
મૂળ વિ૦ [જુઓ મૂલ] અસલ પહેલાનું; મૂળભૂત (૨) ન૦ જુઓ મૂલ [સં] [-ઊખડી જવાં = (વૃક્ષ) નિર્મૂળ થવુ (૨) અસર કે અવશેષ ન રહે તેમ ખતમ થવું -ઊંડાં હોવાં = મૂળ મજબૂત હોવા (૨) મૂળ કારણ લાખી મુકતના કે કળી ન શકાય તેવા ગહન હોવા (૩) પારખી ન શકાય તેવુ યુક્તિ બાજ કે ગૂઢ હોવું -કાપવું = જડ કાઢવી; સમૂળો નાશ કરવો. -ઘાલવું, નાખવું = મૂળ ફૂટવા અને જમીનમા ચોટવા(૨)કાયમ થવુ અલગ થવું મૂળમાં, મૂળે = પહેલુ, અસલ (૨) મહાણમા, મૂરઆતમા -શોધવું = ઉત્પત્તિસ્થાન કે આદિકારણ શોધવુ] ૦કારણ, ૦ગત જુઓ 'મૂલ'મા ૦ગું વિ૦ (૨) અ૦ મૂળ, અસલ (૩) તમામ, બધુ ૦ગેથું અ૦+મૂળથી ૦ગ્રંથ, ૦તત્ત્વ, ૦તાલ, ૦પુરુષ, ૦પ્રકૃતિ,૦પ્રત, ૦ભૂત જુઓ 'મૂલ' મા. -ળાક્ષર પું૦ [+અક્ષર] વર્ણમાળાના મૂળ અક્ષરો. -ળારિયું, -ળાડું ન૦ મૂળ. -ળાધાર જુઓ મૂલાધાર. -ળિયું ન૦ મૂળ, જડ -ળી સ્ત્રી૦ મૂળના ઝીણા ઝીણા ફણગા (૨) [પ] મૂળ [-મૂંઘાડવી = જડીબુટ્ટી સૂંઘાડવી, જડ કરવું (૨) વશ કરવુ ભમાવીને પોતા જેવી કરવું] -ળી ૬ ક્ષ પું૦બ૦વ૦ ગિલ્લીદંડાની રમત -ળો પુ૦ શાકમાં વપરાતુ એક મૂળ [મૂળાના ચોરને સુરકાનો માર=ગુનાના પ્રમાણમા વધારે-પડતી સજા મૂળાના પતીકા જેવા=નગદ; કલદાર (રૂપિયા) મૂળાનાં પાણી હોવું = દમ-શૌર્ય કે ખુમ્સા વિનાનું હોવું મૂળામાં મીઠુ ને કેળામાં ખાર = દરેક વસ્તુ પોત-પોતાને સ્થાને શોભે ધોયેલા મૂળા જેવું = કોરુંકટ-જેવુ હતુ નેવુ (ખાસી કે નિદ્ધિ વિનાનુ) (૨) શરમથી ફીકું પડી ગયેલુ]
મૂળાસાડી સ્ત્રી૦ જુઓ મુગાસાડી
મૂંગું વિ૦ જુઓ મૂગું
મૂજ વિ૦ જુઓ મૂજ
મૂંઝડો પું૦ [સર૦ મ મુજી] મોઢે કાળા અને શરીરે ધોળા વાળવાળો વાછડો
મૂંઝવણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [જુઓ મુઝાવુ] અકળામણ, ગભરામણ વ્યગ્રતા, ઉચાટ -વું સ૦ક્રિ૦ મૂઝવણ કરવી, મૂઝાવવુ
મૂંઝારી, -રો જુઓ 'મુઝારી મા [(પ્રેરક)
મૂઝાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ મુઝવુ -વ્યું સ૦ક્રિ૦
મૂંડકા(-કી) સ્ત્રી૦ ['મૂડવુ' ઉપરથી]બોડી સ્ત્રી
મૂંડકી સ્ત્રી૦ [સ મુડક] (કા) ઘોડા કે ઊંટના પલાણના કાઠાના આગલા ભાગનુ માથુ (૨) જુઓ મૂડકા
મૂડણ ન૦ જુઓ મુંડન
મૂડવું સ૦ક્રિ૦ [સં મુડ્] મુડન કરવુ, બોડવું (૨) [લા] છેતરવુ, ધૂતવું (૩) ચેલો બનાવવો. મૂંડામણ ન૦મૂડવાનુ મહેનતાણું મૂંડાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક). મૂંડાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
મૂડિયો પું૦ મુડી; સંન્યાસી
મૂંડી સ્ત્રી૦ ['મૂડવુ' ઉપરથી] મૂડકી, બોડી સ્ત્રી (૨) [સં મુંડ ઉપરથી] માથુ; જણ [-હલાવવી = ન કહેવુ નીચી મૂંડીએ

મેનો (મે) પું૦ જુઓ મ્યાનો
મેન્ડેટ પુ૦[ફ્રે] હકૂમત ચલાવવાના કે અમુક કાર્ય કરવાના અધિકારની સોંપણી
મેમણ (મે) પુ૦ [અ. મોમિન?] એક મુસલમાન જાતનો માણસ
મેમનો પું૦ નાકનું એક ઘરેણું
મેમોરિયલ ન૦[ફ્રેં] યાદગીરી માટેનું તે માટે ઊભું કરેલું બાવલું વગેરે, સ્મારક (૩) સરકારને કારણો વગેરે સાથે કરેલી અરજી
મેમ્બર પું૦ [ફ્રેં] સભાસદ, મળ્ય
મેયર પુ૦ [ફ્રે] મોટા નગરની આસ્ત અલગ કાયદાથી રચાતી (કોર્પોરેશન) મુખ્યસરદારનો પ્રમુખ
મેર પુ૦ [સં મેરુ, સર૦ હિં, મ. મેરુ]માળાનો સરદાતનો મોટો મણકો(૨) શિરોમણિ, મુગટ (૩) જેના ઉપર જલમ રહે છે તે હુક્કાનો ડોયો (૪) [સં.] (૫.) મેરુ પર્વત (૫) તાંબાનું એક મોટું વાસણ (૬) [?] એક જીવડું (૭) સોનીઓમાં વસતી એક જાતિ
મેર સ્ત્રી૦ બાજુ; દિશા (૨)(મે) ['ભરવું ઉપરથી] (ચ.) ભર
મેરમેરા(-રૈ)યું ન૦['મેર' ઉપરથી] દિવાળીમાં છોકરા ઊભાડિયા જેવો, હાથમાં ઝાલવાના ડોયાવાળો દીવો કરે છે તે
મેરાઈ પુ૦ દરજી
મેરા(-રિ,-રૈ)યું ન૦ જુઓ મેરમેરાયું
મેરી સ્ત્રી૦ [હિં. મેહરી; સર૦ ફે. મેહરી=ગાનારી સ્ત્રી] નારી, સ્ત્રી
મેરુ પું૦[સં] (સં.) એક પર્વત (સોનાનો),જેને આધારે પૃથ્વી રહે છે તથા ગ્રહો વગેરે જેની આસપાસ ફરે છે એમ મનાય છે (૨) ભિન્ન, સોળતી (૩) તાંબાનું એક મોટું વાસણ (૪) હુક્કાનો મેર (૫) માળાનો મેર ૦દંડ પુ૦કરોડ
મેરૈયું ન૦ જુઓ મેરાયું
મેલ(-ળ) પું૦[સં]મિલન,મેળાપ (૨)[સર૦ મ] જુઓ ઘાટ (સંગીત)
મેલ પુ૦; સ્ત્રી૦ [ફ્રેં], ૦ગાડી સ્ત્રી૦ ડાકગાડી, ટપાલ લઈને જતી ઝડપી ટ્રેન
મેલ (મે) પુ૦ ['મેલું' ઉપરથી] કચરો, ગંદકી, મેલું તે. [-કાઢવો=શુદ્ધ કરવું -કાપવો = મેલ દૂર કરવો-ઉખેડી નાખવો. -ઢાંકવો (અંતરનો, મનનો) કપટ ન રાખવું (કપટ રાખ્યા વિના ખુલ્લું કહેવું)]૦ખાઉ વિ૦ મેલ ઢાંકી રાકે એવી જાતનું. ૦ડી સ્ત્રી૦ ચેડાળ બૂતડી (૨) એક દેવી. [-ઢાંકવી = મારવા કે હેરાન કરવા મંત્રથી મેલડી દેવતા શત્રુને વળગાડવી] ૦પણ ન૦ મેલાપણું
મેલન ન૦ [સં.] મિલન, એકત્ર થવું તે
મેલવું (મે')સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા મિલ્લ (સ મુચ્)] મૂકવું -ણ ન૦ મેલવું તે
મેલાણ (મે) ન૦ ['મેલવું' ઉપરથી]મુકામ, પડાવ (૨) છુટકારો, મુક્તિ (૩) ડાગલું, કદમ [-થવું =(ગ્રહણમાંથી) છુટકારો થવો, છૂટવું]
મેલાવું (મે')અ૦ક્રિ૦,,-વડાવું સ૦ક્રિ૦ 'મેલવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક
મેલી (મે) સ્ત્રી૦ ['મેલું' ઉપરથી] ચોર, જગ્યુ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ મારણમરણ કે ભૂતપ્રેતાદિ વશ કરવાની વિદ્યા
મેલું (મે) વિ૦ [પ્રા. મઇલ (સં મલિન)] ગંદું (૨) કપટી (૩) ન૦ મળમૂત્રાદિ (૪) ભૂતપ્રેત વગેરે. [-ઉપાડવું, વાળવું = મળમૂત્રાદિ ઉપાડી લઈ જવું-નાખી આવવું -વળગવું =ભૂતપ્રેતાદિ વળગવું.]
મેલો(-ળો) પું૦ [સં. મેલ] મેલાપ
મેવલો,-લિયો પુ૦ [જુઓ મેહુલો] વરસાદ (૨) મેઘસ્તુતિનું ગીત
મેવાડી સ્ત્રી૦[પ્રા મેવાડ, મેમવાડય (સ મેદપાટક) = મેવાડ દેશ ઉપરથી] રાજસ્થાનની એક પ્રાંતિક બોલી (૨) વિ૦ મેવાડનું, -ને સંબંધી. -ડો પુ૦ મેવાડથી આવીને વસેલો (બ્રાહ્મણ, વાણિયો કે સુતાર) (૨) એક રાગ
મેવાત(-સ) પું૦ [સં મહીવાસ]ચોરલૂટારાના વસવાટવાળો જંગલી પ્રદેશ (૨) મહીકાંઠાનો પ્રદેશ. -તી(-સી) વિ૦ મેવાસનું
મેવાળો પુ૦ ['મેળાવો' ઉપરથી] સાથે મળવું કે મેળવવું, એકઠું થવું -કરવું તે
મેવો પુ૦ [ફા.] લીલા કે સૂકા ફળ
મેશ(-સ) (મે) સ્ત્રી૦ [સં. મશી(-સિ)] કાજળ. [-આંજવી, ઘાલવી, ચોપડવી, સારવી

= (આંખમા) કાજળ ચોપડવુ–ભરવું.–ઘસવી (ભોઠે) = અપજશ લેવો, ભૂડું કરવું –નો ચાંલ્લો = અપકીર્તિ] [જાતનુ

મેશરી વિ० [હિં. માહેશ્વરી] વાણિયાની એક

મેશી વિ० [સર૦ મ મેશી = આળસુ] કંજૂસ

મેષ પુ० [સ્ત્ર] ઘેટો (૨) પહેલી રાશિ. ૦પાલ (–ળ) પુ० ભરવાડ [પલકારો

મેષોન્મેષ પું० [સં] આખ પટપટાવવી તે,

મેસ (મે) સ્ત્રી० જુઓ મેશ

મેસૂર (મે) પુ० [પ્રા મિસ્સાકૂર ?] એક મીઠાઈ

મેસ્મેરિઝમ ન० [ઇ] પોતાના સંકલ્પબળથી સામાનામા ઊભી કરાતી નિદ્રા જેવી સ્થિતિ (૨) એ સ્થિતિ ઊભી કરવાની શક્તિ (૩) એ સ્થિતિ, તેના કાયદા વગેરેનુ વિજ્ઞાન

મેહ પુ० [પ્રા. (સં. મેઘ), સર૦ હિં] વરસાદ [**માગ્યા મેહ વરસવા** = જોઈએ તે પ્રમાણે વરસાદ પડવો; ગમરાજ્ય પ્રવર્તવુ.]

મેહ(–હુ)લો પુ० [જુઓ મેહ] વરસાદ, મેવલો

મેળ પુ० [સં. મેલ, સર૦ મ.] રોજનો આવક ખરચનો હિસાબ (૨) હિસાબ, લેખુ. ઉદા૦ અત્યારે ત્યા જવાનો શો મેળ છે ? (૩) મળતાપણુ, બંધબેસતુ હોવુ તે (૪) બનાવ, સંપ (૫) એકઠા થવુ તે (૬) મેલ, ઘાટ (૭) સગવડ, સંજોગ ઉદા૦ હમણા મને ત્યા આવવાનો મેળ નથી. [**–આવવો** = એકમન થવુ સંપ થવો (૨) બંધબેસતુ આવવું (૩) જોગ મળવો **–કરવો** = સંપ કરવો, સમાધાન કરવું. **–કાઢવો, મેળવવો, બેસાડવો** = હિસાબના ટાટિયા મેળવવા, જમે ઉધાર સરખુ કરવુ (૨) સિલક કાઢવી (૩) બંધબેસતુ કરવુ **–આવો, બેસવો** = એકરસ થવું, મળતે મળતુ આવવુ, ભળી જવું (૨) જોગ આવો, મળવુ (૩) બંધબેસતુ આવવુ **–થવો** = સંપ થવો; બનાવ થવો, બનતી રાશ આવવી **–બેસવો, મળવો** = હિસાબ મળવો, સિલક મળવી (૨) બનતી રાશ આવવી. **–રાખવો** = બનાવ – સંપ – સદ્ભાવ રાખવો **–રહેવો** = બનાવ રહેવો, બનતી રાશ રહેવી **–લાવવો** = જોગ બનવરાવવો, બંધબેસતુ કરવુ (૨) સમાધાન કરાવવું]

મેળવણ ન० ['મેળવવુ' પરથી] મિશ્રણ (૨) અખરામણ [**–કરવું** = મિશ્રણ કરવુ **–નાખવું** = અખરામણ ઉમેરવું] **–ણી** સ્ત્રી० મેળવવુ – ઉમેરવુ તે (૨) મેળવવાની ચીજ; ઉમેરણ (૩) તુલના, મુકાબલો. **–ણું** ન० મેળવણી માટે નાખવાની ચીજ (જેમ કે, દાળમા અમુક શાક). **–વુ** સ૦ક્રિ૦ ['મેળ' પરથી] એકઠું કરવુ, મિશ્ર કરવું (૨) પ્રાપ્ત કરવુ (૩) સરખાવી જોવુ (૪) બાખરવુ (૫) વાઘને સૂરમા આણવુ – તેના તાર વગેરે બરાબર ગોઠવવા

મેળા સ્ત્રી० [જુઓ મહિલા] સ્ત્રી

મેળાપ પુ० [પ્રા. મેલાવ (સં મેલ), સર૦ મ] મળવુ – એકઠા થવુ તે, સમાગમ (૨) [લા.] સદ્ભાવ, બનાવ (**–થવો**) **–પી** પુ० બેઠક ઊઠકવાળો માણસ મિત્ર **–વડો** પુ० જમાવડો ટોળુ (૨) સભા, મિજલસ; પરિષદ (**–કરવો, ભરવો**) **–ચો** પુ० [સર૦ મ] મેળાવડો (૨) મેળાપ, મુલાકાત [રાજીખુશીથી

મેળે (મે) અ૦ [સર૦ મેને] જાતે, પોતે (૨) પોતાની

મેળો પુ० [સં મેલક, પ્રા મેલ્લય, ડે મેલી, હિં. મેલા, મ મેળા] મેળાપ; ભેટો (૨) ઘણા માણસનુ એકઠા થવું તે (ઉત્સવ, યાત્રા વગેરે નિમિત્તે) [**–ભરવો** = (લા.) ઘણા માણસ એકઠા કરવા **–ભરાવો** = ઘણા માણસો ઉત્સવ – યાત્રા નિમિત્તે એકઠા થવા **–ભાગવો** = વધ્યું ઘટ્યુ આવાનું ઉધરાવવુ (ગામડાંમાં બગીઓ મેળો માગે છે)]

મૈં (મૈં) સ૦ [સં મયા; પ્રા મિ, મે (બ૦વ૦ અમ્હે)] 'હુ 'નુ નીજી વિભક્તિનું એકવચન (૨) [સં સ્મિન્, પ્રા સિ, મ્મિ, સર૦ હિ. મેં]+માં

મૈંડક (મૈં૦) પુ० [જુઓ મેડક] દેડકો **–કી** સ્ત્રી० દેડકી

મૈંદી (મૈં૦) સ્ત્રી० [પ્રા (સં મેંઢ = ઘેટો), સર૦ મ] ઘેટી. **–ડું** ન० ઘેટું **–ડો** પુ० ઘેટો

મૈંદાલકડી (મૈં૦) સ્ત્રી० [સર૦ હિં, મ. મૈદાલકડી] એક ઔષધિ

મૈંદી (મૈં૦) સ્ત્રી० [જુઓ મેદી] એક વનસ્પતિ

મૈંદો (મૈં૦) પું० જુઓ મેદો

મૈત્રી સ્ત્રી૦ [સં.] ભાઈબંધી. [–ભરી=સારી પેઠે દોસ્તી થવી]

મૈથડ ન૦ ઊંટનું ટોળું

મૈથિલી સ્ત્રી૦[સ્ત્ર.] (સં.) સીતા (૨) બિહારના (ઉત્તરાંગા પાસેના) એક ભાગની બોલી

મૈથુન ન૦[સ્ત્ર] નરમાદાનો સંયોગ. –ની વિ૦ મૈથુનથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) મૈથુન સંબંધી

મૈનાક પું૦[સ્ત્ર.] (સં) એક પૌરાણિક પર્વત

મૈયત સ્ત્રી૦ [અ] મરણ (૨) મોકાણ (૩) વિ૦ મરણ પામેલું. ૦ખર્ચ(–ર્ચ) પું૦: ન૦ મરનાર પાછળ કરાતું ખર્ચ

મૈયા સ્ત્રી૦ [હિં] માતા

મોઅજ્જિમ પુ૦ [અ. મુઅલ્લિમ] પ્રતિષ્ઠિત; [આબરૂદાર

મોઈ સ્ત્રી૦ મોઈદંડાની રમત માં નાનો લાકડાનો કકડો. ૦દંડા પું૦બ૦વ૦ મોઈ અને દંડા વડે રમવાની રમત ૦લું ન૦ એ આકારનો કોઈ પણ કકડો

મોઈ વિ૦સ્ત્રી૦ જુઓ મૂઈ (૨) ભલે ફિકર નહીં એવા અર્થમાં સ્ત્રીલિંગી શબ્દો સાથે. ઉદા૦ મોઈ, પડી રહે તો !

મોકમ (મો) વિ૦ [અ. મુહ્કમ, સર૦ મ મોહ્કમ, હિં મુહ્કમ] + મોહકમ; સખત

મોકલવું સ૦ક્રિ૦ [દે. મોકલ્લ] રવાના કરવું. • જવા કરેલું (૨) પહોંચાડવું

મોકલામણી સ્ત્રી૦ ['મોકલાવવું' ઉપરથી] મોકલવાની ક્રિયા કે મહેનતાણું

મોકલાવવું સ૦ક્રિ૦ 'મોકલવું'નું પ્રેરક

મોકળું (મો) વિ૦[દે. મુક્કલ (પ્રા. મુક્ક, સં. મુક્ત); સર૦ હિં મોકલા; મ. મોકળા] મોકળાશવાળું (૨) ખુલ્લું (૩) [લા.] નિખાલસ (૪) ઉદાર. [–મહાલવું=છૂટથી ફરવું ફરવું (૨) સગા-સ્નેહ અંધીથી છૂટા પડી સ્વચ્છંદે ફરવું –મૂકવું =મોકળું રહેવું] –ળાશ(–શ) સ્ત્રી૦ જગાની છૂટ. ખુલ્લું હોવું તે

મોકાણ (મોણ,) સ્ત્રી૦ [દે મુહ + વિક્કોણો = મોં મરડવું તે, અથવા મૂઉં + કાણ] મરણના સમાચાર (૨) મરનાર પાછળ શોક કરવા ભેગું થવું તે (૩) [લા.] પીડા, આફત [–ના સમાચાર=માઠા સમાચાર –માંડવી =મરણ પાછળ શોક કરવા બેસીને ભેગા થવું (૨) બારે નુકસાન થયું કે થતું હોય એવી હાલત કરવી (૩) એક ક્રોધોદ્ગાર]

મોકાસદાર પુ૦ [ફા. મુકાસ્દાર, સર૦ મ.] રસ્તે જનારા પાસેથી લેવાનો કર વસૂલ કરનાર

મોકૂફ વિ૦ [અ] બંધ પાડેલું; રહેવા દીધેલું; મુલતવી (–રહેવું, રાખવું). –ફી સ્ત્રી૦ મોકૂફ રાખવું તે

મોકો પું૦ [અ.] પ્રસંગ; લાગ (–આવવો, જોવો, મળવો, સાધવો)

મોક્ષ પું૦ [સં] મુક્તિ, છુટકારો [–આપવો =મુક્તિ આપવી (૨) જિંદગી બચાવવી (૩) મારી નાખવું –થવો, –મળવો = મુક્તિ મળવી (૨) મરી જવું; સ્વધામ પહોંચવું –દેવો =જુઓ મોક્ષ આપવો –પામવું = મુક્તિ મળવી (૨) મરી જવું મોક્ષે જવું=મરી જવું] ૦કાલ(–ળ) પું૦ (ગ્રહણ) છૂટવાનો સમય ૦દા એકાદશી સ્ત્રી૦ માગસર સુદ ૧૧ ૦દ્વાર ન૦ મોક્ષનું દ્વાર ૦પદ ન૦ મુક્તિ, મોક્ષ ૦પુરી સ્ત્રી૦ મોક્ષ આપનારી નગરી. –ક્ષાર્થી પુ૦ (૨) વિ૦ [+અર્થી] મુમુક્ષુ

મોખ પુ૦[જુઓ મોકો]પ્રસંગ, લાગ (૨) સારો મોખો; (વિશિષ્ટ સ્થાન ઉદા૦ ઘરના પૈસા નથી, મોખના પૈસા છે. ઘર સારા મોખમાં આવેલું છે (૩)વેત; અનુકૂળતા,ગોઠવણ ઉદા૦ હમણાં મોખ નથી, મોખ આવશે ત્યારે પૈસા આપીશ [–આવવો = અનુકૂળતા મળવી; લાગ હોવો; પ્રસંગ મેળવવો. –મારવો = કસમે વળગાડવું; ઠેકાણે પાડવું (૨) સગવડ કરવી. –માં ફરવું=લાગમાં કે વેતમાં ફરવું –સાધવો=તકનો લાભ ઉઠાવવો (૨) લાગ શોધવો.]

મોખ્ય પુ૦ [સર૦ મ. મોखा] તંબૂનો વાંસ

મોખરો (મો) પું૦[સં મુખ ઉપરથી] આગળનો ભાગ, અહાર પડતો ભાગ [મોખરે કરવું= આગળ કરવું – ધરવું (૨) આગેવાન કરવું મોખરે ધરવું= આગળ કરવું મોખરે જવું= આગળ જવું –ચાલવું (૨) આગેવાની લેવી. મોખરે બેસવું = આગળની જગાએ બેસવું

(૨) માનયોગ્ય ગણાવું. મોખરો તોડવો, બાકવો (=સફળતાપૂર્વક પહેલ કરવી; બહાદુરીપૂર્વક સામનો કરવો. -સાચવવો બહાદુરીપૂર્વક મોખરે લડવાનું કામ સંભાળવું]

મોખા પું૰ બ૦વ૦ [સં. મુખ, સર૦હિં. મોખા =બાકું; ળળી] જુઓ માગ

મોગ પું૰, સ્ત્રી૰ [સર૦ મ. મોગ=કણગો, અકુગ] બન્ને લમણા ઉપરની લટો (૨) પુ૰ [સ. મુદ્ગ] અગ

મોગર વિ૰ ['મોગરી' (ખાડવાની) ઉપરથી ?] છોડાં કાઢી નાખેલી (દાળ)

મોગરી સ્ત્રી૰ [સર૦ મ મોગ=કણગો] એક જાતનુ શાક (૨) [સં મુદ્ગર, પ્રા. મોગ્ગર] હથોડી જેવું લાકડાનુ ખાડવાનુ કે ઘટ વગાડવાનુ ઓજાર [મોગરાનુ તેલ

મોગરેલ ન૰ [મોગરો+તેલ પરથી, સર૦ મ]

મોગરો પું૰ [પ્રા. મોગ્ગર (સં મુદ્ગર) સર૦ હિં, મ. મોગરા]એક ફૂલઝાડ(૨)મોટી મોગરી -હથોડી (૩) નાના ઘૂમટ કે શિખર જેવો આકાર; કાગરો (૪) એક ઘરેણું (૫) દીવાની વાટનો ઉપરનો બળી ગયેલો છેડો (૬) [જુઓ મોગરી] એક શાક

મોગ(-ધ)લ વિ૰ (૨) પુ૰ [જુઓ મુગલ, દે. મુગ્ગલ] મોગોલિયાના મુસલમાનની એક જાત; મુગલ -લાઈ,-લાણી જુઓ મુગલાઈ,-ણી

મોઘ વિ૰ [સં] નકામુ, વ્યર્થ; નિષ્ફળ

મોઘમ (મો) વિ૰ (૨) અ૰ [અ મુગ્હમ ? સર૦ હિં મુગ્ધમ, મ] સામાન્ય, અસ્પષ્ટ, અનિશ્ચિત

મોઘલ,-લાઈ,-લાણી જુઓ 'મોગલ'મા'

મોઘું (મો) વિ૰[સં મહાર્ઘ, પ્રા મહગ્ઘ, સર૦ હિં મહઁગા] મોઘુ, કીમતી; વધારે કિમત પડે તેવુ (૨) [લા] અનિપ્રિય (૩) દુર્લભ (૪) આદરમાનને પાત્ર (૫) ખાસ માન કે લાડ યા પ્રેમ ચાહતુ, મનાવવુ પડે એવુ [-સોંઘું કરવું=માન આપવુ, મનાવવુ -સોંઘું થવું =માન માગવુ.]-ઘવારી સ્ત્રી૰ જુઓ મોઘાઈ (૨) મોઘવારીને કારણે પગાર કે રોજીમા મળતુ વિશેષ ભથ્થુ. -ઘાઈ, -ઘારત સ્ત્રી૰ મોઘુ હોવુ કે મળવુ તે. [મોંઘાઈ કરવી =જુઓ મોધુંસોધું કરવું મોંઘાઈમાં રહેવું =માન માગવુ.] ૦દા (-દા)ટ વિ૰ અતિશય મોધું -ઘેરું વિ૰ (લાલિત્યવાચક) મોધુ

મોચક વિ૰ [સં.] મુક્ત કરનાર -ન ન૰ મુક્ત કરવું તે (૨) પનરાજી, ખાલી ભપકો, દલ (૩) વિ૰ મોચક (પ્રાય૰ સમાસમા અંતે આવતાં)

મોચણ સ્ત્રી૰ [જુઓ મોચી] મોચીની સ્ત્રી

મોચમ પું૰ [સં મુચ્ ઉપરથી] ખેતરમા ખેડયા વગર બાકી રહેલી જગ્યા

મોચરસ પું૰ [સ]એક ઝાડનો ગુંદર

મોચવવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા. મોચ (સ મોચય્) =છોડાવવુ] કરમોડાય કે અળાઈ જાય તેમ કરવું [(૨) ટાળવુ, દૂર કરવું

મોચવું સ૰ક્રિ૰ [સં મુચ્] છોડવું, મુક્ત કરવું

મોચી પુ૰ [દે મોચ=એક પ્રકારનુ પગરખુ, સર૦ સ મોચન=ચામડુ ઉતારવુ] પગરખા સીવવાનો ધંધો કરનાર

મોજ (મો) સ્ત્રી૰ [અ.] આનંદ (૨) મરજી. [-માણવી, મારવી=લહેર કરવી -પડવી =મન પડવી (૨) મરજી થવી -માં આવે તેમ=મરજી પડે તેમ]

મોજડી સ્ત્રી૰[દે મોચ=એક પ્રકારનું પગરખું] નાજુક કે કસબી પગરખું. -હું ન૰ પગરખું

મોજણી સ્ત્રી૰ [મ] માપણી (જમીનની). ૦દાર પુ૰ તે કરનાર [સુખચેન

મોજમજા (મૌ) સ્ત્રી૰[મોજ+મજા] આનંદ; **મોજવું** સ૰ક્રિ૰ [મ. મોજણે] માપવુ(૨)ગણવુ; સમજવુ [વિલાસ

મોજશોખ (મૌ) પું૰ [મોજ+શોખ] ભોગ-

મોજબંધ પું૰ [મોજુ+બાંધવુ] મોજાને બાંધવાનુ સાધન

મોજી (મૌ) [ફા], ૦શું વિ૰ આનંદી, લહેરી (૨) વિલાસી (૩) મનગમતી

મોજું ન૰ [અ. મૌજ] પાણીનો તરંગ(૨)[ફા] હાથપગનુ ગૂંથેલુ ઢાંકણ

મોજૂદ વિ૰ [અ] હયાત, હાજર, તૈયાર

મોજે (મૌ) અ૰ [અ મૌઝ] (અમુક) મુકામે, સ્થાને, ગામે. ઉદા૰ મોજે કડોદ [બનાવ

મોજેજો પુ૰[અ મુઅજિઝહ] ચમત્કાર, અદ્ભુત

મોજો પું૦ [ફા.] જુઓ મોજું
મોજો પું૦ ['મોજું' ઉપરથી ?] રેલમાં તણાઈ આવેલો કાપ (૨) [જુઓ મોજે] વાટો; જમીનનો ટુકડો
મોજાર અ૦ [દે. મજ્ઝઝાર] (૫) માં, મધ્યે
મોઝિન (મો) પું૦ [અ. મુવઝ્ઝિન] મસીદમાં બાંગ પોકારનાર
મોટ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ] પોટલું; ગાસડી
મોટપ, -મ સ્ત્રી૦ [દે. મુટ્ટિમ, સર૦ હિં મોટાપા] મોટાપણું, પ્રતિષ્ઠા, આબરૂ **-પણું** ન૦ મોટાઈ (૨) મોટી ઉમ્મર **-મોટું** વિ૦ મોટું મોટું
મોટર સ્ત્રી૦ [ઇં] વીજળી વગેરેના બળથી જાતે ફરનારું યંત્ર, જે પછી બીજા સઘાકામને ચલાવે છે (૨) મોટરગાડી. **૦ગાડી** સ્ત્રી૦ પેટ્રોલ વગેરેથી ચાલતી ગાડી – એક યાન્ત્રિક વાહન **૦બસ** સ્ત્રી૦ [ઇં] જુઓ બસ **૦સાઇકલ** સ્ત્રી૦ [ઇં.] પેટ્રોલથી ચાલતી સાઇકલ, ફટફટી
મોટલિયો પુ૦ ['મોટલી' ઉપરથી સર૦ મ મોટગાર; હિં. મોટિયા] વેતરો; મોટિયો
મોટલી સ્ત્રી૦, **-લું** ન૦ ['મોટ' ઉપરથી] + અનાજ ભરવાનો કોથળો (૨) પોટલું
મોટવડાઈ (મો') સ્ત્રી૦ [મોટું + વડાઈ] + મોટાઓ પ્રત્યેનું માન
મોટવવું (મો') સ૦ક્રિ૦ ['મોટું' પરથી] મોટું કરવું. **-ણી** સ્ત્રી૦ મોટું કરવું તે
મોટાઈ, -ઇ (મો') સ્ત્રી૦ ['મોટું' પરથી; સર૦ હિં., મ મોટાઈ] જુઓ મોટપ. **૦ખોર** વિ૦ મોટાઈ મેળવવા કે દાખવવાની આદતવાળું
મોટાભા (મો') પુ૦ બ૦ વ૦ [મોટું + ભાઈ] આગળપડતી માનપાત્ર વ્યક્તિ [**-કરવું** = પંચાતિયાનું કે આગળપડતો ભાગ ભજવવાનું માન કે સ્થાન આપવું **-થવું** = પંચાતિયા થવું (૨) શાબાશી મેળવવા આગળ પડીને કામ કરવું] [મોટલું
મોટિયું ન૦ ['મોટ' ઉપરથી] અનાજનો થેલો,
મોટિયાર (મો') પું૦ ['મોટું' પરથી] મોટો કે જુવાન છોકરો [વેતરો; મોટલિયો
મોટિયો પું૦ ['મોટ' પરથી] ભાર ઊંચકનારો;

મોટું (મો') વિ૦ [સં. મહત્, સર૦ હિં., મ. મોટા] નાનાથી ઊલટું (૨) [લા.] ઉદાર, સખી (૩) પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર (૪) મુખ્ય; અગત્યનું. ઉદા૦ મોટી મોટી બાબત [**મોટા લોક** = ધનવાન – આબરૂદાર માણસ. **મોટાં બોટાં** = ઉંમર લાયક; વયે પહોંચેલ **મોટી ખોટનો માંકડ** = મોટાને આશરે રહેનારો – તે કારણે મગરૂરી દાખવતો માણસ. **મોટું કપાળ** = ભાગ્યશાળીનું કપાળ. **-કરવું** = ઉછેરવું (૨) મહત્તા આપવી, માન આપવું **-પેટ** = ક્ષમાશીલ કે સહનશીલ સ્વભાવ (૨) ગુપ્ત વાત સાચવી જાણે તેવો સ્વભાવ (૩) લાલચુ સ્વભાવ **-મન** = ઉદારતા; દરગુજર કરે એવું કે પરોપકારી મન. **-માથું** = કરતુંકારવતું કે વડીલ માણસ **-મોં** = લાલચુ કે ખાઉધરો સ્વભાવ (૨) રિસાઈને ચડેલું મોં. **મોટે પાટલે બેસાડવું** = વધારે માન આપવું; વખાણ કરવા, ફુલાવવું. **મોટે પાટલે બેસવું** = માન માગવું, કાલાવાલા કરાવવા.] **-ટેથી** અ૦ મોટે અવાજે. **-ટેરું** વિ૦ મોટું, વડીલ. **-ટો પૈસો** પુ૦ દોઢ પૈસો
મોઠી (મો) સ્ત્રી૦ ભોજન (૨) [લા.] નિર્વાહ (સુ) [**-મારવી** = ખાવું, જમવું] **૦પાણી** = ખાણીપીણી **૦દાસ** પું૦ ખાવાપીવાનો શોખી
મોડ (મો) પુ૦ [પ્રા. મઉડ (સં મુકુટ)] લગ્ન વગેરે શુભ પ્રસંગે સ્ત્રીને માથે મુકાતો સુથાડિયાની સળીઓ વગેરેનો એક ઘાટ (૨) [લા.] જોખમદારી, ભાર (૩) ['મોટું' ઉપરથી] વિલ અ. [**-ઝૂકવો** = જવાબદારીનો ભાર ઉઠાવવો.]
મોડ પુ૦ [જુઓ મોડવું] વળાંક (રસ્તા ઇ૦નો) (૨) મરડાટ, ગર્વ (૩) છટા, ટેક (૪) હાવભાવ; નખરા (૫) ઢબ, મરોડ, ઇબારત (૬) ખેતરમાં ભાગી પડેલા રણસલા
મોડકી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરકી] કોલેરા
મોડબંધો (મો) વિ૦ [મોડ + બાંધવું] મોડ બાંધનાર, બહાદુર (૨) પુ૦ વરરાજા
મોડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા મોડ (સ મોટય્), સર૦ હિં. મોડના, મ મોડણें] મરડવું; મરડી – તોડી નાખવું

મોડામોડ અ૦ [જુઓ મોડ] વરણાગીમા-મરડાતુ હોય એમ

મોડી સ્ત્રી૦ ['મોડવું' ઉપરથી] મરાઠી ભાષાની હાથે લખવામા વપરાતી લિપિ

મોડું (મો) વિ૦ ['મોડવું' પરથી ? સર૦ મ મોડા] મુકરર વખત પછીનું; અમુક (૨) ન૦ વેળા વટી જવી તે (૩) ઢીલ, કાળક્ષેપ

મોઢ પુ૦ [પ્રા] (મોઢેરાનો રહીશ) બ્રાહ્મણ, વાણિયા,સુતાર તથા વાચીમાં એ નામની પેટા ન્યાતનો માણસ

મોઢવું ન૦ ઘાણા કે ઘાસનો ઢગલો

મોઢામોઢ (મો) અ૦ ['મોઢું' ઉપરથી] રૂબરૂ, સમક્ષ (૨) એક મોઢેથી બીજે મોઢે એમ

મોઢિયું (મો) ન૦ ['મોઢું' ઉપરથી] મોઢાનો-સૌથી ઉપરનો ભાગ (૨) ફાનસમા બત્તી જેમા રહે છે તે ભાગ (૩) રેટિયામા ત્રાક તથા ચમરખા જેમા રહે છે તે ચોકઠું (૪) પશુના મો ઉપર બાંધવામા આવતી જાળી

મોઢું (મો) ન૦ [સ મુખ, પ્રા. મુહ] મોઃ મુખ [**મોઢાઃ ઉપર (પર) મૂતરવું** = અપમાન કરવુ, ન ગાઠવું **મોઢા ઉપર (પર) મૂતરે એવુ** = -ના કરતા વધારે ખરાબ, સવાયું ખરાબ. **મોઢા જેવુ** = ખગબ, ઠીક નહિ એવુ **મોઢાની મીઠાશ** = આ તરની નહીં, પણ ઉપર ઉપરથી-સારુ કે મીઠુ બોલવા જેટલી મીઠાશ **મોઢાની વાત** = લેખિત નહી, પણ માત્ર મોઢે મોઢે કરેલી વાત. **મોઢાની વાતો** = માત્ર કહેવાનું, કરવાનુ નહિ, બાલી ડફાસ **મોઢાનું બૂઠું** = જેના બોલવા ઉપર વિશ્વાસ ન રખાય એવુ -બૂઠું બોલનારુ. **મોઢાનું છૂટું** = વાચાળ, બહુબોલુ (૨) નિખાલસપણે મો ઉપર જ સ્પષ્ટ વાત સંભળાવી દે તેવુ **મોઢાનું સાચું** = એકવચની, પ્રમાણિક **મોઢા પર આવવું** = યાદ આવવુ(૨)બોલુ બોલુ થવુ **મોઢા પર કહેવું** = શરમ રાખ્યા વિના મો સામે જ કહેવુ **મોઢા પર થૂંકવું** = તુચ્છ ગણવુ; ધિક્કારવું **મોઢા પર થૂંકું પણ નહિ** = સામે પણ ન જોઉ, કેવળ અવગણના કરુ **મોઢા પરથી** માખ પણ ન ઊડવી = જેનાથી કંઈ પણ બને નહીં એવું હોવું,નિર્બળ દમ વિનાનુ હોવું. **મોઢા પર મારવું** = સાફ સાફ સામુ સભળાવવુ, રોકડુ પરખાવવુ **મોઢા પર શાહી ઢોળાવી-રેડાવી** = મોઢા પડી જવું (૨) આબરૂને કલંક લાગવું. **મોઢા બળી હાથ કરવા** = ખાવું; જમવુ **મોઢામાં આવે તેમ** = વગર વિચાર્યે; જેમ બોલાય તેમ. **મોઢામાં આંગળી ઘાલવી** = આશ્ચર્યમૂઢ થવું(૨)બોલવાની ફરજ પાડવી **મોઢામાં ખીલેા ઠોકયેા હોવેા** = ન બોલવુ, ચૂપ રહેવું **મોઢામાં જીભ ઘાલવી** = બોલ બોલ કરતા બંધ થવુ; શાંત થવુ. **મોઢામાં જીભ ન હોવી** = મૂગુ બેસી રહેવુ. **મોઢામાં ડૂચો દેવેા કે ભરવેા** = બોલતુ અટકાવવુ (૨) બહુ મોટેા બૂકડેા ભરવેા **મોઢામાં થૂ કે એવું** = પરવા ન કરે એવુ(૨)ટપી જાય એવુ, સવાયુ. **મોઢામાં દાંત નથી ?** = શૌર્ય-દમ -જુસ્સો નથી ? **મોઢામાં ધૂળ નાખવી** = હરાવી કે મોઢુ પાડીને બોલવુ બંધ કરી દેવુ. **મોઢામાં પાણી આવવુ, છૂટવુ** = સ્વાદ કરવાની તીવ્ર ઇચ્છા થવી. **મોઢામાં મગ ઓરવા** = જવાબ આપ્યા વિના ચૂપ રહેવુ (કટાક્ષમા પ્રશ્ન તરીકે). **મોઢામાં માખણેય ન ઓગળવું** = દમ વગરનુ કે નિર્દોષ હોવું **મોઢામાં માપ એવું** = વિવેક મર્યાદા જણાય એવુ, શોભે એવુ **મોઢામાં મારવુ** = જુઓ મોઢા પર મારવુ **મોઢામાં લીલું તરણું ઘાલવું** = લાચારી,દીનતા કે અશક્તિ બતાવવી **મોઢામાં લીલું તરણું લેવરાવવુ** = જી હજૂરી કહેવરાવવુ, હારેલા કે શરણે આવેલા કહેવરાવવુ **મોઢામાં સાકર!** = તમારુ કહેવુ ફળો, તમારી અમારા પ્રત્યેની શુભેચ્છા ફળો, જેથી તમને સાકર ખાવાની થાય-એવા અર્થનો ઉદ્ગાર **મોઢામાંથી દાત પાડી નાખવા** = હરાવવું, બોલતુ બંધ થાય તેમ કરવુ **મોઢાં લાલ થવા** = જરા મળવેા; સરળતાનેા અભાવ થવેા **મોઢું અવળું કરી નાખવું** = ઘણેા સખત માર મારવેા (ધમકી બતાવવા ભવિષ્યકાળમા વપરાય છે) -આપવુ

= સામો જવાબ આપવો; વાતચીતમા ઊતરવું. –આવડું થઈ જવું = મોં ઊતરી જવું, ખસિયાણું પડી જવું. –આવવું = મોં સૂજવું ને તેમાથી લાળ પડવી; મોમા ચાંદી પડવી –ઉઘાડવું = મોં પહોળું કે ખુલ્લુ કરવું (૨) બોલવુ (૩) બોલે એમ કરવું. –ઉપાડવું = હક્ક જોડીને બોલવું; ગાળ દેવી –ઊઘડવું = બોલવાની શક્તિ કે હિંમત આવવી (૨) સામે બોલવું (૩) ખાવાની રુચિ થવી –ઊતરી જવું = ખસિયાણા પડી જવુ; દિલગીર થવુ. –ઊપડવું = બડબડ કર્યા કરવુ (૨) બોલવાની શક્તિ કે હિંમત આવવી. –કરવું = છિદ્ર પાડવુ, બહાર નીકળવાનો માર્ગ કરવો. –કાઢવું = જાહેરમા આબરૂભેર ફરી શકાવુ –કાળું કરવું = દીસતુ રહેવું (તુચ્છકારમા – સામાને આજ્ઞાર્થમા) (૨) કીર્તિને લાંછન લગાડવુ. –કાળું મેશ(કાળું ખપ્પર કે કાળુ શાહી જેવું) થઈ જવું = અપજશ કે અપકૃત્યથી ઝાંખું પડી જવું –ખાય ને આંખ લાજે = વિવેકથી કામ કરવુ. –બંધાવું = ખરાબ દેખાવું; નિંદાવું –ચટાડવું = અતિશય લાડ લડાવવા –ચડવું = રિસાવુ –ચલાવવું = સામુ બોલવુ (૨) ગાળો દેવી (૩) ખાવું –ચાલવું = વારે વારે ખા ખા કરવું (૨) બોલ બોલ કરવુ, બોલવામા હદ ન સાચવવી –ચળવળવું = ખાવાની ઇચ્છા થવી. –ચુકાવવું = નજર ટાળવી, મળવાનુ ટાળવું. –છુપાવવું = શરમાવવુ (૨) ન મળવુ –છાંડવું = મોટાનુ વેણ ન રાખવુ — કહ્યું ન માનવુ (૨) જુઓ મોઢું ચુકાવવું –જોઈને લપડાક મારવી = ઘટે એવો વ્યવહાર રાખવો. –જોવા = અંતિમ મુલાકાત લેવા. –ઠેકાણે રાખવું = અંદરનો ભાવ પરખાઈ ન જાય તેમ ગંભીર ચહેરો રાખવો –ઢાંકવું = શરમાવું, લાજ કાઢવી (૨) રોવુ (મરણ પાછળ, બૈરાંનું, રિવાજ મુજબ.) –તપાસીને બોલ! = મર્યાદા સભાળીને બોલ! –તોડી લેવું = વઢી ને ધમકાવી ચૂપ કરી દેવુ (૨) બોલવા ન દેવુ –ધોઈને આવ! = લાયક થઈને આવ! –ધોઈ જવું = હઠી જવું; ફરી જવુ (૨) રડી ઊઠવુ; અવસર આવ્યે ખર્ચ ન કરવો. –નીચું ઘાલવું = શરમથી નીચુ જોવું, મોં સંતાડવું. –પડવું, પડી જવું = મોં ફીકું પડી જવું, ઝંખવાણુ થવું –પહોળું કરવું = આશ્ચર્યચકિત થવું (૨) આતુરતાથી રાહ જોવી –પહોળું થઈ જવું = આશ્ચર્યચકિત થઈ જવું (૨) મરી જવુ. –પૂરવું, ભરવું = કાંઈ આપીને સમજાવવું; લાંચ આપવી.–ફફડાવવું = ગુસ્સામા બોલવુ –બબડવું. –ફિક્કું પડી જવું = ચહેરાનો રંગ ઊડી જવો(રોગ, શરમ કે બેઠથી) –ફેરવવું = રીસ કે કંટાળો બતાવવા –ફેરવી નાખીશ = સખત તમાચો કે માર મારીશ (ધમકીમા) –ફેરવીને = ગુસ્સે થઈ જઈને, સામોની પરવા કર્યા વિના. –બગાડવું = મોં ઉપર અણગમો લાવવો (૨) મોઢું બેસ્વાદ કરવું. –બતાવવું = રૂબરૂ થવુ; મળવું. –બતાવાય એવું = મોઢુ બહાર કઢાય એવુ –બહાર કાઢવું = જાહેરમા આવવું – દેખા દેવી.–બંધ કરવું = બોલવા ન દેવુ(૨)લાંચ આપી પોતાના પક્ષમા લેવુ –બાળવું = તિરસ્કારમા આપવું; ઝોસવુ (૨) દીસતા રહેવું; મોઢું કાળુ કરવું (બહુધા આજ્ઞાર્થમા). –ભડભડવું, ભભડવું = ખાવાની તીવ્ર ઇચ્છા થવી –ભરવું = કોળિયા જેટલુ લેવુ(ખાવુ) (૨) લાંચ આપવી. –ભરાઈ જવું = ધરાવુ,સંતુષ્ટ થવું –ભાગવું કાંઈ આપીને સમજાવવુ, દાબવું. –ભાગી જવું = (વધારેપડતા ગળપણથી) ગળપણની રુચિ મરી જવી –ભોંયમાં ઘાલવું = શરમથી નીચુ જોવું –મલકાવવું = હસવું, સ્મિત કરવું. –રહી જવું = મોઢું થાકી જવું. –રાખવુ = માન રાખવું. –લઈને આવવું = લાયકાત લઈને – તેને આધારે આવવું (પ્રશ્નાર્થમા : શુ મોઢું લઈને આવ્યો છે?). –લેવડાવવું = દવા આપી મો ગળતુ રખાવવુ –લેવાઈ જવું = મોઢુ ઊતરી જવું, ખસિયાણું પડી જવું –વકાસીને રહેવું

=આશ્ચર્ય કે નિરાધારીમા મો પહોળુ કરીને બેસવું **-વટાળવું**=કંઈક ખાવું **-વશ રાખવું**=રવાઇ કે બોલવા ઉપર અંકુશ રાખવો. **-વાધનું હોવું**=દેખાવે બહાદુર હોવુ. **-વાળવું**=મો ઢાકવુ, કાણમા બેરાએ બેસીને રડવુ **-સંતાડવું**=સારમાવુ (૨) ન મળવું; સંતાવુ ફરવું. **-સિવાઈ જવું**=ન બોલવુ **-સીવી લેવું**=મો બંધ કરવું, બોલવા નહિ દેવું (૨) છિદ્ર-કાણું પૂરી લેવું. **-હલાવવું**=ખાવુ(૨) ચાવવું(૩) બોલવુ(૪) ડોકું ધુણાવી હા કે ના કહેવી. **મોઢે કરવું**=ગોખવું; પાઠે કરવુ. **મોઢે કહેવું**=રૂબરૂમા ને ખુલ્લી રીતે કહેવુ (૨) લેખિત આધારે નહીં-એમ સ્મરણમાથી કહેવુ **મોઢે ચઢવું**=યાદ થઈ જવુ, પાઠે થઈ જવુ **મોઢે ચડાવવું**=અતિશય લાડથી બહેકાવવુ કે સામુ બોલતુ કરવુ. **મોઢે ચડીને**=રૂબરૂ, સામે આવીને-જાતે જ **મોઢે તાળું દેવું**=બોલવાનો પ્રતિબંધ કરવો. **મોઢે થવુ, થઈ જવું**=યાદ થઈ જવુ **મોઢે થવું, થઈ આવવું**=(ક્રિ) મળવું, મળી આવવુ **મોઢે દૂધ ગંધાવું, દૂધ સુકાવું ન હોવું**=છોકરુ બાળક કે નાદાન હોવુ **મોઢે બપોર રમવા**=મોઢા પર મોહક ચકચકાટ હોવો **મોઢે બોલવું**=માત્ર કહેવું, કાઈ કરવું નહીં (૨)(બીક વિના) રૂબરૂમાં કહેવુ **મોઢે બોલી જવું**=ગોખેલુ કહી જવું **મોઢે માગવું**=રૂબરૂમાં જાતે માગવુ **મોઢે માથે ઓઢવું**=દેવાળુ કાઢવુ(૨)માથું ઢાકી શોક કરવો (૩) નિરાશ થવુ, હારવુ **મોઢે માથે હાથ દઈને**=ચુમાઈને, નાથૂટકે. **મોઢે લાગવું**=સ્વાદ પડવો, ભાવવુ **મોઢે સાકર પીરસવી**=મીઠી વાણીથી પિગળાવી દેવુ-ખુશ કરી નાખવું **અવળું મોઢું કરીને બેસવુ**=પીઠ ફેરવવી, ધ્યાન ન દેવું **શું મોઢુ લઈને બોલે?** **કયે મોઢે બોલે?**=શું બોલી શકે? **બોલતા લજવાય કાળું મોઢું**=કલંક, શરમ જરા જેટલુ **મોઢું થઈ જવું**=લાજીને ધૂળ થઈ જવું (૨) મોઢુ સાવ સુકાઈ જવું **બાળ તારું મોઢું!**=જવુ રહે, દીસવુ રહે **લોહિયાળું કે લોહીભર્યું મોઢું હોવું**=વહાલા સગાનુ મૃત્યુ થયુ હોવુ]

મોઢો (મો) પું૦ ["મોઢું" ઉપરથી] મોઢિયું

મો(વ)ણ ન૦ [જુઓ મોવણ] મોવુ તે કે તે માટે વપરાતુ ચીકટ

મોણવેલ સ્ત્રી૦ એક ઘરેણુ

મોત (મો) ન૦ [અ] મૃત્યુ [**-આવવું**=મરણ પામવુ **-ને બારણે હોવું**=મરણપથારીએ હોવુ, મરવાની તૈયારીમા હોવુ. **-ફરી વળવું**=અકસ્માત આવી બનવુ, મરણ થવુ **-માથે આવવું**=ઘણુ થાકી જઈ મરવા જેવુ થવુ. **-માથે ભમવું**=માથે મોત ઝઝૂમી રહેવુ]

મોતાળો પું૦ એ નામની જાતનો બ્રાહ્મણ (સુ)

મોતિયું (મો) ન૦ છાપરાના નેવ તરફ સાકટાના છેડાઓમા ઘાલેલુ પાટિયું

મોતિયો પું૦ ["મોતી" ઉપરથી] એક જાતનો મોગરો (૨) આખની કીકી ઉપર થતુ પડ (૩) હોસ, હિંમત [**-આવવો**=કીકી પર છારી આવવી, પડળ આવવા. **-કાઢવો**=પડળ ઉતારવા, કીકી ઉપરનું છારીનું પડદૂર કરવુ **મોતિયા છૂટવા**=અતિ શ્રમ કે ભયથી પરસેવો છૂટવો (૨) અતકાળે ખૂબ પરસેવો વળી શીત વ્યાપવી **મોતિયા મરી જવા, દેવાવા**=ટાટિયા ભાગી જવા, નાહિમત થઈ જવું]

મોતી ન૦ [સં મૌક્તિક, પ્રા મુત્તિઅ]છીપમાંથી નીકળતી એક કરિયાઈ પેદાશ [**-એ ચોક પૂરવા**=ચોકમા મોતી વડે શણગાર કરવા, સ્વાગત માટે ચોક અને આગણુ શણગારવાં (૨) હવાઈ કિલ્લા બાધવા, સફળતાની ભારે આશાઓ બાધવી **-એ વધાવવું**=ઉમળકાથી આવકાર આપવો, પ્રિયજનના આગમનથી અત્યાનંદ થવો **-ના ચોક પૂરવા**=મોટા મોટા મનોરથ ઘડવા, હવામા કિલ્લા બાધવા **-ના દાણા જેવા**=ગોળ મરોડદાર ને દેખાવડા અક્ષર **-ના મેહ વરસવા**=આનંદવૃષ્ટિ થવી, આનંદ આનંદ થઈ રહેવો. **-નાં પાણી ઉતારવાં**=માન ઉતારવુ, ભાર ભાગી નાખવો **-પરોવવાં**=મોતી પરોવવા જેવું

ઝીણું – બારીક કામ કરવું] ૦ચૂર પું૦ કળીના લાડુ. ૦ચૂરમું ન૦ મોતીચૂર બનાવવાનું ચૂરમું. ૦જ(–ઝ)રો પું૦ [+ ઝરો (સં. જ્વર? કે 'ઝળેળો' = ફોલ્લો) સર૦ હિં. મોંતીઝિરા] બળિયા જેવો એક રોગ, જેમાં શરીરે મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે

મોતીદામ પું૦ [સ. મૌક્તિકદામન્] એક છંદ

મોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા મુત્થ (સં. મુસ્ત) સર૦ હિં. મોથા; મ] ચીડ નામના ઘાસનો કંદ [–મારવી = ભારે પરાક્રમ કરવું]

મોદ પું૦ [સં.] આનંદ ૦ક પું૦ લાડુ (૨) એક છંદ [–જમવા = લાભ ખાટવો (લા).] ૦ન ન૦ આનંદ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખુશી થવું, રાચવું; આનંદવું

મોદ (દ,) સ્ત્રી૦, –દિયું ન૦ નાની મોટી ચાદર

મોદી પું૦ [સર૦ હિં, મ ;(અ મુવદ્દી ?)] અનાજ ઘી, મસાલો વગેરેનો વેપારી, નેસ્તી (૨) કોઠારી, ભંડારી (૩) એક અટક. ૦ખાનું ન૦ મોદીની દુકાન (૨) દાણાનો કોઠાર (૩) લશ્કરને ખોરાકી પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોનલ ન૦ [સર૦ હિં. મોનાલ] એક પક્ષી

મોનિટર પું૦ [ઇ] વડો વિદ્યાર્થી

મોનિયું ન૦ મોટાનું – ઉપરચોટિયુ આમંત્રણ

મોન્ટેસોરી સ્ત્રી૦ (સં.) બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિના યોજક ઇટાલિયન બાઈ. ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ તેમણે યોજેલી બાળકેળવણીની પદ્ધતિ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે ચલાવાતી શાળા. ૦શિક્ષક પું૦ તે પદ્ધતિનો શિક્ષક

મોપલો પું૦ [મહાપિલાઇ (પિલાઇ = બહાદુર તેલુગુ ?)] મલબારમા વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી

મોફસલ ન૦ જુઓ મુફસીલ

મોબદલો (મો) પુ૦ [અ. મુવાદલા, સર૦ મ. મોબ(–વા)દલા] જુઓ મોબદલો

મોબેદ પું૦ [અ. મુબદ્વિદ] પારસીઓનો ધર્મક્રિયા કરાવનાર ગોર (૨) ભક્તિ કરનાર (૩) સ્ત્રી૦ [અ. મુબદ્વિદ] ભક્તિ કરવાનું સ્થાન

મોભ પું૦ [દે. મુમ્મ, મોમ્મ] છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું

મોભણ સ્ત્રી૦ ['મોભ' ઉપરથી] કુટુંબની મુખ્ય સ્ત્રી

મોભાગ્ય ન૦ [મોભ + અગ્ર] મોભનો છેડો. ૦બુદ્ધિ વિ૦ તેના જેવી – ઘૂંઠી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ તેવી જડી બુદ્ધિ [પ્રતિષ્ઠિત

મોભાદાર વિ૦ [મોભો + દાર] વજનદાર; મોભારિયું ન૦ ['મોભ' ઉપરથી] મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોટું નળિયું [મોભવાળો ભાગ

મોભારો પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] છાપરાનો

મોભિયું ન૦ મોભ

મોભી પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] ઘરનો વડો માણસ

મોભો પું૦ [અ. મુહાવા] દરજ્જો; આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

મોમ ન૦ [ફા] મીણ ૦બત્તી સ્ત્રી૦ મીણબત્તી

મોમનો (મો) પું૦ [જુઓ મુમનો] મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ

મોયરું (મો') ન૦ જુઓ માથરું

મોયલું (મો') વિ૦ [સ મુખ ઉપરથી] (લા.) આગલા ભાગનું

-મોરું (મો') વિ૦ [સં મુખ ઉપરથી] નામને અંતે '–ની તરફ મોંવાળું' '–ની ચાહનાવાળું' એમ અર્થ બતાવતો અનુગ. ઉદા૦ ઘરમોયું

મોર પું૦ [પ્રા (સ મયૂર), સર૦ હિં , મ] એક પક્ષી, મયૂર (૨) [?] બરડાના બે ભાગમાનો કોઈ એક (૩) [(ડિ ગળ)] સૈન્યની આગલી હરોળ [–મારવો = પરાક્રમ કરવું, યશસ્વી કામ કરવું. મોર મોરનું કહેલું કે સંભળાવ્યું = કાળજું કાપી નાખે તેવા વેણ કહેવા]

મોર [મો] પું૦ [પ્રા મઉર (સં મુકુર)], સર૦ ન મોહ(–હો)ર] આબા, આંબલી વગેરેના ફૂલ-મંજરી. [–આવવો = ફૂલ-મંજરી થવી.] (૨) ઘોડાના માથાનો એક શણગાર

મોર (મો'૨,) અ૦ [સર૦ મ. મોહર (સં. મુખ, પ્રા મુહ)] આગળ; પૂર્વે; મોખરે

મોર, ૦છા (મો' ?) સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખમુદ્રા, ચહેરાનો દેખાવ

મોરખાઈ (મો') સ્ત્રી૦ [મોર + ખાવું] ચોરેલો માલ (ઢોર વગેરે) પાછો અપાવવા પહેલાં અપાતી દલાલી. –યો પું૦ તે આપનાર માણસ

મોરચંગ પું૦ [સર૦ હિં., મ.] એક વાજું
મોરચી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] મોડછી
મોરચો પું૦ [ફા.] લશ્કરની મોખરાની વ્યૂહ-રચના (૨) કુરજ ઉપર જ્યા તોપ ગોઠવવામા આવે છે ને ભાગ [–તોડવો = જુઓ મોરચો ભાગવો. –પકડવો, માંડવો = મોરચા પર કાયમ રહેવું, ખંત અને અડગતાથી કોઈ કામ પાછળ લાગુ રહેવું. –બાંધવો = યુદ્ધની તૈયારી કરવી –ભાગવો, મારવો = વિજયી થવું, પહેલી હરોળમા ભંગાણ પાડવુ] –ચાળ વિ૦ મોરચા બાવેલું (૨) મોરચા સાથે
મોરડ ન૦ દૂધી વગેરેનું ભજિયુ
મોરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર] ઢેલ
મોરડી સ્ત્રી૦ –ડો (મો') [મો પરથી, સર૦ મ. મોહરકી, મોહ્ળા] પશુને મોઢે બાધવાનું દોરડાનું ગાળિયુ
મોરથૂથુ ન૦ [સં મયૂરતુત્થ, સર૦ મ મોરચૂત, હિં. મોરથુથિયા] એક ઝેરી ઔષધ
મોરધ્વજ પું૦ (સં.) જુઓ મયૂરધ્વજ
મોરપખી પુ૦ એક શોભાનો છોડ
મોરબુટ્ટી સ્ત્રી૦ [મોર+બુટ્ટો] મોરના બુટ્ટાવાળી રેશમી સાડી
મોરબ્બો પું૦ [સર૦ મ. મોર(–રા)વા] જુઓ મુરબ્બો
મોરમોર (મો) અ૦ [દે મુરિઅ = વટેલું, ભાગેલુ] (બાદ) મોમા ઘાલતા છૂટેછૂટું થઈ જાય એમ
મોરલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુરલી] વાંસળી
મોરલો પુ૦ મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન૦ [પ્રા મૂર, દે મુરિઅ] છાણાનો ગોર (૨) [જુઓ મોરવવું] અખરામણ
મોરવવું સ૦ક્રિ૦ [સ મોરણ = ખાટી છાશ; સર૦ મ. મુરવર્ણે] આખરવુ (૨) [જુઓ મોરવું] ટોચ પરથી છોલી નાખવું
મોરવાયો પુ૦ [સર૦ મ મોહર (સં મુખ, પ્રા. મુહ)] ટોચનો ભાગ
મોરવાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા મુર, દે મુરિઅ] ઉપર ઉપરથી વૂરી જવું, કપાવુ
મોરવી સ્ત્રી૦ એક જાતનું કાપડ
મોરવું (મો) અ૦ક્રિ૦ ['મોર' ઉપરથી] (ગાહને) મોર આવવો (૨) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. મુર્] કાપવું; સમારવું (શાક ઇ૦ને)
મોરવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] એક વનસ્પતિ
મોરશિખા સ્ત્રી૦ [પ્રા. મોરસિહા (+સં શિખા); સર૦ મ , હિં)] એક વનસ્પતિ
મોરસ સ્ત્રી૦ [ઇં મોરિશિયસ ટાપુના નામ ઉપરથી] કાણાદાર ખાડ (૨) [સર૦ મ.] એક જાતની ભાજી
મોરસો પુ૦ ખેડાણમા ઢાળપડતી ટેકરી
મોરંધી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
મોરાખી વિ૦ [મો + રાખવું ?] શરમ રાખીને કહેલી વાત (૨) પુ૦ જુઓ મોરાપી
મોરાણી વિ૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખ્ય, મોવું
મોરાપી પું૦ [સર૦ મોરખાઈ] બાતમીદાર (૨) ગુનેગારને શોધી કાઢનાર
મોરાર પું૦ [જુઓ મુરારિ] શ્રીકૃષ્ણ [પાખડી
મોરિયું ન૦ [સર૦ મોળિયુ] એક પ્રકારની
મોરિયો પું૦ [સર૦ મ મોરવા] ઘડો (૨) [?] સામા જેવુ એક અણખેડયું ધાન્ય
મોરી સ્ત્રી૦ [ફા મૂરી] ખાળ, ગટા પાણીની નીક, ગટર
મોરી (મો') સ્ત્રી૦ જુઓ મોરડી – મોરડો
મોરું (મો') વિ૦ [જુઓ મોર અ૦, સર૦ મ. મોહરા] આગળ પડતુ, મોર – મોખરેનુ (૨) ન૦ (૩૫ ગુણ વગેરેમા) મોરુ માણસ (૩) મહોરું (શેતરંજનુ)
મોરું સ૦ [સર૦ હિં. મોર] મારું (૫.)
મોરે (મો') અ૦ [જુઓ મોર અ૦] આગળ
મોરો પુ૦ ['મો' ઉપરથી ?] + દ વૂસળ વડે હુમલો (૨) [દે. મુરવિ] આભરણ વિશેષ (૩) સ મુખ થવું તે (–માંડવો). ૦વંઢાર અ૦ મોથી છેડા સુધી [પાક
મોલ (મો) પું૦ [સં મુકુલ, પ્રા મઉલ = કળી)]
મોલડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલડું (મો) ન૦ [પ્રા મઉલિ (સ. મૌલિ) = એક પ્રકારની પાઘડી] માથાનો એક પોશાક
મોલદ (મો) વિ૦ [અ] બીજા દેશનું પણ અરબસ્તાનમા ઊછરેલુ (૨) આરબ બાપથી હિંદની સ્ત્રીને થયેલી (પ્રજા)

ઝીણું – બારીક કામ કરવું] ૦ચૂર પું૦ કળીના બાહુ. ૦ચૂરમું ન૦ મોતીચૂર બનાવવાનું ચૂરમું. ૦જ(–ઝ)રો પું૦ [+ ઝરો (સં. જ્વર? કે 'ઝળેળો' = ફોલ્લો) સર૦ હિં. મોંતીઝિરા] બળિયા જેવો એક રોગ, જેમા શરીરે મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે

મોતીદામ પું૦ [સં. મૌક્તિકદામન્] એક છંદ

મોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા મુત્થ (સં. મુસ્ત) સર૦ હિં. મોથા; મ.] ચીડ નામના ઘાસનો કંદ. [–મારવી = ભારે પરાક્રમ કરવું]

મોદ પુ૦ [સં.] આનંદ ૦ક પું૦ લાડુ (૨) એક છંદ. [–જમવા = લાભ ખાટવો (લા).] ૦ન ન૦ આનંદ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખુશી થવું; રાચવું; આનંદવું

મોદ (દ,) સ્ત્રી૦, –દિયું ન૦ નાની મોટી ચાદર

મોદી પું૦ [સર૦ હિં, મ ;(અ મુવદી ?)] અનાજ ઘી, મસાલો વગેરેનો વેપારી, નેસ્તી (૨) કોઠારી; ભંડારી (૩) એક ચટક ૦ખાનું ન૦ મોદીની દુકાન (૨) દાણાનો કોઠાર (૩) લશ્કરને ખોરાકી પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોનલ ન૦ [સર૦ હિં. મોનાલ] એક પક્ષી

મોનિટર પું૦ [ઇ] વડો વિદ્યાર્થી

મોનિયું ન૦ મોઢાનું – ઉપરચોટિયુ આમંત્રણ

મોન્ટેસોરી સ્ત્રી૦ (સં.) બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિના યોજક ઇટાલિયન બાઈ. ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ તેમણે યોજેલી બાળકેળવણીની પદ્ધતિ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે ચલાવાતી શાળા. ૦શિક્ષક પું૦ તે પદ્ધતિનો શિક્ષક

મોપલો પું૦ [મહાપિલાઇ (પિલાઇ = બહાદુર તેલુગુ ?)] મલબારમા વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી

મોકસક્ષ ન૦ જુઓ મુકસીક્ષ

મોબદલો (મૌ) પુ૦ [અ. મુવાદલા, સર૦ મ. મોબ(–વ્વા)દલા] જુઓ મોંઅદલો

મોબેદ પું૦ [અ. મુઅબ્બિદ] પારસીઓનો ધર્મ-ક્રિયા કરાવનાર ગોર (૨) ભક્તિ કરનાર (૩) સ્ત્રી૦ [અ મુઅબ્બદ] ભક્તિ કરવાનું સ્થાન

મોભ પું૦ [દે. મુમ્ભ, મોમ્ભ] છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું

મોભણ સ્ત્રી૦ ['મોભ' ઉપરથી] કુટુંબની મુખ્ય સ્ત્રી

મોભાગ્ય ન૦ [મોભ + અગ્ર] મોભનો છેડો. ૦બુદ્ધિ વિ૦ તેના જેવી – બૂઠી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ તેવી નકામી બુદ્ધિ [પ્રતિષ્ઠિત

મોભાદાર વિ૦ [મોભો + દાર] વજનદાર; પ્રતિષ્ઠિત

મોભારિયું ન૦ ['મોભ' ઉપરથી] મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોટું નળિયું [મોભવાળો ભાગ

મોભારો પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] છાપરાનો

મોભિયું ન૦ મોભ

મોભી પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] ઘરનો વડો માણસ

મોભો પું૦ [અ. મુહાવા] ઘરબાર; આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

મોમ ન૦ [ફા.] મીણ ૦બત્તી સ્ત્રી૦ મીણબત્તી

મોમનો (મૌ) પું૦ [જુઓ મુમનો] મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ

મોયરું (મૌ') ન૦ જુઓ માથરું

મોયલું (મૌ') વિ૦ [સ મુખ ઉપરથી] (લા.) આગલા ભાગનું

-મોરું (મો') વિ૦ [સં મુખ ઉપરથી] નામને અંતે '–ની તરફ મોવાળું' '–ની ચાહનાવાળું' એમ અર્થ બતાવતો અનુગ. ઉદા૦ ઘરમોયું

મોર પું૦ [પ્રા (સં મયૂર), સર૦ હિં, મ] એક પક્ષી, મયૂર (૨) [?] બરડાના બે ભાગમાનો કોઈ એક (૩) [(ડિંગળ)] સૈન્યની આગલી હરોળ [–મારવો = પરાક્રમ કરવું, યશસ્વી કામ કરવું. મોર મોરનું કહેવું કે સંભળાવવું = કાળજું કાપી નાખે તેવા વેણ કહેવા.]

મોર [મૌ] પુ૦ [પ્રા મઉર (સં. મુકુર)], સર૦ ન મોહ(–હો)ર] આંબા, આંબલી વગેરેનાં ફૂલ-મંજરી [–આવવો = ફૂલ-મંજરી થવી.] (૨) ઘોડાના માથાનો એક શણગાર

મોર (મોં'૨,) અ૦ [સર૦ મ. મોહર (સં. મુખ, પ્રા. મુહ)] આગળ; પૂર્વે, મોખરે

મોર, ૦છા (મોં' ?) સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખમુદ્રા, ચહેરાનો દેખાવ

મોરખાઈ (મોં') સ્ત્રી૦ [મોર + ખાવું] ચોરેલો માલ (ઢોર વગેરે) પાછો અપાવવા પહેલાં ખવાતી દલાલી. –યો પુ૦ તે ખાનાર માણસ

મોરચંગ પું૦ [સર૦ હિં., મ] એક વાજું
મોરચી સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] મોડછી
મોરચો પું૦ [ફા.] લશ્કરની મોખરાની વ્યૂહ-રચના (૨) ધુરજ ઉપર નખા તોપ ગોઠવવામાં આવે છે ને ભાગ [-તોડવો = જુઓ મોરચો ભાગવો -પકડવો, માંડવો = મોરચા પર કાયમ રહેવું, ખંત અને અડગતાથી કોઈ કામ પાછળ લાગુ રહેવું. -બાંધવો = યુદ્ધની તૈયારી કરવી -ભાગવો, મારવો = વિજયી થવું, પહેલી હરોળમા ભંગાણ પાડવું] -ચાબ્ધ વિ૦ મોરચા બાંધેલું (૨) મોરચા સાથે
મોરડ ન૦ દૂધી વગેરેનું બનિયુ
મોરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર] ઢેલ
મોરડો સ્ત્રી૦ -ડા (મો') [મો પરથી, સર૦ મ. મોહરકી, મોહ્રા] પશુને મોઢે બાંધવાનું દોરડાનું ગાળિયુ
મોરથૂથુ ન૦ [સં મયૂરતુત્થ, સર૦ મ મોરચૂત, હિં. મોરથુથિયા] એક ઝેરી ઔષધ
મોરધ્વજ પું૦ (સ.) જુઓ મયૂરધ્વજ
મોરપંખી પુ૦ એક શોભાનો છોડ
મોરબુટ્ટી સ્ત્રી૦ [મોર+બુટ્ટો] મોરના બુટ્ટાવાળી રેશમી સાડી
મોરબ્બો પું૦ [સર૦ મ. મોરં(-રાં)વા] જુઓ મુરબ્બો
મોરમોર (મો) અ૦ [દે મુરિઅ = વટેલું, ભાગેલું] (બાદ) મોંમા ઘાલતા છૂટેછૂટું થઈ જાય એમ
મોરલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુરલી] વાસળી
મોરલો પું૦ મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન૦ [પ્રા મૂર, દે મુરિઅ] છાણાનો ગોર (૨) [જુઓ મોરવવું] અખરામણ
મોરવવું સ૦ક્રિ૦ [સ મોરણ = ખાટી છાશ; સર૦ મ. મુરવર્ણે] આખરવું (૨) [જુઓ મોરવું] ટોચ પરથી છોલી નાખવું
મોરવાયો પુ૦ [સર૦ મ મોહર (સં મુખ, પ્રા. મુહ)] ટોચનો ભાગ
મોરવાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા મુર, દે. મુરિઅ] ઉપર ઉપરથી વૂરી જવું, કપાવુ
મોરવી સ્ત્રી૦ એક જાતનું કાપડ
મોરવું (મો) અ૦ક્રિ૦ ['મોર' ઉપરથી] (ઝાડને) મોર આવવો (૨) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. મુર્] કાપવું; સમારવું (શાક ઇ૦ને)
મોરવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] એક વનસ્પતિ
મોરશિખા સ્ત્રી૦ [પ્રા મોરસિહા (+સં શિખા); સર૦ મ; હિં)] એક વનસ્પતિ
મોરસ સ્ત્રી૦ [ઇં. મોરિશિયસ ટાપુના નામ ઉપરથી] દાણાદાર ખાંડ (૨) [સર૦ મ.] એક જાતની ભાજી
મોરસો પુ૦ ખેડાણમાં ઢાળપડતી ટેકરી
મોરંધી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
મોરાખી વિ૦ [મો + રાખવું ?] શરમ રાખીને કહેલી વાત (૨) પુ૦ જુઓ મોરાપી
મોરાણી વિ૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખ્ય, મોરનું
મોરાપી પુ૦ [સર૦ મોરખાઈ] બાતમીદાર (૨) ગુનેગારને શોધી કાઢનાર
મોરારિ પું૦ [જુઓ મુરારિ] શ્રીકૃષ્ણ [પાપડી
મોરિયુ ન૦ [સર૦ મોળિયુ] એક પ્રકારની
મોરિયો પું૦ [સર૦ મ મોરવા] ઘડો (૨) [?] સામા જેવું એક અણખેડયું ધાન્ય
મોરી સ્ત્રી૦ [ફા મૂરી] ખાળ, ગંદા પાણીની નીક, ગટર
મોરી (મો') સ્ત્રી૦ જુઓ મોરડી - મોરડો
મોરું (મો') વિ૦ [જુઓ મોર અ૦, સર૦ મ. મોહરા] આગળ પડતુ, મોર - મોખરેનુ (૨) ન૦ (રૂપ ગુણ વગેરેમા) મોર માણસ (૩) મહોરું (શેતરંજનુ)
મોરું સ૦ [સર૦ હિં. મોર] મારું (પ.)
મોરે (મો') અ૦ [જુઓ મોર અ૦] આગળ
મોરો પું૦ ['મો' ઉપરથી ?] + દૂસળ વડે હુમલો (૨) [દે. મુરવિ] આભરણ વિશેષ (૩) સામુખ થવું તે (-માંડવો) ૦વંઢાર અ૦ મોથી છેડા સુધી [પાક
મોલ (મો) પું૦ [સં મુકુલ, પ્રા. મઉલ = કળી)]
મોલડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલડું (મો) ન૦ [પ્રા મઉલિ (સં. મૌલિ) = એક પ્રકારની પાઘડી] માથાનો એક પોશાક
મોલદ (મો) વિ૦ [અ] બીજા દેશનું પણ અરબ-સ્તાનમા ઊછરેલુ (૨) આરબ બાપથી હિંદની સ્ત્રીને થયેલી (પ્રજા)

ઝીણું – બારીક કામ કરવું] ૦ચૂર પું૦ કળીના ઘાડુ. ૦ચૂરમું ન૦ મોતીચૂર બનાવવાનું ચૂરમું. ૦જ(–ઝ)રો પું૦ [+ ઝરો (સં. જ્વર? કે 'ઝળેળો' = ફોલ્લો) સર૦ હિં. મોતીઝિરા] બળિયા જેવો એક રોગ, જેમા શરીરે મોતી જેવા ફોલ્લા થઈ આવે છે

મોતીદામ પું૦ [સં. મૌક્તિકદામન્] એક છંદ

મોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા મુત્થ (સં મુસ્ત) સર૦ હિં. મોથા; મ] ચીડ નામના ઘાસનો કંદ [–મારવી = ભારે પરાક્રમ કરવું]

મોદ પું૦ [સં.] આનંદ ૦ક પું૦ લાડુ (૨) એક છંદ [–જ,મવા = લાભ ખાટવો (લા)] ૦ન ન૦ આનંદ ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખુશી થવું; રાચવું; આનંદવું

મોદ (દ,) સ્ત્રી૦, –દિયું ન૦ નાની મોટી ચાદર

મોદી પું૦ [સર૦ હિં, મ ;(અ મુવદ્દી ?)] અનાજ ઘી, મસાલો વગેરેનો વેપારી, જેસ્તી (૨) કોઠારી; ભંડારી (૩) એક ખટકો ૦ખાનું ન૦ મોદીની દુકાન (૨) દાણાનો કોઠાર (૩) લશ્કરને ખોરાકી પોશાકી પૂરી પાડનાર ખાતું

મોનલ ન૦ [સર૦ હિં. મોનાલ] એક પક્ષી

મોનિટર પું૦ [ઇં] વડો વિદ્યાર્થી

મોનિયું ન૦ મોઢાનું – ઉપરચોટિયું આમંત્રણ

મોન્ટેસોરી સ્ત્રી૦ (સ) બાળકેળવણીની એક પદ્ધતિના યોજક ઇટાલિયન બાઈ. ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ તેમણે યોજેલી બાળકેળવણીની પદ્ધતિ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ તે પદ્ધતિ પ્રમાણે ચલાવાતી શાળા. ૦શિક્ષક પુ૦ તે પદ્ધતિનો શિક્ષક

મોપલો પું૦ [મહાપિલાઇ (પિલાઇ = બહાદુર તેલુગુ ?)] મલબારમાં વસતી મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી

મોફસલ ન૦ જુઓ મુફસીલ

મોબદલો (મો) પું૦ [અ. મુવાદલા, સર૦ મ. મોબ(–બા)દલા] જુઓ મોબદલો

મોબેદ પું૦ [અ. મુબવ્વિદ] પારસીઓનો ધર્મ-ક્રિયા કરાવનાર ગોર (૨) ભક્તિ કરનાર (૩) સ્ત્રી૦ [અ મુબવ્વદ] ભક્તિ કરવાનું સ્થાન

મોભ પું૦ [ઇ. મુબ્મ, મોબ્મ] છાપરાના ટેકારૂપ મુખ્ય આડું લાકડું

મોભણ સ્ત્રી૦ ['મોભ' ઉપરથી] કુટુંબની મુખ્ય સ્ત્રી

મોભાગ્ર ન૦ [મોભ + અગ્ર] મોભનો છેડો. ૦બુદ્ધિ વિ૦ તેના જેવી – ઘૂંધી બુદ્ધિવાળું (૨) સ્ત્રી૦ તેવી નડી બુદ્ધિ [પ્રતિષ્ઠિત

મોભાદાર વિ૦ [મોભો + દાર] વજનદાર; મોભારિયું ન૦ ['મોભ' ઉપરથી] મોભ ઉપર ઢાંકવાનું મોટું નળિયું [મોભવાળો ભાગ

મોભારો પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] છાપરાનો

મોભિયું ન૦ મોભ

મોભી પું૦ ['મોભ' ઉપરથી] ઘરનો વડો માણસ

મોભો પું૦ [અ. મુહાવા] દરજ્જો, આબરૂ, પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

મોમ ન૦ [ફા] મીણ. ૦બત્તી સ્ત્રી૦ મીણબત્તી

મોમનો (મો) પું૦ [જુઓ મુમનો] મુસલમાનોની એક જાતનો માણસ

મોયરું (મો') ન૦ જુઓ માથરું

મોયલું (મો') વિ૦ [સ મુખ ઉપરથી] (લા.) આગલા ભાગનું

-મોરું (મો') વિ૦ [સં. મુખ ઉપરથી] નામને અંતે '–ની તરફ મોવાળું' '–ની ચાહનાવાળું' એમ અર્થ બતાવતો અનુગ ઉદા૦ ઘરમોરું

મોર પું૦ [પ્રા (સં મયૂર), સર૦ હિં, મ] એક પક્ષી; મયૂર (૨) [?] બરડાના બે ભાગમાનો કોઈ એક (૩) [(ડિંગળ)] સૈન્યની આગલી હરોળ [–મારવો = પરાક્રમ કરવું, યશસ્વી કામ કરવું. મોર મોરનું કહેવું કે સંભળાવવું = કાળજું કાપી નાખે તેવા વેણ કહેવા.]

મોર [મો] પુ૦ [પ્રા મઉર (સં. મુકુર)], સર૦ ન મોહ(–હો)ર] આંબા, આંબલી વગેરેનાં ફૂલ-મંજરી [–આવવો = ફૂલ-મંજરી થવી] (૨) ઘોડાના માથાનો એક શણગાર

મોર (મો'ર,) અ૦ [સર૦ મ મોહર (સં મુખ, પ્રા. મુહ)] આગળ; પૂર્વે, મોખરે

મોર, ૦છા (મો' ?) સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખમુદ્રા, ચહેરાનો દેખાવ

મોરખાઈ (મો') સ્ત્રી૦ [મોર + ખાવું] ચોરેલો માલ (ઢોર વગેરે) પાછો અપાવવા પહેલાં ખવાતી દલાલી. –યો પું૦ તે ખાનાર માણસ

મોરચંગ પું૦ [સર૦ હિં., મ] એક વાજું
મોરચા સ્ત્રી૦ [જુઓ મૂરછી] મોડછી
મોરચો પું૦ [ફા.] લશ્કરની મોખરાની વ્યૂહ-રચના (૨) કુરજ ઉપર નવા તોપ ગોઠવવામા આવે છે ને ભાગ [–તોડવો = જુઓ મોરચો ભાગવો. –પકડવો, માંડવો = મોરચા પર કાયમ રહેવું; અંત અને અડગતાથી કોઈ કામ પાછળ લાગુ રહેવું. –બાંધવો = યુદ્ધની તૈયારી કરવી. –ભાગવો, મારવો = વિજયી થવુ; પહેલી હરોળમા ભંગાણ પાડવુ] –ચાજ વિ૦ મોરચા બાવેલું (૨) મોરચા સાથે
મોરડ ન૦ દૂધી વગેરેનું ભજિયુ
મોરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ મોર] ઢેલ
મોરડી સ્ત્રી૦ –ડો (મોં') [મો પરથી, સર૦ મ. મોહરકી, મોહળા] પશુને મોઢે બાધવાનું દોરડાનું ગાળિયુ
મોરથૂથુ ન૦ [સં મયૂરતુત્થ, સર૦ મ મોરચૂત; હિં. મોરથુથિયા] એક ઝેરી ઔષધ
મોરધ્વજ પું૦ (સ.) જુઓ મયૂરધ્વજ
મોરપખી પુ૦ એક શોભાનો છોડ
મોરપુછી સ્ત્રી૦ [મોર+પુછો] મોરના પુછવાળી રેશમી સાડી
મોરબુઓ પું૦ [સર૦ મ. મોરં(–રા)વા] જુઓ મુરબ્બો
મોરમોર (મોં) અ૦[દે મુરિઅ = વટેલું, ભાગેલું] (બાદ) મોમા ઘાલતા છૂટેછૂટ થઈ જાય એમ
મોરલી સ્ત્રી૦ [જુઓ મુરલી] વાસળી
મોરલો પું૦ મોર (લાલિત્યવાચક)
મોરવણ ન૦ [પ્રા મૂર, દે મુરિઅ]છાણાનો ગોર (૨) [જુઓ મોરવવું] અખરામણ
મોરવવું સ૦ક્રિ૦ [સં. મોરણ = ખાટી છાશ; સર૦ મ. મુરવર્ણે]આખરવું (૨)[જુઓ મોરવું] ટોચ પરથી છોલી નાખવું
મોરવાયો પું૦ [સર૦ મ મોહર (સં મુખ, પ્રા. મુહ)] ટોચનો ભાગ
મોરવાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા મુર, દે. મુરિઅ]ઉપર ઉપરથી વૂરી જવું. કપાવુ
મોરવી સ્ત્રી૦ એક જાતનું કાપડ
મોરવું (મોં) અ૦ક્રિ૦ ['મોર' ઉપરથી] (ઝાડને) મોર આવવો (૨) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. મુર્] કાપવું; સમારવું (શાક ઇ૦ને)
મોરવેલ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક વનસ્પતિ
મોરશિખા સ્ત્રી૦[પ્રા. મોરસિહા (+સં શિખા), સર૦ મ , હિં)] એક વનસ્પતિ
મોરસ સ્ત્રી૦ [ઇં નોરિશિયસ ટાપુના નામ ઉપરથી] દાણાદાર ખાડ (૨) [સર૦ મ.] એક જાતની ભાજી
મોરસો પુ૦ ખેડાણમા ઢાળપડતી ટેકરી
મોરંધી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
મોરાખી વિ૦ [મો + રાખવું ?] શરમ રાખીને કહેલી વાત (૨) પુ૦ જુઓ મોરાપી
મોરાણી વિ૦ [જુઓ મોર અ૦] મુખ્ય, મોરનું
મોરાપી પું૦ [સર૦ મોરખાઈ] બાતમીદાર (૨) ગુનેગારને શોધી કાઢનાર
મોરાર પું૦ [જુઓ મુરારિ] શ્રીકૃષ્ણ [પાઘડી
મોરિયું ન૦ [સર૦ મોળિયુ] એક પ્રકારની
મોરિયો પું૦ [સર૦ મ મોરવા] ઘડો (૨) [?] સામા જેવું એક અણખેડયું ધાન્ય
મોરી સ્ત્રી૦ [ફા મૂરી] ખાળ, ગટા પાણીની નીક, ગટર
મોરી (મોં') સ્ત્રી૦ જુઓ મોરડી – મોરડો
મોરુ (મોં') વિ૦ [જુઓ મોર અ૦, સર૦ મ. મોહરા] આગળ પડતુ, મોર – મોખરેનુ (૨) ન૦ (૩૫ ગુણ વગેરેમા) મોરુ માણસ (૩) મહોરું (શેતરંજનુ)
મોરું સ૦ [સર૦ હિં. મોર] મારું (૫.)
મોરે (મોં') અ૦ [જુઓ મોર અ૦] આગળ
મોરો પુ૦ ['મોં' ઉપરથી ?] + દ વૂસળ વડે હુમલો (૨) [દે મુરવિ] આભરણ વિશેષ (૩) સ મુખ થવું તે (–માંડવો). ૦વંઢાર અ૦ [પાક મોથી છેડા સુધી
મોલ (મોં) પું૦ [સં. મુકુલ, પ્રા. મઉલ = કળી)]
મોલડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
મોલડું (મોં) ન૦ [પ્રા મઉલિ (સં મૌલિ) = એક પ્રકારની પાઘડી] બાયનો એક પોશાક
મોલદ (મોં) વિ૦ [અ] બીજા દેશનુ પણ અરબ-સ્તાનમા ઊછરેલું (૨) અરબ બાપથી હિંદની સ્ત્રીને થયેલી (પ્રજા)

મૌલવી (મૌ) પું૰ [અ.] મુસલમાન વિદ્વાન (૨) મુસલમાની કાયદા પ્રમાણે ન્યાય આપનાર
મૌલિક (મૌ) સ્ત્રી૰ [ઇં મોર્લ્ડિંગ ઉપરથી] સાખ ઇત્યાદિની ધાર પર ઊભી બે લીટીઓની કઢાતી ભાત
મૌલેરી સ્ત્રી૰ એક ઘાસ
મૌલેસ્લામ (મૌ) પુ૰ [અ. મવ્લા-ઇ-ઇસ્લામ] એક જાતનો મુસલમાન
મૌલો (મૌ) પુ૰ ['મૌલ' ઉપરથી ?] વનસ્પતિ પર પડતો એક જીવ, એક રોગ
મૌલ્લું ન૰ ભૂતને બોલાવતી વખતે વગાડાતું નગારું [ફટાકડો
મૌલ્લો પુ૰ [જુઓ મોઈ] શ કુના આકારનો
મૌવડ પુ૰ ['મો' ઉપરથી] મોખરો, અગ્ર ભાગ (૨) [કા.] ઘોડાને મોઢા ઉપર પહેરાવવાનું ઘરેણું (૩) અ૰ (કા) આગળ
મૌવડી વિ૰ [જુઓ મૌવડ] આગળનું, મોખરાનું (૨) પુ૰ અગ્રેસર; આગેવાન
મૌવણ (મૌ) ન૰ ['મોવું' ઉપરથી, હિં. મોયન. મ મોવાણ, મોંવણ] જુઓ મોણ
મૌવાસો (મૌ) પું૰ ['મો' ઉપરથી] ઢોરના મોમા થતો એક રોગ [દોરતી
મૌવાળ પું૰ [મો + વળવું ?] ઘરવટ, ઘરોળો,
મૌવાળો પુ૰ [જુઓ મુવાળો] વાળ
મૌવું સ૰ક્રિ૰ [સર૰ હિં. મોના, મ મોત્ર = મૃદુ – તે ઉપરથી મોવાન = મૃદુતા લાવનારો પદાર્થ] કરમોવવું; ચીકટવાળું કરવું
મૌસમ (મૌ) સ્ત્રી૰ [અ મૌસિમ] ઋતુ –મી વિ૰ મોસમનુ [ફૂટતી મૂછ
મૌસર સ્ત્રી૰ [દે. માસુરી (સ શ્મશ્રુ)] (કા)
મૌસરિયું ન૰ [જુઓ મોસર] (કા.) ધુકાની
મૌસલ પુ૰ [અ મુહસ્સિલ, સર૰ મ મોહસ્લી] સરકારના હુકમથી તેડવા આવેલો ને તાકીદ કરનાર બેલિફ (?)
મૌસંબી સ્ત્રી૰ [પો મોઝાવિક માથી પ્રથમ આવેલું માટે] એક ફળ
મૌસાળ (મૌ) ન૰ [સં. માતૃશાલા] મામું પિયેર ૦સાસરી સ્ત્રી૰, ૦સાસરું ન૰ પતિ કે પત્નીનું મોસાળ –ળિયું ન૰ મોસાળપક્ષનું માણસ. –ળું ન૰ બાપ તરફથી છોકરીને સીમંત વખતે અને તેના છોકરાને જનોઈ કે લગ્ન વખતે જે રીત આપવામાં આવે છે તે (૨) મોસાળમા ગાવાનુ ગીત. (૩) મોસાળની રીત કરવા જતુ સરધસ (૪) [લા] નાની મોટી વસ્તુઓનો અસ્તવ્યસ્ત સમૂહ. ઉદા૰ હવે આ બધું મોસાળું લઈ જા ! [–કરવું, ભરવું = સીમંત વખતે દીકરીને રીત આપવી, તેનો વિધિ કરવો. –નીકળવું = મોસાળનું સરધસ નીકળવું]
મૌસિયાત (મૌ) વિ૰[પ્રા માउસ્સી (માતૃષ્વસા) ઉપરથી] (સુ) જુઓ મસિયાઈ
મોહ પું૰ [સં.] અજ્ઞાન, ભ્રમ (૨) મૂર્છા; બેહોશી (૩) આસક્તિ, પ્યાર [–ઊપજવો, થવો, પામવું, મોહમાં પડવું = આસક્ત થવું] ૦ક વિ૰ મોહ પમાડનારું ૦કતા સ્ત્રી૰ મોહકપણું ૦કૂપ પુ૰ મોહરૂપી કૂપ. ૦જાળ સ્ત્રી૰ મોહની જાળ ૦ન વિ૰ મોહક (૨) ન૰ મોહવું તે (૩) વશીકરણ, કામણ; એક અભિચાર (૪) [સ] કૃષ્ણ. ૦નમાળા સ્ત્રી૰ અમુક કદના સોનાના મણકાની ગળે પહેરવાની માળા ૦નાસ્ત્ર ન૰ [મોહન + અસ્ત્ર] બેહોશ કરી નાખે એવુ અસ્ત્ર. ૦નિદ્રા સ્ત્રી૰ મોહરૂપી નિદ્રા. ૦નિયું ન૰ એક પ્રકારની સાડી. ૦ની સ્ત્રી૰ મોહ; ભૂરકી (૨) [સ.] મોહિની, એક અપ્સરા. ૦નીય ન૰ કર્મ (જૈન). ૦દંડ પું૰ મોહરૂપી દંડ ૦બાણ ન૰ મોહનું બાણ ૦મંત્ર પુ૰ મોહ પમાડે એવો મંત્ર
મોહકમ (મૌ) વિ૰ [અ. મુહ્કમ, સર૰ મ] મોકમ; દૃઢ, સંમત (૨) ઘણું, પુષ્કળ
મોહતાજ (મૌ) વિ૰[અ મુહ્તાજ] ગરીબ, જરૂરિયાતવાળું
મોહનઠાર, મોહનથાળ પું૰ એક પ્રકારનુ મિષ્ટાન્ન
મોહરમ (મૌ) પું૰ [અ મુહર્રમ] હિજરી સનનો પહેલો મહિનો (જેમા તાજિયા નીકળે છે)
મોહવું અ૰ક્રિ૰ [સ મુહ્ ઉપરથી; સર૰ હિં. મોહના, મ મોહણें] મોહ પામવુ (૨) સ૰ક્રિ૰ મોહ પમાડવુ. **મોહાવું** અ૰ક્રિ૰ મોહ પામવું
મોહાંધ વિ૰ [સં.] મોહથી અંધ બનેલું
મોહિત વિ૰ [સં.] મોહ પામેલું

મોહિની સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ મોહની (૨) મોહ પમાડે તેવી સ્ત્રી (૩) વૈશાખ સુદ અગિયારસ

મોળ (મોળ,) સ્ત્રી૦ ['મોળું' ઉપરથી] શરીરમા વાયુનું જોર થવાથી મોઢામા લાળ છૂટે તે (૨) મદી. [-આવવી, છૂટવી, વછૂટવી = મોઢામા લાળ છૂટવી.]

મોળ સ્ત્રી૦ [સર૦ મોડ] ઊઢણ (૨) [?] ફ્રીડિયારું (૩) ચણતરનું ઈંટપથ્થરનું પડ

મોળપ (મો) સ્ત્રી૦ ['મોળું' ઉપરથી]મોળાપણું

મોળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ મોરવું] સમારવુ (શા૦)

મોળાઈ(-ત) (મો) વિ૦ ['મોસાળ' ઉપરથી] મોસાળનુ, મામાનુ [મોળાપણુ

મોળાશ (મો) સ્ત્રી૦ ['મોળું' પરથી] મોળપ,

મોળિયું (મો') ન૦ [સર૦ મહોર, મહોરો] કાપડાની બાયે ચોડાતો (કસબી) પટ્ટો (૨) કસબી કૈંટો (૩) (મો) ['મોળું' પરથી] મીઠા વગરનો રોટલો (૪) શોકના પહેરવાનો સાલ્લો

મોળી (મો) સ્ત્રી૦ ['મોળું' ઉપરથી] સળી જેવી મીઠા વિનાની લાબી સેવ

મોળું (મો) વિ૦ [સં મૃદુ કે સ મ્લાન?] ફિક્કું, સ્વાદ વગરનું (૨) [લા] ઢીલુ, પોચુ ૦મચ વિ૦ સાવ મોળુ

મોં (મો') ન૦ [પ્રા મુહ (સં. મુખ)] મુખ, મોઢું (૨) [લા.] આબરૂ, લાજશરમ (પ્રયોગો મોઢુ શબ્દ જેવા જ લગભગ છે) [-ઉપર દેવતા મૂકનાર = મગનારનો નજીકનો સંબંધી -ઢાંકવું = બોલતુ બધ થવુ(૨)રડવુ,છાનુ છાનું રડવુ (૩) મગણ પાછળ સ્ત્રીએ લૌકિક કરવુ -નું પાન = ઘણુ જ પ્યારુ (૨) જેના વડે ગોઠ્યા રહે તેવુ. -ને ચોકઠુ નથી = મો ઉપર અંકુશ નથી; ગમે તેમ બોલે છે -નો ટાળો કરવો = સામુ ન જોવુ, ઉડાવ્યા કરવુ -પડી જવું = શરમિંદું થઈ જવું (૨) દિલગીર થઈ જવુ (-નુ) મોં બાળવું = -ને સંતોષીને દીસતુ કરવું. -માં આંગળાં ઘાલવાં = દંગ થઈ જવુ. -માં ડૂચો દેવો, મારવો = બોલતુ અટકાવવુ (૨) ગૂગળાવવુ. -માં થૂકવું = ઠોઠાઈ વગેરેમા ચડી જવું -માં થૂંકે એવું = ટપી જાય તેવું. -મુકાવવું = રડતુ અટકાવવુ; શોક કરનારને આશ્વાસન આપવું. -મૂકીને = માન, આબરૂ કે શરમ છોડીને (૨) છૂટે મોએ; મુક્ત કંઠે -વાળવું = મગણ પછી છેડો વાળવો. -સંતાડવું = શરમાવું, સંકોચ કરવો ઊઘાડું મોં = માનપૂર્વક છુટકારો ઊંચું મોં કરવું,રાખવું = આબરૂ વટ જળવવા. ગળ્યું મોં કરવું, કરાવવું = શુભ સમાચારની વધાઈ બદલ ગળ્યુ ગળ્યું ખાવુ-ખવરાવવુ. રોજ ઊઠીને મોં જોવાનું = રોજ કામ પડવાનુ, રોજનો સબંધ હોવો શું મોં લઈને આવે ! = અતિશય શરમાવું પડે તેવુ થવાથી કેવી રીતે આવે ?]૦કળા સ્ત્રી૦ ચહેરાનો ઘાટ ૦જોે(૦ય)ણું સ્ત્રી૦ પહેલી વાર વર કે કન્યાને મો જોઈને ભેટ આપવી તે ૦જોયું વિ૦ એકનું એક, લાડકું. ૦જોરી સ્ત્રી૦ બોલાચાલી, તકરાર ૦પાઠ પુ૦ મોઢેથી બોલીને ગોખવુ તે ૦પાઠિયું વિ૦ મોપાઠ કરનાર. ૦ફાડ સ્ત્રી૦ બે હોઠને લાંબે ચીરા જેવો દેખાતો મોનો બાહ્ય ભાગ ૦બગડ્યું વિ૦ બગ્યા મોતુ, મૂઉં ૦માગ્યું વિ૦ માગે એટલુ, ખૂબ ૦માથુ ન૦ [લા] મો કે માથુ, કશાના ઢગ કે રૂપગ વિષે નાર્ય સાવારણ જાણ કે પનો ૦મારુ વિ૦ બોલવે નીડર અને પ્રજ્ઞાવશાળી ૦રૂણું વિ૦ વિનયી, શરમાળ (૨) પક્ષપાતી; એકતરફી

મોંઘું,-ઘવારી,-ઘાઈ,-ઘારત જુઓ 'મોવું માં

મોંબદલો (મો૦) પુ૦ [જુઓ મોબદલો] કંઈ કર્યા કે આપ્યાના અવેજમા મળે તે; વળતર (૨) જમીન ખરીદનારને વેચનારે સરકાગ્યા તેની નોધ કરવી આપવી તે

મોંવાસો પુ૦ જુઓ મોવાસો (-આવવો)

મોંસૂઝણું ન૦ [મો + સૂઝવુ] પરોઢિયુ

મૌખિક વિ૦ [સં] મુખનુ, મુખને લગતુ

મૌક્તિક ન૦ [સં] મોતી

મૌગ્ધ્ય ન૦ [સં] મુગ્ધતા

મૌન ન૦ [સં] ન બોલવું તે (૨) વિ૦ મૂક, ચૂપ ૦ધારી વિ૦ મૌન ધારણ કરનારુ ૦વ્રત ન૦ મૌન રહેવાનું વ્રત. -ની વિ૦ મૌનધારી

મૌર્ય્ય ન૦ [સં.] મૂર્ખતા
મૌર્ય પું૦ [સં.] એક પ્રાચીન હિન્દુ રાજવંશ
મૌર્વી સ્ત્રી૦ [સં.] પણછ
મૌલવી પું૦ જુઓ મોલવી
મૌલા પું૦ [અ.] ધણી, માલિક
મૌલાના પું૦ [ફા.] મોટો મોલવી
મૌલિ ન૦ [સં.] માથું(૨)ટોચ(૩)છોગું; કલગી
મૌલિક વિ૦ [સ.] મૂળ; મુખ્ય, 'ઓરિજિનલ'. ૦તા સ્ત્રી૦
મૌલી વિ૦ [સં] મૌલિ – મુગટવાળું
મૌલ્ય ન૦ [સં.] મૂલ્ય
મૌંજી સ્ત્રી૦ [સં] મુંજનો કંદોરો
મ્યાઉં ન૦ [રવ૦] બિયાંઉ, બિલાડીનો અવાજ
મ્યાન ન૦ [જુઓ મિયાન; સર૦ હિં, મ.] ધારવાળા હથિયારનું ઘર. [–કરવું = મ્યાનમાં મારવું (૨) [લા.] કબજામા રાખવુ –માં રાખવું = અંકુશમા રાખવું.]
મ્યાનો પુ૦ [ફા મિયાનહ; સર૦ હિં મ્યાના] એક જાતની પાલખી, મેનો
મ્યુનિસિપલ વિ૦ [ઇં] મ્યુનિસિપાલિટીનું કે તેને લગતુ
મ્યુનિસિપાલિટી સ્ત્રી૦ [ઇં.] શહેર કે કસબાનું સુધરાઈ ખાતુ
મ્લાન સ્ત્રી૦ [સ] કરમાયેલુ; ખિન્ન -નિ સ્ત્રી૦ [નિસ્તેજતા; ગ્લાનિ
મ્લેચ્છ પું૦ [સ.] આર્યોની સંસ્કૃતિથી ભિન્ન સંસ્કૃતિનો માણસ. –ચ્છાઈ સ્ત્રી૦

ય

ય પું૦ [સ.] ચાર અર્ધસ્વરોમાં પહેલો (૨) (વ્યા) વિ૦ પરથી ભાવવાચક (ન૦) નામ બનાવતો પ્રત્યય. જેમ કે દૈન્ય ૦કાર પુ૦ ય અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર ૦કારશ્રુતિ, ૦શ્રુતિ સ્ત્રી૦ ઉચ્ચારણમા યકાર સંભળાવો તે જેમ કે, 'આખ' ના 'ખ' મા. ૦કારાંત વિ૦ છેડે યવાળુ
ય પદને અંતે લાગતા 'પણ, અપિ, વળી'નો અર્થ બતાવે. ઉદા૦ તમેય; મકાનેય (૨) પ્રશ્નાર્થક સર્વને લગતા અનિશ્ચિતાર્થક ઘણા-પણાનો ભાવ બતાવે. ઉદા૦ કેવુય, કેટલુય. ચે 'ય' જેમ જ અર્થ સૂચવે, કાંઈક વિશેષ માત્રાથી
યકીન ન૦ [અ] વિશ્વાસ
યકૃત ન૦ [સં] કાળજું; 'લીવર'
યક્ષ પું૦ [સં.] એક દેવયોનિ, કુબેરનો અનુચર. ૦કર્દમ પુ૦ કેસર, સુખડ, કસ્તૂરી અને કપૂર મેળવીને બનાવેલો સુગંધીદાર અંગલેપ ૦(–ક્ષિ)ણી સ્ત્રી૦ યક્ષ સ્ત્રી; યક્ષની સ્ત્રી ૦રાજ પુ૦ (સં.) કુબેર ૦રાત્રિ(–ત્રી) સ્ત્રી૦ દિવાળી
યક્ષ્મ(–ક્ષ્મા) પું૦ [સં] ક્ષયરોગ –ક્ષ્મી વિ૦
યખ પું૦ [ફા] બરફ
યજમાન પું૦ [સં.] યજ્ઞ કરનાર (૨) ગોર કે બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) આશ્રય આપનાર; દાતા ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ યજમાનના દાનદક્ષિણા વડે આજીવિકા કરવી તે. –નિયું વિ૦ યજમાનવૃત્તિવાળું. –નિયો પુ૦ જેને પેઢી દર પેઢીથી યજમાનવૃત્તિ ચાલતી આવી હોય તેવો બ્રાહ્મણ
યગણ પું૦ [સં] પહેલો લઘુ અને બીજો તથા ત્રીજો ગુરુ અક્ષર હોય એવો ગણ (પિંગળ)
યજદાં પું૦ [ફા] પરમેશ્વર (પારસી)
યજન ન૦ [સ] યજ્ઞ કરવો તે (૨) પૂજન. ૦યાજન ન૦ બંને યજ્ઞ કરવા તથા બીજા પાસે કરાવવા રૂપી (બ્રાહ્મણનું) કર્મ
યજમાન પું૦ [સં.] યજ્ઞ કરનાર (૨) ગોર કે બ્રાહ્મણને દક્ષિણા આપી ધાર્મિક ક્રિયા કરાવનાર (૩) આશ્રય આપનાર; દાતા ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ યજમાનના દાનદક્ષિણા વડે આજીવિકા કરવી તે. –નિયું વિ૦ યજમાનવૃત્તિવાળું. –નિયો પુ૦ જેને પેઢી દર પેઢીથી યજમાનવૃત્તિ ચાલતી આવી હોય તેવો બ્રાહ્મણ [કરવો
યજવું સ૦ક્રિ૦ [સં યજ્] પૂજા કરવી (૨) યજ્ઞ
યજુર, –ર્વેદ પું૦ [સં.] (સં.) ચાર વેદમાનો એક. –ર્વેદી વિ૦ યજુર્વેદનુ (૨) પું૦ યજુર્વેદ ભણેલો કે યજુર્વેદ પ્રમાણે ક્રિયાઓ કરનારો બ્રાહ્મણ
યજ્ઞ પું૦ [સં] એક વેદોક્ત કર્મ; યાગ (૨) લોકસંગ્રહ કે સેવા અર્થે કરેલુ કર્મ ૦કુંડ પુ૦ યજ્ઞની વેદી. ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ યજ્ઞનો વિધિ. ૦દ્રવ્ય ન૦ યજ્ઞમા વપરાતો પદાર્થ. ૦પશુ પું૦;ન૦ યજ્ઞમા હોમવાનું પશુ. ૦પુરુષ પુ૦

(સ.) વિષ્ણુ ૦ભાગ પું૦ યજ્ઞના બલિદાનનો ભાગ. ૦ભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦ યજ્ઞ કરવાનું સ્થાન. ૦યાગ પું૦ હોમહવન. ૦વાટ પું૦; સ્ત્રી૦ યજ્ઞ માટે તૈયાર કરેલી કે આતરેલી જમીન. ૦વૃક્ષ ન૦ જેનુ લાકડું યજ્ઞમા વપરાય છે તે ઝાડ. ૦વેદિ(–દી) સ્ત્રી૦ યજ્ઞની વેદી. ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ યજ્ઞ કરવાનો ઓરડો. ૦શિષ્ટાશી વિ૦ યજ્ઞ કરતા શેષ રહેલું ખાનાર. –ોપવીત ન૦ ઉપવીત, જનોઈ

યજ્ઞન્ત વિ૦ [સં.] ક્રિયાની આવૃત્તિ કે તીવ્રતા બતાવનારું (વ્યા) [વ્યા] ઉદા૦ લાતાટવું

યતમાન વિ૦[સં],યત્ન કરતુ,મથતુ.પ્રયત્નશીલ

યતિ પું૦ [સં] જિતેંદ્રિય પુરુષ, સન્યાસી (૨) જૈન સાધુ (૩) સ્ત્રી૦ છંદમા આવતો વિરામ (૪)વાક્યમા ચ વતી ટાપ ૦ભંગ પુ૦ યોગ્ય સ્થાને યતિ ન હોવી તે. ૦લય પુ૦ સગીતમાં એક તાલ

યતી પું૦ [સં] યતિ;સયમી [અનાથાશ્રમ

યતીમ ન૦ [અ] અનાથ બાળ ૦ખાનું ન૦

યત્કિંચિત્ અ૦[સં.] જરા પણ

યત્ન પું૦ [સં] પ્રયત્ન, મહેનત, ઉદ્યોગ ૦પૂર્વક અ૦ મહેનત લઈને ૦શીલ વિ૦ યત્ન કરતુ રહેનારું [ઠેકઠેકાણે

યત્ર અ૦ [સં] જ્યા ૦તત્ર અ૦ જ્યા ત્યા;

યથા અ૦ [સં] જેવી રીતે; જે પ્રમાણે (૨) અવ્યયીભાવ સમાસમા '–ની પ્રમાણે', 'અનુસાર' એવા અર્થમા ૦ઋતુ અ૦ ઋતુ પ્રમાણે ૦કામ અ૦ ઇચ્છા પ્રમાણે ૦ક્રમ અ૦ ક્રમ પ્રમાણે ૦કાલ(–ળ) અ૦ સમય અનુસાર, યોગ્ય વખતે ૦જ્ઞાન અ૦ જુઓ

યથામતિ ૦તથ અ૦ જેમ હોય તેમ, સાચેસાચું. ૦દર્શન ન૦ 'પર્સ્પેક્ટિવ' (ચિત્રકળા) ૦નુરૂપ અ૦ યોગ્ય રીતે ૦ન્યાય અ૦ ન્યાય પ્રમાણે; યથાયોગ્ય ૦પૂર્વ અ૦ પહેલાની પેઠે ૦પૂર્વવાદી વિ૦ પહેલા જેમ હતુ એમ હોવુ જોઈએ એવા મતનુ ૦પ્રસંગ અ૦ પ્રસગ પ્રમાણે. ૦બુદ્ધિ, ૦મતિ અ૦ બુદ્ધિ અનુસાર. ૦યુક્ત, ૦યોગ્ય અ૦ યોગ્ય હોય તેમ ૦રીતિ અ૦ રીત પ્રમાણે ૦રુચિ પ્રમાણે

યથા અ૦ રુચિ અ૦ રુચિ પ્રમાણે. ૦ર્થ વિ૦ [+અર્થ] સાચું, ખરું; વાસ્તવિક (૨) અ૦ વાસ્તવિક રીતે. ૦ર્થતા સ્ત્રી૦ સાચાપણું, ખરાપણુ. ૦ર્થદર્શન ન૦ પ્રત્યક્ષ-ઇંદ્રિયોથી દેખાય તે, 'રિયાલિઝમ'. ૦ર્થદર્શી વિ૦ યથાર્થ દર્શનવાળુ; 'ન્યાલિસ્ટિક' ૦ર્થબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ રાગદ્વેષ વિના, વસ્તુને તત્ત્વતઃ સમજી શકે તેવી બુદ્ધિ ૦ર્થવાદી વિ૦ (૨) પું૦ ખરું બોલનાર, સત્યવાદી ૦વકાશ અ૦ [+અવકાશ] જરૂરસર હોય તે પ્રમાણે. ૦વત્ અ૦ જેમ હોય તેમ ૦વસર અ૦ પ્રસગાનુસાર. ૦વિધિ અ૦ વિધિ પ્રમાણે ૦શક્ય અ૦ શક્યતા પ્રમાણે, બનતા સુધી ૦શક્તિ અ૦ શક્તિ પ્રમાણે ૦શાસ્ત્ર અ૦ શાસ્ત્ર પ્રમાણે ૦શ્રુત અ૦ સાભળ્યા પ્રમાણે. ૦સમય અ૦ યોગ્ય સમયે, સમય મુજબ. ૦સંભવ અ૦ શક્યતા મુજબ. ૦સામર્થ્ય અ૦ શક્તિ મુજબ ૦સાંગ અ૦ યથાર્થ રીતે. ૦સ્થાન અ૦ યોગ્ય સ્થાને, સ્થાન પ્રમાણે. ૦સ્થિત વિ૦ (૨) અ૦ તાદૃશ, હોય એવુ, બરાબર, યોગ્ય –ોક્ત(–ક્ત) વિ૦ [સં] ઇચ્છા મુજબનું (૨) અ૦ ઇચ્છા પ્રમાણે. –ોક્ત વિ૦ [+ઉક્ત (સં)] કહ્યા પ્રમાણેનું –ોચિત વિ૦ [+ઉચિત (સં)] યોગ્ય

યદપિ અ૦ [સં] જોકે, યદ્યપિ

યદા અ૦ [સં] જ્યારે

યદિ અ૦ [સં.] જો

યદુ પુ૦ [સં.] (સં.) યયાતિ અને દેવયાનીનો પુત્ર અને યાદવોનો પૂર્વજ. ૦નંદન, ૦વર પુ૦ (સં) કૃષ્ણ

યદૃચ્છા સ્ત્રી૦ [સં] સ્વેચ્છા (૨) અકસ્માત

યદ્યપિ અ૦ [સં] જોકે; યદપિ

યદ્વાતદ્વા અ૦ [સં] ગમે તેમ, બેફામ

યમ પુ૦ [સં.] નિગ્રહ, સયમ (૨) અહિંસા, સત્ય, બ્રહ્મચર્ય, અપરિગ્રહ અને અસ્તેય એ પાચ (૩) [સ] મૃત્યુનો દેવ. [–નો દૂત=જમના દૂત જેવો નિર્દય કે કઠોર માણસ] ૦ક પુ૦ જિન અર્થના સમાન

શબ્દોની પુનરાવૃત્તિ–એક શબ્દાલંકાર (કા.શા) (૨) પ્રાસ; 'રાઈમ'. ૦કિત વિ૦ યમકવાળું. ૦કિંકર પું૦ યમનો દૂત. ૦દંડ પું૦ યમે કરેલી શિક્ષા. ૦દૂત પુ૦ યમનો નોકર. ૦દ્વિતીયા સ્ત્રી૦ ભાઈબીજ ૦ન પું૦ કલ્યાણ રાગનો એક ભેદ (૨) ન૦ સંયમ, નિગ્રહ ૦નકલ્યાણ પું૦ કલ્યાણ રાગનો એક પ્રકાર. ૦નિયમ પું૦બ૦વ૦ અષ્ટાંગ યોગના પહેલા બે અંગ (પાંચ મહાવ્રતરૂપી યમ; તથા શૌચ, સંતોષ, તપ, સ્વાધ્યાય, ઈશ્વરપ્રણિધાન એ પાંચ નિયમ) ૦પાશ પું૦ યમનો ફાંસો. ૦પુરી સ્ત્રી૦ યમરાજાની નગરી (૨) નરક. ૦પુરુષ પુ૦ યમનો માણસ–દૂત ૦રાત્રિ(–ત્રી) સ્ત્રી૦ મૃત્યુરૂપી રાત્રી ૦લક્ષ ન૦ જોડકું. ૦સદન ન૦ યમ લોક; યમનું સ્થાન. [–પહોંચાડવું = ઠાર મારવું.] [(સ.) યમુના નદી

યમી વિ૦ (૨) પું૦ [સ્ત્ર] સંયમી (૩) સ્ત્રી૦ **યયાતિ** પું૦ [સં] (સ) એક ચંદ્રવંશી રાજા **યવ** પુ૦ [સં] જવ ૦ક્ષાર, ૦જ પું૦ જવખાર **યવન** પું૦ [સં] (પ્રાચીન) યુનાન દેશનો રહેવાસી (૨) આર્યસંસ્કૃતિ બહારનો માણસ, મ્લેચ્છ. –નિકા સ્ત્રી૦ જવનિકા, પડદો (૨) યવની. –ની સ્ત્રી૦ યવનની કે યવન સ્ત્રી

યવાગૂ સ્ત્રી૦ [સં.] ઓસામણ (૨) ગળ, કાંજી

યશ પું૦ [સં] કીર્તિ (૨) [લા] કેફ, સિદ્ધિ ૦સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦સ્વી વિ૦ નામાંકિત (૨) કેફમાં. –શરીર ન૦ યશરૂપી શરીર –શાળું વિ૦ યશવાળું –શોગાન ન૦ યશનું ગાન; યશ ગાવો તે –શોદા સ્ત્રી૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણને ઉછેરનાર નંદની પત્ની –શોધન ન૦ યશરૂપી ધન; કીર્તિરૂપી સંપત્તિ (૨) વિ૦ યશસ્વી –શોલાભ પુ૦ યશનો લાભ

યશદ ન૦ [સં.] એક અનિજ ધાતુ

યશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'ય'માં

યષ્ટિ, ૦કા, –ષ્ટી સ્ત્રી૦ [સ] લાકડી

યહૂદી વિ૦ (૨) પું૦ [ફા] પેલેસ્ટાઈનનો મૂળ વતની; મૂસા પેગંબરનો અનુયાયી

યંત્ર ન૦ [સં.] સંચો (૨) જુઓ જંતર ૦ક ન૦ ઘા વગેરે પર બંધાતો પાટો (૨) સંઘાડો (૩) પું૦ જુઓ યંત્રજ્ઞ. ૦જ્ઞ પું૦ યંત્રવિદ્યા જાણનાર, 'મિકેનિક'. ૦ગતિ સ્ત્રી૦ યંત્રની ગતિ (૨) યંત્રવત્ સતત ગતિ ૦ણા સ્ત્રી૦ કલેશ; વેદના (૨) નિયંત્રણ. ૦બળ ન૦ યાંત્રિક બળ. ૦રચના સ્ત્રી૦ યંત્રની રચના; યંત્રની ગોઠવણી. ૦વત્ અ૦ યંત્રની પેઠે, એકધારું ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ યંત્રોની વિદ્યા ૦શાસ્ત્ર ન૦ યંત્રોનું શાસ્ત્ર; 'મિકેનિક્સ' ૦શાસ્ત્રી પુ૦ યંત્રજ્ઞ –ત્રિત વિ૦ નિયંત્રિત –ત્રોદ્યોગ પું૦ [+ઉદ્યોગ] યંત્રો દ્વારા થતો કારખાનાનો ધંધોરોજગાર. –ત્રોદ્યોગવાદ પું૦ યંત્રોદ્યોગો વધવાથી દેશની આબાદી છે એવો વાદ, 'ઇન્ડસ્ટ્રિયલિઝમ'

યા અ૦[ફા.] હે! (૨) અથવા, યાને [–અલ્લા! **યાકૂત** ન૦ [સ] માણેક, એક રત્ન. –તી સ્ત્રી૦ ભાંગના ઘીમાં મસાલા ભેળવી બનાવેલો એક માદક પાક

યાગ પું૦ [સં] યજ્ઞ

યાચક પુ૦ [સં] માગણ –ના સ્ત્રી૦ વિનંતિ, પ્રાર્થના (૨) માગણની ભીખ

યાચવું સ૦ક્રિ૦ [સ યાચ્] યાચના કરવી. ભચવું

યાચિત વિ૦ [સં] માગેલું [ઋત્વિજ

યાજક પુ૦ [સ] યજ્ઞ કરનાર, યજ્ઞકર્મ ચલાવનાર

યાજન ન૦ [સં.] યજ્ઞ કરાવવો તે, પુરોહિતપણું

યાજ્ઞવલ્ક્ય પુ૦ [સ] (સ) એક પ્રાચીન ઋષિ – સ્મૃતિકાર

યાજ્ઞસેની સ્ત્રી૦ [સં] (સં) દ્રૌપદી

યાજ્ઞિક વિ૦ [સ] યજ્ઞ સંબંધી (૨) પું૦ યજ્ઞ કરનાર કે કરાવનાર (૩) એક બ્રાહ્મણ

યાજ્ય વિ૦ [સં] યજ્ઞમાં હોમવાનું; યજ્ઞ સંબંધી

યાતના સ્ત્રી૦ [સં.] દુઃખ; કષ્ટ; પીડા

યાતાયાત સ્ત્રી૦ [સં] જવું ને આવવું તે; હેરફેર (૨) જન્મમરણનું દુઃખ

યાતુધાન પું૦ [સ] રાક્ષસ

યાત્રા સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ ભત્રા ૦ળુ પુ૦ યાત્રા કરનારો. –ત્રિક,–ત્રી વિ૦ યાત્રા કરનાર (૨) પું૦ યાત્રાળુ

યાતૃ સ્ત્રી૦ [સં] દેરાણી
યાથાતથ્ય ન૦ [સં.] સત્ય
યાથાત્મ્ય ન૦ [સં.] તત્ત્વ. સ્વરૂપ
યાથાર્થ્ય ન૦ [સ] યથાર્થપણું
યાદ સ્ત્રી૦ [ફા] સ્મરણ (૨) યાદી, ટાચણ [-આવવું, કરવું, કરાવવું, રહેવું, રાખવું, લાવવું.] ૦આર વિ૦ યાદ કરાવે તેવું (સ્મારક) (૨) યાદ રહી જાય તેવું ૦ગીરી સ્ત્રી૦ યાદદાસ્ત, સ્મરણ (૨) સંભારણું; સ્મારક ૦દાસ્ત (-સ્તી) સ્ત્રી૦ [ફા દાશ્તન] સ્મરણશક્તિ
યાદવ પું૦ [સં] યદુનો વંશજ (૨) [સ] કૃષ્ણ. -વાસ્થળી,-વી સ્ત્રી૦ યાદવોની અંદર અંદરની લડાઈ અને કતલ (૨) [લા] અંદર અંદરની લડાઈ
યાદી સ્ત્રી૦ [ફા] ટીપ· વિગતવાર ટાચણ (૨) ને નોધવાની ચોપડી (૩) યાદ, સ્મરણ
યાદચ્છિક વિ૦[સ] મરજિયાત, ઐચ્છિક (૨) અણચિંતવ્યું, આકસ્મિક
યાદૃશ વિ૦ [સ] જેવું, જેના જેવું
યાદોગણ પું૦ [સં.] દરિયાઈ કે જળચર પ્રાણીઓનો સમુદાય
યાન ન૦ [સ] વાહન (૨) શત્રુ સામે આક્રમણ
યાને અ૦ [અ. યાની] અથવા, યા
યાબૂ પુ૦ [તુર્કી] એક જાતનો ઘોડો
યામ પુ૦ [સ] ત્રણ કલાક, પહોર
યામમત્સ્ય ન૦[સ] દક્ષિણનો એક તારાસમૂહ
યામિની સ્ત્રી૦ [સં.] રાત્રી
યામ્ય વિ૦[સં] યમ સંબંધી(૨)દક્ષિણ દિશાનું -ત્યોત્તર વિ૦ દક્ષિણમાંથી ઉત્તરનાં જતુ
યાર પું૦[ફા.] દોસ્ત (૨) આશક: ભર ૦બાજ વિ૦ કામુક,વિષયી ૦બાજી સ્ત્રી૦ ભિન્નાચારી, દોસ્તી (૨) ભગકર્મ -રી સ્ત્રી૦ દોસ્તી, યાર (૨) સ્ત્રીપુરુષનો અનુચિત પ્રેમ કે સબંધ (૩) સદ્ધ છૂટો મૂકવાનો દોર (૪) મહદ. [-આપવી, દેવી (નસીબે) = નસીબ પામવું ઊતરવું, પ્રયત્ન સફળ થવો.] -સું ન૦ યારકમ (?)
યાર્ડ પુ૦ [ઈ] વાર, ત્રણ ફૂટનું માપ (૨) વાડો; વાડા જેવી જગા. ઉદા૦ રેલને યાર્ડ.
યાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [તુર્કી] સિંહની ગરદન પરના વાળ
યાવક પુ૦, ન૦ [સં] અળતો
યાવચ્ચંદ્રદિવાકરૌ અ૦ [સં] સૂર્ય અને ચંદ્ર હોય ત્યા સુધી, હમેશને માટે
યાવજ્જીવન અ૦ [સં] આખી જિંદગી સુધી
યાવત્ અ૦ [સ] ત્યા સુધી
યાવની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] યવનની
યાહોમ અ૦ [અવસ્તા: ઓહ્રામ] કુરબાનીનો પોકાર [-કરવું, -કરીને ચુકાવવું = મરણિયા થઈને પડવું]
યાળ સ્ત્રી૦ જુઓ યાલ
યાંત્રિક વિ૦ [સ્ત્ર] યંત્રનું, યંત્ર સબંધી, યંત્ર જેવું (૨) પુ૦ યંત્રશાસ્ત્રી
યુક્ત વિ૦[સં] જોડાયેલું (૨) યોગ્ય, ઘટતું (૩) [સમાસને અંતે] 'વાળું' અર્થમા. ઉદા૦ અપમાનયુક્ત -ક્ષાક્ષર પુ૦ [+ અક્ષર] જોડાક્ષર -ક્ષાત્મા પું૦ [+ આત્મા] યુક્ત આત્માવાળો - યોગી -ક્ષાયુક્ત વિ૦ [+ અયુક્ત] સારા નરસું, યોગ્યાયોગ્ય
યુક્તિ સ્ત્રી૦ [સં] તદબીર, કરામત (૨) ન્યાય, તર્ક (૩) હેતુનું યુક્તિપૂર્વક સાકેતિક કે ગર્ભિત સૂચન (કા. શા) ૦પ્રયુક્તિ સ્ત્રી૦ સારાનરસા ઉપાય કરવા તે, વિવિધ યુક્તિઓ અજમાવવી તે ૦પ્રામાણ્યવાદ પુ૦ તર્કથી જે સૂઝે તે જ ખરું માનવાનો વાદ; બુદ્ધિવાદ, 'રેશનલિઝમ'. ૦પ્રામાણ્યવાદી પુ૦ યુક્તિપ્રામાણ્યવાદમા માનનાર ૦બાજ, ૦માન વિ૦ ચતુર, હોશિયાર (૨) શોધક; કરામતી
યુગ પુ૦ [સં.] પૌરાણિક રીતે પાડેલા કાળના લાંબા ચાર વિભાગોમાનો દરેક (સત્ય, ત્રેતા, દ્વાપર અને કલિ) (૨) [લા.] જમાનો (૩) યુગલ; યુગ્મ. ૦ધર્મ પું૦ યુગનો પ્રધાન ધર્મ. ૦પદ્ધ અ૦ એકીસાથે. ૦પ્રવર્તક વિ૦ યુગ પ્રવર્તાવનાર, યુગ બદલનાર (૨) પુ૦ જેના મહાન પુરુષાર્થથી જગતમા યુગાતર થાય તે (પુરુષ). ૦ભ ન૦ જોડું. -ગંધર પુ૦ જુઓ પ્રવર્તક.-ચાર પું૦ [+ આચાર] જુનવાણી આચાર; યુગધર્મ. -ગાંત પુ૦

યુગનો છેડો (૨) પ્રલયકાળ. –ગાંતર ન૦ [+ અંતર] બીજો યુગ; બીજો જમાનો
યુગ્મ ન૦ [સં] જોડું. ૦ક ન૦ યુગ્મ; જોડું. ૦કોણ પું૦ 'ઑલ્ટર્નેટ ઍન્ગલ' (ગ)
યુટોપિયા પું૦ [ઇં] આદર્શ સમાજવ્યવસ્થા અને સુખ સંપત્તિવાળો કાલ્પનિક બેટ કે તેવો પ્રદેશ યા સ્થિતિ
યુત વિ૦ [સં] યુક્ત; સહિત –તિ સ્ત્રી૦ યોગ, મિલન, મેલાપ [સૌથી મોટો
યુધિષ્ઠિર પુ૦ [સં.] (સ) પાંચ પાંડવોમા
યુદ્ધ ન૦ [સં] લડાઈ; સંગ્રામ ૦નિષેધ પુ૦ યુદ્ધનો સર્વ યા નિષેધ ૦વાદ પુ૦ યુદ્ધ સારી કે આવશ્યક વસ્તુ છે અને માન્ય છે એવો વાદ· 'મિલિટેરિઝમ' ૦વાંછુ વિ૦ યુદ્ધની ઇચ્છા રાખનાર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ લડવાની કળા અને શાસ્ત્ર ૦વિશ્રાંતિ સ્ત્રી૦ થોડા સમય માટે યુદ્ધની મોકૂફી. ૦શાસ્ત્ર ન૦ યુદ્ધનું શાસ્ત્ર. –દ્ધોત્તર વિ૦ [+ઉત્તર] યુદ્ધ પછીનુ, યુદ્ધ પત્યા પછીના શાંતિના કાળમા કરવાનુ– હોય થવાનું, જેમ કે યુદ્ધોત્તર યોજનાઓ
યુનાન પું૦ [ફા.] (સ.) ગ્રીસ. –ની વિ૦ યુનાનનુ કે તેને લગતુ [જતનો જથ્થો
યુનિટ પુ૦ [ઇં] એકમ; મૂળ ઘટક (૨) એક
યુનિવર્સિટી સ્ત્રી૦[ઇ] વિદ્યાપીઠ, વિશ્વવિદ્યાલય
યુરોપ [ઇં] (સ) પૃથ્વીના પાંચ ખંડમાનો એક –પિયન વિ૦ યુરોપીય (૨) પુ૦ યુરોપનો રહેવાસી. –પીય વિ૦ યુરોપનુ
યુવક પુ૦ [સ.] યુવાન ૦મંડળ ન૦, ૦સંઘ પુ૦ યુવકોનો સંગઠિત સમૂહ કે સંસ્થા
યુવતી સ્ત્રી૦ [સ.] જુવાન સ્ત્રી
યુવરાજ પું૦ [સં] પાટવી કુંવર –જ્ઞી સ્ત્રી૦ પાટવી કુંવરની સ્ત્રી
યુવા પુ૦ [સં.] યુવાન. ૦વસ્થા સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] જુવાની
યૂકા સ્ત્રી૦ [સં.] જૂ
યૂથ ન૦ [સં] ટોળુ
યૂપ પુ૦ [સ] યજ્ઞના પશુને બાંધવાનો થાંભલો
યે જુઓ 'ય'માં

યેન કેન પ્રકારેણ શ૦પ્ર૦ [સં] ગમે તે પ્રકારે; ગમે તેમ કરીને
યોગ પું૦ [સં.] મેળાપ, સંગમ (૨) ઉપાય; ઇલાજ (૩) પરમાત્મા સાથે સંબંધ કરવાનો ઉપાય (૪) ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ (૫) યોગ-દર્શન (૬) અવસર; પ્રસંગ; લાગ (૭) સૂર્ય કે ચંદ્રના અમુક સ્થાનમા આવવાથી થતા ૨૭ વિશિષ્ટ અવસરમાનો દરેક (જ્યો) (૮) વ્યુત્પત્તિ (વ્યા) (૯) મન, વાણી અને કાયાની પ્રવૃત્તિ (જૈન).[–આવવો, આવો, બનવો, બેસવો = જોગ આવો, તાકડો મળવો –સાધવો = તકનો ઉપયોગ કરવો (૨) યોગવિદ્યા પ્રમાણે ચિત્તવૃત્તિનો નિરોધ કરવાનો અભ્યાસ કરવો (–ને) યોગે, (–ના) યોગથી = ને લીધે (૨) ની સાથેના સંબંધથી] ૦ક્ષેમ પુ૦; ન૦ જે વસ્તુ ન હોય તે મેળવવી અને હોય તેનું રક્ષણ કરવુ તે (૨) કુશળતા; આબાદી ૦ચિહ્ન ન૦ વસ્તુની (+) આવી નિશાની (ગ.) ૦દર્શન ન૦ પતંજલિપ્રણીત યોગશાસ્ત્ર. ૦દશા સ્ત્રી૦ ધ્યાનાવસ્થા. ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ અર્ધી નિદ્રા અને અર્ધી સમાધિની સ્થિતિ (૨) બે યુગના અંતમા વિષ્ણુની નિદ્રા (૩) હિપ્નોટિઝમ વગેરેના પ્રયોગથી આણેલી નિદ્રા જેવી સ્થિતિ (૪) [સં] દુર્ગા ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ યોગ-પરાયણતા ૦પ્રમાણુ ન૦'ડાયનેમો' (ગ) ૦બલ(–ળ) ન૦ યોગથી પ્રાપ્ત થતી શક્તિ. ૦ભૂઢ વિ૦ યોગમા બૂડેલુ – મગ્ન ૦ભૂમિકા સ્ત્રી૦ યોગની વિશિષ્ટ અવસ્થા–સ્થિતિ ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ યોગમાથી ચળેલુ ૦માયા સ્ત્રી૦ યોગની જાદુઈ શક્તિ (૨) સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિ કરનારી ઈશ્વરની શક્તિ (૩) [સં.] દુર્ગા ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ ખેચરી વગેરે પાંચ મુદ્રાઓમાની દરેક, યોગની વિશિષ્ટ ક્રિયા ૦રાજ ગૂગળ પુ૦ વિવિધ ઔષધિઓના યોગથી તૈયાર કરેલો ગૂગળ; એક ઔષધ ૦રૂઢ વિ૦ [વ્યા] યોગ રૂઢિથી પ્રાપ્ત થયેલા અર્થવાળો શબ્દ (ઉદા૦ પંકજ). ૦રૂઢિ સ્ત્રી૦શબ્દની ત્રણ પ્રકારની અર્થબોધક વૃત્તિ – શક્તિમાની એક, (યોગ, રૂઢિ અને

યોગરૂઢિ), જેમા યોગ–વ્યુત્પત્તિ–તેમ જ રૂઢિ બનેથી શબ્દનો અર્થ નક્કી થાય છે (વ્યા) ૦વિયોગચિહ્ન ન૦ વત્તાઓછાનું (±) આવુ ચિહ્ન (ગ). ૦વિયોગપ્રમાણ ન૦ 'કોમ્પોનેન્ડો' અને 'ડિવિડેન્ડો' (ગ). ૦શાસ્ત્ર ન૦ યોગનુ નિરૂપણ કરનાર શાસ્ત્ર ૦સમાધિ સ્ત્રી૦ પૂર્ણ ધ્યાનમા જીવનુ લીન થઈ જવુ તે. ૦સાધના સ્ત્રી૦ યોગની સાધના ૦સિદ્ધ પુ૦ યોગની સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરનારો, યોગી ૦સૂત્ર ન૦ (સ.) પતંજલિએ રચેલો યોગશાસ્ત્રનો પ્રસિદ્ધ ગ્રથ ૦સ્થ વિ૦ યોગમા સ્થિર થયેલું. ૦હઠ સ્ત્રી૦ યોગીની હઠ –ાનંદ પુ૦ [+આનદ] યોગાભ્યાસથી મળતો પરમ આનદ –ાનુયોગે અ૦ [+અનુયોગ] જુઓ જોગાનજોગ. –ાભ્યાસ પુ૦ [+અભ્યાસ] યોગનો અભ્યાસ –ાયોગ પુ૦ [+અયોગ] અનુકૂળ અને પ્રતિકૂળ સંજોગ –ારૂઢ વિ૦ [+આરૂઢ] યોગમા સ્થિર થયેલુ. –ાર્થ પુ૦ [+અર્થ] (વ્યા.) શબ્દનો યોગ અથવા વ્યુત્પત્તિ પરથી થતો અર્થ. –ાસન ન૦ [+આસન] યોગાભ્યાસને અનુકૂળ આસન – શરીરની બેઠક (૨) તેવા યોગના ૮૪ આસનોમાંનું દરેક –િની સ્ત્રી૦ યોગાભ્યાસ કરનારી સ્ત્રી, તાપસી (૨) દુર્ગા અને શિવની તહેનાતમા રહેતી આઠ ઉપદેવીઓમાની દરેક –ી પુ૦ યોગસાધનઃ કરનાર, તપસ્વી –ીરાજ, –ીશ્વર, –ીંદ્ર, –ેશ્વર, –ેન્દ્ર પુ૦ [યોગી + ઈશ્વર, ઇન્દ્ર, યોગ + ઈશ્વર, ઇન્દ્ર] યોગીઓમા શ્રેષ્ઠ (૨) [સં] મહાદેવ

યોગ્ય વિ૦ [સં.] છાજતુ, ઘટતુ, લાયક. ૦તા સ્ત્રી૦ યોગ્ય હોવું તે (૨) ધારેલો અર્થ કહેવાનું સામર્થ્ય (ન્યાય). –ાયોગ્ય વિ૦ [+અયોગ્ય] યોગ્ય અને અયોગ્ય

યોજક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં] યોજના કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ યોજવાની શક્તિ

યોજન પું૦[સ] ચાર ગાઉ ૦ગંધા સ્ત્રી૦ કસ્તૂરી (૨) (સં) મત્સ્યગંધા

યોજના સ્ત્રી૦ [સ] ગોઠવણ, વ્યવસ્થા (૨) કાર્ય પરત્વે રીત, વસ્તુ, ઉદ્દેશ વગેરેનો પહેલેથી કરેલો વિચાર સંકલના વગેરે તે [–કરવી, રચવી] –નીય વિ૦ યોજવા યોગ્ય કે યોજી શકાય એવુ

યોજવું સ૦ક્રિ૦ [સં યુજ્] જોડે સાધવું, જોડવું (૨) યોજના કરવી, રચવું, ગોઠવવુ (૩) નીમવુ; મૂકવુ; –મા પ્રવૃત્ત કરવુ; લગાડવુ

યોદ્ધો, યોધ પુ૦ [સ] લડવૈયો

યોનિ(–ની) સ્ત્રી૦ [સ] સ્ત્રીની જનનેંદ્રિય (૨) ઉત્પત્તિસ્થાન, આદિ કારણ (૩) દેવ, મનુષ્ય, પશુ વગેરે જેવી જીવની જાત

યોષિત, –તા સ્ત્રી૦ [સં] જુવાન સ્ત્રી

યૌગિક વિ૦ [સં] યોગ સબધી, (૨) [વ્યા.] વ્યુત્પત્તિસિદ્ધ, યોગાર્થવાળું

યૌન વિ૦ [સં] યોનિ સબધી, યોનિમાથી જન્મેલુ (૨) દોહ્યલીના સબંધવાળુ, સંભોગ-સબધમાથી થતુ

યૌવન ન૦ [સં] જુવાની ૦ચેશ(–ષ) વિ૦ જુવાન –ના સ્ત્રી૦યુવતી(અશુદ્ધ શબ્દરચના)

યૌવરાજ્ય ન૦ [સં.]યુવરાજની પદવી કે સ્થાન. –ાભિષેક પુ૦ [+અભિષેક] યુવરાજને પદે વિધિસર સ્થાપવુ તે

ર

ર પુ૦ [સં] ચાર અધ સ્વરોમાંનો બીજો ૦કાર પુ૦ ર અક્ષર કે ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે રકારવાળુ

રકઝક સ્ત્રી૦ ['જકઝક'નો દ્વિર્ભાવ] બેચાબેચી, તકરાર

રકબો પુ૦ [અ] ખેતરની આસપાસની બેડથા વિનાની જગા (૨) ક્ષેત્રફળ (૩) ગામ, બેતર, પરગણુ વગેરેની હદ અથવા પ્રદેશ

રકમ સ્ત્રી૦ [અ.] ચીજ (૨) દાગીનો, ઘરેણુ (૩) મોટી સંખ્યામા નાણુ (૪) સંખ્યા (ગ.) (૫) ગણિતનો હિસાબ મંડાવે છે તે લખાણ [–ઉપાડવી = નાણા ઉછીના લેવા (૨) કોઈ ચીજ કે દાગીનો ચોરવા –માંડવી, લખવી = ગણિતના દાખલાનુ લખાણ લખવુ] ૦બંધ

વિ૦ જ્યાબંધ (૨) અ૦ એકજુમલે; સામટું (૩) રકમવાર, એક પછી એક

રકાન પું૦ [અ. રુક્ન] ધારો; ટાનૂન

રકાબ પુ૦ [અ રિકાબ] પેગડું. ૦દાર પું૦ ખિજમતગાર

રકા(-કે)બી સ્ત્રી૦ [ફા.] નાનું, છીછરું એક વાસણ

રકીબ વિ૦ [અ] પોતાની જ માશૂકને ચાહનાર બીજો (આશક)

રકેબી સ્ત્રી૦ જુઓ રકાબી

રક્ત વિ૦[સં.] રાતું; લાલ (૨) રાગવાળું (૩) ન૦ લોહી. ૦કણ પુ૦ લોહીમા હોતો (ગતો ને ધોળો) સૂક્ષ્મ અણુ; 'કોર્પ્સલ'. ૦કોઢ પું૦ લોહીવાળી રસી ઝર્યા કરે તેવો એક કોઢ ૦ક્ષય પું૦ લોહી સુકાતુ જાય એવો રોગ. ૦ચંદન ન૦ રાતા રંગની સુખડ ૦પાત પુ૦ લોહીનુ પડવું–વહેવું તે. ૦પાતી વિ૦ રક્તપાતવાળુ. ૦પિત્ત ન૦ [સર૦ મ રક્त-पीत्ति] જુઓ રક્તકોઢ (૨)[સં]જેમા નાક–મો ઇત્યાદિમાથી લોહી પડે છે અથવા લોહી-મિશ્રિત કાઈ પડે છે એવો એક રોગ ૦પ્રમેહ પું૦ પેશાબમા લોહી આવે એવો એક રોગ ૦બીજ પું૦ (સં.) [પોતાનુ] લોહી જ્યા પડે ત્યાથી ફરી ફરીને ઉત્પન્ન થાય એવો એક રાક્ષસ(૨)પું૦ મારકણ ૦મેહ પું૦ રક્તપ્રમેહ. ૦વાહિની સ્ત્રી૦ રક્ત વહેનારી નસ ૦વિકાર પું૦ લોહીનો બગાડ ૦સ્રાવ પું૦ લોહીનું વહેવું તે(૨)ઝાડા વાટે લોહીનુ જવુ તે–એક રોગ.–ક્ષા સ્ત્રી૦ મધ્યા શ્રુતિનો એક અવાંતર ભેદ (સગીત)

રક્તાતિસાર પું૦[રક્त(સ)+ અતિસાર(સં)] લોહીના ઝાડા થાય એવો એક રોગ

રક્તાશય ન૦[રક્त(સ)+ આશય(સં)]હૈડ્સા, હુદય,કાળજું વગેરે લોહીનાં આશયોમાનુ દરેક

રક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] રાગ, આસક્તિ. ૦મા પું૦; સ્ત્રી૦ લાલાશ ૦માન વિ૦ સાભળનાર ખુશ થાય તેવો (કહે)

રક્ષક વિ૦ (૨) પુ૦ [સ.] રક્ષણ કરનાર –ણ ન૦ રખવાળી, બચાવ, પાલન –ણાત્મક વિ૦ રક્ષણ પર ધ્યાનવાળું; 'ડિફેન્સિવ; પ્રોટેક્ટિવ'

રક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [સં. રક્ષ્] રક્ષણ કરવું

રક્ષા સ્ત્રી૦[સં] રક્ષણ(૨) રાખડી (૩) રાખોડી. ૦બંધન ન૦ રાખડી બાધવાની ક્રિયા (શ્રાવણી પૂર્ણિમાને દિવસે)

રક્ષિત વિ૦[સં.]રક્ષાયેલુ.–ણી સ્ત્રી૦ રક્ષક સ્ત્રી

રખ વિ૦ ત્રણ (વેપારી સ કેત (૨) પું૦ [પ્રા. रक्ख (સં. રક્ષ)] જૈન યતિ

રખડ, ૦પટ્ટી, ૦પાટ સ્ત્રી૦, ૦પાટો પુ૦[જુઓ રખડવુ] રખડવુ તે, ફેરા, ધક્કા.

રખડવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. રખ્+ અટ્ ? સર૦ મ. रखडणें] ગ્રઝળવુ; નકામા ફેરા ખાવા (૨) [લા.] ઠેકાણે ન પડવુ (૩) અધવચથી વણસી જવું

રખડાઉ વિ૦ ['રખડવુ' પરથી] ભટકતુ, રખડતું (૨) હરામ્યુ. –ટ પુ૦ રખડપટ્ટી

રખડામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ અથડામણ;નકામી રખડપટ્ટી

રખડુ, –ડેલ વિ૦ જુઓ રખડાઉ

રખતી સ્ત્રી૦ ['રાખવુ' ઉપરથી] માન; શરમ

રખ(-ખા)પત સ્ત્રી૦ ['રાખવું' + પત] પત – આબરૂ સાચવવી તે

રખરખ ન૦ [ન્વ૦, સર૦ મ.] તલપવુ –તલસવું તે (૨) [માંદગીથી] ચેન ન પડવુ તે (–કરવું)

રખરખડી સ્ત્રી૦ [રક્ષા + રાખ ?] અશુભ ટાળવા ખાતર બાળકના કપાળમાં ચોપડવા ગામની સીમા ઉપરથી લીધેલી રાખ કે ધૂળ

રખરખવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રખરખ્] રખરખ કરવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ (કા) ધીકવુ

રખ(-ખે)વાળ પું૦ [દે. रक्खवाल (સ રક્ષ્, પ્રા રક્ખ ઉપરથી), સર૦ હિં રખવાલા] રક્ષક; ચોકીદાર ૦ણ સ્ત્રી૦ રખેવાળની કે રખેવાળ સ્ત્રી૦ –ળી સ્ત્રી૦, –ળુ ન૦ રક્ષણ, ચોકી (૨) તે બદલ અપાતુ મહેનતાણુ

રખાત સ્ત્રી૦ ['રાખવુ' ઉપરથી, સર૦ દે. रक्खणिया = રખાત; હિં રખની, મ. રખેલી] વગર પરણ્યે રાખેલી સ્ત્રી

રખાપત સ્ત્રી૦ જુઓ રખપત

રખાયતું વિ૦ [સ રક્ષ્ ઉપરથી] વાડ વાવેતર ભેળાયા ન હોય એવું (ખેતર)

રખાવટ સ્ત્રી૦ ['રાખવું' + વટ] રખપત, કોઈનું માન સાચવવું તે (૨) તરફદારી
રખાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'રાખવું' નું કર્મણિ ને પ્રેરક
રખી,૦(-ખે)સર પુ૦ [સ. ઋષિ?] લંગી (કા)
-રખું વિ૦ [સં રક્ષ્, પ્રા. રક્ખ ઉ પરથી]રાખનાર રક્ષનાર, સાચવનાર,સંભાળનાર' એવા અર્થમા નામને અંતે ઉદા૦ ઘરરખું; દેહરખું
રખે.૦ને અ૦[સં રક્ષે (રક્ષ્ નુ કર્મણિ આજ્ઞાર્થ)?] કદાચ, કદાપિ
રખેવાળ, -ળી, -ળું ન૦ જુઓ 'રખવાળ'મા
રખેસર પુ૦ જુઓ રખીસર, ભગી
રખેળવું સ૦ક્રિ૦ ['રખ્યા' પરથી] રાખવાળુ કરવુ, રાખ ભેળવવી
રખો, ૦પિયો પું૦ [સં.રક્ષ્ ઉપરથી] ગામ કે ખેતરની ચોકી કરનાર ૦યું, ૦લું ન૦ જુઓ રખવાળું
રખોટવું સ૦ ક્રિ૦ [રાખ' ઉપરથી] રખેળવું (૨) આઠો – નિશાન દેારવું
રખોપિયો, રખોપું(-લું) જુઓ 'રખો'મા
રખ્યા સ્ત્રી૦[પ્રા રક્ખા (સં રક્ષા),સર૦મ.રખા] રાખ, ભસ્મ. [-પાડવી = ભસ્મ કરી રાખ બનાવવી. -વળવી = બળતા દેાલસા ઉપર નાખતુ પડ આઝવુ]
રગ સ્ત્રી૦[ફા.] નસ (૨) [લા] મનોવૃત્તિ, વલણ (૩)હઠ(૪)પુ૦,ન૦[ફં]બૅનૂસ [-ઓળખવી, જાણવી, તપાસવી, પારખવી = મનોવૃત્તિ પારખવી -ઝાલવી, પકડવી = મનોવૃત્તિ સમજી લઈ તે દ્વારા કામ લેવું રગે આવવું = આવેશમા આવવુ (ક્રોધના) રગેરગનો ભેદિયો = પૂરેા જાણકાર. રગે રગે રાઈ ચોપડવી = નખશિખ દુઃખ થાય – મારું લાગે તેમ કરવુ રગે રગે = આખા શરીરમા]
રગડ પુ૦ [જુઓ રગડવું, રગડો] બટાકાના કકડા, ચણા, દાળ વગેરેની એક વાની (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] માલિસ, રગડવું તે (૩) સખત મહેનત. ૦દગડ અ૦ જેમ તેમ કરીને, જેમ તેમ ૦પટ્ટી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] ખૂબ રગડવું તે. ૦બુઝારું ન૦ જડી બુદ્ધિનું કે ભલીવાર વિનાનું માણસ કે વસ્તુ.૦મલ(-લ્લ) પું૦ [સર૦ મ] કસરતી જુવાન
રગડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. રગડના, મ રગડણે (સ. ઘૃષ્)] ઘૂંટવું (૨) ચોળવું (૩) [લા] ખૂબ મહેનત કરાવવી; હેરાન કરવું
રગડાટ પું૦ ['રગડવું' પરથી] વૈતરુ, સખત મજૂરી
રગડો પું૦ ['રગડવું' પરથી] જાડો પ્રવાહી પદાર્થ (૨)પ્રવાહી નીચે ઠરતો કચરો, કાંપ(૩) [હિં.] ખટપટ, ઝઘડો, પંચાત. -ડાઝઘડા પું૦ બ૦વ૦ [સર૦ મ.] ઝઘડાટંટા
રગણ પું૦ [સં] વચલો લઘુ અને પહેલો ત્રીજો ગુરુ એવા ત્રણ અક્ષરનો ગણ (પિંગળ)
રગત ન૦ [સર૦ હિં ; મ., જુઓ રક્ત] લોહી. ૦પીતિયું વિ૦ પતનુ રોગી ૦રોટી સ્ત્રી૦ લશ્કરી નોકરી ૦રોયડો પું૦ [સં રક્ત-રોહિતક] એક વનસ્પતિ
રગદોળવું સ૦ક્રિ૦['રગડો' કે 'ગરદો' (=ધૂળ) ઉપરથી ? કે રજ + રોળવું ?] ધૂળમા રગડવુ, ખરડાય એમ કરવુ
રગરગ સ્ત્રી૦ [સર૦ રખરખ] કાલાવાલા. ૦વું અ૦ક્રિ૦ કરગરવું, કાલાવાલા કરવા -ગાવવું સ૦ક્રિ૦ 'રગરગવુ'નુ પ્રેરક(૨) આશા આપી દુ ખી કરવુ (૩) ટેકાવવું, વલખા મરાવવા
રગવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ રગરગવુ
રગશિયું વિ૦ [સં. ઘર્ષ્ (ઘસડાવું) ઉપરથી ?] ધીરું, ધીમુ, સુસ્ત ૦ગાડુ ન૦ [લા] અત્યંત ધીમે ને મુશ્કેલીથી ચાલતુ કામ
રગિયું, રગીલું વિ૦ ['રગ' ઉપરથી; સર૦ મ. રગેલ, હિં રગી, રગીલા] હઠીલુ (૨) અમુક રગ – મનના વલણવાળુ
રઘલાં ન૦ બ૦ વ૦ લગ્નને આગલે દિવસે અપાતુ જમણ (સુ.) (-જમાડવાં)
રઘવાટ પું૦ [સ ગૃહીત + વત્?] ઉતાવળનો ગભરાટ, બાવરાપણું. -ટિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦ રઘવાટ કરનારી -ટિયાપણું, -યાપણું ન૦. -ટિયાવેડા, -યાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ રઘવાટ કરવો તે. -ટિયું, -યું વિ૦ રઘવાટ કરનારું [-કૂતરું, ઢોર = રઘવાયા કૂતરા

કે ઢોર જેવું માણસ –ભૂત = અસ્વસ્થ – ગભરાયેલુ માણસ]

રધુ પુ૦ [સં] (સ) એક સૂર્યવંશી રાજા – રામના પ્રપિતામહ. **૦નંદન, ૦નાથ, ૦પતિ, ૦વીર** પું૦ (સં) રામચંદ્ર

રચન ન૦, **–ના** સ્ત્રી૦ [સં.] રચવું – બનાવવું તે (૨) ગોઠવણ, વ્યવસ્થા. **–નાકાર્ય** ન૦ રચનાત્મક કામ. **–નાત્મક** વિ૦ [+ આત્મક] જેમાં કાંઈક નવું રચવાનું હોય તેવું. [**–કાર્યક્રમ** પુ૦ રચનાત્મક કામોની યોજના, જેમ કે ગાંધીજીએ બતાવેલી] **–યિતા** પું૦ રચનાર

રચવું સ૦ક્રિ૦ [સં રચ્] રચના કરવી; બનાવવું (૨) અ૦ક્રિ૦ [દે. રચ્ચ] (પ્રવાહીનું) જમીનમાં ઊતરવું – પચવું (૩) રાચવું, આસક્ત થવું

રચામણી સ્ત્રી૦ ['રચવું' પરથી] રચવાનું મહેનતાણું

રચપચ અ૦ [રચવું + પચવું] તરબોળ

રચિત વિ૦ [સ.] રચેલું

રચેલું પચેલું, રચ્યું પચ્યું વિ૦ [રચવું + પચવું] રત; તલ્લીન; મશગૂલ

રજ વિ૦ [રજ = ધૂળનો કણ, તેના જેટલું ? કે 'જરા'નો વ્યત્યય ?] થોડું; જરાક (૨) સ્ત્રી૦ [સં] અણુ; ધૂળનો કણ (૩) ધૂળ; કરતર (૪) ન૦ સ્ત્રીનો માસિક અટકાવ [**–નાખવી, ભભરાવવી** = લખેલું સૂકવવા લખેલા પર ધૂળ કે રેતી ભભરાવવી. **–નું જજ કરવું** = નજીવી બાબતને મોટું સ્વરૂપ આપવું. **માથે રજ ભભરાવે તેવું** = લુચ્ચાઈમાં ચડિયાતું] **૦કણ** સ્ત્રી૦; પુ૦ ધૂળનો કણ. **૦માત્ર** વિ૦ રજ જેટલું, જરાક જ

રજક ન૦ [અ રિઝ્ક, સર૦ હિ. રિજક] દાણોપાણી; અન્નજળ [**–ઊઠવું** = દાણોપાણી વણસી જવા. **–લખ્યું હોવું** = દાણોપાણી નસીબમાં દર્શાવ્યુ હોવું.]

રજક પું૦ [સં.] ધોબી

રજકો પું૦ મેથીની જાતનુ ઘાસ

રજત વિ૦ [સ] રૂપાનું (૨) ચોળાશપડતુ (૩) ન૦ રૂપું. **૦મહોત્સવ** પું૦ પચીસ વર્ષ પૂરાં થતા ઊજવાતો ઉત્સવ; 'સિલ્વર જ્યુબિલી'

રજની(–ની) સ્ત્રી૦ [સં] રાત્રી. **૦કર** પું૦ ચંદ્ર. **૦ચર** પું૦ નિશાચર. **૦નાથ, ૦પતિ** પું૦ ચંદ્ર

રજની સ્ત્રી૦ મૂર્ચ્છાનાનો એક પ્રકાર (૨) જુઓ રજનિ

રજપૂત વિ૦(૨)પું૦ [સ રાજપુત્ર] રજપૂતાનાના ક્ષત્રિય રાજવંશનો આદમી કે તેને લગતુ **૦વટ** સ્ત્રી૦ રજપૂતનો ધર્મ – ટેક. **–તાઈ** સ્ત્રી૦ રજપૂતપણું [**–રંડાવી** = રજપૂતાઈ ન રહેવી – નિસ્તેજ થઈ જવી] **–તાણી** સ્ત્રી૦ રજપૂત સ્ત્રી. **–તાના** પું૦ (સ.) હિંદનો એ નામનો પ્રદેશ; રાજસ્થાન **–તી** સ્ત્રી૦ રજપૂતપણુ

રજબ પું૦[અ] હિજરી સનનો સાતમો મહિનો

રજવાડી વિ૦ [જુઓ રજવાડું] રજવાડાનુ

રજવાડું ન૦ [રાજ + વાડો, સર૦ હિ. રજવાડા] દેશી રાજ્ય **–ડો** પુ૦ દેશી રાજ્ય (૨) રજપૂતો રહેતા હોય તે પ્રાંત – સંસ્થાન (૩) [સર૦ મ રાજવાડા] રાજાનો મહેલ

રજસ પું૦[સ.] જુઓ રજોગુણ (૨) જુઓ રજ. **–સ્વલા(–ળા)** સ્ત્રી૦[સ] અટકાવવાળી સ્ત્રી

રજા સ્ત્રી૦ [અ. રિઝા] પરવાનગી, સંમતિ (૨) છૂટ્ટી (૩) રુખસદ. [**–ઉપર ઊતરવું, જવું** = (કામકાજ કે નોકરીમાંથી) છૂટ્ટી લઈને જવું **–પડવી** = છૂટ્ટીનો સમય મળવો, છૂટ્ટી થવી. **(–મળવી, માગવી, આપવી, લેવી).** **૦અરજી** સ્ત્રી૦ રજાની અરજી. **૦ચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ રજા આપતી કે માગતી ચિઠ્ઠી **૦મંદી** સ્ત્રી૦ [ફા. રિજામંદી] રજા; અનુજ્ઞા; અવિરોધ

રજાઈ સ્ત્રી૦[સર૦ હિં , મ] ગોદડા જેની ઓઢવાની અમુક પ્રકારની ગોદડી

રજાકજા સ્ત્રી૦ [અ. રિઝાકઝા] માંદગી (૨) અણધારી આફત (૩) મૃત્યુ

રજાળ સ્ત્રી૦ [સ રાજ્ ઉપરથી] (સુ) પ્રકાશ; અજવાળું. **–ળિયું** ન૦ છાપરામાંથી રજાળ આવે તે માટે મુકાતુ ખાસ નળિયુ કે આકૃ

રજાળુ વિ૦ [અ. રિઝાલહ્; રઝીલ] નીચ, હલકટ; બેશરમ (૨) હલકી જાતનુ, ઝટ કજળાઈ જાય તેવુ (લાકડું કે કોયલો)

રજિયું ન૦ ['રજ' ઉપરથી] રેતદાની

રજિસ્ટર ન૦ [ઈં] પત્રક, નોંધપત્રક (૨) [ઈં રજિસ્ટર્ડ ઉપરથી] પોસ્ટ ઑફિસમા નોંધાવી પાવતી લઈને વિશેષ સુરક્ષિતપણે મોકલાતો કાગળપત્ર (૩) સરકારમા નોંધવુ નોંધાવવુ તે (-કરવું -કરાવવું)

રજી સ્ત્રી૦ ['રજ' ઉપરથી, સર૦ મ] રેતી

રજૂ વિ૦ [અ રુજૂઅ] નજર સામે રાખેલું, હાજર કરેલુ ૦આત સ્ત્રી૦ રજૂ કરવુ દે યવું તે

રજોગુણ પુ૦ [સં] પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણોમાંનો બીજો (પ્રવૃત્તિનો હેતુભૂત ગુણ) (૨) [લા] ક્રોધ, તામસ -ણી વિ૦ રજોગુણવાળુ કે તેને લગતુ (૨) તામસી

રજોટી સ્ત્રી૦ ['રજ' ઉપરથી] ઝીણી ધૂળ. -ટાવું અ૦ક્રિ૦ (કપડુ) રોળાવુ ને ધૂળ ખાવી

રજોડિયું ન૦ માળિયુ; કાતરિયુ

રજોહરણ(૦ય)ણો પુ૦ [સ રજસ્ + હરણ] જૈન સાધુની પૂજણી -ઓઘો

રજોદર્શન ન૦[સ] પહેલી વાર રજસ્વલા થવુ તે

રજોયણો પુ૦ જુઓ રજોહો

રજ્જુ સ્ત્રી૦ [સ.] દોરી, દોરડું

રઝળપટ્ટી, રઝળપાટ સ્ત્રી૦ રઝળ્યા કરવું તે (૨) રઝળવાની ધમાલ કે મહેનત

રઝળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ રંझळणें] નકામુ કે કામધધા વગર રખડવું -ભટકવું [(કામ) રઝળી જવું = ગેરવલ્લે કે ખોરભે પડી જવુ]

રઝળાટ પુ૦ રઝળવુ તે

રટણ,-ન [સ] ન૦, -ણા,-ના [સ] સ્ત્રી૦ રટવુ તે -વું સ૦ક્રિ૦ [સ રટ્] વારે વારે યાદ કરવુ -બોલવુ

રટણ(-લ) વિ૦ ['રટ' ઉપરથી ? કે ઈં રૉટન ઉપરથી ? સર૦ મુ. રટાલા, રટેલ] તદ્દન નકામું

રટકૂસ વિ૦ [રટ+ટૂસ ?] રદ્દી, સાવ હલકી જાતનુ

રડકણ(-ણુ), રડકું (કા) વિ૦ ['રડવુ' ઉપરથી] જરાકમા કે વાર વાર રડ્યા કરતુ, રોતલ

રડજી વિ૦ પુ૦ રડ્યો [થતા લાડુ

રડતા લાડુ પું૦ બ૦ વ૦ ઘણા ઘીના લચપચ

રડતી રાધા સ્ત્રી૦ જુઓ 'રડવુ'મા

રડતી સૂરત વિ૦ [રડવુ + સૂરત] રડતા -ઉદાસી ચહેરાનુ

રડથડ પુ૦ જુઓ રથડ

રડબ(-ચ)ડવું અ૦ક્રિ૦ [રડ (દે. રડ્ડુ = ખસી પડેલુ) + ગબડવુ] રખડવું, રઝળવુ, રવડવુ

રડબડ સ્ત્રી૦ રડવડવુ તે ૦વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રડબડવુ] રખડવું, કુટાવુ [રડબડી મરવું = રખડી રખડીને અધું યઈ જવુ]

રડવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા રડ (સં રટ્)] રુદન કરવુ [રડી ઊઠવું = ઊંઘમાથી ઝબકીને રોવુ (૨) ખોટમા આવી જવું (૩) હારી-થાકી જવુ રડી જવું, રડી દેવું, રડી પડવું = એકાએક રડવુ રડી મરવું = રડી રડીને મરવા જેવા થવુ; ખૂબ રડવુ] (૨) [દે રડ્ડુ = ગબડેલુ] (કા) ગબડી જવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ -ને ઉદ્દેશીને દુ:ખી થવુ -નુ દુ:ખ રોયા કરવુ (પૈસાને) (૪) દયા આવે તે રીતે વર્ણવવુ -કહી બતાવવુ [રડતા લાડુ = ઘણા ઘીવાળા -લચપચતા લાડુ (તેથી ઊલટા તે થોડા ઘીવાળા -હાથ લાગતા વીખરાઈ જાય તેવા 'હસતા' લાડુ) રડતી રાધા = રાધા જેવી રડતી સ્ત્રીને માટે મજાકમા કહેવાય છે. રડતું ગોત્ર હોવું = શોકાતુર ચહેરાનુ -હ મેશ નિસાસા નાખતુ હોવું]

રડાકૂટ સ્ત્રી૦, -ટો પુ૦ [રડવુ + કૂટવુ] રડવું કૂટવુ -શોક કરવો તે (૨) બળાપો, કંકાસ (૩) [લા] નિષ્ફળ મહેનત

રડાપીટ સ્ત્રી૦ [રડવુ + પીટવું] રડાકૂટ, રોકકળ

રડારડ સ્ત્રી૦ ['રડવુ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી વા અનેક જણ એકીસાથે રડે તે

રડારોળ સ્ત્રી૦ [રડવુ + રોળ (દે રોલ = કોલાહલ)] પોકેપોક મૂકીને રડવુ તે

રડ્યુ વિ૦ ['રડવુ' ઉપરથી] રહ્યુ, અણગમો બતાવતા (કદીક લાડમા) સ્ત્રીઓ વાપરે છે

રડ્યુંખડ્યું વિ૦ [રડવુ (દે રડ્ડુ) + ખડવુ] વિખૂટુ-છૂલુ પડેલુ (૨) ભાગ્યે કોઈક (૩) વેરાયેલુ, વીખરાયેલુ

રઢ સ્ત્રી૦ [પ્રા. રડ (સ રટ્), સર૦ હિં રઢના, મ રડ] લગની (૨) હઠ, આગ્રહ [-લાગવી = લગની લાગવી -લેવી = હઠ કરવી]

રઢિયાર વિ૦ [જુઓ રેઢિયાળ દે રડ્ડુ = ખસી પડેલુ] નંધણિયાતુ; રખડાઉ (ઢોર)

રઢિયાળું વિ૦ [સં. રાઢા ઉપરથી]સુંદર;મોહક
રણ ન૦ [પ્રા. રણ્ણ (સ અરણ્ય)] રેતીનુ મેદાન કે પ્રદેશ (૨) રાન, વગડો (૩) [લા] સખત તાપ ૦વખત, ૦વેળા = સખત તાપની વેળા; ઉનાળાના બપોરની વેળા. ૦વગડો પું૦ વેરાન નિર્જન જેવો પ્રદેશ.[રણ વગડે મૂકવું = રણ-વગડામા-નિરાધાર સ્થિતિમાં તજી દેવુ.]૦વાસો પું૦ રણવગડામાં રહેઠાણ; વનવાસ
રૂણ ન૦ [સ ઋણ] દેવુ
રણ ન૦ [સં] યુદ્ધ (૨) લડાઈનું મેદાન [૨ણે રાખવું = લડાઈમા રક્ષણ કરવુ,' સંકટવેળા આણીને વખતે રક્ષણ કરવું કે બચાવી લેવું] ૦ક્ષેત્ર ન૦ રણભૂમિ ૦ગાડી સ્ત્રી૦ લોઢાના બખ્તર વગેરેથી સુસજ્જ, તથા બાહાબૂંધ્યા વટાવી શકે તેવા પૈડાની રચનાવાળી તોપ વગેરેવાળી યાન્ત્રિક ગાડી, 'ટેન્ક' ૦ગીત ન૦ લડાઈનુ ગીત ૦ગોટીલો, ૦ગોળીટો (કા) પુ૦ મુરબ્બેટાટ બાંધી શત્રુને દૃઢ પેઠે ગબડાવવો કે બાવવો તે. ૦છોડ પું૦ [સં રણ+હિં. છોડના; સર૦ હિં.] (સં) શ્રીકૃષ્ણનુ એક નામ (જરાસંધ સાથેના યુદ્ધમાંથી રણભૂમિ છોડીને દ્વારકા નાસી ગયા હોવાથી) ૦છોડરાય પું૦ બ૦ વ૦(સં.) ડાકોરના પ્રસિદ્ધ મંદિરમાં સ્થાપિત (ભગવત્–) સ્વરૂપનુ નામ. ૦જંગ પુ૦ મોટું યુદ્ધ; સખત ઝપાઝપી. ૦જિત વિ૦ યુદ્ધમા જીતનાર ૦ઝીક સ્ત્રી૦ યુદ્ધનો ઝપાટો કે શસ્ત્રાસ્ત્રની ઝડી ;૦તૂર ન૦ લડાઈનુ વાજું; તુરાઈ. ૦થંભ(–સ્તંભ)ક પું૦ યુદ્ધમા મેળવેલી જીતનો સ્મરણસ્તંભ ૦ધીર(–રૂં) પુ૦ યુદ્ધમા ધીર–બહાદુર ૦ધ્વજ પુ૦ યુદ્ધનો વાવટો. ૦બંકો પુ૦ રણશૂરો. ૦ભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦ લડાઈનું મેદાન. ૦મેરી સ્ત્રી૦ રણશિંગા જેવું રણવાદ્ય. ૦રંગ પું૦લડાઈનો રસ–ઉત્સાહ (૨) યુદ્ધ કે તેનું મેદાન. ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ (સં.) યુદ્ધની દેવી, જે વિજય અપાવે છે. વિજયલક્ષ્મી. ૦વટ સ્ત્રી૦ રણક્ષેત્રમાં યોદ્ધાનો ધર્મ–ટેક. ૦વાટ સ્ત્રી૦ રણક્ષેત્રનો રસ્તો (૨) બહારવટું. ૦વાદ્ય ન૦ લડાઈનું વાજું. ૦શિંગડું, ૦શિંગું ન૦ યુદ્ધમા વગાડવાનું તાવડું. ૦શૂર(–રૂં) વિ૦ યુદ્ધમાં બહાદુર. ૦સંગ્રામ પું૦ મોટું યુદ્ધ (૨) રણભૂમિ. ૦સ્તંભ પુ૦ રણસ્તંભ ૦સ્થલ ન૦ લડાઈનું મેદાન, રણભૂમિ ૦હાક સ્ત્રી૦ લડાઈની કિકિયારી · હાકલ કે ગર્જના(–થવી, વાગવી)
રણકવું અ૦ક્રિ૦ [૨વ૦; પ્રા રણક્કાર (સં. રણત્કાર)] રણકારો થવો – કરવો (૨) [લા] પાડાનું બોલવુ
રણકાર(–રો), રણકો પુ૦ [જુઓ રણકવુ] ધાતુની વસ્તુ ખખડવાનો અવાજ (૨) તે અવાજ થઈ ગયા બાદ નીકળ્યા કરતો કંપતો – ભૂંજતો સૂર
રણકું વિ૦['રણકો' ઉપરથી? કે 'રણ' ઉપરથી?] ધૂળ વગરનુ; ચોખ્ખી કઠણ સપાટીવાળું
રણઝણ અ૦[૨વ૦ પ્રા. રણઝણ(સં.રણઝણાય્)] (૨) સ્ત્રી૦ ઝણઝણાટ; ખણખણાટ (–કરવું, –થવું). ૦વું અ૦ ક્રિ૦ (નૂપુર વગેરેનું) ઝણઝણવુ –ખણખણવું –ણાટ પું૦ રણઝણવાનો અવાજ
રણત્કાર પુ૦ [સં]રણકો
રણરણવું અ૦ ક્રિ૦ [૨વ૦; પ્રા. રણરણ (સં. રણરણાય્)] હવા વીંધી જોરથી થતી ગતિનો અવાજ. રણરણાટ પું૦ રણરણવું તે
રણવાસ પું૦[રાણી + વાસ, સર૦હિં રનવાસ] રાણીઓને રહેવાનુ સ્થાન; અંત:પુર.
રણવાસો પુ૦ જુઓ 'રણ' (રેતીનુ મેદાન)મા
રણાંગણ ન૦ [સં] રણભૂમિ
રણિત વિ૦ [સં.] રણકાર કરતું
રણી, –ણિયું વિ૦ [રણ(સં. ઋણ)પરથી]દેવાદાર; રણવાળું (૨) [સ. રણ પરથી] રણશૂરું
રણી સ્ત્રી૦ સોનાનો કકડો(ઘરેણુ કરવા આપેલો) [–પાડવી = સોનુ રૂપુ ગાળી તેના કણ પાડવા.]
રણો પું૦ એ નામની એક જાતનો માણસ (૨) [રાણો? કે 'રણ'=યુદ્ધ પરથી?] એક બડક
રત (ત,) સ્ત્રી૦ ['ઋતુ' ઉપરથી] (૫) ઋતુ
રત વિ૦ [સં] લીન (૨) આસક્ત
રતન ન૦ જુઓ રત્ન (૨) આખની કીકી. [–પાકવું = રત્ન નીપજવું (૨) રતન જેવું ગુણવંતું નીવડવુ (માણસ માટે); એવા

ગુણવતાનો જન્મ થયો (૩) [કટાક્ષમા] બહુમાસ પાકવુ] ૦જ્યોત સ્ત્રી૦ [સ જ્યોતિ, સર૦ મ , હિં] એક વનસ્પતિ –નાગર પુ૦ જુઓ રત્નાકર, –નાણું વિ૦ તેજસ્વી, રત્નાળુ

રતનકાષ્ઠ ન૦ એક છોડ

રતબાવળિયો પુ૦ [રત (સ. રક્ત) + બાવળ] બાવળની એક જાત

રતલ પુ૦ [અ રત્લ] લગભગ સાડી આડત્રીસ રૂપિયાભાર જેટલુ એક અંગ્રેજી વજન –લી વિ૦ રતલનુ,(સ જ્યાવાચક જોડે)અમુક રતલનુ

રતવા પું૦ [સં રક્તવાત] ચામડીનો એક રોગ

રતાદા સ્ત્રી૦['રાતુ' ઉપરથી] લાલાશ

રતાળુ ન૦ [સં. રક્તાલ] એક કંદ

રતાંજ(–દ)ળી (–ળી) સ્ત્રી૦ [સં રક્તચંદન, સર૦ મ] રાતી સુખડ

રતાંધળું વિ૦ [રાત + આંધળું ; પ્રા. રત્તિંધ (સં રાત્र्यन्ध), સર૦ હિં રતૌંધી] રાતે ન દેખે તેવુ

રતિ સ્ત્રી૦ [સ] આસક્તિ, અનુરાગ (૨) પ્રીતિ, આનંદ (૩) કામક્રીડા, સંભોગ (૪) (સ) કામદેવની સ્ત્રી ૦નાથ, ૦પતિ પું૦ (સં) કામદેવ

રતિકા સ્ત્રી૦ [સ] ઋગ્વેદ શ્રુતિનો એક પ્રકાર

રતી સ્ત્રી૦ [સ રક્તિકા] ચનોઠી જેટલુ કંઈ કે વજન (૨) વાલ, તોલાથી નાનું એક વજન ૦પૂર, ૦ભાર વિ૦ રતી જેટલુ (૨) જરાક

રતુંબડું, રતૂંબડું વિ૦ ['રાતુ' ઉપરથી] લાલાશપડતુ

રતોંધ(–ધા)ઈ અ૦['રાત' ઉપરથી]રાતે ને રાતે

રત્ન ન૦ [સં] કીમતી પથ્થર (મણિ વગેરે) (૨) દરેક જાતિમા ઉત્કૃષ્ટ વસ્તુ (૩) સમુદ્ર વલોવતા નીકળેલી ૧૪ વસ્તુઓમાની દરેક (લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વંતરી, ચંદ્રમા, કામદુધા, ઐરાવત, રંભા વગેરે દેવાંગનાઓ, ઉચ્ચૈ.શ્રવા, અમૃત, સારંગધનુષ, પાંચજન્ય શંખ અને હલાહલ). ૦કર પુ૦ એક છંદ ૦ગર્ભા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ૦ચિંતામણિ પુ૦ચિંતામણિ. ૦જડિત વિ૦રત્નોથી જડેલું ૦માલા સ્ત્રી૦ [સં] મણિઓની માળા કે હાર –ત્નાકર પુ૦[+આકર] રત્નોની ખાણ, સમુદ્ર –ત્નાવલી સ્ત્રી૦ [+ આવલી] રત્ન-માલા. –ત્નાળું વિ૦ રત્નવાળુ

રથ પુ૦ [સં] ઉપર ઘુમ્મટ જેવા છત્રવાળુ એક વાહન (૨) લડાઈની ગાડી [–જોડવો = બળદ કે ઘોડાં જોડીને રથને સવારી માટે તૈયાર કરવો] ૦કાર, ૦ઘડો પુ૦ રથ બનાવનાર, સુતાર ૦ત્ર(–ત્યા)ણ સ્ત્રી૦ અંધાડ સુદ બીજનો તહેવાર, જ્યારે દેવને રથમા બેસાડી ફેરવે છે –ધાંગ ન૦ [સં] રથનું પૈડું –ચક્ર –ધાંગપાણિ પુ૦ [સં] (સ) હાથમા ચક્ર ધારણ કરનાર – વિષ્ણુ –થી પું૦ રથમા બેસી લડનાર યોદ્ધો (૨) એક હજાર યોદ્ધાઓ સાથે એકલો લડનાર યોદ્ધો

રથોદ્ધતા સ્ત્રી૦ [સં.] એક છંદ

રથ્થડ પું૦ [સં સ્તર ઉપરથી] ભીંત્રી અને છાણનુ જાડું લીપણ (૨) રેંચળ

રથ્યા સ્ત્રી૦ [સ] ઘોડી રસ્તો, રાજમાર્ગ

રદ(ન) પુ૦ [સં] દાંત

રદ વિ૦ [અ રદ્દ] નકામું, બાતલ કરેલું [–કરવું, જવુ, થવું]. ૦બદલ(–લી) સ્ત્રી૦ એક રદ કરી બીજું પસંદ કરવુ કે બદલવુ તે. ૦બાતલ વિ૦ નકામું

રદિયો પુ૦ ['રદ' ઉપરથી] કહેલી વાતને રદ કરે તેવો સામો જવાબ (–આપવો)

રદીફ સ્ત્રી૦[અ] ગઝલમા દરેક બેતની પાછળ વારંવાર આવતો શબ્દ

રદ્દી વિ૦ [જુઓ રદ, સર૦ હિં , મ] નકામું

રનવન વિ૦ [રન ('રાન', 'વેરાન') + વન] અસ્તવ્યસ્ત, છૂટું છવાયું [–થવું = અસ્તવ્યસ્ત થવુ, ખેદાનમેદાન થવુ (૨) હિંમત છૂટી જવી]

રનોડી વિ૦ ['રાન' ઉપરથી] રાની, જંગલી

રન્નાદે સ્ત્રી૦ [સં રન્દલા] (સ) સૂર્યની પત્ની (૨) ટોપલીમા જવારા વાવીને દેવી બેસાડે છે તે (જનોઈ દે લગ્ન વખતે)

રપા(–પે)ટી સ્ત્રી૦, –ટો પુ૦ [જુઓ રપેટવુ, સર૦ મ. રપાટા, હિ રપટ્ટા] આંટો, ફેરો (૨) લાંબી દોડ, ગબડી (૩) રપેટવુ – થપ્પડ તે [–મારવી, દેવી, લગાવવી = દોડી જવુ (૨) આંટો ખાવો, ફેરો મારવો. –માં લેવું = બરાબર કામમા લેવુ –રગડવુ]

રપેટવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. રપ્પ (સં આક્રમ્), સર૦ હિં. રપટના, મ. રપટણે] ખૂબ જોસથી દોડાવવું (૨) ખૂબ મહેનત કરાવી થકવવું

રપેટી સ્ત્રી૦, -ટો પું૦ જુઓ રપાટી (રપેટો મારવો, દેવો, લગાવવો)

રફત સ્ત્રી૦ [અ રક્તઃ સ૦ ૦ રફ્ત] પ્રીતિ; સ્નેહ (૨) મહાવરો

રફતે રફતે અ૦ [ફા] ધીરે ધીરે; થોડે થોડે

રફાઈ સ્ત્રી૦ [અ રફઅ] ઉન્નતિ; ઉત્કર્ષ (૨) [જ્ઞાનોન્મુખ થવા] આત્મબલિદાન (૩) મુસલમાન ફકીર ચપ્પુ, સોયો વગેરે શરીરમા ભોંકે છે તે

રફીક પું૦ [અ.] ભાઈબંધ

રફુ વિ૰ [અ. રફઅ] નાઠેલુ, પલાયન કરી ગયેલું [-થઈ જવું]. ૦ચક્કર વિ૦ [સર૦ ૦ ૦, હિં. રફૂચક્કર] પલાયન કરી ગયેલુ (૨) ન૦ શત્રુએ કરેલુ નુકસાન (૩) પ્રપંચ; કાવતરું [-કરી જવું, થઈ જવું=નાસી જવુ]

રફૂ પુ૦ [અ.] તૂણવાનુ કામ ૦ગર પું૦ તૂણનાર, તૂણિયો ૦ગરી સ્ત્રી૦ તૂણવાનો ધંધો

રફેદફે અ૦ [અ. રફઅદફઅ, સર૦ હિં. રફાદફા મ.] ખરાબખસ્ત કનાકાતિયા, અસ્તવ્યસ્ત

રબ્બ પું૦ [અ રબ્બ] પરમેશ્વર, પરવરદિગાર

રબડી સ્ત્રી૦ [હિં] બાસૂદી

રબર ન૦ [ઇં] એક ઝાડના રસનો બનતો પદાર્થ

રબાબ ન૦ [અ] એક તતુવાદ્ય; રબાબ

રબારી પું૦ [સર૦ દે. રબ્બારી=દૂત; સંદેશવાહક, સર૦ ફા રાહબર] ભરવાડ જેવી એક નાતનો માણસ -રણ સ્ત્રી૦ રબારી નાતની સ્ત્રી

રબી(-બી) પુ૦ [અ] વસંતઋતુ કે ત્યારનો રબીપાક. ૦પાક પું૦ શિયાળુ પાક ૦ઉલઅવ્વલ પુ૦ [+ઉલઅવ્વલ (અ.)] હિજરી સનનો ત્રીજો મહિનો ૦ઉલઆખર પું૦ [+ ઉલઆખિર (અ)] હિજરી સનનો ચોથો મહિનો

રબ્બહ(-૨) ન૦ જુઓ રબ્બર

રભસ પુ૦ [સ.] ઉતાવળ, વેગ

રમકઝમક સ્ત્રી૦ [રમક (હિં રમકના=ઝૂલવુ ઝૂલતુ ચાલવું) + ઝમક] ઝાઝર રમઝમ ઠમકે તેમ લટકાથી ચાલવું તે

રમકડું ન૦ ['રમવું' ઉપરથી, (સં. રમક)] નાના છોકરાને રમવાની વસ્તુ [-થઈ રહેવું, બની જવું=રમકડા જેવું પરવશ-નચાવે તેમ નાચનાર થવું] [લગાવવું

રમકાવવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] જોરથી મારવું-

રમખાણ ન૦ મારફાડ; તોફાન, ધિંગાણું. [-મચાવવું, માંડવું, વાળવું=મોટુ તોફાન -કોળાહળ કે કેર કરવા] -ણિયું વિ૦ રમખાણ મચાવે તેવુ

રમચિ(-જિ)યું ન૦ ['રમચી' ઉપરથી] રમચી પલાળવાનુ લાકડાનુ બામણુ (સુતારનુ)

રમચી(-જી) સ્ત્રી૦ [સં રંજ્=લાલ રંગ થવો ઉપરથી ?] સોનાગેરુ, એક જાતની લાલ માટી

રમજાન પું૦ [અ] હિજરી સનનો નવમો માસ. -નિયું વિ૦ રમજાન માસમા ઉપવાસ કરનારું

રમજિયું, રમજી જુઓ રમચિયુ, રમચી

રમઝોલ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ. રમઝોલા=ઝાઝર] સ્ત્રીના પગનુ એક ઘરેણું

રમઝટ સ્ત્રી૦['રમ' રવ૦ ઉપરથી ?]તડામાર ઝડી

રમઝમ સ્ત્રી૦ [રવ૦] નૂપુરનો અવાજ (૨) અ૦ રમઝૂમ. ૦વુ અ૦ક્રિ૦ રમઝમ અવાજ થવો. -ટ પુ૦ (ઉતાવળી ચાલથી થતો) ઝાઝરનો રમઝમ અવાજ

રમણ પુ૦ [સ.] કાંત, પતિ (૨) ન૦ રમવુ તે; વિલાસ, ક્રીડા. [રમણે ચડવું=રમતમાં ઘેલું થવું (૨) (ઘેલછા જેવુ લાગે ત્યા સુધી) જોશમા આવવું, ઊડેલ કે વાયેલ તબિયતનુ થવુ]

રમણબુઝારું ન૦ [સર૦ મ. રગડમલ્લ=જાડું -મોટું, ઢગવહા વિનાનું પાત્ર] માટીનુ જાડુ ઢાંકણ (૨) [લા] તેના જેવુ બેડોળ, ઢગવડા વિનાનુ કાંઈ પણ [વેરણબેરણ

રમણભમણ અ૦[રમવુ+ભમવુ]અસ્તવ્યસ્ત;

રમણા,-ણી સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી

રમણીક,-ય [સ] વિ૦ મનોહર -યતા સ્ત્રી૦

રમણું ન૦ [સં. રમ્ ઉપરથી, સર૦ મ. રમણા] ખુલ્લી જગા, ચોગાન (૨) ઘાસ કે કડકે હોય ત્યારે વચ્ચે મુકાતુ પહોળુ પગથિયુ (૩)

આરસાખનો એક ભાગ (૪) ક્રીડા

રમત સ્ત્રી૦ ['રમવું' ઉપરથી] ખેલ; ક્રીડા: ગમ્મત (૨) રમવાની રીત (ગિલ્લીદંડો, શેતરંજ વગેરે) [**–રમવા બોલાવવું** = (જમાઈને) પરણ્યા પછી પહેલી વાર જમવા બોલાવવું (એક રીત) **–કરવી** = કામની રીતે કામ ન કરતા તેની સાથે ખાલી ખેલવું–વખત બગાડવો **–રમવી** = રમવું, ખેલવું (૨) ખેલ ખેલવો, દાવ નાખવા (૩) યુક્તિ કરીને છેતરવું] **૦ગમત** સ્ત્રી૦ જુદી જુદી જાતની રમતો, ખેલ, ક્રીડા. **૦રોળિયું, ૦રોળું** ન૦ નકામી ગબડપટ્ટી **૦વાત** સ્ત્રી૦ સાવ સહેલી, રમત જેવી વસ્તુ કે કામ, રમતા રમતા સધાય એવું તે. **–તારામ** પુ૦ [સર૦ મ] એક ઠેકાણે ટકીને ન રહેનાર, બધે રખડ્યા કરનાર **–તિયાળ, –તીલું** વિ૦ રમતમાં જ ચિત્તવાળું **–તું** વિ૦ 'રમવું'નું વ૦કૃ૦ (૨) ક્ષુદ્ર, અધમરહિત (૩) મોકળું, ખુલ્લું(૪)ઢીલું, તંગ નહિ એવું [**–કરવું** = તંગ નહીં એવું બનાવવું (૨) કાણું મોટું બનાવવું (૩) મારવું **–પડવું** = જોઈએ તેથી વધુ મોટું થવું. **–મૂકવું, મેલવું** = છૂટું મૂકવું (૨) બાંધ્યા વધ કરવાને બદલે પ્રાણીને દેવીના સ્થાનકે છૂટું મૂકવું **–રહેવું** = તંગ નહીં એવું રહેવું **–રાખવું** = તંગ નહીં એવું રાખવું] [લીન

રમશાણ વિ૦[સં] રમી રહેલું; આનંદ માનતું,

રમરમ પુ૦ [રવ૦] એવો અવાજ (૨) જીભ ઉપર થતો રવરવાટ (૩) અ૦ એવો અવાજ થાય તેમ (૪) જીભ ઉપર રવરવે તેમ. **૦વું** અ૦ક્રિ૦ રમરમ અવાજ કરવો (૨) જીભ ઉપર રવરવાટ કરવો **-માટ** પું૦ રમરમવું તે **–માવવું** સ૦ક્રિ૦ 'રમરમવું'નું પ્રેરક (૨) જોરથી મારવું

રમલ(–ળ) પુ૦ [અ રમ્લ, સ રમલ] પાસા ફેંકી ભવિષ્ય જોવાની વિદ્યા (૨) તેના પાંચ વાતુના પાસા **–શી(–ળી)** પુ૦ રમળ ફેંકી ભવિષ્ય કહેનાર

રમવું અ૦ક્રિ૦ [સ રમ્] ખેલવું (૨) આનંદ માનવો (૩) મનમા કે યાદદાસ્ત પર સતત હોવું – ત્યાંથી ન ખસવું કે ભુલાવું જેમ કે, વાત રમ્યા કરવી, રમી રહેવી (૪) કામક્રીડા કરવી (૫) તમાશો – ખેલ કરવો (ભવૈયા) (૬) દાવ ખેલવો (પાસા, પત્તા) (૭) લાડ કરવું (૮) નકામું રખડવું, રઝળવું [**રંગે રમવું** = ક્રીડા કરવી (૨) કામક્રીડા કરવી **દાવ રમવો** = યુક્તિ કરવી, પેતરો રચવો **રામ રમી જવા** = મરણ સુધીનું સંકટ આવવું, આવી બનવું **રમી રહેવું, રમ્યા કરવું** = (મનમાં–દિલમા) હંમેશા વ્યાપી રહેવું, ન ભુલાવું.]

રમસ્તળ, રમસ્તાન ન૦ રમખાણ; તોફાન (**–કરી મૂકવું, મચાવવું**)

રમા સ્ત્રી૦ [સં] સુંદર સ્ત્રી (૨) [સં] લક્ષ્મી. **૦કાંત, ૦નાથ, ૦પતિ** પુ૦ (સં) વિષ્ણુ પ્રભુ

રમાડવું સ૦ક્રિ૦ 'રમવું'નું પ્રેરક (૨) [લા] પટાવવું, ફોસલાવવું, છેતરવું [**રમાડી જવું** = છેતરી જવું. **રમાડી દેવું** = મારી નાખવું]

રમાડો પુ૦ ['રમાડવું' ઉપરથી] ગમ્મત; વિનોદ, આનંદ

રમૂજ સ્ત્રી૦ [અ. રુમૂજ] મન ખુશ થાય તેવી ગમ્મત (૨) મશ્કરી વિનોદ [**–આવવી, પડવી**] **૦દાર** વિ૦ રમૂજવાળું **–જી** વિ૦ ગમતી, વિનોદી

રમેશ પુ૦ [સં] જુઓ રમાપતિ

રમ્ય વિ૦[સં] રમણીય **–ત્યા** સ્ત્રી૦ રાત્રિ (૨) મધ્યાશ્રુતિનો એક અવાંતર ક્ષેદ

રયણ(–ણી–ની) સ્ત્રી૦[પ્રા રયણી(સં રજની)] + રાત્રી [ગરમીની અસર

રવ પુ૦ [સં]તાન, ઉમંગ(૨)સ્ત્રી૦ (સં)ગરમી,

રવ પું૦ [સં] અવાજ [રવૈયો

રવઈ સ્ત્રી૦ [દે રવય, સર૦ મ રવી] નાનો

રવડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રડવડવું] આથડવું; રખડવું [**રવડી જવું, રવડી પડવું** = રખડતા રહી જવું, નિષ્ફળતા મળવી, ઠેકાણું ન પડવું (નોકરી઼ઇ૦) **રવડી મરવું** = (નિરર્થક) રખડી રખડીને થાકી જવું]

રવ(–વ)ૈ સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ હિં રવકના = જલદીથી આગળ નીકળવું] (સં) હોડ, શરત

રવરવ અ૦[સર૦ મ] રવરવે તેમ. **૦વું** અ૦ક્રિ૦

ચચરવું (૨) અવાજ સાથે (જ્વાળાની જેમ) ગતિમાન દેખાવું. **–વાટ** પુ૦ રવરવવું તે

રવલીચંપક વિ૦ [રવલી (રેવતી નક્ષત્ર) + પંચક (તે નક્ષત્રમા જન્મેલુ)] ઢાધારંગું; ઘેલું (૨) ઉધમાતિયુ, વતીપાતિયુ

રવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. રવ ઉપરથી] અવાજ કરવો

રવંડા પું૦ બ૦ વ૦ [ફા. રવંદહ] ('પકડવું' જેડે શ૦ પ્ર૦મા) ચાલ્યુ જવું, અગિયારા ગણવા તે [ચાલુ; પ્રચલિત

રવા વિ૦ [ફા.] યોગ્ય, ઘટિત (૨) [ફા. રવાં] ચાલુ; પ્રચલિત

રવાજ પું૦ [જુઓ રવાબ] રવાબ, એક તતુવાદ્ય

રવાડો પુ૦ [ફા. રવાં ઉપરથી] ખોટ્રી આદત; છંદ (૨) એક છંદ (?)

રવાદાર વિ૦ [રવો +દાર] દાણાદાર

રવાદાર વિ૦ [ફા.] યોગ્ય તરીકે સ્વીકારનાર –કબૂલ રાખનાર (૨) સંબધી, હિતૈષી. **૦ગી, –રી** સ્ત્રી૦ તરફદારી (૨) સોપેલી ચીજમાથી થોડું કાઢી લેવું તે, છૂપી દલાલી

રવાનગી સ્ત્રી૦ [ફા] જવું–રવાના થવું તે, વિદાયગીરી (૨) તે વખતે આપેલી ભેટ (૩) પરગામ રવાના કરવું – મોકલવું તે

રવાના(–ને) અ૦[ફા.] મોકલેલુ, વિદાય કરેલું [**–કરવું** = મોકલવું (૨) વિદાય કરવું. **–થવું** = મોકલાવું (૨) જવુ]**–નાચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ માલ બહાર લઈ જવાની પાવતી [થતો (શ૦૬)

રવાનુકારી વિ૦ [સં] અવાજના અનુકરણથી

રવાને અ૦ જુઓ રવાના

રવાબ પુ૦ [સર૦ ફા. રવાં = ચાલુ, પ્રચલિત] શિરસ્તો; ધારો (૨) જુઓ રબાબ

રવાલ સ્ત્રી૦ [ફા. રહવાર, સર૦ હિં રહવાલ] ઘોડા તથા બળદની (અમુક એકધારા વેગવાળી) એક પ્રકારની ચાલ (૨) [જુઓ રવો] ઢાળકી પાડયા પછી રેજીમા રહેલો ભૂકો. **૦દાર** વિ૦ રવાલમા ચાલનાર

રવાશ સ્ત્રી૦['રવ' ઉપરથી ?](કા.)કારમી ચીસ

રવિ પું૦ [સ] સૂર્ય (૨) રવિવાર. **૦કાંત** પું૦ સૂર્યકાંત મણિ (તેના ઉપર સૂર્યના કિરણ પડતાં કે દ્રિત થઈ નીચેની વસ્તુમા આગ લાગે છે). **૦વાર** પું૦ (સં.) અઠવાડિયાનો એક દિવસ **૦વારું** વિ૦ રવિવારે આવતુ કે શરૂ થતું

રવી વિ૦ જુઓ રબી

રવેશ પું૦ [ફા. રવિશ] માળનો બહાર પડતો ભાગ; ઝરૂખો (૨) રિવાજ; ધારો –શી સ્ત્રી૦ મકાનનો રવેશ નીચેનો પરસાળ પહેલાનો અડાળી જેવો ભાગ (ચ.)

રવેળા વિ૦ સ્ત્રી૦ ['રવડવું' ઉપરથી ?] નવરી અને ઘેર ઘેર ભટકતી (સ્ત્રી)

રવૈયું ન૦ ઘણુ નાનું વે ગણ (૨) ઉપરથી થોડું ચીરી, મસાલો ભરી કરાતુ – ભરતનું શાક

રવૈયો પુ૦ [જુઓ રવઈ] દહી વલોવનારો વાસ (૨) [ફા. રવિય્યહ] શિરસ્તો

રવો પું૦[સર૦હિં ,મ રવા (સં. લવ ?)] દાણાદાર લોટ (૨) ધાતુનો રસ જમી જઈ બનેલો દાણો (૩) ગોળની ચાકી

રવ્વડ સ્ત્રી૦; ન૦ (કા) જુઓ રવડ

રશ(–સ)ના સ્ત્રી૦ [સં] જીભ (૨) દોરડું (૩) લગામ, રાશ (૪) મેખળા. **૬ દોરો**

રશિયા પું૦(સ)યુરોપની પૂર્વે અને એશિયાની ઉત્તરે સર્જંગ પથરાયેલો દેશ **–યન** વિ૦ [ઈ] રશિયાનું કે તેને લગતુ (૨) પુ૦ તેનો વતની (૩) સ્ત્રી૦ તેની ભાષા

રશ્મિ પું૦, ન૦ [સ] કિરણ (૨) લગામ, રાશ

રસ પુ૦ [સં] જીભથી માલૂમ પડતો સ્વાદ (ખાટો, ખારો, ગળ્યો તીખો, કડવો, તૂરો. એ ૭) (૨) શરીરની સાત ધાતુઓમાની પ્રથમ અનુ પ્રથમ રૂપાતર (જેમાથી પછી માંસ, મેદ, વીર્ય વગેરે સાત બને છે) (૩) કાવ્ય જોવા સાભળવાથી થવાથી ભાવોનો ઉદ્રેક થતાં થતો અલૌકિક આનદ (શૃગાર, હાસ્ય, કરુણ, વીર, રૌદ્ર, ભયાનક, અદ્‌ભુત, બીભત્સ, અને શાત એ નવ પ્રકારનો) (૪) પ્રીતિ, આનદ (૫) મમત, સરસાઈ (૬) દ્રવ, પ્રવાહી (૭) વનસ્પતિ કે ફળનુ પ્રવાહી (૮) સાર, સત્વ (૯) લાભ, નફો (૧૦) સોનુ રૂપું વગેરે ધાતુને ઓગાળીને કરેલુ પ્રવાહી (૧૧) પારો (૧૨) પારા, ધાતુઓ વગેરેની ભસ્મ [**–આવવો** = જુઓ રસ પડવો **–ઉતારવો** = (હાથનો) માર મારી ઠંડા પડવુ, મારની ચળ ભાગવી (૨)

[પગનો] ફોગટ ધક્કો ખાઈ પાછુ આવવું (૩) ઘણા વખત સુધી ઊભુ રહેવુ (૪) [બ્રહ્મનો] હદથી જ્યાદે બોલવુ, જેમ તેમ બકયા કરવું (૫) બકવા દેવી. -ઊતરવો = અતિશયોક્તિ કરવી (૨) સોન્સે ચડવો [પગે] (૩) વૃષણમા પાણી ભરાવું કે તેનો સોજો આવવો (૪) બહુ ચાલવાથી કે ઊભા રહેવાથી થાકી જવુ(૫)'રસ ઉતારવો'નુ કર્મણિ -કાઢવો = વનસ્પતિ કે ફળનું પ્રવાહી નિચોવી લેવુ(૨)તત્ત્વ જણી લેવુ -ચડવો = મનમે ચડવુ, જીદે ચડવુ -જામવો = કાવ્યરસની જમાવટ થવી(૨) મજા પડવી(૩) રસ ઠરી જવો -પડવો = સ્વાદ લાગવો (૨) મજા પડવી (૩) પ્રવાહીનુ પડવુ -મૂકવો = રસિક બનાવવું **રસે ચડવું, રસે ભરાવુ** = મનમે ચડવું, કસે ભરાવુ] ૦કપૂર ન૦ સફેદ રંગની એક ઉપધાતુ (વૈદક) (૨) પારો મારીને કરેલુ એક રસાયન. ૦કસ પુ૦ સાર, સત્ત્વ, કસ. ૦કેલિ સ્ત્રી૦ વિહાર, ક્રીડા ૦ક્ષતિ સ્ત્રી૦ રસની ક્ષતિ-ભંગ ૦ગુલ્લું ન૦,૦ગુલ્લો પુ૦ એક બંગાળી મીઠાઈ(૨)[લા]તેના જેવો, ગોળ મટોળ માણસ ૦ઘેલું વિ૦ ભાવ કે આનદથી કે તે માટે ઘેલુ બનેલું. ૦જ ન૦ આથો, દહીં ઇ૦મા જન્મનો જીવનો પ્રકાર ૦જ્ઞ વિ૦ રસ ઓળખનાર – સમજનાર (૨) પુ૦ તેવો માણસ (૩)રસાયની વૈદ્ય ૦જ્ઞતા સ્ત્રી૦ ૦જ્ઞત્વ ન૦, ૦જ્ઞાન ન૦ રસનું જ્ઞાન–સમજ ૦ણિયો પુ૦ ઢોળ ચઢાવનાર; રસનાર ૦દાર વિ૦ રસવાળુ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ રસની–કાવ્યાનદની દૃષ્ટિ ૦ધર પુ૦ મેઘ ૦ના સ્ત્રી૦ જુઓ રશના. ૦નિષ્પત્તિ સ્ત્રી૦ રસની ઉત્પત્તિ ૦ને દ્રિય સ્ત્રી૦ [રસના + ઇદ્રિય] જીભ ૦પોયણી સ્ત્રી૦ બાળકોને થતુ એક જાતના ઝાડાનુ દર્દ ૦બસ વિ૦ રસથી પરિપૂર્ણ ૦બસવું અ૦ ક્રિ૦ રસબસ થવુ ૦બીજ ન૦ રસનિષ્પત્તિનુ બીજ ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ રસ સમજવાની શક્તિ – ભાવના, રસજ્ઞતા, 'એસ્થેટિક સેન્સ'. ૦બોળ વિ૦ રસબસ ૦ભર્યું વિ૦ રસથી ભરેલુ ૦ભંગ પુ૦ રસમા ભંગ પડવો તે, રસક્ષતિ ૦ભેર અ૦ રસપૂર્વક, હોંશભેર. ૦મય વિ૦ રસરૂપ;રસથી પરિપૂર્ણ. ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ રસના અંગો લક્ષણાદિનુ નિરૂપણ ૦રાજ પું૦ શૃંગાર રસ (૨) પારો (૨) (સ.) કામદેવ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ રસપૂર્ણ, રસવની (૨) સ્ત્રી૦ જીભ ૦વંતી સ્ત્રી૦ એક ઔષધિ ૦વાહ પું૦ ઈર્ષા, મરસાઈ ૦વાહિની સ્ત્રી૦ અન્નના રસને લઈ જનારી નાડી ૦વાહિની વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦વાહી વિ૦ રસનુ વહન કરતુ, રસિક ૦વિકાર પુ૦ એક રોગ ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ જુઓ રસબુદ્ધિ ૦શાસ્ત્ર ન૦ રસાયન-શાસ્ત્ર (૨) કાવ્યાદિ કલાના રસનું શાસ્ત્ર; રસમીમાસા ૦શાલા(ળા) સ્ત્રી૦ રસાયની પ્રયોગશાળા, 'કેમિકલ લેબોરેટરી' ૦સિંદૂર ન૦ પારાનુ એક રસાયન

રસદ સ્ત્રી૦ [ફા] પાકનો હિસ્સો (૨) લશ્કરની ખોરાકી કે તેની સામગ્રી

રસના, -નેંદ્રિય જુઓ 'રસ'મા

રસમ સ્ત્રી૦ [અ રસ્મ] રીત, રિવાજ

રસવટ સ્ત્રી૦[રસ(= મમત) + વટ્ટુ]વેર,અદાવત

રસવું સ૦ક્રિ૦ [સં રસ્] ઢોળ – ઓપ ચડાવવો (૨) સુશોભિત કરવુ

રસસિંદૂર ન૦ જુઓ 'રસ'મા

રસળવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રઝળવુ] ઢીલ કરવા નકામા આમ તેમ ફર્યા કરવુ

રસળાગી(-જી) સ્ત્રી૦, -ટ્ટુ પું૦ રસળવુ તે, નકામો વખત કાઢવો તે

રસા સ્ત્રી૦ [સ] પૃથ્વી

રસાકસી(-સી) સ્ત્રી૦ [રસો (તારવુ) + કસવુ (ખેંચવુ)] જડસપૂર્વક બે ચાર્યે ચી; ગજગ્રાહ જેવી સ્પર્ધા

રસાતલ(-ળ) ન૦ [સ] પાચમું પાતાળ [-ઘાલવું = ખરાબખરત કરવુ, પૂરી પાય માલી કરવી. -જવું, વળી જવુ = વિનાશ થવો (૨) નિર્વંશ જવો પૃથ્વી રસાતળ જવી = ગજબ થવો, દુનિયા ઊંધીચત્તી થવી]

રસાત્મક વિ૦ [સ] રસવાળુ (૨) પ્રવાહી

રસાત્મા પુ૦ [સં] રસસ્વરૂપ ઈશ્વર

રસાદાર વિ૦ [રસો + દાર] રસાવાળું

રસાળેાળ સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ફૂળે – રસાતળ જાય તેમ [–ધાલવું = ખરાબખસ્ત કરવું]
રસાભાસ પું૦ [સં] કાવ્યમા અનુચિત વિષય કે સ્થાનને લક્ષીને ઉપજાવેલેા રસ (જેમ કે, ગુરુપત્ની સાથેના વ્યભિચારનેા)
રસાયણ, –ન ન૦ [સં.] ધાતુ, પારા વગેરેની ભસ્મનાળી ઔષધિ (૨) જરા અને વ્યાધિ દૂર કરનાર ઔષધ (૩) રસાયનવિદ્યા ૦(–ન) વિદ્યા સ્ત્રી૦ ધાતુ, પારેા વગેરે મારવાની કે તાબુ વગેરે હલકી ધાતુઓનુ સેાનુ બનાવવાની વિદ્યા (૨) રસાયણશાસ્ત્ર. ૦(–ન)શાસ્ત્ર ન૦ ભૌતિક પદાર્થોના તત્ત્વો તથા તેમના પરિવર્તનનાં પરિણામેાની ચર્ચા કરતુ શાસ્ત્ર, 'કેમિસ્ટ્રી' (૨) રસાયનવિદ્યા –ણી(–ની) વિ૦ રસાયણ સબધી (૨) પું૦ રસાયનશાસ્ત્રી
રસાલ પું૦ [સ] આંબેા (૨) સ્વાદવર્ધક ચીજ કે મસાલેા (૩) વિ૦ જુએ રસાળ
રસાલદાર પુ૦ [જુએ રિસાલદાર] ઘોડેસવાર ટુકડીનેા નાયક
રસાલેા પું૦ [અ રિસાલહ] ઘોડેસવાર પલટન (૨) અમલદાર કે શ્રીમતના પરિજન, પરિવાર વગેરે (૩) નિબંધ, પુસ્તક
રસાવહ વિ૦ [સં] રસ ઉત્પન્ન કરે એવું
રસાસ્વાદ પું૦ [સં] રસ ચાખવેા તે
રસાળ સ્ત્રી૦ ['રસ' ઉપરથી ?] કૂવાના પાણીના માપનેા આંક (૨) પું૦ જુએ રસાલ
રસાળ(–ળું) વિ૦ ['રસ' ઉપરથી] રસવાળુ (૨) ફળરૂપ
રસિક વિ૦ [સ] રસવાળુ ; રસપૂર્ણ (૨) રસિયું, ભાવુક, રસજ્ઞ(૩)પુ૦ તેવેા માણસ ૦તા સ્ત્રી૦. –કા સ્ત્રી૦ રસજ્ઞ સ્ત્રી (૨) રસીલી સ્ત્રી (૩) જીભ
રસિત વિ૦ [સં.] ચાખેલું (૨) રસયુક્ત (૩) અવાજ કરતુ, ગાજતુ (૪) રસેલુ, ઢોળવાણુ
રસિયું વિ૦ [પ્રા રસિઅ (સ રસિક)] રસે ઊભરાતુ, રસ માણવાને ઉત્સુક (૨) રસ અનુભવનારુ (૩) રસે ચડનારું, ચટકીલુ –ણ વિ૦ સ્ત્રી૦. –ણેા પું૦ (સ) કૃષ્ણ
રસી સ્ત્રી૦ [દે. રસિઆ] પરુ, તેના જેવું પાણી (૨) રેાગના જંતુઓની બનાવેલી દવા (જેને સેાયવાળી ચિચકારી વડે શરીરમાં દાખલ કરે છે) [–મૂકવી]. (૩) [પ્રા. રસ્સિ] દેારડી
રસીદ સ્ત્રી૦[ફા.] પહેાચ,પાવતી [–આપવી, –કાઢવી = પહેાચ લખી આપવી –બનાવવી = રસીદ લખીને તૈયાર કરવી –લખવી = પહેાચ્યાની લેખિત ખબર આપવી]
રસીલું વિ૦ ['રસ' ઉપરથી, સર૦ હિં રસીલા] રસ ભેાગવવા ઉત્સુક, રસિયુ (૨) છબીલુ; સુદર (૩) રસથી ભરેલુ, સ્વાદિષ્ટ
રસૂલ પુ૦ [અ] પેગંબર –લેખુદા પુ૦ ખુદાનેા પેગંબર
રસેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [સ] જીભ
રસેશ(–શ્વર) પું૦ [સં] (સ) શ્રીકૃષ્ણ
રસેા પુ૦ ['રસ' ઉપરથી, સર૦ હિં રસા] અથાણું, શાક, મુરબ્બા વગેરેનેા મસાલાવાળેા જાડેા રસ (૨) [પ્રા. રસ્સિ] જાડું દેારડું
રસેાઇયેા પુ૦ ['રસેાઈ' ઉપરથી, સર૦ હિં. રસેાઇયા] રસેાઈનેા ધંધેા કરનારેા પુરુષ. –ણ સ્ત્રી૦ સ્ત્રી રસેાઇયેા
રસેાઈ સ્ત્રી૦ [અપ૦ રસોઇ; પ્રા રસવઈ (સં. રસવતી)] રાંધણ (૨) રાંધેલુ અન્ન ભેાજન. ૦પાણી ન૦ ભેાજન કે તેને લગતુ કામ. –ઘું ન૦ રસેાઈ કરવાની જગા
રસેાળી સ્ત્રી૦['રસ' ઉપરથી, સર૦ હિ રસૌલી] શરીરની સપાટી ઉપર ઊપસી આવેલી ગાંઠ (–થવી, –નીકળવી)
રસ્તેા પુ૦ [ફા રાસ્તહ, સર૦ હિં , મ રસ્તા] માર્ગ: રાહ (૨) [લા] ઉપાય, ઇલાજ. [**રસ્તામાંની ધૂળ** = કાંઈ નહી, કાંઈ. **રસ્તામાં પડવું** = ઝટ મળી જાય તેવી દશામા કે નકામુ યા અરક્ષિત હેાવુ **રસ્તે ચડવું** = માર્ગ પર આવવુ, માર્ગે પડવું (૨) રાગે પડવું. બરાબર ચાલુ થવુ **રસ્તે પડવું** = ચાલવા માંડવુ, જતા રહેવુ (૨) રીતમા આવવુ, નેાકરીધંધે લાગી જવુ (૩) સરાડે ચડવુ, રાગે પડવુ **રસ્તે પાડવું**, **લગાડવું**=દિશા બતાવવી(૨)ઉદ્યમે વળગાડવુ. **રસ્તેા કાઢવેા** = ઉપાય કરવેા, માર્ગ કાઢવેા. **–કાપવેા** = અંતર વટાવવુ, મજલ કરવી.

-ખુલ્લો હોવો = ચાલી જવાની સરળતા હોવી; જવામા અંતરાય ન હોવો -ચીરવો = રસ્તો ઓળંગવો, રસ્તાની આરપાર જવુ -ચૂકવો = આડે રસ્તે ચડી જવુ -પકડવો = ચાલ્યા જવુ (૨) માર્ગ રચી કાઢવો -પાડવો = માર્ગ બનાવવો (૨) રિવાજ પાડવો -લેવો = જવુ, -ને માર્ગે જવું]

રસ્સી સ્ત્રી૦ [પ્રા. રસ્સિ (સં.રશ્મિ), સર૦ હિં ,મ] રસી, દોરડી -રસો પુ૦ રસો, જાડું દોરડું

રહસ્ય ન૦ [સં] એકાંત, નિર્જન સ્થાન -રસ્ય ન૦ છૂપો ભેદ (૨) મર્મ, તત્ત્વ

રહાણુ (ણ,) સ્ત્રી૦ [સ રશ્મિ પરથી ?] (ચ) સગ્નિનો હળવો તાપ [માડીને રહેવુ તે

રહાવટ સ્ત્રી૦ ['રહેવુ' પરથી] પતિપત્નીએ ઘર

રહિત વિ૦ [સ] વગરનુ

રહીમ વિ૦ [અ] કૃપાળુ (૨) પુ૦ પરમેશ્વર

રહીશ વિ૦ ['રહેવુ' ઉપરથી] રહેવાસી

રહેઠાણ (રૂહે) ન૦ [રહેવુ + સ્થાન] રહેવાનુ સ્થાન, વાસ, મુકામ

રહેણાક (રૂહે) પુ૦; સ્ત્રી૦, ન૦ ['રહેવું' ઉપરથી] જુઓ રહેઠાણ (૨) વિ૦ રહેવામા વપરાતુ -મુખ્ય ઘર ઉદા૦ રહેણાક ઘર

રહેણી (રૂહે) સ્ત્રી૦ ['રહેવુ' ઉપરથી, સર૦ હિં રહૅની] રહેવાની રીત ૦કરણી સ્ત્રી૦ [રહેણી + કરણી] વર્તન, રીતભાત

રહેમ (રૂહે) [અ રહ્મ], ૦ત સ્ત્રી૦ [અ રહ્મત] દયા, કૃપા, મહેરબાની. ૦દિલ વિ૦ કૃપાળુ ૦દિલી સ્ત્રી૦ કૃપાળુતા ૦નજર, -મિયત સ્ત્રી૦ કૃપાદૃષ્ટિ -માન પુ૦ પરમ કૃપાળુ પરમેશ્વર [રાહબર

રહેવર (રૂહે) ૩૦ [ફા રહવર] ભોમિયો,

રહેવાશી(-સી) (રૂહે) વિ૦ [રહેવુ + વસવુ, સર૦ મ રહિવાસી] રહીશ, રહેનાર -સ પુ૦ [સર૦મ રહિવાસ] રહેઠાણ(૨)રહેવુ - વસવુ ને

રહેવુ (રૂહે) અ૦ક્રિ૦ [દે રહ, સર૦ હિં. રહના, મ રાહણે] વસવુ (૨) ટકવુ, ઠરવુ (૩) માવું, સમાવુ (૪) અટકવુ, ગોલવુ (૫) બાકી હોવુ(૬) જીવવુ, જીવતા રહેવુ (૭) ગાત પડવુ,સ્વસ્થ થવુ (૮) નોકરીએ લાગવુ (૯) ગર્ભ રહેવો (૧૦) હોવુ (બીજા શબ્દો સાથે. ઉદા૦ ઢીલા રહેવુ) (૧૧) બીજા ક્રિયાપદના ભૂ૦ કૃ૬ત સાથે 'તે ક્રિયા પૂરી કરવી' એ અર્થમાં ઉદા૦ તે બોલી રહ્યો (૧૨) [હિં] ભૂત કૃદંત સાથે 'તે ક્રિયા ચાલુ હોવી' એ અર્થમા ઉદા૦ હુ વિચારી રહ્યો છુ કે હવે મારે શુ કરવુ (૧૩) વર્તમાન કૃ૬ત સાથે 'તે ક્રિયા ચાલતી રહે છે' એ અર્થમા ઉદા૦ તે ચેર કાંગળ લખતો રહે છે [રહી જવું = (અંગનુ) જૂઠુ પડી જવુ વાના રોગથી ઝલાઈ જવુ (૨) મરી જવુ (૩) ચૂકી જવુ; બચી જવુ (૪) અટકી પડવુ (૫) મુકામ કરી પાડવો (૬) બાકી રહી જવુ (૭) [ગ્રામ્ય] ગર્ભાધાન થઈ જવુ રહી રહીને = અટકતા-અટકતા, સતત ચાલુ નહીં એમ કયાં રહે ? = કયા જાય ? કઈ રીતે બચે ? (ઉદા૦ ગાળ બાડીને કયા રહે ?) રહેવા દેવું = અટકાવવુ, બંધ પાડવુ (૨) તજવુ,છોડવુ(૩)રહેવાની પરવાનગી આપવી.] -વાળું અ૦ક્રિ૦ રહી શકાવુ (૨) ચેન પડવુ ઉદા૦ દુઃખે રહેવાતુ નથી

રહેંટ (રૂહે૦) પુ૦ [સં અરઘટ્ટ, પ્રા અરહટ્ટ, રહટ્ટ] જુઓ રેટ [નાખવુ, કતલ કરવું

રહેંસવું (રૂહે૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ રે સવુ] ચીરી

રહ્યું વિ૦ (૨) અ૦ ('રહેવુ'નુ ભૂ૦ કૃ૦) નકાર-વાચક વાક્ય પછી, 'તો ભલે એટલે થોભવુ', 'ભલે એટલે વાત અટકે', 'ભલે એમ ન કરે' એવા ભાવનો ઉદ્ગાર ઉદા૦ ના આવો તો રહ્યું ન આવે તો રહ્યો,-હી ૦સહ્યું વિ૦ બાકી બચેલુ

રળતર ન૦ [રળવુ પરથી] કમાણી

રળવું સ૦ક્રિ૦ કમાવુ [રળી ખપીને ઊતરવું = મેળવીને ખોવુ (૨) નફાનુકસાનમા શક્તિ ખરચાઈ જવી, સંસારવહેવારમા ધોવાઈ જવુ (૩) નિવૃત્તિનો વખત આવવો]

રળાઉ વિ૦ ['રળવુ' ઉપરથી] રળતુ, કમાતુ (૨) નફો થાય તેવુ

રળિયાત વિ૦ [જુઓ રળી] ખુશી, પ્રસન્ન

રળિયામણું વિ૦ ['રળી' ઉપરથી] સુંદર

રળી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. રલી (સ લલિત), પ્રા.

ક્રલિઅ] ખુશી, હરખ (૨) હોસ; કોડ ૦૨ાશે
અ૦ વગર તકરારે; સીધી રીતે, ખુશીથી
રળો પુ૦ ['રળવુ' ઉપરથી] કમાણી
રંક વિ૦ [સં.] ગરીબ
રંગ પું૦ [સં ,ફા] લાલ, પીળો વગેરે વર્ણ કે
તેની ભૂકી કે પ્રવાહી (૨) [લા] પટ, અસર
(૩) આનદ, મસ્તી, તાન (૪) કેફ; નશો (૫)
પ્રીતિ, સ્નેહ (૬) આબરૂ, વટ (૭) રંગભૂમિ
(૮) રણાગણ [–આવવો = તાલ, આનંદ કે
મજા જામવી,જામવું –ઊઘડવો = બરોબર રંગ
લાગેલો દેખાવો. –ઊડી જવો = રંગ જતો
રહેવો, ઝાખુ પડી જવુ –ઊતરવો = રંગ
ધોવાઈ જવો; રંગ ઝાખો પડી જવો (૨)
ધોતા રંગ નીકળવાથી તેના સ્પર્શથી બીજા
કપડાને રંગ ચોટવો.–કરવો = રંગ લગાવવો,
રંગવુ (૨) વિજયી થવુ (૩) જશ કે ખ્યાતિ
મેળવવા –ચડાવવો = રંગવુ; રોગાન કરવો.
–જમાવવો = રંગ જામે એમ કરવું (૨)
સફળ કરવુ –જામવો = મજા આવવી, મજા
આવે એવી કક્ષાએ પહોચવુ (૨) રંગનુ ઘેરુ
જવામા ચોટી જવુ –દેવો = રંગ ચડાવવો
(૨) શાબાશી આપવી. –નાંખવો = કોઈ
ઉપર (જેમ કે હોળીમા) રંગ ફેકવો (૨)
કોઈ પદાર્થને રંગવા માટે તેને પટ દેવો,
તેને રંગવો –ની રેળ = અતિ આનદ.
–પૂરવો = ચિત્રમા રંગ કરવો (૨) અતિ-
શયોક્તિ કરવી (૩) આનદ કે રસનો
ઉભેરો કરવો –ફરવો, બદલાવો = મૂળ રંગ
ન રહેવો (૨) (ભય કે સંકડામણને લઈને)
ચહેરાનો રંગ ફીકો પડી જવો –બેસવો =
રંગ લાગવો –મચાવવો = આનદ જમાવવો
–કરવો.–મારવો લગાડ(–ચ)વો = રંગવુ.
–માં આવવું = ઉત્કટ આનદની સ્થિતિમાં
આવવુ; તાનમાં આવવુ. –રાખવો = આબરૂ
રાખવી, વટ સાચવવો –લાગવો = રંગ અડી
જવો, રંગનો હાથ પડવો કે પાસ બેસવો (૨)
–ની અસર થવી (૩) –ની લત લાગવી
રંગે રમવું = આનદમા રમવું, આનદકીડા
કરવી] ૦કામ ન૦ રંગવાનું કામ. ૦ઢ વિ૦
વિષયી, કામાસક્ત (૨) વ્યસની (૩) પું૦ +
તરણ, બાકો અને સાહસિક રજપૂત
૦ઢખાનું ન૦ વ્યસની લોકોને એકઠા થવાની
જગ્યા. ૦ઢંગ પું૦ (પ્રાય બ૦વ૦) બાહ્ય
દેખાવ, રીતભાત; ચાળા ૦ણવું ન૦ રંગવાનુ
કામ (૨) રંગવાની પીંછી ૦ત વિ૦ રંગેલુ
(૨) સુશોભિત (૩) સ્ત્રી૦ રંગની છટા. ઉદા૦
આ કપડાની રંગત સારી નથી(૪)મજા,આનંદ.
૦તાળી સ્ત્રી૦ હરખના ઊભરાની તાળી
(–દેવી,–લેવી). ૦દા સ્ત્રી૦ ફટકડી ૦દાર
વિ૦ [ફા] રંગવાળુ, રંગિત ૦દ્વેષ પું૦
જુદા રંગના લોકો પ્રત્યેનો દ્વેષ ૦દ્વેષી વિ૦
રંગદ્વેષવાળુ. ૦નાશક વિ૦ રંગ દૂર કરનાર.
૦પ ચમી સ્ત્રી૦ વસંતપચમી ૦પાણી ન૦
રૂરી પીણું [–ઉડાવવાં = કસૂબો પીવો (૨)
નશાબાજી કરવી-(૩) મજા કરવી] ૦બહાર
સ્ત્રી૦ આનદની રેલારેલ ૦બાજી સ્ત્રી૦[ફા]
મોજમઝા(૨)ગંજીફાની એક રમત ૦બેરંગી
વિ૦ વિવિધ રંગનું. ૦ભંગ પુ૦ આનંદમા
ભગ પડવો) ૦ભૂમિ(–મી)સ્ત્રી૦ જેના ઉપર
નાટક થાય છે તે ઊંચી જગા(૨)નાટકશાળા
૦ભેદ પું૦ જુદા વર્ણ ના લોકો પ્રત્યે ભેદભાવ
૦ભેર અ૦ હરખભેર, ઉલ્લાસથી ૦ભોગ
પુ૦ વિષયભોગ. ૦મહેલ પું૦ ભોગવિલાસ
માટે બાધેલુ સુદર મકાન (૨) મહેલનો મુખ્ય
– બેઠકનો ખડ; દીવાનખાનુ ૦મંડપ પું૦
ઉત્સવ નિમિત્તે શણગારેલો મંડપ (૨)રંગભૂમિ
(૩) દેવમંદિરનો ખુલ્લો ચોક, ચાચર ૦રસ
પુ૦ ભોગવિલાસ, પ્રેમરસ (૨) કુનો રંગ
૦રસિયું વિ૦ ભોગવિલાસ કરનારું, વિલાસી
૦રાગ પુ૦ ગાનતાન, મોજમઝા ૦રાતું વિ૦
રંગીલુ ૦રૂપ ન૦ ઘાટ, દેખાવ, સુન્દરતા.
૦રેજ પુ૦ [ફા.] કપડા રંગનાર ૦રોગાન
ન૦(પ્રાયઃ બ૦વ૦)રંગ અને રોગાન (વગેરેની
સુશોભિતતા) ૦રોળ પુ૦ અતિ આનંદ (૨)
વિ૦ રંગથી તરબોળ – રોળાયેલુ. ૦લો પુ૦
મશ્કરો, વિદૂષક, હસાવનારો (ભવાઈ કે
નાટકમા) ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ નાટકશાળા
(૨) રંગવાનું કારખાનુ

રંગરૂટ પું૦ [ઈં રિક્રૂટ]લશ્કરમા નવો ભરતી થનાર
રંગરેજ, રંગલો જુઓ 'રંગ'મા
રંગવું સ૦ક્રિ૦ રંગ ચડાવવો (ઉપર ચોપડીને કે તેમા બોળીને). [રંગી નાખવું = રંગરંગ કરી દેવુ (૨) માર મારી લોહી નીગળતુ કરી દેવુ]
રંગાઈ સ્ત્રી૦ ['રંગવુ' ઉપરથી] રંગામણી (૨) રંગવાની સફાઈ કે કળા
રંગાટ પુ૦['રંગ' ઉપરથી] રંગવાનુ કામ અને કળા ૦કામ ન૦ રંગવાનું કામ -ટિયુ વિ૦ રંગાટ સબંધી -ટી સ્ત્રી૦ રંગાટ (૨) રંગરેજ (૩) રંગવાનુ કારખાનુ. -દું ન૦ રંગ ઓગાળવાનુ કૂંડુ -મણ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦ રંગવાની મજૂરી -રો પુ૦[સર૦ મ રંગારી] રંગરેજ
રંગિત વિ૦['રંગ' ઉપરથી] રંગેલુ, રંગત
રંગી વિ૦ [સં રંગિન્] રંગનું શોખીન (૨) [સમાસમા છેડે] રંગવાળુ ઉદા૦ 'બહુરંગી' (૩) સ્ત્રી૦ એક જાતની લાલ માટી
રંગીતિયું ન૦ સુથારનુ રંગીનુ ચોરસ ખાનુ
રંગીન વિ૦ [ફા.] રંગેલું; રંગિત
રંગીભંગી વિ૦[રંગ+ભાગ, સર૦ મ રંગીढગી, चंगीभंगी] વ્યસની (૨) રંગરસિયુ, વિલાસી
રંગીલું વિ૦ [પ્રા રંગિલ્લ, સર૦ હિં, મ. रंगीला] આનંદી, મોજી, રસિયું (૨) સુઘર, ખૂબસૂરત
રંગેચંગે અ૦ [રંગ+ચંગ] વિના તકરારે, હસતે મને, ખુશીથી
રંગેડું ન૦ જુઓ રંગાડુ
રંગોળી સ્ત્રી૦ [રંગ+ઓળ] જમીન પર રંગ પૂરી પાડેલી ભાત કે તે પાડવાનુ એક ઓજાર -ળિયું ન૦ રંગોળી પૂરવાનું સાધન (૨) રમચી પલાળવાનું ખામણું (૩) કકાવટી
રંચ વિ૦ [સર૦ હિં रंच, रचक] રજ, જરા, થોડુ (૨) તુચ્છ, હલકું ૦ક વિ૦ થોડું; લગાર
રંજ સ્ત્રી૦[ફા.]દુઃખ, ખેદ, દિલગીરી [-ખેંચવી = મહેનત કરવી. -થવી = દિલગીરી થવી]
રંજક વિ૦ [સર૦ રંચ] રંચક, રજ (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ] બદૂક ફોડવા માટે તેના કાન પર મૂકેલો જરા જેટલો દારૂ (૩) [લા.] પલીતો, ઉશ્કેરણી. [-ઊઠવી = લડાઈ થવી. -ખાઈ જવી = ન ઉશ્કેરાવુ, કૂસ થઈ જવુ. -મૂકવી = પલીતો મૂકવો (૨) ઉશ્કેરણી કરવી]
રંજક વિ૦[સં] ખુશ કરે તેવું [સમાસને છેડે] ઉદા૦ મનોરંજક (૨) પુ૦ રંગનાર, રંગરેજ (૩) ન૦ હિંગળોક. ૦ત્વ ન૦ -ન ન૦ ખુશ કરવુ તે (૨) રંગવુ તે (૩) વિ૦ મનોરંજક -ની સ્ત્રી૦ મધ્યાશ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ
રંજવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ રંજ] રંજ થવી, દુઃખ પામવુ (૨) સ૦ક્રિ૦ પીડવુ, કનડવુ (૩) [સં. रंज्] ખુશ કરવુ (૪) રંગવુ
રંજાડ પુ૦,સ્ત્રી૦ [રંજ ફા. ઉપરથી] બગાડ; નુકસાન (૨) તોફાન; મસ્તી (૩) કનડગત, સતાપ, કલેશ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ રંજાડ કરવી; રંજવુ
રંજિત વિ૦[સં] રંગિત (૨) પ્રસન્ન, આનંદિત (૩) આસક્ત, અનુરક્ત (૪) પુ૦ સંગીતમા એક અલંકાર
રંજીદા વિ૦[ફા] રંજ પામેલુ, દુ:ખિત, ખિન્ન
રંડ વિ૦ [સં] વાઝિયુ, વિધવ ૦પો પુ૦ રાંડેલો; વિધુર (૨) બાયલો, નામરદ; રાંડવો
રંડા સ્ત્રી૦[સં] રાંડ, રંડી (એક ગાળ). ૦પો પુ૦ વિધવાપણુ ૦વવું સ૦ક્રિ૦, ૦વું અ૦ ક્રિ૦ 'રાંડવુ'નુ પ્રેરક ને કર્મણિ
રંડી સ્ત્રી૦ [સં રંડા, સર૦ હિં, મ.] નાચવા ગાવાનો ધંધો કરતી સ્ત્રી (૨) વેશ્યા (૩) ગંજીફાનુ રાણીનુ પત્તુ. ૦બાજ વિ૦ વેશ્યાના છંદમા પડેલું; વ્યભિચારી ૦બાજી સ્ત્રી૦ રંડીબાજપણુ [રાજા
રંતિદેવ પુ૦[સં](સ)પ્રસિદ્ધ દાની ચંદ્રવંશી
રંદવું સ૦ક્રિ૦ ['રંદો' ઉપરથી] રંદો મારી સાફ કરવુ. રંદામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ રંદો ફેરવવાની મજૂરી(૨)રંદો ફેરવવાની રીત-સફાઈ
રંદો(-ધો) પુ૦[ફા., સર૦ પ્રા રન્દ્હ્ = છોલવું, પાતળુ કરવુ; સં रद्=કાપવુ, म रंधा, हिं. रंदा] લાકડું છોલી લીસુ કરવાનુ એક સુતારી ઓજાર [-દવો, ફેરવવો, મારવો, લગાવવો = રંદાથી સીધું ને લીસુ કરવુ]
રંધવારી સ્ત્રી૦ ['રાંધવુ' ઉપરથી] રસોઇયણ -રો પુ૦ રસોઇયો

રંધામણ ન૦, –ણી સ્ત્રી૦ ['રાંધવું' ઉપરથી] રાંધવાની મજૂરી (૨) રાંધવાની રીત

રંધાવવું સ૦ક્રિ૦ 'રાંધવું'નું પ્રેરક રંધાવું અ૦ક્રિ૦ 'રાંધવું'નું કર્મણિ (૨) [લા.] કામ સિદ્ધ થવું; ફાવવું, લાભવું

રંધો પુ૦ જુઓ રંદો

રંધ્ર ન૦ [સં.] છિદ્ર, કાણું (૨) [લા.] દોષ

રંભણ(–ન) ન૦[સં. રમ્]ચુંબન(૨)આલિંગન

રંભા સ્ત્રી૦[સં.] એક અપ્સરા (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) કેળ. ૦ફળ ન૦ કેળું. –ળોદર વિ૦સ્ત્રી૦ [+ઉદર] કેળ જેવા સાથળવાળી સુંદર (સ્ત્રી)

રંભો પુ૦ હાથાવાળું ખોદવાનું (કોશ જેવું) ઓજાર (ચ)

રા પુ૦ [સં રાજન્] રાજા (૨) ઈશ્વર (૩) સ્ત્રી૦ [સં રૈ] ધન; લક્ષ્મી(૪) [જુઓ રાવ] કરિયાદ

રા છઠ્ઠી વિભક્તિનો (મારવાડી) પ્રત્યય. ઉદા૦ 'નડિયાદરા', 'સાઠોદરા'

રાઇદક્ષ સ્ત્રી૦ [સં] એક જાતની બંદૂક

રાઈ સ્ત્રી૦[પ્રા. રાઇઆ (સં રાજિકા),સર૦હિં, મ] એક જાતના મસાલાનાં બી (૨) [સર૦ મ. રાઈ (સં. રક્ત=લાલ ઉપરથી)] જુઓ રાવતી (૩) [પ્રા. રાઇ (સં રાજિ) (સમાસમા) શ્રેણી. પંક્તિ. ઉદા૦ વનરાઈ [–ચઢવી,–લાગવી=રાઈની બરાબર અસર થવી (૨) ગુસ્સે થવું; ઉશ્કેરાવું –હોવી (ભગજ કે માથામા)=ગુમાન હોવું,ફાકો હોવો –મરચાં પડવાં(આંખમા)=દેખી ન શકાવું, અદેખાઈ થવી, ઈર્ષા આવવી –મરચાં લાગવાં=માઠું લાગવું; ગુસ્સો આવવો] ૦(–ય)તી કેરી સ્ત્રી૦ રાઈ ચડાવેલી કેરી ૦(–ય)તું ન૦ રાઈ ચડાવેલા દહીંમા ફળની બારીક ફચુંબર નાખી બનાવેલી વાની. [–કરવું=[લા] ધૂંધી નાખવું (૨) પોતાની પાસે નિરર્થક સાચવી રાખવું (વધારે કરીને –એ અર્થમા વપરાય છે.)] ૦મીઠું ન૦ નજર ઉતારવા રાઈમીઠું ઉતારી અગ્નિમા નાખવા તે [–ઉતારવું=નજર ઉતારવી –પડવું=(આંખમા) ઈર્ષા જાવવી]

રાઈરોગ પુ૦બ૦વ૦ જુઓ રોગરાઈ

રાઉત પું૦ [પ્રા. રાઉત્ત (સં. રાજપુત્ર); સર૦ મ , હિં.] વીર પુરુષ; બહાદુર

રાઉસ વિ૦ વા.બી: યોગ્ય (૨) [સુ] જ્ઞાત; કહ્યાગરું [પૂર્ણિમાનો ચન્દ્ર

રાકા સ્ત્રી૦ [સં] પૂનમની રાત. ૦પતિ પુ૦

રાકિબ પું૦ [અ.] લખનારો

રાક્ષસ પું૦ [સં.] દાનવ, દૈત્ય, અસુર (૨) [લા]રાક્ષસ જેવા લક્ષણવાળો માણસ ૦ગણ પું૦રાક્ષસના સ્વભાવવાળા–કૃત્તિકા, અશ્લેષા, મઘા, ચિત્રા, વિશાખા, જ્યેષ્ઠા, મૂળ, ધનિષ્ઠા અને શતતારા-નક્ષત્રોનો સમૂહ ૦ણી સ્ત્રી૦ રાક્ષસી. –સી વિ૦ રાક્ષસનું (૨) રાક્ષસના જેવું, ગંજાવર; વિકરાળ; ક્રૂર (૩) સ્ત્રી૦ રાક્ષસ સ્ત્રી; રાક્ષસની સ્ત્રી (૪) કુતરિયો જાત

રાખ સ્ત્રી૦ [પ્રા. રક્ખા(સં રક્ષા), સર૦ હિં , મ]રાખોડી(૨)['રાખવું'પરથી,સર૦ મ]રખાત (૩) રાખવું તે [–ખાવી=નમ્ર થવું;તાબેદાર થવું. –ચાળવી=જોગી થઈ જવું(૨)ઠેવાળિયા થવું (૩) ભીખ માગવી (૪) પાયમાલ થવું. –ચોળાવવી=પૈસાટકા ધૂતી લેવા; નિર્ધન કરવું (૨)દેવાળું કઢાવવું. –ધૂળ=નકામું એવું જે કાંઈ તે. –ધૂળ થઈ જવું=નકામું થઈ જવું –માથે ઘાલવી=માથામાં રાખ ભરવી (૨) દુષ્ટ કે નિંદ્ય કામમા આગેવાની કરવી.]

રાખડી સ્ત્રી૦ [સં રક્ષા, સર૦ હિં., મ. રાખી] અનિષ્ટથી બચવા કાંડે બાંધવામાં આવતો દોરો (બળેવને દિવસે) (૨) ગર્ભિણીને પાંચમે કે સાતમે મહિને નણંદ બાંધે છે તે દોરો

રાખણહાર(–રું) વિ૦ ['રાખવું' ઉપરથી] રાખનાર, રક્ષણ કરનારું

રાખપત સ્ત્રી૦ [રાખવું+પત] કોઈની જતી આબરૂ સાચવવી તે, રખપત

રાખરખાવટ સ્ત્રી૦[રાખવું + રખાવવું]પક્ષપાત; રખાવટ (૨) અન્યોન્ય ભલામણ કરવાનો વ્યવહાર

રાખવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા રક્ખ(સં રક્ષ્), સર૦ મ રાખણે, હિં. રાખના] રક્ષવું, પાળવું, જાળવવું; સંભાળવું (બોલ વચન મો. માન) (૨) સંઘરવું(૩)સેવવું. પોષવું(ઉમેદ, ચિંતા,આશા) (૪) ધારણ કરવું, બતાવવું (દયા, અનુકંપાની

ભાવ, જોર) (૫) બગાસર રહે તેમ કરવુ, તેવી ચીવટ બતાવવી (અંકુશ, કાબૂ, દાબ, ધ્યાન, ચોકસાઈ, પગ, કબજો, હક) (૬) હોવા દેવુ, રહેવા દેવુ (ઉદા૦ કાયમ રાખવુ, બહાલ રાખવુ છૂટ રાખવી, ઢીલું રાખવુ) (૭) સ્વીકારવુ, લેવુ (ઉદા૦ ગીરો રાખવુ, જમે રાખવું) (૮) સંઘરવું (૯) ખરીદવું, કબજે લેવુ (૧૦) ઉપયોગ માટે પાસે રહે એમ કરવુ (૧૧) આડા સંબંધ માટે પોતાનુ કરવુ (પર સ્ત્રી કે પર પુરુષને) (૧૨) અન્ય ક્રિયાપદના (ભૂતકાળના) રૂપ સાથે સાતત્યનો અર્થ બતાવે (ઉદા૦ ઝાલી રાખવુ; લખ્યે રાખવુ) (૧૩) [સં રાખ્=અટકાવવુ ?] પડ્યું મૂકવુ, છોડવું (૧૪) ઊભુ રાખવું, અટકાવવુ (૧૫) જવા ન દેવુ, જેમનું તેમ રહે એમ કરવુ. [રાખ રાખ=હવે રહેવા દે (જોયુ તારુ કામ શક્તિ, કહ્યાપણ ઇ૦ એ અર્થમા) રાખી જોવું = અખતરા ખાતર રાખવું રાખી મૂકવું = સંઘરી મૂકવુ(૨)બાકી રાખવુ. રાખી રહેવું = કબજે રાખી મૂકવુ (૨) ભળવી રહેવુ, ચાલુ રાખ્યા કરવું રાખી લેવું = ખરીદી લેવુ (૨) રોકી લેવુ]

રાખેલી વિ૦ સ્ત્રી૦(૨) સ્ત્રી૦ ['રાખવુ' ઉપરથી સર૦ દે રક્ખણિઆ] રખાત, આડા વહેવાર માટે રાખેલી સ્ત્રી. -લો વિ૦ પુ૦ (૨) પુ૦ આડા વહેવાર માટે રાખેલો પુરુષ

રાખોડી સ્ત્રી૦, -ડો પું૦ [સર૦ મ રાખોડી, રાખુડી, રાખોંડી, જુઓ રાખ] ભસ્મ -ડિયું વિ૦ રાખોડીના રંગનું

રાગ પુ૦ [સં.] મોહ, મમતા, આસક્તિ(૨)ગમો, મેળ; બનતી (૩) ક્રોધ, ગુસ્સો (૪) લાલ રંગ (૫) મનોરંજન થાય તેવી ગાવાની રીત સંગીતમા મુખ્ય છ ગણાય છે (જુઓ ખટરાગ) (૬) અવાજ, સૂર. [-આવવો=બનવુ; મેળ મળવો -કાઢવો=ગાવુ, મોટેથી ગાવુ. (૨) મોઢેથી કે લાબા વખત સુધી રડવુ [કટાક્ષમા] ૦ખાવો = ઠીક ગોઠવાવુ, મેળ થવો -ગાવો = સંગીતના રાગ મુજબ ગાવુ (૨) -ના કહ્યા મુજબ ચાલવુ, -ની વાત પ્રમાણવી -ધૂંટવો=રાગ બેસાડવા અવાજને સાધવો (૨) એકનો એક રાગ સુરની જુદી જુદી ભાવટથી ગાવો (૩) એક રાગ વારંવાર ગાવો (પાકો કરવા માટે) -થવો=મેળ થવો, સંપ થવો -નું ઘર=રાગના સુર -સાધવો =મેળ કરવો કે કરાવવો (૨) જોગ બેસાડવો. રાગે પડવું=બરાબર ચાલુ થવુ, સરાડે ચડવુ (૨) ઠેકાણે પડવુ; કામધંધે લાગુ થઈ જવું] ૦કવિતા સ્ત્રી૦ જુઓ ગીતકવિતા ૦ડો પું૦ લાબો સાદ (ગાવાનો કે રહેવાનો) [-ખેંચવો, તાણવો=મોટેથી ગાવુ (૨) બેંકડો તાણવો] ૦(-ગિ)ણી સ્ત્રી૦ રાગની સ્ત્રી (દરેક રાગની છ મનાય છે). ૦દારી સ્ત્રી૦ રાગયુક્ત હોવું તે, ગેયતા ૦મય, -ત્મક વિ૦ [+આત્મક્] રાગવાળુ. -ણિણી સ્ત્રી૦ જુઓ રાગણી -ગી વિ૦ રંગેલુ (૨) લાલ (૩) સંસારસુખમા આસક્તિવાળું (૪) પ્રેમી, અનુરક્ત (૫) ક્રોધી. -ગોટવું અ૦ક્રિ૦ રાગડો તાણ્યા કરવો (૨) ફરી ફરી ગાયા કરવુ -ગોટો પુ૦ રાગડો

રાઘવ પુ૦ [સં] રઘુનો વંશજ (૨) (સં) રામ

રાઘુ પું૦ [મ રાવૂ-ઘો] પોપટ (ઠોઠકો કૂટ્યો હોય તેવો)

રાઘો વિ૦ પુ૦ ઠાંસોરગો

રાચ ન૦ ['રચવુ' ઉપરથી? સર૦ હિં રાચ્છ] ઓજાર (૨) રાચરચીલુ (૩) વાસણ (૪) પુ૦ સાળમા જેના વતી તાણો ઊંચોનીચો થાય છે તે, દોરીથી ગૂંથેલી બનાવટ ૦રચીલું ન૦ ['રચવુ' ઉપરથી] ઘરનો સરસામાન

રાચવું અ૦ ક્રિ૦ [દે રચ્ચ, સં રજ્, સર૦ હિં. રાચના] ગજી થવુ (૨) શોભવુ

રાજ અ૦ [જુઓ રાણુ, રાણો] ઓલવાઈ જાય તેમ [-કરવો (દીવો) = ઓલવી નાખવો -થવો (દીવો) ઓલવાઈ જવો]

રાજ પું૦ [ફા] બેઠક, દરબાર

રાજ પુ૦ રાજા (૨) ન૦ રાજ્ય (૩) [સં] સંસ્કૃતમા પૂર્વપદનું સંસ્કૃત રૂપ. [-આવવું =ગળની પેઠે બેઠા બેઠા ખાવાનું મળવુ; કામકાજમાથી ફારગત મળવી (૨) કુલ સત્તા

મળવી. –કરવું = રાજા તરીકે સત્તા ચલાવવી (૨) રાજાના જેવો અમલ ચલાવવો, નિયમન કરવુ, શાસન કરવુ –ચાલવું = અમલ ચાલવો, સત્તા ચાલવી –બેસવું = રાજ્ય શરૂ થવું; અમલ શરૂ થવો] ૦કૈવક્ક ન૦ રાજ્યનો તથા ઈશ્વરી કોપ, આસમાની સુલતાની. ૦કન્યા સ્ત્રી૦ રાજકુવરી. ૦કર્તા પુ૦ રાજ્ય કરનાર, રાજા. ૦કવિ પુ૦ રાજાનો માનીતો અને આશ્રિત કવિ. ૦કાજ પુ૦ રાજ્યને લગતુ કામકાજ (૨) રાજનીતિ ૦કારણ ન૦ રાજવહીવટ; 'પોલિટિકસ' ૦કારણી વિ૦ રાજકારણને લગતું (૨) પું૦ રાજકારણમા ભાગ લેનાર માણસ ૦કારભાર પુ૦ રાજકાજ. ૦કારભારી પું૦ પ્રધાન, વજીર (૨) મુત્સદ્દી. ૦કીય વિ૦ રાજા કે રાજ્ય સંબધી ૦કીય કેદી પુ૦ રાજદ્રોહને કારણે કેદમા પૂરવામા આવેલો રાજકારણી પુરૂષ ૦કુમાર પુ૦ રાજાનો દીકરો. ૦કુમારી સ્ત્રી૦ રાજાની દીકરી. ૦કુલ(–ળ) ન૦ રાજાનું કુટુબ ૦કુંવર પુ૦ રાજકુમાર. ૦કુંવરી સ્ત્રી૦ રાજકુમારી ૦કેદી પુ૦ જુઓ રાજકીય કેદી (૨) રાજા કે રાજાના જેવા વિધિથી પૂરવામાં આવેલો કેદી. –ક્રાંતિ સ્ત્રી૦ રાજસત્તાની ઊથલપાથલ –ફેરબદલી ૦ગઢ પુ૦ રાજાના મહેલની આસપાસનો કિલ્લો ૦ગર પું૦ એક જાતનો બ્રાહ્મણ ૦ગાદી સ્ત્રી૦ રાજાનુ સિહાસન. ૦ગુરુ પુ૦ રાજાનો ગોર ૦ગુહ્ય ન૦ શ્રેષ્ઠમા શ્રેષ્ઠ ગુહ્ય (૨) રાજ્યની ગુપ્ત વાત. ૦ગોર પું૦ જુઓ રાજગુરુ (૨) રાજગર ૦ચિહ્ન ન૦ મુગટ, છત્ર, ચામર, દડ વગેરે રાજાનાં ચિહ્ન (૨) ભવિષ્યમાં રાજા થશે એવુ સૂચવતા કેટલાક સામુદ્રિક ચિહ્ન (૩) રાજાના સિક્કાની છાપ ૦તિલક ન૦ રાજ્યાભિષેક વખતે રાજાને કરવામા આવતુ ટીલુ. ૦તેજ ન૦ રાજાનુ તેજ –પ્રભાવ–ઐશ્વર્ય. ૦ત્વ ન૦ રાજાપણું. ૦દરબાર પુ૦ રાજાને રહેવાનુ અને દરબાર ભરવાનું મોટું મકાન ૦દરબારી વિ૦ રાજા કે રાજ્ય સંબંધી. ૦દંડ પું૦ રાજાનો દડ; એક રાજચિહ્ન (૨) રાજાએ કરેલી શિક્ષા(૩) રાજાની સત્તા. ૦દૂત પું૦ રાજાનો એલચી. ૦દ્રોહ પું૦ રાજા કે રાજ્યનો દ્રોહ. ૦દ્રોહી વિ૦ (૨) પુ૦ રાજદ્રોહ કરનાર ૦દ્વાર ન૦ રાજાના મહેલનો દરવાજો (૨) રાજદરબાર. ૦દ્વારી વિ૦ રાજા કે રાજ્ય સબંધી; રાજકીય. ૦ધર્મ પું૦ રાજાનો ધર્મ ૦ધાની સ્ત્રી૦ રાજા રહેતો હોય તે મુખ્ય શહેર; પાટનગર. ૦ન પું૦ રાજા (સબોધન) (૨) [પ] રાજા. ૦નગર ન૦ રાજધાની, મુખ્ય શહેર ૦નિષ્ઠા સ્ત્રી૦ રાજા કે રાજ્ય પ્રત્યે નિષ્ઠા ૦નીતિ સ્ત્રી૦ રાજશાસનની નીતિ કે વિદ્યા. ૦નૈતિક વિ૦ રાજનીતિને લગતુ ૦ન્ય પુ૦ ક્ષત્રિય; રાજકુળ ત્નો માણસ ૦ન્યા સ્ત્રી૦ ક્ષત્રિયાણી; રાજકુળ બની સ્ત્રી. ૦પખું ન૦ રાજાનુ રક્ષણ. ૦પદ ન૦ રાજાની પદવી. ૦(–જ્ય)પ્રકરણ ન૦ રાજકારણ ૦(–જ્ય)પ્રકરણી વિ૦ રાજપ્રકરણને લગતુ, રાજકારણી. ૦પાટ ન૦ રાજગાદી ૦પુત્ર પું૦ રાજકુમાર ૦પુત્રી સ્ત્રી૦ રાજકુમારી ૦પુરુષ પું૦ રાજાનો નોકર કે અમલદાર ૦(–જ્ય)બંધારણ ન૦ રાજ્યનુ બંધારણ ૦બીજ વિ૦ રાજાના વશમા જન્મેલું (૨) ન૦ તેવુ માણસ ૦ભક્ત વિ૦ (૨) પું૦ રાજાનો ભક્ત. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ રાજા પ્રત્યેની ભક્તિ ૦ભવન ન૦ રાજાનો મહેલ ૦ભંડાર પુ૦ રાજા કે રાજ્યનો ખજાનો –ભડાર. ૦ભાગ પુ૦ રાજા કે તાલુકદારે ખેડૂત પાસેથી લેવાનો ખેતીની ઊપજનો ભાગ. ૦ભોગ પુ૦ વૈષ્ણવ મંદિરમા બપોરનો એક ભોગ તથા દર્શન. ૦મહેલ, પુ૦ રાજાનો મહેલ ૦મંડળ ન૦ રાજાઓનો સમુદાય (૨) રાજાના અમીર ઉમરાવો – કારભારીઓ વગેરેનો સમુદાય (૩) કોઈ રાજ્યની આસપાસ આવેલા રાજ્ય. ૦મંત્રી પુ૦ રાજાનો મત્રી ૦મંદિર ન૦ રાજમહેલ ૦માર્ગ પુ૦ ખોરી રસ્તો (૨) સાર્વજનિક રસ્તો. ૦માતા સ્ત્રી૦ રાજાની મા. ૦માન્ય વિ૦ રાજાએ માનેલુ, પ્રતિષ્ઠિત (૨) રાજ્યબંધારણથી માન્ય; 'કોન્સ્ટિટ્યુશનલ' ૦માર્ગ પુ૦ ખોરી રસ્તો. ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ રાજાની મહોર. ૦મેધ પુ૦

રાજનો વધ. **૦યક્ષ્મા** પું૦ રાજરોગ, ક્ષય. **૦યોગ** પુ૦ પતંજલિએ વર્ણવેલો અષ્ટાંગયોગ (૨) રાજા થાય તેવો ગ્રહોનો યોગ (જન્મ કુંડળીમા). **૦રક્ષક** પું૦ રાજની સગીર અવસ્થામા તેના તરફથી રાજ ચલાવનાર અધિકારી; 'રીજન્ટ'. **૦રત્ન** પું૦ રાજ્યના રત્ન જેવો પુરુષ–એક ઇલકાબ **૦રમત** સ્ત્રી૦ રાજકારણી દાવ-પેચ, યુક્તિપ્રયુક્તિ **૦રાજેશ્વર** પુ૦ (સ) રાજાઓનો રાજા; મહારાજાધિરાજ. **૦રાણી** સ્ત્રી૦ રાજની સ્ત્રી, પટ્ટરાણી. **૦રીત(-તિ)** સ્ત્રી૦ રાજના દરબારની રીતભાત **૦રેખ** સ્ત્રી૦ રાજના હાથપગ ઉપરની રેખા; રાજચિહ્ન. **૦રોગ** પુ૦ ક્ષય. **૦ર્ષિ** પુ૦ ક્ષત્રિય વંશનો ઋષિ (૨) ઋષિના જેવા આચારવાળો રાજા **૦લક્ષણ** ન૦ રાજચિહ્ન. **૦લક્ષ્મી** સ્ત્રી૦ રાજની સમૃદ્ધિ **૦લેખ** પું૦ રાજનો લેખ–કેદેરો–આજ્ઞાપત્ર. **૦વટ** સ્ત્રી૦ રાજપણાની વટ–ટેક (૨) રાજદરબારી રીતભાત. **૦વટું** ન૦ જુઓ રાજવટ (૨) રાજનું કામકાજ–રાજપણું. **૦વધૂ** સ્ત્રી૦ રાણી (૨) રાણી જેવી ભાગ્યશાળી સ્ત્રી. **૦વળું** ન૦ રાજ પાસેના દરબારી હલૂરિયા વગેરે, રાજની કચેરી **૦વંશ** પુ૦ રાજનું કુળ **૦વંશી** વિ૦ રાજવંશનું, ખાનદાન **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ રાજનીતિ (૨) સર્વ વિદ્યાઓમા ઉત્તમ વિદ્યા. **૦વી** પુ૦ [સં. રાજસ્વ પરથી ?] રાજા (૨) રાજા જેવો ભાગ્યશાળી માણસ (૩) વિ૦ રાજાને છાજે તેવું, રાજસી **૦વૈદ(-ધ)** પું૦ રાજનો વૈદ્ય. **૦વૈભવ** પુ૦ રાજનો વૈભવ. **૦શાસન** ન૦ રાજની આજ્ઞા(૨)રાજ્ય ચલાવવું તે (૩) રાજા મારફતે ચાલતો રાજવહીવટ; 'મોનર્કી'. **૦શાહી** સ્ત્રી૦ રાજની મરજી પ્રમાણે ચાલતુ રાજ્ય **૦સત્તા** સ્ત્રી૦ રાજની સત્તા (૨) રાજ્ય ચલાવનાર સત્તા. **૦સત્તાક** વિ૦ જેમા રાજની સત્તા ચાલતી હોય તે **૦સભા** સ્ત્રી૦ રાજની સભા (૨) રાજાઓનો દરબાર (૩) ખાસ વર્ગના લોકોના પ્રતિનિધિઓની ધારાસભા; 'કાઉન્સિલ ઓફ સ્ટેટ'. **૦સી** વિ૦ [સ્ત્ર૦ હિં.] રાજાને યોગ્ય ઉદા૦ રાજસી ઠાઠ (૨) જુઓ રાજસ. **૦સૂય** પું૦ સર્વોપરી રાજા વડે પોતાના રાજ્યાભિષેક વખતે કરાતો એક યજ્ઞ. **૦સ્થાન** ન૦ દેશીરાજ્ય (૨) [સ] રજપૂતાના **૦સ્થાની** વિ૦ રાજસ્થાનનુ (૨) સ્ત્રી૦ રાજસ્થાનની ભાષા **૦હત્યા** સ્ત્રી૦ રાજનો વધ કે તેથી લાગતુ પાપ. **૦હંસ** પું૦ લાલ ચાંચ અને પગવાળો એક જાતનો હંસ

રાજાઈ સ્ત્રી૦ [સ રાજગિરી ?] ડુંગળી

રાજાગરો પુ૦ [મ રાજગીરા (સં રાજગિરી ?)] એક જાતનું કરાળનુ અનાજ

રાજત ન૦ [સ] રૂપુ

રાજન ન૦ [સર૦ ફ્રે રેઝીન] એક ઝાડ૨ાથી નીકળતો રસ, બેરન્ઝો (૨) [સં.] રાજા

રાજમાન, ૦રાજેશરી વિ૦ [રાજમાન્ય, રાજશ્રી ? કે રાજમાન (વિરાજમાન), રાજ્યશ્રી ? સર૦ મ. राजमान्य, राजश्री] (સંક્ષેપમા રા રા) જે પુરુષને કાગળ લખાતો હોય તેને ઉદ્દેશીને વપરાતુ વિશેષણ

રાજવું અ૦ક્રિ૦ [સં. राज्] પ્રકાશવુ; શોભવું

રાજસ(-સી) વિ૦[સં.] રજોગુણવાળું કે તેને લગતુ (૨) જુઓ રાજમા

રાજા અ૦ [જુઓ 'રાજ' અ૦] બોલવાઈ જાય તેમ. [-કરવો (દીવો)=બોલવી નાખવો.]

રાજા પું૦ [સ.] રાજ્ય કરનાર આદમી (૨) રાજની સજ્ઞાતુ પત્તુ (ગંજીફામા) (૩) ભોળો ને ઉદાર સ્વભાવનો માણસ [-કરણનો વખત= પું૦ પરોઢિયુ -કરવો=રાજના પદ ઉપર સ્થાપવું -ભોજ=ભોજ નામનો રાજા(૨)[લા] ઉદાર ને દાનેશરી માણસ. -માણસ=રાજાના જેવા વૈભવ અને આચારવાળો માણસ (૨) ભોળો-દોલા દિલનો માણસ (૩) જેનો વિશ્વાસ ન રખાય તેવો નિરુદ્યમી વા કામ ન કરે એવો માણસ -લોક (પું૦બ૦વ૦) બધી સત્તા પોતાને હાથ ધરાવનાર માણસ (૨) ઉદાર અને દોલા દિલનો માણસ (૩) જેને કામ કરવાની જરૂર નથી અને જે ગમે તેમ ખર્ચ કરી શકે છે, તેવો માણસ] **૦જ્ઞા** સ્ત્રી૦ [+આજ્ઞા] રાજનો હુકમ **૦ધિરાજ** પું૦ [અધિરાજ]

રાજઓનો રાજ્ય; મહારાજ
રાજિ(–જી) સ્ત્રી૦ [સં] હાર; ઓળ; પંક્તિ
રાજિત વિ૦ [સં.] ચકચકતું, શોભતુ
રાજિયો પું૦ રાજ (૫.) (૨) મરેલાને ઉદ્દેશી
ફૂટતી વખતે ગાવાનુ ગીત; મરસિયો
રાજી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ રાજિ
રાજી વિ૦ [અ] ખુશ (૨) સંમત. [–કરવું = (ભેટ કે ઇનામ યા ઇચ્છિત આપીને) ખુશ કરવું.] ૦ખુશી સ્ત્રી૦ કુશળતા; સહીસલામતી (૨) સ્વેચ્છા, હોંસ ૦નામું ન૦ નોકરીમાથી છૂટા થવાની અથવા હાવા વગેરેમા કોઈ પણ બાબતમાથી હઠી જવાની રાજીખુશી દર્શાવતું લખાણ (–આપવું). ૦પો પું૦ રાજીપણું; ખુશી. ૦રહ્યમં(–વં)દી સ્ત્રી૦ પૂરેપૂરી રાજીખુશી (દરતાવેજમા) ૦રૂમ વિ૦ ખૂબ રાજી
રાજીવ ન૦ [સં.] કમળ ૦લોચન વિ૦ કમળ જેવી આખોવાળું
રાજેશ્વર, રાજેંદ્ર પું૦ [સ.] રાજાધિરાજ
રાજ્ય ન૦ [સં] રાજની હકૂમતનો પ્રદેશ (૨) સત્તા; ચલણ ૦કર્તા(–ર્ત્તા) પું૦ રાજ્ય કરનાર; રાજા. ૦કર્ત્રી વિ૦ સ્ત્રી૦ રાજ્ય કરનારી; રાણી. ૦કૌશલ(–લ્ય) ન૦ રાજ્ય ચલાવવાની કુશળતા ૦ક્રાંતિ સ્ત્રી૦ રાજ્ય કે રાજસત્તાની ઊથલપાથલ. ૦તંત્ર ન૦ રાજ્યનુ તંત્ર. ૦ત્તંત્રી પું૦ રાજ્યતંત્ર ચલાવનાર. ૦ધુરા સ્ત્રી૦ રાજ્યની જવાબદારી ૦નીતિ સ્ત્રી૦ રાજ્ય ચલાવવાની વિદ્યા; કડનીતિ. ૦પ્રકરણ ન૦ રાજકારણ. ૦પ્રકરણી વિ૦ રાજ્યપ્રકરણ સંબંધી. ૦બંધારણ ન૦ રાજતંત્રનુ બંધારણ – તે ચલાવવાનાં ધારાધોરણ કે તેનો કાયદો. ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ રાજગાદી ઉપરથી ઉઠાડી મૂકેલુ. ૦લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ રાજની શોભા–વૈભવ–ઐશ્વર્ય (૨) વિજયની કીર્તિ–ગૌરવ ૦વ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ જુઓ રાજ્યબંધારણ (૨) રાજકારભાર ૦વ્યવહાર પું૦ રાજ્યનુ કામકાજ. ૦શાસ્ત્ર ન૦ રાજ્ય સંબંધી શાસ્ત્ર, 'પોલિટિક્સ'. ૦સભા સ્ત્રી૦ જુઓ રાજસભા. ૦શ્રી વિ૦ રાજલક્ષ્મીવાળું; રાજાના જેવા વૈભવવાળુ .–જ્યાધિકાર પું૦ [+અધિકાર] રાજ્ય પરનો અધિકાર. –જ્યાભિષેક પું૦ [+અભિષેક] રાજગાદી ઉપર બેસાડવું તે કે તેનો વિધિ –જ્યારોહણ ન૦ [+આરોહણ] રાજ્ય ઉપર બેસવું તે. –જ્યાસન ન૦ [+આસન] રાજગાદી
રાજ્ઞી સ્ત્રી૦ [સં.] રાણી
રાઠોડ પું૦ [પ્રા. રટ્ઠઉડ (સ. રાષ્ટ્રકૂટ?); સર૦ હિં. રાઠૌર] રજપૂતોની એક જાતનો આદમી
રાડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા. રાડિ (સં રાટિ); હિં રાઢ, મ] ચીસ, બૂમ (૨) કજિયો (૩) ફરિયાદ (૪) [પ્રા રડ(સં રટ્)] આસક્તિ, રઢ. [–ઊઠવી = બૂમ કે ફરિયાદ થવી –કરવી = ફરિયાદ કરવી (૨) કજિયો કરવો (૩) હઠ કરવી. –નાખવી, પાડવી = ચીસ પાડવી (૨) ફરિયાદ કરવી –લાગવી = લગની લાગવી]
રાડારૂડી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
રાડું ન૦ [સર૦ હિં. રાઢી] જુવાર, બાજરી કે સરકટનો સાઠો (૨) તીર (૩) બરુ (૪) કડિયાનુ એક ઓજાર
રાડો પુ૦ [જુઓ રાડુ] જુવારબાજરીનો સાઠો
રાઢ સ્ત્રી૦ શેરડીનાં સૂકા પાન (સુ)
રાણ (ણ,) સ્ત્રી૦ (ચ) રાયણનું ઝાડ ૦ભાળા સ્ત્રી૦ રાયણ ભાળા
રાણી સ્ત્રી૦ [પ્રા (સં. રાજ્ઞી)] રાજની સ્ત્રી (૨) રાણીની સંજ્ઞાનું ગંજીફાનું પાનું. [રાણીનો સાળો = અધેર કારભારમા જૂઠો સત્તાસંબંધ બતાવી દમામ કરનાર માણસ.] ૦જણી સ્ત્રી૦ ['જણવું' –જન્મવું ઉપરથી] રાણીની દીકરી ૦જણ્યું ન૦ રાણીનુ છોકરું. ૦જણ્યો પું૦ રાણીનો દીકરો ૦વાસ પું૦ જુઓ રણવાસ
રાણીપ સ્ત્રી૦ [જુઓ રાજીપો] રાજીખુશી (૨)
રાણું વિ૦ [સં નિર્વાણ] બુઝાયેલુ (દીવા માટે). [(દીવો) રાણો કરવો = દીવો ઓલવવો] ૦ધ્ધ વિ૦ સાવ રાણું. તદ્દન અંધારુ
રાણો પું૦ [પ્રા રાણ, રાણય(સં રાજન્, રાજક)] રજપૂત રાજા (૨) [લા] ગોલો (૩) એક અટક
રાત પું૦ [દે. રત્તીઅ] હલકટ; વાળદ (વાળદનું માનવાચક સંબોધન)

રાત(ત,)સ્ત્રી૦ જુઓ રાત્રિ [**–આપણા બાપની છે** = રાતનો વખત આપણા હાથમાં છે. (તે વખતે કામ પૂરું કરીશું) **–કાઢવી** = રાતનો સમય પસાર કરવો. **–થવી** = જુઓ રાત પડવી. **–દહાડાની ખબર ન હોવી** = સંભારવાની સમજ ન હોવી – ભાન ન હોવું **–નો રાજા** = ચોર (૨) ઘુવડ (૩) દિવસે સૂઈ રાતે કામ કરનાર માણસ. **–નો પહોર** = રાત્રિનો સમય. **–માથે લેવી** = રાતના જાગીને કામ કરવું, ઉજાગરો કરવો **–પડવી** = રાતનો સમય શરૂ થવો] **૦દહાડો, ૦દિવસ** અ૦ રાત્રે ને દિવસે, હમેશા **૦પાળી** સ્ત્રી૦ રાતની પાળી; રાતે પણ કામ ચાલતું તે **૦રાજા** પુ૦ ઘુવડ **૦રેઢા** અ૦ [રાત + રેઢું] રાતે વહેલામોડા **૦લડી** સ્ત્રી૦ રાત (લાલિત્યવાચક). **૦વરત** અ૦ [+ 'વર્તવું'–હોવું] રાતે ગમે તે વખતે. **૦વાસો** પુ૦ રાતે કબ્જો મુકામ કરવો તે ખેતરમા ચોકી માટે રહેવું તે

રાતડ સ્ત્રી૦ ['રાતું' ઉપરથી] ઝાલાશ(૨)[સર૦ મ. રાતડી] રાતડિયો (૩) ગાજર (૪) ન૦ સુવાળી, ખડખડિયા. **–ડિયું** ન૦ ગાજર (૨) એક જાતનો તાવ, 'સ્કારલેટ ફીવર' (૩) અનાજના છોડનો એક રોગ, 'રસ્ટિગ.' **–ડિયો** પું૦ રાતી જુવાર, રાતડ

રાતડું ન૦ એક ઘાસ

રાતબ સ્ત્રી૦ [અ., સર૦મ રતવા, હિં. રાતિબ] રોજ નિયમિત પૂરું પાડવાનું કે લેવાનું સીધું (૨) જુઓ રાતમ

રાતમ સ્ત્રી૦ [જુઓ રાતબ] (સુ) વિદ્યાર્થીને ઘર માટે અપાતુ લેસન

રાતવું સ૦ ક્રિ૦ ['રાત' પરથી ? અથવા સર૦ હિં રાતના, મ રાતણે(સં રત, રક્તઉપરથી)] સાથે રાતવાસો રહેવું (સ્ત્રી પુરુષે)

રાતું વિ૦ [પ્રા૦ રત્ત (સં. રક્ત), હિં. રાતા, મ રાત–ત્તા] લાલ રંગનુ (૨) આસક્ત, રત (સમાસને છેડે. ઉદા૦ રંગરાતુ). [**રાતી રાયણ જેવું** = મજબૂત ને તંદુરસ્ત] **૦ચટક,** **૦ચોળ** [સ ચોલ] વિ૦ ખૂબ રાતુ **૦પીળું** વિ૦ (લા) ઉસ્કેરાયેલું, આકળું; છંછેડાયેલું. **૦ભાતું** વિ૦ [સં મત્ત] હુષ્ટપુષ્ટ ને આનંદનુ

રાતોડિયું ન૦ જુઓ રાતડિયુ (૨), (૩)

રાતોરાત અ૦ ['રાત' ઉપરથી, સર૦ મ] રાત્રે ને રાત્રે, રાતોવર્ષ

રાત્રિ(–ત્રી) સ્ત્રી૦ [સં] સૂર્ય આથમે ને ઊગે તેની વચ્ચેનો સમય, રાત **૦ચર્યા** સ્ત્રી૦ રાત્રે કરવુ તે (૨) રાતે કરવાની ક્રિયા. **૦શાલા (–ળા)** સ્ત્રી૦ રાતે કામ કરની નિશાળ (ધંધાદારી મોટા માટે)

રાત્રે અ૦ રાતે, રાત્રિએ

રાધા(–ધિકા) સ્ત્રી૦ [સં](સ) એક ગોપકન્યા (શ્રીકૃષ્ણની પરમ અનુરાગિણી). **૦કાંત, ૦વલ્લભ** પું૦ (સ) શ્રીકૃષ્ણ. **૦ઘાંહું** વિ૦ રાવા જેવું ગાહું; પ્રેમવિહ્વળ, વેવલુ; પ્રેમાળ

રાધેય પુ૦ [સં] (સ)કર્ણ (ધૃતરાષ્ટ્રના સારથિ અધિરથની પત્ની રાધા દ્વારા પાલિત)

રાન સ્ત્રી૦ [ફા] જમીન

રાન ન૦ [પ્રા. રણ્ણ (સં અરણ્ય)] જંગલ (૨) ઉજ્જડ પ્રદેશ [**–રાન ને પાન પાન થઈ જવું** = પાયમાલ ને હેરાન થઈ જવું; ખરાબખરત થઈ જવું] **૦રી(–વી,–ણું)** વિ૦ જંગલી (૨) અસભ્ય (૩) ગમાર (૪) વનેરુ. **–ની** વિ૦ [સર૦ મ. રાન્યા] જંગલી **–ની પરજ** સ્ત્રી૦ [+સ પ્રજા] રાન પ્રદેશમા વસતી આદિવાસી જાત

રાપતો પુ૦ + [જુઓ રાબેતો] રિવાજ

રાફ,૦ડો પુ૦ [હિ. રપ્ફા] સાપ કે ઉંદરનું દર (૨) ફોલી, ઊધઈ વગેરેનુ ઉપર પોચી માટીના ઢગલાવાળુ દર. [**રાફડો ફાટવો** = ઘણી મોટી સંખ્યામા બહાર આવવુ.]

રાબ સ્ત્રી૦ [હિ રબ્બા, સર૦ હિં] ભરડકુ, કાંજી, ઘેસ (૨) ઉકાળીને જાડો રાબ જેવો કરાતો શેરડીનો રસ **૦ડ** સ્ત્રી૦ રાબ જેવો કાદવ (૨) વિ૦ [સર૦ રાબો] જાડી બુદ્ધિનુ, ગમાર. **૦ડિયુ** વિ૦ રાબ જેવુ, ઢીલુ **૦ડી** સ્ત્રી૦ રાબ. **૦ડું** ન૦ રાબ (૨) વિ૦ ગબડિયું

રાબેતો પુ૦ [અ. રાવિતહ] ધારો, રિવાજ

રાભું વિ૦[સં. રાસભ પરથી, સર૦ મ રાવસ, રામસ] ગામડિયુ; અણઘડ

રામ પું૦ [સં.] (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર, વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) પરશુરામ (૩) બળરામ (૪) પરમેશ્વરનુ એક નામ (૫) [સર૦ મ. રામ=તથ્ય; જીવ] જીવ; દમ; હોશ (૬) વ૦ કૃ૦ ને અંતે લાગતા 'તે ક્રિયા કરવાની ટેવવાળુ –મસ્ત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે ઉદા૦ ભમતારામ (૭) [સર૦ મ. રામ=રૂપિયો; સીતા=અધેલી] આનો (વ્યાજ) (૮) 'તે વર્ગમાં મોટુ' એ અર્થ બતાવવા નામની પહેલાં મુકાય છે ઉદા૦ રામકુંડાળું ઇ૦ [–ઊઠીજવા=ઉચ્ચ તરવ, સારપણ કે હિમત જતા રહેવા –કૃષ્ણના વારાનું=ઘણું પ્રાચીન –જાણે!=ભગવાન જાણે (કંઈ ખબર નથી એવા ભાવમાં). –નામ જપો=છાનામાના બેસી રહો, બેઠા બેઠા ચૂપચાપ જોયા કરો. –નામની આપવી=મરણતોલ માર મારવો. –નું નામ દો=ભગવાનનુ ભજન કરો; કંઈ સારું કામ કરો (૨) જુઓ રામ રામ કરો –નું બાણ=જુઓ રામબાણ –નું રાજ=જુઓ રામરાજ્ય. –નું રામાયણ=નહીં સરખી વાતનું મોટુ પીંજણ; વાતનું વતેસર. –બોલવા=મરી જવુ. –બોલો થવું=મરી જવું (૨) પડી ભાગવુ –બોલો ભાઈ રામ! =મડદાને સ્મશાને લઈ જતી વખતે બોલાતો બોલ (૨) [લા.] થઈ રહ્યું! સત્યાનાશની પાટી! –રમી જવા=મરી જવુ (૨) ભાગીને ચૂરેચૂરા થઈ જવું (૩) પાયમાલ થવુ (૪) ટાઢું પડી જવું; સત્ત્વહીન થઈ જવુ(૫)[પાલનપુર–કંઈર તરફ] ઊંધી જવું –રામ!=જે જે, નમસ્કારનો એક બોલ (મેળાપ કે વિદાય વખતનો પુરુષોમા) (–કરવા) (૨) [લા.] છેલ્લા પ્રણામ –રામ કરો=એ વાત જવા દો; હવે કંઈ વળવાનું નથી –રોટલો થવો =ભાગી જવું, ચૂરા થઈ જવા (૨) [કનકવાનો] પેચ થવો. –લક્ષ્મણની જોડ=રામલક્ષ્મણના જેવી સરખેસરખાની કે અરસપરસ હેત-પ્રીતિવાળાની જોડી –શરણ થવું=મરી જવું. –શરણ પહોંચાડવું=મારી નાખવું. **અરે રામ!, હે રામ!**=અરેરે; હે ભગવાન!] ૦કલી(–ળી) સ્ત્રી૦ એક રાગણી. ૦કહાણી સ્ત્રી૦ વીતકકથા; દુ:ખની કહાણી. [–થવી =આફત આવવી; વીતવું.] ૦કી સ્ત્રી૦ [હિં] બાવી; સાધુની બાયડી. ૦કૂંડાળું ન૦ મોટું કુંડાળુ. ૦ગલ્લોલો પું૦ હૃષ્ટપુષ્ટ ચિંતા વગરનો માણસ ૦ગાંડિયું વિ૦ ઢંગધડા વિનાનુ, ગાડિયું. ૦ગોટીલો પુ૦ મોટો દડો. [–કરવો=ગોળ દડાને આકારે બાંધવું.] ૦ગોવાળિયો પું૦ નાગો નાગો ફરતો નાનો છોકરો ૦ચક્કર, ૦ચક્ર ન૦ મોટું કુંડાળું (૨) મોટો રોટલો. ૦ચંદ્ર પુ૦ (સં.) દશરથના પુત્ર રામ ૦ઠાઠિયું ન૦ ભાંગી તૂટી જૂની વસ્તુ ૦ડોળી સ્ત્રી૦ ઠાઠડી. ૦ઢોલ પુ૦ મોટું નગારુ ૦તુલસી સ્ત્રી૦ (કૃષ્ણ=કાળીથી જુદી જેવી) એક તુલસી. ૦દ્વારો પું૦ [સં. દ્વાર] રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા ૦દાસ પું૦ (સં.) મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત. ૦દાસી વિ૦ રામદાસના સંપ્રદાયનું. ૦દાસિયું વિ૦ ગરીબ; કંગાલ, દીન; દુ:ખી. ૦દુવાઈ સ્ત્રી૦ રામની આણ ૦દૂત પું૦ વાનર (૨) [સં.] હનુમાન. ૦ધૂન સ્ત્રી૦ રામનામની ધૂન –જોરથી જપ કે લહે ૦નવમી સ્ત્રી૦ ચૈત્રસુદ૯નોમ, રામચંદ્રજીનો જન્મદિવસ ૦નામ ન૦ રામનુ –પ્રભુનુ નામ. ૦નામિયું ન૦ રામનામવાળુ ગળાનુ એક ઘરેણું ૦નામી જેના ઉપર રામનામ છાપ્યા હોય તેવી પિછોડી ૦નોમ (નો) સ્ત્રી૦ [+સં નવમી] જુઓ રામનવમી. ૦પગલું ન૦ રામનાં પગલાંવાળુ મીનાકારી ઘરેણું. ૦પાત્ર(–તર) ન૦ બટેરુ, શકોરુ. ૦ફળ ન૦ એક ફળ ૦બાણ ન૦ કદી નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનુ બાણ (૨) વિ૦ નિષ્ફળ ન નીવડે તેવુ, અમોઘ. ૦ભરોંસો પુ૦ રામનો ભરોસો, ઈશ્વરાધાર ૦રસ પુ૦ મીઠું (૨) રામની ભક્તિનો રસ ૦રાજ-(–જ્ય) ન૦ રામચંદ્રજીનુ રાજ્ય (૨) તેના જેવું ન્યાયથી ચલાવાતુ સુખી રાજ્ય. ૦રામિયું વિ૦ (કા.) 'રામ રામ' નમસ્કાર ૦રોટી

સ્ત્રી૦ રાંધેલ અન્નની ભિક્ષા (૨) માલપૂઓ.
૦લીલા સ્ત્રી૦ રામની કથાનું ભવાઈ જેવું નાટક
રામગંગા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
રામજણી(-ની) સ્ત્રી૦ [હિં, સં રામા + જની] નાચનારી, ગણિકા
રામજી પું૦ એક રાગ
રામણ સ્ત્રી૦['રામાયણ' ઉપરથી]પીડા,આપદા. [-થવી = પીડા થવી;આપદા આવવી -વેરી નાખવી = નુકસાન કરવું, અતિશય દુઃખ પમાડવું.]
રામણદીવો(-વડો) પુ૦ [જુઓ લામણદીવો] વરઘોડામાં વરની મા મંગળનો દીવો લે છે તે
રામણભુઝારું ન૦ જુઓ રમણભુઝારુ
રામા સ્ત્રી૦ [સં.] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી
રામાનંદ પું૦ [સં] (સં.) રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ સં. ૧૩૫૬-૧૪૬૭).-દી વિ૦ રામાનંદનું અનુયાયી
રામાનુજ,-જાચાર્ય પુ૦ [સં.] (સં.) વિશિષ્ટાદ્વૈતના પ્રવર્તક પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સં. ૧૦૭૩-૧૧૯૪). -જી વિ૦ એમના સંપ્રદાયનું,-ને લગતુ
રામાયણ ન૦[સં.] રામની જીવનકથા (૨) [લા] વીતકકથા (૩) લાંબી વાત; ટાયલું (૪) સ્ત્રી૦ મુશ્કેલ કામ; રામણ [-ઉકેલવું = વાત વધારીને કહેવી -થવી = રામણ થવી]
રામાંટામાં ન૦ બ૦વ૦ વામાટામાં [-કરવાં = નિરર્થક કાળક્ષેપ કરવો.]
રામિયાગર પું૦ [ફા.] ગાનાર, વગાડનાર -રી સ્ત્રી૦ તેનો વંશ
રામી પુ૦ [સં. આરામ = બગીચો પરથી] માળી (૨) [સં. રામ ઉપરથી] વિધવાઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૩) સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ એક નામ
રામૈયું ન૦ [સ રામ ઉપરથી] રામપાત્ર;શકોરું
રામૈયો વિ૦ પુ૦ (૨) પું૦ [સરખા૦ રામૈયું] મૂઢ વિનાનો ઢોર [નાકર, 'ધાત્રી' (મુંબઈ)
રામો પુ૦ [સ રામ ઉપરથી] ઘરકામ કરનાર
રામોશી(-સી) પુ૦[મ.] પહેરેગીર, ચોકિયાત (૨) સિપાઈ, પટાવાળો (૩) એક જંગલી જાતનો માણસ (પશ્ચિમ સહ્યાદ્રિમા)

રાય સ્ત્રી૦ [ફા.] ધારણા, અભિપ્રાય, મત
રાય પુ૦ [પ્રા (સં રાજન્)] રાજા (૨) ધનવાન માણસ (૩) કેટલાક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા૦ કલ્યાણરાય. ૦આમણું, ૦આંબણું ન૦ [સરખા૦ મ. રાયઆવળા] મોટું આમળું. ૦ઢોલ પું૦ રબારી ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો અને એનું ફૂલ ૦જજ પુ૦ રાજસૂય યજ્ઞ (૨) [લા] મોટો ઠેકેદાર પણ સમારલ. ૦જાદી સ્ત્રી૦ રાજકુંવરી ૦જાદું વિ૦ રાયજાદા જેવું (૨) ઉત્તમ પ્રકારનું ૦જાદો પુ૦ રાજકુંવર ૦બહાદુર, ૦સાહેબ પુ૦ અંગ્રેજી રાજ્યમા તાલુકદારો,સરદારો, શ્રીમંતો અને અમલદાર વગેરેને અપાતો ઇલકાબ
રાયકવાળ પું૦ બ્રાહ્મણોની એક જાતનો આદમી
રાયકો પુ૦ જુઓ 'રાય'મા
રાયચંપો, રાયજંબ, રાયજાદી, -દું -દો, જુઓ 'રાય'મા
રાયણ સ્ત્રી૦ [પ્રા. રાયણી (સં. રાજાદની), સરખા૦ મ. રાયણી] એક ઝાડ અને તેનું ફળ.૦કોકડી સ્ત્રી૦ સૂકવેલું રાયણું. ૦માળા સ્ત્રી૦ રાયણ જેવા સોનાના મણકાની માળા -વું ન૦ રાયણનું ફળ
રાયત સ્ત્રી૦ [અ. રિઆયત, સરખા૦ મ રાયત] રાહત, આસાએશ (૨) પક્ષપાત, વગ
રાયત ન૦ [અ.] લશ્કરનો વાવટો
રાયતું, -તીકેરી જુઓ 'રાંધતું'મા
રાયવર પુ૦ [રાય + વર] વરરાજા(લગ્નગીતમા)
રાય(-વ)ળું વિ૦ ['રાય' ઉપરથી, સરખા૦ હિં. રાવર] આપ નામદારનુ (૨) ન૦ ગોદડું
રાયું રૂતું વિ૦ સારી હાલતમાં હોય એવું (હસ્તાવેજમા) ઉદા૦ રાયુરૂતું ઘર ભાડે આપ્યું છે
રાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ રાળ
રાવ પુ૦ [પ્રા રાવ = રજન કરવું] જુઓ રાગ (૨) [સરખા૦ રાય] મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડાતો સન્માનસૂચક શબ્દ કે પદવી (૩) જુઓ રાવજી, બારોટ (૪) સ્ત્રી૦ [સં. રાવ] ફરિયાદ (૫) સહાયતા માટેની આજીજી (૬) ચાડી [-કરવી, આવી = ફરિયાદ કરવી] ૦બહાદુર, ૦સાહેબ = અંગ્રેજી રાજ્યનો એક ઇલકાબ

રામ પું૦ [સં.] (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર; વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) પરશુરામ (૩) બળરામ (૪) પરમેશ્વરનું એક નામ (૫) [સર૦ મ. રામ=તથ્ય; જીવ] જીવ; દમ; હોશ (૬) વ૦ કૃ૦ ને અંતે લાગતાં 'તે ક્રિયા કરવાની ટેવવાળું'–ભરત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે. ઉદા૦ ભમતારામ (૭) [સર૦ મ. રામ=રૂપિયો; સીતા=અધેલી] આનો (વ્યાજ) (૮) 'તે વર્ગમાં મોટું' એ અર્થ બતાવવા નામની પહેલાં મુકાય છે. ઉદા૦ રામકુંડાળું ઇ૦. [–ઊકીજવા=ઉચ્ચ તત્ત્વ, સારપણ કે હિંમત જતાં રહેવાં. –કૃષ્ણના વારાનું=ઘણું પ્રાચીન. –જાણે!=ભગવાન જાણે (કંઈ ખબર નથી એવા ભાવમાં). –નામ જપો=છાનામાના બેસી રહો; બેઠા બેઠા ચૂપચાપ જોયા કરો. –નામની આપવી=મરણતોલ માર મારવો. –નું નામ દો=ભગવાનનું ભજન કરો; કંઈ સારું કામ કરો (૨) જુઓ રામ રામ કરો. –નું બાણ=જુઓ રામબાણ. –નું રાજ=જુઓ રામરાજ્ય. –નું રામાયણ=નહીં સરખી વાતનું મોટું પીંજણ; વાતનું વતેસર. –બોલવા=મરી જવું. –બોલો થવું=મરી જવું (૨) પડી ભાગવું. –બોલો ભાઈ રામ! =મડદાને સ્મશાને લઈ જતી વખતે બોલાતો બોલ (૨) [લા.] થઈ રહ્યું! સત્યાનાશની પાટી! –રમી જવા=મરી જવું (૨) ભાગીને ચૂરેચૂરા થઈ જવું (૩) પાયમાલ થવું (૪) ટાઢું પડી જવું; સત્ત્વહીન થઈ જવું (૫) [પાલનપુર–ધીર તરફ] ઊંધી જવું. –રામ!=જે જે; નમસ્કારનો એક બોલ (મેળાપ કે વિદાય વખતનો પુરુષોમાં) (–કરવા) (૨) [લા.] છેલ્લા પ્રણામ. –રામ કરો=એ વાત જવા દો; હવે કંઈ વળવાનું નથી. –રોટલો થવો =ભાંગી જવું; ચૂરા થઈ જવા (૨) [કનકવાનો] પેચ થવો. –લક્ષ્મણની જોડ=રામલક્ષ્મણના જેવી સરખેસરખાની કે અરસપરસ હેત-પ્રીતિવાળાની જોડી. –શરણ થવું=મરી જવું. –શરણ પહોંચાડવું=મારી નાખવું. અરે રામ!, હે રામ!=અરેરે; હે ભગવાન!] ૦કલી(–ળી) સ્ત્રી૦ એક રાગણી. ૦કહાણી સ્ત્રી૦ વીતકકથા; દુઃખની કહાણી. [–થવી =આફત આવવી; વીતવું.] ૦કી સ્ત્રી૦ [હિં.] બાવી; સાધુની બાયડી. ૦કુંડાળું ન૦ મોટું કુંડાળું. ૦ગોલો પું૦ હૃષ્ટપુષ્ટ ચિંતા વગરનો માણસ. ૦ગાંડિયું વિ૦ ઢંગધડા વિનાનું; ગાંડિયું. ૦ગોટીલો પું૦ મોટો દડો. [–કરવો=ગોળ દડાને આકારે બાંધવું.] ૦ગોવાળિયો પું૦ નાગો નાગો ફરતો નાનો છોકરો. ૦ચક્કર, ૦ચક્ર ન૦ મોટું કુંડાળું (૨) મોટો રોટલો. ૦ચંદ્ર પું૦ (સં.) દશરથના પુત્ર રામ. ૦ઠાઠિયું ન૦ ભાંગી તૂટી જૂની વસ્તુ. ૦ડોળી સ્ત્રી૦ ઠાઠડી. ૦ઢોલ પું૦ મોટું નગારું. ૦તુલસી સ્ત્રી૦ (કૃષ્ણ=કાળીથી જુદી એવી) એક તુલસી. ૦દ્વારો પું૦ [સં. દ્વાર] રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા. ૦દાસ પું૦ (સં.) મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત. ૦દાસી વિ૦ રામદાસના સંપ્રદાયનું. ૦દાસિયું વિ૦ ગરીબ; કંગાલ; દીન; દુઃખી. ૦દુવાઈ સ્ત્રી૦ રામની આણ. ૦દૂત પું૦ વાનર (૨) [સં.] હનુમાન. ૦ધૂન સ્ત્રી૦ રામનામની ધૂન–જોરથી જપ કે લહે. ૦નવમી સ્ત્રી૦ ચૈત્ર સુદ૯ નોમ; રામચંદ્રજીનો જન્મદિવસ. ૦નામ ન૦ રામનું–પ્રભુનું નામ. ૦નામિયું ન૦ રામનામવાળું ગળાનું એક ઘરેણું. ૦નામી જેના ઉપર રામનામ છાપ્યાં હોય તેવી પિછોડી. ૦નોમ (નો) સ્ત્રી૦ [+સં. નવમી] જુઓ રામનવમી. ૦પગલું ન૦ રામનાં પગલાંવાળું મીનાકારી ઘરેણું. ૦પાત્ર(–તર) ન૦ બટેરું; શકોરું. ૦ફળ 'ન૦ એક ફળ. ૦બાણ ન૦ કદી નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનું બાણ (૨) વિ૦ નિષ્ફળ ન નીવડે તેવું; અમોઘ. ૦ભરોંસો પું૦ રામનો ભરોંસો; ઈશ્વરાધાર. ૦રસ પું૦ મીઠું (૨) રામની ભક્તિનો રસ. ૦રાજ-(–જ્ય) ન૦ રામચંદ્રજીનું રાજ્ય (૨) તેના જેવું ન્યાયથી ચલાવાતું સુખી રાજ્ય. ૦રામિયું વિ૦ (ઠા.) 'રામ રામ' નમસ્કાર. ૦રોટી

સ્ત્રી૦ રાખેલ' અનની સ્ત્રિક્ષા' (૨) માલપૂએો.
૦લીલા સ્ત્રી૦ રામની કથાનું લવાર્ધ જેવું નાટક
રામગંગા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
રામજણી(-ની) સ્ત્રી૦ [હિં; સં. રામા + જની] નાચનારી, ગણિકા
રામજી પું૦ એક રાગ
રામણ સ્ત્રી૦['રામાયણ' ઉપરથી]પીડા,આપદા. [-થવી = પીડા થવી;આપદા આવવી. -વેરી નાખવી = તુકસાન કરવું; અતિશય દુઃખ પમાડવું]
રામણદીવો(-વડો) પું૦ [જુએો લામણદીવો] વરઘોડામાં વરની આ મંગળનો દીવો લે છે તે
રામણઝુઝારું ન૦ જુએો રમણઝુઝારુ
રામા સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી
રામાનંદ પું૦ [સ](સં.) રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સં. ૧૩૫૬-૧૪૬૭).-ની વિ૦ રામાનંદનું અનુયાયી
રામાનુજ, -જાચાર્ય પું૦ [સં.] (સં.) વિશિષ્ટાદ્વૈતના પ્રવર્તક પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સં. ૧૦૭૩-૧૧૯૪). -ી વિ૦ એમના સંપ્રદાયનું,-ને લગતુ
રામાયણ ન૦[સ.] રામની જીવનકથા (૨) [લા] વીતકકથા (૩) લાબી વાત; ટાયલું (૪) સ્ત્રી૦ મુશ્કેલ કામ; ગમણ. [-ઉકેલવું = વાત વધારીને કહેવી -થવી = રામણ થવી]
રામાંદામાં ન૦ બ૦વ૦ વામાટામા. [-કરવાં = નિરર્થક કાળક્ષેપ કરવો.]
રામિશગર પું૦ [ફા.] ગાનાર, વગાડનાર -રી સ્ત્રી૦ તેની વર્ધો
રામી પું૦ [સ. આરામ = બગીચો પરથી] માળી (૨) [સં. રામ ઉપરથી] વિધવાઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૩) સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ એક નામ
રામૈયું ન૦ [સ રામ ઉપરથી] રામપાત્ર;શકોરું
રામૈયો વિ૦ પુ૦ (૨) પુ૦ [સરખા રામૈયું] મૂંઢ વિનાનો ફોસ [નોકર, 'બાટ્રી' (મુંબઈ)
રામો પુ૦ [સ રામ ઉપરથી] બગકામ કરનાર
રામોશી(-સી) પું૦[મ.] પહેરેગીર, ચોકિયાત (૨) સિપાઈ, પટાવાળો (૩) એક જંગલી જાતનો માણસ (પશ્ચિમ સહ્યાદ્રિમા)

રાય સ્ત્રી૦ [ફા.] બાજી; અભિપ્રાય; મત
રાય પું૦ [પ્રા (સ રાજન્)] રાજા (૨) ધનવાન માણસ (૩) કેટલાક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા૦ કલ્યાણરાય. ૦આમણું, ૦આંબણું ન૦ [સરખા મ. રાયઆવળા] મોટું આમળું. ૦કો પુ૦ રબારી. ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો અને એનું ફૂલ ૦જજ્ઞ પુ૦ રાજસૂય યજ્ઞ (૨) [લા.] મોટો ઠાઠ પણ સમારંભ. ૦જાદી સ્ત્રી૦ રાજકુંવરી. ૦જાદું વિ૦ રાયજાદા જેવું (૨) ઉત્તમ પ્રકારનું ૦જાદો પું૦ રાજકુંવર. ૦જાદુર, ૦સાહેબ પુ૦ અંગ્રેજી રાજ્યમા તાલુકદારો,સરદારો, શ્રીમંતો અને અમલદાર વગેરેને અપાતો ઇલકાબ
રાયકવાળ પુ૦ બ્રાહ્મણોની એક જાતનો આદમી
રાયકો પું૦ જુએો 'રાય'માં
રાયચંપો, રાયજંબ, રાયજાદી, -દું -દો, જુએો 'રાય'મા
રાયણ સ્ત્રી૦ [પ્રા. રાયણી (સ રાજાદની), સરખા મ. રાયણી] એક ઝાડ અને તેનું ફળ.૦ટોકડી સ્ત્રી૦ સૂકવેલું રાયણું. ૦માળા સ્ત્રી૦ રાયણ જેવા સોનાના મણકાની માળા -ું ન૦ રાયણનું ફળ
રાયત સ્ત્રી૦ [અ. રિઆયત, સરખા મ રાયત] રાહત; આસાએશ (૨) પક્ષપાત; વગ
રાયત ન૦ [અ.] લશ્કરનો વાવટો
રાયતું, -તીકેરી જુઓ 'રાઈતું'મા
રાયવર પું૦ [રાય + વર] વરરાજા(લગ્નગીતમાં)
રાય(-વ)ળું વિ૦ ['ગય' ઉપરથી, સરખા હિં રાવર] આપ નામદારનુ (૨) ન૦ ગોદડું
રાયું રૂતું વિ૦ સારી હાલતમાં હોય એવું (કરતાવેજમા) ઉદા૦ રાયુરૂતુ ઘર ભાડે આપ્યું છે
રાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [સં] જુએો રાળ
રાવ પું૦ [પ્રા રાવ = રંજન કરવું] જુએો રાગ (૨) [સરખા ગય] મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડાતો સન્માનસૂચક શબ્દ કે પદવી (૩) જુએો રાવળ, આરોટ (૪) સ્ત્રી૦ [સં રાવ] ફરિયાદ (૫) સહાયતા માટેની આજીજી (૬) ચાડી [-કરવી, આવી = ફરિયાદ કરવી] ૦બહાદુર, ૦સાહેબ = અંગ્રેજી રાજ્યનો એક ઇલકાબ.

રામ પું૦ [સં.] (સં.) દશરથ રાજાના પુત્ર, વિષ્ણુનો એક અવતાર (૨) પરશુરામ (૩) બળરામ (૪) પરમેશ્વરનુ એક નામ (૫) [સર૦ મ. રામ=તથ્ય, જીવ] જીવ, દમ, હોશ (૬) વ૦ કૃ૦ ને અંતે લાગતા 'તે ક્રિયા કરવાની ટેવવાળુ –મસ્ત માણસ' એવો અર્થ સૂચવે છે ઉદા૦ ભમતારામ (૭) [સર૦ મ. રામ=રૂપિયો; સીતા=અધેલી] આનો (વ્યાજ) (૮) 'તે વર્ગમાં મોટુ' એ અર્થ બતાવવા નામની પહેલા મુકાય છે ઉદા૦ રામકુંડાળું ઇ૦ [–ઊકીજવા=ઉચ્ચ તત્ત્વ, સારપણ કે હિંમત જતા રહેવા. –કૃષ્ણના વારાનું=ઘણું પ્રાચીન. –જાણે!=ભગવાન જાણે (કંઈ ખબર નથી એવા ભાવમા). –નામ જપો=છાનામાના બેસી રહો, બેઠા બેઠા ચૂપચાપ જોયા કરો. –નામની આપવી=મરણતોલ માર મારવો. –નું નામ દો=ભગવાનનુ ભજન કરો; કંઈ સારું કામ કરો (૨) જુઓ રામ રામ કરો. –નું બાણ=જુઓ રામબાણ. –નું રાજ=જુઓ રામરાજ્ય –નું રામાયણ=નહીં સરખી વાતનું મોટુ પીંજણ; વાતનું વતેસર. –બોલવા=મરી જવું. –બોલો થવું=મરી જવું (૨) પડી ભાગવુ –બોલો ભાઈ રામ!=મડદાને સ્મશાને લઈ જતી વખતે બોલાતો બોલ (૨) [લા.] થઈ રહ્યું! સત્યાનાશની પાટી! –રમી જવા=મરી જવુ (૨) ભાગીને ચૂરેચૂરા થઈ જવું (૩) પાયમાલ થવું (૪) ટાઢુ પડી જવુ, સત્ત્વહીન થઈ જવું (૫) [પાલનપુર–ઈડર તરફ] ઊંધી જવું –રામ!=જે જે, નમસ્કારનો એક બોલ (મેળાપ કે વિદાય વખતનો પુરુષોમા) (–કરવા) (૨) [લા.] છેલ્લા પ્રણામ –રામ કરો=એ વાત જવા દો; હવે કંઈ વળવાનું નથી. –રોટલો થવો=ભાગી જવું, ચૂરા થઈ જવા (૨) [કનકવાનો] પેચ થવો. –લક્ષ્મણની જોડ=રામલક્ષ્મણના જેવી સરખેસરખાની કે અરસપરસ હેત-પ્રીતિવાળાની જોડી. –શરણ થવું=મરી જવું. –શરણ પહોંચાડવું=મારી નાખવું. અરે રામ!, હે રામ!=અરેરે; હે ભગવાન!] ૦કલી(–ળી) સ્ત્રી૦ એક રાગણી. ૦કહાણી સ્ત્રી૦ વીતકકથા; દુઃખની કહાણી. [–થવી=આફત આવવી; વીતવુ] ૦કી સ્ત્રી૦ [હિં.] બાવી; સાધુની બાયડી. ૦કુંડાળું ન૦ મોટું કુંડાળુ. ૦ગલ્લોલો પુ૦ હૃષ્ટપુષ્ટ ચિંતા વગરનો માણસ ૦ગાંડિયું વિ૦ ઢંગધડા વિનાનુ; ગાડિયુ. ૦ગોટીલો પું૦ મોટો દડો. [–કરવો=ગોળ દડાને આકારે બાંધવું.] ૦ગોવાળિયો પું૦ નાગો નાગો ફરતો નાનો છોકરો ૦ચક્કર, ૦ચક્ર ન૦ મોટું કુંડાળું (૨) મોટો રોટલો. ૦ચંદ્ર પુ૦ (સં.) દશરથના પુત્ર રામ ૦ઠાઠિયું ન૦ ભાંગી તૂટી જૂની વસ્તુ ૦ડોળી સ્ત્રી૦ ઠાઠડી. ૦ઢોલ પુ૦ મોટું નગારુ. ૦તુલસી સ્ત્રી૦ (કૃષ્ણ=કાળીથી જુદી એવી) એક તુલસી. ૦દ્વારો પુ૦ [સં દ્વાર] રામનું મંદિર (૨) ધર્મશાળા ૦દાસ પું૦ (સં.) મહારાષ્ટ્રના સુપ્રસિદ્ધ સંત. ૦દાસી વિ૦ રામદાસના સંપ્રદાયનું. ૦દાસિયું વિ૦ ગરીબ; કંગાલ, દીન, દુઃખી. ૦દુવાઈ સ્ત્રી૦ ગમની આણ ૦દૂત પું૦ વાનર (૨) [સં.] હનુમાન. ૦ધૂન સ્ત્રી૦ રામનામની ધૂન–જોરથી જપ કે લહે ૦નવમી સ્ત્રી૦ ચૈત્રસુદનોમ, રામચંદ્રજીનો જન્મદિવસ ૦નામ ન૦ રામનુ–પ્રભુનુ નામ. ૦નામિયું ન૦ રામનામવાળુ ગળાનુ એક ઘરેણું. ૦નામી જેના ઉપર રામનામ છાપ્યા હોય તેવી પિછોડી ૦નોમ (નૌ) સ્ત્રી૦ [+સં. નવમી] જુઓ રામનવમી. ૦પગલું ન૦ રામનાં પગલાંવાળુ મીનાકારી ઘરેણું. ૦પાત્ર(–તર) ન૦ બટેરુ, શકોરુ. ૦ફળ ન૦ એક ફળ ૦બાણ ન૦ કદી નિષ્ફળ ન જાય તેવું રામનું બાણ (૨) વિ૦ નિષ્ફળ ન નીવડે તેવુ, અમોઘ. ૦ભરોંસો પું૦ રામનો ભરોસો, ઈશ્વરાધાર ૦રસ પું૦ મીઠુ (૨) રામની ભક્તિનો રસ ૦રાજ-(–જ્ય) ન૦ રામચંદ્રજીનુ રાજ્ય (૨) તેના જેવું ન્યાયથી ચલાવાતુ સુખી રાજ્ય. ૦રામિયું વિ૦ (કા.) 'રામ રામ' નમસ્કાર ૦રોટી

સ્ત્રી૦ રાંધેલા અન્નની ભિક્ષા (૨) માલપૂઓ.
૦લીલા સ્ત્રી૦ રામની કથાનું ભવાઈ જેવું નાટક
રામગંગા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી
રામજણી(-ની) સ્ત્રી૦ [હિં; સં રામા + જની] નાચનારી, ગણિકા
રામઝી પું૦ એક રાગ
રામણ સ્ત્રી૦['રામાયણ' ઉપરથી]પીડા,આપદા. [-થવી = પીડા થવી,આપદા આવવી. -વેરી નાખવી = નુકસાન કરવું, અતિશય દુઃખ પમાડવું]
રામણદીવો(-વડો) પું૦ [જુઓ લાવણદીવો] વરઘોડામા વરની મા મંગળનો દીવો લે છે તે
રામણઝુઝારું ન૦ જુઓ રમણઝુઝારુ
રામા સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી (૨) સુંદર સ્ત્રી
રામાનંદ પું૦ [સં](સં) રામાવત સંપ્રદાયના સ્થાપક, પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ સં ૧૩૫૬-૧૪૬૭).-દી વિ૦ રામાનંદનું અનુયાયી
રામાનુજ, -જાચાર્ય પું૦ [સં.] (સં) વિશિષ્ટાદ્વૈતના પ્રવર્તક પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય (વિ. સ. ૧૦૭૩-૧૧૯૪). -જી વિ૦ એમના સંપ્રદાયનું,-ને લગતુ
રામાયણ ન૦[સં.] રામની જીવનકથા (૨) [લા] વીતકકથા (૩) લાંબી વાત, ટાયલું (૪) સ્ત્રી૦ મુસ્કેલ કામ; રામણ. [-ઉકેલવું = વાત વધારીને કહેવી -થવી = રામણ થવી]
રામાંદામાં ન૦ બ૦વ૦ વામાટામા [-કરવાં = નિરર્થક કાળક્ષેપ કરવો.]
રામિશગર પું૦ [ફા] ગાનાર, વગાડનાર -રી સ્ત્રી૦ તેની વંધો
રામી પું૦ [સ આરામ = બગીચો પરથી] માળી (૨) [સં. રામ ઉપરથી] વિધવાઓને પહેરવાનું એક વસ્ત્ર (૩) સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓનુ એક નામ
રામૈયું ન૦ [સ રામ ઉપરથી] રામપાત્ર;શકોરું
રામૈયો વિ૦ પું૦ (૨) પું૦ [સરખા૦ રામૈયું] સૂઢ વિનાનો ફોસ [નાકર, 'ઘાટી' (મુબઈ)
રામો પું૦ [સં રામ ઉપરથી] ઘરકામ કરનાર
રામોશી(-સી) પું૦[મ.] પહેરેગીર, ચોકિયાત (૨) સિપાઈ, પટાવાળો (૩) એક જંગલી જાતનો માણસ (પશ્ચિમ સહ્યાદ્રિમા)

રાય સ્ત્રી૦ [ફા] ધારણા; અભિપ્રાય, મત
રાય પું૦ [પ્રા (સં. રાજન્)] રાજા (૨) ધનવાન માણસ (૩) કેટલાક વિશેષનામોના અંતમાં આવે છે. ઉદા૦ કલ્યાણરાય. ૦આમણું, ૦આંબણું ન૦ [સરખા૦ મ. રાયઆવળા] મોટું આમળું. ૦કો પું૦ રબારી. ૦ચંપો પું૦ એક જાતનો ચંપો અને એનુ ફૂલ ૦જજ પું૦ રાજસૂય યજ્ઞ (૨) [લા.] મોટો કોઈ પણ સમારંભ. ૦જાદી સ્ત્રી૦ રાજકુંવરી ૦જાદું વિ૦ રાયજાદા જેવું (૨) ઉત્તમ પ્રકારનું ૦જાદો પું૦ રાજકુંવર. ૦બહાદુર, ૦સાહેબ પું૦ અંગ્રેજી રાજ્યમા તાલુકદારો,સરદારો, શ્રીમંતો અને અમલદાર વગેરેને અપાતો ઇલકાબ
રાયકવાળ પું૦ બ્રાહ્મણોની એક જાતનો આદમી
રાયકો પું૦ જુઓ 'રાય'મા
રાયચંપો, રાયજંબ, રાયજાદી, -દું -દો, જુઓ 'રાય'મા
રાયણ સ્ત્રી૦ [પ્રા રાયણી (સ. રાજાદની), સરખા૦ મ રાયણી] એક ઝાડ અને તેનું ફળ ૦કોકડી સ્ત્રી૦ સૂકવેલું રાયણું. ૦માળા સ્ત્રી૦ રાયણ જેવા સોનાના મણકાની માળા -ણું ન૦ રાયણનું ફળ
રાયત સ્ત્રી૦ [અ. રિઆયત, સરખા૦ મ રાયત] રાહત, આસાએશ (૨) પક્ષપાત, વગ
રાયત ન૦ [અ.] લશ્કરનો વાવટો
રાયતું, -તીકેરી જુઓ 'રાઈતું'મા
રાયવર પું૦ [રાય + વર] વરરાજા(લગ્નગીતમાં)
રાય(-વ)ળું વિ૦ ['રાય' ઉપરથી, સરખા૦ હિં. રાવર] આપ નામધારનુ (૨) ન૦ ગોદડું
રાયું રૂતું વિ૦ સારી હાલતમા હોય એવું (દસ્તાવેજમા) ઉદા૦ રાયુરૂતું ઘર ભાડે આપ્યું છે
રાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ રાળ
રાવ પું૦ [પ્રા. રાવ = રજન કરવું] જુઓ રાગ (૨) [સરખા૦ રાય] મહારાષ્ટ્રમાં નામને લગાડાતો સન્માનસૂચક શબ્દ કે પદવી (૩) જુઓ રાવજી; બારોટ (૪) સ્ત્રી૦ [સં રાવ] ફરિયાદ (૫) સહાયતા માટેની આજીજી (૬) ચાડી [-કરવી, ખાવી = ફરિયાદ કરવી.] ૦બહાદુર, ૦સાહેબ = અંગ્રેજી રાજ્યનો એક ઇલકાબ

રાવજી પું૦ [જુઓ રાય, રાજ, સર૦ પ્રા રાવ =રંજન કરવું] બારોટ (માનાથ સંબોધન)

રાવજી પું૦ [અ. રાફિક્ષી] મુસલમાની ધર્મનો એક ફાટો; તેનો અનુયાયી

રાવટી(-ઠી) સ્ત્રી૦ ગોળ છજું, અગાશી (૨) [હિં] નાનો તંબૂ [-ઊભી કરવી, નાખવી =નાનો તંબૂ તાણવો]

રાવણ પું૦[સં] (સ.) દશ માથાવાળો લંકાનો રાજા (૨) વિ૦ ચીસો પાડતુ.[-જેવું મોઢું = ચડેલું-રિસાયેલુ મો (૨) સૂજીને મોટું થયેલુ મો -જેવું રૂપ થવું =તોબરો ચડાવવો, મોં ચડાવવું.] ૦ચિતા સ્ત્રી૦ સતત બળતી ચિતા. ૦રાજ(-જ્ય) ન૦ રાવણનું રાજ્ય (૨) [લા] અધર્મ અને અન્યાયપૂર્ણ -રાક્ષસી રાજ્ય (રામરાજ્યથી ઊલટું)

રાવણહત્થો પું૦ [રાવણ (પ્રા. રાવ=રોવું; કકળવું, અવાજ કરવો)+હત્થો (હાથ)] સરથરીનું તંતુવાદ્ય

રાવણિ પું૦ [સં] (સ) ઇંદ્રજિત

રાવણિયો પુ૦ ['રાવણ' ઉપરથી] ગામનો ચોકીદાર; ગામના ચોરાનો હવાલદાર

રાવણું ન૦[પ્રા.રાઉલ(સં.રાજકુલ)=રાજગૃહ, દરબાર] રજપૂત કોટોગ્ની મિજલસ (૨) ગામની નાત કે પંચ ભેગુ થવું તે (૩) સિપાઈઓને રહેવાનું ઠેકાણું. [-કરવું = કસૂંબાપાણી નિમિત્તે મિજલસ ભરવી (૨) પંચ બોલાવવું -ભરાવું = ડાકોર - દરબારને ત્યાં મિજલસ ભેગી થવી (૨) તેવુ ખટપટી કે તડાકિયા ટોળુ ભેગુ થવુ]

રાવત વિ૦ [પ્રા. રાઉત્ત(સં.રાજપુત્ર)=રજપૂત; ક્ષત્રિય] બાહોશ ચાલાક (૨) શૂરવીર (૩) પુ૦ ઘોડાવાળો (૪) ઘોડેસવાર યોદ્ધો

રાવતા સ્ત્રી૦ ['રાવ' ઉપરથી] રાજની રીત; રાવ-રાજપણ

રાવતી સ્ત્રી૦ [જુઓ રાઈ] ઘરેણામાં વપરાતુ રેણ. [-કાઢવી =ઘરેણા બનાવતા ધાતુકણો ચોરવા (૨) ચોરીછૂપીથી કાંઈ ઓળવી લેવું.]

રાવલ પું૦ [જુઓ રાવ] રજપૂતાનાના કેટલાક રાજાઓને માટે વપરાતો માનસૂચક શબ્દ (૨) નાનો રજપૂત જાગીરદાર (૩) બદરીનારાયણનો પૂજારી (૪) એક ભાગણની જાતનો માણસ [રાજદરબાર, રજવાડો

રાવલું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ રાયલુ (૩) રાવળુ ;

રાવળ પું૦ [પ્રા રાઉલ્લ = રાજકીય, રાજ સબંધી] (કા.) કુળની વંશાવળીના ચોપડા લખી રાખવાનો ધંધો કરનાર (૨) બ્રાહ્મણોમા એક અટક [૦જીનાં પસ્તાનાં=ઠેકાણા કે સાન વિનાનુ માણસ]

રાવળકાહી ન૦ એક પક્ષી

રાવળિયો પુ૦ [પ્રા રાઉલ(સ.રાજકુલ ઉપરથી)] એ નામની જાતનો ભાટ

રાવળું ન૦ [જુઓ રાવણું] રાવણુ (૨) રાજદરબાર રજવાડો (૩) [સર૦ હિં. રાવરા] જનાનખાનુ (૪) વિ૦ રાયલું, રાવલુ

રાશ (શ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા. રસ્સિ (સં રશ્મિ)] દોરડું (૧૬ હાથનુ) (૨) લગામ, ઘોડો (૩) [સ રાશિ] ભાગીદારી (૪) [સર૦ મ રાસ] વ્યાજમુદ્દલ (૫) સરાસરી (૬) [સં. રાશિ] રાશિથી મળતી જાતિ, ગુણ, સ્વભાવ વગેરે (૭) પું૦ ઢગલો. [-પડવું = (કામ) રાગે પડવું - વ્યવસ્થિત થવુ -ભાગવી=વળ આપીને દોરડું બનાવવું બનતી રાશે આવવી=મેળ થાય એવા સંજોગે હોવા, મેળ ખાવો] ૦વા વિ૦ રાશ જેટલુ (સોળ હાથ)

રાશિ પું૦[સં] ઢગલો (૨) ગણિતનો આંકડો (૩) સ્ત્રી૦ નક્ષત્રના બાર ઝૂમખામાનુ પ્રત્યેક (મેષ, વૃષભ, મિથુન, કર્ક, સિંહ, કન્યા,તુલા, વૃશ્ચિક, ધન, મકર, કુંભ અને મીન) ૦ચક્ર ન૦ રાશિમંડળ ૦નામ ન૦ રાશિ પ્રમાણે પડેલું નામ

રાશી વિ૦ [અ., સર૦ હિં., મ] ખરાબ

રાષ્ટ્ર ન૦ [સં] દેશ, રાજ્ય ૦ગીત ન૦ રાષ્ટ્રનું ગીત. ૦ધર્મ પું૦ પ્રજાનો રાષ્ટ્ર પ્રત્યેનો ધર્મ ૦ધ્વજ પું૦ રાષ્ટ્રનો વાવટો. ૦પતિ પું૦ સમગ્ર રાષ્ટ્રની મહાસભાનો પ્રમુખ ૦પિતા પું૦ રાષ્ટ્રની આઝાદી ને ઉન્નતિનો પિતા - બાપુજી (૨)(સ.) મહાત્મા ગાંધીને લગાડવામા

આવેલો સન્માનસૂચક શબ્દ. ૦પૂજા સ્ત્રી૦ રાષ્ટ્રવાદ; રાષ્ટ્રની ઐકાંતિક પૂજા ૦ભાષા સ્ત્રી૦ આખા રાષ્ટ્રમા ચાલે એવી ભાષા. ૦માન્ય વિ૦ રાષ્ટ્રે માન્ય કરેલુ ૦વાદ પું૦ રાષ્ટ્ર એક સ્વતંત્ર ઘટક છે માટે તેનુ હિત સાધવું એવો વાદ; રાષ્ટ્રપૂજા, 'નેશનલિઝમ'. ૦સંઘ પુ૦ રાષ્ટ્રોનો સંઘ, 'લીગ ઑફ નેશન્સ' –ષ્ટ્રિ (–ષ્ટ્રી)ય વિ૦ રાષ્ટ્રનુ, –ને લગતુ –ષ્ટ્રિ (–ષ્ટ્રી)યકરણ ન૦ રાષ્ટ્રની માલકીનુ કરવું તે, 'નેશનલાઇઝેશન'. [–શાળા સ્ત્રી૦ પરદેશી સરકારથી સ્વતંત્ર રીતે અને રાષ્ટ્રીયતાની દૃષ્ટિએ ચલાવાતી શાળા –શિક્ષણ ન૦રાષ્ટ્રની દૃષ્ટિએ અપાતુ કે પરદેશી સરકારથી સ્વતંત્રપણે યોજેલુ શિક્ષણ] –ષ્ટ્રોપયોગી વિ૦ રાષ્ટ્રને ઉપયોગી, રાષ્ટ્રનું હિતકર

રાસ પુ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ રાશ (૩) સ્ત્રી૦ [અ] ભૂશિર (૪) પું૦ [સં] ગાતા ગાતા ગોળાકારે ફરતાં કરાતો નાચ કે તેમા ગવાય એવું ગીત. (–રમવા) ૦ક્રીડા સ્ત્રી૦ જુઓ રાસલીલા ૦ડી સ્ત્રી૦ દોરી (૨) ગળે પહેરવાની રૂપાની સાકળી કે દોરો ૦ડો પુ૦ એક જાતનો ગરબો (બનેલો બનાવ વર્ણવતો) ૦પૂર્ણિમા સ્ત્રી૦ (સ) માગશર મહિનાની પૂનમ (જ્યારે શ્રીકૃષ્ણે રાસક્રીડા આરંભી હતી) ૦મંડલ-(–ળ) ન૦, ૦મંડલી(–ળી) સ્ત્રી૦ રાસ રમનારાઓનુ મંડળ ૦લીલા સ્ત્રી૦ શ્રીકૃષ્ણે ગોપીઓ સાથે કરેલી રાસની ક્રીડા

રાસભ પુ૦ [સં] ગધેડો. –ભી સ્ત્રી૦ ગધેડી

રાસાયણિક, રાસાયનિક [સં] વિ૦ રસાયણને લગતુ; રસાયણી

રાસૂડું વિ૦ સંધ્યાકાળે નહિ પણ રાત્રિના પાછલા ભાગમા દેખી શકે એવુ (૨) આંધળું

રાસેશ્વર પું૦ [સં] (સ) શ્રીકૃષ્ણ –રી સ્ત્રી૦ (સં.) રાધા

રાસો પુ૦ [હિં] એક પ્રકારનુ વીરરસનું કાવ્ય

રાસ્ત વિ૦ [ફા.] વાજબી, યોગ્ય, સાચુ (૨) સરખું; સપાટ. –સ્તી વિ૦ રાસ્ત (૨) સ્ત્રી૦ રાસ્તપણું; ઈમાનદારી

રાસ્ના સ્ત્રી૦ [સં] એક વનસ્પતિ – ઔષધિ

રાહ પું૦ [ફા.] રસ્તો (૨) સ્ત્રી૦ રીત; તરેહ; ચાલ (૩) વાટ, પ્રતીક્ષા [–જોવી = વાટ જોવી –મારવો = વણસાડવુ] ૦દાર વિ૦ રસ્તે ચાલતુ (૨) પું૦ દોરનાર, રાહબર ૦દારી પું૦ વટેમાર્ગુ (૨) સ્ત્રી૦ રસ્તા ઉપરથી લઈ જવાતા માલ ઉપર લેવાતો કર, તેની રસીદ (૩) રાહબરી ૦બર પું૦ ભોમિયો ૦બરી સ્ત્રી૦ ભોમિયા થવુ –હોવુ તે ૦રસમ સ્ત્રી૦ રિવાજ; દસ્તૂર [દુઃખમા દિલસોજી – મદદ

રાહત સ્ત્રી૦ [અ] સુખ, આરામ, વિસામો,

રાહુ પુ૦ [સ](સ)પુરાણાનુસાર નવ ગ્રહમાનો એક, સૂર્યચંદ્રને ગ્રહણ વખતે ગ્રસનાર પીડાકારી ગ્રહ ૦ડું વિ૦ ભેલા રંગનુ (કાચ)

રાહુડો પુ૦ એક ઘાસ

રાળ પુ૦ [મ્પે૦ રિયલ] એક સિક્કો, 'ડોલર' (૨) સ્ત્રી૦ [સં. राल] ઝટ સળગી ઊઠે તેવો એક વૃક્ષમાથી મળતો પદાર્થ

રાળવું સ૦ક્રિ૦ ['રાળ' (સં राल) ઉપરથી] લીસું કરવુ (૨) અંદર અંદર પનાવવું (૩) રાળવાળું કરવુ, રાળ ભરવી [રાળી ભૂસી વાળવું = રોળી નાખવુ; ખાનગી રાહે પતાવી દેવું.]

રાળવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં રાર (પ્રા. राडि)= ટંટો, ઝઘડો] (કા) અકવાદ કરવો

રાંક(–કું)(૦) વિ૦ [સ રંક, દે. રોંકણ, સર૦ હિં, મ. राक] ગરીબ, આલસ ૦ટાવો પું૦ રાંક માણસની માગણી

રાંઝ સ્ત્રી૦ (૦)[સર૦મ राग = પંક્તિ, ઓળ, (સં. राजि)] કોટની દીવાલની બાજુ (૨) સવારી

રાંગડું(–ળુ), રાંગું (૦) વિ૦ [સ रिंग्; સર૦ મ रागणें] ધીરે ચાલતુ; નબળું

રાંજણ(–ણી) (૦ણ,) સ્ત્રી૦ [દે રંજણ, મ. राजण, राझण = કુલ ઉપરથી] પગનો એક રોગ

રાંટ સ્ત્રી૦ (૦) [સર૦ મ. राठ] વાંક; વલણ (૨) અણબનાવ, વિરોધ –ડું વિ૦ રાંટવાળું

રાંડ (૦) સ્ત્રી૦ [સં रण्डा] રાંડેલી, વિધવા. (૨) વેશ્યા ૦બાજ વિ૦ રંડીબાજ ૦વું અ૦ક્રિ વિધુર કે વિધવા થવું [રાંડીને બેસવું = રાંડેલીની પેઠે હતાશ કે લાચાર થઈને બેસવું.]

(૨) વિ૦ બાયલું. ૦વેડા પું૦ બાયલો, નામર્દ. -ડીકૂંડી સ્ત્રી૦ રાંડીરાંડ. -ડીછાંડી સ્ત્રી૦ રાંડેલી અથવા પતિએ તજેલી સ્ત્રી -ડીરાંડ સ્ત્રી૦ વિધવા (૨) નિરાશ્રિત વિધવા. -ડેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિધવા રાંડેલું = ખેપૂર

રાંઢવું (૦) ન૦ [દે રંદુઅ] દોરડું

રાંદેર(-ઙ્ક) (૦) સ્ત્રી૦ [સં રંદલા] (સં.) રનાદે

રાંધણ (૦) ન૦ ['રાંધવું' પરથી; સર૦ મ.] રાંધવાનું કામ. ૦છઠ સ્ત્રી૦ શ્રાવણ સુદ કે વદ છઠ. -ણિયું ન૦ રસોડું -ણિયો પું૦ રસોઇયો -ણી સ્ત્રી૦ રસોડું (૨) રાંધવાની રીત. -ણું ન૦ રાંધવાની ક્રિયા (૨) રાંધેલી રસોઈ (૩) રાંધવાની રીત

રાંધવું (૦) સ૦ ક્રિ૦ [સ. રન્ધ્; સર૦ હિં. રાંધના, મ. રાંધણેં] ખોરાક પકાવવો (૨) [લા.] સાધવું; ફળ મેળવવું. [-સીંધવું = રાંધવું]

રાંપ (૦) પું૦ [જુઓ રાપી] મોટી રાપડી ૦ડી સ્ત્રી૦ કરસણમા ઊગેલું નકામું ઘાસ કાઢી નાંખવાનું ખેતીનું ઓજાર

રાંપ(૦લ)વું (૦) [પ્રા રંપ] સ૦ક્રિ૦ રાપડી ફેરવવી [ખેતીનું એક ઓજાર

રાંપી સ્ત્રી૦ [પ્રા રંપ પરથી, સર૦ હિં., મ રાંપા]

રાંભો (૦) પું૦ [પ્રા. રંભ; સર૦ મ રાવા] ખોદવાનું એક ઓજાર (૨) રાભો

રિકાબ [અ.], ૦દાર પું૦જુઓ રકાબ. રકાબદાર

રિકાબી સ્ત્રી૦ [જુઓ રકાબી, સર૦ હિં., મ.] છીબા જેવું એક પાત્ર

રિક્ત વિ૦ [સં] ખાલી, શૂન્ય. -ક્તા(૦તિથિ) સ્ત્રી૦ ચોથ, નોમ ને ચૌદશમાંની દરેક તિથિ

રિક્થ ન૦ [સં] વારસો

રિક્ષા (૦ગાડી) સ્ત્રી૦ [ઇં.] માણસથી ખેંચાતી નાની, બે પૈડાની ગાડી

રિખભ પું૦ [હિં.(સં. ઋષભ)] ઋષભસ્વર

રિખવદેવ પું૦ [સં. ઋષભદેવ] (સં.) ઋષભદેવ -આદિ જૈન તીર્થંકર

રિઝવટ(-ણ) સ્ત્રી૦ ['રીઝવું' ઉપરથી] રીઝવું તે; રીઝવવાની કળા [રાખેલું

રિઝર્વ વિ૦ [ઇં.] ખાસ અલાયદું રાખેલું, બોટ્રી

રિઝામણું ન૦ ['રીઝવવું' ઉપરથી] રીઝવવું તે કે તે માટે અપાતી વસ્તુ

રિઝાવવું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ રીઝવવું

રિઝાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ રીઝવું

રિટાયર્ડ વિ૦ [ઇં.] નિવૃત્ત થયેલું (નોકરી પરથી)

રિણાવટ,-ર પું૦[સં. ઋર્ણવ ઉપરથી ?]+ઉરિયો

રિદ્ધિ સ્ત્રી૦ [જુઓ ઋદ્ધિ] સમૃદ્ધિ. ૦સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ રિદ્ધિ અને સિદ્ધિ

રિપુ પું૦ [સં.] શત્રુ

રિપોર્ટ પું૦ [ઇં.] સવિસ્તર હેવાલ [(-ની સામે) રિપોર્ટ કરવો = સવિસ્તર લેખિત ફરિયાદ કરવી] [રિબાવાની પીડા

રિબામણ(-ણી) સ્ત્રી૦ ['રિબાવું' ઉપરથી]

રિબાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'રીબવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

રિયાસત સ્ત્રી૦ [અ] રાજ્ય, હકૂમત (૨)જાગીર (૩) દેશી રાજ્ય -તી વિ૦

રિવાજ પું૦ [અ રવાજ] ચાલ, ધારો. [-પડવો = ચાલ કે ધારો થવો] [પુનરાવર્તન

રિવિઝન ન૦ [ઇ.] ફરી જોઈ-તપાસી જવું તે;

રિવેટ પુ૦ [ઇં.] એક બાજુ માથાવાળો અને બીજી બાજુ જોડવાની વસ્તુમા પરોવ્યા પછી ટીપીને જોડી દેવાય તેવો ખીલો. [-કરવું = રિવેટથી જોડવું.]

રિવોલ્વર સ્ત્રી૦ [ઇં] એક વખત ભર્યે અનેક વાર કરી શકાય એવી ફળવાળી પિસ્તોલ

રિશ્તેદાર વિ૦ [ફા.] સગું; સંબંધી -રી સ્ત્રી૦ સગપણ [વિ૦ લાચિયું

રિશ્વત સ્ત્રી૦ [અ.] લાચ; આવત ૦ખોર,-તી

રિષ્ટ વિ૦ [સં] નષ્ટ; બરબાદ (૨) પાપજનક (૩) અમંગળ કરનારું (૪) ન૦ અશુભ; અમંગળ (૫) નાશ (૬) પાપ

રિસામણું સ્ત્રી૦ ['રિસાવું' ઉપરથી] એક જાતનો છોડ(૨) રિસાવું તે -ણું વિ૦ જરાકમાં રિસાઈ જાય એવું (૨) ન૦ રીસ [રિસામણાં મનામણાં કરવાં = સહેજમા રિસાવું ને સહેજમા મનાવું]

રિસાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. રૂસ્સ (સં. રુષ્) ક્રોધથી નારાજ થવું, ક્રોધે ભરાવું -વવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક]. -ળ(૦વું) વિ૦ રિસામણું

રિસીવર પું૦ [ઇં] સગીરની કે કજિયાની

મિલકતની વ્યવસ્થા માટે નિમાતો સરકારી અમલદાર (૨) સંદેશો ઝીલવાનું યાન્ત્રિક સાધન (ટેલિફોન, વાયરલેસ ઇ૦નુ)

રિહર્સલ સ્ત્રી૦[ઇં] નાટ્ય–સંવાદ વગેરેનું અગાઉથી અભ્યાસ માટે ભજવવા તે; પૂર્વવર્તન

રિંગ સ્ત્રી૦ [ઇં] વીંટી (૨) રમતગમત કે અખાડાની યા શેરબજારની ચોકરની જગા

રી પુ૦ ઋષભ સ્વરની સંજ્ઞા [તે (બાળકનું)

રીખણું ન૦ [રીખવું પરથી] ધૂંટણિયે ચાલવું

રીખવું અ૦ક્રિ૦ [સ રિંખ, પ્રા રિક્ખ]રખડવું, ભટકવું (૨) ધૂંટણિયે ચાલવું (બાળકનું)

રીઝ સ્ત્રી૦ [રીઝવું ઉપરથી] ખુશી; આનંદ

રીઝવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. રિજ્ઝ (સ ઋધ્) = ખુશી થવું, સર૦ હિં રીઝના] ખુશ થવું, સંતુષ્ટ થવું, –વવું સ૦ક્રિ૦ ગમે એમ કરવું

રીડ સ્ત્રી૦ [પ્રા. રાડિ] ગડ, બૂમ, પોકાર. –દિયારમણ સ્ત્રી૦ (કા.) બૂમાબૂમ, હોકારા

રીઢું વિ૦ [દે. રિદ્ધ = પાકું] વપરાઈને મજબૂત થયેલું (૨) દુઃખ વેઠી કઠણ થયેલું (૩) નઘરોળ, સુધરે નહિ એવું (ગુનેગાર)

રીત (ત,) સ્ત્રી૦ જુઓ રીતિ (૨) કરકરિયાવર [–કરવી = વિધિ કે રિવાજ પ્રમાણે કરવું (૨) માત્ર વિધિ દાખલ કરવું (૩) કરિયાવર કરવો. –પડવી = રિવાજ બનવો. –માં આવવું = ઠરેલ કે ઠાવકું થવું. –માં રહેવું = રૂઢિ પ્રમાણે વર્તવું; વ્યવહાર સાચવવો. –રાખવી = રિવાજ પ્રમાણે વર્તવું (૨) વ્યવહાર સાચવવો, લેવડદેવડમા સાચું રહેવું] ૦ભાત સ્ત્રી૦ ચાલચલણ; વર્તણૂક (૨) કરકરિયાવર. ૦રિવાજ પું૦ બ૦ વ૦ રીત અને રિવાજ. ૦સર અ૦ રીત પ્રમાણે –તે અ૦ પ્રમાણે, પેઠે (૨) ‡ તરીકે (૩) રિવાજ –પદ્ધતિ પ્રમાણે

રીતિ સ્ત્રી૦[સં]પ્રકાર, તરેહ (૨)પદ્ધતિ, રૂઢિ, ધારો (૩) શૈલી (કા શા) –ત્યા અ૦ [સં] રીતથી

રીધ સ્ત્રી૦ + રિદ્ધિ. ૦સીધ સ્ત્રી૦ રિદ્ધિસિદ્ધિ

રીબવું સ૦ક્રિ૦ [સ રિપ્]કનડવું; ખૂબ દુઃખ આપવું

રીમ ન૦ [ઇ] વીસ થા (કાગળ)

રીર સ્ત્રી૦ [સં. રી ઉપરથી] + રાડ; બૂમ

રીલ સ્ત્રી૦; ન૦ [ઇં] દોરો વીંટેલી ગરગડી કે બૂંગણી (૨) સિનેમાના દૃશ્યોની લાંબી પટ્ટી

રીસ સ્ત્રી૦ [પ્રા. રુસા; જુઓ રિસાવું] રિસ વું તે; રોષ, ગુસ્સો [–કરવી = ગુસ્સો કરવો(૨)માઠું લાગવું –ચઢવી, રીસે ભરાવું = ઓઢું લાગવું; ગુસ્સે થવું –નું જાળું = કજિયા કે કાસથી ક્રોધને કામ સૂઝવા દે નહીં એવું, વાતવાતમા રિસાઈ જવું.] [રિસાવું

રીસવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં રીસના] જુઓ

રીંગણ, –ણું ન૦ રીંગણીનુ ફળ–એક શાક

રીંગણી સ્ત્રી૦ [દે રિંગણી] રીંગણાનો છોડ

રીંગવું અ૦ક્રિ૦ [સ. રિંગ્; પ્રા રિંગ, સર૦ હિં. રિંગના, મ. રિંગણે] (સુ) પસાર થવું, નીકળવું. **રીંગાડવું** અ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

રીંછ ન૦ [અપ૦ રિછ, પ્રા. રિચ્છ(સ ઋક્ષ)] એક રાની હિંસ પ્રાણી ૦ણુતા સ્ત્રી૦ (સં) ન ખુવતી (કૃષ્ણની એક રાણી) ૦ડી સ્ત્રી૦ રીંછની માદા. ૦ડું ન૦ રીંછનું બચ્ચું

રુઆબ પુ૦ [અ. રુઅબ] જુઓ રોફ [–કરવો = રોફ કરવો –પડવો = રોફ પડવો, સામા ઉપર શેહ કે રોફની અસર થવી –રાખવો = રોફથી રહેવું કે વર્તવું] ૦દાર વિ૦ રુઆબવાળું

રુકાર પુ૦[મ (ફા રુ+સં કાર)] હા, સ્વીકાર

રુકાવટ સ્ત્રી૦ [હિં, સર૦ મ] રોકાણ

રુક્કો પુ૦[અ રુક્કહ,]ટૂંકી ચિઠ્ઠી [–કરવો,કરી આપવો = કોઈ કામસર ચિઠ્ઠી લખી આપવી]

રુકમાંગદ પુ૦ [સં] (સ) એક વિષ્ણુભક્ત

રુકિમણી સ્ત્રી૦ [સં](સ) શ્રીકૃષ્ણના પટરાણી

રુકમી [સં], **રુકમૈયો** પુ૦(સ.)રુકિમણીનો ભાઈ

રુક્ષ વિ૦ [સં] રૂક્ષ, લૂખું, શુષ્ક (૨) કઠોર. ૦તા સ્ત્રી૦ [પક્ષપાત, વલણ

રુખ પુ૦ [ફા] ગાલ (૨) ચહેરો, શિકલ (૩)

રુખસદ(–દ) સ્ત્રી૦ [અ] બરતરફી, ગલ [–આપવી = નોકરી કે કામ ઉપરથી કાઢી મૂકવું –લેવી = રજા લેવી, છૂટા થવું]

રુગેલ ન૦ એક પંખી

રુગ્ણ વિ૦ [સં.] માંદું. –ગ્રુલય ન૦ [+ આલય] દવાખાનું

રુચવું અ૦ક્રિ૦ [સં. રુચ્] ગમવું

રુચિ સ્ત્રી૦ [સં] ઇચ્છા, ભાવ (૨) ભૂખ. ૦કર

વિ૦ રુચિ ઉત્પન્ન કરે તેવું (૨) ગમે એવું; સુંદર ૦કરતા સ્ત્રી૦ ૦ભંગ પું૦ રસબુદ્ધિને ન ગમવું તે ૦ર વિ૦ તેજસ્વી; સુંદર; મનોહર (૨) રુચિ થાય એવું. ૦રા સ્ત્રી૦ એક છંદ

રુજ(-જા) સ્ત્રી૦ [સં] પીડા; રોગ

રુઝાવવું સ૦ક્રિ૦ 'રૂઝવું'નું પ્રેરક

રુઝાવું અ૦ક્રિ૦ 'રૂઝવું'નું ભાવે; ઘા પુરાઈ ઉપર નવી ચામડી – રૂઝ આવવી

રુદન ન૦ [સં] રડવું તે; રોદણું

રુદિત ન૦ [સં] રુદન (૨) વિ૦ રડેલું

રુદ્ધ વિ૦ [સં] રોકાયેલું; રૂંધાયેલું

રુદ્ર વિ૦[સં] ભય કર, ભયાનક (૨) પુ૦ (સં.) મહાદેવ (૩) એ નામના અગિયાર દેવોમાનો દરેક ૦તાલ પું૦ સંગીતનો એક તાલ. –દ્રાક્ષ પુ૦; સ્ત્રી૦ એક વૃક્ષ અને તેનું ળી. –દ્રાણી સ્ત્રી૦(સં.)પાર્વતી –દ્રાવતાર પું૦ (+અવતાર) રુદ્રનો અવતાર, રુદ્ર જેવું ક્રોધી રૂપ [–ધરવો, ધારણ કરવો=ગુસ્સે થવું.] –દ્રી સ્ત્રી૦ શિવની સ્તુતિનું એક વૈદિક સૂક્ત કે તેનો અગિયાર વાર પાઠ. [–કરાવવી= (માનતા તરીકે) રુદ્રીનો પાઠ કરવા બ્રાહ્મણને બેસાડવો.]

રુધિર ન૦ [સં] લોહી. ૦વાહિની સ્ત્રી૦ લોહીની નસ –રાભિસરણ ન૦ [+અભિસરણ] શરીરમા રુધિરનું ફરવું તે

રુબાબ ન૦ [જુઓ રબાબ] એક જાતની સારંગી

રુબાયત સ્ત્રી૦ [અ. રુબાઇ, સર૦ મ રુબાડ્યાત] ચોપાઈ (અરબી, ફારસી કે ઉર્દૂ)

રુમઝાવવું (રું) સ૦ક્રિ૦ 'રૂમઝવું'નું પ્રેરક

રુમાડો (રું) પું૦ ['રૂમવું' પરથી] ધૂમાધૂમ; શોરબકોર ['રૂમવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

રુમાવવું (રું) સ૦ક્રિ૦, રુમાવું અ૦ક્રિ૦

રુવાન ન૦ [ફા. રવાન] શબ

રુવાંટી સ્ત્રી૦ ['રૂવું' ઉપરથી] કુમળા અને ઝીણા વાળ. –વું ન૦ રૂંવું [–ફરકવું= ડરના પણ અસર થવી (બહુધા નકાર સાથે). –બદલાવું=સ્વભાવ કે વિચારમાં ફેરફાર થવો.]

રુંધેલ(–લું) વિ૦ ['રૂંધ' ઉપરથી] રૂંધી ભરેલું

રુંવદિયા સ્ત્રી૦[સં] રડવાની ઇચ્છા;રોતલપણું

રુંવાડું ન૦ [જુઓ રૂંવું] ૦ખડું થવું ભયથી કે આનંદથી રોમાંચ થવો

રુંવાડે (રું) ક્રિ૦વિ૦ [રૂંવું પરથી] રૂંવે રૂંવે; દરેક રૂંવામાં

રુંવાળું વિ૦ [રૂંવું પરથી] રૂંવાટીવાળું; મુલાયમ

રુંવાંટી સ્ત્રી૦ ['રૂંવું' ઉપરથી] કુમળા અને ઝીણા વાળ. –વું ન૦ રૂંવું [–ફરકવું= ડરના પણ અસર થવી (બહુધા નકાર સાથે). –બદલાવું=સ્વભાવ કે વિચારમાં ફેરફાર થવો.]

રુંવેલ(–લું) વિ૦ ['રૂં' ઉપરથી] રૂંવે ભરેલું

રુંવેલિયા સ્ત્રી૦[સં] રડવાની ઇચ્છા;રોતલપણું

રુંવેલું વિ૦ [જુઓ રૂંવું] રૂંવાટીવાળ

રૂઢિ સ્ત્રી૦ [સં]રૂઢ થયેલી રીતિ કે રિવાજ (૨) ને કારણથી શબ્દનો અમુક અર્થબોધ કરાવવાની શક્તિ (જુઓ યોગરૂઢિ) **૦પ્રયોગ** પું૦ ભાષામા રૂઢ–રૂઢિથી જેનો વિશેષ અર્થ થતો હોય એવો શબ્દપ્રયોગ. **૦રૂઢ** વિ૦ રૂઢ (૨) મૂળ રૂપમા ચાલતો આવતો – સાધિત નહિ એવો (શબ્દ)

રૂત ન૦ [સં ર્‌] (કા) રૂ [illegible] [અડપવુ

રૂતવું અ૦ ક્રિ૦ [સં૨૦ મ રુતર્ણે] (કા) મડવું,

રૂપ ન૦ [સં] આકાર, દેખાવ, સ્વરૂપ (૨) સૌદર્ય (૩) વેશ (૪) રૂપક, નાટક (૫) વાક્યમા વાપરવા પ્રત્યય વગેરે લગાડીને તૈયાર કરેલો શબ્દ–પદ (વ્યા) (૬) વિ૦ (સમાસને અતે) સરખુ, સમાન (ઉદા૦ દુઃખરૂપ) [**–વરસી જવું** = અતિશય રૂપાળુ હોવુ (બહુધા પ્રશ્નાર્થ સાથે નકાર બતાવવા) **–રૂપનો અવતાર, ૦ભંડાર** = ખૂબ સુંદર હોવું તે **–રૂપની ખણિ** = અતિ સુદર સ્ત્રી] **૦ક** ન૦ એક પ્રકારનું નાટક (૨) એક અર્થાલંકાર, જેમા ઉપમેયને ઉપમાન સાથે તદ્રૂપ કે અભિન્ન બતાવી વર્ણન કરેલું હોય છે (કા શા.) (૩) સંગીતનો એક તાલ (૪) ગાયન (સગીત) (૫) પું૦ રૂપ–નાટક કરનાર, નટ **૦કલંજની** સ્ત્રી૦ રૂપકના અવયવોને જૂદો પાડનારો બ્યાલ૫. **૦ચોકી** સ્ત્રી૦ ફરવળ ઉપર નાના ઘૂમટથી કરાતો ચોરસ **૦જીભા, ૦છવિની** સ્ત્રી૦વેશ્યા. **૦ણુ** ન૦ રૂપ ભજવવુ તે; અભિનય. **૦બંધ** પુ૦ લઘુગુરુના આધારે જે છદ રચાય તે. **૦માળી** પુ૦ એક છદ. **૦રેખા** સ્ત્રી૦ માત્ર રૂપ બતાવનારી રેખા (૨) આછો ખ્યાલ, ટૂકુ બ્યાન. **૦વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ રૂપાળી **૦વાન** વિ૦ રૂપવાળુ, સુદર **–પાખ્યાન** ન૦ (વ્યા) ધાતુના રૂપો બનાવવા તે **–પામહોર** સ્ત્રી૦ રૂપિયો **–પાળું** વિ૦ સુદર **–પાંખુરી** સ્ત્રી૦ (૦) (ગાયના) પગની રૂપાની ઝાઝરી **–પાંતર** ન૦ રૂપમા ફેરફાર, અન્ય રૂપ. **–પાંદે** (૦) સ્ત્રી૦ રૂપાળા દેહવાળી સ્ત્રી

રૂપિયો પું૦ ['રૂપુ' ઉપરથી, સં રૂપ્યક, સર૦ હિં., મ રુપયા] સોળ આનાની કિંમતનો રૂપાનો સિક્કો [**–રોડો** = લગભગ રૂપિયો. **રૂપિયા ખાવા** = રૂપિયાનો ખર્ચ થવો ઉદા. આ મકાને બહુ રૂપિયા ખાધા (૨) લાચરુચત લેવી, નાણા ઓળચવા] **–યાભાર** વિ૦ (૨) પુ૦ એક રૂપિયાના વજન જેટલુ, તોલા જેટલું **–રૂપી** વિ૦ રૂપતુ; રૂપવાળું (સમાસને અતે)

રૂપું ન૦ [સં રૂપ્યકં, સર૦ મ. રૂપ્ય, હિં. રૂપા] એક ધાતુ **–પેરી** વિ૦ રૂપાનુ, રૂપા જેવુ [**–અંધ છૂટવા** = મરણની તૈયારી ઉપર આવવુ.] **–પૈડી** સ્ત્રી૦ રૂપિયો (તિરસ્કારમા)

રૂબરૂ અ૦ [ફા] સમક્ષ [**–થવું** = સમક્ષ જતે હાજર થવુ] **૦માં** અ૦ સમક્ષ, મોઢામોઢ

રૂબલ પુ૦ [રૂ] રશિયાનો રૂપિયા જેવો સિક્કો

રૂમ ન૦ [ભ.] (સ) યુરોપી તુર્કસ્તાન, પ્રાચીન રોમનો પ્રદેશ (૨) સ્ત્રી૦ [રૂ] ઓરડી

રૂમઝૂમ અ૦[રવ૦] ઝાઝર કે વરસાદનો અવાજ

રૂમડી સ્ત્રી૦ ['રોમ' ઉપરથી ?] શરીરમાથી લોહી ખેચી કાઢવાની નળી. [**–રૂમવી** = દુઃખ દેવુ]

રૂમઝાવું (રૂ') અ૦ક્રિ૦ ['રૂમવું' પરથી] રૂમવા પર ચડવુ, ગાઢપણથી રૂમવુ (ઢોરનુ)

રૂમવું (રૂ') અ૦ક્રિ૦ [પ્રા રુમ્હ, સં મ્લાયવ્‌) = મલિન કરવુ, સર૦ હિં. ઘુમના] જોરથી ઘૂમવુ (યુદ્ધમા) (૨) ભટકવુ, ફરવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ [સ્રુંવ્‌ = ફિરાવવુ] હેરાન કરવુ [તુર્કસ્તાન

રૂમશામ ન૦ [ફા. રુમ+ફા શામ] (સ.)

રૂમાલ પુ૦ [ફા] (હાથમો લૂછવાનો) લૂગડા નો કકડો. **–ી** સ્ત્રી૦ નાનો રૂમાલ કે લૂગડાનો કકડો (૨) મુસલમાન સ્ત્રીઓનું ઘરમા માથે ઓઢવાનુ નાનું ઓઢણું (૩) એક પ્રકારનો લગોટ

રૂમાલી સ્ત્રી૦ [હિં (ફા રૂ ઉપરથી)] મગદળ-નેડીની એક કસરત (૨) જુઓ 'રૂમાલ માં

રૂમી વિ૦ રૂમ, રોમનું –ને લગતુ

રૂમેમસ્તગી સ્ત્રી૦ [અ રૂમીમુસ્તકી, સર૦ હિં. રૂમીમસ્તગી] એક ઔષધિ એક –જાતનો ગુદ૬

રૂવું ન૦ [સં રોમક, સર૦ હિં રુમા] રૂવાં; શરીર ઉપરનો નાનો વાળ, રોમ, રુવાટું. [**રૂવાં ઊભાં થવાં** = રોમાચ થવો (ભયથી, આશ્ચર્યથી, આનદથી) **રૂવું ન ફરકવું** = જરા

પણ અસર ન થવી. રૂવે રૂવે જીવ રાખવેા =અત્યંત કાળજી રાખવી.]

રૂવેા પુ૦ ચણિયારાની અણી જેમાં ફરતી રહે છે તે ખાડાવાળેા લેાઢાનેા ડટ્ટો (૨) ઘટીનુ ઉપલુ પડ જેની પર ફરે છે તે બીજો

રૂસ પુ૦; ન૦ [ફા.] (સં) યુરેાપએશિયામાં સળગ ફેલાયેલેા એક દેશ, 'રશિયા'

રૂસણું ન૦ ['રૂસવું' પરથી] રિસાવુ તે

રૂસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. रुष्; પ્રા. रुस; સર૦ મ રુસણેં; હિં. रूसना] + રિસાવું

રૂસી વિ૦ [ફા.] રશિયાનુ – ને લગતુ

રૂહ પું૦; ન૦ [અ.] આત્મા, જીવાત્મા. –હાની વિ૦ [ફા.] જીવાત્મા કે આત્મા સંબંધી

રૂંગુ ન૦ [રવ૦] રુદન

રૂંછડું, રૂંછું ન૦ [જુઓ રૂંવું, સર૦ હિં. रोंगटा] ટૂંકા વાળ કે તાતણેા

રૂંઢેા પુ૦ જુઓ રેાઢેા, રેાઢેા

રૂંધ સ્ત્રી૦, ૦ણ(–ન) ન૦ [રૂંધવું પરથી] રૂંધાવું તે; રેાકાણ, પ્રતિબંધ (૨) આડી, અકળામણ

રૂંધવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા રुंध (સ રુધ્)] રેાકવું (૨) ગૂંગળાવવું

રૂંધામણ સ્ત્રી૦ રૂંધાવું તે; ગૂંગળામણ

રૂંધાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'રૂંધવું'નુ કર્મણિ ને પ્રેરક

રૂંબ સ્ત્રી૦, રૂંબાડેા પું૦ (ફા) કોઈની પાછળ [આતુરતાથી દોડવુ તે

રૂંવાડું, રૂંવું ન૦ [જુઓ રુવ] રુવાંટું

રૂંસલું ન૦ [જુઓ રૂસણું] + રીસ

રે અ૦ [સં] એ ! ઓ ! [સંબોધનનેા ઉદ્ગાર] (૨) કવિતામાં પાદપૂર્તિ માટે નિરર્થક મુકાય છે

રેકર્ડ ન૦ [ઇં] નોંધ (૨) દફ્તર, ફાઈલ (૩) સ્ત્રી૦ ગ્રામેાફેાન વાજાની થાળી –ચૂડી (૪) પું૦; ન૦ પગકાષ્ઠા; આંક; છેલ્લી હદ. [–ઉતારવી, લેવી = ગાયન વગેરેના અવાજને રેકર્ડ ઉપર યંત્ર વડે ઉતારવેા (જેથી તેને વગાડતા ફરી સંભળાય). –કરવેા = શક્તિના કોઈ પ્રયેાગમાં ટોચની હદે પહેાંચવું –તેાડવેા = જે છેવટની હદ આ કાઈ હેાય તેથી આગળ વધવુ.–મૂકવી = ગ્રામેાફેાન પર રેકર્ડ ગેાઠવવી, તેમ કરીને તે વગાડવી –વાગવી = ગ્રામેાફેાન વાજું વાગવું.

રેકેટ ન૦ [ઇં] ટેનિસનું બેટ

રેખ સ્ત્રી૦ [સં. रेखा; સર૦ હિં.; મ.,] રેખા (૨) દાતે જડાવેલી સેાનાની ટપકી (૩) નાની ખીલી (૪) આ૦ (૫.) જરાયે. ૦ખું અ૦ક્રિ૦ રેખા દોરવી [એક ઢાળ

રેખતેા પું૦ [ફા] ફારસી અને ઉર્દૂ કવિતાનેા

રેખમાલ પું૦ ધાતુ વગેરેનેા કઠણ ભૂકેા (પેાલિશ કરવા માટે), 'એમરી' [–નેા કાગળ =એ ભૂકેા ચેાંટાડેલેા કાગળ]

રેખવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ 'રેખ'મા

રેખા સ્ત્રી૦ [સં] લીટી; આંકેા. [–જોવી= ભાગ્યરેખા – નસીબ જોવું – વાચવુ –પાડવી =આંક – લીટી દોરાવા – અંકાવા] ૦કર્ષ પું૦ ઉપર રેખા દોરી કરાતેા કર્ષ (ગ). ૦ગણિત ન૦ ભૂમિતિ ૦ચિત્ર ન૦ રેખાઓથી દોરેલુ ચિત્ર (૨) કોઈના જીવનનું દૃષ્ટિ નિરૂપણ; 'સ્કેચ'. ૦ચિત્રણ ન૦ રેખાથી જ ચિત્ર દોરવુ તે

રેખાંશ પું૦ [સં.] ઉત્તર અને દક્ષિણ ધ્રુવમાથી પસાર થતી પૃથ્વીના ગોળા ઉપરની લીટી; 'લોન્જિટયૂડ'. ૦વૃત્ત ન૦ રેખાંશનુ વર્તુળ

રેખિક વિ૦ [સં.] રેખાગણિત સંબંધી; 'જ્યોમેટ્રિકલ' (ગ.) ૦ઉપપત્તિ સ્ત્રી૦ રેખાગણિતની રીતે સાબિતી. 'જ્યોમેટ્રિકલ પ્રૂફ' (ગ)

રેખીલું વિ૦ ['રેખ' ઉપરથી] સુરેખ; સ્પષ્ટ

રેગિસ્તાન પું૦; ન૦ [ફા.] રેતાળ પ્રદેશ; રણ; મરુભૂમિ

રેગી સ્ત્રી૦ એક પંખી

રેચ પુ૦[સં] જુલાબ [–આપવેા= જુલાબની દવા આપવી (૨) વસમી આપવી. –થવેા = જુલાબની દવાની અસર થવી. –લાગવેા = રેચ થવેા (૨) ધમકીની અસર થવી –લેવેા = જુલાબનું ઔષધ લેવુ] ૦ક વિ૦ જુલાબ કરે એવું [ત્રીજાની ઉત્પ્રેરણા

રેચકું ન૦ ['રેચક' ઉપરથી ?] બેની લડવાડમાં

રેજ અ૦ [જુઓ જેર] તાબે

રેજગી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ (ફા ?)] છૂટું–પરચૂરણ; મેાટા નાણાનુ નાનું નાણું

રેજી વિ૦ ['રેજુ' ઉપરથી] રેલંવાળું (પાસાની રમતમાં) (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ રેલો] નાનેા રેલો

રેજું ન૦[ફા. રજહ] પાસાની રમતમા એક એક દાણાનુ નેડકુ (૨) કેટાનું છોગું (૩) ભાલા ઉપરનો વાવટો. [રેજાં ઉડાવવાં=મોજ ઉડાવવી; ગમ્મત કરવી.]

રેજો પુ૦ [ફા ,સર૦ હિં , મ રેજા] કાચળીમા વપરાતો સુતરાઉ કે રેશમી કાપડનો કકડો (૨) [સર૦ હિં., મ રેજા] ધાતુ ગાળવાની કુલડી

રેટો પું૦ [જુઓ રેટો] નાની પાઘડી

રેઠ (રે') વિ૦ [જુઓ રોઠ] બહુ રગડા જેવું (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ રઢ] પૂઠ, કેડો

રેઠણે૦ અ૦ ['રેઠ' ઉપરથી] (કા) રગડાની જેમ

રેઠવું સ૦ક્રિ૦ [દે. રડ્ડુ=ગબડેલુ] રોકવુ, નિભાવી લેવુ (૨) ગબડાવવુ

રેઠવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ રેલવુ (સ પ્રેર), મ રેડણેં] પ્રવાહીની ધાર કરવી (૨) ધાગ ચલાવીને ભરવું, અંદર નાખવુ

રેઠવો પુ૦[દે. રડ્ડુ?, સર૦ હિં. રેહડૂ રહડૂ] એક જાતનું ગાડુ [ધાતુ

રેડિયમ ન૦ [ઇં] વિદ્યુતશક્તિવાળી એક વિરલ

રેડિયો પુ૦ [ઇં] તાર વગર, અવાજ દૂર સભળાવવાનું કે સાભળવાનુ યંત્ર કે તે ક્રિયા. [-માં આવવું=રેડિયો ઉપરથી કહેવાવુ -માં, પર બોલવું=યત્ર દ્વારા ચાલે તરફ્ત્તય તે રીતે તેના મુખ્ય મથકે યંત્રમા બોલવુ. -ખૂકવો=રેડિયો ઉપરથી કાર્યક્રમ સંભળાય તે રીતે તેને શરૂ કરવો. -લેવો=રેડિયો મૂકી તેનો કાર્યક્રમ સાભળવો]

રેડી સ્ત્રી૦ (કા.) એક જાતની ઘોડી

રેડો પુ૦ [સર૦ મ. રેડા] વાછડો; રેહલો

રેઢિયાળ (રે') વિ૦ [દે. રીઢ=અવગણના, અનાદર?] રઢિયાર, રવડતુ, ધણી વિનાનું (૨) નકામુ, નમાલુ. [-ગાડું=જોઈતી ઝડપે ન થતુ કામ]

રેઢિયું (રે') વિ૦ ['રેઢ' ઉપરથી] બહું, ધટ્ટ

રેઢું (રે') વિ૦[જુઓ રેઢિયાળ] રખડતુ, સંભાળ વિનાનુ (૨) [જુઓ રેડ]ગાઢુ, રેઢિયુ.[-પડવું =વીલુ - રખડતુ હોવુ કે થવુ]

રેણ (રે') સ્ત્રી૦ [પ્રા. રયણી(સં રજની), સર૦ હિં રૈન] + રાત્રિ (૨) [જુઓ રેણુ] રજ

રેણ (રે') ન૦ [સર૦ હિં. રેના, મ રેવણ, રેવણેં] ધાતુની સાંધ કરવાનુ ઝારણ [-કરવું, દેવું]. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ રેણ દેવુ

રેણી (રે') સ્ત્રી૦ [જુઓ રેણ] + રાત્રિ

રેણુ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ] ધૂળ, રજ

રેણુક સ્ત્રી૦[સં રેણુકા, સર૦હિં] એક વનસ્પતિ -ઔષધિ ૦બીજ ન૦ એક ઔષધ

રેણુકા સ્ત્રી૦ [સં] (સ) પરશુરામની માતા

રેત ન૦ [સં.] વીર્ય

રેત સ્ત્રી૦ [સ રેતજા ? જુઓ રેતડી, સર૦ હિં , મ] ઝીણી રેતી. ૦દાની સ્ત્રી૦લખાણની શાહી સૂકવવા ભભરાવવાની રેત રાખવાનુ પાત્ર

રેતડી સ્ત્રી૦ [હિં. રેતી (સ. રી)] નાની કાનસ -ડો પું૦ મોટી કાનસ

રેતલ પુ૦ [સર૦ હિં.] એક પક્ષી

રેતાળ વિ૦ ['રેત' ઉપરથી] રેતાળ

રેતિયો પુ૦ ['રેતી' ઉપરથી] (કા) ઝીણી રેતી જેવી ધૂળ(૨)ખોદતા બહુ રેતી નીકળે એવો કૂવો

રેતાળ વિ૦ ['રેત' ઉપરથી, સર૦ મ રેતાડ] રેતીવાળુ [રેતીનુ

રેતિયું ન૦ ['રેત' ઉપરથી] રેતદાની (૨) વિ૦

રેતી સ્ત્રી૦ [જુઓ રેત] પથ્થરનો ઝીણો ભૂકો, વાલુકા. [-માં નાવ ચલાવવું=પોલ પોલ ચલાવવુ (૨) મિથ્યા પ્રયત્ન કરવો (૩) અશકય કામ સિદ્ધ કરવુ, મહાપરાક્રમ કરવુ]૦કાગળ પું૦ રેતી કે કાચની ભૂકી ચોટાડેલો કાગળ

રેથળ પું૦ [જુઓ રથડ] કાકરેટનો રથડ

રેન (રે') સ્ત્રી૦ [જુઓ રેણ=રજની] રાત (૨) [ઇં. રેઇન ?] લગામ

રેપ સ્ત્રી૦ આરોહની મીડ (સ.ગીત) [ચિહ્ન

રેફ પુ૦[સ.]અક્ષર ઉપર કરાતુ રૂતુ (') આવું

રેફુ પુ૦ બાતમીદાર, જાસૂસ

રેફું સ્ત્રી૦ (કા) રેતવાનો ઢગલો

રેફ્રિજરેટર પું૦ [ઇં] જેની અદર મૂકેલી વસ્તુઓ ઠડી થઈ સારી રહે અથવા ઠરી જાય તેવુ એક યત્ર-સાધન

રેબચો (રે') પુ૦ [જુઓ ચહેબચો, સર૦ મ. રેવ, રેવટ] પાણીની અત્યત ઢોળાઢોળ, તેથી થયેલો કીચડ

રોગ પું૦ [સં] બગાડ; વિકાર, તંદુરસ્તીમા બગાડો, વ્યાધિ [**-ઊપડવો**=રોગ થવો રોગ-ચાળો થવો **-ઊઠવો**=રોગનો ચેપ લાગવો; રોગ લાગવો **-કાઢવો**=વ્યાધિ દૂર કરવો **-કાઢી નાખવો**=રીસ કે ધૂંધવાટ કાઢી નાખવો (૨) ઠેકાણે આણવું; પાશરું કરવું. **-ચઢવો**=રોગનો ચેપ લાગવો. **-ચાલવો**=રોગચાળો થવો. **-થવો**=વ્યાધિ લાગુ પડવો (૨) બગડવું **-થવો, ભરાવો**=માઠું લાગવું **-નો ચાળો**=રોગચાળો, રોગ ફાટી નીકળવો તે **રોગમાં બોલવું**=રીસમા બોલવું.] **૦ચાળો** પું૦ રોગનો ફેલાવો. **૦દોગ** પું૦, **૦રાઈ** સ્ત્રી૦ ન૦ રોગ, વળગાડ વગેરેની પીડા. **૦શય્યા** સ્ત્રી૦ રોગીની પથારી (૨) [લા.] મદવાડ, ખાટલો

રોગાન પુ૦, ન૦ [ફા. રૌગન] તેલ, મીણ, લાખ વગેરેનું એક જાતનુ મિશ્રણ (લાકડાં, લૂગડા વગેરે ઉપર ચડાવે છે). [**-કરવો, ચડાવવો**=રોગાનનો લેપ કરવો (૨) ટાપટીપ કરવી (૩) ઉશ્કેરવું **-ફરવો**=બગડવું, નુકસાન થવુ] **-ની** વિ૦ રોગાન ચડાવેલુ (૨) પુ૦ રોગાન ચડાવનાર

રોગિષ્ઠું, રોગિષ્ઠ, રોગી [સં], **રોગીલું** વિ૦ માદું, રોગવાળુ [માત્ર; નર્યું

રોગું વિ૦ [સર૦ રોકડું] (કા) નકરું; કેવળ;

રોગો પું૦ ચૂનો

રોચક વિ૦ [સ] રુચિ કરાવે તેવુ; ગમતુ

રોચ(-ત)ડી સ્ત્રી૦ [જુઓ રોતડ] અણચી; અંચઈ

રોચન ન૦ [સં] રુચવું તે (૨) ભપકો; મનોહર દેખાવ (૩) રોચના. **-ના** સ્ત્રી૦ લાલસા, ઇચ્છા (૨) સુદર સ્ત્રી (૩) ગોરોચન

રોચિ ન૦; સ્ત્રી૦ [સં] પ્રભા, તેજ

રોચું વિ૦ [પ્રા રોંચ, રોચ્ચ=પીસવુ પરથી?] કરચલીઓ પડી ગઈ હોય એવુ (૨) (રો) [સર૦ મ. રોંચર્ણે=ભોકાવું] રોયું

રોજ પું૦ [ફા.] દિવસ (૨) એક દિવસની મજૂરી (૩) અ૦ હમેશ [**-ઊઠીને** અ૦ દરરોજ **-પડવો**=રોજ ન ભરાવો, એક દિવસનું મહેનતાણું જવું **-ભરવો**=રોજિંદા મહેનતાણે કામ કરવું; દહાડિયા તરીકે કામે જવું. **રોજે જવું**=જુગ્રો રોજ ભરવો. **રોજે રાખવું**=દહાડિયા તરીકે રાખવું] **૦આર** પું૦ ગુજરાન માટે કરવાનો ધંધો, નોકરી કે ઉદ્યમ. [**-ચાલવો**=ધંધા કે ઉદ્યમમાં ફાયદો રહેવો, ગુજરાન પૂરતો ઉદ્યમ-ધંધો ચાલવો–મળવો] **૦ગારી** સ્ત્રી૦ રોજગાર; કામધંધો **૦દાર** પું૦ દહાડિયો. **૦નામું** ન૦ જુઓ રોજમેળ. **૦નીશી** સ્ત્રી૦ દરરોજના કામની નોંધપોથી; ડાયરી. **૦બરોજ** અ૦ [ફા.] રોજ રોજ, દરરોજ. **૦મેળ** પું૦ દરરોજનો હિસાબ (૨) રોજનો હિસાબ (૩) રોજનો હિસાબ લખવાનો ચોપડો **૦રોજ, -જ દા** અ૦ હમેશ. **-જિંદાર** વિ૦ (૨) પું૦ રોજથી કામ કરનાર **-જિંદારી** સ્ત્રી૦ રોજગાર (૨) રોજની મજૂરી (૩) કમાણી. **-જિંદું** વિ૦ રોજનુ. **-જી** સ્ત્રી૦ રોજગાર (૨) ગુજરાન (૩) રોજની આવક, પેદાશ

રોજડી સ્ત્રી૦ ફજેતી (સુ) (**-થવી, કુટાવી**)

રોજો પું૦ [અ] મોટા અને ધાર્મિક મુસલમાનની કબર (૨) મુસલમાનનો દિવસનો ઉપવાસ (**-કરવો, રાખવો**)

રોઝ ન૦ [દે. રોज्झ] ઘોડાને મળતુ એક જંગલી પશુ **૦ડી** સ્ત્રી૦ રોઝની માદા **૦ડું** ન૦ રોઝ. **-ઝી** સ્ત્રી૦ (કા) એક જાતની ઘોડી

રોઝી, -ઝિયો વિ૦ [? રોઝી ઉપરથી ?] એક જાતનો (કપાસ)

રોટલી સ્ત્રી૦ [સં રોટ, દે. રુટ્ટિયા, રોટ્ટગ] ઘઉંના લોટની પાતળી ગોળ વાની. **-લો** પુ૦ હાથે થાપીને બનાવેલી જાડી ભાખરી (૨) [લા.] આજીવિકા [**રોટલા થવા**=(બે કનકવા) પેચમાં એકઠા થઈ જવા **રોટલાનું ભૂખ્યું**=આજીવિકા વિનાનું, કંગાળ **રોટલા ભેગું થવું**=ભોજન મળવું (૨) આજીવિકા મળવી **રોટલા-વેળા**=રોટલા ખાવાનો–ભોજનનો સમય (૨) બપોરના ભોજનનો સમય. **રોટલા-સ્નાન કરવું**=ભાણા પર બેસવાના સમયે જ નાહવુ **રોટલે**

રટનું = રોટલા વિના ટળવળવું; કંગાળ રોટલો કરવો = રોટલો બનાવવો (૨) મારી મારીને બેવડ વાળી દેવું (૩) કચડી નાખવું –ખોવરાવવો, ટાળવો, પડાવવો = આજીવિકા ખોવરાવવી; ચાલુ ગુજરાન બંધ કરાવવું –ઘડવો = જુઓ રોટલો કરવો (૨) ક્રોધનું નામ દઈને રહેવું; છેડો વાળવો –જવો, તૂટવો = આજીવિકા જવી; રોજી બંધ થવી –થઈ જવું = ચગદાઈને ચપટ થઈ જવું –બગાડવો = રોજી કે ગુજરાનને બદલે બહોંચાડવું –વાળવો = (કામ) બગાડી નાખવું, ચૂથી નાખવું અડધો, આછો પાતળો, લૂખો કે સૂકો રોટલો = હલકું પાતળું ખાવાનું, ગુજરા જોગ બસ રળીને રોટલો ખાવો = મહેનત કરીને પ્રમાણિક રોજી મેળવીને ખાવું (૨) પૈસાદાર નહીં છતાં દેવાદાર ન હોવું]

રોટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] જુઓ રોટલી (૨) પાઉરોટી

રોઢણેવાર પુ૦ સાથે જમવા જમાડવાનો સંબંધ

રોઢુ (રો) ન૦ [સ] બરાબર પાકતા પહેલા સુકાઈને ચીમળાઈ ગયેલું બેસ્વાદ સોપારી (૨)[લા.] [સર૦ મ રોઠ્યા] રાબુ જડ માણસ

રોઠો પુ૦ [સ રુદ્ધ?] રૂઝ

રોડ વિ૦ (રો) રેડ, ગાઢ (જડ સાથે વપરાય છે)

રોડ પું૦ [દ્ર] રસ્તો, માર્ગ (૨) [?] (સુ) ચડાવ, ઊંચાણવાળો રસ્તો [(કા) ગબડાવવું

રોડવવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા રુલ (સં. લુઠ્ દે લુલ્)]

રોડા(–ડ્યા) પુ૦ [જુઓ રોલા] એક જ ઠ

રોડા પુ૦ બ૦ વ૦ [જુઓ રોડવવું] ટોટ, ગબરડી –ડી સ્ત્રી૦ ટોટ; રોડા (–કાઢવી) [કકડો

રોડું ન૦ [સં. લોષ્ટ, સર૦ હિં., મ રોડા] ઈંટનો

રોડવાળ વિ૦ બ્રાહ્મણની એક જાતનું

રોઢું ન૦ [જુઓ રોઢુ] મોટું બાજુ (૨) રોઢું

રોઢો પુ૦ [જુઓ રોઢું] મોટું છાણું (૨) [જુઓ રોઢો] [કા] ગીત પહોરનું ભોજન

રોણ ન૦ [સર૦ રસણ દે 'રોવું' ઉપરથી ?] બખેડો, દિલાદ, તોફાન [–આંકડું, લેવું = હઠપૂર્વક રડવું, રહીને કજિયો કરવો]

રોણ સ્ત્રી૦[જુઓ રોન] રાતની ચોકી [–કરવી. આરવી = રાતે ચોકી માટે ફરવું]

રોણ (રો') સ્ત્રી૦ [સં રોહિણી] રોહિણી નક્ષત્ર. [–દાઝવી = રોહિણી નક્ષત્ર વરસાદ વગરનું જવું –રેલવી = રોહિણી નક્ષત્રમા ખૂબ વરસાદ થવો]

રોણું ન૦ [પ્રા. રોવણ (સં રોદન)] રુદન

રોતડ, –ડું, –લ વિ૦ ['રોવું' ઉપરથી] જટ રોઈ પડે એવું

રોતડી સ્ત્રી૦ જુઓ રોંચડી

રોતું વિ૦ ['રોવું'નુ વ૦ કૃ૦] રડતુ, રડયા કરતું. [રોતી સૂરત [સર૦ મ રોતી સુરત], શિકલ = રોતલ, ઉદાસી કે શોકાર્ત ચહેરો]

રોદણું (–ણું) ન૦ [જુઓ રોદન] બીતકની કથની (૨) રુદન [રોદણાં રડવાં = કતારો થઈ દુ.ખની વાત કથા કરવી]

રોદન ન૦ [સ] રુદન [પડેલો)

રોદો પુ૦ [સ રોધ ઉપરથી] ખાડો (ચીલામાં

રોધ પુ૦ [સં] અટકાવ. ૦ક વિ૦ રોધ કરનાર, ૦ન ન૦ રોધવુ તે ૦વું સ૦ક્રિ૦ રોકવુ, અટકાવવું

રોન સ્ત્રી૦ [સં રાઉન્ડ] રાતની ચોકી માટ ફરવુ તે [–કરવી, આરવી] [રોનગવાળું

રોનક સ્ત્રી૦ [અ] તેજ, ભપકો ૦દાર વિ૦

રોપ પુ૦ [રોપવુ પરથી] રોપો, છોડ ૦ણ ન૦ [સં] રોપવુ તે ૦ણહાર વિ૦ રોપનાર ૦ણી સ્ત્રી૦ રોપણ; વાવણી

રોપવું સ૦ક્રિ૦ [સ. રોપ્] વાવવું (૨) ખોડવું

રોપાણ ન૦ [રોપવુ પરથી] જુઓ રોપણ

રોપિત વિ૦ [સં] રોપેલુ

રોપીટ સ્ત્રી૦ [રોવુ + પીટવું] રોકૂટ; રોવુ ને છાતી પીટવી તે

રોપો પુ૦ જુઓ રોપ

રોફ(–ખ) (રો) પુ૦[જુઓ ક્રમાબ;સર૦ હિં.,મ. રોવ] બપકો, દબદબો (૨) પ્રતાપ, તેજ, દાબ. [–કરવો, મારવો = ડોળદમામથી રહેવું. (૨) ઉપરીપણુ દાખવવું; દાબ પાડવા જેવું વર્તન કરવું –ચલાવવો, પાડવો, રાખવો દાબ પાડવો, રોફમાં રાખવું. –બેસાડવો = ધાક બેસાડવી, રોફ પાડવી.] ૦દાર વિ૦ રોફવાળુ. –ફી(–ખી) વિ૦ રોફવાળુ

રોબડ વિ૦ [જુઓ ધોબું; ડોબું] જડ; મૂર્ખ; અરસિક
રોબડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. डोबर] સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું
રોબો, ૦ઘર, -ખી જુઓ 'રોફ'માં
રોમ પું૦, ન૦ [સં.] રુવાડું; રૂંવું, શરીર ઉપરના વાળ. ૦કૂપ, ૦ગર્ત પું૦ રોમવાળું ચામડીનું છિદ્ર. ૦શાતુ પુ૦ હુલામ. ૦હર્ષ પુ૦ રોમાંચ (૨) વિ૦ રોમાંચ કરે એવું
રોમ ન૦ [ઇં.] (સં.) ઇટાલીનું જાણીતું શહેર. ૦ન વિ૦ રોમનું કે તેને લગતું કે તેનું રહેવાસી
રોમંથ પું૦ [સં.] વાગોળવું તે
રોમાવલિ (-લી, -ળિ, -ળી) સ્ત્રી૦ [સં.] રુવાંટીની હાર
રોમાંચ પું૦[સં.] (લાગણીથી) શરીર ઉપરનાં રૂંવાં ઊભાં થવાં તે. ૦ક રોમાંચ કરે એવું, રોમહર્ષ -ચિત વિ૦ રોમાંચ થયો હોય તેવું
રોયણ (રો') સ્ત્રી૦ (સં.) રોહિણી
રોયણ ન૦ [સં રુદન, પ્રા રોમણ] + રુદન
રોયલ વિ૦ [ઇં.] એક ખાસ કદનો (છાપવાનો કાગળ) (૨) શાહી; દરબારી
રોયલી સ્ત્રી૦ [મ.] નાનું લશ્કર (મછવાનું)
રોયલ્ટી સ્ત્રી૦ [ઇં.] લેખક વગેરેને તેમની કૃતિના વેચાણ ઉપર જે મહેનતાણું ઠરાવી આપવામાં આવે તે [(સ્ત્રીઓની ગાળ)
રોયું વિ૦ ['રોવું' ઉપરથી] પીટ્યું; રડ્યું
રોલ પું૦ [ઇં. रोल] (વહાણમાં બેસતા આવતા) ચક્કર, તમ્મર (૨) એક જાતનું રેશમી કાપડ
રોલ પું૦[ઇં.]આકણી, ૦૨ પું૦ગબડે તેવો ગોળ ઘાટ (જેમ કે, છાપખાનાનો; જમીન દાબવાનો)
રોલા (-ળા) પું૦ [સં.] એક છંદ
રોલું (રો!) વિ૦ બાઘું, મૂર્ખ, મૂઢ
રોવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. रोव (સં. रुद्)] રડવું (૨) સ૦ક્રિ૦ -ને રડવું; -નું દુઃખ કરવું, ગાવું (૩) ન૦ રડવું તે, રોણું -વડાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રેરક]. -વાવું અ૦ ક્રિ૦ [ભાવે]
રોશન વિ૦ [ફા.] ચળકતું (૨) જાહેર [-થવું = જાણ થવી. -વાળવું = નુકસાન કરવું, ધૂળધાણી કરવી.] -નાઈ, -ની સ્ત્રી૦(ઘણા દીવાઓનો) સામટો પ્રકાશ (૨) રોશનાઈ
રોષ પું૦ [સં.] ગુસ્સો. [-કરવો, રાખવો, રોષે ભરાવું = ગુસ્સે થવું.] ૦વવું સ૦ ક્રિ૦ રોષ ચડાવવો; ગુસ્સે કરવું -વાવું અ૦ ક્રિ૦ રોષ ચડવો; ગુસ્સે થવું. -ષિત વિ૦ રોષવાળું
રોહ પું૦ [સં.] કળી (૨) અંકુર
રોહ ન૦ [સં रोहिष] એક ઘાસ ૦ડો પું૦ એક ઘાસ (૨) [સં.रोहितक?] એક ઝાડ. ૦ણી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
રોહિણી સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) ચોથું નક્ષત્ર (૨) વીજળી (૩) [સં.] બળરામની માતા (૪) [સં.] ચંદ્રની પટરાણી (૫) આયતા છંદનો એક પ્રકાર
રોહિત વિ૦[સં.] રાતું (૨) પું૦ (સં.) હરિશ્ચંદ્ર રાજાનો પુત્ર. -તાશ્વ પુ૦ અગ્નિ
રોહિલા પું૦ [સર૦ હિં રુહેલા; મ.] પઠાણોની એક જાતિ. -ખંડ પું૦ (સં.) યુ પ્રાન્તનો એક પ્રદેશ જ્યાં રોહિલાની વસ્તી છે
રોળ પું૦ [રોળવું પરથી ? પ્રા. रुल (સં. लुठ्)] આળોટવું] અવ્યવસ્થા; ભંરકી (૨) ગજબ; ઘાટ; પાયમાલી (૩) [સર૦ મ. रोळा] મોટો જથ્થો (૪) [દે. रोल] ગબરાટ; શોરબકોર (૫) ઝઘડો, કલહ. [-ચાલવો = ભરકી ફેલાવી : -વળવો = માણ નીકળી જવો, ખૂબ નુકસાન થવું, ખૂબ વપરાઈ જવું -વાળવો = ભય ફેલાવવો (૨) અતિશય નુકસાન કરવું (૩) ધાણ કાઢી નાખવો (૪) ખૂબ ખરચી નાખવું]
રોળવવું સ૦ક્રિ૦ ['રોળવું' ઉપરથી] રોળે એમ કરવું
રોળવાવું અ૦ક્રિ૦ ચિડાવું, ખિજવું
રોળવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. रुल् (સં. लुठ्) ઉપરથી] ચોળવું; મસળવું (૨) રગદોળવું; મેલું કરવું (૩) [લા.] કચરી મારી નાખવું
રોળા પુ૦ [જુઓ રોલા] એક છંદ
રોળીકોળી (રો કો!) વિ૦ સ્ત્રી૦ સાજની (વેળા)
રોળું (રો!) વિ૦ [જુઓ રોળવું] અવ્યવસ્થાવાળું (૨) મેલું; રોળાયેલું (૩) જુઓ રોલું (૪) ન૦ જુઓ રોળો; કજિયો. તોફાન; વિગ્રહ
રોળો (રો!) પુ૦ [દે रोल] ભાંજગડ (૨) ઘોંઘાટ; ધૂમ (૩) ['રળવું' ઉપરથી] કમાઈ

રોંઢ(-ખ)ણી (રો૦) સ્ત્રી૦ [મ.] રોખડી; રવો. -વું સ૦ક્રિ૦ રવો ફેરવવો, સાફ કરવું

રોંખણું (રો૦) ન૦ [સર૦મ રોંચણે] પથ્થર લાકડા વગેરે પર આકા પાડવાનુ ઓજાર, ટાકણું

રોંખવું (રો૦) સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'રોકણી'માં, રોકવું

રોંચુ (રો૦) વિ૦ [જુઓ રોચુ] ગામડિયું, જંગલી, અસભ્ય -ચો પું૦ રાંધો, જડસો

રોંઢું (રો૦) ન૦ [જુઓ રોઢો] ત્રીજો પહોર, સમી-

રૌદ્ર વિ૦ [સં.] રુદ્ર સંબંધી (૨) ભયંકર: ઉગ્ર (૩)પુ૦ રૌદ્રપણું, રુદ્રતા (૪) કાવ્યના નવ રસમાંનો એક -દ્રી સ્ત્રી૦ દીક્ષા શ્રુતિનો એક અવાતર ભેદ

રૌપ્ય વિ૦ [સં.] રૂપાનુ (૨) રૂપા જેવુ

રૌરવ ન૦ [સં.] એક નરક

લ

લ પુ૦ [સં.] ચાર અંતઃસ્થ વ્યંજનોમાનો ત્રીજો, ૦કાર પું૦ લ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર. ૦કારાંત વિ૦ છેડે લકારવાળું

લઈ 'લેવુ'નુ કૃ૦ રૂપ જેમ કે લઈ આવવુ; લઈ જવુ ધ૦ [લઈને'

લઈને અ૦ ['લેવુ'નુ અ૦ કૃ૦] ઉદા૦ 'એને

લઉઓ પું૦ [પ્રા. લવ (સં લપૂ) ઉપરથી] રાજની પાસે રહેતો મજૂરો, લૌવો

લકડધકડ અ૦ [લક્કડ+ધક્કો કે વોકિ? કે રગડવુ+ધકેલવું?] લક્કડધક્કડ, ધમધોકાર; ઝપાટાબંધ

લક(-ક્ક)ડિયું વિ૦ [જુઓ લક્કડ] લાકડાનુ (૨) કઠણ (૩) ઝાડને પણ બાળી દે એવુ (હિમ) (૪) ન૦ જુઓ કઠોકું (૫) ગડાકુ બનાવવાનુ લાકડાનું ખામણાવાળુ ગચિયુ. -ચો દાન પું૦ એક રમત

લકવો પું૦ [અ લક્વહ] શરીરનુ એકાદ અંગ ગ્રહી જવાનો રોગ, પક્ષાઘાત

લકીર સ્ત્રી૦ [હિં., મ] લીટી, રેખા

લકુ(-કું)ઓ [અ લુક્મહ] કોળિયો. લાડવો, ફાયદો (કટાક્ષમા) (-લેવો)

લકૂટી સ્ત્રી૦ [સં લકુટ, સર૦ હિં.] લાકડી

લકૂંદરું વિ૦ [સર૦ મ લક્ક=ઉઘાડું, નાગું અથવા લતકુટા-લતકોડગા = નિર્લજ્જ.] રડીખાજ, વંઠેલ

લક્કડ ન૦ [સ લકુટ, પ્રા લક્કુડ, સર૦ હિં., મ.] લાકડું (બહુધા સમાસમા વપરાય છે) ૦કામ ન૦ લાકડાનું કામ, સુતારીકામ. ૦કોટ પુ૦ લાકડાનો કોટ કે આતરો (૨) વહાણ-

આજનો વખત -ઢો પું૦ [સં. રોમંથ ઉપરથી?] ત્રીજા પહોરનું જમણ (૨) વાળુ (૩) રોંઢું

લક્ષ વિ૦ [સં.] લાખની સંખ્યા (૨) ધ્યાન (૩) ઉદ્દેશ (૪) [તાકવાનુ] નિશાન [-આપવુ, દેવું=ધ્યાન આપવુ -ખેંચવું, દોરવું=ધ્યાન પર આણવુ -પર, -માં આવવું, -માં ઊતરવું=લક્ષ જવું -પર, -માં લેવું=ધ્યાન આપવુ -માં રાખવું=ધ્યાનમાં રાખવુ -રાખવુ=સરત રાખવી -સાધવુ=ઉદ્દેશ સિદ્ધ કરવો (૨) નિશાન બરાબર તોડવુ] ૦ક વિ૦ સૂચક; લક્ષ ખેંચે એવું. ૦ચોરાશી સ્ત્રી૦ જુઓ લખચોરાશી

લક્ષણ ન૦ [સ] ચિહ્ન, નિશાની (૨) ગુણ; બીજી વસ્તુથી જુદો પાડનાર ખાસ ધર્મ (૩) તેના ધર્મનું કથન, વ્યાખ્યા [ન્યા.] (૪) ઢગ; આચરણ. ૦વંતું વિ૦ સુલક્ષણું (૨) [કટાક્ષમા] નહાના લક્ષણવાળું

લક્ષણા સ્ત્રી૦ [સં.] લક્ષ્યાર્થનો બોધ કરાવનાર શબ્દની શક્તિ (વ્યા)

લક્ષણીય વિ૦ [સં] લક્ષમા લેવા જેવુ

લક્ષધા અ૦ [સ] લાખ રીતે
લક્ષ પક્ષા અ૦ અવશ્ય; જરૂર
લક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [સં લક્ષ્] તાકવું (૨) તાકીને બેસવું (૩) અટકળ કરવી (૪) શોધી કાઢવું, જોઈ જવું
લક્ષ(-ક્ય)વેધી વિ૦ ધારેલું નિશાન પાડનાર
લક્ષાધિપતિ પુ૦ [સં.] લાખ રૂપિયાની પૂજીવાળો, લખપતિ
લક્ષાલક્ષ ન૦ + લક્ષ્ય
લક્ષાવધિ અ૦ [સં] લાખે લેખાં હોય તેમ
લક્ષિત વિ૦ [સ] દેખાડેલું (૨) દેખેલું (૩) લક્ષણાથી જાણેલું (વ્યા).
લક્ષી વિ૦ [સં] લક્ષવાળું; લક્ષવું (સામાન્ય રીતે સમાસને અંતે. ઉદા૦ 'એકલક્ષી')
લક્ષ્મણ પુ૦ [સ] (સ.) રામનો નાનો ભાઈ; સુમિત્રાનો પુત્ર [પટરાણીઓમાની એક
લક્ષ્મણા સ્ત્રી૦ [સં] (સ) કૃષ્ણની આઠ
લક્ષ્મી સ્ત્રી૦ [સં.] (સ) વિષ્ણુની પત્ની, ધનની અધિષ્ઠાત્રી દેવી ચૌદ રત્નમાનું એક (૨) ધન, દોલત. **૦કાંત, ૦નાથ, ૦પતિ, ૦વર** પુ૦ (સં.) વિષ્ણુ. **૦તાલ** પુ૦ એક જાતનો તાલ (સંગીત) **૦ધર** પુ૦ એક છંદ **૦પૂજન** ન૦; **૦પૂજા** સ્ત્રી૦ આસો વદ તેરસને દિવસે કરાતી લક્ષ્મીની પૂજા. **૦વંત(-તું), ૦વાન** વિ૦ પૈસાદાર
લક્ષ્ય વિ૦ [સ.] લક્ષ આપવા જેવું (૨) તાકવાનું; તાકી શકાય તેવું (૩) જોઈ શકાય-જાણી શકાય તેવું, દૃશ્ય (૪) ન૦ °ધ્યેય (૫) લક્ષ, હેતુ (૬) નિશાન (તાકવાનું) (૭) લક્ષ્યાર્થ (૮) જેનું લક્ષણ બાંધવાનું હોય તે (ન્યા). **૦બિંદુ** ન૦ લક્ષ્ય, ધ્યેય **૦વેધ** પુ૦ ધારેલા નિશાનને તોડી પાડવું તે **૦વેધિત્વ** ન૦ લક્ષવેધીપણું. **૦વેધી** વિ૦ જુઓ લક્ષવેધી **-ક્ષ્યાર્થ** પુ૦ [+અર્થ] મુખ્યાર્થનો બાધ થયે તેનો સંબંધી એવો જે બીજો અર્થ લેવો પડે છે તે (વ્યા)
લખ વિ૦ [જુઓ લક્ષ] લાખ (૫)(૨) [જુઓ લક્ષ્ય] દૃશ્ય (જગત માટે) (૩) સ્ત્રી [જુઓ લખલખવું અર્થ ૫] લત, છંદ (૪) જુઓ લક્ષ્મી. **૦ચોરાશી** સ્ત્રી૦ ચોરાસી લાખ જન્મનું ચક્ર. **૦પતિ** પુ૦ લક્ષાધિપતિ
લખ(-ખ્ખ)ણ ન૦ [સ લક્ષણ] + લક્ષણ, ચિહ્ન
લખણી ન૦ ['લખવું' પરથી] ટીપ, યાદી (દાન કે ઉઘરાણાની). [**-કરવી** = ઉઘરાણું કરવું.] **-થું** ન૦ લખવાનું વતરણું; લેખણ (૨) લખણી. **-ત** ન૦ કરાર: સહી સાથેનું લખાણ (૨) નસીબના લેખ. **-ત પત્તર** ન૦ કાગળિયા ઉપરનું લખાણ (૨) ગમે તેવું (કાચું કે અચોક્કસ) લખાણ
લખપતિ જુઓ 'લખ'માં
લખલખ વિ૦ [સં. લક્ષ્ ઉપરથી, અથવા ન્વ૦] ચળકતું; સ્વચ્છ (૨) અ૦ [ન્વ૦] લખલખે એમ. [**-થવું** = લખલખવું.] **૦વું** અ૦ક્રિ૦ ફાટવું; પીડા થવી (૨) ચકચકવું; ઝળકવું (૩) લખલખ એવો અવાજ થવો (પાણી ઊછળવાથી, ફૂતરું પાણી પીએ ત્યારે) (૪) લવલવવું (૫)[સ. લભ્ ; સર૦મ લખલખણે] તીવ્ર ભૂખ લાગવી, તીવ્ર અભિલાષા થવી **-ખાટ** પુ૦ ઝગઝગાટ (૨) લવારો (૩) સણકો; પીડા (૪) ધારતી, ડર (૫) ઘોઘાટ, ધમાલ (૬) ધખણા; ભૂખ. **-ખાટો** પું૦ લખલખાટ, ઝગઝગાટ
લખલૂટ વિ૦ [લખ (લક્ષ) + લૂંટ (લૂંટવું, કે લોટવું), સર૦ મ.] પુષ્કળ, બેશુમાર
લખવું સ૦ક્રિ૦ [સ લિખ્; સર૦ હિં. લિખના, મ લિહણે] લખાણ કરવું (૨) આલેખવું (૩) [સ. લક્ષ્, પ્રા લક્ખ] અવલોકવું, જોવું [**લખી આપવું** = લખત કરી આપવું, લેખિત કબૂલાત આપવી **લખી કાઢવું** = જલદી લખી નાખવું. (નામ) **લખી જવું** = ગુનો કર્યા બદલ નામ નોંધી જવું (૨) આવીને લખી લેવું **લખી દેવું** = લખી આપવું (૨) લખી કાઢવું. **લખી નાખવું** = જલદી લખી કાઢવું. **લખી પાડવું** = જલદી લખી નાખવું **લખી મારવું** = હોય તેનાથી જુદું (ઉતાવળમાં કે ભૂલથી) લખી નાખવું **લખી મૂકવું, રાખવું** = લખાણ કરી રાખવું **લખી લેવું** = (યાદ રહે તે માટે) ઉતારી લેવું – લખવું.

લખી વાળવું = હિસાબમા માંડી વાળવુ.]

લખંલખા સ્ત્રી૦ ['લખવુ' ઉપરથી] ઉપરા-ઉપરી કે સામસામી લખવું તે

લખાઈ સ્ત્રી૦ ['લખવુ' ઉપરથી] લખવાનુ મહેનતાણું.-ણું ન૦ લખવુ તે (૨) લખેલુ તે -ણુંપટ્ટાણું ન૦ [લખવુ + પઢવુ] લેખિત પુરાવો -પટ્ટી(-ડી) સ્ત્રી૦[સર૦મ લખાપડી, લખવું + પઢવુ હિં. લિખાપઢી, લખવુ + પટ્ટી (સં પત્ = વાર વાર પડવુ-વળગવુ)] લખ લખા કરવુ-વાર વાર લખવુ તે. -મણ ન૦, -મણી સ્ત્રી૦ લખવાનુ મહેનતાણું; લખામણ

લખારો પુ૦ [લખલખ, રવ૦] લવારો, નકામી ટકટક (૨) ['લાખ' ઉપરથી, સર૦ હિં., મ લખેરા] લાખની ચૂડી વગેરે બનાવનારો (૩) લાખ ચડાવવાનુ કામ કરનારો

લખાલખ સ્ત્રી૦['લખવુ'પરથી]જુઓ લખ લખા

લખાવટ સ્ત્રી૦ ['લખવુ' ઉપરથી] સર૦ હિં, મ લિખાવટ] લખાણ (૨) લખવાની ઢબ (૩) [લખલખ, રવ૦] ધારતી (૪) લવારો

લખિતંગ વિ૦ [સ લિખિતમ્ (ત્રીજી વિભક્તિમા કર્તા સાથે)] (પત્ર) લખનાર, લિખિત ગ

લખિયારો પુ૦ [લાખ પરથી, સર૦ હિં. લખેરા] લાખનુ કામ કરનાર એક જાતનો માણસ (૨) એક અટક

લખી સ્ત્રી૦ [સં લક્ષ્મી ?] (કા) ઘોડીની એક જાત [પુ૦ લખપતિ

લખેશરી વિ૦ [સ લક્ષેશ્વર] તાલેવંત (૨)

લખોટવું સ૦ક્રિ૦ [લાખ પરથી, સર૦ મ लाखटणें] લાખ ચડાવની (માટીના વાસણને)

લખોટી સ્ત્રી૦ [સ. લાક્ષા + વૃત્તક] કાચ કે પથ્થરની (રમવાની) નાની ગોળી

લખોટો પુ૦ [સં લાક્ષા ઉપરથી, સર૦ હિં. लखौटा, મ લાખોટા, લખોટા] અગત્યના કે સરહદનો જાગીરોનો સીલબંધ બીડો (૨) [જુઓ લખોટી] મોટી લખોટી

લખ્ખણ ન૦ જુઓ લખણ, લક્ષણ

લખ્યા લેખ પું૦ બ૦ વ૦ [લખ્યુ + લેખ] વિધિએ લખેલો લેખ, નસીબ, વિધિ

લખ્યા, ['લખવુ' ઉપરથી] ૦પતરાં [સં પત્ર] ન૦બ૦વ૦ લખત, કરતાવેજ [-કરવાં, કરી આપવાં]

લગ સ્ત્રી૦ [સ. लग्, સર૦ લાગ, સર૦ મ] ટેકણ, ટેકો (મોભનો) (૨) સૂતરની આંટી (૩) અ૦ + લગી [માથાફોડ

લગઝૂડ સ્ત્રી૦ [લાગવુ + ઝૂડવુ] મગજમારી,

લગટ વિ૦ (૨) અ૦ [સર૦ લગી, મ] સળંગ, એકધારુ

લગડ સ્ત્રી૦ [મ] એક પક્ષી [કે ચાદીની પાટ

લગડી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. लगड, મ લગુડ ?] સોનાની

લગડું ન૦ [સર૦ મ लगट સ લગ્ ઉપરથી] ગવેડાનુ છાલકું કે ચોકઠું (૨) બોજો [-લાગવું = ભાર, બોજો કે જવાબદારી ચોટવા.]

લગણ પુ૦ [સં લગ્ ઉપરથી] બોજો (૨) અ૦ લગી, સુધી

લગત વિ૦ [સં લગ્, સર૦ મ] લગતુ; નજીકનું (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ लगता] સંબંધ, વરોબો (૩) અ૦ પાસે, જોડે, લાગીને -તી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] વગ, શરમ -તું વિ૦ સંબંધી; લાગુ પડતુ, નજીકનુ

લગની સ્ત્રી૦ [સ લગ્ ઉપરથી, સર૦ મ लगन] જુઓ લૂગની -દેો પુ૦ લચકો, ઢોંગ

લગન ન૦ [સ લગ્ન] જુઓ લગ્ન (૨) સ્ત્રી૦ [હિં] લગની. [-ઉકેલવું = લગ્નની જવાબદારી કે બોજામાથી પરવારવું. -લખાવવું = લગ્નમિતિ નક્કી કર્યાની લેખિત ખબર આપવી -લાગવી = લગની લાગવી] ૦ગાળો પું૦ લગનની મોસમ ૦ઘડી સ્ત્રી૦ લગનની મુખ્ય ક્રિયા કરવાની ઘડી-મુરત તે ૦પડો પુ૦ વરના તરફથી કન્યાને ત્યા લગ્નનો શુભ દિવસ લખી, મોકલાતુ કે કુતુ પડીકું. ૦સરો સ્ત્રી૦ લગનગાળો -નિયો પુ૦ વરને તેડવા જનારો કન્યા તરફનો સગો. [આગો લગનિયો = ઠઠારો કરનાર માણસ]-ની સ્ત્રી૦ રૂઢ, લહે, લત (-લાગવી)

લગભગ અ૦ [દે. લગ (દ્વિર્ભાવ), હિં., મ] પાસે; અડોઅડ (૨) આશરે

લગરીક વિ૦(૨)અ૦ [જુઓ લગીગ] + લગીરેક

લગલગ ન૦ [સર૦ હિં, મ લક્કલક્ક] એક પંખી

લગવાડ સ્ત્રી૦ [સ. લગ્ ઉપરથી] સંબંધ,પ્રીતિ
લગડું ન૦ [સં લગ્] નક્કી કરેલા ભાવે દરરોજ અમુક વસ્તુ લેવી તે (૨) સ૦ક્રિ૦ (૫) લાગવું; વળગવું (૩) પહોંચવું
લગાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['લાગવું'નું પ્રેરક] અડકાડવું (૨) ચોપડવું (૩) વળગાડવું, લાગુ કરવું (૪) સળગાવવું [લાગલાગટ
લગાતાર અ૦ [હિં.; સર૦ મ. લગેતાર] સતત,
લગામ સ્ત્રી૦[ફા.] ઘોડાના મોંનું લોઢાનું ચોકઠું (૨) તેને બાંધેલી હાંકનારના હાથમાં રહેતી દોરી (૩)[લા.] અંકુશ. [**-આપવી** = લગામ ઢીલી મૂકવી (૨) છૂટ આપવી, દાબ, અંકુશ કે બંધન વિનાનું રાખવું. **-ખેંચવી, ઝાલવી, પકડવી** = જતું અટકાવવું; કાબૂમાં લેવું. **-છૂટી મૂકવી** = સ્વતંત્રતા આપવી (૨) બંધેકી જવા દેવું **-તંગ કરવી** = અંકુશ મૂકવો; ખેંચી પકડવું.]
લગાર, -રે ક્રિ૦ [જુઓ લગીર] થોડું (૨) અ૦ થોડા વખત માટે
લગાવ પું૦ [સં લગ્ ઉપરથી ?] મીણ
લગાવવું સ૦ ક્રિ૦ ['લાગવું'નું પ્રેરક, સર૦ હિં લગાવના, મ લગાવણેં] જુઓ લગાડવું ૧, ૨, ૩ (૨) મારવું, ઠોકવું [લગ્ન, સુધી
લગી અ૦ [જુઓ લગ.સર૦ હિં લગી, મ લગૂ]
લગીર, -રે ક્રિ૦ [હિં. લકીર = પાતળી લીટી ઉપરથી ?] જુઓ લગાર
લગે અ૦ [સ લગ્, સર૦ મ. હિં] લાગ્યા! ફાવ્યા! હા! (એક ઉત્તેજનનો ઉદ્‌ગાર) (૨) +લગી. **૦લગે** અ૦ લગે ૧ જુઓ
લગેજ ન૦ [ઇં] (રેલવે) ઉતારુનો સામાન. [**-કરવું** સ૦ક્રિ૦ ઉતારુનો સામાન લગેજના ખાસ ડબામાં મોકલવો (૨) સરસામાન ચોખાવટી રસીદ કઢાવવી] **૦ઑફિસ** સ્ત્રી૦ જ્યાં ઉતારુનો સામાન લગેજ કરવામાં આવે તે ઑફિસ. **૦પાર્સલ** ન૦ લગેજના ખાસ જુદા ડબામાં મોકલાતું પાર્સલ
લગોલગ અ૦ [દે. લગ = નજીક; સર૦ મ.] છેક પાસે, અડીને (૨) લગલગ, પાસે
લગ્ગુ અ૦ જુઓ લગોલગ (૨) વિ૦ [સં લગ્ ઉપરથી] ભિનાળવું, પરસ્ત્રી પાછળ ફર્યા કરનાર
લગ્ન વિ૦ [સં] લાગેલું, વળગેલું (૨) લીન, આસક્ત (૩) ન૦ જેટલો સમય પૃથ્વી એક રાશિમાં રહે તેટલો વખત (૪) કોઈ શુભ કાર્ય કરવાનું મુહૂર્ત (૫) પરણવાનું મુહૂર્ત (૬) લગન, પરણવું તે, વિવાહ [**-કરવું** = પરણવું **-જોવું** = લગ્નનું મુહૂર્ત જોવું. **-માંડવું** = લગ્નની તૈયારી કરવી. **-લેવું(-વાં)** = લગ્નનું મુહૂર્ત ઠરાવવું (૨) લગ્નની તૈયારી કરવી **લગ્ને લગ્ને કુંવારા** = હમેશાં અતૃપ્ત હર વખતે તૈયાર.] **૦કાર્ય** ન૦ લગ્નનું કામકાજ **૦કાલ(-ળ)** પું૦ લગ્ન કે બીજા શુભ કાર્યનું મુહૂર્ત **૦કુંડ(-ડું)ળી** સ્ત્રી૦[સર૦ હિં , મ. લગ્નકુંડલી] જન્મ સમયે કયો ગ્રહ કઈ રાશિમાં હતો તે બતાવનાર કુંડળી, જન્મકુંડળી. **૦તિથિ** સ્ત્રી૦ લગ્નનો દિવસ. **૦નક્ષત્ર** ન૦ લગ્ન માટે શુભ નક્ષત્ર. **૦મંડપ** પુ૦ લગ્ન માટે તૈયાર કરેલો મંડપ **૦મુહૂર્ત** ન૦ લગ્નકાળ. **૦વેળા** સ્ત્રી૦ લગ્નકાળ. **-ોત્સવ** પું૦ [+ઉત્સવ] લગ્નનો ઉત્સવ – ઉજવણી
લઘરવઘર વિ૦[જુઓ લઘરા] (કા) ચીંથરેહાલ
લઘરા પુ૦બ૦વ૦ ['લકીર ઉપરથી ?]લૂગડાના ડૂચા; ચીંથરા. **લઘરિયું** વિ૦ લઘરવઘર
લઘિમા સ્ત્રી૦[સં] લઘુપણું (૨) આઠ સિદ્ધિઓ-માની એક – અતિ લઘુ થઈ જવું તે
લઘુ વિ૦ [સ.] નાનું (૨) હલકું (૩) સહેલું (૪) હ્રસ્વ, એક માત્રાનું (૫)પુ૦ હસ્ત, પુષ્ય અને અશ્વિની નક્ષત્રોનું નામ **૦કથા** સ્ત્રી૦ નાની વાર્તા, સાહિત્યકૃતિનો એક પ્રકાર **૦કર્ણ** પું૦ ( ) આવો કોણ **૦કોણ** પુ૦ ૯૦° થી નાનો કોણ, 'એક્યૂટ એન્ગલ'(ગ) **૦જન** પું૦ (ગુરુજનનો વિપર્યય) નાનો કે હલકો માણસ **૦તમ** વિ૦ સૌથી નાનું (૨) પુ૦ અમુક રકમોમાની દરેકથી જેને શેષ વિના ભાગી શકાય એવી નાનામાં નાની રકમ (ગ). **૦તમ સમચ્છેદ** પું૦ અમુક અપૂર્ણાંક રકમોના છેદથી બરાબર ભાગી શકાય એવી નાનામાં નાની સંખ્યા (ગ) **૦તમ સાધારણ અવયવી, ૦તમ સાધારણ ભાજ્ય** પુ૦

[સર૦ મ] જુઓ લઘુતમ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦તાવાચક વિ૦ લઘુતા બતાવનાર ૦તાઈ સ્ત્રી૦ + લઘુતા ૦ત્વ ન૦. ૦પ્રયત્ન વિ૦ થોડા પ્રયત્નથી ઉચ્ચારાય તેવો (વર્ણ) (૨) આળસુ. ૦પ્રતી સ્ત્રી૦ થોડા મત ધરાવતો પક્ષ કે એવા લોકો (૨) થોડા મત હોવા કે ધરાવવા તે ૦રેખા સ્ત્રી૦ (—) આવું એક વિરામચિહ્ન ૦લાઘવતા, ૦લાઘવી સ્ત્રી૦ ચાલાકી; પેચ; યુક્તિ ૦લિપિ સ્ત્રી૦ બોલેલું જલદી લખી શકાય તેવી ટૂંકા સંકેતોવાળી લિપિ 'શૉર્ટહૅન્ડ'. ૦લેખન ન૦ લઘુલિપિમાં લખવું તે. ૦વયી વિ૦ નાની-ઓછી ઉમ્મરનું ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ લઘુકથા. ૦શંકા સ્ત્રી૦ પેશાબની હાજત. ૦શેખર પુ૦ સંગીતનો એક તાલ

લઘૂકરણ ન૦ [સં.] લઘુ-ઓછું કે ટૂંકું કરવું તે (૨) હલકું પાડવું કે તિરસ્કાર કરવો તે

લચક સ્ત્રી૦ [જુઓ લચકવું, સર૦ હિં; મ] મચકોડ (૨) લચકાતી ચાલ. [-આવવી, -ખાવી = મચકોડાવું]

લચક લચક અ૦ ['લચકો' ઉપરથી] લચકે ને લચકે, મોટે મોટે ડોળિયે, ઉતાવળથી(-ખાવું)

લચકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ સં લસ્જ્ ઉપરથી? સર૦ હિં. લચકના, મ લચકર્ણે] લચી જવું (૨) કરમોડાવું, સાવામાંથી ઊતરી જવું (૩) સહથી ચાલતા કમ્મરેથી જરા મરડાવું

લચકો પું૦ ['લચકવું' ઉપરથી, સર૦ હિ., મ] લોચો (૨) લચકો દાળ ૦દાળ સ્ત્રી૦ ઢીલી દાળ (પ્રવાહી અને લસરી વચ્ચેની)

લચડવું સ૦ક્રિ૦ ['લોચો', 'લચકો' ઉપરથી] ચોપડવું, લપેડવું

લચપચ અ૦ [રવ૦] પ્રવાહીથી તરબોળ અને લોદા જેવું હોય તેમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ લચપચ થવું

લચલચવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લચકવું

લચવું અ૦ક્રિ૦ [સં લસ્જ્; હિ લચના, મ. લચર્ણે] ભારથી નમી જવું [લચી જવું, પડવું = નમી જવું (૨) કાલાવાલા કરવા]

લચું(-ચાં)ઠ વિ૦ [સર૦ મ. लंचाड] માથાફોડિયું (૨) ન૦ [મ] પીઠ; લપ, બલા

લચ્છ પું૦ લચ્છો ૧ જુઓ (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] + લાછ, લક્ષ્મી

લચ્છન ન૦ [સર૦ હિં] + લક્ષણ

લચ્છો પું૦ [સર૦ હિ. लच्छा] માલ, પાયેલા દોરની આંટી (૨) પગનાં આગળાનું એક ઘરેણું

લછ સ્ત્રી૦ [જુઓ લચ્છ] + લક્ષ્મી (૨) ન૦ [સર૦ હિં. लच्छ (સં લક્ષ્ય)] લક્ષ, ધ્યાન

લજવવું સ૦ક્રિ૦ [સં લજ્; સર૦ હિં લજાના] લાજે તેમ કરવું. લજાવવું

લજાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'લાજવું'નું પ્રેર૦

લજામણી સ્ત્રી૦ ['લાજ' ઉપરથી, સર૦ કે. लज्जालुइणी, સર૦ મ. लाजाळू, મ लज्जावती, હિં लजारू(-लू)] એક છોડ (અડવાથી તેના પાન સંકોચાઈ જાય છે) -ળું વિ૦ લાજ પમાડે તેવું; લાજ આવે તેવું, શરમજનક

લજાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લજાડવું [૫૬મી]

લજ્જત સ્ત્રી૦ [અ] મજા, લિજ્જત (-આવવી,

લજ્જા સ્ત્રી૦ [સં] લાજ, શરમ (૨) અપકીર્તિ. [-આવવી, પામવું = શરમાવું] ૦ન્વિત વિ૦ [+ અન્વિત] શરમિંદું ૦પ્રદ વિ૦ લાજનું, શરમાવું ૦શીલ(-ળુ) વિ૦ લજ્જાશીલ; શરમાળ ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ શરમવાળી ૦વાન, ૦શીલ વિ૦ શરમવાળું ૦શૂન્ય, ૦હીન વિ૦ શરમ વિનાનું; બેશરમ -જિજ્જત વિ૦ લજ્જા પામેલું; શરમાયેલું

લટ સ્ત્રી૦ [સં લટ્વા, સર૦ હિં, મ] થોડા વાળની સેર (૨) વડની ભૂણી (૩) અમુક (સૂતરના) તાર કે દોરાની આંટી (૪) મોતીની સેર [-ગૂંથવી, બાંધવી, સંભારવી = વળની છૂટી સેરને ગૂંથી-બાંધીને ઠીક કરવી. -પાડવી = આંટીના અમુક તારની લટ અલગ બાંધવી]

લટક સ્ત્રી૦ ['લટકવું' ઉપરથી, સર૦ મ, હિં] લચકાવું તે, મચકોડ (૨) લટકો (૩) છટા, ખૂબી, શૈલી ૦છટક સ્ત્રી૦ છટા, ખૂબી ૦ણ(-ણિયું) વિ૦ ['લટકવું' ઉપરથી] લટકતું, ઝૂલતું (૨) ન૦ કાનનું એક લટકતું રહેતું ઘરેણું (૩) [લા.] (વગર બોલાવ્યે સાથે આવેલું) ઠોકકું. ૦ણિયાળું વિ૦ લચકાતું; લચકવાળું

લટકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. લટકના, મ. લટકર્ણે (સ. લટ્, લહ્)] ઝૂલવું; લબડવું, ટંગાવું (૨) [લા]આધારરહિત થવું, વચ્ચે રખડી જવું

લટક-સલામ સ્ત્રી૦ [લટકવું + સલામ] ખરા દિલથી ન કરેલી, ખાલી સલામ

લટકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લટકવું'નું પ્રેરક

લટકાળું વિ૦ [સર૦ હિ લટકીલા] લટકાવાળું (૨) લટકા કરનારું

લટકિત વિ૦ [લટકો પરથી] લટકાળું; લટકાવાળું

લટકું ન૦ લટકો; નખરું

લટકો પુ૦ ['લટકવું' ઉપરથી, સર૦ દે લ્લડહ = સુંદર હાવભાવ] શરીરનો મોહક હાવભાવ-ચાળો; નખરું ૦ઝટકો પુ૦ સહેજસાજ નવરાશનો સમય (૨) અ૦ દૈવયોગે, અણધાર્યું ૦મટકો પુ૦ આંખ અને શરીરનો ચાળો, નખરું

લટપટ વિ૦ [રવ૦, સર૦ હિં લટપટા, મ લટપટ્યા] ચંચળ; ચપળ (૨) [સ. લિપ્ત?] પ્રેમાસક્ત; એકબીજાને વળગેલું – ચોટેલું (૩) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] ચંચળતા, ચપળતા (૪) મેળ; સંબંધ (૫) પ્રેમાસક્તિ (૬) ઘાલમેલ, ખટપટ (૭) અ૦ ઝટપટ; જલદી [-કરવી = સામાને ભોળવવા ચાલાકી, ખટપટ, ધમાલ કરવી. -બનવું = પ્રેમાસક્ત થવું] ૦વું અ૦ક્રિ૦ સ્નેહમાં અડોઅડ થવું, એકબીજાને વળગવું – ચોટવું -ટિયું વિ૦ ચપળ, ચંચળ (૨) ન૦ હળદરની અસ્થો ઘસવાની ચામડાની પટ્ટી [લટપટિયાં લેવાં = હળદરનો ઘસરકો કરવો (૨) કામધંધા વિના રખડવું કે પડ્યા રહેવું.]

લટર સ્ત્રી૦ [જુઓ લટ] (ફૂલમાની) રેખા (૨) [જુઓ લટાર] આંટો [-મારવી]

લટવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. લટના] નમી પડવું. [લટી પડવું = નમી પડવું (૨) કાલાવાલા કરવા]

લટાક સ્ત્રી૦ લટક (?)

લટાકો પું૦ (કા) પચાત

લટાર સ્ત્રી૦ [સં. ભ્રટ્ ઉપરથી ? કે 'લટકવું' ઉપરથી ?] આંટો, ફેરો, ચક્કર [-મારવી]

લટિયર વિ૦ ['લટ' કે 'લટકો' ઉપરથી] (કા.) શોખીન, લબકાદાર

લટિયું ન૦ [જુઓ લટ] વાળ (જરા તુચ્છકાર-દર્શક). [લટિયાં ઊડવાં, ફરફરવાં = અવ્યવસ્થિતપણે વાળ ઊડવાથી કદરૂપા દેખાવું. -ગૂંથાવાં = (લા) નિકટ સંબંધમાં આવવું. -પીંખવાં = મારી નાખવું (૨) ફજેતી કરવી. -ફસાવવાં = મારી નાખવું]

લટી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. (સં લટ = દોષ; લટક = દુષ્ટ, બદમાસ] વેશ્યા; રંડી (૨) ગપ, જૂઠી વાત

લટૂરી સ્ત્રી૦ ['લટ' ઉપરથી] વાળનું એક ઘરેણું (૨) કેશની લટ

લટોઝટો અ૦ ['ઝટ' દ્વિર્ભાવ] ઉતાવળે (૨) ['લટ' ઉપરથી] સહેજસાજ

લટોરો પુ૦ [જુઓ લટ] લટર, લટ (૨) ડાળોનું ઝુંડ (૩) [સર૦ હિ. લટોરા] એક પંખી

લઠ્ઠ વિ૦ [સર૦ હિં (સં લુટ્ ઉપરથી?)] નરમઘેંશ (૨) પરવશ (૩) રતબ્બ (૪) પું૦ ભમરડો [-થઈ જવું = ખૂબ આસક્ત થઈ જવું (૨) પરવશ – નરમઘેંશ થઈ જવું]

લઠ(-ઠ્ઠ) વિ૦ [પ્રા. લટ્ઠિ(સ યષ્ટિ) = લાઠી; સર૦ હિં , મ] લઠ્ઠ ને મજબૂત (૨) પું૦ ડંગોરો. [-નિરંજન. ભારતી = મજબૂત બાંધાનો ને રખડેલ માણસ] -ઠિયું વિ૦ લઠ્ઠ (૨) ન૦ ગાડાનો નીચલો ભાગ જેમાં લઠ્ઠો રહે છે. -ઠિં(-ઠીં)ગું વિ૦ [સર૦ મ લટિંગા] લઠ્ઠ; મજબૂત (૨) લુચ્ચું. -ઠ્ઠી સ્ત્રી૦ નાનો લઠ્ઠો. -ઠ્ઠું વિ૦ [સર૦ હિં લટ્ઠા] લઠ્ઠ. -ઠ્ઠો પું૦ ગાડી કે ગાડાના પૈડાની લોઢાની ધરી – લઠ્ઠ ઢાડો હોય છે તે (૨) જાડો માદરપાટ (૩) લઠ્ઠ માણસ (૪) (સુ) ડંગોરો

લડકણું(-ણુ) (લ') વિ૦ ['લડવું' ઉપરથી] ટંટાખોર; લડવાના સ્વભાવનું

લડત (લ') સ્ત્રી૦ ['લડવું' ઉપરથી] લડાઈ

લડથડવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા લ્હસ્ત(સ સ્રસ્) = લપસી પડવું + આયડવું, અથડાવું ?] લથડવું

લડથડિયું ન૦ [લડથડવું પરથી] લથડિયું; અડબડિયું [-આવવું, ખાવું]

લડધું વિ૦ [સર૦ હિં લૈત, મ લડેવૂ] લઠ્ઠ; બલમસ્ત (૨) ન૦ [સર૦ હિં લડૈતા, 'લડ' ઉપરથી] લાડકું તે – છોકરું

લડબડવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં लडबडाना, म. लडबडणें] લડબડિયું ખાવું. લડબડિયું ન૦ ઠોકર ખાઈ લથડી પડવું તે [–આવવું, ખાવું]

લડવા(–વે)ઽ (લ') સ્ત્રી૦ ['લડવું' પરથી] ઝઘડો; કજિયો, વઢવાડ [કરવાના સ્વભાવવાળું

લડવાડિયું (લ') વિ૦ ['લડવું' પરથી] લડ્યા

લડવું (લ') સ૦ક્રિ૦[સં લડ્, સર૦ હિં લડના, મ લડણેં] વઢવું; ઠપકો દેવો (૨) અ૫૦ક્રિ૦ સામસામે વાદવિવાદ, ટંટો, ઓલાબોલી, માનામારી કે યુદ્ધ–લડાઈ કરવી (૩) કોટે ચડવું (૪) [લા.] આગ્રહનાવ થવો (૫) [!] સ૦ક્રિ૦ લસોટવું –વૈયો પુ૦ યોદ્ધો

લડસડ અ૦ [લટક સટક (દ્વિર્ભાવ) ઉપરથી] લહેરમાં કે મદમા અડબડિયાવાળી ગતિએ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ લડસડ ચાલવું

લડલડા(–ડી) (લ) સ્ત્રી૦ ['લડવું' પરથી] લટાલડ

લડાઈ (લ') સ્ત્રી૦ ['લડવું' પરથી, સર૦ હિં, મ] યુદ્ધ; જંગ (૨) ટંટો, ઝઘડો. [–વેચાતી લેવી=પારકો કજિયો વહોરી લેવો –માં ઊતરવું=લડાઈમા સામેલ થવું] ૦ખોર, –ક'–કુ) વિ૦ લડકણું

લડાકુ(–કુ) વિ૦ [સં लड्] લાડકું (૨) (લ') [સર૦ હિં. लडाका. लडाकू] જુઓ 'લડાઈ' માં. –ખણી સ્ત્રી૦ [લડાવવું પરથી] લડાવવું તે

લડાયક (લ')વિ૦[લડવું પરથી,સર૦હિ लडाका] લડી શકે તેવું(૨) લડાઈના ખપનું (૩) લડકણું

લડાલડ(–ડી) (લ') સ્ત્રી૦ ['લડવું' ઉપરથી] લડાઈ, ટંટો, લડલડા

લડાવવું ['લાડ ઉપરથી, સર૦ હિં लडाना] લાડ કરવા (૨) (લ') સ૦ક્રિ૦ 'લડવું'નું પ્રેરક

લડાવું (લ') અ૦ક્રિ૦ 'લડવું'નું કર્મણિ ને ભાવે

લડી સ્ત્રી૦ ['લટ' ઉપરથી, સર૦ હિ, મ] એક જાતની વસ્તુઓની પંક્તિ કે માળા (૨) દોરાની લટ [ઓટલા (૨) દોરાની આંટી

લડું ન૦ ['લડી' ઉપરથી] તાર વીંટવાનું સોનીનું

લડુ પુ૦ [સં] લાડુ

લઢણ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ લઢણ, પ્રા. लह्(सं स्पृ) =ચાલ કરવું] લત, ટેવ (૨) પદ્ધતિ [–પડવી]

લણણી સ્ત્રી૦ ['લણવું' ઉપરથી] લણવાની ક્રિયા કે તેની મોસમ

લણવું સ૦ક્રિ૦ [સં. लू] કણસલા કાપી લેવા, પાક ઊતરવો (૨) [લા.] ફળ મેળવવું

લત(ત,) સ્ત્રી૦ [સં रति કે પ્રા लित्ता (સ્ત લિત્) ઉપરથી ? સર૦ હિ, મ] લગની (૨) ટેવ; વ્યસન [–પડવી, લાગવી]

લતા સ્ત્રી૦ [સં.] વેલ ૦કુંજ વેલનો માંડવો. ૦ગૃહ ન૦, ૦મંડપ પુ૦ લતાઓનો માંડવો

લતાડ સ્ત્રી૦, પુ૦ [લતાડવું ઉપરથી] લાત, પાટુ (૨) [જુઓ લથડવું] ફેંગ્યું તોળવું તે ફેંગી જવું તે (૩) ગોથ, ગોથું (૪) પુ૦ ઉપવાસ કે થાકથી લોથ થવું તે –સુસ્તી. [–ખવરાવવી, મારવી = લાત મારવી, ભૂલ ખવરાવવી (૨) નુકસાન કરવું –ખાવી = લાત ખાવી(૨)ખોટે રસ્તે દોરવાવું (૩) નુકસાન વેઠવું (૪) ગોથ ખાવી –ખાઈ જવું = યુક્તિથી ફરી જવું (૨) ગુલાટ ખાઈ જવી –વાગવી,લાગવી = લાત વાગવી(૨)નુકસાની આવવી(૩)મારગી પછીની પીડાથી પીડાવું]

લતાડવું અ૦ક્રિ૦ [ઢં लत्ता = લાત પરથી; સર૦ હિં लताडना. म लथाडणें] ખરાબ કરવું, માઠી હાલતમાં આણવું નુકસાન કરવું

લતિકા સ્ત્રી૦ [સં] લતા.

લતીફ વિ૦ [અ] સદ્‌ગુણી; સારું, સરસ –કો પુ૦ [સર૦ હિં लतीफा] હસવું આવે એવી વાતચીત, ટોળટપ્પો [લાતો મારવી તે

લત્તા સ્ત્રી૦ [ઢં] લાત. ૦પ્રહાર પુ૦ લાત કે

લત્તાં ન૦બ૦વ૦ [સં लक्तक કે फा लत्तह] લૂગડા [–લેવાઈ જવાં,લેવાવાં=લૂંટાવું(૨) નુકસાનના આવી જવું (૩) હિંમત ખોઈ બેસવું. –લેવાં=ખામી કે નમળાઈ ઉઘાડી પાડવી]

લત્તો પુ૦[ફા] શહેરનો ભાગ મહોલ્લો કળિયુ

લથડપથડ અ૦ [રવ૦; સર૦ હિં लथरपथर, लथपथ,लतपत] પાણીથી ભીંજાઈને તરબોળ હોય તેમ (૨) જુઓ લથરપથર

લથડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લડથડવું, સર૦ હિં लथाडना] ઠોકરથી ગોથું ખાવું (૨) બોલતાં અચકાવું (૩) કૂખળું પડી જવું (માદગીથી)

લથડિયું ન૦ [જુઓ લથડવું] ગોથું; અડબડિયું [–ખાવું]

લથબથ અ૦ [સ શ્લિષ્ + બાથ] એકબીજાને જોરથી વળગ્યા હોય તેમ

લથરપથર અ૦ [જુઓ લથડપથડ] ઢીલું લબડતું હોય એમ; અસ્તવ્યસ્ત

લદબદ અ૦ [રવ૦ કે સં લસ્ ઉપરથી; સર૦ હિં. લદલદ] પ્રવાહીથી ભરપૂર લચકા જેવું હોય તેમ (૨) ઢીલા પદાર્થમાં પડી ખરડાયેલું હોય એમ (૩) લીન, ચકચૂર

લદાવું અ૦ક્રિ૦, **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'લાદવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

લપ સ્ત્રી૦ [સ લિપ્ ઉપરથી] પીડા; ઉપાધિ, લફરું (૨) અ૦ [રવ૦] જલદી; ચટ [–દઈ ને]

લપક લપક અ૦ [રવ૦] લપલપ, લપકે લપકે (૨) લપકારા મારતું હોય એમ; લબકલબક, રહી રહીને વેદના થાય એમ (જેમ કે, ગૂમડામાં)

લપકવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦, સર૦ હિં. લપકના; મ લપકર્ણે] લપકારા થવા–મારવા

લપ(–બ)કારો પું૦ ['લપકવું' ઉપરથી] જલને લબૂક લબૂક બહાર કાઢવી તે (૨) વેદનાથી કે ભયથી કોઈ પણ અવયવનું લબૂક લબૂક થવું તે (૩) [સ. લપ્] તોછડાઈથી વધારે પડતું બોલવું તે, લપકો

લપ(–બ)કાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં. લપ્ કે રવ૦] ઝિવરાવવું (૨) લપક લપક ખાવું ચટ કરી જવું

લપ(–બ)કો પું૦ [સં લિપ્; સર૦ મ લપકા] ગદ્દા પદાર્થનો લચકો (૨) ડામ (૩) લપકારો ૨, ૩ જુઓ. [**–કરવો** = તોછડાઈથી વધારે-પડતું બોલવું. **લપકા કરવા** = મહેણા મારવા. **લપકા ખાવા** = મહેણા ટોણા સહેવા **લપકા ચોંટાડવા, દેવા** = ડામ દેવા **લપકા તોડવા** = બોલચાલમાં ને કામકાજમાં દોષ કાઢયા કરવા (૨) ટોણા મારવાં **લપકા લેવા** = ફાળ પડવી (૨) બહુ કળતર થવું]

લપકોઝબકો પું૦ [લપકવું + ઝબૂકવું? સર૦ હિં લપઝપ = ચપલ] ઝટોઝટ; સહેજસાજમાં બનવું તે

લપછપ સ્ત્રી૦ [લપાવું + છુપાવું] ધાલમેલ, કાવતરું

લપટ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સર૦ હિં (સં. લિપ્)] ઝડપ; ઝપટ (૨) ['લપટાવું' ઉપરથી] અડફટ (૩) ['લપટાવવું' ઉપરથી] પેચ, ફાંદો (૪) [સ લિપ્] ગધ; મહેક (૫) વિ૦ તલ્લીન; મશગૂલ; લપટાયેલું [**–મારવી** = ઝૂટવી લેવું.] ૦ઝપટ સ્ત્રી૦ ઓચિંતી ઝૂટ મારવી તે

લપટવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લપસવું] સરકવું(કા.)

લપટાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લપટવું', 'લપટાવું'નું પ્રેરક

લપટાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. લપટાના, લિપટાના; સ લિપ્] ચીકટમાં ખરડાવું (૨) લલચાવું; ફસાવું

લપડું વિ૦ [જુઓ લપડવું] સજ્જડ નહિ તેવું; ઢીલું (૨) લાલચુ [**–પડવું** = ઢીલું હોવું કે થવું.]

લપડાક સ્ત્રી૦ [રવ૦, જુઓ લપ્પડ, સર૦ મ.] લપ્પડ; તમાચો (૨) [લા.] ઠપકો કે ખત્તા ખાવી તે. [**–ખાવી** = તમાચો ખાવો (૨) ઠગાવું, છેતરાવું (૩) ઠોકર ખાવી, નુકસાનમાં આવવું. **–ચોડવી, ઠોકવી, દેવી** = તમાચો મારવો. **–પડવી, મળવી** = લપડાક વાગવી (૨) ઠપકો મળવો, પાછું પડવાનું થવું. **–મારવી** = તમાચો મારવો (૨) ધૂતવું, નુકસાનમાં ઉતારવું (૩) મહેણું મારવું.]

લપડું(–ડિં)ત વિ૦ ખૂબ ઊંચું

લપડાવવું સ૦ક્રિ૦ લપડાકે લપડાકે મારવું

લપરડવું સ૦ક્રિ૦ [સં લિપ્] લપેડવું, લપરડો કરવો **લપરડો** પું૦ જાડો લેપ; લપેડો

લપલપ સ્ત્રી૦ [રવ૦, સ. લપ્] બકબક, લવારો (૨) અ૦ [રવ૦] ચપચપ; ઝડપથી (૩) લબૂક લબૂક. **–પાટ** પું૦, સ્ત્રી૦ લવારો, બકવાટ (૨) ઉતાવળ, ધાંધલ. **–પિયું** વિ૦ લપલપાટ કરનારું

લપ(–પા)વું અ૦ક્રિ૦ [સં લિપ, લુપ્, સર૦ મ લપર્ણે] સંતાવું

લપસણી સ્ત્રી૦ [લપસવું પરથી] ઉપર ચડી નીચે લપસવાની એક બાળરમત કે તેનું સાધન

લપસણું વિ૦ [લપસવું પરથી] લપસી પડાય એવું (૨) ન૦ લપસી પડાય એવી જગ્યા.

લપસવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. લ્હસ (સં. સ્રંસ્) પરથી?] અસી પડવું; સરી જવું (૨) પતન થવું

લપસિંદર ન૦ ['લપસવું' ઉપરથી ?] નકામી લાંબી વાત

લપાટ સ્ત્રી૰ [રવ૦; સર૦ સ્ત ચપેટ] ચપાટ, લપડાક –ટિયો પુ૰ લપડાક મારનાર –થુસટિયો

લપાવું અ૰ક્રિ૰ [જુઓ લપવું] સંતાવું (૨) સોડમાં ભરાવું; અડોઅડ દબીને ગોઠવાવું

લપિયું વિ૰[સં. લુપ્] વાતોડિયું(૨)માથાઝીંકિયું

લપુ લપુ, લપૂક લપૂક અ૰ જુઓ લબલબ

લપૂકો પું૰, લપૂકિયું ન૦ જુઓ લબૂકિયું

લપૂડું વિ૰ [સં લપ્] લવલપિયું, વાતોડિયું (૨) પેટમાં વાત ન રહે તેવું

લપેટ સ્ત્રી૰ [જુઓ લપેટવું] મગદળ લેડીની એક કસરત

લપેટવું સ૰ક્રિ૰ [સ લિપ્, હિં લપેટના, મ લંપટણે અ લફ=વીંટાળેલું ?)] વીંટવું (૨) [લા૰] સંકોવવું

લપેટો પુ૰ [લપેટવું પરથી, સર૦ હિં, મ લપેટા] ઢાંકણ, આવરણ (૨) [જુઓ લબ્બો] ખૂબ કસબવાળું રેશમી વણાટનું કપડું

લપેડવું સ૰ક્રિ૰ જુઓ લપડવું

લપેડો પુ૰ [સ લિપ્] લપરડો; જાડો લેપ

લપોડશંખ વિ૰ પુ૰ [સર૦ મ લપો(–વો)ડ-ગબ્બ] ખોટા વચન આપનાર બોગી ડંફાસ મારનાર, લબાડી

લપ્પટ વિ૰[સ લિપ્] બરોબર સજ્જડ ચોંટેલું

લપ્પડ સ્ત્રી૰ [રવ૦, સર૦ હિં, મ] લપડાક

લપ્પનછપ્પન સ્ત્રી૰ ન૦ [સર૦ મ લપંછપં, લપ્પછપ્પ (લપવું + છપવું)] પચાત છૂપી ઘાલ-મેલ (૨) રોદણારૂપણ તીનપાંચ [(–ની સાથે) લપ્પનછપ્પન રાખવી = –ની સાથે ખાનગી કે ઘાલમેલનો સંબંધ રાખવો] –નિયું વિ૰ લપ્પનછપ્પન કરનારું

લપ્પાદાર વિ૰ [લપ્પો + દાર] લપ્પાની કોરવાળું (૨) બહુ જરીવાળું

લપ્પી વિ૰ [સ લુપ્] જુઓ લપિયું

લપ્પો પુ૰ [જ. લફ=વીંટાળેલું, ગડી કરેલું, સર૦ હિં. લપ્પા, મ લફ્ફા] ભરચક કસબવાળો લપેટો (૨) [લા૰] મોટું ઢંગધડા વગરનું થીંગડું [–મારવો, લગાડવો]

લપ્પો(–પ્પૂ)પું૰ [જુઓ લપ, લપ્] મોટો ફાંકો કે ફોળિયો [જલદીથી.]

લફ અ૰ [સર૦ ´લપ, લબ] [–લઈને =

લફડખોર્યું વિ૰ [લફડું (રવ૦) + ખાવું] લેભુ –ઢાંધારગુ પણ સ્વભાવે ધૂર્ત

લફડ(–ર)ફફડ(–ર) અ૰ [રવ૦] લગડઝૂડ, આમ તેમ ઊડયા કરવું તથા પગે ચટવાનું હોય તેમ, અવ્યવસ્થિત

લફડ(–ર)વું અ૰ ક્રિ૰ [રવ૦] લફડફફડ થવું

લફરું ન૦ [રવ૦, સર૦ મ લફડા] લીટનો લબડતો (૨) [લા] (વસ્તુ કે જામ કે માણસ વળગવાથી થતું) નડતર, પીડા ઉપાધિ. [–લેવું = નાડની લીટ સાફ કરવી. –વળગવું = પીડા લાગુ થવી]

લફંગું વિ૰ [તુર્કી લપ(–ફં)ગ, સર૦ હિં , મ. લફગા] કપટી, દગલબાજ (૨) લપટ, બદચલન (૩) નફટ, નિર્લજ્જ –ગીરી સ્ત્રી૰, –ગાવેડા પુ૰ બ૦વ૦ લફંગાપણું

લફાફો પુ૰ [અ લિફાફા] પરબિડીયું, કવર

લફ્ફ(–ફ્ફ)જ પુ૰ [ફા] શબ્દ [કોળિયો

લફ્ફો પુ૰ [જુઓ લપ્પો] મોટો કોળિયો કે

લબ પુ૰ [ફા] હોઠ (૨) સ્ત્રી૰ ભાળ

લબ અ૰ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (મોંમાં મૂકવું)(૨) લપ, જલદી ૦કે લબકે અ૰[સર૦ મ. લવકણે] જુઓ લપકે લપકે ૦કારો પુ૰ જુઓ લપકારો ૦કારવું સ૰ક્રિ૰જુઓ -કા-વવું ૦કો પુ૰ [સર૦ મ લવક્કા] જુઓ લપકો

લબડધક્કે અ૰ [સર૦ લક્કડવડદે, લપડાક + ધક્કો, હિં લવડધોંધો] દબદબી, ધમકાવીને; ૦ળાત્કારે. [–લેવું = લપડાકો અને ધક્કા મારતા લઈ જવું (૨) દમદાટીથી કામ લેવું, દબદબી કામમાં ઝપાટો કરાવવો]

લબડવું અ૰ ક્રિ૰ [સં લમ્બ્] જુઓ લટકવું. [લબડતું મૂકવું = લટકતું મૂકવું (૨) ધ્યાન ન આપવું **લબડી જવું** = માઠા–નઠારા થઈ જવું લેવાઈ જવું (૨) રહી જવું, પાસ ન થવું]

લબડાણ સ્ત્રી૰ [રવ૦] બીક કે મૂઝવણથી લબ લબ થવું તે [–થવી = ગભરાવું, ગૂંચવાવું]

લબ(–બો)તરું વિ૰['લબડવું' ઉપરથી] નમાલું; ક્ષીણ (૨) નરમ, પોચું

લબદાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ લદ્બદઃ; સર૦ મ લબદા] પ્રવાહીથી તરબોળ થવું કે ખરડાવું (૨) [લા.] સંડોવાવું; ફસાવું

લબરકો પુ૦ [સ લપ્] તોછડાઈથી વધારેપડતુ બોલવું તે, લપકારો (લબરકા કરવા)

લબલબ અ૦ [રવ૦, સર૦ મ.] એવો અવાજ થાય તેમ (જેમ કે, કૂતરાના ચાટવાનો) (૨) ઉતાવળે (૩) લબુલબુ. -બ્યાટ પુ૦ લબલબ અવાજ [ચીયરિયુ

લબાચિયુ વિ૦ ['લબાચો' ઉપરથી] ચીથરેહાલ,

લબાચો પુ૦ [લબ્બાદ (ફા)+ચો (ચેહ ફા.); સર૦ હિ લબ્બાદા] મેલા ફાટેલા લૂગડાનો જથો (૨) ભાગ્યાતૂટ્યા સરસામાનનો જથો (૩) (બહુ કીમતી નહિ એવો) ઘરવાખરો (તિરસ્કારમા ને બહુવા બ૦વ૦મા) [લબાચા ઉઠાવવા = મુકામ ઉઠાવવો, બીજે ઠેકાણે જવુ]

લબાડ(-ડી) વિ૦ [સ લબ્, સર૦ હિ ,મ] જૂઠું બોલવાની ટેવવાળું -ડાઈ,-ડી સ્ત્રી૦ જૂઠાણુ

લબુડબુડ, લબુડબડુ, લબૂકલબૂક અ૦ [રવ૦] બીકથી લપ લપ થાય તેમ [-થવું]

લબૂકિયુ ન૦, લબૂકો પુ૦ [રવ૦] બીકથી લબુલબુ થવુ તે. [લબૂકિયાં લેવાં, લબૂકા દેવા = ગભરાવુ]

લબોચું ન૦ [લબ (હોઠ) + ડાચું કે બોચુ] મોં, ડાચું (તુચ્છકારદર્શક) [-તોડી નાખવું, ભાગી નાખવું (ધમકી બતાવતાં) = મોં પર સખત મારવુ] -ચો પુ૦ તમાચો [-ઠોકવો, -મારવો, -લગાવવો]

લબોતરું વિ૦ જુઓ લબતરું

લબ્ધ વિ૦ [સ] મળેલુ ૦પ્રતિષ્ઠ [સ.; સર૦ હિં, મ.] જેની પ્રતિષ્ઠા જામેલી છે તેવુ; પ્રતિષ્ઠિત. -બ્ધા સ્ત્રી૦ જુઓ વિપ્રલબ્ધા (૨) દુગ્ગા, પીડા; બેરોછોકરાની જંજાળ -બ્ધિ સ્ત્રી૦ પ્રાપ્તિ, સિદ્ધિ (૨) 'ગિફ્ટ' (૩)

લબ્બેક અ૦ [અ. લબ્બૈક] 'સેવામા હાજર છુ', 'જી સાહેબ' એવા અર્થનો ઉદ્ગાર

લભ્ય વિ૦ [સ] મળી શકે એવુ

લમણું ન૦, -ણો પુ૦ [સર૦ મ. લવણા, -ણે, હિં. નૌના] ગાલની ઉપરનો કાન આગળનો ભાગનો ભાગ. [લમણા ઝીકવા, લેવા = લમણાઝીક કરવી લમણા શેકાઈ જવા = બહુ તાપથી માથુ -લમણા તપી જવા. લમણું કૂટી જવું = લમણાનો ભાગ તૂટી જવો (૨) તેવી વેદના થવી. લમણે હાથ દેવા, લમણે હાથ દઈને બેસવું = હતાશ થઈ જવુ] -ણા(-ણાં)ઝીક સ્ત્રી૦ જુઓ માથાઝીક -ણા(-ણાં)તોડ વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ માથાફોડ

લય પું૦[સ.] નાશ પ્રલય(૨)લીનતા, એકતાર થઈ જવુ તે (૩) વિરામ, વિશ્રામ (સ ગીતમા) (૪) નૃત્ય, ગીત અને વાદ્યની સમતા (સ ગીતમા) (૫) કોઈ સ્વર કાઢવામા લાગતો સમય (દ્રુત, મધ્ય અને વિલંબિત) (૬) ગાવાનો ઢબ, સ્વર કાઢવાનો ઢગ. [-પામવું = લીન થઈ જવુ (ર) ભળી જવુ (૩) નાશ પામવું] ૦વાદ્ય ન૦ લય પ્રકટ કરતુ વાદ્ય. જેમ કે તબલુ

લયલા સ્ત્રી૦ [અ.] (સં) ફારસી સાહિત્યની એક પ્રસિદ્ધ માશૂક. ૦મજનૂન ન૦બ૦વ૦ લયલા અને તેનો આશક મજનૂનઃ ફારસી સાહિત્યમા આશકમાશૂકની એક પ્રસિદ્ધ જોડી

લયાકત સ્ત્રી૦ [અ લિયાકત] લાયકી, યોગ્યતા

લયાનત સ્ત્રી૦ [જુઓ લાનત] લ્યાનત, શરમ; નાબોશી (૨) ધિક્કાર, ફિટકાર, કટકવા

લલક સ્ત્રી૦ [સ લલ્, સર૦ હિ] લાલસા (૨) લાડ, લાલન ૦વું સ૦ક્રિ૦ લાલસા કરવી (૨) ઝૂલવુ, લટકવુ (૩) + જુઓ લળવુ -કાયમાન વિ૦ લલકતુ

લલકાર પુ૦ [સર૦,સં લલ્+કૃ] લલકારવુ તે (૨) લલકારેલુ ગાન ૦વું સ૦ક્રિ૦ લાબે સ્વરે ગાવુ (૨) બૂમ પાડવી (૩) હાકવા -જવાદી ચલાવવા ઉશ્કેરવુ -ઉત્તેજિત કરવું (૪) [હિ લલ્લક, સર૦ હિ લલકારના] લડાઈનુ આહ્વાન કરવુ, પડકારવું

લલચાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લાલચ· સર૦ હિ લલચાના] લાલચમા ફસાવું (૨) મોહિત થવું (૩) લાલસા કરવી -વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેર૦ક)

લલના સ્ત્રી૦ [સ.] સુંદર સ્ત્રી

લલંતિકા સ્ત્રી૦ [સં] નાભિ સુધી પહોચે

એવી લાખી માળા–હાર
લલાટ ન૦[સં]કપાળ. ૦રેખા સ્ત્રી૦ વિધાતાએ લલાટે લખેલા નસીબના લેખ –ટિકા સ્ત્રી૦ કપાળનું એક ઘરેણું
લલામ વિ૦ [સં] સુદર, રમણીય (૨) ન૦ કપાળનું એક ઘરેણું
લલિત વિ૦ [સં] મનોહર, સુદર (૨) પ્રિય ગમે એવુ (૩) નાજુક, કોમળ (૪) પુ૦ એક છદ (૫) એક રાગ ૦કલા(–ળા) સ્ત્રી૦ 'ફાઈન આર્ટ', મન અને કલ્પનાના શ્રમ પર મુખ્ય આધાર રાખનાર કલા–ચિત્રકળા, સગીત જેવી. ૦તિલકા પુ૦ એક છદ ૦સ્વર પુ૦ એક અલંકાર (સગીત) –તા, –તાંગી સ્ત્રી૦ જુવાન સુદર સ્ત્રી
લલુતા સ્ત્રી૦ [સ લલ્] જુઓ લોલુપતા
લલેહું ન૦ [રવ૦] એક પખી
લલોપતાં ન૦બ૦વ૦ [સ લલ, સર૦ દે લ્હિ =ખુશામત, મ લ્લોપતા] સવાસલા, ખુશામત [–કરવાં]
લવ્લેા પુ૦ લકાર ૦પ્રત્યેા સ્ત્રી૦ [દે લહિ, સં લ્લ: સર૦ મ લલ્લુપત્તુ, હિં લ્લોચપ્પો, લ્લોપત્તો] ખુશામત, સવાસલા (–કરવી)
લવ વિ૦[સં.] થોડુ (૨) પુ૦ અશ (૩) નિમેષનો છઠ્ઠો ભાગ (૪) ચાટ તથા થાપની વચ્ચેનો તબલાનો ભાગ (૫) [સ] રામનો પુત્ર
લવ સ્ત્રી૦ [સં લપ્, પ્રા લવ] લવારેા [નગ્ન
લવચીક વિ૦ [મ.] ભાગે નહિ પણ વળે એવુ
લવણ ન૦ [સ] મીઠુ. ૦સમુદ્ર પુ૦ (સ) ખારા પાણીનેા — પુરાણેાક્ત સાત સમુદ્રમાનેા એક
લવથવ સ્ત્રી૦ [સં. લપ્+સ સ્તવ્, પ્રા લવ +થવ ? સર૦ મ લ્લવથવણેં = મૃદુ – નરમ થવુ] (કા) મીઠાશ કે વિવેકભરી વાણી
લવરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લવવુ] લવારેા [–એ ચઢવું=ગમે તેમ વગર વિચાર્યે બોલ્યા કરવુ, બકવુ; લવારેા કર્યા કરવેા]
લવલવ સ્ત્રી૦ [જુઓ લવવુ] લવારેા, બકબકાટ (૨) અ૦ લવલવ કરે તેમ ન્હવું અ૦ક્રિ૦ લવલવ કરવુ –વાટ(–રેા) પું૦ લવારેા
લવલી સ્ત્રી૦ [સં.] એક વેલી
લવલેશ વિ૦ [સં] થોડુ (૨) અ૦ જરા પણ; તલમાત્ર (૩) પુ૦ બહુ જ થોડો ભાગ
લવવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા લ્લવ (સ. લપ્)] લવારેા કરવેા. [લવી જવુ=બેદરકારીમા રહસ્ય કહી દેવુ (૨) ગમે તેમ બોલી નાખવુ]
લવિંગ ન૦ [સ.] લવિંગ, એક તેજનેા. –યિયું વિ૦ લવિંગ જેવુ કે જેવડું (૨) ન૦ કાનનુ એક ઘરેણું [–મરચું, –યેા ટેટેા = (લવિંગ જેવુ નાનુ, પણ તીખુ – જેરદાર)]
લવિં(–ણિં)યો સ્ત્રી૦ [જુઓ લવવુ] લવરી
લવાજણ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ લ્વર્ણે = નમવુ] વિવેક અને મીઠાશ (વાણીમા)
લવાજમ ન૦ [અ. લ્વાજિમ, સર૦ હિં, મ લ્વાજમા] અમુક મુદતે આપવાની રકમ (જેમ કે, પગારની, વર્તમાનપત્રની) [–ક્ષરવુ = છાપા માસિક ઇ૦નું લવાજમ આપવુ, તેના ઘરાક થવુ]
લવાણેા (ણા') પુ૦ [સર૦ મ લ્વાણા] જુઓ [લુહાણેા
લવાદ પું૦ [અ લિવાજ, સર૦ મ] પચ (૨) પંચાતિયેા ૦નામું ન૦ જુઓ પંચાતનામુ –ની વિ૦લવાદ સબંધી (૨) સ્ત્રી૦લવાદનુ કામ
લવાર (વા.) પુ૦ [જુઓ લુહાર, સર૦ મ. લ્વ્હાર] (ગ્રામ્ય) લુહાર –રિયાં ન૦બ૦વ૦ લુહારનુ કામ કરતી જિપ્સી જેવી એક જાત
લવારું ન૦ [સં લવ કે 'લવવુ' પરથી ? સર૦ હિં લ્વાગ] બકરીનું બચ્ચુ (૨) ઘાવણુ બાળક
લવારેા પુ૦ [જુઓ લવવું] લવરી, બકવાટ
લવિંગ ન૦ જુઓ લવગ (૨) એ આકારનેા (બટન, સ્ટડ વગેરેનેા) નાનેા ભાગ ૦લતા પુ૦ એક છદ –ગિયું વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ લવગિયુ –ગી સ્ત્રી૦ લવિંગનેા છોડ
લવિંગી સ્ત્રી૦ [જુઓ લવગી] લવગી
લવૂરેા (વૂ') પુ૦, –રિયું ન૦ [સર૦ પ્રા લુર = કાપવું કે નેાંધ કે લોહી (હિં લુદુ) કે મ લ્હા =તરવાર કે ઢાલ જેવુ તૃણ ઉપરથી ?] નખ કે નારથી ભરેલેા ઉઝરડો [–મારવેા, ભરવેા]
લવ્વા(–ઝ) પું૦ [જુઓ લ્લ્વ] શબ્દ
લવ્વેા પુ૦ [લવવુ પરથી ?] શબ્દનેા ઉચ્ચારેા. [–વળવેા = સ્પષ્ટ ઉચ્ચારણ થવુ]

લશ્કર ન૦ [ફા.] સૈન્ય (૨) [લા.] ટોળું; ધાડિયું. ઉદા૦ આખું લશ્કર લઈને ના જતા [–નાં વાનાં = દગદડા કે ભલીવાર વિનાનું જે કાંઈ તે.] –રી વિ૦ લશ્કરનું, –ને લગતું

લસણ ન૦ [સ લશુન; સર૦ હિં લસુન, મ લસૂણ] એક કંદ –ણિયું વિ૦ લસણવાળું (૨) લસણ જેવું (જેમ કે ભૂંગો) (૩) [લા] માલ વિનાનું –ણિયો પું૦ લસણની નાની કળી જેટલો તપખીરિયા રંગનો એક મણિ

લસ્સત વિ૦ [સ] લસતું હોય એવું

લસલસ અ૦[રવ૦](રસમા)તરબોળ હોય તેમ

લસરકો લસરકો અ૦ [રવ૦] ઝપાટાબંધ, લસરકાભેર [–ચાટવું = જીભના લસરકા કરીને ચાટવું. –ચાલવું = લાંબે પગલે ને જોરદાર લસરકા કરતા ઉતાવળે ચાલવું]

લસરકો પું૦ [રવ૦] ઝપાટાથી ખેંચવું કે ઘસડવું તે; ઘસરકો, ઉઝરડો [–મારવો]

લસલસ અ૦ [સં લસ્] લસલસતું હોય એમ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ ચળકવું; તેજ મારવું (૨) ઘી તેલથી તરબોળ હોવું(૩) આનંદમા ખેલવું કે નાચવું. –સાટ અ૦ લસપસાટ

લસવું અ૦ક્રિ૦ [સ લસ્] ચળકવું, શોભવું (૨) રમવું, નાચવું (૩) લપસવું

લસંતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ] શોભતી, ચળકતી

લસોટવું સ૦ક્રિ૦ લસરકે ઘૂંટવું –વાટવું

લસ્સી સ્ત્રી૦ [સં ,લસ્ ઉપરથી, સર૦ હિં , મ] દૂધ અને પાણીનું શરબત

લહકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લહેકવું (૫)

લહર(–રા)વું અ૦ ક્રિ૦ ['લહરી' ઉપરથી] લહરીઓ ઊઠવી

લહરિ(–રી) સ્ત્રી૦ [સ] તરંગ, મોજું

લહાણું (લ્) ન૦ [પ્રા. લહ્ (સં લભ્); સર૦ હિં. લહની] લાભ, નફો [–કાઢવું, નીકળવું = લાભ–નફો કરવા; ફાયદો મળવો] –ણી સ્ત્રી૦ [જુઓ લહાવું; સર૦ દે. લાહણ = આદ્ય વસ્તુની ભેટ] ખુશાલીને પ્રસંગે ભેટની વહેંચણી –ણું ન૦ શુભાશુભ પ્રસંગે નાતીલા વગેરેમા કરંતી વહેંચણી

લહાવો(–વો) (લ) પું૦ [પ્રા લહ્(સં લભ્)] જુઓ લહાવો

લહાવું સ૦ક્રિ૦[સર૦પ્રા લહાવિઅ(સં લમ્ભિત)] લહાણું કરવી(૨)અ૦ક્રિ૦[જુઓ લાય]દાઝવું

લહાવો (લ્) પું૦ [જુઓ લહાવ] આનંદનો ઉપભોગ (૨) ઓરતો, ઓરિયો

લહિયો પું૦ [પ્રા લિહ(સં લિખ્)] લખવાનું કામ કરનારો માણસ

લહે (લ્હે) સ્ત્રી૦ ['લહેવું' કે 'લહેકવું'] લગની; તાન (૨) લહેજત, આનંદ

લહેકવું (લ્હે) અ૦ક્રિ૦ [સ લમ્, સર૦ દ્વિ લહક્કના] લે કરવું ઝૂલવું (૨) લહેકાથી ચાલવું, બોલવું વગેરે જેવી ક્રિયા કરવી (૩) ફરફરવું

લહેકો (લ્હે) પું૦ [જુઓ લહેકવું] શરીરનો મોહક ચાળો કે મરોડ (૨) [અ. લહ્–હ્ = બોલવાનો લહેકો] વર્ણ લગાવીને કે રાગડો તાણીને બોલવું તે (–કરવો, કાઢવો)

લહેજત (લ્હે) સ્ત્રી૦ [જુઓ લજ્જત] મજા (૨) રસ, સ્વાદ ૦દાર વિ૦ લહેજતવાળું

લહેલે (લ્હે) પું૦ [અ] પળ, ક્ષણ

લહેર (લ્હે) સ્ત્રી૦ [સ લહરિ ઉપરથી] તરંગ, મોજું (પાણી, પવન કે વિચારનું) (૨) ઔષધ કે ઝેરની અસર (૩) લીલાલહેર (૪) મજા ચમન [–આવવી = મજા પડવી (૨) મોજની માફક આવવું (૩) તાણ કે વાઈ આવવી (૪) ઝેર કે વિષની અસરથી ઘેન આવવું. –ઉડાવવી, કરવી, મારવી = મજા કરવી –પડવી = મજા લાગવી –માં હોવું = ખુશ હોવું લહેરે ચડવું = તરંગમા ઊડવું (૨) ગમ્મતમા ઉત્સાહથી ઊભરાવું (૩) સ્વચ્છંદે બોલવું, ચાલવું કે વિહરવું રત્નાકર સાગરની લહેર છે = બધી શુભ સંપત્ત છે.] ૦વું અ૦ક્રિ૦ તરંગ ઊઠવો, મોજાની લહરી ચાલવી –રિયું ન૦ મોજાની જાતનો સાલ્લો (૨) સ્ત્રીઓનું ટૂંકું એક ઘરેણું (૩) જોકું. –રી વિ૦ આનંદી (૨) તરંગી (૩) ઈચ્છી (૪) ઉડાઉ (૫) સ્ત્રી૦ લહેર, મોજું

લહેવું (લ્હે) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા લહ(સં લભ્)] ધ્યાનપૂર્વક સાંભળવું (૨) ગણવું; માનવું, સમજવું; પિછાનવું (૩) ભાળવું (૪) પ્રાપ્ત કરવું; મેળવવું

ક્રિ૦ [સં લલ્] ચમકારા મારવા. ળકવું (૨) ઉમંગથી ડોલતા ડોલતા આવવું (૩) લાલસા કરવી

ળવું અ૦ક્રિ૦ [સં લુલ્; લલ્; સર૦ મ લळॅणें] નમવું (૨) [સં લલ્] પ્રેમથી ઉમળકામા આવવું (૩) જુઓ લળકવું [લળી પડવું = નમી જવું. લળી લળીને = નીચા નમી નમીને]

વિ૦ [સં. લક્ = મેળવવું, સર૦ હિં લાંક] પૈસાદાર (૨) પું૦ ઢગલો (૩) [સર૦ હિં લંક = કમર, કટિ] પાતળી કમ્મરનો લાક; બરોડ [–લાગવો = શ્રીમંત થવું (૨) સફળ થવું, પાર પડી જવું] [લકા નગરી

, ૦પુરી સ્ત્રી૦[જુઓ લંકા, સર૦ હિં](સં.)

સ્ત્રી૦ [સ] (સ.) રાવણની નગરી (૨) સિલોન [–કરવી = સળગાવી મૂકવું, મોટી આગ લગાડવી (૨)ટેટાના સડસૂડિયા ભાગીને ગોળાકારે ગોઠવી સળગાવવા –જીતવી = મોટો વિજય મેળવવો –ની લાડી = ઘણે દૂરની કન્યા –બાળવી = ગુપ્ત વાત બહાર પાડી દેવી –લૂંટવી = ઘણો મોટો ખજનો હાથ કરવો.]૦લીલા સ્ત્રી૦(લંકાની પેઠે)બાળી મૂકવું તે.–કેશ પું૦ [+ઈશ] (સં) રાવણ

,–ડું વિ૦ [સં લગ્; ફા લગ] લૂલું, ખોડું; પાંગળું ૦ખાં પુ૦ લંગડો માણસ (જરાક મજાકમા) –ડાવું અ૦ક્રિ૦ લંગડું ચાલવું –ડી(૦ઘોડી) સ્ત્રી૦ એક જાત

પું૦ [સર૦હિં લૅંગડા] એ નામની જાતની કેરીકે આંબો –ડા કેરી સ્ત્રી૦ એ જાતની કેરી

ન૦[ફા., દે णंगर]વહાણ થોભાવી રાખવા જમીનમાં ભરાય તેમ નાખવાનું વાંકા અંકોડા વાળું એક સાધન (૨) સદાવ્રત, લંગરખાનું (૩) સ્ત્રીઓનું પગનું એક ઘરેણું (૪) એક છેડે વજન બાંધેલી દોરી, લંગીસ (૫)[લા]લાંબી હાર લંગાર [–ઉપાડવું, ઊંચકવું = વહાણનું લંગર જમીનમાંથી ખેંચી લેવું જેથી વહાણ મુસાફરી કરી શકે –નાખવું,ફાંસવું = નાંગરવું. –લડાવવાં = લંગીસ લડાવવું (૨)માંહોમાંહે કજિયો કરાવવો.]૦ખાનું ન૦ લંગર(૨)જુઓ ૦વા ન૦ એક છેડે વજન બાંધેલી દોરી (૨) અ૦ લંગર જેવું ૦વાર વિ૦ લંગરેલું. [–કરવું = હારબંધ ગોઠવવું] ૦વું સ૦ક્રિ૦ લંગાર્વું; લંગર નાખી વહાણ થોભાવવું (૨) એકને બીજી વળગાડી સાંકળ કે હાર કરવી (૩)[લા.] ફડામા નાખવું –રિયું ન૦ ઝાંઝર. –રી સ્ત્રી૦ નાનું ઝાંઝર

સ્ત્રી૦ [જુઓ લંગર] લાંબી હાર, પંક્તિ (૨) સાંકળ ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લંગરવું

ક્રિ૦ [સ લંગ્] લંગડાવું

ન૦ પતંગના દિવેમાં રમાતું લંગર (–લડાવવું)

ન૦ [જુઓ લંગૂલ] પૂછડું.–૨(–રિયો) પું૦ વાંદરો ૦વા પુ૦ કેડો; પીછો

ન૦ [સ] લાંગૂલ પૂછડી

પુ૦ [સં લિંગ+પટ્ટ; પ્રા લિંગવટ્ટો? સર૦ કાનડી લગુટી, હિં, મ.] લંગોટી જેવી લાંબી પટ્ટીવાળું તથા લંગોટીની પેઠે પહેરાતું શરીરમાના ત્રિભાણ કકડાવાળું એક વસ્ત્ર. [–પહેરવો = કચ્છ ભીડવો –મારવો = લંગોટ પહેરવો (૨) સાધુ કે જોગી થવું (૩) પાસે હોય તે ઉડાવી દઈ કંગાલ થવું] ૦બંધ વિ૦ લંગોટ પહેરેલું (૨) બ્રહ્મચારી. [–રહેવું = બ્રહ્મચર્ય પાળવું] –ટિયું વિ૦ લંગોટી પહેરવું, નાની ઉંમરનું –ટિયો પુ૦ બાળપણનો મિત્ર (૨) બાંધો –ટી સ્ત્રી૦ માત્ર ઇંદ્રી ઢંકાય તેમ કમ્મરે બાંધેલી પટ્ટી કે દોરી સાથે ખેંચીને બાંધવાની લૂગડાની પટ્ટી [–મારવી, વાળવી = લંગોટીથી અંગ ઢાંકવું (૨) પાસેની માલમતા ઉડાવી દઈ ભિખારી થવું (૩) વૈરાગી થવું] –ટો પુ૦ મોટો લંગોટ (૨) જુઓ લંગોટિયો [–મારવો = કચ્છ ભીડવો]

ન૦ [સ] જુઓ ઉલ્લંઘન (૨) લાંઘણ –નીય વિ૦ ઓળંગી કે ઉથાપી શકાય એવું. –વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઉલ્લંઘવું (૨) લાંઘવું

અ૦ક્રિ૦ જુઓ લંગાવું, લંઘાવું (૨) ઓસવાઈ જવું ઉદા૦ શાક લંવાઈ ગયું

સ્ત્રી૦ રાનિયા ગાય કુટાવનારી સ્ત્રી (૨) જુઓ વડારણ

લંધો પું૦ શરણાઈ વગાડવાનો ધંધો કરનાર
લંધારુ સ્ત્રી૦ [સ૨૦ રંભોરુ] + સુ૬૨ ન લધવાળી -રૂપાળી સ્ત્રી
લંધ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ લધનીય
લંચાવું અ૦ક્રિ૦ [સ. લુંચ્] ઓસવાવું
લ૬(-ઠ) વિ૦ [પ્રા. લટ્ઠિ (સ યષ્ટિ)=ડાગ. લાકડી ઉપરથી; સ્ર૨૦ મ. લડ] + લાંઠ, બદમાશ
લ૫ ન૦ જુઓ લાપડુ
લંપટ વિ૦ [સં] લપટાઈ લટ્ટુ બની ગયેલું (૨) વ્યભિચારી, વિષયી ૦તા, -ટાઈ સ્ત્રી૦
લંબ વિ૦ (૨) પું૦ [સં] 'પર્પેન્ડિક્યુલર' [ગ] (૩) વિ૦ લાબું (૪) પુ૦ ઓળબો (૫) કચ્ચિાનું પાણી માપવાની દોરી ૦ક પું૦ લંબ (ગ.) (૨) પરિચ્છેદ, અધ્યાય ૦કર્ણ વિ૦ લાબા કાનવાળુ (૨) પુ૦ ગધેડો ૦ગોળ વિ૦(૨) પુ૦ ચપંડાકાર, 'ઇલિપ્સોઇડ' (ગ), ૦ચોરસ વિ૦ (૨) પું૦ 'રેક્ટેન્ગલ' (ગ) ૦ત્વ ન૦ લટકવું તે (૨) આલંબન; આશ્રય. ૦રેખા સ્ત્રી૦ લબ લીટી (ગ) (૨) ઓળબાની લીટી. ૦વર્તુલ(-ળ) ન૦ જુઓ લબવૃત્ત. ૦વું સ૦ક્રિ૦ લટકવુ; બળગવુ. ૦વૃત્ત ન૦ 'ઇલિપ્સ' (ગ). ૦સંગમ પું૦ 'ઓર્થોસેન્ટર' (ગ) ૦સ્તની વિ૦ સ્ત્રી૦ લાબા સ્તનવાળી. -બાઈ સ્ત્રી૦ લાબાપણું કે તેનું માપ -બાણ ન૦ લાંબાપણું, દૂરતા (૨) લબાવવું તે. -બાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'લબાવુ'નુ પ્રેરક. -બાવું અ૦ક્રિ૦ લાબું થવુ (૨) ઘણો વખત ચાલવું
લંબૂશ(-શ્ર) વિ૦ [લંબ, લાબુ ઉપરથી] સાધારણથી વધારે લાબું કે ઊચુ (૨) પું૦ તેવુ માણસ
લંબોચાઈ સ્ત્રી૦ [લબ + ઊંચાઈ] સીધી-લંબ પ્રમાણે ઊંચાઈ [ગણપતિ
લંબોદર વિ૦ [સં] ફુંદાળું (૨) પું૦ (સ.)
લા (') ન૦ + [જુઓ લાય] જવાળા
લા [અ.] નકારદર્શક પૂર્વગ. ઉદા૦ લાઇલાજ
લાઇલાજ વિ૦ [અ.] નિરુપાય; લાચાર. -જી સ્ત્રી૦ નિરુપાયપણું, લાચારી
લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ મુહંમદર્રસૂલુલ્લાહ સ૦પ્ર૦ [અ.] 'અલ્લા સિવાય કોઈ અલ્લા નથી ને મહંમદ એના રસૂલ છે' એ કલમો-ઇસ્લામનો મુખ્ય સિદ્ધાત
લાધસન્સ ન૦[ઇ] પરવાનો [-આપવું, લેવું]
લાએલાદ (ઓ) વિ૦ [અ.] વાળિયુ
લાકડ ન૦ [સ૨૦ મ.] જુઓ લક્કડ ૦કામ ન૦ લક્કડકામ ૦કૂકડ ન૦ લાકડાના ટુકડા વગેરે પરચૂરણ સામાન. ૦શી(-સી) વિ૦ જુઓ લક્કડશી ૦શી લાડુ પુ૦ એક મીઠાઈ. -ડિયું વિ૦ લાકડાનુ, -ના જેવું (૨) કઠણાઈ, લાકડીથી કામ લેતુ (૩) ન૦ જુઓ લક્કડિયુ -ડી સ્ત્રી૦ સોટી; લાઠી [-ઉગામવી = મારવા માટે લાકડી ઊંચી કરવી -એ પાણી સીંચ્યું = પોતાને કરવાનું કામ બીજાને સોપવુ (જેથી તે બરાબર થાય નહીં) લાકડીઓ ઊઠવી = લાકડીએ વડે મારામારી થવી -કરવી = આગળી કરવી, ઉશ્કેરવુ (૨) લાકડી વડે મારવુ, દુઃખ દેવુ -ઝાલવી = મારવા માટે હાથમા લાકડી લેવી (૨) પ્રહાર કરે તે પહેલા લાકડી પકડી લેવી (૩) દોરવુ (૪) વૃદ્ધાવસ્થા આવવી. લાકડીથી પૂજા કરવી = લાકડી લઈને મારવુ; દુઃખ દેવુ -બતાવવી = લાકડી મારવાની બીક બતાવવી. -મારવી લાકડી વડે પ્રહાર કરવો. -રાખવી = લાકડી પાસે રાખવી (૨) માર મારવાની તૈયારી રાખવી -લેવી = મારવા માટે હાથમા લાકડી લેવી (૨) ગુસ્સે થવું (૩) ઘડપણ કે અશક્તિને કારણે લાકડીનો ટેકો રાખવો એક લાકડીએ હાંકવું = બધા પર એકસરખો દોર રાખવો]
લાકડું ન૦ [સ લક્કુટ, પ્રા લક્કુડ, સ૨૦ મ. લાકૂડ, હિં. લકડી] ઝાડના સૂકા થડ ડાળ વગેરે (૨) [લા] આડખીલી; નહતર, ગોદ (૩) બળતણ. [લાકડાની તલવારે લડવું = પૂરતા સાધન વિના લડવુ (૨) એવી રીતે ખોટો આડબર કરી વ્યવહાર ચલાવ્યે રાખવો લાકડાની તરવારે મહિનો આવો = ખોટો આડબર કરી ચલાવ્યે રાખવું. લાકડાં કાપવાં = લક્ષમાં ન લેવા જેવુ કામ કરવું. લાકડાં જોવાં = ઘર કે કુળ જોવુ. લાકડાં પહોંચવાં = ચિતા માટે લાકડા સ્મશાનમા જવા (એટલા

પૂલ ઠે મરવાની તૈયારીમા હોવુ) (૨) 'મરી જા' (એમ ટહેવાને બદલે તારા લાકડા પહોચે એમ કહેવાય છે) લાકડાંમાંય પૈસા મળવાના નથી = મરશે તોય મળવાના નથી લાકડાં લડાવ્યાં = સાચાબૂઠા કરી ટંટો કરાવવો. લાકડાં સંકોરવાં = બેત્રી ઉસ્કેરણી કરવી, શાંત પડેલી લડાઈને પાછી જગાવવી. લાકડું ઘાલવું, ઘાલી દેવું, ઘુસાડવું, ઘુસાડી દેવું = લાગેા, કજ઼ કે ઝઘડા નડે એવેા રિવાજ ઘુસાડી દેવેા (૨) સ્વાર્થની વાત વચમા અડાવી દેવી (૩) આડખીલી ઊભી કરવી (૪) (–કેડગા) કેડ અક્કડ થઈ જવી –પેસવું, પેસી જવું = જુઓ લાકડું ઘાલવું ૧, ૩ લાકડે માકડું વળગાડવું = યેાગ્યતા જોયા વિના સબંધ જોડી દેવેા (૨) બે જણ વચ્ચે તકરાર થાય એવું કરવું]

લાક્ષણિક વિ૦ [સં] લક્ષણા સંબંધી, લક્ષણાથી સૂચિત થતુ (૨) લક્ષણ સંબંધી (૩) ખાસ લક્ષણ સૂચવનારું, આખા વર્ગનુ સૂચક ०તા સ્ત્રી૦

લાક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] લાખ ०(–ખા)ગૃહ ન૦ લાખનું બનાવેલું ઘર ०રસ પુ૦લાખનેા રસ, અળતેા

લાખ પુ૦ [સં લક્ષ] સેા હજાર (૨) સ્ત્રી૦ [સ લાક્ષા] ખાખરેા પીપળેા બેાગડી વગેરે પર થતા મીંડાઓએ બનાવેલેા એક પદાર્થ. [–ટકાનું = ભારે કીમતી કે અગત્યનુ –નેા પાલનહાર = મેાટેા અમીર કે આશ્રયદાતા –રૂપિયાનું = લાખ ટકાનુ (૨) ઘણું જ પ્રમાણિક અને ભલુ (માણસ) –વાતની એક વાત = ટૂંકમા, સારાશ કે –સે વાનાં કરવાં = બહુ બહુ રીતે ઠેકઠેર દેવા, શરમિંદુ કરી ઘણી રીતે સમજાવવુ લાખે લેખા લેવાવાં = લાખેાની લેવડદેવડ કરવી (૨) મેાટી મેાટી વાત થવી (વ્યંગમા)] ०લાખેણું વિ૦ ખૂબ લાખેણુ ०પસાય પું૦(૨)સ્ત્રી૦ [પ્રા (સં. પ્રસાદ)] એક ગામ, એક હાથી કે લાખ રૂપિયા કે બીજી કોઈ લાખ વસ્તુઓનો રાજાએ આપેલેા સરપાવ (૨) [લા] મેાટામા મેાટેા સરપાવ ०પંચોતરી વિ૦ [પંચોતેર અથવા પચ્ચ+ઉત્તર] વધારીને વાત કહેનાર, લબાડી (૨) સ્ત્રી૦ હિંગ (૩) મેાટેા ડોળ

લાખવું સ૦ક્રિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખવાળું કરવું, લાખ ચડાવવી

લાખાગૃહ ન૦ જુઓ લાક્ષાગૃહ

લાખિયું વિ૦['લાખ' ઉપરથી] લાખનુ બનાવેલુ કે લાખેલુ (૨) ન૦ લાખનુ કકણ

લાખી વિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખ જેવા રંગવાળું (૨) લાખનુ બનાવેલુ (૩) ધનવાન, ઉદાર (૪) અસંખ્ય

લાખું ન૦ [સ લક્ષ્મન્, સર૦ મ લાખા] શરીર ઉપરનુ જન્મથી પડેલું ચાઠું

લાખેણુ વિ૦ [પ્રા લક્ખણિય (સ લાક્ષણ્ય) લક્ષણવતુ] પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર, સુલક્ષણુ (૨) ['લાખ' ઉપરથી] લાખ રૂપિયાનુ, કીમતી

લાખેા પુ૦ [જુઓ લાખેણુ] (પ.) સુલક્ષણવતેા લાખેણેા માણસ [–કુલાણી = પેાતાની શક્તિ વિષે મેાટી ડંફાસ મારનારેા માણસ. –ચણાનરેા = લાખ પેાઠ રાખનારેા. –મેાટી વણજરનેા ધણી.]

લાખેાટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લાખવુ લાખેાડું વિ૦ લાખેલુ

લાગ પુ૦ [સ લગ્ન, સર૦ હિં, મ] તાકડેા; દાવ, પ્રસગ (૨) આધાર, ટેકણ (૩) યુક્તિ (૪) વચાળ [–આવવેા, જોવેા, ગુમાવવેા, જવેા] [–આવેા = તક મળવી (૨) બરાબર કબજામા આવવુ –તાકવેા = દાવ સાધવેા. (અમુક) લાગનું હોવું = અમુકને યેાગ્ય હોવુ, અમુક દાવનુ હોવુ.]

લાગટ અ૦ [સ લગ્] સતત, ચાલુ, લગાતાર

લાગડું ન૦ [સ લગ્] ગાઢેા સંબંધ (૨) પરાયાં સ્ત્રીપુરુષનેા સંબંધ

લાગણી સ્ત્રી૦ ['લાગવુ' ઉપરથી] મનની વૃત્તિ કે ભાવ (૨) દયા, સમભાવ ०પ્રધાન વિ૦ વિચાર કે તર્ક નહિ પણ લાગણી જેમા મુખ્ય હોય તેવુ, ભાવપ્રધાન

લાગત સ્ત્રી૦ ['લાગવુ' પરથી; સર૦ હિં, મ.] થયેલુ ખર્ચ, મૂળ કિંમત (૨) દાણ, જકાત

લાગતું વળગતું વિ૦ [લાગવુ + વળગવું] કુટુંબી

લંધો પું૦ શરણાઈ વગાડવાનો ધંધો કરનાર
લંધોરુ સ્ત્રી૦ [સર૦ રંભોરુ] + સુંદર જાંઘવાળી -રૂપાળી સ્ત્રી
લંઘ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ લઘનીય
લંચાવું અ૦ક્રિ૦ [સ. લુંચ્] ઓસવાવું
લંડ(-ડ) વિ૦ [પ્રા. લટ્ઠિ (સં યષ્ટિ)=ડાંગ. લાઠી ઉપરથી; સર૦ મ. લડ] + લાઠ, બદમાશ
લંપ ન૦ જુઓ લાંપડું
લંપટ વિ૦ [સ.] લપટાઈ લટું બની ગયેલું (૨) વ્યભિચારી, વિષયી. ૦તા, -ટાઈ સ્ત્રી૦
લંબ વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] 'પર્પેન્ડિકયુલર' [ગ] (૩) વિ૦ લાંબું (૪) પુ૦ ઓળંબો (૫) દરિયાનુ માપણી માપવાની દોરી ૦ક પું૦ લંબ (ગ) (૨) પરિચ્છેદ, અધ્યાય. ૦કર્ણ વિ૦ લાંબા કાનવાળુ (૨) પું૦ ગધેડો. ૦ગોળ વિ૦(૨) પું૦ અંડાકાર, 'ઇલિપ્સોઇડ' (ગ), ૦ચોરસ વિ૦ (૨) પું૦ 'રેક્ટેન્ગલ' (ગ) ૦ત્વ ન૦ લટકવુ તે (૨) આલંબન; આશ્રય. ૦રેખા સ્ત્રી૦ લંબ લીટી (ગ) (૨) ઓળંબાની લીટી. ૦વર્તુલ(-ળ) ન૦ જુઓ લંબવૃત્ત. ૦વું સ૦ક્રિ૦ લટકવુ; વળગવુ. ૦વૃત્ત ન૦ 'ઇલિપ્સ' (ગ) ૦સંગમ પું૦ 'ઓર્થોસેન્ટર' (ગ.) ૦સ્તની વિ૦ સ્ત્રી૦ લાંબા સ્તનવાળી -આઈ સ્ત્રી૦ લાંબાપણુ કે તેનું માપ -ણુ ન૦ લાંબાપણું, દૂરતા (૨) લંબાવવુ તે -વવું સ૦ક્રિ૦ 'લંબાવુ'નું પ્રેરક. -વું અ૦ક્રિ૦ લાંબું થવુ (૨) ઘણો વખત ચાલવુ
લંબૂશ(-સ) વિ૦ [લંબ, લાંબુ ઉપરથી] સાધારણથી વધારે લાંબું કે ઊંચુ (૨) પું૦ તેવુ માણસ
લંબોચાઈ સ્ત્રી૦ [લંબ + ઊંચાઈ] સીધી-લંબ પ્રમાણે ઊંચાઈ [ગણપતિ
લંબોદર વિ૦ [સં] ફુંદાળું (૨) પું૦ (સં.)
લા (') સ્ત્રી૦ + [જુઓ લાય] જ્વાળા
લા [અ.] નકારદર્શક પુર્વગ ઉદા૦ લાઇલાજ
લાઇલાજ વિ૦ [અ.] નિરુપાય; લાચાર. -જી સ્ત્રી૦ નિરુપાયપણું, લાચારી
લાઇલાહ ઇલ્લલ્લાહ મુહંમદર્રસૂલુલ્લાહ ન૦અ૦ [અ] 'અલ્લા સિવાય કોઈ અલ્લા નથી ને મહંમદ એના રસૂલ છે' એ કલમો-ઇસ્લામનો મુખ્ય સિદ્ધાંત
લાધસન્સ ન૦[ફ્રે.] પરવાનો [-આપવું, લેવું]
લાએલાદ (ઓ) વિ૦ [અ.] વાલિયુ
લાકડ ન૦ [સર૦ મ] જુઓ લક્કડ ૦કામ ન૦ લક્કડકામ. ૦કૂકડ ન૦ લાકડાના ટુકડા વગેરે પરચૂરણ સામાન. ૦શી(-સી) વિ૦ જુઓ લક્કડશી. ૦શી લાડુ પુ૦ એક મીઠાઈ. -ડિયું વિ૦ લાકડાનુ, -ના જેવું (૨) ડંડાબાજ; લાકડીથી કામ લેતુ (૩) ન૦ જુઓ લક્કડિયું -ડી સ્ત્રી૦ સોટી, લાઠી [-ઉગામવી = મારવા માટે લાકડી ઊંચી કરવી -એ પાણી સીંચ્યું = પોતાને કરવાનુ કામ બીજાને સોંપવુ (જેથી તે બરાબર થાય નહીં) લાકડીઓ ઊડવી = લાકડીઓ વડે મારામારી થવી -કરવી = આગળી કરવી, ઉશ્કેરવું (૨) લાકડી વડે મારવુ, દુઃખ દેવું -ઝાલવી = મારવા માટે હાથમા લાકડી લેવી (૨) પ્રહાર કરે તે પહેલા લાકડી પકડી લેવી (૩) દોરવું (૪) વૃદ્ધાવસ્થા આવવી લાકડીથી પૂજા કરવી = લાકડી લઈને મારવું; દુઃખ દેવુ. -બતાવવી = લાકડી મારવાની બીક બતાવવી. -મારવી લાકડી વડે પ્રહાર કરવો. -રાખવી = લાકડી પાસે રાખવી (૨) માર મારવાની તૈયારી રાખવી -લેવી = મારવા માટે હાથમા લાકડી લેવી (૨) ગુસ્સે થવુ (૩) ઘડપણ કે અશક્તિને કારણે લાકડીનો ટેકો રાખવો એક લાકડીને હાંકવું = બધા પર એકસરખો દોર રાખવો
લાકડું ન૦ [સ લક્કુટ, પ્રા લક્કુડ, સં લાકૂડ, હિ લકડી] ઝાડના સૂકાં થ વગેરે (૨)[લા.] આડખીલી; નડતર બળતણ [લાકડાની તલવારે લ સાધન વિના લડવું(૨)એવી રીતે કરી વ્યવહાર ચલાવ્યે રાખ તરવારે મહિનો આવો = કરી ચલાવ્યે રાખવું. ૮ લક્ષમા ન લેવા જેવું કામ = ઘર કે કુળ જેવુ. ' ચિતા માટે લાકડા રચ

વૃદ્ધ કે મરવાની તૈયારીમા હોવુ) (૨) 'મરી જા' (એમ કહેવાને બદલે તારા લાકડા પહોચે એમ કહેવાય છે.) **લાકડાંમાંય પૈસા મળવાના નથી** = મરશે તોય મળવાના નથી. **લાકડાં લડાવવાં** = સાચાબૂઠા કરી ટંટો કરાવવો **લાકડાં સંકોરવાં** = ખોટ્રી ઉસ્કેરણી કરવી, શાત પડેલી લડાઈ ને પાછી જગાવવી **લાકડું ઘાલવું, ઘાલી દેવું, ઘુસાડવું, ઘુસાડી દેવું** = લાગો, કજ કે હંમેશા નડે એવો રિવાજ ઘુસાડી દેવો (૨) સ્વાર્થની વાત વચ્ચમા અડાવી દેવી (૩) આડખીલી ઊભી કરવી (૪) (-કેહમા) કેડ અક્કડ થઈ જવી **-પેસવું, પેસી જવું** = જુઓ લાકડું ઘાલવુ ૧, ૩. **લાકડે માંકડું વળગાડવું** = યોગ્યતા જોયા વિના સબધ જોડી દેવો (૨) બે જણ વચ્ચે તકરાર થાય એવુ કરવુ]

લાક્ષણિક વિ૦ [સ] લક્ષણ સંબધી, લક્ષણથી સૂચિત થતુ (૨) લક્ષણ સંબધી (૩) ખાસ લક્ષણ સૂચવનારુ, આખા વર્ગનુ સૂચક ૦તા સ્ત્રી૦

લાક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] લાખ ૦(-ખા)ગૃહ ન૦ લાખનું બનાવેલુ ઘર. ૦રસ પુ૦લાખનો રસ, અળતો

લાખ પુ૦ [સં લક્ષ] સો હજાર (૨) સ્ત્રી૦ [સ લાક્ષા] ખાખરો પીપળો બોરડી વગેરે પર થતા કીડાઓએ બનાવેલો એક પદાર્થ. [**-ટકાનું** = ભારે કીમતી કે અગત્યનુ **-નો પાલનહાર** = મોટો અમીર કે આશ્રયદાતા **-રૂપિયાનું** = લાખ ટકાનુ (૨) ઘણુ જ પ્રમાણિક અને ભલુ (માણસ) **-વાતની એક વાત** = ટૂંકમા, સારાશ કે **-એ વાતાં કરવાં** = બહુ બહુ રીતે ઠોક દેવા, શરબિંદુ કરી ઘણી રીતે સમજાવવુ **લાખે લેખાં લેવાવાં** = લાખોની લેવડદેવડ કરવી (૨) મોટી મોટી વાત થવી (કટાક્ષમા)] ૦લાખેણુ વિ૦ બહુ લાખેણુ ૦પસાય પુ૦(૨)સ્ત્રી૦ [પ્રા. (સં પ્રસાદ)] એક ગામ, એક ટાણે ને લાખ રૂપિયા કે બીજી કોઈ લાખ વસ્તુઓનો રાજાએ આપેલો સરપાવ (૨) [લા] મોટામા મોટો સરપાવ. ૦પંચોતરી વિ૦ [પચોતેર અથવ' પચ + ઉત્તર] વધારીને વાત કહેનાર, લબાડી (૨) સ્ત્રી૦ ઠિંગ (૩) ખોટો ડોળ

લાખવું સ૦ક્રિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખવાળું કરવુ, લાખ ચડાવવી

લાખાગૃહ ન૦ જુઓ લાક્ષાગૃહ

લાખિયું વિ૦['લાખ' ઉપરથી] લાખનુ બનાવેલું કે લાખેલુ (૨) ન૦ લાખનુ કકણ

લાખી વિ૦ ['લાખ' ઉપરથી] લાખ જેવા રગવાળુ (૨) લાખનું બનાવેલુ (૩) ધનવાન, ઉદાર (૪) અસંખ્ય

લાખું ન૦ [સ લક્ષ્મન્; અર૦ મ. લાખા] શરીર ઉપરનુ જન્મથી પડેલું ચાઠું

લાખેણું વિ૦ [પ્રા લક્ખણિય (સ લાક્ષણ્ય) લક્ષણવતુ] પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર, સુલક્ષણુ (૨) ['લાખ' ઉપરથી] લાખ રૂપિયાનું, કીમતી

લાખો પુ૦ [જુઓ લાખેણું] (પ.) સુલક્ષણવતો લાખેણો માણસ [**-કુલાણી** = પોતાની શક્તિ વિષે મોટી ડફાસ મારનારો માણસ. **-ચણાજોરો** = લાખ પોઠ રાખનારો - મોટી વણજારનો ધણી]

લાખોટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લાખવું **લાખોડું** વિ૦ લાખેલુ

લાગ પુ૦ [સ લગ્ન, અર૦ હિં, મ] તાકડો; દાવ, પ્રસગ (૨) આધાર, ટેકણ (૩) યુક્તિ (૪) વગાળ [**-આવવો, ખોવો, ગુમાવવો, જવો**] [**-ખાવો** = તક મળવી (૨) બરાબર અંતમા આવવુ **-તાકવો** = દાવ સાધવો. **(અમુક) લાગનું હોવું** = અમુકને યોગ્ય હોવુ, અમુક દાવનું હોવુ..]

લાગટ અ૦ [સ લગ્] સતત, ચાલુ, લગાતાર

લાગડું ન૦ [સ લગ્] ગાઢો સંબધ (૨) પરાયાં સ્ત્રીપુરુષનો સંબધ

લાગણી સ્ત્રી૦ ['લાગવું ઉપરથી] મનની વૃત્તિ કે ભાવ (૨) દયા, સમભાવ. ૦પ્રધાન વિ૦ વિચાર કે તર્ક નહિ પણ લાગણી જેમા મુખ્ય હોય તેવું; ભાવપ્રધાન

લાગત સ્ત્રી૦ ['લાગવુ' પરથી, સર૦ હિં., મ.] થયેલુ ખર્ચ, મૂળ કિંમત (૨) દાણ, જકાત

લાગતું વળગતું વિ૦ [લાગવું + વળગવું] કુટુંબી

કે કોઈ બીજી રીતે સંબંધી
લાગભાગ પું૰[લાગવું + ભાગ] સંબંધી તરીકેનો હિસ્સો [લાગટ
લાગલાગટ અ૰ [જુઓ લાગટ] સતત; ચાલુ,
લાગલું અ૰ [સં લગ્] તરત જ
લાગવગ સ્ત્રી૰ લાગ અને વગ, વગવસીલો
લાગવું સ૰ક્રિ૰ [સં લગ્; સર૰ હિં. લગના, મ. લાગણે] સંબંધ કે સ્પર્શ થવો (૨) સંબંધ કે સગાઈ હોવી (૩) લાગણી કે અસર થવી (૪) જણાવું, સમજવું અનુભવ થવો (૫) દેખાવું, ભાસવું (૬) ઇચ્છા-હાજત થવી (ભૂખ-તરસ) (૭) મંડવું; વળગવું; બાઝવું, અટ્યા રહેવું (૮) લાગુ થવું; શરૂ કરી દેવું ઉદા૰ નોકરીએ-ધંધે-કામે લાગ્યો છે (૯) લાગુ પડવું, બેસવું આવવું; અનુકૂળ નીવડવું (કૂંચી, કાયદાની કલમ, દવા) (૧૦) લાગુ પડીને નડવું ઉદા૰ ઊલગરો લાગવો; પાણી લાગવું (૧૧) અથડાવું, ઝપટાવું; વાગવું (૧૨) મીચાવું ઉદા૰ હમણાં જ આખ લાગી છે (૧૩) કિંમત પડવી; ખર્ચ થવું (૧૪) શરૂ કરીને જારી રહેવું. ઉદા૰ રડવા લાગ્યું (૧૫) સ્ત્રી કે પુરુષનો ખરાબ સંબંધ બાંધવો (૧૬) બીજી ક્રિયાપદ સાથે આવતા તે ક્રિયા કરવામાં હોય કે મદદ દેવાં અથવા તેમાં મંડવું એવો અર્થ બતાવે. ઉદા૰ કરવા લાગ, નાખવા લાગ (૧૭) અ૰ક્રિ૰ સળગવું. [**કાને લાગવું**=કાનમાં ગુસપુસ કરવું. **કામે લાગવું**=નોકરીધંધે ચડી જવું (૨) ઉપયોગમાં આવવું. **પૂઠે લાગવું**=-ની પાછળ પડવું (હેરાન કરવા) (૨) ને વળગવું. **હાથ લાગવું**=જડવું. **લાગ્યું ફેડી લેવું, ભોગવવું**=માથે પડેલું ભોગવવું. **લાગ્યો-ભાગ્યો દિવાળી**=નફો થાઓ કે નુકસાન, કામ તો કરવું જ.]
લાગુ વિ૰ [જુઓ લાગવું] સંબંધ હોય તેવું, વળગેલું, લાગેલું (૨) બધબેસતું, અનુકૂલ આવતું (૩) અ૰ ચાલુ, જારી. [**-કરવું**=બધબેસતું કરવું (૨) જોડવું. **-થવું, પડવું**=પાછળ પાછળ જવું (૨) બંધબેસતું આવવું (૩) આડો સંબંધ બાંધવો (સ્ત્રી-પુરુષ) (૪) [રોગ] વળગવો, ચોટવો (૫) [દવાની] અસર થવી **-રહેવું**=વળગ્યા રહેવું (૨) પાછળ પાછળ જવું **-રાખવું**=પાછળ પાછળ જવું-વળગેલું રાખવું. **-હોવું**=વળગેલું હોવું; પાછળ પાછળ જતું હોવું (૨) આડો સંબંધ ધરાવવો (સ્ત્રી-પુરુષે)]
લાગો પું૰ [દે. લાગ, સર૰ હિં. લગાન] ઘાપું; હકસાઈ (૨) કર; વેરો (૩) ['લાગવું' ઉપરથી સર૰ મ. લગા, લગ્ન] સંબંધ; સગપણ (૪) પીછો, કેડો. [**-ઘાલવો, નાખવો**=વેરો દાખલ કરવો, હકસાઈ લેવાનો રિવાજ દાખલ કરવો]
લાઘવ ન૰ [સં.] લઘુતા (૨) ચપળતા, કુશળતા (૩) નાનમ (૪) ક્ષુલ્લકપણું (૫) તર્કનો એક ગુણ-થોડાથી ઘણાનો ખુલાસો થવો તે (તેથી ઊલટો ગૌરવદોષ છે) [-ચ્યા]
લાચાર વિ૰ [ફા] નિરુપાય, વિવશ (૨) ગરીબ, દીન **-રી** સ્ત્રી૰ લાચારપણું, વિવશતા
લાછ સ્ત્રી૰ + [જુઓ લક્ષ્મી] લચ્છ. **૦વર** પું૰ પૈસાદાર પતિ (૨) [સં.] શ્રીકૃષ્ણ **-છાકુંવર** પુ૰ ધનવાનનો પુત્ર (૨) લાછવર
લાછાં ન૰બ૰વ૰ [જુઓ લાછન] પગને તળિયે તેમ જ હથેળીમાં લીમડાનાં પાનથી છાશ છાટી, તાવેથાથી ઝડપથી વારંવાર ડામવું તે [**-લેવડાવવાં**=ડામ વડે ચિકિત્સા કરાવવી (૨) [લા.] ત્રાસ આપવો (૩) ગરમ રેતી ઉપર ચલાવવું. **-લેવાવાં**=ચાલતા પગ શેકાઈ જવા. **-લેવાં**=ડામ વડે ચિકિત્સા કરવી કે કરાવવી (૨) ત્રાસ આપવો.]
લાછો પું૰ [જુઓ લચ્છો] હીરની મોટી આટી
લાજ સ્ત્રી૰ [જુઓ લજ્જા] શરમ (૨) મર્યાદા; મલાજો (૩) આબરૂ; પત. [**-આજવી**=શરમાવું **-કાઢવી**=ઘૂંઘટો તાણવો; સ્ત્રીએ અઢબ દાખલ મોં ઢાકવું **-મૂકવી**=લાજનો રિવાજ તજવો (૨) નફ્ફટ થવું. **-રાખવી**=આબરૂ બચાવવી (મદદ કરીને).] **૦લજામણી** સ્ત્રી૰ શરમ, સંકોચ (૨) લજામણી. **૦વું** અ૰ક્રિ૰ શરમાવું
લાજમ વિ૰ જુઓ લાજિમ

લાજવું અ૦ક્રિ૦[સં લજ્જ્, પ્રા. લજ્જ] શરમાવુ
લાજ્જ સ્ત્રી૦ [સં.] હાગરની વાણી ૦હોમ પુ૦ લગ્નના વિધિ દરમ્યાન વરકન્યા વેદીમા હાગર હોમે છે તે
લાજાળી સ્ત્રી૦ [સં લજ્જાલુ] જુઓ લજામણી ૦-ળું વિ૦ શરમાળ
લાજિમ વિ૦ [અ] લાજમ; ઘટિત; છાજે એવુ
લાજુ લાડી વિ૦ [પ્રા લજ્જુ + લાડી] શરમાળ (૨) સ્ત્રી૦ શરમાળ છોકરી
લાટ પું૦ [સ] (સ) ભરૂચ અ સપાસના પ્રદેશનુ પ્રાચીન નામ
લાટ પુ૦ [સર૦મ.] લાટો, મોજું, તરંગ (૨) (૮,) સ્ત્રી૦ [પ્રા લટ્ઠિ (સં યષ્ટિ), સર૦ હિં, મ.] માણીનુ ઊભુ લાકડુ (૩) ઘરી (જેમ કે, ગાડાની, કે ટિયા કે ચરખાની)
લાટ પુ૦ [સર૦ હિં, મ, ફ લૉટ] જથો (૨) [ફ લૉર્ડ] મોટો સાહેબ - સત્તાધીશ. ૦ખંધ અ૦ જ્યાખ ધ ૦સાહેબ પુ૦ મોટો સાહેબ, 'લૉર્ડ
લાટાનુપ્રાસ પુ૦ [સ.] ભિન્ન અન્વયવાળા સમાન અર્થના સમાન શબ્દોની આવૃત્તિ, એ૰ શબ્દાલંકાર (કા રા૰)
લાટી સ્ત્રી૦ [પ્રા. લટ્ઠિ (સં યષ્ટિ) ઉપરથી કે લાટ = જથો પરથી ? સર૦ મ] લાકડાનું પીઠું
લાટો પુ૦ [જુઓ લાટ = મોજું] મોજું, તરંગ (૨) [પ્રા લટ્ઠિ(સં.યષ્ટિ)] સાબુ કે કોઈ ધાતુનો લાબો ટુકડો [લાટા કાઢવા = ફાયદો મેળવવો].
લાડી સ્ત્રી૦ [પ્રા. લટ્ઠિ (સં યષ્ટિ)] નાની લાકડી; હાગ [-ચલાવવી = લાઠી વીંઝી મારવા મારવુ.] ૦બાજ વિ૦ લાઠી ચલાવવામા કુશળ. ૦બાજી સ્ત્રી૦ ૦રાજ્ય ન૦ લાઠીના જોરથી રાજ્ય કરવું તે
લાડ ન૦ [દે લડ્ડિય, સર૦ હિં., મ] લડાવી ખેલાવી રાજી રાખવુ તે (૨) તેવુ વર્તન કે ચેષ્ટા (-કરવાં, લડાવવાં)[-પહોંચવાં = લાડ બહુ થયા - હવે બસ કરો (એ અર્થમા) -પહોંચાડવાં, ભુલાવી દેવાં = અબર લઈ નાખવી, ખૂબ ધમકાવવુ કે મારવુ .] ૦કણું વિ૦ લાડકુ ૦કવાયું વિ૦ જુઓ લાડવાયુ ૦કાલાડ પું૦બ૦વ૦ જનોઈ કે લગ્ન વખતે સગા તરફથી જે મીઠાઈ કે નાણુ ભેટ આપવામા આવે છે તે ૦કું વિ૦ [સર૦ મ. લાડકા] જુઓ લાડવાયુ ૦ઘેલું વિ૦ ઘણા લાડથી વહી ગયેલુ ૦ણું(-લું) વિ૦ જુઓ લાડવાયુ. ૦લાડુ પું૦બ૦વ૦ જુઓ લાડકાલાડુ ૦લું વિ૦[સર૦ હિં, મ લાડલા] લાડણુ; લાડકવાયુ ૦વણુ સ્ત્રી૦ માનીતી સ્ત્રી ૦વાયુ વિ૦ લાડમા ઊછરેલુ, વહાલુ ૦લું અ૦ક્રિ૦ લાડ કરવા (૨) લાડમાં ઉસ્કેરાવુ
લાડવો પુ૦ જુઓ લાડુ. [-ખાવાનું કામ નથી =સહેલુ ને સુતરુ કામ નથી -ખાવો, જમવો = ફાયદો કાઢવો - મેળવવો -દાટવો હોવો = ફાયદો મળે તેમ હોવુ]
લાડસ્વેલું વિ૦ જુઓ લાડવેલુ
લાડાલાડ સ્ત્રી૦ ['લાડ' ઉપરથી?]લાડમા રિસાવુ તે
લાડિયું વિ૦ ['લાડ' ઉપરથી] લાડવાયુ (૨) ન૦ લાડવાયુ છોકરું
લાડી સ્ત્રી૦ ['લાડ' કે દે લડહ =રમ્ય ઉપરથી] કોમળ કન્યા (૨) નવી પરણેલી વહુ
લાડીલું વિ૦ (૨) જુઓ લાડિયુ
લાડુ પુ૦ [સ લડ્ડુ, સર૦ હિં, મ લાડૂ]મોદક; એક મીઠી વાની (૨) પિંડો, ગોળો. [-ખાવાનું કામ = સહેલુ સટ કામ -ભટ્ટ = લાડુપ્રિય કે આહારપ્રિય નાલાયક કે નકામો બ્રાહ્મણ -વળ્યા છે = લાડુ પીરસવાનુ હવે બંધ થાય છે.] [છોકરો
લાડો પુ૦ [જુઓ લાડી] વર (૨) લાડવાયો
લાણી સ્ત્રી૦ [જુઓ લણણી, સર૦ મ]કાપણી ('લહાણી' અર્થમા આ જોડણી નહિ)
લાત સ્ત્રી૦ [દે. લત્તા] પગથી મારવુ તે - કરેલો આઘાત, પાટુ [-ખાવી, વાગવી = લાતનો પ્રહાર સહન કરવો (૨) નુકસાન થવુ. -મારવી, લગાવવી = લાત વડે પ્રહાર કરવો (૨) નુકસાન કરવુ] -તંલાતા સ્ત્રી૦ સામસામી લાત મારવી તે -તાટવુ સ૦ક્રિ૦ લાતે લાતે મારવુ [તરફ)
લાતરવુ અ૦ક્રિ૦ નિચોવાવુ (ઈડર, પાલનપુર
લાતી સ્ત્રી૦ [સર૦ લાઠી] અડધ ઉપરની વખાર; કોઠી

લાદ (દ,) સ્ત્રી૦ [દે. લદ્દી, સર૦ હિં., મ લીદ] ઘોડા ગધેડાનુ છાણ

લાદવું સ૦ક્રિ૦ [દે. લદ્દઃ સર૦હિં. લાદના] (ઊંટ, ગધેડા વગેરેની પીઠ પર) સામાન ભરવો, ખડકવું [શું લાદવું પલાણવું છે ? = શી વાર છે ?]

લાદી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] પથ્થરની પાતળી અને નાની તખતી (૨) ફરસબંધી [-જડાવની, -નાખની, -બેસાડની]

લાદે(-દે)ડો પુ૦ ['લાદવું' ઉપરથી] ઘોબીના પોતિયા પર લાદેલો ગાસડો (૨) મોટો ભાર

લાધવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા લધ્ધ (સં લબ્ધ), સર૦ મ. લાધણેં, હિં લાધના] પ્રાપ્ત થવુ, મળવું(૨) અ૦ક્રિ૦ જમીન સાથે વહાણનુ ચોટી જવું

લાનત સ્ત્રી૦ [અ] લયાનત લ્યાનત, શરમ

લાપ(-પો)ટ સ્ત્રી૦ [રવ૦] તમાચો [-ખાવી, ચોડવી,મારવી,લગાવવી].૦જાપ(-પો)ટ સ્ત્રી૦જુઓ પોલપાપટ[-કરવી] -ટિયું ન૦ લાપોટિયું, ગાલ સૂજી આવી થતુ ગૂમડુ -ટિયો પું૦ લાપોટિયો; બુસટિયો

લાપન ન૦ [સં.] અન્વય પાડી અર્થ કહેવો તે

લાપરવા વિ૦ [ફા] બેપરવા ૦ઈ સ્ત્રી૦ બેપરવાઈ [મીઠી વાની

લાપશી(-સી) સ્ત્રી૦ [દે લપ્પસિયા] ઘઉની એક

લાપી(-પી) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. લાવી]સફેદો અને બેલતેલની બનાવેલી લૂગદી; લાંપી

લાપોટ, ૦જાપોટ, -ટિયું, -ટિયો જુઓ 'લાપટ'માં

લાફો પું૦ [ફા. લાફ] તમાચો(૨) [સ લંફ = કૂદકો ઉપરથી ?] ઉડાઉ માણસ (૩) [સર૦ લપ્પો] બારીબારણાં બંધ કરવાનો લાકડાનો આડો કકડો; ભૂંગળ (૪) નોધ ૪ જુઓ. -ફાલાફ(-ફી) સ્ત્રી૦, -ફાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ ઉડાઉપણુ

લાબડી સ્ત્રી૦ [જુઓ લાવરી] એક પંખી

લાબરું વિ૦ [સર૦ લબતરુ] સુકોમળ, નાજુક

લાબી સ્ત્રી૦ જુઓ લાપી, લાબી

લાબું ન૦ [સર૦ લાબરુ] કુવારનું પાન

લાભ પું૦ [સં] ફાયદો [-ખાટવો = લાભ કરવો; ફાયદો લેવો. લાભ તે સવાયાં = 'સવાયો નફો થને' એવા ભાવની વેપારીઓની શુભેચ્છાદર્શક ઉક્તિ.] ૦કર(-ર્તા), ૦કારક, ૦કારી વિ૦ લાભ કરે તેવુ ૦દાયી, ૦પ્રદ વિ૦ લાભ આપનારુ ૦પાંચમ સ્ત્રી૦ કાર્તક સુદ ૫ ૦વુ સ૦ક્રિ૦ મળવું; પ્રાપ્ત થવુ, ખાટવું. -ભાલાભ પુ૦[+અલાભ] નફો અને નુકસાન -ભોજી પું૦ તોલતા તોલાટ 'એક'ને બદલે બોલે છે -ભોજીલાભ પુ૦ તોલતાં પ્રથમ ધારણ વખતે બોલાતો શબ્દ (૨) ઉડાઉપણું. [-ન કરવા = પહેલી ધારણની જેમ બધી વાગ્યો મોટે મને ભરી ઉડાવ ન દેવું]

લાભણદીવો પું૦ [લાભણ (સં અવલંબમાન) +દીવો:સર૦મ લામણદિવા]જુઓ રામણદીવો

લામા પુ૦ [ઈં, ટિબેટી ન્લામ)] તિબેટનો વડો બૌદ્ધ આચાર્ય

લાય(-હ) (લા'હ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા. અલાય (સં અલાત) કે સ દાહ? સર૦ હિં લાય, મ લાહી, લાહ્ય] આગ (૨) બળતરા (૩) [?] એક જાતનું રેશમી કપડુ [-થવી,લાગવી = આગ સળગવી પેટમાં લાય લાગવી = સખત ભૂખ લાગવી (૨) બળતરા થવી.]

લાયક વિ૦ [અ. લાઇક] યોગ્ય; ઉચિત (૨) લાયકાતવાળું, પાત્ર (૩) ન. ક્ષમેસતુ, છાજતુ; અનુકૂળ. -કાત, -કી સ્ત્રી૦ યોગ્યતા; પાત્રતા

લાયરી (લા') સ્ત્રી૦ [સં લપ્] બહુ બોલવું તે (૨) પતરાજી, શેખી, ડફાસ. ૦બોર વિ૦ લાયરી કરનાર [ત્રાસ [-થવી]

લાયલેપા(લા')સ્ત્રી૦ [લાય + વલેપાત ?] મુશ્કેલી,

લાર (લા') સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. (સં લહરી ?)] લાબી હાર. [-લાગવી = લાબી હાર થવી.] -રેલાર અ૦ હારબધ

લારણી સ્ત્રી૦ ['લાર' ઉપરથી ?] (સુ) રોજ લેવાના દૂધની બાંધણી - ઠરાવ

લારી (લા') સ્ત્રી૦ [ઈં લૉરી] રેલના પાટા પર ઠેલીને ચલાવવાની ગાડી (૨) માલ વહી જવાની ગાડી (હાથની કે મોટર)

લારું (લા') ન૦ [જુઓ લાર] ઝાખરુ, લદરું (૨) ધાડુ; ટોળુ (૩) [લા] આડો સબંધ

લાલ વિ૦ [ફા. લાલ ઉપરથી, સર૦ હિં, મ.] રાતા રંગનું (૨) પુ૦ [સ લલ્ ઉપરથી, સર૦ હિં, મ] છેલ, રંગીલો બાંકો (૩) છોકરો, પુત્ર (૪) + લાલસા (૫) સ્ત્રી૦ [ફા] ભાલેક (૬) ન૦ [હિં] એક પક્ષી [-ઘોડીએ ચઢવું = દાવ કે અડીણના મેકમા હોવું -થઈ જવું = ક્રોધથી તપી જવું -મોઢાં કરવાં = પાન ખાવું (૨) યજ્ઞ બળવો. -સાહેબ = ઈજ્જી માણસ, છેલ] ૦કસ્તૂરી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી ૦ધૂમ [સં ધૂર્ણ], ૦ચટક, ૦ચમક, ૦ચોળ [સં ચોલ] વિ૦ ખૂબ લાલ ૦જી પુ૦ (સ) કૃષ્ણના બાળસ્વરૂપની મૂર્તિ (૨) ગોસાંઈજીનો પુત્ર ૦પાળી સ્ત્રી૦ [લા] દાઈ. ૦બમ વિ૦ લાલચોળ ૦બાઈ સ્ત્રી૦ અ.ગ. લાય [-ની ચોકી ફરવી = ચોમેર લાય લાગવી -મેલવી, લગાડવી = આગ સળગાવવી] ૦મતિયા ન૦ એક જાતી ૦મલાલ વિ૦ ખૂબ લાલ (૨) [લા] દાદુ, મનોરંજક. ૦શિર ન૦ એક પંખી

લાલચ સ્ત્રી૦ [સ લભ્, લાલસા, સર૦ હિં, મ] લલચાવું તે, લાલસા, લોભ (૨) લલચાવે તે, લાલચમા નાખે તેવા વસ્તુ, લાચ. -ચુ વિ૦ [સર૦ હિં., મ લાલચી] લાલચવાળુ, લોભી

લાલન ન૦ [સ.] લાડ લડાવવા તે. ૦પાલન ન૦, -પાલ સ્ત્રી૦ લાડમા ઊછરવું તે

લાલપાળી, લાલબાઈ, લાલભતિયા, લાલ-મલાલ, લાલશિર જુઓ 'લાલ'મા

લાલસા સ્ત્રી૦ [સં] ઉત્કટ ઇચ્છા, તૃષ્ણા -સી વિ૦ લાલચુ

લાલા ન૦ [ફા લાલહ] એક ફૂલ, ગુલાલા

લાલા પુ૦ [સ લલ્, સર૦ હિં] લાડકો, છેલ, કકકડ (૨) ઉત્તરમા અમુક જાતિના લોકના નામ પૂર્વે આદરનો શબ્દ. જેમ કે, લાલા લજપતરાય (૩) બાપને માટે સ બોધન શબ્દ (કોઈ ઠેકાણે) ૦ઈ સ્ત્રી૦ છેલાઈ; રંગીલાપણુ ૦જી પુ૦ છેલ, કકકડ [-કરવું = માર મારવો (૨) રડાવવુ] ૦તાણુ સ્ત્રી૦ (હે લાલા! તુ તાણીને ઉપર લે તો બચાય! એવા વાર્તા પ્રસગ ઉપરથી) નાલેશીભરી મુશ્કેલ સ્થિતિ. [-થવી = એવી સ્થિતિમા મુકાવુ]

લાલા સ્ત્રી૦ [સં] લાળ ૦રોગ પુ૦ એક પ્રકારનો પ્રમેહ. ૦યિત વિ૦ સ્વાદથી મોમાં પાણીવાળુ (૨) આતુર, ઉત્કટ

લાલાશ સ્ત્રી૦ [લાલ=રાતુ ઉપરથી] લાલી, રતાશ

લાલિત્ય ન૦ [સ.] લલિતપણુ

લાલિમા સ્ત્રી૦ [લાલ=રાતુ ઉપરથી] લાલાશ

લાલિયો પુ૦ [જુઓ લાલો] બબરચી-ટેડ [સુ](૨) લાલ કૂતરો કે બળદ -યા ઇંગ્લિશ (સુ) ન૦ બબરચીનુ ભાગ્યુતૂટ્યુ અગ્રેજી. -યા પટાપટ સ્ત્રી૦ (સુ.) ફટફટ બોલવુ તે

લાલી સ્ત્રી૦ [લાલ=રાતુ ઉપરથી] રતાશ (૨) [સં લોલા=જીભ] ઘટની જીભ-લોલક

લાલો પુ૦ [લાલ=છેલ ઉપરથી] લાલ, કાકડો (૨) પઠાણ

લાવણી સ્ત્રી૦ [સ લાપન ઉપરથી, સર૦ મ, હિં લાવની] એક રાગ કે ઢાળ, લલકારાય એવી કવિતા (૨) સગીતનો એક તાલ

લાવણીપત્રક ન૦ [મ] સરકારી લેણાનુ આસામીવાર પત્રક

લાવણ્ય ન૦ [સ] સૌન્દર્ય ૦મય વિ૦, ૦મયી વિ૦ સ્ત્રી૦ સુદર

લાવરી સ્ત્રી૦ [પ્રા , સ] એક પંખી

લાવરુ (લા') ન૦[પ્રા. લાવિર(સ લવિતૃ) કાપનાર ઉપરથી, સર૦ મ લાવા = માસનો ટુકડો] કૂદવાનુ કરવુ તે (૨) કૂતરાનુ બસવુ તે. [-નાખવું, ભરવુ = ડાકુ મારવુ, કૂતરાએ કરડવુ (૨) ગુસ્સામા બોલવું-તડવુ]

લાવલદ વિ૦ [અ.] નિર્વંશ

લાવલશ્કર ન૦ [સર૦ મ] સરલમ સાથેનુ મોટું લશ્કર [-લઈને, સાથે=(લા) બધા પરિવાર તથા સરંજામ સાથે]

લાવવું સ૦ક્રિ૦ [સ લા, અપ૦ લાવિય = લાવેડુ; સર૦ હિ લાવના, લાના] લઈ આવવુ, આણવુ. [લાવી નાખવું = (સામટું) આણી દેવુ લાવી મૂકવું, રાખવું = પહેલેથી લાવી રાખવું] [ગરમ ગરમ

લાવા પુ૦ [ઇં.] જ્વાળામુખીમાથી નીકળતો

લાવું (લા') ન૦ [સ લા] કૂતરાનું ડાકું; લવ જું

લાશ(–સ) વિ૦ [तुर्की] બરબાદ; પાયમાલ (૨) સ્ત્રી૦ [ફા.] મડદું. [–જવું = પાયમાલ થવું.]

લાસર સ્ત્રી૦ [સં. लासक] ઢીલ; રસળાજ. –રિયું વિ૦ રસળાજવાળું; કહે પણ કરે નહીં એવું. –રિયાપણું ન૦, –રિયાવેડા પું૦ બ૦ વ૦ રસળાજ

લાસ્સાની વિ૦ [અ.] અનેડ; અદ્વિતીય

લાસ્સુ વિ૦ [પ્રા. लूह (સં. रूक्ष)] લૂખું; ઘી કે ચીકટ વિનાનું (૨) ન૦ કઠોળ સિવાયનું અનાજ

લાસ્ય ન૦ [સં.] સંગીત સાથેનું નૃત્ય

લાહ (હ,) સ્ત્રી૦ જુઓ લાય [લોટની ખેળ

લાહી સ્ત્રી૦ [સ. લિહ્ ઉપરથી? लेह्य?] બરફના

લાળ સ્ત્રી૦ [સં. लाला; સર૦ મ; હિ. लार] મોઢાનો ચીકણો પ્રવાહી [–પડવી]. –ળિયું વિ૦ઘણી લાળ પડતી હોય તેવું (છોકરું) (૨) લાળથી બદન પલળે નહિ તે માટે બાળકને ગળે બંધાતું કપડું (૩) કણ ભરાતું કણસલું (૪) રાંધેલા વાસી અન્નમાં થતા લાળ જેવા જંતુ. –ળિયો પું૦ કપાસની એક જાત –ળી સ્ત્રી૦ રજસ્રાવ (પશુનો) [–કરવી = પશુનું ઋતુમાં આવવું.]

લાળી સ્ત્રી૦ [સં लोला] કાનની નીચે લબડતી ચામડી (૨) લાલી. ઘંટની જીભ (૩) ધૂમ (પશુપંખી–ખાસ કરીને શિયાળની). [–કરવી = (શિયાળે) હૂકે હૂકે એવી ધૂમ મચાવી.]

લાળો (લા') પું૦ [સં. अलात] અંગારો [લાળા ઊઠવા (અંતરમાં) = અતિશય બળતરા–ચિંતા થવી તને શું આપે? લાળા?= તને કશુંય ન અપાય]

લાંક (૦) પું૦ [સર૦ હિં. लंक, लाँक = કમર, કટિ] લક; કમરનો વાંક – મરોડ

લાંગ પું૦ [સં. लंका] વટાણા જેવું એક કઠોળ

લાંગર (૦) ન૦ જુઓ લંગર. ૦વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ લંગારવું; લંગર નાંખી થોભવું

લાંગુ(–ગૂ)લ ન૦ [સં.] પૂંછડું

લાંઘ,૦ણ (૦) ન૦,સ્ત્રી૦ [પ્રા. लंघण (સં. लंघन)] લાંઘો; ઉપવાસ. ૦વું ન૦ હેતુ સાધવા લાંઘણ લઈ બેસવું તે (કોઈની સામે) ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ. लंघ्], લાંઘો કરવો –ઘો પુ૦ લાંઘણ ઉપવાસ (૨) બાંધણું (૩) લાંબી મોટી ફાળ; મોટું ડગલું [મૂકવાની ઘોડી

લાંઘણી સ્ત્રી૦ [સ. लंघ्] ગાડીના ધૂંસરા નીચે

લાંચ (૦) સ્ત્રી૦ [સં. लञ्चा] અમલદાર કે સત્તાધારીને છૂપી રીતે અપાતી કે લેવાતી અઘટિત રકમ (–આપવી, ખાવી, લેવી). ૦ખાઉ, ૦ખોર વિ૦ લાંચિયું

લાંચવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લચવું] લચી, નમી જવું (૨) સ૦ ક્રિ૦ ['લાંચ' ઉપરથી] લાંચ આપવી [લાંચખાઉ

લાંચિયું વિ૦ ['લાંચ' ઉપરથી] લાંચ લેનારું;

લાંચું (૦) વિ૦ ['લચવું' ઉપરથી] કમી, ઓછું

લાંછન ન૦ [સં.] ડાઘ, કલંક (૨) ચિહ્ન. –ના સ્ત્રી૦ લાંછન લાગવું કે લગાડવું તે

લાંછિત વિ૦ [સં.] લાંછનવાળું

લાંછું (૦) ન૦ જુઓ લાંછન

લાંઝો (૦) પું૦ [સર૦ મ] વાંઝિયો, કરકસ

લાંઠ, –ઠિયું (૦) વિ૦ ['લઠ્ઠ' ઉપરથી; સર૦ મ] લોઠ; ખંધું; શઠ (૨) ગાંઠે નહિ તેવું, તોફાની –ઠાઈ સ્ત્રી૦ લુચ્ચાઈ; શઠતા. ૦ડી સ્ત્રી૦ [સં लाठनी] કુલટા સ્ત્રી

લાંપ, ૦ડું (૦) ન૦ [સર૦ મ लांपट] ચૂંક કે ચિમળાયેલું નાનું ઘાસ [લાંપી

લાંપી(–ખી) (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. लावी] જુઓ

લાંબ(–ખી) (૦) સ્ત્રી૦ ['લાંબું' પરથી] યાદદાસ્ત (૨) સ્મૃતિ; ફામ

લાંબટ(–ટાં)ગિયું (૦) વિ૦ [લાંબું + ટાંગો, સર૦ મ लांबटाग्या] શરીરના પ્રમાણમાં વધારે લાંબા ટાંગાવાળું

લાંબડી (૦) સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ

લાંબભાત (૦) પુ૦ [મ लांबा] (સુ.) આગલા પર્વની ડાંગરના કણ પડવાથી આપોઆપ ઊગેલા છોડ [લાંબી

લાંબી (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ લાંબ (૨) [સર૦ મ.] લાંપી; ૦ટૂંકી (૦) સ્ત્રી૦ [લાંબું + ટૂંકું] એલફેલ (૨) તકરાર, પંચાત

લાંબું (૦) વિ૦ [સ लंब] લંબાઈ, સમય વગેરેમાં ઘણું. [લાંબી ઊંઘ, નિદ્રા = મૃત્યુ. લાંબી

ખેંચવી = સોડ તાણીને સૂઈ જવું, ઘસઘસાટ ઊંઘવું (૨) મરી જવું. **લાંબી કાળ ભરવી** = ભારે હામ ભીડવી, સાહસ કરવું (૨) ગજા ઉપરાતનું કામ કરવું **લાંબી લેખણે લખવું** = મોટો વેપાર ખેડવો (૨) પરોણો લઈ અળદ હાંકવો **લાંબી સોડે સૂવું** = મરી જવું. **લાંબું કરવું** = લંબાવવું, પીંજણ કરવું **-કાઢવું** = ઘણું જીવવું **-ખેંચવું** = ઘણું જીવવું (૨) વખત વિતાવવો, ઢીલ કરવી **-ચાલવું** = લંબાવું, લાંબો વખત ચાલુ રહેવું (૨) ઘણા દિવસ નભવું **-થવું**, થઈ જવું = લંબાવું (૨) આગો લંબાવીને ચૂલ્લુ, આરામ કરવા સૂવું (૩) ઘણી ખોટ આવવી (૪) મરી જવું **-પિંગળ કરવું** = વધારી વધારીને કહેવું. **લાંબે પાટે સૂવું** = દેવાળું કાઢવું, ઘણા નુકસાનમા આવી પડવું (૨) મરણતોલ થવું (૩) નિરાંતે સૂવું, બેદરકારીથી પડયા રહેવું **લાંબે સાથરે સૂવું** = દીર્ઘદૃષ્ટિ રાખીને કામ કરવું (૨) નિરાંત ધરવી (૩) મરણ પામવું. **લાંબો હાથ કરવો** = મદદ કરવી કે માગવી (૨) ભીખ માગવી (૩) લાંચ લેવી (૪) અડચણ નાખવી] **૦છટ** વિ૦ છતુપાટ. **૦લચ(૦ક), ૦લસરક** વિ૦ [સર૦ મ. લાંવલચક] ઘણું લાંબુ

લાંભ (૦) વિ૦ [જુઓ લાભભાત] અડાઉ

લાંભડું(૦), લાંભું ન૦ [સં લમ્] વિભાગ, હિસ્સો (૨) ભાગિયાઓના ભાગ વહેંચવા નાખવામા આવતી ચિઠ્ઠી [**-નાખવું**]

લિખિત વિ૦ [સં.] લખેલું (૨) ન૦ લખ્યા લેખ **-તંત્ર** વિ૦ 'લખનાર' એ અર્થમા કાગળ લખવામા વાપરે છે; લખિતમ (સંક્ષેપ-લિ૦)

લિચ્છવી પું૦(સં.) એક બૌદ્ધકાલીન લોક પ્રજા

લિજ્જત, ૦દાર જુઓ 'લહેજત' આ [રીત

લિપિ(-પી) સ્ત્રી૦[સં.]ભાષાના વર્ણો લખવાની

લિપ્ત વિ૦ [સં] લીપાયેલું, ખરડાયેલું (૨) આસક્ત, ફસેલું [કામના

લિપ્સા સ્ત્રી૦[સં] મેળવવાની ઇચ્છા(૨)લાલસા;

લિફાફો પું૦ [અ] પરબીડિયું

લિફ્ટ ન૦ [ઇં.] ઉપર ચઢવા માટેનુ એક યાંત્રિક સાધન

લિબરલ વિ૦ (૨) પું૦ [ઇં] ઉદારમતવાદી

લિબાસ પુ૦ [અ.] લેબાસ; પોશાક

લિમિટેડ વિ૦ [ઇં.] કાયદાથી સહિયારુ (જેમ કે, કંપની)

લિલાટ ન૦ [સ ललाटपट्ट] નિલપટ; કપાળ

લિલામ(ઉં), -મ ન૦ [પો. લેઇલોંવ, નિલામુ; સર૦ મ લિલામ, લિલાવ] હરાજી

લિસોટી સ્ત્રી૦ [સ રેષા] નાની લીટી કે ઉઝરડો. **-ટો** પુ૦ મોટી લિસોટી [-પ૦વો]

લિસ્ટ ન૦ [ઇં.] યાદી

લિહાજ પુ૦[અ] વિવેક, અદબ

લિંગ ન૦ [સં] ચિહ્ન (૨) જાતિ [વ્યા] (૩) સાધન, હેતુ (ન્યા) (૪) મહાદેવની મૂર્તિ (૫) પુરુષની ઇંદ્રી (૬) **લિંગદેહ ૦દેહ** પું૦, **૦શરીર** ન૦ જીવાત્માનુ સૂક્ષ્મ શરીર **-શાસ્ત્ર** ન૦ [+ અનુશાસન] વ્યાકરણમાં જાતિના નિયમો **-સાયત** પું૦ એ નામના શૈવ સંપ્રદાયનો આદમી **-સી** વિ૦ લિંગવાણું

લિંબણ સ્ત્રી૦[જુઓ લિંબુ]લિંબુનુ ઝાડ;લિંબોળી

લિંબુ ન૦ [સ નિંબૂ, સર૦ મ લિંબૂ] લીંબુ; એક ખાટુ ફળ. **૦ડી, -ખોડી** સ્ત્રી૦ લીંબોળી

લિંબોળી સ્ત્રી૦ [?] લીંબોળા, પહોળા મોંનું એક મોટું વાસણ (૨) [પ્રા णिम्बोलिया; દે લિંબોહલી] લીંબડાનુ ફળ

લીક સ્ત્રી૦ [હિં] લીટી (૨) હદ

લીખ સ્ત્રી૦[પ્રા लिक्खा(सं लिक्षा)] જૂ નામના જંતુના ઈંડા [**-પડવી** આબામાં લીખ થવી] **-ખિયું** ન૦ લીખ કાઢવાની ઝીણા દાતાની કાંસકી

લીચી સ્ત્રી૦ [ચીની લિચૂ, સર૦ હિં] પૂર્વ હિંદમા થતુ એ નામનું એક ફળઝાડ કે તેનું ફળ

લીજે, -જીએ (પ.) 'લેવું'નું વિધ્યર્થ રૂપ

લીટી સ્ત્રી૦ [પ્રા. लिहा (સ લેખા)] પહોળાઈ વગરની રેખા (૨) હાર, ઓળ(૩) પદ, કડી (૪) લીક; હદ. [**-કરવી** = પંક્તિઓ રચવી (૨) પંક્તિઓ મોઢે કરવી **-ખેંચવી, દોરવી, પાડવી** = રેખા કરવી. **-દોરતાંય ન**

આવડવું = તદ્દન અભણ હોવું. **-મારવી** = લીટી દોરી છેકી કાઢવું] **-ટો** પું૦ નાની લીટી (૨) છેકો. [**લીટા તાણવા** = ગમે તેમ લીટીઓ ખેંચવી – દોરવી, લીટા કરવા (૨) ગમે તેમ ચીતરવું – લખવું. (**લીટો કરવો, ખેંચવો, દોરવો.**) **-મારવો** = છેકી નાંખવું.]

લીદ સ્ત્રી૦ [દે. લદ્દી] લાદ

લીધરું વિ૦ લખાચિયું; ચીથરિયું

લીધું સ૦ ક્રિ૦ 'લેવું'નું ભૂ૦કા૦ (૨) લીધેલું. **-ધેલ(-લું)** ભૂ૦ કૃ૦ [કારણે

લીધે અ૦[જુઓ લીધું] લઈને,તેથી; તેટલા માટે,

લીન વિ૦[સં] લય પામેલું (૨) ગરક, તલ્લીન

લીપણ ન૦ [લીપવું પરથી, સર૦ મ લિંપણ] લીપણ; ભીંત ઉપર કરેલો છાણ-માટીનો લેપ [**-કરવું**]

લીપવું સ૦ ક્રિ૦ [સ. લિપ્; સર૦ હિં લીપના] લીંપવું, છાણમાટીની ગારનો લેપ કરવો

લીમડી સ્ત્રી૦ [અપ૦ લિંવડ, પ્રા. લિંબ (સ નિમ્બ)] નાનો લીમડો (૨) લીમડાની જાતનું કોઈ પણ નાનું ઝાડ (જેમ કે મીઠી લીમડી) **-ડો** પું૦ એક ઝાડ [**લીમડે લટકવું** = અધ્ધરતિયું થવું]

લીરો પું૦ (કા) લૂગડાનો લાંબો ટુકડો, ચીરો

લીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ લીલું] બધિયાર પાણીમાં કે તેવી જગામાં થતી લીલી ચીકણી વનસ્પતિ (૨) ઊલ (૩)[સ નીલ] આખલો (પ્રયોગમાં લીલ પરણાવવી કહેવાય છે.) [**-ઉતારવી** = ઊલ ઉતારવી. **-પરણવી** = પત્ની ગુજરી ગયે વરસ દહાડો ન થયો હોય ત્યાર પહેલાં બીજી પત્ની કરવી **-પરણાવવી** = વરસ પૂરું થતા પહેલા મરનારનું છેલ્લું માસિક શ્રાદ્ધ કરવું (૨) અગિયારમાને દિવસે વાછરડો ને વાછરડી પરણાવવાં **-વળવી** = શેવાળ થવો (૨) બગડી જવું **-વાળવી** = પાયમાલ કરવું.] **૦છોયું** વિ૦ લીલું (૨) લીલી છાલનું. **૦ઝાપું** ન૦ [દે. ઝામ (દગ્ધ)] વાગવાથી થયેલું લીલું ચાઠું

લીલમ ન૦ [જુઓ નીલમ] લીલા રંગનું એક રત્ન **૦લીલું** વિ૦ એકદમ લીલું; લીલમના જેવું લીલું [લીલું શાક. લીલોતરી

લીલવણ ન૦, **-ણી** સ્ત્રી૦ ['લીલું' ઉપરથી]

લીલવય ન૦; સ્ત્રી૦ [લીલું + વય] બાળપણ, કાચી ઉંમર [(૨) લીંપવું

લીલવવું સ૦ક્રિ૦ ['લીલું' ઉપરથી] લીલું કરવું

લીલવો પું૦ [લીલું+વાલ ?] કઠોળનો લીલો દાણો (જેમ કે પાપડી તુવેરનો)

લીલા સ્ત્રી૦[સં] કોડ; ખેલ (૨) અદ્‌ભુત ખેલ (૩) અવતારે કરેલાં કામ (૪) તેનું નાટક. [**-વિસ્તારવી** = પરલોક જવું, મરી જવું (સંમાનસૂચક).] **૦પુરુષોત્તમ** પુ૦ [સ] (સં) શ્રીકૃષ્ણ (તેથી ઊલટું – મર્યાદાપુરુષોત્તમ = શ્રીરામ). **૦જતાર** પુ૦ [+ અવતાર] લીલા ખાતર વિષ્ણુએ લીધેલો અવતાર **૦વિગ્રહ** પું૦ લીલાથી ભક્તોની ઇચ્છા પૂરી કરવા ધરેલો દેહ (જેમ કે શ્રીકૃષ્ણનો)

લીલાભર સ્ત્રી૦ ભાગ [પ્રદેશ

લીલાણ ન૦ ['લીલું' ઉપરથી] લીલોતરીવાળો

લીલાપુરુષોત્તમ જુઓ 'લીલા'માં

લીલાસું ન૦ જુઓ લીલઝાંખું

લીલાલહેર સ્ત્રી૦ [લીલા કે લીલું + લહેર] આનંદ; સુખ (૨) આબાદી

લીલાવતાર પું૦ જુઓ 'લીલા'માં

લીલાવતી સ્ત્રી૦ [સ] એક છંદ (૨) એક રાગિણી (૩) [સં] પ્રસિદ્ધ ગણિતી ભાસ્કરાચાર્યની પુત્રી કે તેનું ગણિત

લીલાવિગ્રહ પું૦ જુઓ 'લીલા'માં

લીલાશ સ્ત્રી૦ ['લીલું' ઉપરથી] લીલાપણું. [**-મારવી** = લીલાશ દેખાવી]

લીલાં પાણી ન૦ બ૦ વ૦ [લીલું + પાણી] ઘૂંટેલી ભાંગનું પેય

લીલી ઘોડી ,સ્ત્રી૦ [લીલું + ઘોડી] ભાંગ (૨) ભાંગનો કેફ. [**-એ ચઢવું** = ભાંગની અસર તળે આવવું, ભાંગ પીવી.]

લીલી ચા સ્ત્રી૦ [લીલું + ચા] એક ઘાસ કે તેને ઉકાળીને ચા પેઠે પિવાતું પેય

લીલીપીઠ સ્ત્રી૦ [લીલું + પીઠ] શાકબજાર

લીલીપોપો પું૦ ભીલની નાસીપાસીથી મુઠ્ઠી વાળી અંગૂઠો ઊંચો કરી તેને ચીડવવું તે

લીલીસૂકી સ્ત્રી૦ [લીલુ + સૂકું] સુખ અને દુઃખ, ચડતીપડતી

લીલું વિ૦ [દે. લિલ્લિર] કાચી કેરીના રંગનું (૨) ભીનુ (૩) રસવાળુ; તાજુ (૪) ખૂબ પૈસાદાર. [લીલા ઝાડ તળે ભૂખે મરવું = અતિશય શરમાળ હોવુ (૨) હરામ હાડકાનું, અતિ આળસુ. લીલા ઝાડા = લીલા રંગનો દસ્ત વારવાર થવો તે (બાળકોનો એક રોગ). લીલાસૂકાનો વિચાર = યોગ્યાયોગ્યનો વિચાર લીલી લેખણ = તાજુ લખાણ (૨) તાજો કારબાર (૩) ધમધોકાર ચાલતો વેપાર ધંધો. લીલી વાડી = ખીલતી તરુણ અવસ્થા (૨) છોકરાંનો વરતાર લીલુ કરવું = ફાયદો કરવો, સંપત્તિ મેળવવી -વડપણ ભોગવવું = વડપણ છતા જુવાન જેવો આનંદ કરવો -હોવું. -વાળવુ = લીલુ કરવુ. લીલે તોરણે = કશુય મેળવ્યા વગર (પરણવા ગ્યા હોય પણ પરણ્યા વગર પાછા ફર્યા તેમ) લીલો દુકાળ = અતિવૃષ્ટિને લીધે પડેલો દુકાળ (૨) કશી વાતની ખોટ ન હોવા છતા ઘરનુ ખર્ચ ન કરવુ] ૦કચ, ૦કસ વિ૦ એકદમ લીલુ ને રસથી ભરેલુ ૦છમ વિ૦ [+ગ્યા] ખૂબ લીલુ ૦છરક વિ૦ એકદમ લીલા રંગનું ૦પીળું વિ૦ ખૂબ ક્રોધાયમાન (-થઈ જવુ) -લેરું વિ૦ લીલુ (લાલિત્યવાચક) -લોતરી સ્ત્રી૦ તાજી લીલી વનસ્પતિ (૨) ભાજીપાલો, તાજુ શાક

લીવર ન૦ [ઇ] કલેજું, કાળજું

લીશરા ન૦ એક પક્ષી

લીસું વિ૦ [દે લિસય = પતળું -નાનું કરવુ, સર૦ મ લિસા, લિસાळ] ખરબચડુ નહિ તેવુ, સુવાળું (૨) સરકણુ (૩) લાસરિયુ [લીસી પાટલીનું ઘરાક = ઠોઠ વિદ્યાર્થી] ૦લસ વિ૦ સાન લીસુ [(૨) હઠ

લીહ(-હી) સ્ત્રી૦ [પ્રા લીહા (સં લેખા)] લીટી

લીંટ ન૦, સ્ત્રી૦ [સં શ્લિષ્ટ ? સર૦ હિં નેટા] નાકનો ચોકખો મળ [-આવવી = નાકમાથી લીંટ બહાર આવવી, નીકળવી] -રિયું વિ૦ વારે વારે જેને લીંટ આવ્યા કરતું હોય તેવું

લીંડી સ્ત્રી૦ [સં લેંડ, દે. લિંડ, -ડિયા] ગોળીના આકારની અશાર (ઉંદર-બકરી વગેરેની) [-કરવી = લીંડી જેવુ અધવું.] ૦પીપર સ્ત્રી૦ લાબી પીપર. -હું ન૦ ગરગોલા જેવો કઠણ મળ (ઊંટ, ગધેડા વગેરેનો) [-મૂકવું = લીંડા જેવું અધવું]

લીંપણ, ૦ગૂંપણ ન૦ જુઓ લીપણ. -વું (૦ગૂંપવું) સક્રિ૦ જુઓ લીપવુ

લીંબડી, -ડો જુઓ 'લિંમડી'માં

લીંબણ સ્ત્રી૦ જુઓ લિંબણ

લીંબુ, ૦ડી, -બોઈ જુઓ 'લિંબુ'માં

લીંબોળી સ્ત્રી૦ જુઓ લિંબોળી

લુકમાન પુ૦ [અ.] (સ.) કુરાનમા વર્ણવેલો એક વિદ્વાન દાઢી પુરુષ (૩૪૧૫° =

લુગ(-ગા)ત ન૦ [અ] રાબકોશ

લુગાઈ સ્ત્રી૦ [હિં] સ્ત્રી બૈરી

લુગાત સ્ત્રી૦ [અ.] જુઓ લુગત

લુચ્ચું વિ૦ [સર૦ મ, હિં લુચ્ચા (સં. लुंचक કે फा लुचा ?)] કપટી, ઠોબુ (૨) ખરું, પક્કું, પલોચેલુ (૩) વ્યભિચારી -ચ્યાઈ સ્ત્રી૦ લુચ્ચાપણુ

લુછણિયું ન૦ [જુઓ લૂછવુ] લૂછવાનુ કપડું ઇત્યાદિ જે હોય તે (૨) અંગૂછો

લુછાવવું સ૦ક્રિ૦, લુછાવું અ૦ક્રિ૦ 'લૂછવુ'નું પ્રેરક ને કર્મણિ [લૂટી જાય તેવું

લુટણિયું વિ૦ [જુઓ લૂટવુ] લૂટ પાડનારુ.

લુટારુ વિ૦ [લૂટવુ ઉપરથી] લૂટનુ (૨) નધણિયાતુ. -રુ(-રો) પુ૦ લૂટનારો, ધાડપાડુ [ને પ્રેરક

લુટાવુ અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'લૂટવુ'નુ કર્મણિ

લુઠવું અ૦ક્રિ૦ [સં લુઠ્] જુઓ 'લૂઠવુ' લુઠાવવું સ૦ક્રિ 'લુઠવુ', 'લૂઠવુ નુ પ્રેરક

લુણારી સ્ત્રી૦ [લૂણ ઉપરથી] વરને માથે લૂણ ઉતારનારી -તેની બહેન

લુપ્ત વિ૦ [સં.] લોપાયેલુ; નાશ પામેલુ.- ોપમા સ્ત્રી૦ [+ઉપમા] (ઉપમાન, ઉપમેય, સામાન્ય ધર્મ અને વાચક શબ્દ એ ચાર અંગમાથી) ખૂટતા અંગવાળી ઉપમા

લુબ્ધ વિ૦ [સ] લોભિયુ, લાલચુ (૨)

લોભાયેલુ, મોહિત ૦ક પું૦ શિકારી –બ્ધા સ્ત્રી૦ લોભ, આતુરતા –બ્ધાઈ સ્ત્રી૦ લુબ્ધતા. –બ્ધાવું અ૦ક્રિ૦ લોભાવું; લલચાવું

લુભવું અ૦ક્રિ૦ [સં. લુભ્] + લોભાવું, લુબ્ધાવું

લુશ(–સ)લુશ(–સ) અ૦ [રવ. સર૦ મ.] વગર ચાવ્યે; ઝટ ઝટ (ખાવું તે)

લુહાણો પુ૦ તે નામની જ્ઞાતિનો માણસ; લવાણો

લુહાર પું૦ [પ્રા લોહાર (સં. લોહકાર)] લોઢું ઘડવાનો ધંધો કરનાર જ્ઞાતિનો આદમી –રિયાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ લવારિયાં

લુંગી સ્ત્રી૦ [હિં.] હલમત કરાવતી વખતે બોળામાં પાથરવાનો કકડો (૨) કાછડી વાળ્યા વગર ફેડે વીંટવાનુ વસ્ત્ર

લુંચન ન૦ [સં.] વાળ ટૂંપી નાખવા તે

લુંચિત વિ૦ [સં.] લુંચન કરેલુ

લુંચી સ્ત્રી૦ [સં. લુંચ્ ઉપરથી ?] દોડતા દોડતા એકદમ પાછું ફરવું તે

લૂ સ્ત્રી૦ [સં પ્લુષ્ કે ઉલ્કા ? સર૦ હિં., મ.] ઉનાળાના ગરમ પવનનો ઝપાટો (૨) તેનાથી થનો રોગ. [–લાગવી = ગરમ પવનથી થતી બીમારી થવી –વાવી = ગરમ પવન વાવો.]

લૂઈ સ્ત્રી૦ સેવાળ

લૂઓ પું૦ [સં. લત્ર ઉપરથી] વણવા માટે લીધેલો કણકનો નાનો ગોળો [–કરવો, બાળવો.]

લૂક(–ખ) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં લૂક; મ.] જુઓ લૂ

લૂખરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લૂખસ] ખૂજલી

લૂખસ સ્ત્રી૦ ['લૂખ' ઉપરથી] ચામડીનો એક રોગ, ખૂજલી [–થવી]

લૂખિયું ન૦ ['લૂખુ' ઉપરથી ?] માટીની ચુંગી

લૂખું વિ૦ [પ્રા. લુક્ખ (સં. રૂક્ષ)] ચીકટ વિનાનું (૨) રસ વિનાનું (૩) નિર્ધન; ખાલી [–પડવું = લૂખું હોવું કે લાગવું. –હસવું = કૃત્રિમ રીતે હસવું] ૦પા(–પૂ)ખું વિ૦ લૂખુ

લૂગડું ન૦ [પ્રા. દુગૂલ, દુગુલ્લ (સં. દુકૂલ), સર૦ હિં લૂગડ; મ લૂગડે] કપડું, વસ્ત્ર (૨) સાલ્લો. [લૂગડામાં પાંચશેરી ઘાલીને મારવું = સખત પણ ગુપ્ત માર મારવો. લૂગડાં ઉતારવાં = ક્રોધનું મૃત્યુ થતાં તેના સંબંધી હોવાને લીધે સ્નાન કરવા કપડા કાઢીને દૂર મૂકવા (૨) સંબંધ છોડી દેવો (૩) લૂંટાવું. લૂગડાં ઉતારીને પાંચળે = અશુભ-મરણના સમાચારનુ સૂચન (પત્રની શરૂઆતમા.) લૂગડાં ઉતારી લેવાં = લૂગડા સુધ્ધાં લૂટી લેવા લૂગડાં કરવાં = બહેનદીકરીને કપડાં લઈ આપવા લૂગડાં ખંખેરવાં = પોતાની પાસે કાંઈ નથી કે પોતાને કાંઈ લેવાદેવા નથી એમ દર્શાવવા લૂગડાં ખંખેરવાં. લૂગડાં તપાસવાં = ઝડતી લેવી. લૂગડાં લેવાવાં = લૂંટાવું. લૂગડાં લેવાં = લૂંટવું (૨) જુઓ લૂગડા કરવાં લૂગડાં સસ્તાં કરવાં = લૂંટાવું (૨) આબરૂની નાસ્તિ કરવી. લૂગડું પહેરવું.] –ડાંબોળ અ૦ [લૂગડાં + બોળવું] પહેરેલા લૂગડા સાથે – તે પણ ધોળીને (૨) ન૦ તેવું સ્નાન. –ડાંલત્તાં ન૦બ૦વ૦ [+ ફા લત્તહ] લૂગડાં ને તેવી બીજી વસ્તુઓ

લૂગદી સ્ત્રી૦ ['રગડવું' પરથી ? સર૦ મ., હિં. લુગદી] પ્રવાહી સાથે ધૂંટીને બનાવેલો લોંદો (૨) દોર પાવાનો લોંદો

લૂછણું ન૦ ['લૂછવું' ઉપરથી] લુછણિયું

લૂછવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા લુચ્છ, લુછ (સં પ્ર + ઉચ્છ્)] લૂગડાવડે ઘસી સાફ કરવું, લોહવું (૨) કોઈને ઘસવું, લગાડવું કે ચોટાડવું

લૂટ સ્ત્રી૦ [લૂટવું પરથી] લૂટવું તે (૨) લૂંટેલો માલ ૦ફાટ સ્ત્રી૦ લૂટવું તે

લૂટવું સ૦ક્રિ૦ [સં. લુંટ્, પ્રા લુટ્ટ, લુંટ] બળાત્કારે હરી લેવું, ઝૂંટવી લેવું

લૂટાલૂટ સ્ત્રી૦ [લૂટવું પરથી] ઉપરાઉપરી કે અનેક સ્થળે લૂટફાટ મચી રહેવી તે

લૂઠવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ લુઠવું] ગબડવું; આળોટવું

લૂણ ન૦ [પ્રા.; સં. લવણ; સર૦ હિં. લોન, મ. લોણ] મીઠું; નિમક. [–ઉતારવું = બલા દૂર કરવા પાત્રમાં મીઠું ઘાલી માથા ઉપર ફેરવવું (૨) કાકડીને ડીંટા આગળથી જરા કાપી, તેમા મીઠું ભરી, કાપેલો ભાગ વાસી દઈ, તેની કડવાશ કાઢવી –ખાવું = –નો રોટલો ખાવો (૨) –નો રોટલો ખાધો હોવાથી તેના ઓશિયાણ કે વફાદાર રહેવું. –હરામ કરવું

=જેનો રોટલો ખાધો હોય તેને બેવફા નીવડવું -હલાલ કરવું=વફાદાર રહેવું] ૦ચ્યાં ન૦ બ૦ વ૦ [સર૦ મ. લોણચેં] મીઠું ચઢાવેલા ચીરિયા ૦પાણી ન૦ મીઠાવાળું પાણી (રોટલા બઠવાનું) ૦હરામ વિ૦ નિમકહરામ. ૦હરામી સ્ત્રી૦ નિમકહરામી. ૦હલાલ વિ૦ નિમકહલાલ ૦હલાલી સ્ત્રી૦ નિમકહલાલી

લૂણી સ્ત્રી૦[પ્રા. લૂણ(સં. લ્વણ)પરથી; સર૦ હિં. લોની, મ. લોણ] એક ખાજ (૨) આટાપાટાની રમતમા જીતના ચિહ્નરૂપે પાટ અહાર આવતા લવાતી ધૂળની ચપટી (૩) આટાપાટામાની આડી કરાતી પાટડી [-લાવવી] ૦પાટ પુ૦ [સર૦ મ. લોણપાટ] જુઓ આટાપાટા

લૂણો પુ૦ ['લૂણ' પરથી, સર૦ હિં લોના] ભીનાશથી ઈટ, છો વગેરે ખવાઈને ઉપર વળતી છારી [-લાગવો]

લૂમ સ્ત્રી૦ [જુઓ 'લૂમ] ફળનુ ઝૂમખું ૦ખું ન૦, ૦ખો પું૦ ઝૂમખુ; મોટી લૂમ [-લેવો = મોટો ફાયદો મેળવવો.-લૂંટાવો, લૂંટાઈ જવો = લાભ જતો રહેવો, નુકસાન થવું.] ૦ઝૂમ સ્ત્રી૦ લૂમખું (૨)અ૦ભપકાબ ધ ૦ઝૂમવું અ૦ક્રિ૦ લૂમખાબેર લટકવું ૦ઝુ અ૦ક્રિ૦ લટકવું (૨) નમી જવુ (૩) ખૂબ પ્રયત્ન કરવો

લૂલરી સ્ત્રી૦ + દાસી

લૂલચવું સ૦ક્રિ૦ (કા) લૂલે એમ કરવુ

લૂલ્લું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ લૂ] (કા) ગરમી લાગવી, સુકાવુ

લૂલી, ૦બાઈ સ્ત્રી૦ [સ. લૂલ્ ઉપરથી] જીભ, લોલા [-હલાવવી, હલા૦યા કરવી = માત્ર મોઢેથી કહેવુ-બોલવુ (કશુ કરવુ પડયા વિના) (૨) હા-હા કહ્યા કરવુ]

લૂલું વિ૦ [સં લૂ, લૂન, સર૦ હિં લૂલા, મ લુલા] લંગડું, બોડું (૨) અપગ, અશક્ત, નિર્બળ (૩) પાયા કે આધાર વગરનુ

લૂંટ સ્ત્રી૦ [સં લુટ્] જુઓ લૂટ. -પાડવી = લૂટવું] ૦ણિયુ વિ૦જુઓ લુટણિયુ ૦ફાટ સ્ત્રી૦ જુઓ લૂટફાટ. ૦વું સ૦ ક્રિ૦ જુઓ લૂટવું -ટાઉ વિ૦ જુઓ લુટાઉ -ટારુ—(-રૂ) પુ૦ જુઓ લુટારુ -ટાલૂટ સ્ત્રી૦ જુઓ લૂટાલૂટ -ટાવું, -ટાવવું જુઓ લુટાવું,-વવુ

લૂંઠ વિ૦ [પ્રા લુંઠગ (સં લુંઠક)] જબરુ લાઠ (૨) પું૦ લોઠો [સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક)

લૂંઠવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ લૂહવું લૂંઠાવવું

લૂંડાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ લૂડી] લૂલાપણુ

લૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં લૌંડી] દાસી; ગુલામડી -ડો પું૦ દાસ, ગુલામ

લૂંબ સ્ત્રી૦ [દ. લુંબી, સર૦ ન લુંદી, લોંવી] જુઓ લૂમ ૦વું અ૦ક્રિ૦ જુઓ લૂમવુ

લે (લે,) 'લેવુ'નુ આજ્ઞાર્થ બીજો પુરુષ એક વચન (૨) [પ્રા લડ] અ૦ વાહ, ઠીક એ અર્થનો ઉદ્‌ગાર

લેઉવો પુ૦ એક જાતનો પાટીદાર

લેકિન અ૦ [ફા લેકિન] પણ, પરતુ, તથાપિ

લેખ પુ૦ [સ] લખેલુ તે, લખાણ (જેમ કે શિલાલેખ, વિધિના લેખ) (૨) ખત, કરારનુ લખાણ (૩) ટૂંકા નિબંધ [-કરવો = લખત કરવુ -કોતરાવવો, લખાવવો = શિલા, પતરુ વ૦ ઉપર લખત કરાવવું -લખવો= લખાણ કરવુ,નિબંધ લખવો(૨)ખતનો મુસદ્દો લખવો] ૦ક પુ૦ લહિયો (૨) ગ્રંથ કે લેખ લખનાર ૦ણ(-ણી,-ની) સ્ત્રી૦ [સ. લેખની] કલમ. [-ચલાવવી = લખાપટ્ટી કરવી (૨) ઉતાવળે લખવુ] ૦ણકઢ વિ૦ કલમના કાપ જેમ વાઢતો (ધા) ૦ન ન૦[સં] લખવુ તે ૦નકલા (-ળા) સ્ત્રી૦ લખવાની કળા. ૦નપદ્ધતિ સ્ત્રી૦ લખવાની રીત; ઇબારત. ૦નપીઠ સ્ત્રી૦ લખવાનુ ટેબલ ૦નસામગ્રી સ્ત્રી૦ લખવાનો સામાન ૦ની સ્ત્રી૦ જુઓ લેખણ ૦પત્ર પુ૦, ન૦ [સં.] કાગળ, દસ્તાવેજ. ૦વવું, ૦વું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લેખું] હિસાબમા લેવુ, ગણકારવુ -ખા સ્ત્રી૦ [સ.] લીટી, રેખા -ખાવટિયો પુ૦ ['લેખું" ઉપરથી] નોંધી, ગણક (૨) ['લેખ' ઉપરથી] ચોપડા લખનારો.-ખિકા સ્ત્રી૦[સં]સ્ત્રી લેખક. -ખિત વિ૦ લખેલું, લેખી. -ખિની સ્ત્રી૦

[સં.] લેખણ **–ખિતવાર, –ખી** વિ૦ લેખિત; લખાણના રૂપમા હોય એવું (૨) અ૦ લખીને. **–ખું** ન૦ [પ્રા લેક્ખ (સં. લેખ્ય) = હિસાબ, સર૦ હિં, મ લેખા] મોઢે ગણાય એવો ટૂંકો સહેલો હિસાબ (૨) ગણતરી, હિસાબ (૩) [લા] ગજું. **–એ** અ૦ ['લેખું' ઉપરથી] હિસાબે. પ્રમાણે (૨) પ્રીત્યર્થે, વાસ્તે, ખાતે [**–લાગવું** = ઉપયોગમા આવવું, મજરે આવવું] **–ખ્ય** વિ૦ [સં.] લેખવા યોગ્ય કે લખી શકાય એવું

લેજીમ સ્ત્રી૦ [ફા. લેજમ, સર૦ મ] કસરતનું એક સાધન કે તેની કવાયત

લેટ વિ૦ [સં.] મોડું

લેટવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. લેટના, મ લેટણે (સં. લુટ્)] લોટવું, આળોટવું (૨) આડા પડવું, સૂવું

લેટિન સ્ત્રી૦ [ઇં] પ્રાચીન રોમની ભાષા

લેડી સ્ત્રી૦ [ઇ.] ધાનુ, માનવંત સ્ત્રી (૨) 'સર'ની પત્નીનો તેવો ઇલકાબ

લેણ (લે) વિ૦ [લેવ પરથી, સર૦ હિં લેન] 'લેનાર' એ અર્થમા શબ્દને છેડે (ઉદા૦ જીવલેણ (૨) (લે') ન૦ [સર૦ અપ૦ લેહ= લાભવું] લેણું, લેવાનું તે (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ લેડ **૦દાર** પુ૦ લેણાવાળો. **૦દેણ** સ્ત્રી૦ [સર૦ મ., હિં લેનદેન] લેવડદેવડનો સંબંધ (૨) **લેણાદેણી –ણ્યાદેણી** સ્ત્રી૦ પૂર્વજન્મનું આગતું આપવાનું કે લેવાનું હોય તેવા સંબંધ, ઋણાનુબંધ (૨) લેવડદેવડનો સંબંધ. **–ણિયાત** પું૦ લેણદાર, લેણાવાળો **–ણું** (લે') ન૦ આપેલું પાછું લેવાનું તે (૨) ઋણાનુબંધ જેવો સારો સંબંધ [ગબરામણ

લેતાણ સ્ત્રી૦ [લેવું + તાણવું] લેમેલ હાયવોય,

લેથ સ્ત્રી૦ [ઇં.] સંઘાડો (લોઢાનો ઘાટ ઉતારવાનો)

લેપ પું૦ [સં] ઢીલા પદાર્થનો પાતળો થર; ખરડ (૨) ખરડ કરવાનો ઢીલો પદાર્થ (૩) લેપાવું તે, આસક્તિ [લગાડ(–ડ)વો]. **૦ક** પુ૦ લેપ કરનારો. **૦ડી** સ્ત્રી૦ દરદ ઉપર લગાડવાની કે મૂકવાની લૂગદી

લેપડું વિ૦ [લેવું + પડવું] લઈ પડે એવું, ગળેપડું

લેપડું ન૦ ['લેપ' પરથી ?] સોઈ ન ઊડવાથી તેને બોય સરસો ડંડો મારવો તે. આપટ

લેપડો પું૦ ['લેપ' ઉપરથી] પોપડો, થર

લેપન ન૦ [સં] લેપ કરવો તે (૨) જુઓ લેપ ૩

લેપવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લેપ] ચોપડવું, થેપડવું (૨) વળગવું; ચોટવું (૩) ઢાંકવું

લેપાવું અ૦ક્રિ૦ 'લેપવું'નું કર્મણિ (૨) આસક્ત થવું, રાગમા પડવું

લેફ્ટનન્ટ પુ૦ [ઇં] મદદનીશ કર્મચારી. (ઉદા૦ લે૦ ગવર્નર, કર્નલ, જનરલ ઇ૦)

લેફો પુ૦ ['લેપ' ઉપરથી, સર૦ મ લેફડા] વળગેલો કાદવનો લોદો (પગ જોડા વગેરેને)

લેબલ ન૦ [ઇં] નામઠામવાળું પતું

લેબાસ પુ૦ [જુઓ લિબાસ] પોશાક, પહેરવેશ

લેબોરેટરી સ્ત્રી૦ [ઇ.] પ્રયોગશાળા

લેભાગુ (લે) વિ૦ [લેવું + ભાગવું, સર૦ મ. લેભાગૂ] લઈને નાસી જનાર (૨) અહીંતહીંથી પારકું લઈને પોતાનું બતાવનાર

લેમન, –નેડ પું૦; સ્ત્રી૦, ન૦ [ઇં] લીંબુના શરબત જેવું એક વિલાયતી પીણું

લેમૂક (લે) સ્ત્રી૦ [લેવું + મૂકવું] લેવું ને મૂકવું – છોડવું તે, બાધછોડ (૨) લેમેલ, ભૂંઝવણ

લેમેલ (લે) સ્ત્રી૦ [લેવું + મેલવું] વારંવાર લેવું અને મૂકવું તે (ઉતાવળના ગભરાટમા) (૨) મરવાની તૈયારી, જોયે લેવાનો વખત (૩) તેવો ગભરાટ કે ભૂંઝવણ

લેમ્પ પુ૦, ન૦ [ઇ] દીવો

લેરખડું (લે') વિ૦ ['લહેરી' ઉપરથી] આનંદી (૨) ન૦ લેરખું (લાલિત્યવાચક)

લેરખું (લે') ન૦ ['લહેરવું' પરથી] જુઓ લૂમખું

લેલતુલકાદર સ્ત્રી૦ [અ લૈલતુલક્રદ્ર] એક પવિત્ર રાત્રિ, જ્યારે ભક્તિ કરવામાં આવે તો તેનું પુણ્ય ૧૦૦૦ મહિનાની ભક્તિ જેટલું ગણાય છે

લેલાર વિ૦ [સર૦ લાર] ઘણું, અતિશય, લેલૂર

લેલી (લે) સ્ત્રી૦ [પ્રા લાવગ (સં. લાવક)] લેલું નામક પંખીની માદા (૨) [લા.] બહુ બોલ બોલ કરનારી છોડી કે સ્ત્રી

લેલીન (લે) વિ૦ + જુઓ લવલીન

લેલીમજનું (લે) વિ૦ [અ. લયલા મજનૂન]

બેહાલ, દુઃખ (૨) જુઓ લયલામજનૂન

લેલું (લે) ન૦ કોલ પાયરવાનું કડિયાનુ ઓજાર (૨) [જુઓ લેલો] એક પંખી

લેલૂ(-લૂં)ટ (લે) વિ૦ [લેવુ + લૂટવુ] લેવા લૂટવાની છૂટ હોય એવુ નધણિયાતુ (૨) લખલૂટ; અતિશય [જુઓ લેલાર

લેલૂર (લે) વિ૦ [સર૦ ચેવૂર] ઊંચે ચેરાયેલુ (૨)

લેલૂશ (લે) સ્ત્રી૦ [સર૦ લુગલુશ] ઉતાવળ

લેલૂંટ (લે) વિ૦ જુઓ લેલૂટ

લેલો (લે) પુ૦ લેલુ (૨) [જુઓ લેલા] લેલીનો નર

લેવટા(-ટી) સ્ત્રી૦ એક જાતની નાની માછલી -ટાં ન૦બ૦વ૦ નાના માછલા

લેવડ સ્ત્રી૦ [લેવુ + વટ (સ્ત્ર વૃત્તિ)] ઉધાર લેવાનો વ્યવહાર ૦દેવડ સ્ત્રી૦ ઉછીનુ લેવાઆપવાનો સબધ ૦વાળુ વિ૰ લેવડાવવાની -તેડાવવાની ટેવવાળુ (આગંતુક) -વડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લેવુ'નુ પ્રેરક (૨) ધમકાવવુ, ઠપકારવુ

લેવલ ન૦ [ફા] સપાટી; સમતલતા (૨) (સપાટીની ઊણતા) ઊંચાઈ ૦પટ્ટી સ્ત્રી૦ લેવલ જોવાની પટ્ટી

લેવાણ ન૦ ['લેવુ' ઉપરથી] લેવુ તે, લેણુ

લેવાદેવા પું૦, સ્ત્રી૦ [લેવુ + દેવુ] આપવાલેવાનો કે બીજી કોઈ પણ જાતનો સબંધ

લેવાલ ન૦ [સર૦ હિં] ખરીદનાર (શેર બજારમા વપરાય છે). -લી સ્ત્રી૦ ખરીદી

લેવાવું અ૦ક્રિ૦ 'લેવુ'નુ કર્મણિ (૨) [શરીરનુ] સુકાવુ, દિલ પડવું (૩) ખસિયાણા પડવુ, શરમાવુ [લેવાઈ જવું = ખસિયાણા પડી જવુ (૨) સુકાઈ જવું.]

લેવી સ્ત્રી૦ [ફા] કરજિયાત ઉઘરાણુ, લાગો (૨) રાજા કે ગવર્નરનો લોકને મળવાનો દરબાર

લેવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા લે (સં લા)] સ્વીકારવું (૨) પકડવુ, ઝાલવુ (૩) મેળવવુ, દાખલ કરવુ ઉદા૦ એ કામમા એને ન લેશો (૪) ખાવું અથવા પીવુ. ઉદા૦ અત્યારે કૂધ લેશો કે ચા? (૫) માન્ય રાખવુ, ટેકો આપવો (પક્ષ, દુપરાણુ) (૬) ખરીદ કરવુ ઉદા૦ ઘોડો કયારે લીધો? (૭) કિમત લેવી. ઉદા૦ આ શાલનું શું લીધું? (૮) ધારણ કરવુ ઉદા૦ વેશ લેવો (૯) દાખવવુ.. ઉદા૦ શક લેવો (૧૦) દોરવુ, તેડી જવુ, લઈ જવુ. ઉદા૦ છોકરાને સાથે લીધો (૧૧) ઝૂંટવવુ, પડાવવું, વિનાનુ કરવુ (આભર, વખત, જીવ, લાગ) (૧૨) ધમકાવવુ, ઠપકો આપવો ઉદા૦ તે આવ્યો કે તેને લીધો (૧૩) ઉપાડવુ સ્થળાતર કરવુ ઉદા૦ ટેબલ પાસે લો (૧૪) બોલવુ, ઉચ્ચારવુ ઉદા૦ તેનુ નામ ન લેશો (૧૫) વહોરવુ. ઉદા૦ નિસાસા લેવા, હાય લેવી (૧૬) નોંધવુ, ઉતારી લેવુ તેમનુ ઠેકાણુ લઈ લો (૧૭) કાપવુ, ઉતારવુ (નખ, વાળ) (૧૮) આપે કે કરે તેમ કરવુ ઉદા૦ કામ લેવુ (૧૯) તપાસ કરી સમજવુ (માપ, તાગ, શુંધ; બમજ) (૨૦) માગવુ, પૂછવુ (આજ્ઞા, પરવાનગી) (૨૧) ઉપાડવુ, ચલૂ કરવુ ઉદા૦ વાવો લેવો, તકરાર લેવી (૨૨) પૂર્વ શબ્દથી સૂચિત થતી ક્રિયા બતાવે ઉદા૦ ઊંઘ લેવી, શ્વાસ લેવો (૨૩) બીજા ક્રિ૦ની સાથે આવતા તે ક્રિયા પૂરી કરવી અથવા વહેલી પતાવવી એવો અર્થ બતા.વે. ઉદા૦ ખાઈ લેવુ [લઈ આવવુ = લાવવુ લઈ જવુ = દોરવુ (૨) ઊંચકી જવુ, તેડી જવુ (૩) ચોરી જવું લઈ નાખવુ = ધગધગતી કાઢવુ (૨) ઠપકો આપવો (૩) અણગમો કે જબરજસ્તીથી ગ્રહણ કરવુ. લઈ પડવુ = માની લેવુ, વહોરી લેવુ (૨) ગળે પડવુ, સંડોવવુ લઈ બેસવું = આરંભ કરવુ, માંડવુ (૨) વહોરી લેવુ, માની લેવુ (૩) પચાવી પાડવુ લઈ મૂકવું = આગળથી લઈ રાખવુ લઈ રાખવુ = આગળથી લાવી મૂકવુ લઈ લેવું = પકડી લેવુ (૨) ઝૂંટવી લેવુ (૩) બથાવી પાડવુ (૪) પોતાની પાસે રાખી લેવુ સંગ્રહ કરવો (૫) પાછુ લેવુ (૬) ઊંચકી લેવુ અંદર, માં લેવુ = દાખલ કરવુ ખબર લેવી = સંભાળ રાખવી (૨) વેર લેવુ ઓળે લેવું = દત્તક લેવુ. જીવ લેવો = પજવીને કાયર કરવુ (૨) મારી નાખવું નામ લેવું = ચીઠવવુ, સંતાવવું અનામાં

લેવું = ખોટું લગાડવું, અસર થવા દેવી (૨) લક્ષમા લેવુ **માથે લેવું** = જોખમ કે જવાબદારી સ્વીકારવી. **હાથમાં લેવું** = પકડવુ, મારવુ (૨) વશમાં – તાબામા લેવુ (૩) કાબૂ – નિયંત્રણમાં લેવું **લેતા પડવું** = જુઓ લઈ પડવુ **લેતો જા!** = ખાતો જા!] ૦દેવું ન૦ જુઓ લેણદેણ

લેશ વિ૦ [સં] જરાક (૨) પુ૦ અણુ બહુ થોડો ભાગ (૩) એક અર્થાલંકાર, જેમાં ગુણને દોષરૂપ અને દોષને ગુણરૂપ વર્ણવ્યો હોય છે (કા શા.) ૦માત્ર વિ૦ બહુ જ થોડું (૨) અ૦ જરાક પણ

લેસ સ્ત્રી૦ [ફ્રે.] જરીની કિનાર

લેસન ન૦ [ફ્રેં] વિદ્યાર્થીએ ઘેરથી તૈયાર કરી લાવવાનું કામ કે ભણતર

લેહુ ન૦ એક પંખી [ન૦ ચાટણ

લેહ્ય વિ૦ [સં] ચાટવા યોગ્ય, ચટાય એવુ (૨)

લૅંકવુ (લે૦,) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લહેકવુ] ઝૂલવુ

લૅંઘાવું (લે૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ લગાવું] જરાક ઓડાવું

લૅંઘી (લે૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ લેંઘો] બાળકની સૂથણી

લૅંઘું (લે૦) વિ૦ જરાક ગાડા જેવું, ઢાંધારગુ

લૅંઘો (લે૦) પું૦ [હિં લંગા, લહંગા] મોટું સૂથણું, ચોરણો [રુચિ?)] પાતળી મોટી રોટલી

લૅંચી (લે૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં લૂચી, લુચુઈ (સ.

લૅંડ (લે૦) સ્ત્રી૦ [મ. (તેલુગુ રોંડૂ = બે)] લેણ; ગિલ્લીદંડાની રમતમા વકટ પછીનો દાવ, રેટ

લોઈ સ્ત્રી૦ + [સર૦ હિં., જુઓ લૂઓ] લૂઓ, ઊન (?) (૨) [સં લોમ ઉપરથી; સર૦ હિં., મે] કામળ, ઊનનું કાપડ

લોક પું૦ [સં] જનતા, જનસમૂહ (૨) વર્ગ, જાતિ (૩) કર્મફળ ભોગવવાના માનેલા જુદા જુદા સ્થાન કે જગત (ઉદા૦ સ્વર્ગલોક, બ્રહ્મલોક). ૦કથા સ્ત્રી૦ લોકોમા પ્રચલિત વાત (૨) દંતકથા. ૦કલ્યાણ ન૦ લોકોનું ભલુ. ૦કવિતા સ્ત્રી૦ લોકોમા પ્રચલિત કવિતા ૦ચર્ચા સ્ત્રી૦ લોકોમા ચાલતી વાત. ૦જીવન ન૦ લોકનુ – સમાજનું જીવન ૦જ્ઞ વિ૦ લોકને જાણનાર; લોક-માન્ય, પ્રજાકીય (પ્રધાન – વડોદરા રાજ્યમા). ૦ડિયાં ન૦બ૦વ૦ લોહો (પ) ૦ત્રય ન૦ ત્રિભુવન (સ્વર્ગ, મૃત્યુ અને પાતાળ). ૦ધર્મ પુ૦ લોકોમા પ્રચલિત ધાર્મિક માન્યતા અને આચાર ૦નાયક પુ૦ લોકોનો નાયક; આગેવાન ૦નિયુક્ત વિ૦ લોકોએ નીમેલુ ૦પાલ(–ળ) પુ૦ જુઓ કિલ્લોપાલ ૦પ્રસિદ્ધ વિ૦ જગપ્રશહૂર ૦પ્રિય વિ૦ લોકોને પ્રિય. ૦પ્રિયતા સ્ત્રી૦. ૦બાહ્ય વિ૦ અસાધારણ, ચમત્કારિક (૨) લોકમાન્ય નહી એવું. ૦ભાષા સ્ત્રી૦ સામાન્ય જનતાની બોલી ૦ભોગ્ય વિ૦ આમ લોકોને રસ પડે એવું ૦મત પું૦ લોકોનો મત ૦મર્યાદા સ્ત્રી૦ લોકોમા પ્રચલિત રૂઢિ (૨) લોકલજ્જા ૦માતા સ્ત્રી૦ સમગ્ર જનસમુદાયને પોષનારી લક્ષ્મી (૨) નદી ૦માનસ ન૦ લોકનું સમૂહગત માનસ, 'માસમાઇન્ડ'. ૦માન્ય વિ૦ લોકોમાં માન પામેલુ, લોકોએ સ્વીકારેલુ (૨) પુ૦ (સ.) તિલક મહારાજ. ૦લજ્જા સ્ત્રી૦ લોકલાજ. ૦લાગણી સ્ત્રી૦ લોકોની લાગણી. ૦લાજ સ્ત્રી૦ લોકોમા નઠારુ કહેવાવાનો ડર ૦વંદ્ય વિ૦ લોકોને વંદનીય. ૦વાયકા સ્ત્રી૦ લોકોમા ચાલતી વાત, અફવા. ૦વાર્તા સ્ત્રી૦ જુઓ લોકકથા ૦વૃત્ત ન૦ લોકજીવન, સમગ્ર સમાજજીવન ૦શાસન ન૦, ૦શાહી સ્ત્રી૦ લોકો દ્વારા ચાલતુ રાજ્ય, 'ડેમોક્રસી'. ૦શાળા સ્ત્રી૦ સામાન્ય જનતા માટેનુ શિક્ષણ આપતી અમુક જાતની એક શાળા. ૦શિક્ષણ ન૦ જનસમૂહની કેળવણી. ૦સત્તા સ્ત્રી૦ લોકોની સત્તા. ૦સત્તાક વિ૦ લોક-સત્તાવાળુ; પ્રજાસત્તાક ૦સત્તાવાદ પુ૦ લોકશાસનનો વાદ, 'ડેમોક્રસી'. ૦સત્તાવાદી વિ૦ (૨) પુ૦ લોકસત્તાવાદમા માનનાર ૦સંગીત ન૦ (શાસ્ત્રથી અનિયંત્રિત એવુ) આમ પ્રજાનુ સંગીત. ૦સંગ્રહ પુ૦ લોકહિત, લોકકલ્યાણ. ૦સાક્ષર પુ૦ સામાન્ય જન-સમૂહને માટે લખનારો સાક્ષર. ૦સાહિત્ય ન૦ લોકોમા પ્રચલિત કથાવાર્તા કે કવિતારૂપી સાહિત્ય. ૦સુલભ વિ૦ લોકોને સુલભ.

૦સેવક પું૦ પ્રજાસેવક, લોકસેવા કરનાર ૦સેવા સ્ત્રી૦ લોકોની, પ્રજાની જનતાની સેવા (૨) આખાવર્ગના લોકોની સેવા. ૦હિત ન૦ લોકોનું હિત

લોકલ વિ૦ [ઇ] ધીમી ગતિએ દોડતી ને ઘણા સ્થાનોએ ઊભી રહેતી ટ્રેન (૨) મોટા શહેરના બાગેા ને પરાંમા દોડતી ટ્રેન (૩) વિ૦ સ્થાનિક, નજીનુ ૦બોર્ડ ન૦ જિલ્લા કે તાલુકામા જ્યા સુધરાઈ નથી હોતી ત્યાની સ્થાનિક સ્વરાજ્યની સરય

લોકવાઈ સ્ત્રી૦ ['લોક' ઉપરથી] પરાયાપણું, પારકા માણસ જેવો વ્યવહાર

લોકાચાર પુ૦ [સં] લોકમા ચાલતો વ્યવહાર કે રૂઢિ [તે-વગેાણુ

લોકાપવાદ પુ૦ [સ] લોકમા નઠારુ કહેવાનુ

લોકાયત વિ૦ (૨) પુ૦ [સ] નાસ્તિક (૩) ન૦ ચાર્વાક દર્શન. ૦વાદ પુ૦ નાસ્તિકવાદ

લોકાલોક વિ૦ ['લોક' ઉપરથી] સામાન્ય લોક જેવુ, ખાસ સંબધ વગરનુ (૨) પુ૦ (સં.) એક પુરાણપ્રસિદ્ધ પર્વત [લગતુ

લોકાંતર ન૦[સં]પરલોક -રિત વિ૦ લોકાંતરને

લૌકિ(-કી)ક પુ૦,ન૦ [જુઓ લૌકિક] બરબરો

લોકિટ ન૦ જુઓ લૉકેટ [લોકનુ

લૌકિયું વિ૦ [લોક પરથી] પ્રાકૃત, સામાન્ય

લોકેટ ન૦ [ઇ] સ્ત્રીઓનુ ગળાનુ એક ઘરેણુ

લોકૈષણા સ્ત્રી૦ [સ] લોકોમા પ્રતિષ્ઠા કે યશની કામના (૨) સ્વર્ગ વગેરે લોકના સુખની કામના

લોકોક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] કહેવત

લોકોત્તર વિ૦ [સં] અલૌકિક, અસાધારણ

લોકોપકાર પું૦[સં] લોકોનુ ભલું, સાર્વજનિક કલ્યાણ

લોખંડ ન૦ [લોહ + ખડ; સર૦ મ] લોઢું, -ડી વિ૦ લોખંડનુ બનાવેલુ (૨) બહુ મજબૂત (૩) દૃઢનિશ્ચયી, અણનમ

લોચ પુ૦ [સ. લુચ્] માથાના વાળ પોતાને હાથે ટૂપી કાઢવા તે (જૈન). ૦ન ન૦ લુંચન, ટૂપી નાખવુ તે (૨) છીનવી લેવુ તે

લોચ ન૦ [સં] ગ્રાસુ

લોચક ન૦[સ] લોચો, ગોળો, પિંડ (૨) સુતારનુ એક ઓજાર (૩) કાજળ (૪) સાપની કાચળી

લોચન ન૦ [સ.] આંખ (૨) જુઓ 'લોચ માં -નિયું ન૦ (૫) લોચન

લોચના સ્ત્રી૦[જુઓ લોચવુ]લોચવું તે; ઝંખના, તલસાટ -વું અ૦ ક્રિ૦ [સં લોચ્(રુચ્)] તલસવું (૨) લોભવુ, બેચેનીથી આમતેમ આળોટવુ

લોચવાવું અ૦ક્રિ૦ ['લોચો' ઉપરથી] લોચામા પડવુ, ગૂંચવાવુ, સડોવાવુ [લોચવાઈ જવું, પડવું = ગૂચવાઈ પડવુ (૨) લોચામા-નુકસાનમા ફસાઈ જવુ]

લોચાવું અ૦ક્રિ૦ ['લોચો' ઉપરથી] એકસરખુ નહી રહેતા એક બાજુ તરફ એકઠું થઈ જવું (૨) લોભવાવું, ગૂચવાવું (૩) ગભરાવુ (૪) [આખનુ] ભારે થવુ

લોચો પુ૦ [સ લોચક] લોંદો, લચકો (૨) ડૂચો, ડબૂચો (૩) [લા.] ગરબડ, ગોટાળો (૪) વાંધો; તકરાર [લોચા પડતી વાત = ચોખવટ વગરની વાત. લોચા વાળવા = બરાબર ન બોલવુ, બોલતા ગૂંચવાવુ કે અચકાવુ (૨) ખરુ કારણ ન બતાવતા બીજા ઓઠા વગેરા લોચો કરવો = ગોળ પિંડો કે ડૂચો કરવો (૨) બગાડવું -કાઢવો = ગરબડ ગોટાળો દૂર કરવો (૨) ટેકુ બનાવી દેવુ -પડવો = તકરાર કે વાંધો આવવો -પાડવો = તકરાર કે વાંધો નાખવા. -પોચો = લોંદો, લચકો (૨) ડૂચો, ડબૂચો -દેવો, મારવો = લોચાથી પૂરવુ-સીવવુ -લાપશી = ગરબડગોટો (૨) ચોકકસ-ઘણુ -વાળવો = જુઓ લોચો કરવો]

લોટ પુ૦ [દે રોટ્ટ] બારીક દળેલો, આટો [-ઊઠવો = સડી જવુ, બગાડી જવુ (૨) બિખારી થઈ જવુ -ચાટવું કરવું = કંગાળ કે પાયમાલ કરવુ -ફાકવો - ગાડાની જેમ બકવુ (૨) વિકળતા કે કાયરતા બતાવવી (૩) સાધન રહિત સ્થિતિ બતાવવી. -ફાકે છે = જખ મારે છે (૨) પાસે આવાનુ નથી. -માગવો = ભીખ માગવી]

લોટકું ન૦ [જુઓ લોટું] ચડવો

લોટણ વિ૦ [લોટવુ પરથી] લોટતી - ગ્રલાંટ

ખાતી (પતગ) -ણુ(-ન) ન૦ લોટવું-આળોટવું તે (૨) એક જાતનું કબૂતર. -ણિયું વિ૦ લોટયા કરે તેવુ

લોટપોટ વિ૦ [જુઓ લોટવુ,સર૦ મ] લોથપોથ (૨) ગોટપોટ, એકબીજામાં ભળી જાય એવું

લોટરી સ્ત્રી૦ [ઇં.] ટિકિટો વેચી ખરીદનારાઓમાંથી જેને નસીબે આવે તેને ઇનામો આપવાની શરતે કરાતી એક પ્રકારની જૂગટ વ્યવસ્થા (૨) [લા] નસીબનો ખેલ

લોટવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. લોટ્ટ(સ લુઠ્)] લેટવું, આળોટવું (૨) સૂવું (૩)ગબડવું, ગુલાટ ખાવી

લોટાવવું સ૦ક્રિ૦'લોટવુનુ પ્રેરક(૨) + લસોટાવવુ

લોટિયું વિ૦[જુઓ લોટુ] લોટાના તળિયા જેવુ, ભોડુ રોડું(૨)ન૦['લોટ' ઉપરથી] ઘઉંમાંથી લોટ વાળવાનુ લૂગડુ. [-કરાવવું = આટાના વાળ કઢાવી નંખાવી ઝાણુ લોટા જેવું કરાવવું] -યો પું૦ જુઓ વહોરો ૧

લોટી સ્ત્રી૦ ['લોટવુ' ઉપરથી, સર૦ હિં, મ] નાનો લોટો -ડું ન૦ નાનો માટીનો ઘડો, માટીનુ લોટા જેવુ વાસણ (૨) [લા.] માથુ -ડો પુ૦ ધાતુનું એક પાત્ર-કળશિયો (૨) (લા) ઠસ્સ. [લોટા ભરવા = (જમવાની તૈયારીમા) લોટા પાણીથી ભરવા (૨) વારવાર ઝાડો થવો લોટા લઈ લેવા = ઝૂંટવી લેવુ (૨) છેતરી લેવું લોટે જવું, લોટો લઈને જવું = ટટ્ટી જવુ, ઝાડે ફરવા જવુ લોટો ઊતરવો = ઝાડો થવો, ઠસ્સ ઊતરવો. -થવો = ઝાંડા થવા.]

લોઠાવવું સ૦ક્રિ૦ [સ. લુડ્] ધુમાવવું, ડોલાવવું

લોઢ પુ૦[સર૦ મ. લોઢા,હિં લોઢા, દે. લોઢ= વાટવાનો પથ્થર (સ. લોષ્ઠ)] પાણીનુ લાટ જેવું મોળું; પૂરનો ઘોડો (૨) [સં લુઇ] હિ ડોળો (૩)[સ. લૌષ્ઠ]તાપથી ઓગળીને બાઝેલે માટીનો ગઠ્ઠો; લોઢાનો લઠ્ઠો (૪) [લા.]વાગે તકરાર [-નાખવો, પડવો = વાધો કે તકરાર ઊભી કરવી કે થવી]

લોઢવું સ૦ક્રિ૦ [દે. લોઢ] ચરખાથી પીલવું (કપાસ).

લોઢાં ન૦વ૦બ૦ ['લોઢુ' ઉપરથી] લોઢાના ઓજારો. -ઢી સ્ત્રી૦ લોઢાની તવી (૨) વિ૦ લોઢાનું,-ના જેવુ (ઉદા૦ લોઢી ધનોતી)

લોઢિયો પુ૦ ['લોઢુ" પરથી] (ચ.) કરબડીના દાઢા જેમા ઘાલે છે તે લાકડું. લોઢી જુઓ 'લોઢા'મા

લોઢું ન૦[સં લોહ ઉપરથી] એક ધાતુ, લોખંડ

લોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [સં લુઠ્, લોષ્ઠ કે લોઠ? સર૦ હિં., લોથ, -થિ; મ] લાશ, મડદું (૨) [લા] ઉપાધિ; પીડા (૩) વિ૦ તદ્દન થાકી ગયેલુ (૪) [સં. લોડ્ = ગાડપણ કરવું] મૂર્ખ, ઠોઠ (૫) નરસુ, નકામુ [-થવું (થાકીને)= અતિશય થાકી જવું -પડવી = લાશ પડવી. -બહોરવી = પીડા નોતરવી -વળવી = પાયમાલ થવું -વાળવી = પાયમાલ કરવું (૨) પંચાત-બલા દૂર કરવી (૩) લાશ પાડવી. ૦પોથ વિ૦ [સર૦ હિં] થાકી ગયેલુ.

લોથવું અ૦ક્રિ૦ [લોથ પરથી ?] બેચેનીમા આમ તેમ બાળોટવું; લોચવું

લોબડી સ્ત્રી૦ ભૂગરેટમા ગોકલી ભાખરી

લોથારવું સ૦ ક્રિ૦ [સં લુંથ્ = મારવુ] (ચા.) મારવુ, ધોકાવવું

લોથિયું વિ૦ [જુઓ લોથ]માલ વગરનું;નકામું (૨)(લો) ન૦[સ. લુથ્]કૂતરાનું બચ્ચું (-લેકું)

લોથો પું૦ (ગા) જુવારનુ કણસલુ

લોદરિયુ ભરયું ન૦ એક જાતનું ભરચુ

લોદવું સ૦ક્રિ૦ ['લોઢો' ઉપરથી] ચૂનીને લોઢા જેવું બનાવવું

લોઢી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] જુઓ લોધી

લોધ્ર(૦ત્ર) પુ૦, ન૦ [સં.] એક જાતનુ ઝાડ

લોધર પુ૦ [જુઓ લોઢવું] બાટ; પુષ્કળ તેલ નાખીને બાફેલો લોટ (૨) પું૦, ન૦ [સ લોધ્ર] જુઓ લોધ્ર [બેચેની થવી

લોધવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ લોધર્ણે] લોથવુ;

લોધી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] પડાણોની એક જાતિ

લોધો પુ૦ [સર૦ મ લોધા] લાંબા અને મજબૂત બાંધનો માણસ (૨) ઘાસ વેચતી એ નામની એક જાતનો માણસ

લોધ્ર પુ૦; ન૦ [સ] લોધ્ર ઝાડ

લોન સ્ત્રી૦ [ઇ] અમુક શરતે લેવાતી ઉછીતી કે વ્યાજુકી રકમ. [-કાઢવી = લોન લેવાનું

કામ ઉપાડવું -લેવી=લોન તરીકે નાણાં લેવાં.]
લોપ પું૰ [સં.] લુપ્ત થવું તે; નાશ પામવું તે. દેખાતું બંધ થવું તે [-થવું=અદૃશ્ય -અલોપ થવું.] ૦ક વિ૰ લોપ કરનારું
લોપડચોપડ વિ૰ [લોપવું + ચોપડવું] ખૂબ ઘી કે તેલવાળું (૨) [લા.] અતિશયોક્તિવાળું (૩) ન૰ ચીકટ; ઘી, તેલ વગેરે (૪) [લા.] અતિશયોક્તિ (૫) ખુશામત
લોપવું સ૰ક્રિ૰ [સં. લુપ] ઉલ્લંઘવું, ન માનવું
લોપરી સ્ત્રી૰ [જુઓ લોપડી] થપોલી
લોપા, ૦મુદ્રા સ્ત્રી૰ [સં] (સં.) અગસ્ત્ય ઋષિની પત્ની
લોફર વિ૰ પું૰ [ઇં] બદકેલ; બદમાશ
લોભ સ્ત્રી૰ [જુઓ લાભ; સર૰ મ. લોભ=પ્રેમ; આકર્ષણ] યાદદાસ્તી (૨) આદત
લોબડી(-રી) સ્ત્રી૰ [સર૰ અપ૰ લોમડી, સં લોમપટી] બારીક ઊનની કામળી કે ઓઢણી
લોબાન પું૰ [ફા લૂબાન, સર૰ હિં, મ.] એક વૃક્ષનો ગુંદર (ધૂપ કે ઔષધિ)
લોભ પું૰ [સં.] લાલચ, તૃષ્ણા. ૦ક વિ૰ લોભાવનારું. ૦ન વિ૰ જુઓ લોભામણું (૨) ન૰ પ્રલોભન. -ભામણું વિ૰ લલચાવે તેવું. -ભાવનહાર(-રી) વિ૰ લોભાવનારું. -ભાવવું સ૰ક્રિ૰ 'લોભાવવું'નું પ્રેરક. -ભાવું અ૰ક્રિ૰ લોભમાં પડવું, લલચાવું. -ભિત વિ૰ લોભાયેલું -ભિયું, -ભી વિ૰ લોભવાળું
લોમ પું૰, ન૰ [સં] વાળ, રૂવું; રોમ. ૦ડી સ્ત્રી૰ જુઓ લોબડી ૦વિલોમ વિ૰ [સં] ઊલટું સૂલટું (૨) અનિશ્ચિત ૦શ વિ૰ [સં] ખૂબ તેમ જ મોટા લોમવાળું (૨) [સં] એક ઋષિ
લોરવું સ૰ક્રિ૰ ['લવરુ' ઉપરથી] નખ મારીને
લોલ વિ૰ [સં] ચંચળ (૨) સુંદર (૩) આતુર (૪) ન૰ ગરબાની લીટીને છેડે આવતો શબ્દ. [તબિયત લોલ મારી જવી=તબિયત કથળવી] ૦ક ન૰ લટકતી અને ઝૂલતી વસ્તુ (જેમ કે ઘડિયાળમાં) (૨) કાનનું એક ઘરેણું. ૦ણી સ્ત્રી૰ લટકાળી ચાલવાળી સ્ત્રી [-લૂંટાવી=ફજેતી થવી] ૦વું અ૰ક્રિ૰ [સં. લુલ્] લોલ થવું, હાલવું (૨) શોભવું
લોલા સ્ત્રી૰ [સં] જીભ (૨) વીજળી ૦ક્ષી વિ૰ સ્ત્રી૰ ચંચળ આંખવાળી (સ્ત્રી)
લોલિત વિ૰ [સં] હાલતું, ઝૂલતું
લોલીન વિ૰ [જુઓ લવલીન] + તલ્લીન
લોલુપ વિ૰ [સં] લલુતાવાળું, તૃષ્ણાતુર. ૦તા સ્ત્રી૰
લોલો અ૰ [સં લુલ્] હાલરડાનો એક અવાજ (૨) પું૰ (જીભનો) લોલતો બનાવ; લોળો
લોવડા(-રા)વવું (લો') સ૰ક્રિ૰ 'લોહવું'નું પ્રેરક
લોવણિયું (લો') ન૰ ['લોહવું' ઉપરથી] લોહવાનું સાધન
લોવા ન૰ [સર૰ હિં] એક પંખી
લોવાવું (લો') અ૰ક્રિ૰ 'લોહવું'નું કર્મણિ
લોષ્ટ ન૰ [સં.] માટીનું ઢેકું
લોહ ન૰ [સં] લોઢું. ૦કાટ પું૰ લોઢાનો કાટ ૦ચુંબક ન૰ લોઢાને આકર્ષવાના ગુણવાળું એક દ્રવ્ય. ૦ચુંબકત્વ ન૰ લોઢાને આકર્ષવાનો ગુણ, 'મેગ્નેટિઝમ'
લોહર પું૰ જહેસો, મૂર્ખ (૨) [સર૰ લોફર] રખડેલ યા તોફાની જુવાનડો. -રિયું વિ૰ લોહર જેવું
લોહવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા. લુહ (સં મૃજ્)] લૂછવું
લોહાણો પું૰ જુઓ લવાણો
લોહિત વિ૰ [સં] લાલ; રાતું
લોહિયાળ(-ળુ) વિ૰ ['લોહી' ઉપરથી] લોહીવાળું [તાવડી, કઢાઈ
લોહિયું ન૰ [લોહ પરથી, પ્રા લોહી] (સુ)
લોહી ન૰ [પ્રા લોહિઅ (સં લોહિત)] રુધિર; ખૂન (૨) [લા] કુળ [-આપવું=બીજાનું લોહી માણસના શરીરમાં નાખવું (૨) તે માટે પોતાનું લોહી કોઈએ કાઢી આપવું. -આવવું=શરીરમાં લોહીનો ભરાવો થવો (૨) લોહી નીકળવું -ઉકાળો=બળાપો; કોચ, કંકાસ -ઊકળવું=ગુસ્સો આવવો (૨) બળાપો થવો -ઊડી જવું=લોહી ન રહેવાથી ફિક્કું પડવું (૨) શરમિંદું થઈ જવું (૩) બીકથી -ખેદથી મોનો રંગ ફિક્કો પડી જવો.-ઊતરવું=શરીર સુકાવું -નિર્બળ

ખાતી (પતગ). –ણુ(–ન) ન૦ લોટવું–ઘાળોટવું તે (૨) એક જાતનું કબૂતર. –ણિયું વિ૦ લોટયા કરે તેવું

લોટપોટ વિ૦ [જુઓ લોટવુ,સર૦ મ]લોથપોથ (૨) ગોટપોટ, [illegible]

લોટરી સ્ત્રી૦ [ઇં.] ટિકિટો વેચી ખરીદનારઓ-આપ્યા જેને નસીબે આવે તેને ઇનામો આપવાની શરતે કરાતી એક પ્રકારની જૂત-વ્યવસ્થા (૨) [લા] નસીબનો ખેલ

લોટવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. લોટ્ટ(સં. લુઠ્)] લેટવુ, આળોટવુ (૨) સૂવુ (૩)ગબડવું, ગુલાટ ખાવી

લોટાવવું સ૦ક્રિ૦'લોટવુનુ પ્રેરક(૨) + લસોટાવવું

લોટિયું વિ૦[જુઓ લોટ્ટ] લોટાના તળિયા જેવુ, ભોંઠું'રો કું(૨)ન૦['લોટ' ઉપરથી] ઘટીમાંથી લોટ વાળવાનુ લૂગડું. [–કરાવવું = માપાના વાળ કઢાવી નંખાવી માપુ લોટા જેવુ કરાવવું] –યો પુ૦ જુઓ વહોરો ૧

લોટી સ્ત્રી૦ ['લોટવુ' ઉપરથી; સર૦ હિં, મ] નાનો લોટો –ડું ન૦ નાનો માટીનો ઘડો, માટીનુ લોટા જેવું વાસણ (૨) [લા.] માથુ –ટો પુ૦ ધાતુનુ એક પાત્ર–કળશિયો (૨) (લા) દસ્ત. [લોટા ભરવા = (જમવાની તૈયારીમા) લોટા પાણીથી ભરવા (૨) વારવાર ઝાડો થવો. લોટા લઈ લેવા = ઝૂટવી લેવું (૨) છેતરી લેવું લોટે જવું, લોટો થઈને જવું = ટટ્ટી જવુ, ઝાડે ફરવા જવુ લોટો ઊતરવો = ઝાડો થવો, દસ્ત ઊતરવો –થવો = ઝાડા થવા.]

લોડાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં. લુડ્] ધુમાવવુ; ડોલાવવુ

લોઢ પું૦[સર૦ મ. લોઢા.હિં લોઢા, દે. લોઢ= વાટવાનો પથ્થર (સ્ત. લોષ્ઠ)] પાણીનુ લાટ જેવું મોળુ, પૂરનો ઘોડો (૨) [સં લુઢ્] હિંડોળો (૩)[સ. લૌષ્ઠ]તાપથી ઓગળીને બાઝેલો માટીનો ગઠ્ઠો; લોઢાનો લઠ્ઠો (૪) [લા.]વાવો તકરાર [–નાખવો, પડવો = વાવો કે તકરાર ઊભી કરવી કે થવી]

લોઢવું સ૦ક્રિ૦ [દે. લોઢ] ચરબીથી પીલવું (કપાસ).

લોઢાં ન૦વ૦બ૦ ['લોઢુ' ઉપરથી] લોઢાના ઓજારો. –ઢી સ્ત્રી૦ લોઢાની તવી (૨) વિ૦ લોઢાનું,–ના જેવું (ઉદા૦ લોઢી પનોતી)

લોઢિયો પું૦ ['લોઢુ" પરથી] (ચ.) કરબડીના દાઢા જેમા ઘાલે છે તે લાકડું. લોઢી જુઓ 'લોઢાં'મા

લોઢું ન૦[સં લોહ ઉપરથી] એક ધાતુ; લોખંડ

લોથ (થ,) સ્ત્રી૦ [સ લુઠ્, લોષ્ઠ કે લોઠ? સર૦ હિં., લોથ, .–થિ, ન] લાશ, મડદું (૨) [લા] ઉપાધિ, પીડા (૩) વિ૦ તદ્દન થાકી ગયેલુ (૪) [સં લોડ્ = ગાડપણ કરવું] મૂર્ખ, ઠોઠ (૫) નરસુ. નકામું [–થવુ (થાકીને) = અતિશય થાકી જવું –પડવી = લાશ પડવી. –વહોરવી = પીડા નોતરવી –વળવી = પાયમાલ થવું –વાળવી = પાયમાલ કરવુ (૨) પચાત–બલા દૂર કરવી (૩) લાશ પાડવી ०પોથ વિ૦ [સર૦ હિં] થાકી ગયેલુ.

લોથવું સ૦ક્રિ૦ [લોથ પરથી ?] બેચેનીમાં આમ તેમ આળોટવુ; લોચવું

લોથડી સ્ત્રી૦ ભૂંગરેટમા શેકેલી ભાખરી

લોથારવું સ૦ ક્રિ૦ [સ લુંથ્ = મારવુ] (કા) મારવુ; ધોકાવવુ

લોથિયું વિ૦ [જુઓ લોથ]માલ વગરનું.નકામુ (૨)(લો) ન૦[સં લુંથ્]કૂતરાનું બચ્ચું (–લેકું)

લોથો પું૦ (કા) જુવારનુ કણસલુ

લોદરિયુ ભરયું ન૦ એક જાતનુ ભરયુ

લોદવું સ૦ક્રિ૦ ['લોદ્દો' ઉપરથી] ગૂંદીને લોદા જેવુ બનાવવું

લોદી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] જુઓ લોધી

લોધ્ર(૦૨) પુ૦, ન૦ [સં] એક જાતનું ઝાડ

લોધર પુ૦ [જુઓ લોદ્ધવુ] બાટ પુષ્કળ તેલ નાખીને બાફેલો લોટ (૨) પું૦; ન૦ [સં લોધ્ર] જુઓ લોધ [બેચેની થવી

લોધવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ લોધર્ણે] લોથવું; લોધી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] પઠાણોની એક જાતિ

લોધો પું૦ [સર૦ મ. લોધા] લાંબો અને મજબૂત બાંધાનો માણસ (૨) ઘાસ વેચતી એ નામની એક જાતનો માણસ

લોધ્ર પુ૦; ન૦ [સં] લોધ ઝાડ

લોન સ્ત્રી૦ [ઇં] અમુક શરતે લેવાતી ઉછીતી કે વ્યાજુકી રકમ. [–કાઢવી = લોન લેવાનું

કામ ઉપાડવું –લેવી = લોન તરીકે નાણાં લેવા.]
લોપ પુ૦ [સં.] લુપ્ત થવુ તે; નાશ પામવું તે. દેખાતુ બંધ થવુ તે. [–થવું = અદૃશ્ય –અલોપ થવું.] ૦ક વિ૦ લોપ કરનારું
લોપડચોપડ વિ૦ [લોપવુ + ચોપડવું] ખૂબ ઘી કે તેલવાળુ (૨) [લા.] અતિશયોક્તિવાળુ (૩) ન૦ ચીકટ, ઘી, તેલ વગેરે (૪) [લા.] અતિશયોક્તિ (૫) ખુશામત
લોપવું સ૦ક્રિ૦ [સં. લુપ્] ઉલ્લંઘવું, ન માનવું
લોપરી સ્ત્રી૦ [જુઓ લોપડી] થપોલી
લોપા, ૦મુદ્રા સ્ત્રી૦ [સ] (સ) અગસ્ત્ય ઋષિની પત્ની
લોફર વિ૦ પુ૦ [ફં] બદમાશ; બદમાશ
લોભ સ્ત્રી૦ [જુઓ લાભ; સર૦ મ. લોભ = પ્રેમ, આકર્ષણ] યાદદાસ્તી (૨) આદત
લોબડી(–રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ અપ૦ લોમડી, સં લોમપટી] બારીક ઊનની કામળી કે ઓઢણી
લોબાન પુ૦ [ફા લૂબાન, સર૦ હિં., મ.] એક વૃક્ષનો ગુંદર (ધૂપ દે ઔષધિ)
લોભ પું૦ [સ.] લાલચ, તૃષ્ણા. ૦ક વિ૦ લોભાવનારુ. ૦ન વિ૦ જુઓ લોભામણું (૨) ન૦ પ્રલોભન. –ભામણું વિ૦ લલચાવે તેવુ. –ભાવનહાર(–રી) વિ૦ લોભાવનારુ –ભાવવું સ૦ક્રિ૦ 'લોભાવુનું' પ્રેરક. –ભાવુ અ૦ક્રિ૦ લોભમા પડવું, લલચાવુ. –ભિત વિ૦ લોભાયેલુ –ભિયું, –ભી વિ૦ લોભવાળું
લોમ પુ૦, ન૦ [સં] વાળ, રૂવુ, રોમ. ૦ડી સ્ત્રી૦ જુઓ લોબડી ૦વિલોમ વિ૦ [સં] ઊલટુ સૂલટુ (૨) અનિશ્ચિત ૦શ વિ૦ [સં] ખૂબ તેમ જ મોટા લોમવાળુ (૨) [સં] એક ઋષિ
લોરવું સ૦ક્રિ૦ ['લવરુ' ઉપરથી] નખ મારીને
લોલ વિ૦ [સં] ચંચળ (૨) સુંદર (૩) આતુર (૪) ન૦ ગરબાની લીટીને છેડે આવતો શબ્દ. [તબિયત લોલ મારી જવી = તબિયત કથળવી] ૦ક ન૦ લટકતી અને ઝૂલતી વસ્તુ (જેમ કે ઘડિયાળમા) (૨) કાનનુ એક ઘરેણુ. ૦ણી સ્ત્રી૦ લટકાળી ચાલવાળી સ્ત્રી [–લૂંટાવી = ફજેતી થવી]
૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. લુલ્] લોલ થવું, હાલવું (૨) શોભવુ
લોલા સ્ત્રી૦ [સં] જીભ (૨) વીજળી. ૦ક્ષી વિ૦ સ્ત્રી૦ ચંચળ આંખવાળી (સ્ત્રી)
લોલિત વિ૦ [સ] હાલતુ, ઝૂલતુ
લોલીન વિ૦ [જુઓ લવલીન] + તલ્લીન
લોલુપ વિ૦ [સં] લાલુતાવાળું, તૃષ્ણાતુર. ૦તા સ્ત્રી૦
લોલો અ૦ [સ લુલ્] હાલરડાનો એક અવાજ (૨) પુ૦ (જીભનો) લોલતો રમાડુ, લોળો
લોવડા(–ડ)વવું (લો') સ૦ક્રિ૦ 'લોહવુ'નું પ્રેરક
લોવણિયું (લો') ન૦ ['લોહવુ' ઉપરથી] લોહવાનું સાધન
લોવા ન૦ [સર૦ હિં.] એક પંખી
લોવાવું (લો') અ૦ક્રિ૦ 'લોહવુ'નુ કર્મણિ
લોષ્ટ ન૦ [સં] માટીનુ ઢેકું
લોહ ન૦ [સં] લોઢું. ૦કાટ પું૦ લોઢાનો કાટ ૦ચુંબક ન૦ લોઢાને આકર્ષવાના ગુણવાળુ એક દ્રવ્ય. ૦ચુંબકત્વ ન૦ લોઢાને આકર્ષવાનો ગુણ; 'મેગ્નેટિઝમ'
લોહર પુ૦ જડસો, મૂર્ખ (૨) [સર૦ લોફર] રખડેલ યા તોફાની જુવાનડો. –ચિયુ વિ૦ લોહર જેવું
લોહવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા લુહ (સં મૃજ્)] લૂછવું
લોહાણો પુ૦ જુઓ લવાણો
લોહિત વિ૦ [સં] લાલ; રાતું
લોહિયાળ(–ળું) વિ૦ ['લોહી' ઉપરથી] લોહીવાળુ [તાવડી, કઢાઈ
લોહિયું ન૦ [લોહ પરથી, પ્રા લોહી] (સુ)
લોહી ન૦ [પ્રા. લોહિઅ (સં લોહિત)] રુધિર; ખૂન (૨) [લા.] કુળ. [–આપવું = બીજાનું લોહી બીજાના શરીરમા નાખવુ (૨) તે માટે પોતાનું લોહી કોઈએ કાઢી આપવું. –આવવું = શરીરમા લોહીનો ભરાવો થવો (૨) લોહી નીકળવું –ઉકાળો = બળાપો; કોચ, કંકાસ –ઊકળવુ = ગુસ્સો આવવો (૨) બળાપો થવો. –ઊડી જવું = લોહી ન રહેવાથી ફિક્કું પડવું (૨) શરમિંદું થઈ જવુ (૩) બીકથી – ગેબથી મોંનો રંગ ફિક્કો પડી જવો. –ઊતરવું = શરીર સુકાવું – નિર્બળ

આવે તેમ દૂર ધકેલી કાઢવું (લા).] –રિયો, –રી પું૦ વખારવાળો (૨) વખારનો નોકર

વખું ન૦ [પ્રા. વક્ખ (સં. પક્ષ)] પક્ષ (૨) ઓથ (૩) વગ (૪) વિ૦ નામને લાગતા–'ના વલણ, લગની કે પક્ષનું.' ઉદા૦ આપવખુ

વખુંભર અ૦ (કા.) બહુ જોરથી (વાવું–ફૂંકાવું)

વખૂડું વિ૦ ['ખૂટો' (ખૂટેથી છૂટું થયેલું) કે વિ + છૂટું ?] જુઓ વછૂટ, વિખૂટ

વખો પું૦ [અ. વાકિઅહ] ભૂખમરાનું સંકટ (૨) સંકટ [**વખાનું માર્યું**=ભૂખમરો કે સંકટથી હણાયેલું–ધકેલાયેલું; દુખી થયેલું. **વખો પડવો**=ખાવાનું ખૂટવું. **ખાવાના વખા પડવા, હોવા**=ખાવાનું ન હોવું]

વખોડણું ન૦ [વખોડવું પરથી] ખોડ; દોષ (૨) વખોડવું તે, નિંદા

વખોડવું સ૦ક્રિ૦ [કે વિક્ખોડ, સર૦ હિં. વખોરના] વગોવવું; ખોડ કાઢવી નિંદા કરવી

વખોરો પું૦ [સર૦ વખાર] ટેબલ કે કબાટનું ખાનું (૨) પાનપેટી

વગ પું૦, સ્ત્રી૦ [પ્રા. વग्ग (સં. વર્ગ); સર૦ મ (અ. વકઝ ?)] જુઓ વગવસીલો (૨) પક્ષ; તરફેણ (૩) જગા, સવડ (૪) તક; અવસર [**–કરવો(–વી)**=તરફેણ કરવી, પક્ષ કરવો (૨) સગવડ–ગોઠવણ કરવી. **–ચાલવી, પહોંચવી, લાગવી**=વગની અસર થવી. **વગે કરવું, પાડવું**=ઠેકાણે પાડવું, યોગ્ય ઠેકાણે ગોઠવવું. **વગે પડવું**=અનુકૂળતા પ્રમાણે (૨) યુક્તિસર ગોઠવેલું. **વગે લગાડવું**=કોઈ પણ કામમા લેવું, કામમાં લગાડવું]

વગડવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાગવું] અવાજ કરવો

વગડાઉ વિ૦ ['વગડો' ઉપરથી] જંગલી

વગડો પું૦ [પ્રા વિગડ (સં વિકટ), સર૦ મ વગળ] જંગલ; વેરાન કે ઉજ્જડ પ્રદેશ રાન

વગદાપણું ન૦ વગદાં વીણવા તે

વગદાં ન૦બ૦વ૦ ફાફા. [**–કરવાં, વીણવાં**=ફાફા મારવા, નકામુ મથવું.]

વગર અ૦ [અ. વિગૈર, સર૦ મ.; હિં વગૈર] વિના. [**–આઢાની કોટડી**=કેદખાનું, જેલની કોટડી.] **૦મફતનું, ૦ફાંસુ** અ૦ ફાસુ;નકામું; મફતનુ

વગવસીલો પુ૦[વગ + વસીલો] વગ ને વસીલો મોટાની સાથેનો સંબંધ, તેની ઓથ ને કુમક

વગવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા. वग्ग (સં. वल्ग्)]ગતિ કરવી (૨) કૂદવું (૩) બહુ બોલવું; બકવું

વગસગ સ્ત્રી૦[વગ દ્વિર્ભાવ ?] વગવસીલો (૨) સમાવેશ થાય તેવી જગા; સગવડ

વગળ પુ૦, ન૦ [પ્રા. विगल (સં. વિકલ), સર૦ મ વગળ] રોગ (૨) ભ્રષ્ટતા, વર્ણસંકરતા (૩) કપટ. **૦વંશી** વિ૦ વર્ણસંકર

વગહાવું અ૦ ક્રિ૦ 'વગાડવું'નું કર્મણિ. **–વવું** સ૦ક્રિ૦ 'વગાડવું' 'વગડવું'નું પ્રેરક

વગાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાગવું] વગડે એમ કરવું, બજવવું (૨) વાગે – લાગે એમ કરવું

વગિયું, વગીલું વિ૦['વગ' ઉપરથી]ઓળખીતું; વગવાળું (૨) પક્ષપાત કરનારું (૩) ન૦ તરફદારી; પક્ષપાત

વગુ અ૦ [જુઓ વગ] જ્યે; બાજુ

વગૂતવું અ૦ક્રિ૦ [સ વિ+પ્રા. गुत्थ (સં. ગ્રથિત), સર૦ મ विगुतणें] ગૂંચવું; ગૂચાવું. **વગુતાવવું** સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

વગૂતું વિ૦ [વિ+પ્રા.गुत्त (સં ગોત્ર)] રખડેલ

વગેરે અ૦ [અ વગૈરહ; સર૦ મ વગૈરે–રા; હિં. વગૈરહ] અને બીજા; ઇત્યાદિ

વગો પું૦ [જુઓ વગ] લત્તો; ભાગ

વગોણું, –ણું ન૦, **–ણી** સ્ત્રી૦ ['વગોવવું' ઉપરથી] નિંદા; ફજેતી

વગોવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિગોવ (સં વિગોપય્) =ફજેત કરવું; કે સં. વિ+ગા, સર૦ હિં વિગોના] નિંદા કરવી, ફજેતી કરવી

વઘરણું ન૦ [સર૦ મ. વગડ,–ર] રાતી સાઠી જેવી ડાંગર (૨) [સર૦ મ વગળ (સં વિગલ્) કે વઘળ] ચણાભણ, બગદો

વઘરણું ન૦ [જુઓ વધરો] હરકત, વિઘ્ન

વધરો પુ૦ [સ. વિગ્રહ] ટંટો; અણબનાવ (૨) વિઘ્ન (૩) બગડવું કે સળવા માંડવું તે. [**–ઘાલવો**=કજિયો કરાવવો. **–નાખવો**=વિઘ્ન કરવું.]

વધળવું અ૦ક્રિ૦[સં. વિગલ્, સર૦ મ વઘળ્ણેં] ઝરવું

વઘાર પું૦ [સર૦ પ્રા. વગ્ઘારિઅ=વઘારેલું, સર૦ હિં. વઘારના; મ. વઘારણી] ઘી કે તેલમા મરચા, રાઈ, હિંગ વગેરે કકડાવી દાળ કઢી વગેરેમા છમકારવું તે (૨) [લા.] ભભરો, ઠુચકો; ઉશ્કેરણી [-કરવો = વધારવું -મૂકવો=ઉશ્કેરણી કરવી વધારી આપવું =નકામુ રાખી મૂકવું] ૦થી સ્ત્રી૦ હિંગ ૦વું સ૦ક્રિ૦ વધાર કરવો -રિયું વિ૦ વધ ર દીધેલું (૨) ન૦ એક અથાણું

વચ ન૦ [સં] વચન; બોલવું તે

વચ સ્ત્રી૦ [દે વિચ્ચ=મધ્ય; સર૦ હિં. વિચ] વચ્ચે હોવુ તે, મધ્યસ્થતા (૨) અ૦ + વચ્ચે

વચકલું ન૦ [જુઓ વચકાવુ] વાધો, વાકું

વચક(-કા)વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં.વિચકાના; મ વચકર્ણે, વિચકર્ણે (સં વ્યત્યય, પ્રા વચ્ચય અથવા સં વિ+ચક્)] માઠું લાગવુ, રિસાવું; છેડાવુ (૨) વચ્ચેથી છટકી જવુ

વચકળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વચકાવુ] નરમ કે ઓછું થવું (૨) ખસી કે સરી જવુ

વચકાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ વચકવુ

વચકું ન૦ [જુઓ વચકાવુ, સર૦ મ. વચકા, વિચકા] વિઘ્ન, વચકલું [વચકાં પડવાં= વાકા પડવા, વાધા પડવા] -કો પું૦ માઠું લાગવુ તે (૨) વાધો (૩) વહેમ

વચગાળો પુ૦ [વચ + ગાળો] વચ્ચેનો ભાગ

વચડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા. વિચ્ચિયા, સં વિચર્ચિકા] વલૂરવુ

વચન ન૦ [સં] વેણ, કથન, વાક્ય (૨)પ્રતિજ્ઞા, કોલ (૩) સંખ્યા (વ્યા). [-આપવું= કબૂલત આપવી, વિશ્વાસ આપવો -કાઢવું =બોલવુ (૨) પ્રતિજ્ઞા કરવી. -તોડવું= બોલીને ફરી જવુ; વચનનો ભગ કરવો -પાળવું=બોલ્યા પ્રમાણે વર્તવુ, પ્રતિજ્ઞા પાળવી -મારવું=મહેણું મારવું, કડવો બોલ કહેવો -લેવું=કબૂલાત લેવી, પ્રતિજ્ઞા કરાવવી.] -નિકા સ્ત્રી૦ અવતરણ; પ્રમાણ કે યુક્તિ તરીકે ટાંકેલું તે. -ની વિ૦ વચન પાળનાર; સત્યવાદી -નીય વિ૦ કહેવા કે બોલવા જેવુ (૨) નિંદ્ય (૩) ન૦ લોકાપવાદ; લાઘન ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ વચન ન પાળતુ

વચમાં અ૦ ['વચ' પરથી] વચ્ચે

વચરમાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ ચીમળાવુ,કરમાવુ] કરમાવુ; ચીમળાવુ [વચમાનું, મધ્યેનું

વચલું વિ૦ [જુઓ વચમા, સર૦ મ વચવચ]

વચવચ સ્ત્રી૦, -ચાટ પુ૦ [સં. વચ્] વચમા ઉદ્વતાઈથી બડબડવુ તે. -ચિયું વિ૦ [સર૦ મ. વચવચ્યા] વચવચાટ કરનાર [જવુ

વચળકવું અ૦ક્રિ૦ વચળવું, પકડમાથી સરકી

વચળવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિચલ, સર૦ મ વિચળ્ણેં, હિં વિચલના] હરકત નડવી,ભગાણ પડવું, કચવુ (૨) ચસકી જવુ, ખસવુ (૩) વ્યભિચારી થવું (૪) બગડી જવું (દૂધ ઇ૦નુ)

વચાળ સ્ત્રી૦,-ળું ન૦ [જુઓ વચ] વચ્ચેની ખાલી જગા (૨) બાકુ

વચાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વચડવુ] ખંજવાળવું

વચાળો પુ૦ ['વચ' ઉપરથી] જુઓ વચાલો

વચેટ વિ૦ [જુઓ વચ] વચલુ

વચ્ચે અ૦ [જુઓ વચ] વચમા -વચોવચ અ૦ બરાબર વચ્ચે

વચ્છ(-છ) પું૦, ન૦ [પ્રા. વચ્છ (સં વત્સ), સર૦ મ વછ,-ચ્છ] વાછરડુ

વચ્છ(-છ)નાગ પુ૦ [સં. વત્સનાભ, સર૦ મ. વચનાગ, હિં વછનાગ] એક ઝેરી કંદ

વછ સ્ત્રી૦ ['વસ્તુ' ઉપરથી, સર૦ હિં ,મ વસ્ત] વસ્તુ, ચીજ, જણસ (ચ) (૨) જુઓ વચ્છ

વછનાગ પુ૦ જુઓ વચ્છનાગ

વછિયાત પુ૦ [વછ કે વચ પરથી ? સર૦ મ વચ્છાત, વિછાયત(મ વિસાત?)] મોટા વેપારી તરફથી પરદેશ માલ ખરીદનાર કે વેચનાર આડતિયો. -તી વિ૦ વછિયાતને લગતુ

વછૂટવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ છૂટવુ] છૂટવુ (૨) છૂરીને ઊડવુ (૩) [સુ] જણવુ, છૂટો થવો

વછુટાવું અ૦ક્રિ૦ (ભાવે)

વછૂડું વિ૦ [જુઓ છૂડું] વિખૂટું, જુદુ પડેલું

વછેરી સ્ત્રી૦ [જુઓ વચ્છ; સર૦ હિં. વછેડા] નાની ઘોડી. -રું ન૦ ઘોડીનું બચ્ચુ. -રો

પું૦ નાનો ઘોડો (૨) વાછડો (તરતમાં બસી કરેલો) [ફાટફૂટ
વછો પું૦ [દે. વિચ્છોહ] વિયોગ (૨) ભેદ;
વછોડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ છોડવું] વળગેલું છૂટું કરવું, વછૂટે એમ કરવું
વછોયું વિ૦ [દે. વિચ્છોઅ્ય] વિખૂટું પડેલું
વજ સ્ત્રી૦; ન૦ [સં. વચા; સર૦ મ. વજ, હિં. વચ]·એક વનસ્પતિ
વજદ પું૦ [અ. વજ્દ] આનંદની મસ્તી
વજન ન૦ [અ. વજન; સર૦ હિં., મ.] ભાર (૨) તોલ (૩) [લા.] દબાણ; વગ (૪) મોભો; માન (૫) વિધેય વિ૦ (સુ.) ઓછું; થોડું. [-કરવું = તોલવું -પડવું = શેહ પડવી. -ભરવું = વજન લાદવું (૨) વજન સમાવવું.] ૦દાર વિ૦ વજનવાળું
વજરકઠા વિ૦ જરા ઘોળા – એવી જાતના (ઘઉં)
વજરબટું(-ટું) ન૦ [જુઓ બજરબટ્ટ, સર૦ હિં વજરવટ્ટૂ, મ વજરવટૂ (સિંહલ-મચરવટૂ)] સિલોન, મલબાર તરફ થતું એક ઝાડ અને તેનું બી (નજર ન લાગે તે માટે તેનાં બીની માળા છોકરાને ગળે બાંધે છે)
વજ્ઞા સ્ત્રી૦ [પ્રા વિજ્જા (સં. વિદ્યા)? કે અ. વજમ; સર૦ મ વજ = કાળજી; વ્યવસ્થા (સં. વાજ = બળ કે ઓજસ્] સમજ, બુદ્ધિ (૨) વૃત્તિ; વલણ (૩) [જુઓ વેજાં] ફાફાં
વજાડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વજ્જાવ (સં. વાદય્); સર૦ હિં વજાના; મ વજાવણે] વગાડવું. વજાવણહાર પું૦ + બજાવનાર
વજીકદાર વિ૦ (૨) પું૦ [વજીફો + દાર] વજીફાવાળો, જગીરદાર
વજીફો પું૦ [અ.] ઇનામમાં મળેલી જમીન
વજીર પું૦ [અ.] પ્રધાન (૨) શેતરંજનું એક મહોરું. -રાઈ(-ત), -રી સ્ત્રી૦, -રું ન૦ વજીરનો ઓધ્યો, કારકિર્દી કે અમલ
વજીરી સ્ત્રી૦ [હિં. વજરી] કોટનો કાંગરો
વજૂ ન૦ [અ.] (નિમાજ પઢતા પહેલા) હાથ, પગ, મોં વગેરે ધોવા તે (-કરવું)
વજૂદ ન૦ [અ.] ખરાપણું; વાસ્તવિકતા
વજે સ્ત્રી૦ [અ. વજ્હ] પહેલા ખ્યાલમાં હિસ્સો પાડીને લેવાતી મહેસૂલ; ગણોત. ૦વળતિયું ન૦ ભાડું જમે થાય અને વ્યાજ ખાતે મંડાય તેવી શરતવાળું ખાતું. ૦ચેરા પું૦બ૦વ૦ મહેસૂલ, ગણોત ને બીજા વેરા
વજેદાર સ્ત્રી૦ [ફા. વજહદાર] મગદળ જેડીની એક કસરત [ખૂબ કહણ, અભેદ્ય]
વજ્જર ન૦ + ઇંદ્રનું આયુધ – વજ્ર. [-જેવું = ભયંકર આઘાત થવો. -ની છાતી, -નું કાળજું = બીકની કે દુઃખની કશી લાગણી ન હોય એવી છાતી. -નું માથું = કઠણ; અસર ન થાય એવું.] ૦કાય વિ૦ વજ્ર જેવી કઠણ કાયાવાળું. ૦દંતી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ ૦પાત પું૦ વીજળીનું પડવું. ૦બાહુ વિ૦ વજ્ર જેવા બાહુવાળું. ૦મય વિ૦ કઠણ; કઠોર; દુર્ભેદ્ય. ૦લેપ પું૦ કદી ઊખડે નહિ તેવો લેપ, મસાલા ભેળવેલો તેવો ચૂનો કે તેનો લેપ (૨) વિ૦ તેના જેવું સખ્તજડ. -જૂધાત પું૦ [+ આઘાત] વજ્ર કે વીજળીનો આઘાત (૨) તેના જેવી અણધારી આફત. -જૂસન ન૦ [+ આસન] એક યોગાસન. -જૂંગ પું૦ [+ અંગ] (સ.) હનુમાન. -જૂકા સ્ત્રી૦ દીક્ષા શ્રુતિનો એક અવાંતર ભેદ. -જૂરી પું૦ (સ.) ઇંદ્ર
વટ પું૦ [સં.] વડ
વટ વિ૦ [દે. વટ્ટુ, અથવા સર૦ મ. વટ-ટ્ટ (कानडी-ओट्टु)] મુખ્ય, બધા માટેનું (૨) સ્ત્રી૦ [સં વૃત્તિ, પ્રાવટ્ટ] ટેક, પણ (૩) આગ્રહ (૪) મીરધાર કરવી તે (૫) મીરધાર થતી હોય તે બજાર. ઉદા૦ નાણાંવટ (૬) હોવાપણું એવો ભાવ બતાવતો પ્રત્યય ઉદા૦ ઘરવટ (૭) પું૦ રોફ [-પડવો = રોફ પડવો. -માં રહેવું, -રાખવો = રોફ રાખવો.]
વટક સ્ત્રી૦,પું૦ [દે. વટ્ટ, ૦ય = નુકસાન] ઉપરાઆણી, વધારાની રકમ (૨) નુકસાની, વળતર (૩) બદલો, વેર. [-વાળવી = વેર વાળવું]
વટકવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા. વટ્ટિઅ (સ વર્તિત,)

અથવા સર૦ મ વિટર્ણે, વિટકાળ્ર્ણે(સં. વિટ)] રીસમા ખસી જવું, હઠી જવું, વંકાવું

વટ-પૂર્ણિમા સ્ત્રી૦ [સં.] જેઠીપૂનમ

વટલ(-લા)વું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વટાળવુ]હલકી મનાતી જતિ કે ધર્મમા જવુ

વટલું વિ૦ [જુઓ વટકવુ અથવા સર૦ મ. વટલી (વટ્ટા ઉપરથી)] નરસુ ; પાજી

વટલોઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. વટલોઈ(પ્રા વટ્ટુલ, સં. વર્તુલ=પરથી ?) કે વર્ત+લોહ+ઇકા કે સર૦ મ વટલોઈ] તાંબડી

વટવટવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ. વટવટર્ણે=ટકટક કરવી] (કા) ખાઉં ખાઉં કરવું

વટવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા. વટ્ટ (સં વૃત્ત કે વર્તમન્), સર૦ મ વટવર્ણે] ઓળંગવું; પસાર કરવું (૨) અ૦ક્રિ૦ (વેળાનુ) પસાર થઈ જવું (૩) (પાણીનું) પાછુ હઠવુ, ઓસરવું (૪) નાસી જવુ

વટસાવિત્રી સ્ત્રી૦ [સં] જેઠ પૂર્ણિમાએ વડની નીચે જેની પૂજા કરાય છે તે દેવતા; તેનુ પર્વ

વટહુકમ પુ૦[વટ (દે. વટ્ટુ) + હુકમ, સર૦ મ. વટહુકૂમ] મુખ્ય કે સર્વને લાગુ પડતો હુકમ (૨) ખાસ સત્તાથી કાઢેલો તાત્કાલિક હુકમ, 'ઑર્ડિનન્સ' [ન૦ વટાવ

વટંતર વિ૦ [સર૦ વટાવવું] ધરેણિયાત (૨)

વટા(-ટે)ણું ન૦ [જુઓ વતરણું] ધૂળિયા પાટી ઉપર લખવાની લાકડાની કલમ

વટાણો પુ૦ [પ્રા. વટ્ટ (સં. વૃત્ત) + ઢાણા ? સર૦ મ વાટાણા] એ નામનો કઠોળનો દાણો. [વટાણા માપવા, વાવવા=નાસી જવુ]

વટાવ પુ૦ [વટાવવુ પરથી, સર૦ મ.] છૂટ; મુદ્દલમાથી કાઈ કારણથી જે ઓછું લેવાય અથવા કાપી અપાય તે(૨)મોટા સિક્કાનું પરચૂરણ લેતાં જે ઓછુ આવે તે (૩) વેચાણ ઉપરનું વળતર

વટાવવું સ૦ક્રિ૦[સં વટ્, સર૦ મ વટાવર્ણે]મોટા સિક્કાનું પરચૂરણ નાણું લેવું (૨) હૂંડી, નોટ વગેરેના નાણા કરવા (૩) [જુઓ વટવુ] પસાર કરવું, ઓળ ગવુ (૪) 'વટવું' તથા 'વાટવુ'નું પ્રેરક [(-ને) વટાવે એવું=-થી ચઢિયાતુ વટાવી ખાવું=છેતરી જવુ]

વટાવું અ૦ક્રિ૦ 'વટવું' તથા 'વાટવુ'નુ કર્મણિ

વટાળ, -ળો પું૦ [દે. વિટ્ટાલ, સર૦ મ. વિટાળ] વટલાવાપણું, અષ્ટતા

વટાળવું સ૦ક્રિ૦ [દે વિટ્ટાલ, સર૦ મ વિટારર્ણે, વિટાળ્ર્ણે, હિં વિટારના] વટલાવવું [વટાળે એવું=મોંમા થૂકે એવું, સરસાઈમા ચડે તેવું.]

વટાંતર અ૦ વટંતર; ગીરો (ભાલ)

વટિકા સ્ત્રી૦ [સં] ગોળી, વટી

વટિયું, વટી વિ૦ [જુઓ વટ] વટ-ટેકવાળું

વટીક અ૦ [સર૦ પ્રા વડિઅ (સં પતિત=સમાવિષ્ટ)] પણ, સુધ્ધા

વડુક પુ૦ [સ] બટુક, છોકરો

વડું ન૦ [પ્રા વટ્ટ (સં. વૃત્ત)] 'તેનો ધરો કે કામકાજ' એ અર્થમા નામને અતે લાગે છે. ઉદા૦ પ્રધાનવડુ

વડૂકાર, વડૂકો પું૦ [વડુ (વૃત્તિ) પરથી ?] ઢંગ, આવડ, અકલ (૨) વગે પાડવું તે

વટેણું ન૦ જુઓ વટાણુ

વટેમાર્ગુ પુ૦ [સં વાટ+માર્ગ, સર૦ મ. વાટમાર્ગી] મુસાફર

વટેશરી સ્ત્રી૦ ['વાટ' પરથી, સર૦ મ. વાટસારૂ =મુસાફર] વાટખર્ચ (૨) ભાથું

વડ પુ૦ [પ્રા. (સં. વટ), સર૦ મ , હિં] એક ઝાડ (૨) વિ૦ [દે વડ્ડ] વડું (સમાસમાં વપરાતુ રૂપ)

વડગૂંદો પુ૦ એક ઝાડ.

વડચકું ન૦ [સર૦ બચકું, ડચકુ] (કા.) બચકું

વડચિતરાઈ સ્ત્રી૦ [વડ+ચીતરવુ ?] શેખી

વડનગરા પુ૦ બ૦વ૦ ['વડનગર' એ ગામના નામ ઉપરથી] નાગરોની એ નામની જાતિના

વડપણ(-ણું) ન૦ ['વડુ' ઉપરથી; અપ. વડ્ડુપ્પણ] મોટાપણું [આગેવાન

વડભેરુ પુ૦ [વડો + ભેરુ] રમનારાની ટોળીનો

વડવા સ્ત્રી૦ [સં] ઘોડી [કૂટીને લબડતુ મૂળ

વડવાઈ સ્ત્રી૦ ['વડ' ઉપરથી]વડની ડાળમાથી

વડવાગ(-ગો)ળ સ્ત્રી૦, **વડવાગળું** ન૦[સર૦ વાગોળ, સર૦ મ વડવાઘૂળ] રાત્રે ઊડતું એક પક્ષી [રહેલો અગ્નિ

વડવાગ્નિ, વડવાનલ(-ળ) પું૦ [સં] સમુદ્રમાં

વડવીર પુ૦ [વડો+વીર] વડો-મોટો ભાઈ

વડવો પું૦ [દે. વડ્ડુ ઉપરથી] પૂર્વજ (૨) બાપ અથવા મોટો બાપ [બાપ
વડસસરો પું૦ [વહુ+સસરો] સાસુ કે સસરાનો
વડસાસુ સ્ત્રી૦ [વહુ+સાસુ] સાસુ કે સસરાની મા
વડહુથ્થ વિ૦ [વહુ+હાથ] બળવાન; મજબૂત (૨) મોટા હાથવાળો, આજાનબાહુ
વડાઈ સ્ત્રી૦ ['વહુ' પરથી, સર૦ હિં, મ. વડાઈ] મોટાઈ, કીર્તિ (૨) અભિમાન; પતરાજ
વડામઠું વિ૦[પ્રા. વડ (સં પટ)+અગર; સર૦ મ. વડાગરમીઠ] દરિયાકિનારે ખાડાઓમા પાણી સૂકવીને બનાવેલુ ગાગડાદાર (મીઠું)
વડારણ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. વઢર; મ. વડાર,–રી] ગોલી, ખવાસણ; રાણીની દાસી (૨) વિ૦ [જુઓ વિદારવું] વિ૦+વિદારનાર; મારનાર
વડાદરા પુ૦બ૦વ૦ એ નામથી ઓળખાતી બ્રાહ્મણની જાતિના
વડારો પું૦ [જુઓ વડું] વડાઈ–વડપણની વાત; શેખી [વડારા કરવા=વડાઈની વાતો કરવી, શેખી મારવી]
વડિયાઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ વડવો, વડી+આઈ] બાપ અથવા મોની મા [પ્રતિપક્ષી
વડિયું વિ૦ ['વડાઈ' ઉપરથી] પ્રતિસ્પર્ધી;
વડી સ્ત્રી૦ [દે; સર૦ હિં. બડી] ચોળાની દાળની એક બનાવટ. [–પાપડ વણ્ઠી જવાં =કામ બગડી જવું (હાથે) વડીઓ ભૂકી છે?=હાથ કેમ હલાવાતો નથી?]
વડીલ વિ૦ [દે. વડ્ડિલ, વડ, સર૦ મ. (સં. વૃદ્ધ)] (કુટુંબમા) પૂજ્ય; મોટું; મુરબ્બી (૨) પું૦ તેવો માણસ (૩) પૂર્વજ. –લોપાર્જિત વિ૦ [+ઉપાર્જિત] બાપદાદાએ રળેલુ
વડું વિ૦ [દે. વડ્ડુ, અથવા પ્રા વડ્ઢ (સ વૃદ્ધ); સર૦ મ વડા, હિં. વડા] મોટું (સમાસમાં 'વડ' રૂપ, જેમ કે વડસાસુ) (૨) ન૦ [પ્રા. વડગ (સં. વટક)] અડદની દાળની એક વાની (૩) [પ્રા. વડ, પઢ (સં. પટ)] પડના અર્થમા સંખ્યાવાચક શબ્દને લાગે છે. ઉદા૦ એકવડું, બેવડું, તેવડું ઇ૦ (૪) કદ (પડ) બતાવવાના અર્થમાં આ, જે, કે, તે વગેરે સર્વનામોને લાગે છે. ઉદા૦ આવડું, એવડું, જેવડું, કેવડું ઇ૦
વડે અ૦ [જુઓ વતે] વતી; થી
વડેરું વિ૦ [દે. વડ્ડુ] વડીલ, મોટું
વઢકણ(–ણું), **વઢકારું** વિ૦['વઢવું' ઉપરથી] કજિયાખોર
વઢવાડ સ્ત્રી૦ ['વઢવું' ઉપરથી] કજિયો; તકરાર; લડાઈ. –ડિયું વિ૦ વઢકણ
વઢવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વિહડ (સં. વિઘટય્) પરથી ?] તકરાર કરવી (૨) મારામારી કરવી (૩) સ૦ક્રિ૦ ઠપકો આપવો. [વઢી પડવું = તકરાર કે ટંટો થઈ જવો; લડવું.]
વઢવેડ સ્ત્રી૦ જુઓ વઢવાડ [વઢવું તે
વઢાવઢ(–ઢી) સ્ત્રી૦ ['વઢવું' ઉપરથી]સામસામું
વઢાવું અ૦ક્રિ૦,–વવું સ૦ક્રિ૦'વઢવું' 'વાઢવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [એક જાતની (ભેંસ)
વઢિયારી વિ૦ સ્ત્રી૦ વઢિયાર તરફની–સરસ
વણ (ણ,) ન૦ [દે. વઉણી; સર૦ પ્રા. વણી, હિં. બન=કપાસનો છોડ] કપાસ, કપાસનો છોડ કે કપાસનુ ખેતર (૨) અ૦ [સં. વિના] (પ.) વિના
વણકર પું૦ ['વણવું' ઉપરથી] વણવાનો ધંધો કરનાર. –રી સ્ત્રી૦ વણવાની મજૂરી
વણછો પું૦ [સ. પર્ણછાયા; સર૦ પડછો] ઝાડની છાયા (નીચેના રોપ પરની)
વણજ પું૦ [પ્રા. વણિજ(સં. વાણિજ્ય)] વેપાર; ધંધો (૨) સ્ત્રી૦ વેપારની વસ્તુ; 'કોમોડિટી'
વણજાર સ્ત્રી૦ ['વણજ'+હાર કે કાર, સર૦ હિં. બનજારા; મ. વણજારા] વણજારાની પોઠ કે કાફલો –રી સ્ત્રી૦ વણજારાની સ્ત્રી. –રું ન૦ વણજારાનો ધંધો. –રો પું૦ બળદોની પીઠ ઉપર માલ ભરી દેશપરદેશ લઈ જનાર વેપારી
વણતર ન૦ ['વણવું' ઉપરથી] વણવું તે (૨) વણાટ, પોત; કુમાશ
વણપરો પું૦ (કા) વાપર, ઉપયોગ
વણલોભી વિ૦ [વણ(વિના)+લોભ] લોભરહિત
વણવું સ૦ક્રિ૦ [દે. વુણણ, હિં. બુનના; મ. વિણર્ણે (સં. વે)] આમળવું; ભાગવું (દોરડું)

(૨) સાળ વડે કપડું બનાવવું (૩) વેલણ વડે રોટલી વગેરે કરવું (૪) પાટિયા ઉપર લોટ મસળીને (સેવો) પાડવી (૫) [લા.] કામમાં કેળવવું, પલોટવું (૬) [સુ.] વીણવું. [વણી નાખવું = નાશ કરવું; પાયમાલ કરવું વણીને કહેવું, મૂકવું = અતિશયોક્તિ કરવી (૨) અટકળે કહેવું]

વણસવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિનશ્; સર૦ હિં. વિનશના] બગડવું, ખરાબ થવું (૨) નાશ પામવું

વણસાદ પુ૦ ['વણસવું' ઉપરથી] બગાડ; નાશ ૦વું સ૦ક્રિ૦ 'વણસવું'નું પ્રેરક

વણસિયું ન૦ વરખડાનું તેલ

વણાઈ સ્ત્રી૦ ['વણવું' ઉપરથી] વણવાનું મહેનતાણું (૨) વણવાની રીત

વણાટ પુ૦ ['વણવું' ઉપરથી] વણતર, કુમાશ; ચોત. ૦કામ ન૦ વણવાનું કામ

વણારસી વિ૦ [પ્રા વાણારસી (અપ વણરસિ), સં વારાણસી] બનારસી (સાડી) [સુ]

વણિક પુ૦ [સં.] વાણિયો (૨) વેપારી ૦પુત્ર પું૦ વાણિયાનો દીકરો, વાણિયો ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ જુઓ વાણિયાવિદ્યા (૨) વેપાર વડે આજીવિકા ચલાવવી તે [ચોપગુ પ્રાણી

વણિય(–યે)૨ (વ') ન૦[પ્રા. વણયર ?]એક નાનું

વત(૦૨)ડવું સ૦ક્રિ૦ [વિ + તોડવું (સં. વિ + તુડ્)] નખથી ખણવું કે ફાડી નાખવું

-વત્ [સં] નામને લાગતા '–ની પેઠે, –ની જેમ' અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ આત્મવત્ (૨) ['વાન'નું મૂળ સં. રૂપ. સ્ત્રી૦ વતી] નામને લાગતા 'વાળું' અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ ફૂલવત્

વતન ન૦ [અ] મૂળ ગામ કે દેશ (૨) ઇનામ દાખલ સરકાર તરફથી મળેલી જાગીર (૩) ૦મીનલગીરની ઊપજ ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ જાગીરદાર. ૦દારી સ્ત્રી૦ જાગીરદારી ૦પરસ્તી સ્ત્રી૦ [ફા.] સ્વદેશાભિમાન, સ્વદેશપ્રેમ. ૦વાડી સ્ત્રી૦ સ્થાવર મિલકત (સુ.) –ની વિ૦ (૨) પું૦ મૂળ રહીશ

વતરડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વતડવું

વતરણું ન૦ [સં. વેત્ર = બરુ–નેતર ઉપરથી ? કે વતડવું ઉપરથી ?] કલમ; વટાણું

વતરેક અ૦ + [સં. વ્યતિરેક] વતરોગ જુઓ (૨) પું૦ વ્યતિરેક, ભેદ; અભાવ

વતરોગ(–ગે) અ૦ [જુઓ વતરેક] વિના, વગર

વતારો પું૦ [જુઓ વૈતરૂ] વૈતરો, મજૂર

વતાડવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિતાડવું

વતાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વિતાડવું] પજવવું (૨) છેડવું (૩) [ઉ ગુ] બતાવવું

વતી અ૦ [જુઓ વતે] વડે (૨) [સર૦ મ. વતી, વતીને] માટે, બદલે (૩) વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] (જુઓ 'વત્'ના) ઉદા૦ 'લાવણ્યવતી'

વતીઅણ ન૦ જુઓ વતેસર [-તિયું

વતીપાત પુ૦, –તિયું વિ૦ જુઓ વ્યતીપાત,

વતું ન૦ [સં. વપુ ઉપરથી] હકીકત

વતે અ૦ [સં વૃત્તે] વડે; થી

વતેસર વિ૦['વિસ્તાર' પરથી, સર૦ હિં. વતંગડ] વિસ્તારવાળું (૨) ન૦ નકામું લંબાણ, ટાયલું

વત્તું વિ૦ [વધતુ] વધારે [વિના, વતરેક

વત્રેક વિ૦ [સં વ્યતિરેક] + શ્રેષ્ઠ (૨) અ૦

વત્સ પુ૦, ન૦ [સં.] બાળક (૨) ન૦ વાછરડું

વત્સર પુ૦ [સં.] વર્ષ [શાલ, ઉદયન

વત્સરાજ પુ૦[સં](ઋ) અર્જુનથી પચીસમો

વત્સલ વિ૦ [સ] માયાળુ, સ્નેહાળ ૦તા સ્ત્રી૦ વાત્સલ્ય

વત્સા સ્ત્રી૦ [સ] પુત્રી

વદ(–ઘ) (૬,)અ૦ [જુઓ વદિ, સર૦ મ વદ્ય] કૃષ્ણપક્ષમાં (૨) સ્ત્રી૦ કૃષ્ણપક્ષ

વદતો૦વ્યાઘાત પું૦ [સં] પોતે બોલેલી વાતથી વિરુદ્ધ બોલવું તે, એક તર્કદોષ

વદન ન૦ [સં] મુખ [મજૂર થવું

વદવું સ૦ક્રિ૦ [સં વદ્] બોલવું (૨) અ૦ક્રિ૦

વદા સ્ત્રી૦ જુઓ વિદાય (સુ.)

વદાડ(–ર) પુ૦ જુઓ વાયદો

વદાય વિ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [અ વદામ] જુઓ વિદાય ૦ગીરી સ્ત્રી૦ જુઓ વિદાયગીરી

વદિ અ૦ [સં] કૃષ્ણપક્ષમાં, વદ

વદિતા સ્ત્રી૦ [સં વદ્] + સૂર, અવાજ

વદી(–ઘા) સ્ત્રી૦ [સં. વૃદ્ધિ] વધ, સરવાળા કે ગુણાકારમાં, એકમ દશક વ૦ કોઈ એક સ્થાનના સરવાળા કે ગુણાકારની આવેલી

રકમમાથી એકમનો આંકડો રાખી બાકીના સ્થાનના અંક આગળના સ્થાનની રકમમા ઉત્તરોત્તર ઉમેરવામાં આવે છે તે (ગ.)

વધ અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ વદ

વધા સ્ત્રી૦ જુઓ વદી [પાંખંડ; કપટ

વધાન ન૦ [સં વદાન્ય = વાક્‌પટુ પરથી ?]

વધ પુ૦ [સં] કાપીને મારી નાખવું તે (૨) 'મલ્ટિપલ' (ગ.) [વસ્તુ ઓછું થવું તે

વધ (ધ,) સ્ત્રી૦ [સં વૃદ્ધિ] વધારો. **૦ઘટ** સ્ત્રી૦ વધારાવળ સ્ત્રી૦ [સં. વધ્રિ કે વધ્ર ઉપરથી] વૃષણનો એક રોગ

વધવું અ૦ ક્રિ૦ [સં. વૃધ્ (પ્રા. વડ્ઢ), હિં. વઢના; મ. વધર્ણે] સંખ્યા, કદ, માપ, ગુણ, કશામા પણ વધારો થવો, મોટા થવું (૨) બચવું; બાકી રહેવું (૩) આગળ જવું; ટપવું; પ્રગતિ કરવી. [**વાત વધી જવી, પડવી** = કજિયો કે મારામારી ઉપર આવવું.]

વધાઈ (-મણી) સ્ત્રી૦ [પ્રા. વદ્ધાવણ (સં. વર્ધાપન), સર૦ હિં. વધાઈ; મ. વરધાવા] ખુશીના સમાચાર (૨) ખુશખબર લાવનારને અપાતી ભેટ

વધામણું ન૦ [જુઓ વધાઈ] મંગળકાર્ય નિમિત્તે માતાનું પૂજન (૨) વધામણી

વધારણ વિ૦ ['વધારવું' ઉપરથી] વધારનારું (૫.)

વધારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વદ્ધાર(સં વર્ધય્), સર૦ મ. વધારણે] વધારો કરવો, ઉમેરવું (૨) વિસ્તારવું (૩) બચત કરવી; બાકી રાખવું

વધારે વિ૦ [જુઓ વધારવું] અધિક; વિશેષ. **૦પડતું** વિ૦ જોઈએ કે ઘટે તેથી વધારે (માત્રા, કદ, મર્યાદા વગેરેથી)

વધારો પું૦ [જુઓ વધારવું, વધવું, સર૦ મ. વધારા] ઉમેરો; વૃદ્ધિ (૨) નફો (૩) બાકી; સિલક (૪) સાધણ, પુરવણી (૫) વર્તમાનપત્રનો વધારા તરીકે કાઢેલો અંક [**વધારાનું** = વિશેષ – વધુ એવું (૨) નકામું ફાજલ]

વધાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વધાઈ] ભક્તિથી અર્પવા આશીર્વાદ દેતાં ફૂલ ચોખા નાખવા (૨) હર્ષભેર આવકાર આપવો

વધાવો પુ૦ ['વધાવવું' ઉપરથી] વધાવવાની સામગ્રી (૨) એકી (દાણા ગણતા) (૩) વર કે કન્યાને મોકલવાની ભેટ

વધુ વિ૦ [સં. વૃદ્ધ પરથી] વધારે. **૦પડતું** વિ૦ વધારેપડતુ. **-ધૂ કું** વિ૦ વધારેપડતું; વધારાનું

વધૂ સ્ત્રી૦[સ.]વહુ,જુવાન પત્ની(૨)છોકરાની વહુ

વધેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વર્ધ્] બલિદાન આપવું (૨) ફોડવું (૩) કાપવુ [માણસ

વધૈયો પું૦['વધાવવું' ઉપરથી]વધામણી ખાનારો

વધ્ય વિ૦ [સં] વધ કરવા યોગ્ય

વન ન૦ [સ.] જંગલ [**-કરવું** = રખડતુ -ઘરબાર વિનાનું કરવું. **-થવું** = રખડતું -ઘરબાર વિનાના થવું] **૦કવિતા** સ્ત્રી૦ વન્ય અને ગ્રામ્ય જીવન વિષેની કવિતા, ગોપકાવ્ય, 'પેસ્ટોરલ'. **૦કૂળ** ન૦ વલ્કલ. **૦કોકિલ** પું૦ એક પંખી. **૦ચર** વિ૦ વનમા રહેનારું; જંગલી (૨) પુ૦ તેવું માણસ કે પ્રાણી (૩) વાઘરો. **૦જ્યોત્સ્ના, ૦જ્યોત્સ્ની** સ્ત્રી૦ જૂઈ જેવી એક વેલ. **૦દેવતા** પું૦ બ૦વ૦, સ્ત્રી૦; **૦દેવી** સ્ત્રી૦ વનની અધિષ્ઠાતા દેવ કે દેવી. **૦પક્વ** વિ૦ વનમા પાકેલું. **૦પુષ્પ** ન૦ વનમાં થતુ -રાની પુષ્પ. **૦પ્રિયા** સ્ત્રી૦ કોયલ. **૦ભોજન** ન૦ ગામ બહાર રમ્ય જગાએ કરેલી ઉજણી **૦માલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ વનના ફૂલની માળા (૨) ઘૂંટણ લગી પહોંચે તેવો ફૂલનો હાર (શ્રીકૃષ્ણનો). **૦માલી(-ળી)** પુ૦ (સં.) શ્રીકૃષ્ણ **૦રાઈ** સ્ત્રી૦ જુઓ વનરાજી **૦રાજ** પું૦ સિંહ. **૦રાજિ(-જી)** સ્ત્રી૦ ઝાડોની લાબી હાર (૨) લાબો જંગલનો પ્રદેશ (૩) જંગલમાનો પગરસ્તો. **૦લતા** સ્ત્રી૦ એક જંગલી વેલ **૦વાસ** પુ૦ વનમા વસવું તે (-કરવો). **૦વાસી** વિ૦ વનમા વસનારું. **૦વેલી** સ્ત્રી૦ જંગલી વેલ (૨) અપદ્યાગદ્યની એક નવી રચના **૦શ્રી** સ્ત્રી૦ જંગલની શોભા. **૦સ્થલી(-ળી)** સ્ત્રી૦ અરણ્યનો પ્રદેશ

વનરડો પુ૦ [જુઓ વનારવું] (કા) દુઃખ; વિટબણા (૨) બગાડો (૩) ઝપડો; વાઢ; વાવો (૪) ફજેતો [વડવાગળું

વનવાગળું ન૦, **વનવાગોળ** સ્ત્રી૦ જુઓ

વનસરાહ ન૦ એક પંખી

વનસ્પતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઝાડ, છોડ વગેરે. ૦ઘી ન૦ વનસ્પતિ (તેલીબિયા)ના તેલનો રાસાયણિક પ્રક્રિયાથી વોઈ-ઠારીને બનાવાતો ઘી જેવો પદાર્થ. ૦નાથ પુ૦ ચંદ્ર. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ 'બૉટની'

વનળા સ્ત્રી૦ [સં. વ્યંડલા કે બૃહન્નલા] બાયડા કે લીજડા જેવી સ્ત્રી (ઉ. ગુ)

વના સ્ત્રી૦ જુઓ વનિતા (૨) અ૦ [જુઓ વિના] સિવાય

વનારવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વન્ = કાપવું] (કા) કાપવું; વનિકા સ્ત્રી૦ [સં] ઉપવન, નાનકડું વન

વનિતા સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી ૦વિશ્રામ પુ૦ સ્ત્રીઓને શિક્ષણ આપવાની સરથાનું એક નામ

વનું વિ૦ [વિના + નું] 'વિનાનું' એવા અર્થમાં નામને લાગે છે (ઉદા૦ જ્ઞાનવનું)

વનેખા પું૰ બ૦ વ૦ [સં. વન્ ઉપરથી] પીડા; મુશ્કેલી; વખા

વનેચર વિ૦ (૨) પું૰ [સં] વનચર; જંગલી

વનેરુ વિ૦ [સર૦ મ વાનર્યા (મ વાન્યેરુ = વાંદરા)] રખડેલ, જંગલી

વનૈવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ વનારવું] બગાડી નાખવું

વનૈડો પુ૦ કાર્ય બગડે એવી મુશ્કેલી, વનરડો

વનો પુ૦ [સં વિનય] + વિવેક (૨) [જુઓ બનો] + વર કે અણવર

વન્ય વિ૦ [સં] જંગલનું

વન્સ મોર પુ૦ [ઇ] 'એક વાર ફરીથી' એવા અર્થનો નાટકી હર્ષોદ્ગાર

વપત સ્ત્રી૦ જુઓ વિપત્તિ

વપન ન૦ [સં.] વાળ કપાવવા કે મુંડાવત

વપરાટ પુ૦ ['વપરાવું' ઉપરથી] વપરાશ

વપરાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વ્યાપૃ] 'વાપરવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

વપરાશ સ્ત્રી૦ [વપરાવું પરથી] વાપર, ઉપયોગ

વપલો પુ૦ [સર૦ વેપલો] કૌતુક

વપા સ્ત્રી૦ [સં] ચરબી, મેદ

વપુ ન૦ [સં] શરીર

વફા સ્ત્રી૦ [અ.] વચનને વળગી રહેવું તે, પ્રમાણિકપણું (૨) ભક્તિ, શ્રદ્ધા, વિશ્વાસ ૦ઈ સ્ત્રી૦ વફાદારી. ૦દાર વિ૦ વચનને વળગી રહેનારું (૨) વિશ્વાસુ (૩) સ્વામીભક્ત ૦દારી સ્ત્રી૦ વચનને વળગી રહેવું તે (૨) સ્વામીભક્તિ (૩) નિષ્ઠા (૪) રાજભક્તિ

વફાત સ્ત્રી૦ [અ.] મૃત્યુ (જુઓ બારે વફાત)

વબાલ સ્ત્રી૦ [અ.] મુસીબત, આફત

વભૂટ(-ઠ)ણ ન૦ [પ્રા. વૂઢ(સ વ્યૂઢ) = વહન કરેલું ઉપરથી ? કે સં. વિ + વુધ્ = વેઠવું - અનુભવવું ઉપરથી ?] પીડા, આપદા

વૈષ્ણો પુ૦ [જુઓ વૈષ્ણવ] સાહેબી (૨) મર્યાદા, અદબ (૩) પ્રતિષ્ઠા; વજન

વમન ન૦ [સં] ઊલટી [ઓકી કાઢવું

વમવું સ૦ક્રિ૦ [સ. વમ્; સર૦ મ. વમર્ણે]

વમળ ન૦ [સં. વિભ્રમ ? સર૦ હિં મૅંવર] વહેતા પાણીમા થતુ ફૂંડાળુ - ભમરો

વમાસણ જુઓ વિમાસણ.-વું જુઓ વિમાસવું

વમિ(-મી) સ્ત્રી૦ [સં] વમન, ઊલટી

વમેલ(-લું) વિ૦ ['વમવું' ઉપરથી] ઓકી કાઢેલું (૨) સન્માર્ગથી ભ્રષ્ટ થયેલું

વય ન૦, સ્ત્રી૦ [સં] ઉમ્મર [-થવી = ઉમર થવી, વૃદ્ધાવસ્થા આવવી -માં આવવું = ઉમર લાયક થવુ, જુવાનીમા આવવુ]

વયણ ન૦ [પ્રા, જુઓ વચન] + બોલ

વયસ્ક વિ૦ [સર૦ મ] વયમા આવેલુ

વયસ્ય પુ૦ [સ] મિત્ર -સ્યા સ્ત્રી૦ સખી

વયાતીત વિ૦ [વય + અતીત] ઘરડુ, વૃદ્ધ

વયોવૃદ્ધ વિ૦ [સં] ઘરડુ, વડીલ

વર વિ૦ [સં] ઉત્તમ (૨) પુ૦ વરરાજા (૩) પતિ (૪) વરદાન (૫) નામને લાગતા 'શ્રેષ્ઠ, ઉત્તમ' એવો અર્થ થાય ઉદા૦ પંડિતવર. [-તોરણે આવવો = વર ચોરી આગળ આવી પહોચવો (૨) [લા.] બહુ ઉતાવળ હોવી] ૦કન્યા ન૦બ૦વ૦ પરણનાર પુરુષ ને સ્ત્રી

વરક(-ખ) પુ૦ [અ, સર૦ મ વરખ, હિં.] સોનાચાંદીનુ છેક પાતળુ પતરુ

વરખ પુ૦ જુઓ વરક (૨) [સ વર્ષ] વર્ષ (૩) સ્ત્રી૦ [સં વૃષભ] વૃષભ રાશિ

વરખડી સ્ત્રી૦, -ડો પુ૦ એક ઝાડ

વરખવું અ૦ક્રિ૦ + જુઓ વરસવુ

વરખાસન ન૦ + જુઓ વર્ષાસન

વરખી હરતાળ સ્ત્રી૦ [વરખી (પ્રા. વરક્ખ, વરક્ખા, હિં. વરકી)+હરતાળ] પીળી હરતાલ

વરઘેડિ(-રિ)યો પું૦ [જુઓ વરઘેર] વરને ઘેરવા જતી ટોળીમાંનો માણસ

વરઘેર સ્ત્રી૦ [વર + ઘેરવું] કન્યાપક્ષ તરફથી વરને સામે તેડવા જતા થોડા લોક (જે દાપું પડાવવા જનને રોકી રાખે છે)

વરઘેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ [વર + ઘેલું] પતિપ્રેમમાં ઘેલી બનેલી

વરઘોડો પું૦ [વર + ઘોડો, સર૦ મ] પરણવા જતા વરની સવારી (૨) [લા.] ફજેતી. [વરઘોડાની વાડી = ક્ષણિક, ખોટા દમામવાળું. વરઘોડો કરવો = ફજેતી કરવી. -કાઢવો = વરચડાવો કરવો (૨) ફજેતી કરવી -ચડવો = વરને લઈ જતુ સાજ નીકળવું -નીકળવો = વરઘોડો ચડવો (૨) ફજેતી થવી. વરઘોડે ચઢવું = ફજેત થવું] -ડિયાં ન૦ બ૦ વ૦ નવદંપતી [ચ] (૨) લગ્નના વરઘોડામાં જતા બાળકો (૩) નાસ્તો કરવા વર જોડે જતાં જનનાં છોકરા [નીકળવું

વરચડાવો પું૦ [વર + ચડવું] વરનું પરણવા

વરચવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વિ + રુચ્] કંટાળવું

વરચસ પું૦ [સં વર્ચસ્] ઠપકો આપનારને ઓશિયાળું કરવા રીસમાં અને જુસ્સામાં કંઈ કરવું તે

વરજવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વર્જવું] તજવું

વરજંગ પું૦ [કે વડુ કે સ. વર + જંગ] + મોટી લડાઈ-જંગ

વરજોગ વિ૦સ્ત્રી૦ [વર + યોગ્ય] પરણવા લાયક

વરજોર સ્ત્રી૦ જુઓ વરઘેર (સુ)

વરજોરો પું૦ [સર૦ હિં વરજોરન (વર + જોરના જોડવું) = વરકન્યાના પાલવ બાંધવા; વિવાહ] ઉચાટ; ફિકર (૨) ફજેતી

વરટ પું૦ [સ્ત્ર] હંસ ૦પતિ પુ૦ હંસોનો નાયક. -ટા સ્ત્રી૦ હંસણી. -ટાપતિ પું૦ હંસણીઓનો સ્વામી

વરડ (વ') પું૦ વેઢ, ચીરો (સુ)

વરડવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ વતડવું] ઉઝરડવું (૨) [જુઓ વરાડ] વર્ગ પાડવા

વરડુ (વ') ન૦ [પ્રા વરહાડ (સં. નિર્મ્ર) ફણ્ઓ નીકળવો] વ્યંજન સાથે જોડાતુ ઉ-ઊકારનુ (ુ, ૂ) આવુ ચિહ્ન

વરડું (વ') ન૦ [જુઓ વરડુ] વેઢું; ફૂટેલો-ઊગેલો કઠોળનો દાણો

વરણ પુ૦ [જુઓ વર્ણ] અક્ષર (૨) રંગ (૩) સ્ત્રી૦ જાતિ; નાત (૪) [લા.] ગણતી, લેખું (૫) ન૦ [સં] વરુ તે (૬) [સં. વારુણ] પાણી [ચૂનાની દીવાલ

વરણાઈ, વરણી સ્ત્રી૦ પાઘળ બાંધેલી ઈંટ-

વરણાગત, વરણી સ્ત્રી૦ જુઓ વરણાગી

વરણાગી સ્ત્રી૦ [જુઓ વરણ] ટાપટીપ, છેલાઈ; ભપકો. -ગિયું વિ૦ વરણાગી કરનારું

વરણાગું વિ૦ મોહિત, છકવાળું

વરણાવરણી સ્ત્રી૦ ['વરણ' ઉપરથી] ન્યાતજાતના ભેદ, પાર વગરની વરણો-નાતો પેટાનાતો હોવી તે

વરણાવું અ૦ક્રિ૦ ['વરણ'=રંગ] પીળું થવું; પાકવા ઉપર આવવું ઉદા૦ કેરીઓ વરણાઈ છે

વરણી સ્ત્રી૦ જુઓ વરણાઈ; વરણાગત

વર(-રુ)ણી સ્ત્રી૦ [સં વરણ = વરવુ તે ઉપરથી] ક્રિયાકર્મ કરાવવા બ્રાહ્મણને પસંદ કરી તેનું પૂજન કરવુ તે (૨) પસંદગી (૩) [લા.] ગણતી, લેખુ (૪) ન૦ [સં. વારુણ] પાણી

વરણો પું૦ [સં વરુણ] એક વનસ્પતિ; વાયવરણો (૨) ન૦ [સં વરણ = વરવુ તે-ઉપરથી ?] + વ્રત; બાધા, નિયમ

વરત પું૦,સ્ત્રી૦ [પ્રા વરત્તા (સં વરત્રા), સર૦ હિં વરત] ઢોર બેંચવાનો દોર (૨) સ્ત્રી૦ [સં વૃત્તિ ?] ઢોરની ચરાઈ

વરતણિયો પું૦ [પ્રા વત્તણ(સં વર્તન) = વેતન; આજીવિકા] રાવણિયો; ગામનો રખવાળ (૨) ચોરી શોધી આપનાર, પગી (૩) ભોમિયો; વળાવો [બળોતિયું

વરતલો પુ૦ [સં. વર્તિત = બદલેલું] કાપલો;

વરતવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વર્તવું] ચાલવું (૨) બનવું; થવું (૩) સ૦ક્રિ૦ પારખવું; ઓળખવું (૪) પ્રાપ્ત થવું (૫) [સર૦ હિં. બરતના] રીત આપવી. ઉદા૦ બહેનને કંઈ વરત્યા નહીં

વરતારો પું० ['વરતવું' ઉપરથી] ભવિષ્યકથન (૨) જોષી [-કાઢવો, જોવો = ભવિષ્ય ભાખવું; જોશ જોવા] [નો જાતિ

વરતિક(-યો) પુ० [વરત = મત પરથી] શ્રાવકો-

વરતું વિ० [જુઓ વર] + શ્રેષ્ઠ

વરદ વિ०, -દા વિ०સ્ત્રી० [સં] વરદાન દેનાર, કૃપાળુ

વરદાન ન० [સં.] દેવદેવી કે સંતે પ્રસન્ન થઈ આશા પૂરી પાડવા આપેલું વચન

વરદાયી -યક, વિ० [સં] જુઓ વરદ

વરદી સ્ત્રી० [જ વરદી ઉપરથી, સર૦ મ] ખબર, કહેણ (૨) હુકમ [-આપવી = સૂચના કે હુકમ આપવો (૨) હુકમ પાળ્યાની જાણ કરવી -કરવી, પહોંચાડવી = જાણ કરવી -માગવી = રજા માગવી, હુકમ માગવો]

વરધ સ્ત્રી० [સ. વૃદ્ધિ] (પ્રાયઃ લગ્નના) મુહૂર્તની આડે રહેલા દિવસોમાનો દરેક (૨) લગ્નપૂર્વની એક મંગળ વિધિ. [-ભરવી = લગ્નને દિવસે ગોત્રજ પૂજા માટે બેડામા પાણી લાવવું]

વરધસાંકળી સ્ત્રી० [વૃદ્ધિ + સાકળી] જેના છોકરા જીવતા ન હોય તે સ્ત્રી પોતાના નવા અવતરેલા બાળકના ગળામા, જેનુ એક પણ બાળક ન મરી ગયું હોય તેવી સ્ત્રી પાસેથી લઈને બાંધે છે તે સાકળી

વરધસુંવાળું ન० જુઓ વૃદ્ધિસૂતક

વરપક્ષ પું० [વર + પક્ષ] વરના સગાવહાલા

વરમ પુ० [અ] સોનું

વરમાળ(-ળા) સ્ત્રી० [વર + માળા] સ્વયંવરમા કન્યા પસંદ કરેલા વરને પહેરાવે છે તે માળા (૨) પરણતી વખતે વરકન્યાના કંઠમા નંખાતી સૂતરની માળા

વરરાજા પુ० [વર + રાજા] પરણવા જતો વર

વરવધૂ(-હુ) ન० બ०વ० [સં.] વર અને વહુ, પતિપત્ની

વરવું સ०ક્રિ० [પ્રા વર (સં વૃ)] વરણી કરવી [જુઓ વરણી ૧] (૨) વર તરીકે પસંદ કરવુ, પરણવું (૩) પસદ કરવુ (૪) અ०ક્રિ० [સં વ્યાપૃ] ખપવુ, વપરાવુ, ખર્ચાવું

વરવું વિ० [પ્રા. વિરૂવ (સં વિરુપ)] બેડોળ (૨) નરસુ, નઠારુ. -વરાક, -વચાક (ચ) વિ० બૂરું વરવુ

વરવેશ વિ० [સં] કીમતી પોશાકવાળું, ધનાઢ્ય

વરશી(-સી) સ્ત્રી० [સં વર્ષ; સર૦ હિં વરસી] મરનારની પહેલી વાર્ષિક તિથિએ કરવામા આવતી ક્રિયા. [-બાળવી = વરસી કરવી. (વિવાહની) વરશી થવી = શુભને બદલે અશુભ થવું]

વરષાશન ન० [સર૦ મ. વર્ષાશન] જુઓ વર્ષાસન

વરસ ન० [સર૦ દે વિરસ, પ્રા. વરિસ] જુઓ વર્ષ. [-ફૂતરાને નાખવાં = વરસો-આયુષ વેડફવું, મૂરખ રહેવું, જીવન એળે જવુ. -થવાં = ઘડપણ આવવુ] -ગાંઠ સ્ત્રી० [સર૦ મ, હિ વરસગાઠ] જન્મદિવસ -દહાડો પું० વરસ જેટલો સમય. [વરસ દહાડાનો દહાડો = વરસમા એક વાર આવતો દુર્લભ દિવસ] -વધોટ (કા), -વધેાળ (ચ) ન० આશરે એક વર્ષ જેટલી મુદત

વરસવું અ०ક્રિ० [પ્રા વરિસ (સ. વૃષ્), સર૦ મ વરસણે, હિં. વરસના] વરસાદ પડવો (૨) વરસાદ જેમ પડવુ કે રેડાવુ (૩) સ०ક્રિ० વરસાદની જેમ છૂટથી આપવુ કે વેરવું

વરસાણ ન० જુઓ વર્ષાશન

વરસાડોડી સ્ત્રી० [વર્ષા+ડોડી] એક જાતની ડોડી (તેના ફૂલનુ શાક થાય છે)

વરસાદ પું०['વરસવું' ઉપરથી, સર૦ મ વરસાત] વાદળમાથી પાણીનુ પડવુ તે (૨) ઉપરથી મોટા જથામા પડવુ તે [-ચઢવો = વાદળ ઘેરાવા, વરસાદ પડે તેવુ થવુ -ની પેઠે વાટ જોવી = ખૂબ આતુરતાથી રાહ જોવી -થવો, પડવો, વરસવો = વરસવું વરસી જવું = આપી દેવું; ખુશી થઈને ઘણું આપવું] -ની વિ० [સર૦ મ] વરસાદમા ઉપયોગી (કોટ, ડગલો) 'રેઇનકોટ'

વરસી સ્ત્રી० જુઓ વરશી

વરસુંડી(-સૂંડી) સ્ત્રી० [રસોળી કે સૂજવુ ઉપરથી] બળદની ગરદનનો એક રોગ (૨) કંઠમાળ

વરસૂંદ સ્ત્રી० [વરસ + દસૂદ ? સર૦ હિં. વરસૌંડી, -ઢી, વરસોદિયા] વર્ષે વર્ષે મળતી

જો બાકી રકમ; વર્ષાસન (કોંકણ ?)
વરસોવરસ અ૦ ['વર્ષ' ઉપરથી] દર વર્ષે
વરસોળી સ્ત્રી૦ જુઓ રસોળી
વરહૂપ ન૦ પેટનુ એક દર્દ (ગોળો)
વરંગો પું૦ ઢોરને થતો એક રોગ
વરંડ(–ડો) પું૦ [સ ; સર૦ દે. વરંડિયા, ફ્રં. વરડા; હિં. વરામદા, પો વરંદા] ઓસરી, પડાળી
વરાક વિ૦ [સં] કંગાલ; બિચારું (૨) અધમ (૩) પુ૦ (સં.) શિવ
વરાગડું વિ૦ જુઓ વઢાગરું
વરાટી સ્ત્રી૦ [સં વરાટિકા] કોડી
વરાડ પુ૦; સ્ત્રી૦ [જુઓ વરાડુ (ઢોરડાથી અપાતુ માપ)] ભાગ, હિસ્સો. [**વરાડે પડતું** = ભાગે પડતુ; ભાગે આવતુ]
વરાડ પુ૦; ન૦ [પ્રા વરાડ, વરાડગ (–ય); (સ. વિદર્ભ)] (સ.) મધ્ય પ્રાત જેડેનો એક પ્રાત
વરા(–રે)ડું (વ') ન૦ [સર૦ સં. વરાટ = ઢોરડું] એક ઢોરડું
વરાણિયે અ૦ વડે, થી
વરાત સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ. બરાત (સં. વર + યાત્રા- અથવા ત્રાત)] લગ્નની જન (૨)[ફા વરાત] રૂપિયા આપવા બોલનચીને લખેલો રક્કો
વરાધ (ધ) સ્ત્રી૦ નાના છોકરાને થતો એક રોગ (૨) એક વનસ્પતિ [થતા રોગ)
વરાધવાવણી સ્ત્રી૦ વરાધ અને નાવણી (બાળકોને
વરાધે અ૦ બહાને; મિષે
વરાપ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. વરપડ, વરિપડા = આતુર –લુબ્ધ થવુ. સર૦ વરવુ, અથવા સર૦ મ. વળાણ = વરસાદ પછી જમીનનું સુકાવુ, મ વાળણે (સં.જ્વલ્) સુકાવુ] તલપ, આતુરતા (૨) વરસાદ આવી ગયા બાદ થોડા દિવસ ઉનાડ નીકળતા પાણી ચુસાઈ જાય છે તેવી જમીનની સ્થિતિ (૩) કુરસદ, નવરાશ. [–આવ્યી = જમીનની વરાપની સ્થિતિ થવી] –પિયું ન૦ દોરી ડાગેર વાવીને કરેલુ ધરુ
વરામ ન૦ [સં મર્મ, સર૦ મ. વર્મ] (કા) મર્મસ્થાન
વરારોહા સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ નિતંબવતી
વરાવાજન ન૦ બ૦વ૦ [વરો + વાજન] વરો અને વાજિ ત્રોની ધામધૂમ (૨) મોટું જમણ (સુ)
વરાસન ન૦ [સં] ઉત્તમ આસન – બેઠક
વરાહ પું૦ [સં] ડુક્કર; સૂવર (૨) વિષ્ણુનો ત્રીજો અવતાર. ૦કલ્પ પું૦ જેમા વરાહ અવતાર થયો હતો તે કલ્પ [ને ખગોળશાસ્ત્રી
વરાહમિહિર પું૦ [સં.] (સં.) પ્રાચીન ગણિતી
વરાળ સ્ત્રી૦ પાણી ગરમ થતા તેનુ વાયુરૂપે થતુ રૂપાતર (૨) [લા] બળતરા; ઢાઝ; જુસ્સો. [**ઊની વરાળે ન કાઢવી** = જરાય સામુ ન બોલવું (૨) મનની બળતરા કે વાત જરાય બહાર ન કાઢવી] ૦યંત્ર ન૦ વરાળથી ચાલતો સંચો. –ળિયું વિ૦ વરાળવાળું (૨) જેમાથી વરાળ નીકળતી હોય તેવુ (૩) વરાળથી કરેલુ (૪) ન૦ વરાળ છટકવાનુ બારું
વરાં અ૦ [જુઓ વાર, સર૦ મ વરિ = પર્યંત (કાનડી વરમ)] + વેળા, વખત. ઉદા૦ લાખવરાં
વરાંગ વિ૦ [સં] સુંદર અવયવોવાળું (૨) ન૦ માથુ. ૦ના, –ગી સ્ત્રી૦ સુંદર અંગવાળી સ્ત્રી
વરાંસવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વરાસો] ભરોસે ભૂલવુ (૨) પસ્તાવુ, અફસોસ કરવો
વરાંસો (૦) પુ૦ [સર૦ હિં. ભરોસા (સ ભડ + આશા) ભરોસો (૨) પસ્તાવો, અફસોસ
વરિયાળી (વ') સ્ત્રી૦ [સ. વૃહદ્યાલી, સર૦ મ વરાળી, વરિઆળી] મુખવાસ તરીકે વપરાતુ એક બી
વરિષ્ઠ વિ૦ [સ] સર્વોત્તમ [જેવુ એક ધાન્ય
વરી સ્ત્રી૦ [દે વરડઅ, સર૦ મ , હિં. વરી] કાગ
વરીડો પુ૦ [દે વિમર] જુઓ વીરડો
વરુ પુ૦,ન૦ [સં વૃક] એક ચોપગું હિંસ્ર પ્રાણી
વરુણ પુ૦ [સં] પાણીનો અધિષ્ઠાતા દેવ, પશ્ચિમ દિશાનો દિક્પાલ (૨) સૂર્યમાળાનો એક ગ્રહ; 'નેપ્ચ્યૂન' –ણાસ્ત્ર ન૦ એક દિવ્ય અસ્ત્ર
વરૂડ ન૦ [સં વિ + રુહ્] પલાળીને કૂણુ ગાવેલી ડાગર. –ડિયું વિ૦ તેનું બનાવેલુ
વરૂણી સ્ત્રી૦ જુઓ વરણી. [**–માં આવવું** = પૂજનકર્મમા સામેલ કરાવું (બ્રાહ્મણનુ) (૨) ફસાવું; રોકાવુ, સપડાવુ]
વરે અ૦ [જુઓ વેરે] સાથે
વરે(–રે,–રેં)ઠી (૦) સ્ત્રી૦ [સ. વર + ઇષ્ટિ કે વર

+ગોષ્ઠી]વર તરફથી અપાતુ લગ્નની ખુશાલીનુ જમણ (૨) જનોઈ દીધા બાદ અપાતુ જમણ

વરેડું (રે') ન૦ [જુઓ વરાડું] રાઢવું; ઢોરડું

વરેણ્ય વિ૦ [સં] પસંદ કરવા યોગ્ય (૨) પ્રધાન, શ્રેષ્ઠ

વરેરો પુ૦ (કા) તીક્ષ્ણ હથિયારનો ઊંડો ઘા

વરો૧ પુ૦ [જુઓ વરવુ = વપરાવું, સર૦ મ વરા= સીધુ, વરો = પુષ્કળ] નાત જમાડવી તે (૨) વપરાશ, ખરચ

વરોટો પુ૦ [સં વર + વૃત્ત, સર૦ મ વરોટા] રસ્તા બનાવવામા વપરાતો મોટો ગોળ પથ્થર; રોલર

વરો(-રી)ઠી સ્ત્રી૦ જુઓ વરેઠી

વરોલ પુ૦ [સં] ભમરો -લા સ્ત્રી૦ ભમરી

વરોલ(-ળ) ન૦ વાઝિયાપણુ

વરોળવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિલોડ્] ∔ વલોવવુ (૨) [પ્રા વિ + ઘલ] ફેરવવુ, પાડી દેવુ

વરોંઠી (રોં૦) સ્ત્રી૦ જુઓ વરેઠી

વર્ગ પુ૦ [સં] મોટા સમુદાયનો એક ભાગ (૨) જ૧ પ્રમાણે પાડેલા જથામાનો દરેક (૩) શ્રેણી, કોટિ, કક્ષા (૪) શાળામા શ્રેણીવાર વિદ્યાર્થીઓને ભણવા બેસવાનો ઓરડો (૫) 'સ્કવેર' (ગ). [-કરવો = બે સમાન સંખ્યાનો ગુણાકાર કરવો (૨) વર્ગ પાડવો. -પાડવો = વર્ગ પ્રમાણે જુદુ પાડવું.] ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ કક્ષાવાર વિદ્યાર્થીઓના વર્ગ પાડી ભણાવવાની પદ્ધતિ ૦ફેર પુ૦ વર્ગ બદલવો તે ૦મૂલ(-ળ) ન૦ 'સ્કવેર રૂટ' (ગ.) ૦વારી સ્ત્રી૦ વર્ગવાર ગોઠવણી; વર્ગીકરણ ૦વિગ્રહ પુ૦ સમાજના વર્ગો વર્ગો વચ્ચે હિતવિરોધને કારણે વિગ્રહ; 'ક્લાસ-વૉર' ૦વિગ્રહવાદ પુ૦ વર્ગ-વિગ્રહમા માન્યતાનો વાદ ૦૦વ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ શાળાના વર્ગની વ્યવસ્થા ૦શિક્ષક પુ૦ નિશાળના વર્ગનો શિક્ષક. ૦શિક્ષણ ન૦ વર્ગમા (શાળામા) મળતુ કે અપાતુ શિક્ષણ. ૦સત્તાક વિ૦ અમુક વર્ગ કે સમૂહની જ સત્તાવાળુ 'ઓલિગાર્કિક' -ર્ગાત્મક વિ૦ [+ આત્મક] 'ક્લોડ્રૂટિક' (ગ) -ર્ગાભિમાન ન૦ [+ અભિમાન] પોતાના વર્ગનું અભિમાન - તેનાં હિતાહિત વિશેની અસ્મિતા -ર્ગાભિમાની વિ૦ વર્ગાભિમાનવાળું, 'ક્લાસ-કૉન્શિયસ'. -ર્ગાધિકારી સ્ત્રી૦ ઉપલા વર્ગનો અધિકારી સ્તર ઉપર જતા નીચેના વર્ગમાથી કામચલાઉ નિમણૂક કરવી તે -ર્ગીકરણ વિ૦ વર્ગનું; વર્ગ સબંધી (૨) એક જ વર્ગનું -ર્ગીકરણ ન૦ [સં.] વર્ગ પાડવાતે -ર્ગોદય પુ૦ [+ ઉદય] એક અમુક વર્ગ - આખો સમાજ નહિ - તેનો ખાસ ઉદય ('સર્વોદય'થી ઊલટો)

વર્ચસ ન૦ [સં] દીપ્તિ, તેજ (૨) બળ, પરાક્રમ (૩) વીર્ય -સ્વ ન૦ [સર૦ મ.] વર્ચસ. -સ્વિની વિ૦ સ્ત્રી૦, -સ્વી વિ૦ તેજસ્વી, વીર્યવાન

વર્જ પુ૦, ૦ન ન૦ [સં] વર્જવુ તે ૦નીય વિ૦ [સં] તજવા યોગ્ય ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ વૃજ્] તજવુ, છોડી દેવુ -જિત વિ૦ [સં] તજેલુ, છોડી દીધેલુ -જ્ય વિ૦ [સં.] વર્જનીય

વર્ણ પુ૦ [સં.] રંગ (૨) અક્ષર (૩) રૂપ (૪) પ્રકાર (૫) પુ૦, સ્ત્રી૦ હિંદુ સમાજના ચાર વિભાગમાનો દરેક (બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર) (૬) જ્ઞાતિ ઉદા૦ અઢાર વર્ણ [-માંથી જવું રહેવું, નીકળી જવું = જ્ઞાતિભ્રષ્ટ થવુ (૨) માણસાઈમાથી જવું -વિનાનું = ઠેકાણા વગરનું, કઢંગુ, ખરાબ] ૦ધર્મ પુ૦ દરેક વર્ણનો ધર્મ

વર્ણન ન૦ [સ] વર્ણવવુ કે વર્ણવેલુ તે, બ્યાન (૨) પ્રશંસા ૦કવિતા સ્ત્રી૦ વર્ણનપ્રધાન કવિતા -ત્મક વિ૦ વર્ણનરૂપ

વર્ણનીય વિ૦ [સં] વર્ણવવા યોગ્ય

વર્ણભેદ પુ૦ [સં] વર્ણો વચ્ચેનો ભેદ

વર્ણમંડળ ન૦ સૂર્યની આસપાસનુ લાલ રંગનુ બાષ્પીય પડ઼ળ, 'ક્રોમોસ્ફિયર'

વર્ણમાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં] ભાષાના મૂળાક્ષરો

વર્ણયતિ પુંલિ૦ [સં] ચોતાલ

વર્ણવવું સ૦ક્રિ૦ [સં વર્ણ્] વર્ણન કરવુ, વિગતે કહેવું (૨) વખાણવુ

વર્ણવાવેશ્વરી પુંલિ૦ એક છંદ

વર્ણવિચાર પું૦ [સં.] જુઓ શબ્દવિચાર
વર્ણવિપર્યય પું૦ [સં.] શબ્દોમા વર્ણો ઊલટ-સૂલટ થઈ જવા તે (નિરુક્ત)
વર્ણવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વર્ણવવું
વર્ણવૃત્ત ન૦ [સં.] (માત્રાવૃત્તથી ઊલટું) વર્ણોની સંખ્યા ઉપરથી નિયત થયેલો છંદ
વર્ણવ્યત્યાસ પુ૦ [સં.] અક્ષર બદલાઈ જવા-ઊલટસૂલટ થઈ જવા તે
વર્ણવ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ [સં.] વર્ણોની વ્યવસ્થા, ચાર વર્ણો દ્વારા થતી સમાજવ્યવસ્થા
વર્ણશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સં.] વર્ણી, 'સિલેબલ'
વર્ણસમાઈ સ્ત્રી૦ સજાતીય વર્ણોનું આવર્તન, વર્ણાનુપ્રાસ (૨) પ્રાસ બેસવો કે બેસાડવો તે
વર્ણસંકર વિ૦ [સં.] ભિન્ન વર્ણના સ્ત્રીપુરુષથી ઉત્પન્ન થયેલું (૨) વ્યભિચારથી ઉત્પન્ન થયેલું (૩) પું૦ તેવો માણસ. [તે(ભેદનું) સ્થાન
વર્ણસ્થાન ન૦ [સં.] વર્ણો જ્યાંથી બોલાય છે
વર્ણાચાર પું૦ [સં.] ભિન્ન ભિન્ન વર્ણના આચાર કે ધર્મ [(૨) વર્ણાનુક્રમણિકા
વર્ણાનુક્રમ પું૦ [સં.] મૂળાક્ષર પ્રમાણેનો ક્રમ
વર્ણાનુક્રમણી,-ણિકા સ્ત્રી૦ કક્કાવાર કે મૂળાક્ષર પ્રમાણે ગોઠવેલું સાકળિયું
વર્ણાનુપ્રાસ પું૦ [સં.] સજાતીય વર્ણોનું આવર્તન; એક શબ્દાલંકાર (કા. શા.)
વર્ણાલંકાર પુ૦ [સં.] જુઓ શબ્દાલંકાર
વર્ણાવર્ણ પું૦, **-ર્ણી** સ્ત્રી૦ અનેક વર્ણના લોકોનો સંભુમેળો
વર્ણાશ્રમ પું૦ [સં.] (સમાજ તથા વ્યક્તિના) વર્ણવાર અને આશ્રમવાર વિભાગ અને તેમનાં કર્તવ્યોની વ્યવસ્થા [ભિન્ન વર્ણ
વર્ણાંતર વિ૦ [સં.] ભિન્ન વર્ણનું (૨) ન૦
વર્ણિત વિ૦ [સં.] વર્ણવેલું
વર્ણી પુ૦ ઉચ્ચારક્રિયાનું એકમ; 'સિલેબલ' (૨) વિ૦ વર્ણી કે વર્ણને લગતું
-વર્ણું વિ૦ [સં. વર્ણ પરથી] (સમાસને અંતે લાગતા) '-ના વર્ણ-રંગવાળું' ઉદા૦ ધોળું વર્ણું
વર્ણોચ્ચાર પુ૦ [સં.] વર્ણોનું ઉચ્ચારણ
વર્ણ્ય વિ૦ [સં.] વર્ણનીય (૨) જેનું વર્ણન કરવાનું છે તેવું

વર્તણૂક સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.; વર્તવું પરથી] વર્તવાની રીત; ચાલચલગત; રીતભાત
વર્તન ન૦ [સં.] આચરણ; રીતભાત. **૦હાલી** સ્ત્રી૦ સારી ચાલચલગત માટે નમીન
વર્તમાન વિ૦ [સં.] ચાલુ (૨) આધુનિક (૩) પું૦ બ૦ વ૦ સમાચાર; ખબર (૪) પુ૦ વર્તમાનકાળ. **૦કાળ** પું૦ ચાલુ સમય (૨) [વ્યા.] ક્રિ૦નો એક કાળ. **૦કૃદંત** ન૦ (વ્યા.) ક્રિ૦નુ એક કૃદંત. **૦પત્ર** ન૦ છાપું
વર્તવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વૃત્] આચરણ કરવું, ચાલવું (૨) થવું, હોવું (૩) ગુજરાન ચલાવવું (૪) સ૦ક્રિ૦ પારખવું; જોવું (૫) [સર૦ હિં. બરતના] રીત પ્રમાણે આપવું
વર્તાવ પું૦ ['વર્તવું' ઉપરથી] વર્તણૂક; રીતભાત
-વર્તી વિ૦ [સં] (સમાસને અંતે) હોતુ ઉદા૦ મધ્યવર્તી
વર્તુલ(-ળ) ન૦ [સં] ગોળાકાર, કૂંડાળું (૨) 'સર્કલ' (ગ.). **૦પાદ** પું૦ 'કવોડ્રન્ટ' (ગ.) **-લા(-ળા)કાર** વિ૦[+સંસ્કાર] ગોળ આકારનું; 'સરક્યુલર' (ગ.) (૨) પું૦ ગોળ આકૃતિ
વર્ધક વિ૦ [સં.] વધારનાર (પ્રાયઃ સમાસને અંતે). **-ન** ન૦ વધવું તે (૨) આબાદી (૩) કાપવું તે. **-માન** વિ૦ વધતુ જતુ, આબાદ થતુ (૨) પું૦ (સં.) વિષ્ણુ (૩) (સં.) ૨૪મા તીર્થંકર-મહાવીર [સમૃદ્ધ થતું
વર્ધિત વિ૦ [સં.] વધેલું. **-ષ્ણુ** વિ૦ વધતુ;
વર્મ ન૦ [સં] કવચ
વર્ય વિ૦ [સં] પ્રધાન; શ્રેષ્ઠ (સમાસને અંતે)
વર્ષ ન૦ [સં] બાર માસનો સમય (૨) (પ્રાચીન ભૂગોળ મુજબ) પૃથ્વીનો અમુક ખંડ જેમ કે ભારતવર્ષ [**-બેસવું**=નવું વર્ષ શરૂ થવુ. **-વળવું**=દુકાળ પછીના વર્ષમા સારુ પાકવું]. **૦ફળ** ન૦ વર્ષ દરમ્યાન બનનાર બનાવોનો વરતારો [**-કાઢવું**=(જોશીએ) એવો વરતારો તૈયાર કરવો]
વર્ષણ ન૦ [સં.] વરસવું તે
વર્ષવું અ૦ક્રિ૦ (૨) સ૦ક્રિ૦ [સં. વર્ષ્] જુઓ વરસવુ [ભાદરવો
વર્ષા સ્ત્રી૦ [સં] વરસાદની ઋતુ-શ્રાવણ અને

વર્ષાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વર્ષવું'નું પ્રેરક

વર્ષાસન ન૦ [સં વર્ષ+અશન, સર૦ મ, હિં. વરસાસન] (રાજ્ય તરફથી) ગુજરાન માટે મળતી વાર્ષિક રકમ

વર્ષેવર્ષે અ૦ [સર૦ મ] દર વર્ષે, પ્રતિવર્ષ

વલ પુ૦ [સર૦ મ, હિં, સં. ओल] ઝાકળ

વલકૂડ વિ૦ [સર૦ હિં વલકના=ઉમંગમાં આવવું] બહુ જ લાલચુ

વલખવું અ૦ક્રિ૦ [સ વિ+લક્ષ્] વલખા મારવા વલખાં ન૦બ૦વ૦ ફાફા (-મારવાં, વીણવાં)

વલ(-ળ)ણ ન૦ [સ. વલ્, સર૦ મ વળણ] વૃત્તિ; મનનું વળવું તે (૨) [રસ્તા કે નદીનો] વાંક (૩) કવિતામાં આવતો ઊથલો (૪) જુવારના ગીચ ચાસમાંથી ઉખેડી લીધેલા છોડ (૫) નકામોટાની ઉપરામણી (૬) મરોડ. [-અખત્યાર કરવું, પકડવું, લેવું = અભિપ્રાય કે વૃત્તિ ધારણ કરવા -ચૂકવવું, પતવવું, વહે ચવું = નકામું કસ્તાનની રકમ ચૂકતે કરવી-આપવી લેવી.] ૦દાર વિ૦ [સર૦ મ વળણદાર] મરોડદાર

વલદહાણિયાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ વળતદાણિયા

વલદે અ૦ [ફા, અ વલ્દ = પુત્ર] 'નો દીકરો' 'બિન' એ અર્થ બતાવે છે (પ્રાય ખત કરતાવેજમાં)

વલન ન૦ [સં.] વળવું તે, વલણ

વલભી, ૦પુર ન૦ [સં.] (સ.) સોરાષ્ટ્રનું એક પ્રાચીન ગામ (આજનું વળા)

વલય ન૦ [સં.] કંકણ, કડું

વલવલ સ્ત્રી૦ [જુઓ વલવલવું, સર૦ મ વલવલ] વધારેપડતી ચ ચળતા (બોલવા, બેસવા, ઊઠવાસા); ઘડી સખણું ન રહેવું તે (૨) વગર પૂછ્યે બે લબોલ કરવું તે ચિબાવલાવેડા

વલવલવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિ+લપ્ પ્રા વડવડ] બોલબોલ કરવું (૨) રોતા રોતા બોલવું, વિલાપ કરવો (૩) વલખા મારવાં

વલવલાટ પુ૦ [વલવલવું પરથી] વલોપાત, હાયવોય (૨) સળવળાટ

વલવલિયું વિ૦ [વલવલ પરથી] વલોપાત કરતું (૨) વલવલ કર્યા કરતું બહુબોલું

વલંદો પુ૦ [ઈ૦ હોલૅંડ ઉપરથી, સર૦ મ વલંદેજ] હોલંડનો રહેવાસી, ડચ

વલ્લ ધાતુ અ૦ક્રિ૦ [સ અવલમ્બ્, વલ્બ] રોકાવું, ગૂંથાવું [(સુ) જુઓ પારવવું

વલારવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા. लूरइ = કાપવું]

વલારો પુ૦ ['વલવલવું' ઉપરથી] એકની એક વાતની ચૂંથાચૂંથ (સુ)

વલિત વિ૦ [સં.] વળેલું, વાંકું (૨) કરચલી પડેલું (શરીર) ૦પલિત વિ૦ ઘરડું, વળિયાપળિયાવાળું

વલી પુ૦ [અ] પીર, ઓલિયો

વલુરાવું અ૦ક્રિ૦,-વવું (વ') સ૦ક્રિ૦ વલૂરવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

વલૂર (વ') સ્ત્રી૦ [વલૂરવું પરથી] ચળ, ખણજ [-આવવી = વલૂરવું પડે એવું થવું]

વલૂરો પુ૦ -રિયું ન૦ (વ') [વલૂરવું પરથી] નહોર કે નખનો ઉઝરડો, લવૂરો

વલૂરવું (વ') સ૦ક્રિ૦ [પ્રા लूर (સ છિદ્)] ખણવું; ઉતરડવું

વલૂ(-ળૂ)ઢ(-ધ)વું અ૦ક્રિ૦ [સ વિ+પ્રા રુव્ (સં રુહ્)] મંડવું (૨) પેધવું પળકવું (૩) સ૦ક્રિ૦ વળગવું વલૂંઢ(-ળૂ)ઢું (ધું) વિ૦ પેવેલું

વલે (લે) સ્ત્રી૦ [અ વલહ] હાલ દશા (૨) ભૂંડી હાલ (૩) ઉપાય [-કરવી, થવી]

વલોં પુ૦ [જુઓ વલવલવું] ઝખના

વલોણું (વ') ન૦ [જુઓ વલોવવું] વલોવવું તે (૨) વલોવવાની ગોળી (૩) રવૈયો [-કરવું = છાશ કરવી. વલોણામાં ભૂતરવું = સારા કામમાં અડચણ નાખવી] -ણાવાર પુ૦ વલોવવાનો દિવસ -ણાવારે અ૦ [લા] આખોદહાડો; વારે વારે -ણી સ્ત્રી૦ રવાઈ, નાનું વલોણું

વલોપાત પુ૦ [જુઓ વલો] અધીરાઈનું આકળાપણું (૨) આક્રંદ, કલ્પાત [-કરવો] -તિયું વિ૦ વલોપાત કરનારું, તેવા સ્વભાવનું

વલોવવું (વ') સ૦ક્રિ૦ [સં વિ+લુડ્, કે પ્રા. विरोल्ल (સં. मन्थ्); સર૦ હિં. વિલોના] આખણ

કાઢવા દહીંને વાસ વડે ઘૂમડવું (૨) [લા.] ચર્ચવું, ચૂથવું. -ણું ન૦ વલોવવાનું સાધન. -ડા(-૨ા)વવું [પ્રેરક] વલોવાવું [કર્મણિ]

વલ્ક ન૦ [સં.] ઝાડની છાલ

વલ્કલ ન૦ [સં.] વલ્ક કે તેનું વસ્ત્ર

વલ્મિ(-ન્મી)ક પું૦, ન૦ [સં.] રાફડો

વલ્લભ વિ૦ [સં.] વહાલું (૨) પુ૦ પ્રિય; પતિ (૩) [સ.] વલ્લભાચાર્ય – પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય ૦પંથ, ૦મત, ૦સ્થ પ્રદાય પું૦ પુષ્ટિમાર્ગ -ભા સ્ત્રી૦ પ્રિયા; પત્ની. -ભી વિ૦ વલ્લભ સંપ્રદાયનું

વલ્લરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સં.] વેલ

વલ્લવ પુ૦ [સ.] ગોવાળિયો (૨) રસોઇયો (૩) [સ.] ગુપ્તવાસનું ભીમનું નામ

વલ્લ ખપ્પા (-લ્લા) અ૦ [સર૦ વલ્લાવવું] કોઈનું માગતું લહેણું રહ્યું નહિ એમ, ચૂકતે

વલ્લા(કરવું)થવું [અ વલ્લાહ = અલ્લાના સમ, ખરેખર પરથી ?] = ચૂકતે કરવું કે થવું

વલ્લાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં વલ્, પ્રા. વલ્લ, જુઓ વલ્લા] પતાવવું, વાળી દેવું, વલ્લ ખલ્લા કરવું

વલ્લિ(-લ્લી) સ્ત્રી૦ [સં.] વેલ

વલ્લું વિ૦ [પ્રા વલ્લ ઉપરથી] રાઠું, ફંટાતું (૨) પહોળું, ચોડું (૩) [કા.] હેતવાળું, મમતાવાળું; વપુ (ઉદા૦ માવલ્લું, ઘરવલ્લુ)

વવટા(-ઠા)વું અ૦ક્રિ૦ ['વા' (વાયુ) ઉપરથી] પવનમાં ઝૂલીને સુકાવું

વવડા(-૨ા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'વાવવું'નું પ્રેરક

વવરજવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિવર્જ્] તજવું, છોડવું (૨) કામ લાગવું, ખપ આવવું (૩) રૂઢિથી કે પરંપરાથી નક્કી થવું [કર્મણિ ને પ્રેરક

વવરાવું અ૦ક્રિ૦ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વાવરવું'નું

વવાવું અ૦ક્રિ૦ 'વાવવું'નું કર્મણિ

વવળવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વિ + વલ્] ખરજ આવવી **વવળાટ** પું૦ ચળ, ખણજ (૨) સળવળાટ

વ૦વો પુ૦ [સં. વ] વકાર (૨) વિવેક

વશ વિ૦ [સં.] તાબે, શરણે (૨) મુગ્ધ (૩) પું૦ કાબૂ, નિયમન. ૦કરણ વિ૦ વશ કરનારું. ૦વર્તિની વિ૦સ્ત્રી૦, ૦વર્તી વિ૦ તાબે રહેનારું

વશા સ્ત્રી૦ [સં.] વાઝણી સ્ત્રી (૨) હાથણી (૩) સ્ત્રી૦ પત્ની (૪) નણંદ

વશાત્ અ૦ [સં.] (સમાસમા, નામને અંતે) 'ને લીધે' એવા અર્થમાં ઉદા૦ દૈવવશાત્

વશિત્વ ન૦ [સં.] તાબેદારી (૨) યોગની આઠ સિદ્ધિઓમાની એક-સર્વને વશ કરવાની શક્તિ

વશિયર પું૦ [સં. વિષધર, પ્રા વિસહર] નાગ

વશિ(-સિ)ષ્ઠ પું૦ [સં.] એક પ્રસિદ્ધ વૈદિક ઋષિ, રઘુવંશના કુલગુરુ

વશીકરણ ન૦ [સં.] વશ કરવું તે (૨) વશ કરવાનો મંત્ર, જાદુ; એક અભિચાર [સંયમ

વશીકાર વિ૦ [સં.] વશ કરનાર (૨) પું૦ કાબૂ; **વશેક** વિ૦ + જુઓ વિશેષ (૨) પું૦ સારો મેળ

વશ્ય વિ૦ [સં.] વશ કરાય તેવું (૨) તાબે, અધીન

વષટ્કાર પુ૦ [સં.] દેવને આહુતિ આપતી વખતે 'વષટ્' એમ બોલવું તે [પુરુષ

વષ્ટા(-સ્ટા)ળિયો પું૦ વિષ્ટિનું કામ કરનાર

વષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ વિષ્ટિ. ૦હાર વિ૦ વિષ્ટિ કરનાર

વસટાણી સ્ત્રી૦ જુઓ વસટાણું. -ળિયો પું૦ જુઓ વષ્ટાળિયો. -ણું ન૦ ['વિષ્ટિ ઉપરથી] વિષ્ટિનું કામ, રિસાયેલાને મનાવવાનું કામ (૨) કૂટણીપણું (૩) માગું (કન્યાનું). -ણો પું૦ વસટાણું કરનારો (૨) ભડવો

વસતિ(-તી) સ્ત્રી૦ [સં.] વસવું તે, વસ્તી (૨) વાસ, રહેઠાણ (૩) લોકસંખ્યા (૪) બાળબચ્ચાનો ભરાવો (૫) વસેલી જગા. ૦ગણતરી સ્ત્રી૦ વસતિની ગણતરી. ૦ગૃહ ન૦ શાળામાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને રહેવાનું સ્થાન, છાત્રાલય ૦પત્રક ન૦ માણસોની સંખ્યાની ગણતરીની નોંધ. ૦વાડી સ્ત્રી૦ બાળબચ્ચાં, કુટુંબકબીલો [(સુ) અગ્નિ

વસતેવ પું૦ [સર૦ મ વિસ્તવ (સં. વિવસ્વત્)]

વસન ન૦ [સં.] વસ્ત્ર [ભારું

વસમું વિ૦ [સં વિષમ] મુશ્કેલ (૨) કપરું (૩)

વસલો પું૦ [અ] ભાગ, જમીનનો ટુકડો

વસલ્લો પું૦ [સં વસ્ = બાંધવું, પહેરવું, અથવા સર૦ મ વસલા (અ વસાલી) = સારા વસ્ત્રનો ટુકડો] બારદાન (૨) જુઓ વખલ્લો

વસવસો પું૦ [અ.] અંદેશો; વહેમ

વસવાટ પું૦ વસવું તે. –થું ન૦, –ટો પું૦ ['વસાવવું' ઉપરથી] ગામ તરફથી પસાયતાં આપી વસાવેલા હુન્નમ, ધોબી, વગેરે કારીગર

વસવાસ સ્ત્રી૦ [અ. વસ્વાસ] ચડસાચડસી

વસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. વસ્] રહેવું મુકામ કરવો (૨) મનમા ઠસવું, દિલમા ઊતરવું [દુકાન વસતી કરવી = દુકાને ઘરાક આવે તેમ કરવું (૨) [વ્યંગ] દુકાન બંધ કરવી.]

વસળકું ન૦ [સર૦ વસવાસ] વાધો

વસંત પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં] ફાગણચૈત્ર માસની ઋતુ ઋતુરાજ (૨) એક રાગ. ૦ક પું૦ વિદૂષક ૦તિલક પું૦, ન૦ એક ફૂલ (૨) વસંતતિલકા ૦તિલકા સ્ત્રી૦ એક છંદ. ૦પંચમી સ્ત્રી૦ માઘ સુદિ પંચમી. ૦પૂજન સ્ત્રી૦ વસંતઋતુ બેસતા ઋતુ પૂજન કે ઉત્સવ. ૦સખા પુ૦ કામદેવ –તિયું ન૦ વસંત-ઋતુમા સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે કસૂંબાની છાટવાળુ ધોળું વસ. [–વળગવું = મોહની લાગવી] –તી વિ૦ વસંત સંબંધી (૨) પીળું. –તોત્સવ પું૦ [+ઉત્સવ] વસંતઋતુનો ઉત્સવ

વસંત સ્ત્રી૦; ન૦ [સં. વસન] વર તરફથી કન્યાને અપાતી (વસ્ત્રાદિની) ભેટ

વસા સ્ત્રી૦ [સં] મેદ (૨) ચરબી

વસાઈ સ્ત્રી૦ ખેતરની મીઠી જમીન

વસાડ(–ચ)વું સ૦ક્રિ૦ 'વસવું'નુ પ્રેરક

વસાણું ન૦ [સ વસા + અન્ન] ઔષધિઓ નાખી બનાવેલો પાક (૨) ગાંધિયાટાની ચીજ

વસાત સ્ત્રી૦ [જુઓ વિસાત] માલ, પૂંજી (૨) હિસાબ, ગણતરી

વસામેહ પુ૦ [સં] એક પ્રકારનો મૂત્રરોગ

વસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વસવું' તથા 'વાસવું'નુ પ્રેરક

વસાવું અ૦ક્રિ૦ [સં વસ્] 'વસવું'નું ભાવે (૨) 'વાસવું'નું કર્મણિ (૩) ન૦ રખેવાળું કે તેનુ મહેનતાણું. –ટો પું૦ રખો, રખેવાળ

વસાહત સ્ત્રી૦ [મ (સ વસ્)] મૂળસ્થાનેથી બીજે કરાતો વાસ કે તેનુ સ્થાન (૨) સ્થાન, 'કૉલોની'. –તી વિ૦ વસાહતને લગતુ (૨) વસાહત કરી રહેનાર

વસિયત સ્ત્રી૦ [અ. વસિય્યત] વારસો (૨) વસિયતનામું ૦નામું ન૦ વીલ, વારસા વિષેનું લખાણ [વસવાનુ રથાન

વસિયાણું ન૦ ['વસવું' ઉપરથી] વસવાટ;

વસિષ્ઠ પું૦ [સં] (સ) જુઓ વશિષ્ઠ

વસી પુ૦ [અ] વહીવટ કરનાર; ગામનો બંદોબસ્ત કરનાર

વસીલો પુ૦[અ] મોટા સાથે સંબંધ; તેમની લાગવગ કે મદદ. –લાદાર વિ૦ લાગવગ કે સંબંધવાળું

વસુ ન૦ [સ] સોનું (૨) પું૦, સ્ત્રી૦ ધન, દોલત (૩) પુ૦ સૂર્ય (૪) આઠ દેવોના એક મંડળ-માંનો દરેક (૫) વિ૦ આઠ (સંકેત) ૦દેવ પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણના પિતા ૦ધા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી ૦ધાધિપતિ, ૦ધેશ પુ૦ રાજા. ૦મતી, –સુંધરા સ્ત્રી૦ પૃથ્વી

વસૂકવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિશુષ્ક] (ગાયભેંસ) દૂધ દેતી બંધ થવી

વસૂલ ન૦[અ] માગતા પેટે ચૂકતે થયેલી રકમ (૨) આમદાની (૩) મહેસૂલ (૪) અ૦ ચૂકતે થાય કે થયેલુ હોય તેમ [–આપવું = મજરે આપવુ, અગાઉ આપ્યુ હોય તે ફુલમા કાપી આપવુ.–કરવુ, થવુ, લેવુ = માગતુ ચૂકતે લેવુ, થવુ.] ૦દાર વિ૦ (૨) પુ૦ આવક અથવા મહેસૂલ ઉઘરાવનાર. ૦બાકી સ્ત્રી૦ વસૂલ કરવાની બાકી રહેલી મહેસૂલ (૨) મજૂર કરેલા ખર્ચમાંથી ખર્ચાયેલી, ખર્ચવાની અને બાકી રહેલી રકમની વિગત –લાત સ્ત્રી૦ વસૂલ કરવાની સાથ, મહેસૂલ (૨) વસૂલ કરવુ કે લેવુ તે –લાતી વિ૦ વસૂલાત સંબંધી

વસો પુ૦ ['વીસ' ઉપરથી] વીઘાનો વીસમો ભાગ (૨) સવાપાચ હાથ (૩) સો કે વીસનો અનુક્રમે સોમો કે વીસમો અંશ (૪) આબરૂ

વસ્ત(–સ્તા) સ્ત્રી૦ + વસ્તુ

વસ્તાર પું૦ જુઓ વિસ્તાર(૨)બહોળું કુટુંબ ૦ણ વિ૦સ્ત્રી૦,–રી વિ૦બહોળા કુટુંબવાળું

વસ્તિ પુ૦[સં] પેડુ, મૂત્રાશય બસ્તિ ૦પ્રદેશ પુ૦ શરીરનો વસ્તિવાળો ભાગ

વસ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ વસતી ૦ગણતરી, ૦ઘટ, ૦પત્રક જુઓ 'વસતિ(–તી)'મા

કાઢવા દહીંને વાસ વડે ધૂમડવું (૨) [લા.] ચર્ચવું, ચૂથવું. -ણું ન૦ વલોવવાનું સાધન. -ણિયું(-ણિયો)વું [પ્રેરક] વલોવાવું [કર્મણિ]

વલ્ક ન૦ [સં.] ઝાડની છાલ

વલ્કલ ન૦ [સં.] વલ્ક કે તેનું વસ્ત્ર

વલ્લિ(-ળી)ક પું૦. ન૦ [સં.] રાકૂડો

વલ્લભ વિ૦ [સં.] વહાલું (૨) પુ૦ પ્રિય; પતિ (૩) [સ.] વલ્લભાચાર્ય - પ્રસિદ્ધ વૈષ્ણવ આચાર્ય ૦પંથ, ૦મત, ૦સંપ્રદાય પું૦ પુષ્ટિમાર્ગ -ભા સ્ત્રી૦ પ્રિયા; પત્ની. -ભી વિ૦ વલ્લભ સંપ્રદાયનું

વલ્લરિ(-રી) સ્ત્રી૦ [સં.] વેલ

વલ્લવ પુ૦ [સં.] ગોવાળિયો (૨) રસોઇયો (૩) [સ.] શુભ્રવાસનું ભીમનું નામ

વલ્લંખવ્યા(-લ્લા) અ૦ [સર૦ વલ્લ'વવું] કોઈનું માગતું લહેણું રહ્યું નહિ એમ, ચૂકતે

વલ્લા(કરવું)થવું [અ વલ્લાહ્ = અલ્લાના સમ; ખરેખર પરથી ?] = ચૂકતે કરવું કે થવું

વલ્લાવવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વલ્; પ્રા. વલ્લ જુઓ વલ્લા] પતાવવું, વાળી દેવું, વલ્લ ખલ્લા કરવું

વલ્લિ(-લ્લી) સ્ત્રી૦ [સં.] વેલ

વલ્લું વિ૦ [પ્રા વલ્લ ઉપરથી] રાટું; કંટાળુ (૨) પહોળું, ચોડું (૩) [કા.] હેતવાળું; મમતાવાળું; વપું (ઉદા૦ માવલ્લું, ઘરવલ્લું)

વવટા(-ઠા)વું અ૦ક્રિ૦ ['વા' (વાયુ) ઉપરથી] પવનમાં ઝૂલીને સુકાવું

વવઠા(-રા)વવું સ૦ક્રિ૦ 'વાવવું'નું પ્રેરક

વવરજવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિવર્જ્] તજવું; છોડવું (૨) કામ લાગવું, ખપ આવવું (૩) રૂઢિથી કે પરંપરાથી નક્કી થવું [કર્મણિ ને પ્રેરક

વવરાવું અ૦ક્રિ૦ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વાવરવું'નું

વવાવું અ૦ક્રિ૦ 'વાવવું'નું કર્મણિ

વવળવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વિ+વલ્] ખરજ આવવી વવળાટ પું૦ ચળ, ખણજ (૨) સળવળાટ

વ૦વો પુ૦ [સં. વ] વકાર (૨) વિવેક

વશ વિ૦ [સં.] તાબે, શરણે (૨) મુગ્ધ (૩) પું૦ કાબૂ, નિયમન. ૦કરણ વિ૦ વશ કરનારું. ૦વર્તિની વિ૦સ્ત્રી૦, ૦વર્તી વિ૦ તાબે રહેનારું

વશા સ્ત્રી૦ [સં.] વાંઝણી સ્ત્રી (૨) હાયણી (૩) સ્ત્રી૦ પત્ની (૪) નણંદ

વશાત્ અ૦ [સં.] (સમાસમા, નામને અંતે) 'ને લીધે' એવા અર્થમા ઉદા૦ દૈવવશાત્

વશિત્વ ન૦ [સં.] તાબેદારી (૨) યોગની આઠ સિદ્ધિઓમાની એક-સર્વને વશ કરવાની શક્તિ

વશિયર પું૦ [સં. વિષધર, પ્રા વિસહર] નાગ

વશિ(-સિ)ષ્ઠ પું૦ [સં.] એક પ્રસિદ્ધ વૈદિક ઋષિ, રઘુવંશના કુલગુરુ

વશીકરણ ન૦ [સં.] વશ કરવું તે (૨) વશ કરવાનો મંત્ર, જાદુ; એક અભિચાર [સંયમ

વશીકાર વિ૦ [સં.] વશ કરનાર (૨) પું૦ કાબૂ; વશેક વિ૦ + જુઓ વિશેષ (૨) પું૦ સારો મેળ

વશ્ય વિ૦ [સં.] વશ કરાય તેવું (૨) તાબે, અધીન

વષટ્કાર પું૦ [સં.] દેવને આહુતિ આપતી વખતે 'વષટ્' એમ બોલવું તે [પુરુષ

વષ્ટા(-સ્ટા)ળિયો પું૦ વિષ્ટિનું કામ કરનાર

વષ્ટિ સ્ત્રી૦ જુઓ વિષ્ટિ. ૦હાર વિ૦ વિષ્ટિ કરનાર

વસટાળી સ્ત્રી૦ જુઓ વસટાણ. -ળિયો પું૦ જુઓ વષ્ટાળિયો. -ળું ન૦ ['વિષ્ટિ ઉપરથી] વિષ્ટિનું કામ, રિસાયેલાને મનાવવાનું કામ (૨) કૂટણીપણું (૩) માગું (કન્યાનું). -ળો પું૦ વસટાળું કરનારો (૨) ભરવો

વસતિ(-તી) સ્ત્રી૦ [સં.] વસવું તે, વસ્તી (૨) વાસ, રહેઠાણ (૩) લોકસંખ્યા (૪) બાળબચ્ચાંનો ભરાવો (૫) વસેલી જગા. ૦ગણતરી સ્ત્રી૦ વસતિની ગણતરી ૦ગૃહ ન૦ શાળામાં ભણતા વિદ્યાર્થીઓને રહેવાનું સ્થાન, છાત્રાલય ૦પત્રક ન૦ માણસોની સંખ્યાની ગણતરીની નોંધ. ૦વાડી સ્ત્રી૦ બાળબચ્ચાં, કુટુંબકબીલો [(સુ) અગ્નિ

વસતેવ પું૦ [સર૦ મ વિસ્તવ (સં. વિવસ્વત્)]

વસન ન૦ [સં.] વસ્ત્ર [ભારે

વસમું વિ૦ [સં વિષમ] મુશ્કેલ (૨) કપરું (૩)

વસલો પું૦ [અ.] ભાગ, જમીનનો ટુકડો

વસલ્લો પું૦ [સં વસ્ = બાંધવું, પહેરવું, અથવા સર૦ મ વસલા (અ વસાલી) = સારા વસ્ત્રનો ટુકડો] બારદાન (૨) જુઓ વખલ્લો

વસવસો પું૦ [અ.] અંદેશો, વહેમ

વસવાટ પું૦ વસવું તે. **–ખું** ન૦, **–ચો** પું૦ ['વસાવવું' ઉપરથી] ગામ તરફથી પસાયતાં આપી વસાવેલા હલમ, ધોબી, વગેરે કારીગર

વસવાસ સ્ત્રી૦ [અ. વસ્વાસ] ચડસાચડસી

વસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. વસ્] રહેવું મુકામ કરવો (૨) મનમા ઠસવું, દિલમા ઊતરવું [દુકાન વસતી કરવી=દુકાને ઘરાક આવે તેમ કરવું (૨) [વ્યંગ] દુકાન બંધ કરવી.]

વસળકું ન૦ [સર૦ વસવાસ] વાધો

વસંત પું૦; સ્ત્રી૦ [સં] ફાગણચૈત્ર માસની ઋતુ ઋતુરાજ (૨) એક રાગ. **૦ક** પુ૦ વિકૂપક **૦તિલક** પું૦; ન૦ એક ફૂલ (૨) વસંતતિલકા **૦તિલકા** સ્ત્રી૦ એક છંદ. **૦પંચમી** સ્ત્રી૦ માઘ સુદિ પંચમી. **૦ફૂલ** સ્ત્રી૦ વસંતઋતુ બેસતા થતુ પૂજન કે ઉત્સવ. **૦સખા** પું૦ કામદેવ **–તિયું** ન૦ વસંતઋતુમા સ્ત્રીઓ પહેરે છે તે કસૂંબાની છાટવાળુ ધોળું વસ્ત્ર. [–વળગવું=મોહની લાગવી] **–તી** વિ૦ વસંત સંબંધી (૨) પીળું. **–તોત્સવ** પું૦ [+ઉત્સવ] વસંતઋતુનો ઉત્સવ

વસંત સ્ત્રી૦; ન૦ [સં. વસન] વર તરફથી કન્યાને અપાતી (વસ્ત્રાદિની) ભેટ

વસા સ્ત્રી૦ [સં] મેદ (૨) ચરબી

વસાઈ સ્ત્રી૦ ખેતરની મીઠી જમીન

વસાડ(–વ)વું સ૦ક્રિ૦ 'વસવું'નું પ્રેરક

વસાણું ન૦ [સ. વસા+અન્ન] ઔષધિઓ નાખી બનાવેલો પાક (૨) ગાબિયાટાની ચીજ

વસાત સ્ત્રી૦ [જુઓ વિસાત] માલ, પૂંજી (૨) હિસાબ, ગણતરી

વસામેહ પુ૦ [સં] એક પ્રકારનો મૂત્રરોગ

વસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વસવું' તથા 'વાસવું'નું પ્રેરક

વસાવું અ૦ક્રિ૦ [સં વસ્] 'વસવું'નું ભાવે (૨) 'વાસવું'નું કર્મણિ (૩) ન૦ રખેવાળું કે તેનું મહેનતાણું. **–વો** પું૦ રખો, રખેવાળ

વસાહત સ્ત્રી૦ [મ. (સં વસ્)] મૂળસ્થાનેથી બીજે કરાતો વાસ કે તેનું સ્થાન (૨) સંસ્થાન, 'કૉલોની'. **–તી** વિ૦ વસાહતને લગતુ (૨) વસાહત કરી રહેનાર

વસિયત સ્ત્રી૦ [અ વસિય્યત] વારસો (૨) વસિયતનામું **૦નામું** ન૦ વીલ; વારસા વિષેનું લખાણ [વસવાનુ સ્થાન

વસિયાણ ન૦ ['વસવું' ઉપરથી] વસવાટ;

વસિષ્ઠ પુ૦ [સં] (સ) જુઓ વશિષ્ઠ

વસી પું૦ [અ] વહીવટ કરનાર; ગામનો બંદોબસ્ત કરનાર

વસીલો પું૦[અ.] મોટા સાથે સંબંધ; તેમની લાગવગ કે મદદ. **–લાદાર** વિ૦ લાગવગ કે સંબંધવાળું

વસુ ન૦ [સં] સોનું (૨) પું૦; સ્ત્રી૦ ધન, દોલત (૩) પુ૦ સૂર્ય (૪) આઠ દેવોના એક મંડળમાંનો દરેક (૫) વિ૦ આઠ (સંકેત) **૦દેવ** પું૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણના પિતા **૦ધા** સ્ત્રી૦ પૃથ્વી **૦ધાધિપતિ, ૦ધેશ** પું૦ રાજા. **૦મતી, –સુંધરા** સ્ત્રી૦ પૃથ્વી

વસૂકવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિશુષ્ક] (ગાયભેંસ) દૂધ દેતી બંધ થવી

વસૂલ ન૦[અ] માગતા પેટે ચૂકતે થયેલી રકમ (૨) આમદાની (૩) મહેસૂલ (૪) અ૦ ચૂકતે થાય કે થયેલુ હોય તેમ. [–આપવું=મજરે આપવુ, અગાઉ આપ્યુ હોય તે કુલમા કાપી આપવું.–કરવુ, થવું, લેવુ=માગતુ ચૂકતે લેવુ, થવુ.] **૦દાર** વિ૦ (૨) પુ૦ આવક અથવા મહેસૂલ ઉઘરાવનાર. **૦બાકી** સ્ત્રી૦ વસૂલ કરવાની બાકી રહેલી મહેસૂલ (૨) મજૂર કરેલા ખર્ચમાંથી ખર્ચાયેલી, ખર્ચવાની અને બાકી રહેલી રકમની વિગત **–લાત** સ્ત્રી૦ વસૂલ કરવાની સાથ, મહેસૂલ (૨) વસૂલ કરવું કે લેવુ તે. **–લાતી** વિ૦ વસૂલાત સંબંધી

વસો પુ૦ ['વીસ' ઉપરથી] વીઘાનો વીસમો ભાગ (૨) સવાપાચ હાથ (૩) સો કે વીસનો અનુક્રમે સોમો કે વીસમો અંશ (૪) આબરૂ

વસ્ત(–સ્તા) સ્ત્રી૦ + વસ્તુ

વસ્તાર પુ૦ જુઓ વિસ્તાર(૨)બહોળું કુટુંબ **૦ણ** વિ૦સ્ત્રી૦,**–રી** વિ૦બહોળા કુટુંબવાળુ

વસ્તિ પું૦[સં] પેડુ, મૂત્રાશય **૦પ્રદેશ** પું૦ શરીરનો વસ્તિવાળો ભાગ

વસ્તી સ્ત્રી૦ જુઓ વસતી **૦ગણતરી, ૦પૂત્રક** જુઓ 'વસતિ(–તી)'માં

વસ્તુ સ્ત્રી૦ [સં] પદાર્થ, ચીજ (૨) સત્ય, સાર (૩) ન૦ નાટક કે કથાનો વિષય, 'પ્લૉટ.' [-ગૂંથવું = નાટક કે કથાનું વિષયની રચના કરવી -ગૂંથણી કરવી] ૦ચિત્રલિપિ સ્ત્રી૦ કહેવાની વસ્તુ આખું ચિત્ર દોરીને લખવાની પ્રાચીન પદ્ધતિ. ૦તા સ્ત્રી૦ ખરાપણું, સાચ. ૦ત: અ૦ ખરી રીતે, સાચું જોતા ૦નિર્દેશ પું૦ ગ્રંથના વિષયનું કે વાર્તાનું સૂચન (૨) લક્ષણમા આવી જતા ધર્મો ઉપરાંત જેમાં વસ્તુ વિષે નવા ધર્મનું કથન હોય તેવો નિર્દેશ કે કથન (ન્યા). ૦પણું ન૦ વસ્તુતા, સત્યતા. ૦પાઠ પું૦ પદાર્થપાઠ. ૦સંકલના સ્ત્રી૦ કથા કે નાટકના વસ્તુની યોજના -ગૂંથણી

વસ્ત્ર ન૦ [સં.] કપડું. [પાચે વસ્ત્ર = ચોતિયું, અંગરખો, ખેસ, પાઘડી, ને પગરખાં] ૦ખાળ વિ૦ જુઓ કપડછાણ (વૈદકમા) ૦પરિધાન ન૦ કપડા પહેરવા તે ૦લોચન ન૦ લૂગડા વગેરે સર્વ ચોરાઈ કે લૂંટાઈ જવું તે ૦સ્વાવલંબન ન૦ વસ્ત્રની બાબતમા સ્વાવલંબન -જતે કાતી પીજી પોતાની કપડાની જરૂર પૂરી કરી લેવી તે -સ્ત્રાલંકાર પું૦બ૦વ૦ [+અલંકાર] વસ્ત્રો અને આભૂષણો

વસ્લ પું૦ [અ] મેળાપ, સમાગમ (૨) સંબંધ

વહદત સ્ત્રી૦ [અ] ઐક્ય, પરમેશ્વરનું એકપણું

વહદેવ પું૦ [મ વિસ્તવ (સં વિવસ્વત), કે વિશ્વદેવ?] અગ્નિ [-ભૂકવો = દેવતા ભૂકવો]

વહન ન૦ [સં.] વાહન (૨) ઉપાડવું -ઊંચકવું તે; ઊંચકીને લઈ જવું તે (૩) વહેવું તે (પાણીનું)

વહવું સ૦ક્રિ૦ [સં વહ્] વહન કરવું, વહેવું (૨) અ૦ક્રિ૦ પ્રવાહરૂપે વહેવું (૩) જવું. [વહી જવું = વંડી જવું]

વહવાવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા વેહવ (સ વચ્) = ઠગવું] છેતરાવું, 'વાહવું'નું કર્મણિ

વહાણ ન૦ [પ્રા. વાહણ] નાવ; મોટો મછવો [-કમાવું = પુષ્કળ કમાવું સારી કમાણી કરવી વહાણે ચઢવું = વહાણની સફર કરવી, પરદેશમા વેપાર કરવા જવું] ૦વટી પું૦ ખારવો; નાવિક (૨) દરિયાઈ વેપારી (૩) વહાણનો માલિક, ઉપરી ૦વટું ન૦ દરિયામા વહાણ ફેરવવા તે (૨) વહાણો વડે વેપાર કરવો તે (૩) દુનિયાની મુસાફરી ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ નાવ ચલાવવાની કળા. -ણિયું ન૦ વહાણને તળિયે બાઝતી છીપ

વહાણઈ સ્ત્રી૦ [પ્રા. વાહણા (સં. ઉપાનહ); સર૦ મ. વહાણ = ચ પલ] + પાવડી

વહાણું ન૦ [દે વિહાણ] પ્રભાત [-વાયું = સવાર થવી. વહાણાં વહી જવાં = ઘણા દિવસ થઈ જવા] -ણેવું ન૦ (૫) વહાણું

વહાબી પું૦ [અ. વહ્હાવી; સર૦ હિં] શેખ અબ્દુલ વહાબનો અનુયાયી (મુસલમાની ધર્મના એક ફાટાનો)

વહાર (વ્) સ્ત્રી૦ [પ્રા. વાહર (સં. વ્યાહૃ) = મદદ માટે બોલાવવું] સહાયતા, મદદ. [વહારે ચડવું, ધાવું = મદદે દોડવું]

વહારું (વ્) ન૦ [જુઓ વહી = વેળ] (સુ) હઠ; રઢ (૨) મનનું વળું, વેળ [-આવવું = વળું આવવું રઢ પકડવી વહારે ચડવું = હઠે ચડવું; રઢ કરવી] -રાંભોર વિ૦ વારે વારે વહાર આવે એવું

વહાલ (વ્) ન૦ [સર૦ જે વાહલાર (સ વાત્સલ્યકાર) = સ્નેહી, વહાલેશરી, કે સ. વલ્લભ-પ્રા વલ્લહ ઉપરથી?] પ્રીતિ. [-આણવું = પ્રેમ ઊભરાવો. -કરવું = પ્રેમ કરવો] ૦પ સ્ત્રી૦, ૦પણ(-ણુ) ન૦ પ્રેમ ૦મ પું૦ પ્રિયતમ, પતિ ૦સોયું વિ૦ વહાલમા ઊછરેલું, લાડકવાયું -લું વિ૦ પ્રિય -લેશરી વિ૦ હિતેચ્છુ -લી સ્ત્રી૦ પ્રિયા -લો પું૦ પ્રિયતમ. -લોવહાલી ન૦બ૦વ૦ આશક ને માશૂક

વહાવું (વ્) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વહવાવું] + છેતરાવું (૨) ખેંચાવું

વહી સ્ત્રી૦ [દે વહિયા સર૦મ, હિં બહી] નામાનો ચોપડો (૨) વંશાવળીની ચોપડો (૩) ચોપડી (કોરી કે લખેલી). [-વાચવી = વંશાવળીની ચોપડી વાચવી (૨) જૂના બનાવો વર્ણવવા (૩) નિંદા કરવી, જૂના દોષ કાઢી કાઢીને કહેવા] ૦પૂજન ન૦, ૦પૂજા સ્ત્રી૦ દિવાળીને દિવસે કરાતું ચોપડાઓનું પૂજન

વહી સ્ત્રી૦[સ વહ્ય] ખુદાનો સંદેશો (૨) [લા.] વેળ, ધૂન [-આવવી = મૂર્છા કે તાણ આવવી (૨) [લા.] ધૂન ચડવી, વેળ આવવી]

વહીવટ પુ૦ [સર૦ મ વહિવટ, સ. વહ્ + વૃત્ પ્રા. વહવટ્ટ?] ભારભાર, બોજારત (૨) પદ્ધતિ; શિસ્તો (૩) લેવડદેવડ; પ્રસંગ, સંબંધ. [-ચલાવવો = કારભાર કરવો. -લ બાવવો = વેપાર રોજગાર ખીલવવો] ૦દાર પુંઃ કારભારી (૨) મામલતદાર (ગાયકવાડીમા). ૦દારી સ્ત્રી૦ વહીવટદારનુ કામ કે ઓધ્ધો. -ટી [સર૦ મ.] વહીવટને લગતુ

વહીવંચો પુ૦ [વહી + વાચવુ] પેઢીનામુ રાખનાર ભાટ

વહુ સ્ત્રી૦ [પ્રા વહૂ (સં વધૂ), સર૦ મ, હિં. વહૂ] પત્ની (૨) છોકરાની સ્ત્રી. [-કરવી = બૈરી કરવી, પરણવુ -તેડવી = છોકરાની સ્ત્રીને સાસરે લાવવી - બોલાવવી] ૦ઘેલું વિ૦ વહુ પાછળ ગાંડું; વહુવપ્રુ ૦વર સ્ત્રી૦ નવોઢા સ્ત્રી (૨) ન૦ લગ્નને વરઘોડો (૩) ન૦બ૦વ૦ ધણી-ધણિયાણી; નવું પરણેલુ જોડું ૦વાડુ સ્ત્રી૦ જુવાન બાનીતી વહુ

વહુર સ્ત્રી૦ જુઓ વહુવર, જુવાન વહુ

વહેણ(-ન) (વ્) ન૦[પ્રા વહણ (સં વહન)] પ્રવાહ

વહેમ (વ્) પુ૦ [અ. વહમ, સર૦ હિં વહમ, મ. વહિમા, વહમા] શક, સંદેહ (૨) ભ્રમ, ખોટી માન્યતા. (-આવવો, બાવો, ૬રાખવો, રહેવો, લાવવો) [વહેમમાં પડવું = વહેમાવું વહેમનું ભાણું, ઝાડ = ઘણું જ વહેમી માણસ] -માવું અ૦ક્રિ૦ વહેમ લાવવો; વહેમમા પડવુ -મી(૦લું) વિ૦ વહેમવાળું; વહેમથી ભરેલું

વહેર (વ્) પુ૦ [જુઓ વહેરવુ] વહેરતા પડેલો ભૂકો (૨) ફાટ, ચીરો ૦ણ ન૦ કરવત(૨) વહેરવાનુ તે (૩) વહેરવાની મજૂરી ૦ણિયું વિ૦ ચાબખા દઈને બોલવાની ટેવવાળું (૨) ન૦ કરવત ૦ણિયો પુ૦ વહેરનારો

વહેરવું (વ્) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ પ્રા વિહુર (સં. વિધુર) = વિયુક્ત - છૂટું પાડેલુ અથવા સર૦ મ. વેરણે = ચીરવુ] કરવત વડે કાપવુ

વહેરાઈ(-ભરી) સ્ત્રી૦, -રામણ ન૦ (વ્) વહેરવાની મજૂરી

વહેરો,૦ આંતરો, ૦વંચો (વ્) પું૦ [જુઓ વહેરવુ] ભેદ; આંતરો; તફાવત

વહેરી(-રાઈ) (વ્) સ્ત્રી૦(સં) એક માતા-દેવી

વહેલ (વ્હેલ,) સ્ત્રી૦ [દે વેલ્લ = ઉપર થી ઢંકાયેલી ગાડી] રથ, વાહન [-કાઢવી = કુતરાને સારુ એક ગામથી બીજે ગામ લાડવા, રોટલા વગેરે મોકલવાં.]

વહેલ (વ્) સ્ત્રી૦ [સ્ત્રી] એક મોટુ જળચર પ્રાણી

વહેલું (વ્હે) વિ૦ [દે. વહિલ્લ] ઉતાવળુ, જલદી. [વહેલા થવું = ઉતાવળ કરવી] ૦મોડું વિ૦ વખતસર નહિ તેવુ, વહેલું કે મોડું (૨) અ૦ વહેલુ કે મોડુ એમ (૨) ગમે ત્યારે, સગવડે

વહેવડા(-રા)મણ (વ) ન૦,-ણી સ્ત્રી૦['વહેવું' સ૦ક્રિ૦ પરથી] ઊંચકી જવાની મજૂરી

વહેવડા(-રા વવું (વ્) સ૦ક્રિ૦ ['વહેવુ' સ૦ક્રિ૦ ઉપરથી] 'વહેવુ'નુ પ્રેરક

વહેવાર (વ્) પું૦ [પ્રા વવહાર (સં વ્યવહાર)] સંબંધ, ઘરવટ (૨) મીરવાર કે લેવડદેવડનું કામ (૩) વર્તણૂક, વર્તન (૪) આચાર; આચરણ (૫) દુનિયાદારીના સંબંધ કે કામકાજ (૬) રૂઢિ; વહીવટ. [-ચળવવો, રાખવો = સંબંધ-વ્યવહાર ચાલુ રહે એમ કરવું] -રિયું વિ૦ વહેવારને લગતુ (૨) વહેવારીકું. -રિયો પુ૦ લેવડદેવડમા ચોખવટવાળો (૨) વહેવારે ચાલનારો (૩) શાહુકાર -રીકું વિ૦ મધ્યમ; કામ સરે તેવુ. -કે વિ૦ મધ્યમ; સાધારણ (૨) વહેવારમા ચાલી શકે તેવું; આચારમા ઉતારી શકાય તેવુ, વ્યવહારુ

વહેવું (વ્હે) સ૦ક્રિ૦ [સં વહ્] ઊંચકવુ (૨) ખમવુ, વેઠવુ (૩) અ૦ક્રિ૦ પ્રવાહરૂપે સરવુ (૪) ઘસડાવુ (૫) જતુ રહેવુ વંતવુ (૬) વહી જવું ('જવુ' ક્રિ૦ સાથે) [વહેતી નીકે પગ દેવો = ચાલતા કામમા હસ્તક્ષેપ કરવો. વહેતી સેર, ગંગા = ચાલતી આબરૂની. વહેતું મૂકવું = દૂર ખસેડી દેવુ (૨) ધ્યાન પર ન લેવુ; રખડાવ્યા કરવુ (૩) રખડતું મૂકવું, વહી જવા દેવું વહ્યો જા! =

(કા) ચાલ્યો જા ! જતો રહે !]

વહેળિયું (વ્હે) ન૦ નાનો વહેળો

વહેળો (વ્હે) પુ૦ [દે. વહોલ, વાહલી] નાનો પ્રવાહ (૨) વહેણનો ખાડો

વહેંચણ(-ણી), વ્હે૦)સ્ત્રી૦ ['વહેંચવું' ઉપરથી; સર૦ મ. વહેંચણી] વહેચવું કે ભાગ કરવા તે (૨) હિસ્સો (૩) નાનો હિસ્સો, 'ડિવિડંડ'.

વહેંચવું (વ્હે૦) સ૦ક્રિ૦ [સ. વિભંજ્, પ્રા. વિહંજ] હિસ્સા પાડવા (૨) દરેકને ભાગ પ્રમાણે આપવું

વહેાણું (વ્) વિ૦ [સં વિહીન] વનુ; વિહોણું

વહેારત (વહો) સ્ત્રી૦ ['વહોરવું' ઉપરથી] વહોરેલું તે, ખરીદ (૨) લેખમ (૩) ભિક્ષા; ભિક્ષામા મળેલું તે. **-તિયો** પુ૦ ખરીદનાર (૨) યતિ; શ્રમણ

વહેારવું (વહો) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વિહાર (સં. વિધારય્)] ખરીદ કરવું (૨) સ્વીકારવું (૩) માગી લાવવું (૪) માથે લેવું (લેખમ)

વહેારો (વ્હો) પું૦ ['વહોરવું' પરથી; સર૦ હિં. બોહરા = ગુજરાતમાથી આવેલે મુસલમાન શાહુકાર (સં વ્યવહારક)] લોટિયો, શિયા મુસલમાનની એક જાતનો આદમી (૨) મુસલમાનોની એક જાત (૩) એક અટક **-વાડ** સ્ત્રી૦ વહોરાઓનો લત્તો. **-વાશાઈ** વિ૦ વહોરાનું; વહોરાની પદ્ધતિનું

વહેાલિ(-ળિ)યું (વ્હો) ન૦ [દે. વહોલ] વહેળિયું

વહ્નિ પું૦ [સં.] અગ્નિ

વહ્યુંવહ્યું વિ૦ ['વહેવું' ઉપરથી] અહીંતહીં નિષ્ફળ પ્રયત્ન કરવો (૨) બાવરું, ગાભરું

વળ પુ૦ [પ્રા. વલ (સં. વલ્)] આમળો; આટો (૨) સબંધ, વગ (૩) યુક્તિ; કરામત (૪) દાવ, લાગ (૫) અંટસ કીનો (૬) મમતા; આગ્રહ (૭) [કા] છાણાના થર ઉપર થર ગોઠવી ખડકેલી લાખી ઢાર (૮) [જુઓ વેળ] ગાઠ [**-આપવો** = જુઓ વળ દેવો. **-આવવો, બેસવો** = લાગ આવવો (૨) વળ ચડવો કે ધાગામા બરાબર કાયમ થવો. **-ઉતારવો** = ઉકેલવું (૨) અવેજ વાળવો (૩) ઘાટ ઉતારવો **-ચડાવવો** આમળો દેવો (૨) ઉશ્કેરવું **-લેવો** = લાગ લેવો. **-દેવો** = આમળો આપવો, આમળવું. **-નું માણસ** = લાગવગ હેઠળનું માણસ; સમાન અભિપ્રાયનું માણસ. **-ભાંગવો** = ઉશ્કેરવું **-માં આવવું** = દાવમા કે લાગમા આવવું. **-માં લાવવું** = દાવમા કે લાગમાં લાવવું. **-રાખવો** = અટસ રાખવો (૨) પૂર્વગ્રહોને વળગી રહેવું **-શીખવો** = વળગી રહેવું (ધોરણને), નમતુ ન આપવું (૨) અટસ રાખવો **વળે કવળે** - લાગે લાગે. **વળે વળ ઉતારવો, બેસાડવો** = બધબેસતી ગોઠવણ કરવી] **૦કવળ** પુ૦;સ્ત્રી૦; ન૦ અનુકૂળતા અને પ્રતિકૂળતા (૨) ઘાટ અને દાવપેચ

વળકો પું૦ ['વળવું' ઉપરથી] બફાવા પર આવવું તે (૨) શાત પડવું તે [**-વળવો** = સીજવા આવવું]

વળગણ ન૦ ['વળગવું' પરથી] નિસબત; સંબધ (૨) [ભૂતપ્રેતનુ] વળગવું તે (૩) ભૂતપ્રેત (૪) વળગેલું કામ કે માણસ (૫) આડો સબધ. **-થી** સ્ત્રી૦ કપડા નાખવાનો આડો વાસ. **-ળું** વિ૦ વળગે તેવું (૨) ન૦ વળગણી

વળગવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વલગ્ગ, વિલગ્ગ, સં. વિ + લગ્, સર૦ મ વળગણે] બાઝવું, લપેટાવું (૨) આશ્રયથી મંડવું (૩) ટટો કરવો

વળગાડૂમ(-મી) સ્ત્રી૦ [વળગવું + ડૂમવું] બે ચાર બે ચી

વળગાટ(-ઠ) પું૦ ['વળગવું' ઉપરથી] ભૂત કે કાઈ વળગવું તે (૨) ભૂતપ્રેત **-ઠવું** સ૦ક્રિ૦ 'વળગવું'નુ પ્રેરક (૨) માથે નાખવું

વળણ,૦દાર વિ૦ જુઓ 'વલણ'મા

વળાણ ન૦ [સં. વલ્] જાનુ મૂળ

વળતદાણિયાં ન૦બ૦વ૦ [વળત (વાળી લેવું) + દાણ કે દાણા પરથી] લેણા પેટે, દાણા કે ગણોતમાથી વાળી લેવાની શરતે, કબજે રાખેલી જમીન કે તેનું લખત

વળતભાવ પુ૦ ['વળવું' ઉપરથી] તબિયત સુધારા પર આવવા લાગવી તે

પગતર ન૦ [વળવું ઉપરથી સર૦ મ] બદલા તરીકે કે કંઈ મજરે આપવાનું હોય તે
પગતા(-તાં) અ૦ (પ), પગતી અ૦ ['વળવું' ઉપરથી] પછી (૨) વખતમાં; વળી
પગતું વિ૦ ['વળવું' ઉપરથી] સામું (૨) પાછું ફરતું ઉદા૦ વળતો જવાબ; વળતી ટપાલ
પગદાર વિ૦ [વળ + દાર] વળવાળું
પગપગ સ્ત્રી૦ [સર૦ સળવળવું] ખણજ, ચળ, સળવળાટ ૦ઉ અ૦ક્રિ૦ ખણજ આવવી, સળવળવું
પગવું અ૦ક્રિ૦ [મે વલ્, સર૦ પ્રા વલ] વાંકું થવું, મરડાવું (૨) પાકા કરવું (૩) મનનું વલણ થવું (૪) ઝસાવું (૫) સુધરવું (૬) બંધાવું (ઓળો, દાવ) (૭) માંસ લાગવું, વળગવું ઉદા૦ વાને વળ્યા (૮) [સર૦ પ્રા વળ = પેદા થવું] થવું બનવું ઉદા૦ શેવાળ વળવી, ટોળે વળવું (૯) [સર૦ પ્રા. વલ = જવું] પલટાવું જવું ઉદા૦ વળતો દહાડો, વળતી વેળા (૧૦) [સર૦ પ્રા વલ = સાધવું] ફાયદો થવો, સરવું [વળતાં પાણી થવાં = ખોટ જવી (૨) જોર ઓછું થવું (જુવાનીનું, રોગનું ઇ૦) વળતો દહાડો = = સારી સ્થિતિનો દહાડો, બા ગોદય પાછું વળવું = પાછા ફરવું (૨) ઊલટી થવી (૩) ઊતરી જવું, દબાઈ અગડવો દબલો વળી જવું = દબલા જેવા થવું (ચાકરથી, નિરાશાથી) બેસી પડવું (૨) ખૂબ પ્રમાણમાં ભેગું થવું–આવવું.]
વળાદો પુ૦ ['વળવું ઉપરથી] વલણ
વળામણું ન૦ ['વળવું' ઉપરથી] વાળવાની મજૂરી (૨) વાળતાં નીકળેલો કચરો. –ણી સ્ત્રી૦ વાળવાની મજૂરી
વળામણું ન૦ ['વળાવવું' ઉપરથી] વળાવવું તે, વિદાય (૨) વિ૦ વળતું, ઓસરતું, પાછું ફરતું. ઉદા૦ પાણી વળામણાં થઈ ગયાં
વળાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વળવું', 'વાળવું'નું પ્રેરક (૨) વિદાય કરવું. આગે પાડી આવવું
વળાવિયો પુ૦ ['વળાવવું' ઉપરથી] ભોમિયો (૨) વાટમાં સંભાળ રાખનાર
વળાવું ન૦ [જુઓ વળાવિયો] ભોમિયાનું કામ (૨) તેનું મહેનતાણું (૩) અ૦ક્રિ૦ વાળવું'નું કર્મણિ. –વેા પું૦ જુઓ વળાવિયો
વળાંક (૦) પુ૦ ['વળવું' ઉપરથી] (રસ્તાનું) વળવું તે, મરડાટ (૨) વળોટ, મરોડ
વળિયાચ પુ વિ૦(૨)પું૦કપાળ ઉપર શિંગડાના મૂળની રીમી લીટીમાં ભમરો હોય તેવો(બળદ)
વળિયાંપળિયાં ન૦બ૦વ૦ [વળિયું + પળિયા] વળેલા અંગ ને પળિયા, ઘડપણ
વળિયું ન૦ [સર૦ મ વળી (સં પ્રા. વલિ, -લી આંટણ, ચાકુ, આકો (૨) પરસેવાનો ડાઘ, વળુ (૩) [સર૦ મ. વળી 'વળવું' ઉપરથી] ઘોડા વગેરેની પીઠ ઉપર મુકાતી ગાદી (૪) થર; પોપડો [વળિયાં પડવાં = (કપડાંને) પરસેવાના ડાઘ પડવા (૨) કરચલી–વળ પડવા]
વળી સ્ત્રી૦ [પ્રા વલ્લિ (સં. વલ્મિ)] પાતળો લાંબો મોટો જેવો કે ઘર બાંધવામાં વપરાય છે (૨) [સં વલ્ય] લાકડીને છેડે જડાતી ખોળી (૩) અ૦ ['વળવું ઉપરથી] વધારામાં, ઉપરાંત
વળું ન૦ ['વળવું' ઉપરથી] મંડળ, સમુદાય પક્ષ (૨) ખોળી (૩) જમીનનું પડ (૪) પરસેવાનો ડાઘ, વળિયું (૫) વલણ (૬) શરીરનો બાંધો (૭) અસ્તર (૮) પાણીનાં જમીનમાં વહેતા વહેણ ૯) મનનો તરંગ, વેળ. [–આવવું = મનમાં તરંગ આવવો] [તાલીમ
વળ્ંકેા પુ૦ ['વળવું' ઉપરથી] શિક્ષણ, કેળવણી,
વળૂદ –ધ) સ૦ક્રિ૦ જુઓ વલૂદવું
વળૂદું(–ધું) વિ૦ જુઓ વલૂદ
વળૂંબવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વલૂદવું] વીંટાવું
વળેા પુ૦ [જુઓ વળી] જડી મોટી વળી
વળોટ પુ૦ ['વળવું' ઉપરથી] ઘાટ, મરોડ (૨) રીતભાત, વિવેક [મરોડ
વળોટ પું૦ જુઓ વળૂદેા (૨) [જુઓ વળોટ]
વળોટવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વલ (સં. આરોપય્) ઉપર ચઢવું] ઉલ્લંઘવું ઓળંગવું (૨) ચડિયાતું થવું
વંક વિ૦ [સં] વાંકું (૨) પુ૦ આહુ વલણ. ૦વેળાબણું વિ૦ વાંકુંચૂકું –કાઈ સ્ત્રી૦ વાંકાઈ (૨) આડાઈ –કાવું અ૦ક્રિ૦ રિસાવું, આડા થવું (૨) વાંકું થવું; વળાંક કે વાંક
વંઝ સ્ત્રી૦[સં]કલાઈ (૨)(સં) બગ-બંગાળદેશ
વંચક વિ૦ (૨) પું૦ [સં] ધૂર્ત, ઠગ

વંચન ન૦ [સ] ઠગવુ તે (૨) ઠગાવુ તે. -ના સ્ત્રી૦ ઠગાઈ (૨) ભ્રમ

વંચવુ અ૦ક્રિ૦ [સ વંચ્] બચવું

વંચાઠવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાંચવુ] +વંચાવવું

વંચાર ન૦ કમર [વપરાતો ખૂણો

વંચાલો(-ળો) પું૦ [જુઓ વચાળો] ન

વંચાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'વચવુ' 'વાચવુ'નુ પ્રેરક

વંચાવુ અ૦ક્રિ૦ 'વાચવુ'નુ કર્મણિ (૨) [સં વચ્ ઉપરથી?] નિંદા થવી

વંચાળો પુ૦ જુઓ વચલો

વંચિત વિ૦ [સં] ઠેતરાયેલુ (૨) વિમુખ, હીન

વંછેરવુ સ૦ક્રિ૦ [સં વિચ્છર્દ્] (ચ.) વીખવુ, ઊધુ છત્તુ કે આધુ પાછુ કે આડું અવળુ કરવું

વંજી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ વંજીભારા (સં. વજુલ= નેતર] ખપાટિયાની ભારી

વંઝા સ્ત્રી૦ [પ્રા (સં વન્ધ્યા)] વધ્યા, વાંઝણી સ્ત્રી ૦પો પું૦ વાઝિયાપણું

વઝી સ્ત્રી૦ [જુઓ વજી] વાસની ખપાટ

વંટોળ(-ળિયો) પુ૦ [પ્રા. વટ્ટુલ (સં વર્તુલ)= ગોળાકાર ઉપરથી; સર૦ મ. વા-વટળ] ફૂંડાળા કરતો જોરમા વાનો પવન [વટોળે ચઢવુ = વંટોળિયામાં સપડાવુ (૨) લહેરમાં આવવુ, વાયલ થવુ (૩) [કનકવાનું] ઊંચે ને ઊંચે ઊડ્યા કરવુ] [આવવા તે

વંઠ પુ૦ [વઠવુ' પરથી] શરીરમા વાયુના ગોળા

વંઠવુ અ૦ક્રિ૦ [સં વંઠ્; સર૦ દે વંઠ હાથથી જવુ હદ બહાર જવુ (૨) ફાટવુ, વહી જવું. [વંઠી જવુ=હાથથી જવું, બગડવુ (૨) વીતી જવું ઉદા૦ શી વેળા વંઠી ગઈ છે.]

વંડી સ્ત્રી૦ [દે વરંદ, સર૦ મ] ખુલ્લી જમીનની આસપાસની નાની ભીત. [-છાવી = નાનું ક્ષુલ્લક કામ કરવું. -પરનું ખસલું = દુરુહ વસ્તુ.] -ડો પુ૦ મોટી વડી (૨) તેના વડે આતરેલુ મોટુ સ્થાન (૩) પોળ

વંઢી સ્ત્રી૦,-ઢો પુ૦ (ચ.)[સર૦ દે. વંઢ = બધ] જુઓ વડી,-ડો

-વંત(-તું) વિ૦ [સં વત્] 'વાળું' અર્થમા નામને છેડે ઉદા૦ માનવંત

વંતર ન૦ [પ્રા. (સં વ્યન્તર)] ભૂત -રી સ્ત્રી૦ ભૂતડી [રીગણી

વંતાક ન૦ [સં વૃન્તાક] રીંગણું. ૦ડી સ્ત્રી૦

-વંતું વિ૦ જુઓ વત

વંતાશ વિ૦ [સં વાંત+સં. આશા] આશાઓનું જેણે વમન કર્યું છે એવો, આશારહિત

વંદન ન૦,-ના સ્ત્રી૦ [સં] નમસ્કાર, પ્રણામ. -નીય વિ૦ વદન કરવા યોગ્ય

વંદવું સ૦ક્રિ૦[સં વંદ્] પ્રણામ કરવો

વંદિત વિ૦,-તા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] પૂજ્ય; આદરણીય

વંદે માતરમ્ શ૦પ્ર૦ [સં.] ભારત માતાને વદુ છું (એક જયઘોષણા) (૨) નમસ્કાર ૦ કહેવાનો કે પત્રમા અંતે લખવાનો એક પ્રયોગ

વંદો પું૦ એક જીવડું

વંદ્ય વિ૦ [સં.] જુઓ વંદનીય

વંધ્ય વિ૦ [સં.] વાઝિયુ; નિષ્ફળ. ૦ત્વ ન૦ વાંઝિયાપણું -ધ્યા સ્ત્રી૦ વાઝણી

વંશ પું૦ [સં] પુત્રપૌત્રાદિકનો ક્રમ, કુળ (૨) ઓલાદ (૩) વાસ (૪) વાસળી; પાવો [-કાઢવો = કુળનો ઉચ્છેદ કરવો. -નો વેલો, -વેલો = કુળપરંપરા; કુળવેલ. -જવો = નિ સતાન થવુ, કુળનો ઉચ્છેદ થવો. -રહેવો = કુળપરંપરા ચાલુ રહેવી (૨) પુત્રપ્રાપ્તિ થવી.] ૦કર, ૦કારી વિ૦ વંશ રાખનાર, વશપરંપરા આગળ ચલાવનાર (પુત્ર). ૦ચરિત્ર ન૦ વશાવળી; પેઢીનામુ ૦ચ્છેદ પુ૦ કુળનો નાશ, પ્રજાક્ષય. ૦જ વિ૦ વશમા ઉત્પન્ન થયેલુ (૨) પુ૦ સતાન, વારસદાર. ૦ધર વિ૦ પુ૦ વશ ચાલુ રાખનાર પુત્ર ૦પત પું૦ વશનો એકનો એક બાળક (૨) સ્ત્રી૦ + વશની પ્રતિષ્ઠા. ૦પરંપરા સ્ત્રી૦ પેઢીનો ક્રમ (૨) અ૦ પેઢીના ક્રમથી ૦લોચન ન૦ જુઓ વાંસકપૂર. ૦વિસ્તાર પુ૦ વશ વધારવો કે આગળ ચલાવવો તે ૦વૃક્ષ ન૦ વશ-વિસ્તારનુ ઝાડ. પેઢીનામુ ૦સ્થ પુ૦ એક છંદ. -શાવળિ(-ળી) સ્ત્રી૦ પેઢીનામું; વંશવૃક્ષ -શી વિ૦ વશનુ (૨) સ્ત્રી૦ બસી. -શ્ય વિ૦ વંશનું, વશી

વા અ૦ [સં] અથવા; કે, યા

વા પું૦ [સં વાત, વાયુ] પવન; વાયુ(૨) તરંગ, ફાટો (૩) શરીર પર ગલગૂમડ નીકળવાનો, માથામા કે કાનમાં ઝસકા નાખવાનો, કે સાંધા રહી જવાનો રોગ (૪) જીવ, પ્રાણ (૫) [લા] રોગ કે વિચારનું મોળ્યુ (૬) અ૦ [સર૦ પ્રા વાય (સ વ્યાપ)] 'જેટલે અંતરે કે જેટલુ' એ અર્થમા નામને લાગે છે (ઉદા૦ એતરવા, રાશવા). [**–આવવો** = પવન ફરકવો (૨) સાધા રહી જવા, શરીરમા વાનુ દર્દ થવુ (૩) વિચારોને જોશ આવવો **–આવે એમ કરવું** = મનમાં આવે તેમ કરવુ, તરંગવશ વર્તવુ. **–ઉપર જવુ** = મગજ ચસકવુ, ઘેલછા લાગવી **–એ ઊડવું** = પવનની ઝડપે જાહેર થવુ–ફેલાવું. **–એ ચડવુ** = જાહેર થવુ (૨) તરંગવશ થવું (૩) આન દે ઘૂમવુ. **–એ જવું** = અધૂરે જવું, કસુવાવડ થવી (૨) રજ ચડી જવુ (૩) અસલ્ય લોકોની જમાવટ થવી. **–એ રહી જવું** = વાથી સાધા અકડાઈ જવા. **–એ વાત જવી** = જાહેર થઈ જવુ, કશુ છાનુ ન રહેવુ **–કાઢવો, કાઢી નાખવો** = સાવ થકવી નાખવુ (૨) રોફ કાઢી નાખવો, ઢીલુઢસ કરી દેવુ (૩) ધમકાવવું (૪) મારવુ **–ખાવો** = કામધંધા વિનાનું રહેવુ (૨) કામનો પાર ન આવતા વાર લાગવી– અથડાયા કરવુ (૩) નિરર્થક પડી રહેવુ. **–ખાતું કરવું** = અવગણવુ, રખડાવવુ (૨) નહિ ફાવવા દેવુ (૩) પવન લાગે એવુ કરવુ. **–ખાતું રહેવું** = રખડી પડવું, રખડતુ રહેવુ (૨) નિષ્ફળ જવું. **–છૂટવો, સરવો** = પાકવુ (૨) [લા] ગભરાવુ **–ના ઘોડા જેવુ** = તરંગી, ઘડીઘડીમા વિચાર ફેરવતુ **–ના ફોફા જેવુ** = તદ્દન સુકલકડી ને નિર્બળ **–ની સાથે વઢે એવું** = સહેજસહેજમા લડે એવુ, કજિયાખોર. **–ની કળી જવો** = થાકી જવું (૨) મરી જવુ. **–નું ફોકુ** = દેખાવમાં જાડુ પણ તાકાત વગરનુ માણસ **–માં આવવું** = તરંગે ચડવું. **–લખાવવો** = વાના ફોલ્લા મટાડવા મત્ર લખાવવો **–વાવો** = અસર થવી, વિચાર કે ભાવનાઓનો જોરથી ફેલાવો થવો]

વાઇસ [ફ્રેં] 'ઉપ', '–ની નીચેના દરજ્જાનુ' એ અર્થનો ઉપસર્ગ (જેમકે, ૦ચાન્સેલર, ૦પ્રેસીડેન્ટ). **૦રૉય** પુ૦ [ફ્રેં] રાજાનો પ્રતિનિધિ – દેશનો હાકેમ

વાઈ સ્ત્રી૦ [વા ઉપરથી, સર૦ મ.] મૃગી, ફેફરુ; 'હિસ્ટીરિયા' (–આવવી)

વાઈસર પું૦ [ફ્રેં વૉશર] બે ભાગ બરાબર જોડવા વચ્ચે મુકાતી ચકતી [–નાખવો, મૂકવો]

વાઉ સ્ત્રી૦ ['વા' ઉપરથી] પગમા પડતી ફાટ, **વેઢ** (૨) વિ૦ [પ્રા વાઉલ (સં વાતૂલ)] વાયલ. **૦લું** વિ૦ = વાયલ; ગાડુ [વાક્ય

વાએ(–યે)ક ન૦ [જુઓ વાક્ય] (૫) + વાયક,

વાએ(–ય,–યે)જ પુ૦ [અ વજ્જ] ઉપદેશક (૨) સ્ત્રી૦ [અ વાજ્જ] ઉપદેશ

વાક પુ૦ [દે વક્કસ કે વક્ક] કસ, સરવ (૨) લોટ બાંધાય એવી તેની ચીકાશ

વાક(–ગ) સ્ત્રી૦ [સં] વાચા, વાણી

વાકડવું વિ૦ [વા (સં અવ!) + કડવુ] જાહેર કડવું (૨) [સર૦ મ વાકડ (વાંકું)] હઠીલુ

વાકળ પુ૦ મહી અને ઢાઢર નદી વચ્ચેનો પ્રદેશ

વાકુંબો પુ૦ છોડને ફૂટતો નકામો ફણગો

વાકેફ,૦ગાર વિ૦ [અ વાકિફ] જાણતુ માહિતગાર (૨) પ્રવીણ **૦ગારી** સ્ત્રી૦ જાણ, માહિતી

વાક્ચાતુરી સ્ત્રી૦, **વાક્ચાતુર્ય** ન૦ [સં] બોલવાની ચતુરતા – હોશિયારી કે ચાલાકી

વાક્છલ(–ળ) ન૦ [સં.] બીજાની વાતને શબ્દનો અભિપ્રેતથી જુદો અર્થ કરી ઉડાવી દેવી તે

વાક્પટુ વિ૦ [સં.] બોલવામા ચતુર **૦તા** સ્ત્રી૦

વાક્પ્રચાર પુ૦ [સં] ભાષામાં રૂઢ બનેલો શબ્દપ્રયોગ, 'ઈડિયમ'

વાક્ય ન૦ [સ] પૂર્ણ અર્થ બતાવતો શબ્દસમૂહ (૨) વચન, કથન. **૦પૂર્તિ** સ્ત્રી૦ અધૂરુ વાક્ય પૂરું કરવુ તે કે તેમ કરનાર શબ્દો. **૦રચના** સ્ત્રી૦ વાક્યની રચના, 'સિન્ટેક્સ' **૦વિચાર, ૦વિન્યાસ** પુ૦ વાક્યની રચનાનુ વિવેચન (વ્યા) [એમા વાક્યપૃથક્કરણ ને પદવિન્યાસ બંને આવે છે.] **–કથાર્થ** પુ૦ વાક્યનો અર્થ

વાક્સંયમ પું૦ [સં] વાણીનો સંયમ

વાખ પુ૦ [સર૦ મ.] તાડછાના દોરા જેવા

રેસા (૨) [સુ] શીંગની બાજુની નસો
વાખદ ન૦, આખનો એક રોગ
વાખરો પું૦ [પ્રા. ડવક્ખર (સં ઉપસ્કર)] ઘરગતુ સરસામાન(પ્રાય૦ 'ઘર' સાથે આવે છે)
વાખો પુ૦ [અ. વાક્રિઅહ, સર૦ મ. વાખા] જુઓ વખો (૨) મરકી
વાગ સ્ત્રી૦ [સં.] વાક, વાણી
વાગ સ્ત્રી૦ [પ્રા વગ્ગુ (સં વલ્ગુ)=સુ૬૨] લૂગડાં ભરેણાથી સજાયેલી સીમ તિની (નાગરોમાં) (૨) [સં વલ્ગા પ્રા. વગ્ગા] + લગામ
વાગડ પુ૦ [પ્રા ; સં વાગડ] ગુજરાતનો એક પ્રદેશ (૨) કપાસની એક જાત
વાગડિયું વિ૦ ['વાગડ' ઉપરથી] વાગડ દેશનું (૨) ન૦ સ્ત્રીઓનું એક વસ્ત્ર
વાગલાં ન૦બ૦વ૦ [સં. વલ્ગન] વાગલા, વલખાં
વાગલુ (-ળું) ન૦ જુઓ વાગોળ
વાગવુ અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાજવુ] અવાજ નીકળવો (વાદ્યનો) (૨) ધ્વનિ થવી, જખમાવું (૩) (અમુક કલાકનો) સમય થવો. [**વાગતો ઘંટ**=વાતોડિયો કે પતરાજીખોર માણસ **વાગતે ઢોલે જવું**=જાહેર રીતે જવું (૨) વરઘોડે ચડવુ; ફજેતી થવી **પગલાં વાગવાં**=નજીક આવતા હોવું **શબ્દો વાગવા**=(સામાના) કઠોર-કર્કશ શબ્દોની અસર થવી]
વાગળું ન૦[સં, પ્રા. વલ્ગુલિ, મ વાગ(-ગૂ)ળ] વાગલું; વાગોળ [નકામો પ્રલાપ
વાગાડંબર પું૦[સં] શબ્દોનો આડંબર (૨)
વાગિંદ્રિય સ્ત્રી૦ [સં] બોલવાની ઇંદ્રિય; જીભ
વાગીશ પુ૦ [સં.] (સં) બૃહસ્પતિ
વાગીશ્વરી સ્ત્રી૦ [સં.] (સ) સરસ્વતી
વાગેશ્રી પુ૦[સં વ્યાઘ્રેશ્વરી કે વાગીશ્વરી પરથી? સર૦ હિં, મ વાગેસરી] એક રાગ - માલકોશની રાગણી
વાગોલ(-ળ) સ્ત્રી૦;ન૦[જુઓ વાગળ]વડવાગોળ (૨) [વાગોલવુ પરથી] ઓગાળ
વાગોલ(-ળ)વું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વગ્ગોલ (સં. રોમન્થય્); સર૦ મ વાગૂળ, વાઘૂળ] ખાધેલું મોમાં લાવી ફરી ચાવવુ (ઢોરે) (૨) [લા.] ધીમે ધીમે થાવો ખાતા વાર લગાડવા
વાગ્યેયકાર પું૦ [સં] ગવૈયો [આડંબર
વાગ્જાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [સં] ખાલી શબ્દોનો
વાગ્દંડ પું૦ [સં.] મોઢેથી ધમકાવવુ તે; એ રૂપી દંડ (૨) વાચાની પ્રવૃત્તિથી થતુ કર્મબંધન (જૈન) [તે; સગાઈ (૨) વચન
વાગ્દાન ન૦ [સં] 'કન્યા આપીશ' એમ કહેવું
વાગ્દેવતા, વાગ્દેવી સ્ત્રી૦ [સ] સરસ્વતી
વાગ્દોષ પું૦[સં.] વાણીનો દોષ (૨) નિંદા, ગાળ
વાગ્બાણ ન૦ [સં] મહેણું
વાગ્યજ્ઞ પું૦ [સં] વાણીથી ચલાવેલો યજ્ઞ; વાણીનો સેવાર્થે ઉપયોગ
વાગ્યુદ્ધ ન૦ [સં.] માત્ર શાબ્દિક યુદ્ધ (૨) ગરમાગરમ ચર્ચા
વાગ્વિદગ્ધ વિ૦[સં] બોલવામા ચતુર, વાકપટુ
વાગ્વિલાસ પું૦ [સં.] આનંદપૂર્વક પરસ્પર સંભાષણ (૨) કંઈ તથ્ય કે તત્ત્વપ્રાપ્તિ વિનાનો વાગ્વ્યાપાર - ખાલી ડાચાકૂટ
વાગ્વ્યાપાર પું૦[સં] બોલવાની ક્રિયા(૨)વાણી વિસ્તારવી તે
વાગ્યે અ૦ ['વાગવું' નુ કૃ૦] વાગતાં; વાગે ત્યારે
વાઘ પું૦ [પ્રા વગ્ઘ (સં વ્યાઘ્ર)] એક હિંસ્ર પ્રાણી, શેર. [**-કરવો**=શરીરે રંગના પટા કરી વાઘનો વેશ કરવો. **-કરવો** (વહુનો) [પ્રા. વગ્ગુ (સં વલ્ગુ)]=સુ૬૨ ઉપરથી?]= અધરણી પ્રસંગે વહુને શણગારવી **-જેટલી આળસ**=ઘણી જ આળસ **-જેવું**=સમર્થ; જીવતુ જાગતુ ઉદા૦ મારા ભાઈ વાઘ જેવા બેઠા છે. **-ની બોડમાં હાથ ઘાલવો**=બેફામપણે સાહસ કરવુ **-ની માસી**=બિલાડી **-નું મોઢું ધોવડાવું**=મોટુ પરાક્રમ કરવું (નિષેધ બતાવવા બહુધા પ્રશ્નાર્થમા કે વ્યંગમા) **-ને ફૂલે બધ**=દુર્લભ કે મુશ્કેલ વસ્તુ. **-બગત**=ઠગભગત **-મારવો**=મોટું પરાક્રમ કરવુ (બેતર) **-માંડવું**=[કે વગ્ઘાસ =મદદ; સહાય?] ઘરેણે મૂકવુ] **૦ણ** સ્ત્રી૦ વાઘની માદા (૨) [સર૦ મ.. इं वॅगन] ભારખાનાનો ડબો] **૦ણદાવ** પું૦. **૦ણદોરી** સ્ત્રી૦ વાઘબકરી, એક બાજી. **૦નખ** પું૦ વાઘના નખનુ બાળકનું ઘરેણુ (૨) એક પોલાદી

હથિયાર (૩) એક ગંધદ્રવ્ય ૦પટોળી, ૦બકરી [સર૦ મ]સ્ત્રી૦એક બાજી. ૦બારશ (-સ) સ્ત્રી૦ આસો વદિ બારશ. ૦મારુ વિ૦ [સર૦ મ. વાઘમાર્યા] વાઘનો મારનાર, બહાદુર (૨) ખોટી બડાશ હાંકનાર

વાઘરી પું૦ [પ્રા. વાગુરિય (સં વાગુરિક), સર૦ મ.]એ નામની જાતનો આદમી (૨)[લા.]મેલો, ગંદો કે અસભ્ય નીચ માણસ. -રણ સ્ત્રી૦ વાઘરીની કે વાઘરી સ્ત્રી (૨) [લા] ગંદી કૂબડ સ્ત્રી. -રાં ન૦બ૰ વ૦ વાઘરીઓ (તુચ્છકારમા)

વાઘલો પુ૦ જુઓ વાઘ

વાઘાંબર ન૦ [સં. વ્યાઘ્રામ્બર] વસ્ત્ર કે આસન માટે તૈયાર કરેલું વાઘનું ચામડું

વાઘિયો પુ૦ [જુઓ 'વાગ'=લગામ] ઘોડાની લગામના બે છેડામાનો દરેક

વાઘેડું ન૦ સુતાર જે લાકડા ઉપર મૂકીને લાકડું ઘડે છે તે લાકડું [આદમી

વાઘેર પું૦ [સર૦ મ]કાઠી લોકની એક જાતનો

વાઘેલો પું૦ [દે વાઘેલ, સર૦ મ વાઘેલા] રજપૂતોની એક જાતનો આદમી

વાઘેશ્વરી સ્ત્રી૦ [સં વ્યાઘ્રેશ્વરી, સર૦ મ](સં.) વાઘ ઉપર સવારી કરનાર દેવી; કાલિકા

વાઘો પું૦ [સર૦ હિં. વાગા (સં. વાસ-યુગ્મં)] ડગલો પોષાક (૨) ગાસડી. [વાઘા કરવા (ઠાકોરજીને)=ઠાકોરજી માટે પોશાક તૈયાર કરાવવો કે ભેટ ધરવો. (હનુમાનને) વાઘો ચડાવવો=(હનુમાનને)તેલ સિંદૂર લગાડવું]

વાઙ્મય ન૦ [સં] સાહિત્ય

વાચ(-ચા) સ્ત્રી૦ [સં] વાણી; ભાષા; બોલી (૨) બોલવાની શક્તિ. [-ફૂટવી =બોલવાની શક્તિ કે હિમત આવવા]

વાચક વિ૰ [સં] બોલતુ (૨) [સમાસને છેડે] દર્શક, બોધક (૩) પું૦ વાચનાર (૪) (અર્થ દર્શાવનાર) શબ્દ ૦તા સ્ત્રી૦ અર્થવાહિતા; શબ્દની વાચક શક્તિ ૦વર્ગ પું૦ વાચનારાઓનો વર્ગ, વાચક જનતા

વાચન ન૦ [સં] વાચવું તે (૨) વાચવાની ક્રિયા (૩) ધારાસભામા ચર્ચા માટે બિલ આવવું તે; 'રીડિંગ' ૦માળા સ્ત્રી૦વર્ગોમા ચલાવવા તૈયાર કરેલી ચોપડીઓની શ્રેણી -ના સ્ત્રી૦ પુસ્તકનું મૂળ લખાણ, પાઠ; 'ટેક્સ્ટ' (૨) તેનુ પઠન કરવું કે કરાવવુ તે -નાલય [+આલય] ન૦ છાપાં વગેરે વાચવા માટે રખાતા હોય તે સ્થાન

વાચસિક વિ૰ [સં] જુઓ વાચિક

વાચસ્પતિ પુ૰ [સં.] બૃહસ્પતિ; દેવોના ગુરુ

વાચા સ્ત્રી૰ [સં.] વાણી, બોલી ૦બદ્ધ ન૦ [સં] પ્રતિજ્ઞાબદ્ધ થવુ તે ૦મ્ય(-ળ) વિ૰ બહુબોલુ -ચિક વિ૰ વાચા સંબંધી, વાચાનું

વાચો પુ૰ બે હોઠથી થયેલો ખૂણો

વાચ્ય વિ૰ [સં] બોલવા જેવું (૨) કહેવા ધારેલુ -ચ્યાર્થ પુ૰ [+અર્થ] શબ્દની અભિધાશક્તિથી નીકળનો મૂળ અર્થ

વાછ(-છં)ટ સ્ત્રી૰ [વાયુ+છાટ] પવનથી ઊડેલા વરસાદના છાટા -ટિયું ન૦ વાછટ અટકાવવા બારી-બારણા પર કરેલુ છજું

વાછ(૦ર)ડી સ્ત્રી૰[પ્રા વચ્છદરી (સં વત્સતરી); સર૦ હિ વાછડા] ગાયનુ બાળ બચ્ચુ -હું ન૦ વાછરુ. -ડો પુ૰ ગાયનું નર બચ્ચુ

વાછરું ન૦ [જુઓ વાછડી] ગાયનુ બચ્ચું

વાછલ્લ વિ૰ [પ્રા વચ્છલ (સં વત્સલ)] વત્સલ, વહાલુ, લાડકુ (૨) ન૦ વહાલ; વાત્સલ્ય

વાછટ સ્ત્રી૰, -ટિયું ન૦ જુઓ 'વાછટ'મા

વાછૂટ સ્ત્રી૰ [વા+છૂટવુ] ગુદા વાટે પવન નીકળવો-પાડવું તે

વાજ વિ૰ [પ્રા વજ્જ (સં ત્રસ્) ત્રાસવું પરથી સર૦ મ (અ વજઅ=કાળ)] કંટાળેલું (૨) હારેલું (૩) સ્ત્રી૰ તોબા, પીડા, કંટાળો (૪) [જુઓ વાએજ] ઉપદેશ [-આવવું=કાયર થવું; થાકવુ (૨) દુઃખમા-પીડામા આવવુ.]

વાજ પુ૰ [સં] યજ્ઞ (૨) સંગ્રામ (૩) બાણનું પીછુ (૪) વેગ, તાન (૫) ન૦ બળ (૬) ઘી (૭) અન્ન [ઘોડી

વાજણ સ્ત્રી૰ ['વાજી' ઉપરથી] ઉમદા જાતની

વાજન ન૦ ['વાજવુ' ઉપરથી] વાજિંત્રો અને એની ધામધૂમ ઉદા૰ વિવાહવાજન

વાજબી વિ૰ [અ વાજિબ, સર૦ મ , હિં.] ઘટિત, યોગ્ય. ૦પણું ન૦

વાજવું અ૰ક્રિ૰ [પ્રા. વજ્જ=વાદ્યનુ વાગવું

(સં વદ્), સર૦મ વાજણેં હિં. બાજના] (૫.) વાગવુ (વાદ્યનુ). [વાજતું ગાજતું, વાજતે-ગાજતે = ધામધૂમથી (૨) જાહેર રીતે]

વાજાપેટી સ્ત્રી૦ [વાજું+પેટી] હાર્મોનિયમ, પેટી

વાજિ(-જિં)ત્ર ન૦ [સ વાદિત્ર, સર૦ મ. વાજંતર] વાજુ, વાદ્ય. **૦શાળા** સ્ત્રી૦ વાજું વગાડતા શીખવનારી શાળા

વાજિભુલવળ્યૂહ વિ૦ [અ.] સ્વયંભૂ; પોતાની મેળે હયાતીમા આવેલું (૨) પુ૦ ખુદા

વાજિયા વિ૦ (૨) પુ૦બ૦વ૦ [વાજ = વેગ; ઝડપ પરથી?] પાણી પાઈને પકવેલા (ઘઉં)

વાજિંત્ર, ૦શાળા જુઓ 'વાજિત્ર'મા

વાજી પુ૦ [સં.] ઘોડો (૨) બાણ (૩) અરડૂસાનું ઝાડ. **૦કરણ** ન૦ વીર્યવર્ધક ઔષધપ્રયોગ **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ લડાઈ, કામણ

વાજું ન૦ [જુઓ વાદ્ય; સર૦ હિં., મ. વાજા] વા, ઘા ને ઘસરકો કે એ ત્રણ પૈકી કોઈથી ધ્વનિ નીકળે તેવું સાધન (૨) (એક-સરખા લક્ષણવાળા લોકનુ) મંડળ

વાજોવાજ અ૦[સં વાજ = વેગ](કા.)ઝપાટાબંધ

વા(૦વા)ઝોડું ન૦ [વા+ઝોડું (સર૦ પ્રા. ઝોડણ)] પવનનું તોફાન

વાટ (ટ,) સ્ત્રી [સં , પ્રા વટ્ટ (સ. વર્ત્મન્)] રસ્તો (૨) પ્રતીક્ષા; રાહ (૩) [પ્રા. વટ્ટિ (સં વર્તિ)] દિવેટ (૪) [પ્રા વટ્ટ (સં. વૃત્ત)] પૈડા ઉપર ચડાવવામા આવતો લોઢાનો પાટો [**-ઊઠવી** = વણસવું વ્યર્થ જવું (૨) કટાળીને પડતું મૂકવું. **-ઓસરવી** = વાટ ખૂટવી, રસ્તો ઓછો થવો **-ચઢવી** = દિવેટ એની મેળે ઊંચી આવવી **-ચડાવવી** = (પૈડાને) લોઢાનો પાટો બેસાડવો (૨) દિવેટ મોટી કરવી **-જોવી** = રાહ જોવી **-નો વાટસરુ** = માત્ર રસ્તે જનાર; કેવળ અજાણ્યુ – સબંધ વિનાનું માણસ **-પડવી** = રસ્તો થઈ જવો, છિદ્ર પડવુ (૨) (દીવે) દીવાવખત થવો; સાંજ પડવી **-પાડવી** = લૂંટવું (૨) રસ્તો પાડવો; બીડું પાડવુ **-મારવી** = પોતાને રસ્તે જવુ, પોતાની મુસાફરીએ ચાલ્યા કરવુ **-માં વહેવું** = બરબાદ જવું (૨) ભાગી જવું **-મુકાવવી** = હરાવવુ કે પાછું હઠાડવું (૨) અમુક રસ્તે અ૦જ્વર બંધ કરવો **વાટે જવું** = રસ્તે જવુ **વાટે ને ઘાટે** = જ્યા ત્યા, સર્વસ્થળે **વાટેથી વઢવાડ લેવી** = રસ્તે ચાલતા વગર કારણે લડવાડ વહોરવી.] **૦કુટિયો** પુ૦ (કા) મુસાફરોને લૂંટનાર. **૦ખર્ચ**(-ર્ચ) પુ૦.ન૦, **૦ખર્ચી**(-ર્ચી) સ્ત્રી૦ મુસાફરીનો ખર્ચ (૨) મુસાફરી દરમિયાન ખરચવાની રકમ. **૦પાડુ** પુ૦ [+પાડવુ, સર૦ મ વાટપાડૂ] વાટકૂટિયો (૨) નવો રસ્તો કાઢનાર, પહેલ કરનાર. **૦માર**(-ર) વિ૦(૨) પુ૦ વાટકૂટિયો

વાટ(-ડ)કી સ્ત્રી૦ [દે વટ્ટ, સર૦ મ વાટ, વાટી હિં વાટી] છાલી **-કું** ન૦ નાનું છાલું **-કો** પું૦ મોટું છાલુ

વાટણિયો પું૦ ['વાટવુ ઉપરથી) વાટવાનો ગોળ પથરો [વાટના] વહેંચણી

વાટણી સ્ત્રી૦ [સં વંટ્, સર૦ મ વાટણા, હિં. વાટણિયો પુ૦ જુઓ વાટણિયો

વાટપાડુ, વાટમાર(-ર) જુઓ 'વાટ'મા

વાટલા પુ૦બ૦વ૦ ['વાટવુ'પરથી]ભાગેલ ચોખા

વાટવું સ૦ક્રિ૦ [દે વટ્ટ; સર૦ મ વાટર્ણે, હિં. બાંટના] ભૂકો કરવો, કચરવું, વસોટવું (૨) વહેચવું

વાટવો પું૦ [સર૦ હિં. બટુવા (પ્રા. વટ્ટ; સં. વૃત્ત = ગોળાકાર); મ. વાટવા] પાનસોપારી કે પૈસા વગેરે રાખવાની ઘણા પહવળી એક પ્રકારની કોથળી

વાટસરુ વિ૦ (૨) પું૦ [વાટ + સરવુ, સર૦ મ વાટસરૂ] વટેભાગુ, મુસાફર

વાટાઘાટ સ્ત્રી૦ [સં વટ્ (તોડવુ) + સં. ઘટ્ (જોડવુ), સર૦ મ] ભાજગડ; પંચાત

વાટિકા સ્ત્રી૦ [સં] બગીચો, વાડી

વાટી સ્ત્રી૦ [દે. વટ્ટ; સર૦ મ ; હિં વાટી] કાચલી (૨) વાહકી (૩) વિ૦ સ્ત્રી૦ ['વાટવુ' ઉપરથી] વાટેલી, વાટીને તૈયાર કરેલી ઉદા૦ 'વાટી દાળના વડાં'

વાડું ન૦ [દે વટ્ટુ] બોધરણાના ઘાટનું વાસણ

વાટેરુ પું૦ [જુઓ વાટસરુ] મુસાફર

વાટો પુ૦[પ્રા વટ્ટ(સં વૃત્ત)] ગોળ લાંબો વીંટો(૨) (પેટ પર વળતી મોટી) કરચલી(૩ ચૂનાનો ગોળ કિનાર [**વાટા પડવા** - પેટ પર મોટી કરચલી થવી. **-મૂકવા**=ઉડાઉપણે ખરચી નાખવું.]

વાડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [દે.વાડી] જમીનની આજુબાજુ કાંટા વગેરેથી કરેલી આડ (૨) [પ્રા. વાડ (સં. વાટ)] મહોલ્લો, લત્તો [**-કરવી, -બાંધવી** =આસપાસ રક્ષણની જમાવટ કે યોજના કરવી (૨) સારાનરસા કામ માટે સાથ જમાવવો. **-બંધાવી** =ઘેરાઈ જવું (૨) આસપાસ જમાવ થવો **-સાંભળે વાડનો કાંટો સાંભળે**=અણધાર્યે કાને વાત જાય અને જાહેર થઈ જાય. **વાડે ચીભડાં ગળવાં**=રક્ષકે જ ભક્ષક બનવું **વાડે જઈને ઝાંખરું લઈ આવવું**=વધારે લેવા જતાં સમૂળગું ખોવું] **૦કારેલું** ન૦ એક વનસ્પતિ. **૦વળગણી** સ્ત્રી૦ [દે. વલગગણી=વાડ] વાડ

વાઘરી, -ડું, -ડો પુ૦ જુઓ 'વાટકી' માં. [**-કરવી**=પ્રસંગે રાંધેલું મિષ્ટ ન વાઘરી સગાંવહાલાં કે કુટુંબમાં વહેંચવું **વાઘરીનો વહેવાર**=રાંધેલું ખાવા લેવાનો વહેવાર]

વાઘચકલી સ્ત્રી૦ એક પંખી

વાઘવ પુ૦ [સં.] બ્રાહ્મણ

વાઘાબંધી સ્ત્રી૦ [વાડો + બાંધવું] અલગ અલગ વાડામાં બંધાવું તે -જુદાઈ, પક્ષાપક્ષી (૨) વિ૦ વાડામાં બંધાયેલું એવું

વાઢિ(-ઢિ)યું (વા') ન૦ [સર૦ મ વાડેં વાઢેં] અનાજ ભરવાનો કે તે ભરેલો સાઠીનો થેલો

વાઢિયો પુ૦ [જુઓ વાઢો, સર૦ મ વાઢી] વહાણ વગેરેનું સુતારી કામ કરનાર પરસી ગલજર. **-યા** પુ૦ એક અટક (પારસીમાં)

વાડી સ્ત્રી૦ [પ્રા (સ વાટી), સર૦ મ] બાગ, બગીચો (૨) ફૂલ ગૂંથીને કરેલો શણગાર (૩) નાતવરા ઇ૦ માટે બાંધેલી વચ્ચે ચોકવાળી જગા (૪) નાનો વાડો કે મહોલ્લો પોળ જેવી જગા [**-ઓ ફૂંકવી, ફૂંકવી**=સારી આવક થવી **-ના વર ઘોડા**=તકલાદી પણ મોહક ચીજો **-ભરવી**=ફૂલનો શણગાર કરવો **-લૂંટાઈ જવી**- ધૂળમાં મળી જવું -વણસવું.] **૦પડ** ન૦ કૂવાની આજુબાજુની જમીન **૦વજીફો** પુ૦ બાગીર, ખેતર વગેરે (૨)[લા]સમૃદ્ધ **૦વસ્તાર** પુ૦ કુટુંબકબીલો

વાડો પુ૦[પ્રા વાડ(સ વાટ), સર૦ મ વાડા] ઘર પછવાડે આંતરલી ખુલ્લી જગા (૨) બકરાંઘેટાં પૂરવાની જગા (૩) મહોલ્લો (૪) સંડાસ (૫) [લા] તડ, પક્ષ. [**વાડામાં જવું, વાડે જવું** =ઝાડે કરવા જવું. **વાડો બાંધવો, વાળવો**= વાડો કરવો (૨) જૂથ, પક્ષ, તડ કે સંપ્રદાય રચવો] **૦લિયું** ન૦ ઝાડની આસપાસ કરેલી નાની વાડ

વાઢ પુ૦ ['વાઢવું' પરથી; સર૦ હિં વાઢ, મ. વાડ=છરી વગેરેની ધાર] કાપ જખમ (૨) ધાર (૩) ચૂક (૪) કાપણી (૫) શેરડીનું ખેતર કે વાવેતર (૬) શેરડી પીલવાનો સંચો **૦કાપ** સ્ત્રી૦ ચીરવું કે કાપવું તે (ડાક્તરે શરીરને). **૦કૂટિયો** પુ૦ વાઢકાપ કરનારો (ડાક્તર) (૨) ભાંજગડિયો **૦ણી** સ્ત્રી૦ કાપણી (સુ)

વાઢવું સક્રિ૦ [પ્રા વડ્ઢ (સં વર્ધ્)] કાપવું

વાઢાળો પુ૦ ['વાઢ' પરથી, સર૦ હિં વાઢીવાન] (કા) સરાણિયો

વાઢિયું ન૦ જુઓ વારિયું

વાઢિયો પુ૦ [પ્રા વડ્ઢ (સ વૃધ્) ઉપરથી] ઉત્કટ ઇચ્છા, ગળમો (૨) ચટસ

વાઢી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ વાઢણે=પીરસવું] ઘી પીરસવાનું પાય નાળચાવાળું માટીનું વાસણ

વાઢો પુ૦ [પ્રા વડ્ઢઇ (સ વર્ધકિ), સર૦ મ. વાઢી, હિં વઢઈ] સુતાર

વાણ સ્ત્રી૦ [જુઓ વાણી] બોલી (૫) (૨)[સર૦ મ (સં ઊન)] તંગી કસર(૩)(વા') ન૦ [પ્રા વાહણ (સ વાહન) ઉપરથી ? કે દે વુણણ (સં વે) વણવું ઉપરથી ?] કાથી, ભીંડી, ખજૂરીના પાંદડાં ઇ૦નાં (ખાટલો ભરવામાં પ્રાયઃ વપરાતી)દોરી.[**-ભરવું**=(ખાટલો,)વાણથી ભરવું.]

વાણિજ્ય ન૦ [સ] વેપાર

વાણિયો પુ૦ [પ્રા વાણિઅ (સ વાણિજ), સર૦ હિં બનિયા, મ વાણિયા] એ નામની નાતનો આદમી (૨) [પ્રા વાણિઅ (પાણિઅ-પાનીય) પાણી સાથે સંબંધ ધરાવનાર? કે

પ્રા વાણ્ (સં વિનમ્) નીચે આવવું (વરસાદ આવવાની નિશાની રૂપે ?] એક જીવડું. [વાણિયા થઈ જવું=વખત વરતી ઢીલા પડી જવુ–ગરીબ થઈ જવું વાણિયાના કાળજા જેવો (અગ્નિ)=ધમધમતો (અગ્નિ).] –યણ સ્ત્રી૦ વાણિયા કોમની કે વાણિયાની સ્ત્રી –યાઈ સ્ત્રી૦ વાણિયાપણું (૨) [લા.] શૂરાતનનો અભાવ, વાણિયાવિદ્યા (૩) વિ૦ વાણિયાશાઈ –યામત સ્ત્રી૦ વાણિયાવેડા. [–કરવી = જુઓ વાણિયાવિદ્યા કરવી.] –યાવિદ્યા સ્ત્રી૦ વાણિયાની રીત કે વર્તન (લુચ્ચાઈ, કરકસર, વખત વરતીને કામ લેવું, લાભહાનિ પ્રથમ વિચારવા વગેરે) [–કરવી = આડુ અવળુ સમજવી કામ સાધી લેવુ (૨) સમય સૂચકતા વાપરવી; સમય પ્રમાણે વર્તવું.] –યાવેડા પુ૦બ૦વ૦ વાણિયાની રીત (જુઓ વાણિયાવિદ્યા). –યાશાઈ વિ૦ [સર૦ મ. વાણીશાઈ] વાણિયાનું –ને લગતુ, વાણિયા જેવું

વાણી સ્ત્રી૦ [સ] સરસ્વતી (૨) વચન, બોલી (૩) વાચા (૪) વાગિંદ્રિય. જીભ (૫) સ્વર; સૂર. **૦વિવેક** પુ૦ વાણીનો વિવેક, વિચારપૂર્વક બોલવું તે. **૦શૂરું** વિ૦ બોલવે શૂરુ

વાણ્યો પું૦ ['વણવું' ઉપરથી સર૦ હિં. વાના; મ. વાણા (સં વાન, વે)] વણતાં ના ખાતા આડા દોરા [–તાણવો = વણવાને માટે તાર ગોઠવવા]**૦તાણ્યો** પુ૦ વાણો અને તાણો

વાણ્યોતર પું૦ [પ્રા . વાણિઅ (સં વાણિજ્) કે પ્રા વણિજ (સં. વાણિન્ય) + ઉત્તર ?] ગુમાસ્તો

વાત પુ૦ [સં] પવન (૨) શરીરની ત્રણ ધાતુઓમાની એક (જુઓ પિત્ત) **૦ગુલ્મ** ન૦ ગડ–પાઠાનો રોગ. **૦જ્વર** પુ૦ વાત-પ્રકોપથી થયેલો જ્વર. **૦પ્રકોપ** પુ૦ વાયુ-વિકાર **૦હર** વિ૦ વાતવિકાર દૂર કરે તેવું

વાત સ્ત્રી૦ [સ વાર્તા, સર૦ હિં . મ. વાત] વાર્તા; કથા (૨) હકીકત, બીના; વૃત્તાત (૩) લોકમા ચાલતી ખરી ખોટી વાત, ગામગપાટો (૪) કહેલું કે કહેવાનુ તે ઉદા૦ 'તમારી વાત હુ સમજ્યો' (૫) વાતચીત, સંભાષણ (૬) મોટી–અગત્યની કે અઘરી બાબત; વિસાત ઉદા૦ 'એમા તે શી મોટી વાત છે?' (૭) વિષય; બાબત. ઉદા૦ 'પારકી વાતમાં માથું ન મારો';'મારા હાથની વાત નથી' (૮) રીત. વર્તન, વહેવાર ઉદા૦ પૈસાદારની વાત જુદી છે' (૯) વર્ણન, ગુણગાન. ઉદા૦ 'એની તે વાત થાય ?' (૧૦) સરસાઈ; વાદ. ઉદા૦ 'એની શી વાત કરવી ?' (૧૧) કહેવાનુ કે કરવાનુ તે ઉદા૦ વખત આવે ત્યારે વાત' (૧૨) યોજના, ગોઠવણ. ઉદા૦ 'મારી બધી વાત મારી ગઈ' (૧૩) ગુપ્ત ભેદ, રહસ્ય. ઉદા૦ 'તેની વાત બહાર પડી ગઈ' [–આપવી = બદરનો ભેદ ખુલ્લો કરવો – જણાવવો. –આવવી = સમાચાર – ખબર મળવા. –ઉકેલવી = જુઓ વાત કાઢવી. –ઉકેલ્યા કરવી = એકની એક વાતનુ પીંજણ કર્યા કરવું. –ઉડાડવી = વાત ફેલાવવી, ગપ ચલાવવી (૨) મુદ્દો કે પ્રસ્તુત બાબત છોડી તદ્દન જુદી વાત કાઢવી. –ઉપાડવી = વાતની ચર્ચા શરૂ કરવી (૨) વાત ઊભી કરવી. –ઉપાડી લેવી = કોઈ બોલતુ હોય તેમાંથી બીજાએ આગળ શરૂ કરવુ (૨) કહ્યા પ્રમાણે અમલ શરૂ કરવો –ઊકલવી = મૂઝવણમાથી માર્ગ નીકળવો. –ઊઘડવી = વાત ફેલાવી. –ઊડી જવી = વાત કપાઈ જવી; મુદ્દો નકામો ગણાઈ બીજી જ વાત નીકળવી. –ઊભી કરવી = વાતની ખોટી બનાવટ કરવી (૨) વાત શરૂ કરવી – ઉપાડવી. –કરવાનું ઠેકાણું = જેની આગળ દિલ બોલીને સુખદુઃખની વાત થાય એવુ પોતાનુ પ્રિય કે ખાસ માણસ. –કરવી = ચર્ચા કરવી (૨) બીના કહેવી (૩) નિંદા કરવી, ભૂંડું બોલવુ –કરાવવી = વાતે વળગાડવુ (૨) નિંદાનું કારણ આપવુ. –કહું = કોઈ કહેવાને બહાને આનગીમા બોલાવવુ કે ઊભું રાખવુ. –કહેવી = હકીકત કે બીના રજૂ કરવી (૨) વાર્તા કહેવી. –કાઢવી = કહેવાનો મુદ્દો રજૂ કરવો – ઉપાડવો (૨) વાતચીત કે ચર્ચાનો વિષય બનાવવું. –કાપવી = કહેવામા

આવતી વાતને નકારીને ઉડાડી દેવી –આઈ જવી, ગળી જવી = વાતનો જવાબ ન આપવો, મુદ્દો દબાવી દેવો –ચાલવી = ગપ ચાલવી (૨) ચર્ચા ચાલવી (૩) નિંદા થવી –ચૂંથાવી = વાત ચોળાવી –ચોળવી = વાત ઠેકાણે પાડવી, વાત છણવી; એક જ વાતનું પીંજણ કરવું –છણવી = વાતની ઝીણવટપૂર્વક ચર્ચા કરવી –જોડવી = વાર્તા રચી કાઢવી (૨) વાત ઊભી કરવી. –થવી = હકીકત કે બીના રૂબરૂ થવી –કહેવાવી (૨) ચર્ચા ચાલવી (૩) નિંદા થવી. –નહીં, વાતનો પાયો નહીં = આધાર વિનાની વાત –ના તડાકા, ફડાકા = ગપ્પાં, ટાઢા પહોરની વાતો (૨) લડાઈની વાતો. –નું વતેસર કે વતીગણ કરવું = કાગનો વાઘ કરવો, નૂજ વાતને વધારીને મોટી કરવી. –પામવી = ગુપ્ત વાત પામવી, ભેદ જાણવો. –ફાટવી = ફેલાવી (૨) રહસ્ય ખુલ્લું થઈ જવું (૩) લાંઠ જવું, બહેકવું –ફૂટવી = ગુપ્ત વાત જાહેર થઈ જવી. –ફોડવી = અાનગી બાબત જાહેર કરવી, રહસ્ય ખુલ્લું કરી દેવું –બગાડવી = યોજના કે ગોઠવણ દયળવી (૨) વાત ગૂંચવી કે કાબૂ બહાર જવી –બનવી = બીના બનવી –બનાવવી = જૂઠી વાત ઊભી કરવી –ભારે કરવી = વાતને મોટી – મોઘી કરી દેવી –ભારે થવી = ટેક – મમત વધવા, ગર્વ થવો (૨) અગાઉના કરતા ગુણ કિંમત ઇત્યાદિમા વધારો થવો (૩) ધાર્યા કરતા ઊલટું–કપરું પરિણામ વેઠવું પડે તેમ થવું. –ભારે પડી જવી = કરેલા કામનું પરિણામ સહન ન કરી શકાય તેવું થવું. –મળવી = હકીકત મળતી આવવી (૨) હકીકતની જાણ થવી (કોઈ દ્વારા) –માનવી = કથન કે કથાની સત્યતા સ્વીકારવી (૨) સલાહ માનવી. –મારી જવી = મુદ્દો કે મુદ્દાની બાબત ઊડી જવી (૨) ખેલ કથળી જવો, ધાર્યું ન થવું –માં નાખવું = વાતે વળગાડવું (૨) બાબતમાં સંડોવવું. –માં પડવું = વાતે વળગવું (૨) –ની બાબતમા માથું મારવું –સંડોવાવું –વધવી, વધવી = કાબૂ બહાર જવું અમર્યાદ થવું –વાતમાં = જીભની વાતમા, સહેજમા એક જ વાત = ચોક્કસ નિર્ણય કાંઈ વાત છે ? = શી મતલબ છે ? શું સમજે છે ? (૨) આવું તે થાય ? (–ની) શી વાત ! = એના શા ગુણ વર્ણવવા ! (–ની) શી વાત કરવી = –ના શા વાઘ કરવા ? –ની શી સરસાઈ કરવી ? ઠીક છે, વાત છે તારી = પછી તારી શી વગ્ગે કરું છું તે જોજે. વખત આવે ત્યારે વાત = વખત આવશે ત્યારે કહેવા યોગ્ય થશે વાચે વાત ચાલવી = ચારે બાજુ હકીકત જાણીતી થવી વાતે લાગવું, વાતે વળગવું = વાતો કરવામા ગુલતાન થઈ જવું વાતે વળભાદવું = વાતો કરવામા ગુલતાન કરી દેવું જેથી ચાલુ પ્રસંગ ભુલાઈ જાય વાતો કરાવવી = વાતે વળગાડવું (૨) નિંદા કરાવવી વાતોનાં ચડાં કરવાં = નકામી લાંબી વાત કર્યા કરવી, ખાલી વાતો જ હાંકવી] ૦ઝરું વિ૦ વાતોનું ઝરિયું, વાતોડું. ૦ચીત સ્ત્રી૦ સંભાષણ (૨) ગપ્પા ૦ડી સ્ત્રી૦ વાત

વાતડ સ્ત્રી૦ ['વાત' ઉપરથી] લાંબી લાંબી વાત, ટાયલું (૨) [વા+તડ] વા પેસી શકે એવી તરડ

વાતડી સ્ત્રી૦ જુઓ 'વાત'મા

વાતાયન ન૦ [સં] બારી

વાતાવરણ ન૦ [સં] પૃથ્વીને વીંટળાઈને રહેલું વાયુનું આવરણ (૨) [લા] પરિસ્થિતિ; આજુબાજુના નૈતિક કે માનસિક સંજોગો

વાતાવર્ત પું૦ [સ.] વંટોળિયો

વાતી સ્ત્રી૦ [પ્રા. વત્તિઆ (સં. વર્તિ), અર૦ હિં. વાતી] વાટ; દિવેટ (૨) અગરબત્તી

વાતુ(–તૂ)લ વિ૦ [સ.] વાયુવાળું; વાયડું (શરીર) (૨) વાના રોગવાળું (૩) પું૦ વાયુનો ગોટો, વંટોળિયો

વાતૂ'–તો)ડું(–ડિયું) વિ૦ ('વાત' ઉપરથી) ઘણી વાતો કરવાની ટેવવાળું [પ્રત્યે]

વાત્સલ્ય ન૦ [સં] મમતા, પ્રેમ (મોટાનો નાના

વાત્સ્યાયન પુ૦ [સં.] (સ) ન્યાયભાષ્ય - તથા કામસૂત્રના લેખકોનું નામ

વાદ પુ૦ [સં] ચર્ચા, શાસ્ત્રાર્થ (૨) ભાજગડ; તકરાર (૩) ચડસાચડસો (૪) જ્ઞાન વિજ્ઞાનના કોઈ વિષયમા કાઢેલુ અનુમાન કે તારણ; 'થિયરી' દા૦ ત૦ વિકાસવાદ [-કરવો =શાસ્ત્રાર્થ કરવો (૨) ચડસાચડસી કરવી. -પડવો=તકરાર થવી -માં પડવું. વાદે ચડવું=ચડસાચડસી કરવી] ૦ગ્રસ્ત વિ૦ સશયયુક્ત, ચર્ચાસ્પદ

વાદણ સ્ત્રી૦ 'વાદી'નું સ્ત્રીલિંગ

વાદન ન૦ [સ]વગાડવુ તે ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ વાજિંત્ર વગાડવાની કળા [જવાબ

વાદવિવાદ પુ૦[સ.]ચર્ચા, સામસામા સવાલ-

વાદળ ન૦ [દે વદ્દલ (સં વાર્દલ) સર૦ હિં, વાદલ] આકાશમાં એકઠો થયેલો વરાળનો ગોટા જેવો સમૂહ, જે વરસાદરૂપે નીચે પડે છે. [વાદળાં આવવાં, થવાં, વાદળ આવવું, ચડવું, ચડી આવવું'= આકાશમા વાદળ ભેગા થવા -ઘેરાવુ =આકાશ વાદળોથી છવાઈ જવુ (૨) ભય કે સકટ ઝઝૂમવુ -તૂટી પડવું'=ભારે વરસાદ થવો (૨) [લા.] એક સામટુ તૂટી પડવું (દુ ખનુ વાદળ). -વીખરાવું, વેરાવુ =ઉઘાડ નીકળવો વાદળ ખસી જવુ] -જિયું વિ૦ ચસકેલુ ગાડુ (૨) વાદળી રંગનુ બ્લુઓ -ળી વિ ૦વાદળી રંગનુ (૨) વાદળામા થઈને આવતો (સખત તાપ (૩) સ્ત્રી૦ નાનુ વાદળ (૪) પાણી ચૂસ્યા રાખે તેવી એક દરિયાઈ જનવરની કે તેવી કૃત્રિમ પેદાશ. -ણું ન૦ વાદળ [એ ચાએ ચી

વાદાવાદી સ્ત્રી૦ ['વાદ' ઉપરથી] વાદવિવાદની

વાદિત વિ૦ [સ] વગાડાયેલુ

વાદ્ય ન૦ [સ.] વાજુ. ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦ વાજું વગાડવાની કળા

વાધણ(-ણી) સ્ત્રી૦ ['વાધવુ' ઉપરથી] હેડકી; અટકડી [પત્રી કે દોરી

વાધર(-રી) સ્ત્રી૦ [સં વર્ધ્રી] ચામડાની સાંકડી

વાધવું અ૦ક્રિ૦ [સં. વૃધ્] વધવુ (૫)

વાધૂકુ વિ૦ [સર૦ વધૂક] (કા.) કારણ વિના વચ્ચે આવતુ, નકામુ. ફાલતુ

વાન પુ૦ [સ. વર્ણ સર૦ મ , હિં. વાન] વર્ણ, રંગ (૨) સ્ત્રી૦ ટાઢથી ફાટેલી ચામડી (૩) ન૦ શરીરનો બાંધો

-વાન વિ૦ [સ વત્તુ પું૦] શબ્દને છેડે 'વાળુ 'ના અર્થમા લાગે છે ઉદા૦ વેગવાન

વાનગી સ્ત્રી૦ [સ વર્ણિકા; પ્રા વન્નિઆ, મ. વાનગી, હિં વાનગી] નમૂનો(૨)નવાઈની ચીજ

વાનપ્રસ્થ વિ૦ [સ] વાનપ્રસ્થાશ્રમમા ગયેલુ (૨)વૃદ્ધાવસ્થાને કારણે પેન્શન લઈ નોકરીમાથી છૂટુ થયેલુ(૩)પુ૦ વાનપ્રસ્થાશ્રમ -સ્થાશ્રમ પુ૦, -સ્થ્ય ન૦ ગૃહસ્થાશ્રમ પછીના ત્રીજો આશ્રમ, જેમાં માણસ વનમા રહી સંન્યાસની તૈયારી કરે છે

વાનર પુ૦ [સં] વાદરો, કપિ ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ [લા] અડપલા ૦સેના સ્ત્રી૦ ૦સૈન્ય ન૦ (રામની) વાદરાની સેના (૨) [લા.] છોકરાઓની સેના કે સંઘ

વાનવું વિ૦ [સં વન્ય] જગલી; રાનવું

વાની સ્ત્રી૦ એક જાતની મોઠી જુવાર

વાની સ્ત્રી૦[પ્રા વન્નિઆ (સ વર્ણિકા), સર૦ મ. વાન્ન,વાન્ના] જણસ, ચીજ, પ્રકાર (જમણની) (૩) ['વાન'= શરીર ઉપરથી ?] મડદાની રાખ. [-વાળવી = દાટી વાળવી]

વાનીર ન૦ [સં.] પાણીમા થતુ બરુ જેવુ ઘાસ

વાનું ન૦ [જુઓ વાની] વસ્તુ; ચીજ, જણસ. [ઘણાં વાનાં કરવાં=બહુ રીતે સમજાવવુ (૨) ઠપકા આપવા **સૌ સારાં વાનાં થવાં**= બધુ હેમખેમ પાર ઊતરવુ]

વાનો પું૦ [પ્રા. વણ્ણય (સં વર્ણક)] એક સુગંધીદાર પદાર્થ (૨) લેપ, પીઠી [**વાનાનાં વટાં**=પીઠીને દિવસે વરપક્ષ તરફથી અપાતી વટેશરી **વાને ઘાલવું, વાનો ઘાલવો, દેવો**=પીઠી ચોળવી (વિવાહના વિધિમા). **વાનો વાળવો**=વાનો લગાવવો–ચોપડવો.]

વાન્તિ સ્ત્રી૦ [સં] વાતિ, ઊલટી

વાપર પુ૦ [વ પરવુ પરથી] વપરાશ

વાપરવુ સ૦ક્રિ૦ [સં. વ્યાપૃ, સર૦ મ વાપરણેં] ઉપયોગમા લેવુ (૨) ખર્ચવુ

વાપસ અ૦ [ફા] પાછુ

વાપિ(–પી) સ્ત્રી૦ [સં.] વાવ

વાફો પુ૦[દે વપ્પિઅ=ક્યારો, સર૦મ વાફા] વાડીમા ધરુ કરવા તૈયાર કરેલો ક્યારો;

વાબરતું વિ૦ [ફા.] સગું; સંબંધી, ઓળખીતુ

વાબારું ન૦ [વા+બારુ] નળિયુ; બાકું

વામ સ્ત્રી૦ (પ) જુઓ વામા

વામ પું૦; સ્ત્રી૦ [પ્રા (સં. વ્યામ), સર૦ મ વાંવ, હિં વામ] બે હાથ પહોળા કરતા છાતી સાથે થતી લંબાઈનું માપ. [**–ભરવી** = વામથી માપવુ.] **–મિયાં** ન૦ બ૦ વ૦ (સુ) તરવામા વામ ભરવી તે. **–મિયો તારો** પુ૦ વામ ભરીને તરવાની રીત

વામ વિ૦ [સં] સુંદર (૨) ડાબું (૩) ઊલટું; પ્રતિકૂળ (૪) અધમ, નીચ. **૦કુક્ષિ** સ્ત્રી૦ [સં] જન્મ્યા બાદ ડાબે પડખે સૂવુ તે (**–કરવી**). **૦તા** સ્ત્રી૦ અધમતા (૨) હઠ, આડાઈ **૦દેવ** પું૦ (સં) એક ઋષિ **૦માર્ગ** પુ૦ તંત્રમાર્ગ; શાક્ત સંપ્રદાય **૦માર્ગી** વિ૦ વામમાર્ગનું કે તેને લગતુ, દેવીભક્ત

વામણું વિ૦ [જુઓ વામન] ઠીંગણું; નીચું

વામન વિ૦[સં] ઠીંગણુ (૨) પુ૦ (સ) બલિને છળવા થયેલો વિષ્ણુનો પાચમો અવતાર (૩) પુ૦ ઠીંગણો (૪) [લા] લુચ્ચો **૦દ્વાદશી** સ્ત્રી૦ ભાદરવા સુદિ બારશ **–નાવતાર** પુ૦ વામનરૂપે વિષ્ણુનો પાચમો અવતાર

વામવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વમ્] (ભાર ઓછો કરવા) ફેંકી દેવુ, કમી કરવુ (૨) ઓછુ કરવું, મટાડવું (૩) મનની વાત કહી દેવી (૪) ઊલટી કરવી (૫) તજવું (૬) અ૦ક્રિ૦ ઓછુ થવુ, ઘટવુ

વામા સ્ત્રી૦[સં] નારી (૨) સુંદર સ્ત્રી (૩) [સં] લક્ષ્મી (૪) સરસ્વતી [**વામમાર્ગી**

વામાચાર પુ૦ [સં] વામમાર્ગ **–રી** વિ૦

વામાટામા પુ૦ બ૦ વ૦ અનિશ્ચયમા વખત ગાળવો તે; આનાકાની; ગલ્લાતલ્લા. [**–મારવા** =ગલ્લાતલ્લા કરવા]

વામાંટામાં ન૦બ૦વ૦ જુઓ વામાટામા

વામાંગ ન૦ [સં] ડાબુ અગ–પડખું

વામિયાં, વામિયો તારો જુઓ 'વામ પુ૦, સ્ત્રી૦'મા [રૂપાળી સ્ત્રી

વામોરુ(–રૂ) સ્ત્રી૦ [સ] સુંદર સાથળવાળી–

વાય પુ૦ [પ્રા (સં વાત)] (પ.) વાયુ

વાય ('વા' ?) સ્ત્રી૦ જીત, ફતેહ

વાયક ન૦ [જુઓ વાક્ય] (પ) વેણ, વાક્ય **–કા** સ્ત્રી૦ [પ્રા વાયા (સં વાચ્) ઉપરથી] વાત, ગપ, અફવા

વાય(–યે)જ પુ૦ (૨) સ્ત્રી૦ જુઓ વાએજ

વાયજ(–જી) સ્ત્રી૦ [જુઓ વાએજ] ઉપદેશ, વ્યાખ્યાન

વાયડાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ વાયડુ] વાયડાપણુ

વાયડું વિ૦ [પ્રા વાઉલ (સં વાતૂલ)] પેટમા વાયુ ઉત્પન્ન કરે તેવુ (૨) ફડાકા કે ફૂલારા મારવાની ટેવવાળુ (૩) [લા] વિચિત્ર સ્વભાવનું, હઠીલુ [**–થવું** = સમજ્યુ ન સમજતા આડું જ કર્યા કરવુ, જક્કી થવુ **–પડવું** = ભારે પડવુ, ધાર્યા કરતા અવળુ પરિણામ આવવુ] **–ડાવેડા** પું૦બ૦વ૦ વાયડા જેવુ વર્તન

વાયડેલ વિ૦ [જુઓ વાયડુ] ગાડા જેવું (સુ)

વાયણ ન૦ [સં વાજ+અન્ન] (સીમતિનાને અપાતુ) ખુશાલીનુ જમણ [**–જમાડવું** = ઘેણ જમાડવી]

વાયદો પુ૦ [અ વઅદહ, સર૦ હિં વાઈદા, વાદા, મ વાયદા, વાઈદા] મુદત, અવધિ (૨)

મુહત પર કરવાનું કામ [વાયદે ચઢવું = મુલતવી રહ્યા કરવું, ટલ્લે ચઢવું **વાયદાનો સોદો** = અમુક મુહતે અમુક ભાવે માલ લેવાનો સટ્ટાનો વેપાર **વાયદામાં પડવું** = વાયદાના સોદાનો ધંધો કરવો. **-કરવો, બાંધવો** = ભવિષ્યમા અમુક સમય ઠરાવવો, મુહત ઠરાવવી **-ગાળવો** = મુહત વિતાવવી **અમૃતસ્ય ઋષિના વાયદા** = અશકય મુહત, ન પાળવા માટે બતાવેલી મુહત.] **-હાચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ અમુક મુહતે પૈસા આપવાની કબૂલાતનુ લખાણ.-**હાસર** અ૦ વાયદા પ્રમાણે-મુહતસર

વાયન ન૦ [સં.] મૂપહામાં ફળ, કંકુ અને કાસકી મૂકી બ્રાહ્મણને દાનમા આપવુ તે. **૦દાન** ન૦ વાયનનું દાન **૦દિન** ન૦ વાયન આપવાનો દિવસ, શ્રાવણી અમાસ

વાયરું ન૦ ['વાયરો' ઉપરથી ?] વરસાદ વિનાનુ (૨) ન૦ ખગડિયુ, ફોરું ચોમાસું

વાયરો પુ૦ [દિ. વાયાર (સં. વાત, પ્રા. વાય)] પવન. [**વાયરા વાઈ ચૂકવા** = સુખદુઃખના અનુભવ થઈ જવા **વાયરે ચઢવું** = લહેરમાં આવવુ (૨) ફુલાવું (૩) ઉશ્કેરાવુ (૪) હવાઈ કિલ્લા બાંધવા (૫) ખોરંગે પડવું. **-કાઢવો, કાઢી નાખવો** = ખૂબ ધમકાવવું (૨) થકવી નાખવુ (૩) અધમૂઉં કરી નાખવું **-ખાવો** = પવન વાય તેનો ઉપભોગ કરવો **-નીકળવો, નીકળી જવો** = થાકીને લોથ થઈ જવું; ઠૂશ નીકળી જવી (૨) મરણતોલ થઈ જવું. **-વાવો** = પવન ફૂકાવો (૨) તુક્કો ચાલવો]

વાયલ ન૦ [ફ્રે. વૉઇલ] એક જાતનુ સ્ત્રીઓનું વસ્ત્ર

વાયલ(-લી) વિ૦ [પ્રા વાઉલ (સં. વાતૂલ)] તરંગી, દૃઢતા વિનાનુ

વાયવડિંગ સ્ત્રી૦,ન૦ [સં વિડંગ, હિં વાયવિડંગ, મ વાવડિગ] વાવડિંગ; મરી જેવા ઔષધિના બી

વાયવરણો પુ૦ [સર૦ મ વાયવરણા (સં. વાયુ + વરુણ)] જુઓ વરણો

વાયવી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] વાયુ સબધી (૨) [પ્રા વાયવ્ય] વાયવ્ય (ખૂણો)

વાયવ્ય વિ૦ [સં.] વાયુ સંબધી (૨) ઉત્તર-પશ્ચિમ ખૂણાને લગતુ (૩) સ્ત્રી૦ ઉત્તર અને પશ્ચિમ વચ્ચેનો ખૂણો. **-વ્યાસ્ત્ર** ન૦ [+ અસ્ત્ર] પવનાસ્ત્ર, વાયવસ્ત્ર

વાયસ પુ૦ [સં.] કાગડો

વાયુ પું૦ [સં.] પવન (૨) પું૦, ન૦ બાદી (૩) ન૦ વાઈ, મૃગી [**-આવવું** = વાઈ આવવી, **-થવો** = બાદી થવી (૨) [લા.] રીસ ચઢવી; કટાળો આવવો] **૦કોણ** પુ૦ વાયવ્ય ખૂણો. **૦ગોળો** પુ૦ વાયુનો એક રોગ **૦ચક્ર** ન૦ પૃથ્વી આસપાસનુ વાયુમડલ, વાતાવરણ. **૦ચક્રશાસ્ત્ર** ન૦ વાતાવરણમાં થનારા ફેરફારો જાણવાનું શાસ્ત્ર. **૦ચક્રશાસ્ત્રી** પું૦ વાયુચક્ર-શાસ્ત્ર જાણનાર. **૦ચર** ન૦ પક્ષી **૦પુત્ર** પું૦ (સં.) હનુમાન (૨) ભીમ. **૦પુરાણ** ન૦ (સ.) અઢારમાંનું એક પુરાણ **૦ભક્ષી** વિ૦ વાયુનું ભક્ષણ કરી જીવનારુ. **૦મંડળ** ન૦ વાતાવરણ. **૦વેગ** પું૦ પવનનો વેગ **૦વેગી** વિ૦ પવનવેગી **૦શાસ્ત્રી** પુ૦ જુઓ વાયુ-ચક્રશાસ્ત્રી. **૦સંચાર** પું૦ અપાન વાયુનો સંચાર, વાછૂટ **૦સુત** પુ૦ (સં.) જુઓ વાયુપુત્ર

વાયું ન૦ ['વા' પરથી] વાથી ઠીંવા હોલવાઈ ન જાય એ માટે અંદર મૂકવા ઢોચકા જેવો કૂબે બાકાવાળો બનાવેલો માટીનો ઘાટ

વાયોલિન ન૦ [ફ્રં.] ફીડલ, એક તતુવાદ્ય

વાયવ્યાસ્ત્ર ન૦ [સં.] વાયુનું અસ્ત્ર, પવનાસ્ત્ર

વાર (વા') પુ૦ [ફ્રં. યાર્ડ, સર૦ મ] ત્રણ ફૂટ જેટલુ માપ

વાર અ૦ [સં વાર પરથી ? સર૦ ફા] નામને અનુ તે પ્રમાણે, અનુસાર એવા અર્થમા. ઉદા૦ ક્રમવાર, ગોત્રવાર (૨) [ફા] 'વાળુ' અર્થમા નામને લાગતો પ્રત્યય ઉદા૦ ઉમેદવાર

વાર પું૦ [સં.] અઠવાડિયાનો દરેક દિવસ (૨) સ્ત્રી૦ (પું૦ સુરત તરફ) વખત, સમય (૩) વખત, ફેરો ઉદા૦ પાચ વાર (૪) [લા.] ઢીલ; વિલબ (૫) ન૦ (૫) વારિ, પાણી. [**-લગાડવી, લાગવી** = વિલબ કરવો. થવો; મોડું કરવુ, થવું. **-થવો** = અમુક વાર-દિવસ હોવો. **-ના પાર થવા** = ઘણો જ વિલંબ થવો.] **૦કવાર** પું૦ [+ કુ - વાર] સારો નરસો દહાડો. **૦તહેવાર** પું૦, **૦પરબ**

(–બ) ન૦ અવસર; સારો–ઉત્સવનો દિવસ; સારો વાર કે પર્વ

વારકરી પું૦ [મ.] (સં.) મહારાષ્ટ્રનો એક ભક્તિસંપ્રદાય કે તેનો અનુયાયી

વારણ પું૦ [સં.] હાથી (૨) ન૦ વારવું–અટકાવવું તે (૩) નિવારવું–દૂર કરવું તે –ણી સ્ત્રી૦ હાથણી

વારણું ન૦ [સં. વારણકં] ઓવારણું (૨) ['વારવું' પરથી વારણ; વારવું તે. [–વાળવું = ને માથે આવનો દોષ વગેરેમાંથી બચાવી લેવું–બચાવ કરવો.] [[સં.] માં

વારતહેવાર, વારપરવ(–બ) જુઓ 'વાર'

વારવધૂ સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ વારાંગના

વારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વાર (સં. વારય્)] અટકાવવું; મના કરવી (૨) + ઓવારવું (૩) [આરતી] ઉતારવી. [**વારી જવું** = ઓવારણાં લેવાં (૨) ફીદા થઈ જવું. **વારી નાખવું** = માથે ઓવારી ઉતારી ફેંકી દેવું; કદરદાનીમાં ફેંકવું. **વાર્યું કરવું** = સલાહ માનવી.]

વારસ પું૦ [ફા. વારિસ] મરનારની મિલકત, જવાબદારી, હકદાવો વગેરેનો હકદાર. **૦નામું** ન૦ વસિયતનામું. **–સાઈ** સ્ત્રી૦ વારસો. **–સાગત** વિ૦ [વારસો + ગત] વારસામાં ઊતરેલું. **–સાહક(–ક્ક)** પું૦ [વારસો + હક] વારસાનો હક. **–સું** ન૦ (સુ.), **–સો** પું૦ વારસને મળેલી મરનારની મિલકત ઇ૦

વારસ્ત્રી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ વારાંગના

વારંટ ન૦ [જુઓ વૉરંટ] ગુનેગારને પકડવાનો સરકારી હુકમ [વારે વારે

વારંવાર અ૦ [સં.] વારેઘડીએ; ફરી ફરીને;

વારાણસી સ્ત્રી૦ [સં.] (સં.) કાશી

વારાફરતી અ૦ [વારો + ફરવું] વારા પ્રમાણે એક પછી એક [આવવું જવું તે

વારાફેરા પું૦ બ૦વ૦ [વારો + ફેરો] વારંવાર

વારાંગના સ્ત્રી૦ [સં.] ગણિકા; વેશ્યા

વારિ ન૦ [સં.] પાણી; નીર. **૦જ** વિ૦ પાણીમાં ઉત્પન્ન થયેલું (૨) ન૦ કમળ. **૦જા** સ્ત્રી૦ (સં.) લક્ષ્મી. **૦દ** પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર (૨) ન૦ વાદળું; મેઘ. **૦ધિ** પું૦ સમુદ્ર

વારી પું૦ [સં. વારકિન્; સર૦ મ. વારી] ઘોડો (૨) સ્ત્રી૦ [સં. વાર; સર૦ મ.; હિં.] વારો; ક્રમ; પાળી (૩) બદલો લેવાનો અવસર

વારુ અ૦ [સં. વરમ્] ઠીક (૨) વિ૦ સારું; સુંદર

વારુણ વિ૦ [સં.] વરુણને લગતું (૨) ન૦ પાણી. **–ણી** સ્ત્રી૦ મદિરા (૨) પશ્ચિમ દિશા

વારેઘડીએ અ૦ [વારો + ઘડી] વારંવાર

વારેદાર વિ૦ [વારો + ફા. દાર] વારાવાળું (૨) કર ઉઘરાવનારું

વારો પું૦ [સં. વાર; સર૦ હિં. વારા; મ. વારી] વારી; ક્રમ; પાળી (૨) અણીનો; પાકી (૩) [સં. વાર] ઘડો; કુંભ. [**વારો મૂકવો** = ગરમ પાણી ભરીને ઘડો પેટ પર મૂકી શેકવું.]

વારોવાર અ૦ ['વાર' પરથી] બીજે અઠવાડિયે તે જ દિવસે (૨) + જુઓ વારંવાર

વારોવારિયું વિ૦ [જુઓ વારોવાર] વાર પ્રમાણે દિવસો ગણીને કાઢવામાં આવતું (વ્યાજ)

વાર્તા(–ર્ત્તા) સ્ત્રી૦ [સં.] વાત; કથા (૨) બીના; હકીકત; સમાચાર. **૦કાર** પું૦ વાર્તા–કથા રચનાર કે કહેનાર

વાર્તિ(–ર્ત્તિ)ક ન૦ [સં. વાર્ત્તિક] વિવેચનવાળી ટીકા (૨) પું૦ બાતમીદાર; દૂત. **૦કાર** પું૦ વાર્તિક રચનાર

વાર્ત્તા સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ વાર્તા

વાર્ત્તિક ન૦ **૦કાર** પું૦ [સં.] જુઓ 'વાર્તિક'માં

વાર્દ્ધ(–ર્ધ)ક(–ક્ય) ન૦ [સં.] વૃદ્ધાવસ્થા

વાર્નિશ પું૦ [ઈં.] લાકડાને પોલીસ કરવાનું દ્રવ્ય–એક પ્રવાહી બનાવટ. [–કરવું = વાર્નિશ ચડાવવો–ચોપડવો.]

વાર્ય વિ૦ [સં.] વારી શકાય તેવું; નિવાર્ય

વાર્ષિક વિ૦ [સં.] વરસે વરસે આવતું કે થતું (૨) વરસ સંબંધી (૩) ન૦ કર વરસે પ્રકટ થતું પત્ર

વાર્ષ્ણેય પું૦ [સં.] (સં.) વૃષ્ણિકુળના–શ્રીકૃષ્ણ

વાલ પું૦ [સં. વલ્લ; સર૦ મ.] ત્રણ રતી જેટલું તોલ (૨) પું૦બ૦ વ૦ [પ્રા. વલ્લ] એક કઠોળ. [–છોલવા = વાલનાં ફોતરાં કાઢી નાખવાં.] **૦પાપડી** સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] વાલની સીંગ

વાલ પું૦ [ઈં. વાલ્વ] નળી વગેરેની અંદર

રાખેલો એક બાજુ ઊંચો થઈ શકે તેવો પહડો
વાલમ પું૦બ૦વ૦ બ્રાહ્મણોની એક જાત, પ્રિયે
વાલર સ્ત્રી૦ [સર૦ દે. વલ્લર=ખેતર] જે જમીન ઉપર વાવણી કર્યા અગાઉ આગલા પાકનાં ઠૂંઠા બાળે છે તે
વાલિ(-લી) પું૦ [સં.] (સં) સુગ્રીવનો મોટો ભાઈ. **૦સુત** પું૦ (સં) (અંગદ)
વાલિયા પું૦બ૦વ૦ [દે. વલિઆ=ધનુષ્યની દોરી; સર૦ મ. વાલા,-લો (કાનડી વલ્લે =દોરડું)] પાર કે ત્રાજવા જે દોરીઓને આધારે લટકે છે તે
વાલી,૦સુત જુઓ 'વાલિ'મા
વાલી પુ૦ [અ] મુરબ્બી, રક્ષક, પાલક. **૦ઘોડો** પું૦ ઘોડી ઉપર દેવવા રાખેલો મજબૂત, ખાનદાન ઘોડો. **૦વારસ** પુ૦ વાલી કે વારસ
વાલી સ્ત્રી૦ ['વાલ ઉપરથી] નાના દાણાના વાલ
વાલુકા સ્ત્રી૦ [સં.] રેતી. **૦યંત્ર** ન૦ કલાક જાણવાની રેતી ભરેલી શીશી (૨) વૈદકમા ઔષધ બનાવવાનું (તેના ઘાટનું) એક યત્ર
વાલોળ (ળો') સ્ત્રી૦ ['વાલ' પરથી] એક શીંગ **-શાક. -ળિયો** પું૦ વાલોળનો વેલો
વાલ્મીકિ પુ૦[સં.](સ) રામાયણ રચનાર ઋષિ
વાવ સ્ત્રી૦ [પ્રા વાવી (સં. વાપી), સર૦ મ., હિં. વાવડી] અદર ઊતરવાના પગથિયાવાળો કૂવો
વાવટા-કાઠી સ્ત્રી૦ [વાવટો+કાઠી] વાવટાનો દંડ
વાવટો પુ૦ [વા (વાયુ)+પ્રા. વટ્ટ (સં વૃત્ત)? સર૦ મ વાવટા] ધ્વજ, ફરકાવવાનુ નિશાન [-ઊડવો=ધ્વજ ફરકવો, ફરફર થવી. -ચડવો - ધ્વજ તેની કાઠી પર ચડવી.]
વાવઠવું અ૦ક્રિ૦ ['વા' ઉપરથી] પવનથી સુકાવું (કપડા માટે)
વાવડ,-ર પુ૦ [વા (સં. વિ+આ=વ્યા)+વદ (સં પત્)] ભળ, પત્તો, સમાચાર (૨) રોગનુ ફેલાવુ તે. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ (જા) વાવડ -ખબર મળવા
વાવડિંગ ન૦ [સર૦ મ૦] જુઓ વાયવડિંગ
વાવણી સ્ત્રી૦ ['વાવવું' પરથી] વાવવુ તે. **-ણિયો** પું૦ બીજ ઓરવાનું સાધન
વાવર પું૦ ['વાવરવુ' પરથી; સર૦ મ.] વાપર-વપરાશ (૨) જુઓ વાવડ. **૦વું** સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વાવર (સં. વ્યાપૃ), સર૦ મ. વાવરણે] વાપરવુ; ખર્ચવુ
વાવલવું સ૦ક્રિ૦ [વા+વલવું(સં. વલ્)]ઊપણવું
વાવલાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ વેવલાં] વલખા (૨) [જુઓ વાવલુ] (સુ) નોકરીના બદલામા આપેલી જમીન; પસાયતુ [વાચક)
વાવલિયો પું૦[સર૦ વાવલવુ] વાયરો (લાલિત્ય-
વાવલું ન૦ ['વાવવુ' ઉપરથી ?] પસાયતુ (૨) [દે. વાવણી=છિદ્ર ઉપરથી ?] આખમા પડેલું ઝીણું ફૂલ
વાવવુ સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વાવ (સ. વપ્), સર૦ હિં. બોના ઉપરથી] ઉગાડવા માટે જમીનમા બી કે રોપા નાખવા-રોપવુ
વાવળી સ્ત્રી૦ [પ્રા. વાઉલ (સં. વાતૂલ)=વાત-રોગી ?] બાળકોને થતો પેટનો એક રોગ
વાવંટોળ પુ૦ [વા+વટોળ, સર૦.મ વાવટળ] વંટોળિયાનુ તોફાન
વાવા અ૦ ['વાહવાહ' ઉપરથી] (બાળભાષામા) સારુ, મજેનુ (૨) સ્ત્રી૦ ઝભલુ
વાવાઝોડું ન૦ [વા (વાયુ)+ઝોડું (પ્રા ઝોડ =ઝૂડી પાડવુ), સર૦ મ વાવઝડ] વાવંટોળ
વાવાદળ ન૦ [વા+વદળ] જોસથી વતો પવન અને વાદળ, તોફાની વાદળી (૨) [લા] સકટ
વાવાશ અ૦ (ચ) ખુલ્લામા, પવન લાગે તેવા જગામા
વાવું અ૦ક્રિ૦ [મ. વા; સર૦ મ વાર્णે] (પવનનુ) ફૂકાવુ (૨) [શરીરને ટાઢની] અસર થવી (૩) સ૦ક્રિ૦ (પ્રાય: ફૂંકીને) વગાડવુ, બજાવવુ (૪) [સં વી, સર૦ મ વાર્णે] વિયાવુ
વાવેતર ન૦ ['વાવવું ઉપરથી] વાવવુ તે (૨) વાવેલુ તે (૩) વાવેલી જમીન
વાશ (શ,) સ્ત્રી૦ [સં વાશ્, પ્રા વાસ] કાગવાશ [-નાખવી=શ્રાદ્ધને દિવસે નખેલુ અન્ન કાગડા વગેરે માટે નાખવુ]
વાસ પુ૦[સં] વસવાટ (૨) મુકામ, ઘર, સ્થાન (૩) પોળ, મહોલ્લો (૪) સ્ત્રી૦ ગધ (૫) દુર્ગન્ધ

(૬) ન૦ [પ્રા (સં. વાસસ્)] વસ્ત્ર, લૂગડું. [–આવવી = ગમવું. –મારવી = દુર્ગંધ છૂટવી. –લેવી = સંબંધ –પૂરવો = વસવાનું શરૂ કરવું –વસવું –ભરાવવો = ઉચાળા ભરાવવા; ઘરવખરી સાથે જવાની ફરજ પાડવી]

વાસકસજ્જા સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રેમીના આગમનની રાહ જોઈ વસ્ત્રાભૂષણ (તથા ઘર વગેરે) સજવી તૈયાર થયેલી નાયિકા [કબજો

વાસકૂ(–કો)ટ પુ૦, ન૦ [ફ્રં. વેસ્ટકોટ] બાડિયો

વાસણ ન૦ [દે.] પાત્ર, ઠામ [–ખખડવાં = ઘરમા (ઘણુંખરું પતિપત્ની વચ્ચે) તકરાર થવી. –ઘસવાં, માંજવાં = વાસણ ઊટકીને સાફ કરવાં. –છોલવાં = વાસણને લાગેલો કાટ કે મેલ ઉતારવો. –થવાં = ઊટકવા માટે એઠવાડનાં વાસણ તૈયાર થવા.] ૦કૂસણ ન૦ રાંધવા વગેરેના વાસણ

વાસના સ્ત્રી૦ [સં] પૂર્વના સસ્કારોથી દૃઢ થયેલી કામના (૨) વાસ; ગંધ

વાસર પુ૦[સં.] દિવસ, વાર ૦ભક્ષિ પું૦ સૂર્ય

વાસરશય્યા સ્ત્રી૦ જુઓ વાસકસજ્જા

વાસરવું અ૦ [વા + સરવું] ખુલ્લા પવનમાં ફડફડે એમ. ઉદા૦ કપડા વાસરવાં મૂકો

વાસરી સ્ત્રી૦ [સં વાસર] ડાયરી, રોજનીશી

વાસલ વિ૦ જુઓ વાસેલ

વાસવ પું૦[સં] ઇંદ્ર –વી સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી

વાસવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વસ્ = આચ્છાદન કરવું] બંધ કરવું(૨) [પ્રા.વાસ (સં વાશ્) અવાજ કરવો] વગાડવું, વાવું (૩) ['વસવું' ઉપરથી] વસે એમ કરવું, વસાવવું (૪) અ૦ક્રિ૦ [સં. વાસ = ગંધ ઉપરથી] વાસવાળું થવું મહેકવું

વાસંતિક વિ૦ [સં] વસંત ઋતુનું, –ને લગતું (૨) પુ૦ વિદૂષક (૩) નટ

વાસંતી વિ૦ [સં] વસંત ઋતુનું, –ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ એક વેલ

વાસિત વિ૦ [સં] સુવાસિત કરેલું (૨) વસ્ત્રો વડે આચ્છાદિત થયેલું (૩) વાસ પુરાયેલું

વાસિની વિ૦સ્ત્રી૦, **વાસી** વિ૦[સં.] (બહુધા સમાસને છેડે) રહેનારું (ઉદા૦ નગરવાસી)

વાસી વિ૦ [પ્રા. વાસિય (સં વાસિત), સર૦ હિં. વાસી, મ. વાશી, વાસા] આગલા દિવસનું; વધારે વખત રહેવાથી બગડી ગયેલું

વાસીદું ન૦ [પ્રા. વાસિદ (સં વાસિત) = વાસી રાખેલું] ઠોરનું છાણ, મૂતર વગેરે કચરો; પૂલો. [–કાઢવું, વાળવું = છાણ પૂલો વગેરે વાળી, નાખી આવવા **વાસીદામાં સાંબેલું જવું** = 'અરાજ્ય વાત' એવો અર્થ બતાવવા વપરાય છે] [સવારે થતી) ઊલટી

વાસીવિકાર પું૦ [વાસી + વિકાર] (સગર્ભાને

વાસુ. ૦પિયો, ૦પી પુ૦ ['વાસો' ઉપરથી] ખેતરમા રાતવાસો રહી ચોકી કરનાર

વાસુકિ પુ૦ [સં] (સ) નાગોનો રાજા

વાસુદેવ પુ૦ [સં] (સં.) શ્રીકૃષ્ણ

વાસુપિયો, વાસુપી પુ૦ જુઓ વાસુ

વાસેલ વિ૦[વાસી રાખેલ]પડતર રાખેલું(ખેતર)

વાસો પુ૦ [સં વાસ] વાસ કરવો તે (૨) મુકામ (૩) [જુઓ વાસર] દહાડો (ખાસ કરીને પ્રસવ થયાનો)

વાસોતી(–પી) પું૦ ['વાસો' ઉપરથી] વાસુ; ચોકી કરવા ખેતરમા રાતવાસો રહેનાર

વાસ્તવ ન૦ [સં.] જુઓ વાસ્તવિકતા. ૦દર્શી વિ૦ યથાર્થદર્શી; વસ્તુતાએ હોય તે જોનાર –કલ્પના કે ભાવનાથી દોરાઈને નહિ, 'રિયલિસ્ટ'. –વ(–વિક) વિ૦ ખરેખરું (૨) વાજબી. –વિકતા સ્ત્રી૦ સાચી હકીકત (૨) વાજબીપણું

વાસ્તવ્ય વિ૦ [સં] વસવા યોગ્ય (૨) પું૦ રહેવાસી (૩) ન૦ મુકામ રહેઠાણ

વાસ્તુ ન૦ [સં] ઘર બાંધવાની જગા (૨) ઘર (૩) વાસ્તુપૂજન ૦દેવતા સ્ત્રી૦ પુ૦બ૦વ૦ વાસ્તુક્રિયાના અધિષ્ઠાતા દેવ ૦પૂજન ન૦, ૦પૂજા, ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ નવા ઘરમા રહેવા જતા કરાતી શાંતિક્રિયા. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ મકાન બાંધવાની વિદ્યા, સ્થાપત્ય [અર્થે

વાસ્તે અ૦ [અ વાસિતહુ; સર૦ હિં ,મ.] કાજે;

વાહ અ૦ [ફા] "કેવું સારું, શાબાશ !" એવો પ્રસંશાનો ઉદ્‌ગાર

વાહક વિ૦ [સં] વહેનારું, ઊંચકનારું, ખેંચનારું; લઈ જનારું

વાહન ન૦ [સં.] જમીન પર આવજા માટે વપરાતુ સાધન (ગાડી, પશુ ઇ૦) (૨) વિચાર, લાગણી કે કાર્ય પ્રગટ કરવા માટે વપરાતુ સાધન, માધ્યમ [**–કરવું** = ગાડી ઇ૦ ભાડે લેવુ **–રાખવું** = વાહન પોતાને ઘેર વસાવવુ] **૦ખરચ, ૦ખર્ચ** ન૦ વાહનનુ ખર્ચ. **૦ભથ્થું** ન૦ વાહન પેટે અપાતુ ભથ્થું

વાહવાહ સ્ત્રી૦ [ફા. વાહ] કીર્તિ (૨) અ૦ જુઓ વાહ. [**–કરવી, કહેવી** = વખાણવુ, શાબાશ ! શાબાશ ! કહેવુ. **–થવી** = વખાણ થવા.] **–હિયું** વિ૦ વાહવાહ કરાવે એવું

વાહવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વેહવ (સ વન્ચ્), સ. વહ્ ?] સમજાવવુ પટાવવુ, છેતરવુ (૨) ['વહવુ', સં. વાહય્ ઉપરથી] વ્યતીત કરવું; ગાળવું; વહે એમ કરવું [(૩) સેના (૪) નસ

વાહિની વિ૰સ્ત્રી૦ [સં.] વહેનારા (૨) સ્ત્રી૦ નદી

વાહિયાત વિ૦ [અ.] વ્યર્થ; નકામુ (૨) ખરાબ, હલકું

વાહી વિ૦ [સં] વહેનારું, ઊંચકનારુ (પ્રાયઃ સમાસને અંતે) ઉદા૦ ભારવાહી, સ્વરવાહી

વાહેલ(–લું) વિ૦ [જુઓ વાહવુ] ભ્રમિત થયેલુ; ગૂંચવાયેલુ

વાહ્ય વિ૦ [સં] વહી શકાય એવું; હલકું

વાળ પું૦ [સ વાલ, સર૦ મ ; હિં વાલ] કેશ. [**–ઉતારવા** = વાળ લેવા(વિધવાના) **–ઊભા થવા** = રોમાચ થવો **–ઊતરવા** = વાળ ખરી પડવા. **–ન તૂટવો, –વાંકો ન થવો** = જરા પણ ઇજા ન થવી. **–લેવા** = ખાસ અમુક જગાના વાળ કાઢી નાખવા (૨) વિધવાના વાળ ખોડી નાખવા] **૦છો** પું૦ [+ફા. ચેહ] વાળ (તુચ્છકારમા)

વાળઘોળ સ્ત્રી૦ [વાળવુ+ઘોળવુ (અ ઘોળવુ)] [કા] રીતભાત (૨) આવડત (૩) સાચવણી

વાળણ ન૦ ['વાળવુ' = પાછુ ફેરવવુ] ઉતાર; અસર ધોઈ નાખવાની શક્તિવાળુ તે

વાળવું સ૰ક્રિ૦ [પ્રા. વાલ (સ. વાલય્), સર૦ મ વાળણં] વાકુ કરવું, નમાવવુ (૨) વાળીને આકાર કરવો કે ગોઠવવુ (જેમ કે, લાડુ, બીડી, ગેડ, અબોડો, ઢગલો, પલાઠી) (૩) પાછું ફેરવવું (ઢોર, ગાડું, મૂઠ ઝેર, મન, જવાબ, ઉપકાર, બદલો) (૪) કચરો કાઢવો. ઉદા૦ પૂજો વાળવો; ઘર વાળવુ (૫) ઉપર છાવરવું, ઢાકવુ. ઉદા૦ તેના ઉપર ધૂળ વાળ. છેડો વાળવો. (૬) પાણી જવાનો રસ્તો કરવો, જેથી અમુક ઠેકાણે ન જતા અમુક ઠેકાણે પહોચે. ઉદા૦ ખેતરમાં પાણી વાળે છે. (૭) આવેલી ક્રિયા કે પ્રસગ પૂરા કરવા ઉદા૦ વરસી વાળવી [**કલમ વાળવી** = એક છોડ ઉપર બીજા છોડની કલમ લગાવવી. **કેડ વાળવી** = ખૂબ કામ કરવુ **છેડો વાળવો** = મો ઢાકી રડવુ **પગ વાળવા** = થાક ખાવો. **મન વાળવું** = મન મનાવવુ **વાળી લાવવું** = વાળી આણવું, વાળીને ભેગુ કરવું (૨) પાછું ફેરવી લાવવું. **વાળી લેવું** = વાળીને એકઠું કરવુ, સાબળી લેવુ (૨) માગતા પેટે કાપી લેવું.]

વાળંદ પું૦ [વાળ + સં દા = કાપવુ] હજામ; નાવી. **૦ણ, ૦દાણી** સ્ત્રી૦ વાળદની સ્ત્રી

વાળાકૂંચી સ્ત્રી૦ [વાળો+કૂચડો] દાગીના ઘોવાની પીછી

વાળાઝરણું વિ૦ સેળભેળ કરેલુ (૨) બાદલું

વાળિયો પું૦ ['વાળવુ' ઉપરથી] અનાજ ઊપણતા રહેલો કચરો

વાળિયું ન૦ કાનની નાની વાળી (સુ)

વાળી સ્ત્રી૦ [સં વાલી] (સ્ત્રીઓનુ) નાકનુ ઘરેણુ – નથ (૨) કડી

વાળુ સ્ત્રી૦ [પ્રા વાલુઆ (સં વાલુકા)] વેળુ; રેતી, કાંકરી (૨) ન૦, સ્ત્રી૦ [દે વિઆલિઉ, સર૦ હિં. ન્યાલૂ મ ન્યાહૂ] રાત્રિભોજન

-વાળું વિ૦ [પ્રા વાલમો-પાલમો (સ પાલક), સર૦ હિં મ વાલા] '–ના સબધનુ'. '–ની માલિકીનું', '–ના ધ ધાનુ' વગેરે અર્થોમા નામને અતે ઉદા૦ ઘરવાળો ગાડીવાળો માટી વાળો. દૂધવાળો. **–ળા** પું૦ કેટલીક અટકોમા અંતે આવતુ 'વાળુ 'નુ રૂપ જેમ કે લોટવાળા.

વાળો પુ૦ ['વાળ ઉપરથી] ધાતુનો લાબો તાર (૨) એક રોગ. [**–ખેંચવો** = તાર

કાઢવો. -નીકળવો = વાળાનો રોગ થવો.]

વાંક (૦) પુ૦ [જુઓ વાંકું, સર૦ મ.] અપરાધ; ખામી; દોષ (૨) વક્રતા; રાટ (૩) સ્ત્રીઓનું હાથનું એક ઘરેણું [-કાઢવો = દોષ દેખાડવો કે જોવો. -નીકળવો, -પેસવો, -માં આવવું = દોષપાત્ર કે ઠપકાપાત્ર થવું]

વાંકડવેલું (૦) વિ૦ વેલા જેવું વાંકું (૨) ન૦ કોણાનું એક ઘરેણું

વાંકડિયું (૦) વિ૦ વાંકું (લાલિત્યવાચક)

વાંકડી (૦) સ્ત્રી૦ એક જાતની સોપારી

વાંકડું (૦) વિ જુઓ વાંકું (૨) ન૦ વાંક, સ્ત્રીઓનું એક ઘરેણું (૩) વાંકું, વક્રતા

વાંકસાથિયો પુ૦ વાંકાં પાખાવાળો સાથિયો

વાંકડો પુ૦ (૦) સર૦ આંકડો, કે મ વાકડા = છોકરાના હાથનું અને કન્યાના પગનું એક ઘરેણું તે ઉપરથી ?] (સુ) વરને આપવાની પરઠણ

વાંકાઈ (-શ) (૦) સ્ત્રી૦ ['વાંકું" પરથી] વાંકાપણું (૨) આડાઈ -બોલું વિ૦ બોલીને ફરી જનારું

વાંકિયું (૦) ન૦ ['વાંકું" ઉપરથી] સળિયા, નળ વગેરેના જોડાણ માટેનો વાંકી આકૃતિનો ટુકડો

વાંકું (૦) વિ૦ [પ્રા. વક (સં. વક્ર), સર૦ મ વાકડા હિં વાકા] વક્ર, સીધું નહિ એવું, ટેઢું (૨) [લા] સરળ નહિ એવું, કુટિલ (૩) અવળું ખોટું, ઊંધું (૪) વિરુદ્ધ, સામે થયેલું (૫) ન૦ વાંધો, ગેરસમજ, અણબનાવ (૬) વાંકું તે, વક્રતા [વાંકી દોરી = અવળું ભાગ્ય. વાંકી પાઘડી મૂકવી = છેલાઈ કરવી (૨) દેવાળું કાઢવું વાંકી નજર = કટાક્ષ (૨) ગુસ્સાભરી નજર, અવકૃપા. વાંકી નજરે જોવું = છાનામાના જોવું (૨) ગુસ્સે થવું (૩) કામભરી નજરથી જોવું (૪) કુદૃષ્ટિ કરવી વાંકું ચાલવું = અનીતિને રસ્તે ચાલવું (૨) આડું ચાલવું, ઊલટું ચાલવું -થવું = માઠું થવું, ઊલટી અસર થવી (૨) ગુસ્સે થવું. -પડવું ઊલટું લાગવું (૨) માઠું લાગવું, ગુસ્સે થવું -બોલવું = આડું કે જૂઠું બોલવું, કબૂલેલા ફરતા કે કહ્યા કરતાં જુદું કહેવું (૨) નિંદા કરવી (૩) રીસમાં બોલવું -મોં કરવું = મોં મરડવું, અવળું જોવું (૨) ગુસ્સે થવું. -વળવું = વક્ર થવું (૨) નીચા નમવું, મહેનત લેવી (૩) ફટાવું -વળી જવું = નમી જવું, ઝૂકી જવું -વાળવું = નમાવવું; મરડવું (૨) ઊંધું વાળવું વાંકો દહાડો = બગડવા કાળ. વાંકો વાળ થવો = જરા પણ અડચણ કે હરકત આવવી, નડવી] ૦ચૂકું વિ૦ વાંકું, આડું અવળું. ૦ટેઢ વિ૦ સાવ વાંકું. ૦વરણાગિયું વિ૦ ફાકડું, છેલ. ૦વસમું વિ૦ આડુંતેડું; રીસ ચડે તેવું

વાંગલાં (૦) ન૦ બ૦ વ૦ [જુઓ વાગલા] વલખા [-મારવાં] [ઘોડીની એક જાત

વાંગળી (૦) સ્ત્રી૦ [સં વલ્ગ્ પરથી] (કા.)

વાંગીભાત પું૦ [મ] રીંગણ ને ભાતની એક વાની

વાંધું (૦) ન૦ [સર૦ મ વાંગા = તીરછું] કાતર

વાંઘો (૦) પું૦ [પ્રા વગ્ગુ (સ વર્ગ)] વર્ગ, જાત

વાંચન (૦) ન૦ [જુઓ વાચન] વાચવું તે (૨) વાચવાની ટેવ (૩) અભ્યાસ ૦માળા સ્ત્રી૦ જુઓ વાચનમાળા -નાલય ન૦ જુઓ વાચનાલય

વાંચવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં વચ્ પરથી] લખેલું મનમાં કે મોટેથી ઉકેલવું (૨) [લા] ભાખવું (૩) ધરછવું [વાંચી કાઢવું, વાંચી જવું = પૂરું વાચવું (૨) ઉતાવળે વાંચી નાખવું. વાંચી જોવું = ધ્યાનપૂર્વક વાચવું (૨) વાંચવાનો પ્રયત્ન કરવો]

વાંછના, વાંછા સ્ત્રી૦ [સં] ધરછા

વાંછવું સ૦ક્રિ૦ [સં વાચ્છ્] ધરછવું

વાંછિત વિ૦ [સં] ધરછેલું

વાંઝ, ૦ણી (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા વઝા (સં વન્ધ્યા), સર૦ મ વાઝ, હિં વાઝ] સંતતિ ન થતી હોય તેવી સ્ત્રી, વંધ્યા [વાંઝણી વિદ્યાવી, -ને છોકરાં આવવાં = હદબહાર વિલંબ થવો] ૦ણું વિ૦ જુઓ વાંઝિયું -ઝિયાબારું વિ૦ વાંઝિયાનું બિનવારસી (૨) ન૦ એકનો એક છોકરો. -ઝિયામહેણું ન૦ વાંઝિયા હોવાનું મહેણું, વાંઝિયાપણાની ખોડ [-ભાંગવું = સંતતિ થવી] -ઝિયું વિ૦ સંતતિ ન થતી હોય તેવું (૨) ફળ કે લાભ ન થતો હોય તેવું [વાંઝિયાના પાડવું, વાંઝિયાબારાનું,

વાંઝિયાભાનું = એકનું એક, ઘણુ વહાલુ. વાંઝિયાભાર ઊધડવું = પુત્રપ્રાપ્તિ થવી]

વાંઝરું (૦) ન૦ (સુ.) રાની લતનું લાંબુ

વાંઝો (૦) પું૦ વણકર

વાંટ (૦) પું૦ [વાટવુ પરથી] હિસ્સો, ભાગ. ૦ણી સ્ત્રી૦ વહેચણી ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સં. વણ્ટ, સર૦ હિં. બાંટના, મ. વાંટણે] વાટવું, વહેચવું. -ટો પુ૦ વાટ (૨) ગરાસદ કે નરવાની જમીનનો ટુકડો

વાંઢ (૦) સ્ત્રી૦ (કા) ચારાને માટે ઘાસપાણી વાળી જગા (૨) દુકાળને કારણે પરમુલક જતા દુબાળા પશુનું ધણ

વાંઢી (૦) વિ૦સ્ત્રી૦ [દે. વંઠ (સં. વણ્ટ= અપરિણીત) સર૦ હિં વાંડા] વરના અભે વે પરણ્યા વિનાની. -ઢો વિ૦ પું૦ કન્યા ન મળવાથી કુવારો રહેલો

વાંત વિ૦ [સં.] ઓકેલુ [આવતાવાંત

વાંત (૦) અ૦ (સુ.) જુઓ વેત. ઉદા૦

વાંતરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વાતરી] ઝીણુ ઝીણું કાતરવુ કે કરડીને કાપી નાખવુ

વાંતરી (૦) સ્ત્રી૦ [આતરામા થતી ?] જુઓ આતરી અર્થ ૩. [-નો કીડો = એક ને એક બાબત પર ધ્યાન આપનાર. -આવી, પડવી, લાગવી]

વાંતિ સ્ત્રી૦ [સં] ઊલટી

વાંદર (૦) સ્ત્રી૦ ઘોડીની એક જાત (કા)

વાંદર (૦) પું૦ [સં વાનર સર૦ હિં વાદર; મ.] વાઢવું [વાંદરાંનાં મૂતર પીધાં = મહાદુઃખ વેઠવુ વાંદરાને નિસરણી આપવી = અટકચાળાને વળી વધુ લાગ આપવો, મૂર્ખને વળી ઉશ્કેરવુ, ગાડાને ભાગ પાવી વાંદરાને સળી કરે એવું = બહુ અટકચાળું. વાંદરાનો ઘા = નાહક ચોળીને ચીકણુ કરવુ તે, ચૂથીને બગાડવુ તે. વહનાં વાદરાં ઉતારવાં = બારે મુશ્કેલ કામ કરવુ] ૦કૂંચી સ્ત્રી૦ ચાકી વગેરે ફેરવવાનુ ઓજાર ૦ચેષ્ટા સ્ત્રી૦ વાદરા જેવી ચેષ્ટા, અડપલાં ૦નકલ સ્ત્રી૦ વાદરાની પેઠે નકલ કરવી તે ૦(-ર૧)વેડા પું૦બ૦વ૦ વાદરા જેવી ચેષ્ટાઓ કરવી તે -રી સ્ત્રી૦ વાંદરાની માદા -રું ન૦ વાનર-એક ચોપગું પ્રાણી. -ટો પુ૦ નર વાનર (૨) ચાપ, ઘોડો (૩) તાળાનો ખીલો, ઉલાળો (૪) એક પ્રકારનું દાતરડાનું (૫) ક્યાર ઉપાડવાનુ એક યત્ર

વાંદવું (૦) સ૦ક્રિ૦ + જુઓ વદવુ

વાંદો (૦) પું૦ વદો, એક જીવડો (૨) [સર૦ હિં. વાંદા (સં વંદાક)] અમુક ઝાડના થડ કે ડાળમાથી નીકળતો બીજી લતનો નકામો ફણગો

વાંધર (૦) વિ૦ પુ૦ [સર૦ દે. વદ્ધિમ = ખસી કરેલુ] સારી રીતે ખસી ન થવાથી વધી ગયેલા વૃષણવાળો (ઝાખલો)

વાંધાખોરિયું (૦) વિ૦ [વાધો + ખોર] વાધા વચકા કાઢયા કરનાર; ચામડું

વાંધો (૦) પું૦ [સં વાધક; સર૦ મ વાધા] હરકત. અડચણ (૨) વિરોધ, ઝધડો, તકરાર. [-આવવો, ઊઠવો, નીકળવો = હરકત કે ઝધડો પેદા થવો. -ઉઠાવવો કાઢવો, લેવો = વિરોધ કરવો, તકરાર કરવી. -પડવો = હરકત કે ઝધડો થવો (૨) ખોટું લાગવું; વિરોધનું કારણ મળવુ.] ૦વચકો પું૦ ભૂલચૂક, ખોડખાંપણ; કંઈ ને કઈ છિદ્ર કે વિરોધનું કારણ

વાંફળ (૦) વિ૦ વાયલ (૨) ફોગટ, માલ વગરનું (૩) વિવેક વિના બોલે કે વાવરે તેવું -ળાઈ સ્ત્રી૦ વાફળપણું (૨) ઉડાઉપણું

વાંભ (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ અ ભાં] વાછરડાં કે ઢોરને વાળીને એકઠાં કરવા કરાતો અવાજ (૨) [કા.] જુઓ વામ

વાંસ (૦) પુ૦ [સં વંસ, સર૦ મ. વાંસા; હિં. બાંસ] એક ઝાડ (૨) તેનો સોટો (૩) સાત આઠ હાથ જેટલુ માપ (૪) [જુઓ વાસલો] કડિયાનુ ઈંટો છોલવાનું ઓજાર [-ફરવો (ઘરમા) = નિર્ધનતા હોવી -બ ધાય! = (તારી) ઠાઠડી બ ધાય - તુ મરે ! (એવી બદદુઆ - ગાળ) સૂકો વાંસ બારવો = ચોખ્ખી ના પાડવી.] ૦કપૂર ન૦ વશલોચન; વાસનો કપૂર જેવો રસ ૦જળ, ૦પૂર અ૦ વાસ જેટલુ (ઊંડુ) ૦ડો પુ૦ વાસનો સોટો. ૦ફોડણ, ૦ફોડી સ્ત્રી૦ વાસફોડાની કે તે કામ કરનારી સ્ત્રી. ૦ફોડો પુ૦ વાસનાં

છાબડા વગેરે બનાવનારો
વાંસણી(–ળી) (૦) સ્ત્રી૦ ['વાંસ' પરથી ? સર૦ હિં બસના] રૂપિયા ભરવાની સાંકડી લાંબી કોથળી
વાંસલડી સ્ત્રી૦ [જુઓ વાસળી] વાસળી; બંસી (લાલિત્યવાચક)
વાંસલો (૦) પુ૦ [સં , પ્રા. વાસિ, સર૦ હિં. વસૂલા; મ વાસલા] લાકડા છોલવાનું સુતારી ઓજાર
વાંસળી (૦) સ્ત્રી૦ ['વાસ' પરથી, સર૦ પ્રા વંસ, હિં વાંસલી; મ. વાંસરી] બંસી, ફૂંકીને વગાડવાનું નળી જેવું એક વાદ્ય (૨) જુઓ વાસણી [પાછળ એક
વાંસામોર (૦મો) અ૦ [વાસો + મોર] એકની
વાંસિયું (૦) વિ૦ ['વાસ' પરથી] વાસ સંબંધી (૨) વાસ જેટલું લાંબું. –યા ચોખા પુ૦ બ૦વ૦ સાબુદાણા
વાંસી (૦) સ્ત્રી૦ ['વાસ' પરથી] દાતરડા જેવું ફળ બેસાડેલો લાંબો વાંસ (૨) [સર૦ હિં. વાંકી] ચોખાની એક જાત
વાંસે (૦) અ૦ ['વાસો' પરથી] પૂંઠે; પછવાડે
વાંસો (૦) પું૦ [સં વંશ = કરોડ પરથી, સર૦ હિં. વાંસા, મ વાંસા] બરડો, પીઠ. [–થાબડવો = ઉત્તેજન કે શાબાશી આપવા. –ભારે થવો = ભાર ખમવા યોગ્ય થવું, ભિનજ –પતરાજી વધવા –હુલ્લડો કરવો = માર મારવો] [વાંસનું પીઠું
વાંસોડ (૦) ન૦ ['વાંસ' પરથી] વાંસનું વન (૨) વિ [સં] એક ઉપસર્ગ જુદાઈ, વિરોધ કે ઊલટાપણું બતાવે ઉદા૦ વિયોગ, વિરોધ પુષ્કળપણું કે વિશેષતા બતાવે ઉદા૦ વિવેક, વિનાશ (૨) બહુવ્રીહિસમાસમાં 'વગરનું' 'વિગત' એવા અર્થમાં આવે ઉદા૦ વિધવા [ભીષણ
વિકટ વિ૦ [સં] મુશ્કેલ (૨) દુર્ગમ (૩) વિકરાળ,
વિકરણ ન૦ [સ] જુદું પાડવું તે (૨) સંસ્કૃતના એક ગણના ધાતુને બીજા ગણના ધાતુથી જુદો પાડનાર પ્રત્યય
વિકરાલ(–ળ) વિ૦ [સં] ડરામણું, ભયાનક
વિકર્ણ પુ૦ [સ] (સં.) કર્ણનો પુત્ર (૨) (સં) દુર્યોધનનો ભાઈ (૩) 'ડાયેગોનલ' (ગ.)
વિકર્મ ન૦ [સં] નિષિદ્ધ કે ખરાબ કર્મ
વિકલ(–ળ) વિ૦ [સ.] વિહ્વળ; વ્યાકુળ (૨) ખંડિત, અપૂર્ણ (૩) અસમર્થ (૪) પુ૦ વિકળા, કળાનો સાઠમો ભાગ ૦તા સ્ત્રી૦ આતુરતા, બાવરાપણું
વિકલન ન૦ [સં] (સંકલનથી ઊલટું) છૂટું પાડી નાખવું તે (૨) 'ડિસ્ટ્રીબ્યૂશન' (ગ). ૦નિયમ પુ૦ 'લૉ ઑફ ડિસ્ટ્રીબ્યૂશન' (ગ)
વિકલા(–ળા) સ્ત્રી૦ [સં] કળાનો સાઠમો ભાગ; ક્ષણથી પણ થોડો વખત (૨, ૨ન્સ્વળા (૩) એક અંશનો ૩૬૦૦ મો ભાગ (ગ)
વિકલ્પ પુ૦ [સં] તર્કવિતર્ક (૨) અનિશ્ચય, સંદેહ (૩) ચાલી શકે તેવી ઘણી વસ્તુઓમાંથી ગમે તે એક લેવાની છૂટ હોવી તે, તેવી વસ્તુ (ન્યા) (૪) વિપરીત કે વિરુદ્ધ કલ્પના કે વિચાર
વિકસવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિકસ્] ખીલવું
વિકસાવું અ૦ક્રિ૦ –વવું સ૦ક્રિ૦ 'વિકસવું'નું અનુક્રમે ભાવે અને પ્રેરક
વિકસિત વિ૦ [સં] ખીલેલું, વિકાસ પામેલું
વિકળ, ૦તા જુઓ 'વિકલ મા
વિકળા સ્ત્રી૦ જુઓ વિકલા
વિકંસીકરણ ન૦ [વિ + કોંસ પરથી] કોંસ છોડી નાખવા તે (ગ)
વિકાર પુ૦ [સં.] ફેરફાર; પરિવર્તન (૨) શારીરિક કે માનસિક બગાડ (૩) 'વેરિયેશન' (ગ) ૦ક વિ૦ વિકાર કે ફેરફાર કરનારું. ૦વશ વિ૦ વિકારને વશ થયેલું
વિકારવું સ૦ક્રિ૦ [કે વુક્કાર = ગર્જના ?] અવાજ કરવો, બોલાવવું [ફેરફાર થઈ શકે એવું
વિકારી વિ૦ [સં] વિકારવાળું (૨) વિકાર કે
વિકારોત્તેજક વિ૦ [સ] વિકારને ઉત્તેજિત કરનારું [(૨) સ૦ક્રિ૦ પડોળું કરવું
વિકાશ(–સ)વું અ૦ક્રિ૦ [સં વિકાશ્] ખીલવું
વિકાસ પુ૦ [સં.] ખીલવું તે (૨) ઉત્ક્રાંતિ. ૦ન ન૦ ખીલવું તે, વધવું તે ૦વાદ પુ૦ જુઓ ઉત્ક્રાંતિવાદ ૦વાદી પુ૦ વિકાસવાદમાં માનનાર

વિકાસવું અ૦ક્રિ૦ (૨) સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિકાશવું
વિકાસી વિ૦ [સં.] ખીલતુ, વિકસતું (૨) ખૂલતુ; પહોળું
વિકીર્ણ વિ૦ વિખરાયેલું; ઘેરાયેલું
વિકૃત વિ૦ [સ] વિકાર પામેલુ
વિકૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિકાર. **૦કાવ્ય** ન૦ મૂળ કાવ્યની વિકૃતિરૂપ કાવ્ય, 'પેરડી'. **૦ચિત્ર** ન૦ નર્મચિત્ર, હાસ્યચિત્ર; 'કાર્ટૂન; કેરિકેચર'
વિકૃષ્ટ વિ૦ [સં.] ખેંચાયેલુ આકૃષ્ટ
વિક્તિ સ્ત્રી૦ [સ.] વિવેક, સારાસારનો ભેદ
વિક્રમ પું૦ [સ] પરાક્રમ (૨) (સ .) ઉજ્જનનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા, વિક્રમ સવત પ્રવર્તાવનાર (૩) ન૦ પગલુ **૦સંવત** પું૦ વિક્રમ રાજાથી ચાલેલો સવત્સર (ટૂંકમા વિ૦સં૦) **-આદિત્ય** પું૦ (સં.) જુઓ વિક્રમ
વિક્રય પું૦ [સ] વેચાણ
વિક્રાંત વિ૦ [સં.] પરાક્રમી (૨) વિકરાળ, ડરામણું
વિક્રિયા સ્ત્રી૦ [સ] વિકાર
વિક્લવ વિ૦ [સં] દુઃખી, ખિન્ન (૨) ગભરાયેલું
વિક્ષિપ્ત વિ૦ [સં] વિક્ષેપ પામેલું (૨) વેરાયેલું
વિક્ષુબ્ધ વિ૦ [સં] વિક્ષોભ પામેલુ
વિક્ષેપ પું૦ [સં] અડચણ (૨) વાર; વિલંબ (૩) અસ્થિરતા; મૂંઝવણ (૪) વેરઝેર તે. [**-પડવો** = અડચણ થવી
વિક્ષોભ પું૦ [સ.] ખળભળાટ; ક્ષોભ
વિખ ન૦ [જુઓ વિષ; સર૦ હિં , મ] ઝેર [**-વાવવું** = ઝેરવેરનું મૂળ રોપવુ.] **૦ણું** ન૦ + શત્રુતા [નુ પ્રેરક
વિખરાવવું સ૦ક્રિ૦ વિખેરાવવું 'વીખર(-રા)વું'
વિખવાણ સ્ત્રા૦[વિષ+વાણી] ઝેરી બોલ; મહેણું
વિખવાદ પુ૦ [વિષ+વાદ] ઝેર પેદા થાય તેવી બોલચાલ; તકરાર, કજિયો
વિખાણ સ્ત્રી૦,ન૦ + જુઓ વખાણ **૦વું** સ૦ક્રિ૦ + વખાણવું
વિખિયા સ્ત્રી૦ [વિખ કે વિષય ઉપરથી]+ બૈરી, રાંડ; કુલટા (તિરસ્કારમા)
વિખૂટું વિ૦ [જુઓ વખૂટું] જુદું, સાથમાંથી છૂટું પડી ગયેલુ [**-પડવું**]
વિખે અ૦ + જુઓ વિષે
વિખેરવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વિક્કિર (સં. વિ+કૃ), સર૦ હિં. બિખેરના; મ વિખરણેં] વેરવું; જૂદું કરી નાખવુ. **વિખેરાવવું** (પ્રેરક), **વિખેરાવું** (કર્મણિ)
વિખ્યાત વિ૦ [સં.] જાણીતું; પ્રસિદ્ધ (૨) સ્પષ્ટ કહેલુ-જણાવેલું **-તિ** સ્ત્રી૦ પ્રસિદ્ધિ
વિખ્યાપન ન૦ [સં.] જાહેરાત
વિગઠન ન૦ [સં] સંગઠનથી ઊલટું તે, વિઘટન
વિગત વિ૦ [સ] ગત, અતીત (૨) મૃત
વિગત સ્ત્રી૦ [વિ (વિશેષ)+ગતિ (સમજ), સર૦ મ] બીના, બાબત (૨) ગમ, સૂઝ. [**-પડવી** = ઓળખાવુ, સમજવુ.] **૦વાર**, **-તે** અ૦ દરેક વિગત સાથે, વિસ્તારપૂર્વક
વિગતિ સ્ત્રી૦ [સં.] અધોગતિ, અવગતિ
વિગતેચ્છ વિ૦ [સં.] ઇચ્છારહિત, નિષ્કામ
વિગલિત વિ૦ [સં] પડી ગયેલુ (૨) ગળી ગયેલું (૩) ટપકી ગયેલુ [ગુણવાળું
વિગુણ વિ૦ [સં] ગુણરહિત (૨) વિરુદ્ધ
વિગ્રહ પું૦ [સં] યુદ્ધ, સંગ્રામ (૨) શરીર (૩) સમાસના અવયવો છૂટા પાડવા તે (વ્યા). **૦ખોરી, ૦પરસ્તી** = યુદ્ધ શોધવાની વૃત્તિ, યુદ્ધમા રાચવું તે; 'વૉર મૉગરિંગ'. **૦રેખા** સ્ત્રી૦ લઘુરેખા, (-) આવું વિરામ-ચિહ્ન (વ્યા). **૦વાન** વિ૦ શરીરધારી
વિઘટન ન૦ [સં.] જૂદું પાડવુ તે (૨) તોડીફોડી નાખવું તે [નાખેલું
વિઘટિત વિ૦ [સ] જુદુ પડેલું (૨) તોડીફોડી
વિઘટ્ટન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦ [સં] વિઘટન (૨) અથડાવું કે પછડાવુ તે
વિઘરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'વીઘરવું'નુ પ્રેરક
વિઘાત પુ૦ [સં.] આઘાત, પ્રહાર (૨) નાશ; સંહાર (૩) વિઘ્ન, બાધા **૦ક** વિ૦ વિઘાત કરનારુ **૦કૃત્ય** ન૦
વિઘોટી સ્ત્રી૦ ['વીધું' પરથી, સર૦ મ વિઘોટાઈ; વિઘોટી, હિં વીગહાટી] ૬૨ વીઘે આકારાતુ કે ભરવાનું મહેસૂલ [**-ભરવી**]
વિઘ્ન ન૦ [સં] હરકત, સંકટ, મુશ્કેલી [**-આવવું, પડવું** = હરકત પેદા થવી.] **૦કર્તા -(ર્ત્રી)** પું૦, **૦કારી** વિ૦(૨) પું૦ વિઘ્ન કરનાર.

૦નાશક(–ન) વિ૦ (૨) પું૦ વિઘ્ન દૂર કરનાર (ગણપતિ). ૦સંતોષી વિ૦ વિઘ્ન કરવામા રાજી થનારુ. ૦હર(–ર્તા,–ર્ત્રી) વિ૦ વિઘ્ન દૂર કરનારું –ન્વિત વિ૦ [સં.] વિઘ્નમા આવી પડેલું, અતરાયેલુ; અટકાયેલુ

વિદ્ય વિ૦ [જુઓ વ્યગ્ર]+ભાવરુ [૦તા સ્ત્રી૦

વિચક્ષણ વિ૦ [સં.] ચતુર; બુદ્ધિમાન, વિદ્વાન.

વિચરવુ અ૦ક્રિ૦ [સ વિ+ચર્] જવું, આમ તેમ ફરવું; પ્રવાસ કરવો

વિચલ(–ળ), –લિત વિ૦[સં.] અસ્થિર; હાલતુ

વિચાર પું૦ [સં] મનથી ચિંતવવુ તે, મનન કરવુ તે (૨) અભિપ્રાય (૩) ઉદ્દેશ, આશય (૪) કલ્પના, મનસૂબો (૫) નિશ્ચય (૬) વિવેક, મર્યાદા (૭) પરિણામનો ખ્યાલ (૮) ચિંતા [–આપવો=અભિપ્રાય આપવો, સલાહ આપવી –આવવો=કલ્પના સૂઝવી (૨) ચિંતન કરવું –ઊઠવો=તર્ક થવો –કરવો=ચિંતવવું (૨) મનસૂબો કરવો (૩) મસલત કરવી. –ચલાવવો=વિચારવું, ચિંતવવુ (૨) મસલત કરવી. –છુપાવવો=અભિપ્રાય કે હેતુ ગુપ્ત રાખવો –દબાવવો=મનોભાવ પ્રકટ ન કરવો (૨) મન મારવું –દર્શાવવો=વિચાર પ્રગટ કરવો, જણાવવો. –દોડાવવો=કલ્પના કરવી –ધરાવવો=અભિપ્રાય કે ઉદ્દેશ હોવો. –પરખવો=મનોભાવ કળવો –પહોંચાડવો=વિચારવું. –પૂછવો=અભિપ્રાય જાણવા માગવો. –ભમવો=મન અસ્થિર હોવુ –રાખવો=વિચાર ધરાવવો (૨) વિવેક રાખવો, મર્યાદા સાચવવી લાંબો વિચાર=દૂરના પરિણામોનો ખ્યાલ] ૦ક પુ૦ વિચાર કરનાર, ચિંતનશીલ પુરુષ ૦ણા સ્ત્રી૦ વિચાર કરવો તે ૦ણીય વિ૦ વિચારવા માટેનું કે વિચારવા યોગ્ય ૦દોષ પું૦ વિચાર-પદ્ધતિ કે તેની સરણીનો દોષ, વિચાર કરવામાં થતી ભૂલ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ વિચાર કરવાની રીત ૦પૂર્વક અ૦ વિચાર કરીને ૦વંત, ૦વાન વિ૦ વિચાર કરનારું, વિચારવાળુ ૦વિનિમય પુ૦ વિચારોની આપલે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ વિચાર કરવો. ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ વિચાર કરવાની શક્તિ ૦શીલ વિ૦ વિચાર કરે તેવું; વિચારવાન. ૦શ્રેણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ વિચારની પરંપરા. ૦સરણિ(–ણી) સ્ત્રી૦ વિચારની સરણી–તેની પદ્ધતિ, ક્રમબદ્ધતા વગેરે ૦સૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ વ્યક્તિના સમગ્ર વિચારોનો સમૂહ. –રિત વિ૦ વિચારેલુ. –રી વિ૦ વિચારયુક્ત; વિચારવાન

વિચિ(–ચી) સ્ત્રી૦ [સં] મોજુ, તરંગ

વિચિત્ર વિ૦ [સં] તરેહવાર, વિલક્ષણ (૨) અદ્ભુત, નવાઈ પમાડતુ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વીર્ય પું૦ (સં) ધૃતરાષ્ટ્ર અને પાંડુનો પિતા.–ત્રિત વિ૦ [સં.] વિચિત્ર; નવાઈ ભરેલું

વિચી સ્ત્રી૦ [સં.] વિચિ, મોજું

વિચેતન વિ૦ [સં] અચેતન, બેહોશ

વિચેષ્ટા સ્ત્રી૦ [સ.] ચેષ્ટા

વિચોવિચ અ૦ [સર૦ હિં વીચોવીચ; જુઓ વચ્ચે] બરાબર વચ્ચે, વચ્ચોવચ

વિચ્છત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રીનો એક વિલાસ, (અંગત સૌંદર્યની મગરૂરીથી) શણગાર ઇ૦માં અમુક લાપરવાઈ દેખાડવી તે

વિચ્છન્ન વિ૦ [સં] વિચ્છેદ પામેલુ

વિચ્છેદ પુ૦[સં] કાપ, છેદ (૨) વિભાગ (૩) વિયોગ (૪) નાશ [–જવું=નાશ પામવું] ૦ન ન૦ વિચ્છેદ કરવો કે થવો તે

વિચ્યુત વિ૦ [સ] ચ્યુત થયેલુ

વિછળામણ ન૦[વીંછળવુ પરથી] વીંછળેલુ પાણી

વિછળાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'વીંછળવુ'નું પ્રેરક

વિછોહ પુ૦ [દે વિચ્છોહ, સર૦ હિં] (પ) વિયોગ, જુદાઈ –હી વિ૦ વિયોગી

વિજન વિ૦ [સ] માણસના અવરજવર વિનાનુ, એકાંત, વેરાન (૨) ન૦ તેવી જગા ૦તા સ્ત્રી૦

વિજય પું૦ [સં] કેતુ. ૦ડંકો પુ૦ વિજય સૂચવતો ડંકો ૦ધ્વજ, ૦ધાવટો પું૦ વિજયસૂચક વાવટો ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ વિજયની ઉજવણીની યાત્રા ૦સ્તંભ પુ૦ વિજયની યાદગીરી માટે ઊભો કરેલો સ્તંભ –યા સ્ત્રી૦ (સં) પાર્વતી (૨) ભાગ –યાદશમી સ્ત્રી૦ દશેરા, આસો સુદ ૧૦ –યિની વિ૦ સ્ત્રી૦,

-યી વિ૦ ફતેહમંદ
વિજયંત વિ૦ (૫) વિજયવત [બીજી જાતનું
વિજાતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ભિન્ન જાતિ -તીય વિ૦
વિજાપરો પુ૦ [સર૦ મ વિજાવળી=વેગળાપણું; ભિન્નતા] છૂટકો; નિકાલ
વિજારી સ્ત્રી૦ [સં. જાર ઉપરથી] વ્યભિચાર(૨) લુચ્ચાઈ (૩) હાથચાલાકી
વિજાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વીજવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [વિ૦ જીતવા ઇચ્છનાર
વિજિગીષા સ્ત્રી૦ [સં.] જીતવાની ઇચ્છા. -ષુ
વિજીત વિ૦ [સં.] જિતાયેલું; હારેલું
વિજૃંભણ ન૦ [સં.] બગાસું (૨) ખીલવું તે (૩) રમત; ક્રીડા
વિજેતા પું૦ [સં.] વિજય મેળવનાર
વિજોગ પું૦ જુઓ વિયોગ; છૂટું પડવું તે. ૦ણ(-ણી) વિ૦ સ્ત્રી૦ વિયોગી સ્ત્રી; વિરહિણી -ગિયું,-ગી વિ૦ વિયોગી; વિરહી
વિજ્ઞપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિનંતી
વિજ્ઞાત વિ૦ [સં.] સારી રીતે જાણેલું. -તા પું૦ [સં.] જાણનાર; સારી રીતે જાણનાર
વિજ્ઞાન ન૦ [સં.] સવિશેષ જ્ઞાન શાસ્ત્રીય જ્ઞાન (૨) અનુભવજ્ઞાન (૩) બ્રહ્મજ્ઞાન, તત્ત્વજ્ઞાન. ૦મય વિ૦ વિજ્ઞાનથી ભરેલું, વિજ્ઞાનનું બનેલું ૦મય કોશ(-ષ) પું૦ જીવના પાંચ કોશોમાંનો એક (જુઓ આનંદમય કોશ) ૦વાદ પું૦ પદાર્થમાત્ર મનોમય છે, એટલે વિજ્ઞાન એ જ તત્ત્વ છે એવો બૌદ્ધ તત્ત્વજ્ઞાનનો એક સિદ્ધાંત. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ વિજ્ઞાનવાદ માનનાર. ૦શાસ્ત્રી પુ૦ વૈજ્ઞાનિક, 'સાયન્ટિસ્ટ'. -નિક,-ની વિ૦ (૨) પુ૦ જુઓ વૈજ્ઞાનિક
વિજ્ઞાપક વિ૦ [સં.] જાહેર કરનાર (૨) ન૦ જાહેરખબર (૩) માહિતી આપનાર પુસ્તક કે ચોપાનિયું. -ન ન૦,-ના સ્ત્રી૦ નિવેદન, વિનંતિ
વિજ્ઞાપિત વિ૦[સં.] નિવેદિત કરેલું
વિટ(-શ) પું૦ [સં.] વૈશ્ય
વિટ પુ૦ [સં] કામુક, લંપટ (૨) યાર (૩) વેશ્યાનો અનુચર, ભડવો (૪) નાટકમાં નાયક નાયિકાનો વિદૂષક જેવો સાથી
વિટપ પું૦ [સં.] ડાળી
વિટભણા સ્ત્રી૦ + જુઓ વિટંબણા
વિટલ વિ૦ + મૂર્ખ; અણસમજુ
વિટલાગી સ્ત્રી૦[દે વિંટલ, વિંટલિઆ] વશીકરણ વિદ્યા ઉદા૦ 'માડી માયાએ વિટલાગી'
વિટંગા સ્ત્રી૦ + [સં વિટ્+અંગના] + છિનાળ; કુલટા (૨) કાબેલ સ્ત્રી
વિટંબ પું૦ +, ૦ણા સ્ત્રી૦ [સં. વિડમ્બના, સર૦ મ] દુઃખ; સંતાપ; મુશ્કેલી. [-થવી, પડવી=સંતાપ થવો, મુશ્કેલી આવવી]
વિટામિન ન૦ [ઈં.] ખોરાકમાં હોતું એક પ્રાણદાયી તત્ત્વ [મૂડીદારોની સત્તા
વિટ્પ્રકોપ પું૦ [સં.] વૈશ્યવૃત્તિની પ્રબળતા;
વિટ્વરાહ પું૦ [સં.] ડુક્કર
વિઠ્ઠલ પું૦ [સં] (સં) કૃષ્ણ, વિષ્ણુ
વિડંબ પું૦, સ્ત્રી૦; ન૦ [સં] વાયડિંગ
વિડંબક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] વિડંબના કરનાર.
વિડંબન ન૦, -ના સ્ત્રી૦ [સ] અનુકરણ (૨) ઉપહાસ, મશ્કરી (૩) છળ (૪) મુશ્કેલી; પીડા. [-પડવી=મુશ્કેલી પડવી, પીડા થવી.]
વિદારણ ન૦ [વિદારવું પરથી] વિદારવું તે
વિદારવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ વિદારવું] ભારી નાખવું (૨) ચીરવું (૩) શરમાવવું
વિણ અ૦ [પ્રા. વિણા (સં વિના), વિના (૫)
વિણામણ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ ['વીણવું' ઉપરથી] વીણવું તે (૨) અનાજમાંથી વીણી કાઢેલો નકામો ભાગ (૩) વીણવાની મજૂરી
વિણાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'વીણવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
વિત ન૦ [સં. વિત્ત] (૫) વિત્ત, ધન
વિતથ વિ૦ [સં] અસત્ય, મિથ્યા.
વિતરણ ન૦ [સં] અર્પણ; દાન
વિતરવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિતૃ] આપવું
વિતર્ક પું૦ [સં] એક તર્ક પછીનો બીજો તર્ક (૨) સંદેહ, શક (૩) તર્કવિતર્ક, વિચાર
વિતલ(-ળ) ન૦ [સં.] સાત પાતાળમાનું બીજું
વિતંડા સ્ત્રી૦; ૦વાદ પું૦ [સં.] ખોટો બકવાદ; નકામી માથાઝીક (૨) પોતાનો પક્ષ જ ન હોય અને માત્ર સામા પક્ષનું ખંડન જ કર્યા કરવું તે (ન્યા). -ડી વિ૦ વિતંડાવાળું

વિતાડવું સ૦ ક્રિ૦ ['વીતવું'નુ પ્રેરક] દુઃખ દેવું; પજવવું, વતાડવું [કરવું

વિતાડ(-વ)વું સ૦ક્રિ૦ ['વીતવુ'નુ પ્રેરક] પસાર

વિતાન પું૦, ન૦ [સ] ચંદરવો; છત

વિતાલ વિ૦ [સં.] બેતાલું

વિતાવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિતાડવું, પસાર કરવું

વિત્ત ન૦ [સ.] દ્રવ્ય (૨) શક્તિ (૩) સાર

-વિદ્ વિ૦ [સં] સમાસમા ઉત્તરપદ તરીકે આવતા 'જાણનાર' અર્થ બતાવે છે. ઉદા૦ 'યજુર્વિદ'

વિદગ્ધ વિ૦ [સં] બળીને ભસ્મ થયેલુ (૨) પરિપકવ (૩) વિદ્વાન (૪) ચતુર, પકું. ૦તા સ્ત્રી૦ -ગ્ધા સ્ત્રી૦ ચતુર સ્ત્રી

વિદર્ભ પુ૦ [સ.] (સ) એક દેશ; આધુનિક વરાડ

વિદલ(-ળ) વિ૦ [સં] વિકસિત, ખીલેલુ (૨) દળ વિનાનુ (૩) ન૦ કઠોળ અને કઠી અથવા દહીની વાની

વિદાય વિ૦ [જુઓ વદાય] વળાવેલુ. મોકલેલુ (૨) સ્ત્રી૦ રજા; છૂટા પડવુ તે [-આપવી, -લેવી] ૦બોલ પુ૦ વિદાય લેતા કે આપતા બોલાતો શબ્દ ૦ગીરી સ્ત્રી૦ રજા આપવી તે, વળાવવુ તે

વિદારક પુ૦ [સ] વિદારણ કરનાર -ણ ન૦

વિદારવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વિદૃ] ચીરવું કકડા કરી નાખવા (૨) મારી નાખવુ

વિદારિત વિ૦ [સં] ચીરેલુ

વિદારી સ્ત્રી૦ એક વેલો (૨) [સં] એક રોગ ૦કંદ પુ૦ વિદારીનુ કંદ

વિદીર્ણ વિ૦ [સ] વિદારિત, ચિરાયેલુ

વિદિત વિ૦ [સં] જાણમા આવેલું, જણાયેલુ

વિદુર પું૦ [સં.] (સ.) ધૃતરાષ્ટ્ર તથા પાંડુનો નાનો ભાઈ. ૦વેડા પુ૦બ૦વ૦ દીનતા દેખાડયા કરવી તે

વિદુષી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] પંડિતા

વિદૂર વિ૦[સં] ખૂબ દૂર (૨)[સ]એ નામનો પર્વત કે શહેર જ્યાથી પૂર્વે વૈદૂર્ય મળતો ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મણિ પુ૦ વૈદૂર્ય.એક મણિ

વિદૂષક પુ૦ [સં] મશ્કરો, રંગલો (૨) નાટકમા નાયકનો મિત્ર ૦પણું ન૦

વિદેશ પુ૦ [સ.] પરદેશ -શી વિ૦ (૨) પુ૦ પરદેશી. -શીય વિ૦ પરદેશી (૨) પરદેશથી આવેલું, 'એક્સોટિક'

વિદેહ વિ૦[સ] અશરીરી (૨) વિગત; મૃત(૩) કૈવલ્ય પામેલું, માયાપાશથી મુક્ત થયેલુ. ૦મુક્ત વિ૦ મુક્તિ પામેલુ ૦મુક્તિ સ્ત્રી૦ મરણ બાદ પ્રાપ્ત થતી મુક્તિ (જીવનમુક્તિથી ઊલટુ). -હી વિ૦ જુઓ વિદેહ

વિદ્યમાન વિ૦ [સં.] હયાત (૨) હાજર. (નામમા પિતાના નામ પૂર્વે 'વિ૦' લખી તે હયાત છે એમ સૂચવાય છે) -ને અ૦+ મારફતે ઉદા૦ જેની વિદ્યમાને કાગળ પહોંચાડયો

વિદ્યા સ્ત્રી૦[સં.] જ્ઞાન (૨) તેનું શાસ્ત્ર કે કળા. ઉદા૦ 'સમાજવિદ્યા' (૩) વિજ્ઞાન, 'સાયન્સ' (૪) જુઓ વદ્યા [ચૌદે વિદ્યા = બધી વિદ્યા, સમગ્ર જ્ઞાન મેલી વિદ્યા = મારણ, મારણ, વશીકરણની કે ભૂતપ્રેત સાધવાની વિદ્યા] ૦ગુરુ પુ૦ વિદ્યા શીખવનાર ગુરુ ૦દાન ન૦ વિદ્યાનુ દાન ૦ધર પુ૦ એક દેવયોનિનો દેવ ૦ધરી સ્ત્રી૦ વિદ્યાધર વર્ગની સ્ત્રી ૦ધિકારી પુ૦ [+અધિકારી] કેળવણી ખાતાનો ઉપરી, 'ડી પી આઈ' ૦નંદ પુ૦ [+આનંદ] વિદ્યા પ્રાપ્તિનો આનંદ ૦નિધિ પુ૦ વિદ્યાનો ભંડાર (૨) વિદ્યાસમિતિનો પ્રમુખ ૦પીઠ સ્ત્રી૦ ન૦ વિદ્યાનું ધામ, 'યુનિવર્સિટી' (૨) (સ) ગૂજરાતવિદ્યાપીઠ, ગાંધીજીએ ગુજરાતમા સ્થાપેલ રાષ્ટ્રીય યુનિવર્સિટી ૦નુરાગી વિ૦ [+અનુરાગી] વિદ્યામા પ્રેમ-અનુરાગવાળું ૦ભ્યાસ પુ૦[+અભ્યાસ] ભણતર, કેળવણી. ૦મંદિર ન૦ શાળા. ૦મૃત ન૦ [+અમૃત] વિદ્યારૂપી અમૃત ૦ર્થિની સ્ત્રી૦, ૦ર્થી પુ૦ [સં] ભણનાર, અભ્યાસી. ૦લય ન૦ [+આલય] શાળા ૦વંત વિ૦ વિદ્વાન ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ વિદ્યાપીઠમા કોઈ પણ વિદ્યાના અભ્યાસ સંબધી વિચાર કરવા નીમેલુ મંડળ ૦વિલીન વિ૦ કેળવણી વિનાનુ ૦વ્યાસંગી વિ૦ (૨) પું૦ વિદ્યાના વ્યાસંગવાળો

વિદ્યુત સ્ત્રી૦ [સં.] વીજળી. **-ત્પાત** પું૦ વીજળી પડવી તે. **-દ્‌ણુ** પું૦ [+અણુ] 'ઇલેકટ્રોન'. **-ધંત્ર** ન૦ [+યંત્ર] વીજળીને બળે ચાલતુ યંત્ર **-દ્વેગી** વિ૦ [+વેગી] વીજળીના વેગવાળું; અતિ ત્વરિત. **-ન્મય** વિ૦ [+મય] વિદ્યુતથી પરિપૂર્ણ (૨) [લા.] ઉત્તેજિત; તેજ થયેલું. **-ન્માલા(-ળા)** પું૦ [+માલા] એક છંદ **-લ્લતા, -લ્લેખા** સ્ત્રી૦ [+લતા, લેખા] વીજળીની વાંકીચૂકી રેખા

વિદ્યોત્તેજક વિ૦ [સં.] વિદ્યાને ઉત્તેજન આપનારું

વિદ્રાવણ ન૦ [સં.] ઓગાળવું – પ્રવાહી કરવુ તે

વિદ્રુમ ન૦ [સં.] પરવાળુ (૨) ફૂંપળ

વિદ્વજ્જન પું૦ [સં.] વિદ્વાન માણસ

વિદ્વત્તા સ્ત્રી૦ [સ.] પંડિતાઈ, જ્ઞાન

વિદ્વત્સંન્યાસ સ્ત્રી૦ [સ.] પૂર્ણ જ્ઞાનીનો સન્યાસ

વિદ્વદ્‌ભોગ્ય વિ૦ [સં.] વિદ્વાનોને જ રસ પડે એવું

વિદ્વાન વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] જ્ઞાનવાન, પંડિત, જ્ઞાની

વિદ્વેષ પું૦ [સં.] દ્વેષ, શત્રુતા. **૦ણ** ન૦ શત્રુતા કરાવવી તે એક અતિચાર

વિદ્વેષી વિ૦ [સં.] વિદ્વેષવાળુ **-ષિતા** સ્ત્રી૦

વિદ્વેષ્ટા પું૦ [સં.] વિદ્વેષ કરનાર [ધર્મવાળું

વિધર્મ(-ર્મી) વિ૦ [સ.] વિરોધી કે ભિન્ન

-વિધ વિ૦ [સં.] (સમાસને અંતે) રીતનુ. ઉદા૦ બહુવિધ (૨) અ૦ + પ્રમાણે; રીતે

વિધ સ્ત્રી૦ (૫) વિધિ, રીત; પ્રકાર

વિધવા સ્ત્રી૦ [સં.] જેનો પતિ મરી ગયો હોય તેવી સ્ત્રી. **૦વિવાહ** પું૦ તેનુ પુનર્લગ્ન

વિધવિધ વિ૦ [જુઓ વિધ, વિવિધ] બહુ પ્રકારનું, વિવિધ

વિધા સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રકાર

વિધાતા પું૦ [સં.] બ્રહ્મા (૨) સ્ત્રી૦ વિધાત્રી. **-ત્રી** સ્ત્રી૦ પ્રારબ્ધની અધિષ્ઠાત્રી દેવી

વિધાન ન૦ [સં.] વિધિ; રીત (૨) શાસ્ત્રાજ્ઞા (૩) ક્રિયા (૪) સેવા (૫) ઉપાય (૬) હાથીને માટે કરેલો લાડુ

વિધાયક વિ૦ [સં.] રચનાત્મક (૨) પું૦ વ્યવસ્થા કરનાર (૩) રચનાર (૪) આજ્ઞા કરનાર (૫) [પ્રા.વિનિમયનો] પ્રયોગ કરનાર

વિધાયી વિ૦ પુ૦ [સં.] સ્થાપના કરનારો (૨) વ્યવસ્થા કરનારો (૩) રચના કરનારો

વિધિ પું૦ [સં.] (સં.) બ્રહ્મા (૨) ભાગ્યદેવતા (૩) આજ્ઞા; શાસ્ત્રાજ્ઞા (૪) સંસ્કાર (૫) પુ૦; સ્ત્રી૦ ક્રિયા (૬) ક્રિયાનો ક્રમ કે પદ્ધતિ **૦નિષેધ** પું૦ અમુક કરવા ન કરવા માટેની શાસ્ત્રાજ્ઞા **૦પદ** ન૦ વિધેય; 'પ્રેડિકેટ' (ન્યા.). **૦પૂરક** વિ૦ ક્રિયાપૂરક (વ્યા.) **૦રૂપ** વિ૦ અમુક કરવાની આજ્ઞાવાળુ; આજ્ઞારૂપ

વિધુ પું૦ [સં.] ચંદ્રમા **૦વાર** પું૦ સોમવાર

વિધુર પું૦ [સં.] જેની પત્ની મરી ગઈ હોય એવો પુરુષ (૨) વિ૦ વ્યાકુળ (૩) વિયોગી **૦વિવાહ** પું૦ વિધુરનુ પુનર્લગ્ન. **-રા** વિ૦ સ્ત્રી૦ પ્રિયના વિયોગથી પીડિત. **-રુ** વિ૦ વિધુર

વિધેય વિ૦ [સં.] કરવા યોગ્ય (૨) અધીન, આજ્ઞાધારક (૩) ન૦ વાક્યમા ઉદ્દેશને વિષે જે કંઈ કહ્યુ હોય તે (ન્યા.) (૪) પું૦ (પ્રાણ-વિનિમયનો) જેના પર પ્રયોગ કરાય છે તે. **૦પૂરણ, ૦વર્ધક** વિ૦ વિધેયના અર્થમા વધારો કરનાર (૨) ન૦ તેવુ પદ (વ્યા.).

વિદ્ધ વિ૦ [સ.] વીંધાયેલુ

વિધ્યર્થ પું૦ [સં.] શાસ્ત્રાજ્ઞા, પ્રેરણા, ઉપદેશ, ફરજનો અર્થ બતાવતુ ક્રિયાપદનુ રૂપ (વ્યા.) **૦ક** વિ૦ વિધ્યર્થનુ, વિધ્યર્થવાળુ

વિધ્વસ્ત વિ૦ [સ.] નાશ પામેલુ

વિધ્વંસ પુ૦ [સ.] નાશ

વિન અ૦ [સ વિના] + વિણ; વિના (૫)

વિનત વિ૦ [સં.] નમ્ર (૨) નમી ગયેલુ [ભાતા

વિનતા સ્ત્રી૦ + વનિતા (૨) [સં.] (સ.) ગરુડની

વિનતિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિનંતી (૨) નમ્રતા

વિનમ્ર વિ૦ [સં.] વિશેષ નમ્ર

વિનય પું૦ [સં.] નમ્રતા (૨) સભ્યતા. **૦મંદિર** ન૦ માધ્યમિક કેળવણી આપનારી શાળા

વિનવણી સ્ત્રી૦ [જુઓ વીનવવુ, સર૦ મ.] વીનવવુ તે. **વિનવાવવું** સ૦ક્રિ૦ 'વીનવવું'નું પ્રેરક

વિનશન ન૦ [સં.] નાશ. **-વું** અ૦ક્રિ૦ (૫.) [નાશ પામવું

વિનશ્વર વિ૦ [સં.] નશ્વર, ક્ષણભંગુર

વિનષ્ટ સ્ત્રી૦ [સં.] નાશ પામેલુ

વિનષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં.] વિનાશ, પાયમાલી

વિનંતિ(–તી) સ્ત્રી૦ [પ્રા વિન્નત્તિ (સં વિજ્ઞપ્તિ)] અરજી, આજીજી. **૦પત્ર** ન૦ વિનતી કરતો પત્ર કે લખાણ

વિના અ૦[સં]સિવાય. વગર. **૦નું** વિ૦વગરનું, [રહિત; વિહોણું

વિનાણ ન૦ [પ્રા વિન્નાણ (સં વિજ્ઞાન)] + વિજ્ઞાન (૨) જાદુ

વિનાયક પુ૦ [સં](સં.)ગણપતિ. **૦ચતુર્દશી** સ્ત્રી૦ (સ) કારતક સુદ ૪

વિનાશ પુ૦ [સં] નાશ **૦ક** વિ૦ નાશ કરનાર. **૦ન** ન૦ નાશ કરવો તે **–શિકા** સ્ત્રી૦ લોઢાના બખ્તરવાળું એક લડાયક જહાજ, 'ડિસ્ટ્રોયર'. **–શિની** વિ૦સ્ત્રી૦, **–શી** વિ૦ નાશ કરનારું (૨) નાશ પામે તેવું

વિનિપાત પું૦ [સં.] અવનતિ; પડતી; વિનાશ

વિનિમય પુ૦ [સં] અદલોબદલો, આપલે

વિનિયોગ પુ૦ [સ] ઉપયોગ, પ્રયોગ (૨) નિમણૂક (૩) વિઘ્ન

વિનિર્મિત વિ૦ [સં] નિર્માણ થયેલું

વિનિંદક વિ૦ [સ]નિંદા કરનારું(૨) અવગણતું, તુચ્છકારતું

વિનીત વિ૦ [સ] સૌજન્ય, વિવેકી (૨) સુશિક્ષિત (૨) નરમ પક્ષનું, 'લિબરલ' (૪) હાઈસ્કૂલ કે વિનયમંદિરનો અભ્યાસક્રમ પાર કરી ગયેલું, 'ગ્રેજ્યુએટ' **૦તા** સ્ત્રી૦ સૌમ્યતા, નમ્રતા (૨) સુશિક્ષિતતા. **૦પક્ષ** પું૦ બંધારણીય માર્ગે રાજકીય સુધારાઓ માટે પ્રવૃત્તિ ચલાવવામાં માનનો —'લિબરલ' કે 'મોડરેટ'— પક્ષ

વિને પુ૦+ વિનય

વિનોક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] 'વિના'નો જેમા રસિક પ્રયોગ કરાય છે એવો એક અલંકાર(કા શા.)

વિનોદ પુ૦ [સં.] મોજ, આનંદ (૨) મશ્કરી, મશ્કરી [–કરવો]. **–દિની** વિ૦ સ્ત્રી૦, **–દી** વિ૦ વિનોદ કરનારું કે કરી શકે એવું

વિન્યસ્ત વિ૦ [સ.] ગોઠવાયેલું (૨) મુકાયેલું

વિન્યાસ પુ૦ [સં] ગોઠવણ (૨) મૂકવું તે

વિપક્ષ વિ૦ [સં]સામા પક્ષનું, વિરોધી (૨) પું૦ સામાવાળિયો, દુશ્મન [(૨) મુસ્કેલી

વિપત(–ત્તિ–દ,–દા) સ્ત્રી૦ [સં]દુઃખ, આફત

વિપથ પુ૦ [સં] કુમાર્ગ **૦ગામી** વિ૦ (૨) પું૦ કુમાર્ગે જનાર

વિપદ(–દા) સ્ત્રી૦ [સં.] વિપત્તિ

વિપરિણામ પુ૦, ન૦ [સં] ફેરફાર; પલટો (૨) ખોટું કે ખરાબ પરિણામ

વિપરીત વિ૦ [સં] ઊલટું, વિરોધી, અવળું. **૦કરણ** ન૦ ઊલટું કરવું તે **૦કોણ** પુ૦ 'રિફ્લેક્સ એન્ગલ' (ગ) **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦લક્ષણા** સ્ત્રી૦ જહલ્લક્ષણાનો એક પ્રકાર, આમા વાચ્યાર્થને છોડી તેની સાથે સંબંધ રાખતો તેનાથી બિલકુલ વિપરીત અર્થ સમજવાનો હોય છે.(કા. શા)

વિપર્યય, વિપર્યાસ પુ૦ [સ] ઊલટપૂલટ થઈ જવું તે (૨) મિથ્યાજ્ઞાન, હોય તેનાથી ઊલટું જ સમજવું તે (૩) ગરબડ, અવ્યવસ્થા (૪) નાશ

વિપલ(–ળ) સ્ત્રી૦ [સં] પળનો ૬૦ મો ભાગ

વિપશ્ચિત વિ૦ [સં] વિદ્વાન, જાણકાર

વિપાક પુ૦ [સ.] પરિપક્વતા (૨) પરિણામ, ફળ

વિપાશા સ્ત્રી૦ [સ] (સં.) પંજાબની બિયાસ નદીનું પ્રાચીન નામ

વિપિન ન૦ [સ] જંગલ

વિપુલ વિ૦ [સ] વિશાળ (૨) પુષ્કળ (૩) ગાઢ **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦વું** અ૦ક્રિ૦ વિપુલ થવું

વિપ્ર પુ૦ [સં] બ્રાહ્મણ **૦કર્મ** ન૦ બ્રાહ્મણનું નિત્યકર્મ

વિપ્રતિપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં] ઝઘડો, મતભેદ

વિપ્રયોગ પુ૦ [સં] વિયોગ

વિપ્રલબ્ધ વિ૦ [સ] છેતરાયેલું (૨) નાસીપાસ થયેલું **–ધ્ધા** સ્ત્રી૦ નાયકે સંકેત ન સાચવ્યાથી નાસીપાસ થયેલી નાયિકા

વિપ્રલંભ પુ૦ [સં] વિરહ, વિયોગ (૨) છળ, ઠગાઈ. **–ભી** વિ૦ ધૂર્ત, કપટી, ઠગારું

વિપ્રિય વિ૦ (૨) ન૦ [સં] જુઓ અપ્રિય

વિપ્લવ પુ૦ [સં] બળવો, અંધાધૂંધી (૨) વિપત્તિ (૩) વિનાશ (૪) ડૂબી જઈ નાશ પામવું તે **૦કારી** વિ૦ વિપ્લવ કરનારું. **૦વાદી** વિ૦ બળવો જરૂરી છે એમ માનનારું; 'રેવોલ્યુશનિસ્ટ'

વિપ્લાવક વિ૦ [સં.] વિપ્લવકારી

વિરાધના સ્ત્રી૦ [સં.] ખંડન, ભંગ (૨) (જૈન) અપરાધ કરવો તે (આરાધનાથી ઊલટું)

વિરામ પું૦ [સ.] વિરામવું તે (૨) આરામ, વિસામો (૩) અંત, અવસાન. [કોઠાવિરામ, જમીનવિરામ દેહવિરામ=કોઠો, જમીન, દેહ–એ બધાને અનુકૂળ હોય એવું.] ૦ચિહ્ન ન૦ થોભવાની નિશાની (વાચતા) ૦વું અ૦ક્રિ૦ અટકવું, થોભવું; બંધ પડવું, અંત આવવો

વિરાવ પુ૦ [સં.] ધ્વનિ

વિરુદ્ધ વિ૦ [સં.] ઊલટું, પ્રતિકૂલ ૦તા સ્ત્રી૦

વિરૂપ વિ૦ [સં.] કદરૂપું. ૦તા સ્ત્રી૦. –પાક્ષ પું૦ [સ.] (સં.) શિવ

વિરેચન ન૦ [સં.] જુલાબ, દસ્ત, દવાથી પેટ સાફ કરવું તે ૦ચૂર્ણ ન૦ જુલાબ માટેની એક ફાકી [ને બલિનો બાપ

વિરોચન પુ૦ [સં.] (સં.) પ્રહ્લાદનો પુત્ર

વિરોધ પું૦ [સં.] વિરુદ્ધતા, દ્વેષ, શત્રુવટ (૨) કજિયો, તકરાર ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ વિરોધભાવથી થતી ભક્તિ (દા ત રાવણની રામ માટે). ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ વિરુધ્] વિરોધ કરવો, સામા થવું; ઘેરી લેવું –ધાભાસ પું૦ [+ આભાસ] માત્ર દેખીતો વિરોધ (૨) તેવા વર્ણનવાળો એક અર્થાલંકાર (કા શા) –ધાભાસી વિ૦ વિરોધાભાસવાળું. –ધિની વિ૦સ્ત્રી૦, –ધી વિ૦ વિરોધ કરનારું; વેરી, શત્રુ (૨) વિરુદ્ધ, ઊલટું (૩) પુ૦ દુશ્મન, સામાવાળિયો

વિરોપણ ન૦ [સ.]–રોપવું તે (૨) લાવીને ઊકવું–ગોઠવવું તે [રણ. ૦તા સ્ત્રી૦

વિલક્ષણ વિ૦ [સં.] વિચિત્ર, અદ્ભુત, અસાધા-

વિલપન ન૦ [સં.] વિલાપ. –વું અ૦ક્રિ૦ [સં વિલપ્] વિલાપ કરવો [લય, નાશ

વિલય પુ૦, ૦ન ન૦ [સં.] ઓગળી જવું તે (૨)

વિલસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. વિલસ્] ઝળકવું (૨) ક્રીડા કરવી, આનંદ કરવો (૩) સ૦ક્રિ૦ માણવું

વિલસિત વિ૦ [સં.] ઝળકતું, ચમકતું (૨) ન૦ વિલાસ; ચેષ્ટા, નખરું

વિલંબ પુ૦ [સં.] ઢીલ, વાર. ૦ત્રિતાલ પું૦ એક તાલ (સંગીત.). ૦કુતલય સ્ત્રી૦ સંગીતમાં લયનો એક પ્રકાર ૦ન ન૦ લટકવું તે (૨) ઢીલ; વાર. ૦મધ્યલય સ્ત્રી૦ સંગીતમાં લયનો એક પ્રકાર ૦લય સ્ત્રી૦ સંગીતમાં લયનો એક પ્રકાર. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સ વિલમ્બ્] વિલંબ કરવો –ંબિત વિ૦ લટકતું (૨) વિલંબ થયો હોય એવું (૩) ધીમું. –ંબી વિ૦ લટકતું (૨) ધીમું

વિલાગવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિલગ્ગ (સ વિલગ્)] +વળગવું [ન૦ વિલાપ કરવો તે

વિલાપ પુ૦ [સં.] રોવું તે, રુદન, આક્રંદ ૦ન

વિલાયત સ્ત્રી૦, ન૦ [અ] વતન (૨) તુર્કોનો અસલ દેશ (૩) ગોરા લોકોનો દેશ (૪) ઇંગ્લંડ –તી વિ૦ વિલાયતનું કે ત્યાં બનેલું (૨) સ્વદેશનું નહીં એવું, પરદેશી (૩) [લા.] અસાધારણ, વિચિત્ર

વિલાવું અ૦ક્રિ૦ [સં વિ+લી; સર૦ હિં વિલાના] કરમાવું (૨) પીગળવું (૩) વિલય થવો, નાશ પામવું. –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

વિલાસ પું૦ [સં.] ખેલ; ક્રીડા (૨) ચેનબાજી; મોજ (૩) શૃંગારચેષ્ટા મોહક હાવભાવ (૪) શૃંગારક્રીડા ૦વતી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિલાસવાળી. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ. વિલસ્] વિલાસ કરવો (૨) ચળકવું. –સિકા સ્ત્રી૦ એક પ્રકારનું એકઅંકી નાટક –સિની સ્ત્રી૦ વિલાસવતી સ્ત્રી (૨) વેશ્યા. –સી વિ૦ (૨) પું૦ કામાસક્ત, વિષયી (૩) ચેનબાજી ઉડાવનાર, લહેરી

વિલીન વિ૦ [સં.] લીન થઈ ગયેલું (૨) લય પામેલું (૩) ઓગળી ગયેલું [લીધેલું

વિલુપ્ત વિ૦ [સં.] લુપ્ત થઈ ગયેલું (૨) ઝૂંટવી

વિલુબ્ધ વિ૦ [સ.] લોભાયેલું (૨) આસક્ત

વિલેપ પુ૦, ૦ન ન૦ [સં.] લેપ કરવો –ચોપડવું તે (૨) લેપ કરવાનો પદાર્થ

વિલોકણી સ્ત્રી૦+જોવાની ઢબ (૨) તપાસણી

વિલોકન ન૦ [સં.] જોવું તે (૨) નજર

વિલોકવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિલોક્] જોવું (૨) તપાસવું

વિલોચન ન૦ [સં.] આંખ (૨) જોવું તે. –વું સ૦ક્રિ૦ જુઓ વિલોકવું

વિલોપન ન૦ [સં.] લોપવું કે લોપાવું તે

વિલોમ વિ૦[સં.] વિપરીત, ઊલટું. ૦ક્રિયા

સ્ત્રી૦ 'મેયડ ઑફ ધ્નવઝન' (ગ).
૦જ(-જાત) વિ૦ ઉચ્ચ જાતિની સ્ત્રીને ઊતરતી જાતિના પુરુષથી ઉત્પન્ન થયેલુ
વિલોલ વિ૦ [સ.] ચ ચળ (૨) મુ ઙર ૦તા સ્ત્રી૦
વિલોવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વિલોવણ (સં.વિલોપન)] આઉને સંકોચી દૂધ ખેંચી લેવુ – ઉલાડો દેવુ
વિવક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] કહેવાની ઇચ્છા (૨) તાત્પર્ય, ઇરાદો –ક્ષિત વિ૦ કહેવા ધારેલું
વિવર ન૦ [સ.] ઙર; છિદ્ર (૨) ગુફા (૩) પું૦ (સુ.) ઉપાય, ઇલાજ; માર્ગ
વિવરણ ન૦ [સં] સ્પષ્ટીકરણ, વિવેચન
વિવર્જિત વિ૦ [સં.] ત્યજાયેલું; વરજાયેલું
વિવર્ણ વિ૦ [સં.] ફીકું; રંગ વિનાનું (૨) કદરૂપુ (૩) નીચ જાતિનુ
વિવર્ત પુ૦ [સં] રૂપાતર (૨) ભ્રમ; મિથ્યાભાસ (૩) ચક્રાકાર ફરવુ તે. ૦ન ન૦ પરિવર્તન (૨) પરિભ્રમણ (૩) ચક્રાકાર ફરવુ તે ૦વાદ પુ૦ જગત એ બ્રહ્મનુ પરિણામ નથી, પરતુ મિથ્યાભાસ છે એવો વેદાતનો સિદ્ધાત ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. વિવૃત્] ગોળ ફરવું. -ર્તિત વિ૦ [સં] વિવર્તન પામેલુ (૨) મચકોડાઈ ગયેલુ
વિવર્ધમાન વિ૦ [સં.] વધતુ જતુ; વર્ધમાન
વિવર્ધિત વિ૦ [સ] વધેલું; વિસ્તાર પામેલું
વિવશ વિ૦ [સ] પરાધીન (૨) વ્યાકુળ ૦તા સ્ત્રી૦
વિવસ્વાન પુ૦ [સં] સૂર્ય
વિવા (વા') પુ૦ વિવાહ (પ.) [લગનસરા
વિવાડો (વા') પુ૦ ['વિવાહ' પરથી] (કા.)
વિવાતું (વા') વિ૦ ['વિવાહ' પરથી] વિવાહવાળું, વિવાહની ધામધૂમમા મચેલું ટેરાયતુ, વેવાતુ
વિવાદ પુ૦ [સ] ચર્ચા (૨) ઝઘડો (૩) મતભેદ (૪) અદાલતમા ચાલતો ઝઘડો કે દાવો. ૦ગ્રસ્ત વિ૦ ઝઘડામા પડેલુ; જેને વિષે વિવાદ ચાલે છે તેવુ. -દાત્મક વિ૦ [+આત્મક] વિવાદવાળું. -દાસ્પદ વિ૦ [+આસ્પદ] વિવાદને જેમા સ્થાન છે તેવુ. -દિત વિ૦ વિવાદયુક્ત, ચર્ચાસ્પદ, તકરારી -દી વિ૦ (૨) પુ૦ વિવાદ, ઝઘડો કે દાવો કરનાર (૩) વિ૦ વાદી સવાદી સાથે નહિ ભળતો (સ્વર)
વિવાર પું૦ [સ.] અક્ષરોના ઉચ્ચારણમા ગળાનું પહોળું થવુ તે, વર્ણનો એક બાહ્ય પ્રયત્ન (વ્યા)
વિવાસન ન૦ [સં.] દેશનિકાલ કરવુ તે દેશવટો
વિવાહ પું૦ [સં] વેવિશાળ (૨) લગ્ન [-તોડવો, ફોક કરવો = સબધ રદ કરવુ. -માંડવો = લગ્નની ગોઠવણ તથા ઉજવણી કરવી] ૦પત્રી સ્ત્રી૦ કંકોત્રી. ૦વાજન ન૦ વિવાહ કે તેવો ધામધૂમવાળો અવસર -હિત વિ૦, -હિતા વિ૦ સ્ત્રી૦ પરણેલુ [(૩) નિર્મલ
વિવિક્ત વિ૦ [સ.] અલગ, જુદું (૨) એકાત
વિવિદિષા સ્ત્રી૦ [સં] જાણવાની ઇચ્છા; જિજ્ઞાસા ૦સંન્યાસ પુ૦ જિજ્ઞાસુએ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ માટે લીધેલો સન્યાસ
વિવિધ વિ૦ [સં.] અનેક પ્રકારનુ ૦તા સ્ત્રી૦ વિવિધ હોવાપણુ (૨) વૈચિત્ર્ય ૦૨ગી વિ૦ વિવિધ રગવાળુ
વિવૃત વિ૦ [સં.] ઉઘાડું; ખુલ્લુ (૨) વિસ્તૃત (૩) બાહ્યતર પ્રયત્નના ચાર પ્રકારમાનો એક (વ્યા) (સ્પૃષ્ટ, ઈષત્સ્પૃષ્ટ, સવૃત્ત ને વિવૃત્ત) -તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ટીકા, ભાષ્ય
વિવેક પું૦ [સં] જુઓ વિવેકબુદ્ધિ (૨) સભ્યતા, વિનય (૩) કરકસર ૦ખ્યાતિ સ્ત્રી૦ જુઓ પ્રસંખ્યાન ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ સારાસાર છૂટો પાડવાની – સમજવાની બુદ્ધિ –કી વિ૦ વિવેકવાળું; સમજુ, સભ્ય (૨) વિચારવાન, જ્ઞાની
વિવેચક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] વિવેચન, ટીકા કે સમીક્ષા કરનાર ૦ત્વ ન૦
વિવેચન ન૦ [સં.] સ્પષ્ટીકરણ (૨) ટીકા, ગુણદોષ જુદા પાડી બતાવવા તે. ૦કાર પું૦ વિવેચક. ૦શાસ્ત્ર ન૦ ગુણદોષની ચર્ચાનુ શાસ્ત્ર. -ના સ્ત્રી૦ વિવેચન
વિવેચવુ સ૦ક્રિ૦ [સ૦ વિવિચ્] વિવેચન – સમાલોચના કરવી
વિવેચિત વિ૦ [સં] વિવેચન કરાયેલુ
વિશદ વિ૦ [સં] નિર્મળ (૨) સ્પષ્ટ, સરળ (૩) શ્વેત ૦તા સ્ત્રી૦ [લય પામવું
વિશમવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિશમ્] વિરામવુ, શમવું;
વિશલ્ય વિ૦ [સં] શલ્યરહિત, સાજું ૦કરણી સ્ત્રી૦ મૃતસજીવની જેવી એક ઔષધિ

વિશસન ન૦ [સ.] મારી નાખવું તે (૨) ખ્રિ (૩) (સં.) એક નરકનું નામ [નક્ષત્ર
વિશાખા સ્ત્રી૦ [સં] નાની ડાળી (૨) ન૦ સોળમું
વિશારણ ન૦ [સ.] મારી નાખવુ – વિશીર્ણ કરવું તે [૦તા સ્ત્રી૦
વિશારદ [સં.] નિપુણ, ચતુર(૨)પંડિત; વિદ્વાન
વિશાલ(–ળ –ળું) વિ૦ [સં] મોટું વિસ્તીર્ણ. ૦(–ળ)તા સ્ત્રી૦. –ક્ષા સ્ત્રી૦ ગાંધારગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત)
વિશાંપતિ પું૦ [સં] રાત્ર [ન૦ બાણ
વિશિખ વિ૦ [સં.] શિખા–ટોચ વિનાનું (૨)
વિશિષ્ટ વિ૦ [સં.] વિશેષતાવાળું, અસાધારણ; વિલક્ષણ. ૦તા સ્ત્રી૦. –દ્વૈત ન૦ [+ અદ્વૈત] રામાનુજે પ્રવર્તાવેલો વેદાન્તનો સિદ્ધાંત
વિશીર્ણ વિ૦ [સં] ભાંગીતૂટી ગયેલું, જીર્ણ
વિશુદ્ધ વિ૦ [સ] પવિત્ર (૨) નિર્મળ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦મૂલ્ય ન૦ 'એબ્સોલ્યૂટ વૅલ્યુ' (અ.). –દ્ધિ સ્ત્રી૦ વિશુદ્ધતા [સ્વચ્છંદી
વિશૃંખલ(–ળ) વિ૦ [સં] બંધન વિનાનું,
વિશે(–ષે) અ૦ [જુઓ વિષે] સંબંધી
વિશેક વિ૦ + જુઓ વિશેષ
વિશેષ વિ૦ [સં] વધારે (૨) ખાસ, અસાધારણ (૩) પું૦ તફાવત (૪) અસાધારણ ધર્મ (૫) સંગીતમાં એક અલંકાર. [–વિન તી કે (ટૂંકમાં વિ૦ વિ૦) = વિશેષમાં કહેવાનું કે (એ અર્થમાં પત્રમાં લખાય છે). વિશેષે કરીને = ખાસ કરીને] ૦ક વિ૦ વિશેષતા કરતું (૨) પું૦ એક છંદ
વિશેષણ ન૦ [સં] નામનો ગુણ કે સંખ્યા બતાવનાર શબ્દ (વ્યા). ૦વાક્ય ન૦ વિશેષણરૂપ ગૌણ વાક્ય. ૦વિભક્તિ સ્ત્રી૦ છઠ્ઠી વિભક્તિ ૦સમાસ પું૦ કર્મધારય સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા૦ 'સ્નાતાનુલિપ્ત'
વિશેષતઃ અ૦ [સં.] મુખ્યત્વે કરીને; ખાસ કરીને –તા સ્ત્રી૦, –ત્વ ન૦ વધારેપણું (૨) તફાવત (૩) ઉત્કૃષ્ટતા; અસાધારણતા
વિશેષનામ ન૦ [સં.] (વ્યા) વસ્તુ, માણસ આદિનું ખાસ નામ તે, નામનો એક પ્રકાર
વિશેષોક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] એક અલંકાર જેમાં સામાન્ય આવશ્યક કારણો મોજૂદ હોવા છતાં કાર્ય પરિણમતું નથી
વિશેષ્ય ન૦ [સં] વિશેષણથી જેનો ગુણ કે વધારો બતાવાયો હોય તેવો શબ્દ (વ્યા.)
વિશોધન ન૦ [સં.] સાફ કરવું તે, ધોઈ નાખવું તે
વિશોધિત વિ૦ [સં] વિશુદ્ધ થયેલું
વિશ્વ(–શ્વ)બંધુ વિ૦ [સં] વિશ્વાસુ (૨) સ્થિર
વિશ્રમવું અ૦ક્રિ૦ [સ. વિ + શ્રમ્] વિશ્રામ કે વિસામો કરવો (૨) અટકવું
વિશ્રંભ પું૦ [સં] વિશ્વાસ (૨) રહસ્ય; ખાનગી વાત. ૦કથા સ્ત્રી૦ ખાનગી વાત. –ભિની વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશ્રંભ રાખતી
વિશ્રામ પું૦ [સ] વિસામો, આરામ (૨) આરામ લેવાનું સ્થાન [–કરવો, –મળવો, –લેવો] ૦ગાર પું૦ આરામદિન; 'સેબાથ'
વિશ્રાંત વિ૦ [સં] થાકી ગયેલું. –તિ સ્ત્રી૦ વિશ્રામ [–કરવી, –મળવી, –લેવી]
વિશ્રી વિ૦ [સં.] શોભાહીન, કુરૂપ, બેહૂદું (૨) સ્ત્રી૦ કુરૂપતા, શોભાહીનતા [સાંભળેલું
વિશ્રુત વિ૦ [સ] પ્રખ્યાત (૨) સાંભળેલું;
વિશ્લિષ્ટ વિ૦ [સં] છૂટું પડેલું-પાડેલું
વિશ્લેષ પું૦, ૦ણ ન૦ [સં] છૂટું પડવું કે પાડવું તે (૨) વિયોગ ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ જુદું પાડનાર
વિશ્વ ન૦ [સ] જગત, સૃષ્ટિ (૨) વિ૦ સમગ્ર; વિરાટ ૦કર્મા પું૦ [સ] દેવોનો શિલ્પશાસ્ત્રી (૨) ઈશ્વર (૩) સુતાર. ૦જનીન વિ૦ સમસ્ત વિશ્વનું, –ને લગતું (૨) ભૂતમાત્ર પ્રત્યેનું. ૦જિત વિ૦ વિશ્વને જીતનાર ૦તંત્ર ન૦ જગતનું તંત્ર – વ્યવસ્થા ૦નાથ પું૦ જગતનો સ્વામી, પરમેશ્વર (૨) (સં.) કાશીમાં આવેલું શિવનું જ્યોતિર્લિંગ (૩) (સં) મહાદેવ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ વિશાળ – વ્યાપક દૃષ્ટિ ૦મૂર્તિ પું૦ પરમાત્મા ૦રૂપ વિ૦ સર્વવ્યાપી (૨) પું૦ [સ.] વિષ્ણુ. ૦વિદ્યાલય ન૦ યુનિવર્સિટી; વિદ્યાપીઠ ૦વ્યાપી વિ૦ આખા જગતમાં વ્યાપી રહેલું. ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ સકલ જગતની શાંતિ
વિશ્વસનીય વિ૦ [સં.] વિશ્વાસ કરવા લાયક, વિશ્વાસપાત્ર ૦તા સ્ત્રી૦

વિશ્વસ્ત વિ૦ [સં] વિશ્વાસુ; વિશ્વસનીય
વિશ્વક્ષર વિ૦ [સં] આખા જગતનું પોષણ ૮ કરનાર (૨) સર્વવ્યાપી (૩) પુ૦ (સં.) વિષ્ણુ -રા વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશ્વનું પોષણ કરનારી (૨) સ્ત્રી૦ પૃથ્વી. -રી વિ૦ સ્ત્રી૦ વિશ્વંભરા
વિશ્વાત્મા પું૦[સં] વિશ્વનો આત્મા-પરમેશ્વર
વિશ્વાધાર પું૦ [સં.] વિશ્વનો આધાર-ઈશ્વર
વિશ્વામિત્ર પુ૦ [સ.] (સં.) એક પ્રસિદ્ધ ઋષિ
વિશ્વાસ પુ૦ [સં.] ભરોસો; ખાતરી (૨) શ્રદ્ધા; પ્રતીતિ [-આપવો દેવો; -કરવો, મૂકવો, રાખવો; -પડવો, બેસવો. વિશ્વાસે રહેવું =ભરોસો રાખી બેસી રહેવું] ૦ઘાત પુ૦ ફોડ એ મૂકેલો વિશ્વાસ તોડવો તે, વિશ્વાસ આપીને અવળું કરવું તે, દગલબાજી ૦ઘાતી વિ૦ (૨) પુ૦ વિશ્વાસઘાત કરનાર ૦પાત્ર વિ૦ વિશ્વસનીય
વિશ્વાસવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિશ્વસ્] + વિશ્વાસ કરવો ઉદા૦ કયમ વિશ્વારયા હરિ
વિશ્વાસી વિ૦ [સં વિશ્વાસ પરથી] જુઓ વિશ્વસુ (૨) પુ૦ ઈસુ ખ્રિસ્ત વિષે વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા રાખનાર, ખ્રિસ્તી -સુ વિ૦ વિશ્વાસ રાખનાર(૨)વિશ્વાસપાત્ર, વિશ્વાસ રાખવા યોગ્ય
વિશ્વેદેવ પુ૦બ૦વ૦[સં]વસુ, ક્રતુ ઇ૦ દશ દેવો
વિશ્વેશ પુ૦[સં] વિશ્વનો ઈશ, પરમેશ્વર
વિશ્વેશ્વર પુ૦ [સં] વિશ્વેશ (૨) [સ] વિશ્વનાથ; કાશીના મહાદેવ -રી સ્ત્રી૦ જગદંબા
વિષ ન૦ [સં] ઝેર [-આપવું, દેવું=ઝેર ખવડાવવું -ઊતરવું=ઝેરની અસરમાંથી મુક્ત થવું. -ચઢવું=ઝેરની અસર થવી -મારવું =ઝેરની ઝેરી અસર નાબૂદ કરવી. -લેવું= ઝેર ખાવું] ૦ખાપરો પુ૦ એક વનસ્પતિ. ૦ઘ્ન વિ૦ વિષહર, ઝેર દૂર કરનાર ૦ધર પું૦ સાપ, નાગ. ૦ધારી પુ૦ (સ) શિવ. ૦પ્રયોગ પું૦ વિષ આપવું કે દવામાં વાપરવું તે. ૦વાદ પું૦ જુઓ વિખવાદ. ૦વૃક્ષ ન૦ ઝેરી ઝાડ ૦હર વિ૦ વિષઘ્ન (ઔષધિ કે મંત્ર)
વિષણ્ણ વિ૦ [સં.] ઉદાસ, ખિન્ન (૨) ફીકું; નિસ્તેજ. ૦તા સ્ત્રી૦
વિષધર, વિષધારી, વિષપ્રયોગ જુઓ વિષ'મા
વિષમ વિ૦ [સં] અસમાન, ખાડાટેકરાવાળું (૨) મુશ્કેલ (૩) પ્રતિકૂળ (૪) દારુણ (૫) એકી (સંખ્યા) (૬) ન૦ એક અલંકાર, જેમા કાર્યકારણ વચ્ચે અસાધારણ યા મેળ ન ખાય એવો સબંધ હોય છે. ૦અપૂર્ણાંક પુ૦ (ગ). છેદ જેટલા કે તેથી મોટા અંશવાળો અપૂર્ણાંક. ૦ઘાત વિ૦ વિષમ ઘાતવાળો (પદી) [ગ.] ૦ત્રિકોણ પુ૦ ત્રણે અસમાન બાજુવાળો ત્રિકોણ (ગ) ૦જ્વર પું૦ રહી રહીને આવતો તાવ ૦તા સ્ત્રી૦
વિષય પું૦[સં] ઇંદ્રિયગ્રાહ્ય પદાર્થ (૨) ભોગ્ય પદાર્થ, ભોગનું સાધન (૩) કામભોગ (૪) વિચાર માટે કે ભણવા માટેનું વસ્તુ (૫) પ્રકરણ; મજકૂર, મુદ્દો (૬) ઉદ્દેશ, હેતુ (૭) દેશ, જનપદ [-ઉપાડવો=કોઈ વાત કે મુદ્દો કાઢવો. -કરવો =સંભોગ કરવો -કાઢવો છેડવો=વાતચીતનો મુદ્દો શરૂ કરવો કે ઉપાડવો -લેવો= અભ્યાસનો વિષય પસંદ કરવો (૨) વિષય કાઢવો.] ૦ભોગ પું૦ વિષયો ભોગવવા તે, કામભોગ ૦લંપટ વિ૦ વિષયભોગમાં લંપટ. ૦લંપટતા સ્ત્રી૦. ૦વાસના સ્ત્રી૦ વિષયભોગની વાસના ૦વિકાર પું૦ વિષયને લીધે થતો વિકાર(૨)કામરૂપી વિકાર ૦વિચારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સભામાં શરૂ કરવાના ઠરાવ વિચારી કાઢનારી (સમિતિ). ૦સુખ ન૦ વિષયભોગનું સુખ. ૦સેવન ન૦ વિષયભોગનું સેવન. -ચા સ્ત્રી૦ સ્ત્રી(૨) વિષયમાં રાચનારી સ્ત્રી, વિખિયા. -તીત વિ૦ [+ અતીત] વિષયવાસનાને તરી ગયેલું; ઇંદ્રિયાતીત. -ત્મક વિ૦ [+ આત્મક] વિષયોને લગતું -સક્ત વિ૦ [+ આસક્ત] જુઓ વિષયલંપટ. -સક્તિ સ્ત્રી૦ વિષયસુખમાં આસક્તિ. -તર ન૦ [+અંતર] વિષયનો ફેરફાર, પ્રસ્તુત વિષયમાંથી અન્ય વિષયમાં ઊતરી જવું તે. -ધ વિ૦ [+ અંધ] વિષયભોગમાં અંધ બનેલું -ી વિ૦ વિષયાસક્ત; કામી. ૨ વિષયનું, -ને લગતું
વિષવાદ પું૦ જુઓ 'વિષ'મા
વિષવૃક્ષ, વિષહર [સ] જુઓ 'વિષ'મા
વિષાણુ ન૦ [સં.] શિંગડું

વિષાદ પુ૦ [સં] ખેદ; દિલગીરી (૨) નિરાશા; અતુત્સાહ. **-દી** વિ૦ વિષાદયુક્ત
વિષાલુ વિ૦ [સં] ઝેરી (૨) [લા] ઝેરીલું, ખાર કે ઈર્ષ્યા કે અટસવાળું
વિષુવ ન૦ [સં] ક્રાંતિવૃત્ત ને વિષુવવૃત્ત જે બે બિંદુઓમા મળે છે તે દરેક, મેષ અને તુલામાં સક્રાંતિ, ત્યારે દિવસરાત સરખાં હોય છે. **૦રેખા** સ્ત્રી૦, **૦વૃત્ત** ન૦ પૃથ્વીની ધરીની મધ્યમા કાટખૂણે કલ્પેલું વર્તુળ; 'ઇકવેટર'. **-વાંશ** પુ૦ [+અંશ] ભૂગોળના રેખાંશ જેવું ખગોળનું એક માપ, 'રાઇટ એસેન્શન'(ગ.)
વિષૂ(-સૂ) ચિકા સ્ત્રી૦ [સ] કોગળિયુ, કૉલેરા
વિષે અ૦ [સં વિષયે] વિશે; માં (૨) બાબત
વિષ્કંભક પુ૦ [સ.] આગલી કથાનો સાર તથા આવનાર વસ્તુનુ સૂચન કરતો નાટકનો ઉપોદ્ઘાત – અવતરણ
વિષ્ટર પુ૦ [સં.] દર્ભાસન
વિષ્ટા સ્ત્રી૦ [સં] મળ નરક
વિષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] સમાધાનીની વાટાઘાટ
વિષ્ણુ પું૦ [સં.] (સ.) વિભૂતિમા સૃષ્ટિનું પાલન કરનાર સ્વરૂપ (૨) વિ૦ વિભુ; સર્વ-વ્યાપી **૦તેજ** ન૦ વિષ્ણુનું ઐશ્વર્ય (૨) ધી. **૦દ્વૈત** ન૦ ધી **૦પદ** ન૦ આકાશ (૨) વૈકુંઠ. **૦પુરાણ** ન૦ (સં) અઢારમાનુ એક પુરાણ **૦માર્ગ** પુ૦ વૈષ્ણવ સંપ્રદાય **૦માર્ગી** વિ૦ વિષ્ણુમાર્ગનુ કે તેને લગતુ.
વિસરાવવુ સ૦ ક્રિ૦ 'વીસરવુ'નું પ્રેરક
વિસરાળ વિ૦ [સર૦ મ] ભુલકણુ
વિસદૃશ વિ૦ [સં] સદૃશ નહિ એવુ, અસમાન
વિસર્ગ પુ૦ [સં] દાન (૨) ત્યાગ (૩) હકાર જેવો ઉચ્ચાર કરવાનુ (:) આવુ ચિહ્ન (વ્યા)
વિસર્જન ન૦ [સં] છોડી દેવુ તે (૨) વિદાય થવુ કે કરવુ તે (૩) સમાપ્તિ. **-નીય** વિ૦ વિસર્જન કરી શકાય કે કરવા જેવું
વિસર્જવું સ૦ક્રિ૦ [સ વિસૃજ્] વિસર્જન કરવું.
વિસર્જિત વિ૦ [સં] વિસર્જન કરાયેલું
વિસર્પી વિ૦ [સં] સરતુ; ખસતુ
વિસવાસી સ્ત્રી૦ [વીસ + વસો] વસાનો વીસમો ભાગ; વીઘાનો ચારસોમો ભાગ (૨) લાકડાનું એક માપ [સ્ત્રી૦ અસગતિ; વિસંવાદ
વિસંગત વિ૦ [સં] અસગત, વિસવાદી **-તિ**
વિસભો પું૦ [જુઓ વિશ્રંભ] વિશ્વાસ
વિસંવાદ પું૦ [સં.] અસંગતિ (૨) વિરોધ. **-દી** વિ૦ વિસવાદયુક્ત (૨) વિવાદી (સ્વર)
વિસાત સ્ત્રી૦ [અ. વિસાત] વસાત, કિંમત; મહત્ત્વ (૨) [લા] ગજુ, દમ (૩) ગણતરી, લેખુ, હિસાબ
વિસામવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિસ્સમ(સ વિ +શ્રમ્)] વિસામો કરાવવો – આપવો (૨) વિસામો ખવડાવવો
વિસામો પું૦ [પ્રા વિસ્સામ (સં. વિશ્રામ)] થાક ખાવો તે, વિશ્રાંતિ (૨) વિસામો લેવાની જગા [જવુ તે, વિસ્મરણ
વિસાર, -રો પુ૦ [વિસારવું પરથી] વીસરી
વિસારવું સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા વિસ્સાર, વીસાર (સં. વિ+સ્મૃ)] ભૂલી જવુ
વિસારો પુ૦ જુઓ વિસાર
વિસૂચિકા સ્ત્રી૦ [સ.] જુઓ વિષૂચિકા
વિસ્તૃત વિ૦ [સં] વિસ્તૃત
વિસૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] સૃષ્ટિ (૨) તજી દેવુ તે, છોડવુ તે (૩) આપવુ તે, ન્યાસ
વિસ્ખલન ન૦ [સં.] ભૂલ
વિસ્ખલિત વિ૦ [સં] ભૂલભરેલુ **૦તા** સ્ત્રી૦
વિસ્તરણ ન૦ [સ] વિસ્તરવુ તે, વિસ્તાર
વિસ્તરવુ અ૦ક્રિ૦ [સં વિસ્તૃ] વિસ્તાર પામવું
વિસ્તાર પુ૦ [સં.] ફેલાવો (૨) વધારો (૩) વિશાળતા (૪) [લા] બહોળો પરિવાર કે કુટુંબ **૦પૂર્વક** અ૦ વિસ્તારથી, લંબાણથી
વિસ્તારવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિસ્તૃ] વિસ્તાર કરવો, લંબાવવું
વિસ્તીર્ણ વિ૦ [સ.] વિસ્તારવાળું. **૦તા** સ્ત્રી૦
વિસ્તૃત વિ૦ [સં] વિસ્તારવાળું
વિસ્તૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] વિસ્તાર
વિસ્ફોટક પુ૦ [સં.] ચામડીનો એક રોગ **-કિયુ** વિ૦ વિસ્ફોટકના રોગવાળું
વિસ્મય પુ૦ [સં.] આશ્ચર્ય; અચંબો. [**-પામવું** = આશ્ચર્ય થવુ.] **૦કારક, ૦કારી** વિ૦ વિસ્મય પમાડે તેવુ

વિસ્મરણ ન૦ [સ] ભૂલી જવું તે
વિસ્મરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વિસ્મૃ] ભૂલવું
વિસ્મિત વિ૦ [સ] વિસ્મય પામેલુ
વિસ્મૃત વિ૦ [સં] ભૂલી જવાયેલું
વિસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] વિસ્મરણ
વિસર્જવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વિસૃજ્] ત્યાગવું (૨) મોકલવુ, વિદાય કરવુ (૩) અર્પવું
વિસ્રબ્ધ વિ૦ [સં.] જુઓ વિશ્રબ્ધ
વિસ્રંભ પુ૦ [સં.] જુઓ વિશ્રંભ
વિહગ ન૦ [સં] પક્ષી, વિહંગ
વિહરવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિહર (સ. વિ+હૃ)] ફરવુ (૨) વિહાર કરવો
વિહંગ ન૦ [સ] પક્ષી, વિહગ. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ પક્ષીની પેઠે બધી પરિસ્થિતિને એકીસાથે ઉપરથી જોઈ લેવી તે. ૦મ ન૦ વિહગ. -ગાવલોકન ન૦ [+અવલોકન] વિહંગ-દૃષ્ટિથી કરેલુ નિરીક્ષણ
વિહાણવું અ૦ક્રિ૦ [સ૨૦ હિં. વિહાના (સ વિ+હા)] વીતવું; ગુજરવુ
વિહાર પુ૦ [સ.] ક્રીડા (૨) આનંદમા હરવું-ફરવું તે (૩) ભ્રમણ (૪) [બૌ.ધ] મઠ [-કરવો = ક્રીડા કરવી (૨) જૈન સાધુનુ પ્રવાસે નીકળવું (૩) જૈન સાધુનું ગુજરી જવુ] -રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦, -રી વિ૦ વિહાર કરનાર [મંદ મંદ હસવું
વિહસવું અ૦ ક્રિ૦ [સં વિહસ્] સ્મિત કરવુ,
વિહિત વિ૦ [સં] ભુકાયેલુ (૨) [શાસ્ત્રે] ફરમાવેલુ
વિહીન વિ૦ [સં] વિનાનું
વિહોણું વિ૦ [પ્રા વિહીણ (સં. વિહીન)] વિનાનું
વિહ્વલ(-ળ) વિ૦ [સ] બાવરું. આતુર. ૦તા સ્ત્રી૦ [કે બેવકૂફ માણસ
વિળાલો પુ૦ [પ્રા. વિહલ (સં વિહ્વલ)] બાવરો
વિંધ્ય પુ૦ [સ] (સ) દક્ષિણાપથ ને ઉત્તરાપથ વચ્ચેની પર્વતમાળા -ધ્યાચલ(-ળ) પુ૦ [+અચલ] વિંધ્ય પર્વત -ધ્યાટવી સ્ત્રી૦ [+અટવી] વિંધ્યપર્વતનુ મોટું જંગલ
વીખરવું(-રા) અ૦ક્રિ૦ [સં વિ+ક્ષર્, સ૨૦ હિં. વિખરના, મ. વિખરણે] વેરાવું, છૂટા પડી જવું
વીગત સ્ત્રી૦, ૦વાર અ૦ જુઓ 'વિગત'મા
વીંઝરવું(-રા) અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વધળવું] ઓગળી જવુ (૨) [જુઓ વીખરવુ] વેરાઈ જવું (૩) [વિકલ પરથી ?] ગાભરું બની જવુ, મૂંઝાવું (૪) હતાશ થવુ
વીંઘું ન૦,-ધો પુ૦ [સ૨૦ હિં વીઘા, મ વિઘા, પ્રા. વિગ્ગહ (સં વિગ્રહ) = વિભાગ] જમીનનુ એક માપ (પચીસેક ગુંઠાનુ)
વીચ(-ચે) અ૦ [દે વિચ્ચ] + વચ્ચે
વીચિ(-ચી) પુ૦, સ્ત્રી૦ [સ] તરંગ, મોજું. ૦માલા(-ળા) સ્ત્રી૦ તરંગોની હાર
વીચે અ૦ + જુઓ વીચ
વીછડવું(-રું) અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિચ્છડ્ડ (સ. વિ+ છર્દય્), સ૨૦ હિં વિછુડના] + જુદા પડવુ, વિયોગ થવો
વીછળવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિચ્છોલિઅ] પાણી રેડી હલાવી સાફ કરવું
વીછળાવું અ૦ક્રિ૦ 'વીછળવુ'નુ કર્મણિ
વીછી(-છુ), પુ૦ [સ વૃશ્ચિક, પ્રા વિચ્છિઅ, વિચ્છુ, સ૨૦ હિં. વિચ્છૂ, મ વિંચૂ] એક ઝેરી પ્રાણી, વીંછી
વીછુવા પુ૦ બ૦વ૦ [વીછી' ઉપરથી] (સ્ત્રીઓનુ) પગને અંગૂઠે પહેરવાનું ઘરેણું
વીજ, ૦ળી સ્ત્રી૦ [પ્રા વિજ્જ (સં વિદ્યુત્), સ૨૦ મ વીજ, હિં વીજ] વિદ્યુત. ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ શક્તિ -ણુ પુ૦ [+અણુ] વીજળીનો અણુ, 'ઇલેક્ટ્રોન' ૦ણુવારો પુ૦ બ૦વ૦ [મ વિંજણવારા (પ્રા વીજણ, સં. વીજન)] પંખો નાખવો તે
વીજણો પુ૦ [પ્રા વીજણ (સં વીજન) સ૨૦ મ. વિંજણા, હિં વીજના] વાંજણો; પંખો
વીજન ન૦ [સં] પંખાથી પવન નાખવો તે (૨) પંખો -વું સ૦ક્રિ૦ [સં. વીજ્] પંખો નાખવો
વીજળી સ્ત્રી૦ [પ્રા વિજ્જુલ્લિયા (સં વિદ્યુલ્લતા), સ૨૦ હિં, મ વિજલી] એક લૌકિક શક્તિ; વીજ, વિદ્યુત ૦કોઠો પુ૦ (કા) એક રમત ૦ઘર ન૦ વીજળી જ્યાં ઉત્પન્ન થાય કે જ્યાંથી બધે મોકલાય તે સ્થાન 'પાવર-સ્ટેશન'
વીજાણુ ન૦ જુઓ 'વીજ'મા
વીણ સ્ત્રી૦ [પ્રા. વિજ્જણા (સં વેદના), સ૨૦

મ. વેણ,–ણા] પ્રસવની પીડા, વેણ

વીણવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિણી (સં વિ + ની) સર૦ હિં. વિનના] ચૂંટવું (૨) પસંદ કરવું (૩) (અનાજ-માંથી કાંકરા વગેરે) ઉપાડી લેવું, દૂર કરવું

વીણા સ્ત્રી૦ [સં] બીન, એક તંતુવાદ્ય. **૦કાવ્ય** ન૦ 'લિરિક'. **૦ધર, ૦પાણિ** પુ૦ (સં.) નારદ

વીણો પુ૦ [સં. વિ + ની ઉપરથી ?] સુકાન ફેરવવાનો દાંડો

વીત વિ૦ [સં] જતું રહેલું (૨) છોડી દીધેલું. **૦ક** ન૦; સ્ત્રી૦ વીતેલું તે (૨) સંકટ **૦તૃષ્ણ** વિ૦ [સં.] તૃષ્ણા વિનાનું **૦રાગ(–ગી)** વિ૦ રાગ – આસક્તિ વિનાનું. **૦લોભ** વિ૦ લોભ-રહિત **૦વું** અ૦ક્રિ૦ ગુજરવું, પસાર થઈ જવું (૨) દુઃખ પડવું

વીથિ(–થી) સ્ત્રી૦ [સં] માર્ગ; રસ્તો

વીનવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. વિન્નવ (સં વિજ્ઞપય્), સર૦ મ વિન્નવર્ણે, હિં બિનવના] વિનંતિ, અનુરોધ કે આજીજી કરવી. **વીનવાવું** અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

વીફરવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા વિપ્ફુર (સં. વિ + સ્ફુર્), સર૦ મ વિફરર્ણે, હિં વિફરના] વકરવું; ગુસ્સે થવું, ઉશ્કેરાવું

વી.પી. ન૦ [ઇં] આકેલ દામ આપ્યે મળે એવું ટપાલમા આવતું પાર્સલ, બુકપોસ્ટ ઇ૦

વીમો પુંવ [ફા બીમહ્, સર૦ મ વિમા. હિં. બીમા] વસ્તુ કે જિંદગીને નુકસાન પહોંચતાં તે બદલ પૈસાથી થતી ભરપાઈ (૨) તેનો કરાર (૩) તે પેટે ભરવાનો હપતો (૪) (લા) જોખમભર્યું સાહસ [–ઉતારવો = વીમાનો કરાર કરવો –ઊતરાઈ કે ઊતરી જવો, –બગાસ થવો = મરી જવું, નાશ પામવું –કરવો, ખેડવો = જોખમમાં ઊતરવું, સાહસ કરવું –ભરવો = વીમાનો હપતો આપવો. –લેવો = વીમો ઉતરાવવો (૨) જોખમ માથે લેવું] **–ભાકંપની** સ્ત્રી૦ વીમો ઉતારનાર મંડળી **–ભાખત** ન૦, **–ભાચિઠ્ઠી** સ્ત્રી૦ વીમાનું ખત. **–ભાદલ્લાલ** પુંવ વીમાનો દલાલ

વીર વિ૦ [સં.] શૂર પરાક્રમી (૨) પુંવ તેવો પુરુષ (૩) વીરો, ભાઈ (૪) એક ભૂત [–ભૂકવો] (૫) વીરરસ (૬) [સં] મહાવીર **૦કવિતા** સ્ત્રી૦ વીરરસપ્રધાન કવિતા. **૦કાવ્ય** ન૦ વીરરસથી ભરેલું કાવ્ય **૦ગર્જના** સ્ત્રી૦ વીરની ગર્જના (આહ્વાન કે ઉત્તેજના કરનારી) **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ શૂરવીરતા: પરાક્રમ **૦પત્ની** સ્ત્રી૦ વીર કે વીરની પત્ની **૦પસલી** સ્ત્રી૦ શ્રાવણી પૂર્ણિમાને દિવસે ભાઈ તરફથી બહેનને અપાતી ભેટ **૦પ્રભુ** પું૦ (સં.) મહાવીર સ્વામી. **૦ભદ્ર** પુ૦ (સં.) શિવનો એક ગણ **૦ભૂમિ** સ્ત્રી૦ વીરોની જન્મદાતા ભૂમિ **૦રસ** પું૦ કાવ્યના નવ રસોમાંનો એક (જુઓ રસ) **૦વૃત્ત** ન૦ એક છંદ (નર્મદકૃત) **૦શૈવ** પું૦ જુઓ લિંગાયત **૦શ્રી** સ્ત્રી૦ શૂરવીરની કીર્તિ અથવા તેજ. **૦સાજ** પું૦ શૂરવીરનો પોશાક અથવા સામગ્રી **૦હાક** સ્ત્રી૦ યુદ્ધ-પ્રસંગે યોદ્ધાની ભયંકર ચીસ

વીરડો પુ૦ [દે. વિઅર] નદી કે તળાવના સૂકા ભાગમાં પાણી માટે ખોદેલો ખાડો

વીરજ ન૦ + વીર્ય

વીરણ(૦વાળો) પું૦ [સં.] જુઓ વિરણ

વીરા સ્ત્રી૦ [સં] એક સુગંધી પદાર્થ

વીરાધિવીર વિ૦ [સં] વીરોમા શ્રેષ્ઠ, વીરતમ

વીરાસન ન૦ [સં] (યોગનું) એક આસન

વીરાંગના સ્ત્રી૦ [સં.] વીર – બહાદુર સ્ત્રી

વીરી સ્ત્રી૦ [જુઓ વીરો] બહેન

વીરુધ(–ધા) સ્ત્રી૦ [સં] એક વેલ

વીરો પુંવ [સં. વીર] ભાઈ.

વીર્ય ન૦ [સં] શુક્ર, ધાતુ (૨) વીરતા, બળ, પરાક્રમ **૦રક્ષા** સ્ત્રી૦ વીર્ય ચળતું સાચવવું તે. **૦પાત** પુંવ વીર્યસ્રાવ **૦વંત, વાન** વિ૦ પરાક્રમી, બળવાન **૦સંગ્રહ** પુ૦ વીર્યનો સંગ્રહ; વીર્યરક્ષા **૦સ્રાવ** પુ૦ વીર્ય ઝરી જવું–ઝરવું તે **૦હીન** વિ૦ નામર્દ, નિર્બળ

વીલ ન૦ [ઇં] વસિયતનામું (–કરવું)

વીલ સ્ત્રી૦ [જુઓ વીળ] ભરતી (૨) ન૦ [?] એક પક્ષી **–લાં** ન૦બ૦વ૦ વીલ પક્ષીઓ (ટોળામા જ ફરવાથી બ૦વ૦મા બોલાય છે) [ભાષામા)

વીલ(–લિયું) ન૦ અડધો રૂપિયો (સંકેતની

વીલું (વી') વિ૦ [પ્રા. વિલ (સં. વ્રીડ્) = શરમાવું

૫૨થી ? ક્રે સર૦ મ વિલ્હાળ (સં વિહ્વલ)] શરમિંદું; ભોઠું (૨) [પ્રા. વિહલ (સં વિઘટ્)] ૨ઝળવું, છૂટું [-૫ડવું = શરમિંદું થવું (૨) સાથ વિનાનું થવું. -મૂકવું = સાથ વિનાનું -૨ખડવું રાખવું -મેાં ક૨વું = શરમ, કલંક ક્રે બેદથી મેાં છીતરી જવું] [‘વીસ’માં

વીશ(-સ), -શા -શી -(સી) સ્ત્રી૦ જુઓ

વીશી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. વિશી] પૈસા આપવાથી તૈયાર રસેાઈ મળે તે જગા. [-જમ્યા = કેાઈને ત્યા વીશીની જેમ ખર્ચ આપીને જમવું] **૦વાળેા** પુ૰ વીશીનેા માલિક

વીસ વિ૰ [પ્રા વીસ (સં વિંશતિ)] ‘૨૦’, વીશ. [-વસા = સેા ટકા, સ પૂર્ણ (૨) ઘણું ખરું.] **૦નખી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રી, પત્ની -સા પુ૰બ૦વ૦ વાણિયાઓની એક નાત. -સી સ્ત્રી૦ વીશી, વીસનેા સમૂહ (૨) વણાટમા તાણાના તારની એક ગણતરી. [**વીસી આણસ** = પ્રમાણિક આણસ. **વીસી બાવીસી** = સુખદુઃખ; ચડતીપડતીનેા સમય. **પેાણી વીસી** = અપ્રમાણિક]

વીસનગરા પું૰બ૦વ૦ નાગરની એક જાત

વીસમવું અ૰ક્રિ૰ [પ્રા વિસમ (સં.વિ + શ્રમ્)] ઠંડું થવું, વિશ્રમવું (ગરમી, જુસ્સેા, થાક, ઉભરણ વગેરે) [ભુલકણું

વીસરભેાળુ વિ૰ [વીસરવું + ભેાળું] વિસરાળ,

વીસરવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વીસર (સં. વિ + સ્મૃ)] ભૂલી જવું **વીસરાવું** અ૰ક્રિ૰ (કર્મણિ)

વીસા પુ૰બ૦વ૦ શ્રીમાળી, ખડાયતા, લાડ ઇ૰ વાણિયાનેા એક પેટા ભાગ

વીળ સ્ત્રી૦ [મ., દે વીલી (સં વેલા)] ભરતી

વીંખવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વિક્કિવ (સં વિ + ક્ષિપ્)] જુઓ પીંખવું [ભીંચવું

વીંચવું સ૰ક્રિ૰ [દે વિચ્ચ = પાસે આવવું] (કા)

વીંછિયેા પુ૰ [‘વીંછી’ ઉપરથી] એક ઘરેણું

વીંછી(-છુ) પું૰ [પ્રા. વિંછિઅ, વિંછુઅ (સં. વૃશ્ચિક)] એક ઝેરી જંતુ; વીંછી. **૦(-છુ)ડેા** પુ૰ વીંછી (૨) વૃશ્ચિક રાશિ

વીંછુવા પુ૰બ૦વ૦ જુઓ વીંછુવા

વીંજ(-ઝ,-ધ)ણું ન૰ [સર૦ મ. વિંજણે, વિંધણે, જુઓ વીંઝવું] એક સુતાની ઓજાર

વીંજણેા પુ૰ [જુઓ વીંજણેા] પંખેા

વીંઝવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વીઇજ્જમાણ (સ વીજય્), સર૦ મ વિંજણે] હવામા જોરથી ઘુમાવવુ (૨) [પ્રા વિજ્ઝ્ (સ વ્યધ્) વેધ કરવેા] + વીંધવું

વીંટણિયેા પુ૰ [વીંટવું ૫૨થી] દેારાની ગરગડી

વીંટલી સ્ત્રી૦ [‘વીંટી’ ઉપરથી] સ્ત્રીઓનુ નાકનું એક ઘરેણું [જુઓ વીંટલી

વીંટલેા પુ૰ [દે વિંટલિઆ] જુઓ વીંટેા (૨)

વીંટવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વિંટ્ (સં વેષ્ટય)] લપેટવું

વીંટાવું, -વવું ‘વીંટવું’નું કર્મણિ ને પ્રેરક

વીંટાળવું સ૰ક્રિ૰ [જુઓ વીંટવું] લપેટવું, ગેાળ વીંટવું. **વીંટાળાવું, -વવું** તેનું કર્મણિ અને પ્રેરક. **વીંટાળેા** પું૰ વીંટેા

વીંટી સ્ત્રી૦ [દે વિંટિયા] આગળી ઉપર પહેરવાનું ગેાળ ઘરેણું [-કાઢવી, -ઘાલવી, -પહેરવી] [(૨) પથારીનેા વાંટેા

વીંટેા પુ૰ [જુઓ વીંટવું] વીંટાળેલેા ગેાળ આકાર

વીંઢારવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વીઢ (સં. પીઠ)] પાલવવું (૨) આગવડ વેઠીને સાચે રાખવુ **વીંઢારાવું, -વવું** તેનું કર્મણિ અને પ્રેરક

વીંધ ન૰ [‘વીંધવું’ ઉપરથી] વેહ, કાણુ, નાકું. **૦ણહાર** વિ૰ વીંધનાર **૦ણી** સ્ત્રી૦ છિદ્ર પાડવાનું ઓજાર **૦ણું** ન૰ જુઓ વીંધણું. **૦વું** સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વિંધ (સં વ્યધ્)] વીંધ પાડવું (૨) ક્રેાચવું, ભેાંકવું **-વારેા** પુ૰ વીંધનારેા (મેાતી કે કાન) [કર્મણિ ને પ્રેરક

વીંધાવું અ૰ક્રિ૰, **-વવું** સ૰ક્રિ૰ ‘વીંધવું’નું

વૂઠવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા વુટ્ઠ (સં વૃષ્ટ)] (૫) વરસવું

વૂઢવું અ૰ક્રિ૰ [પ્રા વુઢ્ઢ (સં વૃધ) વધવું] + જવું

વૃક ન૰ [સં.] વરુ. **-ક્રેાદર** પું૰ [+ ઉદર] (સં.) ભીમ

વૃક્ષ ન૰ [સં.] ઝાડ **૦પ્રબંધ** પુ૰ એક ચિત્ર કાવ્ય **૦વાટિકા** સ્ત્રી૦ બગીચેા **-ક્ષારેાપણ** ન૰ [+ આરોપણ] ઝાડ રેાપવું તે

વૃજિન ન૰ [સં.] પીડા, દુઃખ (૨) પાપ

વૃત્ત ન૰ [સં.] વર્તન (૨) અક્ષરમેળ છંદ (૩) વર્તુળ (૪) સમાચાર (૫) વૃત્તાંત, હકીકત. **૦ખંડ** પુ૰ વર્તુળનેા ભાગ, ‘સેગ્મેન્ટ’ (ગ)

૦પત્ર ન૦ છાપું, વર્તમાનપત્ર. ૦વિવેચક પું૦ પત્રકાર. ૦વિવેચન ન૦ બનેલા બનાવોનું વિવેચન, 'જર્નાલિઝમ'. -ત્તાકાર વિ૦ [+આકાર] ગોળ આકારનું -ત્તાર્ધ પું૦ [+અર્ધ] અર્ધગોળ, 'સેમિસર્કલ' (ગ)

વૃત્તાંત પું૦;ન૦[સ] હકીકત, વર્ણન (૨) ખબર

વૃત્તિ સ્ત્રી૦[સં] ચિત્તમા ઊઠતો વિચાર, ચિત્તનો વ્યાપાર (૨) મનનુ વલણ (૩) સ્વભાવ, પ્રકૃતિ (૪) વર્તન (૫) વ્યાખ્યા; ટીકા (૬) ભિન્ન રસોમા ઉપયોગી આનેલી વર્ણન કરવાની શૈલી (કૌશિકી, સાત્વતી, આરભટી અને ભારતી) (૭) ધંધો (૮) આજીવિકા (૯) ટીકા, સમજૂતી (૧૦) શબ્દની અર્થ બતાવવાની શક્તિ (વ્યા.) ૦ચ્છેદ પું૦ [સ.] નોકરીધ ધાતુ છૂટી જવું તે. ૦ત્યનુપ્રાસ પુ૦ [+અનુપ્રાસ] એક શબ્દાલ કાર; સમાન વર્ણ કે વર્ણોની આવૃત્તિ (કા શા)

વૃત્ર પું૦[સં.](સં.)એક રાક્ષસ, જેને ઇંદ્રે મારેલો

વૃથા અ૦ [સં] ફોગટ; નિષ્ફળ

વૃદ્ધ વિ૦ [સં] ઘરડું (૨) વડીલ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ત્વ ન૦. ૦બાલિકાવિવાહ પુ૦, ૦બાળાશ્રય ન૦ મોટી ઉમરના જોડે નાની બાળાનું લગ્ન ૦વાક્ય ન૦ વૃદ્ધનુ વાકય, વડીલનું અનુભવપૂર્ણ બોધવાકય -દ્ધા વિ૦ સ્ત્રી૦ ઘરડી થયેલી (૨) સ્ત્રી૦ ડોસી -દ્ધાઈ સ્ત્રી૦ વૃદ્ધત્વ -દ્ધાચાર પુ૦ [+આચાર] રૂઢિ (૨) વડીલોનો આચાર કે રીતિ -દ્ધાવસ્થા સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] ઘડપણ

વૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] વધારો (૨) આબાદી (૩) [વ્યા] સસ્કૃતમાં થતો એક ફેરફાર (૪) જુઓ વૃદ્ધિસૂતક ૦શ્રાદ્ધ ન૦જુઓ નાંદીમુખ. ૦શીલ વિ૦ વૃદ્ધિ પામવાના સ્વભાવવાળું. ૦સૂતક ન૦ બાળકના જન્મથી લાગેલું સૂતક

વૃદ્ધિંગત વિ૦ [સં] વધી ગયેલુ; વિસ્તાર પામેલુ

વૃશ્ચિક પું૦ [સં] વીંછી (૨) વીછીડો – આઠમી રાશિ -કી સ્ત્રી૦ વીછણ

વૃષ પુ૦[સં.] આખલો. ૦કેતુ પું૦ (સ) શિવ

વૃષણ પુ૦, ન૦ [સં] અડ, ગોળી

વૃષભ પું૦ [સં.] આખલો; પોઠિયો. ૦ધ્વજ પું૦ (સં.) વૃષકેતુ; શિવ

વૃષલ પુ૦ [સ.] શૂદ્ર (૨) નીચ, પાપી માણસ. -લી સ્ત્રી૦ કુલટા (૨) શૂદ્રા

વૃષોત્સર્ગ પું૦ [સ] કોઈ મૃત્યુક્રિયા વખતે આખલો છૂટો મૂકવો તે

વૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] વરસાદ

વૃષ્ણિ પું૦ [સ] (સં) શ્રીકૃષ્ણનો એક પૂર્વજ. ૦કુલ(-ળ) ન૦ વૃષ્ણિનુ કુળ

વૃંત ન૦ [સ] દીટું

વૃંદ ન૦ [સં.] ટોળું. ૦ચારી વિ૦ ટોળામા ફરનારું ૦સ્ય ગીત ન૦ બધાએ સાથે કરવાનુ સંગીત. ૦વાદન ન૦ એકસાથે અનેક વાદ્યોના વાદનનું સંગીત

વૃંદા સ્ત્રી૦ [સ.] તુલસી (૨) [સં.] રાધિકા

વૃંદારક પું૦ [સં.] કોઈ પણ વર્ગનો મુખ્ય

વૃંદાવન ન૦ [સં.] (સં.) ગોકુળ નજીક આવેલું વન -નીય વિ૦ વૃંદાવનનું, -ને અંગેનુ

વેઇટિંગ રૂમ સ્ત્રી૦ [ઇ.] રેલવે સ્ટેશન ઉપર ઉપલા વર્ગના મુસાફરોને બેસવા-ઊઠવાનો ઓરડો (૨) ડાક્તરને ત્યાં દરદીઓને વારો આવતા સુધી બેસવાનો ઓરડો

વેઉ(-વ) પું૦ એક વેલ [-નું દહીં = એ વેલનો પાણીમા ચોળીને કાઢેલો ખડબા જેવો રસ.]

વેકરો પું૦ [સં. वालुका?] (કા) કાકરાવાળી જડી રેતી

વેકવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ વેગવું] (સુ) ઉતાવળ કરવી (૨) સ૦ક્રિ૦ [સં વિ+ક્રી] વેચવું (ઉત્તર ગુજરાતમા)

વેકળો પું૦ [વહેવું + કલ્લોલવું? કે વોક્ક= અવાજ કરવો પરથી?] નાનો વહેળો, વોકળો

વેકૂર સ્ત્રી૦ [સરખા વેકરો] (કા) ઝીણી કાકરીઓવાળી મોટી રેતી

વેખલ(-ળ) વિ૦ ['ખલ-ળ' ઉપરથી] સ્વમાન વિનાનુ; ખડખડ હસી પડે તેવુ (૨) અસભ્ય, નિર્લજ્જ

વેખવું અ૦ક્રિ૦ [સ વિ+ઈક્ષ્ (પ્રા ઇક્ખ)] ચકિત થવુ (૨) સ૦ક્રિ૦ જોવુ, તપાસવુ

વેખળ વિ૦ જુઓ વેખલ [એક ઔષધિ

વેખંડ સ્ત્રી૦ [સરખા મ (સં वच+खंड?)]

વેગ પું૦ [સં] ગતિ; ઝડપ (૨) જુસ્સો; જોસ (૩) ચસકો; સણકો (૪) ત્રાસ; તાપ.[**–મારવા** =સણકા નાખવા.] **૦વતી** વિ૦ સ્ત્રી૦, **૦વાન** વિ૦ વેગવાળું. **૦વું** અ૦ક્રિ૦ (સુ.) વેકવું; ઉતાવળ કરવી

વેગન ન૦ [ઈં.] માલ ભરવાનો–ભારખાનાનો ડબો

વેગરવું સ૦ક્રિ૦ વેઠવું (૨) નિભાવવું

વેગળું વિ૦ [દે. વેग्गल; સર૦ મ. વેગળા] દૂર (૨) જુદું; અલગ. [**–બેસવું** =(સ્ત્રીએ) રજસ્વલા થવું.] **–ળાઈ** સ્ત્રી૦ વેગળાપણું. **–ળે** અ૦ આઘે

વેગી(૦ળું) વિ૦ [સં.] વેગવાળું

વેગુ પું૦ [સર૦ મ. વેંગ (સં. વ્યङ्ग)] મૂર્ખ; ઠોઠ

વેચવાલ વિ૦ ['વેચવું' ઉપરથી] વેચવાવાળું; વેચનાર. **–લી** સ્ત્રી૦ વેચવાની માગણી (શેર ઇત્યાદિની)

વેચવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ વેકવું (સં. विक्री); સર૦ મ. વેચણે; હિં વેચના] કિંમત લઈને આપવું. [**વેચી ખાય** એવું =ગાંજ્યું ન જાય–પત ન કરે એવું **વેચીને ચણા ખાવા** =પત ન કરવી (૨)વેચી વટાવીને, ખાઈ–પી ઉડાવી દેવું.]

વેચાઉ વિ૦['વેચવું' ઉપરથી]વેચવાનું હોય એવું

વેચાણ ન૦ ['વેચવું' ઉપરથી] વેચવું તે (૨) વેચાવું તે. **૦ખત** ન૦ વેચાતું આપ્યાનું લખાણ. **૦નકરી** વિ૦ સ્ત્રી૦ કરથી મુક્ત (જમીન). **૦સલામતી** વિ૦ સ્ત્રી૦ જગીરદારે સલામી દાખલ ભરવાનું મહેસૂલ જ આપવું પડતું હોય તેવી (જમીન). **–ણિયું** વિ૦ ખરીદેલું (૨) વેચી શકાય તેવું

વેચાવું અ૦ક્રિ૦ 'વેચવું'નું કર્મણિ. **–તું** વિ૦ કિંમત આપીને લીધેલું કે આપેલું. [**કન્જિયો વેચાતો લેવો, લડાઈ વેચાતી લેવી** =કોઈનું ઉપરાણું લઈ લડવું (૨) વગર કારણે કજિયો વહોરવો.]

વેજ સ્ત્રી૦ [સર૦ નેજ; વૈજયંતી; પ્રા. વેज्ज (સં. विद् ઉપરથી)] નિશાન (૨) [સર૦ મ. વેજેં =છિદ્ર; ભોંક (સં. વેધ; પ્રા. વેज्झ)] વિપત્તિ (૩) [સર૦ હિં. વજા (સં. વિજા? અ.) =જાણવું તે] પ્રજા

વેજણું પું૦ પાણી અટકાવવાનો બંધ

વેજાં ન૦બ૦વ૦ [વેજ (૨) પરથી] વલખાં; ફાંફાં

વેજું ન૦ [સર૦ હિં. વિજ્જૂ] વણિયર (૨) [સં. વે =વણવું ઉપરથી ?] [કા.]ખાદીનો તાકો

વેઠ સ્ત્રી૦ [પ્રા. विट्ठि (સં. વિષ્ટિ)] વગર દામનું વૈતરું (૨) ફરજિયાત વૈતરું (૩) [લા.] ભાર; પીડા; ઉપાધિ. [**–ઉતારવી** =જુઓ વેઠ કાઢવી. **–કરવી** =વગર કામે કે મરજી વિરુદ્ધ, ફરજિયાત વૈતરું કરવું. **–કાઢવી, વાળવી** = કમને લેમ તેમ કામ કરવું. **વેઠે કાઢવું**, **પકડવું** =વગર પૈસે ને વગર મરજીએ કામ કરાવવું. **વેઠે જવું** =વેઠ કરવા જવું દૈવના **ઘરની વેઠ** =દુઃખી કંગાલ જિંદગી.]

વેઠવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. वेट्ठण (સં. વેષ્ટન)] સહન કરવું; ખમવું (૨) નિભાવવું

વેઠિયાવાઠ સ્ત્રી૦ [વેઠિયો + વાઠ] ગમે તેમ કરી નાંખવું તે; કમને કરેલું કામ

વેઠિયો પું૦ [વેઠ પરથી] વેઠ કરનારો (૨) વેઠે પકડેલો વગર પૈસાનો નોકર

વેડફવું સ૦ક્રિ૦ [વિ + ફેડવું પરથી ?] નકામું ખરચી નાખવું; ઉડાવી દેવું. બગાડવું

વેડફાવું અ૦ક્રિ૦ 'વેડફવું'નું કર્મણિ

વેઢમી (વે') સ્ત્રી૦ [સં. વેઢમિકા; સર૦ પ્રા. વેઢિમ] પૂરણપોળી

વેઢલો પું૦ [સર૦ વેઢ] વેલ્હો

વેડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. विर (સં વીર્)] વેડીથી તોડવું –ઉતારવું (ફળ) (૨) [પ્રા. विउड] વિનાશ કરવો

વેડવો પું૦ [જુઓ વીરડો] તળાવ કે નદીમાં પાણી માટે ખોદેલો ખાડો

-વેડા પું૦બ૦વ૦ [પ્રા વિડંવ (સં. વિડંવય્)= નકલ કરવી] '–ના જેવું વર્તન' એ અર્થમાં શબ્દને અંતે (ઉદા૦ બાયલાવેડા)

વેડાંજ પું૦ અશ્વ; ઘોડો

વેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ વેડવું] છેડે ળીદાર ઝોળીવાળી લાંબી લાકડી (આંબો વેડવાની)

વેડૂર વિ૦ [સં. વૈદૂર્ય ઉપરથી ?] સુંદર; ફાંકડું

વેડો પું૦ ['વેડવું' ઉપરથી] વેડનારો

વેઢ પું૦ [પ્રા વેढ (સં. વેષ્ટ)] આંગળી ઉપરનો આંધા આગળનો કાપો (૨) બેથી વધારે

આંટાવાળી વાળાની વી ટી
વેઢવવું સ૦ક્રિ૦ મુકાબલો કરવો
વેઢમી સ્ત્રી૦ જુઓ વેડમી
વેઢીચાળો પુ૦ એક વનસ્પતિ
વેઢો પુ૦ [જુઓ વેઢ] આગળી ઉપરનો સાધા આગળનો કાપો (૨) લાકડાની ગાઠ [**વેઢા ગણવા**=વેઢા ગણી હિસાબ ગણવો (૨) આતુરતાથી રાહ જોવી **વેઢે ગણાય એટલું**=બહુ જૂજ સંખ્યામાં]
વેણ(-ન) પુ૦ [સં] (સ) જુઓ વેન રાજા
વેણ (વેણ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા વણી (સં વની), સર૦ દે વડણી] કપાસનો છોડ; વણ (૨) [પ્રા૰ વેઅણા (સં વેદના), સર૦ મ વેણ, -ણા] પ્રસવની પીડા, વીણ (૩) (વે) ન૦ [અપ૦ વેણ (સં વચન) જુઓ વચન (૪) સ્ત્રી૦ જુઓ વેણી (૫.). [**-કાઢવું**=બોલવું. **-મારવું**=વાગે એવું કડવું વચન કહેવું, મહેણું મારવું. **-રાખવું**=કોઈનું કહ્યું માન્ય રાખવું. **-સ ભળાવવું**=વેણ મારવું. **-સાંભળવું**=ઠપકો કે મહેણું સાભળવું]
વેણાચૂંટા (વે) પું૦બ૦વ૦ [વેણ+ચૂંટવું] ભૂખથી થતુ દુ:ખ (૨) ગભરામણ
વેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] ચોટલો (૨) અબોડો બાધવાનો ફૂલનો ગજરો (૩) [સંગમસ્થાન અર્થ ઉપરથી] કમાડમા જડેલી લાબી ચીપ **૦કમાડ** ન૦ વેણીબદ્ધ કમાડ **૦બંધ** વિ૦ વેણી જડેલી હોય એવું (કમાડ). **૦સ ગમ** પુ૦ ત્રિવેણીસંગમ
વેણુ પુ૦ સગીતમા એક અલકાર
વેણુ,૦કા સ્ત્રી૦ [સં] વાસળી. **૦નાદ** પું૦ વાસળીનો અવાજ
વેણું (વે) ન૦ ['વહેવું' ઉપરથી] પાણીની ગાડી
વેત (વે) અ૦+વેત
વેત (વે?) પુ૦ [જુઓ ખેત] ઘાટ; મોખ (૨) તજવીજ, ત્રેવડ [-ઉતારવો]
વેતન ન૦ [સં] પગાર **-નિયો** પું૦ પગારદાર
વેતર ન૦ [સર૦ મ વેત=જનવરની પ્રસૂતિ (સં. વી ઉપરથી)] એક એક વારનું જણતર (પ્રાયઃ ઢોરનુ.) [**-આપવું, વેતરે આવવું**=પશુ-માદાને ગર્ભધાનનો સમય થવો **-વંઠવું**=સુવાવડ બગડવી (૨) છોકરાછૈયા વઠવા.]
વેતરણ સ્ત્રી૦ [જુઓ વેતરવું] વેતરવું તે (૨) જોઈતી ગોઠવણ, તજવીજ (૩) [લા.] શિક્ષા
વેતરવું સ૦ક્રિ૦ ['વેત' ઉપરથી, સર૦ મ વેતર્ણે=કપડાનુ માપ લઈ કાપવું] શરીરને બેસતુ આવે તેમ લૂગડું કાતરવું (૨) (કોઈ કામના) જોઈતી ગોઠવણ કે તજવીજ કરવી; ઘાટ બેસાડવો (૩) [લા] બગાડવું, ઊધું મારવું [**વેતરી આપવું**=ગમે તેમ કરી આપવું; બગાડવું **ઓઢનું ચોર વેતરવું**=ઊંધુ મારવું, બગાડવું]
વેતસ પું૦; ન૦ [સં] નેતર. **૦(-સી)વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ નેતરની જેમ (બળિયા આગળ નમી જવા છતાં સ્થિતિસ્થાપક રહેવાની વૃત્તિ
વેતા પુ૦ બ૦વ૦ [સં વિત્તિ સમજ કે 'વેત' પરથી ?] ભલીવાર; ડહાપણ, આવડ
વેતાલ(-ળ) પુ૦ [સ.] એક જાતનો ભૂત (૨) મૃત શરીરમા પેઠેલો ભૂત (૩) ભૂતનો રાજા (૪) દ્વારપાળ. **૦ગૃહ** ન૦ તાર વિના સદેશા મોકલવાના–'વાયરલેસ' યત્રનું મથક
વેત્તા પું૦ [સ] જાણનાર
વેત્ર ન૦[સં]નેતર(૨)છડી. **૦ધર** પું૦ છડીદાર; દ્વારપાળ. **૦ધારક** પુ૦જુઓ વેત્રધર **-ત્રાસન** ન૦ [+આસન] નેતરની કુરસી
વેદ પુ૦ [સ] જ્ઞાન (૨) શાસ્ત્રીય જ્ઞાન (૩) આર્યોનુ સૌથી પ્રાચીન ધર્મપુસ્તક (ઋગ્વેદ, યજુર્વેદ, સામવેદ અને અથર્વવેદ) (૪) ચારની સંજ્ઞા. [**વેદનો છેડો આવવો**=હદ થઈ જવી **-ભણવા**=વેદ ભણવા જેવુ ખોટે કામ કરવુ] **૦ત્રયી** સ્ત્રી૦ ઋગ્-યજુર્-સામ એ ત્રણ વેદનો સમૂહ. **૦ન** ન૦ જાણવુ તે, જ્ઞાન (૨) અનુભવવુ તે; લાગણી **૦ના** સ્ત્રી૦જુઓ વેદન (૨) પીડા **૦પાઠી** પુ૦ વેદનો પાઠ કરનાર–વેદ જાણેલો બ્રાહ્મણ **૦પુરુષ** પું૦ વેદશાસ્ત્ર જાણનાર બ્રાહ્મણ (૨) ગોરપદું કરવાનો અધિકારી (નાગરોમા) **૦મંત્ર** પું૦ વેદનો મંત્ર. **૦માર્ગી** વિ૦ વેદોના સિદ્ધાતને અનુસરનાર, વેદને પ્રમાણભૂત

માનનાર. ૦મૂર્તિ(-ર્ત્તિ) પું૦ વેદમાં પારંગત બ્રાહ્મણ ૦વચન, ૦વાક્ય ન૦ વેદનું વચન (૨) તેના જેટલું પ્રમાણભૂત વચન. ૦વિદ પું૦ વેદ જાણનાર. ૦વિહિત વિ૦ વેદે ફરમાવેલું; વેદમાં કહેલું. ૦વ્યાસ પુ૦ (સ.) જુઓ વ્યાસ. -દાધ્યયન ન૦ [+ અધ્યયન] વેદાધ્યાસ. -દાભ્યાસ પુ૦ [+ અભ્યાસ] વેદનો અભ્યાસ (૨) ઉચ્ચારનો જપ

વેદવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિદ્] જાણવું

વેદાધ્યયન, વેદાભ્યાસ જુઓ 'વેદ'માં

વેદાંગ ન૦ [સં] વેદનાં ૬ અંગો (શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, છંદ, જ્યોતિષ)

વેદાંત પુ૦, ન૦ [સં] વેદોનો અંતિમ ભાગ-ઉપનિષદ (૨) ન૦ વેદાંતદર્શન ૦દર્શન ન૦ બાદરાયણ વ્યાસે રચેલા બ્રહ્મસૂત્ર; ૬ વૈદિક દર્શનોમાનું એક-ઉત્તર મીમાંસા. -તી વિ૦ વેદાંતનું, વેદાંત સંબંધી (૨) પુ૦ વેદાંતમતને માનનાર

વેદિ, ૦કા સ્ત્રી૦ [સં.] હોમ વગેરે માટે તૈયાર કરેલી ઓટલી કે કુંડ, વેદી

વેદિયું વિ૦ ['વેદ' ઉપરથી] વેદ ભણેલું (૨) [લા.] ભણેલું પણ ગણેલું નહિ [-ઢોર = પુસ્તકપંડિત; ભણેલું પણ ગણેલું નહિ]

વેદી સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ વેદિ

વેદોક્ત વિ૦ [સં.] વેદોમાં કહેલું, વેદવિહિત

વેદ્ય વિ૦ [સં] જાણવાનું, જાણવા યોગ્ય

વેધ પું૦ [સં] છિદ્ર વેધ (૨) દોષ, બાધ (૩) જખમ (૪) વેધન (૫) ગ્રહો વગેરે આકાશીય પદાર્થોની ગતિ, સમય વગેરેનું નિરીક્ષણ (૬) સુતાર કે કડિયાના કામમાં શાસ્ત્રીય દોષ (૭) સૂર્યગ્રહણ પૂર્વે ચાર પ્રહર અને ચંદ્રગ્રહણ પૂર્વે ત્રણ પ્રહરનો સૂતકનો સમય (૮) [લા.] ખાર દ્વેષ (૯) 'કોઑર્ડિનેટ ઑફ઼ ઝેડ' (ગ.)

વેધણ ન૦ ['વેધવું' પરથી] વેધન, વીંધવું તે

વેધન ન૦ [સં] વીંધવું તે (૨) વીંધવાનું ઓજાર. -ની સ્ત્રી૦ રત્ન, મોતી વગેરેને છેદ પાડવાનું ઓજાર (૨) અંકુશ [ધરેણું

વેધલો પુ૦ ['વેધવું' પરથી] કાનના ઉપલા વેહનું

વેધવું સ૦ક્રિ૦ [સં વિધ્] વેધ પાડવો (૨) વીંધવું

વેધશાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં] ગ્રહાદિકની ગતિ વગેરે નીરખવાનું સ્થાન; 'ઑબ્ઝર્વેટરી'

વેધા પુ૦ [સં] (સ) બ્રહ્મા

વેધાક્ષ પું૦ [સં] 'ઍક્સિસ ઑફ઼ ઝેડ' (ગ.)

વેધી વિ૦ [સ.] વીંધનાર, વીંધી નાખે તેવું (૨) વેધવાળું [દુશ્મન થઈ પાછળ પડેલું

વેધુ વિ૦ ['વેધવું' ઉપરથી] વીંધનાર (૨) [કા.]

વેન (વેં) ન૦ [જુઓ વહન] વહેવું તે (૨) (વે) જુઓ વાહન - બળદગાડી કે ડમણિયું (૩) [?] લગાર, હાર (૪) [?] વખો [પૈન

વેન પુ૦ [સં.] (સં.) વેણ, એક પ્રાચીન રાજા, મનુનો

વેપથુ પું૦ [સં] કંપ, થરથરાટ

વેપમાન વિ૦ [સં] કંપાયમાન; ડોલતું

વેપલો (વેં) પું૦ ['વેપાર' ઉપરથી] વેપાર; કામધંધો (તિરસ્કારમાં)

વેપાર (વેં) પુ૦ [સં વ્યાપાર, સર૦ હિં. મ વેપાર] માલ વેચવાસાટવાનો ધંધો [-કરવો. -ચાલવો = ધંધો શરૂ થવો (૨) ધંધામાં ફાયદો રહેવો -માંડવો = સંસાર વહેવાર ચલાવવો] ૦ધંધો, ૦રોજગાર, ૦વણજ [સં વાણિજ્ય] પુ૦ વેપારનું કામકાજ. કામધંધો ૦શાઈ વિ૦ વેપારની પદ્ધતિને લગતું વેપારી જેવું ૦શાહી સ્ત્રી૦ વેપારને માટે જમાવેલું કે વેપારની દૃષ્ટિવાળું રાજ્ય કે હકૂમત -રી પુ૦ વેપાર કરનાર

વેપારી (વે) પુ૦ દ્રવ્ય; નાણું (ગ્રામ્ય)

વેર અ૦ [સર૦ પ્રા વેર (સ. દ્વાર), અથવા સર૦ મ. વેરી = પર્યંત] (સુ.) લગી, સુધી

વેર (વેં) ન૦ [જુઓ વૈર] શત્રુવટ (૨) દ્વેષ; ઝેર [-રાખવું - દુશ્મનાવટ સેવવી -લેવું, વાળવું = અદાવતનો બદલો લેવો] ૦ણ વિ૦ સ્ત્રી૦ વેરી-વેરભાવ ગણનારી. ૦ભાવ પુ૦ શત્રુવટ, દ્વેષ ૦વાળું વિ૦ (કા.) વેરી ૦વી પુ૦ વેરી, શત્રુ

વેરણ ન૦ ['વેરવું' પરથી] વેરવું તે ૦એ (-છે)-રણ વિ૦ અસ્તવ્યસ્ત

વેરણ (વે) સ્ત્રી૦ જુઓ 'વેર' ન૦ મા

વેરભાવ, વેરવાળું, વેરવી (વે) જુઓ 'વેર'માં

વેરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. વિ+ઈર] છૂટું છૂટું કે

વીખરાતુ પડે એમ કરવુ (૨) પાથરવુ (૩) [લા.] ખૂબ ખર્ચવું

વેરાગ (વે) પું૰[પ્રા વઇરાગ] વૈરાગ્ય ૦ણુ સ્ત્રી૰ સાધુડી, બાવી -ગી પુ૰ બાવો; સાધુ

વેરાડી (વે?) પુ૰ [પ્રા વે(-વઇ)રાડ (સં. વૈરાટ) ઉપરથી ?] એક રાગ [ઉજ્જડ

વેરાન (વે) વિ૰ [ફા. વિરાન, સર૰ મ વૈરાન]

વેરાવું અ૰ક્રિ૰ 'વેરવુ'નુ કર્મણિ (૨) વીખરાઈ જવું; છૂટું પડી જવુ

વેરી (વે) વિ૰ [પ્રા વેરિ (સં વૈરિન્)] વેર રાખનારુ (૨) પુ૰ દુશ્મન; શત્રુ

વેરે (વે) અ૰ [પ્રા. વેર (સં દ્વાર), અથવા સર૰ મ વેરી] જોડે, સાથે (લગ્ન) (૨) + પેઠ

વેરો પું૰ [પ્રા. વર (સ દ્વાર) ઉપરથી કે સં વ્યવહાર ઉપરથી ?] કર, જકાત [-આવવો, પડવો, -નાખવો, -લેવો]

વેલ(-લી)(લ,)સ્ત્રી૰[પ્રા વેલ્લિ(સં વલ્લી), સર૰ મ] લતા, લાબી ને પથરાતી કે ઊંચે ચડતી ઊગતી વનસ્પતિ ૦ણુટ્ટી સ્ત્રી૰, ૦ણુટ્ટો પુ૰ ભરતકામ કે ચિત્રકામમા વેલ વગેરેની નકશી

વેલડી સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં. વેલડી] એક છોડ (૧) (૨) વેલ (૫)

વેલણ ન૰ [સં વેલ્લનં] રોટલી વગેરે વણવાનો દંડીકો. ૦ની સ્ત્રી૰ પપડ (પુષ્ટિમાર્ગીય) -ણિયું વિ૰ વેલણ જેવુ (૨) ન૰ નાનું વેલણ

વેલંતરો પું૰ [સ. વેલ્લંતરુ] એક ઝાડ

વેલા સ્ત્રી૰ [સં] જુઓ વેળા (૨) મર્યાદા (૩) સમુદ્રનો કિનારો (૪) વાણી ૦ચલિ(-લી) સ્ત્રી૰ સમુદ્રનો રેતાળ પટ

વેલાંટી (૦) સ્ત્રી૰ [સર૰ મ.; 'વેલ' પરથી] હ્રસ્વ ઇ કે દીર્ઘ ઈના ચિહ્નો (િ, ી) કે તેના માથાનો ચદ્રાકાર ભાગ

વેલિયુ વિ૰ [દે. વેલ્લ=મૂર્ખ] વેવલું; ઢંગ વગરનુ (૨) ન૰ [જુઓ વેલ્લો] કાનમાં ઘાલવાની કડી (૩) [જુઓ વીલિયું] અધેડ રૂપિયો

વેલિયો પું૰ જુઓ વેલ્લો

વેલી સ્ત્રી૰ [જુઓ વેલ] લતા

વેલ્લો પુ૰ [જુઓ વેલ] મોટી વેલ (૨) વંશપરંપરા [-ચાલવો, વધવો = વંશવૃદ્ધિ થવી.] ૦વિસ્તાર પુ૰ વંશવૃદ્ધિ

વેલુ(-ળુ) સ્ત્રી૰ [સં વાલુકા] રેતી

વેલ્લો પુ૰ [જુઓ વેડલો] સ્ત્રીના કાનનું એક ઘરેણું

વેવ સ્ત્રી૰ [જુઓ વેઉ] એક વેલ

વેવલું વિ૰ [પ્રા વેઅલ્લ (સં. વૈકલ્ય) કે પા. વેવ = કાપવુ પરથી ?] ઢંગ વગરનું; દાધારંગુ (૨) વાત બોલ્યા નાખે તેવું, લપૂડુ (૩) વિહ્વળ. -લાઈ સ્ત્રી૰ વેવલાપણુ. -લાં ન૰બ૰વ૰ ફાફા, વલખા. [-પીજવાં = ફાફા મારવા.]

વેવાઈ (વા') પું૰ [પ્રા વેવાહિઅ (સં વૈવાહિક)] પુત્ર કે પુત્રીનો સસરો. ૦વળોટ ન૰ વેવાઈ પક્ષનું સગુ સબંધી -ણુ (ણ,) સ્ત્રી૰ વેવાઈની સ્ત્રી [કામમા આનંદથી મચેલું

વેવાતું (વા') વિ૰ [જુઓ વિવાતુ] વિવાહના

વેવિશાળ (વે') ન૰ [વિવાહ + શાલી (ડાગરચોખા) ?] વિવાહ, સગપણ -ળિયો પું૰ વિવાહ ગોઠવનારો

વેશ(-ષ) પુ૰ [સં.] પોશાક, પહેરવેશ (૨) રૂપ; સોંગ (૩) સૌભાગણના ચિહ્નરૂપ શણગાર [-ઉતારવો, કાઢવો=પોશાક બદલવો (૨) વિધવાએ માથાના કેશ ઇ૰ શણગાર કાઢી નાખવો (૩) વચનભંગ કરવો, વાકું બોલવું -કરવો, કાઢવો, ધરવો, લેવો=રવાગ લેવો -નો સોગ ધરવો. -કાઢવો, કાઢીને ઊભા રહેવું, કાઢીને બેસવુ=અણધાર્યા વંકાઈને ઊભા રહેવુ, અણધારી મુશ્કેલી ઊભી કરવી. -બદલવો = જુદા પક્ષમા જવુ. -માં આવવુ = (સ્ત્રીનું) અભડાવુ -રાખવો= વિધવાએ સૌભાગણનો પહેરવેશ ન તજવો.]

૦ધર વિ૰ [+સ. કૃ] વેશ કરનારું; ઢોગી

૦ધર પું૰ વેશ ધરનાર, નટ (૨) ઠગ,

વેશધારી ૦ધારી વિ૰ વેષ લેનાર(૨) ઢોગી; લુચ્ચુ (૩) પુ૰ ઠગ; લુચ્ચો. -શાં(-ષાં)તર ન૰ બીજો વેશ, વેશબદલો, રૂપાતર

વેશવાળ ન૰ જુઓ વેવિશાળ

વેશાં(-ષાં)તર ન૰ [સં] જુઓ 'વેશ'મા

વેશ્મ ન૰ [સ.] ઘર; મહેલ

વેશ્યા સ્ત્રી૰ [સં] ગણિકા; પાતર. ૦વાડ

સ્ત્રી૦, ૦વાડો પુ૦ વેશ્યાઓનો લત્તો કે ધામ
વેષ,૦ષર,૦ષારી,-ષાંતર[સ.] જુઓ 'વેશ'મા
વેષ્ટન ન૦ [સં.] વીંટાળવું તે (૨) વીંટેલું તે, ઢાંકણ, બાંધણ
વેષ્ટિત વિ૦ [સ.] વીંટેલું, ઢાંકેલું
વેસણ ન૦ [પ્રા. વેસણ (સં વેસન) સર૦ મ, હિ વેસન] ચણાનો લોટ (૨) તેનું ખીરું
વેસર પુ૦ન૦ [સ.] ખચ્ચર
વેસર(-રી) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ વેસર] નથ; વાળી
વેહ પુ૦ [પ્રા (સં. વેધ); સર૦ હિં વેહ] વીંધ, શાર (૨) નાકું (૩) ઇર [-પાડવો]
વેળ (વેંળ,) સ્ત્રી૦ [સ વેલ્લ્ પરથી?] તાણ, આકડી (૨) [સર૦ વળુ, મ વેલ] ગડગૂમડ કે ઘાના દર્દને લીધે સાવાના મૂળમા બાઝની ગાઠ (૩) [!] મનનો તરંગ, વળુ. [-આવવી = તાણ આવવી (૨) વળુ આવવું: ધૂન લાગવી -ઘાલવી = ગડગૂમડ કે ઘાના દર્દને લીધે સાધાના મૂળમા ગાઠ બાઝવી]
વેળ સ્ત્રી૦ [સં. વેલા] વેળા; વખત (૨) વીળ, ભરતી [-આવવી = સમય આવવો, પ્રસંગ આવવો -વટવી = વખત વહી જવો. -વળવી = દશા સુધરવી -વીતવી = સમય વહી જવો]
વેળા સ્ત્રી૦ [સં. વેલા, સર૦ હિં. વેલા, મ.] સમય, વખત (૨) વિલંબ વાર (૩) [લા] ખાસ ટાણું; પ્રસંગ (૪) મુશ્કેલી કે આપત્તિ પ્રસંગ. [-આવવી, વટવી, વીતવી = જુઓ વેળ'મા. વેળા વેળાની છાંયડી = ચડતીપડતી]
વેળિયું ન૦ [જુઓ વેલિયુ] એક ઘરેણું
વેળુ સ્ત્રી૦ [જુઓ વેલુ] રેતી
વેળું ન૦ [જુઓ વેળા] (કા) સમય, વખત (૨) કુરસદ, નવરાશ
વેળાવેળા અ૦ ['વેળા' ઉપરથી] બરાબર જે વેળાએ, તે જ વખતે (૨) વખતસર
વેંગણ(-ણું) (વે૦) ન૦ [દે વગ, વઇંગણ, સર૦ હિં, મ વૈંગન] વતાક, રીંગણ -ણી સ્ત્રી૦ વંતાકનો છોડ
વેંઢવું, વેંઢારવું (વેં૦) સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. વેઢાવેંણ (સં વેષ્ટ, પ્રા વેઢ)] જુઓ વીંટારવું
વેંત (વેં૦) સ્ત્રી૦ [સં. વિતસ્તિ, સર૦ મ. વેત; હિં વિત્તા, ફા. વાલિશ્ત] હથેળીના અંગૂઠાના ટેરવાથી તે ટચલી આંગળીના ટેરવા સુધીનું લાંબામા લાંબુ અંતર (૨) અ૦ ક્રિયાના વ૦કૃ૦ ના રૂપને લાગતા, 'તે ક્રિયા થવાની સાથોસાથ, તરતોતરત' એવો અર્થ બતાવે છે ઉદા૦ જતાવેંત (૩) પુ૦ [જુઓ વેત] ખેત, ગોઠવણ લાગ, પેચ ઉદા૦ શા વેંતમા ફરો છો?[-ખાવો, બેસવો = લાગ ફાવવે -ઝરવી = વેંત વડે અંતર માપવું -જોયું ન સૂઝવી = જરાય ગમ ન પડવી, સૂઝવણમાથી રસ્તો ન દેખાવો -માં ફરવું = કાંઈ દાવ કે યુક્તિ ગોઠવવા અથવા કશા પ્રયોજનસર પ્રવૃત્તિ કરવી] -તિયું વિ૦ વેંત જેવડું (૨) ન૦ પાતળમા હોંકુ મનાતું વેંતિયું માણસ
વૈકલ્ય વિ૦ [સં વિકલ, સર૦ હિં વૈકલ, મ વૈકળ] વાયલ, ઘેલું; મૂર્ખ [શા કાસ્પદ
વૈકલ્પિક વિ૦[સં] વિકલ્પવાળું (૨) અનિશ્ચિત,
વૈકલ્ય ન૦ [સં] વ્યાકુળતા, ગભરાટ (૨) વિકળતા, અંગહીનતા (૩) અપૂર્ણતા,ખામી
વૈકુંઠ ન૦ [સં] વિષ્ણુનુ ધામ ૦ધામો પુ૦ એક છંદ ૦નાથ, ૦પતિ, ૦રાય પુ૦ (સ) વિષ્ણુ. ૦વાસ પુ૦ વૈકુંઠમા વાસ (૨) મૃત્યુ (-થવો). ૦વાસી વિ૦ વૈકુંઠમા વસતુ (૨) મરી ગયેલું
વૈખરી સ્ત્રી૦ [સં] વાણીની ચોથી કોટિ, સ્પષ્ટ ઉચ્ચારાયેલી વાણી (પરા, પશ્યંતી, મધ્યમા અને વૈખરી) (૨) ધડધડાટ વાણી કૂટે તેમ બોલાતી વાણી
વૈખાનસ વિ૦ [સં] વાનપ્રસ્થને લગતુ (૨) પુ૦ વાનપ્રસ્થ ૦વ્રત ન૦ વાનપ્રસ્થને ધરતુ વ્રત (૨) વાનપ્રસ્થ્ય
વૈચિત્ર્ય ન૦ [સં] વિચિત્રતા
વૈજયંત પુ૦ [સ] ઇંદ્રનો મહેલ (૨) ધ્વજની ધ્વજા (૩) ધજા -તિક પુ૦ ધ્વજા પકડનારો. -તી સ્ત્રી૦ ધ્વજા(૨) કાળી તુલસી (૩) પાંચ રંગની ધૂંટણ સુધી પહોંચે તેવી માળા

(શ્રીકૃષ્ણની) (૪) માળા [વિજ્ઞાનશાસ્ત્રી
વૈજ્ઞાનિક વિ૦ [સં] વિજ્ઞાન સંબંધી (૨) પુ૦
વૈઢ પુ૦ [જુઓ વેઢો] (ચ.) હાથપગની ચામડી
ફાટવાથી પડતો ચીરો [-ફાટવા=હાથપગની
ચામડીમા ચીરા પડવા]
વૈઢું ન૦ (ચ) જુઓ વરડું
વૈણવ ન૦ [સં.] વાસણ [પુ૦ મજૂર
વૈતનિક વિ૦ [સં.] વેતનથી કામ કરનારું (૨)
વૈતરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં] યમપુરીમા જતાં
આવતી કલ્પિત પૌરાણિક નદી. [-ચાલવી
=ગદા પાણીની નીક વહેવી.]
વૈતરું ન૦ [જુઓ વૈતરો] થાક લાગે કે કંટાળો
ઊપજે તેવુ કામ (૨) વેઠ (૩) મહેનતાણું
વૈતરો પુ૦ [સં. વહિતૃ=(ભાર) વહેનાર] વૈતરું
કરનાર, મજૂર (૨) ખૂબ વૈતરું કરી શકનાર
વૈતાન વિ૦ [સં] યજ્ઞનુ, યજ્ઞ સંબંધી
વૈતાલ(-ળ) પુ૦ જુઓ વેતાલ
વૈતાલિક પુ૦ [સં.] સવારમાં સ્તુતિના ગાન
કરી રાજાને ઉઠાડનાર, માગધ; ચારણ (૨)
વેતાલ સાધ્યો હોય તેવો જાદુગર
વૈતાલીય(-ળી) પું૦ [સ] એક છંદ
વૈતાળ પું૦ જુઓ વેતાળ, વેતાલ
વૈતાળીય પું૦ જુઓ વૈતાલીય [હોવું તે
વૈતૃષ્ણ્ય ન૦ [સં] તૃષ્ણાનો ત્યાગ, તૃષ્ણારહિત
વૈદ્ય(-ધ) પુ૦ [સં વૈદ્ય] રોગ જાણી દવા કરનાર.
૦ક ન૦ વૈદું, રોગના નિદાન, ચિકિત્સા વગેરે

વૈદૂર્ય ન૦ [સં] એક નીલ રંગનો મણિ
વૈદેહી સ્ત્રી૦ [સ] (સં) સીતા
વૈદ્ય, ૦ક, ૦કીય [સં] જુઓ 'વૈદ્ય'મા
વૈદ્યુત વિ૦ [સં] વિદ્યુતને લગતુ
વૈધ વિ૦ [સ] ધારાધોરણ અનુસારનુ (૨)
વિધિ પ્રમાણે શુદ્ધ કે બરોબર
વૈધૃત ન૦ [જુઓ વૈધૃત] સત્તાવીસમો યોગ
(જ્યોતિષમા) [હોવાપણું (૨) નાસ્તિકતા
વૈધર્મ્ય ન૦ [સ] ભિન્ન કે વિરુદ્ધ ધર્મવાળા
વૈધવ્ય ન૦ [સં] વિધવાપણું, રંડાપો
વૈધૃત ન૦, -તિ સ્ત્રી૦ [સ] જુઓ વૈધરત
વૈનતેય પું૦ [સ.] (સ.) ગરુડ (૨) અરુણ
વૈનીતક ન૦ [સ] પાલખી
વૈપરીત્ય ન૦ [સ] વિપરીતતા
વૈપુલ્ય ન૦ [સં.] વિપુલતા
વૈફલ્ય ન૦ [સં.] વિફળતા
વૈભવ પુ૦ [સં] વિભવ ૦શાલી(-ળી) વિ૦
પું૦ વૈભવવાળું. -ળી વિ૦ વૈભવવાળુ
વૈભોજ પું૦ [સં.] વૈભવ, સાહેબી, ઠાઠ
વૈમત્ય ન૦ [સ.] ભિન્ન મત થવો તે
વૈમનસ્ય ન૦ [સં] વેર દ્વેષ (૨) નિરુત્સાહ, ખિન્નતા
વૈમાન ન૦ + જુઓ વિમાન
વૈમાનિક વિ૦ (૨) પું૦ [સં] જુઓ વિમાની
વૈમુખ્ય ન૦ [સં] વિમુખતા [અંગેનુ
વૈયક્તિક વિ૦ સ] વ્યક્તિને લગતુ કે તેને
વૈયર્થ્ય ન૦ [સં.]

વૈરૂપ્ય ન૦ [સં] વિરૂપતા
વૈલક્ષણ્ય ન૦ [સં] વિલક્ષણતા
વૈલક્ષ્ય ન૦ [સં] ગભરાટ, ગૂંચવણનો ભાવ (૨) અસ્વાભાવિકતા, કૃત્રિમતા
વૈવર્ણ્ય ન૦ [સં] વિવર્ણ થવું કે હોવું તે, ફીકાશ
વૈવર્ત ન૦ [સં.] ફેર, રૂપાન્તર
વૈવસ્વત પુ૦ [સં] જુઓ મનુ (૨) યમ
વૈવાહિક વિ૦ [સં] વિવાહ સંબંધી
વૈવિધ્ય ન૦ [સં] વિવિધતા
વૈશદ્ય ન૦ [સં.] વિશદતા; સ્વચ્છતા; સ્પષ્ટતા
વૈશંપાયન પું૦[સં] જનમેજયને મહાભારતની કથા સંભળાવનાર
વૈશાખ પુ૦[સં] વિક્રમ સંવતનો સાતમો મહિનો ૦નંદન પુ૦ ગવેડો. –ખી વિ૦ વૈશાખ માસમાં આવતું કે થતું (૨) સ્ત્રી૦ એક માખ
વૈશાલ્ય ન૦ [સં] વિશાળતા
વૈશિક પુ૦ [સં.] વેશ્યા સાથે સંબંધ રાખનાર [નાયક
વૈશિષ્ટ્ય ન૦ [સં] વિશિષ્ટતા
વૈશેષિક વિ૦ [સં] વૈશેષિક મતનું (૨) પું૦ વૈશેષિક મતનું અનુયાયી (૩) ન૦ વૈશેષિક દર્શન ૦દર્શન ન૦ છ વૈદિક દર્શનોમાંનું કણાદ મુનિએ પ્રવર્તાવેલું દર્શન
વૈશ્ય પુ૦ [સં] ચાર વર્ણોમાંનો ત્રીજો –ખેતી, ગોરક્ષા અને વેપાર કરનારો વર્ણ ૦કર્મ ન૦ વૈશ્યનું કર્મ કે ધંધો ૦પ્રકોપ પુ૦ જુઓ વિટ્પ્રકોપ ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ વૈશ્યનો ધંધો (૨) વૈશ્યનો સ્વભાવ, દરેક કામમાં હાનિલાભ જોવાની વૃત્તિ –શ્યાણી સ્ત્રી૦ વૈશ્ય સ્ત્રી
વૈશ્રવણ પુ૦ [સં.] (સ) કુબેર
વૈશ્વદેવ પુ૦[સં] રોજ જમતા પહેલા દેવોને અપાતો બલિ –વિધિ ન૦ વૈશ્વદેવ જેમા કરવામા આવે તે વેદી [પરમેશ્વર
વૈશ્વાનર પું૦ [સ] જઠરાગ્નિ (૨) અગ્નિ (૩)
વૈશ્વાસિક વિ૦ [સં] વિશ્વાસુ, ભરોસાદાર
વૈષમ્ય ન૦ [સં] વિષમતા; અસમાનતા
વૈષયિક વિ૦ [સં] વિષય સંબંધી
વૈષ્ણવ વિ૦ [સં] વિષ્ણુ સંબંધી(૨)વિષ્ણુની ઉપાસના કરનારું (૩) પુ૦ તેવો માણસ વી વિ૦સ્ત્રી૦(૨)સ્ત્રી૦ વૈષ્ણવ સ્ત્રી (૩)[સં] લક્ષ્મી
વૈષ્ણવ્ય ન૦ [સં.] ધાંટા કે સાદનું વિકૃત થવું –બગડવું તે
વૈહાસિક પુ૦ [સં.] મસ્કરો; ભાંડ
વોકળો (વો?) પું૦ [જુઓ વેકળો] નાનો વહેળો; વોકળો, નાળુ
વોકાઉટ પું૦ [ઇ.] વિરોધ દર્શાવવા સભામાંથી ચાલ્યા જવું તે (–કરવો)
વોકાબ ન૦ એક પક્ષી
વોટ પું૦ [ઇં] ચૂંટણીનો મત [–નાંખવો, –પડવો = મતપેટીમા મતપત્ર પડવો, મત અપાવો. –નાંખવો = મતપેટીમા મતપત્ર નાખવો, મત આપવો. ૦ર પું૦ [ઇં.] મત આપનાર
વોટરપ્રૂફ વિ૦ પાણી જેમા ન પેસી શકે તેવું
વોટરવર્કસ ન૦ શહેર વગેરેની વસ્તીને પાણી પૂરું પાડનારું મથક કે કારખાનું; ટાકી
વોડકા પુ૦ [ઇં] એક જાતનો રશિયન દારૂ
વોડકી સ્ત્રી૦, –કું ન૦ [દે વોડહી = તરુણી, યુવતી] જુવાન ભેંસ અથવા ગાય, ભેંટડું
વોણ (વો?) ન૦ [સં વહન પરથી, સર૦ મ વોણા] સીમમા પાણીથી ભરાતો લાંબો ખાડો
વોય વોય, ૦રે (વો) અ૦ [સર૦ દે વેव्व = વિષાદ તથા ભયસૂચક અવ્યય] ભય કે દુઃખનો પોકાર કરે તેમ
વોરંટ ન૦ [ઇં] વારંટ, ધરપકડ કરવાનો સરકારી પરવાનો [–કાઢવું, નીકળવું, –બજવું, બજાવવું] [ગામનો] વિભાગ
વોર્ડ પુ૦ [ઇં] (કોર્ટ વહીવટ માટે પડાતો
વોર્ડર પુ૦ [ઇં.] કેદીઓનો મુકાદમ (જેલખાપા)
વોલામણું વિ૦ જુઓ વોળામણું
વોશિંગ કંપની સ્ત્રી૦ [ઇં.] (વિલાયતી ઢબની) ધોબીની દુકાન
વોસરાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વોસર (સં વ્યુત્ + સૃજ્), સર૦ મ વોસરણે] તજવું, છોડી દેવું
વોહ પું૦ [સ વહ્ ઉપરથી? સર૦ દે વોહાર = પાણીનું વહેણ] જોરથી વહેતો પ્રવાહ
વોળામણ(–ણું) (વો) વિ૦ ['વળવું' પરથી] વાંકું, વળાકવાળું (૨) ન૦ વાંક; વળાંક
વોળાવવું (વો) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા વોલ (સં. ગમ્), વોલાવિઅ] વળાવવું; વિદાય કરવું

વેાળાવિયેા (વે।) પું૦ [વેાળાવવુ પરથી] વળાવ નારેા, વળાવવા સાથે જનાર સેાબિયેા
વેાંકળેા (વે।૦) પું૦ જુએ વેાકળેા
વૌષટ્ અ૦[સં.] પિતૃઓને બલિ આપતાં કરાતેા ઉદ્ગાર ૦કાર પું૦ તેનેા ઉચ્ચાર કે અવાજ
વ્યક્ત વિ૦ [સં.] સ્પષ્ટ; ખુલ્લુ (૨) સાકાર બનેલું
વ્યક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] કેાઈ પણ વર્ગમાનું એક (૨) માણસ (૩) વ્યક્ત થવું તે. ૦ગત વિ૦ વ્યક્તિને લગતુ, અ ગત: વૈયક્તિક ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ વ્યક્તિનેા વિશેષ ગુણ. ૦વાદ પું૦ સામાજિક વિચારમા વ્યક્તિ ને તેનુ વ્યક્તિત્વ મહત્ત્વનું છે એવેા વાદ [૦તા સ્ત્રી૦
વ્યગ્ર વિ૦ [સં.] વ્યાકુળ; અસ્થિર, ગભરાયેલું.
વ્યંજન પુ૦ [સં.] પંખેા [સંબંધ
વ્યતિકર પુ૦ [સં.] મિશ્રણ (૨) સમુદાય (૩)
વ્યતિક્રમ પું૦ [સં.] ઉલ્લંઘન કરવુ તે (૨) વિપર્યાસ (૩) બાધા, વિઘ્ન
વ્યતિરિક્ત વિ૦ [સં.] અતિરિક્ત; સિવાય; ભિન્ન
વ્યતિરેક પુ૦ [સં.] અભાવ (૨) ભિન્નતા (૩) ઉત્તમતા, શ્રેષ્ઠતા (૪) એક અર્થાલંકાર, જેમા ઉપમેયને ઉપમાન કરતાં શ્રેષ્ઠ બતાવવામા આવ્યું હેાય છે (કા. શા) (૫) અમુક એક વસ્તુ ન હેાય તેા બીજી અમુક વસ્તુ પણ ન હેાય એવેા સબંધ કે નિયમ (ન્યા.). ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ કારણ ન હેાય ત્યારે કાર્ય ન હેાય એવા વ્યતિરેકના નિયમને આધારે બંધાયેલી કાર્યકારણ નક્કી કરવાની અન્વેષણ–પદ્ધતિ 'મેયડ ઑફ ડિફરન્સ' (ન્યા.). ૦વ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ સાધ્ય-સાધનના વ્યતિરેક–સબંધની વ્યાપ્તિ (ન્યા.)
વ્યતિ(-તી)હાર પું૦ [સં.] અદલેાબદલેા; વિનિમય [ગયેલું
વ્યતીત વિ૦ [સં.] વીતી ગયેલું, પસાર થઈ
વ્યતીપાત પું૦ [સં.] જ્યેાતિષમા અશુભ મનાતેા ૧૭મેા યેાગ (૨) ઉત્પાત કે ઉપદ્રવ. –તિયુ વિ૦ ઉપદ્રવ કરનાર, તેાફાની
વ્યતીહાર પુ૦ [સં.] જુએ વ્યતિહાર
વ્યત્યય,વ્યત્યાસ પુ૦ [સં.] વ્યતિક્રમ
વ્યથા સ્ત્રી૦ [સં.] દુ:ખ, પીડા
વ્યથિત વિ૦ [સં.] વ્યથા પામેલું દુ:ખી
વ્યધિકરણ ન૦ [સં.] (વ્યા.) ભિન્ન અધિકરણમા રહેવું તે (૨) ભિન્ન વિભક્તિમાં હેાવું તે. ૦બહુવ્રીહિ પું૦ (વ્યા.) વિશેષણ વિશેષ્યભાવના સબંધ વિનાના પદેાનેા બહુવ્રીહિ સમાસ. ઉદા૦ ચક્રપાણિ
વ્યપેાહ પું૦ [સં.] કાઢી મૂકવુ તે
વ્યભિચાર પું૦ [સં.] પેાતાના ગુણધર્મને વફાદાર ન રહેવું તે (૨) પરસ્ત્રીપુરુષનેા આડેા વ્યવહાર (૩) કર્તવ્યભ્રષ્ટતા (૪) નિયત સાહચર્ય ન હેાવુ તે (ન્યા.) –રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ વ્યભિચારી (૨) સ્ત્રી૦ વ્યભિચારી સ્ત્રી. –રી વિ૦ વ્યભિચાર કરનાર (૨) વ્યભિચારદેાષવાળું (૩) પું૦ વ્યભિચારી માણસ –રીભાવ પું૦ જુએ સંચારીભાવ
વ્યય પુ૦[સં.]ખરચ, વાપર –યી વિ૦ વ્યયવાળું
વ્યર્થ અ૦ [સં.] ફેાગટ; મિથ્યા (૨) વિ૦ નકામુ, નિરર્થક ૦તા સ્ત્રી૦
વ્યલીક વિ૦ [સં.] ખેાટું, અસત્ય; બનાવટી (૨) અયેાગ્ય, અકાર્ય (૩)ન૦ જૂઠાણું ખેાટી વાત
વ્યવચ્છેદ પું૦ [સં.] કાપી નાખવુ તે (૨) જુદુ પાડવું તે. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ શરીર-પૃથક્કરણશાસ્ત્ર; 'એનેટેામી'
વ્યવધાન ન૦ [સં.] આડ, પડદેા (૨) વિઘ્ન; એકાગ્રતામાં ભગ (૩) અવકાશ
વ્યવસાય પું૦ [સં.] કામકાજ કે તેની ખટપટ; ઉદ્યમ (૨) નિશ્ચય –યિની વિ૦ સ્ત્રી૦, –યી વિ૦ વ્યવસાયવાળુ
વ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ [સં.] બદેાબસ્ત, ગેાઠવણ
વ્યવસ્થાપક પું૦ [સં.]વ્યવસ્થા કરનાર,મેનેજર
વ્યવસ્થિત વિ૦ વ્યવસ્થાયુક્ત, બરાબર ગેાઠવેલું. –તિ સ્ત્રી૦ વ્યવસ્થા (૨) નિયમન
વ્યવહરવુ સ૦ક્રિ૦ [સં. વ્યવહૃ] વ્યવહાર કરવેા; સંબેાધવું
વ્યવહાર પું૦ [સં.] વ્યાપાર; કામકાજ લેવેા (૨) વર્તન (૩) લેાકરીતિ(૪)પરસ્પર આપવા-લેવાનેા સંબંધ ૦કુશળ,૦દક્ષ વિ૦વ્યવહારની બાબતેામા કુશળ. ૦ગણિત ન૦ વ્યવહારમાં ખપ આવે તેવુ ગણિત (૨) પાટી, 'પ્રેાક્ટસ'

(ગ.) (૩) લેખા (ગ.). ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ વ્યવહારોપયોગી કે વ્યવહારની દૃષ્ટિ. ૦સિદ્ધ વિ૦ વ્યવહારમા સફળ થઈ રૂઢ થયેલુ; વહેવારુ. –રી વિ૦ વ્યવહારને લગતું. –રૂ વિ૦ વહેવારુ, વ્યવહાર્ય. –ર્યું વિ૦ [સં.] વહેવારમા મુકાય કે ઉતારાય તેવુ

વ્યવહિત વિ૦ [સં.] વચ્ચે પડદાવાળું; ઢંકાયેલું

વ્યષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં.] સમષ્ટિનો પ્રત્યેક અંશ કે વ્યક્તિ

વ્યસન ન૦ [સં.] ટેવ, લત (૨) માદક પદાર્થ લેવાની ટેવ (૩) દુઃખ (૪) આફત, નોખમ (૫) નાશ. જુવારી. [–પડવું = ટેવ પડવી, લત લાગવી (૨) માદક પદાર્થની ટેવ પડવી.] –ની વિ૦ વ્યસનવાળું

વ્યસ્ત વિ૦ [સં.] વેરાયેલું (૨) ઊલટું (૩) વહેચી નાખેલું, છૂટું પાડેલુ ૦વિધિ પુ૦ 'મેયડ ઓફ ધ-વઝ ન' (ગ.)

વ્યંગ વિ૦ [સં.] એકાદ અંગ વિનાનું, અપંગ (૨) જુઓ વ્યંગ્ય –ર્થ પુ૦ જુઓ વ્યંગ્યાર્થ

વ્યંગ્ય વિ૦ [સં.] આડકતરી રીતે સૂચિત (૨) કટાક્ષથી કહેલુ (૩) ન૦ વક્રોક્તિ; કટાક્ષ –ર્થ પુ૦ શબ્દની વ્યંજના વૃત્તિથી સૂચિત થતો ગૂઢ અર્થ, વાચ્યાર્થ અને લક્ષ્યાર્થથી ભિન્ન એવો – વ્યંગ્ય અર્થ

વ્યંજક વિ૦ [સં.] સ્પષ્ટ કરનાર, બતાવનારું

વ્યંજન પું૦, ન૦ [સં.] સ્વરની મદદ વિના જેનો ઉચ્ચાર ન થઈ શકે તે વર્ણ (૨) ડાઘ, નિશાની (૩) અવયવ, અંગ (૪) ગુણાગ (૫) શાક. –નાદિ. વિ૦ [+ આદિ] શરૂમા વ્યંજનવાળું. –નાંત વિ૦ [+ અંત] છેડે વ્યંજનવાળુ

વ્યંજના સ્ત્રી૦ [સં.] વ્યંગ્યાર્થનો બોધ કરવાની શબ્દની શક્તિ (વ્યા.). [કરાયેલુ

વ્યંજિત વિ૦ [સં.] સૂચિત (૨) વ્યક્ત – સ્પષ્ટ

વ્યંડલ(–ળ) પુ૦ [સં. વડર, વિ + અડ] નપુંસક

વ્યાકરણ ન૦ [સં.] ભાષાના શુદ્ધ પ્રયોગો, નિયમો વગેરેનું શાસ્ત્ર ૦કાર પું૦ વ્યાકરણ રચનાર; વ્યાકરણ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ વ્યાકરણ દ્વારા ભાષા શીખવવાની પદ્ધતિ ૦શુદ્ધ વિ૦ વ્યાકરણના દોષ વિનાનું –ષ્ટી પુ૦ વ્યાકરણશાસ્ત્રી

વ્યાકુલ(–ળ) વિ૦ [સં.] ગાભરું, બાવરું, ગભરાયેલું. ૦તા સ્ત્રી૦ [સ્પષ્ટ કરેલું

વ્યાકૃત વિ૦ [સં.] પૃથક્કરણ કરી સમજાવેલું–

વ્યાકોપ પું૦ [સં.] પ્રકોપ, વકરવું તે

વ્યાખ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] વસ્તુનુ પૂરતુ અને આવશ્યક વર્ણન (૨) વિસ્તૃત કે સ્પષ્ટ અર્થ, ટીકા

વ્યાખ્યાતા પું૦ [સં.] વ્યાખ્યાન કરનાર

વ્યાખ્યાન ન૦ [સં.] ભાષણ, કોઈ વિષયનું વિસ્તારથી પ્રતિપાદન ૦પીઠ સ્ત્રી૦, ન૦ જે આસનેથી વ્યાખ્યાન આપવાનુ હોય તે

વ્યાખ્યેય વિ૦ [સં.] વ્યાખ્યા થઈ શકે એવું

વ્યાઘાત પુ૦ [સં.] વિઘ્ન, પ્રતિબંધ (૨) વિરોધ

વ્યાઘ્ર પુ૦ [સં.] વાઘ. ૦ચર્મ, –ઢાંબર ન૦ [+ અંબર] વાઘનું ચામડું

વ્યાજ ન૦ [સં. વિ + આજન્ = નવું જન્માવવું – વધારવુ, સર૦ હિં., મ.] નાણા વાપરવા બદલ મૂળ રકમ ઉપર આપવો પડતો વધારો (૨) [સં.] બહાનું, મિષ (૩) ઠગાઈ [–કાઢવું = વ્યાજનો હિસાબ કરવો – ગણતરી કરવી. –કાપવુ = વ્યાજ બાદ કરવુ –ખાવુ, લેવું = વ્યાજની કમાણી કરવી. –ભરવું = વ્યાજ આપવું કાપેલું વ્યાજ = વટાવવાળુ વ્યાજ. ચક્રવૃદ્ધિ વ્યાજ = વ્યાજનુ વ્યાજ. વારે-વારિયું વ્યાજ = રોજ દહાડે વધતુ વ્યાજનું વ્યાજ. વ્યાજનું વ્યાજ = (લ.) સંતાનનું સંતાન] ૦ખાઉ વિ૦ મોટે વ્યાજે નાણા ધીરનારું, વ્યાજ પર કમાઈ કરનારુ. ૦ખાદ(–ધ) સ્ત્રી૦ નાણા નકામાં પડી રહેવાથી કે મુદત પહેલા પરત થવાથી આવતી વ્યાજની ખોટ ૦ખોર વિ૦ જુઓ વ્યાજખાઉ. ૦નિંદા સ્ત્રી૦ બીજા બહાના હેઠળ નિંદા કરવી તે, એક શબ્દાલંકાર (કા. શા.). ૦મુદ્દલ ન૦ વ્યાજ અને મુદ્દલનો ભેગો આકડો, રાશ. ૦વટંતર ન૦ વ્યાજ ને વટાવ વગેરની ઊપજ ૦વહું ન૦ વ્યાજ અને વટાવનો ધંધો ૦વહી સ્ત્રી૦ વ્યાજ કાઢવાનો ચોપડો ૦વેરો પુ૦ વ્યાજની કમાઈથી જ ગુજરાન ચલાવનાર. ૦સ્તુતિ સ્ત્રી૦ દેખીતી સ્તુતિ મારફતે નિંદા કરવી અથવા દેખીતી નિંદા મારફત સ્તુતિ કરવી

તે; એક શબ્દાલંકાર (કા. શા.). -જી(૦કું) વિ૦ વ્યાજે ધીરેલું અથવા લીધેલું. -જીખરી સ્ત્રી૦ વ્યાજ લેવાની શરતે ધીરેલી રકમનું લખત

વ્યાધ પું૦ [સં.] પારધી

વ્યાધિ પું૦; સ્ત્રી૦ [સં.] રોગ; મરજ ૦કારણ ન૦ વ્યાધિનું કારણ ૦ગ્રસ્ત, ૦ત વિ૦. ૦તા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] વ્યાધિમાં સપડાયેલું; રોગી

વ્યાન પું૦ [સં.] પંચપ્રાણમાંનો એક

વ્યાપ પું૦ [સં.] વ્યાપ્તિ, વિસ્તાર; પસારો

વ્યાપક વિ૦ [સં.] સર્વ ઠેકાણે વ્યાપી રહેનારું (૨) વિશાળ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦પદ ન૦ 'જનરલ ટર્મ' (ગ.)

વ્યાપવું સ૦ક્રિ૦, અ૦ક્રિ૦ [સં. વ્યાપ્] કોઈ ચીજની અંદર ફેલાવું (૨) પ્રસરવું, ફેલાવું

વ્યાપાર પું૦ [સં.] પ્રાણી કે પદાર્થની ક્રિયા (૨) ઉદ્યોગ, ધંધો (૩) વેપાર. -રી પું૦ વેપારી

વ્યાપી વિ૦ [સં. વ્યાપક (પ્રાય. સમાસને અંતે)

વ્યાપૃત વિ૦ [સં.] રોકાયેલું, મગ્ન. -તિ સ્ત્રી૦ વ્યાપૃત હોવું તે [વ્યાપક

વ્યાપ્ત વિ૦ [સં.] વ્યાપેલું ૦માન વિ૦ વ્યાપ્ત; વ્યાપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] વ્યાપવું તે (૨) નિત્યસાહચર્ય (ન્યા.) (૩) સાધન અને સાધ્યનો સાહચર્ય નિયમ. ૦દોષ પું૦ ન્યાયની વ્યાપ્તિને અંગેનો દોષ. ૦ગ્રહ પું૦, ૦ગ્રહણ ન૦ વ્યાપ્તિ ગ્રહણ કરવી -નિશ્ચિત કરવી તે. ૦૦વ્યાપાર પું૦ વ્યાપ્તિગ્રહણનો વ્યાપાર. -પ્ય વિ૦ [સં.] વ્યાપવા યોગ્ય

વ્યામોહ પું૦ [સં.] મોહ, અજ્ઞાન, ભ્રાંતિ

વ્યાયામ પું૦ [સં.] કસરત ૦મંદિર ન૦, ૦શાળા સ્ત્રી૦ કસરતશાળા

વ્યાયોગ પું૦ [સં.] એક પ્રકારનું એકાંકી નાટક

વ્યાલ(-ળ) પું૦ [સં.] સાપ (૨) ચિત્તો; વાઘ

વ્યાવર્તક વિ૦ [સં.] વ્યાવૃત્ત કરનાર; જુદું પાડનાર [વહેવાર

વ્યાવહારિક વિ૦ [સં.] વહેવાર સંબંધી (૨)

વ્યાવૃત્ત વિ૦ [સં.] પાછું ફરેલું કે ફેરવેલું (૨) અલગ કરેલું કે થયેલું (૩) નિવૃત્ત (૪) આચ્છાદિત, ઘેરાયેલું (૫) પું૦ સંગીતમાં એક અલંકાર. -ત્તિ સ્ત્રી૦ વ્યાવૃત્ત થવું કે કરવું તે (૨) અભાવ

વ્યાસ પું૦ [સં.] (સં.)મહાભારત અને પુરાણોના કર્તા -એક ઋષિ (૨) બ્રાહ્મણની એક અટક (૩) લંબાઈ, વિસ્તાર (૪) વર્તુળના મધ્યબિંદુમાંથી પસાર થઈ તેના પરીઘને બે બાજુ અડતી લીટી; 'ડાયેમીટર' (ગ.) ૦જી પું૦ (સં.) વ્યાસ ઋષિ (માનાર્થે) (૨) [લા.] (મહાભારતની) કથા કરનાર. ૦ન દન પું૦ (સં.) શુકદેવ. ૦પીઠ સ્ત્રી૦, ન૦ વક્તા કે કથાકારને ઊભા રહેવાનું કે બેસવાનું ઊંચું સ્થાન

વ્યાસંગ પું૦ [સં.] મહાવરો; અભ્યાસ (૨) આસક્તિ; ભક્તિ -ગી વિ૦ વ્યાસંગવાળું

વ્યાસાર્ધ પું૦ [સં.] વ્યાસનું અર્ધ; 'સેમી-ડાયેમીટર' (ગ.) [નિષ્ફળ નીવડેલું

વ્યાહત વિ૦ [સં.] પાછું ઠેલાયેલું, કુંઠિત થયેલું;

વ્યાહૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] કથન; ઉક્તિ (૨) ભૂ, ભુવઃ, સ્વ એ ત્રણ પવિત્ર શબ્દ

વ્યાળ પુ૦ જુઓ વ્યાલ [(૩) અવ્યવસ્થા

વ્યુત્ક્રમ પું૦ [સં.] ઊલટો ક્રમ (૨) ઉલ્લંઘન

વ્યુત્ક્રાંત વિ૦ [સં.] ઉલ્લંઘેલું, ઓળંગાયેલું. -તિ સ્ત્રી૦ બહાર નીકળવું -વું તે રહેવું તે (૨) ઉલ્લંઘન (૩) મોટી ક્રાંતિ, ઊથલપાથલ

વ્યુત્થાન ન૦ [સં.] નેરથી ઊઠવું તે (૨) અધ્યુન્નતિ (૩) સમાધિમાંથી ઊઠવું તે

વ્યુત્પત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] શબ્દની મૂળ ઉત્પત્તિ [વ્યા.] (૨) વિદ્વત્તા, પ્રાવીણ્ય ૦કાર પું૦ શબ્દની મૂળ ઉત્પત્તિ બતાવનાર

વ્યુત્પન્ન વિ૦ [સં.] વિદ્વાન, પ્રવીણ (૨) સાધિત (શબ્દ) [વ્યા.]

વ્યુપહાસ પું૦ [સં.] ઉપહાસ; ઠેકડી. ૦ક વિ૦ ઉપહાસ કરનાર

વ્યૂહ પું૦ [સં.] સૈન્યની ગોઠવણી. ૦રચના સ્ત્રી૦ તેની રચના

વ્યોમ ન૦ [સં.]આકાશ ૦ગંગા સ્ત્રી૦ આકાશ-ગંગા ૦ચર વિ૦ આકાશમાં ફરનારું (૨) ન૦ પંખી. ૦યાન ન૦ વિમાન

વ્રજ ન૦ [સં.] (સ.) વૃંદાવન (ગોકુળ પાસે) (૨) ગોવાળોનું ગામ (૩) પુ૦ સમૂહ ૦ભાષા સ્ત્રી૦ એક બોલી -વ્રજ દેશની

ભાષા ૦મંડળ ન૦ વ્રજ તેમજ તેની આસપાસનો પ્રદેશ ૦વનિતા સ્ત્રી૦ વ્રજની સ્ત્રી; ગોપી ૦વાસી વિ૦ (૨) પું૦ વ્રજમા રહેનાર. ૦વિહારી વિ૦ (૨) પું૦ વ્રજમા વિહાર કરનાર (શ્રીકૃષ્ણ). -ઙ્ગના સ્ત્રી૦ [+ ઙ્ગના] ગોપી

વ્રજવું અ૦ક્રિ૦ [સં. વ્રજ્] જવું

વ્રણ પું૦ ન૦ [સં] ઘા, નાસૂ

વ્રત ન૦ [સં.] નિયમપૂર્વક આચરવાનું પુણ્યકર્મ (૨) અમુક કરવા ન કરવાનો ધાર્મિક નિશ્ચય [-ઊજવવું = વ્રતની પૂર્ણાહુતિની ક્રિયા કરવી (-કરવું, પાળવું, -તોડવું, -મૂકવું.) -લેવું = નિયમ પાળવાની પ્રતિજ્ઞા કરવી] ૦ચર્યા સ્ત્રી૦ વ્રત કરવું કે પાળવું તે. ૦ધારી વિ૦ વ્રત લેનારું. ૦ભંગ પું૦ વ્રતનો ભગ, વ્રત તોડવું તે. ૦સ્થ વિ૦ વ્રત લીધુ હોય તેવું -તાળ(-ળુ) વિ૦ વ્રત કરવાની ટેવવાળું. -તિની વિ૦ સ્ત્રી૦ વ્રતવાળી -તી વિ૦ વ્રતવાળું

વ્રજકારો પું૦ (કા.) ઝઘડારો; ચઘડારો

વ્રાચડ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં.] અપભ્રંશ ભાષાનો એક પ્રકાર

વ્રાત પું૦ [સં] સંઘ; સમૂહ

વ્રાત્ય પું૦ [સં] જેને સસ્કાર કરવામા ન આવેલા હોય તેવું (૨) વર્ણસંકર

વ્રીડા સ્ત્રી૦ [સ.] લાજ, શરમ

વ્રીહિ પું૦ [સં] ચોખા

વ્રેડ પુ૦ (પ.) જુઓ વિરહ

શ

શ પુ૦ [સં] ચાર ઊષ્માક્ષરો (શ, ષ, સ, હ) માનો પ્રથમ [એક માપ

શઈ પુ૦, ન૦ [પ્રા મડ (સ. શત)?] અનાજનું

શક પુ૦ [અ.] વહેમ, શંકા [-આવવો, જવો, પડવો = વહેમ પેદા થવો - રહેવો = શકા હોવી -રાખવો, લેવો = વહેમાવું.] ૦દાર, ૦ભંદ વિ૦ જુઓ તેમના ક્રમમા

શક પુ૦ [સં] એક પ્રાચીન જાતના લોક(૨)સંવત (૩) શાલિવાહને ચલાવેલો સંવત (ઈ. સ. ૭૮થી) [-ચલાવવો = કોઈ નામાકિત વ્યક્તિ કે યુગપ્રવર્તક ઘટનાની યાદગીરીમા સંવત્સરની ગણના શરૂ કરવી. -બેસાડવો = (સુ) છાપ - દાબ - ધાક બેસાડવા] ૦કારી ૦પ્રવર્તક, ૦વર્તી વિ૦ શક પ્રવર્તાવનાર, જેના સ્મરણમા સંવત શરૂ થાય તેવું, યાદગાર

શકટ ન૦ [સં] ગાડું ૦વ્યૂહ પું૦ શકટાકારે સૈન્યની રચના -ટાસુર પુ૦(સ)[+અસુર] કંસે કૃષ્ણને મારવા મોકલેલો એક રાક્ષસ. -ટી સ્ત્રી૦ ગાલ્લી [થૂથો

શકલું ન૦ [પ્રા સક્ક (સં શલ્ક) = છાલ] કેલું,

શકદાર વિ૦[ફા] જેના પર શક જતો હોય તેવું

શકન, -નિયાળ જુઓ 'શુકન'મા

શકપ્રવર્તક વિ૦ [સં] જુઓ શક [સં.]માં

શકરંદ વિ૦ [ફા.] સશયગ્રસ્ત, શકવા ?

શકરખોર(-રે) પું૦ [ફા.] એક પક્ષી (૨) મીઠી વાનીઓનો શોખીન [ટેટી] એક ફળ

શક(-ક્ક)રટેટી સ્ત્રી૦ < શર્કરા, ફા. શકર +

શક(-ક્ક)રપારો પું૦[ફા. શકરપારા] ઘઉંની એક મીઠી તળેલી વાની

શકરાબાજ સ્ત્રી૦ [શકરો+બાજ] (શકરાબાજ દ્વારા) પક્ષી ઇ૦ નો શિકાર કરવો તે

શક(-ક્ક)રિયું ન૦ એક કંદ

શકરી સ્ત્રી૦ [જુઓ શકરો] શકરાબાજની માદા

શકરીભનિયા ન૦ એક પક્ષી

શકરો [ફા શિક્રહ, સર૦ હિં શિકરા; મ. શિકર], ૦બાજ પુ૦ બાજ પક્ષી (૨) [લા] પાકો ઉઠાવગીર

શકલ પુ૦ [સં.] ભાગ ખડ

શકવર્તી વિ૦ [સં] જુઓ 'શક' [સં.]માં

શકવું અ૦ક્રિ૦ [સં શક્, સર૦ મ શકણે, હિં સકના] શક્તિમાન થવું (૨) સ ભવવું (મુખ્ય ક્રિ ને સહાયક રૂપે જ વપરાય છે જેમ કે, બોલી શકશે)

શકાર પુ૦ [સં] શ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર. -રાંત વિ૦ [+અત] છેડે શકારવાળું

શકાર પુ૦ [પ્રા. સ (સં. સત્) + પ્રા. કાર

(ક્રિયા, આકૃતિ)] સત્કાર; બરકત, સાસ
શકુન ન૦ [સં] ભાવિ શુભાશુભસૂચક ચિહ્ન; શુકન (૨) પક્ષી. [**–જોવા** = શુકનની રાહ જોવી કયા શુકન છે તે તપાસવું. **–થવા.** **–લેવા** = શુભ શુકન તરીકે માન્ય કરવું]
શકુનિ ન૦ [સં] પંખી (૨) ગીધ (૩) પું૦ (સ)દુર્યોધનનો મામો. [**–ચતુષ્ટય** = ચડાળ-ચોકડી. **–મામો** = મહા તરકટી માણસ]
શકુંત ન૦ [સં] મોર (૨) શકુન પક્ષી. **૦લા** સ્ત્રી૦ (સ) મેનકા અને વિશ્વામિત્રની પુત્રી; દુષ્યંતની પત્ની
શકે અ૦ [શકવું પરથી] ન્હાણે કે (૫)
શકોરું ન૦ [સર૦ હિં સકોરા, મ શિકોરા (પ્રા સિક્કરા–સં શર્કરા, ફા. શકર, શિક્ર ઉપરથી ?)] બટેરુ; માટીનું કોડિયું
શક્કર સ્ત્રી૦[ફા. શકર;પ્રા સક્કરા]સક્કર, ખાંડ. **૦ટેટી** સ્ત્રી૦ જુઓ શકરટેટી. **૦પારો** પું૦ જુઓ શંકરપારો **–રિયું** ન૦ શકરિયું
શક્કલ સ્ત્રી૦ [જુઓ શિકલ; સર૦ મ.] ચહેરો, સ્વરૂપ.[**–ફેરી જવી, બદલાઈ જવી** = સ્વરૂપ–દેખાવ–ગુણધર્મ બદલાઈ જવા.]
શક્કો પું૦ જુઓ શિક્કો (૨) [અ સિક્કહ = છાપ કે શક્લ = ચહેરો ઉપરથી] ચહેરો; સુંદર ભવ્ય ચહેરો (૩) ઘરેણાં વગેરેની ઝલક. [**–પડવો** = છાપ પડવી, અમલ બેસવો.] **–કાઢનાર** વિ૦ ઘાટીલા સુંદર ચહેરાવાળુ (૨) મોહક, ભભકાદાર
શક્ત વિ૦ [સં] શક્તિમાન
શક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સામર્થ્ય, બળ (૨) દેવી (૩) એક અસ્ત્ર. **૦પૂજક** વિ૦ (૨) પું૦ દેવીનો ઉપાસક. **૦પૂજા** સ્ત્રી૦ દેવીપૂજા. **૦મત્તા** સ્ત્રી૦ શક્તિ હોવી તે; સામર્થ્ય **૦માન, ૦સંપન્ન** વિ૦ બળવાન, સમર્થ
શક્ય વિ૦ [સં] બની શકે કે કરી શકાય એવું. **૦તા** સ્ત્રી૦ સંભવ, શક્ય હોવું તે. **૦બોધ** પું૦ [વ્યા.]ક્રિ૦નો શક્યાર્થસૂચક બોધ.–**કથાર્થ** પું૦ [+અર્થ] શક્યતા બતાવનાર ક્રિ૦નું રૂપ (વ્યા.)
શક્ર પુ૦ [સં]ઇંદ્ર –**કાણી** સ્ત્રી૦ ઇંદ્રાણી; શચી
શખ્સ પું૦ [અ શખ્સ] માણસ
શખ્ખો પું૦ [જુઓ શક્કો] લખોટી (તેની રમતમાં બોલાય છે)(૨)જુઓ શક્કો અર્થ ૨,૩
શગ સ્ત્રી૦ ['શિખા' ઉપરથી ? સર૦ મ. શેગડી (શિંગડી = ટોચ; અંકુર)] દીવાની જ્યોત (૨) તેના જેવા (શંકુ) આકારની વસ્તુ (૩) શંકુ આકારનો ઢગલો (૪) જનવરના આચળ
શગડી સ્ત્રી૦ ['શગ' ઉપરથી] કોલસા બાળવાનું એક સાધન; ચૂલાનું કામ દેતી એક બનાવટ; સગડી. [**–કરવી** = સગડી સળગાવવી. **–બળી જવી** = સગડીનો અગ્નિ નકામો જવો. **–માથે લેવી, વહોરવી** = પારકી પંચાત વહોરી લેવી. **–લગાડવી, –સળગાવવી** = સગડીમાં દેવતા સળગાવવો.]
શગરામ ન૦ જુઓ શિંગરામ [પું૰ ઇંદ્ર
શચિ(–ચી) સ્ત્રી૦ [મ.] (સ.) ઇંદ્રાણી. **૦પતિ** પું૦ [સ.] (સ.) ઇંદ્ર
શઠ વિ૦ [સં] ધૂર્ત, લુચ્ચુ (૨) તેવો માણસ. **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ [તેના રેસા
શણ ન૦ [સં] ભીંડીની જાતનો એક છોડ (૨)
શણગ સ્ત્રી૦ ['સનન' ૨વ૦ ઉપરથી, સર૦ હિ સનકના] + સુરંગ, સણંગ
શણગટ પું૦ [પ્રા છણ્ણ (સં. છન્ન) + ગટ (સંસ્કૃત), કે ને છાણ (વસ્ત્ર–કપડું) + ગટ (સંસ્કૃત)] સણગટ; ધૂંધટ ઘૂમટો. [**–તાણવો, વાળવો** = સાલ્લો મોઢા પર લઈ લાજ કાઢવી]
શણગાર પું૦ [સ શૃંગાર; પ્રા સિંગાર] શરીરને શોભાવનાર વસ્ત્ર, આભૂષણ વગેરે [(**–કરવા, ધરવા, પહેરવા, સજવા**) **–નાં દર્શન** = ઠાકોરજીના મંદિરમા તેમનુ એક દર્શન]
શણગારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સિંગાર(સં શૃંગારય્)] સુશોભિત કરવુ (૨) ઘરેણા પહેરવાં
શણગો પુ૦ [પ્રા. સણ્હ = નાનું, બારીક કે સં શૃંગ ઉપરથી ?] સણગો, અંકુર, ફણગો **–ગાવું** સ૦ક્રિ૦ સણગાવુ **શણગો ફૂટવો**
શણભીંડી સ્ત્રી૦ [શણ+ભીંડા] શણનો છોડ
શણવી પું૦ [મ. શેણવી] મહારાષ્ટ્રની એક બ્રાહ્મણ જાત કે તેનો માણસ (૨) શુકન કહેનારો–જાણનારો માણસ
શણવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સુણવું]+ સાંભળવું
શણિયું ન૦ ['શણ' ઉપરથી] શણનુ કપડું

શત પું૦ [સં] સો ૦ક ન૦ સોનો સમુદાય (૨) સૈકું ૦કોટિ વિ૦ સો કરોડ ૦કર્તુ પું૦ સો યજ્ઞ કરનાર(૨) [સં] ધ્રુવ. ૦ગુણ વિ૦ સો ગણું ૦ઘ્ની સ્ત્રી૦ એક પ્રાચીન અસ્ત્ર ૦તારકા સ્ત્રી૦ ૨૪મું નક્ષત્ર. ૦ધા અ૦ સો રીતે ૦દ્રુ સ્ત્રી૦ (સં) સતલજ નદી ૦પદ(-દી) વિ૦ સો પગવાળુ (૨) ન૦કાનખજૂરો ૦ભિષા સ્ત્રી૦જુઓ શતતારકા. ૦મુખ વિ૦ સો મુખવાળું (૨) સો રીતે થતુ ૦રૂપા સ્ત્રી૦ (સ) પ્રજ્ઞાની પુત્રી તેમ જ સ્ત્રી; મનુની માતા. ૦વર્ષી સ્ત્રી૦ સો વર્ષ પૂરાં થતાં કરાતો ઉત્સવ ૦શ: અ૦ સો વાર

શતકી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ શતકી = પરવાનો, પત્રક] વહાણમા ચડાવેલા માલની રસીદ

શતસાઈ સ્ત્રી૦ [સં. શત ઉપરથી સર૦ હિં. સતસઈ] સો શ્લોકવાળો ગ્રંથ

શતાબ્દી સ્ત્રી૦ [સં] સૈકું(૨) સો વર્ષનો ઉત્સવ

શતાવધાન ન૦ [સં] એકીસાથે સો વાતો પર ધ્યાન આપવું કે સાંભળી યાદ રાખવી તે કે તેવી શક્તિ -ની વિ૦ શતાવધાનવાળું

શતાવરી સ્ત્રી૦ [સં.] એક વનસ્પતિ

શતાંશ પું૦ [સં] સોમો ભાગ

શત્રુ પું૦ [સં] વેરી, દુશ્મન ૦દન પું૦ (સં.) લક્ષ્મણનો ભાઈ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ શત્રુવટ, દુશ્મનાઈ ૦પક્ષ પુ૦ સામો પક્ષ; શત્રુનો પક્ષ ૦વટ સ્ત્રી૦ દુશ્મનાવટ, વેર

શત્રુંજય [સં.] પું૦ (સં) એક પર્વત, કાઠિયાવાડમા આવેલું જાણીતુ જૈન તીર્થ

શનિ પું૦ [સં] એ નામનો ગ્રહ (જુઓ ગ્રહ) (૨) શનિવાર (૩) નીલમ [-ની દશા = દુર્ભાગ્ય, ભારે વિપત્તિનો સમય (સાડાસાત દિવસ,-માસ કે,-વર્ષ રહેતો મનાય છે) -નો ફેરો = શનિ ગ્રહ અશુભ રાશિમાં આવવો - શનિની દશા બેસવી બારમો શનિ હોવો = હાડવેર - અણબનાવ હોવા] ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [લા.] દ્વેષની નજર. ૦પ્રદોષ પું૦ શનિવારે આવતી સુદ તેરસે સંધ્યાકાળે કરાતી શિવપૂજા. ૦વાર પું૦ આઠવાડિયાનો સાતમો દિવસ. ૦વારું વિ૦ શનિવારે આવતુ -શ૨ થતુ ૦(-નૈ)શ્ચર પું૦ શનિ (૨) [લા.] ઝેરવેર, ઈર્ષ્યા (૩) ઝેરીલો આદમી

શનૈઃ અ૦ [સં] ધીમે ધીમે

શનૈશ્ચર પું૦ [સં] જુઓ શનિશ્ચર. [આંખમાં શનૈશ્ચર હોવો=ઠપીલું હોવું]

શપથ પુ૦ [સં] સોગંદ, કસમ

શફર પું૦ [સં] એક જાતનું નાનુ ચળકતુ માછલું -રી સ્ત્રી૦ નાની માછલી

શફા સ્ત્રી૦ [અ શિફા સર૦ મ, હિં] આરોગ્ય. ૦ખાનું ન૦ દવાખાનું, ઇસ્પિતાલ

શબ(-વ) ન૦ [સં] મડદું ૦યાન ન૦ ઠાઠડી

શબનમ ન૦ [ફા.] ઝાકળ (૨) એવુ પાતળું, ઝીણું ને મૃદુ મલમલનું કાપડ

શબરી સ્ત્રી૦ [સં] (સં) રામની પરમભક્ત એક ભીલડી [સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦

શબ(-વ)લ વિ૦ [સં] કાબરચીતરુ. ૦તા

શબ્દ પુ૦ [સં] અવાજ (૨) બોલ; વચન (૩) અર્થયુક્ત એક કે વધારે અક્ષરોનો સમુચ્ચય (ન્યા). [-કરવો = અવાજ કરનો. -કાઢવો = બોલવુ, હરફ કાઢવો -બોલવો = બોલવુ (૨) બે શબ્દ કહેવા બે શબ્દ કહેવા = ભલામણ કરવી (૨) શિખામણ કે ઠપકો આપવા બે શબ્દ કહેવા, બોલવા = ટૂંકું વિવેચન - પ્રવચન કરવું] ૦કોશ(-ષ) પું૦ ભાષાના શબ્દોના સંગ્રહનો ગ્રંથ ૦ચિત્ર ન૦ શબ્દો દ્વારા આપેલો ચિતાર -દોરેલું ચિત્ર ૦ચિત્રણ ન૦ શબ્દચિત્ર આપવું તે ૦ચિત્રલિપિ સ્ત્રી૦ શબ્દનાં સૂચક ચિત્ર દ્વારા લખવાની લિપિ, 'હાયરેગ્લિફિક' ૦જાળ સ્ત્રી૦ જુઓ વાગ્જાળ. ૦નિર્દેશ પુ૦ વસ્તુના લક્ષણમા જ આવી જતા ધર્મો કહી બતાવવાના આવતા હોય તેવો નિર્દેશ કે કથન (ન્યા.) ૦પ્રમાણ ન૦ શબ્દજ્ઞાનનું સાધન(૨) શાબ્દિક પુરાવો. ૦પ્રયોગ પુ૦શબ્દનો પ્રયોગ - ઉપયોગ કે વાપર (૨) રૂઢિપ્રયોગ ૦બ્રહ્મ ન૦ શબ્દરૂપી બ્રહ્મ વેદ. ૦યોગી વિ૦(વ્યા.) નામ સાથે સંબંધમાં વપરાતુ નામયોગી (અવ્યય) ૦રચના સ્ત્રી૦ શબ્દોની ગોઠવણી, બોલવા લખવાની શૈલી. ૦લક્ષી વિ૦ શબ્દ-

રચના તરફ લક્ષવાળું, 'અર્થલક્ષી'થી ઊલટું. ૦લાલિત્ય ન૦ શબ્દોની લલિતતા – મધુર રચના કે યોજના ૦લિપિ સ્ત્રી૦ શબ્દે શબ્દે (વર્ણે નહિ) જુદી સંજ્ઞાવાળી લિપિ, 'હાયરિ-ટિક'. ૦લેખન ન૦ શુદ્ધલેખન તરીકે શબ્દો લખાવવા તે ૦વાદ પુ૦ અર્થ નહિ પણ શબ્દને પકડીને વાદ કરવો તે. ૦વિચાર પું૦ વર્ણો વિષે વ્યાકરણની દૃષ્ટિએ વિચાર ૦વેધી વિ૦ માત્ર શબ્દ – અવાજને આધારે ધાયું બાણ મારનારું ૦શ'ક્ત સ્ત્રી૦ શબ્દની અર્થ-બોધક શક્તિ(અભિધા, લક્ષણા અને વ્યંજના) ૦શાસ્ત્ર ન૦ શબ્દનું શાસ્ત્ર, 'ફિલૉલૉજી'. ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ શબ્દની શુદ્ધિ, શબ્દનો શુદ્ધ પ્રયોગ ૦શ્લેષ પુ૦ શાબ્દિક શ્લેષ –ડ્બડાડંબર પું૦ [+આડંબર] જેમાં અર્થ કે ભાવની ન્યૂનતા હોય તેવો ભારે ભારે શબ્દોનો પ્રયોગ. –ડ્બતીત વિ૦ [+અતીત] શબ્દથી ન વર્ણવી શકાય તેવું. –ડ્બનુશાસન ન૦ [+અનુશાસન] ૦વ્યાકરણ –ડ્બર્થ પું૦ [+અર્થ] શબ્દનો અર્થ (૨) શાબ્દિક અર્થ –ડ્બલંકાર પું૦ [+અલંકાર] શબ્દરચનાની ચમત્કૃતિવાળો અલંકાર (કા. શા) –ડ્બલુ વિ૦ નકામા – વધારે પડતા શબ્દોવાળું કે તેવી શૈલીનું –ડ્બલુતા સ્ત્રી૦ અર્થ થોડો પણ શબ્દોની ભરમાર હોવી તે, 'વર્બોસિટી'

શમ પું૦ [સં] શાંતિ (૨) ક્ષમા (૩) ઇંદ્રિયો અને વાસનાઓનું શાંત થવું તે. ૦તા સ્ત્રી૦ શાંતિ(૨) ક્ષમા ધીરજ. ૦ન ન૦ શાંત પડવું કે પાડવું તે. ૦ન લાડુ પુ૦ જુઓ સમનલાડુ. ૦પ્રધાન વિ૦ શમ જેમાં પ્રધાન છે તેવું. ૦મય વિ૦ શમથી ભરેલું, શાંત ૦વવું સ૦ક્રિ૦ (પ.) શાંત કરવું, શમાવવું ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં શમ્] શાંત પડવું; ટાઢું પડવું (૨) નાશ પામવું

શમશમવું અ૦ ક્રિ૦ [સં શમ્] શમશમાટ થઈ જવું (૨) શાંત થવું

શમશમાટ વિ૦ ['શમશમવું' ઉપરથી] હાલતુંચાલતું બંધ થયેલું; સંજ્ઞારહિત, કાંઈ પણ અવાજ કે હિલચાલ વિનાનું શાંત

શમશેર સ્ત્રી૦ [ફા] તરવાર. [–ચલાવવી = તરવાર કામમાં લેવી, તરવારથી ઘા કરવો, –ફેરવવી = તરવાર વાપરવી – વીંઝવી.] –બાંધવી, લટકાવવી = તરવાર કેડે બાંધવી. ૦બહાદુર વિ૦ તરવાર ચલાવવામાં બહાદુર (એક ખિતાબ)

શમળી સ્ત્રી૦ એક પક્ષી, સમડી

શમા સ્ત્રી૦ [અ.] મીણબત્તી (૨) [લા.] દીવો. ૦દાન ન૦[ફા] મીણબત્તીનું દીવી, 'વૉલ્સીટ'

શમિત વિ૦ [સ.] શાંત કરેલું કે થયેલું

શમિયાનો પું૦ [જુઓ શામિયાનો] તંબૂ

શમી સ્ત્રી૦ [સં] એક ઝાડ, સમડો. ૦પૂજન સમડીના વૃક્ષનું પૂજન (દશરા પર થાય છે)

શમ્સુલઉલમા પું૦ [અ] વિદ્વાનોમાં સૂર્ય જેવો (એક મુસલમાની ખિતાબ)

શયતાન પું૦ [અ.] ઈશ્વર સામે બળવો કરનાર એક ફિરસ્તો (સં) (૨) બદમાશ; સેતાન –નિયત સ્ત્રી૦ બદમાસી

શયદા વિ૦ [ફા.] ઘેલું, ગાંડું (૨) પ્રેમઘેલું

શયન ન૦ [સં.] સૂવું તે (૨) પથારી. ૦ગૃહ ન૦ સૂવાનો ઓરડો. ૦ભોગ પું૦ ઠાકોરજીને શયન વેળા ધરાવાતો ભોગ

શયિત વિ૦ [સં] સૂતેલું (૨) ઊંઘતું

શય્યા સ્ત્રી૦ [સં.] પથારી (૨) [કા શા.] પદોનો પરસ્પર સુમેળ – સંગતતા

શર સ્ત્રી૦ [અ. શરમ] નિયમ; કાયદો

શર પું૦; ન૦ [સં] બાણ (૨) પાંચની સંજ્ઞા

શરચ્ચંદ્ર પું૦ [સં] શરદઋતુનો ચંદ્ર

શરટ ન૦ [સં] કાચિંડો

શરણ ન૦ [સં] આશ્રય; રક્ષણ; ઓથ. [શરણે આવવું, જવું, થવું = તાબે થવું.]

શરણાઈ સ્ત્રી૦ [ફા સહનાઈ] ફૂંકીને વગાડવાનું એક વાજું

શરણાગત વિ૦ [સં] શરણે આવેલું

શરણાર્થી વિ૦ [સં] શરણ ઇચ્છનારું

શરણું ન૦ શરણ, આશ્રય [શરણદાતા

શરણ્ય વિ૦ (૨) ન૦ [સં] શરણ દઈ શકે એવું;

શરત સ્ત્રી૦ [અ શર્ત] હોડ; કરાર, બોલી. [–કરવી = બોલી કરવી (૨) હોડ બકવી. –નું કુંડાળું, ચક્કર = જે ચક્રાકાર મેદાનમાં

દોડવા–દોડાવવાની હરીફાઈ ખેલવામાં આવે તે –નો ઘોડો=ઘોડદોડની હરીફાઈમાં ઉતારવાનો ઘોડો –બકવી, મારવી, લગાવવી, –માં ઊતરવું, –રમવી = હરજીતની હોડનો કરાર કરવો શરતે પડવું=શરતમા ઊતરવું] ૦બંદી(–ધી) સ્ત્રી૦ શરત કરવી તે. –તી વિ૦ [ફા.] શરતને લગતુ, શરતવાળું (૨) શરત કરી હોય તેવું

શરત્પૂર્ણિમા સ્ત્રી૦ [સં] આશ્વિન પૂર્ણિમા; આસોકઠારી પૂનમ

શરદ સ્ત્રી૦ [સં.] આસોથી કાર્તિક માસ સુધી રહેતી ઋતુ (૨) [લા.] વર્ષ. ૦પૂનમ સ્ત્રી૦ શરત્પૂર્ણિમા. –દિં(–દેં)દુ પું૦ [+ ઇંદુ] શરદઋતુનો ચદ્ર

શરદી સ્ત્રી૦ [ફા. શર્દી] ઠંડી; ભેજ (૨) સળેખમ

શરદુ(–દો)ત્સવ પું૦ [સં.]આશ્વિન પૂર્ણિમાનો –શરદ પૂનમનો ઉત્સવ

શરદેંદુ પું૦ [સં] જુઓ શરદિંદુ

શરદોત્સવ પું૦ [સં.] જુઓ શરદુત્સવ

શરધરણી સ્ત્રી૦ [શર+ધરવું] કામઠી; ધનુષ

શરધિ પું૦ [સં] બાણનો ભાથો

શરન્મેઘ પુ૦ [સં.] શરદઋતુનુ વાદળું

શરપંખો પુ૦ [સં શરપુંખા] એક વનસ્પતિ

શરપુંખ પું૦ [સં] બાણનો પીછાવાળો છેડો; બાણનું પીછું

શરપ્રભવ પુ૦ [સં] (સ.) શરભૂ; કાર્તિકેય

શરબત પું૦ ન૦ [અ] ફળના રસનું બનાવેલું પીણું. –તી વિ૦ આછા રંગનું (૨) સ્ત્રી૦ એક જાતનું બારીક કાપડ [–ઘઉં=ઘઉંની એક જાત –લીંબુ=લીંબુની એક જાત]

શરભ પું૦ [સં] હાથીનુ બચ્ચું (૨) આઠ પગવાળું બળવાન કાલ્પનિક પ્રાણી

શરભૂ પું૦ [સં] (સ.) કાર્તિકેય (૨) પું૦ સાપ

શરમ સ્ત્રી૦ [ફા શર્મ, સર૦ હિં , મ] લજ્જા (૨) પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત (૩) લયાનત. [–આવવી =જુઓ શરમ પહોંચવી. –આવવી= લજ્જા આવવી; સંકોચ થવો –ની વાત= શરમાવુ પડે તેવી વાત –પડવી, પહોંચવી =ભાર પડવો, રોહ પડવી. –માં નાખવું= શરમાવવું –માં રહેવું=શરમાવુ, શરમ રાખીને – તેથી દબાઈને વર્તવું; માનથી ચૂપ રહેવું. –રહેવી=ઇજ્જત કે માન આબરૂ સચવાવા –રાખવી=માનઆબરૂ કે અદબનો ખ્યાલ રાખીને વર્તવુ –લાગવી= શરમાવું (૨) કલક લાગવુ, નીચાજોણું થવુ] –માવવું સ૦ક્રિ૦ 'શરમાવુ'નું પ્રેરક (૨) શરમ કે માન રાખી સમજે–માને એમ કરવું; શરમથી મનાવવુ –માવું અ૦ક્રિ૦ શરમ આવવી (૨) ઝંખવાણુ પડવુ. –માળ વિ૦ શરમાય એવું, શરમવાળુ –મિંદગી સ્ત્રી૦ [ફા] શરમ –મિંદુ વિ૦ [ફા. શરમિંદહ] શરમથી ઝંખવાણુ પડી ગયેલું

શરમો પુ૦ શેરડીનો કકડો

શરયુ (–યૂ) સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ સરયુ .

શરવાદ પુ૦ [જુઓ શરવુ] શરવાપણુ

શરવું વિ૦ [જુઓ સરવું] તીક્ષ્ણ કાનનું (૨) [સર૦ મ સરવા=તૈયાર જમીન, વરસાદની ધાર] તૈયાર જમીન ઉપર વરસાદની ધાર પડવાથી જે સુવાસ નીકળે છે તેવું ઉદા૦ નવી માટલીનું પાણી શરવુ શબ્દ લાગે છે

શરવૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં] બાણનો વરસાદ

શરસડો પું૦ જુઓ શિરીષ

શરસંધાન ન૦ [સ] બાણ તાકવુ તે

શરાદ્ધ ન૦ જુઓ શ્રાદ્ધ –દિ(–ધિ)યાં ન૦ બ૦વ૦ શ્રાદ્ધ પક્ષ, ભાદરવા વદના દિવસો

શરાપ પુ૦ [જુઓ શાપ] બદદુવા (પ પ્રાચ્ય) [–આપવો, દેવો, નડવો, લાગવો]

શરાફ પુ૦ [અ સર્રાફ, સર૦ હિં] ધીરધારનો ધંધો કરનાર; નાણાવટી. –ફી વિ૦ શરાફને લગતુ (૨) ચોક્કસ (૩) સ્ત્રી૦ નાણાવટુ

શરાફત સ્ત્રી૦ [અ.] માણસાઈ, લાયકી

શરાફી સ્ત્રી૦ જુઓ 'શરાફ'મા

શરાબ પુ૦ [અ] દારૂ ૦ખાનું, ૦ઘર ન૦ દારૂનું પીઠું ૦ખોર વિ૦ દારૂનું વ્યસની. ૦ખોરી સ્ત્રી૦ દારૂની લત ૦દાર વિ૦ દારૂ રાખનાર, દારૂવાળો ૦બાજ વિ૦ શરાબખોર ૦બાજી સ્ત્રી૦ શરાબનું વ્યસન શરાબખોરી –બી વિ૦ દારૂ પીનાર (૨) સ્ત્રી૦ નશો, મસ્તી

શરારત સ્ત્રી૦ [અ] દુષ્ટતા
શરાવ [સં.], ૦લું ન૦ શકોરું; અપણિયું
શરાસન ન૦ [સં] ધનુષ્ય [ધાર્મિક નિયમો
શરિયત સ્ત્રી૦ [અ.] કુરાનનુ અનુશાસન–
શરીક વિ૦ [અ.] ભાગીદાર, સાથી, સામેલ
શરીગત વિ૦ [અ શિર્કત] ભાગ રાખનાર (૨) સહાયક, સાથી (૩) ભેલી
શરીફ વિ૦ [અ.] ઊંચા કુળનું (૨) પ્રતિષ્ઠિત, આબરૂદાર (૩) પુ૦ [સર૦ ફં] મોટા શહેરનો સરકારનિયુક્ત એક નાગરિક અધિકારી. –ફાના સ્ત્રી૦ [ફા.] મોટાઈને છાજે તેવુ કૃત્ય
શરીર ન૦ [સં.]દેહ [–અકડાવું=એકની એક સ્થિતિમાં બહુ રહેવાથી કે સંચિવા વગેરેથી શરીરના સાંધા અક્કડ થઈ જવા. –અમળાવું, તૂટવું = તાવ આવે એવુ લાગવું. –કટાવું = શરીર કામકાજ વગર નકામુ થંવું. –કસવું = મહેનત વગેરેથી શરીરને ખડતલ બનાવવું. –ગાળવું = તપ વગેરેથી શરીર સૂકવી નાખવું. –ઘસાવું = કામથી શરીરને ઘસારો પડવો. –છોડવું, તજવું = મરણ પામવું. –જોવું, તપાસવું = શરીરની ડાક્તરી તપાસ કરવી. –ટકવું = શ્રમ સહેવા રોગના મારા સામે શરીર ટકી રહેવુ –શરીરે કામ દેવુ –ઢાંકવું = પહેરવું, ઓઢવું (૨) ગુપ્ત અંગો ઢાકવાં. –દેખાડવું = શરીરની ડાક્તરી તપાસ કરાવવી (૨) કાયા દેખાડવી, ગુપ્ત અંગો દેખાડવાં –ધરવું, ધારણ કરવું = શરીરી તરીકે અવતરવું (૨) રૂપ લેવુ. –ધીકવું = સખત તાવ આવવો –નભવું = જુઓ શરીર ટકવું. –બગડવું = તબિયત બગડવી, રોગ પેસવો. –માં ઊભી વાટ પડવી = અંગેઅંગ લકવો થવો, મરણની છેલ્લી સ્થિતિએ પહોંચવું. –માં ઘણ પેસવો = શરીરમાં રોગરૂપી કીડાએ ઘર કરવું –ભરાઈ જવું = શરીર અકડાઈ જવું –ભરાવું = શરીરમા લોહી વધવુ; શરીર જાડુ થવું (૨) તાવ આવવો. –ભારે થવું = શરીરમા આળસ ભરાવું (૨) તાવ આવે એવુ થવુ (૩) જાડુ થવુ –ભારે લાગવું = આળસ કે તાવ ભરાયા જેવું લાગવું –લેવું = નું શરીર ભરાવું –પુષ્ટ થવુ. –લેવાવું = શરીર સુકાવું –વળવું = શરીર સુધરવુ – તેમા લોહી વધવું –વાળવું = શરીર સુધારવુ (૨) શરીરના અંગોને વ્યાયામથી વળતાં કરવાં, કસરત કરવી –શોધવું = શરીરનું તત્ત્વ તપાસવું ઉદા૦ 'શરીર શોધ્યા વિના સાર નવ સાંપડે', –સુધરવું = શરીરની સંભાળ રાખવી; તબિયત સારી થવી શરીરે ઘટવું – શરીરે સુકાવું] ૦ધારી વિ૦ શરીરી. ૦યાત્રા સ્ત્રી૦ શરીરનો નિર્વાહ (૨) શરીરનો વ્યાપાર ૦રચના સ્ત્રી૦ શરીરની રચના. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ શરીરની રચના વગેરેનુ વિજ્ઞાન શરીર-વિદ્યા. ૦સંપત્તિ સ્ત્રી૦ આરોગ્ય, શારીરિક શક્તિ ૦સંબંધ પું૦ શરીર સાથેનો સબંધ (૨) સંભોગ સબંધ. –રી વિ૦ શરીરવાળું, (૨) પુ૦ આત્મા
શરુ ન૦[ફા. सर्व] એક જાતનું ઝાડ, સરુ
શરૂ વિ૦ [અ શુરૂઅ]આરંભાયેલું, ચાલુ ૦આત સ્ત્રી૦ આરંભ, પહેલ ૦થી અ૦ પહેલેથી. ૦માં અ૦ આરંભમા [મુસલમાની નાયદો
શરેહ (રે૧)પું૦[અ શરહ, સર૦ મ , હિ શરા]
શર્કરા સ્ત્રી૦ [સં] સાકર; ખાંડ
શર્મ ન૦ [સં] આનંદ, શાંતિ
શર્મા પુ૦ [સ] નામને અંતે આનંદ ઉપસર્ગ (ઉદા૦ વિષ્ણુશર્મા), (૨) એક અટક
શર્મિષ્ઠા સ્ત્રી૦[સં](સ.) યયાતિની એક રાણી
શર્વ પું૦ [સં] (સં) શિવ [પું૦ ચંદ્ર
શર્વરી સ્ત્રી૦ [સં.]રાત્રી ૦પતિ, ૦શ [+ઈશ]
શર્વાણી સ્ત્રી૦ [સં] (સં) પાર્વતી
શલભ ન૦ [સં] તીડ
શલાકા સ્ત્રી૦ [સં] સળી (૨) પીંછી
શલ્લાવહું ન૦ જુઓ શરાવલુ (ચ)
શલ્ય ન૦ [સં.] તીર (૨) કાંટો (૩) પુ૦ (સ.) માદ્રીનો ભાઈ
શલ્યા સ્ત્રી૦ [જુઓ શિલા] પથ્થરની છાટ
શલ્લકી સ્ત્રી૦ [સં] એક જાતનું ઝાડ (એની ડાળી હાથીને બહુ ભાવે છે)
શવ,૦યાન [સં.] જુઓ 'શબ'માં

શવર પું૦ [સ.] પહાડી કે જંગલી માણસ
શવલ વિ૦ [સં.] જુઓ શબલ [મહિનો
શવ્વાલ પું૦ [અ.] હિજરી સનનો દસમો
શશ, ૦ક પું૦; ન૦ [સ.] સસલું. **૦ધર** પું૦ ચંદ્ર **૦વિષાણ** ન૦ સસલાનું શિંગડું (તેની પેઠે અસંભવિત વસ્તુ)
શશાંક પુ૦ [સં.] ચંદ્ર
શશિકલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં.] ચંદ્રની કળા
શશિકાંત પું૦ [સં.] જુઓ ચંદ્રકાંત
શશિયર પું૦ [પ્રા. સસહર (સં. શશધર)] ચંદ્ર
શશિલેખા સ્ત્રી૦ [સં.] શશિકળા [વાળી
શશિવદની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] ચંદ્ર જેવા મુખ-
શશિશેખર પુ૦ [સં.] શિવ
શશી પુ૦ [સં.] ચંદ્ર (૨) એકની સંજ્ઞા
શશો પું૦ શશક, સસલો
શશ્રુ ન૦, **-શ્રો** પું૦ શકાર
શષ્પ(-સ્પ) ન૦ [સં.] નાનું-કુમળું ઘાસ
શસ્ત્ર ન૦ [સં.] (મારવાનું) હથિયાર [-ધરવું, ધારણ કરવું, સજવું]. **૦ધારી** વિ૦ શસ્ત્ર ધારણ કરનારું (૨) પું૦ યોદ્ધો. **૦પ્રયોગ** પું૦ વાઢકાપ, 'ઑપરેશન' **૦યુદ્ધ** ન૦ શસ્ત્રાસ્ત્રથી-હિંસક યુદ્ધ **૦યુદ્ધનિષેધક** પું૦ 'વૉર રેઝિસ્ટર' **૦વિદ્યા** સ્ત્રી૦ શસ્ત્ર વાપરવાની વિદ્યા **૦વૈદું** ન૦ વાઢકાપનું વૈદું **૦વૈદ્ય** પુ૦ વાઢકાપ કરનાર વૈદ્ય. **૦સેવી** વિ૦ શસ્ત્રથી સજ્જ રહેનાર **-સાગાર** ન૦ [+ આગાર] શસ્ત્રો રાખવાનું મકાન **-સાસ્ત્ર** ન૦ બ૦ વ૦ [+ અસ્ત્ર] શસ્ત્ર અને અસ્ત્ર, મારવાના તેમ જ ફેંકવાનાં હથિયાર
શસ્પ ન૦ [સં.] જુઓ શષ્પ
શસ્ય ન૦ [સં.] અનાજ
શહ સ્ત્રી૦ [ફા.] શેહ સામર્થ્ય
શહાદત સ્ત્રી૦ [અ.] શાહેદી, સાક્ષી (૨) શહીદ થવું તે [એક ફૂલઝાડ
શહાળી સ્ત્રી૦ [સ શેફાલિકા; પ્રા સેહાલિઆ]
શહીદ વિ૦ (૨) પુ૦ [અ.] ધર્મયુદ્ધમાં પ્રાણ આપનાર **-દી** સ્ત્રી૦ શહીદપણું
શહૂર ન૦ [અ. શુહૂર] હોરા, આવઠત
શહેનશાહ (શૂહે) પુ૦ [ફા. શાહનશાહ' રાજાઓનો રાજા; સમ્રાટ. **૦ત** સ્ત્રી૦ સામ્રાજ્ય **-હી** વિ૦ શહેનશાહ સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ શહેનશાહત
શહેર ન૦ (શૂહે) [ફા. શહ્ર] નગર, મોટું ગામ. **૦પનાહ** પુ૦ કોટ કિલ્લો **-રી** વિ૦ શહેરનું કે તે સંબંધી (૨) પુ૦ શહેરમાં વસનાર (૩) નાગરિક, 'સિટિઝન' [ઇચ્છા હોવી
શહેવત (શૂહે) સ્ત્રી૦ [અ. શહવત] વિષયસુખની
શળ પુ૦ [સર૦ મ સળ (સં. શલાકા)] ઘડીથી પડેલો આંકો, સળ (૨) સોળ (૩) શિલા. [-ઊઠવો, પડવો = સોળનું નિશાન ચામડી પર પડવું કે થવું. -પાડવો = વાળીને સળ કે ગડીનો આંકો કરવો]
શળી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ સળ્ઈ, હિં સલાઈ (સં. શલાકા)] સળી (૨) પા રૂપિયાનો વેપારી સંકેત (૩) [જુઓ સળ્લી] હળમની પથરી
-શઃ અ૦ [સં.] શબ્દને લાગતા તે ક્રમે-હિસાબે' એવો ભાવ બતાવે છે ઉદા૦ ખંડશ, શબ્દશઃ
શંકર પું૦ [સ.] (સં.) શિવ **-રાચાર્ય** પું૦ (સ.) કેવલ દ્વૈતના પ્રવર્તક આચાર્ય કે તેમણે સ્થાપેલ પીઠનો અધિપતિ
શંકરા, ૦ભરણ [સ.], **-રો** પુ૦ એક રાગ
શંકવું અ૦ક્રિ૦ [સ શક્] શંકા આણવી શંકાવું
શંકા સ્ત્રી૦ [સં.] શક, સંદેહ, વહેમ (૨) કલ્પિત ભય (૩) ઝાડા પેશાબની હાજત [-આણવી, -લાવવી = શંકા કરવી, મનમાં વહેમ લાવવો, વહેમાવું -આવવી, ઊઠવી, જવી, પડવી = સંશય પેદા થવો. -કાઢી આવવું = ઝાડા-પેશાબની હાજતે જઈ આવવું. -રહેવી = મનમાં શંકા હોવી -રાખવી = વહેમાવું]
૦કાર પું૦ શંકા કરનાર **૦વું** અ૦ક્રિ૦ સંદેહમાં પડવું, વહેમાવું (૨) સંકોચાવું, શરમાવું (૩) હાજત થવી **૦શીલ** વિ૦ વહેમી **૦સ્પદ** વિ૦ [+આસ્પદ] જેને વિષે શંકા હોય તેવું **-કિત** વિ૦ [સં.] શંકાવાળું
શંકુ ન૦ [સં.] ઉપર જતાં અણિયાળી થતી જતી ગોળ બેઠકની ઘન આકૃતિ (૨) હળર અબજ (૩) સૂર્યયંત્ર (૪) સોયની અણી (૫) ટોચ, શિખર. **૦રચ્છેદ** પુ૦ શંકુને છેદતા થતી આકૃતિ, 'કોનિક સેક્શન'

(અ) ૦દંતી વિ૰ શકુ જેવા દાંતવાળું (૨) સ્ત્રી૰ એક માછલી

શંખ પું૰ [સં.] એક જાતના દરિયાઈ પ્રાણીનું કોટલું જેને ફૂંકવાથી અવાજ થાય છે (૨) આગળી ઉપરનું તેના આકારનું ચિહ્ન (૩) [લા.] મૂર્ખ [-ફૂંકવો, વગાડવો = શંખ બજાવવો (૨) દેવાળું કાઢવું (૩) લડાઈની તૈયારી બતાવવા શંખ વગાડવો. -વાગવો (ઘરમાં) = મરમા ખાવા પીવાનું ખૂટી જવું.]

શંખજીરું ન૰ [સ૨૦ ફા. સંગેજરાહત; હિં. શંખજીરા મ સંગજિરેં, શાખજિરેં] એક સફેદ ચીકણો પથ્થર કે તેનો ભૂકો

શંખણી સ્ત્રી૰ [જુઓ શંખિની] કર્કશા, કંકાસિયણ સ્ત્રી

શંખધારી પું૰ [સં.] એક છંદ

શંખભારથી પું૰ મૂર્ખ શિરોમણિ [શંખ

શંખલી સ્ત્રી૰ નાનો શંખલો -લો પું૰ નાનો

શંખવેલ સ્ત્રી૰ એક વેલ

શંખાવળી સ્ત્રી૰ એક વનસ્પતિ

શંખિની સ્ત્રી૰ [સં.] કામશા સ્ત્ર પ્રમાણેના ચાર વર્ગોમાના એક વર્ગની સ્ત્રી (પદ્મિની, ચિત્રિણી, હસ્તિની અને શંખિની)

શંકલી સ્ત્રી૰ ['શણ' ઉપરથી ?] સાડી

શંઢ પું૰ [સં.] પંઢ; નપુંસક (૨) કંચુકી. ૦તા સ્ત્રી૰, ૦ત્વ ન૰ [હણ્યો હતો

શંબર પું૰ [સં.] (સં.) એક રાક્ષસ, જેને પ્રદ્યુમ્ને

શંભા પું૰ જમવા ઇ૰ના વહેવારવાળો સમૂહ

શંભુ પું૰ [સં.] (સં.) શિવ

શંભુમેળો પું૰ [સં. સંભૂયમેલ કે સંભોગમેલ: પરથી ?] જુદી જુદી જાતો કે વસ્તુઓનો અવ્યવસ્થિત સમૂહ; ખીચડો (૨) અઢારે વર્ણનું સેળભેળ થવું તે

શંસનીય વિ૰ [સં.] પ્રશંસનીય

શંસિત વિ૰ [સં.] પ્રશંસિત (૨) કહેવાયેલું

-શાઈ વિ૰ [ફા શાહી, સ૨૦ મ.] નામને અને લાગતા 'તેને લગતું, તે રીતનું, તેના જેવું' એવો અર્થ સૂચવે છે ઉદા૰ વાણિયાશાઈ

શાક ન૰ [સં.] ખાઈ શકાય તેવા કંદ, ફળ, ભાજી (૨) શક, સંવત. [-કરવું = શાક રાખવું (૨) પાસે રાખી નિરર્થક બગડવા દેવું.] ૦પાંદડું ન૰ શાકભાજી [શાકપાંદડે જવું = વરા વખતે સૌની સાથે શાક સમારવા જવું] ૦પીઠ સ્ત્રી૰, ૦બજાર સ્ત્રી૰, ન૰ શાકનુ બજાર. ૦ભાજી સ્ત્રી૰ શાક ને ભાજી (૨) [લા.] સામાન્ય કે નજીવું ગણી કઢાય એવું -મહત્ત્વ વિનાનું તે

શાકટ પું૰ [સં.] બળદ [ચુડેલ

શાકણ(-ણી) સ્ત્રી૰ જુઓ શાકિની (૨) પિશાચી,

શાકંભરી સ્ત્રી૰ [સં.] (સં.) દુર્ગા

શાકાહાર પુ૰ [સં.] વનસ્પતિનો જ આહાર, અન્નાહાર -રી વિ૰ (૨) પું૰ અન્નાહારી; 'વેજિટેરિયન' [પિશાચી કે દેવી

શાકિની સ્ત્રી૰ [સં.] દુર્ગાના ગણમાંની એક

શાકે અ૰ [સં શક ઉપરથી. સ૨૦ મ શકે] શક સંવત પ્રમાણે

શાક્ત વિ૰ [સં.] શક્તિ સંબંધી (૨) શક્તિ કે દેવીનું પૂજક (૩) પું૰ તેવો માણસ

શાક્ય, ૦નંદન, ૦મુનિ, ૦સિંહ પું૰ [સં] (સં) ગૌતમબુદ્ધ

શાખ સ્ત્રી૰ [સં साक्ष्य ? સ૨૦ મ. સાખ] આબરૂ, વટ (૨) અટક (૩) જુઓ સાક્ષી. [-પડવી = આબરૂની છાપ પડવી (૨) અટક બનવી -પૂરવી = સાક્ષી આપવી]

શાખા સ્ત્રી૰ [સં] ડાળી (૨) વિભાગ (૩) જુદા જુદા ગોત્રો કે મંડળોમાં પ્રચલિત વેદની સંહિતાનો પાઠ કે ક્રમનો ભેદ. ૦ભૃગ પુ૰ વાદરો

°શાગરીત(-દ), °શાગિર્દ [ફા] પું૰ શિષ્ય, ચેલો (૨) સહાયક, મદદગાર

શાઠ્ય ન૰ [સં] શઠતા

શાણ પું૰ [સં] કસોટીનો પથરો (૨) ન૰ પા તોલો; ચાર માસાનું વજન

શાણકું ન૰ [જુઓ સાણકું, સાનક] શકોરું (૨) ભીખ માગવાનું પાત્ર [-ઝલાવવું = ભીખ માગતું કરવું]

શાણપ સ્ત્રી૰, ૦ણ ન૰ [શાણું પરથી] ડહાપણ, ચતુરાઈ

શાણું વિ૰ [પ્રા. સયાણ (સં. સજ્ઞાન); સ૨૦ હિં. સયાના, મ શહાણા] ચતુર, ડાહ્યું.

[શાણી શિયાળ=બહારથી ડાહ્યું અને અંદરથી કપટી શાણી સીતા=સીતા જેવી ડાહી અને ઠાવકી સ્ત્રી કે છોડી **શાણું બગલું** =જૂઠો ડોળ કરી સ્વાર્થ સાધનાર.]

શાતન ન૦ [સં.] નિકંદન; નાશ; અવનતિ

શાતા સ્ત્રી૦ [સં શાત, પ્રા સાત, સાતા] શાંતિ; ટાઢક, નિરાંત [-માં રહેજો=સુખમાં રહેજો (છૂટા પડતી વખતે શુભેચ્છા). -વળવી= શાંતિ મળવી કે થવી; સુખ થવું]

શાદી સ્ત્રી૦ [ફા.] લગ્ન [તેનું મેદાન

શાદ્વલ વિ૦ [સં.] ઘાસવાળું; લીલું (૨) ન૦

શાન સ્ત્રી૦ [અ.] ભભકો (૨) દેખાવ, છટા; ૦બાજ વિ૦ છટાદાર, ઘાટીલું (૨) નજરમાન ૦સોમાત સ્ત્રી૦ છેલાઈ (૨) ઠમ, માલ (૩) બાહોશી [-લાગવો]

શાપ પુ૦ [સં.] બદદુવા [-આપવો, દેવો,

શાપવું સ૦ક્રિ૦ [સં શાપ્] શાપ દેવો

શાપાગ્નિ પુ૦ [સં.] શાપરૂપી અગ્નિ

શાપિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ શાપ પામેલી

શાપિત વિ૦ [સં.] શાપ પામેલું

શાબાન પુ૦ [અ. શઅબાન] હિજરી સનનો આઠમો મહિનો

શાબાશ અ૦ [ફા.] સાબાશ, ધન્ય! વાહ! -શી સ્ત્રી૦ ધન્યવાદ, તારીફ [-આપવી, -મેળવવી, -લેવી]

શાબ્દ વિ૦ [સં.] શબ્દ સંબંધી (૨) મૌખિક. ૦જ્ઞાન ન૦ પ્રમાણભૂત માણસના કે શાસ્ત્રના કથનથી થતું જ્ઞાન -બિદક વિ૦ શબ્દનું કે તેને લગતું (૨) મૌખિક

શામ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. (સં શમ્ય=સાબેલું)] સાબેલાની લોઢાની બગડી

શામક વિ૦ [સં.] શમાવે એવું, શાન્તિકારક

શામવું અ૦ક્રિ૦ [સં શમ્] શાન્ત થવું

શામળ, -ળિયો, -ળો પુ૦ [સં. શ્યામલ] (સ) શ્રીકૃષ્ણ -ળું વિ૦ કાળું

શામા સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) (૫) જુઓ સ્યામા

શામિયાનો પું૦ [ફા.] જુઓ શમિયાનો

શામિલ વિ૦ [અ.] સામેલ ભળેલું; જોડાયેલું ૦ગીરી સ્ત્રી૦ શામિલ હોવાપણું

શાયક વિ૦ [અ શાઇક,] ધરાવાળો, શોખીન

શાય(-ઇ)ર પું૦ [અ શાઇર, સર૦ હિં. શાયર] કવિ, વિદ્વાન. -રી સ્ત્રી૦ શાયરપણું (૨) કાવ્યકળા, કવિતા

-શાયી વિ૦ [સં.] (સમ સને અંતે) 'સૂનાર, પોઢનાર' એવા અર્થમાં ઉદા૦ શેષશાયી

શાર (શા') પુ૦ [સર૦ મ શાર, ન્હાર] કાણું, છિદ્ર ૦ડી સ્ત્રી૦ શાર પાડવાનું અણીદાર ઓજાર. [-થી શારડું=મહેણાં મારીને કે દુઃખ દઈને સંતાપવું.] ૦ડો પુ૦ મોટી શારડી (૨) કૂવામાં વધારે પાણી લાવવા શાર પાડવો કે નળ જમીનમાં ઉતારી કૂવો બનાવવો તે, 'બોરિંગ' [-મૂકવો=બોરિંગ કરવું]

શારદ(-દીય) વિ૦[સં.] શરદઋતુનું, -ને લગતું

શારદા સ્ત્રી૦ [સં.] (સં) સરસ્વતી. ૦પીઠ સ્ત્રી૦ વિદ્યાપીઠ (૨) શંકરાચાર્યની પશ્ચિમ ભારતની ગાદી કે મઠ (દ્વારકાનો)

શારવું (શા') સ૦ક્રિ૦ [જુઓ શાર] શાર પાડવો (૨) [લા.] મહેણાંથી બાળવું

શારંગ ન૦ [સં. શાર્ઙ્ગ, સર૦ હિં, મ.] જુઓ સારંગ. ૦ધર, ૦પાણિ પુ૦ (સં) વિષ્ણુ

શારિ પુ૦ [સં.] પાસો કે શેતરંજનું મહોરું

શારીર વિ૦ [સં.] શરીર સંબંધી (૨) પુ૦ દેહી, જીવાત્મા (૩) ન૦ શારીરવિદ્યા ૦ક વિ૦ શરીર-સંબંધી (૨) શરીર (૩) ન૦ (સં) શંકરાચાર્યનું બ્રહ્મસૂત્ર ઉપરનું ભાષ્ય ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ શરીરના અંગોના કાર્ય તથા ધર્મો વિષેનું શાસ્ત્ર, 'ફિઝિયોલોજી' ૦શાસ્ત્રી પુ૦ શરીરશાસ્ત્રી. -રિક વિ૦ શરીર સંબંધી [એક છંદ

શાર્દૂલ પું૦ [સં.] વાઘ ૦વિક્રીડિત પુ૦ [સં.]

શાલ સ્ત્રી૦ [ફા.] ઊનનું ભરેલી કિનારનું ઓઢવાનું એક કીમતી વસ્ત્ર [-ઓઢાડવી= માનાર્થે શાલપોશાક આપવા, ઇનામ બક્ષિસ આપવા] ૦દુશાલા પુ૦બ૦વ૦ માનાર્થે અપાતાં શેલાપાપડી વગેરે

શાલ પુ૦ [સં.] સાગનું ઝાડ ૦ભંજિકા સ્ત્રી૦ પૂતળી, બાવલું (૨) વેશ્યા

શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ [સં.] મકાન, ઘર (૨) પાઠ-

શાળા; નિશાળ (૩) સમાન નીતિરીતિ, વિચાર વગેરે વાળો સમૂહ; સંપ્રદાય, 'સ્કૂલ'

શાલિ સ્ત્રી૦ [સં.] ડાંગર: શાળ

શાલિગ્રામ પુ૦ [સં.] વિષ્ણુના પ્રતીક તરીકે પૂજાતો કાળો સીસો ગોળ પથ્થર

શાલિની પું૦ [સં] એક છંદ (૨) સ્ત્રી૦ ગૃહિણી (૩) વિ૦સ્ત્રી૦ 'શાલી'નું સ્ત્રી૦ રૂપ

શાલિવાહન પુ૦ [સં.] (સં) શક જાતિનો એક પ્રસિદ્ધ રાજા, જેનાથી શકસંવત ગણાય છે

શાલિહોત્ર પું૦ [સં.] ઘોડો (૨) ઘોડા વગેરે જાનવરોનું વૈદ્ય.-ત્રી પુ૦ અશ્વવૈદ્ય જાનવરોનો વૈદ્ય, સાલોત્રી

-શાલી(-ળી) વિ૦ [સં.] નામને અંતે લાગતાં, 'વાળું' અર્થ બતાવે છે: પ્રભાવશાલી (-ળી)

શાલીન સ્ત્રી૦ [સં] શાલાને લગતું(૨)વિનીત; નમ્ર; ખાનદાન(૩) સજ્જનળુ(૪)સમાન, સદૃશ. ૦તા સ્ત્રી૦ [ઉપયોગી

શાલેા -ળેા)પયેાગી વિ૦ [સં] વિદ્યાર્થીઓને

શાલ્મલિ પું૦, ન૦ [સં] એક ઝાડ શીમળો

શ વ, ૦ક પું૦; ન૦ [સં.] બાળ, બચ્ચું

શાશ્વત વિ૦ [સ] નિત્ય. ૦તા સ્ત્રી૦

શાસક પું૦ [સં.] શિક્ષા કરનાર(૨)રાજા,હાકેમ

શાસન ન૦ [સં] શિક્ષા (૨) અમલ, રાજ્ય (૩) આજ્ઞા(૪) ઉપદેશ ૦કાર પું૦ શાસન કરનાર. ૦તંત્ર ન૦ રાજ્યતંત્ર. ૦પત્ર ન૦ રાજાએ કરેલી બાક્ષસ કે આજ્ઞાનો તામ્રપટ કે લેખ ૦પદ્ધતિ સ્ત્રી૦ રાજ્ય ચલાવવાની પદ્ધતિ

શાસિત વિ૦ [સં] શાસન પામેલું

શાસ્તા પું૦[સં] શાસન કરનાર, રાજા(૨) શિક્ષક

શાસ્ત્ર ન૦ [સં.] ધર્મગ્રંથ(૨)કોઈ પણ વિષયનું તાત્ત્વિક તેમ જ વ્યવસ્થિત જ્ઞાન. ૦કાર પુ૦ શાસ્ત્ર રચનાર. ૦જ્ઞ વિ૦ (૨) પુ૦ શાસ્ત્ર જાણનાર. ૦તા સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રપણું, શાસ્ત્રીયતા. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રશુદ્ધ દૃષ્ટિ ૦પ્રામાણ્ય ન૦ શાસ્ત્રનું પ્રમાણપણું. ૦વિધિ પું૦, સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રનો વિધિ ૦વિરુદ્ધ વિ૦ શાસ્ત્રથી વિરુદ્ધ; અશાસ્ત્રીય ૦વિશારદ પુ૦ શાસ્ત્રજ્ઞ ૦શુદ્ધ વિ૦ શાસ્ત્રના નિયમોને અનુસરતું. -ર્થ પું૦ [+અર્થ] શાસ્ત્રવિષયક ચર્ચા (૨) શાસ્ત્રના અર્થની ચર્ચા. -સ્ત્રી પું૦ શાસ્ત્ર ભણનાર (૨) એક બ્રાહ્મણ અટક. -સ્ત્રીય વિ૦ શાસ્ત્ર સંબંધી શાસ્ત્રનું (૨) શાસ્ત્રશુદ્ધ. -સ્ત્રીયતા સ્ત્રી૦ શાસ્ત્રશુદ્ધ હોવું તે, શાસ્ત્રતા -સ્ત્રોક્ત વિ૦ [+उक्त] શાસ્ત્રમાં કહેલું

શાહ પુ૦ [ફા] મુસલમાન રાજા, બાદશાહ (૨)શરાફ (૩) પ્રમાણિક -વટવાળો પુરુષ (૪) (કટાક્ષમાં) ચોર (૫) વાણિયાઓમાં એક અટક ૦બાદી સ્ત્રી૦ પાદશાહની પુત્રી. ૦બાદો પું૦ પાદશાહનો પુત્ર. ૦બેગ વિ૦, ૦બેગી વિ૦સ્ત્રી૦ પ્રમાણિક (૨) સ્વીકારવા બેગ; કાયદેસર; લાવનારને નાણા આપવાં પડે તેવી (હુંડી). ૦બાજ ન૦ એક પક્ષી. ૦મૃગ ન૦ આફ્રિકાનું એક મોટું પક્ષી. ૦વટ સ્ત્રી૦ પ્રમાણિકપણું; ચોખ્ખો વહેવાર

શાહજીરું ન૦ [ફા. સ્યાહ=કાળું+જીરહ] એક વનસ્પતિ-ઔષધિ [-ને લગતું

શાહી વિ૦ [ફા.] શાહ સંબંધી (૨) સામ્રાજ્યનું,

શાહી સ્ત્રી૦ [ફા. સિયાહી; સર૦ મ શાઈ, હિં. સિયાહી, સ્યાહી] લખવામાં વપરાતો પ્રવાહી રંગીન પદાર્થ, શાહી. ૦ચૂસ પું૦; ન૦ શાહીને ચૂસી લે તેવો એક જાતનો કાગળ

શાહુકાર પુ૦ [સં સાધુ (પ્રા. સાહુ)+કાર, સર૦ હિં સાહૂકાર, મ સાહુકાર] શરાફ, નાણાવટી (૨) વટવાળો, પ્રમાણિક (૩) [કટાક્ષમાં] ચોર, લુચ્ચો. -રી સ્ત્રી૦ શાહુકારપણું; પ્રમાણિકતા

શાહુડી સ્ત્રી૦ [સં શલ્યકી; સર૦ હિં સાહી] જમીનમાં બોડ કરીને રહેતું એક બખોલિયું પીછાંવાળું પ્રાણી; સાહુડી

શાહેદ પું૦ [અ શ હિદ] સાક્ષી પૂરનાર. -દી સ્ત્રી૦ સાક્ષી, પુરાવો (૨) પું૦ જુઓ શાહેદ, સાક્ષી. [-આપવી, પૂરવી = સાક્ષી તરીકે કહેવું -ઊભો કરવો = સાક્ષી જાતું કરવો (૨) બોટી સાક્ષી પૂરનાર તૈયાર કરવો -ભૂકવો = અદાલતમાં સાક્ષી તરીકે નામ આપવું. -રાખવો = સાક્ષી તરીકે હાજર રાખવું. -લેવી = અપાતી જુબાની લખી લેવી.]

શાહેર, -રી જુઓ 'શાયર'માં
શાળ સ્ત્રી૦ [સં ગાલિ, સર૦ મ સાळ] હાગર
શાળા સ્ત્રી૦ જુઓ શાલા. **૦મિત્ર** પું૦ સહાધ્યાયી મિત્ર [હાંગર
શાળિયું ન૦ ['શાળી' ઉપરથી] હલકી જાતની
શાળી વિ૦ જુઓ શાલી(૨)સ્ત્રી૦ હાંગર શાલિ
શાળોપયોગી વિ૦ જુઓ શાલોપયોગી
શાંકર(-રી) વિ૦ [સં] શંકર સંબંધી (૨) શંકરાચાર્યનું [સૂત્રના કર્તા-ઋષિ
શાંડિલ્ય પું૦ [સં] (સં.) સ્મૃતિ તેમજ ભક્તિ-
શાંત' વિ૦ [સં] શાંતિયુક્ત. [-પડવું=શાંત થવું.] **૦તા** સ્ત્રી૦ શાંતિ. **૦નુ** પુ૦ (સં.) ભીષ્મના પિતા. **૦રસ** પુ૦ નવ રસોમાંનો એક
શાંતિ સ્ત્રી૦ [સં.] વેગ, ક્ષોભ કે ક્રિયાનો અભાવ (૨) ક્લેશ કંકાસ કે યુદ્ધનો અભાવ (૩) નીરવતા (૪) માનસિક કે શારીરિક ઉપદ્રવ કે વિકારનું મટી જવું તે (૫ ધીરજ, ખામોશ (૬) વિશ્રામ; નિવૃત્તિ. [(-કરવી, પકડવી, રાખવી) -થવી=તૃપ્તિ થવી (૨) નિરાંત થવી. -પળવી=નિરાંત થવી] **૦પાઠ** પું૦ શાંતિ થાય એ માટે થતો મંત્રનો પાઠ. **૦મય** વિ૦ શાંતિથી ભરેલું
શાર્ંગ પુ૦, ન૦ [સં] ધનુષ્ય (૨) વિષ્ણુનું ધનુષ્ય **૦ધર, ૦પાણિ** પું૦ (સં.) વિષ્ણુ
શિકરામણ ન૦ ['શિકારવું' ઉપરથી] (હૂંડી) સ્વીકારવી તે (૨) હૂંડી સ્વીકારવાનો વટાવ
શિકરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'શિકારવું'નું પ્રેરક
શિકરાવું અ૦ક્રિ૦ 'શિકારવું'નું કર્મણિ
શિકા(-ક્કા)ઈ સ્ત્રી૦ [અ શકાઈ, સર૦ મ , હિં. શકાઈ] શિકલ, મુખાકૃતિ. ચહેરો. [-તો જો !, -ના જોઈ હોય તો ! = જોયું જોયું તારો મોં ! બળ, લાયકાત કે માલ નથી, એમ બતાવે છે]
શિકસ્ત સ્ત્રી૦ [ફા] પરાજય, હાર[-આપવી] **૦દિલ** વિ૦ હારેલા, ભાંગેલા દિલનું, કંતારા
શિકાકઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ શિકેકાઈ (કાનડી શિગી (નામની વનસ્પતિ) + કાઈ = શીંગ)] મેલ કાપનારી એક વનસ્પતિ ચિકાખાઈ
શિકાયત સ્ત્રી૦ [અ] ફરિયાદ, બૂમ કાઢવી તે

શિકાર પું૦ [ફા.] મજ્મત ખોરાક કે હસ્તગત માટે પશુપંખીને મારવાં તે; મૃગયા (૨) એ રીતે મારેલું કે મારવા યોગ્ય પ્રાણી (૩) [લા] ભોગ, ભક્ષ. [(-કરવો, ખેલવો, રમવો). -થવું=-ના ભોગ-ભક્ષ બનવું (૨) -થી માત થવું. ઉદા૦ વાસનાનો શિકાર બન્યો. (-મળવો,શોધવો.)શિકારે જવું,નીકળવું =શિકાર કરવા કે શોધવા નીકળવું.]
શિકારવું સ૦ક્રિ૦ સ્વીકારવું (હૂંડી માટે પ્રાય)
શિકારી(-રુ) વિ૦ [ફા] શિકાર સંબંધી (૨) શિકાર કરનારું (૩) પુ૦ શિકાર કરનાર પારધી
શિકોતર(-રી) સ્ત્રી૦ [દે. સીકોત્તરી = સ્ત્રી] શિકોતરા જેવી ભૂતડી **-રું** ન૦ વળગેલું ખૂટે નહિ તેવું ભૂત
શિક્કલ સ્ત્રી૦ જુઓ શિકલ
શિક્કે અ૦ [સં સક્કા] સિક્કે, મુજબ, સહિત
શિક્ષક પુ૦ [સં] શિક્ષણ આપનાર
શિક્ષણ ન૦ [સં] કેળવણી (૨) બોધ ઉપદેશ [-આપવું, મળવું, લેવું] **૦કળા** સ્ત્રી૦ શિક્ષણની કળા. **૦પદ્ધતિ** સ્ત્રી૦ શિક્ષણ આપવાની પદ્ધતિ. **૦શાસ્ત્ર** ન૦ શિક્ષણનું શાસ્ત્ર **૦શાસ્ત્રી** પુ૦ શિક્ષણશાસ્ત્ર જાણનાર **૦સાહિત્ય** ન૦ ભણાવવામાં જરૂરી સાધન-સામગ્રી (૨) શિક્ષણશાસ્ત્રનું સાહિત્ય
શિક્ષણીય વિ૦ [સં] શિક્ષણ આપવા યોગ્ય
શિક્ષા સ્ત્રી૦ [સં] જ્ઞાન; બોધ, શિખામણ (૨) સજા (૩) એક વેદાંગ, ઉચ્ચારશાસ્ત્ર **૦ગુરુ** પુ૦ બોધ આપનાર આદર્શ **૦પત્રી** સ્ત્રી૦ શિક્ષા-બોધ આપતું લખાણ કે ગ્રંથ (૨) (સં) સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો એક મુખ્ય બોધગ્રંથ **-ક્ષિકા** સ્ત્રી૦ [સં] સ્ત્રી શિક્ષક. **-ક્ષિત** વિ૦ [સં] શિક્ષણ પામેલું
શિખર ન૦ [સં] પર્વતની ટોચ (૨) મથાળું, ટોચ. [-ચઢાવવું = ટોચ ઉપર જેનો ટોચને ભાગ બેસાડવો (૨) કામ કે પદ્ધતિમાં શિખરે ચઢાવવું - કદથી વધારે વધારવું કરવા; ફુલાવવું શિખરે જવું, પહોંચવું૦ એક ટોચ પર જવું (૨) પોતાની શક્તિ પ્રમાણે મોટામાં મોટું કામ કરવું શિખરે

બેસવું = માથે ચડવું; માન માગવું.] ૦બંધ-(-ધી) વિ૦ શિખરવાળું. -રિણી પું૦ [સં.] એક છંદ -રી પુ૦ [સ] પર્વત

શિખવણ ન૦ [પ્રા. સિક્ખાવણ (સં શિક્ષણ)] + શીખવવું તે. -ણી સ્ત્રી૦ ભભેરણી, ચૂંની

શિખામણ [(લા.] ભભેરવું, ઉશ્કેરવું

શિખવાડવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ શીખવવું (૨)

શિખંડ પુ૦ [દે છિહંડઅ] દહીં ખાંડની બનાવાતી એક મીઠી વાની, શ્રીખંડ [પુત્ર

શિખંડી પું૦ [સં.] મોર (૨) (સં.) દ્રુપદ રાજાનો

શિખા સ્ત્રી૦ [સં.] ચોટલી (૨) છોગું (૩) જ્ઞેત. [-બાંધવી = ચોટલીને ગાઠ મારવી (૨) પ્રતિજ્ઞાપાલન કરવું.] [બિનઅનુભવી

શિખાઉ વિ૦ ['શીખવું' ઉપરથી] શીખતું (૨)

શિખાડવું સ૦ક્રિ૦ (ઠા.) શિખવાડવું, શીખવવું

શિક્ષામણ સ્ત્રી૦ [સ૨૦ પ્રા. સિક્ખાવણ (સં. શિક્ષણ)] બોધ, શિક્ષા, સલાહ. [(-આપવી, દેવી, લેવી) -માથે ચડાવવી = સલાહ માન્ય રાખવી - તે મુજબ વર્તવું]

શિખાવવું સ૦ક્રિ૦ (પ.) જુઓ શીખવવું

શિખાવું અ૦ક્રિ૦ 'શીખવું'નું કર્મણિ

શિખી પું૦ [સં.] મોર [રામ, એક વાહન

શિગરામ ન૦ [સ૨૦ મ શિ(-સ)ગ્રામ,] સિગ-

શિડાવવું સ૦ક્રિ૦, શિડાવું અ૦ક્રિ૦ 'શીડવું'નું પ્રેરક ને કર્મણિ

શિતાબ પુ૦ એક વનસ્પતિ

શિતાબ વિ૦ [ફા] સિતાબ, ઉતાવળું. -બી સ્ત્રી૦ ઉતાવળ, સિતાબી

શિથિલ વિ૦ [સં.] નરમ, ઢીલું પડી ગયેલું (૨) નિર્બળ (૩) થાકેલું ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વિથિલ વિ૦ સાવ નરમ, નરમઘેંસ

શિફારસ સ્ત્રી૦ જુઓ સિફારસ

શિબિ પુ૦ [સં] (સ) હોલાને માટે બાજને શરીર આપનાર પુરાણપ્રસિદ્ધ રાજા

શિબિકા સ્ત્રી૦ [સં.] પાલખી

શિબિર પુ૦ [સં.] તબૂ (૨) છાવણી

શિયળ ન૦ [જુઓ શીલ] સતીત્વ; સ્ત્રીનું પાવિત્ર્ય [મ પ્રદાયનુ

શિયા વિ૦ [અ] એ નામના મુસલમાની

શિયાવિયા વિ૦ [પ્રા. સીઆવ (સં સાદય્) = શિથિલ કરી નાખવું કે ફા. સિયાહ = કાળું + વિયા (દ્વિર્ભાવ કે સ વ્યાકુલ પરથી!] ગભરાયેલું, બાવરું (૨) ભોંઠું પડી ગયેલું

શિયાળ પું૦; સ્ત્રી૦, ૦વું, -ળિયું ન૦ [સં. શૃગાલ, પ્રા સિઆલ, સ૨૦ હિં. સ્યાલ, સિયાર, મ સિયાલું] કૂતરાના વર્ગનું એક પ્રાણી. [સં કે શિયાળ ? = હાં કે ના ? સમાચાર સારા કે માઠા ?] [થવું

શિયાળુ વિ૦ ['શિયાળો' ઉપરથી] શિયાળામા

શિયાળો પુ૦ [સ શીતકાલ, દે. સીઅલ્લિ, સ૨૦ મ. સીયાળી; હિં સિયાલા] (કાર્તિકથી માંડ મહિના સુધીની) ટાઢની ઋતુ

શિર ન૦ [સં., સ૨૦ ફા. સર] માથું (૨) ટોચ, મથાળું (૩) લશ્કરની આગલી હાર. [-આપવું = જીવનો ભોગ આપવો -ઉપર લેવું = માથે લેવું, જવાબદારી સ્વીકારવી -કાપવું = નિમકહરામ થવું, ગુચ્ચાર્ય કરવી.]

૦ચ્છદ(-છ) ન વિ૦ [સં.] માથાના છત્રરૂપ, પાલક, વડીલ ૦ચ્છેદ પું૦ [સં.] માથું કાપી નાખવું તે ૦બંધ પુ૦ પાઘડી પર બાંધવાનું શોભીતું માથાબાંધણું. ૦બંધી સ્ત્રી૦ કિલ્લા અને શહેરના રક્ષણ માટે રાખેલું લશ્કર ૦મોર પું૦ [જુઓ મોડ, (સં મુકુટ) પ્રા મઉડ, સ૨૦ હિં શિરમૌર)] માથાનો મુગટ (૨) [લા.] સર્વશ્રેષ્ઠ તે.

શિરઅગ ન૦ એક પક્ષી

શિરજોર વિ૦ [ફા સર્+જોર] માથાફરેલ (૨) જબરું; શિરજોરીવાળું. -રી સ્ત્રી૦ જોરા-વરી; જબરદસ્તી

શિરતાજ પું૦ [ફા. સર + તાજ] માથાનો મુગટ (૨) વડીલ, ઉપરી

શિરપેચ પુ૦ [સ૨૦ ફા સરપેચ] પાઘડી કે ફેંટા-પરનું છોગું, કલગી, તોરો

શિરબંધ, -ધી, જુઓ 'શિર'મા

શિરસા અ૦ [સ.] શિર વડે. ૦વંદ્ય વિ૦ [સં.] માથું નમાવવા જેવું, માન્ય

શિરસ્તેદાર પુ૦ [શિરસ્તો + દાર, સ૨૦ મ., હિં સિરિસ્તેદાર] અમલદારનો મુખ્ય કારકુન. -રી સ્ત્રી૦ શિરસ્તેદારનું કામ કે પદ

શિરસ્તો પું૦[ફા. સર્રિશ્તહ, સર૦મ શિરસ્તા] ધારો; પ્રથા, રિવાજ
શિરા સ્ત્રી૦ [સ] રક્તવાહિની, નસ
શિરાઈ(-રેા)ઈ (રા') સ્ત્રી૦ [અ. સુરાહી, મ. સુરઈ] ઊભા મોનું પાણીનું એક વાસણ
શિરાણું (રા'ણ) ન૦ [સર૦ હિં. સિરહાના (સં શિરસ્+આધાન?) કે ફા. સર+નિહાન (નિહાદન)] ઓશીકું
શિરામણ (રા') ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ નાસ્તો
શિરાવવું (રા') સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં સિરાના= શાંત કરવું, ઠંડું કરવું (હિં સીરા=શીતલ), કે "શીરો' ઉપરથી ?] નાસ્તો કરવો
શિરીષ ન૦ [સં] એક ઝાડ કે તેનું ફૂલ
શિરેાઈ (રે') સ્ત્રી૦ જુઓ શિરાઈ [યોગ્ય
શિરેાધાર્ય વિ૦ [સં] માથે ચડાવવા–સ્વીકારવા
શિરેાબિંદુ ન૦ [સ] ઊંચામાં ઊંચું બિંદુ કે સ્થાન, ટોચ (૨) 'વર્ટેક્સ' (ગ)
શિરેાભાગ પું૦ [સ] ટોચનો કે માથાનો ભાગ
શિરેામણિ પું૦ [સં] ચૂડામણિ (૨) [લા] મુખ્ય, શ્રેષ્ઠ, નાયક [લાયક
શિરેાભાન્ય વિ૦[સં]માથે ચડાવવા–સ્વીકારવા
શિરેાવેદના સ્ત્રી૦ [સ.] માથાનો દુખાવો
શિરેાવેષ્ટન ન૦ [સં] માથાનો પહેરવેશ
શિલા સ્ત્રી૦ [સં] પથ્થરની છાટ. ૦છાપ સ્ત્રી૦ શિલા ઉપર કોતરીને કરેલું છાપકામ ૦જિત ન૦ ડુંગરનો રસ મનાતી એક પૌષ્ટિક ઔષધિ. ૦રસ પું૦ લેપમૂપ વગેરેના કામમાં આવતો એક જાતનો ગુંદર. ૦રોપણ ન૦[+આરોપણ] મકાન બાંધવામાં પ્રથમ તેનો પાયાનો પથ્થર મૂકવો તે–તેનો વિધિ. ૦લેખ પું૦ પથ્થર ઉપર કોતરેલો લેખ
શિલિમુખ પું૦ [સં.] ભમરો (૨) ન૦ બાણ
શિલિંગ પું૦ [ઇં] એક અંગ્રેજી સિક્કો (બારેક આના જેટલો)
શિલીંધ્ર ન૦ [સં] ટોપ; કૂતરાનો કાન
શિલેખાનું ન૦ [અ મિલ્હ+ફા ખાનહ, સર૦ મ શિલેખાના] તોપખાનું (૨) શસ્ત્રાગાર
શિલેદાર પું૦[ફા સિલ્હદાર,સર૦ મ]શસ્ત્રસજ્જ યોદ્ધો –રી સ્ત્રી૦ શિલેદારનું કામ કે પદ
શિલેાછ ન૦ [સં.] ખળી કે ખેતરમાં પડેલા કણ વીણી લેવા તે. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ શિલોછ વડે આજીવિકા ચલાવવી તે
શિલ્પ ન૦ [સ]કારીગરી, કળા (૨) બાંધકામની કળા ૦કાર પું૦ કારીગર (૨) બાંધકામમાં પ્રવીણ માણસ. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ શિલ્પશાસ્ત્ર. ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦શિલ્પ શીખવાની શાળા, કળાભવન ૦શાસ્ત્ર ન૦ શિલ્પનું શાસ્ત્ર. ૦શાસ્ત્રી પું૦ શિલ્પશાસ્ત્ર જાણનાર. –ત્પી વિ૦ શિલ્પને લગતું (૨) પું૦ શિલ્પશાસ્ત્રી (૩) કારીગર
શિવ વિ૦ [સં.] શુભ, કલ્યાણકારી (૨) પું૦ (સં.) શંકર, મહાદેવ(૩)ન૦ કલ્યાણ. ૦જટા સ્ત્રી૦ શિવની જટા ૦જી પું૦ (માનાર્થક) શિવ, મહાદેવ ૦નિર્માલ્ય ન૦ શિવને અર્પણ થયેલું તે (૨) તેની પેઠે ઉપયોગમાં ન લેવા જેવું તે. ૦પુરી સ્ત્રી૦ [સં.] કાશી વા રાણસી ૦માર્ગ પું૦ શૈવ સંપ્રદાય ૦માર્ગી વિ૦ શિવમાર્ગનું,–ને લગતું. ૦રાત્ર (–ત્રિ,–ત્રી) સ્ત્રી૦ માઘવદિ ૧૪ની રાત ૦લિંગ ન૦શિવનું લિંગસ્વરૂપી પ્રતીક ૦લિંગી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ [સિક્કો
શિવરાઈ પું૦ [મ.] શિવાજી મહારાજે ચલાવેલો
શિવરાત (–ત્રિ, ત્રી), શિવલિંગ, –ગી જુઓ 'શિવ માં [(૩) એક ઝાડ
શિવા સ્ત્રી૦ [સં.] (સં) પાર્વતી (૨) શિયાળ
શિવાલય ન૦ [સં] શિવનું મંદિર [ઋતુ
શિશિર સ્ત્રી૦ [સં] પોષ ને માઘ માસની ઠંડી
શિશુ પું૦; ન૦ [સં] બાળક, બચ્ચું
શિશુપાલ(-ળ) પું૦ [સં] (સ) ચેદિ દેશનો પ્રસિદ્ધ રાજા, જેનો શ્રીકૃષ્ણે વધ કર્યો હતો
શિશુમાર સ્ત્રી૦ [સં.] એક મોટું જળચર પ્રાણી [પીસવો, સિસોટી
શિશૂડી સ્ત્રી૦ [સર૦] નાનો શિશૂડો –ડો પું૦
શિશ્ન(–શ્નન) ન૦ [સં] પુરુષનો ગુહ્યેન્દ્રિય
શિષ્ટ વિ૦ [સં] વિદ્વાન, સુશિક્ષિત(૨)સંસ્કારિત ૦તા સ્ત્રી૦. ૦માન્ય વિ૦ શિષ્ટોએ માન્ય રાખેલું. –ષ્ટાઈ સ્ત્રી૦ શિષ્ટપણું (૨) વિદ્વત્તા –ષ્ટાચાર પું૦[+આચાર] શિષ્ટોમાં ચાલતો આવેલો વ્યવહાર, શિષ્ટોનો આચાર (૨) સભ્ય

રીતભાત (૩) આદરસત્કાર (૪) સભ્યતા દેખાડવા ખાતર કરવાનો આચાર

શિષ્ય પુ૦[સં.] ચેલો, વિદ્યાર્થી **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ શિષ્યને તેના ખર્ચ પેટે મળતી (ના ાંની) મદદ **૦ણુ, –ષ્યા, –ષ્યાણી** સ્ત્રી૦ સ્ત્રી શિષ્ય

શિસ્ત વિ૦ [સ૨૦ ફા શુસ્ત = નાહેલું ધોયેલું; સં શિષ્ટ; મ] લાયક (૨) સ્ત્રી૦ [મ ; સ૨૦ ફા. શસ્ત = નેમ] નિયમબદ્ધ વર્તન, 'ડિસિપ્લીન'. **૦પાલન** ન૦ શિસ્ત પાળવી–શિસ્તમા રહેવુ તે **૦બદ્ધ** વિ૦ શિસ્તવાળું, શિસ્તપૂર્વક

શિસ્ન ન૦ [સ.] જુઓ શિશ્ન

શિહાઈ સ્ત્રી૦+[ફા સ્યાહી]શાહી(૨)કાળાપણું

શિંગ સ્ત્રી૦ [ડે. સિંગા, સ૨૦ મ શેંગ (સં. શિંબા ?)]કઠોળની કે તેના જેવી બીવાળી પાપડી

શિંગ ન૦[પ્રા. સિંગ (સં શૃંગ)] જુઓ શિંગડું

શિંગડાટવું સ૦ક્રિ૦ [શિંગડું પરથી] શિંગડા વડે ઉપરાઉપરી મારવુ

શિંગડી સ્ત્રી૦ [શિંગ + ડી] નાનું શિંગડું (૨) બંદૂકનો દારૂ ભરવાની શિંગડાઘાટની નળી

શિંગડું ન૦ [શિંગ + ડું] પશુના માથા ઉપરનો અવયવ (૨) એવા આકારનું એક વાદ્ય, રણશિંગડું. [**શિંગડાં ઊગવાં બાકી હોવાં** = પૂરી મૂર્ખતા હોવી **શિંગડાં ભરાવવાં, ભાંડવાં** = સામે થવું; લડવા તૈયાર થવું. **શિંગડું થઈ જવું** = (શરીર) શિંગડાના આકારે બેચાઈ જવું (૨) અકડાઈ જવું (ટાઢથી). **–મારવું** = શિંગડા વડે મારવું. **શિંગડે ચઢાવવું** = શિંગડાથી મારવુ.**શિંગડે લેવું** = શિંગડું થઈ જવુ ? (૨) સામે થવું (૩) બહાદુરીથી લડવું.]

શિંગાળ(–ળું) વિ૦ [શિંગ + આલુ] શિંગડાંવાળું. **–ળી** વિ૦ સ્ત્રી૦ શિંગડાવાળી (૨) એ નામની એક જાતની (ઘોડી)

શિંગી વિ૦ [શિંગ પરથી] શિંગડાંવાળું (૨) સ્ત્રી૦ રણશિંગડું

શિંગોટી સ્ત્રી૦ [શિંગ પરથી]શિંગડાનો વાંક (૨) નાનું શિંગડું (૩) જે ઠેકાણેથી શિંગડા ફૂટે છે તે ભાગ (૪) એક ઓપવાનુ ઓજાર (૫) એક વરેણું (૬) શિંગડા પર લેવાતો એક કર

શિંગોડા સ્ત્રી૦ [સં. શૃંગાટક = શિંગોડું; પ્રા. સિંઘાડગ,–ય; સ૨૦ મ. શિંગાડા, હિં સિંઘાડા] જેને શિંગોડા થાય છે તે વેલો [**શિંગોડાનો વેલો** = ઘણો વિસ્તાર ને પરિવાર] **–ડું** ન૦ પાણીમા થતી એક વેલનુ ફળ (૨) એના આકારનું એક દારૂખાનું [**–તાણવું** = ટીલું તાણવું (મલકમા). **–શણગારવું** કપાળ ઉપર તિલકાદિ કરવા **–શણગાર** ઠરવા.]

શીકર પું૦,ન૦ [સં.]સીકર,પાણીની છાટ,ફરફર

શીકલી, શીકી સ્ત્રી૦ ['શીકું' ઉપરથી] શીંકલી; બળદને મોઢે બંધાતી જાળી

શીકું ન૦ [સં શિક્ય, પ્રા. સિક્કય, સ૨૦ મ. શિકેં, શિંકેં, હિં. સીકા, છીંકા] (બાધ મૂકવાને) અધ્ધર લટકાવાય એવા ઝોળી જેવો ઘાટ, શીંકું. [**શીકે મૂકવુ** = શીકામા મૂકવું (૨) ઊંચે મૂકવું; હાલ તુરત હાથમાં ન લેવુ; પડતુ મૂકવું (૩) ગુસે રાખવું.]

શીકે(–એ) અ૦ [જુઓ શિક્કે] સુધ્ધા

શીખ સ્ત્રી૦ [સ શિક્ષા; સ૨૦ મ શીક, હિં. સીખ] શિખામણ (૨) વિદાયગીરી કે તે વેળા અપાતી ભેટ(૩) [ફા. સીખ, સ૨૦ હિં સીખ] અણીદાર પોલો લોઢાનો સળિયો (થેલામાથી અનાજ કાઢવા માટેનો) (૪) પું૦ [સ. શિષ્ય, સ૨૦ મ., હિં. સિખ] ગુરુ નાનકના સંપ્રદાયનો અનુયાયી. [**–આપવી** = વિદાય આપવી.]

શીખવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા સિક્ખવ (સં શિક્ષય્)] ભણાવવુ (૨) [લા.] બંબેરવુ, ઉશ્કેરવુ **શીખવાવું** અ૦ક્રિ૦ 'શીખવવું'નુ કર્મણિ

શીખવુ સ૦ક્રિ૦[સં. શિક્ષ્]ભણવું, જ્ઞાન મેળવવું

શીખે અ૦ [જુઓ શીકે] સુધ્ધાં

શીઘ્ર વિ૦[સં.] સત્વર (૨) અ૦ જલદી. **૦કવિ** પું૦ શીઘ્રકવિતા બનાવે તેવો કવિ **૦કવિતા** સ્ત્રી૦, **૦કાવ્ય** ન૦ કશી પણ પૂર્વતૈયારી વિના તરત જ બનાવેલી કવિતા **૦કવિત્વ** ન૦ શીઘ્રકવિતા કરવાની શક્તિ **૦કોપી** વિ૦ જલદી ગુસ્સે થઈ જાય તેવુ **૦તા** સ્ત્રી૦ ઝડપ; ઉતાવળ. **૦પાઠશક્તિ** સ્ત્રી૦ જલદી મોઢે કરી લેવાની શક્તિ **૦બોધ** પું૦ વસ્તુ એકદમ સમજવી કે સમજી લેવી તે (૨) ગાન્ને **૦બોધી**

પું૰ ગંજેરી ૦સાધક વિ૰ શીઘ્ર સાધે કે ફળે એવું, શીઘ્ર ફલદાયી

શીડવું સ૰ક્રિ૰[પ્રા. છિડ્ડુ (સં. છિદ્ર) ઉપરથી?] સીડવું, (કાણું, ફાટ વગેરે) પૂરવું, પૂરીને બંધ કરવું (૨) બીડવું (૩) (દેવું) વાળવું

શીત ન૰ [પ્રા સિત્થ (સં સિક્થ), સર૰ મ. ગીત] ભોય પર પડેલા ભાતના દાણા

શીત વિ૰ [સં] ટાઢું, ઠંડું (૨) ન૰ શરીર ૦હું પડી જવું તે [-આવવાં, વળવું, ૦ચાપવું = મરણ પૂર્વે પુષ્કળ પરસેવો થઈ શરીરનું ટાઢું પડી જવું] ૦કટિબંધ પું૰ (ભૂગો) ધ્રુવ આસપાસનો શીતળ કટિબંધ-પ્રદેશ ૦કાક્ષ(-ળ) પું૰ શિયાળો. ૦જ્વર પુ૰ ટાઢિયો તાવ ૦પિત્ત ન૰ ચામડીનો એક રોગ. ૦રશ્મિ પું૰ ચંદ્ર

શીતલ(-ળ) વિ૰ [સં] ઠંડું ૦(-ળ)તા સ્ત્રી૰

શીતલા(-ળા) સ્ત્રી૰ [સં. શીતલા; સર૰ હિં., મ.] બળિયા (૨) બળિયાના રોગની દેવી (૩) વિ૰ સ્ત્રી૰ શીતલ. [-કાઢવા, ઢાંકવા = શીતળાની રસી મૂકવી -ના વાહને ચઢવું = ગધેડે ચડવું -ફજેત થવું.] ૦માતા સ્ત્રી૰ શીતળા-(૨) જુઓ. -ળાસાતમ સ્ત્રી૰ શ્રાવણ સુદ કે વદ સાતમ, એક તહેવાર

શીતાંશુ પું૰ [સં] ચંદ્ર

શીતોષ્ણ વિ૰ [સં] અતિ ગરમ કે ઠંડું નહિ

શીથણું વિ૰ [સં. શિથિલ કે શીતલ] શાંત, ઠાવકું

શીથળો પુ૰ [જુઓ છીટલો, સર૰ ગુ. સેંતના = સમેટવું] કાટા, થોર વગેરે સમેટીને લાવવાનું લાકડાનું એક ઓજાર કે સાધન

શીદ, ૦ને અ૰ શા માટે, શું કામ?

શીની(-ધી) પું૰ [ફા.] સીડી, હબસી, આફ્રિકાનો મૂળ વતની -દક્ષ વિ૰ શીદી સ્ત્રી

શીધું ન૰ [સર૰ મ. શિધા, હિં સીધા (સં સિદ્ધ કે અસિદ્ધ)] રસોઈની કાચી સામગ્રી; સીધું

શીન સ્ત્રી૰ એક માછલી

શીમળ(-ળો) પુ૰ [સં શાલ્મલિ] એક ઝાડ

શીરગર પું૰ [ફા] સૂતરને પાજણ પાનાર

શીરી સ્ત્રી૰ મગદળની એક કસરત

શીરીન વિ૰ [ફા.] મીઠું, મધુર

શીરું ન૰ ['શીરો' પરથી? સર૰ ખીરું] શીરા જેવો રગડો, ખીરું [જુઓ શીરું

શીરો (શી') પુ૰ [ફા] એક મીઠી વાની (૨) શીર્ણ વિ૰ [સં] તૂટીફૂટી ગયેલું (૨) છીણું (૩) ચીમળાઈ કે સુકાઈ ગયેલું (૪) ક્ષીણ, કૃશ

શીર્ષ ન૰ [સ] શીશ માથું. ૦ક ન૰ માથું (૨) ખોપરી (૩) માથાનો ટોપ (૪) મથાળું (લખાણનું) (૫) વિ૰ (અંતે સમાસમા) 'મથાળાવાળું' એ અર્થમા. ૦ચ્છેદ પુ૰ [સ] મસ્તક કાપી નાખવું તે -ર્ષી પુ૰ એક છંદ. -ર્ષાસન ન૰ [+આસન] માથા ઉપર ઊલટા રહેવાનું એક યોગાસન

શીલ(-ળ) ન૰ [સં] સ્વભાવ (૨) વર્તણૂક (૩) ચારિત્ર્ય (૪) ગ્રિયળ (૫) વિ૰ (સમાસને અંતે) '-ના સ્વભાવવાળું, -ની ટેવવાળું' એવા અર્થમા ઉદા૰ 'દાનશીલ' ૦વંત(-ન્તું), ૦વાન વિ૰ શીલવાળું -લાર્થક વિ૰ [+અર્થક] (વ્યા.) શીલનો અર્થ સૂચવનાર (પ્રત્યય)

શીશ ન૰ [પ્રા સીस (સં શીર્ષ), સર૰ મ. शीस, હિં] માથું ૦ફૂલ ન૰ માથામા પહેરવાનું એક ઘરેણું

શીશગર પુ૰ [ફા] કાચ બનાવનાર કારીગર

શીશમ ન૰[સર૰ હિં; મ शिशी -સબ]સીસમ

શીશમહેલ પુ૰ [ફા. શીશહ + મહલ] દિવાલો પર કાચ જડ્યા હોય એવી ઓરડી કે મકાન

શીશી સ્ત્રી૰ કાચનું(દવા ઇ૰ ભરવા વપરાતું)એક પાત્ર બાટલી [-સૂંઘાડવી - વાદકામ કરવા ક્લોરોફોર્મની દવા સૂંઘાડી મૂર્છા આણવી. -ને ફટાક = તરત નિકાલ]

શીશો પુ૰ [ફા. શીશહ, સર૰ મ. शिसा, હિં. शीशा] મોટી શીશી [શીશામા ઉતારવું = છેતરીને કાબૂમા લેવું - વશ કરવું]

શીળ, ૦વંતું, ૦વાન જુઓ 'શીલ'મા

શીળવા પું૰ જુઓ શીળસ (-ધાવો)

શીળસ ન૰ જુઓ શીળા. [-ધાવું = શીળસનો રોગ થઈ આવવો]

શીળિયું વિ૰ ['શીલ' ઉપરથી] શીલવાન

શીળી સ્ત્રી૰[પ્રા सीमलिया (સં. શીતલિકા)] ઓચિંતા દીમણા થઈ આવવાનો એક રોગ. ૦સાતમ સ્ત્રી૰ [સર૰ મ सीळासप्तमी]

જુઓ શીતલાસાતમ
શીળુ વિ૦ [પ્રા સીઅલ (સં. શીતલ)] ઠંડું
–ળા પું૦ બાયો
શીંકલી સ્ત્રી૦ જુઓ શીકલી
શીંકી સ્ત્રી૦ પડિયાપતરાળાંની બાંધેલી ચોકડી (૨) શીંકલી
શીંકું ન૦ જુઓ શીકું
શીંગ, ૦ડી, ૦ડું, –ગાળી, –ગાળું, –ગી, –ગોટી, –ગોડું જુઓ 'શિંગ'માં
શીંગિયોવચ્છ(–છ)નાગ પું૦ [સં. શૃંગિક વત્સનાગ] એક જાતનો વછનાગ
શુક પું૦ [સં.] પોપટ (૨) (સં.) શુકદેવ **૦દેવ, ૦સ્વામી** પું૦(સં.) વ્યાસના પુત્ર – ભાગવતના કથાકાર **કી** સ્ત્રી૦ પોપટની માદા, મેના
શુકન ન૦ જુઓ શકુન (૨) સારા – શુભ શકુન. **–નિયાળ** વિ૦ શકુનવાળું. **–નાવળી** સ્ત્રી૦ [+આવળી] શુકન અપશુકન જોવાની પોથી
શુકર પું૦ [જુઓ અ શુક્ર] આભાર, ઉપકાર (૨) સુભાગ્ય (૩) કૃતજ્ઞ [–ગુજરવો, (–વા)= ઉપકાર માનવો –ભલા બચ્યા = સદ્‌ભાગ્ય કે બચ્યા!]. **–રાના** પું૦બ૦વ૦ ઉપકાર માનવો તે (૨) જોજોકાર (૩) કૃતજ્ઞ
શુકલ પું૦ જુઓ શુકલ
શુક્રવાર પું૦ જુઓ શુક્રવાર. **–રિયું** વિ૦ શુક્રવારીમાથી ખરીદેલું (૨) હલકી જાતનું **–રી** સ્ત્રી૦ શુક્રવારે ભરાતું બજાર – ગુજરી
શુક્તિ સ્ત્રી૦ [સ.] છીપ
શુક્ર પુ૦ [સં.] એ નામનો ગ્રહ (૨) શુક્રવાર (૩) ન૦ વીર્ય **૦વાર** પું૦ અઠવાડિયાનો એક દિવસ (૨) [લા.] ભલીવાર, ઢગ, રામ. [–કરવો = હિત કરવું; કાર્યસિદ્ધિ કરવી; નસીબ ફેરવવું. –થવો, વળવો = ભલીવાર આવવો, લાભ થવો, કહાડો વળવો.] **૦વારું** વિ૦ શુક્રવારે આવતું વા શરૂ થતું **–કાચાર્ય** પું૦ (સં.) દૈત્યોના ગુરુ (૨) [લા.] કાણો માણસ
શુક્ર પુ૦ [અ.], **–કાના** પું૦બ૦વ૦ [ફા.] જુઓ શુકર, **–રાના ૦ગુજારી** સ્ત્રી૦ [ફા.] આભાર માનવો તે
શુક્લ વિ૦ [સં.] સફેદ; ધોળું (૨) પુ૦ બ્રાહ્મણોનો પુરોહિત (૩) એક બ્રાહ્મણ અટક. **૦પક્ષ** પું૦; ન૦ સુદ પક્ષ, અજવાળિયું
શુચિ વિ૦ [સં.] શુદ્ધ, પવિત્ર (૨) સ્ત્રી૦ શુદ્ધતા, શુચિતા. **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦ત્વ** ન૦ **–ચીભૂત** વિ૦ [સં.] પવિત્ર થયેલું
શુદ્ધ વિ૦ [સં.] ચોખ્ખું સ્વચ્છ (૨) પવિત્ર (૩) દોષરહિત (૪) ભેળસેળ વિનાનું (૫) [૫] સ્ત્રી૦ શુદ્ધિ, સૂધ, ભાન, ખબર. [–ઠેકાણે આવવી = ભાન આવવું (૨) ડાહ્યું – સમજુ થવું. –ઠેકાણે લાવવી = બુદ્ધિ ઠેકાણે લાવવી, પાશરું કરવું.] **૦મધ્યા** સ્ત્રી૦ મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્છના (સંગીત). **૦પડ્જા** સ્ત્રી૦ મૂર્છનાનો એક પ્રકાર **–દ્વાદ્વૈત** ન૦ [+ અદ્વૈત] શ્રીવલ્લભાચાર્યે સ્થાપેલો મત. **–દ્વાપહ્નુતિ** સ્ત્રી૦ [+અપહ્નુતિ] એક અલંકાર
શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં.] પવિત્રતા, શુદ્ધતા, સ્વચ્છતા (૨) પ્રાયશ્ચિત્ત કરી પવિત્ર થવું તે (૩) ધર્મ-તર કરેલાને ધાર્મિક ક્રિયા કરી મૂળ ધર્મમાં પાછું આણવું – કે તેણે આવવું તે (૪) ભાન; જાગૃતિ [–આવવી, ઉપર આવવું = ભાન આવવું –કરવી = ધર્મભ્રષ્ટ થયું હોય તેને વિધિપૂર્વક અસલ ધર્મમા લાવવું (૨) પુનઃ હિન્દુ ધર્મમા લાવવું] **૦પત્ર(૦ક)** ન૦ છાપની ભૂલોના સુધારાની યાદી
શુદ્ધોદન પુ૦ [સં.] (સ.) બુદ્ધના પિતા
શુનઃશેપ પું૦[સં.](સં.)એક વૈદિક ઋષિનું નામ
શુની સ્ત્રી૦ [સં.] કૂતરી
શુબરાત સ્ત્રી૦[ફા શબેબરાત]શાબાન મહિનાની ૧૮મી તારીખે આવતો મુસલમાની તહેવાર
શુબ્હા, –હા પું૦, સ્ત્રી૦ [અ. શુબ્હા] શકા, અદેશો (૨) વહેમ, ભ્રમ
શુભ વિ૦ [સં.] મંગળપ્રદ કલ્યાણકારી (૨) ન૦ ભલું,કલ્યાણ **૦ચિંતક** વિ૦શુભેચ્છક **૦મસ્તુ** શ૦ પ્ર૦ [સ.] ભલું થાઓ' એવું આશીર્વચન. **૦તા** સ્ત્રી૦ **–દાયક** વિ૦ સં. [+આવહ] શુભ આણનારું **–દાશયી** વિ૦ [+આશય +ઈ] શુભ આશય – હેતુવાળું **–દેચ્છક, –દેચ્છુ** વિ૦ [+સં ઇચ્છક, ઇચ્છુ] શુભ

ઇચ્છનાર્.હિતેચ્છુ -ભેચ્છા સ્ત્રી૦[+ઇચ્છા] શુભ થાઓ એવી ઇચ્છા -ભોપમાલાયક વિ૦[+ઉપમા+ લાયક] શુભ ઉપમાઓને લાયક (પત્રલેખનમા વિશેષણ)

શુભ્ર વિ૦ [સં] ઉજ્જ્વળ (૨) સફેદ

શુમાર પુ૦ [ફા] સુમાર; આશરો, અડસટ્ટો (૨) હિસાબ, ગણતરી [-કાઢવો, જોવો= અડસટ્ટો ગણી કાઢવો] -રે અ૦ આશરે, અદાજથી, અડસટ્ટે

શુલ્ક ન૦ [સં] ક્રાયદ્યે, ઔધન (૨) કન્યાની કિમત તરીકે વર પાસેથી લેવાતુ ધન (૩) મૂલ્ય; કિંમત (૪) ભાડુ (૫) જકાત, ક્રાણ

શુશ્રૂષા સ્ત્રી૦ [સ] સેવાચાકરી

શુશ્રૂષુ વિ૦ [સં.] શુશ્રૂષા કરવાની વૃત્તિવાળું

શુષ્ક વિ૦ [સં] સૂકુ, રસ વગરનું લૂખુ ૦તા સ્ત્રી૦. ૦વાદ પું૦ કોઈ પણ સૂક્ષ્મ કે શુભ તત્ત્વને વિષે નાસ્તિકતાવાળો વાદ, 'નિહિલિઝમ' (?) -

શુષ્ણ પુ૦ [સ] સૂર્ય

શું સ૦ [સં. ક્વ'દસ, પ્રા કઇસ-કશું પરથી?] વસ્તુવાચક પ્રશ્નાર્થ સર્વનામ ઉદા૦શુ કહો છો? શુ ખાધું? શું જોયુ? (૨) બેપરવાઈ કે તુચ્છકાર બતાવવા પ્રશ્નાર્થમા વપરાય છે ઉદા૦ એ મારું શુ વેાળવાનો હતો?તારાથી શુ થાય તેમ છે? (૩)વિ૦ કયું, કઇ જાતનું એ અર્થમાં સવાલ પૂછતા વપરાય છે ઉદા૦ તે શો પદાર્થ છે? (૪) આશ્ચર્યસૂચક ઉદા૦ શો રોફ! (૫)પ્રશ્નાર્થસૂચક ઉદા૦'શો વિચાર છે?', શીવાત છે?'(૬)કેટલાક પ્રયોગોમા 'કંઈ''શુચ' જેવો અર્થ થાય છે. જેમ કે, શુ નુ શું થઈ ગયુ (જુઓ 'શુ ચ' પણ) (૭) બે ને અથવા બધા સરખા એવો ભાવ બતાવવા બે શુ વપરાય છે ઉદા૦ શુ મોટા, શુ નાના (૮) [પ્રા. સિઉ (સ. સમં)] સરખુ, જેવુ (નામને છેડે) ઉદા૦ નોબરશુ મો. (૯) અ૦ પ્રશ્નવાચક ઉદા૦ 'તમે આવવાના છો શું?'(૧૦)[અપ૦ સહુ(સં. સહ)] (૫) સાથે. સહિત. ઉદા૦ 'રામનામશું તાળી લાગી' ૦ય વિ૦ શુ, કઈ (અનિશ્ચિતાર્થક) ઉદા૦ શુય કહ્યુ હજો ને શું સમજ્યો

શુંઠ પુ૦, -ઠા સ્ત્રી૦ [સ.] હાથીનો લાંબો નાક જેવો અવયવ, સૂઢ -ડી પુ૦[સં.] હાથી

શુંભ પુ૦[સં.] (સ) દુર્ગાએ મારેલો એક રાક્ષસ

શૂકર પુ૦[સં] ભૂડ, સૂકર -રી સ્ત્રી- ભૂડણ

શૂઢમૂઢ વિ૦ ['મૂઢ નો દ્વિર્ભાવ, કે શૂન્ય+મૂઢ] સાવ મૂઢ જેવુ, ગજરાટથી શૂનમૂા જેવુ

શૂદ્ર પું૦ [સં] ચોથી વર્ણનો માણસ (જુઓ વર્ણ) -દ્રાણી, -દ્રી સ્ત્રી૦ શૂદ્ર સ્ત્રી

શૂધ સ્ત્રી૦ [શુદ્ધિ પરથી] જુઓ શુદ્ધ ૦બૂધ સ્ત્રી૦ [શુદ્ધિ+બુદ્ધિ] સૂધબૂધ, ભાન, સજ્ઞા (૨) અક્કલ, સમજ (-આવવી)

શૂન(ન,) સ્ત્રી૦ [જુઓ શૂન્ય] ખીજુ [-મૂકવી= રદ કરવુ] ૦કાર પું૦ ઉજ્જડપણું, નીરવતા (૨) [ચિત્તની] શૂન્ય સ્થિતિ ૦મૂન વિ૦ ['શૂન'નો દ્વિર્ભાવ, કે શૂન્ય+મુનિ?] સાવ મૂઢ જેવુ, સૂનમૂન

શૂન્ય વિ૦ [સં.] ખાલી (૨)અસત (૩) ભાન કે સજ્ઞા વિનાનુ (૪) (સમાસને છેડે) રહિત, વિનાનુ ઉદા૦ જ્ઞાનશૂન્ય (૫) ન૦ ખીજુ (૬) અભાવ [-આવી જવુ=ખાલી કે ભાન વિનાનું જડ થઈ જવુ -મૂકવુ=રદબાતલ કરવુ] ૦કાર પુ૦ જુઓ શૂનકાર ૦તાલ પુ૦ તાલમા તાળી નથી મરાતી તે સ્થાન, ખાલી. ૦ભાગ વિ૦ભાગ્યહીન ૦મનસ્ક વિ૦ શૂન્ય મનવાળું. ૦યુતિ સ્ત્રી૦'ઇન્ટીગ્રલ કેલ્કયૂલસ' (ગ) ૦લબ્ધિ સ્ત્રી૦ ડિફરેન્શિયલ કેલ્કયૂલસ' (ગ) ૦વત્ અ૦ શૂન્યની પેઠે, હસ્તી વગર. ૦વાદ પુ૦ બૌદ્ધતત્ત્વજ્ઞાનનો એક વાદ ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ શૂન્યવાદ માનનાર. ૦શિખર ન૦ નિર્વિકલ્પ દશા, સમાધિદશા. [શૂન્ય-શિખરે ચઢવું=સમાધિદશા પ્રાપ્ત કરવી] ૦સમીકરણ ન૦ 'ડિફરેન્શિયલ ઇકવેશન' (ગ). ૦હૃદય વિ૦ લાગણી વિનાનું; ક્રૂર, હૈયાસૂનુ (૨) ધ્યાન વિનાનુ

શૂર વિ૦ [સં] બહાદુર, પરાક્રમી (૨) પું૦ શૂરવીર (૩) ન૦ શૌર્ય, જુસ્સો [-આવવુ, ચઢવું, છૂટવું=શૌર્યનો જુસ્સો આવવો (૨) જુસ્સો આવવો -પર આવવુ પર ચઢવું=શૂરાતન આવવુ] ૦તા સ્ત્રી૦ ૦વીર વિ૦ (૨) પુ૦

બહાદુર, હિંમતવાન. ૦સેન પુ૦ (સં.) મથુરા આસપાસના પ્રદેશનું પ્રાચીન નામ. -રાતન ન૦ શૌર્ય -રું વિ૦ શૂરવાળું, શૂરવીર. -રું પૂરું વિ૦ પૂરેપૂરું શૂરું

શૂર્પ ન૦ [સં.] સૂપડું. ૦ણખા સ્ત્રી૦ [સં.] (સ.) રાવણની બહેન

શૂલ ન૦ [સં.] ભાલા જેવું એક પ્રાચીન અસ્ત્ર (૨) શૂળી (૩) ત્રિશૂલ (૪) કાટો (૫) શૂળ ભોકાયા જેવું દરદ. ૦પાણિ પું૦ [સ.] (સં.) શંકર

શૂળ ન૦ જુઓ શૂલ (૨) સ્ત્રી૦ (સીધો, લાંબો) કાટો. [-ઊપડવું, ફૂટવું = શૂળનું દર્દ થવું. -વાગવી = કાટો શરીરમા ભોકાવો] -ળિયો દાંત ન૦ લાંબા શૂળના જેવા દાતનો પ્રકાર

શૂળી સ્ત્રી૦ [સં. શૂલિકા] જમીનમા રોપેલો અણીવાળો મોટો લાકડો સળિયો, જેના પર પરોવી મોતની શિક્ષા કરવામા આવે છે તે કે તેની શિક્ષા [-આપવી, શૂળીએ ચડાવવું, -દેવી = શૂળીની શિક્ષા કરવી] ૦ગમન ન૦ શૂળીએ ચડવું તે, ક્રૂસિફિક્ષન'

શૃગાલ્ક ન૦ [સ.] શિયાળ

શૃંખલા સ્ત્રી૦ [સ] સાકળ (૨) બેડી. ૦બદ્ધ વિ૦ શૃંખલાથી બંધાયેલુ (૨) ક્રમબદ્ધ; શૃખલિત -લિત વિ૦ સકળાયેલુ, ક્રમબદ્ધ. -લિતતા સ્ત્રી૦

શૃંગ ન૦ [સં.] શિખર; ટોચ (૨) શિંગડું

શૃંગાર પું૦ [સં] વિલાસ; રતિ (૨) તે માટેની સ્ત્રીપુરુષની એકબીજા પ્રત્યેની સ્પૃહા (૩) શૃંગારરસ (૪) શણગાર. ૦રસ પુ૦ નવ રસમાનો એક (જુઓ રસ)

શૃંગારવું સ૦ક્રિ૦ [શૃંગાર પરથી, સર૦; હિં શૃગારના, મ શૃગારણે] શણગારવું

શૃંગારી વિ૦ [સં] શૃંગાર સંબંધી (૨) કામી

શૃંગી વિ૦ [સં.] શિંગડાવાળું (૨) શિખરવાળું (પર્વત) (૩) સ્ત્રી૦ એક રણવાદ્ય

શેક પુ૦ ['શેકવું' ઉપરથી] શેકવું તે

શેકવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. શેકણે, હિં. સેંકના] ઠવતા ઉપર નાખી ચડાવવું કે ખરું કરવું (૨) ગરમ લૂગડા કે પાણી વગેરે દ્વારા ગરમી આપવી (શરીરના કોઈ ભાગને) (૩) [લા.] બાળવું, દુ ખી કરવું [એક જાતનું હરણ

શેકારું ન૦ [જુઓ છીંકારું, સર૦ મ. શેકરૂ]

શેખ પુ૦ [અ] આરબોની ટોળીનો ઉપરી (૨) મુસલમાનોની એક જાતનો આદમી (૩) એક મુસલમાન અટક. ૦ચ(-સ)લ્લી પુ૦ [સર૦ મ., હિં. શેખચિલ્લી] હવાઈ કિલ્લા બાંધનાર (૨) બાળસુ અને તરંગી આદમી. ૦ડો પું૦ એ નામની જાતનો મુસલમાન ૦દાર પું૦ [સર૦ મ.] કુમાવિસદારનો કારકુન

શેખર પું૦ [સ.] મુગટ, કિરિટ (૨) માથા પર પહેરવાની માળા (૩) શિખર (૪) [નામને અતે] '-સા શ્રેષ્ઠ' (ઉદા૦ મુનિશેખર)

શેખસલ્લી પું૦ જુઓ શેખચલ્લી

શેખાઈ, શેખી [ફા.] સ્ત્રી૦ પતરજી, બડાઈ [-કરવી, મારવી] ૦ખોર વિ૦ બડાઈ હાકનાર

શેઠ પુ૦ [પ્રા સેટ્ઠિ (સં શ્રેષ્ઠિન્), સર૦ મ , હિ. સેઠ] મોટો આબરૂદાર વેપારી, શાહુકાર (૨) વાણિયો (૩) ધણી; માલિક (નોકરનો) (૪) વેપારી વગેરેને સબોધતાં વપરાતો શબ્દ (૫) એક અટક -ઠાઈ સ્ત્રી૦ શેઠપણું. -ઠાણી સ્ત્રી૦ શેઠ કે શેઠની સ્ત્રી -ઠિયો પુ૦ શાહુકાર (૨) માથે ગોરો એવો બળદ

શેડ (શે') સ્ત્રી૦ [પ્રા સેઢિ, -ઢી (સં. શ્રેઢી), સર૦ મ શેડ, શેડા] ધારા; ધાર (૨) [લા] એના જેવો અણીદાર ભાગ, શગ. [-ફોડવી, મારવી = શેડ નીકળે એમ કરવું -વાગવી = જોરથી શેડ નીકળવી] ૦કડું વિ૦ તરતનું જ દોહેલું (દૂધ)

શેડા પું૦બ૦વ૦[સર૦ હિં સેઢા, મ. શેંવ,-વૂડ] લીટના લબકા

શેઢી સ્ત્રી૦ નાનો શેઢો (૨) (સં) એક નદી

શેઢો પુ૦ [જુઓ છેડો, સર૦ મ. શેડ (સ. ચ્છેદ)] ખેતરની ચોમેર બેડથા વિનાની છોડાતી પટ્ટી, જ્યા ચાર ઊગે છે

શેણ પુ૦ [પ્રા. સયણ (સં સ્વજન)] + સ્વજન

શેણવી પુ૦ [મ. (સ. સેનાપતિ, પ્રા. સેણવઇ)]

સારસ્વત બ્રાહ્મણની એક જાત
શેણવેા પુ૦ [સર૦ મ. શેણ = વિષ્ટા; છાણ (સં શકૃત્)] એક હરિજન જાતનેા માણસ
શેણાઈ સ્ત્રી૦ [ફા શહનાઈ] (ચ.) સરણાઈ
શેતરંજ પુ૦[અ શતરજ, સર૦ સં ચતુરગ]એક રમત,ચતુરંગ -જી સ્ત્રી૦[ફા શતરંજી, એક જાતનુ રંગીન જાતીગળ પાથરણુ. [-રંજી નાખવી = બગડામા મારી લે'ડી કાઢવું]
શેતાન પુ૦ જુએા શયતાન [-નું ઓળિયું = તોફાની, તરકટી (૨) વિ૦ બધુ, લુચ્ચુ] -નિયત સ્ત્રી૦ શેતાનપણું. -ની વિ૦ તોફાની (૨) સ્ત્રી૦ શેતાનિયત
શેતૂર ન૦ [ફા શહતૂત] એક ઝાડ (જેનાં પાદડા પર રેશમના કીડા ઊછરે છે) (૨) તેનુ ફળ
શેઢરડી સ્ત્રી૦ એક ઘાસ
શેપટ અ૦ [સર૦ મ] (ચ) સીધુ. સોપટ, પાનરુ. -ટી વિ૦ સ્ત્રી૦ [મ લાબી સોટી] સૂનલી ને લાબા (કુતરી)
શેકાલિ (૦કા) [સં] -લી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
શેર પુ૦ [દે મેર સર૦ હિં સેર, મ] એક તોલ-મણનેા ચાળીસમેા ભાગ. (૨) [ફા] વાઘ; સિહ (૩) ચિત્તો [-થવુ = ઉપરીપણું કરવુ; સરજોરી કરવી. -લેાહી ચઢવુ = સતોષ-આનદ થવેા. -સૂંઠ આવી = તાકાત હોવી.]
શેર (શે) સ્ત્રી૦ [અ શિઅર, સર૦ હિં શેર] કવિતા, કવિતાની કડી (ફારસી, ઉર્દૂ વગેરે)
શેર પું૦ [દે] ઘઘા માટેની પંત્યાળી ભૂકી કે ભાગીદારીનેા નિયત ભાગ (૨) તેનુ અત. [-ભરવેા, રાખવેા, લેવેા = શેર ખરીદવેા.]
૦દલાલ પું૦ શેરનેા (તે લેવા વેચવા માટે) દલાલ ૦બજાર ન૦ શેરની લેવડદેવડનું બજાર. ૦સટ્ટો પું૦ શે-મા કરેલેા સટ્ટો
શેરડી સ્ત્રી૦ [દે. સેરી = લાબી આકૃતિ (૨) શેરી ઉપરથી ? સર૦ મ] એક વનસ્પતિ-જેના સાઠામાથી ગોળ ને ખાડ બને છે; શેલડી (૨) નાનેા સાંકડેા શેરડેા-રસ્તેા
શેરડેા પું૦ [જુએા શેરડી] પગવાટ (૨) લેાહી તરી આવવાથી મેા પર પડતેા લિસેાટેા (૩) સુકાઈ ગયેલા આસુના રેલાના ડાઘ (૪) ધ્રાસકેા (૫) ઠંડુ પાણી પીતા અદર પેટ સુધી થતી ઠંડકની લિસેાટા જેવી અસર
શેરદિલ વિ૦[ફા]બહાદુર, હિ મતવાન,નિર્ભય -લી સ્ત્રી૦ બહાદુરી, હિ મત
શેરવાણી(-ની) સ્ત્રી૦ [હિં , સર૦ મ.] એક પ્રકારનેા લાબેા (ઉત્તર હિ દુસ્તાની) કોટ
શેરવુ અ૦ક્રિ૦ જુએા છેરવુ
શેરા ન૦ એક પખી
શેરાટેા પું૦ જુએા છેરાટેા
શેરામણ ન૦ જુએા છેરામણ
શેરિયુ ન૦ [શેર પરથી] શેર વજનનુ માપ (૨) (શે') [?] શણનુ બી
શેરિયા પુ૦ શેર વજનનુ કાટલુ, શેરીકેા
શેરી સ્ત્રી૦ [દે સેરી, સર૦ મ] સાકડી ગલી (૨) કળિયુ, પેાળ
શેરીકેા પુ૦ [શેર પરથી] સેરનું કાટલુ, શેરિયેા
શેરેા (શેરેા') પુ૦ [અ ગરઝા ? સર૦ મ ગેરા] અરજી વગેરે પર અધિકારીએ કૂ મા કરેલુ ટિપ્પણ [-કરવેા, -મારવેા = ટિપ્પણ કરવુ, તે તરીકે કાઈ લખવુ]
શેલડી સ્ત્રી૦ જુએા શેરડી
શેલ(-લેા)ત પું૦ ['શેલુ' ઉપરથી ? કે દે સેલ્લિ = રહજુ-દારવુ ઉપરથી (ખેતર ભરનાર) ?] જમીનદારનેા મહેનેા, તલાટી (૨) બ્રાહ્મણેાની એક અડક [ફરવુ, વિચરવુ
શેલવું (શે' ?) અ૦ક્રિ૦[જુએા સહેલ (અ. સૈર)]
શેલવેા પું૦ 'શેલત'નુ લઘુતાવાચક રૂપ
શેલાયું ન૦ [દે સેલ્લિ=દોરડુ, સર૦ હિં સેલ; મ સેલી] (કા) નેાજણુ, નેાઝણુ, શેલેા (?) [એક કીમતી વસ્ત્ર
શેલારી સ્ત્રી૦ ['શેલુ' ઉપરથી, સર૦ મ]સ્ત્રીઓનુ
શેલારેા પુ૦ [જુએા હેલારેા] (કા) પાણીમાં આગળ ધપતા શરીરનેા હેલારેા મારવેા તે
શેલાસાડી સ્ત્રી૦ [શેલુ+સાડી]જુએા સેલાસાડી
શેલી સ્ત્રી૦ [દે સેલ્લિ=દોરડું, સર૦ મ શેલ; હિં. સેલ=દોર-દોરડુ] ચકમકથી દેવતા પાડવાની દોરડી (૨) ભસ્મ રાખ
શેલું ન૦ [સર૦ હિં સેલા, મ શેલા (સ ચૈલ ?)] કસબી ઉપરણેા-ખેસ (૨) [અમુક કોમની]

વિચવામ્એ પહેરવાનો ખાસ એક સાલ્લો (૩) સ્ત્રીઓનુ કસબી પાલવવાળું એક કીમતી વસ્ત્ર
શેલો પું૦ [જુઓ શેલી] દોહતી વખતે ગાયને પગે બાંધવાનુ દોરડું [**–બાંધવો, વાળવો**]
શેલોત પુ૦ [જુઓ શેલત] શેલત તલાટી
શેવ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. સેવ; મ શેવ] સેવ, ચણાના લોટની લાબી સળી જેવી એક તળેલી વાની (૨) ઘઉંની કરાતી એ જ આકારની એક વાની. [**–વણવી**=ઘઉંની કણકમાથી સેવ બનાવવી.]
૦ગાંઠિયા પુ૦બ૦વ૦ [સર૦ મ. શેવ-गाठी] શેવ ને ગાઠિયાનું ભેગું ચવાણું **૦ભભરા** પું૦ બ૦વ૦ શેવ ને ભભરાનુ ભેગું ચવાણું
શેવટ ન૦ [સર૦ મ (સ. सीमान्त ?)] + છેવટ; અત; પરિણામ **–ટે** અ૦ + છેવટે
શેવડી સ્ત્રી૦ [સં સેવક, પ્રા. સેવય પરથી, સર૦ મ શેવડા] જૈન સાધુડી **–ડો** પુ૦ જૈન સાધુ
શેવાલ(–ળ) સ્ત્રી૦[સં.]લીલ, સેવાળ (૨) [સ. स्वेद] બાફ, વરાળ (૩) [સર૦ મ શેવળ= ડીટાનો ભાગ] શિગની નસ. [**–વળવી**= લીલ થવી–બગડવી]
શેવાળવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ શેવાલ, સર૦ મ. शेवाळणें=પુષ્ટ થવુ] રળવુ, કમાવુ (૨) સફળતાપૂર્વક પાર પાડવુ (કામ)
શેવાળિયું વિ૦ ['શેવાળ' પરથી] શેવાળવાળું (૨) આછી વરાળ નીકળતી હોય તેવું
શેવું વિ૦ [સર૦ મ. शेव=ઊભી લાબી લીટીમા] ઢાળપડતુ (૨) ન૦ આડો ચાસ [**–ને ચરાળ જાણતો નથી**=પ્રાથમિક–નજીવી બાબતની પણ માહિતી નથી]
શેશવ પુ૦ બ૦ વ૦ વધારેલા ચણા
શેષ વિ૦ [સં] બાકી રહેલુ (૨) પું૦ (સ) શેષનાગ (૩) શેષ ભાગ (૪) સ્ત્રી૦ પ્રસાદ (૫) [સ] ભાગાકારમા વધતી રકમ. **૦શાયી** પું૦ [સં](સ) વિષ્ણુ **૦સિદ્ધાંત** પું૦'રિમેઇન્ડર થિયરમ' (ગ) **–ષા** પુ૦ એક છંદ (૨) સ્ત્રી૦ દેવને ચડાવેલા ફૂલ વગેરેનો પ્રસાદ
શેહ (શે) સ્ત્રી૦ [જુઓ શહ] હરાવવુ તે, દબાવવુ તે (૨) દાબ, છાપ (૩) શેતરજની રમતમા સામાના રાજાને નાસવુ પડે તેવી રીતે પોતાનુ મહોરું ગોઠવવું તે (૪) પતંગના પેચ થાય ત્યારે એકદમ દોરી જરા દેવી તે [**–આપવી, દેવી**=શેહની અસર કરવી. **–આવવી, પડવી, લાગવી**=દબાવુ; શેહની અસર થવી **–ખાઈ જવું**=સાવ ડરી જવુ. **–છોડવી, મૂકવી**=પતંગની શેહ માટે દોરી જવા દેવી] **૦બેર, ૦ભાર** વિ૦ બળવાન, બહાદુર **૦બેરી** સ્ત્રી૦ વીરતા; બહાદુરી (૨) જબરદસ્તી. **૦ભાત** વિ૦ શેહથી માત [કરનાર
શેહુ પુ૦ ['શેહ' કે 'છેહ' પરથી ?] છાની ગોઠવણ
શેળો પું૦ એક જાતનુ પ્રાણી [(પ્રશ્નાર્થક)
શેં (રો૦) અ૦(પ) શા કારણે, શાથી (૨) શા માટે
શેંટલો (રો૦)પુ૦[સં.शट्?] જુઓ છેંટલો,સેતલો
શૈક્ષ વિ૦ [સ] શિક્ષણને યોગ્ય; શિખાઉ
શૈક્ષ્ય ન૦ [સં] શિક્ષણ
શૈત્ય ન૦ [સં.] ઠંડક
શૈથિલ્ય ન૦ [સ.] શિથિલતા, મંદતા, ઢીલાશ
શૈલ પુ૦[સં] પર્વત. **૦કન્યા, ૦જા, ૦તનયા, ૦સુતા** સ્ત્રી૦ (સ) પાર્વતી. **૦રાજ, –લેશ** પુ૦ [+ ઈશ] (સં.) હિમાલય [ઇબારત
શૈલી સ્ત્રી૦ [સં.] ઢબ, રીત (૨) લખાણની રીત;
શૈવ વિ૦ [સં.] શિવ સંબધી (૨) પુ૦ શિવભક્ત
શૈવલિની સ્ત્રી૦ [સ.] નદી
શૈશવ ન૦ [સ.] બાળપણ
શોક (રો) પું૦ [અ.] જુઓ શોખ
શોક (શોક,) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં સાક, –त (सं. सपत्नी)] પતિની બીજી સ્ત્રી **૦ડો** પુ૦ બીજો પતિ. **૦પત્રક** ન૦ મરેલી શોક નડે નહિ એમ માની ગળામા પહેરાવુ માદળિયુ કે ઘરેણું **૦ફેલ, ૦લટ** સ્ત્રી૦ સ્ત્રીને કપાળે આગળપડતી આવતી વાળની લટ (એ જેને હોય તેને શોક ન આવે, કે એ પતિ પહેલા ગુજરી જાય, એવી માન્યતા છે)
શોક પુ૦ [સ] ખેદ; દિલગીરી; સંતાપ (૨) મરણ પછી શોક વ્યક્ત કરવાનો લોકાચાર. [**–કરવો, ધરવો**=ખેદ કરવો, **–પાળવો**= મરણ પાછળ શોકનો લોકાચાર પાળવો (જેમ કે ઉત્સવપ્રસગમા કે એમ ને એમ બહાર ન નીકળવુ, કાળું વસ્ત્ર પહેરવુ

વગેરે.) -મૂકવો=મરણ પાછળ શોકનો જે લોકાચાર ધારણ કર્યો હોય તે મૂકી, ચાલુ વ્યવહાર શરૂ કરવો.] ૦કારક,૦કારી, ૦જનક વિ૦ શોક ઉત્પન્ન કરનારું. -કાગ્નિ પુ૦ [+અગ્નિ] શોકરૂપી અગ્નિ -કાતુર, -કાર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [+આતુર, આર્ત] શોકથી પીડિત -કાવિષ્ટ વિ૦ [+આવિષ્ટ] શોકથી ઘેરાયેલું -કિ(-ગ્નિ)લું ન૦ જુઓ સોગિયું શોકી(-ખી), ૦ન (શૌ)[અ] વિ૦ શોખીન

શોખ (શૌ) પુ૦ [જુઓ શોક અ.] હોંસ, ઇચ્છા, કોડ (૨) મોજમઝા; રંગબાજી [-કરવો, મારવો]. -ખી(૦ન), -ખીલું વિ૦ શોખ કરનારું, શોખ મારનારું

શોગ પુ૦ [જુઓ શોક સં.] સોગ, શોક. -ગિયું વિ૦ શોકવાળું; શોક કરનારું (૨) શોકદર્શક (૩) ન૦ શોકદર્શક વસ્ત્ર-સાલ્લો; સોગિયું

શોગટાબાજી સ્ત્રી૦ [શોગઠું+બાજી] એક રમત

શોગઠી સ્ત્રી૦, -ઠું ન૦ [સં સારી+કાષ્ઠ? સર૦ મ સોક(-ગ)ટી] શોગટાબાજીનું મહોરું

શોગુનાઈ સ્ત્રી૦ શોગૂનનું પદ કે કારભારું

શોગૂન પું૦ [ફ્રે] મરાઠા રાજ્યના પેશ્વા જેવો જપાનનો (પૂર્વે હોતો) મુખ્ય પ્રધાન

શોચ પુ૦ [સં શુચ્]શૌ૦ (૨)ફિકર (૩) પસ્તાવો

શોચક વિ૦ [સં.] શોચ કરાવનારું

શોચન ન૦ [સં]શોચ કરવો તે, -ના સ્ત્રી૦ શોચ

શોચનીય વિ૦ [સં.] શોચ કરવા યોગ્ય

શોચવું સ૦ક્રિ૦ [સં શુચ્, સર૦ હિં શોચના, મ શોચર્ણે] શોચ કરવો (૨) વિચારવું

શોચ્ય વિ૦ [સ] શોચનીય

શોણ વિ૦ [સં] રાતું (૨) ન૦ લોહી

શોણિત ન૦ [સં.] લોહી

શોથ પુ૦[સં] સોજો

શોધ પુ૦; સ્ત્રી૦ [સ.] શોધવું તે, ખોળ, તપાસ (૨) શોધેલી વસ્તુ. ૦ક વિ૦ (૨) પુ૦ શોધ કરનાર. ૦કો પુ૦ કૂતરો, બચ્ચું. ૦ખોળ સ્ત્રી૦ શોધવું તે, તપાસ કરવી તે

શોધન ન૦, ૦ના સ્ત્રી૦ [સં] શોધવું તે (૨) સ્વચ્છ કરવું તે, શુદ્ધિ (૩) પરીક્ષા. ૦પદ્ધતિ પુ૦ શોધખોળ કરવાની પદ્ધતિ

શોધવું સ૦ક્રિ૦[સં. શુધ્] ખોળવું, તપાસ કરવી (૨) પરીક્ષા કરવી (૩) દોષ દૂર કરવા; શુદ્ધ કરવું (૪) ન જાણેલી વસ્તુ નવી ખોળી કાઢવી

શોધંશોધા સ્ત્રી૦ [શોધવું પરથી] ઉપરાઉપરી શોધ, ખોળ ખોળા, શોધાશોધ

શોધાઈ સ્ત્રી૦ [શોધવું પરથી] શોધવાનું મહેનતાણું. -શોધ સ્ત્રી૦ ખોળાખોળ

શોધિત વિ૦ [સ] શોધેલું,ખોળેલું (૨) તપાસેલું (૩) શુદ્ધ કરેલું

શોફર પું૦ [ફ્રે]મોટર હાંકવાનો ધંધો કરનાર

શોભન વિ૦[સં] સુશોભિત, સુંદર(૨) મંગળ

શોભવું અ૦ક્રિ૦ [સ શુભ્] સુંદર દેખાવું (૨) છાજવું લાયક હોવું કે દેખાવું

શોભા સ્ત્રી૦ [સ] સુંદર દેખાવ, સૌન્દર્ય (૨) [લા.]પ્રતિષ્ઠા,આબરૂ [-આપવી=શોભાવવું -લેવી=વહાવો લેવો (૨) માન ખાટવું] ૦યમાન વિ૦ [સ.] શોભીતું; શોભાવાળું. ૦ળ(-ળું) વિ૦ શોભીતું. ૦સ્પદ વિ૦ [+આસ્પદ] શોભાવે તેવું -ભિત વિ૦ [સ] સુંદર, શોભતું (૨) શણગારેલું -ભીતું ન૦ શોભતું, સારું દેખાતું

શોર પું૦[ફા] કોલાહલ; ઘોંઘાટ ૦ગુલ[ફા], ૦બકોર પું૦ કોલાહલ ૦વું અ૦ક્રિ૦ (૫.) શોર કરવો

શોલો પુ૦ [મ શુઅલહ; સર૦ હિં શોલા] ભડકો

શોષ પુ૦ [સ] શોસાવું તે, પ્યાસ, સોસ [-પડવો = તરસથી ગળું સુકાવું] ૦ક વિ૦ શોષી લેનારું. ૦ણ ન૦ શોષવું તે, શોષાવું તે

શોષવું સ૦ક્રિ [સ. શુષ્] ચૂસી લેવું, ચૂસી સૂકું કરી નાખવું [સુકાઈ જવું

શોષાવું અ૦ક્રિ૦ [શોષવુંનું કર્મણિ] ચુસાવું; શોષિત વિ૦ [સં] શોષાઈ ગયેલું

શોંઢવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ સોંઢવું

શૌચ ન૦[સં]સ્વચ્છતા, પવિત્રતા (૨) મલોત્સર્ગ [-જવું = મળોત્સર્ગ કરવા જવું, ઝાડે કરવા જવું] ૦કૂપ પુ૦પાયખાનું, સંડાસ ૦ગાર ન૦ શૌચનું-સ્વચ્છતાનું શાસ્ત્ર, સેનિટેશન' ૦સુધાર પુ૦ શૌચની ટેવો, પદ્ધતિ ઇ૦માં સુધારો.-ચાચાર પુ૦ [+આચાર] શુદ્ધ

કરવાનો વિધિ (૨) શૌચ જાળવવાનો આચાર
શૌરકથા સ્ત્રી૦ [સ] શૌર્યની કે શૂરની કથા
શૌરસેની સ્ત્રી૦ [સં] એક પ્રાકૃત ભાષા
શૌર્ય ન૦ [સ] શૂરતા, પરાક્રમ, બહાદુરી. ૦ગીત ન૦ વીરરસનું ગીત, શૌર્યનું વર્ણનાત્મક કે પ્રેરણાત્મક ગીત
શૌહર પું૦ [ફા.] સ્વામી; પતિ
શ્મશાન ન૦ [સં.] મડદાં બાળવાનું સ્થાન. ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ મસાણ ૦વૈરાગ્ય પું૦ [લા] ક્ષણિક વૈરાગ્ય. -નિયો પું૦ ડાઘુ; મસાણિયો -ની વિ૦ સ્મશાનનું, -ને લગતું
શ્મશ્રુ સ્ત્રી૦ [સં.] દાઢી (૨) મૂછ
શ્યામ વિ૦ [સં.] કાળું (૨) પુ૦ કાળો રંગ (૩) (સં) શ્રીકૃષ્ણ ૦કર્ણ પુ૦ કાળા કાન અને કાળા પૂછડાવાળો ઘોળો ઘોડો ૦કલ્યાણ પુ૦ એક રાગ. ૦લા વિ૦ લીલું (૨) કાળું, શ્યામળું ૦સુંદર પું૦ (સ.) શ્રીકૃષ્ણ. -મા સ્ત્રી૦ સોળ વર્ષની જુવાન સ્ત્રી -મિકા સ્ત્રી૦ [સં] કાળાશ (૨) હલકી ધાતુનું મિશ્રણ
શ્યાલ, ૦ક પું૦ [સં.] સાળો
શ્યેન પું૦ [સં.] બાજ (૨) સંગીતમાં એક અલંકાર. -ની સ્ત્રી૦ બાજની માદા
શ્રદ્ધા સ્ત્રી૦ [સં] આસ્થા, વિશ્વાસ ૦ધન વિ૦ શ્રદ્ધારૂપી ધનવાળું, શ્રદ્ધાપ્રધાન, શ્રદ્ધાળુ. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ શ્રદ્ધાજનિત કે શ્રદ્ધાપૂર્ણ ભક્તિ. ૦લુ(-ળુ) વિ૦ શ્રદ્ધાવાળું. -દ્ધાંજલિ સ્ત્રી૦ [+અંજલિ] શ્રદ્ધાપૂર્વક આપેલી અંજલિ (શ્રાદ્ધ તરીકે) -દ્ધેય વિ૦ [સં.] શ્રદ્ધા રાખવા યોગ્ય
શ્રમ પું૦ [સં] થાક (૨) મહેનત; તકલીફ. [-પડવો, પહોંચવો, લાગવો=થાકવું, મહેનત પડવી -ઉઠાવવો, લેવો=મહેનત કરવી ૦જીવન ન૦ શ્રમજીવી જીવન. ૦(-ભો૫)જીવી વિ૦ [+(ઉપ)જીવી] શારીરિક શ્રમ કરીને ગુજરાન મેળવનાર ('બુદ્ધિજીવી થી ઊલટું) ૦વિભાગ પું૦ કામ કરવાની મહેનતના ભાગ પાડવા તે, તેની વહેંચણી ૦સાધ્ય વિ૦ શ્રમ કરવાથી જ મળી શકે એવું
શ્રમણ પું૦ [સં] બૌદ્ધ કે જૈન સાધુ ૦સંસ્કૃતિ સ્ત્રી૦ બૌદ્ધ અને જૈન કાળમાં પ્રવર્તેલી સંન્યાસપ્રધાન સંસ્કૃતિ. -ણી સ્ત્રી૦ સાધ્વી
શ્રમિત વિ૦ [સ] મહેનત કરીને થાકેલું
શ્રમોપજીવી [સ.] જુઓ શ્રમજીવી
શ્રવણ ન૦ [સં.] સાંભળવું તે (૨) વેદાધ્યયન (૩) બાવીસમું નક્ષત્ર (૪) પુ૦ કાન (૫) (સ) અંધ માબાપને કાવડમાં બેસાડી તીર્થયાત્રા કરાવનાર-અંધક મુનિનો પુત્ર ૦ગોચર વિ૦ કાનથી સાંભળી શકાય તેવું. -ન્દ્રિય સ્ત્રી૦ [+ઇન્દ્રિય] કાન [કરવું
શ્રવું સ૦ક્રિ૦ [√ શ્રુ] (પ.) સાંભળવું, શ્રવણ
શ્રાદ્ધ ન૦ [સં] પિતૃઓની તૃપ્તિ માટે શ્રદ્ધાથી કરાતી તર્પણક્રિયા ૦કર્મ ન૦, ૦ક્રિયા સ્ત્રી૦ શ્રાદ્ધ કરવું તે (૨) શ્રાદ્ધની ક્રિયા ૦દિન પું૦ શ્રાદ્ધનો દિવસ
શ્રાપ પું૦ [જુઓ શાપ] શરાપ [ભિખ્ખુ
શ્રામણેર પું૦[સ.] વીસ વર્ષ નીચેનો બૌદ્ધ
શ્રામણ્ય ન૦ [સં.] શ્રમણપણું, સન્યાસ
શ્રાવક વિ૦ [સં] સાંભળનાર (૨) પુ૦ જૈન કે બૌદ્ધ ગૃહસ્થ
શ્રાવણ પુ૦ [સ] વિક્રમસંવતનો દશમો મહિનો (૨) (સ) શ્રવણ ૫ (૩) શ્રવણ કરાવવું તે. ૦કીટ પુ૦ શ્રાવણમાં નીપજતો કીડો. [-ભાદરવો વહેવો=ચોધાર આંસુ ચાલવા.] ૦વર્ગ પું૦ મુખ્યત્વે શ્રવણથી ભણવાનો કે ભણાવવાનો વર્ગ (અમુક મર્યાદિત સમયનો વર્ગ કહેવાય છે તેવો). -ણી સ્ત્રી૦ શ્રાવણ મહિનાની પૂનમ, બળેવ
શ્રાવિકા સ્ત્રી૦ [સ.] શ્રાવક-જૈન કે બૌદ્ધ-સ્ત્રી
શ્રાવ્ય વિ૦[સં] સાંભળવા યોગ્ય (૨) સાંભળીને માણવાનું નાટક ('દૃશ્ય'થી ઊલટું)
શ્રાંત વિ૦ [સં] થાકેલું -તિ સ્ત્રી૦[સ.]થાક
શ્રી પું૦ [સં.] લખાણના આરંભમાં વપરાતો મંગળ શબ્દ (૨) 'શ્રીમાન, શ્રીમતી'નો સંક્ષેપ (નામની આગળ લગાડાતો આદર બતાવનારો શબ્દ) (૩) એક રાગ (૪) સ્ત્રી૦ (સં) લક્ષ્મી (૫) સૌંદર્ય; શોભા (૬) ધર્મ, અર્થ અને કામ એ ત્રણ પુરુષાર્થ ૦કંઠ પુ૦ (સ) શિવ, મહાદેવ ૦કાર વિ૦ સુંદર, મનનું, ઉત્તમ (૨) પું૦ શ્રી શબ્દ ૦કાંત પું૦ (સ.) વિષ્ણુ

૦ખંડ પું૦ મોર, શિખંડી (૨) શિખંડ (૩) ન૦[સં.] ચંદન. ૦જી પુ૦(માનાર્થે બ૦ વ૦) પ્રભુ વિષ્ણુ (૨) (સ.) સહજાનંદ સ્વામી. ૦ગણેશાય નમઃ શ૦પ્ર૦ (મંગળ તરીકે) ગણેશને નમસ્કાર (૨) પુ૦ બ૦ વ૦ [લા.] પ્રારંભ. ૦વર પુ૦ (સ.) લક્ષ્મીનાથ, વિષ્ણુ ૦પતિ પુ૦ ધનવાન માણસ ૦પાત પુ૦ સંન્યાસી,ત્યાગી ૦પાંચ વિ૦નામ પૂર્વે માનવાચક પૂર્વગ (ધન, ધાન્ય, પશુ, પુત્ર અને દીર્ઘાયુષ એ પાંચ શોભા) ૦ફળ ન૦ નાળિયેર [-આપવું = રજા આપવી, બરતરફ કરવું] ૦ફળી સ્ત્રી૦ નાળિયેરી. ૦મત(-દ) વિ૦ શ્રીમાન ૦મતી વિ૦ સ્ત્રી૦ 'શ્રીમાન'નું સ્ત્રીલિંગ ૦મત્તા સ્ત્રી૦[સં.] શ્રીમતાઈ ૦મદ વિ૦ જુઓ શ્રીમત(૨)ધનના મદવાળું(૩)પુ૦ ધનનો મદ ૦મંત વિ૦ તવંગર (૨) રાજાઓના નામ આગળ મુકાતો શબ્દ ૦મંતાઈ સ્ત્રી૦ શ્રીમંતપણું ૦માન વિ૦ ધનવાન (૨) શોભાવાન (૩) નામની આગળ મુકાતો આદરસૂચક શબ્દ. ૦મુખ ન૦ ભવ્ય અને સુંદર મુખ, પૂજ્ય અને પવિત્ર પુરુષનું મુખ ('આપ પોતે, સ્વમુખે' એમ માનાર્થે વપરાય છે) ૦યુત વિ૦ શ્રીમાન, પુરુષના નામ આગળ મુકાતો આદરસૂચક શબ્દ ૦રંગ,૦શ [+ઈશ] પુ૦ (સં.) વિષ્ણુ

શ્રુત વિ૦ [સ.] સાંભળેલું. ૦લેખન ન૦ સાંભળીને લખવું તે, 'ડિક્ટેશન'

શ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સ.] સાંભળવું તે (૨) કાન (૩) સાંભળેલી વાત, કિંવદંતી (૪) વેદ (૫) ધ્વનિ, અવાજ (૬) નાદનો એક ભેદ (સંગીતમાં તેવી ૨૨ શ્રુતિ છે) ૦કટુ વિ૦ કાનને અપ્રિય લાગે તેવું કર્ણકઠોર. -ત્યનુપ્રાસ પુ૦ [+અનુપ્રાસ] સજાતીય વ્યંજનોની આવૃત્તિ -એક શબ્દાલંકાર (કા. શા.)

શ્રેઢી સ્ત્રી૦ [સ.] (ગ.) 'પ્રોગ્રેશન'. ૦ફલ(-ળ) શ્રેઢીનો સરવાળો

શ્રેણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં.] પંક્તિ, હાર

શ્રેય ન૦ [સં.] મોક્ષ (૨) કલ્યાણ; હિત, શુભ ૦સ્કર વિ૦[સં.]શ્રેય કરે એવું. ૦સ્કામ વિ૦ [સ.] શ્રેય ઇચ્છનાર. ૦સ્કારિતા સ્ત્રી૦ [સં.] ૦સ્કારી વિ૦ [સ.] શ્રેયસ્કર [૦ત્વ ન૦ શ્રેષ્ઠ વિ૦ [સં.] સર્વોત્તમ, ઉત્કૃષ્ટ ૦તા સ્ત્રી૦, શ્રેષ્ઠી પુ૦ [સં.] શેઠ, મહાજનનો આગેવાન શ્રોણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં.] થાપો, નિતંબ શ્રોતા પું૦ [સં.] સાંભળનાર ૦જન પું૦,ન૦, ૦(-તૃ)ધર્મ પુ૦ સાંભળનારો સમુદાય શ્રોત્ર પુ૦,ન૦ [સં.] કાન -ન્દ્રિય વિ૦[સં.]વેદ ભણેલો(૨)પુ૦વેદાધ્યાસી બ્રાહ્મણ -ન્દ્રિયત્વ ન૦ -ત્રી વિ૦(૨)પુ૦ [સં.] જુઓ શ્રોત્રિય (૩) સ્ત્રી૦ શ્રોતાનું સ્ત્રીલિંગ

શ્રૌત વિ૦ [સં.] શ્રુતિ કે કાનને લગતું (૨) શ્રુતિ કે વેદ સંબંધી, વેદે ફરમાવેલું

શ્લથ વિ૦ [સં.] ઢીલું, પોચું, નરમ (૨) શ્રુતિ કે વેદ લબડી પડેલું (૩)છૂટું,વીખરાયેલું

શ્લાઘા સ્ત્રી૦ [સ.] વખાણ, સ્તુતિ, પ્રશંસા

શ્લાઘ્ય વિ૦[સં.] વખાણવા યોગ્ય, પ્રશંસાપાત્ર

શ્લિષ્ટ વિ૦[સં.] જોડેલું; ભેટેલું, મળેલું (૨) શ્લેષવાળું ૦તા સ્ત્રી૦

શ્લીપદ ન૦ [સં.] હાથીપગાનો રોગ

શ્લેષ પું૦ [સં.] બે અર્થવાળા શબ્દોનો પ્રયોગ (૨) આલિંગન -પાલંકાર પુ૦ [+અલંકાર] શ્લેષવાળો અલંકાર (કા. શા.)

શ્લેષ્મ ન૦ [સં.] કફ

શ્લોક પુ૦ [સં.] ચાર ચરણનું પદ્ય (૨) અનુષ્ટુપ છંદનું પદ્ય (૩) [સમાસને અંતે] કીર્તિ, યશ (ઉદા૦ પુણ્યશ્લોક) ૦બદ્ધ વિ૦ શ્લોકમાં ગોઠવેલું કે રચેલું -ર્ધ પું૦ [+અર્ધ] અર્ધો શ્લોક

શ્વપચ,શ્વપાક પું૦ [સં.] ચંડાળ

શ્વશુર પુ૦ [સં.] સસરો

શ્વશ્રૂ સ્ત્રી૦ [સં.] સાસુ

શ્વસન ન૦ [સં.] શ્વાસ લેવો તે (૨) પવન

શ્વસવું સ૦ક્રિ૦ [સં. શ્વસ્] શ્વાસ લેવો, જીવવું

શ્વસિત વિ૦ [સં.] શ્વાસ દ્વારા લીધેલું કે મૂકેલું (૨) હાશ થયેલું (૩) ન૦ શ્વાસ

શ્વાન પુ૦ [સં.] કૂતરો ૦નિદ્રા સ્ત્રી૦ કૂતરાની ઊંઘ અર્ધજાગ્રત અવસ્થા ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ હાડ થવા છતાં ટુકડો મળતા દોડવાની વૃત્તિ

-ની સ્ત્રી૦ + કૂતરી
શ્વાપદ ન૦ [સં.] શિકારી પ્રાણી
શ્વાસ પું૦ [સં.] નાકથી વાયુ લેવો મૂકવો તે (૨) દમ, હાફ (૩) વર્ણનો એક બાહ્ય પ્રયત્ન (વ્યા.) (અઘોષ વર્ણને શ્વાસ પણ કહે છે) [-ઊપડવો = જોરથી શ્વાસોચ્છ્વાસ ચાલવો (૨) મરણ પહેલા પ્રાણવાયુનુ જોરથી ચાલવું -કાઢવો = શ્વાસ બહાર કાઢવો. -કાઢી નાખવો = દમ કાઢવો; થકવવું (૨) મરણતોલ કરવું. -ખાવો = આરામ લેવો. -ઘૂંટવો = શ્વાસોચ્છ્વાસ રોકવો -રૂંધવો અથવા અમુક ધીમી ગતિએ ચાલવા દેવો -ઘેરાવો = કંઠે પ્રાણ આવવા (૨) જીવ મળવો, વિશ્વાસ સંપાદિત થવો -ચડવો = શ્વાસ ભરાવો (૨) દમ ઊપડવો. -ચાલવો = જુઓ શ્વાસ ઊપડવો. -હાખવો = શ્વાસ ઘૂંટવો -બહાર કાઢતાં લગી = જિંદગીની છેલ્લા ઘડી સુધી. -ભરાવો = શ્વાસોચ્છ્વાસ જોરથી ચાલવો. -મારવો = શ્વાસ ધૂંટવો. -મૂકવો = આરામ લેવો (૨) ગુજરી જવુ -લઈ નાખવો = જીવ ખાવો; સતાપવુ. -લેવો = અંદર શ્વાસ લેવો (૨) વિસામો ખાવો] ૦નળી સ્ત્રી૦ જે દ્વારા શ્વાસ ફેફસામાં જાય છે તે નળી ૦પ્રશ્વાસ, -સોચ્છ્વાસ [+ उच्छ्वास], -સોશ્વાસ [+ ઉશ્વાસ] પું૦ શ્વાસ લેવો અને મૂકવો તે
શ્વેત વિ૦ [સ.] સફેદ. ૦કેતુ પું૦ (સં.) ઉદ્દાલક મુનિનો પુત્ર. ૦દ્વીપ પુ૦ પુરાણો પ્રમાણે ભૂમંડળના અઢાર ભાગોમાનો એક. ૦પત્ર પું૦ અમુક હકીકત વિષે બયાન આપતો સરકારી ખરીતો ૦પિંડ પુ૦ 'પિટ્યુટરી ગ્લેન્ડ'. -તાંબર પું૦ [+ અંબર] સફેદ વસ્ત્રવાળો (૨) જૈન ધર્મનો એ નામનો એક સંપ્રદાય કે તેનો અનુયાયી. -તાંબરી વિ૦ શ્વેતાંબરનું, -ને લગતુ

ષ

ષ પુ૦ [સ.] ચાર ઊષ્માક્ષરોમાનો (ટ વર્ગનો) બીજો. ૦કાર પુ૦ ષ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર ૦કારાંત વિ૦ છેડે ષકારવાળું
ષટ્ વિ૦ [સં ષટ્,-ડ્,-ષ્] છ
ષટ્ક ન૦ [સ.] છનો સમૂહ; છકકું
ષટ્કર્ણ વિ૦ [સં.] છ કાન વડે સંભળાયેલુ
ષટ્કર્મ ન૦ [સં.] બ૦ વ૦ બ્રાહ્મણનાં છ કર્મ; અધ્યયન, અધ્યાપન, દાન પ્રતિગ્રહ, યજન અને યાજન (૨) તાન્ત્રિક છ કર્મ: મરણ, મારણ, ઉચ્ચાટન, મોહન, સ્તંભન અને વિધ્વંસન (૩) યોગના : ધૌતિ, બસ્તી, નેતી, નૌલી, ત્રાટક અને કપાલભાતી
ષટ્કોણ પું૦, -કોણાકૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] છ ખૂણવાળી આકૃતિ. 'હગ્ઝેગોન' (ગ)
ષટ્ચક્ર ન૦બ૦વ૦ શરીરમા ગુદાથી બ્રહ્મરંધ્ર સુધીના મનાતા છ ચક્રો મૂળાધાર, લિંગ, નાભિ, હૃત્, કંઠ, ભ્રૂર્ધ (યોગ). -કી વિ૦ ષટ્ચક્રવાળું
ષટ્પદ વિ૦ છ પગવાળુ (૨) છ પદવાળું (કાવ્ય) (૩) પું૦ ભમરો -દી વિ૦ છ પદવાળું (૨) સ્ત્રી૦ ભ્રમરી (૩) છ પદવાળું કાવ્ય
ષટ્શાસ્ત્ર ન૦ બ૦ વ૦ [સં.] જુઓ ષડ્દર્શન
ષટ્સંપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] વેદાંતના અધિકારીમા હોવા જોઈતા છ ગુણ: શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, શ્રદ્ધા, સમાધાન
ષડરિ પુ૦ [સં.] ષડ્રિપુ
ષડંગ ન૦ બ૦ વ૦ [સં.] વેદના છ અંગ (શિક્ષા, કલ્પ, વ્યાકરણ, નિરુક્ત, છંદ, જ્યોતિષ)
ષડાનન પુ૦ [સં.] (સં.) કાર્તિકેય
ષડ્ઋતુ સ્ત્રી૦ છ ઋતુઓ (વસંત, ગ્રીષ્મ, વર્ષા, શરદ, હેમંત અને શિશિર)
ષડ્ગુણ પું૦ બ૦વ૦ [સં.] છ ગુણ (રાજ્યનીતિના : સંધિ, વિગ્રહ, યાન, આસન, દ્વૈધીભાવ અને સમાશ્રય. ઈશ્વરના · ધર્મ, યશ, વીર્ય, શ્રી, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય) [પહેલો (સા)
ષડ્જ પુ૦ [સં.] સંગીતના સપ્તસ્વરોમાંનો
ષડ્દર્શન ન૦ બ૦વ૦ [સં.] વૈદિક તત્ત્વજ્ઞાનનાં છ દર્શનો (સાંખ્ય, યોગ, ન્યાય, વૈશેષિક,

મીમાસા અને વેદાત)
ષડ્‌ભાગ પુ૦[સં]છઠ્ઠો ભાગ(૨)પહેલાના વખત-
ના મહેસૂલ તરીકે લેવાતો ઊપજનો છઠ્ઠો ભાગ
ષડ્‌ભાવ પું૦ બ૦ વ૦ [સ] શરીરના છ વિકાર
કે અવસ્થાઓ : જન્મવુ, હોવું, વધવું,
વિપરિણામ પામવુ, અપક્ષય થવો, અને નાશ
ષડ્‌ભુજ વિ૦ [સં] છ ભુજવાળો (૨) પું૦
ષ્ કોણ. -જા વિ૦ સ્ત્રી૦ (સં.) દુર્ગા
ષડ્‌યત્ર ન૦ [સ] કાવતરુ
ષડ્‌રસ પુ૦બ૦વ૦ [સં] છ રસ (મીઠો, ખારો,
ખાટો, તીખો, કડવો અને તૂરો)
ષડ્‌રાગ પું૦બ૦વ૦ [સં] છ મુખ્ય રાગ (જુઓ
ખટરાગ) [સંગીત]
ષડ્‌રિપુ પું૦બ૦વ૦ [સં] ષડરિ; મનુષ્યના છ
આતર શત્રુઓ (કામ, ક્રોધ, લોભ, મોહ મદ
અને મત્સર)
ષડ્રેખા અ૦ [સં] તડબૂચ
ષડ્‌વર્ગ પુ૦ જુઓ ષડ્રિપુ
ષડ્‌માસ પુ૦ [સં] છ માસનો ગાળો
ષડ્‌મુખ પુ૦ [સં.] (સ) કાર્તિકેય; ષડાનન
ષષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સં]સાઠ ૦પૂર્તિ સ્ત્રી૦ [સ.] સાઠ
વર્ષ પૂરા થવા તે કે તેનુ પર્વ
ષષ્ઠ વિ૦ [સ] છઠ્ઠો -ષ્ઠાંશ પું૦ [+ અંશ]છઠ્ઠો
ભાગ. -ષ્ઠી સ્ત્રી૦ છઠ (૨) છઠ્ઠી વિભક્તિ (૩)
બાળકના જન્મનો છઠ્ઠો દિવસ
ષષ્ણુ ન૦, -ષ્ણો પું૦ ષકાર
ષંઢ પું૦ [સં] નપુસક
ષાડવ વિ૦ [સં] છ સ્વરનો (રાગ કે તાન)
ષોડશ વિ૦ [સં] સોળ. ૦કલા(-ળા) સ્ત્રી૦
બ૦વ૦ (ચદ્રની) સોળ કળાઓ -શી સ્ત્રી૦
સોળનો સમૂહ (૨) સોળ વર્ષની નવયૌવના
(૩) દશ મહાવિદ્યાઓમાની એક (૪) મરેલા
પાછળ કરાતુ સૌથી કમ, જે મૃત્યુ બાદ દશમે
કે અગિયારમે દિવસે કરાય છે -શોપચાર
પુ૦બ૦વ૦ [+ उपचार] પૂજનના ૧૬ ઉપચાર
(આવાહન, આસન, અર્ઘ્યપાદ્ય, આચમન,
મધુપર્ક , સ્નાન, વસ્ત્રાભરણ યજ્ઞોપવીત, ગંધ,
પુષ્પ,ધૂપ, દીપ,નૈવેદ્ય, તાબૂલ, પરિક્રમા,વદન)

સ

સ પું૦[સં.]ચાર ઉષ્માક્ષરોમાનો (ત વર્ગનો)ત્રીજો
(૨) નામ પૂર્વે લાગતા પ્રાય· 'સાથે, સહિત'
કે કયાક 'સમાન' અર્થમા બહુવ્રીહિ સમાસ
બનાવે છે ઉદા૦ સકુટુંબ, સપિડ. ૦કાર
પું૦ [સં] સ અક્ષર કે એનો ઉચ્ચાર
૦કારાંત વિ૦ [+ અત] અતે સકારવાળુ
સ [સં સુ] એક પૂર્વગ 'સુ, સારુ' એ અર્થમા.
ઉદા૦ સજ્જન, સપૂત
સઈ પુ૦ [સં સૂચિક, પ્રા સૂઇઅ] સોઈ, દરજી
સઈસ પું૦ [જુઓ સાઈસ] ઘોડાવાળો, રાવત
સકટમ વિ૦ જુઓ સાકટમ
સકડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા સંકડ, સંકુડ (સં
સંકટ, સંકુટ) ઉપરથી, સર૦ હિ સકુડના]
તાણીને બાધવુ
સકન સ્ત્રી૦ જુઓ સગન
સકરકંદ ન૦ [પ્રા સક્કરા (સં શર્કરા) કે ફા
શકર +કદ, સર૦ હિં સકરકદ] મીઠા સ્વાદ-
વાળુ એક કદ, શક્કરિયું
સકરકોળું ન૦ [સકર (જુઓ 'સકરકદ'મા)
+કોળુ] મીઠુ કોળું (ભૂરુ કોળુ નહિ)
સકર(-ક્ક)રટેટી સ્ત્રી૦ જુઓ શકરટેટી
સકર(-ક્ક)રપારો પુ૦ જુઓ શકરપારો
સકર્મક વિ૦ [સં] જેને કર્મ હોય તેવુ (ક્રિયાપદ)
સકર્મી વિ૦ [સ (સં સુ)+ કર્મન્, સર૦ હિં.
સુકર્મી] ભાગ્યશાળી, નસીબવાન
સકલ(-ળ) વિ૦ [સં.] સર્વ, તમામ
સકલાત સ્ત્રી૦ [અ સિક્લાત, સર૦ મ , હિં]
એક જાતનુ ઊનનુ કાપડ, બનાત
સકળ વિ૦ જુઓ સકલ
સકંચો(-ન્ચો) પુ૦ [ફા શિકંજહ, સર૦
હિ , મ સિકજા] અપરાધીઓને શિક્ષા
કરવાનો એક સચો, હેડ (૨) સખત
પકડવાનું યત્ર (૩) [લા] કાબૂ, કબજો
સકંટક વિ૦ [સં] કાટાવાળુ, વિઘ્નવાળું
સકપ વિ૦ [સં] કપયુક્ત, ધ્રૂજતુ
સકામ વિ૦ [સ.] કામનાવાળું, કામનાથી કરેલુ

(૨) ફળની ઇચ્છાવાળું (૩) સ્વાર્થબુદ્ધિવાળું

સકાર પુ૰[સ સુ+કાર કે શ્રી+કાર ?] ઢગ, આવડ (૨) સ્વાદ; સત્ત્વ, સારાપણું (૩) [સં.] જુઓ 'સ'મા. [**–આવવો** = સારું થવું, ઢંગમા આવે એવું થવું.]

સકારણ વિ૰[સં.] કારણવાળું

સકારવું સ૰ક્રિ૰ [સ સ્વીકૃ, સર૰ મ સકારણે] શિકારવું, સ્વીકારવું

સકારાંત વિ૰ [સં] છેડે સ્વાળુ

સકારો પુ૰ [જુઓ સકાર] તારને સરખા રાખવા તાણાનાં નાખેલી લાકડી કે ચીપ

સકાશ પું૰ [સં] નજીકનુ સ્થળ, પડોશ

સકુટુંબ વિ૰ [સ.] કુટુંબ સહિત

સકોપ વિ૰(૨)અ૰ [સં] ગુસ્સાથી; ક્રોધભેર

સક્કર(-ક્કા)ઈ વિ૰ ['સક્કો' પરથી] સિક્કાદાર, પ્રમાણભૂતતાની છાપવાળું, ઊંચી જાતનુ; બનાવટી નહિ તેવું (૨) સુંદર, મજેનુ

સક્કર સ્ત્રી૰[પ્રા (સં. શર્કરા),ફા. શકર]સાકર; ખાંડ ૦ખોર પુ૰ સાકર ખાનારો જીવડો (૨) મીઠી વસ્તુઓ બહુ ભાવતી હોય તેવો માણસ. ૦ટેટી સ્ત્રી૰ જુઓ સકરટેટી. ૦પારો પુ૰ જુઓ સકરપારો

સક્કસ વિ૰ [જુઓ કસવું; સર૰ મ] સારી રીતે કસેલું, ખૂબ એંચેલું (૨) સખત; મજબૂત

સક્કાઈ વિ૰ જુઓ સક્કર્ઈ

સક્કાદાર વિ૰ જુઓ શક્કાદાર

સક્કો પું૰ જુઓ સિક્કો (૨) શાખ; છાપ (૩) ચહેરો (૪) રોફ, લપકો (૫)[જુઓ શક્ખો] પથ્થરની લખોટી

સક્ત વિ૰ [સં.] આસક્ત; લાગેલું; વળગેલું

સકતુ પું૰ [સં] સત્તુ

સક્રિય વિ૰ [સં] ક્રિયાયુક્ત; અમલી

સખ સ્ત્રી૰; ન૰ [જુઓ સુખ] જંપ, સુખ. [**–પડવું** = સુખ થવું, નિરાંત લાગવી. **–વળવું** જંપવું; શાંતિ થવી.]

સખડી સ્ત્રી૰ [પ્રા. સંખડિ; સર૰ હિં. સખરી = કાચી રસોઈ] જાત (પુષ્ટીમાર્ગીય). ૦ભોગ પુ૰ ઠાકોરજીને ધરાવાતો એક ભોગ

સખણું વિ૰ ['સુલક્ષણ' ઉપરથી ? કે 'સુખ' ઉપરથી ?] અડપલું નહિ તેવું; સાલસ (૨) જંપેવાળું; ઉધમાત વિનાનું

સખત વિ૰ [જુઓ સક્ત] કઠણ (૨) દૃઢ, મજબૂત (૩) કઠોર, નિર્દય (૪) આકરું; થકવી નાખે તેવુ (૫) ખૂબ, હદથી જ્યાદે. ઉદા૰ સખત ભીડ. (૬) કડક, ઉગ્ર (૭) આગ્રહભર્યું, જોરદાર. ઉદા૰સખત ભલામણ (૮) મુશ્કેલ. [**–મજા** = સખત મજૂરી સાથેની કેદ. **–હાથે** = સખતાઈથી]**–તાઈ,–તી** સ્ત્રી૰ કડકાઈ; કઠોરતા (૨) જુલમ (૩) બંધી, પ્રતિબંધ [**–ચુકાદો, વાપરવી**]

સખતણી સ્ત્રી૰ [સ સુખ + તણી (સં તલ) ? સર૰ મ. સુકતળ] જોડાની અંદર નાખવાનો આવતુ નરમ છૂટું પડ, સુખતળી. [**–નાખવી** = જોડામાં સખતળી મૂકવી]

સખળડખળ વિ૰[સં. સ્ખલ્ + ડખેળવું]ઢીલું પડી ગયેલું; હાલતુ

સખા પું૰ [સ.] ભિત્ર. ૦ત સ્ત્રી૰ (કા) ભાઈબંધી

સખાવત સ્ત્રી૰ [અ.] દાન; ખેરાત (૨) ઉદારતા. **–તી** વિ૰ દાની, ઉદાર (૨) સખાવતનુ

સખી વિ૰[અ]દાની ઉદાર [**–નો લાલ** = ઘણા ઉદાર સ્વભાવનો માણસ.]

સખી સ્ત્રી૰ [સં] સાહેલી ૦ભાવ પું૰ સખી કે પત્નીનો ભાવ (ઇષ્ટની ભક્તિ કરવાનો એક પ્રકાર) ૦રી સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં. રી = રે, હે] (૫) હે સખી !

સખુન પુ૰ જુઓ સુખન

સખેદ વિ૰ [સં.] ખેદયુક્ત (૨) અ૰ ખેદ સાથે

સખૈયો પું૰ [જુઓ સખા] (૫) મિત્ર, સાથી

સખ્ત [ફા], **–ખ્તાઈ, –ખ્તી** [ફા] સ્ત્રી૰ જુઓ 'સખત'મા

સખ્ય ન૰ [સં.] મિત્રતા; પ્રીતિ

સગ સ્ત્રી૰ [જુઓ રાગ] (કા.) દીવાની જોત

સગટો પું૰[પ્રા સગ (સં સાગ્ર) ? સર૰ મ. સગર = વસ્ત્રને છેડે વણવામા જુદા રંગનો તાર નાખે છે તે] સાલ્લો પહેરતા કૂખે ખોસવાનો છેડો

સગડ પું૰, સ્ત્રી૰ [સર૰ મ. સગર= પગડી] ખબર, બાતમી, પત્તો (૨) પગેરુ (૩) સગણ, કેડો

સગડગ વિ૦ [સર૦ સખળડખળ, 'ડગ'(ડગવું)નો દ્વિર્ભાવ ?] ડગુમગુ, અસ્થિર [સદ્દે૬
સગડગો પુ૦ [જુઓ સગડગ] અસ્થિરતા (૨)
સગડી સ્ત્રી૦ જુઓ શગડી
સગડો પુ૦ ચાળેલો ઘઉંનો લોટ
સગણ પુ૦ [જુઓ સગડ] ફેડો, પૂઠ
સગણ પુ૦ [સં] પહેલા બે અક્ષર લઘુ અને ત્રીજો ગુરુ આવે તેવો ગણ (છંદશાસ્ત્ર)
સગતરો પું૦ (ચ) એક જંગલી છોડ
સગદીહ ન૦ [ફા] કૂતરાના દર્શન કરવા તે (એક પારસી રિવાજ) [ખીલો
સગન પુ૦ હળના દાંડાને ધૂંસરૂ બાંધવા મારેલો
સગપણ ન૦ [સગુ + પણ; સર૦ મ, હિં. સગપન] સગાઈ, લોહીનો સંબંધ (૨) વિવાહ; વાગ્દાન [-રાખવું = સગાઈનો સંબંધ સાચવવો.] [રાત
સગર પું૦ [સં.] (સં) એક પ્રખ્યાત સૂર્યવંશી
સગરણ સ્ત્રી૦ પ્રસંગ; સંજોગ; તક
સગરામ પુ૦, ન૦ [સર૦ મ. शि(-स)ग्राम, ઉર્દૂ शिक्रम. (सं शीघ्र + गम् ?)] જુઓ શિગરામ, શગરામ
સગરિયો પું૦ કાજિયો (અંકલેશ્વર તરફ)
સગર્ભ પુ૦ [સં] સહોદર, ભાઈ -ર્ભા વિ૦સ્ત્રી૦ ગર્ભવંતી, ભારેવાઈ [ગવ ભેર
સગર્વ વિ૦ [સં] ગર્વયુક્ત (૨) અ૦ ગર્વથી;
સગવડ સ્ત્રી૦ [દે સુગ્ગ (નિર્વિઘ્ન) + વડ (સં. वृत्ति) ?] ભોગવાઈ, અનુકૂળતા [-ભોવી = સગવડ થાય કે મળે તેનો ખ્યાલ કરવો. -પડતું = જેમાં સગવડ લાગે એવું, ફાવતું; સગવડિયું. -ડિયું વિ૦ સગવડવાળું, ફાવતું; અનુકૂળ પડતું
સગવણ સ્ત્રી૦ [સં સં + गवेषणा ?] સંભાળ
સગવાઇ,સગાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ સગપણ
સગાંસાંઈ ન૦બ૦વ૦ [સર૦ મ. सगासोइरा] સગાવહાલાં; સગાસંબંધી
સગીર વિ૦ [અ.] (કાયદા પ્રમાણે) કાચી ઉંમરનું
સગુણ વિ૦ [સં.] ગુણયુક્ત (૨) આકાર વગેરે ગુણવાળું [ઊલટું)
સગુરું વિ૦ [સ + ગુરુ] ગુરુવાળું ('નગુરુ'થી

સગું વિ૦ [પ્રા સગ (સ સ્વક)] એક લોહીનું કે લગ્નસંબંધથી જોડાયેલું (૨) ન૦ તેવું માણસ. [-લાગવું = સગું સંબંધી હોવું.] ૦વહાલું ન૦ સગું, સંબંધી ૦સહોદર ન૦ એક કુટુંબનું માણસ ૦સંબંધી ન૦ સગું અને સંબંધી, સગું કે સંબંધી. ૦સાગણ ન૦ [સર૦ મ. साग्या = મિત્ર] સગુંવહાલું, સગુસંબંધી [સગેસાગવે જવું = સગપણ સંબંધને કારણે કોઈને ત્યાં પ્રસંગ પર જવું]
સગોત્ર(-ત્રી) વિ૦ [સં.] એક ગોત્રનું
સઘન વિ૦ [સં.] ગાઢ, ઘન (૨) નક્કર ૦તા સ્ત્રી૦
સઘળું વિ૦ [પ્રા. सगल (सं. सकल), સર૦ મ सगळा, હિં. -गरा] સકળ, બધું, તમામ
સચકિત વિ૦ [સં.] ચકિત, આશ્ચર્ય પામેલું
સચરાચર વિ૦ [સ] સ્થાવર, જંગમ, બધું (૨) અ૦ સર્વત્ર, ચર અચર બધામાં
સચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ [સ] (સં) શચી, ઇંદ્રાણી
સચિત્ત વિ૦ [સ] ચિત્તવાળું -જેને ચિત્ત છે એવું (પ્રાણી)
સચિત્ર વિ૦ [સં] ચિત્રવાળું
સચિવ પુ૦ [સં.] પ્રધાન, વજીર [સાથે
સચિંત વિ૦ [સં] ચિંતાયુક્ત (૨) અ૦ ચિંતા
સચી સ્ત્રી૦ [સં.] (સં) સચિ, ઇંદ્રાણી
સચીકણ વિ૦ [સ + ચીકણું; સર૦ હિં सचिक्कण, न] ચીકટવાળું, તેલી (૨) સુંવાળું
સચ્ચૂક વિ૦ સમૂળગું, સચોડ, તદ્દન (સુ.)
સચેત,૦ન વિ૦ [સં] ચેતનવાળું (૨) સાવધ
સચેષ્ટ વિ૦ [સં.] ચેષ્ટાયુક્ત
સચૈલ વિ૦ [સં] કપડાં સહિત
સચોટ વિ૦ [સ + ચોટ] અચૂક, નિષ્ફળ ન જાય એવું (૨) અ૦ ચૂકે નહિ તેવી રીતે
સચોડું વિ૦ [સં સ + चैल કે સં સ + चूडा પરથી] બધું, સમૂળગું; સંચોડું (૨) અ૦ તદ્દન; બિલકુલ
સચ્ચરિત(-ત્ર) વિ૦ [સ.] સદાચારી (૨) ન૦ સદ્વર્તન; સદાચાર [આણિકતા
સચ્ચાઈ સ્ત્રી૦ [સચ્ચું પરથી] સાચાપણું, પ્ર-
સચ્ચિદ ન૦ [સં.] સત અને ચિત સ્વરૂપ

-દાન દ પું૰ [+आनन्द] સત, ચિત્ અને આનંદરૂપ બ્રહ્મ, પરમાત્મા

સચ્ચું વિ૰ [પ્રા. सच्च (સં. सत्य) સાચું; સત્ય

સજ(-જ્જ) વિ૰ જુઓ સજ્જ [સાવધાન

સજગ વિ૰ [સ+જગ (જાગવું),સર૦ હિં.] જાગ્રત; સજ(-જ્જ)ડ વિ૰ [સ + જડ ?, સર૦ મ. सज्जड] મજબૂત; દૃઢ, સખ્ત (૨) ભારે, આકરું (૩) સખત ચોટેલું (૪) અકડાયેલું; જડાયેલું. [-થઈ જવું = મરી જવું (૨) હેબતાઈ જવું, જડવત્ થઈ જવું -ધાપ = ભારે મોટી ધાપ કે ચોરી. -માર = સખત-આકરો માર - લેવું = ખૂબ ધમકાવવું.] ૦બંબ, ૦બાણું વિ૰ એકદમ સજ્જડ [-નાઈ સ્ત્રી૰

સજન પુ૰ [સર૦ હિં] + સુજન ૦તા,

સજની સ્ત્રી૰ [પ્રા. सजण (સં. स्वजन) ઉપરથી] સખી (૨) પ્રિયા [ભરેલું

સજલ(-ળ) વિ૰ [સ.] જળવાળું (૨) આસુથી

સજવું સ૰ક્રિ૰ [સ सज्ज्] ધારણ કરવું (૨) શણગારવું (૩) સજ - તૈયાર કરવું

સજળ વિ૰ જુઓ સજલ

સજા સ્ત્રી૰ [ફા] શિક્ષા, દંડ, નસિયત

સજાઈ સ્ત્રી૰ ['સજવું' ઉપરથી, સર૦ હિં] સામગ્રી (૨) સજવું તે, તૈયારી

સજાત વિ૰ [જુઓ સુજાત] કુલીન, ખાનદાન

સજાતિ,-તીય વિ૰ [સ.] એક જાતિ કે વર્ગનું

સજાત્ય ન૰ [સ] સગપણ (૨) 'સિફિલિટયૂડ' (ગ.) ૦કેંદ્ર ન૰'સેન્ટર ઓફ સિફિલિટયૂડ' (ગ) ૦રેખા સ્ત્રી૰ 'લાઈન ઓફ સિફિલિટયૂડ (ગ)

સજાપો પુ૰['સાજું' ઉપરથી]તંદુરસ્તી;આરોગ્ય

સજાય સ્ત્રી૰ [પ્રા सज्झाय (સ स्वाध्याय)] શિખામણ; સમજણ [છ૨

સજાયો પુ૰ [સર૦ દે सज्जिअ = હુજામ] અજો,

સજાવટ સ્ત્રી૰ ['સજવું' પરથી] સજવું તે કે તેની ઢબછબ, રીત શણગાર શોભા કરવાં તે

સજાવર વિ૰ [ફા સજાવાર] યોગ્ય, લાયક

સજાવાર વિ૰ [સજા+વાર; સર૦હિં] સજા કરવા યોગ્ય, સજાને પાત્ર (૨) [ફા] જુઓ સજાવર

સજીવ વિ૰ [સં.] જીવવાળું, જીવતું ૦તા સ્ત્રી૰

સજીવન વિ૰ [સં] જીવતું [-ઔષધિ = હમેશા રહેતું અને કાપ્યા છતા જીવતું રહેતું વૃક્ષ. -પાણી = સતત વહેતું પાણી, અખૂટ પાણી.]

સજીવારોપણ ન૰ [સં] નિર્જીવમા સજીવપણાનો અરોપ કરવો તે (એક અલંકાર)

સજીવું વિ૰ જુઓ સજીવ

સજોડ વિ૰ [સ+જોડ] જોડીદાર સહિત (સ્ત્રી પુરુષ બંને) -ડે અ૰ પતિ કે પત્નીની સાથે

સજોદરો પુ૰ એ જાતનો બ્રાહ્મણ

સજોર વિ૰ [સ+ જોર] જોરવાળું, બળવાન

સજ્જ વિ૰ [સં.] (સજીને) તૈયાર થયેલું

સજ્જડ વિ૰ જુઓ સજડ

સજ્જન પું૰[સ] સભ્ય, ખાનદાન કે સદાચારી માણસ (૨) ન૰ સજ્જ કરવું તે. ૦તા,-નાઈ સ્ત્રી૰ ખાનદાની

સજ્જા સ્ત્રી૰[પ્રા (સં. शय्या)]શય્યા(૨)તેરમાને દિવસે અપાતુ ખાટલા અને પથારીનું દાન (૩) [સં.] બખતર (૪) પોશાક

સજ્જિત વિ૰ [સં]સજ્જ થયેલું કે કરેલું

સટ પુ૰ [इ. सेट] સમાન વસ્તુઓનો સમૂહ

સટ,૦ક અ૰[રવ૰; સર૦ મ., હિં]ઝટ, એકદમ. [-દઈને, લઈને = તરત જ.]

સટકણિયું વિ૰ જુઓ સટકણું

સટકણું, વિ૰ ['સટકવું' ઉપરથી] સટકી જાય તેવું (૨) ન૰ નાસવું તે

સટકવું અ૰ક્રિ૰ ['સટક' અ૰ ઉપરથી; સર૦ મ. सटकणें, હિં सटकना] નાસી જવું (૨) સરી જવું, ખસી પડવું

સટકિયું વિ૰ [સટકવું પરથી] સટકે તેવું (૨) ન૰ ઝટ સરે એવી ગાઠ (૩) ઉઘરડી

સટકાવવું સ૰ક્રિ૰ ['સટકો' ઉપરથી, સર૦ હિં सटकाना, म सटकावणें] ભારવું, ઝાપટવું (૨) 'સટકવું'નું પ્રેરક [सटका]લાકડી, સોટી

સટકો પું૰ ['સટ' અ૰ ઉપરથી, સર૦ म , હિં

સટરપટર વિ૰[રવ૰; સર૦ म सटरफटर, हिं] અવ્યવસ્થિત, વેરણછેરણ (૨) આમ તેમ; આધુ પાછું (૩) પરચૂરણ (૪) અ૰ અવ્યવસ્થિતપણે -રિયું વિ૰ ગડબડિયું, સટરપટર

સટવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ સટકવું

સટા સ્ત્રી૦ [સં.] જટા (૨) કેશવાળી (સિંહની)
સટાક અ૦ [રવ૦, જુઓ સટ, સર૦ હિં.] તેવો અવાજ થાય તેમ (૨) ઝટ; ત્વરાથી (૩) સ્ત્રી૦[જુઓ સટકો] દોરડો(૪) તેનો અવાજ. [-દઈ ને, લઈ ને = ઝપાટાબંધ (૨) સટાક એવા અવાજ સાથે]-કાબંધ અ૦ સપાટાબંધ. -કો પું૦ દોરડાનો અવાજ (૨) દોરડો
સટીક વિ૦ [સં] ટીકાવાળું, ટીકા સહિત(પુસ્તક)
સટોડિ(-રિ)યો પુ૦ ['સટ્ટો' ઉપરથી] સટ્ટો કરનારો
સટોસટ અ૦ ['સટ' ઉપરથી] ઉપરાઉપરી
સટ્ટક ન૦[સં] એક જાતનું પ્રાકૃત ભાષાનું નાનું નાટક (દા ત. કર્પૂરમંજરી)
સટ્ટાખોર, -રી, સટાબાજ, -જી જુઓ'સટ્ટો'માં
સટ્ટો પુ૦ [દે સટ્ટ=વિનિમય, સર૦ હિં , મ] લાભનું લેખું માંડીને કરેલું સોદાનું સાહસ. [-ખેલવો, રમવો= સટ્ટો કરવો -મારી જવું =ઉઠાવી જવું] -ટ્ટાખોર, -ટ્ટાબાજ વિ૦ સટ્ટાની લતવાળું; સટોરિયું. -ટ્ટાખોરી, -ટ્ટાબાજી .સ્ત્રી૦
સઠલ વિ૦ [જુઓ શિથિલ, સર૦ પ્રા. સઢિલ] નરમ [ઠેકાણું -જગા
સઠેકાણું ન૦ [સ (સુ) + ઠેકાણું] સારું ઠેકાણું
સડ વિ૦ લાંબાથી તગ; કઠણ, જડ (૨) સ્તબ્ધ, દિઙમૂઢ (૩) અ૦ [સર૦ સટ રવ૦] ઝડપથી. ૦ક વિ૦ (૨) અ૦ [સર૦ મ.] જુઓ સડ ૨, ૩ [-થઈ જવું = સ્તબ્ધ થઈ જવું.]
સડક સ્ત્રી૦ [અ શરક, સર૦ હિં., મ] પાકો રસ્તો (૨) જુઓ 'સડ'માં ૦વાકડું વિ૦ લાકડા જેવું સ્તબ્ધ ને જડ
સડકો પુ૦ [રવ૦, સર૦ મ સડકા]આગળથી પ્રવાહી પદાર્થ મોમાં લેતા થતો અવાજ, સબડકો (૨) નેરથી વાયુ ખેંચતા નાકમાં થતો અવાજ [-ભરવો = સડકાની સાથે પ્રવાહી વાની ખાવી] [અધી (સંકેત)
સડબોડ વિ૦ [સડ (પ્રા સડ્ઢ-સં. સાર્ધ)+બોડ]
સડબોડ વિ૦ [સડ + બોડ] દુરાગ્રહી, પોતાના મતને ઝંડની પેઠે વળગી રહેનાર
સડવડ અ૦ સડસડાટ, સડસડ
સડવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સડ (સં શાટ્ કે સદ્)] કોહી જવું (૨) [લા.] સાવ બગડવું, ભ્રષ્ટ થવું
સડસઠ (ઠ,) વિ૦ [સડ (સં. સપ્તન્) + સાઠ(પ્રા. સટ્ઠિ, સં. ષષ્ટિ), સર૦ હિં.] '૬૭'
સડસડ અ૦ [રવ૦, સર૦ મ.] કડકડતા પ્રવાહીનો કે સડકાનો અવાજ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ સડસડ અવાજવી ઊકળવું કે બળવું -ડાટ પું૦ સ સડ અવાજ (૨) સપાટાબંધ, રેલાની પેઠે, સડેડાટ [લઈ ને]
સડાક અ૦ [રવ૦,સર૦ હિં]જલદી. [-દઈ ને,
સડાકો પું૦ [રવ૦] ચાબુકનો અવાજ; સટાકો (૨) જુઓ સડકો (૩) બીડી, ચલમનો દમ ખેંચવો તે [-તાણવો, મારવો, લેવો= બીડી, ચલમ, ઈંકણી વગેરેનો દમ ખેંચવો]
સડાસડ અ૦ [રવ૦, સર૦ મ] સડ સડ; ઉપરાઉપરી સડાકા થાય એમ
સઢિયો (ઢિ') પુ૦ ['સઢ' (જેવો આકાર) ઉપરથી ?] અળવીનો છોડ, તેનું પાન કે દાંડો -યાનાં પાન ન૦બ૦વ૦ અળવીના પાન; પાતરા -યાની ગાંઠ સ્ત્રી૦ તેનું કંદની ગાંઠ જેવું બી
સડેડાટ અ૦ [રવ૦] સડડડ કરીને (ગતિ માટે), વગર વિઘ્ને; સેડસડાટ
સડો પું૦ ['સડવું' ઉપરથી] કોહવાટ, બગાડો (૨) [લા.] ભ્રષ્ટાચાર, ખરાબી [-પેસવો, પેસવો, લાગવો.]
સઢ પુ૦ [દે] પવન ભરાઈને વહાણને ગતિ મળે તે માટે વહાણના થાભલાને બાંધવામાં આવતું કપડું [-ચડાવવો.] [ઢીલું
સઢીલ વિ૦ [પ્રા સઢિલ (સં શિથિલ)]શિથિલ,
સણકો પુ૦ [સર૦ મ સણકા, રવ૦ ?] શૂળ જેવો કાતી હોય એવું દરદ(૨)[લા]મનનો તરંગ. [સણકા આવવા, નાખવા, મારવા = સણકાની વેદના થવી. સણકો થવો, લાગવો = એકાએક વેદના થવી (૨) માઠું લાગવું (૩) માઠું લાગવાથી એકાએક અચકી પડવું]
સણકટ પુ૦ શણગટ, સેલ્યુ, ધૂધટ
સણગો પું૦, **-ગાવું** અ૦ક્રિ૦ જુઓ શણગો, શણગાવું

સણુસણુ અ૦ [૨વ૦; સર૦ હિં., મ]ઊકળતા પાણીનો અવાજ ૦વું અ૦ક્રિ૦ સણસણ અવાજ થવો -ણાટ પુ૦ પાણી બળતાં કે હવા ચિરાતા થતો અવાજ

સણુસાર,-રો પું૦ જુઓ અણસારો. ૦વું સ૦ક્રિ૦[સણ(પ્રા સણિઅ,સં શનૈ.)+સારવું ?] અણસારો કરવો (૨) બળદ, ઘોડા વગેરેને જોરથી ચલાવવા(૩)રાશ, લગામ વગેરે હલાવવા

સણું ગ સ્ત્રી૦ [પ્રા. મણ્હ (સં. સૂક્ષ્મ) ઉપરથી ?] સુરંગ, જમીન તળેનો લાંબો સાંકડો રસ્તો (૨) વિ૦[જુઓ સણગવું] (સુ) સણગાયેલી -અંકુર ફૂટેલી (વાલની દાળ)

સણ્હિયું વિ૦ ['શાણું" ઉપરથી ? કે પ્રા. સણ્હ (સ સૂક્ષ્મ)?] ચતુર

સણ્હીછ સ્ત્રી૦ [જુઓ-સણીજું] મા. -જું વિ૦ [પ્રા. સિણિજ્ઝ (સં. સ્નિહ્) ઉપરથી] સગપણના સંબંધવાળુ -ઝો પું૦ બાપ

સત વિ૦ [સં.] (સમાસની શરૂઆતમા) સાચું (૨) સારું (૩) અસ્તિત્વવાળું (૪) યથાર્થ (૫) ન૦ અસ્તિત્વ (૬) સાચાપણું (૭) સાર (૮) સતીત્વનો જુસ્સો. [-આવવું, ચઢવું = સચ્ચાઈનુ શુરાતન ચઢવુ(૨)સતીત્વનો જુસ્સો પ્રગટવો, પતિની પાછળ બળી મરવા તૈયાર થવુ -નું બાંધ્યું = સત્યથી બંધાયેલું -નિયમિત થવુ -બતાવવું= પોતાના સત્યનો પરચો આપવો] ૦જુગ પું૦ જુઓ સત્યયુગ ૦જુગિયું વિ૦ સતજુગનું (૨) સત્યવાદી, ધર્માત્મા [અ૦ હમેશાં, નિરંતર

સતત વિ૦ [સં.] હમેશા ચાલુ (૨) કાયમી (૩)

સતપત સ્ત્રી૦, -તાટ પું૦ [સં સ + ઉત્પાત] જંપીને ન બેસાય તે, ચંચળતા.-તિયું વિ૦ સતપત કર્યા કરનારું, ચંચળ, હાલ હાલ કર્યા કરનારું

સતમ પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] જુઓ સિતમ

સતમી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] માલનું ભરતિયુ (૨) રત્નચિહ્ની

સતયુગ પુ૦ જુઓ સત્યયુગ [હાર

સતર સ્ત્રી૦ [અ સત્ત; સર૦ હિં.] લીટી,ઓળ;

સતસાઈ સ્ત્રી૦ જુઓ શતસાઈ

સતાજુ વિ૦ [સ + તાણ] ખેચીને પકડેલુ,તગ

સતાપ(-બ) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. સિતાવ; મ સતાપ] એક વનસ્પતિ

સતામ(-ણ)ણી સ્ત્રી૦ ['સતાવવું' ઉપરથી] સતાવવુ તે; પજવણી [એક તંતુવાદ્ય

સતાર પું૦; સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] જુઓ સિતાર,

સતારો પું૦ જુઓ સિતારો. [-ચઢતો હોવો = ચડતી કળા હોવી -પાંસરો હોવો= ભાગ્ય અનુકૂળ હોવું]

સતાવણી સ્ત્રી૦ જુઓ સતામણી

સતાવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સંતાવ (સં સંતાપય્); સર૦ મ. સતાવણે, હિં. સતાવના] પજવવું

સતાવું અ૦ ક્રિ૦ (ચ.) સમાવુ -શ પું૦ સમાવેશ, સતાવું તે [+ હોતા, છતે

સતાં અ૦ [સં સત્] + છતા,તોપણ -ને અ૦

સતાં અ૦ [પ્રા. સત્ત (સં સપ્તન્)=સાત] સાતે ગુણેલું. ઉદા૦ છ સતા બેંતાલીસ

સતિસમી સ્ત્રી૦ [સં] ક્રિયાપદે બતાવેલી ક્રિયા કઈ પરિસ્થિતિમા થઈ હતી તે બતાવવા સંસ્કૃતમા કરાતો કૃદંતનો અને તેના વિશેષ્યનો એક પ્રયોગ (વ્યા.) [પ્રામાણિક; સતુ

સતિયું વિ૦ ['સત' ઉપરથી] સત્યવાદી;

સતિયું અ૦ [પ્રા સત્ત (સં સપ્તન્)=સાત ઉપરથી] સાતે ગુણેલું; જુઓ સતાં [સતિયું સતિયું ઓગણપચાસ = બારોબારિયું; કોઈને માથે નહીં એમ]

સતી સ્ત્રી૦ [સં] પતિવ્રતા (૨) મૃત પતિ સાથે ચિતામા બળનારી સ્ત્રી (૩) [સ.] પાર્વતી (૪) ગાયત્રી ૦ત્વ, ૦પણું ન૦

સતું વિ૦ [પ્રા સત્ત (સ. સત્ય) ઉપરથી] સાચું; સત્યમાર્ગે ચાલનારું (૨) સત્ત્વવાળું (૩) હયાત; ચાલતુ

સતે અ૦ + જુઓ 'સતા'મા

સતેજ વિ૦ [સં] (વધારે) પ્રકાશયુક્ત કે ચળગતુ (૨) ઉત્સાહયુક્ત (૩) જાગ્રત

સંતો પુ૦ [જુઓ સતી] સતી પેઠે પત્ની પાછળ સહગમન કરનારો (૨) વિ૦ પુ૦ જુઓ સતુ

સતોરું વિ૦ [સ + તોર] તોરવાળું (દહી)

સતોસતિયું વિ૦ ['સતિયુ'ના દ્વિર્ભાવ પરથી ?]

ભલીવાર વગરનું; ઠામઠેકાણા વગરનુ (૨) બારોબારિયુ, કોઈને માથે નહિ એવું, જુઓ સતિયુ સતયુ ઓગણપચાસ

સત્કર્મ ન૦ [સં.] સારું કામ

સત્કાર પું૦ [સં] સ્વાગત. **૦ક** વિ૦ સત્કાર કરનારુ. **૦વું** સ૦ ક્રિ૦ સત્કાર કરવો **૦સમિતિ** સ્ત્રી૦ સ્વાગતસમિતિ

સત્કાર્ય ન૦ [સં] સારુ કાર્ય **૦વાદ** પું૦ ઉત્પત્તિ પૂર્વે કારણસ્વરૂપે કાર્ય વિદ્યમાન છે એવો સાખ્ય ને વેદાંતી મત **૦વાદી** પું૦ સત્કાર્યવાદમા માનનાર

સત્તમ વિ૦ [સ.] ઉત્તમ; શ્રેષ્ઠ

સત્તર વિ૦ [પ્રા (સં સપ્તદશન્), સર૦ હિં. સત્તરહ, મ. સતરા] '૧૭'. [**–આના ને બે પાઈ**=જોઈએ એના કરતા પણ સારું, સર્વોત્તમ **–જગાએ**=ઘણે ઠેકાણે **–જણ** ઘણા માણસો **–વખત, –વાર**=ઘણી વાર; વારંવાર (૨) અવશ્ય; ખસૂસ.] **–રા** પું૦ બ૦ વ૦ સત્તરનો ઘડિયો [**–ઝાંખ્યા, ઝાંખી જવા**=નાસી જવું]

સત્તા સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વામિત્વ, માલકી (૨) અધિકાર; હક (૩) અમલ (૪) બળ, જોર (૫) અસ્તિત્વ [**–આવવી**=અધિકાર કે અમલ મળવો (૨) ઊંચત આવવુ, વવા વળવી. **–ચાલવી**=જોર-અધિકાર ચાલવો **–ઉપર આવવું, –માં આવવું**=સત્તાધારી થવુ, રાજસત્તા હાથ આવવી] **૦ધારી** વિ૦ સત્તાવાન **૦ધિકારી, ૦ધીશ** વિ૦ [+અધિકારી, અધીશ] સત્તા અને અધિકારવાળુ (૨) પું૦ અધિકારી, અમલદાર. **૦બળ** ન૦ અધિકારનું બળ (૨) બળ, શક્તિ. **૦વાચક** વિ૦ અસ્તિત્વ જણાવનારુ (વ્યા.) **૦વાદ** પું૦ સત્તાની કલ્યાણકારિતામા માન્યતા. **૦વાદી** વિ૦ (૨) પું૦ સત્તાવાદમા માનનાર **૦વાન** વિ૦ સત્તાવાળુ **૦વાર** વિ૦ [+ફા. વાર] સત્તાયુક્ત, પ્રમાણિત **૦વાહી** વિ૦ સત્તાવાળુ, સત્તા સૂચવતુ, સત્તાની અસર પહોંચાડે એવુ

સત્તાણું(–ણ્વું) વિ૦ [પ્રા સત્તાણઉઇ (સં. સપ્તનવતિ), સર૦ મ સત્યાણ્ણવ, હિં. સત્તાનવે] '૯૭' (૨) ત્રણનો સંકેત. [**–પાયા**=ઢંગધડા વિનાનું; સાડા ત્રણ પાયાનું]

સત્તાવન વિ૦ [પ્રા. સત્તાવણ્ણ,-ન્ન (સં. સપ્ત-પન્વાશત્), સર૦ મ; હિં] '૫૭'

સત્તાવાદ, –દી, સત્તાવાન, સત્તાવાર, સત્તાવાહી જુઓ 'સત્તા'મા

સત્તાવીસ વિ૦ [પ્રા. (સં સપ્ત-વિંશતિ)] '૨૭'

સત્તુ પું૦ [પ્રા. (સં સક્તુ)] સકતુ સાથવો

સત્તો પુ૦[સં. સપ્તક, પ્રા સત્તગ, સર૦ હિં , મ] સાતના આકડવાળું પત્તું કે પાસો

સત્ત્વ(–ત્ર) ન૦ [સં.] જુઓ સત્ર

સત્ત્વ ન૦ [સં.] અસ્તિત્વ (૨) અંતઃકરણ (૩) સાર; તત્ત્વ (૪) સદ્ગુણ (૫) બળ, પરાક્રમ (૬) પ્રાણી. **૦ગુણ** પુ૦ પ્રકૃતિના ત્રણ ગુણમાનો પ્રથમ (જુઓ ત્રિગુણ). **૦ગુણી** વિ૦ સત્ત્વગુણવાળુ. **૦(૦સં)શુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ અંતકરણની શુદ્ધિ **૦હીન** વિ૦ બળ કે તત્ત્વ વગરનુ

સત્પથ પું૦ [સં] સન્માર્ગ

સત્પાત્ર વિ૦ [સં] બરાબર યોગ્યતાવાળુ

સત્પુરુષ પુ૦ [સ] સારો પુરુષ, સજ્જન

સત્પ્રતિપક્ષ પું૦ [સ.] એક હેત્વાભાસ, પોતે જે સાધ્ય સિદ્ધ કરે છે તેનો જ અભાવ સિદ્ધ કરનાર બીજો સબળ વિરોધી હેતુ જેને હોય તે હેતુ (વ્યા.)

સત્ય વિ૦ [સં.] સાચું, વાસ્તવિક, ખરું (૨) ન૦ ખરાપણુ, તથ્ય, સાચી વાત. **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ **૦દર્શી** વિ૦ સત્ય જાણનારું **૦નારાયણ** સત્યરૂપી નારાયણ; વિષ્ણુ ભગવાનનું એક નામ. [**–ની કથા**=સત્યનારાયણની પૂજા ને તેમની કથાનો પાઠ પ્રસાદ વગેરે.] **૦નિષ્ઠ** વિ૦ સત્યને વળગી રહેનારું. **૦નિષ્ઠા** સ્ત્રી૦ સત્ય જ પરમ છે એવી શ્રદ્ધા કે ભક્તિ–અચળ વિશ્વાસ, સત્યપરાયણતા **૦પર, ૦પરાયણ** વિ૦ સત્યને જ વળગી રહેનારું. **૦પૂત** વિ૦ સત્ય વડે પવિત્ર થયેલુ, સાચુ **૦પ્રિય** વિ૦ જેને સત્ય પ્રિય છે એવુ. **૦પ્રિયતા**

સ્ત્રી૦. ૦ભામા સ્ત્રી૦ (સ.) સત્રાજિત રાજાની પુત્રી અને શ્રીકૃષ્ણની પટરાણીઓમાંની એક. ૦યુગ પુ૦ ચાર યુગમાંનો પ્રથમ; સતજુગ. ૦યુગીન વિ૦ સતયુગનું કે તેને અંગેનું ૦લોક પું૦ સાત લોકમાંનો સૌથી ઉપલો લોક. ૦વક્તા પું૦ સત્ય બોલનાર. ૦વાદી વિ૦ સત્ય બોલનાર. ૦વાન પું૦ (સ.) સાવિત્રીનો પતિ ૦વ્રત વિ૦ સત્ય બોલવાના વ્રતવાળું; સત્યનિષ્ઠ (૨) પુ૦ (સં) ભી૦મ. ૦સંકલ્પ વિ૦ જેનો સંકલ્પ સાચો છે –જેનો સંકલ્પ તરત સિદ્ધ થાય છે એવું. ૦સંધ વિ૦[સં.] જેની પ્રતિજ્ઞા સાચી છે એવું; વચન પાળનાર. –ત્યા સ્ત્રી૦ (સ.) કૃષ્ણની આઠ પટરાણીઓમાંની એક

સત્યાગ્રહ પું૦[સં] સત્યપાલનનો આગ્રહ (૨) તે દ્વારા લડાતું અહિંસક યુદ્ધ (૩) તે અર્થે કરેલો સવિનય કાનૂનભંગ. ૦છાવણી સ્ત્રી૦ સત્યાગ્રહના સૈનિકોની છાવણી. –હી વિ૦ સત્યાગ્રહને અંગેનું (૨) સત્યાગ્રહ કરનારું (૩) પું૦ સત્યાગ્રહ કરનાર [બોલું

સત્યાનૃત ન૦ [સં સત્ય+અનૃત] સાચું અને

સત્યાનાશ ન૦ [સં. સત્તા (અસ્તિત્વ)+નાશ; સર૦ હિં સત્યાનાસ, મ. સત્યાનાશ,-સ] નખ્ખોદ; પાયમાલી [–જવું, વળવું = નખ્ખોદ જવું –ની પાઠી = પૂરી પાયમાલી.]

સત્યાભાસી વિ૦[સં.]સત્યનો માત્ર આભાસવાળું

સત્યાર્થપ્રકાશ પું૦ [સં] (સ.) સ્વામી દયાનંદકૃત આર્યસમાજનો મૂળ ગ્રંથ

સત્યાશી(–સી) વિ૦ [પ્રા. સત્તાસીઇ (સ. સપ્તાશીતિ) સર૦ મ સત્યાયશી,હિં. સત્તાસી] '૮૭'. –શિ(–સિ)યું વિ૦ સત્યાશીની સાલને લગતું

સત્યાંશ પું૦ [સં સત્ય+અંશ] સત્યનો અંશ

સત્ર ન૦ [સં] યજ્ઞ શરૂ થઈ પૂરો થાય ત્યાં સુધીનો (૧૩ થી ૧૦૦ દિવસનો) સમય (૨) યજ્ઞ (૩) લાંબી રજાઓ વચ્ચેનો શાળાનો અભ્યાસનો સમય-ગાળો; 'ટર્મ' (૪) સદાવ્રત

સત્રપ પું૦ [સર૦ સં ક્ષત્રપ, મ.; ઈ. સેટ્રપ] સૂબો, હાકેમ

સત્રાંત વિ૦ [સં.] સત્રને અંતે આવતું કે બનતું (૨) પું૦ સત્રનો અંત

સત્વર વિ૦ [સં.] ત્વરાયુક્ત (૨) અ૦ જલદી. ૦તા સ્ત્રી૦ [સજ્જનનો સમાગમ

સત્સમાગમ પું૦ [સં] સત્સંગ, સાધુસંત કે

સત્સંગ પું૦[સં.] સંત કે સજ્જનની સોબત. –ગી વિ૦ સત્સંગ કરનારું (૨) પું૦ સત્સંગ કરનાર (૩) (સં.) સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો અનુયાયી

સથરપ(–વ)થર ['પથર' ('પથરાવું' ઉપરથી) કે વથર (વિ+સ્થલ ઉપરથી)નો દ્વિર્ભાવ ?] અવ્યવસ્થિત, વીખરાયેલું

સથરાવું ન૦ વિખેરી નાખવું તે(૨)સરકરની કતલ

સથરામણ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. સથાવણ, મ સંથાવર્ણ] મનની શાંતિ

સથવારો પું૦ [પ્રા. સત્થ (સ. સાર્થ), કે દે. સત્થર = સમૂહ] સાથ (૨)કાફલો (૩)કાંડ્યાની એક જાતનો આઠમો

સથો પું૦ [પ્રા સત્થર (સં સ્તસ્તર) = શય્યા; બિછાનું ઉપરથી? અથવા સર૦ મ સંથળ (સ. સમ+તલ) = સપાટ જમીન – મેદાન] તૂતક

સદભરવું સ૦ક્રિ૦ માનવું. પત કરવું

સદહું વિ૦[જુઓ સદળુ]પ્રવાહી અને જલ્દુ –બદ્દ

સદન ન૦ [સં] ઘર, રહેઠાણ

સદય વિ૦ [સં.] દયાયુક્ત; દયાવાળું

સદર વિ૦ [અ. સદ્ર, સર૦ હિં., મ.] મુખ્ય, વડું, અગ્ર (૨) સદરહુ (૩) કુલ (સત્તા, પરવાનગી) (૪) ન૦ મોટી કચેરીવાળું કે હાકેમ રહેતો હોય તે સ્થળ (૫) પું૦ પ્રમુખ; સભાપતિ. ૦અદાલત સ્ત્રી૦ વડી કચેરી. ૦અમીન પું૦ જડજથી ઊતરતો વડો દરજ્જો અમલદાર ૦પરવાનગી સ્ત્રી૦ જેમ ફાવે તેમ કરવાની કુલમુખત્યારી. ૦બજાર પુ૦ સ્ત્રી૦, ન૦ મુખ્ય બજાર [જણાવેલું, પૂર્વોક્ત

સદરહુ વિ૦ [અ. સદ્રહુ, સર૦ મ.] આગળ

સદરો પું૦ [અ, સર૦ મ. સદરા, હિં. સદરી] ટૂંકી બાયનું ખૂલતું પહેરણ

સદર્થ પું૦ [સં.] સારો કે સાચો અર્થ – હેતુ કે વસ્તુ (૨) વિ૦ સારા અર્થવાળું (૩) શુભ

પ્રયોજવવાળુ. –ર્થે અ૦ સારા માટે
સદવું અ૦ક્રિ૦[સં સત્ ઉપરથી ?] ભાફક આવવુ
સદસદ્વિવેક પુ૦ [સં] સારાનરસાનો ભેદ સમજવાની શક્તિ [બી-સભાસદ
સદસ્ય પુ૦[સં]સભાસદ. -સ્યા સ્ત્રી૦ સભ્યા;
સદળ વિ૦ [સં. સ+દલ, સર૦ મ] દળવાળુ, ભરેલું. –ળું વિ૦ જુઓ સદળ (૨) ભારે
સદંતર અ૦ સઃ ને માટે (૨) પૂર્ણતઃ, સર્વથા
સદંશ પું૦ [સં.] જુઓ સત્યાંશ
સદા(૦કાળ) અ૦ [સં] હમેશાં
સદાગ્રહ પુ૦ [સં.] સાચો કે સારી બાબત વિષેનો આગ્રહ, સત્યાગ્રહ
સદાચરણ ન૦ [સં.] સારું આચરણ; સદ્વર્તન. –ણી વિ૦ સદાચરણવાળું
સદાચાર પુ૦ [સં.] સારો આચાર, સદાચરણ, શિષ્ટ પુરુષોનો આચાર.–રી વિ૦ સદાચારવાળો
સદાનંદ વિ૦ [સં.] સદા આનંદમાં રહેનારુ (૨)પું૦ પરમાત્મા(૩)સંગીતનો એક અલંકાર
સદારદા અ૦ કારણ વિના, સહેજસાજમા
સદાવર્ત વિ૦ [સર૦ મ. સદાવીઋ] સમૂળગું; સાથે લાગુ; બધું (૨) હંમેશનું
સદાવ્રત ન૦ [સં સદા+વ્રત કે વૃત્તિ, સર૦ મ., હિં. સદાવર્ત] દીન ભૂખ્યાને રોજ અન્ન આપવાનુ વ્રત કે જ્યા તેમ રોજ અન્ન અપાય છે તે સ્થળ, અન્નક્ષેત્ર
સદાશિવ વિ૦ [સં.] હમેશા કલ્યાણકારી (૨) પુ૦ (સં.) મહાદેવ
સદાસર્વદા અ૦ [સં] હમેશા, સતત
સદી સ્ત્રી૦ [ફા.] સૈકો
સદીકુ અ૦[સ + દી = દિવસ ?] વેળાસર(સુ)
સદીસા અ૦ [સ+દિવસ ?] વેળાસર; સવેળા
સદૃશ વિ૦ [સં]સમાન. ૦તા સ્ત્રી૦ –શીકરણ ન૦ [સ] સદૃશ કરવુ તે [(પરલોક જવુ)
સદેહ વિ૦[સં.] દેહ સહિત.–હે અ૦ દેહ સાથે
સદૈવ અ૦ [સ] હમેશા
સદોદિત વિ૦[સં] નિત્ય પ્રકાશમય, નાશરહિત (૨) અ૦ સદા, સર્વદા
સદોષ વિ૦ [સં]દોષવાળુ
સદ્ગત વિ૦[સં] સારી ગતિ પામેલું; મૃત
સદ્ગતિ સ્ત્રી૦[સં]સારી ગતિ,ઉત્તમ લોકની પ્રાપ્તિ
સદ્ગુણ પું૦ [સં] સારો ગુણ. –ણી વિ૦ સદ્ગુણવાળુ [સજ્જન
સદ્ગૃહસ્થ પુ૦ [સં.] પ્રતિષ્ઠિત માણસ (૨)
સદ્ધર્મ વિ૦[સં]સાચો કે શ્રેષ્ઠ ધર્મ (૨)બૌદ્ધધર્મ
સદ્બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં]સારી બુદ્ધિ, સન્મતિ
સદ્ભાગણુ, –ગિની [સં] વિ૦ સ્ત્રી૦ ભાગ્યશાળી સ્ત્રી
સદ્ભાગી વિ૦[સં.] ભાગ્યશાળી
સદ્ભાગ્ય ન૦ [સં] સારું ભાગ્ય, સુભાગ્ય
સદ્ભાવ પુ૦[સં] હોવાપણાનો કે સારપણાનો ભાવ (૨) બીજા પર ભાવ કે સ્નેહની લાગણી
સદ્મ ન૦ [સં.] ઘર, મંદિર
સદ્ય અ૦ [સં] તરત જ –દ્યઃસ્થિતિ સ્ત્રી૦ વર્તમાન પરિસ્થતિ –દ્યોવધૂ સ્ત્રી૦ તરુની ઉમરે પરણી લેનારી સ્ત્રી (જુઓ બ્રહ્મવાદિની)
સદ્વર્તન ન૦ [સં] સારુ વર્તન, સદાચરણ
સદ્વાસના સ્ત્રી૦ [સં] સારી વાસના
સદ્વૃત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સારી વૃત્તિ (૨) સદ્વર્તન
સધન વિ૦ [સં] ધનવાન [સહધર્મિણી
સધર્મચારિણી,સધર્મિણી સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ
સધર્મી વિ૦ [સં] સમાન ધર્મવાળું સહધર્મી
સધવા વિ૦સ્ત્રી૦(૨)સ્ત્રી૦ [સં.]સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
સધાવુ અ૦ ક્રિ૦, –વવુ સ૦ ક્રિ૦ 'સાધવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક [ઊલટું]
સધુર વિ૦ [સં] પત્નીવાળો (પતિ) ['વિધુર'થી
સધ્ધર વિ૦ [સર૦ મ.] શક્તિમાન, સબળ (૨) પૈસાદાર [–આસામી = લેણું બોડું ન કરે એવુ માણસ (૨) પૈસાદાર આસામી]
સન [અ] શક, સંવત (ખ્રિસ્તી કે હિજરી) –ને અ૦ સન પ્રમાણે
સનકારવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા. સંના(સં સજ્ઞા) + કરવુ, સર૦ હિં સનકારના] આખનો ઇશારો કરવો
સનકારો પું૦ ['સનકારવુ' પરથી] (આખ વડે કરેલો) ઇશારો (૨) [?] અખત્યારપત્ર (૩) [સન (સં શૂન્ય) + કાર] બહેરાટ
સન(–નં)દ સ્ત્રી૦ [અ] પરવાનગી, પરવાનો. –દી વિ૦ સનદવાળુ [છૂટતા થતો અવાજ
સનનન અ૦ [રવ૦] બાણ કે બંદૂકની ગોળી

સનમ સ્ત્રી૦ [અ.] માશૂક

સનમના સ્ત્રી૦ [સ. શૂન્યમનસ્, અથવા સં. સન્ન + મનસ્] (૫) ઉદાસીનતા; દિલગીરી

સંનસ સ્ત્રી૦ માનભરતભાની રોહ – શરમ (૨) ગરજ, પરવા

સનસનાટી સ્ત્રી૦ [૨વ૦ ? હિં., મ સન્નાટા, હિં. સનસનાહટ] આશ્ચર્ય કે હુમલાની સ્તબ્ધતાની વ્યાપક અસર; તરખાટ [–ફેલાઈ જવી]

સનંત વિ૦[સં.] સંસ્કૃતમા ક્રિયાપદનું ઇચ્છાવાચક (૩૫) [વ્યા.]

સનંદ,–દી જુ૦ મા 'સનદ'મા

સનાતન વિ૦ [સં.] શાશ્વત (૨) પરાપૂર્વથી ચાલ્યું આવતું. ૦ધર્મ પું૦ પ્રાચીન કાળથી ચાલ્યો આવતો (હિંદુ) વેદધર્મ. –ની વિ૦ (૨) પું૦ સનાતન ધર્મનો અનુયાયી

સનાથ વિ૦ [સં.] નાથ, સ્વામી કે ઓથવાળું. ૦તા સ્ત્રી૦ [પાસે (૧)

સનાદે અ૦ [સં. સાન્નિધ્ય] (પ.) + સાનિધ્યમાં; પાસે (૧)

સનાન ન૦ [સં સ્નાન] સગાસબંધીના મરણથી કરવાનું સ્નાન. [–કાઢવું = મરનારના સગાને ત્યાં શોક કરવા એકઠું થવું –ના સમાચાર = માઠા – અશુભ સમાચાર (૨) આફત; કમભાગ્ય. –પાણી આવવું = કોઈ મરી ગયું હોય એવા ભારે નુકસાનમા આવવું –માંડવું = જુઓ સનાન કાઢવું. (તારું સનાન મંડાય! = તું મરે! એક ગાળ.) –લાગવું = મરણને કારણે નાહવાનું આવવું (૨) મરનાર જોડે સનાન લાગે એવો સંબંધ હોવો] ૦સૂતક ન૦ સનાન અને સૂતક (૨) [લા.] લેવાદેવા, સંબંધ [–આવવું, હોવું = સનાન સૂતક લાગે એવો સંબંધ હોવો (સંબંધ નથી એમ બતાવવા તુચ્છકારમાં વપરાય છે.)] –નિયું વિ૦ સનાનની ખબર લાવનારું (૨) જેને સનાન આવતું હોય તે (૩) એવાને આડા અબડાયેલું

સનૂબર ન૦ [અ. સનૌબર] એક ઝાડ – ચીડનું ઝાડ

સનેડો પું૦ [સં. સ્નેહ ઉપરથી. સર૦ નેડો] [+ સ્નેહબંધન; હેડો

સનેપાત, સન્નિપાત [સં.] પું૦ ત્રિદોષ, મુઝારો

સન્નીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સુનીતિ

સન્માતા સ્ત્રી૦ [સં.] સારી માતા

સન્માન ન૦[સં.] સત્કાર (૨) પ્રતિષ્ઠા. ૦કારી વિ૦, ૦કારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સન્માન કરનારું

સન્માનવું, સ૦ક્રિ૦[સં. સન્માન પરથી]સન્માન કરવું

સન્માનિત વિ૦ સત્કારાયેલું, સન્માનેલું

સન્માર્ગ પું૦ [સં.] સારા – નીતિનો માર્ગ

સન્મિત્ર પું૦ [સં.] સારો મિત્ર

સપક્ષ [સં.] વિ૦ પાખવાળું (૨) જેની પાછળ પક્ષ હોય એવું (૩) એકસમાન પક્ષનું (૪) સમાન (૫) જેના ઉપર સાધ્યનો નિશ્ચય થયો છે તેવું (ઉદાહરણ) [ન્યા.]. –તા વિ૦ સપક્ષ – એકસમાન પક્ષનું

સપટાવું અ૦ક્રિ૦ સપડાવું, ફસાવું; જકડાવું –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

સપડાવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ સપાટો] ફસાવું; પકડાવું. –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

સપત્ની સ્ત્રી૦ [સં.] શોક, પતિની બીજી પત્ની

સપનું ન૦ જુઓ સ્વપ્ન (–આવવું)

સપરમું વિ૦ [સં. સુ+પર્વ ઉપરથી] શુભ પર્વનું, માંગલિક; ખુશાલીનું

સપરાણું વિ૦ [સં સંપૂર્ણ ઉપરથી; સર૦ હિં સપરના = પૂરું – સમાપ્ત થવું] (૫) સબળું (૨) [સં સ + પ્રાણ ઉપરથી] જબરું (૩) ધન્ય, સફળ

સપરિવાર વિ૦ (૨) અ૦ [સં.] પરિવાર સહિત

સપસપ અ૦[૨વ૦,સર૦ મ.]ચપચપ,ઝડપથી

સપાટ વિ૦ [સં. સ (સમ) + પાટ, પટ્ટ, સર૦ હિં., મ.] ખાડાટેકરા વિનાનું; એકસરખું (૨) તમામ, તળિયાઝાટક (૩) સ્ત્રી૦[સર૦ મ. સપાતજોડા]એક પ્રકારના(એડી વગરના)જોડા; ખાસડી. [–કરવું = ખાડા ટેકરા વિનાનું કરવું (૨) પાધર કરવું; ઉઘાડી દેવું.]

સપાટાબંધ અ૦ જુઓ 'સપાટો'મા

સપાટિયું ન૦['સપાટ' ઉપરથી ? સર૦ ચીપટ] ખપાટિયું; વાંસ અથવા બરુની ચીપ

સપાટી સ્ત્રી૦ ['સપાટ' ઉપરથી] કોઈ પણ વસ્તુનો છેક ઉપરનો સપાટ ભાગ

સપાટો પું૦ [સર૦ હિં, મ] ઝપાટો, ઝડપ (૨) તમાચો (૩) ચાબુકનો પ્રહાર (૪) ગપાટો. [**સપાટામાં આવવું** = જોર ને ઝડપના ઝપાટામા આવવું - સપડાવું. **સપાટો કરવો, મારવો, લગાવવો** = જોર અને તાકીદથી કામ કરવું -કાઢી નાખવો=ખો ભુલાવી દેવી, ધમકાવવું, મારવું.] -ટાબંધ અ૦ તરત, તાબડતોબ

સપાડું ન૦[સ + પાડ] આભાર, પાડ (૨) વગ; ભલામણ. [-ચઢવું = આભાર થવો, ઉપકાર કે પાડ કર્માનો બોજો લાગવો -જ્ઞાભવું = આભાર તળે આવ્યાની લાગણી થવી]

સપાઢ વિ૦ [સં] સવાયું, સવા

સપારે અ૦ [સર૦ સપેર] બરોબર, ઠીક

સપાસપ અ૦ [જુઓ સપસપ] સપાટાબંધ

સપિંડ વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] એક જ લોહીનું, સાત પેઢી સુધીના પિતૃઓને પિંડ આપનાર, સબંધી -કીકરણ ન૦ [સં.] મરેલા સગાને બારમે દિવસે પિંડદાન કરવું તે

સપૂચું વિ૦ [સં સ+પુચ્છ કે સમુચ્ચય ?] સમૂળગું; આખું, તમામ

સપૂત પુ૦ [સ+પૂત, સર૦ હિં, મ] કુળ ઘની આબરૂ વધારે તેવો દીકરો (૨) સારો પુત્ર

સપૂરત સ્ત્રી૦ [ફા. સિપુર્દ] સુપરત; સોંપણી

સપેર (પેં) અ૦ [સુ+પેર] ઠીક, બરાબર

સપ્ટેમ્બર પુ૦ [ઇ.] ઈસવી સનનો નવમો માસ

સપ્ત વિ૦ [સં] સાત ૦ક ન૦ સાતનો સમૂહ. ૦કોણ વિ૦ સાત ખૂણાવાળું (૨) પુ૦ (અ) સાત ખૂણાવાળી આકૃતિ. ૦દ્વીપ પુ૦ બ૦વ૦ પુરાણાનુસાર પૃથ્વીના સાત મોટા વિભાગ; જમ્બુ, કુશ, પ્લક્ષ, શાલ્મલિ, ક્રૌંચ, શાક અને પુષ્કર. ૦ધાતુ સ્ત્રી૦ બ૦વ૦ આયુર્વેદ પ્રમાણે શરીરની સાત ધાતુઓ (જુઓ ધાતુ). ૦પદી સ્ત્રી૦ વિવાહ-વિધિમાં વરકન્યાએ સાત પગલા સાથે ફરવું તે (૨) તે વખતે બોલવાનો મંત્ર. ૦પર્ણ પું૦ એક ઝાડ. ૦પાતાલ(-ળ) ન૦બ૦વ૦ અતલ, વિતલ, સુતલ, રસાતલ, તલાતલ, મહાતલ ને પાતાલ એ સાત ૦ભંગી સ્ત્રી૦ જૈન સ્યાદ્વાદના સાત અવયવ (હોય પણ ખરું -સ્યાદસ્તિ, ન પણ હોય -સ્યાન્નાસ્તિ વર્ણવી ન શકાય તેવું હોય -સ્યાદવક્તવ્ય એ ત્રણના મિશ્રણથી થતા) ૦ભુજ પુ (ગ) સમકોણ ૦મ વિ૦ સાતમું ૦મી વિ૦ સ્ત્રી૦ સાતમી (૨) સ્ત્રી૦ સાતમ ૦રાશિ સ્ત્રી૦ 'રૂલ ઑફ સેવન' (જ્યો.) ૦ર્ષિ પું૦બ૦વ૦ [+ઋષિ] મરીચિ, અત્રિ, અંગિરસ, પુલસ્ત્ય પુલહ, ક્રતુ, અને વસિષ્ઠ એ સાત ઋષિઓ : સાત તારાઓનું એક જૂથ ૦લોક પુ૦ બ૦વ૦ ભૂ, ભુવર્, સ્વર્, મહર, તપ, જન, સત્ય એ સાત લોક. ૦શતી સ્ત્રી૦ ૭૦૦ શ્લોકનો સમૂહ ૦સમુદ્ર,૦સાગર પુ૦બ૦વ૦ લવણ ઇક્ષુરસ, સુરા, ઘૃત ક્ષીર દધિ અને શુદ્ધોદક એ નામના સાત પૌરાણિક સમુદ્ર. ૦સૂર, ૦સ્વર પુ૦બ૦વ૦ ષડ્જ, ઋષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત અને નિષાદ એ સંગીતના સાત સૂર (સા, રી, ગ, મ, પ, ધ, ની). -માંહુ ન૦ (સ) અઠવાડિયું (૨) સ્ત્રી૦ સાત દિવસ ચાલતુ (ભાગવતનુ) પારાયણ કે કથા

સપેટ વિ૦[જુઓ ચપેટ] બેસતુ, તગ, વળગેલુ

સપ્રકાશ વિ૦ [સં] પ્રકાશવાળું

સપ્રત્યય વિ૦[સં] પ્રત્યયવાળુ (૨)વિશ્વાસવાળુ

સપ્રમાણ વિ૦ [સ] સાધાર, સાબિતીવાળું (૨) યોગ્ય પ્રમાણવાળુ, માપસર (૨) સયુક્તિક (૪) અ૦ પ્રમાણ ટાકીને ૦તા સ્ત્રી૦

સપ્રયોજન વિ૦[સં] પ્રયોજનવાળુ, હેતુપુરઃસર

સપ્રયોગ વિ૦[સ] પ્રયોગસહિત (૨)પ્રયોગસિદ્ધ

સપ્રાણ વિ૦[સં.] પ્રાણવાળુ

સપ્રેમ અ૦ [સં] પ્રેમસહિત, પ્રેમપૂર્વક

સફ સ્ત્રી૦ [અ.] બાજુ, કોર (૨) હાર, ઓળ

સફર પું૦ [અ.] હિજરી સનનો બીજો માસ (૨) સ્ત્રી૦ [દિ, અ.] પ્રવાસ, મુસાફરી (૩) [સર૦ અ] વહાણની મુસાફરી. ૦નામું ન૦ પ્રવાસના વર્ણનનુ પુસ્તક

સફરજન ન૦ [અ સફરજલ, સર૦ મ. સફરચંદ, સફરજગ] એક ફળ

સફરા(-ળા)ણું વિ૦ ['સફળ' ઉપરથી] + (પ) સફળ; ધન્ય, સપરાણુ

સફરી વિ૦ [ફા] મુસાફરીનું; સફર કરનારું (૨) લહેરી, ખર્ચાળ (૩) પુ૦ ખલાસી

સફલ(-ળ) વિ૦ [સં.] ફળવાળુ (૨) જેનો હેતુ પાર પડયો છે તેવું. સિદ્ધ, સાર્થક. ૦તા સ્ત્રી૦

સફા વિ૦ [અ.] સાફ; સ્વચ્છ (૨) ખલાસ, પૂરું, કાંઈ પણ બાકી ન હોય તેવું

સફાઈ સ્ત્રી૦ [ફા.] સાફસૂફી, સ્વચ્છતા (૨) નિષ્કપટતા (૩) [લા] બડાઈ (૪) ટાપટીપ [-મારવી, હાંકવી = ખોટું અભિમાન કરવું. -માંથી હાથ ન કાઢવો = ખોટી બડાઈ કર્યા કરવી (૨) પોતાની નિર્દોષતા રજૂ કર્યા કરવી.] ૦દાર વિ૦ સફાઈવાળું, સાફ, સ્વચ્છ

સફાચટ અ૦ [સફા + ચટ, સર૦ હિં., મ.] તદ્દન સફા - ખલાસ

સફાલગોટો પુ૦ (કા.) કરવાનું તમામ કામ (૨) કામના જથાનો સામટો નિકાલ

સફાળુ વિ૦ [સ.સ + ફાળ (સં. સ્ફાલ)] ફાળ પડી હોય એવું બેબાકળુ (૨) ઓચિંતુ

સફીત સ્ત્રી૦ છોકરાની એક રમત

સફીલ વિ૦ [અ ફસીલ, સર૦ હિં., મ.] લગોલગ અડેલું (૨) સ્ત્રી૦ રક્ષણ માટે કરેલું બાંધકામ, કેટ ૦હક(-ક્ક) પું૦ પડોશહક. ૦દાર પું૦ હદે હદ જોડાયલી હોય તેવો, પડોશી. ૦દારી સ્ત્રી૦

સફું ન૦ [અ. સફહહ, સર૦ હિં. સફહા, મ. સફા] સફો, પૃષ્ઠ, બાજુ

સફેદ વિ૦[ફા] ધોળું. -દી સ્ત્રી૦ ધોળી ભૂકી (૨) ધોળાશ (૩) ચૂના વડે ધોળવું તે (૪) ઈંડાનો ધોળો ગર. -દો પુ૦ ધોળો ભૂકો (૨) તેલવાળો ધોળો રંગ

સફો પુ૦ [જુઓ સફું] પૃષ્ઠ, બાજુ

સબક પું૦; ન૦ [અ.] પાઠ, બોધ

સબજી સ્ત્રી૦ [ફા] ભાગ (૨) શાકભાજી, ભાજીપાલો. ૦મંડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં., મ] શાકબજાર. -જો પું૦ ડમરો

સબડકો પું૦ [રૂ૦] પ્રવાહી પદાર્થ ચૂસતાં થતો અવાજ (-મારવો)

સબડવું અ૦ક્રિ૦ [સં શવલ, પ્રા સવલ = કાબરચીતરું, દૂષિત ઉપરથી] વાસી પડયું રહેવાથી બગડી જવું (૨) [લા] રઝળવું, સડવું, નકામું થઈ પડયું રહેવું

સબડાક અ૦ [રૂ૦] સબડકાનો રવ

સબધું વિ૦[સં. સુબદ્ધ] સારા બાંધાનું; મજબૂત; ખપે તેવું. -ધાઈ સ્ત્રી૦

સબનીસ પુ૦ [ફા. સફનવીસ; સર૦ મ.] દફતરદાર (૨) એક મરાઠી અટક

સબબ પું૦ [અ.] કારણ, હેતુ (૨) અ૦ કારણે કે. [-કાઢવો = કારણ કે બહાનું શોધવું. -જોવો = સબબની સત્યાસત્યતા તપાસવી.]

સબમરીન સ્ત્રી૦ [ઈં.] પાણીના સપાટી નીચે ચાલતી બોટ [હિં, મ] જુઓ સબૂર

સબ(-બૂ)૨ સ્ત્રી૦ (૨) અ૦ [અ સબ્ર, સર૦ હિં.સબ (સં સર્વ) + રસ] મીઠું

સબલ(-ળ,-ળું) વિ૦ [સં] બળવાન (૨) [સર૦ મ] અતિશય, ખૂબ

સબી સ્ત્રી૦ ['છબી' ઉપરથી] + છબી, તસવીર (૨) શોભા; કાન્તિ [(સમાસમાં)

સબીજ વિ૦ [સં] બીજવાળું (૨) સવિકલ્પ

સબીલ સ્ત્રી૦ [અ] મહોરમ પહેલાં છરાદિવસથી પવાતુ ધર્માદા પાણી કે શરબત (૨) પરબ

સબૂર સ્ત્રી૦ [જુઓ સબર] ધીરજ, સહનશક્તિ (૨) અ૦ 'થોભો, રહો' એ અર્થનો ઉદ્‌ગાર. -રાઈ, -રી સ્ત્રી૦ ધીરજ, સહનશક્તિ [-પકડવી, રાખવી] [સબોસણ મારવું

સબોડવું સ૦ક્રિ૦ ['સબોસબ' ઉપરથી] સોટીથી

સબોસબ અ૦ [રૂ૦] ઝપાટાબંધ, ત્વરાથી

સભય વિ૦ [સં] ભયયુક્ત

સભર વિ૦ [સં. સુ+ભૃ, સર૦ મ સુભર] ભરપૂર; પૂરેપૂરું ભરેલું [-ભરવું, સભરે ભરવું = પરિપૂર્ણ ભરવું.]

સભા સ્ત્રી૦ [સં] મેળાવડો, પરિષદ (૨) સમાજ; મંડળી [-બોલાવવી = સભા મેળવવી, સભા થવાનું કહેણ મોકલવું કે કાઢવું -ભરવી = સભા કરવી. -મળવી = સભા થવી.] ૦ક્ષોભ પું૦ સભામા ઊઠીને બોલતા થતો ગભરાટ ૦પતિ પું૦ સભાનો અધ્યક્ષ, પ્રમુખ, સદર ૦મંડપ પુ૦ સભાનો મંડપ ૦રંજની વિ૦ સભાને ખુશ કરનાર. ૦શાસન ન૦ સભાનું વ્યવસ્થા-

સર કામ ચલાવવુ તે ૦સદ પુ૦ [સં] સભાનો સભ્ય, 'મેમ્બર'. ૦સ્થાન ન૦ સભા ભરાવાની જગા

સભાગી વિ૦ [સ + ભાગ] ભાગીદાર; હિસ્સેદાર

સભાપતિ, સભામંડપ, સભારંજની, સભાશાસન, સભાસદ, સભાસ્થાન જુઓ 'સભા'મા

સભર વિ૦ [જુઓ સભર] ભરપૂર, સભર (૨) માતબર, પૈસેટકે ભરપૂર (૩) વિ૦સ્ત્રી૦ ગર્ભવતી

સભ્ય વિ૦ [સં] વિવેકી, સભાવિત, શિષ્ટ (૨) પુ૦ સભાસદ. ૦તા સ્ત્રી૦ સભ્યપણું (૨) સંસ્કૃતિ, સુધારો. -ભ્યા સ્ત્રી૦ સ્ત્રી સભ્ય

સમ પુ૦બ૦વ૦ [સર૦ અ કસમ હિં સૌં (પ્રા. સવ, સ. શપ્)] સોગન [-આપવા, ખવડાવવા, ઘાલવા, દેવા = સોગન કે પ્રતિજ્ઞાથી બાંધવુ -ખાવા, લેવા = સોગનથી બંધાવુ]

સમ વિ૦ [સં] સરખુ, સમાન (૨) પુ૦ તાલનું આરંભસ્થાન (સંગીત) (૩) સંગીતનો એક અલંકાર ૦અપૂર્ણક ન૦ છેદથી નાના અંશનું અપૂર્ણાંક, પ્રૉપર ફ્રેક્શન'. ૦કર્ણ પું૦ આયત, રેક્ટેંગલ' (ગ.). ૦કાલીન વિ૦ એક જ કાળમા સાથે વિદ્યમાન. ૦કેન્દ્ર વિ૦ (અ) સમાન કેન્દ્રવાળું, 'કૉન્સેન્ટ્રિક'. ૦કોણ(-ણિક) વિ૦ (ગ.) સમાન કોણવાળી (આકૃતિ). ૦ક્ષેત્ર વિ૦ (ગ) સમાન ક્ષેત્રફળવાળું (૨) ન૦ 'હૉરિઝૉન્ટલ પ્લેઇન'

સમઈ સ્ત્રી૦ [અ શમઅ (દીવો) પરથી, સર૦ મ] પિત્તળની દીવી ૦દાની સ્ત્રી૦ દીવી, શમાદાન

સમકિત ન૦ [સં સમ્યક્ત્વ] સાચી તત્ત્વજિજ્ઞાસા (જૈન)

સમક્ષ વિ૦ (૨) અ૦ [સં] (-ની) પ્રત્યક્ષ, રૂબરૂ, [નજર સામે

સમગ્ર વિ૦ [સં] સઘળુ ; તમામ

સમધાત વિ૦ [સં] (ગ) સમાન ધાતવાળો (પદી)

સમચતુર્ભુજ પુ૦ [સં] ચારે સમાન બાજૂવાળો ચતુર્ભુજ -ચતુષ્કોણ; 'રોમ્બસ'

સમચ(-છ)રી સ્ત્રી૦ [જુઓ સંવત્સરી; પ્રા સવચ્છરિય] ૬૨ વર્ષે આવતી મરણતિથિ (૨) તે દિવસે કરાતી ક્રિયા

સમચિત્ત વિ૦ [સં.] સર્વ પ્રત્યે કે સર્વ અવસ્થાઓમા સમાન ચિત્તવાળુ (૨) ન૦ ચિત્તની સમાનતા

સમચોરસ વિ૦ (૨) પું૦ [સમ + ચોરસ] ચારે બાજુ ને ખૂણા સરખા હોય તેવી આકૃતિ

સમચ્છેદ પુ૦ [સં] (અ.) અનેક અપૂર્ણાંકનો સમાન છેદ (૨) વિ૦ સમચ્છેદી. -દી વિ૦ સમચ્છેદવાળું

સમછરી સ્ત્રી૦ જુઓ સમચરી; છમછરી

સમજ, ૦ણ સ્ત્રી૦ ['સમજવુ' પરથી] અક્કલ, જ્ઞાન, ડહાપણ (૨) પરસ્પર સમજી રાખેલી વાત; કરાર. [-પડવી = સમજવુ સમજના ઘરમાં આવવુ = ઉંમર લાયક થવુ] ૦ણું વિ૦ સમજે તેવુ, સમજણવાળું. ૦દાર વિ૦ સમજણુ. ૦દારી સ્ત્રી૦

સમજવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સમ્ + ધ્યૈ (પ્રા. ઝા) કે સંબુધ્ (પ્રા સબુજ્ઝ)પરથી ? સ૦ પ્ર સમજ્જેં, હિં. સમઝ્ઝેં] જાણવુ (૨) અર્થ ગ્રહણ કરવો (૩) ખરાખોટાની તુલના કરવી, વિચાર કરવો (૪) અ૦ક્રિ૦ આગ્રહ છોડવો, માની જવુ. [સમજી લેવું = અંદરોઅંદર સમાધાન કરી લેવુ]

સમજાવવું સ૦ક્રિ૦ સમજે તેમ કરવું (૨) મનાવવુ, નરમ પાડવુ; શાંત કરવુ (૩) ફોસલાવવુ, છેતરવુ. -ટ સ્ત્રી૦ સમજાવવુ તે

સમજુ વિ૦ ['સમજવુ' પરથી] સમજણુ, સાણું

સમજૂક વિ૦ + જુઓ સમજુ

સમજૂત(-તી) સ્ત્રી૦ [જુઓ સમજુ] સમજવુ તે, માની લેવુ તે (૨) સમજાવવુ તે, ભ્રમ કે વિરોધ દૂર કરી સમાધાન કરાવવુ તે (૩) શિખામણ, સલાહ (૪) ખુલાસો, વિવેચન [-ઉપર આવવું = સમાધાન કરવુ]

સમડી(-ળી) સ્ત્રી૦ એક પક્ષી (૨) [સં શમી, સર૦ મ.] એક ઝાડ. -ડો(-ળો) પુ૦ શમી વૃક્ષ (૨) કામણ-ટૂમણ કરનારો બાવો

સમણ ન૦ ['સમાવુ' ઉપરથી, સર૦ સમાણ] અઢાર સર ઉમેરવાની વસ્તુ સમોવણ

સમણવુ સ૦ક્રિ૦ [સ સમન = અથડામણ] ફેરવવુ, વીંઝવુ [(૨) વેગવાળો અવરજવર

સમણાસમણ સ્ત્રી૦ [જુઓ સમણવુ] વીંઝાવીંઝ

સમ(-મા)ણી સ્ત્રી૦ [સં. સમ્+આ+ની પરથી ?] ઝીણી વસ્તુ માટેનો નાજુક ચીપિયો

સમણું ન૦ જુઓ સ્વપ્નું [-આવવું સ્વપ્ન આવવું (૨) ઉત્કટ કામના હોવી. ઉદા૦ તને તો પૈસાના જ સમણાં આવે છે (૩) એકદમ તુક્કો સૂઝવો]

સમતલ વિ૦ [સં.] સરખી સપાટીનું (૨) ન૦ સરખી સપાટી(૩)'પ્લેઇન' (ગ.) ૦ત્રિકોણ-મિતિ સ્ત્રી૦ 'પ્લેઇન' ટ્રિગોનોમેટ્રી' (ગ.). ૦ભૂમિતિ સ્ત્રી૦ 'પ્લેઇન જ્યોમેટ્રી (ગ.)

સમતા સ્ત્રી૦ [સં.] સમત્વ, સરખાપણું

સમતુલા સ્ત્રી૦ [સં.] સમતોલપણું

સમતોલ વિ૦ [સમ+તોલ] સરખા વજનનું (૨) સરખું; સમાન (૩) પું૦; ન૦ બરાબર સરખું વજન. [-ઊતરવું = સરખેસરખું થવું.] ૦તા સ્ત્રી૦. ૦ન, ૦પણું ન૦ સમતોલ હોવું કે થવું તે [ત્રિકોણ (ગ.)

સમત્રિકોણ પું૦[સં.] ત્રણે સરખી બાજુવાળો

સમત્વ ન૦ [સં.] સમતા. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ સમતા-વાળી બુદ્ધિ

સમથળ વિ૦[સમ+સ્થળ] સમાન સપાટીવાળું

સમદર પું૦ [સર૦ હિં. સમં(-મું)દર]સમુદ્ર(પ)

સમદર્શિતા સ્ત્રી૦ [સં.] સમદર્શીપણું

સમદર્શી વિ૦[સં.] સૌની તરફ સરખી નજરે જોનાર, નિ૰પક્ષપાતી

સમદુઃખ(-ખી) વિ૦[સં.] સરખા દુ.ખવાળું; બીજાનું દુઃખ જોઈ તેટલું જ દુઃખી થનાર

સમદૃષ્ટિ વિ૦[સં.]સમદર્શી(૨)સ્ત્રી૦ સમાનદૃષ્ટિ; નિ૰પક્ષપાત [ચામડું

સમદો પુ૦ કમાવ્યા કે રંગ દીધા વિનાનું તાજું

સમદ્વિભુજ વિ૦ [સં.] બે સરખી બુજાવાળું (ગ.). ૦ત્રિકોણ પુ૦જેની બે બાજુ સરખી હોય એવો ત્રિકોણ (ગ.)

સમધારણ વિ૦ [સમ+ધારણ] સરખું, નહી ઊંચું કે નીચું (૨) મધ્યમ પ્રકારનું

સમધોરણ ન૦ સરખું ધોરણ ('મોડરેશન')

સમન સ્ત્રી૦ [ફા.] ચપેલીનું ફૂલ

સમનલાડુ પુ૦[સં. શ્રમણ કે સ્મશાન કે શમન ? +લાડુ] મરનારનો હાથ અડકાડી, દક્ષિણા સાથે બ્રાહ્મણને કે મંદિરમા અપાય છે તે લાડુ

સમનાભિક વિ૦[સં.] 'કોન્ફોકલ' (ગ.)

સમન્વય પું૦ [સં.] એકસરખો વ્યવસ્થિત ક્રમ (૨) પરસ્પર સંબંધ (૩) તાત્પર્ય

સમન્વિત વિ૦ [સં.] સમન્વય કરેલું; યુક્ત, સંબદ્ધ [[-કાઢવો,-નીકળવો]

સમન્સ પું૦ [ફ્રે.] અદાલતી તેડું કે તેનો પત્ર

સમપાણિ પું૦ [સં.] ગાયનના તાલના કાલની સાથે જ તાળી પડવી તે [(આકૃતિ) [ગ.]

સમબાજુ(-જૂ) વિ૦ સરખી બાજુઓવાળી

સમબુદ્ધિ વિ૦ [સ.] સર્વને સરખા સમજનાર (૨) સ્ત્રી૦ સમતાની બુદ્ધિ, સમત્વબુદ્ધિ

સમભાગ પું૦ [સં.] સરખો ભાગ

સમભાવ પું૦ [સં.] સમતાની બુદ્ધિ-ભાવ (૨) પોતીકાપણું. -વી વિ૦ સમભાવવાળું

સમભુજ(-જીય) વિ૦ [સં.] જુઓ સમબાજુ

સમમિતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સરેરાશ (ગ.)

સમય પું૦ [સ.] વખત; કાળ (૨) મોકામ (૩) લાગ, અવસર, સંજોગ (૪) પ્રતિજ્ઞા; નિયમ (૫) સંકેત, વદાડ (૬) સિદ્ધાંત (૭) શાળામાં શિક્ષણ માટે નિયત કરેલો સમયવિભાગ; 'પીરિયડ.' [-ઓળખવો, જોવો, વર્તવો= પ્રસંગ કે સંજોગ બરોબર સમજવો-જાણવો. -થવો = (કોઈ કામ કરવા માટેનો) નિયત કે યોગ્ય વખત થવો. -બરાઈ જવો = વખત પૂરો થઈ જવો (૨) અવકાશ ન રહેવો (૩) આખરકાળ આવી લાગવો.] ૦જ્ઞ વિ૦સિદ્ધાંત સમજનાર. ૦પંચક ન૦ સમયની ફાળવણીની નોંધ. ૦મૂર્તિ સ્ત્રી૦ સમય કે જમાનાનો પ્રતિનિધિરૂપ મનુષ્ય.૦વિરોધી વિ૦જમાનાના બળોથી વિરુદ્ધ વર્તનાર. ૦સાધુ વિ૦ સમય જોઈ પોતાનું કામ કાઢી લેનાર. ૦સૂચક વિ૦ સમયસૂચકતાવાળું. ૦સૂચકતા સ્ત્રી૦ સમયને યોગ્ય તત્કાળ કાર્ય કરવાની બુદ્ધિ -ચાચાર પું૦ [+આચાર] સમયનો આચાર, રૂઢિ-રિવાજ. -વાનુવર્તિત્વ વિ૦ સમયાનુવર્તી-પણું. -વાનુવર્તી વિ૦ [+અનુવર્તી] જુઓ સમયાનુસારી. -વાનુસાર અ૦[+અનુસાર] સમયને અનુસરીને; સમય પ્રમાણે. -વાનુ-

સારી વિ૦ સમયને અનુસરીને વર્તનાર. -ચેાચિત વિ૦ [+ઉચિત] સમયને અનુકૂળ

સમયુદ્ધ ન૦ [સં] બરેાબરિયા વચ્ચેનુ યુદ્ધ

સમર વિ૦ સાત(સંકેતની ભાષામા) [રણક્ષેત્ર

સમર પુ૦, ન૦[સં.] યુદ્ધ ૦ભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦

સમરણ [પ્રા.] ન૦ (પ) જુએા સ્મરણ -ણી સ્ત્રી૦ સ્મરણી; જપમાળા [કરવું

સમરવું સ૦ક્રિ૦ [સં સ્મૃ, પ્રા. સમર] સ્મરણ

સમરસ વિ૦ [સં] એકસરખા રસવાળુ

સમરાભણ ન૦ [સમરાવવુ પરથી] સમરાવવાનું મહેનતાણું

સમરાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'સમારવુ'નું પ્રેરક

સમરાંગણ ન૦ [સં] રણક્ષેત્ર [(ગ.)

સમરૂપ વિ૦[સં]સમાન રૂપવાળું(૨)'સિમિલર'

સમરેખ વિ૦[સં.] સમાન રેખા ઉપર આવેલું (ગ) ૦તા સ્ત્રી૦ -ખા સ્ત્રી૦ સુરેખા

સમર્થ વિ૦ [સં] બળવાન, શક્તિમાન. ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ સમર્થન કરનાર ૦તા સ્ત્રી૦ સામર્થ્ય; યુક્તિ ૦ન ન૦ દલીલેાથી પુરવાર કરવું તે (૨) ટેકેા (૩) સાબિતી

સમર્થિત વિ૦ [સં.] સમર્થન કરાયેલું

સમર્પક વિ૦ [સં] સમર્પણ કરનાર (૨) [સર૦ મ] યેાગ્ય; ઉચિત, બરેાબર બંધબેસતુ. -ણ ન૦ [સં.] અર્પણ કરવુ તે. -ણી વિ૦ (૨) પુ૦ જેણે સર્વસ્વ અર્પણ કરી દીધુ હેાય તેવુ (પુષ્ટિમાર્ગમા)

સમર્પવુ સ૦ક્રિ૦ [સં સમર્પ્] સમર્પણ કરવું

સમર્પિત વિ૦[સં.] સમર્પણ કરેલુ, સમર્પાયેલું

સમલ વિ૦ [સં] મલિન, મલ કે મેલવાળું

સમલક્ષી વિ૦ [સમ+લક્ષ]એકસરખા લક્ષવાળું

સમલંબ વિ૦[સં] સરખા લંબવાળુ (ગ). ૦ક, ૦ચતુષ્કેાણ પુ૦ 'ટ્રૅપેઝિયમ' (ગ.)

સમલેા પુ૦ [ફા. શમ્લહ; સર૦ મ. સમલા] કસબથી ભરેલી એક જાતની ટોપી

સમવયસ્ક [સં], **સમવયી** વિ૦ સરખી ઉંમરનું, સમેાવડિયુ

સમવસરણ ન૦ [સં.] (જૈન) આચાર્ય કે મહાન વ્યક્તિની પધરામણી વેળા એકઠેા થતેા સમુદાય -પરિષદ

સમવાય પું૦ [સં] સમૂહ (૨) સંબંધ (૩) એવેા નિત્ય સંબંધ કે જેમા એક સંબંધીનેા નાશ થતાં બીજો સંબંધી પણ નાશ પામે (જેમ કે, દૂધ અને તેના સફેદ રંગનેા) [ન્યા]. ૦તંત્ર ન૦ અનેક સ્વાયત્ત સમૂહેાનું એકત્ર રાજ્યતંત્ર, સમૂહતંત્ર; 'ફેડરેશન'. -યી વિ૦ સમવાય-સંબંધવાળું (૨) સમવાયતંત્રને લગતુ, 'ફિડરલ'. -યી કારણ ન૦ કાર્યમાં સમવાય-સંબંધથી રહેતુ કારણ, ઉપાદાન-કારણ (જેમ કે, માટી એ ઘડાનું)

સમવિચારી વિ૦(૨) પુ૦[સમ+વિચાર]સરખેા વિચાર ધરાવનાર, વિચારમા મળતુ

સમવેદી વિ૦ [સં. સમ+વિદ્] સમાન વેદનાવાળું, સહાનુભૂતિવાળું -દિત્વ ન૦

સમવૃત્ત ન૦ [સં] ચારે ચરણ સરખા હેાય તેવેા છંદ (૨) મુખ્ય રેખાંશનું વૃત્ત (૩) વિ૦ સરખા છંદવાળું

સમશાન ન૦ [જુએા સ્મશાન; સર૦ મ. સમ્શાન] મસાણ. -નિયું વિ૦ સ્મશાન જેવું-નિર્જન (૨) અમંગળ (૩) ડાધુ તરીકે આવેલું [ઠંડીવાળું

સમશીતેાષ્ણ વિ૦ [સં] સરખી ગરમી અને

સમશેર, ૦બહાદુર જુએા શમશેર'મા

સમશ્લેાકી વિ૦ [સં. સમ+શ્લોક] એકસરખા શ્લેાકવાળુ, મૂળ શ્લેાક પ્રમાણે શ્લેાકવાળું (ભાષાતર) [ઊલટું

સમષ્ટિ સ્ત્રી૦[સં] સમગ્રતા, સમુદાય ('૦વ્યષ્ટિ'થી

સમસમ અ૦ [રવ૦] (જોરથી ફૂ કાતા કે વીંઝાતા પવનનેા અવાજ). ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં. સિમિસિમાયતે] એવેા અવાજ થવેા (૨) ધૂંધવાઈ રહેવુ (મનમાં). -ભાટ અ૦ સમસમવુ હેાય તેમ (૨) પુ૦ ભાગણીથી સમસમવુ તે

સમસામયિક વિ૦ [સં.] સમકાલીન

સમસૂત્ર વિ૦ [સં.] એકસરખુ -સપાટ; 'લેવલ'

સમસ્ત વિ૦ [સં] સઘળું ; તમામ, બધું મેળું (૨) ન૦ સમગ્ર સમુદાય

સમસ્યા સ્ત્રી૦ [સં] પ્રશ્ન, કોયડેા (૨) સાન; સંકેત (૩) ઉખાણું. [-પૂરવી = સમસ્યાપૂર્તિ કરવી.] ૦પૂર્તિ સ્ત્રી૦ સમસ્યાનેા જવાબ

આપવો કે અધૂરો ભાગ પૂરો કરી આપવો તે; એવી રમત

સમળી,–ળો જુઓ 'સમડી'માં

સમંજસ વિ૦ [સ૦] ઉચિત, વાજબી (૨) હોંશિયાર, સુજ્ઞ (૩) સ્પષ્ટ, સમજી શકાય તેવું

સમા સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. (સં. સમ)] પૂરી ભરતી આવ્યે ૧૨ મિનિટ પાણી થોભે છે તે

સમાગમ પું૦ [સં.] સંયોગ; મેળાપ (૨) સોબત, સંગત

સમાચાર પુ૦[સં.] ખબર (બહુધા બ૦વ૦મા). [(–ના) સમાચાર જોવા, લેવા = સંભાળ રાખવી, તપાસ રાખવી.] ૦પત્ર ન૦ વર્તમાનપત્ર

સમાજ પુ૦ [સ૦] સમુદાય (૨) મંડળી, સભા (૩) એક ધર્મ કે આચારવાળો જનસમુદાય (૪) વ્યવસ્થિત જનસમુદાય, જનતા. ૦કારણ ન૦ સમાજતંત્રની રચના–વ્યવસ્થિતિ. ૦જીવી વિ૦ સમાજમાં જ જીવી શકે એવું (૨) સમાજ ઉપર જીવનાર. ૦વાદ પું૦ વ્યક્તિ કે વર્ગની નહિ, પણ સમાજની સત્તાનો વાદ; 'સોશિયેલિઝમ'. ૦વાદી વિ૦ (૨) પું૦ સમાજવાદમાં માનનાર. ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦, ૦શાસ્ત્ર ન૦ સમાજવ્યવસ્થાનું શાસ્ત્ર. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ સમાજમાં રહેવાની કે તે વસાવવાની માણસની સહજવૃત્તિ. ૦શાસ્ત્રી પું૦ સમાજ-શાસ્ત્રનો વેત્તા. ૦શાસ્ત્રીય વિ૦ સમાજશાસ્ત્ર સંબંધી. –જિક પુ૦ [સં.] સમાજનો સભાસદ (૨) પ્રેક્ષક –જી વિ૦ સમાજનું, સમાજ સંબંધી (૨) કોઈ અમુક સમાજમાં જોડાયેલું (૩) પુ૦ તેવો પુરુષ વિશિષ્ટ સમાજનો સભ્ય

સમાણું સ્ત્રી૦ [સમાવું પરથી] સમાવું તે, સમાવેશ (૨) ન૦ સમોવણ

સમાણી સ્ત્રી૦ જુઓ સમણી

સમાણું વિ૦[પ્રા. સમાણ (સં સમાન)]. સમાન, સરખું (૨) –ને લાગુ પડતી [ગાળ] (૩) અ૦ [અપ સમાણુ, પ્રા. સમમ્] –ની સાથે-સાથ; જુઓ સમું ૩

સમાણો પુ૦ મોટી સમાણી

સમાદર પું૦ [સં.] આદર, સન્માન

સમાદાન ન૦ [સ૦] જૈનોનું નિત્યકર્મ (૨) ભેટ કે દાનનો સ્વીકાર

સમાદો પું૦ (કા.) અસ્બાની પથરી (૨) સરસામાન; રાચરચીલું

સમાધ સ્ત્રી૦ જુઓ સમાધિ (૫.)

સમાધાન ન૦ [સં.] વિરોધ, શંકા કે ગૂંચવણનો નિવેડો અને શાંતિ (૨) તૃપ્તિ; સંતોષ (૩) ધ્યાન; સમાધિ (૪) પતવું કે પતાવવું તે (૫) કજિયાની પતાવટ (૬) નાટકમાં મુખ્ય બનાવ, જે અણધારી રીતે આખા વસ્તુને ઉત્પન્ન કરે છે. [–ઉપર આવવું = સમાધાન કરવું.] –ની સ્ત્રી૦ સમાધાન, નિવેડો (૨) ચિત્તની શાંતિ: નિરાંત (૩) સુલેહસંપ (૪) પું૦ મંદિરની જરૂરિયાતો વૈષ્ણવોને સમજાવી તેમની પાસેથી માગણી કરનાર મંદિરનો અધિકારી, મંદિરની આંતરિક વ્યવસ્થા કરનાર

સમાધિ પુ૦; સ્ત્રી૦ [સં.] જેમાં ધ્યાતા અને ધ્યાનનો ખ્યાલ લુપ્ત થઈ ધ્યેયનું સ્વરૂપ જ ચિત્તમાં રહે છે તેવું ઊંડું ધ્યાન (યોગ) (૨) સાધુસંન્યાસીનું મરણ (૩) સાધુસંતને દાટ્યા હોય તે જગા પર કરેલી દેરી. [–ચઢવી, થવી, –માં બેસવું, લાગવી = પરમાત્મચિંતનમાં તદ્રૂપ થવું –ચડાવવી = સમાધિસ્થ થવું; –ચણવી, –બાંધવી = સાધુસંતને દાટ્યા હોય ત્યાં દેરી ચણવી –લેવી = મરણ પામવું (યોગી કે સાધુસંતનું).] ૦સ્થ વિ૦ સમાધિમાં પડેલું

સમાન વિ૦ [સ૦] સરખું (૨) પું૦ પાંચ પ્રાણ-વાયુમાંનો એક (જુઓ પંચપ્રાણ) ૦કક્ષ વિ૦ સમાનકક્ષાનું. ૦તા સ્ત્રી૦ ૦ધર્મા(–ર્મી) વિ૦ [સં.] સમાન ગુણધર્મવાળું. ૦રૂપ વિ૦ સમરૂપ જુઓ. ૦રૂપતા સ્ત્રી૦. ૦ભાષા પું૦ ભિન્ન ભાષાઓવાળાના વ્યવહારમાં ચાલે એવી એક–સર્વસાધારણ ભાષા ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ સમબુદ્ધિ, સમભાવ. ૦શીલ વિ૦ સમાન ગુણ, ધર્મ કે સ્વભાવનું. –નાધિકરણ વિ૦ [+અધિકરણ] એક જ અધિકરણ, આશ્રય કે વિભક્તિવાળું (૨) ન૦ સમાન અધિકરણ, આશ્રય કે વિભક્તિ. –નાધિકરણ બહુવ્રીહિ પુ૦ સમાસ છોડવામાં આવે ત્યારે જેનાં

બને પદો સમાન વિભક્તિમા હોય તેવો બહુવ્રીહિ સમાસ (વ્યા.). **-નામ** વિ૦ [+ નામ] સમાન નામવાળું. **-નિકા** પુ૦ એક છંદ. **-નોદક** વિ૦(૨) પું૦ [+ઉદક] સાતથી ચૌદ પેઢી સુધીના સમાન પિતૃઓને અંજલિ આપનાર સગો. **-નોપમા** સ્ત્રી૦ [+ઉપમા] ઉપમાનો એક પ્રકાર (કા. શા.)

સમાપન ન૦, **-ના** સ્ત્રી૦ [સં] સમાપવું – સમાપ્ત કે પૂરું કરવું તે, સમાપ્તિ

સમાપવું સ૦ક્રિ૦ [સ સમાપ્] સમાપ્ત કરવું

સમાપ્ત વિ૦ [સં] પૂરું; પૂર્ણ. **-પ્તિ** સ્ત્રી૦ પૂરું થવું કે કરવું તે, છેવટ; અંત

સમાયક સ્ત્રી૦ [પ્રા. સમાય (સં. સમાજ)] પૂજન સ્તવન માટે બધાએ સાથે બેસવું તે (જૈન)

સમાયતિ સ્ત્રી૦ [સં.] તાલના લયનું એકત્વ

સમાયુક્ત વિ૦ [સં.] યુક્ત, જોડાયેલું (૨) તૈયાર કે તત્પર થયેલું

સમાર પું૦ [સમારવું પરથી, સર૦ મ] સમારવું તે, સમારકામ (૨) ચાસમા બી નાખી તે ઢાંકવા ઉપર ફેરવવામા આવતુ લાકું પાટિયું [-દેવો = સમાર વડે સરખું કરવું **સમારે** આવવું = કણસલું દોઢ બિલ્લસ જેવડું થવું] ૦કામ ન૦ સમારવું – દુરસ્ત કરવું તે

સમારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા સમાર (સં સમ્+આ+રચય્)] દુરસ્ત કરવું, સુધારવું (૨) કાપવું(શાક) (૩) ઓળી કરીને વ્યવસ્થિત કરવું (વાળ)

સમારંભ પુ૦ [સ] ઠાઠમાઠથી કરેલો આરંભ (૨) ધામધૂમવાળો ઉત્સવ [તે

સમારાધન ન૦ [સં] પ્રસન્ન કરવું – રંજન કરવું

સમારોપ પુ૦, ૦ણ ન૦ [સં.] આરોપવું તે -પિત વિ૦ [સં] આરોપેલું, ચડાવેલું

સમાલવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સમ્+માલ્, સર૦ હિં. સમાલના] સંભાળવું

સમાલોકન ન૦[સં] બરાબર જોવું તે

સમાલોચક વિ૦ [સં.] અવલોકન કરનાર -ના સ્ત્રી૦ અવલોકન [કે સમાવવું તે

સમાવ પુ૦[સમાવવું પરથી] સમાવેશ, સમાવું

સમાવડાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'સમાવવું'નું પ્રેરક

સમાવર્તન ન૦ [સ.] વિદ્યાભ્યાસ પૂરો કરી બ્રહ્મચારીનુ ઘેર આવવુ તે

સમાવવું સ૦ ક્રિ૦ 'સમાવું'નું પ્રેરક

સમાવિષ્ટ વિ૦ [સં] સમાયેલું; સમાવેશ પામેલું

સમાવું અ૦ક્રિ૦[પ્રા સમાવ (સં. સમ્+આપ્), સર૦ મ. સમાવર્ણે] માવું, અંદર આવી જવું (૨) સતાવું, ચાલતા તંત્રમા ગોઠવાવું – અનુકૂળ થઈને સ્થાન પામવું [**સમાઈજવું** = અંદર પેસી કે મળી કે ભળી જવું, લોપ કે અદૃશ્ય થઈ જવું]

સમાવેશ પુ૦ [સં] સમાવું તે, સમાસ

સમાસ પું૦[સં] સમાવું તે, સમાવેશ (૨) બે કે વધારે શબ્દોના સંયોગથી થયેલો શબ્દ(વ્યા.) (૩) સંક્ષેપ [**-થવો** = સમાઈને રહેવું, ચાલુ તંત્રમા ગોઠવાઈ જવું (જેમ કે, વહુનો સાસરામા) [અભિનિવિષ્ટ

સમાસક્ત વિ૦ [સં.] ખૂબ આસક્ત (૨)

સમાસંગ પુ૦ [સં] ખૂબ આસક્તિ (૨) મિલન, સંયોગ (૩) અભિનિવેશ

સમાસાત્મિક વિ૦ [સં] સમાસરૂપ

સમાસોક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] એક અર્થાલંકાર, જેમા સમાન કાર્ય, લિંગ કે વિશેષણ દ્વારા પ્રસ્તુતમા અપ્રસ્તુતનો વ્યવહાર સમારોપિત થાય છે (કા શ)

સમાહાર પું૦[સં] સંગ્રહ, સમૂહ(૨)સંક્ષેપ ૦દ્વંદ્વ પું૦ દ્વંદ્વ સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા૦ 'યદ્વાતદ્વા', 'ભચાવ'

સમાહિત વિ૦[સં] શાંત, સ્થિતપ્રજ્ઞ(૨)એકાગ્ર

સમાહૃત વિ૦[સં.] ભેગું કરેલું (૨)સંક્ષિપ્ત

સમાંતર વિ૦ [સ] સમાન અંતરે આવેલું, સમાન અંતરવાળું, 'પેરેલલ' ૦ચતુર્ભુજ, ૦ચતુષ્કોણ પું૦'પેરેલલોગ્રામ (ગ.) ૦ખાત ન૦ 'પેરેલલોપાઇપ' (ગ.)

સમિતિ સ્ત્રી૦ [સં] મંડળી, (નાની) સભા

સમિત્પાણિ વિ૦ [સં] હાથમાં સમિધવાળો (બ્રહ્મચારી – વિદ્યાર્થી)

સમિધ સ્ત્રી૦ [સ] યજ્ઞોપયોગી લાકડું

સમીકરણ ન૦ [સં] સરખું કરવું તે (૨) 'ઇક્વેશન' (ગ.) (-છોડવું, બાંધવું)

સમીક્ષણ ન૦ [સં.] સમીક્ષા કરવી તે

સમીક્ષા સ્ત્રી૦[સં.]બારીકાઈથી જોવું કે તપાસવું તે (૨) આલોચના; સમાલોચના

સમીચીન વિ૦[સં.] યથાર્થ (૨) યોગ્ય

સમીપ વિ૦ [સં.] નજીક, નિકટ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦વર્તી,૦સ્થ વિ૦ નજીકનું; પાસે પડેલું

સમીર,૦ણ પુ૦ [સં.] પવન

સમીસ૰ધ્યા, સમીસાંજ સ્ત્રી૦ [સમી- (પ્રા સમિઅ,સ સમિત કે સમ્યગ્)+સંધ્યા,સાંજ] સંધ્યાકાળ, સાંજની વેળા

સમુચિત વિ૦ [સં.] યોગ્ય

સમુચ્ચય પું૦ [સં.] સંગ્રહ; સમૂહ (૨) એક અલંકાર (કા.શા.)

સમુચ્ચિત વિ૦ [સં.] એકત્રિત; એકઠું કરાયેલું

સમુત્કર્ષ પુ૦ [સં.] વિકાસ; 'એવોલ્યૂશન'

સમુત્કાતક વિ૦[સં.] સમુત્કાંતિ કરનાર

સમુત્કાંતિ સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ ઉત્કાંતિ

સમુત્થાન ન૦[સં.] ઉત્થાન (૨) ઉદય (૩) ઉદ્યોગ (૪) રોગમુક્તિ; આરોગ્ય

સમુદય પુ૦ [સ.] ઉદય, ઊગમ

સમુદાય પું૦ [સં.] ટોળું; જથો

સમુદ્ધરણ ન૦ [સં.] ઉદ્ધાર

સમુદ્ભવ પું૦ [સં.] ઉદ્ભવ; ઉત્પત્તિ, ઊગમ

સમુદ્ર પુ૦ [સ.] દરિયો [-ખેડવો = સમુદ્ર પર મુસાફરી કરવી. -ઠલ્લોળવો,-વલોવવો = સમુદ્રનું મંથન કરવું (૨) કાંઈ મુશ્કેલ બાબત ચર્ચવી] ૦કાંઠો, કિનારો = પું૦ દરિયાનો કાંઠો. ૦પ્રબંધ પુ૦ એક ચિત્રકાવ્ય. ૦ફળ ન૦ એક વૃક્ષ (૨) તેનું ફળ. ૦ફીણ, ફેણ(-ન) [સર૦ મ] ન૦ સુકાઈ ગયેલું દરિયાનું ફીણ, એક ઔષધિ. ૦મંથન ન૦ દાનવો અને દેવોએ અમૃત માટે કરેલું સમુદ્રનું મંથન. ૦યાન ન૦ દરિયાઈ મુસાફરી. ૦લતા સ્ત્રી૦ સમુદ્રમાં થતી લતા, 'વીડ' ૦શોષ પું૦ એક વનસ્પતિ

સમુન્નતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઉન્નતિ, આબાદી

સમુરત ન૦ [સં સુ + મુરત] શુભ મુહૂર્ત

સમુલ્લાસ પુ૦[સં.] ઉલ્લાસ, આનંદ, પ્રસન્નતા

સમું વિ૦ [સં. સમ] ઠીક, સરખું; દુરસ્ત, વ્યવસ્થિત (૨) [અપ. સમઉ, પ્રા. સમં (સ સમમ્)] જુઓ સમાણું (૩) અ૦ સાથોસાથ; સહિત. ઉદા૦ ધડાકા સમુ તે નીચે પડ્યું. [-કરવું = સમારવું (૨) ગોઠવવું, વ્યવસ્થિત કરવું] ૦નમું વિ૦ સમું, સરખું

સમૂલ(-ળ) વિ૦[સં.] મૂલસહિત. -લાગ્ર વિ૦ [+ અગ્ર] મૂળ તથા ટોચ સાથે

સમૂહ પું૦[સ] ટોળું. ૦કાર્ય ન૦ આખા સમૂહનું એકત્રિત, એક બનીને થતું -સંગઠિત કાર્ય. ૦તંત્ર ન૦ જુઓ સમવાયતંત્ર. ૦પ્રાર્થના સ્ત્રી૦ સામુદાયિક પ્રાર્થના. ૦વાચક વિ૦ સમૂહ બતાવનારું. ૦સમભાવ પુ૦ આખો સમૂહ સાથે એક ક્રિયામાં લાગતા અનુભવે તેવો સમભાવ. ૦શિક્ષણ ન૦ સમૂહને -અનેકને એક સાથે શીખવવું તે -હી પું૦ એક છંદ

સમૂળ,-ળું વિ૦ જુઓ સમૂલ ૦ચું વિ૦ [સં સમૂલક] સમૂળ, તમામ, પૂરેપરું

સમૃદ્ધ વિ૦ [સ.] સમૃદ્ધિવાળું, સંપન્ન

સમૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં.] આબાદી, ઐશ્વર્ય, સંપત્તિ. ૦માન વિ૦ સમૃદ્ધિવાળું

સમે પું૦ [જુઓ સમો]+સમય

સમેટવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સમેત, સર૦ હિં સમેટના, મ. સમેટણે] આટોપવું, એકઠું કરવું

સમેત વિ૦ [સ] સંયુક્ત, સાથે હોય તેવું (૨) અ૦ સુધ્ધાં, સહિત

સમેસમું વિ૦ ['સમું'નો દ્વિર્ભાવ] બરોબર સમું (૨) સીધેસીધું હોય તેવું, યથાર્થ

સમેરવો પુ૦ એક વનસ્પતિ

સમૈયો પું૦[પ્રા. સમેઅ (સં. સમેત)] સામૈયું(૨) અમુક એક ધર્મના માણસોનો મેળાવડો

સમો પુ૦ [જુઓ સમય] વખત (૨) પ્રસંગ; અવસર [-કઠણ કે બારીક હોવો = મુશ્કેલીભર્યો વખત હોવો -જોવો = સંજોગો તપાસવા (૨) લાગ ખોળવો -વળવો = પહેલાં જેવું સારું થઈ જવું; પહેલાની સ્થિતિમાં આવી રહેવું] [મળતી સુખશાંતિ

સમોતી સ્ત્રી૦ [જુઓ સમોવું] સંપમાં રહેવાથી

સમોવું વિ૦ [સ. સમવેત] સામટું, એકસાથે મળેલું

સમોત્સાર પુ૦ [સં.] 'પેરેબોલા' (ગ.)

સમોરવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સમોઅર(સં. સમવ+સૃ)] (કા) ફરીથી પાગરવું

સમોસ (સ,) સ્ત્રી૦ [પ્રા સમિલા (સં. શમિલા, શમ્યા)] જોતરે ભરાવવાની ધૂંસરાની ખીલી

સમોવડ(-ડું) વિ૦ [પ્રા સમોવમ (સં સમવ+પત્) = સામે આવવું પરથી] સમાન; બરાબરિયું (૨) પ્રતિસ્પર્ધી. **-ડાઈ** સ્ત્રી૦ સમોવડિયાપણાનો ભાવ (૨) સ્પર્ધા, હરીફાઈ **-ડિયાળું** વિ૦ સ્ત્રી૦, **-ડિયું** વિ૦ સરખી ઉંમરનું; સરખું (૨) પ્રતિસ્પર્ધી, હરીફ **-ડી** સ્ત્રી૦ સમોવડાઈ [તેને માટેનું પાણી

સમોવણ ન૦[સમોવવું પરથી]સમોવવું તે કે

સમોવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સમોવઅ? (સ સમવ+પત્)] વધારે ગરમ પાણીને નવાય એવું કરવા તેમાં ઠંડું પાણી ઉમેરવું

સમ્યક વિ૦[સં.] યોગ્ય (૨) અ૦ ઠીક, બરાબર **-ત્વ** ન૦ **-દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ યોગ્ય – સાચી દૃષ્ટિ

સમ્રાજ્ઞી સ્ત્રી૦ [સં] મહારાણી, સમ્રાટની સ્ત્રી

સમ્રાટ પું૦ [સં] રાજાધિરાજ, શહેનશાહ

સયુક્તિક વિ૦[સં] યુક્તિ કે પ્રમાણ સાથેનું **૦તા** સ્ત્રી૦

સર ન૦ [સં] સરોવર

સર સ્ત્રી૦ [સં, દે સરિઆ, સરી = માળા, હાર, સર૦ મ.] ગળામાં પહેરવાની સેર. સાંકળી

સર પુ૦ [ઈં.] અંગ્રેજી રાજ્યમાં અપાતો એક ઇલકાબ (૨) સાહેબ (હાઈસ્કૂલમાં મારતરને માટે સંબોધન) (૩) [ઈં શૅર] લિમિટેડ કંપનીની થાપણનો હિસ્સો – ભાગ

સર- વિ૦ [ફા.] 'વડું'ના અર્થમાં શબ્દની આગળ (ઉદા૦ સરસૂબો)

સર પુ૦[સર૦ ફા., મ] (ધણુ ખરું બ૦વ૦માં) પત્તાની રમતમાં અમુકનું પ્રાબલ્ય તે, હુકમ [-પાડવા, બોલાવવા = રમતમાં કઈ જાતનું પત્તું સર ગણાશે તે કહેવું.]

સર વિ૦ [સર૦ હિં, મ] તાબે, આધીન, જિતાયેલું (-કરવું, થવું)

સર પું૦બ૦વ૦ (વ્યાજ ગણવામાં) મુદ્દલ અને મુદતના મહિનાનો ગુણાકાર

સર અ૦ [સર૦ મ] 'પ્રમાણે, રૂએ' એ અર્થમાં નામની કે વિશેષણની સાથે (ઉદા૦ કાયદેસર, માફકસર) (૨) 'માટે, અર્થે' એ અર્થમાં નામની સાથે. ઉદા૦ ધંધાસર (૩) નિરર્થક પૂર્વપદ તરીકે ઉદા૦ સરસમાચાર

સરઅવસરે અ૦ વખતોવખત (સુ)

સરક,૦જ-ખ, સ્ત્રી૦ [સર૦ મ સરક = પરાણ] લગામ, અછોડો, રાશ [એક છોડ

સરકટ ન૦ [સં શર+કટ] નેતર કે બરુ જેવો

સરકણું વિ૦ ['સરકવું' ઉપરથી] સરકી જાય -જવાય એવું (૨) ન૦ સરકણી જગા

સરકત સ્ત્રી૦[અ શિરકત સર૦ મ.]પતિયાળો ધંધો **-તી** વિ૦ ભાગીદારી, પતિયાળું

સરકવું અ૦ક્રિ૦ [સં. સૃ કે સરક પરથી, સર૦ મ. સરકણે, હિં. સરકના] લપસવું, ખસવું (૨) છટકવું, બીમે રહીને જતા રહેવું

સરકસ ન૦ [ઈં] જનાવર, કસરત વગેરેના ખેલનો તમાસો

સરકાર પુ૦, સ્ત્રી૦[ફા] પ્રજાનું શાસન કરનારી સત્તા (૨) રાજાસાહેબ, સત્તાધીશ એ અર્થના ઉદ્બોધનમાં વપરાય છે [-દરબારે ચઢવું, -માં જવું = કોરટમાં દાવો કરવો, ધનસાટ કે હક માટે કોરટે જવું] **૦ધારો** પુ૦, **૦ભરણું,** **૦ભરત** ન૦ મહેસૂલ **-રી** વિ૦ સરકારનું, સરકાર સંબંધી [-રસ્તો = જાહેર રસ્તો]

સરકિયું ન૦ ['સરકવું' ઉપરથી] સરકી શકે તેવી ગાઠ

સરકું ન૦ (સુ.) સળકું, શેરડો

સરકો પુ૦ [ફા સિરકહ સ સરક] ધણો જ ખાટો રસ, તાડી, શેરડી, દ્રાક્ષ વગેરેનો ખટાશ ચઢેલો રસ

સરખ સ્ત્રી૦ જુઓ સરક

સરખાઈ સ્ત્રી૦, **-પણું** ન૦ [જુઓ સરખું] સરખું હોવું તે **-મણી, -વટ** સ્ત્રી૦ તુલના, મુકાબલો (૨) બરાબરી

સરખાવવું સ૦ક્રિ૦ ['સરખું' પરથી] મુકાબલો કરવો, મેળવી જોવું, તુલના કરવી

સરખી સ્ત્રી૦['સરખું'ઉપરથી]જુઓ ચતસમતિ

સરખું વિ૦[પ્રા સરિક્ખ (સં સદૃક્ષ)]બરોબર; સમાન (૨) સપાટ, ખાડાટેકરા વિનાનું (૩)

બરોબર રીતનુ, વ્યવસ્થિત (૪) છાજતુ; ઘટિત. ઉદા૦ મારા સરખુ કામ (૫) વાક્યમા નામ પછી વપરાતા, 'ય' કે 'યે' જેવો ભાવ સૂચવે છે. ઉદા૦ આગળી સરખી ન ઉપાડી. [**સરખી નજર** = નિષ્પક્ષપાત દૃષ્ટિ. **નહિ સરખું** = નહિ જેવુ (૨) નજીવું.] **-ખેસરખું** વિ૦ બરાબરિયુ, સમોવડ

સરગરમી સ્ત્રી૦ [ફા.] ચપળતા, હોશિયારી

સરગવો પુ૦ [સ શિગ્રુ] એક ઝાડ

સરગી સ્ત્રી૦ [અ. સહરી; હિં સહરગહી (અ સહર + ફા. ગહ)] રોજના દિવસોમાં મળસકે વહેલો કરાતો નારતો

સરઘસ ન૦ [ફા. શહગશ્ત, સર૦ મ સરગશ્ત] વરઘોડાની પેઠે, પ્રસંગ પર ગામમા ફરે છે તે કે તેમ નીકળેલ સમુદાય (**-કાઢવું, -નીકળવું**)

સરઘાસ ન૦ એક ઘાસ

સરજત સ્ત્રી૦ [સં સૃજ્ પરથી] સરજેલી વસ્તુ [(૨) સૃષ્ટિ

સરજનહાર પુ૦ જુઓ સર્જનહાર

સરજવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ સર્જવુ

સરજુ સ્ત્રી૦ (ફા.) એક જાતનુ ભરવાડી ગીત

સરજોરી સ્ત્રી૦ [ફા.] જુઓ સિરજોરી

સરડ અ૦ [રવ૦] ઘસડાતા ચાલતા થતો અવાજ

સરડકો પું૦ [રવ૦] સરડ એવો અવાજ; સૈડકો (૨) સબડકો (**-ભરવો**)

સરડી સ્ત્રી૦ [જુઓ સરડો] (સુ) કાચિંડો (૨) સરડાની માદા. [**-પેસી જવી** = મનમા ખોટો ખ્યાલ કે ભ્રમ વસી જવો.]

સરડો પુ૦ [પ્રા. સરડ (સં. સરટ); સર૦ મ સરડા] કાચિંડો

સરણ ન૦ [સં] સરવુ તે

સરણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સં.] પગરસ્તો; માર્ગ (૨) ગોઠવણી; વ્યવસ્થિતતા (૩) પદ્ધતિ, રીત

સરત સ્ત્રી૦ [સર૦ સુરતા (સં. સ્મૃતિ)] નજર (૨) યાદદાસ્ત; સ્મૃતિ (૩) ધ્યાન. [**-પહોંચવી** = નજર જવી. **-રહેવી** = ખ્યાલ – લક્ષ – સ્મૃતિ રહેવી. **-રહેવું** યાદ રહેવું. **-રાખવી** = લક્ષ – ધ્યાન રાખવું] **૦ચૂક** સ્ત્રી૦ નજરચૂક; ભૂલી જવું તે

સરતું વિ૦ [સર૦ સરસુ'] નજીક, પાસે

સરદાર પુ૦ [ફા] નાયક આગેવાન (૨) અમીર, ઉમરાવ **-રી** સ્ત્રી૦ સરદારની સત્તા કે પદ (૨) આગેવાની (૩) વિ૦ સરદારનુ, -ને લગતું

સરદેશમુખી સ્ત્રી૦ [મ. (સર + દેશમુખ ઉપરથી)] મરાઠી રાજ્યનો એક મહેસૂલી લાગો

સરનશીન પુ૦ [ફા] સભાપતિ; પ્રમુખ, સદર

સરનામું ન૦ [ફા] નામઠામ વગેરે. [**-કરવું** = કાગળ પર સરનામુ લખવું.]

સરપટ પું૦ [સં શરપત્ર, સર૦ હિં. સરપત] એક વનસ્પતિ

સરપણ ન૦ [સં શ્રપણ = રાંધવા માટેનો અગ્નિ, સર૦ મ.] બાળવાના લાકડા

સરપંચ પું૦ [સર + (સં.) પચ્ચ] પંચનો વડો

સરપાવ પુ૦ [ફા સરોપા: સર૦ મ. શિરોપાવ, શિર્પાવ, હિં. સિર(-રો)પાવ] શાબાશી બદલ આપવામા આવતો પોશાક; ઇનામ [**-આપવો** = ઇનામ આપવુ (૨) શાબાશી આપવી]

સરપેચ પુ૦ [ફા] જુઓ શિરપેચ

સરપોશ ન૦ [ફા] ઢાકણ (૨) ગલેફ

સરફરાજ વિ૦ [ફા.] પ્રખ્યાત, નામાંકિત (૨) ઉચ્ચ પદે ચડેલુ. **-જી** સ્ત્રી૦ વખાણ, સ્તુતિ (૨) ઉચ્ચ પદે ચઢાવવુ તે

સરફરોશી સ્ત્રી૦ [ફા] માથું ડોલ કરવું–આપવુ તે

સરબસર વિ૦ [ફા] તમામ (૨) સમગ્ર (૩) અ૦ એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી, પૂર્ણતઃ

સરબંદી સ્ત્રી૦ [ફા] તહેનાતનુ લશ્કર, રજવાડાના રક્ષણ માટેની કિલ્લા ઉપરની પલટણ

સરબાજી સ્ત્રી૦ [ફા. સર + બાજી] ગંજીફાની એક રમત

સરભોડું ન૦ જુઓ સરોડું

સરભર વિ૦ [દે સરિભરી (પ્રા સરિ–સં. સદૃશ + ભૂ) સર૦ મ. સરભરીત] ઓછુ વધતુ નહિ– સરખેસરખુ (૨) નફાતોટા વિનાનુ [**-ખાતું** = જમે ઉધાર સરખું હોય તેવું ખાતું.]

સરભરા સ્ત્રી૦ [ફા સરબરાહ; સર૦ મ] આદરસત્કાર, સેવાચાકરી

સરમિયું ન૦, **-યો** પુ૦ [સરવું' ઉપરથી? સર૦ પ્રા. સરિસ્સવ (સં. સરીસૃપ)] જુઓ કરમિયો

સરમુખત્યાર વિ૦ [સર+મુખત્યાર] કુલ સત્તાવાળું (૨) પું૦ કુલ સત્તાવાળો અધિકારી **-રી** સ્ત્રી૦ સરમુખત્યારપણું; કુલ સત્તા

સરયુ(-યૂ) સ્ત્રી૦ [સં] (સ) ઉત્તર હિંદુસ્તાનની નદી, જેને કાંઠે પ્રાચીન અયોધ્યા હતી

સરરર અ૦ [રવ૦] ઝટ સરકી જવાને અવાજ

સરર અ૦ [રવ૦] તીર, ગોળી વગેરે વેગથી જાય તેનો રવ [-કરતું]

સરલ -ળ) વિ૦ [સ] સીધું (૨) મુશ્કેલ નહિ એવું (૩) નિષ્કપટી, નિખાલસ **૦તા** સ્ત્રી૦

સરવ પુ૦ [ફા સર્વ, સર૦ મ સરૂ; હિં સરો] એક ઝાડ; સરુ

સરવડું, -ડિયું ન૦, **-ડો** પુ૦ ['સરવું' ઉપરથી, સર૦ હે સરિવાય; મ. સરવા, સરવટ] રહી રહીને પડતું વરસાદનું ઝાપટું

સરવણ પુ૦ [સ શ્રવણ, શ્રમણ] ટહેલિયો (૨) કાચડ લઈ ભીખ માગનારો (૩) ભિક્ષુ, શ્રમણ (૪) સ્ત્રી૦ ['સરવું' ઉપરથી] + જળાશયમાં થતો એક જીવ

સરવણી સ્ત્રી૦ ['સરાવવું' ઉપરથી] તેરમાને દિવસે કરાતી સદ્ગતદાન વગેરેની ક્રિયા

સરવણું વિ૦ [જુઓ સરવણ] ભટકતું, રખડતું

સરવર વિ૦ [ફા] પ્રતિષ્ઠિત, આગેવાન

સર(-રો)વર [સં], **-રિયું** ન૦ જુઓ સરોવર

સરવાટ પુ૦ [જુઓ સરવું] સરવાપણું

સરવાણી સ્ત્રી૦ ['સરવું' ઉપરથી] ઝરણું

સરવાયું(-વૈયું ન૦ [ફા. સરમાયહ=પૂજી ઉપરથી ?] આખા વર્ષના હિસાબનું તારણ (-કાઢવું) [(૨) પરિણામે; અંતે

સરવાળે અ૦ [જુઓ સરવાળો] એકંદર

સરવાળો પું૦ [સર૦ મ. સારવળા, સારોળા] સંખ્યાઓને ભેગી ઉમેરવી તે (૨) તેથી થતી કુલ રકમ (-કરવો)

સરવું વિ૦ [પ્રા સર (સ સ્વર) ઉપરથી] શરવું, ઝટ સાબળે તેવું (૨) મોટેથી બે લાયેલું (૩) [જુઓ સરાટ] અમુક જાતના સ્વાદ અને ફેલાવાવાળું (૪) [સ સૃ ઉપરથી] ચપળ ઉદ્ગા૦ સરવા પગ (૫) અ૦ક્રિ૦ [પ્રા સર (સં સૃ)] જુઓ સરકવું (૬) પાર પડવું, વળવું (જેમ કે ગરજ, અર્થ, કામ)

સરવે (૨') સ્ત્રી૦ [ઈ] આકણી; મોજણી, (જમીનના માપ વગેરેની) તપાસ **૦યર** પુ૦ [ફા] તે કરનાર ઇજનેર

સરવૈયું ન૦ જુઓ સરવાયું

સરવો પુ૦ [સં સ્રુવ, સર૦ હિં સુરવા] જુઓ સ્રુચ, સ્રુવ (૨) [સં સૃ? કે શૂર ઉપરથી?] ઉદ્ગાર પુરુષ (૩) [સં સરાવ ઉપરથી] શકોરું

સરશિ(-સિ)દારસ સ્ત્રી૦ [સર+સિફારસ] લાગવગ, વગસગ

સરશિ(-સિ)યું ન૦ [સરસવ' ઉપરથી] સરસવનું તેલ (૨) [પ્રા. સરીસિવ (સં સરીસૃપ)] અળસિયું

સરસ પુ૦ જુઓ સરેશ

સરસ વિ૦ [સં. શ્રેયસ્ ઉપરથી; સર૦ મ.] સારું, ઉત્તમ (૨) [સ સ+રસ] રસવાળું (૩)સુંદર.[-તોલવું=વધવું-નમવું તોલવું] **૦તા** સ્ત્રી૦ [ખબરઅંતર. પત્તો

સરસમાચાર પુ૦બ૦વ૦ [સર+સમાચાર]

સરસર સ્ત્રી૦ ['સરવું' ઉપરથી] છોકરાની એક રમત, ખારોપાટ (૨) અ૦ [રવ૦] ઝડપથી સરવાનો કે ચાલવાનો અવાજ

સરસવ પુ૦ [પ્રા સરિસવ (સં સર્ષપ), સર૦ હિં સરસો; મ] એક જાતનું તેલી બી

સરસવું અ૦ક્રિ૦ ['સરસ' ઉપરથી] (કા.) ચડી જવું, -થી વધી જવું

સરસંદેશો પુ૦ [સર+સંદેશો] ખબરઅંતર

સરસાઈ સ્ત્રી૦ ['સરસ' ઉપરથી; સર૦ હિં; મ સરશી] સ્પર્ધા, ચડસાચડસી [-કરવી, -એળવવી, -ખેંચવી]

સરસામ પું૦ [ફા] ભૂંજારો; સન્નિપાત

સરસામાન પુ૦ [સર+સામાન] રાચરચીલું; ઘરગથ્થુ સામાન

સરસાસરસી સ્ત્રી૦['સરસાઈ' ઉપરથી] ચડસાચડસી (૨) અ૦ ખેડાખેડ, સાથોસાથ

સરસિજ ન૦ [સં.] કમળ

સરસિફારસ સ્ત્રી૦ જુઓ સરશિફારસ

સરસિયું ન૦ જુઓ સરશિયું

સરસીધું ન૦ [સર+સીધું; સર૦ મ. સરસિધા] રસોઈનો સામાન

સરસું વિ૦ [સં શ્રેયસ્; સર૦ સરસ. મ સરસ,–સા] સરસ; સ'રું (૨)અ૦ [દે. સરિસ; સર૦ મ. સરસા, સરિસા] અડીને પાસે; નજીક. [**સરસું રહેવું** = લિપ્ત–નજીક રહેવુ]

સરસૂબો પુ૦ [ફા.] વડો સૂબો; પ્રાત કે વિભાગનો ઉપરી

સરસ્વતી સ્ત્રી૦ [સં] (સ.) વિદ્યાની દેવી; શારદા (૨) ઉત્તર ગુજરાતની એક નદી (૩) ત્રિવેણીસંગમની ગુપ્ત નદી ૦પૂજન ન૦ સરસ્વતીની પૂજનો ઉત્સવ (કોઈ ઠેકાણે વસંતપંચમીએ તો કોઈ ઠેકાણે આસો માસમા) (૨) દીવાળીમાં ચોપડાનુ પૂજન

સરહદ સ્ત્રી૦ [ફા. સરહદ્દ] સીમા, સીમાડો. ૦પ્રાંત પું૦ હિંદના વાયવ્ય ખૂણાનો, તે સરહદ પરનો પ્રાત (હવે પાકિસ્તાનમાં). –દી વિ૦ સરહદને લગતુ; સરહદ સંબંધી (૨) પું૦ સરહદ પ્રાતનો માણસ

સરળ, ૦તા સ્ત્રી૦ જુઓ 'સરલ'મા [સાર ગ

સરંજ પું૦ [ફા સરહંગ] વહાણનો મુખ્ય ટંડેલ,

સરંજામ પુ૦ [ફા] જોઈતી સામગ્રી (૨) લડાઈ કે લશ્કરની સામગ્રી. [–ઊતરવું = પૂરું થવુ.] –મી વિ૦ સરંજામને લગતુ (૨) શિસ્તદારી પદ્ધતિનું

સરઠ ન૦ એક પક્ષી

સરા સ્ત્રી૦ [ફા.] જુઓ સરાઈ (૨) [સં સૃ ઉપરથી] પ્રવાહ ધારા (૩) [સર૦ મ.; પ્રા. સર, ૦ય (સં શરદ્)] ઋતુ, મોસમ (ઉદા૦ લગનસરા) [(૨) શેરી, પોળ

સરાઈ સ્ત્રી૦ [ફા] ધર્મશાળા; મુસાફરખાનુ

સરાક પું૦; સ્ત્રી૦ [સ શલાકા] અણીદાર સળી; ફાંસ; શૂળ

સરાકડો પું૦ જુઓ સરોખડો

સરાકતી વિ૦ સ્ત્રી૦ [અ. શિરાકત] ધનાઢ્ય જમીન ઉપરનો વેરો

સરાગ વિ૦ [સં] રંગવાળું (૨) રાગયુક્ત

સરાટ પુ૦ [સર૦સીરી, સીરાટ] સરવી વાસ કે સ્વાદ

સરા(–રે)ડે અ૦ [જુઓ સરાણ] સવે, સીધે આગેં. [–ચઢવું = રસ્તે ચડવુ; રાગે પડવું. –ચડાવવું,–પાડવું = રસ્તે ચડાવવું.]

સરાણ સ્ત્રી૦ [પ્રા. સાણ (સં શાણ), સર૦ મ. સહાણ, માણ] ધાર કાઢવાનું યંત્ર. [**સરાણે ચડાવવું** = ધાર કાઢવી (૨) આરંભ કરી આપવો, રસ્તે પાડી આપવું(૩)ઉસ્કેરી આપવું] –ણિયો પું૦ સરાણ ઉપર ધાર કાઢી આપનાર

સરાબર અ૦ [સરાર + ધર (મૂળ)થી] પહેલેથી છેવટ લગી

સરાપરદો પુ૦ [ફા.] સરદારને રહેવાનો તંબૂ

સરાફ,–ફી જુઓ શરાફ'મા. [**સરાફી ધંધો** = ખુલ્લો–પ્રમાણિક વેપાર (૨) નાણાની ધીરધારનો ધંધો] [સરાવવાની દક્ષિણા

સરામણ ન૦,–ણી સ્ત્રી૦ ['સરાવવું' ઉપરથી]

સરામણું ન૦ બચાવ

સરાર અ૦ [ફા. સરાસર = આ છેડ થી પેલા છેડા સુધી] હરાર, ઠેઠ સુધી

સરાવ [મ.], ૦લું ન૦ શરાવ, શકોરું

સરાવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સારવુ] 'સારવું'નું પ્રેરક (૨) સારવુ–શ્રાદ્ધ કરવું

સરાવિકા સ્ત્રી૦ એક છંદ

સરાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સારવુ] ખુશ થવું, કૃતાર્થ થવુ (૨) અંજવું

સરાસર અ૦, –રી અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [ફા, સર૦ દે. સરિસરી] જુઓ સરેરાશ

સરાહ, ૦ના સ્ત્રી૦ [અપ૦ સરહ (સં શ્લાઘ્ય); સર૦ હિં] શ્લાઘા, વખાણ; પ્રશંસા

સરાહવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સરાહ; સર૦ હિં. સરાહના] વખાણવું, મહિમા વધારવો

સરાહી વિ૦ ['સરાહ' પરથી] વખાણવા લાયક, મનોહર

સરાંઠી (૦) સ્ત્રી૦ [સં શર કે શણ + કાઠી (સં. કાષ્ઠ), સર૦ મ. સરાટી,–ઠી] કરાઠી, સાંઠી

સરાંઠવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ (સમાન) + રાઠવું (દે. રંદુઅ)] એક રાંઠવે બે દોરને બાંધવા; સરોડવુ

સરિત(–તા) સ્ત્રી૦ [સં.] નદી

સરિયામ વિ૦[ફા. શાહરિઆમ કે સેરે આમ?] મુખ્ય, પોતરી (રસ્તો) (૨) જાહેર (૩) સીધુ; સળંગ

સરિયો પું૦ [સં. शर કે सृ ઉપરથી, સર૦ હિં सरिया, म. सरी] બરબાજરીના છોડનો ડાંડો (૨) બરુની લાકડી

સરીખુ વિ૦ [પ્રા सरिक्ख (સં. सदृक्ष), સર૦ म. सरिखा, હિં सरीखा] સરખું

સરીગત વિ૦ જુઓ શરીગત

સરીસુ વિ૦ [પ્રા. सरिस (સં. सदृश), સર૦ म सरीसा, હિં सरिस] સરખુ (૨) અ૦ સરસુ, નજીક (૫)

સરુ ન૦ [જુઓ સરવ] એક ઝાડ; શરુ

સરુ ન૦ [સર૦ હિં. सिरा (म शिरस्) અથવા म सरू सं (त्सर)=भू.] પાર; છેડો

સરૂપ વિ૦ [સં] સરખું, સમાન (૨) રૂપાળું, સુંદર ૦તા સ્ત્રી૦

સરેડે અ૦ જુઓ સરાડે

સરેતોરે અ૦ [સર૦ મ. सरीह] વાજતે ગાજતે, ધુમધામથી, ઠઠેરાક

સરેરાશ સ્ત્રી૦ [જુઓ સરાસર, સર૦ મ सरिरास] નાનીમોટી રકમોનો જુમલો કરીને કઢાતુ માન (ગ) (૨) અ૦ સરેરાશ ગણતા (૩) શુમારે, અંદાજથી

સરેશ(-સ) પું૦[ફા] ચામડા કે હાડકામાંથી મળતો ચીકણો પદાર્થ

સરૈયો (રૈ') પુ૦[પ્રા सुरहि(સં सुरभि પરથી)] સુગંધીદાર વસ્તુઓ વેચનાર [માટી

સરોખડો પુ૦ [સર૦ પ્રા मरक्ख] ચૂનાવાળી

સરોજત અ૦ (ચ ૧) સાધારણ રીતે [વેલ

સરોજ ન૦ [સં] કમળ -જિની સ્ત્રી૦ કમળની

સરોડવું સ૦ક્રિ૦ ['સરોહુ' કે 'રાઢવુ' (છોડી નાખવું) ઉપરથી ?] ઘાસ છૂટું કરી પહોળું કરવુ (૨) [જુઓ સરાઢવુ। જનવર નાસી ન જાય માટે બેને સાથે એક દોરડે બાંધવા

સરોડું ન૦ [સં शर ઉપરથી] જુવારબાજરીનો સાંઠો, રાડું [ન્યાયપુર સર

સરોતરી વિ૦ [સર૦ મ सरोत्तरी] વાજબી;

સરોતો(-દો) પું૦ [સર૦ હિં सरौता] સૂડી

સરોદ(-દો) પું૦ [ફા सुरोद] એક તંતુવાદ્ય, સારંગી

સરોદો પુ૦ જુઓ સરોતો (૨) જુઓ સરોદ (૩) [સં. स्वरोदय, સર૦ મ. सरोदा, હિં. सरोवा] નાકમાંથી ચાલતા શ્વાસ ઉપરથી ભવિષ્ય કહેવાની વિદ્યા, સ્વરોદય

સરોરુહ ન૦ [સં] સરોજ, કમળ

સરોવર ન૦ [સં.] મોટું તળાવ

સરોષ વિ૦ [સં] ગુસ્સાવાળું; ગુસ્સા સહિત

સર્કલ, ૦ઇન્સ્પેક્ટર પુ૦ અમુક સર્કલ કે વિભાગનો મહેસૂલી એક અધિકારી

સર્ગ પુ૦ [સં] સૃષ્ટિ (૨) ઉત્પત્તિ (૩) ત્યાગ (૪) અધ્યાય (કાવ્યનો) ૦મીમાંસા સ્ત્રી૦ સૃષ્ટિની ઉત્પત્તિનો ક્રમ ચર્ચતુ શાસ્ત્ર; 'કૉસ્મૉગની.' ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સર્જનશક્તિ

સર્ચલાઇટ સ્ત્રી૦; ન૦ [ઇ] ખૂબ દૂર સુધી પહોંચે એવો વીજળીનો જોરદાર પ્રકાશ. [-નાંખવું = એવો પ્રકાશ પાડવો કે કરવો.]

સર્જક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં] સર્જનાર

સર્જન પુ૦ [ઇં] શસ્ત્રવૈદ્ય, વાઢકાપનું કામ ખાસ જાણતો ડાક્ટર

સર્જન ન૦ [સં] સર્જવુ તે (૨) સર્જેલું તે; કૃતિ (૩) સૃષ્ટિ ૦જૂનું વિ૦ આદિ, સૃષ્ટિની શરૂઆતથી ચાલતુ આવેલુ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ નવુ રચવાની શક્તિ. ૦હાર પુ૦ સરજનહાર, પેદા કરનાર, ઈશ્વર -ના સ્ત્રી૦ સર્જવું તે

સર્જવું સ૦ક્રિ૦ [સં सृज्] પેદા કરવુ, ઉત્પન્ન કરવુ, રચવું

સર્જિત વિ૦ [સં.] સર્જેલુ (૨)નસીબમા લખેલુ

સર્ટિફિકેટ ન૦ [ઇં] પ્રમાણપત્ર

સર્પ પું૦ [સં.] સાપ. ૦દંશ પુ૦સાપનો ડંશ. -પર્આકાર વિ૦ [+आकार] સર્પના આકારવાળું. -પર્અસ્ત્ર ન૦ [+अस्त्र] સર્પનુ અસ્ત્ર. -પર્ણિકા સ્ત્રી૦ સાપની માદા

સર્પવું અ૦ક્રિ૦ [સં. सृप्] દોડી જવુ

સર્પાકાર, સર્પાસ્ત્ર, સર્પિણી જુઓ 'સર્પ'માં

સર્વ વિ૦[સં] બધુ, સઘળુ [-હક સ્વાધીન =માલકીના તમામ હક પોતાના કબજામા છે] ૦કાલીન વિ૦નિત્ય; બધો વખત ટકી રહેનાર. ૦ગત વિ૦ સર્વત્ર રહેલું ૦ગામિત્વ ન૦ સર્વગામીપણું ૦ગામી વિ૦ સર્વવ્યાપક. ૦ગુણસંપન્ન વિ૦ સર્વ ગુણોવાળું (૨)[લા.]

કુર્યુણે પૂરું; બધા કુર્યુણવાળું. ૦ગ્રાહિત્વ ન૦ સર્વગ્રાહીપણું. ૦ગ્રાહી વિ૦ બધું ગ્રહણ કરતુ. ૦જનીન વિ૦ સાર્વજનિક; સર્વ લોક સબધી ૦જિત્ વિ૦ સર્વને જીતનાર–તાબે કરનાર ૦જ્ઞ વિ૦ બધુ જાણનારુ ૦જ્ઞતા સ્ત્રી૦. ૦તઃ અ૦[સ.] ચોતરફ (૨) બધી બાજુએથી (૩) સર્વ પ્રકારે ૦તોભદ્ર વિ૦ [સં] બધી રીતે સુ દર-(૨) પું૦ ચારે બાજુ દરવાજાવાળું મદિર કે મહેલ (૩) એક વ્યૂહરચના (૪) ન૦ દરેક બાજુથી સરખી રીતે વંચાય તેવી કાવ્યરચના ૦તોભદ્રચક્ર ન૦ જુઓ સર્વતોભદ્ર ૪ ૦તોમુખ(–ખી) બધી બાજુ મુખવાળું (૨) દરેક પ્રકારનુ, પૂર્ણ; વ્યાપક. ૦ત્ર અ૦ દરેક સ્થળે ૦થા અ૦ [સં] સર્વ પ્રકારે; બધી રીતે. ૦દમન વિ૦ [સ] બધાનુ દમન કરનારું (૨) પું૦ (સં) દુષ્યંત અને શકુંતલાનો પુત્ર ભરત ૦દર્શી વિ૦ બધુ જોનારુ કે જાણનારું (૨) [સ.] બુદ્ધ ૦દા અ૦ [સં] હમેશા; નિરતર. ૦દિક(–ક્) વિ૦ બધી દિશાનું,–ને લગતુ. ૦દેશી(૦ય) વિ૦ બધા દેશ, અંગ કે વિભાગને લગતુ ૦દેશિતા, ૦દેશીયતા સ્ત્રી૦ ૦ધર્મસમભાવ પું૦ બધા ધર્મો પ્રત્યે સમાનતાનો ભાવ ૦નામ ન૦ નામને બદલે આવતો શબ્દ (વ્યા). ૦નાશ પુ૦ બધાનો નાશ ૦નાશી વિ૦ સર્વનો નાશ કરનાર ૦પક્ષી વિ૦ બધા પક્ષનું, બધા પક્ષને લગતુ (૨) સર્વનો યોગ્ય પક્ષ કરતુ. ૦પ્રિય વિ૦ બધાને ગમતુ; બધાનું વહાલુ. ૦ભક્ષી વિ૦ બધુ ભક્ષણ કરતુ. ૦મતે અ૦ સર્વાનુમતે ૦મય વિ૦ સર્વવ્યાપી; સર્વમત ૦મા-ય વિ૦ બધાને માન્ય. ૦વિધ વિ૦ સર્વ પ્રકારનુ ૦વેત્તા વિ૦ બધું જાણનાર ૦વ્યાપક, ૦વ્યાપી વિ૦ સર્વત્ર વ્યાપી રહેલુ ૦વ્યાપકતા સ્ત્રી૦. ૦શક્ત, ૦શક્તિ (૦માન) વિ૦ સર્વ પ્રકારની શક્તિવાળુ; સર્વસમર્થ. ૦શક્તિમત્તા સ્ત્રી૦ સર્વશક્તિમાન હોવુ તે. ૦શ્રેષ્ઠ વિ૦ સર્વમા શ્રેષ્ઠ. ૦સત્તાધીશ પું૦ સર્વસત્તા જેના હાથમા છે તેવું; સરમુખત્યાર, ૦સંગ્રહ પુ૦ બધી જાતની માહિતીનો સગ્રહ; 'સાઇક્લોપીડિયા'. ૦સંપન્ન વિ૦ કાઈ પણ ઊણપ વિનાનું ૦સંમત વિ૦ સર્વમાન્ય. ૦સાધારણ, ૦સામાન્ય વિ૦ સૌને લાગુ પડતુ સ્પર્શી વિ૦ વ્યાપક બધાને લાગુ પડતુ ૦સ્વ ન૦ પોતાનુ બધું, બધી માલમત્તા કે શક્તિસંપત્તિ. –વંકષ વિ૦ સર્વશક્તિમાન –વંસહ વિ૦ બધુ સહન કરનારું – ઉદાર –વંસહા વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ (સં) પૃથ્વી –વાગ્ર વિ૦ [+અગ્ર] એકાગ્રથી ઊલટું –વાતિશાયિત્વ ન૦ [+અતિશાયિત્વ] સર્વાતિશાયીપણું; 'ટ્રાન્સેન્ડન્સ'. –વાતિશાયી વિ૦ સર્વની પાર રહેલુ 'સર્વાનુશાયી'થી ઊલટું –વાતીત વિ૦ [+અતીત] સર્વથી પર –વાત્મત્વ, –વાત્મભાવ પુ૦[+આત્મત્વ, –આત્મભાવ] પોતે બધાનો આત્મા છે અથવા એક જ આત્મા બધામા છે તેવો ભાવ. –વાત્મવાદ પુ૦ સર્વાત્મભાવનો વાદ –વાત્મા પુ૦ બધાનો આત્મા–પરમેશ્વર. –વાધિકાર પુ૦ [+અધિકાર] સર્વ અધિકાર –વાધિકારી પું૦ કુલ સત્તાવાળો, સરમુખત્યાર. –વાનુભવરસિક વિ૦ [+અનુભવરસિક] જુઓ સર્વાનુભવી –વાનુભવી વિ૦ સર્વના અનુભવનુ (૨) સર્વને અનુભવે સાચુ કે સિદ્ધ એવુ; 'ઑબ્જેક્ટિવ' –વાનુમત વિ૦ [+અનુમત] બધાને અનુમત–કબૂલ (૨) પું૦, ન૦ બધાનો મત. –વાનુમતિ સ્ત્રી૦ બધાની અનુમતિ –વાનુશાયિત્વ ન૦ [+અનુશાયિત્વ] સર્વાનુશાયીપણું; 'ઇમેનન્સ'. –વાનુશાયી વિ૦ સર્વમા વ્યાપીને–સમાઈને રહેનારુ. –વાર્પણ ન૦ [+અર્પણ] સર્વ સ્વનુ અર્પણ. –વાંગ ન૦ [+અગ] બધા અગ, આખું શરીર (૨) વેદના બધા અગો. –વાંગસપૂર્ણ વિ૦ સર્વાંગે સપૂર્ણ –વાંગસુંદર વિ૦ સપૂર્ણ સુંદર. –વાંગી(૦ણ્) વિ૦ સર્વ અગોને લગતુ આખા શરીરમા વ્યાપી કે ફરકી રહેતુ –વૈ સ૦ સર્વ; બધુ. –વેશ(–શ્વર) પું૦ [+ઈશ, ઈશ્વર]

સર્વનો ઈશ્વર–પરમેશ્વર. –વોચ્ચ વિ૦ [+ઉચ્ચ] સૌથી ઉચ્ચ. –વોત્કૃષ્ટ, –વોત્તમ વિ૦ [+ઉત્કૃષ્ટ, ઉત્તમ] સૌમા ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ –વોદય પુ૦ [+ઉદય] સર્વનો ઉદય, બધાનું હિત. –વોદયવાદી વિ૦ સર્વોદયમાં માન્યતાવાળું –વોપભોગ્ય વિ૦ [+ઉપભોગ્ય] સૌને રસ પડે એવું –વોપયોગી વિ૦ સર્વને ઉપયોગી –વોપરી વિ૦ [+ઉપરી] સૌથી ચડિયાતું (૨) શ્રેષ્ઠ. –વોપરીત્વ, –વોપરીપણું ન૦ સૌનું ઉપરીપણું શ્રેષ્ઠત્વ. –વોપમાલાયક વિ૦ [+ઉપમા+લાયક] બધી શુભ ઉપમાઓને યોગ્ય; શ્રેષ્ઠ (વડીલ માટે પત્રોમા વપરાતું વિ૦). –વોપાસક પુ૦ [+ઉપાસક] સર્વનો–સમગ્ર એવા પ્રભુનો ઉપાસક

સર્વરી સ્ત્રી૦ [સં] શર્વરી, રાત

સર્વે સ૦ જુઓ સર્વ

સલ ન૦ લશ્કરીનાં કલ્લસલાવાળા પૂળા (૨) [સં] સલિલ, પાણી

સલક્ષ(–ખ)ણું વિ૦ [સં+લક્ષણ] સારાં લક્ષણવાળું (૨) [સુ] સમજણું, તોફાની નહિ તેવું

સલગમ ન૦ [ફા શલ્જમ; સર૦ હિં, મ] આજર જેવું એક કંદ [લવણપૂર્વક

સલજ્જ વિ૦ [સં] લાજવાળું (૨) અ૦

સલપી ન૦ એક માછલી

સલપો(–ફો) પુ૦ [હિ સુલ્ફા] સપાટો; દમ (ચલમનો) (૨) જથો

સલમો પુ૦[સર૦ હિ, મ. સલમા] ઝીકચળકમા વપરાતો ગોળ લપેટેલો ચળકતો તાર

સલવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સાલવવું

સલવામણ સ્ત્રી૦ ['સલવાવું ઉપરથી]સલવાવું તે (૨) ન૦ સાલવવાનું મહેનતાણું

સલવાવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સાલ (સં શલ્ય)] ઉદ્વેલ ન સૂઝવાથી ગભરાવું, ગૂંચાવું (૨) 'સાલવવું' 'સલવવું'નું કર્મણિ

સલાટ પુ૦ [પ્રા સિલ્હાર (સં શિલાકાર), સર૦ હિં સિલાવટ] પથ્થર ઘડનારો

સલાટી(–ડી) સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા સિલ્યિા (સં. શિલિકા)] ધાર કાઢવાનો પથ્થર

સલાડવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સાલ (સ શલ્ય)] (કા) જોડવું, એકને બીજા સાથે બાવવું

સલાડી સ્ત્રી૦ જુઓ સલાટી

સલાડુ ન૦ જુઓ સલાટી (૨) [સલાડવું પરથી] ભંભેરણી, સલાડો

સલાડો પુ૦ [સલાડવું પરથી] એક ઊંટને બીજાને પૂછડે બાવવું તે (૨) [લા] કોઈને મરજી વિરુદ્ધ કામે લગાડવું તે (૩) [ચ] સલાડુ, અહીંની તહીં ને તહીંની અહીં વાત કરવી તે

સલાબત સ્ત્રી૦[અ] મોટાઈ, ભારેપણું, પ્રૌઢતા

સલામ સ્ત્રી૦ [અ] નમસ્કારનો એક પ્રકાર. [–અલૈકુમ [અ.], આલેકમ = મળતી વખત વદન કરવા બોલવાનો મુસલમાની ઉદ્ગાર ('તમને શાંતિ મળો!'). –કરવી = નમન કરવું. –કહેવી = નમસ્કાર કહેવા –ભરવી = ખાસ નીચા નમીને સલામ કરવી (૨) આજ્ઞા કે ખુશામત કરવી –ઝીલવી, –લેવી = સલામના જવાબમા સલામ કરવી કે માથું નમાવવું] –ભિયા વિ૦ સલામી ફાખલ જ થોડું મહેસૂલ ભરવું પડે તેવી જમીન –ભી સ્ત્રી૦ સલામ ફાખલ આપવું માન, ભેટ કે મહેસૂલ (૨) વ્યાયામમા કે કવાયતમા સલામ કરવાની રીત (–આપવી, –લેવી)

સલામત વિ૦ [અ] સહીસલામત, સુરક્ષિત (૨) હયાત અને તંદુરસ્ત –તી તંદુરસ્તી; ક્ષેમ (૨) હયાતી, જિંદગી (૩) સુરક્ષિતતા

સલામિયા, સલામી જુઓ 'સલામ'મા

સલાવડું ન૦ [જુઓ શરાવલું] માટીનું ભિક્ષાપાત્ર, શકોરું

સલાહ સ્ત્રી૦ [અ] શિખામણ (૨) અભિપ્રાય (૩) [અ સિલાહ] સુલેહ (–કરવી) ૦કાર વિ૦ (૨) પુ૦ સલાહ આપનાર (૨) સુલેહ કરનાર કે કરાવનાર [(સ) વરુણદેવ

સલિલ ન૦[સં] પાણી –ન્દ્ર પુ૦ [+ઇન્દ્ર]

સલીલ વિ૦ [સં] લીલા, ક્રીડા કે વિલાસવાળું (૨) અ૦ રમતમા, હાવપૂર્વક

સલૂક સ્ત્રી૦ [અ] વતણૂક, રીતભાત, વર્તાવ

(૨) સદ્‌ભાવ, મેળ (૩) ભલાઈ; નેકી; ઉપકાર. -કાઈ સ્ત્રી૦ સભ્યતા; વિનયી વર્તણૂક (૨) સદ્‌ભાવ; મેળ

સલૂજવું સ૦ક્રિ૦ + સમજવું

સલૂડું વિ૦ [જુઓ સલાડુ] સવાસલા કે સલાડા કર્યા કરનારું

સલૂણું વિ૦ [પ્રા. સલૂણ (સં. સ + લવણ), સર૦ હિં. સલોના] મનોહર, સુંદર

સલૂન ન૦ [ઇં] ઘરના જેવી સગવડોવાળો રેલગાડીનો ખાસ ડબ્બો (૨) સ્ટીમરમાં ઉતારુઓનો મોટો ઓરડો (૩) હજામની દુકાન

સલેપાટ પું૦ [ઇં સ્લીપર, સર૦ મ. શિલેપાટ, હિં. સલોપર] રેલના પાટા નીચે ગોઠવાતો પાટડો

સલો પું૦ [પ્રા. સીલ (સ. શીલય્‌) = દુરસ્ત કરવું પરથી ?] પાતળું સીંપણ, અબોટ

સલોકતા સ્ત્રી૦ [સ] ઇષ્ટદેવ સાથે એક લોકમાં રહેવું તે, એક પ્રકારની મુક્તિ, સાલોક્ય

સલોકા પું૦ બ૦ વ૦ [સં શ્લોક] સમસ્યા કે મહેણાંવાળી પ્રશ્નોત્તરરૂપ કવિતા (૨) વરકન્યાએ પરણતી વખતે સામસામે બોલવાની લીટીઓ

સલ્તનત સ્ત્રી૦ [અ] પાદશાહત; રાજ્ય

સલ્લી સ્ત્રી૦ [પ્રા. સિલિયા (સં. શિલિકા), સર૦ હિં સિલ્લી] ઝાડો ઘસવાની પથરી

સવઈયો પું૦ [જુઓ સલો] સાગોળ

સવચ્છી સ્ત્રી૦ વિ૦ જુઓ સવત્સી

સવડ પું૦, સ્ત્રી૦ [સં સુ + વડ (સ. વૃત્તિ), સર૦ મ. સવડ, સંવડ] જુઓ સગવડ [વાળી

સવત્સ વિ૦ -ત્સા, [સં], -ત્સી વિ૦ સ્ત્રી૦ વાછડા-

સવર્ણ વિ૦ [સ.] એક જ વર્ણનું, સમાન વર્ણનું (૨) ચાતુર્વર્ણમાં સમાતો-વર્ણવાળો (હિંદુ). ૦કરણી સ્ત્રી૦ એક ઔષધિનું નામ

સવલવું સ૦ક્રિ૦ ચાસને આળે ગાળેથી સલજડ ઊગેલા છોડ ઉખેડી આછા કરવા

સવળવું અ૦ ક્રિ૦ જુઓ સળવળવું

સવળ(-ળું) વિ૦ [સ (સં. સમ્‌ કે સુ) + વળ ? કે સર૦ દે. સવ્વડહુત્ત = અભિમુખ; સંમુખ] સૂલટું, અવળાથી ઊલટું. [સવળા પાસા પડવા = ધાર્યું પાર પડવું; ફતેહ થવી. સવળું પડવું = ખરું પડવું (૨) સફળ થવું. સવળે હાથે પૂજ્યા હશે = વિધિપૂર્વક -બરોબર કે ફળે એમ આરાધના કરી હશે]

સવા પું૦ [સ (સં. સુ) + વા] અનુકૂળ વા પવન (૨) વિ૦ પાંધરું સવે, પાંસરું; અનુકૂળ

સવા પું૦ (બ૦વ૦) [સર૦ હિં. સોમા, સં. શતાહ્વા] એક વનસ્પતિના બી જ; સુવા (૨) [?] પાપડ કે અથાણામાં પડતો એક જીવ

સવા વિ૦ [પ્રા. સવાય (સ. સપાદ)] એક અને પા; ૧॥ (૨) [બીજી સંખ્યા આગળ લાગતા] તેથી ૦॥ વધારે. જેમ કે, સવા છ (૩) સો, હજાર જેવી સંખ્યા પૂર્વે 'તેથી સવા ગણું' અર્થ બતાવે. ઉદા૦ સવા સો, સવા હજાર. [-મા હોવું = મન માને એવું; સારું. -વીસ = સાચું, યોગ્ય. -શેર = ઘણું - ખૂબ (૨) ચડિયાતું (ઉદા૦ સવા શેર લોહી ચડવું = અતિ આનંદ થવો. શેરને માથે સવા શેર)] ૦ઈ વિ૦ સ્ત્રી૦ સવાયું (૨) સ્ત્રી૦ સવા ગણું તે (૩) ચડિયાતાપણું, વડાઈ (૪) સિપાઈનો ફેરો કે પાધડી (૫) વખારના વખતમાં કરેલું કામ કે તેની મજૂરી (૬) એક ધીરીને સવા લેવો તે [-ચિઠ્ઠી = એકનો સવા એ પ્રમાણે લખી આપેલી ચબ્ઠી કે પાડેલું ખાતું. -નો ધંધો = એક ને બદલે સવા લખાવી લઈ નાણું વ્યાજે ધીરવાનો ધંધો]

સવાકવા પું૦ [સ (સં સુ) + વા, ક (સ કુ) + વા] અનુકૂળ કે પ્રતિકૂળ પવન (૨) અકસ્માત

સવાકો પું૦ ['સવા' ઉપરથી] પૈસો. દોઢિયું

સવાણ સ્ત્રી૦ [જુઓ સુહાણ] સોબતનો આનંદ; સોબતની હૂંફ (૨) આરામ, કરાર (૩) ન૦ પશુ માદાના ગર્ભાધાનનો કાળ [સવાણે આવવું = પશુ માદાનો તે સમય આવવો.]

સવાદિયું વિ૦ ['સ્વાદ' ઉપરથી] સ્વાદિષ્ટ (૨) સ્વાદિષ્ટ ચીજોના ચટકાવાળું

સવાબ ન૦ [અ] ધર્મકૃત્ય, પુણ્ય

સવાયા પું૦ બ૦વ૦, -યાં ન૦ બ૦વ૦ [જુઓ ...યા] સવાના આંક. -યું વિ૦ સવા ગણું (૨) ચડિયાતું. -યો પું૦ સવાકો; પૈસો

સવાર (સ') સ્ત્રી૦, ન૦ [સં.] પ્રાતઃકાળ; વહાણું. [-થવી, પડવી. -નું નામ = સવારે ઊઠતાં જે નામ દીધાથી આખો દહાડો સારો જાય

તેવુ શુભ નામ (૨) [વ્યંગમા] ચંઠાળ.]

સવાર વિ૦ [ફા] ઘોડા, હાથી કે વાહન ઉપર બેઠેલુ (૨) પું૦ તેવો માણસ, અસવાર (૩) ઘોડેસવાર સિપાઈ. [**–થવુ** = ઘોડે બેસવું (૨) ચઢી બેસવુ; સરભેરી કરવી.]

સવારથ પુ૦, **–થિયું** જુઓ સ્વાર્થ, **–થી**

સવારાં, –રું અ૦ [સ + વાર] + વહેલુ; ઉતાવળુ (૨) સવેળા, વખતસર

સવારી સ્ત્રી૦ [ફા] સવાર થવુ તે (૨) ગાડી વગેરેમા બેસનાર ઉતારુ (૩) વાહને ચડી ઠાઠમાઠથી વરઘોડા રૂપે ફરવુ તે, તેવો વરઘોડો (૪) અમલદારીને અંગે મુસાફરી (૫) કૂચ, હુમલો; ચડાઈ (૬) [લા] ઠાઠવાળો માણસ (૭) સંગીતનો એક તાલ. [**–કરવી, –ચઢવી, –નીકળવી –નું ઝાડું** = એક જાતનુ મુસાફરી માટેનું બળદગાડું]

સવારું અ૦ જુઓ સવારા

સવાલ પું૦ [અ] પ્રશ્ન (૨) પૂછવાનું તે; માગણી; અરજ (૩) બોલ. [**–કરવો, નાખવો** = માગણી કરવી] [ની કિંમતનુ, મૂલ્યવાન

સવાલખી(–ખું) વિ૦ [સવા + લાખ] સવા લાખ-

સવાલજવાબ પુ૦બ૦વ૦ [સવાલ + જવાબ] પ્રશ્નોત્તર (૨) બોલાબોલી (૩) પડપૂછ–તપાસ

સવા વીસ વિ૦ [સવા + વીસ] [લા.] સાચું; પ્રમાણરૂપ, શિરોધાર્ય

સવાવું (સ') અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સવાણ] (પશુની માદાએ) ગર્ભ ધારણ કરવો (૨) 'સાહવુ'નુ કર્મણિ (૩) ગમવુ, ગોઠવુ

સવાસણ સ્ત્રી૦ [સં સુવાસિની; સર૦ મ સવાશીણ] સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી

સવાસલું ન૦ [સં સુ + વાશ?] સારું લગાડવા મીઠું મીઠું બોલવુ તે (૨) કાલાવાલા

સવાસૂરિયું વિ૦ [સવા + વરસ?] સવા સવા વર્ષને આતરે જન્મેલું

સવાસો (સો) પુ૦ [સવા + સો] '૧૨૫'

સવિકલ્પ, ૦ક વિ૦ [સં] વિકલ્પવાળું

સવિકાર વિ૦ [સં] પરિણામ–વિકારયુક્ત

સવિતા પું૦ [સં] સૂર્ય (૨) સરજનહાર, પ્રભુ ૦ઈ સ્ત્રી૦ + પ્રકાશ, તેજ (૨) બહાદુરી

સવિનય વિ૦ [સં.] વિનયયુક્ત (૨) અ૦ વિનયપૂર્વક. ૦ભંગ પું૦ વિનયપૂર્વક–અહિંસાયુક્ત ભંગ (અન્યાયી કે અધર્મી કાયદા કે હુકમનો)

સવિશેષ વિ૦ [સં] વિશિષ્ટતાવાળું, અસાધારણ (૨) ઉત્તમ, મુખ્ય (૩) અ૦ ખાસ કરીને (૪) ખૂબ જ [વિસ્તારપૂર્વક

સવિસ્તર વિ૦ [સં] વિસ્તારયુક્ત (૨) અ૦

સવે (વે,) અ૦ ઠેકાણે, રસ્તે; વ્યવસ્થિત (૨) વિ૦ સારુ, રૂડું [**–કરવું** = ઠેકાણે કરવુ (૨) મારી નાખવુ. **–પડવું** = અનુકૂળ થવુ (૨) બરોબર ભોગવાવુ; ઠેકાણે પડવુ. **–લાવવું** = બંધ બેસાડવુ, ઠેકાણે લાવવુ]

સવેલી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ + વેલો?] છોકરા સાથે નાતરે આવેલી (૨) સગાઈ થઈ હોય છતા બારોબાર બીજે પરણાવી દીધેલી

સવેળા અ૦ [સ + વેળા] વખતસર, આગળથી

સવૈયો પુ૦ [સર૦ હિં] એક છંદ

સવ્ય વિ૦ [સં] ડાબુ (૨) ડાબે ખભે રહેલું (જનોઈ). ૦સાચી પુ૦ (સં) (ડાબે હાથે પણ બાણ છોડી શકનાર) અર્જુન

સવ્યાપસવ્ય વિ૦ [સં.] ડાબુ જમણું (૨) [લા] ખરુંખોટું. [**–કરવું** = સતાડવુ (૨) પચાવી પાડવુ] [સબળુ

સશક્ત વિ૦ [સ + શક્ત, સર૦ મ] શક્તિવાળુ,

સશસ્ત્ર વિ૦ [સં] શસ્ત્રસજ્જ, શસ્ત્ર સાથે

સશેષ વિ૦ [સં] શેષ રહે તેવુ ૦ભાગાકાર પું૰ જેમા શેષ રહ્યા કરે તેવો ભાગાકાર

સસડવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] સડ સડ અવાજ સાથે ખૂબ ઊકળવુ

સસડાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સસડવુ'નુ પ્રેરક, ખૂબ ગરમ કરવુ (૨) (સુ) સડસડ પી જવુ

સસણવુ અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] સણસણવુ

સસણાટ પુ૦ [રવ૦] સણસણાટ; સસણવુ તે

સસણી સ્ત્રી૦ [રવ૦] સસણવાનો અવાજ (૨) બાળકનો એક રોગ. [**–બોલવી** = શ્વાસનો (તે રોગથી) અવાજ થવો]

સસરો પું૦ [સં શ્વસુર, પ્રા. સસુર, સર૦ મ સસરા, હિં સસુર] વર કે વહુનો બાપ

સસલી સ્ત્રી૦ [સં શશ, પ્રા. સસ, સર૦ મ.,. હિં. સમ] સસલાની માદા. **-ડું** ન૦ એક નાનું ચોપગું પ્રાણી. **-લો** પું૦ સસલાનો નર

સસવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સસ (સં શ્વસ્) કે પ્રા. સૂસ (સં શુષ્)] ફૂલેલી વસ્તુનુ બેસી જવું

સસાર વિ૦[સં.] સાર કે સત્ત્વવા ળું. **૦તા** સ્ત્રી૦

સસુમારું ન૦ [પ્રા. સુસુમાર (સ શુંશુમાર)] એક જળચર પ્રાણી

સસ્તું વિ૦ [સર૦ હિં., મ. સસ્તા; મ. સસ્ત, સ્વસ્ત] સોઘું (૨) (લા.) ભાર કે વજર વિનાનુ. [**સસ્તામા મળવું** = સસ્તુ મળવુ. **સસ્તું પડવુ** = કિમતમા સસ્તુ લાગવું કે આવવુ **-મૂકવું** = સસ્તે ભાવે વેચવા તત્પર થવું]

સસ્નેહ વિ૦ [સં.] સ્નેહસહિત, સ્નેહપૂર્વક

સસ્મિત વિ૦ [સ.] સ્મિતવાળુ (૨) અ૦ સ્મિત સાથે

સસ્ય ન૦[સ]ધાન્ય, અનાજ **૦વતી** વિ૦સ્ત્રી૦ અન્નપૂર્ણા, ધાન્યથી ભરપૂર [સસલો

સસ્સો પુ૦ સ અક્ષર (૨)[પ્રા સસ (સં. શશ)]

સહ અ૦ [સ] સાથે

સહકાર પુ૦ [સ.] સાથે મળીને કામ કરવુ તે; એકબીજાને મદદગાર થવુ તે (૨) આંબો. **-રિતા** સ્ત્રી૦, **-રિત્વ** ન૦ સહકારીપણું. **-રી** વિ૦ સહકારવાળું; સહકાર કરતુ કે તેનાથી ચાલતુ (૨) પું૦ સહકાર કરનાર. **-રી ભંડાર** પું૦ સહકારથી ચાલતી દુકાન **-રી મંડળ** ન૦, **-રી મંડળી** સ્ત્રી૦ સહકારથી ચાલતુ મંડળ

સહગમન ન૦ [સં.] સાથે જવું તે (૨) સતી

સહગામી વિ૦ [સં.] સહગમન કરનાર (૨) [ગ] 'કૉંકરંટ' [સોબતી. **-રી** સ્ત્રી૦

સહચર વિ૦ (૨) પું૦ [સ] સાથે ફરનાર;

સહચાર પું૦[સ] સાથ; સંગ, સોબત, સબધ (૨) સુસંગતપણુ (૩) સાહચર્ય. **-રિણી** વિ૦સ્ત્રી૦ સાથે રહેનારી કે ફરનારી (૨) સ્ત્રી૦ સહચરી **-રિતા** સ્ત્રી૦ **-રી** વિ૦ સાથે જનારું કે રહેનારું (૨) પું૦ પતિ

સહજ વિ૦ [સ] સાથે જન્મેલુ (૨) કુદરતી; સ્વાભાવિક (૩) સહેજ; સહેલુ (૪) અ૦ ખાસ કારણ વિના (૫) સ્વાભાવિક રીતે (૬) સહેલાઈથી **૦પ્રાપ્ત** વિ૦ સહેજે મળેલુ. **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ કુદરતી બુદ્ધિ કે પ્રેરણા; 'ઇન્સ્ટિંક્ટ'. **૦સ્ફુરણ** ન૦, **૦સ્ફૂર્તિ** સ્ત્રી૦ સહજબુદ્ધિ; સહેજે સ્ફુરવુ તે

સહજન્ય વિ૦ [સં સહ+જન્] સાથે જન્મેલું

સહધર્મચાર પું૦ [સં.] સાથે રહી જીવનની ફરજો બજાવવી તે. **-રિણી** સ્ત્રી૦ પત્ની. **-રી** પું૦ પતિ

સહધર્મી વિ૦ (૨) પું૦ [સ.] સમાન ધર્મવાળું (૨) એકસમાન ધર્મનુ અનુયાયી **-ર્મિણી** સ્ત્રી૦ જુઓ સહધર્મચારિણી

સહન ન૦ [સં.] સહેવુ **-ખમવુ** તે **૦તા** સ્ત્રી૦ સહનશીલતા **૦શક્તિ** સ્ત્રી૦ સહન કરવાની શક્તિ. **૦શીલ** વિ૦ સહન કરે તેવા સ્વભાવનું; શાત, ધીર, સહિષ્ણુ **૦શીલતા** સ્ત્રી૦

સહપાઠી પું૦ [સં] સાથે ભણનાર,સહાધ્યાયી

સહભાગિની સ્ત્રી૦ [સ] પત્ની

સહભોજન ન૦ [સં.] સાથે બેસી કરેલુ ભોજન (૨) ભિન્ન વર્ણના લોકોનુ એક પગતે ભોજન

સહમત વિ૦ [સં] એકમત, સમાન-સરખા મતવાળું. **-તી** સ્ત્રી૦ એકમતી

સહમરણ ન૦ [સ.] જુઓ સહગમન

સહયોગ, -ગી [સ.] જુઓ સહકાર, **-રી**

સહરાવું અ૦ક્રિ૦[સર૦હિં સહરના]+ખુશ થવું

સહર્ષ વિ૦ [સં] હર્ષયુક્ત (૨) અ૦ હરખભેર

સહવર્તમાન, સહવર્તી વિ૦ [સં.] સાથે રહેનારુ કે હોય તેવુ

સહવાસ પુ૦ [સં.] સાથે વસવું તે (૨) સોબત; સબધ (૩) અભ્યાસ, મહાવરો. **-સી** વિ૦ સાથે વસનારું (૨) પરિચિત (૩) ટેવાયેલુ [શિક્ષણ આપવુ તે

સહશિક્ષણ ન૦ [સં.] છોકરાછોકરીઓને સાથે

સહસા અ૦ [સ] ઉતાવળે (૨) ઓચિતુ (૩) વિચાર કર્યા વિના

સહસ્ર પુ૦ [સં.] હજાર. **૦બાહુ, ૦હાથ** પું૦ (સં) સહસ્ર હાથવાળો –બાણાસુર **૦મુખી** વિ૦ સહસ્ર મુખવાળું (૨) સહસ્ર મુખે થતું **૦રશ્મિ** પુ૦ સૂર્ય **-ક્ષ** પુ૦ [+અક્ષ]

(સં) ઇંદ્ર [સહપાઠી

સહાધ્યાયી પુ૦ [સ] સાથે ભણનારો વિદ્યાર્થી;

સહાનુભાવ પુ૦, **સહાનુભૂતિ** સ્ત્રી૦ [સં.] સમભાવ; દિલસોજી

સહાય સ્ત્રી૦ [જુઓ સાથ] મદદ

સહાય પુ૦ [સં] મિત્ર, મદદગાર ૦ક વિ૦ મદદગાર ૦કવૃત્ત ન૦ 'ઑક્ઝિલિયરી સર્કલ' (ગ). ૦કારક, ૦કારી વિ૦ સહાય કરનારું (૨) [વ્યા.] સહાયમા વપરાતુ ક્રિયાપદ. ૦તા સ્ત્રી૦ સાથ, મદદ. ૦ભૂત વિ૦ મદદગાર થયેલુ. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ પરસ્પર સહાય કરવાની (પ્રાણીની) સહજવૃત્તિ, સહાયશીલતા ૦શીલ વિ૦ સહાયવૃત્તિવાળું ૦શીલતા સ્ત્રી૦

સહારો પુ૦ [હિં.] આશ્રય, ટેકો

સહિત અ૦ [સં] સાથે (૨) સુધ્ધાં

સહિયર સ્ત્રી૦ [પ્રા. સહી (સં સખી)] સહી, સખી

સહિયારું વિ૦ [પ્રા સાહાર,૦ણ (સ. સાધારણ)] ભાગિયાભાગવાળુ (૨) મેળુ, ભાગ વહેંચ્યા ન હોય તેવુ (૩) ન૦ પંતિયાળુ; ભાગિયાપણું

સહિષ્ણુ વિ૦ [સં] જુઓ સહનશીલ ૦તા સ્ત્રી૦

સહી સ્ત્રી૦ [અ સહીહ] (ખત, કાગળમા) નીચે પોતાનું નામ લખવું તે, મતુ (૨) વિ૦ ખરું; સાચુ (૩) અ૦ કબૂલ, મંજૂર; નક્કી. [-કરવી = દસ્તખત કરવા (૨) કબૂલ કરવુ -કરવું = છેવટની મંજૂરી આપવી; નક્કો કરવુ. -થવું = સિદ્ધ થવુ, સફળ થવુ. -હોવું = કબૂલ મંજૂર હોવું (૨) ખરું હોવુ] ૦સલામત વિ૦ સુરક્ષિત; કાઈ પણ ઈજા કે નુકસાન વિનાનું (૨) અ૦ તેવી રીતે ૦સલામતી સ્ત્રી૦ સહીસલામતપણું; સુરક્ષિતતા ૦સાટું ન૦ સહી આપીને નક્કી કરેલુ સાટું કે કરાર

સહી સ્ત્રી૦ [પ્રા.(સં સખી)] સખી, સહિયર. ૦પણું ન૦ સખીપણું, સહિયર તરીકેનો સંબંધ

સહીનું ન૦ [સં સહ્ય?] (ચ) અભ્યાસથી મહાવરો પડી જવો-ટેવાવુ તે (-પડવું)

સહુ વિ૦ [સર૦ સૌ, મ. સઊ] સર્વ

સહૂલિયત સ્ત્રી૦ [અ. સહૂલત, સર૦ મ. સોહલત, હિં.] સુગમતા, સહેલાઈ

સહૃદય વિ૦ [સં.] સામાનો ભાવ કે લાગણી સમજી શકે તેવુ (૨) દયાળુ (૩) રસિક; ૦સજ્ઞ ૦તા સ્ત્રી૦

સહેજ (સ્હે) વિ૦ [સં. સહજ ઉપરથી] થોડું; અલ્પ (૨) અ૦ જુઓ સહજ ૦સાજ વિ૦ (૨) અ૦ થોડુંઘણું, જરાક -જરત અ૦ સહેજ અમસ્તુ, મનક દાખલ -જે અ૦ સહેલાઈથી [સહન

સહેણી (સ્હે) સ્ત્રી૦ ['સહેવુ' પરથી] સહેવુ તે,

સહેતુક વિ૦ [સં.] હેતુવાળુ, સપ્રયોજન ૦તા સ્ત્રી૦

સહેરો પુ૦ [પ્રા સેહર (સં શેખર), સર૦ હિં. સેહરા] જરીનો પટકો, મંદીલ

સહેલ (સ્હે) વિ૦ [અ સહ્લ, સર૦ હિં, મ સહલ] સહેલુ (૨) સ્ત્રી૦ [અ સૈર, સર૦ મ. સહલ, હિં. સૈર, -ર] આનંદથી આમ તેમ ફરવુ તે (૩) મોજમજા, લહેર (-કરવી, મારવી) ૦ગાહ સ્ત્રી૦ [+ફા. ગાહ = જગા] હરવુ ફરવું કે મોજમજા માણવી તે કે તેની જગા. ૦સપાટા પુ૦ બ૦ વ૦ મોજમજા (-મારવા). -ઘાઈ સ્ત્રી૦ સરળતા. -ણી વિ૦ (૨) પુ૦ [સર૦ હિં સૈલાની] મોજી, આનંદી (માણસ)

સહેલું (સ્હે) વિ૦ [જુઓ સહેલ] મુશ્કેલ નહિ તેવુ, સરળ ૦સટ વિ૦ એકદમ સહેલું

સહેવું (સ્હે) સ૦ક્રિ૦ [સં સહ્] સહન કરવુ વેઠવુ, ખમવુ સહેવડાવવું (પ્રેરક). સહેવાવું (કર્મણિ)

સહોક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] એક અલંકાર, જેમાં 'સહ' વગેરે શબ્દોના બળથી એક જ વસ્તુ બેની વાચક બતાવવામા આવે છે (કા. શા.)

સહોઢ પુ૦ [સં] માતાના લગ્ન વખતે જ ગર્ભમાં હોય તેવો પુત્ર

સહોત્થાયી વિ૦ [સં.] બળવો ઉઠાવવામાં બળતિયું

સહોદર વિ૦ [સં.] એક માને પેટે જ-મેલું (૨) પુ૦ ભાઈ. -રા વિ૦ સ્ત્રી૦, -રી સ્ત્રી૦ ૦હેન

સહ્ય વિ૦ [સં.] સહી શકાય એવું ૦ભેદ પુ૦ જુઓ કર્મણિપ્રયોગ (વ્યા.)

સહ્ય, -હ્યાદ્રિ પુ૦ [સં.] (સં.) પશ્ચિમ ઘાટનો એક ભાગ-એક પર્વત

સળ પુ૦ [સર૦ મ. (સં. સલાકા?)] ગેડ કે

ઢબાણનો આકો–કાપો (૨) સોળ
સળક સ્ત્રી૦ [જુઓ સળકવું; સર૦ મ. सळ्का] સળકવું તે; સણકો
સળકડી સ્ત્રી૦ [સં शलाका] નાની સળી; સળેકડી (૨) [લા.] ઉશ્કેરણી. [–કરવી = ઉશ્કેરવું.] –ડું ન૦ સળેકડું; સળી
સળકવું અ૦ક્રિ૦ [સં. शलाका ઉપરથી] સહેજ હાલવું; સળવળવું (૨) [દાઢ સાથે] ખાવાનો ભાવ થવો (૩) ભોંકાતું હોય તેમ સણકા નાખવા
સળકું ન૦ જુઓ સરકું, રોટલો
સળકો પું૦ જુઓ સળક (૨) તીવ્ર ઇચ્છા
સળગવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં સિ (સુ) લગના; મ. शिलग (-ગ)णें (અ शल्क ?)] બળવું; લાગવું
સળવળ સ્ત્રી૦ સળવળવું તે
સળવળવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ સળકવું + વળવું] જરા જરા હાલવું, ભરડાવું (૨) શરીર પર જીવડું ચાલતું હોય તેવી લાગણી થવી (૩) [લા.] કશું કરવા તત્પર થઈ રહેવું
સળવળાટ પું૦ સળવળવું તે
સળવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સડવું] જીવડાં પડવાથી અંદરથી ખવાઈ જવું, અંદરથી બગડી જવું
સળંગ વિ૦ [સં संलग्न; સર૦ મ. सलंग] સાધ વિનાનું, આખું, તૂટક નહિ તેવું, ઠેઠ સુધીનું (૨) અ૦ અટકયા વિના; ઠેઠ સુધી ૦સૂત્ર વિ૦ સળંગ, ક્રમબદ્ધ, બરોબર સંકળાયેલું
સળાયો પું૦ (કા.) વીજળીનો ચમકારો
સળિયો પું૦ [જુઓ સળી] ધાતુનો લાંબો કકડો
સળી સ્ત્રી૦ [સં. शलाका; સર૦ હિં. सली; મ.] ઘાસનો, લાકડાનો કે ધાતુનો લાંબો, પાતળો, ગોળ નાનો કકડો [–આપવી = ઉશ્કેરવું. –કરવી = અટકચાળું કરવું] ૦સંચો પું૦ [લા.] યુક્તિપ્રયુક્તિ (૨) ઉશ્કેરણી ૦સોપારી સ્ત્રી૦ સળીના જેવી કાતરેલી હોય તેવી સોપારી
સળેક(-ખ)ડી સ્ત્રી૦, **સળેક(-ખ)ડું** ન૦ જુઓ 'સળકડી'માં [સળેકડું કરવું = ઉશ્કેરણી કરવી (૨) ખીજવવું (૩) અટકચાળું કરવું.]
સળેખમ ન૦ [સં श्लेष्मन्, પ્રા. सिलिम्ह] એક રોગ શરદી
સળો પું૦ સડો, સળવું તે
સંકટ ન૦ [સં.] દુઃખ, આફત. [–પડવું = આફત આવવી] ૦ચતુર્થી સ્ત્રી૦ ગણેશ-ચતુર્થી (!). ૦નિવારણ ન૦ મદદ આપી સંકટ દૂર કરવું તે. ૦મોચું (મો') વિ૦ [+મોં પરથી] પેસતાં સાકડા મોંવાળું (ઘર)
સંકડામણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સંકડાવું ઉપરથી] જગાની તંગાશ (૨) ભીડ, મુશ્કેલી
સંકડાવું અ૦ ક્રિ૦ [સાકડું ઉપરથી] દબાવું; ભચડાવું (૨) જગાની તંગાશ વેઠવી (૩) [લા.] મુશ્કેલીમાં આવવું –વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક). –શ સ્ત્રી૦ જગાની તંગાશ (૨) મુશ્કેલી
સંકર પું૦ [સં.] ભેળસેળ, મિશ્રણ (૨) બે ભિન્ન અલંકારોનો એકરૂપ સમવાય (કા. શા.). ૦તા સ્ત્રી૦
સંકર્ષણ ન૦ [સં.] ખેંચવું તે (૨) ખેડવું તે (૩) પું૦ (સં.) બળરામ (૪) શેષનાગ
સંકલન ન૦, –ના સ્ત્રી૦ [સં.] એકઠું કરવું તે, સંગ્રહ (૨) સરવાળો. ૦નિયમ પું૦ 'લૉ ઑફ ઍસોસિયેશન' (ગ.)
સંકલયિતા પું૦ [સં.] સંકલના કરનાર
સંકલિત વિ૦ [સં.] એકઠું કરેલું
સંકલ્પ પું૦ [સં.] તરંગ; ધરાદો; ઇચ્છા (૨) નિર્ણય, મનસૂબો (૩) ધર્મકર્મ વગેરે કરવા માટે લેવામાં આવતો નિયમ (૪) કલ્પના કરવી તે; તર્ક [–ઊઠવો = તુક્કો જાગવો. –કરવો = નિર્ધાર કરવો (૨) નિયમ કરવો. –ભણવો = વ્રતની શરૂઆતમાં વિધાનનો મંત્ર બોલવો. –મૂકવો = નિયમ લેવો (૨) નિશ્ચય કરવો (૩) આશા મૂકવી. –લેવો = વ્રત નિયમની શરૂઆતનું વિધાન કરવું, પ્રતિજ્ઞા કરવી.] ૦વિકલ્પ પું૦બ૦વ૦ તર્કવિતર્ક. ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સંકલ્પની શક્તિ, ઇચ્છાશક્તિ –ન્વિત વિ૦ [સં.] કલ્પેલું (૨) ઇચ્છેલું, ધારેલું (૩) નિશ્ચય કરેલું
સંકષ્ટ ન૦ [સં.] સંકટ (૨) કષ્ટ, મહેનત
સંકળાવું અ૦ક્રિ૦ 'સાંકળવું'નું કર્મણિ, સંલગ્ન થવું; સાંકળના આંકડા પેઠે જોડાયેલ હોવું
સંકાશ વિ૦ [સં.] ના જેવું, સરખું; સમાન
સંકીર્ણ વિ૦ [સં.] મિશ્રિત; ભેળસેળ થયેલું (૨)

વેરાયેલું; ફેલાયેલું, વ્યાપ્ત; બરબડક(૩)અસ્પષ્ટ (૪) સંકુચિત ૦જાતિ સ્ત્રી૦ નવ કે નવમાશ માત્રાના ખંડવાળા તાલની જાત

સંકીર્ત(ર્ત્ત)ન ન૦ [સં.] સ્તુતિ

સંકુચિત વિ૦ [સં] સંકોચ પામેલું(૨)સાંકડું; ઉદાર કે વિશાળ નહિ તેવું (૩) બિડાયેલું

સંકુલ વિ૦[સં] વ્યાપ્ત, પરિપૂર્ણ; ભીડવાળું (૨) અવ્યવસ્થિત (૩) અસંગત ૦તા સ્ત્રી૦

સંકેત પું૦ [સં.] અગાઉથી કરેલી છૂપી ગોઠવણ (૨) જુઓ સંકેતસ્થાન (૩) ઇશારો, નિશાની (૪) કરાર, શરત (૫) અમુક શબ્દથી અમુક અર્થનો બોધ થવો જોઈએ એવી ભાષાની પરંપરાગત રૂઢિ (વ્યા) ૦રૂપ ન૦ જુઓ સંકેતાર્થ ૦લિપિ સ્ત્રી૦ લઘુલિપિ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સંકેત પરથી] સંકેત કરવો. ૦સ્થાન ન૦ સંકેત પ્રમાણે મળવાની જગા. -તાર્થ પું૦ [+અર્થ] ક્રિયાપદનું શરત બતાવનાર રૂપ (વ્યા) -તિત વિ૦ [સં] સંકેતથી જણાવેલું; સંકેતવાળું, સંકેતાયેલું

સંકેલવું સ૦ક્રિ૦[દે સંકેલ્લિઅ,સર૦ હિં સકેલના] આટોપવું, એકઠું કરવું, પાછું વાળી લેવું

સંકોચ પું૦ [સં] તંગી, અછત, સંકડાશ (૨) આંચકો, ખચકાવું તે (૩) લજ્જા; શરમ (૪) બિડાવું તે (૫) ભય. ૦ક વિ૦ સંકોચ કરનારું ૦ન ન૦ સંકેચવું તે. ૦શીલ વિ૦ સંકોચવાળું

સંકોચવું સ૦ક્રિ૦ [સં સકુચ્] બીડી દેવું (૨) મર્યાદિત કરવું સંકોચ કરવો

સંકોચાવું અ૦ક્રિ૦ 'સંકોચવું'નું કર્મણિ (૨) સંકોચ પામવો

સંકોડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા સંકોડ] સાંકડું કરવું; ફેલાયેલું એકઠું કરવું, સંકોચવું

સંકોરણી સ્ત્રી૦ [સંકોરવું ઉપરથી] સંકોરવું તે

સંકોરવું સ૦ક્રિ૦ વધારે અંદર ઠેલવું (૨) પ્રજ્વલિત કરવું (૩) ઉશ્કેરવું (૪) જુઓ સંકેલવું

સંક્રમ પું૦, ૦ણ ન૦ [સં] એક જગા કે સ્થિતિમાંથી બીજી જગા કે સ્થિતિમાં જવું તે, સંચાર (૨) ઓળંગવું તે (૩) પ્રવેશ કરવો તે (૪) ઓળંગવાનો કે જવાનો માર્ગ (સેતુ, સાંડી, વગેરે) (૫) એક રાશિમાંથી બીજી રાશિમાં જવું તે (સૂર્યનું). ૦ણાવસ્થા સ્ત્રી૦ [+અવસ્થા] સંધિકાળ

સંક્રામિત વિ૦[સં.] સંક્રમ–સંચાર કરાયેલું, પહોંચાડેલું; સંક્રાંત

સંક્રાંત વિ૦ [ફા] એક જગાએથી બીજી જગાએ ગયેલું (૨) પહોંચતું કરેલું; સંચારિત (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ મકરસંક્રાંતિ

સંક્રાંતિ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ સંક્રમ (૨) મકરસંક્રાંતિ. ૦કાલ(-ળ) પું૦ સંક્રાંતિનો સમય, વચગાળો, એક જગા કે સ્થિતિમાંથી બીજી જગા કે સ્થિતિમાં જવા સુધીનો વચલો સમય

સંક્રીડવું અ૦ ક્રિ૦[સં સં +ક્રીડ્] ક્રીડવું, ખેલવું

સંક્ષિપ્ત વિ૦ [સં.] ટૂંકું

સંક્ષુબ્ધ વિ૦[સં] ખળભળી ઊઠેલું, ક્ષોભ પામેલું

સંક્ષેપ પું૦ [સં.] ટૂંકાણ, સાર (૨) ટૂંકાવેલું કે સારરૂપ તે. ૦ક વિ૦ સંક્ષેપ કરનારું

સંક્ષોભ પું૦ [સં.] ગરબડ, ખળભળાટ, ગભરાટ ૦ક વિ૦ સંક્ષોભ કરનારું

સંખારો પું૦ [ખારો (ક્ષાર) ઉપરથી] પાણી ગાળતા ગળણામાં રહેલો કચરો

સંખાવું અ૦ક્રિ૦ [સં શંકા ઉપરથી] સંખાવો થવો (૨) 'સાંખવું'નું કર્મણિ

સંખાવો પું૦ [જુઓ સંખાવું] શંકા, હાજત (૨) શરમ (૩) કમકમાટી, કંટાળો

સંખ્યા સ્ત્રી૦[સં] રકમ, આંકડો (૨) ગણના; ગણતરી [-માંડવી, = આંકડો લખવો] ૦કમવાચક વિ૦એક,બે,ત્રણ એમ સંખ્યાનો ક્રમ બતાવનાર[વ્યા.]. ૦તીત વિ૦ [+અતીત] અસંખ્ય ૦ત્મક વિ૦ [+આત્મક] સંખ્યાને લગતું ૦પૂરક વિ૦ પહેલું, બીજું એમ સંખ્યા બતાવનાર(વિ૦)[વ્યા] ૦બદ્ધ(-ધ) ન૦ નાની મોટી સંખ્યા હોવાને કારણે મળતું કે નીપજતું એવું બળ. ૦લેખન ન૦ સંખ્યા લખવાની રીત (ગ) ૦વાચક વિ૦ [વ્યા] સંખ્યા જણાવનારું(વિ૦) ૦વૃત્તિવાચક વિ૦ [+આવૃત્તિ+વાચક] સંખ્યાની આવૃત્તિનું વાચક (ઉદા૦ બેવડું)[વ્યા] ૦સમૂહવાચક વિ૦સંખ્યાના સમૂહનું વાચક ઉદા૦ પચક; સૈકું [વ્યા.] ૦સંકેત પું૦ ૧, ૨, વગેરે

સંખ્યાનો સંકેત (ગ.) –ખ્યાંશવાચક વિ૦ [+ અંશ + વાચક] અપૂર્ણાંકનું વાચક (વ્યા). ઉદા૦ અર્ધું

સંગ પુ૦ [સં.]. સંયોગ (૨) સંબંધ (૩) સોબત, સહવાસ (૪) આસક્તિ (૫) મૈથુન. ૦દોષ પુ૦ જુઓ સંગતિદોષ

સંગ પું૦ [ફા.] પથ્થર ૦તરાશ પું૦ [ફા.] સલાટ. ૦દિલ વિ૦ પથ્થર જેવા દિલનું; કઠોર, નિર્દય ૦દિલી સ્ત્રી૦

સંગટો પું૦ ['રાગ' ઉપરથી; સર૦ મ. સંગટણે] મિશ્રણ; સેળભેળ. [–થવો = આવકોમાં સ્ત્રી–પુરુષ વ્રત લઈ બેઠા હોય ત્યારે સ્પર્શાસ્પર્શ થવો.]

સંગઠન ન૦ [હિં.] વીખરાયેલા બળ, લોકો કે અંગોને એકત્રિત કરી વ્યવસ્થિત કરવા તે. –ના સ્ત્રી૦ સંગઠન કરવું તે

સંગઠિત વિ૦ [હિં.] સંગઠનવાળું

સંગત વિ૦ [સં.] સંબદ્ધ (૨) સુસંગત (૩) 'સિમેટ્રિકલ' (ગ.)

સંગતરાશ જુઓ 'સંગ' ફા. મા

સંગતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સંયોગ (૨) મેળ (૩) સહવાસ (૪) પૂર્વાપર સંબંધ (૫) 'સિમેટ્રી' (ગ.). ૦કા પુ૦ એક છંદ ૦દોષ પું૦ સોબતની માઠી અસર

સંગદિલ, –લી [ફા.] જુઓ 'સંગ'[ફા.]માં

સંગના સ્ત્રી૦ ['સંગ' પરથી] સખી, સોબતણ (પ.)

સંગમ પુ૦ [સં.] સંયોગ; મેળાપ, સમાગમ (૨) બે નદીઓનું મિલન, તે સ્થાન ૦નીય પુ૦ (સં.) એક મણિ, જે મળ્યાથી પ્રિયના વિયોગનો અંત આવે છે એમ મનાય છે

સંગસારી સ્ત્રી૦ [ફા.] પથ્થર મારી મારીને જીવ લેવાની સજા પથ-ઈંટાળી

સંગાથ પુ૦ [સં. સંઘાત? સર૦ હિં. સંગત, મ. સાંગાત] સંઘાત સાથ, સોબત(વાટમા) [–જોવો = સાથ–સોબત બરાબર છે કે નહીં તે તપાસવું.] થી વિ૦ (૨) પું૦ [સર૦ હિં. સંગાતી, મ. સાંગાતી] સંગાથ કરનાર

સંગાન ન૦ [સં.] ગાન; સંગીત

સંગી વિ૦ [સં.] સંગ કરનાર (૨) પું૦ સોબતી

સંગીત ન૦ [સં.] ગાયન, વાદન અને નૃત્યનો સમાહાર (૨) ગાયન કે વાદન. ૦કલ્પ વિ૦ ગેય ગાઈ શકાય એવું. ૦કાવ્ય ન૦ 'લિરિક'. ૦લિપિ સ્ત્રી૦ સંગીતલેખન માટેની લિપિ. ૦લેખન ન૦ ગાયન કે ગતના તાલસ્વરને સાંકેતિક ચિહ્નો દ્વારા લખવા તે, 'નોટેશન'. ૦વિદ્યાલય ન૦, ૦શાલા(–ળા) સ્ત્રી૦ સંગીત શીખવવા માટેની શાળા. ૦શાસ્ત્ર ન૦ સંગીતનું શાસ્ત્ર. ૦શાસ્ત્રી પું૦ સંગીતશાસ્ત્ર જાણનાર

સંગીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વરોની સંવાદિતા – એકરૂપ સુરેલતા, 'હાર્મની' (૨) બૌદ્ધ પરિષદ; સંગીથિ

સંગીથિ સ્ત્રી૦ [જુઓ સંગીતિ] પરિષદ

સંગીન વિ૦ [ફા.] પથ્થરનું બનેલું (૨) ટકાઉ; મજબૂત (૩) સ્ત્રી૦ બંદૂકની નળીને છેડે ઘાલવામાં આવતું ભાલા જેવું અણીદાર પાનું, 'બેયોનેટ'. ૦તા સ્ત્રી૦ સંગીન હોવું તે

સંગૃહીત વિ૦ [સં.] સંઘરેલું

સંગેમરમર પું૦ [ફા.] ચકમકની ઝાંટવાળો આરસપહાણ [કીમતી પથ્થર

સંગેયાહૂદ પું૦ [ફા. સંગેયહૂદ?] એક જાતનો

સંગો પુ૦ [સં. સંગ] આસક્તિ, હેડો

સંગોપન ન૦ [સં.] ગોપન, પાલનપોષણ

સંગ્રહ પું૦ [સં.] એકઠું કરવું તે (૨) સંઘરી રાખેલો જથ્થો (૩) સારી સારી વસ્તુઓનો એક સ્થળે કરેલો સંભાવ. ૦કર્તા(–ર્ત્તા) પું૦ સંગ્રહ કરનાર. [એક રોગ

સંગ્રહણી સ્ત્રી૦ [સં.] સંઘરણીનો – ઝાડાનો

સંગ્રહવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સંગ્રહ્] સંગ્રહ કરવો

સંગ્રહસ્થાન, સંગ્રહાલય ન૦ [સં.] જ્યાં દેશપરદેશની જાણવા અને જોવા જોગ વસ્તુઓ એકઠી કરી હોય તે સ્થળ. 'મ્યૂઝિયમ'

સંગ્રામ પું૦ [સં.] યુદ્ધ ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ યુદ્ધની વ્યવસ્થાપક સમિતિ

સંગ્રાહ પુ૦ [સં.] પકડ ચૂડ. ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ સંગ્રહ કરનાર. –હી વિ૦ સંગ્રહ કરનાર

સંઘ પું૦ [સં.] ટોળું (૨) યાત્રાળુઓનો સમૂહ (૩) સંગઠિત અને વ્યવસ્થિત સમુદાય (જેમ કે. બૌદ્ધ ભિક્ષુઓનો, યુવકોનો વગેરે) [–કાઢવો = યાત્રાળુઓનો કાફલો લઈને

નીકળવુ (૨) [વ્યંગમા] પાસે કાઈ નથી એમ જણાવવુ, ભોપાળુ કાઢવું (૩) ધતિંગ ઊભું કરવુ -કાશીએ જવા, પહોંચવા= ધારેલો અર્થ સિદ્ધ થવા] ૦બળ ન૦ સંઘનુ કે સંઘ બનવાથી નીપજતુ બળ ૦વી પુ૦[+પ્રા. વઇ (સં પતિ)] સંઘ કાઢનાર, સંઘનો નેતા (૨) એક અટક ૦વ્યાયામ પું૦ સમૂહનો સાથે થનો વ્યાયામ ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ સંઘબળ ૦સત્તાક વિ૦ સત્તા સંઘના હાથમા હોય એવુ (તંત્ર ઇ૦) [સંગઠન કરવુ તે

સંઘટન ન૦ [સં] જુઓ સંગઠન -ના સ્ત્રી૦

સંઘટિત વિ૦ [સ] એકત્રિત. સંગઠિત

સંઘટ્ટ વિ૦ [પ્રા (સં સંઘટ્ટિત)] ભિડાયેલુ, સંકડાઈ થયેલુ (૨) પુ૦ [સં] સંઘર્ષણ (૩) અથડાવુ તે (૪) મિલન; સંયોગ ૦ન ન૦ [સ] મિલન, સંયોગ (૨) રચના, બનાવટ (૩) સંઘર્ષણ (૪) સંગઠન

સંઘન ન૦ જુઓ 'સંઘ'મા

સંઘરણી સ્ત્રી૦ જુઓ સંગ્રહણી

સંઘરવુ અ૦ક્રિ૦ [સં. સંગ્રહ] એકઠું કરવું, જમા કરવુ (૨) જતન કરીને રાખી મૂકવુ (૩) સંભાસ કરવો, પોતાની અંદર લેવુ

સંઘરા સ્ત્રી૦ [અપ૦ સઘાર (સં સંહૃ)] રસ ભેગો કરવો તે

સંઘરો પુ૦[સં સંગ્રહ]સંઘરેલી વસ્તુઓનો જથ્થો ૦રાખોર વિ૦ જરૂરથી વધારે પડતુ સંઘરી રાખવાની વૃત્તિવાળુ -રાખોરી સ્ત્રી૦ સંઘરાખોર વૃત્તિ, 'હોર્ડિંગ'

સંઘર્ષ પુ૦, ૦ણ ન૦ [સ] બે વસ્તુઓનું ઘસાવુ કે અથડાવુ તે (૨) સ્પર્ધા (૩) કલહ

સંઘવી પુ૦ જુઓ 'સંઘ'મા ['સંઘ'મા

સંઘ વ્યાયામ, સંઘશક્તિ સંઘસત્તાક જુઓ

સંઘાટી સ્ત્રી૦ [સ, દે સંઘાડી] બૌદ્ધ ભિક્ષુનુ ઉપવસ્ત્ર [ઘાટ ઉતારનારો

સંઘાડિયો પુ૦ [જુઓ સંઘડો] સંઘાડાથી

સંઘાડો પુ૦ [સં સંઘટ્ટ ઉપરથી] હાથીદાંત, લાકડા વગેરેનો ઘાટ ઉતારવાનુ યંત્ર (૨) [સં સંઘાટિકા=યુગ્મ, દે સંઘાડ, ૦ગ -ડી યુગલ, જોડી (જૈન) (૩) જૈન સાધુ -સાધ્વીઓનો સમુદાય [સંઘાડે ચડાવવું, ઉતારવુ=સંઘાડા વડે તૈયાર કે ચમકતુ કરવુ.]

સંઘાત પુ૦ [જુઓ સંઘાય] સાથ, સંઘાય (૨) [સ.] જમાવ, જથ્થો (૩) ઘાત, મારવુ તે (૪) અ૦ સાથે (કોના સંઘાત ગયો ?) ૦ક વિ૦ [સ.] ઘાત કરનારું, નાશ કરનારુ . -તી વિ૦(૨)પુ૦ સંઘાય કરનાર -તે અ૦ સંઘાત

સંઘાર પુ૦ [પ્રા. (સ સંહાર)] + સંહાર. ૦ણુ વિ૦ + સંહારનાર [+ સંહારવુ

સંઘારવું સ૦ક્રિ૦ [અપ૦ સંવાર (સ સંહૃ)]

સંઘારામ પુ૦[સં] ધર્મશાળા(૨)મઠ, વિહાર

સંઘેડિયું વિ૦ [જુઓ સંઘાડો] સંઘાડાથી ઉતારીને બનાવેલુ

સંઘેડો પું૦ જુઓ સંઘાડો

સંચ પું૦ [જુઓ સંચો] ગુપ્ત કરામત કે ગોઠવણ (૨) ભીત કે પટારા વગેરેમા રાખેલું ગુપ્ત ખાનુ [અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)

સંચકવુ સ૦ક્રિ૦ જુઓ સંચવુ સંચકાવું

સંચય પુ૦ [સં] સંગ્રહ, જમાવ

સંચર પુ૦ [સં] + સંચાર; વિકાસ

સંચરવુ અ૦ક્રિ૦ [સં સચર્] જવુ, ચાલતા થવુ (૨) દાખલ થવુ, વ્યાપી જવુ (૩) સ૦ક્રિ૦ સંચય કરવો (૪) સંચારવુ

સંચરામણુ ન૦, -ણી સ્ત્રી૦ સંચારવાની મજૂરી [સંચારાવવુ

સંચરાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સંચરવુ'નું પ્રેરક (૨)

સંચલન ન૦ [સં.] ડોલવુ તે હાલવુ તે (૨) કંપ, ખળભળાટ (૩) આંદોલન; હિલચાલ

સંચલિત વિ૦ [સં.] ચાલતુ ચાલુ

સંચવુ સ૦ક્રિ૦ [અપ૦ સંચ (સં સં+ચિ), સર૦ હિં. સંચના, મ સંચણે] એકઠું કરવુ, ભેગુ કરવુ (૨) સીંચવુ ટપલો કરવો

સંચળ પુ૦ [પ્રા સોવચ્ચલ(સં સૌવર્ચલ),સર૦ દે સુચલ, હિં સોંચર, મ] એક ક્ષાર (૨) [સ સંચર્] [કા] સંચાર, હલનચલન

સંચાર પુ૦ [સં] દોરવુ તે, પ્રસાર (૨) ચલાવવુ તે, પ્રેરવુ તે (૩) જવુ તે, -ર થઈને જવુ તે (૪) સંચનુ એક રાગિણી બીજામા જવુ તે ૦ક વિ૦ સંચાર કરનારું,

સંધું વિ૦ [પ્રા. સવિઅ (સ. સંહિત)] સઘળું તમામ.–ધે અ૦ બધે, સર્વત્ર

સંધૂક્ષણ ન૦ [પ્રા. સધુક્કણ (સ. સધુક્ષણ)] સલાડા કરવા તે, ભભેરણી; ઉશ્કેરણી –ણું વિ૦ સધૂક્ષણ કરનારું. –વું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સંધુક્ક (સં સંધુક્ષ્)] સધૂક્ષણ કરવું

સધૂકો પું૦ (સામાન્ય કે સવડભર્યા કદ કરતાં મોટું કે અગવડકર્તા કદ હોય એવું સૂચવવા વપરાય છે) મોટું કદગું તોસ્તાન જેવું તે

સંધે પું૦ [સ સંદેહ; સર૦ મ. સંધેવ] + સંદેહ (૨) અ૦ જુઓ 'સધુ"મા

સંધ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] બે સમયને જોડનારો-વચગાળાનો ટૂંકો વખત (૨) સાંજ (૩) સધ્યા વખતે કરાતું નિત્યકર્મ [–કરવી=સધ્યાનું નિત્યકર્મ કરવું] ૦કાલ(–ળ) પું૦ સાંજ ૦વંદન ન૦ સંધ્યા વખતનું નિત્યકર્મ. ૦સમય પું૦ સધ્યાકાળ. –ધ્યોપાસના સ્ત્રી૦[+उपासना]સધ્યાકાળે કરાતું નિત્યકર્મ

સનાહ પુ૦, ન૦ [સ] બખતર, કવચ

સનિકર્ષ પું૦ [સ] સામીપ્ય (૨) સબંધ

સનિધ(–ધિ) અ૦ પાસે, નજીક

સંનિધાન ન૦ [સં.] સામીપ્ય [જુઓ સનિધ

સનિધિ પુ૦,સ્ત્રી૦ [સં.] સમીપતા (૨) અ૦

સનિપાત પુ૦ [સં.] જુઓ સનેપાત (૨)ઢગલો (૩) સાથે મળવું તે (૪) સંબધ

સંનિવૃત્ત પું૦ [સ] (સંગીત) એક અલંકાર

સનિવેશ પું૦ [સ] (સંગીત) તલ્લીનતા (૨) સમુદાય (૩) ગોઠવણી, રચના (૪) સનિધિ (૫) નગર પાસેનું લોકોને એકઠા મળવાનું કે વિહાર કરવાનું સ્થળ (૬) પડાવ, પરું (જૈન)

સંન્યસ્ત વિ૦ [સ] તજી દીધેલું (૨) ન૦ સન્યાસ –સ્તાશ્રમ પુ૦ [+आश्रम] વાનપ્રસ્થ પછીનો ચોથો – સંન્યાસીનો આશ્રમ

સંન્યાસ પુ૦ [સ] ત્યાગ કરવો તે(૨)સંસાર વ્યવહારનો ત્યાગ(૩)સન્યાસાશ્રમ [–લેવો =સંન્યાસી થવું] ૦યોગ પુ૦ સન્યાસ જેમા પ્રધાન છે તેવો યોગ –સાશ્રમ પુ૦ [+आश्रम] જુઓ સન્યસ્તાશ્રમ –સિની સ્ત્રી૦ સંન્યાસી સ્ત્રી. –સી પુ૦ જેણે સંન્યાસ લીધો હોય તે

સંપ પુ૦ [પ્રા સપાય (સ સંપાત)] ઐક્ય, મેળ. ૦તોડુ વિ૦ સંપ તોડનાર

સંપ(–પુ)ટિયું ન૦ (પ.) સંપુટ

સંપત સ્ત્રી૦ [સં.] સપત્તિ; સંપત્તિ (૨) [લા] શક્તિ, સાવનબળ

સંપત્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ધન, દોલત (૨) ઐશ્વર્ય; આબાદી (૩) અધિકતા, સંપૂર્ણતા. ૦શાસ્ત્ર ન૦ અર્થશાસ્ત્ર, સપત્તિની ઉત્પત્તિ અને વહેંચણીના નિયમોની ચર્ચા કરતું શાસ્ત્ર. ૦શાસ્ત્રી પુ૦ સપત્તિશાસ્ત્રનો વિદ્વાન,અર્થશાસ્ત્રી

સંપદ(–દા) સ્ત્રી૦ [સ] સપત, સપત્તિ

સપન્ન વિ૦ [સ] યુક્ત; સહિત (૨) શ્રીમાન, વૈભવશાળી

સંપર્ક પુ૦ [સં] સબધ, સંગ ૦જીવા સ્ત્રી૦ 'ટ્રોર્ડ ઑફ કૉન્ટેકટ' (ગ.)

સંપવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સપ] સપ કરવો, એકઠા થઈ મેળ કરવો

સંપાડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સપાડ (સં સંપદય્)] પ્રાપ્ત કરવું; મેળવવું ('સાપડવું નું પ્રેરક)

સંપાત પુ૦ [સ.] એક સાથે પડવું તે (૨) સંગમ, સમાગમ (૩) પ્રહાર

સંપાદક પું૦ [સ] સપાદન કરનાર. –ન ન૦ મેળવવું તે (૨) તૈયાર કરવું તે (૩) કોઈ પુસ્તક કે પત્ર પ્રસિદ્ધ કરવા તૈયાર કરવું તે –વું સ૦ક્રિ૦ [સ સંપાદ્] મેળવવું

સંપાદિત વિ૦ [સ] સપાદન કરેલું

સંપી, ૦ળું વિ૦ ['સપ' ઉપરથી] સંપવાળું

સપુટ પુ૦ ન૦ [સં], –ટિયું ન૦ બે શકોરા કે તેવી પોલી વસ્તુઓના મોં એક ઉપર એક મૂકી કરેલો ઘાટ (૨) હાથના પંજા તે પ્રમાણે જોડવા તે

સંપૂજન ન૦ [સ] પૂજન ['મેન્ટરી' (ગ)]

સપૂરક વિ૦ [સ] પૂર્ણ કરનાર; કૉમ્પલી-

સંપૂરિત વિ૦ [સં] બૂબ ભરેલું, ભરપૂર

સપૂર્ણ વિ૦ [સ] બધું, તમામ (૨) પરિપૂર્ણ (૩) સમાપ્ત ૦તા સ્ત્રી૦ પરિપૂર્ણતા, ન્યૂનતા ન હોવી તે

સંપેટવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ સમેટવું] (કા) સમેટવું

સંપેતરું [સં. સંપ્રેત ?] કોઈને પહોંચાડવા માટે સોંપાયેલી વસ્તુ, ભેટસોગાતની ચીજ

સંપૃક્ત વિ૦ [સં.] ભેળવેલું, મિશ્રિત (૨) જોડેલું, ગાઢ સંબંધવાળું

સંપ્રજન્ય ન૦ [સં.] (બૌદ્ધ) કાયા ને ચિત્તની અવસ્થાનું વારંવાર નિરીક્ષણ; અપ્રમાદ

સંપ્રજ્ઞાત વિ૦ [સં.] પરિપૂર્ણ રીતે જાણેલું (૨) જેમાંથી વિચાર વિતર્ક લુપ્ત થયા નથી તેવી (સમાધિ). -ન ન૦ પરિપૂર્ણ જ્ઞાન

સંપ્રદાન ન૦ [સં.] આપવું તે (૨) ચોથી વિભક્તિનો અર્થ (વ્યા.)

સંપ્રદાય પુ૦ [સં.] રિવાજ, ચાલુ વહીવટ (૨) ધર્મને ફાંટો, પંથ (૩) ગુરુપરંપરાગત ઉપદેશ. ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સંપ્રદાય પૂરતી - સંકુચિત દૃષ્ટિ. -વી વિ૦ (૨) પુ૦ સંપ્રદાયનું અનુયાયી

સંપ્રસન્ન વિ૦ [સં.] પૂર્ણ પ્રસન્ન

સંપ્રસાદ પુ૦ [સં.] ચિત્તની નિર્મળતા ને પ્રસન્નતા (યોગ)

સંપ્રસારણ ન૦ [સં.] ય્, વ્, ર્, લ ના અનુક્રમે ઇ, ઉ, ઋ, ૠ થવા તે [વ્યા.] (૨) પ્રસારવું તે

સંપ્રીતિ સ્ત્રી૦ [સં.] પ્રીતિ (૨) આનંદ, હર્ષ

સંપ્રોક્ષણ ન૦ [સં.] પાણી છાંટવું તે; પાણી છાંટી પવિત્ર કરવું તે [પક્ષ

સંફ સ્ત્રી૦ [જુઓ સંપર્ક] હાર, ઓળ (૨) બાજુ,

સંફેટ પુ૦ [સં.] ઝઘડો, બોલાબોલી (૨) રોષપૂર્વક બોલવું તે (નાટકમાં)

સંબદ્ધ વિ૦ [સં.] જોડાયેલું, યુક્ત

સંબંધ પુ૦ [સં.] સંયોગ, સંપર્ક, જોડાણ (૨) વિવાહ, સગાઈ (૩) મિત્રતા, પરિચય (૪) છઠ્ઠી વિભક્તિનો અર્થ (વ્યા.). [-જોડવો, બાંધવો, = સંબંધ કરવો.] ૦ક વિ૦ સંબંધ કરનાર (૨) સંબંધવાચક. ૦વાચક વિ૦ છઠ્ઠી વિભક્તિનો અર્થ બતાવતું (વ્યા.) -ર્થક વિ૦ સંબંધવાચક (વ્યા.) -ધિત વિ૦ [સં.] સંબંધવાળું, સંબદ્ધ -ધી વિ૦ સંબંધવાળું (૨) સગું (૩) અ૦ વિષે, બાબતે, સંબંધમાં

સંબુદ્ધ વિ૦ [સં.] જાગેલું (૨) સંપૂર્ણ જ્ઞાનવાળું

સંબોલ સ્ત્રી૦ [જુઓ સંબોલ] સાંબેલ

સંબો પુ૦ [સં. સમવાય] સમૂહ, જથ્થો, સંઘ

સંબોધ પું૦ [સં.] બોધ જ્ઞાન. ૦ન ન૦ જગાડવું તે (૨) જણાવવું તે; સમજાવવું તે (૩) બોલાવવું તે (૪) બોલાવવા વપરાતો શબ્દ

સંબોધવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સંબોધય્] ઉદ્દેશીને બોલવું (૨) સમજાવવું

સંબોધિ સ્ત્રી૦ [સં., પ્રા.] બોધિ, પૂર્ણ જ્ઞાન

સંબોધિત વિ૦ [સં.] સંબોધાયેલું

સંબોધ્ય ન૦ [સં.] જેને સંબોધાયું હોય વા સંબોધાય તે

સંભર વિ૦ [સં. સં + મૃ] જુઓ સંભાર

સંભરવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સંમૃ] સારી રીતે ભરવું

સંભવ પુ૦ [સં.] શક્યતા (૨) મૂળ (૩) ઉત્પત્તિ [-થવો = ઉત્પન્ન થવું -હોવો = શક્ય હોવું] ૦નીય વિ૦ [સં.] સંભવે એવું; શક્ય

સંભવવું અ૦ક્રિ૦ [સં. સંમૂ] ઉત્પન્ન થવું, બનવું (૨) સંભવ હોવો, બની શકવું

સંભવિત વિ૦ [સં.] સંભવ હોય તેવું; શક્ય

સંભળામણી સ્ત્રી૦ ['સંભળાવવું' ઉપરથી] સંભળાવેલું (મહેણું કે ઠપકો) સાંભળવાની દશા, સાંભળવાપણું

સંભળાવું અ૦ક્રિ૦ 'સાંભળવું'નું કર્મણિ -વવું સ૦ક્રિ૦ 'સાંભળવું'નું પ્રેરક (૨) વળતો ઉત્તર કે ફડક વેણ કે ગાળ કહેવી

સંભા પું૦ [જુઓ સંવા] સમવાય, સંઘ, સંબો

સંભાર પુ૦ [સં.] જોઈતી સામગ્રી (૨) શાક કે અથાણામાં ભરવાનો મસાલો [-ભરવો = શાક કે અથાણામાં મસાલો ભરવો (૨) અતિશયોક્તિ કરવી, રસ પૂરવો (૩) ઉશ્કેરવું]

સંભારણ ન૦ ['સંભારવું' પરથી] સંભારવું તે, સ્મૃતિ. -ણું ન૦ યાદગીરી, યાદગીરીની વસ્તુ કે નિશાની [કરવું

સંભારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સમર (સં સંસ્મૃ)] યાદ

સંભારિયું વિ૦ સંભારવાળું, મસાલો પૂરેલું (૨) ન૦ તેવું શાક

સંભાવના સ્ત્રી૦ [સં.] સંભવ, શક્યતા (૨) કલ્પના, તર્ક (૩) આદરસત્કાર (૪) પ્રતિષ્ઠા, ઇજ્જત

સંભાવિત વિ૦ [સં.] પ્રતિષ્ઠિત
સંભાવ્ય વિ૦ [સં.] શક્ય (૨) સત્કાર કરવા યોગ્ય (૩) કલ્પી શકાય તેવું
સંભાષણ ન૦ [સં.] વાતચીત; પ્રશ્નોત્તરી
સંભાળ સ્ત્રી૦ [સંભાળવું પરથી] તપાસ; ઇરકાર, કાળજી (૨) રક્ષણ; જતન. [–નીચે = દેખરેખ નીચે (૨) આશ્રયમાં –રાખવી, લેવી = સંભાળવું]
સંભાળવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સમાલ; સ. સંમાલ્ય્] સંભાળ રાખવી; જતન કરવું, સાચવવું; જાળવવું (૨) (કામ, જવાબદારી ઇ૦) માથે લેવું –ચલાવવું, નિભાવવું (૩) અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સંમલ] સાવચેત કે હોશિયાર રહેવું; ગફલતમાં ન પડી જવું
સંભૂત વિ૦ [સં.] એકઠું કરેલું; સાંભરેલું
સંભોગ પું૦ [સં.] ઉપભોગ (૨) મૈથુન (૩) વિષયભોગ. –ગી વિ૦ (૨) પું૦ સંભોગ કરનાર (૩) કામી
સંભ્રમ પું૦ [સં.] ઘૂમવું તે; ચક્કર ફરવું તે (૨) ત્વરા, ધાવળ (૩) ગભરાટ, વ્યાકુળતા (૪) ઉત્કંઠા (૫) ભ્રાંતિ (૬) ભૂલ (૭) ભય
સંભ્રાંત વિ૦ [સં.] ઘુમાવેલું (૨) ગભરાયેલું; વ્યાકુળ થયેલું (૩) ભ્રાંતિમાં પડેલું
સંમત વિ૦ [સં.] સંમતિવાળું; સરખો કે અનુરૂપ મત-ધરાવતું (૨) માન્ય, પસંદ
સંમતિ સ્ત્રી૦ [સં.] અનુમતિ, કબૂલાત, સમાન મતવાળું હોવું તે ૦પત્ર સ્ત્રી૦,ન૦ સંભોગની સંમતિ આપી શકે તે માટેનું સ્ત્રીનું યોગ્ય વય –તેની કાયદેસર મર્યાદા (૩) કબૂલ્યો
સંમર્દ પું૦ [સં.] ભીડ, ગરદી (૨) યુદ્ધ, લડાઈ
સંમાન ન૦ [સં.] સન્માન, આદરસત્કાર (૨) ગૌરવ; પ્રતિષ્ઠા. ૦કારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦, ૦કારી વિ૦ આદરસત્કાર કરનારું
સંમાનિત વિ૦ [સં.] સંમત (૨) સંમાનવાળું
સંમાન્ય વિ૦ [સં.] સંમાનને યોગ્ય
સંમાર્જક વિ૦ [સં.] ઝાડુ કાઢનારું વાળઝૂડ; સાફસૂફ –ની સ્ત્રી૦ સાવરણી
સંમિશ્ર, –શ્રિત વિ૦ [સં.] મિશ્રિત
સંમિશ્રણ ન૦ [સં.] જુઓ મિશ્રણ
સંમિશ્રિત વિ૦ [સં.] જુઓ સમિશ્ર
સંમીલન ન૦ [સં.] બીડી દેવું –મીંચી દેવું તે
સંમુખ વિ૦ [સં.] સામે મુખવાળું, સામે હોય તેવું (૨) –ની પ્રત્યે લાગણીવાળું (૩) અ૦ ૨વ૨: સામે [વિના થતું પ્રયોગ
સંમૂર્છિમ વિ૦ (૨) ન૦ [સં.] નરમાદાના સંયોગ
સંમેલન ન૦ [સં.] એકઠા થવું તે (૨) મેળાવડો
સંમોહ પું૦, ૦ન ન૦ [સં.] મૂર્છા (૨) ભ્રાંતિ (૩) અજ્ઞાન (૪) મોહ
સંયત વિ૦ [સં.] કાબૂમાં કે કાબૂમાં રાખેલું (૨) બાંધેલું; જકડેલું (૩) સંયમવાળું
સંયમ પું૦ [સં.] નિગ્રહ; નિરોધ (૨) ઇન્દ્રિય-નિગ્રહ. ૦ન ન૦ નિયંત્રણ દમન; નિગ્રહ (૨) બેચી રાખવું તે ૦ની સ્ત્રી૦ (સં.) યમરાજની નગરી. ૦શાળી વિ૦ સંયમી. –મી વિ૦ (૨) પું૦ સંયમવાળું
સંયુક્ત વિ૦ [સં.] જોડાયેલું, યુક્ત (૨) અનેક મળીને કરેલું. ૦ક્રિયાપદ ન૦ બે કે ક્રિયાપદ વધારે મુખ્ય વાક્યો એકઠા થવાથી બનતું મોટું વાક્ય
સંયુત વિ૦ [સં.] સંયુક્ત, સમન્વિત
સંયોગ પું૦ [સં.] જોડાવું કે ભેગા થવું તે (૨) સંબંધ (૩) સમાગમ (૪) મિશ્રણ મેળવણી (૫) સંજોગ, પરિસ્થિતિ. –ગી વિ૦ જોડનારું (૨) સંયોગવાળું. –ગીકરણ ન૦ [સં.] સંયુક્ત કરવું તે. –ગીભૂમિ(–મી) સ્ત્રી૦ જમીનના બે મોટા પ્રદેશને જોડનારી સાંકડી જમીનની પટ્ટી
સંયોજક વિ૦ (૨) પું૦ [સં.] જોડનાર. –ન ન૦ જોડવું તે (૨) જોડાણ, સંબંધ (૩) આયોજન; વ્યવસ્થા (૪) બંધન (તે રૂપ છે) (વ્યા.)
સંયોજિત વિ૦ [સં.] જોડેલું
સંરક્ષક ન૦ [સં.] રક્ષણ
સંરક્ષવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સંરક્ષ્] સંરક્ષણ કરવું
સંરક્ષિત વિ૦ [સં.] સંરક્ષણ પામેલું
સંરોહણી સ્ત્રી૦ ઘા રૂઝવનારી ઔષધિ [સ્ત્રી૦
સંલગ્ન વિ૦ [સં.] લાગેલું, વળગેલું. ચોટેલું. ૦તા
સંલાપ પું૦ [સં.] પરસ્પર વાર્તાલાપ (૨) નાટકમાં એક પ્રકારનો સંવાદ. ૦ક વિ૦ સંલાપ કરનારું

પું૦ (૨) એક પ્રકારનુ નાટક – ઉપરૂપક (૩) નાટકમા એક પ્રકારનો સલાપ

સંવત પું૦ [સ.] વિક્રમ સવત (૨) તેનુ કોઈ પણ વર્ષ [વાર્ષિક મરણતિથિ

સંવત્સર પું૦[સં] વર્ષ –રી સ્ત્રી૦ છમછરી;

સવનન ન૦ [સં] વશ કરવાની ક્રિયા (૨) પ્રેમ કરવો તે, પ્રેમવી જીતી લેવાનો પ્રયત્ન

સંવર પુ૦ [સ] બાહ્ય પ્રવૃત્તિમાથી પરાવૃત્ત થઈ આત્માભિમુખ થવુ તે (જૈન). ૦ણ ન૦ ઢાકણ, રક્ષણ

સંવરવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સંવર (સં સં + વૃ)] આવરી લેવુ (૨) સમેટવુ (૩) રોકવુ નિગ્રહ કરવો

સંવર્ત પુ૦[સં]પ્રલયકાળના સાત મેઘોમાનો એક

સંવર્ધન ન૦ [સં] વધવુ તે (૨) ઉછેરવુ તે (૩) વધારવુ તે

સંવર્ધમાન વિ૦ [સ] વધતુ, સંવર્ધિત થતુ

સંવર્ધવુ સ૦ક્રિ૦ [સં સંવૃ્] સવર્ધન કરવું

સંવર્ધિત વિ૦[સ] સવૃદ્ધ થયેલુ (૨) ઉછેરેલુ, ઊછરલું (૩) વધારેલુ, વધેલુ

સંવહન ન૦ [સ.] વહન કરવુ-લઈ જવું તે

સવા પુ૦ [સ સમવાય] સઘ, સમુદાય

સંવાદ પુ૦ [સં] વાતચીત, સવાલજવાબ (૨) ચર્ચા (૩) એકરાગ હોવો તે (૪) એકમત થવુ તે. -દિતા સ્ત્રી૦ સવાદીપણું, 'હાર્મની'. -દી વિ૦ સંવાદ કરનાર (૨) સહમત, અનુકૂલ, એકરાગવાળુ (૩) પુ૦ વાદી સ્વ-થી પાચમો અને ચોથો સ્વર(સગીત)

સંવાર પુ૦[સં] ઉચ્ચારણના બાહ્ય પ્રયત્નોમાનો એક, જેમા કઠનુ આકુચન થાય છે(વ્યા)

સંવાસ પું૦ [સં.] સહવાસ

સવાહક વિ૦ [સ] સવાહન કરનાર. –ન ન૦ વહન કરવુ તે, લઈ જવુ તે (૨) ચપી કરવી તે

સવિદ સ્ત્રી૦ [સં] ચૈતન્ય, જ્ઞાન, સમજશક્તિ (૨) કરાર, સકેત

સંવિધાન ન૦ [સં] વ્યવસ્થા, આયોજન (૨) નાટકના વસ્તુની સકલના, ગોઠવણી. ૦ક ન૦ નાટકનું વસ્તુ–તેની સંકલના

સવિભાગ પુ૦[સં] ભાગ પાડવા તે (૨) હિસ્સો

સંવૃત વિ૦[સં] આચ્છાદિત, ઢાકેલુ, ઢંકાયેલુ (૨)[વ્યા]સકુચિત, સાંકડુ ('વિવૃત'થી ઊલટુ)

સંવૃદ્ધ વિ૦[સં] વધેલુ (૨) ઉન્નત, સમૃદ્ધ

સવૃદ્ધિ સ્ત્રી૦[સ]વધવુ તે (૨) આબાદી સમૃદ્ધિ

સવેગ પુ૦ [સં] વેગ, જુસ્સો (૨) આવેગ; ગભરાટ –ગી વિ૦ વેગવી વર્તનાર, સ્વેચ્છાચારી

સંવેદ પુ૦ [સં] અનુભવ, જ્ઞાન ૦ન પું૦, ૦ના સ્ત્રી૦ ભાન, પ્રતીતિ; સકુરણ

સવેશ પુ૦[સ] પ્રવેશ જવુ તે (૨) આસન

સવ્યય વિ૦ [સં] ખૂબ વ્યય

સંશય પુ૦ [સં] સદેહ, શક (૨) ઉદ્વેગ; ભય [-આણવો, -આવવો, -ઊઠવો, -ઊપજવો, -જવો, -માં પડવુ] ૦ખોર વિ૦ વહેમીલુ; શકાશીલ ૦ગ્રસ્ત વિ૦ સશયમા પડેલુ, સંશયવાળુ. ૦વાદ પુ૦ કોઈ પણ તત્ત્વમા શકાથી નિહાળવાની વૃત્તિનો વાદ, 'સ્કેપ્ટીસિઝમ'. ૦વાની વિ૦ (૨) પુ૦ 'સ્કેપ્ટિક' ૦વાન વિ૦ સંશયવાળું; સશયી –યાત્મક વિ૦ સશયવાળુ, સંશય જન્ય એવુ (૨) જેને કશી બાબતના વિશ્વાસ ન હોય એવુ, શ્રદ્ધાહીન (૨) પુ૦ તેવો માણસ. –યાત્મા, -યી વિ૦ શકાશીલ વહેમી

સંશુદ્ધ વિ૦ [સ] બરાબર શુદ્ધ થયેલુ, વિશુદ્ધ

સંશુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં] પવિત્રતા; શુદ્ધિ

સશોધક વિ૦[સં] શોધ કરનાર (૨ શુદ્ધ કરનાર

સંશોધન ન૦ [સં] શુદ્ધિ (૨) ગોતવુ; 'રિસર્ચ' ૦કાર પુ૦ સ્ત્રી૦ સશોધન કરનાર –ની વિ૦ સશોધનને લગતુ

સંશોધવું સ૦ક્રિ૦[સં. સંશોધ્] સશોધન કરવું

સંશોધિત વિ૦ [સ] શુદ્ધ કરેલુ (૨) શોધેલું

સશોપલ સ્ત્રી૦ [સં. સશોધન પરથી] ખરાબ લોહી ચૂસી લે તેવો લેપ

સશ્રય પુ૦ [સં.] આશ્રય, ટેકો

સંશ્રિત વિ૦ [સં] શરણે આવેલું, આશ્રિત

સંશ્લેષ પુ૦[સં.] ગાઢ આલિંગન (૨) સયોગ

સસક્તિ સ્ત્રી૦ [સ] આસક્તિ, મોહ, વ્યસન

સસદ સ્ત્રી૦ [સં.] સભા; મડળ

સંસર્ગ પુ૦[[સ.] સબધ સોબત, સંગતિ (૨) આસક્તિ, લપટતા. ૦દોષ પુ૦ જુઓ સગતિદોષ. –ર્ગી વિ૦ સબધ રાખનાર (૨)

પુ૦ સંબંધી; સાથી
સંસર્પણ ન૦[સં]સરકવું, ધીમે ધીમે ખસવું તે
સંસાર પું૦ [સં] સૃષ્ટિ; જગત (૨) માયાનો પ્રપંચ (૩) જન્મમરણની ઘટમાળ (૪)ગૃહ-
સંસાર [(–ચક્ષાવવો., –ચાક્ષવો.) –તરવો = દુનિયાદારીના વ્યવહારમા પાર ઊતરવુ (૨) મોક્ષ મેળવવો –નો પા વાવો= માયા-મમતા વળગવા; નિખાલસપણું જતુ રહેવુ. –પૂઠે લાગવો = સંસારની કપરી ફરજો માથે પડવી. –માંડવો, –માં પડવું = પરણવુ (૨) ગૃહ-સંસાર શરૂ કરવો. –માં ડૂબવું = માયાનાં બંધનોમા જકડાવુ; કર્મબંધન બાંધવા]
૦માર્ગ પું૦ સંસારમાં રહી ગાળેલું જીવન.
૦વ્યવહાર પું૦ દુનિયાદારીનો વ્યવહાર ૦શાસ્ત્ર ન૦ સમાજશાસ્ત્ર ૦શાસ્ત્રી પુ૦ સમાજશાસ્ત્રી ૦સાગર પુ૦ સંસારરૂપી સાગર. ૦સુખ ન૦ કુટુંબપરિવારનુ કે સંસારના ભોગોનુ સુખ. ૦સુધારો પુ૦ સામાજિક અને કૌટુંબિક બાબતોમા સુધારો –ણી વિ૦સ્ત્રી૦સંસારી (૨)સંચાર કે પ્રચાર કરનારી. –રી વિ૦ સંસારવ્યવહાર સંબંધી (૨) સંસારમાં રચ્યુંપચ્યું (૩) સંસાર માંડી બેઠેલુ
સંસિદ્ધ વિ૦ [સં.] સિદ્ધ થયેલુ ;પૂર્ણ થયેલુ (૨) સફળ થયેલુ, પ્રાપ્ત થયેલુ. –દ્ધિ સ્ત્રી૦ સિદ્ધિ; પૂર્ણતા (૨) સફળતા; પ્રાપ્તિ
સંસૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સંસાર (૨) જન્મમરણનું ચક્ર (૩) પ્રવાહ, ગતિ, સરવુ તે
સંસૃષ્ટ વિ૦ [સં.] સંયુક્ત, જોડાયેલું
સંસૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સહવાસ (૨) સંબંધ; સંપર્ક (૩) સંયોગ, મિલન (૪) એકત્ર કરવુ તે; સંગ્રહ (૫) બે નિરપેક્ષ અલંકારોનુ એક જ સ્થાને હોવુ તે (કા શા)
સંસેક વિ૦ ['સેકવુ' ઉપરથી] સેકેલું (૫)
સંસ્કરણ ન૦ [સં.] શુદ્ધ કરવુ, દુરસ્ત કરવું કે સમરાવવુ તે (૨) સત્કાર કરવા તે (૩) [ગ્રંથની] આવૃત્તિ
સંસ્કાર પું૦ [સં] શુદ્ધ કરવું તે (૨) સુધારવું તે (૩) શણગારવું તે (૪) વાસનાઓ કે કર્મોની મન ઉપર પડતી છાપ (૫) શિક્ષણ, ઉપદેશ, સંગતિ વગેરેનો મન ઉપર પડેલો પ્રભાવ (૬) પૂર્વકર્મોનુ ફળ, સંસ્નેગ (૭) મરણ પાછળ કરવાની ક્રિયા (૮) હિંદુને જન્મથી મરણ સુધી કરવા પડતા આવશ્યક ૧૬ વિધિમાનો કોઈક (ગર્ભાધાન, પુંસવન, અનવલોભન, વિષ્ણુબલિ સીમંતોન્નયન, જાતકર્મ, નામ-કરણ, નિષ્ક્રમણ, સૂર્યાવલોકન, અન્નપ્રાશન, ચૂડાકર્મ, ઉપનયન, ગાયત્ર્યુપદેશ, સમાવર્તન, વિવાહ, સ્વર્ગારોહણ) (૯) શિક્ષણ, કેળવણી. [–કરવો = શુદ્ધ કરવુ (૨)મઠારવુ, શણગારવુ. **માથે સંસ્કાર પીતવા** = દુઃખ પડવુ; સંકટો અવવા] ૦ક વિ૦ સંસ્કાર કરનારું, શુદ્ધ કરનારુ. ૦ગ્રાહી વિ૦ સંસ્કાર ગ્રહણ કરી લેતુ ૦વાહી વિ૦ સંસ્કારનું વહન કરનારું [કરવું (૨) સંસ્કરણ કરવુ
સંસ્કારવું સ૦ ક્રિ૦ [સં સંસ્કારય્] સંસ્કારી
સંસ્કારિતા સ્ત્રી૦ [સં] સંસ્કારીપણું, 'કલ્ચર'
સંસ્કારી [સં] વિ૦ ભૂતથી સારા સંસ્કારવાળુ (૨) સારી કેળવણીવાળું (૩) પુણ્યશાળી
સંસ્કારોત્થ વિ૦ [સં] સંસ્કારોને લઈને ઊઠતુ – જાગ્રત થતુ
સંસ્કૃત વિ૦ [સં] સંસ્કાર પામેલુ (૨) શુદ્ધ કરેલુ (૩) શણગારેલુ (૪) સ્ત્રી૦ ન૦ ગીર્વાણભાષા ૦જ્ઞ વિ૦સંસ્કૃત જાણનાર ૦મય વિ૦, ૦મયી વિ૦ સ્ત્રી૦ સંસ્કૃતથી પરિપૂર્ણ
સંસ્કૃતિ સ્ત્રી૦[સં]સભ્યતા, સુધારો, સામાજિક પ્રગતિ; 'સિવિલિઝેશન'
સંસ્કૃતી પુ૦[સં સંસ્કૃત + ઈ]સંસ્કૃતનો પંડિત
સંસ્કૃતોત્થ વિ૦ [સં] સંસ્કૃતમાથી આવેલુ
સંસ્તરણ ન૦ [સં] પથારા, બિછાવટ (૨) ફેલાવવુ તે, પ્રસારણ
સંસ્થા સ્ત્રી૦ [સં.] રચના, વ્યવસ્થા (૨) સ્થાપિત વ્યવસ્થા કે રૂઢિ (ઉદા૦ લગ્નસંસ્થા) (૩) મંડળ; તંત્ર, 'ઇન્સ્ટિટ્યૂશન'
સંસ્થાન ન૦ [સં] નાનુ રાજ્ય, રજવાડો (૨) પરમુલકમા વસાહત, તેવુ રાજ્ય, 'કૉલોની' ૦વાસી વિ૦ (૨) પુ૦ વસાહતમા રહેનાર. –ની વિ૦ સંસ્થાનનુ, –ને લગતુ (૨) પું૦ સંસ્થાનનુ વતની

સંસ્થાપક વિ૦(૨)પું૦ [સં] સંસ્થાપન કરનાર
સંસ્થાપન ન૦, -ના ૦શી [સં] સારી રીતે સ્થાપવું તે, પ્રતિષ્ઠા કરવી તે
સંસ્થાપવું સ૦ક્રિ૦[સં. સસ્થાપય્] સ્થાપન કરવું
સંસ્થાપિત વિ૦ [સં.] સંસ્થાપન કરેલું
સંસ્થિતિ સ્ત્રી૦[સં] સાથે રહેવું તે (૨) કાયમનું સ્થાન (૩) ટકવું તે, કાયમ રહેવું તે (૪) વિશ્રાંતિ (૫) સ્થિતિ, સ્થિરતા
સંસ્પર્શ પુ૦[સં.] સ્પર્શ, સંબંધ [સ્મરણ
સંસ્મરણ ન૦ [સં] પૂર્ણ સ્મરણ, વારંવાર
સંસ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સં] પૂર્ણ સ્મૃતિ, યાદ
સંસ્વેદજ વિ૦(૨)ન૦ [સં.] જુઓ સ્વેદજ
સંહતિ સ્ત્રી૦[સં.] સમુદાય (૨) સંપ, સંગઠન
સંહરવું સ૦ક્રિ૦[પ્રા સંહર (સં સં+હૃ)] એકઠું કરી લેવું, પાછું, ખેંચી લેવું (૨) સંહાર કરવો
સંહર્તા(-ર્ત્તા) પુ૦ [સં.] સંહાર કરનાર
સંહાર પું૦[સ] નાશ, કતલ;ઉચ્છેદ (૨) એકઠું કરવું તે (૩) સંક્ષેપ ૦ક વિ૦ (૨) પું૦ સંહાર કરનાર. ૦વું સ૦ક્રિ૦ [સ સંહારય્] સંહાર કરવો. -રિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ સંહાર કરનારી
સંહિતા સ્ત્રી૦[સં] સંયોગ (૨) સમુચ્ચય (૩) પદ કે લખાણનો વ્યવસ્થિત સંગ્રહ. ઉદા૦ મનુસંહિતા (૪) વેદોનો દેવોની સ્તુતિવાળો મંત્રભાગ (૫) [વ્યા] સંધિ
સંહૃત વિ૦ [સં] સંહરેલું
સા પુ૦ સંગીતના સ્વરસપ્તકમાંનો પ્રથમ સ્વર
સાઇકલ સ્ત્રી૦ [ફ્રં] બેસનારે પોતે ચલાવવાનું બે ચક્રવાળું એક વિલાયતી વાહન
સાઇકલોપીડિયા સ્ત્રી૦ [ફ્રં.] જ્ઞાનકોશ
સાઇકલોસ્ટાઇલ ન૦ [ફ્રં] મૂળ લખાણ લખી તે પરથી નકલો કાઢવાની એક યુક્તિ કે સાધન. [-કરવું = તે સાધનથી નકલો કરવી]
સાઇસ [અ] ઘોડાવાળો, સાયસ; સઈસ
સાઉ(-કે)ટમ વિ૦ [સં સહ+કુટુમ્બ] (મ.) જુઓ સાગમટું (નોતરું)
સાકટી(-ઠી) સ્ત્રી૦,-ડું ન૦, -ટો પું૦ [જુઓ સાંકડું] સાગની લાબી જાડી વળી [કાપેલું
સાકણસાયું વિ૦ [સ+કણ] ડૂંડા કે દાણા સાથે
સાકર સ્ત્રી૦ [પ્રા. સક્કરા (સં શર્કરા), સર૦ હિં., મ] ખાંડના પાસાદાર ગાંગડા. [-ના રવા પીરસવા, -પીરસવી, વાટવી, -વાળી જીભ કરવી = મીઠું મીઠું બોલવું ખુશામત કરવી] ૦વું સ૦ક્રિ૦ ગળપણ ચડાવવું, સાકરથી પાસવું -રિયું વિ૦ સાકર ચડાવેલું (૨) સાકર જેવું (સ્વાદ કે આકારમાં). -રિયો પું૦ ફૂલમાંના મધની ઝરમર (૨) સાકરિયો ચણો. -રિયો ચણો પુ૦ (બહુધા બ૦વ૦માં) સાકર-ખાંડ ચડાવેલો ચણાનો દાણો
સાકરવું સ૦ક્રિ૦ [સાકર+કરવું? સર૦ હાકલવું] બોલાવવું, સાદ દેવો (૨) જુઓ 'સાકર'માં
સાકરિયું, -યો જુઓ 'સાકર'માં
સાકાર વિ૦ [સં] આકારવાળું; મૂર્ત રૂપવાળું
સાકાંક્ષ વિ૦ [સં] આકાંક્ષાવાળું
સાકી પુ૦[અ] મદ્ય પાનાર (૨) માશૂકનું સંબોધન
સાક્ષર વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] વાચવા લખવાની આવડતવાળું; ભણેલું (૨) શિક્ષિત વિદ્વાન (૩) લેખક; સાહિત્યકાર. ૦ત્વ ન૦, ૦તા સ્ત્રી૦. -રી વિ૦ સાક્ષર સંબંધી (૨) ભારે ભારે શબ્દોવાળું (લખાણ)
સાક્ષાત્ અ૦ [સ] નજરોનજર, સમુખ
સાક્ષાત્કાર પું૦[સ.] નજરોનજર જોવું તે, પ્રત્યક્ષ દર્શન (૨) પરમ તત્ત્વ કે ઈશ્વરનો સાક્ષાત્ અનુભવ
સાક્ષી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં , મ સાક્ષ] સાખ, શાહેદી. [-આપવી, પૂરવી = જુબાનીમાં કહેવું (૨) ટેકો આપવો.] ૦દાર પુ૦ શાહેદ, સાક્ષી
સાક્ષી પું૦[સં] નજરોનજર જોનાર (૨) સાક્ષી પૂરનાર, શાહેદ ૦ભૂત વિ૦ સાક્ષીરૂપ. સાક્ષી
સાખ સ્ત્રી૦ [સ સાક્ષ્ય? સર૦ મ. साक्ष हिं.] સાક્ષી, શાહેદી (૨) [સં. શાખા પરથી ?] ઝાડ ઉપર જે પાકેલું ફળ (૩) [?] બારણાના ચોકઠાના ઊભા ટેકા (૪) [લા.] બારણું; આગણું. [-કરવી = સાખ તરીકે સહી કરવી. -ભરવી, પડવી = આબા પર ટેરા પાકવી (૨) આબાને વેડી લેવાનો સમય પચો] ૦૫(-પા)ડોશી પુ૦ ઝોડમાં જે જેનું ઘર હોય એવો પાડોશી -ખિસ્સું ન૦ ઝાડ પર જે પાકેલું ફળ, સાખ -ખિયો પુ૦ સાક્ષી

સાખી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. साकी; હિં] બે ચરણનો એક પ્રકારનો દોહરો કે પદ (૨) ગઝલ, લાવણી, કે ગરબીમા આવતી, લંબાવીને ગાવાની ટૂકી પંક્તિઓ (૩) પું૦ [જુઓ साक्षी; સર૦ હિં] (પ.) + સાખ પૂરનાર

સાખો પું૦ [જુઓ शाख, સર૦ હિં , મ साख] લોકનો અભિપ્રાય કે છાપ (૨) [લા.] કંકાસ, કજિયો (૩) ગજબ [નેડાનેડ, લગોલગ

સાખોસાખ અ૦ [સાખ (બારણાની) પરથી]

સાગ પું૦ [પ્રા (સં शाक)] જેના ઇમારતી લાકડા બને છે તે એક જાતનુ ઝાડ

સાગમટું વિ૦ [જુઓ સાકટમ] (કા.) કુટુંબ સાથે–બધાને દીધેલુ (નોતરું)

સાગર પું૦ [અ साग़िर] પ્યાલો; નામ

સાગર પુ૦ [સં.] દરિયો (૨) દશ પદ્મ જેટલી સંખ્યા. ૦જા સ્ત્રી૦ (સ) લક્ષ્મી. ૦પેટું વિ૦ સાગર જેવા મોટા પેટવાળુ, ઉદાર

સાગરીત(–દ) પુ૦ [જુઓ शागरीत] સાથી (પ્રાય. બૂરા કામમા) [લાકડું

સાગવાન ન૦ [સર૦ હિં सागवन, મ] સાગનુ

સાગુ(–બુ)ચોખા. સાગુ(–બુ)દાણા પુ૦ બ૦વ૦ [સ સગૂ (મલાયા) + ચોખા કે દાણા] તાડ જેવા સાગૂ નામના ઝાડના થડના ગરના બનાવેલા દૂધિયા કણ [ચૂનો; સલ્લો

સાગોળ પુ૦ [ફા. शाह्गिल] ચાળેલો બારીક

સાગ્નિક વિ૦ [સં] અગ્નિ રાખનાર; અગ્નિહોત્રી

સાઘ વિ૦ [સં.] સમગ્ર, તમામ ૦તા સ્ત્રી૦ સમગ્રતા (૨) અણિયાળાપણું –વેધક સ્પષ્ટતા; 'પોઇન્ટેડનેસ'

સાચ ન૦[પ્રા सच्च (સ सत्य)]સત્ય ૦ક(૦લું) વિ૦ સાચુ બોલનાર, પ્રમાણિક, નિષ્કપટી ૦દિલી સ્ત્રી૦ સચ્ચાઈ. ૦સાચ વિ૦ ['સાચ' દ્વિર્ભાવ] ખરેખર, જેવું છે તેવુ (૨) અ૦ ખરેખર. ૦વટ સ્ત્રી૦ સચ્ચાઈ (૨) સાચવણી

સાચવણ(–ણી) સ્ત્રી૦, –ણું ન૦ ['સાચવવુ' ઉપરથી] જતન; સંભાળ [કરવું

સાચવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. सच्चव] સંભાળવુ, જતન

સાચાઈ સ્ત્રી૦ ['સાચુ' ઉપરથી] સચ્ચાઈ; સાચવટ

સાચાબોલું વિ૦ [સાચું + બોલવુ] સાચુ બોલનાર

સાચું વિ૦ [જુઓ સાચ] ખરું; સત્ય; હોય તેવું (૨) અસલ, બનાવટી નહિ એવુ જેમકે, સાચુ મોતી (૩) સત્ય બોલનારું (૪) એકવચની ૦જૂઠું વિ૦ ખરું ખોટું (૨) ન૦ બંબેરણી. [સાચાંજૂઠાં કરવાં = ભવેરણી કરવી.] –ચે અ૦ ખરે; નક્કી (૨) વાજબી રીતે. –ચેસાચું વિ૦ ખરેખરું, સાવ સાચું, સાચમાચ

સાચો પું૦ ['સાચુ' ઉપરથી] રેશમનો પાંકો દોરો (મોતી ગાઠવાનો)

સાચોરો પું૦ ['સાચવવુ' ઉપરથી ? સર૦ પ્રા. सच्छर = જોવું] (વૈષ્ણવમંદિરનો) નોકર (૨) તે નામની બ્રાહ્મણની જાતનો માણસ

સાજ પું૦ [ફા.] ઉપયોગી, સરસામાન (૨) શણગાર; વસ્ત્રાભૂષણ (૩) ઘોડા પર નાખવાનો સામાન (૪) ન૦ સારંગી જેવુ એક વાદ્ય. [–માંડવો = ઘોડા ઉપર સામાન નાખવો.] ૦ક સ્ત્રી૦ નાની સારંગી (બરવરી લોકોની)

સાજંન [સં सज्जन], **૦મહાજન** ન૦, **–નિયા** પું૦બ૦વ૦ વરના વરઘોડા સાથે રહેલુ પ્રતિષ્ઠિત લોકોનુ મડળ. **–ની** સ્ત્રી૦ સન્નારી **–નું** ન૦ જાતનું પંચ

સાજરું વિ૦ ['સાજ' ઉપરથી] શણગારવાળુ; શોભીતુ (૨) સૌભાગ્યના શણગારવાળુ

સાજવારી સ્ત્રી૦ [ફા.] + સજાઈ, સજાવટ કે તેને માટેની સામગ્રી

સાજવું સ૦ક્રિ૦ [સાજ કે સં सज्ज પરથી ? સર૦ હિં. साजना] ભાંજવુ, સાફ કરવુ (૨) અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ. साजणें] બેસતું આવવું; છાજવું (૩) સાજ સજી તૈયાર થવુ (૪) પરવારવુ

સાજસર જામ સાજસામાન પું૦ [સાજ + સર જામ, સામાન] સાધનસામગ્રી

સાજાત્ય ન૦[સ.] 'સિમિલિટયૂડ' (ગ). ૦કેંદ્ર ન૦ 'સેન્ટર ઓફ 'સિમિલિટયૂડ' (ગ) ૦રેખા સ્ત્રી૦ 'લાઈન ઓફ 'સિમિલિટયૂડ' (ગ)

સાજિંદો પુ૦ [ફા. साज़िंदह સર૦હિં., મ. साजिंदा] ગાનાર કે નાચનારની સાથેનો સારગીવાળો કે તબલચી

સાજીખાર પુ૰[સ મર્જિકા(પ્રા.મજ્જિઆ)+ખાર, (ક્ષાર). સ૨૰ હિં. સજ્જીખાર, મ] એક ખાર

સાજું વિ૰ [પ્રા. સજ્જ(સં સજ્જ, સદ્યસ્ક) સ૨૰ મ સાજા, દે. સજ્જોક્ક] તંદુરસ્ત (૨) ભાગેલું નહિ એવું, આખું. **૦તાજું** વિ૰ તાજું અને નીરોગી **૦સમ, ૦સમું** વિ૰ તંદુરસ્ત; નીરોગી (૨)સાવ સાજું, આખેઆખું, અક્ષત

સાટ સ્ત્રી૰ [૨ન૰; સ૨૰ હિં, મ] ચામડાની લાબી ને પાતળી પટ્ટી (૨) [સ૨૰ મ. સાટા –ઠ (સં સં + સ્થા, પ્રા સંઠા)] કરોડ, બરડાનું હાડકું **૦કો** પું૰ સાટ બાંધી બનાવેલો ચાબુક કે ચોરડો (૨) જુઓ સાટ **૦કાટલું** સ૰ક્રિ૰ સાટકે સાટકે મારવું

સાટ(–ઠ)માર પુ૰ [સાટ + મારવું, સ૨૰ મ. સાટમાર્યા, હિં] સાઠમારીમા હાથીને સાટ કે સોટા મારી ચીડવનાર. **–રી** સ્ત્રી૰ [સ૨૰ મ.] જંગલી પ્રાણીઓને ખીજવીને લડાવવાનો તમાસો (૨) [લા] લડાલડી

સાટવવું સ૰ક્રિ૰ ['સાટું' ઉપરથી] સાટું કરવું (૨) ખરીદવું [(૨) વેચાતું લેવું

સાટવું સ૰ક્રિ૰ ['સાટું' ઉપરથી] મૂલ ઠેરવવું

સાટાખત ન૰ સાટા વિષેનું લખત

સાટાંતેખડાં ન૰બ૰વ૰ [સાટું + તેખડું] કન્યાના સાટા ને તેખડા કરવાનો વ્યવહાર

સાટી સ્ત્રી૰[સ૨૰ મ (સં સંસ્થા, પ્રા સંઠા?)] માલસો જેમા બેસે છે તે ગાડીનું બોખું **–ચોકડું** (૨) [જુઓ સાટું] કરાર. ઉદા૰ (રમતમા) દાન આપવાની સાટી

સાટીઝાંખરાં ન૰ બ૰ વ૰ [સાટી + ઝાંખરા] કાન બહેરા તે, સાચું બોલું કહીં ટટો કરાવવો તે, સાડીઝાંખરા [–કરવાં]

સાટીન સ્ત્રી૰ [૨ સૅટિન, સ૨૰ મ સાટીણ, હિં. સાટન (સં ક્ષાટા)] એક જાતનું રેશમી કાપડ

સાટું ન૰ [દે સટ્ટ; સ૨૰ મ સાટા] કરાર; બોલી, કબાલો (૨) મૂલ ઠેરવવું તે (૩) બહાનાની રકમ (૪) માલને બદલે માલ કે કન્યાને બદલે કન્યા આપવી તે (૫) બદલો; અવેજ [–કરવું] **૦તેખડું** ન૰ (કન્યાનું) સાટું કે તેખડું

સાટ્ટક પું૰ [પ્રા સટ્ટ (સં શાઠ્ય) ઉપરવા]ઠગ; લુચ્ચો [અવેજમા

સાટે અ૰ [સ૨૰ હિં, જુઓ સાટું] બદલે,

સાટો પુ૰ [સં પ્રા. સટ્ટ, ૦ય, સ૨૰ મ સાટા =મેળવણ] ઘીથી મોયેલો ચોખાનો લોટ (૨) [સ૨૰મ સાટા (પ્રા. મઠા?)] માલ ભરાય છે તે ગાડાનો ભાગ (૩)[સ૨૰મ સટ્ટક] વોયેલું ઘી

સાટોડી સ્ત્રી૰ [હિં સાટી (સં શેવ')] એક વનસ્પતિ **૦મૂળ** ન૰ સાટોડીનું મૂળ. **–ડો** પુ૰ એક વનસ્પતિ

સાટોપ વિ૰ [સં.] આડંબરવાળું, ઝપકાવાળું (૨) અભિમાની(ડ)અ૰ ઘમંડથી, તુમાખીથી

સાઠ (ઠ,) વિ૰ [પ્રા. સટ્ઠિ (સં ષાષ્ટ), સ૨૰ મ., હિં] '૬૦'

સાઠમાર, –રી જુઓ 'સાટમાર'મા

સાઠી સ્ત્રી૰ ['સાઠ' ઉપરથી; સ૨૰ મ] સાઠ વર્ષની વય, ઘડપણ (૨) સાઠ વર્ષનો ગાળો. [**–વાયદા થવા** = લગભગ સાઠ વર્ષની ઉંમર થવા આવવી **સાઠે હાથ ઘાલવા** = ખૂબ ધરડું થઈ જવું]

સાઠી સ્ત્રી૰ [સ૨૰ પ્રા સટ્ઠીઅ, હિં., મ] સાઠ દિવસે પાકતી એક જુવાર કે ડાંગર

સાઠો પુ૰ ['સાઠ' ઉપરથી] વિ૰સ૰ ૧૮૬૦ નો દુષ્કાળ [નાગરની જાતનો માણસ

સાઠોદરો પું૰ [સાઠોદ (ગામ)પરથી] તે નામની

સાડત્રીશ(–સ) વિ૰ [સં સપ્ત–ત્રિંશત્] '૩૭' **–સું** વિ૰ ૩૭ જેને છેડે હોય તે સાલનું

સાડલો પુ૰ [પ્રા સાડ; સાડિલ્લ (સં શાટક)] સાલ્લો, સાડી

સાડસાતી (ડ') વિ૰ જુઓ સાડીસાતી

સાડા(–ડી) (ડ') વિ૰ [પ્રા. સડ્ઢ (સં સાર્ધ); સ૨૰ મ સાડે, હિં સાઢે (સંખ્યા પૂર્વે આવતા) સાથે, ઉપર અડધું ઉદા૰ સાડા પાંચ, સાડી સડસઠ [–ચક્ર =અડક પાસળિયું (૨) અડધોઅડધ, બૂજ –ચક્ર ઘડીનું રાજ = ક્ષણિક સુખ કે અમલ. –ચક્રુ પાયા હોવા = ચેલું કે અસ્થિર મનનું હોવું (૨) ઉઘાડબંધ. –ચક્રુ પાંસળીનું =ચસકેલ –ચક્રુમાંનું દાણું =ટોચ ગાંઠું.

–સાતનો ફેરો = મોટી આફત. –સાત વાર પરવડવું = બાસ કે બરાબર પરવડવુ કે પાલવવુ –સાંત મણનું સભળાવવું = ઘણી ભૂંડીગાળ દેવી. સાડી ત્રપતાળીસ = અનિશ્ચિત સંખ્યા. સાડીચુ મોતેરનો અંક = 'અંગત' કે 'બાનગી' એવુ સૂચન કરતો આંકડો (કાગળને માથે લખાય છે). સાડે સાત થવું = પૂરી નિષ્ફળતા મળવી; ધૂળધાણી થવી] ૦બાર સ્ત્રી૦ [લા] પરવા

સાડી સ્ત્રી૦[પ્રા સાડી(સં. શાટી),સર૦ હિં., મ] કીમતી સાલ્લો (૨) સાલ્લો

સાડીસાતી (ડી') વિ૦[સર૦હિં સાઠ(–ઢે)સાતી, મ સડેસાતી] સાડા સાત હાથની (પનોતી)

સાડુ(–ડુ), ૦ભાઈ (ડુ') પું૦ [સર૦ હિં સાદૂ, મ સાડૂ, સાડભાઊ (સં શ્યાલી, પ્રા. સાલી + સં વોઢ, પ્રા વોઢુ)] સાળીનો વર

સાદૂડુ વિ૦ [સર૦ સ્વાદુ] સારું સારું ખાવાની ટેવવાળું [શોકારું (૨) ભિક્ષાપાત્ર

સાણકુ ન૦ [જુઓ સાનક] શાણકુ; મોટું

સાણશી(–સી) સ્ત્રી૦ [પ્રા સંડાસ(સં સંદંશ), સર૦ હિં. સડસી, મ સાંડસ] પકડ જેવુ એક સાધન; સાણશી –સો પું૦ મોટી સાણસી (૨) [લા] પકડ; સંકડામણ; મુશ્કેલી

સાણું ન૦ [સર૦ મ સાણે] કોઠાર કે કોઠીની બાજુએ રાખેલુ કાણું (૨) [લા.] ગળુ (૩) [સર૦ મ સાણ=નાનું સૂક્ષ્મ [લા]સંકડામણ; મુશ્કેલી (૪) + [જુઓ સોણું] સ્વપ્ન

સાત વિ૦ [પ્રા સત્ત(સં. સપ્તન્), સર૦ હિં., મ] '૭' [–ઉતાવળ = ગમે તેટલી ઉતાવળ, ઘણી ઉતાવળ –અળશે ઝાળવું = સારી પેઠે, બધી બાજુથી જોવુ – વિચારવુ. –અળશે ઝાળીને પાણી પીવું = ખૂબ જોઈ વિચારીને પગલું ભરવુ. –આઉથી નમસ્કાર = ખૂબ દૂર રહેવુ. જરા પણ સબંધ ન રાખવો. –ઘર ઝાલવાં = નિરર્થક લોકોને ઘેર ફર્યા કરવું - તાડ ઊંચુ = ઘણુ ઊંચુ –નાગાનું નાગું = છેક દાંડ; ઘણું જ લુચ્ચુ –પાસની ચિતા = ઘણી બાજુની ચિંતા –પાંચ પાલવવાનાં હોવાં = મોટા કુટુંબનું પોષણ કરવાનુ હોવું –પાંચ થવી, પીતવી = મહા મુશ્કેલી થવી; ભારે ગભરામણ થવી. –પેઢી ઉથલાવવી, –પેઢીના ચોપડા ઉકેલવા = જૂની નવી બાબતો વિષે સખત ગાળો દેવી, ખૂબ નિંદા કરવી –ફેરા મરજ હોવી = છૂટકો ન હોવો, અત્યંત જરૂર હોવી. –મણ ને સવાશેરનું (કાળજું) = ખૂબ કઠણ; જલદી હુંબડે નહીં તેવુ (૨) ખૂબ સાવધ. –વીશે સો ગણે તેવું = છેક બેવકૂફ –માં શૂરું ને પાંચમાં પૂરું = જતાની સાથે જય અને આવતાની સાથે આવે તેવું; ગમે તેમ ગબડે એવુ સાતે અવતાર = જન્મજન્માંતરમા સાતે ઘોડે સાથે ચઢવું = અનેક ફરજો એક સાથે બજાવવા નીકળવું. સાતે પાડે વસાણે = છોકરાંછૈયા ઘણા થયા; લીલી વાડી થઈ]૦ડો પું૦ સાતનો આંકડો. ૦તાળી સ્ત્રી૦ [+તાળી] ટોળીને રમવાની એક રમત

સાતત્ય ન૦ [સં] સતતપણું [રોટલી

સાતપડી સ્ત્રી૦ [સાત+પડ] સાત પડવાળી

સાતપડું વિ૦ [સાત+પડ] સાત પડવાળું

સાતપડો પુ૦ [સર૦ મ સાતપુડી (ગલાંડ)] પાનીએ કે હથેળીમાં થતુ એક જાતનુ ગૂમડું

સાતભાઈ પુ૦ [સર૦ હિં., મ] એક પક્ષી

સાતમ (મ,) સ્ત્રી૦ [સં. સપ્તમી] પખવાડિયાની સાતમી તિથિ

સાતમું વિ૦ [સં. સપ્તમ; સાત પરથી] ક્રમમાં ૬ પછી આવતુ (૨) ન૦ મરણ પછીનો સાતમો દિવસ [સાતમે આસમાને જવું, ચઢવું, પહોંચવું = અતિશય મગરૂર થવું. –ચોકે, પડદે પાતાળે = સાવ ખૂણે બાચરે.]

સાતર અ૦ [ફા. ખાતિર?] (ય) સારુ; વાસ્તે; ખાતર (૨) સ્ત્રી૦ ખાતર–બરદાસ્ત (–ભરવી)

સાતરું વિ૦ [જુઓ સાતરુ] સજ્જ, શણગારી તૈયાર કરેલુ

સાતરો પુ૦[સં સ+આ+સ્તૃ; સર૦ મ સાતરણે] (પતંગની દોરીને) ભોય પર છૂટી છૂટી પાયરવી તે [સાતરો પાડવો]

સાતવારિયું ન૦ [સાત+વાર] આઠવાડિક પત્ર

સાત(-થ)વો પું૦ [પ્રા સત્તુ (સં સક્તુ)] શેકેલા અનાજનો લોટ; સત્તુ
સાતળો પુ૦ [પ્રા. સત્તલા ?] એક ઝાડ
સાતુ પું૦ [સર૦ મ. સાથુ] જુઓ સાતવો
સાતોડિયું ન૦ [સાત ઉપરથી] એક રમત
સાત્ત્વિક વિ૦ [સં] સત્ત્વગુણવાળુ, શાંત (૨) સત્ત્વગુણમાંથી ઉત્પન્ન થયેલુ (૩) સત્ય (૪) પ્રામાણિક (૫) સદ્‌ગુણી (૬) બળવાન; સત્ત્વવાળુ (૭) પું૦ જુઓ સાત્ત્વિક ભાવ. ૦તા સ્ત્રી૦. ૦ભાવ પુ૦ અંદરની લાગણી કે ભાવથી થતા બાહ્ય વિકારો [સ્તંભ, સ્વેદ, રોમાંચ, સ્વરભંગ, વેપથુ, વૈવર્ણ્ય, અશ્રુ, પ્રલય (મૂર્છા)] -કી વિ૦ સ્ત્રી૦ સત્ત્વગુણ સંબંધી; સત્ત્વગુણનુ
સાત્મ્ય વિ૦ [સં.] એકરૂપ; એકાત્મ
સાત્યકિ પું૦ [સં] (સં.) એક યાદવ યોદ્ધો, શ્રીકૃષ્ણનો સારથિ
સાત્વત પુ૦[સં] યાદવ (૨) શ્રીકૃષ્ણ કે વિષ્ણુનો ભક્ત ૦પતિ પું૦ (સં.) શ્રીકૃષ્ણ
સાત્વતી સ્ત્રી૦[સં] નાટકની ચાર વૃત્તિઓમાની એક, જેનો વ્યવહાર વીર, રૌદ્ર, અદ્‌ભુત ને શાંત રસમા થાય છે (જુઓ કૈશિકીવૃત્તિ)
સાથ પુ૦ [પ્રા સત્થવ (સં સંસ્તવ), અથવા પ્રા. સત્થ (સં સાર્થ)] સંઘાત, સોબત (૨) સહકાર (૩) અ૦ (૫.) °સાથે
સાથરિયો પું૦ [સાથરો પરથી] ગમે ત્યારે ગમે ત્યાં બેસી પરચૂરણ સામાન વેચનાર (૨) નદીનવાણ ઉપર સામરી રાખનાર બ્રાહ્મણ
સાથરી સ્ત્રી૦ [જુઓ સાથરો] નદીએ નાહવા આવેલાઓને માટે પૂજનો સામાન રાખવા બ્રાહ્મણોએ પાથરેલી સાથરાની ચટાઈ
સાથરો પું૦ [પ્રા સત્થર (સ. સ્તાસ્તર), સર૦ હિં સાથરા] ઘાસનું બિછાનું; પરાળની શય્યા (૨) દર્ભની સાદડી, સાથરી (૩) ચોકો, મરનારને સુવાડવા લીંપી તૈયાર કરેલી જમીન. [-કાઢવો, સાથરે સુવાડવું = મરણપથ રાખે નાખવુ]
સાથવો પુ૦ જુઓ સાતવો
સાથળ સ્ત્રી૦ [પ્રા. સત્થિઅ (સં સક્થિક)] જાંઘ

સાથિયો પુ૦ [પ્રા સત્થિઅ (સં સ્વસ્તિક)] ⊞ આવી મંગળસૂચક આકૃતિ (૨) અક્ષત કે બીજો કંકાવેજ કે ખતમા સહીની જગ્યાએ જે ચિહ્ન કરે છે તે (વિધવા મીંડુ કરે છે). [સાથિયા પૂરવા = ઘરને આંગણે મંગળસૂચક ચિત્ર કે આકૃતિ કાઢવી, રંગોળી કરવી.]
સાથી પુ૦ ['સાથ' પરથી] સોબતી, મદદગાર; જોડીદાર (૨) બેડ માટે રાખેલો નોકર, હાલી
સાથે અ૦ ['સાથ' પરથી] જોડે, જેગુ; સંગાથે. ૦લાગું અ૦ [+ લાગવુ] સાથે સાથે; જોગાજોગી, એકાકેરે (૨) સામટું; એકદમ
સાદ પુ૦ [પ્રા સદ્દ (સં. શબ્દ); સર૦ મ] અવાજ, બાટો, સૂર (૨) બૂમ [-બેસવો = ગળું કે અવાજ બેસી ગયા હોય તે સુધરવા, અવાજ બરોબર નીકળવો -કરવો = બૂમ પાડી બોલાવવુ -કાઢવો = અવાજ બરાબર મળા બહાર કાઢવો. -દેવો = જવાબ આપવો -નીકળવો = અવાજ ગળા બહાર આવવો -પાડવો = ઢાંડી પીટવી બૂમ પાડી છોકાને જાહેર કરવુ -બેસવો = અવાજ બોખરો કે કમજોર થઈ જવો.]
સાદગી સ્ત્રી૦ [ફા] સાદાઈ
સાદડ વિ૦ [જ સાર્દર] પરચૂરણ
સાદડ વિ૦(૨) [જુઓ સાદર] જાહેર, ૦ખર્ચ-(-ર્ચ્ય) પું૦, ન૦ સાદડ નાણામાંથી જાહેર લાભના કે ધર્માદાના કામમા થતુ ખર્ચ. ૦નાણું ન૦ સરકારના હવાલામા રાખેલું જાહેર ઉઘરાણાનુ નાણું
સાદડ સ્ત્રી૦ -ડિયો, -ડો પું૦ એક જાતનું ઝાડ -ડિયું વિ૦ તે ઝાડનુ
સાદડી સ્ત્રી૦ [સર૦ દે સારી] દર્ભ, તાડપાં વગેરેની બનાવેલી ચટાઈ (૨) [જુઓ સાદ] [૫.] સાદ (લાલિત્યવાચક) -ડું ન૦ ફાટેલી ચટાઈનો કકડો (૨) ખજૂરના પાનના રેસા
સાદડો પુ૦ જુઓ 'સાદડ'મા
સાદર વિ૦ [અ સાદિર] જાહેર, જાણીતું; સાદડ (૨) આવી પહોંચેલું (૩) સ્ત્રી૦ [સં. સ + ઉદર ?] ફાદડ (૪) લડાવો
સાદર વિ૦(૨)અ૦[સં.]આદરપૂર્વક, માનસહિત

સાદાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ સાદું] સાદાપણું; સાદગી
સાદું વિ૦ [ફા સાદહ] બનાવટ, આડંબર, અર્થાળપણું, જટિલતા, મિશ્રણ, ઢંગ કે કૃત્રિમતા વિનાનું, સરળ; સીધું (૨) રંગ, ભાત કે લખાણ વિનાનું, કોરું (૩) મહેનત-મજૂરી કરવાની ન હોય તેવું, આસાન (કે૬)
સાદૃશ્ય ન૦ [સં.] સરખાપણું; સમાનતા
સાધંત વિ૦ (૨) અ૦[સં.] સંપૂર્ણ, આદિથી અંત સુધીનું
સાધક વિ૦ [સં] કાર્યસિદ્ધિમાં ઉપયોગી (૨) સિદ્ધ કરનારું (૩) સિદ્ધ કરવા પ્રયત્ન કરનારું (૪) ભૂત, દેવ વગેરે સાધનારું (૫) પુ૦ સાધનાર, સાધના કરનાર (મોક્ષની). [-બાધક કારણોનું = તરફેણની અને વિરુદ્ધની દલીલો.]
સાધણ સ્ત્રી૦ જુઓ સાધની
સાધન ન૦ [સં] સાધવું તે (૨) ઉપકરણ, ઓજાર, સામગ્રી (૩) ઉપાય, યુક્તિ (૪) ઈશ્વરપ્રાપ્તિ માટે જરૂરી તપ, સંયમ, ઉપાસના વગેરે (૫) હેતુ (ન્યા) ૦ચતુષ્ટય ન૦ મોક્ષ મેળવવામાં જરૂરી ચાર સાધનો - નિત્યાનિત્યવસ્તુવિવેક, વૈરાગ્ય, શમાદિ ષટ્સાધનસંપત્તિ [શમ, દમ, ઉપરતિ, તિતિક્ષા, સમાધાન, શ્રદ્ધા], અને મુમુક્ષા. ૦તા સ્ત્રી૦ સાધનવાળા હોવાપણું. ૦ભૂત વિ૦ સાધનરૂપ બનેલું. ૦વાદ પું૦ અમુક સાધન સારું કે કાર્યકર છે એ માન્યતા ૦સમૃદ્ધિ સ્ત્રી૦ સાધનની વિપુલતા, સાધનસામગ્રીની છત
સાધના સ્ત્રી૦ [સં] સાધવા કે સિદ્ધ કરવા આવશ્યક પ્રયત્ન કે ક્રિયા કરવા તે
સાધની સ્ત્રી૦ [સર૦ મ સાધણી, -ની, હિં. ('સાધન' ઉપરથી ?)] સંપાટી જોવાનું કડિયા-સુતારનું ઓજાર, 'લેવલ' [હોવાપણું
સાધર્મ્ય ન૦ [સં] સમાન ગુણધર્મવાળા
સાધવું સ૦ક્રિ૦ [સં. સાધ્] સિદ્ધ કરવું, પાર પાડવું (૨) સાબિત કરવું (૩) દેવ, મંત્ર વગેરે વશ થાય કે સિદ્ધ થાય તે માટે] સાધના કરવી (૪) પોતાને અનુકૂલ કે વશ કરવું (૫) શબ્દનું સિદ્ધ રૂપ કયા ફેરફારથી બન્યું તે બતાવવું (૬) [તક કે સંજોગોનો] લાભ ઉઠાવી લેવો; ઉપયોગ કરી લેવો
સાધારણ વિ૦ [સં.] સામાન્ય, ખાસ નહિ તેવું (૨) મધ્યમ, નહિ અતિ ઘણું કે નહિ અતિ ઓછું (૩) સમાન, બધાને લાગુ પડે તેવું. ૦અવયવ પું૦ 'કોમન' ફેક્ટર' (ગ) ૦તા સ્ત્રી૦. ૦ધર્મ પું૦ સામાન્ય ગુણ કે ધર્મ
સાધિત વિ૦ [સં] સાધેલું (જુઓ 'સાધવું)
સાધીભંડી સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ
સાધુ વિ૦ [સં] સારું; ઉત્તમ (૨) ધાર્મિક; ઈશ્વરભક્તિપરાયણ, સદાચરણી (૩) [જ્યા] શિષ્ટ, શુદ્ધ (શબ્દ, ભાષા) (૪) [સંસ્કૃમાં અંતે] સાધનાર ઉદા૦ સ્વાર્થસાધુ, લાગસાધુ (૫) પું૦ સાધુ પુરુષ (૬) ત્યાગી, બાવો, વૈરાગી (૭) અ૦ શાબાશ! ધન્ય! ૦કાર પું૦ શાબાશ, ધન્ય એવો ઉચ્ચાર ૦ચરિત વિ૦ સાધુતાવાળા જીવનવાળું; સાધુ (પુરુષ). ૦તા સ્ત્રી૦. ૦વૃત્તિ સ્ત્રી૦ પવિત્રતા, સદાચાર. ૦સંત પું૦ સાધુ કે સંત (સમૂહવાચક)
સાધ્ય વિ૦ [સં] સિદ્ધ કરવાનું (૨) સાધી શકાય તેવું (૩) ન૦ સિદ્ધ કરવાનું તે. ૦તા સ્ત્રી૦ સાધ્ય હોવાપણું
સાધ્વસ ન૦[સં] ભય, બીક(૨)ગભરાટ, ક્ષોભ
સાધ્વી વિ૦ સ્ત્રી૦[સં.] શીલવતી, પતિવ્રતા(૨) સ્ત્રી૦ બાવી સાધુડી
સાન સ્ત્રી૦ [જુઓ શાન, સર૦ હિ.] છટા
સાન સ્ત્રી૦ [પ્રા સંણા (સં. સંજ્ઞા)] ઇશારો; સંકેત; આંખમીચકારો (૨) સમજણ, અક્કલ (૩) સ્વમાન (૪) ન૦ ગીરો મૂકવું તે, અવેજ. [-કરવી = સંકેત કરવો, આંખથી અણસારો કરવો. -માં કહેવું = સંકેતથી કહેવું -માં મૂકવું = ગીરો મૂકવું -માં સમજાવવું = ઇશારાથી, થોડામાં સમજૂતી આપવી -વળવી = અક્કલ આવવી] ૦પત્ર ન૦ ગીરો મૂકયા બાબતનું લખાણ ૦ગીરો વિ૦ સાનમાં કે ગીરો મૂકેલું ૦સૂધ, ૦શુદ્ધિ સ્ત્રી૦ ભાન
સાનક સ્ત્રી૦ [અ સિહ્નક; સર૦ મ] સાણકું; ઠીબ (૨) રકાબી; તાસક
સાનદ વિ૦[સં] આનંદયુક્ત (૨) અ૦ આનંદપૂર્વક. -દાશ્ચર્ય ન૦[+આશ્ચર્ય] આનંદયુક્ત

આશ્ચર્ય (૨) અ૦ આનંદ ને આશ્ચર્ય સાથે
સાની સ્ત્રી૦ ['છાણવું' ઉપરથી; સર૦ મ સાન્યે] પેલ્લીમાં ખાલ વગેરે તળતા ખરી પડેલો ભૂકો (૨) તેલબર્યો કચરેલા તલનો ભૂકો (૩) રાખ. [–ચાળવી = ટાઢી વાળવી; ચિતાની ભસ્મ જોગી કરી પાણી છાટી ઠંડી પાડવી કે નદી નવાણમા પધરાવવી.]
સાનુકંપ વિ૦ [સં] અનુકંપા–દયાવાળું
સાનુકૂલ(–ળ) વિ૦ [સં] અનુકૂળ, મહદગાર
સાનુભવ વિ૦ [સં] અનુભવયુક્ત (૨) અ૦ અનુભવપૂર્વક
સાનુસ્વાર વિ૦ [સં] અનુસ્વારવાળું
સાન્ત વિ૦ [સં] અંતવાળુ, મર્યાદિત, નશ્વર. ૦તા સ્ત્રી૦ [તે સંબધી
સાન્નિપાતિક વિ૦ [સં] સન્નિપાતને લગતુ, કે
સાન્વય વિ૦ [સં] અન્વયવાળુ
સાપ પુ૦ [પ્રા. સપ્પ (સં. સર્પ)] સર્પ, ભુજંગ. [–ઉતારવો = સાપના ઝેરની અસર દૂર કરવા (મંત્ર–તંત્રથી). –કાઢવો = (મદારીએ) તેની ટોપલીમાંથી સાપનો ખેલ કરવા ને બહાર કાઢવો.) (૨) કામને વખતે વચ્ચે મુશ્કેલી કે આડી વાત ખડી કરવી (ગ્રહણ વખતે સાપ કાઢવો). –છે કે ઘા છે = શું છે તે નક્કી કરી શકાતુ નથી –ના ઘાના બણાવવા = બહુ બહુ રીતે સમજાવવુ –નો ભારો = ઘણી તોખમકારક કે સભાળવાની વસ્તુ (જેમ કે જન્યા, વિધવા ઇ૦) (૨) ઘણુ ઝેરીલુ –અઢેખું માણસ. સાપે છછુંદર ગળ્યું = ન ગળાય કે ન છોડાય એવી બેઉ બાજુની મુશ્કેલ પરિસ્થિતિના મુકાઈ જવુ] ૦ણ(–ણી) સ્ત્રી૦ સાપની માદા. ૦બામણી સ્ત્રી૦ એક જાતનો નાનો સાપ
સાપકાર પુ૦ [સાપ + મારવુ] એક પક્ષી
સાપરાધ વિ૦ [સં] અપરાધી
સાપિંડ્ય ન૦ [સં] સપિંડ હોવાપણું
સાપેક્ષ વિ૦ [સ] અપેક્ષાવાળુ (૨) સ્વતંત્ર હસ્તી ન ધરાવનારું પણ બીજા કશા પર આધાર રાખનારુ; 'રિલેટિવ' [સાપનું બચ્ચું
સાપોલિયુ ન૦ [સાપ ઉપરથી] નાનો સાપ (૨)
સાપ્તાહિક વિ૦ [સં], સાત દિવસનુ (૨) સપ્તાહને લગતુ (૩) ન૦ સાત સાત દિવસે બહાર પડતુ છાપું
સાફ વિ૦ [અ] સફા, સ્વચ્છ (૨) કચરા–કાટા વગરનુ (૩) સપાટ (૪) નિષ્કપટી (૫) સ્પષ્ટ (૬) અ૦ બિલકુલ બસીને. [–કરવુ, કરી દેવુ = ઉડાવી દેવું, પૂરુ કરવું (૨) પાયમાલ કરી નાખવુ (૩) મારી નાખવુ –સાફ વિ૦ તદ્દન સાફ (૨) અ૦ ચોખ્ખેચોખ્ખુ, સ્પષ્ટ રીતે (૩) ખુલ્લા દિલથી] ૦સૂફ વિ૦ ચોખ્ખુ, કચરા વિનાનુ (૨) સ્ત્રી૦ સફાઈ, વાળઝૂડ (૩) કામકાજની સુવડતા (૪) પુ૦ ઉડની કસરતનો એક પ્રકાર. ૦સૂફી સ્ત્રી૦ સાફસૂફ
સાફલ્ય ન૦ [સં] સફળતા
સાંઠી સ્ત્રી૦ [અ] ચલમ પીવાનો કપડાનો કકડો
સાઠી સ્ત્રી૦ [અ. સાફ ઉપરથી] પતરાજી, બડાઈ (–મારવી.) (૨) વિ૦ [અ.] વળતર વગરનું
સાફો પુ૦ [સર૦ હિં., મ. સાફા] ફેંટો (–બાંધવો, પહેરવો)
સાબડબોથુ અ૦ [સર૦ મ સાવડાસાવડા] (કા) ભેળસેળવાળું (૨) (ચ) બોળુ, નિષ્કપટી
સાબદું વિ૦ [સ+બધ્ધ ?] બધુ યે, તમામ (૨) [સાવધ ?] સજ્જ, તૈયાર (૩) [સર૦ સબધું] ટટાર, સાબુત
સાબર ન૦ [સં શબર, સર૦ મ સાવર, હિં.] શિંગડાવાળુ હરણ જેવુ એક પ્રાણી. ૦શિ (–શીં)ગડું, ૦શિ (–શીં)ગું ન૦ સાબરનુ શિંગડુ
સાબર, ૦મતી સ્ત્રી૦ (સં) અમદાવાદ પાસેની નદી. ૦કાંઠો પુ૦ તેના કાઠા પર આવેલો પ્રદેશ
સાબરિ(–ળિ)યો પુ૦ કૂવતહીનો વેપાર કરનારો
સાબરી સ્ત્રી૦ સાબરની માદા
સાબાશ –શી જુઓ શાબાશ, –શી
સાબિત વિ૦ [અ.] નિશ્ચ, પુરવાર –તી સ્ત્રી૦ પુરાવો, ખાતરી
સાબુ(–બૂ) પુ૦ [અ. સાબૂન] ક્ષાર અને તેલની મેળવણીથી બનાવેલો મેલ કાપે તેવો પદાર્થ. [–ચાહવો લગાવવો = કપડાને સાબુ ઘસવો –સાબુવાળું કરવુ.]

સાણુચોખા, સાણુદાણુ પુ૰બ૰વ૰ જુઓ સાગુચોખા

સાબૂ પુ૰ જુઓ સાબુ

સાબૂત વિ૰ [અ. સુબૂત; સર૰ હિં. સાબુત; મ.] આખું; જેવું ને તેવું; સાજુસમું; પૂરેપૂરું હયાત (૨) સંગીન; નક્કર; મજબૂત **-તી** સ્ત્રી૰ મજબૂતી; સંગીનતા (૨) સુરક્ષિતતા

સાબેલો પું૰ [ફા સાહ્વાલા?] વરઘોડામાં વરની આગળ ચારઠ કે ઘોડા ઇ૰ ઉપર શણગાર પહેરી બેઠેલું છોકરું, વરઘોડિયુ (૨) વરઘોડામા કે વરની સાથે આવનાર માણસ

સાભાગોત્તરું વિ૰ [સં સર્વ+ગોત્ર] 'બ્રહ્મોઽક્યિું'-થી ઊલટું –બ્રાહ્મણને ન ખપે તેવુ

સાભાર વિ૰ [સં.] આભારસહિત (૨) અ૰ આભારપૂર્વક [અર્થ કે હેતુવાળું

સાભિપ્રાય વિ૰ [સ.] અભિપ્રાયવાળુ; કંઈ

સાભિમાન વિ૰ [સં.] અભિમાનયુક્ત

સામ પુ૰ [પ્રા. સામિ (સં સ્વામિન્)] સ્વામી, પતિ (૫) (૨) સ્ત્રી૰ [સં શમ્બ] સાબેલાની નીચેનો લોખંડનો ગોળ ભાગ

સામ પું૰ [સં.] જુઓ સામવેદ (૨) રાજનીતિના ચાર ઉપાયોમાનો એક, મીઠી વાતોથી સમજાવીને મેળવી લેવું તે (સામ, દામ, દંડ, અને ભેદ). **૦ગ** વિ૰ (૨) પું૰ [સં] સામવેદ ગાનાર **૦ગાન** ન૰ સામવેદના મંત્રો ગાવા તે

સામગ્રી સ્ત્રી૰ [સં.] કોઈ કાર્યમા ઉપયોગી કે સાધન તરીકે કામનો સામાન (૨) ઠાકોરજીના પ્રસાદની વિવિધ વાનીઓ

સામગ્રય ન૰ [સં.] સમગ્રતા

સામટું વિ૰ [પ્રા. સમટ્ઠ (સં સંમૃષ્ટ)?] ભેગું; એકઠું (૨) અ૰ સાથેલાગું, એકીવારે

સામદ પું૰ + સામંત [સામાનસુમાન

સામનસૂમન પું૰ [જુઓ સામાન] સરસામાન;

સામનો (સા') પું૰ [સર૰ હિં., મ. સામના; સામુ] સામે થવું તે; વિરોધ, બાકરી

સામયિક વિ૰ [સં] સમયસંબંધી (૨) સમયોચિત (૩) નિયતકાલિક (૪) ન૰ નિયત સમયે પ્રકટ થતુ છાપુ [ઝાડ. શીમળો

સામર ન૰ [હિ સામરિ (સં. શાલ્મલિ)] એક

સામર્થ્ય ન૰ [સં.] બળ; શક્તિ; તાકાત

સામવેદ પું૰ [સં] (સ) ચારમાનો ત્રીજોવેદ. **–દી** વિ૰ સામવેદ ભણેલુ કે સામવેદનું અનુયયી (૨) પુ૰ તેવો માણસ

સામષ્ટિક વિ૰ [સં] સમષ્ટિને લગતુ

સામસામું (સા') વિ૰ [સામુ પરથી] બરાબર સામું (૨) વિરુદ્ધ (૩) સ્પર્ધાવાળુ (૪) અ૰ એકબીજાની સામે (૫) હરીફાઈમા, **–મે** અ૰ સામસામું, સામાસામી. [**–આવી જવું**= (લડવા માટે) એકબીજાની સામે થઈ જવું.]

સામળ(–ળિયો, –ળો) પું૰ [પ્રા. સામલ (સં. શ્યામલ)] (સં.) શામળ, શ્રીકૃષ્ણ. **–ળું** વિ૰ શામળું; કાળુ

સામજસ્ય ન૰ [સં.] ઔચિત્ય; યોગ્યતા

સામંત પુ૰ [સં] વીર યોદ્ધો (૨) ખંડિયો રાજા (૩) રાજાનો મોટો જાગીરદાર કે સરદાર. **૦ચક્ર** ન૰ એક સમ્રાટના સામંતોનો રાજપ્રદેશ કે તેવા સામંતોનો સમૂહ. **૦શાહી** સ્ત્રી૰ સામંતોના કે અમીર ઉમરાવોના આધાર કે વર્ચસવાળી રાજ્યપ્રથા; ફ્યુડલિઝમ'

સામાજિક વિ૰ [સં] સમાજ સંબંધી (૨) સમાજનુ (૩) પુ૰ સમાજિક, સભાસદ; પ્રેક્ષક **૦તા** સ્ત્રી૰

સામાન પું૰ [ફા] સામગ્રી; રાચરચીલું; ઉપયોગી ચીજો, સાહિત્ય, સરંજામ (૨) સાજ; પલાણ. [**–નાખવો, ભીડવો**=ઘોડા પર સાજ બાંધવો.] **૦સુમાન** પું૰ [સર૰ મ.] જુઓ સામનસૂમન [હોવું તે (વ્યા.)

સામાનાધિકરણ્ય ન૰ [સં]સમાન અધિકરણ

સામાન્ય વિ૰ [સં.] સાધારણ; ખાસ નહિ તેવું (૨) બધામાં સમાન (૩) ન૰ અમુક વર્ગની વ્યક્તિઓમા રહેલો સમાન ગુણ કે ધર્મ; જાતિ (ન્યા.). **૦કૃદંત** ન૰ ક્રિયાપદનું મૂળ કૃદંત. ઉદા૰ જવુ. **૦જ્ઞાન** ન૰ ખાસ અમુક વિષયનું નહિ પણ સાધારણ જરૂરી એવા અનેક વિષયોનું સામાન્ય જ્ઞાન **૦તઃ** અ૰ [સ.] સાધારણ રીતે **૦નામ** ન૰ કોઈ એક આખા વર્ગને લાગુ પડતુ નામ (વ્યા). **–ન્યા** સ્ત્રી૰ [સ.] વેશ્યા

સામાપાંચમ સ્ત્રી૦ [સામો + પાચમ] ભાદરવા સુદ પાચમ – એક હિંદુ પર્વ

સામાયિક ન૦ [સં.] (જૈન) સમતાપૂર્વક એકાગ્ર બેસવાનુ નિત્યકર્મ

સામાવાળું(-ળિયું) (સા') વિ૦ ['સામુ'પરથી] સામા પક્ષનુ, શત્રુ પક્ષનુ. -ળિયો પુ૦ સામા પક્ષનુ માણસ, શત્રુ -ળિયણ વિ૦ સ્ત્રી૦

સામાસામી (સા'સા') અ૦ ['સામુ' ઉપરથી] સામસામે, એકબીજાની સામે (૨) સ્પર્ધામા [-આવવું = મારામારી થવી (૨) સ્પર્ધા થવી]

સામાસિક વિ૦ [સં.] સમાસ સબંધી (૨) સમાસયુક્ત

સામિયાનો પુ૦ જુઓ શામિયાનો

સામીપિક વિ૦ [સં.] સમીપનું, પાસેનું

સામીપ્ય ન૦ [સં.] સમીપતા, નજીકપણુ

સામુદાયિક વિ૦ [સ.] સમુદાયનું, –ને લગતુ (૨) સમુદાય વડે કરાતુ

સામુદ્ર વિ૦ [સ.] સમુદ્રનુ, –ને લગતુ ૦ધુની સ્ત્રી૦ [+સ. ધુની = નદી] બે મોટા સમુદ્રને જોડનારી ખાડી -દ્રિક વિ૦ [સં.] સમુદ્ર સબંધી (૨) ન૦ શરીરના ચિહ્ન ઉપરથી ભવિષ્ય કે શુભાશુભ ફળ જાણવાનુ શાસ્ત્ર (૩) પુ૦ તે શાસ્ત્ર જાણનાર

સામું (સા') વિ૦ [પ્રા સંમુહ (સ સંમુખ)] સામે આવેલુ (૨) વિરુદ્ધ [**સામાં શિંગડાં ભાંડવાં** = લડવા તૈયાર થવુ, સામા થવુ. **સામી પાથડી મૂકવી** = શત્રુવટ ધરાવવી **સામું આવવું** = તેડવા, લેવા કે સ્વાગત કરવા જવું **-જવું** = તેડવા, લેવા કે સ્વાગત કરવા જવુ **-જોવું** = સભાળ લેવી (૨) –ની દરકાર કે ખ્યાલ કરવો ઉદા૦ મારા ઘોળા વાળ સામુ તો જો ! (૩) નજર કે ઇચ્છા કરવી. ઉદા૦ તેની સામુ તો જોઈ જો ! **-થવું** = અવિનય કરી સામો જવાબ આપવો (૨) મારવા તડવુ **-પડવું** = વિરુદ્ધ પક્ષમા જવુ **-બોલવુ** = ઉદ્ધતાઈથી જવાબ આપવો – વિરુદ્ધ બોલવુ.]

સામે (સા') અ૦ [જુઓ સામુ] રૂબરૂ (૨) નજર તરફની દિશામા (૩) વિરુદ્ધમા [**-આંગળી કરવી** = નિંદા કરવી. **-આંગળી થવી** = નિંદાપાત્ર થવું **-બારણે** = નજીકમા **-મોઢે** = સામુ મો રાખીને, સામે આવીને.]

સામેરી પુ૦ એક રાગ

સામેલ, ૦ગીરી જુઓ શામિલ, ૦ગીરી

સામૈયું ન૦ [સામું + આવવુ] (વાજતે ગાજતે) સામે લેવા જતુ સરઘસ કે અતિથિને તેમ જઈને રામ રામ કરવા તે (-કરવુ)

સામો પુ૦ [પ્રા. સામય (સ. શ્યામાક), સર૦ હિં. સાંવાં, મ સાંવા] એક ખડધાન્ય

સામોપચાર, સામોપાય પું૦ [સ.] સામનો ઉપયોગ કે પ્રયોગ, મીઠા વચનથી મેળવી લેવુ તે

સામોરું (સા') ન૦ [સર૦ સામુ] સામનો, વિરોધ

સામ્ય ન૦ [સં.] સમાનતા ૦ચિહ્ન ન૦ બરાબરી દર્શાવતુ (=) આવું ચિહ્ન (ગ.). ૦વાદ પુ૦ માલમતા વગેરે સામાજિક માલકીના ગણી, દરેકનુ સામ્ય સ્થાપનારો એક રાજકીય વાદ, 'કોમ્યુનિઝમ'. ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ સામ્યવાદમા માનનાર કે તેને લગતુ

સામ્રાજ્ય ન૦ [સં.] એક સમ્રાટની હકૂમત નીચે આવેલા અનેક રાષ્ટ્રોનો સમૂહ (૨) તેની હકૂમત ૦વાદ પુ૦ 'ઇમ્પીરિયલિઝમ' ૦વાદી વિ૦ (૨) પુ૦ સામ્રાજ્યવાદમાં માનતુ કે તે સબધી

સાયક ન૦ [સં.] બાણ (૨) ખડ્ગ, હથિયાર

સાયણ, -ણાચાર્ય પુ૦ [સં.] (સ.) વેદોના પ્રસિદ્ધ ભાષ્યકાર

સાયત સ્ત્રી૦ [જ સાઅત, સર૦ હિં., મ સાઈત] કલાક; અડી ઘડી

સાયન વિ૦ [સં.] અયનચલન પ્રમાણે ગણાતુ

સાયબાન ન૦ [ફા.] મકાનમા તડકો આવતો અટકાવવા બાંધાતો પડદો

સાયર પુ૦ [પ્રા (સ સાગર)] સાગર (૨) ન૦ [અ સાઇર, સર૦ હિં., મ.] દાઝતાડી ઇત્યાદિ કરી ચોળે ઉપરની જકાત. ૦કોઠો પુ૦ દાણ, જતા આવતા માલ પર લેવાતો વેરો

સાય કાલ(-ળ) પુ૦ [સ.] સધ્યાકાળ; સાજ

સાય ગેય વિ૦ [સં.] સાજે ગાવાનો (રાગ)

સાયંપ્રાતર અ૦ [સં.] સવારે અને સાજે

સાય પ્રાર્થના સ્ત્રી૦ [સં.] સાજની પ્રર્થના

સાય સંધ્યા સ્ત્રી૦ [સં.] સૂર્યાસ્ત સમયની સંધ્યા

સાયાહ્ન પું૰[સં] સાંજ, સાંજનો સમય
સાયુજ્ય ન૰[સ] એક થઈ જવું તે, ભળી જવું તે. ૦મુક્તિ સ્ત્રી૰ જેમાં ઇષ્ટદેવ સાથે તાદાત્મ્ય અનુભવાય એવી મુક્તિ (મુક્તિના ચાર પ્રકારમાંનો એક)
સાયો પુ૰ [ફા] છાંયો (૨) (લા.) મદદ; આશરો (૩) ફકીરનો ઝભ્ભો
સાર વિ૰ [સં] સારું; ઉત્તમ (૫.) (૨) પું૰,ન૰ કસ, સત્ત્વ (૩) તાત્પર્ય, સારાંશ (૪) [લા] લાભ (૫) [કા.] ખુશાલી, ઉમંગ (૬) સારો ભાવ (૭) સારપ. ૦ગર્ભ વિ૰ સારયુક્ત; સારપૂર્ણ. ૦ગ્રાહિતા સ્ત્રી૰. ૦ગ્રાહી વિ૰ અસાર છોડી સાર ગ્રહણ કરનાર. ૦ધી વિ૰ સારી—ઉત્તમ બુદ્ધિવાળું; ચતુર; કુશળ. ૦ભાગ પુ૰ સારો ભાગ (૨) સારાંશ. ૦ભૂત વિ૰ સારરૂપ (૨) સર્વોત્તમ, શ્રેષ્ઠ
સાર સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં; 'સારવું' ઉપરથી] + (૫) સહાય, મદદ [હોકારનાર
સારક વિ૰[સં] રેચક (૨) પું૰ (૫.) (વાળ)
સારગ્રાહી, -હિતા [સં] જુઓ 'સાર'માં
સારજન્ટ પું૰ [ફ્રં.] ગોરો પોલીસ જમાદાર
સારણ વિ૰ [સ] સારનાર, નિભાવનાર (૨) પુ૰ [જુઓ સારણિ] વાવકૂવામાંથી કાઢેલી નહેર (૩) ન૰ સારણગાઠ. ૦ગાંઠ સ્ત્રી૰ પેઢાના બતી એક જાતની ગાંઠ [ગાંઠો; કોષ્ટક
સારણિ(-ણી) સ્ત્રી૰ [સં] નહેર; નીક (૨)
સારણી સ્ત્રી૰ [જુઓ સારવું] વણાટ માટે કણીમાંથી તાણો પરોવવો તે. ૦કામદાર પું૰ કણીમાં તાણો સારવાનું કામ કરનાર
સારથિ પું૰ [સં] રથ હાંકનાર
સારથ્ય ન૰ [સં.] સારથિપણું
સારધી વિ૰ [સં.] જુઓ 'સાર'માં
સારપ સ્ત્રી૰[સાર પરથી]સારાપણું; સજ્જનતા
સારપવું સ૰ક્રિ૰ [સર૰ મ. સારપર્णे(स सृप्?)] કયારામાંના નકામા છોડ તાણી નાખી(ડાંગરને) પાછી અંદર કાદવ કે માટીમાં દબાવવી
સારભાગ, સારભૂત [સ] જુઓ 'સાર'માં
સારમેળ ન૰ [સર૰ મ.] એક જાતનું ઉર તારનું વાજું
સારમાણુસાઈ સ્ત્રી૰[સારું+માણસ]સજ્જનતા
સારમેય પુ૰ [સં] કૂતરો
સારવવું સ૰ક્રિ૰ [સાર પરથી ? સર૰ પ્રા. સારવ =સાફ કરવું] સાર કાઢવો [જમીન
સારવા સ્ત્રી૰ [સર૰ સારવવું] સારી ફળદ્રુપ
સારવાન પું૰ [ફા. સારબાન, ઊંટવાળો. રાયકો
સારવાર સ્ત્રી૰ [સર૰ હિ. સારના =દેખરેખ રાખવી, પ્રા સારવિઅ (સં સમારચિત)= સંભાળેલું; દુરસ્ત કરેલું] બરદાસત,સેવાચાકરી
સારવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા. સારવ (સ. સમારચ્)] શ્રાદ્ધ કરવું, સરાવવું (૨) [પ્રા. સાર (સં. સારય્), સર૰ હિં સારના, મ. સારણે] પરોવવું (૩) ભેરવવું; ટપકાવવું (૪) આંજવું; લગાડવું (૫) પાર પાડવું. કરવું (૬) પહેરવું; શણગારવું (૭) સરકાવવું
સારસ પું૰; ન૰ [સં.] એક પંખી. -સી સ્ત્રી૰ સારસની માદા [મૂળ)
સારસાપરીલા સ્ત્રી૰ [ફ્રં.] એક ઔષધિ (તેના
સારસ્ય ન૰ [સ] સરસતા
સારસ્વત વિ૰ [સ] સરસ્વતી સંબંધી (૨) સારસ્વત દેશનું (૩) પુ૰ સરસ્વતી નદીના તટ ઉપરનો દિલ્લીથી વાયવ્યનો આર્યોનો પવિત્ર પ્રદેશ (૪) તે દેશનો નિવાસી બ્રાહ્મણ
સારથી પું૰ [પ્રા સારહિ (સં.સારથિ?)] (૫.) ધનુર્ધર, બાણાવળી (?)
સારંગ પુ૰ [જુઓ સરંગ]સરંગનો - વહાણના કપ્તાનનો મદદનીશ (૨) સરંગ
સારંગ પું૰; ન૰ [સં] એક રાગ (૨) મૃગ (૩) ધનુષ્ય (૪) [સ.] વિષ્ણુનું ધનુષ્ય; શાર્ંગ (૫) હાથી (૬) કોકિલ (૭) ભમરો. ૦ધર, ૦ધારી, ૦પાણિ પું૰ (સં) વિષ્ણુ. ૦નયના વિ૰ સ્ત્રી૰ મૃગનયની. -ગી સ્ત્રી૰ એક તતુવાદ્ય (૨) મૃગલી
સારાઈ(-શ) સ્ત્રી૰ ['સારું' ઉપરથી]સારાપણું
સારાનુવાદ પુ૰ [સં.] સાર પૂરતો અનુવાદ— ભાષાંતર [ઇષ્ટ પરિણામ
સારાવાટ સ્ત્રી૰ [સારું + વૃત્ત (સં.)?] (કા)
સારાશ સ્ત્રી૰ ['સારું' ઉપરથી] સારાઈ; સારાપણું

સારાસાર પું૦ [સં] સારું અને ખોટું. ૦વિચાર પું૦ સારાસારનો વિચાર ૦વિવેક પુ૦ સાર અને અસારનો વિવેક કરવો–જુદા પાડવા તે [કે સંબધ

સારાસારી સ્ત્રી૦ ['સારુ ઉપરથી] સારો મેળ

સારાં ન૦બ૦વ૦ [જુઓ છારાં (દે છાર=રીછ પરથી ?)]૫ ચોરી કરતા, હલકી જાતના રખડતા એક વર્ગના લોક, છારા

સારાંશ પું૦ [સ.] ભાવાર્થ, મતલબ, તાત્પર્ય

સારિકા સ્ત્રી૦ [સં] મેના

સારીગમ સ્ત્રી૦ [સા-રી-ગ-મ ઇ૦] સંગીતના સાત સ્વર કે તેની સ્વરલિપિ (૨) કોઈ રાગ કે ગીતના સ્વર

સારી પેઠ(-ઠે) અ૦[સારુ + પેઠે] ખૂબ,પુષ્કળ

સારુ અ૦ [સં સારક?] -ને માટે, વાસ્તે

સારું વિ૦ (૨) ન૦ [સં. સારકં, પ્રા. સારઅં; સર૦ મ, હિં સાર] શુભ, ભલું (૨) સુંદર; ભલતું(૩)[સર૦ હિં., મ (સં સર્વ?)]સઘરત, આખું (૪) અ૦ (જવાબમા) ઠીક, ભલે [(સ્ત્રીને)સારા કહ્યાડા હોવા=ગર્ભ રહેવો; બેજીવી થવું સારા પગલાનું=શુકનિયાળ, જેને આવ્યે સારા વાના થાય એવું સારું કૂતરું=ધડકાયું નહિ એવું — મીઠું કૂતરું. સારા કહ્યાડો=સુખસંપત્તિ કે બીજી રીતે સારો એવો શુભ મંગળ દિવસ.] ૦નરસું, ૦માઠું વિ૦ સારું અને ખોટું [–કરવું=આ સારું છે – આ ખોટું છે, એની ખણખોદ કરવી; ઝટ પસંદ ન કરવું –કહેવું=ઠપકો આપવો (૨) નિંદા કરવી]

સારૂપ્ય ન૦ [સં] સમાનરૂપવાળા હોવું તે મુક્તિના ચાર પ્રકારમાનો એક

સારેવડું ન૦ ચોખાના લોટનો પાપડ

સારૌ પું૦ [પ્રા સારઅ (સં સારક)?] બેસતા વર્ષને દિવસે વેચાતી, વર્ષ દરમ્યાન બનવાના બનાવોની આગાહી

સારોદ્ધાર પું૦ [સં] સાર કે રહસ્ય તારવવું તે

સાર્થ વિ૦ [સં] અર્થયુક્ત (૨) પુ૦ કાફલો

સાર્થક વિ૦ [સં.] સફળ, કૃતાર્થ (૨) ન૦ સફળતા, સિદ્ધિ –ક્ય ન૦ સાર્થકતા

સાર્થવાહ પું૦ [સં] વણજારો (૨) સોદાગર; કાફલાનો આગેવાન

સાર્દ્ર વિ૦ [સં.] ભીનું

સાર્ધ વિ૦ [સં.] અર્ધ સહિત

સાર્વકાલિક વિ૦ [સં] સર્વકાળ રહેનાર (૨) સર્વ સમયને લગતું

સાર્વજનિક, સાર્વજનીન વિ૦ [સં] સર્વ લોકોનું, સર્વે લોકો સંબધી (૨) સર્વ લોકોને ઉપયોગી [સર્વવ્યાપી

સાર્વત્રિક વિ૦ [સં.] સર્વ જગાએ થતું (૨)

સાર્વનામિક વિ૦ [સં] સર્વનામનું,-ને લગતું

સાર્વભૌતિક વિ૦[સં]બધા ભૂત–પ્રાણીને લગતું

સાર્વભૌમ વિ૦ [સં] આખી પૃથ્વીનું આખી પૃથ્વી સંબધી (૨) પુ૦ ચક્રવર્તી રાજા

સાર્વલૌકિક વિ૦[સં] સર્વ લોકો સંબધી

સાર્વવર્ણિક વિ૦ [સં.] સર્વ વર્ણો અંગેનું, –સંબધી [આવે એવું

સાર્વવિભક્તિક વિ૦ [સં.] સર્વ વિભક્તિમાં

સાષ્ટર્ય ન૦ [સં] સરખી શક્તિ કે ઐશ્વર્ય વાળા હોવું તે; મુક્તિના ચારમાનો એક પ્રકાર

સાલ પુ૦, ન૦ [સં] એક વૃક્ષ

સાલ ન૦ [સં શલ્ય, પ્રા. સલ્લ, સર૦ હિં.] વીંધમા બેસે તેવો છેડો, બંધબેસતો સાંધો (૨) નડતર, આડખીલી (૩) ગિલ્લીદંડાની એક રમત [–કાઢવું=બંધબેસતો સાંધો બનાવવો (૨) આડખીલી દૂર કરવી. (૩) કાસળ કાઢવું. –ઘાલવું=નડતર પેદા કરવું, નડે એમ કરવું. –ચકવું=ગિલ્લીદંડામા સામા પક્ષને દાવ આપવાનું રહેવું –ટાળવું =જુઓ સાલ કાઢવું ૨ ૩ –બેસાડવું= બરાબર સાંધો ગોઠવવો]

સાલ સ્ત્રી૦ [ફા.] વર્ષ (૨) બાકીની મોસમ (૩) વર્ષાસન. ૦ગરેહ, ૦ગીરી સ્ત્રી૦ [+ફા. ગિરહ] વરસગાંઠ. ૦ગુદસ્ત સ્ત્રી૦ [+ફા. ગુદાસ્તન] ગયું વર્ષ. ૦ભર અ૦ આખું વર્ષ. ૦વાર અ૦ વરસવાર; વરસના અનુક્રમે. ૦વારી સ્ત્રી૦ વર્ષ પ્રમાણે અનુક્રમ (૨) બનાવોની સાલવાર ગોઠવણ, તેની યાદી કે નોંધ

સાલક્ષ વિ૦ [હિં સાલક] જુઓ છાયાલક્ષ

સાલગરેહ, સાલગીરી, સાલગુદસ્ત જુઓ 'સાલ' સ્ત્રી૦ મા

સાલપોલ(-લિયું) વિ૦ [સાલ+પોલું] સાલમાંથી ઢીલું પડી ગયેલું (૨) સાલ બરાબર બેઠા ન હોય તેવું (૩) [લા] ઢીલું, બોદલું

સાલમ પુ૦ [અ] એક કદ. ૦પાક પું૦ સાલમ નાખીને બનાવાતો એક પાક (૨) [લા] માર. [**-મારવો** = મારવું.]

સાલવણું ન૦ ['સાલવવું' ઉપરથી] સલવાઈ રહેવું તે; એકે બાજુ ખસી શકાય નહિ તેવી સ્થિતિ (૨) સાચવવું તે

સાલવવું સ૦ક્રિ૦ ['સાલવું' પરથી] સાલ બેસાડવાં (૨) [લા] પંચાત ઊભી કરવી

સાલવાર, -રી જુઓ 'સાલ' [ફા] માં

સાલવી પુ૦ ['સાલ' ઉપરથી] સુતાર

સાલવું અ૦ક્રિ૦ ['સાલ' ઉપરથી, સર૦ હિં. સાલના] શલ્ય પેઠે દુખ્યા કરવું; ખટકવું; બોચવું (૨) દિલમા દુઃખ થવું

સાલસ વિ૦ [અ] નરમ સ્વભાવનું; ભલું; સજ્જન **-સાઈ** સ્ત્રી૦ [બૂપી ગોઠવણ

સાલસકંચો પું૦ [સાલ+સકંચો] તરકટ,

સાલંકાર વિ૦ [સં.] અલંકારયુક્ત

સાલાતાલા પું૦બ૦વ૦ કાલાવાલા, આજીજી

સાલાતૂલું વિ૦ [સર૦ મ સાલાધાલા] અણસમજુ, ઢંગધડા વિનાનું (૨) ભલું, બોળું

સાલાર વિ૦ [ફા.] આગેવાન, મુખ્ય

સાલિયાણું ન૦ [ફા. સાલાના, સર૦ હિં. સાલિયાના] વર્ષાસન. વાર્ષિક વેતન

સાલિયું વિ૦ ['સાલ' ઉપરથી] વાર્ષિક (૨) ન૦ વર્ષાસન; સાલિયાણું

સાલું વિ૦ જુઓ સાળું

સાલો પું૦ [સર૦ પ્રા. સાલ=કિલ્લો] પૂળાનો મોટો ઓબલો (૨) [જુઓ સાળો] સાળાના અર્થની ગાળ

સાલોક્ય ન૦ [સં] જુઓ સલોકતા

સાલોત્રી પું૦ [જુઓ સાલિહોત્રી) ઢોરનો દાક્તર

સાલ્લો પુ૦ [પ્રા સાલિઆ–સાડિઆ સર૦ (સં શાટિકા), દે. સાઉલી] સ્ત્રીઓને પહેરવાનું વસ્ત્ર, સાડલો

સાવ (સા') અ૦ [અ. સાફ કે સં સર્વ (અપ૦ સાવ) પરથી ?] તદ્દન

સાવકાશ વિ૦ [સં] અવકાશવાળું (૨) અ૦ [સર૦ મ.] સગવડે, અનુકૂળતાએ

સાવકું વિ૦ [પ્રા. સાવક્ક (સં. સાપત્ન)] બોરમાયું; અપરમાનું

સાવચેત વિ૦ [સર૦ મ સાવચિત્ત; હિં] સાવધાન; જાગ્રત, સચેત. **-તી** સ્ત્રી૦ સાવધાની (૨) ચેતવણી

સાવજ પુ૦ [સર૦ વાઘ્રુ] વાઘ (૨) (કા.) [સં. શ્વાપદ પ્રા. સાવય, સર૦ મ.] સિંહ

સાવજું ન૦ [સં શ્વાપદ ?] પખી (લાડમા)

સાવધ, -ધાન વિ૦ [સં] સાવધ, હોશિયાર; જાગ્રત. **-ધાનતા, -ધાની** સ્ત્રી૦

સાવન પું૦ [સં] એક સૂર્યોદયથી બીજા સૂર્યોદય સુધીનો એક દિવસ (૨) વિ૦ એ ગણતરી પ્રમાણે ૩૦ દિવસનો (માસ), કે ૩૬૦ દિવસનું (વર્ષ)

સાવયવ વિ૦ [સં] અવયવવાળું

સાવરણી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં, મ] પૂંજો વાળવાનું સાધન. [**-ફેરવવી** = પૂંજો વાળવો.] **-ણો** પુ૦ મોટી સાવરણી

સાવરિયું ન૦ જુઓ સાસરું

સાવર્ણ્ય ન૦ [સં] સવર્ણપણું

સાવલિયું ન૦ [દે સાઉલી, સર૦ મ સાવલે] એક જાતનું આછા વણાટનું પાતળું ધોતિયું

સાવલું ન૦ [જુઓ સરાવલું] શકોરું

સાવિત્રી સ્ત્રી૦[સં] સૂર્યનું કિરણ (૨) ગાયત્રી (૩) [સ] સત્યવાનની પત્ની. **૦વ્રત** ન૦ જેઠ માસના શુકલ પક્ષના છેલ્લા ત્રણ દિવસોમા સૌભાગ્યની રક્ષા માટે કરાતું સ્ત્રીઓનું (વટસાવિત્રીનું) એક વ્રત

સાશંક વિ૦ [સ] શંકાયુક્ત

સાશ્ચર્ય વિ૦[સં.] આશ્ચર્યવાળું, નવાઈ ભરેલું (૨) અ૦ અચંબા સાથે

સાષ્ટાંગ વિ૦ [સં.] આઠે અંગ સહિત (માથું, આખ હાથ છાતી, પગ, જંઘ, મન અને વાણી). **૦પ્રણામ** પું૦ બ૦વ૦ નીચા ઝૂકી (આઠે અંગથી) કરેલા પ્રણામ [**-કરવા** =

[લા.] લપસી પડવું; ગબડી પડવું]

સાસ પુ૦ [પ્રા (સં શ્વાસ)] શ્વાસ, દમ (૨) [લા.] જીવ, પ્રાણ (૩) શરમ [-આવવો = ઠીક થવું, સુધરવું. -ઊપડવો, થવો = મરણ પૂર્વે ખૂબ જોરથી શ્વાસ ચાલવો. -કાઢી નાખવો = ખૂબ થકવવું (૨) મરણતોલ કરી નાખવું -ચાલવો = જીવતુ હોવું]

સાસરવાસ પું૦ [સાસરું + વાસ] સાસરામાં વસવું-આવે સાસરે જવું તે. ૦વાસી વિ૦ સ્ત્રી૦ સાસરામા વસતી સ્ત્રી -સો પુ૦ સાસરે જતા દીકરીને અપાતો લૂગડા, ઘરેણા, ઘરવાખરો વગેરે સામાન [માણસો

સાસરવેલ સ્ત્રી૦ [સાસરું + વેલ] સસરાના કુટુંબના

સાસરી સ્ત્રી૦, -રું ન૦ [પ્રા. સાસુરઅ (સં. શ્વાશુરકમ્)] સસરાનુ ઘર -રિયું ન૦ સાસરીનુ સગુ (૨) (૫.) સાસરુ

સાસુ સ્ત્રી૦ [પ્રા સાસૂ (સં શ્વશ્રૂ)] વર કે વહુની મા. ૦જણ્યો પું૦ પતિ ૦જી સ્ત્રી૦ (માનાર્થે) સાસુ [હારતે હારતે

સાસોટ અ૦ ['સાસ' ઉપરથી] શ્વાસભેર;

સાસ્ના સ્ત્રી૦ [સં] ગાયને ગળે જે ગોદડી જેવી ચામડી લબડે છે તે

સાહચર્ય ન૦ [સ.] સાથે રહેવું કે ફરવું તે (૨) સંગ; સાથ (૩) હમેશા સાથે હોવુ તે

સાહજિક વિ૦ [સં] સહજ, સ્વાભાવિક; કુદરતી

સાહવુ સ૦ ક્રિ૦ [પ્રા સાહ (સં સાધ્)] ઝાલવું; પકડવુ

સાહસ ન૦ [સં.] જોખમભરેલુ કામ (૨) અવિચારી કામ (૩) જોખમ હોવા છતા હામ ભીડી ઝપલાવવું તે. [-ખેડવું = સાહસ આદરવું, કરવુ] ૦કથા સ્ત્રી૦ સાહસપૂર્ણ કે સાહસ વર્ણવતી કથા. ૦વીર પુ૦ સાહસી-પરાક્રમી પુરુષ

સાહસિક વિ૦ [સં.] સાહસ કરનાર. ૦તા સ્ત્રી૦

સાહસી વિ૦ [સ] સાહસિક; સાહસવાળું

સાહાય્ય સ્ત્રી૦ [સં.] મદદ ૦કારક વિ૦ સહાય કરે એવુ

સાહિત્ય ન૦ [સ] સાધન, સામગ્રી (૨) પ્રજાના વિચાર, લાગણી, જ્ઞાન વગેરેની ભાષામાં સંગ્રહાયેલી મૂડી; વાઙ્મય ૦કાર પુ૦ સાહિત્ય રચનાર. ૦કૃતિ સ્ત્રી૦ સાહિત્યની ચીજ. ૦ચર્ચા સ્ત્રી૦ સાહિત્યના વિષયોની ચર્ચા ૦પરિષદ, ૦સભા સ્ત્રી૦ સાહિત્યચર્ચા કરનારી પરિષદ કે સભા. -ત્યિક વિ૦ સાહિત્યને લગતુ

સાહી, ૦ચૂસ જુઓ શાહી, ૦ચૂસ

સાહુકાર, -રી જુઓ શાહુકાર, -રી

સાહુડી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં સાહી] જુઓ શાહુડી

સાહેબ પું૦ [અ સાહિબ] માલિક; ધણી (૨) મોટો માણસ (૩) ટોપીવાળો, યુરોપિયન (૪) ઈશ્વર ૦ખાની વિ૦ ખાનદાન માણસોના ઉપયોગનું; અમદાવાદી ઊંચી બનાવટના (ફાગળ) ૦જાદી સ્ત્રી૦ બાદશાહ કે ઉમરાવની દીકરી ૦જાદો પુ૦ બાદશાહ કે ઉમરાવનો દીકરો. ૦ટોપી સ્ત્રી૦ 'હૅટ', ગોરા પહેરે છે એવુ ટોપચુ કે ટોપી ૦લોક પું૦ ગોરાલોક, -ખાસ કરીને અંગ્રેજ -ઈ સ્ત્રી૦ શેઠાણી; પ્રતિષ્ઠિત સ્ત્રી -ઈ સ્ત્રી૦ નહોંજલાલી; વૈભવ (૨) શેઠાઈ (-કરવી, ભોગવવી). -ઈદાર વિ૦ સાહેબીવાળુ -ડો પુ૦ સ્વામી, વર

સાહેલી સ્ત્રી૦ [હિ સાહુલી સર૦ પ્રા. સહી (સં સખી)] સખી [સહાયતા કરનાર

સાહ્ય સ્ત્રી૦ [સ.] સહાયતા ૦કારક વિ૦

સાળ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા સાલિય (સ શાલિક) = વણકર] કપડાં વણવાનુ ઓજાર ૦ખાતું ન૦ મિલનો સાળોનો વિભાગ ૦વણ સ્ત્રી૦ સાળવી કે તેની સ્ત્રી ૦વી પુ૦ કપડાં વણનાર, વણકર

સાળાવેલી સ્ત્રી૦ ['સાળો' ઉપરથી] સાળાની વહુ, સાળેલી [બહેન

સાળી સ્ત્રી૦ [પ્રા સાલી (સં શ્યાલી)] વહુની

સાળુ પુ૦ [દે. સાઉલી, સર૦ હિં સાલૂ, મ સાલુ] સ્ત્રીઓને પહેરવાનું ઝીણુ રંગીન વસ્ત્ર

સાણું વિ૦ ['સાળો' ઉપરથી ?] વાગ્યમા વપરાતા તેની વિવક્ષામા જરા વધારે સચોટતા ને મમતાનો ભાવ ઉમેરે છે ('માર સાણુ" પણ બોલાય છે). ઉદા૦ સાણી વાત તો

ખરી (૨) [સુ] 'આળુ' પેઠ વહાલમા કે નિરર્થક બોલાય છે

સાળેલી સ્ત્રી૦ (સુ) જુઓ સાળાવેલી

સાળો પુ૦ [પ્રા. સાલઅ (સં સ્યાલક), સર૦ મ સાળા] વહુનો ભાઈ

સાંઈ, ૦હું (૦) ન૦ [સ સ્વંજ્ પરથી ? કે પ્રા. સાઇજ્જ (સ સાત્મીક્ર) કે પ્રા સાઇય (સં. સ્વાગત) પરથી ?] આલિંગન (–દેવું)

સાંઈ, ૦મોટા (૦) પું૦ [સર૦ હિં સાઈ, મ. સાઈ (સં સ્વામી)] પરમેશ્વર, ખુદા (૨) ફકીર. ૦બાવા પું૦ સાધુ, બાવો (માનાર્થ બ૦વ૦)

સાંકડ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ સાંકડું] સંકડામણ, ભીડ (૨) મુશ્કેલી (–પડવી, લાગવી)

સાંકડું (૦) વિ૦ [પ્રા. સંકુડ (સ સકુટ), સર૦ મ સાંકડા] પહોળાઈમા ઓછુ (૨) ભિડાતુ, છૂટ વગરનુ (૩) સંકુચિત, અનુદાર [–પડવું =ભીડ લાગવી –સાંકડું, સાંકડો સંબંધ =ગાઢ સંબંધ. સાંકડે, આવવું=હરકતમાં –મુશ્કેલીમા આવી પડવુ] –કે સાંકડે(–ળે) અ૦ ગમે એમ સંકડાઈને

સાંકર્ય ન૦ [સં.] સંકરતા

સાંકળ (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા. સંકલ (સ શૃંખલ), સર૦ હિં સાંકડ, ગુ. મ.] કડીઓ કે આકડા જોડીને બનવેલી લાંબી હાર (૨) બારણાને બંધ કરવાની એવી હારનુ સાધન (૩) જમીન ભરવાનું પૂ૦૦ ફૂટદુ માપ. [–ઘાલવી=હરકત કરવી વચમા અડચણ નાખવી. –ચડાવવી, ભીડવી, મારવી, લગાવવી, વાસવી=સાંકળ વડે બંધ કરવુ] ૦વું સ૦ક્રિ૦ સાંકળની પેઠે જોડવુ વળગાડવું (૨) અ૦ક્રિ૦ (પ.) સાંકળની પેઠ બંધાવું; સંકળાવુ. –ગિયું ન૦ પુસ્તકનાં પ્રકરણ વગેરેનો પાનના નંબર સાથે અનુક્રમ. –ળી સ્ત્રી૦ નાની કડીઓ જોડી બનાવેલી સેર (૨) કોટ વાલવાની કંઠી. –ળું ન૦ પગનું એક ઘરેણું [(૨) પારિભાષિક

સાંકેતિક વિ૦ [સ] સંકેત સંબંધી, સંકેતવાળું

સાંકો (૦) પું૦ [જુઓ સાંકુ] માપનો અડસટ્ટો

સાંખલો (૦) પું૦ ઝાંઝ (સુ)

સાંખવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં. સં+ક્ષમ્] ખમવું; સહન કરવુ (૨) ક્ષમા કરવી (૩) [પ્રા સખા (સ સંખ્યા)=ગણતરી કરવી] માપવુ, ભરી જોવું (૪) સરખાવવુ; તુલના કરવી

સાંખુ (૦) ન૦ [જુઓ સાંખવુ] માપ (૨) બડીને પડતર રાખેલુ ખેતર [(વેપારી)

સાંખ્ય(૦)[પ્રા. સખા (સ સંખ્યા)] એકનો સંકેત

સાંખ્ય, ૦દર્શન ન૦[સ] કપિલ મુનિએ રચેલુ દર્શન; છ વૈદિક દર્શનોમાનુ એક

સાંગ વિ૦ [સ] અંગો સહિત (૨) આખું; તમામ (૩) [સર૦ હિં., મ.] પું૦, સ્ત્રી૦; ન૦ બરછી જેવુ એક હથિયાર

સાંગડો (૦) પુ૦ ['સાંગ' ઉપરથી] ડોળી ઉપાડતા ટેકણ તરીકે લેવાતો લાકડાનો ડાંડો

સાંગર(–રી) (૦) સ્ત્રી૦ [દિ સગરિઆ, સર૦ મ સાગરી] સાબડીની શિંગ

સાંગલું (૦) ન૦ [સ શૃંગ (શિંગડું) ઉપરથી ?] બાળકની ટોટમા ઘાલવાનુ હાલરુ

સાંગામા(–માં)ચી (૦) [સ સાગમચિકા, કે સાંગી+માચી ?] અઢેલીને બેસાય તેવી પાટી ભરેલી ખુરસી-ઘાટની માચી

સાંગી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] રથની ધરી અને સાંઠી એ બે વચ્ચેનો કઠેરાવાળો ભાગ

સાંગોપાંગ વિ૦ (૨) અવ્ય [સ] અંગઉપાંગ સહિત, સમસ્ત, પૂર્ણ

સાંગ્રામિક વિ૦[સં.] સંગ્રામને લગતુ (૨) પું૦ સેનાપતિ (૩) યોદ્ધો

સાંધિક વિ૦ [સ] સંધનું, –ને લગતું

સાંચરવુ (૦) અ૦ક્રિ૦ [જુ મો સચરવુ] ચાલવુ (૨) જવુ; વિદાય થવુ (૩) સાચવુ

સાંચવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સ સञ्चि] સંચરવું; એકઠુ કરવુ; વહોરી રાખવું [સાંચ્યુ સાર્થક =પેદા કરી ભેગું કરી મૂકેલુ]

સાંચો (૦) પું૦ [જુઓ સ ચો] સંચો (૨) [સર૦ હિં, મ સાંચા] બીબું –ચાકામ ન૦ યંત્ર (૨) યંત્રકામ (૩) યંત્રની રચના વગેરે

સાંજ(–ઝ) (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા. સંઝા (સં. સંધ્યા);

કે ન આવવું; સાજ પાડવી. -થવી, પડવી = સંધ્યાકાળ થવો (૨)[લા.] બહુ મોડું થવું -પાડવી = મોડું કરવું; કામ ઠીકમાં નાખવું. -સવાર = રોજ, નિરંતર] ૦રે,-જે(-ઝે) અ૦ સંધ્યાકાળને સમયે; દિવસ આથમતા

સાંઝ(-ઝી) (૦) સ્ત્રી૦ [સાજ' ઉપરથી] સાજે ગાવાનુ લગ્નગીત (૨) આરતી

સાંઝે(-ઝે) અ૦ જુઓ 'સાંજ'માં

સાંજો (૦) પું૦ [સર૦ મ સાજા, જુઓ સજોરી] સજોરીમા ભરવાનો આવો ૨) રેલમા તણાઈ આવેલો ઘાસ વગેરેનો કચરો

સાંઝ, ૦રે,-ઝે (૦) જુઓ 'સાજ'મા

સાંઠી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. સાંઠી, મ. સાટી] સરાઠી ૦ઝાંખરાં ન૦બ૦વ૦ જુએ' સાઠી-ઝાખરા -ઠો પું૦ [સર૦ હિં. સાંઠા]જુવાર શેરડી વગેરેનો ચેરાઈવાળો ડાંડો

સાંઠરી(-સી),-સો (૦) જુઓ સાણસી,-સો

સાંઢ(-ઢિયો) (૦) પુ૦ [પ્રા. સઢ (સ. ષણ્ઢ); સર૦ મ. સાંડ, હિં ,ન્સાંઢ] ગોધો, આખલો (૨) [લા] માતેલો-નિરંકુશ માણસ (૩) [જુઓ સાઢ સ્ત્રી૦, સર૦ હિં સાંઢિયા] નર ઊંટ

સાંઢ (૦ઢ,) ૦ણી, (૦) સ્ત્રી૦ [હિ. સંઢી, સર૦ મ સાંડ, ૦ણી, હિં સાંઢની] ઊંટડી; ઉતાવળી ચાલનુ સવારીની ઊંટડી

સાંઢવું (૦) અ૦ ક્રિ૦ [સ સ-ઢૌક્?] ઉતાવળે જવુ (૨) મૂંઢવુ (૩) [લા] લડવુ

સાંઢિયો (૦) પું૦ જુઓ સાઢ પુ૦ -યાશોર પુ૦ બારે ગરબડ ને તોફાન

સાંઢો (૦) પું૦ [સર૦ હિં સાંઢા] ઘોની જાતનુ પ્રાણી (એની ચરબી એક દવા છે) (૨) ક્રીકેટ ખાનાર એક પ્રાણી (?)

સાંત વિ૦, ૦તા સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ 'સાન્ત'મા

સાંતકું (૦) વિ૦ [સં. સાતર?] સાતરુ, તૈયાર (૨) શરીરે નાનું, ગઠારે નાજુક (૩) ન૦ [સ સત્ત્વ-સકાનત ઉપરથી ?] રસોઈનુ સીધું

સાંતવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સંતવું] સતાડવું (૨) અ૦ક્રિ૦ ['સાત' પરથી] +૧(પ.) શમવુ, પૂરુ થવુ વિરમવુ

સાતળવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સં સમ્+ તળવું, સર૦ મ. સાંતળણે] ઘી કે તેલમા શેકવું કે તળવું

સાંતી (૦) સ્ત્રી૦ એક હળથી ખેડાય તેટલી જમીન (૨) ન૦ જુઓ સાતીહું ૦હું ન૦ હળ. ૦વેરો પુ૦ હળ ઉપરનો કર

સાંતેલી (૦) સ્ત્રી૦ ઓઢણીની એક જાત

સાંતેલું (૦) ન૦ બળદને જોતરવામા વપરાતું વાકહાનુ ચોકઠું

સાંત્વન ન૦, -ના સ્ત્રી૦[સ.]આશ્વાસન; શાંતિ

સાંથ (૦થ,) સ્ત્રી૦ ગણોત, જમીન ખેડવા આપ્યા બદલ લેવાતુ ભાડું. [સાંથે આપવું, મૂકવું=સાથ લેવાની કામને ખેડવા માટે જમીન આપવી, સાથવું]

સાંથવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [સાથ પરથી] સાથે આપવું

સાંથી, -થિયો,૦ડો પુ૦ સાથે જમીન ખેડનાર ખેડૂત. ગણોતિયો [સુદામાના ગુરુ

સાંદીપનિ પુ૦ મ] (સ) શ્રીકૃષ્ણ અને

સાંદ્ર વિ૦ [સં]ઘન, ગાઢ (૨) ઘોર (૩) નિબિડ; ચીકણું (૪) જોરદાર, સચોટ (૫) રમ્ય; મનોહર ૦તા સ્ત્રી૦

સાંધ(૦ધ,) સ્ત્રી૦ [સાંધવું પરથી, સર૦ હિં. સાંધા, મ સાંધ,-ધા] જુઓ સાંધો (૨) કાતણ, વણાટમા તાર સાંધવા તે (જેમ કે, નવી તાણી સાળ પર લેતા)

સાંધણ (૦) ન૦સાંધવું તે, સાંધો (૨) અનુસંધાન (૩, વધારાનો ભાગ, પુરવણી -ણી સ્ત્રી૦ સાંધવુ તે (૨) સાંધવાની ઢબ-કુશળતા

સાંધવુ (૦) અ૦ક્રિ૦ [સં સંધા પ્રા. સંધ, સર૦ હિં સાંધના, મ સાધણે] સીવવુ (૨) જોડવું (૩) સાંધો કરવો (૪) [વાસણને] રેણવુ-વીંગળવું દેવુ

સાંધિક પુ૦ [સ] સંધિ કરનાર

સાંધિવિગ્રહિક પુ૦ [સં.] પરરાજ્યો સાથે સંધિ કે વિગ્રહ કરવાના અધિકારવાળો પ્રધાન કે મંત્રી

સાંધો (૦) પુ૦ [જુઓ સાંધ] જ્યા બે વસ્તુઓ સાથે જોડાઈ કે સિવાઈ હોય તે ભાગ (૨) ફાટેલું કે તૂટેલુ દુરસ્ત કરવા દીધેલુ વીંગળું. [સાંધે સાંધે લૂંટવું = ઠામોઠામ લૂંટવું. સાંધો દેવો, મારવો = સાંધો કરવો.-આવો = સફળતા મળવી (૨) મેળ બેસવો. -બેસવો,

ભળવો = સાધો બરાબર જોડાવો, બરાબર જોડાવું; સંધાવું. -બારવો = સાધવું; જોડવું.]

સાંધ્ય વિ૦ [સં.] સંધ્યા સંબંધી

સાંનિધ્ય ન૦ [સં.] સમીપતા

સાંનિપાતિક વિ૦ [સં.] સન્નિપાત સંબંધી

સાંપટ(-ડ) (૦) સ્ત્રી૦ જુઓ સંપુટ (૨) [જુઓ સાપડવું, સર૦ મ.] પકડ

સાંપડવું (૦) અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સંપડ (સં સં+પદ્); સર૦ મ. સાપડણે] મળવું; પ્રાપ્ત થવું (૨) જન્મવું, અવતરવું

સાંપત્તિક વિ૦ [સં.] આર્થિક

સાંપરાય પું૦ [સં.] પરલોક (૨) મરણોત્તર જીવન કે ને વિષે વિચાર

સાંપ્રત વિ૦ [સં.] સદ્ય (૨) હમણાનું હાલનું (૩) અ૦ તરત, અબઘડી -તિક વિ૦[સં.] વર્તમાન સમયનું, હમણાનું

સાંપ્રદાયિક વિ૦ [સં.] સંપ્રદાય સંબંધી કે સંપ્રદાયનું

સાંબ પું૦ [સં.] (સં.) શિવ (૨) [સં.] ન જુવતી-

સાંબ (૦) સ્ત્રી૦ [સં શામ્બ] સાબેલાની નીચલી લોખંડની ખોળી

સાંબેલ (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ સમેલ] ધૂંસરીની

સાંબેલી (૦) સ્ત્રી૦ ['સાબ' ઉપરથી] નાનું સાબેલું. -લું ન૦ [જુઓ સાંબ સ્ત્રી૦] જે વડે ખાંડવાનું તે એક સાધન

સાંભર (૦) સ્ત્રી૦, ૦ણ ન૦ સ્મરણ; યાદ

સાંભરવું (૦) સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સંભર (સં સંમ્મૃ)] એકઠું કરવું (૨) અ૦ક્રિ૦ યાદ આવવું

સાંભળવું (૦) સ ક્રિ૦ [પ્રા સમલ] શ્રવણ કરવું (૨) [લા.] ધ્યાન ઉપર લેવું

સાંવત્સરિક વિ૦ [સં.] વાર્ષિક (૨) પું૦ જોશી

સાંસણી (૦) સ્ત્રી૦ [પ્રા. સસણ (સં. શંસન)] છૂપી ઉશ્કેરણી

સાંસતા (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં સાંસત (હિં. સાંસ, સં શ્વાસ ઉપરથી)] ધીરજ, સબૂરી (૨) સત્તા, શક્તિ (૩) તગી, સાસા

સાંસતું (૦) વિ૦ [સર૦ હિં. સાંસત] ધીમું; જુસ્સો નરમ પડ્યો હોય એવું

સાંસા (૦) પું૦બ૦વ૦ [પ્રા. સાસ (સં શ્વાસ), સર૦ હિં. માંસ, -સા] સાસતા; તગી; મુશ્કેલી (-પડવા)

સાંસો (૦) પું૦ [સં. સંશય, પ્રા. સંસય; હિં. માંસા] સંકલ્પવિકલ્પ; સંશય

સાંસારિક વિ૦ [સં.] સંસાર સંબંધી

સાસોટ (૦) અ૦ [શ્વાસ-પ્રા. સાસ પરથી?] સોસરું; સીધું

સાંસ્કારિક વિ૦ [સં.] સંસ્કાર સંબંધી

સાંસ્કૃતિક વિ૦ [સં.] સંસ્કૃતિને લગતું (૨) સંસ્કૃત ભાષાને લગતું

સાંસ્થાનિક વિ૦ [સં.] સંસ્થાન સંબંધી (૨) પું૦ સંસ્થાનમાં સાથે વસતો દેશભાઈ. ૦સ્વરાજ પું૦ બ્રિટિશ સંસ્થાનોને મળતું સ્વરાજ, 'ડોમિનિયન સ્ટેટસ'

સિક(-ક્કા) સ્ત્રી૦ [અ. શક્લ] મુખવટો, ચહેરો

સિકલીગર પું૦ [ફા. સૈકલગર] (હથિયાર વગેરે) ઘસીને સાફ કરનારો; સરાણિયો

સિકંદર પુ૦ [ફા.] (સં) ગ્રીસનો બાદશાહ -એલેકઝાન્ડર (૨) [લા.] ઉન્નતિનો સિતારો (૩) વિ૦ વિજયી, ફતેહમંદ [(ચડતો)-હોવો, (ઉઘાડો)-હોવો, -પાશરો હોવો= નસીબની અનુકૂળતા હોવી]

સિક્કલ સ્ત્રી૦ જુઓ સિકલ

સિક્કાઈ વિ૦ જુઓ સક્કઈ

સિક્કે અ૦ [જુઓ શિક્કો] સુધ્ધા

સિક્કેકટાર સ્ત્રી૦ [સિક્કો + કટાર] કટારની આકૃતિવાળી મહોર કે છાપ

સિક્કો પુ૦ [અ] છાપ; મહોર (૨) ચલણી નાણું (૩) મોટ્ટી લખોટ્ટી. [-કરવો, ઠોકવો, મારવો, લગાવવો = મહોર કે છાપ પાડવી (૨) કામ સફળપણે પાર પાડવું.] -કાદાર વિ૦ છાપવાળું (૨) સુંદર દેખાવનું -કાબંધ વિ૦ મહોર-છાપવાળું (૨) બીડેલું, અનામત. -કાશાસ્ત્ર ન૦ પ્રાચીન સિક્કાઓ પરથી કરાતી પુરાતત્ત્વ શોધનું શાસ્ત્ર, 'ન્યુમિસ્મેટિકસ'

સિક્ત વિ૦ [સં.] છાંટેલું

સિગાર(-રેટ) સ્ત્રી૦ [ઈં.] વિલાયતી બીડી

સિગરામ પુ૦, ન૦ જુઓ શિગરામ, સગરામ

સિગ્નલ ન૦, પુ૦ [ઈં.] દૂરથી ખબર આપવાની

નિશાની કે તે માટેની યોજના (૨) રેલવેનો હાથ [–આપવું = રેલવેના હાથની નિશાની (ગાડીને) બતાવવી –પાડવું = તે આપવા હાથને બળ વડે નમાવવો]

સિજદો પું૦ [અ.] માથું જમીનને અડકાડીને કરાતું નમન ['સીઝવું'નું પ્રેરક સિઝાવું અ૦ ક્રિ૦ 'સીઝવું'નું ભાવે.–ડવું સ૦ક્રિ૦ સિડાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'સીડવું'નું કર્મણિ ને પ્રેરક

સિત વિ૦ [સં.] શ્વેત, સફેદ (૨) પુ૦ ધોળો રંગ

સિતમ પુ૦ [ફા.] જુલમ ૦ગર(–રા)૨ વિ૦ જુલમગાર. ૦ગુજારી ૧૦ સિતમ ગુજારવો તે

સિતાબ સ્ત્રી૦ જુઓ સતાપ, શિતાબ

સિતાર પુ૦ સ્ત્રી૦ [ફા.] એક તતુવાદ્ય –રિયો પું૦ સિતાર બનાવનારો –રી સ્ત્રી૦ નાની સિતાર

સિતારો પું૦ [ફા.] તારો, ગ્રહ (૨) [લા.] દશા, નસીબ [–ચઢતો હોવો = ચડતી કળા હોવી, –પાંસરો હોવો = ભાગ્ય અનુકૂળ હોવું]

સિતોપલાદિ ચૂર્ણ ન૦ [સં.] કફની એક દેશી દવા

સિત્તેર વિ૦ [પ્રા. સત્તરિ (સં. સપ્તતિ), સર૦ હિં. સત્તર] '૭૦'

સિત્તો(–ત્યો)તરું વિ૦ સિત્યોતેરના અંકવાળું

સિત્તો(–ત્યો)તેર [પ્રા. સત્તેહત્તરિ (સં. સપ્તસપ્તતિ), સર૦ હિં. સતહત્તર] વિ૦ '૭૭'

સિત્યાશિયું વિ૦ સત્યાશીની સાલ કે તે વર્ષના દુકાળને લગતું (૨) [લા.] ભુખાળવું

સિત્યાશી(–સી) વિ૦ [પ્રા. સત્તાસીઇ (સં. સપ્તાશીતિ), સર૦ હિં. સતાસી] સત્યાશી, '૮૭'.

સિત્યોતરું, –રો, સિત્યોતેર જુઓ સિત્તોતરું, સિત્તોતેર [–વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક) સિદાવું અ૦ક્રિ૦ [સ સીદ્] દુઃખી થવું; નિભાવું.

સિદ્ધ વિ૦ [સં.] તૈયાર, સફળ; પ્રાપ્ત (૨) નિશ્ચિત, સાબિત (૩) નિષ્ણાત (૪) સિદ્ધિ પ્રાપ્ત કરી હોય તેવું (૫) મુક્ત (૬) પુ૦ સિદ્ધિઓ મેળવી હોય તેવો યોગી કે દૈવી પુરુષ (૭) મુક્ત પુરુષ. ૦તા સ્ત્રી૦ સિદ્ધપણું (૨) સિદ્ધિ, સફળતા (૩) સાબિતી ૦લોક પું૦ સિદ્ધોને વસવાનો લોક. ૦સંકલ્પ વિ૦ જેના સંકલ્પમાત્રથી કાર્ય સિદ્ધ થાય એવું. ૦હસ્ત વિ૦ જેનો હાથ બેસી ગયો છે એવું, હથોટીવાળું. –ઈ સ્ત્રી૦ સિદ્ધપણું. –ર્ષિ પુ૦ [+ઋષિ] (સં.) ગૌતમબુદ્ધ. –લય ન૦ [+આલય] સિદ્ધનું આલય; સિદ્ધલોક. –સન ન૦ [+આસન] યોગનું એક આસન. –ંગના સ્ત્રી૦ [+અંગના] સિદ્ધ સ્ત્રી

સિદ્ધાંત પુ૦ [સં.] પૂરી તપાસ કે વિચારણા પછી સાચો સાબિત થયેલો એવો નિશ્ચિત મત કે નિર્ણય (૨) ઉપપત્તિયુક્ત ગ્રંથ. ૦વાદી વિ૦ સિદ્ધાંતમાં માન્યતાવાળું, કોઈ પણ બાબતમાં તે અંગેના સિદ્ધાંત પ્રમાણે (બીજા કોઈ બળતા આધારે નહિ) ચાલવામાં માનનારું. ૦સૂત્ર ન૦ શાસ્ત્રનો નિર્ણય આપનારું અને શાસ્ત્રકારના મતનું પ્રતિપાદન કરનારું સૂત્ર. –તી વિ૦ (૨) પુ૦ સિદ્ધાંત રજૂ કે સમર્થન કરનારું, સિદ્ધાંતવાદી (૩) શાસ્ત્રના તત્ત્વને માનનારું

સિદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સં.] પરિપૂર્ણ, સફળ કે સાબિત થવું તે (૨) સાબિતી (૩) ફલપ્રાપ્તિ (૪) છેવટની મુક્તિ (૫) યોગથી મળતી આઠ શક્તિઓમાની દરેક (જુઓ અષ્ટમહાસિદ્ધિ) ૦દા સ્ત્રી૦ (સં.) દુર્ગા ૦દાયક વિ૦ સિદ્ધિ આપનારું. ૦યોગ પુ૦ જ્યોતિષમાં એક શુભ યોગ. [ચાલતી પકડવી, વિદાય થવું

સિધાર(–ધ)વું અ૦ક્રિ૦ [સ સિધ્ = જવું] ?

સિનાઈ પુ૦ [ઇં.] બાઇબલમાં આવતો એક પર્વત (જ્યાં મૂસાએ ઈશ્વરવાણી સાંભળેલી)

સિનેમા પુ૦ [ઇં.] ચિત્રોની પરંપરાને ચાલતી ઘટના તરીકે પટ ઉપર બતાવવાની યુક્તિ (૨) તે યુક્તિથી બતાવાતું ચિત્ર કે નાટક, ચલચિત્ર. ૦ઘર ન૦ ચલચિત્ર દેખાડવા માટેનું નાટકઘર; થિયેટર. –ટોગ્રાફ પુ૦, ન૦ સિનેમા બતાવવાની યુક્તિ કે તેનું યંત્ર (૨) સિનેમા

સિપાઈ પું૦ [જુઓ સિપાહી] સૈનિક, ફૌજનો માણસ (૨) ચપરાસી; પટાવાળો (૩) પોલીસ. ૦ગીરી સ્ત્રી૦ સિપાઈનું કામ કે નોકરી. ૦સપરાં ન૦બ૦વ૦ પોલીસ–સિપાઈ વગેરે કૂટકળ માણસો

સિપાહસાલાર પું૰ [ફા] લશ્કરનો ઉપરી, સેનાપતિ

સિપાહી પું૰ [ફા.] સિપાઈ. ૦રાજ(-જ્ય) ન૰ સિપાઈ પર નભતો – લશ્કરી અમલ

સિપુર્દ વિ૰ [ફા.] સોંપેલું

સિફત સી૰ [અ] ગુણ, વિશેષતા ખાસિયત (૨) તારીફ (૩) ચાલાકી. હોશિયારી

સિફતું વિ૰ [અ] લક્ષીવાર વગરનું; ઢંગધડા વગરનું [હિંમતવાન; બહાદુર

સિફાહિબહાદુર વિ૰ [ફા. સિપાહિ-બહાદુર]

સિફારસ સી૰ [ફા. સિફારિશ] લાગવગવાળા આગળ કોઈને માટે કરેલી પ્રશંસા કે આગ્રહ [સિરબંદી

સિબંદી વિ૰ (૨) સી૰ [સર૰ મ] જુઓ.

સિમેંટ પુ૰, સી૰ [ફ] ચણતરમાં ચૂના પેઠે વપરાતી એક વસ્તુ [ઊતરતી પંક્તિનું

સિયમ વિ૰ [ફા. સિયૂમ] નીચલા દરજ્જાનું;

સિયાહ વિ૰ [ફા] કાળું

સિર ન૰ [પ્રા. (સં શિરસ્), ફા. સર] શિર; માથું. ૦બોરી સી૰ શરબોરી; જબરદસ્તી (૨) ચુંબળી. ૦બાજ પું૰ મુગટ (૨) [લા] મુગ્ધબુદ્ધિ (૩) ચતુરાઈ, ચબરાકી. ૦બાકું ન૰ જુઓ સરનામું ૦ભાર પુ૰ જુઓ સરભાર. ૦પેચ પુ૰ ફેંટા કે પાઘડી પર બંધાતો હીરા-મોતી જડિત પટકો ૦પોશ ન૰ જુઓ સરપોશ

સિરફ અ૰ જુઓ સિર્ફ

સિરબંદી વિ૰[ફા સરબંદી] સિબંદી, સમ્રાટને માટે સામંત રાજાએ પોતાને ખર્ચે રાખેલું (લશ્કર) (૨) સી૰ એ પ્રમાણે રાખેલી ફોજ

સિરસ્તેદાર,-રી જુઓ 'શિરસ્તેદાર,-રી

સિરસ્તો પું૰ જુઓ શિરસ્તો; ચાલુ વહીવટ

સિરીખ સી૰(ફા.)કાંઠિયાળીનું રેસાદાર પાનેતર

સિરોઈ સી૰ જુઓ શિરોઈ

સિર્ફ અ૰ [અ.] ફક્ત, માત્ર; કેવળ

સિલક સી૰ [જુઓ શિલક] ખર્ચ જતાં બાકી વધેલી રકમ (૨) હાથ પરની રોકડ રકમ (૩) વિ૰ હાથમાં બચત રહેલું, બચત [–કાઢવી = ખર્ચ જતા બાકી રકમને હિસાબ કરવો. –મેળવવી=હાથ પરની રોકડ હિસાબ પ્રમાણે છે કેકેમ તે તપાસવું. –રહેવું=બચત થવી; ખર્ચ જતાં જમા રહેવું]

સિલસિલો પુ૰ [અ.] સાંકળ (૨) ક્રમ; પ્રથા, પરંપરા (૩) કુલપરંપરા; વંશાનુક્રમ –લાબંધ વિ૰ અનુક્રમ પ્રમાણેનું (૨) સળંગ (૩) અ૰ અનુક્રમ પ્રમાણે, એક પછી એક

સિલાઈ સી૰ ['સીવવું' ઉપરથી, સર૰ મ શિલાઈ, હિં] સીવવાની રીત (૨) સિવડામણ

સિલેદાર પું૰ [ફા. મિલાહ્દાર, અર૰ ન] ઘોડેસવાર સિપાઈ –રી સી૰ સિલેદારપણું

સિવડામણ ન૰, –ણી સી૰ ['સીવવું' ઉપરથી] સીવવાનું મહેનતાણું

સિવડાવવું સ૰ક્રિ૰ 'સીવવું'નું પ્રેરક

સિવાઈ સી૰ જુઓ સિવડામણી

સિવાય અ૰ [અ] (અમુક) સિવા, વગર બહું વિ૰ (અમુક) વગરનું કે રહિત

સિવાવું અ૰ક્રિ૰ 'સીવવું'નું કર્મણિ

સિવિલ વિ૰ [ઈં.] મુલકી જિલ્લા સંબંધી સરકારી દાક્તર. ૦સર્વિસ સી૰ આઈ. સી એસ કહેવાતા ઊંચા અમલદારોની નોકરી. ૦હોસ્પિટલ સી૰ જિલ્લાની વડી સરકારી ઇસ્પિતાલ]

સિવિલિયન પું૰ [ઈં] 'આઈ સી એસ' ની પરીક્ષામાં પાસ સરકારી અમલદાર (૨)[લા.] બધા કામો કે બાતામાં સરખું કામ દઈ શકે એવું કોઈ (માણસ કે વસ્તુ)

સિસકારવું સ ક્રિ૰ સિસકારો કરવો, ઉસ્કેરવું

સિસકારો પું૰ [રવ૰, સર૰ હિં સિસકારી] હાતમાંથી પવન પસાર થતા થતો અવાજ [–કરવો = પ્રેરવું ઉસ્કેરવું –ઉતારવો, લેવો - સિસકારાનો અવાજ કરવો (જેમ કે તીખું ખાતા)]

સિસૃક્ષા સી૰ [સં.] સર્જન કરવાની ઇચ્છા

સિસોટી સી૰ [રવ૰] જુઓ સીટી (૨) એક ઝાડ. [–આપવી = રોતવવું; ઇશારો કરવો. –મારવી, વગાડવી.]

સિસોળિયું ન૰ [સર૰ કે સાહુલિઆ = મોરનું પીંછું] સાહુડીનું સળિયા જેવું પીંછું

સિસ્ટર સી૰ [ઈં.] નર્સ, સી બરદાસી

સિંગ સ્ત્રી૦ [હિ. સિંગા] સીંગ
સિંગારા સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. સિંગારી] જુઓ સીંગારા
સિંઘાસણ ન૦ [પ્રા. (સં. સિંહાસન)] જુઓ સિંહાસન
સિંચન ન૦ [સ] સિંચવું તે
સિંચવું સક્રિ૦ [સં સિંચ] સીંચવું, છાંટવું, રેડવું (૨) પાણી પાવું (ઝાડને) (૩) ઉપરાઉપરી ગોઠવવું (૪) ઢાંકવું (૫) (પાણી નાંખવા માટે) કૂવામાં મૂકવું (જેમ કે ડોલ કૂંડું)
સિંચારક પુ૦ [સં.] ધાતુના ઘસેણાનો અવાજ
સિંદૂર ન૦ [સ] પારો, સીસું તથ ગંધકની મેળવણીનો લાલ ભૂકો [ફેરવવું=ધૂળમાં મેળવવું, નકામું કરી દેવું] -રિયું વિ૦ સિંદૂરના રંગનું -રી સ્ત્રી૦ વિધવાઓને પહેરવાનું સિંદૂરિયા રંગનું એક જાતનું લૂગડું
સિંધ પુ૦, ન૦ [સં સિંધુ સર૦ હિં., મ] (સ.) સિંદનો એક પ્રાંત (હાલ પાકિસ્તાનમાં)
સિંધલૈરચી સ્ત્રી૦ [સર૦ ?] એક રાગિણી
સિંધવ પુ૦, ન૦ [પ્રા (?સૈન્ધવ)] એક ખનિજ ક્ષાર (૨) પુ૦ ઘોડો, અશ્વ
સિંધાલૂણ ન૦ [સિંધવ+લૂણ] જુઓ સિંધવ
સિંધી વિ૦ ['સિંધ' ઉપરથી] સિંધનું, -ને લગતું (૨) પું૦ સિંધનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ સિંધી ભાષા
સિંધુ પુ૦ [સ] સમુદ્ર (૨) સ્ત્રી૦ (સ) એ નામની હિંદુસ્તાનની પ્રસિદ્ધ નદી ૦કન્યા સ્ત્રી૦ [સં.] (સ) લક્ષ્મી
સિંધુડો પુ૦ [સર૦ હિં., મ સિંધૂરા] શૂર ચડે એવા સૂરનો એક રાગ
સિંહ પું૦ [સં] એક રાની હિંસક પ્રાણી, પશુઓનો રાજા (૨) પાંચમી રાશિ [-કે શિયાળ?=કનેહના સમાચાર કે મોકાણના?. -નું બચ્ચું=બહાદુર-મર્દ] ૦ણ સ્ત્રી૦ સિંહની માદા ૦ઠ વી સ્ત્રી૦ સિંહના જાત જેવા પાનવાળી એક વનસ્પતિ ૦દ્વાર ન૦ મુખ્ય દ્વાર ૦નાદ પું૦ સિંહનો કે સિંહ જેવો નાદ ૦લક્ષ્મી વિ૦ સ્ત્રી૦ [+લક્ષ્મી] સિંહના જેવી પાતળી કટિવાળી ૦વાહિની વિ૦સ્ત્રી૦ સિંહના વાહનવાળી ૦સ્થ ન૦ બૃહસ્પતિ સિંહરાશિમાં હોય તે સમય. ૦સ્થ વર્ષ ન૦ જે વર્ષમાં બૃહસ્પતિ સિંહરાશિમાં હોય તે વર્ષ
સિંહલ, ૦દ્વીપ પું૦ [સં] (સ) લંકા સિલોન. -લી વિ૦ સિંહલ દ્વીપનું (૨) સ્ત્રી૦ સિંહલ દ્વીપની ભાષા
સિંહાવલોકન ન૦ [સં.] સિંહની પેઠે આગળ વધતાં પાછળનું ફરીથી જોઈ લેવું તે (૨) સમાલોચન, આગળ કહેલા પહેલા પૂર્વનું સાગમેં કહેવું તે. સિંહાવલોકી વિ૦ [સં] અગાઉના છેલ્લા ને પહેલા શબ્દો યમકરૂપ હોય એવું (કાવ્ય)
સિંહાસન ન૦ [સ] સિંહની આકૃતિવાળું ઊંચું આસન, રાજા, કે આચાર્યનું આસન -રૂઢ વિ૦ [+આરૂઢ] સિંહાસન ઉપર બેઠેલું [-થવું=રાજગાદીએ બેસવું, રાજા થવું]
સિંહિકા સ્ત્રી૦ [સં.], (સ) એક રાક્ષસી, રાહુની માતા ૦સુત પુ૦ (સ) સિંહિકાનો પુત્ર-રાહુ
સિંહી સ્ત્રી૦ [સ] સિંહણ (૨) [સ] સિંહિકા
સીક(-ખ) સ્ત્રી૦ [ફા. સીખ, સર૦ હિં સીકચા] શીખ, લોઢાનો સળિયો કે ગજ [-મારવી=ગૂણ કે ચેલામાં શું છે તે તપાસવા તેમાં સીક ખોસવી, °સીક વડે તપાસવું]
સીકર પુ૦; ન૦ [સ] શીકર, દરદરો છાંટ
સીખ સ્ત્રી૦ [ફા] જુઓ સીક [ગોળનો
સીગરો પુ૦ [સર૦ મ. ગોગરા] સુતારનું એક
સીઝવવું સક્રિ૦ 'સીઝવું'નું પ્રેરક
સીઝવું અક્રિ૦ [પ્રા સિજ્જ (મ. સિજ)] ધીમે તાપે અંદર બરાબર કે ચડીને તૈયાર થવું -૨ બાફીને કૂણું (૨) પાક પડવું, સીંઝવું (૩) [લા] શાંત પડવું (૪) દુઃખી થવું
સીટી સ્ત્રી૦ [૨૭૦, સર૦ મ શિટ્ટી, હિં] ઓઠ કે ભ્રૂગળી જેવા સાધનથી પવન ફૂંકીને કરાતો તીણો અવાજ કે તેનું સાધન, સિસોટી
સીડવું સક્રિ૦ [જુઓ શીડવું] પૂરવું, ભરી લેવું (૨) અંદર કરવું [શિડી] નિસરણી
સીડી સ્ત્રી૦ [દે સિડ્ઢી સર૦ હિં સીઢી મ.
સીડોસીડ અ૦ ['સીડવું' ઉપરથી?] ચડોચડ ભીંસાઈને

સીત સ્ત્રી૦ [સં.] હળપૂણી; કોશ
સીતા સ્ત્રી૦ [સં.] 'સ.) જનકની પુત્રી; એક સતી. [-નાં વીતવાં = (સ્ત્રીને માથે) ઉપરા-ઉપરી સંકટ આવવાં]
સીતાફલ(-ળ) ન૦ [સર૦ હિં, મ.] એક ફળ -ળી સ્ત્રી૦ સીતાફળનું ઝાડ
સીત્કાર [સં.], -રો પુ૦ શ્વાસ અંદર ખેંચતા કરાતો કે થતો સીત એવો અવાજ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સર૦મ સીત્કારણે] સીત્કાર કરવો
સીદી(-ધી) પુ૦, -દણ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. સિદ્દી -દ્ધી, હિં. સીદી] જુઓ શીદી, -દણ
સીધ સ્ત્રી૦ [સં. સિદ્ધ ઉપરથી ?] ખબર; સમાચાર (૨) [જુઓ સીધું] સીધાપણું
સીધવું અ૦ક્રિ૦ [સં. સિધ્] સિદ્ધ થવું, પાર પડવું; સીઝવું
સીધવો પુ૦ ['સીધું' ઉપરથી કે 'સિદ્ધ' ઉપરથી] ગાડું ઊલળે નહિ માટે પાછળ મૂકવાનો ટેકો (૨) ઊંચો વધેલો છોકરો-ભાયડો
ઉદા૦ મોટો સીધવો થયો તોપણ ભાન નથી
સીધાઈ સ્ત્રી૦ ['સીધું' ઉપરથી] સીધાપણું
સીધુ પું૦ [સં.] ગોળ કે શેરડીના રસનો દારૂ
સીધું વિ૦ [સં સિદ્ધ ઉપરથી; સર૦ મ, હિં સીધા] વાંકું નહિ તેવું, એક લીટીમાં હોય એવું (૨) પાસરું, પાંધરું (૩) સરળ, ઝટ સમજાય એવું (૪) નિષ્કપટી [સીધી રીતે = આડાઈ કર્યા વિના (૨) સીધા વ્યવહારથી -નરમાશથી સીધું કરવું = [લા.] માર મારીને ઠેકાણે લાવવું -સંભળાવી દેવું = મોઢામોઢ અથવા સાફસાફ હોય તે કહી દેવું. સીધે સેરડે ચડવું = રીતસર સીધે રસ્તે ચાલવું કે વર્તવું સીધો જવાબ = ઉડાઉ નહિ તેવો નિષ્કપટ જવાબ સીધો સવાલ = આડીતેડી વાત કર્યા વિના કે ગોળ ગોળ નહિ એવી રીતે પુછાતો પ્રશ્ન.] ૦દોર વિ૦ દોર જેવું સીધું ૦સટ ૦સટ વિ૦ એકદમ સીધું; સાવ સીધું ૦સાદું વિ૦ સીધું ને સાદું. -ધેસાધું વિ૦ તદ્દન સીધું
સીધું ન૦ [સર૦ હિં. ન. સિધા (સં અસિદ્ધ ?)] રાંધી રાખવા જેટલું કાચું અનાજ વગેરે સામગ્રી. [-જોખવું = [લા.] માર મારવો]. ૦પાણી ન૦ ('સીધાપાણી' ન૦બ૦વ૦માં પણ વપરાય છે), ૦સામગ્રી સ્ત્રી૦, ૦સામાન ન૦બ૦વ૦ સીધાની સામગ્રી કે તેનો સામાન; ખાવાપીવાનું [સીધાંપાણી આપવાં = માર મારવો -ખૂટવાં = પૈસાટકા ખૂટી જવા.]
સીધે પું૦ દંડની કસરતનો એક પ્રકાર
સીન પુ૦ [ફ્રં] નાટકનું દૃશ્ય (૨) દેખાવ. ૦સીનરી જુઓ સીનરી
સીનરી સ્ત્રી૦ [ફ્રં.] રંગભૂમિ પર દેખાવમાં સાધનોની ગોઠવણી
સીનાકસી પું૦ [ફા. સીનાકશી] એક પ્રકારનો દંડ (કસરત)
સીનો પું૦ [ફા.] છાતીનો ફેલાવ
સીપ સ્ત્રી૦ [પ્રા. સિપ્પિ (સં શુક્તિ), સર૦ હિં.] છીપ ૦માછલી સ્ત્રી૦ છીપમાં રહેતી મોતી બનાવનાર માછલી
સીપણી સ્ત્રી૦ સીપવું તે [રેડવું
સીપવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા સિપ્પ (સં સિંચ્)] છાંટવું; **સીમ** સ્ત્રી૦ [પ્રા સિમ (સં સીમા); સર૦ હિં., મ.] ખેતર કે ગામની હદ તે બાગની જમીન
સીમઠોક અ૦ ક્રોધ રહી ન જાય એમ; એકેએક
સીમળો પુ૦ [જુઓ શીમળો] એક જાતનું ઝાડ
સીમંત ન૦ [સં.] સ્ત્રીઓને સેંથો (૨) અપરણી -તિની સ્ત્રી૦ સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી (૨) જેને અપરણી આવી હોય એવી સ્ત્રી -તોન્નયન ન૦ [+ उन्नयन] સગર્ભાવસ્થામાં સ્ત્રીને ચોથા, છઠ્ઠા કે આઠમા માસમાં કરવાનો એક સંસ્કાર
સીમા સ્ત્રી૦ [સં.] હદ, મર્યાદા. ૦ચિહ્ન ન૦ સીમા બતાવનારી નિશાની. ૦ડો પુ૦ ગામની હદ, તે ભાગ -માંત પુ૦ [+ અંત] સીમાનો છેડો. -મોલ્લંઘન ન૦ [+ उल्लंघन] સીમા ઓળંગવી તે (૨) દુશ્મનને દિવસે પોતાના રાજ્યની સીમા ઓળંગી પારકી હદમાં પ્રવેશ કરવાની એક ક્રિયા
સીર પુ૦ સંગીતમાં એક અલંકાર
સીરમું વિ૦ [સં સીર = હળ પરથી ?] પાણી પાયા વિના નીપજતું ઉદા૦ સીરમાં ઘઉં
સીરાટ પુ૦ [જુઓ સીરી] સરાટ

સીરી વિ૦ [फा शीरीन] મીઠું, મધુર, સ્વાદ પેદા કરે તેવું (૨) સ્ત્રી૦ તેવી વાસ

સીલ સ્ત્રી૦ [इं.] મહોર, મુદ્રા; છાપ (૨) મહોર લગાડી ચોંટાડેલું લાખ કે એવા બીજા પદાર્થનું ચકતું. [-કરવું, મારવું=સીલ લગાવીને બંધ કરવું. -મારવી, લગાવવી =સીલની છાપ પાડવી] ૦બંધ વિ૦ સીલ મારેલું (૨) સીલ તૂટયા વિનાનું, અકબંધ -વગર ખોલેલું

સીવણ ન૦ ['સીવવું' ઉપરથી] જુઓ સીવણી (૨) જ્યાં સીવ્યું હોય તે જગા ૦કામ ન૦ સીવવાનું કામ કે કારીગરી. -ણી સ્ત્રી૦ સીવવું તે કે તેની ઢબ

સીવવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. सीव (सं. सिव्)] ટાંકા મારી જોડવું, સાંધવું

સીસકેરો પું૦ [રવ૦] જુઓ સિસકારો

સીસ(-સા)પેન સ્ત્રી૦ [સીસું + પેન; સર૦ म. शिसपेन] પેનસિલ

સીસમ સ્ત્રી૦,ન૦ [દે, સર૦ હિં., सं. शिंशपा; જુઓ શીશમ] એક ઝાડ કે એનું લાકડું

સીસી સ્ત્રી૦ [જુઓ શીશી, સર૦ હિં., म शिसा] શીશી બાટલી

સીસું ન૦ [પ્રા., सं. सीस] એક ધાતુ

સીસો પું૦ [જુઓ સીસી] શીશો, બાટલો

સીંગ સ્ત્રી૦ જુઓ શિંગ [માછલી

સીંગારા સ્ત્રી૦ [જુઓ સિંગારા] એક જાતની

સીંચણિયું ન૦ ['સીંચવું' ઉપરથી] પાણી સીંચવાનું પાત્ર કે સાધન (૨) કૂવામાં સીંચવાનું ડોલરું

સીંચવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સિંચવું

સીંચાણો પુ૦[દે सिंचाण] બાજપક્ષી, શકરો

સીંચારવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સિંચવું] રેડવું

સીંદરી સ્ત્રી૦ [દે सिंदु, सिंदुरय (દે. सिंदी= ખજૂરીનું ઝાડ)] (કાથીની) દોરડી

સુ અ૦ [સ.] નીચેના અર્થમાં વપરાતો ઉપસર્ગ (૧) સુંદર, સારું (ઉદા૦ સુકેશી સુવાસ) (૨) સારી રીતે, ખૂબ (ઉદા૦ સુરક્ષિત) (૩) સહેલાઈથી (ઉદા૦ સુકર, સુલભ)

સુકટાક્ષ ન૦ [સ] સુંદર કટાક્ષ

સુક(-કે)ડ સ્ત્રી૦ + જુઓ સુખડ

સુક્તાન ન૦[फा सुल्त उपर ગી]જુઓ સૂકગળું

સુકર વિ૦ [सं.] સહેલું (૨) હાથનું પ્રત્યંચ

સુકર્મી વિ૦ [सं] સારા કામ કરનારું, સદાચારી (૨) પુણ્યશાળી સદ્ભાગી

સુકલકડી વિ૦ [સ્વ + લાકડું] લાકડી જેવું સૂકું, દુર્બળ શરીરનું

સુકવણી સ્ત્રી૦ ['સૂકવવું' ઉપરથી] સૂકવેલી વસ્તુ (૨) સુકવણું -ણું ન૦ પૂરતો વરસાદ ન આવવાથી વાવેતર વગેરેનું સુકાઈ જવું તે, ખરડિયું [સારી કવિતા

સુકવિ પુ૦ [સ.] સારો-ઉત્તમ કવિ. ૦તા સ્ત્રી૦

સુકંઠ પુ૦[સ] સારો કંઠ-અવાજ

સુકાન ન૦ [દે. सुक्काणय, म सुक्कान, સર૦ म सुकाण (सं. सु-कर्ण)] જેને ખરડવાથી વહાણ દિશા બદલે છે તે કળ કે તેની જગાનો વહાણનો ભાગ ૦ચી, -ની પુ૦ [સર૦ દે. सुकाणिअ] સુકાન ફેરવનાર ખલાસી

સુકાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. सुक्क (सं शुष्). સર૦ હિં. सूकना, म सुकणें] ભેજ કે પ્રવાહી ઊડી જઈ શુષ્ક થવું (૨) (શરીર) દુબળું પડવું, કૃશ થવું. -વવું સ૦ક્રિ૦ (પ્રેરક)

સુકાળ પુ૦ [સ. सु+काल] સારા પાકનો વખત (દુકાળથી ઊલટું) (૨) [લા.] છત, પુષ્કળપણું

સુકીર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સ] સારી કીર્તિ

સુકુમાર વિ૦ [सं] ઘણું કોમળ, નાજુક ૦તા સ્ત્રી૦ [પુણ્ય

સુકૃત(-ત્ય) ન૦, -તિ સ્ત્રી૦ [सं] સારું કામ; સુકે(-ખે)ડ સ્ત્રી૦ + જુઓ સુકડ

સુકેશી વિ૦ સ્ત્રી૦ [सं] સુંદર કેશવાળી

સુકોમળ વિ૦ [सं. सु+कोमल] ઘણું કોમળ

સુક્ષમ્ય વિ૦ [सं] અતિ ક્ષમ્ય

સુખ ન૦ [सं.] તનમનને ગમે એવો અનુભવ (આરામ, ચેન, શાંતિ, સંતોષ તૃપ્તિ, ઉપભોગ), કામનાની સિદ્ધિનો આનંદ (૨) ૮ની સંજ્ઞા (૫) [-નો રોટલો=ભારે દુ:ખ-કષ્ટ કે અજંપા વિના નિરાંતે મળતો રોટલો કે કમાણી.] ૦કર, ૦કારક, ૦કારી, ૦દાઈ

વિ૦ સુખ કરનારું, સુખદાયી ૦ચેન ન૦ સુખશાંતિ; આરામ ૦હું ન૦ સુખ

સુખડ સ્ત્રી૦ [પ્રા સિરિખડ (સ. શ્રીખડ)] ચંદનના ઝાડનું સુગંધીદાર લાકડું કે તે ઘસી ઉગાતો લેપ [બનાવનાર, કંદોઈ

સુખડિયો પું૦ ['સુખડી' પરથી] મીઠાઈ

સુખડી સ્ત્રી૦ [પ્રા સક્કુલિ (સં. શષ્કુલિ)] ઘીગોળના ઘઉંનો લોટ શેકીને બનાવેલી એક વાની (૨) મીઠાઈ (૩) હકસાઈ, કસ્તૂરી; બક્ષિસ. [-આપવી = બક્ષિસ કે કસ્તૂરી આપવી -કાપવી વેચેલા માલની કિંમતમાંથી કસ્તૂરી પેટે થોડી રકમ કાપવી -ઓછી આપવી -કમાડવી = મારી મારવો -બંધાવવી = મુસાફરી માટે કોરું ખવાનું આપવું]

સુખણું વિ૦ [સં સુખિન્] સુખી, સુખમાં મગ્ન

સુખતળી સ્ત્રી૦ [જુઓ સુખતળી] જોડાની અંદર નખાતું ચામડાનું છૂટું પાસડું

સુખદ(-દાયક,-દાયી, -દેણ) વિ૦ [સં] જુઓ સુખકર [સુખશય્યા

સુખપાની સ્ત્રી૦ [સં સુલ+સં વા] જુઓ

સુખપ્રાપ્ત વિ૦ [સ] સુખના ધામરૂપ (૨) સ્વયં સુખમય એવું (૩) ન૦ સુખનું ધામ

સુખલ પું૦ [ફા.] બોલ, વેણ; સલાહ. [બે સુખન કહેવા = બે બોલ કહેવા; ભલામણ કરવી (૨) સલાહ શિખામણ આપવી (૩) ઠપકો આપવો] [(નાટક)

સુખપરિણામક વિ૦ [સ] સુખમાં પરિણમતું

સુખપાલ સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં. (સુખ + પાલખી)] એક જાતની પાલખી [સહેલાઈથી

સુખપૂર્વક અ૦ [સં] સુખથી; આરામથી,

સુખમણા સ્ત્રી૦ (પ) જુઓ સુષુમ્ણા

સુખમા સ્ત્રી૦ [સ. સુષમા] શોભા આપકો

સુખરૂપ વિ૦ (૨) અ૦ [સ.] ક્ષેમકુશળપૂર્વક, સાજુસમું, સહીસલામત

સુખરેચ પું૦ [સુખ + રેચ] હલકો રેચ

સુખલા પું૦બ૦વ૦ ઘઉંનો જાડો લોટ

સુખવસ્તુ વિ૦ [સર૦ મ સુખવસ્તી (સુખ + વસ્તુ)] પહેલાની કમાણી ઉપર બેઠે બેઠે ખાનાર, આધેપાછે સુખી

સુખવાદ પું૦ [સં] ઇંદ્રિયોના ભોગવિલાસને જ જીવનનું મુખ્ય ધ્યેય સમજનારો વાદ

સુખવાન વિ૦ [સં] સુખી

સુખવાસી વિ૦ [સં.] સુખમાં રહેનાર

સુખવેલ સ્ત્રી૦ એક જાતની કંસોડ

સુખશય્યા સ્ત્રી૦ [સં] સુખે સુવાય તેવું બિછાનું કે પલંગ [શાંતિ; નિરાંત

સુખશાતા, સુખશાંતિ સ્ત્રી૦ [સ] સુખ અને

સુખશૂરો વિ૦ [સુખ + શૂરું] સુખ ભોગવે શૂર

સુખસમવડ સ્ત્રી૦, ન૦ બ૦ વ૦ સુખ અને સગવડ; આરામ અને અનુકૂળતા

સુખસેજળ સ્ત્રી૦ સુખશય્યા [અને શાંતિ

સુખસમાધાન ન૦ સુખ અને સમાધાન, આનંદ

સુખસંગી વિ૦ [સ] સુખમાં આસક્તિવાળું

સુખસંતોષ પું૦ [સુખ + સંતોષ] સુખ અને સંતોષ [જે એવો (હુકમ)

સુખહસ્ત વિ૦ [સ] સારો-હુણવો જેનો હાથ

સુખા સ્ત્રી૦ ગાનાર આગની એક મૂર્છના

સુખાકારી સ્ત્રી૦ સુખી હાલત, તંદુરસ્તી

સુખાચ્છ વિ૦ [સ] સુખકારક

સુખાસન ન૦ [મ.] સુખદાયક બનાવટવાળું આસન (૨) પાલખી, મ્યાનો

સુખાળું વિ૦ સુખિયું (૨) સુખમાં સૂતેલું. [સુખાળા થવું = આરામથી પડવું - સૂવું]

સુખિયારું, સુખિયું વિ૦ જુઓ સુખી

સુખી વિ૦ [સં] સુખવાળું, દુઃખ વિનાનું

સુખેડ સ્ત્રી૦ + જુઓ સુખડ

સુગત પું૦ [સં.] (સં) બુદ્ધ ભગવાન

સુગતિ સ્ત્રી૦ [સ.] સદ્ગતિ, મોક્ષ

સુગમ વિ૦ [સં.] સહેલું ૦તા સ્ત્રી૦

સુગ(-ધ)રી સ્ત્રી૦ [પ્રા. સુવરા (સ. સુગૃહા), સર૦ મ. સુગરીણ] એક પક્ષી (એ સુંદર માળો બનાવે છે) [-નો માળો = માથાના ગૂંચવાયેલા, જૂવાળા ને બરછટ વાળનો ઝબ્બો]

સુગંધ પું૦; સ્ત્રી૦ [સ.] -ધી સ્ત્રી૦ સારી ગંધ, સુવાસ. -ધીદાર વિ૦ સુગંધીવાળું

સુગાડું અ૦ક્રિ૦ [સૂગ' ઉપરથી] સૂગ ચડવી

સુગાળ વિ૦ ['સુકાલ' પરથી ?] પુણ્યવંત, સોંઘું

સુગાળ, ૦વું, ૦ળું વિ૦ [સૂગ પરથી] જેને

ઝટ સૂગ ચડે એવું, ઝટ સુગાય એવું
સુગ્રાહ્ય વિ૦ [સં] સહેલાઈથી ગ્રહણ કરી શકાય એવું (૨) સહેલાઈથી સમજાય એવું
સુગ્રીવ પુ૦ [સં] (સં) (રામાયણમાં) વાનરોના રાજા; વાલીનો ભાઈ
સુગ્રૂડી સ્ત્રી૦ [સં] એક પક્ષી; સુવગી
સુઘટિત [સં.] વિ૦ સારી રીતે રચેલું (૨) સુવ્યવસ્થિત (૩) ઘટિત યોગ્ય
સુઘડ વિ૦ [સં સુ+ઘટ, સર૦ હિં] રસકસવાળું, ચોખ્ખું (૨) ચતુર, નિષ્ણાત. ૦તા, -ટાઈ સ્ત્રી૦
સુઘર વિ૦ જુઓ સુઘડ [૦ સાહે ક્રિ૦ વિ૦
સુચરિત(-ત્ર) વિ૦ [સં] જુઓ સચ્ચરિત (૨)
સુચના વિ૦ [સં]+સુ ૬૨ [લક્ષણ
સુચિહ્ન ન૦ [સં સુ+ચિહ્ન] શુભ ચિહ્ન, સારું
સુજન પુ૦ [સં] સારો સજ્જન માણસ, સજ્જન. ૦તા સ્ત્રી૦ [નામના, કીર્તિ
સુજશ પુ૦ [સુ+યશ, સર૦ હિં સુજસ] યશ,
સુજાણ વિ૦ [પ્રા. (મ. સુજ્ઞ), સર૦ હિં. સુજાન, મ] હોશિયાર, જ્ઞાની સમજુ
સુજાત વિ૦ [સં] કુલીન, ઊંચા કુળનું (૨) સુઘડ, વાઘરીલું
સુજાનવું સક્રિ૦ 'સૂજવું'નું પ્રેરક
સુજ્ઞ વિ૦ [સં] ડાહ્યું ચતુર, વિદ્વાન ૦તા સ્ત્રી૦
સુઝાડવું સક્રિ૦ 'સૂઝવું'નું પ્રેરક
સુઝુલક્ષન પુ૦ એક ઘરેણું
સુડતાળીસ વિ૦ [પ્રા સત્ત-ચત્તાલીસ, (સં સપ્તચત્વારિંશત્)] '૪૭'
સુડતાળો વિ૦ પું૦ ['સુડતાળીસ' ઉપરથી] સંવત ૧૯૪૭નો સાલનો (દુષ્કાળ)
સુડોલ વિ૦ [સુ+ડોળ, સર૦ હિં સુડૌલ] ઘાટીલું, રૂપાળું
સુણ સ્ત્રી૦ (પ.) સુણવું તે, શ્રવણ
સુણવું [પ્રા સુણ (સં શ્રુ)] સક્રિ૦ સાંભળવું
સુણાવવું સક્રિ૦ 'સુણવું'નું પ્રેરક
સુણાવું અ૦ક્રિ૦ 'સુણવું'નું કર્મણિ
સુત પુ૦[સં] પુત્ર ૦મેધ પું૦ જેમાં દીકરાનો ભોગ આપ્યો હોય એવો યજ્ઞ
સુતનુ વિ૦ [સં] સુંદર નાજુક શરીરવાળું
સુતમેધ પુ૦ [સં.] જુઓ 'સુત'માં
સુતર(-રું) વિ૦(૨)અ૦[સં. સુ+તર સર૦હિં.] સહેલું સુગમ, સરળ. -રાઈ સ્ત્રી૦ સરળતા
સુતરાઉ વિ૦ [સૂતર' ઉપરથી] સૂતરનું બનેલું
સુતરિયો પું૦ [સૂતર પરથી] સૂતરનો વેપારી. -યા પુ૦ એક બટક
સુતરામ્ અ૦ [સં] ઘણું, ખૂબ; વધારે
સુતરું વિ૦(૨)અ૦ જુઓ સુતર
સુતરેલ વિ૦ ['સૂતર' ઉપરથી] જુઓ સુતરાઉ
સુતલ(-ળ) ન૦ [સં.] સાતમું પાતાળ
સુતા સ્ત્રી૦ [સં] પુત્રી
સુતા(-થા)ર પુ૦ [સં સૂત્રધાર, પ્રા સુત્તહાર, સર૦ હિં, મ] લાકડાં ઘડનાર કારીગર ૦કામ ન૦ લાકડાં ઘડવાનું કામ ૦ગીરી સ્ત્રી૦ સુતારનું, -ને લગતું (૨) સ્ત્રી૦ સુતારકામ
સુતારિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] બરોબર તરીને પાર ઉતારે એવી (નૌકા)
સુથાડિયો પુ૦ એક જાતનું નાડી સળીનું વાસણ
સુથાર, ૦ટાઈ. ૦ણ, -રી જુઓ 'સુતાર'માં
સુદ અ૦ [જુઓ સુદિ] શુકલ પક્ષમાં (૨) સ્ત્રી૦ શુકલ પક્ષ
સુદર્શન વિ૦[સં] સારા દેખાવવાળું (૨) ન૦ (સં) વિષ્ણુનું ચક્ર. (૩), ૦ચૂર્ણ તાવમાટે એક ચૂર્ણ -દવા, -ના વિ૦સ્ત્રી૦ સુંદર સ્ત્રી
સુદાન્ત વિ૦ [સં] બરોબર દાન્ત
સુદામા [સં.], -મો પુ૦ (સં) શ્રીકૃષ્ણનો એક ગરીબ સહાધ્યાયી ને મિત્ર (૨) [લા] કંગાળ માણસ. [-ના તાંદુલ=ગરીબની ભેટ] ૦પુરી સ્ત્રી૦ (સં) દ્વારકા (૨) (લા) કંગાળનું નિવાસસ્થાન
સુદ્ધિ અ૦ [સં] જુઓ સુદ
સુદિન પુ૦[સં] શુભ દિવસ
સુદીન વિ૦ [સં] ખૂબ દીન—નમ્ર
સુદીર્ઘ વિ૦ [સં] ખૂબ દીર્ઘ
સુદૂર વિ૦ [સં] ઘણું દૂર
સુદૃઢ વિ૦ [સં] ઘણું દૃઢ
સુધન્વા પુ૦[સં (સં.) એક પ્રસિદ્ધ વિષ્ણુભક્ત
સુધરવું અ૦ક્રિ૦ [સર હિં સુધરના, મ. સુધરણે (સં શુદ્ધ, પ્રા સુદ્ધ ઉપરથી ?)] સારું થવું

સુધરાઈ સ્ત્રી૦ ['સુધરવું', 'સુધારવુ' ઉપરથી] સુધારો; સુધરેલી સ્થિતિ (૨) મ્યુનિસિપાલિટી. [-આવવી = મ્યુનિસિપાલિટીનો વહીવટ સ્થપાવો]. -ખાતું સ્ત્રા૦ સુધારણા

સુધરાવવું સ૦ક્રિ૦ સુધરવુ'નુ પ્રેરક, સુધારે એમ કરવુ, સુધારાવવુ

સુધર્મા, ૦સભા સ્ત્રા૦[સ]દેવોની-ઇંદ્રની સભા

સુધા સ્ત્રી૦ [સ] અમૃત (૨) ચૂનો ૦કર પું૦ ચંદ્ર. ૦ધવલ વિ૦ અમૃત જેવુ ધોળું (૨) ચૂનાથી ધોળેલુ ૦રસ પું૦ અમૃત

સુધાર પુ૦ [સુધારવુ પરથી] સુધારો. ૦ક વિ૦ સુધારનાર; સુધારો કરનારુ (૨) પુ૦ તેવો આદમી ૦ણ ન૦, ૦ણા સ્ત્રી૦ સુધારવુ તે, સુધારો

સુધારવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સુધરવું] બગડેલું, કથળેલુ સુધરે એમ કરવુ, સારુ કરવું (૨) દુરસ્ત કરવુ; સમારવું (શાક, મકાન ઇ૦) (૩) ભૂલ દૂર કરી બરું કહેવુ કે લખવું

સુધારો પું૦ સુધરવુ તે, સારી સ્થિતિ; સારો ફેરફાર (૨) સંસ્કૃતિ; સભ્યતા (૩) નવો ચાલ કે રીતભાત (૪) ઠરાવને સુધારવા માટેનો ઠરાવ. [-મૂકવો = સુધારાનો ૦રાવ રજૂ કરવો]

સુધારસ પુ૦ [સ] જુઓ 'સુધા'માં

સુધાશુ પુ૦ [સં] ચંદ્રમા

સુધી વિ૦(૨) પું૦ [સં.] બુદ્ધિમાન; પંડિત

સુધી અ૦ [સ સાવધિ] લગી; પર્યંત

સુધીર વિ૦ [સ] બહુ ધીર

સુધ્ધાં(ત્ત) અ૦ [સ સાર્ધમ્? સર૦ મ, હિં.] સાથે, મળીને; પણ(બાકી રહ્યા કે છોડ્યા વિના)

સુનહિત વિ૦ [સ.] સારી રીતે ખુશ થયેલુ. -તા વિ૦ સ્ત્રી૦

સુનાવણી સ્ત્રી૦ ['સુણવું' 'સુણાવવું' ઉપરથી; સર૦ હિં. સુનાવની, મ] ન્યાયાધીશે ફરિયાદ સાંભળવી તે કે તેને સંભળાવવી તે [-થવી. -નીકળવી = સુનાવણી માટે કેસ નીકળવો.]

સુનીતિ સ્ત્રી૦ [સ] સારી નીતિ

સુનું ન૦ [સ સ્વર્ણ, સર૦ પ્રા સુણ્ણઆર, સુન્નઆર = સોની] સોનું -નેરી વિ૦ [સર૦ હિં સુનહરી] જુઓ સોનેરી

સુન્નત સ્ત્રી૦ [અ.] એક મુસલમાની સંસ્કાર, જેમા લિંગની પોપચાની ચામડી કાપી નાખવામા આવે છે (૨) [લા.] મુસલમાન કરવુ તે, ધર્માંતર

સુન્ની વિ૦ [અ] એ નામના મુસલમાની પંથનું (૨) પું૦ એક મુસલમાની સંપ્રદાય

સુપક્વ વિ૦ [સ] સારી રીતે પાકેલુ

સુપચ્ય વિ૦ [સં] સહેલાઈથી પચી જાય એવું

સુપથ પુ૦ [સ] સારો, નીતિનો માર્ગ. ૦ગામી વિ૦ સારે-નીતિને માર્ગે જનારુ

સુપન ન૦ [સર૦ હિં.] (૫) જુઓ સ્વપ્ન

સુપરત સ્ત્રી૦ [ફા સિપુર્દ] સોંપણ (૨) વિ૦ સોંપેલુ. [-કરવું = સોંપવુ]

સુપરિણામ ન૦ [સ] સારુ પરિણામ

સુપરિન્ટેન્ડેન્ટ પુ૦ [ઇં.] નિરીક્ષણ કરનાર ઉપરી; મુખ્ય અધિકારી

સુપાત્ર વિ૦ [સ] યોગ્ય; લાયક. ૦તા સ્ત્રી૦

સુપારી સ્ત્રી૦[સર૦ હિં., મ.] (૫) જુઓ સોપારી

સુપુત્ર પુ૦[સં] સપૂત

સુપ્ત વિ૦ [સં.] સૂતેલું; ઊંઘેલું

સુપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઘોર નિદ્રા (૨) ઘેન

સુપ્રકાશિત વિ૦ [સં] સારી પેઠે પ્રકાશવાળું

સુપ્રતિષ્ઠિત વિ૦ [સ.] સારી પ્રતિષ્ઠાવાળુ; આબરૂદાર (૨) સારી પેઠે જમી ગયેલુ સુસ્થિર

સુપ્રભ વિ૦ [સં] સુંદર પ્રભાવાળું

સુપ્રસન્ન વિ૦ [સ.] બહુ પ્રસન્ન

સુપ્રસંગ પું૦ [સં] શુભ પ્રસંગ

સુપ્સુપ્સમાસ પું૦[સં.]સમાસનો એક પ્રકાર. ઉદા૦ 'ભૂતપૂર્વ' [દરતરખાન

સુફરો પું૦ [અ.] ભાણું મૂકવાનુ પાયરખું;

સુફલ,-ળ વિ૦ [સં. સુ+ફલ] સારા ફળ-પરિણામવાળું (૨) ન૦ સારુ પરિણામ-ફળ -લા(-ળા) વિ૦ સ્ત્રી૦

સુફિયાણું વિ૦ [ફા સૂફીઆનહ] ઉપરથી સુંદર; ખાલી સફાઈદાર [દેઢ; જોરાવર

સુબળ વિ૦ [સં સુ+વલ] સારા બળવાળું;

સુબાહુ વિ૦[સં] સુંદર કે મજબૂત હાથવાળું

સુબુદ્ધિ સ્ત્રી૦ [સ] સદ્બુદ્ધિ

સુબોધ પું૦ [સં] સારું જ્ઞાન કે શિખામણ.

૦ક, ૦કારી વિ૦ સુબોધ દેનારુ
સુભગ વિ૦ [સં] સુંદર, રમણીય (૨) સુભાગી. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦. –ા વિ૦ સ્ત્રી૦ ખૂબસૂરત કે સૌભાગ્યવતી (સ્ત્રી)
સુભટ પુ૦ [સં.] બહાદુર લડવૈયો
સુભદ્રા સ્ત્રી૦ [સં] (સ.) શ્રીકૃષ્ણની બહેન; અર્જુનની પત્ની [ભરાયેલું; સભર
સુભર વિ૦ [સં સુ+ભૃ, સર૦ મ] સારી રીતે
સુભાગી વિ૦ [સ] ભાગ્યશાળી. –ગ્ય ન૦ સદ્ભાગ્ય [તેવું વાક્ય કે પદ
સુભાષિત વિ૦ [સં.] સુંદર રીતે કહેલું (૨) ન૦
સુમતિ સ્ત્રી૦ [સં] સદ્બુદ્ધિ
સુમન ન૦ [સં.] ફૂલ
સુમાર પુ૦ [જુઓ શુમાર, સર૦ મ.]અડસટ્ટો. [–કાઢવો = અડસટ્ટો કાઢવો. –જોવો = હદ કે શક્તિ જોવા –માં બોલવું = નશામાં બોલવું.] –રે અ૦ આશરે; લગભગ
સુમિત્રા સ્ત્રી૦ [સં] (સ) લક્ષ્મણની માતા
સુમુખી સ્ત્રી૦ [સં] ગાંધાર ગ્રામની એક મૂર્ચ્છના (૨) વિ૦ સ્ત્રી૦ સુંદર મુખવાળી
સુમેધ વિ૦ [સં] સારી મેધા–બુદ્ધિવાળું
સુમેય વિ૦ [સ] બરોબર માપી શકાય એવું (૨) કોમેન્સ્યુરેબલ' (ગ.)
સુમેરુ પુ૦ [સં] (સં) મેરુ, સોનાનો પર્વત
સુમેળ પુ૦ [સુ+મેળ] સારો મેળ–બનાવ (૨) સારું સુભગ મિશ્રણ
સુયાણી સ્ત્રી૦ [પ્રા સૂઝ્યા (સં સૂતિકા)]પ્રસવ કરાવનારી સ્ત્રી; દાઈ
સુયુત વિ૦ [સ] બરાબર–સારી રીતે જોડાયેલું
સુયોગ પું૦[સં] શુભ–સારો કે યોગ્ય અવસર
સુર પુ૦ [સં.] દેવ
સુરક્ષિત વિ૦ [સં] સારી રીતે રક્ષાયેલું
સુરખ વિ૦ [ફા. સુર્ખ, સર૦ હિં] લાલ; રાતું. –ખી સ્ત્રી૦ [ફા] લાલી (૨) [લા.] અસર
સુરગંગા સ્ત્રી૦ [સં] આકાશગંગા
સુરગુરુ પુ૦ [સં.] (સ.) દેવોના ગુરુ, બૃહસ્પતિ
સુરણિયું વિ૦ ['સૂરણ' ઉપરથી ?] ચળવાળું (૨) લોલુપ, અત્યાસક્ત (સુ)
સુરત ન૦ [સ] કામક્રીડા, સંભોગ
સુરત ન૦ (સ.) તે નામનું શહેર
સુરતરુ ન૦[સં.] સ્વર્ગનું એક ઝાડ(૨)કલ્પદ્રુમ
સુરતા સ્ત્રી૦ [સં સુરતિ ?, સર૦ હિ] લગની (૨) ધ્યાન (૩) યાદ; સૂધ
સુરતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ખૂબ આનંદ અને સુખ
સુરતી વિ૦ ['સુરત' ઉપરથી] સુરત શહેરનું કે તે તરફનું (૨) સ્ત્રી૦ સુરત તરફની બોલી (૩) પુ૦ સુરતનો કે તે તરફનો વતની. [–ભાઈ = કહેવાતા ભાઈ. –લાલા = લહેરી લાલા; ફાકડો-રાવ –ઓભાઈ = ઉપર ઉપરની પ્રીત]
સુરદાસ પુ૦ [સુર+દાસ] (સ.) પ્રસિદ્ધ અંધ ભક્ત કવિ (૨) [લા] આવળો સાધુ કે માણસ
સુરદ્રુમ ન૦ [સ] કલ્પવૃક્ષ
સુરધનુ ન૦ [સ] મેઘધનુષ્ય
સુરધેનુ સ્ત્રી૦ [સં સુર+ધેનુ] કામધેનુ
સુરનદી સ્ત્રી૦ [સં.] (સ) ગંગા
સુરપડિમા સ્ત્રી૦ [સુર + પ્રા પડિમા (સ પ્રતિમા)]+દેવની પ્રતિમા
સુરપતિ પુ૦ [સં] (સ.) ઇંદ્રરાજા
સુર(–લ)ફાક પુ૦ [હિં સુરફાંક, મ. સુરફાક] સંગીતનો એક તાલ
સુરભિ(–ભી) વિ૦ [સ] સુવાસિત (૨) સ્ત્રી૦ કામધેનુ ગાય (૩) ગાય [એક મણિ
સુરભૂજ પું૦ [સં] કલ્પવૃક્ષ જેવો સ્વર્ગનો
સુરમો પુ૦ [ફા] એક ખનિજ પદાર્થ કે તેનું આખનું અંજન (–આંજવો)
સુરમ્ય વિ૦ [સં] અત્યંત રમણીય
સુરયુવતી સ્ત્રી૦ [સં] અપ્સરા
સુ-રાજ [સં], –ય પું૦ ઇંદ્ર
સુરરિપુ પું૦ [સં] દેવોનો શત્રુ અસુર, રાક્ષસ
સુરલોક પુ૦[સં.] સ્વર્ગ
સુરવાલ(–ળ) પુ૦, સ્ત્રી૦ [ફા શુલ્વાર, સર૦ મ સુરવાર, હિં.] પાયજામો, ચોરણો [સ્ત્રી૦
સુરસ વિ૦ [સ] સારા–સુંદર રસવાળું. ૦તા
સુરસદન ન૦ [સ.] સ્વર્ગ, દેવલોક
સુરસરિ(૦ત,૦તા) સ્ત્રી૦ [સં] ગંગા
સુરંગ વિ૦ [સં] સુંદર રંગનું (૨) સુંદર (૩) પું૦ સુંદર રંગ (૪) (રંગ અનુસાર) એ નામની લતનો ઘોડો (૫) સ્ત્રી૦ જમીનમાં કરેલું

બોચરુ (૬) (જમીનમા ખાડો ખોદી ખડક તોડવા કે શત્રુનો નાશ કરવા વપરાતી) દારૂ-ગોળાની એક યુક્તિ કે તે માટેની બનાવટ [-કાઢવી = ડુંગર ફોડીને નીચેથી રસ્તો કરવો -ફોડવી] -ગી વિ૦ સારા-સુશોભિત રંગનુ (૨) લહેરી, રંગીલુ (૩) નારંગી [પીવો તે

સુરા ગી૦ [સ.] મદિરા, દારૂ. ૦પાન ન૦ દારૂ

સુરાઈ(-હી) સ્ત્રી૦ [જુઓ સુરાહી] ફૂલના ઘાટનુ સાંકડા ગળાનુ વાસણ [રાજ્ય

સુરાજ્ય ન૦ [સ.] સારુ -સારી રીતે ચાલતું

સુરાધીશ પું૦ [સં.] સુરપતિ; ઇંદ્ર

સુરા(-રા)ષ્ટ્ર સ્ત્રી૦ [સં.] કાઠિયાવાડ, ભાઠેરું

સુરારિ પુ૦ [સ.] દેવોનો દુશ્મન, રાક્ષસ

સુરાવટ સ્ત્રી૦ સૂર મિલાવવા તે (૨) સુરેલ ધ્વનિ

સુરાહી સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ સુરાઈ

સુરાંગના સ્ત્રી૦ [સં.] દેવાંગના, અપ્સરા

સુરીલુ વિ૦ ['સૂર' ઉપરથી] મધુર કે બરોબર મળેલા સૂરવાળું

સુરુચિ સ્ત્રી૦ [સં.] સારી રુચિ. ૦ભંગ પું૦ સુરુચિનો-શિષ્ટ રસજ્ઞતાનો ભંગ ૦ર વિ૦ સારી પેઠે રુચિર [મૂરત ૦તા સ્ત્રી૦

સુરૂપ [સ.], -પી વિ૦ સુંદર રૂપવાળુ ખૂબ-

સુરેખ વિ૦[સ.] પ્રમાણસર, ઘાટીલુ; સુંદર (૨) 'રેક્ટિલીનિયર' (ગ). ૦કસ પું૦ જુઓ રેખાકસ ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પદી પુ૦ 'લીનિયર એક્સ્પ્રેશન' (ગ.) ૦સમીકરણ ન૦ 'લિનિયર ઇક્વેશન'(ગ,) -ખા સ્ત્રી૦ સીધી લીટી (ગ.)

સુરેદ્ય વિ૦ ['સૂર' ઉપરથી] સુરીલુ, સુમધુર

સુરેશ સુરેંદ્ર પુ૦ [સં.] (સં.) ઇંદ્ર

સુલક્ષણ(-ણું) વિ૦ [સ.] સારાં લક્ષણવાળુ

સુલટાવવુ સ૦ક્રિ૦ ['સુલટવું' ઉપરથી] સુલટવું કરવું ('સુલટાવું'નુ પ્રેરક)

સુલતાન પું૦ [અ] બાદશાહ મુસલમાની રાજા -ના સ્ત્રી૦ બેગમ, રાણી -ની વિ૦ સુલતાનનુ, -ને લગતુ (૨) સ્ત્રી૦ સુલતાનનો અમલ (૩) [લા] રાજાની આપખુદી કે જુલમ

સુલફાક પુ૦ જુઓ સુરફાક [સ્ત્રી૦

સુલભ વિ૦ [સં.] સહેલાઈથી મળે એવુ. ૦તા

સુલલિત વિ૦ [સં.] અત્યંત સુંદર (૨) સુકુમાર

સુલાખ સ્ત્રી૦ જુઓ સુરાખ

સુલેખન ન૦ [સ.] સારા અક્ષર લખવા તે

સુલેહ સ્ત્રી૦ [અ. સુલ્હ. સર૦ હિં., મ સુલહ] સલાહશાંતિ; ઝઘડા કે લડાઈનો અભાવ (૨) સમાધાની, સ વિ ૦શાંતિ સ્ત્રી૦ સુલેહ, અને શાંતિ [તમ કે ભરેલી ચલમ

સુલ્ફો પું૦ [ફા. સુલ્ફા] તમ્બાકુ વગરે તવે કે કોયલા

સુવડા(-ડ)વવું સ૦ક્રિ૦ 'સૂવું'નું પ્રેરક

સુવર્ણ વિ૦ [સં.] સુંદર રંગનુ (૨) ન૦ સોનું ૦કાર પું૦ સોની ૦કમ સ્ત્રી૦ ઉત્તમોત્તમ તક. ૦તા સ્ત્રી૦ સુંદર રંગવાળું હોવું તે (૨) સુવર્ણ -સોનાનો ગુણ કે ભાવ (૩) સરસ અક્ષરવાળી હોવુ તે. ૦નિયમ પું૦ સુવર્ણ જેવો ઉત્તમ કીમતી નિયમ ૦મહોત્સવ પું૦ પચાસ વર્ષે ઊજવાતી જયંતી ૦મંદિર ન૦ (સં.) અમૃતસરનુ સુવર્ણથી મઢેલુ શીખ મંદિર. ૦માક્ષિક સ્ત્રી૦ એક ધાતુ; આપીત. ૦માર્ગ પુ૦ એક માર્ગ ૦યુગ પુ૦ સારામા સારો યુગ, સત્યયુગ. -ર્ણી વિ૦ સ્ત્રી૦ (૨) સ્ત્રી૦ સુંદર વર્ણવાળી સ્ત્રી -ર્ણિયર વિ૦ +સોનીનો ધંધો કરનાર. -ર્ણું વિ૦ સુંદર વર્ણવાળુ

સુવર્ધમાન વિ૦ [સં.] સારી રીતે વર્ધમાન

સુવા પું૦ [જુઓ સુવા] એક વનસ્પતિ, તેના બીજ [-નું પાણી ન૦સુવાનો ઝર્બો, 'ડીલ']

સુવાડવું સ૦ક્રિ૦ 'સૂવું'નુ પ્રેરક, સુવડાવવું

સુવાણ સ્ત્રી૦ જુઓ સવાણ

સુવારોગ પું૦ [પ્રા. સૂઆ (સં સૂતિ)+રોગ] સુવાવડથી થતો એક રોગ

સુવાર્તા સ્ત્રી૦ [સ. સુ+વાર્તા] સારી-પવિત્ર વાર્તા; 'ગોસ્પેલ'. ઉદા૦ ઈશુની સુવાર્તા

સુવાવડ સ્ત્રી૦ [પ્રા. સૂઆ (સં સૂતિ)+પ્રા. વડિયા (સ વૃત્તિતા) ?] બાળકને જન્મ આપવાનો અને તે પછીની માંદગીનો સમય; બાલંતો [-આવવી = પ્રસૂતિનો સમય થવો. -કરવી = સુવાવડ દરમિયાન સેવાચાકરી કરવી] ૦ખાનુ ન૦ સુવાવડ કરવાનુ દવાખાનુ, પ્રસૂતિગૃહ -ડી સ્ત્રી૦ સુવાવડમા હોય એવી સ્ત્રી

સુવાપુ અ૦ક્રિ૦ 'સૂવ'નું ભાવે રૂપ
સુવાસ સ્ત્રી૦ [સ] સારી વાસ, સુગંધી
સુવાસણ(-ણી) સ્ત્રી૦ [જુઓ સુવાસિની, સ૦ મ સુવાશીણ] સૌભાગ્યવતી સ્ત્રી
સુવાસિત વિ૦ [સ] સુવાળેલું
સુવાસિની, -ની [સ] સ્ત્રી૦ જુઓ સુવાસણ
સુવાંગ વિ૦ [સ સર્વાંગ?] આખું ને આખું (૨) નિરપેક્ષ, 'એબ્સોલ્યૂટ' [જાણેલું
સુવિજ્ઞાત, સુવિદિત વિ૦ [સ] સારી રીતે
સુવેળે અ૦ [સુ + વેળે?] + સારા રીતે
સુવ્યવસ્થા સ્ત્રી૦ [સ] સારી વ્યવસ્થા
-સ્થિત વિ૦ [સં] સારી પેઠે વ્યવસ્થિત
સુવ્રત વિ૦ [સ] સારા વ્રતવાળું, સદ્‌ગુણી
સુશિક્ષક પુ૦ [સં] સારો શિક્ષક
સુશિક્ષિત વિ૦ [સં] સારી રીતે શિક્ષિત -તા વિ૦ સ્ત્રી૦
સુશીલ વિ૦ [સં] ઉત્તમ શીલવાળું; સચ્ચરિત (૨) વિવેકી, વિનયી (૩) સરળ, સીધું ૦તા સ્ત્રી૦
સુશોભિત વિ૦ [સં] વધુ શોભીતું
સુશ્રુત વિ૦ [સં] બહુશ્રુત, વિદ્વાન (૨) પું૦ (સં) પ્રાચીન પ્રસિદ્ધ વૈદ્ય
સુશ્લિષ્ટ વિ૦ [સ] સારી રીતે ભેડેલું કે બેસાડેલું ૦તા સ્ત્રી૦ [(જાણવું) વાદ્ય
સુષિરવાદ્ય ન૦ [સં] પવન વારીને વગાડવાનું
સુષુપ્ત વિ૦ [સ] સૂતેલું; ઊંઘતું (૨) અપ્રગટ, અંદર રહેલું; 'લેટન્ટ'
સુષુપ્તિ સ્ત્રી૦ [સં] ગાઢ નિદ્રા
સુષુમ્ણા, સુષુમ્ણા [સં] સ્ત્રી૦ યોગશાસ્ત્ર પ્રમાણે ત્રણ પ્રધાન નાડીઓમાંની વચલી (જુઓ ઈડા)
સુષ્ઠુ અ૦ [સ] સારી રીતે; ઉત્તમ રીતે
સુસવાટ(-ટો) પું૦[રા૦, સર૦ મ સુસાટ,-ટા] જોરથી વહેતા કે વીંઝાતા પવનનો કે તેને મળતો અવાજ (-આરવો)
સુસવાટ (-ડ,-ળ) સ્ત્રી૦ [પ્રા. સુસુમાર (સ શિશુમાર)?] એક જાતનો મગર
સુસંગત વિ૦[સં] બરાબર સુગત -બંધબેસતું. ૦બહુકોણ, ૦બહુભુજ પુ૦ 'રેગ્યુલર પૅલિગૉન' (ગ.) -તિ સ્ત્રી૦ સુસંગતતા
સુસંપી વિ૦ [સુ+સંપ] સારા સંપવાળું
સુસંબદ્ધ વિ૦ [સં] આગળપાછળ બરાબર સંબંધવાળું; સુસંગત
સુસ્ત વિ૦[ફા] આળસુ (૨) મંદ, ધીમું -સ્તી સ્ત્રી૦ આળસ ઊભવતું ઘેન (૨) મંદતા [-ઉડાડી દેવી, કાઢી નાખવી = શિક્ષાથી પાંસરું કરવું -ઊતરવી = સુસ્તી જતી રહેવી, જાગ્રત થવું -કરવી, રાખવી = આળસુ થવું]
સુસ્થ વિ૦ [સ.] સુસ્થિત (૨) સ્વસ્થ, સાબુતાતું
સુસ્થિત વિ૦ [સ] સારી રીતે સ્થિત દૃઢ (૨) સારી સ્થિતિવાળું (૩) બરાબર ગોઠવાયેલું
સુસ્પષ્ટ વિ૦ [સ] ખૂબ સ્પષ્ટ [સ્વર
સુસ્વર વિ૦ [સ] ઉત્તમ સ્વરવાળું (૨) પુ૦ ઉત્તમ
સુસ્વાપ્ય પુ૦ [સં] સારી ઊંઘ
સુહાગ પુ૦ [પ્રા સોહગ (સ સૌભાગ્ય), સર૦ હિં] સૌભાગ્ય ૦વું વિ૦ સ્ત્રી૦ સૌભાગ્યવતી (૨) પતિની માનીતી -ણિયું, -ણી વિ૦ સુભાગી, સુખી [શાંતિ, સમાધાન
સુહાણ સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા સુહાવણ (સ. સુખાયન)]
સુહાવવું સ૦ક્રિ૦ 'સુહવું'નું પ્રેરક, શોભાવવું
સુહાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા સુહ (સ શુભ્), અથવા પ્રા સુહા (સં સુ+ભા), સર૦ હિં સુહાના] શોભવું, સોહાવું
સુહાસિની વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં] સુંદર હાસ્યવાળી
સુહૃદ પુ૦ [સ.] મિત્ર [સખે, શુ
સુ અ૦ [સર૦ હિં (પ્રા. સુંનો પ્રત્યય)] . (પ)
સુંદર વિ૦ [સ] રૂપાળું, સુશોભિત, મનોજ્ઞ ૦તા સ્ત્રી૦ -રી સ્ત્રી૦ સુંદર સ્ત્રી (૨) એક છંદ; વૈતાલીય (૩) શરણાઈ જેવું એક વાદ્ય
સુંવાળા (૦) પુ૦બ૦વ૦ ['સુંવાળું' ન૦] હરામની કિયા [વાની
સુંવાળી (૦) સ્ત્રી૦ પૂરી જેવી નાસ્તાની એક
સુંવાળું (૦) વિ૦ [પ્રા સુઉમારઅ (સં. સુકુમારકમ્)] લીસું અને નરમ (૨) સ્વભાવનું નરમ, મૃદુ (૩) ન૦ [જુઓ વગધસુવાળું] બાળકના જન્મનું સૂતક [સૂકાપણું
સૂક સ્ત્રી૦ ['સૂકવું' ઉપરથી] ભીનાશનો અભાવ;
સૂકગળું ન૦ [સૂક + ગળું?] બાળકને થતો એક રોગ, સુકતાન, રિકેટ્સ

સૂકલ વિ૦ સુકાયેલું; કૃશ
સૂકવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ સુકાવવું
સૂકવું અ૦ક્રિ૦ (પ.) જુઓ સુકાવું
સૂકું વિ૦ [પ્રા સુક્ક, સં શુષ્ક] શુષ્ક; ભીનાશ વિનાનું (૨) કૃશ; દુબળું. [-પાપડ જેવું = સુકલકડી -રહી જવું = કશી અસર ન થવી; કોરું રહેવું. સૂકો કાળ = વરસાદને અભાવે પડેલો દુકાળ સૂકો દમ = ખાલી દમદાટી; ધમકી. સૂકો પ્રદેશ = જે ભાગમાં ઢાંકણ વગેરે નશાની બધી હોય તે]. ૦ભઠ(-સ)ટ વિ૦ સાવ સૂકું
સૂકર પુ૦ ન૦ [સં.] શૂકર; ભૂંડ, સૂવર
સૂકો પું૦ ['સૂકું' પરથી? સર૦ હિં સૂકા, મ સુકા] તમાકુનો ભૂકો; જરદો [-પીવો, ભરવો = ચલમમાં તમાકુ ભરવી (ફૂંકવા માટે)]
સૂક્ત વિ૦ [સ.] સારી રીતે કહેવાયેલું (૨) ન૦ વેદમંત્રો કે ઋચાઓનો સમૂહ
સૂક્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] ઉત્તમ ઉક્તિ કે કથન
સૂક્ષ્મ વિ૦ [સં.] અણુ, ઝીણું; બારીક (૨) ન૦ બ્રહ્મ ૦દર્શક વિ૦ બારીક વસ્તુને મોટી દેખાડનારું (૩) ન૦ સૂક્ષ્મદર્શક યંત્ર. ૦દર્શક યંત્ર ન૦ બારીક વસ્તુ મોટી દેખાડનારું એક સાધન. ૦દર્શી વિ૦ સૂક્ષ્મ દૃષ્ટિવાળું ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સૂક્ષ્મ વસ્તુઓ જાણી કે સમજી શકે એવી દૃષ્ટિ. ૦દેહ પુ૦ દેહથી છૂટો પડેલો જીવ જેનો આશ્રય કરી રહે છે તે શરીર (પાંચ પ્રાણ, પાંચ જ્ઞાનેંદ્રિય, પાંચ સૂક્ષ્મભૂતો, મન અને બુદ્ધિ એ સત્તર વસ્તુનું બનેલું શરીર) ૦દેહી વિ૦ સૂક્ષ્મદેહવાળું ૦શરીર ન૦ સૂક્ષ્મ દેહ
સૂગ સ્ત્રી૦ [સં સુગ = વિષ્ટા ઉપરથી] અતિશય અણગમો, ધૃણા, ચીતરી [-આવવી, ચડવી]
સૂચક વિ૦ [સ] સૂચવે એવું; સૂચવનારું (૨) ગર્ભિત સૂચનોવાળું કે તે જગાડતું
સૂચન ન૦ [સ.] સૂચવવું તે કે જે સૂચવાય તે -ના સ્ત્રી૦ સૂચવવું તે; ઇશારો, ચેતવણી
સૂચવવું સ૦ક્રિ૦ [સ સૂચ્] સૂચના કરવી; ધ્યાન ઉપર લાવવું, જણાવવું સૂચવાવવું સ૦ક્રિ૦(પ્રેરક). સૂચવાવું અ૦ક્રિ૦ (કર્મણિ)
સૂચિ(-ચી) સ્ત્રી૦ [સં] યાદી; સાકળિયું; ક્રમાનુસારી ટીપ(૨)સોય. ૦પત્ર(૦ક)ન૦ સૂચિ યાદી
સૂચિત વિ૦ [સં.] સૂચવાયેલું કે સૂચવેલું
સૂચી સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ સૂચિ (૨) 'પેનસિલ' (ગ.). (૩) પિરામિડ જેવી આકૃતિ (ગ). ૦ખંડ પું૦ સૂચી આકૃતિનો ખંડ; 'કુસ્ટ્રમ' (ગ). ૦પત્ર(૦ક) ન૦ જુઓ સૂચિપત્રક
સૂચ્ય વિ૦ [સ] સૂચવવા યોગ્ય [સોનો
સૂજ સ્ત્રી૦ [સૂજવું પરથી; સર૦ હિં. સૂજન, મ.]
સૂજની સ્ત્રી૦ [ફા.] રજાઈ
સૂજવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ મ સુજણેં; હિં. સૂજના] (ઘરઘથી ચામડી વગેરેનું) ઊપસવું; ફૂલવું; સોજો ચડવો
સૂઝ સ્ત્રી૦ ['સૂઝવું' ઉપરથી, સર૦ હિં] સૂઝવું તે, સમજ; ગમ; પહોંચ. ૦તું ન૦ પોતાને ગમતું-સમજતું ઉદા૦ તમે તમારું સૂઝતું કરો છો એ ચાલે? ૦ઘાર વિ૦ સૂઝવાળું
સૂઝવું અ૦ક્રિ૦[સર૦ પ્રા સુજ્ઝંત(સં દૃશ્યમાન); સર૦ મ. સુજણેં; હિં સૂઝના] દેખાવું; નજરે પડવું (૨) સમજવું; ગમ પડવી; અક્કલ પહોંચવી
સૂટ ન૦ [ફ્રં.] કોટ પાટલૂન ઈ૦ લૂગડાનો સટ ૦કેસ ન૦ [ફ્રં] (સૂટ આવી જાય એવી) નાની બૅગ કે પેટી
સૂડ વિ૦ [જુઓ સૂડવું] સામટું અને સાદું (વ્યાજ) (૨) પું૦; ન૦ (કા.) મૂળ (૩) ન૦ આગલા વાવેતરના મૂળ ઠૂંઠા વગેરે ખોદી-બાળી સફાઈ કરવી તે (કરવું)
સૂડવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા સૂડ (સં ભગ્જ્ કે સૂદ્) = ભાગવું - વિનાશ કરવો (૨) મૂળમાંથી ખોદી નાખવું (૩) ઝૂડીને સાફ કરવું (૪) [સર૦ મ. સૂડ, (સં. શુધ્ ?)] બદલો લેવો, વેર વાળવું
સૂડ૦વ્યાજ ન૦ [સૂડ + વ્યાજ] રૂપિયા રહ્યા હોય તેટલા વખતનું સામટું સાદું વ્યાજ
સૂડલો પુ૦ [જુઓ સૂડો] એક જાતનો પોપટ
સૂડી સ્ત્રી૦ [પ્રા સૂડ્ = ભાગવું ઉપરથી? સર૦ મ સુડા] સોપારી કાતરવાનું સાધન (૨) [જુઓ સૂડો (૨)] સૂડા (પોપટ) ની માદા
સૂડો પું૦ [જુઓ સૂડી (૧)] મોટી સૂડી (૨)

[સર૦ હિં. મૂહો, સં શુક?] એક જાતનો પોપટ
સૂણવું અ૦ ક્રિ૦ [પ્રા સુણ (સં. શ્રુત)] સૂજવું
સૂત પુ૦ [સં.] સારથિ, રથ હાંકનાર (૨) ક્ષત્રિયથી બ્રાહ્મણીને પેટે થયેલો પુત્ર ૦પુત્ર પુ૦ (સં) કર્ણ
સૂતક ન૦ [સ.] સગાસંબંધીમા જન્મ અને મરણ વગેરેથી પાળવામા આવતી આભડછેટ [-આવવુ, લાગવુ = સૂતકને યોગ્ય સગપણ હોવુ -ઉતારવુ = વિધિપૂર્વક સૂતકની અશુદ્ધિ દૂર કરવી. -પડવુ = સૂતકની આભડછેટ લાગવી -પાળવુ = સૂતકની આભડછેટ સાચવવી] -ખી વિ૦ સૂતકવાળુ
સૂતપુત્ર પુ૦ (સ.) જુઓ 'સૂત'મા
સૂતર ન૦ [સં સૂત્ર] રૂ કાતીને કાઢેલો તાર. [-ને તાંતણે બંધાયેલું = પ્રેમના બળથી બંધાયેલુ -વશ થયેલું -ને તાંતણે સ્વરાજ = રેટિયા અને ખાદીના રચનાત્મક કાર્યક્રમને બળે સ્વરાજ મળવુ તે]
સૂતરફેણી (ફે) સ્ત્રી૦ એક જાતની મીઠાઈ
સૂતરશાળ સ્ત્રી૦ [સૂતર+શાળ] એક જાતની ડાગર [નેડવુ; સાકળવુ
સૂતળવું સ૦ ક્રિ૦ [સં સૂત્ર ઉપરથી] ગાંઠવુ;
સૂતળી સ્ત્રી૦ [સં. સૂત્ર ઉપરથી] શણની પાતળી દોરી [સુવાવડખાનુ
સૂતિકા સ્ત્રી૦ [સં] સુવાવડી સ્ત્રી. ૦ગૃહ ન૦
સૂત્કાર પુ૦ [સ્વ૦, સ.] સૂ સૂ અવાજ -રી વિ૦ ગાતી વખતે સૂત્કાર કરનાર
સૂત્ર ન૦ [સ] દોરો, તાતણો (૨) સૂતર (૩) નિયમ, વ્યવસ્થા (૪) પ્રાચીન શાસ્ત્રકારોએ રચેલા મૂળ સંક્ષિપ્ત વાક્ય કે તેનો ગ્રંથ (૫) ધ્યેય તરીકે સ્વીકારેલું ટૂંકું વાક્ય (૬) 'ફોર્મ્યુલા' (ગ) (૭) 'પ્રોપોઝિશન' (ગ) ૦કાર પું૦ મૂળ સૂત્ર રચનાર ૦ગ્રંથ પુ૦ સૂત્રોમા લખાયેલો ગ્રંથ (જેમ કે, કેટલાક હિંદુ ધર્મગ્રંથ) ૦ધર પુ૦ સૂતરનો તાતણો ૦ધાર પુ૦ નાટકમા પ્રવેશ નટ, જે નાંદી તેમ જ પ્રસ્તાવના ભજવે છે (૨) સુતાર ૦પાત પુ૦ પ્રારંભ, શરૂઆત ૦પવિત્ર ન૦ વણકરનો કાઠલો, તૂરી (૨) સૂતર કાતવાનું યા વણવાનું યંત્ર, મિલ -વિત વિ૦ [સં] એક સૂત્રમા ગાંઠેલું (૨) સૂત્રરૂપે ગોઠવેલું (૩) વ્યવસ્થિત કરેલું
સૂઝ સ્ત્રી૦ [જુઓ શુદ્ધિ; સર૦ હિં.] ભાન (૨) ભાળ, ખબર [-આવવી, -પડવી = ભાન આવવુ] ૦બૂઝ સ્ત્રી૦ [+બુદ્ધિ] ભાન, અક્કલ હોશ [-ઊડી જવી = ભાન ન રહેવુ. હોશકોશ ઊડી જવા] (૨) બ૦વ૦ (સ) એ નામની ગણપતિની બે પત્નીઓ—શુદ્ધિ અને બુદ્ધિ
સૂધું વિ૦ [સર૦ હિં સૂધા (સ શુદ્ધ)] ખાંધ્યુ, સીધુ (૨) સરળ, નિષ્કપટી
સૂન વિ૦ [પ્રા સુન્ન (સં શૂન્ય); સર૦ હિં] શૂન્ય ૦કાર પુ૦ જુઓ શૂન્યકાર ૦મૂન(-નું) વિ૦ જુઓ શૂનમૂત, શૂઢમૂઢ
સૂનકું ન૦ (કા) ધૂન, વળુ
સૂનુ પુ૦ [સં] પુત્ર
સૂનુ વિ૦ [જુઓ સૂન પ્રા સુન્નઅ (સ શૂન્યક્રમ્), સર૦ હિં સૂના] નિર્જન, ઉજ્જડ, વસતી કે સહવાસ વિનાનુ (૨) સંભાળ કે રક્ષણ વિનાનુ. [-પડવું = ખાલી રહેવુ (૨) સહવાસ વિનાનુ રહેવુ. -મૂકવુ = એકલું—સહવાસ વિનાનું મૂકવુ] ૦સટ વિ૦ સાવ સૂનુ
સૂનૃત વિ૦ [સં] સત્ય અને પ્રિય (૨) ન૦ તેવી વાણી [શાકનુ ઓસામણ
સૂપ ન૦ [સ] ભડકી, રાબ (૨) એક પ્રકારનુ
સૂપડી સ્ત્રી૦ [પ્રા સુપ્પ (સં સૂર્પ)+ડું] નાનુ સૂપડું -ડું ન૦ અનાજ ઝાટકવાનુ સાધન. [સૂપડે આવવું = ઋતુમા આવવુ (૨) પહેલે આણે સાસરે આવવુ, કરકરિયાવર લઈ સાસરે આવવુ સૂપડે ને ટોપલે=પુષ્કળ,અતિશય]
સૂપતી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] સલાટની હથોડી
સૂપશાસ્ત્ર ન૦ [સ] પાકશાસ્ત્ર [ઊનનુ વસ્ત્ર
સૂફ ન૦ [અ] બકરાના વાળ (૨) તેનુ વસ્ત્ર (૩)
સૂફી વિ૦ [ફા 'સૂફ' પરથી] બકરાના વાળનું; ઊનનુ (વસ્ત્ર) (૨) સૂફી મત સંબંધી (૩) પવિત્ર, નિર્દોષ (૪) પું૦ સૂફી મતનો અનુયાયી ૦મત, ૦વાદ પુ૦ ઇસ્લામનો એક સંપ્રદાય

સૂબાગીરી સ્ત્રી૦ [ફા] સૂબાનું પદ
સૂબેદાર પું૦ [ફા.] સિપાઈઓની નાની ટુકડીનો અમલદાર (૨) પ્રાતનો વડો હાકેમ. **-રી** સ્ત્રી૦ સૂબેદારનું પદ
સૂબો પું૦ [અ.] ઇલાકો, પ્રાત (૨) ઇલાકા કે પ્રાતનો હાકેમ - સૂબેદાર [કંજૂસ બખીલ
સૂમ વિ૦ (૨) પુ૦ [અ શૂમ; સર૦ હિં., મ] **સૂમ** [સં શૂન્ય] શૂન્ય (૨) મૂજી, જડ. [**-મારી જવું** (માથું, મગજ) = ખાલી - ° અધારા આવી ગયા હોય તેવું થવું **-જેવું** = બોત જેવું, બાઘા જેવું.] **૦હું** સૂમ, મૂજી, જડ
સૂમસામ વિ૦ [જુઓ સૂમ, સર૦ મ સુમસામ] અવાજ કે હિલચાલ વિનાનું (૨) ન૦ શૂન્યકાર
સૂયણ સ્ત્રી૦ જુઓ સુયાણી
સૂર પું૦ [સં] (૫.) સૂર્ય
સૂર પું૦ [સં સ્વર, સર૦ મ] અવાજ; કંઠ; સ્વર (સંગીત) [**-આપવો** = ગાયકને નેહતો અવાજ વાદ્ય ઉપર ઉપજાવવો. **-કાઢવો** = સ્વર ગળામાંથી કાઢવો. **-પૂરવો** = મહદરૂપે સાથે ગાવા લાગવું કે વાદ્ય વગાડવું (૨) [લા.] ટેકો આપવો.]
સૂરજ પું૦ [પ્રા સુજ્જ (સં સૂર્ય), સર૦ હિં] સૂર્ય. [**-ચડતી કળાએ હોવો, ચઢતો હોવો** = ઉન્નતિનો સમય હોવો; આબાદીમા હોવું. **-છાપરે આવવો** = ઘણો દિવસ ચડી જવો. **-તપતો હોવો** = ચડતી થતી હોવી **-મધ્યાહ્ન ના હોવા** = પૂર્ણ આબાદી **હોવી. -માથે આવવો** = બપોર થવા (૨) પૂર્ણ આબાદી થવી] **૦મુખ** ન૦ સૂર્યમુખી ફૂલ **૦મુખી** ન૦ એક ફૂલઝાડ કે તેનું ફૂલ **૦મુખું** વિ૦ સૂરજ જેવા તેજસ્વી મુખવાળું
સૂરણ ન૦ [સ] એક કંદ [**-ના સ્વાદ થવા** = સારુ સારુ ખાવાનું મન થવું (૨) મોટા મોટા ફાયદા તકાસવા]
સૂરત સ્ત્રી૦ [અ] ચહેરો, મુખાકૃતિ **૦પરસ્તી** સ્ત્રી૦ (ચહેરાની) સૌંદર્યની પૂજા
સૂરત(-તી) સ્ત્રી૦ જુઓ સુરતા
સૂરપેટી સ્ત્રી૦ સૂર પૂરવાનું પેટી આકારનું વાદ્ય
સૂરા સ્ત્રી૦ [અ] કુરાનનો અધ્યાય
સૂરિ(-રી) પુ૦ [સં] વિદ્વાન, પંડિત, આચાર્ય; કવિ (જૈન આચાર્યોના નામ પાછળ લગાડવામા આવે છે). **-રીશ્વર** પું૦ [+ઈશ્વર] જૈન સાધુઓનો વડો
સૂરોખાર પું૦ [ફા. શૂરહ + સ ક્ષાર; સર૦ મ. સુરાખાર] એક જાતનો ક્ષાર
સૂર્ય પુ૦ [સં] પૃથ્વીને પ્રકાશ ગરમી ઇ૦ આપતો આકાશીય ગોળો, સૂરજ. **૦કમલ(-ળ)** ન૦ એક ફૂલઝાડ. **૦કાંત** પુ૦ એક કાલ્પનિક મણિ, જેના પર સૂર્યના કિરણ પડતા અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે એમ મનાય છે. **૦કાંતિ** સ્ત્રી૦ સૂર્યનું તેજ. **૦ગ્રહણ** ન૦ ચંદ્ર આડે આવવાથી સૂર્યબિંબનું ઢંકાવું-ગ્રહણ થવું તે. **૦નમસ્કાર** પું૦ સૂર્યને નમન (૨) (તે સાથે કરાતી) એક પ્રકારની કસરત. **૦નાડી** સ્ત્રી૦ પિંગલા. **૦નારાયણ** પુ૦ સૂર્યદેવ. **૦બિંબ** ન૦ સૂર્યનું બિંબ **૦મંડલ(-ળ)** ન૦ સૂર્યમાળા (૨) સૂર્યબિંબ **૦માલા (-ળા)** સ્ત્રી૦ સૂર્ય અને તેની આસપાસ ફરનારા ગ્રહોનો સમૂહ **૦મુખી** ન૦ એક ફૂલઝાડ કે તેનું ફૂલ **૦યંત્ર** ન૦ ઉપાસના માટેનું સૂર્યનું યંત્ર (જુઓ યંત્ર) (૨) સૂર્યનું નિરીક્ષણ કરવામાં વપરાતું એક યંત્ર. **૦લોક** પુ૦ સૂર્યનો લોક. **૦વંશ** પું૦ ક્ષત્રિયોના બે પ્રધાન વંશમાનો એક (ચંદ્રવંશ અને સૂર્યવંશ) **૦વંશી** વિ૦ સૂર્યવંશમા જન્મેલું (૨) [લા.] સૂર્ય ઊગ્યા પછી મોડું ઊઠતું. **૦સંક્રાંતિ** સ્ત્રી૦ સૂર્યનું એક રાશિમાથી બીજીમા જવું તે **૦સ્નાન** ન૦ સૂર્યનો તાપ ખાવો - શરીર પર લેવો તે, એક નૈસર્ગિક ઉપચાર. **-ર્યાસ્ત** પું૦ [+અસ્ત] સૂરજનું આથમવું તે **-ર્યોદય** પું૦ [+ઉદય] સૂર્યનું ઊગવું તે **-ર્યોપસ્થાન** ન૦ [+ઉપસ્થાન] સૂર્યની ઉપાસના - પૂજા. **-ર્યોપાસક** વિ૦ (૨) પુ૦ [+ઉપાસક] સૂર્યનો ઉપાસક. **-ર્યોપાસના** સ્ત્રી૦ [+ઉપાસના] સૂર્યની ઉપાસના કે પૂજા
સૂલ ન૦ [અ. સુલ્હ] હિસાબ અથવા ઝઘડાનો

નિકાલ, સમાધાન (૨) વિ૦ સીધું; પાંશરું
સૂલટાવું અ૦ક્રિ૦ [સૂલટ્ટ પરથી] સૂલટ્ટ થવું કે કરાવું
સૂલટ્ટું વિ૦ [સુ + ઊલટ્ટું ?] સર૦ હિં., મ સુલટા] ચતું, સવળું (૨) અનુકૂળ
સૂવર પું૦, ન૦ [પ્રા સૂઅર (સં શૂકર), સર૦ હિં, મ સુવ્વર] ભૂડ, ડુક્કર
સૂવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા. સુવ (સં સ્વપ્). અપ સુઅ (સ શી)] આડા પડવું, (૨) ઊંઘવું. [સૂઈ જવું = શાંત થવું, બંધ પડવું (૨) ખર્ચના માર્યા ખરાબ થઈ જવું (૩) હિંમત હારી જવું, નબળું પડવું (૪) ચગતા કનકવાનું નીચા નમી છાપરા વગેરે પર પડવું સૂતું જાગવું = અણધારી અડચણ આવી પડવી સૂતું મૂકવું = અવગણના કરવી. સૂતું વેચવું = છેતરી જવું સૂતેલો સાપ જગાડવો = શાંત પડી ગયેલું વેર જગાડવું (૨) જાણી જોઈને જોખમ વહોરવું. સૂતેલો સિંહ જગાડવો = વિકરાળ કે પરાક્રમી પુરુષને ઉશ્કેરવો.] [જાતનું કાપડ
સૂશી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં સૂસી મ. સુશી] એક
સૂસવવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] સૂસૂ અવાજ કરવો
સૂહવવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ સુહાવું] (પ) સુહાવવું
સૂળ, -ળી જુઓ શૂળ, -ળી [જેવો રેસો
સૂંખણું ન૦ [દિ સુકલ] ઊખી ઉપરનો સોય
સૂંઘણી સ્ત્રી૦ ['સૂંઘવું' ઉપરથી] છીંકણી, બર્બર
સૂંઘવું સ૦ક્રિ૦ [દિ સુંઘ, સર૦ પ્રા સિંઘ (સ ઘ્રિંઘ્)] સોડવું, વાસ લેવી (૨) નાકના શ્વાસથી અંદર ખેંચવી (છીંકણી). સૂંઘાડવું (પ્રેરક). સૂંઘાવું (કર્મણિ)
સૂંઠ સ્ત્રી૦ [પ્રા સુંઠી (સં શુણ્ઠી), સર૦ મ સુંઠ, હિં.] સૂકવેલું આદુ. [-નો કટકો વખાડવો = માર મારવો, મારી મારીને ઢીલું કરી નાખવું -ડૂંકવી = કાન બહેરા (૨) ગાય ભેંસ દૂધ ન દેતા હોય ત્યારે, અથવા ટીપેટીપું દૂધ કાઢી લેવા તેની યોનિમાં સૂંઠ ઉરાડવી. (-ની માએ શેર) સૂંઠ આધી હોવી = તાકાત ધરાવવી, મગદૂર હોવી સુંવાળી સૂંઠ કે સૂંઠનું = નાજુક (૨) નરમ સ્વભાવનું]
સૂંડલી સ્ત્રી૦ નાનો સૂંડલો. -લો પું૦ ટોપલો
સૂંડો પું૦ (કા.) સૂંડલો, ટોપલો [અવયવ
સૂંઢ સ્ત્રી૦ [સં શુંડ] હાથીનો લાંબો નાકવાળો
સૂંઢણ ન૦ ['સૂંઢવું' ઉપરથી] સૂંઢવું તે, તૈયારી
સૂંડલ (ળ,) સ્ત્રી૦ (બળદ કે મજૂરીની) સામસામી મટકું [-રાખવી = સૂંઢલનો સંબંધ બાંધવો] -લિયો પું૦ સૂંઢલ રાખનાર માણસ
સૂંઢવું અ૦ ક્રિ૦ [સં ક્ષુદ્ ?]. સજ્જ થવું
સૂંઢાડવું સ૦ક્રિ૦ સજ્જ કરવું
સૂંઢાળું વિ૦ ['સૂંઢ' ઉપરથી] સૂંઢવાળું
સૂંઢિયું વિ૦ ['સૂંઢ ઉપરથી] સૂંઢવાળું સૂંઢના આકારનો (કોસ) (૨) ન૦ [સર૦ હિં સુંઢિયા] એક જાતની હલકી જુવાર (૩) ['સૂંઢવું' પરથી ?] ઊંટ કે ઘોડાની પીઠ પર ઘસારો ન લાગે એ માટે પલાણ નીચે નખાતું કપડું
સૂંથણી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિ સૂંથની] નાનું સૂંથણું; ઢેબી -ણું ન૦ પાયજામો, સુરવાળ, ઢેબો
સૂંથિયું ન૦ ['ચૂંથો' ઉપરથી ?] ચીંથરાં, દોરડી વગેરેની ઘાસની મોટી ઘટ્ટોણી (૨) [લા.] ઢંગધડા વિનાની કે જૂની પાઘડી કે ટોપી
સૂંદણ સ્ત્રી૦,ન૦ ભાવસારની લૂગડાં ખારવાળા કરવાની કૂંડીવાળી ચોખંડી જગા
સૃજન ન૦ (પ.) સૃષ્ટિ, સરજન (શુદ્ધ સર્જન)
સૃજવું સ૦ક્રિ૦ [સ સૃજ્] સરજવું
સૃણિ(-ણી) સ્ત્રી૦ [સ] હાથીનું અંકુશ
સૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ [સ] સર્જેલું તે, વિશ્વ, જગત. ૦કર્તા(-ર્ત્તા) પું૦ સૃષ્ટિનો બનાવનાર, પરમેશ્વર. ૦ક્રમ પું૦ સૃષ્ટિનો ક્રમ-નિયમ ૦જ્ઞાન ન૦ સૃષ્ટિનું જ્ઞાન, વિજ્ઞાન. ૦રચના સ્ત્રી૦ સૃષ્ટિની રચના ૦વિજ્ઞાન ન૦ સૃષ્ટિની રચના વગેરેનું શાસ્ત્ર ૦સૌંદર્ય ન૦ કુદરતનું સૌંદર્ય
સે (સેં') સ્ત્રી૦ [દિ સહ = સહાય કરનાર] મદદ [-પૂરવી = ટેકો આપવો, મદદગાર નીવડવું]
સેકટો પું૦ [પ્રા સિગ્ગુ (સ્ત્ર શિગ્રુ), મ શેગટ] જુઓ સરગવો
સેકંડ સ્ત્રી૦ [ઇં] મિનિટનો સાઠમો ભાગ
સેક્રેટરી પું૦ [ઇં] મંત્રી

સેક્રેટરિયેટ [ઇં.] સરકારનાં મુખ્ય ખાતાનુ સૌથી મોટું કાર્યાલય કે કચેરી

સેગરો પુ૦ [સર૦ મ શેગરા] જુઓ સીધરો

સેચન ન૦ [સં] જુઓ સિંચન

સેજ (સે) સ્ત્રી૦ [પ્રા. સેજ્જ (સ. શય્યા), સર૦ હિં., મ] પથારી

સેજળ ન૦ [સં. સરિત્જલ] નદીનું પાણી (૨) વિ૦ વરસાદના પાણીથી થતુ (ઘઉં)

સેજર ન૦ [પ્રા સિજ્જ (સ સ્વિદ્) ઉપરથી] વરાળ (૨) અંશ, થોડો ભાગ

સેજવું (સેં) ન૦ ['સહેજ' ઉપરથી] ટૂંકું ટૂંકાર વગરનુ ઘોતિયું, પંચિયું

સેજુ (સેં) ન૦ [સ સહજ ઉપરથી] સ્વભાવ કે ગુણનુ મળતાપણું, સોજ (૨) બાધો, હાડ

સેટ પું૦ [ઇં] જુઓ સટ

સેઢડું વિ૦ ચોરડુ

સેઢ (ઢ') સ્ત્રી૦ [પ્રા. સેઢી (સં. શ્રેણી)] પક્ષ, વગ (૨) જોર, યુદ્ધ (૩) શેઢ. ૦કઢું વિ૦ જુઓ શેઢકઢુ [તેમ કરવુ

સેઢવવું સ૦ ક્રિ૦ [જુઓ સઢવું] સડી જાય

સેતાન -નિયત,-ની જુઓ શેતાન,-નિયત,-ની

સેતુ પુ૦ [સ.] પુલ. ૦બંધ પું૦ પુલ બાંધવો તે (૨) [સં.] રામે લંકા જવા બાંધેલો પુલ

સેતૂર ન૦ જુઓ શેતૂર

સેના ન૦ [પ્રા સેન્ન (સં. સૈન્ય)] સૈન્ય (૨) સ્ત્રી૦ [જુઓ સાન] આખનો ચાળો; **સાન** (૩) પુ૦ [પ્રા સેण (સં શ્યેન)] + શ્યેન; બાજ

સેનવો પુ૦ [સર૦ મ શેણવી] એ નામની જાતનો આણસ (શેણવો ?)

સેના ન૦ [સં સંનાહ] બખ્તર

સેના સ્ત્રી૦ [સં] લશ્કર, ફોજ. ૦ધિપત્ય ન૦ [+આધિપત્ય] સેનાધિપતિપણું ૦ધિપતિ, ૦ની,૦પતિ પુ૦ લશ્કરનો વડો

સેનિકા પુ૦ [પ્રા સેણિઆ, સં શ્યેનિકા; સર૦ હિં] એક છંદ

સેનેટ સ્ત્રી૦[ઇ] યુનિવર્સિટીનુ નિયામક મંડળ

સેનેટોરિયમ ન૦ [ઇં] દરદીઓને માટેનું સારા હવા પાણીવાળુ ઉપચારનું મથક -આરોગ્યભવન

સેનો પું૦ [ઇં] એક જાતનુ કાપડ [અત્તર

સેન્ટ પું૦ [ઇ] એક અમેરિકન નાણું (૨) ન૦

સેન્સર પુ૦ [ઇ] ટપાલ, સિનેમા ઇ૦ તપાસી તેમા ખગભ કે વાંધાભર્યું રોકનાર કે ધ્યાન પર લેનાર સરકારી અધિકારી

સેન્સસ ન૦ [ઇં] વસતીની ગણતરી કે વસ્તી-પત્રક [-લેવું = વસતીની ગણતરી કરવી.]

સેપ ન૦ [જુઓ સેબ] સફરજન

સેપટાં ન૦બ૦વ૦ [સર૦ મ સોપટ=છાબ, પટ્ટો, છોડા] ચામડાના સાટકાની પટીઓ-શકતા. [-કાઢી નાખવાં (મારી મારીને)= છોડાં નીકળી જાય ત્યા સુધી ખૂબ મારવું.]

સેપટી સ્ત્રી૦ [જુઓ સેપટા] ચામડાના સાટકાની પાતળી પટ્ટી

સેપ્ટિક વિ૦ [ઇ.] જંતુનો ચેપ લાગેલુ, સડવાથી થતા ઝેરવાળુ. ૦ટૅન્ક ન૦ મળમૂત્ર વગેરેનુ ગદું પાણી ભેગુ થઈ નીતરી સાફ થાય તે માટે કરેલો એક પ્રકારનો બાંધેલો ખાળકૂવો કે કુંડ જેવી રચના

સેબ ન૦ [ફા] સેપ; સફરજન

સેમિટિક વિ૦ [ઇં.] 'સેમાઈટ' નામની પ્રાચીન પ્રજાને લગતુ; આસીરિયા, અરબસ્તાન ને તેની આસપાસના પ્રદેશનુ કે તેને લગતુ

સેર (સે) સ્ત્રી૦ [ફા.] હવા ખાવી તે, સહેલ

સેર (સે) સ્ત્રી૦ [દે સરી] જે દોરામા મોતી, મણકા વગેરે પરોવ્યા હોય તે; તેવી માળા; સર (૨) [(સર૦ દે સેરી, સર૦ પ્રા સર (સં સૃ)] ઘાસનુ ચપટું પાન કે સળી (૩) ધાર; ધારા (૪) શિરા; નસ (૫) + પુ૦ માર્ગ [-આવવી = ધારા કે પ્રવાહ નીકળવો. -છૂટવી = ફુવારાબંધ ધારા ચાલવી. -પરોવવી = માળાનો દોરો પરોવવો, દોરો પરોવી માળા કે હાર બનાવવો -સાંધવી = હુકમ માનવો **સેરે** આવવું = ભૂતપ્રેત વળગવુ (૨) દુ:ખી કરવુ.]

સેરડો પું૦ જુઓ શેરડો [માછલી

સેરમાઈ સ્ત્રી૦ [સંર૦ હિં સેર] એક જાતની

સેરવવુ સ૦ક્રિ૦ [સં સૃ ઉપરથી] સરકાવવુ; ધીમે રહી ખસેડવુ

સેરવો પુ૰[ફા. શોર્વહ; સર૰ મ ગેરવા] માંસ ઉકાળીને બનાવેલો રસ

સેરિયું (સે) ન૰ ['સેર' ઉપરથી] એક વરેણું

સેરિયું (સે') ન૰ જુઓ શેરિયુ, ભીડીની જાતના એક છોડનું ઘી

સેલડ્યેલું વિ૰ [સર૰ અલ્લડ+ઘેલું] હલેતુ, મુગ્ધાવસ્થાના આનંદમા ઘેલા જેવુ લાગતુ

સેલડું(-ડ઼ું) ન૰ કુવારનું ફૂલ

સેલરું ન૰ [સર૰ મ સેલ] એક ખાવાની વાની (૨) જુઓ સેલડું

સેલારી સ્ત્રી૰ [સેલું પરથી] કસબી કોર અને પાલવવાળી એક જાતની સાડી

સેલાસાડી સ્ત્રી૰ [સેલું+સાડી] સ્ત્રીઓને પહેરવાનુ રાતીપીળી લીટીઓવાળુ ગરમ-સુતરાઉ કપડું, શેલાસાડી

સેલી સ્ત્રી૰ શેલી, રાખોડી (૨) [દે. સેલ્લિ, સર૰ હિં., મ] ડોકમા ન ખાતી કાળા દોરાની આટી (કુમારપંથી સાધુ તથા ફકીરો રાખે છે)

સેલુ ન૰ [સર૰ હિં. સેલા] જુઓ શેલુ

સેલ્લો પું૰ જુઓ શેલો

સેવ સ્ત્રી૰ [પ] સેવા, ચાકરી

સેવ સ્ત્રી૰, **૦ગાંઠિયા, ૦ભભરા** [સર૰ હિં. સેવૅઁઈ] જુઓ 'શેવ'મા

સેવક પું૰ [સં.] સેવા કરનારો, ચાકર (૨) ઉપાસક, ભક્ત. **-કાઈ** સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં] સેવકપણુ (૨) સેવકનું કાર્યક્ષેત્ર કે મહેનતાણું. **-કી** સ્ત્રી૰ સ્ત્રી સેવક, ભક્તાણી. **-કી જળ** ન૰ ઠાકોરજીના સેવકોના ઉપયોગનું જળ

સેવડી સ્ત્રી૰ [જુઓ શેવડી, સેવડો] જૈન સાધ્વી

સેવડો પુ૰ [સર૰ હિં. સેવડા] માથે વાળ વચારનાર જૈન સાધુ, જતિ (૨) નાદુગર

સેવતી સ્ત્રી૰ [સ.] એક ફૂલઝાડ, સફેદ ગુલાબ

સેવન ન૰ [સં] સેવવું તે **-ના** સ્ત્રી૰ સેવા કરવી તે

સેવર્ધન(-ની) વિ૰ [સર૰ મ શિવર્ધની (શ્રીવર્ધન ગામમા થતી)] એ નામની જાતની; સેવટુ (સોપારી)

સેવવુ ય૰ક્રિ૰ [સં સેવ્] સેવા કરવી, ભજવુ (૨) ખૂબ સગ કરવો, ઉપયોગમા લેવુ (૩) (પંખીની માદાએ ઉપર બેસી) હૂંફ આપવી (ઈંડાને)

સેવાંનું વિ૰ જુઓ સેવર્ધન

સેવા સ્ત્રી૰ [સં] ચાકરી, નોકરી (૨) પૂજા, આરાધના (૩) સારવાર, બરદાસ્ત (૪) નિષ્કામ ભાવથી પારકાનુ કામ કરવુ તે. **૦ચાકરી** સ્ત્રી૰ સેવા, ચાકરી; સારવાર. **૦દાસી** સ્ત્રી૰ (બાવા કે સાધુઓ) સેવા માટે રાખેલ દાસી (રખાત). **૦ધર્મ** પુ૰ સેવારૂપી ધર્મ **૦પૂજા** સ્ત્રી૰ સેવા ને પૂજા **૦ભાવ** પુ૰ સેવાનો ભાવ, સેવા કરવાના વૃત્તિ કે ભાવના **૦ભાવી** વિ૰ સેવાભાવવાળું **૦માર્ગ** પું૰ સેવાનો માર્ગ **૦થી** વિ૰ [+અર્થી] સેવાના ઉદ્દેશવાળુ (૨) માનદ, 'ઓનરરી' ૦ર્થે અ૰ સેવાના હેતુથી, માનદ રીતે

સેવાળ,૦ળુ,-ળિયું જુઓ શેવાળ, ૦વુ,-ળિયુ

સેવિકા સ્ત્રી૰ [સં] સ્ત્રી સેવક

સેવિત વિ૰ [સં] સેવેલુ સેવાયેલુ

સેવિંગ્સ બેન્ક સ્ત્રી૰ [ઈ] બચતના નાણા મૂકવાની પોસ્ટ ખાતામા ચાલતી બેન્ક

સેવો સ્ત્રી૰ બ૰ વ૰ ખાવાની સેવ [માલિક

સેવ્ય વિ૰ [સં.] સેવવા યોગ્ય (૨) પુ૰ શેઠ; ધણી

સેશન સ્ત્રી૰ [ઈં] ધારાસભા જેવા મંડળની બેઠકનો એકસાથે ચાલુ કામનો સમય કે ગાળો, સત્ર (૨) સેશન કોર્ટ. [**-ચાલવી**= તેની બેઠકનું કામ ચાલુ હોવુ કે થવુ]

સેશન કોર્ટ, સેશન્સ સ્ત્રી૰ [ઈં] જિલ્લાની વરિષ્ઠ ફોજદારી કોર્ટ [**-માં જવું**=ફરિયાદ -ગુનાની તપાસ માટે કે છેલ્લી સજા માટે વરિષ્ઠ કોર્ટમા કેસ જવો કે લઈ જવો]

સેશન(-ન્સ) જજ પુ૰[ઈં]સેશન કોર્ટનો જજ

સેશ્વર(-રી) વિ૰ [સં] ઈશ્વરવાળું, આસ્તિક

સેસ પુ૰ [ઈં.] અમુક જાતનો એક કર (જેમ કે મહેસૂલ સાથે લેવાનો લોકલ બોર્ડ માટેનો)

સેસ સ્ત્રી૰ [પ્રા. સેસ (સં. શેષ)] વરકન્યા અને અધરણિયાત સ્ત્રીના ખોબામા અપાતા નાળિયેર, પાન સોપારી અને રૂપિયો (૨) વિવાહાદિક શુભ અવસરે અપાતી ભેટ. [**-ભરવી**=પોશ ભરવી]

સેસફૂલ ન૦[પ્રા. સીસ (સં શીર્ષ) + ફૂલ;સર૦ મ. શીંસફૂલ; હિં. સીસફૂલ] વેણીમા કે સેંથા આગળ પહેરવાનુ સ્ત્રીઓનુ એક ઘરેણું

સેળભેળ વિ૦(૨)ન૦ જુઓ ભેળસેળ. -ળિયું વિ૦ સેળભેળ થઇ ગયેલુ, સેળભેળવાળું

સેં (સે૦) પું૦ [પ્રા. સઇ (સ શત), સર૦ હિં. સૈ, મ શેં] 'એક' સિવાયના સંખ્યાવાચક વિ૦ સાથે વપરાતુ 'સો'નુ રૂપ ઉદા૦ બસેં ચારસેં

સેંકડો (સે૦)પું૦[જુઓ સે, સર૦ મ સેંકડા, હિં. સૈકડા] સોની સંખ્યા, સોનો સમૂહ (૨) સૈકા (૩) વિ૦ અનેક સો. જેમ કે સેકડો માણસો

સેંતક,૦લું (સે૦)વિ૦[સં. સહસ્ય ?]પુ૦કળ,ઘણુ

સેંત(-ય)લો (સે૦) પું૦[સં. સંહતિ ઉપરથી ?] ઝરડા ઉપાડવાનુ બે પાખિયાવાળું લાકડું,શેંટલો

સેંથી (સે૦) પું૦[જુઓ સેંથો] માથાના વાળને બે ભાગમા ઓળતા વચ્ચે પડતી લીટી(-પાડેણી). -થો પુ૦ [સ. સીમંતક] જુઓ સેથી (૨) માથાનુ એક ઘરેણુ (-પાડવો)

સેંદ્રિય વિ૦ [સં] ઇંદ્રિયવાળું, સજીવ

સૈકુ ન૦, -કો પું૦[સ. શતકમ્;સર૦હિં સૈકા] સેકડો; સોનો જથો (૨)સો વર્ષનો સમય

સૈડકુ ન૦ [સર૦ સરકવું] સૈડકિયુ (જાઠ) (૨) સૈડકો. -કાગાંઠ સ્ત્રી૦ એક છેડો ખેચવાથી છૂટી જાય તેવી ગાઠ. -કિયું ન૦ સૈડકાગાઠ (૨) છોકરાની એક રમત

સૈડકો પું૦ [રવ૦; સર૦ મ. સડકા] સરડકો; નાક દ્વારા કે પ્રવાહી ખાતાપીતા શ્વાસ પાછો ખેચવાથી થતો અવાજ (૨) સાલ્લાના છાતી ઉપરના પાલવનો જે છેડો સામી બાજુની કૂખમા ખેંચીને ખોસાય છે તે

સૈડલ્લુ ન૦ ['સૈડવુ' ઉપરથી] છાપરાની વળીઓ ઉપર નખાતાં કામઠા, ચીપો વગેરે (૨) તેમને બાધવાની દોરી. ૦માળણ ન૦ છાપરું સૈડવામા કે માળવામા વપરાતી વસ્તુઓ

સૈડવુ સ૦ક્રિ૦ [જુઓ શીડવુ] સૈડલ્લ પાથરીને તેને બાધવુ (૨) આટી દઈ બે ચીજોને ભેગી બાંધવી

સૈદર પું૦ [ફા.] વેરો, માથાવેરો

સૈનિક વિ૦ [સં.] સૈન્યનું,-ને લગતુ (૨) પુ૦ લડવૈયો, લશ્કરનો માણસ

સૈન્ય ન૦ [સં.] લશ્કર, ફૌજ. ૦સત્તાક વિ૦ સૈન્યની સત્તાવાળુ, લશ્કરશાહી (રાજ્યતંત્ર)

સૈયડ(-ઢ) પું૦ બ૦ વ૦૦બળિયા, શીતળા

સૈયદ પું૦ [અ] મહંમદ પયગંબરનો વંશજ (૨) એક અટક (મુસલમાન ને નાગરમા)

સૈરંધ્રી સ્ત્રી૦ [સં.]રણવાસની દાસી (૨)[સં.] વિરાટ રાજાને ત્યા દાસી તરીકે રહેલી દ્રૌપદી

સૈંધવ વિ૦ [સં.] સિંધુનું,-ને લગતુ (૨) પું૦ સિંધવ; એક ક્ષાર (૩) ઘોડો (૪) એક રાગ

સો (સે) પું૦ [સર૦ હિ. સૌ (સં. શત)]'૧૦૦'. [-અળખે બાળીને=ઘણી જ સભાળથી -ટચનું સોનું=ઉત્તમોત્તમ સોનું -ના સાઠ કરવા-ખોટ ખાવી ઊધો થવો કરવો. -મણ રૂની તળાઈએ સૂવું=. નિશ્ચિંતતા-સુખચેન હોવા. -યે વર્ષ પૂરાં થવાં=આવી બનવુ, મૃત્યુની તૈયારી થવી. -મું ઓસડ, -નો ઉપાય=મૃત્યુ સામે ઉપાય કે દવા (એ નથી એમ બતાવવા) -સમાનું સગું=બહોળા સગપણવાળુ.]

સોઇયો (સો) પું૦ [પ્રા. સૂઈ (સં સૂચી)] મોટી સોય, સોયો

સોઈ સ્ત્રી૦ [સર૦ મ.] સગવડ; વ્યવસ્થા

સોઈ પું૦ [પ્રા સૂઈઅ, સ સૂચિક] સોય, દરજી

સોક(-ઝ)ટી(-ડી) સ્ત્રી૦, -કુ (-હું) ન૦ [સર૦ મ (સં સારી + કાષ્ઠ ?)] સોકટાબાજીનુ મહોરું. [-ઉડાવવી=સોકટાબાજીની રમતમા સામાની સોગઠીને બાજીમાથી રદ કરવી (૨) પ્રપંચ ઉધાડો પાડી દેવો. -ભરવી=દાણા પડયા હોય તે પ્રમાણે ઘર ગણી સોગઠી બાજીમા બેસાડવી (૨) જય મેળવવો; ફાયદો લેવો -મારવી=સામાનુ મહોરાને બાજીમાથી ઉડાવવુ (૨) ચોટ લગાવવી (૩) કામ સાધી લેવુ; જય મેળવવો -વાળવી = યુક્તિ ફળવી; હેતુ પાર પડવો. સોગઠું ઉડાવી દેવું= તાલકું તોડી નાખવુ, માથુ ઉડાવી દેવુ.] -ટા(-ઠા)બાજી સ્ત્રી૦ સોકટા વડે રમવાની એક રમત કે તેનુ સાધન-સરંજામ

સોખમાવું અ૦ક્રિ૦ [પ્રા સોક્ખ(સં. શુષ્ક)] (ક્રા) સંકોચાવું, સંકોચ લાગવો

સોગ પું૦ [પ્રા. (સં શોક)] (૫.) શોક

સોગટી(–ઠી), –ડું(–ડું), –ટા(–ઠા)બાજી. જુઓ 'સોકટી'આ

સોગન [સર૦ હિં], સોગંદ [ફા] (સો) પું૦બ૦વ૦ સમ, કસમ, શપથ [–ઉપર= સોગનપૂર્વક –આપવા, ખવડાવવા= સોગન લેવડાવવા –ખાવા, લેવા=સમ ખાવા, પ્રતિજ્ઞા કરવી –ઘાલવા=અમુક ન કરો તો તમને કલાણાના સમ છે એમ કહેવું] ૦નામું ન૦ સોગન પર કરેલો એકરાર, 'ઍફિડેવિટ'

સોગાત (સો) સ્ત્રી૦ [તુર્કી] નજરાણાની ચીજ

સોગાદું વિ૦ ['સોગ' ઉપરથી] (ક્રા) શોક સૂચક (વસ્ત્ર, સોગિયું)

સોગિયું વિ૦ ['સોગ' ઉપરથી] શોકવાળું (૨) ન૦ શોકદર્શક વસ્ત્ર, શોકિયું

સોજ પુ૦ [ફા] સોજો; દરદ (૨) [લા.] બળતરા; લાગણી

સોજ પુ૦ [જુઓ સોજું] ઠાવકાપણું (૨) સૌજન્ય; સદ્‌વર્તન (૩) ચાલ, ઢબછબ (૪) વિ૦ (૫) સોજું

સોજવણ (સૌણ,) ન્ય૦ વરતાર; પરિવાર

સોજી સ્ત્રી૦ [સર૦ મ; હિં સૂજી] મેંદા

સોજીલું વિ૦ [સર૦ સોજું] સારા લક્ષણનું, મળતાવડા સ્વભાવનું

સોજું વિ૦ [પ્રા સુજ્જ (સં શુધ્) ઉપરથી; સર૦ હિં. સોઝા] સારું, ઉત્તમ (૨) સ્વચ્છ

સોજો પુ૦ [જુઓ સૂજવું] લોહીનો જમાવ થઈ ચામડી ઊપસી આવવી તે (–આવવો, ઊતરવો, ચઢવો, બેસવો)

સોટી સ્ત્રી૦ ['સટ' સ્વ૦ ? સર૦ હિં સોંટા. મ સોટ] નેતર અથવા ઝાડની પાતળી લાકડી (–ચલાવવી, મારવી, લગાવવી) –ટો પું૦ મોટી જાડી સોટી ડંગોરો (–મારવો, લગાવવો) [–ચલાવવો=માર મારવો (૨) સત્તા ચલાવવી]

સોડ (સોડ,) સ્ત્રી૦ [સ+પ્રા ઉવટ્ટ(સં. ઉદ્‌+વૃત્) =પડખું ફેરવવું] પાસુ, બાજુ (૨) સ્ત્રી૦ લાજ કાઢવામાં કે સૂતેલું માણસ મોં ઢાકવા કપડું ઓઢાં પર લે છે તે (૩) સોડવણ. [–ઘાલવી=સોડવણ રાખવું –તાણવી, તાણીને સૂવું=પગથી માથા સુધી ઓઢવું (૨) નિરાંતે સૂવું (૩) આળસુ થઈ પડ્યા રહેવું (૪) રિસાઈને સૂવું (૫) મરી જવું –માં ભરાવું=ને પડખે–આશ્રયે જવું] ૦વણ ન૦ ઓઢવાના વસ્ત્ર કે રજાઈ વગેરે સાથે નીચે રખાતું સુવાળું વસ્ત્ર

સોડ (ડ') પું૦, સ્ત્રી૦ [સોડવું ઉપરથી] વાસ (૨) બો ૦(–૨)મ સ્ત્રી૦ [પ્રા સોરમ (સં સૌરભ)] વાસ, પરિમળ; ગંધ

સોડવું (ડ') સ૦ક્રિ૦ સૂંઘવું (૨) અ૦ક્રિ૦ ગંધાવું, સોડવું. ગંધ હોવી કે આવવી

સોડવણ (સો) સ્ત્રી૦ જુઓ સોડવણ (સુ)

સોડા પું૦ [ફ્રા.] એક ખાર ૦વોટર ન૦ સોડાનું પીણું [વાસ આવવી

સોડાવું (ડ') અ૦ક્રિ૦ [જુઓ સોડ] સોડવું; સોડિયું (સો) ન૦ [જુઓ સોડ સ્ત્રી૦] સ્ત્રીએ પહેરેલા લૂગડાનો ડાબી બાજુનો માથાથી કમર સુધીનો ઝૂલતો ભાગ (–વાળવું)

સોડે (સોડે') અ૦ [જુઓ સોડ સ્ત્રી૦] પડખે, નજીક (૨) પ્રમાણે, રીતે

સોડો (સો) પુ૦ જુઓ 'સોડ સ્ત્રી૦' ૨ અર્થ [–તાણવો] (૨) અકડગાર

સોણ પું૦, સ્ત્રી૦ [સં સૃણિ=હાથીને બોસવાનું અંકુશ] કાચર, બીલી

સોણું ન૦ [દ્રિ સોવણ] સ્વપ્નું –ણલું ન૦ સોણ (લાલિત્યવાચક)

સોત(–તું) (સો) અ૦ [સં. સહિત] સુધ્ધાં

સોત્કંઠ વિ૦ [સં] ઉત્કંઠાવાળું (૨) અ૦ ઉત્કંઠા સાથે, ઉત્કંઠાપૂર્વક

સોત્સાહ અ૦ [સં] ઉત્સાહપૂર્વક

સોથો પુ૦ ડૂચો (વીંખાઈ, ચૂથાઈ ગયેલો)

સોદર પુ૦ [સ] સહોદર, સગો ભાઈ

સોદાગર પું૦ [ફા] મોટો વેપારી; કીમતી માલનો વેપારી

સોદાગ(–ગી)રી સ્ત્રી૦ [ફા] મોટી કિંમતના

માલનો વેપાર. મોટો વેપાર ૨)સોદાગરપણું

સોદું (સો) વિ૦ [ફા. સૌદા; સર૦ હિં. સૌદા, મ સોદા] લુચ્ચું; વ્યભિચારી (૨) ઠગ ધૂર્ત -દાઈ સ્ત્રી૦

સોદો (સો) પુ૦ [તુર્કી] વેચવાનો ધંધો, વેપાર (૨) [લા] ખરીદી કે તે કરવાનો સંકેત કે વાયદો (૩) વેપારી સાહસ. [-પાકવો = સોદામાં સફળ થવું, બરોબર સોદો થવો (૨) વાયદો પૂરો થવો, તેનો સમય થવો]

સોધરી સ્ત્રી૦ (સુ + ધરાવું ?] તૃપ્તિ; સંતોષ

સોનકાર પું૦ [સોનું + કાર] + સોની

સોનચંપો પું૦ [સોનું + ચંપો] પીળો ચંપો

સોનલ વિ૦ [સોનું પરથી] સોનેરી

સોનાગેરું પું૦ [સોનું+ગેરુ] એક જાતની લાલ માટી

સોનાપાણી ન૦ [સોનું + પાણી] જેમાં સોનું ઓળ્યું હોય તે પાણી

સોનામહોર સ્ત્રી૦ સોનાનો સિક્કો. [-જેવું = અત્યંત કીમતી -હિતકર કે સુંદર]

સોનામુખી સ્ત્રી૦ એક રેચક વનસ્પતિ

સોનાર પુ૦ [પ્રા સુન્નાર, સં. સુવર્ણકાર સર૦ હિં, મ.] સોની. **૦ણ** સ્ત્રી૦ સોનીની સ્ત્રી

સોની, ૦મહાજન પુ૦ [સોનું પરથી] સોના-રૂપાના ઘાટ ઘડવાનું કામ કરનાર

સોનું ન૦ [પ્રા સોણ્ણ (સં. સુવર્ણ)] સુનું, પીળા રંગની એક કીમતી ધાતુ [**સોનાનાં નળિયાં કરવાં** = ખૂબ કમાવું; બહુ ધનવાન થવું **સોનાની ઝારથી લીંપવું** = ઘણું જ સુશોભિત કરવું **સોનાની તક, પળ** = ફરી ફરી ન આવે તેવી સારી તક, અમૂલ્ય અવસર **સોનાની લંકા લૂંટાવી** = ઘણી કીમતી વસ્તુનું ગૂમ થવું કે લૂંટાવું **સોનાને ધૂપરે રમવું, પારણે ઝૂલવું** = ગર્ભશ્રીમંતાઈમાં ઊછરવું **સોનાનો કોળિયો** = ભોગમાં ભોગવો ખોરાક **સોનાનો વરસાદ વરસવો** = પુણ્યફળ કમાણી થવી. **સોનાનો સૂરજ ઊગવો** = ખૂબ સુખ ને આબાદીનો સમય આવવો **સોનેથી દાંત ઘસવા** = ધનની મોજ માણવી (૨) ધનાઢ્ય હોવું]

સોનેરી વિ૦ [સોનું પરથી] સોના જેવા પીળા રંગનું (૨) સોનાનું (૩) સોનાનો ઢોળ ચડાવેલું (૪) [લા] ઉત્તમ, ધ્યાનમાં લેવા જેવું (નિયમ, કાયદો ઇ૦). [-કેળું = એક સારી જાતનું કેળું. -ટોળી = ઠગાબાજીનાં કામો ચાલાકીથી કરતી બદમાશોની ટોળી]

સોનૈયો પું૦ [સોનું પરથી] સોનાનો સિક્કો. [-કે રૂપૈયો = એક બાળરમત.]

સોનેટ ન૦ [ઇ.] અંગ્રેજી કાવ્યનો એક પ્રકાર

સોપટ અ૦ [સર૦ શેપટ] સીધેસીધું, પાંસરું

સોપપત્તિક વિ૦ [સં] ઉપપત્તિ - પ્રમાણયુક્ત

સોપાધિ, ૦ક વિ૦ [સં] ઉપાધિવાળું

સોપાન ન૦ [સં] સીડી, દાદર (૨) પગથિયું

સોપારા પું૦ [અ સિપારહ] અધ્યાય [-ઊતરવા, ગણી જવા = નાસી જવું.]

સોપારી સ્ત્રી૦, ન૦ [સર૦ હિં., મ સુપારી] મુખવાસમાં વપરાતું એક ફળ કે ફળ

સોપો પું૦ [પ્રા. સુપ્પ (સં સ્વપ્) ઉપરથી] રાત્રીના પહેલા પહોરમાં પ્રાણીઓ નિદ્રાવશ થતાં વળતો બંધ કે શાંતિ [ત્રાસકો

સોફ સ્ત્રી૦ [સં શોફ] સોજો (૨) ભયનો

સોફવા પું૦ [સ શોફ + વા] શરીર ફૂલી જાય તેવો વાયુનો રોગ

સોફા પું૦ [ઇં] ગાદીવાળી ખુરશીઘાટની એક બેઠક (એકથી વધુ બેસે એવી)

સોબત (સો) સ્ત્રી૦ [અ. સુહબત, સર૦ હિં. સોહબત, મ] સાથ, મૈત્રી; સંગ. [**સોબતે ચડવું** = સંગ કરવો] **-તી** પું૦ સાથી મિત્ર

સોભ ન૦ [સં શુભ] સૌભાગ્યનું ગીત (વરકન્યા પરણી ઊઠયા પછી ગવાતું)

સોભાગ પુ૦ જુઓ સૌભાગ્ય (૨) સુવાસણનું ચિહ્ન. સોહાગ (સુ) [-ઉતરાવવો, લેવડાવવો = (વિધવાએ) ચોટલો વગેરે કઢાવી નાખવા. -રાખવાં = વૈધવ્ય હોવા છતાં હોવાતણાના ચિહ્ન કાયમ રાખવા] **૦પાંચમ** સ્ત્રી૦ સૌભાગ્ય પંચમી. **૦વંતી** વિ૦ સૌભાગ્યવંતી

સોભાગવદું ન૦ [સ સૌભાગ્યવંત ?] બારસાખ ઉપરનું આડું લાકડું

સોભાનઅલ્લા, ૦હ [અ સુવ્હાનલ્લાહ્] ભલા ભગવાન !' જેવો એક આશ્ચર્ય ના ઉદ્ગાર
સોમ પુ૦ [સં] સોમવલ્લી, તેનો રસ (૨) ચંદ્રમા (૩) સોમવાર (૪) પુ૦ સંગીતમા એક અલંકાર [-કાહ્યા=સોમયાગમાં પૂર્ણાહુતિનુ સ્નાન કરવુ (૨) 'છૂટ્યા, નિગત થઈ' એવા અર્થનો ઉદ્ગાર]. ૦પ્રદોષ સોમવારે એક ટંક ખાવાનુ વ્રત ૦પાન ન૦ સોમરસ પીવો તે. ૦યજ્ઞ, ૦યાગ પુ૦ જેમા સોમરસ પીવામાં આવતો તેવો એક યજ્ઞ ૦રસ પું૦ સોમવલ્લીનો માદક રસ. ૦વતી વિ૰સ્ત્રી૰ સોમવારે આવતી(અમાસ) [-અમાસ ને શુક્રવાર = તદ્દન અશક્ય વાત] ૦વદની વિ૰સ્ત્રી૰ ચંદ્રવદની. ૦વલ્લી, ૦વેલી સ્ત્રી૰ વેદકાળમા પ્રસિદ્ધ એક લતા, જેના પાનના રસનો યજ્ઞોમા ઉપયોગ થતો ૦વાર પુ૦ (સં.) આઠવાડિયાનો એક દિવસ. ૦વારિયું ન૦ (ચ) કાણમોકાણ (સોમવારે સામાન્યપણે થતુ હોવાથી). ૦વારું વિ૰ સોમવારનુ, સોમવારે આવતુ કે શરૂ થતું
સોમલ પુ૰,ન૦ [અ સમ્મુલ્ફાર] એક ઉપધાતુ કે પથ્થર, એક અત્યંત ઝેરી પદાર્થ ૦ખાર પું૦ ધોળો સોમલ, શંખિયો સોમલ
સોમવતી. સોમવલ્લી, સોમવાર, -રિયું, -રુ સોમવેલી જુઓ 'સોમ'મા
સોમેશ્વર પુ૦[સં](સ) એક પ્રસિદ્ધ શિવલિંગ
સોય (સો) સ્ત્રી૰ [પ્રા સૂઈ (સં સૂચી)] સીવવાનુ નાકાવાળું, પાતળુ અણીદાર સાધન
સોય સ૰ [સ સ+એવ] (પ.) તે
સોયણી સ્ત્રી૰ [સોહવું' ઉપરથી] મોચીનુ ઓજાર (ચામડુ સાફ કરવા માટેનુ)
સોય(-હિ)ણી સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં સોહિની (પ્રા સોહિ, ત્ત શોભિન્)] એક રાગિણી
સોયાબીન સ્ત્રી૰[ફ્રે] એ નામની કઠોળ કે દાણો (વટાણા જેવો) [સોય, સોયો
સોયો (સો) પુ૰ [જુઓ સોય સ્ત્રી૰] મોટી
સોરટી સ્ત્રી૰ [ઇં સોર્ટિશન] ઘણા જણની રકમ ભેગી કરી અમુક હિસ્સો નાખી બાકીનામાથી ચિઠ્ઠી નાખી જેનુ નામ આવે તેને નિયત ધનામ આપવુ તે; 'લૉટરી'
સોરઠ પુ૰ [પ્રા સોરટ્ઠ (સં સૌરાષ્ટ્ર)] (સ) કાઠિયાવાડનો એક ભાગ, સોરાષ્ટ્ર (૨) એક રાગ -ઠિયાળી સ્ત્રી૰ સોરઠી સ્ત્રી -ઠિયો પું૰ સોરઠમા થતો એક જાતનો ઘોડો -ઠી વિ૰ સોરઠ દેશનુ -ને લગતુ -ઠો પુ૰ એક છંદ
સોરપ્યુ (સો) સ્ત્રી૰; ન૰ ['સોરવુ' ઉપરથી] વિયોગથી થતુ ઝૂરણ સોરવું તે
સોરમ સ્ત્રી૰ જુઓ સોડમ [ચેન પડવું
સોરવવું સ૰ક્રિ૰ [સુ + રમવું ?] ગમવુ, ગોઠવુ;
સોરવું (સો') સ૰ ક્રિ૰ [સં ક્ષુર્] ઝીઝરડી કે આછુ છોલી કે ખાપાખૂપી કાઢી સાફ કરવું (૨) [લા] ખૂબ પૈસા પડાવવા (૩) ભાડવુ
સોરવું (સો) અ૰ ક્રિ૰ વિયોગથી ઝૂરવુ
સોરંભ વિ૰ + જુઓ સુગંધ
સોરંગી સ્ત્રી૰ [સુ + રંગ] એક વનસ્પતિ (જેનો લાલ રંગ બને છે) ૦પાલ પું૰ કુક્કડ પુરુષ
સોરાઇ સ્ત્રી૰ [પ્રા (સં સૌરભ)] + સોરભ
સોરાટવું (સો') સ૰ક્રિ૰ ['સોરવુ' પરથી] સોર સોર કરવું, ખૂબ છોલવું(૨)[લા]ખૂબ ભાડવુ
સોરાભણ (સો) સ્ત્રી૰ જુઓ સોરણ
સોરાવટ (સો) સ્ત્રી૰ ['સોરવુ ઉપરથી] સોસ
સોરાસોર સ્ત્રી૰[સોરવુ' ઉપરથી] છોલાછોલ; સોરસોરા (૨) [ફા શોર પરથી] શોરબકોર (૩) [?] શોધાશોધ
સોરી સ્ત્રી૰ [જુઓ સોરવવુ] સોરવવુ -ગમવું તે (૨) કરસણના સાઠાને સુકાવા ઊભા મૂકવા તે [-વળવી = નિરાત ગમવુ]
સોરુ અ૰ [પ્રા સોમર (સં. સાદર) ઉપરથી ?] લગીમાં, સુધીમા
સોર્બિસિટર પુ૰ [ઇં] અસીડો સાથે સબંધ રાખતો એક ધારાશાસ્ત્રી [તરંગ ત્રીજો
સોલો પુ૰ [ઇ] પત્તાની એક રમત (૨)[લા]
સોલ્જર પુ૰ [ઇં] સૈનિક (૨) ગોરો સૈનિક
સોલ્લાસ વિ૰ [સં] ઉલ્લાસવાળુ (૨) અ૰ ઉલ્લાસ સાથે, ઉલ્લાસપૂર્વક
સોવડા(-રા)વવું સ૰ક્રિ૰ 'સોવું,' 'સોવાવું'નુ પ્રેરક [પ્રાનરાપૂર્વક
સો વસા .અ૰ [સો + વસો] લગભગ નક્કી,

સોવાટ પું૰ સોવાવું તે

સોવાવું અ૰ક્રિ૰ [પ્રા. સોહ (સં શોધય્)] અહીં તહીં ફાફાં મારવાં; મુશ્કેલીમાંથી છૂટવા આમ તેમ બેફામ જેમ દોડવું (૨) 'સોવું'નું કર્મણિ

સોવા(-હા)સણ(-ણી) સ્ત્રી૰[પ્રા સોવાસિણી (સં સુવાસિની)] સૌભાગ્યવતી [મડળ

સોસિયેટ ન૰[ઈં] ગ્રામપંચાયત જેવું સ્વસત્તાક

સોવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા સોહ (સ શોધય્)]સૂપડામાં નાખી આમ તેમ ફેરવીને ઝાટકવું

સોવણ ન૰ + જુઓ સુવર્ણ **૦કાર** પું૰ સોની

સોસ પું૰ [પ્રા. (સ શોષ)] અતિશય તરસ; ગળે પડતી સૂક (૨) [લા] તીવ્ર ઇચ્છા (૩) ફિકર; ચિંતા. [**-પડવો** = અત્યંત તરસ લાગવી ઋણું સુકાવું] **૦ના** સ્ત્રી૰ સોસ

સોસવાવું અ૰ ક્રિ૰ ['સોસવું' પરથી] રસનું સુકાઈ જવું (૨) શરીર સુકાવું (ચિંતાથી)

સોસવું અ૰ક્રિ૰[પ્રા સોસ (સ. શુષ્, શોષય્)] સહન કરવું (૨) સ૰ક્રિ૰ શોવવું ચૂસી લેવું

સોસળું વિ૰ ભુલકણું, વીસરગોળું(૨)સૂતું; સંભાળ વિનાનું. **-ળાઈ** સ્ત્રી૰ બેફામપણું

સોસાયટી સ્ત્રી૰ [ઈં] મંડળી (૨) સમાજ (૩) ભેગા મળી બાંધેલા મકાનોનો નવો વસવાટ; 'હાઉસિંગ સોસાયટી' [કર્મણિ

સોસાવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ સોસવાવું(૨)'સોસવું'નું

સોહવું અ૰ક્રિ૰ [પ્રા સોહ (સં શુમ્)]શોભવું; સોહામણું. **-ણી** સ્ત્રી૰ + શોભા

સોહં શ૰ પ્ર૰ [સં] 'તે (બ્રહ્મ) હું છું' એવું એક મહાવાક્ય

સોહા સ્ત્રી૰ [પ્રા. (સં શોભા)] (૫) શોભા **૦ગ** વિ૰ (૫) સોહાગી, શોભીતું

સોહાગ પું૰ [પ્રા. સોહગ્ગ (સં સૌભાગ્ય)] હેવાતન (૨) રૂડું ભાગ્ય (૩) હેવાતનનું કોઈ પણ ચિહ્ન (જેમ કે ચૂડી, ચોટલો, ચાલ્લો ઇ૰) (૪) વિ૰ જુઓ 'સોહા'માં [**-ઉતરાવવો**, **લેવરાવવો** = હેવાતનના ચિહ્ન કઢાવી નાખવા **-રાખવો** = વિધવા થયા છતાં સૌભાગ્યવતીના ચિહ્ન કાયમ રાખવા.] **૦ણ** વિ૰ સ્ત્રી૰ સૌભાગ્યવતી

સોહાગી વિ૰ [જુઓ સુહાગ] સુશોભિત(૨) સારા ભાગ્યવાળું, સુખી (૩) આનંદી

સોહામણું સોહાવનું + વિ૰ [જુઓ સોહાવું; સર૰ મ. સુહાવના, હિં સોહાવના] સુશોભિત

સોહાવવું સ૰ક્રિ૰ 'સોહ(-હા)વું'નું પ્રેરક

સોહાવું અ૰ક્રિ૰ જુઓ સોહવું [સોહાગણ

સોહાસણ(-ણી) સ્ત્રી૰ [જુઓ સોવાસણ]

સોહિણી(-ની) સ્ત્રી૰ [જુઓ સોયણી] એક રાગિણી (૨) + સ્વરૂપવતી સ્ત્રી

સોહોર પું૰[જુઓ શોર] + ઘોંઘાટ, શોરબકોર

સોહ્ય વિ૰ [જુઓ સોહવું] + સુંદર; સોહતું

સોહ્યલું વિ૰ ['સોહવું' ઉપરથી] સોહામણું (૨) સહેલું (૩) સુખદાયક (૪) ન૰ મનગમતી શૃંગારચેષ્ટા કે રમત. **-લો** પું૰ ભભકો, રેલ (૨) આનંદનો ઉજાણો, ઉત્સવ (૩) સૌભાગ્યનું અભિમાન

સોળ વિ૰ [પ્રા સોલસ (સં ષોડશન્)] '૧૬'. [**-મી ઘડી જાની** = ગભરાઈ જવું, આફત આવી પડવી **-વાક્ષને એકરતી** = બરાબર; સાચું; ન્યાયપુરઃસર **સોળશે ને ભક્કવારે** = કદી જ નહીં. **સોળે કળા** = પૂરેપૂરું, પૂર્ણ (ચંદ્રની ૧૬ કળા ઉપરથી) **સોળે શણગાર સજીને** = પૂરેપૂરો ઠાઠ કરીને (સોળ શણગાર છે તે ઉપરથી) **સોળે સંસ્કાર થઈ ચૂકવા** = બધા સુખદુઃખ વીતી ચૂકવા (સંસ્કાર સોળ છે તે ઉપરથી) **સોળે સોકટી કાચી હોવી** = બધું જ કરવાનું બાકી હોવું **સોળે સોપારી ખણવા** = બધી રીતે હોંશિયાર થવું (સોળ અધ્યાય ઉપરથી) **સોળેસોળ આની** = જોઈએ તેવું; બરાબર.] **૦કૂકી(-ડી)** સ્ત્રી૰ સોળે કૂકીથી રમાતી એક બાજી **૦પેજી** વિ૰ [+ ઇં. પેજ = પૃષ્ઠ] (છાપવામાં) સોળ પૃષ્ઠ થાય એવા કદનું **૦ભત્તું** ન૰ [પ્રા ભત્તઅં (સ. ભક્તકમ્)] સોળ ટંક ઉપવાસનું વ્રત (જૈન)

સોળ (સોં) પું૰, **-ળું** ન૰ [જુઓ સળ] (સોટી વગેરેના) મારનો શરીર પર પડતો આંકો [**-ઊઠવા, પડવા, સોળાં ઊઠવાં** = જુઓ 'સળ'માં.]

સોળું વિ૦ [પ્રા. સોહ (સ શોધય્) ઉપરથી; સર૦ મ. સોવળા] ઘેાઈને અલગ રાખેલું (૨) ન૦ [સર૦ મ. સોવળેં] અબેાટિયુ (૩) મરનાઢ [**સોળામાં હોવું** = અબેાટિયુ પહેર્યું હોવું કોઈને ન અડાય તેવી શુદ્ધ સ્થિતિમાં હોવું.] [લાબેા વળેા

સોળૈયેા પું૦ ['સોળ' વિ૦ ઉપરથી] સોળ કૂટનેા

સોં (સેા૦) સ્ત્રી૦ [સ સજ્ઞા] ભાન, શુદ્ધિ (૨) સમજણ; અક્કલ (૩) સ્ફૂર્તિ; તેજી

સોંગ (સેા૦) પું૦ [જુએા સ્વાગ] નાટકમાનેા વેશ. કૃત્રિમ દેખાવ (૨) ઢેાંગ [**-ધરવેા, લેવેા** = વેશ લેવેા]

સોંઘ, ૦વારી (સેા૦) સ્ત્રી૦, **-ઘારત(-થ)** સ્ત્રી૦, ન૦ [જુએા સોઘું] સસ્તાપણું, છત

સોંઘું (સેા૦) વિ૦ [સં સ્વર્ધક] ઓછા ભાવનું; સસ્તું [**-મેાંઘું થવું** = માન મેળવવું]

સોંઠવું (સેા૦) સ૦ક્રિ૦ ['હાસવું'નેા વ્યત્યય ?] આપવું (૨) ગરજ હેાય ત્યારે ઇચ્છા ન હેાય તેાપણ આપવું [(૨) સાઠવું, જવું

સોંઢવું (સેા૦) અ૦ક્રિ૦ જુએા સૂઢવું તૈયાર થવું

સોંધેા (સેા૦) પું૦ [પ્રા સોઇંધિઅ (સ સૌગન્ધિક)] એક સુગંધીદાર પદાર્થ

સોંપણ સેા૦) સ્ત્રી૦ ['સોંપવું' ઉપરથી] સુપરત; ભાળવણી, સેાંપેલું તે

સોંપરત (સેા૦) સ્ત્રી૦ જુએા સુપરત

સોંપવું (સેા૦) સ૦ક્રિ૦ [સં સમર્પ્, સર૦ મ. સોપણે, હિં. સૌપના] કોઈના કબજામાં સાચવવા આપવું, ભાળવવું

સોંફ (સેા૦) સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં સૌંફ (સં. શતપુષ્પા, પ્રા સઅ + પુપ્ફા)] વરિયાળી

સોંસરવું સોંસરું (સેા૦) વિ૦ (૨) અ૦ [સં સસ્ + સુ-સૂ ?] આરપાર. [**-નીકળવું, પડવું - સેાસર** જવું (૨) ન પચવું.]

સૌ વિ૦ [અપ સઉ, પ્રા. સવ્વ (સં સર્વ)] સઘળું; સર્વ સહુ (૨) અ૦ પણ, સુધ્ધાં; વળી ઉદા૦ તુ સૈા હૈા) આવજે

સૌકર્ય ન૦ [સં] સુકરતા, સહેલાઈ [મૃદુતા

સૌકુમાર્ય ન૦ [સં] સુકુમારતા; નાજુકતા;

સૌખ્ય ન૦ [સં] સુખ, આરેાગ્ય

સૌગત(-તિક) પું૦ [સં.] સુગત-બુદ્ધનેા અનુયાયી

સૌજન્ય ન૦ [સ] સુજનતા, ભલમી

સૌત્રામણ પું૦ એક જૂની પીણું (૨) [સ સૌત્રામણી] એક યજ્ઞ

સૌદામ(-મિ)ની સ્ત્રી૦ [સ.] વીજળી

સૌદાયક વિ૦ અન્યાને સગા તરફથી ભેટ તરીકે અપાતી (વસ્તુ) (૨) ન૦ લગ્નની ભેટ

સૌભાગ્ય ન૦ [સ] સારું ભાગ્ય (૨) સુખ; આનંદ, કલ્યાણ (૩) સધવાવસ્થા (૪) ઐશ્વર્ય (૫) સૌન્દર્ય (૬) જ્યોતિષમાં એક યેાગ ૦ચિહ્ન ન૦ સૌભાગ્યાવસ્થા સૂચવનારા સ્ત્રીના આભૂષણ (ચાલ્લેા, કેશ વગેરે) ૦દ્રવ્ય ન૦ હળદર, કંકુ અક્ષત વગેરે માંગલિક વસ્તુએ૦ ૦૫ચમી સ્ત્રી૦ કારતક સુદિ પાંચમ. ૦વતી(-વંતી) વિ૦ સ્ત્રી૦ સધવા, સુહાગિની. ૦વર્ધ(૦ન) વિ૦ સૌભાગ્ય વધારનાર

સૌમ્ય ન૦ [સ] સમાધિ કે પ્રેમનેા સમભાવ

સૌમનસ્ય ન૦ [સ] પ્રસન્નતા [લક્ષ્મણ

સૌમિત્ર(-ત્રિ) પું૦ [સ] (સ) સુમિત્રાનેા પુત્ર-

સૌમ્ય વિ૦ [સં] સશીલ, શાંત (૨) મનેાહર સુંદર

સૌર વિ૦ [સં] સૂર્ય સંબંધી ૦માસ પું૦ એક રાશિમાં જેટલેા કાળ સૂર્ય રહે તેટલેા કાળ. ૦વર્ષ ન૦ એક મેષસંક્રાંતિથી માંડીને ૧૨ રાશિ ફરીને પાછા મેષ રાશિમાં આવતા સૂર્યને જેટલેા કાળ લાગે તેટલેા કાળ

સૌરભ ન૦ [સ] સુગંધ

સૌરાષ્ટ્ર પું૦. ન૦ [સ] (સં) સેારઠ દેશ **-ષ્ટ્રી** વિ૦ સૌરાષ્ટ્રનું (૨) પું૦ ત્યાનેા વતની (૩) સ્ત્રી૦ ઉત્તર ગુજરાતની જૂની પ્રાકૃત ભાષા

સૌવર્ણ વિ૦ [સ] સુવર્ણનું; સેાનેરી

સૌવીર પું૦ [સ] (સ) સિંધુ નદીની આસપાસનેા એક પ્રાચીન દેશ

સૌવીરી સ્ત્રી૦ [સં] મધ્યમ ગ્રામની એક મૂર્ચ્છના

સૌશીલ્ય ન૦ [સં] સુશીલતા, સદ્વર્તન

સૌષ્ઠવ ન૦ [સં] ઉત્કૃષ્ટપણું (૨) સુઘડતા (૩) ચપળતા, લાઘવ ૦પ્રિય વિ૦ સૌષ્ઠવ જેને પ્રિય છે તેવું

સૌહાર્દ(-ર્દ્ય) ન૦ [સ] સુહૃદતા, મિત્રતા

સૌંદર્ય ન૦ [સં] સુંદરતા

સ્કંદ પુ૦ [સં.] (સ) કાર્ત્તિકેય
સ્કંધ પુ૦[સ.] ખભો (૨) હાળી (૩) થડ (૪) સૈન્યનો વ્યૂહ (૫) સમુદાય (૬) વિભાગ, પ્રકરણ
સ્કાઉટ પુ૦[ઇ] મુખ્યત્વે છોકરાઓની તાલીમ માટે રચાયેલા, એ નામના એક સંઘનુ માણસ
સ્કૂલ સ્ત્રી૦ [ઇ] શાળા, નિશાળ
સ્કૉલરશિપ સ્ત્રી૦ [ઇં.] શિષ્યવૃત્તિ
સ્ક્રૂ પુ૦ [ઇં] પેચવાળો ખીલો
સ્ખલન ન૦[સં] ક્ષુલ; ચૂક (૨) સન્માર્ગથી ચ્યૂત થવુ તે (૩) ટપકવું, ઝરવું કે પડવું તે (૪) ડોકર (૫) તોતડાવું તે. ૦શીલ વિ૦ વારવાર સ્ખલન કર્યા કરનાર
સ્ખલિત વિ૦ [સં.] સ્ખલન પામેલુ [ચૂકેલ
સ્ટવ પુ૦ [ઇં] ઘાસતેલથી બળતો એક જાતનો
સ્ટાફ પું૦ [ઇ] કોઈ કાર્યાલય કે કચેરીમાં કામ કરતા બધા સેવકોનો સમૂહ
સ્ટાંપ (૦) પુ૦ જુઓ સ્ટૅમ્પ. [–પર લખી આપવું = કાનૂની ચોકસાઈ કે જવાબદારીથી લખાણ કરવુ પાકું લખી આપવું.]
સ્ટીમર સ્ત્રી૦ [ઇં.] આગબોટ [બનાવનાર
સ્ટેનોગ્રાફર પુ૦ [ઇં.] લઘુલિપિમા લખી
સ્ટૅન્ડ પુ૦ [ઇં.] (વાહનોનો) થોભો; ઊભા રહેવાની જગા (૨) મૂકવાની ઘોડી –ઘોડો ઇ૦
સ્ટેન્સિલ પેપર પું૦ [ઇ.] જેના પર કાપાવાળી લોખંડી કલમથી લખીને, ઉપર શાહી ચોપડી ઘણી નકલો કાઢી શકાય તેવો એક કાગળ
સ્ટૅમ્પ પુ૦ [ઇં] સિક્કો કે તેની છાપ (૨) (ખતદસ્તાવેજની) ટિકિટ કે એનો સરકારી કાગળ (૩) [લા.] ખત, દાવા વગેરે અંગે આપવો પડતો સરકારી વેરો કે તેનો ખર્ચ; ઉદા૦ કેટલો સ્ટૅમ્પ આપવો પડ્યો?
સ્ટેશન ન૦ [ઇં.] આગગાડીને ચોભવાનુ મથક (૨) કોઈ મથક, જેમ કે પોલીસ સ્ટેશન. ૦માસ્તર પું૦ સ્ટેશનનો વડો અમલદાર
સ્ટેશનરી સ્ત્રી૦[ઇં] લેખનસાહિત્ય, લખવાના કામને માટે જરૂરી બધી સાધન-સામગ્રી
સ્ટોઇક વિ૦ (૨) પું૦ [ઇ.] ઝીનો નામે એક ગ્રીક તત્ત્વજ્ઞાનીની ૩૬સૂત્રીને લગતુ કે તેને માનનારું
સ્ટૉક પું૦ વેપાર વણજની વસ્તુ કે માલનો જથ્થો. [–સ્ટૉક = સ્ટૉક હિસાબે બરોબર છે કે નહિ તે તપાસવું.] (આ ઇ૦ની)
સ્ટૉલ પુ૦, સ્ત્રી૦ [ઇં.] દુકાન (સ્ટેશન પર છાપા
સ્તન ન૦ [સં.] થાન; ધાઈ. ૦પાન ન૦ ધાવવું તે –ન્ધય વિ૦ (૨) ન૦ [સં] ધાવણું (બાળક) –ન્ય ન૦ [સં.] દૂધ [અધ્યાય
સ્તબક પુ૦ [સં] ફૂલનો ગુચ્છો (૨) પરિચ્છેદ;
સ્તબ્ધ વિ૦ [સં.] આશ્ચર્યચકિત, હિબ્મૂઢ (૨) જડ; નિશ્ચેષ્ટ
સ્તર પુ૦ [સં.] થર
સ્તવ પુ૦, ૦ન ન૦ [સં.] સ્તુતિ. ૦નીય વિ૦ સ્તુત્ય; સ્તવ્ય ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સં સ્તુ] સ્તુતિ કરવી –વ્ય વિ૦ સ્તુતિ કરવા યોગ્ય
સ્તંભ પું૦ [સં] ઝૂમખું; ગૂડ
સ્તંભ પું૦ [સં.] થાંભલો, ટેકો (૨) જડતા, નિશ્ચેષ્ટતા (૩) પ્રતિબંધ, રુકાવટ, નિયમન (૪) કાવ્યના અષ્ટભાવમાનો એક. ૦ન ન૦ થોભાવવું, અટકાવવું કે રોકવુ તે (૨) સહારો; ટેકો (૩) જડ કે નિશ્ચેષ્ટ કરી દેવુ તે (મંત્ર કે પ્રયોગથી) ૦વું અ૦ક્રિ૦ [સં સ્તમ્] થોભવું. –ભિત વિ૦ [સં.] થોભાવેલુ (૨) ટેકવેલુ (૩) સ્તબ્ધ
સ્તાન ન૦ [ફા.] 'સ્થાન' એ અર્થમા નામને લાગે છે. ઉદા૦ હિંદુસ્તાન
સ્તુતિ સ્ત્રી૦ [સં.] ગુણગાન, તારીફ. વખાણ (૨) દેવદેવીની સ્તુતિ–પ્રાર્થના. ૦પાઠ પું૦ સ્તુતિ ગાવી તે ૦પાઠક પુ૦ ભાટ; ચારણ. ૦પાત્ર વિ૦ પ્રશંસા કરવા યોગ્ય
સ્તુત્ય વિ૦ [સં.] સ્તુતિપાત્ર, વખાણવા જેવું
સ્તુત્યર્થવાદ પું૦ [સં.] (વ્યા.) મૂળવાદમા વધારો કરી વિશેષ કહેવું તે
સ્તૂપ પુ૦ [સ] રાશિ; ઢગલો (૨) ધુમ્મટ જેવુ બાંધકામ (બુદ્ધના અવશેષો ઉપર)
સ્તેન પુ૦ [સં.] ચોર
સ્તેય ન૦ [સં.] ચોરી
સ્તોતા પુ૦ [સં.] સ્તુતિ કરનાર
સ્તોત્ર ન૦ [સં] કોઈ પણ દેવની છંદોબદ્ધ સ્તુતિ
સ્તોમ પું૦[સં]સ્તુતિ; સ્તવન (૨)યજ્ઞ (૩)સમૂહ

સ્ત્યાન ન૦ [સ] સ્થૂળતા, જડપણ (૨)(યોગમા) પ્રમાદ, ઇંદ્રિયોની જડતા કે અશક્તિ
સ્ત્રિયારાજ ન૦ બુંઓ ત્રિયારાજ
સ્ત્રિયાળ(-ળુ) વિ૦ સ્ત્રી જેવા સ્વભાવનુ, પોચું અને વેવલુ (૨) સ્ત્રીચેલુ
સ્ત્રી સ્ત્રી૦ [સ] બૈરી (૨) પત્ની. [-કરવી =પરણવુ; નાતરુ કરવુ -માં આવવુ, -વેશમાં આવવું = ઋતુમા આવવુ; ઉમ્મર લાયક થવું] ૦કેસર ન૦ ફૂલનો માદા બીજવાળો રેસો. ૦કેળવણી સ્ત્રી૦ સ્ત્રીઓની કેળવણી. ૦ચરિત(-ત્ર) ન૦ સ્ત્રીની ચતુરાઈ ૦જન ન૦ બાઈ માણસ, બૈરુ ૦જાતિ સ્ત્રી૦ આખો સ્ત્રીવર્ગ. ૦જિત વિ૦ નારજિત, બૈરીને વશ, બૈરીના કહ્યામાં રહેનાર ૦ત્વ ન૦ ૦દાક્ષિણ્ય ન૦ સ્ત્રી તરફ માનભરી વર્તણૂક, 'શિવલ્રી ૦ધન ન૦ સ્ત્રીની પોતાની જ માલકીનુ ધન. ૦ધર્મ પુ૦ સ્ત્રીનો ધર્મ - તેના ખાસ ગુણલક્ષણ વગેરે કે કર્તવ્યાદિ (૨) રત્નેદરિદ્ર ૦પાત્ર ન૦ કથા નાટય વગેરેનુ નારીપાત્ર. ૦પુરુષસંબંધ પુ૦ સ્ત્રી અને પુરુષ વચ્ચે સસર્ગ, સબધ ઇ૦ વ્યવહાર. ૦બહુમાન ન૦ સ્ત્રીઓ પ્રત્યેનુ આદરમાન, સ્ત્રીદાક્ષિણ્ય. ૦બુદ્ધિ સ્ત્રી૦ સ્ત્રીની બુદ્ધિ (૨) સ્ત્રીની સલાહ. ૦બ્રિંચ ન૦ નારી જાતિ (-ચા). ૦શિક્ષક પુ૦,સ્ત્રી૦ શિક્ષિકા. ૦શિક્ષણ ન૦ સ્ત્રીકેળવણી ૦સ્વભાવ પુ૦ સ્ત્રીનો સ્વભાવ ૦સ્વાતંત્ર્ય ન૦ સ્ત્રીઓની સ્વતત્રતા ૦હઠ સ્ત્રી૦ સ્ત્રીની હઠ (૨) [લા.] બારે, જૂબરી હઠ. ૦હત્યા સ્ત્રી૦ સ્ત્રીની હત્યા કે તેને માર્યાનુ પાપ
સ્ત્રૈણ વિ૦ [સ] સ્ત્રી જેવુ (૨) બીકણ અને વેવલુ, નામર્દ (૩) ન૦ સ્ત્રીત્વ (૪) નામર્દાઈ. ૦તા સ્ત્રી૦, ૦પણું ન૦
-સ્થ અ૦ [સ.] 'રહનારું, રહેલું' એ અર્થમા સમાસને અંતે ઉદા૦ કંઠસ્થ, માર્ગસ્થ
સ્થગિત વિ૦ [સ] થભી ગયેલુ, રોકાયેલુ (૨) રોકી દીધેલું; ખસેડાય કે વપરાય નહી તેમ ઠરાવેલુ - કરેલુ
સ્થપતિ પુ૦ [સં] શિલ્પી; સ્થાપત્ય જાણનાર
સ્થલ(-ળ) ન૦ [સં.] જગા, સ્થાન (૨) જમીન ૦ચર વિ૦ જમીન ઉપર ફરનારું કે રહેનારુ ૦દેવતા પુ૦ બ૦વ૦; સ્ત્રી૦ અમુક સ્થળની પાલક દેવી કે દેવ ૦પદ્મ ન૦ બિલાડીનો ટેરવ(ો) ૦માર્ગ પુ૦ જમીન પર થઈને જતો મા-ર્ગ. ૦વાચક વિ૦ સ્થળનો બોધ કરનારુ (વ્યા) ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ ભૂગોળવિદ્યાનો સ્થળો વિષેની વિગતવાર માહિતીનો ભાગ, 'ટોપોગ્રાફી' -ન્તર(-ળાં)તર ન૦ [+ અંતર] અન્ય સ્થળ (૨) હામબદલો, સ્થળની ફેરબદલી. -ળી(-ળી) સ્ત્રી૦ [સં] જગા, પ્રદેશ
સ્થવિકા સ્ત્રી૦ [સં] વેલી
સ્થવિર વિ૦ [સં] વૃદ્ધ (૨) પું૦ ડોસો (૩) દશ વર્ષ જૂનો બૌદ્ધ સાધુ. -રા સ્ત્રી૦ ડોસી
સ્થળ, ૦ચર, ૦દેવતા, ૦માર્ગ, ૦વાચક, ૦વિદ્યા, -ળાંતર, -ળી જુઓ 'સ્થલ'મા
સ્થંડિલ ન૦ [સ] યજ્ઞ માટે તૈયાર કરેલી જમીન (૨) ઓટલી
સ્થાણુ વિ૦ [સં.] સ્થિર, અચલ (૨) પું૦ ડાળાપાખડા વિનાનુ થડ, ઠૂંઠું (૩) [સં] મહાદેવ ૦ખનનન્યાય પુ૦ વાકલો રોપીને તેને તપાસી જોવા હલાવી જુએ છે તેમ, વસ્તુ કર્યા પછી તેને તપાસી જોવી તે
સ્થાન ન૦ [સં] જગા, ઠેકાણું, સ્થળ (૨) રહેઠાણ (૩) પદ. પદવી. ૦ક ન૦ સ્થાન, રહેઠાણ (૨) બેઠક, આસન (૩) પદવી, દરજ્જો. ૦કવાસી પુ૦ (૨) વિ૦ જૈનોનો એક સપ્રદાય, તેનુ કે તેને લગતુ ૦ભ્રષ્ટ વિ૦ પોતાના સ્થાનથી ભ્રષ્ટ થયેલુ (૨) પદભ્રષ્ટ, હોદ્દા ઉપરથી કાઢી મૂકેલુ (૨) ગાવામા વપરે સમજમા ન પડેલી શબ્દાવ -ન્તર ન૦ [+ અંતર] જુઓ સ્થલાતર
સ્થાનિક વિ૦ [સ] અમુક મર્યાદિત સ્થાનનુ, કે તેને લગતુ ૦સ્વરાજ્ય(-જ્ય) ન૦ સુધરાઈ જેવા જાહેર કામો સ્થાનિક હોદ્દા ચલાવે તેવી વ્યવસ્થા. 'લોકલ સેલ્ફ-ગવર્નમેન્ટ'
સ્થાપક વિ૦ (૨) પુ૦ [સં] સ્થાપન કરનાર
સ્થાપત્ય ન૦ [સં.] સ્થપતિનું કામ કે વિદ્યા,

શિલ્પશાસ્ત્રે (૨) ઇમારત; બાંધકામ

સ્થાપન ન૦, **–ના** સ્ત્રી૦ [સં.] સ્થાપવું–સ્થાપિત કરવું તે

સ્થાપવું સ૦ક્રિ૦ [સં સ્થાપય્] પ્રતિષ્ઠા કરવી; નિર્માણ કરવું (૨) જગા પર મુકરર કરવું (૩) પ્રમાણપૂર્વક સાબિત કરવું

સ્થાપિત વિ૦ [સં] સ્થાપેલું

સ્થાય પું૦ [સં] આધાર, પાત્ર (૨) સામર્થ્ય (૩) સ્થાન; મુકામ (૪) રાગનો એક અવયવ (સંગીત). **૦ભંજની** સ્ત્રી૦ સ્થાયનું ભંજન કરતો આલાપ

સ્થાયી વિ૦ [સં] ઘણી વાર ટકે તેવું; ટકાઉ (૨) સ્થિર. **–ત્વ** ન૦ સ્થાયીપણું **૦ભાવ** પું૦ જે ભાવો ચિત્તમાં સંસ્કારરૂપે હંમેશાં વર્તમાન હોય છે અને વિભાવ આદિથી અભિવ્યક્ત થઈ રસાવસ્થાને પામે છે તે (રતિ, હાસ્ય, શોક, ક્રોધ, ઉત્સાહ, ભય, નિંદા, વિસ્મય અને નિર્વેદ) [કા શા.]. **૦સમિતિ** સ્ત્રી૦ કોઈ મંડળના સામાન્ય બધા કામો કરતી રહેનારી નાની તેની કાયમી સમિતિ, 'સ્ટેન્ડિંગ કમિટી'

સ્થાલી સ્ત્રી૦ [સં] થાળી; કથરોટ; ખૂમચો. **૦પુલાકન્યાય** પું૦ વાસણમાંથી એક ચોખાનો દાણો દબાવી જોઈને બધા ચોખા ચડ્યા છે કે કાચા છે તે નક્કી કરવામાં આવે છે તેમ, વસ્તુનો એક અંશ જાણી સમગ્રની કલ્પના કરવી તે (ન્યા)

સ્થાવર વિ૦ [સં] અચલ, સ્થિર (૨) ખસી શકે નહિ તેવું ('જંગમ'થી ઊલટું) (૩) પું૦ પર્વત. **૦તા** સ્ત્રી૦

સ્થિત વિ૦ [સં] રહેલું, નિવાસી (૨) અચલ; સ્થિર **૦પ્રજ્ઞ** વિ૦ [સં] જેની બુદ્ધિ સ્થિર છે એવું; જ્ઞાની

સ્થિતિ સ્ત્રી૦ [સં.] એક સ્થાન કે અવસ્થામાં સ્થિર રહેવું તે (૨) નિવાસ (૩) અવસ્થા, દશા (૪) પદ, હરબત્તે (૫) મર્યાદા. **૦ચુસ્ત** વિ૦ 'કૉન્ઝરવેટિવ' **૦શાસ્ત્ર** ન૦ 'સ્ટૅટિક્સ' (ગ.). **૦સ્થાપક** વિ૦ અસલ સ્થિતિને વળગી રહેનારું (૨) રબર પેઠે, વાળીએ તો વળે પણ છોડી દઈએ કે તરત પોતાની મૂળ સ્થિતિએ ચાલ્યું જાય તેવું. **૦સ્થાપકતા** સ્ત્રી૦, **૦સ્થાપકત્વ** ન૦

સ્થિત્યંતર ન૦ [સં.] બીજી–નવી સ્થિતિ

સ્થિર વિ૦ [સં.] હાલતું ચાલતું ન હોય તેવું (૨) દૃઢ, અટલ (૩) સ્થાયી, નિત્ય (૪) નિશ્ચિત. **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦ચિત્ત** વિ૦ સ્થિર ચિત્તવાળું **૦બુદ્ધિ** વિ૦ સ્થિતપ્રજ્ઞ. **૦વીર્ય** વિ૦ જેનું વીર્ય અચલિત છે એવું. બ્રહ્મચારી

સ્થૂલ(–ળ) વિ૦ [સં.] જાડું; મોટું (૨) મૂર્ખ; જડ (૩) સૂક્ષ્મ નહિ તેવું; સામાન્ય ઇંદ્રિયો તેમ જ બુદ્ધિથી ગ્રહણ કરી શકાય તેવું. [–દૃષ્ટિ =ઉપર ઉપરની તપાસ, નજર, વિચાર] **૦તા** સ્ત્રી૦ **૦દેહ** પું૦ પંચભૂતાત્મક શરીર

સ્થૈર્ય ન૦ [સં] સ્થિરતા

સ્નાત વિ૦ [સં] નાહેલું (૨) અભ્યાસ પૂરો કરીને આવેલું હોઈ સમાવર્તન સંસ્કાર કર્યો હોય તેવું (૩) પું૦ તેવો આદમી

સ્નાતક પું૦ [સં] જુઓ સ્નાત (૨) વિદ્યાપીઠની પદવીવાળો; ગ્રેજ્યુએટ

સ્નાન ન૦ [સં.] નાહવું તે, નાવણ (૨) મરણ નિમિત્તે નાહવું તે; સનાન [–આવવું, લાગવું= સગાના મરણ નિમિત્તે નાહવાનું થવું. –કરવું =નાહવું (૨) [લા] મરેલું ગણવું; સંબંધ તોડી નાખવો. –માંડવું = કાણ માંડવી] **૦ગૃહ** ન૦ નાહવાની ઓરડી

સ્નાયુ પું૦ [સં] માંસના તંતુ, જેનાથી અવયવો હલાવી કરી શકાય છે. **૦બદ્ધ** ન૦ બંધાયેલા મજબૂત સ્નાયુઓવાળું [**૦તા** સ્ત્રી૦

સ્નિગ્ધ વિ૦ [સં] લીસું કોમળ (૨) ચીકણું.

સ્નુષા સ્ત્રી૦ [સં.] દીકરાની વહુ

સ્નેહ પું૦ [સં.] પ્રેમ; પ્રીતિ, વહાલ (૨) ચીકણો પદાર્થ, તેલ. **૦લગ્ન** ન૦ એક-બીજાના સ્નેહથી ખેંચાઈને કરેલું લગ્ન **૦સંમેલન** ન૦ સ્નેહીઓનો મેળાવડો; 'સોશિયલ ગેધરિંગ'. **૦હત્યા** સ્ત્રી૦ પ્રેમની હત્યા; પ્રેમનો ભંગ કર્યાનો દોષ. **–હાકર્ષણ** ન૦ [+ આકર્ષણ] સ્નેહનું આકર્ષણ **–હાધીન** વિ૦ [+ અધીન] સ્નેહને વશ, સ્નેહાકિત

-હાળ વિ૦ હેતાળ, સ્નેહવાળું. -હાંકિત વિ૦ [+અંકિત] સ્નેહી, સ્નેહથી શોભા પામેલું (પત્રમા અંતે પ્રાય: લખાય છે) -હી વિ૦ સ્નેહવાળું પ્રેમી (૨) પું૦ મિત્ર પ્રિયજન

સ્પર્ધવું અ૦ક્રિ૦ [સં. સ્પર્ધ્] સ્પર્ધા કરવી

સ્પર્ધા સ્ત્રી૦ [સ] સરસાઈ હરીફાઈ (૨) ઈર્ષા, દ્વેષ ૦સ્પર્ધી સ્ત્રી૦ હરીફાઈ, ચડસાચડસી

સ્પર્ધાળુ વિ૦ ચડસીલું (૨) અદેખું, દ્વેષીલું

-સ્પર્શ પું૦ [સં] સ્પર્શવું-અડવું તે (૨) સંસર્ગ (૩) સ્પર્શેન્દ્રિયથી થતું જ્ઞાન (૪) [લા] લવ, લેશ (૫) અસર (સંસર્ગ કે સ્પર્શની) ૦ક પું૦ 'ટેન્જન્ટ' (ગ) ૦કાલ(-ળ) પું૦ ગ્રહણ શરૂ થાય તે વખત ૦કોણ પું૦ 'ઇન્ટ્રન્ઝિક એન્ગલ' (ગ) ૦જન્ય વિ૦ સ્પર્શથી થતું ૦જીવા સ્ત્રી૦ જુઓ સ્પર્ક-જીવા ૦તા સ્ત્રી૦ સ્પર્શ હોવો તે, અસર કે સંસર્ગ ૦ન ન૦ સ્પર્શ, સ્પર્શવું તે. ૦બિંદુ ન૦ 'પૉઇન્ટ ઑફ કૉન્ટેક્ટ' (ગ). ૦મણિ ન૦ પારસમણિ

સ્પર્શવું સ૦ક્રિ૦ [સં સ્પૃશ્] અડવું, સ્પર્શ કરવો

સ્પર્શવ્યંજન પું૦ [સં] (વ્યા.) ક થી મ પર્યંતના ૨૫ વ્યંજન; તે વ્યંજનમાંનો દરેક

સ્પર્શાસ્પર્શ પું૦ [સં.], -ર્શી સ્ત્રી૦ આભડછેટ

સ્પર્શેન્દ્રિય સ્ત્રી૦ [સ] ત્વગિંદ્રિય, ચામડી

સ્પષ્ટ વિ૦ [સં.] સહેલાઈથી દેખી કે સમજી શકાય તેવું, ખુલ્લું; સ્ફુટ ૦તા સ્ત્રી૦. ૦વક્તા પું૦ ખરું-બોલો, ચોખ્ખેચોખ્ખું કહી દેનારો -ષ્ટીકરણ ન૦ [સં.] સ્પષ્ટ કરવું તે; ખુલાસો -ષ્ટોક્તિ સ્ત્રી૦ [+ઉક્તિ] સાફ-સ્પષ્ટ કહેવું તે [પલકારો,

સ્પંદ પું૦, ૦ન ન૦ [સં] થડકો, સ્ફુરણ, કંપ,

સ્પિરિટ પું૦ [ઇં] દારૂ (૨) બાળવાનો દારૂ

સ્પૃશ્ય વિ૦ [સ] અડવા યોગ્ય

સ્પૃષ્ટ વિ૦ [સં] સ્પર્શાયેલું (૨) [વ્યા] સ્પર્શ-વ્યંજનને અગેનો (વાણીનો પ્રયત્ન)

સ્પૃહણીય વિ૦ [સં.] સ્પૃહા કરવા યોગ્ય

સ્પૃહા સ્ત્રી૦ [સ.] ઇચ્છા; તૃષ્ણા (૨) દરકાર, પરવા

સ્પેનિશ સ્ત્રી૦ [ઇં] સ્પેન દેશની ભાષા

સ્પેશિયલ વિ૦ [ઇં] ખાસ (૨) પું૦ ખાસ બનાવેલી ચાનો પ્યાલો (૩) સ્ત્રી૦ ખાસ દોડાવાતી આગગાડી

સ્પ્રિંગ સ્ત્રી૦ [ઇં] સ્થિતિસ્થાપકતાવાળી પોલાદી કમાન કે વાળાનુ ગોળ ગૂછળુ

સ્ફટિક પું૦ [સં] એક જાતનો સફેદ કીમતી પથ્થર કે રત્ન ૦મણિ પું૦ એક મણિ

સ્ફાટિક વિ૦ [સ.] સ્ફટિકનું (૨) પું૦ સ્ફટિક

સ્ફુટ વિ૦ [સ] ઊઘડેલું, વિકસિત (૨ સ્પષ્ટ, ઉઘાડું ૦તા સ્ત્રી૦ -ટિત વિ૦ [સં.] ખીલેલું; ઊઘડેલું (૨) ખુલ્લું થયેલું [સ્ફૂર્તિ

સ્ફુરણ ન૦, -ણા સ્ત્રી૦ [સં] સ્ફુરવું તે (૨)

સ્ફુરવું અ૦ક્રિ૦ [સ સ્ફુર્] કંપવું ફરકવું (૨) એકાએક દેખાવું કે સૂઝવું (જેમ કે, ચળકાટ, વિચાર) (૩) અંકુર ફૂટવો

સ્ફુરાયમાન વિ૦ [જુઓ સ્ફુરવું] સ્ફૂરતું, સ્ફૂર્તિવું

સ્ફુરિત વિ૦ [સં.] સ્ફુરેલું

સ્ફુલિંગ પું૦ [સં] તણખો

સ્ફૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ [સં] જાગૃતિ, તેજી, ચપળાઈ (૨) સ્ફુરણ ૦દાયી વિ૦ સ્ફૂર્તિ આપે એવું

સ્ફોટ પું૦ [સં] (ઉપરનું આવરણ તોડીને) જોરથી ફૂટવું તે (૨) ખુલાસો, ચોખ્ખો નિવેડો (૩) ફોલ્લો સોજો (૪) વર્ણ સાભળતાંવેત મનમા ઊઠતો વિચાર -શબ્દાર્થનો બોધ (વ્યા) ૦ન ન૦ ફોડવું તે (૨) પ્રગટ કરવું તે (૩) શબ્દ; અવાજ

સ્ફોરણ ન૦ [સ] સ્ફુરણ [(સ) શિવ

સ્મર પું૦ [સ] (સ.) કામદેવ ૦હર પું૦

સ્મરણ ન૦ [સં] યાદ, સ્મૃતિ (૨) વારવાર યાદ કરવું તે ૦ચિહ્ન ન૦ સ્મારક યાદ આવે તે માટેનું ચિહ્ન ૦તિથિ પું૦ મહાન પુરુષનું સ્મરણ કરવાની તિથિ, જયંતી ૦પોથી સ્ત્રી૦ નોધપોથી ૦શક્તિ સ્ત્રી૦ યાદદાસ્ત; યાદશક્તિ. -ણા સ્ત્રી૦ સ્મરણ; સ્મૃતિ -ણિકા સ્ત્રી૦(યાદ રાખવાનું ટપકાવી લેવા માટેની) નોધપોથી, 'નોટ બુક' -ર્થી સ્ત્રી૦ જપ કરવાની માળા

સ્મરણીય વિ૦ [સં] યાદ કરવા યોગ્ય

સ્મરવું સ૦ક્રિ૦ [સં સ્મૃ] યાદ કરવું; સભરવું

સ્મશાન, ૦ભૂમિ(-મી), ૦વૈરાગ્ય જુઓ 'સ્મશાન'મા

સ્મારક વિ૦ [સ] યાદ કરાવનારું (૨) ન૦ સંભારણું; યાદગીરી કે તે અર્થે કરેલું કાર્ય, ઇમારત વગેરે **૦ભક્તિ** સ્ત્રી૦ સ્મારકરૂપ અવશેષની ભક્તિ

સ્માર્ત(-ર્ત્ત) વિ૦ [સ.] સ્મૃતિ સંબંધી (૨) સ્મૃતિ પ્રમાણે સર્વ કર્મો કરનારું (૩) સ્મૃતિશાસ્ત્રનું જાણનાર (૪) પું૦ સ્મૃતિનો પંડિત કે તેને અનુસરનાર

સ્મિત ન૦ [સ] મંદ હાસ્ય

સ્મૃતિ સ્ત્રી૦ [સ] સ્મરણ; યાદ (૨) હિંદુઓનાં ધર્મશાસ્ત્રમાનું દરેક (જેમ કે મનુસ્મૃતિ) (૩) [બૌદ્ધ] વિવેક ને જાગૃતિ. **૦કાર** પું૦ સ્મૃતિ રચનાર **૦ચિત્ર** ન૦ અનુસ્મરણલેખન; 'મેમરી ડ્રૉઇંગ' **૦દોષ** પું૦ સ્મરણનો દોષ. **૦ભિન્ન** વિ૦ સ્મૃતિની આજ્ઞાથી ઊલટું; અધર્મ્ય. **૦ભ્રંશ** પું૦ સ્મૃતિનો ભ્રંશ, યાદ-શક્તિનો નાશ. **૦માન** વિ૦ અપ્રમાદી ને વિવેકયુક્ત [બૌદ્ધ] [(૩) વહેવું તે

સ્યંદન પું૦ [સં.] લડાઈનો રથ (૨) ન૦ ટપકવું તે

સ્યાદ્વાદ ન૦ [સં] અનેકાંતવાદ, દરેક વસ્તુને એકથી વધારે બાજુ હોય અને બધી તે તે દૃષ્ટિએ ખરી હોય તેવો (જૈન દર્શનનો) વાદ **-ની** વિ૦ (૨) પું૦ સ્યાદ્વાદનું કે તેમાં માનનાર

સ્યૂત વિ૦ [સં] સીવેલું જોડી દીવેલું, જોડાયેલું

સ્રગ્ધરા વિ૦ સ્ત્રી૦ [સ.] માળા ધારણ કરનારી (૨) પું૦ એક છંદ

સ્રગ્વિણી પું૦ [સ] એક છંદ

સ્રજ સ્ત્રી૦ [સં] માળા, ફૂલનો હાર

સ્રવણ ન૦ [સ] સ્રવવું તે

સ્રવવું અ૦ ક્રિ૦ [સં સ્રુ] ઝરવું; નીતરવું

સ્રષ્ટા પું૦[સ] બનાવનાર; રચનાર (૨)દુનિયાનો સ્રષ્ટા; ઈશ્વર **-ષ્ટ્રી** સ્ત્રી૦ [સં.] સ્રષ્ટાનું સ્ત્રી૦

સ્રસ્ત વિ૦ [સ] ઊતરી, ખસી કે પડી ગયેલું

સ્રાવ પું૦ [સં] ઝરવું ચૂવું કે ટપકવું તે (૨) વહી જવું કે ઘસાઈ જવું તે; તેમ નીકળેલી કે વહી જતી વસ્તુ [જેવું સાધન; સ્રુવ

સ્રુચ સ્ત્રી૦ [સં.] ઘી હોમવાનું લાકડાનું કડછી

સ્રુવ(-વા) પું૦ [સં.] ચાટવો, શરવો (યજ્ઞનો)

સ્રોત પું૦ [સ] ઝરો, ઝરણ (૨) પ્રવાહ **૦સ્વતી, ૦સ્વિની** સ્ત્રી૦ [સં.] નદી

સ્લીપર પું૦ [ઇ] એક જાતના જોડા (૨) રેલવેના પાટા નીચે નંખાતો લાકડાનો પાટડો

સ્લેટ સ્ત્રી૦ [ઇં.] પથ્થરપાટી

સ્વ સ૦ [સં.] પોતાનું; પોતીકું **૦કર્મ** ન૦ પોતાનું કર્મ. **૦કલ્પિત** વિ૦ પોતે કલ્પેલું કે માનેલું **૦કાર્ય** ન૦ પોતાનું કાર્ય. **૦કીય** વિ૦ પોતાનું (૨) પોતાના કુટુંબનું **૦કીયા** સ્ત્રી૦ પોતાની સ્ત્રી (નાયિકાના બે પ્રકારમાનો એક. બીજી પરકીયા) **૦ગત** વિ૦ જાતને જ લાગુ પડતું, મનમાં કહેલું (રે) અ૦ પોતાની સાથે જ, મનમાં (બોલાતું હોય તેમ)

સ્વચ્છ વિ૦ [સં.] ચોખ્ખું; સાફ **૦તા** સ્ત્રી૦

સ્વચ્છંદ પું૦ [સં.] પોતાની જ મરજી પ્રમાણે વર્તવું તે **૦તા, -હિતા** સ્ત્રી૦. **-દી** વિ૦ સ્વચ્છંદ કરનાર; સ્વેચ્છાચારી

સ્વજન પું૦; ન૦ [સં.] સગું, સંબંધી

સ્વજાતિ સ્ત્રી [સં] પોતાની જાતિ કે વર્ગ. **-તીય** વિ૦ પોતાની જ જાતિ કે વર્ગનું **-તીયતા** સ્ત્રી૦

સ્વતઃ અ૦ [સ] આપોઆપ, પોતાની મેળે; બીજાની મદદ વિના. **૦પ્રમાણ, ૦સિદ્ધ** વિ૦ જાતે જ પ્રમાણરૂપ–આપોઆપ સિદ્ધ હોય એવું (જેને બીજા પ્રમાણની જરૂર નથી) **૦સિદ્ધત્વ, ૦સિદ્ધિ** સ્ત્રી૦ સ્વતઃસિદ્ધ હોવું તે

સ્વતંત્ર વિ૦ [સ.] સ્વાધીન; કોઈના તાબામાં નહિ તેવું. [**-પુસ્તક**=પોતાની જાતકલથી લખેલું પુસ્તક (૨) એક ખાસ વિષય ઉપર લખાયેલું અલાયદું પુસ્તક] **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦પણું** ન૦

સ્વત્વ ન૦[સ] પોતાપણું; સ્વમાન (૨) પોતાની વિશિષ્ટતા (૩) પોતાનું હોવાનો ભાવ, માલિકી

સ્વદેશ પું૦ [સ.] પોતાનો દેશ; જન્મભૂમિ **-શાભિમાન** ન૦ [+અભિમાન] સ્વદેશનું અભિમાન–ગૌરવ માનવું તે **-શાભિમાની** વિ૦ સ્વદેશાભિમાનવાળું. **-શી** વિ૦ પોતાના દેશનું (૨) ન૦ દેશભાઈ (૩) સ્વદેશની ભાવના (૪) સ્વદેશનો માલ વાપરવાની વૃત્તિ

-શી ધર્મ પું૦ સ્વદેશીનો ધર્મ; પોતાની પડોશની પરિસ્થિતિની સેવા કરવા મારફત જગતની સેવા થાય છે એવી ભાવના

સ્વધર્મ પુ૦ [સં.] પોતાનો કે પોતાના સ્વભાવ કે વર્ણાશ્રમ પ્રમાણેનો ધર્મ. -ર્મી વિ૦ પોતાના ધર્મનું (૨) પુ૦ પોતાના ધર્મનું માણસ

સ્વધા અ૦ [સં] પિતૃઓને બલિ આપતાં કરાતો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ પિતૃઓનો બલિ. ૦કાર પુ૦ સ્વધાનો ઉચ્ચાર

સ્વધામ ન૦ [સં] પોતાનું વતન (૨) સ્વર્ગ. [-જવું, પહોંચવું = ગુજરી જવું]

સ્વન પુ૦ [સ] અવાજ

સ્વનિર્મિત વિ૦[સં.] જાતે જ કરેલું નિર્માણ (૨) જાને જ કરવી નિર્માણ કે

સ્વપક્ષ પુ૦ [સં.] પોતાનો પક્ષ -ક્ષી વિ૦ પોતાના પક્ષનું (૨) પુ૦ પોતાના પક્ષનો માણસ

સ્વપરભાવ સ્ત્રી૦ [સં] પોતે અને બીજા એવી જુદાઈની લાગણી

સ્વપર્યાપ્ત વિ૦ [સં] પોતામા જ સમાપ્ત થતું; સંકુચિત, પોતા પૂરતું મર્યાદિત. -પ્તિ સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વપર્યાપ્ત હોવું તે

સ્વપ્ન ન૦ [સ] ઊંઘમાં આવતો દેખાવ, સમણું ૦દર્શન ન૦ સ્વપ્ન દેખાવું તે. ૦દ્રર્શી વિ૦ સ્વપ્નાં જોયા કરનારું, કલ્પિત સૃષ્ટિમા વિહરનારું ૦દોષ પુ૦ સ્વપ્નમાં થતો વીર્યપાત ૦દ્રષ્ટા પું૦ સ્વપ્ન જોનાર, ભવિષ્યની કલ્પના કરનાર ૦વત્ અ૦ સ્વપ્નની પેઠે; ક્ષણિક ૦રીક્ષ વિ૦ સ્વપ્નાં સેવ્યા કરનારું. ૦સૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ સ્વપ્નમા દેખાતી સૃષ્ટિ; કલ્પિત સૃષ્ટિ. મિથ્યા સૃષ્ટિ. -વસ્થા સ્ત્રી૦ [+ અવસ્થા] સ્વપ્નની અવસ્થા, ચિત્તની ત્રણ (જાગ્રત, સ્વપ્ન, સુષુપ્તિમાંની એક અવસ્થા (૨) [લા] સ્વપ્નદોષ. -ર્માંતર ન૦ [+ અંતર] + સ્વપ્નકથા. -ર્પ્યું ન૦ સપનું; સ્વપ્ન

સ્વપ્રકાશ વિ૦ [સં] પોતાના તેજ કે જ્ઞાનથી પ્રકાશનાર [સ્વમાન

સ્વભાન ન૦ [સં] સ્વત્વનું ભાન -અસ્મિતા,

સ્વભાવ પુ૦ [સં] કુદરતથી જ મળેલો ગુણ (૨) પ્રકૃતિ, તાસીર (૩) ટેવ, આદત. [-પડવો = પ્રકૃતિ બનવી; ખાસ ગુણ થઈ જવો (૨) ટેવ પડવી.] ૦જ(૦ન્ય) વિ૦ સ્વાભાવિક. ૦સિદ્ધ વિ૦ સહજ; કુદરતી. -વોક્તિ સ્ત્રી૦ [+ ઉક્તિ] જેમા કોઈ વસ્તુના સ્વભાવનું યથાવત્ વર્ણન કર્યું હોય તેવો અલંકાર (કા. શા.)

સ્વભાષા સ્ત્રી૦ [સં] પોતાની ભાષા, માતૃભાષા. ૦પ્રેમ પું૦, ૦ભિમાન ન૦ [+ અભિમાન] સ્વભાષા માટે પ્રેમ કે તેનું અભિમાન; તે માટેની માનભરી લાગણી ૦પ્રેમી, ૦ભિમાની વિ૦ સ્વભાષાભિમાનવાળું

સ્વભૂમિ(-મી) સ્ત્રી૦ [સ] જન્મભૂમિ; સ્વદેશ

સ્વમાન ન૦[સ] પોતાનું માન, પોતાની ઇજ્જત

સ્વયં અ૦ [સં] પોતાની મેળે, આપોઆપ ૦જાગૃતિ સ્ત્રી૦ સ્વયં-જાતે જાગ્રત હોવું કે થવું તે. ૦દત્ત વિ૦ પોતાની મેળે જ અર્પિત થયેલું (૨) પું૦ દત્તક લેનાર માતપિતાને દત્તક લેવાવા માટે પોતાની મેળે જ અર્પિત થયેલો પુત્ર. ૦પાક પુ૦ જાતે-હાથે રાંધવું તે ૦પાકી વિ૦ સ્વયં પાક કરી લેનારું. ૦પૂર્ણ વિ૦ બીજાના આધારની અપેક્ષા ન રાખનાર ૦પ્રકાશ વિ૦ પોતાના તેજથી જ પ્રકાશિત. ૦ભૂ વિ૦ પોતાની મેળે જ ઉત્પન્ન થયેલું (૨) પુ૦ (સ) બ્રહ્મા (૩) ઈશ્વર ૦વર પુ૦ કન્યાએ પોતે વર પસંદ કરવો તે (૨) તે માટેનો સમારંભ ૦વિકાસ પુ૦ પોતાની મેળે-બહારની પ્રેરણા વિના થતો વિકાસ. ૦શિક્ષક પુ૦ પોતાની મેળે શીખનાર (૨) પોતાની મેળે પોતાના શિક્ષક થવાય એવું પુસ્તક ૦શિક્ષિકા સ્ત્રી૦ જુઓ સ્વયંશિક્ષક ૨. ૦શિક્ષણ ન૦ પોતે પોતાને શિક્ષણ આપવું તે ૦સત્તાક વિ૦ બીજાને આધારે નહિ, પોતે પોતા થકી જ સત્તાવાળું; 'સોવરેન'. ૦સિદ્ધ વિ૦ બીજી સિદ્ધિની જરૂર વિનાનું-આપોઆપ સિદ્ધ ૦સુધારક વિ૦ આપમેળે સુધરી શકે એવું. ૦સેવક પુ૦ પોતાની મેળે સેવા કરવા તૈયાર થયેલો માણસ, 'વોલંટિયર' ૦સેવા સ્ત્રી૦ પોતાની હોશથી કરાતી સેવા. ૦સેવિકા સ્ત્રી૦ સ્ત્રી-

સ્વયંસેવક. ૦સ્ફૂર્તિ(-ર્ત્તિ) સ્ત્રી૦ સ્વાભાવિક સ્ફુરણ, પોતાની મેળે જ થયેલી સ્ફુરણા

સ્વર પું૦ [સં.] અવાજ, સૂર; ધ્વનિ (૨) [વ્યા] જેનો પૂર્ણ ઉચ્ચાર કોઈની મદદ વિના થઈ શકે તેવો વર્ણ (૩) સંગીતના સાત સૂરમાનો દરેક (સા, રે, ગ, મ, પ, ધ, નિ). ૦આભ પું૦ સંગીતનું સ્વરસપ્તક ૦આહુક પું૦ સંગીતમા એક અલંકાર ૦ચિહ્ન ન૦ સ્વરસજ્ઞા. ૦જ્ઞાન ન૦, ૦પરીક્ષા સ્ત્રી૦ સગીતના સ્વરોની ઓળખ. ૦ભક્તિ સ્ત્રી૦ અમુક શબ્દોમા ર્ કે લ્ના ઉચ્ચારણમા કરાતો વધારાનો સ્વરનો ઉચ્ચાર. ૦ભંગ પું૦ રાગ બેસી જવો તે (૨) અષ્ટભાવમાનો એક (કા શા). ૦ભાર પુ૦ (ઉચ્ચારણમા) સ્વર ઉપર દેવાતો ભાર. ૦મંડલ(-ળ) ન૦ સ્વરોનો સમૂહ. ૦મેળ પું૦ (વાદ્યના) સ્વરોનો મેળ (સંગીત) ૦લિપિ સ્ત્રી૦ જુઓ સંગીતલિપિ ૦વાચન ન૦ સ્વરલિપિ વાચવી તે. ૦વાદ્ય ન૦ સ્વર પ્રકટ કરી શકતું વાદ્ય ૦વિરોધ પુ૦સ્વરોની પરસ્પર વિરુદ્ધતા (સગીત) ૦વ્યત્યય પુ૦ સ્વરનો વ્યત્યય (વ્યા) ૦શૂન્ય સ્ત્રી૦સ્વરોના ઠેકાણા વિનાનું (સગીત). ૦શ્રેણી સ્ત્રી૦ 'હાર્મોનિકલ પ્રોગ્રેશન' (ગ). ૦શ્રેણી સ્ત્રી૦ 'હાર્મોનિકલ સીરીઝ' (ગ) ૦સમૂહ ન૦ સગીતના સાત સ્વરોનો સમૂહ ૦સંક્રમ પું૦ સ્વરોનો સંક્રમ (સગીત) ૦સંજ્ઞા સ્ત્રી૦ સ્વર લખવાનુ ચિહ્ન (ા, િ ી, ઇ૦). ૦સંધિ પુ૦ સ્ત્રી૦ સ્વરોની સંધિ (વ્યા.) ૦સંયોગ પુ૦ સ્વરોનો સયોગ ૦સંવાદ પું૦ સ્વરોનો પરસ્પર મેળ ખાવો તે (સંગીત)

સ્વરક્ષણ ન૦ [સ.] પોતાનુ રક્ષણ; આત્મરક્ષણ

સ્વરાજ, -જ્ય ન૦ [સં] પોતાનુ સ્વતંત્ર-પ્રજાસત્તાક રાજ્ય (૨) પોતા ઉપર કાબૂ હોવો તે ૦ક ન૦ નાગરિકનો પોતા પર કાબૂ હોવાને લઈને રાજ્યસંસ્થાની ગરજ ન રહે એવી સુવ્યવસ્થા, 'ફિલોસોફિકલ એનાર્કી'

સ્વરાભિધાન ન૦[સં.] સ્વરની પારખ (સગીત)

સ્વરાંત વિ૦ [સં] અંતે સ્વરવાળું

સ્વરિત વિ૦ [સં] સ્વરયુક્ત (૨) સુરીલુ (૩) પુ૦ સ્વરના ત્રણ વિભાગમાનો એક, જેમા ઉદાત્ત અને અનુદાત્ત બન્નેનાં લક્ષણ હોય છે ૦ત્વ ન૦ સ્વરભાર ૦બિંદુ ન૦'હાર્મોનિક પોઇન્ટ' (ગ). ૦સૂચી સ્ત્રી૦ 'હાર્મોનિક પેનસિલ' (ગ)

સ્વરૂપ ન૦ [સ.] ઘાટ; આકાર (૨) દેખાવ, વર્ણ (૩) સુંદરતા (૪) લક્ષણ; સ્વભાવ ૦તઃ અ૦ વસ્તુતઃ, સ્વરૂપની દૃષ્ટિએ ૦વતી વિ૦સ્ત્રી૦ સુંદર (સ્ત્રી૦). ૦વાન વિ૦ સુંદર, દેખાવડું

સ્વરૈક્ય ન૦ [સં] સ્વરોની પરસ્પર એકતા (સગીત)

સ્વરોદય પું૦ [સ.] ડાબા કે જમણા નાકમાંથી નીકળતા શ્વાસ ઉપરથી શુભ કે અશુભ ફળ કહેવાની એક વિદ્યા

સ્વર્ગ ન૦ [સ.] દેવોનો લોક [-માં જવું, સ્વર્ગે જવું = મરી જવું સ્વર્ગનો રસ્તો લેવો = સારી કીર્તિ મૂકી મરી જવુ -એ આંગળા બાકી હોવું = ખૂબ મગરૂરીમા હોવું. -આ ઘણ્ણ રોપવી = મોટુ પરાક્રમ કરી યશ મેળવવો.] ૦પ્રાપ્તિ સ્ત્રી૦ સ્વર્ગપ્રાપ્તિ; સ્વર્ગલોકને પામવુ તે. ૦ગંગા સ્ત્રી૦ આકાશ-ગંગા. ૦લોક પું૦સ્વર્ગ. ૦વાસ પું૦સ્વર્ગમા વાસ (૨) [લા] મૃત્યુ. ૦વાસી વિ૦ સ્વર્ગમા વસનારું (૨) [લા] મૃત, મરહૂમ (૩) પું૦ દેવ. ૦સુખ ન૦ સ્વર્ગનું કે સ્વર્ગસમાન સુખ. ૦સ્થ વિ૦ જુઓ સ્વર્ગવાસી

સ્વર્ગંગા સ્ત્રી૦ [સ.] આકાશગંગા

સ્વર્ગીય વિ૦ [સં] સ્વર્ગનું(૨)અલૌકિક, દિવ્ય

સ્વર્ણ ન૦ [સં] સુવર્ણ ૦કાર પું૦ સોની ૦મય વિ૦ સોનાથી પરિપૂર્ણ, સુવર્ણરૂપ

સ્વર્ધુની સ્ત્રી૦ [સં.] ગંગા નદી

સ્વર્લોક પું૦ [સ.] સ્વર્ગ

સ્વલ્પ વિ૦ [સં] થોડું. કિંચિત્

સ્વવશ વિ૦[સં]સ્વાધીન ૦તા સ્ત્રી૦ સ્વાધીનતા

સ્વવાચક વિ૦ [સ.] (વ્યા) પોતાનો બોધ કરતું (સર્વનામ) [આધીન, સ્વાધીન

સ્વસત્તાક વિ૦ [સં.] પોતાની જ સત્તાને

સ્વસંવિત સ્ત્રી૦ [સં.] આત્મજ્ઞાન

સ્વસંવેદ્ય વિ૦ [સં] પોતાની મેળે અનુભવી શકાય એવું
સ્વસા સ્ત્રી૦ [સં] બહેન
સ્વસાધ્ય વિ૦ [સં] પોતાથી સાધી શકાય એવું
સ્વસિદ્ધ વિ૦ [સં.] સ્વત સિદ્ધ -દ્ધિ સ્ત્રી૦ સ્વત:સિદ્ધિ
સ્વસ્તિ અ૦ [સ] 'કલ્યાણ થાઓ' એવો આશીર્વાદાત્મક ઉચ્ચાર. ૦ક પું૦ સાથિયો ૦વાચન ન૦ મંગળ કાર્યોના આરંભમા કરાતો એક ધાર્મિક વિધિ (૨) શુભેચ્છા કે આશીર્વાદ સહિત આપેલી ફૂલ વગેરેની ભેટ ૦શ્રી શ૦પ્ર૦ કાગળ લખતા શરૂઆતમા લખાતુ મંગલસૂચક પદ -સ્યયન ન૦ [+અયન] શાંતિ માટેનું એક અનુષ્ઠાન (લગ્ન, જનોઈ વગેરે પ્રસંગે કરાતુ)
સ્વસ્થ વિ૦ [સં] નીરોગી, તંદુરસ્ત (૨) અકળાટ કે ઉદ્વેગ વિનાનુ, શાંત, સાવધાન ૦તા સ્ત્રી૦
સ્વસ્થાન ન૦ [સં] પોતાનુ રહેઠાણ
સ્વહસ્ત પુ૦ [સં] પોતાનો હાથ
સ્વહિત ન૦ [સ.] પોતાનુ હિત
સ્વાગત ન૦ [સ] આવકાર; સત્કાર. ૦કારી વિ૦ સ્વાગત કરનારુ. ૦પ્રમુખ પુ૦ સ્વાગતસમિતિના પ્રમુખ ૦મંત્રી પું૦ સ્વાગતસમિતિના મંત્રી. ૦મંડળ ન૦ સ્વાગતકારી મંડળ ૦સમિતિ સ્ત્રી૦ સ્વાગતનુ કામ કરનારી સમિતિ -તા સ્ત્રી૦ આવકાર, અભિનંદન (૨) પુ૦ એક છંદ -તાધ્યક્ષ પુ૦ [+અધ્યક્ષ] સ્વાગત-પ્રમુખ
સ્વાતંત્ર્ય ન૦ [સ.] સ્વતંત્રતા ૦નિષ્ઠ વિ૦ સ્વતંત્રતામા નિષ્ઠાવાળુ ૦પ્રિય, ૦પ્રેમી વિ૦ સ્વાતંત્ર્ય જેને પ્રિય છે તેવુ ૦યુદ્ધ ન૦ સ્વતંત્રતા મેળવવા માટેનુ કે તેની રક્ષા માટેનું યુદ્ધ ૦વાદી પુ૦ સ્વાતંત્ર્યમા માનનાર
સ્વાતિ(-તી) સ્ત્રી૦ [સ] પંદરમું નક્ષત્ર ૦બિંદુ, ૦બુંદ ન૦ સ્વાતિમા પડતુ વરસાદનું ટીપુ (મોતીની માછલીના પેટમા જઈ જે મોતી બને એમ કહેવાય છે)
સ્વાત્માનુભવ પુ૦ [સં.] પોતાને થયેલો અનુભવ (૨) પોતાના આત્માને ઓળખવો તે
સ્વાદ પુ૦ [સ] રસનેંદ્રિયથી થતો અનુભવ (૨) રસ, આનંદ (૩) ચાખવું તે (૪) રસ, મજા (૫) મોહ, શોખ [-કરવો = ચાખવું (૨) સ્વાદીલુ થવું -ચખાડવો = સ્વાદ કરાવવો (૨) અનુભવ કરાવવો (૩) મારવુ -ચાખવો, જોવો = ચાખવું, અનુભવ લેવો. -પડવો = રુચિકર થવુ, ગમવુ, રસ આવવો -લેવો = જુઓ સ્વાદ ચાખવો] -દિયણુ વિ૦ સ્ત્રી૦, -દિયું વિ૦ -દિષ્ટ(-ષ્ઠ) વિ૦ રોચક સ્વાદવાળુ -દિષ્ટ(-ષ્ઠ)તા. -ડીલું વિ૦ સ્વાદુ વસ્તુનો ખાવાની ટેવવાળુ -દુ વિ૦ સ્વાદિષ્ટ -દેંદ્રિય સ્ત્રી૦ [+ઇંદ્રિય] જીભ
સ્વાધિકાર પુ૦ [સં.] પોતાનો અધિકાર (૨) [પોતાની ફરજ
સ્વાધીન વિ૦ [સ] પોતે પોતાને નિયમમાં રાખનાર (૨) પોતાના કાબૂ કે વશનુ (૩) સ્વતંત્ર [-કરવુ = સોંપવું] ૦તા સ્ત્રી૦ ૦પતિકા સ્ત્રી૦ પતિને સ્વાધીન રાખનારી સ્ત્રી ૦પતિપણું ન૦ પતિ પત્નીને સ્વાધીન હોય તે
સ્વાધ્યાય વિ૦ [સં] વેદ (૨) વેદનો નિયમિત પાઠ (૩) અધ્યયન
સ્વાનુભવ પું૦ [સં] પોતાનો અનુભવ. ૦રસિક વિ૦ આત્મલક્ષી, 'સબજેક્ટિવ' -વી પોતાના અનુભવનુ (૨) સ્વાનુભવરસિક
સ્વાનુભૂતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વાનુભવ
સ્વાભાવિક વિ૦ [સ] કુદરતી, અકૃત્રિમ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦
સ્વાભિમાન ન૦ [સં] પોતાને માટેનુ અભિમાન, સ્વમાન. -ની વિ૦ સ્વાભિમાનવાળું
સ્વામ પું૦ (પ.) જુઓ સ્વામી
સ્વામિતા સ્ત્રી૦, **સ્વામિત્વ** ન૦ [સં] ધણીપણું, માલિકી ૦વાચક વિ૦ (વ્યા) સ્વામિત્વનો બોધ કરતો (પ્રત્યય)
સ્વામિની સ્ત્રી૦ [સં] શેઠાણી, ધણિયાણી
સ્વામી પું૦ [સં] પતિ (૨) માલિક (૩) રાજા (૪) સાધુસંતને બોલાવતા વપરાતુ સંબોધન. ૦દ્રોહ પુ૦ પોતાના માલિક કે રાજા પ્રત્યે બેવફાઈ ૦દ્રોહી વિ૦ (૨) પુ૦ સ્વામીદ્રોહ કરનાર. ૦નારાયણ પુ૦ (સં.) એ નામથી

ચાલતા ધાર્મિક સંપ્રદાયના પ્રવર્તક. **૦નારાયણિયો** વિ૦ પું૦ સ્વામીનારાયણ સંપ્રદાયનો અનુયાયી (જરા તુચ્છકારમા). **૦નારાયણી** વિ૦ સ્વામીનારાયણનું, -ને લગતુ **૦નિષ્ઠા** પું૦ પોતાના સ્વામી પ્રત્યે વફાદારી [હકૂમત

સ્વાયત્ત વિ૦ [સં] સ્વાધીન. **૦તા** સ્ત્રી૦ પોતાની

સ્વાયંભુવ વિ૦ [સં.] બ્રહ્મ સબંધી બ્રહ્મનુ (૨) પું૦ સ્વયંભૂ બ્રહ્માના પુત્ર–પ્રથમ મનુ

સ્વારસ્ય ન૦ [સ.] સ્વાભાવિક રસ કે ઉત્તમતા (૨) મર્મ; ખૂબી [સાથે અભેદ

સ્વારાજ્ય ન૦ [સં] સ્વર્ગનું રાજ્ય (૨) બ્રહ્મ

સ્વાર્થ પું૦ [સં.] પોતાની ભલાઈ, પોતાનુ હિત **૦ત્યાગ** પુ૦ સ્વાર્થનો ત્યાગ; આપભોગ. **૦દૃષ્ટિ** સ્ત્રી૦ સ્વાર્થની નજર **૦પર** વિ૦ સ્વાર્થની બાબતમાં પાકું, ચાલાક, સ્વાર્થસાધુ. **૦પરાયણ** વિ૦ સ્વાર્થનો જ વિચાર કરનાર; સ્વાર્થી. **૦પરાયણતા** સ્ત્રી૦. **૦બુદ્ધિ** સ્ત્રી૦ સ્વાર્થદૃષ્ટિ **૦વૃત્તિ** સ્ત્રી૦ સ્વાર્થની વૃત્તિ. **૦સાધક, ૦સાધુ** વિ૦ પોતાનો સ્વાર્થ સાધનારું. **-ર્થાનુમાન** ન૦ [+અનુમાન] પોતાને માટે, પંચાવયવ વાક્યના પ્રયોગ વિના કરેલું અનુમાન **-ર્થિક** વિ૦ સ્વાર્થવાચક. **-ર્થી, -ર્થીલું** વિ૦ સ્વાર્થવાળું; આપ મતલબી; એક્લપેટું

સ્વાવલંબન ન૦ [સં.] સ્વાશ્રય **સ્વાવલંબી** વિ૦ સ્વાશ્રયી

સ્વાશ્રય ન૦[સં] પોતાની પર આધાર રાખવો તે **યી** વિ૦ પોતા પર જ આધાર રાખનાર

સ્વાસ્થ્ય ન૦ [સં.] સ્વસ્થતા (૨) તંદુરસ્તી

સ્વાહા સ્ત્રી૦ [સ] (સં.) અગ્નિની સ્ત્રી (૨) અ૦ અગ્નિમાં આહુતિ આપતાં બોલાતો શબ્દ. [**-કરવું** = ખાઈ જવું. **-થવું** = બળી જવું, પાયમાલ થઈ જવું (૨) ખવાઈ જવું] **૦કાર** પું૦ 'સ્વાહા' એમ બોલવું તે **૦પતિ** પું૦ (સ.) અગ્નિ [બનાવટી વેશ

સ્વાંગ પુ૦ [સર૦ હિં. સ્વાંગ, મ. સોંગ] સોગ;

સ્વાંત ન૦ [સં.] અંતઃકરણ

સ્વાંત(-તી) જુઓ સ્વાતિ. **૦શુંદ** ન૦ જુઓ સ્વાતિશુંદ

સ્વીકરણ ન૦ [સં] સ્વીકારવુ તે (૨) પચાવીને પોતાનુ કરવુ તે; 'એસિમિલેશન'

સ્વીકાર પું૦ [સં.] સ્વીકારવુ તે. **૦ક** વિ૦ સ્વીકાર કરનારું [કરવો; કબૂલ કરવું

સ્વીકારવું સ૦ક્રિ૦ [સં સ્વીકારય્] અંગીકાર

સ્વીકાર્ય વિ૦ [સ] સ્વીકારવા યોગ્ય

સ્વીકૃત વિ૦ [સં.] સ્વીકારેલું

સ્વીકૃતિ સ્ત્રી૦ [સં.] સ્વીકાર [સ્વકીયા

સ્વીય વિ૦[સં.] પોતાનુ **-યા** સ્ત્રી૦ પોતાની સ્ત્રી,

સ્વેચ્છા સ્ત્રી૦ [સં.] પોતાની ઇચ્છા. **૦ચાર** પું૦ [+આચાર] પોતાની મરજી પ્રમાણે વર્તવું તે. **૦ચારિણી** વિ૦સ્ત્રી૦, **૦ચારી** વિ૦સ્વેચ્છાચાર કરનારું. **૦સ્વીકાર** પું૦ સ્વેચ્છાથી સ્વીકારવું તે **-ચ્છિત** વિ૦ પોતે ઇચ્છેલું, મનપસંદ

સ્વેદ પુ૦ [સં.] પરસેવો (૨) [કા. શા] અષ્ટભાવમાંનો એક **૦જ** વિ૦ પરસેવામાંથી થયેલુ (૨) ન૦ સ્વેદજ જીવ કે જંતુ **૦ન** ન૦ પરસેવો (૨) પરસેવો લાવવો તે (૩) તેવુ ઔષધ

સ્વૈચ્છિક વિ૦ [સં.] સ્વેચ્છા પ્રમાણેનુ, મરજિયાત

સ્વૈર વિ૦ [સં] મરજીમાં આવે તેમ વર્તનારું; સ્વચ્છંદી; નિરંકુશ **૦તા** સ્ત્રી૦. **૦વિહાર** પુ૦ મરજી મુજબ વિહરવુ તે **-ચાર** પું૦ [+આચાર]મરજી મુજબનું આચરણ **-રિણી** સ્ત્રી૦ સ્વચ્છંદી–વ્યભિચારિણી સ્ત્રી

સ્વોપાર્જિત વિ૦ [સં.] પોતે જાતે રળેલું–મેળવેલુ; આપકમાઈનુ

હ

હ પું૰ [સં.] ચોથો ઊષ્માક્ષર. ૦શ્રુતિ સ્ત્રી૰ જુઓ હકારશ્રુતિ

હક(-ક્ક) પુ૰ [જુઓ હક્ક] દાવો; અધિકાર (૨) દસ્તૂરી; લાગો (૩) કર્તવ્ય, ફરજ (૪) સત્ય; ન્યાય (૫) વિ૰ વાજબી; સાચું; સત્ય. [**-અદા કરવો**=ફરજ બજાવવી. **-કરવો** = અધિકાર – માલકી દાખવવા. **-ચાલવો**=અધિકારનો અમલ થવો. **-થવું** =મરણ પામવું **-થવો**=અધિકાર થવો. **-હબાવવો, મારવો**=રીત અનુસાર જે જેને મળવું જોઈએ તે તેનું પડાવી લેવું **-પહોંચવો** = અધિકાર કે હકદારી હોવી. **-માં** = તરફેણમા; પક્ષમા, લાભમા]૦તલફી સ્ત્રી૰[ફા] કોઈનો હક ડુબાવવો તે, અન્યાય. ૦તાલા પુ૰ [+અ તઆલા] પરમેશ્વર, પ્રભુતાલા. ૦દાર વિ૰ હક ધરાવનર (૨) વાજબી. ૦દારણ વિ૰ સ્ત્રી૰ જેનો હક પહોંચતો હોય એવી (સ્ત્રી) ૦દારી સ્ત્રી૰ હકદારપણું ૦ના(૦હ)ક અ૰ વગર કારણે

હકડેઠઠ વિ૰ ખીચોખીચ. ચિકાર

હકતલફી, હકતાલા, હકદાર, -રી, હકના (૦હ)ક જુઓ 'હક'મા

હકબક અ૰ [સર૰ હિં]અર્થ સમજ્યા વગર; બકતુ હોય એમ [લવાજમ, દસ્તૂરી

હકસાઈ સ્ત્રી૰ [અ. હક્ક+શાહી ફા.] હકનું

હકાર પુ૰ [સં] હ અક્ષર કે તેનો ઉચ્ચાર (૨) હા પાડવી તે. [**-ભણવો**=હા કહેવી, કબૂલવું] ૦શ્રુતિ સ્ત્રી૰ હશ્રુતિ; ઉચ્ચારણમા હકાર સંભળાવો તે **-રાંત** વિ૰ [+ અંત] અંતે હકારવાળું

હકારવું સ૰ક્રિ૰ [પ્રા. હક્કાર, સર૰ મ. હકારણેં, હિં. હૂંકારના] હોકારો કે હાકલ કરીને કહેવું

હકારું ન૰ [જુઓ હકારવું] હાક મારીને બોલાવવું તે, તેડું

હકારો પુ૰ [જુઓ હકારવું] હાક મારીને બોલાવવા રો, નોતરિયો (૨) હોકારો [**-કરવો, મારવો**=હોકારો કરીને બોલાવવું]

હકાલવું સ૰ક્રિ૰ [સર૰ હકારવું; સર૰ મ હકાલણેં] હાકી કાઢવું (૨) હાંકવું. ચલાવવું (૩) હાક મારીને બોલાવવું; હકારવું

હકીકત સ્ત્રી૰ [અ] ખરો અહેવાલ કે બીના (૨) ખરી ખબર કે બાતમી (૩) બીના, ખબર (૪) સત્ય. ૦દોષ પુ૰ હકીકત–બીના કે બાતમીને અંગેનો દોષ–તેની ભૂલ

હકીમ પુ૰ [અ] યુનાની વૈદ્ય કરનારો; મુસલમાન વૈદ્ય **-મી** સ્ત્રી૰ હકીમપણું. **-યું** ન૰ યુનાની વૈદ્ય

હકૂમત સ્ત્રી૰ [અ. હુકૂમત] સત્તા, અધિકાર **(-ચલાવવી, ભોગવવી).** **-તી** વિ૰ હકૂમત સબંધી

હક્ક પુ૰ [અ] જુઓ હક

હક્કડ વિ૰ એક [ઉદ્ગાર (૨) આહ્વાન

હક્કાર પુ૰ [પ્રા. (સં હાકાર)] 'ચલ' એવો

હગભગ સ્ત્રી૰ [સર૰ હિં. હક્કાબક્કા] એકીટસે; ટગર ટગર. ૦વું અ૰ક્રિ૰ એકીટસે જોઈ રહેવું (૨) બધી ડધાઈ જવું

હગ મર ટપર ન૰ ['હિગ, મરી, ટોપરાં' પરથી] કાનામાતરના ઠેકાણા વગરનું લેખન કે તે કરવા જેટલું ભણતર

હગવું અ૰ક્રિ૰ [સ હદ્, સર૰ હિં. હગના, મ હગણેં] (કા) જુઓ અથવું

હચમચ સ્ત્રી૰ જુઓ હચમચાટ ૦વું અ૰ક્રિ૰ ['હચ' (૨વ૰) નો દ્વિર્ભાવ, સર૰ હિં. હચના] ડગમગવું, પાયામાથી કે સાધામાથી હાલી જવું. **-ચાટ** પું૰ હચમચાવવું તે **-ચાવવું** સ૰ક્રિ૰ 'હચમચવું'નું પ્રેરક

હચાકો પુ૰ જુઓ હિચકો

હજ સ્ત્રી૰ [અ. હજ્જ] જાત્રા (મક્કાની)

હજમ વિ૰ [અ હજ્મ, સર૰ હિં] પચેલું; જરેલું (૨) [લા.] ઉચાપત કરેલું. **-મિયત** સ્ત્રી૰ પાચનક્રિયા, પાચન

હજરત પું૰ [અ.] માલિક, સ્વામી, ઓમાન (૨) (મુસલમાનોમાં) મોટા કે પૂજ્ય માણસને લગાડાતો માનવાચક શબ્દ (૩) સ્ત્રી૰ મોટા

માણસોની સભા. [–ભરવી = મોટા માણસોની મંડળી બોલાવવી (૨) એક યોગ-પ્રયોગ કરવો જે વડે મોટા માણસોની સભા ભરેલી બતાવાય છે.]

હજરલચ્મસ્વદ્દ પું૦ [મ.] કાબાનો કાળો પથ્થર

હજામ પુ૦ [મ. હજ્જામ] વાળંદ [–નું કરવું = હજામનો ધંધો કરવો, માથું મૂડવું (૨) [લા.] ભણ્યાગણ્યા વિના અણકમાઉ ધંધો કરવો.] ૦ડી સ્ત્રી૦ વાળંદણ, હજામની સ્ત્રી (તુચ્છકારમાં). ૦ત સ્ત્રી૦ મુંડન, વાળ કાપવા કે બોડવા તે (૨) [લા.] નકામી નિરર્થક મહેનત (૩) કડક ટીકા કરવી ઊધડું લઈ નાખવું તે. ૦પટ્ટી સ્ત્રી૦ હજામતનું કામ (તિરસ્કારમાં). [–કરવી = નવરા બેસી રહેવું, નકામા કામ પાછળ કાળ બગાડવો.]

હજાર વિ૦ [ફા.] '૧૦૦૦.' [–આડાં = પુષ્કળ. –ધંટીનો લોટ ખાવો = ઘણો અનુભવ હોવો, ઘણી મુસાફરી કરી હોવી. –હાથનો મણી = પરમેશ્વર.]

હજારી વિ૦ [હજાર પરથી] હજારની ઊપજવાળું (૨) હજાર ભાગ કે અવયવવાળું (૩) પુ૦ એક ફૂલઝાડ ૦ગોટો પું૦ હજારીનું ફૂલ

હજી(–જુ) અ૦ [મ. અદ્યાપિ, સર૦ મ. અજુન] અત્યાર લગી (૨) હવે પણ

હજીરો પું૦ [અ.] મિનારાઓવાળો સુંદર રોજો (૨) [લા.] મોટી નામનાનું કામ (કટાક્ષમા)

હજુ સ્ત્રી૦ જુઓ હજી

હજૂર સ્ત્રી૦ [અ. હુજૂર] 'આપ' અર્થનો દરબારી કે મુસલમાની વિવેકમા વપરાતો ઉદ્‌ગાર (૨) હાજરી, તહેનાત [–ભરવી = તહેનાતમા રહેવું.] –રાત વિ૦ મોટા માણસની કે રાજાની તહેનાતમા રહેનાર (અંગરક્ષક) (૨) સ્ત્રી૦ [સર૦ મ. હુજરાત] હજૂરની બડી મોજ; અંગરક્ષક સેના. –રિયો પું૦ તહેનાતમાં રહેનારો નોકર (૨) અંગૂછો; રૂમાલ. –રી પું૦ હજૂરિયો (૨) સ્ત્રી૦ તહેનાત સેવાચાકરી

હટ અ૦ [જુઓ હઠવું] દૂર ખસ' એ અર્થનો (છણકા કે તુચ્છકારનો) ઉદ્‌ગાર [ખટકવું તે

હટખટ સ્ત્રી૦ [હટ + ખટ(ખટકવું)] મનમા

હટાણું ન૦ [સં., પ્રા. હટ્ટ] બજારકામ; ખરીદ કામ (૨) ખરીદવા વેચવાનો ધંધો. [–કરવું = ખરીદવાનો કે વેચવાનો ધંધો કરવો (૨) બજારકામ કરવું; ખરીદકામ કરવુ]

હટારિયું ન૦ [સં., પ્રા. હટ્ટ ઉપરથી] હાટિયુ

હઠ પું૦, સ્ત્રી૦ [સં.] જીદ, ખોટો આગ્રહ [–ઉપર આવવું, –પકડવી, –માં આવવું, –લેવી, હઠે ચઢવું, ભરાવું = હઠ કરવી.] ૦યોગ પું૦ આસન, પ્રાણાયામ વગેરે ક્રિયાઓ દ્વારા સધાતો યોગનો એક પ્રકાર ૦વિદ્યા સ્ત્રી૦ હઠયોગની વિદ્યા ૦વું સ૦ ક્રિ૦ [સર૦ હિં. હઠના] હઠ કરવી –ગ્રહ પું૦ [+ આગ્રહ] હઠપૂર્વક આગ્રહ. –ગ્રાહ, –ગ્રહિ વિ૦ હઠીલુ જિદ્દી –ગ્રાહિતાઈ સ્ત્રી૦ હઠીલાપણું. –ગ્રાહી વિ૦ હઠવાળુ, જિદ્દી (૨) હઠે નહિ તેવુ; મટે નહિ તેવુ [હઠીલો હનુમાન = હનુમાન જેવો હઠીલો – આગ્રહી માણસ.] –ઠેઠ સ્ત્રી૦ આગ્રહ; આજીજી –ઠ્ઠી વિ૦ હઠીલુ

હઠવું અ૦ક્રિ૦ [હિં. હટના; સર૦ મ. હટર્ણે] ખસવું (૨) પાછા પડવુ (૩) જુઓ 'હડ'માં

હઠાળું, હઠિયું, હઠીલું,(–લાઈ,) હઠેઠ, હઠ્ઠી જુઓ 'હડ'મા

હડ(–ડે) અ૦ [રવ૦; સર૦ હટ] જુઓ હડે

હડકવા પું૦ [સ. અલર્ક (હડકાયેલો કૂતરો) + વા (સં. વાત)] કૂતરા, શિયાળવા વગેરેને થતો એક રોગ જેથી તે જેને તેને કરડવા ધાય છે (૨) [લા.] તેના જેવો ગાંડો આવેગ. [–થવો, લાગવો = હડકવાનો રોગ થવો, હડકાયુ થવુ (૨) તેના જેવા ગાંડા આવેગને વશ વર્તતા થવું. –ઝાલવો = બારે હડકવા લાગવો] ૦યું વિ૦ હડકાયુ [તે, હડકું

હડકાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ હડકવા] હડકાયુ હોવું

હડકાયું, –યેલું વિ૦ [જુઓ હડકવા] જેને હડકવા થયો હોય એવુ

હડકુ (–કું) ન૦ જુઓ હડકવા [હડે થવુ તે

હડતડ સ્ત્રી૦ [હડ + તડ] બચાત્યાંથી હડે

હડતાલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હરતાલ, સર૦ હિં.] એક ઉપધાતુ [–મારવી લખેલું છેકી નાખવું; રદ કરવુ (પહેલા હડતાલ વડે શાહીનો રંગ

ઉડાવતા તે ઉપરથી)]

હડતાલ(-ળ) સ્ત્રી૦ [હડ (સં હટ્ટ=દુકાન)+ તાલ (તાળુ), સર૦ હિં] કામધંધો બંધ કરવા તે (શોક કે વિરોધ બતાવવા.) [-પડવી = કામધંધો બંધ થવો.] -લિ(-ળિ)યો પુ૦ હડતાળમાં ભળેલો (૨) હડતાળ પડાવવામા આગેવાની લેનાર [(કા) હડસેલો

હડદો,૦લો પુ૦ ['હડ' ઉપરથી; સર૦ મ હડદા]

હડધૂત સ્ત્રી૦ [હડે + ધુતકારવુ] ચારે બાજુથી હડતગડ થવી તે (૨) વિ૦ ચારે બાજુથી તિરસ્કાર પામેલુ

હડપ સ્ત્રી૦ જુઓ અડપ; આગ્રહ (૨) અ૦ [રવ૦, સર૦ હિં., મ] એકદમ ને ત્વરાથી, હડફ. [-કરવુ, કરી જવું = એકદમ ગળે ઉતારી દેવુ (૨) [લા] અન્યાયી રીતે પડાવવું -હજમ કરવું -લઈને=એકદમ ને ત્વરાથી.] ૦વું સ૦ક્રિ૦ ગળી જવું, હડપ કરવુ

હડફ અ૦ જુઓ હડપ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ (ચ) દેવું ઠૂઠ નાખવુ. ફગાવવું (હડફી દેવું)

હડપચી સ્ત્રી૦ [સં. હનુ+સં પટ્ટી; સર૦ મ હણવટી] જ્યા દાઢી ઊગે છે તે નીચલા જડબાનો ભાગ

હડપવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'હડપ'માં

હડફ(-ફે)ટ સ્ત્રી૦ જુઓ અડફટ

હડફવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ 'હડફ'મા

હડફો પું૦ [મ બાલુફ્તહ = રખડેલ, અજાણ્યો] જડસો; મૂર્ખ (૨) ધપ્પો, હડસેલો (૩) [દે. હડપ્ફ, સર૦ મ હડપા, કા. હડપ] ઇસ્પેાતરો

હડ(-ર)બડવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં હડબડના] નાહિંમત થઈ જવુ (૨) ગભરાવુ

હડ(-ર)બડાટ પુ૦ [હડબડવુ પરથી] ગભરાટ

હડસાંકળ સ્ત્રી૦ [દે હડ્ડિ (હેડ)+ સાંકળ] સ્ત્રીઓના પગનું એક ઘરેણું (૨) પુ૦ [જુઓ હાડસાંકળ] એક જાતનો વેલો, જેનુ દૂધ ને પાન દવામા વપરાય છે

હડસેલવું સ૦ક્રિ૦ ['હડસેલો' પરથી] હડસેલો મારવો, ધક્કેલવું [સારિતમ્] ધક્કો

હડસેલો પુ૦ [સર૦ દે હત્થલ્લિઅ સં હસ્તાપ-

હડહડ અ૦ [રવ૦, સર૦ દે =એક રવ (૨) તાપ] સડસડ (ઊકળવાનો અવાજ) (૨) જુઓ હડે હડે. ૦વું વિ૦ ઊકળતુ (૨) [લા] ચુસ્ત; પાકું; પૂરેપૂરુ ૦વું અ૦ક્રિ૦ હડહડ અવાજ સાથે ઊકળવુ [મેળ (હિસાબનો)

હડાકો પુ૦ [રવ૦] પડઘો (૨) ['હાડ' ઉપરથી ?]

હડી સ્ત્રી [જુઓ હડુડુ] દોટ [-કાઢવી, મેલવી = દોડવુ] -ડિયાદોટ, -ડિયાપાટી સ્ત્રી૦ આમ તેમ દોડાદોડ

હડુ(-ડે)ડાટ, હડુડુ અ૦ [રવ૦] જોરથી હડી કાઢવાનો કે ઘસવાનો અવાજ

હડૂડવું અ૦ક્રિ૦ [રવ૦] હડુડુ કરવુ

હડે અ૦ [જુઓ હડ] કૂતરાને હાકવાનો ઉદ્ગાર

હડેડાટ અ૦ જુઓ હડુડાટ

હડે હડે સ્ત્રી૦ હડે હડે કરવું તે (૨) [લા.] આવકારનો અભાવ; અવગણના

હડો પુ૦ [સર૦ મ હડ્યા] જુઓ અડો

હણવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા હણ (સં હન્)] મારી નાખવુ, જીવ લેવો, નાશ કરવો (૨) [પ્રા સંણા (સં સંજ્ઞા)] + સમજવું (૩) (ચ) સુણવું; સાંભળવુ

હણહણ સ્ત્રી૦ [રવ૦] જુઓ હણહણાટ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ (ઘોડો નાકમાંથી કરે છે તે અવાજ) -ણાટ પુ૦, -ણાટી સ્ત્રી૦ હણહણવુ તે

હણિયું ન૦[પ્રા હણુ (સં હનુ)]ગાડી હાંકનારને બેસવાની પાટલી (૨) [હણવુ પરથી] આડું

હત અ૦ [રવ૦] પશુ વગેરેને હાંકી કાઢતા બોલાનો ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ (બાળભાષામાં) મારવુ તે (-કરવી)

હત વિ૦ [સં] હણાયેલુ; મરાયેલુ, થવાયેલુ (૨) નિકૃષ્ટ, હલકું ૦ભાગિની વિ૦સ્ત્રી૦ ૦ભાગી વિ૦ કમનસીબ, અભાગિયુ ૦ભાગ્ય ન૦ કમનસીબ, દુર્ભાગ્ય. ૦વીર્ય વિ૦ બળરહિત; શક્તિહીન ૦વું સ૦ક્રિ૦ + હણવુ -તાર્થ વિ૦ [+ અર્થ] નિષ્ફળ, 'કૃતાર્થ'થી ઊલટું. -તાશ વિ૦ [+ આશા] નિરાશ, નાસીપાસ -તોત્સાહ વિ૦ [+ ઉત્સાહ] જેનો ઉત્સાહ કે ઉમંગ નાશ પામ્યો હોય એવુ

હતું (-તી સ્ત્રી૦, -તો પુ૦,) [સર૦ પ્રા હુત્ત (સ ભૂત)] 'હોવુ'નુ ભૂ૦ કા૦ [-નહોતું

થઈ જવું=મરમૂળથી નાશ પામવું; નામશેષ થઈ જવું. હતો હતી=ધણીધણિયાણી.]

હત્યા સ્ત્રી૦ [સં] ઘાત, વધ; જીવ લેવો તે (૨) પ્રાણીને મારવાથી લાગતો દોષ. [-ચોટવી =હિંસાથી થતો દોષ લાગવો. -લેવી, વહોરવી=વધ કરવો, તથા તે કારણે ચોટતા દોષના ભાગી થવું.] ૦કાંડ પું૦ ભારે હત્યા કે સંહારનો બનાવ. ૦કું વિ૦ [સં. હત્યા+કારક; સર૦ મ., હિં હત્યારા] હત્યા કરનારું; ઘાતકી

હથરોટ(-ટો) પું૦ હાથનું એક ઘરેણું

હથવાર વિ૦સ્ત્રી૦ અમુક એક માણસને (હાથને) જ દોહવા દે એવી ટેવાયેલી (ગાયભેંસ)

હથિયાર ન૦ [દે. હત્થિયાર] શસ્ત્ર, આયુધ (૨) સાધન (૩) ઓજાર. [-ઊંચકવાં, ઉગામવાં, પકડવાં, લેવાં, સજવાં=યુદ્ધ માટે તત્પર થવું] ૦બંધ વિ૦ સશસ્ત્ર. ૦બંધી સ્ત્રી૦ હથિયાર રાખવાની બંધી-મના

હથેલી(-ળી) સ્ત્રી૦ [સં હસ્ત+તલ કે સ્થલી ઉપરથી, સર૦ હિં.] જતા પગનો સપાટ ભાગ. [-દેખાડવી=કાંઈ મળશે નહીં એમ સૂચવવું, કાંઈ ન આપવું -માં નચાવવું =તદ્દન પોતાને વશ-રમકડા જેવું બનાવી દેવું -માં પૃથ્વી આવી જવી=ભારે સંકટ આવી પડવું -માં પૃથ્વી જોવી= પૂર્ણ ચડતીમાં હોવું -માં સ્વર્ગ બતાવવું, હીરા બતાવવા=મોટી મોટી આશાઓ આપી રમાડવું-ઠગવું.] [પાણિગ્રહણ

હથેવાળો પું૦ [દે. હત્થલેવ] જુઓ હાથેવાળો, હસ્તમેળાપ

હથેળી સ્ત્રી૦ જુઓ હથેલી

હથોટી સ્ત્રી૦ [હાથ ઉપરથી, સર૦ હિં હથૌટી] હાથનો કસબ, આવડત (૨) મહાવરો; ટેવ [-પડવી]

હથોડી સ્ત્રી૦ [હાથ ઉપરથી; સર૦ મ હાતોડા, હિં હથૌડા] ટીપવાનું કે ઠોકવાનું ભોગરી જેવું સાધન. [-ને ચીપિયા ઝાલે ને મંડવું =ઉતપૂર્વક કામમાં લાગવું] -ડો પું૦ મોટી હથોડી, મણ

-હથ્થુ વિ૦ [હાથ ઉપરથી] (સમાસમાં) હાથના

આપનું. ઉદા૦ અઢીહથ્થું (૨) હસ્તક; હાથનું. ઉદા૦ એકહથ્થું

હદ સ્ત્રી૦ [અ. હદ્દ] મર્યાદા, સીમા; અવધ (૨) અંત, છેડો. [-આવવી, થવી= પરાકાષ્ઠાએ પહોંચવું; અતિશય થવું. -ઓળંગવી, વટાવવી=મર્યાદા બહાર જવું. -કરવી, વાળવી=આડો આંક વાળી દેવો, પરાકાષ્ઠાએ પહોંચાડવું -મળવી=બે સીમાઓ એકઠી થવી] ૦નિશાન ન૦ હદ બતાવનારું નિશાન. ૦પાર અ૦ મર્યાદા વિના; અતિશય (૨) હદની બહાર ૦પારી સ્ત્રી૦ હદ બહાર થવું તે

હદિયો પું૦ [અ હદિય્યહ] નજરાણું; ભેટ; ઇનામ (૨) [કા.] બહારગામથી ઘેર આવતી વખતે બાળકો કે બીજા માટે પ્રેમપૂર્વક આણેલી ચીજ

હદીસ સ્ત્રી૦ [અ.] પયગમ્બર સાહેબના પ્રસંગોપાત્ત કહેલા વચનો કે ફરમાનોનો સંગ્રહ; મુસલમાનોનો સ્મૃતિગ્રંથ

હદ્દ સ્ત્રી૦ [અ.] ચતુઃસીમા [આનાકાની

હનકન સ્ત્રી૦ [હા+ના, સર૦ આનાકાની] હાના,

હનન ન૦ [સં.] હણવું-જીવ લેવો તે

હનરડવું સ૦ક્રિ૦ કનડવું

હનુ(-નૂ) સ્ત્રી૦ [સ્ત્ર] હડપચી. ૦માન પું૦ (સં.) મારુતિ; રામના પ્રખ્યાત વાનર ભક્ત. [-હડીઓ કાઢે છે (ઘરમાં)=કશી માલ-મત્તા ન હોવી] ૦માનકૂદકો પું૦ હનુમાનના જેવો લાંબો કૂદકો; 'લોંગ જમ્પ'. ૦ટી સ્ત્રી૦ જુઓ હડપચી

હનો પું૦ [સર૦ મ. હણા] (કા.) ઘોડીના પલાણ ઉપર નાખવાનો ખડિયો (૨) [સં. સંજ્ઞા, પ્રા. સંણા] [ચ.] સ્મૃતિ કે સંભારણું આપવું (-આપવો, લાગવો, લગાડવો)

હમ(-મ્મ) અ૦ [રવ૦] એવા અવાજ સાથે (ખાવું). [-કરવું, કરી જવું=ખાઈ જવું; હડપ કરી જવું.]

હમતો, હફતો [ફા.; સં. સપ્તાહ] પું૦ સપ્તાહ; અઠવાડિયું (૨) થોડે થોડે પૈસા ભરવા ઠરેલી મુદત, તે તે મુદતે ભરવાની રકમ. [-કરવો,

આંધવો = ભરણુ ભરપાઈ કરવા માટે હપતા નક્કી કરવા. **-પડવો** = ઠરાવેલી મુદતે નક્કી કરેલી રકમ કે ભાગ ન ભરાવો. **-ભરવો** = ઠરાવેલ હપતા પ્રમાણે નાણા કે ભાગ ભરપાઈ કરવો] **-તાબાર** અ૦ હપતા પ્રમાણે

હપ્તક સ્ત્રી૦ [જુઓ હપ્તક. સર૦ મ] સખત બીક; ફાળ (**-ખાવી, -ક્ષાઝવી**) **૦વું** અ૦ક્રિ૦ ફાળ પડવી; ચોકવુ

હબશી(-સી) પું૦ [અ] આફ્રિકાનો વતની **-ણ** સ્ત્રી૦ હબસીની કે હબસી સ્ત્રી

હબશી(-સી)મૂઠ સ્ત્રી૦ [સર૦ અ. હબ્સ= કેદ + મૂઠ] છોડી છૂટે નહિ એવી મૂઠ (૨) [લા] ખોટો મતાગ્રહ કે હઠ

હબહબ અ૦ [રવ૦] (નળમાંથી પાણી જોરથી નીકળવાનો અવાજ). **-બાટ** પુ૦ હબહબ અવાજ (૨) ઘોધાટ

હબૂકપોળી સ્ત્રી૦ એક જાળરમત

હમચી,-ચડી સ્ત્રી૦ તાનમા ઊછળીને લીધેલી કૂદડી-ધુમરડી (જેમ કે, દેવી આગળ ધૂણતાં કે કૂદતા) [-ખૂંદવી]

હમજાત વિ૦ [ફા.] પોતાની જાતિનું

હમડી સ્ત્રી૦ [સં બહ્મ્ પરથી] મગજરી, હુંપદ

હમ(-ણાં) અ૦ જુઓ હવણાં; હાલ

હમદર્દી સ્ત્રી૦ [ફા.] સમભાવ, દિલસોજી

હમદીન વિ૦ [ફા] એક ધર્મનું

હમરાહી સ્ત્રી૦ [ફા હમરાહ, સર૦ મ હમરાઈ] સોબત; સંગાત [વતનવાળુ

હમવતની વિ૦ [ફા. હમવતન] એક જ મૂળ-

હમશેરો પુ૦[ફા હમસાયહ? સર૦ મ હમશા] મોટા કાઠાનુ -મોટું માણસ [બચકી (૧)

હમાચો પુ૦[સર૦ મ હમિચા](કા.)મુસાફરીની

હમામ ન૦ [અ હમ્મામ] નાહવાની જગા. **૦ખાનું** ન૦ સ્નાનગૃહ, ગુસલખાનુ

હમામદસ્તો પું૦[ફા. હાવનદસ્તહ, સર૦ મ] ખાંડણીપરાઈ (૨) ખાંડણીનો દસ્તો; પરાઈ

હમાલ પું૦ [અ હમ્માલ] બોજો ઉપાડનારો; મજૂર **-ગી** સ્ત્રી૦હમાલનુ કામ; હમાલપણું

હમિયાણી સ્ત્રી૦ [ફા હમ્યાન, સર૦ મ હમાણી] (રૂપિયા ભરવાની)કોથળી (૨) (લા.) ધન, દોલત

હમી, ૦દાર ૦દારી જુઓ હામી, ૦દાર, ૦દારી [એક પ્રકાર

હમીર પુ૦ [સર૦ હિં., મ.] કલ્યાણ રાગનો

હમેલ પુ૦ [અ હમ્લ] ગર્ભ (૨) સ્ત્રી૦ [અ હિમાઇલ] ચપરાસ, પટો; પટા પરની તપ્તી. [**-રહેવો** = સગર્ભા થવુ]

હમેશ અ૦[અ.] રોજ, નિત્ય **૦ગી** સ્ત્રી૦[ફા.] અવિચ્છિન્નતા, નિરંતરતા (૨) અનંતપણુ **-શાં** અ૦ હમેશ

હય પુ૦ [સં.] ઘોડો, અશ્વ. **૦ગ્રીવ** પું૦ (સં) વિષ્ણુ **૦ગ્રીવા** સ્ત્રી૦ (સ.) દુર્ગા. **૦દળ** ન૦ ઘોડેસવાર લશ્કર **૦મેધ** પુ૦ અશ્વમેધ **૦શાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ અશ્વશાળા, ઘોડાર

હયબત સ્ત્રી૦ [અ] જુઓ હેબત

હયમેધ, હયશાલા(-ળા) જુઓ 'હય'મા

હયાત વિ૦ [અ] જીવતુ, વિદ્યમાન. **-તી** સ્ત્રી૦ હયાતપણુ, જિંદગી (૨) અસ્તિત્વ

હર પુ૦ [સ] શંકર, મહાદેવ (૨) વિ૦ હરનાર, લેનાર (સમાસને છેડે) ઉદા૦ મનોહર

હર વિ૦ [ફા.] દરેક, પ્રત્યેક

હરકત સ્ત્રી૦ [અ] અડચણ, નડતર (૨) વાંધો. [**-આવવી, નડવી, પડવી** = હરકત થવી.] **-તી** વિ૦ હરકત કરનારું

હરકોઈ વિ૦ [હર + કોઈ] દરેક, અમે તે કોઈ

હરખ પુ૦ [જુઓ હર્ષ;સર૦ હિં , મ] આનદ. **૦ઘેલુ** વિ૦ અતિશય હર્ષથી ઘેલુ બનેલું. **૦ઘેલપ** સ્ત્રી૦ અતિ હરખથી મગજનુ સમતોલપણુ જતુ રહેવું તે **૦પદૂહું** વિ૦ અતિ ઉત્સાહી **૦વા** પુ૦ ઘણા જ આનદથી થયેલી ઘેલછા. **૦ભેર** અ૦ હરખ સાથે **૦(-ખા)વું** અ૦ક્રિ૦ [સં. હૃષ્; સર૦ હિં હરખના]ખુશ થવુ; આનદમા આવવુ. **૦સનેપાત** પુ૦ હરખનો સનેપાત-ગાડપણ [બિલકુલ

હરગિજ(-સ) અ૦ [ફા.] કદી પણ (નહિ),

હરઘડી અ૦ [હર + ઘડી] દરેક ઘડીએ, વારવાર

હરજી પું૦ [હરિ+જી] (સ) પરમેશ્વર

હરડાં ન૦ બ૦વ૦[જુઓ હરડી] હરડીના નાના અર્ધકચરા ફળ. **-ડી** સ્ત્રી૦ [પ્રા હરડઈ (સં હરીતકી)] હરડાનું ઝાડ **-ડે** સ્ત્રી૦ હરડી

નામના ઝાડનું ફળ, હરીતકી
હરણ ન૦ [સં.] હરી જવું–ઉપાડી જવું તે
હરણ ન૦ [જુઓ હરિણ; સર૦ મ] મૃગ. –ણિયો પું૦. –ણિયું ન૦ મૃગશીર્ષ. –ણી સ્ત્રી૦ હરણની માદા (૨) [પ] મૃગશીર્ષ. –ણું ન૦ મૃગલું, હરણ
હરણપત્ર ન૦ એક વનસ્પતિ
હરણિયો(–યું), હરણી, હરણું જુઓ 'હરણ'ના
હર(–રિ)તાલ(–ળ) સ્ત્રી૦ [જુઓ હરિતાલ]
હરતુંફરતું વિ૦ [જુઓ હરવુંફરવું] હાલી ચાલી શકે એવું કે એટલું; સાજું થયેલું
હરદમ અ૦ [ફા.] હરેક ક્ષણે; હમેશ
હર(–રિ)દાસ પું૦ [હરિ+દાસ; સર૦ મ.] એક પ્રકારનો હરિકથા કરનાર
હર(–રિ)દ્વાર ન૦ [સં હરિદ્વાર] (સં.) હિન્દુઓનું એક તીર્થસ્થળ
હરનિશ અ૦ જુઓ અહર્નિશ
હરફ પું૦ [અ. હર્ફ] બોલ, શબ્દ (૨) અક્ષર
હરફર સ્ત્રી૦ [હરવું+ફરવું] વારંવાર આવવું જવું તે
હરબ(–ભ)ડવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ મ. હરબડર્ણે] જુઓ હડબડવું [ગભરાટ
હરબ(–ભ)ડાટ પું૦ [હરબડવું પરથી] હડબડાટ; હરભ સ્ત્રી૦ [અ] લોડી; હુરમ
હરભડવું અ૦ ક્રિ૦ [જુઓ હરબડવું, સર૦ મ. હરમળર્ણે] ગભરાવું; રઘવાયું થવું
હરભડાટ પું૦ [હરભડવું પરથી] ગભરાટ; રઘવાટ
હરમર સ્ત્રી૦ એક વનસ્પતિ [સ્વાદનું
હરમું વિ૦ [સર૦ મ હિરવા(સં હરિત)] હળદરના
હરમો પું૦ એક જાતનું વાસણ
હરરોજ અ૦ [ફા] દરરોજ
હરવખત અ૦ [હર+વખત] દરેક વખતે
હરવણ ન૦ (કાનમ) શાલ્યાદર જેવું ઓઢવાનું
હરવર સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા. હરણ = સ્મરણ] સ્મરણ; યાદ
હરવવું સ૦ક્રિ૦ (પ) જુઓ હરાવવું
હરવાયું વિ૦ [પ્રા હરાવિઅ] સુસ્ત, કાયર, હારી ગયેલું [તાજું
હરવું વિ૦ [પ્રા. હરિઅ (સં. હરિત)] લીલું (૨)

હરવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા. હર (સં. હૃ)] બળાત્કારથી ઉપાડી જવું (બીજે) (૨) ઝૂંટવી લેવું (૩) લઈ લેવું. ૦ફરવું અ૦ક્રિ૦ [વિહરવું+ફરવું] આમ-તેમ મોજથી ફરવું [હરીફરીને = આમ કે તેમ પ્રયત્ન કર્યે કે નેતા કરતા છતા; આખા-પાછા થઈને પણ, છેવટે (માત્ર આ છે એવો અર્થ બતાવવા)]
હર(૦૨)શેકું વિ૦ (ચ) ડોકરવાયું
હરસ પું૦ [સં. અર્શ] ગુદામા થતો એક રોગ. [–ઊપડ્યા = હરસથી લોહી પડવું.] ૦મસા પું૦ બ૦વ૦ હરસ અને મસા
હરસાલ વિ૦ [ફા.] દરેક વર્ષે; વર્ષેવર્ષ
હરસિદ્ધ સ્ત્રી૦ [સં. હરિસિદ્ધિ] (સં.) એક દેવી (વિક્રમ રાજા પર એ પ્રસન્ન હતી)
હરસી. ૦લા સ્ત્રી૦ [સર૦ પ્રા હરિસિઅ (સં. હર્ષિત), પ્રા. હરિસાલ (સં હર્ષવત્)] પ્રેમી સ્ત્રી
હરહર મહાદેવ ૨૦પ૦ [સં; સર૦પ્રા. હરહરાઇય = 'હર' હર' અવાજ] જમણના પ્રારંભનો મંગળ ઉદ્‌ગાર (૨) ક્ષત્રિયોની રણહાક
હરહુન્નર પું૦ [હર+હુન્નર; સર૦ મ.] સર્વ કળાકૌશલ્ય –રી વિ૦ બધા હુન્નર જાણનાર
હરાક(–ખ) સ્ત્રી૦ [સર૦ તુર્કી હરાક] ઘોડો બાવવાનો દોર
હરાજ વિ૦ [અ. હર્જ] લિલામથી વેચેલું. –જી સ્ત્રી૦ લિલામ જાહેરમા કિંમત બોલાવરાવી વધારેમા વધારે કિંમત આપનારને વેચવું તે. [–બોલાવવી = હરાજી કરવી; હરાજ કરવું]
હરાઠું(–ધું) વિ૦ જુઓ હરાયું
હરામ વિ૦ [અ] કુરાનમા મના કરેલું હોય એવું, નિષિદ્ધ. અમલી (૨) વગર હકનું, અઘટિત (૩) સુસ્ત, બેડાખાઉ [–ના પૈસા, –નો માલ = પારકાનો અન્યાયથી મેળવેલો મલ કે પૈસા –ની ઓલાદ, –નું બોળિયું = હરામખોર શઠ માણસ (ગાળ). –નું ખાવું = પારકી મહેનત ઉપર જીવવું; વગર હકનું ખાવું (૨) આળસુ, પડી રહેવું. –હાડકાનું = કામચોર, આળસુ] ૦ખોર વિ૦ હરામનું ખાવા ઇચ્છનાર (૨) કૃતઘ્ની (૩ બદમાસ. ૦ખોરી સ્ત્રી૦ હરામ-ખોરપણું. ૦ચસકો પું૦ હરામનું લેવાખાવાનો

ચસકો. ૦જાદું વિ૦ [+ફા. જાદા] વ્યભિચાર થી જન્મેલું –શી વિ૦ હરામખોર, કૃતઘ્ન, બદમાશ (૨) સ્ત્રી૦ હરામખોરી

હરામનિયા ન૦ એક પંખી

હરામું વિ૦[સર૦ હિ હરિમાના=તાજું માજું] રખડતું; છૂટું ફરતું (૨) અંકુશ વગરનું; માતેલું. [–ઢોર=ન ધણિયાતું–રખડતું ઢોર (૨)[લા] તેના જેવું અમર્યાદ માણસ.] –યો પુ૦ નિયમ વિના ગમે તે બોલી હસાવનાર ભવૈયો [હંમેશા; ઠેઠ સુધી

હરાર અ૦ (ફા) બરાર, નક્કી, અવશ્ય(૨)(ચ)

હરાવવું સ૦ક્રિ૦, –હરાવું અ૦ક્રિ૦ 'હરવું' 'હારવું'નું અનુક્રમે પ્રેરક ને કર્મણિ

હરાવો પુ૦ [હારવું પરથી] હારી જવાપણું, ગેરફાયદો, ખોટ

હરિ પુ૦ [સં](સ.) વિષ્ણુ, કૃષ્ણ (૨) ઘોડો (૩) સિંહ (૪) વાંદરો (૫) ચંદ્ર [–નો લાલ =ભક્ત, ઈશ્વરપ્રેરણાથી ચાલતો પુરુષ (૨) સખી–દાતા ગૃહસ્થ] ૦કથા સ્ત્રી૦ ભગવાનની કથા ૦કીર્ત(–ર્ત્ત)ન ન૦ સંગીત સાથે પરમેશ્વરના ગુણગાન. ૦ગત સ્ત્રી૦ [ગતિ] મીતક; આપવીતી. ૦ગીત પુ૦ એક છંદ ૦ગીતિયું વિ૦ હરિગીત જેવા સહેલા છંદ બનાવી શકનાર, લેખાગુ. ૦ચંદન ન૦ કેસર (૨) એક જાતની સુખડ (૩) ચાંદની (૪) સ્વર્ગના પાંચ વૃક્ષમાંનું એક (બાકીના –પારિજાત, મંદાર, સંતાન અને કલ્પ) ૦જન પુ૦ હરિનો–વિષ્ણુનો માણસ, દેવદૂત (૨) હરિનો ભક્ત (૩) અત્યજ ૦જનેતર વિ૦ [+ઇતર] અત્યજ સિવાયનું બીજું (૨) પુ૦ તેવો માણસ, સવર્ણ

હરિણ પુ૦, ન૦ [સં] હરણ; મૃગ –ણાક્ષી વિ૦સ્ત્રી૦ [સં] હરિણ જેવા સુંદર નયનવાળી. –ણાજિન ન૦ [+અજિન] હરણનું ચામડું. –ણી સ્ત્રી૦ હરણી. મૃગલી (૨) પુ૦ એક છંદ

હરિત વિ૦ [સં] લીલું

હરિતાલ સ્ત્રી૦ [સં] જુઓ હરતાલ

હરિતાલી સ્ત્રી૦ [સં] દૂર્વા (૨) આકાશમાંની રેખા (મેઘ વગેરેની)

હરિદશ્વ પું૦ [સં] જુઓ હરદાસ

હરિદ્રા સ્ત્રી૦ [સં] હળદર

હરિદ્વાર ન૦ [સં.] (સ) જુઓ હરદ્વાર

હરિભક્ત પુ૦ [સં] હરિનો ભક્ત

હરિયાળી સ્ત્રી૦ [જુ. હરિમાળી (સં હરિત)] લીલોતરી કે તેની શોભા –ળું વિ૦ લીલું

હરિવદની વિ૦સ્ત્રી૦ [સં.] જુઓ ચંદ્રવદની

હરિવાસર પુ૦ [સં] એકાદશી

હરિશ્ચંદ્ર પું૦ [સં.] (સં) પ્રસિદ્ધ સત્યવાદી રાજા; ત્રિશંકુનો પુત્ર [શિવ

હરિહર પુ૦ [સં] હરિ અને હર વિષ્ણુ ને

હરી વિ૦ [સં હરિત=લીલું ઉપરથી?] કૂવાના પાણીથી પકવેલું (૨) સ્ત્રી૦ તેવો–કૂવાના પાણીથી કરેલો (ઉનાળાનો) પાક

હરીતકી સ્ત્રી૦ [સં] હરડે

હરીફ પુ૦ [અ] પ્રતિસ્પર્ધી, સામાવાળિયો (૨) વિરોધી, દુશ્મન –રાઈ, –ફી સ્ત્રી૦ સરસાઈ; સ્પર્ધા (૨) શત્રુતા

હરીરો પું૦ [અ હરીરહ] જુઓ મલમાણું

હરીશ્વર પું૦ [સં] વાનરોનો રાજા

હરીસો પું૦ [પ્રા હરિસ (સં હર્ષ) ઉપરથી?] (કા) એક પ્રકારનું મિષ્ટાન્ન

હરું વિ૦ [પ્રા હરિઅ (સં. હરિત)] લીલું (૨) રુચિ પેદા કરે તેવા સ્વાદનું (૩) અ૦ અર્ધી

હરુભરુ અ૦ રૂબરૂ (ચ)

હરેક વિ૦ [હર+એક] દરેક, પ્રત્યેક

હરેડ(–ડુ) વિ૦ [જુઓ હરેડી] પુ૦ બહુ ભારે; અઠંગ (વ્યસની)

હરેડી(–રી) સ્ત્રી૦ પૂંઠ પકડવી તે

હરેડુ વિ૦ પુ૦ જુઓ હરેડ

હરેડું ન૦ જુઓ હરાયું [પ્રસવવું તે

હરેરી સ્ત્રી૦ હરડી મરચિયા કિકિયારી કરીને

હરેરું ન૦ હરેરાનું ફળ. –રો પુ૦ એક ઝાડ

હરેવા ન૦ એક પંખી

હરોલ(–ળ) સ્ત્રી૦ [તુર્કી હરાવુલ અર૦ હિં, મ] લશ્કરનો પાછલો ભાગ (૨) હાર ઓગ (૩) બરાબરી, જોડ. [–માં આવવું, લેવું રહેવું. બેસવું=સ્પર્ધા કરવી]

હર્તા(–ર્તા) વિ૦ [સં] 'હરનાર' [પ્રાય: સમાસને

ઉકેડે]. ઉદા૦ દુઃખહર્તા (૨) પું૦ ચોર; લૂટારુ
હર્મ્ય ન૦ [સં.] મોટું સુંદર મકાન, મહેલ
હર્ષ પું૦ [સં.] હરખ, આનંદ. ૦ઘેલું વિ૦ જુઓ હરખઘેલું. ૦દ વિ૦ હર્ષ આપે તેવું. ૦નાદ પુ૦ હર્ષની બૂમ -ર્પાશ્રુ ન૦[+અશ્રુ] હરખનું આસુ -ર્ષિત વિ૦ [સં.] હર્ષ પામેલું
હલ પુ૦ [અ] નિર્ણય; ઉકેલ. [-કરવું = ઉકેલ લાવવો; ફેંસલો કરવો.]
હલ(-ળ) ન૦ [સ.] જમીન ખેડવાનુ ઓજાર
હલક સ્ત્રી૦ [અ. હલ્ક] કંઠ; સૂર, સ્વર (૨) શોભા, રોનક (૩) પળ, ક્ષણ. ૦દાર વિ૦ હલકવાળુ [સ્વભાવનું
હલકટ વિ૦ [જુઓ હલકું] નીચ; બાજકલા
હલકવું અ૦ક્રિ૦ [દે. હલ્લ સર૦ હિં હલ્કના] હેલારા મારવા (૨) ધમાલ મચાવવી (ભીડથી)
હલકાઈ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલકું] હલકટપણું; નીચતા -પણું ન૦ હલકું હોવું તે
હલકાર પું૦ [પ્રા હક્કાર] હલકારવુ તે. ૦વું સ૦ક્રિ૦ મોટેથી બૂમ પાડવી (૨) બૂમ પાડી હાકવુ, ડચકારવુ (૩) હાંકવુ. ચલાવવું
હલકારો પું૦ [ફા. હર્કારહ્] ખેપિયો; કાસદ (૨) ત્વરિત, દૂત
હલકારો સ્ત્રી૦ ['હલકવું' ઉપરથી] હલકાપણું
હલકાહોલ પુ૦ [રૂપ૦; સર૦ દે. હલ્લહલઅ] કોલાહલ; ધોધાટ
હલકું વિ૦ [પ્રા હલુઅ (સં લઘુક)] ઓછા વજનનુ (૨) ઓછા મૂલનું (૩) ઝટ પચે તેવું (૪) ઘેરું, અસહ્ય કે મુશ્કેલ નહીં તેવુ (૫) પ્રફુલ્લ, તાજું; ચિંતા વગરનું, ઉલ્લાસભર્યું (૬) ઊતરતી કોટીનુ (૭) ઓછી મહેનતનુ (૮) નીચુ; ખરાબ, અઘટિત (૯) હલકટ. [હલકા પેટનું = મનમાં રાખવા જેવી વાત કહી દે તેવુ (૨) સાંકડા-અનુદાર મનવાળું (૩) નીચ કુળનું. હલકું કરવું = વજનમા ઓછું કરવુ (૨) માર મારીને અશક્ત કરવું, મદ ઉતારવો. -થવું = વજનમા ઓછુ થવું (૨) જુઓ હલકું પડવું -પડવું = અપમાનિત થવુ, કલંકિત થવું -ફૂલ = ફૂલ જેવુ હલકું; બહુ હલકુ. -હોહી = ઊતરતો હરજાતે કે જાત, અપ્રતિષ્ઠિતતા]
હલચો પું૦ [દે. હલ્લ=હાલવુ; કપ્પુ] (અ.) બસારો; નુકસાન
હલકોલ સ્ત્રી૦ [દે. હલ્લફ્ફલ; સર૦ હિં.]ધમાલ; હલમલ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ ખળભળવું, ઉશ્કેરાવું
હલ(-ળ)ધર પું૦ [સં.] (સ.) બળરામ
હલનચલન ન૦ [સં.] હાલવુ ચાલવુ તે
હલબલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલકલ, સર૦ હિં.] ગભરાટથી કરેલી હોહા, ધૂમાધૂમ
હલમલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલકલ] ધાંધલ, ધમાલ; ખળભળાટ. ૦વું અ૦ક્રિ૦ હાલવું, ડોલવુ (૨) [લા.] ભાવભગ્ન થવું
હલવા સ્ત્રી૦ [સર૦ મ] એક માછલી
હલવાઈ પુ૦ [અ.] સુખડિયો; કંદોઈ
હલવાન ન૦ [જુઓ અલવાન; સર૦ મ.] કામળ, ઝોર વિનાની શાલ (૨) [અ.] બકરીનુ ધાવણુ બચ્ચું
હલવું અ૦ક્રિ૦ [દે. હલ્લ] હાલવુ
હલવો પું૦ [અ.] એક મીઠાઈ
હલસો પું૦ [હલવુ ઉપરથી ?] જોરથી કમ ચાલવો તે (૨) હલેસું
હલહલ સ્ત્રી૦[દે.],-લાટ પું૦ ધાંધલ,કોલાહલ
હલંત વિ૦ [સં.] વ્યંજનાત [સબોધન
હલા અ૦ [સં.] સખીને બોલાવતાં વપરાતુ
હલાક વિ૦ [અ.] હેરાન, અથડામણથી કંટાળેલુ (૨) કંગાલ -કી સ્ત્રી૦ હેરાનગતિ; અથડામણ; આપદા (૨) તંગી, કંગાલિયત
હલાણું ન૦ ['હલ' પરથી ?] મોટા ખેતરને સબંધ ખેડતા ન ફાવે તેથી દુકડે દુકડે ખેડવુ તે
હલાફલ સ્ત્રી૦ [જુઓ હલકલ] (કા.) દોડાદોડી; આમથી તેમ અને તેમથી આમ ધૂમવું તે (૨) પોતાની મોટાઈ બતાવવા આમ તેમ ફરાફર કરવી તે
હલામણ સ્ત્રી૦ [હાલવુ કે ચાલવું ઉપરથી] અથડામણ, હેરાનગતિ (૨) માથાફોડ, પંચાત
હલાયુધ પુ૦ [સં.] (સં.) હળધર, બલરામ
હલાલ વિ૦ [અ.] (ઇસ્લામી) ધર્મમા જેની રજા છે એવુ; વિહિત કાયદેસર, વાજબી. [-કરવું = (ઇસ્લામી)વિધિ પ્રમાણે મારવુ (૨)

(નિમકને) વફાદાર રહેવુ.] ૦ખોર પુ૦ [સર૦ હિં.] બંગિયો (૨) ખાટકી; કસાઈ (૩) બરાબર કામ કરીને બદલો મેળવનારો. -ખી સ્ત્રી૦ વફાદારી, એકનિષ્ઠા

હલાવવુ સ૦ક્રિ૦ 'હાલવું'નુ પ્રેરક (૨) ઊંચુ નીચુ કરી (કોઈ કામ, વાત, વિચાર ઇ૦ને) ગતિ કે ચાલના આપવી, ચળવળ, ખળભળાટ, પ્રવૃત્તિ પ્રેરે એમ કરવુ (૩) બીજા નામ સાથે વપરાતા તે તે વસ્તુ દ્વારા કોઈ કરવુ, એવો અર્થ થાય છે. [જેમ કે, જીભ હલાવવી = બોલવુ (૨) લાભમા બોલવુ, ભલામણ કરવી. ડોચો હલાવવો = વચમા પથરો નાખવો, ઇખલ કરવી આપું હલાવવુ = હા કહેવું (૨) ના પાડવી. લૂલી હલાવવી = જુઓ જીભ હલાવવી હાથ હલાવવા = મહેનત કરવી; કામ કરવુ.]

હલાવું અ૦ક્રિ૦ 'હાલવુ'નું ભાવે ૦ચલાવું હલી ચાલી શકાવુ, કોઈ ક્રિયા થઈ શકવી

હલા(-ળા હલ(-ળ) વિ૦ [સં.] અતિ તીવ્ર (૨) ન૦ કાળકૂટ વિષ (સમુદ્રમંથન કરતા નીકળેલુ)

હલેતું વિ૦ [જુઓ અલતુ] દુનિયાદારીથી અણવાકેફ (૨) મીસ્કીન, મીરુ

હલેલ ન૦ [જુઓ હલામણ] (ચ) લફરુ

હલેસવું અ૦ક્રિ૦ (હલેસું પરથી) હલેસા મારવા (૨) સ૦ક્રિ૦ હલેસા મારી ચલાવવુ

હલેસું ન૦ [સર૦ હિં. હલી(-લે)સા (સં. હલીષા હળનો દાડો-હાથો?) હોડી ચલાવવાનો ચાટવો હલેસાં મારવાં = (હોડી ચલાવવા) હલેસાથી મથવુ]

હલો પુ૦ ઠાઠમાઠ, લપકો

હલોલ વિ૦ [સર૦ હલેતુ] (ચ.) મંદ બુદ્ધિનું, બાઘું

હલ્લું ન૦ + હલ્લો

હલ્લો પું૦ [દે. હલ્લ = હાલવું કે ગ. હમ્લહ (હુમલો) પરથી?] ધસારો, હુમલો (૨) [લા] ધક્કો નુકસાન (૩) [લા] કામધંધો; ઉદ્યોગ

હવ્યકવ્ય દ્વિ પુ૦, સ્ત્રી૦ [સં.] વ્યંજનોની સંધિ (વ્યા.)

હવકવ સ્ત્રી૦ જુઓ હવ્યકવ્ય (૨) દાવપેચ, યુક્તિપ્રયુક્તિ

હવડ વિ૦ [જુઓ અવડ] અવાવરુ

હવડાં(-ડે) અ૦ + જુઓ હવણાં

હવણ (ણ,) સ્ત્રી૦ [જુઓ સવાણ] સાથ, સોબતની હૂંફ (૨) સહેલ

હવણાં અ૦ [પ્રા અહુણા (સં અધુના)] હાલમા; અત્યારે, હમણા

હવન પુ૦ [સં.] હોમ, યજ્ઞ (૨) ન૦ યજ્ઞમા આહુતી હોમવી તે [-માં પડવું = ખોટી મહેનતકે પંચાતમા પડવુ, વ્યર્થ ભોગ આપવો. -માં હાડકું નાખવું = શુભમા અશુભ કરવુ, સારા કામમા ઇખલ કરવી] ૦પડી સ્ત્રી૦ હવનમા વપરાતી સામાન્ય ચીજોનું પડીકું

હવસ પુ૦ [અ] વાસના (૨) કામવાસના (૩) લોભલાલુતા ૦ખોર વિ૦ વિષયી, કામુક

હવા સ્ત્રી૦ [અ.] પવન, વાયુ (૨) વાતાવરણ (૩) ભેજ [(ગામમા) હવા કેવી છે? = ગામમા શી વાતચીત-ચર્ચા ચાલે છે? (૨) ગામમા વાતાવરણ કેવુ છે? (૩) ગામમા સુખાકારી કેવી છે? -ખાવી = હવાફેર કરવા સ્થળાંતર કરવુ કે મન બહલાવવા ખુલ્લામા ફરવુ (૨) કોઈને મળવુ, અંતરિયાળ વચ્ચે રહી જવુ (૩) ગૂમ થવુ -ખાવા જવુ = હવાફેર માટે આરોગ્યપ્રદ સ્થળે રહેવું થવા કરવુ (૨) નકામુ આથડવા કરવુ કે પડી થા બેસી રહેવુ. -ખાવાનું સ્થળ = સારી હવાવાળુ-આરોગ્યપ્રદ સ્થળ -પકડવી = (પતંગ કે નાવના સંદર્ભમા) હવા ભરાઈને ખેંચ શરૂ થવી -થઈ જવું = હવામા ઊડી જવુ (૨) (ઘોડાએ) પવનવેગે દોડવુ. -પૂરવી, ભરવી = પંપ વગેરે સાધનથી (ટયૂબ વગેરેમા) હવા ઠાસવી. -ભરાવી = (મગજમા) ઘમંડ વધવું; અભિમાન આવવુ. -માં ઊડી જવું = અદૃશ્ય થવુ (૨) વ્યર્થ જવુ. -માં કિલ્લા બાંધવા = અસંભવિત મનોરથ કરવા -માં બાચકા ભરવા = મિથ્યા પ્રયાસ કરવો -માં બાર કરવો = ચેતવણી આપવા કે બિવડાવવા ઊંચે ગોળીબાર કરવો -માં મારવું = મારવાનો અભિનય કરવો (૨) મિથ્યા પ્રયાસ કરવો -મા હીંચકા ખાવા = અધ્ધર લટકવુ (૨) કામધંધા વિનાનુ રહેવુ. -લાગવી = હવા કે

ભેજની અસર થવી (૨) વાતાવરણ વગેરેની અસર થવી. –લેવી = હવા ખાવી (૨) કોણને કારણે હવા ચુસાવી.] ૦ઈ વિ૦ હવાનું, –ને લગતું (૨) હવામા ઊડનારું (૩) [લા.] કાલ્પનિક, તરંગી (૪) સ્ત્રી૦ એક દારૂખાનું. [–કિલ્લા બાંધવા = જુઓ હવામા કિલ્લા બાંધવા –છૂટવી = હવાઈ ઊડવી (૨) ગપ ચાલવી] ૦ઈ જહાજ ન૦ [સર૦ हिं] વિમાન; 'એરોપ્લેન' ૦ઘ પું૦ હવાયાની અસર જેવું ૦ઘર વિ૦ હવા આવતા ડરે એવી ભોકળાશવાળું. ૦ફેર પુ૦ તબિયતને કારણે હવા – સ્થળ બદલવું તે. ૦માન ન૦ હવાના દબાણ વગેરે સ્થિતિનું માપ

હવા(–વે)ડો પુ૦ [સં. आहाव] ઢોરને પાણી પીવાનો (કૂવા પરનો) કુંડ

હવાણ સ્ત્રી૦ જુઓ હવણ, સવાણ

હવાતિયું ન૦ વલખું, મિથ્યા પ્રયત્ન, ફાફા. [હવાતિયાં મારવાં = ફાફા મારવા]

હવાદાર, હવાફેર, હવામાન જુઓ 'હવા'મા

હવાલ પુ૦ [અ. અહ્વાલ] અવસ્થા, હાલત (૨) અહેવાલ

હવાલદાર પું૦ [હવાલો + फा दार] પટેલ-તલાટીનો સિપાઈ, પટાવાળો (૨) સિપાઈઓની કે પોલીસની નાની ટુકડીનો નાયક. –રી સ્ત્રી૦ હવાલદારનું કાર્ય કે પદ

હવાલો પું૦ [અ.] કબજો; તાબો (૨) સુપરત; જાળવણ (૩) અખત્યાર; સત્તા (૪) ઝીણી ચાળણી (૫) સામસામે ખાતે જમાઉધાર કરવું તે. [હવાલે કરવું = કબજામા લેવું કે મૂકવું હવાલો આપવો = જમીન થવું (૨) સોપવું –નાખવો = સામસામે રકમ ખાતામાં જમાઉધાર કરવી]

હવાવું અ૦ક્રિ૦ ['હવા' ઉપરથી] જેર લાગવો

હવાં અ૦ [જુઓ હવડા] (૫) હવે; હમણા

હવિ પુ૦; ન૦ [સં.] બળિ, હોમવાનુ તે

હવિષ્ય ન૦[સં.] હોમવા યોગ્ય દ્રવ્ય. –ન્યાન્ન ન૦ [+अन्न] યજ્ઞ કે ઉપવાસના દિવસોમા ખાઈ શકાય તેવુ અન્ન

હવું (સ્ત્રી૦ હવી, પું૦ હવો) ['હોવું'નુ અનિયમિત ભૂ૦ કા૦નુ રૂપ] (૫) થયુ

હવે અ૦ [જુઓ હવા] અમુક પછી, અત્યારે (૨) અત્યાર પછી; આગળ પર

હવેજ પું૦ હળદરનો છોડ

હવેડો પુ૦ જુઓ હવાડો

હવેથી અ૦ [હવે + થી] અત્યાર પછીથી

હવેરુ વિ૦ [જુઓ હાવરું] (સુ.) બાવરું, ગભરાયેલુ

હવેલી સ્ત્રી૦ [ફા.] મોટું ને સુંદર બાંધણીનું મકાન (૨) (સ.) પુષ્ટિમાર્ગીય મંદિર. ૦ધર્મ પું૦ પુષ્ટિમાર્ગી વૈષ્ણવ ધર્મ

હવૈડું ન૦ જુઓ બગડિયુ, એક જાતની રાપડી

હવ્ય વિ૦ [સ.] હોમવા યોગ્ય (૨) ન૦ હોમવાની સામગ્રી (દેવોને માટે). ૦કવ્ય ન૦ [સ.] દેવ અને પિતૃને આપવાનો બળિ

હશર સ્ત્રી૦ [અ. હશ્ર] કયામત

હશે [જુઓ હવું] હોવું'નુ ભવિષ્યકાળ પુરુષ એ૦ વ૦નુ તથા ત્રીજા પુરુષનુ ભ૦કા૦નુ રૂપ (૨) અ૦ [લા.] બેશક, કંઈ ચિંતા નહિ ૦દૃષ્ટિ સ્ત્રી૦ 'હશે'ના ભાવની દૃષ્ટિ –ઈશ્વ (બ૦ વ૦ હર્ષશું) 'હોવું'નુ પહેલો પુરુષ ભ૦ કા૦ નુ અ૦ વ૦ રૂપ –શો: હશે' (બીજા પુરુષ એ૦વ૦)નુ બ૦વ૦ રૂપ

હશેકું વિ૦ [સ + शेक] નવશેકું, સહેજસાજ ગરમ

હશ્રુતિ સ્ત્રી૦ [સ.] જુઓ હકારશ્રુતિ (જુઓ 'હ'મા)

હસકે તસકે અ૦ વારવાર; રહી રહીને (૨) સહેજ સહેજમા

હસણી સ્ત્રી૦ ['હસવું' ઉપરથી] હસવુ તે (૨) હસવાની રીત (૩) હાસી

હસણું વિ૦ ['હસવુ' ઉપરથી] હસતુ (૨) મશ્કરીખોર (૩) ન૦ હાંસી

હસતું વિ૦ 'હસવુ'નુ વ૦ કૃ૦. [હસતા હાડુ = થોડા ઘીવાળા, અને હાથ અડકતા ભાગી જાય તેવા લાડુ હસતાં હાડ ભાગવાં = વ્યંગમા બોલ મારવા (૨) ખબર ન પડે તેવી રીતે નુકસાન કરવું. હસતું પંખી, પક્ષી = હસતા મોઢાવાળુ માણસ (૨) કામચોર. હસતો ભીંત = મીઠુ બોલી દગો દેનાર

આણસ હસતો માર = કચ્ચર માર; બહારથી નિશાન દેખાય નહીં તેવો માર.]

હસદ સ્ત્રી૦ [અ.] અદેખાઈ, ઈર્ષા, કીનો. **૦ખોર** વિ૦ અદેખો; કીનાખોર

હસન ન૦ [સં.] હસવું તે

હસનીય વિ૦ [સં.] હસવા યોગ્ય. **૦તા** સ્ત્રી૦

હસમુખું વિ૦ [હસવું + મુખ] હસતા મુખવાળું, આનંદી

હસરત સ્ત્રી૦ [અ.] દિલગીરી; શોક

હસવું અ૦ક્રિ૦ [સં. હસ્] દાંત કાઢવા (૨) ગમત ખાતર બોલવું (૩) સ૦ક્રિ૦ હાંસી કરવી (૪) ન૦ હાસ્ય (૫) મશ્કરી, મશ્કરી. [હસવામાંથી ખસવું થવું = મશ્કરી કરવા જતા ભૂંડું પરિણામ આવવું **હસી કાઢવું** = મશ્કરીમાં ગણી કાઢવું, લેખામાં ન લેવું **હસી નાખવું** = હસી પડવું (૨) હસી કાઢવું. **-પડવું** = એકદમ હસવું **ખડખડ હસવું**, દાંત કાઢીને, પેટ પકડીને હસવું = ખૂબ હસવું. **હસીહસીને ઊંધા (ઊંધા) થઈ જવું** = (ગબડી પડાય તેવું) ખૂબ હસવું]

હસરી સ્ત્રી૦ [સં.] સગડી

હસાગત પુ૦ [હાસ્ય + ગલ્પ?] + હાસ્યવિનોદ

હસામણું વિ૦ [હસાવવું પરથી] હસાવે એવું

હસારત(-થ) સ્ત્રી૦, ન૦ [હસવું પરથી] હાંસી; મશ્કરી (૨) મશ્કરીનું કારણ

હસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હસવું'નું પ્રેરક. [લોક **હસાવવા** = લોકોમાં ફજેતી કરવી કે થવા દેવી.]

હસાવું અ૦ક્રિ૦ 'હસવું'નું ભાવે; હસવાની ક્રિયા થવી

હસિત વિ૦ [સં.] હસેલું (૨) હાંસી પામેલું (૩) ન૦ હાસ્ય (૪) મશ્કરી (૫) પું૦ એક સંગીતાલંકાર

હસી સ્ત્રી૦, **-સું** ન૦ [સં. હસ્ પરથી, સર૦ હિં. હઁસી] હસવું તે (૨) હાંસી, મશ્કરી

હસ્ત પુ૦ [સં.] હાથ (૨) તેરમું નક્ષત્ર **૦ક** વિ૦ (૨) અ૦ હાથે; મારફતે (૩) હવાલે; તાબે **૦કમલ(-ળ)** ન૦ કમળ જેવો હાથ **૦કલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ હાથની કારીગરી. **૦કૌશલ(-લ્ય)** ન૦ (કોઈ કરવામાં) હાથની કુશળતા **૦ક્રિયા** સ્ત્રી૦ હાથની કારીગરી(૨) હસ્તદોષ ૨ જુઓ. **૦ક્ષેપ** પુ૦ વચ્ચે હાથ નાખવો – દખલ કરવી તે **૦ગત** વિ૦ હાથમાં આવેલું પ્રાપ્ત. **૦તલ** ન૦ હથેળી **૦દોષ** પું૦ હાથને – લખાણનો દોષ (૨) હાથે કરેલો વીર્યપાત. **૦ધૂનન** ન૦ મળતી વેળા હાથ મિલાવીને હલાવવાનો અંગ્રેજી ચાલ. **૦પ્રક્ષાલન** ન૦ હાથ ધોવા તે **૦મેળાપ, ૦મેળો** પું૦ હાથમાં હાથ મેળવવો તે (લગ્ન વખતે) **૦રેખા** સ્ત્રી૦ હથેલીમાં હોતી લીટીઓ (જેના પરથી ભવિષ્ય ભાખે છે) **૦લાઘવ** ન૦ જુઓ હસ્તકૌશલ્ય **૦લિપિ** સ્ત્રી૦ હસ્તાલેખન કરવા માટેની (અંધ માટે) લિપિ **૦લેખ** પુ૦ જુઓ હાથપ્રત. **૦લિખિત** વિ૦ હાથનું લખેલું (૨) ન૦ હાથપ્રત (૩) હાથે લખીને કઢાતું માસિક. **૦સ્થળી** સ્ત્રી૦ હથેળી. **-સ્તાક્ષર** પુ૦ [+ અક્ષર] હાથે લખેલા અક્ષર (૨) સહી **-સ્તામલક** ન૦ [+ આમલક] હાથમાનું આમળું **-સ્તામલકવત્** અ૦ હાથમાના આમળાની પેઠે (સહેલ કે સ્પષ્ટ રીતે) **-સ્તાલેખન** ન૦ [+ આલેખન] (અંધ-બધિર માટે) હાથ પર સંજ્ઞાથી કહેવું તે (૨) 'ઍ હૅન્ડ ડ્રૉઇંગ' **-સ્તે** અ૦ હાથે; મારફત, દ્વારા. [**-પોતે** = પોતે જાતે કર્યું છે એમ સૂચવે છે (પ્રાય: હિસાબ કે લેવડદેવડમાં વપરાય છે)]

હસ્તિનાપુર ન૦ [સં.] (સં.) પાંડવોની રાજધાની (અત્યારના દિલ્લીથી ૫૦ માઈલ ઈશાનકોણમાં)

હસ્તિની સ્ત્રી૦ [સં.] હાથણી (૨) નામશાસ્ત્રમાં વર્ણવેલી ચાર પ્રકારની સ્ત્રીઓમાંની એક (જુઓ 'શંખિની'માં)

હસ્તી સ્ત્રી૦ [ફા.] હયાતી, અસ્તિત્વ

હસ્તી પુ૦ [સં.] હાથી. **૦દંત** પુ૦ હાથીદાંત **૦નખ** પુ૦ હાથીનો નખ **૦મદ** પું૦ હાથીના ગંડસ્થળમાંથી ઝરતો એક પદાર્થ **૦વિજ્ઞાન** ન૦, **૦વેદ** પુ૦ હાથી વિષેનું શાસ્ત્ર. **૦શાલા(-ળા)** સ્ત્રી૦ હાથીખાનું

હસ્તે અ૦ જુઓ 'હસ્ત'માં

હસ્ત્યારોહ પુ૦ [સં.] મહાવત

હળ ન૦ [જુઓ હલ] જમીન ખેડવાનુ ઓજાર [–ખેડવુ, નાખવું, ફેરવવું = (ખેતરને) હળથી ખેડવુ હળે બેસાડું હળ સાથે જોતરાવુ (૨) સતત અને સખત કામમાં જોડાવુ. હળેથી છૂટવું = જૂસરીમાંથી છૂટવું (૨) સતત ને સખત કામમાથી છૂટવુ.] ૦ખેડુ પ્રિ૦ હળ ખેડનાર. ૦ધર પું૦ (સ.) જુઓ હલધર. ૦પતિ પું૦ (સુરત બાજુ) કૂબળા કહેવાતી એક જાતિનો માણસ. ૦પૂજી સ્ત્રી૦ હળના ચવડામા ઘાલવાની કોરા

હળકવું અ૦ ક્રિ૦ [દે હલ્લ] ઝૂલવુ, હાલવું

હળદ, ૦૨ સ્ત્રી૦ [સં હરિદ્રા] એક ગાઠાદાર મૂળ કે તેનો ભૂકો, એક મસાલો

હળદરવો પુ૦ [સં. હરિદ્રક] એક ઝાડ (૨) ['હળદર' ઉપરથી] [ચ.] ડાગર બાવટાનો રોગ

હળફલવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ હલફલવુ] + હાંફળું-ફાંફળું થવુ; ગભરાવું

હળભળિયું વિ૦ હળોભળે એવુ; મળતાવડું

હળમળ સ્ત્રી૦ [હળવું + મળવું] હળવુ મળવું તે; મેળ, સંબધ (૨) અ૦ [જુઓ હલમલ] ખળભળી કે ઉશ્કેરાઈ ગયુ હોય તેમ

હળવટ સ્ત્રી૦ [સં હલ + વૃત્તિ] ખેતી

હળવાશ સ્ત્રી૦ [હળવુ ઉપરથી] હળવાપણું

હળવું વિ૦ [પ્રા હલુઅ (સં લઘુક)] હલકું; ધીમું; નરમ (૨) [લા.] અપ્રતિષ્ઠિત

હળવું અ૦ક્રિ૦ [સં. હિલ્; સર૦ હિં હિલના] જીવ મળવો; ગોઠવુ; ગમી જવું (૩) અનુરક્ત થવું, આડો સંબધ બધાવો (પરણી સાથે) (૪) [પ્રા હલ (સં. ફલ્)] ફળવુ (૫) સ૦ક્રિ૦ [સં હલ] બબ્બે ચાસની વચ્ચે હળ ફેરવવુ. ૦મળવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં. હિલનામિલના] પરસપર મળવુ–ગોઠડી કરવી (૨) સલાહસ પથી ચાલવુ [હળીભળીને = સલાહસ પથી]

હળવે, ૦થી અ૦ [જુઓ હળવુ વિ૦] ધીમેથી; આસ્તે [–રહીને, હળવે = ધીરેથી; કાળજીપૂર્વક.]

હળાહળ વિ૦ (૨) ન૦ જુઓ હલાહલ

હળિયું ન૦ [હળ પરથી] નાનું હળ

હળોતરું ન૦ [હળ ઉપરથી] જમીનને પ્રથમ વરસાદે ખેડવી તે

હું (૦) અ૦ [સ; રવ૦] આશ્ચર્ય, તુચ્છકાર, ધમકી, હુકાર, હાજિયો કે ઉત્સાહદર્શક ઉદ્ગાર

હુંઆં (૦) અ૦ [રવ૦] જુઓ હું, હા

હુંકરાવું અ૦ક્રિ૦ 'હુંકારવુ'નુ કર્મણિ

હુંકાઈ (–ઈ) સ્ત્રી૦ [હાકવુ પરથી] હાકવાનું મહેનતાણું [હાકવુ; ચલાવવુ

હુંકારવું સ૦ક્રિ૦ [પ્રા હક્કાર; સર૦ મ. હકારણે]

હુંખારવું સ૦ક્રિ૦ [સં સક્ષર્, પ્રા. સં + ખર પરથી] રવરવ કરવુ; ગાળવુ [કચરો

હુંખારો પું૦ [જુઓ હુંખારવું] ગાળતા રહેલો

હુંગામ પુ૦[ફા.] અવસર; મોસમ (૨) હુંગામો. –મી વિ૦ મોસમ પૂરતુ, થોડા વખત માટેનુ; કામચલાઉ [તોફાન; હુલ્લડ

હુંગામો પું૦ [ફા.] ધમાચકડી, ધમાલ (૨)

હુંડરવેટ પું૦[ઇ ફંડ્રેડવેઇટ]ટનનો વીસમો ભાગ

હુ ત૦ય વિ૦ [સં.] હણવા યોગ્ય

હુંતા વિ૦ (૨) પુ૦ [સં.] હણનાર, ખૂન કરનારો

હુંફાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'હાકવુ'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક

હુંભા અ૦ [સં.] ગાયના બાવડવાનો અવાજ. ૦રવ પુ૦ હુંભા એવો અવાજ

હુંમેશ(–શાં) અ૦ [જુઓ હમેશ] રોજ

હુ સ પું૦ [સં] એક પક્ષી (૨) જીવ; આત્મા (૩) જુઓ એકદંડી ૦ગતિ સ્ત્રી૦ હંસના જેવી ધીમી મોહક ચાલ ૦ગામિની વિ૦ સ્ત્રી૦ હંસગતિથી ચાલનારી ૦ણી સ્ત્રી૦ હંસની માદા. ૦પદ ન૦ હંસનુ પગલું (૨) લખાણમા હુમેરો દર્શાવવા માટે કરવામાં આવતુ (ˇ) આવું ચિહ્ન (૩) બે કાકપદ જેટલો સમય (સંગીત). ૦રાજ પું૦ હંસોનો રાજા (૨) એક જાતની વનસ્પતિ. ૦વાહની સ્ત્રી૦ (સં) સરસ્વતી દેવી –સા પુ૦ એક છંદ (૨) સ્ત્રી૦ હંસણી. –સી સ્ત્રી૦ હંસણી

હુ અ૦ [સં.] અરે ! અહા !

હુ અ૦ [સં. આમ્; સર૦ મ., હિં. હાઁ] સંમતિસૂચક ઉદ્ગાર (૨) સ્ત્રી૦ હા કહેવી તે; સ્વીકાર. [–પાડવી = હા કહેવુ, માનવું]

હાઇડ્રોજન પું૦ [ઇ.] એક પ્રકારનો વાયુ

હાઈ કમિશનર પુ૦ [ઇં] પરદેશમા પ્રતિનિધિ તરીકે રખાતો રાષ્ટ્રનો એક અધિકારી

હાઈકોર્ટ સ્ત્રી૦ [ઇ] ઇલાકાની સૌથી વડી અદાલત

હાઈસ્કૂલ સ્ત્રી૦ [ઇ] મેટ્રિક સુધીની, માધ્યમિક શિક્ષણની નિશાળ, વિનયમંદિર

હાઉ પુ૦ [રવ૦, સર૦ હિં., મ] બાળકને ભય ઉપજાવનારો કાલ્પનિક બિહામણો જીવ (૨) ન૦ બુઓ એરું ૧, ૨

હાઉહાઉ અ૦[રવ૦] કૂતરાના ભસવાનો અવાજ

હાક સ્ત્રી૦ [દે હક્કા] હોકારો, બૂમ (૨) દોર, પ્રતાપ, છાપ [-દેખાડવી, દેવી=ધાક દેખાડવો, ડરાવવું. -ધરાવવી, માનવી= ડરતા રહેવું; આજ્ઞાધીન રહેવું -મારવી= મોટેથી બોલાવવું; બૂમ મારવી. -રાખવી =ધાક રાખવી. -વાગવી = પ્રતાપની અસર પડવી, ધાક રહેવો.]

હાક(-કે,-કો)ટવું સ૦ક્રિ૦ ['હાક' ઉપરથી] મોટેથી બોલવું (૨) ધમકાવવું

હાકલ સ્ત્રી૦ [હાક ઉપરથી] હાક, બોલાવવા માટે પાડેલી મોટી બૂમ [બોલાવવું

હાકલવું સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હાકલ] હાક મારીને

હાકવું સ૦ક્રિ૦ [દે હક્ક, સર૦ મ. હાકણે, હિં હાँકના] હાકવું; ચલાવવું (૨) હાક મારીને કાઢી મૂકવું

હાકાર પું૦ [હા+કાર] હકાર, હા કહેવું તે

હાકેટવું સ૦ક્રિ૦ [હાક ઉપરથી] જુઓ હાકટવું

હાકેટો પુ૦ [અ હાકિમ] સૂબો, રાજ્યકર્તા

હાકેમ પુ૦ [અ હાકિમ] સૂબો, રાજ્યકર્તા

અમલદાર ૦૨સ વિ૦[+ફા. રસીદન] હાકેમ સાથે ઓળખાણવાળું -મી વિ૦ હાકેમ સંબંધી (૨) સ્ત્રી૦ હકૂમત; અમલ, કારકિર્દી

હાકોટવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ હાકટવું

હાકોટો પુ૦ જુઓ હાકેટો

હાખાડેર, હાખાડોડી સ્ત્રી૦ (ચ) એક જાતની (પીળી) ભમરી

હાજત સ્ત્રી૦ [અ] જરૂરિયાત; આવશ્યકતા (૨) ઝાડા પેશાબની શંકા (૩) કાચી જેલ, 'લોક-અપ'. [-થવી, લાગવી = ઝાડા-પેશાબની શંકા થવી. -પડવી=આકૃત પડવી હાજતે જવું=ઝાડો કે પેશાબ કરવા જવું]

હાજર વિ૦ [અ. હાઝિર] સમક્ષ, મોજૂદ હોય તેવું ૦જવાબ પું૦ હાજરજવાબી ૦જવાબી વિ૦ સમયાનુસાર યોગ્ય જવાબ તરત આપી શકે તેવું (૨) સ્ત્રી૦ તેની આવડ ૦જામિ-(-મી)ન પુ૦ ગુનેગારને હાજર કરવા માટેનો જામીન ૦બાશી સ્ત્રી૦ [ફા] હાજર હોવું તે

હાજરાત સ્ત્રી૦ [અ. હાઝિરાત] જે તરમ તરની એક ક્રિયા

હાજરાહજૂર વિ૦ [હાજર+હજૂર] હજૂરમા તૈયાર હોય એવું (૨) સાક્ષાત પ્રત્યક્ષ

હાજરી સ્ત્રી૦ [હાજર પરથી] હાજર હોવું તે (૨) નાસ્તો. [-ભરવી, પૂરવી='હાજર છે' એવું (પત્રકમા) નોંધવું -લેવી = 'હાજર છે' એ તપાસવું (૨) ઝાટકણી કાઢવી, સપડાવવું, ખબર લેવી] ૦પત્રક ન૦ હાજરી નોંધવાનું પત્રક

હાજવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હાજત] અડ્યા રહેવું, મંડ્યા રહેવું [હાજવા દેવું=કામ કરવા દેવું]

હાજિબ પુ૦ [અ] દરવાન

હાજિયાણી સ્ત્રી૦ [હાજી ઉપરથી] હજ કરી આવેલી મુસલમાન સ્ત્રી

હાજિયો પું૦ ['હાજી' ઉપરથી] હાકાર (૨) ખુશામતિયો, સઘળી વાતની હા કહેનારો. [-પૂરવો=હા કહેવું] [મક્કાનો જાત્રાળુ

હાજી પું૦ [અ] હજ કરી આવેલો મુસલમાન;

હા જી અ૦ જી હા, હા સાહેબ ૦હા સ્ત્રી૦ ખુશામત (૨) અ૦ ભારપૂર્વક હાકાર દર્શાવતો એક ખુશામતિયો ઉદ્‌ગાર

હાટ સ્ત્રી૦, ન૦ [સં હટ્ટ] દુકાન (૨) ગુજરી; બજાર [-માંડવું દુકાન ખોલવી હાટે બેસવું=દુકાને બેસવું-ઉમેદવારી કરવી.]

હાટક વિ૦ [સં] સોનાનું, સોનેરી (૨) ન૦ સોનું

હાટકવું સ૦ક્રિ૦ [રવ૦] ગર્જના કરવી, હોકારો કરવો (૨) ધમકાવવું [વાણું તાકું

હાટિયું ન૦ ['હાટ' પરથી] લીંતમાનું બારણું-

હાડ અ૦ [જુઓ સાદ્ધ] (કા) વાસ્તે, કાજે

હાટોડી સ્ત્રી૦ [હાટ ઉપરથી] (કા.) દુકાને દુકાને ફરીને બાવા ફકીર વગેરે માગે છે તે ભીખ

હાડ ન૦ [જુઓ હાટ] કપાસના ઢોડવા ભરી રાખવાનો વાડો

હાડ ન૦ [દે હડ્ડુ] હાડકું (૨) બાંધો, કાઠું (૩) અ૦ (શ૦પ્ર૦મા) છેલ્લી હદે; છેક જ (૪) ઘણું જ [**–આવવું** = છેક કંટાળી – ત્રાસી જવું (૨) ખૂબ દુર્બળ થઈ જવું. **–ગળવું** = શરીર દૂબળું પડવું. **–ગળવું, દૂઝવું** = હાડકામા સળો થવો **–જવું** = ખરું રૂપ પ્રકારવું (૨) વંઠી જવું, છેલ્લે પાટલે બેસવું (૩) પૈસેટકે છેક દુર્બળ થઈ જવું. **–નો તાવ** = જીર્ણ જ્વર. **–નો રાંક** = ગરીબ સ્વભાવનો. **–ભાંગવાં** = સખત માર મારવો (૨) શરીરે અશક્ત કરવું (૩) તન દઈને મહેનત કરવી **–વળવું** = શરીર સુધરવું **–હસે ને લોહી તપે** = સગું હોય તેને લાગણી થાય]

૦ચર સ્ત્રી૦ શરીરમા રહેતો ઝીણો તાવ. **૦ચરિયું** વિ૦ હાડમા રહેતો ઝીણો (તાવ). **૦જ્વર** પું૦, **૦ઘગી** સ્ત્રી૦ ઝીણો તાવ, જીર્ણજ્વર. **૦પિંજર** ન૦ શરીરનું હાડકાંનું બોખું **૦મહેનત** સ્ત્રી૦ તનતોડ મહેનત; સખત શ્રમ **૦માળા** સ્ત્રી૦ હાડકાની માળા **૦વેર** ન૦ પાકું વેર **૦વેરી** પું૦ કટ્ટો વેરી **૦વૈદ(–ધ)** પું૦ હાડકાં બેસાડનારો કે જોડનારો વૈદ્ય **૦સાંકળ** સ્ત્રી૦ એક વેલ

હાડકી સ્ત્રી૦ નાનું અને પોચું હાડકું

હાડકું ન૦ [જુઓ હાડ] અસ્થિ [**હાડકાં બોખરાં કરવાં** = માર મારવો; અંચમૂઠું કરવું **હાડકાં ચાવવાં** - કામ કરવાની શક્તિ હોવી. **હાડકાંની હૂંડી કરવી** = સખત મહેનત મજૂરી કરવી **હાડકાંનું આખું, ભાગલું, આખાં હાડકાંનું, હાડકાંનું હરામ** = કામ કરવે ચોર, આળસુ **હાડકાંનો ખરો** = કામચોર નહીં એવો; મહેનતુ **હાડકાંનો માળો** = હાડપિંજર. **હાડકાં પધરાવવાં** = મરી ગયેલા માણસના હાડકાના અવશેષ – ફૂલ કોઈ તીર્થમા નાખવાની વિધિ કરવી. **હાડકાં પાંસળાં ઝણાવાં** = શરીર ખૂબ દુર્બળ – લોહીમાંસ વિનાનું હોવું. **હાડકાં ભારે થવાં** = માર ખાવા યોગ્ય થવું, આળા થવું **હાડકાં ભાંગવાં** = તન દઈને મહેનત કરવી (૨) સખત માર મારવો **હાડકાં રઝળાવવાં, રગદોળવાં** = ખૂબ માર મારવો (૨) અતિશય નુકસાન કરવું **હાડકાં વળવાં** = શરીરનો બાંધો સારો થવો (૨) કસરતથી શરીર બંધાવું. **હાડકાં વાળવાં** = કસરત કરવી (૨) મહેનત કરવી **હાડકાં શેકવાં** = દુઃખ દેવું; સંતાપ કરાવવો. **હાડકાં શેનાં છે ?** = હરામ હાડકાવાળાને કે મજબૂત બાંધાવાળાને તિરસ્કાર કે પ્રશંસા અર્થે પુછાય છે. **હાડકાં હરામ કરવાં** = આળસુ થઈ કામ ન કરવું **હાડકાં હલાવવાં** = તન દઈને કામ કરવું **હાડકું ઊતરવું, ઊતરી જવું** = સાંધામાંથી હાડકું ખસી જવું. **–ચડાવવું, બેસાડવું** = સાંધામાંથી ઊતરી ગયેલ હાડકાને તેને ઠેકાણે બરોબર ગોઠવવું. **–નમાવવું** = નીચા નમીને કે તન દઈને કામ કરવું.]

હાડછેડ સ્ત્રી૦ [હાડ(–ડે) + છેડ] તિરસ્કાર; તરછોડવું તે

હાડજ્વર, હાડઘગી, હાડપિંજર, હાડમહેનત જુઓ 'હાડ'મા

હાડમાર વિ૦ [હાડ(–ડે) + માર] હડે હડે થયેલું; તુચ્છકારાયેલું (૨) સ્ત્રી૦ [હાડ + માર] હેરાનગતિ, મુશ્કેલી. **–રી** સ્ત્રી૦ તિરસ્કાર, ધુત્કાર (૨) જુઓ હાડમાર

હાડમાળા, હાડવેર, –રી, હાડવૈદ, હાડસાંકળ જુઓ 'હાડ'મા

હાડિયાકરસણ પુ૦; ન૦ ચોમાસામા થતો એક છોડ

હાડિયાડૂડું ન૦ [હાડિયો + ડૂડું] એક જાતની છોકરાની રમત, ઘટીખીલડો

હાડિયું વિ૦ ['હાડ' ઉપરથી] હાડ સંબંધી; હાડમા પહોચેલું કે રહેતું [**હાડિયો તાવ** = ઝીણો તાવ; લાંબા વખતનો તાવ.]

હાડિયો પુ૦ [જુઓ હાડો] કાગડો

હાડી વિ૦ [હાડ ઉપરથી] મજબૂત હાડનું; મહેનતુ; ખડતલ (૨) હઠીલું, ભમતી (૩) હાડિયુ (૪)

પું૰ મડદાનાં હાડકાની મદદથી ખેલો કરનાર જાદુગર [બાફ્યે જ નીકળે એવો મેલ
હાડીમેલ પું૰ [હાડ + મેલ] (કા.) લૂમડાનો
હાડે(-ડો)હાડ અ૰ ['હાડ' ઉપરથી] છેક હાડકા સુધી; હાડકે હાડકે [-વ્યાપી જવું, લાગી જવુ = (ગુસ્સાની) ઊંડી - ભારે લાગણી થઈ.]
હાડો પું૰ [સર૰ હિં હાડિ (સં. માડિ, માડીવિન્)] કાગડો; હાડિયો [હાનિ
હાણ ણ,) સ્ત્રી૰ [સં હાનિ, પ્રા હાણિ] નુકસાન;
હાતિમ, ०તાઈ પું૰ [અ.] એક પ્રખ્યાત સખાવતી આરબ
હાથ પુ૰ [પ્રા હત્થ(સં હસ્ત)] હસ્ત(૨)કાંડાથી વચલી આંગળીના છેડા સુધીની લંબાઈનુ માપ (૩) (પત્તાની રમતમા) એક ભાગે જિતાયેલો દાવ (૪) રેલવેનુ સિગ્નલ (૫) [લા.] હાથનો કસબ (૬) સામેલગીરી, મદદ; પ્રેરણા. ઉદા૰ એ કામમા મારો હાથ નથી. (૭) કૃપા; રહેમ ઉદા૰ તેના ઉપર મારા બન્ને હાથ છે (૮) (૨ગવા વગેરેમા) એકેક વારની એકેક ક્રિયા. ઉદા૰ રંગના બે હાથ દીધા (૯) લગ્નસંબંધ, પાણિગ્રહણ ઉદા૰ તેના હાથની માગણી કરી (૧૦) સત્તા; તાબો, અખત્યાર, શક્તિ. ઉદા૰ મારા હાથની વાત નથી (૧૧) હાથવાળી બાજુ-પાસુ. ઉદા૰ ડાબે હાથે તેનુ ઘર છે [-અડકાવવો, અડાડવો = હાથથી સ્પર્શ કરવો (૨) મદદ કરવી, કામ કરવા લાગવુ. -આપવો = મદદ કરવી, સાથે જોડાવુ (૨) ગંજીફાની રમતમા દાવ જવા દેવો -આવવું = મળવુ, જડવુ (૨) કબજામા આવવુ. -ઉગામવો = હાથ વડે મારવા તૈયાર થવુ. -ઉઠાવવો = હાથ ઉગામવો (૨) કબજો કે હક છોડવો -ઉપર લેવું = વશ કરવુ (૨) કરવાનુ શરૂ કરવુ. -ઉપાડવો = મારવુ -ઊતરી જવો = હાથનુ સાધાનુ હાડકું એને સ્થાનેથી ખસી જવુ -ઝીંપડવો = હાથ વડે મારવું -ઊંચો રહેવો = અંદર સંડોવાઈ દાવમા ન લઇદાઈ જવાય તેમ છૂટા રહેવું (૨) આજ્ઞા કરનારા રહેવુ -કરવું = કબજે કરવું. -કરવો = પત્તાંની રમતમાં દાવ જીતવો (૨) નિશાની કરવી -કલમ કરવા = હાથ કાંડા આગળથી કાપી નાખવા -કાપી આપવા = સહી, કબૂલત વગેરેથી બંધાઈ જવું, કાંડા કાપી આપવા -કાળા કરવા = કલંકિત કામમા સામેલ થવું, કલંક વહોરવું (૨) લાંચ લેવી -ખંખેરવા = જોખમદારી કાઢી નાખવી, કામમાથી ફારેગ થવુ (૨) આશા છોડવી. -ખેંચી ઝાલવો, ખેંચી પકડવો = ખરચાવું (૨) ખરચ પર અંકુશ રાખવો; કરકસર કરવી. -ઘસવા = પરતાવો કરવો, બળાપો કરવો (૨) હારી જવુ, થાકી જવું. -ઘાલવો = દરમિયાનગીરી કરવી, સામેલ થવુ. -ચડવું = (કામ) આવડવુ (૨) ભેટો થવો; સામનો થવો. -ચલાવવો = કામ કરવુ, ઝપાટાબંધ કામ કરવુ (૨) હાથ વડે મારવુ (૩) ઝપાટાબંધ ખાવા મંડવું (૪) [લખાણમા] સુધારોવધારો કરવો. -ચળવળવા = હાથ વડે મારવાની ચળ થવી -ચાટવો = (ખાવામા ખરડાતો) હાથ મોમા ઘાલી ચાટવો (૨) [લા.] ફાફા મારવા; વેવલા વીણવાં -ચાલવો = હાથ વડે મારવુ (૨) (કામમા) ઝપાટો થવો (૩) હાથ વડે કામ થવુ -ચોખ્ખો ન હોવો = સ્ત્રીને અડકાવ આવેલો હોવો. (૨) પ્રમાણિકતા ન હોવી. -ચોખ્ખો હોવો = પ્રમાણિક કે નિષ્કલંકિત હોવું (૨) (સ્ત્રીએ) અભડાયેલ ન હોવુ. -ચોળવા = ગુમાવ્યા પછી બળાપો કરવો -છૂટી બલા = પથરો કે એવી કોઈ હાથમા લઈ છૂટી મરાતી વસ્તુ -છૂટો હોવો = ઉદાર કે ખરચાળ હોવુ (૨) મોર મારવાની ટેવ હોવી -જવા = ટેકો - આધાર જવો (૨) હિંમત હારવી (૩) હાથે કામ કરવાની શક્તિ જવી -જોડવા નમસ્કાર કરવા (૨) વિનંતિ કરવી, પ્રાર્થના કરવી (૩) થાકવુ, કંટાળવુ, હારવુ (૪) તોબા પોકારવી; માફી માગવી -જોવો = સામર્થ્યનો પરચો જોવો (૫) હસ્તરેખા જોઈ ભવિષ્ય ભાખવુ.
-ઝાલવો = હાથ પકડવો (૨) રોકવુ, અટકાવવુ

(૩) મદદ કરવી (૪) પત્ની તરીકે સ્વીકારવું; પરણવું. **–ટાઢા કરવા** = કરવા જેવું કર્યાનો સંતોષ મેળવવો. **–ટાઢો કરવો** = દાન આપી સંતોષ મેળવવો. **–ટાઢો કરવો** = અનુભવથી આવડવું; ટેવાવું **–ઠોકવો** = હાથ ઠોકીને ભાવ ઠરાવવો; સોદો કરવો **–તાળી દેવી** = સફાઈથી છટકી જવું (૨) છેતરી જવું **–થી જવું** = કાબૂમાંથી જવું (૨) વઠી જવું, બહેકી જવું. **–દેખાડવો** = તાકાતનો પરચો આપવો (૨) આવડત બતાવવી (૩) ભવિષ્ય જોવડાવવા હાથ ધરવો **–દેવો** = ટેકો આપવો (૨) ચોપડવું; હાથ મારવો (૩) રોકવું, અટકાવવું **–ધરવું** = આદરવું; હાથ ઉપર લેવું. **–ધરવો** = માગવું **–ધોઈ નાખવા** = આશા મૂકવી (૨) દેવાળું કાઢવું (૩) જોખમદારીમાંથી કે કામમાંથી છૂટા થવું (૪) (તે કામને) પરાકાષ્ઠાએ પહોંચાડી, તેમાંથી હંમેશને માટે અલગ થવું **–ધોઈને** = જુઓ હાથપગ ધોઈને **–નાપાક હોવા** = અડકાવને લીધે (સ્ત્રીના) હાથ ચોખ્ખા ન હોવા. **–નાખવો** = હાથ મૂકવો (૨) ઝંડપ મારવી; લૂંટવું (૩) હાથ વડે પકડવું **–ની ચળ ઉતારવી** = મારવાની ઇચ્છા પૂરી કરવી; વગર કારણે મારવું. **–નીચે** = તાબામાં (૨) આશ્રયમાં (૩) દેખરેખમાં. **–નીચેનું** = તાબાનું. **–ની વાત** = શક્તિની વાત અધિકારની વાત. **–નું કર્યું** = જાતે કરેલું **–નું ચોખ્ખું** = પ્રમાણિક **–નું ચોર** = અપ્રમાણિક. **–નું છૂટું** = ઉડાઉ; હાથમાં આવે તે ખરચી નાખનારું (૨) મારવાની ટેવવાળું **–નું જૂઠું** = ચોર અપ્રમાણિક. **–નું ટાઢું, ઠંડું, ધીમું** = કામ કરવામાં ધીમું કે આળસુ **–નું મોકળું** = ઉદાર **–નું પોલું** = ઉડાઉ **–નું સાચું** = પ્રમાણિક. **–નો મેલ** = તુચ્છ વસ્તુ – જેને આપી દેતા આંચકો ન લાગે. **–નો રસ ઉતારવો** = હાથની ચળ ભાગવી. **–પકડવો** = જુઓ હાથ ઝાલવો **–પગ** = હાથ અને પગ (૨) મુખ્ય આધાર (૩) મદદ; આધાર **–પગ ગળી જવા** = જુઓ હાથપગ ભાંગી જવા. **–પગ જોડીને બેસી રહેવું** = કાંઈ પણ કામધંધો ન કરવા, આળસુ થઈ પડી રહેવું. **–પગ ધોઈને** = ખાઈખપૂચીને. **–પગ ભાંગી જવા** = સાવ અશક્ત બની જવું (૨) હોંગકોંગ ઊડી જવા, હિંમત હારી બેસવું. **–પગ હલાવવા** = કાંઈ પણ ઉદ્યોગ કરવો. **–પછાડવા** = ગુસ્સો કરવો (૨) કકળાટ કરવો; તીવ્ર શોક કરવો. **–પડવો** = રેલગાડીનો હાથ નીચો નમવો **–પીળા કરવા, પીળવા** = લગ્ન લઈ પીઠી ચોળવાનો લહાવો લેવો. **–ફરવો** = ચોરી થવી (૨) સુધારો વધારો થવો (લખાણ વગેરેમાં) **–ફેરવવો** = હાથ વડે ચોપડવું; રગડવું (૨) વલૂરવું (૩) સુધારો વધારો કરવો **–ફેરવી જવું** = ચોરી જવું. **–ફોરેરો હોવો** = સપાટાબંધ કામ કરે એવું હોવું. **–બતાવવો** = જુઓ હાથ દેખાડવો (૨) સજ્જા કરવી **–બાળવા** = જાતે રાંધવું (૨) પોતાનું કામ પોતે જ કરી લેવું (૩) આગળથી સહી કરી બંધાઈ જવું **–બાંધવા** = કરતું અટકી જાય એવી વ્યવસ્થા કરવી. **–બેસવો** = અનુભવથી આવડવું; કુશળતા આવવી. **–ભરાવા** = પૈસા મળવા; લાંચ મળવી. **–મારવા** = (તરવામાં) વાંભિયાં ભરવા. **–મારવો** = ચોરી કરવી, અપ્રમાણિકપણે મેળવવું (૨) રંગરોગાન ઇ૦ પ્રવાહી ચોપડવું (૩) વાંભિયાં ભરવા (તરવામાં). **–ભીડમાં હોવો** = પૈસાની મુશ્કેલી કે તંગી હોવી. **–માં અધ્ધર રાખવું** = બહુ લાડ લડાવવાં **–માં આવવું** = જુઓ હાથ આવવું. **–માં કાછડી ઝાલીને દોડવું** = હાફળાફાફળા દોડવું **–માં ચાંપવું, દાબવું** = લાંચ આપવી **–માં પડવું** = વશમાં જવું કાબૂમાં આવવું. **–માં રહેવું** = કબજામાં રહેવું **–માં લેવું** = જુઓ હાથ ઉપર લેવું. **–માં હાથ આપવો** = વચન આપવું (૨) પરણવું **–માં હોવું** = કબજામાં હોવું; પોતાને આધીન હોવું **–મિલાવવો** = હસ્તમેલાપ કરવો (૨) ભાઈબંધી કરવી (૩) સંપ કરવો. **–મૂકવો** = ગુરુ કે વડીલ તરીકે આશીર્વાદ આપવા, માથે હાથ

મૂકનારના ગુણધર્મ આવવા ઉદા૦ માંમાએ હાથ મૂક્યો છે. **–મેળવવા** = હસ્તમેલાપ થવો, લગ્ન થવું (૨) હાથોહાથની લડાઈ કરવી **–રસ ઉતારવો, લેવો**=હાથની ચળ ભાગવી **–રાખવું** = કબજે રાખવું. **–રાખવો** = સામેલ રહેવું. **–રાખીને** = કરકસરથી. **–લંબાડવો** = હાથ અડકાવવો (૨) મદદ કરવી **–લંબાવવો** = મદદ માગવી (૩) મદદ કરવી **–લાગવું** = મળવું, જડવું. **–લાંબવો** = પહોંચવું (૨) ફાવવું (મેળવવામાં) **–લાંબો કરવો** = બુઓ હાથ લંબાવવો **–લેવો** = બુઓ હાથ કરવો **–વળવો** = હાથ ઠરવો, ટેવાવું **–વળાવો કરવો** = ફરી પરણાવવું, ઠામ બેસાડવું **–વાવડું** = ચોરી જાય એવું. **–સાંકડમાં હોવો** = બુઓ હાથ ભીડમાં હોવો. **–સારો હોવો** = આવડત – કુશળતા હોવી (૨) જરા અપાવે તેવું હોવું (૩) પ્રમાણિક હોવું (૪) અભડાયેલું ન હોવું (સ્ત્રીએ) **–હલકો હોવો** = હાથથી કામ કરતાં ઈજા કે બગાડ ન થાય તેવી રીતે હાથ વાપરતાં આવડવું. **–હલાવતા આવવું** = ખાલી હાથે પાછું ફરવું, કાર્ય સિદ્ધ કર્યા વિના પાછું આવવું **–હલાવવા** = ઉદ્યમ કરવો **–હાંકલાં લેવાં** = ઉઠાતરી કરવી, ચાલ્યા જવું **–હેઠે પડવા** = કોઈ ઉપાય ન રહેવો, નિરાશા મળવી; હિંમત હારવી **–હોવો** = સામેલગીરી હોવી

હાથે અ૦ હાથ વડે (૨) જાતે, પોતે. [**હાથે આંબલીના બંધ હોવા** = પૈસે ન છૂટવો કંજૂસ હોવું **હાથે કરીને** = સ્વેચ્છાથી, ઈરાદાપૂર્વક **હાથેથી જવું** = બુઓ હાથથી જવું. **હાથે પગે પડવું, –લાગવું** = કાલાવાલા કરવા **હાથે ચડવું** = બુઓ હાથ ચડવું **હાથે બેસવું** = આવડવું **હાથે હાથ મેળવવો** = સોદો કરવો, કરાર કરવો (૨) પરણવું **હાથે હાથ મિલાવવો** = બુઓ હાથ મિલાવવો. **આડે હાથે જમવું** = ભુખાળવાની જેમ જમવું **આડે હાથે દેવું** = ખબર લેવી, મારવું] **હાથોહાથ** ઊપડી જવું = ચપચપ વેચાઈ જવું **આડો હાથ દેવો, ધરવો, રાખવો** = ખાળવું, અટકાવવું **કેડે હાથ દેવા** = થાકી જવું **ચારે હાથ ઠેઠા પડવા** = સ પૂર્ણપણે નિરુપાય બની જવું **માથે હાથ દેવા** = હતાશ થવું **માથે હાથ ફેરવવો** = મમતા કે વહાલ બતાવવું (૨) આશીર્વાદ આપવો, પોતાનો ખાસ સ્વભાવ બીજામાં ઊતરે એમ થવું **માથે હાથ મૂકવો** = આશીર્વાદ આપવો (૨) પોતાનો ગુણસ્વભાવ બીજામાં ઊતરે એમ કરવું. **માથે હાથ હોવો** = ઓથ હોવી (૨) આશીર્વાદ હોવો **મોઢે હાથ દેવો** = બોલવા ન દેવું. **હજાર હાથનો ધણી** = પરમેશ્વર (–ના) **હાથનાં કોઈ બે બોર પણ ન લે** = નૂર વગરનું કંગાળ માણસ] ૦ઉછીનું વિ૦ ચોપડામાં ઉધાર્યા વિના થોડી વાર પછી આપી દેવાની શરતે લીધેલું કે આપેલું ૦કડી સ્ત્રી૦ હાથની બેડી. [**–કરવી** = બેડી પહેરાવવી] ૦કંતામણ ન૦ હાથે કતાવવું તે ૦કાગળ પુ૦ હાથે બનેલો (યંત્રથી નહિ) કાગળ. ૦કામ ન૦ હાથનું કામ ૦કારીગરી સ્ત્રી૦ હાથની કારીગરી ૦કાંતણ ન૦ હાથે કાંતવું તે ૦ગરણું ન૦ લગ્ન વખતનો વધાવો – રૂપિયા આપે છે તે ૦ગાડી સ્ત્રી૦ હાથે ખેંચવાની કે ધકેલવાની ગાડી ૦ચાલાકી સ્ત્રી૦ હાથની ચાલાકી (જાદુના ખેલમાં). ૦છડ સ્ત્રી૦ (યંત્રથી નહિ) હાથથી છડવું તે. જેમ કે, હાથછડના ચોખા ૦તાળી સ્ત્રી૦ હાથની તાળી ૦ધોણ ન૦ [‘ધોવું’ ઉપરથી] અતિસાર, ઝાડા ૦પહોંચિયું ન૦ હાથના પહોંચાનું એક ઘરેણું. ૦પાકીટ ન૦ હાથમાં રાખવાનું પાકીટ ૦પ્રત સ્ત્રી૦ મૂલપ્રત, ‘મેન્યુસ્ક્રિપ્ટ’. ૦બેડી સ્ત્રી૦ હાથકડી **મહેનત**૦ સ્ત્રી૦ હાથથી કરાતી મહેનત. ૦મુચરકા પુ૦બ૦ વ૦ જાતના જામીન [–પર છોડવું]. ૦મેળાવો પુ૦ હસ્તમેળાપ ૦મોજું ન૦ હાથે પહેરવાનું મોજું. ૦રસ ન૦ હાથથી કરેલો વીર્યપાત. ૦રૂમાલ પું૦ હાથનો રૂમાલ ૦લાકડી સ્ત્રી૦ હાથમાં ઝાલવાની

લાકડી (૨) (લા) આધાર, ટેકો ૦લો વિ૦ પું૦ હાથના જેવા ફાફડાવાળો (થોર). ૦વેંત(૦માં) અ૦ બહુ નજીક, સાવ પાસે; હાથ આવવાની તૈયારીમાં. ૦સર વિ૦ આજ્ઞાંકિત. ૦સાળ સ્ત્રી૦ હાથે ચલાવાતી સાળ

હાથણી સ્ત્રી૦ [સં હસ્તિની પ્રા હત્થિણી] હાથીની માદા (૨) [લા] પુસ્તો

હાથતાળી થી **હાથસાળ** જુઓ 'હાથ'માં

હાથાતોરણ ન૦ એક જાતનું તોરણ

હાથિણી સ્ત્રી૦ જુઓ હાથણી

હાથિયો પું૦ [પ્રા હત્થ (સં હસ્ત)] ૧૩મું નક્ષત્ર (૨) [જુઓ હાથી] મલપતો મોટો હાથી (૩) [હાથ પરથી] ખરેરો

હાથી પું૦ [પ્રા હત્થિ (સં હસ્તિન્)] હસ્તી; ગજ. [-ઝૂલવા (આગણે) = ઘણા પૈસાદાર હોવું -નો અંકુશ = તડામાર કામ લે એવો વડીલ કે ઉપરી. ધોળો હાથી બાંધવો = ગજ ઉપરાતના ખર્ચમા ઊતરી પડાય એવું કરવું] ૦ખાનું, ૦થાન ન૦ હાથી રાખવાનો તબેલો ૦દાંત પું૦ હાથીનો દંતૂશળ ૦પગું વિ૦ રોગથી ફૂલેલા પગવાળું (૨) મોટા પગવાળું. ૦સૂંઢું ન૦ એક વનસ્પતિ

હાથે અ૦ જુઓ 'હાથ'માં [મેળાપ

હાથેવાળો પુ૦ [દે. હથલેવ] વરકન્યાનો હસ્ત-

હાથેળી સ્ત્રી૦ જુઓ હથેળી

હાથો પું૦ ['હાથ' ઉપરથી] હથિયાર કે ઓજાર જેથી પકડાય તે ભાગ; મૂઠ કે દસ્તો (૨) સહાય, મદદ (૩) પક્ષ (૪) કે કુવાળા હાથની છાપ (૫) વેપારીઓ આગળીઓની નિશાનીથી ભાવ ઠરાવવા પોતાનો હાથ કપડા નીચે ઢાકીને આપે છે તે. [-ઠોકવો = હાથ ઠોકવો, સાટું નક્કી કરવું (૨) કંકુચાળા હાથનો થાપો મારવો કુહાડાના હાથા બનવું = ખોટા કામમાં બીજાના હથિયારરૂપ બનવું **માતાનો હાથો હોવો** = માતાની ખાસ કૃપા હોવી]

હાથોહાથ અ૦ [હાથ + હાથ] જેને આપવાનું હોય તેના જ હાથમા, જાતોજાત (૨) એકના હાથમાથી બીજાના હાથમાં એમ, એ, બીજાની મદદથી. [-ઊપડી જવું, વેચાઈ જવું = જલદી વેચાઈ જવું] [હાનિ] હાણ

હાન સ્ત્રી૦ [સં સજ્ઞા ?] આબરૂ; માનતા (૨) [જુઓ

હા ના સ્ત્રી૦ હા ને ના કરવી તે, આનાકાની

હાનિ સ્ત્રી૦ [સં.] નુકસાન (૨) પાયમાલી, નાશ. ૦કર, ૦કર્તા(-ર્ત્તા), ૦કારક વિ૦ હાનિ કરનાર; નુકસાનકારક

હાપ્પા અ૦ [રવ૦] હપ [-કરવું, કરી જવું = કોળિયો કરી જવું, ખાઈ જવું (બાળભાષા).]

હાફકોટ પું૦ [ફ્રેં.] અડધે સુધી આવતો એક જાતનો કોટ

હાફિજ પું૦ [અ.] આખું કુરાન જેને મોઢે હોય એવો માણસ (૨) પું૦ (સ) ઈરાનનો એક પ્રખ્યાત કવિ

હામ સ્ત્રી૦ હિંમત. [-ભીડવી = હિંમત કરવી.]

હામફાવું અ૦ક્રિ૦ હિંમત હારી જવું

હામા ન૦ એક જાતનું પક્ષી

હામી પું૦ [અ.] હામીદાર (૨) સ્ત્રી૦ જમીન; બાયધરી. [-ભરવી = જમીન થવું. બાંયધરી આપવી.] ૦દાર પુ૦ જમીન ૦દારી સ્ત્રી૦

હાય અ૦ દુઃખ, ત્રાસ કે અફસોસનો ઉદ્‌ગાર (૨) સ્ત્રી૦ અંતરના ઊંડા દુઃખની બદદુવા; શાપ. [-પોકારવી, -લેવી = આતરડી કકળાવવી. નિસાસો લેવો] ૦પિટારો પું૦, ૦પીટ સ્ત્રી૦ હાયપીટ કરવી તે, રોકકળ. ૦વરાળ સ્ત્રી૦ શોક; અફસોસ ૦વલોપાત પું૦બ૦વ૦ શોક કે અફસોસના ઉદ્‌ગારો. ૦વોય સ્ત્રી૦ શોક, અફસોસ, ચિંતા (૨) અ૦ શોકનો એવો ઉદ્‌ગાર. ૦હાય, ૦હોય સ્ત્રી૦; અ૦ જુઓ હાયવોય (૨) કૂટવું તે

હાર પુ૦ [સં.] ફૂલની મોટી માળા (૨) ગળામાં પહેરવાનું એવું ઘરેણું

હાર (૨,) સ્ત્રી૦ [સ, પ્રા હારિ] પરાજય (૨) ઓળ, પંક્તિ [-આપવી = હારવું. -માં રહેવું = પંક્તિમા રહેવું (૨) [લા.] સરસાઈ કરવી, હરીફાઈમાં કામ કરવું.]

-હાર(-રું) વિ૦ [પ્રા. આરઅ (સ. કારક)] 'કરનાર' એ અર્થનો કર્તૃત્વવાચક પ્રત્યય ઉદા૦ સર્જનહાર; રાખણહારો

હારક વિ૦ પું૦ [સં.] હરનાર

હારકતાર અ૦ [હાર + કતાર] હારબધ
હારછત સ્ત્રી૦ હાર અને છત
હારડો પું૦ [હાર ઉપરથી] મોટો હાર (૨) ખાડના ચકતાંનો હાર
હારણ વિ૦ [હારવું ઉપરથી] હારેલા મન કે સ્વભાવનું (૨) અધીરુ (૩) સ્ત્રી૦ હારણ હોવું તે -ણું વિ૦ હારણ
હારતોરા પુ૦બ૦વ૦ હાર ને તોરા (૨) [લા.] માન; આદર [હારબધ
હાર(-રા)દોર અ૦ [હાર + દોર] એક હારમાં,
હારબંધ અ૦ [હાર + બાંધવું] હારદોર, ઓળબધ
હારવું અ૦ક્રિ૦ [હાર પરથી] પરાજિત થવું (૨) કાયર થવું, થાકવું (૩) સ૦ક્રિ૦ રમતમા શરત તરીકે મૂકેલી વસ્તુ ગુમાવવી
હારસિંગાર ન૦ [સર૦ હિં.] પારિજાતક
હારાદોર અ૦ [જુઓ હારદોર] હારબંધ
હારાહાર (રુ) સ્ત્રી૦ [હાર પરથી] હાર હારા, વારંવાર હારવું તે [મૂર્છના (સંગીત)
હારિણ્યા સ્ત્રી૦ [સ.] મધ્યમ ગ્રામની એક
હારિયલ ન૦ જુઓ હારીલ
હારિયું વિ૦ [હાર = પંક્તિ પરથી] સમોવડિયું; એક જ પંક્તિનું (૨) એક જ રાહનું (પદ) (૩) સમકાલીન [દુ:ખહારી
-હારી વિ૦ [સ.] હરનાર (સમાસને છેડે). ઉદા૦
હારી પુ૦ [પ્રા. હારિ; સર૦ હિં હારી] એક છંદ (૨) [સર૦ હાળી] ખેતી માટે રાખેલો મદદનીશ માણસ, સાથી
હારીલ ન૦ [સર૦ હિં. હારિલ] એક પંખી (જન્મતી વખતે તે જે એક લાકડું પકડી લે છે તે મરતા સુધી છોડતું નથી એમ મનાય છે)
હારુ વિ૦ જુઓ 'હાર'
હારે અ૦ ['હાર' = પંક્તિ ઉપરથી, સર૦મ દ્વારી] જોડે; સાથે (૨) તુલનામા
હારેલું વિ૦ [જુઓ આરેલું, સર૦ હરાયું] તોફાની; મસ્તાન
હારો પું૦ [સર૦ આરેલું] ૭ મણનું વજન
હારોડી સ્ત્રી૦ [જુઓ હાર] ઓળ
હારોહાર અ૦ [હાર ઉપરથી] જુઓ હારદોર
હાર્દ ન૦ [સં.] હૃદય (૨) મર્મ, રહસ્ય (૩) ભાવાર્થ. -દિક વિ૦ [સં.] ખરા અંતરનું
હાર્મોનિયમ ન૦ [ફ્રેં.] એક વિદેશી વાદ્ય, પેટી
હાલ પુ૦ બ૦ વ૦ [અ.] દશા, સ્થિતિ (૨) અવદશા (૩) અ૦ હમણા, અત્યારે ૦નું વિ૦ હમણાનું ૦માં અ૦ હમણા [રંગનો ઘોડો
હાલક પું૦ એક જ જ (૨) [સં.] પીળાશ પડતા
હાલકડોલક અ૦ [હાલવું + ડોલવું] ખળભળી ઊઠ્યું હોય એમ, ડગમગતું
હાલકલોલક ન૦ [સર૦ દે હલહલઅ; હિં. હાલહૂલ] અવ્યવસ્થા, તોફાન (૨) વિ૦ તોફાની
હાલચાલ સ્ત્રી૦ [હાલવું + ચાલવું] હાલવુંચાલવું તે, હરફર (૨) રીતભાત [સાલપે લિયુ
હાલણડોલણ વિ૦ [હાલવું + ડોલવું] ડગમગતું,
હાલત સ્ત્રી૦ [અ.] અવસ્થા, સ્થિતિ (૨) ટેવ
હાલપોલ(-લિયું) વિ૦ જુઓ સલપોલિયું
હાલબકાલ સ્ત્રી૦ [દે હલબોલ] હલમલ
હાલરડું ન૦ [જુઓ હાલા] બાળકને ઝુલાવતા ગવાતું ગીત (૨) [જુઓ હાલરું] ટોળું
હાલરું ન૦ ['હાર' ઉપરથી] બાળકને નજર ન લાગે એવી ચીજોની માળા (૨) જૂથ, ટોળું (૩) કણસલામાના કણ છૂટા પાડવા ખળીમા બળદ ફેરવે છે તે (૪) [સર૦ હિં હાલરા] હાલરડું
હાલવું અ૦ક્રિ૦ [દે. હલ્લ (સં. હલ્લન), સર૦ હિં હાલના, મ હાલણે] ખસવું; ડોલવું, ચળવું (૨) [દે. હલ્લ] (કા.) જવું, ચાલવું
હાલસો પું૦ [અ હાદિસહ્] હરકત, હાનિ
હાલહવાલ પું૦ બ૦વ૦ [હાલ ઉપરથી, સર૦ મ.] દુર્દશા, ખરાબી, પાયમાલી (૨) વિ૦ દુર્દશામા પડેલું [અબઘડી
હાલ હાલ અ૦ [હાલ ઉપરથી] હમણા જ,
હાલુ વિ૦ [હાલવું ઉપરથી] હાલતું
હાલ હાલા, હાલાહાલ સ્ત્રી૦ [હાલવું ઉપરથી] વારવાર હાલવું તે
હાલા અ૦ (૨) સ્ત્રી૦ [સ્વ૦ ? 'હાલવું' પરથી ?] જુઓ હાલો [-કરવી = હાલામા ઝુલાવીને સુવાડવું (૨) સૂઈ જવું (બાળભાષા) -ગાવી = હાલરડું ગાવું]
હાલી સ્ત્રી૦ [હાલા ઉપરથી] બાળકને સુવાડ-

વાની ઝોળી, ખોયુ ૦ગોરી સ્ત્રી૦ હાલરડું
હાલીમવાલી પુ૦ [અ. અહ્વાલી + મવાલી ?]
હલકા દરજ્જાનો—રેંજીપેજી માણસ
હાલેડું ન૦, **-રો** પું૦ + જુઓ હાલરડુ
હાલો અ૦ [રૂ૦] બાળકને હીચતા વપરાતો
ઉદ્‌ગાર (૨) પું૦ ખોયુ; પારણું (બાળભાષામા)
(૩) હાલરડુ. [**-કરવો** = જુઓ હાલા કરવી
(૨) હાલો સાભળતા સાભળતા સૂઈ જવું
(બાળભાષા). **-ગાવો** = જુઓ હાલા ગાવા.]
હાલોચાલો પુ૦ [હાલવુ + ચાલવુ] હરવું
ફરવુ તે. હાલોડોલો
હાલોડોલો પું૦ [હાલવું + ડોલવું] (ક્રિ૦)
હરવુ ફરવુ તે (૨) બને તેટલુ, થોડું ઘણું
કામકાજ કરવુ તે (૩) શરીરની નબળાઈને
લીધે થોડીઘણી હરફર થાય તે
હાવ પું૦ [સં૦] શૃંગારયુક્ત ચેષ્ટા કે ચાળો
(સ્ત્રીનો) (૨) [સર૦ મ૦] ઇચ્છા, હવસ.
૦ભાવ પુ૦બ૦વ૦ શૃંગારયુક્ત ચેષ્ટા; નખરા
હાવરું વિ૦ [હાવ = ઇચ્છા ઉપરથી, સર૦ મ.
હાવરા] અતિલોભી, અસતોષી (૨) બાવરું
૦બાવરું વિ૦ [સર૦ હિં૦ હાવલાબાવલા]
વ્યાકુળ, ગભરાયેલું, ગાડા જેવુ
હાવરો પું૦ [ફા૦ આબારહ્] જવકની ખાતાવાર
નોધ (૨) [હાવ = ઇચ્છા ઉપરથી, સર૦ મ.
હાવર] તાવ ગયા પછી ઊઘડતી ભૂખ
હાવસોઈ, ૦ઝાવસોઈ સ્ત્રી૦ જુઓ ઝાવસોઈ
હાવાં, -વે અ૦ [જુઓ હવે] (૫) હમણા
હાશ અ૦ [રૂ૦] જપ, સતોષ કે નિવૃત્તિનો
ઉદ્‌ગાર (૨) સ્ત્રી૦ નિરાત; જંપ; શાંતિ
[**-કરવી** = નિરાત વાળવી]
હાશીશ સ્ત્રી૦ [અ૦ હશીશ] એક માદક વનસ્પતિ
હાસ્ય પુ૦ [સ૦] હાસ્ય, હસવુ તે
હાસ્તો અ૦ હા જ તો, જરૂર હા
હાસ્ય ન૦ [સં૦] હસવુ તે **૦ચિત્ર** ન૦ ટોળ
કરવા દોરેલું હાસ્યજનક ચિત્ર, 'કેરિકેચર'
૦જનક વિ૦ હાસ્ય ઉપજાવે એવુ **૦રસ** પું૦
નવ રસોમાનો એક (જુઓ રસ) **૦વિનોદ**
પુ૦ હાસ્ય અને વિનોદ **-સ્પદ** વિ૦
[+ આસ્પદ] હસવા યોગ્ય, હસવુ આવે એવું
હાહાકાર પું૦ [સં૦] હા! હા! એવો શોક કે
ત્રાસનો ઉદ્‌ગાર સર્વત્ર શોક અને ત્રાસની
લાગણી ફેલાઈ જવી તે [**-થવો, વર્તવો**]
હાહાહીહી અ૦ [રૂ૦] હાસ્યવિનોદનો એવો
ઉદ્‌ગાર (૨) સ્ત્રી૦ હાસ્યવિનોદ, ઠઠ્ઠામશ્કરી
હાહો સ્ત્રી૦ [રૂ૦] હોહા, હોકાર, ધુમરાણ
(૨) ધામધૂમ, ધમાલ
હાળી પુ૦ [સં૦ હાલી] હળ વડે ખેડનાર;
ખેડૂત (૨) ખેતીકામમા મદદગાર નોકર હારી
હાળો પું૦ [સં૦ હાલિક પ્રા૦ હાલિઅ] હળ
ખેડનારો (૨) પતિ (૩) મરદ
હાં (૦) અ૦ [રૂ૦; સર૦ હિં૦ હાં, જુઓ
હા] ભાર, અનુરોધ કે વિનવણીનો ઉદ્‌ગાર.
ઉદા૦ તમે એમ કરજો, હા (૨) આલુ
વાતમા વચ્ચે વચ્ચે હાકારો દેવાનો ઉદ્‌ગાર
(૩) સામો હોકારો—પડકાર કરવાનો ઉદ્‌ગાર
(૪) + હા; હાકારસૂચક ઉદ્‌ગાર **૦ઉં** અ૦
હા; બસ. **૦કે** અ૦ હા ? જુઓ (તે ભાવ
સવિશેષે બતાવે છે). **૦રે** અ૦ કેટલાક
ગીતમા હુલાવનારો પ્રારંભક ઉદ્‌ગાર **૦હાં**
અ૦ ખમા કે અરેરાટી બતાવતો ઉદ્‌ગાર
હાંક(૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ હાક] બોલાવવા માટેની બૂમ
હાંકણી (૦) સ્ત્રી૦ [હાંકવુ ઉપરથી] હાકવાની રીત
હાંકવુ (૦) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હાકવુ] પશુ, વાહન,
વહાણ, ગાડી વગેરેને ઇચ્છિત માર્ગે ચલાવવુ
(૨) [લા.] ગપ મારવી [**હાંકયે રાખવુ** =
ગમે તેમ ચલાવ્યે જવુ (૨) ગપ્પાં ઠોકયા
કરવા]
હાંકારો (૦) પું૦ [હા + કાર] 'હાં' એવો અવાજ
હાંકેડુ (૦) પું૦ [હાંકવુ ઉપરથી] હાકનારો; ગાડીત
હાંજા (૦) પુ૦ બ૦ વ૦ [સર૦ હિં૦ હાગા; (દે.
હૂજય = સોગન ઉપરથી ?)] શરીરના સાધા (!)
(૨) [લા.] હિમત; શક્તિ [**-ગગડી જવા,**
છૂટી જવા = નાહિંમત થઈ જવુ, ઢીલા થઈ જવુ]
હાં જી (૦) અ૦ + હાજી, માન સાથે જવાબ
દેવાનો એક ઉદ્‌ગાર [**-કરવું** = હાજી બોલવું;
આજ્ઞા ઉઠાવવી.]
હાંડલી (૦) સ્ત્રી૦ [જુઓ હાડી] નાનુ હાડલું,
હાંડી -લું ન૦ પહોળા મોનુ માટીનુ એક

વાસણ. -વો પું૦ એક વાની. [-ઝૂકવો = હાંડવો રાંધવા મૂકવો]

હાંડી (૦)સ્ત્રી૦[સ. હડિકા, હાડિકા] હાલ્લી(૨) ધાતુનું તેવું વાસણ (૩) લટકતો દીવો મૂકવાનું કાચનું વાસણ. **૦ધોયો** પુ૦ રાંધવાના વાસણ માંજનારો. **-ડો** પુ૦ મોટો દેગડો (૨) હાંડવો, એક વાની (૩) [લા] મૂર્ખ; ૦

હાંફ (૦) પુ૦,સ્ત્રી૦, **૦ણ** સ્ત્રી૦ [સ હાફિકા, સર૦ મ હાપા, હિં હાંફા, હાંફી] ઉતાવળો શ્વાસ ચાલવો તે (૨) તેથી થતી છાતીની રૂંધામણ, અમૂઝણ. [**-ઊતરવો** = હાફ બેસવો. **-ચઢવો** = ઉતાવળે અને તકલીફથી શ્વાસોશ્વાસ ચાલવો કે લેવો પડવો **-બેસવો** = હાફ મટીને શ્વાસોશ્વાસ જોઈએ તેવો થઈ જવો, હાફ ઊતરવો.] **૦ણું** વિ૦ વ્યાકુળ, બાવરું **૦ણું ફાંફણું** વિ૦ ગભરાયેલું, બેબાકળું, બાવરું

હાંફવું અ૦ક્રિ૦ [સર૦ હિં હાંફના] હાફ ચડવી

હાંલ્લી (૦) સ્ત્રી૦, **-લ્લું** ન૦ જુઓ હાડલી, -તું.|હાંલ્લાં કુસ્તી કરે (ઘરમાં) = અત્યંત ગરીબાઈ હોવી હાંલ્લાં ખખડ્યાં = બોલાચાલી થવી. હાંલ્લાં ખેરી કાઢવાં = ઘર ખાલી કરાવવું. હાંલ્લાં ફોડવાં = કજિયો કરવો; ઘર બગડવું (૨) કોઈ એક કામને ન વળગી રહેવું હાંલ્લું ફોડવું = પેટ ફોડવું (૨) આજીવિકાના સાધનનો નાશ કરવો **-ફોડી નાખવું** = નુકસાન કરવું, પાયમાલ કરવું (૨) મથું ફોડવું (૩) મારવું **-ફૂટવું** = આજીવિકાનો નાશ થવો (૨) રહસ્ય ખુલ્લું પડી જવું.]

હાંસડી (૦)સ્ત્રી [સર૦ મ હાસળી, હિં હંસલી (સં અંસ ઉપરથી)] ગળા આગળનું એક હાડકું (૨) ગળાનું એક ઘરેણું (૩) લોટાને કે તેવા વાસણને ઊંચકવા કરેલો ગાળો (૪) ઘોડાને ગળે પહેરાવવાના સામાનનો એક ભાગ (૫) કોસનું લોઢાનું ચકરડું (૬) પૈડાના બે પરનો લોઢાનો ગાળો

હાંસ(-સિ)લ (૦) વિ૦ [અ હાસિલ] મળેલું; પ્રાપ્ત (૨) ન૦ ઘાણ, જડતર, કર (૩) ફાયદો, લાભ (૪) ઉત્પન્ન, પેદાશ (૫) પરિણામ

હાંસવો(૦) પું૦ કોદાળી; ખોદવાનું એક ઓજાર

હાસિયું (૦) વિ૦ [સર૦ મ હાસેગહૂ] હીચોની જાતના સફેદ (વહાંણ)

હાંસિલ (૦) વિ૦ જુઓ હાસલ

હાસિયો (૦) પુ૦[અ હાશિયહ] કાગળની કોરી રખાતી, સામાન્યતઃ ડાબા હાથ પરની પટ્ટી [-છોડવો, પાડવો, મૂકવો, રાખવો]

હાંસી (૦) સ્ત્રી૦ [સર૦હિં (સં હાસ)] મશ્કરી, મશ્કરી (૨) ફજેતી **૦ખેલ** પુ૦ મશ્કરી માટે કરેલું કે ખેલ જેવું કામ, મશ્કરી

હિ અ૦ [સં.] (૫) જુઓ [હિકમતવાળું

હિકમત સ્ત્રી૦ [અ] યુક્તિ; કરામત **-તી** વિ૦

હિકરાણ ન૦ [સર૦ દે હિક્કિઅ] કકલાણ; રોકકળ (૨) ઘોંઘાટ, ધુમરાણ

હિકાયત સ્ત્રી૦ [અ.] વાર્તા, કહાણી કિસ્સો

હિક્કડ વિ૦ [સર૦ સં હિક્કલ = બૌદ્ધ ભિક્ષુનો ઠઠ? કે સ. હિક્ક્ = ધ્વનિ કરવો?] લાગણી વગરનું, કઠોર (૨) કોઈની ગેરહે ન ભળતું

હિક્કળ ન૦ [સં હિક્ક્ = ધ્વનિ કરવો ઉપરથી ?] વરસાદથી થતી અતિશય ઠંડી

હિક્કા સ્ત્રી૦ [સં] હેડકી **૦નાદ** પુ૦ હેડકી (૨) પડઘો (૩) અવ્યક્ત ધ્વનિ

હિચકારું વિ૦ [જુઓ હીચકારું] કાયર બાયલું (૨) અધમ, નીચ, હીન

હિચકાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હીચકવું'નું પ્રેરક

હિચાકો પુ૦[હિચવું ઉપરથી]ભીડ ભીડનો ધક્કો

હિચાવવું સ૦ક્રિ૦, **હિચાવું** અ૦ક્રિ૦ 'હીચવું'નું અનુક્રમે પ્રેરક ને ભાવે

હિજરત સ્ત્રી૦ [અ] વતનથી છૂટા પડવું કે છોડવું તે **-તી** વિ૦ હિજરત કરનારું

હિજરાવું અ૦ક્રિ૦ [અ હિજ્ર = ખુદાઈ ઉપરથી] ઝૂરવું, બળ્યા કરવું **-વવું** સ૦ ક્રિ૦ (પ્રેરક)

હિજરી વિ૦ (૨) પુ૦ [અ] મહમદ પૈગંબર મક્કા છોડી મદીને ગયા ત્યારથી ગણાતો સંવત

હિડિંબા સ્ત્રી૦ [સં](સ.)ભીમની રાક્ષસ પત્ની

હિત ન૦ [સં] કલ્યાણ, શ્રેય (૨)લાભ, ફાયદો. **૦કર, ૦કારક, ૦કારી** વિ૦ હિત કરે તેવું. **૦કારિતા** સ્ત્રી૦ **૦કર્તા(-ર્ત્રી)** વિ૦ (૨)

પું૦ હિત કરનાર. ૦ચિંતક વિ૦ (૨) પું૦ હિત ઇચ્છનાર ૦ચિરોધ પું૦ હિતમાં આડ; હિતમાં વિઘ્નરૂપ હોવું તે ૦શત્રુ પું૦ મૂર્ખતાથી હિત કરવા જતા પરિણામે હાનિ કરનાર મિત્ર (૨) હિતમા આડે આવનાર. ૦સંબંધ પું૦ ભલું (૨) સ્વાર્થ ૦ૠી વિ૦ [હિતૈષી ઉપરથી] હિતેચ્છુ -તાર્થ(-થૅ) અ૦ [+અર્થ] હિત માટે -તાર્થી વિ૦ ભલું ઇચ્છનારું -તાવહ વિ૦ [+સં આવહ] હિતકારક, શ્રેયસ્કર. -તાહિત ન૦ [+અહિત] હિત અને અહિત. -તુ [સર૦ હિં.], -તેચ્છુ [સં] વિ૦ હિત ઇચ્છનાર. -તેશરી વિ૦ જુઓ હિતૈષી. -તૈષિણી વિ૦ સ્ત્રી૦ [સં.] હિતૈષી (સ્ત્રી). -તૈષિતા સ્ત્રી૦ હિતૈષીપણું. -તૈષી વિ૦ [સં.] હિતેચ્છુ -તોપદેશ પું૦ [+ઉપદેશ] હિતની શિખામણ (૨) (સં) એક જાણીતો સંસ્કૃત ગ્રંથ

હિદાયત સ્ત્રી૦ [અ.] રસ્તો દેખાડવો તે; શિખામણ

હિદેલ્લા ન૦ એક જંતુ [હિમ

હિના સ્ત્રી૦ [ફા] મેંદી. -નો પું૦ મેંદી (૨)

હિફાજત સ્ત્રી૦ [અ.] જાળવણી, સંભાળ

હિજરાવવું સ૦ક્રિ૦ હીબકવું નું પ્રેરક

હિબ્રૂ સ્ત્રી૦ [ઈં] યહૂદીઓની મૂળ ભાષા

હિમ ન૦ [સં] બરફ (૨) ઘણો સખત ઠાર (૩) અતિશય ઠંડી [-પડવું]. ૦કણ પું૦ હિમનો કણ; કરા. ૦કર પું૦ હિમાલય ૦પ્રદેશ પું૦ શીતકટિબંધમા આવેલો કે એના જેવી આબોહવાવાળો પ્રદેશ ૦રશ્મિ પુ૦ (સં.) ચંદ્ર ૦વર્ષા સ્ત્રી૦ હિમનો -બરફનો વરસાદ. -માચલ(-ળ) પું૦ [+અચલ] હિમાલય. -માચલ પ્રદેશ પું૦ હિમાલયની તળેટીમાં આવેલા રાજ્યોનો સમૂહ. -માની સ્ત્રી૦[સં] હિમનો સમૂહ, બરફનો ઢગલો

હિમાતી પું૦ [અ હાતિમ] હાતિમતાઈ (?) (૨) [લા] સખી, ધનવાન માણસ

હિમાચલ(-ળ), હિમાની જુઓ 'હિમ'માં

હિમાયત સ્ત્રી૦ [અ] પક્ષ લેવો તે; તરફદારી (૨) સમર્થન કરવું તે (૩) [લા.] વિરોધીના કરમા કરેલો વધારો. -તી વિ૦ (૨) પું૦ હિમાયત કરનાર

હિમાલય પું૦ [સં] (સં.) હિંદુસ્તાનની ઉત્તર આવેલો પ્રસિદ્ધ પર્વત

હિમાવું અ૦ક્રિ૦ [હિમ ઉપરથી] હિમથી બળી જવું (૨) મનમાં બળ્યા કરવું (૩) સુકાવું, કૃશ થવું (શરીરે)

હિમાળું વિ૦ [હિમ ઉપરથી] હિમવાળું, હિમ જેવું ઠંડું. -ળો પું૦ [સ હિમાલય] (સ) હિમાલય. [-ગાળવો = હિમાલય ઉપર ચડીને બરફમા દેહ પાડવો]

હિમાંશુ પુ૦ [સં] ચંદ્ર

હિરણ્મય વિ૦ [સં.] સુવર્ણમય, સોનાનું બનેલું

હિરણ્ય ન૦ [સં] સોનું. ૦કશિપુ પું૦ (સં.) પ્રહ્લાદનો પિતા ૦ગર્ભ પુ૦ (સં.) બ્રહ્મા (૨) [સં.] વિષ્ણુ (૩) સૂક્ષ્મશરીર યુક્ત આત્મા. ૦મય વિ૦ જુઓ હિરણ્મય. -ણ્યાક્ષ પું૦[સ] (સં.) હિરણ્યકશિપુનો ભાઈ

હિરવણી પુ૦ [સર૦ મ હિરવા, હિરવંડા = લીલા રંગનું ?] કપાસની એક જાત

હિરામણ પું૦; ન૦ [સર૦ હિં હીરામન = સોનેરી કલ્પિત પોપટ] એક જાતનું પંખી

હિલચાલ સ્ત્રી૦ [હાલવું+ચાલવું] હાલવું ચાલવું તે (૨) પ્રવૃત્તિ, ચળવળ

હિલાલો પુ૦ ['હાલવું' ઉપરથી] મજબૂત પ્રયત્ન (૨) બંડ [ભાવે ને પ્રેરક

હિલાવું અ૦ક્રિ૦, -વવું સ૦ક્રિ૦ 'હીલવું'નું

હિલોળવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ હિલોળો; સર૦ હિં. હિલોરના] હિલોળે ચડાવવું; ખૂબ હીંચોળવું

હિલોળો પું૦ [જુઓ હિલ્લોલ, સર૦ હિં હિલોર,-રા] તરંગનો ઉછાળો (૨) હીંચવામાં તેવો લાંબો ઝોકો (૩) ગમ્મત, ખુશાલી. [-ખાવો = ઝૂલવું, ઝોકે ચડવું. -મારવો = તરંગનો ઉછાળો આવવો, ઊછળવું (૨) ઝોકો ખાવો. હિલોળે ચડવું = હિલોળા ખાવા (૨) તોફાને-મસ્તીએ ચડવું]

હિલ્લો પુ૦ [હીલવું ઉપરથી] જુઓ હીલો

હિલ્લોલ(-ળ) પુ૦ [સં] મોજું, તરંગ (૨) મનનો તરંગ. ૦વું સ૦ક્રિ૦ હિલ્લોળે ચડાવવું

હિશ્શો અ૦ [સર૦] ઊંચકીને જોરથી નીચે

કૈકતી વખતે કરાતો ઉદ્ગાર. ૦બે હિસ્શો સ્ત્રી૦ હિસ્શો હિસ્શો કરવું તે (૨) ગમે તેમ લગાન્યે રાખવું તે, ધમાધમી

હિસાબ પું૦ [અ] ગણના; ગણતરી (૨) દાખલો (ગ.) (૩) લેણદેણ, આવકખર્ચ વગેરેની ગણતરી કે તેનું નામું (૪) લેખું; વિસાત (૫) રીત, ઢંગ, મર્યાદા, નિયમ [-આપવા જવું (ખુદાને ઘેર) = મરી જવું. -ગણવો = ગણતરી કે દાખલો કરવો (૨) મહત્ત્વ માનવું; ગણતરીમા લેવું -ચૂકવવો = માગતું લેણું પતાવવું -જોવો = આવકખર્ચનું નામું તપાસવું -રહેવો = નામું લખાવું (૨) મર્યાદા-મહત્ત્વ જળવાવાં -રાખવો = નામું લખવું (૨) મર્યાદા જળવવી. -લઈ નાખવો = ઝડતી લેવી (૨) ધમકાવવું -લખવો = નામું લખવું (૨) દાખલો લખવો. -લેવો = આવક ખર્ચ વગેરે માગીને જોવું-તપાસવું]

૦કિતાબ પું૦ લેવડદેવડના ચોપડા (૨) લેણદેણનો હિસાબ ૦નીશ(-સ) પુ૦ હિસાબ રાખનાર. -બી વિ૦ હિસાબને લગતું (૨) હિસાબ રાખનારું; હિસાબ રાખવામા કે કરવામા કુશળ (૩) ગણીને નક્કી કરેલું, ચોક્કસ (૪) પું૦ હિસાબ રાખનારો મહેતો -એ અ૦ હિસાબથી જોતા કે ગણતા (૨) રીતે; ગણતરીથી [કે ગ્રોડાનો]

હિસારો, -રવ [સ] પુ૦ એવો અવાજ (ગાય

હિસાવવું સ૦ક્રિ૦ 'હીસવું'નું પ્રેરક

હિસ્ટીરિયા પું૦ [ઈ.] મૂર્છા આણતો વાયુનો એક રોગ [-આવવો]

હિસ્સો પુ૦ (અ) ભાગ; ફાળો. -દાર વિ૦ ભાગીદાર

હિંકાર પુ૦ [સં] 'હિ' એવો અવાજ

હિંગ સ્ત્રી૦ [જુઓ હિંગુ] એક ઝાડનો ઉગ્ર વાસવાળો રસ; વઘારણી. ૦ડો પુ૦ હલકી જાતની હિંગ ૦તોળું વિ૦ [+જોળવું] હિંગ વગેરે તોળી ખાય એટલી જ બુદ્ધિનું (તુચ્છકારમા) -ગાષ્ટક ન૦ [+અષ્ટક] હિંગ વગેરે આઠ વસ્તુઓનું એક ચૂર્ણ-એક ઔષધ

હિંગળો, ૦ક પુ૦ [સં. હિંગૂલ, પ્રા. હિંગુલુ] અબરખ અને પારાની ભેળવણીવાળો એક લાલ પદાર્થ. ૦કિયું ન૦ હિંગળોક રાખવાની દાબડી (૨) વિ૦ હિંગળોકના રંગનું

હિંગુ પુ૦, ન૦ [સં.] હિંગ

હિંગોટ(ડ) ન૦, -ડો પુ૦ [સં. ઇંગુદી, સર૦ હિં હિંગુપત્ર, હિંગોટ, મ. હિંગણી] એક ફળ. -ડી સ્ત્રી૦ તેનું ઝાડ

હિંડોલ(-ળ) પુ૦ [પ્રા (સ હિંદોલ)] જુઓ હિંદોલ -ળાખાટ સ્ત્રી૦ ખાટલાનો હિંડોળો

હિંડોળો પું૦ [પ્રા. હિંડોલ્લય] કઠેરાવાળો મોટો હીંચકો, ઝૂલો [હિંડોળે ચડાવવું = નિરાલ ન થવા દેવો, ધરકે ચડાવવું હિંડોળો આવો = હીંચકો આવો (૨) [લા.] અધ્ધર લટકવું -ચડાવવો = મોટા હીંચકા નાખવા.]

હિંદ પુ૦;સ્ત્રી૦,ન૦ [ફા (સં સિંધુ, સપ્તસિંધુ)] (સ) હિંદુસ્તાન ૦વાણી સ્ત્રી૦ હિંદુસ્તાનની કે હિંદુ સ્ત્રી ૦વી વિ૦ [ફા] હિંદનું, -ને લગતું -વી વિ૦ હિંદનું (૨) સ્ત્રી૦ (સ.) ઉત્તર હિંદુસ્તાનમા બોલાતી એક ભાષા (૩) હિંદની રાષ્ટ્રભાષા (૪) પુ૦ હિંદનો વતની -વી-હિંદુસ્તાની સ્ત્રી૦ હિંદની રાષ્ટ્રભાષા. -દુ વિ૦ (૨) પુ૦ [હિંદ ઉપરથી; સ, દે] હિંદુ ધર્મનો અનુયાયી -દુત્વ ન૦. -દુસ્તાન [ફા], -દુસ્થાન પું૦; ન૦ [+સ્થાન] (સં) ભારતવર્ષ. -દુસ્તાની વિ૦ હિંદુસ્તાનનું, -ને લગતું (૨) પુ૦ ઉત્તર હિંદનો રહેવાસી (૩) સ્ત્રી૦ જુઓ હિંદી-હિંદુસ્તાની

હિંદોલ પુ૦ [સં] હીંચકો; હિંડોળો (૨) હિંડોળ, એક રાગ. -ળવું સ૦ક્રિ૦ [સં હિંદોલ] હિંડોળા કે પારણામા ઝુલાવવું

હિંમત સ્ત્રી૦ [અ] બહાદુરી [-આપવી = નાહિંમત થવું અટકાવવું -કરવી, ચલાવવી, દાખવવી, ધરવી, બતાવવી, બોડવી, રાખવી. -હારવી = નાહિંમત થઈ જવું] ૦બાજ, ૦વાન વિ૦ બહાદુર [હિંસા

હિંસક વિ૦ [સં] હિંસા કરનારું. -ન ન૦

હિંસા સ્ત્રી૦ [સં] કોઈ પણ જીવને હણવો કે પીડવો તે. ૦કર્મ ન૦ હિંસાનું કર્મ. ૦ત્મક

વિ૦ [+આત્મક] હિંસાયુક્ત; હિંસાવાળું. ૦રી વિ૦ [સં હિંસીર ઉપરથી] હિંસ્ર, માંસાહારી. ૦રૂ પુ૦ [સં.] હિંસ્ર પશુ (૨) વાઘ -સ્ર વિ૦ [સં] હિંસક ઘાતક, ક્રૂર

હીક સ્ત્રી૦ [સં હિક્કા] હેડકી, વાધણી (૨) સણકો, શૂળ (૩) તાકીદ; ઉતાવળ (૪) દમ

હીકળ ન૦ જુઓ હિક્કળ

હીકા સ્ત્રી૦ જુઓ હિક્કા (૨) તાણ, આચકા (ભરતી વેળાના) [હીચકો

હીચ સ્ત્રી૦ [હીચવું પરથી] હીચવાની ક્રિયા;

હીચકવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ હીંચકવું

હીચકારું વિ૦ [ફા] જુઓ હિચકારું

હીચકાવું અ૦ક્રિ૦ 'હીચકવું'નું ભાવે (૨) ટિચાવું

હીચવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ હીંચવું (૨) ગિલ્લી-દંડામાં મોઈ ગયેલી પર ગોઠવી તેને દંડાને છેડેથી ઉડાડવી; હીલવું

હીજડો પું૦ [અ હીજ] નપુંસક, રાંડવો

હીર(-૨) ન૦ જુઓ હીર

હીણ વિ૦ [પ્રા. (સ. હીન)] અધમ, નીચ (૨) હલકું, ઊતરતું (૩) ભેગવાળું (૪) વગરનું, વિનાનું, ઓછું, કમ. ૦કચું વિ૦ [+કાચું] અવકચરું, કાચું પાકું ૦કમાઉ વિ૦ કમાણી વિનાનું, નિરુદ્યમી ૦કર્મ ન૦ નીચ કર્મ ૦કર્મી વિ૦(૨) પું૦ નીચ કર્મ કરનાર. ૦પત(-દ) સ્ત્રી૦; ન૦ હીણપણું, હલકાઈ, લાછન ૦ભાગી, ૦ભાગ્ય વિ૦ ભાગ્યહીન, કમનસીબ. ૦ચર પું૦ કન્યાના મુકાબલામાં નાનો કે ઊતરતી કોટીનો વર ૦ચરૂ ન૦ [જુઓ હીણવર] કનેડું ૦લું સ૦ક્રિ૦ ધિક્કારવું; નિંદવું (૨) ઉતારી પાડવું, હલકું ગણવું -ણું વિ૦ જુઓ હીણ

હીન વિ૦ [સ]તજી દીધેલું (૨) વગરનું; વિનાનું (સમાસમા). ઉદા૦ શક્તિહીન (૩) જુઓ હીણ ૦તા સ્ત્રી૦, ૦ત્વ ન૦ ૦યાન પુ૦ (સ.) બૌદ્ધધર્મનો એક સંપ્રદાય (બીજો તે મહાયાન) ૦વાદી વિ૦ મૂગુ

હીબકવું અ૦ક્રિ૦ [જુઓ હેબકો] હબકવું (૨) [જુઓ હીબકું] ડૂસકાં ખાવાં

હીબકું ન૦[રવ૦ ? સર૦ હેબકો] (કા.) ડૂસકું

હીમજ સ્ત્રી૦ નાની હરડે. -જી હરડે સ્ત્રી૦ નાની કાચી સૂકી હરડે

હીમરું ન૦ એક જાતનું રેશમી કાપડ

હીર પુ૦[સં.] એક છંદ (૨) ન૦ [સં , પ્રા હીર =પાતળી નસ-રેસો ઉપરથી ?] રેશમ (૩) [સ વીર્ય, ઈર ? સર૦ મ , હિં , કે સં હીર= હીરો ઉપરથી ?] તેજ, કાંતિ (૪)સત્ત્વ; દૈવત (૫) પ્રેમ, પ્યાર (૬) હિંમત [-ગુમાવવું =નૂર ગુમાવવું -હારવું=શાખ જવી] ૦કોરી વિ૦ રેશમી કિનારવાળું. ૦ચીર ન૦ કીમતી વસ્ત્ર ૦નીર ન૦ હિંમત, પાણી

હીરક પુ૦[સં] હીરો. ૦મહોત્સવ,-કોત્સવ પુ૦ [+ ઉત્સવ] ૬૦ વર્ષ પૂરાં થયાની ખુશાલીમાં કરવામાં આવતો મહોત્સવ

હીરજી ગોપાળ પુ૦ કોડીની કમાઈ નહીં, અને ઘડીની ફુરસદ નહીં એવો માણસ

હીરવા ન૦ એક પંખી [બેઠલું

હીરહારી વિ૦ [હીર+હારવું] હીર ગુમાવી

હીરાકણી સ્ત્રી૦[હીરો+કણી]હીરાની કણી-કરચ

હીરાકશી(-સી) સ્ત્રી૦ [સર૦હિં હીરાકસીસ, મ હિરાકસ] શાહી તથા રંગમાં વપરાતો એક પદાર્થ [મણકાની કંઠી

હીરાકંઠી સ્ત્રી૦ [હીરો+કંઠી] પાસાદાર

હીરાનળ વિ૦ [હીર ઉપરથી] રેશમી

હીરાદખ્ખણ સ્ત્રી૦ એક વસાણું

હીરાબોળ પુ૦[હીર+બોળ ?]એક જાતનો મુદ્દર

હીરાવેધ વિ૦ [હીરો+વેધવું] હીરો વીંધે એવું (૨) [લા.] હોશિયાર, ચાલાક

હીરાળું વિ૦ [હીરો ઉપરથી] હીરાનું

હીરો પુ૦ [સ. હીર, ૦ક] એક કીમતી પથ્થર; ધોળા રંગનું રત્ન

હીલરવું સ૦ક્રિ૦ હીલે એમ કરવું, હિલાવવું

હીલવું અ૦ક્રિ૦[જુઓ હાલવું,સર૦હિં હિલના, મ. હિલણें] ડોલવું (૨) જુઓ હીંચવું ૨

હીલો પુ૦[જુઓ હીલવું, સ હિલ્લોલ] હેલો; ધક્કો (૨) હરકત; નુકસાન

હીસવું અ૦ ક્રિ૦ [હસવું ઉપરથી, સં. હર્ષ] (પ.) હસવું (૨) આનંદ થવો (૩) હર્ષ પામવું (૪) [જુઓ હિસારવું] હીંસારવું

હીહી અ૦ [સં] [૨વ૦] હસવાનો અવાજ
હીંચ સ્ત્રી૦ [જુઓ હીંચવું] એક તાલવાળો ઠેકો. ૦કડું અ૦ ક્રિ૦ હીંચકો ખાવો ૦કો પું૦ [હીંચવું પરથી] હીંચવા માટે ટંગાવેલું સાધન (૨) તેનું કે તેવું આંદોલન–ઝોલો
હીંચણવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ હીંચાવવું
હીંચવું અ૦ ક્રિ૦ [સર૦ દે હિંચિઅ=એક પગથી ઝૂલતા ચાલવું તે] ઝોલો ખાવો, હીંચકો ખાવો
હીંચાવવું 'હીંચવું'નું પ્રેરક, હીંચોળવું
હીંચોળવું સ૦ ક્રિ૦ [હીંચવું ઉપરથી] ઝુલાવવું, હીંચકા નાખવા
હીંચોળાખાટ સ્ત્રી૦ [હીંચોળવું + ખાટ] + હિંડોળાખાટ
હીંડછા સ્ત્રી૦ [હીંડવું ઉપરથી] હીંડવાની રીત, ચાલ
હીંડવું અ૦ક્રિ૦ [મ હિણ્ડ, પ્રા. હિંડ] ચાલવું
હીંડાડ(–ન)વું સ૦ક્રિ૦ 'હીંડવું'નું પ્રેરક
હીંડાવું અ૦ક્રિ૦ 'હીંડવું'નું ભાવે [ખાટ
હીંડોસ(–ળો),–ળાખાટ જુઓ હિંડોળ,–ળા
હૂંયાં અ૦ (૫) જુઓ અહીંયા, હ્યાં
હૂંસ સ્ત્રી૦ [૨વ૦] (કા) અગ્નિની દૂરથી લાગતી આંચ [હિસારવ કરવો
હૂંસારવ પું૦ જુઓ હિસારવ. –વું અ૦ક્રિ૦
હુઓ(–વો) [પ્રા હુઅ (સં. ભૂત)] (૫) હવો, થયો (હોવું'નું ભૂ૦કા૦નું કાલગ્રસ્ત રૂપ)
હુકમ પું૦ [અ. હુક્મ] આજ્ઞા, ફરમાન (૨) (પ્રાયઃ બ૦વ૦મા) ગંજીફાની એક રમતમા અમુક જાતના પાન કીંમતી ગણવા તે દરેક પાન, સર [–આપવો કરવો, છોડવો= આજ્ઞા કરવી. –ઉઠાવવો=આજ્ઞા પાળવી. –કાઢવો=હુકમ જાહેર કરવો –છૂટવો, નીકળવો=હુકમ જાહેર થવો –પડવો= પત્તાની રમતમા સર શેના તે નક્કી થવું.–બહાર પડવો=હુકમ નીકળવો. ૦નામું ન૦ કોર્ટનો લેખી ચુકાદો ૦સર પું૦ હુકમ ૨ જુઓ
હુક્કો પું૦ [અ હુક્કા] તમાકુ પીવાનું એક સાધન [–અડાવવો, તાણવો, પીવો= હુક્કાવી તમાકુ પીવી –ભરવો=ગડાકુ, દેવતા વગેરે મૂકીને હુક્કો પીવા માટે તૈયાર કરવો]૦(–પા)પાણી ન૦બ૦વ૦ હુક્કો પાણી વગેરે પીવા તે (૨) [લા.] બેઠકઊઠકનો કે સામાજિક સંબંધ [–કરવાં. –બંધ કરવાં =સાથે બેસી હુક્કાપાણી કરવાનો કે સામાજિક સબંધ તોડવો]
હુજરો પું૦ [અ] કોટડી (૨) મસીદમાની મુલ્લાને રહેવાની કોટડી
હુજ્જત સ્ત્રી૦ [અ] હઠ, જીદ (૨) તકરાર ૦ખોર, –તી વિ૦ હઠીલું (૨) તકરારી સ્વભાવનું
હુડકારવું સ૦ક્રિ૦ [૨વ૦, સર૦ મ હુડકાવણે] હુડતાવવું, તુચ્છકારવું [ધમકાવવું
હુડતાવવું સ૦ક્રિ૦ તુચ્છકારવું, તરછોડવું (૨)
હુડુડુ અ૦ [૨વ૦] ધસારો કે પડાપડીનો રવ
હુડુયુદ્ધ ન૦ [સ] ઘેટાની લડાઈ
હુણાવું અ૦ક્રિ૦, –વવું સ૦ક્રિ૦ 'હૂણવું'નું અનુક્રમે કર્મણિ ને પ્રેરક
હુત વિ૦ [સં] હોમેલું, બલિરૂપ આપેલું (૨) ન૦ બલિ ૦દ્રવ્ય ન૦ હોમવાની વસ્તુ, બલિ. ૦ભુજ, ૦વહ પું૦ (સં) અગ્નિ. –તાત્મા પું૦ [+આત્મા] શહીદ, હુત થયેલો માણસ –તાશ(૦ન) પું૦ [સં.] (સ) અગ્નિ –તાશની સ્ત્રી૦ હોળી
હતુતુ ન૦ [૨વ૦] એક રમત
હુન્નર પું૦ [અ હુનર] કારીગરી, કસબ ૦ઉદ્યોગ પું૦ હુન્નર અને ઉદ્યોગ. ૦શાળા સ્ત્રી૦ હુન્નર શીખવવાની શાળા; કળાભવન. –રી વિ૦ કસબી; કરામતી, નિપુણ
હુબ્બેવતન ન૦ [ફા] વતન પ્રત્યેનો પ્રેમ, દેશપ્રેમ
હુમલો પું૦ [અ. હમ્લહ] આક્રમણ, ધસારો, છાપો. –લાખોર વિ૦ હુમલો કરવાની આદતવાળું
હુમા ન૦ [ફા] એક પૌરાણિક પંખી ૦યું ન૦ જુઓ હુમા (૨) પું૦ (સં) બીજો મોગલ બાદશાહ
હુરમ સ્ત્રી૦ [જુઓ હરમ] લોડી, દાસી
હુરમત સ્ત્રી૦ [અ] શાખ, આબરૂ [–હારવી =શાખ ખોવી.]
હુરિયો પું૦, સ્ત્રી૦ [૨વ૦, સર૦ ફ હુર્રાહ] ફજેતો, ભવાડો (૨) મજાક ઉડાવવી તે (૩)

પ્રહેત પરથી ?]+હેત; ઉમળકો (પ.)

હેટ સ્ત્રી૦ [ઈં.] વિલાયતી ટોપી

હેઠ અ૦ [પ્રા હેટ્ઠ] (પ.?) નીચે; હેઠે. **૦લાણ્યું** ન૦ હેઠલો ભાગ. **૦લું** વિ૦ હેઠળનું; તળેનું. **૦વાશ(-સ)** અ૦ (કા.) પવન કે પાણીના વહનની દિશામા નીચલે ભાગે (૨) નીચલે માળે **૦ળ** અ૦ નીચે, તળે. **-ઠાણ્યું(-ણું)** ન૦ નીચાણવાળી જગા (૨) વિ૦ હલકું, નીચું; **હેઠું -ઠું** વિ૦ જુઓ હેઠાણ્યું (૨) અ૦ હેઠે; ન ચ. **-ઠે** અ૦ જુઓ હેઠ [**-બેસવું** = તળિયે જમવું (૨) કંટાળીને કે હારી થાકીને કોઈ પ્રવૃત્તિ કે કામ છોડી દેવું જંપવું. (૩) પાયમાલ થવું]

હેડ (ડ,) સ્ત્રી૦ [સ. હડ્ડિ] ગુનેગારનો પગ જકડી રાખવાને કરેલું મોટું ભારે લાકડું (૨) તોફાની ગાયબેસના ગળામા પગ વચ્ચે રહે એમ બાંધાતુ લાબું લાકડું, ડેરો (૩) સગર્ભા સ્ત્રીને નિયમિત થતી અમુક શારીરિક પીડા જેમ કે, ઊલટીની હેડ (૪) [દે 'હેડા =સમૂહ; સર૦ મ.] વેચવાના બળદનો કાફલો (૫) [લા.] જેલ, કેદ, [**-કોરડો વાગવો** = શિરજોરી કે સત્તા ચાલવા] **૦બેડી** સ્ત્રી૦ હેડ ને બેડી

હેડ વિ૦ [ઈં] મુખ્ય, ઉપરી **૦ઑફિસ** સ્ત્રી૦ મુખ્ય કે વડી કચેરી, કાર્યાલય **૦કૉન્સ્ટેબલ** પું૦ પોલિસટુકડીનો વડો, જમાદાર **૦ક્લાર્ક** પું૦ વડો કારકુન અવલકારકુન

હેડકી સ્ત્રી૦ [સ હિક્કા] ભારે શ્વાસનુ ઘચકું (૨) વાધણી (-આવવી, ઊપડવી). **-કિયો** લાડુ પુ૦ મૂએલા નિમિત્તે થયેલો લાડુ

હેડમાસ્તર પું૦ [ઈં. હેડમાસ્ટર] વડો-મુખ્ય શિક્ષક

હેડંબા સ્ત્રી૦ (સ.) જુઓ હિડિબા

હેડિયારો પુ૦ [હડી ઉપરથી] ધમાલ

હેડિયો વિ૦ [જુઓ હેડ (૪)] બળદની હેડવાળો (૨) પુ૦ હેડમાનો વાછરડો

હેડી સ્ત્રી૦ [જુઓ હેડ (૪), સર૦ હિં] વેચવાના બળદનો કાફલો (૨) સમાનતા, બરાબરી

હેડો પું૦ [પ્રા. હિઅડ (સં હૃદય) ઉપરથી ? કે જુઓ એડો] અતિશય પ્યાર, આસક્તિ

હેણ્ય (હે ?) સ્ત્રી૦ [સં શયન ?] તળાઈ; બિછાનું

હેત ન૦ [પ્રા. હિતમ (સં હૃદય) ઉપરથી] પ્રીતિ; ભાવ; સ્નેહ. [**-લાવવું** = ભાવ કે લાગણી પેદા કરવી, ચાહવું. **-વરસવું** = બહુ ભાવ થવો.] **૦પ્રીત** સ્ત્રી૦ વહાલ, કૃપા **૦મઢું** વિ૦ હેત-માયા વિનાનું **૦ચ્છુ** વિ૦ [સં. હિતૈષી] હિતેચ્છુ, શુભેચ્છક. **-તારથ** પું૦ +હેતની લાગણી. **-તાળ (-ળુ)** વિ૦ હેતવાળું, માયાળુ

હેતકનું ન૦ (કા.) માલ ભરવાનું ગાડું

હેતુ પુ૦ [સં] ઉદ્દેશ; આશય (૨) સબબ; કારણ (૩) પંચાવયવ વાક્યમાં સબબ બતાવનારુ કથન કે વાક્યં (ન્યા). **૦કર્તા** પુ૦ (વ્યા.) પ્રેરકરચનાનો કર્તા. **૦ગર્ભ** વિ૦ (અ૬૨) હેતુવાળું. **-ચિહ્ન** ન૦ હેતુ બતાવતુ (.) આવુ ચિહ્ન (ગ) **૦તા** સ્ત્રી૦, **૦ત્વ** ન૦ હેતુ હોવો તે, હેતુમત્તા **૦મત્** વિ૦ હેતુ - પ્રયોજનવાળું. કાર્યકારણભાવ-વાળું (ન્યા). **૦મત્તા** સ્ત્રી૦ **૦વાદ** પુ૦ તર્કવિદ્યા; તર્કશાસ્ત્ર (૨) કુતર્ક; નાસ્તિકતા. **૦વાદી** વિ૦ તાર્કિક (૨) કુતર્કી; નાસ્તિક

હેત્વાભાસ પુ૦ [સં.] દુષ્ટ - ખોટો હેતુ, હેતુનો આભાસ (ન્યા)

હેદળ ન૦ +જુઓ હયદળ

હેન્ડલ પુ૦ [ઇ.] હાથો, દસ્તો

હેબક,-ત (હે) સ્ત્રી૦ [અ. હૈવત] હબક, ધાસ્તી. [**-ખાવી** = હેબકાવું] **૦(-કા)વું, -તાવું** અ૦ક્રિ૦ જુઓ હબકવું

હેબિયેસ કૉર્પસ ન૦ [લૅટિન; ઈં.] કેદીને બરોબર કાયદેસર પકડ્યો છે કે કેમ, તેની તપાસ કરવાને માટે, અદાલત કેદીને પોતાની રૂબરૂ હાજર કરવા હુકમ કાઢે છે તે

હેમ ન૦ [સં.] સોનુ **૦કાર** પુ૦ સોની. **૦ગિરિ** પુ૦ (સં.) મેરુ

હેમક (હે) વિ૦ [અ અહ્મક] મૂર્ખ, બેવકૂફ (૨) બીકણ, ડરપોક

હેમક્ષે(-ખે)મ વિ૦ [ક્ષેમ દ્વિર્ભાવ] કુશળ, સહીસલામત

હેમચંદ્ર પું૰ [સં] (સં) એક પ્રસિદ્ધ જૈન આચાર્ય [માળાવાળુ
હેમમાળી વિ૰ [સં] હેમ-અકુલના ફૂલની
હેમલતા સ્ત્રી૰ [સ] એક વેલ
હેમવતી સ્ત્રી૰ [સં] સંગીતમા એક થાટ
હેમંત સ્ત્રી૰ [સં.] માગશર ને પોષ મહિનાની ઋતુ -તી વિ૰ હેમત સંબધી
હેમિયું, હેમી વિ૰ [હેમ ઉપરથી] સોનાનુ
હેય વિ૰ [સ] ત્યાજ્ય ૦તા સ્ત્રી૰
હેર, ૦ક પુ૰ [જુઓ હેરવુ] બાતમીદાર, જાસૂસ, હેરનાર. ૦ણું ન૰ જુઓ હેરિયુ ૧
હેરત (હે) સ્ત્રી૰[અ]નવાઈ,આશ્ચર્ય [-પામવું, પમાડવુ] ૦ભર્યું વિ૰ આશ્ચર્યચકિત
હેરફેર વિ૰ [ફેરનો દ્વિર્ભાવ; અથવા હેરવુ + ફેરવવુ, સર૰ મ, હિં.] બદલેલુ, ફેરફારવાળું (૨) અદલાબદલી થયેલુ (૨) પું૰ હેરફેર થવું તે (૩) તફાવત, ફેર, ફરક -રી સ્ત્રી૰ હેરફેર કરવુ તે
હેરવવુ સ૰ક્રિ૰ [સેરવવુ ? સ હેલ્=તિરસ્કારથી ધકેલી કાઢવું પરથી ?] રોજ મુલતવી રાખવું
હેરવું સ૰ક્રિ૰ [દે. હેર સર૰ સં. હેરિક= જાસૂસ] ધારીને કે છૂપી રીતે જોવું, નિહાળવું (૨) [?] લલકારવુ; ઉશ્કેરવુ (૩) અ૰ક્રિ૰ [સં હેલ્=ક્રીડા કરવી] + હળવુ, હયવાર થવું
હેરંબ પુ૰ [સં] (સં.) ગણપતિ
હેરાન(હે)વિ૰[અ]હેરાનગતિ પામેલું, કંટાળેલુ ૦ગત(-તિ) સ્ત્રી૰ મુસ્કેલી, પીડા; પજવણી
હેરિયું ન૰ [હેરવુ ઉપરથી] બાતમી જોવુ તે (૨) બારીમાથી પડતુ સૂર્યનુ કિરણ (૩) [જુઓ હેલો] ઝોકુ ; ઝોલું (૪) હોડીને પવન હોય તેમ ફેરવવી તે. [હેરિયાં આવાં= હોડીમા બેસી પવનની લહેર માણવી. હેરિયાં હેરવાં = બાતમી જોવું (૨) બીજાનાં છિદ્ર જોવા]
હેરો, -રો પુ૰ [જુઓ હેરક] જાસૂસ, બાતમીદાર. -રું ન૰ જુઓ હેરિયું ૧, ૨
હેરોફેરો પુ૰ [હેરવુ + ફેરો] આંટોફેરો, જવુ આવવુ તે (૨) ફેરોફાટો આવા જેવુ થોડુ કામકાજ
હેલ (લ,) સ્ત્રી૰ [સર૰ મ.] બોજો; ભાર (૨) વેચવા સારુ ગાડામા ભરેલા લાકડા ઘાસ વગેરે કે તેવું આડું (૩) માથે લીધેલુ કે લેવાનુ બોજું (૪) ઊંચકવાની મજૂરી (૫) હેલકરીનુ કામ. ૦કરણ સ્ત્રી૰ સ્ત્રી-હેલકરી ૦કરી પું૰ [સર૰ મ , ફા. હર્કારહ] મજૂર, વેતરો
હેલકારો પું૰ [હેલો પરથી] હેલારો, હેલો (-મારવો)
હેલણ, -ન [સં] ન૰ હેલા, ગેલગમત, ખેલ
હેલના સ્ત્રી૰ [સં] અવહેલના; તિરસ્કાર, તરછોડવું તે
હેલપટો પું૰ [હેલ + પટ્ટી] નકામો ફેરો; આંટો
હેલવવુ સ૰ક્રિ૰ (૫) જુઓ હેળવવુ
હેલવું અ૰ક્રિ૰ [જુઓ હેલા] હેરવુ, હળવુ (૨) સ૰ક્રિ૰ [સં હેલ્ | અવગણવુ ; હેલના કરવી
હેલા સ્ત્રી૰ [સં] ખેલ, ક્રીડા (૨) રતિક્રીડા (૩) તીવ્ર સંભોગેચ્છા (૪) તે વ્યક્ત કરતી ચેષ્ટા (૫) ક્ષણ, સહેજ વાર
હેલારો પુ૰ [જુઓ હેલો] ધક્કો
હેલાલી ન૰ [અ હિલાલ] મુસલમાની ૩૫૪ દિવસનું વર્ષ
હેલી સ્ત્રી૰ [દે. મયાલિ] સતત વરસાદ (૨) [અપ૰ હેલ્લિ (સં. હલે = સખીને સબોધન)] અલી, સાહેલી (૩) [સર૰ પ્રા અલિલ્લા] ગીતની એક દેશી (૪) [?] બગલ (૫) રાખ (મુડદાની) (૬) [જુઓ હેલા ૫] ક્ષણ
હેલો(-લ્લો) પુ૰ [જુઓ હીલો સર૰ દે. હલ્લ] હેલારો; આંચકો, ધક્કો (૨) ઝપાટો (૩) હરકત, નુકસાન (૪) ખાડાટેકરાવાળી જમીન ઉપર વાહનનુ ઊછળવુ તે, તેથી બેસનારને લાગતો ધક્કો
હેવા (હે) પુ૰બ૰વ૰ જુઓ સહવાસ] પરિચય (૨) આદત; મહાવરો
હેવાતણુ(-ન) (હે) ન૰ [પ્રા અવિહવા (સં અવિધવા) ઉપરથી ?] સૌભાગ્યાવસ્થા
હેવાન (હે) વિ૰ [અ] ઢોર જેવું (૨) ન૰ પશુ, ઢોર -નિયત સ્ત્રી૰ પશુપણુ ; પાશવતા
હેવાયું (હે) વિ૰ [હેવા ઉપરથી] હેવાયેલુ, હળેલુ (?)
હેવાલ (હે) પું૰ [જુઓ અહેવાલ] વૃત્તાત

હેવાવું (હે) અ૦ક્રિ૦ [હેવા પરથી] હેવા થવા; હળવું

હેષવું અ૦ક્રિ૦ [સં હેષ્] હેષા કરવી હણહણવું

હેષા સ્ત્રી૦, ૦૨વ પું૦ [સ.] ઘોડાનો હણહણાટ

હેસિયત (હે) સ્ત્રી૦ [અ હૈસિયત] સામર્થ્ય; શક્તિ (૨) વકર; પ્રતિષ્ઠા ૦દાર વિ૦ હેસિયતવાળું

હેળ સ્ત્રી૦ [હળવું ઉપરથી] હેવા; મહાવરો (૨) જુઓ હેડ ૨. ૦વણી સ્ત્રી૦ હેળવવું તે. ૦વવું સ૦ક્રિ૦ [સર૦ હેરવું ૩] હળે એમ કરવું; મન મેળવવું (૨) કેળવવું, પાળવું (પશુને)

હેં (હે૦) અ૦ [રવ૦] એં, વિસ્મય, ધમકી વગેરે બતાવનારો ઉદ્ગાર (૨) ફરીથી કે રહીને પ્રશ્ન કરતી વેળાનો ઉદ્ગાર -ઉદા૦ હેં, શાસ્ત્રની વાત સાચી? હેં, શું કહ્યું?

હેંકવું (હેં૦) અ૦ ક્રિ૦ [હેં રવ] તગીમા હોવું

હેંસુ (હેં૦) સ્ત્રી૦ + સુવાસણ

હૈડ હૈડ સ્ત્રી૦ [રવ૦; સર૦ હડફડ, હલફલ] આમતેમ જોરથી ધૂમાધૂમ કરવી તે (ચ)

હૈડિયો પુ૦ [દે. હડ્ડુ = હાડકું ઉપરથી?] ગળાની ઘાટી, ગળાનો બહાર તરતો દેખાતો ભાગ. -યાવેરો સ્ત્રી૦ મુસલમાની રાજનો એક કર

હૈડિંબેય પુ૦ [સં.] (સં) હિડિંબાનો પુત્ર-ઘટોત્કચ

હૈડું ન૦ જુઓ હૈયું

હૈડું ન૦ (ચ.) પેધું, ટેવ [-પડવું = ટેવાવું; કાવતુ થવું] [ઉશ્કેરાથી કરેલું

હૈતુક વિ૦ [સ.] હેતુવાળું; કોઈ હેતુ કે

હૈદોસ સ્ત્રી૦ [હાય + હોરત, સર૦ મ] દુઃખની અરેરાટી (-કૂટવી)

હૈમ વિ૦ [સં.] હિમ સંબંધી, બરફનું કે બરફ જેટલું ઠંડું (૨) સોનાનું કે સોના જેવા રંગનું. ૦વત વિ૦ હિમાલયનું, હિમાલય સંબંધી (૨) હિમાલયમાં રહેનારું કે હિમાલયમાં ઉત્પન્ન થયેલું ૦વતી સ્ત્રી૦ (સં.) પાર્વતી

હૈયા-કૂટ થી હૈયાળું સુધીના શબ્દો જુઓ 'હૈયું' શબ્દમાં છેવટે

હૈયું ન૦ [પ્રા હિઅય (મ હૃદય)] હૃદય, દિલ, અંતઃકરણ [હૈયા ઉપર રાખવું = પ્રેમ સંભાળ લેવી; વહાલથી પાળવું હૈયાના લાળા = અંતરની બળતરા. હૈયાની હોળી = અંતરનું દુઃખ હૈયાનું ફૂટ્યું. ફૂટેલું = બુદ્ધિશૂન્ય, હૈયા ફૂટ હૈયાનું મેલું, ચોર = મનનો મર્મ કે ભેદ ન જાણવા દે એવું. હૈયાનો હાર = અતિપ્રિય હૈયાનું સૂનું = જુઓ હૈયાસૂનું હૈયામાં અંગારા ઊઠવા = અંતરમાં તીવ્ર વેદના થવી; કાળજું બળવું. હૈયામાં કોતરી રાખવું = જુઓ હૈયામાં લખી રાખવું હૈયામાં મજની કાતી હોવી = છૂપું વેર ધરાવવું, હૈયામાં ભારે કપટ હોવું. હૈયામાં ગોખલો હોવો = છૂપી વાત બહાર ન પડવા દેવાનો ગુણ હોવો. હૈયામાં લખી રાખવું = બરાબર યાદ રાખવું. હૈયામાં હાથ મૂકે તો કોરો કટ નીકળે = જાણે પેટમાં કશું કપટ જ નથી-છેક નિર્દંભ કે અજાણ છે! (વક્રોક્તિ) હૈયામાં હોળી = અંતરમાં બળાપો હૈયું કબૂલ કરતું નથી = વિશ્વાસ બેસતો નથી (૨) હિંમત ચાલતી નથી હૈયું કહ્યું ના કરે એવું = ન મનાય એવું ખૂબ આશ્ચર્યકારક. -ખાલી કરવું = મનના ઊભરા કાઢવા, મનની બળતરા કોઈને કહી સંભળાવીને કે રડીને શાંત કરવી -ટાઢું હિમ હોવું = નિરાંત હોવી. -ઠાલવવું = જુઓ હૈયું ખાલી કરવું, બળતરા બહાર કાઢવી -ફૂટી જવું = અક્કલ બહેર મારી જવી; ગમ ન પડવી -ફાટવું = દિલને સખત આઘાત લાગવો. -બાળ્યા કરતાં હાથ બાળવા સારા = બીજાને હાથે કરાવતા નુકસાન થતું જોઈ દિલમાં બળવું, જેના કરતાં જાતે કરવા માંડવું સારું -ભરાઈ આવવું = દુઃખ કે લાગણીથી રડું રડું થઈ જવાવું -હાથ રાખવું = દિલની સ્વસ્થતા જાળવવી, ઉતાવળ ન કરવી હૈયે તેવું હોઠે = જેવું મનમાં તેવું વાણીમાં હૈયે દાબવું = છાતીએ ચાંપવું હૈયે ધરવું = મનમાં ઉતારવું, બરાબર લક્ષમાં લેવું. હૈયે હાથ રહેવો = ધીરજ રહેવી હૈયે હાથ મુકાવવો, રખાવવો = હિંમત રાખવાનું કહેવું હૈયે હાથ રાખવો = ધીરજ

રાખવી આટલું તે હૈયે ઘાલશો કે કોટે ? = આટલું શું ઓછું છે? (૨) આટલા ચોડાને શું કરશો ? શી રીતે પૂરતુ થશે ?] –યાઉકલત સ્ત્રી૦ બુદ્ધિ –યાકૂટ સ્ત્રી૦ અતિ શોકને લીધે છાતી ફૂટવી તે (૨) મોટ્રી ચિંતા. –યાચોળો પુ૦ ચિંતાથી હૈયામા થતો ચૂંથારો. –યાટવુ અ૦ક્રિ૦ નાહિમત થવુ. –યાતોડ વિ૦ છાતી તૂટી જાય એવી મહેનતવાળુ (૨) સ્ત્રી૦ હૈયાકૂટ –યાદૂબળું વિ૦ મનનુ દૂબળુ; પાણી વગરનુ. –યાધારણ સ્ત્રી૦ સંતોષ; સમાધાન (૨) ખાતરી –યાફાટ વિ૦ છાતી ફાટી જાય એવુ (૨) અ૦ છતી ફાટી જાય એમ (રડવુ). –યાબૂડ વિ૦ મૂઢ, એવડૂક, મમ વિનાનુ –યાબળાપો પુ૦, –યાબાળ સ્ત્રી૦ હૈયુ બળવુ તે, હૈયાનો ઉકળાટ –યામેલુ વિ૦ હૈયામા મેલ રાખતુ, મેલા હૈયાનુ, હૈયાગ્રુ –યારખી સ્ત્રી૦ છાતીપર ચણેલી ભીત –યારખુ વિ૦ હૈયામેલુ; મનનો મેલ કે ભેદ ન જાણવા દે તેવુ –યાશ(–સ)ગડી સ્ત્રી૦ હૃયા ઉપર મૂકેલી સગડીની પેઠે દુઃખ દેનારુ –યાશોક પું૦ ઊંડો શોક –યાસૂનું વિ૦ હૈયાફૂટ, મૂઢ (૨) નિષ્ઠુર, નિર્દય –યાહેડો પુ૦ ખૂબ હેડો –યાહોળી સ્ત્રી૦ દિલમા ભારે સંતાપ કરાવનાર જે તે –યાળુ વિ૦ પ્રેમાળ

હો અ૦ [સં] [રવ૦] ખાતરી અથવા સંમતિ-દર્શક ઉદ્‌ગાર, હા (૨) કાવ્યના કેટલાક ઢાળોમા હુંકાર માટે વપરાતો ઉદ્‌ગાર (૩) ઓ, હે (સંબોધનનો ઉદ્‌ગાર)

હોઇયાં ૫૦ [રવ૦] ઓડકાર કે તૃપ્તિનો ઉદ્‌ગાર, ઓહિયા [–કરવું = પચાવી પાડવુ, ગળી જવુ]

હોઈશ હો) 'હોવુ'નુ ભ૦કા૦નુ રૂપ (પહેલો પુરુષ એ૦ વ૦) [હોઈશ)

હોઈશું (હો) 'હોઈશ'નું અ૦વ૦નું રૂપ (જુઓ

હોકલી હો) સ્ત્રી૦ [જુઓ હુક્કો] હૂકલી, નાનો હોકો

હોકા, ૦યંત્ર ન૦ [અ હુક્મ = ઘાંઘડો] દરિયામા દિશા જાણવાનુ સાધન [ભાડવું

હોકાટવું (હો) સ૦ક્રિ૦ [જુઓ હોકાર] ઠપકો દેવો,

હોકાયંત્ર ન૦ જુઓ હોકા

હોકાર (હો) પુ૦ [રવ૦] બુમાટો, બરાડો

હોકારો (હો) પુ૦ 'હ' 'હા' કહેવુ તે, સંમતિ-સૂચક અવાજ (૨) [જુઓ હોકાર] બૂમ; બરાડો, વધકામણીભરી બૂમ [–કરવો = બરાડો પાડવો. –દેવો = હોકારો કરવો (૨) સામો હોકારો કરવો (૩) હોકારો પૂરવો –પૂરવો = 'હો', 'આગળ ચાલો' એવું સૂચવવુ.] ૦બકારો, હોકારો (હો) પુ૦ બુમાટો; બરાડો

હોંકી સ્ત્રી૦ [દે] ગેડીદડાને મળતી એક વિલાયતી રમત [હોકાયંત્ર

હોકો (હો) પુ૦ [જુઓ હુક્કો] હૂકો (૨) જુઓ

હોજ (હો) પુ૦ [અ] પાણીનો કુંડ

હોજટ (હો) સ્ત્રી૦ જુઓ ઓજટ [–મારવી, લગાવવી = તમાચો લગાવવો, ઝપટમા લેવુ –માં આવવું, બરાવું = ભૂતની ઝપટમા સપડાવુ] (૨) [અ ફુજ્જત] જમીનદાર અને ખેડૂત વચ્ચેનો વાર્ષિક હિસાબ

હોજરી સ્ત્રી૦ [દે. ઓજ્ઝરી] ઓઝરી જઠર, પેટ –કું ન૦ ઓઝરુ, પેટ (તિરસ્કારમા)

હોટલ (હો), હોટેલ [ઇં] સ્ત્રી૦ ચાપાણી ઇ૦ નાસ્તાની દુકાન (૨) યુરોપી ઢબની વાશી ને ઉતારો [વતની જાતનો આદમી

હોટેન્ટોટ પું૦ [ડચ, ઇં] દક્ષિણ આફ્રિકાની મૂળ

હોઠ પુ૦ જુઓ ઓઠ [–ફફડાવવો = બબડવુ. –માં ને હોઠમાં = કોઈ સાભળે નહી એમ, ધીમેથી –હલાવવા = બોલવુ હોઠે આવી રહેવું = બોલવાની તૈયારીમા હોવુ] ૦વાચન હોઠના હલનચલનને જોઈ કે સ્પર્શીને સામાનુ બોલવુ જાણવુ તે (અ૦ ૫–બહેરાનું)

હોડ સ્ત્રી૦ [દે. ઢોડ્ડુ] શરત [–મા જીતરવું, –બકવી, –મારવી]

હોડકું ન૦ [સં હોડ] નાની હોડી

હોડી સ્ત્રી૦ [સં હોડ] મજવો, પનાઈ

હોડો પુ૦ [જુઓ ઓઢો] ઢાકણુ (૨) [સર૦ ઘોડો] મોજુ

હોત (હો) 'હોવુ'નું ભૂ૦કા૦, વિધ્યર્થ. (હોય'નુ ભૂ૦કા૦.)

હોતા પું૦ [સં.] યજ્ઞમા મંત્ર ભણી આહુતિ હોમનાર

હોતું (હો) 'હોવું'નુ ભૂ૦ કા૦; 'હમેશ હોયા કરતુ' એવો અર્થ બતાવવા માટે વપરાય છે

હોત્ર ન૦ [સં] હવનનો કુંડ

હોદ્દો પુ૦[અ. હૌદજ, સર૦ હિં હૌદા]અબાડી

હોદ્દો પું૦ [અ उहदह] ઓધ્ધો; પદવી; અધિકાર. -દ્દેદાર વિ૦ હોદ્દો ધરાવનાર; અમલદાર. -દ્દેદારી સ્ત્રી૦ હોદ્દાવાળા હોવુ તે, અમલદારી

હોન પું૦ [કાનડી હોન=સોનાનાણુ ;સર૦ મ.] શિવાજીના વખતનો એક સોનાનો સિક્કો

હોનાર (હો) વિ૦યનાર;બનનાર('હોવુ'નુ ભ૦કૃ૦)

હોનારત સ્ત્રી૦ [હોવું-હોનાર] બનનાર બનાવ; ભવિષ્ય (૨) અકસ્માત

હોબાળો પું૦ [જુઓ ઉબાળો=હોહા] લોકોમા જાહેરાત, ચર્ચા કે ફજેતી (૨) [જુઓ ઓબાળો] ઊંધિયા પર મૂકેલુ તાપનું ભડકું

હોમ પું૦ [સં.] હવન, યજ્ઞ ૦કુંડ પું૦ યજ્ઞનો કુડ ૦વું સ૦ક્રિ૦ યજ્ઞમા આહુતિ આપવી. ૦શાલા(-ળા) સ્ત્રી૦ હોમ કરવાનો ઓરડો

હોમરૂલ ન૦ [ઈં] સ્વરાજ

હોમાગ્નિ પુ૦ [સં.] હોમ-હવનનો અગ્નિ

હોમિયોપથી સ્ત્રી૦ [ઈં] રોગોપચારની એક પદ્ધતિ [ખેર!

હોય (હો) 'હોવુ'નુ વિધ્યર્થ (૨) અ૦ હશે!

હોરવું (હો) સ૦ક્રિ૦ (ચ) જુઓ વહોરવું

હોરા સ્ત્રી૦ [સ] અઢી ઘડી; કલાક (૨) એક રાશિ કે લગ્નનો અર્ધો ભાગ (૩) જન્મકુંડળી કે તે પરથી ભવિષ્ય ભાખવાની વિદ્યા

હોરી સ્ત્રી૦ [સર૦ હિં] એક તાલ (૨) હોળીના દિવસોમા ગવાતુ એક ગાયન [વહોરો

હોરી (ઓ') સ્ત્રી૦(ચ) વહોરી. -રો પું૦ જુઓ

હોર્ન ન૦ [ઈં] ભૂગળું, મોટરનું ભૂગળું. [-મારવું=હોર્ન વગાડવું]

હોલ્ડ પું૦ [ઈં] મોટો ઓરડો, ખંડ

હોલવવું સ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓલવવુ. -ણ ન૦ હોલાઈ જવુ તે [ઓલાણ (કૂવાનુ)

હોલાણુ ન૦ જુઓ હોલવણ (૨)(ઓ') જુઓ

હોલાવું અ૦ક્રિ૦ જુઓ ઓલાવું

હોલિકા, હોલી સ્ત્રી૦ [સ.] હોળી

હોલી સ્ત્રી૦ [જુઓ હોલો] હોવાની માઠા

હોલેદિલ વિ૦ [અ] અસ્થિર કે ચસકેલા ચિત્તવાળું (૨) ભોળુ -લી સ્ત્રી૦ હોલેદિલપણું

હોલો પું૦ [દે. હોલ] એક પંખી [કલમ

હોલ્ડર ન૦ [ઈં] વિલાયતી કલમની ટાંકવાળી

હોલ્ડોલ ન૦ [ફ્રે] મુસાફરીમા બિસ્તરો ઇ૦ લપેટી લઈ જવાની એક ખોળ જેવી બનાવટ

હોવાટ પુ૦ [જુઓ હોવાવુ] ગભરાટની દોડાદોડ (ચ.)

હોવાપણું (હો) ન૦ [હોવુ ઉપરથી] અસ્તિત્વ

હોવાવું અ૦ક્રિ૦ ['હો', હો' રવ૦?] (કશા માટે) ગભરાટમાં આમ તેમ દોડવું, સોવાવું

હોવું (હો) અ૦ક્રિ૦[પ્રા. હુ, હવ (સ. ભૂ)] થવું; બનવું; હયાતીમા આવવુ

હોવે અ૦ [રવ૦] હા

હોશ પું૦ [ફા.] ભાન, શુદ્ધિ (૨) શક્તિ, રામ. [-ઊડી જવા=સાનસૂધ જતી રહેવી (બીક કે આફતથી). -માં આવવું=મૂર્છામાથી જાગ્રત થવુ; ભાન આવવું] ૦કોશ પું૦ બ૦વ૦ ભાન; હિમત; ચેતના

હોશિયાર વિ૦ [ફા] ચાલાક; કુશળ, નિપુણ (૨) સાવધ; સાવચેત, ખબરદાર (૩) સમજુ; બુદ્ધિશાળી [-રહેવું=સાવધ રહેવુ] -રી સ્ત્રી૦ હોશિયારપણું. [-કરવી, દાખવવી, બતાવવી, મારવી = ડફાશ મારવી. -રાખવી=સાવધ કે ખબરદાર રહેવુ.]

હોસ્પિટલ સ્ત્રી૦ [ઈં.] દવાખાના

હોહા, -હો સ્ત્રી૦ [રવ૦] ગડબડ, ધોબાટ, ધમાલ (૨) જાહેરાત કે ચર્ચા (૩) ગભરાટ; ખળભળાટ (૪) અ૦ એવો અવાજ ૦કાર વિ૦ હોહા; ગભરાટ, ત્રાસ

હોળવું સ૦ક્રિ૦[જુઓ ઓળવુ (ઓળ=પંક્તિ); અથવા પ્રા. હુલ્=સાફ કરવુ, કે પ્રા હોલ્લ= ભીતું કરવું?] કાંસકીથી વાળ ઠીક કરવા

હોળી સ્ત્રી૦ [પ્રા. હોલિયા (સં હોલિકા)]ફાગણ પૂર્ણિમાનો તહેવાર, તે દિવસે લાકડા વગેરેનો ઢગલો સળગાવવામા આવે છે તે (૨) તેમ

કોઈ વસ્તુનો ઢગલો કરી સળગાવવુ તે (જેમ કે, લિટ્ટી કાપડની હોળી). [-કરવી = હોળી પેઠે સળગાવવું, બાળવુ (૨) હોળી નિમિત્તે ઉપવાસ કરવો (૩) હોળીનું પર્વ મનાવવુ. -દિવાળી વચ્ચે = કદી નહી; જ્યારે ગણ્યો ત્યારે -નું નાળિયેર = આફત કે લેખમના કામમા ધસી જનાર. (-બનાવવું = આફત કે લેખમમા ત્રાહિતને સડોવવો-સપડાવવો) -ભૂખ્યા રહેવું = હોળી પ્રગટે ત્યા સુધી ઉપવાસ કરવો -રમવી = હોળીના તહેવારની ખુશાલીમા પરસ્પર રંગ-ગુલાલ છાટવા. -વાળવી = ખરાબી કરવી.] -ળૈયું ન૦ [હોળી ઉપરથી] હોળીમાં નાખવાનુ નાનુ છાણું (૨) હોળી ખેલનાર, ધેરૈયો, ફાગ ગાનારો છોકરો

હોળૈયો પુ૦ [જુઓ ઓળાયો (ઓળ ઉપરથી)] (રકમની) પૂર્ણતાસૂચક અધ ચ દ્રાકાર ચિહ્ન ઉદા૦ ૧૦) (૨) ['જુઓ હોળીમા']

હોંકાર (હો૦) પુ૦ જુઓ હોકાર

હોંચી, ૦હોંચી (હો૦) અ૦ (રવ૦) ગધેડાના ભૂકવાનો અવાજ

હોંશ(-સ) (હો૦) સ્ત્રી૦ [અ. હૌસ, જુઓ હુંસ] ઊલટ; ઉમગ. [-માં આવવું. પૂરી થવી, ભાગી જવી.] -શી(૦ળું), -સી(૦ળું) વિ૦ હોશવાળુ

હોંશા(-સા)તોંશી(-સી) (હો૦ તો૦) સ્ત્રી૦ હુશાતુશી

હ્યસ્તન વિ૦ [સં] ગઈ કાલનું

હ્યાં અ૦ + [સર૦ મ, હિં] અહીયા

હ્રદ પુ૦ [સં] પાણીનો ઊડો ખાડો, ધરો

હ્રસ્વ વિ૦ [સ] લઘુ, ટૂકા અવાજનું

હ્રાસ પું૦ [સં] ક્ષય; ઘટાડો, નાશ

હ્રી સ્ત્રી૦ [સં.] લાજ, શરમ, મર્યાદા

હ્રીમ્ અ૦ [સં] લક્ષ્મીનો બીજમત્ર

હ્રીયમાણ વિ૦ [સં] હરાતુ, લઈ જવાતુ

હ્રુસ્વાદ પુ૦ [સં] આનંદ ૦માન પુ૦ સંગીતનો એક અલંકાર

ળ

ળ પુ૦ [સર૦ મ] છેલ્લો ગુજરાતી વ્યંજન (એનાથી શરૂ થતો એકે શબ્દ નથી. ઘણા શબ્દોમા 'લ'ના વિકલ્પ તરીકે 'ળ' વપરાય છે) ૦કાર પુ૦ ળ અક્ષર અને ઉચ્ચાર